20
P. lat.
653
-1-

<36611978220012

Patres latini
Guilielmus Arvernus ep. Paris.
sec. XIII. flor. circa 1228
pag. 2496.

GUILIELMI ALVERNI

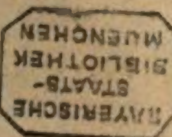

EPISCOPI PARISIENSIS,

MATHEMATICI PERFECTISSIMI,

EXIMII PHILOSOPHI,

AC THEOLOGI PRÆSTANTISSIMI,

OPERA OMNIA,

Quæ hactenùs reperiri potuerunt, reconditissimam rerum humanarum, ac divinarum doctrinam abundè complectentia, ac proinde bonarum artium ac scientiarum studiosis, maximè verò Theologis, ac divini verbi Concionatoribus apprimè necessaria.

Nunc demùm in hac novissima Editione ab innumeris errorum chiliadibus expurgata, instaurata, elucidata, atque Sermonibus & variis Tractatibus aucta ex M.SS.Codd. ut ex Præfationibus ad Lectorem apertiùs intelligetur.

TOMIS DUOBUS CONTENTA.

Quorum Catalogum proxima post Præfationes pagina indicabit.

CVM INDICIBVS LOCVPLETISSIMIS RERVM NOTABILIVM.

TOMUS PRIMUS.

AURELIÆ, ex Typographia F. HOTOT. *Eveneunt*

PARISIIS,

Apud JOANNEM DUPUIS, viâ Jacobæâ, sub signo Coronæ aureæ.

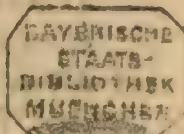

ILLVSTRISSIMO
ECCLESIÆ PRINCIPI
PETRO DU CAMBOUT
DE COISLIN
AURELIANENSIUM
EPISCOPO,
REGI AB ELEEMOSYNIS PRIMO, &c.

LLVSTRISSIME ECCLESIÆ PRINCEPS,

Sacras manus tuas osculaturus, mortuum tibi sisto proprio rogo superstitem, ac in scriptis post ultima fata redivivum, qui temporum expertus inconstantiam te Patrono prodire gestit, ut sub amplissimi tui nominis umbra patrio solo restitutus repetiti funeris injuriam non pertimescat. Cuinam vel tutiùs, vel convenientiùs supplicare potest mortuus Antistes, quàm virtutum omnium characteribus insignito Pontifici. Æternitati suæ consulit qui tale patrocinium ambit, & minùs immensum tuæ gloriæ decus hac sui consecratione augere cogitat, quàm propriæ famæ satagit seris nepotibus commendandæ. Enimverò is est tui nominis splendor, ILLUSTRISSIME PRÆSUL, *ut externis non egeat honoribus ac encomiis quibus illustretur & fulgeat; suâ se satis majestate sustinet, quem tot insignes tui Sanguinis Heroes rebus præclarè gestis fecere percelebrem. Novit Gallia nostra quid astruam quæ inter Gentiles tuos, quos fati sæva necessitas nobis eripuit, & Duces fortissimos, & integerrimos sacræ Themydis Ministros, & sanctissimos Ecclesiæ suæ Pontifices annumerat. Duces quidem intrepidos, Regiæ Majestatis deffensores, Iudices æquos & bonos, fraudis inimicos, criminum vindices, ac innocentiæ per calumniam periclitantis assertores. Pontifices porrò zelo Episcopali laudabiles, ac antiquæ Canonum disciplinæ reparatores acerrimos. Ita ut tam generosa, tam inclita, tam*

christiana familia communi omnium regni ordinum bono, patriæ delitiis, felicitati nostræ, votis omnium divinitùs concessa videatur. Effari tamen liceat, ILLUSTRISSIME PRÆSUL, *deterso omni adulationum fuco, te famam decusque tuum minùs à tam generosis hominibus quàm à teipso mutuari. Quorsum enim ad Majores tuos redeo, apud eosdem encomii tui materiam quæsiturus, à quibus natalium nobilitatem accepisti; cùm nihil vitâ tuâ pulchrius ostendi possit. Patere me hîc ex animo loqui,* PRÆSUL ILLUSTRISSIME, *& tenui calamo penicilli fungente vices nativis vultus tuos adumbrare coloribus. Non offendatur insignis tua modestia purâ veritatis icône quæ te tibi exhibet; nec me iniquæ assentationis insimulet qui vera prædicare profiteor. Talis ad Pontificales infulas accessisti, qualem postulat divinus Gentium Apostolus; & ambigi meritò potest num te Pontificia dignitas, vel tu illam & pietate morum & præclaris animi dotibus illustraveris. Vix te suum suscepit Aurelia tua Pontificem, cùm & pauperum patrem, & miserorum solatium, & omnibus omnia factum admirata est. Vidit in te primorum Ecclesiæ temporum Antistitem, quem Aula Regia inter eas, quibus abundat, humanæ vitæ delitias incorruptum stupuit; & facilè de amisso per crudele funus ALPHONSO Sponsa vidua seipsam consolata est, quem in PETRO renascentem cognovit. Talis conveniebat GUILLIELMO redivivo Patronus; nec ævo fæliciore Patriæ restitui poterat, quàm eo quod tui regiminis integritas,* ILLUSTRISSIME PRÆSUL, *planè nobis aureum fecit. Nisi ergo omnibus explorata unum me tua fallit urbanitas, Nominis tutelam non denegabis Antistiti bene merito, quem tuis auspiciis, tua in Urbe è veternosa antiquæ editionis illuvie puriorem auctioremque, quasi Phœnicem è cineribus, assurgere feci, ut Dignitati consecrarem tuæ. Nec Laborum quoque meorum primitias, primosque Præli nascentis fœtus respues, quos eò confidentiùs & offero & voveo, quò non injucundos tibi fore certissimè sum arbitratus. Hoc unum mihi semper fuerat in votis ut primario meæ artis opificio tibi demonstrarem,* PRÆSUL ILLUSTRISSIME, *quàm sim & virtutis & Dignitatis tuæ sincerus cultor; quod cùm avidè cupienti in hac GUILLIELMI nostri, imò tui, consecratione Divinum Numen concesserit: unum submississimè rogare restat, ut hoc meæ tenuitatis munusculum, & meæ in te reverentiæ specimen, & in perpetuum devotæ tibi servitutis monimentum habere non desinas. Ita precatur & vovet,*

ILLUSTRISSIME ECCLESIÆ PRINCEPS,

SACRÆ TUÆ DIGNITATI

Addictissimus Servus & Cliens,
FRANCISCUS HOTOT.

IN NOVAM OPERUM GUILIELMI PARISIENSIS EDITIONEM PRÆFATIO.

ABENT Illustrium Virorum scripta funus suum (amice Lector) & maligna Genii sæculi influentia sæpè fit, ut quæ posterorum commodo literati parturiunt, præmaturo fato dispereant. Hæc infesta literariæ Reipublicæ pestis multos magni nominis Autores affecit, quorum operâ, vel inerti mortalium incuriâ periere penitùs, vel supposita prælo, quia mendorum impuritate deformia, spes de futura utilitate conceptas fefellere. Usque adeò verum est eadem omnia vicissitudinis lege teneri, nihilque, vel perfectissimum esse, quod non aliquando fatiscat. Non absimili infortunio tenebatur Guilielmus Arvernus, Parisiensis Antistes, vir, dum viveret, verbo & exemplo nulli secundus, cuique insignis pietas, zelus igneus, ac eruditio miraculo proxima, non favor humanus, non mendicata suffragia, supremum Pontificatus apicem meruere. Divinis tanti Pontificis operibus fama perennis debebatur; illa tamen neglexit ingrata posteritas, & communem rebus cæteris sortem habuere. Quippe quæ jacuere diu, magno sanè Christianæ universitatis detrimento, partim typorum Venetorum tenebris plusquam Cymmeriis impervia, partim Germanicæ editionis inordinata dispositione confusa, partim manuscriptis Codicibus, quasi secretis monumentis sepulta, ita ut nihil unquam aut erroribus & mendis adulteratum, aut lapsu temporum obliteratum magis visum fuisse fatendum sit. Hoc ingenita patriæ charitas perferre non potuit, non illustrium hominum nobilibus animis infusus amor; indignum visum est inglorium, exulemque lugere Guilielmum nostrum, & nihil in votis eruditi omnes habuere penitius, quàm ut de universo Clero Gallicano bene meritus Antistes, ex utriusque præli ruderibus erutus, & adjectis, qui deficiebant, tractatibus auctus, patriis laribus, quasi quodam postliminii jure restitueretur. Hanc suscepere provinciam viri in orbe literario famæ non obscuræ, summaque experientia æstimandi plurimùm se utile aliquid operaturos arbitrati, si sudores, vigiliasque suas syderi nostro ab ecclypsi revocando consecrarent. Et quoniam munus arduum, & eventus anceps ipsis videbatur, inofficiosi laboris consortium multiscios homines non paucos advocavere, quorum oculata diligentia accurataque perscrutatio in emendandis, elucidandis, expurgandisve innumeris operis hujusce locis, perquàm utiles fuere. Omnes igitur communibus usi consiliis, in hac rudi indigestaque mole reformanda, Venetum volumen fœditate viciatum, mendis, abreviationibus, & malè dispositis punctis perditum, ineptumque politiore forma donavere. Quod quantis sudoribus actum annuus labor, & ipsa præsertim operis immensi, si inspiciatur, series ordinatior dubitantes facilè convincent. Adeò ut meliore titulo quàm Dominicus Trajanus in sua Venetæ editionis Præfatione effari ipsis liceat. *In hac Aurelianensi editione orthographiam, punctaque curavimus, superflua sustulimus, rursùs quæ deerant restituta sunt, marginales annotationes suis locis disposuimus ac locupletavimus, porrò Authorem nostrum Gallorum decus & ornamentum perditum recreavimus.* Etenim quàm injustè restitutum puriori luci Guilielmum sibi vindicet Italus ille Veneti libri ingrata lectio demonstrat. Volumen alterum Germanicæ editionis Sermones complectens, non minore industria pristino nitori restituere. Tenebris in eo nihil quoque non obsitum, Sermonum inordinatus ordo, argumenta vel obscura, vel mutila, chaos omnia. Spes tamen benè cordatis non defuit; operi omnes manum admoverunt, & assidua vigiliarum frequentia quidquid confusum ac malè distributum erat, in ordinem redegere, Sermones suis quosque locis posuere, argumenta porrò dilatavere quæ concisa nimis videbantur; sicque volumen utrumque fœlici laborum (dicam Herculeorum) successu, errorum monstris informe puriore luce frui curaverunt. Veruntamen post tot exantlatos labores, post tot superatos saltus, mutilum adhuc & mancum opus hoc extitisset, ni favens votis bonus Genius

insperato nobis suppeditasset invisos hactenùs Guilielmi nostri Tractatus quatuor, *de Trinitate scilicet, de Anima, de Pœnitentia & de Collatione & singularitate Beneficiorum*, quos omnes ex insignis Ecclesiæ Carnotensis Bibliotheca erutos Doctorum omnium communi bono publicos esse voluit. Benefici Genii nostri nomen quæris, amice Lector? (Hominum enim ingenia novi, curiosa sunt) dicam & lubenter: Licet enim singularis ejus modestia & verè Christiana humilitas semetipsum declarare vetuerit in sua ad Supplementum hujus Operis Præfatione, eum tamen celebrare jubet insperati beneficij magnifica & generosa collatio. FERONIUS nuncupatur Genius ille noster, Doctor ac Socius Sorbonicus, Ecclesiæ Carnotensis Canonicus, vir omni exceptione major, & cujus nomen dixisse laudasse est. Hunc inter præcipuos quorum indefesso studio opus hoc omnibus absolutum numeris exit in lucem, principem jure prædicabo primipilumque. Etenim ut ad se pervenit postremæ hujus editionis rumor, illico laboris minimè parcus ad suscepti oneris exitum opem nobis ultrò pollicitus est, curavitque supra nominatos Tractatus ab accuratis Amanuensibus diligenter exscribi, quos sedulò lectos, relectosque misit nobis cupientibus & poscentibus his voluminibus adjungendos. His apposuit doctam ac galeatam Dissertationem, in qua forti rationum aggere legitimos Guilielmi nostri fœtus esse sustinet, ipsique tanquam vero parenti vindicat & astruit. Hæc dixisse satis, fruere modò sudoribus nostris, amice Lector, & gaude multùm novo redivivi Guilielmi Parisiensis decore. Dedit illi quondam magnifica Venetia lumen, sed inutile. Dedit ingeniosa Germania, sed tenue. Dat temporibus nostris celebris Aurelia, sed insigne: tantum quidem opus absolvisse læta, sed illustrissimo Ecclesiæ suæ Pontifice operis patrono lætior: cujus auspiciis incœptum, perfectumque immortale decus habiturum confidit.

JOANNIS DOMINICI TRAJANI

In Editionem Venetam anni M. D. XCIX.

PRÆFATIO.

DIU, multúmque, candide Lector, dubitatum est à sapientibus, præstetne, literis excultum, qui, ne vitam ritu pecudum silentio transigat, velit ingenii communem ad utilitatem aliquod extare monumentum, marte suo novi quippiam comminisci, an ut fœtum edere genuinum, an in scriptis veterum, quorum nomen apud omnes sit amplissimum, ab interitu, & oblivione, vindicandis operam collocare. Plurimis utrinque rationibus, & sanè probabiliter, certatur, & adhuc sub judice lis est. Qui nova pangunt, id dictitant, sibi verisimile non fieri, naturam priscis quidem fuisse matrem, posteris autem novercam, velle se ingenii aleam experiri, ac licet, dum spirant, laude fraudentur, fore tamen, ut, quod etiam antiquis usu venit, majus ab exequiis nomen in ora veniat; insitum etiam omnibus, ut vetera, ceu recoctam crambem fastidiant, novitate verò gaudeant. Addunt plerosque nostra, patrumque memoria superasse priscos ingenii fœlicitate, certaque, ac facili docendi ratione, demùm, pulchrum cuique suum. Alij contra frivolum, & supervacaneum, putant hujusmodi laborem, quod actum agi videatur, cùm nil dicatur, quin dictum sit priùs, &, quod rideas, furti recentiores arguunt. Inscriptiones solùm aiunt, ac dispositiones immutari; ac tantum abest, ut, si quid novi sit adjectum, suspiciant, contemnunt etiam, quod facile sit inventis addere. Et quoniam novelli fœtus ingeniorum, tanquam abortus, statim extinguuntur, vellicant authores, quòd mortuos elugeant libros, quorum celebritatem perpetuendam sperabant. Quamobrem satius esse dicunt, operam navare tractandis, & ornandis eorum monumentis, qui majorum gentium vel Theologi, vel Philosophi semper habiti sunt, quasi pauxillum laboris, quod his impenditur, ingentibus aliorum lucubrationibus antecellat. Hic ego, si sententiam roger, dixero quidem, sed gravatè, quòd vel reprehensionem, vel odium subverear eorum, qui toti sunt in edendo quidquid vel luce venerit in buccam, vel secundùm quietem noctu sese obtulerit. Damno quidem, quæ sola spe quæstus, vel per jocum, vel ad ostentationem, eduntur, prodigiosa, nihil ad rem attinentia, frugis expertia, detrimentosa, trivialia. Et omnino scribacitas ipsa semper bonis fuit suspecta. Testem habes Basilium Magnum, ubi carpit Origenem; Ἐν πολυγραφίᾳ, i. in multa scriptione, non deerit, inquit, peccatum. Non damno, si quis egregium aliquid, & divinum, à se excogitatum, & perfectum, pro loco, vel tempore, cum aliis communicet. Licebit etiam per me ex antiquorum fontibus in κῆπον hortulum aliquid derivare, verecundè tamen, ut ne quis aliena venditet pro suis: id quod nostra ætate factum à plerisque maxima cum laude, nec vulgari Christianæ rei commodo, videmus. Quòd si è vetustioribus authorem quempiam à doctrina nobilissimum è tenebris quis in lucem eruat, & squalentem pristino restituat nitori, is demùm, & nova cum antiquis miscet, & utrumque scribendi genus amplectitur. Postremum hoc mihi summopere semper placuit, id consilii dedi cæteris, mihi cepi. Quæ causa fuit, ut mea, hoc est, quæ multis ante annis Græcè, vel Latinè, sum meditatus, neglexerim hactenùs, in edendis autem antiquorum operibus, quoad licet, emendatissimè, quod otij datur, libenter impendam. Id in multorum editione, præsertim in hac Guilielmi secuti sumus, an etiam simus assecuti, aliorum sit judicium. Hoc, ut manifestiùs elucescat, de Guilielmo pauca. Fuit is cum primis doctus vir, ac, quod paucissimis est concessum, acutissimo ingenio, judicio verò peracri, in Mathematicis versatissimus, arcanorum naturæ solertissimus indagator, difficiles locos non perfunctoriè tractat, sed resecat ad vivum, nullam Philosophiæ partem indiscussam reliquit. Platonis, Aristotelis, aliorumque Philosophorum, in quibus bene sentiunt, nullus sequacior; in quibus malè, nemo vehementior insectator. Si qua nostratium authorum minùs probat, refellit quidem, sed modestè, parcit tamen nomini. Fortiter oppugnat hæreticos, antiquiores, inquam, nam de monstrosis, quæ postea pullularunt, hæresibus, & irreligionibus, ne per somnium quidem suspicari potuit Guilielmus. Illud in eo singulare, quòd frequenter quidem rationibus necessariis, sæpiùs autem novo docendi genere, similitudinibus scilicet, & exemplis popularibus planè, quod vult, aptissimè conficit. Iam verò cùm cæteros longo vincat intervallo, in tribus tamen seipsum etiam vicit. Quod genus liber, qui de Rhethorica divina, & qui de Causis, cur Deus homo; itemque qui de Universo scribitur. Quæ cùm ita sint, mirum pariter, & indignum, mihi visum est, jacere in tenebris obsitum squalore præclarum Doctoris egregii thesaurum, nec quemquam repertum vel in Gallia vel parente, vel altrice Theologiæ, ac scientiarum, vel alibi, qui Parisiensem Antistitem, Gallorum decus, & ornamentum, perditum recrearet. Dicat quis: An non antea fuit editus? fateor, sed ita fuit editus, ut videretur non editus, nec legebatur, sed & nomen ejus ignorabatur. Nam editio tanta fœditate vitiata erat, ut nec particula, nec dictio sine stomacho legeretur. Nullam uspiam diphthongum reperias, nulla ortographiæ, nulla sensus habita ratio. Ferè quot literæ, tot menda. Omnia confusè, & ineptè, ut mihi videantur opere nulla de re minus, quàm de editione recta, laborasse, imò conjurasse potiùs in ignominiam Guilielmi. Non mirum igitur, si doctos deterruit hic limæ labor. Equidem invitus facio, ut in labores invehar alienos; facio tamen, ut, quid hîc præstitum sit, intelligatur: neve sine causa suscepisse negotium videamur. Nec operam laudo, sed opus, quanquam hæc apta sunt inter se, & connexa, ut alterum ab altero sejunctum intelligi nequeat, non tamen is animus, non ea mens. Sed tribuatur aliis hoc laudis. Damianus enim Zenarus vir navus, & attentus, in re desperata non modò non animo concidit, sed etiam ab annis sex de instauratione Guilielmi cogitare, sedulóque agere cœpit, incitatus, opinor, ab insignibus pietate doctrinàque viris, asserentibus è re Christiana fore, si recuderetur accuratiùs. Hujus ego votis, & consiliis amicorum acquievi tandem, mox molestiam expertus opinione majorem, oneri propè succubuissem, nisi sudores, & algores octimestres, & æstivas etiam ad multam noctem lucubrationes ea spe lenissem, quòd non dubitarem hanc operam non Theologis modò, verùm etiam Philosophis & Concionatoribus, & Christianorum universitati fore fructuosam, nec proinde Dei præsidium defuturum. Nunc quid in hac rudi mole formanda, quam chaos dixeris, effectum sit, paucis expediam. Ubi dignus vindice nodus incidit, integro Lectori relicto judicio, stellulam adstituimus. Breviter orthographiam curavimus. Superflua sustulimus. Rursus, quæ deerant, restituta sunt. Marginales annotationes

ex parte circumcidimus, partim locupletavimus. Capitum aliquot argumenta resecimus, & ipsa capita distinximus. Annotavimus lectionum varietatem, & notas arithmeticas curavimus fideliter paginis adhibendas. Ad hæc, si qua discrepare videbantur à recentioribus Ecclesiæ placitis, cautè legenda significavimus; non tamen id ubique fieri necessarium putavimus. Nolo plura. Sed & hæc recensere suppuditum esset, nisi laboriosi testes operis Venetiis haberem quamplurimos, qui cùm singula ferè verba deleri, aliaque substitui cernerent, mutandi laborem, & veterum impressorum inertiam mirabantur. Sed quid testimoniis opus esset? Res ipsa per se loquitur. Conferatur cum nostra Parisiensis editio ferè octogenaria, nihil à me non verissimè dictum reperietur. Ac in cæteris quidem libris conjectura fuit utendum; cum opere verò de Universo meliùs actum ex collatione manu scriptorum exemplarium, ex quibus castigatissimum unum perbellè distinctum, descriptum, atque depictum, est repertum in Cœnobio D. Antonii Venetiarum in Bibliotheca, quam Dominicus ex illustrissima Grimanorum familia, quondam D. Marci Cardinalis, extruxit, instruxitque marmoreis signis, ac libris exquisitissimis, publicæ commoditati sumptu maximo. Quo loco tacitus præterire non possum, nec debeo, Laurentii Prioli Patriarchæ Venetiarum illustrissimi, Dalmatiæque Primatis, studium huic negotio peropportunum. Per eum enim patuerunt nobis hunc ad usum vetustissimæ Bibliothecæ Religiosorum. Et quoniam inter legendum interdum, tanquam in salebris, hærebitur, & quasi maculis offenderis, ne me indiligentiæ accuses, scito studium fuisse ea mutare tantùm, quæ aliunde irrepserant, non quæ author ipse scripsit. Quo in genere sunt Syntaxeos vitia, argumentorum in utramque partem confusio, conjunctionum orationis absurditas, institutæ disputationis intermissio, & similia, quæ crediderim negotiis occupato, &, ut fit, morte prævento, emendare non licuisse. Nec tamen inficiandum est, in longo opere vel mihi, vel administris somnum obrepere potuisse. Nec meum est vel prælo, vel officinis adhærere. Tu, si quid erratum, pro tua humanitate benignè corrige, conatum nostrum bonam in partem accipe, fruere qualicunque fructu nostri laboris. * Interim à nobis expecta nova quædam Guilielmi. Vale.

IN PRIMA PARTE TOMI PRIMI HÆC HABENTUR.

IN SECUNDA PARTE.

IN PRIMA PARTE TOMI SECUNDI.

Sermones in Epistolas & Evangelia Dominicarum & Festivarum qui desunt in Editione Veneta.

IN SECUNDA PARTE SIVE SUPPLEMENTO.

Tractatus quatuor eximii nunc primùm ex M. S S. eruti.

GVILIELMI ALVERNI
EPISCOPI PARISIENSIS,
DOCTORIS EXIMII,
OPERA QVÆ EXTANT.

PARS PRIMA.

TRACTATVS DE FIDE, ET LEGIBVS.

Scientiam veri, ac divini cultus, ac veræ religionis primum locum in ordine sapientialium, ac divinalium scientiarum obtinere. Deinde sacratissimi cultus multiplicem utilitatem, & fructum ostendit, fœlicitatem scilicet æternam. Postea exponit de quibus sit dicturus.

IN ordine sapientialium divinaliumque scientiarum, istam divini cultus, veræque religionis scientiam, de qua prout de sursum accepimus, scribere intendimus, primum locum obtinere, primæ ac theologicæ philosophiæ prima pars declarat, atque certificat. Hujus autem utilitas, & fructus idem prorsus est, qui divini cultus, veræque ac Deo acceptæ religionis: omnium enim utilitatum utilitas, & omnium fructuum fructus, fœlicitas æterna est propter quam omnes substantiæ nobiles, hoc est rationales, & intelligentes creatæ sunt. Quia igitur nec gressu, nec volatu, neque natatu, nec alio quocunque motu, quam sacratissimi cultus, sive Deo altissimo placitis obsequiis, nec alia via, nisi sincera, immaculatissimaque religione ipsius, hoc est, qua ei adhæretur, & vivitur, est possibile venire ad fœlicitatem æternam. Manifestum est hujus sacræ, ac divinalis scientiæ, quæ motus istos obsequiorum, scilicet divinorum, veræque religionis viam sola aperit, & demonstrat, fructum, & utilitatem esse fœlicitatem æternam. Hæc est cujus solius ignorantia erubescenda est, sicut ait Philosophus Apuleius: interrogatus enim (inquit) an scias statuam facere? absque rubore respondebis: Nescio, quia non pudet te non esse

Fœlicitas æterna.

Apuleius.

A singificum, id est statuarium: interrogatus autem, an scias bene vivere? non audebis dicere, nescio, hujus enim ignorantia adeò veréque damnata est, ut omnis natio illam gladio, & igne exterminet, & profliget. Cùm enim animal irrationale sciat, ut ita dicamus, vivere secundùm quòd decet ipsum, quid est magis majorique damnatione in genere humano dignum, quàm vivere cum ignorantia bene vivendi? Bene vivere autem, est vivere, ut decet: nihil autem adeò decet vitam nostram, ut religiositas, nihil adeò decorum potest habere ut illam, & ut ad unum dica-
B mus, totus, & solus decor vitæ nostræ ipsa est religiositas; ipsa enim est perfectio ad quam nati sumus, quæ quidem hic aggredienda est, & continuis profectibus semper augenda: in futuro verò post hanc vitam expectatur ejusdem cumulatissima plenitudo, quæ est potissima pars gloriæ ac fœlicitatis æternæ, sicut faciemus sciri, cùm loquemur de statu animarum nostrarum post corpora; totum enim Deo vivere religionis consummatio est, & beatitudinis, & gloriæ finalis plenitudo. Quia igitur fides veræ religionis fundamentum est, prima radix atque princi-
C pium divini cultus, necesse habemus in prima parte tractatus istius, fidem, quæ virtus est, stabilire ac declarare, præeminentiasque certitudinis, & etiam altitudinis quam habet ad mundanæ philosophiæ disciplinas, cæterasque comparationes ipsius ad illas ostendere; deinde causas errorum, impietatis, sectarumque perditioni aperire, & numerare. Tertiò valorem ipsius, & meritum apud Deum patefacere. Quartò quòd non est fides, nec potest esse nomine
D fidei digna, quæcunque credulitas, nec Deo ullo modo accepta, nisi hæc, quam hic stabilire, ac declarare intendimus: faciemus etiam sciri cum his, quia ipsa fundamentum est veræ religionis, & divini cultus principium, & quia sine fundamento ædificare nititur qui hanc non præjecit, & sine radice fructificare, qui hanc non præfecit. Deinde verò, quia lex continentia quædam est, & velut aggregatio honestatis atque religionis, oportebit nos declarare legem diffinitione certissima, partesque ejus nume-

Ignorantia bene vivendi.

Bene vivere.

Lex una. rumque ipsarum. Deinde quæ est lex veritas, sive lex veritatis, & quòd illa non est, nisi una: & quòd illi soli competit nomen legis intentione, ac ratione verissima, & quòd illa est evangelium æternum: quod nec præcessit aliud nec subsequi potest, & quod æquivocè lex Judæorum, & lex Moysi, non propria ratione leges nominantur. Post exponemus ea quæ videntur absurda atque ridicula in lege Hebræorum, & dabimus causas præceptionis, & prohibitionis earum. Deinde destruemus perfidiam Machometi & evacuabimus promissiones & comminationes quibus seduxit gentem Arabum. *Perfidia Machometistarum.* Primùm ostendentes non solùm ridiculositatem earum, sed etiam impossibilitatem: loquemur etiam cum his de diversitate legum, & dicemus quid senserint, & adhuc etiam sentiant philosophi de illa, & destruemus errores eorum in hoc: primò hic loquemur de idolatria dictione universali, & undè ortum habuit: & post hæc de ritibus & sacris, & sacrificijs: & assignabimus causas sacrorum, & sacrificiorum quæ imposita sunt genti Hebræorum, & destruemus errores, qui de idolis, vel fuerunt, vel adhuc sunt. Deinde evacuabimus sacra, & sacrificia omnium falsorum deorum, & faciemus sciri. quia ipsa sunt execrationes facientium, & offensiones Dei altissimi, cujus sola pace & gratia, bene est generi humano, cujus sola indignatione male ei esse potest, & propter hoc solus ipse honorificentiæ ultimo cultu colendus, & quod nec idola, nec dij quidquam possunt per se. & ideò non nisi frustra, & vanè coli possunt cum cultoribus suis, nec prodesse, nec obesse possunt; & propter hoc sacris & sacrificijs solus Deus altissimus honorandus, atque placandus. Novissimè verò assignabimus vera sacra, quibus Deus verissimè colitur, quæ & cultores ipsos sacrant, atque sacrificant, Deoque acceptabiles efficiunt. Deindè vera sacrificia, quæ Deum per semetipsa, absque ulla dubitatione placant offerentibus, & stabiliemus hæc omnia stabilitione cui nec erit obviatio, vel contradictio, & declarabimus ea declaratione, post quam non relinquetur ex eis dubitatio. Et sic est finis prologi.

DE FIDE.

CAPVT I.

Diffinitur fides, ostenditur probabilitatem, & evidentiam veritatis, fidem quandam, & credulitatem probabilium, & manifestarum ingerere cogitantibus ea: improbabilitatem fidem non facere, sed auferre, & quod credere improbabile & virtutis.

INcipiamus igitur cum Dei adjutorio, & dicamus quia fides, quam hîc stabilire intendimus, verissima ratione, rectissima diffinitione est virtus, qua ea quæ ad fundamentum religionis pertinent, rectè firmiterque creduntur. *Fides.* Quemadmodum enim aliud est diligere aliquem ex meritis suis, sive aliquid ex suavitate, vel utilitate, qua suave est, vel utile diligenti aliquid, aut ex virtute ipsius diligentis: sic aliud est credere ex probabilitate, sive ex evidentia ipsius crediti, aliud ex virtute credentis. Sicut enim probitas possessoris sui dilectionem ingerit, & infigit agnoscentibus eam, sive credentibus; & sicut suavitas, & utilitas suavis, scilicet rei alicujus & utilis, dilectionem, & desiderium sui incitant, & inflammant in agnoscentibus, & credentibus eas: *Probabilitas.* sic probabilitas, & evidentia veritatis fidem quandam, sive credulitatem probabilium, & manifestorum ingerunt, & imprimunt cogitantibus ea. Cùm autem quis malum, & dilectione indignum, vel ipsum inimicum diligit, hoc indubitanter non ex meritis est,

E sed contra merita. Et hoc est ex virtute diligentis, non ex aliquo quod sit in ipso dilecto: sic & cùm paupertas, vel molestia, vel contumelia, vel mors ipsa diligitur, ex virtute est diligentis, non ex ipsis, quæ nihil videntur habere in se propter quod diligenda sint. Sic & cum improbabilia creduntur, ex virtute credentis est, non ex ipsis. *Improbabilitas.* Sicut enim improbabilitas, non solùm amorem non excitat, sed extinguit: sic improbabilitas non solùm fidem non facit, & credulitatem non generat, sed etiam aufert, & prohibet. Similis igitur virtutis est amare improbum seu reprobum, & credere improbabile, nec minoris virtutis est credere improbabile, quam improbum diligere. Amplius sic est probabile ad intellectum sicut lucidum ad visum, & sic suave & utile ad affectum, sicut calidum ad tactum, & sicut gelidum ad tactum, sic insuave. & inutile ad affectum, & sicut

F improbabile ad intellectum, sic tenebrosum nulloque lumine superaspersum ad visum. Sicut igitur non est virtuosum videre lucidum, quod nullo modo pugnat contra visum, imò modis omnibus adjuvat ipsum: sic non est virtuosum credere probabile, vel verum manifestum. Et sicut non virile nec magnificum est calere ex calido, vel calidum esse: sic neque diligere probum, aut amare, seu desiderare utile, vel suave. Sicut igitur calere contra frigidum, hoc est repugnare frigido, virtutis est, atque vigoris: sic amare improbum, vel reprobum, & amare vel appetere insuave, sive molestum, & inutile, seu damnosum, & juxta hunc modum credere improbabile, virtutis erit, atque vigoris. *Credere improbabile.* Amare enim, atque desiderare utile, vel suave, non est nisi de admisso, vel immisso, & igne calere, hoc opus naturæ propriè est, non enim minus naturale est igni spirituali, idem si admovetur, calefacere spiritualiter, quàm igni corporali corporaliter, juxtà hunc modum credere probabile,

G vel manifestè verum, nihil aliud est, quàm videre lucidum, vel illuminari à lucido: suavis enim est utilitas, & magnificentia. *Ignis spiritualis tres species.* Tres sunt species ignis spiritualis, & tres in animabus humanis arsiones, seu combustiones efficiunt, videlicet concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ, vel melius, luxuriam, avaritiam, superbiam. Et his tribus speciebus ignis ita nati sumus exuri, vel ardere, ut ligna arida igne corporali, & hoc naturali seu originali corruptione, non primæ creationis institutione; sic & probabilitas omninò superaspersio lucis spiritualis est, & debilis. Et propter hoc non sufficit firmare, seu figere apprehensionem, evidentia autem veritatis fortis, & penetrans luciditas, seu luminositas est, & propter hoc figit, & firmat certitudinem intellectus. Sicut igitur tres nominatæ dispositiones ignis sunt ad nostrum affectum sive ad vires motivas nostras, tam sublimes, & nobiles, quàm inferiores, & ignobiles: sic probabilitas, & evidentia

H luces sunt, vel lumina ad nostrum intellectum, & etiam ad vires nostras apprehensivas tàm nobiles, quàm ignobiles. Manifestum igitur est, quod credere improbabilia, fortitudinis est, atque vigoris nostri intellectus, sicut amare damnosa, molesta, & ignominiosa fortitudinis est & vigoris nostri affectus; quia igitur multa improbabilia, & ab intellectu humano innotissima, pertinent ad fundamentũ religionis, quæ credi necesse est veram religionẽ ingredientibus, & aggredientibus, hoc est ad Deum accedentibus; manifestum est necessariam esse hanc virtutem, seu fortitudine intellectus, quæ tenebras improbabilitatis irrumpat, & vincat, & luminositate propria, ea quæ illa abscondere contendit, lucida & aperta hoc est credita faciat. Amplius. Si tota mens humana glorificanda est, hoc est gloria fœlicitatis æternæ vestienda, non redditur autem gloria, nisi gratis,

nec supervestitur gloria, nisi quod prævestitum invenitur gratia: tota igitur natura est glorificanda, hîc ex necessitate est gratiâ vestienda, quare & intellectus gloria hic est, seu gratiis vestiendus, inter quas palam est esse fidem. Amplius. Si totam necesse est esse mentem humanam religiosam, & nihil in ea irreligiositatis, seu prophanationis relinqui; ergo & ipsum caput mentis, sive oculum, hoc est intellectum, necesse est esse religiosum; fides autem ex necessitate, aut tota religio ejus est, aut pars prima. Amplius. Eodem jure, & æquè primò tenetur subditus esse humanus intellectus Deo, ut affectus, & æquè debitor est obedientiæ ad eundem, quia ergo intellectus humanus adeò debitor est obedientiæ Deo, ut contra seipsum, vel amare, vel velle, vel desiderare, vel odire, & etiam contra seipsum dimicare propter ipsum necessariò tenetur humanus intellectus, & operari contra se, & pugnare contra se propter ipsum: nulla autem operatione potest hoc facere nisi illa, quæ est credere, tenetur ergo contra se credere propter ipsum; de operationibus enim intellectus solùm credere, bellum habet. Comprehendimus autem opinari in eo quod est credere, quoniam credere quoddam opinari est. Credere enim est vehementer opinari; scire autem non habet bellum propter fortitudinem & firmitatem suam, nisi sophisticum. Quod ipsa luminositate ejus quod est scire, non tàm mentitur, quàm dissolvitur ut nebula, & evanescit ut illusio, & phantasia. Quod verò ipsum cogitare, bellum habere videtur, propter cogitationes, quæ improbissimè se ingerunt quod evidentissimum atque durissimum est in cogitationibus blasphemiæ, & similiter propter cogitationes mundas, ac rectas, quæ per intellectum multa difficultate, & vix obtineri possunt. Ita nec propter hoc dictum videatur, id quod legitur in tertio secundæ ad Corinthios. Non quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi à nobis, & revera ipsum cogitare, quia voluntarium est; ideò & bellum habet, & bellum est. Scire autem non videtur esse voluntarium, postquàm est, licet ejus acquisitio voluntaria sit. In eis enim quæ per se nota sunt, & maximè in primis impressionibus, non est in libertate arbitrij, nec in libera potestate nostra scire, vel non scire, propter proximitatem ipsorum ad intellectum nostrum, & propter vehementem impressionem ipsorum in illo. Propter quod dicit, & Aristotel. in hujusmodi non est contradicere ad exterius rationem. In aliis autem quæ per se non videntur, sed per alia cognoscuntur, necesse habet intellectus noster acquiescere eis positis principiis, & sillogistica conclusione ordinatis ad illa: nec est ullo modo in potestate nostra eis contradicere, verùm cogitare de his, studere in his, libros inspicere in quibus de his agitur, doctores interrogare, & audire de hujusmodi, quæ omnia faciunt ad acquisitionem scientiæ, voluntaria sunt. & omnia sunt facientia, & accidentia ad scientiam talium, & propter hoc, & vitiosa, & virtuosa esse possunt, & laudem habere, & vituperium, & benè, & malè fieri, & non fieri. Ipsum verò scire non potest habere nisi laudem, nec unquàm potest esse nisi bonum. Si quis autem dicat, quia quemadmodùm primæ impressiones, sive prima principia ex necessitate ingerunt sui scientiam, & certitudinem; sic prima probabilia sui credulitatem, sive fidem, & propter hoc credere non est voluntarium in ipsis, sicut nec scire in illis. Respondemus, quia probabilitas quantacunque sit, non ingerit fidem, sive credulitatem intelligentibus, & exercitatis ex necessitate, cum ipsi certi sint, non omne quod videtur verum, esse verum, vel etiam simile vero, esse verum: idem autem est probabile quod verisimile, & idem quod id, quod videtur verum. Sapientium etiam est tàm à verisimilitudine, & probabilitate, quàm à ficto falsoque colore semper timere, & cavere: Illud tùm verum est, quod qui credit principiis sillogisticè ordinatis necesse habet credere conclusioni, posita enim credulitate principiorum, non est ei liberum credere, vel non, conclusioni, immò necessarium est, non quidem necessitate absoluta, & precisa, sed determinata, & conditionali. Voluntarium tamen simplicis est, & liberum de omni probabili, ut ei quis credat, vel non credat, quoniam nihil adeò probabile, quod non habeat, aut dissuasionem adeò qua possit videri falsum, aut saltem qua possit videri non esse credendum, & hoc propter periculum erroris. Sufficit enim sapienti, cùm veritatem comprehendere non potest, non illudi à falsitate, & non errare atque non falli, quemadmodùm, & bellatori cùm hostem superare non potest, satis est ei si non superetur ab ipso, & negociatori cùm lucrum capere non potest, si damnum evitet. Et ne putes leve damnum philosophantibus, credulitatis, & opinionis errorem, hoc enim totis studiis effugere contendunt, videlicet ne superentur ab erroribus, ne pro veritate quam quærunt, fallente probabilitate, vel verisimilitudine, mendacium accipiant. Nunc autem revertamur ad id in quo eramus, & dicamus, quia cogitare si nudum est, & solum cogitare, informe est valdè, atque materiale, si non habeat assensionem, aut certitudinem, aut dissensionem. Vnde nec ex ipsa materia super quam cadit, quantumcunque bona, aut mala sit, nunquàm formatur, aut denominatur, neque unquàm habet ex ea laudem, vel vituperium: cogitare enim quantumcunque horribile, & quantumcunque detestandum malum, si nudum est, ut diximus, non est malum, sicut neque videre quantumcunque malum, dummodò videre nudum sit à delectatione, & assensione, malum non est. Alioquin necesse esset Deum, qui omnia videt, inquinatissimum esse, ac pessimum, si mala visa videntes inquinarent, & malos eos efficerent, cùm ipse omnia mala, & super omnes videat, & videre nunquàm desistat. Amplius. Cogitare propter ipsum nunquàm quæritur, nec in eo sistitur, quæri tamen potest, & laudabiliter, & fortiter, seu virtuosè, quemadmodum si ad hoc quæritur, ut perimat, vel excitet bonas affectiones. Ad hoc enim viri sancti interdum cogitant turpia, ut ea magis ac magis abominentur, ad hoc cogitant infernum, ut magis ac magis ipsum horreant: similiter bona ad hoc cogitant, ut ea magis diligant. Sunt & aliæ bonæ affectiones, propter quas viri boni, vel qui boni esse cupiunt, exquirunt multa studio, & defendunt exquisitas cogitationes: manifestum igitur est ex omnibus his, quia credere, vitiosum potest esse, & virtuosum. Addamus autem & alias declarationes ad stabiliendam virtutem fidei, de qua hîc intendimus, & dicamus, quia credere ea quæ pertinent ad fundamentum veræ religionis, bellum adversum se habet, videlicet disputationum, dissuasionum, contradictionum & etiam improbabilitatis ipsorum, quæ improbabilitas directè contra credulitatem eorumdem pugnat. Omne autem bellum bellica virtute, seu fortitudine agendum est, quia sine virtute non provenit belli victoria, quam necesse est modis omnibus provenire, ut mors utraque declinetur, & vita utraque, vel acquiratur, vel servetur: necessaria ergo est in bello ista virtus, qua contra dictas quatuor acies pugnetur, atque de eis triumphetur. Hæc autem indubitanter est fides, quoniam contra eam directè pugnant acies illæ; quare & ipsa ex necessitate pugnat, & acies suas dirigit contra illas. Amplius. Contra tot jacula tanquàm perniciosa, necessaria est menti humanæ armatura, quæ illa ac-

Intellectus debet esse Deo subjectus sicut affectus. *Opinari. Credere. Scire.* *Cogitare.* *Positis principiis acquiescendum.* *Cogitare sine assensu quid.* *Affectiones bonæ.*

Armatura necessaria.

cipiat & retundat, ipsum verò protegat: nulla autem est alia spiritualis armatura, quæ ab his jaculis illam protegat, & contra illa ipsam muniat, nisi virtus fidei, quod inde apparet, quia omnia ista jacula, & directè trajiciuntur in illam, & immediatè illam percutiunt. Amplius. Ea quæ pertinent ad fundamentum religionis, aut sunt omnia probabilia, sive manifestè vera, aut quædam sunt ibi improbabilia, & non apparentis veritatis. Non autem sunt omnia manifestè vera, quoniam tunc nulla esset in fide dissensio, nulla hæresis, nulla omnino contradictio, manifestè enim veris nemo contradicit. Quia igitur tanta est in his dissensio, tanta hæresum monstruositas, manifestum est quædam ex his esse veritatis non apparentis.

Credere apparentia nō est virtutis.

Credere autem ea quæ non apparent esse vera, vel quæ non videntur esse vera, hoc non est nisi virtutis, ut diximus, & nisi ex virtute credentis, cùm talia in se causam credulitatis non habeant, sicut jam declaravimus, necesse igitur est virtute credi quædam ex his quæ pertinent ad fundamentum religionis, quare necessaria est virtus fidei. Amplius Aut est credendum Deo absque suasione aliqua & probatione, aut non, si sic, ergo credendum est ei virtute, quod enim absque suasione, & probatione creditur, virtute credentis creditur.

Deus non mentitur.

Quod si dixerit, quia non ei credendum sine suasione, vel probatione: non igitur ei credendum est, nisi sicut cuivis alij. Cuilibet enim alii cum suasione, & probatione creditur: quod si dixerit, quia credendum est ei sine suasione, & probatione: quoniam scitur, vel creditur esse verax, & quod non mentitur, nec sic evasit: quoniam nec sine suasione est hoc, seu probatione, habet enim suasum apud se & fixum, Deum mentiri nolle, & vera esse, quæcunque dixerit: per hoc ergo credit Deo, quia credit eum mentiri nolle, & vera esse quæcunque dixerit: per hoc ergo credit Deo, quia credit eum mentiri nolle, & ita credit ei sicut crederet alicui bono viro, cui utique propter hoc crederet, quia crederet eum non mentiri: apparet igitur, quia non credit ei nisi sicut alicui bono viro. Amplius. Hoc ipsum, quia credit Deum esse veracem, & mentiri nolle, aut credit ei ex virtute fidei, aut ex evidentia veritatis ipsius, aut ex probabilitate, aut ex suasione, seu probatione; si ex evidentia veritatis, vel ex aliquo sequentium, in nullo igitur honorificat Deum credendo hoc: de quolibet enim alio idem crederet si eandem causam credendi haberet, credendo ergo hoc de Deo non honorificat Deum, honorificat quidem in hoc, quod magnum credit de eo, à parte crediti scilicet, non autem à parte credulitatis. Quia igitur religiositas secundùm quamlibet sui partem Dei honori intendit: immo ejus honor est, cum hujus credulitas in se honor Dei non sit, licet à parte crediti honor ipsius sit, manifestum est, quod hujusmodi credulitas, nec religio est, nec pars religionis, est autem fides ex necessitate pars prima religionis, & fundamentum: fides igitur quam hìc intendimus, virtus est quam diximus.

Via credendi.

Amplius. Quoniam manifestum est communitati hominum non posse satisfieri probationibus, vel suasionibus de his quæ credenda sunt, ad Deum accedentibus, piéque ac religiosè vivere volentibus, vel propter defectum probationum, & suasionum, vel propter brevitatem intellectûs simplicium, & vulgarium hominum, credenda autem erant necessariò ea sine quorum credulitate ad Deum non acceditur: necesse igitur est ut alia via credantur hæc à communitate hominum, quam per probationes aut suasiones, nihil autem est medium: quoniam credulitas omnis aut suasa sit, aut virtutis: necesse igitur est, ut talia credat virtute communitas hominum. Amplius. Adeò impium est, adeóque scelerosum male sentire de Deo, ut omnis secta, omnisque super-

E stitio de Deo vel idolis suis sibi contraria sentientes ferro, & igne, omnique genere tormentorum conetur avertere à credulitate contraria, quemadmodum à furtis, & rapinis, & multò ampliùs, & propter hoc multò fortius prohibet, multòque districtiùs contrariam sibi credulitatem quam furta, & rapinas prohibet, quare & multò districtius credulitatem suam imperant. Amplius quis dubitat insuasibilibus incredulis, qui suasiones & probationes credendorum, vel non habent, vel non capiunt, salutarem credulitatem esse imperandam, & contrariam incredulitatem suppliciis exterminandam; si enim justa est prohibitio errorum impietatis, justa est necessariò, & imperatio credulitatum, sive creditionum pietatis, hoc est veræ religionis, quare justa erit obedientia, & ex necessitate debita in utrisque. Obediendum igitur est ex necessitate in credendo, & obedientiæ

F debitor est intellectus humanus, quantùm ad operationem istam, maximè cum nullum appareat privilegium exceptionis suæ: nulla autem est obedientia intellectus in credendo, si ex suasionibus aut probationibus creditur, quemadmodum nulla est obedientia affectus, si ex utilitate, vel suavitate amatur.

Obedientia intellectus in credendo.

Amplius. Sicut Deo debetur digna eo dilectio, digna eo honoratio, sic ei debetur digna eo credulitas, sive creditio, non est autem digna Deo credulitas, quæ ei propter suasiones, aut probationes impenditur, quia nec etiam bono viro, & magno digna est, quare sublimior ei credulitas impendenda est. Procedamus autem & aliâ viâ, & dicamus, quia intellectus humanus, sive vis intellectiva nostra, in seipso infirmus est: & non stans per semetipsum: & propter hoc interdùm instat dubietatem, dubitatio enim non est, nisi mutatio ipsius, qua nunc in alteram partem contradictionis, nunc in alteram inclinatur; interdùm

G verò cadit in tenebras, & vacuum ignorantiæ: interdum in ipsa falsa, & errores, fulcitur autem infirmitas ipsius interdum evidentia veritatis, plerumque probationibus aut suasionibus, quandoque signis, & cùm debilis fuerit, vel levis ratiocinatio, hoc est probatio vel suasio, non innititur ei confidenter, sed quodammodò se retinet, timens ne non satis fortis sit ad sustentandum ipsum. Et propter hoc manifestum est, quia ipse utitur hujusmodi fulturis, seu suppodiaculis, quemadmodum baculo debili, & fragili, cui neque sine timore, neque totaliter innititur gestans ipsum, tales enim rationes opinionem faciunt solam, quæ est apprehensio alterius partis contradictionis, cum formidine reliquæ.

Nota.

Evidentia autem veritatis, & probatio demonstrativa, fortissima fulcimenta ipsius sunt, & tanquàm baculi inflexibiles, & infrangibiles, nullaque ex parte nutantes. Manifestum igitur est tibi ex his, quia intellectus non quærit hujusmodi fulcimenta, nisi ex infirmitate, & debilitate sua; & quia intellectus philosophans, est

H sicut viator ambulans à conclusione in conclusionem, non valens propria virtute sustentare semetipsum, sed adjutorio baculi se transferens, & transiliens ab uno noto, seu probato, ad aliud: baculus autem, cujus adminiculo ita adambulat, & transilit, demonstratio est, sive probatio demonstrativa.

Intellectus.

Intellectus autem qui virtute propria credit, nec requirit hujusmodi fulturas, nec illis indiget, magis fortis est magisque firmus, quia propria virtute, & firmitate nititur, quàm qui alienâ; quapropter magis firmiter credit quàm ille. Amplius. Magis credit intellectus ea, quæ credit per semetipsum, quàm ea quæ credit per aliud: quare intellectus virtute fidei credens, magis credit ea quæ credit ex illa, quàm ea quæ credit ex suasionibus, & probationibus: quemadmodum & magis amat amatum qui ex virtute propria id amat, quàm qui ex eo quod est apud amatum. Similiter,

Amare ex propria virtute. & rectiùs credit, qui ex virtute propria credit, quàm aliena; credit enim talis intellectus ex suasionibus, vel probationibus, quasi inclinatus, & innixus super eas & quasi claudicans ambulat ambulatione quam diximus. Quemadmodum, & rectè amat solus, qui amat ex virtute, amore autem curvo, sive deflexo amat illectus, & abstractus ab amato. Debes etiam scire, quia intellectus requirens ea quæ supra diximus, est sicut venditor incredulus, qui emptori non aliter credit, nisi pignus, vel cautionem sive securitatem det ipsi, & probatio sive suasio, ut pignus est, & cautio securitatis, sine qua non credit hujusmodi intellectus. *Similitudo bona.* Et quemadmodum venditor non aliter dat rem nisi sub pignore vel cautione: sic nec hujusmodi intellectus dat credulitatem suam, nisi postquàm pignus, vel cautionem, quam diximus, acceperit. Et sicut de manu talis venditoris merces non exeunt, nisi prius securitatem tenuerit; sic nec de hujusmodi intellectu exiit credulitas, donec medium probationis, quasi pignus sive cautionem, tenuerit.

Notum autem est tibi, quia exactio pignoris aut alterius cautionis, non est nisi ex parvitate seu debilitate credulitatis, aut ex defectu ipsius: quare manifestum est intellectum exactorem hujusmodi pignoris, & securitatum, videlicet probationum, suasionum, signorum, esse credulitate infirmum, aut incredulum, & esse claudicantem & nutantem, per seque stare non valentem, penéque cadentem, & ut ita dicamus, soloque fulcimento prænominati baculi casus quos diximus declinantem. Manifestum etiam est tibi, quia magnitudo & multitudo pignorum in domo venditoris, etsi securitatem ipsi faciant, signa tamen sunt & testimonia incredulitatis ipsius: sic pignora & securitates probationum, atque suasionum, & signorum, licet securitates sint intellectus apud quem sunt: tamen manifestè designant incredulitatem ejus ad ea de quibus sunt. Quàm infirma verò hujusmodi sit credulitas, apparet ex superpodiaculis: quemadmodum enim videns aliquem uno baculo, vel duobus subnixum atque suffultum ambulantem, & ambulare aliàs non valentem, ejus gressibilem infirmam, aut debilem, statim ex hoc judicat virtutem, aut coxas, & tibias ejus seu pedes læsos, vel quocunque modo occasionatos, sic probationes, suasiones, & signa: velut multitudo baculorum atque suppodiaculorum intellectum philosophantem, hoc est per viam veritatis sic ambulantem infirmum indicat, & contractum atque claudicantem. Post hoc ostendemus evidenter, quod hujusmodi credulitas seu fides, non solùm non est virtus, sed etiam vitium Deo contumeliosum, & propter hoc damnatione, suppliciοque dignissimum: ostendamus etiam quia hujusmodi fide seu credulitate Deo non creditur. Primùm igitur dicamus, quia neutrum contrariorum est receptabile alterius, sicut nec calor frigidum, nec frigus calidum esse potest: quare nec virtus infirma; nec infirmitas virtuosa, hæc autem credulitas infirma est, quod apparet ex suppodiaculis & fulturis, quare manifestum est eam non esse virtutem. Amplius. Omnis virtus sicut sanitas est, & sicut fortitudo fortem faciens habentem ipsam, hujusmodi autem credulitas nec sanat intellectum ab incredulitate, nec fortem facit contra incredulitatis infirmitatem: quemadmodum baculi sustentantes contractum, seu claudicantem, non illum sanant à membrorum contractione, seu claudicatione, nec fortem illum faciunt contra membrorum gressibilium infirmitatem, seu læsionem: quemadmodum nec multitudo vel magnitudo pignorum sanant incredulum venditorem à vitio incredulitatis; manifestum autem est hujusmodi credulitatem non esse virtutem. Amplius. Cùm virtus & ars cir-

A ca difficillima sint, hujusmodi autem credulitas non solùm circa facillima sit, sed etiam circa ea quæ vel impossibile est, vel difficile non facere, manifestum est ipsam non esse virtutem; impossibile enim est, non credere manifestè vera, difficile autem est non credere probabilia, & resistere suasionibus. Amplius. Quis adeò brevis intellectus est, vel potius nullius intellectus, ut virtuosum judicet ea credere, vel quod evidentem habent veritatem, vel probationem irrefragabilem vel suasionem probabilem? manifestum igitur est talem credulitatem omninò non esse virtutem, & propter hoc nec esse partem ullo modo religiositatis. Quòd autem & vitium sit Deo contumeliosum, ut diximus, ostenditur tibi ex his. Manifestum enim est contumeliam cuilibet fieri notæ veritatis & bonitatis viro, si ei absque pignore fides adhibita non fuerit, si cautio securitatis super his quæ promiserit ab eo exacta fuerit. B Quantò fortiùs igitur contumelia est Deo & injuria, gladio, & igne vindicanda, ab eo pignus pro bonis exigere, & non aliter dictis, aut promissionibus ejus credere. Amplius. Non est adeò quis perjurus, aut mendax, cujus probationibus atque pignoribus idoneis non credatur à quolibet. Qui igitur non aliter Deo credere volunt, quam scilicet pignoribus idoneis & probationibus certis, manifestum est quia Deum in parte ista mendacibus & perjuris in nullo penitùs anteponunt, sed ipsos illi parificant in fide, & credulitate, & omninò adæquant: hoc autem est aperta contumelia Dei, & nullatenus toleranda, quam & Græci & Judæi Deo irrogabant. Sicut testatur Apostolus in 1. 1. ad Corinthios. Judæi signa quærunt, miraculorum intellige, Græci verò sapientiam, probationum supple, nec hi, nec illi aliter credere volentes. *1. Cor. 1. d.* C Declarabimus etiam cum his, quia hujusmodi fide vel credulitate à secta Græca vel Judaïca Deo non creditur, nec unquam creditum est, in quo sufficit exemplum quod supra posuimus de incredulo venditore, de quo manifestum est illud, quia non credit emptori, sed pignori aut alicui cautioni, quare manifestum est, quia nec Judæi nec Græci hujusmodi credulitate vel credunt, vel unquam crediderunt Deo, sed signis tantùm, & sapientiæ. *Iudæi per signa credentes: Græci per probationum sapientiam.* Iam igitur declaratum est tibi, quia nulla fide Deo creditur præter hanc, & nulla est Deo digna, præter ipsam, nullaque honoratur Deus nisi hac, & nulla est virtus præter ipsam, & propter hoc nec fundamentum nec alia pars religionis aut religiositatis esse potest. Apparet etiam tibi ex his, quia per viam probationum & signorum solam ad Deum accedere intendentes, & si illo quidem genere cognitionis quodammodo philosophicè in hoc proficiant, meritò contumeliam incredulitate sua Deo irrogant, à religione deficiunt, ac longiùs repelluntur, atque sublimiori cognitionis genere defraudantur. D Sublimiùs enim atque nobiliùs omnique modo certiús, virtute, quàm arte cognoscitur: sicut dicit Aristot. quia virtus est omni arte certior ac melior. Hinc est quòd metaphysica plus est virtus quàm ars sicut ipsemet testatur. Propter hoc autem virtus est certior quàm ars, quia intimior & hoc utroque modo, quia magis profundans in nos: magis enim penetrat mentem, & inficit virtus quàm ars, & à profundioribus seu fundamentalioribus rerum ipsarum est. *Ars.* Ars enim omnis à rebus est, tanquàm umbra vel descriptio imaginum resultantium in speculo intellectus, virtus autem quæ à rebus est, sicut consuetudinales, & fortè quædam aliæ, non sicut umbra vel pictura est à rebus & rerum forinseca, sed sicut odor vel sapor est à rerum intimo, vel profundo, virtutes verò quæ Dei dona tantùm sunt, & desuper solummodò descendentes, manifestum est, quia omni arte sublimiores sunt, ut potè

sublimissimis, hoc est, mundo altiori & fonti bonorũ omnium propinquiores. Quemadmodum igitur lumen quod à sole emicat, quantò soli vicinius est, tantò fortius & nobilius est, & quod ab eo longius discedit, nobilius atque sublimius est, quàm quod ex illuminato reflectitur. Sic lumina à prima luce descendentia, nobiliora ac sublimiora sunt, quàm ea quæ ex illuminatis per reflexionem descendunt; quare fides, de qua hic agimus, cùm ipsa descendat à primo lumine, nobilior est atque sublimior, quam scientiæ, vel credulitates quæ à rebus per reflexionem illuminationis, quam à lumine primo recipiunt, ad intellectum nostrum accedunt. Omnia enim quæcunque lucent à lumine primo & relucent ipsum, omni eo quod habent virtutis, pulchritudinis & bonitatis, omnium enim eo relucent ad virtutem primam. Et hujusmodi relucere non est nisi assimilari, & assimilatione licet remotissima & dissimilitudinis & distantiæ, cui nec est æstimatio nec finis. Ex his ergo apparet tibi quàm multùm refert, an descendat super mentes humanas illuminatio à lumine primo, an descendat per reflexionem à creaturis seu rebus creatis, quæ sunt lumina aspersione pertenui illuminata à lumine primo, & inde relucentia ad ipsum similitudine, qua diximus, & lucentia in speculo intellectus humani apparitione imaginum seu similitudinum suarum in illo. Quapropter manifestum est, quia fortiores, atque nobiliores sunt illuminationes desursùm venientes, quàm deorsùm ascendentes, & rectè descendentes quàm reflexæ, dummodò remotio, sive distantia, vel fortitudo reflectentis non obsistat. Fortior enim est reflectio radiorum solarium ex speculo concavo, quam ipsi sint ex descensione, & sole: & hoc apparet, quia reflexio ignita est, & adurens obviantia nubila: ipsi verò radij directè descendentes igniti non sunt neque urentes. Similiter reflexio radiorum solarium ex berillo, cristallo, & vitro ignita est, & adurens. Hoc autem est propter adunationem radiorum ac densationem luminis ipsius in speculo concavo, & rebus alijs nominatis. Facit ergo adunatio & multiplicata reflexio, quod non facerent radij simplices & pauciores: indè *Jacob. 1.* igitur est fortitudo luminis & caloris. Debet igitur ex omnibus his clarum esse tibi, quia data optima, & dona perfecta à patre luminum, per largissimam beneficentiam ipsius super animas nostras descendentia fortiora sunt & majora, quàm data bona temporalium scilicet & consuetudinalium, & quàm data meliora naturalium, propter quod & data optima nominata sunt, videlicet comparatione bonorum & meliorum: ut bona data accipiamus scientias à rebus acquisitas, ut tetigimus, & virtutes etiam frequentia, & assuefactione operum generatas, eodem modo divitias & delicias temporales: bona verò meliora virtutes, & scientias naturales. Similiter divitias & delicias naturales, quæ naturam non corrumpunt, sed illustrant, & meliorant. Virtutes naturales vocamus prudentiam naturalem, mansuetudinem, pietatem naturalem, & magnificentiam naturalem. Scientias verò naturales vocamus, quæ & natura nobis inditæ sunt, sicut nostrimet, & eorum quæ in animabus nostris sunt, ut ejus quod est vivere, quod est intelligere, quod est gaudere, quod est tristari, & oppositorum ipsorum; eorum igitur declinatio est nobis impossibilis. Deliciæ verò naturales honestatis sunt & honestæ in rebus, scilicet honestis honestate naturali & per se nota, sicut delectari de profectu scientiarum, delectari in bonis & honestis operibus, ut est delectari in benefaciendo indigentibus, in honorandis parentibus, in servando fidem amicis. Quia igitur data optima supra naturam sunt, & indè naturam ipsam nostram sursùm supra seipsam trahunt in sublime,

E me, scilicet æternæ gloriæ & beatitudinis, manifestum est ea maiora & fortiora esse naturalibus, & omninò sublimiora atque nobiliora eisdem. Ex naturalibus enim solis, solummodò descenditur in inferiora, & nullo modo supra naturam, vel naturalia per ipsa ascenditur, sicut jam declaravimus in tractatu quo contra pelagianam hæresim gratiam stabilivimus, & ipsam solam, principium esse motus in sursum æternæ beatitudinis ostendimus. Quia igitur inter naturam, & gloriam, gratia media est, gloria autem in fortitudine & magnitudine, nobilitate & sublimitate ultima est, seu suprema, necessariò in his omnibus significata est gratia, ultima natura. Quare minor natura est omnibus modis quàm gratia, quare fides, de qua hic loquimur, omni cognitione naturali major est, fortior, sublimior atque nobilior, & propter hoc verum dixit qui hoc dixit, quia fide nihil certius est: nec invenies fidelem, qui prius non concederet affirmationem, & negationem de eodem F dici posse, quam unum ex fidei articulis verum non esse. Quòd autem & virtus gratia sit, licet in prænominato tractatu hoc plenè declaravimus, tamen ex hoc evidenter ostenditur, quòd nulla virtus potest contra se, vel supra se, nullaque potentia, & hoc per se: quia nulla virtus, vel potentia per semetipsam est major, vel fortior se. Intellectus igitur humanus per semetipsum solum non potest credere contra se, vel supra se, neque vincere se. Cùm igitur necesse habeat, ut ostendimus, credere contra se, hoc est contra omnia quæ pro eo sunt, & sua sunt, quodammodo, & ipsum adjuvant, illuminant & fulciunt naturaliter: necesse habet credere contra omnia adjutoria sua naturalia & contra omnem illuminationem sibi naturalem: credere autem est & videre & illuminari, quare necesse habet videre contra omne lumen suum naturale & illuminari. Non autem potest videre vel illuminari nisi per lumen, qua-G re necesse est ipsum illuminari fortiori lumine atque fortiori illuminatione. Naturalibus autem illuminationibus nulla est fortior nisi aut gratia, aut gloria, quare illuminatio ejus hîc cùm non possit esse gloria, & cùm vincat illuminationes ejusdem naturales, necessariò est gratia. Non oportet igitur ampliùs nos laborare circa hoc, quia jam ex his manifestum est, videlicet fidem esse gratiam, hoc est divinæ largitatis & beneficentiæ gratuitum bonum, & esse virtutem erigentem, & firmantem intellectum, facientemque stare per se & rectè ambulantem per viam salutaris veritatis absque sustentatione baculorum & suppodiaculorum quæ diximus, & insuper ipsam esse armaturam protegentem intellectum humanum adversus jacula disputationum. Similiter & firmamentum supportans illum adversus impulsiones & concussiones contradictionum & opinionum, & adversus propriæ infirmitatis & ponderositatis H ruinositatem. Et cum his omnibus etiam declaratum est ipsum esse lumen vincens naturalia lumina ipsius intellectûs humani. Naturalia verò lumina ipsius sunt sensibilia & quodammodo ipsi sensus, similiter & probabilia, omnia suasiones & signa, hominum testimonia, sive scripta, sive non scripta. Qualiter autem lumen fidei ipsos sensus & sensibilia vincat, in sacramento altaris manifestum est, clamat, asserit & ostendit visus, ibi solum panem materialem esse. Similiter idipsum clamant, asserunt & ostendunt, seu indicant omnia accidentia visibilia: idem facit tactus, & tãgibilia, olfactus & olfactibilia. Hæc autem omnia videlicet tam sensus ipsi quam eorum sensibilia lumina sunt ipsius intellectus nostri, quibus in mũdo isto, scilicet sensibili & videre & illuminari naturaliter habet. Lumen autem fidei omnia lumina adeò obfuscat & obtundit, ut sola veritas sacrificij

pura &

pura & integra sit in corde credentis, & nihil falsitatis, aut impietatis ingerere possint vel impingere in illud. Apparet etiam ex his quia fides hæc est digna Deo credulitas, qua ei, scilicet Deo, ut dignum, & iustum est creditur, hoc est sine omni pignore & cautione, scilicet gratis & obedienter & non propter hoc, quia verax est, aut quia verum est quod ipse loquitur, sic enim crederetur homini cuivis. Sed quia jubet, seu præcipit, seu vult: jubet inquam aut præcipit per legislatorem, vel legis expositores: creditur ergo ei ex virtute obedientiæ, & ipsa fides est per quam obedientiæ suæ debitum Deo solvit intellectus humanus. Ostensum est etiam quia hic fides est fundamentum, & caput totius religionis, sive religiositatis hîc: hoc est in vita ista, ex quo sequitur, quia eius operatio prima est in Dei operationibus, & eius obsequium primum in Dei honorificentia & cultu. Et hoc est, quia quemadmodùm intellectus primus est inter vires humanæ animæ nobiles: ita necesse est ut ejus operatio, ejusque obsequium, atque religiositas primæ sint. Declaratum est etiam, quia aliis credulitatibus & Deo non servitur, & contumeliosæ sunt ipsæ, & insuper Deo non creditur, sed pignoribus & cautionibus, ut diximus. Quare manifestum est non esse fidem, qua Deo, vel in Deum credatur nisi hanc, & propter hoc nullam aliam credulitatem fidei nomine dignam, cùm nulla alia credulitas incredulitatem sanet, ut ostendimus: & propter hoc nulla sana est alia credulitas, nisi quam facit fides. Immò palàm est ex his quæ diximus, quia omnis alia gens infidelis est in Deum & incredula; sola autem gens quæ hac fide fundatâ, firmata, armata, & illustrata est, Deoque obediens & subdita, & ideò quantùm ad intellectum sanctificata ac Dei obsequio, ejusque cultui jam quantùm ad hoc dicata est, sola ista gens velut capite inclinato adorat altissimum, capite id est intellectu per hanc obedientiam inclinato, cæteris gentibus variis erroribus seductis, & quodammodò in capitibus inclinatis errorum suorum suasiones adorantibus, atque colentibus. Declaravimus etiam, quia fides ista necessaria est, ut intellectus humanus Deo per ipsam serviat, suæque obedientiæ debitum eidem reddat, & ut contra bella quæ adversùs ipsum insurgunt, pugnans vincat, & victoriæ coronam tandem à rege regum recipiat. Et propter hoc manifestum est, quia si vel evidentis essent veritatis ea, quæ fide hac credenda sunt, vel probabilia essent, vel probationes haberent, vel signa, & propter hoc solummodò crederentur: cessarent bella intellectus, propter hoc victoria, quare & victoriæ corona. Cessarent etiam alia bona quæ narravimus, quia nulla esset religio intellectus, nulla obedientia, nulla Dei veneratio, nullum obsequium, quare remaneret injustus & iniquus, atque peccator, & hæc est fides viva quæ non solummodò lumen est ad ostendendum credita, sed etiam vita, est sive vivens, ad movendum ad illa facienda vel declinanda, quærenda, vel fugienda. Quemadmodùm enim scientia medicinæ lumen est ad ostendendum ipsi medico ægrotanti quæ ei salubria sint, vel nociva, sed ipsum non erigit aut confortat, & ut ita dicamus, non vivificat ipsum, neque mirificat, sive fortificat ipsum ad ea sumenda vel declinanda: & propter hoc scientia mortua est, & meritò mortua, quæ à rebus mortuis est, vel non vivificantibus, & de pellibus interdùm mortuorum animalium accipitur. Fides autem, de quâ hîc loquimur, de fonte vitæ ut radius vivificus, imò pars vitæ ipsius, quæ vita gratiæ dicitur, in ipsum caput mentis humanæ, idest intellectum ad ipsum vivificandum, & illustrandum, muniendum, armandumque descendit: & propter hoc

Fides fundamentum religionis.

Epilogus supradictorum.

A dicit Dominus in secundo Abacuc. Quia justus meus ex fide vivit. Si quis autem quærat quæ est fides mortua, de quâ loquitur Jacobus dicens quia fides sine operibus mortua est. Dicimus, quia hæc est, si tamen fides dicenda sit, quæ instar hominis mortui vel animalis mortui, qui nec seipsum movere potest neque aliud. Quòd si dixerit quis, quia benè movet intellectum hujusmodi fides ad apprehendenda, & cogitanda credenda. Verùm utique est hoc, sed non motu vitali sive vivo. Quemadmodùm enim in mortuorum & decoriatorum atque decolatorum animalium cadaveribus, motus quidam relinquuntur, sicut tremor in ipsa carne eorum & palpitatio interdum in membris: sic & in mortuo intellectu per extinctionem fidei aliqui similes motus inveniuntur, non autem motus perfecti, ut ambulatio, quæ non invenitur in animali mortuo, neque volatus. Et omninò scire debes,

B quia si medicina esset virtus & scientia viva, non solùm illuminaret medicum ad videnda salubria & noxia corpori suo, sed etiam ipsâ ægritudinem fugaret vivacitate sua. Tãta enim est luminositas istius virtutis, ut tenebras noxiæ incredulitatis, aut periculosæ ignorantiæ de his quæ ad fundamentum religionis pertinent, non patiatur, tantæ vivacitatis, ut torporem mortis, quo mens humana ad salubria moveri non permittitur, excutiat. Timoris enim fortissimi & amoris motus incitat & excitat ingressus ipsius moles malarum consuetudinum de mente, quam illustrat, cadunt malorum desideria, malique amores velut diabolica vincula dirũpuntur. Quemadmodùm enim fortissimam concupiscentiam timor mortis, aut erubescentiæ extinguit, & sicut opinionem fortem aut dubitationem, cùm fortis fuerit ipsa rei evidentia: sic fides omnem labem peccatorũ diluit, omnesque tenebras eorum diffugat: uno

C enim modo lux diei latrones fugat, alio modo patibulum, & alio modo prætor: sic nihil prohibet, & lucem fugare vitia & peccata, & unamquamque virtutem similiter. Fides autem mortua, quantum ad luminositatem, differt à fide viva, sicut lumen, quod est de nocte à Luna, & Stellis ab eo lumine, quod est de die, & quantùm ad vivacitatem sicut lumen, quod est in umbra à radio: lumen enim quod in umbra est, & admixtum est tenebris, & frigidum est ac mortuum. Radius verò nec habet tenebras, & calidus est atque vivificus, sicut ergo videre utcunque contingit clausis oculis, vel velatis: ita videtur fide mortua, interdùm autem & melius: est ergo fides mortua in quibusdam, solùm fidei non contradicere, sicut dicit beatus Bernardus, quia quorumdam fides est, scilicet fidei non contradicere. In aliis verò est ligata, & quasi somnolẽta ac torpida & impedita credulitas, nec lumen quantùm debet emicare, nec motũ efficere sufficiens, & ideò nec vir-

D tus nec virtuosa est, sed est opinabilis apprehensio, & credulitas debilis & tenebrosa per multum. Quia verò virtus fidei hoc modo, ut diximus, fugat vitia & peccata, ideò dictum est. Fide purificans corda eorum.

Abac. 2. a.

Iac. 2. d.

Fides mortua quæ.

Fides mortua & viva differunt.

CAPUT II.

Ennumerat causas varias errorum impietatis, & sectarum perditionis, acutis similitudinibus suo more disputans, quas vide suo ordine, qui est singularis & eximius.

POst hoc autem relinquitur nobis declarare, & numerare causas errorum impietatis, & sectarum perditionis. Harum prima est ignorantia mensuræ, & capacitatis intellectus humani Qui enim intellectum suum omnia capere existimat, credit ex

1. causa.

necessitate non esse quicquid in intellectu suo non invenit. Quemadmodùm si quis crederet intra circulum vel velum lunæ esse omnia, necesse haberet credere non esse quicquid intra ipsum non inveniret. Hoc igitur est causa propter quam, quicquid intellectus eorum non capit non esse credunt. Tu ergò adverte hoc, & crede intellectum humanum mensuratum, & limitatum in sua capacitate, ab ipso creatore suo Deo, qui posuit ei terminos, quæ quot, & quanta capiat capacitate sua naturali; multa apud se secreta reservans revelanda, cùm voluerit; & quandò voluerit. Similis error huic, & similis ignorantia invenitur in hominibus, qui crederent nullo modo esse posse scientiam de magnitudinibus solis, & lunæ atque stellarum, & de similibus,

2. causa. pro eo quod non est in intellectu eorum. Secunda causa errorum istorum est aversio intellectus ab eis quæ credenda sunt; quemadmodùm enim qui aversos habet oculos ab eis quæ videnda sunt & conversos ad alia videnda, videre non potest in ista aversione: sic qui intellectum habent aversum ab eis quę credenda sunt, & conversum ad contraria credenda, credere non possunt in ista aversione. Hi sunt qui tanto amore amplectuntur opiniones suas & sectas, ut de contrariis nec etiam cogitare velint, tantoque odio aversi sunt, & contrarii contrariis errorum suorum, ut ea nec respicere ullatenus velint. Tu autem scis quia idem est cogitare, quod corde sive intellectu intueri, atque respicere, & quia amor conversio est ad amatum, & odium aversio est ab eo quod oditur, quod ipsæ conversiones, & aversiones corporales indicant, & ostendunt, velut umbræ & similitudines quædam interiorum, sive spiritualium conversionum, & aversionum. Manifestum igitur est propter quid hujusmodi homines ea quæ credenda sunt, credere seu videre non possunt; non enim datum est hominibus videre post

3. causa. tergum suum, neque videre sine intuitu, & aspectu. Tertia causa erroris est ipsa rerum subtilitas, quæ turbido & grosso intellectu visibiles non sunt: quemadmodùm enim visus adeò turbidus, & grossus, ut ab eo pilus videri non possit; est & visus quo pilus, & pilo gracilius videri potest: sic & intellectibus hominum similem differentiam, & comparationem esse contingit. Quemadmodùm igitur homines grossi ac turbidi pilum non videntes ubi est, & contendunt, & jurant ipsum ibi non esse propter ejus subtilitatem, & gracilitatem ipsum non videntes, & de ipso videntibus credere nolentes; sic ea, quæ ex fide quam diximus, credenda sunt propter sui subtilitatem, grossities, & turbiditas intellectus vulgarium, & indoctorum hominum, non capiens, ea non esse, & credit, & contendit & deje-

4. causa. rat. Quarta causa est remotio, sive distantia, hoc est longinquitas à rebus credendis, & hæc longinquitas est imperitia, & inexercitatio in illis, sicut dicit Aristoteles: imperiti veluti longè distantes speculantur. Qui enim in sensibilibus versantur, aut in aliis, quę longe sunt à credendis, versantur, & commorantur assiduè, longè sunt indubitanter ab illis, & propter hoc illa videre non possunt, qui nec studio nec exercitatione ad illa appropinquaverunt.

5. causa. Quinta verò causa est stultitia, quo volunt intelligere intellectu naturali per se id quod per se capi non potest. Quemadmodùm si quis visu humano vellet videre quicquid aquilino visu videri potest, aut altitudinem staturę suę longè desuper eminen-

Similitudo. tem contingere, & quę in ea sunt manu capere; sic brevior intellectus credendorum altitudinem non

6. causa. attingit, & intellectus naturalis ad ea quę supra ipsum sunt per se nullatenus se extendit. Sexta causa est inquisitio probationum; Probationes enim ve-

E lut scala sunt quibus attingitur ad probata; quia verò ad ea quæ fidei sunt scala hujusmodi non pertingit, quoniam non habent aliquas probationes inde quales vellent; ideò deest eis scala, vel omninò, vel saltem ejus altitudinis quæ hujusmodi res attingat. Hi tanquàm deficiente scala altitudine ascendenda incomparabili breviori ad ea nullatenùs ascendunt, eo quòd solas probationes scalam qua illuc contingat ascendere, opinantur. Septima 7. causa. causa est peccatum, sive negligentia qua divinum adjutorium ad ista credenda non quæritur, seu quodcunque aliud, quod viam gratiæ obstruit & concludit; meritò enim & justissimè fit, quòd Dei judicio, Dei adjutorium non obtinet qui illud obtinere non curat, meritòque gratiæ lumen divinę cor illius ad illustrandum non ingreditur, qui obicem illi opponit peccati; meritò enim radius solis domum illius non illuminat, qui radiis ejus fenestras & ostia aliosque introitus omnes claudat, Similitudo.

F & obstruat. Scito etiam quòd quemadmodùm homines propriis manibus lumen solis visibilis ab oculis suis quandòque prohibent & abscondunt: sic peccatores malis operibus suis, solis invisibilis radios, hoc est dona gratiarum & virtutum, à cordibus suis declinant, & avertunt. Quod enim sunt manus interpositę inter solem & oculos ad obtenebrandos eos: hęc sunt opera malą inter solem intelligentię atque iustitię, & oculos cordis ad eos obstruendos. Attende autem & alias similitudines, sive exempla, ut melius innotescat tibi erroneorum insania. Quia enim sensus humanus in hujusmodi rebus tanquam cęcus est, & omnino inscius, qui eo duce ambulare volunt in his, cæcum sibi ducem eligunt, & propter hoc non est mirum si in pręcipitia & profunda errorum corruunt. Similiter qui ipsum de his rebus consulunt, cùm horum omninò

G inscius sit, suum in rebus periculosissimis habent consiliarium. Meritò igitur perniciosè errant, & pericula errorum non effugiunt. Assimilatur & stultitia hujusmodi hominum vespertilionibus qui solem videre contendunt, & ipsum totis viribus fugiunt, dùm neque ortum ejus expectant, neque ante occasum ejus evigilant; Sic & isti solem intelligentiæ & justitiæ dominum ex omni parte fugiunt oriturum, si quidem non expectant, dùm nec miraculis, nec sacrorum eloquiorum testimoniis, nec sacrorum doctorum suasionibus, quibus omnibus velut quibusdam radiis illucescere possent, eisdem attendere nolunt: immò ab ipsis tanquàm à vitiis fugiunt, sicut & omnes aves lucifugæ, quibus & ipsi congruentissima similitudine comparantur. Sol iste luminosissimus à tempore suæ infidelitatis eis occidit, & propter hoc frustrà cum videre contendunt præter occasum suum, qui non est nisi casus eorum, do-

H nec eis oriatur, cujus tamen ortum, ut diximus, fugiunt. Est etiam eorum stultitia ejus vesaniæ ut ipsâ tenebrâ, sive per tenebram velint videre lucem; quemadmodùm enim visus lumen est ad cognoscenda visibilia solummodò, ad ea vero, quæ per ipsum cognosci non possunt, idem visus tenebra est; sic sensus humanus, & intellectus ad ea quæ per ipsos cognoscibilia non sunt, tenebræ sunt. Cùm igitur ea, de quibus loquimur, parte magna per sensum humanum & intellectum cognosci non possunt, hujusmodi verò erronei non aliter, quàm per sensum & intellectum humanum volunt ea cognoscere vel videre. Manifestum est quòd per tenebras solas volunt videre; Hæc igitur est stultitia eorum, ut cùm talia eis videnda, vel cognoscenda proponuntur, ad solas tenebras humani sensus, & intellectus recurrant, ut ex eis ea videant, & cognoscant. Amplius. Isti sunt sicut qui volunt videre solem de Similitudo. nocte,

nocte, vel qui solem esse non contendunt, pro eo quod nunquàm eis ortus est. Quemadmodùm enim nox est ubicunque non lucet sol iste visibilis; sic & nox spiritualiter est ubicunque non lucet sol intelligentiæ, & in omni regione cordis quam non illuminat. Quemadmodùm igitur non ante possibile est videre solem intelligibilem, quàm nox recesserit; sic non ante possibile est videre solem intelligibilem, quàm nox infidelitatis recesserit. *Similitudo.* Et sicut soli vident solem visibilem, apud quos dies est; sic soli solem vident intelligibilem apud quos spiritualiter est dies de illuxione, & irradiatione ipsius. Amplius. Sicut cæcus est corpore, qui solem istum corporeum, atque visibilem videre non potest; sic cæcus est corde qui solem intelligibilem corde videre non prævalet; cæci igitur intùs, & corde sunt, hoc est quantùm ad spiritualia, omnes hujusmodi erronei. Quare non aliter disputant de spiritualibus, quàm cæci de coloribus, & visibilibus, assertio eorum omnis, & contradictio de spiritualibus, assertio, & contradictio est cæcorum de coloribus. Amplius. Sicut cum terra vel nube vel luna interposita, inter aspicientem, & solem, non contingit aspicientem ad solem videre, nisi interpositum; sic & omnis hujusmodi erronei cùm inter eos & veritatem salutarem interposita sint infidelitatis suæ mendacia, non est possibile eos videre nisi illa. Interpositis autem prohibentibus, non provenit aspectus eorum ad ipsam veritatem, sicut dicit *Pro. 18. a.* Salomon proverbiorum. 18. Non recipit stultus verba prudentiæ nisi ea dixeris quæ versant in corde ejus. Et quoniam impossibile est ab intellectu materiali, atque possibili aliquid videri seu cognosci, nisi irradiatione sua super illud, & apparitione formæ suæ in illo, quoniam ipse est velut speculum intelligibile ac noscibile formarum intelligibilium; hoc est in quo resultare, & pingi quodam modo habent omnes formæ intelligibiles resultatione, & pictura soli convenientibus; manifestum est consequenter, quia nec in quassato intellectu, nec in declinato, nec per interpositionem prohibito, quemadmodùm nec in speculo quod est dispositionum seu comparationum istarum. Manifestum est tibi, *Intellectus hæreticus.* quia in intellectu hæretico; cum loco tersionis, & puritatis habeat crassitudinem, & immunditiam, loco directæ oppositionis ad veritatem salutarem, habeat declinationem ab ea, & aversionem, loco liberæ viæ, seu transitus habeat interpositum, prohibens ab eo irradiationem ab ipsa veritate salutari: manifestum est tibi, inquam, quia impossibile in hujusmodi intellectu fieri descriptionem, seu apparitionem hujusmodi veritatis. Et quoniam non solùm sol in lumine suo, & ex lumine videtur quod infundit videntibus, sed etiam omnis res alia, & quantùm ad sensus exteriores & quantùm ad intellectum materialem, quantò fortius necesse est, ut sol intelligentiæ atque justitiæ non videatur nisi in lumine & ex lumine quod ipse infundit videntibus, & hoc infusione gratuita, ac liberali, non irrationali, seu naturali, qualis est effusio luminis à sole, & caloris ab igne. quorum potentiæ irrationales atque serviles nominantur. Irrationales quidem, quia absque discretione & distinctione æquè bonis & malis, & ad bona & ad mala operantur; æquè enim illuminat sol, æquè fundit lumen suum rapientibus, & occidentibus, cæteraque maleficia perpetrantibus, ut piè agentibus. Serviles verò quia, ut alibi didicistis, nulla non operantur per modum servientis, cujus non est vel

A aliud, vel aliter facere quàm acceperit in mandatis: non enim habet ignis in potestate, ut alicubi ab adustione caveat, vel ut nunquàm aliquid magis aut minus calefaciat, sed totum facit ex necessitate, nihil autem ex propria libertate. Utrumque autem ab altissimo Deo longè est in ultimo elongationis, & propter hoc omnia bona, quæ ex ipso nobis sunt, dona sunt largitatis ipsius, & beneficia pietatis. Amplius. Si fides esset naturalis, eadem esset apud omnes, in eis enim quæ naturaliter fiunt in hominibus, non invenitur diversitas, aut contrarietas. Quia igitur tanta est contra fidem dissensio, tanta contra ipsam contradictio, tanta demum ejus ignorantia penè in majori parte hominum, quia nec dum venit ad largissimam barbariem occidentalem, & aquilonarem, cùm in natura non possit esse vacuum; manifestum est ipsam esse ex divinæ bonitatis electione, gratuitumque ipsius donum. B Hæc igitur, & alia multa sunt ridicula hæreticæ stultitiæ quibus magis ridenda, & irridenda apparent hæreticorum deliramenta, quàm disputatione digna: cùm in eis quæ Dei sunt, omninò animales sint, & propter hoc animaliter, seu brutaliter de ipsis latrantes, & more puerorum insanientium, aut ægrotorum aliena loquentium, instarque cæcorum, ut diximus, de his quæ nunquàm viderunt phantasias suas delirantium. His autem ita se habentibus, transitum ad alia faciemus. Docet fidem esse ex necessitate unam, & in qua necesse est uniri populum Dei, acutèque ostendit fidem in seipsa, unam esse secundùm essentiam suam, neque eam diversificari propter diversitatem creditorum; itemque unam esse unitate creditorum, non qua illa unum sunt, sed qua una sunt, idest communia in credentibus & articulos fidei quosdam radices esse, quosdam ramos. C Postquàm autem patefecimus fidem hanc, de qua hîc agimus, primam esse atque initialem, & quasi capitalem Dei altissimi honorificentiam, quæ caput mentis humanæ, idest intellectum ad adorandum, venerandum ipsum, primum incurvat, & inclinat. *Intellectus caput humanæ veritatis.* Sequitur post hoc, ut declaremus ipsam esse ex necessitate unam, in qua necesse est uniri, & adunari populum Dei, qui verè est populus sanctorum cætus, seu congregatio ipsum vera religione colentium. Dicamus igitur, quia fides uno modo una est in seipsa secundùm essentiam suam: non enim oportet, ut diversificetur propter diversitatem creditorum, aut ut multiplicetur propter multitudinem eorumdem, & hoc est quoniam non est ab ipsis, sed est divinæ beneficentiæ gratuitum donum & gratia infusa desuper. Si autem esset à rebus, necessariò sequerentur dispositiones rerum in D unitate, & multitudine, & in identitate, ac diversitate. Quemadmodùm enim arithmetica, & geometria diversæ scientiæ sunt, propter diversitatem rerum de quibus sunt, & etiam à quibus sunt, velut umbræ & imagines earum relucentes in speculo intellectus: sic necessariò fides, ac credulitates, quæ à rebus sunt aut eædem sunt pro identitate earum, aut diversæ, pro diversitate ipsarum. Vis autem intellectiva, quoniam non est ab ipsis rebus, sed ab uno datore omnium bonorum: ideò non diversarum rerum dispositiones sequitur, ut diximus, sed imitatur unitatem causæ suæ manens una & eadem, non obsistente diversitate vel multitudine intelligibilium. *Fides una* Sic & fides ab uno & eodem datore Deo una persistit, & eadem, non impediente diversitate, vel multitudine creditorum, seu credibilium: evidens autem exemplum est in virtute visibili, & visionibus quæ ex eadem causa una est, qua fides, &

vis intellectiva; illæ vero diversæ & multæ propter eandem causam, qua arithmetica, & geometria. Fides autem cautionaria, seu pignoratia, hoc est probationibus fusa vel extorta, quoniam à rebus est, quemadmodùm & scientiæ mortuæ, sequitur dispositionem rerum, & propter hoc diversificatur atque multiplicatur secundùm diversitatem, atque multitudinem rerum, de quibus & à quibus est. Secundo modo fides una est unitate creditorum, non qua illa unum sunt, sed qua una sunt, id est communia in credentibus. Communiter autem credendorum quæ usualiter articuli fidei vocantur, alia sunt ut radices primitivæ, & fundamenta primaria, alia sunt sicut rami descendentes ab hujusmodi radicibus & sicut partes divisionis, quas tibi nominabimus, & numerabimus in sequentibus; quòd autem certus sit numerus hujusmodi credendorum, & determinatus, inde manifestum est. Si enim infinita sunt, infinitas autem intransibilis est; intransibilis inquam, non solùm doctrina, & eruditione, sed cogitatu, & narratione. Quare neque ad narrationem hujusmodi credendorum sufficient doctores, neque ad auditionem, vel cogitationem eorum sufficient homines, multo minus igitur ad credulitatem ipsorum, & cognitionum. Impossibile est igitur hominibus credulitas eorum, & cognitio. Credulitatem autem causalium necesse est esse fundamentum religionis, ut positum est. Manifestè igitur consequens est religionem non posse fundari in infinitis credendis, cùm corda hominum in quibus solùm fundata est religio, credulitatem infinitam sive infinitorum portare non possit. Et ipsi operarij seu fundatores, hoc est doctores, & prædicatores, fundamentum hujusmodi inducendo, neque prædicando, neque simpliciter narrando, præjacere nullo modo sufficiant; neque enim virtus humana ad enarrationem infinitorum sufficit, & etiam si sufficeret, tempus hoc faciendi in vita ista non haberent. Cùm tempus vitæ istius finitum sit, infinitis autem narrationibus quantumcunque brevibus tempus finitum sufficere non posset, eo quòd nullum finitum, infinita tanta, quacunque quantitate demonstrata, continere possit. Si enim posuerimus. a. omnium credendorum, & cogitatu, & narratu brevissimum, quale est Deum esse, cùm omnium credendorum aliorum narrationes ipsi aut æquales, aut majores sint ex necessitate, necessariò tempus narrationis omnium aliorum simul sumptum continebit infinita tempora tanta, vel majora, quantùm est tempus narrationis. a. nec brevioris narrationis invenire possit. a. cùm nec brevior articulus sit ipso. Ponere igitur infinita esse hujusmodi, de quibus loquimur, est destruere credulitatem eorum, quæ sunt fundamentum religionis, & propter hoc religionem infundabilem facere, quare & inædificabilem; hoc igitur est destruere religionem, & auferre etiam de medio doctrinam ac prædicationem fidei, atque religionis. Restat igitur finita esse, & determinata numero, credenda ista fundamentalia, seu fundatoria religionis. Sicut autem religio una, & communis debet esse in hominibus; sic necessariò unum & idem ipsius fundamentum oportet esse in eisdem. Non est autem dubium, quin unam & communem oporteat esse religionem, qua Deus colatur, eique placeatur, & serviatur ab hominibus: quòd enim religionem unam oporteat esse in omnibus qui religionis capaces sunt; inde manifestum est, quoniam nec debitam vitæ hone-

Fides cautionaria.

Fides extorta diversificatur.

Articuli fidei.

Quidam ut radices.

Quidam ut rami.

Credenda non infinita.

Tempus finitum.

E statem cuiquàm non observare licitum est, nec debitum Deo cultum eidem non impendere; quicunque ergo sic Deo debitus est cultus, illum necesse est eidem ab omnibus exiberi, non enim debitus est ei simpliciter cultus, qui potest ei sine injuria subtrahi, vel denegari. Juxta hanc viam manifestum est esse debitam vitæ honestatem, quæ sine dehonestatione, ac deturpatione vitæ potest non servari. Non servari inquàm ab eo qui capax est hujusmodi honestatis. Eodem modo & intelligimus de cultu. Quia procul dubio non est simpliciter Deo debitus, qui à quocunque, qui idoneus est ad ipsum colendum, potest eidem absque injuria denegari. Quare necesse est unam atque communem fidem fundamentum religionis esse in omnibus, cum nulli unquàm licitum esse possit aliam vitam agere, nisi qua Deus colitur, qua ei placetur atque servitur. Unam igitur esse
F catholicam fidem, quam latinè universalem dicimus, seu communem necesse est unius atque communis religionis fundamentum. Amplius una est veritas rerum divinalium in se, quam non diversificat, nec variat in aliquo diversitas hominum, vel varietas eorum. Non enim pendet ullo modo veritas rerum hujusmodi ex hominibus, vel dispositionibus eorum, unius autem veritatis una est apprehensio, quantùm ad apprehensum, vel apprehensa, licet modi apprehensionum varij. Quia igitur ista apprehensio, propter causas quas diximus. non potest esse in communitate hominum, nisi credulitas. Necessariò una, id est communis, est credulitas hujusmodi rerum, si qua est in communitate hominum, sicut & communis est veritas: credulitas inquàm subter quam, tanquàm fundamentum ædificandus sit divinus cultus, veraque religio. Super errores enim
G neque sincerus cultus, neque vera religio ullo modo fundari potest; cùm error pertinax in rebus hujusmodi blasphemia sit, & impietas adversus Deum. Eadem via est ostendere, quia communis est vera credulitas de rebus aliisque divinalibus. Eadem enim est veritas aliarum rerum ad religionem pertinentium, eadem inquàm apud omnes, & omninò communis. De communi autem omnibus veritate communis est necessariò credulitas. Quare manifestum est de rebus ad religionem pertinentibus, sicut communis est, & eadem apud omnes veritas; sic communem esse veram credulitatem, & eandem apud omnes. Quicquid autem contra veram credulitatem est, error est. Consequens igitur est omnem credulitatem, quæ communi fidei contradicit, errorem esse impietatis, & ideò gladio, & igne exterminanda. Amplius. Creator unus est per omnem modum in se, & quic-
H quid est in seipso creator æqualiter est omnibus. Quicquid igitur debetur ei propter se, debetur ei ab omnibus communiter. Similiter ipsa natura hominum eadem est apud omnes, quare quæcunque debentur creatori ratione naturæ, vel naturalium, & jure naturaliter, & communiter, ei debentur ab omnibus, & apud omnes. Quare cultus qui Deo debetur naturaliter, sive propter sui ipsius excellentiam, siue propter donorum, & beneficiorum naturalium obligationem, communis est, & idem est apud omnes. Quare & credulitas vera de rebus omnibus ad cultum ejus, & religionem veram pertinentibus, quę fundamentum est ejus cultus ei debiti. & veræ religionis, eadem est quantùm ad credita apud omnes, licet in modo credendi possit esse multa varietas. Diligenter igitur intende in secundas istas radices, quia istæ evidenter cogunt unam esse veram fidem, & communem apud om-

net; videlicet communitas, & identitas veritatis credendæ. Communitas & identitas debiti, & obligationis, quibus universitas hominum, seu species humana obligata est ad colendum, & honorificandum creatorem. Et attende quia sicut nulli fas est, qui solvendus sit, debitum cultum, & honorificentiam creatori non solvere, vel negare; ita nec veritatem ejus, vel rerum ad ipsum pertinentium, sive ad cultum, & honorificentiam ejus, pertinaciter discredere, vel contradicere, quod est corde, vel ore negare. Et ideò, nec à communi fide, nec à communi cultu, licet cuiquàm recedere, vel pertinaciter aberrare. Amplius. Aut aliqua sunt servitia, quæ communiter exhibenda sunt Deo ab omnibus hominibus, & quibus sine Dei blasphemia contradici non potest. Quod si dixerit nulla esse hujusmodi; sequitur ergo nullum hominem habere veram religionem, sive divinum cultum. Si enim absque Dei contumelia, & blasphemia potest dici, vel ab uno, vel à pluribus de quocunque servitio, quod ipsum Deo altissimo non debetur: ergo procul dubio nullum ei servitium pro certo debetur. Si enim aliquod ei deberetur, de illo non posset dici, sine Dei injuria, quin ipsi deberetur. Quare si de quolibet servitio potest dici sine Dei injuria, quod ipsi non debeatur, pro certo nullum ei debetur. Amplius. Certum est evidenter, quia sine Dei injuria, & contumelia non posset dici Deum non esse adorandum, venerandum, orandum, & multa sunt his similia. Quare manifestum est aliqua esse servitia, quæ necesse habent omnes homines Deo recognoscere, & confiteri, & exhibere. Hæc autem infinita esse non possunt. Quoniam si infinita essent, non solùm exhiberi non possent, sed neque etiam cognosci, neque numerari, neque nominari. Certa igitur, & numero determinata sunt servitia, quæ communitas hominum ex necessitate tenetur impendere Deo altissimo. Horum autem aggregatio, est integer divinus cultus, qui scilicet ex necessitate Deo exhibendus est, hoc est præter voluntaria, & supererogata. Quia verò divini cultus operibus tanquàm effectibus respondent affectiones tanquàm eorum causæ: & iterùm ipsis affectionibus apprehensiones, eadem comparatione, & numero necesse est divini cultus operibus subesse certas & determinatas apprehensiones, ex quibus procedant affectiones, quæ causæ sunt operum divini cultus. Hæc autem apprehensiones non possunt esse certitudines in communitate hominum propter brevitatem intellectus, & paucitatem exercitationis vulgi, omniumque simplicium, & indoctorum. Quare ex necessitate hujusmodi apprehensiones non sunt, nisi credulitates ac opiniones, quæ quoniam paria sunt in eis, quæ ad veram religionem, & cultum divinum pertinent, necessariò principia, & fundamenta, & radices illius sunt. Manifestum igitur est certas esse, & determinatas numero apprehensiones de his quæ pertinent ad fundamentum religionis. Quare & ipsa apprehensa. Hæc autem sunt, quæ vocantur articuli fidei: ex quo consequens est, ut quemadmodùm nullus hominum exceptus est, nisi privilegio diabolico, quod est pertinax in Deum blasphemialis contumelia, ejusdemque sacrilega negatio: exceptus inquam ab operationibus Deo ex necessitate debitis; Sic neque ab affectionibus, ex quibus debent esse hujusmodi operationes, quare neque ab apprehensionibus, quæ causant hujusmodi affectiones. Hæ autem sunt, sicut jam diximus, apprehensiones radicales fidei articulorum, & credulitates ipsorum. Quare

Servitia Deo exhibenda necessario.

Articuli fidei.

E manifestum est à credulitate articulorum fidei; nullum hominem credulitatis capacem esse exceptum: immò ad illam eodem jure teneri omnes & singulos, quo tenentur ad ipsam religionem, atque divinum cultum. Et hi articuli sunt fides, quæ creditur, scilicet fides catholica, idest universalis, in qua sola necesse est adunari, & uniri omnes qui ad veram religionem eliguntur, & aggregantur populo sanctorum. Amplius. Nulli dubium est, neminem Deum colere, nisi qui credit ipsum esse, & nisi qui credit de illo ea propter quæ merito debetur eidem cultus, quem ipse impendit; verbi gratia, nemo exhibet ei servitutis officium, nisi qui credit, & reputat eum divinum. Similiter nemo impendit ei latriæ cultum, nisi qui credit ipsum esse Deum Et juxtà hunc modum, nemo orat, vel adorat illum, nisi qui credit se eum posse, & velle juvare. Et ita se habet per singulas partes divini cultus ac veræ religionis. Quare manifestum est, cùm generaliter proportionabiles F sint partes similes, & eorum tota, quòd integrato divino cultu, hoc est ex omnibus debitis Deo servitijs aggregato, subest ex necessitate fides integra, hoc est ex omnibus articulis aggregata, ad quorum credulitatem necessariò tenentur quicunque ad exhibitionem divini cultus, & veræ religionis observantiam obligati sunt. Amplius. Nullo privilegio exemptus est intellectus humanus à cultu divino, & vera religione, quemadmodum neque affectus. Ea autem quæ in intellectu sunt, hoc est apprehensiones, principia sunt, & causæ, & fundamenta eorum, quæ sunt in affectu. Similiter ea quæ sunt in affectu, hoc est affectiones, causæ sunt & principia, atque fundamenta eorum quæ sunt in effectu, idest operatione Quare religio intellectus causa est, & principium, atque fundamentum totius sequentis religionis, atque divini cultus. Religio autem intellectus non potest esse, nisi apprehensio: apprehensio verò in communitate hominum non potest esse certitudo propter causas, quas diximus. Quare credulitas necessariò religio est intellectus. G Necesse autem est omnem intellectum capacem religionis religiosum esse, ne & Deo injurietur, & ne pœnam tantæ injuriæ debitam meritò incurrat. In omni igitur intellectu humano necesse est fundari credulitatem religiosam, intellectu inquam qui capax est illius. Quod dicimus propter parvulos, & alios impeditos. Hæc autem credulitas, quia necessariò est de his, quæ pariunt in nobis affectiones, ex quibus sunt operationes divini cultus, necessariò est de rebus, quas diximus, & de similibus. Manifestum est igitur jam ex his unam esse necessitate credulitatem religiosam, & fundamentum religionis, & hanc esse de certis articulis, & numero determinatis, in qua necesse est uniri omnes veros religiosos, verosque Dei cultores; quæ unitio non est, nisi concordia consensionis, & credulitatis in hujusmodi articulis. Amplius. Omne obsequium, quod Deo impenditur, aut H impenditur ei ex amore recto, & puro, qui est gratuitus, aut impenditur ei ex timore reverentiæ scilicet vel offensæ aut ex timore pœnæ, aut ex pudore, aut ex spe veniæ, vel gratiæ, aut spe remunerationis. Quod si ex amore, credit igitur eum esse bonum, qui ei hoc impendit, nulli enim impenditur rectus amor, & purus ab aliquo, nisi credat illum esse bonum, & meritò bonitatis suæ hujusmodi amore esse dignum. Servitium autem, & cultus, qui intuitu solo bonitatis ipsius eidem impenduntur, sincerissimi sunt, atque rectissimi, & in eis præcipuus atque potissimus amor est, amor inquam actus; amor enim habitus, seu virtus, non propriè servitium, sed magis servitus, licet spontanea, & jucunda, atque ideò libera dicenda est. Atma enim non di-

Fides catholica.

Latria cultus.

cimus armorum servitium, ex quo quæcunque procedunt obsequia, sola gratuita sunt, hoc est gratis impensa. Et propter hoc sola ipsa sunt dona, & munera, quare sola merito digna, immò quòd ampliùs est in eis solum locum habet remuneratio, quoniam remuneratio non dicitur, nisi respectu muneris, seu munerationis præcedentis. *Remuneratio quid sit.* Remuneratio enim est reflexa seu reciproca in præmuneratorem, seu prædonatorem muneratio. Qui enim non gratis, sed ex necessitate quacunque servit, sive ex timore, sive ex pudore, sive spe mercedis, sive ex pacto, seu ex quocunque alio debito: non propriè remunerandus dicendus est, sed magis ei pretium operæ suæ elocatæ reddendum. Sed de hoc alibi. Revertamur igitur, & dicamus, quia quibus innotuit divina bonitas, quoniã est bonitas in ultimo per omnem modum redundantissima, & implens omnia sæcula pro modo capacitatis, & possibilitatis eorum, vel potiùs profunditas ea perfundens perfusione largissima, quantùm in ipsa est, colunt eam amore puro, & recto, & propter hoc colunt eam gratis: non enim capiunt sæcula abundantiam inundationis ipsius, sed velut perfusionem tenuem, & apertionem permodicam illius. Et ut ad unum dicamus, totum quod apparet, & quod est bonitatis in universa serie sæculorum, & in ipso universo, à summo usque deorsum, non est, nisi vestigium tenuissimæ impressionis, & velut umbra dissimilis apparitionis abissalis bonitatis illius, quam nec assequitur loquela, nec attingit cogitatus. Quia igitur non est possibile, ut ametur Deus amore isto sincerissimo atque gratuito, nisi & cognoscatur, aut credatur esse bonus, & amore hujusmodi dignus: manifestum est, quòd ex amore hujusmodi non potest coli Deus absque apprehensione, vel certitudinis, vel credulitatis, qua apprehendatur ejus bonitas. Et ad hunc modum se habet de timore, & pudore, & de aliis affectionibus quas nominavimus, videlicet quia necesse est unamquamque hujusmodi affectionum habere apprehensionem præambulam, & apprehensum certum, verbi gratia, quemadmodùm amor, quem nominavimus, habet apprehensionem bonitatis præambulam, & bonitatem apprehensam: sic timor habet apprehensionem potentiæ, vel justitiæ, & potentiam, & justitiam apprehensam. *Affectus.* Similiter pudor apprehensionem sapientiæ, & sapientiam apprehensam, & ita de aliis. Manifestum igitur est ex his, quia cultui divino integro exteriori qui est universitas servitiorum, quibus Deus colitur, subest ex necessitate certus numerus affectionum causantium cultum exteriorem operum, & huic subest certus numerus apprehensionum, quæ sunt fides, qua creditur de certis, & determinatis apprehensis. Amplius. Quorum negatio, & incredulitas suppliciis vindicanda, & exterminanda est, eorum credulitas, & concessio necessaria est necessitate debiti, sive obligationis, atque salutis. Et intelligo necessitatem obligationis, & salutis, unumquemque qui capax est, teneri ad hujusmodi credulitatem, & non aliter eidem esse salutem ab æterna perditione. Quia ergo certa, & determinata numero sunt, quorum incredulitas, & negatio vindicanda est, ut diximus, & hi propriè vocantur articuli fidei. Ad quorum scilicet credulitatem nos arctat duplex necessitas quam diximus, necesse est certos, & numero determinatos esse articulos fidei: alioquin ipsa fides impossibilis esset, hoc est inenarrabilis, indocibilis, incredibilis, inconcessibilis, & propter hoc nulla; *Religio decor humanæ vitæ.* quare & religio nulla, quæ est totus decor, & totum decus humanæ vitæ, & totum meritum remunerationis ac fœlicitatis æternæ: Et quoniam absque hujusmodi articulorum credulitate, vel eorundem concessione, nulli hominum est excusatio, nisi sola incapa- *Incapacitas excusat.*

A citas, ut jam diximus; necesse est universitatem hominum adunari, & uniri concordia, & confessione credulitatis in hujusmodi articulorum fidem, pertinaciamque incredulitatis, & negationis eorum, gladio & igne esse exterminandam, & tollendam de medio hominum, tanquàm execrabilissimam Dei contumeliam, tanquàm radicem perditionis pestilentissimam. Si quis autem dixerit, quia est necesse aliqua nullo modo communiter ab hominibus credi, sed quædam ab uno, & quædam ab alio, & sic de cæteris: error iste duobus modis destruitur. Primùm quia istam diversitatem necesse est esse propter diversitatem hominum, quia alii quorumdam capaces sunt, quæ alii propter brevitatem intellectus, aut paucitatem experientiæ, aut deffectum doctrinæ, aut gratiæ, non capiunt explicitè & expressè, hoc est in particulari. Sed nullum est genus hominum adeò tardum

B intellectu naturaliter, quod saltem universali, & generali credulitate, quicquid ad fundamentum veræ religionis pertinet, capere non possit. Nullus enim est omninò in omnibus, qui credere non possit verum esse quicquid sacris eloquiis continetur, quicquid spiritu Dei edocti homines docuerunt credendum esse. Similiter verum esse de Deo quicquid prophetæ de ipso crediderunt, vel prophetaverunt. Nullus est adeò pertinax, qui non facilè acquiescat, ut credat imitandos esse sanctos, & sapientes viros, imitandos inquam & fide, & moribus, & qui non facilè credat hujusmodi homines videre, vel nosce veritatem, quam indocti & vulgares homines nondùm sufficiunt. Qui autem sic credit, credit utique credulitate universali quicquid credendum est in talibus: nulli enim licet credere in sacris eloquiis mendacium aliquod contineri, vel spiritu Dei doctos homines mentitos in aliquo fuisse. Similiter nulli licet credere

C sanctos, & sapientes viros in fide vera aut moribus errare. Manifestum igitur, quia in universali credulitate credendorum salutarium unienda est communitas hominum. Et quia nullus est excusatus, quantacumque tarditate intellectus, ab ejusmodi credulitate. *Tarditas intellectus non excusat.* Parvulos enim & moriones ac furiosos cæterisque hujusmodi passionibus alienatos, seu mente captos, tanquàm naturali impossibilitate prohibitos, & omninò indocibiles, dum his passionibus laborant, nec credere, nec discredere aliquid teneri dicimus. Attende igitur, & vide, quia vir sapiens, qui novit, & credit in particulari, sive explicitè & expressè singulos fidei articulos, & vir simplex qui paucos credit in singulari, & expressè, sed cùm credit verum esse in universali quicquid ille vir sapiens credit, hujusmodi non est diversus in fide ab ipso sapiente, etsi fortè in modo fidei. Eadem enim credit, licet alio modo, credit enim omnia in universali, quæ vir ille sapiens credit in particulari, sive

D singulari. Nunquàm autem vel dictum, vel cogitatum fuit alterius fidei esse majores, & alterius fidei minores, seu subditos credentes, quamvis majores & verius & certius, & etiam in particulari singula crederent credendorum: minores verò pauca in singulari aliaque & alia minus firmiter minusque lucidè. Una quoque & unius est Dei fides Hebræorum, non obstante diversitate, quam diximus, una fides Moysis, & populi qui dux ipse præpositus erat. Quia igitur, sicut jam ostendimus in universali, saltem necesse habet credere communitas hominum principia seu fundamenta religionis, & hoc absque contradictione, & repugnantia. Nec obsistit diversitas credulitatis in particulari qua alius alium articulum in particulari capit, aut etiam eundem articulum alius magis, alius minus. Manifestum est unam debere esse ex necessitate in mundo isto Catholicam seu communem fidem certorum determinatorum nat

mero articulorum. Et quia illa duas habet differentias credendi, ut diximus, sive duos modos quos nominavimus, universalem, sive in universali, & particularem, sive in particulari. Manifestum est ex antecedentibus, quia duobus modis ab ea receditur, & aberratur, videlicet, quia vel non creditur unam esse fidem, quam tenet, & prædicat ecclesia sanctorum, & ecclesia catholica, vel aliquid tale, quandoque in universali, vel pertinaciter non creditur, vel pertinaciter discreditur, aut ejus contrarium creditur, eodem modo, & in particulari, videlicet si uni ex articulis non acquiescitur pertinaciter, & si ab eo taliter dissentitur. Secundus autem modus destructionis istius erroris est, quia affectiones ex quibus sunt opera religionis, quæ suprà nominavimus, communes sunt omni generi hominum, videlicet gratitudo, spes & timor, & alia. Quare apprehensiones ex quibus sunt hujusmodi affectiones, necessariò communes sunt omni generi hominum. Manifestum igitur est ea quæ pertinent ad fundamentum religionis communia esse omni generi hominum, & nullo modo esse divisibilia, nisi sicut diximus, videlicet ut in solo modo credendi, non autem in creditis sit apud eos diversitas. Nullo autem modo in ipsis creditis repugnantia, vel contrarietas. Manifestum autem fiet, quod dicimus, si ea ipsa, de quibus fides à nobis exigitur, nominemus, & numeremus.

CAPUT III.

Credere esse ipsius creatoris, est radicale fundamentum omnium credendorum: quo sublato, nihil de ipso creditur, neque colitur, neque timetur, neque amatur Deus sine hoc primario articulo, qui est caput omnium, & veræ fidei fundamentum, scilicet, ut credamus esse Deum, deinde enim sequitur, ut credamus ipsum, esse solum. Posteà ut credamus trinum in personis.

Fundamentum credendorum.

Dicamus igitur primùm, quòd radicale fundamentum omnium credendorum est esse ipsius creatoris. Hoc enim sublato, nihil de eo creditur propter quod cultus ei, vel honorificentia impendatur. Nullus ei honor, nullus amor impendetur. Et iterùm nulla spes erit, & breviter dicendo nulla de eo fiducia. Quare nec curabitur, nec cogitabitur etiam; & ideò manifestum est incredulitatem hujus articuli, atque negationem ipsius, destructionem esse divini cultus, & subversionem totius religiosi ædificij. Manifestum igitur est hunc esse articulum primarium, & fundamentum, atque caput fidei, quæ creditur. ut sæpè diximus, & nulli hominum posse esse excusationem de ejus pertinaci incredulitate, aut negatione, præter illas excusationes, quas diximus. Per hunc sequitur consequenter unitas, sive solitudo ipsius in nobilitate, & supereminentia sua. propter quod consequenter credendum est ipsum creatorem esse unum solum, & non esse è regione, vel ex adverso alium ullo modorū. Sed ipsum solum esse, & principiū & Principem universitatis ac singularis, & universalis imperij dominū omnium sæculorū. Contra quem articulum blasphemant nefandissimi Manichæi, qui duo principia videlicet malorum, & bonorum, & duos principes, lucis, & tenebrarum, & duos principatus, sive regna, duasque universitates, sive duo universa bonorum, & malorum, vesanissima pertinacia mentiuntur; non intelligentes, quia utrumque, scilicet principium, & Principem, & etiam regnum, seu principatum, ponunt dimidium, & consequenter nullum, quod nos alibi declaramus. Impossibile enim est esse principium absolutè, cui est compar aliud. Omnis enim multitudo ante se habet unitatem

Manichæi.

& omnia contraria necessariò habent ante se idem aliud. Quare impossibile est, ut aliquod eorum sit principiū absolutè. Principium enim absolutè, & primum est absolutè. Non enim est principium, nisi sit primum omnium, omni enim non primò est principium aliud, & ideò non principio est primum aliud. Hunc autem errorem, & alios hujusmodi sufficienter & irrefragabiliter destruximus in eo tractatu, quem de principio, & principe universitatis scripsimus, ubi evidenter ostendimus, quia principium universitatis est Deus unus, verus, & solus. Quanta autem blasphemia, quantaque Dei contumelia sit Deum partiri per medium, & auferre medietatem sui esse, regnique sui & gloriæ, & attribuere eam inimico ejus capitali implacabili, & impassibili per omnem modum, qui non videt, nihil videt. Quod procul dubio faciunt dementissimi Manichæi, quorum perfidiam Deo adjuvante, adeò evidenti, & appropriatâ destructione subruere proponimus, ut de eorum insaniâ etiam vulgaribus, & indoctis hominibus satisfaciamus. Tertio loco sequitur trinitas personarum, sive personalis quam qui non credit, cùm non minus sit unaquæque personarum, quàm ipsa essentia divina ullo modorum, supra omnem æstimationem, detrahit gloriæ divinæ: specialiter autem personæ, quam esse negat, immò in unaquaque suprà modum blasphemat contra singulas, & sicut suprà diximus nullum vestigium illi relinquitur, nominis divini, cultus, aut honoris; Cùm eodem jure per omnia, & debito æquali, divinus honor, sacerque cultus omnibus illis debeatur personis. Amplius. Si quis negaret Deum creasse mundum, non est dubium quin intolerabiliter blasphemaret, cùm igitur incomparabiliter major sit gloria ipse filius genitori suo, quàm mundus creatori, & tantò utique major, quantò ipse filius major est mundo à parte incomparabilitatis, nequiùs blasphemat, qui negat Deum patrem genuisse filium, quàm qui negat eum creasse mundum. Et ad hunc modum est ostendere de spiritu sancto, qui est primum & maximum donum largitatis ipsius; ex quo apparet quantùm divinæ largitati detrahit, qui hujusmodi donum, ex eo non procedere contendit. Cùm enim omnia alia dona comparatione istius nihil sint manifestum est, quòd quasi nihil divinæ largitati relinquit, comparatione ejus, quod ei detrahit, qui donum spiritus sancti eidem auferre præsumit. Amplius. Si ausus fuit dicere propheta: Delectasti me Domine in factura tua: quantò fortius dicere potuit, delectasti me domine in genitura tua, propter filium, & in processura tua, propter spiritum sanctum. Ex his igitur manifestum est tibi, quia quæcunque de Deo credenda sunt, aut sunt per se, hoc est sine respectu, & comparatione rerum aliarum, aut non, & si fuerint per se, partim sunt ea quæ diximus, partim consequentia ex his: Et consequentia vocamus æternitatem simplicem, impassibilitatem, æqualitatem personarum invicem, & multa alia quæ posito fundamento trinitatis ex necessitate sequentur personas, vel aliquam, vel aliquas ex ipsis, sicut in prænominato tractatu declaravimus. Verùm tria hæc quæ præmisimus principalia, sunt radices, ac fundamenta aliorum, videlicet esse ipsius creatoris, & solitudo, seu singularitas nobilitatis, ac supereminentiæ suæ deinde trinitatis personalis. Et attende diligenter, quia aliquatenus incepimus aperire tibi viam, quâ cognoscitur, quæ necessitas nos urgeat, & arctet de credenda trinitate personarum. Eorum verò quæ de Deo sunt, & de ipso dicuntur respectivè, & comparatione rerum aliarum, prima, & radicalia sunt potentia, & sapientia, & bonitas, sive benignitas. Omnia enim alia consequentia horum sunt, sicut quod dicitur creator, quod dicitur pater, quod dici-

Principium.

Locus à majori.

Psal. 91.

Tria fundamenta.

tur nutritius, quod dicitur salvator, quod dicitur lux, vel dux hominum, & similia. Et ex apprehensione, vel credulitate horum trium, oriuntur omnes partes divini cultus. Ex altitudine enim & supereminentia potentiæ oriuntur adoratio, & veneratio atque purificatio, & sacrificatio. Et adoratio nihil aliud est, quàm subjectio interior, vel exterior, & humiliatio nostra, quâ nos eidem subesse, ad salvandum, & parendum, jure plenissimo, ac singularissimo recognoscimus. Sic ex adoratione sequuntur aliæ partes, quales sunt incurvatio, genuflexio, prostratio. Ad hæc etiam pertinet petitiones, & orationes, deprecationes quæ ad ista per se referuntur, & quæ de dominantissima potentia ejus, scilicet nostrâ subjectione, ad ipsam expressam faciunt intentionem. Hujusmodi enim orationes, & adorationes sunt. Veneratio verò est, quâ ad ipsum nonnisi purificati, neque ad ejus servitium accedere præsumimus; & pertinet ad ipsam etiá loca sacra intrare, & sacra contrectare, quæ aliàs, hoc est sine præparatione hujusmodi declinam°. Pertinet etiam ad hãc venerationem locorum sanctorum munditia, decor, & magnificentia. Similiter vasorum, & ornamentorum eodem modo, & luminarium apparatus, pertinet etiam ad eandem cantionum celebritas, psalmodiarumque, & lectionum, necnon & tota festivitas musicalis. Purificatio verò, & sacrificatio adeò notæ sunt, ut præsenti declaratione non egeant. Ex sapientia verò quâ omnia ad nudum lucidissimè intuetur Deus, oriuntur timor, & pudor, & sollicitudines, quas timor, & pudor pariunt, & aliæ affectiones ab eisdem genitæ, quibus Deo displicentia declinantur, & eidem placentia quæruntur, & fiunt. Non enim potest firma seu fixa & lucida esse de aspectu, sive intuitu Dei, super omnes cogitationes nostras, affectiones & operationes credulitas, quin timorem, & pudorem incutiat formidandorum, & erubescendorum, & alias affectiones, quæ sequuntur ex his, & comitantur easdem Omnia enim in oculis Dei agere, & hoc impudenter, & intimoratè, non est hominis qui credat eum aspicere, & videre. Attende autem in his duobus, videlicet potentia, & sapientia, quantæ impietatis sit pertinacia, quâ malè sentitur de alterutro eorum. Qui enim credit de Dei potentiâ, quòd ea superior sit aliâ, aut ei æqualis, ut quòd alij subditi esse debeamus, proculdubiò, vel totum honorem suum eidem aufert, vel dimidiam partem ut diximus Et quidquid dicit ei non esse subditum, quantùm in se est, aufert illi. Similiter & qui negat Deum omnia videre ad nudum, & lucidum, jugiterque intueri, multum aufert ei de sapientia sua, quantùm in ipso est, & per consequens dicit ipsum esse, vel in parte cæcum, vel quandoque occupatum, aut dormientem. Hæc autem omnia apertè contumeliæ sunt contra divinam potentiam, & sapientiam, apertéque blasphemiæ, & ideò hæreses. Quare contraria eorum articuli erunt fidei. Omnium enim duorum oppositorum, quorum alterum est hæresis, necesse est reliquum esse articulum fidei. Et si aliud est subversivum religionis, reliquum est ædificativum ejusdem. De bonitate verò imprimis oritur amor, ut diximus, cùm in se ipsâ bonitas considerata fuerit, & firmâ ac lucidâ credulitate apprehensa. Cùm autem ad effectus, & operationes relata fuerit, seu comparata, inveniemus quatuor ejus comparationes, & nominationes. Et primùm vocatur gratuita beneficentia, ex quâ oriuntur quatuor partes divini cultus, ex unâ radice virtutis procedentes, quæ interdùm nominatur devotio, sed apertius gratitudo. Harum prima est gratiarum actio. Secunda benedictio, quæ est bonorum imprecatio. Tertia est laudatio, quæ est benefactoris magnificatio. Quarta est glorificatio quæ est prædicatio, publicatio, seu divulgatio, seu diffamatio benefactoris, & beneficiorum ad alios. Gloria enim nihil aliud est, quàm clara, sublimis, & lata fama. Secundò nominatur misericordia, inquantùm, vel lenit, vel tollit miseriam, ex quâ oriuntur multæ partes divini cultus, ex unius virtutis radice procedentes, quæ spes veniæ, & gratiæ nominatur Harum prima est deprecatio, hæc est pro malis leniendis, & tollendis. Secunda est oratio, quæ est pro bonis obtinendis. Tertia est afflictio, ut jejunium, & aliæ macerationes. Quarta est oblatio, seu sacrificium. Quinta, eleemosina, quæ est miserationis quæcunque subventio, hæc est tam spiritualis, quàm temporalis. Et istæ quinque partes tunc ex misericordiâ Dei circa prænominatam virtutem oriuntur, cùm ad impetrandam veniam, vel gratiam referuntur, hoc est cum ad hoc fiunt. Tertiò nominatur justitia, ex quâ per donum timoris oritur declinatio à malis præteritis, & pœnitentia cum partibus suis, & hoc est cùm ista duo ad effugiendam divinæ justitiæ ultionem referuntur. Quartò nominatur magnifica largitas obsequiorum remuneratrix, ex quâ oritur spes remunerationis, & ex eâ omne obsequiũ divini cultus, inquantùm ipsum via est ad mercedem æternam, hoc est in quantùm per eam tenditur, & intenditur ad ipsam; non enim dubium esse tibi debet, quin eadem opera exteriora divini cultus possint esse ex diversis virtutum radicibus, & propter fines varios, & diversos. Idem enim sacrificium offerri potest Deo altissimo, & ob honorem ipsius tantùm, & propter impetrandam veniam tantùm, & ad impetrandam gratiam tantùm, & ad obtinendam æternam remunerationem tantùm, & quandoque propter hæc omnia simul, si placet offerenti. Considera igitur diligenter ista quatuor, & radicem ipsorum, divinam bonitatem, & apparebit tibi evidenter, quia necesse est, ut credatur divina bonitas, & ut concedatur ab his quibus nulla est excusationum quas diximus. Et quia hæresis est credere, vel Deum non esse bonum, vel minus bonum, hoc est ex parte non bonum, vel mutabiliter bonum, vel non esse maximè bonum. Eodem modo pertinaciter errare circa gratuitam beneficentiam ejus, ut credatur, vel non esse beneficium, vel bonum quodcunque obtineri non ab eo, vel per eum, & iterùm non gratis eum benefacere quibus vult, sed necessitate, hæretica proculdubiò falsitas est, quare contrarium necessariò catholica veritas est. Juxtà hunc modum sunt errores, & negationes circà justitiam, & misericordiam & remunerationis magnificentiam. Qui enim pertinaciter credunt Deum adeò misericordem esse, ut peccata non requirat, vel adeò justum, ut pœnitentes non recipiat, vel adeò prodigum vel avarum, aut inconsideratum largitorem, ut obsequia sibi impensa non curet, & cultores servitoresque suos potius quàm alios non respiciat, neque remuneret, non nisi magna Dei contumelia, atque blasphemia hæc credunt. Quare contraria necessariò credenda sunt, tanquàm partes, & articuli fidei. Jam igitur declaravimus tibi, quia in his, quæ Dei sunt, consistunt duæ partes fidei, & quia una pars articulorum est in his, quæ sunt ei per se, hoc est sine respectu, & comparatione rerum aliarum, & nominavimus tibi principalia, & radicalia in his. Et assignavimus etiam tibi partes divini cultus, & virtutes, seu affectiones ex quibus oriuntur Et nominavimus, & numeravimus tibi de Deo ea, in quibus error pertinax, negatio, seu contradictio, hæresis sunt, atque blasphemia. Manifestum igitur tibi esse debet ex his, quia duæ partes fidei, quæ creditur, inveniuntur apud creatorem, & quòd sunt articuli fidei principales atque primarij circà eum, & quia nulli est excusatio, quin teneatur ad credulitatem ipsorum, & quia nulli fas est contradicere, vel negare aliquem ex illis, nisi in casibus, quos

Adoratio quid. *Timor erga Deum.* *Incomparabilis Dei potentia.* *Deus ad nudum, & lucidum omnia videt.* *Gratiarum actio.* *Gloria quid.* *Deprecatio* *Articuli*

quos diximus Ex quo consequens est fidem hujusmodi articulorum esse catholicam, id est universalem, hoc est ad quam sine ulla excusatione tenetur universitas hominum sine excusatione, & contradictione pertinaci. Apparere etiam tibi debet ex his, quia adeò apertæ sunt in his contumeliæ, & blasphemiæ negationum, & contradictionum, ut gladio, & igne exterminandæ sint, & credulitas istorum articulorum etiam suppliciis injungenda, atque inducenda duabus de causis: videlicet, quia vicina sunt ac proxima intellectui humano non impedito, & non alienato. Et quia non nisi in credulitate eorum cultus divinus, veraque religio fundari potest, relinquitur autem ex his, ut tertia pars fidei circa res alias sit in qua nihil præeminet, id est nihil numinis est in quâcunque aliâ re, hoc est nihil divinæ excellentiæ, vel nobilitatis, & ideò nihil dignum honorificentia divini cultus, & propter hoc nulli aliæ rei quicquam esse divini cultus, aut honorificentiæ impendendum. Tertium est mundi novitas cum universis, quæ in eo sunt. Quartum est ejusdem renovatio Quintum novitas animarum humanarum in corporibus suis, & origo. Sextum immortalitas earum. Septimum singularitas corporum earum contra pluralitatem Pythagoricam. Octavum resurrectio corporum. Nonum judicium. Decimum retributio bonorum, & malorum. Undecimum infernus. Duodecimum purgatorium De his duodecim invenies errores impietatis tàm apud philosophos, quàm apud hæreticos, quorum destructiones etiam describere proponimus tractatu uno, & singulari si auxilium, & spatium dederit dominus. Præter hæc sunt sacramenta, virtutes, gratia, & liberum arbitrium, de quibus etiam multa nefanda latrare non cessant hæretici. Et nos de his quatuor prout desuper excepimus, duobus tractatibus completis nos expedivimus, scilicet de sacramentis, & libero arbitrio, atque gratia. De virtutibus verò, cùm multa, & varia scripserimus, tractatum tamen complere occupationibus, & peccatis facientibus, nondum permissi sumus. Revertamur autem ad id in quo eramus, & dicamus, quia in his partibus fidei, quas nominavimus in præcedentibus, facile est obviare contradicentibus, & per viam probationis ora eorum obstruere, hoc est in radicabilibus, & primitivis propter propinquitatem, & vicinitatem suam ad intellectum humanum, verùm in consequentibus non ita se habet regula. Valdè enim sunt remota ab intellectu humano, & valdè improbabilia humanatio, seu incarnatio filij Dei, passio ejusdem, & mors. Resurrectio & in cœlum ascensio, & ad dexteram patris consessio, & alia multa valdè longè à nostro intellectu inveniuntur in fide catholica. Qui igitur his contradicunt, videlicet incarnationi filij Dei, & passioni ejusdem, contra Dei bonitatem blasphemant; Non in fonte quidem, & radice sua, sed in ramo maximo ipsius, & deviatione; Dum enim de fonte largitatis divinæ, tantum donum negant procedere potuisse, de fonte misericordiæ tantam eleemosynam, de abyssali fonte illo bonitatis tantam undam effluere potuisse, de immensa fornace illa, & camino charitatis divinæ, tantam flammam emicare potuisse sine dubio, & in fontis etiam immensitatem, nefariè blasphemant, dum inundationi ejus, mensuras, & limites ponunt. Necesse enim est fontem cui non est mensura, neque numerus, cui non est finis, neque limes, aut terminus, sibi similem inundationem habere cùm voluerit, cùm liberum habeat fluere provt voluerit, hoc est quantùm voluerit, & quomodo voluerit. Manifestum est ex his, quia contra immensitatem fornacis divinæ charitatis mentiuntur, & ejusdem flammam, & contra infinitatem, & divitias largitatis divinæ qui diminuunt ejus donum. Sic & in injuriam magnitudinis

Contumeliæ & blasphemia in Deum.

Vicinitas fidei cum intellectu humano.

Fons divinæ largitatis.

Qualiter blasphemia committatur in Deum.

E misericordiæ Dei attenuant ejus eleemosynam. Eodem modo, & in contumeliam copiositatis fontis abyssalis divinæ bonitatis restringunt ejus inundationem; Cùm incarnatio filij Dei sit velut flamma de camino, & fornace divinæ dilectionis emicās, & velut eleemosyna de imměsitate misericordiæ Dei humanu generi erogata, & velut donū dē divitijs divinæ largitatis eidem donatum, & velut unda de fonte divinæ bonitatis super genus humanum emanans. Non advertunt cæci, & miseri, quia omnis fons juxta modum suæ possibilitatis, atque divitiarum dignis, & indigentibus elargitur: & omnis misericordia juxta possibilitatem facultatum in pauperes, & miseros se profundit: Et omnis ignis luminositatem suam, & flammas in receptabilia, pro modo suæ virtutis diffundit: Et generaliter oculis suis, si tamen oculos habere dicendi sunt, ubique istud conspiciunt, quia unaquæque natura, juxta modum suæ virtutis operatur, & larga est virtutis, & operationis suæ in omne receptabile illius, quantùm potest, quantumque permittitur,

F sicut apparet in Sole qui tota qua potest largitate luminositatem suam, atque calorem diffundit circumquaque. Ad hanc igitur dementiam devenerunt, ut in fonte largitatis negent esse largitatem, quod tamen oculis suis vident in omnibus rivulis creaturarum ipsius; hos igitur mendaces facit universitas creaturarum largitate sua, & profusione clamans contra eos, & prædicans, atque testificans largitatem creatoris. Quoniam largitas ipsarum creaturarum non est, nisi indicium, & testimonium largitatis ipsius fontis, de quo omnes creaturæ hauriunt, & ut largæ sint, & quid largiantur. Insani, & miseri non vident quid stilla pietatis operata sit in multis virorum sanctorum, videlicet ut se venderent pro redemptione egenorum, & captivitati addicerentur pro liberatione ipsorum: quid ergo mirum si fons totius pietatis tale quid facere potuit in rege gloriæ, & domino sæculo-

G rum? Si scintilla dilectionis hoc in matre potest, ut pro liberando submerso filio se det in periculum submersionis prosiliens inquam post filium, quid debuit facere caminus infinitus dilectionis, & fornax immensa charitatis in Deo qui charitas est, pro liberatione totius generis humani in abyssum perditionis submersi? Amplius. Quis pastor eo modico, quod habet, amoris ad oves suas, non dat semetipsum in periculum, pugnans contra Lupos, & Leones aliasque bestias inimicas gregi suo? & hoc tantò promptius atque libentius, quantò ipse melior fuerit atque fidelior? Quid ergo mirum si Deus qui charitas est, & sancti amoris fons unicus, videns lacerari gregē suum & undique devorari à bestijs infernalibus, descendit adversus eas in pugnam, qualem decuit, & opus fuit? Similiter quis rex videns civitatem suam, & regnum ab hostibus vastari, populumque suum catervatim trucidari, & captivari, non adversus eos consurgat in

H prælium, & hoc tantò facilius atque libentius, quantò ipse fuerit sanctior, justior, tantóque honorificentius, quantò fuerit potestate sublimior? Regalis enim officij impletio, non solùm honori regio non detrahit, sed etiam illum adauget, & ampliat ac illustrat. Quid ergo decuit facere regem regum, & dominum dominantium, imò quid debuit ex regali officio videns tantam partem regni sui, genus scilicet humanum, vastari, diripi, captivari ab hostibus suis infernalibus scilicet? An non debuit in tanto regni sui discrimine, regale implere officium, quod est pugnare pro regno? Quid ergo mirum si se accinxit ad prælium, si arma assumpsit, & induit, in quibus decuit ditari pro regno, & hoc ut dicebat, & exposcebat lex illius certaminis? Quod si dixerint quia non oportebat, ut divina sublimitas usque in nostram miseriam descenderet propter hoc, eamque susciperet, cum solo ve-

Immensa Dei misericordia.

Exemplū.

Pastor bonus.

Similitudines pulchra.

ho genus humanum liberare posset ac reparare; Nos jam respondimus ad hoc in eo tractatu quem vocamus: Cur Deus homo & ad alia omnia quæ movere possent incredulos, vel alios imperitos: verùm ex incidenti ita diximus hîc ut palam faceremus, quòd increduli in eo ipso, quòd credũt se honorare Deum, contumeliam ei faciunt, & blasphemant adversùs ipsum: magnitudo enim doni honor est dantis, & magnitudo eleemosinæ honor est erogantis, & magnitudo flammæ honor est camini, sive fornacis, & magnitudo inundationis honor est fontis. Quia igitur beneficium incarnationis filij Dei, donum est Dei largientis, quo majus in thesauris Dei inveniri non potuit, & eleemosyna quâ miseriæ generis humani sanandæ atque relevandæ efficacior, atque convenientior erogari non potuit, & flamma divinæ charitatis, quâ calefaciendo, atque vivificando generi humano de camino, & fornace divinæ dilectionis ardentior, sive ferventior emicare non potuit. Similiter & inundatio, qua de fonte aquarum viventium lavando generi humano, & extinguendis ejus incendijs, efficacior manare non potuit; manifestum est, quia in injuriam, & contumeliam ipsius fontis universalis bonorum, beneficium Dominicæ incarnationis negant increduli, cùm honor fontis sit magnitudo, & magnificentia emanationis. Verùm quoniam non est intentionis nostræ atque propositi in hoc tractatu singulos fidei articulos astruere probationibus, sed fidem ipsam piam atque veridicam, & salutarem in universali stabilire: revertamur ad ipsam, & stabiliamus ipsam probationibus universalibus, & nulli ex articulis appropriatis. Incipiamus igitur, & dicamus, quia fides hæc sola habet testimonium, & confirmationem miraculorum. nulla enim gens, nulla secta habet miracula, præter eam, quæ fidem istam habet: Et fidem istâ semper comitata sunt, & secuta miracula quæ ab ipso Abel filio Adæ continuata sunt usque ad legem datam per Moysen, & in gente Hebræorũ mirabiliter multiplicata, & ab exitu Ægypti, usq; ad ingressum terræ promissionis comitata sunt, & consolata sunt gentem Hebræorum, nec deseruerunt eam, donec ipsa deseruit fidem istam, tunc enim cum ipsa fide in apostolis, & alijs ex Judæa credentibus translata sunt ad ecclesiam: ex Judæis, & gentibus congregatã, & perseverantem, videantur, per Dei gratiam in eadem, usque in hodiernum diem, ita ut ea posita, poni videantur, & remota removeri, quasi ipsius fidei sint effectus, & testimonia inseparabiliter illam comitantia. Nec enim Idolatræ quos paganos vulgo dicim⁹, neque gens Machometi quos sarracenos vocam⁹, neque fidei, neque hæretici legum, aut sectarum suarum ullum habent miraculi testimonium. Miracula autem appellamus virtutis Dei admirandas operationes insolitas, cursuique naturæ contrarias, quales sunt suscitationes mortuorum, illuminationes cæcorum, mundationes leprosorum, curationes Dæmoniacorum, effugationes, & religationes Dæmonum, & similia. Quia autem mirificorum operum testimonijs hanc solam confirmare, nec ab initio cessavit, nec adhuc cessat misericors Deus, necesse est hanc solam esse veridicam, ipsique placitam fidem, ad hanc enim confirmandam, & fiunt & fieri petuntur miracula, unde rebelles, & increduli, qui sermonibus sanctorum virorum credere non volebant, miraculis inducebantur, & usque ad hodie inducuntur ad fidem. Amplius. Et in nomine ipsius domini Jesu Christi crucifixi, & mortui, alij mortui ab ejus adventu manifestè sunt suscitati, & per apostolos, & per viros sanctos hodie suscitantur, ipsi etiam idem apostoli, & martyres, & confessores mortui, & mortuos suscitant, & alia mirabilia operantur, & ad ipsos jam mortuos vivi fideles, pro impetrandis miraculis sæpè recurrunt, & obtinent fieri ea per ipsos. Apparet igitur fidem hanc non solùm in vivis, sed etiam in mortuis fidelibus habere miracula. Infideles verò, sicut nec vivi apud Deum quicquam possunt; sic mortui nec se possunt, nec alios adjuvare: apparet etiam ex hoc veritas fidei istius cui fideles etiam mortui miraculis attestantur, & quam vivi tenuerant, etiam post mortem miraculis approbant, & confirmant. Amplius. Hæc est, quæ sola prædicat ea, quæ maximè Dei honorem suadeant, maximè ejus timorem incutiant, maximè spem in eo erigant, & confirment; & quod plus est, ea sola est quæ potentiæ Dei in nullo detrahit, cùm omnis secta perditionis eidem ex toto detrahat, vel ex parte: multa enim dicit hujusmodi secta creatorem non posse, vel non aliter posse ea facere, quàm faciat. Sola fides autem catholica libertatem potentiæ ejus, & credit, & concedit in ultimo, similiter amplitudinem, & fortitudinem, quæ tria simul accepta, videlicet, libertas, fortitudo, & amplitudo potentiæ, & hoc in ultimo, ratio sunt sive explicatio omnipotentiæ lucida & perfecta. Est enim omnipotentia verissima ratione potentia libera in ultimo libertatis, & fortis in ultimo fortitudinis, & ampla in ultimo amplitudinis. Sapientiæ verò ipsius. & multi contumeliosissimè detrahunt. & multi fortè non detrahunt, sed omnes generaliter hæretici, & increduli ejusdem detrahunt bonitati; aut enim malè sentiunt de justitia ipsius, sicut qui dixerunt ipsum nunquàm requirere, vel vindicare peccata, aut saltem æternis ea non vindicaturum supplicijs aut de ipsius misericordia, sicut qui dixerunt non esse reversionem animabus post lapsum, & hi destruxerunt pœnitentiam, & omnem aliam viam reversionis ad Deum. Alij de beneficentia ejus tantò nequius, tantòque perniciosius senserunt, quantò majora ejusdem beneficia discredere ausi sunt, & negare, qualia sunt beneficium incarnationis filij Dei, & redemptionis generis humani & reparationis ipsius ad gratiam, & gloriam; alij contra liberalitatem ejus, & largitatem iniquissimè blasphemare non verentur, qui negant eum esse remuneratorem suorum, sibique famulantium. Similiter, & contra gratuitam, ac naturalem ejus beneficentiam, multi enim in Dei injuriam deliraverunt attribuentes dona, quibus in mundo isto utuntur, vel fato, vel stellis, vel alij evidentiæ, dicentes herbas, & planetas, fruges & fructus non à Deo creari, sed terram ex seipsa hujusmodi producere. Vides igitur, quia sola fides catholica declinat Dei contumelias, & honoris sui diminutiones, sola sentiens de ipso magnificè ut decet ipsum, sola ipsa est, qua ipse honorificatur absque detractione sui honoris, & contumelia. Omni autem alia secta inhonoratur, & dehonestatur damnabiliter. Quare manifestum est hanc solam esse veridicam, & ei acceptabilem fidem. Amplius Quia necesse est tales esse apprehensiones fidei, quæ affectiones necessarias pariant ac religiosas, spes autem veniæ, & gratiæ, & gloriæ, quæ est adoptionis, & hæreditatis æternæ ex alia credulitate vel apprehensione generari non potest, quàm ex credulitate magnitudinis misericordiæ Dei, ejus inquam magnitudinis qua miseriam nostram assumere dignatus est, & nostræ miseriæ mirum consortium. Nulla enim via magis suaderi communitati generis humani potuit, Deum nos gloriæ suæ velle habere consortes, quàm per hoc, quòd miseriæ nostræ consortium inivit. Qua enim via evidentiùs ostendi potuit hominibus, quòd secum vellet eos Deus beatè, & gloriosè vivere, quàm per hoc, quòd cum eis voluit miserè & ignominiosè vivere, & quod plus est etiam mori. Quid ingeniùs imprimere potuit cordi humano, quòd communicanda esset ei divinæ gloriæ beatitudo, quàm ipsius humanæ miseriæ in filio Dei facta com-

Fides. — *Fidei miracula.* — *Idolatræ.* — *Sarraceni miracula quid.* — *Mortui infideles, fideles vivi.* — *Sapientia Dei quomodo detrahatur.* — *Misericordia beneficentia.* — *Liberalitati.* — *Nota.* — *Spes veniæ à Deo.*

municatio? Deinde quid adeò spem veniæ erigere potuit, quid adeò de misericordia Dei firmare fiduciam, quo signo, vel argumento verisimilius probari potuit cordi humano Deum velle parcere, & misereri hominibus, quàm per hoc, quòd pater misericordiarum proprio filio, ut eis parceret, non pepercit, & ipse filius, ut immunes, & illæsi ipsi abirent latrociniorum ipsorum, dignatus est perferre suspendium. Manifestum igitur est ex his quantùm Deus voluerit homines esse suos socios in gloria sua, quibus & ipse voluit esse socius in eorum tanta miseria. Hæc igitur argumenta, hæc signa sunt quæ nullum locum desiderationi, nullum mutationi, vel dubietati relinquunt in corde humano, cùm ipsa credita fuerint, credulitate firma, & lucida. Desperationis inquam, vel dubietatis de venia, vel gratia, vel gloria quantacunque e contrario deterreat magnitudo, vel multitudo peccatorum. Credulitas igitur horum est quæ ruinam desperationis penitus prohibet, & avertit, & spem magnificam, velut columnam firmissimam in corde humano erigit, & confirmat ad religionis ædificium supportandum. Hæc credulitas est, quæ corda subversa erigere, erecta portare sola sufficit, & fulcire. Quapropter ex necessitate in omni corde, in quo ædificanda est religio, necesse est, ut fundamentum firmissimum supponatur. Ad hunc modum est ostendere, & de affectione amoris, quia sola fides catholica ea continet, & prædicat, quæ illam qualem, & quantam Deo, & incitent, & inflamment. Sicut enim ignis ignem maximè generat, & applicatione sua, seu contactu quæ ignibilia, & succensibilia sunt maximè inflammat, & ignit; sic ignis divinæ dilectionis tanto beneficio nobis exhibitæ, per credulitatem cordibus hominum applicatus, ignem sanctæ dilectionis in Deum maximè in illis generat, eaque amore vivifico maximè incendit, & inflammat. Et alia omnia beneficia velut scintillæ, & prunulæ permodicæ ad calefaciendum, inflammant cor humanum; beneficium verò incarnationis atque redemptionis non solùm est sicut mons igneus cordibus nostris inflammandis per credulitatem appositus, immò incomparabiliter maior ignis, quàm esset totus mundus, si totus arderet. Quantò enim major est filius Dei toto mundo, tantò corda humana magis calefacere debet, & inflammare per hanc credulitatem eis applicitus, quàm totus mundus corpora nostra, si totus arderet. Est enim filius Dei beneficium nobis collatum, inquantum nobis, & pro nobis datus quod autem sunt torres, & faces, aliique ignes ad calefacienda corpora calore sensibili, hæc sunt beneficia ad calefacienda corda calore spirituali, hic autem calor amor est. Manifestum igitur est, quia si totus mundus arderet, modicus ignis esset ad calefaciendum corpus quodcunque, immò nullus comparatione hujus beneficij ad calefaciendum corda humana. Manifestum igitur est, quia major ignis calefaciendis, aut inflammandis cordibus nostris adhiberi non potuit, quàm beneficium Dominicæ incarnationis, & passionis, hunc autem ista sola fides, seu credulitas eisdem adhibet. Quia verò alia beneficia corporibus aliarum gentium applicantur, quæ ut diximus, nisi modicæ scintillæ sunt ad istum ignem, manifestum est omnes alias gentes ab amore divino frigidas esse comparatione Christianorum, & ideò mortuas, cùm calor ille solus sit vivificus, & vitalis; quia ergo nulla secta, quæ huic articulo contradicat adhibet ignem cordi humano, qui ipsum amore Dei calere, ut oportet faciat, manifestum est, quia nulla alia credulitas cor humanum vivificat. Manifestum igitur est, quia sola ista fides vivifica est. Amplius, quia sola ista fides, ut diximus, & fulcimentum spei præstat contra ruinam desperationis, & finem amoris nectit, quo ad Deum trahimur, contra pondus propriæ corruptionis. Manifestum quia hæc sola fide præstantur nobis, & fulcimentum ne cadamus, & adjutorium quo ad Deum ascendamus. Hæc autem est summa religionis videlicet, immobiliter perseverare contra impulsus tentationum, & sursum jugiter ascendere, Deoque inseparabiliter adhærere. Trahimur autem sursum, & Deo adhæremus amore, fulcimur autem, ut diximus, spe. Quare manifestum est hanc solam fidem esse Deo placitam, & hominibus salutarem, per quam nobis summa veræ religionis provenit, & ex qua sola ejusdem fabrica tota consurgit. Amplius. Firmissimè in Deo sperandum est, & ardentissimè diligendus est à nobis. Omnes autem aliæ sectæ, omnesque errores, aut fulcimenta spei prorsus tollunt, ut diximus, aut debilia fulcimenta adhibent instar festucarum, aut palearum, quæ fulcire, & cor humanum supportare nullo modo sufficiunt. Et similiter scintillulas, & prunulas modicorum beneficiorum cordibus nostris calefaciendis adhibent, aut omninò nihil incentivum amoris in Deum cordibus nostris apponunt. Quare manifestum est hanc solam esse credulitatem, seu fidem, quæ & corda humana debita firmitate suppodiat, & substentat, & quanto decet amore inflammat. Necesse igitur est ipsam veræ ac debitæ in Deum spei debitæque in Deum dilectionis esse principium ac fundamentum. Et ad hunc modum manifestum est quòd ex ipsa est similiter maximus Dei timor, dum per eam creditur iustitia eius in ultimo districta in contumaces atque rebelles, eiusque vindicta, & æterna esse duratione, & incogitabili acerbitate, & ad hunc modum se habet de aliis, quæ Dei sunt, ea enim sola creditur immensitas eorum, quæ supra nominata sunt, atque magnificentia absque diminutione, sicut prædiximus. Quare ipsa sola est quæ rectas ac quietas affectiones in Deum generat in cordibus humanis. Aliæ verò omnes credulitates, aut eas tollunt penitus, aut pariunt diminutas diminutione Deo injuriosa & contumeliosa, ut jam pro parte ostendimus. Amplius. Quid est fides recta, nisi digna & debita eorum quæ pertinent ad fundamentum religionis credulitas, hæc igitur est qua de Deo creditur, & quod credendum est, & sicut credendum est ad colendum ipsum. Et si habuerit diminutionem, vel imperfectionem, vel errorem credulitas, necesse est habere similia, & affectiones, & operationes, quæ ex ipsa credulitate sunt. Quia igitur in cultu diminuto, & error & blasphemia est, & defectus necessariæ partis grave peccatum in Deum, necesse est credulitatem prænominatam, quæ fundamentum est divini cultus, ac veræ religionis, puram esse & liberam ab errore falsitatis, & integram, hoc est sine diminutione partis hujus videlicet necessariæ quam diximus; hujusmodi autem credulitas videlicet de Deo, & his quæ ejus sunt, quæ nec errorem habeat falsitatis, nec diminutionem necessariæ partis, innotescere non potuit, nisi prophetiâ seu revelatione divinâ; quare manifestum est fidem, seu credulitatem, quæ fundamentum est veræ religionis, & principium divini cultus per se esse ex prophetia, vel revelatione divina, hæc autem est sola catholica. Nulla enim alia secta prophetijs solis in parte istâ innititur, & si qua innititur, in quantum innititur, concordat huic fidei, & propter hoc in parte istâ non errat, dummodo propheticorum eloquiorum intelligentiam non pervertat. Quod propter Judæos dicimus qui in multis fidei articulis rectè sentiunt, fideique catholicæ consentiunt, inducti testimonijs prophetarum, verùm ubi dissentiunt, ipsa prophetarum

Amore Deo adhæremus, spe fulcimur.

Fidei virtus.

Filius Dei.

Ignis.

Blasphemia in cultu Dei diminuto.

Iudæi prophetico eloquiorum mali interpretes.

eloquia non tam falsa, quàm ridiculosa interpretationes errori suo aptare conantur. Amplius. Prophetis & apostolis non est creditum in articulis fidei, nisi miraculorum testimonijs: Miracula autem omnia ejus sunt testimonia, cujus, & opera. Dei igitur testimonia sunt, cum ejus solius manifestè ipsa sint opera. Recepti igitur sunt omnes catholicæ fidei articuli, & crediti Dei testimonijs; Dei autem testimonia non possunt esse falsa in aliquo; Dei igitur testimonijs crediti sunt articuli fidei recepti, quare & ipsi omnes veri ex necessitate; Dei enim testimonium non potest habere, quod verum non est, nisi fortè de falsitate sua. Amplius. Apparet ex hoc, quia quicquid credit Ecclesia Catholica in articulis fidei suæ, Deo testificante credit; quare etiam si erraret in aliquo, quod tamen impossibile est, non ei esset imputandum, sed Deo testificanti; securè igitur sola credit, quæ Deum sola testem habet credulitatis suæ, & cujus credulitas non nisi Deo imputari potest. Declaratum igitur est ex his, quia hujus fidei solius Deus veritatis, immò Deus veritas testis est. Et cùm hoc etiam manifestum est, quia Ecclesia Catholica Deo soli credit, sive credat per miracula, sive credat per revelationem. Generaliter enim in omnibus, & ubique illi creditur cujus testimonio creditur. Quare manifestum ecclesiam catholicam soli Deo credere, fideique catholicæ solum ipsum esse datorem, & ideò esse veridicam per omnia, ac salutarem. Quare omnem sectam contrariam, seu contradicentem, sectam esse erroris, atque perditionis. *Fides.* Amplius. Ista fides sola captivat, & in servitutem redigit omnem intellectum humanum in obsequium Deo ad credendam veritatem quam non capit, immò cui quasi naturaliter contradicit atque rebellat. Primum autem obsequiorum divinorum est ipsius intellectus quòd non potest esse nisi quoddam credere, ut supra ostendimus. Quare fides ista primum obsequiorum exhibet Deo. Ipsa igitur est ex necessitate primum principium divinorum obsequiorum, atque divini cultus. Amplius. Ipsa est quæ intellectum, qui utique caput humanæ mentis est, primò inclinat, & incurvat per obedientiam divinæ authoritatis ad recipiendam humiliter veritatem eorum, quæ pertinent ad cultum, & honorificentiam divinam. Quare prima veneratio, & adoratio, hoc est prima primi capitis incurvatio ad Deum, idest ad majestatem, seu authoritatem divinam ex ea est. *Fides.* Ipsa igitur est principium primum divinæ venerationis, & cultus. Et propter hoc manifestum est, quia credita ejus, sive apprehensa sunt ea, quorum apprehensio, seu credulitas parit in credentibus affectiones, ex quibus est exterior, idest forinsecarum operationum, & obsequiorum divini cultus.

DE LEGIBUS.

CAPUT I.

Supradicta omnia per epilogum quendam, ac ennumerationem repetens: paulatim ad legis mentionem delabitur, ipsamque primum finiens, septem ejus partes facit, ex quibus quatuor esse dicit, quæ de substantia legis non sunt, scilicet testimonia, exempla, comminationes, & promissiones. Postea ostendit obligationes agendi quadam, & quadam declinandi non cessare, sermone & scriptura cessantibus: legemque ipsam esse in anima. Mox pulchra de legibus subjungit pulchro, & eleganti ordine, ostenditque nihil fuisse in tota lege Hebraeorum, quod non haberet causam rationabilem.

IAM igitur expedivim⁹ nos auxilio Dei de his, quæ proposueramus hìc dicere de fide, & declaravimus, quia fides uno modo, intentione una, virtus est fortificans intellectum humanum contra infirmitatem, seu debilitatem credulitatis rerum salutarium, hoc est, quorum salutaris, & necessaria est credulitas. Et quia ipsa est rectitudo, erigens ipsum à claudicatione sua, qua non potest ambulare per viam veritatis, absque suppodiaculo, seu sustentaculo, vel evidentiæ ipsius veritatis, vel probationis firmæ, vel saltem suasionis probabilis. Et quia ipsa est armatura ejusdem protegens ipsum adversùs jacula propriarum obmurmurationum, propriorum sensuum sapientiæ humanæ, ac mundanæ, quæ jacula vocamus, & cogitationes fidei contrarias, quas ipse intellectus humanus contra fidem ipsam sæpè obmurmurat, & obsusurrat, & similiter contra suggestiones sensuum corporalium, argumenta philosophorum, & hæreticorum, & alias contradictiones hominum. Novissimè verò, hæc armatura est protegens intellectum humanum, contra urgentissimas, periculosissimasque impugnationes blasphemiarum, quibus sanctissimorum, ac fortissimorum virorum intellectus incredibiliter infestatur. Ex quibus omnibus elucescit, quia ipsa est etiam velut gladius exacutus, & elimatus in manu ipsius intellectus: exacutus ad dissecandas, & disperdendas prænominatorum hostium acies: elimatus ut splendeat ad irrumpendas, & diluendas tenebras quas hujus hostes, tanquàm genus tenebrarum ingerunt. *Fides gladius acutus.* Et patefecimus etiam cum his, quia ipsa est sola Deo digna credulitas, & quia ipsa est caput religionis, & fundamentum, & quia ipsa est totius sacri cultus divinæque honorificentiæ principium, inclinans & incurvans caput mentis, idest intellectum in venerationem, & adorationem divinæ veritatis, & authoritatis per obedientiam credendi. Propter quod ipsa est in primis sanctificans intellectum humanum, atque purificans ab erroribus impietatis, & sanctificans ipsum Deo altissimo. Mortificans ipsum quantùm ad ea, quæ sua sunt, ut non secundùm se Deo credant, sed supra se, & contra seipsum. Et ostendimus insuper quod articuli fidei hujus, id est res hâc fide creditæ dividuntur in tres partes. *Articuli fides.* Et quia ipsorum articulorum alij sunt radicales, & primitivi, facilisque probationis, atque suasionis: Alij verò sunt consequentes, & longæ derivationis, & propter hoc difficilis suasionis propter elongationem suam multam ab intellectu humano. Et quod omne genus hominum, quod capax est credulitatis, necesse est adunari, & uniri in fidem hujusmodi articulorum, & hoc concordia, & assensione credulitatis ipsorum. Certum etiam fecimus, quia omnis secta contradicens his articulis destruit religionem, aut in toto, aut in parte. Fecimus etiam sciri quia omnis erronea secta, quæ contra fidem hanc se erigit, genus humanum in ruinam desperationis, quantùm in ipsa est præcipitat, & in mortifero gelicidio à calore divini amoris destitutum derelinquit, quia hujusmodi fidei dator, & doctor, testificator, & approbator semper est Deus. Consequens igitur est post omnia hæc, ut aggrediamur loqui de lege, iuxtà quod proposuimus, & promisimus. Dicamus igitur, quia lex verissima ratione nihil aliud est, quàm honestas legibilis, idest descripta religionis præceptis; iuxtà quod dictum videtur, lex est scriptum, assistens honestis, prohibensque contrarium. *Lex quid.* Propriè verò non omne mandatum honestatis dicitur lex, sive præceptio sit, sive prohibitio, & tamen usualiter, omne jus scriptum dicitur lex, ut ergo propriè legem diffiniamus, Lex est honestas integra, seu completa legibilis, & descripta literis, & ad observantiam imperata, licet enim Tullius, & Seneca, & alij quàm plures, honestatem literis descripserunt, scripta eorum tamen nemo legem dicit. *Non omne mandatū honestatis est lex.* *Tullius. Seneca.* Nec lex cujusquam propriè dicitur, nisi vel ejus qui eam imperavit, vel ejus qui ad populum eam tulit. *Lex à ligando.* Undè lex

Hebræorum,

Hebræorum, & Dei dicitur, & Moysis. Lex autem A populi aliter dicitur, qui eidem videlicet subjectus est, & ad quem lata est, undè & legem à ligando nonnulli dictam esse voluerunt, pro eo quòd ei observandæ alligati sunt hi, quibus data est. Aliâ verò intentione lex dicitur, liber huj' descriptionis. Sunt autem partes legis hujus septem. Quarum prima est testimonia, & hæc sunt veritatis, & ideò credenda. Secunda sunt mandata, & hæc sunt honestatis, & ideò adimplenda. Tertia sunt judicia, & hæc æquitatis, & ideò parendum eis. Quarta sunt exempla, & hæc imitanda. Quinta promissiones præmiorum, & hæc speranda. Sexta comminationes pœnarum scilicet vel suppliciorum, & hæc timenda. Septima cerimoniæ, videlicet honorificentiæ, & cultus divini, & hæc reverendæ, ac venerandæ. Attende diligenter, septem istas partes, quòd hæ sunt propriè intentiones earum quas posuimus. Et scito, quia quatuor illarum non sunt de substantiâ legis propriè, videlicet testimonia, B exempla, comminationes, & promissiones, non enim potest dici propriè lex, quâ nihil imperatur, vel prohibetur. Certum autem est, quia narratio veritatis, quæ assertio historica tantùm est, nihil imperat, aut prohibet Similiter neque exempla virorum bonorum, sive malorum. Eodem modo neque comminationes, neque promissiones, verùm fortissima sunt adjutoria ad legem suscipiendam, & observandam: sapientiæ autem divinæ lex Hebræorum, & edita est, & descripta, post narrationem enim historicam quam descripsit sic, Deum in principio creasse omnia, cœlum, & terram, & hominem, supposuit exempla divinæ justitiæ contra peccantem primum hominem. Deinde inundationem diluvij contra totum genus humanum, posteà subversionem Sodomorum, posteà flagellationem Ægypti, & Ægyptiorum. Interseruit etiam his narrationibus exempla divinæ pietatis, & beneficentiæ, in Abraam, Isaac, & Jacob, ut per commi- C nationes deterrerentur à transgressionibus, per promissiones allicerentur, ab obedientiam per exempla provocarentur, & animarentur ad totam legis observantiam, per testimonia docerentur, solum Deum esse colendum, qui omnia creaverat, omnia conservat, & cujus solo nutu, & beneplacito bona, vel mala proveniunt quibuscunque. Adjuvabant etiam populum illum testimonia, ut & promissionibus crederent, & comminationibus, & ut nihil numinis in alio esse crederent, quàm in eo, quem cœlum, & terram, & omnia creasse legebant. Et ideò nec in cœlis, nec in stellis, nec in terrâ, nec in mari, neque in aëre, neque in igne, nec in alio quicquam numinis esse, apertè cognoscerent. Quare divinum cultum nulli, nisi soli creatori scirent esse impendendum. Hæc igitur fuit prudentia legislatori à Deo inspirata, ut unum Deum omnia creasse primum doceret, D & scriberet, quatenùs æternitatem pariter, & divinitatem ab omnibus alijs removeret. Et sic idolatriæ nullum locum relinqueret. Æternitatem enim & divinitatem, & cœlis, & cœlestibus, & elementis tàm Babylonij, quàm Ægyptij, inter quos populus Hebræorum nutritus fuerat, attribuebant. Et propter hoc divini cultus eis honorificentiam impendebant. Hoc ergo testimonium veritatis in ipso veteris legis initio divina sapientia ordine rectissimo posuit, ut ab his qui legerent legem ejus, errores tantæ impietatis prorsùs abraderet, ut nihil numinis ea habere appareret, quæ de nihilo facta esse, tantæ authoritatis testimonio constaret; sed totam divinitatem, totamque gloriam deitatis ei soli inesse non dubitaretur, qui omnipotentiæ suæ virtute de non esse ad esse cuncta adduxerat, & ne in non esse iterùm evanescentia recidant, retinet & conservat: cujus solo beneplacito sunt quæ sunt, & sicut sunt. Præmissum

Legis partes quot.

Ordo veteris testamenti.

Legislatoris Moysi prudentia in scribendo.

A igitur fuit hoc fundamentum fidei salutaris, ut creaturæ omnes honore divino, & cultu cognoscerentur indignæ, vanæque, & inutiliter coli eas sciretur, quæ nihil possent nisi quantùm esset divinæ dignatio bonitatis. Et nos de hoc in tractatu de idolatriâ dispositione, quâ convenit dicemus. Interim autem revertamur ad declarandum de lege, & de legibus, & dicamus, quia lex sicut propriè liber non dicitur, idest scriptura visibilis, ita nec scriptura audibilis, ut ita loquamur: signum enim, & veritas sive res nunquàm in voce nomen communicant. Quia igitur tam scriptura visibilis regularum honestatis, quàm ipsa lex, ut ita dicamus, audibilis, idest verba audibilia hujusmodi rerum, non dicuntur vel lex, vel regulæ, nisi ea figura vel tropo, qua nomen ipsius rei, & veritatis signo, vel imagini ejusdem imponitur, sicut imago Petri, Petrus dicitur, & Petrus scribi vel legi dicitur, ubi nomen ejus scribitur aut legitur. Amplius. B Quia solæ res sunt quæ imperantur aut prohibentur, solarum enim rerum est fieri, vel non fieri, non propriè sermonum, aut mandatorum, qui enim imperat currere, non verbum imperat, sed cursum ipsum: neque qui obedit, verbum currendi facit, sed cursum ipsum propriè: sicut igitur propriè res, vel fieri vel omitti dicuntur, ita propriè imperari, & prohiberi, quare etiam propriè imperata & prohibita sunt res, figuratè verò sermones. Præcepta igitur, & mandata, & lex, primò, & propriè leguntur, sicut & intelliguntur. Res enim sunt propriæ, quarum propriè & primò intellectus, & cognitio quæritur. Amplius. Si sermones audibiles ut scripti sunt, lex autem præcepta propriè, multò fortius sermones intelligibiles, hoc est sermones in mente, qui propriè sunt rerum signa tanquàm naturalia, & rerum naturales imagines aut similitudines. Amplius. Nullo existente ser- C mone, nulloque loquente, si soli sermones audibiles essent lex, nulla esset lex. Eodem modo deletis, seu destructis omnibus libris, nulla esset lex scripta. Quare si lex non habet nisi has duas intentiones, nulla erit lex omninò duobus istis communibus contingentibus: Et ita nulla erit prævaricatio, nullum peccatum. Amplius. Regulæ honestatis, quales sunt Deum esse honorandum, Deum esse timendum, Deum esse adorandum, omnem hominem esse diligendum, omni homini consulendum, sive illæ regulæ scriptæ sint exteriùs, sive non, & sive audiantur exterius, sive non: veræ sunt & tenendæ. Et obligatus est unusquisque debito honorandi Deum, debitoque timendi eum, sive legat hoc foris scriptum, sive non: & sive audiat hæc foris, sive non. Et ad hunc modum se habet de alijs, quæ sunt debita per se, licet verum sit, quòd major notitia altitudinis, & potentiæ Dei debitum honoris atque timoris ad eum & obligationem augeat. D Manifestum igitur est quia & regulæ honestatis & debita, sive obligationes agendi quædam, & declinandi quædam, sunt cessantibus omni sermone atque scriptura, & quia prævaricatio, & peccatum similiter sunt absque his, quare quædam lex ex necessitate est præter hoc. Amplius. Tota honestas indubitanter in anima est, honestas inquam vitæ humanæ, & morum: honestas autem vitæ & regulata est & ordinata, & moderata, non autem regulata est, vel moderata, vel ordinata, nisi honestate, nec decora nisi honestate. Quare totum id quod ordinat, regulat, moderatur, & decorat vitam humanam, in anima est; est igitur præter sermones, atque scripturam cùm illa foris sint. Cùm igitur verè lex sit, quæ ordinat, regulat, moderatur, atque decorat vitam humanam; manifestum est veram legem esse in anima. Amplius. Quid est lex vera nisi ars quædam aut sapientia rectè honestéque vivendi? Omnis autem ars, & omnis sapientia in anima est, quare si verè dictum est,

quia vera lex ars est, & sapientia rectè honestéque vivendi, vel è lex est, & vera natura lex in anima. His autem in omnibus rationibus nihil ad præsens astruere intendimus nisi quòd meritò, & non minus propriè, immò magis propriè magisque veraciter lex dicitur, quod est in mente, quàm quod est in scripto, vel voce. His autem ita se habentibus dicamus, quia duo sunt ex quibus est vitæ humanæ decor, quæ & honestas dicitur. Et eorum alterum est in intellectu tantùm, ut regulæ ipsæ honestatis quales nonnullas jam posuimus. Et alterum est partim in intellectu, & partim in affectu videlicet virtutes, quarum quædam sút in intellectu, & in nostra apprehesiva superiori, & nobili: quædam verò in affectu, hoc est in vi nostra motiva nobili. Omnes namque regulæ assertiones sunt veritatis, & ideò ubi assertio & veritas, ibi & regulæ; veritas autem, ut alibi diximus, sic est ad intellectumqui est visus interior ac spiritualis, sicut lux & color ad exteriorem visum, undè quemadmodùm solum lucidú, vel coloratú est visibile exterius, sic solum verum visibile interius, scibile, vel cognoscibile. Assertio verò inclinatio propria est, quæ necessariò cadit super verú vel falsum, nec potest ullo modo esse assertio quæ non sit vera, aut falsa, nec habet locùm in affectu, sicut nec ejus oppositum, quod est negatio. Affectiones verò, nec veræ nec falsæ sunt, sicut timor, vel amor, sed reverà bonæ, vel malæ sunt, & justæ vel injustæ, & laudandæ, vel vituperandæ. Quidquid autem est verum vel falsum necessariò pertinet ad intellectum. Quia enim veritas ad intellectum pertinet, ut jam ostendimus, ideò & falsitas de necessitate, quoniam opposita naturaliter circà idem sunt. Locus igitur proprius regularum honestatis, & receptaculum, intellectus, est & ejus propria sunt quæcunque lucét veritate tanquàm luce veritatis superradiante perfusa. Et quæcunque falsitate tenebrescunt tanquàm luce veritatis privata. Lux enim & tenebræ circà eundem visum, sive spirituales sint, sive corporales, circà verò visum corporalem corporales, circà spiritualem verò spirituales. Quoniam autem honestas exterior non est nisi ex honestate interiori, eo quòd honestas exterior non est nisi opera virtutum: opera autem virtutum numero æqualia sunt virtutibus. Manifestum quoque est quòd honestas exterior, idest opera virtutum exteriora necessariò respondent honestati interiori idest virtutibus pari numero. Amplius, quia præcepta non sunt nisi de operibus virtutum, hoc est quæ sunt, vel esse debent virtutum: similiter & prohibitiones non sunt nisi de operibus eodem modo vitiorum, opera autem vitiorum, & virtutum numero æqualia sunt vitijs & virtutibus. Similiter & regulæ præceptis & prohibitionibus numero æquales sunt, quoniam juxta unamquamque rationem honestatis est respondens ei præceptum, aut prohibitio. Quemadmodùm juxta regulam quâ dicitur Deus diligendus, est præceptum de diligendo Deum, & juxta regulam quæ dicit neminem esse odiendum, est prohibitio de non odiendo proximum. Et est manifestum hinc, sive generales sint regulæ, sive speciales, cùm nos intendimus hoc de specialibus regulis & operibus, præceptis, & prohibitionibus. Ex unaquâque enim regula præceptum, vel prohibitio oritur: tanquàm ex sua causa, quia enim diligendus est Deus, ideò præcipitur diligi, & quia non est odiendus proximus, ideò prohibetur odiri: quia igitur vera lex honestatis, ac decoris vitæ, quæ per se verè, propriè naturaliterque lex est, id est naturaliter legibilis, sive lecta, non ex signis positis tantùm, sed inscriptione naturali insita, & impressa cordibus humanis, naturaliterque id est jure ipso naturæ ligans ad sui observationem, & adimpletionem. Ligans inquam vinculo indissolubili, & indispensabili. Manifestum est

Lex in mente magis quàm in scripto.

Assertio.

Veritas ad intellectum pertinet.

Intellectus.

Lex spiritualis & corporalis.

Ex unaquâque regula præceptú, vel prohibitio oritur.

Lex impressa cordibus humanis.

A quia verè propriéque ac per se lex innatæque dilectionis ac ligationis, quam néc solvi possibile est, nec contra eam dispensari, est integra, ac perfecta aggregatio rerum honestatis specialium, juxta species virtutum & numerum ipsarum. Et hæc lex est jus divinum, hoc est divina authoritate humano generi impositum, & ejus inscriptione quasi digito suo inscriptum, & est jus naturale, quia naturaliter cum hominibus, & in eis nascitur, & naturam humanam inseparabiliter comitatur. Et ideò verè lex est, quia lex est simpliciter semper, & ad omnes, à cujus observatione non est exemptio. Ex quo manifestum est, quia præcepta, vel prohibitiones quæcunque sunt, vel facta sunt præter hanc non sunt lex simpliciter, sed cui & quãdo, & ideò nec verè lex, nec simpliciter lex. Amplius. Quoniam quod naturale, & quod per se tale, magis tale. Manifestum est, quia quod in anima est

B naturaliter, magis est lex, & magis propriè quàm quod est in scripto, vel voce. Amplius quia sicut diximus tota honestas virtutum lex est, descriptio autem omnis vera, & propria adæquatur rebus, & numero sermonum, & æqualitate, necesse est legem exteriorem scriptam, sive rebus, sive mandatis describatur, honestati virtutum adæquari, & regulas exteriores regulis interioribus, mandatisque mandata similiter. Quare est consequens evidenter legem perfectam, id est, integram descriptionem honestatis verè, ac propriè, hoc est, quòd verè, ac perfectè honestas est, regulas, & mandata continere ad numerum virtutum. Manifestum etiam est ex his, quæ diximus, regulas omnes honestatis esse naturaliter apud intellectum propter jam dictas causas, & quodammodò naturaliter inscriptas esse in ipso; præcepta verò, & prohibitiones partim fieri apud intellectum, & partim apud affectum. Et hoc est quoniam eodem jure

C per omnem modum subjecti sunt imperio creatoris, eodemque prorsùs obedientiæ debito obligati. Nihil enim privilegii, nihil exemptionis, nihil penitùs libertatis habet alteruter eorum adversus creatorem. Et propter hoc: sicut eadem authoritate præceptum est intellectum credere Deo, & affectum diligere, vel timere Deum: sic pari obedientiæ debito per omnia tenetur intellectus Deo credere, & affectus ipsum diligere, vel timere. Nec refert, an ista quæ dicimus ad hominem referantur ratione dictarum virium, an ad ipsas vires, pro eodem enim reputamus, & intellectum credere, & hominem in intellectu, sive per intellectum, & de affectu similiter intelligimus. Amplius. Quoniam jam alibi declaravimus tres esse species virtutum, videlicet naturales, quales sunt naturalis mansuetudo, naturalis magnanimitas, naturalis verecundia, naturalis pietas. Et istæ hominibus naturaliter inditæ sunt. Et malitia, vel bonitate complexionis impediuntur, vel adjuvantur, & quandóque aliquæ earum, quandóque una sola ex his, aut

D impeditur, aut adjuvatur. Et hoc manifestum fit per operationes earum, quæ secundùm impedimentum, aut adjumentum complexionis, quæ est à parte corporis, aut tardiores, & rariores exeunt, aut frequentiores, & majores. Alias verò ostendimus esse consuetudinales, quæ ex frequentia operationum acquiruntur & gignuntur, & quòd naturales sint quasi pedes, sed pedes læsi multiplicibus occasionibus, non solùm malitia complexionis ut dicimus, sed etiam corruptione, quæ peccato primorum parentum in totum genus humanum transfusa est & traducta. In Adam verò pedes isti & sani, & recti omni modo fuerũtante peccatum. Et propter hoc per viam morum honestatis naturalis, scilicet hujusmodi pedibus ambulare rectè poterat absque claudicatione, & offensione lapidis peccati, quasi per planum naturæ, nunc quemadmodùm gressibiles erant exterius, hoc est secundùm cor-

Ius divinum Dei inscriptione inscriptum.

A legis observatione non est exemptio.

Adam.

puspet viam ſenſibilem, ita & greſſibiles eſſent interius per viam intelligibilem, quam diximus planum honeſtatis naturalis. Conſuetudinales verò ſicut lignei pedes ſunt, & alia ſuppodiacula atque adjumenta quæ occaſionatis, & læſis pedibus ad adjuvandum ac quoquomodò perficiendum greſſum adhibentur. Tertias verò patefecimus eſſe theologicas, hoc eſt divinas ſeu divinales, quas Jacobus Apoſtolus vocat data optima, & dona perfecta deſcendentia à patre luminum Jacobi primò. *Iac. 1. c.* Et nos uſuali verbo theologicas, atque gratuitas conſuevimus nominare. Hæ verò ſunt ſicut alæ ſpirituales divinæ bonitatis artificio, quibus dignationis ſuæ beneplacito fuerint appoſitæ, atque inſitæ. ad volandum, non ſolùm ad volandum in ſublime beatitudinis, & gloriæ ſuæ, ſed ad vivendum ita ſublimiter atque nobiliter, ut ad hanc vitam imperat honeſtatis naturalis ambulatio. Hæc verò ad illam volatus merito nominetur. Vita verò quæ nihil habet perfectionis aut decoris, niſi à parte virtutum conſuetudinalium, nec volatus eſt, nec ambulatio recta, ſed ambulatio quædam nugatoria, mixta ex aliqua parte ambulationis, & alterius motus. Ligneis pedibus enim aut hujuſmodi ſuppodiaculis, non ſolùm non volatur, ſed neque rectè etiam ambulatur. Intende igitur in hæc tria genera virtutum, & videbis, quia perfectiones ſunt virium animæ humanæ naturalium, ſed ſecundùm magis, & minus. Naturales enim naturæ perfectiones ſunt, atque completę quantùm ad naturam, hoc eſt ita ut natura non habeat quid eis adjiciat, verumtamen comparatione divinalium quaſi innaturales ſunt, & tantò à nobilitate earum diſtantes, quantò pedes ab alis, ut diximus, & recta ambulatio à volatu: conſuetudinales verò adjumenta quædam ſunt, ut diximus, & nec nobilitate, aut perfectione unquàm naturalibus adæquandæ, paucæ enim numero ſunt, propter paucitatem exercitationis & temporis, quibus indigent ad ſui generationem: vix enim invenitur, ſi tamen invenitur, quod non credimùs, adeò ætate grandævus adeóque admodùm ſtrenuus, & corpore validus, qui in omni actu honeſto incõcuſſè ſe exercuerit, vel eam frequẽtiam habuerit, ut ex ejus exercitio virtutem acquiſierit congruentem, & hoc modo omnes conſuetudinales virtutes tantis, & tam varijs obtinuerit exercitijs. Attẽde igitur diligenter, quia virtutes naturales, & operationes earum eiſdem nominantur nominibus, quibus conſuetudinales & operationes earum; propter quod multis viſum eſt, quia operationes harum omnium virtutum non differunt ſpecie ullo modo, ſed ſecundùm magis, aut minus, verbi gratia, credere, ſive ſit ex virtute deſuper infuſa, hoc eſt gratuita ſeu theologica, ſive ex probatione ſive ſuaſione, ſive ex natura, ſive ex aſſuefactione, unum eſt ſpecie. Veruntamen magis credit, atque nobilius, qui ex fide gratuita, quàm qui alia. *Virtutes theologicæ.* Nos autem jam hoc declaravimus in ſuperioribus declaratione evidenti, quòd manifeſtum eſt, lumina deſcendentia deſuper à patre luminum alterius modi eſſe prorſus, quàm lumina aſcendentia, immò veriùs eſſe umbras à rebus creatis, & aliter ſecundùm ſpeciem lucere ſpeculum intellectus, & ſuper irradiatione, vel primi luminis, vel aliorum luminum, quæ ſunt ſupra ipſam etiam ſub primo tanquàm media, aliter ex aſcenſu illuminationum, quæ reflectuntur à rebus creatis, & per organa ſenſuum infundit ſe ſpeculo intellectus. Patefecimus etiam, quia fides infuſa deſuper una eſt, non obſtante quantacunque credibilium diverſitate. Quoniam ſequitur unitatem luminis à quo fluit ſuper intellectum. Fides verò quæ eſt à rebus ipſis tanquàm umbra, vel imago ipſarum diverſa eſt pro diverſitate credibilium; ſequitur enim diſpoſitiones credibilium in identitate, &

E diverſitate tanquàm cauſarum ipſorum. Eadem dicimus & de alijs. Dilectio enim deſuper infuſa, & dilectio à rebus impoſſibile eſt quòd ſint ejuſdem ſpeciei propter eandem cauſam, qua & fides. Et ad hunc modum ſe habet de alijs. Jam igitur manifeſtum eſſe tibi debet ex his, quia complementum & perfectio honeſtatis ſunt ipſæ virtutes gratuitę, ita ut eas habentibus aliæ non ſint neceſſariæ, quantùm ad neceſſitatem perfectionis. Veruntamen aliæ *Virtutes.* adjumenta non modica præſtant operari volentibus, poſita enim fide gratuita, ſive deſuper infuſa, non eſt neceſſaria alia credulitas animæ humanæ ſive ad perfectionem honeſtatis, ſive ad decorem quo placeat creatori. Manifeſtè tamen verum eſt, quia qui habet lumen hujuſmodi fidei, & habet cum hoc lumina ſuaſionum, ſeu probationum cum lumine fidei quę ex ipſis eſt, erit expeditior, & ad cogitandum fidem, hoc eſt fidei articulos, & ad prædicandos, atque docẽdos. Et ſicut ex uno lumine habet quis ſufficientiam

F ad regendos greſſus ſuos, ſi alia apponantur, licet minora, quia & ex hoc fiet expeditior in gubernatione greſſuum ſuorum; ita & hic habens enim fidem hujuſmodi hoc eſt deſuper infuſam: habet utique lumen quo regat greſſus intellectus ſui in eis, quæ pertinent ad fundamentum religionis. Si tamen lumina quæ prædiximus probationum & miraculorum addita fuerint huic fidei, erit adjutus in multo ad regendos hujuſmodi greſſus. Revertamur autem & dicamus, quia ſi ſint hujuſmodi virtutes de neceſſitate perfectæ, virtutes dico naturales, manifeſtum eſt quia ab eis incipit perfectio hujuſmodi tanquàm à fundamento: complementum autem ac perfectio ejus eſt decus virtutum gratuitarum, & hæ ſunt in fine perfectionis ſecundùm ſpeciem, non dico ſecundùm gradum. *Virtutes gratuitæ.* Quoniam in vita iſta non invenitur ſpecies virtutum ſublimior aut nobilior, ſed in unaquaque earum ſpecierum invenitur graduum multa diverſitas & varietas; non enim omnes fides gratuitæ

G æquales ſunt, nec omnes qui hujuſmodi fide credunt æqualiter credunt: ſed & alii magis, alii minus, & alii lucidius, alii minus clarè, & iterùm: alii fortius, alii debilius, & ſecundùm hunc modum ſe habet res in aliis. De conſuetudinalibus verò manifeſtum eſt, quia de neceſſitate huius perfectionis nullatenùs ſunt, tum quia ex aliis per ſe, hoc eſt talibus naturalibus & gratuitis: manifeſtum eſt perfectè eſſe honeſtum qui eas habuerit, tùm quia numquàm omnes conſuetudinales in anima una inveniuntur, neque poſſibile eſt invenire propter humanę vitę brevitatem & humanę naturę infirmitatem, ut diximus: quare non eſſet poſſibile virum perfectę honeſtatis invenire vita hac. Fruſtra igitur inditus eſſet naturaliter honeſtatis appetitus mentibus humanis, cùm ab eo ſint naturali impoſſibilitate prohibitę. Et ita aliud eſſet naturaliter fruſtra, quod eſt manifeſtè impoſſibile. Naturam enim aliquid fruſtra facere,

H etiam in uno individuorum, nedum in tota ſpecie omnipotentiſſima Dei ſapientia, qua ipſa adminiſtratur & regitur, nullatenùs permittit. *Natura nihil fruſtra operatur.* Conſideremus igitur hanc perfectionem, quę à naturalibus virtutibus incipiens gratuitus conſumatur. Quia igitur ſine hac perfectione, nec volatur in ſublime æternę beatitudinis, nec ſublimiter vivitur, nec Deo acceptabiliter: manifeſtum eſt, quia hęc eſt perfectio modis omnibus neceſſaria atque ſufficiens & ad vitę decorem, & ad meritum æternę fœlicitatis, & de qua non licet aliquid detrahi, & cui nihil neceſſe eſt ſuperaddi; lex igitur quę hanc perfectionem mandatis & regulis pręcisè deſcribit, eſt lex neceſſarię, ac ſalutaris perfectionis. Et manifeſtum eſt quia hæc unica eſt & ſola, & quia impoſſibile eſt aliam eſſe; earundem enim virtutum impoſ-

sibile est diversas esse regulas & mandata: cùm unius virtutis non sit nisi una regula, & unum mandatum, quo eius operatio præcipitur. Sicut & unius vitij regula una, qua dicitur esse declinandum, & una prohibitio, qua ejus operatio prohibetur. Amplius. Ejusdem honestatis impossibile est esse diversas descriptiones per regulas & mandata, quia si fuerint diversæ regulæ, cùm nulla regula honestatis aliquid dicat, nisi virtutem illam esse servandam, sive tenendam de qua regula illa est. similiter cùm nullo præcepto cujusque virtutis aliquid dicatur, vel præcipiatur, nisi fieri opus illius virtutis est, manifestum est regulas illas, & mandata non esse diversa nisi vocetenus, cùm res eædem per omnia subsint illis. Amplius. Sicut una virtus se habet ad suam rationem & præceptum: sic tota honestas ad legem totam. Quid enim est una regula & mandatum ad suam virtutem hoc est tota lex ad totam honestatem. Qualis enim pars est una virtus totius honestatis: talis pars est unius virtutis regula, & præceptum totius legis totam honestatem mandatis, & regulis præscribentis. Quare sicut unius virtutis non est, nisi una regula & præceptum; ita unius honestatis non est nisi una lex. Si enim possent esse duæ vel plures, accideret ista multitudo necessariò in regulis, & mandatis: quoniam si non esset in regulis, & mandatis, cùm ex eisdem regulis & mandatis impossibile sit leges esse diversas, impossibile est quod accidat ista multitudo in lege. Jam igitur certificatum est ex his, unam esse & solam legem & aliam in possibile esse salutarem esse atque perfectam sicut unam & solam honestatem aggregatam ex omnibus virtutibus naturalibus, scilicet & gratuitis, sine quibus nec rectè vivitur, nec Deo acceptabiliter, nec apud ipsum remunerabiliter Hæc lex Evangelica est continens naturales regulas honestatis, naturaliaq; præcepta & prohibitiones, & insuper est continens gratuitæ regulas honestatis, præceptaque & prohibitiones ipsius, ut quemadmodum honestas ipsa tota atque perfecta & naturali honestate gratuita consistit; sic lex salutaris perfectionis, ac perfectæ honestatis est ex utriusque regulis & mandatis, hoc est prohibitionibus & præceptis. Quid autem ista honestas atque perfectio Evangelica sit, juxta quod ipsa veritas dicit Mathæi. 5. Non veni legem solvere, sed adimplere, non demonstratione indiget, sed sola enarratione, naturalem enim honestatem sola continent mandata legis moralia. Omnia enim illa innata sunt & inscripta naturaliter humano cordi. Quia igitur Evangelica perfectio naturalem non evacuavit, sed gratuitam addidit. (Eam enim servari voluit & mandavit.) Evangelica igitur honestas utramque continet naturalem, scilicet quæ est veteris legis moralitas, & gratuitam quæ propria est Evangelicæ superadditio, & complementum. Amplius. Sicut non est honestas, sed pars honestatis, cui deest pars major honestatis, atque nobilior: ita nec lex est quæ maiorem partem ac nobiliorem regularum, & mandatorum honestatis non continet. Quare manifestum est legem Moysis non legem fuisse perfectam, sed legis partem, & illam initialem atque primariam, & ad gratuitam perfectionem introductoriam, & puerorum, atque incipientium elementariam, & hoc quantùm ad moralia sola dicimus. Moralia inquam, quę diximus, quæ sunt de necessitate honestatis Ex quo manifestum est legem Macometi multominùs legem esse vel posse dici, quæ multò pauciora naturalis continet honestatis; de gratuita verò apud utrumque nihil. Cùm enim populus Hebræorum vix alphabetum naturalis honestatis capere sufficeret, frustra eidem gratuitæ perfectionis eminentia traderetur. Macometus verò pauca de honestate, multa verò de inhonestate, & vitiorum fœditate delіramentis suis immiscuit. Quia igitur Evangelium propriè lex est sola, regulas, & mandata hujus salutaris integræque perfectionis continens. Manifestum est solum Evangelium legem esse integræ honestatis, solamque salutarem, solamque legem perfectam: sicut dicit Jacobus in. 1. Qui autem prospexerit in lege perfectę libertatis. Vetus enim lex imperfecta erat ut ostendimus, & Apostolus attestatur in vij. ad Hebręos dicens. Nihil ad perfectum adduxit lex. Et lex servitutis erat, sicut ipsemet testatur in viij. ad Rom. dicens. Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore. Et in iiij. ad Galathas. Non sumus ancillæ filij, sed liberæ. Vide autem ne erres in nomine Evangelij; Evangelium enim dicit interdũ ipsa historia gestorum domini salvatoris, immò nec historia, sed pars historiæ, non enim scripta sunt nisi ad modicum gesta eius, sicut testatur Joannes in ultimò, sed verè doctrinam suam Evangelium vocat Paulus in secundò secundæ ad Timotheum: De regulis enim perfectæ honestatis, & Evangelicæ perfectionis nihil omisit, quod non diceret, & penè nihil prætermisit de illis quod non scriberet, si tamen & aliquid prætermisit. Quę enim virtus est, vel naturalis, vel gratuita, quàm in Epistolis suis prætermisit. Quòd autem & lex ista æterna sit, & Evangelium æternum, & mandata æterna facilè est declarare. Vide per singulas regulas, & videbis æternam veritatem ipsorum & obligationem seu debitum, à quibus neminem unquàm possibile fuit absolui vel eximi: Contra quam nec privilegium, nec dispensationem unquam possibile fuit dari. In singulis ergo regularum videbis veritatem æternam, sicut evidenter apparet in uno quoque istorum, videlicet Deum esse diligendum, Deum esse timendum, Deum esse honorandum, Deum esse adorandum. Manifestum etiam est tibi, quia nunquam possibile fuit aliquem exemptum esse à debito, & oblatione alicujus istorum. Nulli enim licere unquàm potuit non diligere, vel non timere Deum. & ita de uno quoque aliorum. Hæc igitur lex est, quæ non recipit abrogationem neque derogationem, nec exemptionem, nec dispensationem ullo tempore. Et propter hoc, & regulæ eius sunt veritatis æternæ, & mandata ejusdem obligationis æternæ. Et hæc est intentio nostra in eo quod eam vocamus Evangelium æternum, vel mandata æterna. Quod autem supra tetigimus & diximus quasdam virtutes esse naturales, hoc est naturaliter inditas, & eas perfectas fuisse in Adam ante peccatum similiter intelligimus, & nobis inditas, veruntamen multum læsas atque depressas, & penè omninò sopitas, atque sepultas immersione animalitatis, sive originalis corruptionis, verùm exercitio, & consuetudine congruentibus multùm eas adjuvari, atque perfici ipso sensu experientiæ manifestum est: ad eam tamen perfectionem naturalem suam, quam in Adam eas habuisse diximus, nec una earum in vita ista quantacunque exercitatione pervenit, aut pertingit. Naturales igitur virtutes vocamus & quales in nobis sunt naturaliter, & quales laudabilium operum exercitio ipso efficiuntur, non enim dubitamus naturaliter mansuetos exercitio eorum, quę mansuetudinis sunt, in ipsa mansuetudine proficere & augeri. Similiter & naturales pios exercitio eorum quæ pietatis sunt, ipsa pietate naturali proficere & augeri. Verùm an augeatur ipsa virtu: naturalis an liberetur potius, & quasi detumuletur, & detegatur ab immersione quam diximus, & ita erumpat in opera majora, ac frequentia nullo modo immutata apud se. Quemadmodùm si homo ligatus diruptis, aut solutis vinculis incipiat ambulare, cùm virtus ejus gressibilis in nullo mutata sit apud se, sed liberata tantùm. An novus habitus acquisitus, vel generatus sit hujusmodi exercitium, quæstio est alibi discutienda

Matt. 5. b. *Moralia. Lex Macometi.* *Iacobi. 1.* *Heb. 7. c.* *Rom. 8. c.* *Gal. 4. d.* *Paulus.* *Ioannes.* *2. ad Timoth. 2.* *Virtutes naturales. in Adam perfectę. In nobis sopitò quodammodo.* *Virtus naturalis quid sit.*

eutienda & determinanda. Verumtamen quòd verisimilius, hic nobis ad præsens videtur, est ut dicamus, quia magis proficiunt ipsæ naturales virtutes, suarum operationum exercitio, quàm novi habitus ex illa frequentia generentur, alioquin nulli habitus possent in se proficere, vel augeri quantacunque frequentia operationum suarum si per illam aliquis novus habitus gigneretur: Sequeretur etiam ex hoc dispositionem non posse firmari, vel converti in habitum, sed potiùs novum habitum assuefactione generari. Et de hujusmodi habitu, sic dicitur, de novo generato, & de modo se habere necesse esset, videlicet quòd ipse similiter frequentia operationum, & assuefactione non posset fieri fortior, aut firmior, aut alio modo proficere. Immò frequentia operationum, & assuefactio sequens, ipsum novum quendam alium habitum generaret & superinduceret; priori verò nec robur, nec aliam perfectionem adjiceret, & de isto secundo habitu eadem similiter quæstio restaret.

Virtutes naturales exercitio proficiunt. Verisimilius igitur est virtutes naturales suarum operationū frequentia & exercitio proficere, & meliorari multipliciter, & ipsas quodammodo fieri promptiores & faciliores, & expeditiores ad operationes suas. Et has expeditiones seu promptitudines ad operationes, nonnulli vocaverunt habitus, verissimum autem est quia expeditus & facilis ad frequentiam operationum, non aliter differt à potentia quam fons plenus & redundare paratus à fonte simpliciter; potentia enim fontem operationum dicit simpliciter, habitus verò plenitudinem dicit fontis. Si quis autem dixerit quia habitus in potentia aqua est in fonte, verisimiliter dicit. Et hoc in his quæ de foris totaliter adveniunt, & quasi fundantur, ut post modum refundantur. Studio enim & experientia atque doctrina & revelatione quædam scientiæ infunduntur, quæ cum receptæ fiunt, scientes quidem primo faciunt, deinde doctores, & quæ discendo quodammodo infusæ fuerant, docendo post modum refunduntur. In his autem quæ ad habitus sunt, & quæ ab intus, id est ex indita copiositate fluunt, aliter est, habitus enim in hujusmodi non est nisi expeditio, & habilitas, & sicut purgatio ipsius fontis.

Originalis fæculentia. Originalis enim fæculentia fluxum impedit virtutum naturalium, faciens, & ut minor, ac rarior sit emanatio operationum, & ut minus meritoriæ; purgatur autem hujus alveus ad modicum declinatione vitiosarum operationum, & propriarum assuefactione. Quemadmodum si fons redundatione sua, & fluxu obstacula ipsius fluxus, & obices aliquatenus irrumpat & expellat, & de sordibus obviantibus aliquid diluat ac deleat. Sanctificatione verò & gratiæ plenitudine purgatur, atque mundatur, ut liberè, copiosè, atque sincere fluat. Manifestum igitur est ex his, quantum differant ab invicem habitus in his quæ ab intus & de se, idest de propria copiositate fluunt, & in his quæ de aliena & superinfusa: virtutes autem naturales fontes sunt inditæ & innatæ copiositatis, similiter & gratuitæ. Consuetudinales autem præhaurire videntur præcedenti frequentia & assuefactione operationes, quas postmodum quasi de pleno eructent, atque refundant. Differunt igitur ea quæ diximus, quemadmodùm purgatio, seu liberatio alvei, & impletio ejusdem. Revertamur autem ad id in quo eramus & dicamus quia jam planum est ex his quæ diximus quia hæc lex de qua hic intendimus sola est integra perfectæ honestatis descriptio, sola sine diminutione regulas & mandata omnia continens honestatis, & propter hoc sola lex veri nominis: quia verò sola omnium virtutum aggregatio, sive totalis vera honestas, immò ipsa veritas honestatis internæ quæ mentem humanam vestit, atque venustat, manifestum est quia ipsa est lex veritas & lex veritatis.

Lex. Lex enim significationis, lex sermonum est, & scripturarum. A Hæc autem est quæ mentem humanam sua ipsa veritate absque medio bene ordinat atque constituit, benéque ordinatam ac constitutam instar civitatis, quæ justissimæ, ac sanctissimæ legis statutis administratur, & regitur. Hæc etiam est lex cujus observantia exterior decor est, & rectitudo totius vitæ, & conversationis humanæ verus decor, ac vera rectitudo, quia omne ejus contrarium verissimè pravitas est, & sancto indecens, ac repugnans spirituali pulchritudini turpitudo Apparet etiam ex his, quia lex Hebræorum inquantùm vetus, non lex integra est ut diximus, sed pars legis *Lex Hebræorum.* Non enim tota aggregatio mandatorum, quæ in quinque libris Moisis continentur, ad legem veterem pertinet, inquantùm veterem, immò multa sunt ibi ejus, de qua nunc loquimur, evangelicæ perfectionis mandata. Quemadmodum nec omnes Hebræi temporis illius ad vetus testamentum pertinebant, ut dicit Augustinus, immò erant in populo illo qui ad novum pertinent. B Vetus igitur lex secundùm unam intentionem dicitur lex populo veteri tradita, scilicet tota aggregatio mandatorum quæ in quinque libris Moysis continentur. *Vetus lex.* Secundùm aliam verò intentionem dicitur naturalis, videlicet qua naturalis honestatis regulas continet, & mandata, propter hoc autem vetus dicitur, quia omnibus aliis antiquior est, quemadmodum honestas naturalis antiquior est, & natura, & tempore, honestate gratiæ. Tertia intentione dicitur vetus lex aggregatio mandatorum puerili populo, propter ipsam puerilitatem suam tradita. Quoniam ipsa hujusmodi puerilitas vetustas spiritualis est, hoc est ad mortem æternam festinans, vicinans, seu propinquans. Jam igitur expediti sumus auxilio Dei de his quæ proposueramus dicere in declaratione, quia & lex veritas, & lex veritatis verissimè dicitur, & fecimus manifestum, quia ipsa unica est quemadmodùm & honestas perfecta unica est, C consistens ex duabus partibus naturali, videlicet & gratuita. Et naturalis quidem honestas pars ejus initialis est. Gratuitas verò pars ejus perficiens est, & adimpletio consummata, propter quòd & lex vetus rudi adhuc & puerili populo, tanquam alphabetum honestatis, tanquam elementa initialia religionis tradita est. Pars verò secunda tanquam plenitudo atque perfectio erudito jam populo, atque perfectæ, suscipiendæque perfectionis, longis ac magnis multorum sæculorum eruditionibus præparato, per Christum dominum apposita est, qui est consummatio legis ad justitiam, sicut legitur ad Roma. 10. propter quòd & legitur ad Galat. 5. quia lex in uno sermone impletur, *Rom. 10. a* videlicet in sermone de dilectione. Sicut legitur ad *Gal. 5. c.* Rom. 13. Qui diligit proximum legem implevit. *Rom. 13. c.* Et iterùm ibidem plenitudo legis est dilectio. Mandatum enim de dilectione potentia & virtute omnia alia mandata quodammodo est, quoniam sine ea inutiliter observantur, sicut legitur primæ ad Corinth. *1. Cor. 13.* D 13. ferè per totum. Cùm ea verò omnia Deo acceptabiliter meritoriéque, atque remunerabiliter adimplentur, propter hoc ex ejus mandato pendere dicitur tota lex & prophetæ, sicut legitur Matth. 22. Marci 12. *Mat. 22. d.* Similiter primæ ad Timotheum primo. *Mar. 12.* Fratres perfecti charitas præcepti, idest totius legalis præceptionis finis consummationis est charitas. *1. Timoth. 1. b* Quoniam propter illam aut acquirendam aut nutriendam, aut conservandam, aut adaugendam, aut adimplendam omnia præcepta sunt & prohibita, quæ in utraque lege continentur, propter hoc etiam dictum est. Initium sapientiæ timor Domini. *Psal.* In Psalterio, & Ecclesiastici primo *Eccle. 1. b* Dilectio dicta est honorabilis sapientia. In eodem verò ecclesiastico habentur multiplices sui perfectiones & laudes, quas hic transimus. Comparatione verò timoris qui utique puerilis est, & elementarius seu alphabetarius, ut ita dicamus, sapien-

tia ipsa dilectio honorabilis est. Timere enim timore servili, timere est utiliter, & ideò sapere utiliter, quare timor servilis, ut ita loquamur, ignobilis est & vilis. Meritò igitur comparatione servilis timoris, dilectio sapientia nobilis est & honorabilis. De timore enim servili illa accipienda sunt quæ præmisimus, propter quòd autem sola opera, quæ ex gratuita dilectione fiunt Deo acceptabilia sunt, ac remuneratione digna in eis quæ præcesserunt declaravimus. Si quis autem quærat numerum mandatorum, & regularum legis hujus, de qua jam declaramus, quia ipsa est lex integræ honestatis ac perfectæ religionis. Responsio, quia in alio tractatu & quærendus, & stabiliendus est, videlicet in tractatu de virtutibus, & moribus, qui est pars septima scientiæ sapientialis, & divinalis. Et hic est quoniam juxta unamquamque virtutem est sapientia, vel de operatione ejus regula & mandatum, quemadmodum superius diximus. Et quia eundem numerum necesse est esse virtutum suarum regularum & mandatorum specialium. Ideò stabilire numerum virtutum, est stabilire numerum regularum ipsarum specialium & mandatorum. De generalibus enim mandatis, & regulis, sive de aggregatis in quibus tota lex aggregata præcipitur, non est necesse nos hic intendere, quæ potentia eadem sunt cum particularibus, & partibus suis. *Generalia mandata.* Generalia autem mandata sunt, ut declina à malo, & fac bonum. quæ utique eadem sunt cum substantiis sibi specialibus, sicut genus quodammodò idem est cum specie sua, & quodammodò diversum. Aggregativa verò sunt, quemadmodum serva legem, custodi mandata, ambula per viam mandatorum Dei. Omnia enim mandata legis unoquoque istorum mandatorum præcepta sunt. Et propter hoc unumquodque istorum ad omnia mandata legis est, sicut totum aggregatum ad partes suas. Si verò quæratur ad quid tanta numerositas mandatorum populo Hebræorum data est, videlicet sexcenta, & xiij. cùm constet numero virtutum longè majorem esse. Certum enim est declaratione verissima numerum virtutum quadragenarium non excedere posse. *Causa multitudinis mandatorum.* In quo respondemus tres causas fuisse multitudinis mandatorum, primam ruditatem, & ineruditionem ipsius, propter quam generalibus præceptis solùm erudiri & institui non potuit. Et ideò per partes particularium mandatorum erudiendum illum ac instituendum decrevit Deus, quasi parvulum magis fractionibus panum, atque in raucius, quàm panibus integris nutriendum. Secunda causa execrabilis idolatria multiplex, in cujus eliminationem pro parte magna intendit lex, & hoc potissimum in omnibus mandatis, quæ absurda videntur, & nullam utilitatem afferre servantibus. Tertia quia librum legis voluit Deus esse sufficientiæ pro tempore illo, & capacitate novitij adhuc illius populi, vel pro parte maxima puerilis, voluit ergo legem continere omnia ea quæ dirigere, moderari, ac decorare sufficerent vitam hujus populi, datis eis in hoc multam materiam meditationis, vel exercitationis in lege illa, pro captu ruditatis eorum & imperitiæ. Ne librorum paucitas, & parvitas mandatorum simul essent eis occasio evagandi ad libros humanarum traditionum, & inde crudelitates novas & errores impietatis legisque Dei contrarias superstitiones haurirent, & hoc multa vigilantia, ac districtione observatum est apud Hebræos multis temporibus, videlicet ut sapientia legis contenti, libros aliarum gentium declinarent. Unde nec philosophiæ operam dare illis temporibus ausi sunt; donec commixti inter gentes, videlicet Caldeos, disciplinas, & studia maxime proveherent, & adhuc ampliare, neque provehere non desistunt. Quamquã Ægyptij incepetint, *Græci.* & Græci sint studiosissimè atque magnificè prose-

E cuti. Hoc ipsum voluit lex. Deuteron. 4. ubi dicit. Hæc est enim vestra sapientia & intellectus. *Deut. 4. a.* Similiter & Isaiæ viij. Nunquid non populus à Deo *Isa. 8. d.* suo requirit visionem pro vivis, ac mortuis ad legem magis & ad testimonium. Et in psalmo. Beatus *Psal. 1. a.* vir qui in lege domini meditatur die ac nocte. Et multa hujusmodi; Deinde ita arctavit eos ipsa lex ad sui jugum, meditationem, & observantiam, ut alias ei cogitate, & in aliis studere, nullo modo vacaret. Sicut legitur Deutero. vj. Meditaberis ea sedens in *Deut. 6. b* domo tua, & ambulans in itinere, dormiens, atque consurgens &c. Postquam autem Caldeis sive Babi- *Caldei.* loniis, & genti Arabum commixti sunt, & miscuerunt se studiis eorum & philosophiæ, & secuti sunt opiniones philosophorum, nescientes legis suæ credulitates & Abrahæ fidem, contrà disputationes eorum & rationes defendere. Hinc est quòd facti sunt F in lege erronei, & in fide ipsius Abrahæ hæretici, maximè postquam regnum Sarracenorum diffusum est super habitationem eorum. Exinde enim æterni- *Aristotelis error.* tatem mundi & alios Aristotelis errores secuti sunt multi eorum. Hinc est quòd pauci veri Judæi, hoc est, qui non in parte aliqua credulitatis suæ Sarraceni sunt, aut Aristotelicis consentientes erroribus in terra Sarracenorum, inveniuntur de his, qui inter philosophos commorantur. Dedit etiam occasionem non levem apostasiæ hujusmodi ea quæ videtur multorum mandatorum absurditas, vel inutilitas. Dum enim apparent in eis absurditas & inutilitas, nulla autem præceptionis aut inhibitionis earum ratio, nulla observantiarum utilitas, non est mirum si ab eis receditur & si tanquàm onera supervacua projiciuntur. Quòd autem tota lex Hebræorum Deo authore, & inspiratore, & condita, & edita sit, & G populo Hebræorum competens, & ipse legilator, videlicet Moyses verus Dei nuntius esset, indubita- *Moyses.* tam fidem faciunt signa, & mirabilia in quibus venit, quibus similia nullis ante temporibus, & històriis certum est evenisse. Fidem igitur de his faciunt tibi illa signa quæ data sunt ei facere coram filiis Israël, & leguntur Exodi. 4 scilicet de virga versa *Exod. 4. a* in colubrum, manus leprosa, vera visio ardentis rubri, submersio exercitus Pharaònis, manna deserti, aqua versa in sanguinem, decem plagæ Ægypti, di- *Signa Moysis.* visio maris rubri, aqua educta de petra, & alia quæ enumerare longum est. Et ne magicæ artis cuiquàm irrepat suspicio, defectus magorum & attestatio prohibet, & removet evidenter, deficientes enim in tertio signo, cogente veritate confessi sunt, quia digitus Dei hic, id est virtus vel opera Dei sicut legitur Exod. 8. Apparet etiam quia virtute Dei omni- *Exo. 8. c.* potentis ista facta sunt, ex hoc quòd Dij Ægyptiorum, nihil contra ista mirabilia potuerunt, videlicet nec plagas avertere, nec Ægyptiorum exercitum juvare aut liberare, nec Moysen aut populum H Hebræorum nullatenus impedire, propter quod cùm tantis mirabilibus populo Hebræorum omnipotens virtus Dei altissimi claruisset, omnimodisque defectus, & impotentia Deorum hujusmodi evidenter apparuisset, beneficientiamque eius largissimam expertus esset idem populus, Deorùmque culturam omninò cultoribus suis inutilem esse deprehendisset, locus fuit, ut cultus Dei altissimi, & honorificentia ac lex qua secundùm beneplacitum eius viveret, eidem imponeretur cultusque Deorum apertè deprehensus vanus, & inutilis eidem interdiceretur. Quod & factum est post submersionem scilicet exercitus Pharaonis, & victoriam de *Exo. 19. a* Amalech, sicut legitur Exod. 19. ubi per Moysen loquitur ipse Deus ad eos dicens. Vos ipsi vidistis quid fecerim Ægyptiis &c. Ubi & eligit eos in populum peculiarem dicens. Quomodò vos assumpserim mihi.

Exod. 19. & 20. c. Et iterùm vos eritis mihi regnum sacerdotale A gens sancta &c. Deindè in 20. dat eis legem interiorem cum horrore magno, non enim poterant abduci, immò abrumpi ab inveteratis erroribus, nisi in ostensione magnalium, & timore magno, propter quòd omnipotentem in ostensione magnalium, & terribilem in ardore ignis, in vocibus, & clangore buccinæ, se eisdem exhibuit, & ostendit. Multum enim est efficacissima vis timoris ad mitiganda corda, ad exterminandas veteres consuetudines, & mirabiliter est humilians corda dura atque subjiciens ejus imperio, qui timetur. Et propter hoc primò semper usus est dominus minis, & terroribus contra duritiam, & cervicositatem B populi illius. Sicut legitur in omnibus prophetis. Apparet igitur ex omnibus his legem Moysi Deo authore, & conditore editam esse. Quare nihil in ea inutile, nihil supervacuum, nihil absurdum. Nihil igitur in ea vel præceptum, vel prohibitum est, nihil vel statutum, vel narratum, quod non habeat causam rationalem, & sufficientem rationem, sive occultam sive manifestam. Etenim quæ evidenter ad Dei honorificentiam, & vitæ nostræ compositionem, & decorationem pertinent, per se manifestam habent utilitatem, & debita sunt per se, sicut mandata quibus præcipitur diligi Deus, vel timeri. Et ad hunc modum redduntur omnia illa quibus aliqua operatio virtutis expressè præcipitur, aut alicujus vitij operatio prohibetur. Sicut non furaberis, non mæchaberis. Eodem modo evidens utilitas est in quibusdam, quæ propter mala, quæ de rebus alicujus provenire consueverunt, præcepta sunt, sicut cooperiri cisternam ne quis in eam cadat. Recludi bovem cornupetam, ne quem cornu feriat. Sunt & alia in quibus evidens est utilitas pacis sicut est furum & raptorum peremtio. Similiter rebellium filiorum, ac protervorum contra parentes. Ad hoc etiam pertinet prohibitio scortorum, & lupanarium pro parte. Et si enim aliam inhonestatem non haberent, nec vitam humanam aliàs deturparent scorta & lupanaria, multas tamen perturbationes vitæ humanæ ingerunt videlicet rixarum, latrociniorum & homicidiorum, & de his est non solùm credulitas aut opinio, sed per quotidianam experientiam certitudo. Ad hoc pertinent judicia, quibus lites & discordiæ pacificantur. Sunt & alia permissa tantùm, nullomodò præcepta, permissa utique hæc in lege non punita, *Repudium uxoris odiosæ.* sicut repudium odiosæ uxoris, & exactio usurarum ab alienis quàm fratribus, hoc est ab aliis quàm Hebræis, quæ utique ideò in lege permissa sunt ut majora mala declinarentur. Sciebat namque legislator eam esse Judæorum malitiam, ut uxores odiosas, quæ ab eis non nisi per mortem separari possent, occiderent, sciebat & eam esse eorundem cupiditatem & avaritiam, ut nec fratribus, hoc est Judæis, ab usuris parcerent, nisi alienis ad usuram dare permitterentur, usuram enim malum esse, & rapinam evidentem jam alibi de- *Prudens legislator.* claravimus. Fecit igitur legislator per hujusmodi permissiones, quod in tali populo fieri potuit, videlicet eos per minorum malorum permissionem à majoribus averti. Quòd autem quædam mala licet minora quibusdam majoribus magis puniri præcepit, illa proculdubio causa fuit, quia licet minora frequentiùs tamen contingebant in populo illo. Et propter hoc plus nocebant tranquillitati, & paci populi ipsâ frequentiâ suâ, quàm illa magnitudine suâ. Propter hoc etiam, quia multitudine involvebantur. difficilior erat eorum curatio. Ampliùs. Facilior erat eorum commissio propter oportunitates, sicut facilior est ovis furatio quàm auri æquivalentis, & hoc est quoniam & ovis facilius invenitur, & aurum arctius custoditur. Ampliùs. De bobus, & ovibus sanctificabant Domino aliqua, & offerebantur in sacrificiis ex necessitate, & propter hoc quasi partem habebat Dominus in gregibus, & armentis. De auro verò nihil sibi sanctificari præceperat, præterquàm in constitutione tabernaculi, & ædificatione templi, & fabricatione vasorum ipsorum. Quid ergo mirum si districtiùs ea custodiri voluit, & direptionem eorum ac furationem severiùs vindicari, de quibus ei pars de necessitate debebatur, quàm ea de quibus nihil ei debebatur, sed voluntariè tantùm offerebantur? Ampliùs. Armenta, & greges non solùm utilia, sed etiam necessaria erant victui, & habitui, sive vestitui humano per semetipsa, aurum verò ad hoc superfluum est atque inutile. Meritò ergo magis custodienda fuerunt, furtaque, & rapinæ eorum severiori animadversione punienda. Ampliùs. Bobus, & ovibus tanquàm sanctis animalibus, & pœnè divino honore dignis parcendum credebant Ægyptij, inter quos nutriti fuerant, propter Deos quos colebant, videlicet Seraphim, & Ammonem, quorum primus apparebat in specie bovis, alter in specie arietis, propter hanc etiam causam detestantur Ægyptij omnes pastores ovium sicut legitur Geneseos. C 46. propter hoc hujusmodi animalia vocantur abominationes Ægyptiorum, sicut legitur Exod. 8. *Gen. 46. d. Exod. 8. f.* Abominationes autem Ægyptiorum immolabimus Deo nostro. Quia igitur nutriti erant in terra Ægypti, & inter Ægyptios, ostendit eis dominus non esse abominanda hujusmodi animalia juxta consuetudinem Ægyptiorum, & usum eorum necessarium ac multipliciter utilem. Aurum autem in parte ista, & omnes divitias superfluas non parùm vilificavit, avaritiam etiam, & cupiditatem hoc facto suggillavit. Quòd autem quinque boves pro furto unius, & *Quatuor oves pro una, quare restituebant, & quinque boves pro uno.* quatuor tantùm oves pro una restitui præcepit? Exod. 22. Illa creditur esse causa videlicet, quia quatuor commoda, sive utilitates habet ovis duas, scilicet pelles, & carnes, & alias duas, scilicet fructus, & fœtus. D Fructum autem intelligimus lac, caseum, & butirum. Has verò quatuor utilitates habet bos, & insuper quintam, videlicet laboris, sive agricolationis, sive evectionis onerum. Quia igitur quinque damna irrogat qui bovem furatur, quatuor verò tantùm qui ovem, meritò quinque boves pro uno restitui, & quatuor tantùm oves pro una reddi præcepit dominus, verisimilius autem videtur non hoc attendisse dominum, quod diximus de numero utilitatum in hoc præcepto. Quoniam & invenitur alia utilitas boum in terra promissionis valde necessaria, videlicet tritura segetum, & ita sex boves pro uno restitui præcepisset, si hujusmodi utilitatum numerum attendisset. Si quis tamen dicat, quia utilitatem trituræ segetum non reputavit aliam do- *Lex Hebræorum.* minus ab utilitate agriculturæ. Quoniam annexa est tritura agricolationi non improbabiliter E dicet. Probabilius tamen videtur dominum in ista constitutione respectum habuisse ad majoritatem audaciæ atque damni. Majoris enim audaciæ, & improbitatis est bovem furari, quàm ovem; ideò severius puniendum. Hanc ergo pœnam statuit omnipotens Deus, quia vidit eam sufficere ad deterrendam, & corrigendam improbitatem, & audaciam populi illius ab his malis, majorem autem, aut minorem pœnam statuisset in his, si hoc esse necessarium, aut expediens vidisset, quod utique eum nullomodò latere potuit. Debes autem scire, quia istæ pœnæ non infli-

gebantur, nisi cùm animalia hæc ab ipsis furatoribus vel comesta, vel aliter consumpta erant. Si enim inveniebantur apud eos viva, non nisi duplum restituere cogebantur, sicut legitur in præmemorato capitulo, & hoc est, quoniam & consumptio, & comestio rei alienæ, aut nova peccata erant, videlicet nova furta, cùm essent novæ contractiones rei alienæ invito domino, aut saltem magnæ aggravationes furtorum, & ideò merito ex superadditione addebatur, & pœna. Cùm autem inveniebatur furtum illæsum, sive integrum, restituebatur domino rei furtivæ duplum duabus de causis, videlicet lege talionis, quæ justissima videtur, hoc est, ut tantùm damnificaretur ipse fur, quantùm damnificare voluerat alium, & sic in sua ipsa pœna disceret qualiter erga alios se habere deberet. Alia etiam de causa duplici restitutione puniebatur hujusmodi furtum. Quia videlicet peccat dupliciter in eum cui aliquid furatur. Tenetur enim unusquisque non solummodò innocentem se servare erga alium, sed amicum se esse per beneficium, fur autem contra utrumque delinquit. Invenies etiam in hujusmodi mandatis severè valdè interdum puniri malitiam, & negligentiam, quemadmodùm cùm quis dimittebat jumentum suum depascere alienum agrum, vel vineam, puniebatur enim hujusmodi delictum oblatione ejus, quod ille habebat optimum in agro suo, vel vinea. Et hoc est, ut rixæ, & homicidia, quæ occasione hujusmodi factorum evenire facilè poterant, declinarentur. Disciplina namque judicialis, sive judiciaria velut chirurgia quædam spiritualis est, quia tanquàm ferro, & igne, quæ putrida sunt, aut aliàs morbida in corpore populi uruntur, per minores pœnas, aut etiam resecantur, videlicet cùm per mortem corporalem de medio tolluntur. Gladium igitur, & ignem cæteraque pœnarum corporalium instrumenta, velut Dei chirurgia habent, & portant principes sæculares, sicut legitur in 13. Ad Romanos Non enim sine causa gladium portat. Et quia de fundo putei abyssi, hoc est de profundo diabolicæ adinventionis exivit nostris temporibus hæreticæ garrulitatis ranunculus, audens coaxare contra Dei justitiam & legem. Quod nullo modo, nisi ex causa licet corporaliter occidere hominem, postquàm in hoc devenimus, videlicet ut de lege talionis loqueremur, destruamus hunc errorem destructione qua possibile est, & convenit. Quærimus igitur ab hujusmodi erroneis, utrùm erudiendi sint parvuli, & corrigendi, saltem quantumcunque levibus flagellis. Qui si responderint, quòd non. Restat ergo ut dimittantur omnibus vitiis, & insaniis. Et propter hoc, ut minus curentur, quàm canes, & asini, & equi, & minus etiam curandi sint, cùm disciplina hujusmodi animalibus adhibenda sit, & non filiis, & melioratio per disciplinam quærenda sit aliis animalibus, filij autem pœnitùs negligendi, & in omnem deteriorationem, & pessimationem abire dimittendi. Amplius. Cùm homines etiam animalia sint, non ideò quia animalia sunt, extra disciplinam erunt, quoniam ex hac causa nulli animalium esset impendenda disciplina, ergo propter hanc causam non erit eis impendenda disciplina, videlicet quia homines sunt. Erunt igitur negligendi, & viliores quantùm ad hoc cæteris animalibus habendi, quo homines sunt. Manifestum autem est ex hoc quia homines incomparabiliter nobiliores ac pretiosiores sunt cæteris animalibus, magis igitur erudiendi, magis omni custodia, omni disciplina curandi. Amplius. Quis dubitat, quin morti corporali hominum, tàm parvulorum, quàm adultorum occurrendum

Duæ causæ quare furtum restituebat, duplum in leg. vet.

Ad Rom. 13. b.

Lex talionis.

E sit, etiam eis invitis, & quin extrahendi sint de aqua, & igne, ea videlicet violentia quam requirunt ista pericula, & etiam ne in ea se præcipitent, aut aliter cadant avertendi? Si enim morti corporali brutorum animalium tantopere succurritur. Si tanta sollicitudine extrahuntur de puteis, aut foveis, aut prænominatis periculis, ut occurratur morti eorum corporali. Quantò fortius ista facienda sunt, ut occurratur morti hominum corporali? Multò fortius igitur ista adhibenda sunt, ut occurratur morti eorundem spirituali? Inviti, & quantumlibet renitentes extrahendi sunt de hujusmodi periculis, & avertendi ab eis homines propter mortem corporalem, quare multò fortius incomparabiliter extrahendi sunt de periculis spiritualibus, & avertendi ab eis propter mortem spiritualem. Hæc autem mors non est, nisi vitium, & peccatum, quæ à Deo separant, qui est vita spiritualis animarum.
F Quare manifestum est non solùm extrahendos esse homines à vitiis, & peccatis, sed etiam arcendos, atque repellendos cum studio atque vi à nephariis sceleribus. Amplius. Si asinus tuus in lutum cecidit, nunquid non flagellis, & stimulis urgendus est, ut inde exiliat? Nunquid non funibus si aliter inde exire noluerit quantumcunque renitatur, erit inde extrahendus? Quantò fortius igitur homo de lacu miseriæ, & de luto fæcis, de limo profundi, cui non est substantia, erit totis studiis, ac viribus extrahendus? Disciplinam igitur esse adhibendam hominibus, non solùm manifestum est per viam probationum quas diximus, sed etiam ejus confessio extorquenda, ejusque negatio igne, & gladio profligenda. Sicut enim maximè justitiandi sunt, qui justitiam esse faciendam negant, tanquàm maximè injusti, & maximi hostes justitiæ. Sic maximè coercendi sunt, qui coer-
G tionem faciendam esse negant, & maximè disciplinandi qui disciplinam maximè impugnant. Quare omnis justitia, & omnis disciplina contra istam injustitiam, & indisciplinationem totis studiis ac viribus armari, & insurgere debet. Quid enim aliud prædicat hujusmodi erroris insania, nisi omnem justitiam esse iniquam sævitiam? Si enim non est justum fieri justitiam, ut ipsi dicunt, immò injustum cùm omne, quod injustum est fieri injustitia sit, proculdubiò consequens est omnem iustitiam, injustitiam esse. Et iterùm, si non possunt puniri nisi iniquè, ut ipsi dicunt. Cùm omnis iniustitia plena iniqua sævitia sit, & maculosa crudelitas, verum est ex necessitate secundùm eos quod diximus, videlicet, quod omne id quod vocatur, justitia est. Justitia dico, id est justa punitio, seu vindicta malefactorum, & omnis pœna non erit, nisi iniqua sævitia. Restat igitur coertionem justam, & disciplinam adhibendas esse hominibus, & multò
H amplius adultis, quàm parvulis, quia indisciplinatio adultorum & insolentia, majorem turbationem ingerit rebus humanis, quàm parvulorum, propter vires corporum, & astutiam, motusque malitiæ, quæ omnia magis vigent in adultis, quàm in parvulis. Cui enim dubium est unum adultum, astutia, & viribus, & malitia, plus posse ad nocumentum hominum, & perturbationem, quàm parvulos multos? Amplius. Cui non est manifestum furiosos corpore recludendos esse atque ligandos, auferendosque eis gladios, cæteraque instrumenta nocendi, ne sibi, vel aliis noceant? multò fortius igitur ista facienda sunt furiosis mente, ne sibi, vel aliis spiritualiter noceant. Cùm nocumenta spiritualia quibus animæ pereunt incomparabiliter majora sint, magisque declinanda,

Locus à minori.

quàm corporalia. Resumamus igitur istam radicem certissimam, atque firmissimam, videlicet disciplinam esse adhibendam hominibus, non solùm doctrinam. Et iterùm disciplinam levium pœnarum quod eos ausos fuisse negare nondum audivimus, sed mortis supplicium irrogandum esse, hoc est, quod negant. Quærimus ergo ab eis, si minores pœnæ non sufficiunt ad correptionem alicujus, utrùm sint augendæ, vel non? Non possunt enim negare, quin augendæ sint, si enim de justitia leviores pœnæ inferendæ sunt alicui pro culpa aliqua, cum ipse per eas nondum corrigatur, sed addat præteritæ culpæ contumaciam, manifestum est cùm contumacia sit grave peccatum, quòd merito contumaciæ debet crescere pœna, aut contumacia remanere impunita. Non autem de jure contumacia debet remanere impunita, augenda igitur est de justitia in casu proposito pœna videlicet ratione contumaciæ, quæ superaddita est præcedenti culpæ. De ipsa similiter quærimus contumacia si crescat ipsa, an crescere de jure debeat ejus pœna? Si dixerit, quòd non accidit ex hoc evidenter, quòd majori & minori culpæ debetur æqualis pœna, cùm crescente contumacia crescere de jure non debeat ejus pœna secundùm ipsum. Relinquitur ergo, ut si crescat contumacia, de jure crescere debet ejus pœna. Quia igitur crescere potest quantumlibet contumacia, crescere potest de jure quantumlibet & pœna; quare necesse est, ut ipsa vel sit mors corporalis, vel æqualis illi, cùm mors corporalis non sit pœna infinita, per hanc enim viam à levibus flagellis venietur ad gravia, & gravibus ad vulnera, ab illis ad tormenta, à tormentis ad ipsam mortem per similia, scilicet contumaciæ crementa. Ampliùs Mors corporalis, aut est pœna major omni culpa, aut non Si est major omni culpa, injustus ergo est Deus, qui eam inflixit pro comestione ligni scientiæ boni, & mali Cùm major sit pœna mortis, quàm culpa comestionis illius. Ampliùs. Si est major omni culpa, aut habet proportionem ad aliquam culpam, vel non. Si nulla ejus est comparatio ad quamcunque culpam, consequens est ex necessitate, quòd nulla est ejus comparatio ad aliam quamcunque corporis pœnam Omnis enim alia pœna corporis habet elementalem sibi culpam. Et hoc est quoniam quæcunque alia pœna corporis deberi potest pro aliqua culpa. Hujus autem probatio est per crementa, & comparationes culparum. Cùm enim quælibet alia pœna corporis finita sit, necessariò est certa comparatio cujuscunque alterius ad quamcunque sui generis, sicut unaquæque flagellatio, plaga, sive livor ad livorem comparationem certam habet. Similiter & mutilatio ad mutilationem. Cùm igitur proportionales sint culpæ, & pœnæ illis debitæ, ponamus quòd alij culpæ debeatur flagellatio aliqua ex necessitate, duplo majori duplo major debebitur flagellatio, & ita in infinitum. Similiter quia alicui culpæ debetur mutilatio, necessariò duplo majori culpæ debebitur de jure duplo major mutilatio, ut si amputatio unius auris debetur alicui culpæ, amputatio duarum debebitur duplo majori. Ampliùs. Quærimus ab eis utrùm pro aliqua culpa debeatur alicui membro mutilatio, sive amissio. Si enim pro nulla culpa potest de jure inferri alicujus membri mutilatio, cùm tamen pro aliqua possit inferri flagellatio, consequens est ex necessitate, ut etiam pro aliqua culpa possit inferri alicujus membri mutilatio. Est enim aliqua culpa, quæ vocetur A, cui debita sit flagellatio, quæ vocetur B, culpæ igitur centuplæ ad A, debebitur flagellatio

Absurdū.

Culpa.

A centupla ad B, & [illegible] in infinitum Quare [illegible] flagellationem, quin [illegible] Est autem aliqua flagellatio [illegible] mutilatio auris, vel oculi [illegible] de jure deberi major aliqua [illegible] sit mutilatio alicujus nominis [illegible] Multò igitur fortius potest [illegible] tilatio. Si autem hoc est verum, [illegible] cessitate, quòd & mors ipsa corporalis [illegible] aliqua culpa possit infligi. Sicut enim [illegible] totum corpus, sic amissio oculi ad [illegible] tius corporis, & sicut mors oculi ad [illegible] mors totius corporis ad totum corpus [illegible] tur certa est comparatio totius corporis ad [illegible] lum in omnibus, hoc est & in magnitudine [illegible] virtute, & valore, & si quid aliud tale [illegible] B potest, & debet in his, certa erit comparatio mortis totius corporis ad mortem oculi, & pœnæ hujus ad pœnam illam. Ponamus igitur A culpam cui debeatur B, eruitio sive mors oculi & sit centupla, vel millecupla mors totius corporis ad mortem oculi, B verò sit ad A in eadem proportione, quia igitur sicut culpa ad culpam, ita pœna debita ad pœnam. Pro A verò culpa debetur mors oculi, sive amissio illius, ergo pro B culpa debetur mors, sive amissio totius corporis. Manifestum autem, quia est reperire culpam in quacunque proportione ad A. Quare in ea proportione, quæ est totius corporis ad oculum ad idem venietur per gradus, & augmenta flagellationum. Cùm enim posset culpa, vel contumacia cui debentur 40. plagæ, vel centum, crescere in infinitum, necessariò potest crescere contumacia cui debeatur tantus illarum plagarum numerus, qui C mortem de necessitate inducat, & ita debebitur pœna mortis corporalis pro aliqua culpa. Ampliùs. Esto quòd aliquis occiderit hominem iniquè omninò, quærimus ab eis, qua pœna mors illa punienda sit de justitia, aut erit punienda pœna mortis, aut minore. Si pœna mortis, non solùm igitur licitum, sed etiam iustum est occidere occisorem. Si minori pœna, vel finito minori, vel infinito. Si infinito minori, nullius comparationis est id quod patitur ad id quod intulit. Est igitur iniusta iustitia. Quemadmodùm si quis damnificasset in mille millibus librarum auri, & puniretur amissione unius paleæ, vel festucæ. Sicut enim una palea, vel festuca ad mille millia librarum auri, ita pœna, quæ interfectori infligenda est pro homicidio ad mortem quàm intulit, quoniam in infinitum, & absque ulla comparatione minor, & hoc non est, nisi ridiculum. Si verò finito minor pœna infligenda est interfectori, mi- D nor igitur redimit maius. Et idem est, ac si damnificasset proximum in tribus marcis, & ipse absolveretur pro una. Ampliùs. Qui dato sibi beneficio, impugnat datorem omninò innocentem, & in nullo illum lædentem de iure debet amittere illud; quicunque igitur vita, quam revera, ut beneficium à Deo datore habet, Deum impugnat, de jure debet amittere illam, omnis enim vitiosè & malignè vivens, vitâ suâ Deum impugnat, maximè autem hæreticus, & paganus, illi enim apertè Deum impugnant auferendo illi hæreditatem suam, videlicet animas hominum suas, & aliorum. Similiter gloriam suam, & honorem, dum cultum ejus, & religionem totis studiis, ac viribus destruere conantur. Ista enim duo genera hominum, totam ferè vitam suam in Dei oppugnationem, in ejus injuriam, & contumeliam converterunt De jure igitur auferri eis potest non solùm vita corporis, sed etiam

Pœnæ.

placuit ei mors animalium
suavitatis habet per se ni-
atis carnificina illa ani-
orrorem, & inquina-
uæ justitia est hæc, ut
peccatis eorum sola
tantur? Juxta il-
ne fraude dolo-
m de causis an-
usmodi sibi
onsuetudi-
Hæc enim
m tem-
latria
Dei
rus

Septem causæ sacrificiorum.

Prima.

Mors æterna. animarum, si animæ mortales essent. Amplius. Si mors æterna infligenda est pro culpa aliqua, quantò fortius mors temporalis? Amplius. Aut pugnandum est contra Dei inimicos gladio, aut non? si sic, expugnandi ergo sunt, & justum est bellum contra eos, tamdiu igitur pugnandum est contra eos, quamdiu rebellant. Si igitur rebellant usque ad mortem corporum suorum, nolentes omninò credere, vel desistere à Dei injuriis, pugnandum est contra eos usque ad mortem corporalem eorum. Manifestum igitur est, quia justo bello occidi possunt. Quòd si dixerit quis, non est pugnandum contra eos, fugiendum igitur est, vel cedendum eis, quare sustinenda est exterminatio honoris divini atque cultus, ut parcatur corporibus inimicorum Dei? fugiendo enim, & cedendo ad istud inconveniens devenitur? Cùm fugientes tandem cedere necesse habeant. Apparet igitur evidenter, quia sub textu falsæ pietatis, qua parci volunt corporibus suis, hujusmodi erronei impietatem nequissimam prædicant in Deum, & animam evidenter, dum Dei cultum, & religionem sic tollunt de medio. *Nota.* Hoc igitur quærit tandem ista impietas, ut regnum Dei, & ejus civitas remaneat penitus indefensum, prædæque & direptioni vastantium exponatur, & ut vita corporum mortalium, vel iniquè moriturorum, vita inquam miserrima, vitæ beatæ animarum, & divinæ honorificentiæ præferatur. Amplius. Quærimus ab ipsis utrùm saltem verbo contradicendum sit erroribus impietatis? Quòd si dixerint, quia nec verbo contradicendum est. Restat igitur, ut veritas salutaris, nec prædicanda sit, nec docenda, cùm contra errores hujusmodi disputandum non sit; Doctrina enim potissimum in disputationibus, & probationibus consistit, quo delisamento nullum majus inveniri potest. Si verò contradicendum est hujusmodi erroribus saltem verbo, pugnandum est igitur contra eos lingua. Nullo autem privilegio exempta est manus etiam à divini honoris servitute, sive servitio, immò per omnia æquè debitrix ejus, ut lingua. Quare æquè manu pugnandum est contra errores hujusmodi pro Dei gloria, & animarum salute. Ampliùs. Si bestiæ corporales, seu materiales, videlicet Lupi, & Leones, Serpentes, & Dracones ferro, & igne, omnique genere debellationis exterminandæ sunt pro salute corporum humanorum, quæ devorant, & occidunt; quantò fortius bestiæ spirituales pro salute animarum, quas seducendo, & subvertendo spiritualiter devorant, & occi- *Locus à minori.* dunt separantes eas à Deo, qui vita est animarum, omni gladio, & bello exterminandæ sunt. Et attende comparationem bestiarum materialium, & spiritualium, quia convenientissima est ac propria, si sævitiam potestatum hæreticorum, si venenositatem pseudo prædicatorum attenderis. Amplius. Quia blasphemus incorrigibilis blasphemiarum prædicator sic est in ecclesia Dei, sicut ovis contagiosa & morbida in grege, & sicut membrum cancerosum in corpore, cancerosum dico cancro incurabili, & jugiter serpente, ergo idem faciendum est de eo pro salute totius ecclesiæ, quòd faciendum esset de ove, & membro hujusmodi, pro totius gregis, & corporis salute. Quare resecandi, aut urendi, aut exurendi, modisque omnibus ex necessitate de medio tollendi. Quòd si fortè dixerint, quia revera occidendi sunt impij pertinaces, non autem ab hominibus, sed à Deo: immò sequitur eos, & ex necessitate, quia honorem exterminant extirpandos, & trucidandos esse à filiis ipsiusmet Dei, nulla ergo est eis defensio exhibenda. Accidit etiam, ut Deo nihil honoris penitus debeatur, cùm nec

E in nobis, nec in aliis liceat nobis honorem ejus defendere defensione, quæ repellat oppugnantes. Ampliùs. Quærimus ab eis, qua de causa adeò velint parci corporibus morte. Si enim propter spem correctionis, quæ omninò per mortem præscinditur: hoc nihil est, quia ubi non est spes correctionis, ibi cessat ex necessitate falsa pietas ista. Quare ubi evidenter pertinaces, & incorrigibiles sunt, & mori omninò volentes in impietate perversitatis suæ, occidendi sunt. Si verò pretiositas vitæ corporalis causa est, propter quam parcendum est corporibus, quantò fortius incomparabiliter major pretiositas vitæ spiritualis efficiet, ut eis parcendum non sit? Manichæi autem qui corpora humana dicunt esse opera Diaboli, non habent quid respondeant, cùm necesse habeant confiteri, destruenda esse opera Diaboli, maximè à filiis Dei. *Manichæi.* F Jam igitur planum est ex his, quæ diximus, quanta impietate in ipsum Deum, & humanas animas sæviendum esse credunt, sub prætextu pietatis corporum hujusmodi erronei. Nec advertunt, quòd ipsis etiam corporibus impiorum incomparabiliter parcitur, occidendo ea temporaliter. *Nota.* Occidendo enim temporaliter ab æternis suppliciis corporibus impiorum in tantum parcitur, quantùm ea si superviverent, adaugerent: proportionabiliter namque, sicut ulterius viventes impij peccata peccatis adderent, sic & supplicia suppliciis cumularent. Et propter hoc sicut per mortem corporum prosunt eis, licet invitis ne peccent amplius, sic & ne amplius torqueantur. Non solùm ne in animabus, sed etiam ne in corporibus. Quapropter ipsis corporibus eorum occidendo parcitur evidenter, cùm pars suppliciorum G infernalium, quæ in corpore passuri erant, eis detrahitur per mortem. Quælibet autem pars suppliciorum infernalium major est incomparabiliter supplicio mortis corporalis, qua incomparabiliter magis parcitur eis, occidendo corporaliter, quàm parci possit eisdem à morte corporali parcendo. Ad id autem, quòd objicere nobis solent, quia præcepit veritas in Evangelio Matthæi 13, ut sinerent zizaniam crescere usque ad messem, ne fortè simul eradicaretur & triticum. *Matthæi 13. d.* Respondemus, quia manifestum est istud non præcepisse veritatem, nisi ut solummodò tritico parceretur. Non enim voluit parci zizaniis, sed tritico soli, quare noluit parci zizaniis in tritici detrimentum. Quare ubi non potest eis parci sine tritici detrimento, noluit eis parci. Ubi ergo impii in consumptionem populi Dei, vel diminutionem crescunt, ibi nullatenus crescere sinendi sunt, sed eradicandi, & hoc per corporalem mortem, quan- H do alias eradicari non possunt. Alias autem eradicari non possunt incorrigibiles, & contumaces. Quare occidendi sunt ex necessitate. Quòd si quis dixerit, quia ipsi qui modò sunt zizania possunt esse triticum, quia converti possunt ad viam veritatis, verùm utique dicunt, sed quòd convertantur, & triticum fiant, hujusmodi videlicet contumaces, & in errore pertinaces, non est certum. Quod autem per ipsos illi qui triticum sunt, zizania fiant, hoc evidenter certum est. Simplices enim, & ineruditos astutia sua, credibili facilitate subvertunt. Et insuper pauca zizania multam tritici segetem facile pervertit atque suffocat. *Rara conversio Hæreticorũ.* Difficile enim admodùm, & raram videmus Hæreticorum conversionem, facillimam autem & crebram fidelium subversionem. Quare bonum conversionis hujusmodi erroneorum, & parvum est, & rarum atque difficile, & eo usque incertum, ut propter quod prosperari meritò possit, non appareat. Ma-

lum verò quod incessanter irrogant in alterum fit, ut A pestis, vel incendium crebrum, etiam quod facilè non est evidens atque certissimum, ut emendetur. Quis ergo non videat, quia vita adeò pestilens, & perniciosa paucorum, tota festinatione tollenda est de medio, ut pestis, & incendium? ne dum vanâ spe paucis parcitur, per eos, & reparabilis multitudo perdatur? Hoc enim est ac si diceretur, ut paucis lupis in medio gregis existentibus, gregemque incessanter lacerantibus, ac devorantibus parcatur, quia fortè Deus facit illos oves, & agnos. Idem etiam est, ac si

Advert. diceretur dimittendas esse paucas faces ardentes in medio silvæ lignorum germinantium, ipsamque silvam incessanter exurentium, quia forsitan Deus faciet illas arbores fructiferas. Idem quoque est, ac si diceret quis paucos leprosos dimittendos esse in medio sani populi, assiduo contagio ipsum corrumpentes, & inficientes, quia forsitan Deus salvabit illos.

Nota. Non attendunt, quòd facilius sæviat rabies lupina in consumptionem gregis, quàm mansuetudo ovina B transeat in lupos, & incendium à facibus ad arbores facilius dissiliat, quàm viror, & fertilitas ab arboribus ad faces, sic lepræ contagium facilius à leprosis derivatur ad sanos, quàm ab ipsis sanitas ad leprosos. Hoc autem dicimus, & intelligimus, quod his infidelibus & impijs, qui simulatione sanctitatis spectantes decipiunt, & pravitate dogmatis audientes seducunt, & ad demoliendam vineam domini sabaoth, totis malignitatis suæ fraudibus incendunt. Cæterùm qui simpliciter errant corrigendi, & erudiendi sunt, dummodò errores suos pertinaciter non defendant.

CAPUT II.

Exponit alias causas, & rationes preceptionum, & negationum legis Mosaicæ, apertè ostendens nihil fuisse in eâ quod iustissima ratione firmatum ac roboratum non esset. Ac primum de sacrificijs, & de tabernaculo ejusque figura, & quomodo voluit Moyses omnem idolatriam ex cordibus Iudæorum prorsus abolere.

REvertamur autem ad id in quo eramus, & dicamus, quia postquàm jam claruit nihil esse in tota lege, quod non habeat causam rationabilem, sive præceptionis, vel prohibitionis, aut enarrationis. Manifestum nihil esse absurdum, nihil irrationale in ea,

Nihil absurdum in lege. & hoc in multis evidenter apparet, cùm manifestæ, vel honestatem contineant, vel utilitatem. Et propter hoc non oportet nos aliquatenus laborare. Incipiamus igitur in alijs, causas, & rationes præceptionum, & prohibitionum, juxta literam aperire. Primum ergo de sacrificijs, & altari. Deinde de circoncisione. Hæc enim omnia ante legem Moysi observata sunt à patribus. Caïn enim de fructibus terræ legitur obtulisse munera domino. Abel verò de primogenitis gre-

Gen. 4. a. gis sui, Geneseos 4. Similiter & Melchisedech panem,

Gen. 14. d. & vinum, Gen. 14. Abrahæ verò circuncisio injuncta est, & imposita à domino Deo, & toti generi ejus.

Gen 17. b. Genes. 17. Propter quod & tota gens Sarracenorum circunciditur. Hanc enim traditionem ab Ismahel filio Abrahæ primum recepit gens Arabum, qui propriè Ismahelitæ nominantur, Ismahel enim gentis Arabum institutor fuit, sicut narrat Josephus in libro antiquitatum. Est igitur sacrificium oblatio quæ

Sacrificiũ quid. & sacra fit offerendo, & sacrat, seu sanctificat offerentem, nisi hic, aut irreverentia, aut aliud peccatum offerentis impediat. Et dixerunt aliqui, quia sacrificium

Levit. 2. a. & b. non est nisi de animalibus, & erraverunt in hoc, quia etiam de simila sacrificium est, sicut legitur Levit. &

Ex. 31. b. etiam de aromatibus, sicut legitur Exodi 31. Meritò autem quæstionem habet, quare sacrificia sibi offerri voluit Deus, qua de causa placuit ei mors animalium innocentium. Nihil enim suavitatis habet per se nidor cadaverum. Nihil utilitatis carnificina illa animalium, sed solum laborem, horrorem, & inquinationem offerentium. Præterea, quæ justitia est hæc, ut cùm homines soli peccent, pro peccatis eorum sola animalia, & illa innocentissima moriantur? Juxta illud. Quid metuere boves, animal sine fraude doloque? In quo respondemus quia septem de causis ante legem, & etiam sub lege sacrificia hujusmodi sibi offerri voluit Deus, non solùm propter consuetudinem Idolatriæ, ut quidam opinati sunt. Hæc enim causa in Caïn, & Abel locum non habet. Cùm temporibus eorum, nec ipsi, nec alij Idolatræ idolatria assueti essent. Prima igitur ac præcipua causa fuit Dei honorificentia, seu veneratio. Omnis enim cultus Deo honorificus est, quo ipse sibi serviri vult. Et propter hoc altare sibi ædificari voluit. Altare enim est secundũ unum officiorũ suorum, divini honoris titulus, & memoriale insigne, sicut docebimus in sequentibus: talibus ergo muneribus honorabatur Deus, non quidem pretiositate ipsorum, sed electione, institutione, & acceptione ipsorum à parte sua. Obedientia verò, & devotione offerentium à parte ipsorum. Hæc igitur quinque honorifica efficiebant Deo hujusmodi sacrificia videlicet, quæ ipse elegerat, instituerat, & accepta habebat, quæ ei obedienter ac devotè offerebantur. Non enim coli voluit, neque colendus erat adinventionibus humanis, sed magis ritu electionis, & institutionis suæ, ipse enim melius semper novit, quod & æquale ei servitium magis placet, magisque sit gratum, propter quod irascitur, & minatur Isaiæ 29. dominus. Coluerunt me mandato hominum, & doctrinis &c. Secunda causa fuit justitiæ suæ, & misericordiæ vehemens ac fortis impressio, quam sacrificia hujusmodi faciebant, eo enim ipso, quòd ad C mortem hujusmodi animalia offerebant, mortique tradebant seipsos morte dignos ostendebant, & Deum de justitia mortẽ eis posse inferre, si secundùm merita peccatorum suorum judicare vellet, expressè hujusmodi opere cognoscebant. In hoc verò, quòd mors eorum morte animalium commutabatur, mors inquam, quam meruerant Dei misericordiam erga se expressè legere poterant, vel etiam legebant, & erat fortior atque magis penetrans, magisque imprimens cognitionem, ac rememorationem severitatis, ac miserationis divinæ hujusmodi operatio, quàm posset esse sermo. Nihil autem salubrius fore poterat hominibus, quàm vivax, & tenax memoria, sive cognitio divinæ severitatis & pietatis, ut timore, scilicet mala fugerent, & spe bona Deo placita sectarentur. Quod si quis dixerit, quia multa hujusmodi sacrificia offerebantur non pro peccatis aut delictis sicut salutaria pacifica, quæ dicebantur sacrificia laudis. Respondemus quia hæc omnia in idipsum revertuntur. Pacifica enim sunt, quæ pro pace obtinenda offerebantur, D bellum verò non solum periculum est, sed etiam mortis. Salutaria verò, quæ pro salute obtinenda, ubi autem salus perditur sacrificia quoque laudis vel pro liberatione à malis, vel pro largitione bonorum offerebantur. Et ita semper locum habuit in cordibus offerentium ista cogitatio, videlicet mors nobis imminebat quemadmodum istis animalibus, cui utique de justitia tua tradere nos poteras, sed per misericordiam tuam, vel liberati sumus, vel liberari nos petimus, ô Deus. De his autem cùm ad ea, quæ legis sunt venire mus, latius dicemus. Tertia causa, divinæ beneficentiæ recognitio, propter quod de ipsis donis ac datis suis, partem reservabant, & offerebant domino in recognitionem, quòd de ejus benedictione, & largitione omnia receperant, videlicet & quæ sibi retinebant, & quæ domino offerebant, sicut legitur

Septem causæ sacrificiorũ.

Prima.

Isa. 29. d.

Secunda.

Tertia.

Deut. 26. a.

Deutero xxvj. Profiteor hodie coram domino Deo meo &c. Quarta causa offerentium sanctificatio. Expediebantur enim, & emundabantur à contaminationibus peccatorum per hujusmodi sacrificia facientе Dei virtute, & misericordia. Quinta causa familiaritas ad Deum, & appropinquatio, oblatio namque munerum, & participatio sacræ mensæ, multam fiduciam præstant appropinquationis, & de familiâ Dei efficit participâtes, eju: enim censetur esse familia à quo pascitur, & de cujus mensâ vivit. Quare manifestum est hujusmodi sacrificia participantibus imprimere familiaritatem, & proximitatem ad Deum, dum eos Dei commensales quodammodò efficiebant. Commensalitas autem tanquàm summa communio post commutationem causarum essendi, quæ sunt pater & mater maximè effectiva est familiaritatis. Propter quod cùm Deus non posset eis viceversa comedendo communicare, mittebat interdùm ignem de cœlo qui partem suam sacrificiorum comederet quasi vice ipsius. Sexta causa, adunatio, sive unio populi Dei videlicet, ut una domus fieret, & una familia ex multis personis, unam enim familiam, & unam domum literalem maximè facit communio victualium. Sic & unam familiam spiritualem unamque domum maximè facit communio ciborum, & potuum spiritualium. Spirituales autem potus, & cibos vocamus sanctificatos, in quibus non corporalis refectio quæritur, sed potius spiritualis. Manifestum etiam est tibi, quia hoc ipso in Dei domum ejusque familiam, & omninò ejus partem transibant homines, qui vel sacrificabant, vel sacrificiis participabant, seu communicabant. Septima causa fuit attractio ad Dei cultum, nihil enim magis aggregat homines, & convenire facit ad locum aliquem, vel factum, quàm cibus, & potus, propter quod & infirmaria statuit Ecclesia, ubi præparatur refectio corporalis, quæ utique si non ibi esset, vel nulli vel paucissimi propter hoc convenirent. Voluit ergo sapientissimus, & misericordissimus Deus, ut in domo suâ & altari esset communicatio cibi, & potus, ut cõmunitas populi sui per hoc, & illuc attraheretur, & ibidem astrictius teneretur, voluitq; hujusmodi sibi sanctificata esse, ut popul⁹ nontanquã bona propria, sed tanquã Dei dona, nec tanquàm communia, sed tanquàm sacra illa sumeret, ut Deum patremfamilias suum, à quo pasceretur, & animaretur agnosceret, & se ad sanctorum communionem, seu participationem admissum videns ab omni vitiorum contaminatione, & macula conservaret. Nec credendum est sanctissimos, & sapientissimos patres absque collationibus, collaudationibus, & benedictionibus sacrificia sua Deo altissimo obtulisse, pascentemque cibum sacrificijs populum de hujusmodi quæ Dei sunt, indoctum penitùs reliquisse, quis enim credat Dei cultum orationibus, & laudibus unquàm caruisse? Cùm hæc in Dei cultu à parte nostrâ, manifestè præcipua sint, Deoque placidissima. Quæ laudes, & orationes si ad nos pervenissent, causas, & utilitates, hujusmodi ritus evidenter nos docuissent. Si quis autem quærat quare ista tria animalium genera sibi offerri elegit de quadrupedibus videlicet, bovem, ovem, & capram in utroque sexu. Respondemus, quia hæc sunt maximè necessaria victui humano, & vestitui, maximè, quia apud patres abundabant, in his ergo quibus ipsi maximè utebantur, maximè voluit communionem, & participium habere cum eis, & de his in quibus largior erat beneficentia ejus erga eos, voluit sibi majorem recognitionem, regratiationem & honorificentiam exhiberi. Manifestum etiam est, quia inter omnia quadrupedia, ista mansuetissima sunt, & minori rebellione sustinent mortem, & ideò minori periculo occidentium. Præterea assueti erant interfectioni hujusmodi animalium, utpotè qui eis incessanter vescebantur, maximè post diluvium. Familiaria igitur animalia hominibus voluit quodammodò, & familiaria esse sibi, & quæ maximè in usu erãt hominib⁹, in usu voluit esse sui honoris & cultus. Amplius. De quadrupedibus ista mundissima sunt, quia & mundissimis vivunt pastibus, & eorum immundiciæ etiam mundæ sunt. Amplius. Ista sunt, quæ totum quod sunt, & vivunt, necessitati hominum sunt & vivunt, hoc est victui, atque vestitui, sola enim sunt sine quibus homines vivere non possunt; sine animalibus enim alijs possunt vivere homines, quemadmodùm sine porco, cane, & equo. Si igitur vitæ humanæ necessitas respiciatur, sola ista de animalibus necessaria sunt hominibus. Cætera verò superflua quantùm ad necessitatem vitæ. Quare eo ipso, quòd voluit talia sibi offerri in sacrificijs, abstulit nobis occasionem quærendi non necessaria, dum eis honorari noluit, neque ea sibi offerri. Solas ergo fruges, & hæc animalia ab initio sibi offerri voluit, sicut legitur Genes. quarto. Postmodùm verò addidit turturem, & columbam in sacrificiis Abrahæ, sicut legitur Genes. xv. in quibus præter hoc, quòd munda & mansueta, & utilia usibus humanis sunt, etiam castitas quasi conjugalis in columbis, & quasi vidualis in turturibus invenitur. Manifestum igitur est, quia partem suam gressibilium, & volatilium mundam, mansuetam, & utilem voluit esse dominus Deus, exceptis aliis, quæ diximus. In quo etiam juxta literam quales sint, qui in partem eius atque sortem transeunt, intelligentibus insinuavit, si enim huiusmodi mores requirit in animalibus brutis, quæ in partem suam elegit, quantò fortius in hominibus? Et si moribus istis vitia contraria eòusque repellit in brutis animalibus, ubi reprehensibilia non sunt, nec culpabilia, nec punibilia, ut in parte electionis suæ ea esse non sustineat, quantò fortius in hominibus ubi culpanda sunt, & pœna dignissima vindicanda, ea detestatur, & reprobat, ut eis qui contaminati, ac deturpati sunt, in partem Dei nullatenus admittantur? Passer autem superadditus est in lege sicut dicemus in sequentibus, de quo manifestum est, quòd multùm similis est columbis, habitatione scilicet & pastu, nidificant enim in foraminibus domorum, & gregatim volant, ut columbæ, plurimùmque & generationi intendunt, quemadmodùm & ille. Et videtur Abraham ritum offerendi pecora munda, & volatilia prænominata accepisse à Noe, quia Noe legitur talia obtulisse. Genes. viij. Hæc sibi tam pauca de tot generibus animalium elegit dominus, & sibi appropriavit, quasi reliquias, quia omnia genera, aut idolatræ sacrificijs suis execrabilia fecerant, aut augures vanitate observationum suarum profanaverant, aut magi veneficiis suis, & maleficiis odibilia reddiderant, sicut apparet ex multitudine sacrificiorum Ægyptiorum, quæ erant sexcẽta sexaginta sex genera sacrificiorum. Apparet igitur ex omnibus his Deum voluisse, quod legitur in psalmo. Justi epulentur in conspectu Dei, non sacrificiis multis propter causas quas diximus. De holocaustis verò non comedebant offerentes, sed tota incendebantur, & hujusmodi causas dicemus in sequentibus. Clarum etiam est ex his, quòd idolatria non dedit occasionem sacrificiis, cùm ante idolatriam sacrificia fuerint, sicut apparet in Cain, & Abel, præter has autem causas sacrificiorum quas diximus, nonnulla fuisse videtur alimonia, seu sustentatio sacerdotum: hoc est virorum divino cultui, & eruditioni populi vacantium, quibus duobus officiis, ut liberè vacarent, liberos eos esse oportuit à sollicitudine acquirendi victus. His autem ita se habentibus revertamur ad dicendum quid est altare, & quæ ejus altaris officia. Altare igitur est, ut diximus, divini honoris titulus, & memoriale insigne, Dei propitiato-

Marginalia: *Quarta.* *Quinta.* *Sexta.* *Septima.* *Animalia offerri serta.* *Boves, oves, & capra cur Deo offerebantur.* E F G H *Gen. 4. a.* *Turtur & columba.* *Gen. 15. 6* *Passer.* *Gen. 8. d.* *Sexcenta sexaginta sex genera sacr. apud Ægyptios.* *Holocausta non comedebantur.* *Psal. 67. a.* *Altare quid.*

rium offerentium, & oblatorum sanctificatorium, spiritalis refectionis, & communionis mensa, & per hæc, quæ diximus, quatuor altaris officia manifesta sunt. Officium siquidem altaris primum est Dei honorem, & memoriam ingerere spectantibus, propter quod scriptum est de Jacob. Et erexit lapidem in titulum. Gen. 28. Secundum officium altaris est, ut in eo, & per illud propicietur dominus Deus ad ipsum fugientibus, & in eo adorantibus. Tertium est sanctificare munera, & offerentes in eo. Quartum est spiritalis ut diximus refectio, atque communio, propter quas ædificatum, atque dedicatum est. Altare autem dicitur ab altitudine eminentiæ suæ, quapropter hoc habebat ut astans populus, & offerentes, & oblata videret, hoc ergo sub lege de terrâ sibi fieri voluit dominus Exod. 20. ut à consuetudine idolatrarum populum Hebræorum aliquantulùm averteret, & per ipsam idolatriam saltem in hoc modico detruncaret, idolatræ namque altaria magnificæ, ac sumptuosæ structuræ ædificabant idolis, ut ex hoc magis reverendam idolatriam facerent. Incepit igitur in hoc Deus per istam, scilicet dissimilitudinem altaris idolatriæ memoriam in ipsa radice sua, & principio, videlicet altari, delere de cordibus Judæorum, ut scilicet non videntes amplius similitudinem altarium idolorum, inciperent oblivisci eorum, vel propter hoc qui avarissimi erant, noluit eis sumptibus facere onerosum cultum suum. Facile enim est natura avaris recedere ab omni bono, quantumcunque illud sit, dummodo sumptuosum sit. Eædem causæ sunt quare præcepit illud ex sectis lapidibus non ædificari, videlicet ne fricaret eis memoriam idolatriæ: ex sectis enim lapidibus ædificabant altaria idolis, ut diximus, & figuras sculpturasque faciebant in eis: adeò enim voluit memoriam idolorum aboleri à cordibus eorum, quod nec aurum, nec argentum idolorum permisit eis habere in aliquem usum, sicut legitur Deutero. vij. in fine capituli, propter eandem causam prohibuit, & nemus plantari juxta illud, ut legitur Deutero. xvj. & etiam quamcunque arborem. Consuetudo autem idolatrarum erat sub arboribus idolatriam exercere, & hoc ipsi Dæmones suggesserant, ut ipsa locorum amœnitas eos ad idolatriam provocaret, & in eâdem arctius detineret. In ipsis etiam arboribus, & pingebantur, & sculpebantur imagines Dæmonum, ad exercendam idolatriam, sicut nos-ipsi legimus in libris maleficiorum. Gradus etiam fieri ad altare prohibuit Exodi xx. propter eandem causam, quia scilicet gradus habebant altaria idolorum, in quibus singulis singulas stationes, & genuflexiones faciebant, & hanc memoriam voluit abradere de cordibus eorum, ut sicut ibidem subjungitur, ne videretur turpitudo posteriorum ipsorum, hoc est ne visu notaretur, aut perpenderetur, scilicet, ex coruscatione vestis, vel alio signo. Non enim verisimile est, vel non fuisse tunc usum bracarum, vel sacrificare, & adorare volentes eas deponere, nisi forsitan in sacris veneris, & sacris priapi, ubi execrandæ, & abominandæ turpitudines exercebantur, quemadmodùm & Saraceni adorare dicuntur alterius manus digito minimo infixo podici alterius, aut digito infixo auri sinistræ. Eodem modo, & lapides per intermedium crurum suorum post se incurvati projicere ante angulum quendam domus apud mecham in qua est corpus Machometi, tamen nota erat temporibus illis ridiculositas ista in servitio idoli, quod vocabatur pavor, cui pudendis discoopertis sacrificabatur, hoc ergo prohibuit Deus non solum propter ridiculositatem, sed etiam ne cultus Dei idolatriæ assimilaretur, & secundùm hoc unum mandatum erit per se hoc, ne videatur turpitudo tua. Summa igitur istorum est per dissimilitudinem altaris, & aliorum Deum

Altaris officia quatuor.
Gen. 28. d.
Altare unde.
Exod. 20. d.
Deut. 7. d.
Deut. 16. d.
Altarium gradus nulli.
Ex. 20. d.

A voluisse eos abstrahere à consuetudine idolatriæ qua vehementer imbuti, & intimè infecti erant. Apparet etiam tibi ex his, quæ diximus, quia ritus sacrificiorum non est ex Moyse, sed est ex patribus, quemadmodum dixit veritas in evangelio, quia circuncisio non ex Moyse est, sed ex patribus. De forma verò, sive figura tabernaculi, quæ oraculum, id est sanctum sanctorum habebat ad occidentem, ita ut totus populus Israel, nonnisi ad occidentem per ipsam adorare cogeretur. Illa causa evidētissima est videlicet, ut Dei populus averteretur ab adoratione, & cultura solis, si enim adoraret ad orientem, facto ipso in attentione solis ad idolatriam recidivaret, & adorandi ad partem illam assuetudine ipsam Dei adorationem in solis idolatriam facile intorqueret. Adoratores enim solis, ipsum solem ad orientem incurvati adorabant, voluit ergo Deus adoratores suos dorsum vertere ad ortum solis, ut solem ipsum, quantùm ad culturam abominabilem redderet Hoc autem satis evidenter legitur in viij. Ezechielis. Hæc illa adoratio videlicet, qua sol adorabatur ad ortum suum, vocabatur B abominatio major, ibi enim ita legitur. Ecce vidisti fili hominis. Adhuc conversus videbis abominationes majores his. Et introduxit me in atrium domus domini interiùs, sed ecce in hostio templi domini inter vestibulum, & altare quasi xxv. viri dorsa habentes contra templum domini, & facies ad orientem, & adorabant ad ortum solis, & dixit ad me, certè vidisti fili hominis, nunquid leve est hoc domui Juda, ut facerent abominationes istas, quas fecerunt hîc &c. Hæc ergo Dei quærulositas, & clamor tam frequens apertè indicat, quòd adoratio ista, quam faciebant ad ortum solis, adoratio idolatriæ erat. Non est autem dubitandum, quin adoratio solis versus illam partem fieret. Hac igitur prudentia positio tabernaculi, & figura illa fuit. Eadem est causa positionis, sive situs altaris tabernaculi, & aliorum altarium, si duo fuerunt, altare incensi, & altare thymiamatis, quod verisimilius est, ut immolantes, & thurificantes domino, dorsum haberent ad partem adorationis C idolatriæ. Altare verò holocaustorum idcircò sub dio erat, hoc est sub aëre libero, ne ignis sacrificiorum & vapores tabernaculum denigrārent, atque dehonestarent, & ne fœtor etiam cadaverum sacrificiorum ipsum fœtidum redderet, & ideò despicabilem atque abominabilem scito etiam quia altaria idolorum, intra templa ipsorū erant. Voluit ergo De⁹ altare holocaustorum habere liberam eventationem propter nidorem seu fœtorem cadaverum immolatitiorum, & ut dissimilem haberet positionem, sive situm altaribus idolorum. Candelabrum verò cum septem lucernis suis præcepit erigi à parte meridiei contra Aquilonem, secundùm Josephum in figura septem planetarum. Mensam verò propositionis cum panibus ad partem Aquilonis ex adverso, quia populatio ad partem Aquilonis est in mundo isto, & propter hæc fertilitas terræ quæ significatur in panibus, pars enim australis terræ nostræ habitationi opposita habitabilis est. D Alijs verò visum est, quia fons vitalis caloris, & luminis in parte cœli meridionali est, & ideò in designationem hujus candelabrum ignis, & luminis stare præcepit ad partem illam, ex adverso verò ad partem Aquilonis poni præcepit mensam, & panes propositionis videlicet, quia esca nutrimentum est vitalis caloris, & hæc in parte mundi Aquilonari maximè abundat. Sed hæc quid proderant intuentibus & non intelligentibus. Hæc igitur causa fuit juxta literam, ut offerentes & adorantes in Dei tabernaculo, & in ejus altaribus ab ipso vitam, lucem, & nutrimentum se obtinere cognoscerent, & ex ejus servitio quod in eodem tabernaculo fiebat, ista sperarent. Amplius. Inter largitionis divinæ beneficia exteriora, ista maxi-

Ritus sacrificiorū.
Ioan. 7. c.
Tabernaculi forma
Cur antiqui jussi sunt adorare versi ad occidentem.
Ezec. 8. f
Altare tabernaculi.
Candelabrum.
Mensa propositionis.

mè salubria, maximéque necessaria sunt, lumen videlicet & esca, horum igitur datorem se per candelabrum luminis, & mensam propositionis designare voluit dominus, & etiam polliceri, ac si diceret cultoribus & adoratoribus meis ista polliceor & largior. Voluit etiam ostendere quia in domo ejus ista sunt, & abundant sicut legitur Baruch 3. Disce ubi sit longiturnitas vitæ & victus ubi sit lumen oculorum, & pax. Longiturnitas vitæ & victus in panibus propositionis, & renovatione eorum: lumen verò in candelabro luminis facile erat intelligi. Vel voluit hoc ipso insinuare se esse Deum cui septem planetæ serviunt, & quia ipse est dator escæ, non ceres, & propter hoc non eis, nec huic, sed ipsi soli serviendum. Tota verò figura tabernaculi, & operimenta ipsius, operimentorumque colores vivendi istius populi figurabant. Supremum enim operimentum videlicet, ex pellibus yacintinis figura erat ætheris sive cœli. Secundum verò quod erat ex pellibus rubricatis figura ignis. Tertium verò quod erat ex fagis salicinis, quod ad protectionem tentorij interioris erat & ad sustinendum impetum imbrium, & vétorum & alias injurias aëris, non propter designationem aliquam fuisse videtur: maximè si color ejus salicinus erat. Verùm hujus color non decori, nec honori congruebat tabernaculi; tentoriū verò interius, quod operiebat sancta & sancta sanctorum, figura erat & cœli, propter yacintū, & ignis propter coccū, & aquæ propter purpuram, cujus color nobilissimus ex aquis sumitur, videlicet sanguis piscis qui murex vocatur, & terræ similiter figura erat propter bissum, bissus enim ex terrâ gignitur. Ex his enim quatuor coloribus, miro artificio & pulchritudine intextum erat tentorium, habens intexturas omnium florum, quos gignit humus secundùm Josephum, in quo etiam figuram terræ gerebat. Totum igitur tabernaculum, figuram totius mundi gerebat, & propter hæc adorantes in eo, eo ipso se Deum, & dominū mundi adorare profitebantur, quare enim tabernaculū Dei, & dom⁹ ejus totus mūdus est, habetur in circuitu ejus tabernaculū ejus. Spiritualiter tamen cœlū tabernaculum Dei dicitur sicut legitur in Psalmo. Introibo in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei. Ipsum igitur formâ suâ & extensione desuper formam cœli præferebat, ipsumque significabat tentorium sic contextum. Et propter hoc adorantes in illo, & ad illud inhabitatorem cœli ac dominatorem se adorare eo ipso ostendebant. Septem verò lucernæ in candelabro quod erat ad partem australem, evidenter septem planetas designant satis congruenter & satis apertè. Has ergo voluit esse à sinistris adorantium, & immolantium, ne si starent ante eos, adorationes, & immolationes quæ Deo fiebant, in idolatriam septem planetarum fieri viderentur, sicut diximus de adoratione ad ortum solis. Non decebat autem ut adorantes & immolantes lucernas haberent post dorsum, inutiliter enim lucerent eis, voluit ergo sapientissimus Deus ut essent lucernæ à sinistris eorum in parte australi, tùm quia ipsi planetæ ad austrum totaliter sunt; cùm Zodiaci latitudinem, qui totus australis est, nunquam exeant, tùm etiam propter hæc ut congruentiùs lucerent immolantibus, & adorantibus, & per hanc positionem, seu situm candelabri non solùm idolatria, sed idolatriæ species declinabatur. Nihil enim eis venerationis impendi videbatur, nec eis serviri; sed magis ipsæ lucernæ servire. Quia verò in sacris lunæ panes offerebantur, sicut superiùs ostendimus, ex testimonio Jeremiæ deplacentis, quæ fiebant reginæ cœli, adeóque dediti erant hujusmodi servitio, quod non sufficiebat eis, ut mulieres hæc agerent, immò filij colligebant ligna, & patres succendebant ignem. & mulieres conspergebant adipem, ut hujusmodi placentæ fierent lunæ, sicut ibidem legitur: non fuit facile eos subitò abrumpi ab hujusmodi consuetudine, & ideò factum est præcipiente Deo, ut saltem paululùm quasi per regnationem abducerentur ab illa. Non enim facile fuit hujusmodi consuetudini deditis non videre mensam panum in tabernaculo domini, quam videre consueverant, & ipsimet implere in domo idoli, quapropter posita est mensa in tabernaculo domini ad aquilonem, non directè ante ipsum oraculum. & iterum prohibitus est populus panes ponere in mensa illa, & de panibus etiam illis edere, soli enim sacerdotes jussi sunt panes illos ponere, & solùm illis concessum est inde comedere. Vides ergo quòd ista triplici dissimilitudine ab idolatria quasi regeneravit eos Deus & aliquatenùs elongavit videlicet ipsa positione, & situ mensæ. Item prohibitione ponendi panes, & prohibitione vescendi ex eis. Mensam enim consueverant videre directè ante idola, quibus in ea panes offerebant. Amplius. Super unumquemque panum illorum ponebatur patena aurea, & pugillus thuris, quales appositiones videre non consueverant in domibus idolorum. Amplius Populus adeò erat rudis & puerilis, ut si non videret carnes sacrificiorum ex una parte, & mensam panum ex altera, quia talia in domibus idolorum videre consueverant, & eis vesci, facilè in errorem stultæ credulitatis inciderent, quia culturam idolorum meliorem crederent quam esset cultura Dei, si adeò minorem abundantiam talium in tabernaculo Dei conspicerent, quam videre consueverant in domibus idolorum. Sicut enim Deos argenteos, & aureos, majoris numinis, & sublimioris potentiæ putabant, quàm plumbeos esse, vel stagneos: sic culturam salubriorem, ac sanctiorem, eadem insipientia crederent quòd altare refertiùs haberet cadaveribus, & mensam panibus cumulatiorem. Ab hac stultitia cautum est eis, ne inciderent in eam, & à consuetudine qua profundi infecti fuerant aliquatenùs abstracti, etsi non radicitùs avulsi sunt. Duo verò cherubin in abscondito, videlicet intra oraculum positi sunt, ne si apparerent, vel adorarentur à populo in divino cultu, non de firmamento, vel adorari viderentur. Nihil enim quod adorari posset apparere voluit dominus in tabernaculo suo tempore illo, sciens levitatem, & lubricitatem populi illius, quibus sine occasione levissima reciderent in idolatriam consuetam, nec imagines cherubin apparere voluit; qui enim imaginem vituli paulò ante adoraverant, qualiter se ab angelorum imaginibus continerent, ne eas scilicet adorarent, & propter hoc dicebat eis dominus Deuteron. 4. Non vidistis aliquam similitudinem in die qua locutus est dominus vobis in Oreb, ne fortè decepti, faciatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem, &c. Significaverunt etiam duæ partes universi, videlicet mundum spiritualem, & mundum sensibilem. Oraculum enim quod abscondebatur velo, & erat absconsum populo, ubi erat propitiatorium & arca, & duæ imagines cherubin, in quarum medio apparebat dominus, & inde dabat responsa, significabat sæculum alterum, habitationem & patriam spiritualium substantiarum ubi Deus apparet sicuti est: & istud speculum quod in abscondito hominum est, & velatum hominibus, & homines ab ipso separat, mundus sensibilis est. Et propter hoc non videtur ab hominibus, nec in id intrant, nisi cùm velum istud transierit, aut cùm ablatum fuerit à cōspectu eorum, hoc est de medio. Mundum autem sensibilem expressè significabat velum per quatuor colores ex quibus contextum erat, quod jam supra notavimus, & hoc pro parte dicit Apostolus ad Hebræos decimo. Signante spiritu sancto nondùm propalatam esse viam sanctorum. Reliqua verò pars tabernaculi quæ vocabatur sanctum, sive sanctuarium

Baruc 3. b.

Colores operimentorum tabernaculi.

Tabernaculum figuram mundi gerebat.

Ps. 41. a.

Septem lucernę in candelabro

Ritus mirabiles.

Populus rudis.

Nihil apparens adorabatur.

Deut. 4.

Duo mundi.

Oraculum

ctuarium, sive sancta, & erat ex parte populi absque velo interposito mundum sensibilem figurabat, & ipso velo quo claudebatur per colores, & in texturas quæ in eo erant, mundi faciem præferebat.

CAPUT III.

Circuncisionis Iudaicæ causas sex affert, quarum ultimam, quæ est de pacto Dei ad Abraham, & ejus semen: dicit primam esse, ac præcipuam. Subjungit etiam mulieres Hebræorum intrare in illud pactum, per quasdam traditiones, quæ in corpore legis non inveniuntur, cærimonialiaque relinquenda.

QUIA verò circuncisio de his est, quę ante legem patribus imposita sunt, & non videtur in seipsa habere utilitatem aliquam, excepto solo obedientiæ bono, necesse est aperire causas ejus literales, & utilitates quas habet præter istud bonum. Harum ergo *Prima.* prima est debilitatio libidinosæ concupiscentiæ, quæ viget in membro illo virili ex vulnere circuncisionis, & effusione sanguinis, quæ in eo fit. Secunda expo- *Secunda.* sitio partis illius, id est culpæ membri illius frigori, & defricationibus vestium, ex quibus omnibus efficitur minus sensibilis, quemadmodùm & manus duris operibus assuetæ minus sensibiles minusque passibiles indè redduntur. Nihil autem in parte illa magis minuit, aut debilitat concupiscentiam, quàm diminutio sensibilitatis, & passibilitatis illius. Tertia cau- *Tertia.* sa, ut pars illa, quæ maximè in partibus illis vilissimos homines faciebat, maximéque nobilitatem humanæ naturæ impugnabat, vilificaretur & impugnaretur in primis. Quarta in suggillationem sacrorum *Quarta.* veneris, & priapi, in quibus pars illa tanquàm pars, & occupatio veneris in corpore humano, non parùm ornabatur, & colebatur. Hæc autem erat pars carnis, quæ maximè pugnabat contra spiritum sicut & maximè adhuc. Maximéque contaminaverat populos terrarum illarum, ita ut in omnia flagitia non solùm masculorum, sed etiam brutorum animalium prorumbant, sicut legitur Levitici 8. Omnes execrationes *Levit. 18.* illas fecerunt accolæ terræ, qui fuerunt ante vos & polluerunt eam. Et iterùm ejusdem. 20. Omnia hæc *Levit. 20.* fecerunt & abominatus sum eos. Hæc etiam plaga effrenatæ ac flagitiosæ libidinis, gentes illas septem execrabiles quæ terram promissionis ante adventum filiorum Israel inhabitaverant, in idolatriâ nutriebat, ac potissimum detinebat. Quinta verò causa est *Quinta.* fortitudo impressionis memoriæ creatoris & pacti ejus ad Abraham, Abrahæque cum ipso. Est enim *Circuncisio.* circuncisio signaculum & stigma inseparabile, gravissimoque dolore impressum, & propter hoc fortissimum est memoriale creatoris, & pacti ejusdem, quod pactum de duobus est; videlicet de castitate spirituali, qua Deo adhæretur per cultum, & omninò receditur ab idolis, & de castitate corporali qua receditur à flagitijs, & restringitur, ac rescinditur effrenitas libidinis, ad minus usque ad conjugium: Hujus ergo pacti memoriam refricat circuncisionis signaculum, sicut legitur Genesis 23. ubi dicit Deus ad A- *Gen. 23.* braham. Statuam pactum meum inter me & te, & inter semen tuum post te in generationibus tuis fœdere sempiterno. Et iterùm, hoc est pactum meum. Circuncidetur ex vobis omne masculinum, &c. quare manifestum est, quia hoc signaculo profitetur omnis circuncisus, se hujusmodi pactum seu fœdus inisse cum Deo. & ipsa susceptione hujus signaculi intrat in pactum ac fœdus Abrahæ & ipsa susceptione illius obligat se. ac debitorem se constituit universæ legis, quæ semini Abrahæ data est, sicut dicit Apostolus ad Galathas 10. Testificor omni homini circuncidenti se quoniam debitor est universæ le- *Fœdus cum Deo initur per circuncisionem.*

E gis faciendæ. Quemadmodùm suscipiés signaculum, hoc est tonsuram, & habitum cujuscunque religionis, ad eam se obligat universam, quemadmodùm suscipiens crucem rubeam ad religionem templariorum se obligat, & suscipiens albam ad religionem hospitaliorum. Sex igitur sunt causæ & utilitates circuncisionis literalis in universo. Prima, ac præcipua est, quam nos novissimam posuimus, videlicet firmitas pacti, ac fœderis cum Deo, quod pactum & fœdus, pactum conjugale est, ac fœdus spiritualium nuptiarum, quo Deo adhæretur castissimo cultu, & ab idolorum fornicatione receditur. Quid autem habeat sacramentalis virtutis alibi determinatur. Si quis autem quærat utrùm & mulieres Hebræorũ debitrices sint hujusmodi pacti & fœderis, cùm signaculum circuncisionis nec suscipiant, nec habeant. Dicimus quod sic, cùm sint de semine Abrahæ. Pactũm enim & fœdus istud initum est inter Abraham, & semen suum, ac dominum. Intrant autem in pactum Abrahæ per quædam baptismata & traditiones, quæ in corpore legis non inveniuntur. Supplebatur autem eis sacramentalis virtus circuncisionis per quædam, quorum umbræ vanissimæ omninóque à fructu vacuę apud Judæos adhuc extant & observantur, licet in mortem servantium, & perditionem, sicut & alia legis cerimonialia, quæ cæcâ pertinacia adhuc deserere contemnunt, non intelligentes quia cerimonialia legis fuerunt usque ad tempus correctionis imposita, sicut legitur in 9. capit. ad Heb. servientem solummodò in cibis, & potibus, & in varijs baptismatibus & justitijs carnis, usque ad tempus correctionis impositis. Jussa est autem fieri circuncisio octava die à nativitate parvuli, & hoc in lege, quoniam ante octavam diem teneritudo infantium tam grave vulnus absque periculo mortis non facile sustineret. Si autem differretur usque in annos pueritiæ, vel majoris ætatis multi declinarent eam suscipere propter gravitatem doloris. Et propter hoc novitio adhuc populo Hebræorum, non indixit statim Moyses circuncisionem, sed dilata fuit usque ad Josué, qui populum circuncidit, secundò sicut legitur Josue 5. vel quia fortè non vacabat eis, quia vel per bellum concutiebantur, vel pestibus vastabantur, vel seditionibus dividebantur, vel obmurmurationibus exagitabantur, vel alijs incommodis urgebantur, vel ita obtenta erat consuetudo circuncisionis à patribus, & apud eos observata, ut impositione, vel replicatione non indigerent, locus ergo fuit circuncisioni faciendæ, firmato populo in fide Abrahæ, & obtentis pro parte promissionibus eidem factis, tunc enim innovandum fuit pactum Abrahæ, & firmandum ex parte seminis ejus, cùm firmum apparebat ex parte Dei, & hoc per exhibitionem. Quod autem cultro lapideo fieri jussa est, obtentum videtur fuisse à sephora, quia cùm occurrisset dominus Moysi volens occidere eum, vel eo quòd filius ejus non esset circuncisus, vel pro eo quòd diverterat à recto itinere Aegypti, quo eum mittebat Deus, tulit sephora illicò acutissimam petram & circuncidit illum; Forsitan autem non propter aliud usa est sephora petra ad opus istud, quam propter festinationem. Quacunque autem ex causa hoc fecerit, ita observatum est, & observatur hodie apud Hebræos & in 5. Josue authoritate divina firmatum, ubi inquit, fac tibi cultros lapideos, &c. Causa autem in hoc fuisse videtur, quia malefici ferro faciebant incisiones in corporibus suis, & maximè in sacris Martis. Metallum enim ferri, metallum Martis, & partem ejus in metallum opinabatur idolatrarum vanitas: voluit ergo ritum istum per aliud, quàm per ferrum exerceri, ut saltem hac dissimilitudine aliquatenùs eos ab idolatria abduceret, vel ut fœdus quod cũ eis pepigerat in petra Oreb

Sex causæ & utilitates circuncisionis.

Mulieres loco circuncisionis quid habebant.

Cerimonialia relinquẽda.

Circuncisio octava die.

Iosue 5.

In circuncisione lapideus culter.

Metallum Martis.

eis per hoc ad memoriam reduceret, vel quod aquam de petra eis produxerat, in eorum aspectu cultrorum lapideorum recordaretur, vel etiam ut lapideorum cordium suorum duritiam in hujusmodi cultris legerent in ipsa hora circuncisionis, ut ad pœnitudinem emollirentur, & cordium suorum duritiam sentirent, interiùs per compunctionem quemadmodùm cultrorum hujusmodi duritiam corporalem per circuncisionem: legimus autem Isaiæ 51. quod Abraham cum quo pactum circuncisionis primò inijt, est petra vocatus à domino. Attende inquit ad petram unde excisi estis, &c. Salutare autem erat, immò valdè necessarium pactum Abrahæ per circuncisionem, in petra recordari firmitatem, & constantiam Abrahæ, quâ tam fortiter, tamque fideliter Deo adhæsit, propter quod petra vocatus fuisse videtur à domino, & forsitan ipse Abraham ex præcepto Dei cultris lapideis circuncisionem celebravit ut firmitas pacti illius & fœderis sic ostenderetur, petra enim fundamentum fortissimum est ædificiorum, sic & desponsatio illa, sive contractus spiritualis conjugii fundamentum est, & firmamentum supportans totum sanctæ conversionis ædificium. Et ipse Abraham totius veteris, hoc est Judaïci populi fuit præcipuum fundamentum, propter hoc igitur in petra meritò fieri præcepta est circuncisio, ut agnoscerent totius Judaïci ritus esse fundamentum atque principium, & fulcimentum firmissimum, quo sublato totus collaberetur & rueret, vel ut petræ quam diximus Abrahæ, scilicet pactum se intrare cognoscerent circuncisi.

Abraham

Abraham

CAPUT IV.

Pergit explicare causas cerimonialium legis Mosaicæ quædam de septenario numero discutiens, quia septima die cessavit Deus ab omni opere, quod patrarat quodque septeno millenario venturam quietem quidam scripsere: ostendit vero in mandatis legis, quæ videntur ad litteram esse absurda, fuisse rationem aliquam scilicet reductionem populi Hebræi ab idolatria.

POst hæc transibimus ad ea, quæ in lege videntur absurda juxta litteram, & prosequamur; primùm mandata huiusmodi. Deinde immunditias in viris & mulieribus. Tertiò immunditias animalium. Quartò sacrificia, & ea quæ sacrificiis annexa sunt. Quintò de lepris. Sextò commixtiones animalium, & seminum diversorum generum. Septimò loquimur de vestibus prohibitis. Huiusmodi ergo mandatorum primum est requies diei sabbati cuius duæ causæ in lege expressæ sunt. Altera in 2. Genes. & in 20. Exodi videlicet, quia septima die cessavit Deus ab omni opere quod patrarat. Secunda, ut memores essent Hebræi, quia requiescere eos fecerat Deus à laboribus Ægyptiæ servitutis, operibus inquam duris, luti & lateris, & hæc causa legitur Deut. 5. Idcircò præcepi tibi ut observares diem sabbati. Tertia verò causa licet in lege non sit expressa, ut parte illa temporis, id est die septima soli divino cultui, hoc est laudibus, orationibus, & sacrificiis, & eruditioni populi vacaretur, alioquin servilia opera totum tempus habentia Dei memoriam, & legis suæ scientiam, cultusque ipsius honorificentiam, de medio tollerent, & oblivione delerent. Non enim delitiis, & epulis carnalibus diem illum deputavit Deus, sed magis illum sacris exercitationibus, & sancto otio consecravit. Benedixit enim diei septimo, & sanctificavit illum ut legitur Gen. 2. Non eum exposuit carnalium delitiarum spurcitiis polluendum. Quartam causam assignant quidam quietem venturam septimo die, hoc est septimo millenario annorum sæculi, quod cre-

Sabbati observatio unde habuit originem. Genes. 2. Deut. 5.

E dunt septem annorum millibus finiendum; Hanc autem quietem intelligunt cessationem conflictus quatuor elementorum, ex quo est omnis generatio, & corruptio in mundo naturæ sive mundo inferiori, qui est mundus sublunaris, & cum ista cessatione credunt etiam cessaturum esse motum omnium cœlorum, stellarumque & luminarium & tunc verè cessabit ipse Deus ab omni opere quod patrarat, cùm omninò creatio, & generatio, cæteræque operationes creatoris cessabunt, cùm nec creabitur quicquam, nec generabitur, impleto numero universitatis, atque decore, licet autem verum sit generationem, & corruptionem cessaturas esse, de cessatione tamen motuum cœlestium, & de septenario millenario annorum nihil certum habent. Et insuper istud potiùs misticum est, quam litterale: verùm de hoc in destructione erroris Aristotelis, quo posuit æternitatem mundi, & de aliis erroribus, quæ circà hæc sunt, latiùs dicemus.

Septenus Millenarius.

Aristotelis error.

F Propter quid autem septimam diem potius quàm alterius numeri ad hoc elegerit illa est ratio, quia cùm creatio mundi dominica die cœperit, consummatio ejus completa est septimo die, quæ fuit dies sabbati. Quidam dicunt, quia dies illa, dies saturni. Saturnus autem est proprius planeta, & dux regni Hebræorum. Et propter hoc naturali instinctu, licet penitùs nescientes observatione diei hujus honorant eum, & celebritatem, seu solemnitatem illius natura ei reddente honorem debitum tanquàm duci, & rectori populi illius. Hunc autem errorem cùm aliis, qui sunt de diversitate legum, pro parte destruemus in sequentibus. Scito autem generaliter, quòd in mandatis quæ apertam videntur habere absurditatem, & nullam secundùm literam utilitatem, intenditur elongatio ab idolatria, quemadmodùm in isto mandato quod legitur Exodi 22. Maleficos non patiaris vivere prout malefici intelliguntur magi, & incantatores, hujusmodi enim homines omnes idolatræ sunt sicut docebimus in tractatu de idolatria.

Dies sabbati.

Dies saturni.

G Et quia non in his solis hominibus staret idolatria si vivere permitterentur, sed etiam pervagaretur in populum, jussi sunt tolli de medio. In hoc verò quòd prohibiti sunt habere fermentum in domibus suis & comedere fermentatum, contra idolatriam factum est cujus consuetudo erat, & fermentatos panes offerre, & super fermento vel fermentato fundere sanguinem victimarum, & propter hoc expresse prohibitum est, Exodi 23. ubi dicitur. Non immolabis super fermento sanguinem victimæ tuæ. Cur autem jussi sunt agnum paschalem comedere in egressu de Ægypto, renes accincti, baculos tenentes in manibus, assum igitur non coctum aqua, & cum lactucis agrestibus, & iterùm non confractis ossibus, una causa fuit festinatio, & quia compellebantur exire de Aegypto sicut legitur Exodi 11. & 12. & propter hoc dictum est eis, Exodi 12. In una domo

Ratio agni paschalis.

H comedetis, ne offeratis de carnibus ejus foras. Non enim poterat eis vacare, mittere tunc xenia, nec medullas ex ossibus extrahere. Secunda causa fuit, ut eis imprimeretur memoria amaritudinis per lactucas agrestes, & tribulationis per ignem, quam passi erant in Ægypto, & propter hoc gratiores essent liberatori Deo, similiter quod præcepti sunt comedere azima, tunc causa fuit festinatio quam diximus, sicut legitur Exodi 12 Vrgebantque Ægyptij populum exire de terra velociter. In hoc autem quòd agnum in ipsa Ægypto immolare jussi sunt, & sanguinem ejus linire super liminaria domorũ suarum, & utrumque postem à parte, ab idolatria Aegyptiorum jussi sunt recedere & contrarium cultum suscipere. Aegyptij enim arietem colebant, & propter hoc comestionem arietis, aut agni mortiferam sibi putabant, sanguinemque ejusdem pestiferum. Admiranda igitur

Alia ratio

Exo. 12.

prudentia in his liberati sunt filij Israël & ritui divino quodammodò initiati, ut simul & à servitute Ægyptiacâ exciperêtur, & à servitute nefandæ idolatriæ libetarentur, salutiferamque experirentur comestionem agni, & ejusdem sanguinem à morte protegentem. Similem causam habet & id mandatum quod legitur Exodi 23. Non coques hædum in lacte matris suæ, in naturâ enim suâ nihil habet immunditiæ hædus, neque lac caprinum: nihil etiam habet malitiæ, hoc est nocumenti contra sanitatem corporalem. Præterea utrumque licitum erat eis comedere vel bibere, qua de causa igitur conjunctio amborum ejusdem prohibita esset? Hædus enim, & lac, mundus cibus, & licitus est secundùm legem, præterea non est cur à Deo lacticus, aut hujusmodi delicatus cibus, propter hoc meritò prohibendus esset. Amplius. Quare prohibuit hoc potius de hædo, quàm de agno & vitulo: ex his ergo omnibus consequens est aliquam consuetudinem idolatrarum voluisse Deum per hoc removere, ut Dei populus dissimilis esset idolatris, non solùm ritu sed vivendi ac vescendi consuetudine; hujus autem signum validum est, quòd ista prohibitio repetitur Deuteron. 14. & Exodi 24. ut fortius ei imprimeretur. Ex hoc enim apparet vehementer Deo displicere contrarium ipsius. Cùm ergo in eo non inveniatur causa prohibitionis suæ, necesse est ut propter aliud prohibitum sit, quod Deo non mediocriter displicebat, & propter hoc non potest esse nisi idolatria vel aliquo modo ducens ad illam. De hoc est illud mandatum, quod legitur Deuteron. 22. Si ambulans per viam in arbore vel terra nidum avis inveneris, & matrem pullis vel ovis desuper incubantem, non tenebis eam cum filijs, sed abire patieris, captos tenens filios, ut bene sit tibi, & longo tempore vivas, quo quidam ridiculosè & pueriliter dixit præceptum esse causa pietatis, ne mater filios perdens, & otiosa simul nimis affligeretur quasi duplici contritione contrita. In quo etiam credit ipse Deum insinuare filijs Israel, quam misericordes deberent esse in homines, quantúmque parcere ab afflictione eorum, quando in avibus sic parcere eos voluit ab afflictione, propter hoc dicimus quòd id bonum non est tantum, nec ullo modo Deo adeò placitum, ut tanta mercede ab eodem remuneretur, quanta legis observantia universa. Quis enim audiat, & risum contineat de dimissione unius aviculæ tantam mercedem promittere, quantam pro universorum mandatorum suorum observatione? Amplius. Magis parcendum erit filijs, si pietas ibi locum haberet. Cùm filii verò nec sibi, nec alijs possent consulere, & matre adhuc indigerent, ipsa verò non indigeret eis. Majori verò crudelitate detinentur, & occiduntur filij in casu isto, quàm mater. Ne dubites etiam vel aliquam idolatriam vel aliquid idolatriæ simile, sapientissimum Deum per hoc mandatum voluisse damnare. Sicut enim malefici explorabant coitus, seu commixtiones quorumdam animalium, ut illa hora interficerent ea, & de corporibus eorum, vel pulvere darent eis, quos vellent ardore suæ libidinis inflammare, credentes corpora eorum vel pulverem, si illa hora occiderentur, hanc virtutem habere: sic & de matre ovis incubante, vel pullis si ea hora caperetur, fœcunditatem & fortunam in nutriendis filijs posse præstare, & hoc scimus ex multis similibus, quæ legimus in libris maleficiorum. Voluit ergò hoc removere misericors Deus à cordibus eorum, ne aliundè veniens fœcunditatem quærerent, vel sperarent quàm ab ipso: & propter hoc dixit ut longo vivas tempore. Amplius. Observatores auguriorum faustam, & fortunatam reputabant inventionem nidorum cum matre & filijs, vel cum matre & ovis, & ideò dogmatizabant non esse offendendam matrem, neque filios, nec separandos eos abinvicem, quicquid enim contra nidum sic inventum facerent, contra fortunam facientis fieri credebant. Sed nidum cum omnibus in eo sic inventis servari præcipiebant, tanquàm bonæ fortunæ causam quandam. Undè & quamdiu servabant nidum hujusmodi cum omnibus inventis in eo illæsum cautum putabant, diu eis benè esse, & vivere, si verò dissiparent, aut aliquid de inventis læderent dissipari domos suas. Et quod matri vel filijs, vel ovis malefacerent, hoc vel filios eorum esse passuros pro certo scirent, quemadmodùm adhuc est opinio multo um insipientium, & à vetularum cordibus avelli non potest, faustam esse inventionem acus, vel oboli, & magis fortunatam esse quàm magni ponderis argenti vel auri: & ideò custodienda esse arctissimè, tanquàm fortunæ fœlicis & bonorum eventuum causas & pignora certissima, alioquin in perditione eorum perduntur ista bona. Voluit ergo misericors Deus hanc ridiculosam vanitatem, opinionemque mendacem delere de cordibus eorum, & bonum quod sperabant ex conservatione matris, vel pullorum vel ovorum, & eorum conjunctione posuit in contrario, videlicet in dimissione matris, & captione ac detentione filiorum. Non ergo propter bonitatem, quam haberet in se dimissio aviculæ, captioque & detentio filiorum, tam magnificam mercedem promisit dominus: sed propter desertionem vanissimæ superstitionis, & elongationem ab idolatria atque susceptionem veræ credulitatis, & bonæ spei firmationem. De isto genere videtur & id quod legitur Deut. 25. Non ligabis os bovis triturantis, licet enim videri possit dictum esse, & contra avaritiâ Judæorum qui eo usque parcebant frugibus, ut nec boves triturates indè comedere permitterent, & ne hanc avaritiam in vindemiatores uvarum extenderent, non permittentes eos similiter de uvis comedere vel de musto bibere, quod erat innatæ eis avaritiæ intoleranda crudelitas. Tamen consuetudo eorum, qui boves, ovesque abominabantur, ut de frugibus suis eos non sinerent comedere, in mandato isto percussa est & ostensa æquitas, quia justissimum est, ut qui participat in labore, participet in comestione. De isto genere sunt prohibitiones illæ, quæ leguntur Levit. 21. de summis sacerdotibus, ut non radant caput, neque barbam, neque in carnibus suis faciant incisuras, istas enim rasiones faciebant sacerdotes idolorum, capillosque & pilos suos in sacrificijs offerebant incisurasque in carnibus suis propter extrahendum sanguinem, quem idolis offerrent & propter aliqua alia, quæ nos hic subticemus. Voluit ergo Deus sacerdotes dissimiles esse sacerdotibus idolorum, & de hujusmodi est id quod legitur Levitici 29. Cùm plantaveritis ligna pomifera, auferetis præputia eorum, id est prima genimina, quæ vocavit præputia, quia immunda ea haberi voluit, contra errorem idolatrarum qui ea tanquam primitias idolis offerebant in parte, & in parte in domibus idolorum comedebant, & istud observabant per tres annos continuos à plantatione, nec erat fatua veneratio idolorum in hoc: eo enim ipso quod primitias eis hujusmodi fructuum offerebant, eos principes suos esse ac dominos confitebantur, primitijs enim honorari consueverunt principes, & domini, sicut & adhuc vides quòd primitivis fructibus honorantur. Et prima etiam membra, id est capita ferarum, quæ venatione capiuntur eisdem præsentari consueverunt. Erat etiam error eorum similiter, & adhuc est multorum primitivos fructus faustos esse, & fortunatos, & etiam omnia primitiva. De primis autem fructibus, Genio, id est Deo naturæ sacrificabatur, & propter

tatis. Quædam verò sola immunditia irregularitatis, & hæc immunditia est, quæ prohibita erant à Dei sacrificio, & ab esu humano: nec novimus ullum de animalibus, quod immundum reputatum sit, propter solam immunditiam corporalem: porcus enim de quo minus videri posset, non solum immunditiam habet corporalem, sed etiam immunditiam illam legalem. Adhuc enim pagani porcos immolant, fœderaque sua, & pacta sacrificio porcorum firmant, non aliter ratum existimantes, neque inviolabiliter observandum, nisi ipsi qui paciscuntur aut fœderantur per intermedium porcum hujusmodi sacrificii transierint. Et ut ex paucis alia intelligas, si salubritati corporum populi sui per hanc discretionem animalium intendere voluisset, animalia non munda, vel immunda, sed salubria, vel noxia nominasset: licet verum sit, quòd in animalibus gressibilibus & piscibus, atque volatilibus, eis penè saniora, atque salubriora elegit, mortifera multa atque venenata ab eis prohibuit. Ad aliud igitur intendebat Dei providentia, licet hæc non prætermiserit. In hoc ergo quòd in quadrupedibus duo signa munditiæ simul conjunxit, videlicet ruminationem, & ungulæ divisionem, generali regula Deus hujusmodi populum instruxit: ubi verò alterum deest, immunditiam judicavit, ut camelo, & cyrogrillo. Tu autem scito, quia camelum sacrificabant idolatræ, & malefici, & hoc ipsum legimus nos in libro de anulis septem planetarum, & propter hoc etiam de cyrogrillo idem licet opinari, nec mirum si pauca munda animalia invenit dominus quæ idolatria abominabilia non fecisset, cùm apud Ægyptios sexcenta, & sexaginta sex genera sacrificiorum haberet idolatria Ægyptiorum, sicut dicit Migloderus. Postmodùm verò miseratione Deorum redacta esse ad 25. præcipua. Immolationem verò lacertæ nos-ipsi legimus alibi, similiter & talparum, & vespertilionum. Ad eam quoque legimus devenisse dementiam idolatras, ut & vespertiliones adorarent, sicut Isayas testatur in 2. Nostris temporibus, proh dolor, buffones adorari ab insanissimis quibusdam audivimus. Ex his igitur patenter intellige, & mirare Dei sapientiam, qua omnia alia, quæ sibi usurpaverat idolatria, abominabilia voluit esse populo suo, ut vel ea non comederent, vel nec etiam contingerent, ut per hoc longè fierent ab idolatria, & consuetudine gentium quas Deus abominabatur, sicut & nunc ex necessitate statuendum esset in regionibus, ubi adorari dicitur cattus, ne ibi inveniretur, & apud quem inveniretur graviter puniretur. Eodem modo, & in regionibus, in quibus bufo dicitur adorari, si quis bufonem inveniens non statim occideret si posset, gravi animadversione feriretur. Quod autem quoddam genus locustarum eis ad esum concessit, etiam in memoriam auxilij, quod eis ad debellandum Ægyptios cœlitùs per locustas datum est, factum videri potest.

Duo signa munditiæ.

Migloderus.

Isa. 2.

CAPUT VIII.

Sacrificia (inquit) peccata dicebantur, quia pro peccatis offerebantur, docetque mortem, & consumptionem animalium, quæ immolabantur, fieri solitam pro consumptione, & extinctione peccati. Affert etiam rationem salis in sacris, & simul quomodo animalia, quæ offerebantur non debeant esse maculosa, aut aliqua parte vitiata. Et alia de eodem.

NUnc autem attendemus ad loquendum de sacrificijs. Ubi primùm scire debes, quia sacrificia significabant ipsa peccata, pro quibus offerebantur, & propter hoc etiam peccata vocabantur, sicut legitur Oseæ 4. Peccata populi mei comedent, & ad Rom. 8. De peccato damnavit peccatum, & 2. ad Corint. 5. Eum qui non noverat peccatum, pro nobis fecit peccatum propter hoc ergo quod fiebat in sacrificijs, fiebat meritò sacrificiorum in peccatis. Crematio ergo seu combustio sacrificiorum, & consumptio, atque mors, mortem, & consumptionem significabat, & efficiebat etiam peccatum. Qui igitur immolabat animalia, vel cremabat facto, & etiam verbo, sicut credimus, dicebat, sicut moriuntur, vel consumuntur ista animalia, sic moriantur, & consummantur peccata pro quibus offero illa. Et ista intentio sacrificiorum multum consona est litteræ legis, & sicut suprà diximus ipsos offerentes significabant sacrificia. Et secundùm hoc intentio offerentium erat, vel esse debebat, talis mortis, seu terminationis, quam patiuntur, scilicet animalia, supplicium meruisse me confiteor, & per hæc sacrificia veniam mihi peto. Et istæ intentiones valdè congruunt sacrificijs, quæ offerebantur pro peccato & pro delicto. Debes autem scire, quòd in omni sacrificio præcepit domin⁹ multa in conculcatione apponi sal, & vocavit illud sal fœderis, sicut dicitur Levit. 2. Quod in solis Dei sacrificijs apponebatur, in sacrificijs verò idolorum non. Mel verò apponi prohibuit in sacrificijs suis, eo quòd poneretur in sacrificijs idolorum, sicut legitur Levit. 2. Quòd autem de sacrificijs præcepit, ut animalia offerenda essent absque macula corporis, intelligimus ut nullo membro carerent, nullum membrum vitiatum haberent, & hoc propter honorem Dei, sicut legitur Malachiæ 1. Offer illud duci tuo; quòd sanguinem hostiarum fundi semper jussit, & quòd comedi illum prohibuit, omninò causa fuit potissimè consuetudo idolatriæ, sanguinem enim non solùm animalium, sed etiam filiorum, & filiarum suarum immolabant Dæmonibus, sicut legitur in psalmo 78. Effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum & filiarum suarum, quas sacrificaverunt sculptilibus Chanaan. Et erat opinio idolatrarum Deos suos amare sanguinem, quoniam utique non alia de causa diligebant, nisi quia in hoc major subjectio, difficiliorque servitus eis impendebatur, & etiam honor major, ipsa enim oblatione sanguinis, qui nutrimentum vitæ est, & sustentatio corporis authores, & conservatores vitæ suæ confitebantur, & recognoscebant. Quemadmodùm autem Diabolus non fuit permissus tentare primos parentes, nisi per serpentem, ut eo ipso quòd per serpentem loquebatur, suspecta, & horrenda esset ejus locutio, & propter hoc magis ab ea sibi caverent: sic & sanguinem exigere permissus est, ut eo ipso suspecta, & horrenda redderetur servitus idolatriæ, & eo ipso ampliùs fugeretur, quo nutrimentum vitæ, & sustentatio immolantium in ea petebatur, & ipsi Dij eo ipso efficerentur odibiles, quo sanguinem adoratorum, & cultorum suorum sitire, & in mortem eorum apertè intendere videbantur. Adeò autem placuit sanguis dæmonibus aliquandò, & apud aliquos idolatras, ut nec tangi etiam, nec tangere illum auderent idolatræ, tanquàm partem Diis consecratam, & eis solis debitam, propter quod & circa sanguinem, vel ante ipsum comedebant, Diis suis sanguinem relinquentes, opinabanturque ex hoc se placere Diis suis, quia antè vel circà sanguinem immolantium comedebant, putantes ea hora etiam Deos suos ad ebibendum convenire sanguinem hujusmodi. Et ita in conspectu eorum de sacrificiis comedentes Diis sanguinem illum bibentibus communione forti, ac fœdere indissolubili constringerentur. Et hæc videtur potissima causa, quare prohibiti sunt comedere animal captum à bestia, vel suffocatum, videlicet propter admixtionem sanguinis, nam suffocatio modus quidam erat immolandi Dæmonibus, & ideò

Osea. 4. *Rom. 8.* *1. Cor. 5.*

Sal in sacrificijs. *Levit. 2.*

Mel non apponitur. *Levit. 2.*

Mala. 1.

Psal. 78.

Tentatio parentum per serpentem.

Animal suffocatum à bestiâ.

ideò prohibuit comedere suffocata. Quod autem legitur quòd sanguis pro anima est, intelligendum est quantùm ad idolatriam, quia enim animas suas non poterant dare ad comedendum, vel bibendum Dæmonibus, salva vita corporis, dabant vicinius post animas, quasi vice animarum videlicet sanguinem, vel sanguis pro animâ est, hoc est, sicut anima in eis animalibus, scilicet hic est corruptibilis, & destructibilis, & cum ipso sanguine perit, & propter hoc qui comedit, vel bibit sanguinem, comedit aut bibit animam animalis illius per consequens. Voluit igitur sic deterrere eos à comestione sanguinis, videlicet ne comedentes, aut bibentes sanguinem, etiam simul cum illo animas animalium comedere, vel bibere viderentur. Voluit etiam insinuare quòd falsi Dii, qui sanguinem comedere, vel bibere idolatri videbantur, sanguinem habebant pro anima offerentis, scilicet, vel immolantis. & hoc est dicere, Anima omnis in sanguine est, vel sanguis pro anima est. Sanguis utique immolatitius pro anima offerentis, & anima ejus in sanguine illo est, quia in eo comeditur, & bibitur spiritualiter ab ipso diabolo cui immolatur. Nec dubitandum est illam esse astutiam Diaboli, ut per assuefactionem immolandi animalia, & sanguinem eorum offerendi, vellet eos inducere ad immolandum seipsos, & filios suos, & filias, & ad offerendum tàm proprium sanguinem, quàm filiorum, & filiarum suarum, sicut & fecit, ut eos plenius possideret, vel in memoriam protectionis, sive defensionis, vel potiùs vindictæ, quæ promissa est eis. Gen 9. ubi dicitur. Carnem cum sanguine non comedetis. Sanguinem enim inquit animarum vestrarum requiram de manu omnium bestiarum: & iterùm. Quicunque fuderit sanguinem humanum, fundetur sanguis illius: & juxta hoc posset intelligi sanguis pro animâ, id est, pro vitâ, sub hoc sensu. Sanguinem vestrum requiram, id est vitam, & qui fuderit sanguinem humanum, id est, qui vitam humanam extinxerit, fundetur ejus sãguis, hoc est, extinguetur vita ejus. Illud quoque prætermittendum non est, quòd perversor, & imitationis simia diabolus, etiam divini cultus, & honorificentiæ gloriam, quam primos patres exhibere vidit Deo altissimo à deceptis hominibus sibi suggessit impendi. Et his etiam non contentus, ampliora requirere non expavit, propter hoc suggessit nonnullis, ut non solùm animalia illi, sed etiam proprios filios, & filias immolarent. Insanissimus enim ambitor falsi honoris, & gloriæ, Deo altissimo invidit obedientiam, & devotionem Abrahæ, quâ filium unigenitum Deo voluit immolare: quapropter à multis eorum quos decipere potuit, non voluntatem tantùm, sed etiam immolationem impiissimam atque sacrilegam requisivit. Adipem omnium sacrificiorum sibi retinuit, & sanctificavit Deus, similiter renes, atque renunculos, causa autem adipis, videlicet propter quam retentus est, videtur esse duplex. Una, quia idolatræ contrarium faciebant, sicut legitur Deut. 32. De quorum victimis comedebant adipes, & bibebant vinum libaminum. Alia causa, ut in Dei sacrificijs gulæ detraheretur, & in ipsis sobrietas servaretur. Tertia causa fuit honor Dei, qui potiori, ac pingui oblatione honorabatur. Minueretur enim Dei honor in sacrificiis, si pars ei deterior offerretur. Quod autem pectusculum, & armum dextrum in partem voluit cedere sacerdotum, causa fuit dissimulatio, & elongatio ab idolatriâ, & fortè ab ea parte divinationis, quæ adhuc spatulomantia nuncupatur, quam maximè exercebant in spatulis, & extis animalium immolatitiorum. Modi verò occidendi animalia immolatitia, id est jugulatio, decollatio, colli intorsio juxtà litteram, nullam aliam videntur habere causam, quàm elongationem ab idolatria, quia videlicet alios modos habebant idolatræ occidendi animalia immolata.

Sanguis pro anima. — *Astutia diaboli.* — *Gen. 9.* — *Astus diaboli.* — *Deut. 32.* — *Humerus dexter.* — *Idolatria.*

CAPUT IX.

Repetens supradicta per epilogum explanat alia legalia, & primo dicit de solemni sacrificio hircorum, deinde rationem affert de vitulo ab Aaron in holocaustum oblato pro se, & domo sua, causas subjungens aliquas de hirco emissario, & cremato.

ET quia jam incepimus assignare causas sacrificiorum, & expedivimus nos jam de sacrificio agni paschalis, & dedimus causam literalem ipsius, & quare in ipso egressu de Ægypto, jussi sunt hujusmodi sacrificium offerre filij Israel, ut discedentes localiter ab Ægyptijs discederent etiam à ritu, ritumque valdè abominabilem, & odiosum Ægyptijs, suscipientes, jugum simul diabolicæ servitutis abjicerent. Et in ipso ritu novo quem suscipiebant contra errorem, & spem Ægyptiorum, vitam ac libertatem invenirent. Ægyptij verò in abominationibus idolatriæ suæ perditionem & mortem, & cum his omnibus verus Deus, ac solus appareret, qui contrarium Ægyptię consuetudini ritum imperabat, quique contrario cultu, & odioso falsis dijs, & eorum cultoribus suos liberabat, atque salvabat, dijs Ægyptiorum omninò contra eum, & cultores ejusdẽ nihil potentibus, & nec sibi, nec cultoribus suis adesse, vel prodesse valentibus, verus, ac solus Deus innotesceret evidenter. Diximus etiam alia quæ circa hujusmodi sacrificium dicenda erant juxta litteram; relinquitur ergò ut prosequamur alia sacrificia solemnia. Inter quæ valdè solemne erat sacrificium hircorum: quorum alter vocabatur domino, vel domini, alter verò emissarius, & sorte eligebatur, ut esset domino, vel ut esset emissarius, & super quem cadebat sors, quod esset domini, vel domino, comburebatur extra castra cum vitulo, ita ut nihil eorum remaneret incombustum, nec pelles, nec fimus: Hircum verò emissarium statuebat summus sacerdos viventem coram domino, & confitens universa peccata filiorum Israel, & universa delicta imputabat capiti ejus, quod est dicere, quia dicebat sacerdos ad hircum, super caput tuum sint omnia peccata ista, sive capiti tuo imputet ea Deus; & non filijs Israel, vel scripturam omnium peccatorum in universo, id est continentem omnia peccata illa in universo, imponebat vel ligabat super caput ejus. Et tunc emittebat eum in desertum, per hominem paratum ad hoc, credebantque juxtà literam, & adhuc credunt filij Israel, quia hircus ille portabat omnia peccata populi in desertum, & sicut disparebat, vel devoratus à bestijs, vel fortè factus silvestris ille, ita disparare ac disperdere credebant peccata sua per hujusmodi ritum. Et quia portabat omnia peccata populi hircus ille, secundùm opinionem eorum, immundus erat qui tangebat illum, & & adducebat in desertum. Quomodò inquiunt, mundus esset qui portantem tantas immunditias tetigisset? Levit. 16. Mirabile autem valdè videtur & etiam ridiculum, quod capiti hujusmodi hirci imputarentur omnia peccata populi, cùm innocentissimus esset, & immunis ab eis, quod etiam portaret peccata populi, cùm illa propriam substantiam mutare non possint. Quòd si dixerit quis, quòd non portabat peccata populi, sed pœnam pro illis, & hoc similiter non videtur verum, quia liber, & sanus mittebatur in desertum? Præterea quid faciebat hircus alter, qui offerebatur in holocaustum similiter pro peccatis totius populi? Si enim omnia peccata dimittebantur populo per holocaustum hirci, quid ergo portabat hircus emissarius? si verò pars peccatorum dimittebatur,

Abominatio idolatria. — *Hircus.* — *Filij Israel credentes ad litteram* — *Levit 16.*

Aaron offerebat vitulum. per holocaustum; non omnia igitur portabat hircus emissarius. Quæstionem etiam habet, quare Aaron pro se, & pro domo suâ jussus est offerre vitulum in holocaustum, qui extra castra cum hirco combureretur? Et videtur juxta literam, quia volebat Deus eum esse sine metu de peccato vituli conflatilis, quem ipse filijs Israel conflaverat. In quo populo Israel materiam & occasionem idolatriæ detraheret, vel propter hoc, quod vitulus multos habet labores similes officiis sacerdotalibus arare, triturare, vehicula trahere, cornibus ventilare, potuit etiam esse quod in suggillationem idolatriæ, quâ in Aegypto bos colebatur, cujus idolatriæ reliquias tacuisse videtur, quidam de gente Judæorum, qui boves non occidunt. Decuit igitur doctorem legis, & divini cultus ministrum verique Dei sacerdotem primum exemplo suo superstitionem hujusmodi evacuare propriæque purificationis pondere mandatum Dei in eo quod idolatræ sacrilegam contaminationem reputabant, ponere, ut per hoc ad fidem rectam & ritum Deo acceptum, populus facilius traheretur, & præeuntem ducem atque doctorem suum, pontificem videlicet sequerentur. De hirco verò emissario, quare in desertum emitteretur. *Hircus emissarius* Hæ causæ nobis juxta literam videntur. Prima, quia Dæmones in desertis habitare videbantur, & adhuc à multis creduntur: voluit Deus populo suo habitationem Dæmonum reddere horrendam, & abominabilem, & propter hoc hircum immunditias peccatorum portantem illuc emitti. Voluit etiam loca habitationis Dæmonum, loca esse immunditiarum, & peccatorum, ut longè indè faceret filios Israel, quasi diceretur hirco, illûc vade, illûc porta immunditias peccatorum, ubi priùs locus est earum. Voluit etiam in hoc eis ostendere, quod peccatores, & peccata pars Dæmonum sunt, juxta illud. *Psal. 62.* Partes vulpium erunt, & illud, funes ceciderunt *Psal. 15.* mihi in præclaris. Per hircum autem ideò fieri voluit, *Alia ratio hirci.* quia & fœtidus est in se, & de pilis ejus vestimenta nonnisi pungentia, bestiolasque immundas generantia, ac nutrientia fieri possunt. Ex his etiam funes fortissimi fiunt, in quibus facile erat intelligi fœtorem, & immunditiam, & aculeos, funiculosque ac vincula peccatorum, vel forsitan propter hujusmodi, quòd in specie hircorum, seu caprarum in desertis Dæmones apparebant, ut ex hoc Dæmones ipsos, qui in specie illâ interdùm apparebant hominibus, immundos esse ostenderet, populumque suum à colloquio, & familiaritate ipsorum abstraheret. *Ritus idolatriæ.* Sciendum est autem hunc ritum idolatriæ valde fuisse contrarium, & Dæmonibus inimicum, qui nullum animal sibi offerri volebant absque effusione sanguinis aut combustione, aut aliqua læsione. In hoc igitur ritu quo præceptum est emitti hircum integrum, aliquantùm elongavit eos ab idolatria. Voluit etiam in eodem ritu ostendere, non esse locum peccatis, nisi desertum, ut ex hoc agnosceret populus Israel, & non esse admittenda peccata in castris populi Dei, & ipsa peccata causas esse, quare ipsa loca populosa, aut culta per iram Dei deserta fierent. Quòd autem extra castra, & cum fimo, & pellibus comburebantur hircus, & vitulus; in horrorem & abominationem factum est peccatorum: factum est etiam contra idolatriam qua colebatur ignis in qua propter honorem ignis cremari sacrificia non sinebantur extra castra, ne ipsum Deum suum, idest, ignem, tanquàm immundum, à castris suis viderentur abjicere. Factum *Nota.* fuit etiam propter honorem Dei, & tabernaculi, ne pelles, & fimus in ejus sacrificijs altaris honorem, ac reverentiam minuerent, & opinione hominum cultum Dei vilificarent, & propter hoc contaminata, & immunda reputarentur. Factum etiam est propter hoc, ut quantùm odiret Deus peccata, quæ à castris

E suis ejici volebat, incendioque, & concrematione consumi præcipiebat, evidenter appareret populo suo, & in hoc ipsum eum imitari, eique placere studerent. Quòd autem vel hircus portare peccata dicebatur, vel quòd in hirco cremari, atque consumi putabatur, signum ibi pro veritate acceptum est. Quemadmodùm aliquid dicitur scribi, vel pingi, cùm ejus nomen scribitur, aut pingitur: in cordibus enim hominum solummodò poterant verè portari, & cremari peccata. Sed quia sicut diximus hostiæ, signa, & figura erant peccatorum, ideò crematio, & mors, & ejectio, sive fugatio hostiarum cremationem & mortem, & diffugationem significabat peccatorum, propter quod hujusmodi hostias tangi prohibuit dominus, & qui tangerent, immundos esse decrevit. Patenter in hoc docens, quod longè esse eos vellet à peccatis, quorum hostias, quæ signa, & figura ipsorum peccatorum erant, eos tangere prohibeat. Si enim F adeò horrenda erat figura peccatorum, quantò fortiùs ipsa veritas eorum? in hoc ergo, quod prohibiti sunt à Deo appropinquare signis peccatorum, & ea tangere, evidenter multò fortiùs prohibiti sunt appropinquare veritati eorum, & eadem causa est in prohibitione tactus vitulæ ruffæ, & cinerum ejus. Oratio verò quæ fundebatur super hircum hujusmodi fuisse videtur. Sicut tu ejiceris, & longè sis à populo isto, ita fiat de peccatis eorum, vel sicut tu liber, & sanus, & immunis, & à morte & læsione evadis, vel emitteris, ita liber & immunis fiat popul' iste à peccatis. Eodem modo super vitulũ. Sicut tu cremaris, atque consumeris, ita consumãtur peccata populi istius. Et hoc erat dicere, imputet sacerdos capiti capri emissarij peccata populi, ut sicut tu in figura, & significatione super caput tuum portas peccata populi, & exportas longè seorsùm ab illo, ita faciat Deus in veritate peccata seorsùm longè à populo suo, & reverà G fiebat ita, non quidem ex veritate quam haberet alteruter hircorum, sed omnipotentissimâ misericordiâ Dei. Ne obliviscaris autem, quia deserta omnia volebat Deus eis immunda, & abominabilia reddere per hircum emissarium, unde quia malefici, & idolatriæ deserta propter hoc maximè frequentabant, ut audirent ibi responsa Dæmonum, eisque ibidem immolarent, sicut & adhuc multi faciunt. Undè quidam magus in libro suo de magicis dicit se transisse causâ philosophandi ad loca destituta omni habitatore, habitasseque ibi cum inhabitantibus lucem, sex lustris annorum, & ab eisdem didicisse, quæ in eodem libro scripsit. Tùm etiam propter faunos, & satyros qui in specie hircorum frequenter ibi hominibus illudebant, & adhuc illudere non cessant. Voluit etiam insinuare Deus in hirco emissario, ut quemadmodùm hircus emissarius absque custode relinquebatur in deserto, expositus bestijs deserti ad devoranH dum propter peccata, quæ in figura portabat; sic populus gravatus peccatis, à Deo custode ac defensore suo derelictus, bestijs malorum regnorum, seu principum inimicarum nationum, quasi quibusdam bestijs diripiendus, ac dilacerandus exponendus esset. Et in hoc prudenter eos admonebat, ut declinarent immunditias peccatorum, si Deum habere vellent custodem, ac defensorem, juxta illud Deut. 32. Dentes bestiarum immittam in eos. Et quòd alter cremabatur, alter verò in desertum mittebatur, insinuabat quia peccatorum quædam fuganda erant, & longè facienda à populo, videlicet contagiosa, maximéque declinanda, quædam verò consumenda, & conterenda vindicta, pœnitentia, sacrificio, vel melius intelligitur de omnibus peccatis: omnia enim & fugienda sunt & fuganda, longéque faciẽda, & nihilominùs tribus modis, quos diximus, consumenda. Et in ista duplici hostia duo isti modi, videlicet declinatio

Crematio hostiarum.

Horror peccati.

Capri emissarii.

Fauni & Satyri.

natio peccatorum, & consumptio eorum ostensi sunt. Has tres hostias quas nominamus, qui tangebant, immundi erant propter horrorem & abominationem peccatorum, nec ad castra denuò admittebantur, nisi loti, seu purificati, sicut legitur in eodem Levitici 16. Aspersio verò illa septenaria, quam de sanguine hirci, & vituli faciebat pontifex ad sanctuarium, emundationem ejus fieri significabat per hujus sacrificia ab universitate peccatorum, quæ vniversitas in septenario intelligitur, vel quæ tota in septenario dierum committitur. Fiebat autem hujusmodi aspersio contra ritum idolatriæ, quæ sanguinem immolatitium totum apponebat Dæmonibus ad bibendum, & offerentibus, nisi propter aliquas scripturas, aut figuras indè faciendas reservaretur. Hoc enim in multis idolatris factum fuisse certum habemus, & si totam idolatriam Ægyptiorum, Chananeorum, & Caldeorum, sicut in libris eorum scripta est, aut nossemus, aut legeremus in his, & aliis, quæ absurda videntur de sacrificiis legalibus, nil penitus dubitaremus.

Deut. 32. Levit. 16.

Aspersio septenaria.

CAPUT X.

Vitula ruffa offerebatur pro expiando peccato adorationis vituli conflatilis, cur eam ruffam esse voluit Deus, cur cedrinum lignum, hisopum, & coccum bis tinctum cremari præcepit cum vitula: demum dicit de sacrificio, quod fiebat pro mundatione leprosi, & de sacrificio Zelotypiæ.

SACRIFICIUM verò vitulæ ruffæ, hanc videtur habuisse causam. Cùm enim sacrificium vituli appropriasset jam dominus sacerdoti, videlicet ut offerret illum pro se, ac domo sua, hircum verò appropriasset populo, sicut jam diximus ex 16. Levit. Hîc vitulam præcipit offerri communiter pro peccato, scilicet adorationis vituli, ut quibusdam Hebræorum videtur, quia Aaron in illo peccato communicavit populo; & propter hoc, præceptum est, ut ruffa esset, colorem scilicet habens vituli adorati, ut ipsi Aaron, & toti populo, per substantiam suam, & colorem rememorationem peccati illius, pro quo offerenda erat, faceret, & dolorem, & pudorem ejusdem peccati eisdem ingereret; vel propter hoc, quia cineres ejus cum aquis vivis in expiatione debebant esse, & sacerdotibus, & toti populo. Et propter hoc forsitan ruffam eam voluit esse Deus, quia sicut iste color in genere illo animalium invenitur communior, ita hujusmodi sacrificij expiatio amplior; vel ideò pro ipso populo, sive sinagoga, vacca offerebatur, seu vitula; quia ipsum populum vaccam, & vitulam vocare consueverat dominus; sicut apparet ex Oseæ 4. ubi dicitur. Sicut vacca lasciviens declinavit Israël, vbi alia translatio habet, quasi vacca percussa à sylo, sive cesto; & iterùm ejusdem 10. Effraim vitula docta diligere trituram, & in psalmo. Congregatio taurorum in vaccis populorum. Ad idem facit, & quod legitur Amos 4. Audite verbum hoc vaccæ pingues, quæ estis in monte samariæ. Fortassis autem ideò sic vocabat eos dominus, quia vaccæ erant juxtà litteram, idolaque colebant, sicut legitur Oseæ 10. Vaccas Betaven coluerunt, vocat igitur eos vaccas dominus irrisioriè; quia vaccas aureas colebant, juxta illud. Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Et videtur istud improperium durasse ab eo tempore, quo vitulum sub Aaron adoraverunt usque ad novissimum prophetarum. Cùm ista vitula præcepit etiam Deus cremari lignũ cedrinum, hisopum, coccumque bis tinctum, id est sericum bis tinctum coccinei coloris, quid his de causis fuisse præceptum credimus, scilicet ut virtus sacrificij ostenderetur. Per lignum enim cedri, quòd putredinem non recipit, sed à se eam perpetuò repellit, & odorem habet suavitatis. Per hisopum, quòd pectus purgat, & bonum odorem spargit, & per coccum bis tinctum, qui colorem suum indelebilem servat, ostendebatur, quòd sacrificium istud cum sequela sua conservativum erat filiorum Israël à putredine peccatorum, & fœtore, atque decoloratione; & ideò legitur in decimo nono Numerorum de omnibus sacrificiis, ut sint multitudini filiorum Israël in custodiam. Conservativum etiam erat boni coloris spiritualis in eis, idest exterioris decoris in conservatione sua, quasi per hoc sacrificium imputribiles, infætidibiles indistinguibiles à colore suo bono servarentur, juxtà quod legitur Thren. 4. Quomodò obscuratum est aurum? mutatus est color optimus. Secundùm Josephum verò in cocco semper intelligitur ignis; ergò juxtà ipsum in cineribus quatuor elementa quodammodò significata sunt. In cedro terra, quia ex terra crescit, & valdè terrestris substantiæ est, ac solidæ. In hisopo aqua, quia ex pluvia sola gigni, & nutriri videtur hisopus, propter quòd in petris, & petrosis crescit: in odore amborum aër maximè secundùm eos qui odorem non nisi vaporem esse credunt, vaporem dico resolutum à corpore odorifero, unde & aroma quasi aërioma dictum, dicit Isidorus. In cocco verò ignis, ut dictum est. Comburuntur autem ista quatuor in rememorationem purgationis novissimæ inferioris mundi, quæ per ignem facienda est in horrorem peccatorum, & quandam ipsorum pro parte purgationem, quia in ipsis elementis, & abusione eorum contracta sunt. Quia igit ur hæc purgatio per ignem facienda est; ideò coccus in hac pugatione, & in purgatione leprosorum apponitur, vel ob rememorationem, quòd in igne Deus Moysi primùm apparuit, & quòd in igne data est lex. Quare ergo de quatuor elementis sacrificium istud offerebatur Deo altissimo, tanquàm auctori elementorum, & quia auctori, & propter hoc, ut quicquid immunditiæ, & quocunque quatuor elementorum contractum esset, per hoc sacrificium expiari intelligeretur. Ideò etiam in cedro terram intelligi voluit, quia cùm terra mater sit omnium plantarum, cedrus videtur esse primogenita filia ejus. Est enim maxima plantarum magnitudine perpetuóque crescens. Et ideò abundantiùs nutrit eam terra inter cæteras filias, tanquàm primogenitam. De hisopo autem certum est, quòd ex ea faciebant aspersoria, & aspersiones, & expiationes faciendas, sicut legitur in quarto Levit. in expiatione leprosi. Et ideò dicitur in psalmo. Asperges me domine hisopo &c. ut ex hoc intelligeretur putredo simul, & fœtor peccati dilui, & abstergi, puritasque, & odoris suavitas advenire. Forsitan ante cineres ligni cedrini, sicut apud nos cineres fabarum, aut vernicis fortioris virtutis erant ad emundationem corporalem. Et ideò in cineribus illis virtus sacrificij illius, quantùm ad expiationem spiritualem commendatur. In sacrificio verò quod offerebatur pro mundatione leprosi abhibebantur lignum cedrinum, hisopusque, & coccus bis tinctus, & passer unus vivus. Non quidem, ut ista comburerentur, sed ut ex eis fieret aspersorium, videlicet ut filo coccineo ligarentur passer, & hisopus, & alligarentur ligno cedrino, ut lignum cedrinum esset quasi aspersorij manubrium: hisop⁹ verò & passer essent id quod de aspersorio tingendum erat in sanguine alterius passeris immolati, & in aquis vivis, quæ duo scilicet sanguis, & aquæ vivæ simul debebant esse in vase fictili. His ergò aquis, & sanguine hujus aspergebatur septies leprosus mundandus ab immunditia irregularitatis. Mundabatur autem interdùm & à lepra per hæc & alia,

Levit. 16. *Vitula ruffa cur.* *Osea 4.* *Osee 10.* *Psal. 67.* *Amos 4.* *Osee 10.* *Psal. 134.*

Lignum cedri. hisopum. *Num. 19.* *Thren. 4.* *Per coccum quid.* *Purgatio mundi.* *Sacrificiũ de quatuor elementis.* *Aspersoria ex hisopo.* *Sacrificium pro mundatione leprosi.*

quæ in eodem capitulo leguntur. Apparet autem evidenter ex his quæ diximus, quare tria ista adhibebantur in hujusmodi ritu, scilicet propter tres corruptiones lepræ. Quarum prima est putredinis, secunda fœtoris, tertia decolorationis. In his ergo tribus, quæ adhibebantur, insinuabantur mundari ab his tribus corruptionibus, videlicet, quia omnis lepra contrahitur ab aliquo quatuor elementorum, licet per medium aliquod quatuor humorum. Cum his tribus tria elementa intelliguntur, ut diximus. In passere congruè intelligitur aer. Insinuabatur ergo circa literam in his quatuor, quòd ex quocunque quatuor elementorum contracta esset lepra, ipse auctor elementorum per hujusmodi aspersionem, & alia quæ ad hoc adhibebantur mundabant eam, & hoc cùm beneplacitum ejus erat. Non enim omnes leprosi mundabantur hoc ritu, immò pauci. Et erat notum miraculum emundationis lepræ, per ritum hujus in Israel. Quòd autem passer alligatus in aspersorio vivus avolare in agrum dimittebatur, lepram evolasse, sive evanuisse significabat, quia passer sociale animal est in volatilibus, & mundum secundùm legem. Quòd autem avolans ab alligatione sua, & aspersione hujus revertebatur ad consocios passeres, & ad gregem à quo per captionem separatum fuerat, ut cum eis postmodùm habitaret, significabat leprosum à castris, & extra castra tempore aliquanto detentum, post aspersionem hujusmodi, & emundationem ad castra reverti, & inter sanos ac mundos ad inhabitandum admitti. Quòd autem sanguine, & oleo immolatitiis, id est, qui offerebantur in emundatione leprosi præceptum est extremum auriculæ dextræ pollicesque manus dextræ, & pedis dextri tingerentur, indè videtur esse juxtà literã, quia ibi primum lepra dignoscitur, & sentitur, hoc est in pollicibus illis, & hoc in sensibilitate eorum, ut dicitur, & hoc juxta literam dicimus, ut ergò in ipso capite suo, & radice primùm percuti, & ideò radicitùs purgari per hujusmodi ritum cognosceretur; ita præceptum est & fieri, ut idem esset ordo purgationis, qui erat infectionis. Forsitan autem, & in extremo auriculæ dextræ signum aliquod lepræ apparere consuevit, quia pars illa valdè parùm sensibilis est. Attende autem, quia tres liquores huic ritui adhibeantur, videlicet aqua viva, hoc est scaturiens, & manans, quæ majoris puritatis est, quàm stans seu mortua: hæc ergo adhibebatur in ablutionem, quia lepra immunditia est, oleum in sanationem, quia lepra morbus est, & sanguis in repropitiationem, quia interdùm pro peccato ex irâ Dei inferebatur plaga lepræ, vel quia maximè lepra est ex corruptione sanguinis, ut sanguine mundorum animalium corruptio, & infectio sanguinis purgaretur. In sacrificio verò zelotypiæ notum erat miraculum, videlicet de inflatione ventris, & putrefactione fœmoris mulieris corruptæ, sicut legitur Numerorum quinto. Hoc autem sacrificium non erat, nisi modicum farinæ hordeaceæ super quam fundi oleum, & poni thus prohibuit dominus, quod nec propter honorem Dei fiebat, nec ex bonâ voluntate, sed solummodò causa detegendi occultum adulterium. Voluit hujusmodi sacrificio revelari occulta adulteria mulierum, ut adulterari metuerent, & ne mariti suspectas uxores occiderent. Hoc autem ex farinâ hordeaceâ sine oleo, & thure offerebatur, ut viris esset rubori sacrificium hujusmodi tùm propter hoc, quia Deo non offerri ex devotione ostendebatur per hoc ipsum, quia nec oleum, nec thus habebat, tùm quia malè erat in se, immò omnium sacrificiorum vilissimum, atque pauperrimum. Noluit etiam sacerdotibus in parte istâ dare occasionem cupiditatis, & hoc ne invitarent homines ad hujusmodi sa- E crificium offerendum, quod non tam honorificentia Dei exigebat, quàm virorum malitia extorquebat. Sacrificij autem similæ conspersæ oleo illa causa fuisse videtur, videlicet ut faceret filiis Israel memorationem mannæ, quam pluerat Deus in deserto, & paverat eos indè 40. annis; habebat enim saporem panis oleati, sicut legitur Numerorum 11. Ad hæc enim intendebat lex, ut forti impressione infigeret magnalia, quæ pro eis fecerat dominus.

Tres corruptiones. — *Passer quid.* — *Non omnes leprosi mundabantur.* — *Passer volans.* — *Passer avolans.* — *Sacrificium zelotypiæ.* — *Farina hordeacea.* — *Num. 11.*

CAPUT XI.

De vocabulo lepræ quædam præmittit, & quod Deus voluit castra populi sui esse munda, sine suspicione contagij. Deinde causas affert cur in mundatione leprosi adhibebantur quatuor, scilicet lignum cedrinum, hisopus, coccus bis tinctus, & passer vivus.

F POst hæc loquimur de lepris, ubi primùm te scire oportet, quia lepræ nomen non juxtà propriam intentionem accipitur hîc. Lepra enim propriè lætalis prurigo est, & quasi cancer universalis ab intimis forficibus serpens, & corruptionem in totum corpus diffundens; quòd autem multum abusivè accipiat lex nomen lepræ, apparet ex ipso plano textu, & serie. Primùm enim lepram vocat scabiem. Deinde vocat lepram mundissimam, & hominem mundum, in quo effloruerit discurrens lepra in cute, & operuerit omnem carnem à capite usque ad pedes; non posset autem esse mundissima, neque homo ea infectus, mundus, si veri nominis lepra esset. Tertiò, quia lepram vocat vulnus, & cicatricem ex ustione carnis, vel cutis; ustio autem nec ex ea lepra naturaliter oriri posse videtur. Nihil igitur aliud hîc accipiendum est sub nomine, & intentione lepræ, nisi G quod deformem, & de lepra notabilem abominabilisque cohabitationis faciebat hominem. Voluit enim Deus castra populi sui munda non solùm esse, sed etiam apparere, propter honorem suum, & gloriam, & ut populus suus esset in hoc cæteris gentibus præeminens, voluit etiam populo suo cavere, non solùm à contagio morbi hujus, sed etiam à suspicatione contagij. Quoniàm autem cicatricem ustionis potiùs, quàm alterius vulneris exhorruit in sugillationem idolatriæ quâ colebatur ignis, hæc fecit. Cultores enim ignis in veneratione ipsius ustiones faciebant in carnibus suis, & cutibus. Quemadmodùm alij idolatræ incisiones, seu incisuras. Accidit autem plerùmque, ut vulnus ustionis saniosum, sive sanie fluens fiat. Et in hoc casu propter corruptionem, atque putredinem, nomine lepræ illud significavit amator munditiæ Deus. De coloribus autem & inæqualitate cutis, an sint signa veræ lepræ, non tàm H ars medicinæ, quàm experientia consulenda est, hique qui cum leprosis diu cohabitaverunt, eos dijudicare consueverunt. Verumtamen nullatenùs dubitandum est, signa quæ lex assignat, vera esse signa passionum, quas lex immundas, & lepras esse judicabat. Lepra verò in capillis, & pilis duobus modis intelligitur. Et primùm lepra est alopecia, quæ casum capillorum, & pilorum efficit, ita etiam, ut per eam supercilia depilentur. Et species ista veræ lepræ nomen est apud medicos, sicut & aliæ. Secunda accipitur morbus corrosivus capillorum, & pilorum, consumens eos, & putrefaciens paulatim, quemadmodùm carnem putrefacit cancer, sive lepra. & non operatur ista passio fluxum, sive casum capillorum, aut pilorum, sed consumptionem eorum à parte exteriori, & finali. Et similis huic passioni est lepra in veste, & pelle. Est enim passio corrosiva pilorum, & substantiæ ipsius pellis. Hæc etiam passio invenitur in lapidibus, & parietibus. Et super hoc interrogati

Lepra quid. — *Lepra scabies.* — *Cultores ignis.* — *Color cutis.* — *Alopecia.*

fuimus, jam multi anni sunt, de quodam lapide, qui A in seipso ita consumitur in quadam abbatia, & dicunt eum cancerosum. Non est autem mirum si fit in uno lapide ex abundantia siccitatis, quia hoc accidit in congerie lapidum, hoc est in pariete, etiam in cemento ex ejusdem abundantia siccitatis: hoc idem videmus fieri in lignis, & hæc passio potest fieri in toto pariete, sicut in toto lapide naturaliter, quia eadem causa nata est fieri æque in toto pariete, ut uno ex lapidibus. Has ergo passiones in vestibus, domibus lex exhorruit, tùm propter salubritatem inhabitantium, tùm propter idolatriam; pro his enim passionibus colebantur penates, & lares, vel pro hoc, quòd eas tollerent, vel ne eas inferrent. Voluit ergò Deus, ut ad sacerdotes suos pro his passionibus recurreretur, & abrasionibus, atque combustionibus, ablutionibusque & expiationibus mundarentur, aquam verò expiationis per sacerdotes ideò adhiberi voluit, ut hujusmodi dæmonia exterminarentur, & novo ritu voluit mundationes istas fieri, ut à ritibus superstitionis longè fierent. Scito autem, quòd notum erat miraculum & famosum, curatio leprosorum apud Hebræos. Species autem lepræ secundùm intentionem legis sic distinguitur, ut in prima sit capitis, & barbæ. Secunda calvitij, & recalvationis. Tertia carnis, & cutis. Quarta, cutis, & corporis, & cicatricis albæ cum rubore. Quinta, ulceris, & cicatricis. Sexta ustionis in capite. Distinguitur etiam alio ordine. Prima in corpore. Secunda in carne. Tertia in cute, Quarta in capillatura. Quinta in veste. Sexta in domo. Colores verò leprarum, de quibus lex facit mentionem, hi sunt, videlicet color pallidus, rubeus, albus, lividus, niger, & florescens. Lepra autem capitis, & barbæ pro eo sic nominata est, quòd in eis primùm apparet. Similiter lepra calvitij, & recalvitij, & recalvationis, quia in eis primùm, vel maximè apparet. Propter quid autem in mundatione leprosi, & leprosæ domus quatuor illa adhibentur, videlicet lignum cedrinum, hisopus, coccus bis tinctus, & passer vivus, ex quibus fit aspersorium; ut lignum cedrinum sit quasi ejus manubrium, coccus verò sit filum, & ligatura ipsius quo alligentur simul fasciculus hisopi, & passer vivus unus, hique duo simul, videlicet hisopi fasciculus, & passer velut aspersorium intingantur in aquis vivis, & sanguine alterius passeris immolati, ut indè aspergatur qui mundandus est: propter hoc adhibentur, quod diximus in sacrificio vitulæ rufæ, videlicet quia ab unoquoque quatuor elementorum radicaliter, & primitivè unaquæque species lepræ contrahitur per humorem elemento congruentem, propter hoc authori elementorum Deo ritus iste exhibetur, ut immunditia ab elementis contracta, hoc ritu ab ipso mundetur. In hoc autem ritu passer aëra expresè designat, licet in odore aliorum cedri, videlicet, & hisopi satis intelligi possit, ut suprà diximus. Verùm hîc illæsa, & integra adhibentur, ibi verò, id est in prænominato sacrificio comburuntur, sive propter hoc, ut major ostendatur immunditia peccatorum, quæ spiritualis est, quàm immunditia lepræ, quæ corporalis est, sive propter hoc, ut ostendantur tria elementa per peccata hominum inquinata tandem per ignem esse purganda, & ideò coccus bis tinctus qui, utique coloris ignei est, adjicitur, ut purgationem novissimam per ignem esse faciendam insinuet. Cæterùm de cedro, quæ putredinem à se perpetuò repellit. De hisopo, quia putridum humorem purgat, & maculas faciei abstergit, odorē suavitatis spargit, meritò contra lepræ putredinem adhibentur. Cedrus imputribilis, & contra putridum humorem, hisopus ejusdem purgativa, nec non & contra fœtorem passionis illius, & maculas convenienter

Lapis cancerosus.

Passiones in vestibus & domibus.

Curatio leprosorum notum miraculum apud Iudæos.

Quatuor adhibebātur in mūdatione leprosi.

Passer.

adhibentur. Creditur autē, & hisopi succus faciei maculas abstergere. Coccus verò bis tinctus, & propter hoc ut vividum, ac redivivum colorem per hunc ritum, leproso institui significet. Adhibentur etiam ista quatuor, ut leprosus immunditiâ lepræ suæ iniquinari tria elementa ad minùs agnoscat, verùm tantò minorem esse immunditiam lepræ corporalis, immunditiâ lepræ spiritualis intelliget, quantò faciliorem ejus esse purgationem cognoscit, dùm hanc conspicit levi aspersione, illam verò nonnisi forti conflagratione purgari. Et attende, quia passer vivus liber in agrum avolare hîc dimitti præcipitur, post expletum ritum purgationis. Passer siquidem de avibus est gregatim inhabitantibus, atque volantibus: cùm ergo ab alligatione aspersorij ad agrum avolare dimittitur, idem est ac si ad propria castra redeundi licentia ei detur; in quo significatur leprosus à ritu expiationis liber ad castra revertens. Quòd autem B de sanguine hostiæ immolatæ super extremum auriculæ dextræ, & super pollices dextros manus, & pedis poni præcipitur; illa causa videtur esse juxta literam, quia in hujusmodi pollicibus signa lepræ apparere imprimis consueverunt, videlicet insensibilitas eorum, & fortè idem apparet in extremo auriculæ dextræ. Pars tamen illa valdè parùm sensibilis est.

Coccus bis tinctus.

Signa lepræ in pollicibus.

CAPUT XII.

Octo causas enumerat propter quas prohibitum erat animalia diversi generis commiscere, sicut in illa prohibitione. Non arabis in bove, & asino. Ubi notandum multa fuisse in lege, aut præcepta, aut prohibita, ut Hebræi ab idolorum cultu abducerentur.

C POst hoc dicemus causas prohibitionis commixtionis animalium diversi generis. Prima ergò causa fuit, ut ordo ipse naturæ commendaretur populo Dei, tanquàm jus naturale, ejusdemque statutum. Secunda causa, ut flagitium omne sodomiticum declinaretur. Tertia causa, ut spurcissimis illis gentibus, quæ ante Dei populum ex terrâ promissionis ejiciendæ erant, dissimularetur, sicut legitur in 18. Levit. & ejusdem 20. Quarta causa, ut modestia, & pressio concupiscentiæ ex hoc Deo acceptior esse ostenderetur, quod etiam in animalibus brutis ad limites, & normam naturæ eam esse regulatam volebat. Quinta, ut nefanda opera, & maleficia, quæ de fecibus ex hujusmodi commixtione procreatis fiebant, declinarentur; & hæc opera leguntur in libro qui dicitur, Neumich, sive Nevemich, & alio nomine vocant leges Platonis, qui liber totus est de hujusmodi commixtionibus, & vocatur leges Platonis, D quia contra leges naturæ est. Sexta causa, suggillatio culturæ, sive idolatriæ veneris, & priapi, hujus enim commixtiones in ampliationem hujusmodi idolatriæ faciebant homines perditionis. Septima causa, ut ait quidam, erat, ne homines hujusmodi operibus contaminarentur, eis immiscendo se, animalia quippe diversarum specierum rarissimè, & vix seinvicem concupiscunt, nisi homo aliquid opere suo, vel operis adhibeat ad appetitum hujusmodi concitandum: hoc ergò indignum homine valdèque indecens ipsum judicavit iste, & non immeritò videlicet, quòd homo aliqua operatione sua appetitum hujusmodi concitaret, & comixtionem procuraret. Octava causa, quia hujusmodi commixtio vix fieri potest, nisi in conspectu hominū, unius, aut plurium, per quem aut quos procuretur, ut diximus. Periculosus autem est conspectus hujusmodi, provocatorius enim est libidinis, similisque nefariæ commixtionis; & istæ

Prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Liber Neumich.

Sexta.

Septima.

Octava.

eædem causæ fuerunt prohibitionis conjunctionis hujusmodi animalium in aliquo opere, sicut & illa prohibitio. Non arabis in bove & asino, quæ legitur Deut. 22. Scito tamen, quia istas conjunctiones animalium diversorum generum in operibus suis faciebant juxta conjunctiones planetarum, & quasdam alias constellationes, credentes ex hoc, opera prosperari, voluit ergo Deus removere vanitatem credulitatis ipsius à cordibus eorum, tanquam radicem idolatriæ, ne per eam, creatore relicto, ad stellarum servitia traherentur.

Deut. 22.

Servire astris magis quàm creatori.

CAPUT XIII.

Alterius in lege prohibiti, scilicet ne vir veste fœminea uteretur, causas refert, naturæ præscriptum, ac congruentiam, primam causam fuisse dicens, ut scilicet quos natura sexu discreverat, discerneret & habitus, & ut occasio turpitudinis, ac suspicionis auferretur, & ut idolatria vetus deleretur ex cordibus Hebræorũ, quoniam gentiles sacra Martis, & Veneris mentito sexu, ac mutato habitu celebrarent. Reliqua patent.

Causæ verò prohibitionis, ne vir uteretur veste fœminea, vel econverso multæ fuerunt. Prima fuit congruentia ipsius naturæ videlicet, ut quos natura sexu discreverat, discerneret & vestitus. Secunda, ut opportunitas auferretur turpitudinum latibulis, posset enim intrare vir ad mulierem sub habitu muliebri, & econversò mulier sub habitu virili. Ablata igitur est per hanc discretionem vestitus multa opportunitas flagitijs. Tertia, exterminatio sacrorum Martis & Veneris, in sacris enim Martis non solùm virili vestitu vestiebantur mulieres, sed etiam armabantur, ut in ipsis vestimentis bellicis, id est armis ipsum tanquàm Deum belli, & victoriæ datorem colerent. Et Cocogræcus in libro maledicto, quem scripsit de stationibus ad cultum Veneris, inter alia sacrilega, & Deo odibilia præcepit, ut qui nefandum ritum illum exercet coronam fœmineam habeat in capite suo, eodem modo in sacris Veneris viri effeminabantur, videlicet in vestibus muliebribus sacra Veneris exercentes, propter hujusmodi sacrilegos ritus Marti, & Veneri se placere credentes, atque quærentes. Quarta causa, ut occasio magna provocationi libidinis auferretur, magna enim est provocatio libidinis viris, vestitus muliebris, & econversò, & hoc est quoniam vestis muliebris viro circundata vehementer refricat memoriam, & commovet imaginationem mulieris, & econverso, alibi autem didicistis, quia imaginatio rei desiderabilis commovet desiderium. Quinta causa, ut auferretur occasio maleficij, quibus gentes illæ refertissimæ erant, & in eis nutritæ. Consueverunt enim malefici & maleficæ in vestibus, aut de vestibus libidinis maleficia exercere & hoc nos in libris eorum sæpè legimus, ut ergò occasio hujusmodi tolleretur, jam voluit Deus hanc confutationem vestitus esse in viris, & mulieribus. Sexta causa, ut tolleretur error periculosus, & superstitiosa credulitas, qua trahi possent ad idolatriam, quibus credebant decepti applicatione vestrum muliebrium, maximè in sacris Veneris, conjungi sibi ac conciliari amore fortissimo corda mulierum, propter quas hoc facerent, vel quæ posteà hujusmodi vestibus uterentur similiter & deceptæ mulieres idipsum credebant de viris, & virilibus vestimentis, voluit ergò Deus hunc superstitiosum errorem auferri de cordibus eorum, per ablationem abusionis istius, ne per illum tandem traherentur ad cultum Veneris. Usus verò vestis ex lana linoque contextæ prohibitus fuit juxta literam, quia sacerdotes idolorum & in Ægypto maximè, vestibus hujusmodi utebantur. Causa igitur in hoc fuit, ne Dei populus assimilaretur idolatris, alia causa fuit generalis, ut idolatria quæ conjunctionibus exercebatur, ex hoc percuteretur. Tertia fuit, ut ordo naturæ quem idolatriæ multipliciter pervertebant, servaretur in vestibus, ut linum scilicet sub lana esset, & corpori humano propinquius. Quarta, ut vestibus, & materijs earũ ipsa, quam natura inter eas fecerat, discretio, seu distinctio servaretur, ut linea sive camisia, natura camisia esset, & tunica, natura tunica, & ita de alijs. Hæc enim quæ diximus omnia confundebant, & commiscebant idolatræ, & venerationem maximè elementorum, de quâ aliquid loquimur in sequentibus, pro eo scilicet quod de commixtione elementorum, quibus serviebant, eorumque confusione omnia hujusmodi gignere dicebant. Volebant etiam insinuari per hoc, hoc est per hujusmodi commixtiones, & conjunctiones, agricolas, & pastores ad stellarum servitium obligatos, quia stellarum favore, & beneficio putabant fœcunditatem, & lanæ copiam in animalibus, fertilitatem in agris provenire. Propter hoc ergo lanam, & linum simul in vestibus conjungebant, ut ipso habitu hanc superstitionem profiterentur, & utramque copiam à stellis provenire confiterentur, utrumque autem istorum erat stellarum servitium, videlicet tam professio, quàm confessio antedicta. Quemadmodùm habitus religiosi delatio apud nos est Dei servitium, scito etiam, quia hujusmodi conjunctiones lini & lanæ in vestimentis, faciebant cum observatione conjunctionis stellarum, eisdem de causis prohibuit Deus in eodem cap. Deuteron. 2. Ne vinea sereretur altero semine: veruntamen causam unam addidit aliam, videlicet ne sementes quas sevistis, & quæ nascuntur, pariter sanctificentur, hoc est pariter decimæ & primitiæ eorum reddantur, voluit Deus enim diversis temporibus decimas eorum reddi, sicut diversis temporibus colliguntur. Utilitas autem juxta literam manifesta est in hoc, quia collectio sementis non posset fieri absque detrimento vineæ vel periculo. Ridiculum autem est in hoc dominum voluisse consulere populo suo, consulere in quo nullo consilio indigebat. Cuilibet enim manifestum erat detrimentum hujus atque periculum. Causa igitur in hoc fuit idolatria Cereris, & Bacchi, quorum cultores suis vineis culturas conjungebant, atque miscebant, sic & fructus quos de beneficio eorum se obtinere credebant, in eodem agro conjungere consueverant, causa autem in hoc erat, quia in eadem terra radices habent vites & fruges, & ex eadem nascuntur & nutriuntur. Volebant igitur Cererem & Bacchum & cultu, & operibus sociare. Attende autem, quia generaliter dictum est Levit. 19. Agrum non seres diverso semine. Et iterùm, veste quæ ex duobus contexta est, non indueris, & hoc propter causas, quas diximus. Ista autem repetitio insinuat nobis legislatorẽ, non parùm erroris, atque periculi intellexisse in conjunctionibus hujusmodi: non enim propter literalem utilitatem solummodò prohibitiones earum repetivit, ex quo satis intelligitur propter idolatriam Cereris & Bacchi, vel stellarum eas tam studiosè prohibuisse.

Prima. *Secunda.* *Tertia.* *Sacra Martis & Veneris.* *Cocogræcus.* *Quarta.* *Imaginatio.* *Quinta.* *Sexta.* *Superstitio gentilium.* *Vestis ex lana & lino contexta.* *Elementorum cultus.* *Astrorum cultus.* *Deut. 2.* *Ceres & Bacchus.* *Levit. 19.*

CAPUT XIV.

Generaliter docet quomodo Deus filios Israel voluit ab omni idolatria purgare & ab omni impietate liberare, & sibi mirabili quodam fœdere copulare, ac desponsare, quod probat per ipsam legem, & prophetas.

De utilitatibus verò festorum quæ præcepta sunt in lege celebrari, nos aliquid scribere non oportet, cùm ipsa serie textus expressæ sint sicut festivitas paschalis in rememorationem liberationis ab

Ægyptia servitute cum tota solemnitate sacrificij agni paschalis, & observatione azimorum. Similiter festivitas scenophegiæ hoc est tabernaculorum in rememorationem habitationis filiorum Israël quâ in tabernaculis habitaverunt in deserto quadraginta annis instituta est, videlicet ne oblivione deleretur mirifica illa, & magnifica beneficentia Dei de cordibus filiorum Israël, quibus eos in deserto quadraginta annis pavit, vestimenta eorum, & calciamenta illæsa servavit, aliaque magnalia misericordiæ suæ, quæ ipsis in eodem deserto exhibuit hac solemnitate, quasi scriptura quadam populorum, in memorabili fortissimo retineretur. Hæc igitur pauca de multis, quæ dici possent de his quæ absurda videbantur in lege, aperiunt tibi viam litteralium rationum, sive causarum in singulis eorum; nunc verò dicemus sermonem universalem, per quem omnia, quæ de his diximus, & clariora tibi fient, & certiora: dicemus igitur in primis, quia ex ipso textu legis, & prophetarum apparet, quia Deus populum illum non solùm ab errore & impietate idolatriæ, cæterorumque vitiorum contaminationibus mundare voluit, & ad se convertere, immò etiam spiritualiter desponsare sibique mirabili fœdere copulare, sicut expressè legitur in secundo Oseæ. Indicate matrem vestram, quia non ipsa uxor mea, & ego non vir ejus. Et iterùm in eodem ejusdem. Sponsabo te mihi in sempiternùm, sponsabo te mihi in justitia, & judicio, & misericordia, & miserationibus, & sponsabo te mihi in fide. Fornicationes verò, & adulteria contra istud matrimonium, vocat idolatriam, abominationes, in eodem, & in primo ejusdem: Similiter Isaiæ legitur. Quis est liber repudij matris vestræ, quo dimisi eam. In lege verò multoties replicat quod est fortius, ubi vocat se Deum zelotem & æmulatorem videlicet, Exo. 15. Non adorabis inquit ea neque coles ego sum dominus Deus tuus fortis zelotes, zelus autem propriè, vehemens amor est in propriam uxorem, quo alium accedere ad eam non patitur, nec aliquid suspectum habere cum illa, hoc est nec ad tactum, nec colloquium, nec nutum, nec signum, neque appropinquationem ad illam, quæ occasionem dare possit adulterio. Meritò ergo ista duo adjunxit Deus in ipso exordio legis suæ, videlicet idolatriæ adulterium & mariti zelum, zelique magnitudinem, ut uxorem deterreret ab adulterio. Non sufficit autem zelanti marito, ut uxor ejus declinet adulteria, nisi declinet, & adulterij species, & suspiciones, omnesque ejusdem occasiones. & propter hoc superaddit Deus in 23. Exodi. Destrues aras eorum & confringes statuas eorum. Si enim remanerent, remaneret ipsa species idolatriæ, viderentur enim coli idola, ubi aras, & statuas haberent. Insuper aræ eorum & statuæ occasionem dare possent populo Dei ut ad idolatriam rediret, propter hanc etiam causam subjunxit ibidem. Non inibis fœdus cum eis, neque diis eorum, non enim habitent in terra tua, subaudi idolatræ vel idola, ne fortè peccare te faciant in me. Expressè ergo hîc dicit Deus, quâ de causâ nec idolatras, nec idola permisit habitare in terra filiorum Israël, videlicet ne convictus eorum & colloquia, aut exempla, populum Dei corrumperent, & à castitate hujus spiritualis matrimonij in tantæ impietatis adulterium inducerent, propter hanc eandem causam dixit eisdem. Deuter 7. Non concupisces argentum & aurum de quibus facta sunt, neque assumes ex eis tibi quicquam, ne offendas &c. Sub prætextu enim retinendi hujusmodi aurum, & argentum posset quis servare statuam. Præterea ipsum metallum, quod aliquandò in idolis adoratum fuerat, posset ex hac causa videri alteri aliquid adhuc habere numinis vel sanctitatis ampliùs, quàm aliud

Scenophegia. — *Osee 2.* — *Deus zelotes.* — *Exod. 23.* — *Spirituale matrimonium.* — *Deut. 7.*

A B C D

metallum. Has ergo occasiones voluit removere dominus, ne essent in læsionem castitatis, quam dominus zelabat in populo suo, propter hanc eandem causam occidi jussit maleficos, hoc est incantatores. Incantatio enim non est sine idolatria, etsi enim sint opera quædam miranda quæ naturaliter fiunt, sicut subita generatio ranarum & pediculorum, & multa hujusmodi, non tamen incantationes dicenda sunt, neque dicuntur, immò operationes naturales sunt, & scientia earum una est de undecim partibus scientiæ naturalis, in qua nihil adjutorio dæmonum fit, propter hanc eandem causam prohibuit consuli ariolos, observari somnia, & auguria, & ne inveniretur in terra Israël maleficus, aut incantator, aut qui divinos consuleret: omnia enim ista declinant, & reducunt in idolatriam. Hac eadem de causa præcipit ut vir, in quo phitonicus spiritus esset occideretur, & etiam mulier, ne per divinationem phitonicam, in Apollinis idolatriam declinaret. Speciem verò idolatriæ eodem zelo prohibuit. Levi. 19. dicens. Neque in rotundum attondebitis comam, nec radetis barbam, & super mortuos non incideritis carnes vestras, neque figuras vestras, neque figuras aliquas, aut stigmata facietis vobis. Nec in coma nec in barba voluit apparere speciem idolatriæ, illa enim faciebant idolatræ sicut incisiones super mortuos, propter placandum Deum inferorum, & tunc erat idolatria vel ut vehementiam doloris de morte carorum suorum exprimerent, quod adhuc multi faciunt in morte carorum suorum, quod utique est de reliquiis sacrorum, & idolatræ Plutonis Stigmata verò, & figuras adhuc etiam Christiani faciunt & deferunt, & vocant eas brevia, & in propriis corporibus, & in cartis & in rebus aliis videlicet metallis, quæ omnia aut idolatria una sunt, aut idolatriæ species, aut ipsius reliquiæ detestandæ & Christianæ religionis adversæ. De his autem omnibus loquimur in sequentibus, videlicet in declaratione idolatriæ, & ejusdem destructione. Hic ergò est sermo universalis, quæ prætermittendum diximus, & radix communis ex qua declaratur tibi, propter quod unumquodque talium prohibitum est, videlicet zelus & æmulatio Dei. Omnia enim hujusmodi quæ videntur absurda in lege, aut enim adulteria sunt contra matrimonium spirituale, quod diximus, aut species seu similitudines adulteriorum, aut suspiciones, aut occasiones, aut reliquiæ ipsorum: zelotypi autem, & æmulatoris mariti non est dubium quin sit omnia hujusmodi uxori interdicere, & ab eadem avertere, urgente scilicet zelo, sive æmulatione quam habet in uxorem. Apparet igitur quia zelus Dei causa est propter quam prohibita sunt hæc omnia, causa inquam urgentissima; hàc igitur de causa videlicet de zelo, & æmulatione, qua zelabat hujusmodi uxorem, sic debebat prohibere hoc, sicut debebat esse zelotes seu æmulator, & sic decebat eum ista prohibere sicut decebat eum esse zelotem aut æmulatorem. Jam igitur dedimus tibi causam universalem, propter quam & debitum & decens fuit, ut talia prohiberentur: ita ut cùm interrogatus fueris quid fecit, ut prohiberentur hæc omnia, confidenter respondere possis, quia zelus domini exercituum hoc fecit, quo nihil ad adulterium pertinens in sponsa sua voluit sustinere. Et cùm inspexeris diligenter textum legis per singula fiet tibi magis clarum, quod diximus. Nunc verò addemus tibi declarationes alias, & rationes in idipsum. Dicemus ergò, quia populo adeò prono adeóque facili ad idolatriam, quo malo, videlicet malo idolatriæ, nullum erat eidem perniciosiùs, nullum ut ita dicamus familiariùs. Ipse verò nulli magis subditus aut magis obnoxius consulendum erat pro tanta infirmitate, tantaque recidivandi pronitate. Et ipsum tantum malum omnisque

Arioli divinatores. — *Stigmata & signa non portanda.* — *Bona zelotypia.* — *Populus Israël pronus ad idolatriam.*

sequela ejus præcidendum fuit, & omnis ejusdem occasio. Omnia autem quæ nominavimus, aut ipsum malum erant, aut ejus occasiones; quare necessariò omnia interdicenda populo illi. Ampliùs. Quia in Dei præceptis nihil inutile esse possibile est: multa autè de præceptis, & prohibitionibus absurda & inutilia essent in lege juxtà litteram, nisi propter antè dictas causas præcepta vel prohibita essent. Juxtà litteram igitur his de causis præcepta, vel prohibita sunt, quia si juxta litteram verisimiliores causæ inveniri non possunt, quàm istæ quas nominavimus, quæ dubitari non possunt, justissimæ fuisse ac rationabilissimæ. Credendum igitur est nobis in parte ista. Ampliùs. Cùm isto tempore quo erumpunt sapientiæ cælestis abyssi, sicut legitur Prover. 4. Et repleta est terra scientia domini, sicut aquæ domini maris operientes, ut legitur Isaiæ 11. Cùm inquàm isto tempore quo dicitur populus à Deo eruditus esse, similes præceptiones & prohibitiones apud nos propter similes causas justè ac rationabiliter fiant, quantò fortiùs novitio illi populo. & insaniæ idolatriæ innutrito, ipsique adhuc populo utpotè indè exeunti talia, & ex talibus causis injungenda erant, verbi gratia: Si quis vellet apud nos die sabbati cessare à servilibus operibus, etiam ut vacaret orationi, non sustineret hoc Ecclesia, & hoc propter speciem Judaïsmi; & si consuetudinarius esset, durè in eum vindicaretur. Quid ergò mirum, si omnis species idolatriæ tunc temporis prohibebatur populo illi, quandò species Judaïsmi ita damnatur apud nos? Eodem modo si quis diem veneris solemnem vellet ac festivum, corriperetur ab Ecclesia, & prohiberetur omninò quacunque intentione istud faceret propter speciem Saracenicæ superstitionis. Juxtà hunc modum invenies alias multas præceptiones, & prohibitiones ex hujusmodi causis, & similibus factas esse. Multò fortiùs igitur faciendæ fuerunt hujusmodi prohibitiones & præceptiones, nondùm extincta in populo Israel, immò adhuc fervente idolatriæ vesania, & apud nos etiam auguria, veneficia, & incantationes, omneque hujus maleficium eisdem de causis prohibita sunt. Vides etiam quòd, quia si quis vellet singulis diebus lavare genitalia sua, & in hoc esset consuetudinarius, corriperetur graviùs, & desistere compelleretur. Similiter si quis vellet adorare ad Aquilonem hodie, vel ad Occidentem, superstitiosus haberetur, nec sustineretur ab Ecclesia: eodem modo si quis vellet ante arborem flectere genua, & adorare etiam creatorem consuetudinariè, suspectum hoc haberet Ecclesia, propter antiquam idolatriam, quæ sub arboribus, & antè arbores solebat exerceri. Meritò igitur populo in idolatria enutrito, & ab idolatris circumquaque circundato interdictæ sunt suspectæ vicinæ idolatriæ observationes. Nos autem ostendemus in sequētibus in tractatu de idolatria, quòd observationes somniorum, auguriorum, constellationum, sternutationum obviationum dierum, & horarum; item figurarum, stigmatum, caracterum, imaginum, & impressionum, atque strenarum, non solùm vicinæ idolatriæ sunt, sed etiam vera idolatria, cùm radicitùs & intimè fuerit perscrutata.

Populus Israel rudis erat.

Superstitio omnis fugienda.

Strenæ sapiunt idolatriam.

CAPUT XV.

Ostendit Moysen prophetam, & Legislatorem sapientissimum nihil præcepisse absurdum, ac ridiculum populo Israëlitico sibi commisso. & ideo omnia ejus præcepta justissimas causas habuisse, etiam intelligentia literali.

Licet autem ex his clarum tibi sit, & meritò, quia juxtà litteram intelligenda sunt ea, quæ absurda

E videntur esse in lege, & quia causas habent justas ac rationabiles suæ præceptionis, & suæ prohibitionis, & quia tempus id, & populi ruditas, & ineruditio, idolatriæque proximitas, ac vicinitas, præcepta, & prohibitiones hujusmodi requirebant. Ostendimus etiam tibi, quia magna pars eorum etiam apud nos extant, sicut prohibitiones observationum superstitiosarum, quas proximè enumeravimus, & quia etiam tales præceptiones & prohibitiones fiunt apud nos propter speciem Judaïsmi, & Saracenismi, aliarumque superstitionum suspiciones; & propter hoc meritò ex similibus causis similes præceptiones, & prohibitiones primitivo illi populo, & idolatriæ innutrito, & circumquaque obsesso, multò fortius faciendæ fuerunt: nunc verò dicemus quòd si hujusmodi non haberent literalem sensum, sive intelligentiam, multa inconvenientia, multaque absurda viderentur. Horum primum est, quia ipse legislator barbarus fuisset, & ipsa lex barbara quantùm ad hoc, cùm non
F intelligerentur à populo illo. Quid autem stultius sentiri potest de propheta sapientissimo, & legislatore, quàm ea locutum fuisse populo, & servare mandasse, quæ populus non intelligeret? quid autem erat hoc quàm populo illudere, ipsumque irridere? Amplius. Cùm dux & doctor populo illi datus fuerit, qualiter implebat doctoris officium, cùm ipsam legem ad populum ferebat, cùmque docere debebat, eis non exponeret & edissereret? Quid aliud erat hoc facere quàm populum in errorem inducere? proponere namque mandatorum literam, literalem intelligentiam non habentem, & hoc ipsum populo non exponere, nihil aliud est, quàm populum in intelligentiam literalem, ubi ipsa omninò non est, inducere, vel rudem populum, & omninò indoctum ad derivandam intentionem literali velamine absconditam, & adumbratam cogere: ut quid enim vir tam sapiens tamque fidelis populo, quem docendum susceperat, intelligibiliter loqui nolebat? Simul igitur & fraudem doctrinæ fa-
G cere videbatur, dum eam abscondebat, & simulatio erat doctrinæ, quantùm ad hujusmodi, non doctrinæ veritas, quod erga populum faciebat. Præterea mirabiliter abutebatur sermone, seu loquela in hujusmodi, sermo siquidem interpres animi est: sermo autem ejus quantùm ad hoc non interpres erat animi sui, sed magis absconditor, & celator. Amplius. Tot & tanti doctores legis præcesserunt in populo illo, & in isto errore populum reliquerunt, nihil omninò super hoc loquentes, & de alio intellectu, quàm de literali populum omninò non admonentes? Amplius. Ipsi prophetæ absque ulla dubitatione, si alia intelligentia quàm literalis erat his, cùm ad corrigendum populum missi fuerint à Deo, quomodò ab isto errore inter alios illum aut non correxerunt, aut de eo mentionem aliquam non fecerunt. Quod si quis dixerit, quia talibus præceptis & prohibitionibus non lo-
H quebatur lex populo illi, sed populo novo, videlicet Christiano, cui talium spiritualis intelligentia servabatur; contradicit expressè Apostolus in 3. ad Rom. Scimus quia quæcunque lex loquitur, his qui in lege sunt loquitur. Amplius. Quæ necessitas erat ut nobis lex tunc spiritualem intelligentiam loqueretur, cùm nondùm eramus? postquàm autem ædificata est Ecclesia Christiana, non fuit necesse, ut lex in umbra illa figurarum nobis loqueretur, cùm ipsa evangelica veritas ad nos nuda & aperta venisset. Modis igitur omnibus necesse est talia literalem intelligentiam habuisse; improbabile namque valdè est totum populum Judæorum, qui sel ola totius legis jam tot millibus annorum fuit, totusque in eadem à maximo usque ad minimum doctus fuerit atque studuerit, errorem istum non deprehendisse, & tam diu velut hære-

Judaïsmus.

Bonus legislator.

Nota. Apostolus.

ditarium tenuisse, & ad posteros transivisse; siquis autem quærat, quomodò hodie ipsi Hebræi ista norunt quæ diximus & scripsimus de hujusmodi absurditatibus? respondemus, quia tempore suæ præceptionis & prohibitionis notissima erant sapientissimis: rudibus autem & indoctis facillimè cognoscibilia propter notitiam idolatriæ, & superstitiosarum consuetudinum gentis Ægyptiæ, & aliarum gentium quæ eidem populo vicinæ erant. Periit autem ab Hebræis ista scientia, tùm longitudine dierum, tùm afflictione, & dispersione eorum, tùm etiam negligentia studendi in lege, quam negligentiam, partim avaritia, cui admodùm dediti sunt, partim amor alienæ philosophiæ induxit.

Scientia legis periit in Hebræis.

CAPUT XVI.

Probat testimoniis legis legem ipsam, non tantum litteralem intelligentiam, sed etiam spiritualem habuisse, ac interiorem. Ideo dicit legem esse multiplicem, propter sensus varios, & mysticos. Vide in hac parte maximas laudes sacræ scripturæ.

ET quoniam jam defendimus, & declaravimus litteralem intelligentiam legis, in his in quibus absurda penitùs, & nullatenùs possibilis videbatur. Patefaciemus post hæc quia non solùm litteralem intelligentiam habet lex, sed etiam spiritualem multiplicem à Deo, vt omninò intellectus illuminativus, & ædificativus animarum, qui ex eâ elici potest, in eâ necessariò sit: & primùm ostendemus hoc ex ipsius legis, & prophetarum testimoniis. Legitur siquidem Deuteron. 4. Hæc est enim sapientia nostra, & intellectus coram omnibus populis, ut audientes universi præcepta hæc, dicant, en populus sapiens, & intelligens, quis enim propter litteralem intelligentiam solam, legis sapientem & intelligentem censeat populum illum, præsertim cùm etiam parvuli Hebræorum illam doceantur à patribus suis, & hoc ex mandato Dei; prætereà, si nihil haberet intimæ intelligentiæ lex, non haberet apud eam locum scrutatio: quid ergo esset dicere? Beati qui scrutantur testimonia ejus. Et iterùm. Scrutabor legem tuam? Scrutata enim in animalibus intestina vel interiora sunt. Ampliùs. Si non haberet nisi exteriorem istum sensum lex, quare David orasset ad Deum? Revela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua; cujus enim oculi adeò velati sunt, vt ista exteriora legis videre non valeat, quæ ut diximus etiam parvulis ostenduntur? Ampliùs. Quæ sunt ista mirabilia de lege tua? quid enim admirationis habet carnificina sacrificiorum, inspectio leprarum, & infinibilis circuitus expiationum. Ampliùs? Mandata, judicia, testimonia, totaque fabrica tabernaculi, totaque supellectilia ejusdem? quid inquam habent admirationis hæc omnia exteriùs? quid philosophicæ subtilitatis? quid sapientialis profunditatis? nunquid propter hæc considerανda exteriùs vir prophetici spiritus David, qui super senes se intellexisse gloriabatur, petebat revelari oculos suos? Ampliùs. Quem intellectum petebat sibi dari, cùm dicebat: Da mihi intellectum ut discam mandata tua? Naturalem intellectum habebat, qui utique sufficientissimus est ad omnem litteralem legis intelligentiam. Sublimiorem intellectum igitur petebat: ergò habent hæc mandata legis sublimiorem intelligentiam quàm litteralem. Ampliùs. Qualiter beatum dicit David virum, qui in lege meditatur die ac nocte: cùm meditatio exteriorum de his quantùm ad majorem sui partem etiam onerosa & tediosa videatur. Quòd autem multiplex sit lex, non multitudine mandatorum, quia hoc ridiculosum esset dicere: expressè legitur Job 11. utinàm Deus loqueretur tecum, & aperiret labia sua tibi, ut ostenderet tibi secreta sapientiæ, & quàm multiplex sit lex ejus. Quòd enim multiplex sit multitudine mandatorum, ostensione non indiget, similiter Oseæ 8. Scribam eis multiplices leges meas. Ut autem ad unum dicamus, manifestum est, quia liber legis totius, vt etiam libros prophetarum comprehendat, toti populo Hebræorum datus est, ut in eo totus erudiretur, & doceretur. Inconveniens autem est, & omninò supervacuum, rudibus, & etiam doctis eandem lectionem proponere. Quis enim magister hoc faciat in schola sua, ut non unicuique discipulorum suorum pro captu ipsius, sive capacitate lectionem proponat? Quantò magis omnium eruditor Deus in schola sua in qua tantus populus erudiendus, & docendus erat, unicuique de populo, prout capacitati ejus congruebat, lectionem proposuit? ergo & rudibus initialia, & provectis ulteriora, & doctis sublimiora proposuit. Et iterùm, quia in eis quæ docti erant diversi gradus inveniebantur, ita ut alij essent eminentes, alij eminentiores, & in his etiam multa varietas; necessariò provisum est omnibus in schola Dei de convenienti unicuique doctrina. Non autem provisum est eis sic per unicam lectionem: provisum igitur est eis per tantam varietatem, ac multitudinem lectionum; non autem est eis provisum nisi in uno libro, qui solus in schola Dei legebatur: in illo igitur libro congessit Deus tantam varietatem, ac multitudinem lectionum quantam requirebat varietas, & multitudo lectorum. Ampliùs. Quoniàm doctrina cibus est intellectus, & doctor dapifer est, ministrans hujusmodi cibum, schola cænaculum, liber mensa: mensam autem Dei refertissimam necesse est esse ferculorum mensæ congruentium, & convivis. Quid enim divinæ largitati, ejusque divitiis, magis indecens est, magisque repugnans, quàm mensam ejus diminutionem vel defectum pati, aut in abundantia ferculorũ, aut in varietate seu multitudine; ad satietatem igitur convivarum, & deliciis refertam oportet esse mensam Dei varietate, ac multitudine ferculorum. Fercula autem intellectus, quibus reficitur mens humana per doctrinam, intelligentiæ sunt, & expositiones eloquiorum. Tanta igitur est in Dei eloquiis varietas, ac multitudo intellectuum, & expositionum, quantam requirit varietas ac multitudo reficiendorum. Quare quicquid indè mordere, sive exugere potest quicunque convivantium, totum ibi appositum est. Idem auté est indè mordere & exugere aliquid, quod est indè elicere. Manifestum igitur est quòd intendebamus, quia omnis intellectus illuminativus animarum, qui ex lege elici potest, in eadem est. Hæc autem plenitudo, & varietas ferculorum melius innotescet tibi masticando, id est discutiendo, & comedendo, id est intelligendo, quàm enarrando; ita ut verè cognoscas sapientiæ cœlestis artificio congesta esse in unum volumen sacræ scripturæ ea eloquia, quæ humanæ mentis refectiones innumerabiles contineant. Sicut legitur Proverb. 13. Multi cibi in novalibus patrum. Et ubi rectè & propriè ac diligenter exponuntur propter sensus, qui indè eliciuntur, apertè videas dicta esse. Apparebit etiam tibi ipsa scriptura, velut minera esse, venas habens omnium metallorum, & lapidum: undè & ferrum trahitur ad conterenda dura corda, ad ea fabricanda in vasa utilia, in vasa belli, in lanceas, scilicet gladios, & sagittas. Deindè aurum nobilis ac pretiosæ sapientiæ ad ditanda eadē corda & exornanda. Deindè argentum suaviter sonans, puræque & examinatæ eloquẽtiæ. Deinde gemmæ vernantes, ac coruscantes virtutum nobilium: istos autem thesauros in ea inveniunt qui in ea quæ-

Lex etiam spiritualis. *Patri legem discebant ex precepto Dei.* *Psal. 118.* *David.* *Nota diligenter.* *Lex multiplex.* *Gradus scientiæ.* *Mensa Dei varijs ferculis abundans.* *Eloquia Dei.* *Laus sacra scripturæ.*

runt. Sicut legitur Proverb. 2. Si quæsieris eam, quasi pecuniam, & quasi thesauros effoderis illam, qui in ea, ut operarij minerales laborant, quærendo scilicet, & effodiendo in ea prænominatas divitias: vacuos autem & inanes reliquit eos, qui volunt videri ejus operarij, & tamen in eâ operari recusant: propter hoc dictum est Sapientiæ 7 Infinitus est in ea thesaurus hominibus. Videbis etiam eam esse velut hortum deliciarum, immensam varietatem arborum, foliorumque & fructuum habentem animabus, non solùm amœnissima umbracula foliorum, sed etiam fructuum suavissimas refectiones præstantem. Invenies autem indubitans cellam vinariam ad jucundandum, & inebriandum bibentes. Cellam pigmentariam ad confortandos, medicandos, & deliniendos comedentes: cellam unguentariam, ad decorandos, aromatisandos, medicandos, sanctificandos, & exaltandos in reges & sacerdotes ejus unguentis uti volentes. Deinde secretarium divinorum consiliorum sanctuarium, res sacratissimas custodiens, & eas dignis & mundis solis largiter exponens.

Laus ampla.

CAPUT XVII.

Quatuor sensus non literales, quatuor modis fieri subtiliter explicat, & probat, & alia quadam de sensibus mysticis affert, atque similitudinibus, & parabolis, qua passim occurrunt sacras literas legentibus.

QUIA verò nonnullos offendunt, & graviter scādalisant sacræ scripturæ hujus expositiones, undè & abusivè impositiones eis potiùs vidētur, quàm expositiones quædam earum; laborabimus paucis, ut eis super hoc satisfaciamus. Scito igitur, quia significationes non literales quatuor modis fiunt. Primùm facto ipso, videlicet cùm res ad hoc factæ sunt, ut significent sicut factum illud Isaiæ, quo ivit nudus, & discalciatus. Et factum Ezech. quo fecit sibi vasa transmigrationis, &c. Quæ utique ad hoc facta sunt, ut significarent. In his ergò manifestum est, quia alia significatio, quàm literalis, quærenda est in eis: propter hoc dixit Isaias in 8. Ecce ego & pueri quos dedit mihi dominus in signum, in portentum, &c. Similiter & Ezechie. in 4. Signum est domui Israel. Et iterùm, Ego Ezechiel portentum vestrum: Et apparet in eodem capitulo per totum, quia quicquid factum est in Ezechiel, significabat mala quæ futura erant domui Israel. Secunda significatio est dicti, quando videlicet aliquid dicitur ad significandum expresse, sicut illud Ezechie. 17 Aquila grandis magnarum alarum, &c. Et propter hoc vocatur ibidem ænigma, & parabola, & istæ duæ significationes neminem offendunt: cùm enim exprimitur in scripturâ de facto quocunque quod ipsum fiat, vel factum sit ad significandum, & de dicto similiter quod ad hoc dicatur vel dictum sit, ut significet aliud quàm literalis sensus habeat, nemo offenditur, si aliud in his quàm literalis sensus habeat requiratur. Tertius modus est secundùm consequentiam, quemadmodùm dicimus: quòd ubi corporalis, & exterior idolatria prohibita est, intelligitur secundùm consequentiam prohibita spiritualis, & iste intellectus similiter neminem offendit: cùm enim diximus, quia ubi Deus prohibuit adorari idolum aureum, quod utique similitudinem aliquam habet viventis & adjuvare valentis, insinuavit, & intelligi dedit se nolle quòd aurum nudum, hoc est absque formâ idoli adoraretur; & propter hoc prohibitio avaritiæ secundùm consequentiam in illa prohibitione intelligitur. Est enim avaritia idolorum servitus: sicut legitur in 5. ad Ephesios; similiter & ubi prohibuit falsum testimonium dici contra proximum in causa modica pecuniaria, prohibuit per consequens & in causa famæ, cùm fama pretiosior sit pecunia: eodem modo ubi prohibuit, ne ligaretur os bovi trituranti, prohibuit per consequens, ut operarius non fraudaretur cibo suo. Si enim hanc æquitatem voluit servari in bobus ut collaborantes etiam comederent, multò fortiùs in hominibus, hunc modum significationis, quilibet intellectus recipit. Quarta significatio est per similitudinem rerum, quæ non ad hoc factæ sunt, ut significent. & hæc est quæ multos offendit, & propter hoc quia abusivum eis videtur res ad signa trahere, quæ non ad significandum factæ sunt, quale est id Hieremiæ 8. Nunquid sicut facit figulus iste non potero vobis, domus Israel, ait dominus. Dissipatio enim vasis quæ priùs fiebat, & formatio vasis alterius factæ sunt ut significarent; & cùm eis ad significandum usus est Deus, neque offenderetur quis audiens hujusmodi expositiones, seu interpretationes, si diceretur ei hoc modo. Quemadmodum dicit dominus. Nunquid non sic facere vobis potero? ubi de significatione nihil locutus est, sed de similitudine tantùm. Quemadmodùm & Hieremiæ tertio, non dixit quicquam de significatione, sed similitudinem & modum tantùm expressit dicens. Quomodò si mulier contemnat amatorem suum, sic contempsit me domus Israel. Non dixit, quia contemptus hujus mulieris significaret contemptum filiorum Israel, nec dixit, quòd amator hujus significaret ipsum, neque dixit, quòd dissipatio, aut reformatio vasis prophetia esset, vel parabola ejus quod ipse operatus esset in populo Israel, vel quòd figulus esset figura ipsius, sed expressit modū seu similitudinem notā inter opus figuli & opus suum, & inter factum mulieris contemnentis amatorem suum, & factum populi Israel: quomodò si loquerentur sacri expositores, & doctores in allegoriis, & tropologiis suis, etiam anagogicis interpretationibus, & scripturæ satisfacerent, & audientium sive legentium intellectus non offenderent. Sed quia dicetur tale quid, significat tale quid, & est figura seu prophetia, aut parabola talis rei, cùm alterum propter alterum significandum, nec factum, nec dictum videatur, offendunt graviter audientes. Quemadmodùm se habet in facto David & Uriæ, quod legitur in 11. & 12. Regum; ubi dicunt quòd David qui utique proditor erat in facto illo, & adulter, atque homicida significat Christum, Urias autem vir sanctus & fidelis, diabolum. Et iterùm adulterina illa copula Davidis de Bersabee, proditione, & homicidio execrabili significat sanctissimum matrimonium, & immaculatissimam copulam Christi & Ecclesiæ de gentibus; quæ auribus multorum multam indignationem ingerunt, fidemque sacratum expositionum, aut penitùs in eis abrogant, aut multùm lædunt. Primùm, quia istud non est factum ad significandum, nec verisimile est multis, quòd propter hoc sit scriptum. Si autem ita dicerent, quomodò rex David Bersabee adamavit, & pro amore ipsius mortem viri procuravit, quomodò illam regali connubio honoravit, & regali solio exaltavit: sic rex cœlorum Christus dominus synagogam adamavit, & procurata morte magistratus, seu principatus ejus, cui velut marito suberat, eam connubio suo spirituali honoravit, & cœlestis regni solio sublimavit. Si inquam de modo tantùm aut similitudine mentionem facerent, & ipsam similitudinem decenter, ac diligenter prosequentes exponerent, absque offensione ulla audientium hoc fieret. Eodem modo de Ecclesia, de gentibus, quòd procurata morte diaboli, morte scilicet spirituali, cui velut marito suberat; undè & vocabat ipsum Bahalim, quod interpretatur vir meus, quod sic & sic ei fecit, non solùm pacificè, sed gratanter etiam audiretur: verbum ergò significandi, est quod in parte ista graviter offendit auditores atque lectores. Quamquàm verum sit, quòd omnium duorum similium,

Primus modus. *Secundus. Ænigma Parabola.* *Tertius.* *Avaritia.* *Deut. 25.* *Quartus per similitudinem.* *Similitudines.* *Allegoria. Tropologia. Parabola.* *Similitudo impropria.* *Similitudo recta.*

similium, quorum alterum est intellectui nostro propinquius, nobisque notius; signum naturale est id minus noti, atque ab intellectu nostro remotioris. Signũ inquam est naturale illius, & velut liber in quo legitur, unde & quasi natura docente, altero ad alterum declarandum utimur: hoc ergo modô sacri doctores, & expositores, sanè & absque offendiculo ullo dicere possunt, quia factum illud de Bersabee factum significavit ecclesiæ de gentibus, significavit propria similitudine, tanquàm naturali designatione Licet autem spiritui sancto, & scriptoribus ejus notioribus similibus uti ad minus nota significanda & declaranda. Secundò, propter rerum multam dissimilitudinem & nimiam, ubi magis violenta est significatio in ipsis, quàm rerum significatarum expositio. Et in hoc errant imperiti multi, qui nesciunt qualiter tractandum sit verbum veritatis, sed ingenium suum, ut ait Hieronymus, facere nolunt ecclesiæ sacrificium; & propter hoc dixit super Abac. Tropologia libera est, & his tantum legibus circunscripta, ut pietatem sequatur in intelligentiæ, sermonisque contextu, nec in rebus multùm inter se contrariis violenta sit copulandis Tertium, est ignorantia explicandi, prosequendique similitudines, ex quo defectu accidit, & illud quod diximus, ut non credatur expositionibus, maximè ubi ex similitudine potissimùm significant. Cessante namque in his rerum similitudine, cessat & significatio apud audientes. Quartum, est ignorantia ejus videlicet quòd solùm in negotio significat, sicut accidit in somnis quæ exposuit Ioseph in 40. & 41. Genesis. Tres enim propagines, & tria canistra panum propter numerum tantùm significaverunt tres dies, de quibus ibi agitur, & solus ternarius, quantùm ad dies illos significat. Erraret enim intolerabiliter qui canistra, vel propagines, in significationem dierum detorquere vellet; propter hoc dictum est, quia sacra scriptura est velut cithara, in qua non omnia sonant. Dicemus autem tibi super hoc sermones universales duos. Primùm, quia tanta est continentia seu consentus sacrorum cum his, & in his significationibus, ut nullomodò videri possint, nisi divinæ sapientiæ artificio in unum volumen collecta. Universaliter enim expositiones salutarem doctrinam resonant, & in eis admirabiliter sibi consonant, quibus utitur ecclesia sanctorum. Non igitur casu factum est, ut ita ordinaretur, ut ita sibi invicem consequens, & consona esse in tanta varietate expositionum sacra scriptura, ut absque ulla discrepantia in unam concordiam sacræ doctrinæ concordarent omnes ejusdem libri, omnesque librorum partes, ut unam veritatem catholicam, ac salutarem concorditer resonarent: universalitas enim in rebus omnibus signum est providentiæ & artis. Secundùm est, quia quemadmodùm ex Dei bonitate factum est. & absque ulla dubitatione credendum, ut omnia opera sua fecerit, propter omnem bonum usum, & utilitatem, quæ ex eis quacunque industria elici possunt: sic omnia dicta sua sive eloquia propter omnem bonum usum, & utilitatem, quæ ex eis quacunque industria elici possunt, & dicta voluit esse, & scripta. Quare propter omnem illuminationem intellectus humani, ac propter omnem ædificationem ecclesiæ suæ, quæ inde elici possunt, ea voluit esse, & dicta, scripta: propter omnem igitur intellectum ad eruditionem nostram salutarem pertinentem, qui inde elici potest, voluit ea dicta esse & scripta. Attende igitur diligenter istas duas radices, & videbis evidenter non humano sensu, non fortuito casu sacram scripturam editam esse & scriptam seu ordinatam, sed sapientiæ cælestis artificio admirando. Videbis etiam ad magisterium divinæ pietatis pertinere, ut omnes

Sensus spiritualis. *Tropologia violenta.* *Scandalosa similitudines.* *Varietas expositionum.* *Universalitas.* *Sacra scriptura mirabili artificio constat.*

A libri ejusdem propter omnem eruditionem, & ædificationem, quæ inde elici potest, scripti sint. Alioquin restrictior esset intentio ejus in parte ista, quàm ejus largitas patiatur.

CAPUT XVIII.

Proponens destruere, & subvertere deliramenta legis Macometicæ & legis ipsius ridiculositatem, impossibilitatem & fraudulentiam aperire, quædam de ipso seductore, & audacissimo impostore Macometo præmittit, de gente Ismaelitica, de Nestorio, Sergio monacho, ipsius Macometi præceptore, deque Sarracenis, qui verè sunt Agareni: quia ex Agar per Ismaelem orti sunt.

B POstquàm autem auxilio Dei ostendimus intelligentiam litteralem legis Hebræorum, in his in quibus videbatur absurda, & nullomodò conveniens sapientiæ tanti prophetæ, nedùm sapientiæ Dei, & declaravimus omnes causas præceptionis & prohibitionis hujus, & hoc rationibus, exemplis, atque similitudinibus: & quia similis necessitas induxit ecclesiam Dei, ut apud eam pars hujus prohibitionis & præceptionis perpetuò staret, sicut prohibitio stigmatum, & characterum, seu figurarum, similiter auguriorum, & omnium divinationum, observationum, quæ quolibet modô vergunt in idolatriam; & patefecimus insuper, quia præter intelligentiam litteralem, in eadem lege est omnis intellectus ad salutarem eruditionem pertinens, qui ex ea elici potest non qui per quamcumque violentiam, litteræque repugnantiam eidem abusivè imponi potest. C Hujusmodi enim intorsiones scripturæ, non expositiones ejusdem sunt, sed abusivè impositiones; & quia divinæ bonitatis intentio fuit de scriptura sacra, ut omnis intellectus salutaris eruditionis, qui ex ea convenienter, ut diximus, elici posset, in ea intelligeretur; & quia per omnem hujusmodi intellectum ipse intellexit eam, quemadmodùm in omni creatura sua, intendit omne bonum, quod ex ea, sive per eam provenire potest intensiùs; & propter omne illud bonum creavit eam; sic & propter omnem hujusmodi intellectum sacram scripturam inspiràvit aut edidit. Postquàm inquam de his omnibus prout de divinæ largitatis dignatione excedimus, expediti sumus, accedemus juxtà promissum ad destructionem deliramentorum, & insaniarum Macometi, quæ nomen legis intolerabili abusione usurparunt: hanc autem abusionem induxit seducto populo per ipsum, & insipientium multitudinem, quæ ipsum ut prophetam & mendacissima figmenta ejus, ut legem suscepit. Scito igitur imprimis hunc fuisse de genere Abrahæ per Ismaelem, qui institutor gentis Arabum fuit, ut dicit Josephus, & ab ipso Ismahele, gens Arabum magnificanda accepit juxta promissionem Dei dicentis ad Abraham Genes. 16. Filium ancillæ faciam in gentem magnam, quia semen tuum est. Et iterùm ad Agar in eodem ejusdem. Surge, & tolle puerum & tene manum ejus, quia in gentem magnam faciam eum. Et iterùm ejusdem 1 . ad Abraham. Super Ismael quoque exaudivi te: ecce benedicam ei, & augebo & multiplicabo eum valdè, duodecim duces generabit, & faciam illum crescere in gentem magnam. Quæ promissiones implendæ pro parte videri possunt ex eo quòd legitur 7. Judicum de bello contra Madianitas: totus ille enim exercitus Madianitarum de gente Ismahel fuit secundùm narrationem Methodij. Antè tempora verò Caroli magni, adeò multiplicata est gens Ismahelitarum, adeòque dilatatum regnum ejus, ut & totam Hispaniam superiorem, totam provinciam, totamque Aquitaniam

Prohibitio characterum. *Deliramenta Macometica.* *Macometus de genere Abrahæ.* *Gen. 16.* *Nota.* *Gen. 17.* *Indic. 7.* *Gens Ismaelitica.*

& ferè usque ad Bituricam, & Andegaven. diœcesf. occuparent, donec misericors Deus per præfatum principem, usque ad fines regnorum Hispaniæ, quæ christianitas nunc eo auctore obtinet, bellis mirabilib⁹, & triumphis nobilibus eos expugnās diffugavit. In novissimis verò diebus dixit prænominatus martyr, filios Ismahelis exituros de deserto, tanta multitudine, & fortitudine futuros, ut toti mundo dominentur, & ipsum regnum christianorum occupent, & populum christianum peccatis facientibus, dira servitute opprimant, & affligant aliquot annis, donec misericors Deus populum suum respiciens visitet, & per regem christianorum tunc futurum de tanta eripiat servitute, subjiciens versa vice filios Ismahelis christiani populi servituti. Et hæc erit summa ac novissima gentis illius exaltatio, & altitudo: tanta enim virtute opprimetur & affligetur à populo Dei, quòd de cætero non adjiciet ut resurgat, juxta sæpè nominati martyris narrationem. Incepit autem pestis hujus tam ridiculosæ tamque perniciosæ sectæ, temporibus Heraclij Imperatoris vacillante tunc Romano Imperio, & ad occasum vergente, barbaris nationibus illud undique multiplici rebellatione concutientibus, regnis terrarum jugum ejus abjicientibus, & se erigentibus contra illud, à quo tempore, usque hodie, nec lacerari desiit, nec discerpi. Nec autem opineris ipsum fuisse Macometum philosophum, qui vocatus est albategin; hujus enim librum de astrologia, Plato Tiburtinus ex Arabico eloquio, transtulit in latinum, quæ libri illius nobilitas philosophica, atque profunda solùm nomen Macometi ipsum habuisse, commune tamen cum homine illo, ne dicam rusticano, sed ut ait quidam verissimè vaccino, atque porcino, comprobat evidenter. Absit enim, ut tantus philosophus ita desiperet, itaque peculariter sentiret. Creditur à nonnullis, quia iste Macometus à Sergio monaco Nestorij hæretici discipulo, seductus sit, & in hæresim illam ductus, qua contra divinitatem domini nostri Iesu Christi blasphemavit. Naturam enim divinam in Christo domino, & in Deo patre æternam generationem apertè, & sæpè negat in lege sua. Iste autem Sergius, postquàm damnati sunt Eutiches & Nestorius magister ejus in synodo constantinopolitana, pro eo scilicet, quòd duplicem naturam in Christo divinam scilicet, & humanam esse negabant, transtulit se in Arabiam, ubi vitam eremiticam simulans tantæ religiositatis, ac sanctitatis apparuit, ut Macometus ipsum habere doctorem voluerit, & illum Gabrielem Archangelum interdùm vocaverit, abscondens, & revelare non audens, quòd insanias, quas hominibus deceptis tradebat, ab homine didicisset. Has enim promissiones tenens gens Ismahelitarum ex traditione Ismahelis, speravit eas semper in aliquo gentis suæ adimplendas esse, quemadmodùm gens Hebræorum promissiones factas Abrahæ, Isaac & Iacob. Methodius autem martyr in libello revelationis suæ, quæ facta est ei in remotiore carcere oranti ad dominum, ut revelaret ei de primis & novissimis mundi ea, quæ scripta sunt in canone scripturæ, dicit istas promissiones factas de Ismahele impletas fuisse in Macometo, qui & Macometh. & blasphumo, & narradasch vocatus est; gens enim Ismahelitarum, & regnum, gens Arabum & gens Sarracenorum, sed nomen Sarracenorum falsò sibi usurpant à Sarra, tanquàm filij Sarræ per Ismahelem, cùm tamen nihil cognationis, sed solam adoptionem ad Sarram habent, sicut legitur Genes. 16. Alij autem dicunt eos vocatos Sarracenos à Sarram civitate, in qua primum, vel maximè gens illa, vel crevit, vel dominata est. Verè autem Agareni sunt, quia ex Agar per Ismahelem descenderunt; hic ergo legis Abrahæ latorem se dixit, & ipsum Abraham Sarracenum fuisse evidenter asserit in lege sua

Secta Machometi quando.

Alter Macometus Philosophus.

Sergius monachus.

Eutiches & Nestorius.

Methodius

Sarraceni.

Agareni.

E Quoniàm autem studiosè prædicavit unum verum, ac solum Deum esse, & idolatriam potenter in gladio, ac strenuè exterminavit, sodomiticam spurciciam interdixit, & alia quædam honestavit, & quædam inhonesta prohibuit, multi de sapientibus gentis suæ crediderunt eum, & credunt adhuc verum Dei, ac fidum fuisse prophetam. Et quæ iniqua videntur in lege ejus genti illi magis permisisse pro decipientia, & ruditate sua, quàm injunxisse, absurdaque & ridiculosa plurima, quæ in lege ejus inveniuntur, non dixisse, nec scripsisse, nec sensisse, sed magis ab inimicis veritatis partim inserta fuisse, partim verò, aut imperitia, aut negligentia discipulorum ipsius, discordiaque, & contradictione eorundem, aut mutata esse, aut aliter corrupta; & de ista contradictione atque discordia, multa leges in libello disputationum cujusdam Christiani, & cujusdam Saraceni, qui tacitis nominib⁹ suis, de legib⁹ suis disputāt utroque legē suam defendente, & legem alteriùs impugnante. Omni modò enim improbabile est, & procul à veritate videtur, hominem, qui se Dei prophetam, ejusque legislatorem dicebat, ridiculosa deliramenta, tam spurca dogmata genti alicui tradere ausum fuisse, nisi fortè, vel mente captus, vel alia occasione decipiens extiterit. Quia igitur de vita ejus, & de gestis, apud alios multa leguntur, præter intentionem esset præsentis propositi: quòd autem gens Saracenorum istas insanias, quas in lege ejus legimus, tenet, veneratur, ut divina oracula per Dei prophetam ad se missa, & servat, ut Dei mandata; destruemus eas ostendentes ridiculositatem eorum, & impossibilitatem, ut diximus. In hac ergo lege, & mendatiis, multa vera inserta sunt, & malis bona commixta; vel malignitate fallendi videlicet, ut aut falsis propter vera crederetur, aut ut mala propter bona reciperentur. Cujus insipientiam, immò vesaniam, cujus præsumptionem, & ausum, nemo potest intelligens non mirari.

Lex Macometica.

F

G

CAPUT XIX.

Ostendit primo Macometum, qui suis nonnisi carnalem fœlicitatem, scilicet delitias vitæ hujus, & maximas voluptates promisit, non intellexisse fœlicitatem futuræ vitæ, quia cum cibos illis lautissimos promiserit, & corporis nutrimenta delicatissima, nihil aliud promisit, quàm laboriosum & miserum conflictum contra ruinam, ac defectionem corporis, & subtiliter argumentatur, quòd desideria cum delitiis crescunt, & quod spirituales delitiæ non possunt carnalibus copulari.

RAdicales autem errores quibus gentem illam brutalem seduxit, in hoc loco destruere intendimus. De Paradiso Macometi, scilicet & fœlicitate

H quam nonnisi carnalem eis promisit, & illam spurcissimam. Promisit si quidem eis delitias epularum corporalium, dapiferos, & pincernas Angelos. Deindè pretiositatem vestium, & lectorum, umbraculorumque amœnitates. Tertiò, delitias concupiscentiarum, & blandimentorum muliebrium. Dicemus igitur imprimis sermone universali; quia ut ait Tullius, voces istæ pecudum videntur esse, non hominum, & quia magis, & minùs non diversificant speciem; manifestum est, quia non alia bona, quàm habeat vita ista, promisit deceptor iste deceptis suis. Cùm enim promisit eis flumina lactis, & vini, & mellis, non promisit eis alios liquores secundùm speciem, quàm habeat vita ista, & si fortè gustu suaviores: eodem modô se habet, & de saporibus, cùm determinati sint numero specierum suarum, nec ampliores, aut alij esse possint. Eodem modô se habet de omnibus generibus ciborum; quare

Paradisus Macometi.

Tullius.

Quare manifestum est, quia non aliam fœlicitatem promisit, & carnalem, quam habebat vita ista, nec aliam vitam prædicavit, quàm sit vita ista; sed eandem majorem, aut melioratam. Ex quo relinquitur, quòd divites, & abundantes hujusmodi delitiis, hîc, id est in hac vita, obtineant hujusmodi promissiones ipsius. In vanam igitur eos propter hujusmodi delitias, & divitias oneravit observatione mandatorum suorum, in vanum eas alibi, vel sperandas, vel quærendas præcepit; stultissimum enim est propter bona, quæ abundanter hîc haberi possunt, ut alibi habeantur laborare, nisi forsitan propter hoc, ut quia hîc per mortem amittenda sunt, alibi recuperentur. Summa igitur est ratiocinationis nostræ in hoc, quòd intentionem, & veritatem Paradisi, & fœlicitatis non intellexit, qui tam propinquam vitæ præsenti eam posuit, & tam vilem, ut in ea etiam bruta animalia communicent. In hoc ergo ferè æquavit eam vitæ præsenti, ut nos docebimus in sequentibus, quòd longè melior est vita præsens, etiam flagitiosa, quàm fœlicitas illa, quæ in hoc etiam homines brutis animalibus similiter penè coæquavit, dùm non aliam fœlicitatem hominibus posuit, quàm cujus & bruta animalia possent esse consortia. Quærimus autem ab eis, utrùm cibi hujusmodi, & potus, corpora hominum nutriant; quòd si nutriant, nutrimentum autem non erit, nisi reparatio consumptionis, quæ fit per motum, & calorem vitalem; erit igitur ibi consumptio, & reparatio corporum, quare corpora erunt & consumptibilia & reparabilia, quare & defectibilia, & mortalia in se, & moritura de necessitate, nisi morti eorum, & consumptioni per nutrimentum occurrunt. Hæc autem est admixtio magna miseriæ, videlicet quotidianus conflictus contra ruinam corporis, & quotidiana refectio contra ejus continuam defectionem, sive consumptionem, eruntque epulæ hujusmodi non solùm fœlicitatis, sed etiam urgentissimæ necessitatis, qua per consumptionem corpora in mortem fluentia, necesse est quotidianæ refectionis alimonia retineri. Ampliùs, quia proportionabiles, immò æquales sunt semper delitiæ desideriis suis, aut erunt majora desideria carnalium voluptatum hominibus in vita illa, quàm sint in ista, aut non, si non erunt majora desideria: ergo neque delitiæ, cùm desideria proportionabilia sint aut æqualia delitiis, æqualiter enim desiderata, sive ab eodem, sive à diversis, æqualiter delectant, sive eundem, sive diversos. Quòd si dixerit, quia majora erunt desideria, & hoc pro majoritate delitiarum, ita videlicet, quia addetur desideriis quemadmodùm & delitiis, & crescant desideria, quantùm & delitiæ. Quia igitur æqualia æqualibus adduntur in ista remuneratione, seu fœlicitate, quam promittit, tota fiunt æqualia: quare nec major est fœlicitas hæc futura, quàm præsens, nec minor miseria, sicut & sitis, & fames. Similiter & æquales sint delitiis ciborum & potuum in vita ista, & æquales fiant his & illis additiones, atque æqualiter crescent in illa, quam promittit fœlicitate; ergo & in illa erunt æquales fames & sitis suis delitiis, sicut & modò sunt. Quantùm igitur creverunt delitiæ ciborum, & potuum, tantùm & malitiæ famis & sitis. Et similiter quantùm crevit fœlicitas ciborum, & potuum, tantùm miseria famis, & sitis. Quare quantùm in vita illa fœliciores erunt, quàm in ista, tantùm & miseriores. In nullo igitur est major fœlicitas vitæ illius, quàm istius in nullo minor miseria. Quemadmodùm enim si aquam tepidam, per admixtionem aquæ calidioris, aliquis ex una parte calefacere vellet, è contrario autem æqualem aquam, & æque frigidam, ut illa calida, immisceret, aqua in nullo proficeret ad calorem.

Nota.

Nutrimentum corporis quid.

Nota diligenter.

Desideria cum delitiis crescunt.

A Sic & quantumcunque augeantur delitiæ carnales, postquàm ex adverso tantùm augentur & molestiæ contrariæ illis, in nullo proficitur per hujus augmentum ad voluptatem. Ampliùs. Aut erunt fames & sitis in vita illa, aut non erunt; si non erunt, aut erunt ibi evacuationes ventrium, & consumptiones corporum quas necesse est reparari per nutrimentum, aut non, si erunt ibi, cùm fames, & sitis sensus sint hujusmodi evacuationum, & consumptionum; igitur non sentientur, cùm fames, & sitis ibi non sint. Ex quo duo inconvenientia manifestè sequuntur; primum est, mortificatio naturæ ipsius, quæ tantum sui malum, videlicet consumptionis, & evacuationis non sentit. Secundum est, non esse ibi delitias cibi & potus. Vbi enim neç fames, nec sitis est, impossibile est delectationem esse in cibo, vel potu; cùm delectatio non sit, nisi quies desiderij, & impletio vacuitatis illius. B Si verò fames, & sitis sunt ibi, magna pars præsentis miseriæ ibi est; & illa utique incomparabiliter major, quàm hic sit, cùm delitiæ ciborum, & potuum majores incomparabiliter ibi sint, quàm hic. Impossibile enim est, ut magno incomparabiliter delectetur quis comedens, aut bibens, nisi incomparabiliter magna esuriat, aut sitiat. Ampliùs. Sicut vera miseria nihil habet contrarij hoc est fœlicitatis; sic vera fœlicitas nihil habet miseriæ: quare nihil famis, aut sitis, & ideò nihil paupertatis, & indigentiæ. Indigentia enim est pars miseriæ. Fœlicitas igitur illa, quam promittit, aut non est vera fœlicitas, aut nihil habet indigentiæ: quare nihil habet famis, aut sitis, nihil indigentiæ cibi, vel potus. Ampliùs. Aut cum his delitiis erunt delitię spirituales, aut non. C Si sic, manifestum est, quòd se non patiuntur, spirituales enim delitiæ animam humanam ad se trahunt, & in se totam rapiunt, & carnalia sentiri non patiuntur ea hora, qua mentem humanam tetigerint: quod apparet in extasi, & raptu, ubi ad modicum spiritualia bona mentem humanam tangunt, & totam mentem in se rapiunt, & à sensibus, & à sensibilibus omninò abstrahunt: quantò fortius igitur ubi totaliter beatificanda est mens humana, nihil carnalis sensibilis voluptatis sentire, vel etiam cogitare permittetur. Si modica stilla spiritualis voluptatis totam eam occupat & absorbet, quid faciet torrens ipse voluptatis, & ebrietas, ab ubertate domus Dei? Non poterunt igitur simul esse fœlicitas spiritualis, & ista de qua loquimur carnalis. Quòd si dixerit, quia alternatim, hoc est altera post alteram fruentur in vita illa sequitur ex necessitate, quia neutra erit plena, cùm neutra sit continua. Continuitas enim pars est fœlicitatis. D Ampliùs. Ipsa experientia sensus manifestum est, quia gustantes delitias spirituales statim fastidiunt carnales, sicut dicit Augustinus, quia gustato spiritu, desipit omnis caro: quare impossibile est, ut voluntariè à spiritualibus in patria redeant ad carnales. Cùm enim ea hora, qua vacabunt spiritualibus, carnalia non appetant, adhæreant autem spiritualibus amore fortissimo, & qui nec memoriam patitur carnalium voluptatum; impossibile est, quòd ab eis redeant voluntariè propter carnales, cùm illas non appetant illa hora. Nihil igitur est ibi, quòd eos abstrahat à spiritualibus delitiis, vel quòd eos abstrahat eo tempore ad carnales & hoc voluntariè: violentia autem, vel subreptio locum ibi non habet. Manifestum igitur est semel admissos ad spiritualem fœlicitatem ab ea, vel ad modicum divertere, vel sejungi impossibile esse. Impossibile igitur est alternatim utramque fœlicitatem ibi obtineri; necesse igitur est fœlicitatem spiritualem, vel omninò ibi non esse, vel solam esse: hoc est præter carnalem istam de qua loquimur; cùm nec esse

Molestiæ augentur cum carnalib. delitiis.

Delectatio quid.

Spirituales delitiæ.

Continuitas.

Impossibilitas.

simul possit illa, nec alternatim, nec post, nec ante illam. Quod si ibi non est fœlicitas spiritualis, illa autem est indubitanter potissima, aut nobilissima, maximaque pars fœlicitatis, si tamen & alia est aliqua ejus pars. Apparet igitur evidenter, quia fœlicitatem non posuit, sed partem fœlicitatis, & illam modicam atque vilissimam, qui carnalem solam posuit. Amplius. Aut crescent virtutes tam appetitivæ, quàm affectivæ hujusmodi delitiarum pro magnitudine earum, aut non crescent: si crescent, verbi gratia, effectiva cibi, & virtus appetitiva potus, & iterùm virtus comedendi, & virtus bibendi, quæ sunt effectivæ delectationis in cibo, & potu: & iterùm virtus appetitiva coitus, & virtus effectiva ejusdem; necesse est, cùm delitiæ illæ non sint comparabiles istis in magnitudine, ut nec virtutes virtutibus sint comparabiles. Non est igitur comparatio appetituum ad appetitus in magnitudine, seu intentione, & similiter neque virtutum ad virtutes. *Nota.* Incomparabiliter igitur erunt plus appetentes comedere, & bibere, & plus petentes, quàm modo sint. Satisfiet autem in illa fœlicitate, & appetitibus, & virtutibus. Incomparabiliter igitur plus comedent, & bibent, quàm hic. Ex quo etiam sequitur, quòd plus tempore incomparabiliter, & ita continuè, *Organa virtutibus respondent* quia organa, seu instrumenta necesse est respondere virtutibus; atque congruè consequens est, ut fauces, & ventres sint incomparabiliter majores quàm hîc, & simile inconveniens sequitur de virtute coeundi, videlicet ut major sit in eis incomparabiliter, quàm inveniri possit in vita ista, & propter hoc usus ejus incomparabiliter major, quare continuus, & non interpolabilis: considera igitur in his, quæ diximus, qualiter ista spurcissima fœlicitas seipsam destruat, & pars ejus partem non patiatur; dum unaquæque, immensitate sua, & totum subjectum ex *Turpis fœlicitas.* necessitate occupat, & totum tempus requirit, participium alterius non admittens; & considera hoc in unaquaque per se, verbi gratia, sicut dicebamus in virtute appetitiva gustabili, seu comestiva. Si enim creverit eo usque, ut in infinitum major effecta sit quàm sit in vita ista; ergo & ejus appetitus. Necesse enim est omnes virtutes ibi operari secundùm perfectionem in qua ibi sunt, cùm ibi locum non habeat impedimentum, vel imperfectio, quare hujusmodi virtute appetetur ibi non solùm magis, idest ardentius incomparabiliter, sed etiam majus incomparabiliter, hoc est major cibus eodem modo, quia virtus comestiva similiter crevit ultra omnem comparationem, comedetur ea non solùm magis incomparabiliter sed & major incõparabiliter cibus Impossibile autem est quantũcunque parvo cibo majorem incomparabiliter inveniri: nullum enim corpus infinities continere *Corpus omne finitum.* potest quantumcunque parvum, cùm omne corpus ex necessitate sit finitum. Continuam etiam necesse est esse comestionem, cùm tantus ardor appetitus, nisi per applicationem ad comestionẽ, necquiescere ibi, nec mitigari possit; alioquin supervacuè, & inutiliter esset in cibum, sive de cibo: ad hunc modum considerare potes in siti, & appetitu spurcæ voluptatis. *Quæstio.* Quærimus etiam ab eis, utrum sint ibi digestiones, & egestiones ciborum & potuum? quos utique ibi esse necesse est: cùm enim cibi, & potus multas partes habeant, quæ non conveniant ad nutrimentum humanorum corporum; eas igitur per digestionem necesse est separari ab eis, quæ conveniunt hujusmodi nutrimento, & in secessum mittit, & tandem egerit? Quare cùm hujusmodi digestiones, & egestiones finem non habeãt, non sufficit Paradisus illa etiam sola stercora egestionũ capere, cùm omnis regio corporalis finita sit magnitudine. Pulchrè autem irrisit quidam Christianus quendam Saracenum ex hoc di-

E cens ei. Maledicta Paradisus in qua tantum cacatur. Quòd si fortè dixerit, quia ea erit ibi vis ventrium, ut totam superfluitatem consumant, quantò fortiùs dicere debuit; quia ea erit virtus corporum, ut consumptionem, seu resolutionem non patiantur, multò enim minus est non pati consumptionem ab alio, quàm facere consumptionem in cibo. Amplius. Cùm ponat coitum, necesse habet ponere superfluitatem tertiæ digestionis, sive tertium cibi, cur ergò non & primæ, & secundæ digestionis? Ex hoc verò sequentur abominandæ fœditates; aut enim ibi erit generatio ex illo tanto usu n u ierum, aut non erit: si erit, & hoc per modum vitæ, necessariò ibi erit magna miseria parientium, & nutrientium, & tantò major, quantò major, & crebrior erit ibi commixtio masculorum, & fœminarum. Quocunque autem modo sit, quia mors ibi locum non habet crescit populus in infinitum. Finita autem est regio paradisi illius, & omnis regio corporalis, sicut in naturalibus didicisti; quare brevi tempore necesse habebit exire pars magna populi illius de Paradiso, & parari necesse erit eis regionem aliam ad habitationem eorum, & non unam solam, sed etiam infinitas. Omninò impossibile est quomodocunque regiones finitas quantumcunque sint, homines capere infinitos. Et hoc manifestum est eadem via qua declaratum est omne corpus esse finitum, & nullum posse continere infinita tanta, quantumcunque parvo demonstrato. Quòd si ibi non erit generatio, erit ergo sterilitas in maribus & fœminabus; quare frustrà erit vis generativa in utrisque Amplius Sterilitas plaga est & læsio naturæ in virtute generativa, vel à parte membrorum, vel à parte seminis per quam remanet incompletum opus generationis; ibi autem nec plaga, nec læsio, nec incompletio locum habet. Amplius. Secundùm hoc vis generativa non fructui deserviet, sed soli voluptati; maximum autem bonum ejus fructus, & absque ulla comparatione melior est proles quàm voluptas illius commixtionis; privabitur ergo eo, quod habet optimum, virtus generativa, & minus bonum in infinitum ex ea proveniet tunc, quàm proveniat in vita ista: quare status ejus erit incomparabiliter minus bonus, minusque perfectus, quàm sit in vita ista; vis igitur generativa non beatificabitur. Quòd si dixerit, quia non erit ibi commixtio maris, & fœminæ fœditas aliqua, vel immunditia, sed sola conjunctio corporum, & amplexus absque emissione humoris: hinc indè manifestum est, quia æquivocè utitur nomine concubitus Amplius. Quid est Paradisus iste, nisi taberna indefessæ ingurgitationis, & perpetuæ turpitudinis prostibulum. Prætermimus innominandas abominationes, & fœditates, quæ ex his commixtionibus maris & fœminæ sequuntur. quòd autem dixit Angelos pincernas futuros esse, atque dapiferos eorum, qui ei crederent & legem suam servarent; quis non rideat Angelos sanctos, fœlicitatem illam quam nec oculus vidit, &c. deserere, ut lectos parent eis, & ornatum ad turpitudines exercendas, & ut Angelicæ beatitudinis excellentiam commutent in coquinariam, seu dapiferariam, aut pincernariam servitutem. Incomparabiliter enim vilius est servire hujusmodi lectis, & mensis, quàm servire porcis. Undè animalis iste homo, animalibus loquens, nec patriam, nec fœlicitatem patriæ cogitavit, & hoc declarabimus evidenter ostendentes, quia totum, quod in parte ista somniavit, miseria est, & veræ fœlicitati contraria Dicemus ergo primùm, quia desideria carnalia vincula sunt captivantia mentes humanas, & laquei irretientes, & flammæ exurentes easdem: sunt & tenebræ excæcantes, & funiculi retrahentes, atque avertentes eas, & à fonte ipso

Urbanum dictum. *Coitus ex superfluitate tertiæ digestionis* *Alia impossibilitas* F *Finitum infinitum non capit.* G *Proles fructus generationis.* *Paradisus Macometi.* H *Absurdũ.* *Desideria carnalia.*

bonorum qui est Deus, & dominus sæculorum, & à veris bonis, in quibus consistat vera, & tota fœlicitas verorum, ex quâ redundat in inferiores vires ipsarum, & in ipsa corpora earum non fœlicitas, quæ ut dicit Aug. intelligenter, & fruenter est propria; sed sanitas incorruptionis, quæ glorificatio corporum propriè dicitur, continens quatuor dotes, tanquàm partes gloriæ ipsorum, quæ alibi, & ostendendæ sunt, & declarandæ. De voluptatibus verò carnalibus dicimus, quòd immergunt, enervant, inebriant, & decipere faciunt mentes humanas, & totas rapiunt eas in se. Similiter & aliæ passiones, quæ vitia nominantur. Cùm igitur in vita ista ubi adeò modicæ sunt, adeò rapiunt in se, adeóque capiunt corda hominum, ut aliorum & amorem extinguant, & oblivionem inducant; quantò fortius ubi nec amare sinantur, nec aliorum reminisci. Quare nec ipsum Deum amari ibi, nec reminisci permittant. Erunt igitur in tantò magis culpabiles, tantóque magis mortiferæ, quàm hic, quantò & majores, & hoc est: quoniam tantò magis sunt rapientes in se, & occupantes corda hominum, & ab ipso fonte bonorum avertentes, quantò majores erunt numero, & specie plures. Amplius. Aut amabuntur ibi hujusmodi voluptates, aut non? non amabuntur? nec erunt igitur voluptates, neque delitiæ: impossibile est enim delectari aliquem in eo quod non amat; si autem non amabuntur illo tempore delitiæ neque delectabilia earum; non erit igitur in ipsis delectabilibus earum delectatio: qui enim non amat cibum, vel mulierem speciosam, non delectabitur in eis. Quòd si amabuntur, aut amabuntur propter se, aut non? Si amabuntur propter se, & non propter Deum, culpabiliter igitur amabuntur. Omnis enim creatura via debet esse, non solùm ad cognoscendum Deum, sed etiam ad diligendum ipsum. Sicut enim ostendit unaquæque creatura Dei veritatem, hoc est, sicut relucet in unaquaque creaturarum Dei veritas; ita in bonitate, seu suavitate uniuscujusque creaturæ redolet ejus bonitas atque suavitas. Sicut igitur non licet intellectui humano dare se totum veritatibus, ut ita loquamur, creaturarum cogitandis, meditandis, contemplandis, creatore relicto; ita non licet affectui se dare totum bonitatibus, seu suavitatibus creaturarum, fonte ipso bonorum, scilicet Deo neglecto. Amare autem bonitatem, seu suavitatem creaturarum propter se, est dare se eis, ut diximus; quia amor non est, nisi donum amantis in amatum, quo videlicet amans seipsum, & sua omnia dat amato; culpabiliter igitur amabuntur ibi delectabilia propter delectationē; quod manifestū est, quia tota vita illa quā delirus iste somniat, sicut tota erit delectatio, sive delitiæ; ita tota erit peccatum, tota culpa, & propter hoc tota miseria. & tota mors spiritualis. Amplius. Sicut lux ad lucē, sic illuminatio ad illā illuminationē in eodem illuminabili. Sicut ergò lux creaturarum ad lucem ipsam creatoris, quæ est lux prima, & pura, per quam lucent, quæ lucent omnia; sic illuminatio veniens super intellectum humanum à luce creaturarum ad illuminationem venientem super eundem à luce creatoris: quare sicut lux ad lucem nullius comparationis est; ita illuminatio ad illuminationem nullius. Eodem modo se habet, ut sicut suavitas creaturarum ad suavitatem creatoris nulla est; ita delectatio veniens à creaturis super affectum ad delectationem venientem à creatore super eundem nulla. Et quia beatitudo sive fœlicitas est status ultimus, hoc est perfectionis ultimæ: manifestum est, quia nec illuminatio à creaturis est beatitudo, seu gloria intellectus humani, nec delectatio à creaturis est beatitudo, seu gloria affectus; nisi fortè quis dicat intellectum humanum non esse illuminabilem à

Dotes quatuor corporis glorificati.

Impossibile.

Nota.

Bonitas Dei in creaturis.

Amor quid.

Felicitas quid.

A luce prima, ut conjungibilem ipsi immediatè; quia si esset, quiesceret ex necessitate intellectus humanus in cognitione creaturarum, & esset ei violenta investigatio creatoris; omnis enim motus sive corporalis, sive spiritualis à loco suæ quietis violentus est, & molestus ipsi moto: hoc autem manifestè falsum est, quia nihil est intellectui humano suavius de apprehensionibus, quàm apprehensio creatoris, & de investigationibus, suavissima est investigatio creatoris; & hoc à sensu accipimus. Si autem est intellectus illuminabilis à prima luce, erit & affectus jocundabilis, seu delectabilis à prima suavitate. Proportionales enim sunt usquequaque prima veritas, & ejus illuminatio ad intellectum humanum, & prima bonitas seu suavitas, & ejus jocūdatio, seu delectatio ad affectum humanum: quare impossibile est alterius eorum beatitudinem, seu gloriam esse, nisi in ipso fonte luminis, & bonitatis, sive suavitatis; & hoc est quoniam beatitudo, seu gloria non est, nisi ultimata perfectio potentialitatis, & plenitudo cumulata possibilitatis; v. gr. illuminatio quæ nihil relinquit illuminabile in intellectu, hoc est, quæ nihil ignorantiæ, nihil tenebrarum relinquit in eo, est gloria intellect⁹; sic & delectatio, quæ nihil molestiæ nihil vacuitatis, sive carentiæ desiderabilium, seu delectabilium relinquit in affectu, gloria est illius: impossibile igitur est in creaturis beatitudinem, vel gloriam esse animæ humanæ. Quare in sola luce primæ veritatis, sive veritate primæ lucis est gloria intellectus, & in sola suavitate primæ bonitatis est beatitudo affectus. De hoc autem loquimur plenius loco suo. Amplius. Et delectationes sensibiles, & vires quibus delectationes hujusmodi percipiuntur, communicamus cum brutis; his autem delectationibus non beatificantur, nisi vires earum; hac ergò beatitudine non beatificantur in nobis, nisi quòd communicamus cum brutis, & alia beatitudo non est, nec potest esse cum ista, sicut ostendimus. Non igitur beatificandum, sive remunerandum hac fœlicitate in nobis, nisi quòd communicamus cum brutis. Hoc autem sequuntur duo inconvenientia. Primùm, quia hujusmodi fœlicitas, nec fœlicitas est, nec humana, sed pars modica, atque vilissima, etiamsi nomine fœlicitatis digna esset; modicum enim, atque vile est in nobis id quod cum brutis communicamus Secundò, sequeretur ex hoc manifesta Dei iniquitas atque perversitas; pars enim ista semper rebellis est in nobis, dùm hic vivimus, honestati, & repugnans Dei volentati. Reliquum autem quod est in nobis nobile, atque præcipuum, semper pugnat pro honestate, & pro Dei voluntate contra residuum; hæc igitur esset manifesta Dei iniquitas, quòd servientem sibi partem in nobis, & pro eo semper pugnantem, non remunerat propria fœlicitate, & gloria. Hæc verò perversitas, quòd inimicam sibi, & honestati partem, vitiorumque omnium fomitem remunerat. Quoniàm autem manifestum est superioribus viribus animæ humanæ atque nobilibus proprias esse perfectiones, ideò necesse est, & propria esse perfectibilia, quorum adeptione, & obtentu perficiantur. Quare proprias beatitudines, & glorias sublimes, & nobilitati suæ congruentes eas habere necesse est. Hæ autem beatitudines, & gloriæ porcinam istam fœlicitatem non sustinent, sicut ostendimus, immò abstrahunt & longè faciunt ab illa, alioquin magis providenda erat brutis animalibus, utpotè totaliter eis congruens. Hoc enim quod hujusmodi fœlicitati repugnet in brutis est nihil, quod ea vel abstrahat, vel avertat ab illa. In nobis autem est amor, & desiderium naturale sapientiæ & honestatis; quod est manifestum indicium, quia ad illas nati sumus, & in eis solis nati quiescere. Omnis enim motus naturalis, sive spiritualis sit, sive corporalis, in id

Nota.

B

Bruta.

C

Inconveniens.

D

Amor bonitatis nobis naturalis.

solum est, in quo est quies naturalis ipsi moto. Quia igitur iste amor naturalis inclinatio est, & istud desiderium naturalis motus, licet spiritualis, in sapientia, & honestate solùm est quies naturaliter animabus nostris. Manifestum igitur est illas esse, & locum spiritualem, quem naturaliter quærimus, & patriam quam naturaliter intendimus. Ab his autem nos retrahunt, & avertunt voluptates sensibiles; quare à naturali loco nostræ quietis, & à patriâ nostræ naturalis mansionis nos in se exiliant, & captivant. Manifestum igitur est, quia impossibile est in eis esse patriã animabus nostris; immò declaratum est evidenter in hoc, quia ipsa sunt exilium & carcer & vincula animarum nostrarum. Amplius. Cùm delitiæ hujusmodi miseriæ sint evidenter hìc, & amores earum servitutes, & vincula; manifestum, quia augmentum earum erit augmentum miseriarum; quare maximitas miseriarum. Ista igitur quasi somnialis fœlicitas ex necessitate maxima miseria est; quòd autem primum ita sit, indè manifestum est, quia qui magis amat luxuriam, magis captus est in ea, & magis servus ipsius, magisque impotens ad alia bona acquirenda, magisque longè à cognoscendo & amando alia quæcunque bona, & magis cœcus ad videndum ipsam delectationem, vel ipsum delectabile. Quod uno exemplo palàm facimus. Qui enim amat mulierem licet deformem, & oculis, & corde judicat eam speciosam, & si creverit amor, crescet & iste error in eo, ut quantò ampliùs eam amaverit, tantò eam magis judicet speciosam. Vides ergò quia crescit in eo error hujus judicij, cùm enim non crescat speciositas in muliere, nec major sit, quàm ante; ipse tamen judicat eam majorem, & ita secundùm quòd crescet amor, crescent in eo tenebræ, & error hujusmodi: similiter crescet servitus, crescet vinculum, crescet ardor desideriorum, quare cùm venerit ad summum amor hujus, erit in ultimo erroris & insaniæ, ita ut deformissimam judicet formosissimam, & nigerrimã forsitan albam, & ad hunc modum se habet in aliis sensibus. Quia erunt ei pro suavi odore fœtor ipsius, & pro suavissima cantilena horrenda vociferatio, & ita de aliis. Declaratum igitur est tibi evidenter ex his, quia non solùm impossibile est carnalem esse paradisum, & fœlicitatem sensibilium delitiarum, sed etiam ridiculosum. Et quia somniata ista fœlicitas non est nisi brutorum animalium, nec esse potest: patefactum etiam est tibi, quia vera fœlicitas non sustinet hujus delitias, sed abstrahit ab his, & propter hoc cessabunt de necessitate in patria. Quare manifestum est verbum veritatis, quod legitur Matthæi 22. In resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed sunt sicut Angeli Dei in cœlo. Similiter Lucæ 20. Neque nubent, neque ducunt uxores, qui digni habentur sæculo illo. Æquales enim Angelis sunt. Manifestum est etiam, quia paradisus iste non est nisi sicut volutator porcorum, & quia vociferatio ipsius vox pecudum est, non hominum, ut suprà diximus. Ex his de causis volunt quidam sapientes de Saracenis, non juxtà literam Macometum intellexisse promissiones istas, videntes eas esse ridiculosas, & Macometum per eas toti mundo fieri ridiculum. Avicenna tamen in philosophia sua prima deliramentis istis expressè consentit dicens, quia gaudia corporum expressa sunt in lege nostra, quam dedit Macometus loquens de gaudiis post corpora, in quo non philosophum, sed insaniæ istius consortem se evidenter ostendit, cujus damnatio tantò justior, quantò ista deliramenta tantus philosophus magis videre potuit, & videre neglexit. Blasphemias verò quibus contra beatam Trinitatem, Deique, ac domini nostri Jesu Christi divinitatem oblatravit, jam alibi destruximus, & eas hìc propter hoc transimus.

Voluptates sensibiles. *Servitus voluptatis.* *Insatiabilitas voluptatum.* *Mat. 22.* *Luc. 20.* *Status vitæ futuræ* *Avicenna* *Blasphemus Avicenna.*

E

CAPUT XX.

Recitat sententias quorumdam de diversitate legum, quia legem Hebræorum dicebant legem esse fortunæ; legem Saracenorum, naturæ; legem Christianorum, legem gratiæ, quam distinctionem dicit non esse magnopere curandam. Posteà affert opinionem eorum, qui hujusmodi legum diversitatem stellis attribuunt, sicut sectarum particularium diversitatem conjunctionibus, & participationibus planetarum. Quem errorem manifestum pulchrè improbat ac ingeniosè.

POST hæc autem loquemur de diversitate legum istarum, & narrabimus de his sententias eorũ, qui reputati sunt sapientes in mundo. Ex his ergò fuerunt qui dicerent, quia lex Hebræorum lex fortunæ est, & quia Hebræi colunt fortunam, quia lex eorum apud F eos sequi visa est fortunam, in hoc quòd propter fortunam, id est prosperitatem temporalium, legem tenere videbãtur, nec aliud erat eis expressè in lege promissum, quàm prosperitas temporalis, nec aliud eis minatum est, quàm fortuna contraria, hoc est adversitas temporalis. Legem verò Saracenorum, legem naturæ dixerunt, & eos quodammodò colere naturam, eo quòd paucas habeat positiones, sive constitutiones. Hi ergò intellexerunt naturam, nativam corruptionem, cum quâ scilicet nascimur, ex qua delitiis, & divitiis carnalibus inhiamus. Hæc autem est tota gloria Saracenorum in præsenti, & hanc solam expectant sicut suprà diximus in futuro. Legem verò Christianorum, legem gratiæ, & Christianos colere gratiam dixerunt, pro eo quia lex ista gratiam maximè prædicat, & extollit, & in sola gratia Dei spem ponendam docet, & asserit; & eousque eam magnificat, & extendit, ut Deum, ac Dei filium hominem factum pro hominibus, nec non & mortuum inæstimabili G gratiæ largitate, & credere doceat, & confiteri præcipiat. De hac autem distinctione non multùm cures, quia non valdè scrutatus videtur fuisse leges, qui eas hoc modo distinxit. Alij verò diversitatem legum attribuunt cœlis & stellis, sicut & alias diversificationes, & conditiones hominum, & dixerunt, quia lex Hebræorum ortum habet à Saturno & cœlo ipso. Et propter hoc celebriorem habent diem Saturni, quæ est dies sabbati, & eadem die propter eandem causam maximè vacant legi illi legendæ, scilicet docendæ, & implendæ. Et propter multiplicia infortunia Saturni, videlicet retrogradationes, combustiones, aliasque ejusdem occasiones, lex illa, & regimen ejus, atque gens, variis semper cladibus, & casibus, multiplicibusque infortuniis expositum est. Quia etiam ipse Saturnus, ut aiunt, dux est propheticæ, & revelationum; ideò in lege ejus, & regno abundavit prophetia, & multiplicata est valdè, sicut apparet in libris legis illius, & in libris prophetarum, librisque regno- H rum. Sunt alia propria, ut dicunt Saturni, scilicet avaritia, pertinacia, & duritia, quibus vitiis gens illa Hebræorum semper noscitur laborasse. Juxtà hunc modum sentiunt, & de lege Saracenorum, & de regno eorum, undè & credunt, & planè asserunt legem hanc, die & horâ Veneris, promulgatam, & per Venerem, id est luxuriam vigere, propter hanc causam, ut dicunt, & ipsum diem Veneris omni septimana celebriorem habent. Quantùm autem gens illa omni turpitudine se polluat venerea; manifestum est, quia nec multitudo uxorum sodomiticam turpitudinem apud eos extinguit, licet in ipsa lege eorum interdicta sit. In hoc ergò, ut aiunt, & lex, & gens, & regnum apparet esse Veneris. Sunt & alia quæ ipsi circa hoc considerant, quæ non est necesse scribere hìc.

Lex Hebræorum. *Lex Saracenorum.* *Lex Christianorum.* *Astris leges attribuunt.* *Saturnus.* *Vitia Hebræorum.* *Venus.*

hîc. De lege verò, quæ sola lex veritas est, & fœlix A lex veritatis, ut in præcedenti ostendimus, & quæ sola est perfecta descriptio honestatis, & sanctitatis videlicet, Christianam dicunt, quia ipsa, & lex Solis, & regnum ejus, regnum Solis; & propter hoc celebriorem habet genus Christianorum diem Solis; & propter hoc, qui præest spiritualibus in regno isto, id est Romanus Pontifex, sedem habet in civitate Solis, quæ etiam habet figuram Leonis, qui in cœlo est domicilium Solis, & ipsa civitas etiam fundata dicitur in ortu, sive assensu Leonis; & propter hoc civitatem Solis illam dicunt. Et quia lex ista firmitatem testimonialem habet à lege Hebræorum, ideò sedes ejus capitalis, & radicalis in Italia est in medio ipsius, videlicet urbs Roma. Italiam enim dicunt de religionibus partem Saturni. Propter hoc etiam dicunt Pontificem Romanum in confirmationibus, & testificationibus suis uti sigillo plumbeo, quia plumbum est proprium metallum Saturni, sicut & ipsa lex cui præest, & Pontifex confirmationibus, & testificationibus utitur legis Saturni. Vestibus verò rubeis utitur propter participationem Solis, cujus pars de coloribus color rubeus est secundùm eos. Sectarum verò particularium, id est hæresum, quæ sunt præter istas leges, dicunt, causas esse conjunctiones, & participationes planetarum invicem; propter hoc mutationes legum, atque sectarum, necnon & regnorum, sive magnorum, quæ tria suprà diximus, sive minorum ex eis prædivinare, & prænoscere se posse opinantur, & in libris judiciorum astronomiæ multa leguntur. Quòd autem error iste impossibilis sit, non solùm ex errore, sed & ex ruditate positionis manifestum facimus; & primùm ab ipso sensu. Apparet enim evidenter stellas, & planetas subjectas esse cultui divino, & legi: nullatenùs autē è cōverso; jubente siquidē Josue & dicente. Sol contra Gabaa ne movearis, & Luna contra vallem Hailon. Steterunt Sol & Luna, stetitque Sol in medio cœli spatio unius diei, & non festinavit occumbere, & sic duplicata est dies, quæ duplicatio toti mundo ex necessitate visa est, propter quòd diximus, quia à sensu, id est testimonio oculorum, istam primam radicem destructionis erroris istius accepimus. Obedivérunt igitur Sol, & Luna Josue cultori Dei altissimi, & legis ejus ministro, nonnisi propter Dei cultum, legisque ministerium. Cultus igitur Dei altissimi, & lex ejus Solem & Lunam Josue obedire compulerunt. Quare manifestum est ipsum Dei cultum, & legem superiores esse, & fortiores Sole & Luna, superioresque facere, & fortiores hujusmodi cultores atque ministros; nullatenùs ergo subsunt cultus Dei & lex ejus planetis, sed magis è converso. Ad idem etiam facit retrocessio Solis, & reversio umbræ per decem lineas quæ facta sunt Ezechiæ in signum liberationis suæ ab ægritudine, quod utique ad ipsius Ezechiæ orationem factum est, sicut legitur 4. Regum 20. & Isaiæ 38. Probationes autem evidentes quibus error iste destruitur, hæ sunt; quia cœli & stellæ, atque hæc luminaria, videlicet Sol, & Luna, aut scienter, & voluntariè ista operantur, quæ eis imponunt, aut naturaliter, quemadmodùm ignis calefacit, & lux illuminat: quod si scienter, & voluntariè inducunt sectas perditionis, & contradictiones, quibus contradicitur cultui divino, & legi, necesse est eos gravissimè peccare in Deum, & in animas, quas à cultu ejus in lege avertunt, & in errores impietatis, & perditionis inducunt; quare, & malos eos esse, & Dei capitales inimicos dubitari non potest. Deindè malitia illa aut esset eis innata, aut adventitia, & acquisita; quòd si innata, erunt igitur naturaliter mali. Jam autem declaravimus alibi, quia impossibile est aliquid esse naturaliter malum. Et iterùm, si naturaliter mali essent, cùm nihil naturale habeant, quod

Lex Solis. *Stella.* *Stellæ serviunt cultui divino.* *Josue 10.* *Retrocessio Solis.* *Ezechias 4. Reg. 20.* *Isa. 38.* *Nihil malum naturaliter.*

Deus in eis non creavit, non solùm malos eos creasset Deus, sed etiam malitiam creasset in eis, quod quàm longè sit à divina bonitate, palam est. Si enim malitiam creasset Deus, contumeliam suam creasset, & adversùs semetipsum contradictionem, & inimicum sibi capitalem. Si verò fuerit eis acquisita ista malitia, necessariò corrupti sunt, atque decepti, mutatique à suo statu, & bonitate naturali; quare locum habebit apud animas eorum mutatio, & corruptio; cùm tamen corpora eorum immutabilia naturaliter esse constet, & immortalia, & hoc ordo naturæ non patitur, scilicet ut in substantiis ex animabus, corporibusque compositis, quales ipsi eos credunt, nobilior sit status corporum, quàm animarum. Quantùm enim animæ hujusmodi propinquiores sunt primo immutabili, & incorruptibili, quàm corpora tātò minùs obnoxias eas oportet esse corruptioni, & alij cuiquam mutationi. Ampliùs. Quid accrescit vel acquiritur eis ex ista subversione animarum, quam B scienter & voluntariè operantur? quis etiam fuit suggestor malitiæ tantæ atque perversitatis, ut nulla utilitate sua hujus substantiæ, tantas Deo contumelias, tantas animabus pernicies irrogentur. Restat igitur, ut non scienter, & involuntariè operentur talia in mundo isto inferiori. Quòd si dixerit quis, quia naturaliter ista operantur absque scientia & voluntate, quemadmodùm lapis adamas attrahit ferrum, aut ignis calefacit potentia, scilicet quæ necessitate operatur, non libertate, cui non est liberum operari, vel non operari, sed necessarium est ei operari, & impossibile non operari; quæ quidem operatio servilis est; propter quòd dixit Philosophus, quia natura operatur per modum servientis; hoc apparet evidenter impossibile, quoniàm virtus sic serviliter, scilicet operans, ignobilis est & vilis comparatione virtutis liberè operantis, videlicet quæ potest super utrumque oppositorum, hoc est super suum operari & super C suum non operari. Viliùs autem impossibile est causam esse nobilioris; quare virtutes cœlorum, stellarum & luminarium impossibile est in nobis causare sapientiam, vel virtutes, vel bonos mores, vel etiam quasque artes, vel voluntates, cùm omnia hæc nobiliora sint omnibus hujusmodi virtutibus, quas ipsi ponunt in cœlis. Ampliùs, Virtutes ex quibus sunt hujusmodi operationes, aut sunt corporales, aut sunt spirituales; si corporales, non possunt igitur naturaliter imprimere dispositiones spirituales. Naturales enim operationes sunt per similitudines, agens enim naturaliter intendit dare quod habet, & assimilare sibi recipiens. Manifestum igitur est, quia nec leges, nec sectæ, nec alia hujusmodi ex talibus virtutibus esse possunt propter naturalem dissimilitudinem, & etiam propter nobilitatem. quia hæc sunt nobiliora illis. Non est enim possibile in natura, ut causa sit ignobilior causato. Ampliùs. Jam alibi didicisti, D quia corporales virtutes non agunt, nisi per contactum agentis, & patientis, aut medij, quod necesse est, ut sit contingens ad utrumque, & deferens passionem ab altero in alterum. Quare in his quæ in antris, aut locis subterraneis nascuntur, vel degunt, nihil poterunt virtutes hujusmodi. corporalium enim virtutum operationes abscindi necesse est per interposita, nisi interposita passibilia fuerint ab hujusmodi agentibus. Quare intrantib⁹ hominibus domos suas, aut receptacula, abscinduntur ab eis cœlestes operationes omnes, quemadmodùm intrante aliquo domū suam abscinditur ab eo operatio illuminationis, Non enim operatur lux solis in ipsū operationem suā, quādiu durat interpositio, quę abscōdit ab eo illuminationem hujusmodi. Nihil igitur possunt cœlestes virtutes in homines, nisi quandò, & quandiu sunt extra habitacula sua; ex quo accidit, quòd totiès mu-

Corpora Solis & Lunæ immutabilia. *Similitudo.* *Adamas.* *Philosophus.* *Naturales operationes.* *Nota.*

tantur mores hominum, & leges, & sectæ, quotiès intrant habitacula sua, aut saltem per mortem, & quietem in eis deleantur ab ipsis; sicut per moram, & quietem in domo frigida, & obscura deletur quicquid impressum erat luminis, aut caloris à sole. Ad minus igitur istud non effugiunt, ut in eos qui in locis subterraneis, atque profundis nascuntur, & in eis morantur nihil possint virtutes hujusmodi. Quòd si dixerit eas esse spirituales, jam nosti, quia virtutes hujusmodi non operantur, nisi intelligendo, imaginando, & desiderando. Primùm apud se. Rectè igitur est cœlos, & cœlestia, quæ diximus, intelligere. Primùm, imaginari atque desiderare hujusmodi impressiones in hominibus. Et ex hoc sequuntur inconvenientia, quæ priùs ostendimus, videlicet, quòd scienter, & voluntariè mala prænominata, non solùm bona imprimant hominibus & animabus humanis. Nosti etiam quia nec loco, nec tempore adjuvantur, sive impediuntur hujusmodi operationes, quemadmodùm vides in hujusmodi operationibus animarum nostrarum: æquè enim intelligis, & æquè liberè in uno loco, ut in alio, similiter æquè imaginaris, & de desiderio, & voluntate, similiter se habet. Quilibet igitur planetarum, & quæcunque stellarum æquè potens est ad hujusmodi operationes in uno situ vel loco, vel in quocunque alio æquè igitur in ortu, ut in occasu; æquè in uno signo, ut in quocunque alio. Manifestum igitur est, quia nec fortunæ impedimentum locum habet apud eos; similiter nec domicilium, nec exaltatio, nec casus, aut aliquid aliorum undecim, quæ hujusmodi non sapientes, sed somniantes eis attribuunt. alioquin debiliores essent intellectus, & imaginatio, & voluntas, & desiderium apud eos, quàm apud nos. Ampliùs. Si nec magis neque minus est potens intelligere, vel imaginari, velle, vel desiderare aliquis, planetis in ascendente, quàm in medio cœli, aut in casu suo; ergò non est magis potens operari spiritualiter in uno loco, vel situ, quàm in alio. Quid igitur est dicere, quòd ascendens est in cœlo primus locus in fortitudine, & dignitate & medium cœli secundus, & ita de aliis dignitatibus, & potestatibus, quæ ipsis attribuuntur; & quomodò erit hoc quòd animabus nostris hujusmodi situs vel loca nihil addunt, vel minuunt, & hujusmodi virtutibus adeò addunt vel minuunt, ut cadentes, vel infortunatas impeditasque eas efficiant, & deinde fortes, atque dominantes. Quòd si quis dixerit, quia ejus virtutes sunt similes virtutibus, quæ attribuuntur lapidibus pretiosis, qualis virtus attribuitur puro smaragdo, videlicet attrahendi divitias domino suo, & diamanti, quod efficit gratiosum; nec in hoc effugiunt inconveniens, quia secundùm hoc, nec situs, nec locus aliquid addit, vel minuit virtutibus istis: pone enim smaragdum à parte orientis juxta te, vel applica eum tibi à parte occidentis, vel à parte meridiei cœli, nihil addidisti, vel minuisti virtuti ejus: quare virtutes cœlorum, atque cœlestium, per quas eas operari dicunt, omnium virtutum infaustiores sunt, casibusque, & infortuniis, omnibusque modis impedimentorum magis obnoxiæ. Possemus juxta hoc contra errorem istum multa alia inducere, sed ista sufficere credimus intelligibilibus, quantùm pertinet ad intentionem præsentis tractatus. Diligenter autem intendo in hoc, quòd diximus de modis operationum substantiarum spiritualium: ex his enim, & similibus, quæ in seipsis operantur, fiunt foris aliæ operationes, sicut motus, & opera artificiorum, quæ per motum membrorum nostrorum, & instrumentorum imprimuntur materiis artificiorum. Ex quo apparet, quòd opera artificiorum non sunt merè ex spiritualibus operationibus animarum nostrarum; immò adjuvantur à corporalibus operationibus, vi-

Planetæ. *Nota.* *Smaragdus.* *Diamas.* *Operationes spiritualium substantiarum.*

E delicet motibus membrorũ & instrumentorum ut diximus. Et iterùm operationes, quæ sũt ab animabus in corpora sibi conjuncta non sunt ex solis spiritualibus, quæ in anima sunt; immò cooperantur operationes spirituum, quos multi medios, & summa, & operatione opinantur esse inter animas, & corpora eorum, & copperationibus eorum, & mediationibus indigent animæ, ut operentur in corporibus suis, sive motum, sive aliam operationem; similiter & ad hoc, ut operentur per ipsa corpora in aliis materiis. Hic est ergo modus operationum spiritualium substantiarum, quæ sunt conjunctæ corporibus videlicet, ut ipsæ substantiæ primùm operentur in seipsis operationes merè spirituales, & per illas demùm in corpora sibi conjuncta operationes corporales, & per illa iterùm alia in corpora aliena, & procedit ordo iste operationum semper ingrossando, ut ita loquamur, per elongationem à spirituali subtilitate atque nobilitate. Manifestum autem est per se, quòd iste modus operationum non potest esse in cœlestibus; quoniàm

F per hanc viam non possunt imprimi, nisi corporales dispositiones ignobiles, & ita nec scientiæ, neque artes, neque prophetiæ, neque virtutes ullæ. quia animæ cœlorum (si sunt cœli animati) nobiliores sunt longè, quàm animæ nostræ & influentiæ sublimioris, utpotè animæ corporum longè nobiliorum; & propter hoc non utuntur corporibus suis ad operandum in alia, nisi ad corporales operationes tantùm. Sicut anima Solis non utitur corpore Solis, nisi ad agendum in corpora, videlicet ad illuminandum, & calefaciendum ea, & cætera hujusmodi facienda: virtutibus autem suis nobilibus atque sublimibus influunt operationes suas nobiles spirituales. Sequitur ex hoc ex necessitate, ut non influat, nisi quas, vel quarum similitudines habet, & ad hunc modum necesse

G est se habere in aliis: quare vel easdem dispositiones spirituales operabuntur semper in inferioribus istis, quantùm in eis est, vel mutabuntur virtutes animarum eorum juxta diversitatem operationum, quas operantur in istis inferioribus: quare in ascendente & medio cœlo, & in qualibet domorum quas ipsi distingunt; similiter & in quolibet angulorum, aliorumque locorum quos in cœlo designant, eadem operabuntur, vel simili mutabilitati subjecti erunt, quali & homines. Ampliùs. Una est figura totius cœli in uno climate, & hora una unica domorum, angulorum, aliorumque omnium, quæ ipsi considerant, dispositio. Quare una significatio, & una causa omnium eventuum in hora illa. Omnium igitur interrogationum de re una, illa hora non erit, nisi unũ judicium, unicaque responsio; verbi gratia. Si mille millia hominum in hora una, & climate uno eadem sollicitudine urgente de una re interrogẽt, ut de nego-

H tiatione, vel furto ubi sit, idẽ erit omnibus respondẽdũ & eadẽ omnibus evenient. Quare si in climate uno nascantur hora una centum, vel mille parvuli, eadem prorsùs illis evenient; ergò si unus Rex, & omnes. Ampliùs. Aut istæ constellationes sive stellarium luminum positiones sunt signa tantùm istorum eventuum inferiorum, aut signa, & causæ simul: si signa tantùm, aut erunt comitantia res de necessitate, aut non: si sic, cùm igitur ipsa signa necessaria sint, hoc est, quod averti vel mutari nullomodò possunt; erunt igitur ipsi eventus immutabiles, & inaversibiles, & ita omnia de necessitate evenient mortalibus. Si verò sunt signa, quæ de necessitate non comitantur eventus inferiores, erunt possibilia separari ab ipsis. Signum autem à quo separata est ejus res, signum mendax est; quare possibile est hujusmodi signa fallere; non est igitur scientia de significationibus eorum: scientia enim, & ars non sunt de fallibilibus, & aliter esse valentibus. Ampliùs. Si signa sunt, & utique

Spiritus. *Gradus operationũ spiritualium.* *Anima Solis.* *Una figura cœli totius in uno climate.* *Scientia & ars.*

utique naturalia notiora sunt naturaliter, quàm res ipsæ, & intellectui nostro proximiora, cùm sint signa naturalia, & res suas naturaliter præcedentia; hoc autem nulli hominum videtur: si verò signa sunt, & causæ simul istorum eventuum, cùm in se necessaria sint, erunt eventus ex necessitate necessarij. Motus enim cœlorum cum omnibus dispositionibus suis necessarius est, & immutabilis: figura enim cœli & positio stellarum, & luminum, quæ futura est, & cras hac hora, nullo modo potest averti, quin sit futura cras; & de omni alia positione, sive dispositione cœli, atque cœlestium omnium similiter se habet: quare eventus omnes creati à constellationibus, similiter erunt necessarij, & inaversibiles. Ampliùs. Si starent cœli & destruerentur stellæ omnes, & luminaria, perirent omnes istæ dispositiones & eventus in hominibus: & ita nec essent virtutes, neque vitia, neque artificia apud homines, secundùm istos. Ex his igitur manifestè videre potes qualem posuerunt vitam humanam hujusmodi homines, quia & immemorabilem & immutabilem prorsùs. Quid autem veritas habeat circa hæc, hoc est, circa astronomiæ judicia, & quatenùs salva fidei pietate credi possit eis, hîc determinare supersedemus: longiorem enim tractatum, atque discussiorem requirit negotium illud. Sufficit autem tibi quantùm ad præsens negotium ut cognoscas, quia sectæ perditionis, & erroris, atque vitia, & peccata, quibus Dei justitia per ejus justissimum judicium æterna damnatio certissimè reddenda est, ab ipsis, & per ipsos sunt, qui pro his justissimè punientur: nullatenùs autem cœlestibus creaturis attribuenda; quia neque naturaliter, neque voluntariè à bonis Dei creaturis, tantæ Dei contumeliæ, tantæ perditiones hominum effici possunt, sive creaturæ hujusmodi cœlestes, scilicet animatæ sunt, & animalia, ut ipsi opinantur, sive non. De omni verò lege bona, omnique salutari credulitate nullatenùs dubitare debes, quin sit ab auctore fonteque universali, ac primitivo bonorum, qui est Deus altissimus, & dominus omnium sæculorum.

Motus cœlorum necessarius.

Astronomia.

Vitia cœlestibus creaturis non adscribenda.

CAPUT XXI.

Destruit erroneam sententiam eorum qui affirmant, & credunt unumquemque in sua lege salvandum, si eam credat esse bonam; atque ejus erroris originem, & causam unam affert, scilicet quia absurdum putant credere Deum misericordem tam paucos elegisse, videlicet Christianos solos & alios reprobasse; ostenditque unumquemque errantem ac deviantem esse sibi sui erroris causam, & auctorem; vel quia in via visibili noluit videre pericula, quæ videri possunt sed clausis oculis ambulare; vel quia sine duce ambulet, cùm possit ducem itineris habere. Mox dubia quædam acute solvit.

Quoniàm autem sive occasione diversitatis istarum legum atque sectarum, sive ex verbis Macometi nonnulli in eum errorem devenerunt, ut credant unumquemque in sua fide, vel lege, seu secta salvari; dummodò credat eam esse bonam, & à Deo, ipsique placere quod facit, dummodò propter Deum faciat quod facit: consequens est ut in hoc loco errorem istum tam perniciosum, tamque pestilentem déstruere tentemus. Hujus igitur erroris una causa est, quæ multos exagitat, atque confundit; multitudo scilicet numerosissima damnandorum, & paucitas salvandorum. Ut quid inquiunt tam paucos elegit Dei misericordia ad salutem, tam multos autem deseruit in perditione. maximè cùm pronior credatur ad salvandum, quàm ad damnandum: vel non minor saltem sit ejus misericordia ad miserandum & ignoscendum, quàm ejus justi-

A tia ad judicandum, & puniendum? Præsumptio etiam videri potest, ut pauci Christiani se solos arbitrentur salvandos, tota residua multitudine hominum, videlicet malorum Christianorum, qui longè plures sunt quàm boni, & deinde Judæorum, Saracenorum atque paganorum, sive idolatrarum in perditione relicta, qualiter implebitur domus Dei cœlestis tanta paucitate electorum; cùm infernus, qui longè minor est, capere sufficiat etiam, cum dæmonibus totam multitudinem damnatorum? An videtur conveniens regi regum & domino sæculorum, ut plures habeat in carcere vinctos, plures ad patibulum affixos, tormentisque traditos, quàm habeat sibi famulantes & subditos? An potest misericordia Dei, cujus nec numerus est, nec mensura, sustinere tantam carnificinam tormentorum: ut quid inquiunt tantam multitudinem damnatorum creavit Deus, & an creavit eos in perditionem & mortem? An convenit divitiis bonitatis ejus, & immensitati misericordiæ suæ eos creasse, quos utique salvare poterat, & flammis infernalibus depascendos derelinquere? Sic quid aliud creando eos voluisse facere videri potest, quàm igni infernali de ipsis pabulum ministrare? De his autè, qui pro eo faciunt, quicquid faciunt, credentes se obsequiũ eidem præstare in eis, quæ, licet malè, ignoranter tamen faciunt; quid erit, & potissimùm de his qui pro Deo, sive propter Deum omne genus suppliciorum, non solùm patienter, sed etiam gaudenter sustinent? sicut de multis hæreticis audivimus, & ipsi etiam videre possemus, quia ignem & alia tormenta sponte, immò gaudenter subeunt; utique propter Deum se omnia sufferre dicentes, & in corde sicut credimus habentes. Incipientes igitur dicamus, quia error circa res multas est in multis hominibus, & damnabiliter est causa damnationis. Si enim volens ambulare corporaliter, nollet prævidere viæ ipsius discrimina, videlicet offendicula, præcipitia, & alia quæ oculis corporis videri, & prævideri possunt; sed magis clausis oculis, aut aversis à via vellet incedere; quicquid ei mali, hoc est, vel offensionis, vel casus eveniret, justissimè ipsi imputari posset: poterat enim per se hujusmodi pericula declinare. In eo igitur qui per semetipsum imminentia sibi mala hujusmodi via visibili, & nosse, & evitare potuit rectissimè dicitur, ut sibi ea imputet, si in illa inciderit; & ista est communis omnium animarum conceptio. Eodem modô, si quis ire voluerit ad locum aliquem viam ignorans, quæ ducat ad illum; præsto autem habeat, qui viam eidem ostendat, & ducatum itineris præbeat, & neutrum istorum habere velit, id est, nec ducem itineris, nec viæ ostensorem: si erret sic itinerans, ei meritò imputandus est error itineris hujus, & hanc propositionem cujuslibet animus approbat auditam: similiter immò multò fortius in via morum se habere necesse est. Quantò enim pericula majora sunt in via morũ, quàm in via hujusmodi, tantò magis, & proprio visu spirituali, & alieno prævidenda sunt & præcavẽda: qui igitur nec proprio sensu, ubi eis suppetit, nec alieno, ubi eis paratus est consulere, pericula spiritualia declinare nolunt; meritò eis imputanda sunt, cùm in ea inciderint. Ampliùs. Si videris aliquem errare in via ista visibili, teneris illum ab errore illo avertere, & à periculis, quæ ipsi imminere cernis, eidẽ præcavere: multò magis igitur, & in via morum; longè autem ampliùs teneris tibi consulere quàm alij. Tantò ergo culpabiliùs sibi unusquisque non consulit de via hujusmodi, & ad viam pertinentibus, quàm alij; quantò magis sibi debitor est in hoc, quam alii. Ex his ergo manifestum est tibi, quia negligentia ista quærendi scilicet viam veritatis, & salutis, negligentia est culpabilis, & damnatione dignissima. In

Vide.

Nota.

Misericordia Dei.

B

Error damnabilis.

C

Conceptio communis.

D

Negligentia quærendi viam salutis.

his ergo qui proprio sensu, ingenioque & industria, discrimina spiritualia prævidere, & præcavere potuerunt, sive ex scripturis, sive ex doctrina, sive ex miraculis, sive ex omnibus his; justissima est damnatio erroris, & ignorans talis meritò ignoratur, ut dicit Apostolus in 14. primæ ad Corinthios. Tales sunt qui nolunt intelligere, ut benè agerent. Si quis autem quærat de illo, qui invenit doctores vel prædicatores contrarios, videlicet unum fidelem, & alium infidelem: nec sufficit scire ex proprio sensu vel ex dictis eorum, vel ex vita, cui eorum magis credere debeat, an requiret Deus ab isto ut divinet fidem: hic proculdubiò, quia non habet de humana ratione quid faciat, implorare debet divinum auxilium, ut dicit Augustinus; & tota instantia deprecari, ut illuminator animarum Deus, viam veritatis ei ostendat, & cor ejus applicet ei parti contradictionis, quæ vera est, & eidem accepta. Piè autem credendum est de misericordia Dei, quia sic pulsanti aperiat, & quòd nisi vel negligentia quærendæ veritatis, vel alia culpa obsistat; cor ejus avertet Deus, ne impietatis errori consentiat. Idem sentiendum est & in illo alio casu, videlicet, si seductor sub prætextu veri, catholicique doctoris simplici alicui, & indocto errorem aliquem impietatis prædicet; quia Deus cor ejus avertet, ne illi credat, nisi hoc vel negligentia ejus, vel alia culpa impediat. Custodit enim dominus diligentes se: dicimus etiam, quia cùm intellectus humanus creatus sit ad inquirendam, & cognoscendam veritatem salutarem: maximè de hoc debet esse studiosus, atque sollicitus. Quare negligentia ejus in hoc, atque desidia, maximè culpabilis est atque damnabilis. Ampliùs, Quia unaquæque virtus ad actum, & finem proprium expeditior est atque facilior, quàm ad aliquem alium; manifestum est, quia virtus intellectiva nostra ad quærendum, & inveniendum Deum, quatenùs hìc requiritur, & expedit, expeditior est, atque facilior, quàm ad quærendum, & inveniendum aliquid aliud; maximè cum præsto sit Deus semper adjuvare conantes ad se, & appropinquare appropinquantibus sibi. Considera igitur ista quæ diximus, & videbis omnes errantes in via veritatis, & ignorantes eadem culpa naturaliter errare, & damnabiliter ignorare. Nullum enim est invenire in eis, qui non sit negligens in investigando per semetipsum salutarem veritatem, aut inquirendo ab aliis, aut implorando divinum auxilium, aut in faciendo veritatem: qui enim negligit facere bonum, quod esse faciendum novit, meretur non accipere notitiam illud faciendi, quod nondùm novit. De uno quoque enim sperandum est, si talento intellectus tota diligentia bene negotiatus fuerit, in quibus per se potuit, quod etiam multipliciter ei, vel augeatur, vel ut etiam divinæ revelationis, seu inspirationis munere capiat ampliora, ad quæ per illa pertingere non valebat; vel etiam quia prædicetur ei doctrina, vel prædicatio salutaris: quod dicimus propter hoc, quia si aliquis esset seorsùm ab hominibus, & vellet negotiari diligenter in talento intellectus sui, & consideratione visibilium; facile esset ei invenire causam creationis, & multa alia de ipso, videlicet ipsum Deum esse diligendum, honorandum, & adorandum: & si in inventis bene negotiaretur, adderet ei Deus alia, vel per inspirationem, vel per doctrinam aut per prædicationem quam ipsemet ei procuraret; omninò enim credendum est, Deum neminem velle deserere, qui ei studeat adhærere. Jam ergo satisfactum tibi de omni adulto errante errore impietatis, quia justa est ejus damnatio: declarabimus autem hoc evidentius, & dicemus; quia sicut liberæ voluntatis est, ut se avertat ab omni malo volito & ut per consensum se non inclinet in illud: ita est & intellectus humani, sive rationis, ut se avertat ab omni malè credito, & ut non assentiat illi; & hoc, vel ex proprio lumine ei possibile est, vel ex alieno: ex proprio, hoc est propriæ investigationis: ex alieno, id est, divinæ revelationis, vel humanæ eruditionis. Sicut igitur libera voluntas damnabiliter consentit in male volitum; sic humanus intellectus damnabiliter assentit in male creditum: quare tenetur, vel ipse se corrigere, vel correctionem suam per aliquam viarum, quas diximus, procurare: quare non licet errare in hujusmodi, nec talia ignorare, & hoc apud omnes nationes receptum est. Ipsi enim idolatræ dixerunt, quia qui dubitat Deos esse honorandos, indiget pœna. Ampliùs. Sicut debitrix est libera voluntas, sive affectus suæ operationis, quod est velle in bonis volendis: sic & intellectus suæ operationis debitor est in veris credendis, seu cognoscendis: quare sicut non licet affectui, vel damnabilia velle, vel salutaria non velle; ita non licet intellectui impia falsa credere, vel salutaria vera non credere: quare nec error, nec ignorantia aliquem excusat unquàm à perditione omninò. Ampliùs. Si non minùs tenetur Deo in suis operationibus intellectus humanus, quàm affectus; nunquàm autem licet affectui amare contrarium Deo, vel eis, quæ ejus sunt: similiter nunquàm licet ei vel amare ei contraria, vel non amare ea quæ ejus sunt; quare nunquàm licet intellectui credere contraria ei, vel eis, quæ ejus sunt: similiter non licet non credere ipsum, vel ea quæ ejus sunt; quod enim est non amare in affectu, hoc est non credere, sive non cognoscere in intellectu. Ampliùs. Si ignorantia, vel error excusaret, cùm omnes peccantes errent, & ignorent, & tantò ampliùs, quantò ampliùs peccant, omnia peccata essent excusabilia, & majora magis excusabilia, quantò majores errores, & tenebræ peccantibus contingunt. Vides igitur quoniàm ad hanc dementiam tandem devenerunt, ut liceat unicuique credere, vel discredere quicquid voluerit, & nullam esse legem positam intellectui; quare nec affectui, & propter hoc nullam legem tenendam esse simpliciter, quia quælibet potest teneri licitè secundùm eos, & contra quamlibet fieri: Si enim error & ignorantia ubique excusent, ex eo sequitur, nihil esse virtutem, nihil vitium simpliciter, quia credenti de virtute quia sit vitium, aut econversò, erit virtuosum agere contra virtutem, vel secundùm vitium: similiter erit virtuosum, immò religiosum fit unicuique credere secundùm credulitatem suam, quantumcunque impiam vel erroneam. Ampliùs. Secundùm hoc nullus errabit, vel credendo, vel operando, cùm credendum sit unicuique quod credit, & operandum quod operatur secundùm credulitatem erroris sui. Iterùm æquè coletur Deus secundùm hoc vitiis, & virtutibus, & æquè compositi erunt mores vitiosi, & judicio Dei æque laudabiles, quin æquè remunerabiles: postquàm non refert quid agat unusquisque, vel qualiter, sed solummodò quid credat se agere, vel intendat aut qualiter: per hanc viam æquè colenda erunt idola ut Deus altissimus, si credantur æqualiter esse colenda, & meritoriè, atque religiosè negabitur Deus, si credatur esse negandus. Apparet igitur tibi manifestè ex his intellectui positam esse legem, & limites in operationibus suis, & limitatum ei esse quid credere eidem, vel discredere, & iterùm non credere, vel ignorare liceat. Et iterùm interdùm ignorantiam esse damnabilem, videlicet in quibusdam ignoratis: similiter & credulitatem quorundam damnabilem esse & impiam, & propter hoc neutram excusare à tota damnatione eos quos involverit: Fortassis autem excusat à tanta, non enim tantùm peccare

Quæstio. *Intellectus humanus ad quid creatus.* *Talentum intellectus.* *Dei providentia, & charitas.* *Nota hunc locum.* *Similitudo bona.* *Alia similitudo.* *Intellectus non minus Deo conformis esse debet, quā affectus.* *Absurdū.* *Lex intellectui posita.*

are videtur qui erranter, vel ignoranter malè agit, A quantùm qui scienter, vel contra conscientiam. *Nota.* Quod autem quibusdam visum est, quia si aliqua mulier viro nesciente intret lectum ipsius, & cognoscat eam, cùm credit esse uxorem suam maximè de nocte, quia non peccat, excusatus per hujusmodi errorem, vel ignorantiam, alioquin tenerentur viri accendere lucernas media nocte, & diligenter conspicere, atque probare an essent uxores suæ, quas juxta se invenirent, quia consuetum non est fieri, nec leve videtur ad faciendum: Dixerunt, quia in hujusmodi casu excusatus est vir, nisi fortè in muliere, adeò notabiles, adeòque evidentes sint differentiæ, ut ipsum nisi omninò ebrium, aut dormientem, errare non sinant. Quemadmodùm si uxor sit mulier gracilis modicæque staturæ, supposita verò sit giganteæ magnitudinis, aut multæ pinguedinis, multæque B corpulentiæ; in hoc quippe casu nullo modo licitum est errare vigilantibus viris. *Opinio Guilielmi.* Nobis autem videtur aliter sentiendum, quia nisi culpa aliqua viri hoc impediat, avertet Deus cor ejus, ne cognoscat mulierem sic juxta eum jacentem, & hoc vel infrigidando eum, vel aliquam cogitationem immittendo, vel aliter ipsum occupando, vel ipsam mulierem terrendo; ita ut inde abeat, vel aliqua alia via. *Psal. 144. Prov. 2.* Modi autem, & viæ innumerabiles omnipotenti Deo propriissimæ sunt ad custodiendum, quos voluerit custodire: custodit ergo dominus diligentes se, sicut legitur in psalmo: Et iterùm Proverbiorum 2. Custodiet istorum salutem, & proteget gradientes simpliciter; & etiam hoc per similitudinem matrimonij spiritualis evidenter ostendi potest. *Similitudo.* Apparet enim interdùm lucifer diabolus in specie domini salvatoris, & etiam cuidam apparuit nostris temporibus in specie Crucifixi. *Quæstio.* Quærimus ergo si adorasset eum pro domino salvatore, utrùm esset excusatus C per ignorantiam in hoc adulterio spirituali. Si enim vir suscipiens ad amplexum carnalem adulteram credens eam esse uxorem suam: similiter & mulier suscipiens adulterum credens eum esse maritum suum, excusatur per hujusmodi errorem probabilem: ergo & in spirituali adulterio est excusata anima fidelis errore probabili inducta, suscipiens adulterum diabolum pro Christo sponso ad amplexum orationis, & ad omnia alia quæ sunt honorificentiæ divinæ & cultus. *A simili.* Sequitur etiam ex his quia talia non solùm excusabunt excusabiliter, sed meritoriè fieri possunt, videlicet si causa reddendi debitum cognoscat alienam, & ex charitate, cùm omne, quod non est peccatum, fieri possit ex charitate. Poterit igitur adorare diabolum anima fidelis ex amore, quem habet ad Christum, ita seducta probabili errore ut diximus; quare meritoriè poterit servire diabolo cum genere idolatriæ. Juxta viam istam, & D sequitur, præmissam opinionem ut piè & fideliter, atque remunerabiliter possit homo credere majorem partem omnium hæresum. Si enim licet marito commisceri adulterio per supradictum errorem, vel ignorantiam; licebit & intellectui humano falsitatem adulterinam, hæreticam scilicet pro salutari, catholicaque veritate, quasi sponsam ipsius per similem errorem, & ignorantiam admittere ad copulam spiritalem, quæ copula non est ibi aliud quàm credulitas sive fides. Quare poterit intellectus humanus credere multos errores impietatis & hoc piè, & fideliter atque remunerabiliter, cùm crediderit eos esset articulos fidei: Illud igitur potiùs nobis videtur, quod etiam divinæ pietati magis consonum, ut ubi invincibilis est ignorantia, quod est ubi non habet homo de humana ratione quid faciat, ibi imploret divinum auxilium, & non temerè se præcipitet, totum pertinet facere ad Deum, ubi non habet homo *Opinio Guilielmi.*

quid debitè faciat, verbi gratia, si in eam figuram vel formam se transfiguravit lucifer in qua non possit apparere homini per quod non videatur Christus, neq; aliquid per quod dignosci valeat non esse Christus, solius Dei est hominem custodire, nec aliud ibi homini relictum est nisi divinum auxilium implorare. Nusquàm autem dubitandum est quin præsto sit auxiliator Deus piè invocantibus ipsum, & etiam non invocantibus nisi culpa eorũ obstiterit. Quare in præmisso casu dicimus, quia Deus avertet cor hominis, & ab impietate adorationis diaboli, & ab impietate errorũ quos posuimus, nisi culpa eorum hoc impedierit. *Deus promptus auxiliator.* Nec cogimur dicere, quòd Loth cognoscendo proprias filias licet ignoranter, non peccavit; aut Jacob cognoscendo Lyam, credens se cognoscere Rachelem; sicut neq; Judas patriarcha qui credens se cognoscere scortum, nurum suam Thamar cognovit. *Loth. Iacob.* Peccare enim potuerunt Jacob & Loth: sicut enim Loth inebriari potuit, & Judas fornicari; sic & Jacob. *Iudas patriarcha.* Excusantur enim per ignorantiam à tanto, sed non à toto, ut dici solet, hoc est non ut omninò non peccaverint, sed ut non tantùm. Quia ergo quærũt de multitudine damnatorum ad quid eam Deus creaverit, certum est, quia ex divitiis bonitatis suæ eam creavit, & quia multa, & magnifica bona eis contulit, pœnas verò vel tormenta nisi meritas, atque justissimas, nulli unquàm intulit, nec in posterùm illaturus est. Apparet ergo tibi ex his, quia justitia Dei causa est damnationis eorum utique efficiens, quâ nulla justior excogitari potest. Mala verò eorum merita causa sunt quasi materialis perditionis ipsorum, quibus justissimo judicio, & laudandâ in omnibus justitiâ damnatio illa redditur. Quòd autem tam multi sunt, qui damnentur, & tam pauci qui salventur, & in naturalibus, & moralibus similitudinem expressam invenis; viliorum enim, & ignobilium major semper est multitudo, quàm pretiosiorum, atque nobiliorum; ut ferri, plumbi, quàm auri & argenti, & lapidum ignobilium, quàm gemmarum: similiter quercuum, quàm cedrorum vel palmarum; eodem modò stultorum hominum, quàm sapientum, & malorum quàm bonorum. *Viliorum maior copia quàm pretiosorum.* Vides etiam in tanta multitudine hominum paucos de illis Reges vel principes, & tam modicorum, tamque ignobilium regnorum, ut sunt temporalia. Quantò fortiùs ergo mirari non debes, si paucis largitur præclara, ac nobilissima regna cœlestia. Ampliùs. Cùm tam raros videas qui regna cœlorum appetant, vel curent: tam multos autem qui ab eis se avertunt, & contraria sectantur: propter quid miraris si tam pauci perveniunt, tam multi non perveniunt ad illa. Ampliùs. Si videres de centum partibus generis humani nonaginta-novem, totis studiis, ac viribus, currentes per viam quæ ducit ad mortem; paucos verò è contrariò currentes per viam, quæ ducit ad vitam, non mirareris si magna illa multitudo tota deveniret in mortem, & sola illa paucitas perveniret ad vitam? *Multitudo perditorum.* Sic & considera tantam multitudinem perditorum, & videbis eam festinantem ad mortem; è contrario verò paucitatem electorum festinantem ad vitam. Quid igitur mirum est, si unusquisque hominum ad finem pervenit, ad quem totis studiis, ac viribus tendit: multitudo namque perditorum hominum in via vitæ illius, multitudo stulta est, & vitam fugiens, & in mortem se præcipitans, & in stagnum ignis & sulphuris se injiciens, atque in mare & abyssum æternarum amaritudinum se demergens: quòd in baratrum infernale unusquisque cadit, de ponderositate est propriæ iniquitatis: quòd sursùm, ad sublime, scilicet æternæ beatitudinis aliqui trahuntur, de virtute est omnipotentis divinæ bonitatis. *Iniquitas ponderosa.* Ut quid inquiunt, sustinet divina bonitas tantam stragem hominum, quos

creavit. an delectat eum tanta carnificina tormentorum infernalium? Respondemus, quia nihil extra ipsum delectat ipsum propriè, & quia placent ei tormenta malorum, & quia bona, utpotè creaturæ ejus, & propter pulchritudinem justitiæ, quæ in eis inæstimabiliter, & miranda est, & laudanda, quam tantò delectabilius intuebuntur sancti in patria, quàm hîc eam cogitant, vel audiunt: quantò major erit eis ibi amor justitiæ atque cognitio, quàm hîc: similiter & quantò major videbitur ipsa divinæ justitiæ magnitudo. Ex quibus tribus per locũ à proportione ex necessitate consequitur majus esse futurum gaudium ibi de aspectu, seu intuitu pulchritudinis divinę justitię quæ ibi dilucidissimè conspicietur, quàm esset gaudium ex omnibus gaudiis, si conflarentur in unum; omne enim gaudium, & omnis delitia pro magnitudine amoris, qui in eum est, & pro magnitudine cognitionis, quæ de Deo est, atque pro magnitudine ipsius delectabilis, magnum est. Quia igitur tria hæc in patria, ac tria sunt proportionabilia, seu respondentia; hîc in via infinita sunt, id est supra omnem proportionem majora, necesse est gaudium ex his in patria esse infinitum ad gaudium ex comparatione proportionabilium eorum in via: tunc enim posuerimus duo delectabilia, & duos amores, duasque cognitiones sive perceptiones eorum, proportionabiles videlicet. Ut sicut amor primi delectabilis ad amorem secundi, ita, & cognitio sive perceptio primi ad cognitionem sive perceptionem secundi; & ipsum primum delectabile similiter se habet ad secundum, erit necessariò, ut si per omnem proportionem amor, & perceptio primi delectabilis sunt majores, quàm amor, & perceptio secundi, gaudium ex primo secundùm amorem, & perceptionem primam erunt super omnem proportionem majus gaudio, quod est hîc, & secundo, secundùm amorem, & perceptionem ipsius in via: verbi gratia. Primum delectabile est id quod apparebit de pulchritudine divinæ justitiæ in patria, amor in ipsum, & perceptio sive cognitio ipsius primæ sunt amor divinæ justitiæ & perceptio ejusdẽ quales sunt in patria: Secundũ verò delectabile est illud quod apparet hîc de pulchritudine divinæ justitiæ. Secundò verò amor, secundaque cognitio, sive perceptio sunt amor atque perceptio divinæ justitiæ, quales sunt in via. Jam autem alibi didicisti, quia eorum quæ sunt patriæ seu gloriæ ad ea, quæ sunt viæ, nulla est comparatio in magnitudine, seu intensione: quare amoris ad amorem, & cognitionis ad cognitionem nulla erit comparatio. Similiter neque ejus, quod apparebit de pulchritudine divinæ justitiæ in patria, ad id quod de eadem apparet in via, quemadmodùm, nec ejus quod apparebit tunc de divina misericordia, ad id quod de eadem nunc apparet in via, & ita de aliis quæ Dei sunt. Declaratum igitur est tibi per hæc, quàm delectabile, & quàm admiranda erit divinæ justitiæ pulchritudo, & carnificina tormentorum infernalium, & quia gaudio inenarrabili, & omninò gaudio mundano in inferiora majori, delectabit electos. Fiet autem evidentius quod dicimus litterarum designatione. Nominemus igitur D id, quod apparebit de pulchritudine justitiæ in patria, amorem verò atq; cognitionẽ ejusdem, quales erunt: ibi vocemus A & B, gaudium verò quod erit ex D, per A & B, vocemus C, & ad hunc modum hoc quod apparet hîc de pulchritudine justitiæ nominemus H, E verò & F, amorem atque perceptionem sive cognitionem H, quales sunt in via, G verò gaudium quod est H, per E & F. Vides igitur quia D ad H, nulla est proportio seu comparatio in magnitudine seu intentione; proportionales autem sunt A & B ad C, id est similiter se habentes, ut E & F ad G. Quare permutatim proportionabiles erunt:

Gaudium divinæ justitiæ.

Nota.

Primum delectabile.

Secundum

Nota.

Justitia divina.

E sicut igitur A & B ad E & F, ita C ad G. Cùm in infinitum majores sunt A & B, quàm E & F, in infinitum majus erit C quàm G. Debes autem scire quia A & B & C, æqualia sunt, & generaliter omnes apprehensiones suis affectionibus erunt æquales in patria, ut cognitio uniuscujusque ibi, & amor ejus ex illa cognitione ibi erunt æquales: similiter & gaudium omni cognitioni, & amori ex quibus erunt, erit æquale, & hoc, quoniam unaquæque virtus aget actum suum ibi in ultimo perfectionis suæ; & ideò actus, & virtutes æquales erunt ibi invicem, hoc est omnis actus suæ virtuti & è converso. Ex his ergò quæ diximus, manifestum esse tibi debet, quia laudanda est divina bonitas in hoc, quòd & malis, & reprobis præter esse, & vitam, aliaque bona naturalia, & innumerabilia gratuita, & temporalia largitur.
F Quòd autem ampliora non præstat, non ideò hoc est, quia ipse manum suæ retrahat largitatis; sed quia ipsi manus suas aliis occupant, aut quominùs recipiant, avertunt: sicut quòd lumen Solis super multos non cadit, & eos non illuminat, non ex eo est, quòd Sol radios suos retrahat, sed quia ipsi à lumine ejus se avertunt. Si quid igitur extra semetipsum omnipotentem Deum delectare potest in tanta multitudine, magnitudineque tormentorum infernalium, eo modo quo fas est, delectationem de ipso cogitare, cur non delectet eum, admiranda ibi pulchritudo justitię suæ. Similiter & gaudium electorum suorum pro Dei justitia, videlicet quod erit eis magnum prò magnitudine cogitationis & amoris ipsius justitiæ, nec
G non prò misericordia ejus, quod de ipsa apparebit. Deindè nonnisi dimidiam bonitatem suam impleret Deus, si justitiam etiam in malos non exerceret: quasi enim duæ partes divinæ bonitatis sunt, sicut partes ibi cogitari fas est, misericordia & justitia videlicet secundùm affectum tantùm; cùm bonitas divina impartibilis sit secundùm se in ultimo impartibilitatis: secundùm hunc errorem igitur, aut esset apud Deum otiosa misericordia, aut justitia enormiter diminuta. Quòd autem mirantur æternitatem pœnarum infernalium insipientes, & increduli; indè est, quia solam immensitatem misericordiæ Dei considerant, & magnitudinem justitiæ ejus non attendunt. Cùm enim nec minor, nec minùs æterna sit Dei justitia, quàm ejus misericordia, nec minor nec minùs æter-
H nus esse debet ipsius effectus in damnandos & puniendos, quàm effectus misericordiæ in salvandos, & beatificandos. Quapropter sicut salus, & beatitudò æternæ erunt in prædestinatis; ita damnatio & pœnalitatis miseria æterna erunt in reprobis. Ampliùs. Movet insipientes, & incredulos, quòd peccatum momentaneum est, & admodùm brevis perpetratio ipsius. Qualiter, inquiunt, justa potest esse pœna æterna pro eo illata: in quo manifestum est eos non cognoscere naturam sive essentiam ipsius peccati. Peccati enim ipsius perpetratio, vulneratio spiritualis est ex una sui comparatione. Tu autem nosti, quia non est mirum si ex vulneratione brevissimi temporis vulnus multæ durationis, aut etiam mors, quæ, quantùm in se est, perpetua est, & finem non habens, relinquitur. Ex alia verò sui comparatione peccati perpetratio casus est in profundum, & in hoc exemplo etiam notum est tibi, quia nihil obsistit, quin casus hujusmodi brevissimo tempore fieri possit, & tamen multo tempore, vel absque exitu remanebit in profundo, qui sic cecidit: ex tertia etiam comparatione, ipsa peccati perpetratio, sicut furtum est, aut rapina spiritualis, vel sicut aliquid ex maleficiis forinsecis: & non miraris neque ipsi etiam mirantur, quin mutilatio, vel mors quæ pro illo justè secundùm leges sæculares infligitur, perpetua sit, & quòd non est sanitas à mutilatione in vita ista, nisi resurrectione à

Bonitas Dei.

Similitudo.

Misericordia & justitia, partes divinæ bonitatis.

Peccati natura.

Sex comparationes.

Comparatio.

morte corporis, vel miraculo divinæ virtutis. Ex quarta verò comparatione, peccati perpetratio ligatio est, seu vinculatio peccantis; natura autem vinculationis est, ut brevi tempore fiat; verùm ejusdem natura est, ut tandiu ligatum teneat, quamdiu vincula ipsa insoluta duraverint & indirupta. Ex quinta quoque comparatione, peccati perpetratio aliqualis contractus est, & emptio infernalium tormentorum, necnon ex venditione, qua pretio brevis voluptatis se ipsum tam anima quàm corpore vendit insanus peccator: cui autem dubium, quin ex venditione, & emptione, quantumcunque brevi tempore fiant illa, jus perpetuum rei emptæ acquiratur emptori, & quòd transferatur res empta perpetua alienatione, & venditione. Ex sexta etiam comparatione peccati perpetratio, sicut extinctio lucernæ est: lucet enim salutari cognitione, & ardet vitali seu vivifica dilectione peccator, antequàm peccet; peccando verò quasi in spurcitiam peccati se demergens, semetipsum extinguit. Attende igitur sex istas comparationes quas diximus, & videbis non solùm levem; sed & intolerabilis stultitiæ admirationem incredulorum in his. Mirantur enim quòd ex vulneratione brevissimi temporis, remanet vulnus perpetuum vel mors, quòd cadens in profundum diutiùs in eo remanet, hoc est longiori tempore, quàm fuerit casus ejus: similiter quòd plus est tempus mutilationis seu suspendij furis, quàm tempus furationis: similiter mirabile eis videtur quòd detentio alicujus in vinculis longioris temporis est, quàm ipsa ligatio: similiter, & quòd aliquis habet jus in re empta, nisi tanto tempore quantùm durabit emptio: & quòd lucerna non potest vel debet majori tempore remanere extincta, quàm fuit tempus extinctionis suæ. Hæc autem omnia quàm leviter, quàmque insipienter dicantur, per se evidens est. Addemus autem tibi & alia, per quæ divina justitia perpetuitate suppliciorum infernalium etiam lucidiùs declaretur. Manifestum enim est per se, quia qui addit super peccatum impœnitentiam, seu contumaciam, addit de jure, & pœnam & justissimè quantùm durat in unoquoque Dei injuria, tantùm in eodem durat & pœna. Quia igitur existentes in inferno super peccata sua etiam addunt impœnitentiam, & contumaciam nunquàm pœnitentes, nec unquàm pœnitere volentes, quia semper durat in eis Dei injuria, id est peccatum; quare semper meritò durat & eis pœna, & de jure etiam meritorum ipsorum, quoniam propter additionem contumaciæ addi posset eis & pœna: tamdiu enim durat in unoquoque Dei injuria, quæ non est nisi peccatum, quamdiu idem non emendatur. Alibi autem declaratum est, quia nec pœnitentia, nec emendatio aliqua apud inferos est. Ampliùs. Quantò minus bonum est Deo, quod ei præfertur, sive propter quod ipse deseritur, tantò major ei contumelia irrogatur. Quia igitur omne quod est, vel esse potest, in infinitum minus bonum est ipso, quicquid ei præferatur, aut pro quocunque alio deseratur, infinita ei contumelia irrogatur. In omni autem peccato mortali aliquid ei præfertur, & pro illo deseritur; quare omni peccato mortali infinita Deo contumelia irrogatur. Hoc autem est manifestè videre ex proportionibus: si enim præferret Deo duplo minùs bonum, quàm ipse sit, quanta ei contumelia irrogaretur? Si autem quadruplò minùs bonum eidem præferretur; duplo major injuria eidem irrogaretur, & ita in infinitum. Quia igitur non est reperire aliquid quod non sit eo in infinitum minus bonum; manifestum est, quia quicquid ei præferatur, aut pro quocunque alio deferatur, infinita ei contumelia sive injuria irrogetur. Jam igitur declaratum est tibi, quia omnis peccans mortaliter infinitam contumeliam vel injuriam irro-

Comparatio alia.

Item alia.

Peccati perpetratio velut contractus.

Item alia.

Amplior declaratio.

Apud inferos nulla pœnitentia.

Infinita pœna infi-

A gat Deo: infinitæ autem injuriæ vel contumeliæ, infinita de jure debetur pœna; hoc autem intelligitur infinita duratione, & ita declaratum est quòd intendebamus propositum. Cùm enim omnis virtus humana ad agendum, & patiendum finita esse videatur, non videtur ei posse infligi infinita in acerbitate pœna. Quapropter infinitate durationis compensabitur ex necessitate acerbitatis infinitas. Ampliùs. Æquales sunt ex necessitate pœna finitæ acerbitatis, & infinitæ durationis, & pœna finitæ durationis & infinitæ acerbitatis. Ponamus enim quòd pœna infinitæ acerbitatis, & finitæ durationis sit pœna unius diei, vel anni; & sumamus ex altera parte pœnam ejusdem infinitæ durationis, sed finitæ acerbitatis, & nominemus primam A, secundã B. Dico igitur quod A, est in infinitũ major quàm B, intensione scilicet in acerbitate, & hoc est quoniàm A infinities continet B. In infinitum enim magis punitur, qui punitur A, quàm qui punitur B. Quare in infinitum magis punitur, qui punitur uno A, quàm qui punitur duobus
B B, & similiter quàm qui punitur tribus B, & ita in infinitum. Quoniàm si non est proportio unius A ad unum B, non erit proportio unius A, ad quodcunque B. Quodlibet enim B. certam habet proportionem ad unum B, sicut centupla & millies millecupla aliis. Quia igitur proportio extremorum semper componitur ex proportionibus intermediis, si esset proportio unius A, ad quodcunque B, sicut proportio certa ad unum B, composita ex proportionibus, quarum altera esset unius A ad illa B, & altera esset illorum B, ad unum B. Ut autem ista evidentiùs videas. Ponamus unum hominem puniri uno A, & alium uno B. Manifestum est, quia qui punitur uno A, in infinitum plus punitur uno B. Eodem modò si duo homines punirentur duobus B, verum esset, quòd in infinitum magis puniretur, qui uno A puniretur, quàm illi duo simul sumpti. Eodem modò & quàm tres simul sumpti, & ita in infinitum. Quare qui puniretur uno A,
C æquè puniretur, ut infiniti infinitis B. Non refert autem utrùm simul intelligatur infinita B, aut per successionem. Æqualia enim sunt, sive successivè ordinata, sive simul intellecta. Quia ergo successivè ordinata infinita sunt B, sunt una pœna perpetua, manifestum est quod diximus, quia pro unoquoque peccato mortali debetur pœna infinita duratione. Ampliùs. Si aliquis peccaret in aliquem æqualem sibi, proculdubiò aliquantùm peccaret in eum, & si idem, vel simile peccatum committeret in majorem, magis, & quantò in majorem, tantò magis, verbi gratia: si in sacerdotem suum magis quàm si in æqualem; & iterùm in Archidiaconum graviùs, & deindè in Episcopum, & ita de gradibus superioribus; quare manifestum est, quia quantò in majorem peccatur, tantò magis. Quare si in infinitum, & in infinitum magis:
D quia igitur Deus in infinitum major est quocunque alio, in infinitum magis peccatur, quoties peccatur in Deum, quàm peccetur in hominem eodem genere peccati, verbi gratia: si occiditur Deus, & occiditur homo qui non est Deus, in infinitum magis peccatum est occisio Dei, quàm occisio hominis; eodem modò si conspuitur Deus, & conspuitur homo, vel percutitur, vel vulneratur. Quare si contemnitur Deus, & contemnitur homo, vel offenditur Deus, & offenditur homo; in infinitum majus peccatum est tam offensa quàm contemptus Dei, offensa vel contemptu hominis, quia omni peccato mortali offenditur, & contemnitur Deus, quia ejus mandatum, & voluntas præteritur. Manifestum est omni peccato mortali in Deum infinitè peccari, vel saltem in infinitum, magisque peccaretur quàm in hominem, si homo offenderetur, vel contemneretur. Quòd si dixerit quis, quia non ex hoc ostensum est, quod ideò omnis of-

nita injuria debetur.

Adverte.

Nota.

Acute disputat.

Alia persuasio.

Gradus & circunstantiæ personales.

fensa Dei, vel injuria infinita sit; non enim sequitur si A est in infinitum maior B, vel si A continet infinita B, quòd ideò A sit infinitum: omnis enim linea est in infinitum, hoc est, supra omnem proportionem major omni puncto, vel omnis linea continet super omnem proportionem, atque infinitiès quodlibet punctum, vel infinita puncta; nulla tamen linea est infinita: sic offensa & injuria Dei, licet contineat infinitiès similem offensam, vel injuriam hominis, sive in homine; non tamen est infinita; quoniàm non est aggregata, sive composita ex illis, sicut neque linea ex punctis: & revera, omne quod continet infinita causata contentione, sive continentia aggregativa, sive totali, hoc est, quod continet ea ut totum partes, & ut aggregatum ex illis, ex necessitate est infinitum. Sed dicetur forsitan, quòd offensa, sive injuria Dei non est totum ad offensas, sive injurias hominis, neque ad aggregatum ex illis: verùm nec per hanc viam effugit, nec minùs propter hoc non necesse habet concedere perpetuitatem pœnarum, cùm pro offensa vel injuria Dei debebuntur infinitæ tantæ, aut finitæ; verbi gratia. Esto quòd pro aliqua offensa vel injuria hominis debeatur pœna vnius diei, & nominemus illam A, cùm offensa Dei sit in infinitum maior offensa hominum, de qua agitur; proportionabiles autem sint offensæ, sive injuriæ & pœnæ eis debitæ; erit ex necessitate pœna debita injuriæ, vel offensæ Dei in infinitum major A: quare etiam duobus A, & tribus & ita in infinitum: erit igitur æqualis infinitis A simul sumptis, vel major illis. Infinita autem A simul sumpta, non sunt, nisi pœna infinitorum dierum, sive pœnarum, hoc autem nisi pœna perpetua; quare pro omni offensa Dei mortali debetur ex necessitate pœna perpetua. Ampliùs. Obligationes, & transgressiones semper æquales sunt, & semper proportionabiles: quicunque enim æqualiter tenentur ad aliquid, æqualiter peccant, non faciendo illud; & qui duplò magis tenetur ad aliquid quàm alius, duplò magis peccat non faciendo illud; similiter & qui triplò, vel qui quadruplò, & ita in infinitum. Quare, quæ est proportio generaliter obligationis ad obligationem, ea est transgressionis, sive omissionis ad transgressionem, sive omissionem: similiter proportionabiles sunt culpæ & pœnæ, ita ut generaliter, quæ proportio culpæ ad culpam, ea sit pœnæ meritæ, seu debitæ ad pœnam meritam, seu debitam. Quærimus ergò vtrum obligatio, quâ quis tenetur Deo obedire, atque servire, sit finita, an infinita: quòd si dixerit finita, destruitur istud duobus modis. Primùm, quia non est finitum, quia aut intransibile est debitum, aut transit, & transit serviendo: quia igitur debitum, sive obligatio, de qua agitur, non est solvendo, hoc est obediendo, atque serviendo transibilis; consequens est ex necessitate, vt non sit finitum: ratio enim finiti transibile est, sicut & ratio infiniti intransibile. Quòd autem impossibile sit transiri vel transire huiusmodi debitum, indè manifestum est; quia si transiret, vel transiretur in aliqua creatura, necessariò perficeretur eius transitus in aliqua hora, vel instanti. Esset igitur tunc perfectè per transitum hujusmodi debitum vel obligatio; nihil igitur restaret de illo, vel illa; esset ergo hujus debitum perfectè solutum, quare debitor ab illo esset penitùs absolutus. Non igitur esset ampliùs debitor in aliquo creatori, in aliquo inquam, nec in obedientia, nec in servitio aliquo. Contingeret igitur secundùm hoc, aliquam creaturam posse liberari omninò à servitute creatoris, & à debito obediendi, atque serviendi eidem. Hoc autem est manifestè impossibile, ut sit homo, vel angelus, qui non teneatur obedire, vel servire creatori, & qui eousque eidem servierit,

An omnis offensa Dei sit infinita.

Proportionabile.

Quæstio de obligatione quâ Deo obedire cogimur.

Nemo omninò liberatur ab

E ut ampliùs servire ei non teneatur. Amplius. Si finita est obligatio qua unusquisque tenetur Deo obedire atque servire, & finita est obligatio, qua unusquisque tenetur cuicunque alij hominum obedire, atque servire: erit ex necessitate certa comparatio, seu proportio alterius ad alteram, cùm sint ejusdem generis: quemadmodùm omnia debita pecuniaria comparabilia ad invicem certa comparatione, & proportionata invicem: similiter & debita similium servitutum. Debita igitur, sive obligationes, de quibus agimus, quoniàm similia sunt, videlicet obedientiarum atque servitiorum, erunt certa proportione comparabilia: erit igitur vel dupla, vel tripla, vel centupla proportio alterius ad alteram. Ponamus igitur exempli gratia, quòd debitum, quo quis tenetur obedire Deo, sit centuplum, ad debitum, quo quis tenetur obedire patri suo, vel magistro in eodem mandato; & vocemus debitum, quo tenetur obedire Deo, A, & aliud debitum nominemus B: quia igitur A est centuplum B, erit ex necessitate
F vnum A, æquale centum B; & ita non erit majus debitum, quo aliquis tenetur Deo obedire debito, quo centum homines tenentur obedire patribus suis in eodem mandato, sive debito, quo unus tenetur patri suo in centum similibus mandatis. Cave autem ne erres in hoc quod diximus, debitum, quo unusquisque tenetur Deo, esse infinitum: hoc enim evidenter verum est, si intelligatur infinitum secundùm magnitudinem, hoc est, secundùm sui universum: universitas enim eorum, quæ Deo debentur ab unoquoque nostrum, neque numeratione transibilis est; quia innumerabilia sunt, quæ debentur eidem ab unoquoque nostrum: eodem modò infinibilis est & intransibilis solutione, sive solvendo, sicut supra ostendimus: quoniàm impossibile est, ut solvendo transeatur, & perveniatur ad absolutionem, sive liberationem ab ipso: verùm non propter hoc consequens est, ut sit infinitum intensione; etsi enim
G majus sit debitum uniuscujusque totius, quàm partis suæ, majus inquam magnitudine, non tamen major est obligatio ad totum quàm ad partem, immò æqualis secundùm intensionem: æqualiter enim debet debitor omnis quamcunque summam, & quamcunque partem illius, nec magis obligatus est debitor centum marcarum ad solutionem earum, quàm ad solutionem uniuscujusque illarum. Qui enim mutuatus est centum marcas, & qui mutuatus est unam solam, æqualiter obligati sunt quantùm est ex mutuo: æqualiter inquam intentione obligationis, non autem æqualiter magnitudine obligationis, quoniàm altera est pars, & reliqua totum. Quemadmodùm enim summa centum marcarum totum est ad unamquamque earum aggregatum ex illis: sic obligatio ad solutionem centum marcarum totum est ad obligationem solutionis unius marcæ; & hoc
H quoniàm debitor centum marcarum debitor est uniuscujusque earum: ad hoc ergo valet ista ratiocinatio solummodò. Quia proculdubiò quicunque peccat mortaliter, summam totam debitorum Deo in facto servitiorum, quantùm in se est, aufert illi. Dum enim gratiam in se extinguit, si habet, aut magis elongat, si illam non habeat, impotentem se proculdubio efficit, aut magis impotentem ad reddendum Deo debita servitia, quippe quæ Dei gratia grata Deo non efficit, servitia reputanda non sunt. Cùm igitur servitia debita ex quocunque tempore in antea infinita sint, & solvenda, sive solutione intransibilia; manifestum est omnem, quicunque peccat mortaliter, quantùm in se est, in infinitum Deum damnificare, & in infinitum rapinam in ipsum committere: ex quo sequitur evidenter ipsum infinitam pœnam mereri, tum quia Deum debito servitio perpetuò

obedientia & servitio Dei.

Exemplū.

Infinitū quomodo.

Solutione non liberamur à debito Dei.

Acuta ratiocinatio.

Nota.

Conclusio.

perunò, & absq; fine defraudat, tum quia pro unoquoque eorum, quæ Deo, vt diximus, quantùm in ipso est, aufert, pœnam aliquam & aliquantam meretur. Quemadmodùm igitur, cùm hujusmodi damna omnia aggregata fuerint, summam infinitam constituent: sic & pœnæ pro singulis hujusmodi damnis, si debitæ tamen, aggregatæ simul in unam fuerint, pœnam unam constituent infinitam. Quemadmodùm enim si quis in domo aliqua perpetuam haberet servitutem, aut censum perpetuum, qui eam irreparabiliter destrueret, non solùm unius anni censum, sed etiam infinitorum annorum census eidem auferret; sic & qui seipsum irreparabiliter destruit, non unius diei servitium solùm eidem aufert, sed totius futuræ perpetuitatis innumerabilia, infinitaque servitia: non enim sola præsentis vitæ servitia domino Deo debentur, sed etiam servitia futuræ, quæ tantò nobiliora sunt, atque præstantiora præsentibus, quantò gratiæ gloria antecellit; nec ideò minus delinquit in Deum, qui peccat mortaliter, quia reparabilis est ipse peccator, hoc est reparari, & resuscitari possibilis à Deo. Quemadmodùm non ideò minus quis in eum cujus domum destruxit, vel exurit, quia ipse cujus domus est, potest eam reparare, vel reædificare. Nihilominùs enim propter hoc aufert ei, quantùm in eo est, omnem censum tam præsentialiter, quàm in futuro ex ea percipiendum. Revertamur autem, & dicamus, quia si majoritas debiti, vel obligationis accipiatur secundùm intensionem; sequitur evidenter quocunque modo attendenda, sive metienda sit intensiò, quod omne mortale peccatum, infinita est injuria, sive contumelia creatoris. Manifestum enim est per se, quia debitum, & obligatio intenditur erga benefactorem juxta magnitudinem beneficij ex illa: non enim dubium est omne beneficium obligare receptorem ergà datorem, & quantò majus fuerit, tantò magis obligare. Dicamus ergo, quia si aliquis mille marcas gratis alicui dederit, proculdubiò aliquantùm intensa obligatione obligatur ei, sive aliquantùm intenso debito & si duo millia eidem dederit, duplò magis, & ita in infinitum. Quare si in infinitum melius, aut pretiosius eidem dederit, quàm illæ marcæ sunt, in infinitum magis obligatus est ei, quia solus oculus, vel lingua, ne dicam totum corpus, incomparabiliter melior est atque pretiosior mille marcis auri, & in infinitum magis obligatus est Deo datori ratione solius linguæ, vel oculi, quàm esset eidem ratione doni mille marcarum hujusmodi. Continuat igitur hæc obligatio secundùm intensionem infinitas tantas, & ideò infinita secundùm hunc modum. Ampliùs. Ponamus quòd alicui dederit Deus mille marcas auri tantùm, alij autem dederit infinita millia: manifestum est, quòd obligatio, & debitum gratitudinis, atque servitij ejus qui recepit donum infinitum, in infinitum majori secundùm intensionem, obligatione, & debito Deo tenetur illo, qui prænominatum finitum donum solùm recipit: causæ igitur obligationis, & debiti istius infinitiès illas continent. Quia igitur proportionabiles sunt causæ similes, & eorum effectus, infinitiès secundùm intensionem continet effectum Et proculdubiò dubitationem non habet, quod diximus: quoniàm non solùm magnitudo obligationis aggregata ex magnitudinibus partium, quemadmodùm magnitudo doni ex magnitudinibus partium, sed etiam intensio ex intensionibus: & hoc est quoniàm magnitudo doni causa est intensionis obligationis, quæ est ex eo; similiter & magnitudines partium causæ sunt intensionis obligationis ad gratitudinem, & servitium, sive obligationem, quia sunt ex ipsis partibus doni antedicti.

Similitudo.

Persuasio.

Nota.

Quanta sit nostra in Deum obligatio.

Proportionabilia.

A Quemadmodùm igitur linea recta continens infinitas tantas lineas rectas suæ speciei, ex necessitate infinita est; sic obligatio, seu debitum, quo obligatus est iste Deo ratione doni infiniti, quod diximus, cùm contineat infinitas tantas suæ speciei, ex necessitate infinita erunt: hoc enim nusquàm dubitationem habet, immò vbique demonstrationem. Cùm igitur obligatio, qua quis tenetur Deo ratione solius linguæ, vel oculi in infinitum major sit hâc, quàm manifestum est esse infinitam; non solùm infinita est, sed major infinito. Multò fortior igitur est obligatio qua tenetur Deo ratione totius corporis; incomparabiliter multò magis infinita est obligatio, qua tenetur Deo ratione animæ. Cùm enim incomparabiliter melior atque pretiosior sit anima, quàm corpus, & eadem gratuita bonitate utraque data, incomparabiliter majorem necesse est obligationem esse uniuscujusque nostrum ad Deum, qua ratione animæ tenetur eidem, quàm sit obligatio, B qua ratione corporis ipsi obligati sumus. Ampliùs. Si anima humana nô deberet esse, vel durare, seu vivere, nisi per diem unum, obligata esset Deo ratione diurni esse vel vitæ, aliquanta obligatione; & ratione biduanæ vitæ, duplò majori; & ratione quatriduanæ, quadruplò majori, & ita in infinitum: quare ratione perpetuæ, & infinitæ vitæ, in infinitum majori. Manifestum igitur est omnem animam humanam, obligatam esse Deo ratione existentiæ, seu vitæ, infinita obligatione; quia continet infinitas tantas, demonstrata obligatione, qua tenetur Deo unaquæque anima ratione existentiæ suæ, sive pro duratione unius diei. Palàm autem est alibi demonstrativè declaratû quia omne aggregatû ex infinitis tantis generis sive suæ speciei, infinitum est simpliciter. Quia igitur obligationes ratione vitæ immortalis, sive infinibilis, non sunt alterius generis sive C speciei, quàm obligationes provenientes ex partibus ejusdem, videlicet ex vita diurna, biduana, triduana, & ita de alijs; manifestum est, quòd continet infinitas tantas, quacunque quantitate durationis, vel temporis demonstrata. Declaratum autem est ex his eam esse infinitam. Jam igitur declaratum est tibi per vias multas obligationem, sive debitum gratitudinis atque servitij, quibus Deo tenetur unusquisq; hominum, esse infinitam. Æquales autem sunt obligatio, & transgressio ipsius; quare omnis transgressio istius obligationis, vel debiti necessariò est infinita, & ideò pœna ejus jure, & merito infinita. Transgressio autem hujus obligationis, & debiti triplex est; & prima quidem est non servire Deo, sive debitum servitium eidem subtrahere. Secunda, debitum eidem servitium alij impendere. Tertia, Deum impugnare. Intelligimus autem & subtractionem debiti Deo servitij gratias nô ei agere de beneficijs ab eodem receptis; est enim pars non modica divini servitij actio gratiarum. Ampliùs. Cùm in rerû universitate inveniatur pura, & vera fœlicitas, & D inveniatur mixta; erit non vera mixta, mixta inquam ex fœlicitate, & miseria qualis est præsentis vitæ necesse est, ut inveniatur etiam pura, & vera miseria. In omni enim genere contrariorum si inveniatur alterum, & amborum medium, necesse est inveniri naturaliter, & reliquum. Quare sicut est secundùm veritatem in universo pura, & vera fœlicitas; ita necesse, ut in eo sit pura, & vera miseria: non autem est pura, & vera fœlicitas, quæ perennis, atque perpetua non est; quoniàm impossibile est, puram, & veram esse fœlicitatem ad quam attingit defectus, & mors. Quare neque pura, & vera miseria est, quam bonum liberationis, sive terminationis abscindit: est enim pars aliqua fœlicitatis liberatio, & immunitas à malis. In hoc autem scire debes, quia ratiô

Infinita obligatio qua tenemur Deo ratione animæ.

Infinitas.

Obligatio & transgressio obligationis æquales.

Triplex transgressio obligationis.

Pura & vera fœlicitas.

Pura & vera miseria.

ista, sive probatio validissima nō esset & irrefragabilis. si vera, & pura, quam diximus, fœlicitas verum haberet contrarium: non autem habet verū contrarium, & hoc est, quoniàm prima, ac pura redundantissimaque bonitas, cujus cognitio, seu fruitio vera & pura fœlicitas est, non habet contrarium. Si enim haberet contrarium, haberet & compar, & coævum, & coæquale: jam autem declaravimus tibi impossibilitatem inconvenientis istius. Quod verò ex hac radice elici potest ad ostensionem ejus, quod intendimus, hoc est videlicet, quia necesse est completa esse opera Dei in universo; quapropter necesse est, ut opera justitiæ ejus, nec diminutionem habeant, nec defectum; & ideò necesse, ut quemadmodùm retributiones, seu remunerationes justitiæ Dei perpetuæ sunt, sive sempiternæ in beneficijs: sic vindictas, & pœnas ejusdem justitiæ necesse est esse sempiternas. Si enim & temporales, & sempiternæ inveniuntur remunerationes justitiæ, & solummodò temporales vindictæ, seu pœnæ ejusdem; non est completa sine dubio universitas operum justitiæ Dei in parte ista, neque completa universitas contrarietatis istius, videlicet præmiorum, atque pœnarum; cùm tantus sit defectus, & diminutio ex parte pœnarum: nec etiam æqualitas reperietur in hujusmodi contrarijs, quæ revera contraria sunt in ratione, & nominatione, in quibus ea accipimus: præmia enim, & pœnæ inquantùm præmia, & pœnæ, similiter remuneratio, & vindicta inquantùm tales contrariæ sunt. Ampliùs. Cùm per eundem modum causandi justitia Dei causa sit præmiorum, atque pœnarum, hoc est per semetipsam, quod est dicere per hoc, quòd justitia est, si per se efficit perpetuitatem in præmijs; ergò & in pœnis. Ampliùs. Mala merita omninò nostra sunt, bona verò merita ferè omninò Dei sunt, & minimum habent à parte nostra: magis igitur debentur nobis de justitia pœnæ malorum meritorum, quàm præmia bonorum. quare de justitia magis puniendi pro malis meritis sumus, quàm remunerandi pro bonis: si igitur æternaliter sumus remunerandi pro bonis, multò fortius æternaliter puniendi pro malis; & de justitia. Ampliùs. Si virtus & vitia verè contraria sunt; ergo & effectus eorum immediati, & per se erunt contrarij: quare remuneratio, quæ debetur unicuique virtuti, veri nominis, ac rationis, contraria erit pœnæ, quæ debetur vitio opposito: non est autem contraria pœna temporalis remunerationi æternæ; pœna igitur æterna est non temporalis, quæ debetur unicuique vitio de justitia Dei. Ampliùs. Proportionabilia sunt semper peccata suis pœnis. Si igitur non est comparatio peccati ad peccatum, non est comparatio pœnæ ad pœnam: quia igitur non est comparatio peccati ejus qui furatus est, vel rapuit alienum animal, vel occidit illud; ad peccatum ejus, qui furatus est, vel rapuit, vel occidit dominum ipsum animalis, non erit comparatio pœnæ ad pœnam: harum ergo pœnarum, aut utraque est temporalis, aut utraque æterna, aut altera temporalis, altera æterna, sive perpetua: sive autem utraque sit perpetua, sive altera tantùm; manifestum est, quod intendimus, quia perpetuæ pœnæ debentur aliquibus peccatis. Si autem utraque sit temporalis, erit necessariò comparatio alterius ad alteram, cùm fuerit ejusdem generis; quare erit comparatio peccati ad peccatum; positum ergo erat, immò manifestè verum contrarium. Scito autem, quia virtus veri nominis, & veræ rationis, & vitium non sunt contraria. quia nec sub eodem genere sunt, & hoc alibi declaravimus. Possibile autem est, ut in virtutibus naturalibus, & consuetudinalibus inveniatur vera contrarietas; sed illæ apud nos, nec veri nominis, nec veræ rationis virtutes sunt. In Adam verò, & Eva ante lapsum, & in sanctis Angelis erant, & sunt virtutes naturales veri nominis, quæ in nobis, & sopitæ penè, & sepultæ sunt. Theologicæ verò quoniam desursum sunt, velut data optima, & dona perfecta descendentia à patre luminum, etsi fortissimam repugnantiam habent ad vitia, veram tamen contrarietatem ad illa non habent. Jam igitur expedivimus nos auxilio Dei de his, quæ videbantur esse contra Dei misericordiam, & bonitatem, videlicet de multitudine damnatorum, de perpetuitate tormentorum, vel de paucitate electorum, & salvandorum; deinde de justa damnatione quorundam ignorantium, quorundam verisimiliter errantium, & errore probabili deceptorum; & dedimus causas & proportiones in hoc, & exēpla, provt & de dignatione divinæ largitatis accepimus.

Remunerationes perpetuæ.

Vindictæ perpetuæ.

Alia persuasio.

Virtutes naturales ferè in nobis sopitæ.

CAPUT XXII.

Explicat & docet omne peccatum secundùm unam comparationem esse contumeliam, & injuriam Dei; & secundùm aliam comparationem esse læsionem peccantis; & præterea actum aliquem in seipso, aut privationem, & secundùm unamquamque comparationem recipere magis, & minus, ut docet exemplo fornicationis, deinde eos confutat, qui volunt Dei justitiam evacuare, vel ridiculam, & frustratoriam facere, ostenditque justitiam Dei qua punit damnatos esse rectam, quamvis notum sit ei damnatos, vel damnandos nunquàm esse corrigendos.

Nunc autem relinquitur nobis, ut ostendamus tibi, quia peccatum est injuria, seu contumelia Dei una comparatione, & læsio peccantis secundùm aliam comparationem, & in seipso actus aliquis est, seu privatio; & propter hoc secundùm unamquamque comparationum istarum recipit magis, & minus, sive intenditur, & remittitur, verbi gratia, una & eadem fornicatio injuria Dei est, & læsio fornicantis, & insuper est in seipsa actus aliquis, videlicet concubitus. Potest igitur esse, ut sit minor concubitus, hoc est minoris delectationis, & operis, & temporis; & tamen erit major Dei contumelia, vel injuria, verbi gratia; si sacerdos, aut sanctimonialis illo se polluat, licet minori tribus illis modis quos posuimus, quàm si simplex laicus in illum incidat: eodem modò etiam potest esse major læsio peccantis, videlicet; si majora dona ei gratiarum, & virtutum auferat, vel si peccantem magis captivat, & irretiat: hoc est, si fortiori amore mulieris illum irretiat, aut inflammet. & hîc est modus, quô gravissimum peccatum dicitur ignorantia Dei, quia videlicet nihil vitale relinquit, & omnem radicem boni indè funditùs evellit. Loquuntur autem hujusmodi erronei de justitia, & misericordia Dei, ac si altera vellet, quod alterius est usurpare, & tanquàm misericordia vellet evacuare justitiam; cùm inter eas sit pax in vltimo tranquillitatis; & Deo notissimum sit quatenùs eum deceat misereri uniuscujusque, aut quatenùs vindicare in illum. Novit enim & misereri salva, & illæsa justitia sua, & vindicare salva misericordia, & utraque sine injuria alterius uti. Vides igitur manifestè, quia error iste, aut evacuat ex toto Dei justitiam, aut ridiculosam efficit; cùm manifestum sit ex eis, quæ diximus, & etiam sine eis, quia possibile est aliquem mereri pœnam æternam, quicquid sit de ea infligenda, vel sustinenda. Ponunt enim hujusmodi erronei, & imbecilles, quia non sustinet Dei clementia tanta pœna, & tam diutina quemquam puniri. Ab his ergo quærimus, utrùm saltem aliquā, vel nulla. Quòd si nulla: ecce evacuatio omnimoda justitiæ; si verò aliqua, non tamen æterna,

Nota.

Ignorantia Dei.

æterna, sed temporali tantùm. Ecce ridiculositas. Et hoc est, quoniàm quæcunque pœna temporalis, comparatione pœnæ æternæ id est perpetuæ, nec etiam est sicut levatio unius festucæ de terra ad excoriationem, seu totius corporis decalvationem. Qui autem, eum qui excoriari meruisset levatione unius festucæ solummodò punivisset, proculdubiò ridiculosus esset judex, & cachinnis omnium, atque subsannationibus omnium videntium, & audientium hanc justitiam suam, si tamen justitia dicenda est, exponeret, incomparabiliter, aut multò fortius in Dei judicio, atque justitia secundùm positionem istam erroneam istam ridiculositatẽ abscindere necesse est evidenter. Quia si dixerit quis, quia boni judicis est ad correptionem subditorum intendere, & pœnas propter hoc solummodò infligere, quatenùs inde fructum habeat correptionis, vel utilitatem, quòd si non certum habet, & evidens est, non esse proventurum ex pœnis, ab ipsis debet desistere. Similiter, & malignitatis est inimicæ, atque diabolicæ pœnas, quæ non nisi tormentum, & patientiam operentur irrogare. Cùm igitur manifestum sit Deo altissimo deputatos jam & in posterùm deputandos omnes æternis supplicijs, nunquàm esse corrigendos, neque post judicium universale aliquos alios propter pœnas eorum: necesse est ex tanta causa boni judicis bonitate cessaturas esse pœnas ejus omnes saltem post judicium, alioquin non ex bonitate divina, sed ex malignitate diabolica pœnas hujusmodi post suum universale judicium irrogabit, cùm ex tunc nihil operentur, nisi patientiam cruciatuum. Intende igitur in erroneam istam ratiocinationem. Manifestum est tibi, quia judices, qui hîc, hoc est, in vita ista constituuntur hominibus, utique justi sunt, licet utrunque istorum Deo cedat ad gloriam & honorem: manifestum est tibi, quia intentio hujusmodi judicium, & officiorum suorum utilitas hominum est, & illa triplex, videlicet ut corrigantur, ut innocenter vivant; tertiò, ut in tranquillitate seu pace. Cùm igitur hujusmodi iudices ex suis officijs nihil harum utilitatum provenire cognoverint; necesse habent à suis officijs desistere: cessante nempè causa, necesse est, & effectum cessare: Deus autem sicut bonus est apud se, & in se, & non propter homines, quàquàm bonitas ejus, & justitia inæstimabiliter prosint hominibus, qui etsi velit, & intendat prodesse hominibus, primùm tamen intendit in gloriam, & honorem suum; & ut faciat quod decet eum facere secundùm omnem nominationem, & comparationem suam; videlicet ut faciat in eo quod misericors, quod decet misericordiã suam, ut in eo quod justus, quod decet justitiam suam, & sic de alijs. Nõ igitur, quod inde proveniat facientibus refert, quantùm ad ipsum in primis, & maximè, sed magis, quid eum facere deceat, & justitia ejus exigat quid gloria ejusdem requirat; non enim parva gloria ipsius est inimicos suos, & rebelles, & contumaces legibus suis, & mandatis vindicta perpetua mulctare; nec solùm decens, aut decorum est Deo altissimo in eos, qui nec pœnitere, nec emendari volunt, vindicare suas, & suorum injurias; sed hoc evidenter exigit eiusdem justitia, cui nunquàm contraria est eiusdem misericordia. Omnes etiam philosophi nobiles in hoc consentiunt, quod prima causa non intendit aliud, neque operatur propter aliud; immò propter se tantùm, & gratis, sicut legitur Proverb. 16. universa propter semetipsum operatus est Dominus. Quòd autem intendere gloriam suam, & laudem quandoque dicitur, non ut operæ pretium, neque ut emolumentum intentionis, & operationis suæ munera intendit; sed est decens, ac decorum, & per se debitum. In damnatione autem reproborum tantò major est gloria, quantò major erit magnitudo, multitudoque ipsorum: similiter, & tantò major decor justitiæ, quantò magis apparebunt vitia eorum, & peccata, peccatisque superaddita obduratissima, & nunquàm emollibilis contumacia; nec esset completa laus Dei aut gloria, quæ nõ aliud est, quàm sublimis, clara, & lata fama, si non esset ei perennis, & perpetua laus & gloria de justitia, quẽadmodùm de bonitate, & misericordia: complebit igitur tandem opera justitiæ suæ, sicut & misericordiæ, & ideò complebuntur laus eius, & gloria quam diximus ex utrisque. Et quemadmodùm juges laudes, & gratiarum actiones continuè resonabunt ejus misericordiam in redemptis atque salvatis & glorificatis; sic planctus, ejulatus, suspiria, & rugitus, clamores, & ululatus resonabunt Dei justitiam in maledictis, & damnatis. Et propter hoc infernus ibi in glorificatorum auribus ineffabili suavitate resonat in Paradiso: auribus enim sanctorum inæstimabili jucunditate Dei justitiam, Deique honorem, & gloriam, sicut suprà pro parte ostendimus, resonabit.

Comparatio pœnæ temporalis ad pœnam æternam.

Optimus locus.

Utilitas triplex ex officio judicis.

Quid deceat Dei justitiam & misericordiam.

Prima causa non operatur propter aliud. Prov. 16.

Dei ... ria qu...

Paradisus gaudet videns Dei justitiam in inferno.

CAPUT XXIII.

Satis ipse se summat, quia exponit de quibus sit dicturus.

Post hæc autem transibimus ad nefandissimam idolatriam, ut eam radicitùs cum omnibus partibus suis, & ramis, atque sequelis destruamus. Dicemus igitur in primis essentiam ejus, & rationem, deindè originem; consequenter partes ejus, & modos, verùm ea cautela, & circunspectione, ut avertamus ab impijs execrationibus ipsius omnes, qui hoc legerint, & nullam prorsùs demus occasionem ruinæ insanissimæ curiositati stultorum. Incipiamus igitur, & dicamus, quia latria summæ venerationis cultus est, & ultimæ honorificentiæ obsequium, & propter hoc soli Deo altissimo debita: ipse enim in primis & maximè ex omnibus modis, & venerandus, & honorandus est. Cùm igitur hujusmodi cultus, aut obsequium ad aliud transferatur, sive illud sit, sive non sit; & quicquid istud sit, intolerabilis, & omni gladio, & igne exterminanda injuria, & contumelia Deo altissimo irrogatur, & illa duplex vel potiùs triplex. Prima, ex eo, quod subtrahitur debitæ honorificentiæ ejus. Secunda, ex eo quod alij impenditur. Tertia, ex eo quod aliquid ei coæquatur. Quemadmodùm si quis regi suo honorem regium subtraheret, & alij illum impenderet, & in regis illius regno, vel civitate alium ei in potentia, vel honore æquaret. Aggravant autem nefas istud vilitas, & ignobilitas, atque impotentia, sive infirmitas, & quòd honor ille incommunicabilis transfertur. Execrabiliùs enim peccaverunt, qui honorem istum in quadrupedes, aut reptilia transtulerunt, quàm qui in homines; & qui in imagines hominum, aut animalium, quàm qui in homines, aut animalia, sicut legitur ad Romanos 1. Mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis & volucrum, & quadrupedum, & serpentum; & in Psalmo, Mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum. Vides igitur ad quantas Dei injurias, & contumelias deducti sunt insipientissimi homines, ut non solùm in minimas vilissimasque creaturas honorem & gloriam creatoris transtulerint, sed etiam in imagines earum; & sicut legitur in historia, sive in itinerario Clementis, hoc est, in libro disputationum Petri contra Simonem magum: legitur etiam strepitus ventris adorare,

Latria quid.

Idolatria.

Rom. 1.

Psal. 105.

Itinerarium Clementis.

nec erubuere, sicut & hodie extant in barbaria gentium aquilonarium, qui tonitrum adorant: hæc igitur insanissima superstitio, execrabilissimaque animarum seductio idololatriæ ad tam abominanda inconvenientia cæcatissimos homines perditissimosque perduxit. Nominata verò idolatria est quasi idolorum latria, non quia omnis execratio hujus servitutis idolis impenderetur, sed quia vel primùm idolis exhibita est, vel frequentius, vel quia primùm idolo filij Regis Babiloniæ, qui acerbo luctu doloris de morte filij imaginem sibi ad memoriam filij constituens, non quidem ut eam adoraret, ut videtur, sed ut in aliquale solatium, sive solamen pro amisso filio illam videret, & haberet: postmodum tamen eam colere cœpit tanquàm Deum, & constituit illi inter suos sacra & sacrificia, sicut legitur Sap. 14. Hinc igitur ortum habuisse videtur idolatria Babiloniorum, hoc est superstitio ista nefaria idolis exhibita. Et per similem causam à Xicophane quodam Ægyptio idola Ægyptiorum ortum habuisse creduntur; propter hoc autem idolum apud Babylonios celeberrimum, ac famosissimum vocatum est Bel; quia Belus filio suo illud fecit, vel quia factum est ei. In idolis si quidem seu imaginibus alij idola ipsa, alij alia colebant, sicut in sequentibus exponemus: stellas enim & solem, & lunam, & elementa, & homines, ut diximus, colebant, & ut Deos venerabantur, sicut legitur Sap. 14 Ignem autem ipsum, aut citatum aërem, aut girum stellarum, aut nimiam aquam, aut solem, & lunam rectores orbis terrarum Deos putaverunt, & de hominibus quidem ex fabulis, & historijs gentium certum est. Homines namque mortalitatis, & infirmitatis suæ obliti, sicut expresè legitur de Nabuchodonosor Iudith. 3. Præcepit enim Holoferni principi militiæ suæ, ut omnes Deos terræ exterminaret, videlicet ut ipse solus Deus diceretur ab his nationibus, quæ potuissent Holofernis potentia subjugari. Et iterùm in quinto ejusdem, Holophernes inquit, ut sciat omnis gens, quoniam Nabuchodonosor Deus terræ est, & præter ipsum alter non est: similiter vesania permotus Caius Cæsar in templo domini, quod erat in Hierusalem, statuam sibi erigi fecit, ut vel ipsa, vel potiùs ipse in ea pro Deo coleretur, hoc est tanquàm esset Deus. Apparet igitur tibi jam ex his quæ diximus essentia ipsius idolatriæ, hoc est quid ipsa idolatria sit, & causa ipsa nominationis etiã manifesta est tibi. Verùm quoniàm dicit Apostolus in 14. primæ ad Corinth. quia idolum nihil est, & præsens etiam tractatus hoc requirit; dicemus hic idola, & species idolorum. Scito igitur, quia idolorum seu imaginum quædam erant imagines tantùm, hoc est ad memoriam, & repræsentationem eorum, quorum erant imagines, & nihil omninò numinis habere credebantur; quemadmodùm apud nos sunt imagines sanctorum; alia erant habitacula Deorum hoc est Dæmoniorũ; omnes enim Dij gentium Dæmonia. In his enim idolis vel imaginibus Dęmones ludificabant idolatras, & illecti sacrificijs eorum, & impiissimis honoribus responsa dabant eisdem ac si in ipsis habitarent, & ad hoc herbis, & aromatibus, & cantilenis execrabilibus ipsas imagines consecrare se putabant, in ipsos Dæmones induti videlicet, & ut ipse, sacra habitacula Deorum fierent, & ipsi ad inhabitandum inducerentur. Interdùm autem sola horæ observatione, qua imago hujus vel funderetur vel sculperetur, idem fieri opinati sunt, & in libris eorum qui per Dei gratiam jam ex parte maxima perierunt, ista inveniuntur: hujusmodi autem imagines, nec colebantur, ut Dij, nec Dij nominabantur; sed sacra habitacula Deorum habebantur; nisi forsitan errore hoc fieret insipientissimorum hominum, qui imagines hujusmodi responsa Dæmonum loqui putarent: adeò enim quidã incircunspecti erant, adeòque inconsiderati, ut inter ista non distinguerent sicut & forsitan multi simplices hodie sunt, qui inter imagines sanctorũ, & ipsos sanctos in suis orationibus non distinguunt, immò orationes quas ad sanctos facere deberent, ad ipsas imagines faciunt. Potuit autem esse, & credibile est eam fuisse, & semper esse malitiam Dæmonum, ut imagines suas, hoc est in quibus habitare videbátur, vel pro se, vel in sui honorem, vel etiam tanquàm Deos vellent & facerent adorari. Tertiũ genus idolorum, seu imaginum erat secundùm opinionem eorũ Deus factitius, hoc est, cui velut splendor quidam deitatis, & virtus numinis infundebatur, seu imprimebatur; & hoc vel à spiritibus cœlestibus, vel ab ipsis cœlis, & stellis, ac luminaribus, & hoc cùm juxta observationes eorum sub certis horis, & constellationibus, vel fundebatur, vel sculpebatur, vel fabricabatur, cujus erroris velut reliquiæ adhuc apud vetulas multas etiã Christianas extant. Dicunt enim omnes imagines sexagesimo anno à factione sua virtutem sortiri, & deinde quandiu duraverint obtinere: his ergo imaginibus suffumigia, sive suffumigationes, verbaque, & decantationes constituerunt ac si veri Dij essent, scilicet factitij. Et hanc adinventionẽ extollit Mercurius Trismegistus in libro, quẽ scripsit de hellera, hoc est de Deo Deorum his verbis dicens, quia inter omnia mirabilia, mirabilius est, quòd homo potuit divinam naturam invenire, & eam efficere. Ubi etiam expresè dicit, quia Deorum alij sunt naturales, alij factitij. Et ne qua esset dubitatio de intellectu ejus, & intentione, interrogatus in eodem libro ab Asclepio discipulo suo statuas dicis ô Trismegiste? Statuas ô Asclepi. Et iterùm miraris ô Asclepi, & nunquid tu diffidis ut multi, quòd homines faciunt Deos? & post pauca sicuti Deus, aut dominus, ut sui similes essent, Deos fecit æternos; ita humanitas Deos suos ex sui vultus similitudine figuravit. Et alibi dominus & pater, vel quod est summum, Deus, ut effector est Deorum cœlestium; ita homo effector est Deorum, qui in templo sunt, humana proximitate contenti. Verùm hic Mercurius de statuis, quas Dæmones inhabitare credebat, hæc expresè intellexit his verbis: vides ô Asclepi quatenùs tu ipse diffidas statuas animatas sensu, & spiritu plenas, tanta & talia facientes futurorum præscientes. Et iterùm proavi nostri invenerunt artem quâ Deos efficerent, cui inventæ adjunxerunt de mundi natura convenientem materiam, eamque miscentes, quoniàm animas facere non poterãt, evocantes animas Deorum, vel Angelorum, eas indiderunt imaginibus sanctis divinisque mysteriis, per quas idola & benefaciendi & malefaciendi vires habere potuissent, & horum Deorum Trismegiste, qui terreni habentur cujuslibet materiæ qualitas est, cõstat ô Asclepi de lapidibus & aromatibus vim divinitatis naturalẽ in se habentibus; & propter hanc causam sacrificiis frequentiùs delectantur, hymnis, & laudibus, & dulcissimis sonis in modum cœlestis armoniæ concinentibus. Sive igitur ista duo genera idolorum execrabiliumque imaginum intellexerit Mercurius in verbis istis, sive illud solum genus, cui animas Dæmonum inditas dicit: nullatenùs dubitandum est, quin virtutem divinam, & naturam attribuerit hujusmodi erroneis statuis, seu imaginibus, vel sub certis cõstellationibus solùmodò factis, vel nefandis sacrificiis, & orationibus, atque scripturis, & figuris adhibitis cum ipsis constellationibus; in quem errorem inducti videntur alij ex opinione stellarum, luminarium, & cœlorum: quemadmodùm enim ab ipsis constellationibus nascentibus

Idolatria etymologia.
Prima idolatria.
Sap. 14.
Xicophãnes.
Bel.
Belus.
Nabuchodonosor.
Iudit. 3.
Cæsar.
1. Cor. 14.
Psal. 95.
Idolatria.
Simplicitas quorundam mortaliũ.
Superstitio anilis.
Mercurius.
Homines Deos facere.
Mercurius Trismegistus.
Vetus idolatria.

sub ipsis hominibus credebant provenire, cùm faustæ, vel fortunatæ essent supereminentias quasdam hominibus, videlicet, ut reges, aut principes, aut prophetæ, aut sapientes essent ante alios; sic virtutes non quidam ista obtinendi, sed magis præstandi provenire credebant imaginibus, & hoc expresè legitur in libris eorum quos de præstigijs, & imaginibus, alijsque sacrilegis maleficijs scripserunt. Quidam enim imaginibus posuerunt virtutem præstandi honores, seu dominationes, atque prælationes, aut artes, aut eloquentiam; & imagini muscæ sub certa constellatione sculptæ, attribuerunt virtutem fugandi muscas ab omni loco in quo ipsa esset. Similiter, & imagini scorpionis fugandi omnes scorpiones à civitate, vel regione in qua sepulta esset; eodem modo, & imaginibus quorundam animalium posuerunt virtutes congregandi ea; similiter & quibusdam speculis virtutem liberandi quemcunque captum, vel carceratum vellet. Manifestum autem est virtutem præstandi honores, & dignitates, & sapientiam, & prophetiam, atque eloquentiam non esse virtutem, nisi Dei omnipotentis; ex quo manifestum est eos Dei gloriam, & virtutem transtulisse in hujusmodi imagines, nec solùm imagines, sed etiam in ea quæ imagines non sunt, sicut in stellas ipsas, luminaria, nec in ipsa solùm, sed etiam in figuras quasdam, quarum alias sigilla planetarum, alias annulos, alias caracteres eorum, alias imagines vocant, cùm nullam eorum similitudinem habeant, &c. Est igitur prima & radicalis idolatria cultus Dæmonum. Secunda, stellarum & luminum. Tertia, elementorum. Quarta, idolorum. Quinta, imaginum, quas proximè nominavimus. Sexta, figurarum de quibus jam mentionem aliquam fecimus. Septima, verborum, & nominum. Octava, temporis & partium ejus, videlicet horarum, & quatuor partium anni. Nona, initiorum & initialium rerum. Decima, inventionū & inventitiarum rerum. In hæc enim omnia quę diximus insanissimi perditissimiq; homines Dei virtutem & gloriam transtulerunt.

Vera sententia.

Varia species idolatriæ.

CAPUT XXIV.

Obtenebrationem & corruptionem humanæ naturæ causam dicit fuisse & radicem idolatriæ, & impietatis, ac nobilissimæ mentis humanæ prostitutionem, per quam multi veritatem non propter ipsam, sed propter aliud quærere studuerunt stulta curiositate. Idcirco varijs erroribus implicati, ac multis inquietudinibus vexati non invenerunt requiem in animabus suis, idest verum Deum, qui est quies virtutis nostræ, & rationabilis, & apprehensivæ, & concupiscibilis; quæ tres virtutes datæ sunt animæ nostræ, ut per eas benè ordinatas efficitur capax perfectæ beatitudinis, & legitima sponsa Dei: alioquin necesse est ipsam animam fornicari. Mox idolatriam per singula capita destruit.

Origo idolatriæ.

HIs autem ita positis, revertamur ad ipsam radicem istius sacrilegæ impietatis, ostendentes originem ipsius, & causas radicales. Harum prima videtur ipsa corruptio humanæ naturæ: sicut enim de obtenebratione, & corruptione virtutis nostræ rationabilis provenit non solùm, ut veritatem non cognosceret, sed etiam ut erroribus crederet; immò totius veri malum, videlicet prostitutio curiositatis, qua passim cum quacunque veritate fornicatur intellectus humanus, amplexans eam amore & desiderio propter semetipsam, eique adhærens spreta, aut non curata prima accumulosissima veritate, quæ Deus est, cui soli amore & desiderio adhærere debuit, ut naturali sponsæ suæ, & ad quam solā debuit esse conversio ejus, quam solam ad thorum immaculatissimorum amplexuum admittere debuit; qui amplexus credulitas quædam sunt, & amor ipsius ac desiderium, necnon & quædam delectatio in ipsa. Nō enim omnis credulitas primæ veritatis, nec omnis delectatio immaculati amplexus ejus sunt. Et etiam de credulitate quidem patefecimus hoc in his, quæ præcesserunt de fide in hoc ipso tractatu, ubi palàm fecimus, quia fides sive credulitas suasa, magna Dei contumelia, & credulitas maculata est. Delectatio vero quæ ex curiositate sola est in prima veritate, & ex scientia inflante non est dubium quin maculata sit juxta illud quod legitur in 4. secundæ ad Corinthios. Non enim sumus sicut plurimi adulterantes verbum Dei. Qui enim in cogitatione Dei delectatur, & hoc sibimet tantùm hoc est non ad Dei gloriam, non ad fructum animarū, ipsam Dei veritatem quodammodò adulterat, & tam nobili sponsa in libidinem propriæ voluptatis abutitur. Sicut inquam tria ista prænominata mala de obtenebratione & corruptione vani intellectus in genere humano exorta sunt; sic de corruptione virtutis nostræ concupiscibilis, & obtenebratione simul prostitutio ejusdem processit, & hæc prostitutio est voluptuositas, cum qua vel spreta, vel neglecta, vel omninò non curata primitivæ ac fontalis bonitatis suavitate, quæ naturalis ejusdem sponsa est, vanissimis, ac falsis voluptatibus illudendam se, ac polluendam prostituit. Cùm enim mentis humanæ nobilitatem naturalem intimè perscrutantem inspexeris in ipsa puritate sua, ac libertate secundùm tres vires suas; velut sponsam amātissimam, atque castissimam Deo altissimo invenies, ut sponso eiusdem singulari atque carissimo totis naturalibus inhærentem, inhiantem & intendentem. Ipse namque solus & finis motionum ejusdem & quies laborum est, & desideriorum ipsius omnium cumulatissima plenitudo; & propter hoc circa ipsum, & agitatur inquietudinibus, & fatigatur laboribus, & ardet atque affligitur desideriis fameque, ac siti spiritualibus suæ vacuitatis impatiens torquetur. Quod insinuavit qui dixit. Satiabor cùm apparuerit gloria tua; in ipso enim, & ex ipso velut de luminosissima veritate est quies, atque satietas virtutis nostræ rationabilis, sive apprehensivæ nobilis. Similiter in ipso, & ex ipso velut redundantissimę suavitatis bonitate quies, atque satietas virtutis nostræ concupiscibilis superioris, ac nobilis; & juxta hunc modum in ipso, & ex ipso velut ultimæ supereminentiæ altitudine est exaltatio, atque levatio ab infirmitate, ac depressione sua, liberatioque à servitute indebita. & in naturali omnimoda virtutis nostræ irascibilis superioris, ac nobilis: & de obtenebratione ac corruptione ipsius provenit in mente humana prostitutio ipsius, dum vanis, & falsis laudibus, falsique nominis altitudinibus se impudenter prostituit, spreta aut non curata vera ac ultimæ supereminentiæ altitudine ad quam naturalem habet conversionem, & naturale conjugium, naturalisque amoris desiderii inhærentiam, & inhiationem. Attende igitur, quia sicut virtus rationabilis, sive intellectiva in omnibus substantiis nobilibus, hoc est, tā in hominibus, quàm in Angelis, quandocunque est à tenebris, & corruptione libera, castissimo amore, ac immaculatissimo desiderio ipsi primæ luminosissimæ veritati inhæret, & ipsam fert, ut ex ipsa luceat, & ab ipsa luminetur, ut in ipsa quiescat, & ex ipsa satietur, ut ex ipsa perficiatur, beatificetur simul, & glorificetur; eodem modo & vis concupiscibilis nostra superior, ac nobilis se habet ad redundantissimæ suavitatis primitivam, ac universalem bonitatem: similiter & vis nostra irascibilis superior ad supere-

Nota.

Fides suasa.

2. Cor. 4.

Deus quies laborum, ac desideriorum.

Virtus rationabilis.

Virtus concupiscibilis.

eminentissimæ altitudinis dominantissimam majestatem; & hæc est causa propter quam tres vires superiores, ac nobiles, omni animæ nobili, omníque substantiæ intelligenti datæ sunt, videlicet ut capaces essent perfectæ beatitudinis, quæ in tribus præmissis consistit, & ut tam sublimi, & nobili sponso congruerent. Cùm nullatenùs congruerent congruentia, ut ita dicamus maritali, seu conjugali, nisi tanta perfectione in amplexum ejusdem conjungibiles, ac copulabiles essent, nec beatissima hujusmodi copula perfecta est tam nobili matrimonio conveniens, si vel unus trium istorum amplexuum deesset ei: si enim vel luminositatem primitivam immediata & ultima conjunctione amplecti non posset vis apprehensiva nobilis, ac fontalem bonitatem vis concupiscibilis superior, aut supereminentissimam altitudinis irascibilis, anima humana non esset perfectè conjungibilis, aut copulabilis hujusmodi sponso; quare nec perfectè beatificabilis ex copula ipsius, nec esset sponsa conveniens, aut nubilis eidem: oportet autem te scire, quia vis irascibilis perfectionem, & ultimitatem suæ exaltationis, ac libertatis, copulæque suæ beatitudinem cumulatissimam habet, ipsam ultimatam subjectionem, & ex modis omnibus perfectam servitutem ad ultimæ supereminentiæ dominantissimam majestatem; tunc enim in supremo exaltationis suæ culmine, libertatisque suæ tranquillissima pace erit, tumque beatissima copula eidem sociata, cùm eidem fuerit ultimatè, ac totalitate servitutis subjecta. Nec enim aliud est vera exaltatio, veraque libertas ejusdem, quàm vera subjectio, utraque servitus, hoc est, universalis, & pura ad supereminentissimæ majestatis dominationem. Hæc autem, quæ hîc diximus, non solùm ad propositum, sed etiam ad cognoscendam beatitudinem, ac gloriam animæ humanæ te non parum adjuvabunt, si diligenter de his considerationem feceris. Nunc autem revertamur ad declarandum ex his radicem pestis ipsius execrabilis, & dicamus; quia quemadmodùm ex ea obtenebratione, atque corruptione cum qua nascimur, accidit, ut credulitatem, amorem, & desiderium, quas debet vis nostra intellectiva primæ, ac luminosissimæ veritati transferat in alia, hoc est in alias veritates, & quas debuit habere pedissequas, & famulas, tantùm eas fornicaria iniquitate pellices, & adulteras habeat ad amplexus, & thorum conscientiæ illas propter seipsas admittens, sponsa ut diximus omnino non curata; similiter & vis nostra concupiscibilis non minori iniquitate, veruntamen manifestiori se vilibus, ac impuris voluptatibus prostituit; sic & juxta hunc modum irascibilis majori impietate, & apertiori insania de innata obtenebratione, atque corruptione se prostituit idolatriæ, & cultum subjectionis, atque servitutis, quem soli majestati divinæ debet, transfert in alia: sicut enim famelica, & avida est veritatis vis intellectiva, & suavitatis, seu voluptatis vis concupiscibilis; sic divini honoris atque servitutis vis irascibilis superior. Hujus autem indicia sunt evidentia, quia servitus divina, sive cultus divinus, sive verus, sive erroneus universalis est, hoc est apud omnes nationes, & perpetuas, penè enim nullo tẽpore defuit idolatria, vel verus Dei cultus, ex quo homines multiplicari cœperũt, & adhuc idolatria apud omnes gentes est, vel in capitalibus suis, vel in ramis, vel in reliquijs; adeò autem abhorrens, ut nec igne, nec gladio, nec alia via adhuc exterminari possit. Tria igitur ista indicium validissimum sunt, quia idolatria naturalis est sicut curiositas, quæ est fornicatio prostitutæ virtutis rationabilis nostræ, & voluptuositas, sive luxuria fornicatio virtutis concupiscibilis nostræ; sic & idolatria fornicatio est virtutis irascibilis nostræ per quantùm idolis, vel rebus alijs polluitur fornicans honorificentia, qua Deo copulari, & adhærere deberet, dum eis hujusmodi honorificentiam impendit; & hoc sive opinione, sive servitio, opinione duobus modis primo, si vel aliquid horum dignum tanta honorificentia credimus. Secundò, si aliquid, quod de solo altissimo Deo sentiendum est, de aliquo eorum sentimus, verbi gratia. Si quis de sole, vel luna, vel de aliquo alio crederet, vel quòd omnipotens esset, vel quòd adorandus, vel quòd ejus virtutis, aut numinis, ut vitam vel saltem dare posset, proculdubiò jam ejus sacrilega opinione, & Dei altissimi majestatem offenderet, & solem in corde suo, quantùm in ipso est, deificaret, Deique altissimi gloriam intolerabili injuria in solem transferret. Servitio quoque dupliciter, sive exteriori, sive interiori, interiori per affectus: sunt enim intenti ad orationes, sicut timor, amor, & honor, & cæteræ hujusmodi affectiones, quarum multæ soli Deo impendendæ sunt, & nullatenùs rebus alijs; exteriora autem servitia jam in septem partes distinximus, & declaravimus eas in tractatu sacramentorum, sacramentalium, atque justificationum. Ex his ergo quæ diximus recollige breviter; quia sicut vis nostra rationabilis, vel castitatem illius nobilis matrimonij, quod supra nominavimus, servat ex necessitate, vel fornicatur cum alijs veritatibus; & similiter vis nostra concupiscibilis primitivæ, ac jocundissimæ bonitatis, vel servat castitatem matrimonij, vel fornicatur cum alijs bonitatibus: sic & vis nostra irascibilis, vel debita castitate adhæret præeminentissimæ altitudini, ut diximus, reddens ei ultimæ honorificentiæ debitum, ac nobilissimæ servitutis cultum, vel fornicatur cum alijs altitudinibus, impendens eis servitia, quæ soli sponso impendenda essent. Quia igitur fornicationes duarum altarum virium, quas nominavimus, naturales sunt, hoc est ex nativa, seu innata nobis corruptione procedentes, sic & hanc nefariam fornicationem idolatriæ naturalem esse necesse est; cujus rei triplex est indicium, ut diximus, videlicet universalitas, perpetuitas, & separationis difficultas. In eis enim, quæ naturalia non sunt, contrarium semper invenitur, videlicet, & ut rarò sint, & ut in paucis, & ut non semper. Jam igitur declaratum est tibi per hæc, radicem tam pernitiosæ pestis naturalem esse; nihilominùs etiam & hoc sensu declarari potest. Quam citò enim altitudo divinitatis apparere potuit in idolis, vel stellis, vel Dæmonibus quocunque signo, videlicet sive prædictione futurorum, sive quocunque opere magico, aut aliqua quacunque ludificatione, statim inclinati sunt homines ad adorandum. Innatum est enim nobis ad alta humiliari; ad supereminentissimæ autem divinæ nobilitatis altitudinem, non naturali corruptione, sed naturali bona institutione, ac conditione, quæ in primis parentibus ante peccatum fuit, maximè nati sumus humiliari, & extrema servituti subjici; & propter hoc in corruptione in qua sumus, vestigia ejus, loco ipsius seducti amplectimur, & vestigijs ejus loco ipsius inhæremus. Quantæcunque enim altitudo, quantacunque nobilitas in creatura quacunque per hujusmodi signa, quæ diximus, apparent, non est, nisi supremæ ac divinæ altitudinis vestigium permodicum, atque pertenue; verùm tenebræ in quibus sumus, hujusmodi vestigia faciunt videri ipsam veritatem: sic & de nocte vestigium permodicum, & umbra pertenuis rei alicujus, res ipsa videtur oculis corporalibus, & quod est mirabilius, frutex aliquis, vel nemus videtur exercitus. Hæc illusio manifesta est in nostra concupiscibili, quæ tanta aviditas

Vis irascibilis. *Anima sponsa Dei.* *Servire Deo vera animæ libertas.* *Vis intellectiva quomodo corrumpitur, ac prostituitur.* *Vis concupiscibilis.* *Vis irascibilis.* *Idolatria naturalis ex natura corrupta.* *Fabricatio idolorum in corde.* *Fornicatio virium animæ.* *Corruptio naturæ.* *Illusio mentis humanæ.*

& amplectitur, tanto desiderio insequitur vestigia divinæ bonitatis in temporalibus, tanto amore eis inhæret tam miserabiliter in eis capitur, tam inseparabiliter detinetur; ut primitivæ, ac redundantissimæ bonitatis penitùs oblita, eam omninò non curet, atque quòd ista sint vestigia ejus, & quòd ad eam transmittant, & invitent omninò non videatur: eodem modò se habet, & in virtute rationabili nostra, quæ scintillulas primæ ac luminosissimæ veritatis pro illa amat, atque amplectitur. Quæ imperfectio si eidem illucesceret, ab aliis aversa illi soli adhæreret, & quòd modò lumé esse opinatur, tenebras esse cognosceret. Sicut & vis nostra concupiscibilis prægustata, sive etiam ponderata primitiva bonitate, extrema ejusdem vestigia, quæ diximus, fastidiret, omnemque carnalem voluptatem, illusionem sordidam, & somnium vanissimum, & nullatenùs veram veritatem esse videret: sic & vis nostra irascibilis statim ubi se aperit divinæ nobilitatis sublimitas, quòd ei soli ultimæ honorificentiæ cultu serviendum sit, agnoscit, & idolatriam non solùm detestandam creatoris injuriam, ac contumeliam; sed etiam insanissimam, ac turpissimam fornicationem suam apertissimè videt. & propter hoc inde exiliens toto horrore à se eam abjicit. Summa verò hujus rationis est, quòd sicut vis nostra rationabilis non potest esse absque credulitate, & opinione, & quomodò eas impedat, vel cui debet, vel cui non debet; & sicut vis nostra concupiscibilis non potest esse absque desiderio, & delectatione, & aliis suis passionibus, quin per eas adhæreat, & commisceatur, vel quibus debet, vel quibus non debet: sic virtus nostra irascibilis non potest esse absque honorificentia, & cultu divino: non potest inquam esse universaliter, quin illum impendat, vel cui debet, vel cui non debet. Et propter hoc cùm prævaluerit obtenebratio, & corruptio naturaliter in ipsis, & defuerit divina gratia ad illuminandum, & dirigendum eas, incidunt in eas fornicationes quas diximus. Præter indicia verò tria, quæ posuimus ad ostendendum, quòd idolatria naturalis est, hoc est de innata nobis corruptione proveniens licet bonæ institutioni ejusdem inimicissima est, & quærunt indicium in pueris, & parvulis, qui in ipsa pueritia sua, & parvulitate cultum divinum effingunt, provt possunt, & capiunt, altariola sibi parantes & ornantes. Quòd cùm nullo præcepto faciant, & tam generaliter hoc inveniatur in parvulis, judicatur ex hoc naturaliter inditum esse nobis amorem divini cultus. Veruntamen sicut rectitudo illius & opus est & donum creatoris; ita perversitas ejus, & abusio, quæ in idolatriam intorquetur, innatæ nobis est obtenebrationis, & corruptionis effectus. Post hæc autem prosequamur destructionem ipsius incipientes à capite, hoc est à capitali, & principali ejusdem parte de decem partibus ipsius, quas in præcedentibus enumeravimus. Hæc igitur est idolatria dæmonum, qua dæmonibus per se hoc est apertè, & immediatè servitur, quacunque ex septem partibus in quas divinum cultum distinximus. Huic autem error ille causam dedit, quo credebant decepti homines dæmones habere potestatem, non solùm in homines, & res humanas; sed etiam in elementa. In hunc autem errorem inducti sunt, quia & sanare læsiones corporum dum ab eis cessabant, & sedare turbationes rerum humanarum, hoc est lites & bella, sedare etiam tempestates marium, & fluminum visi sunt. Quæ quidem mala non rebellando vel avertendo neque pacificando, sed potiùs nó irrogando & non concitando sanare sunt crediti; interdùm enim justo, & occulto & manifesto Dei judicio prænominata mala irrogare, & concitare permittuntur. Interdùm enim & prohibentur nihil omninò potestatis habentes, nisi quantùm divinæ voluntatis beneplacitum aut dederit aut permiserit. Et in hujus declaratione non oportet nos hîc aliquatenùs laborare, cùm in prima parte Theologicæ Philosophiæ evidenter declaratum sit, omnem virtutem & omnem potestatem ex prima, & universali potentia esse, eidemque plenissimo jure ac servitute subesse ad restringendum & limitandum, auferendum; & transeundum, suspendendum & relaxandum, & de virtutibus naturalibus exemplum manifestum est in virtute ignis, quæ suspensa fuit à combustione rubi, sicut legitur Exodi 3. Similiter & in virtute aquæ, quæ suspensa fuit à fluxu, & submersione in divisione maris rubri, sicut legitur ejusdem 14 Similiter suspensa fuit virtus motiva lunæ ad vocem Iosue, sicut legitur Iosue quinto. Quantò magis ergo potentiæ rationales substantiarum intelligentium necesse habent parere beneplacitis imperiosissimis voluntatis Dei, & hoc voluntariè si bonæ sunt hujusmodi substantiæ, vel etiam invitè si malæ. Quia igitur scite interdùm permittuntur limitationes, & restrictiones suarum potestatum dæmones; similiter relaxationes & ampliationes: quid mirum si poterant prædicere hominibus, & mala, quæ irrogaturi erant, & malorum hujusmodi cessationes, ut sic posse nocere videantur, & prodesse posse, tacentes omninò quòd Dei judicio, & voluntate, & mala irrogare permittebantur, & ab illis desistere compellebantur. Si enim ista revelarent, omninò apparerent non esse timendi, cùm creatoris imperio adeò obligata teneatur eorum potestas, ut non quotiens neque quanta vellent mala hominibus inferrent; sed quotiens, & quanta fuerit omnipotentissima creatoris voluntas, quæ & ab infestatione hominum eosdem compescit, licet invitos, & ad vexandum eosdem relaxat, provt & gloriæ suæ, & saluti hominum videt expedire, justitiamque suam decere. Hac igitur de causa, & hoc errore suadente servitus idolatriæ primùm dæmonibus exhibita est. Provexit & adauxit hanc pestem divinatio dæmonum, qua futura quædam, & alia occulta prædicere videbantur: per hanc enim divinitatem veram habere credebantur; unde & divinatio quasi divinitatis imitatio dicta est, solius enim divinæ intelligentiæ, ac sapientiæ est occulta nosse & revelare. Tertia causa fuit mirificentia quorundam operum, quæ reverà opera naturalia sunt: verumtamen quia procuratione dæmonum naturas ipsas, vel conjungentium, vel commiscentium, vel aliter ad operandum expedientium facta sunt opera dæmonum credebantur ab ignorantibus hæc. Et de operibus hujusmodi est magia naturalis, quam necromantiam, seu philosophicam philosophi vocant, licet multum impropriè, & est totius licentiæ naturalis pars undecima. Hæc igitur mirifica homines ignari scientiæ istius, quæ natura operabatur virtutibus sibi à creatore inditis, credebant dæmones operari, & propter hoc non solùm potentiam magnam, & mirificam eisdem attribuerunt; sed etiam omnipotentiam: & hoc in duplicem injuriam creatoris. Primùm quia virtutem, quæ talia operabatur, ab ipso creatore removebant, & etiam ab ipsa natura; cùm & ipsius creatoris esset, & auctoris dominantis, & ipsius naturæ, ut proprij subjecti, & beneplacito creatoris absque ulla rebellione, ac contradictione servientis. De hujusmodi autem operibus, est subita generatio ranarum, & pediculorum, & vermium, aliorumque animalium quorundam, in quibus omnibus sola natura operatur, verùm adhibitis adjutoriis, quæ ipsa semina naturæ confortant, & acuunt adeò, ut opus generationis in tantùm accelerent, ut ab eis qui hoc nesciunt, non opus naturæ videatur, quæ tardius talia consuevit efficere, sed potiùs vis naturæ cujuspiam imperantis. Qua de causa ut etiam maximè vi-

Nota diligenter. *Vestigium idolatriæ naturalis in pueris.* *Destructio idolatriæ per capita decem.* *Omnis virtus ex prima potentia.* *Virtus ignis suspensa.* *Exod. 3.* *Virtus aquæ suspensa.* *Virtus lunæ suspensa.* *Iosue 5.* *Ars dæmonum.* *Divinatio.* *Opera dæmonū quælia.* *Magia naturalis.* *Opera naturæ.*

geret, & præstaret Christiana religio, indictum est, ut si quis talia, & taliter operaretur, malus, & maleficus haberetur, & non virtute naturæ alicujus; sed magis adjutorio, & potentia dæmonum hujusmodi opera facere putaretur. Qui autem in his docti sunt, talia non mirantur, sed solum creatorem in eis glorificant scientes, quòd sola omnipotentissima voluntate ipsius natura operatur, & juxta consuetudinem notam hominibus, & præter consuetudinem non solùm novis modis, sed etiam res novas. Non erit igitur dubitandum in novis seminum commixtionibus, & ipsorum adjutoriis, nova animalia, & necdum visa posse gigni, sicut apertè docetur in Emuth, de quo superiùs fecimus mentionem. Scito autem, quia omne genus peccati idolatriam provexit, sicut evidenter apparet de curiositate, quæ est libido sciendi non necessaria: tanta namque libido sciendi futura, & alia cordium occulta quorundam hominum mentem inflammavit, ut hujus scientiam execrabili animarum suarum commercio à dæmonibus mercarentur: propter quod & ipsi naturæ humanæ inimicissimi dæmones sacrilega opera excogitaverunt, eisque se placari, & induci posse hominibus suggesserunt, impetrarique posse ab ipsis scientiam futurorum & aliorum occultorum. Inde processerunt infandissima illa opera, quæ etiam vulgò nominatissima sunt, videlicet inspectio speculi, inspectio spatæ, inspectio unguis, videlicet ut furta, & alia occulta invenirentur, in quibus omnibus diabolicorum sacrificiorum impietas partim latet, & partim omnibus manifesta est, si perfectè scripta inveniantur. Ex hac eadem peste curiositatis processit liber maledictus, & execrabilis, qui dicitur liber sacratus: similiter & aliud quod dicitur speculum ab hominibus, in quibus præterita, præsentia, & futura videri ipsi auctores eorum dæmones promiserunt. Sunt & aliæ hujusmodi pestes innumeræ, per quas curiositatis initium stragem animarum inæstimabilem fecit. Juxta hunc modum, & luxuria sive amor mulierum idolatriæ non parvam, neque levem occasionem dedit, neque enim facile est enumerare ea sola, quæ de his legimus, vel in confessione post susceptum sacerdotium audivimus. Juxta hunc modum ira, & odium, cupiditas & ambitio innumerabilibus maleficiis causam dederunt, quorum nullum absque impietate idolatriæ exerceri potest. Jam igitur declaravimus tibi radicem intimam idolatriæ, & causas omnes, quæ causæ essendi sunt eidem, sive provectionis atque dilatationis. Post hæc igitur dicemus impietatem ipsius, atque vesaniam, & hæc dictio erit destructio ipsius plana & evidens, & nullum habens penitùs nubilum dubitationis. Verùm quoniam Aristoteles malos angelos esse credere noluit, deceptus ab ipso familiari dæmone suo, quem de oculo veneris descendisse opinabatur; quia hoc ex somno rustici cujusdam acceperat, & in hoc eodem errore multi ex philosophis fuerunt arbitrantes hujusmodi substantias rectores orbis terrarum Deos, sicut legitur Sapientiæ 13. Destruemus imprimis idolatriam, etiam secundum errorem hujusmodi. Dicemus igitur etiam si boni essent, ut ipsi ponunt, & omnes essent calodæmones, vel cacodæmones ut Græcè dicitur; tamen non esset eis impendendus nisi honor eisdem competens; nullatenùs autem honor omnipotenti soli altissimoque Deo debitus: hujus enim honor jus proprium est creatoris; quare sine injuria ipsius alij dari non potest. Ampliùs. Aut est de voluntate eorum, quòd hujusmodi honor eis impenditur, aut non; quòd si est de voluntate eorum, placet igitur eis injuria creatoris. Ex quo manifesta est infidelitas eorum pariter, & iniquitas; infidelitas quidem, quia ipsum Deum, & creatorem suum debito honore defraudant, & illum sibi appli-

Curiositas quid.

Vanitates magicæ.

Aristoteles.

E cant; iniquitas in hoc, quod jus alienum usurpant. Si verò non de voluntate eorum est, nec indifferenter se possunt habere, si boni sunt, ad tantam creatoris injuriam: contra voluntatem igitur eorum est, quòd hujusmodi eis honor impenditur; quare offenduntur potiùs hujusmodi honoribus, quàm placantur: qui igitur hujusmodi honores eis exhibent, infestos eos ex hoc sibi reddunt potiùs, quàm placatos. Ampliùs. Si puer coquinarius, vel servus alius videret uxorem domini sui, & filios volentes sibi exhibere honorem soli domino suo in domo illa debitum, si fidelis bonus esset, nunquid hoc sustineret? nunquid non tota iracundia, & horrore à se hujusmodi honorem abjiceret? Si autem talia sustineret sibi fieri, nunquid non fur, & proditor domini sui esset? Incomparabiliter autem majoris fidei debitores sunt calodæmones omnes domino sæculorum, ac Deo altissimo, quàm possit esse servus quisquam domino suo hîc. Quare si talia vel volunt, vel sustinent sibi fieri, fures intolerabiles sunt, ac nequissimi Dei proditores; ideò non F solùm non honorandi, sed & totis studiis ac viribus exterminandi, & de medio tollendi: quemadmodùm puer coquinarius, aut servus de quo mentionem fecimus, si talia sibi in domo domini sui usurparet, nunquid non alij servi boni & fideles totaque bona eiusdem domini familia in illum insurgere deberet, & de domo ejicere? Ampliùs. Si pro modico furto, vel rapina exilium, vel exterminium, etiam suspendium meretur quis, etiam cum illa committit contra extraneum & parem: quanta supplicia multò fortius merentur pro furto, vel rapina divini honoris atque servitii hujusmodi, ne dicam calodæmones, sed etiam intolerabiles. Ampliùs. Quid est idolatria, nisi duplex furtum, atque sacrilegium? Alterum nempe, quo idolatria servitium soli Deo debitum surripit, alterum verò quo ille cui impenditur illud rapit. Ampliùs. Quis vir bonus si nec Rex esset, nec Dux, vellet honorari pro Rege vel Duce? nunquid non magis G irrideri se putaret, si honorem Regium aut Ducalem sibi exhiberi videret? Cùm igitur boni illi dii incomparabiliter magis inferiores se videant Deo altissimo, dominoque sæculorum omnium, quàm iste vir Duce, vel etiam Rege; quantò magis irrideri se reputabunt, & in contumeliam suam intolerabilem referent honorem soli creatori debitum sibi exhiberi. Ampliùs. Quantò majorem honorem indebitum impendi sibi vult aliquis, tantò major est ejus superbia, seu inanis gloria, verbi gratia: si simplex clericus sacerdotalem honorem sibi exhiberi velit, erit hoc aliquantæ vanitatis, atque superbiæ: si verò duplò majorem, erit duplò majoris vanitatis, atque superbiæ, & ita generaliter: quantò longius est hic ab eo statu vel meritis, cujus vel quorum honorem appetit; tantò major est vanitas eius atque superbia. Quia igitur Dii hujusmodi in infinitum longè sunt ab altitudine, & supereminentia creatoris, & appetant impendi sibi honorem H soli debitum creatori: infinitæ sunt necessariò vanitates eorum, atque superbiæ; quare infinitæ malitiæ & ideò in infinitum inhonorandi, & impugnandi, ut potè Dei hostes atrocissimi, & injuriosissimi. Quòd si dixerit quis, quia non honorem soli creatori debitum sibi impendi volunt boni Dii, sed honorem sibi debitum; & qui his competit, similiter, & servitia sibi fieri quæ meritò eis debentur. Quærimus ergo utrùm favorem suum & gratiam, aliaque beneficia sua gratis impartiri debent hominibus aut non? Quòd si sua ipsa bonitate & gratia nolunt beneficia sua impartiri hominibus, hoc est nisi allecti muneribus, & oblationibus; apparet manifestè nullam esse bonitatem eorum: si enim in hominibus hujusmodi dispositio, bonitas reputanda non est; multò fortius nec in Diis: venalis enim beneficentia non est beneficentia

Nota.

A simili.

A minori.

Idolatria quid.

Nota.

Venalis beneficentia non est beneficentia. centia veri nominis, sed negotiatio verissima est, inter negotiantes autem, in eo quod negotiantes, nullum locum habet gratia. Quòd si quis dixerit, quia in hoc locum habet gratia, & beneficentia apud Deos, quia à cultoribus suis parva recipiunt, & magna eis tribuunt; quærimus iterùm, an indigeant muneribus nostris, an non indigeant. Quòd si indigent, miserrimi sunt omnium, & in extremo inopes, qui sanguine talparum, & vespertilionum, atque vaccarum indigent; & feliciores eis sunt milvi, atque bubones, qui gratis, hoc est absque mercimonio aliquo, hujusmodi animalia ubique accipiunt: feliciores etiam, atque potentiores lupi, atque leones, qui pro desideriis suis animalia, quorum carnes esuriunt vel sanguinem sitiunt vt sua vbique capiunt: si verò non indigent hujusmodi muneribus, apparet ex hoc nulla esse bonitas eorum, vel beneficia, quando munera hujusmodi pro beneficiis suis exigant. Si enim detestanda est venalitas in hominibus, ut nec liceat eis ex beneficiis exigere munera, de quibus indigent: quantò fortius non licebit exigere munera etiam quibus non indigent? pro indigentia siquidem sua potest unusquisque petere ab eo qui abundat, ut ei tribuat aliquid, non pro beneficio, alioquin vendit beneficium, & deturpat illud in mercimonium. Summa igitur ratiocinationis hæc est, quòd veri nominis bonitas pro beneficio, quod ex illa est, non patitur unquàm aliquid exigi; & maximè quàndò eo, hoc est munere, vel retributione non indigetur. Quare si verè boni Dij sunt, impossibile est quòd retributionem à cultoribus suis, vel exigant, vel intendant, vel quòd eam etiam patiantur: vir enim bonus, & erubescit, & horret hanc maculam poni in gloria sua, nec ullo modo sustinet, ut quod gratis ex bonitate debet effluere, retributio extrahat inde, vel extorqueat. alioquin non de plenario bonitatis opus effluit, sed de vacuo, & arido, tetroque cupiditatis. Amplius. Aut de suo præstant Dij beneficia cultoribus suis, aut interpellantes apud creatorem ea præstari impetrant. Quia si dixerit quis quia de suo, hoc est virtute, & potentia salutem, & vitam præstant mortalibus, similiter liberos & divitias, & honores; manifestum est hoc esse impossibile, primùm, quia omnis virtus eorum, & potentia dona Dei altissimi sunt per quæ vel propter quæ non possunt nisi quantùm jubet, aut finit altissimus. Non enim virtutes, & potentias, quæ largitus est eis altissimus ita alienavit, & longè fecit à seipso, ut eas in potestate sua non retinuerit, neque ipsos à ditione sua eximit, ut non eidem omnimoda servituте subjecti sint: quare virtutibus, & potentiis, quas eis tribuit non possunt, nisi quantùm ipse vult aut finit; hoc autem in prima parte hujus philosophiæ declaratum est evidenter. Quare illud solùm possunt, quod vult eos posse, & illud solùm agunt, quod & vult, & finit eos agere. Si igitur præstant beneficia, ex divitiis est hoc, & abundantia bonitatis creatoris, & inundantis & influentis, primùm in ipsas, deinde per ipsas in alia. *Nota.* Quare gratiarum actio & collaudatio de omnibus beneficiis in primis est & maximè creatoris, sicut & ipsa largitio ipsorum, & propter hoc in primis & maximè ab ipso petenda sunt & speranda. Amplius. Eo solo volente, & invitis, atque contradicentibus Diis hujusmodi, obtinentur quæcunque beneficia; eo autem solo nolente quicquid agant Dij, quantumque conentur ad præstandum impossibile est, ut aliquid eorum obtineatur. Præstatio igitur omnium beneficiorum per se est divinæ voluntatis, à diffinitione ejus quod est per se, quoniàm ea posita ponitur, & remota removetur: quare si propter beneficia cultus, sive servitium cuiquam debetur, Deo per se debetur, & propter hoc ex necessitate ei soli: quod enim per se debetur alicui, ei soli debetur justa ratione ejus quod

A est per se. Amplius. Si beneficia præstant Dij non gratis, sed intuitu remunerationis sacrificiorum & oblationum; jam non ut Dij, neque ut boni homines præstant illa, sed ut vilissimi homines: omnium enim hominum vilissimi sunt, qui venales sunt. *Homines venales vilissimi.* Quòd si dixerit, quia non eo intuitu, sed magis gratis, & ideò magis colendi sunt, quia gratis beneficia præstant mortalibus, & ideò magis colendi sunt, magis honorandi, magis amandi; hoc utique verum esset hoc posito, sed non ideò creatori gloria sua auferenda est, nec munera illius usurpanda. Amplius. Si de suo præstant beneficia mortalibus, quærimus qualiter intelligatur de suo: nihil enim suum habent, quod non ab universali largitore bonorum acceperunt; quare de Dei donis acceptis à Deo præstant hujusmodi beneficia: addimus autem, quia ad hoc acceptis, ut inde largi essent quantùm possunt & decet. Non enim in avaritiam, neque in excommunicationem proprietatis ditavit eos creator bonis donis suis. Quare hac B conditione ea receperunt, ut inde ipsi divites & beati essent in primis, & deinde illa quibus deceret communicarent. Hæc autem est ratio nuntij, & deferentis beneficium, quare in præstatione beneficiorum non sunt Dij, nisi nuntij universalis largitoris bonorum deferentes beneficia ipsius; quibus ea mittere fuerit largitatis suæ dignatio. Manifestum autem est tibi, & cuique intelligenti intelligibilia; quid nuntiis, & dona deferentibus faciendum sit, & non propter hujusmodi officium deificandi sint, vel Dij habendi: apparet igitur insania, & impietas simul idolatriæ ex hoc. *Nota.* Amplius. Potentia & virtutes eorum, aut sunt irrationabiles, aut per electionem operantes: quòd si fuerint irrationabiles, hoc est non liberæ, sed per necessitatem operantes, qualis est virtus ignis ad calefaciendum, cui non est liberum non calefacere, cùm obviaverit ei materia calefactibilis, immò necessarium: non enim potest non calefacere tunc, nec habet in potestate continere virtutem suam; C *Virtutes necessaria quæ.* tunc nulla gratia habenda est Diis ex præstatione beneficiorum, sicut nec igni ex calefactione. Non enim ex gratuita voluntate, & libera intentione talia operantur, sed per modum, ut ait philosophus, servientis, qui non habet in potestate aliud facere vel contradicere quare colendi non sunt ullo modo propter beneficia. *Philosophus.* Si verò fuerint rationabiles, & liberæ; necesse est, ut tantò majoris gratiæ majorisque liberalitatis sint, quantò fonti gratiarum viciniores, si tamen boni Dij sunt; *Virtutes liberæ.* quare tantò minus intendentes retributionem, longiusque ab omni venalitate. Quare ex necessitate non solùm non amant hujusmodi munera sacrificiorum & oblationum, sed etiam offenduntur ex oblatione ipsorum, ut supra diximus. Quòd si dixerit quis, quia non placent munera Diis per se, neque ea amant, utpotè qui eis non indigent, sed debitum per se est atque decens honorificentia beneficiorum, & majorum atque sublimium, & magnus decor justitiæ est in hoc, & hic est qui placet eis in tota cultura sua. D Respondemus quia dignum, & justum est, decens atque decorum ut honorentur boni Dij, veruntamen non honore, quo ipsi ex necessitate offenduntur, si boni sunt, hoc est non de honore alieno, & sacrificio de rapina, & qui eis impendi non potest nisi cum inhonoratione & injuria creatoris. *Inhonoratio Dei.* De alieno verò eos honorat & de rapina, qui de toto cultu soli Deo altissimo debito, ejusque solius proprium eis aliquid offert. Honorandi autem sunt, ut alti, atque sublimes, non autem ut Deus altissimus, & ipsi, si boni sunt, ut sæpè diximus, longè amplius offenduntur inhonoratione, & injuria creatoris, quàm viri sancti. Quantò enim meliores, atque sanctiores, tantò etiam & justiores quare omnis injustitiæ, & iniquitatis magis inimici; & ideò hujusmodi injustitiæ, & iniquitatis

quâ Deo altissimo cultus suus & honor aufertur, maximè inimici sunt; & propter hoc maximè eã persequũtur: quare ipsi Dij idolatriæ magis inimici sunt, & ideò consequenter idolatrarum. Amplius. In præstandis beneficiis, aut consulunt, & curant voluntatem divinam, aut non. Quòd si consulunt eam, & curant, non aliter præstantes eam, nisi sicut viderint esse beneplacitum divinæ voluntatis. Dispensatores igitur se gerunt beneficiorum, non auctores aut largitores: qui enim aliena voluntate tantùm & nutu administrat, dispensator est, non dominus, & in hoc dispensatorem se gerit non dominum. In præstatione igitur beneficiorum, non habendi sunt domini; quare multò fortius nec Dij: qui enim non est habendus dominus, multò fortius, neque Deus habendus erit. Quòd si Dei altissimi voluntatem in his, neque consulunt, neque curant; magis igitur sunt stulti, & prodigi dispensatores bonorum hujus, quàm liberales largitores. Amplius. Cùm rectitudo divinæ voluntatis regula sit omnium bonorum operum, & ipsi non consulunt, vel curant regulam hanc, non curant igitur de rectitudine operum suorum; quare non est eis curæ, an rectè, an minus rectè agant: non solùm igitur stulti, sed etiam insani sunt, qui non curant qualiter agant. Quòd si dixerit quis, quia placandi sunt Dij, quia interdùm irascuntur mortalibus: quærimus ab eis propter quid irascantur mortalibus? Si etiam alia de causa irascuntur, quàm propter peccata ipsorum, injustè irascuntur illis; injusta enim est omnis ira, si non est contra peccatum, aut proprium, aut alienum. Si enim non propter peccata eorum irascuntur mortalibus; manifestum est, quia injustè irascuntur eisdem, & ideò injusti ipsi ex necessitate sunt & peccatores; quare non solum Dij habendi non sunt, sed potius diaboli mali. Quòd si propter peccata eorum solum irascuntur mortalibus; tunc maximè placantur, cùm mortales à peccatis recesserint; contrariorum enim contrarias causas esse necesse est. Quòd si justificatio mortalium, elongatioque à peccatis non placat eos, sed exardescit ira eorum, donec offerantur eis carnes, & sanguis animalium: manifestum est, quia ira hujusmodi non est ira Deorum, sed potiùs ira serpentum sive leonum aut aliarum bestiarum rugientium, donec aliquid prædæ ceperint; & hujusmodi substantiæ non Dij sunt, sed Diaboli naturali malitia infesti hominibus, ut serpentes, aut aliæ bestiæ. Quod sensisse expressè videtur perfidus Macometus, qui dicit Deum creasse Angelos de luce, Diabolos vero de flamma: quòd si propter rabiem, & sævitiam timendi tantùm sunt, nihil curandi sunt nisi ut Serpentes, atque Leones, & ideò nec Dij habendi: non restat igitur nisi ut deficiamus, destruamus & exterminemus eos, ut Serpentes, atque Leones. Nullum enim animal est adeò rabidum, aut sævum, quod escarum oblatione placari non possit, atque mitescere. Si verò dixerit quis, quia boni Dij interpellationibus suis, & patrociniis nos adjuvant impetrantes nobis apud Deum altissimum multiplicia beneficia: honorandi igitur sunt tantùm, ut patroni, & advocati; quare non ut judices ante Deum, & ideò neque ut Dij. Manifestum igitur est, quia nec sacra, nec sacrificia constituenda sunt eis, nec alij honores, quos sola requirit supereminẽtia, & divinitatis sublimitas. Quòd si quis dixerit, quia non est magnum occidere bovem, aut arietem, aut aliquod animal in honorem seu pro honore cujuscunque Deorum; quia etiam pro amico honorando multi animalia licitè occiduntur: præterea si regibus, & principibus, qui utique homines sunt, & etiam cujuscunque generis hominibus dantur animalia, & parva, & magna, & hoc ad adorandum eos, & serviendum ipsis; cur non de his liceat talia fieri? cùm magis honorandi sint, quàm homines, & magis eis serviendum, quàm hominibus, utpote sublimioribus, atque præstantioribus. Respondemus, quia etsi dari possunt animalia licitè hominibus, & occidi pro hominibus, non tamen sacrificari possunt, vel debent hominibus. Sacrificium enim est munus, quod offerendo sacrum fit, & sacrum efficit offerentem, quantùm in eo est, & etiam illum pro quo offertur, & hoc est propriè sacrificare, ipsum scilicet munus offerendo, sacrum facere, & tam offerentem, quàm eum pro quo offertur, sanctificare. Quapropter sacrificans eo ipso quo sacrificat, virtutem sanctificativam, & emundativam à peccatis attribuit ei, cui sacrificat; hæc autem virtus non est, nisi altissimi Dei. Attribuit etiam eidem tantam virtutem sanctificativam, ut eo ipso munus sanctum, seu sacrificium fit, quod eidem offertur. Qui Deo alij, quàm Deo altissimo sacrificant, jam facto ipso illud, quicquid ipsum fit, sanctificationem & offerentis, & muneris, & ejus etiam pro quo offertur, esse confitentur; & propter hoc consequenter, omnipotentem creatorem, ac Deum altissimum. Manifestum igitur est tibi quanta injuria, quantaque contumelia creatoris sit, incommunicabilem, ac singularem ejus gloriam eidem auferre, & in aliud quodcunque transferre: eodem modo de aliis intentionibus sacrificiorum, quas supra memoravimus, se habet. Hæc autem impietas, ut ampliùs elucescat, & manifestior tibi fiat, nominabimus & numerabimus tibi intentiones sacrificiorum, & vires. Qui igitur sacrificat animal, idem est ac si diceret, & reverà opere illo sacrificii hæc dicit. Tibi offero, vel sacrifico, auctorem sanctitatis confiteor, & ad sanctificandum invoco, sanctificandum autem illum, pro quo hujusmodi sacrificium tibi offero. Secundò, sicut animal istud in manibus meis est, ita ut ipsum occidam, si voluero, vel parcam eidem si mihi placuerit; ita in manibus tuis sumus ut nos occidas per justitiam propter peccata nostra si volueris, vel parcas nobis per misericordiam tuam, si beneplacitum tuum fuerit. Tertiò, sicut in potestate mea est animal istud ad occidendum, vel salvandum; ita in potestate tua sumus ad perdendum, & salvandum. Quartò, sicut moritur istud animal, ita moritur in me per istud sacrificium omne peccatum: holocaustum verò videtur ipso opere holocausti; sicut consumitur igne isto præsenti hoc animal, ita ut nihil ex eo remaneat; ita consumatur in me omne peccatum: eodem modo sicut effunditur sanguis istius animalis de corpore ipsius; ita effluat, & effundatur omne peccatum de corpore meo. Quintò, sicut istud animal oblatione mea tuum efficitur; ita ut de cætero tibi vivat, & tibi moriatur: ita & ego. Sextò, sicut de hac mensa, sive altari corporalem refectionem recipio, ita & spiritualem. Septimò, per hanc immolationum communionem, per hoc quod ad mensam istam admittor cum aliis cultoribus tuis; de familia & cultoribus tuis me esse profiteor. Manifestũ autem est tibi, quia nihil horum dicendum est, nisi omnipotenti, ac misericordissimo Deo; ipso enim facto sacrificij septemplicis in ipsum blasphematur. Et hoc est vel quia quasi septem gloriæ ipsius singulariter & soliditate in aliud transferuntur, vel una ejus gloria singularis hujus facto alii attribuitur. Amplius. Et placato Deo Deorum mortalibus, placati sunt eisdem isti Dij ex necessitate aut non: si sic, non habent igitur mortales necesse placare eos ulteriùs: quare eo placato, & favente mortalibus, supervacuum est propitiationem, & favorem illorum quærere sacrificiis vel muneribus: si verò eo placato, & favente mortalibus, non sunt ipsi placati ex necessitate; remanent igitur interdùm irati mortalibus, & infesti, & ita discordantes à divinæ beneplacito voluntatis; quare mali & iniqui. Amplius. Aut Deo Deorum placato, &

& favente mortalibus, ira hujusmodi Deorum aut potest nocere eisdem, aut non potest: si potest: non est igitur Deus Deorum omnipotens, nec Deus Deorum verè, cùm coercere non possit Deos hujusmodi, ne contra favorem suum, & voluntatem noceant mortalibus. Si verò eo placato, & favente mortalibus nocere non possunt, nec timenda est nec curanda ira eorum cousque, ut placatio eorum quærenda sit sacrificiis, vel muneribus; supervacuè namque placatio ejus quæritur, qui nocere non potest. Ampliùs. Cùm Deus altissimus Deus Deorum sit, & Dii omnes creaturæ ipsius, ex necessitate subditi sunt ei subjectione plenissima. Jam enim declaravimus in primo tractatu scientiæ istius, quia non est virtus, vel potentia adeò firma vel solida, quæ non in nihilum vanesceret, & in non esse recideret; nisi omnipotentis Dei altissimi virtute, & beneplacito retineretur: quare manifestum est nullam substantiam omninò aliquid posse contra beneplacitum ipsius: quare neque prodesse neque nocere contra beneplacitum ipsius, neque invito eo esse quantùm ad omnia alia: quibus verò ipse iratus est nihil habere posse præsidii ab aliis: manifestum igitur est nec iram Deorum posse nocere mortalibus ipso placato, & favente eisdem, neque favorem posse prodesse ipso irato. Declaratum igitur est, neque favorem eorum esse quærendum neque iram timendam. Ampliùs. Si mali sunt Dij, Deus Deorum, quantùm ad hoc, adversarius eorum est; malitiam eorum reprimens & compescens: si enim permitteret eos sævire juxta malitiam suam in homines; aut faceret hoc judicio, aut non curans, aut penitùs ignorans. Impossibile est autem, ut penitùs ignorans, cùm ignorantia in ipsum cadere impossibile sit. Declaratum est etiam in tractatu de cura ipsius quòd impossibile est ipsum non curare res humanas: relinquitur ergo ex necessitate, ut nunquàm permittat affligi mortales à Diis hujusmodi, nisi judicio quare non pro voluntate ipsorum, sed sicut limitat eos divina justitia: non est igitur in voluntate ipsorum, ut affligantur mortales, vel ut parcatur eis, neque quatenus alterum eorum fiat; quare in solo judicio, ac beneplacito Dei omnipotentis posita est pax, & turbatio rerum humanarum similiter & prosperitas, & adversitas hominum: non solùm igitur supervacuum est, & inutile Deos colere propter quodcumque istorum, sed etiam stultissimum, & impium. Ampliùs. Ex propria virtute nihil possunt, sed ex ea sola, quam à Deo acceperunt potestate, & ex ea utique quantùm vult, aut sinit Deus altissimus, non valentes eam ullatenùs extendere ultra quàm eis ipse limitat altissimus. Quare propter omnia mala, & bona, quæ mortalibus vel eveniunt vel evenire possunt, nihil omninò cultus, aut honorificentiæ impendendum est Diis, quantùm ad propriam eorum potestatem. Quòd si dixerit quis, quia propter hoc cultus eis impendendus est, quia bona, & mala procurare possunt mortalibus apud altissimum, ut potè ministri regni ipsius, & amici illius: respondeamus, quia nihil apud ipsum procurare possunt, nec impetrare, utpotè inimici ipsius. De bonis verò nunquàm negatum est, vel à nobis, vel ab aliis, quin ut ministri Dei altissimi honorandi sint; & ideò propter ipsum cujus ministri, & amici sunt, honore ministeriali, non autem dominali, ut ita loquamur, seu divinali honorari possunt, quem si vel exigerent vel peterent, non essent non solùm boni vel honorandi, sed velut Dei hostes iniquissimi gloriæ ipsius usurpatores, igne, & gladio, si fieri posset, persequendi, atque de medio tollendi. Quoniàm autem jam alibi declaratum est, ipsos nihil, ampliùs posse in regno Dei altissimi, quod est regnum domini sæculorum, & universale imperium, dominatioque completa in ultimo perfectionis, à qua impossibile est aliquid exemptum esse, eique non subditum subjectione ultima, nihil inquam ampliùs, quàm ministros, vel servos adhuc vel bonos & fideles, qui in obsequium, & honorem domini sui se & sua totaliter conferunt, vel malos, & perfidos: manifestum est ex hoc, nihil honorificentiæ, vel cultus, qui latria dicitur, eisdem esse impendendum; & si eis inde quicquam impenditur, non solùm non prodesse, sed etiam obesse mortalibus, quia ipsimet ipsis offenduntur inde, si boni sunt, non solum Deus altissimus; si verò mali sunt, quantò magis inde offenditur Deus altissimus, cùm ipsi non solum omni honore indigni sint, sed omni supplicio, & exterminio dignissimi. Ampliùs. Potestatem quam dicunt habere Deos istos, necesse est ut dicant, vel esse datam ipsis à Deo Deorum, vel esse eis à se, hoc est non aliunde; & sequitur ex hoc, ut neque sapientia, neque ipsum esse, quare ex necessitate increati erunt, & æterni. Jam autem errorem illum destruximus, & declaravimus, quia necesse est unum solum numero esse in ultimitate unitatis, & in fine simplicitatis; & quia non est ei coævum, neque compar aliud, neque ullo modo ei à latere quicquam est, nec è regione quicquam. Si verò fuerit eis hæc potestas à Deo Deorum juxta sententiam Platonis in libro suo, quem vocat Timeum, in qua opinione etiam multi alii fuerunt; necesse est ut potestatem istam comitentur sapientia, & justitia, regulantes eam, & moderantes eam, aut non comitantur ipsam: quod si comitantur ipsam; manifestum est, quia justis, & bonis mortalibus nunquàm adversantur, vel irascuntur, nunquàm nocent eisdem: manifestũ etiam est secundùm hoc, quia solis iniquis, & peccatoribus adversantur, & irascuntur, & propter solam iniquitatem, & peccata. Quoniàm sapientia, & justitia sapientes, & justos ob alias causas irasci non sinunt, & quia etiam sapientia, & justitia, bellum inexorabile semper habent contra vitia, & peccata, quod neque pace sopiri, neque treuga unquàm suspendi potest; sequitur istud ex necessitate, ut nunquàm placati sint iniquis, & peccatoribus, quandiù in iniquitatibus suis, & peccatis perstiterint: quare neque muneribus, neque sacrificiis possibile est, ut obtineatur favor, & gratia ab his omnibus. Inutilis igitur est cultus eorum quantùm ad ipsos; supervacuus autem quantùm ad justos & bonos. Sapientes enim & justi Dij non possunt non favere, & gloriam suam impartiri sibi similibus, hoc est sapientibus, & justis hominibus, necesse enim modis omnibus est, quantò sapientiores, & justiores sunt Dii, tantò eos, & bonos, & omnia bona majori favore, & gratia amplexari, fortiorique eis amicitia, seu dilectione astringi: non solùm igitur placatos, atque propitios necesse est eos esse bonis, & justis hominibus, sed etiam amicissimos, amicitia incomparabiliter majore, quàm homines amici esse possint hominibus. Quia igitur amicitia vera potiùs confert amico, quàm ab eo recipere intendit, immò contra intentionem, & veritatem amicitiæ est aliquid proprii commodi in ipsa quærere; manifestum est Deos nec velle, nec quærere munera, vel sacrificia istius insanissimæ culturæ: cùm igitur in bonis, & justis hominibus favorem, & gloriam Deorum quærere per semetipsam sufficiat, supervacuum est eis offerre munera vel sacrificia propter hoc. Ampliùs. Quis homo sapiens, & justus vellet sibi offerri quæcunque munera propter hoc, ut faveret bonis, & justis hominibus, & propter hoc ut esset eis amicus, & propitius? certum est quod nullus immò manifestum est quia irasceretur omnis sapiens & justus offerentibus, irasceretur, inquam, faciente hoc sapientia, & justitia; & hoc tantò magis quantò maior in eo sapientia, & iustitia: quia igi-

Nulla virtus stabilis sine Dei auxilio. — *Providentia Dei.* — *Nota.* — *Ministri Dei honorandi.* — *Nota.* — *Unus.* — *Plato in Timao.* — *Nota.* — *Amicitia vera.*

K

tur incomparabiliter maior est sapientia, & justitia Deorum, quàm possit esse quorumcunque mortalium; ex necessitate incomparabiliter magis irascuntur boni Dii munera huiusmodi & sacrificia sibi offerentibus. Non solùm igitur iram bonorum Deorum qualemcunque contra se provocant huiusmodi cultores, sed inæstimabilem, & immensurabilem mortalibus. Si quis autem dixerit, quia multò fortius possumus ista objicere cultui, seu culturæ Dei altissimi, cùm ipse incomparabiliter magis sapiens, ac bonus, & justus sit omnibus Diis, necesse enim est, ut bonitate sua pura, & redundantissima gratis faveat, & sit propitius atque amicus sapientibus, & justis hominibus. Et propter hoc non solùm supervacua, sed etiam noxia, & iram eiusdem provocans est cultura, quæ ipsi ab eisdem impenditur. Respondemus, quia cultura omnis, & honorificentia ipsius & debitum per se est propter supereminentissimam ipsius nobilitatem, ac maiestatem, seu magnificentiam; & propter obnoxitatem, qua unaquæque creatura totum quod est, & totum quod habet, eidem singulariter debet; aliis autem nec debet nisi propter ipsum, quoniàm ab aliis nihil habet propriè, etsi per alia tanquàm per nuntios, atque deferentes multa bona receperit. Manifestum auté est per se quia incomparabiliter longè est dator muneris à nuntio deferente illud. Nuntio enim, & deferenti munus inquantùm nuntio, & deferenti ex voluntate, & beneplacito mittentis illud, non debetur aliquid honorificentiæ vel gratiæ vel remunerationis; nisi propter datorem muneris, vel mittentis illud. Quare sicut supra diximus, bonis Diis nihil debetur honorificentiæ, vel beneficiorum, quæ per eos præstantur mortalibus nisi propter datorem ipsorum, qui est Deus altissimus. Sacra autem, & sacrificia, & templa, totaque cultura idolatriæ non est honorificentia Deorum, nec nuntiorum, ac deferentium beneficia, quæ Deus eorum præstat mortalibus, sed ut datorum, vel ut ministrorum, & amicorum Dei altissimi, sed ut authoris ipsius Dei altissimi. Per se autem notum est, quia solus Deus altissimus honorandus est, & solus auctor beneficiorum, solusque dator ipsorum, ut auctor, & dator illorum. Manifestum igitur est culturam Deorum injuriam esse intolerabilem Dei altissimi. Si quis verò dicat, quia nos Christiani templa ædificamus, non Diis, sed hominibus, sanctis scilicet; & quia sacra eis statuimus, videlicet festa, sacrasque cantationes, & lectiones, quemadmodùm & contra religionem Christianam dixerat Faustus hæreticus, quia Christiani idola in martyres sacrificia in agapas converterunt. Respondemus, quia non templa sanctis, vel martyribus, vel aliis, sed Deo altissimo ædificamus, & quicquid honoris sanctis impendimus, ut Dei amicis, & ut Dei servis, & propter ipsum Deum solum hoc facimus: Neque sanctos ipsos invocamus, aut oramus ut Deos, neque ut auctores eorum, quæ nobis præstari petimus, sed ut interpellatores pro nobis, & impetratores; neque ab ipsis petimus, ut nobis hujusmodi beneficia largiantur, sed potiùs ut Deum altissimum orantes, quatenùs ipse nobis ea largiatur. Nec dicimus, sancte Petre salva nos, sed potiùs ora pro nobis: Martyres igitur, & alios sanctos colimus, non ut illi idola, vel Deos. Illi ab idolis Diis salutem sibi & sperabant, & poscebant dari, & illos eam posse dare credebant, nos autem non sic. Non enim à sanctis speramus, vel petimus nobis salutem dari, sed ut à domino Deo nobis detur impetrari; nec eisdem imponimus, vel credimus, quòd ipsi sint auctores, vel datores salutis, sed potiùs obtentores,

Adverte.

Dator muneris à nuntio deferente illud differt.

Faustus hæreticus.

Nota.

Sancti interpellatores pro nobis.

A sanctis quid nobis sit.

E seu impetratores. Quòd si quis dixerit, quòd quemadmodùm regibus debetur regius honor, & pontificibus, & sacerdotibus sacerdotalis; ita etiam Diis divinus honor ex necessitate fidei debetur. Respondemus, quia divinus honor apud nos non signat nisi Dei altissimi honorem, sicut neque hoc nomen Deus, nisi Deum altissimum; unde & nomen incommunicabile vocatur, Sapientiæ. 14. ubi dicitur de idolatris, quia nomen incommunicabile dederunt ligno, & lapidi, quia ergo divinus non à Diis, sed à Deo denominatum est, quemadmodùm regius ab eo quod est rex, & pontificalis ab eo quod est pontifex, non procedit uniformiter secundùm intentionem eorum: Deus enim nomen commune est, & communicabile apud eos. Nunc revertamur ad id in quo eramus, & dicamus, quòd F si sapientia, & justitia vel bonitas comitantur potestatem, quam dicunt habere deos; manifestum est, quia inutilis est cultura deorum iniquis, & malis hominibus: supervacua autem sapientibus, & justis, immò etiam noxia, deoque altissimo intolerabiliter injuriosa. Si verò non comitantur eam sapientia, vel justitia, seu bonitas, palam est, quòd hujusmodi potestas in diis, gladius est in manibus furiosorum. Apparet etiam quanta est vesania idolatriæ, quæ & deos illos nominare non erubescit, quos & absque sapientia, & absque bonitate esse confitetur, quare insipientes, & malos, & ideò potiùs inhonorandi atque spernandi, quàm honorificandi. Quòd si dixerit quis, quòd propter insipientiam G suam, atque malitiam placandi sunt ne sæviant in mortales, error iste multis viis destruitur; primùm, quia hujusmodi substantiæ non dii sunt, sed belluæ. Bellua enim est, quæ sine sapiétia irascitur ad sæviendum, & placatur esca: secundò, quia hujusmodi ne dicam dii, sed belluæ, si placarentur muneribus, irascerentur non offerentibus munera, sed sacrificia eorum contemnentibus, & ita non finerent vivere nisi cultores suos. Ampliùs. Aut est eis potestas hæc libera, ut sæviant in quosque, & quantumcunque voluerint; aut est in eis ligata, & limitata: quòd si est eis libera, quomodò igitur prosunt contemptoribus suis, & exterminatoribus culturæ suæ: si verò non eis libera, sed ligata ac limitata, est igitur in potestate, & beneplacito ligatoris, ac limitatoris, in quos, & quantùm, & quandò sæviant. Ipse igitur solus placandus est muneribus, & sacrificiis, non hujusmodi belluæ qua- H rum malitia nihil habet, nisi quantùm ipse vult, & sinit. Quis enim videns aliquem tenentem bestiam ligatam, adoret, vel honoret ipsam bestiam, ut in ipsum non sæviat, & non potiùs tenentem illam. Certum autem est, quia solus Deus altissimus, & ligator, & limitator est hujus potestatis; quare ipse solus orandus, & adorandus, & honorandus est contra iram, atque sævitiam hujusmodi bestiarum, non ipsæ bestiæ. Quòd si dixerit, non est ex toto ligata hujusmodi potestas à Deo altissimo, sed in parte; tenet igitur eos ligatos quantùm vult, cùm invitus nihil eis liberum dimiserit. Quare ex toto in manibus ejus sunt, sicut belluæ catenatæ: debes autem scire, quia eo usque desipuit quorundam vanitas, ut deos crederent, vel sibi ipsis partitos fuisse ad hoc sorte, vel Deum deorum ipsis distribuisse totum orbem terrarum. Plato verò sentit Deum deorum orbem terrarum eis regendum tradidisse ac distribuisse. Quòd si verum est, nec ipsi suggerunt mortalibus contra Deum deorum, nec aliquid ab eis exigunt contra honorem ipsius; quare neque culturam hujusmodi eis suggerunt, nec ab ipsis exigunt ipsam, nec etiam impendi sibi sustinent eandem: alioquin non solùm infideles ministri, sed etiam nequissimi ipsius essent, cùm gubernationi suæ, & curæ commissos mortales

Divinus honor quis.
Sap. 14.
Deus nomen incommunicabile.

Errorem alium confutat.

Nota.

Potestas omnis à Deo.

Plato.

mortales à Deo altissimo averterent, & in culturam suam transferrent, & Deus altissimus iniquus esset, si tantam eorum nequitiam sustineret. Si enim cura est ei de hominibus, ut justè vivant, & injustitias eorum impunitas esse non sinat; tantò fortius in diis non sustinebit tantam iniquitatem, quin eam quandoque vindicet, & quin eos à tam malis administrationibus quandoque amoveat. Si enim in atria domus suæ, hoc est in genere humano tantas iniquitates tanta districtione interdicit, tantaque severitate vindicat; quantò fortius in ipsis penetralibus domus suæ, hoc est in cœtu deorum, & in ipso cœlo? Si enim nec ipsum cœlum cœtusque deorum vacat à tantis injuriis, & contumelia creatoris, quæ illi est cura de honore suo, & gloria, & de salute ipsorum? quoniam omnium ægritudinum perniciosissima est iniquitas, & omnium mortium pessima est mors peccatorum, & omnium sordium spurcissima est fœculentia vitiorum. Quòd si non curat hæc vindicare, quæ est ejus justitia? si non curat sanare, quæ ejus misericordia? si non curat mundare, quæ est ejus sanctitas? Eousque verò insanivetunt quidam, ut Deum Hebræorum nonnisi unum ex his opinarentur, & fortè obtinuisse, ut Deus esset Hebræorum, & Jupiter similiter, ut Deus esset Cretæ, & Venus ut Dea esset Cypri, & ita de aliis. Quærendum autem est ab hujusmodi hominibus, cùm orbem terrarum Deus deorum creasset, & ejus esset jure plenissimo, ac singularissimo, utrùm ipse Deus deorum sortes hujusmodi immisit, an ipsi per se; Deum autem deorum sortem misisse, non solùm non verum, sed puerile est sentire, cùm sortes ibi tantum locum habeant ubi ignoratur quid evitandum, vel committendum sit. Sapientissimus autem Deus nihil in parte ista ignorabat. Quòd si ipsimet inconsulto Deo altissimo sortes hujusmodi miserunt, & de re ejus; apparet eos nihil juris habere in his, quæ per hujusmodi sortes occupaverunt; quare nec ut dii nec ut domini in his honorandi sunt. Si verò eo consulto, & de beneplacito ejus sortes hujusmodi de toto orbe miserunt; qualiter ergo de tot partibus mundi exterminati sunt, & ejecti. & hoc Deo ipso Hebræorum jubente in lege sua? Quomodò non fuit contentus Deus Hebræorum sorte sua, & fines aliorum invasit, videlicet terram promissionis? Si enim est pax & amicitia inter eos, nullus eorum invadit fines aliorum, quin etiam adjuvant seinvicem, & promovet alter alterius culturam. Quomodò igitur permiserunt se sic exterminari omnes de terra promissionis, & de toto orbe Christianorum, & de toto regno Saracenorum, & potissimùm de Ægypto, ubi omnes colebantur, ubi adeò erat celebris cultus eorum, ut Ægyptus propter hoc templum mundum vocaretur, sicut dicit Mercurius. Sed de urbe Roma, & maximè de templo, quod pantheon vocabatur, quod unum omnium erat deorum. Quomodò illud saltem non sibi custodierunt & defenderunt? Quòd si nec pax, nec amicitia est inter eos, mali igitur sunt, avari, & cupidi; invicem se impugnantes, finesque suos contra alterutrum invadentes, & occupantes. Hæc autem omnia longè sunt à natura deorum maximè bonorum, quales ipsos ipsi credunt. Apparet igitur ex ipso exterminio eorum tanto atque profugatione eos in orbe terrarum nihil posse. Si enim ea esset potestas eorum, quam eis imponunt, & sibi primùm & maximè consuluissent, reservantes templa sua, atque defendentes, deinde statuas, sive imagines aut idola sua ministrosque sacrorum suorum, pontifices, scilicet, & sacerdotes, & postmodùm cultoribus suis. Omninò enim incredibile est, quòd sponte sua exterminati sunt dii, & profugati de majori parte orbis terrarum: similiter & modis omnibus improbabile, & eosdem cultoribus suis adesse noluisse, utrunque igitur nolentes, & inviti passi sunt; quare manifestum est eos resistere nequisse potestati, per quam talia passi sunt. Hæc igitur potestas aut humana est, aut Dei altissimi; quòd si est Dei altissimi, inimici igitur, & infesti erant Deo altissimo, qui eos invitis ipsis de tantis regnis omninò expulit, omnemque culturam eorum, & honorificentiam exterminavit; ex quo manifestum est eos malos esse, & propter hoc ne dicam honore divino, sed prorsus omni indignos. Apparet etiam culturam eorum prorsus inutilem fuisse cultoribus suis, irato eis existente Deo deorum. Quòd si iræ ipsius resistere non potuerunt, vel pro se, vel pro cultoribus suis; ergo neque favore, & gratia eidem resistere possunt contra cultores ipsius solius: manifestum igitur est omninò inutilem esse culturam eorum, cùm non iræ Dei altissimi resistere possint, & adesse sibi, vel cultoribus suis contra illam, nec favorem, aut gratiam ipsius impedire quominùs per eas benè sit cultoribus ipsius solius. Non enim minor est ullo modorum gratia, seu benevolentia Dei altissimi, quàm ira eius: quare totum bene esse rerum humanarum, totumque contrarium ex solo beneplacito Dei altissimi est, contra quod omninò nihil pro se, vel etiam pro suis eos posse manifestum est, neque contra hostes suos similiter. Non igitur timenda est potestas eorum propter rerum humanarum periculum, neque sperandum in eis omninò propter earundem prosperationem; quare neque cultura eis propter hoc adhibenda, neque aliud. Si verò potestas humana est per quam exterminati & profugati sunt; magis igitur eis adorandi sunt homines, quàm ipsi hominibus; & potestas humana magis timenda est eis, atque placanda, quàm potestas eorum hominibus: quare magis colendi sunt, & dii habendi ab eis homines, quàm ipsi ab hominibus. Manifestum enim ex tertio Judith Nabuchodonosor regem Babilonis præcepisse Holoferni principi militiæ suæ cunctos deos gentium exterminare, videlicet ut ipse solus Deus diceretur ab aliis nationibus, quæ potuissent Holofernis potentia subiugari. Et iterùm ex sexto eiusdem. Magnates Holofernis ad Achior, ut ostendam tibi quoniàm non est Deus nisi Nabuchodonosor: denique Romani statuerunt ut nullus absque decreto eorum coleretur, nec haberetur Deus in terra. Apparet igitur ex his defectus, & impotentia Deorum huiusmodi, qui honorificentiam, & cultum suum, etiam adversùs homines defendere non potuerunt. Quòd si quis objiciat, quia idem potest contra nos dici de Deo altissimo, cuius cultus per gentes insipientes, & principes eorum sæpè exterminatus est, & vix etiam proficere potuit, & toties quoties cresceret, atque dilataretur, per homines impeditus fuit. Respondeamus, quòd hoc non est pœna Dei altissimi, sed facientium, exterminium verò idolatriæ pœna est deorum, & salus idolatriam deserentium. Non igitur quicquam contra Deum altissimum faciebant idolatriæ recedentes à cultura ipsius, sed potiùs contra semetipsos; & propter hoc injuriam Dei in semetipsis atrocissimè vindicabant. Nec enim sibi perniciosiùs irrogare poterant idolatriæ servitutem, nullam iram Dei maiorem portare poterant, quàm tenebras excæcationis, & tirannidem pessimam, quibus unum Deum, ac solum verum cognoscere prohibebantur, & implacabilibus inimicis suis, atque ludificatoribus Dæmonibus servire permittebantur; diis autem inanis gloriæ amatoribus, & honorificentiæ Dei altissimi invidentibus pœna erat idolatriæ destructio, salus autem erat eos dese-

Nota. Insania quorumdam. Sortes ubi locum habeant. Ægyptus. Pantheon. Nota. Dij fugati ex orbe. Nota. Nabuchodonosor Deum se solum dici voluit. Judit. 6.

Militia cœli. rentium, & ad verum revertentium. Quoniàm autem tam crebrò militiam cœli nominat sacra scriptura, tamque frequenter cultus eiusdem imperatur, & interdicitur populo Hebræorum, necesse habemus declarare tibi quæ sit ista militia, quam decepta coluit quondàm antiquitas, & adhuc aquilonaris barbariæ nationes multæ colunt. Quia igitur militiæ nomen de cœlis, aut stellis, aut luminaribus nimis impropriè, nimisque extraneè acciperetur; conveniens est, ut accipiatur de substantiis spiritalibus. *Militia cœli quid.* Non enim verisimile est eis substantiis ipsos cultum divinum impendisse, quas pura, & mortua corpora crederent, & in quibus nihil spiritualis virtutis esse opinarentur. Hæc igitur militia est secundùm opinionem eorum, quemadmodùm ex libris magicis, atque maleficis evidenter apparet, multitudo spirituum de qua sentiebant, sicut narrabimus. Posuerunt enim unicuique cœlorum spiritus proprios præsidentes, aut servientes, & in eorum sitibus inhabitantes. Et de cœlo quidem stellato manifestum est, quia posuerunt Angelos ministrantes signis, & distinxerunt ministeria eorum, iuxta distinctionem *Spiritus cœlis præpositi ab antiquis.* circuli signorum, qui zodiacus græcè vocatur; unde & posuerunt qui servirent primæ triplicitati eorùndē signorum in quatuor partibus anni. Similiter & qui servirent secundæ in eisdem partibus. Similiter & tertiæ & quartæ posuerunt eis nomina. Juxta hunc modum posuerunt, & qui præessent cœlo Saturni, & qui servirent cœlo, & ipsi Saturno, & nomina quorundam eorum. Similiter, & qui præesset ipsi Saturno, & nomina ejus posuerunt in libris suis: eodem modo, & qui servirent circulis aliorum planetarum, & qui præessent, vel essent principales eorum, sive qui præessent inter eos, & nomina posuerunt eis. Similiter & qui præessent unicuique cæterorum planetarum, & nomina eorum descripserunt juxta positionem istam suam. *Nunquid cœlis præpositi sint spiritus.* Quid autem habeat veritas de his, videlicet utrùm unicuique cœlo sint proprii spiritus habitatores, vel præsidentes, & utrùm nomina sint eadem, vel possint esse, & de aliis, quæ circa eos hujusmodi posuerunt, disputare, & perscrutari, præter intentionem est præsentis tractatus, & ad quartam partem scientiæ divinalis philosophiæque sapientialis propriè pertinet, & propter hoc omnia hujusmodi ejusdem tractatui reservamus. Posuerunt similiter Angelos proprios, qui præessent igni. Similiter, & alios qui præessent mari, & alios qui præessent terræ, & utebantur invocationibus hujusmodi omnium spirituum, vel Angelorum, prout credebant congruere maleficiis suis, verbi gratia, cùm intendebant operari in rebus pertinentibus ad Saturnum, invocabant per nomina sua, vel etiam absque nominibus Angelos, quos ponebant servire circulo Saturni, sive cœlo ejus; & cùm volebant operari in rebus pertinentibus ad Venerem, similiter faciebant de Angelis, quos credebant servire circulo Veneris, & ad hunc modum de aliis. Utebantur etiam scripturis, atque sculpturis hujusmodi nominum describentes ea, vel sculpentes in instrumentis maleficiorum suorum, hoc est imaginibus, vel speculis, vel laminis, & rebus aliis, quas maleficis operibus adhibebant, sicut testis, lateribus cereis. Eodem modo faciebant operari volentes in rebus ignis, & in rebus maris, & in rebus terræ, sicut evidenter legitur in libris eorum de hujusmodi, sicut in libris septem planetarum, & aliis; quos decepti & perditi, aliorumque deceptores, & perditores homines, vel scripserunt ipsi, vel Dæmones sub nominibus eorum. Impietas autem hujusmodi operum inde evidenter apparere potest intelligentibus: quoniàm ipsa æquè fiebant pro bonis, ut ipsa scilicet bona fierent, ut pro malis, & econversò.

E Omnia enim maleficia indifferenter æquè docent fieri libri pro impediendis sanctis, ac justis hominibus, ac pervertendis, ut pro malis, & impiis, verbi gratia, maleficia in rebus veneris æquè pro inflammandis libidine, sanctis castissimisque mulieribus, ut pro meretricibus, ac vilibus; & invocationes hujusmodi spirituum æquè fiebant ad bona facienda, ut ad mala. *Nota.* Quòd si hujus spiritus æquè aderant hujusmodi cultoribus suis in faciendis malis, ut in faciendis bonis; manifesta est impietas, & eorum iniquitas. Si non aderant eis, nisi in faciendis bonis, vanè igitur, & frustrà impendebatur eis hujusmodi cultura pro faciendis malis; quare mendaces ex necessitate sunt, & libri hujusmodi, & scriptores eorum, & ipsi dii secundùm ipsos quorum revelatione se talia scripsisse scripserunt. *Advertè.* Ampliùs. In faciendis bonis gratis adsunt, & favent dij, si boni sunt. Si enim vel negligunt, vel deserunt bona facientes donec illecti F sint muneribus, & sacrificiis, mali proculdubiò sunt, qui non sponte bona diligunt, immò negligunt. Si verò maleficiis quantacunque illectione munerum, vel sacrificiorum illecti favent, proculdubiò mali sunt; quare utroque casu contingente mali sunt, hoc est sive bonis non sponte faveant, & ea per se negligant, sive malis, illecti muneribus; nullo modo ergo colendi sunt. Ampliùs. Si justum & bonum opus intenditur, quis dubitat omnes bonos, & justos homines prosperationem ejus, & diligere & optare? quantò fortius igitur deos optimos, & hoc gratis pro semetipsis, alioquin incomparabiliter minus bonos eos esse necesse est, quàm homines. Ampliùs. Cùm duæ gentes bellum habent adinvicem, necesse est alteram bellum injustum habere; utræque autem invocant deos suos, quid igitur facient isti dij utrique? Si enim faverint utrique genti suæ, igitur alteruter eorum favet parti iniquæ, & fovet injustitiam; ex quo duo inconvenientia sequuntur. Primum videlicet, quòd iniqui sunt alterius partis dij. G Secundum, quòd ex necessitate sibi invicem adversentur, & pugnent contra seinvicem pro cultoribus suis: quare inter eos erunt bella, & inimicitiæ, sicut inter homines; & ideò subjecti erunt similibus passionibus, hoc est iræ, invidiæ, & continget aliquos eorum vinci. Quid ergo distabunt à malis hominibus. *Dij gentium subjecti passionibus humanis.* Præterea cùm ipsi sint præscij futurorum, quomodò aggredientur bellum in quo se vincendos esse prænoscent? Aut ergo deserent cultores suos in eo casu, & inutiliter colentur ab eis, aut scienter se, & suos dabunt in periculum pugnæ, cùm in ea se vincendos prævideant. Ampliùs. *Bella inter ipsos Deos.* Aut æquè fortes, sive potentes sunt omnes dij, aut alij fortiores aliis. Quòd si æquè fortes, sive potentes, impossibile est autem fortem ab æquè forti superari, impossibile quoque gentem à gente superari, nisi dij alterius diis alterius prævaleant: impossibile igitur erit inter gentes diversorum H deorum cultrices, quocunque bello provenire victoriam. Ampliùs. Adjutorium deorum in bellis, non est in armis, & viribus, sed in nutu tantùm, & beneplacito eorum; quare quandiu durat favor, & gratia eorum cultoribus suis, tamdiu, & adjutorium. Aut igitur adjuvant quantùm volunt, aut non. Si sic. Impossibile igitur est provenire victoriam contra quemcunque eorum: quòd si non adjuvant, apparet evidenter impotentia eorum & miseria in hoc quod voluntas, & beneplacitum eorum incompleta relinquitur, quod fieri non potest absque dolore, & afflictione spirituali. Ampliùs. Si bella sunt inter ipsos deos pro cultoribus suis, necesse est, ut sit inter eos etiam victoriæ. *Dij victi.* Quid igitur fit de victis dijs, an capiuntur, an relinquuntur, an in servitutem victorum rediguntur? Apparet etiam

ex his miranda stultitia omnium idolatrarum, qui potentiores deos, aut saltem potentissimum inter eos, si quis inter eos est talis, non eligunt, aut colunt. Amplius. Cùm pro bello & victoria non colatur nisi mars, æquè colentibus, & venerantibus ipsum æqualiter favere debet, si intuitu tantùm culturæ favet cultoribus suis. Quapropter impossibile est hujusmodi bellantibus de invicem provenire victoriam: quòd si dixerit quis, quia Diana etiam pro bello, & victoria colitur; revertemur ad id quod proximo diximus, videlicet quia si æquè fortes sunt Mars & Diana, neutri parti proveniet victoria. Si autem alterutter fortior, sequitur relinqui defectus, & miseriam, atque stultitiam quam diximus. Amplius. Aut pax aut amicitia est inter hujusmodi deos, aut non. Si sic. necesse igitur est, ut unusquisque eorũ amet cultores omniũ aliorum, & faveat eis. Amicorum enim maximè tanta amicitia, & tam sancta, ut deos decet sese invicem complectentium, manifestum est omnia esse communia. Quare impossibile erit aliquem illorum, vel munera sacrificiorum, vel aliarum oblationum recipere à cultoribus suis, ut impediat cultores alicujus aliorum. In hoc enim jam ageret contra illum, cujus cultores, & subditos impediret; hoc autem non permittit veritas amicitiæ: vanè igitur, & inutiliter offerentur hujusmodi munera, & sacrificia non accipientur. Si verò non est pax, neque amicitia inter eos, sunt igitur in discordia, & odio inter se invicem: hæ autem sunt passiones pessimæ, quas divinitatis bonitas omninò non recipit. Amplius. Aut justo odio se invicem oderunt, aut non. Si sic. Igitur meritò odibiles sunt, & propter hoc omni honore indigni. Si verò non justo odio sese oderunt, eo igitur ipso iniqui sunt, & mali; & propter hoc magis pœna & contumelia, quàm honore aut servitio digni. Jam igitur declaratum est tibi ex his culturam deorum, quæ idolatria vsualiter dicitur, stultitiam esse, atque sacrilegam.

Mars. *Diana.* *Amicorum omnia communia.* *In Deum non cadunt passiones humanæ.*

CAPUT XXV.

Multis argumentis destruit cultum stellarum, & corporum cælestium. Recitatque Platonis, Aristotelisque, & quorundam aliorum opinionem de cœlis, quos animatos, ac velut divina quædam animalia esse voluerunt, tantòque præstantiores illis animas esse putaverunt, quantò cœlestia corpora humanis sunt præstantiora. Mox explicat quomodo solem, lunam, & cæteros planetas adoraverunt gentiles, tanquam substantias rationales, & intelligentes. Quam idolatriam subtiliter, & philosophicè confutat; & succidit auctor in hoc articulo pulcherrimo, ac doctissimo, quem vide diligenter; & penitus inspice.

Post hæc igitur relinquitur nobis declarare insaniam, & vanitatem, atque impietatem idolatriæ stellarum, & luminum. Dicemus igitur, quia idolatræ hujusmodi aut intendebant huiusmodi cultu servire corporibus inanimatis, aut corporibus animatis, quæ etiam animalia essent; aut spiritibus forinsecis, qui animabus hujusmodi, vel corporibus præsiderent, quòd spiritibus eadem idolatria hìc quàm supra diximus. Quare non oportet nos in destructionem ipsius iterum laborare. Si verò corporibus animatis, vel animalibus, necesse est hujusmodi animalia esse irrationabilia, & non intelligibilia. Vanè igitur & ignominiosè eis servitur, cùm neque ipsum servitium agnoscant, neque servitor es, & propter hoc in remunerationem eorum nullatenùs intendant: Cultum enim divinum agnoscere non est, nisi rationalis animæ, & intelligentis. Amplius. Brutis animalibus divinum honorem impendere manifestæ insaniæ est. Omne namque animal rationale nobilius est, atque præstantius, sublimiusque incomparabiliter omni irrationabili; incomparabiliter igitur inferiori, atque ignobiliori se subditum animal rationale est. Eis enim, scilicet huiusmodi animalibus, ut dicunt cœlestibus, per adorationem, & culturam se subdit, quare ordinem naturæ intolerabili perversitate subvertit: est igitur contra naturam insania, estque manifesta perversitas: præterea cùm huiusmodi animalia nec audiant, nec videant adorantes, perinde est ac si surdis, & cæcis talia offerrentur, perinde etiam, ac si non existentes orarentur, & invocarentur. Tanta namque distantia, tantaque remotio huiusmodi animalium à nobis, ut nullus clamor noster ad eos pertingere possit. Præterea orationes, & adorationes, quæ mente solummodò fiunt, hoc est in corde de internis ad ipsa, impossibile est ad eos pervenire; quare frustrà fierent eis huiusmodi. Amplius. Ut deitas sit in non intelligẽte est impossibile, hoc enim est, quo potissimùm anima humana divinitati assimilatur, videlicet ipso intelligere. In eo autem impossibile est esse divini honoris dignitatem, cùm divini honoris dignitas, aut divinitas sit, aut ex divinitate sola; quare impossibile est huiusmodi animalia digna esse divino honore. Præterea, ut possunt quicquam boni facere, aut non cultoribus suis. Si non possunt. Vanè igitur, & insanissimè coluntur. Quòd si possunt aliquid boni facere cultoribus suis, aut naturaliter igitur hoc faciunt, aut violenter, aut voluntariè: manifestum autem est, quia voluntate nihil, cùm voluntas non sit nisi rationabilium animalium. Si verò solummodò naturaliter, aut violenter; manifestum est, quia naturalia, & violenta, nec cultu, nec muneribus indigent, neque sit possibile obtineri ab operatoribus suis, hoc est ab aliis, quæ naturaliter, vel violenter operantur: quia igitur hoc est extrema fatuitas, ut vesania, quæ evidentia propriæ falsitatis per seipsam evanescit, & de omni corde intelligentis absque ullo ratiocinationis pulsu corruit: transeamus ad ea, quæ probabiliter aliquid habere potuerunt, & in quæ etiam nobiles philosophorum prolapsi sunt. Dixit enim Plato in Timæo, quia mundus est animal intelligens divinæ providentiæ sanctionem. Et Avicenna, quia cœlum est animal Deo obediens. Aristoteles quoque, & omnes sequentes ipsius cœlos posuerunt animalia, & animas eorum intelligentes, & unicuique huiusmodi animarum appropriant substantiam separatam, quasi animatum proprium separatum, quam & vocaverunt intelligentiam. Desiderium autem spiritualis, & materialis virtutis, sive substantiæ non potest esse nisi in natura intelligente; quare unamquamque animarum huiusmodi necesse est esse intelligentem secundùm eos. Mercurius verò in libro quem sæpè nominavimus, mundum vocat Deum sensibilem, & etiam planetas; Boetius verò de anima mundi loquens dicit, mentemque profundam circuit, & simili convertit imagine cœlum. Isti igitur intenderunt cœlos, & stellas, & lunam, divina animalia quædã esse, & tantò præstantiores esse animas eorum animabus humanis, quantò corpora illa cœlestia corporibus humanis antecellunt. Et hac de causa visum est eis quòd & nobilitate sublimiores essent hominibus mortalibus, potentiaque, ac sapientiâ hominum custodes & rerum humanarum rectores. Et hæc est causa propter quam honores eis divinos sacraque sacrificia statuerunt. Solem igitur,

Rationalis animæ est cultum divinum agnoscere. *Deitas non est in non intelligente.* *Anima humana divinitati per intellectum assimilatur.* *Voluntas est rationabilium tantùm.* *Mundus secundùm Platonem quid.* *Avicenna Aristoteles.* *Mercurius.* *Boetius.*

& lunam colebant, ut substantias rationales, & intelligentes, aliosque planetas similiter; & hoc est quod legitur Sapientiæ 13. Solem, & lunam rectores orbis terrarum deos putaverunt, & ipsis planetis, atque signis 12. orbem inferiorem terrarum totum partiti sunt, sicut supra tetigimus, ut Marti Germaniam, Saturno Italiam, Cyprum Veneri. Sectas etiam, & leges & artificia, virtutesque & vitia eisdem distribuerunt; eodem modo ornamenta, & instrumenta, colores, odores, & sapores per singulos diviserunt, necnon & animalia, etiam furnos, molendina, & quidquid etiam de locis & habitudinibus hominum: Animalia quandoque eisdem partiti sunt, ut animalia gypsei coloris attribuerunt Veneri, & aves rufi coloris Marti, & corvinum genus Phœbo, sive Apollini; litteras etiam, & numeros similiter eisdem partiti sunt, & ad ultimum ipsum corpus humanum per partes, & membra distribuerunt eisdem; & hæc omnia in libris judiciorum astronomiæ, & in libris magorum atque maleficorum tempore adolescentiæ nostræ nos meminimus inspexisse. Quæcunque autem contra culturam deorum spiritualium diximus supra, & contra culturam istorum deorum sensibilium, & animalium absque ulla dubitatione induci facile est intelligenti, & etiam quæ in destructione judiciorum astronomiæ suprà diximus. Si enim veri dij sunt, nec retrogradatio, nec infortunium, neque combustio, nec aliud impedimentum locum habet apud eos. Ampliùs. Si veri dij sunt, nutu solo, & beneplacito juvant cultores suos, secundùm astronomos verò nihil possunt, cùm ipsi neque fortunati sint, vel re non liberi à malis. Ampliùs. Secundùm astronomos frequenter ipsimet impediuntur, aut casu, aut operatione fortiorum, aut contrarietate signorum in quibus sunt; Divinitas autem semper libera est, & invicta. Ampliùs. Ad horam posse, & ad horam non posse, fortunari quandoque, impediri aliàs, manifesta inditia sunt defectus, & impotentiæ; vera autem deitas immunis est omninò, & libera ab hujusmodi. Manifestum igitur est, vel astronomiam mendacem esse in parte illa, vel nihil habere veræ divinitatis deos hujusmodi. Ampliùs. Cùm sol & luna cæterique planetæ ex necessitate motuum suorum ad eos situs, & positiones deveniant, & ad eas conjunctiones, & operationes in quibus necesse est eos fortunari quandoque, & exaltari, vel cadere, ut astrologi dixerunt, atque scripserunt: prosperantur autem, & impediuntur res humanæ juxta dispositionem ipsorum: impossibile autem est non prosperari, quod fit sub fortunata, seu fausta constellatione ipsorum: frustra igitur ritu, & vanis sacrificiis & muneribus quæsitus favor eorum, & propitiatio, frustra timetur ira, vel indignatio eorundem, cùm omninò nihil possint contra proprias fortunas, aut infortunia, & fortunas eorum, & infortunia cætera, sed hujusmodi dispositiones illorum sequuntur ex necessitate fortunationis rerum humanarum aliæque hujusmodi dispositiones illarum. Si enim Mars cadens fuerit, & in signo sibi contrario fuerint fortiores planetæ ejus contrarij, & ipsemet retrogradus non potest contra hæc infortunia sua, & impedimenta, quare non poterit juvare cultores suos illa hora, vel ad obtinendam victoriam, vel ad aliquid aliud. Inutiliter igitur illa hora recurretur ad ipsum, inutiliter ei sacrificabitur. Ampliùs. Aut illa hora favet cultoribus suis, aut non favet. Si sic, cùm non possit eos juvare, dolet igitur illa hora de infortunio cultorum suorum; quare similis defectus, & impotentia, similisque miseria dolorum invenitur apud eum, turpemque infortuniorum suorum defectum pariter, & impotentiæ atque doloris cultorum ipsius. Similibus igitur miseriis, atque defectibus obnoxius est, & subditus talibus, ut

Saturno quid tributum.

Deus solo nutu juvat.

Planetæ aliquandò impediuntur.

Nota.

Mars.

E cultores ipsius: si verò illa hora videlicet infortuniorum suorum prænominatorum non favet cultoribus suis, ingratus igitur est eis, cùm ipsi eundem venerari, & colere non desinant, & optare ejus exaltationem, & liberationem à malis; illa ingratitudo omnium vitiorum odibiliùs cadit in deos hujusmodi. Juxta hunc modum est ratiocinari de aliis. Ampliùs. Juxta quod scripserunt astrologi, & adhuc tenetur, & observatur, certis temporibus, vicibusque determinatis dominantur annis & annorum partibus, verbi gratia. Saturnus, qui est dominus anni, videlicet si fortior fuerit, & plures habens dignitates, quàm aliquis aliorum sole ingrediente initium arietis, & juxta hunc modum incipit, & iterùm in eisdem annis plus, aut minus dominantur, & possunt secun-

F dùm quod plus vel minus adjuti fuerunt à benevolis suis, vel impediti ab aliis, vel etiam à domibus, & triplicantibus, atque signis, in quibus fuerunt in illa hora, videlicet initiali totius anni. Quare manifestũ, non eos posse sicut volunt, sed ut adjuvantur aut impediuntur: quare nec prosunt, nec nocent, nec dij sunt, sive domini adjumentorum, & nocumentorum, sed potiùs, ut per se impotentes ab aliis impediti; quare manifestum est astronomiam, & idolatriam sibi invicem contradicere, per hoc autem alterutram esse vanam & falsam. Ampliùs. Ista limitatio aut distributio dominiorum, seu dominationum atque potestatum hujusmodi non est eis à seipsis, quia tunc voluntaria esset eis restrictio potestatis suæ, & diminutio dignitatum suarum, cæteraque impedimenta; & hoc quidem verum est, secundùm positiones astronomorum, cùm pari velocitate fugiant, seu recedant à locis dignitatum suarum, seu fortunarum, quà re-

G vertuntur ad ipsa. Indifferenter igitur se habent ad hoc, & ad illa; quare & ad effectus eorum. Quemadmodùm igitur non plus curant ipsi seu amant esse in locis dignitatum suarum, atque fortunarum, quàm in contrariis, necessariò & plus morarentur in illis, quàm in contrariis; non autem est ita. Quòd si dixerit quis, quia violenter recedunt ab illis, sed voluntariè revertuntur ad illa, hoc est erroneum, ponere hanc confusionem in motibus cœlestibus, nam ponit eos in parte esse voluntarios, & in parte violentos. Blasphemat insuper deos suos, dùm concedit eos de dignitatibus suis tam sæpè dejici, atque deponi, & non habere potestatem, nisi ex locis, & non ex se, nec erubescit confiteri hanc esse deorum suorum impotentiam, ut violenter, & inviti de dignitatibus suis,

H atque dominationibus in tanta infortunia deturbentur. Præterea quis erit iste violentus dejector eorum? necesse est indubitanter ipsum esse potentiorem, & circa hoc multæ patent tibi viæ, quia justè hic facit, ille autem injustè: quòd si injustè, indigni igitur sunt dignitatibus, & dominationibus, à quibus dejiciuntur. Multò fortiùs igitur indigni sunt, ut in eis, aut pro eis honorentur. Si verò injustè; habent igitur illum velut tyrannum supra se cujus iniquam oppressionem patiuntur. Quare servi illius sunt, vel spontanei, vel inviti; & ideò nec dij, nec domini. Ampliùs. Si à se est hujusmodi limitatio, & distributio dignitatum, hoc modo scilicet, quia alterius potestatem minuit, impedit, & restringit, & quandoque adjuvat, & confortat: sequitur hunc errorem, quòd inter eos sit pugna, & contrarietas, & nihilominùs, quòd frustra, & vanè colantur, cùm nec in muneribus, nec in sacrificiis, nec orationibus obtineri possit ab aliquo eorum, ut adjuvet alterum, vel impediat, hoc est inter eos non agitur, nisi ex conjunctionibus, oppositionibus, aspectibus, & aliis, quæ circa hoc eorum vanitas somniaverit. Ampliùs. Quòd operantur in rebus humanis planetæ, & stellæ, & luna, & in mundo isto inferiori, aut operantur naturaliter,

Planetæ certis vicibus dominantur annis.

Planetis liberum non est juvare.

Optimè destruit.

Optimum argumentum. turaliter, aut voluntariè, aut violenter. Quòd si naturaliter; ergo non plus adorandi, venerandi, vel colendi sunt pro his, quàm ignis pro naturali calefactione sua. Si violenter, multò minus, cùm non violenter operanti illud, sed magis violentiam inferenti, & cogenti debeatur, & propter id magis adorandus ac venerandus, si alteruter eorum colendus esset. Quemadmodùm si pro bono, quod provenit ex revolutione molæ molendinariæ, ipsa rota adoranda vel veneranda est, multò fortius aqua rotam movens, quam illud efficere violenta impulsione compellit; immò nullo modo rota, sed aqua: dij ergo hujusmodi nullo modo propter hujusmodi bona colendi sunt. *Nota.* Si verò voluntariè operantur, aut hoc faciunt voluntate sola, hoc est nutu, & beneplacito solo sine motu ullo corporali suo, aut non; si sic: Cùm voluntas, & beneplacitum non pendeant ex locis dignitatum ipsorum; alioquin immutabiles essent voluntates eorum sicut nostræ, & etiam plusquàm nostræ; non enim quia mutamus loca, & situs, ideò ex necessitate mutamus voluntates nostras; ipsis autem accidit ille miseriarum cumulus, & infœlicitatis inquietudo, ut nunquàm in eodem statu quantùm ad voluntatem permaneant, & hoc est, quoniàm continuè ea velocitate, qua intuentur, mutant situs, & loca. Si verò non sine motu corporali, & operatione; jam igitur non operantur ut dij, immò nec ut homines, vel animalia, hæc enim est voluntas deitatis, sive divinitatis, ut solo favore & gratia ipsius benè sit mortalibus. Isti autem erronei ponunt deos suos indigere motu corporali & operatione ad hoc ut influant in cultores suos. *Conclusio superioris argumenti.* Manifestum igitur est quàm longè sit ab intellectu eorum deitatis, seu divinitatis nobilitas, quæ ex necessitate abundantissima est, ac redundantissima, gratisque influens solo beneplacito suo in eos, quos voluerit bonitas. Debes autem memor esse, & reminisci eorum quæ supra diximus, de bonitate, & malitia deorum, atque ira, & propitiatione ipsorum. Si enim boni, & justi sunt, gratis favent mortalibus in omni bono, & gratis eosdem adjuvant, & tantò magis oderunt acceptionem munerum, omnem venalitatem, quam sancti & justi homines, quantò ipsi sanctiores ac meliores sunt hujusmodi hominibus. Repellunt igitur munera sacrificiorum, & oblationum, indignanturque offerentibus. *Opinio quorundam.* Reminiscere igitur eorum, quæ supra diximus circa hoc, & sufficient tibi. Quoniàm autem visum est quibusdam, & temperiem aëris & intemperiem, omnesque generationes, & corruptiones, quæ fiunt in sublimi, videlicet pluvias, & grandines, nives, æstum, frigus, gelu, fulgura, tonitrua & coruscationes, omnesque aëris passiones ab ipsis esse; & insuper generationes animalium, & plantarum, nec solùm brutorum animalium, sed etiam hominum; *Aristot. 1. Phys. Homo & Sol generant hominem.* sicut etiam dicit Aristoteles, quia homo generat hominem, & Sol. Et ipsi astronomi scripserunt in libris suis, quia Saturnus primus operatur in generatione animalium, infrigidando scilicet, & congelando semen generationis; deinde Jupiter, unde & posuerunt eos & formatores & figuratores membrorum animalium, unde & Mercurium posuerunt extenuare linguam, & labia ad expeditionem eloquentiæ, & Jovem disjungere duos dentes superiores, & multa alia hujusmodi circa figuras, & formas animalium, & membrorū ipsorum. Quoniàm inquam ita visum est eis, opinati sunt consequenter ipsos esse adorandos, atque colendos ab hominibus, utpotè formatores ipsorum, ac fabricatores, & ut datores serenitatis ipsius aëris, pluviarum, & roris, cæterorumque hujusmodi, ex quibus videtur esca esse, & nutrimentum mortalibus; & quia in rebus vitæ hominum necessarijs, lumen, & esca præcipua sunt,

A magisque salubria, adorandos eos esse putaverunt, ex quibus ista videantur esse mortalibus. Horum autem omnium facilis destructio intelligentibus modos animalium, & nunc prosequemur singula horum, quæ diximus, singulatim ea destruentes. Quia igitur eis imposuerunt aëris contemperationes, roremque, & pluviam, cæteraque hujusmodi; non cogit, etiam si verum esset, ut propter hoc debeatur eis cultura hujusmodi, quæ idolatria nuncupatur. Si enim naturaliter ab eis proveniunt, quemadmodùm lumen à calore solis, & calor ab igne; manifestum est, quòd non per modum divinæ operationis proveniunt ab eis: quare non operantur hujusmodi operationes, ut dij; propter illas igitur non sunt habendi dij, neque colendi ut dij; alioquin & panis, & vinum, & medicamenta omnia, & vestimenta, calciamenta, cæteraque vitæ humanæ necessaria adoranda essent nobis, & divinis cul-

B tibus honoranda, cùm tam magna bona, tamque salubria nobis ab ipsis naturaliter proveniant, & ita in creaturis visibilibus ac sensibilibus inveniri posset, quod habendum quodque esset Deus, colendumque, & venerandum, ut Deus, & tantò magis colendæ essent, ac venerandæ, quantò manifestiùs bona magnifica, ac salubria nobis operantur. Si autem nutu, & beneplacito solo hæc operantur nobis; ergo ubicunque sint, & quæcunque sit figura, vel situs eorum, sive aspectus; nihilominus hæc operabuntur: *Divinitas non pendet ex loco.* ea enim est excellentia, eaque nobilitas divinitatis, ut nec ex loco, nec ex tempore pendeat favor, aut gratia ipsius; similiter neque ira, aut indignatio eiusdem. Insuper ea est imperiositas, & voluntas ipsius, ut nec impediri

C possit ab eo quod vult, nec cogi ad id quod non vult. Quare omni hora, omni loco, omni tempore idem possunt: non pendet igitur possibilitas eorum ex hujusmodi; non minus autem libera est, neque nobilis voluntas eorum, quàm potestas; ergo neque voluntas eorum pendet ex huiusmodi. Frustra igitur explorant astronomi loca dignitatum, fortunationes, situmque huiusmodi, vel contraria his. Modis igitur omnibus apparet, quia astronomia aufert eis divinitatem, divinamque nobilitatem. *Astronomi.* Astronomi autem sunt, qui maximè effectus eorum explorant, & maximè noscere debent eosdem, & ipsi pro hujusmodi operationibus non cultum divinæ honorificentiæ eisdem impendendum dixerunt. Ampliùs. Ægyptus ubi maximè coli consueverunt, non habet pluvias, seu grandines, vel alia huius-

D modi. *Ægyptus pluvias non habet.* Ampliùs. A tempore quo coli desierunt in toto orbe Christiano, & regno Judæorum, atque Saracenorum, nihil horum, vel mutatum de pluvijs, & roribus, & grandinibus, & aliis huiusmodi ab antiquo cursu, nisi forte sicut ipsi astronomi docuerunt de his, atque scripserunt, aut divino miraculo, juxta id quod legitur Hierem. 3. *Hiere. 3.* quandò propter peccata populi prohibitæ sunt & stillæ pluviarum, & serotinus imber non fuit. Si enim hæc beneficia cultus idolatriæ præstabat mortalibus in terris, in quibus exercebatur; cessante illa debuerunt & ista cessare, & ante cessarant; quare vanissimè impendebatur cultus idolatriæ dijs huiusmodi propter prænominata beneficia. Ampliùs. Declaratum est in libris meteororum omnia huiusmodi videlicet, quæ fiunt in sublimi ex vaporibus fieri, qui resolvente calore à terris, & aquis, & paludibus, & alijs locis ascendunt, & secundùm quòd magis, aut minus frigiditate, & siccitate facientibus coagulantur, aut congelantur, nunc ex eis nubem; nunc pluviam, nunc nivé, *Impressiones aëris.* nunc grandinem ex his fieri. Similiter secundùm quòd copiosiores, subtilioresque, sublimiusque

ascendentes ventos, tonitrua, coruscationes, & fulgura ex collisione eorum fieri. Ad hoc igitur deducuntur idolatræ hujusmodi, ut & calorem, & frigiditatem, humiditatem, & siccitatem deificare, atque adorare necesse habuerint, cùm istæ quatuor radicales naturæ maximè prænominatas res operentur, etsi cœlum totum cũ omnibus stellis, & luminaribus staret, nihilominùs fieret generatio nivium, pluviarum, & aliarum per quatuor prænominatas virtutes; & hoc apparet apud nos in materiis humidis in quibus operatur calor. Manifestiùs autem apparet in operibus sublimationis, quorum unum est aqua rosacea, ubi primùm ex ipsis rosis vapor resolvitur, qui cùm pervenerit ad superficiem interiorem operculi ipsius vasis, in quo hujusmodi operatio fit, coagulatur in nubem densam, deinde in guttas seu stillas, quæ paulatim defluentes ad ipsius operculi labium, ibique conjunctæ ac collectæ, postmodùm ad exitum, sive rostrum ipsius operculi convenientes, atque defluentes rivulum faciunt. Ibi enim ex calore vapor, ex vapore nubes, ex nube stillæ pluviæ, ex stillis, ut diximus, defluentibus tandem fit rivulus. Nunquid necesse est aliquem planetarum ad hoc operari? Manifestum est, quòd non, & nunquid propter hujusmodi operationem necesse est, ut deificemus ignem subter vas sublimationis calentem, aut operculum vasis vel superficiem ejus vaporem hujusmodi in stilla pluviæ coagulantem, quasi pluviæ datorem? Præsertim cùm hæc pluvia aquæ scilicet rosaceæ multò sit pretiosior, quàm pluvia communis aquæ. Quis autem dubitat, quin frigiditas aëris in sublimi id faciat de nubibus coagulando eas in pluviam, quod superficies hujus vasis de vapore rosarum? Manifestum igitur est hujusmodi erroneos omninò ignaros esse rerum naturalium; & propter hoc meritò desipuerunt in cognitione divinalium, & cùm omninò non cognoverint modos generationis nubium, pluviarum, & cæterorum hujusmodi, non est mirum, si errarunt circa modos generationis animalium. Quia ergo posuerunt deos hujusmodi formatores, figuratores, intolerabilis dementiæ est. Manifestum enim est animalia ex invicem, & ab invicem generari pro parte, alia verò ex materiis; fabricatio autem & generatio impossibile est, ut dicantur de eodem. Nemo enim dicit statuas generari, neque vasa, quæ formantur, vel figurantur quolibet modo, & generaliter ubi faber, sive fabricator est, nec pater, nec mater necessariò est, nec generatio. Statuæ namque ut diximus contentæ sunt fabris suis & fabricatione, nec genitorem requirunt, aut generationem; quare nec patres, nec matres essent, ut in animalibus, nec generatio. Manifestum autem est deos hujusmodi, nec fabricatores esse, aut formatores corporum animalium. Ampliùs. Quòd cœlestia corpora dant formas & figuras hominibus, & cæteris animalibus, aut hoc est per virtutem corporalem, aut per virtutem sublimiorem, atque nobiliorem: quòd si fuerit per virtutem corporalem, tunc non debet hoc esse, nisi per formas, & figuras ipsorum, quemadmodùm si calidum imprimit calorem per virtutem suam corporalem, ex necessitate hoc est per calorem proprium, & si frigidum frigiditatem, & ita de aliis; quare cœlestia corpora, hoc est stellæ, & luminaria, & cœli ipsi si imprimunt formas eas, & figuras animalium, ut dicunt, non imprimunt eas, nisi per formas, & figuras suas. Corpus autem generaliter, quod per formam, aut figuram suam format, aut figurat aliud, non dat ei nisi formam, aut figuram qualem habet, sicut vas aquæ quam continet & sigillum ceræ cui imprimitur: quare omnium animalium formæ & figuræ sphæricæ erunt, cùm formæ cœlestiũ corporũ omnes sphæricæ sint. Quòd si quis dixerit, quia malleus, & incus non habent formas, aut figuras, quas in vasis fabricatione imprimunt: respondemus, quia malleus, & incus non imprimunt hujusmodi formas, aut figuras nisi per partes, immò particulas hujusmodi formarum, ac figurarum, quas habent divisim, seu particulatim, non in totalitate, quæ apparet in vasis, licet instantia ista sophistica sit ex modo aliquo, per violentiam enim est operatio fabricationis, & per aggregationes multas particularium operationum, & non per virtutem solam mallei, & incudis, virtus autem agens anima est fabricantis, in qua animæ forma, aut similitudo vasi imprimitur, & per formam illam agit fabricator; ideò similitudo ejus imprimitur: eodem modo necesse est eam esse & in corporibus cœlestibus, si per formas, & figuras fabricant, hoc est formant, aut figurant illa. F Ampliùs. Hujusmodi operatio in cœlestibus corporibus, aut naturalis erit, aut violenta est, sed cùm violentia apud eos locum non habeat, si fuerit naturalis, omnis operatio naturalis est per similitudinem, sicut dicit Aristot. Si per formas, aut figuras suas est hujusmodi operatio, ex necessitate non impriment, nisi formas, & figuras similes suis, hoc est sphæricas: quòd si fit voluntaria, non erit igitur à parte corporeitatis ipsorum, hoc est per virtutem corporalem; voluntas enim virtus spiritualis est, & propter hoc divinitas non erit in eis nobilitas corporum, sed præsidentium hujusmodi corporibus animarum, quas quidam eorum vocavit animas angelicas. Huic autem errori contradicitur per omnes vias, quibus superiùs contradiximus idolatriæ spirituum. Ampliùs. Si naturales sunt operationes cœlestium corporum, hoc est cœlorum, stellarum, & luminum, natura autem semper operetur ad modum servientis, & propter hoc similiter; G manifestum est, quia ex his operationibus non debuerunt quæri, vel reputari dij, quemadmodùm ex servitute nemo debet reputari dominus, nec ex nigredine albus, nec ex calore frigidus. Jam igitur declaravimus tibi in hoc, non solùm errorem, quo prædictas substantias opinati sunt deos, sed etiam deliramentum ridiculosum, quo ex ipsa servitute ipsos esse dominos putaverunt, & insuper quia in operationibus naturalibus, quæ nonnisi servitutes esse possunt, omninò cæci fuerunt; est enim ex necessitate semper sublimis, & imperiosa vera divinitas, ex necessitate inquam essentiæ suæ. Ipsi autem extremam omnium servitutum, & divinitatum in hujusmodi cœlestibus simul esse arbitrati sunt; extrema quippè omnium servitutum servitus H est naturæ, & hoc est, quia longissimè est à libertate, maximæ differentiæ ad illam; operatio enim naturalis, ignis videlicet calefactio, nihil omninò habet in potestate ignis; non enim est in igne, ut plus, vel minus, vel aliter calefaciat, vel non calefaciat, vel ut quandóque calefaciat, quandóque non; sed necesse habet, & quantumcunque potest, & qualitercunque potest, & quicquid potest In nullo autem genere servorum reperiri potest ista universalis necessitas, videlicet, ut nihil possit detrahere, vel addere quicunque operi suæ servitutis; quare manifestum est sublimitatem divinitatis istos dejecisse in infimum servitutis, & conjunxisse in eisdem substantiis duarũ contrarietatum extrema, videlicet sublimitatis, & ultimum inferioritatis, & ultimum imperiositatis, & ultimum servitutis; ultimum enim sublimitatis, & ultimum imperiositatis, divinitatis sunt essentialiter, & incommunicabiliter propria; quare impossibile est contraria eorum ad ipsam attingere. Ampliùs. Si naturales sunt hujusmodi operationes, cùm etiam unius subjecti una sit natura, erit ex necessitate tanta diversitas, atque multiplicitas operationum, non per se ex hujusmodi substantiis, sed per accidens, & à casu; unius enim per unam naturam suam naturaliter operantis

Aqua rosacea quomodo fiat.

Ex calore vapor, ex vapore nubes, ex nube stilla.

Nota.

Nota.

Opera fabricationis per violentiam.

Virtus agens anima fabricantis.

Operatio naturalis qualis.

Voluntas virtus spiritualis.

rantis una est semper operatio per se. Quare si multiplicantur, aut diversentur operationes, erit hoc per accidens, & à casu. Istæ igitur operationes, quæ fiunt in mundo isto inferiori, aut sunt omnibus diis hujusmodi communes, videlicet, ut eas simul operentur, & concorditer, atque naturaliter, aut singulis sunt propriæ: utrumlibet autem istorum sit, nihil mutabitur de cursu mundi istius inferioris per ipsos, nec habent in potestate aliquid mutare, postquam naturaliter, & ideò serviliter operantur. Si quid igitur meliorationis in rebus humanis sit universaliter, sive alicui ex hominibus contingat, nec erit hoc ex virtute, vel intentione deorum hujusmodi, sed erit ex accidente, & casu; & ita non erat eis imputandum, sed casui aut fortunæ; quare non erit deorum beneficium reputandum. Similiter neque si quid deteriorationis, aut adversitatis cuiquam contigerit, hoc eorum iræ imputandum erit. Nec bona igitur, nec mala rerum humanarum deorum gratiæ, vel iræ imputanda erunt, quare propter hoc, nec venerandi, nec placandi, & ideò nec colendi. Quòd si quis dixerit, quia corpora hujusmodi colenda sunt, & veneranda à mortalibus, pro eo, quòd etsi non auctores sint mortalium, neque fabricatores, tamen instrumenta sunt fabricationis, & formationis eorum diis mortalibus, hoc est, ac si diceret, quòd non solus figulus adorandus esset à fictilibus, sed etiam rota ipsius, & quoque limus; qua de causa, & omnes causæ mortalium potissimè quatuor, quæ principales sunt, adorandæ erunt ex necessitate mortalibus; & ita materialis, & formalis, quæ solæ causæ essentiales sunt, hoc est de essentiis compositorum: adorabit ergo unusquisque mortalium corpus suum, quod est ejus causa materialis, & animam suam, quæ est causa ejus formalis. Ex quo etiam sequitur, quòd tenetur colere & adorare singulas sui partes, cùm singulæ partes causæ sint totius. Manifestum igitur est ex his, quòd causalitas per hoc, quod est causalitas, non cogit causatum ad debitum adorationis, & cultus causantis. Relinquitur ergo ut quædam causalitas, & non omnis, non enim naturalis causalitas, ut diximus, neque violenta, neque voluntaria, nisi sublimis, & nobilis, sublimis scilicet hoc est libera, & inimpedibilis potestatis; nobilis, hoc est gratuita, & nulla ex parte venalis bonitatis; hæc enim est cui se totum semper debet causatum. Ampliùs. Cùm non debeatur cultus, nisi ratione divinitatis, causa enim debendi cultum per se à parte ejus cui debetur, sola est divinitas: quare si à parte corporum, hoc est ratione corporeitatis suæ deberetur prænominatis substantiis cultus hujusmodi, ex necessitate esset eis à parte corporeitatis sua divinitas: quare nihil esset eis nobiliùs, quàm ipsa earum corporeitas; & ita neque animatæ essent, neque viventes: incomparabiliter igitur minus nobiles essent cultoribus suis, qui utique & viventes, & intelligentes sunt naturaliter; & propter hoc incomparabiliter magis reputandi sunt Dij, & magis adorandi, atque colendi à prænominatis substantiis, quàm econversò. Ampliùs. Neque corpora mortua, hoc est inanimata à parte corporeitatis suæ, possunt nosse, vel diligere, vel odire cultores suos: quare à parte illa, nec placari, nec irasci, nec ullo genere affectionis moveri in ipsos cultores. Non autem impendendus est ei cultus, nisi propter impetrandum favorem, vel placandam iram: à parte igitur illa nullus est ei cultus impendendus: nec oportet nos laborare ad destruendum cultum idolatriæ in corporalibus omninò inanimatis, cùm verba prophetarũ ad hoc per se sufficiãt, & omni intelligẽti intelligibilia adeò ridiculosus sit, ut qui illũ exercent non solùm pœna indigere, sed sensu etiã carere penitùs videantur. Adorator enim lapidis, & ligni seu cujusque alterius hujusmodi, ipsa adoratione confitetur, & testificatur viliorem se esse ligno & lapide: & propter hoc adorator luteæ imaginis, luto viliorem se esse confitetur; consequenter autem & vitam & animam, & intelligentiam, & rationem habere se negat. Ipsa quippe adoratione hujusmodi confitetur se nihil nobilius esse vel habere, quàm sit id quod adorat; & propter hoc confitetur se non esse hominem.

Acut. | *Corpus causa materialis.* | *Anima causa formalis.* | *Sola causa inimpedibilis est colenda.* | *Adorator rei inanimatæ sensu caret.*

CAPUT XXVI.

Destruit idolatriam elementorum, causam afferens, & originem talis vanitatis, ostenditque non mirum esse, si elementa prisca gentilitas adoraverit, cùm ligna combustibilia, & luteas imagines Deos esse crediderint gentiles fatui. Acriter autem & subtiliter instat contra hujuscemodi idolatriam, ostendens reliquias vana illius superstitionis, aliquas adhuc quibusdam locis superesse. Posteà transit ad cultum idolorum destruendum.

Post hæc loquemur de idolatria elementorum, cujus pars prima est cultura ignis. Secunda, cultura aëris. Tertia, cultura aquæ. Quarta, cultura terræ. Et ideò latria quidem ignis in Caldæa vigebat tempore Abrahæ Patriarchæ, quem juxta traditiones Hebræorum Babilonij vivum exurere volentes in ignem miserunt, pro eo quod ignem colere detestabatur, unde illæsum eum omnipotens Deus servavit, & de igne liberavit, utpotè cultorem sanctissimum suum: & hoc est quod aiunt quod jam crebrò legitur in sacra scriptura, quòd Abraham liberavit Deus de Hur Caldæorum. Hur enim interpretatur ignis, expressè autem dicit Esdras in nono, & Neemias in oratione sua ad Deum. Tu ipse domine Deus, qui elegisti Abraham, & eduxisti eum de igne Caldæorum. Quòd autem ignem coluerit vanitas idolatrarum, expressò legitur Sap. 13. ubi dicitur de idolatris, quòd neque operibus intendentes agnoverunt, quis esset artifex; sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aërem, aut girum stellarum, aut nimiam aquam, aut solem, & lunam rectores orbis terrarum Deos putaverunt. Quid autem ad istam insaniam induxerit, non parùm habet dubitationis & admirationis. Si enim istum, quem colebant, intelligebant ignem elementum, qui utique corpus mortuum est, id est vitâ carens, & omninò inanimabile, & invivificabile, non videmus quid eos inducere potuerit, nisi operationes, quæ ex igne sunt, & quas ipsi attribuerunt: calorem enim vitalem, qui quasi vita quædam est, seu cujusdam vitæ principium illi attribuerunt dicentes, exinde esse calorem hujusmodi; ex illo etiam dicebant esse lumen, & alias innumeras utilitates, quæ ex operationibus caloris proveniunt. Quâ insaniâ verò igni quem videbant ab aqua quotidie extingui, & subtractione lignorum, aut alterius materiæ deficere, divinitatem attribuerant, non est facile videre: non enim verisimile est ut æstimarent, Deum id esse, quod tam facilè extingui, tam citò deficere conspicerent. De igne verò elemento, qui supervacat aëri, quòd illum colerent, quem omninò non videbant non est verisimile: qualiter enim innotuisset vulgò corpus hujusmodi, quod vix à philosophis inventum est: verùm qui paulo antè dictas insanias eorum cogitat, non mirabitur, si etiam in istam dementiam inciderunt. Qui enim potuerunt credere lignum combustibile, & imaginem luteam, tam facilè confringibilem Deum esse non mirum est, si eousque delirare potuerunt, ut ignem crederent Deum esse, cujus virtutem videbant fortissimam, &

Idolatria elementorum. | *Abraham ignem colere noluit.* | *Esdras 9. Hur quid.* | *Ignis. Sap. 13.* | *Elementa corpora sunt inanimata.*

operationes ejus necessarias, ac salutares. In lustrationibus autem, & aliis superstitionibus, quæ fiebant per ignem, vel ad ignem, non est dubitandum ludificationes multas fieri, sicut falsas sanationes parvulorum, quibus & suadebatur, & firmabatur credulitatis istius dementia, & superstitionis istius observantia, cujus apud nos multæ extant reliquiæ, & plures apud idolatras. Quicquid enim vetulæ insensatæ consulunt fatuis mulieribus, vel pro se, vel pro liberis suis, de transiliendo igne, vel transiliendis ignibus, vel de accipiendis torribus ex tribus, vel septem ignibus, vel aliô quoque numerô ignium, seu focorum, totum est de reliquiis idolatriæ istius, & de viis Amorrei: similiter & quòd foci fiunt ex ossibus tempore solstitij, pro quo vulgus hoc facit in nativitate beati Joannis Baptistæ. Quòd enim hoc fieri credunt quidam in memoriam combustionis ossium beati Joannis Baptistæ, mirum est; neque enim veneratio est sancti Joannis combustio ossium canû, & equorum, nec ipsi, qui hoc faciunt, hoc intendunt: Prætereà à pueris & insipientibus fit hoc solùm. Ampliùs. In multis locis fiunt hujusmodi foci de solis lignis. Prætereà lustrationes, & tota superstitiositas ferè, quæ de hoc remansit apud nos, fit in hujusmodi ignibus, & maximè creduntur ignes illi virtutem habere: unde transilitiones, & circuitiones eorum fiunt maximè in hac nocte: nonnullis autem visum est ad sacra solis talia pertinere. Ad hanc superstitionem pertinent foci illi, quos in eadem nocte facere consueverunt in quibusdam regionibus homines, exeunt enim ad montana gestantes faculas accensas, quam superstitionem non est dubium ad sacra ignis pertinere, licet culturam ignis non intendant, qui hoc faciunt: eodem modo, & foci, qui fieri consueverunt in vigiliis Epiphaniæ, quæ est quinta die Januarij per quos credunt insipientes, se extinguere, & exterminare pestium incendium; ex hoc etiam ritu ortum habuisse videntur combustiones mortuorum, quibus consueverunt comburi maximè magnates. Quod ergo verisimile est de hoc superstitioso ritu, hoc est, quod ignis dicebatur tam ipsum corpus igneum, vel ignitum, quàm ipse spiritus, quem credebant Deum ignis, cujus nomen de industria prætermissus, quemadmodùm Cupido, & ipse amor, & Deus amoris dicitur, & Thetis quod ipsum mare, & Dea maris vocatur. Quemadmodùm ergo Neptunus, & Thetis in mari colebantur; sic & istum in igne; quemadmodùm illos in mari, tanquàm Deum, & deam maris; sic istum in igne tanquàm Deum ignis, & generaliter unusquisque Deorum in eo colebatur, quòd ad dominationẽ suam pertinere credebatur, ut Diana in sylvis, & lares, atque penates in laribus, & penatibus; & habuit ortum ex hac superstitione ludificatio pyromantiæ, hoc est divinatio in igne qua vel ex sonitu ignis, vel ex figura lignorum ejus fieri solebat; & hoc maximè in ignibus, qui propter hujusmodi culturam fiebant, & hæc divinatio, sicut & aliæ pro parte causam dedit huic idolatriæ, sicut supra tetigimus. Invaluerat autem adeò in terra Chanaan, & in Ægypto, & in vicinis regionibus, ut necesse fuerit eam prohiberi tam crebrò, & tam districtè in lege Hebræorum, & ad eam recurrebant maximè pro læsionibus, quæ ab igne proveniebant, vel sanandis, vel præcavendis, quasi libera virtute sua ignis, vel læderet urendo, vel sanaret à læsione cessando. Jam autem declaravimus, quia operatio ignis in urendo, vel calefaciendo non solùm servilis est, sed etiam extremæ servitutis, & inquantùm in hoc nihil omninò potestatis habet ignis, & propter hoc longè à nobilitate, & sublimitate divinitatis in ultimo elongationis quæ destructio sufficit hanc superstitionem subruere. De ipso verò spiritu, quẽ ponebant principem, & Deũ ignis,

Lustrationes. *Vanitas anilis.* *Amorreus.* *Vide reliquias superstitionis antiqua.* *Pyromantia.* *Operatio ignis servilis.*

E quid habeat veritatis, utrùm videlicet sit, an aliquis spiritus sive princeps ignis, qui præsit ei, & regat eũ; & de aliis elemẽtis similiter ad alium tractatum pertinet, cui & hæc reservamus. Verùm quòd hujusmodi spiritui cultura idolatriæ impendenda non sit, jam in præcedentibus declaravimus. Manifestum autem est, quòd ignis magis adorare deberet paleas & stipulam, & ligna arida, & folles, & insufflationes earum, & cineres, quibus tegitur, ne extinguatur, quàm adorari à quoquam: ab his enim, ex his generatur, & propter hæc subsistit. Ampliùs. Non magis parceret ignis adoratoribus suis, quàm extinctoribus, æquè enim utrosque exureret si utrique in eum mitterentur. Ut autem Heraclitus philosophus hujus superstitionis auctor extitit, qui nec veritus est, nec

F erubuit ponere principium rerum ignem esse; ita provexerunt istam idolatriam quicunque crediderunt cœlum ignem, vel igneum esse: cœlo enim, & cœlestibus divinitatem attribuit antiquitatis vanitas, sicut & æternitatem, quæ non est nisi veræ divinitatis; & in his non oportet nos ampliùs immorari. Aëri verò similiter culturam impendit antiquitas, quæ & divinitatem similiter de eo credidit insania hominum perditorum, qui & principium rerum ipsum esse deliraverunt, sicut supra ostendimus, ex 14. Sap. qui & vitam nos habere ex ipso, & per ipsum somniaverunt propter spirationem, & respirationem: demùm quia nubes, & pluvias & rores ipsum ministrare creditur, ex quibus fruges, & fructus, & vegetabilia vivere, & nutriri, ac crescere videbantur. Ipsam tonitruum etiam vocem ejus esse credebant, & quia adeò terrifica erat, ipsam opinati sunt esse vocem Dei minantem mortalibus, & iram ejus nuntiantem, quam sequentia fulgura, nisi placaretur, indicabant. Error

G autem istorum manifestus est, & ignorantia simul; omninò enim nescierunt, sicut supra tetigimus, generationes nubium, pluviarum, & roris, essentiam verò tonitrui, & fulguris nec cogitaverunt. Certum enim est, quia tonitruum est sonitus collisionis ventorum, & extinctionis ignis in nube, quemadmodùm sonitum efficit extinctio ferri cadentis in aqua. Fragor igitur ex collisione est sonitus sequens extinctionem. Coruscatio splendor est ignis qui generatur ex collisione. Fulgur igitur ignis est, quem violentia collisionis deorsùm mittit, cui propter acumen subtilitatis, & vehementiam caloris corpora inferiora nulla duritia sua resistunt. Adeò autem processit idolatria quatuor elementorum, quòd etiam nominibus

H eorum virtutem mirabilem attribuerunt, & scribenda, & invocanda esse in quatuor anni partibus in maleficis operibus statuerunt. Quia verò vita non minus nutritur esca, quàm aëre, nec minus ea indiget, cur non similiter, & omnem escam colendam, & adorandam esse non similiter posuerunt? Magis autem colendus, & adorandus esset pulmo in nobis, cujus virtute aëre sic utimur: non enim se sponte aër ingerit, sed virtute pulmonis attractus. Ampliùs. Per violentiam, & motum suum naturalem illum attrahimus; quare magis violentiam, & ut ita dicamus, rapinam quòd ex nostra aspiratione, & respiratione patiatur, quàm præstet beneficentiam. Aliena enim vi, & violentia extrahitur ab aëre quicquid nobis in parte illa acquiritur, & non ejus benefica voluntate. Eodem modo est disputare contra idolatriam maris, & terræ, sive ipsis corporibus impendatur, sive spiritibus, quos eisdem præesse autumabant, ad quam destruendam, hæc & præmissa sufficiunt, & abundant. Hinc ergo transibimus ad idolatriam idolorum, idolis igitur duobus modis impendebatur cultura, videlicet interdùm propter se, interdùm propter ea, quorum idola erant. Qui enim dixerunt in 32. Exodi. ad caput vituli aurei, quòd conflaverat

Heraclitus. *Divinitatẽ & æternitatem cœlo tribuit gentilitas.* *Tonitr. quid.* *Similitudo.* *Coruscatio quid.* *Pulmo aërem trahit.* *Idolis quomodo cultura impendebatur.* *Exod. 32.*

Vitulus conflatilis. flaverat Aaron: Hi sunt Dij tui Israël, qui eduxerunt te de terra Ægypti, adorasse illum propter seipsum videntur, cui liberationem suam ab Ægyptiaca servitute attribuebant, quæ fuit omnium dementiarum extrema. Si quis autem quærat, quare potiùs vitulos, vel tunc, vel postmodùm adoraverit populus Hebræorum, quàm alterius formæ vel figuræ idola: credunt aliqui, quia non intendebat Aaron conflare eis vitulum, sed de auro liquefacto, & fuso vitulus exivit casualiter; hoc est, præter intentionem ipsius. Nonnulli autem credunt, quia pro eo exivit forma vituli, quia tauri signum erat in ortu. & caput ejus ascendebat: & hi sunt de opinione eorum, qui omnes figuras animalium cœlestibus corporibus attribuunt. Aliis autem videtur, quia formam vituli conflari sibi petierunt ab Aaron; & hoc propter consuetudinem Ægyptiæ idolatriæ, ubi adorabatur *Serapis.* Serapis, qui in forma tauri consueverat apparere Ægyptiis, & hoc sonat textus in 32. Exodi. ubi ita legitur. Formavit opere fusorio, & fecit ex eis vitulum conflatilem, per quæ verba, fortuna & casus evidenter excluduntur: aliis enim videtur, quòd in vitulo illo conflatili colere intenderent taurum cœlestem, id est signum, de quo fecimus mentionem, tanquàm proprium signum suum, & à quo tota fortuna, & infortunium eorum penderet; opinati namque sunt aliqui ex astronomiæ professoribus taurum signum esse regis, & legis Hebræorum, quemadmodùm & Saturnum planetam eorum, de quo supra fecimus mentionem. Stellæ quoque Saturni veneratio, & cultura apud barbaros mirabiliter inolevit antiquitùs, & ad- *Gog. & Magog.* huc apud spurcissimas gentes, & barbarissimas Gog scilicet & Magog viget, atque generaliter observatur, unde & lingua sua vocant eum marcholon, id est stellam Deorum. Verisimile autem est hoc, quòd in *Nota.* idolo illo tauri, vel vituli coleretur taurus cœlestis, propter ea quæ dicit dominus Deuteron. 4. Ubi cùm generaliter prohibeat adorare quamcunque similitudinem piscis, volucris, reptilis, quadrupedis, subdit causam prohibitionis suæ, dicens. Ne fortè oculis elevatis ad cœlum videas solem, & lunam, & omnia astra cœli, & errore deceptus adores ea, & colas: verisimile autem est, & pietati, fidei consonum, diabolum non permissum fuisse, ut de alterius animalis similitudine adoranda populum illum tentaret, sicut nequ per aliud animal primos parentes quàm per serpentem, hac de causa, videlicet, ut verba serpentina despecta haberent. & pomum ore serpentino sibi porrectum, vel oblatum respuerent, magis venenatum illud, atque mortiferum, quàm salutare, *Idolatria sub forma cati.* vel utile suspicantes. Sic & idolatria nostri temporis sub forma cati nigri, vel bufonis apparere permittitur lucifer cultoribus, & adoratoribus suis, & ab eis exigere deosculationes, alteram abominabilem, videlicet cati sub cauda, alteram horrificam, bufonis scilicet in ore, ut ipsa abominatio, & horror hujusmodi formarum eos à tanta vesania avertat: Sic cùm animal illud, videlicet bovem vivum sibi tam officiosè servire conspicerent, & imagini ejusdem mortuæ servire erubescerent; immò dùm ipsi vilitati hujusmodi animalis se tanto imperio dominari conspicerent, ut ipsam, & vivere, & mori usibus suis, videlicet similitudinem ejus, quæ ea incomparabiliter inferior, ac vilior est, subjici tam impia servitute dedignarentur, ut propter hoc, quia *Serapis.* ipsum Serapin cultoribus suis Ægyptiacis nihil auxilij, nihil præsidij ferre potuisse paulò antè cognoverant, culturam ejus, utpote vanam, & inutilem, declinarent. Quocunque autem modò adorentur hujusmodi idola, hoc est, sive propter cœlestes formas, sive propter spiritus in eis dantes responsa, jam destructa est idolatria eorum. Postquàm declaratum est, quia nec ipsis spiritibus, nec ipsis formis cœlestibus declaratum est etiam cum hoc, quia nec alicui impendenda est propter illa; si enim impendenda esset illis propter illa, multò magis illis impendenda esset, quoniàm propter quod unumquodque tale illud magis. Quòd autem ipsis idolis in se, vel propter se impendendum sit, quàm veritati, cujus idola, vel imagines sunt, impendendum inquam de his, quæ sunt honoris, & venerationis, qui credit consequenter necesse habet credere, meliorem esse incomparabiliter similitudinem ipsa veritate, & signum re, & à pictura, vel sculptura quærendum esse auxilium, quod nec ipsa veritas præstare potest. Posset autem movere aliquem, quòd ipsa idola terrifica sunt & aspectu suo terrorem inducentia hominibus, maximè de nocte, & solis quibusdam hominibus, quorum imagines sunt, nullum terrorem incuterent; unde ergo terror hujusmodi, si nulla est virtus, nisi B apertæ materiæ suæ. Et nos respondemus in hoc, quia si hujusmodi terror deberet quemque inducere ad adorationem idolorum, induceret multò fortius ad adorationem corporum mortuorum. Non ergo vir- *Idola.* tus numinis terrifica facit idola, vel homines mortuos, sicut neque serpentes, sed horret natura humana mortem in cadaveribus mortuorum, & mortis similitudinem in idolis: alibi autem causas alias in hoc assignabimus. Consequenter autem his destruamus idolatriam imaginum secundùm omnem modum, & *Mercurius.* faciemus sciri, quantùm erravit Mercurius, qui eas Deos factitios mentitus est, & virtutem divinitatis eis attribuit; & declarabimus verbum illud Apostoli quod legitur in 14. primæ ad Corinth. quia ido- *Idolum nihil est.* lum nihil est. Jam autem destruximus in præceden- C tibus, quia imagines istæ juxta duos modos intelliguntur, alias enim possunt habere spiritus inhabitantes, de quibus multa legimus in gestis sanctorum, sicut de Astaroth & Berith. alias verò virtutem divi- *Astaroth.* nam adeptas ex verbis quibusdam, & aromatibus, quasi ex quadam consecratione: & de primo modo quærimus ab eis qualiter intelligant spiritus inhabitare hujusmodi imagines? Si enim spiritus hujusmodi, vel corporei sunt, vel corpora, cùm imagines istæ omninò solidæ sint, & nihil concavitatis habentes; manifestum est impossibile esse habitationem, quam ponunt, & hoc est, quoniàm corpus non intrat corpus non habens aliquid vacui, vel concavitatis; quin faciat divisionem continuitatum ipsius; quare frangi, vel dissolvi necesse esset hujusmodi imagines in subintratione spirituum. Si verò spiritus sunt incor- D porales, & omninò impartibiles, tunc magnum ridiculum est ponere habitationem eorũ in corporibus; hujusmodi enim spiritum in corpore esse localiter error est sine intellectu, nec possunt dicere, quòd sunt spiritus hujusmodi in imaginibus istis, quemadmodùm animæ in corporibus: sunt enim in animabus animalium vires, seu virtutes ad corporales operationes, qualiter organa sive instrumenta; unde visus est in oculo, sicut virtus in instrumento suæ operationis, & anima in corpore, sicut virtus in instrumento universali omnium suarum operationum, omnium inquam quas habet inquantùm anima, hoc est quas habet exercere per id quod animatum; hujusmodi autẽ spiritus nihil operantur per hujusmodi imagines ut per organa; unde non movent labia, vel linguas hujusmodi imaginis, quæ dant responsa, & videntur loqui hominibus quare nec membris imaginũ utuntur ut organis: non igitur habitant ut ibi virtutes in organis, hoc est ut operãtes in illis, vel per illas; quare *Nota.* supervacuæ fiunt eis hujusmodi imagines, quantùm ad operationes, & magis supervacuè, quantùm ad inhabitationem, cùm nullo corporali habitaculo indigeant, nec eo etiam uti possint ut habitaculo: quare

manifestum est imagines hujusmodi nihil adminiculi præstare spiritibus vel ad danda responsa, vel ad alia, quæ spiritus cultoribus suis facere videntur, & propter hoc idola nihil esse in virtute, vel operatione manifestum est; sed hoc solùm reverâ efficiunt, quòd honori ac venerationi sunt spiritibus, quorum cultui factæ sunt. Declaratum etiam est in hoc, quia nec in ipsis, nec per ipsas loquuntur spiritus, vel quicquam operantur; & ideò verbum inhabitare idola apud hujusmodi homines, verbum est sine intellectu, cùm in parte ista non intelligāt quod loquuntur. Similem errorem habet verbum reclusionis spirituum, quo dicitur Salomon inclusisse omnes dæmones in phiala vitrea, & quòd recludi creduntur in speculis, anulis, lapidibus. Quod quidem nulla consignatione, nulla clausura, nulla obstructione, vel obturatione corporum fieri posse certum est in substantiis omninò incorporalibus: similem autem imbecillitatem intellectus habuerunt erronei, qui animarum humanarum immortalitatem destruere opinati sunt per hoc, quia si includeretur homo vivens in vase terreo nullam habente rimulam, nullam aperturam, nullum omninò foramen, hujus hominis anima non haberet, inquiunt, qua exiret; unde ex necessitate retineretur in vase illo, nec ascendere posset in cœlum, nec descendere ad inferos: de his igitur manifestum est, quàm imbecilles intellectu fuerunt, & quàm longe à cognitione naturæ substantiarum incorporalium, & spiritualium. Jam enim declaravimus, & suo loco latiùs declarandum reservamus, quòd etiam corporibus nostris glorificatis resistere non poterunt alia corpora, nec prohibere ullo modo motum eorum, quin transeant per illa, & sine læsione & divisione ipsorum per quæ transire ea continget. Quantò fortiùs igitur animas humanas nec retinere possunt corpora, nec ullo modo prohibere, quin eant, & ascendant in cœlum, vel descendant ad inferos, per modum, quo ascensum, vel descensum contigerit intelligi de hujusmodi substantiis. Ampliùs. Cui non est manifestum, quòd religatio hujusmodi, & retentio quas isti desipientes somniant, non sunt nisi per contactum, nec ipsi eas aliter fieri intelligunt. Contactus autem non corporis ad corpus manifestè impossibilis est; quare manifestum est eos ponere animam humanam corpoream esse, seu corpus, aut somniare contactum, quem nullus intellectus, nisi delirus, recipit. Ampliùs. Cùm corpori in motu suo non possit resistere, nisi corpus, quomodò supernaturalibus substantiis in genere motuum suorum resistent corpora, quæ incomparabiliter infirmiora sunt, & debiliora quàm ipsæ. Et quidem sicut tetigimus, natura spiritualium substantiarum non facile innotescere potest hominibus tam brevis intellectus, quia etiam sapientes ad modicum penetraverunt illam, & nondùm profundaverunt in ea, nec tractatum aliquem de eadem scripserunt, qui ad nos pervenerit, excepto solo Avicenbros, qui etsi multa sublimia & longè à vulgari intellectu de eis dixerit & scripserit, multò ampliora tamen dicenda de eis, & scribenda reliquit, & scientiam de his licet aliquatenùs inchoatam, procul tamen à complemento & perfectione dimisit. Debes igitur scire, quia verba & nomina quæ motus corporales, & de corporibus, aut de corporalibus dicuntur, aliter significant, cùm ad hujusmodi substantias transferuntur, & aliis significationibus, & intelligentiis aptanda, & applicanda sunt. Non enim patitur spiritualitas, & incorporalitas earum univocationem, hoc est unitatem vocationis in illis, sicut palàm faciemus in tractatu de ipsis. Nunc autem revertamur ad id, in quo eramus, & dicamus, quia idolum sive imaE go in nullo prorsùs juvat spiritum ad loquendum, vel dandum responsum, sicut in parte videre potes ex his quæ diximus, & insuper per hoc, quia non minùs apertè, non minùs clarè loquuntur, vel dant responsa, etiam sine idolis, sicut in gemmis, in anulis, in speculis, in unguibus puerorum, & etiam sine his omnibus interdùm. Attende autem quod nondùm patefecimus tibi intellectum nostrum de hoc, quod dicuntur loqui & dare responsa hujusmodi substantiæ, sed verbis vulgarium hominum nos utimur, intellectu nostro, & intentionibus, præter quas non subest veritas hujusmodi sermonibus, nec subesse potest; & hoc sciri faciemus. Manifestum igitur est jam ex his, idolum reverâ nihil esse in eo, scilicet in quo creditur aliquid esse, hoc est in numine vel virtute, locutione, responsione, occultorum revelatione seu divinatione. Illo enim subtracto per se nihil reperit prædictorum, F quia nihil adminiculi præstat, ex aliquo quod in se habeat ad prædicta, sed sola veneratio, quæ est in mente adorantis, & colentis idolum, per quam sensus inducitur in ea, quæ diximus patienda; unde prudenter Deus altissimus non de altero duorum cherubin, qui stabant super propitiatorium, sed de medio amborum, responsa dare voluit filiis Israël, ne daret eis occasionem colendi alterutrum eorum, medium autem sanctorum nullam habebat imaginem, propter eandem causam. Si quis autem quærat, unde ista insania in animabus humanis, vel substantiis spiritualibus, ut adorari, & coli appetant, & etiam imagines, seu idola sibi fieri, sicut expressè legitur de Nabuchodonosor in 3. Dan. qui statuam auream quadraginta cubitorum altitudinis, & sex cubitorum latitudinis sibi fieri fecit, & erexit eam in campo Dura, statuens edicto publico sub pœna supplicij, eam adorari ab universis tribubus, & linguis & G populis qui suberant ejus imperio, ita ut qui eam adorare contemneret, eadem hora mitteretur in fornacem ignis ardentis, sicut legitur Dan. 3. Similiter & Caïus Cæsar præcepit sibi fieri statuam, & eam erigi in ipso templo domini in Hierusalem, ut narrant historiæ. In quo respondemus, quia totum hoc provenit ex perversitate corruptionis, quam diximus. Sicut enim animæ nostræ ex illa perversitate, & cupiunt, & quærunt delectari perversè, quantùm ad vim concupiscibilem; sic etiam perversè honorari quantùm ad vim irascibilem. Ampliùs. Innatus est animabus nostris naturaliter amor divinæ similitudinis, & ejusdem desiderium, quod unusquisque assensu interiori suo accipere potest in anima sua, præsertim cùm amor Dei, & desiderium beatitudinis naturaliter nobis innata sint, & indita, sicut & fuga miseriæ. Beatitudo autem non est nisi similitudo, sive H assimilatio creatoris. Quia igitur hunc amorem & desiderium pervertunt tenebrositas, atque corruptio in quibus sumus, quærimus non tam falsam assimilationem, sive similitudinem ejusdem, quàm etiam impiam, atque sacrilegam, sicut falsam beatitudinem in voluptatibus, falsam opulentiam in divitiis temporalibus, seu terrenis. Ampliùs. Si propter dationem responsorum, seu divinationem, quas facere videntur hujusmodi spiritus in idolis, adoranda erunt idola, vel colenda; ergo & gemmæ, quæ neque sculpturam neque picturam habent, & specula de quibus diximus, & ungues puerorum, & pelles, & ova, & pelves, & manici eburnei cultellorum adorandi essent, seu erunt, atque colendi; in omnibus enim his certum est, spiritus dare responsa de præteritis, præsentibus, & futuris. Mandal autem & Amandel, figura est ærea quadrangula, quæ cùm habeat omnes execrationes suas & superstitiones, conveniūt ad eam ut dicunt, universi spiritus hujusmodi obedientes execrabili ministro illius operis. Manifestum igitur est

Nota.

Erroneum credere spiritus includi in anulis.

Alius error.

Corporibus glorificatis corpora alia non resistunt.

Contactus non est corporis ad corpus.

Scriptor ignotus.

Imago nihil juvat spiritum.

Idolum nihil esse.

Cherubin duo super propitiatorium.

Nabuchodonosor.

Dan. 3. Cæsar.

Corruptio naturæ idolatriam induxit.

Beatitudo quid.

Mandal & Amandel quid.

est, quia hujusmodi locutiones, & responsionum manifestationes non sunt causæ quas dicunt inducere culturam idolorum, alioquin ea, quæ prænominavimus necesse habent adorare, & colere cultores idolorum; nondùm autem pervenit ad nos, quòd talium cultura inducta esset apud idolatras, vel unquàm ab alio observata. Nunc autem procedemus ad destructionem erroris Mercurij, quo posuit statuas cum illis execrationibus, quas vocat consecrationes Deos factitios esse & humano artificio, atque potentia Deos effici, attribuens illis virtutes divinas mirificas, sicut supra diximus. Primùm igitur in ipsa sua radice destruamus errorem istum, & dicamus, quia omne datum naturaliter magis est apud datorem, & majus, & omne causatum naturaliter magis, & majus est apud creantem, sicut calor magis naturaliter apud calefacientem; quare si deitas, sive divinitas tantùm naturalis est & per se humanæ naturæ, in statuis erit ex necessitate, & magis, & major apud humanam naturam naturaliter; quare & humana natura est magis Dea, & majori divinitate naturaliter erit, quàm hujusmodi statuæ; & ideò magis adoranda, magisque colenda. Ampliùs. Secundùm hoc non solùm erit Dea humana natura, sed etiam deifica, quod est longè majus, longéque præstantius; majus enim est esse . magisque quàm magnum. Si verò non naturali, sed voluntatis tantum operatione, hoc eidem mirabilius, & incredibilius videlicet, ut solo nutu suæ voluntatis humana natura divinitatem præstet, seu conferat hujusmodi statuis. Non enim solummodò divina est, sed divina longè sublimior natura hominis, in cujus nutu, ac potestate ista posita est divinitas, ut eam largiri possit pro beneplacito suæ voluntatis; quare hominibus ædificanda sunt templa, & impendendæ culturæ, non statuis, & versa vice statuæ adorare, & colere debent homines, ut factores suos deificos, & divinitatis suæ largitores. Ampliùs. Ipsi credebant homines deificos, non autem auditum est à sæculis, quòd homines adorarent ea, quæ deificant: quare nec debet audiri, nec cogitari in sæculis, ut deificam à se statuam quis adoret, aut colat. Ampliùs. Cùm longè propinquior sit naturaliter natura humana divinæ, quam aurea, vel argentea, vel ærea; quare etiam magis capax divinitatis, & acceptabilior capax: si igitur statuis præstare potuerunt homines, multò fortius sibi invicem: non enim est auditum à sæculis, vel visum, quòd homo hominem deificaverit, illo modo deificationis. Quòd si dixerit, quia virtus ista causa est humanæ naturæ herbarum, & aromatum, dixit enim Mercurius, quia usi sunt majores nostri ad hoc herbis, & aromatibus, vim divinitatis in se habentibus: Et propter hoc meritò quærimus ab eis quam vim divinitatis credant habere herbas, & aromata: Aut enim intelligunt vim creandæ divinitatis, aut generandæ. Manifestum autem est, quia creandæ divinitatis non est vis alicui, nisi creatori omnipotenti, quæ est Deus altissimus: creatio enim universaliter operatio propria est Dei altissimi. Quòd si dixerit se intelligere vim divinitatis, scilicet generandæ, & hic oblitus est scientiæ naturalis, in qua declaratum est substantiam impartibilem non recipere esse quia igitur divinitas, idest divina quæcunque substantia ex necessitate impartibilis est, necessariò est ingenerabilis: Non dat igitur iste intellectus vim generandæ divinitatis: Si igitur non dixerit vim generandæ sed suscipiendæ, ut ita dicamus divinitatis, quemadmodùm in semine humano vim esse humanitatis, non quidem creandæ, vel generandæ, sed suscipiendæ, quoniàm ex semine illo potest fieri homo; & hic error similiter manifestus est, quia non ex materia, neque in materia creabiles sunt divinæ substantiæ, cùm abstractæ sint à materia, & à conditionibus materiarum, & ab eis naturaliter spoliatæ: non enim sunt hujusmodi substantiæ, sicut animæ humanæ, ut corporibus organicis indigeant. Ampliùs. Hujusmodi substantias vocat ipsemet Mercurius animas dæmonum, & dicit quia majores nostri animas dæmonum statuis indiderunt, quæ locutio non potest habere intentionem, nisi erroneam. Si enim intelligat animas dæmonum, quæ fuerunt dæmonum, non potest effugere alterutū istorū duorū inconvenientiū, ut vel moriantur dæmones amissis hujusmodi animabus, vel quin animæ hujusmodi simul præsint & propriis corporibus, & corporibus statuarum. Ipse autem Mercurius, & alij idolatræ dæmones Deos immortales appellant; alterum verò manifestum est, unam & eandem animam non posse esse in duobus corporibus, & regere illa: quid igitur intellexit Mercurius in eo sermone, quia si intellexit animas dæmonum, quemadmodum & superius diximus, quia animas cœlestium corporum quidam philosophorum vocaverunt animas angelicas propter similitudinem, quam habent ad nobilitatem angelicæ naturæ. Si ergo intelligit animas dæmonum, hoc est dæmonibus similes, & hic error similiter facile destruitur: si enim veri nominis sunt animæ, nunquàm sunt exutæ à corporibus, nisi per violentiam, & non est recipere corpora in quibus hujusmodi animæ unquàm fuerint. Ampliùs. Ubi erant hujusmodi animæ antequàm statuas intrarent? Omnes enim necessariò creantur in corporibus suis, sicut declarat Aristoteles. Quòd si dixerit, quia in consecratione statuarum creantur, vel generantur; ergo manifestum omnia verba, quibus ad hoc utuntur malefici, supervacua esse, cùm nec ad creationem, nec ad generationem verba necessaria sint. Jam igitur declaravimus in præcedentibus, quia impossibilis est conjunctio aliquarum animarum, & statuarum, sive imaginum, quoniàm conjunctio animæ ad corpus non est nisi sicut virtutis ad organum suum, & sicut materiæ ad formam, & sicut perfectionis ad potentionale receptibile ipsius: sensu verò manifestum est, nec statuas, nec partes earum, organa esse aliquarum operationum animalium, unde nec agunt, nec patiuntur in datione responsorum. Ampliùs. Contractis, vel resolutis statuis illis, aut pereunt animæ illæ aut permanent: quòd si pereunt, nulla igitur in eis divinitas; comes enim inseparabilis est divinitas immortalitatis; si verò permanent, & hoc extra corpora, si veræ animæ sunt, necesse est eas redire ad corpora, vel statuarum, vel alia: apparet autem manifestè eas non esse animas, cùm corpora statuarum nec moveant naturaliter, nec movere possint. Præterea omni animæ innatum est diligere corpus suum, & proficere ei contra omnia pericula, videlicet contra ignem, contra aquam, contra gladium, & contra omne destructivum illorum, sicut apparet evidenter in omnibus animabus animalium, quæ ab igne corpora sua per fugam eripiunt, & ab aliis periculis similiter, interdùm etiam, & protegendo, hoc est aliquibus periculis obtendendo, vel opponendo: istæ autem animæ statuarum pericula omnia non curant, sicut evidenter legitur in historiis omnium gentium; quia ubi templa idolorum exurebantur, concremabantur pariter & statuæ, utpotè ab animabus suis omninò neglectæ; neque enim effugere potuerunt Dij Eneæ, idest statuæ de Trojano excidio, nec Dij Laban caverunt sibi à captione, & furto, cùm eos secum detulit Rachel filia ipsius, sicut legitur Gen. 31. vel cùm eos infodit Jacob subter terebintum, sicut legitur ejusdem 35. Et ex his elucescit tibi intellectus propheticorum quod dicitur. Aures habent, & non audient, oculos habent, & non vide-

Mercurij confutatio.

Nota.

Mercurius.

Creatio est operatio Dei.

Animæ dæmonum in statuis.

Dæmones qui secundum Mercurium.

Animæ creantur in corporibus suis.

Conjunctio corporis & animæ quid.

Omnis anima suũ corpus amat.

Dij Eneæ & Labã. Gen. 31.

Ps. 113. & 134.

bunt, &c. Non enim veri oculi sunt, & oculi animalium, sed æquivocè. Si enim hujusmodi statuis hujusmodi animæ præstare non possunt ea quæ minora sunt in operibus suis, videlicet visum, auditum, & alia hujusmodi; multò fortius nobiliores operationes suas eisdem præstare non possunt; quare nec scientiam, nec præscientiam futurorum: Mercurius autem vocat eas futurorum statuas; quapropter relinquitur ex necessitate hujusmodi animas, quas vocavit dæmonum, nullo modo veri nominis animas esse. Ampliùs. Hujusmodi statuæ vel vivunt, vel non vivunt: quòd si non vivunt, ergo multò fortius nec loquentur; loquela enim & vox non possunt esse nisi viventis. Ampliùs. Si non vivunt, ergo nec vident, nec audiunt: sensus enim super vitam intùs fundatur: omnium enim animalium operationum fundamentum est, & radix; & propter hoc sublata vita, nulla earum remanet. Manifestum autem est, & declaratum in scientia de anima, quæ una est ex partibus philosophiæ naturalis, quòd privatio auditus, & privatio loquelæ concomitativæ sunt inseparabilis, ita ut qui surdus est naturaliter, ex necessitate sit & mutus: quare cùm surdæ sint hujusmodi statuæ, erunt ex necessitate & mutæ, & ita sine loquela, & ita nec dabunt responsa, nec prædicent futura. Jam autem removimus ab eis evidenter ista duo signa divinitatis, videlicet prędictionem futurorum, & dationem responsorum; hæc autem erant propter quæ maximè colebantur. Quòd si dixerit, quia vivunt; manifestus est error, quia non solùm indigent intellectu, sed etiam sensu, nullum etiam omninò signum vitæ in eis apparet, quia nec motus, qui primum est signum vitæ, nisi fortè quis dicat, quoniàm motus corruptionis in eis apparet, videlicet à rubigine, & putrefactione; corruptio autem hujusmodi non est signum vitæ; secundùm hæc enim omnia alia metalla, & ligna arida, quæ putrefactibilia sunt, viverent. Ampliùs. Ante adventum hujusmodi animarum ista signa apparebant in eis. Ampliùs. Ista sunt in istis statuis à parte materiarum suarum, putrefactio scilicet & rubiginatio, & nullatenùs à parte divinitatis. Si verò dixerit statuas ipsas non loqui, sed dæmones in eis, non effugiet, quin intelligat in sermone isto alterutram duarum intentionum, videlicet aut sicut anima loquitur in corpore, hoc est per corpus, tanquàm per organum loquelæ, aut in eis, sicut in vase, verbi gratia: sicut in arca vel in alio vase. Jam autem removimus priorem harum intentionum, per hoc quòd organum vocis, & loquelæ necessariò movetur in formatione vocis, & necessariò fit collisio aëris in organo loquelæ, & spiratio ejusdem; nihil autem horum fit in ore statuæ, quare non loquuntur dæmones in statuis, sicut anima in corpore; per quod etiam declaratum est consequēter, quia nec in statuis tanquàm in vasis loquuntur, sed nec in ungue, quem puer suscipit, neque in spata, nec in ovo, nec in pelvi, neque in manubrio eburneo, cùm impossibile sit in aliquo istorum vocem formari: addemus etiam aliam declarationem ad hoc, quia si vera vox esset, necessariò communiter audirent eam omnes astantes, quorum essent auditus æquè benè dispositi, & in eadem propinquitate sive distantia cum ipso inspectore. Manifestum autem est, quòd solus inspector præmissorum instrumentorum audit, vel audire sibi videtur hujusmodi voces, cùm nullus astantium vel audiat, vel audire sibi videtur; eodem modo, & responsa hujusmodi soli sacrificantes audiunt, vel audire sibi videntur plerunque: interdùm autem & in astantes idolorum sacrificiis similes illusiones dæmones operantur, ita ut sibi etiam ipsi responsorum voces audire videantur; quare manifestum est auditum hujusmodi auditum esse, sicut somniantium, quibus vocum imagines voces esse videntur. Utrùm autem veram vocem formare possint, & loqui ipsi dæmones per seipsos, hoc est aliis instrumentis; de hoc loquemur, si Deus voluerit, loco suo. Concedimus autem planè, quia possibile est dæmones in corporibus humanis viventibus voces formare, & loqui ex modo aliquo, quem hîc non determinamus. Verùm inter vocem ipsius hominis hoc est quam homo ipse per se format, & vocem ipsius, aperta differentia est, sicut accepimus ab illis, qui multos audierunt, & ejecerunt; vox enim ipsius dæmonis subrauca est semper comparatione ipsius hominis, & forsitan causa in hoc est, quia instrumenta vocalia non ita obediunt abutenti eis dæmoni, ut ipsi animæ, cujus naturaliter sunt propria. Declaratum etiam est cùm hoc impossibile esse (quod tam famosum est apud astronomos & in tot libris eorum scriptum) videlicet quod in ortu Saturni, si quis imaginem de ære fuderit, loqui eam ut hominem probabit. Jam enim patefecimus imaginem æream, & quamcumque aliā loqui non esse possibile ullo modorum, ortum autem Saturni intellige ingressum ejus in primum arietis, vel verius esse videtur aliquibus, ingressum ejus esse in primum gradum capricorni. Ampliùs. Si loquitur in eis sicut in vase potiùs, vel pyxide, tunc nullus honor debetur propter hoc hujusmodi statuis nisi quemadmodùm deberetur arcæ, vel pyxidi, nec ampliùs nomine divinitatis dignæ sunt, quàm arca, vel pyxis, seu aliud quodcunque vas: non est autem auditum à sæculis, quòd quis arcam vocaret Deum suum, vel ollam, vel pyxidem, vel quod alicui horum sacra, vel sacrificia constitueret, vel templum ædificaret. Ampliùs. secundùm hoc, videlicet si statuæ non aliud quàm vasa sunt, in parte ista dæmonibus loquentibus in eis, non potiùs necessariæ sunt ejusdem statuæ figurationes humanæ, quàm ollæ, vel pyxidis; & hoc ipsum tam multa diversitas imaginum indicat evidenter: penè enim nulla est figura in genere animalium, in qua idolatriam non exercuerint hujusmodi insipientes, sicut evidenter ostendit Apostolus in primo ad Rom. Et de Judæis celeberrimum est quòd vitulos aureos, & æreos multis annis adoraverunt: in tertio vero Isidori de talpis, & vespertilionibus apertè scriptum est. Quòd si dixerit, quia diversitas figurarum erat juxta electionem, & beneplacitum dæmonum eligentium sibi formas, & imagines, provt unusquisque volebat, ut in eis colerentur; tunc jam cecidit in errorem, quem in præcedentibus destruximus, videlicet in idolatriam dæmonum: similiter, & sermo eius qui dixit, quòd dęmones in statuis dabāt responsa, & præloquebātur divina, quēadmodùm in vasis eundē errorē inevitabiliter reducit, & reducere necesse habet: in cujus destructione non oportet nos laborare amplius, cùm ea quæ diximus, omni intelligenti meritò sufficere possint.

Surdus naturaliter mutus est.

Motus primum signum vitæ.

Acutè.

Dæmones in corporibus loqui posse.

Nota.

Idolatria per varias figuras animalium fiebat.

CAPUT XXVII.

Confutat alium errorem veteris idolatriæ, scilicet de statuis, quæ stultis visæ sunt esse Dii factitij; ostenditque subtiliter, quòd cùm hujusmodi statuæ non sint vitæ capaces, ac susceptibiles, scientiæ quoque, & intellectus susceptibiles esse non possunt: docet igitur Mercurium Trismegistum turpiter errasse, qui crediderit animas, seu substantias aliquas animabus similes, statuis advenire posse: deinde transit ad destructionem characterum, seu figurarum, ac impressionum, dicens tales figuras nihil aliud esse, quàm signa quædam quibus dæmones suos cultores agnoscunt.

PRocedamus igitur ad destruendum secundum errorem, quo ipsæ statuæ visæ sunt insipientibus esse

esse Dij factitij, execrabilibus consecrationibus accipientes virtutem divinam, & splendorem deificum; verbi gratia: quemadmodùm saphirus juxta opinionem quorundam virtutem habet naturaliter curandi infirmitatem, extinguendique ardorem, & reprimendi timores, quæ virtus cælestis, & divina non cultus esse videtur. Non enim à parte compositionis tantùm, nec ullo modorum à parte materiæ suæ vel formæ, sed secundùm totam naturam suam desuper infuso splendore, & desuper imposita irradiatione; etiam ad hunc modum carbunculus & adamas, cæterique lapides pretiosi, virtutes quas eis attribuerunt homines, accepisse videntur: sic statuæ, & imagines, aliquatenùs virtutes similes virtutibus lapidum execrabilibus illis consecrationibus accipiunt. Si enim formæ cereæ, quæ utique similitudinem habent agnorum, hanc virtutem accipiunt per benedictionem Romani Pontificis, ut fulgura arceant, & compescant, ne lædant eos qui illas detulerint; si campanæ quæ utique nec formam habent, nec animalem naturam, similem virtutem in consecratione sua, seu benedictione recipiunt, ut tempestates, & fulgura nihil lædere possint in regionibus, quibus sonitus earum eo tempore auditus fuerit: si sal, & aqua per exorcismos, ac benedictiones virtutem effugandi dæmones, & benedicendi recipiunt: si cerei qui benedicuntur in purificatione beatæ Virginis virtutem arcendi fulgura ex benedictione illa suscipiunt, quæ omnes virtutes divinæ esse dubitari non possunt; verisimile videri potuerit erroneis hoc, ut maledictis benedictionibus suis, & execrationibus, virtutes darentur imaginibus. Manifestum autem est tibi, quia hæc, quæ narravimus tibi, non fiunt, nisi virtute omnipotentis creatoris: unde non petit Christiana devotio ab aqua benedicta, ut fuget dæmones, neque à campana, neque ab agno, vel cereo benedicto, ut arceat fulgura, & tempestates, sed ab omnipotente creatore. Sicut ergo regale sigillum, seu aliud quodcunque signum ducatus tuetur deferentes, & securos efficit, ne eis noceatur ab his, qui regi subsunt, & hoc non sua virtute, sed potestate regia, & voluntate; similiter hujusmodi res vel signa non ex virtute aliqua, quæ ex eis sit, sed omnipotentis virtute, & beneplacito creatoris, illæsos à prænominatis nocumentis protegent se portantes. Quæstionem autem illam utrùm aliquid aquæ sanctificatæ accrescat ex ipsa sanctificatione, aliquid inquam quod in illa sit de novo, & utrùm illud sit substantia, vel accidens convenientius alibi, & quæritur, & declaratur, & de præmissis similes sunt quæstiones. Revertamur igitur in quo eramus, & dicamus, quia fundamentum intellectus, & scientiæ vita est, & communicans utrumque inseparabiliter; quare si vitæ omninò insusceptibiles sunt statuæ, erunt ex necessitate insusceptibiles tàm intellectus, quàm scientiæ: quare manifestum est Mercurij sermonem, quo dixit statuas futurorum esse præscias, sermonem falsum & impossibilem esse; similiter & sermonem, quo dicuntur statuæ Dij posse esse, vel fieri. Manifestum est erroneum esse, cùm divinitas, sive deitas esse non possit in substantia non intelligente. Ampliùs. Iste splendor quem vocant deificum, & cujus irradiatione dicunt statuas Deos, & fieri & esse, aut substantia est, aut accidens; quòd si fuerit substantia, aut intelligens per se, aut non: si dixerit, quia est substantia intelligens per semetipsam, erit igitur vel abstracta substantia videlicet dæmon, ut ipsi aiunt, vel sicut anima humana: quòd si ut dæmon, jam removimus hoc, quoniàm nullo modo conjungibilis est hujusmodi substantia corporibus statuarum; & si fuerit ut anima humana, sibi impossibilis est conjunctio ejus ad statuam; à parte enim virtutis intelligentiæ non est conjungibilis anima humana corpori cujuscunque, quoniàm operatio intellectivæ virtutis, nec in corpore est, nec per corpus, sicut alibi didicisti. Nosti etiam quia à parte virium non est conjungibilis, nisi partibus corporis, quæ natæ sunt organa esse operationum animalium: quemadmodum virtus visibilis non est conjungibilis, nisi parti corporis, quæ nata est esse instrumentum videndi, & hæc verissima ratione oculus est; & similiter à parte virtutis irascibilis & ad hunc modum se habet in aliis viribus, & operationibus earum, & organis: quare manifestum, quia impossibilis est conjunctio animæ humanæ, & cujuslibet corporis statuarum, cùm membra statuarum organa esse non possint operationum, seu virtutum ipsius. Quòd si fuerit substantia non intellectus splendor ille deificus, tunc magis apparet sermo prædictus magis esse impossibilis, & erroneus, cùm manifestum impossibile sit, substantiam non intelligentem dare alij cujuscunque, sive pars illius sit, sive non, scientiam, vel intellectum. Ampliùs. Intellectus, & scientia aut essent in hujusmodi statuis secundùm partem, aut secundùm totum; quòd si secundùm totum, tunc esset partibilis intellectus, & secundùm hoc ex necessitate sequitur partibilitatem ipsius statuæ, & ita in qualibet parte ipsius: tu autem vides, quia hoc est absurditas adeò impossibilis, & incredibilis, ut ad eam destruendam nullo modo laborandum sit, cùm per seipsam credat anima cujuscunque. Quòd si dixerit, quia non est in statua secundùm totum; ergo vel est in ea secundùm aliquam partem hujus statuæ, videlicet in pede, vel in digito, vel capite; & hoc jam removimus, vel secundùm aliam partem ipsius statuæ, vel secundùm aliud, quod est hujus statuæ. Non est autem in statua secundùm naturam, aut formam ipsius, quia tunc magis esset in materia, vel forma ipsius: manifestum autem est tibi, quia nec metallum, nec æs, nec lignum, nec lutum receptibile est intellectus, aut scientiæ ullo modorum, quia nec secundùm partem, ut diximus, nec secundùm totum, sed nec etiam vitæ, quæ longè minus est, & ex necessitate præcedens utrumque. Quòd si fuerit in statua secundùm formam suam, hoc est longè magis inconveniens, cùm forma statuæ, qua scilicet statua est, sit tantùm accidens alicujus ex materiis, quas nominavimus, hoc est metalli, vel æris, vel ligni, vel luti. Nulli autem potest esse dubium, vel ignotum, quin impossibile sit intellectum, vel scientiam esse in accidenti, quare relinquitur ex necessitate, ut intellectus, & scientia, si sint in hujusmodi statuis, essent in eis secundùm aliud, quàm secundùm totum, vel partem corporeitatis suæ, & quàm sit earum materia, vel forma: quare quoniàm aliud in parte ista somniare non possunt, quàm istum, quem fingunt deificum splendorem; erunt necessariò in statuis, vel intellectus, vel scientia secundùm istum splendorem, quemadmodùm in hominibus secundùm animas; & propter hoc hujusmodi deificus splendor erit substantia. Jam autem removimus hoc, quia nec potest esse substantia intelligens, quæ intellectum, & scientiam præstet ei in quo est, nec potest esse substantia intellectus, quæ conjungitur hujusmodi corporibus quare necesse habent concedere, & confiteri virtutem istam, & splendorem deificum, accidens tantùm esse; & propter hoc removerunt ab eo intellectum, & scientiam, & divinitatem. Ampliùs. Iste splendor deificus magis debet cadere super substantias magis receptibiles; quare super asinos, & porcos, & canes magis descendere debet, quàm super statuas: in his enim animalibus sunt vita, & apprehensio, quæ sunt fundamentum, & apparatio ad nobiliores, & subliminores operationes. In statuis autem contraria impedimenta esse manifestum est, quare prænominata

Saphiri virtus quid. *Carbunculus adamas.* *Campanarum sonitus arcet fulgura.* *Cerei benedicti quid possunt.* *Quæstio* *Nota.* *Nota.* *Metalla non recipiunt intellectum.*

alia adjumenta habent ad sublimes, & divinas operationes; statuæ verò impedimenta, quorum non est possibilis remotio. Ampliùs. Ad prophetias, & divinationes certum est animas humanas, & homines habiliores, & præparatiores esse, quàm statuas ad earum virtutes, & propter hoc ad deitatem seu divinitatem. Virtus enim ex qua sunt prophetia & divinatio, divinitas est: manifestum igitur est, quia faciliùs, & digniùs est homines deos effici, quàm statuam, immò porcos, & asinos, & canes: manifesta igitur est insania Mercurij ex utraque parte, cùm impossibile sit, & animas, seu animabus similes substantias statuis advenire, & eis conjungi, & impossibile sit evidenter illum fictum, & somniatum deificum splendorem adesse in statuis, cùm nec substantia illud sit possibile esse, nec accidens; & prioris quidem sermonis impossibilitas per viam divisionis facilè declaratur. Conjunctionis enim animæ ad corpus tres sunt modi, & eorum primus est vita, secundus, sensus, & non distinguimus à sensu ea quæ in sensu relinquuntur, videlicet imaginationem, & memoriam; ista enim videntur esse sensus repositi, & thesaurizati: tertius modus est affectus, cujus rami, & partes sunt passiones motivæ, ut tristitia, & delectatio, timor, & ira, & hujusmodi alia, prout eius communicant homines cum aliis animalibus; & non est dubitatum apud intelligentes, quin vita sit prima operatio animæ in corpore, & sensus secunda, & affectus tertia, & quin vita sit fundamentum aliarum, & velut hypostasis aliarum, & quin ea remota removeantur cæteræ, & quin posita qualibet aliarum necessariò ponitur vita. Quòd enim non vivit, nec sentit, nec irascitur, nec aliqua aliarum hujusmodi passionum afficitur; similiter quòd irascitur, seu aliqua aliarum hujusmodi passionum afficitur, necessariò & sentit, & vivit: manifestum igitur est impossibile esse conjunctionem animarum, & statuarum. Si enim unumquodque particularium est impossibile, necesse est sermonem indefinitum, & universalem de hujusmodi impossibilem esse: quarta verò operatio animarum, quæ est intelligere; nec est, sicut diximus corporis, nec per corpus, nisi fortè quis dicat virtutem intellectivam de thesauris memoriæ, & imaginationis formas materiales, sive sensibiles recipere, ac spoliare eas à conditionibus particularitatis. Mercurius autem & qui similiter ei senserunt, non ponunt in animabus, quas animas Dæmonum dicunt, vires sensibiles, neque virtutem imaginandi, quin eas tunc non animas Dæmonum, sed animas hominum nominarent; quare necesse habent eas ponere abstractas, & omninò inconjungibiles corporibus quibuscunque: cur enim conjungibiles essent corporibus figuratis in similitudinem hominum, aut aliorum animalium, cùm in nullo sit eis necessaria corporalis quæcunque figura? non enim habent operationes animæ illæ, quibus necessariæ sint partes corporum propter hoc, ut sint organa earum, cùm hujusmodi organis impossibile sit eas uti. Ampliùs. In consecrationibus imaginum juxta sermonem Mercurij, aut fit invocatio alicujus alterius virtutis, aut solarum animarum illarum. Quòd si dixerit quis quòd fit invocatio alicujus alterius virtutis, quærimus ab eis, quid petatur ab hujusmodi virtute, in quo non aliud respondere possunt, nisi quod ab hujusmodi virtute petitur, ut animas immittat statuis, cùm non propter aliud invocetur. Illa igitur virtus est, quæ statuas deificat, seu deos efficit; non igitur humanæ virtutis, seu inventionis est deos hujusmodi efficere. Si verò solæ illæ animæ invocentur, & per hujusmodi invocationes veniunt, aut veniunt coactæ, aut spontaneæ. Quòd si coactè nulla igitur est divinitas, cùm manifestum sit eam secundùm hoc subjectam esse mortalibus, & ideò infirmiorem. Quòd si spontè veniunt, cùm non veniant nisi ut consulant mortalibus, non igitur est necessaria invocatio, seu aromatum adhibitio, nisi ad eas placandas, sive alliciendas; & ita incidit Mercurius in omnia inconvenientia, quæ prius ex idolatria Dæmonum, seu quorumcunque spirituum sequi ostendimus. Amplius. Aut habent in potestate ne adveniant statuis hujusmodi animæ suis his execrabilibus consecrationibus, aut non habent: quòd si non habent, aut igitur sunt ligatæ propria impossibilitate seu necessitate, aut alicujus superioris potestate, & voluntate: quòd si propria necessitate apparet earum infirmitas, quæ & aromatibus indigent adjuvari, & à vinculis hujusmodi, atque ligatione absolvi; quòd si superioris virtutis potestate, & voluntate, non igitur sunt animæ hujusmodi Dij, sed omnipotentis Dei & altissimi velut servi, herbæque, & aromata, quæ consecrationibus imaginum adhibentur in hujusmodi consecrationibus Deo altissimo in sacrificium offeruntur ad impetrandum, scilicet, ab ipso, ut eas dimittat, & absolvat à vinculis, quibus obligatas eas detinet, & in statuas ipsas illas mittat, vel saltem intrare permittat, vel detinentur Dei alterius, seu deorum potestate, & voluntate. Tu autem vides, quòd utrumque istorum removet ab ipsis nobilitatem divinitatis: fœlicitas enim veræ divinitatis, inseparabilis est comes; quare miseria, nec actio, nec potentia attingit ad ipsam, ligatio autem, seu vinculatio miseria non modica est. Quòd si dixerit, quia sola propria voluntate adveniunt hujusmodi animæ statuis, verumtamen attractæ sacrificiis herbarum, & aromatum, & illectæ verbis, & cantilenis: nos jam in præcedentibus multa de his diximus ad destructionem erroris ipsius, nec oportet nos quicquam addere præcedentibus. Post hæc consequens est, ut destruamus idolatriam characterum, & figurarum, stigmatum, & impressionum: dicemus igitur, quia ea fuit stultitia quorundam hominum, eaque imbecillitas, ut eas, sive sculptas, sive scriptas, aut pictas, sive impressas, crederent virtutem habere divinam ad operanda mirifica, quæ manifestum est impossibilia esse, præterquàm soli omnipotentis creatoris virtuti: hujusmodi autem erroris destructio facilis est, & manifesta, cùm evidenter impossibile sit, figuram virtutem habere quamcunque, quæ non sit ei à parte materiæ suæ figurationis, vel generationis suæ materiæ, videlicet metalli, vel ligni, vel ceræ, vel lateris, & tūc dignius est, & magis debitum secundùm materiā, ut hujusmodi virtus sit ipsius materiæ, quàm figuræ; omne enim datum secundùm naturam & magis, & verius est apud datorem. Jàm autem perhibuimus hic, & ostendimus virtutem divinam non posse esse ullo modorum virtutem corporis, & intolerabili dementia divinitas attribuitur substantiæ corruptibili, atque partibili, ut quemadmodùm supradiximus, nec secundùm totum, nec secundùm partem hujusmodi virtus esse possit in corpore. Si verò dixerit hujusmodi virtutem inesse figuræ ex parte lineationis, seu procurationis suæ, videlicet ex parte angulationis, aut circulationis, non apparet insania major hujusmodi errore: exempli autem causa ponemus pentagonum, quem dicunt Salomonis; necesse igitur est, ut iste pentagonus habeat hanc virtutem mirificam ex ista lineatione, qua intùs habet quinque angulos obtusos, & extra quinque acutos, quinque triangulorum exagonorum, quibus circundatur interior pentagonus. Ut autem vel angulis, vel angulo attribuatur divinitas, nullus patitur intellectus: primùm, quia angulus quantitas est imperfecta; sola enim soliditas in quantitatibus continuis perfecta quantitas est, sicut declarat Aristoteles in libro

Nota. Mercurij error.

Conjunctionis animæ ad corpora tres sunt modi.

Egregiè confutat.

In Mercurium Trismegistum.

Fœlicitas divinitatis inseparabilis comes.

Destructio characterum.

Pentagonus.

Aristoteles. libro cœli, & mundi, & hoc est, quia nihil deest ei de universitate dimensionis, quæ omnes in universo non sunt, nisi tres videlicet longitudo, latitudo, & profunditas. Si igitur angulo, vel angulis attribuitur divinitas per se, hoc est, quòd anguli sunt; eo sic divinitas erit major in pluribus angulis, quàm in paucioribus, & propter hoc figura quantò plurium angulorum erit, tantò erit divinior, & divinitate sublimior. Ampliùs. Si angulus à figura divinitatem habet, cur non circulus? nonne hujusmodi figuram est inscribere circulo? quamlibet enim angulorum formam contingit inscribere circulo, & designare intra ipsum per quartum geometriæ. Quia igitur omnem figuram inscriptam circulo necesse est esse partem circuli, partem cujuslibet circuli possibilem est habere virtutem divinam: *Nota.* omnis autem circulus est totum homogeneum, hoc B est unius naturæ per totum; quare si possibile est aliquibus partibus divinitatis aliquid esse, & toti. Ampliùs. Si virtus divina invenitur in angulo per se, id est per hoc quia angulus, invenietur in omni angulo, quare omne angulatum erit divinum, & ideò omne corpus animalis, & omnis domus quadrata, vel quolibet alio modo vel aliter angulata. Quòd si dixerit, non in angulo per se, sed in quodam angulo videlicet recto, qui videtur esse inter angulos nobilior; sequitur ex hoc manifestè, ut in omni angulo inveniatur divinitas naturaliter; quicquid enim invenitur in parte totius homogenei, necesse est inveniri & in toto; quia igitur rectus angulus pars est obtusi, & acutus pars recti, necesse est divinam hanc virtutem inveniri tam in obtuso, quàm in acuto, & etiam in angulo contingentiæ, & in angulo portionis cùm in eos perfectè velut *Acutè disputat.* in partes dividatur rectus. Ampliùs. Cùm omnis C angulus continua quantitas sit, & accidens corporis; erit ex necessitate deitas in accidente, qua absurditate nulla major. Ampliùs. Si in quantitate continua invenitur hoc, cur non & in discreta, & potissimùm in numero, qui est quantitate continua naturâ prior, & dignior, & exemplar ipsius. Ampliùs. Quare in quantitate, & non similiter in qualitate videlicet in calore, vel colore? manifestum igitur est ex his, quæ diximus figuris impossibilem esse divinitatem, aut virtutem dici: nam sive figuræ intelligantur quantitates, sive intelligantur qualitates, figuræ inquam per hoc, quòd figuræ sunt; manifestum est, quia nullo genere consecrationis, vel execrationis potest eis advenire virtus hujusmodi. Accidentia enim impossibile est hujusmodi virtutem quomodolibet suscipere; quare declaratum est, quia quicquid mirificum videntur operari figuræ, D non propter hoc, quòd figuræ sunt, fit illud, neque per virtutem acquisitam figuris, sed per virtutem sublimiorem; neque naturaliter possibile est per figuras opera hujusmodi fieri, quia figuræ nihil habent, vel habere possunt, nisi quòd vel figuræ sunt, vel signa positiva rerum aliquarum, & inter aliquos, & hoc ex pacto, seu voluntate illorum. Declaratum est in præcedentibus per figuras hujusmodi nihil fieri posse, nisi quemadmodùm per signa posita, seu instituta inter aliquos ex consensu mutuo, sive pacto; nulli enim intelligenti dubium esse potest figuras hujusmodi, seu characteres naturaliter nihil significare, nisi eo, quo scriptura significat scripto- *Characteres nihil significare.* rem, & omne opus generaliter operatorē. Hujusmodi autē significatio nihil virtutis mirificæ præstare potest, vel figuris, vel aliis quibuscunque rebus, nec per hujusmodi significatio est aliqua ex rebus, vel aliquid mirificum operatur. Exempla autem operationum, quæ per signa videntur fieri, manifesta sunt in regibus, & subditis eorum, inter quos A discurrunt literæ regiæ cum impressione anuli, vel imaginis suæ, quibus credunt & obediunt subditi, velut ex pacto obedientiæ, qua regibus suis tenentur, & ipsi reges, velut ex pacto quo tenentur veritati, & justitiæ debent absque falsitate per hujusmodi signa suam exprimere voluntatem. Similia signa currunt inter amicos, similiter inter personas publicas, & universas, & hujusmodi signis se consueverunt obligare homines invicem: præter hoc autem fiunt subscriptiones, primùm in testimonium assensus, sicut in privilegiis Pontificum Romanorum: secundò in testimonium subjectionis, quales faciunt Episcopi consecrati coram Pontifice Romano: tertiò in testimonium professionis, quales faciunt regulares coram Prælatis suis, fiunt signa pactorum, & quorumlibet contractuum, quæ vulgariter dicitur chirographia, & generaliter ad omnia, quæ volunt indicare homines, signis utuntur, prout inter ipsos convenit, sicut signa certa scripturæ, quam Judæi in proselitis suis faciunt, ut ubique Judæi recipiantur à Judæis, similiter & Episcopi clericis suis servientibus dant literas testimoniales, vel alia insignia, quibus agnoscantur esse clerici eorum, vel servientes, sic Abbates monachis. Quid ergo mirum, si convenit inter Dæmones, & cultores suos de diversis figuris, ut eas deferrent, vel scriptas, vel impressas, vel insculptas per incisionem, ut cultores eorum, hoc est per cultum subditi se profiterentur, & agnoscerentur, eo ipso, quo hujusmodi figuras deferrent, & propter hoc ab ipsis ea sibi fieri obtinerent, quæ cultus eorum requireret, si cùm ipsi Dæmones hoc possent, etiam facere permitterentur. Nonnulla enim pars culturæ Dæmonum est signa hujusmodi, vel insignia eorum deferre. Quare declaratum est tibi figuras, & characteres hujusmodi non ex virtute sua aliqua naturali operari mirifica illa, sed ex Dæmonum pacto, quo cultoribus suis per hujusmodi signa se adesse polliciti sunt, sicut & signa sacra, quibus utitur Christiana religio, non ex virtute sua naturali aliqua, sed ex Dei altissimi pacto, qui cultoribus suis se adesse firmissima promissione pollicitus est operantur, eo tropo loquendi, quo signis hujusmodi operationes attribui fas est. Non enim signa deificat fides, aut religio Christiana; propter hoc dicit sanctus, ac sapiens Augustinus, quia omnia hæc pacta sunt Dæmonum. Debes autem scire, quia quatuor genera figurarum posuerunt idolatræ stellarum in planetis, videlicet sigilla, anulos, characteres, & imagines: non intelligas autem imagines istas planetarum similitudines, immò quosdam characteres, quæ in lineatione sua, & figuratione nullam habent similitudinem planetarum, & hæc idolatria quatuor scilicet istorum, hoc est per quatuor ista exercebatur, & intùs erat idolatria Dæmonum. Ad hoc genus idolatriæ pertinent illæ quatuor figuræ, quæ anuli Salomonis, & quinta, quæ vocatur sigillum Salomonis, & novem aliæ, quæ vocantur novem cādariæ, quorum omnium execrabilissimæ consecrationes, & detestabiles invocationes, scripturæ, imagines, apertissimam idolatriæ continent impietatem. De nefanda autem imagine illa, quæ idea Salomonis, & entocta dicitur, nulla fit mentio apud Christianos; similiter nec de libro quem sacratum vocant, nec de operibus ejusdem. Eodem modo neque de figura, quæ Mandal, sive Amandel dicitur, aut operibus ejus. Hæc enim omnia adeò impia, adeòque sacrilega sunt, ut sine horrore pia corda ea nec legere valeant, nec audire; unde, & nos istorum memoriam horrificam non tam perstringimus, quàm etiam fugimus, & fugamus, ne majoris insaniæ occasionem demus insipientibus. Contra stigmata autem, & impressiones evidentes

Signa pactorum & contractuum.

Characteres sunt quædam signa, & simbola dæmonū, & eorum qui dæmones colunt.

August.

Idea Salomonis.

dici possunt, quæ contra characteres, & figuras diximus, quia & ipsa expressè vergunt ad idolatriam. Ista enim in propriis corporibus, & membris faciebant idolatræ, propter quod evidenter cultores ejus idolatriæ, ad quam insignia illa pertinebant, eo ipso se profitebantur: quemadmodum equi certo insignio cognoscuntur ungari, sive ungarici, & falsarij deprehensi, atque puniti, eo signo apparent esse falsarij, videlicet impressione Apostolicæ Bullæ; sic diabolicorum illorum characterum, & sigillorum impressionibus consignatos se cultui diabolico, atque addictos ostendebant, sicut Judæi signaculo circuncisionis pacto Abrahæ, & legi Mosaycæ astrictos se confitentur, & suscipiendo hujusmodi signaculum, ad ea se obligant observanda. Non igitur est mirum, si hujusmodi Dæmoniorum cultores ab ipsis per istas execrationes interdum obtinebant, videlicet quod & ipsi Dæmones poterant naturali virtute sua, & permittebantur justissima Dei altissimi voluntate. Ex his igitur omnibus apparet justitia divinæ legis, quæ omnia ista nefaria prohibuit, utpotè, & humani generis pollutiones abominabilissimas, & creatoris intolerabiles injurias. Quemadmodum enim Christiano nefas est circuncidi; sic & hujusmodi stigmatibus incidi, & characteribus imprimi, & multò amplius, videlicet quantò execratio idolatriæ detestabilior est, quàm ritus Judaïcus. Septima pars idolatriæ, sicut diximus in præcedentibus, idolatria est verborum, & nominum, quibus tantam virtutem imponunt malefici, ut ipso auditu, & homines, & animalia occiderent, & etiam inspectione literarum, & figurarum, quibus scripta essent, sicut dicebat Judæus ille maleficus, qui sola infusione verborum quorundam, taurum visus est occidisse; asserebat quippe, quia verba illa, nec homo, nec aliud animal audire poterat, quin moreretur continuò, nec etiam literas inspicere, quibus verba illa scripta essent. Propter quod & necessè habent, ea dicere per scripturam eorum in aqua factam, ubi protractio literarum sicut fiebat, etiam abolebatur. Quàm falsum autem sit, & quàm impossibile declarabimus paucis. Si enim ista virtus inesset verbis, esset eis ex necessitate uno quatuor modorum, hoc est, vel à parte materiæ suæ, hoc est aëre, aut à parte formæ suæ, hoc est soni, sive sonationis, aut à parte significatorum, aut ex omnibus his, aut ex aliquibus illorum. De primo quidem modo manifestum est tibi, quia impossibile est, nisi cùm aer veneno, aut aliâ causâ corruptus fuerit, ut mortem inferat: hæc autem est virtus veneni, aut alterius pestis non veneni, vel venenorum, qualis virtus apparet in aëre, quem spirant Dracones, similis virtus apparet in aëre, quem insufflat buffo. Propter quod, & buffo dicitur quasi bufflo, quia buccis flat, seu insufflat venenum: de secundo modo facile est videre, quia non est possibile per modum illum hujusmodi virtutem inesse verbis, aut nominibus; sonus enim, sive sonatio non potest nocere audientibus, nisi per vehementiam acuminis sui, aut per magnitudinem suam, per quam est interdum terrificus, sicut fragor tonitrui, sicut rugitus Leonis; unde etiam per terrorem, seu timorem possibile est mori audientes, vel homines, vel alia animalia. Manifestum est passiones animarum vehementiâ suâ mortem posse inferre patienti, & hoc apud vulgus famosum est, videlicet nimio ardore, & odio nimio, dolore, & gaudio, nimia ira, nimiaque tristitia interdum mori homines, & etiam canes nimia tristitia de morte dominorum suorum multotiens mortuos esse audire potuisti; nimio vero acumine vocis, vel soni potest mors accidere, ex vehementi enim concussione, sive percussione ossis petrosi, in quo fit auditus, potest tanta perturbatio fieri in interioribus capitis, ut mortem inducat. Hæ autem virtutes ambæ sunt naturales, & nihil omninò divinitatis habentes; quare manifestum est nomina, & verba ex parte ista nihil divinæ virtutis habere. Manifestum etiam est Judæum illum virtute nominum & verborum taurum illum nullatenùs occidisse. Quòd si dixerit quis, quia consonantia, & dissonantia in sonis virtutem habent plurimam, atque fortissimam, propter quod & Plato dixit in Timæo, quia potentissima autem nostra est musica: respondemus ei, quia verum est hoc, sed virtus hujus tantùm naturalis est, quemadmodùm virtutes aliarum qualitatum sensibilium, hoc est pulchritudinum, colorum, odorum, atque saporum, in quibus divinitatis aliquid esse natura putatur, vel opinatur. Tertia via similiter erronea est, & impossibilis videlicet, ut à parte figurati sit hujusmodi virtus verbis, atque nominibus si enim malitia, & nocumenta signati præstarent hanc virtutem nocendi verbis atque nominibus, nomen mortis, atque inferni mortem, & tormentum intolerabile, & tormentum necessariò inferrent audientibus. Ampliùs. Bonitas, atque salubritas signati secundùm hoc virtutem præstarent verbis, atque nominibus, & hoc juxta magnitudinem, sive immensitatem bonitatis quare tanta virtus esset unicuique nominum creatoris, ut ad prolationem ipsorum, & omnia mala tollerentur ab audientibus, & omnia bona præstarentur eisdem; quare & mors toleraretur, & omnia infirmitas, & propter hoc necessariò, & resurrectio mortuorum fieret, & sanatio cujuslibet infirmi, & ablatio penitùs nocumentorum. Ampliùs. Ista virtus aut esset nominibus, & verbis à parte signati, quia signant, hoc est ratione significationis, aut quia res, hoc est propter ipsam rem quæ signatur. Quòd si dixerit, quia ratione significationis tunc necesse est, ut quæ magis eadem signant, majorem habeant hujusmodi virtutem; quare imagines rerum, sive pictæ, sive sculptæ, sive fusæ magis hujusmodi virtutem habent, quàm verba & nomina, cùm magis, hoc est evidentiùs, & expressiùs significent, & ita fortior erit imago aliquantulùm & similitudo ad occidendum respicientem eam, quàm nomina quæcùque, vel verba. & ita inspectione alicujus imaginis, vel visu morietur quicunque visor, vel inspector illius & de omni signo naturali similiter se habere necesse erit, cùm naturalia signa magis significent quàm positiva. Quòd si dixerit, quia nominibus, & verbis est virtus propter res non quâ signatæ, nec rectæ significationis; manifestum hoc esse falsum, & frivolum, res enim, quo res, non potiùs pertinent ad verba, & nomina, quàm ad alia quæcunque: non enim pertinent ad ea, nisi propter significationem, & ita non potiùs præstant eis virtutem hujusmodi, quàm aliis quibuscunque rebus; quare nulla erit à parte illa virtus nominibus, & verbis. Quartæ verò viæ impossibilitas ex præcedentibus facile patefiet: cùm enim ad prædictam virtutem præstandam nullum juvet; manifestum esse debet tibi, quia nec omnia illam simul præstare possunt. Ampliùs. In non intelligentes nihil virtutis habebunt nomina, & verba ratione significationis. Ampliùs. Cùm significatio nihil possit nisi ratione imaginationis, aut intellectûs, ipsa verò imaginatio, & intellectio significationis sint maximæ, atque fortissimæ; erunt necessariò in virtutis intellectivæ istæ virtutes imprimis, & maximè, & ita imaginando, atque intelligendo absque nominibus, & verbis fient mirifica illa, quæ virtute verborum, & necessariò fieri opinantur. Jam

Nota.

Christiano nefas est circuncidi.

Buffo.

Passiones animarum vehementer mortiferæ.

Canes interdum mortui ob mortem domini sui.

Plato.

Nota.

Signa naturalia.

Imaginatio.

autem declaravimus tibi errorem istum, quo nominibus, & verbis virtutes mirificas attribuebant; quare consequenter patefactum est tibi, quia verba, & nomina non habent vires illas, sive virtutes hujusmodi in parte illa, nisi ut exorcismata, vel errores, vel laudes, vel alio quolibet modo, sub veneratione cujuslibet, vel dicta, vel scripta, vel portata: cùm autem aliquod istorum est, certum est non virtute verborum aliquid fieri, sed virtute illius cui veneratio talis impenditur. Ex quo etiam consequenter apparet tibi, quia duplex est idolatria verborum, & nominum videlicet, quoniàm altera qua virtutes illæ mirificæ ipsis attribuuntur, altera veneratio, quæ soli creatori altissimo debetur, alij cuicunque, sive scriptura, sive prolatione verborum impenditur: quemadmodum enim veri cultores Dei altissimi, & pronuntiando sermones ejus, & etiam scriptos interdùm deferendo, ipsum venerantur, & per hujusmodi venerationem mira interdùm à creatore obtinent: sic & isti malefici non virtute verborum, quæ vel proferunt, vel scripta deferunt, sed veneratione, quam vel proferendo, vel deferendo illa Dæmonibus impendunt, ab eisdem obtinent multotiens quæ homines admirentur, multotiens verò non obtinent, vel quia ipsi Dæmones Dei altissimi creatoris imperio illa facere prohibentur, vel intelligentia, vel fraude ipsorum, quam forsitan composuerunt petita cultoribus suis non annuunt, ut sic gratis servos possideant, dum eorum servitiis omninò non impendunt aliquid, & ex inde graviùs Deus altissimus offendatur, vel forsitan ut ampliora servitia ab eis extorqueant, qui nec de offensa Dei altissimi, nec de sanguine animarum possunt ullatenùs satiari. Exemplum de hoc evidenter fuit in Astaroth, qui in præsentia sancti Bartholomæi Apostoli loqui non permittebatur, & hoc ipsum Berich alius Dæmon cultoribus suis respondit. De aliis duabus causis malignitas Dæmonum plenissimam fidem facit. Jam igitur declaratum est tibi qualiter taurus ille occisus est de quo fecimus mentionem: evidenter enim apparere debet tibi, quia ministerio occulto Dæmonum; sic & ad prolationem quorundam verborum ligantur interdùm serpentes à maleficis, & aggregantur, non quidem ipsorum virtute, sed prætextu venerationis, quam dicimus; aliter autem à Dei altissimi servis, hoc est alia veneratione, scilicet veneratione creatoris & prolatione sanctorum verborum; accidit etiam interdùm, quòd mali homines sanctis exorcismis & talia faciunt, & Dæmones abjiciunt, Dæmonibus dantibus honorem Deo altissimo, invocationem ejus ferre non sustinentibus aliquandò, vel in eos qui talia acceptant sæviunt, sicut legitur Actuum. 19. de filiis Scævæ Principis Sacerdotum. In multis autem animalibus fit ligatio, & congregatio, vel divina virtute, & miraculosè, vt diximus, vel sensu naturæ, quæ est una de radicibus magiæ naturalis. Jam igitur patefecimus tibi errores hominum, qui verbis, & caracteribus virtutes mirificas attribuerunt, & qualiter habent eas, & qualiter non habent, & quantum erraverunt, qui sapientissimi reputati sunt, videlicet magi, qui sigillis, & anulis, imaginibus, & caracteribus planetarum tantas virtutes attribuerunt, quòd totum mundum inferiorem per illa in potestate se habere credebant. Similiter, quàm longè à veritate, qui uni ex nominibus creatoris penè omnia majora, seu magica, & malefica opera imposuerunt. Declaratum est etiam tibi cum his error Arthesij magi, simul & philosophi, qui librum scripsit de virtute verborum, & caracterum, & propter hoc idolatriæ impietate sacrilegum. Nec prætereunda est illa vesania magorum, & astronomorum, qui virtute cujusdam ex nominibus creatoris opinati sunt se operari diabolica omnia mirabilia sua; cui etiam illud honoris, & reverentiæ impendi voluerunt, ut librum in quo scriptum esset, nemo tangere præsumeret, nisi mundus, & mundis vestibus indutus. Scito autem quia nomen illud, vel vox quæcunque sit, valdè barbara est, & non est ullo modo aliquod ex quatuor nominibus, quibus apud Hebræos nominatur creator, & de isto nomine ea, quæ diximus, inveniuntur in libro nefario imaginum lunæ, licet autem sufficiant ad destructionem istius erroris ea quæ diximus, trademus tibi & aliam destructionem: quia igitur per nomen illud, secundùm illos, fiunt maleficia, quibus nocetur innocentibus; manifestum est eos execrabiliter pollucre nomen illud, quo tam detestabiliter abutuntur, videlicet ad maleficia, & flagitia, ad turpitudines perficiendas. Ampliùs. Cùm hujusmodi opera, non virtute creaturæ, sed ab ipso creatore efficiantur; vel per nomen suum, vel gratiâ nominis sui, ipse creator operabitur injuriam, & contumeliam sui, vel virtutem suam accommodabit, & exhibebit contra seipsum, & propter hoc erit omnium insipientissimus, & pessimus, dum nec innocentibus, nec sibimet in ista parte parcat. Ampliùs Quid magis contra sanctitatem, & dignitatem nominis illius fieri potest, quæ pollutio eidem magis adversari potest, quàm abusio ejusdem ad tam impia, tamque turpia opera, quæ per ipsum se facere mentiuntur? Quare eo ipso virtutem nominis illius impedirent, quòd ad tam detestabilia opera eo abuti præsumerent, vel creator virtutem suam præstaret: quanta autem mala, & quam displicentia creatori faciunt per illa malefici, apparet librum legentibus, & alios omnes præstigiorum, & imaginum, & ligaturarum, si tamen & libri illi inveniantur, quod nunc avertat Deus, sed pereat memoria eorum cum eorum sonitu. Post hoc restat nobis loquendum de octava parte idolatriæ, quæ est temporis, quam etiam adeo provexit error maleficiorum, ut etiam nominibus dierum & horarum virtutem mirificam attribuerent, & operibus maleficiorum suorum illa adhiberent; unde creberrimè invenitur in operibus maledictarum imaginum, scribens in ea imagine, scilicet nomen diei, & horæ, & hoc de genere idolatriæ est illud, quòd in parietibus domorum scribitur etiam horæ nomen, & diei, quo audita sunt tonitrua in regione illa; credunt enim insanissimi multi, quòd virtute hujus scripturæ tuta sit domus à læsione fulguris, qua credulitate quæ major potest cogitari dementia De hoc genere est omnis error ille, quo creduntur quædam horæ fortunatæ, & faustæ, quædam infortunatæ, & infaustæ rebus incipiendis, sive aggrediendis. Hujusmodi autem insaniæ facilis est destructio; necesse enim est, ut altero duorum modorum attribuant hanc virtutem tempori, videlicet aut ex natura ipsa temporis, aut ex aliquo, quod fieri potest ex natura temporis: cùm autem natura temporis sit homogenea in toto, & in qualibet ejus parte eodem modo igitur eadem virtus totius, & singularum partium eius, quare totum faustum erit, & horæ singulæ, similiter autem totum infaustum, & horæ similiter, aut totum neutrum. Ampliùs. Omnium virtutum ista fortissima est, videlicet fortunandi, & infortunandi, prosperandi, & destruendi, seu lædendi; fortissima enim virtus est, qua conservatur princeps cum toto exercitu suo in prælio, & navis magna in medio mari contra impetum ventorum, & inundationem fluctuum, cujusmodi omnia ipsa attribuerunt homines horis, vel exitus ad bellum, vel as-

Idolatria duplex.

Contra magiam verborum.

Astaroth. Berich.

Mali homines etiã demones ejicere possunt.

Arthesius magus.

Nota.

Error quorundã.

census in mare: similiter conservationes domorum à ruina, & fabarum, segetum, & fructuum ab omni læsione sibi, & contraria omnia horis attribuerunt: quare sicut diximus virtutem fortissimam rei debilissimæ attribuerunt, quia & rei, quæ accidens est, & inter omnia accidentia debilioris esse, cùm eius esse non sit nisi fluxus, & desitio, atque defectus ab ipso esse. Ampliùs. Cur tempori, & non potiùs motui, virtutem hujusmodi attribuerunt, cùm tempus non sit nisi mensura ipsius motus. Ampliùs. Cur tempori, & non loco, cùm locus evidenter sit stabilioris esse, & fortioris, quàm tempus. Ampliùs. Si ista virtus est naturalis tempori, erit major ex necessitate in toto, quam in ipsa parte; & ita major in anno, quàm in mense; & in mense, quàm in die & in die, quàm in hora; & ita in toto tempore quod fluxit ab origine mundi, quàm in qualibet hora, vel die. Quòd si dixerit, quia ex alio non invenimus, quòd aliqui attribuerunt hanc virtutem tempori, nisi vel ex constellatione, sicut dicunt esse martis diem, aut horam, aut alterius planetæ, aut ex rebus, quæ factæ sunt in tempore, sicut adhuc dies Ægyptios multi infaustos credunt, & infortunatos propter plagas, quibus diebus, vel credunt flagellatam fuisse Ægyptum, vel Ægyptios, & istorum duorum primum pertinet ad idolatriam stellarum, de qua sufficiunt tibi ea quæ jam diximus. secundum adeo evidentis erroris est, ut ratione destructio ejus non indigeat. Manifestum enim est, quia duo millia annorum sunt inter istos, & inter illos dies, in quibus percussa fuit Ægyptus & dies isti non communicant nisi nomen, & speciem cum illis. Hæc igitur causa est, quia isti dies infausti sunt, quia sunt ejusdem speciei, & eorumdem nominum dies, & hoc est sicut diceretur: quia quidam Petrus fuit malus, & infortunatus, quòd omnis homo, qui de cætero vocabitur Petrus, sit malus, aut infortunatus, quo nihil magis frivolum, & irrationabile dici potest; am igitur patefacta est tibi idolatria temporis, & error, aut impietas ejus. Post hæc loquemur de nona parte idolatriæ, quæ de initiis, & de rebus initialibus, & hoc est secundùm duos modos, quia res initiales, & initia, quandò vocant homines hujusmodi, aut intelligunt causas esse subsequentium eventuum, aut intelligunt eorum esse signa, verbi gratia, cùm surget aliquis de loco suo, si motum surgendi inchoaverit à parte sinistra sui, videlicet movens eam priorem, quàm dextram, aut super pedem sinistrum, plus quàm dextrum moverit, aut vestimentum primo induendum eversum, aut non inceperit, aut everso in unoquoque istorum fuerit, credunt hujusmodi erronei, quòd talia initia, vel causæ sint, vel signa infortuniorum, vel fortunarum illa die, vel mense, vel anno futurarum juxta, vel cum primo die anni, vel mensis, vel septimanæ talia acciderint; quòd autem talia causa esse non possunt eventuum nostrorum facile est videre. Si enim hoc esset in potestate, immò in voluntate nostra, positum esset quicquid nobis unaquaque die, vel anno accideret, cùm in potestate nostra positum sit quicquid prædictorum, & similium initialium in prænominatis temporibus faciamus; & ita non accideret nobis, nisi prosperum, & si accideret adversum, de voluntate nostra nobis accideret. Ampliùs. Manifestum est, quòd talia causa esse per se non possunt eventuum nostrorum, omninò enim incontingentia sunt eventibus nostris, atque omninò inordinata ad illos. Omninò enim inordinatus est motus pedis, vel alterius partis nostræ ad malum, & ad bonum contrahendum, & ad alia multa hujusmodi; causa autem omnis, quæ per se causa est, ordinata est ad omne illud, cujus causa

Tempus quid. *Nota.* *Averte.* † *Alius error confunditur.* *Nota.*

E F G H

per se est. Ampliùs. In hoc non providentia, seu dispositione cogemur, & evenient nobis, vel prospera, vel adversa, sed ut ex hujusmodi causis, nisi fortè dicat, quòd providentia divina ordinat apud nos, & de nobis, quem pedem primum moveamus, aut quòd ex calceamentis nostris primum accipiamus, & hoc manifestum ridiculum videtur. Ampliùs. Secundùm errorem istum ista non sunt causa eventuum nostrorum, nisi quia initialia: hoc autem accidit eis videlicet, ut sint prævia in aliquo prædictorum temporum sive initialia opera nostra. Initialitas igitur, sive primitas præstat eis hoc, ut sint fortunata, vel infortunata, & infortunent, vel fortunent eventus nostros, sed & hoc unde? Nihil enim dignitatis vel fortunitatis habet aliquis homo, ex hoc, quòd primus ingreditur, vel egreditur locum aliquem, quàm qui secundo, vel tertio ingreditur, vel egreditur ipsum. Præterea hora quæcunque temporis in nullo immutatur per ea, quæ in ea fiunt; alioquin omnis hora, & fortunatissima esset, & infortunatissima, cùm in omni hora incipiant fieri, & fiant innumerabilia bona, & innumerabilia mala, & optima, & pessima. Ampliùs. Si initialitas confert operibus nostris, ut fortunet, vel infortunet bona opera nostra, videlicet convenientia, cur non & finalitas? Contraria enim æqualium virtutum esse necesse est, etsi alterum horum altero vel dignius, vel potius esset, dignius est: ut hoc sit finalitas: perfectio enim, & consummatio digniores sunt quàm initium, sive initiatio. Ampliùs. Si propter hoc, quia præcedit hujusmodi opus sequentia, potestatem habet, ut ea fortunet, vel infortunet, quodlibet opus habebit potestatem fortunandi, vel infortunandi sequentia ipsum opera. Quòd si dixerit, quia non propter hoc opus initiale anni, vel mensis, vel diei fortunat, vel infortunat sequentia, quia præcedit illa solummodò, sed quia precedit illa initialiter, videlicet quia est primum in aliquo prænominatorum: primum dico in tempore illo, cur non similiter, quòd primum fuerit secundùm locum, non habebit similem virtutem fortunandi opera sequentia, id est ordinatione locali; magis enim consequenter certa sunt opera secundùm locum, quàm sint secundùm tempus, quare majoris virtutis, & majoris influentiæ indigent. Ampliùs. Quòd res viliores sint causæ nobilium, & debiliores fortium & minores majorum, contra ordinem naturæ est, & consequenter contra rationem, & est causæ, causæ inquam efficientis; causa enim efficiens naturaliter omnis de plenitudine, & abundantia sua influens, causat omnem effectum suum; & propter hoc major, & fortior est, atque nobilior, sicut vides in luminositate solis, quòd major & fortior est omni splendore quem causat, & calor ejus similiter, & ad hunc modum se habet de omnibus causis naturaliter, & per se efficientibus: contrariò autem se habent secundùm errorem istorum, initialia enim opera nostra interdùm vilissima sunt, ac debilissima, & sequentibus operibus nullatenùs comparanda. Apparet igitur hujusmodi erroneos contra naturam, & rationem similiter talia somniasse, & in hoc in impietatem idolatriæ incidisse, propter hoc, quòd prosperationem, & infortunationem totius vitæ nostræ, immò totam ejus gubernationem rebus tam vilibus attribuerunt, honorem enim creatoris, & gloriam quantùm ad hoc in res hujusmodi transtulerunt: ordinatio enim vitæ nostræ Dei altissimi opus est, opera autem nostra initialia, de quibus mentionem fecimus, causalia sunt, & voluntaria, & talia ex quibus nullo modo pendent sequentia. Manifestum igitur est eos nimis errasse, qui dixerint initia-

Ridicula contra Dei providentiam. *Instat fortiter & subtiliter.* *Res viliores non sunt causa nobilium.* *Ordo vitæ nostræ à Deo.*

ita opera nostra non causas esse, sed signa sequentium eventuum: error autem iste manifestè destruitur per hoc, quòd hujusmodi signa, nec naturalia sunt bonorum, nec malorum eventuum, nec posita, seu positiva; naturalia quidem signa non sunt, quoniàm nec per similitudinem signant, nec per consequentiam, ut fumus ignem, & ut effectus naturalis generaliter causam; posita verò non sunt, quia à nullo auctore posita, vel instituta sunt ad hæc significanda. Præterea significatio neminem retrahit ab agendo, neque aliquis curat eam: si enim miles quis stultissimus vel legat, vel audiat significationem mortis suæ, vel cujusdam alterius hujusmodi similiter etiam legat, vel audiat se regem esse, vel fieri, seu quantumcunque aliud bonum de se, non propter hoc aliquid dimittit facere, vel aggreditur: similiter quantumcunque expressè pictum aliquid videat infortunium suum, aut fortunam, non movebitur ad agendum aliquid, vel non agendum, sciens quia hujusmodi significatio non fit ad eum præmuniendum, vel instruendum, vel forsitan conviciandum; nuda autem significatio omninò non movebit eum ad aliquid faciendum, vel dimittendum. Quòd si dixerit quis, quòd in rebus hujusmodi observatores plerunque inveniunt veritatem: respondemus tibi, quia hoc duobus modis fit, & primus modus naturalis est. Qui enim observationibus credunt hujusmodi, confortantur animæ eorum, & exhilarantur cùm bona sibi eventura credunt, & propter hoc magnificentiùs agunt, atque strenuiùs. Magnificentia autem, atque strenuitas opera meliorant interdùm, & prosperant: econtrariò verò cùm mala sibi evenire stulta credulitate suspicantur, timore, atque desperatione, & dolore similiter deficiunt, & concidunt, & ideò segniter, atque debiliter agunt in operibus suis. Segnities animi, & defectus pusillanimitas, sicut opera ipsa deteriorant, sic malis imminentibus non resistunt, quin potiùs ea evenire patiuntur, & bona ipsa quominùs eveniant impediunt. Secundus modus ex suggestione Dæmonum, qui ea vel bona, vel mala, quæ prævident stultis observatoribus suggerunt; & non est dubium, quin aliqua prævideant, & præsciant Dæmones de futuris, aut imminentibus novis eventibus. Non est ergo mirum si quæ suggesserunt, interdùm experiuntur homines evenire. Novissima pars idolatriæ, quam superiùs decimam numeravimus, rerum inventitiarum est, in quibus juxta errorem antiquorum si quis ova cum matre in nido cubante inveniret, vel cum pullis, locum optimum obtinebit, de quo superiùs fecimus mentionem; huic autem tantam attribuerunt virtutem, ut si quis illum inveniret, & si custodiret, ut matrem abire non fineret, fœcunditas, & prosperitas à domo sua nunquàm recederet; unde & adeò invaluerat apud eos ista stultitia, ut nidum hujusmodi tanquàm causam fœcunditatis, & prosperitatis, sicut & temporalis abundantiæ unusquisque, qui eum inveniret, custodiret. De matre etiam sic inventa multa malefica, atque venefica operabantur, & ad reconciliandum amorem, præstandamque fœcunditatem, virtutem eidem mirificam inesse credebant, & ita Dei opera, atque dona alij, quàm ipsi attribuebant; quare alium auctorem fœcunditatis, & opulentiæ temporalis, quàm Deum altissimum opinabantur: hoc autem erat idolatriæ impietas, & ideò, ut supra diximus, removit eam Deus in 22. Deuter. De hoc errore processit verbum illud vulgatissimum, quo quis dicitur non esse fortunatus ad inveniendum nidum picæ: ad hunc errorem tendunt, qui credunt inventionem modici ferri, quàm multi auri esse magis faustam, & inventionem ferri fortunatissimam credunt esse acus. Credunt etiam non minori stultitia meliorem esse inventionem oboli, quàm nummi, credunt etiam infortunatam esse inventionem bovis, vel ovis, fortunatissimam autem lupi, vel colubri. Processit autem hæc insania, eousque apud omnes Barbaros, ut omne illud quod primò invenerint, adorent undique, sive porcus sit, sive canis, sive aliud quodcunque. Debes autem scire, quòd inventam acum, vel obolum inventum arctissimè custodiunt erroris hujus professores, tanquàm causam fortunationis, & prosperitatis: hic autem error manifestus est, ut nec contra eum ratiocinandum esset. Qui enim dubitet acum, nec ex parte materiæ, nec ex parte formæ suæ quicquam posse ad fortunam vel prosperitatem? Si enim ex parte materiæ quicquam posset, tunc inventio majoris ferri, vel ferri magis fortunata esset, quod ipsi negant: si autem ex parte formæ, tunc non refert, utrùm ferrea, vel lignea materia sit acus, & hoc ipsi iterùm negant: si verò ex ambobus simul, tunc non restat nisi ut omnes viæ seminentur acubus, ut quocunque venerimus acus inveniamus, & bona nobis in omnibus, ac per omnia eveniant. Quòd si dixerit, quia non est fortuna inventio acus nisi ab alio perdita fuerit, & casu inventa, vel quod melius est, reperta; tunc ex infortunio, & perditione alterius pendet fortuna hæc; & ita aliquod contrariorum perdet ex altero: de obolo verò & nummo facilis est destructio. Si enim à parte materiæ suæ causa est bonæ fortunæ, multò fortius nummus integer, cùm in eo sit plus de materia eadem: si verò à parte formæ, similiter cùm eadem forma etiam major sit in ipso nummo; eodem modo, & si à parte amborum: ambo enim, & majora, & fortiora sunt in nummo integro, quàm in obolo. Quòd si dixerit, quia non est hoc ex obolo secundùm se, sed ex inventione nostra est ista virtus ipsi obolo, non refert igitur an obolus sit, an nummus, illud inventum, & insuper omne inventum à nobis habebit ex necessitate virtutem istam, & nullum erit infortunatum. Præterea qualiter inventio nostra hanc virtutem præstabit obolo, & non nummo, cùm & quantùm ad materiam, & quantùm ad formam nummus receptibilior sit cujuscunque impressionis, quàm obolus. Quòd si dixerit, quia ratione minoritatis est hoc, tunc melius esset invenire vilissimam partem unius nummi, & ita in infinitum, & modicum ferri, quàm mille millia auri, & argenti. Ampliùs. Quæ causa est prohibens aurum à receptione hujus virtutis?

[Margin notes: *Nota.* — *Segnities & pusillanimitas.* — *Novissima pars idolatriæ.* — *Deut. 22.* — *Insania idolatriæ.* — *Optimè destruit.*]

CAPUT XXVIII.

Descendit ad alia, & proponit se dicturum de sacris, & sacrificiis, ac primùm de circuncisione disputat, quam dicit tempore legis sustulisse peccatum originale, & forte sufficientem fuisse contra alia peccata tollenda propter fœdus, & pactum initum inter Deum & Abraham, semenque Abrahæ, quod ipsa circuncisio significabat. Dicit præterea circuncisionem fuisse impositam soli generi Abrahæ; unde necessarium fuisse remedium aliud commune, ac generale contra communem plagam originalis peccati, & ad tollendas dissensiones, quas cultus disparitas generare potuisset; & ideò unam legem omnibus esse positam. Postea de baptismo dicens, quæstiones quasdam occurrentes circa ipsum subtiliter explicat, & solvit; deinde destruit sacrificia animalium, dicens, ipsa non modò esse inutilia populo spirituali, sed illi etiam interdicenda: verum autem sacrificium, quo Deus maximè gaudet, esse sui ipsius oblationem.

POstquàm igitur expedivimus nos auxilio Dei de idolatria, & partibus ejus, & aperuimus tibi ali-

quatenùs vias destructionis ipsius, conveniens est ut consequenter accedamus ad ritum, seu ad ritus, & sacrificia atque sacra, & declaremus veritatem eorum, patefaciamusque tibi, quæ ipsorum placeant Deo altissimo, & quæ sint veri nominis sacra, & sacrificia, & quæ nominibus istis omninò indigna sint.

Ritus quid.

Dicemus igitur in primis, quia ritus propriè mos est initiationis, sive sanctificationis secundùm opinionē uniuscujusque legis, & maximè, atque frequentissimè dicitur sacramentorum, ut ritus circuncisionis, ritus baptismi. Interdùm autem extenditur nominatio hæc ad totam observantiam uniuscujusque legis; unde dicitur ritus Judaicus tota observatio Judaicæ legis, & ritus Christianus, & ritus Saracenicus eodem modo: & de sacramentis quidem jam expedivimus nos, prout tractatus ille requirebat, & secundùm intentionem, & propositum nostrum in ipso.

Sacramenta, sacrificia, sacra propter quid instituta.

Tria igitur ista, videlicet sacramenta, sacrificia, & sacra propter tria generaliter instituta sunt. Sacramenta scilicet ad sanctificationem. Sacrificia ad repropitiationem. Sacra ad Dei honorificationem: unde sacra dicuntur festorum, & ad festa pertinentia: hæc enim tria nobis necessaria sunt. Necesse enim est ut sanctificemur, & sancti simus. Necesse iterùm est, ut iram creatoris declinemus, & ut pacem ejus & gratiam habeamus. Necesse iterùm est, ut ipsum creatorem cultu sibi placito jugiter honorificemus. Et primùm quidem per sacramenta nobis tribuitur: quemadmodùm enim per vestimentum vestitio, & per ornamentum ornatio, & ita de aliis: sic per sacramentum sacratio perficitur: sicut igitur non est vestimentum cujus applicatio sive oppositio non vestit illum cui apponitur, neque ornamentum cujus conveniens appositio non ornat illum cui apponitur, sic non est veri nominis sacramentum, cujus adhibitio, seu appositio, quantùm in ipso est, non sacrat, seu sanctificat illum, cui ad hoc adhibetur, seu apponitur. Signum utique, & adjutorium sanctificationis esse potest, aliàs quoque sacramentum nominatur, sed instrumentum, & causa sanctificationis nullatenùs esse poterit, sicut apparet in circuncisione, quæ quidem in se est adjutorium sanctificationis, quantùm ad munditiam carnis, ut supra diximus, & signum est, sive signaculum spiritualis circuncisionis, ex ipsa similitudine resecationis præputij, & ex nominatione sua.

Circuncisio.

Si ergo fiat circuncisio tantùm manualiter absque ulla invocatione creatoris, & intentione ulla spiritualis circuncisionis, erit quidem & signum, & adjutorium, quod diximus, ut esset pro tempore quo instituta fuit, hoc modo tunc fieret, qualis fuit circuncisio Philistæorum ducentorum, quorum præputia petebat Saül à David sicut legitur in 18. 1. Reg.

Circuncisio tollebat peccatum originale.

Manifestum igitur est, quia circuncisio, id est ablatio manualis præputij non est per se, & in se sacramentum veri nominis, sed quemadmodùm diximus, tamen ante tempora legis ritè fiebat. videlicet, sicut & patribus tradita, & ab eis servata, valebat ad tollendum originale peccatum ex obedientia, & devotione servantium, & ex obligatione, qua per ipsam custodiendum pactum, & fœdus inivit Deus inter se, & Abraham, atque semen ipsius; quapropter in signum fœderis, & obligationis servandi pactum prædictum solummodò instituta fuit circuncisio. Pactum autem illud, & fœdus erat inter Deum ex una parte, Abrahamque & semen ejus ex altera, ut ipse esset Deus eorum: quare manifestum est quòd per ipsam circuncisionem obligabant se ad cultum Dei, quoniàm ad hoc obligabant se, ut essent populus Dei, & ut ipse esset Deus eorum: quare consequenter per ipsam circuncisionem idolatriæ renuntiabant, & omni cultui superstitioso: & de omnibus his expressè legitur in 17. Genesis. Qua-

Circuncisio soli generi Abrahæ imposita.

E re ex necessitate valebat circuncisio generi Abrahæ, cui soli imposita fuit. Valebat inquam ex consequenti, etsi non expressè ex institutione ad tollendum originale peccatum, & fortè contra alia peccata; non enim parum est obligare se ad Dei culturam, & intrare per eam, per portam tam arctam. Verum quoniàm per circuncisionem, & quantumcunque, & quocunque modo valeret servantibus, non erat consultum, nisi modicæ particulæ generis humani, videlicet soli semini generis Abrahæ, & illi etiam, non toti, sed solùm masculis in illo. Plaga autem originalis peccati, & aliorum peccatorum communis erat toti generi humano, quare naturaliter requirebat commune remedium, quare decebat communem omnium Deum, omniumque miseratorem universorum commune tantis plagis adhibere remedium. Sicut igitur una erat plaga, sic oportebat unum esse

F remedium. Ampliùs. Si omnes electi Dei uniendi erant in unum Dei populum, cùm unitas ritus sola mutatione populum efficiat, necesse erat unum ritum instituere, per quem in populum Dei intrantes exciperentur, & in unum Dei populum unirentur: si enim diversi essent ritus in populo Dei, non esset populus Dei, sed populi, & ideò, non esset inter eos unio, seu fraternitas spiritualis: necesse autem est inter Dei electos fraternitatem esse spiritualem: & hoc est, quoniàm omnes Dei electi, & filij ejus sunt per gratiam, & hæredes, quare & fratres ex necessitate.

Disparitas cultus non debuit esse internos.

Ampliùs. Ista disparitas cultus quid aliud faceret, quàm divisiones, & dissensiones, & tandem inimicitias, & bella, tam spiritualia disputationum, & contradictionum, quàm & corporalia, unoquoque populo certante pro lege sua, & ritu & cultu, & eam exaltare conante, & omnem aliam aspernante, detestante, & pro viribus impugnante, sicut videmus hodie, & de Judæis & Saracenis, de Hæreticis &

G paganis, hoc est idolatris, qui omnes bello sese invicem impugnare non cessant, & tantis contradictionibus, & repugnantiis, simplices & ineruditos, aut in dubietatem, aut in confusionem, aut in errorem inducunt, dum nesciunt quem cultum eligere debeant, aut cui parti sit potiùs adhærendum? Modis igitur omnibus necesse fuit unum ritum, unum cultum, unam legem in mundo institui, & ubique prædicari, & ea omnes nationes uniri. Ampliùs. In præcedentibus diximus quòd una est veritas de creatore, de magnificentia videlicet, & gloria ipsius; sic necesse est & unam fidem esse, hoc est veram credulitatem de ipsa: Fides verè vera necessariò sequitur veritatem, fidem autem unam sequitur spes una. Item sicut una est magnificentia & gloria creatoris apud omnes nationes; gloriam autem & magnifi-

H centiam sequitur honorificentia, & cultus; ita necesse est esse unam magnificentiam, unumque cultum creatoris apud omnes nationes.

Latria quid.

Ampliùs. Quòd per abundantiam dicitur, uni soli convenit: quia igitur latria est summæ venerationis obsequium, sive cultus, necessaria est una latria; quare unus est & solus cultus creatori debitus, & propter hæc nullus alius cultus debetur eidē: nullus autē decet eum, qui non debeatur eidem, quare uno solo cultu decet eum ubique coli. Ampliùs. Ex utraque parte est unitas, videlicet ex parte creatoris, qui est unus & solus Deus; ex parte autem generis humani unitas est, ex utroque scilicet eorum, quæ per ritum & cultum à creatore obtinere intendit: nihil enim intendit à creatore principaliter obtinere, nisi immunitatem, sive puritatem à peccatis, & gratiam qua filij Dei sint, & hæredes. Neutrum autem istorum dividitur, quia vera puritas ista diversa non est in quibuslibet, seu peccatoribus, seu justis, gratiam verò filiationis impossibile est dividi in se secundùm speciem. For-

Gratia filiationis.

sitan

ftan autem utraque fuscipit magis & minus: consequens igitur est, ut per viam unam utrumque quæratur: unius enim finis una est vera via essentialiter. Exteriùs autem, & ex accidenti nihil prohibet diversificari unam sicut per eandem gratiam, & per virtutes easdem necesse est intrare in finem quem diximus, videlicet in hæreditatem æternam. Ampliùs. Communis est inquinatio totius generis humani, & quantùm ad originale peccatum, & etiam quantùm ad actualia, quia si in unoquoque naturalium individuorum generis humani non inveniatur actualiter omne genus peccati, potentialiter tamen invenitur in illo; non esset autem conveniens remedium, quod solùm magis actualiter existentibus occurreretur, nisi ab imminentibus, & potentialiter occurrentibus per illud caveretur. Manifestum igitur, quia communis ablutio, & commune lavacrum exhibenda fuerunt generi humano. Ampliùs. Unius domus, unius civitatis, unus est ingressus, & porta: non enim diversantur portæ in unaquaque civitate secundùm quòd portæ, hoc est secundùm essentiam suam, vel substantiam, sed secundùm plagas porta enim Orientis non diversificatur secundùm speciem à porta Occidentali, vel Meridionali, vel Septentrionali: quare in civitate Dei, quæ non est nisi populus Dei, necesse est unum esse ingressum à quacunque parte veniatur in illam; ingressus autem iste initiatio, & sanctificatio est vero nomine, ac verissima ratione, quare una est initiatio, atque sanctificatio ingredientium in civitatem Dei. Ampliùs. Unum fœdus cum Deo de adhærendo scilicet ei, & una civilitas civitatis ipsius, videlicet observatio legis, & juris, quibus in civitate illa vivitur, nihil aliud est quàm ingressus iste sive indicet fœdus, sive indicet populum, vel civitatem, quantùm ad ingredientes pertinet, nisi susceptio cultus & legis ipsius, & hæc susceptio non est nisi pactum verum, hoc est ex corde de istis servandis; quare ex necessitate unus est ingressus generalis in Dei populum, & civitatem; & ideò oportet, ut sit etiam in signis, quæ ad hoc adhibentur minus. Signa enim hujusmodi per quæ scilicet designatur pactum hujusmodi, & roboratur, si diversa fuerint per diversitatem nationum, scissuras, & alia mala, quæ supra diximus, introducent. Jam diximus in tractatu de Baptismo, quia omnibus signis convenientiùs est ablutio exterior in aqua facta, & causas in hoc dedimus; unde nullo modo approbanda est consuetudo nubiorum, qui signum crucis, quam per ustionem faciebant, pro baptismali ablutione imponunt, æstimantes se per hoc in igne Spiritus sancti baptisari, in quo & divinæ auctoritati, & Evangelicæ veritati, Apostolicæque traditioni evidentissimè contradicunt, adinvenire etiam talia, Ecclesiam Dei est scindere quam necesse est exteriùs unitati signorum sacramentalium esse conformem sicut interiùs, una est non difformis, neque dissimilis gratiæ unitate. Quòd si dixerit quis, quia multa diversitas, & multa varietas invenitur in Ecclesia Dei, quia alij conjugati, alij continentes inveniuntur in ea, & quomodò uniri possunt tot diversorum varietates, & novorum, & veterum? Respondemus, quia in eis, quæ sunt de substantia, & veritate religionis nulla est in illa discrepantia, & ex eadem sinceritate veræ religionis procedit tota illa varietas, sicut apparet in uno, & eodem homine, qui ex timore, & amore Dei nunc peregrinatur, nunc pascit pauperes, nunc induitur sacco, nunc sericis, nunc cantat coram domino, nunc plorat coram eo: sic ex eisdem spe, fide & charitate, & ex eadem prorsus interna, & vera religione procedit ista varietas pulchritudinis. Neque intendunt secundùm Dei cultum, cùm transferunt se à seculari conversatione ad religionem minus esse, vel omninò fieri non Christiani, nec intendunt cultum Dei se imminuere, sed augere, & contaminatione peccati ab admixtione secularitatis totaliter depurare: quemadmodùm dicit sciens, & sapiens Augustinus. Quoniam in via Dei alius sic ibat, quemadmodùm, & per eandem viam, alius pedes, alius eques, alius exoneratus. Et iterùm Alius solus cum comitiva plerumque incedit, sic & per eandem viam verissimæ, ac sincerissimæ religionis ambulant omnium ordinum veri professores ac servatores. Jam igitur declaravimus tibi quia communis debet esse initiatio, & sanctificatio, quam requirit inquinatio, seu contaminatio generis humani, quemadmodùm ipsa sanctitas. quæ per eam intenditur, & quæritur. & obtinetur, una est indivisa, & communis omnibus. Et quia signum, quod hujusmodi sanctificationi adhibendum est, debet esse convenientiùs omnibus, & quia debet esse unum non diversificatum propter periculum scissurarum & aliorum malorum, quæ supra nominavimus. Patefecimus etiam tibi de signo isto, & de his, quæ adhibentur cum ipso, & hoc est omnibus signis sanctificationi convenientiùs, quia igitur non decet creatorem, nec possibile est creatori facere, nisi convenientissimè quod facit nec decet eum, aut possibile est præferre minus conveniens convenientiori: necesse est igitur eum elegisse signum baptismalis sanctificationis ad omnem initiationem totius generis humani; quare omnis ritus alius initialis sanctificationis, & ritus est, & Deo displicens, solùm enim is quem delegit, ei placet. Nulli nationi, nulli personæ licet aliũ ritum vel introducere, vel servare vel licuit ab eo tempore, quo ritum istum induxit creator, similiter neque istum negligere, vel non servare à tempore antedicto, quare ab eodem tempore alius ritus perditionis est, & damnationis. Quòd si dixerit aliquis, nonne per solam fidem sanctificabitur adultus, & salvabitur, cùm habere non poterit qui eum baptiset? Respondemus, quia pœnitentia cum fide, & desiderio baptismi supplebit in eo vicem baptismi, quantùm ad remissionem culparum, & perfectam emundationem ab ipsis, nec reputandus est esse sine baptismo, qui finem habet, & desiderium ipsius; unde & baptismum nominare consueverunt sacri Doctores pœnitentiam interiorem, sive punctitudinem, vocantes eam baptismum flaminis. Cùm autem consideraveris, quia totum genus humanum ardet à parte sua inferiori, ardet inquam amore eorum, quæ carnis sunt & mundi, amore inquam perverso, & friget econtrariò à parte sua superiori, velut congelata, friget inquam ab amore spiritualium, & æternorum bonorum, apparebit tibi lucidissimè totum genus humanum, incendio pariter, & extinctione egere, videlicet ut econtrariò frigeat, & ardeat. Quapropter adhibitione ignis & aquæ, sicut supra tetigimus, & mersione in utrumque manifestissimè tibi videbitur indigere, ut se habeat sicut debet, & sicut requirit necessitas salutis; una autem, & eadem sanctificatio, & inflammatio ejus est à parte perversæ congelationis, & extinctio ejusdem à parte perversæ arsionis. Similiter una est, & eadem gratia sanctitatis, & ignis ad dissolvendum, & sanctificata ad inflammandum in nobis perversum gelicidium, & aqua est ad extinguendum in nobis perversum incendium. Ampliùs. Eandem considerationem faciens, invenies in toto genere humano, non solùm peccatorum actualium adventitiam inquinationem, sed etiam innatam, & profundam & adhærentissimam corruptionem, corruptionem inquam spiritualem, hoc est animarum interitum. Intelliges ergo naturam humanam interiùs non solùm ablutione qualibet, sed fortissima, & penetrabilissima

est individua. — *Nota.* — *A simili.* — *Consuetudo nubiorum qua.* — *Quæstio & eius solutio.* — *August.* — *Communis debet esse initiatio omnium.* — *Quæstio optima.* — *Baptismus flaminis quid.* — *Nota.*

indigere, qua adventitias fordes diluere sufficiat, & innatas prævaleat expurgare; quare necessarium est toti generi humano commune extinctorium, commune inflammatorium, commune lavatorium, communem habere fontem purgatorium, atque purificatorium, atque vivificum, communem fornacem sanctissimi ardoris. Et ut ad unum dicamus, communem officinam gratiæ Dei, in qua fiant omnia, quæ saluti necessaria sunt, in qua plena fiat sanctificatio, & perfecta sanctitas dignè intrantibus tribuatur: si quis autem quærat quare ritus communi saluti generis humani tam conveniens tamque necessarius tamdiu dilatus sit, & tam tardè mundo impositus, & expositus? huic nos in hoc jam respondimus in tractatu de sacramentis: si quis etiam quærat qualiter providebat miserator Deus aliis nationibus, cùm soli generi Abrahæ pactum circuncisionis, & legem dedisse videatur. Respondemus, quòd nullam ex nationibus despexerat, vel neglexit Deus, nisi quæ semetipsam neglexit, & salutem suam, provt curanda fuerat, non curavit: penè enim totus mundus eo derelicto in impietate idolatriæ obierat, sed in partibus Orientis, atque Meridiei, necnon & Occidentis, & potissimùm in parte Ægypti fuerunt viri magni, qui Deum agnoscerent, & colerent ritu, quem vel à patribus acciperent, vel quem divina revelatione, vel propria prudentia didicerant. Legimus etiam Melchisedech sacerdotem fuisse Dei altissimi; ritus tamen sacrificij ejus non legitur, nisi quòd panem, & vinum offerebat, & hoc in 14. Gen. legitur: etiam legimus Abraham ante legem, & etiam ante pactum circuncisionis Deo placuisse, & ritum sacrificandi quendam habuisse & servasse, & ab ipso Deo altissimo accepisse, sicut expressè continetur Gen. 15. Legitur & Job in 1. cap. libri sui, filios sanctificasse, & holocausta pro singulis obtulisse, qui non de legalibus, sed gentilis fuit. Legitur etiam in gestis Alexandri magni, Didymum philosophum brachmanorum nobilissimum, omnia munera sibi ab Alexandro missa recusavisse, exceptis aromatibus ex quibus sacrificium Deo altissimo obtulit. In lege verò quæ Macometi dicitur, quam & Saraceni profitentur, si tamen ei in aliquo credendum est quòd 20. prophetas miserat Deus ad diversas nationes ante adventum ipsius Macometi, ut prædicatione eorum ab erroribus suis apud omnes esset philosophos nobiles de uno vero Deo, videlicet Deorum. Multa sublimia, & Deo digna leguntur ex historiis librorum legalium; manifestum est tibi in Babylonia per Abraham primò, deinde per prophetas tempore captivitatis, & deindè per totam Mesopotamiam, & Syriam, totamque terram promissionis, tandem in Ægypto per gentem Hebræorum, & mirabilia, quæ ibi operatus est altissimus notitiam ejusdem fuisse. Quare non est dubitandum aliquem cultum honorificentiæ Dei altissimi, cultum quidem exteriorum operum oblationum, & sacrificiorum eos servasse. Interior enim cultus, qui in puritate, & devotione potissimùm consistit, etiam parum doctis omni tempore fuit notus. Hæc autem omnia ideò congessimus, & longè plura prætereuntur, ut agnoscatur misericordissimum Deum semper curasse eos qui curare, & curari ab ipso provt decuit curaverunt, & qui tolerabili negligentia suæ salutis, atque impietate operum misericordiæ illius auxilium non retulerunt: consuluit igitur clementissimus Deus saluti electorum suorum semper, sicut voluit. Verumtamen communi saluti totius generis humani nullo ritu generaliter provisum ante institutionem baptismi, & nullo ritu sicut jam declaravimus, adeò consequenter potuit provideri, nec dubitandum est alium modum Deo semper fuisse possibilem, & alios multos modos, cùm in solo

Communis officina gratiæ Dei

Quæstio alia.

Melchisedech.

Job gentilis.

Didymus philosophus.

Cultus Dei nunquàm defuit bonis & probis.

A beneplácito illius tota posita sit salus, & perditio singulorum. Quòd si quis dixerit, quia deberent adhuc sufficere ad salutem in utroque modernorum, quæcunque suffecerunt ad salutem antiquorum. Respondemus quòd non est verum. Non enim licet legē auctoritate divina impositam tantis sanctorum testimoniis approbatam, tantis miraculis confirmatam, tot & tantis mundi partibus tam longis temporibus observatam, & suæ ipsius utilitatis, ac salubritatis evidentia tam acceptam, quemquam negligere vel mutare. Neque enim concutienda est veterum consuetudinum suscitatione religio, nec est scindenda discrepantiâ rituum Ecclesia. Jam igitur expedivimus nos hic de ritu initialis sanctificationis, & patefecimus, quia non est alius ritus conveniens communiter omnibus, & singulis sanctificandis, sed aliis ritibus usi sunt antiqui Sancti temporibus suis, & in

B tractatu de baptismo multa diximus, quæ hîc industria præterimus. Post hæc transibimus ad sacrificia & dicemus in primis, quia sacrificia animalium per se esse inutilia manifestum est, & nullam habere virtutem ad placandum Deum altissimum, vel impetrandam gratiam ipsius, nec habuisse unquàm, nisi quemadmodùm munus apud receptorem ipsius. Manifestum enim est non esse eam ligationem, seu vinculum inter animas immolantium animalia ipsa, quæ naturalia cogat, vel exigat, ut propter mortem animalium sequatur mors peccati, quod totum in anima vel in animabus est, & propter consumptionem ejus, quod in sacrificio de animali immolato consumitur, vel sequatur consumptio peccati, vel peccatorum. Neque ullo modo necesse est, ut passiones rerum immolatitiarum sequantur similes passiones in

C animabus operantium, vel aliquid immutetur aut innovetur in animabus offerentium sive eorum pro quibus offeruntur animalia, propter aliquid quod sit in animalibus. Quare manifestum est mactationes, vel combustiones animalium ex propria virtute prodesse non posse animabus offerentium, vel eorum pro quibus offeruntur, vel ad mundationem à peccatis vel ad gratiarum inquisitionem, munera verò apud receptorem nihil possunt, nisi vel placore suo, vel fervore donantis: & quidem quod placorem nullum apud Deum habeant animalia in se manifestum est, sicut ipseme dicit. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? Nihil enim habent propter quòd placere debeant, vel possint, nisi aut utilitatem ad reficiendum, vel suavitatem gustabilem ad delectandum, vel pretiositatem ad ditandum, vel pulchritudinem aliquam ad ornandum: de his autem omnibus nihil ad creatorem, quare propter proprium placorem nullatenùs placere potuerunt unquàm creatori. Restat igitur si unquàm ei placuerint, quòd hoc fuerit propter offerentes propter devotionem, seu obedientiam offe-

D rentium, vel propter aliam utilitatem eorum placuerunt Deo altissimo talia, quantumcunque placuerunt. Quoniàm autem nihil odit eorum quæ fecit altissimus, & quoniàm generaliter odio habet iniquitatem; manifestum est, quia vita animalium nunquàm fuit odiosa, vita verò vitiorum, & peccatorum semper eidem odiosa, & inimica est, quare mors eorundem placita, seu accepta: quia verò sacrificia duobus modis fiebant, videlicet mortificando, sive gladio sive igne, & igne quidem quatuor modis, videlicet comburendo, sicut in holocausto; assando sicut in sacrificiis, de craticula frigendo, sicut in sacrificiis: de sartagine coquendo, sicut in sacrificiis de clibano, & in cornibus quæ coquebantur in calderis, seu in caldariis, seu lebetibus Manifestum est quia apparatus iste coquinarius Deo nunquàm per se placuit, sed sicut diximus, vel propter devotionem,

Sacrificia animaliū fuisse inutilia.

Nota.

Immolatio hircorum nihil ad Deum.

Sacrificia per ignem quatuor modis.

tionem, & obedientiam offerentium, vel propter exercitationem eorundem, videlicet ut essent eis materia & occasio rememorationis, vel propter instructionem seu eruditionem videlicet, ut in sacrificiis ipsis legerent, quod in semetipsis Deo placere debent, vel propter conservationem, & retentionem eorundem in cultu divino. Carnificina enim illa non parùm trahebat illos, atque ducebat in cultu creatoris, quemadmodùm & in idolatria adipes victimarum, & vina libaminum in idolatria multos retinebant, & ad eam convocabant, sicut & hodie vides in confratriis nostris fieri, in quibus si deesset præparatio coquinaria pauci vel nulli ad eas convenirent, vel propter alimoniam sacerdotum, qui de hujusmodi sustentabantur. Mortificatio verò vitiorum, & peccatorum per se creatori semper accepta & placita, & per se sacrans, & sanctificans facientem, & per se mundans, atque purificans ipsum: per se enim expellens execrationem, & auferens impuritatem, & immunditiam peccatorum, quia nihil aliud est mortificatio eorum, quàm ablatio ipsorum: quia igitur desertio, sive recessus ab eis mortificatio eorum est, manifestum est, quia desertio peccatorum, & recessus ab eis, sacrificium est Deo acceptum, sicut legitur Ecclesiastici 15. Quia sacrificium salutare est discedere ab omni iniquitate. Et iterùm. Beneplacitum est domino recedere ab iniquitate, & de peccato recedere, & ab injustitia. Et quia ista mortificatio non solùm placita Deo semper est, sed etiam saluti humanæ adeò necessaria, ut sine illa nec sit, nec esse possit, manifestum est, quia ipsa per se & essentialiter est sacrificium, & quia ipsa est sacrificium justitiæ, quia ex necessitate debita, & quoniàm est justitiæ quam Deo ipsi de nobis facimus verissimè justificantes nos. Et iterùm est justitiæ, id est justificans dum injustitiam in nobis mortificat, & extinguit. Hæc igitur spiritualia animalia, vitia videlicet, & peccata, tam immunda, tam venenata, tam noxia ex necessitate in nobis occidenda sunt, & quantùm ad nos pertinet à nobis, quorum vita, quia execrabilis est & execrans animas in quibus sunt, erit ex necessitate mors eorum sacra, & sacrans eos in quibus, & à quibus fit: quia hujusmodi sacrificia spiritualia, quæ diximus, offerentibus semper necessaria fuerunt, & nunquàm necessaria fuerunt sacrificia animalium literalium, seu materialium, nec unquàm sunt necessaria inquantùm ad emundationem: manifestum est, quòd postquàm ista offeruntur, necesse habent illa cessare tanquàm superflua quantùm ad emundationem, & sanctificationem; quare quàm citò ista imposita, & exposita sunt, cessare oportet illa, & ideò spirituali populo interdicta sunt meritò, evangelio coruscante: spirituali enim populo hoc est spiritualia cognoscenti, nec necessaria sunt ad eruditionem, neque ad emundationem, vel sanctificationem, neque ad eas quas diximus, scilicet ad conservationem & retinentiam in Dei honorificentia & cultu, neque ad alimoniam sacerdotum, cum aliàs, & meliùs & honestiùs provideatur sacerdotibus spiritualibus. Quare manifestum est nullo modo ea esse necessaria, Deo autem accepta, vel placita impossibile est esse, nisi propter utilitatem populi sui: ergo manifestum est, quia facto spirituali populo, nec Deo placita sunt, ut ei offerantur ab hujusmodi populo, nec ipsi populo expedit, vel utile est, immò onerosum, atque supervacuum: quare spirituali populo non tam dimittenda sunt, quàm etiam interdicenda. Quòd si dixerit quis, quoniàm adhuc & totus populus Judaicus carnalis est, & magna pars Christiani populi, ergo necessaria sunt adhuc hujusmodi hominibus carnalia illa sacrificia. Respondemus, quia culpa sua carnalis est quicunque carnalis est, cùm spiritualis eruditio, & doctrina nulli desit, carnalitas verò quæ culpanda est, etiam modis omnibus deserenda est, sacrificiisque carnalibus nullatenùs nutrienda, sed ad spiritualia non tam provocanda, quàm etiam compellenda: carnalia verò sacrificia, carnalitatem in hominibus potiùs nutrirent, quàm tollerent, & ideò nullo modo reducenda, ne in populo Dei fiat scissura, quam diximus, aliis servilibus innitentibus, aliis spiritualia sola quærentibus, atque servantibus. Si quis autem quærat; quare animalia munda occidi sibi dominus præcepit, cùm ea quæ munda sunt in hominibus teneri, conservari, roborari, & augeri velit, & munda illa animalia significent dona gratiarum suarum, & virtutum. Respondemus, quia nihil adeò est mundum in hominibus, quod non mundatione indigeat, vel quod emendari non possit, sicut legitur Isaiæ 64. Quasi pannus menstruatæ justitiæ universæ nostræ. Apocalypsis ultimo. Qui justus est justificetur adhuc. Vel quia illa animalia, etsi munda essent, id est non polluta idolatriis, vel sortilegiis gentium, tamen habebant immunditias naturales quibus nostræ immunditiæ spirituales signantur, ut in tauro est cervicositas, in ariete efferitas, hoc est cornibus feriendi levitas, spiritualia nostra significant, scilicet superbiam, id est cervicositatem, seu contentiositatem: vel occidebantur munda animalia pro impetranda; seu conservanda, roboranda, & augenda justitia, ut propter hoc eo ipso agnoscerent qui offerebant, non aliter in Dei partem transire, nisi mundos se eidem offerrent, & non aliter ad ipsum pervenire posse, nisi per ignem spiritualem & gladium, quibus ingressus paradisi primis parentibus prohibitus est, vel quod est sublimioris significantiæ, ut non aliter se vivere Deo posse, nisi sibi morerentur offerentes agnoscerent. Sicut igitur animalia illa per mortem corporalem pars Dei efficiebantur, sic & omnes electi per hujusmodi mortem spiritualem. Jam igitur patefecimus tibi esse utilitatem sacrificiorum legalium, seu literalium, & causas assignavimus, & tempus durationis eorum, atque cessationis ipsorum, & prohibitionis, quod est tempus prolationis sacrificiorum spiritualium, & internæ sanctificationis, & ostendimus tibi etiam inutilitatem eorum, quòd videlicet in semetipsis deficiunt ab omni virtute sanctificandi, & ab omni gratia, & planatione, quibus aliquod obtineatur, vel impetretur à Deo altissimo; & de his aliqua diximus in expositione litteræ legis Hebræorum. Nunc autem addemus alias declarationes, & ostensiones, cum dicemus, quoniàm per se est id quo posito ponitur, & quo remoto removetur, sicut dicit Aristoteles, & per hoc per se sacrificium est, quo posito ponitur id, propter quod est sacrificium: id autem propter quod est sacrificium est repropitiatio Dei altissimi, hoc est propitiationis impetratio, quod est ut Deus habeatur propitius ad præstandum, quod ab eo petitur, & propter hoc sacrificium est munus Deo immediatè oblatum; propitiationis ejus impetratorium, immediatè dicimus; propter eleemosynas, quæ etsi interdùm oblationes Dei factæ, sacrificium Dei interdùm inveniantur, impropriè tamen sacrificia sunt; quare manifestum est quòd sacrificium laudis est laus ipsa, sicut & hostia vociferationis; unde & vituli labiorum vocantur psalmi, & aliæ cantationes Ecclesiæ; sicut Oseæ ultimo. Reddemus vitulos labiorum nostrorum in ultimo ad Heb. Quia igitur positis hujusmodi sacrificiis quæ diximus, ponitur Dei propitiatio, & remotis removetur: manifestum est ista esse propriè, & per se, & immediatè sacrificia. Ampliùs.

N

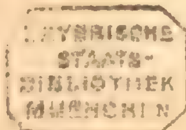

Nil justius est quantùm innocentiæ parcere, quare nihil habet justitiæ innocentem occidere; occisio igitur animalium innocentium non est sacrificium justitiæ. Ampliùs. Cùm ratione culpæ solummodò debeatur pœna: soli igitur illi debeatur pœna, in quo est culpa; quia igitur soli homines peccant, non animalia ista, solis hominibus debetur pœna, juxta illud. Quid meruere boves? Quare solis animalibus, & jumentis mortuis, & peccantibus hominibus omninò impunitis, adhuc remanet debitum pœnæ penes homines; quare nec solutum, nec remissum est per hujusmodi pœnam animalium.

Nota.

Quòd si dixerit quis, saltem pœnam damni delet omne debitum istud vel remissum vel solutum, nihil dicit, quia sine sacrificio pœnitudinis interioris in adultis, pœna damni omninò nihil remissionis operatur: alioquin pauperes & omninò nihil habentes, immunes **B** essent à peccatis; accideret etiam secundùm hoc, quòd latrones, & raptores, & prædones justificarent, & sanctificarent homines. Si pœna damni, per hoc, quod est pœna damni, operaretur remissionem omnium peccatorum ad solutionem spiritualium debitorum.

Quid à nobis requirat divina justitia.

Ampliùs. Nihil à nobis requirit divina justitia, nisi ut mala nostra id est vitia, & peccata deseramus, occidentes ea, & mortificantes in nobis, & ut virtutes, & alia dona, gratiarum ipsius ab ipso obtinentes, secundùm ea vivamus, & in istis duobus perfectè consistit sanctificatio nostra. Perfectè enim sanctum est, in quo & mala illa mortificata sunt, ac si nunquàm fuerunt in illo, & bona & supradicta vivunt, cui autem alterutrum eorum deest, proculdubiò sanctus non est. In quo autem gratia non vivit, bonus non est ea bonitate, quam hic intendimus: bonitate siquidem naturali boni **C** fuerunt Eva & Adam ante peccatum, non autem bonitate gratiæ statim ut creati sunt: ista ergo duo genera operum, videlicet mortificativa malorum, & effectiva bonorum dicimus esse duo genera sacrificiorum.

Adam & Eva bonitate naturali boni fuerunt ante peccatum.

Et primum genus pertinet ad pœnitentiam, & secundum ad disciplinam: his enim duobus mala in nobis persequimur, & occidimus; & ut dicitur hoc in genere sunt timor & dolor, pudor & ira, qua contra nosmetipsos in Dei vindictam accendimur: similiter & omnes hujusmodi affectiones, videlicet indignatio, abominatio, aspernatio, detestatio, execratio, aversio, odium. Omnia enim hæc in exterminium peccatorum sunt, & pœnitens secundùm quod verè pœnitens, his omnibus, vel aliquibus, vel aliquorum eorum mala præterita in se persequitur, & unumquodque eorum sacrificium est Deo acceptum, & sacrificium justitiæ, quoniàm mactatio est pessimi animalis, & ideò inimici est, cui **D** parci, salvâ justitiâ, sine injuria creatoris impossibile est. Eodem modo, & disciplina in illis intentionibus velut armis, velut fustibus, & gladiis utitur ad disperdenda de humana anima hujusmodi immunda animalia, sed & omnes virtutes animalia ista persequuntur, & pro posse mortificant. & cùm ampliùs non possunt saltem captivant, vel ut ea ne regnent, reprimunt, & eisdem resistunt, sicut dicit Apostolus in 10 2. ad Cor. In captivitatem redigentes omnem intellectum, extollentem se adversus scientiam Dei in obsequium Christi. Et iterùm in 6. ad Romanos. Non regnet peccatum in nostro mortali corpore. Et in 4. ad Colos. Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram.

2. Cor 10.

Rom. 6.

Nota.

Scire tamen debes, quòd utrunque istorum videlicet captivatio & repressio, quam diximus, repressio scilicet, qua prohibetur regnare peccatum, mortificatio est peccati, etsi non omnimoda: mortuum enim reputatur omne peccatum, quod vitam gratiæ non exstin-**A**guit; tunc enim nec vitam gloriæ auferre potest, quare mortuum reputatur, cùm non regnat. Quia igitur per se manifestum est, quòd mors, & occisio animalium omninò non placat Deum, peccatis, & vitiis sic viventibus, & omninò illæsis animalibus, & rebus quibuscunque: manifestum est, quòd hanc solam mortem in nobis & à nobis Deus per se, mortem verò animalium, & destructionem quarumcunque rerum, sicut thuris, & thymiamatis, & aliorum hujusmodi nunquàm Deus requirit per se, aut propter se, sed propter hanc, quam diximus mortem, scilicet vitiorum & peccatorum, sine qua inutilis omninò est illa; quare intantùm solummodò utilis fuit mors animalium, inquantùm ad hanc præstabat aliquod adminiculum, per se autem aliud adminiculum nec præstare pote-**B**rat, nec unquàm potuit, nisi causâ instructionis, & significationis, quare revelatione veritatis instructo Dei populo, penitùs inutilia remanserunt, & ideò cessante illo tempore, cessare debuerunt, sicut dicit Apostolus ad Hebræos 9. In variis baptismatibus & justitiis carnis usque ad tempus correctionis impositis.

Mors peccati à nobis requiritur.

Ampliùs. Quid est supervacuum, & superfluum, nisi illud quo posito nihil additur utilitati, propter quam ponendum est, & quo remoto nihil detrahitur utilitati propter quam removendum est; tota autem utilitas sacrificiorum est propitiatio creatoris, quare cùm per sacrificia spiritualia, quæ diximus, sola sufficienter obtineatur ista utilitas, & per illa animalia nihil de illa addatur; manifestum est illa esse inutilia per se.

Supervacuũ quid.

Ampliùs. Cùm hujusmodi sacrificia animalium offerantur ab iniquis, clament autem omnes prophetæ, quia dona iniquorum non probat altissimus, sicut legitur Ecclesiastici 34. **C** Si quis autem quærat, quare tempore legis à viris sanctissimis, & hujusmodi instructione, vel significatione non indigentibus servarentur. Respondemus, quia toti communitati populi Hebræorum imposita fuerunt, & saltem symbolum obedientiæ, & devotionis in illis acquirebant viri sancti & eruditissimi, simplices verò, & rudes instructionem, quam diximus; præter ista duo bona, etsi viri sancti ab eis recederent, duos fructus, quos diximus amitterent, & legis transgressores fierent, insuper scissuras in populo Dei facerent, & scandalum magnum tempore illo. Ipsa etiam sacrificia contemptibilia redderent minoribus, quare sequeretur dissipatio legis ex toto, quantùm ad sacrificia, & sacerdotum egestas, & scissura, & esset scãdalum in populo, aliis sacrificia illa contémnentibus, aliis illa honorantibus, & offerentibus. Ampliùs. Qui sine **D** mactatione vitiorum offerebant animalia manifestum est, quia seipsos immolabant vitiis, & propter hoc dæmoniis: animalia enim offerebant creatori, & sic se dividebant, sicut Caïn ex 4. Gen. Quare interiùs exercebant spiritualem idolatriam, exteriùs autem Dei culturam. Quis autem dubitat, quin vacare luxuriæ, & eis, quæ luxuriæ sunt, sit Venerem colere, & ejus idolatriam spiritualiter exercere? & ad hunc modum de aliis; quare manifestum, quòd per exteriorem cultum solum non recedebatur à cultura dæmonum, nisi forsitan exteriùs, cùm interiùs corda per vitia, & peccata, & dæmonibus offerrentur, & in vitiorũ, & peccatorũ operibus corpora humana servirent eidem.

Luxuriosi venerem colunt.

Quare manifestũ est, quia nec vera latria, nec verus Dei cultus fuit per se ritus sacrificiorum; verus enim cultus Dei omnem superstitionem exterminat, & secum esse non patitur, & ipsos exercentes etiam sacrat, atque sanctificat. Ampliùs. Cùm hujusmodi sacrificiorum ritus per se exercentes non sacret, aut sanctificet, nec per semetipsum Deo placeat,

placeat, propter neutram istarum causarum impositus est populo Judaico: propter causam igitur, quæ erat apud populum illum. Quæ autem causa poterat esse apud populum, propter quam non imponeretur ei per semetipsum ritus, seu cultus acceptus Deo, ac per se sanctificans exercentes, cum talis esset maximè necessarius, & maximè salutaris, nisi incapacitas, & imperfectio populi illius, quia nondum vixerat in ritu sublimioris, atque divinioris cultus. Unde postmodùm per prophetas paulatim ad spiritualem cultum & interiorem sanctificationem invitati sunt, sicut apparet Hieremiæ 4. ubi dicitur. Novate vobis novale, & nolite serere super spinas. Circuncidimini domino, & auferte præputia cordium vestrorum. Et iterùm ejusdem 5. Ecce incircuncisæ aures eorum, & audire non possunt. Et iterùm ejusdem nono. Omnes gentes habent præputium, omnis autem domus Israël incircuncisi sunt corde. Jam igitur manifestum est, quia nec veritas, nec virtus, nec salubritas hujusmodi sacrificiorum causa fuit, ut imponeretur populo Hebræorum, sed sicut generaliter verum est, quia pro rudibus, & novitiis perfecta ab initio non traduntur, vel imponuntur, immò minima quædam, & levia & omnia perfectionem non habentia, sola imperfectio eorum efficit: si enim æquè capaces essent ad majora & minora, à sapientissimo institutore potiùs imponerentur eis majora, quàm minora. & perfecta, quàm imperfecta, & magis utilia, quàm minus. Ampliùs. In schola doctrinæ, & in schola virtutum paulatim proficitur, traditiones autem semper proportionales debent esse profectibus: quare sicut proficiebat sera eruditione populus ille; sic majora, & minora eidem gradatim imponenda erant; & doctrinæ legis successit doctrina prophetarum, tanquàm perfectioni vicinior: tandem autem advenit Evangelicæ perfectionis excellentia, ultra quàm non est, quo se extendat in vita ista perfectio sanctitatis, & ideò prænominata rudimenta, & initialia in adventu ejus penitùs cessaverunt, & interdicta sunt toto orbe communiter ad perfectionem spiritualem per Apostolos invitante, & miseratore Deo toti mundo per eos perfectionis Evangelicæ gratiam offerente, & gratiarum diluvium in ablutione ipsius eis qui ad eam recipiendam se præparare conati sunt, inundante, & sicut alibi diximus gratiarum fonte septem sacramentis, quasi septem fluminibus eos purificante, sanctificante, atque replente. Post hæc autem prosequemur sacramenta, & sacrificia spiritualia nostra quæ Deo altissimo offerre debemus, quibus solis, & non aliis eidem placere possumus, & quæ offerentibus quæcunque sibi salubria, vel necessaria concedunt. Verum igitur, & generale sacrificium, quod Deo in primis est, & maximè offerendum, & quod Deus maximè & in primis requirit, & quo non oblato non acceptat quod aliquid ei offeratur, est unusquisque nostrum: oblatio autem ista tribus modis fit. Primùm cùm jugum sacratissimæ ac liberrimæ doctrinæ servitutis suæ suscipimus, tunc enim & pars ejus efficimur, & sacramur simul, seu sanctificamur: omne igitur sacrificium, quod Deo ritè offertur, ipsa oblatione & Deo sanctificatur, & pars ejus efficitur: sic fit & in nobis cùm Christiani efficimur, quia per manus baptisantium Deo oblati & sanctificamur, & pars Dei efficimur, sicut dicit Apostolus ad Colos. Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit nos in regnum filij dilectionis suæ. Et iterùm. Qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine. De his autem, qui religiones ingrediuntur, unusquisque eorum dicitur quia domino offertur holocaustum; holocaustum autem dicitur ab holon quod est totum, & cauma quod est incendium, quasi totum incendium, seu incensum: holocaustum autem propriè dicebatur sacrificium, quod totum igne consumebatur, de quo nihil relinquebatur incombustum; sic & isti nihil de se, vel de suis relinquunt quod in igne sanctæ dilectionis eadem vice non offerant; nemo autem dubitare potest, quin & Deo offerendi simus, & quin etiam ejus totaliter effici debeamus, & quin hujusmodi oblatione qua Dei efficimur, sacremur, & sanctificemur. Secundum sacrificium est pœnitentiæ, seu disciplinæ, quarum videlicet præsentia, vetera vitia, atque peccata mactamus, altero verò id est disciplina dona gratiarum, & virtutum in nobis custodimus; & vitia, atque peccata, quominùs in nobis oriantur, aut crescant, saltem debita vigilantia præcavemus. Tertium sacrificium est orationis, in quo intelligimus etiam sacrificium laudis: non enim est usquequaque perfecta oratio, quæ laudem non habet, & quamdiu durat corruptio in qua sumus, semper invenit unaquæque virtus in nobis, quid Deo mactet, & occidat; semper enim invenit fides obmurmurationes, vel sensuum exteriorum, vel interiorum, scilicet, qui est intellectus contra veritatem Dei. Officium autem fidei est opus proprium mortificare, hoc est imponere eis silentium; & propter hoc non solum victoriosissima est fides in sacramento altaris, ubi & sensus exteriores, & sensus interiores, prout diximus, omnemque contradictionem philosophorum, & hæreticorum admirando triumpho vincit, & superat; sicut & immolatrix opulentissima atque ditissima, quæ tantarum belluarum carnificinam offert Deo, & immolat; sic disciplina intellectus vanarum, & immundarum, & noxiarum cogitationum stragem innumeram mactans, & exterminium in ipsis faciens, mortem illarum jocundum Deo sacrificium exhibet, spiritui sancto habitaculum intellectus pacatum, & quietum efficiens, ipsum quodammodò ibidem retinet, ne recedat; maximè autem eidem gratum sacrificium faciens de mortificatione cogitationum venientium à spiritu blasphemiæ, quorum improbitas maximè inquietat, & contristat in quibusdam spiritum sanctum, & interdùm extinguit, non quidem essentialiter, seu personaliter, sed propter gratiam ejus, quæ sic extinguitur interdùm, sicut dictum est, & scriptum Sapientiæ 1. cap. Sic timor Dei aquas concupiscentiarum mortificat, velut frigus spiritualem tremorem incutiens eos congelat, & movere, vel fluere non finit, & propter hoc suo tremore illas Deo immolat; propter quod in psalmo dictum est. Confige timore tuo carnes meas; sic spes terrores, & minas, quæ sunt à parte carnis, & mundi; sic charitas omnia odia, & mala quæ sunt odiorum, ut lites, rixas, & bella & ad hunc modum de aliis interioribus, ut benevolentia invidiam, & quæ invidiæ sunt, pax turbulentiam, & iram, & quæ eorum sunt, & de exterioribus idem est videre, ut disciplina oculorum illicitos aspectus, & disciplina aurium illicitos auditus, & disciplina oris illicitos, & inhonestos gustus, similiter illicitos, & inhonestos, & ociosos sermones, & ad hunc modum de omnibus aliis, quæ per corpus aguntur, & inde quia omnes occisiones, & victoriæ sunt inquantùm per certamen, & bellum fiunt, & sacrificia sunt inquantùm propter sanctificationem secundùm ipsius Dei honorem fiunt: manifestum igitur est tibi,

Marginalia: *Carnalis & rudis populus Hebræorũ.* — *Hiere. 4.* — *Traditiones proportionantur profectibus.* — *Evangelica perfectio.* — *Septem sacramenta, septem fontes.* — *Oblatio suipsius verum sacrificium.* — *Holocaustum unde. Holocaustum quid.* — *Fidei officium.* — *Sap. 1.* — *Timor Dei quid faciat.* — *Psal. 118.* — *Vera sacrificia.*

quia sacrificia nostra nos emundant, & sanctificant intùs, & exteriùs, & Deo gratum obsequium sunt, cui semper grata, & placita est mortificatio peccatorum; propter hoc diximus, quia singulæ virtutes offerunt Deo munera placita ex nobisipsis, sicut fides offert Deo intellectum illuminatum, saluberrima veritate purificatum à tenebris ignorantiæ & errorum, & cautum à claudicatione, quam supra exposuimus, & fortem à debilitate dubietatis, & opinionis, quam similiter supra declaravimus. Offert etiam ipsum devotum, & incurvatum per obedientiam ad divinæ auctoritatis venerationem, & ad veritatis, quam supra fundamentalem nominavimus, receptionem, & in his omnibus, quæ diximus, fides ipsa existens sanctitas intellectus, sanctificans ipsum caput mentis id est intellectum, & sacrificans ipsum id est mactans, & hoc duobus modis quibus diximus, videlicet mortificans ipsum quantùm ad vitia, & peccata ipsius, & quantùm ad seipsum, videlicet ut sibi mortuus Deo vivat, & hoc est commune omniũ virtutum.

Spes.

Similiter & Spes offert Deo altissimo totum securum, jucundum, & tripudiantem affectum, tanquàm cervum salientem quasi agnos ouium:

Charitas. Levit. 1.

Charitas verò tria sacrificia illa offert, quæ nominantur Levitici 1. Juxta tres ramos suos, quorum primus zelus est, quo ad Dei contumelias cor per eam uritur, & assatur. Secundus, pietas quâ ad tribulationem, sive ad spiritualem, sive temporalem proximorum cor frigitur in oleo, scilicet misericordiæ per ignem supernæ dilectionis. Tertius est benevolentia, per quam piis desideriis cor coquitur, & quodammodò velut panis suavissimus Deo offertur: per se autem notum est nihil Deo fragrare suavius, aut sapere, quàm cor quod zelo ejus sic uritur, comparatione proximorum sic frigitur, pijs desideriis sic coquitur, & in his omnibus, & similibus, quæ metu prolixitatis præterimus, & adeò evidens est veritas, ut probatione non egeat;

Spiritus contribulatus veru sacrificiũ.

sic de spiritu contribulato, quoniàm sit Deo acceptissimum sacrificium, nullus intellectus permittitur dubitare. Est enim tribulatio cordis, non solùm mortificatio vitiorum, & peccatorum, sed etiam cordis spirituale martyrium, quod gladiis peccatorum ex omni parte confoditur, & ex omnibus compunctionibus istis, atque vulneribus suavissimos dolores, atque Deo gratissimos sustinet. Si enim martyrium corporis Deo acceptum est, multò fortius martyrium cordis. Jam igitur declaratum est tibi per hæc quæ diximus, quia duo genera sacrificiorum spiritualium offeruntur Deo altissimo per unamquamque virtutem, quorum alterum est interiùs vitij contrarij; alterum autem est fructus, & operatio propria ipsius virtutis. Unaquæque enim virtus ratione contrarietatis mortificat vitium sibi contrarium, & peccatum, & nihilominùs ex se velut de fonte vivo, atque purissimo, emanationem propriæ operationis emittit; sic de charitate, velut de fonte vivo, atque purissimo, tres emanationes effluunt, quarum prima zelus est, sive zelari, secunda, compati, sive condolere, tertia, bonum aliis appetere, seu desiderare: sunt & alij ex eodem fonte sacratissimo perfluentes rivi purissimi, fratres optimi præcedentes, quos hîc nos de industria præterimus.

Rivuli charitatis.

Præter autem emanationes istas, & fructus ex eadem virtute offertur Deo altissimo mactatio, sive mortificatio omnium vitiorum, & peccatorum, præsertim directè charitati repugnantium. Si vis autem ad aliquid videre, quæ diximus, imaginare virum sanctum, & disciplinatum, & fac de eo diligentem considerationem, & apparebit tibi evidenter animal esse, in quo nihil vacat à sacrificio; totam enim mentem ipsius impleverunt illa duo genera virtutum, quæ diximus, totum corpus ejusdem occupant exteriora opera virtutum, & propter hoc velut agnus est aromatibus virtutum, & gratiarum repletissimus, ac fragrantissimus totaliter, quantùm ad vitia, & peccata mortificatus, detruncatus, ac circumcisus, cùm in eo nihil superfluum, nihil fœtidum, nihil inordinatum omninò relictum sit, & propter hoc totus est in sacrificio, totus sacrificium, totus oblatio; cujus exemplar Christus dominus est in cruce pendens, in quo nihil à martyrio, vel sacrificio vacavit.

Primum verum sacrificium. Gen. 4.

Primum igitur, ac principale sacrificium, quod à nobis requiritur, nosipsi sumus, sine cujus oblatione nihil, quod Deo offerimus, placitum est, vel acceptum, cujus placatione alia Deo accepta, & placita sunt, propter quod dictum est Genes quarto. Respexit dominus ad Abel, & ad munera ejus & secundùm aliam literam inflammavit dominus super Abel, & munera ejus, non est dictum ad munera Abel, & post ad Abel, quia propter Abel accepta fuerunt Deo altissimo munera, non Abel propter munera.

Secundũ. Psal. 50. Tertium.

Secundum sacrificium est operum interiorum sicut illud est. Cor contritum, & humiliatum sacrificium Deo spiritus contribulatus. Tertium est operum exteriorum, videlicet, quæ per corpus aguntur, & quia horum duo sunt genera sacrificiorum istorum, videlicet sacrificia passionum, & sacrificia actionum, & in sacrificiis passionum excellit martyrium;

Martyrium quid.

martyrium enim est passio consummata ultra quàm nulla: Sacrificia verò actionum evidentiora sunt in operibus disciplinæ claustralis, sicut sunt operationes vigiliarum, psalmodiarum, laborum etiam corporalium quales habet Ordo Cisterciensium. In his autem sacrificiis excellit oratio cum partibus suis, cùm perfecta fuerit, excellit inquam quantùm ad pinguedinem devotionis; doctrina autem, & prædicatio excellunt, quantùm ad fructum; in doctrina enim, & prædicatione sincera, atque devota non solùm offeruntur verba, & labor, qui in utrisque sustinetur, sed etiam ipsi auditores, qui per eam convertuntur.

Doctrina prædicationis. Act. 10. Ephes. 6. Heb. 4. Psal. 58.

Verus enim atque sincerus doctor, seu prædicator, verus occisor, & mactator, & verus manducator est animalium mundorum, sicut legitur Job 4. Concident illum amici, divident illum negotiatores, & Actuum 10. Occide Petre, & manduca. Occisor inquam, & mactator in gladio spiritus, quod est verbum Dei sicut legitur ad Ephes. 6. & Hierem. 48. Maledictus qui prohibet gladium suum à sanguine, & in psalmo gladius in labiis eorum, & quoniàm nec saporem, nec odorem habent suavitatis sacrificia, nisi ex virtutibus, & gratiis, vel quæ sunt, vel ex quibus sunt: nulla autem sacrificia virtutes sunt, vel ex virtutibus, nisi quæ nominavimus, & numeravimus, manifestum est nulla esse sacrificia, quæ saporem, aut odorem suavitatis habeant præter hæc, quæ nominavimus & numeravimus. Ampliùs. Cùm sacrificium nihil placationis habeat nisi ex virtutibus, vel gratiæ condimento; non enim sunt aromata alia, quæ ad nares Dei aliquid suavitatis, vel boni odoris transmittant, quàm gratiæ, vel virtutes; quare sola sacrificia de quibus agimus placationem habent, quo Deo accepta sunt, & non alia, quare in nullis aliis, vel placatur Deus, vel placetur Deo.

Nota.

Hæc autem sunt quæ offert Ecclesia Catholica, quare sola sacrificia Catholicæ Ecclesiæ, hoc est Christianæ, Deo altissimo accepta sunt, & placatoria. Ampliùs. Quia nihil quod apud homines sit, vel in hominibus eos sacrat, vel sanctificat, nisi virtutes, & gratiæ, aut opera quæ sunt ex illis: sacrificia autem nominis veri sacrant, & sanctificant offerentes, immò nulla alia placent Deo, vel placant Deum.

Sacrificiũ Salvatoris

Attende autem, quia sacrificium domini Salvatoris, quod in ara crucis patri miseri-

nostri in ara crucis. cordiarum pro reconciliatione mundi obtulit, quod ipsemet fuit, velut tota apotheca spiritualium aromatum conditissimum, fragrantissimum, hîc non tangimus, nec ipsum (cùm de communitate generis humani aut universitate hominum loquamur in præcedentibus sermonibus nostris) apprehensum intelligimus, quantùm, & sacrificiis ipsius, & condimento gratiarum, & virtutum eminentissimarum placuit, eousque, quòd Deum mundo placare potuit.

CAPUT XXIX.

Duo templorum genera ponit, alterum vivum, & verum, alterum mortuum, & materiatum. Posteà transit ad sacra exteriora, quæ in hoc postremo templo fiunt, septem eorum modos enumerans. Et primum de processione, quæ missæ celebrationem præcedit, & quid ea rudibus ac simplicibus, quid etiam doctis insinuet, item quid significet apparatus ipsius processionis & sonitus campanarum in ea, & laudum decantatio & aquæ benedictio, & item alia exteriora sacra, quæ sunt interiorum signa quædam, quid significent. quorum quintuplicem utilitatem ostendit.

POst hæc autem loquemur de sacris de quibus jam diximus, quia sacra per se ad divinæ honorificentiæ cultum pertinent, immò ipsa sunt cultus ipse. Et quia honorificentia divini cultus in templis maximè & agitur, & exercetur: quia verò duorum genera templorum sunt divino honori, & cultui deputata, necessariò erunt & duo genera sacrorum. Et duo genera templorum sunt, alterum vivum, & verum, quod est totus cœtus Sanctorum, & unusquisque eorum, alterum verò mortuum, videlicet ex mortuis lignis, & lapidibus, & hoc est ad vivum, & verum templum sicut figura ad veritatem, quare cultus ejus ad cultum illius similiter; proportionabilium enim, ut ait Aristoteles, si alterum est, alterum est, proportionabilia sunt templa ista cultibus, seu culturis. Cùm igitur similiter se habeant ad cultus suos, erit permutatim quia sicut templum ad tẽplum, ita cultus, ad cultũ, & propter hoc, quia templum & figura est, & imago latriæ, erit latria verus atque liber cultus. Evidens autem est istud in dedicatione Ecclesiæ, & reconciliatione ejusdem; dedicatio enim sive consecratio Ecclesiarum figura est dedicationis, sive consecrationis baptismalis, & reconciliatio Ecclesiarum reconciliationis pœnitentialis, quod facile est videre intelligentibus, & exercitatis in his. Et quia sicut diximus sacra exteriora ad honorificentiam Dei specialiter pertinent, & propriè. unde & templa exteriora loca habitationis gloriæ Dei vocantur, sicut ibi. Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ. Declarandum est nobis per divisionem quot sunt modi, sive materies sacrorum istorum. Dicemus igitur quia septem sunt; quorum primus est processio, in qua & ornatè, & ordinatè inceditur, donec pervenitur ad maximum sacrorum, quod est missæ celebratio exterior: sacramentum enim altaris, & veritas est in eo, quòd continet intùs, videlicet dominum Salvatorem in integritate naturæ humanæ, & formæ servilis, quam pro nobis suscepit Secundus est in eo quòd exteriùs sensibus exhibetur, unde communicatio exterior ad sacramenta exteriora pertinet. Tertius est laudum divinarum audibilis resonantia. Quartus est ministrorum ornatus exterior. Quintus est ipsius templi apparatus. Sextus est signorum seu campanarum pulsatio. Septimus est expiatio exterior, id est aquæ benedictæ aspersio Horum ergo sacrorum exteriorum veritas sunt sacra interiora

Duo genera templorum.

Dedicatio Ecclesiæ quid.

Psal 25.

Septem modi sacrorum exteriorum.

A Interior enim profectus, quo de virtute in virtutem proceditur, quo & venienti sponso cum debito ornatu, & apparatu occurritur, vel in meliora & sublimiora proficitur, veritas est processionis illius exterioris, & illa figura istius; non potest autem dubitari quin ista processio interior, & salutaris sit, & ex necessitate debita, & propter hoc non solùm decens, & expediens, ut vulgò competenti figura, & similitudine convenientissima monstraretur, cùm nonnisi per expressas similitudines ad spiritualia intelligenda communitas vulgi possit pertingere; nisi enim cognita non diligeretur, & nisi dilecta non quæreretur, & nisi quęsita non inveniretur ab adultis. Indoctis igitur est ad doctrinam, & eruditionem ista exterior processio; doctis autem magna provocatio est, & magnũ incitamentum ad profectum, & processum interiorem; apertè enim legunt in ipso ordine, ornatu, & apparatu processionum, qualiter & incipiendum sit eis, & progrediendum, & in cœlestem Ecclesiam intrandum, & ad cœlestem mensam, hoc est ęternæ refectionis intrandum; per mensam enim altaris ęternæ satietatis mensa & acquiritur, & signatur, & ista est meditatio & cantatio, & signatio valdè dulcis, & jucunda, speciem istorum bonorum habentibus. Non solùm autem jucundum est, sed & salutare est, sæpè repræsentari populis, qualiter obviàm itur venturo regi pariter, & judici, & qualiter obviàm ei euntes processionaliter cum apparatu, qui in apparatu processionali legitur, & intelligitur, ab eodem ducendi sunt triumphali vexillo crucis primo, & introducendi in illam cœlestem domum, & aulam non manufactam, & ut sermonem de hujusmodi rebus abbreviemus totum quod in sacris exterioribus agitur, figura, & repræsentatio convenientissima veritatis, & quæ in nobis esse debet nunc, & quæ in futuro nobis promittitur, & obtinenda speratur, sicut totus apparatus palliorum sericorum, & sacrorum vestimentorum decor est, quo hîc interiùs fulgere debemus, hoc est decorũ virtutũ, & gratiarũ, & decorum, quo in futuro sæculo decorandi sumus, & lucidè, & valdè utiliter repræsentat; sic splendor luminarium, & internum gratiæ splendoré, & futurum gloriæ fulgorem; sic pulsatio campanarum, & sonitus doctrinæ, & prædicationis voces, sic expiatio illa, quam diximus aquæ sanctificatæ juges, & quotidianas expiationes, & novissimam per quam omnis macula, & ruga tolletur à tota Ecclesia Dei, quæ vocatur in sacra scriptura circuncisio novissima, & mystica per quam nihil culpæ, nihil pœnæ remanet in electis, designat, & repræsentat intelligentibus. Sic sacra communio exterior, & internam communionem, atque refectionem præstat, & æternæ refectionis communionem pariter, & refectionem evidenti similitudine repræsentat; sic jugis laudum divinarum resonantium perpetuò jucunditas cantiones in gloria Sanctorum in futuro cantandas, & hîc internas triumphationes videre valentibus evidenter monstrat, & ut abbreviemus sermonem istũ, manifestum est sacra exteriora, quæ utique signa sunt interiorum, absque veritate eorum non posse prodesse, inquantùm ad hoc, ut sacrentur, & sanctificentur celebrantes. Sacrorum autem exteriorum nulla est virtus, præter quam diximus; manifestum est etiam sacrorum exteriorum quorumcunque non esse virtutem sacrandi, vel sanctificandi, veruntamen quintuplex est utilitas eorum. Prima est eruditio ad sacra spiritualia, & hanc expressam repræsentationem faciunt in rudibus & indoctis Secunda est rememoratio eorundem per quam etiam docti in amorem eorum, & augentur, & roborantur. Tertia est invitatio, & provocatio intuentium exterior

Nota.

Nota.

Circuncisio novissima quid.

ad amorem, & desiderium internorum. Quarta est impetratio æternorum sacrorum, cujus exteriora impetratoria sunt. hoc autem est per quod cultus Dei altissimi sunt. Quinta enim est rememoratio beneficiorum Dei aut aliorum mirabilium, sicut apud Hebræos festum tabernaculorum in rememorationem, quòd in tabernaculis quondàm habitare fecit Deus tribus Israël, & festum Paschæ in rememorationem liberationis de Ægyptiaca servitute. Apud nos quoque similia multa inveniuntur in sacris nostris, qualis est repræsentatio Dominicæ resurrectionis, & sacrarum mulierum collocutio, ac sollicitudo ungendi cum aromatibus, qualis est repræsentatio gestorum, quæ apparet in sculpturis & picturis Ecclesiarum nostrarum. Quia igitur nulla sacra istas utilitates habent, nisi nostra, & propter has utilitates omnia sacra instruenda sunt; manifestum est nulla debere esse præter hæc, nulla enim sunt, vel fuerunt, quæ adeò utiliter ostendant indoctis, & tantam rememorationem faciant eorundem, quæ adeò invitent, & provocent ad amorem internorum sacrorum, nulla sunt, vel fuerunt, quibus adeò honoretur Deus altissimus, nulla sunt, vel esse possunt, in quibus Dei mirabilia ita evidenter legerentur, & generaliter nulla sunt, quæ istas quinque utilitates habeant, vel efficiant; ergo nulla sunt digna nomine sacrorum præter hæc. Quibus enim libris evidentiùs ornatur noster interior apparatus, qui est virtutum, & gratiarum apparatus; ita evidenter describi potest, sicut ornatu luminarium, & apparatu palliorum sericorum appensorum templi parietibus, & sacris altaribus circunstantium, qua affluentia sermonum, qua disertitudine, vel eloquentia adeò suaderi potest spectantibus qualiter videri templum, ornari, vel apparari conveniet, quàm inspectione hujus ornatus, & totius templi visibilis apparatu. Quibus libris excogitari potuerunt, quibus adeò ruditati suæ, adeoque lucidè doceri posset aliquis indoctus de templo interno, & spirituali, quòd nos esse debemus; & de omni apparatu, qua via adeò convenienter ostendi hominibus potuit, quales in Dei mysteriis eos esse oporteat, & qualiter se habere, ut sacris vestibus, & ornatu ministrorum in sacris vestibus, atque gestaculis, sive reliquiarum, sive sacrorum vasorum, sive in processionibus, sive in aliis sacris. Amplius. Quis verus est cultus exterior necessariò summæ venerationis exterioris comparandus huic, cui innititur religio Christiana? ergo est alius cultus Dei exterior, alia latria, quàm hæc; quare non sunt vera sacra, & Deo accepta, nisi hæc. Amplius. In isto cultu, & in his sacris non solùm speciosissima sensibus oculorum, & aurium adhibentur, sed etiam speciosissima, ut aurũ, & argentũ, & lapides pretiosi: quare summus decor exterior necessariò est in his, & summus decor interior subest ei, quare iste cultus summi decoris per omnia est, & ideò summo Deo summè dignus; manifestum etiam est ipso sensu nec negari potest, nisi qui negat nivem esse albam, nec unquàm fuisse cultum perfecti decoris præter istum, quo Deus honoratur in sola Ecclesia Christiana: etsi enim cultus Hebræorum aliquid decoris habuit, modicum illud, & initiale solùm fuit: adeò enim ea, quæ diximus, sensu manifesta sunt, ut quicunque vident decorem domus domini exteriorem apud nos, ipsum incredibiliter admirentur, & corde confiteantur cultum istum non esse inventum instinctu humani artificij, sed divinæ revelationis, & cœlestis magisterij documentum. Cultum autem istum exponere per singula, & cultum istum interpretari declamatoriè, & popularis est exhortationis, & præter propositum præsentis negotij, & hîc quidem finem faciemus præsentis tractatûs, si in aliquibus debitum promissionis exsolvimus, divinæ gratiæ hoc attribuentes: in quibuscunque autem minus fecimus, nostris hoc defectibus imputantes.

Festum tabernaculorum. *Festum Pascha.* *Commendatio nostrorum sacrorum.* *Cultus perfecti decoris in Christiana Ecclesia. Decor domus Dei mirabilis.*

DE VIRTUTIBUS.

CAPUT I.

Dicturus de virtutibus primò diffinitionem Tullij quam posuit de virtute subtiliter discutit; deinde Aristotelis diffinitionem etiam affert, & eam etiam exagitat. Posteà explicat, an potentia differat ab habitu, & quadam multùm subtilia affert ex officina philosophia, qua vide, quia aptè summari nequeunt.

POstquàm claruit ex ordine ipso rerum divinalium, atque scientiarum sapientialium scientiam de virtutibus, & moribus, de vitiis, & peccatis, nec non & de meritis, & retributionibus consequentem esse præcedentibus. Incipiemus auxiliante Deo perscrutari de his per modum sapientialem, & per vias probationum, donec stabiliatur esse eorum, quod habet quæstionem, & contradictionem, ut acquiratur tibi certitudo super quæstionibus, & opinionibus, quæ de eis fuerunt ante, & etiam adhuc sunt. Post hæc verò loquemur de his modis aliis, ut sit non solùm multipliciter lucida ipsorum cognitio, sed etiam jucunda, & generans affectiones, quibus adjuvetur animarum nostrarum perfectio, quibus incitentur, & etiam armentur ad bella contra vitia, & peccata, quibus virtutes, & mores efficiantur eis desiderabiles, non solùm spe retributionum, sed etiam ipsa perfectione, decore, suavitate, salubritate, & multitudine, ac pulchritudine mirabilium earum. Dicemus etiam in primis sermones eorum, qui præcesserunt nos, & declarabimus eos expositione brevi, & lucida. Tullius igitur qui dixit, quia virtus est habitus mentis benè constitutæ, si intellexit in sermone hoc, quòd virtus sit mentis benè constitutæ, id est mentem benè constituens, quod est benè ordinans, relinquit nobis adhuc ambiguitatem non parvam, quia vel intellexit de virtute, quòd esset benè ordinans mentem secundùm quid, sive secundùm partem, aut simpliciter, hoc est secundùm totum: non videtur autem quòd secundùm totum, cùm quædam virtutes alio modo se habere videantur. Prudentia namque solam vim intellectivam in mente, non autem totam mentem benè constituere, sive ordinare videtur. Si verò intellexit secundùm quid, sive secundùm partem, forsitan non benè videtur dicere, non solùm propter hoc, quia mens humana impartibilis est, sed propter duas alias causas, videlicet quia forsitan impossibile est mentẽ humanã secundùm partem tantùm benè constitutam, sive benè ordinatam esse: impossibile enim est forsitan, aliquam ex viribus ejusdem superioribus solam ita corruptam, vel perversam esse, ut aliæ sint omninò immunes, & liberæ à perversitate, & corruptione. Deinde si virtus omnis habitus universalis est, forsitan non sustinet secum in eis mentibus aliquid perversitatis sive inordinationis; quare à tota mente expellit omnem inordinationem, & propter hæc ex necessitate totam mentem benè ordinat, sive constituit. Hæc autem in sequentibus determinabimus. Quòd si dixerit quis, quia virtus est habitus mentis benè constitutæ simpliciter, id est habitus, qui est in mente, quæ est benè constituta, quòd est benè ordinata, ad instar civitatis, in qua ritè imperatur, & ritè paretur, quæ prudentibus consiliariis, sive consulibus,

Tullius. *Prudentia.* *Nota.*

bus, justis judicibus, cæteroque magistratu, ut decet, administratur. Hæc ratio non magis est virtutis, quàm scientiæ, nisi in hoc forsitan, quòd virtutem veri nominis non contingit esse alterius modi mentis; scientiam autem veri nominis, contingit etiam in mente valdè perversa, ut arithmetica, geometriam. Sermo verò Aristotelis, quo dixit, quia virtus est quæ subjectum benè habens perficit, & quâ opus suum bonum reddit, non aliam videtur habere intentionem, nisi quia virtus est, quæ subjectum suum sanum elicit à læsione contraria, benè enim habens idem est, quod sanum, sicut legitur Matthæi 9. Non est opus medico benè habentibus, sed malè habentibus. Et Marci 20. Non necesse habent sani medico, sed qui malè habent. Potest etiam intelligi benè habens, hoc est benè se habens ad operationes; quod apparet ex his, quæ in eodem sermone sequuntur, videlicet ex hoc quòd opus suum benè reddit: magis autem nobis videtur quòd vera littera Aristotelis in loco suo sit hæc, quæ bonum habens perficit, ut accipiatur habens accusativi casus ac si diceretur, virtus est quæ perficit bonum subjectum habens illam. Et hoc quod sequitur declaratio est ejus, quod est bonum, ac si diceretur, bonum est, quod opus suum bonum reddit, & hoc vult ipsa declaratio, & exemplum, quod ponit Aristoteles de oculo, nec est contemnenda illa littera. Quoniàm omnis virtus, cujuscunque fuerit virtus id benè habet, & perficit, & ejus opus bonum reddit, sicut virtus oculi, & oculum bonum reddit, & opus ejus, oculi enim virtute benè videmus: similiter exemplum ponit de equo, & de virtute ejus, deinde temperans sermonem Aristot. subjungit. Si utique hoc in hominibus sic se habet, hoc est dicere, si virtus in hominibus juxta hunc modum dicitur, videlicet quemadmodùm in oculo, & equo, erit omnis virtus utique habitus, à quo bonus homo, & à quo opus suum bonum redditur, in quo sermone virtutem, & bonitatem idem esse intellexisse videtur, quemadmodùm & ante hunc sermonem virtutes, & malitias conjungit quasi contraria; quod utique non faceret, nisi virtutem, & bonitatem pro eodem acciperet: apertè etiam dicit, quoniàm secundùm virtutes, & malitias boni, & mali dicuntur: habet autem duas dubitationes sermo iste Aristotelis, alteram scilicet in hoc, quòd virtutem dicit habitum, à quo homo bonus est; quare non solùm ex virtute homo bonus est, sed etiam ex unaquaque. Quare videtur contingere eundem hominem secundùm ipsum, simul esse bonum, & malum, maximè autem in virtutibus consuetudinalibus: verbi gratia aliquis videtur castus esse simul & avarus, vel largus, & invidus, vel castus, & prodigus. Non autem habet hæc consuetudo loquendi, ut simul dicatur aliquis bonus, & malus simpliciter, sed solummodò secundùm quid, & ita non circumspectè, nec etiam verè, ut videtur dixit illud, quia virtus est habitus, à quo homo bonus, sive à quo quis bonus sit; quare nec virtus bonitas erit simpliciter, sed tantùm secundùm quid, quemadmodùm neque calor erit simpliciter, à quo proprium subjectum non est calidû, neque propriè color, à quo propriû subjectû non est simpliciter coloratû. Alterâ autê dubitationem nobis relinquit in sermone isto, in hoc, quòd dixit, quia nec passionibus, nec potentiis boni, vel mali sumus; neque secundùm eas laudamur nec vituperamur, sed secundùm habitus tantùm, cùm manifestum sit secundùm naturam solummodò operantes, benè, & laudabiliter operari. Natura enim per se nihil pravum, nihil malum suggerit; hæc autem evidens est in primis parentibus, qui si solam suam naturam secuti essent non declinantes ab ea, nullatenùs peccassent, nec dubitat aliquis ullatenùs intelligens, quin & obediendum sit per omnia creatori, & quin natura ipsa hoc ipsû suggerat. Maximè autê dubitari non potest, quin in primis paretib⁹, in quibus nihil obtenebrationis, vel prorsùs læsionis habuit humana natura, istud suggesserit, & hoc absque ulla contradictione, vel rebellione, verùm cùm mulier ad vocem serpentis aurem inclinavit, vel vir ad vocem mulieris contra Dei mandatum suadentis, à voce, immò clamore naturæ aurem avertit, bonum instinctum naturæ deserens, suggestioni perversæ acquievit; quare manifestum est, solis naturalibus naturaliter tantùm utentes, benè & laudabiliter operari; quare non solùm habitibus boni sumus, aut solùm bonum opus reddimus. Ampliùs. Meritò quærimus ab Aristotele, & sequacibus ejus, utrùm Adam & Eva in statu innocentiæ boni fuerunt, an mali, an neutri: manifestum est, quia mali non fuerunt eo tempore, cùm totum quod in eis erat, creasset in eis Deus: malitiam autem nec in eis, nec in aliis unquàm creavit Deus, quare malitia in eis non erat. Non erant igitur mali tempore illo, quare vel boni, vel medij; quòd si boni non erant, sed medij, totum autem quod erant, naturaliter erant solummodò: quare naturaliter fuit medius ille status, antequàm alter extremorum: hoc autem incompossibile manifestum videtur ut medium in quocunque genere contrarietatis sit naturaliter antequàm alterum extremorum. Ampliùs. Si posuerimus aliquem hominem in contrario statu creatum fuisse, certum est illum malum esse eo tempore, videlicet tempore suæ creationis, & malitia ipsa erit hujusmodi naturalis, quemadmodùm secundùm errorem Manichæorum; quare contrarius status erit bonitas, & ita Adam, & Eva boni fuerunt in statu illo, non autem fuerunt boni ex passionibus, vel habitibus acquisitis, sive per frequentiam operationum, sive aliter, quare ex solis potentiis, & secundùm illas solas boni erant. Ampliùs. Quales dicit intelligentias, & Angelos fuisse ex sola creatione, si creatos confitetur, aut si increatos, quales esse, cùm omninò non ponat in eis aliquid acquisitum esse, nihil adventitium? utique omnes hujusmodi substantias non ponet esse, nisi bonas, præsertim cùm Dæmones, sive diabolos omninò non esse contendat, & probationes ad hoc conentur inducere. Quia si dixerit juxta sententiam suam, quòd in hujusmodi substantiis idem est potentia & actus, & ideò non est mirum, si hujusmodi substantiæ bonæ sunt secundùm potentiam, quia hoc est dicere bonas esse secundùm actû, cùm actus & potentia prorsùs idem sit in illis, non propter hoc evadit, quoniàm necesse habeat confiteri bonitate potentiæ bonas illas esse. Quòd si potentiæ naturales in hominibus, sive vires, non sunt ejus perfectionis, ut ex necessitate conjunctæ sint actibus suis, vel idem cum illis, non ideò tamen aut malæ aut non bonæ sunt, cùm sint principia per se bonorum actuû, & laudabilium. Ampliùs. Iracundia in leone, rapacitas in lupo, & insidiositas in vulpe, & avaritia in corvo, & his similia, si vituperanda essent in hujusmodi animalibus, ex necessitate & vitia essent naturalia in eisdem; quare contraria his naturalia ubique laudabilia, erunt virtutes naturales in illis: quia igitur contraria naturaliter sunt in hominibus & utique laudabilia in ipsis, verbi gratia, mansuetudo naturalis, beneficentia naturalis, simplicitas naturalis, largitas naturalis, & ad hunc modum de aliis; quare naturales virtutes, & naturaliter sunt, & naturaliter fuerunt in hominibus. Scito autem quia Manichæi etiam in animalibus ponunt prænominatas dispositiones esse malitias, & à Deo maligno, quem principem tenebrarum vocât cum ipsis subjectis earum creatas esse & conditas, ipsum enim ponunt non solùm malorum auctorem, sed etiam omnis malitiæ. Ampliùs. In le-

Marginalia: *Matt. 9.* — *Mar. 20.* — *Nota.* — *Virtus* — *Natura nihil pravum suggerit.* — *Adam avertit aures ab instinctu & clamore naturæ.* — *Quæstio.* — *Nota de Adam.* — *Potentia principia sunt bonorû actuû.* — Section letters A, B, C, D.

Macometi opinio de angelis. ge Macometi dicitur (si tamen sermones illi sermones sunt alicujus, qui nomine hominis dignum sit) quia Deus creavit Angelos de luce, diabolos autem de flamma, in quo apertè videtur, diabolos creatos fuisse malos intellexisse, Angelos autem bonos, & posuisse naturalem esse bonitatem Angelorum, & malitiam diabolorum. Ampliùs. Si malitia naturalis est, non est nisi læsio, atque deturpatio, sive defectus vis, aut potentiæ quæ in se, & per se naturaliter est bona: quæ malitia ex hoc utique malitia est solummodò, quia bonum hujusmodi aliquo modorum istorum lædit, videlicet aliquid minuendo, seu detrahendo, ut privatio, vel aliquid addendo, quod non convenit; immò disconvenit, ut viror in facie humana, vel quod superfluit, quod nimium est; manifestum est, quia sublata malitia, & à malo homine, & à mala anima, remanet utrumque bonum: manifestum igitur est ex his, quòd præter virtutes istas, quas sic diffinivit, sunt ex necessitate virtutes, & bonitates naturales, & in substantiis abstractis nobilibus, & fuerunt quandóque in hominibus, videlicet in Adam, & Eva. Declaratum etiam est tibi ex his, quia virtutes naturales non sunt nisi potentiæ naturales, & hoc cùm liberæ sint, & omninò immunes à diminutione, quam diximus, ac superfluitate, & indecentia: habet autem quæstionem, quid differt potentia ab habitu. Et jam æstimaverunt aliqui, quia subjecto unum sunt potentia, & habitus, & quia habitus nihil addit super potentiam, nisi expeditionem, quæ non est nisi sublatio, vel privatio impedimenti, quo impeditur benè reddere opus suum, & eodem modo se habet de libertate: hoc autem exemplum est virtus gressibilis in homine compedito, vel cujus pedes ligati sunt, ita tamen ut ambulare possit quoquomodò, & ambulando confringere, aut vincula disrumpere: sicut igitur inquiunt, iste homo ambulando non novam virtutem gressibilem acquirit, sed pristinam confringendo compedes, aut disrumpendo vincula liberat, & expedit; sic quibuscunque bonis operibus se exercens non novum aliud acquirit, sed vires suas naturales liberat & expedit. Cùm autem objicitur eis, quia etiam qui liberam habet virtutem gressibilem à compedibus, & vinculis exercendo se, ambulando, currendo, saltando efficitur meliùs habens; & meliùs opus illius virtutis reddens; & ita acquirit, vel habitum, vel habilitatem, vel promptitudinem, vel facilitatem ad opus illius, quas non prius habebat. Respondent, quia hujusmodi exercitationibus nihil novum ei acquiritur sicut priùs, sed impedimenta solummodò tolluntur sicut fortè in nervis, & lacertis, in chordis, & ligamentis pedum, & tibiarum, atque coxarum, & fortè aliorum membrorum humor, aut viscositas aliqua quæ agilitatem eorum impediebat consumitur, & calor etiam qui non parùm adjuvat virtutem hujusmodi augetur; sic & in animabus nostris obscuritas, & crassitudo, quæ viribus ejusdem adhærent à parte corporis, instar rubiginis elimantur & deterguntur, & splendificantur, instar ferri, quod exercitio alicujus operis à naturali obscuritate sua, & nigredine splendidatur, atque candescit, vel instar speculi aut vitri quod tersione clarescit, aut instar lapidis pretiosi qui politione radiosus, atque coruscus efficitur, aut instar aquæ, quæ motu suæ labilitatis admixtas sordes deferens, depuratur in claritatem; & hæc omnia non fiunt prænominatis rebus additione aliqua, sed magis detractatione: sculptores enim & elimatores atque politores nihil addunt rebus in quibus operantur, sed magis detrahunt. Videtur autem horum sententia multùm concordare opinioni Platonis qui posuit scientias sepultas, & obtectas in animabus

Virtutes naturales quæ.

Potentia & habitus an differant.

A simili.

E humanis non acquiri, neque advenire ullo modo, sed discooperiri & apparere, quæ priùs erant. Quemadmodum ferrum per elimationem speculum effectum, potentiam, sive virtutem reddendi imagines, non acquirit ex elimatione, sed discooperitur eidem, & apparet in illo. Quod autem posuit Plato de scientiis, necesse habet ponere de virtutibus, quæ per frequentiam operum acquiruntur: manifestum igitur est ex omnibus præcedentibus Aristotelis non diffinivisse virtutem generaliter, neque bonitatem intentione generali accepisse, sed moralem solummodò, sive civilem, vel potiùs secundùm consuetudinem, videlicet eam, qua vulgus, & communitas hominum, bonos homines vocare consueverunt, & de qua eos laudant, de cujusque contrario vituperant, bonitatem quippe naturalem, quam diximus, pauci
F ex hominibus capiunt, quia soli philosophi, quemadmodùm, & bonitatem gratuitam non capiunt fortè, nisi quibus revelata est; de hoc quidem latiùs loquemur in sequentibus. De habitibus verò, quos ponit Aristoteles, non levem habet quæstionem, an sint novæ qualitates additæ super potentias naturales, an sint libertates, & experimenta, sicut suprà narravimus. Si enim super potentiam agendi, quæ justa sunt ex frequentia agendi talia, acquiritur habitus; qui vocatur justitia, videtur similiter ex frequētia videndi fieri similis additio super virtutē visibilē, sive visum, & ita erit visus consuetudinalis super visum naturalem, & eodem modo super auditum, & super unumquemque quinque sensuum aliorum. In quo videtur dicendum per Aristotelem quòd potentia
G agendi, quæ justa sunt, ad ea quæ justa sunt, patitur medium propter elongationem sui ad illa, & ob eandem causam indiget medio; visus verò nec patitur, nec indiget propter propinquitatem sui ad operationem, quæ est videre, unde & statim illam reddit oblato visibili sibi, vel objecto. Potentia verò naturalis agendi, quæ justa sunt, non sic propter causam contrariam. Quòd si dixerit quis, quia hujusmodi habitus cùm sit impartibilis, impossibile est ut acquiratur in tempore, vel per partes: impartibile enim omne totum simul generatur, & subitò. Si enim pars post partem in eo generatur, partibile esset ex necessitate; habitus ergo hujusmodi totus simul, & subitò generatur, quare in una, vel ex una operatione, non igitur ex frequentia operationum. Ampliùs. Aut generatur in prima operatione aut non, si sic ex prima, non igitur ex frequentia; si non, aut aliquid ejus generatur, aut nihil, si aliquid, erit igitur par-
H tibilis; si nihil eadem ratione nec in secunda, nec in aliqua ex sequentibus, cùm omnes ejusdem virtutis sint in agendo, quare nec in omnibus simul. Quòd si dixerit quis, quòd ex ultima operatione generatur; sed aliæ sunt præparatoriæ, ex una ergo sola est propriè, non ex frequentia, nisi æquivocè, sed hæc aliter oportet investigari: dicitur enim omnibus modis impossibile, quòd ex operatione quacunque quæ ex anima fit aliquid generetur in illa; verbi gratia, cùm operatur quis aliquod eorū quæ justa sunt, videlicet puniendo maleficum aliquem, manifestum est, quòd hujusmodi operatio absque reflexione erit in eum qui punitur; quare nihil generat in anima punientis, sed in eo solummodò qui punitur. Ampliùs. Ista operatio est actio punientis, impossibile autem est, quòd actio cujuscunque agentis agat in ipsum, quoniàm nec seipsa potest agere in ipsum, nec alia actione: si enim alia actione iret res tunc in infinitum; nulla enim esset ratio, quare prima actio non posset agere per seipsam potiùs quàm secunda, vel quare potiùs requireret aliam actionem, quàm secunda: quare ipsa non requirit aliam actionem ad agendum in animam,

Habitus.

Acutè disputat.

mam, vel secunda requireret hoc ipsum, & ita in infinitũ. Valde autẽ absurdum videtur ut actio, quæ ex anima est aliud generet in illa agẽdo ipsã seipsa, actio enim non est nisi via & generatio sequẽtis passionis, secundùm hoc autẽ esset generatio passionis, videlicet ejus qui per ipsam fieret in anima, & ita ageret quasi in anima & retrò; hoc autẽ apertè impossibile videtur, cùm tota ipsa actio tota intentione agentis feratur in patientẽ. Ampliùs. Totũ quod in anima est punientis istũ maleficum, quod ad hanc punitionem pertineat, nõ est nisi vel deliberatio, vel consiliũ, vel cogitatio actualis ipsius punitionis, aut delicti, aut volũtas, sive velle actuale ipsius punitionis aut finis, hoc est boni quod intenditur per hujusmodi punitionẽ. Certũ autẽ est, quia nihil horũ omniũ est, vel fit in anima ex actione illa, quàm punitionem vocamus, immò ipsa punitio ex omnibus illis est simul aggregatis; quare omninò nihil generatur, vel fit in anima ex hac, vel ab hac operatione, & ad hunc modum est ostendere de alijs. Ampliùs. Secundùm hæc, cùm anima sit agens illã actionem erit agens, & omne id, & in omne id quod, & in quo per illã actionẽ agitur, quare & erit agens in seipsam, & generans in seipsa id, quod illã per illam actionem generatur, quia erit agens in seipsam, & patiens à seipsa, & hęc secundùm idem, cùm habitus secundùm hanc sententiã generetur in ipsis viribus animæ ex frequentia operationũ suarũ, nec est simile exemplũ Aristotelis de medicante, atque sanante seipsum, quia ibi manifestè secũdum aliud est agens, & secundùm aliud patiens. Secũdùm animam enim est agens in ipsa medicamenta, & partes eorũ conterens, cõmiscens, atque coquens illa. Secundùm corpus autem solũmodò est patiens à virtutibus eorũ. Ampliùs. Secundùm hoc, ex frequenti apprehẽdere, sive cogitare, generabitur habitus, vel bonus, vel malus; quare ex ipso cogitare, sive apprehendere erit aliquid in vi nostra intellectiva, sive cogitativa. Aliquid inquam aliud quàm ipsum apprehẽdere, vel cogitare, & per hunc modum in virtute ipsa visibili per ipsum videre fiet, vel erit aliquid aliud in virtute visibili, quàm sit ipsum videre. Quare & per illud fiet eadem ratione tertiũ in eadem, & per tertiũ quartum, & ita in infinitum. Ampliùs. Illud quod est, vel fit ex ipso cogitare per se in vi cogitativa ex necessitate ejusdẽ est speciei cũ illo, cùm omnis operatio naturæ per similitudinẽ fit; albedo enim per se in subjectũ albabile naturaliter imprimit albedinem; quare si ex ipso cogitare imprimitur aliud in vi cogitativa naturaliter, ac per se imprimetur in eadẽ ex necessitate aliud cogitare ejusdẽ speciei, & ita erunt duo cogitare ejusdem speciei actu simul in eodem subjecto secundùm idem: hoc autem est dicere, quòd duæ albedines simul sint in eadẽ superficie. Ampliùs. Albũ ab æquè albo nullo modo est passibile secundùm albẽdinem; quare nec vis cogitativa est receptiva ullo modo alicujus, quandiu habet in se passionẽ ejusdem speciei in affectu; & ita quandiu habet unum cogitare in seipsa, in effectu nõ est receptibilis alterius ejusdẽ speciei. Ampliùs. Ipsa virtus cogitativa esset secũdùm hoc agens in se ipsam per ipsum cogitare, & patiẽs à se ipsa per illud, & hoc secundùm idẽ, quoniam impartibilis, & ita contraria essent in eodem secundùm idẽ: agere enim & pati, simpliciter cõtraria sunt. Ampliùs. Qualiter intelligunt, quòd forma aliqua agat in propriũ subjectum, cùm forma & subjectum eadẽ res sit, & ita formã agere, vel imprimere aliud in propriũ subjectũ, hoc erit ipsum subjectũ agere, vel imprimere aliquid in seipsum. Ampliùs. Habitus hujusmodi hoc est generatus ex frequẽtia ejus quod est apprehendere, vel ejus, quod est velle, ex necessitate erit ejusdem speciei cũ ipsis. Non enim refert, an ex una calefactione, an ex multis fit generatio caloris. Sive enim una agatur calefactione, sive multis, idem calor in specie generatur ab una, & à multis, & hoc est quoniàm una calefactio cũ multis ejusdẽ est speciei: similiter unum velle cum multis, sive quotieslibet iteratũ unũ est secundùm speciem; quare una erit impressio ejusdem, & semel tantùm operãtis & multoties. Quare habitus, quem ponit Aristoteles per iterationẽ hujusmodi generari, aut erit ejusdem speciei cum ipso velle, vel cũ ipso apprehendere, seu quacũque alia operatione, ex cujus frequentia, vel iteratione acquiritur. Ampliùs. Si alterius speciei est habitus generatus, quàm passiones, vel operationes illum generantes, unde illi speciei diversitas? ex uno enim agente, & secundùm unum nunquàm est multitudo naturaliter, sive diversitas; nunquàm est multitudo naturaliter, sive diversitas; unum autem est agens, & secundùm unum in tota frequentia: quemadmodùm igitur calidum per id quod est calidum semper agens non generat per se, nisi calidum, sive semel tantùm, sive multoties operetur: sic impossibile est quamcunque operationem, vel passionem tam semel, quàm multotiens operantem per se diversum à se in specie sive dissimile generarẽ. Ampliùs. Manifestum est, quia frequentia videndi temperata, & media visibilia, visum adjuvat, & confortat. Abstinere autem omninò à videndo, ipsum debilitat, & ad ultimum extinguit: nunquid frequentia hujusmodi generat novum habitum ad videndum? & ita erunt duo habitus in unoquoque homine benè vidente, videlicet naturaliter, & iste videndi habitus exercitio acquisitus: si autẽ duos visus ponit Aristoteles, necesse est eum simpliciter ponere duas cæcitates; quòd si dixerit, quia non novus habitus generatur in virtute visibili per hujusmodi frequentia, sed confortatur naturalis, expeditur, & adjuvatur multipliciter, cur non similiter dicet, & in alijs potentijs? quia non novus habitus in eas, vel secundùm eas generatur, sed ipsæ potentiæ per operationũ suarũ frequentias confortantur roborantur, liberæ, & expeditæ efficiuntur. Ampliùs. Cùm habitus ab habendo dictus sit, erit igitur habitus alicujus rei habitę; habitus autem rei habitæ non est genere qualitas, sed magis relatio, sive ad aliquid, virtus autẽ omnis, de qua ipse intẽdit, genere qualitas est, sicut & malitia, quoniàm secũdùm eas quales dicũtur, id est boni vel mali. Ampliùs. Quid differt dispositio ab habitu secundùm ipsum, nisi quod hæc est facilè, ille verò difficilè mobilis? Facilitas enim, & difficultas mobilitatis nõ diversificantur secundùm speciem; non enim alterius speciei est nigredo in corvo, & albedo in nive, quàm sint in eis, quæ facilè tingibilia, aut distingibilia sunt; albedo enim, & nigredo veri nominis species specialissimæ sunt. Ampliùs. Quid est scientia versa in habitũ, nisi scientia radicata, atque firmata? Firmatio autẽ & radicatio non sunt generationes novæ scientię, neque acquisitiones, quemadmodùm alibi dicitur; quia firmatio non est creatio novi juris, sed approbatio pristini. Ampliùs. Esto quòd uno, & eodẽ docẽte audiant duo ab ipso eandem scientiam, sed alter sit fortis, ac tenacissimæ memoriæ, alter verò labilis, & infirmę; manifestũ est, quia in utroque generabitur scientia, sed in altero facilè mobilis propter labilitatẽ memoriæ, in altero difficilè mobilis propter bonitatẽ memoriæ: erit autẽ in altero dispositio, in altero habitus. Si utrique dispositio, & habitus, nõ aliter differũt, quàm facilitate & difficultate mobilitatis; quare scientia est habitus eorũ non ex aliquo quod generatum, sive additum sit ei super essentiam dispositionis, sed ex bonitate, ut diximus recipientis. Quemadmodùm si quis scriberet, vel sigillaret in cera molli, & cera dura eandem scripturam, vel sigillationem, certum est, quòd eadem esset scriptura, & sigillatio, sed altera facilè mobilis, & altera difficile. Juxta hunc modum potest accidere de virtuti-

O

bus; eadem enim prædicatione, sive exhortatione in iracundo naturaliter, & naturaliter mansueto generabitur Deo actore patientia, sed in altero facilè mobilis, in altero verò difficilè mobilis; iracundi enim naturaliter facilè patientiam deserunt, & in iram atque vindictam accéduntur, atque prosiliunt, mansueti autem difficilè. Ista autem difficultas non ex assuetudine, vel frequentia operum est, sed ex bonitate, seu ex bona dispositione subjecti, quemadmodùm dicit Tullius. Natura, inquit, excelsum animo creavit statim, de magnanimitatis virtute indicta animo insedit oratio. Ampliùs. Virtus & bonitas ex alio est bonitas, & ex alio habitus, certum autem est, quòd essentialiter bonitas est? Quid ergo est ex eo, quòd habitus non videtur aliud posse responderi, nisi quòd qualitas est spiritualis difficilè mobilis; quare videtur nihil addere habitus super essentiam scientiæ, vel bonitatis, nisi firmitatem, vel difficultatem mobilitatis. Quia igitur frequentia operum non additur bonitati, ut bonitas sit, neque scientiæ, ut scientia sit, sed fortè ut major, aut ut melior, aut firmior fit. Quare manifestum est, quòd habitus ex frequentia operum non gignitur nisi secundùm quid. Quemadmodùm quis diceret hominem album generari, sic & habitus non secundùm totum, quo est ex frequentia operum gignitur, licet id forsitan in eo gignitur, unde habitus nominatur: quemadmodùm si quis dicat scientiam firmatam generari pro eo, quia firmitas ipsi scientiæ adgeneratur. Verisimiliter autem forsitan dicet aliquis, quia quemadmodùm applicatio una calidi ad frigidum aliud operatur scilicet imminutionem frigiditatis, vel impressionem aliquantulam caloris, deinde iterata multotiens paulatim ac destructa frigiditate, calorem purum ac suam vim tandem imprimit: sic forsitan iteratæ bonæ operationes, sive interiores, sive exteriores aliud quod est contrarium virtuti paulatim minuendo consumunt, donec ultima dispositio imprimatur, quæ propter hoc habitus est, quia subjecto præcedentibus operationibus præparato, & aptato, profundè ac tenaciter adhæret. Dicet quis forsitan, quia frequentia operum, profundatio est dispositionis, & infixio ipsius, quemadmodùm malleus multis impulsionibus, aut desuper malleationibus paulatim profundatur & figitur donec firmiter stet, aut difficilè moveatur: sic scientiam vel bonitatem iteratio, vel frequentia operum infigunt, atque profundant, donec intimè hæreat animæ humanæ, vel quemadmodùm plantula radices paulatim mittit in terram, donec terræ vitaliter hæreat; sic scientia, & virtutes paulatim per assuefactionem diffunduntur in interiora mentis humanæ, donec ei quasi vitaliter hæreant, & tunc habitus nominantur, cùm possessio earum firmata est. Unde & ex hoc habitus nominati videntur, quia tunc verè haberi videntur cùm infirmam possessionem mentis transierint: quamdiu enim facilè amitti possunt, quasi non haberi videntur, sed sunt velut hospites ad tempus recepti: postmodùm autem tanquàm cives, & mansionarii in ipsa mente morantur. Ampliùs, Secundùm Aristotelem habemus supernaturalem potentiam, ut ex ea operemur expeditè sive promptè, deinde firmiter. tertiò gaudenter, alioquin enim non operatur quis virtuosè, nisi promptè & expeditè opus virtutis reddiderit. Si enim non ex corde, sed quasi per vim, aut per difficultatem, jam non ex habitu, sed potiùs ex dispositione infirma, & debili: eodem modo si infirmiter aut debiliter quod est si levi, aut modica, vel discussione, vel difficultate, videlicet damno, vel labore modico desistat operari; ista enim certa inditia sunt nondùm firmatæ, nondùm versæ in habitum in eo bonitatis. Similiter, si non gaudenter, sed cum metu, vel tristitia, indicat secundùm Aristotelem, quòd

Iracundi naturaliter.

Cicero.

Habitus rursum.

Frequentia operũ quid.

Habitus quandi.

Aristot.

Aristot.

E non virtute operetur, sed magis motus à principio exteriori, gaudium est enim justo, facere judicium, sicut legitur Proverbiorum undecimo. An autem veritas ita se habeat videlicet, quòd operatio virtuosa tria illa ex necessitate habeat, aliquid habet quæstionis, quod nos in sequentibus declarabimus: verùm tentabimus primum perficere declarationem quæstionum quas præmisimus: dicemus igitur, quòd differt inter memoriam, & scientiæ habitum, quemadmodùm differt inter cysternam, & fontem, vel alio modo. Memoria enim thesaurus est continens, & custodiens reposita, habitus autem est generans, & efficiens nova, videlicet novum apprehendere, & novum velle, & novas operationes, quemadmodùm fons eructans, & effluens continuè novas aquas; cisterna verò reposi-

F tas continet, & custodit, nec ex ea est fluxus, vel emanatio aquæ novæ, vetera igitur, & jam præterita de thesauro memoriæ extrahuntur, scilicet quæ in ea, ut diximus, recondita erant. De scientiæ verò habitu novæ conclusiones, & novæ adinventiones instar fontis prodeunt, assuetudine igitur operum, vel bonarum operationum fiunt vires naturales, velut fontes, & putei promptæ & expeditæ emanationis, quæ priùs erant alvei, aut aridi, aut penè aridi; unde & quasi penè implentur frequentia bonorum operationum, non ut eas solas reddant, quemadmodùm cisterna, ut diximus, & thesaurus, quæ utique non reddunt nisi deposita, sed ut eas generent. Est etiam assuefactio operum bonorum, sicut irrigatio, sicut seminatio, & sicut impregnatio vi-

G rium nostrarum naturalium: qua de causa, postmodùm ex ipsis producuntur, & generantur, velut fruges, ac partus, operationes laudabiles. Non multùm autem refert si quis dicat, habitum fontem esse exortum per assuefactionem operum in terra alicujus virium naturalium, aut puteum fossum in illa, aut illam esse factum fontem, aut puteum per hujusmodi assuefactionem, aut dicat habitum hujusmodi vim naturalem impregnatam, aut irrigatam, aut fœcundatam, aut seminatam, per prænominatam assuefactionem. Si quis autem quærat quid est essentialiter quod additur, vel acquisitum est in anima humana, vel aliqua virium ejusdem, per frequentiam operum? Et quid est essentialiter? Respondemus quòd essentialiter est bonitas, vel malitia radicata prægnás, seu gravida, & ad partus operum suorum prompta atque parata; & iterùm, non solùm plena, sed cumulata, & ad redundantiam facilis, & præstò, & ex hoc

H forsitan habitus nominata, ex habendo scilicet fontalem, ac redundantem copiositatem. Meritò enim habitus dicitur ex eo, quòd habentem faciat, & divitem possessorem suum, divitem inquam, & copiosum operum; vel forsitan ex eo quòd habeat, & possideat subjectum in quo est, & ei plenissimè dominetur. Passiones enim, & dispositiones facilè mobiles neque habent, nec possident subjecta in quibus sunt: habitus autem sive boni sive mali illa totaliter habent & possident, & eisdem imperant, & dominantur: quibusdam tamen visum est, quòd habitus spirituales, & interiores, de quibus hîc loquimur, instar habituum exteriorum, habitus nominati sunt. Aut enim vestiunt, & ornant si boni sunt animas nostras, vel contrarium in eisdem faciunt, & quemadmodùm varietas habituum in personis religiosis veritatem indicat professionum, velut proprium insigne religionis, ut habitus Cistercienſium, habitus Cluniacensis, & ita de aliis: sic velut insignia variarum probitatum, aut malitiarum, professores eorum spiritualiter intuentibus demonstrant. Quod verò quæritur utrũ una operatione habitus generetur, vel pluribus? jam respondimus in hoc quia una operatione quãdoq; totus habitus generatur, & hoc duob⁹ modis videlicet

Memoria & scientia differunt.

Assuefactio.

Quare habitus ita dicatur.

Una operatione quandoque

videlicet, per vehementiam impressionis, vel per bonam dispositionem accipientis. Accidit enim plerumque suadere, quod vitij est, vel virtutis alicui adeò efficaciter, ut penetret in profundum cordis, & tenaciter inhæreat eidem: accidit etiam ex uno concubitu, vel etiam aspectu mulieris, aliquem vitio incontinentiæ in perpetuum corrumpi; famosum etiã & captum semel ab hostibus, perpetuò contra eos timidum fieri, & fortè accidit hoc in plerisque, quotiens generatur habitus per frequentiam operationũ, ita quod ex omnibus simul dicimus quia generatur: quemadmodùm calor, aut color, quantùm ad quid, generatur enim dispositio post dispositionem, donec veniatur ad novissimam, vel novissimas, quæ omniũ debent esse maximæ, quemadmodùm generatur calor post calorem, donec veniatur ad novissimum calorem maximum, & hoc est manifestè videre, quoniàm generatur cogitatio post cogitationem, & deliberatio post deliberationem, & consilium post consilium: sic & velle post velle, & operatio exterior post operationem in omnibus his, qui easdem frequenter iterant operationes, quemadmodùm in generatione caloris destruitur semper, aut tepiditas, aut aliquis ex caloribus modicis generatis & unicuique illorum qui sic destruitur, succedit calor fortior, & major donec veniatur ad extremum maximum; ita fit in generationibus, & destructionibus dispositionum spiritualium, donec compleatur generatio habitus. Et attende, quia in generatione caloris & extremi, & maximi, nihil generatur cujuscunque præcedentis generatione, quod sit, aut debeat esse pars ipsius, sed tamen generantur dispositiones quibus aptatur subjectum caloris novissimi ad recipiendum illum, & ad hoc ut fiat generatio ejus in ipso. In generationibus verò corporum secus est, quoniàm in illis pars post partem corporis generatur, & permanent partes generatæ, & congregantur altera alteri, donec constituatur, ac perficiatur plena integritate partium suarum corpus, quod generatur: permanent itaque partes successivè ita generatæ, & propter fortitudinem substantiæ suæ; & quia necesse sibi ad hoc, ut ex illis constituatur generatum, & quia hoc intendit natura, ut ex illis aggreget totum. Præterea nihil omninò contrarietatis secundùm essentiam suam habent ad totum; hoc autem intelligimus in generatione corporum simplicium homogeneorum: in generatione verò caloris jam non permanent generati calores ante novissimum, quoniàm contrarij sunt novissimo calori, eo modo, quo medium contrarium est utrique extremorum: verum igitur est manifestè, quia nihil caloris novissimi generatur generatione cujuscunque mediorum, nihil inquam actu, & nihil quod debeat esse pars ejus actu, sed potentialiter in uno quoque mediorum generatur illud, quod est extremum generandi: in generationibus ergo corporum, & corporalium dispositionum ita se habet, ut in generationibus corporum semper generetur actu aliud quod erit pars novissimi generati: in corporabilium verò dispositionum generationibus fit secundùm potentiam, & hoc est, quoniàm in his semper generatur medium, quod non potest esse pars alicujus extremorum: in corporum verò generationibus semper est aliquid corporis generandi, quod est corpus, & pars illius videlicet generandi: in spiritualium verò generationibus non currit res per continuum, neque per partes, quæ sunt impartibiles. Unde cùm quæritur, utrùm prima operatione frequentiæ generetur aliud ipsius habitus boni, vel mali. Respondemus quòd non generatur aliud, quod sit pars secundùm actum, sed generatur fortè amare, aut velle, quod est adjumentum magnum ad hoc, ut tandem generetur amor, habitus, aut voluntas; & in secunda operatione generabitur forsitan amare, & velle fortiùs, nihil autem istorum pars est habitus generandi, sed adjumentum magnum est, ut generetur habitus quæ est bonitas vel malitia aggregatus ex hujusmodi dispositionibus, sed relictus ex illis, & non ex illis, ut partibus, sed ut seminibus. Quòd si quæsierit utrùm totum simul generetur, vel per partes? Respondeo per partes quidem potentialiter non autem secundùm actum, quoniàm secundùm actum impartibilis est; generatur igitur ex hujusmodi dispositionibus, quasi in seminibus, & quasi pullus in ovo, unde valdè abusivè vocamus ibi generationem, quia generatio habitus provenit inedit Aristoteles quasi seminatio tantùm illius est. Quòd si quæsierit utrùm aliquandò primũ sit habitus? Respondemus quòd sic, videlicet cùm præcesserit frequentia ex qua, vel per quam debeat relinqui, & mala dispositio (sicut supra tetigimus) operantis non impedierit. Quòd si dixerit quis, iste habitus nunc est, cùm ante non fuerit, nec omninò aliquid ejus; ergo nunc generatur vel creatur? Respondemus pro Aristotele quia non sequitur, & hoc manifestum, si accipiat generationem secundùm intentionem Aristotelis; idem est enim ac si argumentaretur dicens: Nunc est cùm ante non fuerit, nec aliquid ejus: ergo nunc primo seminatur, vel præparatur ad omne. Possibile autem est sicut diximus, ut in uno solo instanti absque præparatione habitus generetur, ut diximus. Quod autem quærit de reflexione actionum hujusmodi, solvimus dicentes, res apprehensæ agunt in animas nostras, & imprimunt eas impressiones, & passiones, quas vocamus cogitationes, & affectiones, per quas postmodùm similes generantur, verbi gratia; vidit aliquis, aut audivit aliquem aliquid operari eorum, quæ ista sunt, & complacuit sibi in illo propter bonitatem justitiæ, & pulchritudinem ejusdem, & incepit amare illum, & excitatum est in eo desiderium similia faciendi, & adauctum est desiderium illud, donec generaretur in eo voluntas operandi simile, deinde operatus est illud. Vides igitur quòd operatio illa generavit in ipso apprehensionem per sensum, sive cogitationem, aut imaginationem, & complacentiam, atque delectationem in illa, postmodùm amorem, deinde desiderium, posteà voluntatem simile operandi. Quòd si prima operatio quæ utique extra erat, & longiùs remota ab ipso, & à longè apprehensa, generavit in eo affectiones hujusmodi; quantò fortiùs ista propinquior generavit in eo affectiones hujusmodi, & à propinquiori agens similia, & ita fortiora, & majora operabitur in eodem. Aliæ ergo sunt impressiones in anima, quæ generatæ sunt per apprehensionem primæ operationis, aliæ quæ per secundam, & illæ utique majores, & fortiores: non igitur est operatio ista ullo modorum ex illis eisdem cogitationibus, & affectionibus, quas per sui apprehensionem generat in anima, neque operans operatur ex illis istam operationem, immò ex prioribus; quare non est inconveniens ullo modo, ut actiones, quæ sunt in animabus nostris agant in eas, & reflectant super eas: neque inconveniens est, ut similes sint in apprehensione cogitationes, & affectiones illis cogitationibus, & affectionibus, ex quibus & per quas exeunt, sed omninò inconveniens, & impossibile est, esse easdem numero: neque inconveniens est animam & agere in se, & pati à seipsa, & hæc secundùm diversas vires Vis enim memorativa in vi imaginativa interdùm generat apprehensionem imaginativam, & vis sensitiva agit in memorativam, thesaurizans in ea formas sensibiles, & quòd ampliùs est, secundùm eandem vim agit, & patitur in seipsa; alioquin inventio, & disciplina nihil essent: cùm enim aliquis syllogizat ex aliquibus principijs conclusionem aliquam, & addiscit illã

Generatur habitus. *Nota.* *Generatio corporum per partes.* *Generatio spiritualium.* *Quæstio.* *Aristot.* *Aristot.* *Uno instãti potest habitus generari* *Impressiones in anima.* *Adverte.*

ex eis, proculdubiò ipsa anima secundùm vim intellectivam, vel ratiocinativam est agens, & generans scientiam conclusionis illius, & patiens, id est recipiens illam. Verùm ex aliis est agens, quia ex principiis, hoc est ex rebus principiorum, & ex aliis est patiens, hoc est ex rebus conclusionis, nec est differentia inter vim intellectivam, & vim ratiocinativam; una enim prorsùs vis est animæ humanæ apprehensiva nobilis sublimium rerum. In eodem enim prorsùs generatur scientia conclusionum, in quo est scientia, vel intellectus principiorum, & nihil prohibet in eadem anima humana, secundum eandem vim esse duas qualitates ejusdem speciei, sicut duas scientias duorum similium, & duos amores duorum hominum, & duas tristitias de duabus mortibus duorum amicorum omninò similium. Ipsa enim vis intellectiva, sive apprehensiva nobilis, non solùm subjectum est, & locus scientiarum, sed & fons redundans, ac generativus simul utriusque, & generativa, sive influens, & receptibilis earum, juxta verbum veritatis Joannis 4. Aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Si enim non esset potens anima humana, & agere in se, & pati à se, & movere se, & moveri à se, fortè nihil esset in ea libertas arbitrij, & nihil esset apud eam virtus vel vitium. Similiter neque meritum, aut peccatum, & iterùm non secundùm idem utrunque posset, videlicet & agere, & pati, eadem forsitan inconvenientia sequerentur, & vergere videtur aliter sentire in insaniam Manichæorum: quapropter conveniens erit considerationem aliquam de his facere, quandò loquimur de cogitationibus, & de resistentiis, & de bellis earum, atque victoriis. Si quis autem quærat de his, qui rapacissimi sunt, rapientes undecunque possunt, & rapinam prodigaliter, & profusissimè largientes, utrùm in eis ex contrariorum actuum frequentiis generentur habitus contrarij, avaritiæ videlicet, & prodigalitatis, an neutri eorum. Quod quidem magis videri potest: videtur enim contrariorum actuum uterque destruere non solùm reliquum, sed & id quod ex eo relinquitur; juxta id quod legitur Ecclesiastici 34. Unus ædificans, & unus destruens, quid prodest ei nisi labor? Quemadmodùm si quis calefieret, & iterùm frigefieret, & econversò, nec calidus, nec frigidus remaneret, nec reliquiæ caloris, aut frigoris in eo ullo modo salvarentur; quare relinquitur, vt simul avarus, & prodigus sit. Eadem est quæstio de lubrico, qui interpolatè, & vicissim multa frequentia facit ea quæ castitatis sunt, & sæpè similiter relabitur. Utrùm contrarij habitus, videlicet incontinentiæ & castitatis generantur in ipso, aut nihil horum? In quo respondemus, quia in utroque casu neuter habitus generatur, impediente contrarietate operationum. Verùm quia tam opera prodigalitatis, quàm avaritiæ mala sunt, licet contraria sint, in hoc conveniunt, & concordant, quòd mala sunt, & animæ humanæ læsiva, & viribus ejusdem valdè nocentia: licet igitur contraria sint, & alterum alterum destruat, tamen quod commune est ambobus, videlicet nocumentum, & læsio animę, & ab utroque relinquitur & cum utroque permanet. Quemadmodùm nimius calor nimium frigus destruit, non tamen læsionem, quæ ex alio est, tollit, quin potiùs auget, & econversò: sic casus, & relevatio contraria sunt, & alterum alterum funditùs tollit, læsionem tamen vel inquinationem, quæ ex casu est, non sanat, aut diluit. Quid etiam est quod sequitur in sermonibus Aristotelis, quia virtus est bonitas duarum malitiarum media, & nominat duas malitias superfluitatem & indigentiam, quas vulgariter nos vocamus nimiùm, & parùm, quæstiones multas & dubitationes generat, medium enim

Anima simul agens & patiens.

Vis animæ intellectivæ.

Quæstio.

Nota.

Aristot.

E duorum extremorum minùs distat ab utroque istorum, quàm illa abinvicem: quare minùs distabit bonitas, & bonus per bonitatem à sic malo, quàm sic malus à sic malo. Ampliùs. Sicut ipsemet dicit ibidem. Contraria sunt quæ maximè ab invicem discedunt. Et in libro prædicamentorum, quæ maximè differunt. Et in libro Metaphysicorum, quia contrarietas est differentia completa; quare magis differunt, seu distant ab invicem, quàm à medio, vel medium ab illis, & ita magis distant ab invicem duæ malitiæ, quàm virtus media distat ab illis; econtrariò autem videtur, quoniàm bonum, & malum contraria sunt, similiter bonitas & malitia, quare maximè abinvicem differunt, sive distant, minus ergo distant duæ malitiæ ab invicem, quàm distent à bonitate. Ampliùs. Si bonitas media est ut ipse dicit inter duas malitias, erit ergo natura posterior, medium enim omne, si verum medium est inter duo verè contraria, natura posterius est utroque illorum, quemadmodùm medius color utroque extremorum. Respondemus autem in hoc, quia bonitas non est verè medium inter duas malitias, & hoc apparet, quoniàm non est transitus per illam ab altera earum in reliquam. Iterùm non est composita ex ipsis, sicut medius color compositus est ex albo, & nigro, & tepiditas ex calido & frigido; sed reverà res circa quas bonitates sunt, de qua intendit Aristoteles, mediæ sunt inter res superfluas, & diminutas, vel inter nimiùm, & parùm eo modo sicut numerus inter duos quoscunque circa se positos, quemadmodùm inter denarium, & quinarium, vel quicunque aliorum mediorum, verbi gratia. Quemadmodum inter comedere nimiùm, & comedere parùm, est comedere in aliqua quantitate, sicut inter comedere libram panis, & comedere quartam, est comedere medietatem ejusdem. Quod autem objicitur, quia contraria maximè ab invicem differant, intelligimus inter res generis illius sicut prænominatæ malitiæ in genere suo, quemadmodùm color albus, & color niger in genere colorum maximè differunt; non autem magis differunt abinvicem color albus, & color niger, quàm color atque grammatica. Si quis autem quærat cùm virtus, & ars circa difficillima sint, difficiliores autem sint operationes ex quibus relinquitur habitus, quàm illæ quæ postmodùm procedunt ex habitu, immò cùm habitus firmatus fuerit, non solùm faciles sunt operationes ex illo, sed etiam jucundæ, minus ergo virtuosæ quàm præcedentes vel omninò non virtuosæ. Respondemus, quia difficultas, & molestia in operationibus ex infirmitate est, non ex virtute. Quòd enim equus debilis, & morbidus sessorem, vel pondus cum labore portat, atque dolore, non ex virtute est, sed ex infirmitate ipsius. Quòd verò equus fortis, & validus alacriter portat, & leviter, ex virtute illius est, & bonitate: sicut & quòd oculo videmus interdùm cum molestia, & dolore, ex vitio, & malitia illius est, sicut quòd clarè, & cum jucunditate videmus, ex virtute ejusdem est, ac bonitate: virtus igitur, & ars circa difficillima sunt, facientes non solum facillima, sed jucunda operantibus. Jam igitur declaravimus pro parte sermones Aristotelis in diffinitione virtutis consuetudinalis, & ostendimus tibi modum generationis illius, & quia hujusmodi virtus non est thesaurus ullo modo, neque aggregatus ex operationibus, vel dispositionibus, ex quibus relinquitur, quoniàm ex thesauro, & aggregato, nec magis, nec melius exiit, nec etiam aliud, quàm quod est in eo repositum. Ex habitu verò hujusmodi exeunt & majora, & meliora opera, quàm essent illa, ex quibus relictus est, aut generatus, & insuper infinita, cùm illa essent finita. Et quia generatio ejus non est per continuum, & partes,

Contraria.

Aristot.

Nota.

Epilogus supradictorum.

nisi potentialiter, quoniàm non est partibilis essentia sua; & quia aliquandò primo est hujusmodi habitus; non tamen dicitur tunc generari, quoniàm tunc non est in via ad esse, sed in ipso esse completo, generatio autem est via ad esse. Assignavimus etiam tibi causas nominationis suæ, quare scilicet nominatus est habitus, & ostendimus tibi qualiter est medius duarum malitiarum: declaratum est etiam tibi cum his, quia tres sunt modi generationis hujus habitus, & ostendimus eos tibi, & numeravimus: patefecimus etiam tibi quasdam virtutes naturales esse, & stabilitum est esse earum, & nos loquemur in sequentibus de comparatione earum, & investigabimus alia, quæ circa ipsas sunt. His ergo ita se habentibus perscrutabimur de hujusmodi virtutibus qualiter, vel bonitatis sint, vel bonos efficiant, & quæ sit, vel esse debeat intentio boni, vel bonitatis in his.

Proponit de quibus sit dicturus.

CAPUT II.

Tria requiruntur ad humanæ vitæ honestatem, & bonitatem; primò ut sit Deo honorifica. Secundò ut sit in se decora. Tertiò ut in alios utilis, ac benefica. Ostendit præterea innocentiam debitum in alios, & honorem creatori debitum esse de primis impressionibus.

ILlud ergo primùm quærendum est qualem scilicet oporteat, ac deceat esse vitam humanam: dicimus ergo quia vitam humanam oportet datori ejus Deo esse honorificam, in se decoram, in alios utilem, sive beneficam. Manifestum enim est quoniàm si Deo contumeliosa fuerit, aut in se indecora, seu turpis, aut in alios noxia, seu mala, erit & iniqua in ipsum Deum, & etiam in ipsum viventem, & in alios quibus nocebit; non ei minus iniquum est irrogare contumeliam, quàm inferre injuriam, nec minus injuriosum per se, si per se esse posset, nocere sibi, quàm nocere alii. Et hoc inde manifestum, quoniàm debitum innocentiæ de primis impressionibus est, & cordi humano naturaliter inditum, & impressum: non est enim cor humanum, quod in semetipso non confiteatur naturaliter se nulli debere nocere, quod autem natura universaliter, & naturaliter confitetur, necesse est verum esse: naturam enim naturaliter, & universaliter mentiri impossibile est. Quare manifestum est debitum innocentiæ de primis impressionibus, & de per se naturaliter notis, unum esse; non minùs autem nocet, qui aufert cuicunque debitum honorem, & gloriam, aut irrogat contumeliam, quàm qui debitum retinet, vel aufert alienam substantiam, seu pecuniam. Manifestum igitur est, vitam, quæ Deo contumeliosa est, aut non honorifica, esse iniquam in Deum, atque nocentem, & insuper in eo in quo contumeliosa est, vel non honorifica, iniquam esse, atque nocentem in illum. Si enim dixerit quis, quòd sufficit, ut in parte solummodò sit Deo honorifica vita humana, errat indubitanter, quia sicut tota est ex eo; sic tota debet esse ad illum. Ampliùs. Quo privilegio exemptum erit residuum à Dei honorificentia? Ampliùs. Cujus est arbor tota, & non est ejus totus fructus? cujus totus ager, & non tota fruges? cujus est totus equus, & non totus labor? totum ejusdem equi servitium? Quia igitur totum quod sumus, totum quod vivimus, & movemur, totum boni quod vel habemus, vel facimus, totum est Dei opus, Dei donum, Dei beneficium: ex toto quolibet horum honorandus est à nobis quare tota vita, totis operibus, tam interioribus, quàm exterioribus nostris honorandus est Deus; ex omnibus enim operibus suis, ex omnibus donis suis, & bene-

Qualis debeat esse vita humana.

Debitum innocitia.

Natura non est mendax.

Similitudo.

A ficiis suis honorandus est, quare tota vita nostra, tota debet esse honorifica Deo. Ampliùs. Non est natio adeò barbara, adeò indocta, vel incomposita, quæ Deos suos adorandos non esse audire patiatur, quæ non reputet istud blasphemiam intolerabilem, & quæ eam ferro, & igne non vindicet, adeò ut qui tale quid dicere præsumpserint, nec doctrina, nec correctione dignos judicet, sed solis suppliciis, nisi statim resipuerint. Quare manifestum est, quòd honor creatoris de primis impressionibus est, cùm humana natura etiam verbum contra illum sustinere non possit, & tam severè vindicet. Quòd si dixerit quis; severà honor creatoris impressus est naturaliter mentibus humanis, sed non oportet propter hoc, quòd ex tota vita, & in tota vita humana honoretur creator. Respondemus, quia ex B toto dato debetur honor datori generaliter: quare ex omni, & toto bono honorandus est creator, utpotè cujuslibet boni totius dator, & auctor. Totam igitur vitam humanam honorificam esse Deo necesse est, alioquin vel in toto, vel in parte erit iniqua, non reddens Deo quod suum est, hoc est debitum honorem. Ampliùs. Quis audeat dicere in parte esse serviendum Deo, & in parte non serviendum? Si enim in omnibus omninò dominus est, in omnibus igitur eidem est, & per omnia serviendum; non est autem servitium, quod non est honorificum ei cui impenditur. Ampliùs. Si omnes operæ, & omnia opera servorum liberalium, dominorum esse debent, nec licet servis aliud de hujusmodi subtrahere dominis; quantò fortiùs domino dominantium, dominoque sæculorum non licebit nobis opus, vel opera detrahere. Ampliùs. Omnia opera mea C necesse est esse, vel bona, vel mala, vel indifferentia aut otiosa, mala autem esse non licet sed neque indifferentia, aut otiosa, quemadmodum servos non licet otiosos esse vel non facere opera, quæ fructuosa non sint dominis suis: sic incomparabiliter fortiùs non licet nos opera facere, quæ non sint ad honorem Dei, vel otiosos esse, cùm possimus operari ad honorem illius. Omnia ergo quæcunque facimus, quæ mala non sunt, in honorem debemus convertere illius. Ampliùs. Si honor Dei adjunctus operibus nostris bonis, vel indifferentibus (ut quibusdam videtur) in nullo facit illa difficiliora, vel magis gravia, nunquid non culpabiliter præteribitur honor Dei in talibus: Quantò fortiùs igitur si ex hoc, aut leviora erunt, aut jucundiora, non erit in illis prætereundus honor Dei, verbi gratia; comedis aut bibis, aut dormis exigente necessitate corporis. Si adjeceris honorem Dei in intentione tua, ut cogi- D tes in corde tuo, quia etiam necessitati corporis vis consulere propter honorem Dei, quid quæso tibi deperiit? aut quid gravaminis impositum est tibi ex hoc, videlicet si vis comedere, vel bibere, vel dormire cum ipsa necessitate corporis etiam propter honorem Dei, quin etiam ex ista appositione, nisi ultra modum perversus es, magnæ condimentum suavitatis operi tuo addidisti, cùm intentione tua Dei honorem apposuisti. Quòd si dixerit quis, quia sufficit ad perficiendam operationem hujusmodi intentio consulendi infirmitati corporis, ergo supervacua est alia intentio. Respondemus, quia sufficit ad comedendum etiam mala intentio, verùm ad hoc ut comedas benè, & ad hoc ut sicut Dei servus, & cultor hoc facias, non sufficit nisi Dei honorem, & honorificentiam operi tuo misceas. Quòd si quis dixerit, quia non est necesse nec requiritur ab aliquo, ut in omnibus ita faciat, licet ita habeat sanctus sermo, sive comederitis, sive biberitis, seu quid aliud feceritis, omnia in gloriam Dei facite, & iterùm alibi, ut in omnibus honorificetur Deus; quærimus utrùm

Honor creatoris de primis impressionibus.

Nota.

Similitudo.

Nota.

Nota.

aliquis finis quærendus sit in hujusmodi operationibus? Quòd si responderit, quia finis hujusmodi operationum sustentatio est, sive refectio, aut conservatio corporis humani. Quærimus iterùm, utrùm hujusmodi conservatio quærenda sit propter se tantùm, & non propter aliud. Non potest autem dicere, quia propter se tantùm quærenda sit, sicut nec ipsum corpus, & hoc est quoniam ipsum corpus organum est, sive instrumentum operationum, quæ sunt ab anima per illud universaliter autem manifestum est, quia organum esse, & ejus salus, & ejus bonitas, & quæritur, & conservatur propter operationes quæ fiunt per illud: sicut oculus, & ejus salus, & ejus bonitas non propter se quæruntur, sed propter videre. Quòd si dixerit, quia operationes hujusmodi quærendæ sunt propter se tantùm, manifestum est ipsum errare; quoniàm secundùm hoc, non essent quærendæ propter majus bonum, quare non possent esse utiles, vel adminiculantes ad obtinendum majus bonum, quàm ipsæ sunt, & hoc est de manifestè falsis, quoniàm videre, & audire, & similia utilia sunt ad ipsum scire, & ad ultimum ipsum scire utile est evidenter ad obtinendam fœlicitatem æternam: similiter, & aliæ omnes perfectiones animæ humanæ atque operationes bonæ, licet per multa media sint utiles, & expedientes ad fœlicitatem æternam: omnium autem utilitatum hæc maxima est fœlicitas æterna, & omnium ut ita dicamus utilitatum utilitas. Quare si quærenda est nobis ipsa, quærenda sunt nobis omnia, quæ utilia sunt ad ipsam, manifestum est omnia illa quærenda esse propter ipsam: in nullo ergo citeriori bono sistendum est, quare nullum citerius bonum quærendum est propter se tantùm. Ampliùs. Quoniàm ad illam, & nati & creati sumus totaliter, & quicquid naturaliter vel sumus, vel habemus, propter illam sumus & habemus; ergo in illam totaliter conferenda nobis sunt omnia, seu referenda, illam ergo debemus intendere per omnia quæ facimus. Quid est vita bona, nisi via recta, & ducens ad fœlicitatem æternam? & quid aliud sunt bonæ operationes in vita, quàm boni passus, vel gressus in via fœlicitatis æternæ? quia ergo tota vita eundum est, & totis passibus ad finem viæ; tota ergo vita totisque operibus eundum est ad fœlicitatem æternam: quare nec licet stare in aliquo ex operibus, declinante à via; declinatur autem per malitiam ab illa statur autem, cùm intentio, & propositum citra sigitur, & usque ad fœlicitatem æternam non extenditur. Ampliùs. Cùm multæ sint intentiones ejus, quod est bonum, ipse Aristoteles determinat, quòd bonum in consuetudinalibus dicitur mediocre, sive medium, sive temperamentum, aut mensuratum inter superfluitatem, & indigentiam: quemadmodùm dixit in libro Topicorum, quia bonum dicitur quantùm ut in mediocri, unde non videtur dici bonum, nisi comparatione magnorum, & apertorum malorum, secundùm hanc intentionem. Adeò enim aperta mala sunt prodigalitas, & avaritia, adeóque magna superfluitas est prodigalitas, magnaque diminutio avaritia, ut qui ab utroque recedit, bonus, hoc est temperatus, judicetur; quamvis nullum medium tenetur propter hoc solùm, quia in eo receditur ab utroque extremorum, & nulla media via inceditur: nec propter hoc tantùm, ut seorsùm vel longè sit ambulans ab utraque illarum, sed propter hoc potiùs, ut per ipsam veniatur ad finem viationis, & forsitan ut rectiùs, & commodiùs per illam, quàm per alterutram illarum veniretur, sed non propter hoc solùm ut declinetur utraque malitia extrema, tenetur medium, sed ut acquiratur per medium, quod non per alterutram acquiritur extremarum malitiarum, quin potius amitteretur

Corpus est organum operationũ animæ.

Fœlicitas æterna.

Aristotelis sententia de bono.

E per utramque illarum, necesse est medium finem habere meliorem se, propter quem quæritur & intenditur. Ampliùs. Si simpliciter, & per se bonum est, quo obtento, alia nec quæruntur, nec quærenda sunt: alia verò non sufficiunt, vel beatos vel fœlices efficere, immò eis obtentis restat quærendum per ea illud bonum: manifestum igitur est alia omnia, & bona esse propter illud & quærenda. Ampliùs. Virtus hujusmodi & bonitas, aut est quærenda propter se tantùm, aut propter aliud tantùm, aut propter se & aliud: & manifestum est, quia in nullo bono sistendum est nobis, citra bonum ultimæ fœlicitatis, cùm ad eam, & ire, & pervenire nati sumus, & ad ipsam obtinendam creati. Quia ergo in omni bono sistendum est, quo obtento non aliud quærendum; F manifestum est, quia nullum est bonum citra illud quo obtento non est aliud quærendum: omne autem tale, videlicet in quo non est sistendum, & quo obtento restat aliud quærendum, via est; quare hujusmodi virtus, vel bonitas, de qua hîc loquimur, via est: via autem non est quærenda propter se, quare non est quærenda hujusmodi virtus propter se tantùm. Quòd si dixerit quis, quòd est quærenda propter aliud tantùm, quærenda autem est, quia bona tantùm; quærenda ergo est, quia bona est ad aliud, & bonitas ejus bonitas ad aliud tantùm; hujusmodi autem bonitas via tantùm ad acquirendum majus bonum, & vera sui nominatione nominatur utilitas. Quòd si dixerit, quia quærenda est propter se, & aliud, erit simul finis, & via; quod enim propter se quærendum est finis est inquisitionis, quod propter aliud via, hoc autem inconveniens est per se. G Ampliùs. Si quis quæreret hujusmodi virtutem, vel bonitatem propter se tantùm, secundùm hoc peccaret, cùm sit quærenda etiam propter aliud; eodem modo si propter aliud tantùm, similiter peccaret, cùm sit quærenda propter se. Ampliùs. Esto quòd aliquis quærat eam propter se, ut ea obtenta quiescat in ea, nunquid non malè faciat cùm sit natus, & creatus ad majus bonum? Ampliùs. Nullo modo est in ea sistendum, ergo nullo modo est ponenda finis; finis autem est quòd quæritur propter se; quare nullo modo est quærenda propter se. Quòd si dixerit quis, quòd hoc modo quærenda est propter se, quoniàm etsi aliud bonum non contingeret acquiri, per se tamen & amanda esset, & quærenda sicut ejus contrarium declinandum. Verum utique dicit. Nos autem non quærimus quid faciendum esset tunc, sed quod modò faciendum sit; videlicet cùm ita sit, quòd hujusmodi virtutis, aut bonitatis est acquirere fœlicitatem æternam. Jam igitur declaratum est tibi ex his, quia virtus, & bonitas de quibus intendit Aristoteles, viæ sunt ad acquirendum, & obtinendum aliud bonum, & illud bonum vocatur apud eos fœlicitas æterna; licet autem multa alia bona ex ea, & H per eam sint, tamen finaliter, & ultimò per eam obtinetur fœlicitas æterna; propter ista autem bona homines dicuntur boni sicut dicit Tullius de justitia, quia ex ea boni viri nominantur, quoniàm in ea est splendor maximus honestatis. Ex justitia enim pax hominibus ad invicem, & ab iniquis; per justitiam namque ipsi, qui justi sunt cavent, ne cuiquam noceant, vel lædant, & per eandem comprimuntur improbi, & audaces, ne in læsionem aliorum prosiliant; ex pace etiam & securitate provenit multiplicatio non solùm in rebus humanis, sed etiam in hominibus, sicut econtrariò ex bellis, & rapinis, & aliis perturbationibus proveniunt contraria, videlicet diminutio, non solùm rerum humanarum, sed etiam hominum. Ad hunc modum se habet de temperantia, & intemperantia; vix enim est malum in rebus humanis, quòd ex aliqua specie intemperantiæ

Nati sumus ad obtinendã fœlicitatẽ.

An virtus propter se tantùm sit quærenda.

Aristot.

Tullius.

Iustitia bona.

Temperantiæ effectus.

tiæ non procedat, sicut apparet de luxuria, ebrietate, & gulositate. Meritò igitur & boni dicuntur, qui virtutibus istis pollent consuetudinalibus, boni inquam, hoc est Reipublicæ utiles, & ipsæ virtutes bonitates, hoc est utilitates, cùm per ipsas tot & tanta bona hominibus, & rebus humanis proveniant; mali, immò pestilentes, qui econtrariò se habent nominandi sunt. Si quis autem dicat, quòd sicut similitudo cum supernis, divinisque substantiis justitia est, ut ait Boëtius, ita & bonitas, verum utique dicit, & quemadmodùm dicit Aristoteles Quoniàm alba dicuntur quædam, quia vel de habere vel de albere, videlicet quia propinqua sunt, verè ac purè albis: ita boni, & bona. Quia verò perfecta bonitas, etiam perfecta beatitudo est, & similata bonitas & similata fœlicitas est, sicut in sequentibus declarabimus; necesse est bonitatem, quæ via est ad illam, quodammodò bonitatem esse, videlicet tanquàm umbram, ac similitudinem permodicam veræ ac perfectæ bonitatis, sicut generaliter mediæ dispositiones, quibus venitur ad extremam, perfectam, veramque & puram, aliquatenùs sunt similitudines illius, & quæ propinquiores magis assimilantur illi. Sunt ergo virtutes hujusmodi bonitates ex similitudine, quam habent ad veram & perfectam bonitatem, quemadmodùm dicere solemus, quia gratia est umbra quædam gloriæ & similitudo pertenuis: potentialiter enim non sunt sine admixtione malitiæ, donec perveniatur ad purum, perfectum, novissimum. Et hoc est quod dicit sermo propheticus, Isaiæ 64. Quasi pannus menstruatæ omnes justitiæ nostræ: sicut enim vulgares homines, & indocti magna bona vocant etiam quæ minima sunt, videlicet temporalia, maxima verò omninò non capiunt, & in temporalibus etiam pueriliter errant, reputantes magna vel maxima, quæ minima vel penè nulla sunt; sic & bonitates vocant homines etiam magnas, & maximas, quæ valdè modicæ sunt, & interdùm etiam quæ magis malitiæ sunt, & sæpè virtutes opinantur ea, quæ vitia sunt. Jam enim patefecimus tibi, quia qui sistit in tentione, & proposito citra fœlicitatem æternam, diminutus est, & abusor bonorum, quæ circa fœlicitatem æternam sunt, & hoc est, quoniàm bona, quæ via sunt, finem constituit. Quemadmodùm igitur, qui finem istum faceret viam; & non sistens in eo, sive quiescens, sed per illum quærens aliud, sine ipso abuteretur; sic qui in via sistens, atque finaliter, via ipsa abutitur, finem illam constituens Ampliùs. Et naturæ suæ inimicus est cùm eam fraudet bono bonorum omnium, propter quod, & ad quod natus, & creatus est. Quemadmodùm si quis natus ad regnum, vili prædiolo contentus regnum negligat, & recipere recuset ignavia, vel pigritia sola, sibi ipsi inimicus maximus esset. Ampliùs. Ordinationi rectissimæ creatoris hujusmodi homo proculdubiò contradicit, cùm ordinatio creatoris sit, vitam esse ad finem placidissimæ, & jucundissimę quietis, & omnes motiones nostras gressus esse ad patriam cumulatissimæ fœlicitatis; & propter hanc, & ad hanc, sicut supra tetigimus, totum sumus quod naturaliter sumus, & totum habemus quicquid boni undecunque in nobis habemus, propter quā, & vitam nostram summa velocitate currere voluit cum tempore, ut esset perventio nostra ad illud bonum celerrima, & bona minima à quibus tanta velocitate fugimus, & quæ tanta velocitate nos fugiunt detinere non possent, nec iter nostrum vel impedirent, vel retardarent. Jam igitur manifestum est ex omnibus his, quia bonus & bonitas tripliciter dicitur. Et prima intentio bonitatis est utilitas. Secunda intentio similitudo veræ ac perfectæ bonitatis Tertia vocalis admixtio veræ bonitatis; & huic intentioni ut

Boëtius.

Vulgus non intelligit vera bona.

Ordinatio creatoris.

Bonitas & bonus tripliciter.

A diximus, & nominationi causam dat ignorantia vulgaris, & paucitas, ac brevitas intellectus indoctorum. Paucis enim adhuc hominibus innotuit gloriam Dei præcipuum esse finem, & solùm forsitan, atque verè bonarum operationum; sicut enim communitas hominum minima sola bona diligit, & illis contenta est, nisi aliter erudiantur, & instituantur; sic & illa sola cognoscit, & cogitat instar puerorum, qui solùm lac, & pira atque poma norunt, & curant. Habet autem quæstionem, utrùm qui solam fœlicitatem æternam intendit, & propter eam solummodò obtinendam bona operatur, nullatenùs inspecto Dei honore, vel gloria, bonus, vel justus dicendus sit, & videtur quòd manifestè injustus sit. Primùm sicut diximus, quia Deum jure suo defraudet, honorem ei, & gloriam non solùm non exhibens in operibus suis, sed nec etiam intendens: deinde cùm ipsa fœlicitas æterna bonum creatum sit,

B non est in ea ullatenùs quiescendum finaliter, aut sistendum. Sicut enim nullum tale bonum propter se est, sic nec propter seipsum solummodò diligendum; alioquin multipliciter ordinationi creatoris, & ipsi naturæ contradicitur, cùm nullum tale bonum in seipso finis sit, sed magis via tibi, sit propter aliud, nullo modo finis, sed magis via habendum est, quemadmodùm cùm creator & in se finis sit, sicut & principium omnium bonorum, nullo modo via tantum habendus est sic, & quod via in se tantùm esse natū est, nullo modo finis habendū est. Ampliùs. Hujusmodi homo diligit fœlicitatem & vitam æternam propter se hominem tantùm, aut diligit propter illam, aut non: si sic, ergo magis illam quàm Deum: si non, ingratus igitur est datori illius Deo, cùm eousque diligat datum illius, & datorem non diligat propter illud. Quòd si dixerit, quia non diligit Deum propter illam, sed propter se tantùm, aut æqualiter diligit Deum & illā, aut alterum magis; si-

C ve autem æqualiter, sive magis illam, quàm Deum, injuriosus est Deo; cùm ipse sit incomparabiliter magis diligendus quàm ipsa. Ampliùs. Omnia facit propter illam hujusmodi homo, & nulla propter Deum magis ergo diligit illam, quàm Deum. Ampliùs. Si hujusmodi homo servit Deo propter obtinendam ab eo fœlicitatem istam solummodò, vendit ergo Deo suum servitium, quod eidem impendit; quare non est inter ipsum, & Deum quantùm ad hoc nisi venalitas, aut mercatio, sive negotiatio: negotiatores autem sibi invicem non serviunt, sed merces, & pretia tantùm commutant. Ampliùs. Hujusmodi homo sibi solummodò servit, sibi enim soli prodesse intendit, & non Deo: nos autem de his meritis, & retributionibus perscrutatiùs, & latiùs loquimur. Intantùm autem determinatum sit tibi, quia hujusmodi homo, nec bonus, nec justus simpli-

D citer dicendus est, secundùm aliquam trium prænominatarum intentionum.

Quæstio.

Nota.

Deus incomparabiliter magis diligendus.

Servientes Deo propter fœlicitatem habendam tantùm.

CAPUT III.

De ipsa virtute iterùm latissimè disputat, quærens an ejusmodi habitus sit voluntas, vel scientia aut utrumque, aut alterum in comparatione alterius.

POst hæc autem inquiremus de hujusmodi habitu, an sit æqualiter voluntas, vel scientia, aut ambo illa, aut alterum in comparatione alterius. Dicit enim Aristoteles, quia virtutes, aut voluntates quædam sunt, aut non sine voluntate. Incipiamus ergo & dicamus, quoniàm in anima humana non inveniuntur nisi tria genera virium; videlicet apprehensiva, deinde motiva, cujus duæ species, vel

Aristot. Tria genera virtutum in anima.

partes, scilicet imperativa motus, & effectiva illius, & effectiva quidem nullatenùs susceptibilis est virtutis: nulla enim habilitas membrorum ad motum, nullus habitus, qui in eis generari possit, virtus inquam de qua hîc agitur nominatus est, virtus ergo est quæ temporum & operationum frequentia generatur, aut in apprehensiva vi generatur, aut in motiva imperativa motus; quòd si in apprehensiva, tunc facilè est declarare, quòd vel opinio est vel scientia: dubitatio enim, & admiratio hactenùs virtutes à nullo hominum nominatæ sunt. Quòd autem nec opinio, nec scientia virtus hujusmodi sit, inde manifestum est, quoniàm non qui magis opinatur, aut scit in eis quæ virtutum sunt magis bonus, aut virtuosus est, hoc autem ex necessitate sequeretur. Si enim opinio, aut scientia virtus esset, augmentùm hujusmodi esset augmentum illius virtutis, & in quo augeretur hæc, augeretur & illa. Quemadmodum & alibi dicit Aristoteles: quoniam amor non est concupiscentia coïtus. Non enim qui magis amat, magis concubitum concupiscit, ipse autem Aristoteles testatur, quòd scire vel parum, aut nihil operatur ad virtutem. Restat igitur, ut hujusmodi habitus generetur in vi imperativa motus tantùm: imperativa autem motus est vis volendi, in vi verò volendi non generatur habitus nisi voluntas, aut noluntas, quare hujusmodi habitus non erit nisi voluntas, aut noluntas. Ampliùs. Si ex frequenter apprehendere non generatur nisi habitus apprehensivus, ergo ex frequenter velle non generetur, ut ita dicatur, nisi habitus ad volendum sive volitivus; habitus autem ad volendum non est nisi voluntas quare virtus secundùm hoc consuetudinalis non erit nisi voluntas. Ampliùs. Posita voluntate ponitur habitus, voluntate inquam bona solùm ponitur bonitas, & ponitur quis bonus, & remota removetur, ergo voluntate per se & propriè est quis bonus, quare voluntas bona per se, & propriè bonitas est. Ampliùs. Ea sola posita, nihil ponitur, quod non sit ipsum, & ea sola remota nihil removetur, quod non sit ipsum: ponitur autem sic, & removetur bonitas, ergo ipsa est bonitas, & bonitas ipsa. Quòd autem verum sit hoc, quòd ea sola posita ponitur & bonitas, & sola remota removetur, inde manifestum est, quoniàm homo bonæ voluntatis simpliciter bonus est, & qui habet bonam voluntatem talem videlicet habitum, bonitatem habet ex necessitate, quicquid aliud non habeat, & qui caret bona voluntate hujusmodi bonus non est quicquid aliud habeat; quare nihil nisi bona voluntas bonum facit habentem: hoc & Augustinus dicit in libro Enchiridion, quia voluntate rectè vivitur, & voluntate peccatur. Similiter, Seneca. Omne peccatum adeò voluntarium, quòd si non est voluntarium non est peccatum, quare & de bonis necesse est similiter se habere. Ampliùs. Cùm in mente humana voluntas sit instar Imperatoris cui subsunt, & parent omnia alia; scientiæ autem, & memoriæ cæteraque hujusmodi instar consiliariorum qui suggerere, atque suadere utilitates, & pericula ostendere in operibus solummodò possunt, sed nec imperare quicquam, nec exequi; membra verò, & vires motivæ inferiores velut ministri sunt, & executores tantùm jussionum, seu præceptorum hujus Imperatoris; sensus verò exteriores sunt, velut nuntij & cursores ea quæ foris viderint, vel audierint ad consiliarios, & Imperatorem hujusmodi reportantes: manifestum est, quòd ut benè, vel malè omnia hujusmodi administrentur, totum consistit in bonitate, vel malitia hujus Imperatoris; bonus autem est qui hujusmodi omnia administrat, & regit, & malus qui econversò sit, totum est ex bonitate vel malitia voluntatis. Ampliùs. Tolle bonitatem à voluntate relictis in homine quibuscunque, vel quantiscunque volueris, sublata est bonitas ab illo. Pone bonitatem in ea, sublatis ab eo aliis quibuscunque volueris, bonitatem in eo posuisti: & de malitia quidem manifestum est, quia posita malitia in voluntate de necessitate ponitur malus homo, sublatis aliis quibuscunque; & remota malitia similiter à voluntate, remanet homo non malus, remanentibus aliis quibuscunque in eo, præter solùm malitiam voluntatis. Respondemus ergo in omnibus his, quoniàm proculdubiò bonitas ista consuetudinalis non est, nisi voluntas habitus, hoc est voluntas firmata consuetudine in operandis bonis, licet vis apprehensiva forsitan non sit in nobis assuefactionibus suis, non sit inquam sine acquisitione multiplicis meliorationis suæ; acquiritur enim illi, & promptitudo, & certitudo cognoscendi, quæ bona sunt. De ipsa experientia operatorum generatur in ea cognitio aliorum multorum, nec potest esse melioratio ejus in operatis, vel operandis, quæ non adjuvet multipliciter bonitatem quam diximus, hoc est bonam volũtatem. Eruditi enim sicut dicit Augustinus, melius modis omnibus operantur & quòd dicit Aristoteles, quia scientia nihil, aut parùm operatur ad virtutem, de scientiis aliis, & rerum aliarum intelligendum est, non de scientia qua cognoscuntur ipsæ virtuosæ operationes. Quemadmodùm enim visus, vel videre non nihil, vel non parùm operatur ad gressum, immò multùm; sic scientia operandorum permultùm quidem operatur, & ad operationes eorum, & sicut virtus gressibilis valdè impedita esset, si non adjuvaretur visu quo gressus regit, & quo eidem providetur, ac præcavetur; sic virtus absque hujusmodi scientiæ lumine quasi cæca esset, nesciens quid, aut qualiter ageret; quemadmodùm cæcus gradiens & nesciens, qua, vel quorsùm iret, periculosè ambulare videtur; quemadmodùm igitur in quibusdam ex hominibus, aliud est virtus aggrediendi, & agendi magnifica ædificia, ac sumptuosa, aliud ars eadem faciendi architectonica videlicet: sic & in bonis viris aliud est scientia, qua cognoscunt quid agendum, & qualiter, & quandò, & cui, aliud virtus, & facultas aggrediendi talia, & agendi. Posset tamen intelligi verbum illud Aristotelis, quo dixit scire vel parùm vel nihil operari ad virtutem, hoc est ad esse virtutem, vel ad essentiam ipsius. Ad benè autem se habere illius permultùm, ut diximus operatur, utpotè dirigens, & illuminans operationes illius. Quemadmodùm visus ad virtutem gressibilem nihil operatur quantùm ad essentiam, ad bonum autem se habere illius, hoc est ad hoc, ut benè, & bonas reddat operationes gressibiles permultùm. Si quis autem dixerit, quia virtus consuetudinalis non generatur in alterutra virium prædictarum, seu in ambabus simul, sermo ejus est impossibilis, & hoc est, quoniàm secundùm eum hujusmodi habitus, aut totus esset in utraque hujusmodi virium, aut partim in altera, & partim in altera; ut autem idem numerus habitus sit in duobus subjectis simul impossibile est; similiter ut partim in altera partim in reliqua, impossibile est, cùm habitus ille sit impartibilis. Si aliud est secundùm hoc etiam habitus ille nihil unum esset, quemadmodùm enim ex generantibus illum nihil unum fieri potest, videlicet ex scire, & operari, vel ex potentiis eorum: sic ex generatis ex ipsa vel ex ipsis, nihil unum fieri, vel componi potest, & quemadmodùm ex frequentia operum gressibilium in sola vi gressibili, vel organis ipsius, non autem in oculis, vel in visu quamquàm sine illis non agantur hujusmodi opera: sic habitus virtuosus in sola vi motiva, quæ gressibilis spiritualis est solummodò generatur, non in vi apprehensiva nobili, quæ est vi-

Opinio virtus non est. *Amor non est concupiscentia coitus.* *Scire nihil aut parum ad virtutem.* *August.* *Seneca.* *Voluntas velut Imperator.* *Sensus.* *Bonitas quid sit.* *August.* *Quemadmodo scire operatur ad virtutem.* *Nota.*

Quæstio singularis. est visus interior. Si quis autem quærat, quare voluntas boni bonos efficiat volentes, & scientia boni bonos non faciat scientes? *Solutio.* Respondemus, quia voluntas imperativa est, ut supra diximus, & omnia opera nostra sunt subdita, & obedientia ei, & propter hoc bonitatem ejus, & malitiam sequuntur ex necessitate bona administratio, & laudabile regimen nostrimet, & nostrorum, hoc est omninò eorum, quæ nostra sunt. Ampliùs. Nos ipsi ut ita dicamus subditi sumus voluntati nostræ, licet subjectione liberrimâ, non autem scientiæ ullo modo; quare cùm bona voluntas nostra est cui paremus per omnia, bona est omnis operatio nostra, quoniàm omnis operatio nostra tunc non est nisi executio bonæ, & benè imperantis voluntatis. Ampliùs. *Voluntas intimior scientia.* Voluntas intimior est, quàm scientia, & magis penetrans; non est ergo mirum si magis assimilat sibi volentem, quàm scientia scientem. Ampliùs. Voluntas est uniens volentem & volitum, & etiam ipsos volentes invicem: inde est, quòd unum volentes unum dicuntur esse, quòd est propter unitatem voliti. Major autem est conjunctio, & fortior quorumcunque extremorum ad medium, quàm illorum adinvicem: quare major est volentis ad volitum, quàm volentium per illud adinvicem. Eodem modo est inter amantem, & amatum, & inter amantes adinvicem, amantes enim se adinvicem, & amici unum esse communi sermone dicuntur, amans enim, & amatum adeò uniuntur, ut amans se non aliud esse reputet, quàm id quod amat; sicut apparet de avaro, & divitiis ejus, qui non aliud se esse reputat, quàm acervum divitiarum suarum, unde prædia sua, & torcularia, & grangias, membra sua nominat. De sciente autem, quòd aliquod scitorum suorum, & scitum esse membrum suum nominet, inauditum est à sæculis; amor verò, & voluntas, etsi ratione differre videntur, subjecto tamen, & essentia unum sunt. Utrùm autem scientia operandorum, quæ assuetudine, & experientia illorum acquiritur, virtus nominari debeat aut virtus sit, sicut esse videtur, cùm prudentia nominatissima virtus sit, & inter quatuor Cardinales prima, quæstionem habet non levem, & nos quod intelligenti sufficere debeat, in parte ista diximus, in quinta parte tractatus totus, videlicet in capitulo de fide, *Prudentia.* & adhuc necesse habemus repetere cum additione eorum, quæ necessaria sunt ad cognoscendam virtutem, quæ nominatur prudentia, & faciemus ibi scire, quòd non sola prudentia virtus est apprehensivæ nostræ nobilis superioris, immò etiam multæ aliæ, sicut jam declaravimus de fide. Verùm generatio earum non est per aliquem trium modorum, quibus ostendimus generari virtutem consuetudinalem, immò est irradiatio primi luminis, quod est Deus verus, ac unus, & est aspersio primi fontis, & universalis, qui est implens omnia sæcula: intantùm igitur nunc determinata sint tibi, quæ diximus, ut scias non esse necesse generari habitum, qui sit virtus, & *Scientia potest esse talis quæ sit virtus.* scientia, ex frequentia apprehendendi, vel cognoscendi quæ operanda sunt, neque omnē hujusmodi sciētiam, etiam cùm fuerit habitus virtutem esse. Possibile tamen est hujusmodi scientiam generari, quæ virtus sit, & hoc declarabimus in capitulo prudentiæ.

CAPUT IIII.

De nomine virtutis disputat dicens, solùm fortitudinem qua laboribus, & doloribus resistimus, antiquitùs dictam esse virtutem. Mox alias eodem virtutis nomine fuisse dictas.

POst hæc autem nobis relinquitur videre nominationes virtutum, & causas earum. Prima igi- A tur generalis earum nominatio qua virtutes nominantur quæ nominatio earum, ut dicit Tullius, antiquitùs solius fortitudinis fuit. Causa autem in hoc manifesta est, quia non statim innotuit virtuositas, seu vigorositas aliarum, penè autem super fortes apparuerunt, & nominati sunt, qui laboribus, & doloribus non facilè vinci potuerunt. Postmodùm autem innotuerunt per experientiam multiplicem alia certamina, alia bella consurgere contra mentem humanam, videlicet à deliciis, & divitiis, ab honoribus, & gloria, cæterisque hujusmodi, quorum victoria est valdè rara, & difficilis, propter quod & fortes, & virtuosi nominati sunt, qui talia, vel vicissent, vel vincere possent & bonæ qualitates, quibus hæc possent, virtutes, & fortitudines nominatæ sunt. Nominata est igitur virtus à vi, & tuendo, vi enim ab hujusmodi hostibus tuetur possessorem suum, ne lædatur, aut corrumpatur, aut capiatur ab illis: probabiliter quoque virtus à viro, quasi veritas à quibusdam dici putata est, eo quòd veri nominis viros interiùs, B & animo viriles efficiat, sicut econtrariò vitio effœminantur, & infirmantur quoscumque possederit. *Virtutes unde dictæ. Virtus à viro.* Sunt & alij, qui dixerunt, quia virtus quasi viri status nominata est per similitudinem igitur corporalis fortitudinis, & virilitatis, & virtus & fortitudo, nominatus est hujusmodi habitus, & per similitudinem naturalis potentiæ: hoc est autem ex tribus causis, vel potiùs quatuor. Fortes enim dicuntur corporaliter quidam ad onera portanda, alij ad labores tolerandos, alij ad bella, alij ad læsiones repellendas sicut aper, & cocodrilus propter duritiam, ac spissitudinem cutis. Invenitur enim unaquæque istarum sine aliis: invenitur enim fortis ad onera, qui non est fortis ad aliquod aliorum, invenitur etiam carne tenerrimus ad bella fortissimus. Onera verò spiritualia sunt gubernatio multitudinis cujuscunque, ad quod onus multi infirmi inveniuntur, & debiles, malentes laborare scribendo, legendo, studendo, disputando, *Fortes quotupliciter.* C prædicando, vel etiam corporaliter, ut agricolando, quàm portare onus regendæ multitudinis, maximè discolæ, & discordis, sicut evidenter apparuit in Moysé ex ipsis testimoniis ejus; labores autem spirituales sunt, & corporales, videlicet psallendi, legendi, cantandi, orandi, & multi alij hujusmodi, quos proximè nominavimus, & multi alij corporales autem per se noti sunt. Ad utrosque autem inveniuntur multi fortes, qui in bellis spiritualibus plerique infirmi, facilè quippè, aut vento inanis gloriæ dejiciuntur, aut ira, vel invidia vastantur, aut cupiditate seu ambitione facilè capiuntur: sic & multi ad bella tentationum spiritualium fortissimi sunt, atque magnifici, ad prænominata verò videlicet onera, & labores infirmi, & hoc est quoniàm vinci dedignantur ex sancta superbia, & præ oculis semper habent Deum certantium pro ipso ingenij inspecto- *Sancta superbia noli le vinci.* D rem, promptissimum adjutorem, magnificentissimum & remuneratorem, sicut dixit sanctus, & sapiens Augustinus. De cœlo inquit clamat dominus certate, adjuvabo, vincite, coronabo. Quibusdam enim ex magnificentia cordis molestiùs est vinci, & potissimùm ab hoste, qui vires & arma non habet contra nos, nisi quas ei fortè dederimus Quibusdam quoque est fortitudo in mente, sicut durities in lapide, aut in cocodrili cute, vel quemadmodùm in manibus eorum qui duris operibus assueti sunt, ut in coriariis & agricolis, fabrisque ferrariis, & metallorum operariis, & hac bonitate difficilè læduntur, & facilè repellunt jacula ab hostibus spiritualibus emissa, qualia sunt verba conviciorum, detractionum, & alia tum hujusmodi quæ corda transverberant atque transfigunt. Hac etiam virtute facilè irrumpunt resistentia, quemadmodùm lapis cùm ponderositate sua *Similitudo.*

descendit & irrumpit aera, & aquam postmodùm, & deinde etiam terram intrans aliquatenùs in eam: sic & isti cùm dura initiant, vel contumeliarum, vel verborum, irrumpunt ea facilè, etiam absque læsione, vel vulnere cordium. Utrùm autem una sit fortitudo, ex qua omnes istæ operationes exeant, meritò quæstio est: similiter & utrùm eadem sit ipsa, quæ patientia. Deinde quid erit mansuetudo, & quid bonitas illa, unde quis mitis dicitur, & qualiter ad invicem differant utrùm ratione tantùm, an subjecto etiam, & essentia, meritò quærat quis; nos autem nondùm venimus ad hæc, & ideò suo loco illud determinandum reservamus.

CAPUT V.

De alio nomine virtutis disputat dicens, virtutem perfectionem vocari, quoniam anima sine virtute est quodam modo imperfecta, & quasi aliqu id informe, & materiale ad hominē virtutibus praditum & perfectū, deinde dicit de anima statu ex Aristotele & Platone.

SEcunda autem est ex nominationibus quibus virtutes nominari consueverunt, perfectio, & hæc est: quoniam mens humana cùm est sine illis, ejus esse est valde incompletum quantùm ad benè se habere, & valdè informe, & homo ipse in illo statu velut potentiale quoddam est, & materiale ad hominem perfectionibus istis completum; & diximus aliquandò, quòd ipse est sicut imago sculpta, non autem polita, nec tota decentia membrorum circuncisa: hoc autem dicimus secundùm statum hujusmodi corruptionis. Ista vero perfectio in ea videlicet virtutum est, sicut compositio colorum nobilium, aut sicut deauratura. Cùm igitur imaginatus fueris mentem humanam in ista perfectione, videbis eam ante hujusmodi perfectionem, velut materiale quoddam, & potentiale ad hujusmodi perfectionis completionem, & invenies eam in istis duobus statibus sic se habentem, quemadmodùm puer se habet ad virum. Puer enim, etsi homo nominetur, ad virum tamen potentiale quoddam, & materiale est: cùm autem patefecerimus tibi statum originalis corruptionis, ostendemus tibi alias istarum rerum similitudines quæ omninò improbabiles, & incredibiles sunt, corruptionem illam, ac perversitatem ignorantibus. Similitudo verò qua utitur Aristoteles in rebus istis de tabula non scripta, & de speculo in quo nondùm reluxit formæ alicujus apparitio, intentionem ejus satis exponunt, & sententiam ipsius de ipsa anima humana, quam opinatus est creatam esse vacuam à scientiis, vel virtutibus, veruntamen receptibilem earum; & nos concedimus, quòd aliquatenùs verum dixit. Sed totam veritatem de statu animæ humanæ, qualiter scilicet se habet statim ut creata est, nec vidit, nec attigit totaliter; sed eam reverà tetigit, & hoc est quoniàm corruptionē quam diximus, penitùs ignoravit. Prætereà si corruptio, & immersio corporis non impediret, forsitan non vacua crearetur, ut sensit Aristoteles, quod tamen hîc diffinimus; animæ enim Adæ &, Evæ, quæ ante omnes alias creatæ sunt, non vacuæ creatæ sunt. Cùm enim constet animam humanam secundùm superiores vires suas nobiles regioni lucis propinquare, immò ipsi luci æternæ, quæ secundùm Aristotelem ultima decem intelligentiarum est, & vocat eam intelligentiam agentem: secundùm Platonem verò mundus specierum sive idearum, quem vocat mundum archetipum, & mundum exemplarem, & mundum intelligibilem; Augustinus verò vocat eam æternam veritatem. Cùm inquam hujusmodi luci proxima sit, & absque medio, nisi à parte corporis aliquo modorùm impediretur, non videtur possibile esse, quin statim in ipsa sua creatione ab hujusmodi luce irradiaretur. Omne enim illuminabile à quacunque luce, quàm citò est ei contiguum, tam citò ab illa perfunditur, nisi mala aliqua dispositio animę humanæ hoc prohibuerit: nulla autem est mala dispositio animæ humanæ in ipsa sui creatione, nisi à parte corporis. Quare meritò videri posset non esse possibile animam humanam creari sic vacuam, ut ponit Aristoteles, nisi in statu hujusmodi corruptionis.

Similitudo. — *Alia similitudo.* — *Aristot. sententia de anima.* — *Nota.* — *Mundus idearum Platonis.*

CAPUT VI.

De tertio nomine virtutis dicit, quia virtus etiam sanitas dicitur spiritualis, per similitudinem sanitatis corporalis, ut benè exponit.

TErtia ex nominationibus virtutis, seu bonitatis est, qua nominatur sanitas spiritualis, & hoc comparatione læsionis, & vulnerationis, atque morbidationis vitiorum & peccatorum, & est hujusmodi sanitas in animabus bonis ad similitudinem, & proportionem sanitatis in corporibus. Quemadmodùm enim cùm humores spiritus, & membra benè se habent in corpore, hoc est absque superfluitate & indigentia, tam in qualitate, quàm in quantitate, benè se habet corpus, & sanum est; sic proportionaliter cùm cogitationes & affectiones se habent in anima humana, benè se habet & sana est. Et iterùm cùm vitalis calor benè se habet in corpore, ut non excedat in ardorem febrilem, vel quemcunque alium, benè se habet corpus à parte illa, & sanum est; sic cùm amor, vel voluntas benè se habet in anima humana, ut non excedat in ardorem desideriorum innaturalium atque inordinatorum, benè se habet à parte illa anima humana, & sana est. Et quemadmodùm cùm virtus visibilis nihil habet turbiditatis, vel obscuritatis aut sequelæ illius, benè se habet, & sanus est oculus; sic virtus nostra visibilis interior, cùm nihil habuerit obtenebrationis, aut sequelæ ipsius benè se habet, & sana est anima humana in parte illa. Hæc autem pars mens secundùm quosdam in anima nominatur juxta verbum Aristotelis in libro Topicorum. Fiet autem manifestiùs, quod diximus, cùm declarabitur tibi, quia vitia velut morbi sunt, & languores, ac vulnera, peccata verò vulnerationes & casus.

Similitudo bona. — *Morbi sunt vitia.*

CAPUT VII.

Virtus etiam decor dicitur, quoniàm virtus est maximum ornamentum animæ nostræ, & maximus splendor.

QUarta verò ex nominationibus est, qua nominatur decor; nominatur autem decor à decendo, sive ab eo, quod decet, & hoc est, quoniàm nihil adeò decet animam humanam, ut virtus, & hoc manifestum est ex contrario: quoniàm nihil adeò dedecet eam, sicut contrarium virtutis, sive vitium, nihil omninò adeò alienum, adeò discrepans à natura humana, ut vitium. Quemadmodùm enim nihil adeò decet oculum, ut visus, aut quod visum adjuvat, ut pupillæ rotunditas, claritas, & nobilitas sic nihil adeò dedecet eundem, ut cæcitas, aut malitia, aut nebulositas seu quodcùque aliud ex his quæ visum impediūt: & generaliter sic se habet monstruositas morum brutalium ad mentem humanam, sicut

ficut monſtruoſitas membrorum brutalium ad corpus humanum. Sicut enim in corpore humano caput aſini valdè indecenter, & incongruenter eſſet; ſic in anima humana ſenſus brutalis, ſive deſipiens; & ſicut in corpore humano os ſerpentinum; ſic in anima humana detractionis vitium ſeu quodcunque aliud venenatum eloquium: & iterùm ſicut in corpore humano roſtrum porcinum; ſic in anima humana guloſitatis vitium; & ad hunc modum ſe habet de aliis, & longè etiam majoris, immò incomparabilis indecentiæ eſt monſtruoſitas iſta ſpiritualis, magis eſt offendens oculos ſpirituales, & magis horribilis aſpectu, quàm illa corporalis, & hoc eſt, quia major eſt diſtantia hujuſmodi ineptarum, & incongruentium appoſitionum, hoc eſt vitiorum ad animam humanam, quàm illorum corporalium membrorum ad corpus humanum.

Similitudo aptiſſima.

CAPUT VIII.

Exponit alia nomina, quibus virtus appellari poteſt per quaſdam ſimilitudines.

Quinta eſt, qua nominatur pulchritudo, & iſta eſt, quæ in humano corpore maximè eſt ex coloribus. & eſt iſta pulchritudo velut ornatus decoris. Ex decentibus enim membris, & decenter invicem conjunctis, & coaptatis decorum eſt corpus humanum, & pulchrum, aut cùm fuerit flavus color in capillis, glaucus, ſeu varius in oculis, candidus cum admixtione rubicundi in facie; ſic cùm anima humana ſuper decorem virium naturalium habuerit velut colores virtutum, erit pulchra, atque decora: & ideò tam crebrò in libro Canticorum utrunque in laudibus ejus dicitur. Si quis autem econtrariò intelligere voluerit, vocans pulchritudinem, quod nos decorem econverſò, nos non pugnamus de nomine, dummodò res eluceſcant, nec coget nos ordo verborum, ut quia poſitio membrorum, & forma prior naturaliter eſt, quàm ſuperimpoſitio colorum in corpore decoro, & pulchro, quod ideò ſponſus debuerit dicere decora es, & pulchra, cùm ſacra eloquia humani artificij ordinem multoties non ſequantur, & maximè in amorum, & amantium alloquiis; quamquàm enim amor ille ſanctus ordinatiſſimus ſit, illum tamen ordinem nec ſervat, nec curat in verbis amantium, ſed interdùm, & primùm, & maximè loqui cogit quod primò, & maximè inflexit, vel inflammavit amantem: meritò igitur primùm pulchram, & poſteà decoram vocavit ſponſam Quia verò Hierony. pulchrum, nigrum vocat, ut veſtem pulchram, nigram nominat, ut ex pulchra, vel lucida nigredine; non improbamus, ſi quis intelligat pulchram pulchro, id eſt indecenti colore carentem, & per inſinuationem decenter, ſed aptè nos diximus coloratam. Debes autem reminiſci, quia iſte decor non invenitur in animabus humanis, niſi cùm vires earum ab originali perverſitate, & aliis vitiorum deformitatibus purgatæ ſunt & liberatæ; ante verò, nec decoræ, nec pulchræ ſunt, exceptis animabus primorum parentum pro ſtatu innocentiæ, ut ſupra diximus, in quo nec purgatione, nec liberatione indiguerunt, naturali adhuc decore pollentes, excepta etiam anima domini Salvatoris, quam nihil omninò maculæ originalis unquàm habuiſſe tibi debet eſſe certiſſimum; in animabus autem primorum parentum in ſtatu memorato, idem ex neceſſitate fuit decor, & pulchritudo, ſicut reminiſci potes ex præcedentibus, quoniàm ipſæ vires naturales animarum, ipſarum etiam virtutes in eis fuerunt, hoc eſt laudabilium operationum voluntariarum immediata principia. Sexta eſt, qua nominatur agilitas, & hoc eſt in primis ſimilitudine corporalis agilitatis. Quemadmodùm enim, qui ad magnos, & veloces motus corporis, atque artificioſos prompti ſunt, agiles nominantur ab agendo, & circumagendo corpora ſua, verbi gratia, qui ad curſus, & ſaltus, & alias circumactiones corporum prompti ſunt, & expediti, & ad alios etiam motus, qui difficillimi videntur aliis hominibus, agiles vulgò nominantur, ut ſaltatores, & ſaltatrices ſimiliter pugiles: ſic qui ad operationes laudabiles expediti ſunt, atque veloces, & in his, quæ difficillima videntur aliis hominibus, parùm aut nihil difficultatis omninò patientes, agiles animo ſunt promptique, & ut ita dicamus leves, molem gravitatis, aut tarditatis neſcientes. Hoc autem eſt accipere è ſenſu, & maximè ſanctorum virorum conventibus atque collegiis, ubi eſt evidenter videre viros ad omnes ſacras obſervantias promptiſſimos, verbi gratia, ad ſurgendum media nocte ad confitendum domino, facillimos ad laborem pſalmodiæ, & ſacrarum cantionum, ſtrenuiſſimos ad ſecretas orationes, ferventiſſimos ad lectiones & avidiſſimos, ad labores corporales invictiſſimos, & ut uno verbo dicamus, omnes piæ exercitationes, quaſi de promptuario aperto eis exeunt, filioſque bonorum operum cum labore, & dolore pariunt, illud antiquum Evæ maledictum longè à ſe faciunt. Septima à qua nominatur veſtis, ſeu veſtimentum, ad ſimilitudinem, & proportionem veſtimenti corporalis: ſicut enim veſtimentum corporale tres habet utilitates. Prima, qua protegit contra frigus & alias injurias aeris. Secunda qua tegit verenda, videlicet ac turpia membra. Tertia, qua ornat, quaque decori, & pulchritudini, non parùm ſplendoris, atque placoris addere videtur: ſed & virtus unaquæque & protegit contra frigus inordinati amoris, & timoris, & contra æſtum innaturalium, ac ſæcularium deſideriorum, & tegit præteritorum vitiorum, & peccatorum fœditatem, & ornat animas noſtras multiplici ſplendore, ut diximus, & placore, & cœleſti ſponſo reddit per omnia gratiores: nec mireris, quòd amorem inordinatum, ſive carnis, ſive mundi, frigus diximus, ſed ſpirituale, cùm alibi didiceris, quia frigiditas eſt congregativa heterogeneorū, hoc eſt rerum diverſarum naturarum. An non vides, quàm diverſa & ab invicem naturaliter diſtantia congregat avaritia: ſimiliter & omnis amor inordinatus mentem humanam, & res exteriores, atque vitia congregat, & invicem ligat; an non vides, qualiter menti humanæ per avaritiam adhærent argentum, ligna, & lapides, campi, & ſilvæ, domus, & vineæ, molendina, & torcularia, jumenta, & homines. ſimiliter & ipſa vitia per eundem amorem adhærent animabus humanis, quæ omnia quàm longè diſtantia ſint à natura earum, nullus intelligens ignorat. De omni autem timore tam bono, quàm malo, quod frigus ſpirituale ſit, manifeſtum eſt ex tremore quem inducit, cordis, & ex aliis, quæ loco ſuo dicentur in ſequentibus. Debes autem ſcire, quia veſtis in ſacra ſcriptura, & in uſu etiam vulgatiſſimo, dicitur tota virtutis pulchritudo, atque varietas ſimul ſumpta; ſicut Matthæi 20. dicitur. Amice quomodò huc intraſti non habens veſtem nuptialem? Similiter & ſtola eadem intentione accipitur Lucæ 15. Citò proferte ſtolam primam. Si enim de ſola innocentia rectè acciperetur filius ille prodigus, non ſufficienter, neque decenter denuò veſtiretur; hæc autem intentio congruit evidenter utrique textui. Quòd autem & veſtes, & veſtimentum, pro unaquaque virtute accipiantur, apertè legitur Zacha. 4 Auferte inquit ab eo veſtimenta ſordida, & induite eum veſtibus albis, ſimiliter Eccle. 9. Omni tempore ſint veſti-

Similitudines.

Regula divinæ ſcripturæ.

Anima niſi originali perverſitate purgata decora non ſunt.

Anima Salvatoris.

Veſtimentum corporis tres habet utilitates.

Frigus animæ.

Nota.

Mat. 20.

Luc. 15.

Zach. 4.

Eccle. 9.

Psal. 21. menta tua cādida. In psalmo autem dicitur expressè. Diviserunt sibi vestimenta mea, & super vestē meam miserunt sortem. Ex his igitur manifestum est tibi, quòd quædam virtutes nominandæ sunt vestes hiemales contra frigus, scilicet timoris, atque torporis, & quædam æstivales contra æstum, atque fervorem sæcularium, atque carnalium desideriorum: similiter contra ardores, iræ, invidiæ & odij cæterorumque hujusmodi. Octava est, qua nominantur armatura, sive arma, propter usum earum necessarium, atque perutilem ad bella spiritualia. Nos autem dicemus in sequentibus, quæ earum sint arma impugnationis, & dicemus modos protectionis, & defensionis earum, modosque victoriarum, & assignabimus exercitus earum, & duces unicuique. Nona nominatio est, qua nominantur nominibus membrorum animalium, verbi gratia, ut quædā nominantur oculi, quædam manus, quædam pedes, quædam alæ, quædam aures, quædam umbilicus, quædam dentes, sicut apparet ex libris prophetarum, & ex sermonibus visionum, & potissimùm ex libro canticorum, in cujus expositione multa jam diximus. Veruntamen prout nobis tunc datum est, & prout requirebat expositionis illius negotium, hic autem perscrutatiùs, & latiùs de his prosequemur. Decima nominatio est, qua nominantur nominibus elementorum. Quædam enim ex illis nominatur ignis, ut amor rectus, quædam nominatur aër, & ventus, & quædam nominatur aqua, & quædam terra; & causas nominationum istarum doceberis in sequentibus, & quibus etiam hujusmodi nominationes congruunt patefaciemus tibi. Undecima est, qua nominantur nominibus elementatorum animatorum tantùm non animalium, sicut plantarum. Quædam enim ex illis nominatur cedrus, quædam cypressus, quędam mirtus, quædam libanus, & ita de alijs arboribus, vel nobilibus, vel communibus, sicut sunt pomus, & pyrus, ficus, & vitis. Duodecima est, qua nominantur herbarum nominibus, ut nomine hysopi, & nardi, & generaliter nomine herbarum virentium, & licet paucæ hujusmodi nominationes inveniantur in scriptura sacra, multæ tamen adaptari possunt eis ex similitudine virtutum, hoc est virtuosarum operationum, quæ ex herbis sunt, & hæc scire faciemus. Tertiadecima est, qua nominantur nominibus florum, sicut sunt rosa, & lilium, & hoc interdùm generaliter, sicut in secundo Canticorum Fulcite me floribus, quia amore langueo. Interdum autem specialiter, sicut in prænominatis exemplis. Quartadecima est, qua nominantur nominibus elementatorum inanimatorum, quæ congelata sunt, vel solida, & primùm nominibus metallorum, ut nominibus auri, & argenti, & electri, & aliorum deinde nominibus lapidum pretiosorum; quædam enim ex illis nominatur saphirus, quædam margarita; & ita de alijs certis nominibus liquidorum, ut nomine olei, balsami, & quorundam aliorum. Quintadecima est, qua nominantur nominibus stellarum, aut planetarum, sicut nomine solis, & nomine lunæ, nomine luciferi, & nomine vesperi, & nomine stellæ matutinæ, & interdùm etiam nominibus astrorum, Arcturi, & Pleiadum, & Hyadum, & Orionum. Sextadecima nominatio, qua nominantur nominibus ædificiorum, ut portæ, fenestræ, gradus, gazophylatia, coquinæ, sive culinæ, & iterùm muri, & antemuralia, & propugnacula. Septimadecima est, qua nominantur nominibus instrumentorum, ut claves, vincula, compedes, frena, calcaria, & singula. Octavadecima est, qua nominantur nominibus vasorum, videlicet sacrorum, hoc est, templi, ut crateres, ollæ, lebetes, fuscinulæ, lampades, candelabra,

Nota. *Conflict. virtutum & vitiorum.* *Nota.* *Nota.* *Nota.* *Cant. 2.* *Varia virtutis nomina per similitudinem.*

E & alia hujuscemodi. Nonadecima est qua etiam nominantur nominibus ministrorum, & maximè secundùm ritum nostrum, in quo ministri ordinantur nunc in choris, nunc in processionibus; processio enim naturalis literalis exterior, id est, clerus ordinatus, & ordinatus procedens liber est, & repræsentatio processionis spiritualis, quòd in sequentibus declarabimus. Vicesima verò est, qua nominantur nominibus variæ supellectilis in domo, ut mappæ, mensialia, cortinæ, culcitræ, pulvinaria, tapetes, & cætera hujusmodi operationibus earum congruentia per similitudinem. Vicesima prima est qua nominantur nominibus ornamentorum virorum, aut mulierum, sicut inaures, monilia, discriminalia. Vigesima secunda est, qua nominantur nominibus ipsorum animalium, sicut agnus, mansuetudo, & F bos, laboriositas. Forsitan sunt, & aliæ. Nos autem prosequemur de his aptantes de virtutibus comparantes juxta congruentiam similitudinum suarum ad illas. His igitur ita dictis, revertamur ad id in quo eramus, & dicamus, quia scientia quædam est virtus, & quia hujusmodi scientia generatur ex frequenter scire, & vocatur alio nomine peritia. Hæc scientia est fortitudo magna intellectus, sustentans ipsum, & fulciens contra impulsus suggestionum, atque suasionum, necnon & opinionum, atque cogitationum, ne eis temerè, aut periculosè assentiat; similiter & contra nutationes dubitationum, & generatur ista virtus ex multotiens experiri in rebus voluntariis, quia aliter videtur, & aliter est; qui enim in hujusmodi experti non sunt, circumferuntur omni vento doctrinæ, & agitantur diversitate consiliorum, ut leves. Cùm igitur vel se, vel alios errasse in G talibus quis multotiens expertus fuerit, non facilè, neque leviter ad credendum se dabit; meritò ergo peritia, sive scientia, quibus se fortiter tenet ne in temeraria, vel periculosa, aut etiam falsa corruat, virtus est fortificans intellectum contra nutationes, & ruinas hujusmodi. Vi enim, & vigore & violentia illius irrumpit ista obstantia, quæ diximus, & resistit illis; & hoc tantò fortiùs tantòque virtuosiùs, quantò per majorem experientiam, & majorem consuetudinem erit firmatus in his. Licet autem hujusmodi virtus bonitas sit intellectus, sive virtutis intellectivæ, non tamen ex eo erit bonus homo. Jam enim declaravimus tibi propter quid scientia boni non faciat bonum, & manifestè potest esse, ut in homine malo, hoc est malè operante, & malo sit hujusmodi habitus. Est enim hujusmodi homo, sicut homo malus habens bonum consiliarium, sed ejus consilio regi non vult. Intellectus enim habitu hujusmodi illustratus, & armatus, ut diximus, est sicut bonus consiliarius, & fidelis juxta malum Regem, vel Imperatorem videlicet voluntatem, quæ velut Rex quidam, aut Imperator in homine toto regnat, & imperat: talis autem homo bonus consiliarius est, non autem H bonus operarius, & est sicut homo, qui habet bonum & sanum visum, vel oculum, sed nolens per illum regere gressus suos, scienter præcipitans seipsum lædit, aut inquinat, aut in captionem, & prædam hostibus, & bestiis se tradit. Utrùm autem scientia hujusmodi, nominis veri scientia sit, & cujusmodi sit, tibi apertè elucere potest ex his, quæ didicisti in tractatu quinto, & in capitulo de fide. Est enim indubitanter hujusmodi scientia exanimis, mortua, quemadmodùm scientia medicinæ in medico ægrotante, quæ etsi eidem ostendat qualiter sanari possit, ipsum tamen non erigit, aut confortat ad hoc, ut necessariò, & salutari medicamento utatur.

Nota. *Nota.* *Scientia.* *Experientia.* *Similitudo.*

CAPUT IX.

Explicat differentiam quam ipse facit inter mores, & habitus, deinde exponit, quæ sunt virtutes, quæ naturales dicuntur, quæ ut ipse dicit, neque æquales sunt in omnibus, neque propriè virtutes appellantur, sed habilitates potiùs, & appropinquationes ad ea quæ sunt virtutis.

POst hoc determinabimus tibi, quæ differentia sit inter habitus, & mores, & dicemus, quia mores sunt habitus, ex quibus sine præmeditatione est frequentia operum, ut ait Avicenna, & exemplum de hoc est in hominibus, qui non solùm sine præmeditatione, sed etiam sine meditatione, & cordis appositione percurrunt psalmos, vel alias narrationes, quibus assueti sunt. *Mos quid.* Mos igitur dicitur, vel ab eo quòd mox, hoc est sine mora ex eo est operatio, vel verisimiliùs à mora, hoc est longitudine assuefactionis; unde vulgata acceptione pro eodem accipiuntur mos & consuetudo; unde idem est dicere secundùm vulgarem intentionem, juxta morem, quod juxta consuetudinem: *Habitus.* habitus ergo non statim, ut est habitus, est & mos, sed per moram transit in morem, ita ut verè dici possit, quia mos est habitus morosus. Jam ergo declaratum est tibi ex omnibus his, quia non omnes habitus statim mores sunt, & quia non est necesse, ut qui habet unam ex hujusmodi virtutibus consuetudinalibus, habeat & omnes alias. Causa autem in hoc est, quoniàm non est necesse, & forte, neque possibile est, ut qui assuefacit se in operationibus, ex quibus relinquitur una quòd assuefaciat se in operationibus ex quibus omnes aliæ relinquûtur. Ex quo etiam manifestum est tibi, quia non necesse est æquales esse omnes consuetudinales virtutes, sicut neque causas earum, hoc est frequentias operationum, ex quibus sunt, possibile enim est, ut magis per omnem modum assuefaciat se quis in operationibus justitiæ, quàm castitatis, & econversò, & ut etiam sit anima illius meliùs disposita, & aptior naturaliter ad recipiendum alteram, quàm alteram. *Nota.* Declaratum etiam est tibi cum his, quòd nulla hujusmodi virtutum bonitas est veri nominis, aut completa, sed magis secûdùm quid, & diminuta valdè, & quia nulla carû dignus est aliquis nominari bonus, nisi in quo, vel secûdùm quid, quoniã nulla carû totaliter bonû faciat hominé; causa autem in hoc est, quia nulla carû totaliter exterminat, & eradicat malitiã ab anima humana immò unaquæque earum patitur secû in ea aliquã malitiam. Ostensum etiam est tibi per hæc, quia appropinquationes quæd: sunt, & velut conatus quidã ad veri nominis bonitates, atque virtutes. *Epilogat* Veruntamen multùm longè à perventione, & quia propter nonnullam elongationem à maximis, & evidentissimis malitijs, & vitijs, virtutes, & bonitates nominatæ sunt ex causis, quas assignavimus. Quod autem apud philosophos videlicet Tullium, Platonem, Senecam, Macrobium, & quoscunque alios de quatuor virtutibus, quas vulgò Cardinales vocant, legitur, nihil nisi de veris, & veri nominis prudentia, justitia, temperantia, fortitudine ullo modo verum est: quales autem illæ sint, faciemus sciri in sequentibus; & quia mentionem jam fecimus tibi de naturalibus virtutibus, consequenter loquemur de eis. *Virtutes naturales quæ.* Dicemus igitur in primis, quia naturales virtutes sunt laudabilium operationum voluntariarum naturalia, & immediata principia, hoc est animabus humanis, seu quibuscunque alijs naturaliter impressa, quales sunt naturalis mansuetudo, naturalis pietas, naturalis magnificentia, seu magnanimitas, & generaliter nomina consuetudinalium, & etiam aliarum naturaliter alijs congruunt, & convenienter aptantur. Stabilitio autem hujusmodi virtutum est facilis, primùm per diffinitionem, quam posuimus videlicet, quia sunt laudabilium operationum voluntariarum naturalia, & immediata principia. Hoc enim est de manifestis, & per se notis, nihil enim aliud virtus recta ratione intelligi, vel nominari potest: in substantiis enim nobilibus abstractis, & immaterialibus manifestum est considerare volentibus, virtutes hujusmodi, naturales videlicet esse, & eisdem concreatas fuisse, si verum est, quòd perfectè creatæ sint, hoc est in ipso actu perfectionis naturalis, non in sola potentia quemadmodùm sensit Aristoteles de animabus humanis. Plato verò sicut supradiximus econtrariò. *Substantiæ abstractæ an perfectè sint creatæ.* In hujusmodi enim substantiis non est necesse novos habitus assuetudine operum generari, cùm vires earum totum desursùm recipiant, nihil deorsùm. Causa autem in hoc est, quoniàm ab his quæ posteà sunt, hoc est ab inferioribus nullo modorum passibiles similes sunt; causa autem in hoc est, quoniàm omninò incontingentes sunt illis. *Animæ nostræ communicant passionibus corporum.* In animabus autem nostris aliter est, quoniàm animæ nostræ contingentes sunt quodammodò corporibus suis, & ideò ex necessitate communicantes passionibus eorum, & propter hoc etiam recipientes impressiones multiplices per illas etiam ab aliis corporibus. Substantiæ verò, abstractæ adeò seorsùm sunt, adeóque longè, & in regione multæ dissimilitudinis, ut ad eas non attingat passio aliqua ab his quæ sub eis, & posteà sunt, nec consequatur illas impressio ulla ab hujusmodi, quin potiùs influant de plenitudine & perfectione sua super incompleta, & diminuta, atque indigentia, quæ sub eis & post illa sunt. Ex propinquitate igitur ad primum, & universalem fontem in ipsa creatione sua implentur, atque complentur complemento perfectionis naturalis, nihil expectantes à parte inferiorum; cujus exemplum est in corporibus cœlestibus, quæ in ipsa creatione sua ultima completione sua completa sunt secundùm ipsos, & nihil ab inferioribus corporibus expectantia, nihilque prorsùs ab eis recipientia, influere in ea influxiones multiplices non cessant, verbi gratia Illuminationes, calefactiones, frigefactiones, humefactiones & desiccationes, & horum omnium temperationes totum desursùm habentia, unde in inferiora influunt: *Influxus corporum cœlestium in hæc inferiora.* sic substantiæ nobiles abstractæ totum desursùm habentes, nihil ex deorsùm vel recipiunt, vel expectant; animæ verò nostræ ex utraque parte receptibiles sunt, ac perfectibiles, & propter hoc ex utraque parte influuntur, atque perficiuntur. Hæc autem omnia alibi declarantur: manifestum igitur tibi debet esse ex his, quia ipsæ vires naturales in hujusmodi substantiis sunt, sicut habitus consuetudinales, immò sicut mores, quantùm ad hoc scilicet quia promptissimæ & expeditissimæ sunt ad voluntarias rectas, atque laudabiles operationes; quare virtutes sunt veri nominis licet naturales. Naturalitas enim neque nomen, neque rationem veræ bonitatis, aut veræ virtutis ab eis prohibet; alioquin Deus altissimus ab utraque esset maximè prohibitissimus, cùm maximè naturaliter bonitas, & virtus de ipso dicantur. *Nota.* Ampliùs. Quod verè bonitati, vel virtuti propinquiùs, & quæ maximè bono, maximéque virtuoso similiora, maximæ virtutes, & bonitates ex necessitate sunt quare virtutes & bonitates hujusmodi substantiarum maximè virtutes, & maximè bonitates sunt, ipsæque substantiæ, maximè bonæ & maximè virtuosæ, cùm bonitati, & virtuti Dei altissimi virtutes earum, & bonitates propinquiores sint, & ipsæ hujusmodi substantiæ Deo altissimo proxi-

Substantia abstracta bona creata.

miores. Ampliùs. Quales dicemus hujusmodi substantias naturaliter bonas, aut malas, aut neutras, & iterùm virtuosas, aut vitiosas? quia ergo neque malas, aut neutras, neque vitiosas, aut medias dicere, aut credere fas est secundùm statū suū naturalem, necesse est, ut credantur, & bonæ esse, & virtuosæ; quare bonitates, & virtutes naturales necesse est in eis esse. Ampliùs. Quid dicemus in nobis mansuetudinem naturalem, pietatem naturalem, benignitatem naturalem, magnificentiam naturalem, patientiam naturalem, & ad hunc modum de aliis? Dicemus eas non esse virtutes, cùm contraria eorum evidenter vitia sint? Nemo enim dubitat ea, quæ diximus bonitates quasdam esse, licet parvas ac impeditas; parvitas enim speciem non destruit, sicut nec magnitudo. Ampliùs. Si ista sola in nobis essent absque vitijs contrarijs, essent inquam naturaliter, & per ea boni, & virtuosi essemus; quare manifestum est ea esse virtutes, & bonitates naturales. Horum autem vestigia immò expressæ similitudines inveniuntur in animalibus, sicut naturalis pietas in leonibus, qui deviantes, sive aberrantes ad viam reducere dicuntur, & naturalis magnificentia, qua prostratis, & coràm se humiliatis hominibus, & inferioribus, quàm ipsi leones sint, animalibus parcere creduntur, nisi vehementia famis, atque necessitas cogeret: eodem modo fidelitas, & veritas amicitiæ apparent in canibus; similiter pietas naturalis in lupis, sive lupabus, qua parvulos derelictos, & à matribus expositos ab aliis bestiis defendere, & etiam nutrire multis experimentis compertum est. Gratitudo verò erga benefactores suos in omni genere animalium reperitur: sicut in leone nostris temporibus à faucibus Draconis cujusdam, & dentibus liberato, qui liberatori suo adeò gratus, & devotus extitit, ut in medio exercitu mitissimè se haberet, & omni die venationum eidem jucundissima xenia, & multiplicia præsentaret. Revertentemque navigio sequi prohibitus, per mare ipsum sequi aggressus est, & natando deficiens in eodem extinctus. Sic & de delphine, qui puerum panem sibi porrigere consuetum, eo usque benefactorem recognovit, ut cum per mare quantùm puer ipse vellet dorso suo insidentem vectitaret, & cùm vellet, ad littus eundem revectaret. De his autem innumerabilia & leguntur, & apparent videre volentibus. Quis enim non miretur quorundam equorum fidelitatem, ut ita loquamur, qui in medijs conflictibus contra hostes ascensorum suorum pedibus, & dentibus incredibili audacia, & fortitudine dimicant, & de manibus eorum eosdem eripiunt, & liberant, plerumque autem victoriam eis faciunt: inveniuntur etiam in animalibus incredibilia exempla prudentiæ, providentiæ, medicinalis scientiæ, artis architectonicæ, & astutiæ venatoriæ. Manifestum etiam est, ut supra diximus, quia in Adam, & Eva ipsæ vires naturales virtutes fuerunt, antequàm naturalia dona in eis illustrarentur gratuitis. De his ergo meritò quæstionem habet, utrùm æquales sint in quibuscunque sunt: & quidem in substantiis nobilibus, & abstractis meritò videri potest, cùm nec à parte creatoris sit inæqualitas, nec à parte recipientis, ex una enim luce solis omnes radii descendentes super idem receptibile æquales sūt ex necessitate: sic ex luce primitiva, quæ est Deus altissimus, omnes radij quorumcunque donorum super idem receptibile cadentes, seu descendētes æquales esse videtur. Et hoc utique verum esset, si naturalis esset influxio hujusmodi radiorum; sed quoniàm voluntaria est, & tota posita in beneplacito creatoris, liberum est ipsi creatori æquales, vel inæquales radios, in quo, & quandò voluerit influere: & hoc est in quo penè omnes phi-

Parvitas speciem nō destruit.

Vestigia virtutum naturaliū in quibusdā brutis.

Leonis gratitudo mirabilis.

Delphinis gratitudo.

Quæstio.

Influxus virtutum naturalis.

E losophi erraverunt; considerantes enim unitatem naturalem creatoris omni modo impartibilem, & indiversabilem, opinati sunt ex illo per se multitudinem aut diversitatem esse non posse, unde & pro principio posuerunt: ex uno, secundùm quòd unum non posse esse multitudinem, & ex eodem per se non posse esse diversitatem: causa autem erroris istius manifesta est, ut diximus: ignorantia libertatis ipsius, quæ est in ultimo elongationis à coactione, & impedimento per omnem modum: similiter & incōsideratio supereminentissimæ voluntatis ejus, qua promptissimum est ei facere quicquid voluerit, & sicut voluerit, sive unum, sive multa, sive idem, sive diversa. Ampliùs. Secundùm Aristotelem, & sequaces ejus, sensus, & intellectus duo radij sunt descendentes ab uno fonte & patre luminum super eandem

F animam humanam, nec tamen æquales naturaliter sunt, cùm sensus evidenter promptior, & expeditior, atque certior videatur in operationibus suis, quàm intellectus. Statim enim, ut creatus est, operatur certissimè, ac perfectè, non autem intellectus, neque in vita ista unquàm producitur ad perfectum suæ operationis. Similiter visus, & olfactus duo radij sunt in una & eadem anima brutali, videlicet canina, & videtur olfactus in eadem subtilior longè, atque sublimior: eodem modo & visus, quàm auditus in nobis, & quidem secundùm Aristotelem diximus. Ampliùs. Quid aliud est multitudo virium in anima humana, aut alia substantia nobili, quàm radiositas in stella? & quid aliud anima humana in corpore humano, quàm stella radiosa in nube? ex

G scientia enim animæ humanæ emicat radiositas virium naturalium in toto corpore pro captu singulorum membrorum, sicut ex ipsa stella existente in nube radiorum varietas, & multitudo, radiositas autem ejusdem stellæ una esse, & æqualis videtur per totum. Quare vires omnes naturales, & virtutes ex eadem animæ humanæ essentia procedentes, æquales esse videntur. Respondemus in hoc, quòd duobus modis diversantur radij ex eadem luce micantes; primùm ex propinquitate, & elongatione suæ originis. Debiliores enim sunt radij Solis quantò ab ipso Sole sunt elongatiores; diversantur etiam pro diversitate receptibilium, in aqua enim debiliores sunt, quàm in aëre. Quanta autem diversitas sit receptibilium radiositatis animæ humanæ in corpore humano, manifestum est ex ipsa diversitate operationum, & organorum sive membrorum. Ossa enim in corpore humano non recipiunt nisi vitam, ocu-

H li autem recipiunt visum, & aures auditum; & ad hunc modum se habet de aliis, & fortè verum est, quòd majoris luminis est anima humana quantùm ad vitam, quàm quantùm ad sensum, vel intellectum; & hoc est, quoniàm à propinquiori fluit ex ea vitæ radius, quàm sensus, vel intellectus; similiter forsitan & motus, unde & primò ista duo operatur in corpore humano vitam, scilicet & motum, & etiam novissimè. Extincto autem sensu per vehementiam ægritudinis, & sopito intellectu, adhuc vigent vita, & motus in nobis: non igitur necesse est ut radiositas animæ humanæ, quam diximus, una sit æqualis per totum. Hujusmodi autem exemplum est in corporibus tam cœlestibus, quàm terrestribus: non enim in Sole æquales sunt lumen, & calor, immò lumen est majus, & latius, quàm calor; neque in eodem corpore æquales sunt odor & sapor, immò quandóque odor major sapore, ut in quodam genere rosarum & quandóque sapor major odore, ut in pipere; & de his sunt innumerabilia exempla. Fortassis enim iracundia in leone major multis alijs ejusdem virtutibus. Et in rebus mirabilibus, quibus magia naturalis utitur, invenies quasdam virtutes

præcellere

Aristot.

Visus promptior quàm auditus.

Objectio. Solutio objectionis supradictæ.

Nota.

præcellere aliis, & longè eminentiores, atque præstantiores esse virtutibus naturalibus, quæ in eadem anima vel eodem animali inveniuntur. Scito autem quòd naturalis pietas in nobis, & naturalis mansuetudo, & alia hujusmodi non sunt nobis virtutes, sed habilitates quædam, & propinquationes ad ea, quæ virtutis sunt, hoc est ad operationes, & passiones laudabiles & forsitan non minus ad vituperabiles: sicut enim qui naturaliter magnifici videntur licet sint ad magnificentiam prompti vel apti ita & ad superbiam, & indignationem propinqui sunt; & qui naturaliter pii dicuntur, sicut ad veram pietatem requirendam, aut recipiendam apti, & habiles sunt, ita & ad miseriam quam philosophi vitium vocant, id est, quandam miseriam cordis, qua nec mortem gallinæ unius, aut agni videre possint, proni sunt, & in remissionis vitium paratissimi: sic & qui ad constantiam videntur apti, ex eadem dispositione ad pertinaciam erunt proni. In Adam autem, & Eva, & in substantiis nobilibus abstractis completi, atque perfecti sunt creati habitus hujusmodi quoniam vires naturales in eis propter promptitudinem, & expeditionem ad operationes laudabiles & voluntarias, habitus ipsi sunt: in nobis ergo ista sunt sicut initialia semina, quæ corrumpi possunt in vitia, sicut diximus, & hæc vocat Tullius virtutum initia, dicens. Sunt inquit nobis innata ipsa virtutum initia, quæ si adolere liceret, & pateremur nos ad beatitudinem cum divino munere ipsa natura perduceret & alibi verò vocat istas habilitates, seu aptitudines igniculos à natura datos. Nos inquit igniculos, & à natura datos, restinguimus: hi autem igniculi, & hæc initia, seu semina secundùm Aristotelem non aliud intelligi debent, quàm vires ipsæ naturales Secundùm Platonem verò completi verùm quasi sepulti in terra corporis, & obscurati nebulositate materiæ. Licet autem opinatus sit Aristoteles, Platonis sententiam destruxisse in libro metaphysicorum, & veritatem super hac re declarasse, multas tamen quæstiones & determinationes difficiles pro & contra se reliquit, & rationibus Platonis ut opus nobis esset forsitan, nec contradixit, nec respondit: & ideò loco suo videlicet tractatui de substantiis nobilibus abstractis hujuscemodi servamus. Intantùm igitur determinatum est tibi ad præsens de virtutibus naturalibus, quæ & cujusmodi sint. Quia verò affectiones nostras, passiones vocat Aristoteles, & vivere secundum passiones reputat malum, & vitiosum, perscrutandum est nobis de his: non enim videtur secundùm ipsum quòd amor, aut odium, dolor, aut gaudium, ira aut pax & cætera hujusmodi possint esse virtutes Dicemus igitur in primis, quia manifestum per se est quædam amanda esse, & quædam odienda esse: & quia contingit quædam benè laudabiliter amare, similiter quædam benè & laudabiliter odire. Passio verò, quæ tantùm passio est, in eo quòd passio nihil laudis, aut vituperij, nihil prorsùs hujus bonitatis habet, aut malitiæ: quare ista non tantùm passiones sunt, in alienis enim in quantùm aliena sunt, nemo dignus est laude, vel vituperio. Passiones autem inquantùm passiones aliena opera sunt, & non sunt patientium opera, licet in eis sint, cujus exemplum est imago artificiosè sculpta, & decorata. Non enim laudanda est imago de hujusmodi pulchritudine, vel decore, cùm in ea pulchritudo, & decor passiones sint, & tantùm ab alio licet in ea sint, sed tota laus debetur artifici, sicut neque de contrario vituperanda esse. Eodem modo, si ista quæ diximus passiones tantùm sunt, & ab aliis in nobis, non ex eis boni, vel mali sumus, neque laudandi, vel vituperandi; sicut ex membris nostris nec boni, nec mali sumus, nec laudandi, vel vituperandi, quoniam unumquodque eorum alienum opus tantùm est, nobis omninò nihil ad hæc agentibus ab alio in nobis factum. Ampliùs. Per se manifestum est, quòd ex frequenter irasci, sive benè, sive malè, acquiritur in nobis ad irascendum habitus, quo iracundi dicuntur, vel dicimur, & sumus: similiter ex frequenter gaudere habitus generatur, quo jucundi dicimur, & sumus. Manifestum autem est per se, quia hujusmodi habitibus, vel boni, vel mali sumus, quare hujusmodi habitus bonitates, & malitiæ sunt, & propter hæc virtutes, & vitia. Ampliùs. Hujusmodi habitibus benè & malè nos habemus ad passiones, & ad operationes forinsecas voluntarias; hujusmodi enim habitibus, vel benè resistimus passionibus, vel benè admittimus illas, vel malè: quare hujusmodi habitus virtutes, & vitia sunt secundùm ipsum. Ampliùs. Ex hoc maximè, atque potissimùm bonus quis judicatur quòd amat quæ amanda sunt, & odit quæ odienda sunt. Impossibile est enim esse bonum, qui amat quæ odienda sunt, aut qui odit quæ amanda sunt: quare amor hujusmodi & odium, bonitates & virtutes sunt contraria verò ex necessitate vitia. Ampliùs. Quis dubitat avaritiam esse vitium, quæ utique non est nisi amor inordinatus, vel immoderatus pecuniæ? Similiter & invidia, nonne vitium est, quæ utique secundùm ipsum est dolor de prosperitate alicujus? Et generaliter invidiam dicunt, dolorem alieni boni. Quòd si amor, & dolor tales vitia sunt, erunt ex necessitate contraria eorum virtutes. Si quis autem dixerit, quòd Aristoteles non intellexit in passionibus, nisi malas dispositiones animarum nostrarum, & eas vocavit passiones, pro eo, quòd læsiones ipsarum sunt, non videtur Aristotelem intellexisse. Passiones enim apud ipsum sunt dispositiones non permanentes, sed statim transeuntes: quemadmodùm in libro prædicamentorum manifestum est, ubi distinguit passionem à passibili qualitate, ubi & dicit de passionibus, quoniàm ab eis non fiunt denominationes. Non enim inquit, qui propter verecundiam factus est rubeus rubeus dicitur; non enim intelligenda passio, effectus illatioque actionis sicut in libro sex principiorum, sed dispositio solummodò non permanens, & dicitur hoc comparatione habitus, qui est firmus, & permanens, passio verò facilè mobilis, & non permanens. Quæcquid autem intelligat hîc Aristoteles, oportet perscrutari de his, an sint operationes nostræ, sive actiones licet internæ, & spirituales; an sint veræ impressiones: aut enim fiunt in nobis, & non à nobis; & tunc manifestum, quia nec habent laudem, nec vituperium, neque ex eis boni, vel mali sumus bonitate, vel malitia de quibus hîc agitur sicut nec ex membris nostris, nec ex aliis, quæ in nobis vel facta sunt, vel fiunt, sicut communiter & usualiter dicitur, passionibus non meremur. Si verò fiunt in nobis, & à nobis, erunt animæ nostræ simul operantes in semetipsis, & ita agentes, & patientes simul, & dantes sibi ipsis, & recipientes à semetipsis Hæc autem sunt contraria, quare non erunt in eodem, vel idem; & ita, vel non erunt in animabus nostris simul, vel erunt in illis secundùm diversa quare videntur animæ nostræ esse partibiles, sicut supra tetigimus. Accidet etiam secundùm hæc, quòd uno respectu erunt laudabiles, & vituperabiles. Jam autem diximus, quòd nihil prohibet alteram virium agere in alteram in eadem anima, ut apprehensiva in motivam, quemadmodùm imaginatio in desiderativam, sicut dicit Aristoteles. Desiderabile imaginatum movet desiderium, imago ergo ejus, quod est delectabile, gignit desiderium quemadmodùm lumen gignit calorem. Utrùm autem eadem vis seipsam movere,

Naturales virtutes propriæ virtutes non sunt.

Miseriam philosophi vitium vocant.

Vitia cognata virtutibus.

Nota.

Tullius.

Aristot.

Plato.

Passiones animæ.

Passio inquantum passio nihil habet laudis neque vitij.

Aliena non nostra.

Passiones quales secundum Aristot.

Passionibus non meremur.

Nota.

vel in seipsam agere possit, quæstionem habet, ut supra tetigimus, & de ipsa voluntate videtur, quòd operationem suam, quæ est velle ipsa de se eliciat. Non enim velle naturaliter est ex voluntate sine volendi actu, vel habitu, sicut est ex calore calefacere, vel calere, immò voluntariè, & liberè. Impossibile est enim ipsam velle aliquid invitam, hoc est nolentem velle illud. Declaratio autem hujusmodi facilis est. Sit A volitum, & voluntas nolit se velle A. Dico igitur si nolit se velle A, non vult ipsum A, velle enim nec quæritur, nec fugitur, nec recusatur, nec oditur nisi propter volitum. Quare si velle A, est recusatum, vel oditum, vel fugitur propter ipsum A, multò fortiùs ipsum A est recusatum, vel oditum, vel fugitum. Quare si ipsum velle A est nolitum, multò fortiùs ipsum A erit nolitum. Manifestum igitur est quòd apud quemcunque est nolitū se velle A. est nolitum ipsum A. Declaratum igitur est impossibile esse aliquem velle aliquid invitum, idest nolentem se velle illud. Quare quicunque vult aliquid, aut vult se velle illud, aut sustinet: manifestum igitur est, quòd ex voluntate, sive ex vi volendi non procedit velle ad modum naturæ, quod est serviliter, ut supra diximus, & non liberè; liberum enim est volenti, & voluntati ipsum velle super quodcunque volitum cadat. Non enim potest ad illud cogi, vel trahi invitus, ut diximus. Eodem modo declarabimus tibi, quia non potest voluntas sive volens prohiberi, vel impediri quin velit, immò quia vult se velle A, ex necessitate statim vult ipsum A. Et hoc est, quoniā non vult se velle, nisi propter ipsum A quare magis vult ipsū A velle enim nō quæritur nisi propter volitum, propter quod autem unumquodque tale & illud magis. Juxta hunc modum negotiari potes circa amare, & desiderare, & odire; sed circa odire per contrarium, & circa nolle similiter; verbi gratia, si odit aliquis se odire A, non odit A, & si non vult se nolle A, vult A, sed si amat amare A, ex necessitate amat A, & si desiderat desiderare A, desiderat ipsum A: quod autem legitur in psalmo. Quia concupivit anima mea desiderare justificationes tuas in omni tempore, proculdubiò qui sic concupiscebat, & desiderabat desiderare justificationes Dei, desiderabat eas, sed non desiderabat eas eo desiderio, hoc est tanto, & tam ferventi quo vellet eas desiderare: alioquin non esset verum, quod dicit. Concupivit anima mea desiderare. Nemo enim concupiscit, vel desiderat id, quod scit se habere. Si enim quis desiderat se desiderare A, proculdubiò desiderat A; habet igitur desiderium ipsius A, & sentit illud apud animam suam. Quare non desiderat illud, sed desiderat aliud desiderium ipsius A, quod nondùm habet; unde verum est evidenter, quia non desiderat simpliciter desiderare A, sed magis quoddam desiderare A, aut qualiter, nec desiderat simpliciter desiderium ipsius A, sed quoddam desiderium ipsius A, vel quale. Manifestum igitur factū est tibi, quòd voluntas liberrima est in nobis à coactione & impedimento, seu prohibitione, & hæc est una de excellentijs quibus homo præcellit cæteris animalibus, & anima rationalis cæteris animabus. Scito autem, quia cæteras vires movet, & impellit necessitas tam in nobis, quàm in brutis animalibus, & hoc est videre per singula; vis enim nostra intellectiva necesse habet consentire primis impressionibus, & primis principijs, & omnibus propositionibus, quæ vocantur communes animorum conceptiones, aut dignitates. similiter & consequentijs sillogismorum, & etiam conclusionibus eorum, postquàm consenserit propositionibus eorum. Non enim est contradicere in hujusmodi ad interiùs rationem, sicut dicit Aristoteles. Quia igitur in talibus non est liberum virtuti nostræ intellectivæ consentire, vel dissentire, similiter neque in oppositis eorum; manifestum est eam esse necessitati subditam, & obnoxiam in parte ista: in quibusdam tamen sicut in tractatu de fide diximus, liberū est ei consentire, vel dissentire, credere, vel discredere; & propter hoc circa illam imminet ei bonitas, & malitia, laus, & vituperium, meritum, & demeritum, atque tandem pœna & præmium, quod non accidit de apprehēsivis inferioribus & maximè de his, quæ apprehendunt à foris, vt sensus: non enim liberum est visui judicare album alterius modi esse, quàm album, neque tactui de frigido vel calido, aut de quocunque aliorum sensatorum suorū aliter judicare, quàm provt ab eo recipit, aut patitur, hoc est non nisi juxta testimonium passionis, seu immutationis quam recipit à sensato. Est enim passio, quæ imprimitur sensui à sensato generaliter, ut testis testificans à sensato quale sit, & velut nuntius ex parte ejus veniens, annuntians de eo quale ipsum sit: idem est reperire in omnibus alijs sensibus ægritudine, vel alia occasione non impeditis. Quod dicimus propter præstigias magorum, & illusiones dæmoniorum, idem est videre de apprehensivis ab intùs, sicut in sensu communi imaginatione & memoria: nihil enim potest sensus communis nō impeditus ut diximus, nisi provt recepit à particularibus, & imaginatio simpliciter, nisi provt recepit à sensu communi, ac si diceretur provt ei traditum est. Est enim sicut parvulus fingere nesciens, aut non valens fingere, sed quod apud ipsum est simpliciter, ac verè loquens, & propter hoc vulgariter dicitur, à pueris veritas auditur. Quòd si quis hoc objecerit de monstris, quæ nunquam visa sunt, aut alio sensu percepta quæ tamen imaginantur, & effigiantur picturis, & sculpturis, & etiam fabricantur varijs artificijs. Respondemus, quia partes eorum proculdubiò sensibus perceptæ sunt, & ab illis imaginationi traditæ, nec novus est acervus, cujus omnis pars vetus est, nec simpliciter novum aliquid dicendus est facere, qui sola vetera solummodò aggregat: similiter neque figmentum simpliciter nominandum est, cujus quælibet pars veritas est. Manifestum autem magis est in memoria, quæ non reddit reminiscendo, nisi quæ apud ipsam reposita, vel thesaurisata sunt. De motivis autem inferioribus manifestum est singula cōsideranti, quòd necessariæ sunt passiones eorum, non liberę ullo modo; & propter hoc dixit Augustinus super Genesim ad literam, qui bruta ex necessitate feruntur, non libertate, seu voluntate: alioquin peccata, & merita, laus, & vituperium, virtutes & vitia locum haberent necessariò apud illa: imputandum enim esset cani, vel cato, quòd frustrum carnis raperet, quod in alia animalia sævit, imputandum inquam ad vitium, & peccatum, & esset facienda justitia de eis sicut de hominibus, & querimoniæ deponendæ: nemo autem sanæ mentis imputat leoni, quòd irascitur, aut prænominatis animalibus, quòd rapiunt, vel quòd in alia animalia sæviunt. Quòd si quis dicat, quòd verberantur canes, & equi, & coràm leonibus verberantur cati, ut corrigantur, & quia Aristoteles dicit quædā animalia disciplinabilia esse in libro Metaphysicorum. Respondemus, quòd & ista quæ vocatur in eis correctio nec voluntaria est, neque libera, immò necessaria: sequitur enim ex necessitate passionis, timoris, famis, & voluptatis cujusque, cujus receptibilia sunt. Istæ autem passiones generantur in eis ex necessitate, quantùm ad ipsa, quia non est in eis virtus, vel vis aliqua qua illas repellant, cùm viderint delectabilia, vel terribilia sibi, unde nunquam nisi vi, & violentia aliena ab eis

Acutè disputat

Voluntas qualis in homine.

Ps. 118.

Voluntas liberrima

Communes intentiones seu dignitates.

Passio.

Sensus communis.

Nota.

Memoria.

Bruta ex necessitate feruntur.

ab eis abstrahuntur, aut nisi metu, hæc autem à foris sunt, non ab ipsis. Jam igitur declaratum tibi per singula, quia de omnibus viribus naturalibus animæ rationalis sola voluntas est usquequaque libera. Vis autem intellectiva secundùm quid, & in aliquibus: cæteræ autem omnes necessitati subditæ vel obnoxiæ naturaliter. Et hoc secundùm Aristotelem, non autem secundùm nos; & hoc tractabimus in sequentibus, scilicet in tractatu de originali peccato, quamvis in tractatu de matrimonio, & in tractatu de baptismo de ho. multa dixerimus, quorum reminisci oportet. Nunc autem revertemur ad ipsam voluntatem, & ipsum velle. Dicemus igitur, quia sicut ipsa libertima est, sic & velle quod est prima, & per se operatio ipsius, & ex illa exit, sive procedit liberrimè, hoc est absque necessitate, quæ sit à parte voluntatis, aut quæ à foris adveniat. Tribus enim modis fluunt operationes ex suis virtutibus, seu viribus. Et primùm quidem inundatione plenitudinis, sicut ex fonte copiosissimo aqua, ex igne calor, ex sole lumen, & hic est modus omnium naturalium operationum. Secundo modo alieno influxu, seu influentia, & hoc modo fluunt apprehensiones, & passiones animabus brutorum. Ex his enim quæ à foris adveniunt, & sentimus, & afficimur passionibus doloris, & gaudij, iræ & mansuetationis; & sic de aliis. Tertio jussu sive imperio, sicut est motus in nobis, & in aliis animalibus, & ea quæ sunt ex motu, ut loquela & artificiorum operationes, & etiam rerum necessariarum, ut arare & seminare, & cætera hujusmodi. Virtus enim gressibilis non elicit ex se modum ambulationis, nisi cùm fuerit imperata, vel à voluntate vel ab aliqua passione, quemadmodùm timor imperat fugam, spes insecutionem, ira percussionem per pedem, vel dentem, vel cornu, vel aliud quodcunque ex his, quæ vice armorum dedit creator animalibus: eodem modo est & de loquela, quæ non exit ex lingua, & labiis, & palato, & dentibus, nisi imperatis, & vocem formare jussis; & propter hoc rectè diviserunt philosophi virtutem motivam in duos ramos, videlicet imperativam motus, & effectivam, sive executivam ipsius, & imperativa sublimior motus voluntas est: imperativæ etiam inferiores concupiscibilis & irascibilis sunt, quas secundùm Aristotelem communicamus cum brutis. Quartus verò modus, præter istos tres proprios est voluntas ad cognoscendum difficilis, quo scilicet fluit, vel exit velle ex ipsa sponte tantùm, sine impulsu necessitatis & attractu, sed ut diximus libertimè & ideò semper imputandum ad bonum, vel ad malum. Non enim licitum est, ut cadat velle super otiosum, sive quod non prodest, & hoc ex parte jam declaratum est tibi in his quæ præcesserunt, videlicet ubi ostendimus causas propter quas operatio intellectus non sequitur dispositiones rerum, super quas est, videlicet propter quid scire vel intelligere virtuosum, non est virtuosum, & scire, vel intelligere malum, vel vitium, non est malum vel vitiosum; velle autem bonum, vel virtuosum, bonum est & virtuosum; similiter velle, vel amare malum, vel vitium, malum est, & vitiosum. Penès volūtatem enim residet tota auctoritas movendi membri, ut dicit Augustinus. Et nos addimus quòd tota potestas & totum dominium, & ejus quod sumus, & omnium quæ in potestate habemus: quapropter ipsum velle totam tradit voluntatem volito, & totam in volitum trahit, & totam alligat eidem, & adhærere facit eidem. Quare per ipsum velle, totum hominem trahit volitum post se, & totum habet subjectum: non autem ita est de passionibus, quæ sunt gaudere & tristari, & cæteræ hujusmodi. Illæ enim non subjectæ sunt voluntati, nisi læsa fuerit, aut oppressa velut ægritudine jacens prostrata, sicut tibi declarabitur in sequentibus, & insinuatur utcunque in epistola. Ad Romanos ubi dicitur Velle adjacet mihi, hoc quod juxta me prostratum jacet, erigere se non valens. Scito igitur, quia tribus modis fluit velle ex voluntate; interdùm enim de plenitudine ejus sponte emissum, sive emanans, & hoc gratis per omnia sicut accidit in eis, qui vel virtutibus, vel vitiis dediti sunt. Viri enim virtutibus ex toto dediti, in omne bonum, quod eis possibile est facere, quam cito aspectibus eorum, vel cogitationibus oblatum fuerit, corda eorum confestim declinantur: similiter habet & in eis, qui pravitatibus dediti sunt, ut in omne malum, quod nequitias eorum aut pascat, aut adjuvet mira celeritate rapiuntur, ut ea velint. Secundo modo exit consiliatum, in quibus ea retinentur obice dubitationis, quemadmodùm aqua parata fluere tenetur exclusorio. Quidam enim viri boni parati sunt velle quod bonum esse cognoverint, sed ipsa dubitatio retinet in eis fluxū voluntatis, id est velle. Nolentes enim ipsum velle quod bonum non est, ipsum velle retinent, donec aperiatur eis veritas, qua quidem aperta & intellectum eorum per deliberationem fluentem, dimittunt fluere in voluntatem, & exit nolle, quasi sublato obice dubitationis, atque periculi: & licet illa detineantur & obice dubitationis atque periculi, ipsa tamen voluntas est quæ se retinet ne fluat per velle, vel etiam per nolle: non enim est voluntas in alterius alicujus, quàm in sua propria potestate. Tertio modo exit velle precatum, & hoc suggestionibus, suasionibus, & precibus, & sic ipsi viri boni, & etiam mali & de se, & de aliis volentibus, faciunt plerunque nolentes, & converso. Nulla enim alia est potestas humana apud voluntatem humanam, nisi consiliatio, suasio, atque precatio. Quòd enim muneribus interdùm, qui nolunt, aliàs volentes efficiuntur ad suasionis, & suggestionis viam referendum est: munera enim apud venales homines vicem obtinent, & potestatem consiliorum, & suasionum. Propter quod non consiliis sanis, aut bonis suasionibus, sed solis muneribus homines vilissimæ prostitutionis, impudentissimè acquiescunt. Et sicut procurant viri sancti, ut inclinent voluntates aliorum in bona, sic & de suis voluntatibus hoc ipsum sanctis cogitationibus, inspectione, & auditu sacrorum, divinorumque eloquiorum satagunt procurare. Plerunque enim multa vellent se velle, quæ nondùm volunt. Non enim idem est dicere vellem, & volo. Optativus enim modus ex re nomen habet. Qui ergo dicit vellem, optare se indicat, non autem præcisè velle. Qui autem dicit volo, velle se præcisè indicat. Est ergo velle ab eo quod est volo, sicut diffinitio, aut decretum Regis magnifici, & pertinacis, qui modis omnibus enititur, ut fiat quod diffinivit, & ut servetur statutum ejus, sive decretum: & inde est, quòd totum posse suum cōmovet, & colligit, & concitat, quatenùs requirat res, quas fieri statuit aut decrevit. Unde Augustinus. Non est dicendus velle, qui cùm potuit, non fecit. Est igitur differentia inter optare, cupere, sive desiderare, & velle præcisè, quæ est inter trahi & rumpi, quæque est inter appropinquare aliquantùm, & abire totaliter post trahentem: similiter, & quæ est inter moveri suasionibus, & allegationibus & persuaderi usque ad diffiniendum. Qui enim dixit vellem, cupio, vel opto, vel desidero, moveri se indicat aliquantùm, & declinare in ipsum desideratum, & cupitum: qui autem dicit volo, persuasum se indicat, atque permotum, jamque diffinivisse, & etiam executioni mandare. Ut enim jam diximus, voluntas vis est sublimior imperativa motus, & vires quę sunt in lacertis, musculis, & nervis, executivæ sunt, &

Sola voluntas libera. *Nota diligenter.* *Virtus motiva in duos ramos.* *August.* *Velle ex voluntate quomodò fluit.* *Optativus modus.* *August.* *Voluntas quid.*

motus membrorum, & eorum quæ per illum sunt, quales sunt loquela, ambulatio, fabricatio, & hujusmodi: ipsum igitur velle, ab eo quòd est volo, imperare est executoribus, quos diximus; dicere autem volo, hoc est affirmare ipsam imperationem. Interdùm autem facere ipsam imperationem, sive imperare videlicet cum animo imperandi dicitur. Quemadmodùm cùm quis dicit servienti, volo ut facias hoc, intendens per hoc imperare eidem; interdùm dicit hoc amicus amico, volo ut facias hoc, & hoc est quoniàm per amicitiam alter alteri subjectus est. Propter hanc causam ridentur, & meritò ridendi sunt, qui de his quæ præcisè & immutabiliter volũt, consiliantur: non enim qui præcisè vult aliquid, juxta consilium mutare paratus est voluntatem, alioquin non quærit consilium, sed consensum. Quemadmodùm Balaam consulebat Dominum. Nume. 22 Utrùm eundum esset ad Balaach Regem Moab, qui eum vocabat ad maledicendum populum Dei, Diffiniverat enim apud se cupiditate illectus, & abstractus ire ad Balaach. In sequentibus autem dabimus tibi similitudines plures, & expressiones, & exempla evidentiora de his. Intantùm ergo ad præsens tibi determinatum sit, quòd voluntas velut Rex aut Imperator est usquequaque liber, & plenè dominans in toto eo quòd sumus aut nobis subest, & quòd inferiores vires motivæ pleno jure subsunt ei, velut servi parati parere omnibus mandatis suis, & hoc sive imperativæ sint motus, sive executivæ. Sensus autem exteriores sive particulares, velut nuntij sunt, discurrentes circumquaque, & quæ foris sunt, vel fiunt in rebus sensibilibus renuntiantes. Sensus verò communis & imaginatio, & etiam memoria sunt sicut armaria, vel libraria continentes omnium, quæ foris sunt, vel fiunt, vel facta sunt descriptiones, quemadmodùm apud Reges fieri consuevit. Intellectus verò sicut consiliarius est. Ratio verò sicut judex media probationum, ut testes. Cùm ergo in agẽdis suis sequitur consilium intellectus, prudenter administrat regnum suum voluntas, cùm secundùm rationem judicat, facit justitiam, & judicium in toto regno suo, & est Rex sedens in solio judicis qui intuitu suo dissipat omne malum, sicut legitur Proverbiorum 20. Cùm autem dat se consiliis servorum, hoc est interiorum virium, & sensuum, dat se in servitutem servorum, & est sicut Rex qui derelicto consilio, & prudentia seniorum, sequitur voluntates & consilia puerorum insensatorum; & ideò subvertuntur in regno ejus justitia, & judicium, & est sicut princeps, qui libenter audit verba mendacij, & ideò habet omnes ministros impios, sicut legitur Proverbiorum 39. Omnes enim vires imperativæ inferiores, & etiam omnes aliæ impietati ejusdem serviunt, libidinosæ enim voluntati etiam servit visus, & auditus, & quæcunque virium aliarum. Impij igitur sunt hujusmodi ministri, quoniàm impietatis ministri sunt, & procuratores, sed culpa est impiè imperantis. Propter libertatem igitur, atque damnationem voluntatis Genes. 4. dictum est. Subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius: manifestum est igitur ex omnibus quæ diximus jam, passiones facilè mobiles per vias, quas supra ostendimus, firmari posse in habitus bonos, & malos atque in bonitates, & malitias, quæ sunt virtutes, & vitia; & ideò amorem, & odium, dolorem, & gaudium, iram, & mansuetudinem, cæterasque hujusmodi, cùm per habitum firmatæ fuerint, virtutes, & vitia esse, bonitates, & malitias radicales, atque fontales, ex quibus procedunt passiones, sive dispositiones bonæ & malæ exteriores. Et quicquid videatur Aristoteli, jam mali mala facimus, non solùm mala facientes mali sumus, vel efficimur: sicut enim non potest solvi vel

Nota. — *Voluntas est velut Rex.* — *Sensus exteriores.* — *Sensus cõmunis.* — *Intellectus.* — *Ratio.* — *Aristot.*

E evacuari sermo veritatis, quo dicitur in Evangelio Matthæi 8 Non potest arbor bona fructus malos facere Et iterùm. Omnis arbor bona fructus bonos facit. Et ejusdem 12. Aut facite arborem bonam, & fructus ejus bonos, aut facite arborem malam & ejus fructũ malum, & ibidem. Ex fructu arbor cognoscitur. Et rursùs. De abundantia cordis os loquitur. Et iterùm, bonus homo de bono thesauro cordis profert bona, & malus homo de malo thesauro cordis profert mala. Et ejusdem 15. Quæ procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominẽ. De corde enim exeunt cogitationes malæ homicidia, adulteria & cætera: similiter & Marci 7. Nihil est extra hominem introiens in eum, quod possit eum coinquinare. Et iterùm. Quæ de homine exeũt, illa coinquinant hominem. Ab intùs enim de corde hominum malæ cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, & cætera; & post omnia hæc mala ab intùs

F procedunt, & coinquinant hominem. Qualiter enim sensit Aristoteles, quòd qui consentit ad horam, vel momẽtum, ut neget Deum, & qui blasphemat Deum semel tantùm, aut occidit hominem, quòd sit in momẽto, quòd non sit malus illa hora, & morte dignus? an non erit malus, nisi cùm multa millia hominum occiderit? quis est qui non judicet illum illa hora malum, & morte dignum? Sed fortè dicet Aristoteles eum non esse malum habitu consuetudinario, quod utique verum est, sed graviter peccasse, & egisse, quod est morte plectendum. Jam verò manifestum est malum esse, quod operatus est homo hujusmodi, & malam esse operationem, quæ utique mala non est, id est culpabilis, nisi malitia voluntatis ex qua processit. Si enim casu, vel ignoranter hominem occidisset, non imputaretur ad peccatum; per se igitur ex malitia voluntatis malus est, aut malè fecit, non ex malitia operis; quare potiùs malè volentes, sive mala, mali sumus, quàm mala facientes: & iterùm in-

G tùs, id est in corde, vel anima peccantes, magis peccamus, quàm foris mala operantes. Ampliùs. Malitia vel bonitas, quibus mali vel boni sumus, certum est quòd in nobis sunt & apud animas nostras sunt: ex illis autem procedunt mala opera, quare ex illis mala facimus: ex illis ergo mali sumus, & mala facimus, quare malè agere frequenter ex malitia est sive injustitia, quæ est apud animam, qua mali sumus: non igitur econversò ex malè agere frequenter, mali sumus. Ampliùs. Quis dubitat, quin malitia interior voluntatis crescere possit, & firmari in habitum absque ulla operatione exteriori? quia absque eo quod est frequenter malè agere, malus potest fieri quis, sicut apparet evidenter in ira, quæ tantò ampliùs crescit, immò fervet, & ardet quantò minor, & rarior fuerit operatio ejus exterior: & hoc manifestum est. sive enim operatio ejus exterior vindicta

H sit, sive victoria per eam mitigatur, atque quiescit. Nullus autem dubitat iram esse unam ex maximis malitiis, atque vitiis; quare manifestum est, non ex frequenter agere vel benè, vel malè nos effici bonos aut malos, sed magis econversò. Ampliùs. Ex eo quòd quis semel tantùm cogitaret in mortem principis, judicatur proditor, & reus majestatis, & haberetur unus de pessimis, & puniretur pœna gravissima: similiter enim ex eo quòd aliquis unum solum occidit hominem per malitiam, similiter & sacrilegus judicatur, qui ex una sola violatione sacri loci; & ad hunc modum de aliis maleficiis, nec est lex aliqua istiusmodi quæ consuetudinem expectet; nec est dubium quin leges & divinæ & sæculares rectè judicent. Malè enim esset rebus humanis, si consuetudo expectaretur in maleficiis, & non judicarentur esse mali singulorum maleficiorum perpetratores, & pro singulis maleficiis. Omnia enim

Nota. — *Nota de passionibus.* — *Nota.*

facta priùs contingeret, & omnes principes occidi, & omnes homines etiam, & omnes civitates incendi, atque subverti, quàm omnes malefactorum perpetratores in suis maleficiis consuetudinarios fieri. Debes autem reminisci hic quatuor modos, quos supra assignavimus quibus generantur habitus. Aristotelis igitur intentio non videtur hic alia esse, nisi quòd vel de habitibus consuetudinalibus solummodò loquitur, vel de his habitibus, qui laudem civilem, seu popularem pariunt, aut vituperium. Et reverà in nullo genere bonitatis, vel malitiæ consuevit communitas civium laudare vel vituperare ex unico opere bono, vel malo, quasi ex unius solius testimonio, sed magis ex pluralitate, aut eorundem operum, vel similium consuetudo est veri nominis & rationis; leges autem tanquàm intendentes consulere saluti hominum, & utilitati, atque patriæ, malitiam statim ubi deprehendunt præcidunt, ut inimicam hominibus, immò ut radicem perditionum, ut pestem, & ut causam tempestatis, atque turbationis rerum humanarum, non sinentes eam crescere, nec mittere radices. Meritò ergo malos judicant leges, & legumlatores maleficiorum singulorum actores, malos inquam, id est noxios, & aliis pestilentes. Si enim unum homicidium inultum remaneret, procederetur occasione illius ad multa, tam ab his quibus impunitas incentivum consuevit parere delinquendi, tam ab amicis occisi vindicare factum volentibus, quàm ab amicis occisoris; propter quòd ipsum homicidium pestem diximus, quia tam latè depasceret velut incentivum, nisi severitas legum illud statim extingueret. Viros igitur bonos dicere non consuevit communitas hominum, nisi quorum bonitas est ex multiplicium bonorum testimoniis approbata: similiter neque malos, hoc autem est propter subitas & transeuntes velocitèr passiones bonas, vel malas, ex quibus non ausi sunt homines judicare bonos, vel malos, quia non est eis visum conveniens judicare homines nunc bonos, nunc malos, neque tam benè esse mutationem à bono in malum, aut econversò. Æquivocè igitur utuntur legumlatores, & leges nominibus bonitatis, & malitiæ & communitas hominum, quam sequitur Aristoteles in hoc. His igitur ita positis, restat nobis perscrutandum de ipsis virtutibus naturalibus quid, vel quantùm possint ex eis, qui eas perfectas habent, & quatenùs differant operationes earum ab operationibus gratuitarum: similiter & fines earum à finibus, ubi etiam determinandum nobis erit, an solæ sufficiant perfectè bonum facere, deoque altissimo acceptum. Ponentes igitur quandam prudentiam, & scientiam, naturalem virtutem esse ex causis & rationibus, quas diximus, quas sufficere tibi debere non dubitamus. Quærimus in primis an resciantur, vel cognoscantur hujusmodi scientiis, & prudentiis, & videtur in primis quia res quarum ignorantia nec turpis est, nec vituperabilis, sicut rerum geometricarum, & philosophicarum, & arithmeticarum, & generaliter mathematicarum; eodem modo videntur, & res naturales ad hujusmodi scientias non pertinere; pro ignorantia enim rerum hujusmodi nemo est dignus vituperio, nemo culpandus; earum igitur solarum rerum cognitio, quibus vita nostra, vel laudabilis, vel vituperabilis est, & bona, vel mala, ad istas virtutes pertinere videtur. Qui enim diffinierunt philosophiam artem esse vivendi, ut Tullius, & Seneca posuerunt, proculdubiò rerum hujusmodi solarum scientiam. Ampliùs. Sola ignorantia benè vivendi erubescenda est, & vituperanda, atque culpabilis, sicut docet Apuleïus per inductionem in libro de dæmonio Socratis. Interrogatus inquit, an scias statuas facere, audacter respondebis nescio, nec pudet me non esse statuificum. Interrogatus autem an scias benè vivere, non audebis dicere nescio, vel metu mendacij, vel præ erubescentia, quæ est justæ reprehensionis timor. Quia igitur hæc erubescentia naturalis est, & ideò est apud omnes manifestum, istam naturam in nobis erubescere istam ignorantiam; quare & non subsistere eam in nobis: quare manifestum hanc scientiam naturaliter gignere in nobis. Ampliùs. Benè vivere requirit à nobis ipsa natura, & naturaliter tenemur benè vivere; quare & ad omnia quæ requirit ipsum benè vivere, & per hæc ad scientiam earum rerum, quibus vita nostra bonificatur. Ampliùs. Quæ est lex in corde hominis naturaliter scripta, nisi ratio mandatorum naturalis honestatis? & quid est ipsa inscriptio naturalis earum, nisi scientia naturalis ipsarum? Ampliùs. Quia verum proculdubiò est, quod dicit Tullius, quia naturâ avidissimi sumus, appetentissimique honestatis; nullum autem bonum appetitur nisi bonum, & quatenùs notum. Quare naturâ scientissimi sumus honestatis, nihil enim est honestas, nisi bonitas vitæ. Eadem autem scientia est bonitatis vitæ, & bene viventis; quare naturaliter scientes sumus benè vivere & propter hoc eorum, quæ ad benè vivendum pertinent. Ampliùs. Ut ipsemet Tullius dicit, nemo nos inspicere potest qui non cognoscat nos ad honestatem natos; quare finis propter quem sumus, & ad quem naturaliter tendimus, honestas est. Unicuique autem creaturæ innata est virtus movens ipsam, atque perducens ad finem propter quem est; quare nobis innata est virtus quæ ad honestatem nos perducat, nisi impediatur, & quoniam ad honestatem non venitur casu, nec ignoranter, necesse est nobis innatam esse scientiam ipsius. Ampliùs. Sicut pondera sunt in corporibus, ita affectiones in animabus, ut dicit Augustinus; pondera autem naturalia sunt in corporibus, & naturaliter ea inclinantia, & inducentia in loca suæ quietis naturalis: igitur & affectiones sunt naturales in animabus, naturaliter & inclinantes eas, & inducentes in statum suæ quietis naturalis: status autem quietis animarum nostrarum naturalis beatitudo est: beatitudo autem non est nisi honestas, ut docebimus in sequentibus: quorum autem affectiones nobis innatæ sunt naturaliter, horum & cognitiones naturales, quare cognitiones honestatis seu beatitudinis. Ampliùs. Si oculus est in homine propter aliquem actum proprium, ut propter videre & auris propter audire, & ad hunc modum de aliis, erit & totus homo ex necessitate ob aliquid qui erit ejus actus proprius: similiter, & si equus est propter aliquem actum proprium, & cervus, & bos, & unumquodque aliorum animalium, inde erit & homo similiter; quare erit actus ejus aliquis proprius. Ampliùs. Actus proprius hominis hic est, qui maximè eum decet, & maximè in eo requiritur. Maximè autem decet hominem benè vivere, & maximè in eo requiritur, quare inter omnes scientias scientia benè vivendi in eo maximè requiritur, & maximè illum decet. Ampliùs, Secundùm ordinem naturæ aut est hominis aliquod proprium officium, idest aliquis congruus actus, sicut est canibus hominum custodia, & rerum ipsorum, & equis cursus, aut hominum vectitatio, aut aliquid tale, & ita de aliis, aut nullus est proprius hominis actus: quòd si nullus est proprius ejus actus, & officium minori ergo cura providentiæ divinæ creatus est, quàm alia animalia; videtur etiam secundùm hoc inutiliter, & vanè creatus, quemadmodùm vas nulli officio certo deputatum inutiliter, & vanè videtur fabricatum. Quòd si dixerit, quia hominis multi sunt actus, & propter illos creatus est; omnes illi, aut æquales sunt, aut est in eis aliquis

Q ij

Aristot. — *Lex civilis malos judicat ex uno actu.* — *Viri boni.* — *Quæstio de naturalibus virtutibus.* — *Tullius. Seneca.* — *Apuleïus.* — *Lex in corde hominis.* — *Tullius.* — *Similitudo.* — *Actus hominis proprius.*

præstantior. Manifestum autem est, quòd non omnes æquales sunt, quia videre, & audire, inæquales sunt, & iterùm ædificare, aut arare, aut seminare, & Deum colere, vel benè vivere, inæquales sunt: quare manifestum est aliquem in istis, vel aliquos præstantiores esse. Nihil autem est in eo, vel æquale ei, quod est benè vivere, vel eo præstantiùs; quare benè vivere est actus ejus nobilissimus, & optimus: optimum autem in uno quoque illud finis illius, & actus proprius ipsius naturalis; in uno quoque verò uno existente optimo naturaliter, cætera naturalia adminicula sunt, & propter illud, & quoniàm naturaliter natura docet unumquodque naturale, & proprium ejus, etiam naturaliter natura docet hominem bene vivere. Ampliùs. Si cantoris verum, & proprium officium est cantare, & lectoris legere, & non est veri nominis cantor, qui non scit cantare, & ita de aliis, nec veri nominis textor, qui nescit texere; nec erit veri nominis homo naturaliter, qui naturaliter ignorat benè vivere, & qui prohibitus est naturaliter benè vivere, prohibitus est naturaliter esse homo. Et quidem secundùm Aristotelem creantur & nascuntur homines perfecti prima perfectione quæ est naturæ, quod est dicere perfectione materiæ, & formæ, hoc est anima, & corpore, potentiis, & viribus; perfectibiles sunt autem secunda perfectione, quæ est scientiarum, & virtutum decore: secundùm Platonem verò, ut sæpè tetigimus, utroque modo perfecti, sed perfectio secunda in eis impedita est, quam nos secundùm opinionem ipsius narrabimus in sequentibus, & declarabimus secundùm veritatem. Intantùm autem hîc declarare intendimus, quòd scientiæ naturales secundùm tres intentiones, vel modos dicuntur. Et primò quidem naturales intelliguntur, id est naturaliter insitæ vel editæ, hoc est ex ipsa natura, quales & in substantiis supernaturalibus hoc est nobilibus & abstractis esse superiùs diximus. Secundò, naturales dicuntur, hoc est ab ipsa nativitate, seu creatione datæ, quales Adam & Evam habuisse diximus. Tertiò, naturales dicuntur per sola naturalia, hoc est absque doctrina, & revelatione acquisitæ: unde & propter hoc naturales nobis, & interdùm innatæ dicuntur, quia interdùm non à foris nobis advenire, sed magis ab intùs, hoc est ex intimis naturalium nasci, & prodire, propter quod dicit Augustinus. Quia innata sunt nobis amor boni, & notio veri, intelligens innata, hoc est ab intùs sive ab intimis nostris naturalibus nata. Ex his igitur quæ diximus manifestum est tibi, quia scientiæ istæ naturales, quas virtutes vocamus non sunt nisi de his, quæ pertinent ad benè vivere, sive ad honestatem, & hæc sunt regulæ naturalis honestatis, qualia sunt Deum esse timendum, in Deum esse sperandum, Deum esse diligendum, Deum esse honorandum, Deo esse obediendum, deinde omnibus aliis subveniendum, neminem esse lædendum, nulli injuriandum, nullum fraudandum, cum omnibus justè, & piè, & verè agendum. Tertiò rebus, quæ post nos sunt sobriè & moderatè utendum, & non sine gratiarum actione, utpotè Dei donis, & beneficiis. Vides autem quia regulas honestatis naturalis in tres partes dividimus, quarum prima pertinet ad Deum, secunda ad nos, tertia ad res, quarum nobis usus à largitore bonorum concessus est. Si quis autem quærat, propter quid scientiæ hujusmodi virtutes sunt, jam respondimus in tractatu de fide, & in eis quæ in isto tractatu præcesserunt, quia ipsæ sunt & fortitudines virtutis nostræ intellectivæ, & armaturæ ipsius, & principia laudabilium voluntariarum operationum. Quemadmodùm ignorantiæ, & opiniones contrariæ & culpabiles sunt, & vitia & observationes earum culpabiles, & pœna dignæ. Si quis

Benè vivere proprium hominis. *Similitudo bona.* *Scientiæ naturales tribus modis.* *Nota.*

E F G H

supervacuę in eis sunt, sicut neque in benè utentibus apud nos. Multa enim mirabilia Dei sunt in rebus illis, & propter hoc cognitio earum rerum benè utentes erigit, & dirigit ad magnificandum creatorem. Nec parùm laudis, & gloriæ suæ detractum fuisset creatori apud eas, hoc est apud substantias abstractas nobiles, & Adam, & Evam, si tot, & tanta magnalia creatoris, quæ sunt in rebus naturalibus, & mathematicis ignorarent. Ipsis etiã non parùm splendoris, & luminis, si scientias istas non haberent, defuisset, essentque intellectus earum magis tenebris obsessi, & involuti, si nec cœlum, nec terrã, nec aliqua de his quæ in eis sunt cognoscerent. Essent enim quemadmodùm homo viator, qui nihil, nisi gressus suos, & finem itineris, & vestigia sua videret, quantùm ad omnia alia cœcus. Si quis verò quærat, utrùm una numero scientia sit eis, vel esset illis, qua cognoscerent omnes hujusmodi res, videtur nobis quòd sic. Sicut enim uno lumine visus videmus omnia visibilia visu nostro naturali, sic tam isti quàm illi, longè sublimiùs atque nobiliùs omnia intelligibilia intellectu naturali intuentur, & intuebantur, & hoc simul. Causa autem in hoc est, quoniàm non per passiones à rebus, sicut nos visibilia cognoscimus, & ideò nec tempore, nec vicissitudine indigebant ad illa omnia intuenda. Hæc autem discutiemus, & perscrutabimur in tractatu de hujusmodi substantijs. Hic enim præter propositum est. Potissimùm autem hanc scientiam, virtutem vocamus, secundùm quòd dirigit ad benè vivendum, quoniàm erigit, & vivificat possessorem, movet, & concitat ad faciendum, quæ facienda ostendit. Si quis autem quærat, utrùm scientia hęc literis descriptibilis sit, & sermonibus interpretabilis. Respondemus quòd sic aliquatenùs, veruntamen impossibile est sermones nostros, vel descriptiones respondere hujusmodi intellectui, vel scientiæ, sicut in eodem tractatu ostendemus. His autem ita determinatis transibimus ad virtutes naturales affectivas, & incipiemus ab affectionum potissimâ, ac nobilissimâ. Et videtur in primis amor iste omnium esse maximus, juxta illud, propter quod tale unumquodcunque ipsum magis tale. Quare quæ naturali amore diliguntur, maximè diliguntur; videtur autem, vel nihil habere laudis diligere se, vel bona sua, pro eo, quòd adeò naturale est & nihil habet difficultatis omninò, & potissimùm ex verbo Evangelij. Matth. 5. Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Et iterùm Lucæ 6. Si diligitis eos qui vos diligunt quæ vobis est gratia? Nam & peccatores diligentes se diligunt. Eodem modo nihil videtur habere laudis, vel gratię, id est regratiationis diligere patrem, & matrem propter eandem causam. Ampliùs. Si dilectio non est, nisi boni inquantùm bonum, nec debet esse pater, & mater nõ est melior, quia, vel inquantùm pater, aut mater, quàm sine his. ergò non sunt magis diligendi cum his, vel propter hæc, quàm sine his. Ampliùs. Ista sunt indifferentia paternitas videlicet, & maternitas, & cæterę attinentiæ & nihil addunt bonitati; ergo nihil addere debent dilectionis. Quare non est tibi magis diligendus pater tuus, quàm alius quilibet homo. Ampliùs. Si non sunt diligenda bona nisi inquantùm bona, vel quia bona; ergo æqualiter bona æqualiter diligenda. Quilibet ergo bonus æqualiter patri tuo, erit tibi æqualiter diligendus. In his autem, & in hujuscemodi omnibus sciendum est, quia amor naturalis non est in bonum, inquantùm bonum simpliciter, immò in bonum determinatum, hoc est in bonum hoc, & propter hoc, & cùm æquè bonus sit pater tuus cuicunque alijs simpliciter, non tamen æqualiter diligis eum, nec æqualiter est tibi diligendus, quoniàm non æqualiter est tibi bonus, & alijs. Neque sequitur. Isti duo homines sunt æqualiter diligendi, ergo sunt æqualiter tibi diligendi, sicut neque æqualiter boni, ergo æqualiter boni tibi. Si quis autem diligenter intueatur sermones istos, non est melior pater inquantùm pater, aut mater, quàm sine his: si de bonitate naturali intelligat, falsum dicit etiam simpliciter. Qui enim pater est, habet bonitatem, quam habet inquantùm homo, & insuper bonitatem, quæ est utilitas generationis quæ est bonitas redundans, & superefluens; unde non solùm melior est tibi bonitate naturali, sed etiam melior simpliciter. Fœcunditas enim non parva bonitas est, & hoc agnoscimus omnes in ovibus, & bobus, & etiam arboribus, & agris, quia hæc omnia meliora judicamus ex fœcunditate, & fertilitate. Similiter non sequitur, si aliqua duo sunt æquè diligenda, quòd peccet quicunque, non æquè diligit ea, quia licet sint æquè diligenda, non sunt tamen æquè diligenda unicuique: secundùm hanc causam æquè diligendus esset æquè bonus unicuique, ut ipse sibi, & magis bonus diligendus esset unicuique, magis quàm ipse sibi. Non autem videtur iste ordo naturæ; unde usualiter, & communiter dicitur de charitate, quia ordinata charitas incipit à seipsa, hoc est à proprio subjecto, & hoc idem quantum ad homines videtur, videlicet quòd inter homines unusquisque seipsum in primis, & maximè dilectione naturali diligat, & diligere teneatur. Mirabile autem, & difficile videtur ad cognoscendum, utrùm aliquis diligat se, an etiam diligere possit? dilectio enim vinculum est & ligatura. Quomodò autem potest esse vinculum ejusdem ad semetipsum aut ligatura & qualiter intelligatur aliquis esse ligatus sibi ipsi? Ampliùs. Si dilectio amicitia est quomodò erit in uno solo? & cùm relatio sit quomodò erit unius ad se? amicitia enim relatio est æquiparantię in prędicamento relationis. Ampliùs. Sicut fraternitas corporalis non potest esse nisi inter duos ad minus; sic neque fraternitas spiritualis quę non est nisi amor aut dilectio, non poterit esse nisi inter duos. Ampliùs. Quid est amor habitus, nisi largitas ultra quam non est largitas, & amor actus, nisi donum omnium donorum primum, & maximum? largitas autem, & datio non sunt unius ad se & hoc quoniàm datum est magis naturaliter apud dantem, quàm apud recipienté: quare si idem esset dans, & recipiens amorem, esset ex necessitate majus, & minus amor apud ipsum. Ampliùs. Quid est dare nisi transferre in accipienté, & datum facere suũ accipientis, & hoc per dationé, cùm aliàs non esset illius, quomodò autem erit hoc unius ad se? Ampliùs. Dantis primum naturaliter est datum, quàm accipientis; quare si idem est dans, & recipiens naturaliter erit hujusmodi donum, quod est amor naturalis priùs, & posteriùs in eodé. Ampliùs Secundùm quid est dans, & secundùm quid recipiens, & quomodò largus in æquè divité, & æquè abundantem, videlicet in semetipsum? propter hæc, & alia, nullo modo videtur amor posse esse ejusdem ad se, nec propriè esse dictum illud Apostoli in 3. 2. ad Timo. quia in novissimis diebus erunt homines se ipsos amantes, neque illud. Augus. in libro de civitate Dei, quia fundamentum civitatis babilonicæ est amor sui, & crescit usque ad contemptum Dei; sed tropo dictum est de hujusmodi hominibus, qui quærunt quæ sua sunt. Quemadmodùm enim, qui amat alterum, & quærit quæ sua sunt, & multi quærunt, quæ sua sunt, ac si amarent seipsos dicuntur effectu, non affectu,

Scientia Adæ & Evæ qualis.

Bona quæ sint.

Nota.

Amor naturalis.

Nota.

Diligere seipsum quid & quomodo.

Acutè disputat.

August.

Amare seipsũ figuratè dicitur.

quia non videtur possibile, quòd affectum amoris possit aliquis habere ad semetipsum, nec ex affectu, quem habeat ad semetipsum, quærit quis divitias, aut delitias, sed ex affectu, quem habet in ipsas solummodò; propter se enim diligit voluptuosus delitias, hoc est esse propter ipsas delitias tantùm: similiter & veri nominis avarus, aut cupidus divitias. Et similiter se habet de alijs, nec ambitiosus honores, non enim ad se trahunt res hujusmodi, sed post illas abeunt eis adhærentes, & servi eorum effecti, turpissima, & vilissima servitute: meliùs autē ac rectiùs sciendum est, quòd amor potest esse, & est alicujus ad se; hujusmodi autem declaratio duos habet modos. Primus est per diffinitionem, seu rationem ipsius amoris; amor enim verissima ratione non est, nisi intentio inquirens aliud, hoc est movens ad obtinendum illud, & hoc iterùm est secundùm duos modos, quia vel movet ad acquirendum idipsum in quo est, & tunc meritò nominatur concupiscentia, vel cupiditas, vel ambitio, aut aliqua alia ex nominationibus hujusmodi: manifestum est, quia concupiscentia amor est voluptatis, & in ipsam voluptatem est inquisitio ejus, & movens ad obtinendum eam: similiter cupiditas divitiarum, & ambitio bonorum inquisitrices sunt, & moventes ad obtinendum eas, & quietantes motum in eis. Secundus modus est, quo amor est intentio inquirens non illud in quo est, sed illi, secundùm quam intentionem amicitia amor est. Est enim intentio inquisitrix honoris, vel commodi illius in quem est, hoc est amici: non enim amicitia movet ad quærendum, vel obtinendum amicum, sed magis ad quærendum vel obtinendum amico commodum, vel honorem, vel aliquid aliud ex eis, quæ placere creduntur amicis: quare manifestum est, quòd amor voluptatis, & amor amici æquivocè dicuntur, nisi in eo casu, quem ponit Seneca dicens. Si ad futuros casus amicitiam paras, negotiatio est ista, quam jactas, non amicitia. Quidam enim sic amicos quærunt, sicut agros, aut arbores, aut sicut murorum, aut propugnaculorum præsidia, quod est dicere, ut commodum aliquod ex amicis capiant, sicut quæruntur servi, vel equi: quare manifestum, hujusmodi homines non amicis intendere, sed sibimetipsis; & ideò vocavit eam negotiationem Seneca, non amicitiam. Quemadmodùm enim negotiatores alijs negotiationibus dant, ut plura vel meliora recipiant; sic isti amicis præstant obsequia, non ut eis prosint sed ut ab eis majora recipiant, æqualibus non contenti, sicut negotiatores non sunt contenti, si merces eorum data pretia non excedant. Quia ergo manifestum est, neminem esse prohibitum naturaliter ab intentione inquirendi, quod sibi vel placet, vel expedit; hæc autem intentio proculdubiò amor est juxta secundam intentionem, manifestum est neminem prohibitum esse ab amore sui ipsius: quare manifestum est possibile esse amorem alicujus ad se. Secunda declaratio, quia nulla substantia intelligens prohibita est cognoscere, vel intelligere naturaliter, immò ex necessitate unaquæque hujusmodi substantiarum intelligit, & cognoscit se. Si autem cognoscit se bonam, quomodò prohibita est diligere se? eisdem enim rationibus quibus inducti sunt aliqui ad credendum, quòd nemo potest diligere se, necesse est, ut inducantur ad credendum, quòd nulla substantia intelligens potest intelligere vel cognoscere se. Ampliùs. Si bona aliorum diligere possumus, & debemus, quomodò bona nostra diligere prohibemur? An propter hoc, quia nostra sunt? hoc autem absurdissimum est secundùm naturam cùm unaquæque natura diligat se, unumquodque enim animalium sibi quærit cibum, & nidum, & etiam compar propter generationem. Quare unumquodque animal naturaliter diligit se ex diffinitione amoris, cùm naturaliter sibi quærat bona, vel utilia atque salubria. Ampliùs. Quis sani capitis audeat dicere, quòd homo non diligit naturaliter corpus suum, aut partes corporis sui? quæ tanto opere nutrit, & fovet atque defendit, ut omni pretio redimeret, si periculum eorum eidem immineret, & posset? Quare manifestum est, quia negaret naturam, cùm omni modo sit inquisitrix utilium & salubrium proprij subjecti & custoditrix, atque defensatrix eorumdem. Propter quod diximus, quia juxta verbum Augustini, quo dixit. Sicut pondera in corporibus ita affectiones in animabus; sicut ex natura pondus est in corpore ponderoso, ita ex natura est amor naturalis in omni substantia nobili; & sicut pondus est inquisitivum loci convenientis & salutaris ad quiescendum ipsi corpori, sic & amor iste inquisitivus est convenientium, & salutarium omni substantiæ nobili, & iste amor non est quasi vinculum, vel ligamen ejusdem ad se, sed magis substantiæ in qua est, & eorum quæ sunt utilia, vel salutaria eidem. Quapropter quærit illa conjungere adinvicem, quemadmodùm pondus, vel inclinatio est vinculum, vel ligatura ipsius corporis & loci eidem convenientis, & propter hoc quærit cōjungere illa, videlicet locum, & corpus in effectu. Unde quēadmodùm pondus seu inclinatio corpus trahit ad locum sibi naturaliter convenientem, & illum quærit eidem: sic amor iste omnem substantiam nobilem trahit ad statum sibi naturaliter convenientem, & ipsum quærit eidem. Scito etiam, quoniàm amor hujusmodi, non est relatio veri nominis sed magis qualitas essentiā, & veritate, licet respectum aliquem habeat ad amatum. Hoc autem inde manifestum est quia non requirit de necessitate, ut sit amatum, hoc est inquisitum, nec aliquid in ipso. Relatio autem veri nominis correlationem exigit in correlativo & comitantur se ad invicem comitantiâ necessariâ & inseparabili ut si alterum est aliquandò & alterum ex necessitate tunc sit. Scito etiam quòd iste non cadit in rationem dati, & accepti, sicut neque pondus, aut inclinatio; per illum enim non intendit natura aliquid dare vel in illo, sed magis quæ sua sunt jure naturæ, & quæ sibi debentur, acquirere, vel vendicare, & in quibusdam reddere, sicut consequenter declarabimus. Quemadmodùm vides, quòd natura corporis ponderosi non intendit per pondus, & motum aliquid dare, vel etiam in illis, in amore autem gratuito forsitan locum habet ratio dati, & accepti: nos autem loquimur de illo in sequentibus. Et quia diximus duas intentionēs istius amoris, videlicet acquirendi, & reddendi, necesse habemus ostendere, quibus per hunc amorem, vel ad quid reddendum sit, & quibus iste amor reddendus sit. Consentiūt etiam omnes, quia naturalibus benefactoribus, quales sunt Deus, & parentes, unde communiter dicitur, quia Deus diligendus est ut creator, dator vitæ, & bonorum omnium naturalium conservator, & auctor, doctor, atque illustrator eorum. Parentes verò, id est pater, & mater, & progenitores, quatenùs eos attingit notitia: ipsi enim adjutores fuerunt & ministri, quorum ministerio datum est nobis esse, sicut dicitur Ecclesiastici septimo. Memento quoniàm nisi per illos non fuisses, retribue illis, quomodò & illi tibi. Filiis autem ratione beneficentiæ non debetur hujusmodi amor, sed magis lege, & institutione naturæ, quæ amorē istum quemadmodùm, & virtutem generativam transfundit in omnes genitos, ut quemadmodùm

factum

Marginal notes: *Quibus modis quis seipsum amat.* — *Nota.* — *Seneca.* — *Diligere ipsum, se.* — *August.* — *Nota.* — *Relatio vera quæ.* — *Solutiones cōtrariorū supra positorum.* — *Amor in Deum.* — *Parentes.* — *Eccl. 7.* — *In filios.*

factum est illis à genitoribus; sic & ipsi faciant eis, quos genuerunt. Quoniam autem substantiæ angelicæ nobiles Adamque, & Eva in sua perfectione naturali, cognitionem de creatore naturalem habebant, & de largitate beneficentiæ suæ in ipsos, *Quæstio.* necessariò & amorem habebant in ipsum, & naturalem amorem habebant, ut jam diximus in se ipsos; quæstionem habet, utrùm isto amore naturali, quo Deum diligebant, & seipsos, an æqualiter seipsos ut Deum diligerent, an se plus quàm Deum, vel Deum plus quàm seipsos; & visum est multis quia plus diligebant seipsos quàm Deum naturali dilectione, quia nec contra se, nec supra se poterant per naturam suam: nulla enim natura contra se, vel supra se videtur aliquid posse. Ampliùs. Si hujusmodi dilectione videlicet naturali non diligebant Deum nisi in eo, quòd actorem suum, & omnium bonorum suorum non diligebant igitur ipsum, nisi quia, & inquantùm benefactorem suum, quare non nisi intuitu & ratione beneficiorum suorum. Beneficia autem illa non diligebant nisi propter semetipsos, & quia nec ipsum Deum nisi propter semetipsos, & propter hoc semetipsos magis quàm ipsum; nam propter quod unumquodque tale, ipsum magis. Videtur autem econtrariò, quia nec simpliciter ipsi diligendi sunt plus quàm Deus, cùm incomparabiliter minus boni sint simpliciter, nec sibi ipsi meliores sint his, quàm Deus eisdem, immò econtrariò: incomparabiliter enim Deus est melior eis, atque utilior, quàm ipsi sibi: in nullo enim prodesse sibi possunt, nisi in procurando conservationem sui esse, & vitæ suæ, & inquirendo ea quæ pertinent ad benè vivere, & in benè vivendo: hæc autem omnia præstat eis Deus, & insuper ipsum esse cum omni perfectione sua, & decore naturali. Ampliùs. Ipsum benè vivere naturaliter in eis non est, nisi benè uti naturaliter donis *Notá.* Dei naturalibus, naturalis enim bonus usus à na- *De datis à natura.* tura est: quicquid enim à natura est, Dei donum est. Ampliùs. Omnis inquisitio naturalis opus naturæ est, & à natura, & propter hoc Dei donum est: similiter & omne acquisitum naturaliter, id est per naturam, Dei donum similiter est. Quare manifestum est eos naturaliter nihil habere, vel posse acquirere, nisi Dei dona. Manifestum igitur est Deum esse incomparabiliter utiliorem eis, quàm ipsos sibi, quoniàm etiam si crescere possent in naturalibus bonis naturaliter, sive acquirendo nova, sive meliorando jam habita, ipsum crementum hujusmodi esset etiam donum, & opus Dei, licet per naturam, hoc est per naturalia bona ipsorum. Quidquid enim est causa causæ, est causa causati, & omnis causa primaria plus est influens etiam supra causatum secundæ: & hoc est quoniàm de propria plenitudine, & abundantia est influens primaria; secunda verò ex solo fluxu, & influentia, quam recipit à prima. Sicut enim alibi declaravimus, causæ secundæ sive mediæ non sunt nisi sicut nun- *Causa secundæ.* tij, & deferentes influentiam causæ primæ ad causata sua secunda. Ampliùs. Cùm nihil perversum vel *Natura nihil perversum operatur.* habeat, vel doceat, vel operetur natura, utpotè velut magisterio creatoris edocta, & rectitudine voluntatis ipsius directa, ac regulata, ac per omnia ordinata, cùm manifestè perversum sit Deo præferre, vel anteponere quicquam aliud, vel etiam æquare, impossibile est naturaliter, vel à naturâ, ut aliqua substantia in amore, vel dilectione Deo se præferat, vel etiam æquet. Quare, & sequens est nullam substantiarum prænominatarum plus se, quàm Deum diligere naturaliter, vel æquè, ut il- *Amor.* lum, quoniàm amor, ut diximus, inquisitor est boni, videlicet quòd est bonum ipsius, in quem est

A amor. Nullum autem aliud bonum Deo inquirendum est, quàm gloria, & honor, collaudatio, & benedictio, gratiarum actio, & obsequium, & ista bona quærēda sunt ei, tā in nobis quàm in alijs, quæ utique quærenda sunt ei non quia eis indigeat, cùm illius divitiæ sint in ultimitate sufficientiæ & copiositatis. Amor verò naturalis, quo se diligunt hujusmodi sustantiæ, inquisitor est similiter bonorum naturaliter continentium, seu conviventium, qualia supra nominavimus, videlicet benè, seu beatè vivere, honestas naturalis, & ea quæ pertinent ad utrumque istorum. Quærimus ergo an ista præferenda sint ab eis Dei bonis, quæ nominavimus. Quòd si dixerit, quia præferenda sunt ab hujusmodi substantijs istis dei bonis, ergo aliud eorum, vel aliqua, vel omnia simul præferenda sunt Dei B obsequio. Quare si contigerit, ut illa non possent haberi cum Dei obsequio. dimittendum Dei obsequium propter illa; quàm falsum autem sit istud, inde evidenter apparet, quia illa omnia etiam in *Nota.* Dei obsequio expendenda, & consumenda essent, si opus esset, in Dei obsequio. Lege enim, & justitia gratitudinis ad id, vel tantùm tenetur receptor beneficij largitori ejusdem, videlicet ut vel id, vel tantùm, si facultas ei suppetat, ipsi rependat, vel donando vel expendendo, ac etiam ad majus si & possibile fuerit: si enim receptor beneficij non teneretur datori nisi in tanto quantùm est, quod ab ipso recepit, non esset benefactor nisi mutuator, aut creditor & ipse receptor non esset nisi debitor mutui, ipsumque beneficium, sive benefactio non esset nisi mutuatio seu commodatio. Ampliùs. Cùm C omnia illa naturalia ab ipso Creatore receperint, ergo ex omnibus tenentur ei servire & pro omni- *Creaturæ magis amare debet Deū, quàm se ipsas.* bus & in omnibus. Non licet eis igitur aliquod eorum vel habere vel retinere absque servitio creatoris; quare non est dimittendum servitium creatoris pro aliquo eorum solvendo, vel retinendo, vel pro omnibus; quare nec aliquod eorum, nec omnia etiam simul præferenda sunt servitio creatoris. In quo etiam declaratum est, quia nec æquanda, sed enim expendenda & consumenda sint omnia illa in servitium, & in servitio creatoris si opus esset. Manifestum est servitium creatoris eis esse omnibus præferendum. Restat igitur ut magis inquirenda sint hujusmodi sustantijs bona creatoris, quàm sua naturaliter quare major debet esse amor earū in creatorē, quàm in ipsas. Qualis autem debet esse naturalis amor in eis, talis & fuit ab initio, & D est adhuc, quare naturali amore & ab initio plus *Propter honorem Dei data omnia.* dilexerunt Deum quàm seipsas, & adhuc diligunt. Ampliùs. Quo fine data sunt eis illa naturalia tam pura, & tam excellentia bona, nisi ad Dei honorem, & gloriam, & obsequium, &c. Est ne alius finis universaliter bonorum, quàm ipse, qui est principium; sic legitur Proverb. 16 Universa propter semet ipsum operatus est Dominus. Ampliùs. Nulli dubium est, quin omnia Dei dona & beneficia in honorem ejus, & gloriam convertenda sint, nihil autem aliud est de eis faciendum, nec ad aliud detorquenda sunt, seu declinanda, quàm ad finem, propter quem data sunt. Hic ergo est finis *Finis.* omnium donorum, & beneficiorum Dei: finis autem semper est melior eo, quòd est ad ipsum, sive propter ipsum. & idem necessariò præferendus. Manifestum ergo est ex his, quia magis amanda sūt Dei bona hæc quæ diximus, quàm hujusmodi substantijs dona illa, quæ prænominavimus. Quia verò magis amandum est generaliter, cujus bona magis amanda. seu magis quærenda; magis igitur amandus est Deus naturaliter hujusmodi substantijs, quàm ipsæ sibi. Quicquid autem est faciendum na-

turaliter, & faciunt, & fecerunt ab initio. Non enim prævaricatores sunt legis naturalis aut transgressores, quare Deum naturali amore plus diligunt quàm se ipsas & ab initio dilexerunt: addimus etiam quia lex naturæ hoc requirit in eis, & ipse amor naturalis ad eos instigaret, & induceret, si opus esset ut vitam, & omnia alia bona sua pro Deo ponerent, si Dei honor, aut gloria, hoc requireret, & hoc eis possibile esset. Amplius. Naturales virtutes earum ex necessitate omnes sunt æquales, quare obedientia earum ad Deum, & dilectio ex necessitate in eis sunt æquales; certum autem est, quia si Deus præciperet eis, ut bona sua omnia pro honore ejus dimitterent, hoc facere paratæ essent, si possent, ex naturali obedientia, seu justitia. Non autem immutaretur in aliquo natura earum, quantùm ad naturalia ex mandato hujusmodi, quare ex obedientia naturali, quæ in eis creata est, & eis concreata, etiam modò paratæ sunt id facere si possent, & Deus præciperet. Quare manifestum est, quòd de justitia naturali tenentur præferre Dei voluntatem & sibi, & omnibus suis; æquales autē sunt amor naturalis, & ista justitia, ergo etiam in comparatione amoris, hoc est in amando, præferre tenentur Deum sibi, & omnibus suis. Proportionabiliter enim se habent obedientia ad obediendū, & amor ad amandum. Ex his igitur manifestum esse tibi debet, quia proculdubiò naturali amore plus diligunt hujusmodi substantiæ creatorem quàm seipsas, & magis quærunt, seu inquirunt naturaliter ea, quæ creatoris sunt, quàm ea quæ sua sunt, & quia iste amor est velut ex lege, seu justitia naturalis gratitudinis, & patefactum est tibi, quia iste amor est in creatorem, ut creatorem, & ut patrem, & ut datorem omnium bonorum, & nutritorem & conservatorem, & gubernatorem, & generaliter, ut universalem, & gratuitum benefactorem, & istum amorē vocamus, qui est prima species amoris, amorem debitum: iste igitur amor est sicut amor gratitudinis, & debitus, & redditus. Secundus amor, sive secunda species, quam supra secundò nominavimus, est amor venditus pretio ipsius amati, qualis est amor voluptatis divitiarum, & honorum, & aliorum omnium, quæ propter se solùm quæruntur. Tertius amor est deditus, seu donatus, & gratuitus, iste enim fluit ex amore, qui est gratia, & non debitum qui est non vendens, sed donans, nec venditus per quē non intenditur bonum amanti, sed amato, in quo amans seipsum, & omnia sua donat amato, cùm perfectus fuerit hujusmodi amor, & de hoc, & de intentionibus ejus latiùs loquemur in sequentibus. Scito autem, quia per hoc, quòd dicimus, Adam ex amore naturali ante peccatum, vel substantias Angelicas Deum dilexisse, vel diligere plusquàm se, non cogimur, ut dicamus naturam aliquid posse supra se, vel contra se; non enim contra naturam est, naturam facere quàm creator ipsam facere constituit, aut naturali lege præcepit, neque aliud est adeò pro natura, vel secundùm naturam, quàm quòd ipsa pro creatore facit; nec magis est supra naturam, naturam diligere aliud plus quàm se, quàm naturam aliud cognoscere plus, vel melius quàm se, sicut & anima humana multa novit meliùs quàm se visu corporali. Fortassis autē neque naturalis justitia hoc patitur, ut hujusmodi substantiæ diligant se naturaliter, nisi propter creatorem: si enim diligerent se propter se, abuterentur se, amore enim inhærerent sibi propter se, quare fruerentur se non autem est fruendum, nisi beatâ & gloriosâ Trinitate, sicut docet beatus Augustinus. Amplius. Cùm non sint diligendæ, nisi quia bonæ, & inquantùm bonæ, & non sint bonæ propter se; non enim sunt ipsemet finis bonitatis suæ, aut causa alia illius, non sunt ergo diligendæ propter se. Manifestum igitur est, quòd naturalis justitia non patitur, ut diligant se, nisi propter creatorē, cùm non sint diligendæ naturaliter propter se, neque propter aliud à creatore, cùm aliud à creatore non possit esse finis bonitatis eorum. Si quis autem quærat, utrùm isto amore amant, vel amaverunt Deum in eo, quòd Deus, vel in eo, quòd bonus, jam respondimus in hoc, & diximus, quòd iste amor non est absolutè in Deum, in eo quòd Deus vel in eo, quòd bonus, sed magis in eo, quòd Deus eorum, vel in eo quòd bonus in eis, neque cogimur dicere, quòd qui diligit benefactorē suū, in eo, quòd benefactorē suū vel etiā quia benefactorē suū, quòd ideò diligat eum propter beneficia: & quòd ampliùs est, si dilectionis istius causa sunt beneficia, non sequitur propter hoc, ut diligantur beneficia; non enim omnis causa ex necessitate finalis est, ardet enim ignis per flatum, & per ligna, non autem propter flatum, aut propter ligna: sic ardet ignis hujusmodi dilectionis per ligna beneficiorum, & per flatum bonarum allocutionum, sicut & per apprehensiones pulchritudinis, & bonitatis amati, non autem propter hæc quemadmodùm interdùm ardet sitis, & fames per odorem cibi vel potus, non autem propter odorem. Non autem quærit esuriens, vel sitiens in cibo, vel potu odorem finaliter, sed per odorem potiùs quærit saporem, & refectionem in utroque. Beneficijs enim creatoris, quasi quibusdam odoribus sētitur bonitas ipsius necessaria, & salutaris, & ideò illis, & per illa diligitur, non autem propter illa. Si quis autem quærat, utrùm circunscriptis beneficijs, isto amore amaretur creator? Respondemus, quòd non; circunscriptis enim beneficijs non amaretur, ut benefactor, vel in eo quòd benefactor, quemadmodùm circunscripto odore cibus & potus non appeterentur appetitu provocato per odorem. Si verò quærat, utrùm amaretur simpliciter creator in eo quòd bonus, amore naturali, vel alio? Respōdemus, quia si hoc possibile esset, videlicet circumscribi beneficia creatoris in creatura hujusmodi, quòd adhuc amaretur ab illa creator in eo, quòd Deus vel in eo, quòd bonus, si apprehenderet divinitatem, aut bonitatem ipsius, & perversitate corruptionis suæ non impediretur. Si quærat autē modum diligendi? Respondemus, quia gratis: & quia ista dilectio esset gratuita, quoniàm absque venalitate ulla, & nihil prorsùs habens negotiationis, quam supra exposuimus, esset etiam recta, idest nec habens curvitatem, nec deflexionem, & ista exponemus in sequentibus, etiam esset gratia ab eo, quòd est gratis, & esset donum veri nominis, & amor datus purissimâ, ac sincerissimâ datione. Veruntamen non esset gratia ullo modo, quæ media est inter naturam, & gloriam. & arra ipsius gloriæ, ac prægustatio, quæ est nobilissimū adjutorium naturæ ad diligendum Deum. & adhærendum eidem, & est incomparabiliter sublimior ac præstantior, quàm natura, & naturalis quæcunque dispositio, quoniàm est elevans naturam, & rapiens eam supra se in creatorem, & elevans eam velut ab infimo gressu ad sublimem volatum, & hæc omnia stabiliemus in sequentibus. Quòd si quis quærat, utrùm etiam isto amore, qui utique naturalis est, diligatur Deus super omnia alia? dicimus quòd sic, & etiam super ipsum diligentem; alioquin perversa esset, & iniqua hujusmodi dilectio, si ea plusquàm Deus, vel etiam æqualiter illi aliquid diligeretur; neque consequens est, si isto amore diligatur Deus super omnia & gratis, quòd iste amor charitas sit & gratuita illa dilectio, quæ gratos Deo, atque acceptabiles, atque regno

Naturales virtutes. *Obedientia & amor.* *Nota.* *Frui ad quid.* *Exemplū.* *Propter beneficia Deus non est diligendus.* *Quæstio.* *Gratis amandus Deus.* *Quæstio.*

regno cœlorum dignos facit: apparebit autem differentia inter eas, cùm patefecerimus, & stabilierimus essentiam illius. Si quis autem quærat, utrùm etiam modò iste modus naturalis dilectionis invenitur in hominibus, vel saltem in substantiis spoliatis. Respondemus, quia in hominibus propter perversitatem, & depressionem originalis corruptionis, & difficillimum, & impossibile est ut inveniatur. Adeò enim recurvat humanam naturam in semetipsam, adeòque coangustat illam circa se, & sua ut ita in creatorem & erigi, & extendi penè ei impossibile sit, donec liberetur à servitute corruptionis istius; verùm in spoliatis substantiis, & ab istâ servitute & angustatione liberis, non dubitamus amorem hujusmodi & esse, & abundare. Dubitabit autem aliquis, utrùm cùm creator diligitur in eo, quòd benefactor, aut in eo quòd creator, utrùm diligatur propter aliud? an diligatur gratis, licet per alia? Et si quis dixerit, quia non diligitur gratis in istâ intentione, quia oculus intentionis dirigitur in beneficia, & hujusmodi beneficia dilectionem hujusmodi suasisse videntur, forsitan non improbabiliter dicet: & si quis dixerit etiam, quia hujusmodi amor non est purus, vel rectus, propter admixtionem beneficiorum, & recurvationem intentionis in propria commoda, benè dicet. Veruntamen diligenter distinguendum est, quid intendit propter se: multiplex enim est intentio ejus, quod est propter se; interdum enim propter se dicit operæ pretium, sive pretium operæ quemadmodùm cùm dicitur, voluntas diligitur propter se, quia ipsa est pretium dilectionis, & quia pro ea obtinenda datur, vel impenditur vel potius expenditur. Certum autem est, quia isto amore Deus hoc modo propter se non diligitur, quia ad eum obtinendum isto amore non intenditur. Secunda intentione dicitur diligi propter se, hoc est ad commodum ipsius, ac si diceretur diligitur propter se, hoc est ipsâ dilectione bonum ei intenditur, vel quæritur, & hoc utique modo naturali dilectione. In eo etiam quòd benefactor diligitur propter se, quia naturali dilectione bonum ejus vel ei intenditur, quale quidem decet ei intendi, vel quæri: nullo modo autem diligitur Deus naturali dilectione propter ipsa beneficia; tunc enim magis diligerentur ipsa beneficia, & hoc esset iniquitas, atque perversitas, videlicet, ut beneficia finis essent, sive causa finalis dilectionis in eum; hoc enim est dicere, diligitur propter beneficia idest amore beneficiorum, quemadmodùm diligitur magister propter puerum, hoc est amore pueri, cujus magister est: & sic in dilectione esset inferior, atque posterior beneficiis suis, quemadmodùm magister, qui diligitur amore pueri, inferior est, atque posterior in amore, vel dilectione. Quæret autem aliquis, utrùm naturales virtutes in hujusmodi substantiis frequentiâ operum, & longanimitate aut roboratione, quemadmodùm in nobis omnis virtus, & omnis potentia exercitio sui moderato, & debito confortatur, roboratur, intenditur, invalescit; cur ergo & in sublimibus substantiis, videlicet angelicis scientiis, & si quæ aliæ sunt, non similiter se habebit? Cùm enim non cessaverint à sæculis agere, quæ justitiæ sunt, & benignitatis, & etiam aliarum naturalium virtutum, nunquid tam longa assuefactio, & exercitatio non roborabit, aut non augebit, sive intendet virtutes eorum hujusmodi? Respondemus in hoc, quia substantiæ hujusmodi nihil patiuntur à rebus, vel quas, vel in quas operantur; secùs autem est in animabus nostris. Animæ enim nostræ, & novas apprehensiones, & novas affectiones in omnibus recipiunt, quæ de novo operantur; & ideò assuefactione, & exercitatione multipliciter proficiunt in virtutibus quas operantur. Substantiæ autem abstractæ non sic; omninò enim seorsùm sunt à tumultibus passionum, & impressionum procedentium à rebus, quæ post ipsas sunt, & propter hoc assuefactio, sive exercitatio forsitan nihil est apud illas, quantùm in ipsis est. Continuæ namque operantur operationes, quas operantur apud se, & non transmutatur status earũ in aliquo secundùm transmutationem, quam operãtur in nobis, & apud nos: verbi gratia, operantur in nobis, & apud nos plerunque novas illuminationes, & novas revelationes & alias divinæ dignationis multiplices visitationes, neque necesse est ullo modorum, ut propter hæc novæ passiones, aut impressiones fiant in eis. Quemadmodùm neque in sole ex novis illuminationibus quas operatur, aut ex novis calefactionibus, seu quibuscunque aliis operationibus suis, non est necesse novam aliquam generari passionem in ipso; de his autem & similibus acquiretur tibi certitudo in tractatu de hujusmodi substantiis. Interim autem scito, quia totus profectus hujusmodi substantiarum de sublimi est, hoc est de influentia primi, & universalis fontis, & de irradiatione primi & universalis luminis, licet hujusmodi profectui occasionem det interdùm profectus noster. Revelantur enim eis, seu aliquibus earum quædam occulta providentiæ Dei, quæ in nobis per eas eidem operari placet; quare occultum fuit mysterium Incarnationis filij Dei, & salutis mundi per eam, & alia hujusmodi: & hoc est quod legitur ad Ephes. 3. Ut innotescat principibus & potestatibus in cœlestibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei, quod est dicere Ecclesiæ, sive propter Ecclesiam. Utrùm autem, & aliter istud conveniat intelligi certificaberis in eodem tractatu: quòd autem dilectio grativa, seu gratuita quędam etiam naturalis sit, manifestum est à sensu: nullus enim hominum tanta est malignâ perversus corruptione, ut bonum non diligat, bonum dico hominem, cùm ei innotuerit, nisi fortè bonitatem ipsius noxiam sibi suspicatus fuerit, qui metus propriè, aut superbiæ est, aut invidiæ, aut alterius ex hujusmodi passionibus: similiter cùm impium, & contumacem, & in alios grassantem flagellari conspiciunt homines, aut aliter puniri, generaliter adgaudent pœnis illius ex amore naturali justitiæ: & generaliter verum est, quod ait sanctus & sapiens Augustinus quia amor boni, & notio ejusdem naturaliter nobis indita sunt. Si quis verò quærat numerum virtutum naturalium. Respondemus, quòd idem est qui & bonitatum, & bonorum operum: meliùs autem & latiùs de eo determinabitur in sequentibus. Quia si quærat, utrùm castitas corporalis sit etiam virtus naturalis. Respondebit Aristoteles quia potiùs contra naturam est, vel quòd ipsa non est, nisi quædam temperantia concubitus, & medietas ejusdem inter superfluitatem, & indigentiam hoc est parùm, & nimiùm, vel quia ipsa non est, nisi consuetudine inveterata continentia ab hujusmodi voluptate: unde ad hanc devenit dementiam ut insensibiles ab hujusmodi voluptate castos esse neget, cùm perfectio castitatis ultima, vel insensibilitas hujusmodi voluptatis sit, vel eam tandem inducat. Ultima enim perfectio virtutũ est, non solùm invictũ, aut invictibilẽ, sive inexpugnabilẽ perficere operationib⁹, sed etiã tãdẽ nõ impugnabilẽ, sive inoppugnabilẽ. Hæc ergo hacten⁹ dixim⁹ de virtutibus cõsuetudinalib⁹, & naturalib⁹, & hoc sparsim quęstiones multiplices suscitãtes, & exagitãtes, ut studiosis palestrã quandã proponeremus ingenij, & disputatoriæ exercitationis materiã, amore veritatis flagrãtibus, & ut occasionẽ ampliora sapiendi daremus sapiẽtibus, sequẽtes in parte ista aliquatenùs philosophorum rudimenta, & initia, quibus etsi ad perfectũ non invenitur veritas ejus, tamẽ qualitercunquę inventio adjuvatur.

Corruptio originalis magnum impedimentum est.

Quæstio.

Propter se quid.

Nota.

Anima quomodò à substantiis abstractis differant.

Similitudo.

Ephes. 3.

Amor boni in nobis.

Quæstio.

Contra Aristotelem.

CAPUT X.

Theologicè nunc primùm incipit de virtutibus disputare, & virtutes naturales comparat pedibus, & cæteris membris corporis humani. Consuetudinales verò comparat adminiculis ipsorum membrorum deficientium forte, aut aliquo modo læsorum.

DEinceps igitur perscrutabimur de virtutibus juxta theologicam ac sapientialem altitudinem, palàm facientes, quàm longè fuerint, & adhuc sint à veritate cognitionis eorum mundi sapientes. Dicemus igitur in primis, quia virtutes naturales sic sunt in animabus, sicut pedes in hominibus, aut in aliis animalibus, & consuetudinales, sicut lignei pedes, aut gradiendi adminicula, & etiam generaliter naturales virtutes ad similitudinem, & proportionem membrorum nostrorum se habent in animabus nostris. Consuetudinales verò ad similitudinem, & proportionem eorum adminiculorum, quæ nobis adhibemus propter defectum, vel læsionem membrorum nostrorum, sicut propter defectum pedis lignei, pedem, & propter defectum manuum interdùm uncos, sive uncinos ferreos; sic & propter defectum tibiarum baculos sustentatorios, quos vulgò potentias vocant. Eodem modo se habet, & de aliis adminiculis, quæ læsio, vel defectus corporalium membrorum nos mendicare, nobisque applicare compellit, & hoc est quoniàm vires sic sunt in animabus nostris quadam similitudine, sicut membra nostra in corporibus nostris; quare læsiones earum sic sunt in eis, sicut læsiones membrorum in ipsis membris; quare & adminicula contra illas læsiones sic sunt sicut adminicula contra illas alias: læsiones autem virium naturalium in animabus nostris sunt ex originali peccato, & ex originali corruptione, quam stabiliemus insequentibus, quam multi ex philosophis ignoraverunt penitùs, multi verò ex illis, & ex poetis eam somniasse videri potuerunt, multi ex hæreticis intolerabili contumacia credere noluerunt. Quemadmodùm igitur deficientes membris aliquibus, aut læsi, sive occasionati in ipsis, coguntur quærere sibi, aut adminicula fabricare, quibus defectus hujusmodi, & læsiones utcunque suppleant, sive ad gradiendum, sive aliter operandum; sic læsi, & occasionati viribus nostris naturalibus necesse habemus ad benè operandum, conquirere nobis adminicula consuetudinalium virtutum, & ea nobis fabricare multo labore ac difficultate assuefactionum. Scito autem, quia sicut ligneis pedibus, aut aliis gradiendi adminiculis, nunquàm rectè ambulatur, ita nunquàm consuetudinalibus virtutibus adeò rectè, ut aliis ambulatur; & hoc est, quia læsiones naturalium, & occasiones nunquàm per eas ad perfectum sanantur; quare remanent pro parte etiam cum eis læsiones, & occasiones hujusmodi; & sicut etiam prænotavimus, vel difficile, vel impossibile est omnes animarum nostrarũ læsiones, & occasiones hujusmodi virtutibus adjuvari, propter multitudinem & temporis, & assuefactionis quam requirunt. Brevis autem est vita nostra, & ad tot, & ad tantas assuefactiones non facilè perceptibilis, ut eas in tanta brevitate valeat obtinere. Jam ergo manifestum est tibi, quia virtutum naturalium causa efficiens, & dator ipsarum est creator immediatè, & per se, & quia ipsæ sunt sicut organa voluntariarum bonarum operationum, organa, dico perfecta, & nihil habentia læsionis, aut occasionis, & quia ipsæ sicut præmittimus decor animarum nostrarum, & pulchritudo earum primaria, atque per- E fectio fundamentalis, seu radicalis. Consuetudinales verò, sicut defectionum, & læsionum adjumenta quædam, & supplementa, verùm quæ nunquàm ad perfectionem naturalium deveniunt, neque in decore, neque in firmitate, & hoc est quoniàm magis decent unumquemque membra naturalia, quàm supplementa eorum, & firmiùs inhærent, & adhærent naturaliter indita unicuique, quàm advenientia, seu acquisita; necessitas autem, qua stabiliuntur, necessitas est honestatis, & bonæ vitæ ad quam nos esse natos natura humana universaliter confitetur, atque testificatur.

Virtutes naturales. *Consuetudinales.* *Nota.* *Philosophi & poetæ non intellexerunt originalem corruptionem.* *Virtutes naturales sunt organa operationum bonarum.* *Nota.*

CAPUT XI.

F *Ostendit bona naturalia nostra non sufficere ad promerendam remunerationem æternæ fœlicitatis sicut hæreticis quibusdam visum est, scilicet Pelagianis, qui gratiam negabant esse necessariam. Auctor verò eam dicit adeò necessariam in vita præsenti, ut dicat animam virtutibus naturalibus, & consuetudinalibus perfectam gloriæ susceptibilem, & capacem non esse, atque ideò alias perfectiones requiri, quàm quæ sunt ex virtutibus naturalibus, ac consuetudinalibus.*

VTrùm autem aliæ virtutes sint sublimiores, atque nobiliores his, quas velut alas creator electis suis, & dilectis inserit ad volandum in sublime beatitudinis, & fœlicitatis æternę, quod & nos posuisse aliquandò meminimus, tentabimus deinceps perscrutari: multis enim & præcipuè hæreticis visum est sola bona naturalia nostra sufficere posse nobis ad benè vivendum, ad dignè & laudabiliter creatori serviendum, & ad promerendum ab ipso G remunerationem fœlicitatis æternæ. Et de hoc genere fuerunt Pelagiani hæretici, qui & gratiam esse negaverunt, & eam omninò non esse necessariam posuerunt: fuerunt & alij qui inter naturales virtutes, & gratias nihil distare posuerunt secundùm speciem, sive substantiam, sed solummodò secundùm majus, & minus; neutri igitur istarum gratiarum essentias, aut utilitates, sive necessitates, agnoverunt. Videtur autem pro illis facere, quòd inter naturam substantiarum abstractarum, hoc est sanctorum Angelorum, & gloriam ipsorum, non intercessit medium ullum, sed cùm esset perfecta eorum natura, & ab omni læsione, & occasione immunis, susceptibilis absque medio gratiæ inventa & gloriæ. Cur igitur similiter, & animæ humanæ solâ naturalium virtutum perfectione, absque mediis gratiarum susceptibiles non possunt esse gratiæ? quòd si dixerit, quia longiùs distant animæ humanæ à sublimitate gloriæ suæ, quàm substan- H tiæ angelicæ, manifestum est istud non esse verum, cùm perfectibilitas earum naturalis educta fuerit in actũ suæ perfectionis. Tunc enim indubitàter perfectio, quæ naturalis est sanctis Angelis, etiam ex ipsâ creatione suâ erit animabus humanis acquisita: quare non erit tunc in propinquitate, & elongatione à gloria, & ad gloriam inter sanctos Angelos; & sic perfectas humanas animas differentia. Quia verò gratiam mediam inter naturam, & gloriam non ponimus, nisi propter necessitatem statûs præsentis vitæ quoad Adam & Evam, quantùm ad statum eorum ante peccatum, & propter præsentem miseriam, quæ partim originalis corruptio est, & partim ex illâ oritur: intentio propositi præsentis est stabilire gratiam hujusmodi, pro necessitate præsentis vitæ nostræ, quam necesse est esse rectam, & acceptâ creatori, & habere alias perfectiones, quas dicimus ex solis viribus naturalibus, atque cõsuetudinalibus,

Pelagiani gratiã negaverunt. *Nota.*

Gratia necessitas in vita præsenti. nalibus esse non posse. Scito etiam, quòd natura A mentis humanæ quantumcunque perfecta naturalibus, & consuetudinalibus virtutibus, non est susceptibilis gloriæ, quòd inde palam est: si enim stilla, immò id quod etiam nec stilla divinę largitatis dicendum est, mortem corporis inducit, quemadmodùm interdùm contingit in raptu, & extasi Sanctorum, sicut declarat beatus Augustinus, *August.* factum esse in raptu Pauli in libro 12 super Genes. ad literam: quanto fortiùs non sustinebit immensitatem divinæ claritatis, cùm se nudam exhibuerit, & infuderit? quæ exhibitio & infusio gloriæ est virtus nostræ in- *Exod. 33* tellectivæ, & hoc est, quod legitur Exodi 33. Non videbit homo me, & vivet, quia claritatem divinæ visionis vita humana qualis est hîc, non sustinet. Simile *Iob. 26.* est illud Job 26. Cùm vix parvam stillam sermonis ejus audierimus, tonitruum magnitudinis ejus quis poterit intueri. Ampliùs. Manifestum est à sensu. quia etiam præ magnitudine, & vehementia uniuscujusque passionum spiritualium mors corporalis evenit facientibus, sicut ex vehementia amoris, timoris, gaudij; manifestum autem est, quia corporale *Nota.* gaudium quantumcunque sit ad torrentem voluptatis gloriæ, nec ut stilla est ad abissum vel fluvium: quare consequens est ex necessitate, ut si corporale gaudium magnitudine sua vitam præsentem extinguit, multò fortiùs torrens voluptatis gloriæ immensitate sua. Ex quo etiam declaratur tibi Adam & Evam in eo statu perfectionis naturalium virium, & virtutum suarum, gloriæ susceptibiles nullo modo fuisse, donec ad vitam immortalem & impassibilem transferrentur licet vita eorum longè firmior atque solidior esset nostra in eo statu, & passionibus longè minus obnoxia. Ex hoc etiam manifestum esse tibi *Paradisus Macometi.* debet paradisum carnalem, qualem Macometi perfidia somniavit, esse non posse cum paradiso spirituali: non autem declarabimus, quia nec etiam per se, nec nomen paradisi hujusmodi spurcitiæ si possibilis esset, aliter ei conveniret, quàm sterquilinio, & volutabro paradisum esse porcorum: nulla enim immun- *Gratia quid.* ditia comparabilis illi paradiso cogitari potest. Revertamur autem ad id in quo eramus, & dicamus, quia gratiam intelligimus hîc, divinæ largitionis adjutorium ad operandum quæ bona sunt, & beneplacita creatori, & digna remuneratione ipsius, quæ est merces æternæ fœlicitatis: iterùm ad certandũ contra se, & contra omnia quæ impugnant impugnatione spirituali, & iterùm ad vincendum se, & omnia quæ impugnant prædicta impugnatione; & iterùm ad tenendum, continendum, & retinendum se, ad frenandum, ligandum, domandum, subjiciendum se, perfecta domatione; & iterùm ad conservandum D se invulneratum, & illæsum omninò in medio gladiorum, jaculorum, sagittarum, omniumque armorum hostilium undique percutientium & mortem spiritualem intentantium; similiter in medio flammarum & in medio fornacis Babilonicæ, non solùm absque ustione, sed etiam calefactione omninò frigidum, in vinculis, & compedibus, & carcere solutum, & ut paucis dicamus in servitute liberum, in ipsa *Vita hominis militia quædam.* cloaca immunditiæ mundissimum. Sunt & alia similia multa in ærumnositate vitæ istius, propter quod dicta est vita ista militia, & tentatio. Job 7 Accipiemus igitur à sensu suppositiones, quemadmodùm in omni facultate philosophantibus concessum est, quas non est necesse singulorum sensibus esse manifestas Quemadmodùm & astrologi à sensu acceperunt revolutionem stellarum omnium atque cœli stellati, nec ipsæ manifestæ sunt singulorum sensibus, quia nec singuli sensus suos ad eas cognoscendas exhibuerunt: similiter, quòd non est nobis colluctatio adversùs carnem, & sanguinem communis, sed

adversùs principes & potestates, adversùs mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Innumerabiles autem viri sancti, & mulieres sanctæ, ipso sensu cognoverunt dæmones contra ipsos impugnare omni genere impugnationis, hoc est & per blanda, & aspera: quemadmodùm & ipse Apostolus de seipso locutus est in 11. secundæ ad Corinth. Et ne inquit magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi angelus Satanæ, qui me colaphiset. Sensu experientiæ innotuit istud primis parentibus, quos & spoliaverunt, & vulneraverunt graviter in naturalibus, & à paradisi terrestris gaudiis, & fœlicitate expulerunt, sicut legitur Genes. 3. Cognovit istud & Job simili experientia sensus, quem ad maledicendum Deo tantis impugnationibus, & astutia etiam Satan inducere B conatus est, sicut legitur Job nono. Ipse etiam Christus dominus, ejusdem fraudis conatu, in semetipso est ab ipso multipliciter tractatus, sicut legitur Matthæi quarto, & Marci primo, & Lucæ quarto. Et pervenit ista experientia usque ad tempora nostra, qui *Tentationes diaboli flagellationesque.* conquerentes de hujusmodi tentationibus multos audivimus varias flagellationes, quas ab ipsis dæmonibus patiebantur miserabiliter referentes, & à nobis super his consilium requirentes. Sed & viros sanctos, atque sacerdotes audivimus pro hujusmodi tentatis, & afflictis viros sanctos, & sapientes & Episcopos consulentes, innumera etiam hujusmodi tentamenta relicta sunt nobis in scriptis sanctorum. Sicut igitur licuit Ptolemæo supponere ea, quæ expertus est ante eum Ambrachius in rebus astronomicis, & eis qui fuerunt post Ptolemæum, eaque Ptole- *Ptolemaus.* męus considerationibus suis deprehendit & de stel- C lis, & de luminaribus; sic licere nobis debet ea supponere, quæ nobis tantorum tam veneranda in scriptis suis reliquit antiquitas, & quæ nosipsi propria experientia cognovimus, & etiam quæ singuli in semetipsis, aut in aliis experiri possunt, si sensus sui diligentiam ad hæc voluerint adhibere; neque enim fas est, aut ullo modo conveniens, ut veritas salutaris quam de medio ipsarum contradictionum eripere, & vindicare intendimus, deterioris conditionis sit, quàm veritas illa cujus investigatio plus habet laboris, quàm fructus. Hoc ergo supposito, videlicet, quia bellum agendum est nobis contra hujusmodi potestates, & victoria facienda, sed adhuc alio *Bellum gerendum contra potestates.* quod per se manifestum est, videlicet quia fortiores longè, & astutiores nobis sunt, manifestè consequẽs est. necessarium esse nobis præter vires nostras, atque prudentiam adjutorium, quod nonnisi divinæ gratiæ manifestum est esse donum. Nos autem nominabimus tibi, & numerabimus ista adjutoria, ex quibus unum illud est bellandi, scilicet peritia, quod co- *Adjutoria Dei.* gnoscebat David, cùm diceret, Benedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad præliũ, & digitos meos ad bellum; propter hoc dictum est illud Proverbiorum 24. Vir sapiens fortis est, & vir doctus robustus, & validus similiter & illud Sapientiæ octavo. Timebunt me Reges horrendi &, in multitudine videbor bonus, & in bello fortis. Quemadmodùm enim speculatio, & exploratio adjutoria magna sunt bellantium, similiter & reliqua bellandi peritia, sic & prudentia hæc qua cognoscuntur insidiæ, astutiæ, nec non & vires prænominatorum hostium, magna sunt adjutoria spiritualibus. Secundum adjutorium est ipsorum hostium impugnatio, quam misericors Deus per seipsum interdùm facit, pugnans pro bellatoribus suis sicut legitur Exodi decimoquarto. Fugiamus Israelem, dominus Deus pugnat pro eo. Et ejusdem decimoquinto. Dominus quasi vir pugnator. Istud adjutorium agnoscebat David quandò dicebat ad eum. Apprehende arma &

scutum, & exurge in adjutorium mihi. Tertium autem adjutorium est hostium refrenatio, sive religatio, qua omnipotentis Dei misericordia tenet hostes hujusmodi ligatos, ne pugnent contra nos, quantùm vellent sicut apparuit in Job ad quem tentandũ Satan à Deo sibi dari petiit potestatem dicens: Extende manum tuam in Job. [*Iob.*] Et in psalmo, Catuli leonum rugientes, ut rapiant & quærant à Deo escam sibi, escam scilicet animarum nostrarum, quarum mortem esuriunt & sitiunt, quærant, in qua relaxatione ligatæ sunt potestates suæ. Non enim immittit Deus animas nostras in fauces eorum, sed solummodò permittit eos tentare nos, vel pugnare contra nos; propter hoc dicit Apostolus in decimo. 1. ad Corinth. Fidelis Deus qui non patietur vos tentari supra id quod potestis. Quartum adjutorium est consolatio, sive confortatio, quæ quantum adjutorium sit ex contrario ipsius apparet, videlicet pusillanimitate, [*Pusillanimitas.*] atque defectione animi, quo nihil magis dejicit præliantes, nihil turpiùs eos victos efficit, quoniàm etiam sine vulnere, & sine ictu eos terga dare hostibus, & fugere compellit. Quintum adjutorium est protectio, & ista protectio similis est ei, qua protecti sunt tres pueri in fornace Babylonica, & servati illæsi in medio ignis quam promittit Deus in electis, Isaïæ decimoseptimo. Cùm transieris per aquam, tecum ero, & flumina non operient te; cùm ambulaveris in igne, non combureris, & flamma non comburet te, &c. De hac protectione legitur Sapientiæ quinto. Dextera sua teget eos, & brachio sancto suo defendet illos. Quis enim dubitet Deum mirificè operari in quibusdam sanctis suis, immò in omnibus adultæ ætatis. Omnia enim concupiscibilia mundi ignis sunt ad inflammanda corda hominum; corda autem electorum in medio tantorum ignium frigida sunt ab incendio concupiscentiarum, & hoc sola divina protectione, & non minori miraculo, quàm tres illi pueri in fornace Babylonica corporaliter servati sunt illæsi. Sextum adjutorium divinæ gratiæ virtus est mirabilis, instar virtutis, quæ Sansoni data fuisse dicitur super alios homines, Judicum 14 15. & 16. Sicut enim virtus illa corporalis admiranda erat alienigenis in Sansone, & similis in hominibus non inveniebatur naturaliter; sic & mirabiles fortitudines semper inventæ sunt in Sanctis, [*Nota.*] qualis fuit fortitudo Moysi jejunando, & Heliæ, & similes fortitudines ad patiendum, & ad agendum inventæ sunt in Martyribus & Confessoribus, & eas etiam quotidiè experimur in aliis Sanctis. Quis enim non miretur vigilias? orationum instantias? psalmodiarum labores? cæterarumque sacrarum exercitationum virtutes in viris sanctis? & quis eas naturæ attribuere audeat? [*Nota.*] cùm universalis natura hominum eas naturalibus sublimiores miretur. Septimum adjutorium divinę gratiæ in bellantibus armatura, qualem armaturam diximus aliquandò patientiam, quæ contra omnia tela inimici ignea, invulnerabilia custodit corda sanctorum; [*Gladius spiritualis.*] sic & gladio spiritus, quod est verbum Dei, adeò armantur sancti viri aliqui, ut stragem hostium spiritualium ubicunque illum adduxerint fugere faciat, sicut legitur de Helia Ecclesiastici 48. Surrexit Helias propheta, quasi ignis, & verbum ejus quasi facula ardebat; propter hoc dicitur & gladius in labiis eorum in psalmo, ubi alia litera habet & mors in labiis eorum. In quorumdam autem labiis verbum Dei non est gladius, neque mors mortis, sed est quasi carmen musicum, quod suavi dulcique sono canitur, sicut dicit dominus Ezechielis 33. Non enim se in prædicando gerunt, ut pugnantes in gladio, nec per verbum Dei mortem hostibus intentantes, sed magis jocularem, aut histrionicam gesticulationem, vel musicam exercentes.

E Hæc igitur sunt septem adjutoria necessaria bellantibus, & sub uno eorum comprehendimus Angelorum custodiam, atque præsidium, quam sepem, vel maceriam vocat dominus Isaïæ quinto dicens. [*Maceria.*] Auferam sepem ejus, & erit in direptionem, diruam maceriam ejus, & erit in conculcationem: non enim dubitandum est sanctos Angelos dæmones compescere, arcere, religare, ne noceant hominibus quantùm vellent, sicut legitur Thobiæ septimo. Quia Raphael apprehendit dæmonium nomine Asmodeum, & religavit eum in deserto superioris Ægypti. Quoniàm autem manifestum est omnem principem, & omnem Ducem exercitui bellatorum suorum, juxta vires & facultates suas, & indigentiam ipsorum proportionalia providere; alioquin iniquè, & proditiosè cum eo ageret, gladio hostium eos exponeret, atque in propriam ignominiam, & pernitiem, utpotè imparatos eos ad bellum mitteret: necesse est

F regem regum exercitui suo omnia adjumenta quæ nominavimus & numeravimus, præstare, quoniàm indigentia hujusmodi adjutoriorum manifesta est in toto exercitu Sanctorum, & facultas talia præstandi apud ipsum. Quare manifestum est ex his, Dei gratiam hominibus Dei bellatoribus [*Gratia necessitas*] esse necessariam in tantis spiritualium bellorum discriminibus, & ad faciendum victoriam sicut diximus adjutricem manifestum etiam est istam gratiã supra naturam esse. Hoc autem lucidiùs faciemus, si miseriam, & infirmitatem humanarum animarum patefaciemus quæ quidem assensu in unoquoque facilè accipi potest. Manifestum enim est omni gladio, [*Simile.*] & igni spirituali, velut inermem, & aridam expositã esse animam humanam in statu vitæ præsentis; ariditatis enim judicium certissimum est facilitas arsionis quam ad obviationem ignis, vel tactum statim ardescere, & nisi occurratur statim, totaliter exuri, nulla est quæ hæc in seipsa experiri non possit: statim enim ut concupiscibile obviat ei per cogitationem,

G & tangit eam per sensum, ardescit desiderio, seu concupiscentia illius; & nisi occurratur, tota statim abit in flammas, & exuritur ardore libidinis. Idem concupiscibile etiam gladius est unus amoris mortiferi, statim ut cor humanum tetigerit infringens, ipsumque transverberans, ex qua facilitate scilicet transverberationis apparet inermitas ab armatura scilicet protectionis: quia igitur sine prænominatis adjutoriis incessanter hujusmodi arsiones, ac vulnerationes patiuntur animæ humanæ; manifestum est eas aridas hujusmodi ignibus, & inermes hujusmodi gladiis expositas esse; manifestum etiam est per se, eas versari in medio hujusmodi ignium, & in medio hujusmodi gladiorum: sic igne & gladio omnia molesta manifestum est esse, verbi gratia, ignominias, injurias, molestias, sive tormenta, omnia ista ira, &

H odio exurunt animas, & vulnera doloris infligunt eisdem. Ampliùs Et omnia concupiscibilia laquei sunt ad irretiendas eas, & carceres ad detinendum; [*Nota.*] in omni enim malè amaro captiva, & ligata retinetur anima amantis: [*Miseria animarum nostrarum.*] sunt & aliæ innumerabiles miseriæ quibus expositæ sunt animæ humanæ in statu præsentis miseriæ, à quibus naturalibus viribus suis sese defendere non prævalent. Quia igitur nòn minus miraculum est, neque minoris virtutis, animam humanam in medio ignis spiritualis illæsam permanere, quàm corpus in medio ignis corporalis; & nullo modo est virtutis naturalis corpus combustibile in medio ignis, atque flammarum illæsum permanere; manifestum est nullo modo esse virtutis naturalis, animam humanam in medio hujusmodi ignis, atque flammarum illæsam servari; quare necesse est hoc esse sublimioris, atque nobilioris. Est igitur vel ex divina natura protegẽte, ut dixim⁹ per semet-

ipsam, vel ex divinæ virtutis adjutorio naturalibus ad eorum conservationem, & defensionem à divina bonitate gratuito dato. Quòd si dixerit quis, quia nō est necesse animabus nostris aliquid melius, quàm ut naturalia eorum bona sint, sed sufficiunt naturalia earum bona, hoc est vires tantùm mundari, atque sanari. Solâ enim munditiâ, & sanitate naturalium tueri se possunt animæ nostræ ab hujusmodi periculis. Respondemus quia in Adam & Eva, & in Angelis, qui ceciderunt, mundissima, atque fortissima fuerunt naturalia, nec tamen munditia illa, & sanitate defensi, & conservati sunt. Respondemus ad illud quia quantacunque esset munditia, & sanitas naturalium bonorum animarum nostrarum, tamen ex immunditia, & corruptione corporum nostrorū & inquinarentur, & infirmarentur: certum enim est quia mundissimæ creantur animæ nostræ atque sanctissimæ, tamen conjunctione corporum corrumpuntur, & infirmantur, ut diximus. Ampliùs. Si corpori febricitanti, idest febri levem in se distemperātiam habenti, conjungatur anima quantumcunque sana in naturalibus viribus suis, nunquid non sentiet febriles æstus, & ardores, atque tremores? Similiter & insipiditatem, atque amaritudinem oris? & eodem modo necesse est, ut & alia sensibilia, sive delectabilia sint, sive tristia, similiter se habeant. Quare necesse est, ut infirmetur juxta infirmitatem corporis, & corrumpatur juxta corruptionem ipsius, quantùm ad inferiores vires suas; & hoc est, quoniàm non solùm corpori conjuncta est secūdùm illas, sed etiam pœnæ conjuncta, ita ut quicquid passionis sit in corpore, & in ipsa secundùm aliquā dictarum virium quodammodò fiat. Quare jam declaratum est tibi per hæc, quia non potest stare sanitas, & munditia bonorum naturalium in animabus nostris per se cum corruptione, & immunditia in qua corpora nostra sunt in statu miseriæ præsentis; tanta enim est conjunctio, immò societas, & unio animarum nostrarum, & corporum, ut necessariò corruptionem, & infirmitatem corporum sequatur corruptio, & infirmitas animarum. Ampliùs. Sicut oculus ad virtutem visibilem, & pes ad gressibilem, sic totum corpus ad totam animam: sicut igitur turbatus aut obscuratus oculus, aut aliter occasionatus, turbat, & impedit operationem virtutis visibilis, & pes obligatus, aut curvatus operationem virtutis gressibilis, detorquens ea, atque deturpans in claudicationem; sic necessariò totum corpus quolibet modo læsum, aut impeditum in parte læsionis, & impedimenti sui lædet, & impediet operationes animæ totius; & hoc generale est in organis tam naturalibus, quàm artificialibus, quemadmodùm in cithara, vel nervis diminuta, vel ineptè tensa, impeditur operatio citharisationis per hæc. Et ad hunc modum se habet de aliis; quia igitur læsum & corruptum est corpus humanum in interioribus, immò in intimis suis, necessariò lædit, & corrumpit operationes animarum nostrarum intimas, quæ in ipso & per ipsum sunt. Ampliùs. Si humor corruptus licet naturaliter corrūpit, atque pervertit vim gustabilem & appetitivam exteriorem, hoc est corporalē; quantò fortiùs substantia cordis naturalis, & intima corrūpet, & pervertet palatū cordis, & vim appetitivā interiorem? Quæ utique corruptio atque perversitas sensu manifesta sunt: dum tam generaliter nobis, & bona malè sapiunt, & mala benè, malaque appetimus, & bona declinamus: quod enim est dulce, & amarum ad palatum corporis, hoc est bonum, & malum ad palatum cordis: bonitas enim, & malitia sapores spiritualium rerum sunt, unde rectè, & veri nominis sapiens est, atque spirituali gustu sano præditus, cui res sapiunt prout sunt, hoc est bonę

Naturalia bona non sufficere.

Anima à corporibus corrūpuntur.

Unio animarum cum corporibus

Similitudo bina.

Similitudo.

A benè, & malæ malè. Ampliùs. Natura animarum nostrarum non est per se abstrahens semetipsam à corruptione, & perversitate corporum nostrorum, neque est per semetipsam potens vincere illam, immò trahitur ad ipsam, & vincitur, & cum illa involvitur: hujusmodi autem exemplum convenientissimum & inditium certissimum est in medico peritissimo febricitante. Cùm enim invaluerit in eos sitis potus noxij, aut appetitus alterius quod sanitati ejus nocere debeat, & ægritudinem augere, nec peritia sua, nec amor salutis, sive sanitatis propriæ abstrahunt eum ab appetitu perverso, immò obtenebratur ejus peritia, & amor sanitatis absorbetur in eo, abitque totus ipse in desiderium hujusmodi, nō curans vitæ suæ periculum. Vides ergo, quia ista corruptio, & perversitas corporalis appetitus totam animam illam medici cum omnibus bonis suis vincit, & trahit post se captivam in periculum mortis corporalis, nec potest ei resistere magna medicinalis B artis peritia, neque magnum salutis desiderium. Simile est prorsùs in passionibus spiritualibus, quales sunt appetitus voluptatis carnalis, & alia perversa desideria, quæ cùm inarserint, nec amor naturalis honestatis, neque literarū quarūcūq; quātacūq; prudentia sufficit illa extinguere, & vincere, & animā humanam ab eis defendere. Fortassis autem in initijs eorum cùm adhuc debilia essent, & quasi scintillæ tantùm, potens est super ea anima ex naturalibus bonis suis, cùm autem in flammas, & incendia jam creverint, instar furoris, & insaniæ, instarque rabiei bestialis, atque tempestatis vehementis, captivam animam in omne periculum rapiunt. Quod vidisse videtur poeta, qui dixit. Serò medicina paratur, cùm mala per longas invaluere moras. Qui utique non nisi de medicina naturali locutus est, C quia nec aliam docebat contra morbum hujusmodi amoris; omnia enim illa remedia natura excogitavit. Quòd si dixerit quis, quia sufficit unicuique libera voluntas ad resistendum hujusmodi incendijs, cùm nemo peccet, vel peccare possit, nisi voluntariè, & nemo possit quicquam mali agere omninò invitus, quare si non vult superari, non superabitur, & si non vult succumbere, non succumbet, ita ut nō vult intelligatur quasi dictio una ab eo, quod est nolle, non ab eo quod est non velle. Respondemus, quia reverà si vult quis vincere quamcunque tentationem, vincit eam vult inquam, præcisè & absolutè non dicimus si vellet, verùm hoc modo volendi non potest velle ex se, idest ex naturalibus bonis suis anima humana omni hora, quoniàm in illa hora qua concupiscibilia vel tristabilia penetraverint ad ipsam, non potest servare illæsam, & invulnera- D tam, sicut neque lignum aridum in medio incendij, nec etiam lignum viride virere vel florere, vel frondere potest in hujusmodi statu: est enim adeò alligata corruptioni corporis, ut cùm illa adjuta fuerit à foris concupiscibilibus, aut tristabilibus, sequi eam per se necesse habet. De hoc autem jam diximus in præcedentibus, & perscrutatiùs dicemus in sequentibus, videlicet in tractatu de tentationibus, & resistentijs. Revertamur ergo ad id in quo eramus, & dicamus, quia natura humana ad ea quæ post ipsam sunt, videlicet ad ea, quæ carnis & mundi sunt non patitur defectum in cognitione, vel cognitionis certitudine, sive bona sive mala sint, & etiam ad illa est perfectè sensibilis: verbi gratia, ad ignem & aquam, ad gladios, & tormenta, & vincula, & carceres, ad fœlicitates, & deformitates, ad vulnera, & mortem ad omnia alia similia mala, & corporalia, & certissimam habet cognitionem, & sensus infallibiles: similiter & ad horum contraria; ad spiritualia verò bona, & mala prænominatis

Nota.

Ovidius.

Nota.

similia, nec certitudinem habet cognitionis, nec sensum, unde absque dolore irruit in gladios, & ignes spirituales, & in mortem spiritualem, quæ est separatio animæ à Deo. Ponamus ergo similem illam habere perfectionem ad spiritualia, quam habet ad carnalia: erunt igitur in ea æquales spiritualitas, atque carnalitas; quare neutra vincet alteram tunc: si igitur altera minoretur in infinitum, remanebit altera in infinitum ea fortior: ita autem est in statu miseriæ istius, quòd spiritualitas & sensu, & certitudine penè nulla est in animabus nostris. Cùm enim Deus sit fons omnium suavitatum, omninò insuavis est animabus nostris, &

Mors spiritualis.

neque honorem, neque saporem suavitatis ejus sentimus, placorem, atque suavitatem virtutum penè omninò non percipimus, mortem peccati, & peccatorum vulnera non solùm non sentimus esse mortem, sed etiam in eis insanissimè delectamur. Deinde quis videt mundum istum mare esse spirituale ad immergendas, & enecandas animas nostras, videt inquam adeò clara visione, ut videtur mare visibile, ad immergenda opera; similiter & maris hujus spiritualis spiritualia pericula, videlicet syrtes, syrenas, scillam, carybdim, tempestates & alia pericula spiritualia, quis simili visione spirituali videt ei visioni, qua corporalia similia pericula? Ex his igitur, & multis alijs, quæ facilè aggregare potes manifestum est tibi spirituale nostrum, hoc est quod in nobis est superiùs, atque nobiliùs, in infinitum depressum esse, & debiliùs factum esse, quàm sit id, quod in nobis inferiùs, videlicet carnale nostrum. Necesse autem est, ut spirituale nostrũ vincat & superet carnale nostrum, & ut spiritualitas prævaleat in nobis contra carnalitatem nostram; necesse igitur est nobis dari ad hoc adjutorium, quod sufficiat spirituale nostrum defendere, servare & carnale nostrum subjicere, calcare, jugiterque mortificare, & hoc est quod nos vocamus gratiam,

Gratia.

videlicet gratuitum creatoris donum, quod naturalibus nostris apponitur, ut per ipsum spiritualitas animalitatem nostram vincat, & superet, captivet, atque mortificet; vides igitur necessitatem, quæ cogit nos ponere gratiam. Ampliùs. Jam declaravimus quia vis apprehensiva nostra, ad hoc ut religiosa, & Deo accepta sit, indiget cognitione sublimiori atq; nobiliori, quàm sit naturalis ejusdẽ cognitio, vel quæcũque alia ideà acquisita naturaliter. Non autem minus debitrix est religiositatis vis motiva nostra nobilis, quàm apprehensiva illa; quare ad hoc ut religiosa sit, & Deo accepta, necessaria est ei

Nota.

affectio sublimior, atque nobilior, quàm sit ejus quæcunque affectio naturalis, quæ non sit, aut gratiæ, aut gloriæ: affectionum verò gloriæ non est capax aut susceptibilis anima humana in statu isto, ut jam declaravimus; quare non necessaria est ei in statu isto affectio gloriæ: affectio autem gratiæ in

Caro concupiscit adversùs spiritum.

statu isto necessaria est. Ampliùs. Caro concupiscit adversùs spiritum, & spiritus adversùs carnem: hæc enim sibi invicem adversantur, ut dicit Apostolus in quinto ad Galatas. Aut igitur æquè fortes sunt, aut alterum fortius, quia si æquè fortes, cur igitur tam rara est victoria spiritus contra carnem, & tam crebra carnis contra spiritum; pares enim deberent esse victoriæ & numero, & magnitudine, cùm habeant causas pares: si verò caro fortior est, indiget igitur spiritus adjutorio contra illam; minus enim fortis fortiorem vincere non potest per se, & hoc est adjutorium quod quærimus. Quòd si dixerit, quia Deus adjutor sit præliantium, virtute sua præstans eis victoriam, absque eo quod aliquid novum apponat animabus eorum, quemadmodùm quandò pugnabat pro filijs Israel, virtute sua dejiciens Aegyptios,

E aut alios hostes filiorum Israel, iste in primis destruit victoriam præliantibus hujusmodi: non enim vincit, qui virtute sua non vincit, cùm enim ab alio occiditur adversarius, alio inquam cujus virtus ipsius non est, quod dicimus propter Reges, qui vincere dicuntur, cùm exercitus eorũ vincunt, licet ipsi personaliter non pugnent quoniàm virtus eorum, virtus exercitus est quodammodò; potestas enim regia exercitus est. Ampliùs. Nomine regis, & auctoritate pugnatur ab exercitu suo; quare ipse illo tropo, & genere loquendi pugnat, quare & expugnat. Si quis autem amore alicujus occiderit hostẽ ipsius, vel vicerit aliter non propter hoc idem vel occidisse hostem, vel vicisse dicendus est: manifestum igitur est, quia qui sic dicit, destruit victoriã, quare destruit & coronam. Ampliùs. Destruit virtutem omnem & bonitatem in electis: cùm enim non possit aliquis secundùm eum per aliquod, quod in ipso sit vincere luxuriam in se, non potest ergo

Virtute aliena non vincimus.

F habere castitatẽ, cùm castitas, si quid est, aut esse potest, virtus sit & bonitas, per quam resistitur luxuriæ, & vincitur ejus malitia: & ad hunc modum se habet de alijs. Ampliùs. Destruit & merita, & opera bona quia vel omninò non sunt necessaria opera bona secundùm errorem ipsius, Deo per semetipsum, & propria virtute operante resistentiam, & destructionem vitiorum, & similiter ob eandem rationem alia bona; quare ex neutra parte erunt merita, videlicet nec ex resistentia, vel mortificatione vitiorum, nec in affectione aliorum bonorum, quia non minus attribuenda est Deo affectio bonorum, quàm declinatio malorum. Ampliùs. Quale servitium debeat vis nostra apprehensiva nobilis creatori, in alio tractatu jam declaravimus, in capitulo, scilicet de fide, & hoc est illud, videlicet credere ei supra se & contra se. Quia igitur non minus bonus

G est creator, quàm verus, vel verax, & hujusmodi servitium debetur ei ratione suæ veritatis, debebitur ei simile servitium à virtute nostra motiva nobili ratione suæ bonitatis. Quòd si dixerit quis, quia non debetur ei primum illud servitium ratione suæ veritatis, aut veracitatis, sed ratione suæ dominationis, quia scilicet dominus est, & jubet, ut ei sic credatur, verum utique dicit, sed eodem modò jubet, ut sic diligatur, videlicet ut supra omnia & cõtra omnia, & gratis diligatur; quia si illud est super vires virtutis intellectivæ, & posse ipsius & donum desuper ei adveniens, erit ex hoc supra posse virtutis motivæ, & donum desuper adveniens, non enim potentiorem fecit Deus virtutem illam apprehensivam ad cognoscendum quolibet modo, quàm istam motivam ad diligendum,

Nota. Deus supra omnia & gratis diligendus

H neque econversò; quare necessarium est donum gratuitum divinæ bonitatis virtuti nostræ motivæ nobili. Ampliùs. Ibidem diximus & declaravimus, quia diligere bonum inquantùm bonum vel quia bonum, non est simpliciter virtuosum, neque gratiam habens aut meritum; est enim hujusmodi dilectio suasa aliena bonitate, vel attracta beneficijs, sicut & dilectio amicorum, & beneficiorum; quare nihil habet laudis aut gratiæ juxta testimonia veritatis in Evangelio: diligere autem malum aut adversarium hoc est virtutis, & gratiæ diligentis, & per easdem vias generaliter est declarare & stabilire dilectionem virtuosam, sive virtutem, per quas stabilivimus, & declaravimus fidem, virtutem. Sicut enim non sua virtute credit aliquis qui probabilitate ipsius suasus, aut evidentia veritatis illius, vel necessitate syllogistica impulsus credit illud, & non sua luce, ut ita dicamus, videlicet in parte ista, sed aliena, videlicet quam vel probabilitas inducit, aut evidentia veritatis illius emittit, aut necessitas demonstrationis

Diligere bonum inquantùm bonũ non est virtutis

monstrationis impingit, atque infigit: sic nec sua virtute, nec sua bonitate diligit aliquid in bonitate ipsius, intellectus abstractus diligit illud, & non suo calore, ut ita dicamus, sed alieno: talis est enim bonitas aliena, quæ utique ignis est spiritualis ad calefacienda corda calore amoris, cùm ipsum calefecerit. Ampliùs. Generatio ista amoris naturalis est; naturalis enim est generatio affectionis per apprehensionem, sicut dicit Aristoteles, quia delectabile imaginatum movet, & motus ille intelligitur desiderium, nec intendit Aristoteles de generatione desiderij nisi naturalis: cujus autem generatio naturalis est, ipsum quoque naturale est; quare hujusmodi amor, sive dilectio, qua aliud diligitur inquantùm bonum, naturalis est tantùm. Ampliùs. Quis non videat, quia innatum est unicuique nostrum diligere bonum, inquantùm bonum & quia bonum, & quia natus est amor generari per apprehensionem bonitatis? quemadmodùm calor per lumen, quod enim est lumen ad calorem hoc est apprehensio, sive cognitio bonitatis ad amorem. Attende ergo quia amor Dei, quia bonus, & inquantùm bonus, sic est ex domo vel bonitate in amante, sicut calor in lucido, & luminoso & sicut calefactio, sed hoc idem est naturali efficientia, & generatione: amor autem virtuosus, quem hîc stabilire intendimus, est similiter ex divina bonitate, verùm non per apprehensionem, nec per generationem naturalem (ut diximus) sed per donationem, ut ita loquamur, & ut donum. Si quis autem quærat, utrùm creetur hujusmodi à Deo? dicimus quòd sic; ille autem alius non creatur à Deo, immò alio modo creationis, & effectionis ab eo efficitur: creatio enim ejus solius divinæ voluntatis est absque ullo modo effectivo cujuscunque rei; ibi autem non est effectio absque medio, quoniàm media est apprehensio. Sicut calorem non propriè creat Deus, quoniàm per medium lumen Solis, illum operatur in mundo isto inferiori: eo autem modo quo dicitur creator omnium, & creasse omnia, manifestum est ipsum creare quantumcunque bonum amorem. Si quis quærat qualiter amor creetur, & generetur absque apprehensione, cùm calor non videatur in multis generari sine lumine. Respondemus, quia & calor ex solo motu sive lumine generatur & quia ignis elementum, qui totum aerem circundat, & circũvolvit, atque desuper circumtegit, cùm sit calidus in ultimitate caloris tenebrosus est in se, hoc est lumine carens; si enim luminosus esset, totum cœlũ semper ardere lumine videretur, & quemadmodùm flamma desuper totum aerem circumtegeret. Ampliùs. Declaravimus in tractatu de baptismo, quia omnes virtutes, & omnia dona gratiarum quas requirit necessitas salutis, infundũtur simul in parvulis baptisatis; quod manifestum est fieri sine apprehensione, nisi fortè quis vocet apprehensionem hîc tactum, quo sentit parvulus aquam frigidam sanctificatam, qua perfunditur, vel in aquam mergitur. Et generale est dona gratiarum atque virtutum, de quibus hîc agimus, pro majori parte sine apprehensione rerum suarum infundi & non per apprehensionem effectivam, licet interdùm cum apprehensione aliquid eorum infundatur, sicut interdùm gratia compunctionis, & gratia devotionis, necnon & multiplices gratiæ revelationum plerumque sacras exhortationes audientibus, aut in divinalibus rebus meditantibus infunduntur. Et quoniàm sufficere tibi debent ad stabiliendum hujusmodi amorem ea, quæ in prænominato tractatu de fide loquentes diximus, non repetemus ea hîc: tu ergo debes reminisci eorum, ut nos alia prosequamur. Si quis ergo quærat, qualiter hujusmodi amore, videlicet gratuito, id est gratis dato, & non naturali, sed supra naturam diligatur Deus, dicemus quia virtuosè, & fortiter hujusmodi amore intenditur ei, cujus quæritur honor, & gloria, & eo diligitur inquantùm bonus, non autem quia bonus, ut determinavimus, & sicut de fide diximus, quia ipsa est obedientia virtutis nostræ apprehensivæ nobilis, quæ est intellectiva; & sicut fide hujusmodi creduntur omnia, quæ pertinent ad fundamentum veræ religionis; sic hujusmodi amore diliguntur omnia, quæ pertinent ad Dei gloriam, & honorem, & etiam quæruntur, & fiunt, & sustinentur; similiter & omnia beneplàcita ipsius, & declinantur contraria: hujusmodi etiam amore amatur mors propria, & delectabilis efficitur, in quo proculdubiò hujusmodi amor naturam suam evidenter vincit, & etiam semetipsum; amore namque naturali sustineri posset mors pro sic amato, amari verò non posset, quoniàm adeò amara est, adeò inimica naturæ. Si quis autem quærat de insanissimis hæreticis, qui videntur amore dementissimo amare mortem, & non tantùm sustinere fortiter, quin etiam amplecti delectabiliter. Jam respondemus in hoc, quòd sicut fortitudo videtur in eis & patientia, quod est infirmitas, atque debilitas; sic & amentia, non amor est, quod in eis amor videri potest; & illudit eis diabolus, quemadmodùm consuevit illudi parvulis, quibus casus simulatur esse saltus, & quantumcunque saltu se vulneraverint, dicitur eis à nutricibus, & matribus, quàm benè saltasti fili mi? per quam adulationem se magis saltasse strenuè quàm stultè cecidisse credunt; hinc enim est quòd gaudent de ipsa vulneratione casus, non utique vero gaudio, sed potiùs somniato, instar freneticorum ridentium atque crepentium. Ampliùs Sicut fides infirma, & claudicans est quæ pendet ex dispositionibus, quæ sunt apud eos, ut in nominato tractatu declaravimus, sic & dilectio infirma quæ pendet ex rerum bonitate; quare sicut hujusmodi fides virtus non est, ita nec dilectio hujusmodi virtus erit. Quòd si dixerit; quia dilectio, quæ in Deum est, ideò firma est, & virtus quia bonitas Dei cui innititur immutabilis est, & fixa, atque firma in ultimitate firmitatis, errat evidenter, quemadmodùm claudus non ideò firmior est quia solidius est pavimentum, aut sustentamentum cui pede claudo innititur, nec ipse pes inde fortior: sic nec affectus, sive vis motiva nostra nobilis, ex hoc firmior est in parte illa quia firmissimo fulcimento divinæ bonitatis innititur, nec pes ejus minus claudus, id est dilectio; tunc enim per eandem viam stratã aut idem pavimentum claudi, & cæci ambulantes æquè firmiter ambularent, hoc autem nõ est verum, & hoc est, quoniàm etsi ejusdem fortitudinis, vel firmitatis fulcimento innitantur, non tamen æquè fortiter innituntur eidem, immò claudi infirmiter. Hujusmodi autem exẽplum evidens est in homine altero pede mutilato, quoniàm gressus ejus non est rectior si ambulet lignipede ferrea, quàm si lignipede lignea, nec ipsemet in se magis firmus aut fortis, & de his satisfecimus tibi in præcedentibus Ampliùs. Si vis nostra apprehensiva nobis desuper recipit illuminationes nobiles, naturalibus sublimiores, atque præstantiores, cur non similiter & vis nostra motiva nobilis, congruentes sibi desuper nõ reciperet perfectiones naturalibus meliores, cùm & illis magis egeat, & periculosiùs careat? Eâ si quidem bello quocunque vitiorum expugnatâ, nihil superest nobis residui; eâ verò defensâ, atque salvâ, & omnia in tuto sunt, & victores existimus. Ampliùs. Manifestũ quia prophetia illuminatio est super omnes illuminationes animarum nostrarum;

manifestũ autem est illam non naturæ nostræ visu, vel operatione, sed solo creatoris munere gratuito advenire, sic etiam & sunt multæ aliæ tales illuminationes, sicut & revelationes omnes eorum, quorũ cognitionem non attingit intellectus humani naturalis possibilitas; aut igitur cum istis dabit proportionales affectiones Deus eis, in quibus dat hujusmodi illuminationes aut non; si dat, habemus quod intendimus: si verò non dat, in solo igitur lumine prophetiæ erunt prophetæ sublimiores alijs hominibus, in alijs autem similes aut æquales. Hoc auté manifestè semper apparuit falsum esse, semper enim prophetæ cæteris sanctis viris vita sanctiores, & sublimiores extiterunt tantò, quantò prophetiæ lumine clariores. Ampliùs. Cùm naturalis cognitio nec naturali dilectione inferior, nec magis distans à statu gloriæ sit, intercedat autem medium inter cognitionem naturalem, & eam, quæ est gloriæ, medium inquam gratiæ, quod est fides, ut jam declaravimus, intercedet igitur & inter dilectionem naturalem, & eam dilectionem quæ est gloriæ media: & ad hunc modum est ostendere de alijs affectionibus, & habitibus, videlicet de spe, timore, & quibuscunque alijs. Quòd si quærat, utrùm apprehensio, sive cognitio quæ est, vel erit gloriæ, pariat dilectionem sibi congruentem in gloria. Respondemus, quòd non est necesse, quoniam simul animæ humanæ infundetur totum, quod est gloriæ, non pars post partem, sed ex fonte uno totum simul effluet; & si istud concederemus, non esset contra id, quod hic dicimus, sed potiùs contra adversarios: si enim naturalis cognitio naturalem parit dilectionem, & ea, quæ est gratiæ, cognitio, eam quæ est gloriæ dilectionem; quare & ea, quæ est gratiæ cognitio videlicet fides, congruentem sibi pariet dilectionem, quæ simul erit gloriæ non naturæ. Jam igitur stabilivimus tibi virtutes sublimes, & nobiles transcendentes nobilitate, tam cõsuetudinales, quàm naturales stabilitione universali, & ostédimus tibi differentias earum, videlicet consuetudinalium, & naturalium; & quia consuetudinales adjumenta quædam sunt virium nostrarum naturalium læsatum, & multipliciter infirmatum, quemadmodùm quædam instrumenta, & adjumenta sunt pedum occasionatorum, & manuum & quoniàm naturales virtutes sunt sicut membra sana, pedes, scilicet & manus, veruntamen quibus non est possibile ambulare supra, vel ultra planum naturalis æquitatis; & quia non est per eas operari ultra limites naturæ, vel supra, neque corporaliter, neque spiritualiter; & quia istæ etiam si in nobis perfectæ invenirentur, nõ possunt nos defendere, vel tueri à corruptione in qua sumus, neque à passionum prælijs, neque insidijs, & insultibus malignorum spirituũ, etiam quia si esset vera sententia Platonis de animabus humanis, esset unaquæque earum in ista miseria, sicut æger medicus febricitans. Tetigimus autem exempla multa de ista miseria, & comparationes, videlicet quia anima humana est in corpore mortis hujusmodi, sicut lignum aridum in medio ignis, & sicut homo mersus in profundo maris, aut aquarum multarum & sicut aqua fluidissima atque labilissima in vase undique perforato: & similia multa diximus, quæ sensu manifesta sunt, ex quibus consequens est ex necessitate sublimiores animabus humanis in hac vita virtutes esse necessarias, quæ illàs in medio ignis hujusmodi tueantur ab incendio, & profundo aquarum, aliaque defectione, & in vasis foraminosis, id est in corporibus istis eas contineant, atque servent à fluxu & dispersione. Faciemus autem sciri in sequentibus, quia originalis corruptio est tota discriminositas ista, atque periculositas, quam diximus,

Nota. — *Quæstio.* — *Epilogat.* — *Anacephaleosis supradictorum.* — *Originalis corruptio.*

E & est longè major, atque numerosior in periculis, quàm diximus; declaravimus etiã cũ his omnibus, quia istæ sublimiores virtutes, quæ meritò theologicæ nominandæ sunt, quia istæ sublimiores sunt, sicut illæ quas creator electis suis inseruit ad volandum in sublime beatitudinis, & quia operationes earum volatus sunt, comparatione operationum, quæ sunt ex alijs duobus virtutum generibus. Exempla verò quæ de miseria animarum humanarum, quas in præsenti vita patiuntur, proposuimus, prosequi supersedimus prolixitatem timentes & declaravimus etiam tibi quòd neque consuetudinales, neque naturales sunt perfectæ bonitatis, aut virtuositatis, & propter hoc non sunt dignæ vero nomine virtutis, aut bonitatis, quia neque verè bonos, aut virtuosos efficiunt eos in quibus sunt. Specialiter autem de dilectione naturali latiùs prosecuti sumus propter multas ejus quæstiones, quas audisti & propter opi-
F niones aliquorum qui non rectè senserunt de ea, credentes quòd per eam non posset aliqua creatura diligere creatorem plus quàm se, & hunc errorem evidenter tibi destruximus; similiter & errorem alium quorundam, qui opinati sunt eam non differre secundùm speciem ab ista dilectione sublimi, & nobili, sed secundùm majùs, & minùs solùm, quos ex necessitate sequitur, quòd natura & gloria, & ea, quæ sunt naturæ & gloriæ non differunt, nisi secundùm magis, & minus; & propter hoc vita præsens status animarum hic, & status gloriæ non erunt differentes nisi per eundem modum; hoc autem destruemus in sequentibus. Cùm autem volueris imaginari puritatem, ac nobilitatem sublimis dilectionis, reminisci debes eorum, quæ audisti in tractatu fidei virtutis; est enim simillima fidei in generatione, quia desuper tantùm est, videlicet à datore bonorum, quemadmodùm fides est, & generationis modo,
G quoniàm ut dictum est, ab eo est, quemadmodùm fides, non per operationem naturalem ipsius, quémadmodum cultellus aliter est à fabro, aliter à datore qui dat eum fabricatum, atque completum. Tertiò simillissima est ei rectitudine contra claudicationem, quam tibi diximus, & hic tetigimus. Quartò fortitudine, qua armat, & protegit animam in qua est, maximè ab odio, & ita contra jacula ignita injuriarum & contumeliarum, atque persecutionum omnium. Cùm verò volueris imaginari cæteras virtutes similes huic, imaginaberis eas ex similitudine apprehensionum sublimium, qualis est prophetia cum ramis suis, & intellectus sanctus, & modi divinarum revelationum, quæ sunt in hoc mundo apud nos. Quemadmodùm enim illa suspensum, & elevatum in sublimi intellectum humanum, maximè autem à sensibus, & alijs quæ corporis sunt: sic & illæ in spiritualibus & sublimibus suspensum,
H & elevatum detinent affectum, hoc est vim nostrã motivam nobilem cujus exemplum unum est in beato Mauro beati Benedicti discipulo, quem virtus obedientiæ adeò rapuit, & suspendit à sensibus, ut aquam non videret, & per eam intrepidus curreret; aliud exemplum in Adam, & Eva, quorum mẽtes hujusmodi virtutes velut in sublime raptas adeò in his, quæ sursùm sunt occupabant, ut nuditatem suam corporalem non cognoscerent, ut legitur Genesis tertio. Secundò imaginaberis ipsas ex sui perfectione, quales apparent in viris sanctissimis, qui ita sunt in mundo isto, ac si jam extra essent & quasi vivunt in sæculo altero, & altiori, sicut dicit Apostolus. Nostra autem conversatio in cœlis est. Lucidiùs autem apparebunt tibi cùm didiceris quid est esse in spiritu; istæ enim virtutes faciunt nos esse in spiritu, & faciunt esse spirituales, & faciunt homines supra homines, & plusquàm homines

Virtutes naturales non sunt propriè virtutes. — *Nota.* — *Nota.* — *Nota.* — *Maurus.* — *Nota exempla utilissima.* — *Virtutes nobis spiritualitatem largiuntur.*

mines, quod insinuabat Apostolus in primo primæ ad Cor. dicens. Cùm lites & contentiones sint in vobis, nonne adhuc homines estis? Tertiò comparatione vitiorum, quemadmodùm enim vitia animam humanam dejiciunt, atque demergunt in ea quæ sub ipsa, & post ipsam sunt, & in eisdem illam alligant, incarcerant, & captivant, naturales veræ virtutes eā tenent, custodiunt, & conservant in statu suo, & rectitudine naturali; sic istæ sublimes, & nobiles virtutes eam rapiunt, & elevant à seipsa, hoc est à naturalibus suis, & supra se, velut suspensam in spiritualibus & æternis eam tenent. Manifestum est autem hoc ex causa, & proportione; cùm enim istæ virtutes sublimes, & nobiles non minùs potentes sint naturaliter in animam humanam, quàm ipsa vitia, consequens erit ut eam naturaliter, aut plus, aut æquè possint elevare supra se, ut vitia eam dimittere infra se. Ampliùs. Si corporalia ista, & caduca per infirmitatem (dico corruptionis) possunt in eam hanc depressionem quam diximus, erit ex necessario ut spiritualia, & æterna per sanitatem prædictæ infirmitatis, & liberationem ab illa corruptione, poterunt in ipsam elevationem, quam diximus, & etiam tantò ampliùs, quantò ipsa fortiora sunt caducis, & corporalibus; & ipsa anima humana sursùm tendere ad sublime, scilicet gloriæ, quàm deorsùm retrocedere, & recidere naturaliter potentior & aptior sit, utpotè ad illud creata. Quòd si quæsierit quis, & ubi, & unde veniat sanitas à prænominata infirmitate, & liberatio à prædicta corruptione Respondemus, quia à datore hujusmodi virtutum, qui simul cum illis utrāque largitur, quibus ipsas infuderit; hoc autem maximè virtute sacramentorum, & sacramentalium, quæ in ipsis fieri consueverunt, licet & alibi, & aliter interdùm hoc faciat sicut declaravimus in tractatu de eisdem. Si quis verò dixerit, quòd pauci sunt, qui hujusmodi virtutibus præditi sunt, vel eas habeant. Respondemus, quia reverà perpauci sunt qui eas habeant in perfectione. & complemento, minus autem pauci sunt, qui eas habent in mediocritate, multò perplures autem habent eas in maxima imperfectione & penè initialiter, & hi omnes comparatione vitiosæ multitudinis perpauci sunt. Dicimus etiam, quia multi eas habent in quibus non apparent propter multas causas, quarum una est similitudo, quæ est in forinsecis operationibus naturalibus, & virtuosis, & etiam vitiosis, sicut est in ipso ambulare, & in ipso comedere, sive enim ex virtute quis comedat, sive ex naturali appetitu, sive ex desiderio voluptatis gustabilis, simillimæ sunt operationes forinsecæ in actu comedendi, & plerunque nihil omninò differunt, vel differre videntur. Secunda causa est raritas operationum sublimium; paucissimis enim datum est illud semper esse spiritu: ubi autem sæpiùs hoc contingit, hoc est operationes, quæ magis sæpè animam humanam sic elevant, oratio sunt, & contemplatio nec mirandum est tibi si raræ sunt operationes hujusmodi, cùm rarissimi sint operatores: de bonis enim, ac sanctis viris paucissimi sunt, qui intendant ad eas. Tertia causa est subtilitas, ac spiritualitas earum, hoc est virtutum hujusmodi, quæ difficillimè cognoscibiles sunt; ipsos enim plerunque latent in quibus sunt, & ipsimet sunt qui maximè timent, etiam cùm ipsas habent, ne fortè non habeant. Reminisci etiam debes hîc eorum, quæ prædiximus in præcedentibus in declaratione hujusmodi scilicet quoniàm nec veri nominis bonitates, sunt nec verè bonos efficiunt, neque verè virtuosos, nisi virtutes istæ de quibus hîc loquimur, & hoc quidem est, quoniàm nec verè rectos, nec verè justos: si enim, ut alibi didicisti, rectum est cujus media non exeunt ab extremis, rectum inquam in magnitudinibus, erit ad similitudinem, & proportionem hujusmodi in moribus, cujus media non exeunt ab extremis, extrema autem vitæ nostræ non sunt alia, nisi principium ejus, & finis: non est autem principium ex quo fit vita nostra, & finis ad quem, nisi Deus; cùm igitur sicut est ex Deo totaliter, sic erit etiā ad ipsum, tunc erit recta proculdubiò vita nostra. Eodem modo de intentione, & de operatione se habet, quoniàm cùm fuerit intentio ex Deo, & ad ipsū non exiens ab eo, in aliquo erit recta. Ampliùs Rectum non habet curvitatem, nec deflexionem; curvitas autem reditus est ad principium, deflexio verò exitus in latus; intentio igitur, & operatio, quibus aliquis intendit, & operatur sibimet, hoc est propter se, quod est dicere propter commodum suum, vel utilitatem suam, vel aliquid aliud eorum circa quæ versantur humana desideria, intentio, & operatio curvæ sunt, exeuntes enim ab intendente, & operante in eundem redeunt, & recurvantur: deflexionem verò habent intentiones & operationes quæ in proximi commodum, vel nocumentum finaliter fiunt: in latus verò sinistrum exit intentio, vel operatio juxta consuetudinem scripturæ sacræ, cùm per eam nocumentum proximi finaliter quæritur: in latus verò dexterum, cùm ejusdem proximi commodum, intellige autem commodum larga intentione, ut etiam honor, & voluptas, & placitum proximi, ejus commodum accipiatur, cùm verò intentio, vel operatio est in finem summum, Deum videlicet, hoc est propter Deum glorificandum, vel honorandum, vel propter beneplacitum ejus implendum, ipsa indubitanter est recta. Ampliùs. Ex necessitate rectum est, quod recto applicitum, vel applicatum ab eo non discrepat: manifestum autem est omnium rectorum spiritualium rectissimam esse divinam voluntatem, quare omnem intentionem, & operationem quæ ab ea in nullo discrepat, necesse est esse rectam, & idem de voluntate sentiendum: voluntas enim, quæ divinæ voluntati totaliter concordat, necessariò recta est; hæc autem est, qua quis vult, quod Deus vult, & sicut Deus, & propter quod Deus. Nulli enim dubiū est curvum, & reflexum cùm recto applicata fuerint, ab eodem discrepare, & hanc applicationem spiritualem, & in spiritualibus non intelligimus nisi considerationem, & comparationem eorum adinvicem; quemadmodùm enim qui corporale rectum ponit juxta regulam positione corporali ut dignoscat an rectum, sic & qui comparat voluntatem suam voluntati divinæ, considerans an velit, quod Deus, qualiter, & propter quod, applicationem spiritualem facit suæ voluntatis ad Dei voluntatem, ex qua applicatione dignoscere potest, si Dei voluntatem videt, aut novit. Meritò autem quæritur qui gratis vult bonum alterius, quemadmodùm dicunt, qui de amicitia scripserunt, utrùm recta sit ejus voluntas. Respondemus, quia hujusmodi voluntas perscrutatiùs considerata deflexa est à recta voluntate, & diminuta à perfecta; recta enim voluntas in sublime divinæ gloriæ dirigitur, & usque in illud extenditur, hujusmodi voluntas jacet in plano, quoniàm non elevatur supra utilitatem proximi, quare deflexa est ex necessitate à præscripta voluntate, quam necesse est esse rectā: diminuta etiam est evidenter à perfecta, sive completa, cùm tā longè sistat à termino, sive fine, qui est Deus. Est ergo hujusmodi homo qui sic vult, similis viatori, qui debet ambulare in sublime, & ambulat per planum, & qui debet perambulare spatium multorū stadiorum, de quibus non pertransit nisi unum, cessans in fine illius à viatione sua. Omnis enim voluntas, & omnis intentio, quæ propter Deum est glorificandum, aut beneplacitum ejus implendum, naturaliter usque in eum extenditur, & in eo finitur: ma-

Raptus

Pauci veras virtutes habent.

Nota.

Nota.

Veræ virtutes bonos faciunt.

Rectum quid.

Commodum.

Rectum quid.

Rectum. Voluntas divinæ voluntati consentanea.

Quæstio.

Nota.

Quid rectum. nifestum igitur est tibi, quid propriè est rectum in moribus, sive in moralibus; hoc enim est propriè atque verissimè, quod nec habet recurvationem, nec deflexionem, & quod in nullo discrepat à primo recto, quod est verissima regula rectitudinis; hoc autem est divina voluntas, sicut dicit Augustinus super illud verbum psalmi. Rectos decet collaudatio. Tunc ergo est tota vita humana recta, cùm in nullo errat à suis extremis, hoc est à suo principio, quod est Deus, & à suo fine, qui est ipsemet; hoc autē est cum tota est ab ipso & tota ad ipsum: nō enim est tota ab ipso, cùm aliquid habet perversi, & multò fortiùs non est ad ipsum in eo, quod est perversum. Similiter se habet de intentione, de voluntate, & de operatione: debes autem scire, quia non sufficit rectitudo perficere aliquod istorum, & ex toto depurgare, seu depurare à malitia, & hoc est quoniàm intentio, & *Nota.* voluntas, etiamsi sit ex Deo, & ad Deum, interdùm debilis est & remissa, insuper particularis, vel secundùm quid. Si enim aliquis vult aliquid quod Deus, & sicut Deus, est quidem ejus volūtas in illo, & secūdùm illud recta: in aliis autē multis forsitā est discrepans à præscripta regula rectitudinis, & in hoc ipso forsitā non satis firma, nec satis fervens nec omninò depurata à suo contrario. Juxta id quod legitur Pro- *Nota.* ver. 21. Vult & non vult piger: & ad Rom 7. Quod nolo hoc ago; potest igitur esse, quòd voluntas secūdùm quid ut diximus, bona sit, & nō simpliciter, nec universaliter; sed cùm voluntas, id est vis volendi fervens est & firma, & universaliter, sive totaliter extensa in Deum, nihil habens recurvationis, aut deflexionis, tunc est bona bonitate perfecta simpliciter: *Bonitas voluntatis in quatuor consistit.* bonitas enim voluntatis in his quatuor consistit, videlicet, rectitudine, fervore, firmitate, & integritate, sive totalitate. In viris enim malis, & aliquibus vitiis laborantibus experimur, ut & bonas dispositiones voluntatis habeant, & bonos etiam habitus volūtatū. sed particulares nonnulli enim carne lubrici pij in pauperes inveniuntur, & invenitur voluntas particularis in eis recta, & fervēs ad subveniendum pauperibus, & hoc propter Deum; sic & aliæ multæ bonæ voluntates particulariter, & rectè inveniūtur in viris, & mulieribus & vocantur virtutes, & mo- *Virtus dicta.* res laudabiles Nos autem intelligimus quòd virtutes sunt secundùm quid & particulares, atque diminutè valdè, nec sunt nomine virtutum dignæ simpliciter. & hoc declaramus in sequentibus. Potest autem videri ex iis quæ diximus, non esse nisi unā virtutem numero, & unam bonitatem, vel forsitan esse *Una est virtus.* quatuor, sicut videtur allegare Augustinus in libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ. Ubi prudentiam dicit quantùm ipse capit, aut intelligit, non nisi amorem prudenter omnia faciendi, nihil temerè, vel incautè. similiter & justitiā amorem similē ad ea quę sunt justè facienda, & fortitudinem similem amorem ad tolerandum, vel sustinendum fortiter quicquid oportet, temperantiā similem amorem ad præscindendum, quæ in corpore nostro sint præscindenda; benè igitur se habet disputare, & perscrutari de his utrùm veritas ita se habeat. Dicimus igitur in primis, quia amor viæ propter finem, & amor ipsius propter se, vel unus amor sunt, vel ex uno amore, quēadmodùm amor vini propter saporem, & amor saporis propter vinum, unus amor est: quare amor Dei propter se tantùm, & amor cujuscunque alterius propter Deum, erunt ex necessitate vel unus amor habitus, vel duæ dispositiones ex uno amore habitu: hoc autem dicimus, quia amor dicitur secundùm duas intentiones: dicitur enim amor & ipse habitus, quo ali- *Amor.* quis amicus, vel amator dicitur & ipsa dispositio qua amas id est effectu, vel amare: receptū etiam est apud omnes nostros videlicet sacros Doctores at-

E que scholares, quia una est dilectio Dei, & proximi, licet duo mandata. Juxta hunc modum necesse est unum esse amorem Dei & omniū aliorum quæ propter ipsum solummodò diliguntur, quæcunque illa sint. Quicunque igitur amat benè facere, benè vivere, adversa pati, seu quodcunque aliud bonum propter illum tantùm, eo amore amat id quod etiam ipsum; unus autem est, & solus amor, quo ipse diligit secundùm quemcunque trium modorum quos determinavimus; quare unus erit amor ex necessitate, quocunque alio propter ipsum solummodò diliguntur quare non erunt quatuor, ut visum est beato Augustino Qui enim rectè & laudabiliter amat prudenter agere, non amat illud nisi propter Deum, sicut jam multipliciter declaravimus; quare non erunt neque quatuor virtutes, nisi ratione, vel relatione, neque quatuor amores, amores illi de quibus loquitur ipse. Ampliùs. Si amores isti diversi essent propter diversitatem rerum, necessariò & fides esset valdè diversa in uno, & eodem fideli propter tātam diversitatem creditorum; diversa inquam non solùm numero, vel specie sed etiam genere & prædicamento, cùm in ipsis creditis inveniatur omnes istæ diversitates manifestæ. Quòd si dixerit, quia non est necesse, ut fides diversificetur secundùm diversitatem creditorum, quoniàm non est ab ipsis creditis, immò est lumen desuper infusum animę fideli, & est una numero, & non subjecto sequens unitatem principij sui, atque datoris, quemadmodùm diximus, & declaravimus in tractatu de ipsa fide, quæ veri nominis virtus caput est, & fundamentum veræ religionis; necesse habet dicere, & de amore vero & puro creatoris, qui desursùm est ab ipso scilicet creatore, ut donum gratuitum ipsius. De amoribus enim, & desideriis quæ ab ipsis rebus in animabus nostris generantur non debet esse tibi dubium, quin sequantur dispositiones rerum, à quibus generantur, hoc est quoniàm varientur & diversificentur juxta unitatem & diversitatem ipsarum rerum hujusmodi. Ampliùs. A contrariis hoc est à contrariorum similitudine manifestum tibi fieri potest, quod dicimus. Quemadmodùm enim ex eodem amore turpi, quo ardet in mulierem aliquam turpis amator ipsius, tam multa tanquam diversa, & etiam contraria operatur, ut in ea suas expleat libidines, similiter avarus ex uno & eodem amore pecuniæ nunc arat, nunc seminat, nunc negotiatur, furatur quandóque, quandóque rapit, quandóque emit, & vendit interdùm, & etiam occidit eodem modo se habet & de superbo in omni ramo, vel specie superbiæ Innumerabilis enim est diversitas operationum ipsius quas operatur, vel propter inanem gloriam adipiscendam, vel propter honorem aliquem habendum, vel propter aliquid aliud ex his, quæ requirit superbia: quare

H ex uno eodemque amore Dei nihil prohibet esse posse quantamcunque multitudinem, aut diversitatem operationum, quæ viæ sint ad obtinendum finem, qui per amorem Dei quæritur. Ampliùs Interroga singulos sanctorum virorum, qui tam multa & varia operantur, sive in claustris, sive in aliis locis, aut officiis, propter quid unusquisque eorum illa operatur. Respondebit indubitanter unusquisque, se omnia hujusmodi operari propter amorem Dei, & ex amore Dei: certissimum autem habet unusquisque apud se, quid sit ei principium movens ad operandum quicquid operatur, nec habet locum in hoc apud aliquem error, vel ignorantia; quare manifestum est ex uno & eodem amore Dei, posse esse quantamlibet multitudinem, atque diversitatem bonarum operationum. Secundùm hæc igitur est necesse, esse quatuor amores, aut quatuor virtutes, de quibus supra fecimus mentionē, non inquā, necesse est

Dilectio Dei & proximi una.

Nota.

Fides non diversificatur propter diversitatem credendorum.

Similitudo.

Propter amorem Dei variæ operationes.

o accipitur in ære, & lapide, & omni metallo de frigiditate, & frigefactione: vehementiùs enim friget aer, atque faciliùs quàm ferrum, vel argentum non autem frigiditatem firmiùs retinet. sic accidit in humefactione: quædam enim partes terræ faciliùs,& vehementiùs humectatur quibusdam aliis, & sunt debilioris retentionis in hoc,& facilioris deiccationis, verbi gratia partes terræ quæ diutiùs consueverint esse sub aquis, cùm aquæ hujusmodi recesserint, aut consumptæ fuerint, inveniuntur majoris desiccationis & duritiæ, quàm aliæ, & etiam prioris, atque facilioris & partes hujusmodi terræ vocantur vulgariter noes, sive quia natent in aquis diu, aut aquæ in eis, sive quia diversæ diu jacent sub his: similiter & aer vehementiùs, atque faciliùs illuminatur multis aliis etiam quàm oculus cujuscúque animalis, faciliùs tamen à lumine totaliter exuitur, quàm in oculo, quòd taliter est, quia post recessum lucis exterioris remanet impressionis ejus vestigium in oculo, unde & visus posteà ad modicum impeditur Ex his igitur, & aliis innumerabilibus evidenter apparere potest tibi, quia non magis diligit, qui ferventiùs: fervor autem iste etsi de radice dilectionis procedat, adjutorium tamen habet fortissimum ex bonitate, & intentione apprehensionis, hoc autem est ex vicinitate, seu proximitate amati. Quid ergo mirum si interdùm minus fervens est dilectio in Deum propter debilitatem apprehensionis, & elongationem amati in illa hora? & quid mirum si vehementia apprehensionis, & ipse sensus adjuvatur, ut magis ferveat in amatum magis apprehensum,& magis propinquum? Propter hęc d xit Joannes in quarto primæ Canonicæ suæ. Qui non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt quomodò potest diligere? De ipsa verò fortitudine, & firmitate amoris leg tur in Cant 8. Fortis ut mors dilectio. Et ad Rom. 8. Certus sum, quia neque mors, neque vita &c. poterit nos separare à charitate Dei sicut etiam ex eodem igne, unus & idem homo potest nunc magis, nunc minus calefieri, sic ex eadem dilectione potest, nunc magis, nunc minus fervere, & nihil prohibet ex eodem igne, nunc majorem, nûc minorem flammam emicare. Quemadmodùm secundùm quòd adjuvatur ignis, aut flatu aut appositione, seu aptatione lignorum, aut impeditur contrariis, majorem aut minorem flammam emittit; sic eadem dilectio, vel flatu apprehensiónum, seu meditationum, seu allocutionum, aut rememoratione beneficiorum quasi appositione, seu aptatione lignorum adjuvatur interdùm, ut majorem flammam, id est fervorem & actum dilectionis emittat. eodem modo & impeditur contrariis, & est conveniens similitudo, ut quod est flatus ad ignem corporalem, vel augendum, vel adjuvandum, hoc allocutio de amato, sive apprehensio, vel quod appositio, vel aptatio lignorum adjumentum ignis corporalis, hoc est rememoratio, & recogitatio beneficiorum ad ignem spiritualem, qui est amor, sive dilectio. Et hoc autem manifestiùs est, quod dicimus, videlicet quia firmitas una est ex dispositionibus, quæ requiruntur ad hoc, ut dilectio sit virtus, quoniàm sine firmitate, nec est etiam habitus; quare nec virtus, cùm omnis virtus sit habitus. In rationem ipsius virtutis cadit fortitudo, seu firmitas, inde enim & nomen habet. Relinquitur ergo nobis, ut declaremus tibi, quia requiritur ad ipsum etiam quarta dispositio, quam supra nominavimus universalitatem. Quoniàm igitur jam alibi didicisti, quòd nec simpliciter, nec verè dicitur de aliquo, quòd secundùm quid, sive secundùm partem tantùm de illo dicitur, ut non verè, nec simpliciter album, quod in parte est album tantùm; sic nec ami-

Nota.

Non magis diligit qui ferventiùs diligit.

Fortitudo amoris.

Nota.

Firmitas.

Nota bene.

cus alicujus dici potest verè, atque simpliciter, qui secundùm quid tantùm, & in parte amicus illius est: similiter & qui in parte inimicus non verè inimicus, neque simpliciter amicus illius dici potest; eodé modo qui in parte persequitur, aut impugnat alium, non potest dici pacificus illius, aut pacé habere cum eo. Et generaliter receptum est apud omnes, quòd qui amicus est, totũ diligit quod est amici; unde & vulgariter dicitur qui diligit me, diligit & cané meum, & generaliter, qui aliquid odit de bonis alicujus, non est amicus illius. Ampliùs. Qui aliquid diligit de injurijs, aut contumelijs alterius, aut damnis illius aliquid, non est amicus illius. Quia igitur omnes homines sunt bona Dei non solùm, sed etiã magna bona ipsius, non est amicus Dei simpliciter, aut verè, qui aliquem ex hominibus odit. Ampliùs. Si quis odit cané, vel equum alterius, non diligit ipsum simpliciter, aut verè; quantò ampliùs, si nõ diligit aliquem ex filijs ejus? Quia verò sola vitia, & peccata Dei injuriæ & contumeliæ sunt, manifestum est quòd quicunque diligit quodcunque ex vitijs, aut peccatis mortalibus, & amicus Dei non est, immò inimicus manifestus, & hoc saltē facto, etsi non intentione. Quòd si dixerit quis quoniàm ad hoc, quòd aliquis nõ sit amicus, vel sit Dei inimicus, non sufficit, ut oderit aliquid ex bonis Dei, vel quòd diligat aliquẽ ex inimicis aut cõtumelijs Dei, sed requiritur, ut hoc faciat scienter, & ex intentione videlicet, ut intendat hoc facere cõtra Deũ vel saltē sciat hoc esse contra ipsum. Respondemus, quia eousque diligit Deus veros amicos suos, ut nõ sinat ignorare eos, quæ ei placent, aut displicent; sicut legitur primæ Canonicæ Joannis secundo. Unctio quam accepistis ab eo manet in vobis, & nõ necesse habetis, ut aliquis doceat vos, sed unctio ejus docet vos de omnibus. Si enim omniũ periculorum maxima maximè cavenda sunt vitia & peccata; est autem Deus diligendissimus, ac fidelissimus custos diligentium se, & maximè custodit illos ab his periculis; quare maximè ostendit eis illa, & præmunit eos ab illis; quare non sinit eos errare in hujusmodi. Ampliùs. Quia dilectio Dei est bonum, quod maximè diligit in electis suis, quoniàm propter illud, & dat & diligit, & remunerat illos, & maximè vult, ut custodiant illud, & ut sibi caveant à contrario; quare maximè largitur eis ea, per quæ custodiatur illud, & sibi caveant à contrario; non possunt auté, vel custodire illud, vel cavere à contrario, nisi cognoscant & amissionis periculũ, & ejus contrariũ quare necesse est Deum illuminare amicos suos in his, quæ tanta districtione præcipit observari, & tã periculosè omitterētur. De hujusmodi autem ignorantia, & de alijs multa in singulari illo tractatu jam diximus, & scripsimus, & ubi excuset, & ubi non, & quatenùs excuset, vel non excuset. Jam igitur declaratum est tibi ex his omnibus, quia vera Dei dilectio, scilicet quæ verum Dei amicum efficit simpliciter, universalis est, & non admittens secundùm quid, sive in parte odium, vel intentione, vel facto; similiter neque injuriam, aut Dei contumeliam, quia utraque illarum impugnatur Deus & hostiliter cum eo agitur, eodem modo non patitur ista dilectio impugnationem, vel bellum contra aliquem servorum. Unusquisque enim Rex, & Princeps in suis subditis impugnatur, & meritò hosté reputat eum qui milites suos impugnat; rarò enim accidit, ut personaliter ipsi Reges pugnent, vel ut sic contra eos pugnetur. Si quis auté quærat utrũ leones, & ursi, cocodrili, & cætera hujusmodi animalia, quæ infesta sũt hominib' diligēda sint, tãquã bona Dei propter ipsũ, & ita nec occidēda erũt, ergo nec tremēda. Respondemus in hoc,

Amicus totum diligit.

Inimicus Dei est qui vitia amat.

Dei bonitas.

Nota.

Dilectio Dei.

Dilectio Dei universalis.

Quæstio bona.

E quia diligenda sunt ad id, quòd sunt, videlicet ad usum hominum, inquantùm ad usum hominum sunt, & quia non prosunt hominibus quandóque, nisi occisa, occidenda sunt, ut habeatur usus pelliũ eorum, & carnis, & aliarum partium, vel ad medicinam. Generaliter autem omnia diligenda sunt opera ejus, & quia prædicat unumquodque suo modo ejus potentiam, sapientiam, bonitatem; propter quod dicit beatus Augustinus, quia omnia laudant Deum; diligendæ etiam sunt universæ creaturæ, sicut & fistulæ carminis pulcherrimi, in quo laus creatoris incessanter canitur; est enim sicut ipsemet ait, universa series sæculorum, sicut carmen pulcherrimum, quod modulatur Deus cujus singulæ creaturæ syllabæ sunt, singulæ verò generationes, vel sæcula, singula à Deo sunt. Proculdubiò enim qui non diligit carmen, seu cantionem, non diligit illum, cujus laus in illo canitur. Si verò quærat quis, quomodò diliguntur serpentes, & scorpiones cùm occiduntur? Jam respondimus quia diliguntur sicut diligendi sunt, cùm occiduntur ad
F medicinam; similiter, & cùm occiduntur ne infesta sint hominibus, vel ne noceant eis, hoc etiam ex amore Dei potest esse, sic etiam cùm occiduntur hæretici, tanquàm venenata animalia, ne spiritualiter occidant homines alios, fidem vivificam in eis extinguendo, non ex odio, immò ex amore Dei, & hominum occiduntur, & etiam quod amoris est cum eis agitur, dum ne sibi, vel alijs noceant prohibentur, non solùm tamen curandum est de nece muscarum, aut etiam majorum animaliũ, sive infesta sint hominibus, sine necessaria, atque salubria, quia reparatio facillima est, & etiam hoc est lex Dei altissimi, & statutum ipsius, & hujusmodi, ut invicem se occidant, & etiam devorent, & in hoc videntur aliæ hujusmodi nasci, ut sint in cibũ alijs. Jure enim naturæ rapaces aves, & bestiæ, & inferiores se devorant. Præterea ipso Deo auctore homines dominantur piscibus maris, & volatilibus cœli ut inde
G prout voluerint comedant, & occidant, sicut legitur Genesis nono. Si terror, & tremor vester super omnia animantia terræ, & super omnes volucres cœli cum universis, quæ moventur in terra: sicut autem non oportet, quòd amicitia, aut fides extendatur usque ad festucã vel paleã inter veros amicos ita videlicet ut si alter paleã alterius exarserit, vel quolibet alio modo disperdiderit, contra ipsam amicitiã, vel fidé ipsius fecisse dicendus sit; similiter, neque si cervum, aut aprum occidit, aut etiã elephantem, quia etiam elephas in tanta multitudine bonorũ Dei vix palea sit. Si quis auté quærat quid differat inter amorem, & voluntatem, & intentioné? Dicimus, quia idem sunt subjecto, sed amor, vel amicitia ab adhærendo dicitur & voluntas inquantùm
H imperat aliquid fieri vel non fieri, & intentio ab inquirendo, unde ab intendendo, sive ab attendendo id, quod quæritur, intentio dicta est, & est in omni negotio intentio principalis voluntas, id est voluntas finis. Voluntas verò simpliciter imperiũ faciendi, vel nõ faciendi aliquid, quicquid illud sit; volũtas verò habendi, vel non habendi aliquid, desideriũ, aut concupiscentia est: amor autem volũtas est alieni boni prout de eo hîc loquimur. Veruntamen amor dicitur ab adhærentia, & affectione in amato, vel unione ad amatum, de qua unione legitur Actu 4. Multitudinis credentium erat cor unum, & anima una. Jam igitur declaratum est tibi, quis amor sit dignus nomine virtutis, & nomine bonitatis, & etiam quia tres sunt differentiæ quasi essentiales ipsius perficiētes ejus virtuté, & bonitaté. & hæc sunt rectitudo, fortitudo, sive firmitas, & universalitas. Quarta auté differentia, de qua

Omnia opera Dei diligenda.

Nota.

Nota.

Nota.

Amor voluntas, & intentio quomodo differant.

Epilogat.

locuti sumus, quæ est fervor, sive amor ipsius dilectionis illustrat quidem, & facit, ut melius se habeat, sed non est de necessitate ipsius in eo, quòd virtus, aut bonitas, & ostendimus tibi, quia separatur ab eo multotiens. Sunt autem & aliæ differentiæ, quibus perficitur ad eminentiam: aliæ quinque, scilicet, quarum prima teneritudo, cujus contrarium suggillat Deus, Amos 6. Dicens. Et optimo unguento delibuti, nihil patiebantur super contritione Joseph. Sunt enim quidam duri amatores, qui nihil sentiunt adversorum, quæ amicis accidunt sensu compassionis; unde & teneri amatores dicuntur, vel tenerè diligentes, qui omnia mala amicorum per compassionem quodammodò patiuntur in ipsis; similiter & omnia bona per gratulationem. Secunda est amplitudo, seu latitudo, propter quod de mandato, quod est de dilectione dictum est; latum mandatum tuum nimis; latitudinem autem istam nimiam intelligimus, quia etiam comprehenduntur inimici. Nos autem extendimus eam, ut etiam comprehendat universum, immò universam seriem sæculorum, sicut jam prædiximus. Tertia verò perfectio ejusdem est charitas, sive charitudo. Quidam enim, ut ita loquamur, Deum diligunt pro modico ipsum, & quasi vile mancipium taxantes, & quod est deterius, quantò pro minori possunt ipsum habere volentes, semper multò cariorem ipsum reputantes, & ut ita dicatur de pretio, pro quo eis offertur, totis viribus diminuere conantes. Si enim offertur eis Deus, totumque regnum cœlorum pro observatione ordinis Cartusien. ac si nimis carus eis exhiberetur, & nimium pretium pro eo exigeretur: respondent se non tantùm velle facere, vel dare pro eo obtinendo, & quòd pro minori vellent ipsum habere, & ut uno verbo dicamus, vix invenitur atque rarissimè, qui non pro leviori pretio, quàm ei offeratur, velit ipsum habere, ac si Deus minùs valeret omni eo, quod pro eo habendo exigitur, ac si periculum eis immineret in emptione ipsius, ne fortè non valeat tantùm, quantùm pro eo ab eis exigitur. Hi stultissimi, immò insanissimi negotiatores nescientes, quia quantò carius Deus emitur, tantò majus lucrum ex ejus emptione reportatur, & quantò levius emitur, seu vilius, hoc est pro leviori pretio, vel viliori, tantò minùs lucrum ex ejus emptione acquiritur; econtrariò autem se habet in mentibus diabolicis, & sæcularibus, & mentibus divino amore succensis, in quibus charitas Dei diffusa est per Spiritum Sanctum, ad Romanos quinto. Quæ est finis præcepti de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, primæ ad Timot. primo. Quæ scilicet charitas, sive charitudo, totum contrarium in mentibus justorum operatur prædictis jam conditionibus. Quarta verò est immensitas; quidam enim metiri, ac limitare volunt amorem ipsum, quantùm ad opera præfigentes apud semetipsos, quot, & quanta facienda sint eis pro amore Dei, ut ultra se extendere non volentes, cogitantes apud semetipsos tot, & tanta pro Deo facere, vel dare, & nihil ultra, vel ampliùs. Isti non attendunt, quod dicit veritas Joan. 3. Sic Deus dilexit mundum, ut unigenitum suum daret. Immensus autem est unigenitus ejus, sicut universalis Ecclesia confitetur, & prædicat immensus Pater, immensus Filius, immensus Spiritus Sanctus. Similiter & Joannes 15. Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos, hoc est absque mensura, ne aliquis limitet sibi mensuram aliquam in patiendo, vel agendo amore ipsius: hæc immensitas vocatur nimietas ad Ephesios secundo; propter nimiam inquit charitatem suam, qua dilexit nos: similiter & vocatur excessus, Lucæ 9. ubi legitur. Erant autem Moyses, & Elias in majestate visi stantes, & dicebant excessum ejus quem completurus erat in Hierusalem; excessus igitur, vocata est ista immensitas simpliciter, quasi excessus mensuræ; excessus enim, & terminatio contraria sunt. Quinta verò stultitia est, sive dementia, qua instar amoris insanientium, spretis, atque relictis omnibus, illum multi sequuntur, quemadmodùm amore insaniens Amasius relictis patre, & matre, & omnibus aliis, Amasiam sequitur, vilipendens omnia alia. De hoc Matthæi quarto. Relictis retibus, & patre, secuti sunt eum: similiter Lucæ quinto. Relictis omnibus secuti sunt eum. Hoc est stultum Dei, quod est sapientius hominibus, sicut dicit Apostolus primo primæ ad Corint. Hoc est stultitia, de qua dicit idem in quarto ejusdem. Nos stulti propter Christum: manifestum est ipsa quotidiana experientia sensus, quàm stultos, immò quàm insanos reputet mundus eos, qui ita Deum diligunt. Hujus rei exempla evidentissima sunt illis, qui mundo spreto ad Fratres Minores, vel Prædicatores se transferunt; nec mirum cùm ipsi Apostoli dominum Jesum insanum esse crediderint pro eo, quòd doctrinæ, & prædicationi adeò instabat, ut non posset neque panem manducare: de hoc legitur, Marci tertio. Exierunt tenere illum, dicebant enim, quoniàm in furorem versus est; audemus autem, & ampliùs dicere, quia si proposuisset in conventu omnium Angelorum, quia quædam formicaria est in terris, omni libidini prostituta, omni turpitudine coinquinata, cui validitate, vel fœditate, nulla meretrix comparabilis, hanc volo ducere in uxorem, & constituere reginam cœlorum, & omninò coæquare, & insuper eousque amare eam, ut pro latrociniis, ac turpitudinibus ejus crucis affigar patibulo; si inquam, ista eis proponeret, & hujusmodi, ut ita dicamus stultitiæ profundissimam, & investigabilem sapientiam eisdem non revelaret, & ipsum insanissimum reputarent, & quod Petrus similia audiens dixit eidem Matth. 16. Ipsi proculdubiò responderent, videlicet, absit à te domine, non erit tibi hoc. Verùm dubitandum non est de sanctis Angelis, & illa claritate fruentibus gloriæ, si talia eis ibidem veritas proponeret, quin ita faciendum esse statim agnoscerent: sed proculdubiò si Petri tenebras paterentur, Petro similiter responderent. Habet autem quæstionem non parùm difficilem, & admirationem multam apud multos, quòd virtutes tam citò, & facilè, & tam levibus, ut videtur vitiorum, & peccatorum impulsibus & insultibus, vincuntur, etiam extinguuntur. Primùm, quia cùm habitus sint sunt ex necessitate difficilè mobiles; contrarium autem penitùs apparet in multis: penè enim nihil facilius movetur à mentibus humanis, quàm ipsæ virtutes & casus videtur facilior ab ipsis sicut dicit poeta. Facilis descensus Averni. Ampliùs. Eo ipso quòd virtutes sunt, sunt fortitudines fortificantes mentem humanam; quare & invictam sive invincibilem facientes maximè ab æquali, & inferiori; vitia autem non solùm infirmiora sunt quàm virtutes, sed etiam infirmitates, & debilitates sunt. Ampliùs. Qualiter est, quòd habitus castitatis, vel cujuscunque alterius virtutis, unica operatione contraria penitùs extinguitur, immò unico consensu in turpitudinem fornicationis: similiter, & charitas quaque offensâ mortali penitùs extinguitur. In habitibus autem naturalibus econtrariò contingit, quia neque multotiens, aut frequenter quiescere destruit in nobis virtutem gressibilem, aut voluntatem nobilem, & multotiens non videre, aut non audire, non destruit in nobis habitum naturalem visus, aut auditus. Ampliùs. Si aliquis habet scientiam grammaticæ, scientiam inquam habitum, nō

Tener amor. — Nota. — Emptio Dei. — Immensus amor in Deum & Dei in nos. — Amoris insania. — Stultitia propter Deum. — Nota. — Virtutes quomodò facilè vincuntur & unde. — Nota.

propter semel loqui barbaricè, aut solœcisticè, nec propter semel scribere non rectè, amittit habitum scientiæ: & simili modo, si quis habet scientiam etiam musicæ in habitu, scientiam etiam practicam, si millesies absurdè canat, aut citariset, non propter hoc extinguitur in eo scientia hujusmodi, neque minuitur aut læditur, quin potiùs interdùm augetur. Quæ igitur est causa, ut virtus quantumcúque fortis aut firma sit, uno contrario actu destruitur, & non similiter scientia? deinde cùm fortitudo bellica corporalis tot sibi contrarios actus sustineat, videlicet, interdùm fugam, interdùm casum, interdùm captionem & vincula sustineat, non propter hoc moritur in viro forti, & bellativo egregio, qualiter erit hoc, quòd fortitudo bellica spiritualis nihil contrarij actus, aut passionis sustinere potest, quin statim cedat, & etiam moriatur. Ampliùs. Cùm incomparabiliter major sit charitas, & quicquid ejus est, quàm cupiditas, & luxuria, & quicquid eorum est, qualiter cedit alteri earum, vel quòd ex ea sit, qualiter vincitur ab altera earum, vel ab aliquo, quod ab ipsa sit; ipsa enim est sicut pyra pergrandis, illæ verò non sunt nisi stillæ modicæ. Quomodò igitur tanta pyra tam modicæ aquæ injectione, sive superfusione extinguitur? dixerunt quidam in hoc, quia virtutes indignantis naturæ sunt, & nec modicum fœtoris, seu abominationis à parte vitiorum propter hoc pati possunt, & hic est sermo hominum pueriliter sentientium & res, de quibus loqui præsumimus, penè penitùs ignorantiú, ac de ipsis vanissimè somniantiú. Aliorú autem sermo est in hoc, quia faciliùs est destruere quàm cóstruere: hic auté sermo hominú quoquomodò effugere volentium, sed nó est sermo dissolvens nodum quæstionis, & auferens dubitationem. Scito igitur, quia virtutes, nec cadunt, nec deficiunt nec sucumbunt, nec cedunt vitijs, nec extinguuntur infirmitate, aut debilitate sua, sed infirmitate, aut debilitate subjecti sustinentis, & portantis ipsas: sunt enim in anima humana, quantùm ad præsentem miseriam, quemadmodùm bellator fortissimus super equum debilem, aut vitiatum: quemadmodùm enim hujusmodi bellator casu talis equi necesse habet cadere, & hoc propter debilitatem ipsius equi, non propter suam, cùm sit fortissimus; sic & virtutes: adeò enim debilis est anima humana, adeò læsa sive vulnerata, sive vitiata originali corruptione, ut levi impulsu facilè cadat, & cum ea virtutes, quas sustinet & portat. Quòd si dixerit quis, quia virtutes debent hoc prohibere fortitudine sua, cùm eam fortè efficiant, & robustam. Respondemus, quia hoc utique faciunt, quantùm, & quandiu vult, quandiu enim vult uti eis, & pugnare in ipsis, sive agendo, sive patiendo, tandiu fortis est, & robustus homo per eas; ubi autem negligit, & avertit se ab usu earum, & convertit se ad contraria, est sicut insanus pugnator, qui projicit arma sua, immò quod plus est, ipsam fortitudinem, & dat se in manus hostium. Hic igitur non est defectus armorum, immò defectus bellatoris arma ipsa, & fortitudinem abjicientis, quæ etiamsi persisterent victo, vel capto aut interfecto bellatore nihil tamen per se possent. Attende autem, quòd licet virtutes fortificent animas humanas, non tamen eas liberant à vulneribus & infirmitate originalis corruptionis in hac vita & ideò quantumcunque fortes & firmæ sint virtutibus animæ humanæ, multa tamen infirmitate & vulneratæ, & circúdatæ sunt in vita ista. Perscrutatiùs auté & latiùs perscrutabimur de hoc in sequétibus, scilicet in tractatu de tentationibus, & resistentijs, & plenè de hoc intelligentibus satisfaciemus Debes autem scire, quia voluntariæ operationes sunt, quibus maximè impugnantur virtutes, & hoc quoniàm virtutes ut supra diximus, aut voluntates aut non sine voluntate sunt, & propter hoc impugnant etiam scientias, quæ virtutes sunt, quoniàm volun ati conjunctissimæ sunt utpotè erigentes, rectificantes, & vivificantes ipsam, & propter hoc ipsa cadente, & moriéte quantùm ad vitam hanc scilicet gratiæ, cadunt & moriuntur ipsæ Scientiæ verò mortuæ, à voluntate separatæ sunt, & propter hoc nihil ad ad eas de errore, aut perversitate voluntatis; unde & perfectissimæ esse possunt cum pervetsissima voluntate: nihil enim pertinet de geometria, & grammatica ad rectitudinem vitæ, vel voluntatis, aut econversò, pessimus enim hominum potest esse optimus geometer, vel grammaticus. Jam igitur solvimus illud, quare solœcismi vel barbarismi voluntarij non minuút, aut lædút scientiá grámaticæ; sciétiá autem & virtuté ex necessitate cótrariá esse oportet, perversa igitur voluntaria operatio læderet eam, aut extingueret De hoc autem quod quærebatur, quòd multotiens non videre visum habitum naturalem non minueret, aut læderet, Respondemus, quia totiens, & tam diutinum posset esse, quod omninò illum extingueret, & tale quod velut quies ei esset, & ideò privationem efficeret, ac roboraret. Si quis autem quærat, si omninò extinguuntur virtutes, quomodo tam facilis est resurrectio ad illas, & opera illarum? Quidam enim adeò facilè, & citò resurgunt à lapsibus, non tardi tamen ad pœnitentiam, ut castitas non videatur in eis extincta fuisse, sed ad modicum dormivisse: in quo respondemus, quòd quemadmodum carbo subitò extinctus adhuc remanet calidus calore quodam, qualis invenitur in cineribus, & ideò faciliùs reaccenditur, quàm si infrigidatus penitùs, & aqua frigida humectatus, aut lautus sit Et in quibusdam carne lubricis se habet quòd in eis etiam post lapsum remanet quidam calor, id est amor castè vivendi, longè quidem distans ab ipsa virtute castitatis, quemadmodùm calor in carbone extincto subitò remanens ab ardore ipsius. In his igitur facilè reaccendi potest per gratiá pœnitudinis virtus castitatis. Quidam verò remanent non solùm extincti, sed etiam frigidi & madidi; hi sunt, qui post lapsum remanent torpidi, vel torpentes, & iste torpor est in eis frigiditas spiritualis, remanent etiam madidi reliquijs quibusdá præteritæ voluptatis, & horum resurrectio longè difficilior est, quemadmodùm reaccensio carbonú, qui post extinctionem frigidi, & madidi sunt facti, & sicut lignorum de aqua frigida extractorum, vel exeuntium Inde est, quòd dum in delitijs sunt, aut in delitiarum reliquijs, sive etiam præludijs, animæ humanæ, seu homines, difficilis est reversio, seu cóversio ipsorum, quemadmodùm difficilis accensio lignorum aqua frigida aspersorum, & adhuc distillantium. Jam igitur diximus essentiam virtutis secundùm omnem intentionem, & modum, & declaravimus perfectiones ejus, seu differentias quibus perficitur in eo, quòd virtus veri nominis, ad hoc ut sit virtus simpliciter, & non secundùm quid Firmitas videlicet universalis rectitudo non diminuta, sed extensa usque ad finem ultimum qui est Deus, deinde vivacitas, quæ sufficiat movere mentem humanam, & erigere, atque elevare à languore præsentis corruptionis, quæ mortem contrariam nullatenùs sustineret: hoc autem est separatio à Deo, qui est vita animarum, & hæc separatio est separatio offensæ qua amor gratiæ inter Deú, & métem humaná rumpitur, & amica Dei esse desinit, donec eidem per pœnitentiam reconcilietur. Diximus etiam perfectiones, quæ sunt veri, ac sancti amoris, atque purissimi, quibus perficitur ad eminentiam, & cumulum.

Quæstio est singularis. *Nota.* *Solutio.* *Nota.* *Nota.* *Similitudo.* *Torpor spiritualis* *Epilogus.* *Nota.*

mulum. Diximus etiam species amoris, & modos omnes, & differentias earum ab invicem. Post hæc verò dicemus ea, quæ restant de his quæ communiter pertinent ad virtutes, cùm ostenderimus etiam differentias trium nominationum, quibus interdùm nominari videntur virtutes, videlicet dona, & virtutes, & fructus, sicut legitur ad Galat. 5. Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia &c. Quartam nominationem addunt quidam, videlicet beatitudinem. Octo enim virtutibus, quæ nominantur in 5. Matthæi promittit ipsa veritas beatitudinem, quemadmodùm dicitur. Beati pauperes spiritu. Et in hac quidem declaratione, sive distinctione non est ea utilitas, quę disputationem, aut investigationem requirat, sed propter homines erroneos, & imbecilles, qui sub prætextu theologicorum quærunt grammaticalia, nescientes differentias horum ad illam, ideòque de his tumultu multo corrixantur, & ut ita dicamus de Deo vanissimè cornicantur. Dicemus tibi rationes istarum nominationum. Quoniàm igitur jam alibi didicisti, quia donū est datum irredibile, hoc est tale datum quod recipientis efficitur; unde donare propriè est, suum accipientis facere; quia igitur suum fit donum accipientis, meritò non est cur teneatur reddere illud datori, vel alijs; non autem ita est de pecunia data mutuò, sive de dato in mutuo. Quare manifestum est, quia omnis virtus, quæ vel est datum optimum, & donum perfectum desursùm est descendens à patre luminum, ut ait Jacobus in primo, ex necessitate est donum, quia unaquæque talis largitate divina sua facta est accipientis, & ideò donum, quamquàm verum sit ex 25. Matth. & 19. Luc. quia unaquæque data est possessori suo mutuò, sicut talentū ad negotiandum, sicut omnia. Non oportet autē, ut detineamus te in declarando, qualiter dona Dei ejus sunt, & ejus remanent, & postquàm ea nobis largitus fuerit, nostra efficiuntur, nullum enim bonorum alienat à se largiendo, quod in alijs donationibus nō invenitur. Causa autem in hoc est dominantissimæ potestatis ejus, & imperiositatis universalitas, à qua impossibile est aliquid eximi, & per quam necesse est quicquid cadit, vel cadere potest in universalitatem, sive in universum subjectum eidem esse subjectione ultima, & possideri ab ipsō possessione plenissima: nihilominùs autem, & dona ejus sunt accipientium, & habentium ea: vides igitur, quia omnes virtutes naturales, & gratuitæ dona Dei sunt ex ipsa ratione ejus, quòd est donum; propter hoc dicuntur in primo Jacobi data optima, & dona perfecta, propter quod & Augustinus dicit Inter dona Dei maximum charitas. Quòd si quis quæsierit, unde usus ille inoleverit quòd septē dicuntur esse dona spiritus sancti, & cùm de donis Spiritus sācti sermo est, sacri Doctores, & scholares de hujusmodi donis solummodò agi intelligunt. Respondemus, quia aliquandò visum est nobis septem illa dona magis in recipiēdo consistere, quàm in effluēdo, seu emanādo: cū enim virtutes in eo quòd virtutes, principia videātur esse quarūdā volūtariarū operationū, ut sæpè dixim⁹, ista septē dona magis videbātur nobis principia esse quodammodò passionum, hoc est aptitudines receptionum à fonte gratiæ in mentem humanam descendentium, ac defluentium. Sapere enim & degustare spirituales delitias, ac sapores magis est recipere, ac influi, quàm efflui: similiter & intelligere spiritualia, ac divina, intelligere inquam intellectu, qui est donum, magis videtur nobis illuminari, sive lumen recipere, quàm lumen hujusmodi intellectu agere, vel effluere. Juxta hunc modum videbatur etiam nobis de dono consilij hoc est, quòd viri sancti de dono isto, vel

Donum quid.

Donare quid.

Nota.

Septē dona Spiritus sancti.

E sibi, vel alijs cōsulūt. De hujusmodi dono non videbantur nobis sententias consiliorum, velut de thesauro memoriæ proferre, aut de fonte peritiæ illas effluere, sed potiùs ipsa hora illuminari, consultationis lumina recipere, quibus non videntibus sua pericula, ipsi efficiantur videntes. Juxta illud quod legitur in Job 28 Oculus fui cœco. Similiter quoque de dono fortitudinis, quòd ipsum esset aptitudo quædam & habilitas ad recipiendam confortationē desursùm: confortari autē magis est recipere, quàm agere, & proculdubiò, quia aliud est esse fortem, aliud esse confortabilem, ut ita loquamur, aliud est virtus, quæ fortitudo dicitur, aliud donum quod in ista numeratione fortitudo nominatur. Juxta vias istas de dono scientiæ, quæ propriè est boni, & mali, quia ipsum scire, sive videre in bonis, & malis, est illuminari, & lumen quoddam desursùm recipere, non sicut ex thesauro elicere, vel ex fonte F profluere, & de dono pietatis similiter; pietas enim hæc congruentiùs intelligitur veneratio, sive reverentia sanctorum, hoc est omnium eorum, quæ sancta sunt, in primis Dei ipsius, qui est sanctus sanctorum, & omnium sanctorum: revereri enim sancta, seu venerari interiùs, hoc est corde, non videbatur nobis aliquid agere, sed magis recipere ab ipsis sanctis; eodem modo de dono, seu spiritu timoris sentiendum putabamus. Qui enim timet, magis pati, & recipere videtur quàm agere; præterea non videtur virtuosè, vel utile aliquid agere qui timet; fuga enim potiùs videtur infirmitatis esse, quàm virtutis. Quidam autem addiderunt huic rationi nostræ, quia septem ista dona, ideò specialiter dona dici obtinuerunt, quia septem dominicæ orationis petitionibus & petuntur & impetrantur sicut invenies in scriptis eorum, & in libello beati Bernardi qui sic incipit. Quinquesepteña. Tu verò, ne decipias animam tuam in his, quæ grāmaticalia penè G sunt, ne multùm cures, utrum dona, an virtutes nominentur, quia & reverà dona sunt, & virtutes, cùm utriusque nominationis ratio eis conveniat. Sapientia enim virtus est, de qua hîc agimus, & fortitudo maxima est fortificans possessorem suum, sicut legitur Ecclesiast. 7. Sapientia confortavit sapientem super decem principes civitatis. Et iterùm; Proverbiorum 14. Vir sapiens fortis est, & doctus, robustus, & validus, & multa alia hujusmodi; sic & de omnibus alijs sex intelligendum est, unde & melior dicitur sapientia, quàm vires, & vir prudens magis, quàm fortis. Majora enim & fortiora bella sunt interiora, quàm exteriora, & spiritualia, quàm carnalia, & non minus fortia bella, aut acria intellectus, quàm affectus; quod maximè apparet in prælijs, aut certaminibus spiritus blasphemiæ: & propter utraque certamina dictum est Proverb. 16 Melior est patiens viro forti, H & qui dominatur animæ suæ expugnatore urbium. Qui ergo ita somniant de virtutibus, quia nec nomina equorum (ut dicit poeta) nec prælia, nec certamina virtutum, neque nobiles triumphos adhuc intelligunt, meritò circa grāmaticalia reptant, se in rebus parùm utilibus occupantes. Verùm quòd ista dona secundùm intellectum hujusmodi hominum, & virtutes sint, multis modis, atque vijs manifestum esse potest. & ut incipiamus à novissimo, quod videtur omnium infirmissimum: dicim⁹, quia timor virtus est, alioquin spes ejus contrarium virtus non esset, cùm omnia contraria aut in eodem genere sint, aut in contrarijs generibus, aut genera aliorum, ut bonum, & malum de quibus dicit Aristoteles, quòd non sunt in genere, sed genera aliorum: spes verò non est in genere contrario virtutum, cùm non sit vitium, neque genus aliorum,

Nota.

Pietas.

Septem dona Spiritus in petitionibus orationis dominicæ.

Nota.

Spes verò non est in genere contrario virtutum, cùm non sit vitium, neque genus aliorum, quare relinquitur ex necessitate ipsam esse virtutem. Quòd si dixerit, quia timor domini, & spes virtus non sunt contraria, alioquin impossibile esset, quòd unquàm simul essent in eodem: verum utique dicit, quia in eodem & secundùm idem, & eodem modo accepta contraria sunt, spes, & timor, sicut sperare & timere; spes enim non est nisi de bono, & timor contrarius illi non est, nisi de malo, quia timor etiam pœnæ gehennalis donum Dei est. Consenserunt autem omnes sacri doctores in hoc, quòd timor initialis, hoc est initialiter timens oculum habet ad utrumque, scilicet ad pœnam, & præmium, & servit Deo partim amore præmij, sive justitiæ, partim timore pœnæ: quare spes, & timor contrariorum simul sunt in eodem, & ideò non sunt contraria secundùm hunc modum, id est in hoc respectu, sed si ad idem relata fuerint, proculdubiò contraria sunt. Omninò enim impossibile est idem, secundùm idem sperari, & timeri ab eodem; quare manifestum est, quòd reverà simpliciter contraria sunt spes, & timor, sicut & motus eorum contrarij sunt, videtur sperare & timere: sunt enim quemadmodùm insequi, & fugere. Cùm igitur utrumque sit bonum, & alterum manifestum est esse virtutem, videlicet spem, necesse est, & alterum esse virtutem: videtur insuper quòd una virtus sunt spes & timor; quemadmodùm enim ex una virtute gressibili sunt in animalibus motus in antè, & motus in retrò, insecutio, & fuga, accessus, & recessus: sic in anima humana ex eadem virtute sunt proportionales prænominatis motus spirituales, videlicet motus in antè, & motus in retrò, spirituales accessus, & recessus fuga, & insecutio spirituales; sperare autem & timere sunt sicut fugere, & insequi; quare ex eadem virtute sunt: timor igitur non solùm virtus est, sed eadem virtus cum ipsa spe. Ampliùs. Non minoris virtutis est fugere, virtutis inquam gressibilis, quàm insequi nec minoris fortitudinis, cùm fuerint ejusdem velocitatis, nec virtuosius est insequi sic, quàm fugere: quare insequi spiritualiter, quod est sperare, non est virtuosius, quàm fugere spiritualiter, quod est timere. Ampliùs. Ejusdem modestiæ sunt loqui, & tacere, similiter ejusdem sobrietatis bibere vinum, & ab ipso abstinere, & generaliter de omnibus aliis actibus contrariis & bonis. Ampliùs. Contrariorum eadem est disciplina, idem sensus, ergo eadem virtus. Ampliùs. Eripere se de vinculis peccatorum effugere de carcere, abjicere jugum gravissimum pessimæ consuetudinis, dimittere pallium Ægyptiacæ, sicut legitur. Gen. 39. vincula mundi erumpere, de sepulchro profunditatis peccatorum prodire ligatis manibus & pedibus institis, & à facie sudatio abjecto à gremio terræ, seu tumulo, sicut legitur Joan. 11 quis dubitat esse virtuosissimum? manifestum autem est, quià hæc omnia per timorem Dei sunt. Hæc autem & similia, & incomparabiliter fortiora, & mirabiliora in sequenti tractatu de operibus, & mirabilibus virtutum latiùs enarrabimus: deinde, si timor domini expellit peccatum, sicut legitur Ecclesiast. 1. Timor inquit Domini expellit peccatum; & si in timore domini fiducia fortitudinis, sicut legitur Proverb. 14. & qui timet Deum nihil trepidabit, sicut Ecclesiast. 34 quomodò timor Dei infirmus? Ampliùs. Quomodò timor Dei ipse thesaurus ejus? sicut legitur Isa. 33. Quomodò timor domini divitiæ & gloria, & vita? sicut legitur Proverbiorum 22. si timor domini virtus non est? thesauri enim spirituales aut virtutes, aut scientiæ ex necessitate sunt. Ampliùs. Qualiter iste timor domini fons vitæ? sicut legitur Proverb. 14. Quid enim aliud potest esse,

Spes. Timor.

Simile.

Contrariorum eadem est disciplina.

Effectus timoris Dei.

Timor Domini expellit peccatum.

E vel vita spiritualis, vel fons vitæ? Deinde pietas, quomodò non erit virtus? Si enim intelligatur reverentia, vel honor sanctorum, necesse est ipsam esse virtutem, cùm ejus contrarium, scilicet irreverentia, manifestè vitium sit pessimum. Quòd si dixerit quis, nihil prohibet vitia opposita esse donis, sive contraria, licet dona virtutes non sint, manifestum est ipsum errare & hoc est, quoniàm uni unum solum ex necessitate contrarium est. Cùm igitur virtutibus, & donis vitia contraria sint absolutè, necesse est quasdam virtutes esse dona. Ampliùs. Esse donum est nominatio, seu denominatio à foris, & ab accidente tantùm nominans sive denominans: manifestum est enim præter essentiam rei cujuscunque quæ donabilis est, esse dari sive donari, quare & fieri, & esse donum accidunt rebus hujusmodi post completam

F eorum essentiam; quare manifestum est quòd cuicunque accidit dari sive donari, accidit esse & fieri donum, quare & omni virtuti. Nihil igitur habet quæstionis ista distinctio donorum, & virtutum, circa quam tanta curiositate laborant & tanta imbecillitate intellectus erratur, nisi hoc solùm videlicet: quare Isaias propheta loquens de Domino Salvatore expresè & nominatim dixit de illis, quòd requiescerent super eum sex illorum; de ultimo verò, idest, de spiritu timoris dixit expresè, quòd repleret ipsum. Cùm igitur alia dona sint non minora, immò etiam quædam majora, ut charitas, quare de aliis tacuit propheta. & ista sola expressit in laudem redemptoris? videtur nobis, quia hæc fuit causa, scilicet quia ista minus in eodē apparuisse videntur opinione Judæorum, & etiam spectantium,

G & de eo secundùm hominem solummodò cogitantium; totum enim quod agebat secundùm hominem, aut desipientia, aut insipientia hujusmodi hominibus videbatur, & hoc est stultum Dei, atque stultitia, de quibus Apostolus in 1 & 4. ad Corint. loquitur. Similiter & sine intellectu videbatur eisdem esse Salvator, propter quod irridebant eum, velut dementem dicentes quia dæmonium haberet, sicut Joan. 8. De dono verè consilij propter ejus eminentiam vocatus est consiliarius, & magni consilij Angelus, per quem contra omnia mala mundo consultum est omninò, nihil de eodem cognoverunt; potest tamen intelligi consilium ibi profundissima, secretissimaque voluntas Dei Patris quam beatus Augustinus vocat altitudinem mysterij de salute generis humani, & ad Colos. 1. vocatur mysterium absconditum à sæculis. Et usualiter etiam omne quod volumus haberi secretum, vocamus consilium, & cùm volumus illud abscondi, dicimus, consilium sit. Spiritus ergo consilij super eum requievisse di-

H citur, quia spiritus per quem tantum consilium eidem commissum est, etiam per eundem tandem adimpletum, ideò absque ulla inquietatione peccati requievit. De spiritu verò fortitudinis omninò ignari fuerunt Judæi, atque Judæis similes, qui in eo solam infirmitatem nostram esse opinati sunt, eumque magis mortuum fuisse, sive mortem sustinuisse ex infirmitate carnis, quàm ex fortitudine spiritus, sive spiritu fortitudinis, putaverunt. De dono verò scientiæ quæ verè, ac per se est boni, ac mali, circa eum similiter erraverunt videntes enim ipsum eligere, atque deligere, necnon & prædicando extollere, quæ mala ipsi putabant; ea verò respuere, fugere, quæ ipsi bona judicabant, magis inscium, atque ignarum boni, & mali, quàm scientem æstimaverunt ipsum: cùm enim prædicaret eis. Beati pauperes spiritu. Beati qui lugent. Magis ipsum erroneum & falsa prædicantem, quàm scientem, atque veridicum ipsum esse crediderunt; nec dubites totum illud scilicet quinto Matthæi cum declarationibus suis atque probationibus

Nota.

Stultum Dei.

Consilium.

Nota.

probationibus ad donum scientiæ pertinere, sicut apparet ex ipsa expositione, quam jam diu super illud scripsimus. De spiritu verò pietatis non minus manifestum, utrolibet duorum modorum pietas accipiatur: dicitur enim pietas secundùm duas intentiones, & secundùm alteram ipse Dei cultus, quæ Græcè theosebia vocatur quæ cùm in Christo domino ultra omnem creaturarum incomparabiliter esset, Judæos tamen latuit, propter quod & dicebant. Non est hic homo à Deo, qui sabbatum non custodit. Non enim Dei cultorem, sed magis divini cultus dissipatorem, gentisque illius subversorem ipsum habebant, propter quod Marci 13. dicebant. Hunc invenimus subvertentem gentem nostram. Secundùm alteram verò pietatis intentionem, intelligitur virtus compassionis, quam in eo non cognoverunt, qui eum non ex compassione generis humani, sed magis pro impietate sua mori putaverunt, propter quod & Barrabam latronem & homicidam eidem prætulerunt. Spiritus autem timoris eum specialiter replevisse dicitur, quantùm ad gratiam reverentiæ, quia secundùm hominem providebat Deum in conspectu suo semper, propter hoc, ultra omnem cogitatum nostrum repleverat sanctissimam animam illius gratia reverentiæ, sicut dicit Apostolus in quinto ad Hebræos. In omnibus exauditus est pro sua reverentia. Hæc autem gratia mirabiliter purificat animas videntes, sive providentes Deum, nec patitur aliquod culpabile, vel accedere ad ipsas, vel remanere in ipsis. Tanta quippe reverentia est divinæ majestatis intuentibus illam, ut nihil culpabile in seipsis substineant & si quid tale in se perpendant, tota festinatione excutiant, atque à se abjiciant Quare sicut benedictus redemptor plenus erat visione patris, sic erat plenus & reverentia ejusdem: & sicut visio, qua patrem continuè intuebatur, incomparabilis erat charitatis ad omnium aliorum patrem videntium visiones; sic reverentia ipsius erga patrem ad reverentias aliorum Quare & puritas sanctissimæ animæ illius ad puritates non solum animarum humanarum, sed etiam Angelorum omninò incomparabilis, hoc est super omnem comparationem major. Quia igitur timor reverentiæ ita est purificans & sanctificans eos, in quibus est, specialiter ipsum replevisse dicitur, quem incomparabili sinceritate purificavit. De timore verò offensæ, aut timore gehennæ, manifestum est repletionem istam non posse intelligi: nunquàm enim ei fuit timor, ne patrem offenderet qui certissimus erat, rationem, quapropter in eodem complacuit, nec minui posse, nec lędi ullo modorum. Si enim certus erat Apostolus, sicut ipsemet testatur in 8. ad Roma. quia neque mors, neque vita, neque instantia, neque futura separare poterant eum à charitate Dei, quæ est in Christo Jesu, quantò fortiùs certus erat de hoc secundùm hominem ipse Christus dominus; De timore quoque gehennæ certum erat ei ultra omnem æstimationem nostram, quia ipse infernum erat & confracturus, & spoliaturus, & captivitatem suam inde cum triumpho gloriæ reducturus; nec timor igitur offensæ, nec timor gehennæ replevit eum, nec in eo locum habuit ullo modorum. Propter istas autem tres species timoris, videlicet timorem reverentiæ, timorem offensæ, timorem gehennalis pœnæ, quæ ab ipso Spiritu sancto sunt, tanquàm dona ipsius, Spiritus sanctus, spiritus timoris dicitur; timor enim naturalis videlicet horror mortis, naturæ est, non spiritus; timor enim humanus, atque mundanus mali sunt usitata acceptione Jam igitur diximus tibi, quia septem ista dona expressa sunt, & enumerata in laudem redemptoris, non quia præstantiora sint aliis, sed quia minus in ipso, & secundùm hominem & infirmitatem nostram solam attendentibus in eo minùs apparuerunt. Cùm ergo audis dici septem sunt dona Spiritus sancti, subaudire debes expressa, & enumerata in laudem creatoris ab Isaïa propheta; non enim illa septem sola sunt, neque præstantiora, ut diximus. Scito autem, quia invenies sanctos expositores scripturarum variè de istis loquentes. Donum itaque sapientiæ Grego. vocat fidem super primum Cap Job 40. verò Ezechielis dicit, quia sapientia pellit stultitiam intellectus, & hebetudinem, consilium temeritatem, fortitudo similiter suum contrarium, & ita de aliis, verùm intentiones istas textus scripturæ generaliter non sequitur, & multa quidem possemus hìc dicere, sed onerare te nolumus. Paucis igitur aperiemus tibi intentiones septem istarum nominationum, juxta generalitatem scripturæ sacrę; dicemus igitur eas intentiones, in quibus non invenies discrepantiam à libris prophetarum, vel aliis libris canonicæ scripturæ. Sapientia igitur donum est, quo mundatur, atque rectificatur palatum cordis, & etiam sublimatur, ut in eo sapores possit in quos naturæ possibilitate non posset. De quo beatus Bern. Sapientia inquit est, qua sapiunt res prout sunt, hoc est bonæ vel malæ. De hoc Eccles 6 Sapientia doctrina secundùm nomen ejus, hæc est sapida prout nomen ejus, quod est sapientia indicat; de hac Tullius videtur aliquid somniasse cùm dixit quia sapientia est virtutum condita scientia. Ex his ergo omnibus evidenter colligitur, quia sapientia sapida est vel saporata cognitio, & hoc duobus modis intelligendum est, videlicet, quia sapore afficit cognoscentem, sapore scilicet sublimis delectationis, quæ est ex sensu spirituali divinæ suavitatis; propter quod diximus, quia donum sapiētiæ sublimat palatum cordis adeò enim est longè ab aliis suavitatibus, & voluptatibus ista, quam de seipsa effundit, & qua mentes humanas perfundit divina bonitas, ut non nisi novo gustu ad eam possit palatum humani cordis; propter hoc igitur sapientiam donum, gustum istum novum, atque sublimè intellexerunt quidam non improbabiliter, neque necesse est ut unus gustus sit spiritualis, ad gustandos omnes sapores spirituales, sicut unus est gustus corporalis ad gustandos omnes sapores corporales; causa autem in hoc est, quia omnes sapores corporales in uno genere sunt, sapor autem divinæ bonitatis nec ejusdem generis est cum aliis, sed longè dissimilis, & eis nullatenùs comparandus, quare proprio gustu solummodò gustabilis, & non communi cum aliis. Secundo modo est sapor affectionis per cognitionem, quemadmodùm accidit in cognitione pulchritudinis, ex qua cognitione est sapor amoris ipsius pulchritudinis, atque sapor delectationis in illa. Generaliter enim sapores appellamus affectiones animarum, & etiam dispositiones rerum, ex quibus generantur hujusmodi affectiones, quemadmodùm saporem dicimus bonum amorem in anima humana, & bonitatem in re bona, saporem ipsius dicimus, est enim sapida, sive sapora scientia, sive cùm ex sapore rerum est, sive cùm saporem affectionis gignit in anima, & propter hoc sapientialis, sive sapientia meritò nominanda est. Quemadmodùm enim escæ ex gustu cognoscuntur, & olfactu, sed hoc per sapores, & odores suos, & posset dici hujusmodi cognitio sapida, vel sapora, & etiam sapientialis à sapientia, ut ita dicamus gustabili corporali, sic & res, quæ cognosci possunt velut gustu spirituali per sapores suos, quos diximus, quod est dulce ad palatum oris hoc videtur esse bonum ad palatum cordis, & quod amarum similiter ad palatum corporis, hoc malum ad palatum cordis, & similiter se habent ad invicem bonitas,

Quæstio. & dulcedo; malitia, & amaritudo. Quæstionem tamen habet, utrùm in anima humana sit gustus spiritualis respondens gustui corporali, & an delectatio gustabilis spiritualis sit aliud quàm delectatio amoris; & hoc ideò videtur, quia scripturæ attestari videntur tam veteres, quàm novæ. Gustate inquit propheta, & videte, quoniàm suavis est dominus. Et iterùm; Satiabor cùm apparuerit gloria tua. Et idem: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, &c. super mel & favum. Similiter Ecclesiast 24 Spiritus meus super mel dulcis. Et hæreditas mea super mel, & favum, & in eodem ejusdem. Qui edunt me, adhuc esurient, & qui bibunt me, adhuc sitient; quæ omnia verba, & nomina ad saporem, & gustum pertinent, sicut illa ad olfactum, & odorem. In eodem Ecclesiast. Quasi balsamum non mixtum odor meus. Et iterùm: Ego quasi vitis fructificavi suavitatem odoris. In novo testamento Matth. 5. Beati qui esuriunt, & sitiunt justitiam, & in Evangelio Joan. quod crebrò clama... ipsa veritas. Ego sum panis vivus, & qui manducat me, vivet propter me. Quæ omnia testimonia ad gustum spiritualem, & sapores spirituales indubitanter pertinent, nisi quis forsitan dicat, quia metaphoricè, & non propriè omnia illa dicta sunt. Quòd si verum est, videlicet quòd Deus non est verus panis animarum humanarum, & vera refectio, sed per similitudinem tantùm dictum est quemadmodùm si diceretur pulchritudo visibilis cibus esse visus, atque refectio, pro eo quia per illud, vel secundùm illud videntem dicimus. Et si generaliter reficere dicitur omne, quod delectat, multa videntur inconvenientia sequi, necesse igitur habemus inquirere de hoc.

Nota. In primis ergo dicimus quia videri potest, quòd sicut visus, & auditus spirituales idem sunt adinvicem, & idem cum ipso intellectu; ita gustus, & olfactus spirituales idem sunt invicem, & etiam cum eodem: verumtamen hoc non est ita, & hoc est, quoniàm spiritualis apprehensiva nobilis, unica est in animabus humanis: motivæ verò spirituales ac nobiles multæ, quæ manifestè diversæ sunt ab ipsa apprehensiva, & etiam abinvicem. Olfactus autem, & gustus spirituales, vel motivæ duæ sunt, vel motiva una, & ideò nullo modo eadem cum intellectu; non improbabiliter tamen dici potest, quòd visus, & auditus spirituales, licet subjecto, & essentia intellectus ipse sint, cùm intellectus, idest ipsa intellectio, operatio scilicet prima virtutis intellectivæ, inquantùm est per visibilia, visus, vel visio non immeritò dicatur; inquantùm verò per verba, aut alia signa audibilia, auditus vel auditio non minùs rationabiliter nominatur. Eisdem quoque comparationibus ipsa virtus intellectiva visus, & auditus, & virtus visibilis spiritualis, & virtus audibilis spiritualis, non inconvenienter nominantur, quocunque modo intelligatur, quod super Evangelium Matthæi dicitur quia visus & auditus interiores idem sunt. *Pulchra de gustu spirituali.* Patefactum est tibi per hoc, quia igitur visus, & gustus spirituales, virtus una esse non possunt, manifestum est ex hoc, quia gustus virtus motiva est ex necessitate, visus autem apprehensiva: manifestè autem impossibile est unam, & eandem virtutem, sive vim apprehensivam esse, atque motivam. Quòd si gustus spiritualis est vis aliqua in anima humana, erit ex necessitate donum sapientiæ, vel una ex perfectionibus ejus, vel unica, & tota perfectio illius: gustus enim per se, & propriè non nisi sapor est atque saporabilium. Jam enim intellexisti, quia sapiētia ista est donū vel habitus, quo res sapiunt prout sunt: apparet etiam ex hoc, quia hujusmodi gustus, sive sensibile divina suavitas est in primis, & maximè, & quia illa sola satietas ipsius est, atque repletio seu plenitudo. Hujusmodi etiam sua sensibilia, hoc est gustabilia sunt res aliæ, intantùm saporabiles, hoc est per suos sapores, & hoc nominabimus etiam tibi, atque numerabimus in sequentibus, licet non gustus unus esse videtur propter causam, quam diximus superiùs. Non enim univocantur sapores alij cum sapore divinæ suavitatis, sicut nec uniuntur specie, nec uniuntur genere cum illa: non oportet tamen, ut gustus divinæ suavitatis alius genere sit, quàm gustus rerum aliarum, uterque enim gustus & donum est, & virtus.

Objectio. Quòd si dixerit quis, quòd cùm una fides sit de Deo, & rebus multis aliis, ut de resurrectione mortuorum, & judicio futuro, quæ sunt res in infinitum distantes ab ipso, & neque genere, neque specie appropinquantes eidem, debet & esse unus gustus saporis divinæ suavitatis, & aliorum saporum, non obstante diversitate prædicta, sive distantia.

Solutio. In quo respondemus, quia fide non apprehenditur hîc Deus, nisi per ipsas res; non enim fide nuda veritas ipsius in vita ista apprehenditur, sed quasi sub operimento, & velut sub nube universi, sive universitatis, sicut dicit Apostolus in 14. primæ ad Corinth: Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Manifestum autem est, quia visio rei sub operimento, & visio operimenti visio una sunt inquantùm visio, sicut visio hominis sub vestimento suo, & visio vestimenti ejusdem, & sicut visio coloris, & visio colorati sub illo, vel per illum: sic fides de Deo per res, sive sub rebus, visio una est. Hic gustus autem divinæ suavitatis gustus est, quo ipsa veritas divinę suavitatis, licet ad modicum spiritualiter ab his, quibus datum est, hîc sentitur, non per operimentum ipsius, aut signum, quare non est simile, quod pro simili inducitur de gustu.

Charitas. Quòd si quis dixerit, quia charitas, qua diliguntur Deus, & proximus, una est, licet adeò remoti abinvicem atque distantes sint Deus, & proximus; sapientia igitur qua sapores divinæ suavitatis gustantur, & sapor rerum aliarum una erit, non obstante prædicta remotione, sive distantia. In quo similiter respondemus, quia motus in finem, & motus in viam propter finem, sive per viam ad finem, motus unus semper sunt: similiter & principium motus in finem, & motus in viam propter finem, principium unum sunt, meritò ergo charitas habitus, qua Deus, & proximus propter illum diligitur, charitas una est, cùm sit principium motus dilectionis in Deum, ut finem & principium motus dilectionis in proximum, ut viam ad Deum finem: *Nota.* charitate enim proximus non nisi propter Deum diligitur. Similiter dicimus & de charitate quæ est actus seu motus diligendi, non autem sic se habent sapientia quæ est gustus divinæ suavitatis, & sapiētia quæ est gustus aliorum saporum. Non enim ita veniunt saporationes aliarum rerum duabus de causis. Primùm, quia res malæ, idest vitia, & peccata, viæ nullo modo sunt ad saporationem divinæ suavitatis. Secundò, quia res bonæ, & benè sapientes secundùm hujusmodi gustum, non sunt viæ ad divinæ bonitatis suavitatem, nisi in eo modo generali, quo omnia bona viç quædam sunt ad indicandam divinam bonitatem. *Sapientia.* Si quis autem voluerit dicere, quia sapientia una numero est omnium saporabilium, ita ut Deus de universitate saporabilium esse intelligatur; nos nolumus contendere de nomine, dummodò rerum veritas, quatenùs possimus, elucescat. Scimus enim unum tactum numero naturalem habitum esse, licet tanta sit diversitas, atque discrepantia tangibilium. Calidum enim & frigidum, asperum & lene, molle & durum, acutum & obtusum grave & leve, licet in generibus quinque sint, unius tamen sensus numero sensata sunt, videlicet tactus; causa autem in hoc est propria, quia & idem instrumentum & idem modus sentiendi omnia illa. Eadē

enim pulpa digiti, qui vocatur index, omnia illa tactu sensibilia sunt. In gustu autem, quem sapientiam vocamus, sicut nec idem genere sapor, ita nec modus, ipso enim sapore suo sentitur divina suavitas. Res autem aliæ non sic, sed magis per apprehensiones introducuntur apud animam, tam ipsæ, quàm sapores earum, nisi fortè de rebus sint, quæ apud animam, sicut propriæ virtutes & dona unicuique animæ saporibus suis sapiunt, eamque delectant, atque reficiunt, cùm ea senserit, quod valde rarum est. Res verò quæ foris sunt, hoc est extra animam, sapores suos animabus nostris, non nisi per apprehensiones suas ingerunt, nisi fortè fuerint res abstractæ, quales sunt Angeli sancti, quorum præsentia, & spiritualis agitatio animas humanas & interdùm licet rarissimè, mira suavitate reficit, & delectat, & hoc est quoniàm applicatio earum ad animas à contagiis sensibilium, ac vitiorum elevatas facilis est. Hujusmodi animæ sunt in orizonte regionis ipsorum, & tanta est conjunctio interdùm ad ipsas, ut ipsos Angelos sanctos intra seipsas sentiant esse, propter quod propheta Zacharias dicebat tam crebrò: & dixit Angelus qui loquebatur in me. Nec mirum si hæc de Angelo facta, cùm de ipso Dei filio dixisse legantur, sicut dixit David. Regum 2. penultimo. Spiritus domini locutus est per me. Et in psal. Audiam quid loquatur in me dominus Deus. De hujusmodi autem conjunctione seu applicatione loquemur loco suo, videlicet in tractatu de substantiis abstractis, seu spoliatis. Revertamur autem ad id in quo eramus, & dicamus, quia si non esset divina suavitas, nisi quemadmodùm suavitas pulchritudinis non esset ex eo jucundatio, aut beatificatio per se, aut propriè, nisi visus spiritualis, hoc est intellectus, & hoc posset alicui videri ex eo quod dicit Augustinus. Quia nobis promittitur aspectus summæ pulchritudinis, & ex eo quod alibi dicit. O purgatarum mentium suavissima lux. Sicut enim lux, & pulchritudo corporalis suum sunt sensibile, suumque delectabile visus exterioris, sive corporalis, sic lux, & pulchritudo spirituales suum sunt sensibile spiritualiter, suumque delectabile visus spiritualis, hoc est intellectus: quare secundùm hoc non esset Deus per se, & secundùm se jucundans, atque beatificans totam mentem humanam, sed solam unã ex viribus ejus. Hoc autem manifestè impossibile est, cùm aliarum viriũ nec minora sunt merita, nec minores gratiæ apud ipsum: quare & nec erunt minores retributiones æternæ beatitudinis in aliis viribus superioribus, scilicet ac nobilibus, quàm in virtute intellectiva. Ampliùs. Cùm in rebus creatis præter lucem veritatis, qua lucent, alia visui corporali tantùm, alia visui spirituali tantùm, ut sunt immaterialia materia, & abstracta, & præter pulchritudinem, qua similiter delectant, utrumque inveniatur suavitas, ac saporositas tam multiformis, tam multa, tamque varia, meritò fortiùs in fonte omnium istorum Deo, videlicet in fonte lucis pulchritudinis, atque suavitatis invenitur suavitas congruens copiositati, ac redundantiæ tanti fontis. si luminositas, ac pulchritudo in rebus ex luce prima sunt, ac pulchritudine. Quoniàm suavitas tam multiplex in rebus non erit nisi ex prima suavitate. Ampliùs. Etsi in Deo essentialiter unum sunt pulchritudo, & bonitas, ratione tamen, ac relatione adeò differre videntur, ut pulchritudo inquantùm pulchritudo per se, ac propriè delectabile sit intellectus, erit ex necessitate bonitas in eo, quòd bonitas per se proprium delectabile, affectus. Ampliùs. Aut affectus noster suum habet delectabile in Deo proprium, aut non: si non, non est igitur ipse sufficienter beatificans animam humanam per seipsam, sed tantùm, secundùm partem, sive secundùm quid: si sic, non erit illud nisi vel bonitas, vel suavitas, vel aliud hujusmodi. Ampliùs. Nulli dubium esse debet quin Deus & amabilis sit & desiderabilis: aut igitur est amabilis, & desiderabilis tantùm, quia luminosissimus, atque pulcherrimus, aut in alia aliqua nominatione seu comparatione; quòd si amabilis tantùm in eo, quòd luminosissimus atque pulcherrimus; ergo tantùm secundum visum interiorem, hoc est secundùm intellectum; quare non erit amabilis toto corde, neque animæ humanæ secundùm se totam, & ideò nec quærendus, quare non erit finis ipsius totaliter, nec ipsa ad fruendum eo totaliter creata: quòd si est amabilis in alia comparatione, & nominatione, videlicet quia bonus, aut quia suavis, erit igitur alia suavitas animæ humanæ ex illo, quàm suavitas secundùm visum interiorem, seu intellectum: quare secundùm affectum erit Deus etiam jucundans, ac beatificans animam humanam. Quòd si dixerit, suavitas inæstimabilis erit animæ humanæ ex gloria ipsius, cùm viderit eam, quemadmodùm gaudium est amanti ex gloria amati, cùm eum viderit, & tantò majus quantò magis & majorem eam viderit; verùm utique dicit indubitanter, & gaudium hujusmodi gaudium est sinceræ, veræque dilectionis, de quo non est dubitandum, quin eo gaudio gaudeant inæstimabiliter Angeli sancti, Regem Regum in decore suo videntes, sicut legitur Isaiæ 33. Et non incongruè intelligitur de isto gaudio id quod supra diximus. Satiabor cùm apparuerit gloria tua. Verùm hæc dicere cum præcedentibus, est ponere animam humanam intellectum tantùm esse, quantùm ad id, quod est in ea nobile, atque præcipuum. Vis enim creata propter videndum tantùm, sive spiritualiter, sive corporaliter visus tantùm est sive corporalis, sive spiritualis; quare non aliam ponunt beatitudinem animæ humanæ, hoc est ultimam perfectionem ejus, quàm videre Dei pulchritudinem, aut gloriam, sive luminositatem, sive tantùm visum spiritualem, id est intellectum eam ponunt. Ampliùs. Qualiter secundùm hoc beati sunt Angeli sancti? Si enim videndo tantùm, ut diximus, cùm tota substantia eorum & beata & gloriosa sit ipsæ substantiæ angelicæ non erunt nisi intellectus absque sensu spirituali, & affectu, quemadmodùm diximus, affectum scilicet amoris, quem habent ad creatorem, per quem de gloria ejus incredibiliter gaudent, & beatificantur: sensum autem spiritualem vocamus, quemadmodùm, quo vita sentitur, qua nos vivere sentimus. Quòd si Angeli sancti non sentiunt se vivere, sed sciunt tantùm se vivere, quemadmodùm sciunt & de aliis, nisi quòd vitam suam à propinquiori vident, quàm alienam, error iste est, qui inducit nos in condemnationem hominum, & quantùm in eo est in confusionem rerum. Sensus enim de quo loquimur, intima scientia est, nec aliud est sentire, quàm ex intimo & immediato scire, quapropter qui ex intimo & immediato divinam bonitatem sciunt, illam ex necessitate sentiunt, sentiunt autem illam qualis ipsa est, & propter hoc suavissimam illam sentiunt; & iste sensus divinæ suavitatis gustus intùs est sapientialis, sive sapientia de qua loquimur hic. Nullatenùs enim dubitandum est de fonte suavitatis, quin & ipse suavissimus sit ultra omnem cogitatum, & in ultimitate suavitatis, & quin ipsa totaliter gloria sit & beatitudo, atque perfectio ultima animarum humanarum glorificans eas, & beatificans, atque perficiens conjunctione sua ad illas. conjunctione inquam illa ultima quæ in patria expectatur. Et de hac loquemur in tractatu ultimo hujus partis, videlicet in tractatu de meritis, & retributionibus. Hæc igitur

Abstracta substantia. *Orizon.* *Nota.* *Vide.* *Deus amabilis.* *Gaudium veræ dilectionis.* *Sensus spiritualis.*

est intentio hujus nominis sapientia, videlicet sapida seu sapora scientia ; sapientia etiam hæc vel generalis est omnium saporabilium, ut prædiximus, vel duplex est quarum altera propria est divinæ suavitatis, seu saporositatis, altera verò generalis omnium aliorum saporum, atque saporabilium. Interdùm autem & apud nos, & apud philosophos sapientia intelligitur sublimium atque profundorum cognitio, unde divinales scientiæ sapientiales apud eos vocantur, & divina ipsa sapientia propriè dicitur sapientia, propter quod insipiens propriè rerum divinalium ignarus est, quantumcunque peritus sit aliarum. Juxta illud. Dixit insipiens in corde suo non est Deus. Profundorum verò, atque latentium cognitio etiam sapientia vocatur, propter quod etiam calliditas sapientia accipitur, similiter & providentia, sicut Proverbiorum vigesimo quarto. Sapientia ædificavit sibi domum, & ejusdem 13. Sapiens mulier ædificat domum suam, insipiens extructam quoque manibus destruet. De calliditate quoque in eodem ejusdem. Sapiens timet, & declinat à malo. Propter sublimitatem igitur, ac profunditatem rerum, dicit Augustinus super primum Job, quia sapientia fides est, vel propter hoc forsitan, quòd comparatione futuræ cognitionis, etiam sapientialis cognitio in vita ista fides est id est credulitas, licet indubitata, ars quoque operandi interdùm sapientia dicitur. Exodi trigesimo sexto. Fecit ergo Beseleel, & Ooliab, & omnis vir sapiens, quibus dedit Deus sapientiam, & intellectum, ut scirent fabrè operari, quæ in usus sanctuarij necessaria sunt, & quæ præcepit Deus. Scito istas intentiones, sive acceptiones esse usitatas, & in scripturis creberrimas. Debes autem scire, quia quandoque in ea opinione fuimus, ut crederemus unamquamque virtutem, sapientiam, & artem esse propriæ operationis, verbi gratia, justitiam, sapientiam esse & artem operandi ea, quæ justa sunt, & justè agendi. Hoc autem opinabamur duabus de causis, videlicet, quia virtus omni arte certior est, & melior, sicut dicit Aristoteles; & propter hoc meliùs operatur, ac sapientiùs, qui ex virtute operatur, quàm qui ex arte. Deinde quia ipsa virtute cognoscitur res interiùs, tanquàm ex odore, & sapore, & ideò sapientialiter, arte verò cognoscitur res exteriùs, tanquàm ex colore, & aliis extrinsecis. Non enim justus simpliciter solummodò cognoscit justitiam, quin etiam saporabiliter in ea delectari videtur, sicut legitur Proverbiorum vigesimo primo, ubi dicitur, quia gaudium est justo facere judicium. Videbatur enim nobis, quia castus non solummodò odiret fœditatem luxuriæ, sed etiam abominaretur: abominatio autem propria saporatio est fœditatis, & petulantiæ. Verùm non sequitur, si castus abominatur fœditatem, vel petulantiam luxuriæ, quòd hoc ex castitate faciat. Sapientia enim hæc forsitan omnium virtutum comes est: ex castitate igitur fugitur, oditur atque persequitur contrarium: ex sapientia verò abominatur illud, ut fœdum, seu spurcum. Virtus enim castitatis sicut purificat carnem, & spiritum, sic & cordis mundat palatum, & præparat ad gustum spiritualem, seu sapientialem; mundo verò palato cordis semper infundit Deus sapientiam istam. De ipsa verò inimicitia justitiæ, quòd etiam saporatio quædam ejus sit, una intentione dubitari non debet, similiter & de inimicitia castitatis, & hoc apparebit ex ipsa nominatione, & enumeratione saporum. Unumquodque enim vitiorum etiam cùm non impugnat virtutem contrariam, sapit tamen eidem virtuti inimicum, tentando quidem, & impugnando se gerit inimicum, quoniàm & per omnia palato virtutis contrario sapit inimicum, unde & odium sui eidem ingerit, cùm in ore intellectus

Sapientia. — Calliditas. — Providentia. — Aristot. — Nota.

E per cogitationem fuerit, quemadmodùm quodlibet saporum cùm in ore saporem suum palato, & faucibus ingerit. Quòd igitur palato virtutis contrarium vitium odium sui semper ingerit, cùm in ore ejusdem, ut diximus, fuerit licet in nullo hostem se gerat, hoc est licet nec tentando, nec impugnando virtuosam animam contra se provocet, odium, & inimicitiam saporem spiritualem meritò diximus. Deinceps verò nominabimus & numerabimus, ac declarabimus tibi sapores istos sapientiales. Dicemus igitur in primis, quia sapores isti sunt dispositiones rerum, quæ natæ sunt in nobis generare affectiones, sicut amabilitas, & odibilitas, ex quibus naturaliter in animabus nostris generantur affectiones, quæ sunt amor, & odium; & ad hunc modum se habet de aliis; quare necesse est eundem esse numerum hujusmodi dispositionum, qui & saporum, & hujusmodi affectionum. Quia igitur bonitas prima est in dispositionibus hujusmodi, erunt ex necessitate primi sapores in rebus ipsi modi, sive materies bonitatis F & propter hoc necessitas, qua res aliqua necessaria alicui est. Deinde salubritas tertiò sanitas, quartò utilitas, quatuor hæ bonitates usu notissimo vocantur. Verùm istæ bonitates sunt bonitates recurvatæ, sive reflexæ, & bonitates cui; contraria autem earum sunt similes malitiæ, id est malitiæ cui; & propter hoc non generantur in animabus nostris ex eis, nisi similes ac proportionales eis affectiones, videlicet odia recurvata, sive reflexa. Hujusmodi bonitates, sive bona unusquisque amat, & quærit sibi, vel suis, similiter & contraria sibi ipsi, ac suis odit. Bonitas verò absoluta, hoc est absolutè, simpliciterque considerata amorem rectum parit in verè considerante, sive cognoscente illam, & iste amor est veri nominis amicitia, sicut ostendimus in præcedentibus, & hæc est bonitas divina, quæ non habet veri nominis contrarium: si enim haberet contrarium, haberet coæquale, & coæquævum, cùm omnia contraria veri nominis & coæqualia sint, & coæquæva. G Debes autem reminisci, quia in præcedentibus, & nominavimus & numeravimus tibi affectiones animarum humanarum in Deum, quarum primam diximus esse timorem, & hunc diximus esse triplicem. Primum atque rectissimum diximus reverentiæ, & hunc parit in nobis gloriositas ipsius, & magnitudo, sive magnificentia. Secundum diximus esse timorem offensæ, quem potissimùm parit in nobis amor noster in ipsum, & prælarga beneficentia ejus in nos. Tertium diximus esse timorem pœnæ, & hunc parit in nobis ejusdem justitia, quæ nos non finit impunè peccare. Prima igitur affectionum nostrarum in Deum, primusque sapor ipsius, quo nobis sapere incipit timor est, propter quod & in psal. & Ecclesiastico scriptum est. Initium sapientiæ timor domini. H Hoc est initium sapientiæ cœlestis, & saporationis quâ Deum sapere, & saporare incipimus, timor ejusdem est. Forsitan & propter hoc dictum est illud. Primus in orbe Deos fecit timor. Secunda affectio in eum spes est, & hæc similiter triplex prima veniæ, secunda gratiæ, & istas duas parit in nobis misericordia ejus; per hoc enim quòd misericordem eum novimus, & veniam delictorum quæ commisimus, & gratiam, qua similia de cætero devitemus, eique acceptabiliter vivamus, ab eodem speramus. Tertia est spes gloriæ, sive retributionis æternæ, quam pariunt in nobis misericordia, & veritas ipsius, misericordia, scilicet, qua promisit, & veritas qua in promissis veracem se exhibebit. Tertia affectio in ipsum est pudor, quo in conspectu sanctissimorum oculorum ejus aliquid indecens, vel inhonestum vel habere, vel facere erubescimus; & hanc affectionem parit in nobis jugis, & continuus om-

Sapores quid sunt. — Bonitas. — Epilogus. — Timor primus sapor animæ. — Spes. — Spes gloriæ. — Pudor.

nium, & nostrorum, & alienorum intuitus. Quarta est amor, & hanc parit in nobis pulchritudo ipsius, cujus aspectus parit gaudium inexplicabile, & hic amor est, unde dicitur amator. Et de hoc liber Canticorum refertissimus est, propter quod & canticum amoris quadam sui nominatione dicitur, de hoc Sapientiæ nono. Amator factus sum formæ illius. Et iterùm. Hæc enim speciosior Sole. Quinta est esuries sive sitis, & hanc parit in animabus humanis ejusdem reficientissima suavitas, de hac Ecclesiast. 24. Qui edunt me adhuc esurient, & qui bibunt adhuc sitient, & ad eam pertinent omnia testimonia illa, quæ pro gustu spirituali induximus superiùs. Sexta est amor necessarius seu debitus quem supernaturalem diximus, & hanc parit in naturalibus, & cognoscentibus prælarga beneficentia ipsius, qua creatorem, patrem, nutritium, custodem, defensorem, a. protectorem, ac incessanter omnium bonorum largitorem se exhibuit, & exhibet. Septima est amor rectus, qui veri nominis amicitia est & dilectio sincerissima, & secundùm usum modernorum charitatis nomine sola digna; hanc verò parit in agnoscentibus & considerantibus bonitas ipsius pura, & absoluta per seipsam considerata parit inquam quantùm in se est. non enim idonei sumus tam sancta dilectione ardere in ipsum, sicut nec idonei intueri ipsum, vel agnoscere propter malitiam originalis corruptionis, & elongationem nostram multiplicem ab ipso, quam & status præsentis miseriæ facit, & peccata. Apparet igitur tibi, quia septem sunt affectiones bonæ animarum nostrarum in Deo, ultima autem est omnium rectissima, purissima, ac nobilissima, & sola secundùm se remuneratione digna. Quòd enim omnes alias remunerat Deus, ex affluentissima largitate ipsius est, & veritate, qua sperantes nunquàm promissis defraudat, injuriæ verò, & peccata sunt affectiones, quas narrabo & enumerabo tibi, affectiones inquam bonæ, quarum prima timor, peccatum enim omne pœnale est, propter Dei justitiam, & etiam propter propriam malitiam, & hic est primus sapor peccati quo palato cordis sapit pœnale, & iste sapor seu saporatio ejusdem timor est, & est initium sapientiæ istius, qua peccata, & vitia nobis sapiunt, quod sunt & qualia sunt. Secunda est dolor, & per hunc sapit peccatorum vulnus, aut læsio sicut legitur Isaiæ 1. Vulnus, & livor, & plaga tumens, non est circumligata medicamine. Tertia est pudor, & per hunc sapit turpe, & erubescendum. Quarta est ira, & per hanc sapit nobis injuria, & provocatio ad vindictam, & de ipso, & de nobis. Quinta est indignatio, per hanc sapit nobis indignatio, non solùm qua indignum est ut fiat à nobis, sed etiã ut sustineatur. Sexta est odium, & per hanc sapit nobis inimicus nostri, & impugnatio & ideò armamur contra ipsum, & bellum eidem indicimus. Septima est contemptus, sive aspernatio, & hanc parit in nobis inutilitas ipsius. Octava est abominatio & hanc parit in nobis spurciositas, & fœculentia ipsius & est nobis provocans nauseam spiritualem, quia ipsum à nobis rejicimus. Nona est horror, quia ab ipso resilimus, sicut à mortifero, & venenato, & hanc parit in nobis mortiferitas, ut ita dicamus, ipsius sicut legitur Ecclesia. 1. Quasi à facie colubri fuge peccatum, & alia quædam, quæ ibi leguntur. Decima, execratio & hanc parit in nobis ipsa pollutio, & propter hoc declinamus ab ipso, quasi à sacrilegio spirituali. Undecima est detestatio, & hanc parit in nobis impietas ipsius, qua contra Deum est, & cultum ejus. Scito autem, quia omnes cæteræ dispositiones vitiorum, & peccatorum ad has referuntur. Quòd enim peccata, & vincula, & carceres, & servitutes sunt, ad mortiferitatem evidenter pertinent. Hi sunt undecim sapores boni quibus vitia, & peccata sapiunt palatis cordis benè dispositis, hæc sunt aromata, ex quibus medicamentum contra peccata conficitur, hæ sunt cuspides peccatorum, quibus salutaris compunctio cordium nostrorum fit, & medicina vulnerum, quę ipsa peccata intulerunt, hæ sunt repercussiones hastæ peliadis, quæ suorum vulnerum medicamentum præstant, hoc est plumbum in sagitta cupidinis, hæc est theriaca, de ipso veneno venenatorum confecta, quæ venenum vitiorum, & peccatorum mortificat, & expurgat: hi sunt loci, de quibus argumenta elicit Spiritus Sanctus, ex quibus undecim conclusiones infert, & undecies concludit cordi humano, sicut legitur Joannis 16. Arguet mundum de peccato, hoc est de ipso peccato eliciet argumenta ad repellendam, & confundendam insaniam, atque stultitiam peccantium; hæ sunt allegationes ex quibus ducatur sententia damnationis peccati. Juxta id quod legitur ad Romã. 8. De peccato damnavit Deus peccatum, hoc est de peccato ipso allegationes sumpsit, & quotidiè sumit in pœnitentibus allegationes, ex quibus in ipsis damnat, & damnari facit peccatum, sicut proprio gladio Golias occiditur, sicut legitur 1. Reg. 17. Sicut proprio pugione Holofernes occiditur, sicut legitur Judith 13. Res autem temporales, quæ divitiæ vocantur, sunt animabus benè dispositis etiam sapores benè dispositi, sive affectiones. In his ergo primum est, ut sapiant lutum, sicut legitur Abacuc. 2. Usquequò aggravat contra se densum lutum. Avaro enim non lutum sapiunt aurum, & argentum, sed divitias. Secundum est ut sapiant picem. Juxta quod legitur Ecclesiast. 13. Qui tetigerit picem inquinabitur ab ea. Tertium est, ut viscum sapiant glutinositate sua, sicut dicit Augustinus super psal. quia amor temporalium viscum est spiritualium pœnarum. Quartum est ut sapiant stercora. Juxta illud quod dicit Apostolus in 3. ad Philip. Omnia arbitratus sum ut stercora, ut Christum lucrifacerem. Quintum est ut sapiant spinas multipliciter pungentes, & exulcerantes cor humanum; sicut legitur 8. Luc. & 4. Marc. in parabola de seminibus. Sextum est ut sapiant fallaciam, sive deceptionem, quem habent sicut dicit veritas Matth. 13. Fallacia divitiarum suffocat verbum. Septimum est, ut sapiant vanitatem. Quæ igitur sunt dispositiones bonorum temporalium, videlicet, quæ cum tempore veniunt, & cum tempore transeunt, & amittuntur, ut septem sapores in benè dispositis animabus pariant. Primum lutum, cujus vilissima est abundantia, propter quod cui divitiæ lutum sapiunt, abundantia eorum sapit eis vilissimam & ideò rejicibilem, & nullatenùs congregabilem, idest congregari dignam, & divitem non aliud esse, quàm hominem de acervo, seu luti congerie, magna dementissima cœcitate illusum, & de eo tanquàm de acervo divitiarum nobilium gloriantem; & de aliis in sermonibus exhortationum jam multa diximus, & in scripturis canonicis, scriptisque sanctorum multa memoriâ digna leguntur. Quomodò enim pix sunt divitiæ inquinantes amatores suos inquinatione adhærenti, & glutinosa. Quomodò viscus misera corda, quæ se eis afficiunt, retinent, & hoc vel in parte, vel in toto instar avicularum, quæ se virgis viscatis affricant, ibique, vel ex toto captæ retinentur, vel non sine amissione, ac detrimento plumarum inde evolant; unde plumas bonarum cogitationum, & bonarum affectionum avari, & cupidi, aut ex toto, aut ex parte magna amiserunt, & in visco divitiarum reliquerunt. Ibi enim intima sua projecerunt, ut legitur Eccles. 5. Quomodò stercora sunt, & propter quid, unde & inquinant semper, &

Amor. *Esuries sitis.* *Amor debitus.* *Amor rectus.* *Nota.* *Aromata.* *Theriaca.* *Loci.* *Res temporales.* *Dives avarus.* *Divitiæ pix.* *Divitiæ viscus.* *Divitiæ stercora.*

Terra fex elementorũ apud Philosophos. *Similia.*

& fœtere faciunt contrectantes. Qui enim cœlum, & cœlestia redolere deberent, & aromatibus virtutum, cæterarumque gratiarum fragrare, terram olent, & terram sapiunt. Manifestum est, quia terra fex est comparatione cœli, & fex elementorum apud Philosophos reputatur, propter quod, & in imo sive in infimo, hoc est in medio mundi residet. Quomodò spinæ sint ipsæ divitiæ innumerabilium sollicitudinum, timorum, dolorum, & etiam ulcera, seu vulnera contrectantibus inferant; quomodò fallaces, & muscipula, quæ volentes, & putantes capere capit; quomodò mendacium, dum promittentes satietatem & copiam, solam famem, aut inopiam, aut eorum augmentum exolvunt; quomodò vanitas sunt, dum nec conferunt plenitudinem continenti, nec fulcimentum innitenti, nec fructum laboranti in eis, aut pro eis, ut in aliis locis jam multotiens, & multipliciter declaravimus, & in sermonibus declamatoriis declarare quotidiè non cessamus. Sunt & aliis sapores earum, videlicet quibus sapiunt onera demergentia in profundum mortis, & tenebrarum, reclamatoria furum, latronum, & raptorum, & provocatoria eorum, non solùm ad omnem surreptionem, & rapinam eorum, sed & in omne periculum, & omnem mortem possidentium eas. Tertiò sapiunt litigium, unde & mulierem litigiosam plerunque affluentiam istam temporalium, in expositionibus Librorum Salomonis interpretati sumus. Pro hac enim omnia auditoria, seu consistoria litium tumultibus, & clamoribus personant: eodem modo & bellum sapiunt divitiæ, & bellorum pericula omnium, propter quod vir dives, & opulentus omni generi insidiarum, & oppugnationum expositus est, non alia de causa, quàm propter ipsas divitias; sapiunt etiam gladium, quia vulnere amoris mali sui transfigunt corda hominum; sapiunt & ignem, quia ardoribus cupiditatum exurunt eadem; sapiunt & aquam nimiam, quia fluctibus, seu undis noxiarum sollicitudinum demergunt, & extinguunt corda hominum. In universo igitur quatuordecim sunt sapores divitiarum in eo, quòd divitiæ sunt, quibus palatis sanis, & gustu saporum talium præditis sapiunt. Specialiter autem ciborum & potuum duodecim sunt sapores spirituales cuilibet, similiter palatis sapientialibus sapiunt. Prima est defectio, seu consumptio proprij corporis, & hanc sapiunt in eo, quòd alimenta, seu refectiones; non enim sunt alimenta, seu refectio, nisi deficientis & consumpti reparatio. Secundus est medicamentum, in quo sapiunt benè sapientibus, ægritudines, & febres, quarum, velut accessiones, sunt fames, & sitis, propter quod dicit Augustinus super 14. ad Rom. quia alimenta sumenda sunt tanquàm medicamenta; & propter hoc non solùm cum temperantia & mensura debita, sed etiam cum ipsa memoria mortis, cujus pulsatio est, sive impulsio impellens ad illam accessio tam famis, quàm sitis. Tertius sapor est, quo sapit cibum corporalem, sicut jumentinum, aut equinum, quoniàm corpus habendum est, ut jumentum & propter hoc ipsa mensa corporalis, ut præsepe, & totum habitaculum. Cùm autem iste sapor palatum cordis benè dispositi erubescet, indubitanter spiritus sessor. vel ascensor istius equi comedet ad præsepe equi, vel asini sui, atque comedet cum equo vel asino suo, & rejiciens à se cibum corporalem, tanquàm fœnum, vel avenam equi, vel asini sui, quæret sibi cibum congruentem, & proprium, scilicet spirituale. Ad cujus delitias pertingere non potest equus dictus, vel asinus; propter hoc ergo dictum est. Hiere. 15. Si separaveris pretiosum à vili, quasi os meum eris, spiritum scilicet sessorem à

Mulier litigiosa quid in sacris eloquiis.

Divitiarum sapores. *Duodecim sapores spirituales ciborum & potuum.*

Alimenta sumenda tanquàm medicamenta.

A carne, equo, vel asino, & delitias spirituales à fœno, & avena corporis, mensamque à præsepio, & cœleste palatium à corporis stabulo. Quis enim, nisi insensatus, non solùm non erubescat, sed etiam non abominetur, & perhorrescat comedere cum asino suo in præsepi, aut cum porco, vel porca sua in vase sulfureo? Porcus autem spiritualis, aut porca verisimiliter corpus humanum est, si quis immunditiam, & spurcositatem ejus attendit. Quartus sapor quo sapit nobis divinam largitatem, & hoc in eo quòd donum Quintus est, quo sapit nobis divinam pietatē & hoc in eo, quòd beneficium eleemosynarum, quod divina pietas distribuit in alimoniam omnium nostrum, tanquàm pauperum suorum Sextus est, quo sapit nobis nostram paupertatem, dum propter indigentiam nostram, ex Dei misericordia nobis tribuitur. Sublimiores autem sapores sunt, qui sequuntur, quorum primus est quo sapit nobis Dei famulatum, sive Dei familiaritatem, quam tanquàm filiisfamilias velut pater velut Deus famulis, nobis distribuit, & propter hoc, tanquàm fur, & latro se hujusmodi mensæ ingerit, qui de filiis Dei patris, aut de familia ejus non est. Secūdus est, quo sapit nobis spiritualis patrocinationis salarium. Quoniàm nobis Clericis, & Sacerdotibus datur, ut salarium, tanquàm advocatis animarum, tam mortuorum quàm viventium, ad allegandam scilicet causam animarum coràm patre misericordiarū; quapropter tanquàm fur, & latro, & sine causa illud comedit, qui causā animarum prout diximus allegare non satagit. Necesse ergo habent, & leges, & allegationes hujusmodi, tam sublimis consistorij, seu auditorij non solum nosse, sed etiam elegantia, quâ decet, atque sollicitudine quandocunque opportunum est, allegare. Heu quod habet, & tam avidos perceptores tamque flammeos concupitores hujusmodi salarium, & quàm paucos, quàmque imperitos, atque negligentes oratores causæ animarum. Tertius sapor est, quo sapit benè saporantibus, ut diximus militiam, & hoc in eo quòd stipendium? est enim stipendium militiæ clericalis, etsi non solum, & totum stipendium, ut fur ergo, & latro, qui sine causa percipit hujusmodi stipendium, qui animabus negligit militare, quod est pro animabus eorum contra hostes eorum, & quod plus est etiam contra Deum iratum eisdem pugnare. Pugnas autem, & prælia ista in tractatu Sacramentorum, & Sacramentalium in capitulo de Confessione ibi nominavimus, & numeravimus, & propter hoc ista hîc non repetimus. Heu quot, & quantos habet ne dicam perceptores, sed fures & latrones hujusmodi stipendium, qui non solùm pro animabus militare negligunt, sed etiam totis studiis, ac viribus militant contra eas, & etiam contra Deum stipendiorum hujusmodi dulcissimum largitorem, & quod deteriùs est, magisque honorificum capitali hosti & Dei & animarum suarum, scilicet diabolo, militant Dei stipendiis, ab ipso diabolo cui militant, non aliud stipendium, quàm mortem perpetuam, & æterna supplicia percepturi, sicut legitur ad Romanos 6. Stipendia peccati mors est. Propter defectum & infidelitatem eorum, qui spirituali hoc est militiæ Clericali ascripti sunt, datus est Dei populus in prædam, & in direptionem dæmonum: propter hoc enim, catervatim, centenatim, milliatim capiuntur, captivantur, & trucidantur, quia nec est à parte eorum, qui defendat, propter hanc causam Clerici attonsi sunt in circulum, instar pugilum, ut se esse propugnatores animarum agnoscant. Heu quàm turpe est, quàmque erubescendum se pugilem, seu propugnatorem animarum tonsura, & habitu

Alius sapor.

B

Nota.

Nota.

C

In malos pastores.

D

Stipendia peccati.

In Pastores.

habitu gerere, & nihil propugnatoriæ strenuitatis A vel pugilaris fortitudinis, vel agere, vel habere in omnibus hostem animarum se exhibere, & muliebrem fragilitatem, atque imbecillitatem vitæ mollitiæ, & infirmitate artuum profiteri. Quartus sapor est, quo sapit redemptionem animarum, sicut legitur Proverb. 13. Redemptio animæ viri propriæ divitiæ. Et Dan. 4. Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum. Omnia enim beneficia Ecclesiastica data sunt Ecclesiis in redemptionem animarum, redemptionem inquam à captivitate peccatorum, & pœnarum. Quotquot ergo Clerici sumus, qui hujusmodi beneficia percipimus, redemptionem inquam, idest pretium redemptionis, non solùm sine causa, sed etiam proditiosè hujusmodi pretium recipimus, qui pro liberatione animarum non satagimus, qui eam provt hujusmodi redemptio requirit, non procuramus. B Quis enim adeò proditor esse auderet, ut cùm redemptionem amici sui accepisset, eo scilicet pacto, & conditione, ut ejus liberationem à carcere & vinculis procuraret, & eum ibi diu torqueri, & tandem patibulo affigi absque ulla miseratione sustineret. Quintus sapor est, quo sapit escam hamatam, vel hamum inescatum, qui aviditate delectationis, quæ in esca esse creditur faucibus & gutturi infixus comedentem capit, quemadmodùm muscipula murem, & pisces hamus, & laqueus aviculam. De muscipula legis expresè Sapientiæ decimoquarto. Quoniàm creaturæ Dei in odium factæ sunt, & in tentationem animæ hominum, & in muscipulam pedibus insipientium. De hamo verò, & laqueo legis Ecclesiastæ nono. Sicut pisces capiuntur hamo, & aves laqueo, sic capiuntur homines tempore malo. Cibus ergo corporalis esca est abscondens hamum, hoc est lenocinium gulosæ C voluptatis, quod dum venari, & capere credit gulosè comedens, capitur ab illo, & ut vulgò dicitur, inescatur. Hinc est quòd omnes epulones, omnes glutones, omnes ebriosi, sunt velut pisces inescati hamo scilicet brevissimæ voluptatis faucibus, & gutture transfixi. De hoc hamo legitur Abacuc primo: Facies homines quasi pisces maris, subaudias quantùm ad hujusmodi captionem. Deinde totum in hamo sublevabit, traxit illud in sagena sua. Alibi verò diximus tibi, quia hujusmodi homines sunt homines morti addicti, jamque infernali patibulo affigendi, atque suspendendi, qui per funes collo circundatos, sive funibus per colla, & ut vulgariter dicatur gulas ligati trahuntur ad infernale patibulum, & eodem vulgari sermone ipsi sunt, si propriè dicuntur, per gulas suas capti. Funis enim collo, circa collum, immò funis in gula, vulgariter hoc dicamus, amor est gulosæ voluptatis in gutture, seu collo. Heu quàm miserabile piorum oculis D spectaculum multitudo innumerabilis sic inescatorum, per gulas horribiliter ligatorum, qui trahuntur ad infernale suspendium. Sextus est quo sapit sublimiter sapientibus divinæ suavitatis bonitatem, & hoc velut aspersione sui permodica, & odore pertenui, & quasi per interpositum: illius enim suavitatis, ut dicit Augustinus, aliquid in istam regionem aspergitur. Et in Libro de vera Religione, Væ inquit, illis, qui se avertunt à lumine tuo, & in carnali opere suo, velut in umbra sua defixi delectantur, ubi tamen habent quod eos delectet de circunfulgentia lucis tuæ: ac si diceret de circumfusione suavitatis tuæ. Omnis enim suavitas in creaturis non est, nisi velut aspersio permodica, & odor pertenuis, quasi vestigium in ultimitate parvitatis divinæ suavitatis: sicut ergo odor odorantem invitat ad ipsum à quo aspergitur, & aspersio ad plenitudinem à quâ distillavit, & vestigium ad transeuntem, vel imprimentem illud; sic omnis in quacunque creatura suavitas ad redundantissimam plenitudinem divinæ suavitatis. Sicut ergo esuriens & sitiens non est contentus aspersione, quam litigat habere, nec odore cibi, aut potus, sicut venator non est contentus vestigio feræ, quam cupit, & quærit capere; sic sublimiter, & spiritualiter saporantes, & odorantes, istis, ut ita dicamus, aspersionibus, odoribus, & vestigiis divinæ suavitatis contenti non sunt. Isti enim sunt sublimiter ac spiritualiter esurientes, ac odorantes, isti sunt sublimes, ac nobiles venatores, ac nobilem prædam divinæ suavitatis insectantes, & investigantes, sicut dicitur Ecclesia. 14. Vadens post illam quasi investigator. Econtrariò autem dicitur de quibusdam, inimici ejus terram lingent. Hi sunt qui spreto divinæ suavitatis fonte copiosissimo, ac redundātissimo aspersuras has, quas diximus, lingunt, & in eis immerguntur, eisque inebriantur ebrietate, quâ insaniunt usque ad omnes brutales desipientias. Mirabilis autem & miserabilis tantæ multitudinis hominum immersio, & captio dementissima in una gutta suavitatis, & mirabilis dementia, guttam illam præferre abysso fontali, vel fonti abyssali divinæ suavitatis: sicut enim gutta roris antelucani, sic ante te, idest comparatione tui est totus orbis terrarum, sicut legitur sapientiæ 11. Lingunt ergo amatores temporalium temporalia, non invenientes in eis unde satientur, lingendo tantùm impossibile est aliquem satiari. Hi sunt qui appendunt argentum suum non in panibus, & laborem suum non in saturitate. Turpissimum autem, ac fœdissimum est incurvari ad lingendum tam modicas, tamque tenues aspersiones, & dorsum vertere ad mensam paratam in cœlo, de qua legitur Lucæ 13. & omninò non curare ubertatem domus Dei, & torrentis voluptatis, quo inebriandi sunt electi ipsius. Septimus est, quo sapiunt omnia hæc officiosissimum servitium, sua enim consumptione omnimoda in omne sui dispendium nobis serviunt omnia hæc; in nostrum quippe servitium alia affliguntur laboribus, alia depilantur, alia deplumantur, alia decoriantur, alia devisceranrur, alia dissecantur alia exuruntur, alia per omnes modos mortis & destitutionis consumuntur. Ad hanc valet iste sapor, ut talibus servire dedignemur, quæ tam officiosa servitute, in tantamque sui perniciem nobis servire nata sunt, & nobis servire absque ulla cessatione sentimus. Jam igitur in universo narravimus tibi duodecim sapores spirituales, quibus sapere nobis debent cibi, & potus corporales. Nescit autem comedere, qui nescit masticando sapores ex cibis elicere quare nescit masticare corporales cibos spiritualiter, qui ex cibis sapores hujusmodi attritione meditationis extrahere non novit, nec palatum habet, sive fauces ad manducandum, qui sapores hujusmodi sentire non prævalet. Sine his enim saporibus non ut homines, sed magis, ut asini, vel porci, cibos corporales potiùs consumunt, quàm comedunt, & eis cibi non sunt nisi secundùm quid, quia secundùm corpus tantùm. Cùm ex eis 12. ut diximus saporibus refici possint animæ eorum. & sola inde corpora in defectionem animarum reficiantur. Meminimus autem nos aliquandò dixisse, quòd tredecimus sapor est, quo sapiunt pretium suum, hoc est Christi sanguinem, sive mortem; morte enim pretiosissima Redemptoris, ac sanguine vivifico illius acquisita, & empta sunt quodammodò Sacerdotibus, & toti Clero: unde & patrimonium Crucifixi usualiter nominatur; sic & morte Martyrum, laboribusque sanctissimis Confesso-

Beneficia Ecclesiastica ad quid data.

Simile.

Inglutemi.

Suavitas in creaturis quid.

Nota.

Nota.

Ros antelucanus.

Septimus sapor.

Sapor spiritualis ex cibo corporalis.

Patrimonium Crucifixi.

E rum, & Virginum, propter quod multotiens diximus in sermonibus declamatoriis omnia hujusmodi rubere sanguine Christi, & Martyrum, distillare sudorem Confessorum, & Virginum. Valet autem iste sapor ad duo. Primum ad parsimoniam; dum enim tanto pretio empta cogitantur, parcissimè inde nobis sumendum esse, non tantùm suasoriè suggeritur, sed etiam violenter ingeritur. Secundum est ad reprimendam lasciviam, & dissolutionem voluptatis. Quis enim non horreat lascivire in sanguine Christi; & Martyrum? ac voluptate dissolvi in tantis laboribus, sudoribus, atque doloribus omnium Sanctorum? omnium enim hæc devotione fidelium, & à Christo reddita sunt meritis Sanctorum, & à fidelibus oblata. Nunc autem revertemur, ut proprias operationes septem donorum tibi narremus, & numeremus, juxta modum alium à supradicto. Dicimus igitur, quia septem F mala sunt mirabiliter, ac miserabiliter, subvertentia ac deturpantia vitam humanam. Primum est morum puerilitas, de qua Isaiæ 60. Puer centum annorum morietur Et Apostolus 1. ad Corin. 14. Nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli. De hac Seneca, turpissimum est, quòd nomina habemus senum, & vitia puerorum. Et iterùm, In nobis non pueritia, sed quod deterius est, puerilitas remanet. De hac Sap. 12. Infantium insensatorum more viventes Contra igitur hoc malum puerilitatis est gravitas, atque maturitas sapientiæ quâ puerilia despicimus, & digna viris, id est magna atque sublimia & capimus cognitione, & amplexamur dilectione, æstimantes omnem suavitatem temporalem velut lac, & omnia bona temporalia velut pira, poma, nuces; horum autem oblatione declaratur, an puer sit quis, an vir. Similiter & oblatione temporaliũ, sive amissione. Qui enim aggaudet cùm sibi offeruntur, aut dolet cùm ei auferuntur, puerum se esse, vel quod verius est, puerilem se esse hujusmodi gaudio, & dolore procul dubiò profitetur. Qui autem vir est gravitate, ac maturitate sapientiæ hujusmodi magis irrideri se reputat cùm hujusmodi dona puerilia sibi offeruntur, ac sibi contumeliam irrogari. Quis enim nisi irridens, & contumeliam facere volens barbaro, aut grandævo pirum, vel nucem offerat, aut papillam ei porrigat ad suggendum. Secundum est brutalitas, quâ forinseca sensibilium sola capimus, & eis solis hæremus foris stantes intima occultorum attingere non valentes, contra hoc malum est penetrabilitas doni intellectus. per hanc enim, & occulta rerum, & occulta signorum attingimus, unde & nomen intellectus sumptum est videlicet ab eo, quòd intùs, quasi interiorum, sive interna lectio, propter hoc dixit Greg. super Eze. quia intellectus iste tollit hebetudinem. Est enim velut lumen acutum, & elimatum penetrans omnia exteriora, tàm rerum, quàm signorum, & pertingens ad omnia interiora. Isto dono legimus in exterioribus creaturarum, non solùm interiora earum, sed etiam invisibilia Dei, sicut dicit Apostolus ad Rom. 1. Quemadmodùm per motus, & operationes corporum animalium, quæ utique omnia foris sunt, legimus interiora ipsorum animalium, videlicet animas eorum, & vires ipsarum. Similiter in exterioribus signorum sive positivorum, sive naturalium, legimus interiora significatorum. Per hoc donũ omnia tàm naturalia, quàm artificialia nobis signa sunt & liber eruditione salutari plenissimus; huic dono serviunt secunda, tertia, & quarta pars scientiæ contemplativæ, scilicet meditativa, speculativa, atque symbolica, sive comparativa, quas cum aliis, si dederit Deus vitam, & spatium, scribere intendimus.

Nota de patrimonio Ecclesiæ.

Septẽ mala deturpantia vitam humanam.

Puerilitas.

Gravitas.

Brutalitas

Intellectus

Intellectus unde & quid.

Effectus intellectus

Huic dono omnis creatura alloquitur creatorem. Hoc dato interrogabat Augustinus creaturas, sicut ipsemet dicit. Interrogavi Solem, & Lunam, & mare, & sidera de Deo meo, & responderunt mihi, quia non sumus ipse, sed ipse fecit nos. Huic dono cœli enarrant gloriam Dei, & cætera. Propter istas loquelas, sive locutiones vocavit ipse idem Augustinus omnes creaturas, nutus Dei, ita dicens Non enim cessas nobis innuere qualis, & quanta sit prærogativa mentium suavissima lux, & virtus tua sunt omne creaturarum decus Huic dono omnia sacramenta exterioribus formis suis loquuntur invisibiles virtutes suas, & operationes. Huic dono loquentur templa, & apparatus eorum, tum modus, & ministri, & apparatus eorum, & omnis cultus exterior. Huic dono loquentur cærimoniæ legis omnes & figuræ, similiter parabolæ, ænigmata & visiones Prophetarum, ut dicit Job, quia intelligentia est opus in visione Quòd si quis dixerit, ergo qui habet donum intellectus intelligit omnia hæc, quæ prædiximus. Respondemus, istud non esse consequens, quemadmodùm licet visus ostendat omnia visibilia, non tamen consequens est, ut quicunque habeat visum, videat omnia visibilia, quemadmodùm qui visum habet paratus est videre omnia visibilia, quibus illum convenienter applicaverit; sic & qui habet hujusmodi donum, paratus est intelligere omnia intelligibilia. Similiter autem se habet Philosophus per hujusmodi donum, ut curiosus viator, qui diversa loca, & regiones circuit, ut videat visibilia, quæ in eis sunt. Qui enim utitur actu hujusmodi dono, mente circuit res, quas intelligere quærit, ambulans spiri- G tualiter ad lumen ipsius, quasi lumen lucernæ accensæ in nocte. Status enim vitæ istius velut nox est, in quâ multiplicibus lucernis, seu luminibus indigemus, quorum luminum tantùm est donum intellectus. Debes enim scire, quia istud donum intellectus non omnes habent æqualiter, nec æquale. Quidam enim habent ipsum promptissimum, quemadmodùm ad intelligenda omnia intelligibilia, quæ coram posita eis fuerint. Alij autem habent pigrum, quemadmodùm aliqui visum exteriorem ad intuenda omnia visibilia, quæ coram eis posita fuerunt. Alij autem habẽt ipsum pigrum, quemadmodùm habent visum, qui dolorem, vel aliquod aliud impedimentum patiuntur in oculis, quod agilitatem oculorum, & facilitatem videndi impediat, & quidam habent hujusmodi donum valde exercitatum, & propter hoc fortissimum, & etiam luminosissimum; exercitatione enim confortantur, & clarificantur omnia dona, & omnes virtutes, sicut ignavia, & desidia obtenebrantur, & deficiunt. H Cujus rei manifestum exemplum est in viribus naturalibus, ut vides in virtute gressibili, quæ convenienti exercitio gradiendi confortatur: quiete autem immoderata debilitatur interdum usque ad defectum, quemadmodùm & visus ex longa mora in aliquo loco aut debilitatur, aut ex toto deficit, convenienti autem exercitio clarificatur, & confortatur. Debes etiam scire, quia istud donum, scilicet donum intellectus, tantæ claritatis est, & acuminis in quibusdam, ut valde assimiletur spiritui Prophetiæ, qualem crediderunt nonnulli fuisse in Abbate Joachim, & ipsemet de seipso dixisse dicitur, quia non erat ei datus spiritus Prophetiæ, sed spiritus intelligentiæ. Si quis autem inspexerit Libros ejus, quos scripsit super Apocalypsim, & super concordiam duorum Testamentorum, mirabitur donum intellectus in eo. Quòd si quis quærat cujusmodi cognitio est cognitio, quæ dono intellectus acquiritur, videlicet an sit credulitas tantùm,

Augusti.

Philosophus ut viator curiosus.

Vita hæc velut nox.

Intellectus non omnibus æqualiter.

Exercitatio.

Abbas Joachim.

tantùm, an certitudò. Et si fuerit certitudo non differt à fide, nisi secundùm materiam tantùm, videlicet quia fides est circa res fundamentales, & initiales veræ Religionis: hæc autem est circa res occultas, atque profundas, quæ sunt velatæ mysteriis, aut adumbratæ significationibus. Et si fuerit certitudo, erit velut visio, aut erit ex probatione relicta certitudo, hoc autem manifestè falsum est: in hujusmodi enim rebus, donum intellectus non utitur demonstrationibus; expositores enim Librorum Prophetarum, & Legis Hebræorum, probationibus non utuntur, sed solis narrationibus declarativis. Visio ergo esse non potest operatio hujusmodi doni, quoniàm res in quâ est operatio hujusmodi, velatæ sunt hujusmodi res, ut diximus, & adumbratæ, res autem, quæ per se videntur propriè, nudæ sunt, & absque interposito cadunt, & ut visum, vel visus super eas. Quare intelligere, & videre contraria sunt, quemadmodùm videre sine operimento, & æstimare de re operta;

Nota. licet igitur operatio hujusmodi doni credulitas sit, tamen & materia, & forma differt à fide. In materia quidem, quemadmodùm diximus, quòd intellectus est circa res designatas, & significationibus adumbratas per se, & inquantùm sunt liber, & lectio interna, quarum tamen salutaris est cognitio. Fides autem est circa res initiales, atque fundamentales Religionis nòn per hunc modum, hoc est nullo respectu ad signa, vel ad velamina, sed ad veritatem eorum, & salubritatem, atque initialitatem, & fundamentalitatem Religionis solùm respiciens, incumbens eis, & innixa tanquàm fundamento salutis: in forma autem, sive materia cognitionis. Per hæc ipsa quæ diximus, apparet

Intellectus differt à fide. manifestè inter ea diversitas, cognoscere enim rem, ut rem per se, & rem signatam, scilicet per aliam rem, quòd diximus propter verba, & alia signa, quibus loco verborum utimur, qualia sunt literæ & aliæ figuræ similes literis, manifestè diversi sunt modi cognoscendi; diversitas enim in modis cognoscendi diversificat cognitiones ex necessitate, nec est intellectus istius operatio, sicut operatio visus sub operimento, non enim utitur visus operimento, ut signo ejus rei, quæ sub operimento est, sed ut alligato eidem, & comitante; unde si aliqua res sub eodem operimento esset, æquè videret eam, & æquè possibile est quamcunque aliam rem sub illo operimento esse, vel pro toto, vel pro parte, & propter hoc sub eodem operimento videri, non autem ita est de signo; non enim sub quolibet signo potest esse quæcunque res, immò determinandæ sunt res quibuscunque signis præterquàm signis positis, sive positivis, qualia sunt verba, & nomina; nominibus autem & verbis non magis utitur donum intellectus,

Nota. quàm fides. Si quis autem quærat, utrùm intelligentia omnium eorum, quæ dono intellectus intelliguntur, possit acquiri per doctrinam, dici-

Quæstio. mus, quòd sic. Quoniàm omnem Prophetiam, & omnia mysteria, quæ per hujusmodi donum intelliguntur, ab intelligentibus possibile est & doceri, & scribi diligenter, ac dilucidè. Verùm intelligentia sic acquisita à rebus ipsis esset, & non desuper: propter hoc differentia, & comparatio eorum esset adinvicem, sicut comparatio luminis descendentis à lumine primo super animas nostras, & luminis reflexi, & ascendentis à rebus ad easdem, & sicut solaris luminis, hoc est à Sole descendentis, & luminis à Luna descendentis, secundùm opinionem eorum, qui dicunt radios Lunares radios Solares esse, sed reflexos. Avennathan enim Philosophus scripsit super hoc tractatum

A singularem, in quo sibi visus est declarasse, Lunam illuminari à Sole per refractionem radiorum Solarium. Revertamur autem & dicamus, quia lumen istud, quod donum intellectus vocamus, *Intellectus cõtra brutalitatem.* contra brutalem hebetudinem, qua naturali, id est innata nobis corruptione brutaliter hebemus, vel brutemus, vel gratiæ divinæ munere electis apponitur, vel per doctrinam, aut propriam exercitationem, hoc est librorum inspectionem, aut diligentem meditationem acquiritur: & apparet quod dicimus, videlicet, quia brutali hebetudini donum intellectus opponitur ex eo, quod per Prophetam dictum est, scilicet. Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Certum enim est bruta exterioribus inhærere, & in illis sistere, & ut ita dicamus, quasi foris etiam stare. De intimis

B verò nihil percipere, nisi quantùm vis naturalis æstimativa eis suggerit. Et hoc est. quod dicit Boëtius in Libro suo de arte Musicâ. Sensus nihil *Ratio unde vis æstimativa quomodò differt ab intellectu.* integritatis percipit, sed ut ad proximum venit, ratio verò quiddam subesse perpendit, ratio, intellige, æstimatio ab eo, quod est reor, reris, ratus sum. Debes autem scire, quia vis æstimativa in animabus animalium, sive rationalium, sive aliorum, multùm similis est dono intellectus. Sed donum intellectus latius est incomparabiliter, atque sublimius, & vis æstimativa solis signis naturalibus utitur, non inquantùm signa sunt, sed inquantùm comitantia; donum verò intellectus & naturalibus, & positivis signis utitur, verùm inquantùm signa tantùm. Si quis autem quærat, utrùm sine hoc dono sit salus alicui, videtur quòd non: intelligere enim in præcepto esse vi-

C detur, cùm ejus contrarium in Scriptura culpetur videlicet ibi. Ecce homo qui noluit intelligere, ut benè ageret. Et ibi. Quoniàm non intellexerunt opera Domini, & opera manuum ejus, destrues illos. Expressè etiam præceptum videtur Rectoribus intelligere, ibi. Et nunc reges intelligite. Similiter & contrarium ejus ibi est prohibitum. *Intelligere necessariũ ad salutem.* Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Respondemus ergo tibi, quia non est Christianus adultus, in quo non appareat donum istud ex ipso usu aliquo intelligendi, vel ex facilitate, & promptitudine, etsi enim multi magna, & sublimia significationum non capiunt, aliqua tamen pro captu suæ simplicitatis, & eruditionis capiunt; & hoc experiri potes etiam ex pueris, qui loquelas mysteriorum capere non sufficiunt, & tamen nonnulla de eis intelligunt, similiter in surdis, & mutis adultis, excellentiam au-

D tem hujusmodi luminis, in sacris Doctoribus, atque Scriptoribus ex doctrina, & scriptis eorum meritò poteris admirari, & eadem est quæstio de aliis donis, & eadem responsio. Tertium ma- *Periculositas.* lùm est discriminositas, sive periculositas, & contra hanc divinæ pietatis munere electis apponitur donum consilij, quo qui carent, ruunt in pericula, dum ea prævidere, & præcavere non prævalent. Has ergo ruinas parit ruentibus præceps *Consiliũ.* temeritas, hujusmodi autem doni duæ sunt operationes propriæ, harum prima est privatio, seu retentio impetuositatis, & retardatio agendi ante completam, exactam, ac perscrutatam deliberationem. Quidam enim adeò vehementes sunt, ut perfectam deliberationem non expectent in suis agendis, quidam verò, nec etiam inchoari sustinent. Secunda etiam ejusdem doni operatio est periculorum prævisio. Tertia quoque omnium præcipua, atque majoris luminis est effugij sive evasionis inventio, sive excogitatio. & hæc propriè consilium dicitur. Reliquæ verò duæ magis propriè

V

nominantur, altera consilij expectatio, altera consiliatio, sive deliberatio. Licet autem viri consilij multi nominentur, non tamen hoc dono omnes præditi sunt; sunt enim viri, qui peritia scientiæ ipsius juris in causis, & in aliis, quæ juris sunt præstò sunt, atque parati dare recta consilia, sicut & alij, qui hoc habent, & ex ipsa rerum experientia, atque exercitatione. Agricolæ etiam, & Vinitores, & omnium artium opifices consuluntur, & rectè sanéque consulunt de artium suarum operibus, seu artificiis; sed donum consilij ad ea solummodò, quæ divinæ honorificentiæ sunt, & humanæ salutis extenditur, & ista duo sunt, in quibus omnia pericula homo præcavere intendit, quæ sunt, vel circa ea versantur. Ad istud donum pertinet cui, & quandò consulendum est, vel morari in sæculo, vel Religionem intrare, & iterùm privatam vitam ducere, aut publicum officium assumere, videlicet Episcopatum, Archidiaconatum, & similia. Hoc dono semper illud consulitur, quo major honor Deo, majorque salus animabus acquiritur, sicut est de translationibus personarum ab Ecclesiis ad Ecclesias, videlicet, quandò morandum, quandò transeundum, quandò status mutandus, & quandò non, in quibus omnibus, sive ad consulendum, sive ad eligendum sit, etsi exercitatio & eruditio aliquatenùs & consulentes, & consultos adjuvent donum tamen consilij longè luminis majoris est, quàm ipsum in quo est, & eligere, & aggredi facit, quod dictat virtute, & vivacitate sua hæc autem sua virtute non præstant exercitatio, & doctrina, & propter hæc in hujusmodi consulendi sunt potissimùm, non quidem quocunque modo, sed qui habent ipsum multi luminis. Horum enim responsa plerunque ibi videbuntur quasi Prophetarum oracula, & hoc est propter revelationem periculorum, & utilitatum, quæ sensus humanus per se videre non sufficeret; propter quod qui in officio consulendi animabus constituti sunt, tota instantia orationis, ac devotionis petere debent à datore gratiarum, ut illud lumen in eis augeat, atque multiplicet, ita ut ipsemet per eos consulentibus respondeat consilia salutaria, sive responsa subministrando, ac suggerendo; spiritus namque consilij multùm assimilatur spiritui Prophetiæ, & quodammodò spiritus Prophetiæ est, sive donum, videlicet in hoc, quòd interdùm profundissima, & occultissima revelat de tenebris. Hujus doni lumine perplexitatum omnium tenebræ diffugantur, & vita sine hoc dono est navigatio, sive gubernatio sine cognitione omnium periculorum, quæ navigantibus imminent. Ampliùs. Vita sine hujusmodi dono, prælatio est fine duce, & exercitus sine rectore. Cùm dispositione enim innititur bellum, & salus, ubi multa consilia, sicut legitur Proverb. 28. Quoniàm enim vita humana navigatio quædam est in mari mundi istius, & militia sive belligeratio est. Navigantibus autem & belligerantibus, & plura, & majora imminent pericula, dono consilij muniuntur electi contra illa. Si quis autem quærat, utrùm hujusmodi dono de temporalibus & corporalibus periculis consilium aliquandò præstetur. Respondemus quòd sic, sicut plerunque legitur in Libris Regum de David, qui consulebat Dominum, utrùm egrediendum esset ei contra hostes populi sui, in quibus omnibus consultationibus manifestum est juxta textum Litteræ, consultum fuisse Dominum, & consilium reddidisse super temporalibus, aut corporalibus periculis: etiam generaliter, juxta testimonium Beati Augustini, ubi non habet homo de humana ratione quid faciat, divinum semper implorandum est oraculum, sicut & ubi de propria virtute, vel potestate non habet homo quid faciat, divinum est ei postulandum auxilium. In gestis etiam Sanctorum plerumque legitur eos præstitisse consilia aliquibus contra imminentia pericula corporalia. Quemadmodùm sanctus Eligius cuidam Cornaten. Episcopo dedit consilium, ne ad urbem suam reverteretur propter periculum corporis quod ei imminere prædixit, quod & postmodû eidem Episcopo certum est accidisse. In his autem casibus, & similibus evidenter apparet luminositas doni istius, per quam Prophetiæ spiritui, ut jam diximus assimilatur. Si quis verò quærat utrùm partes, & radij sint huic dono, quemadmodùm diximus de dono intellectus, & utrùm possint in scriptis redigi, & in artem vel saltem aggregationem aliquam. Respondemus quòd aliquæ possent scribi, & doceri, sed generalis aggregatio ex illis non posset adinveniri, & hoc est, quoniàm nemo est vel fuit unquàm in numero Sanctorum, cui omnium hominum pericula spiritualia, & temporalia innotuerint, sicut nulli Prophetarum omnia mysteria adhuc revelata sunt. Jetro enim quoddã salutare consilium propter Moysen, & populum revelatum fuisse legitur. 18. Exodi. quod ab ipso Moyses humiliter acceptavit, & cùm esset Moyses spiritu Prophetiæ tam eminenti præditus, hujusmodi consiliû antequàm ab ipso Jetro audiret, ignorabat: leguntur autem consilia virorum eruditorum scripta in casibus multis. Verùm sicut nec omnes casus prævidere poterant, sic nec omnia consilia salutaria scripserunt; ipsi etiam vel orando, vel meditando, vel conferendo cum aliis, aut deliberando, suggerente Spiritu sancto, atque revelante accipiunt consilia, quæ aliis impendunt; quemadmodùm enim Spiritus sanctus non semper tangit corda Prophetarum, hoc est non semper illustrat ea revelationibus suis; sic neque consultores, sive sacros consiliarios, sed quemadmodùm diximus, cùm vel ipsi hæc procurant orationibus, vel cùm eis etiam ab aliis sacris exercitationibus, vel cùm eis etiam ab aliis procuratur. Procurant quidam sicut Heliseus 4. Regum 3. Qui cùm interrogatus esset à Rege Israël, jussit adduci sibi Psaltem, cùmque caneret Psaltes, factus est super eum manus Domini, & prophetavit. Beatus verò Hilarius, cùm aliquid obscurum in scriptis sanctis per se videre non poterat, refugiebat ad Beatum Martinum, & dicebat. Ora Martine. Hinc inolevit laudanda consuetudo in Ecclesia Dei, ut quotiens quid agendum nobis sit ignoramus, ad viros sanctos recurrimus, ut vel nobis inspirari, vel ipsis revelari à Domino impetrent quid nobis sit in casu isto faciendum. Quartum verò malum bellorum, atque certaminum spiritualium continua concussio. Contra hoc ergo malum armat Deus, ac munit electos suos dono fortitudinis, quo miris, & penè innumerabilibus modis vincuntur omnia adversa. Inter alia enim quæ mundus diversis comparationibus nominatur, & dicitur, meritò vocatur campus certaminis, immò spiritualium bellatorum, ex omni parte vallat eos obsidio, sicut in tractatu speciali de dono scientiæ latiùs, atque diffusiùs nos dixisse meminimus. Quæ ergo sit necessitas, quæ salubritas, quæ tandem utilitas, aut merces doni fortitudinis, ex his evidenter apparet, cùm per ipsum electi seipsos defendant, impugnantes vincant, & innumerabilium victoriarum coronas à bonorum retributione recipiant. Habet autem dubitationem, an una sit fortitudo qua contra omnia adversa pugnetur, an hîc aliqua specialis fortitudo, donum fortitudinis sola habenda.

Sunt

Sunt & aliæ quæstiones circa hæc, quas prosequi A breviter, & determinatè studebimus. Et videtur in primis fortitudo non esse virtus aliqua, sed magis omnium virtutum, quemadmodùm & virtus quælibet armans & muniens, ac roborans subjectum suum contra contrarium vitium, sicut castitas corporalis contra luxuriam carnis, & abstinentia contra gulam, & sobrietas contra ebrietatem, & ita de aliis. Si igitur ista tria operatur fortitudo, & nihil aliud, ex necessitate eadem est cum unaquaque virtutum, cùm eadem prorsùs, & sola eadem aliis operetur. Ampliùs. Cùm ista tria, quæ nominamus videlicet armare, munire, roborare unaquæque virtus alia contra suum contrarium vitium faciat, otiosum est ponere aliquam virtutem, vel donum inter hæc tria. Ampliùs Dicit Tullius quòd fortitudo est molestiarum indefessa perpessio secundum hæc ergo pati indefessè, sive viriliter molestias, erit operatio fortitudinis. Nulli autem dubium est, quin hæc sit patientiæ operatio propria. Erit igitur idem patientia, & fortitudo hæc Ampliùs. Quæ differentia inter fortitudinem, & mansuetudinem, magnanimitatem, & virtutem illam, qua quis mitis dicitur. Quòd si quis dixerit, quia ubi pugnat castitas contra luxuriam, etiam pugnat fortitudo, dùm per eam molestia tentationis portatur, & vincitur, necesse habet concedere, quòd ubicunque molestia tentationis est, ibi pugnat ex necessitate fortitudo Si enim molestia est, contra quam per se, & propriè pugnat fortitudo, necessariò ubicunque molestia vincitur pugnabit & fortitudo. Ampliùs Ubi tentatio per blanda agitur, & delectat ipsa tentatio, ibi ipsum resistere tentationi molestum est. Sustinere autem molestum inquantùm molestum fortitudinis est. Quare omne resistere, quod est molestum, erit ex virtute fortitu- C dinis. Quia igitur omne resistere molestum est, ex necessitate erit ex virtute fortitudinis & omnis victoria: si enim resistere tentationi suave tantùm esset, nec bellum esset, & ideò nec virtuosum, nec victoriosum, licet enim scriptum sit. Gaudium est justo facere justitiam. Proverb 25 non tamen merum gaudium, neque semper. Ut autem appareat veritas, determinabimus tibi species infirmitatum, sive debilitatum spiritualium. Harum ergo prima est pusillanimitas, & est species timiditatis, hac debilitate infirmantur corda multorum, ut ea non solùm magna, sed etiam modica interdùm & nihila, ut ita dicamus, dejiciant, modica enim verba sunt vaniloquorum hominum. Qui ergo hujusmodi verba timent metu eorum, vel mala facientes, vel bona facere dimittentes, omnium hominum imbecilliores sunt, hi sunt milites, qui non vento valido, sed levi sibilo, tenuissimoque susurro dejiciuntur, atque D vincuntur, hi ridiculosiores sunt, & in numero bellatorum nullatenùs habendi, nec hominum nomine censendi, qui verbis, quæ nec dum dicta sunt, quasi vento, qui nondum flavit, depulsi cadunt, bona facere, vel mala dimittere metu hujusmodi non audentes, quos chimæræ, & figmenta, quæ nec unquàm fuerunt, nec erunt dejiciunt, & vincunt, solo enim cogitatu hostium quos ipsi apud semetipsos sibi confingunt. Sunt & isti omni cachinnatione subsannandi, hi sunt qui alienis tentationibus, quasi alienis impulsibus cadunt, & alienis vulneribus moriuntur, & alienis ægritudinibus periclitantur. Hoc genus hominum insanissima vanitate virtutem, & fortitudinem, immò perfectionem utriusque de seipso somniat. cùm enim audiunt aliquem turpi aliqua tentatione fatigari, cadunt in contemptum, & aspernationem ipsius, & fortes se esse existimant, pro eo quòd nequaquàm tentationes similes patiuntur; hi cùm vulnera alienorum peccatorum, vel vident, vel audiunt, stupore simul, & arrogantia, ac despectione fraterna peccantes mortaliter moriuntur. Diabolico utique miraculo cùm alij vulnerentur, ipsi de eorum vulneribus moriuntur, instar mulierum pavidissimarum, quæ cùm alienum sanguinem, aut vulnus viderint palmas complodunt, genua sua percutiunt, & vehementia timoris incidunt in spasmum: hi dum aliorum infirmitates irrident, intimosque despiciunt, in sua infirmitate non solùm turpiter ac viliter, sed etiam ridiculosissima, majorique debilitate, quàm sit illa quam irrident, periclitantur; hujusmodi infirmitati, quam diximus, & omnibus ejusdem speciebus opponitur magnanimitas, quam Tullius excelsitatem animi vocat, vulgariter autem apud nos, cordis altitudo dicitur & quia opposita, & vitia tantæ tamque ridiculosæ debilitatis sunt, atque imbecillitatis, meritò dicitur fortitudo, hoc est per quam magna, & ardua, tam visa, quàm audita delectant illum, in quo est, sicut dicit Tullius. Te inquit, animo excelsum natura creavit. Audita igitur de magnanimitate, tibi statim insedit oratio, idest intimè sedit, quod & intimè placuit, nec est alia virtus longanimitas, quàm ista magnanimitas. Sicut enim longitudo magnitudo est, sic longitudo animi, magnitudo animi, & ideò longanimitas magnanimitas, licet alia comparatione, longanimitas enim dicitur inquantùm per eam longitudo laboris & molestiæ, aut etiam tædium longæ expectationis vincitur, & etiam contemnitur. Quidam enim animo breves sunt, ut ita dicamus, statim volentes fieri, vel venire desiderant, similiter & transire confestim quicquid molestum sustinent; igitur quodammodò breviorem animum habent rebus hujusmodi, similes autem sunt agricolis, qui messem seminationi volunt esse continuam, qui jacto semine statim metere volunt, & omne quod longas moras exigit, repentè perfici cupiunt; hac ergo virtute scito, & contemni quæ magna videntur sive magna longitudine, sive magna amplitudine, sive etiam altitudine. Magna altitudine sunt honores juxta æstimationem sæcularium, magna amplitudine videntur divitiæ & cognationes hæc ergo virtus est quâ magna, inquantùm magna vincuntur, & contemnuntur, sicut dicit Seneca. Nihil majus animo magno; id est postquàm magnus fuerit nihil est magnum. Et iterùm. Nihil est majus, quàm animus magna despiciens. quòd si dixerit quis, quia magnitudo molestiæ non vincitur hac virtute, quæ est magnanimitas, non vincitur inquam ea, inquantùm est magnitudo, sed magis inquantùm est molestia, licet magna. Nobis autem videtur, quia magnitudo, sive sit molestiarum, sive eorum quæ diximus, quæ utique suavia videntur, ad virtutem magnificentiæ, sive magnanimitatis pertinet, videlicet, ut hostis contra quem pugnat, & materia circa quam versatur, & aliud est vincere molestiam, inquantùm molestia est, aliud magnitudinem ejus, inquantùm magnitudo est. Inquantùm enim magnitudo est, despiciendo vincitur, ac parvipendendo, hoc est parva reputando; inquantùm verò molestia non timendo, antequàm veniat, & cùm venerit, vincitur sustinendo. Est & alia infirmitas humani cordis, quæ propriè teneritudo ejusdem dicitur, & ex hac infirmitate est cor humanum interdùm facilè vulnerabile, sive exulcerabile Hujusmodi autem infirmitatis indicium certissimũ est, facilitas dolendi, & hoc ex modico, & est infirmitas ista valde similis debilitati corporali, quę teneritudo corporalis dicitur, quæ fraude, vulnere, vel fractura, vel alia hujusmodi

Omnis virtus fortitudo. Cicero. Patientia & fortitudo idem. Fortitudo. Spiritnales infirmitates. Pusillanimitas. Pusillanimes. Spasmus. Magnanimitas. Longanimitas. Similitudo. Seneca. Teneritudo.

occasione læditur, propter hujusmodi teneritudinem causantur hac infirmitate laborantes alienam duritiem conquerentes, sibi dura verba dicta esse, aut secum duriè actum esse, & expresè corda sua vulnerata esse, & alios corda eorum pupugisse, atque transfixisse, ac transverberasse interdùm etiam percussisse. Huic ergo infirmitati, seu debilitati meritò contraria est fortitudo, quæ sicut quædam duritics est in mente humana. Hæc autem est difficultas patiendi prædictas læsiones, quemadmodùm durities in corpore, per quam læsionibus resistitur, & lædentia retunduntur, vel non admittuntur, hæc est virtus in vi concupiscibili nostra superiori, quia in eâdem sunt habitus contrarij, & quæ secundùm illum sunt passiones, videlicet teneritudo, vulnera, & dolores. Similis est autem hujusmodi duritia duritiæ corporali, quæ sensibilitatem in corpore animalibus minuit, & propter hoc difficilè passibile, difficiléque læsibile, atque dolibile ipsum facit. Similis durities acquiritur in manibus hominum, & etiam in aliis membris assuetudine durorum operum, ac passionum, quemadmodùm in manibus quorundam coquorum, qui carnes ferventes, & carbones ardentes absque læsione, ustionibus, & dolore tractant, saltem ad modicum; similis durities, seu fortitudo acquiritur in manibus Carpentariorum, Latomorum, Coriariorum, Agricolarum; proportionabilis ergo hujusmodi duritiei corporali, durities spiritualis fortitudo consuetudinalis est quædam. Tertia debilitas est in corde humano sicut ustibilitas spiritualis, hæc est irascibilis, hæc est facilitas. Huic ergo debilitati opponitur velut contraria, fortitudo, qua ustionibus iracundiæ resistitur. In lignis autem aridis, & facilè cremabilibus, similiter & paleis invenitur prædictæ debilitati similis urendi, vel ardendi facilitas; in ferro, & quibusdam lignis, & in lignis humentibus invenitur contraria fortitudo. Differt autem hujusmodi fortitudo de qua loquimur, spiritualis, ab illa, quam proximè nominavimus. Primò, quia illa est in alia vi, videlicet in concupiscibili, & hæc in irascibili. Secundò, quia illa est contra tristitias & dolores ista verò contra iras. Manifesta autem est differentia inter dolorem & iram, quia dolor propriè inquisitivus est mitigationis, & consolationis; ira verò inquisitrix victoriæ, & ultionis, & illa potest dici intristabilitas sive indolibilitas, idest tristandi sive dolendi difficultas. Ista autem inirascibilitas, qua iracundiæ resistitur incendus, non immeritò pax intelligitur. Ira enim & pax contrariæ esse videntur, quemadmodùm & & bellū exterius, & pax exterior; sicut enim bellum exterius ad pacem exteriorem, ita bellum interius ad pacem interiorem. Quare sicut illa contraria, sic & hæc. Irascibilitas autem nihil est aliud quàm ira habitus. Ampliùs Sicut ira, qua victoria quæritur per bellum ad ipsum bellum, sic pax interior ad pacem exteriorem, quoniàm ut causa efficiens erit, igitur & permutatim, videlicet ut sicut hujusmodi bellum forinsecum ad pacem exteriorem, ita ira habitus ad pacem habitum; quare sicut illa contraria, sic & hæc. Quia igitur unum solum uni contrarium, hujusmodi autem ira, & fortitudini, de quâ loquimur, & paci contraria est; necessariò idem sunt fortitudo hæc & pax. Quòd si quis dixerit, quòd per patientiam resistitur hujusmodi irarum ustionibus. Respondemus, quia interdùm pax patientia nominatur, propriè autem patientia dolorum est, sive molestiarum, inquantùm dolores sunt molestiæ, & quoniàm ira non sine molestia est, sicut nec contumelia, quandoque patientia contumeliarum dicitur, ampliato vocabulo, & extensa intentione ipsius, ut patientia sit omnium passionum aliundè irrogatarum, quæ molestæ sunt, victoriosa perpessio. Forsitan autem videatur & alicui quòd ira potiùs est actio, quàm passio, pro eo quòd ad agendum, hoc est ad vindicandum, & vincendum videtur esse motus, atque principium. Nos autem de hoc, & similibus loquemur in sequentibus scilicet in tractatu de tentationibus, & resistentiis. Interim autem debes scire, quia sicut prædiximus, ira ista, & pax sunt sicut bellum, & pax, & sicut in mari tempestas, & tranquillitas, & sicut motus & quies in corpore, quod motu, seu commutatione turbatur, sicut est aqua, & sicut nubilositas in aëre, & serenitas. Debes etiam scire, quia ira est sicut elevatio, vel erectio interior cujus umbra est, & indicium, elevatio ipsa cordis, atque erectio; hujusmodique exemplum apparet in gallis, quorum cristæ elevantur atque eriguntur, cùm ira eos ad mutuam pugnam accenderit. Quarta debilitas in corde humano est levitas, sive instabilitas, cui infirmitati, seu debilitati opponitur virtus, quæ constantia stabilitas, & etiam perseverantia nominatur, & invenitur hæc tam in vi apprehensiva nobili, quàm etiam in motiva propter quod legitur Ecclesiast. 5. Non ventiles te in omnem ventum, & non eas in omnem viam. Et ejusdem 19. Qui credit citò, levis est corde, & minorabitur. Et Apostolus Ephes. 4. Ne sicut parvuli circumferamini omni vento doctrinæ. In virtutibus autem apprehensivis manifestum est quotidiana experientia, quia quidam facillimi sunt ad gaudendum, & ridendum similiter, & ad contrarium eodem modo, & in virtute irascibili, quidam enim facilè turbantur, & eadem facilitate pacantur. Jam ergo nominavimus, & remuneravimus tibi quatuor debilitates in corde humano, quarum quælibet vitium est, similiter & quatuor virtutes illis contrarias, quarum quælibet fortitudo meritò nominatur. Quæ autem istarum quatuor donum fortitudinis accipienda sit, meritò quæstionem habet, & potiùs videtur virtus constantiæ donum istius, propter hoc quia constantia mirabiliter exaltat mentem humanam, & assimilat sanctitati & perfectioni Angelicæ, sicut dixit illa sapiens mulier Thecuitis ad Regem David. Sicut Angelus Domini, sic est Dominus meus Rex, ut nec benedictione, nec maledictione moveatur, sicut legitur 2. Reg. 14. Adeò enim judicatum est in nobis malum instabilitatis ut pro extremo malorum seu cumulo Job illud posuerit in 14 subjungens aliis malis miseriæ humanæ, & nunquàm in eodem statu permanet. Est enim imago quædam æternitatis, sive æternę beatitudinis admodùm mirabilis, in ipsa præsentis vitæ inquietudine quietum esse, in tot tantisque commotionibus & impulsionibus non mutari. Quia verò ista sunt mirabilia & majora etiam, idem posset videri de unaquaque aliarum. Sermo autem ejus qui dixit, quia donum fortitudinis est in aggrediendo magna, & ardua; ac si dixerit, quia donum fortitudinis facit viriliter aggredi, virtus verò fortitudinis viriliter, sicut fortiter assequi, sermo erroneus est; & hoc, quia ex necessitate oporteret unicuique virtuti præesse donum proprium. Quæ enim possit esse ratio, ut duæ essent fortitudines, altera propter aggrediendum fortiora, altera propter prosequendum illa? Et non oporteret similiter duas esse justitias, alteram propter aggrediendum quæ justa sunt, alteram propter prosequendum, similiter & duas castitates, & ita de aliis. Omnium enim bonarum operationum, & virtuosarum eodem fine, & principio indiget tam aggressio, quàm prosecutio: esset igitur præter virtutem castitatis etiam donū castitatis, & propter hæc tot dona,

Margin notes: *Fortitudo.* — *Irascendi facilitas.* — *Dolor & ira quomodò differunt.* — *Irascibilitas quid.* — *Patientia quid in genere.* — *Levitas.* — *Constantia, Perseverantia.* — *Quæstio.* — *Donum fortitudinis.*

Section markers: E, F, G, H

quot & virtutes. Manifestum igitur est ex his, quia **A** ipsum donum fortitudinis, virtus fortitudinis est, & cùm fortitudo in eo quòd fortitudo sit, circa ardua, & difficilia; sic in eo, quòd talia univocè, & non æquivocè dicitur de quatuor prænominatis virtutibus, dicitur & de aliis duabus, videlicet patientia, & illa, quæ prædicatur per hoc nomen mitis, quæ mititas à mittendo dicitur; mitis enim jacula tribulationum, & persecutionum admittit, sed sine læsione sui. Quemadmodùm mollia, atque cedenda magnorum tormentorum, & petrarum lapides, sine læsione sui excipiunt, quasi & applaudunt illis, eos etiam amplectuntur. Patiens autem admittit jacula, sed cum læsione atque dolore, sed virtute patientiæ eos absque sui turbatione sustinendo vincit, & in hoc attestatur nobis Aristot. dicens in libro topi. *Aristot.* quia mitis est, qui nec patitur, nec deducitur à statu, subintelligitur virtutis. Patiens verò, qui utique patitur, sed non deducitur, patitur, intellige dolorem, & læsionem. Tam mitis autem, quàm patiens, fortis dicitur, & patiens melior dicitur viro forti, **B** intellige bellatore, vel forti fortitudine, quam supra vocavimus quandam duritiam cordis, eo quòd victoriosiùs sit vulneratum, & dolentem pugnare, & vincere, quàm sanum penitùs, & illæsum, & propter hoc cùm Salomon dixisset Proverbiorum 15. Melior est patiens viro forti, consequenter subjunxit. Et qui dominatur animo suo, expugnatore urbium. Licet autem non patiatur mitis à jaculis persecutionum, vel tribulationum, non patiatur inquã læsionem, aut dolorem, non ideò tamen minus fortis est, aut ejus virtus minus propter hoc fortitudo, immò tantò magis, majorque virtus, vel magis, majorque fortitudo, quantò vincit faciliùs, quantòque à vulneribus, & aliis læsionibus minus passibilis. Dolor enim & passio, atque vulnus per se nihil addunt virtuti, sed materiam præstant ejus victoriæ. Quòd si quis dixerit, quia mitis per illam virtutem non patitur, & adjecerit, quoniàm neque agit, ergo **C** virtus illa otiosa est, immò prorsùs inutilis. Jam determinavimus hoc, videlicet in hoc, quòd supplevimus orationem, & exposuimus per suppletionem, ubi diximus, quia mitis est, quia nec patitur, subintelligendum esse dolorem, & læsionem. Iterùm ubi diximus, quia mitis sine læsione, & dolore concipit jacula persecutionum. Ratio enim propter hæc minus agit, quia sine labore, dolore, & difficilitate agit: tunc enim virtutes in potentia omninò otiosæ essent & inutiles, cùm nec labor nec dolor, nec difficilitas ibi locum habeant, immò etiam ibi essent inutiles, cùm virtutum præcipua utilitas actiones earum sint, seu operationes. Secundùm hæc omnium otiosissimus esset Deus, & omninò nihil agens, cùm ab eo in ultimo elongationis sint labor, & fatigatio remotissima. Jam igitur declaravimus tibi, **D** *Fortitudo velut genus est ad multas species.* quòd de sex virtutibus propriè dicitur fortitudo, & quòd est velut genus ad illas; & quia non est ratio, quare aliqua earum potiùs dicatur donum fortitudinis, quàm alia, sed fortitudo in genere, sive generale donum fortitudinis intelligitur, & spiritus fortitudinis in 11 Isaiæ vocatur, & hoc secundùm intentionem quam declaravimus, videlicet cùm fuerit donum gratuitum, non ea intentione, qua fortitudo consuetudinalis, aut etiam naturalis virtus dicitur, sed cùm habuerit perfectiones, quas supra numeravimus, & narravimus. *Fallacia.* Quintum malum est fallacia, & erroneitas, qua decipiuntur homines, & errãt circa bona, & mala, & hoc tã secùdùm qualitatẽ, quàm secundùm quãtitatẽ, ubi credũt bona esse quæ mala sunt, aut ecõverso. sicut legitur Isaiæ 5. Væ qui dicitis bonũ malũ, & malũ bonũ, & cætera: secũdùm quantitatem verò ubi credunt magna esse bona, quæ parva sunt, aut econversò, & de malis similiter. Contra igitur hoc malum fallaciæ & deceptionis armantur, & muniuntur, electi dono scientiæ, quæ per se boni & mali est, sicut & nominatur Geneseos 3. ubi nominatur lignum scientiæ boni & mali; propter hunc errorem dicitur Sapientiæ 14. In magno viventes inscientię bello, tot, & tam magna mala, pacem appellant. Ex hoc enim errore bella acerrima, ac periculosissima voluptatum, & etiam pacis utriusque, ac si essent paces à vitiis, hoc dono scientię carentibus, amantur: sicut enim ait Socrates. In bello corpora hominum in telis, in pace corpora eorundem cordis voluptatibus vulnerantur; propter hæc dixit Salomon Proverbiorum 14. Vade contra virum stultum, & nescier, subintellige contra eum: non enim sciunt stulti homines, quòd corda eorum capiant voluptates, & captiventur, ligent, in servitutem redigant, & occidant: & alia mala quæ bellorum sunt, eisdem irrogent, immò quod est suprà omnem insaniam, tam execrandam miseriam fœlicitatem reputant, & magna, ac gratissima obsequia sibi præstari credunt, cùm eis tam perniciosa mala irrogantur. De pace utraque, hoc est tam à tentationibus interioribus, quàm ab exterioribus, jam multotiens diximus, ejus prælia, sive impugnationes omnium periculosiores, ac pernitiosiores sunt, & in vita ista viris sanctis nulla est periculosior tentatio, quàm ipsum non tentari; nullumque bellum adversùs eos consurgit acrius aut fortius, quàm ipsa pax, quam multi quærunt. Hujus doni, videlicet scientiæ lumine deteguntur viris sanctis fallaciæ, quas diximus bonorum, atque malorum, hujusmodi doni radij, & partes sunt juxta bonorum, & malorum divisiones: verbi gratia, unus ejus radius est, quo divitiæ temporales paupertas videntur. Isto radio intuentur viri sancti divitias, & vident quàm parva bona sint in primis; deinde quòd viscata bona, deinde quòd spinæ pungentes, & exulcerantes. Tertiò quòd vanitas dum nec fulciunt innitentes, nec replent continentes, hoc est non satiant habentes, nec fructum præstant laborantibus pro illis; deinde quantis malis obnoxios efficiant amatores suos post eam fallaciam, quasi dum se eas rapere credunt, cupidi capiuntur ab ipsis, quæ fallacia proculdubiò fallacia est laquei, atque mustipulæ sicut ostendimus ex 14. Sapientiæ, ubi legitur. Quia creaturæ Dei in odium hominum factæ sunt, in ruinam, atque muscipulam pedibus insipientium. Sunt & alia multa mala circa divitias, quæ doni istius lumine clarent eo præditis, similiter & bona paupertatis. Secundus verò hujusmodi luminis radius est, quo cognoscuntur honorum, seu dignitatum mala, & etiam bona quæ in eis inveniuntur & ex eis sapiunt, qui eas benè administrant. Tertius radius est, quo cognoscitur cujusmodi bonum sit hæc vita, hoc est quàm fugax, quàm debile, quantisque malis, atque periculis immixtum, atque obsessum: similiter & de morte, quàm bona sit, quotque, & quanta bona ex ea proveniant. Quartus radius est quo videtur mundus iste ex omnibus faciebus suis spiritualibus, de quibus circiter triginta meminimus nos scripsisse; à scribendo verò aliis negotiis cogentibus destitisse. Hujusmodi ergo facies sunt operationes, & similitudines, quibus mala mundi spiritualia doni istius lumine cognoscuntur: verbi gratia. Una sua facie mundus apparet evidenter esse via cum omnibus discriminibus, quæ viantes impedire aut lædere possunt. Secundò campus certaminis cum omnibus similitudinibus, & comparationibus eorum, quæ in campo certaminis literali inveniuntur. Tertia obsidio spiritualis vallans nos ex omni parte, omni genere hostium, omnique belli apparatu electos impu-

Donum scientiæ.

Socrates

In divitias.

Mors bona.

Mundi facies.

grans, & ita de aliis quorum viam, & destructionem triginta prædictarum facierum intelligentibus aperuimus. Quintus radius est, quo mala animarum nostrarum & bona quæ innata sunt quasi adventitia intuemur. Sextus est corpora nostra, & ea quę corporum sunt bona vel mala. Septimus est, quo illuminamur ad scienda bona & mala in virtutibus, & vitiis, atque peccatis. Est ergo donum scientiæ, velut stella sex radiorum istorum, quorum unusquisque diligenti, ac perfecta descriptione divisionum suarum partium, librum nobilem, ac pretiosum impleret; sufficiat autem tibi apertio viæ, & quasi prælibatio tantarum scientiarum, sive unius tantæ scientiæ. Apparet autem evidenter tibi utilitas doni istius simul, atque necessitas, in sequentibus lucidiùs apparebit. Sextum malum in vita humana est prophanitas, sive execrabilitas, qua vita nostra Deo, vel non honorifica est, vel etiam contumeliosa, quo malo nullum pernitiosius est. Contra hoc ergo malum munit Deus electos suos & armat dono pietatis, quæ prout hic accipitur, propriè est veneratio sanctorum, videlicet in primis ipsius Dei, deinde ipsorum quæ sibi sanctificavit, & quę honorificentiæ ejus appropriata sunt, ut etiam imagines nihil sanctificationis habentes, inter sancta numerentur. Hoc dono prædit sunt, qui omnia sancta venerantur, & sanctorum etiam signa, qui ante crucem etiam in publica strata non exeunt absque inclinatione capitis ad eam, similiter & sacra vasa non contrectant nisi lotis manibus, & absque aliis venerationibus. Qui ergo in minimis ista faciunt, quid in magnis facere credendi sunt? nisi fortè papulardi, id est puerilis & ridiculosæ religionis homines sunt, & est istud donum propriè in vi irascibili. Septimum & ultimum malum est stulta securitas qua nihil habere potest homo, tot & tantis periculis obsessus periculosiùs; securitas enim est quæ spiritales custodes nostros, aut à nobis diffugat, aut sibi interficit. Ne ergo puerilis esset vita sanctorum, gravitate, atque maturitate sapientiæ erudivit, & inalt. vit eam miserator dominus; ne brutali & hebetudine animali tenebresceret, dono intellectus eam simul illustravit, & acuit; ne ruinosa periculis, dono consilij eam suffulsit; ut victoriosa esset dono eam fortitudinis armavit; ut ab erroribus & deceptionibus libera, dono eam scientiæ perfudit; ut esset eidem honorifica, videlicet religiosa, dono eam pietatis decoravit; ut esset tuta à periculis & insidiis, dono eam timoris firmavit, licet enim timor, aut interimi videri possit, aut infirmitas, eo tamen nihil est in nobis fortiùs. Propter quod legitur Proverbiorum 14. In timore domini fiducia fortitudinis & Ecclesiastici vicesimo nono. Qui timet Deum nihil trepidabit. Et hoc in sequentibus ubi de operibus, & mirabilibus timoris loquemur, declarabitur. Ista ergo de septem donis tibi sufficiant, velut prægustationes atque præludia magnorum tractatuum, qui per alios Dei faciente gratia, adhuc fortè scribentur. Scito autem quia beatus Augustinus utitur largiùs nomine scientiæ, & nomine doni istius in primo libro doctrinæ Christianæ De donis autem non fuit intentio nostra hic, nisi aperire tibi viam, & dare occasionem, saltem vel modicam, sapientibus, & exercitatis.

Donum scientiæ. *Prophanitas.* *Pietas quid.* *Securitas.* *Timor.*

CAPUT XII.

Virtutes dicit esse dona propter causas supradictas, dicit & ipsas esse beatitudines propter fructum ex eis dependentem, scilicet propter retributionem ex eis, & quia habens eas beatus sit. Nam sicut vitia miseria sunt, ita beatitudines fœlicitatis sunt, quibus maxime cæteris animantibus præstamus, & quibus imago Dei sumus: affert deinde causas quibus duodecim virtutes fructus nominantur, mox ad virtutis definitionem descendit.

NUnc autem revertemur ad ea quæ sequuntur, & dicemus tibi, quia virtutes dona sunt propter causas quas diximus. Beatitudines autem non solùm effectivè videlicet propter fructum, vel effectum beatitudinis qui ex eis à retributore bonorum inde tribuitur, sed etiam formaliter, quoniam in habendo eas, & participando, beati sumus. Quemadmodùm enim vitia, & peccata verè miseriæ sunt, & verè miseros eos faciunt, in quibus sunt, sic verè beatitudines, verè virtutes esse necesse est. Verissimè enim dictum est illud Proverbiorum 14 Justitia elevat egentem, miseros facit populos peccatum. Declaratio autem hujusmodi, scilicet quia vitia & peccata verè miseriæ sunt, hoc manifestum est, quia vitia & peccata veri morbi, verè vulnera, verè servitutes, verè inquinationes sunt, & alia hujusmodi de quibus dubitari non potest, quin ipsa sint verè miseriæ; quare virtutes veras beatitudines esse necesse est. Sicut enim beatitudo ad miseriam, sic & virtus ad vitium, & peccatum; quare & permutatim sicut virtus ad beatitudinem, sic vitium, vel peccatum ad miseriam. Ampliùs Omnia contraria necesse est, aut sub eodem genere esse proximo, aut sub contrariis, aut esse generalia sicut dicit Aristoteles de bono & malo, scilicet quòd bonum & malum non sunt in genere, sed sunt genera aliorum. Virtus ergo & vitium, seu peccatum, aut sunt in altero duorum generum istorum, quod manifestum est esse impossibile, aut sunt sub illis duobus ita quòd alterum sub altero, & reliquum sub reliquo, aut ipsa sunt genera aliorum. Non est autem necesse, ut multùm immoremur hic, quoniàm de octo beatitudinibus tractatum singularem alibi jam scripsimus, & in sequentibus, ubi loquemur de meritis, & retributionibus, istud irrefragabiliter patefaciemus. Fructus autem dicuntur virtutes, vel quia cibus, vel refectio mentis sunt, vel quia fructus ipsius humanæ mentis sunt. Ipsa autem mens virtutum, & scientiarum velut ager, & paradisus, & propter hæc expresè fructus spiritus dicuntur, id est ejus, quod est in nobis spirituale. Hoc autem est quod præest, & supereminet ei, quod in nobis est animale, quo scilicet brutis animalibus præcellimus, quo & imago Dei sumus. Iste ager seminatur vivifico semine verbi Dei, ut fructus istos proferat. Pariens etiam virtutes est anima humana quas concipit, & parit ex amplexibus cœlestis, & æterni sponsi sui, videlicet Dei, & domini nostri Jesu Christi. Vel propter hoc dicuntur fructus spiritus, hoc est Spiritus sancti quasi datoris, & actoris earum. Quòd si dixerit quis, quòd Spiritus sanctus non potest ibi nomine spiritus intelligi propter illud quod sequitur in sequenti cap. ad Galat. Qui seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam; quomodò enim possibile esset seminare in Spiritu sancto? Ad quod respondemus, quia ipse Deus respondet de spiritu in 2. Hier. Nunquid solitudo factus sum Israëli, aut terra serotina. In quo apertè insinuit, quòd possibile est in eo seminari, & non tanquàm in solitudine, ut fructum debitum non reddat, neque tanquàm in terra serotina, ut fructum

Nota. *Peccata morbi.* *Virtutes sunt fructus.*

Nota. fructum debitum non reddat tempore debito. Seminare autem in Deo debiti cultus honorificentiarum dicuntur eo tropo, quo servi grata servitia in dominis suis seminare dicuntur, & fructum expectare mercedem, sic in psal. scriptum est. Qui seminant in lachrimis semina, scilicet Dei servitiorum, in exultatione metent retributionem æternam. Et Apostolus dicit, qui seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Si quis autem quærat, quare duodecim illas, vel virtutes, vel dona potiùs nominavit fructus, Apostolus, quàm alias seu alia. Respondere possumus, quia exempli causa duodecim illa expressit, relinquens idem intelligendum de aliis: imponere enim istis duodecim quòd magis sint fructus spiritus, quàm aliæ virtutes, non est tutum probabiliter: tamen credet aliquis, illa duodecim potiùs nominasse Apostolum fructum, quia contra ipsam carnem evidentiùs militant, quàm aliæ, vel quia evidentior est ex eis refectio spiritus, sicut apparet singula considerantibus. Prima enim quatuor sunt charitas, gaudium, pax, patientia; quæ sunt manifestè reficientes animam humanam; sequentia verò octo sunt, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, & castitas: vel propter hoc dicuntur fructus spiritus, quia valdè spirituales sunt, & spirituales efficiunt possessores suos, sicut contraria eorum carnales, & animales. Vel ideò fructus spiritus humani intellige, quia maximè propter eas creatus est spiritus humanus, & maximè ex eo ex debito tanquàm fructus ex arbore requiruntur. His autem ita expositis, revertamur ad id quod est principale nostræ intentionis, & loquamur de virtutibus sermone universali juxta traditionem sanctorum, & sublimem intellectum eorum, ponentes in primis, & exponentes diffinitionem sancti Augustini qui dixit. Quia virtus est bona qualitas mentis, qua rectè vivitur, qua nemo malè utitur, quam Deus in homine sine homine operatur, bona inquam qualitas dicitur non participatione, id est non participando, vel habendo bonitatem, sed magis essentia, sive essentialiter, hoc est in essendo ipsa bonitas: quemadmodùm color albus non dicitur albus in participando, vel habendo albedinem, sed in essendo ipsa albedo. Idem igitur est dicere bona qualitas mentis, quod bonitas mentis; quemadmodùm color albus corporis, idem est dicere, quod albedo corporis. Quòd autem sequitur in eadem diffinitione sic exponimus, quoniàm jam alibi didicisti, quia rectum est cujus media non exeunt ab extremis, extrema autem vitæ nostræ sunt Deus, principium à quo est, & Deus finis ad quem, vel propter quem est. Quare recta vita est ex necessitate, quæ in nullo exiit ab hujusmodi extremis, & hoc est quod supra diximus, quæ nec habet reflexionem, neque recurvationem. Quæ enim habet recurvationem exit ab altero istorum extremorum, videlicet à Deo, hæc est vita, qua multi sibi vivunt, quæ sua sunt solummodò quærentes intentiones, & operationes suas in Dei honorificentiam nullatenùs extendentes, immò eas in se vel in ea, quæ sunt sua penitùs recurvantes, ac in seipsis easdem retinentes. Apparet etiam tibi ex præcedentibus detruncata, atque decurvata penè tota longitudine sua, dum extra proprium subjectum non extenditur, quæ usque ad Deum pertinere debet, ut diximus, propter hujusmodi decurvationem, & debitam protensionem, dictum est in 8. Sap. quia sapientia attingit à fine usque ad finem fortiter, & hoc verum est de sapientia creata, quæ nec se, nec operationes suas recludit sive incarcerat in proprio subjecto, immò extendit eas, per gratitudinem, sive devotionem in Deum principium, dum eas illi attribuit, & ex eo, sive ab eo tan-

Virtus quid secundùm Augustinum.

Rectum quid.

A quàm dona gratiæ suæ illas esse cognoscit, usque verò ad Deum finem eas extendendo pertingit, dum per eas gloriam Dei quærit. Sapientia verò increata attingit virtute, atque potestate sua omnipotenti à primo creato usque ad ultimum, coercens, regens, & moderans, retinens, & conservans totum fortiter, hoc est absque resistentia, ac rebellione, non enim est aliquid quod resistere possit benè placito voluntatis ipsius. Habet autem quæstionem non levem ista pars præmissæ diffinitionis. Necesse enim est hanc partem unicuique virtuti convenire, unamquamque enim partium diffinitionis generis necesse est convenire cuilibet speciei illius, & etiam unicuique individuorum cujuscunque illarum. Qualibet ergo virtute rectè vivitur, quare quælibet per se sufficit ad rectè vivendum, ex quo manifestè sequitur omnes præter unam otiosas esse vel inutiles. Ampliùs. Castitas non sufficit nisi ad agendum, quæ

Quæstio.

B casta sunt in eo quòd casta, quare non sufficit dirigere, seu rectificare nisi partem vitæ; ea igitur simpliciter, non rectè vivitur: sed secundùm quid, & ad hunc modum est dicere de multis aliis. Non est igitur diffinitio quam ponit Augustinus, neque enim diffinitio, nec genus, vel species secundùm quid dicuntur de diffinitis, aut subjectis, sed simpliciter. Ampliùs Cùm tot sint tortitudines vitæ, sive distorsiones, quot vitia, vel peccata, & nulla virtus per se auferat nisi distorsionem contrarij sui, non erit una virtus auferens omnes distorsiones à vita humana. Quòd si dixerit, quia una rectitudo opposita est, sive contraria omni tortitudini, & curvitati, & unaquæque etiam omnem tollit sufficienter, quemadmodùm una sanitas omni ægritudini contraria est, & omnem illam per se tollit, similiter se habet veritas una ad falsitatem omnem, sic & perfectio una ad

C imperfectionem. Quare una vitæ rectitudo per se solam sufficit tollere omnem ejus tortitudinem sive curvitatem, sive deflexionem, Respondemus in hoc, quia unius rami rectitudo non sufficit tollere omnem tortitudinem arboris sive curvitatem, sive deflexionem arboris suæ, vel quia non sufficit tollere tortitudinem stipitis, neque tortitudinem aliorum ramorum. Sic cùm vita nostra tanta ramorum multitudine dividatur, non sequitur quòd tota vitæ nostræ ramositas una rectitudine dirigatur. Ampliùs. Cùm tres vires animæ humanæ suas habent tortitudines, & diversas, quomodò una virtute possibile est illas tres vires dirigi, seu rectificari? præsertim cùm nulla virtus sit rectitudo, nisi ejus vis in qua, vel secundùm quam inest. Fides enim non est rectitudo, nisi virtutis nostræ intellectivæ. Et iterùm. Illius etiam non est rectitudo, sive rectificatrix, nisi

D secundùm quid, videlicet secundùm ea, quæ pertinent ad fundamenta religionis. Quòd si dixerit quis, quia virtus una non est formaliter rectitudo totius vitæ nostræ, sed effectivè, ut cùm sit in una vi, in alias vires & earum operationes transfundit rectitudinem, & prohibet ab eis tortitudinem, & errorem ab ea prohibet, quemadmodùm pertinet ad ipsam, quemadmodùm cùm visus in oculo solummodò sit, non solùm operationem suam dirigit, & tortitudinem, & errorem ab ea prohibet, sed etiam ab operationibus virtutis gressibilis. Gressus enim regit, ac dirigit, similiter, & rectitudo instrumentorum gressus dirigit, & verissimè dicitur, quia visu rectissimè ambulatur, & etiam pedibus, ac tibiis bonis, sive rectis; sic & unaquaque virtute vivitur, & rectè ambulatur in via morum sive mandatorum Dei, sed aliter, & aliter. Respondemus, quia si velit inniti exemplo suo errat manifestè, quoniàm si ita esset ut ponit, necesse esset in unaquaque operatione, aut omnes virtutes aut plures saltem operari,

Notâ.

neque verum est, neque dici consuetum, quòd visu, seu visione rectè ambuletur, sed tantùm quò, vel qua ambulandum est, visu videtur, sive cognoscitur, licet enim manuum operatio interdùm visum adjuvet, non tamen verum est, neque ab aliquo dicitur, quòd manibus videtur, quamquàm multiplex sit suffragatio manuum ad videndum, sicut apertio fenestræ, exhibitio lucernæ, oculorum ablutio, ac præparatio medicinalis. Præterea secundùm hæc non univoca esset diffinitio, nec univocè diceretur de omni specie, & individuo diffiniti. Respondemus, quia mens Augustini fuit in hoc diffinire virtutem charitatis, quam unam subjecto, & essentia dicit esse in libro Ecclesiasticorum dogmatum, quatuor autem relatione, seu officiis, de quo supra fecimus mentionem & non est dubium, quin amore illo rectè vivitur, & hoc est propter duas causas. Primùm quoniàm ipsa est dirigens, & regulans voluntatem, & rectitudinem, velut regula divinæ voluntatis. Secundò quia hujusmodi amori tota vita subjecta est, & totam habet in potestate, & propter hoc totam trahit post se, & totam sequi facit divinam voluntatem: hoc autem f[illegible]it imperio, & potestate, ut diximus, imperat enim vi rationabili studere, cogitare miracula, revolvere libros propter pellendos errores, & dubietates, & ignorantię tenebras, hoc ergo modo est dirigens, atque rectificans ipsam vim rationabilem, cùm ipsa in concupiscibili solummodò sit, & ad hunc modum se habet de aliis. Quemadmodùm enim & pater familias, qui benè præest domui suę una rectitudine, seu una voluntate bonitatis, omnem vitiorum & peccatorum tortitudinem, omnem malitiam in tota familia sua corrigit, & hoc solo imperio; sic & virtus hæc (quam diximus) in tota familia operum, seu operationum nostrarum cùm domui cordis nostri seu mentis prępfuerit, omnem tortitudinem vitiorum exterminat, & corrigit, ad normam rectitudinis reducit: quemadmodum etiam bonus, ac fidelis magister, multis ac diversis præpositus operariis, carpentariis, videlicet, cæmentariis, fabris ferrariis, & aurificibus, omniũ opera suo imperio regit, dirigit, & ab eis omnem tortitudinem, & alia vitia prohibet, & avertit; sic & charitas omnibus viribus, & membris animæ humanæ, & membris etiam nostris imperans, velut universis multiplicibus operariis imperans, nihil tortitudinis aut alterius pravitatis in operibus eorum esse permittit, & rectitudo vitæ quam exposuimus, indubitanter ad hoc concordat, sic enim rectam nulla alia virtus efficit vitam, nisi charitas. Quoniàm autem vita hìc conversatio intelligitur, conversatio autem quatuor habet partes, videlicet cogitationes, affectiones, locutiones, operationes meritò quis intelligat virtutem esse, qua rectè vivitur, hoc est quacunque parte vitę, hoc est, conversationis rectè agitur, quod est dicere, quia virtus est bona qualitas mentis, qua quacunque parte hujus vitæ rectè vivitur, videlicet qua, vel rectè cogitamus, vel rectè afficimur, sive movemur interiùs, vel rectè agimus exteriùs, vel rectè loquimur, non quidem rectitudine grammaticæ, sed morali, cui propriè oppositum est vitium, seu peccatum. Non ergo pro tota conversatione vita ibi accipienda est, sed communiter, quẽadmodùm & prædicatur per hoc verbũ vivit, vivit enim & vivere communiter dicitur, qui quacunque parte temporis vivit; eodem modo rectè vivit, qui quacunque hujusmodi quatuor partium rectè vivit, & est rectitudo ista, qua à regula divinæ legis, seu rectitudine non discordatur, cui rectitudini secundùm eundem Augustinum oppositum est peccatum, sic ab eo diffinitum. Peccatum, inquit, est dictum, vel factum, vel cupitum contra legem Dei, hoc est cogitatio, vel affectio, factio, vel dictio contra legem Dei: cupitum enim pro duobus accipit, hoc est pro cogitatione, & affectione. Per hæc ergo quæ dicimus solutæ sunt præmissæ quæstiones; non enim sequitur si hac virtute rectè vivitur, quòd aliæ quantùm ad rectè vivendum superfluæ sint, vel inutiles, duabus de causis. Quoniàm unaquæque efficit suum rectè vivere (ut diximus) etsi non esset necessaria aliqua alia virtus propter hoc rectè vivere, quod ista efficit, esset tamen necessaria propter suum rectè vivere, quod ipsa efficit, ut diximus. Alia etiam de causa, quia multipliciter mutuò se invicem adjuvant virtutes in operationibus suis, sicut apparet in exemplo manuum, & oculorum, quod posuimus; oculi enim manus operantes multipliciter adjuvant, & multipliciter adjuvantur ab ipsis, ut ostendimus. Debes autem reminisci eorum, quæ diximus tibi de rectitudine, & attendere quòd rectitudo secundùm unam intentionem contraria est errori, sive peccato; propter quod dicit Aristot. quòd circà sensum sunt rectitudo, & peccatum, & ista rectitudo, vel essentia est uniuscujusque virtutis, vel comitans illam: rectitudo verò extensa inter duo extrema absque exitu ab alterutro eorum, non est nisi virtutes, quæ vel voluntates sunt, vel non sine voluntate, sive amores, aut non sine amore. Debes etiam scire quia extrema hujusmodi virtutum non semper sunt Deus principium, & Deus finis, sed interdùm ipse operans est alterum extremorum: Deus verò reliquum, operatio autem recta, similiter & intentio, quæ ab operante, & intendente extenditur in Deum finem sicut prædiximus, hoc est propter gloriam, vel honorem ipsius, aut beneplacitum. Virtus ergo gratitudinis operationes suas, & intentiones in Deum extendit, velut principium, & auctorem; hujus autem virtutis quinque sunt operationes, de quibus in sequentibus loquemur. Quod sequitur in præmissa diffinitione beati Augustini, videlicet qua nemo malè utitur verissimum est ex necessitate. Cùm enim virtus sit principium, & causa, atque radix per se omnium bonorum usuum, qui ex quibuscunque rebus elici possunt, nullatenùs abusionem, sive malum usum sui ipsius sustinet. Præterea cùm omnis abusio, & omnis malus usus peccatum sit, manifestum est impossibile esse, quemquam virtute aliqua malè uti, hoc enim esset virtute malè agere, seu peccare. Ampliùs. Cùm omnis virtus bonitas sit (ut diximus) & rectitudo nihil aliud esse virtute malè uti, quàm ex bonitate malum usum elicere, & ita ex bonitate malè agere, & ex rectitudine distortè: malè autem agere, & distortè, hoc est malum esse, sive distortum; quare virtute malè uti esset tandem bonitate malum esse, & rectitudine distortum. Quod verò dicit alibi Augustinus, quia timor servilis est bonum quo nemo benè utitur, non est contrarium, quia timor hujusmodi, etsi bonum Dei datum sit, non tamen est virtus, & hoc est, quia licet mala declinari faciat, id est vitia, & peccata, non tamen hoc facit benè, idest laudabiliter, immò serviliter, & brutaliter, videlicet solo metu ferè, ita enim occupat animum, & intentionem timentis, ut oculos cordis ad solam pœnæ evasionem habeat. Quemadmodùm canis videns erectum baculum contra se solo metu illius à cibo absterretur, & quemadmodùm fur, qui videns custodes armatos, furari non audens, ab illo metu solo custodum avertitur: similiter & quemadmodùm navigantes volentes exonerare navem, ut imminentem tempestatem evadant, merces suas in mare projiciunt; sic hujusmodi homines sarcinas peccatorum projiciunt videntes imminere tempestatem futuri judicij, ac demersionem suam in profundum infernalis abyssi, quemadmodùm igitur canis in pręmisso exemplo

Mẽs Augustini. *Virtus una.* *Charitas.* *Similitudo.* *Charitatis laus.* *Quatuor partes conversationis humanæ.* *Peccatum quid;* *Cupitum;* *Nexus virtutum.* *Discutit diffinitionem virtutis.* *Timor servilis.* *Similitudo.*

so exemplo non agit abstinenter, nec fur in secundo innocenter, nec hujusmodi navigantes in tertio exemplo largiter, sic omninò serviliter timentes ex hujusmodi timore nihil agunt benè, nihil laudabiliter. Quod ultimo sequitur in eadem diffinitione, videlicet quam Deus in homine sine homine operatur, videtur non convenire omni virtuti. Primùm quia procuratas virtutes, & impetratas orationibus, lachrimis, jejuniis, & aliis exercitationibus, non sine homine videtur Deus in hujusmodi operari; non solummodò cooperantur præparantes, & habilitantes se ad perceptionem earum, sed etiam videntur eas aliquo genere meriti promereri, videlicet merito quod meritum congrui usualiter vocatur. Alioquin quid esset quod dicit Gregorius. Interim fac quicquid boni potes, ut Deus illustret cor tuum ad pœnitentiam. Isido. verò dicit, quia castitas interno gemitu impetratur. Ampliùs. Quid est dicere sine homine? aut hoc est dicere sine merito hominis, aut sine comparatione ipsius, sive adjutorio: sine merito non, quia interdùm etiam per meritum proprium, sed congrui (ut diximus) interdùm etiam per meritum condigni, sicut dicit alibi Augustinus. Quia Stephanus protomartyr oratione sua, qua dixit, Domine ne statuas illis hoc peccatum converti Paulum obtinuit. Quòd si dixerit; quòd sine homine, ibi intelligitur, id est sine comparatione, quid erit igitur conatus, & præparatio quibus peccatores intendunt, & veniam, & gratiam impetrare? Nunquid frustra ad Dei dona se preparant? Ampliùs. Qui fenestram aperit, immò qui obstacula opertionis tollit, ingressui luminis, sive illuminationi domus illius non cooperatur, & qui accedit ad lumen nunquid illuminationi suæ non cooperatur? & etiam ipsi soli ad illuminationẽ hujusmodi perficiendã? similiter & qui accedit ad ignem, nunquid suæ calefactioni non cooperatur? & ignis similiter ad hujusmodi operationem, & istæ similitudines convenientissimæ sunt, cùm virtutes sint sicut lumina, Sol, & calores: sol verò intelligentiæ, & justitiæ Christus dominus ex 5. Sap. & 3 Malachię. Respondemus in hoc, quia intelligendum est in homine, hoc est non per ipsum; quòd autem hîc dicitur de præmissis meritis, & operationibus, causæ sunt merita hujusmodi, & operationes, ac præparationes, & etiam merita, unde causæ sunt, non per quas virtus efficiatur, aut tribuatur sed sine quibus non fieret, aut tribueretur. Causam autem per quam aliquid fit, vocamus efficientem, instrumentum, & medium deferens actum efficientis ad id, in quo principaliter intenditur, sicut aer medium est deferens lumen ad extremũ illuminabile, & calorem nonnunquàm ad principale calefactum, & adjuvatur per medium instrumentum agens, sive efficiens. In largitione autem virtutis, atque effectione homo in quo virtutem Deus operatur, Deum operantem non adjuvat, quia neque adjutorio omnipotentis creatoris virtus indiget, cùm non minùs sine hujusmodi præparationibus, & operationibus sæpissimè tribuat virtutes & infundat, sicut apparet in parvulis baptisatis, qui nec se ad illas præparant, nec ullo modo cooperantur. Si quis autem quærat, ad quid valent hujusmodi conatus, & præparationes facientibus? Respondemus, quia mora in peccato, & negligentia quærendi remissionem, & gratiam, vel peccata sunt, vel circunstantiæ peccati, quæ adjuvante Dei justitia adventum gratiæ non patiuntur & gratiæ obsistunt, sicut demerita, non tamen Deum adjuvant contraria eorum, qui adjuvari non indiget; aut ex his, aut fortior, aut copiosior est ad præstandam remissionem, & agendam, sed quodammodò locum, & quandam occasionem dant misericordiæ Dei, ut ampliora pręstet, quæ istas præparationes, & conatus prædonavit; & ut breviter dicamus, se adjuvat non Deum, qui hujusmodi præparationes facit, nec est simile de Sole, & igne, quoniàm eorum operationes per potentias eorum non influunt, nisi in præparata, sicut diximus. Operationes verò divinæ per ejus omnipotentiam etiam in præparatos, & in non præparatos influunt, & penetrant juxta solum beneplacitum suum. Si quis verò objicit, quia per ministros, atque per ministerium sacerdotum sanctificat sua sacramentum, & virtutes in eis, ac dona gratiarum operatur. Idem respondemus quòd priùs, quia sine sacerdotibus, & ministerio eorum eadem, nec minùs liberè, aut potenter, nec minora operatur omnipotens Deus, cùm ejus beneplacitum fuerit, & hoc sine sacerdotibus, & ministerio eorum. Veruntamen

A

B sicut diximus de propriæ præparationis negligentia, & contemptu, ita dicimus hoc de negligentia sacerdotum, & ministerij eorum, quia occasionem dant justæ severitati Dei qua negligentes, seu contemnentes sacros ministros, & ministerium eorum in peccatorum suorum fæcibus derelinquit; quemadmodùm contrarię solitudo & veneratio occasionem dant largissimæ misericordiæ Dei, ut eos in quibus sunt, immò quibus illa prærogaverit, respiciat, & visitet, donisque gratiarum suarum, & virtutum illustret. Apparet etiam tibi ex his verbis novissimis diffinitionis istius, quia nec virtutes naturales, nec consuetudinales hîc diffinire intendit August. naturales quidem propter hoc, quia illis plerumque malè utuntur homines, quemadmodùm visu, auditu, intellectu, memoria, in quibus ultra quàm oporteret abundamus. Consuetudinales verò per hoc à dicta diffinitione

C exclusit, quia etsi Deus illas operetur, non tamen sine homine, quoniàm in multo labore, & frequentia operum hominis generantur, sicut supra exposuimus, non subitò, & gratis, & desuper infunduntur. Debes autem scire de hujusmodi cooperationibus, quia etsi fiant alicui virtuti, vel dono, non tamen omnibus, & hoc est quoniàm in ipso actu orationis, seu cujuscunque alterius operationis, quâ virtutes quæruntur, non movetur orans, aut operans motibus, nisi paucis. Omnes autem virtutes, sine quibus non est salus eidem, tunc infunduntur, cùm directè, & per se non cooperetur, nisi illis, quarum motibus similes habet, seu propinquos. Quemadmodùm etiam aliquod desiderium placendi Deo, simile est alicui ex desideriis, quæ procedunt ex charitate, & aliquod amare Deum, similiter multùm simile est, atque vicinum ei amare, quo est ex charitate, similiter, & quoddam credere est, simile ei credere quod

D est ex fide virtute. Cùm ergo orando, vel operando movetur hujusmodi motibus, meritò cooperatur & præparat se ad hoc, ut infundantur ei virtutes illæ; sicut enim propinquat, sive vicinatur motibus illarum per hujusmodi motus; sic & ille, qui cùm in generali vel orat, vel operatur, ut Deus largiatur ei dona, quibus ei placeat ad omnes virtutes, quibus Deo placere oportet generaliter se præparat. Cardinales autem quasdã virtutes nominãt sacri doctores videlicet prudentiam, justitiam, temperantiam, fortitudinem, aliqua ex tribus causis, quas dicemus, sicut nobis videtur: harum prima est, quia tota vita humana circa eas volvitur, & ab eis operatur, etsi ab eis exierit, vel ab una earum, necesse habet cadere, vel in parte, vel in toto, quemadmodùm ostium se habet ad cardines suos, tota vita verò ista velut ostium est, quo vita beata nobis operitur cùm bona fuerit, clauditur verò cùm illa mala fuerit: bona enim vita pręsens ingressus est in illã, & tota ex his cardinibus pẽdere, & portari videtur, queãdmodùm ostiũ à cardinib' suis. Secũda est, quia cardines cœli quatuor toti,

Meritum congrui.

Quæstio bona.

Causa efficiens.

Quæstio.

Nota.

Consuetudinales virtutes non sine homine parantur.

Virtutes cardinales quare.

Cæli cardines quatuor.

mundo inferiori supereminent, & ipsos cœlestes motus determinant, & limitant; unde & plagæ secundùm eos in cœlo distinguuntur, videlicet Oriens, & Occidens, Septentrio, & Meridies: sic istæ quatuor virtutes in sublimi vitæ nostræ in sereno, & claro velut in quodam cœlo supereminent, & totam vitam bonam continent, limitant, distinguūt: & quemadmodùm à prænominatis cardinibus & plagis est omnis motus cœlestis, sic & ab his virtutibus est omnis motus virtuosus, & omnis operatio ut multis videtur, qui nec alias virtutes esse opinantur. Tertia causa videtur sumpta à sacro cœtu cardinalium, ut quemadmodùm illi præsunt toti clero post summum Pontificem, ita & istæ omnibus virtutibus aliis; & quemadmodùm summo Pontifici prænominatus cœtus cardinalium assistit eidem ad regendam totam Ecclesiam, ita ut de magnis, & arduis nihil faciat præter eos, sic & mens humana de magnis, & arduis operibus, videlicet in quibus salus consistit, aut perditio, nihil faciat, aut facere postponat, nisi per istas. Benè autem est menti humanæ, & omnibus, quæ sub ipsa sunt, quandocunque regitur per hujusmodi cardinales, & regit quæ sub ea sunt, & regitur. Nonnulli autem quatuor paradisi flumina interpretati sunt, cùm ipsorum fluminum, & cursu eorum, tum ex officiis ipsarum virtutum: veritas autem in hoc est, sicut magis credimus, quia ex hoc principatu, quem habere sunt visæ ad alias, & præcellentia nominaverunt eas cardinales; unde & apud philosophos nominatissimæ sunt, & de eis solis apud eos sermo est, propter quod quidam eas philosophicas tantùm nominant, separantes eas à theologicis, atque evangelicis, quas dicunt esse fidem, spem, & charitatem. Quantùm autem errant in hoc, apparet evidenter quia scriptura sacra quæ veri nominis theologia est, expressè quatuor istas virtutes, & nominat & numerat. Sap. 9. his verbis de sapientia loquens æterna. Sapientia enim inquit, & justitiam, sobrietatemque, & veritatem docet, quibus nihil est utilius in vita hominibus, sapientiam apertè pro prudentia accipiens, & sobrietatem pro temperantia. Quoniàm verò crebrò prudentia, justitia, fortitudo, & temperantia in utraque scriptura novi, & veteris testamenti nominantur, à sensu oculorum, & aurium accipere possunt, nisi qui illis carent; sic igitur hæc causa est quare eas philosophicas, & non theologicas dicunt, vel nominant: manifestum est eos errare, cùm non minùs, vel notæ, vel nominatæ sint apud theologos, & in vera theologia, quàm apud philosophos, & in eorum philosophia. Sunt & alij tam re, quàm nomine circa eas errantes, qui politicas eas solummodò nominant, nescientes quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Debes autem scire quòd quædam virtutes sunt singulares, videlicet quarum officium soli proprio subjecto deservit, scilicet decorans, competens, & perficiens vitam ipsius, & istæ vocantur monasticæ à monade, quasi unicę, sive singulares. Sunt & aliæ quarum officium est pluribus necessarium & hoc secundùm alterutrum duorum modorum, videlicet vel serviendo, dispensando videlicet, quod est plurium, & istæ vocantur œconomicæ, id est dispensativæ, vel regendo, sive imperando, & istæ vocantur politicæ, à polis quod est civitas, quasi regiæ, sive civiles, & hoc est quoniàm rex est unius civitatis rector. Hanc autem divisionem habes ex libro Plotini de gradibus virtutum teste Macrobio, hujusmodi ergo homines intelligunt virtutes politicas, quasi sæculares non sacras, aut sanctificantes possessores suos Quòd autem dixerunt non esse virtutes, nisi istas quatuor inde inducti videntur, quia unde lumen eis sufficere visum est ad cognoscendum faciēda, & declinanda omnia,

Quatuor paradisi flumina, quatuor virtutes sunt.

Virtutes philosophicæ.

Virtutes theologicæ.

Virtutes singulares.

Virtutes œconomicæ.

Politicæ.

E istud lumen vocaverunt prudētiam. Præterea unius artificij una ars tantùm; si ergo benè vivere unum artificium tantùm est, sive unum opus artificiosū, ars illius ex necessitate una erit. Ampliùs. Et Tullius, & Seneca autem vivendi philosophiam vocant, quę autem est ista philosophia, nisi prudentia de qua agimus. Ampliùs. Benè, & malè agere una contrarietas est, una tantùm igitur erit disciplina, sive ars benè agendi, vel malè. Ampliùs. Sunt ne plures artes vivendi? si sunt, quæ sunt ergo, & quot, si verò una est, quæ sola, quàm prudentia? Ampliùs. Unius actus una virtus, & una ars naturaliter, si igitur vivere unus actus est, una erit ars ipsius. Respondemus in hoc, quia philosophia est, & una scientia ex multis, & multæ simul aggregatæ, sicut diximus, & de arte vivendi, quòd una est aggregata ex multis, &
F dividitur in multos ramos quemadmodùm, & ipsum vivere: aliter enim vivitur in sæculo, & aliter vivitur in claustro, & iterùm in sæculo aliter officio clericali, aliter officio militari, & iterùm aliter in urbe, aliter in rure, & ita de aliis; similiter in claustris multiplex est vivendi varietas, & juxta utranque varietatem tàm sæcularem, quàm claustralem est varietas scientiarū, vel prudentiarum, peritiarum, artium, seu quocunque alio nomine eas conveniat appellari. Quòd ergo dicit unius artificii una ars, verum esse concedimus, sub hoc intellectu in distinctione, quam fecimus de unitate, & multiplicitate, ut intelligatur una ars, & unum artificium conformiter. similiter & multa ars, & multiplex. Apparet igitur tibi ex his quæ diximus, quia multæ sunt prudentiæ pro multitudine, ut ita dicamus, vitarum.
G Quòd evidenter ostendit multitudo, & varietas regularum claustralium, alia enim est regula beati Augustini, alia regula beati Benedicti. Regula autem beati Augustini non est, nisi doctrina, vel ars, vel prudentia, qua scitur, vel docetur, qualiter vivendum sit professoribus illius; eodem modo & regula Benedicti non est nisi quædam prudentia, vel ars, vel doctrina, qua scitur, vel docetur, qualiter vivendum sit monachaliter professoribus illius, & ad hunc modum se habet de aliis; similiter & alia est doctrina, & scientia de re militari. Non igitur est una prudentia vivendi simpliciter, nisi quemadmodùm diximus unam esse philosophiam, videlicet scientiam aggregatam ex omnibus scientiis, seu doctrinis rerum arte, vel doctrina cognoscibilium. Responsum igitur est tibi per hæc ad omnes præmissas quæstiones, & adhuc declarabimus tibi in proximo, cui propriè juxta consuetudinem sacrarum scripturarum conveniat nomē prudentiæ, & quia hujusmodi homines ultra regulam scripturarum ipsum extendant. Quòd si quis dixerit, quia
H sicut non est, nisi unus visus propter videnda exteriora visibilia, ita non debet esse nisi unus visus interior propter videnda interiora visibilia, quare prudentia non erit, nisi una scientia ramificata in partes, vel species, sicut neque visus exterior Respondemus, quia visibilia exteriora inquantùm visibilia unica sunt ab uno quasi genere quod est coloratum, visibilia verò interiora non habent dispositionem unam sub qua, vel per quam videantur, & in qua uniantur, sicut ostendimus de intelligibilibus, quia sub alia dispositione sunt inquantùm intelligibilia dono intellectus, quàm scibilia inquantùm scibilia dono scientiæ, sub alia inquam dispositione non solùm specie sed etiam genere. Designatio enim alia dispositio est genere quàm bonitas, & malitia: designatio autem est dispositio propriè dono deserviens intellectus, bonitas verò, & malitia deserviētes sunt dono scientiæ, ut jam diximus. Ampliùs. Sicut non est sensus unus, aut una cognitio exteriorū sensibilium,

Tullius.

Nota.

Prudentia multiplex.

Nota.

Nota.

sensibilium, aut cognoscibilium, ita nec debet esse unus sensus, aut cognitio interior interiorum sensibilium, aut cognoscibilium, præsertim cùm major sit longè diversitas interiorum sensibilium, seu cognoscibilium, quàm exteriorum. In sequentibus autem dabimus tibi causas in numero certo, propter quas lumina, & apprehensivæ virtutes non sunt, nisi quinque. Si quis autem quærat quare in vi intellectiva nostra inveniuntur vitia, quæ non videntur esse opposita hujusmodi virtutibus, & propter hoc ex necessitate requirunt, vel aliam, vel alias virtutes sibi contrarias, verbi gratia, invenitur levitas ad credendum quæ notatur credulitas, de qua Ecclesiastici decimonono. Qui credit citò, levis est corde; similiter & tarditas ad credendum, de qua Ecclesiastici primo. Non sis incredibilis timoris domini. Et ipsa veritas Lucæ ultimo. O stulti & tardi corde ad credendum: similiter & Marci ultimo. Exprobravit incredulitatem eorum, & duritiam cordis; de hoc Seneca. Et omnibus, & nulli credere vitium est; de hac levitate Apostolus ad Ephesios 3. Ut jam non simus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ. Ampliùs. Tarditas ista, & levitas manifestè vitia sunt, ergo cùm sint secundùm superfluitatem, & indigentiam contraria, necessariò est inter ea virtus media. Ampliùs. Utrunque hujusmodi extremorum declinandum est, & ab eo utroque recedendum; non autem receditur ab utroque, nisi ambulando inter utrunque, inter utrunque igitur ambulandum est, hoc autem est medium, sola autem virtus via est, per quàm ambulandum est, quare inter hujusmodi duo vitia est virtus media. Respondemus tibi in hoc, quòd reverà prudentia virtus media est inter hujusmodi, & est velut temperantia quædam virtutis nostræ rationalis, unde & vocatur alio nomine rationabilitas, qua tenet se virtus nostra rationabilis, ut non temerè assentiat suasionibus, similiter & ne temerè dissentiat ab eis, maximè in rebus salutaribus, & eorum contrariis, & hæc in rebus ad prudentiam pertinentibus; in rebus enim aliorum donorum per ipsa dona occurritur ipsis vitiis, sicut in rebus fidei per fidem, & in rebus consilij per consilium, & ita de aliis, & hoc est quoniàm quodlibet, & quinque donorum credulitas quædam est, sicut supra diximus, & propter hoc medicina est, sive salus contra morbum credulitatis contrariæ. De fortitudine autem quid ipsa sit secundùm omnem suam intentionem, necnon ramos ejus, seu species, aut partes, jam tibi declaravimus, & etiam numeravimus. De justitia verè dicimus hîc, quia ipsa est virtus, qua redditur unicuique quod suum est per se, videlicet inquantùm suum, seu debitum. Hujus autem sex sunt species, seu rami, vel partes, quarum prima est obedientia, & hæc debetur superioribus inquantùm superioribus, hoc est quantùm ad magistratum eorum imperare: quapropter in primis Deo, deinde ministris ipsius, tàm secularibus, quàm ecclesiasticis debetur, sicut legitur ad Romanos decimotertio. Omnis anima potestatibus superioribus subdita sit &c. Petri 1. Regem honorificate, servi subditi estote in omni timore dominis, non tantùm justis, domesticis, & modestis, sed etiam discolis. Quòd obediendum sit ministris propter Deum ipsa veritas expressè dicit Matthęi 10. Quicunque non receperit vos, neque audierit sermones vestros, tolerabiliùs erit terræ Sodomorum, & Gomorreorum in die judicij, & iterùm. Qui recipit vos me recipit, similiter & Lucæ 10. Et iterùm in eodem ejusdem. Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit. Secunda & quasi correlativa pars justitiæ, disciplina est, & hanc debemus subditis, sive inferioribus, & est illa quæ apud philosophos vocatur virtus regia, per hanc enim reguntur inferiores, & hoc parcendo, puniendo, terrendo à malis, & ad bona provocando. Tertia est æquitas, hoc est quæ debetur paribus, non supergredi quemquam illorum, aut præmere, ut parem naturæ conditionem habere. Quarta autem virtus est fides, sive fidelitas, & hæc propriè est contra fraudes, & dolos. Quinta veracitas, hoc in dictis, & promissis: hæc est contra mendacia, perjuria, contra promissa, ut pacta non servata. Sexta est veritas, hæc propriè factorum, & operum, & hæc est propriè contra falsitatem hypochrisis, & aliarum nequam simulationum; & licet Tullius dicat in libro de officiis quia fides dicitur ab eo, quod fiat, tamen intentio, quam diximus de fide in scripturis sacris crebrior est, de qua crebrò inculcat dominus in evangelio. Fidelis servus, & fideles dicuntur homines ab hac fide videlicet, quia de his fidendum est, quia eis, & nos, & nostra securè credere possumus, propter quod & Deus etiam fidelis dicitur 2. ad Corinthios 10. Fidelis (inquit Apostolus) Deus, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis: similiter & in psalmo: Fidelis dominus in omnibus verbis suis. Et quia tàm fides, sive fidelitas, tàm veracitas, quàm veritas justitia est, invenies in scriptura unum pro alio accipi, & generale nomen justitiæ etiam poni pro unaquaque istarum trium, sicut ibi. Fidelis dominus in omnibus verbis suis, idest verax, similiter, & justus dominus in omnibus viis suis: hoc enim est dicere, fidelis. Est ergo fidus, sive fidelis secundùm hanc intentionem fidentia dignus, hoc autem manifestè apparet ex contrario: perfidus enim idem est, quod dolosus, sive fraudulentus, sive fallax, quare indignus fidentia, sive in quem confidatur. Si quis verò quærat de severitate, & misericordia sive clementia, de qua librum integrum Seneca scribit ad Neronem, sub qua istarum specierum contineantur? Respondemus, quia sub disciplina; disciplina enim dicitur severitas, inquantùm sævit, id est, dans vindictam in maleficia, sive quasi sequens veritatem, meritorum supple. Clementia verò inquantùm lenit meritas, seu debitas pœnas, vel penitùs indulget, propter quod alio nomine lenitas dicitur. Vocatur autem clementia à cleos, quod est gloria, quia nihil in principe, vel in prælato gloriosiùs clementia, unde & cum unctione utraque dignitas præstatur ut agnoscant se reges, & sacerdotes per sacram unctionem non ad carnificinam subditorum se præfici, sed ad piam custodiam, & gubernationem; & de laudibus virtutis istius, clementiæ scilicet, totus liber prænominatus est. Apparet igitur ex his, propter quid, & mendacium, & simulatio, & dolus, seu fraudulentia vitia sint, seu peccata, quoniàm apertè contra virtutes sunt, quas diximus, & ideò contra justitias, quare injustitiæ ex necessitate sunt. Debes autem scire, quia justitia interdùm generale nomen esse videtur omnium virtutum, & tunc accipitur pro tota divinæ legis observâtia, in qua quoniàm expressè pręcipiuntur omnium virtutum opera, necessariò divinę legis observatio tota est omnium operum virtuosorum executio, sive effectio. Erit ergo justitia secundùm effectum omnium virtutum effectus, seu opera: meritò igitur justitiam vocaverunt quamlibet virtutem, cùm secundùm hanc intentionem cujuslibet virtutis operatio justitiæ sit, & non est dubium, quia si quis diligit Deum ea intentione, qua tenetur, vel ne injurietur ei, ipsum diligere reddit ei tanquàm suum, idest tanquàm ei jure debitum. Est igitur ibi diligere, & de justitia, & de virtute amoris, sed ex altera videlicet justitia tanquàm imperante

Tarditas & levitas credendi vitia. *Prudentia in credendo dicitur rationabilitas.* *Justitia quid.* *Sex species justitiæ.* *Obedientia.* *Disciplina.* *Virtus regia.* *Æquitas.* *Fides.* *Veracitas.* *Veritas.* *Fidus perfidus.* *Clementia.* *Justitia nomen generale.*

ti, ex altera verò videlicet virtute dilectionis, tanquàm fonte, quemadmodùm si dicatur, quòd dispensator dat pecuniam de mandato domini. & dat eam de bursa, vel arca, vel thesauro. Expressioris autem similitudinis exemplum est, si dixeris, quia dat minister aquam de voluntate domini, & dat eam de puteo, vel de fonte: omnis autem virtus, velut fons, aut puteus est ad operationes suas medias & immediatas, & omnes virtutes, & operationes velut emanationes sunt ex fontibus propriarum virtutum. Si quis autem quærat, quæ sit propria emanatio ex fonte justitiæ per se idest in eo quòd fonte. Respondemus, quoniàm reddere: & propter hoc sive obediamus superioribus nostris, sive imperemus subditis, ex justitia per se, & propriè utrisque reddimus, & reddere intendimus quod suum est eorum, hoc est eis jure debitum. Quia verò reddere contingit uniuscujusque virtutis propriam emanationem, sicut ostendimus in ea operatione, quę est diligere; quemadmodùm enim diligere suum est Dei, & ob hoc à nobis est eidem jure debitum, sic & timere, & sperare, & credere; quodlibet enim istorum lege divina præcipitur, sic & cæterorum similium unumquodque jure Deo debitum est; quare contingit illud reddi, & fieri ex justitia obedientiæ, & hoc est propter quod dicitur justitia circuire omnes virtutes, videlicet, quia omnium actus proprios sive operationes suas efficit, dùm eos ex se velut imperante elicit. Si autem aliquis ea intentione justè aliquid agat, videlicet ut Deum non offendat, vel quia Deo placitum est, istud erit opus & ex amore, & ex justitia, sed amore imperante, justitia verò velut fonte, quoniàm justum inquantùm justum & redditum, inquantùm redditum, & ipsum reddere justitiæ sunt propriè, ac per se emanationes, & ista exempla sufficere tibi debent. Habet autem quæstionem non levem, cujusmodi actus sit ipsum reddere, & an sit genus ad amare, & ad omne agere virtuosum; qui enim diligit Deum, reddere videtur ei quod suum est, idest ipsi jure debitum, similiter & qui timet eundem, & credit, vel sperat in ipsum. Ampliùs. Si omnes hujusmodi actus à nobis habuit Deus, quid ampliùs exigere poterit? quare actus, quem reddere vocamus, supervacuus videtur. & omninò inutilis. Ampliùs. Si debeo tibi pecuniam, vel rem aliquam, nunquid ad hoc ut liberer à debito hujusmodi necesse habeo aliquid facere, quàm numerare, vel appendere tibi pecuniam? nunquid potes à me exigere aliud quàm ipsam pecuniam ratione debiti talis? eodem modo videtur Deus non posse à nobis, nisi actus spirituales petere, vel exigere, quorum exempla posuimus, quare illis obtentis omninò apud ipsum liberati sumus, ut apud creditorem. Ampliùs. Nunquid actum reddendi ipsam pecuniam à me petere potest? cùm solam pecuniam numeraverit mihi, ut quid ergo requirit Deus à nobis ipsum actum reddendi? Respondemus tibi in hoc, quia si mutuata cum animo, vel intentione reddendi, non tradideris creditori tuo, non liberaberis apud ipsum. Si enim animo dandi, vel commodandi, vel disponendi, vel transmittendi, alij dederis pecuniam mutuatam non es liberatus apud ipsum ab obligatione mutui, immò ipse est obligatus tibi vice versa, vel ad antidota, vel ad alia: quemadmodùm & si aliquis vocatus in jus ad capitolium, casu illuc venerit, non quia vocatus, hujusmodi adventu casuali, non est absolutus ab obedientia judicis, qua tenetur ante eum venire vocatus, non tamen dicimus quin sic veniens possit se offerre juri, & quin admittendus sit se offerens, omninò igitur de obligatione nihil cogitans, & absolvi ab obligatione penitùs non intendens, & si faciat timendo vel amando Deum, quòd Deus habeat ab illo id quod ei debetur, non tamen reddit propriè, aut per se, nec est liberatus apud Deum à debito obligationis, nec cùm liberari timuerit, vel curet, tenemur enim fortissima obligatione credere, & sentire nos esse ad omnia Dei mandata arctissimè obligatos; si enim aliquis impleret omnia hujusmodi mandata tantùm quia bona sunt, vel honesta, omninò non habens in mente, quòd Dei mandata sint, & quòd propter hæc teneatur eadem implere, esset quidem bonus iste aliquo modo adimplendo ea, non autem justus, aut Dei servus, nec Deo serviens, nec Deum ut dominum habens, nec etiam ut Deum, de cujus legis custodia, vel obedientia omninò non curat. De hoc verò quòd quærit, an necesse sit in quolibet actu virtuoso, vel saltem in aliquo, & etiam aliquandò intendere actum illum exercere intentione justitiæ, quod est dicere ut debitum, sine animo reddendi Deo quod suum est. sive absolvendi se ab hujusmodi obligatione, qua ad hujusmodi actum tenetur? Respondemus, quia non videtur nobis necesse: veruntamen necesse est, ut credulitas ista, qua obedire in omnibus, & per omnia Deo tenemur, sit in habitu apud unumquemque; cùm enim præcepit Deus, ut timeretur, vel amaretur, aut honoraretur, aut quodcumque aliorum hujusmodi, non præcepit illo modo, ut intentione, vel hac, vel illa, de quibus diximus, ista ei exhiberentur, sed nudè, ac simpliciter præcepit, ut timeremus, & amaremus ipsum. Quare non obligavit nos ad has intentiones, quas diximus ad actus, unde per solam exhibitionem hujusmodi actuum liberamur ab obligatione qua nobis præcepta sunt: quemadmodùm enim si quis vovit intrare religionem, si postmodùm intret, licet non cogitet, aut intendat per hujusmodi ingressum absolvi à voto emisso, nihilominùs tamen absolvitur; non enim vovit intrare nudè hujusmodi animo, vel cum intentione, sed intrare nudum; eodem modo se habet & de juramento, si juravit intrare, vel aliud facere, & postmodùm faciat illud. Eodem modo igitur necesse est, & se habere & in obligatione mandatorum Dei, cùm ipse nudè præcepta sint; quia etiam si cum ipsa præceptione divina votum, vel juramentum de his servandis intervenerit non tamen adhuc obligatur, nisi ad ea nudè modis, & conditionibus supradictis. Non igitur necesse est, ut exequens divina mandata, sive adimplens ea cogitet, vel intendat de obligatione hujusmodi, vel absolutione sua, sed habitu necesse est, ut diximus, ut sit apud ipsum credulitas de obligatione hujusmodi; & hoc est quoniàm si ex solo amore sincero, & recto adimpleret quis omnia mandata, laudabiliter, & Deo acceptabiliter impleret ea, immò non aliter acceptabiliter apud Deum, & hæc est una ex causis, propter quas plenitudo legis dicitur dilectio in decimotertio ad Romanos. Reddere ergo quod suum est Deo, & sine intentione reddendi contingit in hujusmodi, videlicet in adimpletione mandatorum. In rebus autem forinsecis non videmur liberari, nisi animo reddendi, vel restituendi agamus, verbi gratia: si aliquis abstulerit de templo violenter aurum, vel argentum, non potest offerre illud in templo postmodùm, ut donum, vel oblationem, nec acceptari posse videtur à Deo, nisi ut redditum, aut restitutum, sive animo reddendi, aut restituendi: hoc autem est quoniàm qui animo donandi aliquid offert, in animo gerit illud esse suum, quare si alienum est, de rapina offert sacrificium, vel oblationem; quandiù enim dominum vel possessorem se gerit rei, in qua se jus non habere credit, tamdiù rei illius raptor est, & illa res apud eum rapina; quare qui sic dispositus rem hujusmodi offerre præsumit, de rapina sacrifi-

Reddere. Reddere. Nota de justitia. Quæstio. Vide. Responsio. Nota. Nota de intrante religionem. Reddere quod suum est. Nota.

Sacrificium de rapina quemodo. cium, vel oblationem facit. Si quis autem dixerit, A quia secundùm hoc Deo nihil offerre possumus, cùm omnia ejus sint jure plenissimo, sicut ipse testatur in psalmo. Meus est orbis, & plenitudo ejus, & David in ultimo primi Paralipomenon: cùm offerret Deo copias auri, & argenti, æris lapidum, & lignorum dixit. Hæc copia quam præparavimus, ut ædificetur domus nomini tuo de manu tua, & iterùm. Quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi: non plùs ergo sua videntur esse, quæ in templo sunt, quàm quæ in manibus nostris. *Nota.* Respondemus, quia quæ in manibus nostris sunt ex dono ipsius, & sua sunt, & nostra, alioquin, si nostra omnia sua non essent, non essemus servi ejus jure plenissimo, ac singularissimo; quæ autem in templo sunt, sua tantùm sunt, ei scilicet appropriata, ita ut non liceat ea nobis (postquàm illa ei obtulerimus) sumere, aut nostris usibus applicare. Summa igitur omnium istorum est in hoc ut intelligas duas esse intentiones justitiæ, *Duæ intentiones justitiæ.* unam videlicet largam, secundùm quam omne opus debitum opus justitiæ dicitur, sive fiat, quia debitum, sive alia intentione, & juxta hunc modum omnia opera mandatorum opera justitiæ sunt, quocunque modo fiant, & hic est modus quo dicit Augustinus, duas esse partes justitiæ declinare à malo, & facere bonum. Similiter & istud justitia est, quæ nec miserum facit, nec miserum deserit, & hæc justitia dividitur generaliter in innocentiam, & beneficentiam, per innocentiam enim declinamus indebita, & illicita, hoc est nocumenta quæcunque; per beneficentiam verò vel agimus ipsi quantùm in nobis est, vel procuramus debita bona, & horum duorum bonorum debitores sumus: debemus enim declinare noxia, & facere bona, hoc est utilia, & salutaria. Justitia verò qua jus suum unicuique tribuitur, secundùm utramque acceptionem istarum intelligitur, quia quodammodò jus Dei amari, timeri, *Iure Deũ amamus & timemus.* sanè justitia est, quam diffinit Tullius in libro de officiis, in qua (ut dicit) est maximus splendor honestatis, & ex qua viri beati nominantur. Justitia est C rectorum, siue præsidentium cùm habuerit sex illas partes, quas ei superiùs attribuimus. Cùm enim rectores à Deo reguntur, & præsidentibus ipse præsidet Deus, hoc est cùm rectores aliorum Deo plena subjectione obediunt, cùm fideles, cùm veri in factis, veraces in dictis, æqui in negotiis, severi simul, atque clementes in subditos sunt, ea pollent justitia, in qua est maximus splendor honestatis: fulgent enim in genere humano hujusmodi rectores, sicut luminaria magna, illuminant etiam subditos eruditione sua, & disciplina sicut dicitur alibi. Quorum doctrina fulget Ecclesia, ut Sole Luna. Secunda verò intentio justitiæ in rebus temporalibus, vel oblatis, vel accommodatis, D vel aliàs debitis, sicut census, vectigalia, & similia necessaria videtur, propter hoc, quod diximus, videlicet, quia non aliter liberari videtur debitor, nisi animo reddendi talia exhibeat. *Quæstio.* Si quis autem quærat de aliquo, qui debet exercitum regere, & vocatus venit in exercitum magis amore rapiendi ab hostibus regis, quàm animo serviendi, seu servitium hujusmodi reddendi, utrùm satisfaciat Regi suo sic veniens in exercitum. Respondemus, quia Regi satisfaciat exteriùs, & cupiditas, licet iniquitas sit, non impedit eum ibi militare servitium, immò promovet, & adjuvat. quantò enim majori cupiditate ardent in bona hostium, tantò in oppugnatione eorum ferventiores sunt. Verùm si cupiditas hæc detraheret militari servitio, non satisfaceret obedientiæ debitæ, & regi; nec impossibile unum opus duos fines habere, & per unum opus aliquandò duos fines intendere, uno enim, & eodem servitio nihil pro-

habet servum intendere honorem domini sui, & proprium commodum, vel alienum; sic & nos Dei honorem simul, & nostram salutem uno, & eodem opere quærere possibile est. Quòd si quis quærat utrùm servitium prænominatum videlicet exercitus, an cupiditatis, an justitiæ sit, an amborum simul? Respondemus distinguendum esse an cupiditas sit causa movens, & efficiens præstandi hujusmodi servitium, an sit ingerens se, & incidens, & similiter de justitia obedientiæ: si enim intendit domino servire ad oculum tantùm, videlicet, non curans de jure domini, vel victoria, sed volens solummodò consulere cupiditati suæ; manifestum est, quia opus hujusmodi solummodò cupiditatis est; simulatione enim justitiæ, vel obedientiæ illudit domino suo; pellem igitur solam (ut ita dicamus) sive speciem justitiæ habet opus illud, veritatem autem cupiditatis; similiter se habet & in monacho, qui de virtute obedientiæ, aut meritò omninò non curans, sed sola cupiditate, aut ambitione illectus, & abstractus prioratum recipit: si autem econtrariò se habet, ut B justitia, & obedientia causa movens sit, & efficiens prædicti operis, cupiditas autem incidens erit, opus illud est justitiæ, & hoc est, quoniàm cessante omninò cupiditate nihilominùs fieret opus illud per justitiam. *Nota.* Debes autem scire, quòd non omnis cupiditas, ut vulgariter loquimur, mortale peccatum est, quemadmodùm multis accidit in prædicto casu; *Cupiditas quando mortale peccatum, quando non.* multi namque bona hostium concupiscunt, & hostibus illa auferunt, quia sciunt jure bellandi hæc sibi licere, & justo bello acquisita sua facere, aliàs ea nullatenùs vel cupere, vel invadere cupientes: hujusmodi ergo cupiditas (ut ita loquamur) videlicet quæ justitiam sic sequitur non est mortale peccatum, & quandòque etiam nullum peccatum; interdùm verò & meritorium esse potest: si quis enim cupiat arma inimicorum fidei, vel castra, vel munitiones, aut equos, seu quæcunque alia, cupiat, inquam, hac de causa, ne per illa noceant religioni Christianæ, cui hoc dubium esse potest, quin hæc meritoriè fieri possint? Exemplum autem evidentissimum præmissæ distinctionis est in opere conjugali, cui quandòque concupiscentia dat causam, ut verbo juris utamur, & hoc ex desiderio voluptatis exercetur, quandòque verò justitiæ opus est, videlicet cùm animo reddendi debitum agitur, tunc enim incidit voluptas carnis, sine qua aut vix, aut nunquàm illud exerceri possibile est. *Nota pro cõjugibus.* Sunt & aliæ quæstiones ferè innumeræ circa justitiam, & potissimùm circa obedientiam. Utrùm videlicet monachus sciens se carne esse lubricum & aliis passionibus carnis infirmum, sciens sibi benè esse in claustro, in mundo verò præmissis periculis, & aliis exponi, si debeat exire de claustro ad præceptum Abbatis, & recipere prioratum foris in medio hujusmodi periculorum multorum; quibusdam enim videtur, quòd adeò debet confidere de virtute obedientiæ, ut pericula hujusmodi vincat, & evadat, *Virtus obedientiæ.* attendens quia Petrus virtute hujusmodi fretus, atque suffultus super mare pedibus ambulavit, sicut legitur Matthæi decimoquarto. Et beatus Maurus sancti Benedicti discipulus longo tractu super aquam simili virtute præditus cucurrit; verùm privilegia paucorum, sive jubentium, sive obedientium non faciunt legem communem, quamquàm verum sit, quia Petrus omnipotentis domini virtute jubentis hæc fecisse meritò credendus sit, & Maurus merito tanti patris jubentis & virtute Dei ab aquis sustentatus sit. *Privilegia non faciũt legem cõmunem.* Nobis autem videtur, quòd in hujusmodi casu, quem posuimus, si obtinere non potuerit monachus supplicationis instantia, ut Abbas mandatum hujusmodi revocet, significare debet illud Episcopo loci, & de ipso similiter si noluerit *Consilium auctoris.*

adhibere remedium, munire se appellatione, quia proculdubiò gravatur manifestè, nec videtur nobis quòd Abbas ex potestate, vel officio suo possit hujusmodi pericula præcipere; potestatem enim illam dedit Deus in ædificationem, & non in destructionem, sicut legitur secundæ ad Corinthios ultimo, & iterùm ibidem. Non possumus aliquid adversùs veritatem, sed pro veritate. Quòd si dixerit quis, quia illa pericula incerta sunt quæ dicit se timere Monachus, periculum verò inobedientiæ certum est, & evidens. Respondemus, quia non est verũ, non enim est inobedientia ubicunque non fit jussum, sicut nec injustitia ubicunque non fit justum; quemadmodùm enim lapis non est injustus, quamvis non faciat justum, sive justè, sic nec iste Monachus inobediens est. *Nota.* Ampliùs. Ubi non habet quis potestatem imperandi, ibi non habet locum inobedientia, si eidem non paretur, & hoc nobis hîc videtur, quòd non habet Abbas auctoritatem, vel F potestatem tam periculosa imperandi: & si quis diligentiùs consideret, non videtur Abbas imperare, ut Abbas, hoc est ut pater, & minister salutis, sed magis Monachum exponere periculis, & tradere bestiis vitiorum, & Dæmonum devorandum, ut hostis. *Abbas ut pater.* Tolerabiliùs autem longè esset Monacho illi sententiam excommunicationis incurrere usque ad expulsionem Monasterij, ad quam si veniretur, necesse habet tunc vel jussum Abbatis implere, vel ad aliud Monasterium se transferre, nisi per superiorem contra hoc remedium obtineret. Ubi verò dubitat subditus an id licitum, an illicitum sit, quod jubet Prælatus, determinatum est, quia parere debet jussui Prælati; causa autem in hoc est, quoniàm in hujusmodi dubiis ad consilium Prælatorum recurrendum est, & eidem standum; in hoc enim subditis præpositi sunt Prælati, ut in hujusmodi consulant eidem. Si tamen ea fuerit imperitia Prælati, ut meritò in talibus non sit consulendus, ad prudentiorum consilia recurrendum erit. *Nota hũc locum pro tortoribus.* De ministro verò, qui scit iniquo judicio condemnatum esse innocentem ad mortem, & jubetur eum suspendere, non credimus, quòd teneatur, immò potiùs mortem subire; consilium autem in hujusmodi casibus est procurare liberationem innocentium; per retractationem sententiarum iniquarum, seu per alias vias, quas hîc scribere non est præsentis propositi; quòd enim legitur Proverbiorum 24. Erue eos, qui ducuntur ad mortem, & eos qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses, ad omnes pertinet, provt unicuique facultas talia faciendi à Deo concessa est. Intelligimus autem hæc de innocenter ad mortem tractis, juxta literam; *Nota.* facultates autem liberandi intelligimus hîc preces, potentiam, prudentiam, per quam interdùm cautè occurritur malitiis. Cùm autem nulli obediendum sit, nisi propter Deum, videlicet inquantùm minister Dei est, sicut legitur ad Rom. 13. hoc est dicere ratione ministerij nulli contra Deum obediendum est, & si excesserit fines ministerij sui, sive officij, jubendo scilicet, quæ ad officium suum non pertinent, non est necesse, ut eis obediatur, & hoc est, quod legitur super illud Mat. 23. Quæ dicunt facite, ubi auctoritas, supple, & cathedra, quod est dicere ex officio, seu magisterio. De Principe verò qui habet injustum bellum, si notoriè, aut manifestè injustum est, videtur nobis, *Nota etiã hoc.* quòd subditi non tenentur ire ad exercitum in hujusmodi bello, neque juvare eum in hoc; si qui autem de subjectis adeò potentes fuerint, ut possint ei in hoc contradicere, & resistere, credimus quòd tenentur ad hoc, ut per eos relevetur multitudo nimiorum subditorum, & à peccato injustè bellandi, & ab oppressione, quâ compellatur ad illud. Hu-E jusmodi enim Princeps furum est, atque raptorum, compellens subditos ad furta, rapinas, incendia, sacrilegia, homicidia, & alia innumera maleficia; bello enim injusto non alia fiunt, quapropter si esset, qui de eo justitiam faceret, non tanquàm fur, aut latro, nec tanquàm incendiarius, aut sacrilegus, aut homicida tantùm judicandus esset, sed tanquàm talis, & insuper tanquàm ille qui oppressionibus subditos suos tales esse compellit. Quòd si dubium est de bello, an justum sit imputandum est proceribus, si Principem in parte ista sequuntur antequàm discussum, atque declaratum sit justum esse bellum, & meliùs est eis vim iniquæ oppressionis ab hujusmodi tyranno pati, quàm favere ipsius iniquitati, & iniquè agere cum ipso. Expediret autem ut hujusmodi homini suaderent, quia nec Deum haberet adjutorem, & quia meritò timendum esset, ne multitudo subditorum in ipso discrimine prælij ipsum desereret pro eo, quòd contra Deum, & justitiam ad bellandum eos cogeret, & quia ei assisterent non ex corde, ut sic deterritus à tàm impio ausu desisteret. Jam ergo diximus tibi justitiam, & partes ejus & operationes ejus duas, & prælibavimus tibi quæstiones aliquas, quæ sunt circa eas, reliqua Scholasticis disputationibus relinquentes.

CAPUT XIII.

De Temperantia incipit dicere post tractatum de Iustitia, & primùm de vocabulo ipso, quia Temperantia à temperando dicta est, qua attemperantur, quæ nimia sunt, & præciduntur. Deinde ad ejus species descendit, multas subtexens quæstiones.

G Temperantia verò ipsa nominatione sua innotescere potest tibi utcumque; nominatur verò à temperamento, quo quod nimis est præciditur, & hoc in his quæ corpori nostro serviunt. Hujusmodi prima est in usu mulierum, ubi virtus temperantiæ omnem usum alienatum præcidit, solum usum uxoris concedens, & in illo etiam superfluitatem, & vehementiam non patitur, propter quod dicit Aug. quia vehemens amator uxoris propriæ, adulter est; procedit enim ista vehementia usque ad extorsionem voluptatis, & usque ad violentiam naturæ, & usque ad inquirenda incentiva luxuriæ, & usque ad fœditates innominabiles, & usque ad abusiones etiam abominabiles, ita ut uxor non ut uxor, sed tanquàm meretrix, nec ut vas in sanctificatione, & honore possideatur, sed in passione desiderij & ut vas execrandæ turpitudinis habeatur, sicut docet Apostolus in quarto primæ Thessalon. *Nimius amor uxoris adulterium est.* H Secunda pars est in usu ciborum, & potuum, circa quem duo vitia sunt notissima, videlicet gula, sive comessatio, quæ in usu ciborum, & ebrietas, quæ in usu potuum, qui uterque magis abusio est. *Gula. Ebrietas.* Tertia in usu eorum, quibus corpora nostra proteguntur, & horum alia sunt vestimenta, alia habitacula: horum autem duorum dicitur usus intemperans, & nimius luxus, & invenies in genere hominum quosdam ita deditos apparatui vestimentorum, & vestimentis annexorum, qualia sunt fibulæ, anuli, cinctoria, lacunæ, ut nullum aliud bonum vel amare, vel etiam cogitare videantur; invenies alios non minùs speciositati, & magnificentiæ domorum deditos, sicut dicit Seneca. Ne vivas parcè, & ædifices luxuriosè. Quod quidem multi faciunt. Prima igitur species, seu pars temperantiæ est castitas à castigando rebellionem, & petulantiam carnis, quæ cùm eousque invaluerit, & etiam conjugale remedium non quærat, sed abdicet

abdicet, sanctimonia vocatur: unde & sanctimoniales vocantur mulieres sanctæ, quæ ita omnem voluptatem libidinis à se abdicaverunt, ut etiam nuptias amore cœlestis sponsi reliquerint. Accidit ergo castitati sanctimoniam esse quoniàm ex hac perfectione sanctimonia & est, & dicitur; similiter accidit ei esse virginitatem ex integritate carnis sive portæ carnalis. Sicut enim dicit Apostolus in 1. primæ ad Corint. Virgo si nubat non peccat, impossibile enim est. ait, ut aliqua virtus amittatur, nisi per peccatum. Si ergo virgo nubat, & nupta debitum conjugale marito reddat, non propter hoc amittit virtutem, quæ priùs dicebatur virginitas, quare remanet ea virtus in illa post contractum matrimonium, sed reverà desinit & vocari, & esse virginitas, sicut ipsa mulier desinit, & vocari, & esse virgo; virginitas enim nomen est, & ab accidente impositum virtuti castitatis, ut diximus, quemadmodùm & virgo; nec sequitur, hæc mulier habebat virginitatem, & modò non habet virginitatem, ergo amisit virginitatem: quemadmodùm non sequitur, iste habebat scutum album, & modò non habet scutum album, ergo amisit scutum album, si scutum albedinem solum amisit, & denigratum fuerit. Verùm est. Iste homo habebat scutum album, & modò non habet scutum album, non tamen amisit scutum album, vel nigrum, quia nullius coloris scutum amisit. Expressius autem sim le videtur de illo, qui habebat taurum, & fecit ipsum castrari juxta rusticanam intelligentiam, habebat taurum & modò non habet taurum, non tamen amisit taurum. Similiter etiam ante non habebat bovem, & modò habet, non tamen propter hoc bovem acquisivit. Idem enim est, ac si diceretur habebat castitatem cum integritate carnis, & modò non habet castitatem cum integritate carnis, cùm conjugale debitum reddiderit, non tamen amisit castitatem cum integritate carnis, nec etiam sine integritate.

Nota bene.

Similitudo aperta.

Prima ergo pars vel species, vel ramus temperantiæ castitas nominatur, & continentia. Secunda nominatur sobrietas, sive abstinentia; & opponitur ista virtus duobus vitiis prænominatis. Nec mirum si una virtus opponitur duobus vitiis, aut etiam pluribus; quemadmodùm enim sanitas mentis est, ut suprà diximus, virtus, & quemadmodùm æqualitas quædam, una autem sanitas opponitur omnibus ægritudinibus & una æqualitas omnibus inæqualitatibus. Tertia verò quæ opponitur generaliter luxui non habet nomen determinatum apud nos; frugalitas enim, & parsimonia in victu tantùm videntur esse, & ad victualia solummodò respicere. Quartam non irrationabiliter addiderunt quidam, & vocant eam congruentissimo nomine modestiam. Ista est quæ moderatur incessum, & totú motú corporis risum, similiter, & vocem: in hujusmodi enim quidam immoderati sunt, & incompositi, ut non moveri voluntariè tanquàm homines, sed magis ferri inordinata exagitatione videantur, qui verò compositè, & decenter in his se habent, modesti usualiter vocantur. Quatuor ergò erunt, vel rami, vel partes virtutis temperantiæ, & usus earum videtur esse circa ea, quæ corporis sunt, ut diximus. Quòd si quis dixerit, quòd omnis virtus media inter duo vitia, quæ sunt secundùm superfluitatem, & indigentiam, debet esse temperantia, quemadmodùm dispositio media inter calorem nimium, & nimium frigus, temperantia est duorum illorum. Respondemus, quia temperantia secundùm intentionem præsentem circuncisiva est excessuum in quatuor rerum generibus, juxta quatuor ejusdem partes, vel ramos, & illa sunt propria materia ipsius operationum. Nemo autem dubitare

Sobrietas secunda pars temperantiæ.

Frugalitas & parsimonia.

Modestia.

Temperantia lar[g]è de omni virtute dicitur.

A debet, quin nomen temperantiæ dicatur secundùm largam intentionem ipsius de omnibus virtutibus, quæ sunt medietates inter superfluitatem, & indigentiá, quia profectò vitia hujusmodi distéperantiæ quædam sunt & excessus mali. Veruntamen virtus temperantiæ maximè videtur resecatrix superfluu, inquantùm superfluum; propter quod dixisse videtur Seneca, quia temperantiæ est facere, ne quid nimis, subaudi, sit in sermonibus, aut operibus nostris in materiis prænominatis. Quòd si dixerit quis, quia in cibis, & potibus potest esse nimis, & parùm, sive superfluitas, & indigentia, quemadmodùm enim cótingit aliquem interdùm nimis comedere, vel bibere, ita & parùm, & minùs justò, vel debitò: quidam enim jejunant usque ad evacuationem capitum, & usque ad eam debilitationem corporis, quæ eos ad alios sanctos labores & sacras exercitationes impotentes efficit & ineptos, in quo potest dici juxta

Seneca.

B verbum Senecæ, quia virtus temperantiæ, idest, abstinentiæ in casu hujusmodi providet, & efficit, ne quid nimis sit in comedendo, & utrumque præcidit superfluum sive nimium, & ad hoc habet oculum intentionis suæ per se, non ut quod parum est de cibo suppleat, sed ut quod est nimium afflictione jejunij præcidat. Quòd ergo supplet tibi diminutio, seu parvitas usque ad debitam mensuram consequens est, & comitans abstinentiæ intentionem, seu temperantiæ abstinentialis, præcisio verò nimietatis ab afflictione, & debilitatione carnis per jejunium per se finis est proximus, & intentio immediata temperantiæ istius, & hoc videtur Seneca sensisse in verbis præmissis. Quòd si dixerit, quòd idem est dicere ne sit nimis in parvitate cibi, & ne magis sit nimis in afflictione carnis ex parvitate cib, quòd est, ne sit indigentia in cibo, & ideò hoc intendit temperantia, sicut & illud. Respondemus, quia nec hoc

Nota.

C per se intendit temperantia scilicet ne sit nimis in parvitate cibi, sed magis ne sit nimis in afflictione carnis ex parvitate cibi; temperantiæ enim interioris intentio esse videtur castigatio carnis, atque repressio per moderationem cibi, & potus, ne immoderatio effrenem illam faciat, spiritui que rebellem. Nemo dubitat. quin hoc intendat omnis vir abstinens per abstinentiam temperantialem, ut ita loquamur: sunt enim & aliæ abstinentiæ; quædam enim abstinentia justitia est vindicans Dei injurias, & contumelias in carne nostra. & quædam est sanctitas sanctificans corpora nostra per jejunium, & quædam iterùm est obedientia, per quam non aliud intendit abstinens, seu jejunans, nisi obedire statutis Ecclesiæ Dei, sint fortitan & aliæ. Nolumus autem immorari in hujusmodi, quoniàm ad alia fe-

Abstinentia.

D stinamus, contenti ut aperiamus tibi vias aliquas exercitationum, & demus tibi occasionem majora, & sublimiora videndi in his. Jam igitur pertransivimus de septem donis, de duodecim fructibus, de octo beatitudinibus, de quatuor cardinalibus virtutibus pauca dicentes, de his pro amplitudine, ac profunditate ipsorum, multa aliis reservantes.

Epilogus.

CAPUT XIV.

Non potest benè summari propter varietatem, & multiplicitatem rerum, de quibus disputat.

POst hæc tentavimus investigare, & stabilire numerum virtutum, sive donorum, sive gratiarum. quibus spiritus Dei ornat cœlos, id est cœlo ipso cœlestiores animas Sanctorum; an dona verò, an virtutes, an gratias eas vocemus, tu ne curaveris propter causas quas diximus. Jam igitur numeravimus tibi, & nominavimus quinque virtutes sive

Quinque virtutes apprehen[siv]æ.

apprehensivas, quæ sunt sicut quinque astra micantia cœlum serenissimum vis, sive virtutis nostræ intellectivæ, sua luminositate illustrantes Harum prima Fides est cujus utilitatem, & necessitatem in capitulo speciali de illa patefecimus, & hîc etiam id ipsum licet via altera faciemus. Dicimus igitur, quia cùm sit nobis Deo serviendum, sive vivendum, necesse habemus, ipsum utcumque cognoscere, & hæc ipsa quæ diximus similiter. videlicet quòd eidem nobis serviendum est, atque vivendum: impossibile enim manifestum est omninò ignoto à quoquam serviri, impossibile similiter est aliquem ad servitutem alicujus spontè accedere, spontéque illam suscipere, nisi cui aliquo modo hujusmodi servitutem noverit deberi, sed neque nosse cuiquam possibile est, nisi ei qui talia de ipso noverit, propter quæ illi servitus hujusmodi debeatur. Accedentibus igitur ad Dei servitutem, eamque suscipientibus necesse est Deum nosse & insuper talia de illo, propter quæ meritò sit ei in servitute hujusmodi serviendum. Hujusmodi autem notitiam fidem vocavimus, & vocamus, quâ scilicet creditur Deum esse, tantusque, ac talis cui meritò hujusmodi servitus debeatur, necesse etiam est, ut ista sic credantur, ut ipse modus credendi servitus, vel servitium sit, non contumelia, aut injuria illius cui serviendum sit, cùm ipsa hujusmodi fides caput sit, & fundamentum hujusmodi servitutis, hoc est Religiosæ, & quæ Græcè, Latria dicitur. Ex his igitur declaratum est tibi, quòd necesse est fidem hujusmodi esse, non solùm in Deo servientibus, sed etiam in accedentibus ad ipsum, sicut dicit Apostolus in 11. ad Hebræos. Credere enim, inquit, oportet accedentem ad Dominum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Radix autem evidentissima per se, & cujus ignorantia gladio, & igne exterminanda est, illa est, quam posuimus videlicet, quia Deo serviendum est, ac vivendum, & hoc ab unoquoque, qui ad hoc potens est, vel idoneus est per naturam, quod dicimus propter parvulos, moriones, & furiosos, vel aliter invisibili impedimento prohibitos Ex hac radice sequitur evidenter, ut ostendimus fidem esse in Deo servientibus, vel ad ejus servitutem accedentibus. Declaratum est etiam per eandem radicem, eam esse vim de necessitate hujus virtutis. ita ut ea remota removeatur & servitus, cùm ipsa caput, & fundamentum sit hujus servitutis, quæ vera Religio nominatur, Hac autem stabilita videlicet fide, facile est stabilire prudentiam, qua sibi commissa ad honorem Domini dispensent, & in illis ad lucrum Domino negocientur. Si in servis Dominorum temporalium temporalis requiritur prudentia, ne per contrarium, idest imprudentiam, bona Dominorum dissipent, & per prudentiam ea conservent, & multiplicent, hoc vel fructu, vel essentia, quantò fortiùs in Dei servis prudentia spiritualis requiritur, ut bona ejusdem, vel in se, vel in aliis etiam eis commissa conservent honorificè, & lucrosè dispensent, per quam ponderare, & numerare, & mensurare noverint sibi cõmissa, & acquirenda, quicquid majori honori sit Domino, quid magis placitum, quid magis lucrosum, deinde ipsa negociatione manifestũ est; quòd ipsa est, quem per se stabit prudentiam istam. Quare sic manifestum est, quia negociatores nos esse oportet sine dispendio rerum nobis à Deo commissarum, nostrisque innumerabilibus periculis necessaria nobis valdè prudentia, ipsa enim est proprium lumen, quo dispensationum, & negociationum, & obsequiorum officia illustrantur, atque reguntur, propter hoc & tam crebrò Matthæi 25. & Lucæ 9. De prudentia servorum in negociationibus rememoria fit. De dono verò scientiæ fallacia, & deceptio falsorum bonorum, & etiam verorum provt supra, fidem plenissimam facit, dum innumerabiles involvit. Ab hujusmodi enim fallaciis, & deceptionibus non est effugium absque lumine revelante, ac detegente illas, non est inquam in adulta ætate diu hic viventibus. Est & alia tenebrositas non parùm perniciosa mortalibus, quia vera, & magna bona nobis abscunduntur, falsis, & modicis bonis illudentibus nobis. Delitiæ si quidem, & divitiæ præsentes honores gloriæ potentiæque falsi nominis, se pro veris, ac magnis bonis oculis mortalium vetustate originali caligantium, pro veris inquam, ac magnis bonis se ingerunt, atque amore suo omnes capiunt, donec luminositate doni istius hujusmodi caliginositas diffugerur. Non est igitur necesse, necessitatem tam salutaris luminis, vel alia radice, vel aliis probationibus astringi, cùm manifestum, ac patentissimum in tenebrositate contraria capi totum genus humanum, captivari, & æternæ mortis perditionem trahi. Hac enim tenebrositate, creaturæ Dei in odium hominum factæ sunt, & in tentationem animæ, & in muscipulam pedibus insipientium. Hujusmodi muscipulæ fallaciam detegit lumen istud, horum laqueorum, & vinculorum nexus virtus hujus luminis afficat, & disrumpit, immò ubicunque illuxerit, ad splendorem ejus, ut somnium evanescunt. Donum verò intellectus stabilitur per ipsos modos loquendi, immò loquelas varias, seu linguas, quibus Deus & beneplacita sua, & nobis salutaria quodammodò loquitur. Quid autem nobis magis necessarium aut salutare, quàm intelligere Dei beneplacita, & nostræ saluti necessaria? propter quod legitur Proverb. 14. Acceptus est Regi minister intelligens. Qualiter enim divinæ voluntati obedire poterit, qui eam non intelligit? Præterea omnia signa, omnia mysteria, omnes figuræ inutiles erunt absque hujusmodi dono, sicut docet Apost. 1. ad Corint 14 dicens: Si venero ad vos linguis loquens, quid prodero, nisi vobis loquar aut revelatione, aut scientia, aut prophetia, aut doctrina? & alia hujusmodi multa de hoc in eodem capitulo leguntur. Donum verò consilij necessitas occurrendi periculis innumeris, fide indubitata necessarium esse manifestum facit de quibus multa supra diximus. Tu autem attende, quia radices, & principia probationũ solummodò causa brevitatis ibi aperuimus. Si quis autẽ dixerit, quòd quẽadmodũ quinque sunt lumina sẽsus corporalis naturalis, ita debent esse sensus spiritus, idest intellectus quinque lumina gratuita, vel quemadmodùm sunt quinque lumina interiora naturalia in anima humana, videlicet imaginatio, virtus æstimativa, memoria, ratio, & intellectus; ita debent esse intellectus quinque lumina interiora gratuita, volens per hoc statuere quinque lumina supradicta, rhetoricam magis suasionem, & conjecturam debilem allegat, non physicam, aut theologicam probationem adducit. Tu autem attende in his, & invenies quòd ea quæ diximus veritatem habent subnixam firmis radicibus, & armatam validis probationibus. Jam igitur stabilita sunt quinque lumina apprehensivarum virtutum, quæ sunt fides, prudentia, donum intellectus, donum scientiæ, & donum consilii, de quibus manifestum est, quòd sine eis nec religiosè, nec laudabiliter vivitur: sine fide enim, nec religiosa vita, nec Dei servitium inchoatur. sine prudentia verò, nec laudabiliter ei serviri, vel sine detrimento, atque dispendio bona ejus dispensari, vel fructuosè negociari manifestè impossibile est: sine dono verò intellectus, quòd multa necessaria, atque salutaria ipsamque salutem multipliciter adjuvantia lateant

Fides. *Latria.* *Prudentia servientibus est necessaria.* *Donum scientiæ necessarium.* *Donum consilij.*

teant apertè patet, mysteria scripturarum, formas A Sacramentorum, & alia signa intelligibilia intuentibus: dono scientiæ verò quibus illusionibus, ac deceptionibus falsorum, minimorumque bonorum pateamus similiter & malorum, nulli intelligenti dubium est: donum verò consilij non habentes quot & quanta pericula inevasibiliter circundent & obsideant soli norunt, quibus est datum videre illa. Ex his igitur apparet necessitas simul & utilitas quinque hujusmodi luminum, hoc est virtutum apprehensivarum.

Multa pericula ex carentia consilij.

CAPUT XV.

De affectibus, & affectivis virtutibus, seu motivis acutè, & ingeniosè disputas explicans vias, per quas nobis earum stabilimentum possibile efficitur.

B

Affectivarum autem, seu motivarum virtutum stabilitio quantùm nobis videre datur, non est nobis possibilis hîc, nisi per vias quas dicemus. Harum una est & prima per res ipsas, à quibus, & in quas sunt motus earũ, & inter illas Deus primus: & quoniàm ex necessitate aliquo modo naturaliter agente in animas nostras, non est possibile esse motus nostros, vel affectiones, nisi per tria genera, & uno trium modorum, aut enim in ipsum sunt secundùm ipsum, hoc est ratione eorum, quæ ejus sunt per se, & hæc tria sunt, sicut fas est tibi numerum cogitare; horum primum est bonitas absoluta & pura in quam, & à quâ movetur motu, sive affectione amoris, amoris dico gratuiti, purissimi, & rectissimi. Secundum est suavitas in ultimo delectans, atque reficiens, & cætera hujusmodi operans in animas nostras ad similitudinem, & proportionem corporalis cibi, de quo in præcedentibus multa scripturæ testimonia posuimus, sicut est, Gustate & videte quoniàm suavis est Dominus. Et illud Eccles. 23 Spiritus meus super mel dulcis, & hæreditas mea super mel, & favũ. Et iterũ. Qui edunt me adhuc esurient, qui bibunt me adhuc sitient. Et iterùm in Psalmo. Quoniàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine. Et iterùm: Memoriam abundantiæ suavitatis tuæ eructabunt. Propter hanc refectivam dilectionem, & delectabilissimam refectionem dictum est. Exodi 24. Comederunt, & biberunt, & viderunt Deum Israël. Quòd si de corporali refectione intelligeretur, supervacuè prorsùs dictum videretur. Tertium est magnificentissima gloria, seu dominantissima illius majestas, ad quam, & à quâ cùm datur nobis eam dignè cogitare, seu considerare, movemur honore, seu veneratione. Tres ergo sunt affectiones nostræ in spiritu secundùm ipsum, videlicet amor, & hoc est in eum inquantum bonitas, sive bonus. Secunda esuries, seu sitis, quas pro una reputamus cum ipsa delectatione refectionis suæ, & de his dicitur in Psal. Quemadmodùm desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Similiter & illud: Sitivit anima mea ad Deum fortem vivum; de refectione verò utraque dictum est illud. Satiabor cùm apparuerit gloria tua. Si quis autem dixerit, quia pulchritudo etiam ejus est secundùm seipsum. Respondemus quia delectatio in ipsum ex pulchritudine ipsius visus spiritualis est, id est virtutis nostræ intellectivæ, quemadmodùm delectatio ex pulchritudine corporali, visus ipsius corporalis est, sive secundùm illum. Quòd si adjecerit, quia amor est in illum ex pulchritudine, sive secundùm pulchritudinem, juxta quod legitur Sapientiæ 8. Amator factus sum formæ illius. Quemadmodùm enim pulchritudo corporalis amorem gignit intuentibus eam naturaliter, sic & incomparabiliter fortiùs pulchritudo illa ita intuentibus illam amorem sui generabit. Respondemus tibi, quia nihil prohibet amorem esse inquantùm est pulchritudo, cujus aspectus, ut dicit Augustinus, nobis promittitur, unde amator, & amor maximè videtur esse pulchritudinis, inquantùm pulchritudo, sicut apparet ex 8. Sapientiæ, Amator factus sum formæ illius. Et jam diximus in præcedentibus, quia amor hujusmodi quædam species amoris est, & vocavimus eum amorem venditum pretio, scilicet voluptatis. Nihil autem prohibet pulchritudinem bonitatem esse, sed per solum visum cognoscibilem: intantùm igitur est bonitas inquantùm conveniens affectui nostro, hoc est inquantùm movens ad conjunctionem sui, virtutem nostram motivam. Bonum enim propriè est sicut declaravimus in tractatu singulari de bono & malo, quod est per se motivum nostri affectus & hoc per conjunctionem, sive unitionem, quæ unitio non est nisi amor. Malum verò econtrariò, videlicet, quod est motivum nostri affectus, & hoc ad divisionem, & elongationem ab ipso. Quare sicut creator bonus est delectabiliter in ultimo secundùm aspectum spiritualem ratione pulchritudinis suæ, sic est ex ipso, & in ipsum amor hujusmodi: & sicut est beneficus in ultimo largitatis, & affluentiæ, sic ex ipso est amor, & in ipsum naturaliter, quem diximus supra naturalem: & sicut est bonus in semetipso, in ultimo gratiositatis, sic est ex ipso, & in ipsum amor gratuitus etiam naturaliter, propter hoc quod hujusmodi amorem rectissimum gratis, & dono infundit juxta beneplacitum omnipotentis voluntatis suæ. Tres igitur species amoris, sicut supra diximus, sunt, ex ipso, & in ipsum naturaliter, hoc est quantùm est de naturâ suâ, & nostrâ, nisi nostram naturam originalis, aut adventitia corruptio impediret. Jam igitur numeravimus tres species affectivarum virtutum, quæ sunt in Deum secundùm ipsum, hoc est ratione eorum, quæ habet per se: per se enim est bonus quolibet trium prænominatorum bonorum, in ultimo per se saporus, in ultimo suavitatis per se, præcellens in ultimo eminentiæ, & altitudinis: & propter hoc sunt in ipsum, & ex ipso amor, sapor, sive sapientia, sive saporalitas, honor, seu veneratio. Quartam verò affectionem pariunt beneficia ipsius in nobis, & hoc nominatur propriè gratitudo, cujus operatio propria usitatè vocatur actio gratiarum, Quintam verò & sextam operantur ejusdem bonitas, & mala nostra quodammodò, videlicet timorem, & spem; timorem enim pœnæ nobis incutiunt mala nostra, quæ vel jam fecimus, vel credimus nos fecisse, aut etiam antea fecerimus, dubitamus. Timorem autem offensæ mala, quæ nobis insidiantur, quodammodò nobis incutiunt, licet uterque istorum timorum Dei donum sit, & principaliter ab ipso tantùm; non enim tanta bona efficere sufficiunt mala nostra, quod inde manifestum est, quia cùm omninò mala cessaverint, videlicet in patria, neuter istorum timorum erit. Septimam affectionem similiter operatur non quidem Dei bonitas, ut bonitas, sed magis sapientia lucidissimè, & jugiter intuens omnia sicut dicit Apostolus ad Hebræos. Non est ulla creatura invisibilis conspectui ejus, omnia enim nuda sunt, & aperta oculis ejus. Similiter & Ecclesiast. 23. Omnia videt oculus ejus, & iterùm. Oculi Domini multò plus lucidiores super Solem, circumspicientes omnem viam hominum, & profundum abyssi, & hominum corda intuentes in absconditas partes. Et alia similia de hoc multa legis in ipso textu Scripturæ. Boëtius autem in fine libri sui. Ma-

Nota. *Affectus nostri in Deum.* C D *Vide.* *Bonum.* *Malum.* *Gratitudo.* *Timor Dei.*

gna, inquit, est nobis indita necessitas probitatis, nisi dissimulare velimus, cùm omnia agamus in oculis judicis cuncta cernentis. Pudorem istum, id est virtutis istius motum incutiunt nobis mala nostra, ut largè accipias mala, ita quòd etiam diminutio bonorum nostrorum malum intelligatur: nescit enim erubescere, qui sola mala sua erubescit, & defectũ, diminutionéque bonorũ nõ erubescit: sicut enim turpe est malè agere, ita & non benè agere, & minùs benè agere, quàm deceat, vel oporteat. Quòd si quis dixerit, quia pudor non est alia affectio à timore, pro eo quod Seneca dicit quia verecundia est justæ reprehensionis timor. Respondemus ad hoc duobus modis. Primùm quia verecundia cùm ab eo quod est vereri expressè dicta sit, nõ aliud est verecundia quàm verentia, seu reverentia: reverentia autem non aliud, quàm timor reverentiæ. Verùm quia pudor fuga spiritualis est, quemadmodùm & timor, idem videtur esse pudor & timor. Verùm sciendũ est tibi, quia primus, ac nobilissimus timor fuga est pœnæ, & inquisitor evasionis ab illa. Secundus autem timor est offensæ, & inquisitor declinationis ab illa, & ut verum dicamus, timor pœnæ declinatio est pœnæ, declinatio inquã spiritualis, similiter, & timor offensæ. Finis autem utriusque tutum est, sed primi timoris tutum à pœna, secundi verò tutum ab offensa. Timor autem reverentiæ sic fuga est sed magnitudinis, aut altitudinis, hoc est ab illa. Finis autem hujusmodi motus propria parvitas, aut depressio est: nihil enim aliud est revereri magnũ, aut altum aliquem, quàm consideratione magnitudinis, aut altitudinis ipsius inter propriæ parvitatis, ac inferioritatis limites resilire. Ex quo accidit interdùm tanta coangustatio quibusdam, atque depressio, ut in conspectu sapientum, vel parum, aut nihil se scire sentiant, & in conspectu eloquentium pœnè elingues efficiantur. Quemadmodùm accidit Moysi. Exodi 4. ubi dixit Moyses ad Dominum. Ex quo locutus es ad servum tuum, impeditioris, & tardioris linguæ sum. Simile est & illud Threnorum tertio. Ego vir videns paupertatem meam in virga indignationis tuæ. Est enim virga indignationis Dei, hoc est ex flagello altitudinem, atque magnitudinem divinæ potentiæ considerans, paupertatẽ suam, id est paupertatem, & inferioritatem, defectumque omnimodum clarè vidit, & sensit. Erubescentia verò, sive pudor est fuga aspectus, sive visus, & declinatio ab illo: finis autẽ hujusmodi fugæ absconsio est, sive latibulum, sive non apparitio ejus, quod videri fugiebat. Quia ergo motus determinantur, distinguuntur, & diversantur penès terminos, & plagas, manifestum est quatuor istos motus, videlicet timoris pœnæ, timoris offensæ, timoris reverentiæ, & pudoris, sive erubescentiæ, diversos esse motus diversitate essentiali, atque specifica. Quare & principia eorum simili diversitate diversa esse necesse est, ab alio enim ad aliud movet pudor, quàm timor secundùm unamquamque specierum suarum prænominatarum. In universo igitur septem sunt affectiones in Deum, tres quidem in ipsum secundum ipsum, videlicet honor, amor, & sapor, & ita dicamus. Quarta puræ ex beneficiis quæ ab ipso sunt velut redundantiæ ex ipsis in illum, & hoc nominatur usitato vocabulo, gratitudo. Quinta in ipsum ex occasione malorum nostrorum videlicet timor secundùm duas species suas primas, mala enim nostra sunt & p ccata, & offensæ in Deum. Sexta verò pudor (ut diximus) qui movet ab aspectu, sive intuitu ipsius Dei, ad latibulum, sive ad non apparitionem fœditatum nostrarum, quod latibulum confessionem, sive revelationem

7. Pudor.

Verecundia quid.

Erubescentia.

Motuum diversitas.

Septem affectiones in Deum.

E ipsarum sæpè nos meminimus nominasse. Septima verò spes est veniæ liberationis, & gratiæ, cujus motus non est sine occasione malorum nostrorum, sicut supra tetigimus: nemo enim sperat à Deo veniam, nisi culpæ, quam agnoscit, nemo liberationem, nisi à malo, vel in quo est, vel quod sibi imminere cognoscit, nemo gratiam, nisi qui defectum propriarum virium ad placendum, ac serviendum eidem cognoscit. Spes autem retributionis, & gloriæ non videtur habere occasionem à malis nostris, cùm ex bonis meritis, magnificentissimaque Dei bonitate solummodò, & nullo modo ex malis speretur æternæ mercedis retributio. Verùm mala nostra nonnullam dant occasionem divinis promissionibus; torpor enim noster, & pusillanimitas, remissioque & tepiditas excitantur, animantur, roborantur, ac tenduntur magnificen-
F tia divinarum promissionum, sicut Psal. dixisse videtur de seipso ubi ait: Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas in æternum propter retributionem. Quemadmodùm enim quondam populum Hebræorum allexit, & attraxit ad cultum suum Deus promissionibus temporalium, & comminationibus contrariis convertit ab idolatria, & aliis malis; sic & populum Evangelicum alliciendum, & attrahendum duxit promissionibus æternorum, ut quos Dei amor, & bonitas sincera ad Dei cultum per seipsas gratis non inducerent, saltem magnificentia promissionum cœlestium allicerret, & quodammodò mercaretur. Nec dubium est sacras scripturas frequentantibus, & intelligentibus promissiones illas temporalium figuras fuisse promissionum istarum. Si quis verò dixerit, quia timor reverentiæ non aliud est, quàm honor. Respondemus, quia indubitanter errat cùm honor evidenter motus in Deum sit inquantùm honor: timor verò reverentiæ ab eo est, non solùm sicut auctore, quia de hoc non agitur, sed etiam sicut ter-
G mino; reverentia enim est sicut secessus, immò sessio spiritualis, & datio loci, quâ majoribus cedi, & dari locus consuevit. Quemadmodùm enim videntes majores nostros cedimus eis, & damus locum eis coangustantes nos ipsos corporaliter, seu literaliter: honorantes autem ad eos, quos honoramus, & in eos potiùs spiritualiter movemur. Nec contradicimus nobis, quòd dicimus septem istas affectiones, idest virtutes affectivas in Deum esse intelligentes, velut terminum, cùm dicamus aliquas esse ab ipso velut termino, quoniàm terminum intelligimus largè, videlicet determinativum quodcunque: cum enim, qui timetur dicimus esse terminum timoris, non in quem est finaliter, sed in quem est, ut ita loquamur, materialiter, pro eo quod determinat quodammodò timorem, cùm
H dicit Deum; terminus enim in quem finaliter quicunque motus est, illud est, cujus acquisitio per se intenditur, quapropter eo acquisito cessat. Quoniàm igitur necesse est omnes affectiones, quæ in Deum sunt, affectiones inquam rectas, aut esse in ipsum propter ipsum, hoc est sine comparatione beneficiorum: & hoc iterùm duobus modis, videlicet aut cum occasione malorum nostrorum, aut sine ea occasione, & sine ea occasione propter beneficia est gratitudo, cum occasione verò timor, spes, & pudor, ut diximus: honor verò amor, & sapor in ipsum secundi in ipsum: mala verò nostra, non nisi in tribus generibus inveniuntur, videlicet culpæ, pœnæ, defectus: manifestum est septem affectiones, sive septem affectivas virtutes nostras posse esse in Deum, cùm mala nostra non dent occasionem nisi tribus, beneficia verò per se, nisi uni: consideratio verò ipsius Dei per se, non nisi tribus.

Nota.

Promissio temporalium quid signet

Quoniàm

Quoniam autem res, quæ præter ipsum Deum sunt, aut nosipsi sumus, aut propter nos factæ sunt, aut à nobis fiūt; necesse est omnes affectiones nostras in ista tria genera rerū cadere, videlicet vel in nos, vel in ea, quæ propter nos facta sunt, vel in opera nostra, & in parte ista non separamus nos ab Angelis, quia virtutes eædem penè omnes sunt nobis, & Angelis; non enim aliæ sunt virtutes, aut naturales, aut gratuitæ Angelorum, quàm nostræ, nisi perpaucæ quales sunt fides, spes, quæ apud eos locum non habent: ubi enim lucidissima est, ac præsentissima cognitio, non est locus fidei, ubi autem res ipsa præsens, non est locus spei, sicut dicit Apost. Quod enim videt quis, quomodò sperat? Similiter, & videre per speculum, & in ænigmate non convenit gloriæ futuræ, sicut dicit Apost. in 11. 1. ad Corint. Videmus nunc per speculum, & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Et iterùm. Nunc cognosco ex parte, tunc autē cognoscam sicut & cognitus sum. Forsitan autem sunt, & aliæ virtutes, scilicet dona, quas gloria patriæ propter earū imperfectionē nō patitur, sicut est timor offensæ, qui usitatè vocatur filialis, similiter & timor initialis. Causa autem hujusmodi est, quia in istis duabus virtutibus est immixta omninò timori securitas; in tuto enim erimus & à pœna, & ab offensa, cùm alterutram earum multitudinem status illius gloriæ attingere impossibile sit. Primùm igitur nobis inquirendum erit hîc, quot affectiones in nos invicem habere debeamus. Quia igitur affectiones, quæ res ipsæ sunt, & à rebus ipsis imprimuntur diversitatem rerum ipsarum, & numerum, sequuntur; necesse est numerum rerum secundùm speciem, sive statum, sive dispositionem, secundùm quam gratiVæ sunt affectionum, eundem esse quem & rerum, sive dispositionum hujusmodi, & quoniàm rem unam contingit esse multorum statuum, sive dispositionum talium, necesse est in unam eandem rem, sive ex illa multas esse hujusmodi affectiones; verbi gratiâ. Quoniàm unus, & idem homo, & homo est, propter quod & debetur ei ab unoquoque aliorum dilectio, & princeps aut prælatus est, propter quod debentur ei honor, reverentia, & obedientia, & subditus est, propter quod debetur ei eruditio, disciplina, & defensio, & interdùm adversarius veritatis, propter quod, ut ita dicamus, debetur ei contradictio, & interdùm miser, vel spiritualiter, vel corporaliter propter quod debetur ei miseratio, si facultas adsit, etiam subventio, & ipsemet omnium aliorum socius est ad minus naturæ, interdùm autem & fortunæ, quandoque autem gratiæ, propter quod debentur ei fides, veritas, & æquitas: fortunæ autem societatem largè intelligimus, ut etiam in bello, in negociatione, in mensa, in itinere societas ista intelligatur; interdùm sanctus est non tantùm sanctitate gratiæ gratum facientis, sed sanctitate sacramentali, propter quam etiamsi sola esset, debetur ei veneratio, & à prophanatione elongatio. Vides ergo quanta multitudo, & varietas bonarum affectionum oritur in eundem hominem ex multitudine, seu varietate statuum, atque dispositionum ipsius. Licet autem ita dixerimus non ignoramus quin eruditio, correctio, & defensio possint esse ex una & eadem affectione, & etiam ex diversis, sicut ex charitate possunt esse per se, vel ex pietate sola, vel ex zelo, vel ex justitia, tanquàm ex debito officij pastoralis, ex omnibus istis simul, ex solo etiam honore Dei omnes possent esse. Debes etiam scire, quia non intelligimus per hoc quòd diversitatem dispositionum hujusmodi sequatur diversitas affectionum, quemadmodùm ostendimus de apprehensionibus, & maximè in tractatu de fide:

Fides.

Adverte.

Multitudo & varietas affectuum.

A sed re verà diversitas affectionum est, quoniàm affectiones omnes motus sunt ex necessitate secundùm diversitatem terminorum qui sunt, ut suprà diximus, à quo, & in quem. Quemadmodùm motus pietatis est in leniendam, sive tollendam miseriam alienam, motus justitiæ in reddendo quod suum est alij, motus benevolentiæ in alienum bonum, vel augendum, vel conservandum, vel defendendum, motus zeli in tollendam, prohibendam Dei contumeliam, & ad hunc modum de aliis, motus fidelitatis, & veritatis contra fraudem, atque mendacium, quæ indubitanter ambo sunt partes injustitiæ, & iniquitatis, & ad hunc modum se habet de aliis. Quia igitur motus diversi sunt ex necessitate, quorum fines diversi erunt ex necessitate principia eorum immediata, diversa principia enim eadem remota possunt esse diversorum motuum, eadem, & etiam contrariorum motuum, hoc est quandò B motus licet diversi sint, vel etiam contrarij, in hoc saltem uniuntur, quòd uterque eorum, vel quilibet si plures sunt, duobus via est ad acquirendum finem, cujus acquisitio per eos intenditur, verbi gratia. Cùm aliquis intendit ut largus appareat, vel de largitate laudetur, manifestum est ipsum interdùm furari, rapere, vel aliàs malè acquirere, & sic acquisita largiri. Licet ergo contrarij motus sint rapere, & largiri, tamen in hoc uniuntur apud hujusmodi homines, quòd utrumque via est ad finem, idest vanitatem gloriæ quam intendit, utrunque enim propter hujusmodi finem facit. Sed hic amor vanæ laudis principium remotum est ad utrumque naturaliter; principium enim propinquum, & immediatum rapiendi avaritia debet esse, sive cupiditas, aut odiū, sive ira in eum, qui sic damnificatur.

C CAPUT XVI.

Eandem rem tractat, sed summari, & in argumentum contrahi sequentia nequeunt. Quare videat sigillatim omnia diligens lector, & notet accuratè omnia quæ sunt singularia, atque ita suos affectus optimè regere discet si voluerit.

His autem ita se habentibus facile est tibi videre, & numerare rectas affectiones, quæ sunt vel esse possunt hominum invicem, vel in alterutrum: ostendimus autem hæc etiam tibi alia via, & dicemus, quòd vis nostra concupiscibilis non est susceptibilis nisi sex affectionum, quæ sunt amor, & odium, dolor, & gaudium, fames spiritualis, atque satietas sive fastidium, & hanc famem non intelligimus nisi desiderium; contrarium autem desiderio non invenimus nisi satieta- D tem, atque fastidium, sive abominationem, nisi quis dicat privationem desiderij contrariam eidem; & de amore jam expedivimus nos quia virtus est secundùm unamquamque trium specierum suarum. Veruntamen amor qui est in quodcunque aliud propter Deum, ex eodem habitu amoris est, ex quo est motus amoris in Deum; generaliter enim motum in finem, & motum in viam propter finem, ex eodem primitivo motivo esse necesse est. Amor ergo in Deum, & in homines propter Deum idem hàbitus est, eodem modo se habet & de honore, quo invicem nos honoramus propter Deum, similiter se habet & de pudore, si in aliquo casu hoc reperiri posset, quòd erubesceret qui intuitum hominum, propter intuitum Dei: affectio igitur amoris in nos invicem, non auget præscriptum numerū affectivarum virtutum, similiter neque honor. De odio autem quæstionē habet an virtus sit alia, quàm amor, neque enim cōtrarietas multiplicat disciplinam, neque sensum; eadem quippe disci-

Vis concupiscibilis sex affectionum capax.

Bene.

Quæstio de odio.

plina qua cognoscitur sanum, & quæ sani sunt, cognoscitur ægrum, & ea quæ ejus sunt, quomodò ergo non eodem habitu quo amatur alterum contrariorum, odietur & reliquum? Similiter eadem virtute sobrietatis & sumitur cibus ad necessitatem, & abstinetur à superfluo, quomodò ergo non eadem virtute amabitur alterum contrariorum, & odio habebitur reliquum? Præterea cùm eodem gustu sapiat alterum contrariorum, & desipiat reliquum, appetatur alterum, & ejiciatur reliquum, vel repudietur: quomodò ergo erit quòd non non eodem habitu an oris amplecteretur alterum contrariorum, & fugietur reliquum? Præterea ex eodem principio motus voluntarij exeunt motus contrarij, scilicet in sursùm, & deorsùm, & in antè & retrò, dextrorsùm, & sinistrorsùm. *Nota.* Ampliùs. Ponamus quòd iste non habeat nisi habitum amoris ad aliquod bonum, & nullum habeat habitum ad contrarium, sive sit possibile, sive impossibile; quærimus qualiter iste se habebit ad contrarium prædicti boni, cùm sit manifestum quia non amabit ipsum, sed neque indifferenter se habebit ad illud, cùm amet ejus contrariū, vel odio igitur habebit ipsum, vel amabit illud: non amabit autem illud, cùm amet ejus contrarium, odio ergo habebit illud. Cùm igitur non sit apud eum alius habitus circa alterutrum hujusmodi contrariorū, quàm amor, erit ex necessitate istud odiū, sive odire, ex amoris habitu, quo amat ejus contrarium. Non est igitur necessarius alius habitus, quàm amor positus propter odium contrarij ejus, quod amatur: & hoc quidem multis visum est prædictis rationibus. Veritas autem ecōtrariò se habet, ut nobis videtur; quòd enim alterum contrariorum ex altero naturaliter fit impossibile est, quare impossibile est ex amore esse odium, vel ex odio amorem, similiter ex eo quod est amare, non erit odire, aut econverso? Ampliùs. Si ex amore esset odium, oporteret ex necessitate similiter ex odio amorem esse, & non esset dignius, ut esset solus habitus amoris propter amare, & odire quàm ut esset solus habitus odij propter eadem. Diximus igitur, quia reverà duo habitus boni sunt, causa autem in hoc est, quia quemadmodùm in rerum universitate inveniuntur diligenda, vel propter se, vel propter aliud, sic & odienda: & sicut quædam diligere præcipimur lege Dei, sic & quædam odire; vitia enim, & peccata per se, & propter se odienda sunt, etsi nulla lege præciperetur, & nullus honor inde sequeretur; & expressè utrūque habitum posuit, qui dixit: iniquos odio habui, & legem tuam dilexi. *Vitia odienda.* Nec tàm de passione boni odij, quàm de habitu ipsius se laudasset, & quasi jactasset Propheta, nisi & hanc esse virtuosam, & illā esse virtutem agnosceret, cùm dicebat: Nonne qui oderunt te Domine oderam, & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto (inquit) odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi. Quòd si dixerit quis, quia si odium esset virtus, esset actus ejus lege præceptus. Respondemus quia lege præceptum est, sicut testatur veritas Matthæi quinto. Audistis, inquit, quia dictum est antiquis, diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Expressè autem dicitur Ecclesiast. Nimis odito execrationem. Ampliùs. Cùm odire, & persequi vitia, & peccata sit actus per se laudabilis, & bonus erit ex necessitate per se alicujus virtutis, amoris autem non potest esse per se, quare erit virtutis, quæ odium est, ut diximus. Ampliùs Cùm ad hoc teneatur unusquisque, videlicet odire vitia, & peccata, & hoc confitetur uniuscujusque intelligentis cor, tanquàm scriptum in seipso naturaliter, hoc autem lex divinissima est, quare hujusmodi actus lege divina est præceptus. Ampliùs. Amor vitiorum, & peccatorū est vitiū per se,

E quare ejus contrariū est virtus per se, & hoc utique nobis ita esse videtur. Quod autem videtur quibusdam, quòd ex amore alicujus boni est etiam odium contrarij, verum est eo modo quo dicemus; quia cùm aliquis amat aliquid ex ipso amore dispositus est, ut cùm imaginatus fuerit contrarium, imprimatur ei odium illius, & ut moveatur odio in illud; sed hujusmodi odium non est ex amore per se, immò per actionem contrarij, ut diximus, & verum est, quia adamare, & odire est unus habitus, sed remotus est. qui nec est amor, nec odium: immò est prior utroque, & vocatur simpliciter bonitas, de qua Psal. Bonitatem, & disciplinam, & scientiam doce me. Et quæ nominatur in quinto ad Galatas inter fructus Spiritus Sancti unus. Hanc bonitatem vocat August. dulcedinem cordis, qua malitiam nō admittit, nec sustinet, immò persequitur. *Bonitas.* Quemadmodùm & beatus Bernardus malitiā vocat amaritudinem cordis. quia bonum ei amaratum est, & inimicum; ex hac enim bonitate & ad amplectenda bona paramur, & ad ejicienda contraria: ex hac

F ergo bonitate sunt amor bonus, & odium, & hanc bonitatem doceri, non est nisi eam habere, vel recipere: similiter & timorem Domini, & generaliter virtutes non docentur, nisi obtinendo, & operando. quemadmodùm igitur calidum est ex quo per se fluit calefieri in contingentia receptacula, & resistentia, atque repugnatio in frigida, sic bonum cor, quod ad bona, & mala similiter se habet. Differt autem inter bonitatem, & benignitatem, quia propriè benignus est qui provocatus ad iram, & odium ipsum provocantem diligit, & ita sonat vulgariter benignus, & hoc est, quod dicit Gregor. *Bonitas & benignitas differunt.* super illud Apostoli in 13. primæ ad Corint. Charitas patiens est, benigna est. Patiens est, inquit Greg. ut malos toleret, benigna est, ut etiā quos oportet amet, & propter hoc qui dixerunt. quia benignus, quasi benè ignitus dicitur, dixerūt sub hoc intellectu, ut benè ignitus, cujus ignē bonæ dilectionis a-

G qua tribulationis non extinguit nec minuit. Si quæratur quis sit proprius motus, sive operatio bonitatis istius: Dicimus, quia facilitas, sive promptitudo ad bonū quodcunque admittendum, sustinendum, faciendum, & malum quodcunque declinandum, repellendum, persequendum. *Quæstio.* Quòd si dixerit quis, quia sufficiunt ad hoc particulares habitus; verbi gratia, castitas sufficit ad bona, quæ sunt castitatis, & ad mala contrarij, & ita de aliis; supervacuè igitur est ista bonitas, quæ est universalis. Respondemus, quia idē posset dicere de scientiis universaliū universalibus nō enim supervacua est scientia quanti geometriæ, per quam universaliter sciūtur, quanta quæ in magnitudinibus universaliter ibi demonstrantur, licet eam particulariter sive specialiter de

H numeris in arithmetica, & de continuis quantitatibus in geometria eadem doceantur. Multum enim interest esse simpliciter paratum ad omne bonum, & contra omne malum, ut diximus, ex habitu uno radicali, & universali. & esse paratum ad aliquod bonum particulare ex habitu proprio particulari ad aliud hæc enim bonitas mirabiliter Deo assimilat possessores suos, immò unit, atque concordat Si vis autem nosse bonitatem istam, considera voluntatē alicujus, qui non novit multa de beneplacitis Dei, sed est paratus velle quicquid agnosceret Deū velle, & ex nūc vult, & fieri, & facere volūtatē Dei per omnia. *Epilogatio supradictorum.* Quis audeat dicere istam voluntatem ita bonam, ita rectam, & in nullo à regula divinæ voluntatis discordantem, supervacuam esse: licet enim nulla subsequeretur particularis boni voluntas particularis, & ista sola est hujusmodi vir bonus, & rectus: nisi quis fortè dicat, quia cùm hujusmod *Nota.*

voluntate posset ipse velle in particulari, quod Deus nollet; verùm nec illud obstat, quin verum sit, quod dictum est, quia iste hac voluntate sola absque adjutorio cujuscunque voluntatis particularis esset bonus, & rectus, Deoque acceptus, & si in hoc statu discederet, ab eodem magnificè coronandus: fortassis autem particularis voluntas mali non potest esse, aut mala moraliter cum ista, aut etiam ex se, sic enim dispositos, & sibi concordes errare non sinit misericors Deus, unctio enim docet eos de omnibus, sicut primæ Canonicæ Joannis 2.

CAPUT XVII.

De reliquis affectibus eodem modo disputat, & quædam dubia nectit suo more, & solvit.

Dolor & gaudium. DE dolore verò, & gaudio quæstionem habet, non facilè determinabilem, utrùm passiones tantùm sint, an etiam virtutes: si enim passiones tantùm sunt, cùm passionibus omninò non mereri, nec demereri possimus, sicut in sequentibus declarabimus, supervacuè dolent pœnitentes de peccatis suis, inaniter lugent ea, quòd non solùm contra catholicam, ac verificam doctrinam est, sed etiam contra naturam, per quam innatum est nobis condolere dolentibus, & flere cum flentibus: sicut docet Apostolus 12. ad Rom. Præterea pœnitudo interior quæ *Pœnitudo interior.* reverà aut reversio est animarum ad Deum, aut pars reversionis non modica, quid est nisi dolor pro peccatis commissis, sed & invitationes per prophetas nobis factæ ad luctum & ad planctum, quid erunt cùm luctus & planctus misericordiam apud Deum non mereantur? si enim radix, qui utique est dolor, nihil habet meriti, neque ramus operis: invitat autem Deus ad hæc, sicut testatur Isaias 22. In die (inquit) illa vocabit dominus Deus exercituum, sed & ipse Jeremias in 9. desiderat, & quærit fontem lachrimarum his verbis, Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrimarum, & plorabo die, ac nocte interfectos filiæ populi mei? Secundùm hoc quid est quod dicit in primo Threno. Idcircò ego plorans, & oculus meus deducens aquas, sed & David dixit. Exitus aquarum deduxerunt oculi, quia non custodierunt legem tuam, ut quid hæc si dolor, & luctus meritum non habent? Præterea qualiter numeravit Apostolus gaudium inter alias virtutes in quinto ad Galatas, videlicet inter *Nota.* 12. fructus. Ampliùs. Si gaudium non est virtus, ut quid opus cujus in præcepto est, & tàm crebrò præcipitur? sicut in psal. Exultate justi in domino, & Apostolus in quarto ad Philip. Gaudete in domino semper, iterùm dico gaudete. Ampliùs. Gaudendum esse, & dolendum de quibusdam scriptum est naturaliter in corde hominis; quare habitus ex quibus est gaudere, & dolore, ut gaudendum, & dolendum est, virtutes sunt. Ampliùs. Circa gaudere, & dolere sunt rectitudo, & peccatum, laus, & vituperium, quare virtus, & vitium sunt ex quibus contingit illa esse. Ampliùs. Contingit male gaudere, & benè, & laudabiliter, & vituperabiliter: necesse est esse vitium, & virtutem, quibus quandoque depravantur, quandoque rectificentur. Ampliùs. Qualiter ex frequenter benè gaudere non generabitur habitus virtus; similiter & ex frequenter malè gaudere vitium, similiter & ex frequenter malè dolere. Respondemus in hoc quia reverà virtutes sunt dolor, & gaudium, cùm nomina habituum accipiuntur, & est gaudium istud penè continua serenitas cordis, ex præsentia inhabitantis Dei, quam non obnubilat, sive obscurat etiam adversitas, & illud est propriè unus de fructibus 12. & de hoc dicit Apostolus in quarto ad Philippen. Gaudete in domino semper, &c. Et scitote quia gaudium spei, & gaudium charitatis, & gaudium patientiæ longè altera sunt ab isto, nec est virtus, quæ gaudium suum non habeat hîc annexum, sicut & in futuro gaudium. Sicut enim verè scriptum est Proverbiorum 21. Gaudium est justo facere judicium, ita & casto facere quod castitatis est, & ita de aliis, & hoc etiam dicit Aristoteles sicut supra exposuimus; gaudium enim spei de futuris bonis est, gaudium verò charitatis de honore Dei gaudium patientiæ de salute proximorum; gaudium verò de ipsa tribulatione est, propter quod dixit David virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt, non dixit ex ipsis spero, vel acquiretur mihi consolatio. Similiter & Job locutus est, dicens: Et hoc sit mihi consolatio, ut affligens me dolore non parcat. Gaudium verò Apostolorum, de quo legitur Actuum quinto. Et illi quidem ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniàm digni habiti sunt pro nomine Jesu, contumeliam pati, poterat esse dupliciter, vel ex hoc quod ad communionem Christi passionum, quasi ad communionem calicis, vel scyphi regij recepti sunt, vel pro eo quod tàm nobili congressu, sive conflictu, atque victoria digni habiti sunt. Attende autem quòd & istud gaudium quod diximus fructum spiritus, in plerisque viris sanctis invenies, quorum vultus semper hilares, & jocundi; cui aliquid simile videri potest habuisse Socrates, de quo dicit Seneca quia uxorem habuit *Risus.* scortatricem & filios scortatores, quinquaginta passus tyrannides, nunquàm risit, nunquàm frontem movit. Et scito quia risus non est exuberantia gaudij istius, est enim gaudium istud res severa, quæ in risum non dissolvitur, in eo enim est verum quod dicit Seneca ad Lucilium. Crede inquit mihi, gaudium verum res severa est. Scito autem quia similiter & dolor iste, qui & donum luctus, & gratia lachrimarum usitatè vocatur, quantùmque vehementia increscat, quantumcunque amaritudine mentem affligere videatur, non sine dulcore, aut gaudio unquàm est, propter quod dicit Salomon Proverbiorum 14. Cor quod cognovit amaritudinem animæ suæ, in gaudio ejus non miscebitur extraneus. Et invenies generaliter in viris sanctis vultus eorum nunquàm gratiori serenitate splendere, quandò gratia compunctionis corda eorum amaricaverit, & lachrimis ora perfuderit; de quo experientia faciet tibi plenam fidem; dolor enim ex hujusmodi dono suavissimus est, ac jocundissimus, admirandæque spiritualis refectionis. Similiter & lachrimæ dulcissimæ sunt, quæ ex illo fonte profluxerunt, neque contraria sunt, & hujusmodi gaudium, & hujusmodi dolor, gaudium dico fructus, & hoc est, quoniàm nunquàm jocundiores invenimus inter viros sanctos, quàm quos lugubriores cognovimus. Absit autem ut iste dolor repellat hoc gaudium cùm causam gaudij provocet, & augeat evidenter: quis enim dubitat dolorem compunctionis, Dei præsentiam per gratiam advocare si non adfuerit, & augere si affuerit? Ampliùs. Ipsam causam tristitiæ videlicet peccata consumit, & diffugat, aut consumpta magis elongat. Si quis autem quærat cujusmodi gaudio contrarius dolor iste; vel cujusmodi gaudium repellat à cordibus sanctorum. Dicimus quòd vanum solùm, quale est omne carnale, atque mundanum gaudium, de quo veritas Lucæ 6. Væ vobis qui nunc ridetis, quia lugebitis. De hujusmodi verò dolore Matthæi 5. Beati qui lugent. Et in hac tribulatione dilatat nobis dominus, sicut dicit psal & nobiscum est in hac tribulatione. De illo dictum est Ecclesiast. primo. Qui addit scientiam, addit &

Nota de multiplici gaudio.

dolorem, de qua scientia simul, & dolore primo Augustinus in 1. libro de doctrina Christiana. Scientia hæc facit hominem non foris jactantem, sed interiùs lamentantem. Quantum autem bonum sit dolor iste, apparet ex eo, quod Seneca dicit ad Lucillium. Inditium bonæ mentis est non gaudere vanis. Et statim subjungit. Perfectio & culmen est longè magis dolere de vanis, quàm non gaudere de illis. Si quis autem quærat qualiter gaudent viri sancti ex præsentia inhabitantis ipsos Dei, utrùm quia sentiunt, vel sciunt, vel præsumunt præsentiam ejus in seipsis. Respondemus quia illud esset jam aliud gaudium quale est gaudium spei, sed sic gaudent ex præsentia inhabitantis Dei in eis, sicut & dolent doloru prædicto saluberrimo, ac jocundissimo absentia & non præsentia ipsius; benè enim donat hujusmodi gaudium, sicut & gratiam compunctionis; neque est mirum si ex præsentia tanti, tamque jocundi luminis serenitas in cordibus sanctorum diffunditur. Si quis autem quærat cujusmodi tristitiam vel dolorem repellat hujusmodi gaudium. Respondemus quia tristitiam sæculi, de qua Apostolus in 7. 2 ad Corint. Tristitia hujus sæculi mortem operatur. Repellit autem & gaudium vanissimum sæculi Specialiter autem repellit malum acidiæ quam tædium interni boni nominant. Verissimè autem acidia est fastidium spiritualis boni, quod nec exuritur desiderio nec sapit suavitate vel gaudio. Nec verum est, quod quidam dixerunt, quòd ipsa est dominicæ crucis, idest disciplinæ angaria, quoniàm per solam impatientiam, aut debilitatem carnis portatur hujusmodi crux in angaria. Deum igitur ipsum fontem omnium suavitatum in primis fastidit acidiosus, deinde apothecam spiritualem psalmodiarum, hymnorum, canticorum, & quicquid est sacrorum eloquiorum, tertiò sacrarum observationum dulcissimam exercitationem, nubiloso, & caliginoso corde, facie obscura semper existens inerti corpore ad ea, quæ sunt piarum exercitationum; augetur interdùm, & juvatur istud vitium honore, vel fumo melancolico; hujusmodi medicamentum primum, & maximum est gratia. Quod autem est humani ministerij, indulgentia est à laboribus & alijs exercitationibus, & relaxatio à conclusione claustrali; credimus autem, & multùm valere etiam ad hoc musicam, cætera autem medicis relinquimus. Potest autem videri vitium istud eis, quæ diximus, contrarium, dono sapientiæ. Fastidium enim circa gustum esse maximè videtur, & reverà non solùm dono sapientiæ, sed omni virtuti contrarium est. omne enim sanctum desiderium, omne gaudium spirituale extinguit; qua de causa cùm omnis virtus effectiva habeat sua desideria, suas suavitates, sua gaudia in rebus, quæ ad ipsam pertinent, cùm nihil horum patiatur, omni virtuti contrarium est, & nullam patitur in corde humano. Ne conturberis quia nominavimus ipsum fastidium, inde enim nominavimus ipsum fastidium, quoniàm quemadmodùm fastidium rejicit omnem cibum, & medicinam à stomacho humano, sic morbus iste omne quod est salutare, vel jocundum spiritualiter, rejicit à corde humano totaliter, non enim est sicut infectio orificij stomachi solummodò, quæ infectio propriè fastidium est, sed est infectio totius cordis universalis; est enim in corde universaliter, quemadmodùm esset infectio universalis in corpore omnem sensum corporis inficiens, non solùm gustum faciens eum fastidire, & rejicere gustabilia, sed etiam visum faciens eum rejicere visibilia, similiter & de auditu, & in omnibus alijs. Prohibet igitur universalitas morbi istius ipsum esse propriè, ac directè contrarium dono sapientiæ, cùm donum sapientiæ propriè, ac

Seneca.

Tristitia hujus sæculi.

Acidia quid.

In acidiam.

Simile bonum.

E spiritualis gratiæ sit gustus spiritualis, orificij stomachi, (ut ita dicamus) seu ventris cordis. Abominatio verò provt intentione hac uti consuevimus, affectio est ut dispositio nauseam faciens, seu vomitum cordis, hæc autem nausea, vel confessio est, qua usitatè dicimus evomi spurcitias vitiorum & peccatorum, vel indignativa, vel aversiva detertio, sive bonorum, sive malorum: ex mala enim dispositione stomachi spiritualis contingit tam bona indignanter rejicere: quemadmodùm ex bona dispositione ipsius, mala; quòd in nobis ipsis probavimus, quia qui aliquid boni, vel esse, vel in nobis habere putabamur, ab ipso indignanter, & abominabiliter, non sine execratione, & expuitione, & cum his verbis, fi, fi, papulat, rejecti sumus, quod utique ipsi audivimus ex ore cujusdam ipso nesciente, nec advertente, qui erat sentina notoria sodomiticæ abominationis Secundùm verò Augustinum abominatio absque aspirationis nota scribitur ab eo, quod est omnis nota, vel est intentio ejus. Secundùm hæc
F infortunatio, vel infaustitas. Vulgò autem mala astreitas, vel malè astrucitas, unde & malè astructus vulgari gallicano dicitur infaustus, infortunatus. Quantùm autem, & qualiter mente corrupti homines abominentur utroque modo viros sanctos, & sancta omnia frequentia eorum, & experientia meliùs quàm sufficiamus scribere, edocebunt. De prima autem intentione abominationis scriptum est expressè lib Proverbiorum. Abominatio hominum detractor, de secunda verò Proverbiorum 14. Abominatio est domino via impij, idest infortunatio & infaustitas. Prædicta verò abominatio spurcitia
G est, nauseam provocans, & hoc est quoniàm detractor alienorum peccatorum sordes semper in ore portitat, & revolvit, & aliena stercora ruminat incessanter. De desiderio verò, quòd habitus sit, videtur ex eo, quod legitur Daniel 9. ubi dicitur ei à Gabriele Archangelo, quia vir desideriorum es tu. Et Proverbiorum 13. Lignum vitæ desiderium virens. Ubi non est dictum flos, sed lignum. Propter quod magis videtur sonare in habitu, & est in habitu; magis autem videtur nobis, quia desiderium actus est tantùm, & est actus interdùm actus amoris, & est etiam ad amorem, quasi flamma, vel ardor ad ignem; & sicut amoris tres sunt species, ita & tres species desiderij juxta illas, & generaliter non est virtus quæ non habeat suum desiderium, sicut supra diximus, quemadmodùm & suum gaudium: quis enim dubitat castitatis proprium esse desiderium puritatis, & immaculationis ab illicita voluptate, similiter & justitiæ, ut unusquisque jus suum habeat, eodem modo & disciplinæ ut unusquisque subditorum regatur, eodé modo gustus sapientialis, sive sapientiæ desiderium est, immò sitis, fons vivus qui
H Deus est, sicut testatur psal. Sitivit anima mea ad Deú fonté vivú, quemadmodùm desiderat cervus ad fontes aquarum. Ex odio etiam videtur esse desiderium, sed alieni mali; similiter & ex ira desiderium humiliationis, sive subjugationis, sed hoc est per modum, quem supra diximus: est enim ex amore odium, & ex odio amor non per se, sed nec propriè, sed per accidens, quemadmodùm supra diximus. Nemo enim adeò odio plenus est, in quo non sit amor mali, quod in isto suo desiderat, neque sunt amor iste, & odium hujusmodi contraria, aut repugnantia, immò sunt sese invicem comitantia, & adjuvantia, & alter alterum causantia. Jam igitur diximus tibi passiones, & affectiones, atque virtutes, quæ natæ sunt fieri & esse in concupiscibili, & antea dixeramus apprehensiones nobiles, & virtutes, quæ natæ erant fieri, & esse in vi nostra apprehensiva nobili, & numeravimus illas tibi, & invenimus eas

Abominatio.

August.

Nota.

Desiderium est habitus.

Epilogat.

eas quinque numero secundùm speciem. Sequentes verò, quæ sunt concupiscibilis, provt processimus, non sunt inventæ nisi quatuor, provt eas nominavimus videlicet amor & odium, dolor & gaudium, nisi quis fastidio boni, quod supra diximus, ponat fastidium mali contrarium, & esse virtutem quasi regitivam universalem totius cordis humani, qua omne malum perversum, quod est vitij, aut peccati rejicitur, & hoc ut onerosum, sive nocivum, sive insipidum, hoc est malè sapidum, & secundùm ultimũ membrum hujus divisionis, quod scilicet est malè sapidum non erit ut virtus, nisi donum sapientiæ generalis, de qua superiùs locuti sumus. Suavitas verò, vel saporositas quam superiùs diximus esse sextam affectionem nostram in Deum, proculdubiò virtutis nostræ concupiscibilis est. Nominavimus etiam tibi alias virtutes, sicut temperantiam, quę cum omnibus partibus suis, & ramis, sive speciebus, in eadem vi similiter est. De justitia verò propter generalitatem suam nondùm certum tibi fieri potuit, an totaliter sit in una ex tribus viribus nominatis, an secundùm quid in unaquaque, an totaliter in duabus earum. Quia verò partes, seu species habet, de quibus nemo dubitat esse eas in virtute irascibili, nominabimus tibi, & numerabimus passiones omnes, & affectiones tam bonas, quàm malas, quæ natę sunt fieri, & esse in illa. Debes igitur reminisci, quia quod propriè inquiritur, & in quo per se requiescit vis nostra apprehensiva nobilis verum est, sive veritas, & hac de causa sunt comparationes ejus, non solùm circa verum, aut veritatem, sed etiam circa falsum, & falsitatem, videlicet ut declinet illa sicut circa lumen, & tenebras: similiter se habent ad concupiscibilem vim nostram suave, sive suavitas, & bonum, atque bonitas & propter hoc non solùm circa illa, sed etiam circa contraria sunt operationes ejus, non ut acquirantur, sed potiùs ut declinentur. Intelligitur autem nomine boni, & bonitatis utile, & utilitas similiter necessarium, & necessitas, atque salubre, & salubritas. Quod verò propriè inquirit, & in quo per se quiescit vis nostra irascibilis altum est, sive altitudo, & magnificum, similiter nobile, sive nobilitas, & arduum, sive arduitas, similiter difficile, & difficilitas, & propter hoc passiones ejus, & operationes non solùm circa hæc sunt, sed & circa contraria his, sicut de aliis viribus diximus. Inveniuntur igitur 22. contrarietates passionum, sive affectionum in hac vi, videlicet irascibili, sive secundùm ipsam, quæ omnes quoniàm secundùm superfluitatem, & indigentiam sunt, vitiosæ sunt, sive vitia. Harum primam ponamus excandescentiam, & extinctionem; quidam enim non irascuntur, ut homines, sed excandescunt in furorem, & in rabiem, ut ferè non attendentes, vel quantùm sit eis irascendum, vel quo suo, vel alieno discrimine irascantur, utentes omni eo, quod eis occurrerit, ut gladio, etiam dentibus propriis in eos quibus irati fuerint, sæviunt. Quidam autem adeò extincti sunt ut nullo igne injurię, sive contumeliæ ad iram accendi, vel etiam calefieri possint. Medium horum est ira obediens, qualem sanctum Malachiam habuisse scribit beatus Bernardus dicens, quia ira illi vocata veniebat, non se improbam ingerebat. Et nosipsi ex ore alicujus viri religiosi audivimus, cui & credidimus, quia non irascebatur, nisi quandò volebat nec nisi quantùm volebat. Secunda est rigor inflexibilis, & remissio, sive laxitas insensibilis, de quibus peccatis nobis multa copia suppetit exemplorum, & est ista pestis secundùm Grego. in moralibus super Job species superbiæ ubi dicit: Superba mens ad id quod per seipsam non appetit nullis exhortationibus flectitur, ad id verò quod spontè appetit, etiam cogi quærit. Sicut ergo

Nota.

Adverte.

Viginti-dua contrarietates passionum in irascibili.

Rigor inflexibilis remissio insensibilis.

E iste rigor in nullis exhortationibus flectitur, sic contraria remissio, sive laxitas nullis suasionibus intenditur. Medium autem horum duorum vitiorum vocatur usualiter tractabilitas. Apud Jacobum verò in quarto suadibilitas ubi describit sapientiam, quæ desursùm est dicens, quia suadibilis est, hoc est suadibiles efficiens, quod est dicere suasionibus acquiescentes. Tertia est durities indomabilis, seu infrangibilis, & fluxa mollities; quidã enim nec beneficiis molliuntur, ut recipiant Christum super corda sua, ut signaculum, quo imprimantur eis pulchritudinis suæ similitudines, nec flagellis franguntur, sicut de Pharaone tam sępè legitur in libro Exodi. quia induratum est cor Pharaonis. Et sicut legitur in Job 41. de Behemoth. Indurabitur cor ejus quasi lapis, & stringetur quasi malleatoris incus. Istud est cor lapideum quod auferre promittit dominus à filiis Israęl & dare eisdem cor carneum. Ezechielis 36. Isti nec franguntur timore, nec molliuntur amore, immò læduntur tam beneficiis, quàm flagellis, nec domantur, sicut legitur Proverbiorum 4. Impius procaciter obfirmat vultum suum; contrarij verò his omni flagello franguntur, omni beneficio molliuntur ad quævis facienda, & patienda, hi servi sunt personarum in acceptionibus, & munerum, servi minarum, & munusculorum; pro bucella enim panis deserunt veritatem, & personas accipiunt contra id quod legitur Proverb. Pro nulla re desere veritatem. Duritia ista magis sensu probabilis, quàm literis, generale enim est in hujusmodi hominibus, ut quicunque se eis alliserit, vel applicuerit, sive rogando, sive suadendo, sive quodcunque negotium cum eis tractando, quasi à lapide durissimo non sine vulnere, vel livore ab eis abscedit, juxta quod legitur Ecclesiastici decimotertio. Quid communicabit cacabus ad ollam, nonne si se colliserint, confringetur? Omnium enim aliorum hominum corda, velut cacabi sunt ad corda hujusmodi, ipsa verò sicut ollę æneæ confringentes fictilia. Contrarium verò vitium corda parata facit ad omnia turpia effæminans ea, & velut prostituens, ut nulli turpitudini resistant hujusmodi, quod competit irascibili virtuti. Quarta verò est crudelitas, & muliebris misericordia juxta intellectum Ciceronis qui misericordiam voluit esse vitium; ea enim infirmitas, & misericordia cordis invenitur in mulieribus, ut nihil flagelli, nihil disciplinæ videre possint, vel audire absque dolore intolerabili. hinc est, quòd cùm audiunt sitim Rolandi, vel venditionem Joseph dolore vehementissimo affliguntur, si viderent agnum jugulari, vel hædum penè in spasmum inciderent præ dolore, nec vul[illegible]s, nec sanguinem, nec livorem hujusmodi ho[illegible]s videre possunt, nec verberari parvulos intue[illegible], propter quod væ filiis eorum, si patres, & matres sunt, væ subditis, si prælati. Crudeles verò econtrariò sunt quibus carnificina hominum non solùm tolerabilis est, sed etiam placet, propter quod & crudeles dicuntur à ferocitate eorum, propter quod & crudeles dicuntur, qui carnes crudas cum ipso sanguine comedere consueverunt, vel à cruore, cujus effusionem non abhorrent. Horum medium humanitas est velut inter belluinam feritatem, & muliebrem hanc & effæminatam misericordiam, hoc est miserendi infirmitatem; belluinum quippe omnimodò est, & inhumanum effusionem humani sanguinis non horrere, multò magis etiam & facere, & etiam procurare, infra humanam autem rectitudinem est muliebriter misereri. Quinta verò contrarietas, inquietudo est atque desidia, sive inertia. Quidam enim adeò inquieti sunt ut nunquàm cessent à scandalis aliorum, propriæ quietis, & alienæ prorsùs impatientes, ad lites, & contentiones, ad

Tractabilitas.

Durities. Mollities.

Nota in duros & obstinatos.

Stulta misericordia.

Crudelitas.

Humanitas.

Inquietudo.

jurgia paratissimi. Alij verò, adeò inertes, & desides ut nec se, nec alios unquàm moveant sine rebellione, & contradictione, quascunque Dei contumelias, quascunque animarum perditiones transire sinentes, unde & desides dicuntur quasi de sede suæ quietis inavellibiles, & inertes quasi paci suæ, & quieti inhærentes velut eidem infixi, vel alligati. Medium hujusmodi gnavitas, sive strenuitas. Gnavus enim, sive strenuus est qui nec inquietè prosequitur, sive exequitur officium suum, nec inerter, seu desidiosè desistit. *Animositas.* Sexta est animositas, & pusillanimitas; horum medium æquanimitas, sive magnanimitas. Animosus enim est, qui quæ ultrà vires sunt erectus, & fervens aggreditur; pusillanimus verò qui etiam ea quæ infra vires sunt, hoc est minora viribus animo deficiens declinat, & refugit: æquanimus verò, sive magnanimus, qui nec in altiora viribus suis se erigit, nec ad minora deficit, sed rebus, atque negotiis vires suas coaptat, & commetitur. *Impudentia.* Septima impudentia, & pudorositas; harum media verecundia; impudens enim est, qui nec turpia in oculis hominum, aut etiam Dei facere vel dicere erubescit: pudorosus verò qui etiam, quæ honesta sunt in conspectu alieno erubescit, verecundus verò, qui sola turpia, aut turpiter agere erubescit. *Vehementia.* Octava est vehementia, & tepiditas: Horum medium opportunitas; vehemens enim est, qui ultrà quàm res requirit operæ, vel operis ingerit; tepidus verò qui minus; opportunus verò qui quod oportet, & quantùm oportet. Ad vehementiam pertinent improbitas, & importunitas; verùm improbus est qui nimis ferventer rem, aut negotium agit, vel aggreditur; importunus verò qui prolixum, & tædiosum in alterutro se exhibet. Interdùm autem importunus dicitur, hoc est opportunitatem loci, vel temporis non expectans; hic autem importunus dicitur, quasi in porta, videlicet assidens, vel obsidens illum, cum quo ei agendum est aliquod negotium, vel egredi ab ipso, vel ingredi ad ipsum, quantùm in eo est, non sinens. *Contentiositas.* Nona est contentiositas, seu litigiositas, & imbecillitas, sive imbellitas. Medium verò quædam justitia; contentiosus enim, sive litigiosus est, qui modis omnibus vult vincere, sive per fraudes, sive per clamores, & jurgia: imbecillis autem, sive imbellis, qui nec per æquitatem, & veritatem, atque justitiam vult vincere, vel obtinere, cùm possit, sed magis sustinet, & eligit subjici, quàm rebellare, & etiam resistere: medius autem horum est justus, qui non nisi justè vult, quod ad se pertinet obtinere, sicut præcipit dominus Levit. 19. Justè quod justum est exequeris. *Superbia.* Decima est superbia secundùm primam sui partem, quæ est dominandi libido, & servilitas. Hujusmodi enim superbiæ propria operatio est velle superesse aliis, & dominari, servilitas verò propriè vitium est, quo servitus etiam turpis, seu vilis amatur, ac toleratur, quod vitium evidentissimum est in gente Sarracenorum nigrorum, qui se vendi & venales, ut animalia bruta exponunt, nec aliquid est, quod pro dominis suis eos, vel pati, vel facere non placet, vel saltem non recusant: horum medium est æqualitas, qua qui præditus est non ambulat in magnis, & mirabilibus super se, nec exaltat animam suam super natura sibi coæquales, & præsentis miseriæ consortes quoscunque homines: *Æqualitas.* & vocatur ista æqualitas humilitas ab humo, quam verè humilis semper habet præ oculis, humum se esse semper cogitans. Quemadmodùm Abraham in 18. Gen. dicens. Adhuc loquar ad dominum meum cùm sim pulvis, & cinis. Isti autem infra humum se deprimunt, dùm humo, idest hominibus tam viliter se subjiciunt. Undecima est ambitiositas, & vilitas. *Ambitio.* Ambitiositas autem est appetitus honorum, & divi-

E tiarum propter ipsas; contrarium ejus est fuga, & rejectio eorum similiter propter ipsas: sicut enim quidam eousque occæcati sunt, quòd honores, & dignitates videntur eis propter ipsas desiderabiles: sic & quidam adeò sibiipsis viluerunt, ut ipsas propter se repudient, seu recusent non propter onus, atque periculum, quod in eis est annexum, sed quia dignitates, & honores, quibus se adeò indignos reputant, ut eas oderint, & horrescant; & horum duorum medium est similiter humilitas alia qua collum oneribus eorum subjicitur; & nihilominùs ipsa quantùm in se est, & propter se recusantur; & qui hac *Nota.* humilitate præditi sunt honorum altitudines opprobrij spectacula reputant, & cùm honorantur ab hominibus non honorari se gaudent, sed illudi sibi potiùs dolent. Verissimum enim est illud beati Bernar. quia omnis purpura illusionis est postquàm domino Jesu in purpura illusum est. Cui addimus, F quòd similiter omnis corona, & omne sceptrum regni illusionis est postquàm regi gloriæ in illis illusionis est postquàm regi gloriæ in illis illusum est. Elationis autem pars, vel ramus est aspernatio, contemptus, sive despectus aliorum, & indignatio quandoque, est enim aspernatio motus in vilitatem in eo quòd vilitas est, indignatio verò motus in indignum propter indignitatem, quandoque etiam provenit ex dignitate, quam se credit habere, hujusmodi enim homines indignantur & rebus indignis se, & hominibus, quibus majora fieri vident, quam dignitas eorum requirit, indignantur etiam pro eo, quòd eisdem non fit, quod dignitas, quam se habere credunt, requirit, ex arrogantia similiter utraque istarum procedit interdùm. *Elatio.* Duodecima est elatio, & dejectio: est autem elatio elevatio animi in altum vanitatis, eousque, ut alij parvi eidem videantur: quemadmodùm existentibus in monte alto, vel tur- G re excelsa, qui ad terram sunt, licet magni homines, & proceri statura sint; parvæ grues, aut etiam corvi videntur: dejectio verò ista depressio est animi infra se eousque, ut longè minor, sapientia, bonitate, virtutibus videatur: medium autem horum humilitas tertia est, quæ est consistentia in gradu proprio, *Humilitas.* & infra limites bonorum suorum. Tredecima est inanis gloria, & ejus contrarium, quod est contumeliositas; quidam enim adeò erraverunt amore *Inanis gloria.* gloriæ, ut de veritate meritorum non curent omninò, sola opinione hominum, & munusculis vanæ laudis contenti, propter quod & chimeras eos irrisoriè vocare consuevimus, quoniàm opinabilia sunt tantùm hujusmodi homines non in re, sed in opinione solummodò consistentes, & quia non refert aut vigilans quis credat mendacium, an illud somniet, non magni, & esse boni, sed somniari ab hominibus tales esse gloriantur. Contumeliositas verò H in id ignominiæ devenit, ut nec de probris, nec de opprobriis, nec de fama irascatur, aut doleat crudelis contra semetipsum, sicut ait Seneca. Crudelis, *Crudelis qui famā negligit.* inquit, est qui famam negligit. Et Ecclesiasticus contra hoc. Curam habe de bono nomine, & Aug. vita necessaria est nobis propter Deum, fama propter proximum. Apostolus autem in 2. primæ ad Timotheum specialiter dicit de Episcopo, quia oportet eum testimonium habere ab his, qui foris sunt, medium horum præcellentia est qua & chimeralis illa vanitas fugitur, & ignominiositas declinatur, de qua Ecclesia. 33. In omnibus operibus tuis præcellens esto. Est autem hæc præcellentia soliditas mentis, qua & res, & nomen, sive veritas, & fama servatur; quidam enim adhærent rei, sive veritati, ut de fama non curent, quidam verò adeò famæ inhiant, ut propter eam negligant veritatem. Decimaquarta *Arrogantia.* est arrogantia, & ejus contrarium, quod aliud nomen

men notum non habet, sed derogātia, vel abrogantia convenientissimè dici potest, est autem arrogantia de viribus, vel meritis erectio immoderata, qua sibi quis ascribit, quod suum non est, vel deberi meritis suis, quod ei non debetur: contrarium verò vitium est, quo de viribus suis, & meritis econtrariò quis afficitur, minores semper justò reputans vires suas, & merita. Et hujusmodi homines sunt semper se, & sua ampullantes, sive annihilantes quicquid agunt boni, quicquid suum est alienis viribus semper, aut meritis tribuentes. Hi in ingressibus rerum semper animo deficiunt, deficientes priùs ab onere, quàm illud susceperint. Isti quandóque nec Deum audent rogare, ut eos adjuvet, & in creatur eorum, eousque parvipendunt preces, ut Deum ad eos respicere non confidant: horum vitiorum medium modus est, sive mensura, qua seipsos, & sua viri boni veraciter metiuntur, ut de se non sentiant ultra, quàm sint, nec infra quàm sint. Nec est contrarium quod dicit Grego. super Job, quia hoc proprium speculum solet esse bonorū, ut de se sentiant infra quàm sint, sentiant inquam intelligentiæ, idest timeant, non ut certum asserant, juxta quod alibi dicit, quia bonarum mentium est ibi culpas agnoscere, ubi culpa non est, agnoscere inquam idest timere, dubitare non pro certo habere, quod est propriè ejus vitij, quod contrarium arrogantiæ diximus. Decimaquinta est audacia, & timiditas, quas fortè dicet aliquis animositatem, & pusillanimitatem, sed reverà differunt: animositas enim est non solùm fervēs, sed & pertinax in magnis aggressibus, atque processibus, & hoc contra rerum ipsarum magnitudinem: magnum enim propriè, sive magnificum intendit animosus, & ideò vincere magna, finis ejus est. audax verò propriè contra pericula se erigit, & in ea supra se impingit; timiditas verò fuga est, & resilitio à periculis facilè evasibilibus, & etiam ab his, quæ pericula non sunt, & est similis vitio, quod umbracitas vocatur in equis, sicut in Psal. Trepidaverunt timore ubi non erat timor. Et Levitici 26. Terrebit eos sonitus folij volantis. Decimasexta impatientia, & impassibilitas: horum medium patientia, impatientes enim sunt non solùm qui alienas injurias, vel contumelias pati nolūt, sed nec etiam seipsos, vel sua patiuntur, quapropter & suæ paupertati, & suis quibuscunque molestiis irascuntur, & quod est mirabilius ipsius impatientię suæ impatientes sunt; propter quod dixit Plato, quia iracundus cùm aliis irasci desierit, sibi irascitur. Scito autem, quia est impatientia alia in vi concupiscibili, & est quasi teneritudo cordis, qua faciliter læsibile est à molestiis, videlicet à laboribus, & afflictionibus; ista autem impatientia, de qua hîc agimus propriè provocatur injuriis, aut contumeliis in eo, quòd injuriæ, aut contumeliæ, & motus ejus non est dolor, qui est inquisitor solatij, sive mitigationis, sed ira ad vindictam, vindicari enim quærit propriè hujusmodi impatiens: impassibilitas verò hæc quasi insensibilitas est ad injurias, & contumelias, nec est sicut virtus illa, quæ prædicatur per hoc nomen mitis; mitis enim placidè excipit injurias non insensibiliter, & est virtus in irascibili, tamen habet sibi respondentem in vi concupiscibili, quæ molestias similiter placidè recipit, hoc est molliter, & absque læsione doloris. Scito autem, quòd impatientia hæc, de qua hîc agimus, idem est, quod iracundia. Veruntamen nominatio impatientiæ respicit ad irrogatas injurias, quia patiens à patiendo dicitur: nominatio verò iracundiæ nihil innuit de passionibus, iracundus enim æquè irascitur benèfacientibus, & injuriantibus, & hujusmodi homines multi indistinctè impatientes vocantur, sicut iracundi. Septimadecima contrarietas est secundùm quosdam præsumptio, & desperatio; est autem præsumptio nimia confidentia, desperatio verò diffidentia est: medium horum spes est, & fiducia moderata, nec spes est aliud, quàm innixio, sive affectio, qua quis innititur, vel viribus suis, vel meritis, vel misericordiæ Dei, vel alij cuicunque, & est præsumptio vitium, bonum timorem evacuans: quemadmodùm desperatio, & diffidentia bonam fiduciam, & spem bonam, desperatio enim fulcimentum omne subtrahit, & misericordiæ Dei, & meritorum, nec animam inniti permittit alterutri eorum, vel ambobus: quapropter evacuat Dei misericordiam in casu isto, sic & præsumptio bonum timorem evacuat, & ideò Dei justitiam. Manifestum igitur est, quia ista duo vitia contra Dei bonitatem pugnant quasi enim duæ partes divinæ bonitatis quantùm ad effectum sunt justitia, & misericordia ipsius; quia igitur altera, videlicet præsumptio, alteram idest justitiam, altera videlicet desperatio, alteram, idest misericordiam evacuat, evidenter contra Dei bonitatem pugnant; & quia universæ viæ domini misericordia, & veritas sunt, vias ejus ad cor humanum, sive cordis humani ad ipsum obstruunt, & occludunt, quare Deum à corde humano indubitanter excludunt. Decimaoctava levitas, sive inconstantia, & pertinacia: medium autem constantia, sive perseverantia; levis enim, sive inconstans est, qui facilis nimis ad aggrediendum, similiter ad desistendum; pertinax autem, qui ad utrunque surdus, atque difficilis; medius autē constans, sive perseverans, & ista contrarietas invenitur in qualibet virium nostrarum trium prænominatarum juxta passiones, & dispositiones earum; quidam enim nimis faciles sunt ad credendum similiter & ad discredendum, alij verò pertinaces in utroque: similiter & quidam nimis faciles ad ineundas amicitias, eodemque modo ad easdem deserendas quidam autem in utroque difficiles: eodem modo se habent in magnis, & arduis, quòd quidam ad aggressus eorum nimis faciles sunt similiter & ad desertiones eorum, alij autem in utrisque econtrariò se habentes. Decimanona irreligiositas, sive prophanitas, atque superstitiositas; prophanus enim sive irreligiosus est, qui nec sancta veneratur, superstitiosus autem qui & non sancta veneratur, aut colit, aut parum sancta pro valde sanctis: horum autem medium est religiosus, qui quæ veneranda sunt, provt veneranda sunt, veneratur, aut colit. Vigesima est ferinitas, sive canina domesticitas; quidam enim adeò feri, sive ferini sunt, ut societatem non patiantur, nec eos humana societas delectat, sicut dicit Seneca: Vita sine socio, vita Leonis, aut Lupi est; quidam verò quibuslibet societatibus absque ulla discretione, sive comitantia se immiscent, vel adhærent, quemadmodùm canes, qui vulgariter vocantur truantini, qui non magis dominis, quàm aliis adhærent ita ut de qualibet domo esse videantur; medium verò socialitas. Vicesimaprima adulatio est & mordacitas; quidam enim adeò mordaces sunt ut nulli loqui velint quod ei placeat, quidam verò adeò blandi, ut unicuique loqui studeant, quod ei placeat: & de his quandóque diximus, quia propriè sacerdotes diaboli sunt, sive infernales, commendationem, quod est officium mortuorum semper facientes, & officium mortuorum, quod à placebo incipit, semper agentes, similiter, & mortuos infernales semper sepelientes, sicut Matthei 9. dicit veritas. Sine mortuos sepelire mortuos suos, ubi dicit auctoritas, quia mortuus mortuum sepelit, cùm peccator peccatori adulatur: medium horum secundùm Tullium veræ amicitiæ officium est, sicut ipse dicit quòd monere, & moneri officium veræ amicitiæ est, ita tamen ut

Arrogantia finitio. *In pusillanimes.* *Audacia animositas differunt.* *Impatientia.* *Impassibilitas.* *Præsumptio & desperatio.* *Nota.* *Levitas Constātia.* *Amicitiæ non sunt leviter ineunda.* *Prophanitas.* *Religio.* *Ferinitas.* *Socialitas.* *Adulatio.*

Assentatio. *Discolitas.* adulatione careat admonitio. Vicesimalecunda assentatio, & discolitas, quidam enim ab omnibus dissentiunt, nec ad consensum aliquem boni induci possunt alij verò omnibus assentiunt, quæ alios sentire vident, callidè prætentantes, quid alij sentiant, quod est proprium vitium aulicorum sive curialium, hoc enim est speciale studium quorundam, videlicet præsentire, quid domini sentiant, & hoc ut eis assentiant, quod vitium adulatio est quodammodò; placere enim per illud dominis intendunt, quemadmodùm & per adulationem, quod vitium apud eos maximè locum habet, qui à secretariis suis, atque domesticis non intendunt habere consilium, sed consensum. Sunt præter has aliæ affectiones duæ, quę ad utrunque se habent: cùm enim fuerint in materias bonas vitia sunt, cùm verò in malas, virtutes, hæ autem duæ sunt horror, & execratio, horror si quidem spiritualis mali, idest peccati vel vitij utpotè mortiferi bonus est, & virtuosus; similiter & execratio eorundem, utpotè sacrilegorum, & impiorum bona est, & virtuosa. Cùm verò econtrariò fuerint, proculdubiò vitia pessima sunt: procacitas verò & infrontitas non sunt diversæ à vitio impudentiæ, procacitas enim est inverecundia ad loquendum, infrontitas verò idem est, quod infrunitas, sicut apparet ex eo quod legitur Eccl. 24. Animo irreverenti, & infrunitone tradas me. Nominatur & inter virtutes puritas, & innocentia, quæ cùm in mera privatione consistunt, nec virtutes sunt, nec vitia, cùm verò in positione, saltem ex parte, sequentur affectiones, quas ponunt, verbi gratia, si puritas est vel fuga vel odium maculationis, aut petulantis admixtionis, sequuntur fugam illam, & odium, hoc est dicere, erit fuga illa, vel odium, & erit in vi in qua est, & fuga illa, vel odium eodem modo, & de innocentia, si positivè intelligatur, erit quædam justitia, vel pars quædam justitiæ. Nominatur etiam, & numeratur inter virtutes sanctitas cujus operationes duę sunt propriæ. Prima est elongatio ab his, quæ carnis, & mundi sunt, sive licita sint, sive illicita. Secunda est occupatio in his, quæ divinę honorificentiæ, & cultus sunt, illos enim solummodò sanctos dicere consuevimus, qui seorsùm se faciunt à sæcularibus, & totaliter vacant divinis obsequiis, religiositas autem idem est. Verùm quoniàm operationes istæ ex aliquibus nominatarum affectionum procedunt, subjecto, & essentia idem est semper sanctitas, quod vel Dei timor, vel Dei amor, vel honor.

Procacitas eadem cum impudentia.

CAPUT XVIII.

Enumerat virtutes, quæ sunt ex vi irascibili.

HIs autem ita positis, & expositis revertemur ad declarandum numerum virtutum, quæ sunt secundùm vim irascibilem. Quia igitur manifestum est vigintiduas esse contrarietates nominatas vitiorum in ea, vel secundùm eam; uniuscujusque autem contrarietatis non est nisi unum medium, erit necessariò numerus virtutum hujusmodi vigintiduæ. Quòd si quis dixerit, quia inter album, & nigrum sunt multa media rubeum, & viride, & alia multa hujusmodi. Respondemus quoniàm album, & nigrum non dicuntur secundùm superfluitatem, & indigentiam; intelligentibus autem facile est videre Inter superfluum enim, & diminutum non est, nisi æquale, sive commensuratum, similiter inter parum & nimium non est, nisi sat, sive satis. Æquale autem, & commensuratum, & sat non dividuntur essentialiter, sed quasi per ac-

Nota.

E cidens, videlicet pro diversitate subjectorum, quia quod est satis uni subjecto, non est satis alij in cibo, potu, vestitu, & aliis: medium verò albi, & nigri essentialiter dividitur, videlicet pro diversitate commixtionum ipsorum, & qua media componuntur, & fiunt. Quòd si dixerit quis, quia parcitas, & largitas duo sunt media inter prodigalitatem, & avaritiam, similiter justitia, & misericordia, atque æquitas inter duas iniquitates, quarum altera secundùm superfluitatem, altera secundùm indigentiam. Respondemus quia unum sunt subjecto, & essentia parcitas, & largitas, sed ratione sive relatione solummodò differentes, parcitas enim à parcendo, seu retinendo benè, largitas verò à benè largiendo, ejusdem enim virtutis est benè retinere, & benè largiri, quemadmodùm ejusdem sobrietatis est benè abstinere, & benè sumere cibum, benè idest virtuosè, seu laudabiliter. Sic idem sunt justitia, & misericordia, & ęquitatis in prænominato casu. *Objectio.* *Solutio.*

F Sed quandò merita inquantùm merita dant causam operi, dicitur opus justum, hoc est ęquale meritis, vel respondens, cùm verò miseria dat eidem causam, dicitur opus misericordiæ, miseria enim est cui opus interdùm debetur, sicut & meritis. Sicut enim dandum est, vel benè faciendum est cuicunque ratione meritorum, sic & ratione miseriæ; & sicut debitum est, vel debetur opus cuicunque ex meritis sic ex miseria in qua est: nihil enim justius est, vel magis debitum, vel districtius à nobis Deus exigit, quàm misereri, nihil severius vindicat, quàm ejus contrarium, sicut evidenter apparet ex Matthæi 18. Ubi etiam remissa repetit à servo nequam, pro eo, quòd conservi sui noluerat misereri, nihil etiam justius est, quàm misereri. Et si quis diligenter attendat, piæ subventiones non tam dantur miseris quàm etiam redduntur: unde & quidem eleemosynarius increpabat pauperes de beneficiis eleemosynariis eidem gratias agentes dicens, tace noli mihi regratiare, quia nihil do, sed reddo tibi tantùm quod tuum erat. *Nota.* *Adverte.*

G Hoc autem à nobis similiter dictum est, & à multis prudentibus dicitur, quia dispensatio illius est, non juris diminutio, vel derogatio, vel in aliquo læsio, causa verò propter quam dispensatio fit facit proculdubiò & ut justum sit, quod indulgetur, alioquin non dispensatio est, sed dissipatio. Ampliùs. Nemo dubitat quin contrariú misericordiæ iniquitas sit, & injustitia, quare ipsa misericordia justitia est. Ampliùs. Jus naturale indubitanter totum est æquitas; misericordia ergo naturalis æquitas est, quantò fortiùs ergò gratuita misericordia æquitas erit? Ampliùs. Quid erit misericordia nisi fiat æqualitas de qua Apostolus in primæ ad Corin. 7. Misereri enim est hanc æqualitatem facere, est enim misericordia velut fluvius inundans, & inundatione *Jus naturale.*

H sua loca vacua circumadjacentia implens, donec adæquantur altitudini suæ. Sic misericordia cùm copiosa fuerit, & exuberans vacuitates, & indigentias, inundantia beneficiorum implet, & larga communione omnes indigentes proprio subjecto adæquat. Sunt igitur in universo virtutes istę vigintiduæ, adjectis autem duabus de quibus ultimò fecimus mentionem, videlicet quarum operationes sunt execratio, & horror malorum, erunt omnes simul sumptæ vigintiquatuor: vitia verò ejusdem vis, sive secundùm eandem erunt quadraginta quatuor, & duobus illis adjectis quadragintasex, execratio enim, & horror, licet malè non dicuntur secundùm superfluitatem, & indigentiam, & ideò neutra earum facit contrarietatem, & hæc est causa, propter quam numerus earum idem est, qui & numerus virtutum oppositarum, *Virtutes xxij.*

oppositarum, idest binarius, sive duo. Si quis autem dixerit, quia humilitas virtus est una specie, nec dividitur, scito quoniàm errat homo hujusmodi, cujus declaratio est hęc, quia cùm humilitas & superbia simpliciter, & totaliter contraria sint, & dicatur superbia secundùm superfluitatem, sitque ei contrarium, quod dicitur secundùm diminutionem, & dividatur utrunque in quinque species, quarum binæ, & binæ dicuntur secundùm superfluitatem, & diminutionem, ita ut quinque faciant contrarietates, impossibile autem sit unam speciem numero mediam esse plurium hujusmodi contrarietatum, humilitas verò evidenter media sit in singulis hujusmodi contrarietatibus, necesse evidenter humilitatem dividi in quinque species, alioquin una species numero (ut diximus) esset media multorum contrariorum; impossibile autem manifestum est multorum terminorum directè sibi oppositorum idem esse medium: Si enim fuerint, A, & B, termini duo in eadem recta linea constituti, C, & D, verò ejusdem suppositi, & directè oppositi, impossibile est idem punctum medium esse inter A, & C, & inter B, & D. Similiter autem se habent oppositione, & rectitudine spirituali æquè distantia superbię species, & vitia ejus opposita prænominatis terminis, æquidistantia, & oppositione, & positione præscripta dispositis. Manifestum ergo est humilitatem dividi in quinque species juxta superbiæ species, & vitia opposita earum. in vi verò concupiscibili, sive secundùm ipsam non invenirentur, nisi amor, & odium, dolor, & gaudium fames, sive sitis spiritualis, atque satietas, atque fastidium (de quo suprà locuti sumus) contrarium, cui fastidio contraria est fames, & sitis, quæ non est, nisi desiderium, prout hic intelligimus, aliàs verò fames, & sitis ipsum donum sapientiæ sunt. Inveniuntur ergo in vi concupiscibili sive secundùm eam sex numero virtutes videlicet amor, & odium, dolor, & gaudium, fames, sive sitis, sive desiderium, & ejus contrarium, quod est vel bona indignatio, vel bonum fastidium, qua, vel quo mala velut immunda, vel noxia rejiciuntur. Quare virtutes duarum virium in universo non sunt, nisi triginta, septem enim & timorem similiter, & honorem in Deum, necnon & pudorem inter virtutes, quæ sunt virtutes irascibilis, jam nominavimus, & numeravimus, quia verò virtutes, secundùm vim rationabilem non sunt nisi quinque (ut jam ostendimus, erunt virtutes omnium virium in universo triginta quinque. Si quis autem dixerit, quia numerositas illa non est secundùm essentiam, & veritatem, sed secundùm rationes aut relationes, aut comparationes, non improbabiliter forsitan, neque absque ratione hæc diceret; cùm enim vera salutaria, sive ad salutem nostram pertinentia in hoc uniantur, & communicent, quòd salutaria, sive ad salutem pertinentia sint & hoc sit potissimum, ac principale, propter quod cognitio eorum quæritur, laudatur, & à Deo acceptatur, meritò videri potest unam esse virtutem solummodò, quę de eis, aut circa ea est, inquantùm talia sunt; in unum enim inquantùm unum non est nisi una, vel apprehensio, vel affectio, unum verò sine dubio est verum salutare inquantùm salutare, nec veritas enim, ne salubritas inquantùm tales dividuntur, aut dividunt subjecta sua. Quare una est virtus cujus operatio cadet super verum salutare, inquantùm verum salutare, sive sit salutare initialiter, aut radicaliter, aut fundamentaliter, aut finaliter, hoc est, sive initians, sive radicans, sive fundans salutem, sive dirigens eam & adjuvans ex medio, sive ex fine. Quare prudentia una est, mentem humanam illuminans, firmans, & armans

Humilitas & superbia cōtraria.

Vide,

Epilogat.

Nota.

Adverte.

A veritate qualibet salutari, neç diversificat eam diversitas veritatū hujusmodi, quoniàm desursùm est prudētia & nō ab ipsis, sicut jā sæpè tetigimus & etiā si lo quereretur materiam suam prudentia, materia ejus non est veritas, inquantùm veritas, sed inquantùm salutaris. Salubritas autem eam non dividit, quia neç ipsa dividitur, quoniàm salubritas hæc efficientia est, vel effectivitas salutis sive materialitas, quod verius est salutis, utrunque tamen verum est, sed modo diverso; veritas enim salutaris quodammodò materia est circa quam, & de qua est credulitas fidei, & alio modo est causa efficiens motiva virtutis intellectivæ nostræ, & effectiva quodammodò meriti, meriti inquam salutis; motus enim salutares res moventes quodammodò efficiunt, videlicet occasionaliter, licet Spiritus sanctus eosdem principaliter efficiat. Hęc ergo ratio nonnihil probabilitatis habet ad ostendendum, quia unica virtus specie prudentia est, & materia circa quam cadit omnis ejus

B operatio, & cujus prudentia scientia est, vivax, & viva veritas est salutaris. De credibilibus enim veris salutaribus, & salubriter credibilibus prudentia est salutaris vivax, & viva cognitio; eodem modo se habet de justitia, & temperantia, de rebus enim, quæ ad nos, & alterum, vel alios pertinent, hoc est in quibus contingit esse alienum nocumentum, seu detrimentum, fraus, dolus & hujusmodi, justitia nos expedit, & dirigit; necesse enim habemus justè agere cum quolibet alio, hoc est jus suum unicuique reddere, & jus alienum in nullo lædere. Nemo autem dubitat multa nos debere aliis, & multa nobis agenda esse cum aliis, quare necessaria est nobis virtus, quæ nos in his dirigat, & à malis alienarum injuriarum nos custodiat & protegat: ad hæc autem omnia sufficit justitia una per se, cui enim dubium est, ut necesse habeamus justè vivere, hoc est sine usurpatione

C juris alieni, atque læsione, justè inquam ad alterum, & ad omnes alios quoscunque. Justitia ergo necessaria est nobis propter res ad alterum pertinētes. Quia verò sunt & aliæ res ad nos solùm modò pertinentes, sicut sunt victus, vestitus, & quæ ad illos pertinent, necessaria est nobis virtus, quæ vitam nostram dirigat, & decoret in hujusmodi, & hæc usitato nomine vocatur temperantia, qua sine excessu rebus hujusmodi utimur; intemperantes enim sunt propriè, qui in hujusmodi excedunt, sicut supra diximus in verbis Senecæ quia temperantia est propriè, ne quid nimis: gulositas enim & ebrietas, balneorum, & unguentorum, vestimentorum, & stratuum necnon & habitaculorum vanissimæ deliciæ intemperantiæ sunt, & vitia pessima. Hanc virtutem sacra scriptura cœlesti magisterio edita, & conscripta sobrietatem

D vocat. cap. & ad Titū 2. Sobrietatem (inquit) enim & prudentiam, & justitiam, & virtutem docet. Et iterùm sobriè, & justè, & piè vivamus in hoc sæculo; vocat autem eam sobrietatem, quasi consummationem. Vides ergo, quia duo vitia sunt, intemperantia, quæ in seipsum, & injuria quæ est in alterum, nec possibile est aliquem peccare, nisi alterutro duorum modorum, & secundùm alterum duorum generum rerum, quæ nominavimus. Quare non contingit esse, vel alia, vel plura, vel alterius generis vitia, vel peccata & propter hoc nec alias neç plures possibile est esse opposita, vel virtutes. Videtur ergo stabiles esse per hanc viam justitiam, & temperantiam, & hoc propter duo genera rerum bonarum, & duos usus earum. Dona enim sunt omnia, vel quæ debemus aliis, vel in quibus communicare debemus cum illis. Quia verò est & tertium genus rerum, quæ mala usualiter vocantur, videlicet adversa, ut paupertas, morbi, & vulnera, vincula & carceres, injuriæ, & contumeliæ, lites, & bella, labores, & dolores, &

Prudentia

Nota.

Justitia necessaria.

Gulositas Ebrietas.

Nota.

novissimè ipsa mors: quia etiam ab his contingit turpiter vinci, & multipliciter propter ista declinanda, vel effugienda, peccare, necessaria est nobis virtus, qua hæc omnia vincantur, quæ contra hæc omnia nos roboret, armet, & muniat. Et hæc in 8. sapientiæ vocatur virtus, nunc autem communiter fortitudo: hæc autem est, qua omnia terribilia prænominata vincuntur. Propter bona ergo, vel quæ debemus aliis, vel quæ communicamus cum aliis, est necessaria justitia; propter bona, quæ nostris necessitatibus applicamus temperantia; propter mala verò quæ nos frangunt, atque deterrentur fortitudo. Quia ergo omnes res tribus istis generibus comprehenduntur. virtus autem est, quæ nos benè uti rebus, & benè habere ad omnes res nos facit; bonus autem omnis ex necessitate, qui ad omnes res benè se habet, & quibus utendum est benè utitur, ideò sufficere videntur ex necessitate tres istæ virtutes componere, dirigere, ac decorare vitam nostram, quantùm ad duas vires nostras concupiscibilem, scilicet, & irascibilem. Quòd si dixerit quis quia de amore, & odio, & multis aliis nihil pertinet ad istas tres. Recurrat, qui ita sentire noluerit, ad verba Augustini. quibus expressè sentire videtur, istas quatuor de quibus loquimur non esse, nisi unam, & non esse eas essentialiter, nisi amorem ordinatum, & fortem subjecto, sive essentia, & veritate; ratione autem, seu relatione, secundùm eundem Augustinum, & officiis quatuor esse, similiter & ad verba Aristotel. quibus dicit. Quia virtutes, aut voluntas quædã sunt, aut non sine voluntate. Quæstionem autem habet non levem, utrùm omnes virtutes duplices sint, sicut supra diximus de amore, odio, dolore, & gaudio, & multis aliis: sed & de ipsa fide similiter videtur, sicut enim tenemur credere salutaris veritatis articulos, ita & tenemur discredere contraria. Quare sicut necessaria nobis pia, vivaque credibilitas eorum, ita pia, vivaque discredulitas hæresum contrariarum. Juxta hunc modum se habet & de aliis. Sicut tenetur unusquisque facere, quod justum est, & amplecti, ita declinare, quod vitium est & rejicere, vel horrere. Si quis voluerit hoc dicere non contradicimus ei, verùm discussione, vel disputatione hoc negotium indiget; hoc enim esse videtur, ac si diceretur, quòd necessaria est una virtus, seu potentia naturalis calido ad repellendum frigus, & alia ad faciendum calorem, & similes geminationes, seu duplicationes est invenire innumeras per quas esset frivolum duplicare sic virtutes. Quòd autem verius videtur in his, est ut sit numerus virtutum sicut posuimus; nec est necesse exemplum, ut amor alicujus, aut odium contrarij duæ virtutes sint, vel duo vitia, licet possibile quandóque sit ita esse. Ex amore enim alicujus expellitur ejus contrarium, & hæc repulsio semper vocatur odium, sicut effectus plerunque nomine causæ repulsio enim, & separatio per se effectus odij sunt, & ideò cùm ex amore sunt, licet per accidens, adhuc odium vocantur prædicto tropo. Eodem modo discredere hæreses ex ipsa fide potest esse, & potest esse ex alia dispositione per se, de qua, & similibus meritò dici posset eas non esse virtutes, & hoc est quoniàm non est finis eorum per se, nisi declinatio malorum, declinatio autem malorum non facit bonum per se, sed per se defendit à malis, atque malitia, cor humanum: quare apparet eas propriè non esse bonitates, & ideò nec virtutes Si quis autem eas dicere virtutes voluerit, quia directè contrariæ sunt vitiis, & directè contra ea pugnant, eaque rectificant, deinde roborant, armant, & muniunt mentem humanam, non contendimus de nomine, vel nominatione hujusmodi, sufficit enim nobis quantùm ad præsens propositum, ut rerum veritas cognoscatur. Attendendum quoque tibi est diligenter, quia justitia & omnes aliç virtutes, quas supra nominavimus, & numeravimus in hoc semper duplicis intentionis suæ, quòd interdùm sunt affectiones virtutis concupiscibilis, & interdùm sunt affectiones virtutis irascibilis; quòd enim puniuntur malefici, vel ex amore pacis, & tranquillitatis hominum potest esse, vel ex zelo rectitudinis, idest ira sancta, & bona, qua judex excandescit in maleficia, & secundùm primam intentionem justitia est in vi concupiscibili, & secundùm illam, in secunda verò in irascibili est, & secundùm illam, & ad hunc modum se habet & de multis aliarum, & forsitan de omnibus. Nos autem viginti duas prænominatas contrarietates accepimus secundùm intentiones, quibus congruunt virtuti irascibili, & hoc videre potes ex supradictis.

Virtus. August. Quæst. Nota. Nota. Bonus lucens.

E F

CAPUT XIX.

Proponit comparationem virtutum inter se, & ad vitia contraria, id quod multùm subtiliter, & theologicè facit.

POst hæc loquemur de mensuris, & comparationibus virtutum tam adinvicem, quàm ad vitia, ad naturales etiam virtutes, si quidem præter numerum sequuntur aliæ mensuræ, & de numero quidem multa prætermisimus, partim imperitia deficientes, partim occupationibus impediti. partim ipsa rerum profunditate, ac multitudine onerati. In hoc tamen desiderio & proposito nostro satisfecimus, quia philosophari de his volentibus, atque valentibus exercendorum ingeniorum occasionem nonnullam dedimus, & viam quærendæ, inveniendæque veritatis exercitatis, atque perfectis aliquatenùs aperuimus. Scito ergo in primis virtutes omnes gratuitas in eodem subjecto esse æquales, cujus & declaratio multiplex est, & prima à datore, & fonte primo virtutum procedit, quantùm enim est à parte ipsius non est inter eas majoritatis & minoritatis diversitas; ipse enim est unus per omnia in ultimo elongationis ab inæqualitate remotissimus, quare si est inçqualitas apud eas erit ex necessitate ex parte recipientis, & hoc quidem verisimile est nobilitatem operationum creatoris non intelligentibus; quemadmodùm enim in eadem massa, quod aridius est, atque tenuius ab eodem igne majorem calorem recipit. quàm quod est humidius, atque durius, ignique resistentius, sic & in eodem subjecto mentis humanæ verisimiliter videtur fieri, pro varietate dispositionum ipsius: qui enim natura iracundi sunt ad zelum rectitudinis, & severitatem suscipiendam magis habiles, aptique videntur, quàm ad virtutem patientiæ, & mansuetudinis, quare majores illas, quàm istas recipiunt, ab eodem enim influente, quod capacius est plus, id est, majorem influentiam recipit, & ab eodem agente, quod magis resistens est, sive minùs idoneum, minus virtutis ipsius recipit, quare in eodem subjecto virtutes prænominatæ inæquales erunt. In quo respondemus, quia hæc est nobilitas, & libertas virtutis omnipotentis Dei, ut sit juxta beneplacitum ipsius per omnia, non juxta dispositiones recipientium. Qui modus operationis naturç est, quæ sicut supradiximus ignobiliter, & serviliter operatur; secundùm hoc enim aut minimas, aut nullas infunderet flegmaticis Deus, cùm flegmatica complexio nullam virtutem animæ juvet, ut dicit Galenus in libro de elementis. Judicium autem evidens hujusmodi est, quòd superbissimis, & naturali corruptione, & adjectione consuetudinis magnas atque mirificas vir-

G H

Nota. Natura iracundi. Nota.

tutes humilitatis obedientiæ, & subjectionis subitò videmus infundi, cùm ad illas ineptissimi sint. Ampliùs. Quantò ista natura magis iracunda est, tantò indigentior majori remedio virtutis contrariæ, quare tantò magis illud ei præstat misericordissimus, atque sapientissimus Deus. Ampliùs. Si propter hoc, quia iracundus est, minorem daret ei virtutem Deus patientiæ, aut mansuetudinis, propter hoc minus adjutorium contra domesticum hostem præstaret, quia magis, & majori eo indigeret, propter hoc debiliorem medicinam apponeret, quia magis eum ægrum, aut ęgritudinem ejus videret fortiorem, propter hoc minorem aquam infunderet, quia majori incendio eum ardere cognosceret: iracundia quippè naturalis & etiam consuetudinalis, & domesticus hostis, & ægritudo pestilens, & incendium spirituale est. Ampliùs. Ex quantumcunque parva virtute gratuita potest quilibet resistere cuicunque, & quātæcunque tentationi, sicut declarabimus in sequentibus, videlicet in tractatu de tentationibus, & resistentiis Non est ergo necesse propter majores & crebriores tentationes, majores, aut fortiores infundere virtutes, præsertim cùm infirmitas ipsa, idest obnoxitas, atque facilitas tentationum magnam occasionem, & adjumentum præstet perfectioni virtutum, sicut expressè dicit Apostolus in 2. ad Corin. 12. Virtus in infirmitate perficitur, & iterùm cùm infirmor, tunc fortior. Sicut enim multis obest occasionaliter ipsa virtutum firmitas, sic & multis ad cumulum, & culmen humilitatis prodest ipsa infirmitas: est enim justus qui perit in justitia sua, sicut legitur Ecclesiastes 8. Et quemadmodùm scientia interdùm inflat, sicut legitur primæ ad Corin. 12. sic & virtutes, sicut expressè ostendit dominus in Evangelio de Pharisæo, & Publicano, quorum alter de virtutibus inflatus reprobatus fuit, & alter de peccatis humiliatus descendit justificatus in domum suam, quod totum expressè legitur Lucæ 18. Ampliùs. Virtutes naturales naturaliter æquales esse videntur omnes, unde enim esset illis inæqualitas, neque enim naturaliter visus, vel major, vel fortior esse videtur ad videndum, quàm auditus ad audiendum, & ita de aliis. Similiter & memoria ad memorandum, & imaginatio ad imaginandum, inquantùm est dictio à parte sua. Quòd enim plura, vel majora habet adjumenta aliqua vis, sive virtus naturalis, aliqua alia non facit eam debere esse majorem; non enim, quia claritas pupillæ in quodam major est, aut claritas ipsius aëris aliquem adjuvat, propter hoc visus major (licet eum magis videre contingat) ex hoc, aut magis esse, aut melius videtur, ergo virtutes naturales naturaliter æquales esse videntur, quare, & gratuitæ. Si enim illæ sequuntur unitatem, & æqualitatem datoris multò fortiùs istæ gratuitæ, videlicet cùm quasi à propinquiori ab ipso descendant. Ampliùs. Si adjumenta majorem non addant virtutibus, licet addant operationibus, ergo nec impedimenta detrahent illis, vel minuent ipsas, quare non adjumenta, vel impedimenta sua sequantur hoc modo virtutes, sed unitatem. & æqualitatem datoris Quòd si quis dixerit, quia exteriora adjumenta, aut impedimenta reverà non sequuntur, sed interiora, ex illis enim minuuntur, aut augentur essentiæ ipsarum propter propinquitatem, immò conjunctionem sui ad illas. Respondemus, quia hujusmodi adjumenta, vel impedimenta in nullo impediunt, vel adjuvant omnipotentissimam, aut libertimam voluntatem datoris earum, neque hoc attendit ipse, sed solùm quid expediat honori, & gloriæ suæ, atque saluti recipientium & magis impeditos hujusmodi impedimentis interdùm expedit, ut minores recipiant eas, propter minorem exercitationem, ut crebriora habentes certamina crebrioribus victoriis potiantur, & ut semper sciant se esse homines rememorantes infirmitatem, & timorem Dei jugiter in se habeant, qui penè omni hora patent naufragiis, & aguntur hostium jaculis. Etsi enim quibusdam virtutibus hujusmodi infirmitates impedimenta præstare videantur, aliis tamen manifestum est eadem præbere non modica adjumenta, sicut apparet evidenter de timore Dei, & humiliatione, & multis aliis. Ampliùs. Si hujusmodi adjumenta, & impedimenta inæqualitatem virtutum efficerent per se, & sola, illis ergo cessantibus cessabit inæqualitas, cessante enim causa per se, necesse est cessare ejus effectum, quemadmodùm cessante interpositione terrę, cessat eclipsis Lunæ naturalis. In patria ergo cessabit ex necessitate in virtutibus inæqualitas, ubi omnium impedimentorum hujusmodi erit causa sublata, purgatis, & purificatis animabus humanis, & ad purissimum naturæ suæ redactis omni labe detersa, tam adventitia, quàm innata, omni naturali admixtione procul ab illis separata. Quòd si in patria æquales erunt, sequitur ex necessitate, & quòd in via æquales sint, proportionabilia enim generaliter sunt præmia, & merita, sive gratiæ, & gloriæ. Ut quæ est proportio meriti ad meritum, necesse sit eam esse præmij ad præmium, verbi gratia: si duplum est meritum ad meritum, erit & præmium duplum ad præmium, & si æquale æquale; cùm ergo virtutes viæ merita sint, virtutes verò patriæ præmia, sequitur ex necessitate in eodem subjecto, ut sicut præmia æqualia futura sunt, ita & merita modò ęqualia sint; virtutes autem patriæ nemo intelligens dubitat esse, & præmia præsentium virtutum, & glorias præsentibus gratiis successuras. Ampliùs. Si inæquales sunt virtutes gratuitæ in eodem subjecto, proportionabilia sunt autem merita omnia operum virtutibus ex quibus sunt ista, ut quæ est proportio virtutis ad virtutem, eadem sit ex necessitate meriti, quod ex hac est ad meritum quod ex illa, impossibile ergo erit remunerari aliquem, seu præmiari, nisi pro exigentia meritorum, quod ita declaramus. Cùm enim omni opere meritorio mereatur operans illud vitam æternam, sive præmium æternum, inæqualibus ergo meritis merebitur inæqualia præmia æterna, sive vitam æternam in gradibus inæqualibus. Impossibile est autem illum reddi gradibus inæqualibus, sive illam esse inæqualem. Attende autem radicem probationis istius, & vide, quia necesse est, ut vita ęterna, quæ sanctis in præmium danda est, aut sequatur in mensura, & proportione sua, virtutes ipsas merentium, aut ipsa opera meritoria earum; quia ergo & virtutes æquales sunt secundùm positionem præmissam, & ipsa opera, sive merita inæqualia cùm improportionabilia sint radicibus suis, idest virtutibus, ex quibus sūt, necesse erit ipsam vitā æternā majorem & minorē eidem reddi, cùm unicuique virtuti successura sit, & unicuique meritorio operi reddenda etiam, erit itaque aliquis beatus, & beatior, & sedebit sublimis, & sublimior quasi in diversis sedibus, & hoc manifestè impossibile est; unusquisque enim sedebit in loco suo, & ordine Sicut enim legitur Ecclesiast 16. Omnis misericordia faciet unicuique locum secundùm meritum suum, & secundùm intellectum peregrinationis suæ Sicut ergo impossibile est aliquem obtinere majorem, & minorem gloriam in patria, sic impossibile est aliquem obtinere simul majorem, & minorem gratiam in via, & hoc est quia unicuique gratię reddetur tota gloria, similiter & unicuique misericordię simul, & justitię divinę unumquodque opus meritorium, si in illo inveniatur finaliter operans illud similiter & unaquæque virtus gratuita, atque meritoria sufficit ad obtinendam retributio-

tionem æternam Si enim diceret aliquis quòd requiruntur duo, vel plura opera bona ad hoc, ergo si aliquis inveniretur bonus, & in uno solo bono opere meritorio, inveniretur inquam discedens in illo solo, non obtineret retributionem vitæ æternæ, quod avertat Deus. Quòd si quis objiciat, quia virtutes in multis crescunt, & opera, atque merita, & nullum bonum irremuneratum relinquit Deus, bonum inquam meritorium, ergo cùm aliquis fuerit bonus si postmodùm efficiatur melior reddetur ei vita æterna inæqualis, sive duæ gloriæ inæquales. Respondemus, quia una vita æterna reddetur pro omnibus, & sufficiet pro omnibus, veruntamen mensurabitur unicuique secundùm optimum ejus statum, vel maximum ejusdem meritum. Hic autem est finalis status uniuscujusque electorum in vita ista, sicut econtrariò finalis status malorũ pessimus est, sed illa meliùs determinabimus in sequenti tractatu de meritis, & retributionibus. Ampliùs. Si per viam naturæ omnia membra naturæ crescunt proportionabiliter, hoc est secundùm proportionem æqualiter, ut si pes crescat in duplum, & manus, & ita de aliis; quare si æquales infunduntur omnes virtutes, cùm æqualiter semper crescant, sive proportionabiliter, semper manent æquales. Ampliùs Æqualia bella sunt omnium vitiorũ, hoc est æquales tentationes, & insultus æquales intelligimus secundum potentiam, quod est dicere, quia nullus potest tentari de luxuriâ eousque, quin possit tentari adeò de avaritiâ, & ita de aliis: æquè ergo armandæ sunt animæ humanæ, æquè roborandæ contra omnia prælia vitiorum: sicut autem armandæ & roborandæ sunt, sic armat eas, & roborat Deus, quare æqualiter contra omnia prælia vitiorum, æqualibus ergo armis virtutum possibile est eas armari, vel roborari, & æqualiter in æqualibus armis, atque virtutibus. Ampliùs. Cùm omnia vitia potentialiter æqualia sint, hoc est potentia, & fortitudine, quod apparet ex æqualitate insultuum, & præliorum, quæ diximus. Quia ergo contra vitia dantur animabus humanis arma virtutum, danda sunt eis æqualia; æqualia autem danda sunt, & dat eis optimus, & sapientissimus Deus, quare dat eis æqualia arma virtutum. Ampliùs. Quàm castus est unusquisque, tam bonus est; quis enim audeat dicere quòd minus est bonus, quàm castus, aut econtra; quare quàm bonus est, tam castus est, similiter & quàm justus est, tàm bonus est, & econversò; ergo quàm castus est, tàm justus est. Quæcunque enim æqualia eidem, & sibi invicem æqualia esse necesse est, & ad hunc modum est ostendere de aliis. Omnes ergo virtutes in eodem esse æquales necesse est. Ampliùs. Si inæquales sint in aliquo virtutes, aut mensurabitur in eo ejus bonitas secundùm majores, aut secundùm minores, aut secundùm utrasque; quòd si secundùm majores; aut ergo erit æquè bonus hujusmodi homo alteri, qui haberet omnes virtutes suas æquales majoribus virtutibus illius, verbi gratia. Si posuerimus Socratem habere tres virtutes majores aliis virtutibus omnibus suis, Platonem verò omnes virtutes suas habere æquales illis tribus quas exempli gratia nominibus, A, B, C,, erunt ergo Socrates, & Plato æquè boni, seu virtuosi: Socratis enim bonitas mensurabitur secundùm magnitudinem A, B, C, Platonis verò bonitas est secundùm magnitudinem omnium suarum virtutum, quæ omnes æquales sunt, A, B, C: æquales ergo erunt bonitas Socratis, & bonitas Platonis, quod est impossibile. Ampliùs. Secundùm hoc decrescerent omnes virtutes Platonis, exceptis tribus usque ad æqualitatem minorum virtutum Socratis, tribus illis remanentibus

Æqualia bella omnia vitiorum.

Castus.

Nota.

E in æqualitate A, B, C: tunc nulla debet esse dubitatio, quin Socrates, & Plato sint æquè boni, sicut & erant priùs. Cùm ergo Platonis bonitas, nec in toto nec in parte minuta sit, nec decrescet bonitas Platonis tanto decremento partium suarum. Quòd si quis dixerit, quia bonitas mensuratur secundùm minores, eadem est destructio, vice conversâ, scilicet positis tribus virtutibus minoribus in Socrate aliis majoribus, licet tamen æqualibus. Quòd si dixerit secundùm utrasque, hoc non potest dicere, nisi secundùm alterum duorum modorum, videlicet per modum divisionis, videlicet sub hoc intellectu, quia bonitas istius est secundùm magnitudinem majorum virtutum finaliter, & similiter secundùm parvitatem minorum, quod est dicere, quia ille est bonus, & melior, & non est præcisè in aliqua quantitate bonus, quia nec tam bonus, quantæ sunt majores ejus virtutes, nec tàm bonus præcisè, quantæ sunt minores ejusdem, quod evidenter sequitur, quia nullum erit præmium ejus in patria, & nullus locus sessionis ejus certus in gloria Sanctorum, vel quòd in duobus locis simul ibi sedebit, aut per modum conjunctionis, quod est dicere, ut neque tam bonus sit quantæ sunt majores ejus virtutes, neque tàm parùm bonus, quàm parvæ sunt ejus minores virtutes, sed in medio, ex quo multa inconvenientia sequùntur, videlicet ut & majores ejus virtutes minùs justò remunerentur & minores plus justò. Non enim remunerabuntur pro magnitudine sua in eo virtutes, & hoc est quoniàm secundùm quod bonus, sive prout bonus, sic erit beatus, sive gloriosus in patria; non autem bonus secundum magnitudinem majorum suarum virtutum, immò infra secundùm hunc errorem quare non erit beatus, aut gloriosus secundùm magnitudinem earum. Sicut autem remunerabitur iste, sic remunerabuntur virtutes ejus, & econversò, & sicut erit beatus, & gloriosus, sic erit remuneratus, & virtutes ejus econversò, quare minùs justò remunerabuntur virtutes illæ ipsius majores. Eodem modo est ostendere, quia plus justò remunerabuntur virtutes ejus minores, quòd est evidenter frivolum, & contra Dei justitiam. Primùm, quia neminem minus justò remunerat, hoc enim esset injuria Secundũ quia detrahere majoribus virtutibus de præmiis debitis, & addere minoribus supra debitum præmiorum, non solùm perversitas est, & absque ratione, immò evidenter contra rationem, quare nulla est remuneratio, seu merces inæqualium virtutum in eodem, hæc autem impossibile est manifestum quare id ex quo ipsum sequitur ex necessitate impossibile est, hoc autem est inæqualitas virtutum in eodem; impossibile ergo est hujusmodi inæqualitas. Ampliùs. Nulla dubitatio est, quin Deus æquè timendus sit timore reverentiæ, ut diligendus, ut honorandus; cujus causa rerum, quæ apud ipsum sunt æqualitas, verbi gratia: Supereminentissima nobilitas ipsius, qua honorandus est, æqualis est bonitati ejus, qua diligendus; & ita de aliis. Ampliùs. Quid est diligibilitas, sive diligenditas, hoc est diligendi debitum, seu dignitas, nisi ejusdem ipsa bonitas & ad hunc modum de aliis. quare diligibilitas seu diligendi dignitas, & honorabilitas, sive honorandi dignitas æquales sunt. Æquè ergo honorabilis, sive honorandus ut diligibilis, sive diligendus, & ad hunc modum se habet de aliis; quia ergo in patria honorabitur ab uno quoque quantùm ibi ab eodem honorandus, similiter & diligetur, & ita de aliis; erit necessariò in patria amor Dei, & timor, & honor, & cæteræ hujusmodi æquales in eodem. Ampliùs. Liberum arbitrium erit ibi plenè liberatum, & plenè liberum habens in potestate suâ liberrima omnes

Justa remuneratio Dei.

Diligibilitas.

Liberum arbitrium.

G

H

omnes virtutes suas. Sed nec virtutibus erit impedimentum aliquod in operationibus suis, quare ex illis eliciet liberum arbitrium motus, & operationes, quantæcunque ex illis elici poterunt. Diliget ergo unusquisque in patria Deum quantùm ex charitate, quam ibi habiturus est, diligere poterit. Similiter & timebit, & ita de aliis, non autem tunc minus timebit, quàm diliget quis, & econversò, quoniàm si minùs timeret, quàm diligeret Deum, & econversò injuriâ ei faceret, cùm æquè timendus sit, & verè diligendus, & econversò, & simpliciter unicuique; vides ergo quoniàm omnes motus in Deum erunt æquales in patria motus autem erunt ibi æquales virtutibus suis, propter causas, quas diximus; quare omnes virtutes, quæ in Deum sunt, erunt ibi æquales. Omnium autem virtutum motus principales in Deû tunc erunt, omnes ergo virtutes ibi æquales. Ampliùs. Ibi & depuratæ erunt animæ nostræ totaliter, & æqualiter secundùm omnes vires, & propter hoc coæqualiter receptibiles donorum gloriæ suæ beatitudinis, quapropter æqualia recipiunt ista Ista autem dona virtutes sunt patriæ; quare virtutes patriæ in eodem æquales, ergo & virtutes viæ. Ampliùs. Quid erit glorificatio animarum nostrarum, nisi assimilatio earum ad ipsum? Assimilatio autem nostra ad ipsum, non est nisi in donis patriæ sive virtutibus gloriæ. Sicut ergo in ipso quæcunque ipsius sunt, naturaliter, ita per se æqualia sunt. Ampliùs Aut operabitur in nobis gloriam nostram, hoc est totum decus, atque decorem beatitudinis nostræ naturali operatione, sicut Sol calefactionem, & illuminationem, aut gratuita tantùm, & voluntaria juxta divitias largitatis suæ: quòd si naturali operatione, ergo in æquè receptibilibus æqualia, cùm ergo vis apprehensiva nostra superior, scilicet intellectiva æquè receptibilis sit tunc illuminationis, ut vires nostræ motivæ nobiles suorum motuum, & econversò; quoniàm, æquè depuratæ ab omnibus impedimentis æqualia dona ab universorum datore recipient, hæc autem sunt virtutes patriæ. Si autem gratuita tantùm, & voluntaria largitione illam operabitur in nobis, cùm ex una sola causa, videlicet propter solam dilectionem quâ diliximus ipsum, omnes retributiones erunt æquales. Si enim sola est charitas, quæ meretur præmia illa, aut secundùm illam solùm est meritum, erunt ex necessitate omnia merita virtutum viæ æqualia, quare & præmia; hæc autem sunt virtutes patriæ, quare & virtutes patriæ in eodem æquales; si autem hoc, & virtutes viæ ex necessitate. Quòd si dixerit quis quia unaquæque virtus viæ per semetipsam meritoria est, & unicuique est meritum proprium, quanquàm de hoc latiùs disputaturi sumus in sequentibus, error tamen ille videtur valdè improbabilis. Eodem modo videtur dicere posse de membris corporalibus, quia major fuit in eo virtus gressibilis, quâ virtus operativa manuum, & quia plus in ea, sive per eam Deo servivit laborando pedibus, utpotè peregrinando, sive aliter deambulando, quàm labore manuum, & ita gloriosiores faciet Deus pedes ejus in patria, quàm manus, similiter & aures, quàm aliqua ex membris ipsius, quia similiter plus in eis, & per eas Deo servivit quàm per alia membra: hæc autem & similia valdè inconvenientia sunt Ampliùs. Prout cognoscetur ibi Deus, & diligetur, prout suadebit ibi, vel ostendet vis intellectus, sic & afficiet (ut ita loquamur) affectus, quamquàm hic non est sic: hoc autem propter ægritudines multiplices, & corruptiones affectus, quibus impeditur sequi prævalentem, & præostendentem, quid faciendum sit, intellectum. Ibi enim totus homo noster interior

Vis apprehensiva.

Charitas.

Homo interior.

A sequitur intellectum passibus affectionum, pari velocitate, qua pedes corporales fortissimi, atque expeditissimi sequuntur ducem visum, nec enim erit tunc voluntas affectus nostri tardior, vel inefficacior ad ea, quæ sua sunt, hoc est ad affectiones suas, quàm intellectus ad illuminationes, & visiones suas. Ampliùs. Quid est gloria mentis humanæ, nisi potentialitatis ipsius ultimus actus, & possibilitatis suæ cumulatissima plenitudo? intelligimus autem cum oculis cumulum secundùm speciem, non secundùm gradum, quoniàm in ipsa specie gloriæ etiam multi gradus sunt secundùm magis, & minùs solummodò, & non substantialiter, sive secundùm speciem differentes. Quia ergo potentialitates omnes, & possibilitates trium virium superiorum animarum nostrarum æquales sunt, erunt & actus ultimi tam naturæ, quàm gloriæ in eis æquales, naturæ dicimus propter aliquos Philosophos. Manifestum autem est quòd actus ultimi earum virtutes gloriæ sunt, quicquid in parte ista somnient Philosophi. Quòd autem potentialitates & possibilitates, quas diximus, æquales sunt manifestum per se est, cùm æquè potens sit naturaliter intellectus ad intelligendum, & cognoscendum, ut affectus ad amandum, timendum, concupiscendum, & ita de aliis: & hoc quoniàm non minùs necessariæ sunt affectiones animabus humanis, quàm apprehensiones, neque magnitudo affectionum eis minùs necessaria, aut utilis, quàm magnitudo apprehensionum. Sicut ergo in eadem anima potentialitas, & possibilitas hæc sunt æquales, sic & ultimi actus earum, sive completi, si tamen tales inveniantur, æquales sunt, similiter & actus gloriæ per eandem viam æquales esse necesse est. Tu autem attende in omnia hæc quæ diximus, & videbis, quia in quibusdam ponimus radices, & capita probationum, in aliis procedimus ulteriùs, quæ etsi non sufficiant tibi ad fidem, vel certitudinem de æqualitate virtutum gratuitarum, erunt tibi tamen viæ, & occasiones acquirendæ certitudinis, & materia exercitationis.

Gloria mentis humana.

B

C

CAPUT XX.

Virtutes gratuitas ad naturales comparat, & ad operationes, motusque naturales. Item ad vitia, & ad motus, passionesque. Et multum Theologicè disputat.

POst hæc loquemur de comparatione virtutum gratuitarum ad naturales, & operationes, atque motus naturales, necnon & ad vitia. atque motus, & passiones earum. Dicemus ergo in primis, quòd ea, quæ gloriæ sunt, scilicet virtutes, & operationes earum, in ultimo sunt perfectionis, similiter in ultimo puritatis, & bonitatis: ea verò quæ naturæ sunt, in infimo sunt ad illa, & sunt ad illa sicut semina ad arbores, vel fructus, & sicut vestigia ad transeuntes, & sicut similitudines pertenues, atque permodicæ ad veritatem, & sicut umbræ ad ea à quibus jaciuntur: in his autem non dubitat, qui plenitudinem atque perfectionem gloriæ intelligit, & declarabimus istud primum in dilectione gratuita, & dilectione naturali. Manifestum est enim considerantibus, quia plùs diligit justitiam vir sanctus propter Deum dilectione gratuita, quàm diligit vitam propriam dilectione naturali; & addimus, quia in infinitum plus diligit eam; hujusmodi autem declaratio facilis est, & multas habet vias. Primùm, quoniàm exponit eam morti, ut retineat justitiam, & hoc non tantùm semel facere paratus est, neque tantùm bis, aut ter, sed absque numero,

Propositio dicendorum.

D

Gratuita & naturalis dilectio.

infinitiès scilicet, quare ipsam justitiam dilectione gratuita præfert infinitiès vitæ suæ, non obstante dilectione naturali, qua eam diligit; in infinitum ergo plùs diligit justitiam dilectione gratuita, quàm diligat vitam istam naturali dilectione. Ampliùs. Infinitas tantas vitas in infinitum plùs diligeret dilectione naturali, quàm unam ex illis, in infinitum ergo esset major dilectio naturalis in infinitas tantas, quàm sit in hanc solam, sive in unam quamcunque ex illis: sed & ad hoc major est dilectio gratuita ipsius in justitiam, quàm dilectio ejusdem naturalis in infinitas omnes illas vitas, pro retinenda enim justitia omnes illas exponeret, sive relinqueret: quare manifestum est dilectionem gratuitam, qua diligitur justitia propter Deum, in infinitum majorem esse dilectione naturali, qua quis diligit vitam propriam, cùm evidenter major sit dilectione, qua infinitiès continet illam. Ampliùs. Nulli dubium est, quin plùs diligat vir sanctus, & justus dilectione gratuita justitiam propter Deum, quàm proprium filium dilectione naturali, similiter & quàm duos filios suos eodem modo, & quàm mille. Intelligamus ergo, quòd habeat infinitos, & æqualiter dilectos dilectione naturali, nemo dubitare potest, quin dilectio in omnes illos in infinitum major sit dilectione ejusdem naturali in quemcunque illorum & hoc est, quoniàm ipsa est aggregata ex infinitis dilectionibus tantis, quanta est illa; omne enim aggregatum ex infinitis tantis sui generis, quantumque parva quantitate demonstrata est in infinitum majus, quàm illarum, sicut alibi declaratum est; quia ergo major est dilectio gratuita justitiæ istius, quàm sit dilectio ejusdem naturalis in omnes filios suos infinitos, illa autem major est in infinitum dilectione ejusdem naturali in quemcunque ex filiis, manifestum est dilectionem gratuitam majorem esse in infinitum dilectione naturali alicujus in proprium filium, quod evidenter apparuit in Abraham. Ampliùs. Si salva posset esse alicui viro bono vita gratiæ sine vita naturæ, nunquid non mallet talis vir vivere vita gratiæ, quàm vita naturæ? plùs ergo diligeret simpliciter vitam gratiæ, quàm vitam naturæ, quare & singula vitæ gratiæ, plùs quàm singula vitæ naturæ proportionabiliter considerata, & accepta, quod est dicere plùs diligeret visum gratiæ, quàm visum naturæ, & auditum gratiæ, quàm auditum naturæ, & ita de aliis. Ampliùs. Dilectione gratuita diliguntur ea, non solùm quæ gratiæ sunt, sed & ea, quæ gloriæ sunt, dilectione verò naturali ea, quæ naturæ sunt tantùm, inquantùm naturæ sunt. Quia ergo vita gratiæ ordinata est, videlicet ut ea diligantur res secundùm ordinem suum, quod est dicere majora bona magis, & minora minùs & æqualia etiam æqualiter, & iterùm secundùm quòd majora, magis, & secundùm quòd minora, minùs: in infinitum auté majora bona sunt bona, quæ sunt gratię & gloriæ, quàm ea quæ sunt naturæ tantùm; in infinitum ergo magis diliguntur dilectione bona gratiæ, quàm bona naturæ, sed & iterùm ipsa bona naturæ magis diliguntur dilectione gratiæ, quàm dilectione naturæ, quoniàm & ad majora bona, & ex majori dilectione, ipsum enim corpus quod diligitur ad gloriam futuram ad majus diligitur incomparabiliter ex dilectione gratiæ, quàm sit præsens vita ad bona præsentis vitæ quæcunque naturalia, quæ sola diliguntur dilectione naturæ. Ampliùs. Dilectio illa gratiæ, qua diligitur corpus ad gloriam futuram, & anima. similiter, in primis vincit dilectionem naturæ, & absorbet, ita ut cogat bona naturæ negligi pro bonis gratiæ. & gloriæ. Beatus enim Benedictus scientias quæ sunt bona naturalia magna animæ humanæ pro bonis gratiæ neglexit, sicut dicit Beatus Gregor. quia recessit scienter nescius, & sapienter indoctus, de bonis autem corporis naturalibus, & etiam de vita ejusdem. Major ergo gratiæ dilectio est in ipsa bona naturæ, quàm dilectio naturæ in illa; in infinitum autem major est dilectio gratiæ in ea, quæ sunt gratiæ, & gloriæ, quàm in ea, quæ sunt naturæ. Amplius. Ipsa dilectione gratiæ diliguntur tam ea quæ sunt gratiæ & gloriæ, quàm ea quæ sunt naturæ, aut finitè ergo magis, aut in infinitum. Si enim in infinitum, hoc est quod quærebamus, si finitè tantùm, ubi est ergo ordo dilectionis, cùm manifestum sit bona gratiæ, & gloriæ in infinitum majora bona esse quàm sint bona naturæ. Quare hujusmodi dilectio qua non secundùm quod majora bona magis diliguntur, non dilectio gratiæ est, cùm ordinata non sit: eodem modo est ratiocinari de timoribus, doloribus, & eorum contrariis. In apprehensivis autem sufficiet tibi declaratio, quam de fide faciemus; omnium enim luminum duorum juxta se positorum alterum est magis, quod alterum absorbet. Manifestum autem est fidelibus quia lumen fidei in Sacramento Altaris ita absorbet lumina quinque sensuum, ut nullum ex eis luceat contra ipsum, nullum obmurmuret, & etiamsi obmurmuret captivatur, conculcatur, ita ut ei contra illam penitùs in nullo credatur, similiter & absorbetur, & obscuratur sensus, intellectus, & rationis, & omne lumen scientiarum naturalium, omniaque testimonia accidentium sensibilium exsufflantur testimonio fidei, & assertione. Apparet ergo tibi evidenter magnitudo luminositatis fidei, quæ tot & tanta lumina sic evacuat, & absorbet, aut saltem vincit, atque captivat assertiones eorum, & testimonia, vel elidit, vel exsufflat, ut illis nonobstantibus illi soli credatur. Ampliùs. Nemo est fidelis, qui non juraret faciliùs posse esse, quòd triangulus non haberet tres angulos æquales duobus rectis. quàm minimum ex articulis fidei falsum esse. Ampliùs. Omnis intellectus fidelis non minùs habet incredibile, fidem Catholicam in aliquo falsam esse, quàm quodcunque aliud impossibile, scilicet quod fidem non tangat. Omnis etiam intellectus fidelis plus crederet asinum esse capram, quàm contrarium cuicunque ex articulis; magis ergo incredibile quodcunque contrarium alicui ex articulis, quàm quodcunque aliud impossibile, scilicet quod fidem non tangat, vel improbet; quæ autem proportio est incredibilitatis ad incredibilitatem in quibuscunque duobus, eadem est credulitatis ad credulitatem in eorum contrariis. Magis ergo credibile est, magisque probabile intellectui fideli, unumquodque eorum quæ fidei sunt, quàm quodcunque aliud credibile, vel probabile. Quæ autem est proportio credibilitatis ad credibilitatem, sive probabilitatis ad probabilitatem, ea est creditionis ad creditionem; quare magis est apud intellectum fidelem creditum, quicquid ex fidei articulis, quàm quodcunque aliud. Ampliùs. Respice in plures ex articulis fidei & invenies eos improbabiles in ultimo improbabilitatis, & incredibiles in ultimo incredibilitatis, quales sunt Deum esse hominem, Deum esse mortuum, corpora extincta, & in pulverem redacta, in omnesque ventos dispersa resurgere, tanta quippe est incredibilitas, & improbabilitas istorum tantaque tenebrositas, ut vincat omne lumen intellectus humani & rationis, & omnia lumina scientiarum, atque doctrinarum physicarum. Vincuntur autem à lumine fidei, lucidissimaque efficiuntur, hoc est probabilissima, & credibilissima, immò quod plùs est credissima ex lumine ipsius

Vide comparationes.

Dilectio gratuita major naturali.

Nota.

Beatus Benedictus.

Luminositas fidei.

Mirabiles articuli fidei.

ipsius, quare majus est lumen fidei omnibus luminibus illis, quantuncunque enim tenebrosa sint tria illa quæ prænominavimus, luce tamen fidei lucent intellectui fideli, & non alij. Dono verò scientiæ quãta sit luminositas ipsius ex tenebrositate eorum, quæ per ipsum lucet, facile est ut appareat tibi. Respice in octo beatitudines & videbis quia tenebrositas pœnalitatum illas invisibiliter & incognoscibiliter absconderet, nisi lumine doni scientiæ, velut superaspersio lumine splenderent, pęnalitas siquidem paupertatis prima, & ita de aliis. Deficiebant quippe ad eas ostendẽdas lumina intellectuum humanorũ, similiter & lumina scientiarum phisicarum, donec per lucem veram Christum dominum effuso lumine doni scientiæ claruerunt. Amplius. Cùm dilectione gratuita diligantur bona corporalia naturalia corporum, & bona naturalia similiter animarum, sed propter bona gratiæ & gloriæ, diligantur autem dilectione naturali similiter, sed ad bona naturæ tantùm, naturali quippe dilectione diliguntur anima & corpus, ad quæ sunt naturæ tantùm, videlicet ad salutem robur, & decorem, & alia hujusmodi. Cùm ergo istæ dilectiones ordinatæ sint, utrâque diligitur dilectum suum, & quantùm, & sicut diligendum est, utrâque inquiritur dilectione bonum ejus quantùm, & sicut eidem requirendum est. Manifestum autem est, quia bona gratiæ & gloriæ quæ dilectione gratuitâ inquiruntur, & animæ, & corpori in infinitum sunt majora, quàm bona naturę, quę animabus nostris, & corporibus naturali dilectione inquiruntur quare si ordinata dilectione hæc, & illa quæruntur, in infinitum majori dilectione quæruntur hæc, quàm illa, & in infinitum magis diliguntur. quare in infinitum major est dilectio gratiæ in sua dilecta, quàm dilectio naturæ in sua; quare simpliciter major in infinitum, tanta enim est utrâque simpliciter, quanta est in sua dilecta, & quantùm eâ diliguntur sua dilecta. Debes autem reminisci eorum, quę alibi didicisti, videlicet, quòd non est necesse, quòd si aliquid est infinitum ad aliud, quòd ipsum sit infinitũ simpliciter quemadmodùm corpus est infinitũ ad superficiẽ, & superficies ad lineã, & linea ad punctũ, cùm unumquodque eorum finitũ sit determinatione certissima. Debes etiam scire, quia non idem est aliquid esse aggregatum ex infinitis tantis, & aliquid continere infinita tanta, vel majora, continet quippe angulus rectus infinita tanta, vel minora, quàm sit angulus contingentiæ quia continet infinitos angulos rectilineos acutos, quorum quilibet est major angulo cõtingentię Impossibile est autem illum videlicet angulum rectum aggregari ex infinitis angulis contingentię, & quod est mirabilius, impossibile est ex infinitis angulis contingentię aggregari quantumlibet parvum acutum rectilineum, vel etiam aliud, quod sit ei æquale. Hujusmodi autem declaratio, sive demonstratio facillima est his, qui vel ad modicum in hujusmodi exercitati sunt. Si quis autem dicat, quia Deus inquantùm benefactor & inquantùm pater, est bonum naturæ nostræ, & diligitur dilectione naturali inquantùm talis. Respondemus, quia verum dixit, supra sicut ostendimus. Si autem quærat utrùm in infinitum major sit in eo dilectio gratuita, quàm dilectio naturalis. Responderi potest quòd sic, etiam hoc est, quod à puriùs, & rectiùs absque ulla comparatione, puri autem ad non purum nulla est comparatio, sive proportio, sicut declarabimus alibi. Amplius. Incomparabiliter plus diligit amicum, qui seipsum illi diligit, quàm qui illum sibi: hoc salvo, quia diligere hujusmodi non est univocum, & ideò non comparabile quia etiam gratia media est inter bona gloriæ, quæ sunt maxima, & bona naturæ, quę necessariò sunt minora maximis & majoribus. Quare generaliter virtutes gratiæ virtutibus naturę, & motus earum motibus istarum sunt majores.

Lumen fidei maximum.

Dilectio gratiæ.

Infinitum ad aliud non est infinitũ simpliciter.

Quæstio.

Nota.

CAPUT XXI.

Docet virtutes, & gratias multò majores esse vitiis, motusque virtutum esse majores motibus vitiorum. Itẽ delectationes earum ac tristitias, majores esse delectationibus, & doloribus vitiorum, & quòd impropriè delectationes de vitiis dicuntur. Probat autem supradictam propositionem tali exemplo, quia etsi vir carnalis plùs amat corpus suum, quàm omnem corporis voluptatem, tamen vir sanctus, & bonus plùs amat corpus suum, vel non minùs saltem, quàm carnalis, ostenditque amorem gratiæ esse majorem amore naturæ.

HIs autem ita positis facilis est declaratio, quia majores sunt virtutes, & gratiæ, quàm vitia & motus earum motibus vitiorum, delectationesque earum, atque dolores, sive tristitiæ delectationibus, & doloribus vitiorum, si tamen veri nominis delectationes ex vitiis, vel secundùm vitia sunt; de hoc quoque aliqua diximus in tractatu de matrimonio, quibus aliqua hîc superaddere intendimus. Dicemus ergo in primis quia plùs diligit quantumcunque amator voluptatis corpus suum omni voluptate corporali; plùs autem diligit, vel saltem non minùs, corpus suum vir sanctus, & justus, quàm voluptuosus hujusmodi, plùs inquam, vel saltem non minùs diligit illud naturali dilectione. Ponamus ergo æquales esse hujusmodi dilectiones, quicquid ergo est majus altera, est majus reliqua, omnium enim duorum æqualium ad quodcũque tertium eandem esse proportionem necesse est, sicut alibi didicisti. Cùm ergo omnis dilectio gratiæ, misericordiæ, & omnis virtus gratiæ major sit dilectione naturæ, erit major illa alia eidem æquali, videlicet dilectione naturæ, quâ voluptuosus diligit corpus suum, quare erit etiam major omni minore, quàm illa sit, minor autem quàm illa sit, est dilectio quæcunque in voluptatẽ corporalem quamcunque. Manifestiùs autem fiet hoc si nominaverimus primam dilectionem A, videlicet quâ vir sanctus diligit bonum gratiæ, vel bonum gloriæ. Dilectionem verò secundam, videlicet quâ naturaliter diligit corpus suum vocemus B. Dilectionem verò tertiam, quâ voluptuosus diligit corpus suum nominemus C. Dilectionem verò quartam quâ diligit voluptatem D Quia ergo declaratum est A, esse majorem B B verò, & C æquales sunt, sequitur de necessitate, A, esse majorem C. Quare & majorem D, cùm D minor sit quàm C, & hoc est quoniàm nullus est adeò insanus amator voluptatis, qui non majori amore diligat corpus suum, quàm voluptatem quamcunque corporalem. Eadem via est ostendere de amore pecuniæ, quia minor est quocunque amore gratiæ, quia minor est amore cujusque in corpus proprium. nullus enim est tantus amator pecuniæ, cujus amor non sit minor in pecuniam, quàm in proprium corpus, nullus enim est, qui non malit carere omni pecuniâ quàm proprio corpore, & qui non projiciat omnem pecuniam, ut corpus proprium redimat: quare non est aliquis adeò insanus, qui non præferat corpus proprium omni pecuniæ, manifestum ergo est quia major est amor quantumcunque avari, vel cupidi in corpus proprium, quàm in quantamcunque pecuniam. Quia ergo omnis amor gratiæ omni amori cujuscunque in corpus proprium major est, sicut jam declaravimus, major est omnis amor gratiæ omni

Proportiones.

Amor gratiæ, major amore naturæ. atrore naturæ, & ita major omni avaritia, vel cupiditate, cùm omnis avaritia, vel cupiditas minores sint omni amore naturæ in vitam proprij corporis, vel in ipsum corpus; similiter se habet de amoribus potestatū, dignitatum, honorum, vanarum laudum, & inanium gloriarum. Nemo enim est qui non omnibus his & proprium corpus & vitam præferat: etsi enim multa patiantur homines vanitatibus hujusmodi dediti, multos labores, & dolores in corporibus suis propriis, pro vanitatibus illis, tamen nullus eorum eousque desipit, ut mori velit, vel corpus amittere pro omnibus illis, immò potiùs econversò. Nec obstat quod forsitan aliquibus videri potest, videlicet quod aliqui plus contumelias oderunt, ut dicunt, quàm mortem, & quod dicunt se malle mori, quàm in confusione vel opprobrio vivere. Non enim sequitur, si magis oderunt contumeliam quàm mortem, quòd ideò magis diligant honorem, quàm vitam. *Seneca.* Verum est illud Senecæ, quòd profundius injuriæ, quàm beneficia descendunt. Nec credimus illud esse verum quantumcunque ab aliquibus affirmetur, videlicet quòd plus oderint contumeliam, quàm mortem; si enim æquè pulsarent eos mors, & contumelia, si æquè vicinæ essent, & æquè imminerēt, credimus eos prorsùs & aliud dicere, & aliud sentire, & mortē potiùs, quàm contumeliam, si libera esset eis optio, declinare: negligitur enim vita quandoque, & quantùm ametur non sentitur, donec mors pulset per ægritudinem, aut aliam læsionem, quantumcunque enim tenaciter adhæreamus non cognoscitur, donec mors trahat per ægritudinem & quasi ab ipsa abrumpi nos timemus. Meritò autem quærat quis de infidelitate, & vesania hæreticorum, qui tam pertinaciter, tamque indissolubiliter amare videntur errores suos, ut propriæ vitæ, atque corporibus eos præferant, & quod est majoris dementiæ mortem corporum suorum cum gaudio magno plerunque suscipere videntur. Nos autem tibi jam respondimus in hoc tractatu de fide. Hîc autem dicimus tibi quia facta hæreticorum, quæ ex hæresi fiunt, facta dæmoniacorum, seu arreptitiorum *Hæreticorum facta sunt facta dæmoniacorum.* habenda sunt, & non alia, neque aliter judicanda: nullo enim peccato adeò datur aliquis in potestate diaboli, adeò ei subjectus efficitur, ut peccato hæreseos, illud enim est quod vitam gratiæ radicitùs extirpat, ac totaliter extinguit. Quemadmodùm enim arreptitij, & dæmoniaci nō amore faciūt, quod faciunt, sed impetu furoris, & exagitatione maligni spiritus; sic & hæretici, & sicut in corde arreptitij quælibet umbra, & imago, quantumcunque parva, vel pertenuis, vehementes tamen, atque fortissimos in corpore motus corporales exercet, & per illud, sic fantasia hæreticæ vanitatis in corde hæretico existens, magna in corpore, & per corpus operatur, & per illud, licet ipsa modica sit: natura verò in hujusmodi subversis, & mente captis hominibus; & nō suæ naturæ, sed alienæ potestatis effecta, etiam seipsam curare non prævalet; quemadmodū ex virtute, vel magnificentia quod agit phreneticus non est, sed ex aliena vi, & exagitatione sic & quod agunt hæretici. Quod autem graviter, & maturè agere videntur, de altitudine & astutia Satanæ est qui hujusmodi exteriori gravitate interiorem insaniā nititur operire, quod & in multis melācolicis interdùm fit, delectationes virtutum sunt majores delectationibus vitiorum. De delectationibus autem, quæ secundùm virtutes, atque de doloribus, quòd majores sunt delectationibus vitiorum, atque doloribus, facile est ostendere, salvo eo quod diximus, quia in vitiis, vel secundùm ipsa, non est delectatio veri nominis, cujus declaratio hæc est; delectatio enim,

E juxta diffinitionem Philosophorum convenientis conjunctio est cum conveniente, nihil autem naturaliter est magis disconveniens, magisque discrepans à natura animarū, quàm vitia, & vitiosa, immò illa sola sunt, quæ lædunt, & corrūpunt animas humanas. Quare impossibile est quòd sit veri nominis animabus nostris delectatio in vitiis, vel secundùm ipsa. *Delectatio quid.* Alia verò diffinitio delectationis est hæc. Delectatio est apprehensio rei naturalis virtuti apprehendenti, nulla autem intensione potest convenienter accipi, naturalis, hîc, nisi hoc modo, videlicet naturaliter convenientis virtuti apprehendenti. Cùm ergo omne vitium naturaliter inconveniens sit omni virtuti nostræ, ac discrepantissimum ab illa, manifestum est non posse esse delectationem veri nominis in illo, vel secundùm illud. Ampliùs. Cùm omne vitium insania sit, dementem mentem humanam faciens & dementium, & insanorum F non sit veri nominis delectatio, sed magis somniata, manifestum est, quòd vitiosorum non est veri nominis delectatio, sicut legitur Sapientiæ 7. Sum quidem & ego mortalis, &c. Ex semine hominis, & delectamento somni conveniente. Ampliùs. Sanis oculis credendum est de coloribus, & sanis palatis de saporibus, & sic de aliis; non est autem dubium alicui, quin viri sancti meliùs videant, & sapiant, vel saporent corde, quàm qui corrupti sunt, & putruerunt delectationibus corruptibilibus, sensibilibus, sive carnalibus; *Nota singulare dictum.* standum enim est eorum judicio de hujusmodi quia ergo ipsi judicant delectationes sensibiles, sive carnales abominationes mortiferas, & non delectationes, nullatenùs habendæ sunt delectationes, sed magis mortiferæ abominationes. Ampliùs. Non sunt interrogandi de naufragiis, & aliis periculis qui in eis perierunt, & submersi sunt, atque extincti, sed qui indè evaserunt, G neque de somniis interrogandi sunt somniātes aut eis credendum, sed evigilantes; vigilantis enim est narrare somnium, sicut dicit Seneca. *Seneca.* Quia ergo dediti hujusmodi delitiis velut immersi sunt, & periclitati concupiscentiarum fluctibus, & velut soporati sunt, & somniantes in illis, quamdiù sic se habent, nec interrogandi sunt, nec credendum est illis, pœnitentes verò de hujusmodi sic, velut qui evaserunt de naufragiis: & velut qui evigilaverunt de hujusmodi soporibus, & somniis, atque somnis. Hi autem omnes testantur in confessionibus suis se velut absorptos fuisse à Sirenis voluptatum, & illusos fantasmatibus somniorum; quare proculdubiò somnia sunt, & delusiones sunt, non veri nominis delectationes. Ampliùs. Pœnitenti amarè sapiunt, & abominabiliter præteritæ delectationes, sicut apparet ex testimonio ipsius, & *Delectationes præteritæ amaræ pœnitentibus* contestatione gemituum, singultuum, rugituum, H ejulatuum, ploratuum, & aliis multis hujusmodi, atque ipsa amarissimarum effusione lachrimarum. Quis autem dubitat ipsum esse sanioris judicij, cùm pœnitet quàm cùm pœnitenda agebat? Quare standum est in parte ista judicio pœnitentium, & non peccantium, quæ ergo sunt, & quales delectationes carnales judicio pœnitentium, hæ veræ sunt, & tales habendæ sunt, ergo abominationes secundùm veritatem, & amaræ, & abominabiles habendæ. Ampliùs. Quod natura tale magis tale, quia ergo virtutes naturā delectabiles, vitia autem ex insania, & errore naturæ, manifestum est virtutes delectabiles magis esse quàm vitia, si tamen comparatio locum habet inter istas, & illa. Ampliùs. Delectabilia omnia delectabilia sunt pro magnitudine amoris, qui est in illis, & pro magnitudine bonitatis ipsorum, & convenientiæ suæ ad eos, quos delectant? quia ergo nec est comparatio, nec proportio amorum

amorum, qui vel virtutes, vel secundùm virtutes sunt gratiarum, ad amores, qui vel vitia, vel secundùm vitia sunt, neque bonorum ad bona neque convenientiæ virtutum atque bonorum suorum, convenientiam inquam ad animas nostras, non ergo comparatio delectationum, quæ sunt secundùm virtutes ad delectationes, quæ sunt secundùm vitia. Et hoc est quod dicit Beatus Augustinus. Absit quòd tanta sit delectatio in vitiis, quanta est in virtutibus. Quòd autem delectationes virtutum majores sint delectationibus naturalibus, inde manifestum est, quia propinquiores sunt delectationibus gloriæ, quæ maximæ sunt: quod enim propinquius maximo & ex necessitate majus est. Et hoc est quod legitur in Psal. Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo: & iterũ Desiderabilia super aurum, & lapidẽ pretiosum multũ, & dulciora super mel, & favũ. Quòd si dixerit quis, quòd natura tale magis tale, & propter hoc natural ia magis delectabilia, & ita delectationes naturales majores delectationibus virtutum & gratiæ. Respondemus quia ipsæ virtutes naturâ delectabiles sunt, naturâ inquam sua, & nostra, quæ ad ad illas, & propter illas nata est, seu creata, ut supra ostendimus ex testimonio Tullij. Quòd si quis quæsierit qualiter delectationes naturales, idest naturalium bonorum temporalium, & etiam vitiorum ita rapiunt, capiunt, & captivant mentes humanas suavitate sua, delectationes verò virtutum, & gratiarum non sic, immò penè insensibiles esse videntur, à paucissimis enim, & etiam ad modicum sentiuntur. Respondemus quia non pro magnitudine sua, vel hæc, vel illa sentiuntur, sed pro dispositione animarum nostrarum, hoc est corruptione minori, vel majori palati cordis; quemadmodùm enim sapores sensibiles quidam magis, alij minus manifestè sentiunt, non est ergò necesse ut si majores ideò à quibuscunque sentiantur magis, sicut non est necesse de majori igne, vel calore, ut à quocunque magis sentiatur; quidam enim aliis in hujusmodi magis sensibiles sunt, & propter hoc unde ipsi uruntur, vel ardent alij ad modicum calefiunt.

Augu st. *Objectio.* *Nota.* *Simile.*

CAPUT XXII.

Incipit explicare connexionem virtutum, ac vinculum, quo inter se ita continentur, ut quisquis unicam habeat, necesse sit & ipsum alias habere. Hoc autem de virtutibus veri nominis est intelligendum.

POst hæc loquemur de connexione, & colligatione virtutum, hoc est inseparabili concomitantia earum, propter quam dicitur à Philosophis, & à sacris Doctoribus convenienter, quòd qui habet unam, habet & omnes. Scito ergo quòd declaratio hujusmodi multiplex est & primam quidem declarationem efficit natura ipsa virtutum quæ universales sunt in se, hoc est completæ bonitatis, non secundùm quid, neque particulariter; hoc enim de veri nominis virtutibus tantùm intẽdimus. Hæc ergo universalitas est, qua in totum, hoc est in omnibus, & per omnia mentem humanam dirigunt, perficiunt, illuminant, contrarium suum in nullo penitùs patientes; verbi gratia, non est veri nominis castitas, quæ non totaliter mentem humanam castificat, quæ contraria sua, hoc est fornicationem, adulteria, & si qua sunt alia non excludit quis enim dicit castum simpliciter, ac propriè, qui cum aliqua fornicatur? hoc est dicere vas fractum integrum, quod habet magnam fracturam, & sanum, quod habet unum vulnus, quod tamen est læthale, sive mortiferum, similiter & illum esse mundum,

Nota.

A qui non mergit se, neque volutat nisi in unam cloacam, & frigidum, qui non ardet nisi uno igne, & illæsum illum, qui non est transfixus nisi uno gladio similiter & mortuum illum, qui non est mortuus nisi una morte. Manifestum ergo est non esse castum illum, qui quacunque libidine coinquinatus est. Ampliùs. Sicut sunt noxiæ delitiæ carnales, sic & quædam delitiæ spirituales noxiæ sunt, atque mortiferæ, sicut delectari in filiis impiis, in multitudine subditorum, quemadmodùm legitur Ecclesiast. 16. Non jocunderis in filiis impiis si multiplicentur, nec oblecteris super ipsis, similiter delectari in divitiis, honoribus plerumque mortiferum est, similiter & delectari alieno malo, nemo dubitat malum esse: manifestum ergo est delectationes tam carnales, quàm spirituales

B mortiferas esse, & castitatem corrumpere mentis: & quia non est necesse ut sit nisi una castitas contra fornicationes omnes, tam spirituales, quàm carnales, non enim æquivocè dicitur fornicatio, & adulterium in his & illis, non refert enim de matrimonio spirituali, quod inter regem regum, & unamquamque fidelem animam est contractum per quod adulterium violetur, non refert cujus adulteri amplexus sponsi illius amplexibus præferantur. Simpliciter enim dicitur illud, & univocè Hier. 3. Tu autem fornicata es cum amatoribus multis; in quãcunque enim rem, amorem soli creatori debitum transferat, in quacunque re alia delitias suas, quas in solo creatore habere debuit, constituat, cum illa fornicatur, aut adulterium cõmittit, & hoc est si spiritualis sit res illa, spiritualiter: si corporalis, corporaliter. Ampliùs. Si necesse est duas esse castitates, alterã scilicet corporalẽ, alteram scilicet spiritualem, necesse erit similiter esse duas justitias, alteram scilicet spiritualem, alterã scilicet corporalẽ, sive temporalem, quare & duas fides, alteram scilicet de rebus tẽporalibus, sive corporalibus, & alterã de rebus spiritua-

C libus, & ita scilicet de aliis. Ampliùs. Secundũ hoc erit justitia simpliciter, & verè, quã nihil erit verè justũ. Possibile enim est, quòd aliquis sit justus in tẽporalibus, sine injuria alterius ea possidens, contractans, & de eis judicans, & nihilominùs iniquus, atque injuriosus, atque injustè judicans in spiritualibus. Habebit ergo ille justitiam temporalẽ, ut ita loquamur, nec tamen ea justus verè, ac propriè, sive simpliciter, & hoc est quoniã iniquus, & injuriosus est in spiritualibus ille justus, justitia ergo tẽporali sua nihil erit justum, quia nec ipse, nec anima ejus, nec aliquid aliud: manifestum ergo est ex omnibus his, quia tam justitia, quã castitas universalis est una omninò tam circa temporalia, seu corporalia, quàm spiritualia: & ad hunc modũ se habet de aliis omnibus. Si enim materia, circa quam sunt, diversitate

D sua, vel multiplicitate diversificaret, aut multiplicaret virtutes, nulla earũ esset una numero, vel specie, cùm quælibet materia virtutum, materia inquam, circa quam sunt præter solũ Deum, sit multiplex, sicut apparet singulis consideratione facientibus. Declarata est ergo tibi natura virtutum per hæc, per quã facilè declarabitur tibi concomitantia inseparabilis earum. Si enim justus est, qui in nullo cuiquã est injuriosus, totũ que jus suum unicuique reddens sive tribuens, necesse est eũ, qui justus est omnes habere virtutes, & hoc quoniã necesse est hujusmodi hominem totam Dei legem implere, & singula virtutum mandata exequi quare & Deo debitam fidem, debitum timorem, debitum honorem, debitum amorem, & quicquid aliud vel ei, vel hominibus debetur, reddere, similiter & debitã castitatem, debitam fortitudinem, & omnium aliarum virtutum opera, vel operationes agere. Ampliùs. Cùm sit

Fornicatio animæ. *Nota.* *Concomitantia virtutum.* *Iustus quis.*

debitor Deo puritatis, & munditiæ, & totum reddat Deo, quod suum est, necesse est, ut nec avaritia, nec luxuria, nec aliquo aliorum vitiorum se polluat. Quare necessariò se custodit immunem, & mundum ab omni vitio, similiter & ornatum omni virtute quantùm in ipso est. Quare qui habet justitiam veri nominis, habet ex necessitate omnes alias. Potest illud etiam declarari & indirectè. Si enim cum hujusmodi justitia possibile est aliquem habere quodcunque ex vitiis, ergo eo posito non accidet impossibile, esto ergo quòd habeat luxuriam, quoniam præceptum Dei est declinare luxuriam, Deo autem debetur in omnibus, & per omnia obedientia, cùm in hoc ergo non obediat, inobediens est Deo, & injustus in eum, quare justus est, & injustus simul, hoc autem impossibile, illud ergo, quo posito accidit, est impossibile, hoc autem est illud, scilicet cum justitia habere aliquam luxuriam. Et eodem modo est ratiocinari de quocunque alio vitiorum. Eodem modo est ostendere, quòd non est prudens simpliciter, qui ex aliqua parte imprudens est: Quis autē potest veriùs judicari imprudens ex aliqua parte, quàm quicunque fallacia vitiorum decipitur? Quicunque autem peccat mortaliter, turpissimè decipitur, & in mercimonio vilissimo fraudem patitur infinitam, sicut legitur Prover. 6 Pretium scorti vix est unius panis. Mulier autem pretiosam animam viri rapit. Et ad hunc modum se habet de aliis peccatis, & vitiis. Similiter non potest dici vivere, & simpliciter fortis, qui aliqua parte sui, vel debilis, vel vulneratus, vel mortuus est; talis autem est, qui quocunque ex vitiis laborat; non est ergo simpliciter, aut verè fortis, qui cujuscunque vitij infirmitate debilis est. Ad hunc modum est ostendere de charitate, sive amicitia ad Deū. Non enim est simpliciter amicus & verè, qui ex aliena parte est inimicus; inimicus autem Dei est expressè, qui odit vel minimum ex filiis suis, quia homicida ejus est, sicut dicit Joan. in 3. primæ Canon suæ. Omnis qui odit fratrem suum homicida est Et Jacob. 4. Si quis vult amicus esse sæculi hujus, inimicus Dei constituitur. Eodem modo est ostendere de temperantia. quoniā impossibile est aliquem esse simpliciter temperatum, sive temperantem, & in aliquo intemperatum, sive distemperantem, quemadmodum aliquem esse frigidum, aut tepidum simpliciter, & in aliquo ardentem, & similiter simpliciter in aliquo circumcisum, sive minus habentem & in aliquo excedentem. Non minus autem manifestū est in generali, verbi gratia. Si dixerimus sic, impossibile est aliquē simpliciter virtuosum esse, & in aliquo vitiosum esse, vel simpliciter esse vitiosum, & in aliquo bonum; quemadmodùm aliquem simpliciter esse album, & in parte aliqua nigrum: cum quacunque ergo bonitate veri nominis impossibile est malitiam quamcunque esse, quia ergo contraria immediata sunt bonitas, & malitia, virtus, & vitium circa quemcunque adultum, necesse est, ut quâcunque existente virtute in quocunque adulto, & nullum cum eo esse vitium, & omnes virtutes simul in eodem esse. Secunda declaratio est per Dei justitiam, quæ omnem virtutem veri nominis remunerat fœlicitate æterna, & per quam omni virtuti, & gratiæ redditur gloria sibi congruens, & respondens, sicut docebimus in parte ultima tractatus. Quia ergo impossibile est futuram gloriam, & damnationem simul alicui reddi, hoc autem contingeret, si hujusmodi virtus, & quodcunque vitium simul essent in eodē, tamen impossibile esset ipsum in ambobus decedere, quare illud ex quo sequitur, necesse est impossibile esse, impossibile ergo est virtutem veri nominis, & quodcunque vitium simul in eodem esse. Amplius. Sicut se habet gratia gratum

Justitia omnes alias virtutes complectitur.

Odium fratris est homicidium.

Secunda declaratio.

E faciens ad remunerationem æternam, sic & culpa mortalis ad damnationem oppositam, quia ut ea suo modo, & meritum, quare & permutatim similiter habebunt. Sicut ergo æterna remuneratio ad æternā damnationem, sic hujusmodi gratia ad hujusmodi culpam. quare sicut illæ nec ex parte, nec ex toto simul possunt esse in eodem, ita nec istæ Ampliùs. Effectus gratiarum, sive virtutum viæ, inseparabiles sunt, & se invicem necessariò comitantur, ita ut ubicunque unus, & omnes, ubicunque enim una virtus gloriæ & omnes: quare virtutes viæ inseparabiles simili comitantia erunt necessariò colligatæ; sic ergo in quocunque una est, sunt omnes ex necessitate. Attende autem, quia probationes, quas hîc inducimus, fundatæ sunt super hanc radicem, quam omnes Doctores sacri recipiūt, videlicet quòd quælibet hujusmodi virtutum dignum facit vita æterna, & cuilibet operi ex quacunque tali debetur de justitia Dei vita æterna, & cuilibet operi ex quacunque tali virtute procedente, opere dico voluntario, & de hoc loquemur tractatu de meritis, & retributionibus.

Nota.

CAPUT XXIII.

Subtiliter disputat, an virtutes intensionem, ac remissionem recipiant.

POst hæc loquemur pauca de intensione, & remissione, ubi primùm inquirendum nobis erit, an intendi, & remitti possit, an tantùm intendi, & non remitti, an æqualiter. Et videtur primùm quòd intendi non possit ullo modo quemadmodùm nec
G augeri, nec minui, cùm sint impartibiles, impartibile enim impartibile manens, manet minimum, & in ultimo parvitatis; non recedit ergo à parvitate, in qua erat, & ideò non crescit, minui autem non potest, cùm post ultimitatis parvitatem non sit parvitas. Ampliùs. In essentia virtutis cujuscunque non fit additio, cùm sit impartibilis nec fit depuratio in ipsa ab admixtione contrarij, cùm nulla fiat detractio ex ea: si enim fieret detractio ex ipsa esset invenire in ea partem, & partem quoniàm esset invenire in ea id quod detraheretur, & id quod relinqueretur, quare esset ex necessitate partibilis, hoc autem impossibile est, cùm subjectum ejus impartibile sit. Amplius. Intēsio fit in qualitatibus corporalibus secundùm depuratione, & remissio secundùm admixtionē cōtrarij & istud non habet locū in virtutibus, hic ergo est modus intensionū in eis. aut remissionū, si remissiones sunt apud illas. Ampliùs. Intensio est accessus ad rē secundùm veri nominis impositionē, sicut dicit Aristot. in lib. de sex princip. Quæ ergo
H erunt virtutes veri nominis, an illæ quæ sunt viæ, an illæ quæ sunt patriæ? Impossibile videtur quod alterutræ, omnes enim albedines veri nominis æquales sunt, quoniàm albedo veri nominis est albedo pura, & album hujusmodi albedine est album in ultimo. Omnia autē alba in ultimo æqualiter alba sūt, & albedines eorum æquales; sive ergo virtutes viæ, sive virtutes patriæ veri nominis virtutes sunt, necesse est illas esse æquales, hoc autē impossibile est. si enim hoc esset, vel omnes animæ quæ hîc sunt, essent æquè bonæ, vel quæ in patria sunt essent æquè bonæ, cùm virtutes viæ, vel singulæ bonitates sint, vel omnes simul sumptæ una bonitas, qua bona est anima, in qua sunt, & similiter singulæ bonitates, vel virtutes patriæ singulæ beatitudines, vel omnes simul sūptæ, quæ in uno subjecto sunt, una beatitudo beatificans illud. In quo respondemus, quia intensio in virtutibus elongatio est à contrario. unde & quæ sunt in ultimo elōgationis à vitiis, in ultimitate sunt intensionis, hoc est intensissimæ, vel secundum in-

A contra disputat.

Intensio quid.

Intensio in virtutibus quid.

tensionem maximè; similiter intensio virtutum appropinquatio est ad primam, & maximam virtutem, quæ Deus est, & intensio justitię appropinquatio ad justitiam, quæ Deus est, & pietatis ad pietatem, quæ Deus est, & charitatis ad charitatem, quæ Deus est, & ita de aliis, quod inde evidenter declaratur; quæ enim magis Deo assimilant, illæ majores, sive intensiores sunt, & quæ ęqualiter, æquales, sive æqualiter intensæ. Et propter hoc dicit Joannes in 3 Canonicæ suæ. Scimus quoniàm cùm apparuerit similes ei erimus, quod quidem per autonomasiam dictum est. Tunc enim maximè similes ei erimus, cùm virtutes nostræ maximę erunt, hoc est in ultimo perfectionis suæ, quod erit in patria. Nihil enim aliud est glorificatio animarum nostrarum, sicut docebimus in sequentibus, quàm assimilatio illa ad Deum. Si quis autem quærat in quo, vel quid cognoscetur, & mensurabitur hujusmodi intensio. Respondemus, quia elongatio à vitiis cognoscitur aliis circonstantiis paribus ex hujusmodi motibus, quales nominabimus: verbi gratia. Qui odit, magis horret, magis abominabitur corde, quominùs eas sentit, æqualiter pulsatus à foris, & similiter dispositus in aliis, quod dicimus ideò, quia dissimilitudo dispositionum, atque diversitatum, vel juvat, vel impedit motus, quos diximus, verbi gratia Aliquis vitium non autem præcognitum, vel auditum non tam magnitudine, quàm novitate horret, ut monstrum, & detestatur, ut nefarium, longè ampliùs multis eo justioribus, & sanctioribus; & aliquis vir sanctus longè magis, & majorem sentit insultum luxurię aliquo minus sancto, & justo, & hoc vel propter cibum, & potum, vel propter multiplicationem materiæ ex qua est luxuria, ille verò minorem propter jejunium, vel aliam afflictionem, vel occupationem, vel aliquid aliud hujusmodi, & propter hoc æquales sunt virtutes, quæ æqualiter subjecta per omnia disposita, æqualibus motibus movent, & ad æqualia opera aggredienda æqualiter, idest æqualium difficultatum, sicut ad æquales eleemosynas, & ad æqualia jejunia, ad æquales labores minuuntur, & intenduntur & remittuntur hujusmodi motus, adjuvantur, aut & impediuntur bonis, vel malis dispositionibus subjectorum, sicut motus audacię impeditur ex naturali pusillanimitate, & motus magnificentiæ, similiter & aliqui alij, similiter & motus zeli adjuvatur, & intenditur ex naturali iracundia, & etiam colerica complexione, & propter hoc non sequitur, quòd si magis movetur quis, quòd ex majori virtute. Quemadmodùm magis ardet, aut calet, quod ex majori calore, vel minus calet, quod ex minori calore, sicut accidit in ferro, & ligno arido, unde enim arderet hujusmodi lignum, vix caleret ferrum, & unde lapillus longè jacitur vix moveretur magnus lapis. Remitti autem, vel minui hujusmodi virtutes impossibile est: per peccata enim mortalia extinguuntur totaliter, per peccata verò venialia si minuerentur, & præmia æterna; & ita aliquid de eis detraheretur. Detractio autem de præmio ęterno, pœna æterna est, quoniàm æterni damni, & æterni boni ablatio, videlicet partis ipsius præmij, & æterni, & ita peccatum veniale puniretur pœna æterna. Ampliùs. Secundùm hoc per sola venialia posset consumi virtus hujusmodi. Si enim aliquo peccato veniali intantùm minuitur, ergo per duo æqualia venialia, duo tanta ei detraherentur. Cùm ergo non sint in eo infinita merita, sive infiniti meriti tantæ partes, per infinita ergo venialia consumetur ex toto. Esto ergo quòd decedat in illis venialibus absque ullo mortali, ille non damnabitur damnatione æterna, cùm culpam mortalem non habet, nec præmiabitur vita æterna, cùm virtus in eo extincta sit. Sufficiat ergo tibi in his apertam esse viam, ad declarandum virtutes non posse minui, & quia hoc non est de fortitudine, aut impossibilitate essentiarum, sed de veritate, & ęquitate divinæ justitiæ, quę pro veniali nō patitur infligi pœnam æternam. Quemadmodùm Adam fuit immortalis ante peccatum, & ideò invulnerabilis, & illęsibilis, hoc scilicet modo protectione divinæ justitiæ, non autem naturali impassibilitate. Si quis enim gladio, ferro, vel igne extinguere vellet Adam ante peccatum, non permitteret hoc divina justitia, quæ non sinit, ut pœna culpam præcedat, immò ordinat eam post culpam. Adam ergo à gladio, vel igne in eo statu non teneret naturalis impassibilitas, quàm utique non habebat, sed ordo divinæ justitiæ, ut diximus, quę ut pœna culpam præcederet non sinebat, sicut enim culpa causa mortis fuit, qua non præcedente non esset inflicta, sic & totius pœnalitatis præsentis; vides ergo quia non ita est in virtutibus, quemadmodùm in numeris. Quia enim numerus nec augeri potest, nec minui, determinationem facit essentiæ ipsius, propter quam quacunque additione, vel detractione diversificatur essentialiter, & est alius qui relinquitur post detractionem ab eo, qui priùs erat, similiter & alius, qui constituitur per additionem ab eo qui priùs erat. Alius enim specie numerus est ternarius ab eo qui post detractionem unitatis ab eo relinquitur, hoc est à binario: alius ab eo qui ex additione unitatis cum eodem adjungitur, videlicet à quaternario; quare si virtus hoc modo esset determinatæ essentiæ, nec minueretur nec augeretur, nec intenderetur, nec remitteretur. Manifestum autem est, quoniàm intenditur, quòd ergo non minuitur est protectione divinæ justitiæ, non determinatione (ut diximus) essentiæ. Addemus autem tibi aliam declarationem ad hoc. Esto enim quòd aliquis decedat cum uno veniali tantùm, quòd aliquid ejus minuerit in centesima parte illius, non est dubitandum, quin illud veniale in purgatorio expietur, & non ante, quia cum eo decessit, qui illud commisit, non remittetur autem donec expietur, aut pœnitentia plena pro eo agatur, quare non remitteretur, nisi in purgatorio. Quærimus ergo utrùm gratia, quę in eo imminuta per veniale erat, revertatur ad pristinam quantitatem, sive intensionem, an non? si sic, ergo resurget ille melior, quàm decesserit, & præsentabitur in judicio melior, quàm ex hoc vita exierit; alioquin inutiliter cresceret gratia illa, & secundùm magnitudinem, sive intentionem ipsius non esset ille remunerandus. Ampliùs. Secundùm hoc erit locus merendi in purgatorio; cùm enim major gloria debeatur illi pro statu purgatorij, quàm pro statu in quo decessit, sic adductum est præmium quare & meritum, & ita acquirit novum meritum in purgatorio, videlicet meritam partem, quæ ei restituitur. Quòd si expiato hujusmodi peccato veniali non restituatur ei gratia per ipsum ante detracta, ergo punitur bis in idipsum, quia punitur & detractione, sive diminutione gratiæ, & pœna jam in purgatorio exsoluta. Ampliùs. Qui secundùm hoc peccaret venialiter, magis mereretur in purgatorio, & hoc est quoniàm si centuplum magis peccaret A, quàm B, centuplum magis minueretur bonitas ejus hîc, & propter hoc centuplo ampliùs restitueretur ei in purgatorio. Tota autem restitutio non est ibi, nisi augmentum meriti, & etiam meritum, quare quantò ampliùs quis hîc venialiter peccaret, hîc decedens in statu gratiæ, tantò major gratia ei fieret in purgatorio & magis ejus meritum augeretur, & ita de malitia reportaret quis commodum, & ita de majori major. Ampliùs. Pœna illa in purgatorio inflicta, aut est sufficienter expians peccatum illud veniale,

Glorificatio animarum nostrarum quid. *Nota.* *Peccatum mortale virtutem extinguit.* *Pœna non precedit culpam.* *Similitudo.* *Moriens cum veniali.* *Nota.*

pro quo inflicta est, aut non: si sic, iniquè ergo agitur cum eo, dum ei pro eodem alia pœna infligitur, quare nulla alia infligitur pro illo eodem; ergo diminutio gratiæ non infligitur eidem: quòd si non est sufficienter expians illud peccatum, non potest tamen inficiari, quin pro parte expiet illud; si enim nec pro parte, inutiliter, & in vacuum infligeretur, si verò pro parte, manifestum est, quoniàm pro aliquanta pœna purgatorij potest totaliter expiari peccatum illud, major autem est diminutio gratiæ, & gloriæ, quàm quantacunque pœna purgatorij, & nemo est in purgatorio, qui non quamlibet pœnam purgatoriam sustinere mallet, quàm duas illas, nec enim æstimationem habet gratia, vel aliqua pars ejus. & incomparabiliter multò fortiùs nec gloria, nec pars ejus aliqua. Pœna autem purgatoria modis omnibus finita est; majori ergo pœna in infinitum punitur ille, cùm detractione, & diminutione gratiæ, & gloriæ simul, punitur, quàm puniendus sit, cùm puniendus non sit, nisi pœna sufficienter expiante peccatum illud, hoc autem est purgatoria aliqua, ut diximus. Ampliùs. Si peccatum veniale diminuit gratiam hujusmodi, aliud peccatum æquale cùm inveniat eam & diminutam, & debilitatam, plus eam diminuet, & debilitabit, quàm illud, quare tandem adeò diminutam, & debilitatam eam inveniet aliquod æquale ex hujusmodi venialibus, quòd eam funditùs extinguet, sicut accidit in ægroto, cujus virtus diminuitur per accessiones febriles, æquales, quòd aliqua ex illis inveniet virtutem ejus ita diminutam, & debilem, quòd eam radicitùs extinguet. Simile est de aspersionibus æqualibus aquæ super aliquem ignem, quòd ultima aspersio inveniens eum diminutum, & debilitatum æqualibus aspersionibus præcedentibus; totaliter illum extinguet, quamvis non sit major aliqua aspersionum præcedentium. Ampliùs. Nihil natum est diminuere aliquod virtute sua, quod non sit natum & totum illud consumere si invalescat, sive crescat virtus ejus contra illud; quare si peccatum veniale natum est minuere virtute sua quantumcunque ex gratiis, sive virtutibus, multiplicata virtute peccati paulatim poterit consumere illam, multiplicatur autem ei virtus per additionem aliorum venialium, ac si cresceret in se; quare per venialia, sive per unum continuè crescens in se, consumetur totaliter aliqua ex virtutibus gratiarum. Ampliùs. Aut aliqua est comparatio seu proportio mortalis ad veniale, aut mortale est in infinitum majus. Quòd si est aliqua comparatio, videlicet, ut mortale in centuplo, vel millecuplo majus, aliquod ergo venialia æquabuntur uni mortali; si enim centuplo est majus, æquabuntur ei centum venialia æqualia, si millecuplo, mille: ex quo accidunt duo inconvenientia, primum ut sicut per mortale totaliter extinguitur quælibet ex virtutibus gratiarum ita per centum, vel mille venialia extinguuntur; & sicut non potest esse aliqua ex hujusmodi virtutibus cum aliquo peccato mortali, ita nec possit esse cum centum, vel mille venialibus, quæ simul accepta sint æqualia uni mortali. Si enim malitia unius mortalis, vel vi sua, vel contrarietate quacunque gratiæ virtutem vel extinguit, vel non patitur esse secum, æqualis malitia multorum venialium idem necesse est operetur. Secundum est, quòd quæcunque est proportio culpę ad culpam, eam esse necesse sit pœnæ ad pœnam: erit ergo ex necessitate aliqua proportio pœnæ debitæ pro mortali ad pœnam debitam pro veniali. Quia ergo pro mortali quocunque debetur pœna gehennalis, pro veniali autem non, immò vel temporalis, vel purgatoria tantùm. Quare erit proportio aliqua pœnæ gehennalis ad aliquam aliam, hoc autem manifestè impossibile est,

Nota.

Pœna purgatoria finita

Nota

Acutè disputat.

Proportio culpæ, ad culpam.

E cùm gehennalis infinita sit duratione, quicquid sit de acerbitate ipsius: omnis autem alia finita sit duratione, & acerbitate saltem non major quàm gehennalis, & ita vel minor acerbitate, vel æqualis, quare in infinitum minor simpliciter. Omnes enim duæ pœnæ, quarum altera est infinita duratione, altera verò finita, si ęquales sunt acerbitate, vel saltem proportionales, quæ infinita est duratione, in infinitum major est reliqua: & hoc jam declaravimus in quinto tractatu, & in ea parte ejusdem, in qua ostendimus pro quocunque mortali peccato deberi pœnam perpetuam, seu infinitam, & de divina justitia. Jam ergo declaratum est tibi, quòd non est proportio mortalis ad veniale in culpa, sive in malitia, quare nec effectus ad effectum, hoc est nocumenti, & læsionis peccati mortalis ad nocumentum, & læsionem, quam irrogat veniale, nec ergo lęsionis, quam
F irrogat mortale, ad læsionem quam irrogat veniale. Incomparabiliter ergo major est læsio, quam irrogat peccatum mortale gratię, ea læsione, quam irrogat ei veniale, ergo non est comparatio diminutionis, sive detractionis, quæ fit de gratia per mortale ad illam, quæ de eadem fit per veniale, fit autem detractio gratiæ totius per mortale. Nulla ergo est comparatio totius gratiæ, quæ totaliter per mortale detrahitur, sive consumitur ad id quod detrahitur per veniale de eadem, quare id quod detrahitur de gratia per veniale, non est gratiæ pars, cùm totius gratiæ ad quamlibet sui partem aliqua proportio sit; si autem non detrahitur pars, non diminuit totum, impossibile est ergo minui quamcunque virtutem gratiæ gratum facientis per veniale peccatum. Quòd si dixerit quis quòd non est necesse si detrahitur pars, quòd propter hoc detrahatur aliud proportio-
G nale toti, quoniàm non necesse est omnem partem esse proportionalem suo toti, sicut evidenter apparet in angulo contingentiæ, qui utique pars est anguli recti, nec tamen in aliqua proportione se habet ad illum. Secus enim est in virtutibus: virtutes enim non augentur, nisi augmento comparabili & proportionali, quod ei additur, vel quod augetur. & hoc est quoniàm quod additur virtuti, semper ejusdem speciei specialissimæ est cum ipsa; etiam cum ipso, & si aliud detraheretur, similiter se haberet. Angulus autem contingentiæ non est ejusdem speciei cum recto, nec etiam ejusdem generis, omnes autem magnitudines ejusdem speciei necessariò comparabiles sunt ex necessitate, & hoc dicimus hìc: forsitan enim in patria aliter se habet. Charitas enim Christi hominis nulli alij comparabilis proculdubiò, vel fortè alterius speciei est, de quo nihil hìc
H pro certo asserimus. De comparationibus autem virtutum viæ ad eas, quæ sunt patriæ, loquemur in ultima parte tractatus istius. Hic ergo finem faciemus partis primæ de virtutibus, & moribus, de quibus multa propter imperitiam, multa propter occupationes alias, multa propter ignaviam, multa metu prolixitatis, plurima peccatis facientibus, quæ maximè in talibus & nos, & alios impediunt, non scripsimus, morsibus tamen detractorum nos patere non dubitamus & curiositatis, atque superfluitatis nos esse & ab ipsis, & à quibusdam aliis in parte ista arguendos, qui cùm pauca vel legerint, vel audierint, vel noverint de virtutibus, & moribus, suspicantur non esse alia de virtutibus & moribus inquirenda, vel sicut dicit Aristoteles, tanquàm imperiti res tam magnas, tamque sublimes, de longè speculantur, non attendentes quàm pia sit, quamque salutaris in talibus curiositas, neque quantùm temporis ipsimet rebus inutilibus, ac à pietate aridis vanissima curiositate incessanter impendunt. Facientes ergo, quod possumus, occasionem nonnullam dedimus

Cuicunque mortali pœna infinita debetur.

Non est proportio mortalis peccati ad veniale.

Simile.

Conclusio tractatus.

Aristot. Pia curiositas.

mus sapientibus, & ingeniorum exercitationibus A non aridam arenam infructuosarum quæstionum, ac disputationum proposuimus, sed palestram perutilem, ac salubrem ad vincendos errores & eripiendam veritatem virtutum cum triumphis nobilibus de medio eorum.

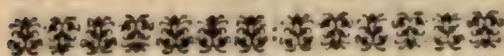

DE MORIBUS.

CAPUT I.

In hac secunda parte hujus pulcherrimi tractatus de virtutibus, auctor vertit quodammodò stylum, & virtutes ipsas de se loquentes inducit. Loquitur autem primò fides, & suos effectus, ac eximias dotes prædicat.

Ost hæc autem aggredimur cum Dei auxilio partis hujus primæ de virtutibus, & moribus, partem secundam, in qua non est nobis necessarium per vias probationum incedere, sed magis per viam narrationum, quæ unicuique legenti, vel audienti per seipsa manifesta sint, scribere; ut autem ipsæ narrationes lucidiores, & jucundiores pariter sint, introducemus ipsas virtutes loquentes magnificentiam, & mirificentiam operum suorum, prælia quoque, & victorias, & inter hæc prima fides sic de ipsa incipit loqui. *Fidei.* Ego sum prima vita mentis humanæ, Deo ipso teste in secundo capitulo Abacuch. Justa mens ex fide vivit, cùm enim Deus vita animarum sit (ut dicit August.) & tres sint conjunctiones ipsius ad animam humanam. *Tres conjunctiones Dei ad animam.* Prima, scilicet ad ejus affectum. Secunda ad ejus intellectum & utraque istarum vita fit gratiæ. Tertia verò ad ejusdem sit sensum, scilicet interiorem spiritualem immediatum, & secundùm totum divinæ luminositatis, & hæc est divinæ vita gloriæ: quare ego sum prima vita gratiæ, quia prima conjunctio vivificantis virtutis, quæ Deus est, ad mentem humanam. Prima enim conjunctio illius, conjunctio inquam gratiæ ad mentem humanam, conjunctio ejusdem est ad intellectum ipsius, quare ego mortem mentis humanæ prima mortifico, prima de illa triumpho. Ego sum lux, quæ prima tenebras ignorantiæ, & infidelitatis irrupo, ego sum lux in operibus recreationis, & reformationis humanæ. Primùm creata quemadmodùm lux cum operationibus divinis, Moyse attestante. Ego sum columna lucis de Ægypto tenebrarum, & errorum, ducatu meo intellectum humanum educens potenter, & victoriosè, sicut legitur in Exo. 13. Ego sum in bellis spiritualibus bellatrix prima, & ordine dignitatis vitæ primus debetur congressus, sicut beatus *Prudentius.* Prudentius dixit. Prima subit campum dubia sub sorte duelli pugnatura fides. Ego sum ante cujus faciem abiit mors Juxta quod legitur Abacuch. 3. Mors quidem infidelitatis detractiva, ignorantiæque & erroris. Ego sum radix sapientiæ, quæ nunquàm concidit, sicut legitur Sapientiæ 3 Fides enim in sæculum stat, sicut legitur Ecclesiastici 40. Ego sum porta vitæ, per quam solam vita ingreditur in *Fides porta est morti clausa.* mentem humanam, via qua Deus ad mentem humanam ingreditur & propter hoc ubi ego non sum, nullus aditus patet Deo. Ego sum porta illa, quæ porta morti, & mortis auctori clausa est, sed princeps universitatis Deus intrat per eam, sicut legitur Ezechielis 46 Ego sum via teste Augustino, præter quam non nisi ad mortem curritur, immò quod plus est, præter quam non nisi ad mortem curritur, & ideò via sum vitę quoniam per me solam ad vitam venitur. Ego sum via veritatis, quam elegit propheta David, quæ veritatem Dei usque ad nubes evangelisantium adduxi, ut infiniti errores mortiferi exinaniti per me evanescerent. Ego sum argumentum, teste Apostolo in 11, ad Hebræos, quæ dedignor esse confusio probationum, atque quarumcunque suasionum credi faciens improbabilissima, per me ipsam, & elevans intellectum humanum ad ea sublimia cognoscenda quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, teste Apostolo in secundo ad Romanos. Ego sum argumentum, quo morti, & omnibus erroribus impietatis concluditur. Ego sum argumentum, quo humana sapientia confutatur atque confunditur, & omninò stulta efficitur. Ego sum stultitia omni sapientia B mundana sublimior Ego sum stultum Dei sapientibus hominibus, sicut legitur primæ ad Corinthios primo. Ego sum columna veritatis firmissima, humanum suffulciens intellectum, ut non patiar cum ruere in profundum erroris mortiferi, aut ignorantiæ, nec patiens nutare dubitatione aliqua, vel hæsitatione periculosa, hoc est quæ ruinæ approximet. *Fides columna veritatis.* Ego sum virtus erigens ipsum à claudicatione naturali, qua vel evidentia veritatis sustentari naturaliter, vel baculo probationis, aut cujuscunque suasionis incumbere, vel inniti possit ne ruat in aliqua ex nominatis profundis atque periculis. Ego sum totius ædificij spiritualis fundamentum, teste Apostolo in 11. ad Hebręos. Et propter hoc, qui me non pięjecerit, ruinam sibi tantùm ędificat, propter hoc confidenter dico aliis sororibus meis virtutibus, ut in me glorientur, quia sine me nec ędificantur, nec stant, immò ruunt omnes. Porrò virtute mea sum tanquàm fundamentum carum, si ergo *Fides fulcit omnes alias virtutes.* C me subtraxero omnes corruunt, per me intrant omnes in habitaculum suum, hoc est in cor humanum, nullus patet enim ad id aditus, vel ingressus nisi per me, nisi id eis pandam, nec colligentur hospitio, nec etiam cognoscentur hospitio dignę esse nisi per me. Ego enim sum per quam cognoscuntur, per quam appretiantur, quæ quid & ad quid valuerint, propter quid quærendę, & amandę, & hospitandę sint hominibus, ostendo, & suadeo, vilissimę essent, & subjectissimę, nemo illas requireret nulla esset intentio, vel memoria tantùm, nemo de eis curaret, nisi ego procurassem, non suæ firmitati dent totum, quod stant, & quod vivunt, quæ statum cadunt, & extinguuntur cùm eas portare destitero, ideò semper indigent mea supportatione. Ego sum D galea salutis caput humanæ mentis, & intellectum protegens contra jacula hęreticorum, & philosophorum, & ea velut sagittas parvulorum retundens, & in ipsos jaculantes decoras linguas eorum contra ipsos infirmans, & ut sibi solet, mentiatur iniquitas eorum, efficiens. *Fides galea salutis* Ego sum primus Dei bellator arcem humanæ mentis, idest virtutem intellectivam prima expugnans, & prima potenter, & victoriosè ingrediens, & ipsum primum Dei hostem, idest sensum humanum, & mundi sapientiam in eadem arce occidens, aut saltem captivans, sicut docet Apostolus in 10. 2. ad Corinthios. In captivitatem redigentes omnem intellectum extollentem se adversùs scientiam Dei & in obsequium Christi Ego in ista arce expugnatura vexillum ejus, hoc est regis regum, in signum victorię. & triumphi erigo, idest Dei filium in cruce pendentem, morte vincentem, & fer- *Fidei vexillum.*

pentem in palo, juxtà quod legitur Num. 21. Anti- E quum serpentem, & veterem hominē nostrum simul cum eo crucifixum in alto, & recto meę confessionis porto. Ego sum primipila, sive signifera regis regum vexillum, quod prędixi ante totum exercitum sanctorum portans, in quod qui aspiciunt, sanantur, salvantur, atque triumphant, juxtà quod legitur Numer. 21. & Sapientiæ 16. Ego sum in domo Dei prima lucerna in templo ejusdem lampas prima, neque enim in domo cordis humani, quod utique domus Dei est aliqua lucerna antę me ponitur, neque in templo ejusdem, quod idem est cor humanum, est aliqua lampas antequàm ego accendor, siquidem idem cor humanum, & domus Dei est habitationi ejusdem digno virtutum apparatu paratum, & templum ejusdem cultui, & honorificentiæ consecratum. Ego sum in cœlo spirituali, idest quocunque sanctorum in tota Ecclesia Dei stella, quæ primò in ea oritur, & stella matutina, quæ noctis spiritualis, hoc est ignorantiæ mortiferæ tenebras prima irrumpo, & diem gratiæ in ea nuncio, & diem gloriæ, qui plenè luminosus est, & ardoris, & solem intelligentiæ, & justitiæ Christum dominum præveniens prænuncio, siquidem ex ortu veri solis hoc est apparitione ejus in judicio dies ille gloriæ illucescet. Ego sum stella cardinalis navigantibus per mare mundi hujus portum ostendens, & patriam, sine ducatu meo navigantes in omnia pericula incidunt, frustrà habentur omnia armamenta, sive instrumenta navigij præter me: quorsùm enim dirigant lacertos gubernationis navigantes per me solem sciunt. Ego sum stella nova, quæ tribus Magis ducatum præbens eos ad domum, ubi erat puer, perduxi, sicut legitur Matthęi 2. Ego sum lucerna ad quam in nocte præsentis vitæ ambulatur, sicut testatur Apostolus in 5. 2. ad Corinth. Sine me ergo in tenebris ambulatur, per fidem enim ambulamus, & non per speciem, sicut testatur Apostolus in quinto ad Corin. Ego sum victoria quæ vincit mundum, testante Joanne in 5. primæ Canonicæ suæ. Quis victorias meas enumeret, quæ mundum vinco? quis dignè narret victorias, videlicet quibus potior in sacramento altaris, ubi simul vinco quinque sensus, & ita prosterno, ut neque obmurmurare valeant contra veritatem sacramenti, & contra eam penitùs conticescant? quis mirari sufficiat sensus humani, & ipsius sapientiæ virtutem ibi ita humiliatam, atque calcatam, ut velut Sathanam sub pedibus eam conteram, ut nec pedem movere valeat, nec gannire? similiter & hæreticorum, atque philosophorum jacula adeò retusa, adeòque repulsa, ut nec usque ad me jam ea jacere possint; nihil enim in illo sacramento ab his patior, nec me jam tangunt, vel attingunt eorum sagittæ. Quis gloriam meam dignis laudibus attollat, quam sequuntur miraculorum opera magnifica, sicut testatur Marci ultimo. Signa autem illos qui crediderint hæc sequentur: mea est gloria miraculorum omnium, de me enim dictum est, si habueritis fidem sicut granum sinapis, & dixeritis, huic monti tolle te, & transfer te in mare, statim tollet se, & mittet se in mare, sicut etiam legitur Matth. 22. & Marci 11. Quapropter & mihi obediunt fulgura miraculorum, in illis fulmino Sathanam ubique, sicut legitur Job 28. Nunquid mittes fulgura, & ibunt: sed quid hîc immoror? Ego sum, quæ Deum (si fas est dicere) in mundo deifico, neque enim ad ipsum colendum acceditur, nisi per me, teste Apostolo in 11. ad Hebręos. Accedentem ad Deum oportet credere, quia est &c. Si ego non essem, quis ei crederet? quis ejus assertionibus, aut testimoniis fidem adhiberet? ubi ego non sum, nemo enim crederet, ubi ego non sum non major fides assertionibus ejus, aut juramen-

Fides stella est in cœlo spirituali.

Nota.

Victoria fidei.

Miracula ex fide.

tis, quàm cujusvis perjuri aut latronis creditur, immò nec plus ejus sermonibus auscultatur. Ego abstuli à dæmonibus, & idolis, & aliis creaturis culturam ejus, & restitui ei gloriam cultus, & honorificentiæ suæ. si fas est dicere, ego restitui ei, & reædificavi in hominibus solū gloriæ suæ, quod idolatria dejecerat, atque polluerat, per me cœptus est de contradictionibus populi Judaici, hæreticorum, & philosophorum. Ego contradictoribus, qui contra ipsum se erexerant detractationibus, & blasphemiis, omnibus silentium imposui. Ego ranas Judæorum, ne contra ipsum coaxent, canes hæreticorum, ne contra ipsum latrent, & loquaces philosophos, ne contra ipsum garrulent obmutescere feci. Ego feci victimas ei humanorum sensuum & naturalis intelligentiæ, immolavi, & quotidiè immolare non cesso. Ego caput humanæ mentis, scilicet intellectum in ejus venerationem, & adorationem per credendi obedientiam inclinavi. Ego cultum ejus in honorificentiam per hujusmodi sacrificia, & adorationes F inchoavi. Ego prima in omni genere obsequiorum eidem servivi, prima, scilicet in officio militari, dùm pro eo primò pugnavi. Prima in officio sacerdotali, dùm prima ei sacrificia, & capitis inclinationes obtuli, prima in officio lucernæ, prima in officio lampadum, prima in officiis stellarum spiritualium, & ad hunc modum de aliis. Ego sum prima armatura in capite mentis humanæ, prima corona in eodem, prima vestis idest pileus, vel mithra sive thiara ejusdem, vel prima gemma in corona intellectus, quam ex quinque luminibus apprehensivarum virtutum. Deo auctore constat esse fabricatam. Quod in præcedente diximus parte astrum quinque stellarum, hoc hîc coronam intelligimus quinque gemmarum, & diadema ex auro naturalis intelligentiæ, & quinque jam dictis pretiosis lapidibus fabricatum. Ego sum virginitas mentis humanæ, idest integritas portæ illius, quæ intellectus est, nec idolatriæ, nec hæresis adulterio violata. Ego sum annu- G lus argenteus in digito sponsæ regis cœlorum, hoc est signaculum, & insigne castitatis candore puritatis, & luce salutaris veritatis resplendens, suavitatem sinceræ confessionis resonans, tria enim hæc in argento intelliguntur. In hoc autem quòd annulus digitum totaliter circuit, atque circundat, intelligitur munimen, & protectio virtutis fidei, corruptionem infidelitatis ex omni parte repellens. Ego sum in gemmis saphirus, in calculis lucidus, in pannis byssinum splendens, & candidum, in ministris ministrator luminis sum, ut vulgò dicitur, serviens de candela, sum portitor lucernæ, aut lucernam proferens in nocte, in itineribus & victoriis dux, & viæ præmonstrator. Attende, quia ex his laudibus tantis fidei evidenter apparent per contraria, opprobria, & vituperia infidelitatis. Quid enim est hære- H ticus, nisi domus sine fundamento, & ita totaliter corruens, & terra invia, idest sine via, & domus sine lucerna, & templum sine lampade, & navigans sine ducatu cardinalis stellę. Quid est cultor perversi dogmatis, nisi adorans idolum mendacij, & erroris sui, inclinato ad eum capite mentis, immò immolato, velut animalis occisione, sensu naturalis intelligentiæ. Quid est mens hæretica, seu aliter infidelis, nisi diaboli primipila, sive signifera, contra Dei scientiam se extollens, & contra Dei veritatem se erigens. Quid est denique mens hæretica, vel aliter infidelis, nisi cornix garrula contra veritatem Dei garriens, & rana tumultuosa contra eam coaxans, & canis rabidus adeò in mortem latrans, & veritatem Dei in mendacium transferens, gloriam inquam ipsius in idolum commutans. Quid est iniqua mens infidelis, nisi mens à Deo sponsa relicta, mendacio corrupta

Nota.

Obsequii Fidei.

Fides virginitas mentis humanæ.

Hæretici descriptio.

corrupta, & erroribus prostituta, & à perversis dogmatibus velut Chaldæis fornicantibus abominabiliter inquinata. Quid est mens infidelis, nisi meretrix per ipsum omnis corruptionis initium, & radicem infidelitatis diabolo execrabiliter vitiata, & capitabiliter dedicata. Quid inquam est mens hujusmodi aliud, nisi mens insani capitis, id est furiosi intellectus, qui sine argumento contra Dei veritatem disputare contendit. Quid est mens infidelis, nisi bellator imbecillis, & omninò inutilis, qui capite, id est intellectu lætaliter vulnerato, vulnus mortifer um in eo gestans, immò capite erroribus confiscato, quo Dei veritatem impugnare præsumit. Quis enim laudes meas enumeret, aut enarret, quas tam studiosè scribere aggressus ipse est Apostolus in 11. ad Hebræos. Non complevit sicut ipsemet testatur ibidem dicens. Et quid adhuc dicam, deficiet mihi tempus & cætera. Sunt indubitanter & aliæ laudes fidei multæ, & magnæ, & alia opprobria, & suggillationes infinitæ infidelitatis, quemadmodùm si diceret, quia mens infidelis est viator nocturnus sine duce, & luce, & multa hujusmodi, sed imperfectum meum omnibus non sufficit.

Laudes amplissimæ fidei.

CAPUT II.

Timorem de se loquentem facit, quo modo supra de se fides pulcherrimè elocuta est. Enumerat itaque suas laudes, ac dotes pulchro, & eleganti ordine modestè præfatus.

Timor verò laudes suas hujuscemodi sermonibus orditur, atque prosequitur. Fides magnas, & miras laudes suas recensuit, nec tamen omnes, plurimas enim prætermisit. Vera dixit per omnia, nec non in toto cœtu, seu choro virtutum, atque donorum jus, & honorem obtinet primogenituræ, & in multis, sicut ipsamet testata est, primatum, atque principatum; verum laudes ejus ita recipio, ut meis non derogem, & meas sic prædico, ut suis non detraham. Et primùm quidem ab his, in quibus debilis videor, pusillanimis, & tremulus, animi deficientis, & concidentis ordiar, declarans evidenter, quòd in illis fortissimus sum. Fugam me esse fateor spiritualem, non quidem fugam pusillanimitatis, aut formidolositatis, sed cautæ declinationis, sicut dicit Proverbiorum 14. Salomon. Sapiens timet, & declinat à malo, & iterùm ejusdem 15. Per timorem Domini declinatur à malo, & iterùm ejusdem 14. Timor Domini fons vitæ, ut declinet à ruina mortis. Sicut enim non est audacia, sed insania toto se impetu præcipitare in infernale incendium; sic declinare ab illo non pusillanimitas est, sed virtuosissima fortitudo irrumpens laqueos, atque fortissima vincula divitiarum, & delitiarum trahentium ad illud: sicut non fortitudo Dæmoniaci erat quòd frequenter insiliebat in aquam, & frequenter in ignem, sed arreptio Dæmoniaca, sicut legitur Marci nono; sic illa quæ videtur insipientibus fortitudo, qua fortes sunt ad bibendum vinum, & miscendam ebrietatem, sicut legitur Isaiæ quinto; sic non fortitudo est frenesis, vel insania, sed magis infirmitas, & ægritudo pessima, licet freneticus, aut maniacus fortior videatur longè, quàm si esset sanus; sic istæ insaniæ, quibus fortes judicantur carnales, & sæculares homines, magis rabies sunt exagitantes eos, & energiæ pessimæ, propter quod impotes sui, & mente capti dicuntur. Non potest dubitari admirandæ fortitudinis esse cum igne devorante habitare, de quo legitur Isaiæ tricesimotertio, cum igne qui est ad consummationem devorans, & ultima eradicans genimina, de quo legitur Job tricesimo primo. Hic est ignis carnalium sæculariumque

Timor.

Fortitudo vera.

E desideriorum. In his ardoribus ego frigus facio, caro enim peccati, & corpus mortis hujusmodi, de quibus legitur in septimo, & in octavo ad Romanos, nihil aliud est, quàm fornax ardoris hujusmodi, & scaturigo flammarum sævissimarum. In medio hujusmodi flammarum ego tremere facio, in medio hujus ardoris frigere facio omnes illos, in quibus sum. Ego medium fornacis Babylonicæ facio quasi ventum roris flantem, ubicunque mittor, sicut legitur Danielis tertio Angelus Domini fecisse. Ego enim frigus sum, sive frigiditas spiritualis, & tremorem cordis inducens. Quemadmodùm enim tremor corporalis est ex vehementi frigiditate corporali, sic tremor spiritualis ex vehementia frigoris spiritualis, sive frigiditatis: qualiter autem dubitari potest, fortitudinem magis esse magnificam, atque mirificam quæ tantas flammas superat, de tantis ardoribus tam mirabiliter triumphat. Probo autè istud, & per testimonia prophetica, ait Salomon Proverbiorum decimoquarto. In timore Domini fiducia fortitudinis, & Ecclesiastici tricesimoquarto Qui timet Dominum trepidabit, non pavebit, & philo-
F sophus qui timet Dominum, omnia timent eum. Denique adeò magnifica est fortitudo mea, ut pessimus auctor malitiæ, ubi ego sum appropinquare non audeat, sicut testatur Salomon Proverbiorum tricesimo. Timor Domini ad vitam, & in plenitudine commorabitur absque visitatione pessimi. Non novit me qui turpiter me fugitivum, aut pusillanimem putat. Audiant Job loquentem de me. 28. Ecce timor Domini ipse est sapientia, & recedere à malo intelligentia. Non turpiter malum declinat, vel etiam fugit, qui sapienter ab eo declinat, & intelligenter recedit. Ego sum qui dirumpo compedes, & vincula quemadmodum Samson (in nono Judicum) se ligatum funibus per me disrupit, & liber de vinculis exilivit. Ego sum qui infirmitates, & debilitationes tollo, & vires restituo, quemadmodùm in parvulis, & in adultis febres interdùm
G curo, & levo, quasi adhærentes, & affixos immò alligatos mirabili agilitate, & subita exilire facio, per me impletur illud Isaiæ vaticinium, tunc saliet sicut cervus claudus. Ego membris contractos subitò currere facio, & ambulare etiam non valentes interdùm volare. juxta illud Poetæ. Pedibus timor addidit alas. Ego exanimes, & jam, jamque extremum spiritum exhalantes vivifico & eousque conforto juxta literam, ac si nihil passi essent, ad quævis agenda, & patienda expeditissimi, ac strenuissimi fiunt. Ego ad portanda onera pœnitentiarum fortissimos, ac robustissimos facio pœnitentes. Ego ad transiliendos montes, & colles excelsos dignitatum, & principatuum sæcularium agillimos, immò volucres facio me habentes, vehementes accelerantes. Quis infirmum me dicet, cùm mecum nullus claudus, ac debilis esse possit? Nullus qui
H non irrumpat vincula, & carceres peccatorum, nullus qui non transiliat, ut dixi, montes, & colles altitudinum mundanarum. Nemo calumnietur fugam meam, fuga quidem mea fuga Parthorum est, quæ utique non est formidolositatis ignavia, sed bellandi peritia; fugiendo namque vincunt Parthi, propter quod & fugientes ab his qui eorum præba norunt fugiuntur, & maximè timentur fugientes, sic ego dùm fugio fugior, quoniàm dùm timeo, timeor: quod novit philosophus qui dixit, quicunque timet Deum omnia timent eum, qui verò non timet Deum timet omnia. Non est fuga pusillanimitatis excludere jacula, aut protegere se, vel etiā abscondere ab eis, sed præliandi potiùs nobilissimum artificium, ac victoriosissimum. Non hostem fugio, quem presentem semper habeo, sed vires ei

Nota.

Tremor corporalis & spiritualis.

Poeta.

Fuga Parthorum.

Fuga victorum.

subtraho, dùm meipsum ab his quæ vires illi præstarent, longè facio: qui enim ab arce, & mænibus simulata fuga se abstrahunt, hostes protrahunt, non pusillanimitati ascribendum est, sed magis bellandi peritiæ, sicut populus Dei nonnunquàm fecisse legitur. Veniam ad mirifica opera mea. Dico ergo, quòd maximè mihi minetur hostis & inferni carcerem, mortem, & tormenta. Ego ignem, & gladium contra eum in armaturas fortissimæ protectionis, & tutissimum refugium converto, immò arcem impugnabilem ipsum infernum mihi facio, quotiens quippè ignea tela carnalium concupiscentiarum, aut sæcularium desideriorum mittit, ut me trajiciat, ipsum infernum ante oculos meos pono, & illum velut clipeum jaculis illis obtendo, eoque me tueor, & protego. Quis habens enim ante oculos infernum læditur? ab hujusmodi jaculis in eum velut in domum refugij quotienscunque tentor, fugiens in tutissimum. Ex illo velut arce fortissima hostium tela despicio, velut armatura impenetrabili, & infallibili circundatus, & munitus omnia hostium tela elido, & tundo, & quod est mirabilius in illo igne sempiterni ardoris, ardores concupiscentiarum mearum extinguo. In omni æstu tentationum mearum fornacem illam infernalem refrigerium mihi facio, & quod est mirabilius ab illa fugiens ad illam fugio, & quantùm ab illa fugio, tantò ipsa est mihi fortius refugium, atque securius: quantò enim illam magis timeo, tantò ab illa magis securus sum; nullus enim in ipsam immittitur, nisi qui ad ipsam passibus, aut saltibus malorum desideriorum, aut aliarum passionum malarum, aut operum malorum, aut commissionum currit, vel in illam se præcipitat, aut demergit. Ampliùs Cùm mihi formido, sive expaventaculum in horto meo, quo aves volatilium cogitationum vanarum, immundarum, atque noxiarum deterreo, similiter in bestias vitiorum omnium: infernum enim erexi mihi viva, ac jugi recogitatione, immò terrore continuo, in omni anima, vel conscientia, quam inhabito: ad cor enim, in quo hujusmodi formido erecta est, nullus est accessus hujusmodi feris, vel avibus Ampliùs. Infernus est mihi medicina mirifica, solo intuitu innumeras infirmitates, & plagas per me sanans in omni anima, quam inhabito, omnia enim vulnera carnalium ac sæcularium desideriorum, omnes paralises, seu dissolutiones voluptatum noxiarum, omnes ardores, & febres concupiscentiarum per aspectum ejus extinguo. Ego sum janitor & custos cordis humani, ipsum infernum pro clava nodorum innumerabilium, seu clavorum vibrans, & non unam solam mortem, vel ictum cordi humano, sive ad dexteram, vel sinistram declinaverit intentans, similiter vitia, & peccata tam terribili clava ab ingressu ejusdem terrens, & diffugans Ego sum janitor gladium ex utraque parte acutum, sive bipennem divinæ sententiæ ad deterrendos fures vitiorum, & peccatorum, manu gestans & vibrans, mortem utriusque scilicet animæ, & corporis, non solùm hujusmodi furibus, sed etiam animæ, quæ aliquem ipsorum receperit, vel ad se intrare permiserit, intentans. Ego sum tortor, non ad mortificandum sed potiùs ad vitam, quia à morte æterna fugere ad vitam, velut à tergo fustigans, compello. Ego sum tempestas ad liberationem, & salutem terræ motum spiritualem in corde humano faciens, & omnia diabolica ædificia in eo subvertens, & discutiens ab eodem. Ego diabolum ascensorem cordis humani, mea compulsione & agitatione, ex illo exagito, vel dejicio, & alium in eo sessorem, contra Deum non sustineo, quemadmodùm equus regis Alexandri, qui dicebatur Bucefalus, omnem alium sessorem sua exagitatione dejiciebat, & solum regem sustinebat Ego

Inferni consideratio.

Effectus timoris.

Nota.

E sum fortitudo, & virtus, sicut exagitans quemcunque possideo, ut diabolicâ loricâ sic disrumpat, ac laceret, ut macula maculæ non adhæreat, aut se teneat, sicut dicitur de Ogero doto, qui fuit unus de duodecim egregiis bellatoribus Francorum tempore Caroli regis, qui se de hoc jactasse legitur, vel dicitur, videlicet quòd adeò valida se exagitatione concuteret, ut quamcunque fortem loricam ferream prædicto modo laceraret, quod etsi fabulosè, vel potiùs per hyperbolem dictum sit de illo, de me tamen verissimum est. Diabolicæ autem loricæ sunt, de quibus legitur Apocalypsis decimosexto. Et habebant loricas ferreas. Ego sum ventus Aquilo, nubes cogitationum & affectionum carnalium, quæ diem mentis obnubilant dissipans, juxtà quod legitur. Proverbiorum 25. Et serenum puritatis in eadem faciens, muscas volatilium cogitationum frigore meo interficiens, similiter & reptilia vitiorum carnalium de terra corporis humani exterminans, rivos concupiscentiarum restringens, & congelans, & totam vitam, immò omnes vias, idest semitas vitæ humanæ purificans Hæc enim omnia literalis. Aquilo literaliter operatur frigiditate sua. Ego sum ventus Aquilo, frigiditate mea mare mundi hujus congelans, & solidans, ita ut per ipsum, immò super ipsum mare fidei, viri timorati, quasi super solidum pavimentum ambulent, quod in Petro super mare ambulante evidenter est ostensum; per me enim in conspectu Dei sedet is, quem pro parte ad infernum dirigo, est mare mundi hujus vitreum simile cristallo, sicut legitur Apocalypsis quarto Ego aquam humani cordis in deorsùm semper fluentem congelo, & induro sicut cristallum, sicut legitur in Ecclesiastici 43. Et ita de aqua vilissima virtute mea gemmam facio. Ego sum custos, qui contra fures & latrones semper clamo, & etiam ubi non sunt, clamoribus meis illos deterreo, & ubi sunt interdùm, sed eos esse ibi nescio, instar custodum literalium, qui dùm clamant contra latrones, quos tamen non vident, neque sentiunt, clamoribus suis eos diffugant, unde Gregor. Bonarum mentium est ibi culpas agnoscere, ubi culpæ non sunt. Ego sum qui à proditione vitiorum, ne scilicet sub specie virtutum humanam animam interficiant, utcunque eruo, sicut faciebat Job in nono. Verebar omnia opera mea sciens, quòd non parceres delinquenti, ubi Gregorius. Plerunque enim sordet in conspectu æterni judicis, quod intentione fulget operantis. Ego sum custos per cujus custodiam, & solicitudinem etiam ab ipsis virtutibus armentur, ne vel seinvicem, vel ipsum possessorem suum occidant, aut enim superbiam, quæ mors est omnium virtutum, gignerent occasionaliter aut securitate in manus vitiorum inciderent, aut torpore jacerent, aut in pace dormirent, quæ rubigine omnes consumeret, quemadmodùm ferrum & quies & pax, per rubiginem corrumpit, atque cõsumit; excito ergo eas instar ferri, ne in pace dormientes rubiginentur, stimulo eas, ne quiete torpescant, exterreo igitur eas, ne falsa securitate ab improvisis hostibus occidantur, comprimo, ne in superbiam intumescant: verissimum enim est illud quod legitur Ecclesiastici 27. Si non timore domini instanter te tenueris, citò subvertetur domus tua, & quàm citò dixerint virtutes, pax, & securitas, repentinus eis superveniet interitus. Juxtà quod dicit Apostolus 5. primæ ad Thessalonicenses. In pace enim hujusmodi est amaritudo, scilicet virtutum, amarissima, ut legitur Isaiæ 38. Virtutes enim tentatione proficiunt, sicut infra docebimus, profectu multiplici, quemadmodùm & bellatores literales, & quemadmodùm quondàm filij Israel quantò ampliùs opprimebantur, tantò ampliùs multiplicabantur; sicut legitur

Ogerus dotus.

Aquilo.

F

G

Gregorius.

Superbia.

H

Timor securitatem otiosam expellit.

legitur Exodi primo. Virtus enim (ut ait Gregorius) aut proficit aut deficit. Ego sum qui custodio ipsos custodes idest cęteras virtutes, & etiam meipsam, quemadmodùm formido non solùm fructus, aut fruges custodit, sed etiam seipsam, & à se enim in primis, & ab illis aves, & feras deterret; sic ego mihi, & aliis virtutibus caveo. Ego sum custos, & vigil assiduus, qui ęquè tempore pacis, ut tempore belli vigilo. Ipsam enim pacem propter prędicta pericula meritò timeo, & quod etiam est multis mirabile contra ipsam securitatem vigilo; securitas enim est omnium hostium earum primus, & maximus ut pote mihi contraria; nihil enim tam inimicum est alteri contrariorum, quàm alterum, at securitas mihi contrarium, nihil aliud est, quàm debitæ curæ, & sollicitudinis omissio, vel negligentia, undè securus, quasi sine cura, hoc est quod dicit Seneca, quòd hoc habet ignavia, ut interdùm secura sit, nunquàm verò tuta. Ista securitas (ut diximus) timorem omniū bonorum custodem interficit, arma sumere non sinit, & quod est deterius ea deponere in medio hostium interdùm facit, hęc est quę gladiis, & hostibus, & omnibus periculis, eos qui in ea confidunt exponit. Innumera sunt exempla in veteri scriptura, sicut de Holoferne in decimotertio Judith de Amalechitis in principio primi Regum, de Philistęis in decimoquinto Judicum. Qui Samsone in templo Dagon corruente super eos interfecti sunt. Ecce in pręscriptis officiis mihi servit infernus, servit & in aliis duobus, quemadmodùm pędagogus virgam, vel ferulam ostendit parvulo, & à stultitia aversus, doctrinam, & disciplinam amplectitur, licet alterutra earum non tangatur, sic infernus mihi virga, vel ferula est, cujus intuitu, vel offensione puerulos meos, velut Dei pędagogus erudio, & castigo. Infernus est mihi barbualdus, cujus ostensione parvulos meos, & ab omnibus stultitiis averto, & ad omnia bona facienda, & sustinenda compello, non derogo fidei sorori pręnominatæ meæ, nec in derogationem laudis, aut glorię ejus quicquam dicam. Verissimè dixit quidam, quòd ipsa quodammodò Deum deificat, & ego non minùs, & hoc ipsi pagani idolatrę mihi testificantur, sicut ille qui dixit. Primus in orbe Deos fecit timor, & ipse Isa. octavo: dominum exercituum ipsum sanctificate, & ipse pavor vester & ipse terror vester. Attende tres filias meas, scilicet timorem pœnę, timorem offensę, timorem reverentiæ, & considera laudes singularum, & mirabilia. Quis haberet Deum judicem, nisi esset primogenita mea, scilicet timor pœnę? Quis judicium ejus, aut justitiam formidat, nisi per eam? Quis ab eo vel ad ipsum fugeret, nisi per eam? Quòd ergo timetur, quòd ab eis, vel ad ipsum fugitur per me est. Deinde quis eum non offenderet, nisi esset secunda filia mea. videlicet timor offensæ, ego averto paratos offendere ipsum, ne offendant. Quis pacem, vel ad momentum servaret, si ego non essem? Quis eum vel vereretur, vel revereretur, nisi esset tertia filia mea, videlicet timor reverentiæ? Sed qui d in his immoror? laudes meas & ipse Spiritus Sanctus studiosè describere curavit, & potissimùm in Proverb. sic incipiens. Timor domini gloria, & gloriatio, & lętitia, & corona exultationis, quid præclarius, aut sublimius de quaque virtute dici potuit? Deinde timor domini delectabit cor, & dabit lętitiam, & gaudium in longitudine dierum, & consequenter timenti Deum benè erit in extremis, & in die defunctionis suæ benedicetur; post hoc: Initium sapientię timor domini, & hoc idem David in psal. sine me ergo ad sapientiam stultè quis conatur: etiam post pauca: Timor domini scientiæ religiositas, ego enim sum plenitudo religionis, religionis inquam scientię, non superstitiositas pueri lis stultitiæ, quæ vulgari gallicano papilardia propriè dicitur. Ego plenitudo sapientię sicut ibidē post pauca legitur, & plenitudo à fructibus illius, omnem domum meam implebit sapientia à generationibus, & receptacula à thesauris ejus, quod est dicere. Quòd omnem domum meam in mente, quam inhabitavero, implebit generationibus suis sapientia, & omnia receptacula, hoc est tres vires nobiles superiores implebit thesauris suis, hoc est absconditis, & pretiosioribus divitiis suis; & deinde: Ego corona sapientiæ replens pacem, & salutis fructum replens, idest perficiens, & consummans. vel replens, id est plenè conferens. Qualiter autem sit gloria, & gloriatio, lætitia, & corona exultationis, & corona sapientiæ, in ultima parte tractatus hujus declarabitur. Ego gloria senum, sicut legitur ejusdem Ecclesiastici 25. Ego finis modestiæ, idest consummatio certificans spirituales, divitię, & gloria, & vita, sicut legitur Proverbiorum 22. Ego Dei thesaurus, sicut legitur Isaiæ tricesimotertio. Timor domini ipse thesaurus ejus. Ego super sapientiam, & scientiam, immò super omnes virtutes, & velut operimentum pulchritudinis, sicut legitur Ecclesiastici 25. Quoniàm magnus est qui invenit sapientiam, & scientiam, sed non est super timentem Deum. Timor enim domini se super omnia superposuit, & iterùm ejusdem Ecclesiastici. Super omnem gloriam operuerunt illum, id est operimentum posuerunt illum viri sancti, subaudi, in eo superabundantia, & plenitudo, sicut loquitur in psalterio. Non est inopia timentibus eum, & Proverbiorum 40. Timor domini ad vitam, & in plenitudine commorabitur, ex me amænitas, atque fertilitas spiritualis, & propter hoc legitur Ecclesiastici quarto. Timor domini sicut paradisus benedictionis. Sunt & aliæ multæ & magnificæ laudes meæ, quas per ora prophetarum Spiritus Sanctus auctor meus canere dignatus est, inter quas & illa est eximia, quòd ipsum Christum dominum apothecam, immò fontem gratiarum omnium, & virtutum replere dictus sum. Cùm enim alijs datum sit in ipso quiescere solùm, moveri replere eum, ab ipso Spiritu Sancto mihi attributū est, ita enim ibidem dicitur. Requiescet super eum spiritus sapientiæ, & intellectus, & ita de alijs, deindè verò dictum est. Replebit eum spiritus timoris domini, nec mirum est, cùm ego plenitudo sapientię sim, cùm ego paradisus sim benedictionis, cùm ego sim divitiæ, gloria, & vita, cùm sim ipse Dei thesaurus. Quid ergo decuit magis implere illum, in quo sunt omnes thesauri sapientię & scientiæ Dei, sicut legitur ad Corinthios 2. Et in quo complacuit omnem plenitudinem inhabitare, sicut legitur ejusdem primo. De me specialiter dixit Spiritus Sanctus in primo Ecclesiastici. Timor domini expellit peccatum, nam qui sine timore est, non poterit justificari. Apparent ergo officia mea tam salutaria & opera mea tam prę clara, tamque miranda. In partibus enim sapientiæ ego sum initium, sive principium, hoc est quod vulgò dicitur introductio, quare sine me, & non nisi per me patet ad sapientiam ingressus. Sum & plenitudo secundùm tertiam filiam meam, vel partem, quæ est timor reverentiæ, in ornamentis regalibus corona, sicut supra diximus. Corona exultationis, & corona sapientiæ timor domini. In ornamentis domus, vel etiam animæ humanæ operimentum gloriæ, ex 40. Ecclesiastici. Super omnem gloriam operuerunt illum: in agris, vel in hortis paradisus benedictionis, in ministris custos arcens diabolum, & deterrens in mente quam inhabito, ex tricesimo Proverbiorum. Timor domini ad vitā, custodiēdā, supple, & in plenitudine cōmorabitur absque

Timor vigil optimus. — *Securitas otiosa.* — *Similitudo.* — *Statius.* — *Tres filia timoris.* — *Effectus timoris.* — *Timor est thesaurus.* — *Nota.* — *Timor expellit peccatum.*

tatione pessimi, & iterùm. In ministris janitor, ut diximus. Et tertiò. In ministris mundator domus, scilicet expellens peccatum, ut dictum est, & quartò in ministris tortor, & carnifex, sicut legitur in psalterio. Confige timore tuo carnes meas, ut dicit Augustinus, quia velut quidam tortor carnales concupiscentias timor trucidat, atque mortificat in opportunitatibus, seu commoditatibus foris: & in decimoquarto Proverbiorum. Timor domini fons vitæ. In partibus ligni sapientiæ radix. Ecclesiastici 1. Radix sapientiæ timere dominum. In forinsecis instrumentis formido, sive expaventaculum, ut supra diximus: in ventis Aquilo propter causas quas supra notavimus; in elementis terra frugifera, & ager plenus cui benedixit dominus, in armis clava, innumerabilibus clavis, sive bullis, aut nodis terribilis furibus, & hostibus spiritualibus, & hoc in superioribus declaravimus.

Timor radix sapientiæ.

CAPUT III.

Spes seipsam commendat, & suas filias enumerat: scilicet fiduciam, securitatem non ociosam, erectionem, consolationem, confortationem, expectationem bonarum repromissorum, jocunditatem, singulas quasi diffiniens.

Spes.

SPes verò in primis dicit, timorem qui laudes suas ita prosecutus est nullo modo esse sibi contrarium, quin etiam adjutorem fortissimum. Sicut enim timor fugit, hoc est fugere faciat, ut effugiat, sic ego insequor, ut assequar, licet contrarij fines sint, effugatio malorum, & assecutio bonorum, immò ad alterum sine altero non pervenitur. Nemo enim assequitur bona divinæ promissionis, nisi à mali. effugerit, sive evaserit, hoc est liber, & immunis effectus fuerit ejusdem comminationis. Amplius. Istæ intentiones non sunt contrariæ, immò sese sociabilissimè compatiuntur, simul enim intendet quis & effugere à malis, & assequi bona repromissa, sicut apparet in timore, quem sancti vocant initialem. Amplius. Timor est mihi medicina contra timorem præsumptionis, & velut pondus me retinens, atque custodiens, ne elever ad ruinam. Evidentiùs autem apparebunt laudes meę, ac præclaræ operationes, si filias meas, aut partes enumeravero. Harum ergo prima est fiducia, sive fidentia, quæ est spiritualis innixio in illud, in quo speratur. Secunda est securitas, non stulta, illa quam supra diximus incuriæ, quam habet ignavia, sed potiùs sensus quidam, & roboratio vallationis, & protectionis divinæ. Tertia est erectio contra ea, quæ adversùs nos se erigunt, seu consurgunt, & hujusmodi contrarium est defectus, sive diffidentia Dei. Quarta est consolatio, de qua legitur in psalterio: Hæc me consolata est in humilitate mea. Quinta, confortatio, quæ est velut resumptio virium, & respiratio ex præsentia divini adjutorij. Sexta, expectatio bonorum repromissorum absque hæsitatione. Septima, jocunditas, quæ spem hujusmodi velut comes inseparabilis comitatur, & fidentia quædam est velut columna mentem humanam, & totum ædificium virtutum sustinens, & ipsa velut super duas bases divinæ misericordię atque justitiæ erecta, & eisdem suffulta. Qui enim confidunt in domino, non solùm in misericordia confidunt, seu sperant, sed etiam in justitia, & veritate, qua promisit se non deesse sperantibus in se; ex hac, & propter hanc dixit David. Dominus firmamentum meum, etiam alia litera quæ habet. Dominus petra mea, propter hanc eandem dixit & illud. Statuit supra petram pedes meos. Et illud: ut mons Sion, qui habitat in Hierusalem, non

Fiducia. Securitas. Erectio. Consolatio. Confortatio. Expectatio. Iocunditas.

commovebitur in æternum, sic qui confidunt in domino; non est ergo mihi timendum à ruina, quam tale firmamentum portat, & sustinet, non est mihi timendum ab impulsu & mutatione, quæ immobili per omnia fulcimento totaliter innitor. Non est ergo mirum si cum labentibus labuntur, qui solis labilibus innituntur, sicut dicit Beda. Qui enim cadenti mundo incumbit, vel innititur, cum ipso incessanter necesse cadere habet. Meritò ei totaliter innitor, quem misericordia mihi fundamentum supposuit, non enim ita crudelis est, ut se subtrahat & me cadere permittat, sicut dicit Augustinus. Et ego superaddo, quia non est proditor, aut illusor, ut me sibi inniti jubeat, & se mihi ad me supportandam offerat, & ad ruinam meã se mihi subtrahat: propter quid enim diceret? Spera in domino? propter quid tam crebrò ad sperandum in se invitaret, nisi nos
F suffulcire, & supportare vellet? De hoc Augustinus super psalterium. Ante omnia in Ecclesia Catholica didici, ut spes mea non esset in homine. Maledictus enim qui confidit in homine, sicut legitur Hieremiæ 17. Hanc maledictionem declino, & benedictionem, quæ ibi subsequitur obtineo. Baculo arundineo innititur, qui sub innitente confringitur, & ipsum vulnerat qui confidit in homine, sicut legitur Ezechielis 29. Pro eo, quod fuisti baculus arundineus domui Israel, & confractus es, & lacerasti omnem humerum eorum, aliis ergo inniti, vel incumbere non est, nisi cadere. Ego sum firmamentum quod Deus secunda die, videlicet post creatam lucem fidei creat in creatione mentis humanæ, quæ est justificatio malorum. Ego sum quæ nunquàm confundor, sicut & ipse David dicit. In te speravi non confundar in æternum, & Ecclesiastici 2. Scito, quia
G nullus speravit in domino, & confusus est. Confunditur (inquit Augustinus) qui sperat in homine & hoc est quoniàm homo speranti in se, se subtrahit, aut propter propriam infirmitatem, & impotentiam ipsum minimè fulcire sufficit, quin in ruinam potiùs secum illum trahit. propter hoc impulsiones adversitatum & aliarum tentationum me minimè dejiciunt, aut concutiunt. Quoniàm domus mea fundata est supra firmam petram, sicut legitur Matthęi septimo. Descendit pluvia, & venerunt flumina, flaverunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit, fũdata enim erat supra firmam petram. Non sum sicut ille qui relicto beato Martino innixus est salici infirmæ, ac fragili. Ædificium meum fundamentum habet in sublimi, immò in supremo cœlorum, & idcircò toto pondere innixionis meæ in illud feror. Meritò ergo dum inferiora mihi subtra-
H huntur, si illa non sequor subtractione eorum nihil mihi deperit quemadmodùm & mundanis ædificiis substractio superiorum in nullo nocet, & hoc est quandò superioribus in nullo penitùs innituntur; hujusmodi ergo filiæ meæ propria laus est firmitas, & inconcussibilitas contra ruinam, merces autem salus, & liberatio ex omnibus persequentibus quam & petebat David cùm diceret: Domine Deus meus in te speravi, salvum me fac ex omnibus persequentibus me, & libera me. Et quia fides fundamentum est in ædificio spirituali, ego sum paries, sive murus desuper ædificatus, nihilominùs columna ex prima filia mea, quam diximus fiduciam; ex secunda autem, quæ est securitas paries, sive murus, nec sunt contraria ista inquantùm securitas, sive per securitatem, quicquid me impellat, quicquid concutiat, fundamento meo me teneo, illi innitor & immobilis statim efficior, etiam sub adversario dum ab ipso conteror, & convulneror, de victoria adhuc spero, sicut legitur Proverbiorum decimoquinto. Sperat autem justus, & in morte sua, & sicut dicitur, Job decimo-

Spes.

Spes non confunditur.

Nota.

Filia spei.

tertio. Etiamsi occiderit me, in ipso sperabo, scio quòd non est differentia apud eum, de quanta humiliatione, vel conculcatione eripiat, in quanta infirmitate, seu debilitate sperantibus in se de hoste fortissimo victoriam tribuat, qui David puerum in funda, & lapide, atque baculo de Golia gigante fecit mirabiliter triumphare, sicut legitur 2. Regum 17. Novit enim virtutem suorum in infirmitate perficere omnipotens, & misericors Deus sicut legitur in II Corin. 2. propter quod dicit Apostolus ibidem. Cùm infirmor, tunc potens sum; tunc enim adest virtus omnipotentis Dei pro ipso certantibus, cùm propria ejus defuerint, & cùm à semetipsis diffidunt, tunc maximè cum Deo fidendum est eis. Ego sum, cui datur veritas intelligentiæ, sicut legitur Sapientiæ primo. Qui confidunt in domino intelligunt veritatem. Ego sum cui datur liberatio, sicut evidenter apparuit in Susanna, de qua legitur in decimotertio Danielis. Erat enim cor ejus fiduciam habens in domino, sicut legitur in psalmo Beatus vir cujus est nomen domini spes ejus, & hic beatus. (De futuro enim dicitur illud:) cùm exarserit in brevi ira ejus, beati omnes qui confidunt in eo. O desperatio ruina horrifica ex altissimo divinæ virtutis fundamento, à qua nullus adjiciet, ut resurgat! O profundum perditionis, in quo omnia bona perduntur & inutiliter habentur! O baratrum infernale, à quo nec quæritur, nec curatur exitus, sicut legitur Proverbiorum decimooctavo! Impius cùm in profundum vitiorum venerit, contemnet, hoc est negliget ex toto se damnandum. O Dei contumelia intolerabilis! quid enim aliud est dicere, despero, quàm quòd peccata mea vincunt Dei misericordiam? quemadmodum Caïn dixisse legitur in tertio Gen. Major enim est iniquitas mea, quàm ut veniam merear. Quid cogitas miser cùm dicis despero? Si enim cogitas Deum vel non posse, vel non scire, vel non velle misereri, blasphemiam cogitas vel execrabilissimam, & subita fulminatione dignissimam. Si verò cogitas per te vel nolle vel non velle sequi misericordiam, & hoc ipsum detestabilis insania est. O verbum sempiterni opprobrij, & confusionis, atque ignominiæ indelebilis, scilicet, despero! Hoc enim est quod vulgò dicitur malus motus, quo scilicet misertimus peccator victum se esse confitetur, & pugnæ totaliter cedens, ad instar victi pugilis, seu propugnabilis propugnatoris, victorem esse diabolum prædicat, & se victū; quandiu enim sperat peccator de misericordia Dei, tandiu resistit, & repugnat utcunque diabolo. Postquàm autem malum illud verbum dixerit, videlicet, despero, totus abiit post diabolum, tanquàm victus & captus ab ipso, & servus ejus effectus, à quo, & quis superatus est, hujus & servus effectus est: utinàm videres diabolum coronari victorem cui tam turpiter succubuisti, utinàm videres infernale patibulum ad quod tanquàm victus pugil ignominiosissimè duceris. O extremi halitus efflatio turpissima! O spiritus extinctio horrifica, postquàm nihil vitæ (ut vulgò dicitur) nihil fumi, vel anhelitus relinquitur! Qui enim desperat, velut mortuus quocunque voluerit à diabolo trahitur, omnibus viribus spiritualibus, & omni vitali calore destitutus, nihil defensionis, nihil resistentiæ, nihil etiam opponit diabolo. O inexplicabilis gloria, & laus Dei, videlicet verbum spei etiam in extremo adversitatis, in quantumcunque profundo vitiorum, & peccatorum! magis est enim incomparabiliter ipsa spe immensitatem divinę misericordiæ in intimo cordis sentire, quàm quantumcunque laudibus eandem exteriùs prædicare. Quod Job se sensisse apertè indicat dicens, si occiderit me, in ipso sperabo, verumtamen in conspectu

Spei datur veritas intelligentia.

Exclamationes admiranda.

Peccator sperans pugnat adversùs diabolum.

A ejus vias meas arguam, & ipse erit salvator meus. Secunda filia mea securitas, de qua Salomon Proverbiorum decimoquinto. Secura mens, quasi juge convivium, ubi Gregorius. Spes æternæ societatis continuatio est æternæ refectionis. Securitas ista duplex est. Prima est de obtinenda æterna fœlicitate. Secunda est contra timores, & errores vitæ præsentis, & etiam contra timorem servilem. Alios autem Dei timores non excludit, & quidem tenet securam se esse, & assecuram, & primùm per ipsum pignus Spiritus Sancti, sicut in primo 2. ad Corinthios. Qui signavit nos, & dedit pignus Spiritus Sancti in cordibus nostris, & alibi in primo ad Ephesios. Qui est pignus hæreditatis nostræ, & nihil tantùm est de hæreditate æterna per ipsum Deum, ac Dei filium sicut testatur Augustinus dicens: quòd ipse est pignus nostræ redemptionis, mihi tantùm deditum

B per literas patentes evangelicas, quibus non aliud sigillum, quàm ipsemet Deus, ac Dei filius appensus est. Ipse est enim imago Dei invisibilis, in primo ad Colossenses. Ipse est & figura, sive character substantiæ Dei patris. sicut legitur in primo ad Hebræos, de quo constat, quia pro confirmatione, ac testificatione veritatis evangelicæ in ligno crucis appensus est. Minister enim fuit circuncisionis, idest Judaici populi, ad confirmandam veritatem Dei, propter promissiones patrum. Quid plura? mihi serviunt testes Apostoli, mihi testes Prophetæ, mihi ipse spiritus prophetiæ. Spiritus enim prophetiæ testimonium est Iesu, sicut legitur Apocalypsis primo. Testes enim Apostoli, sicut dicit veritas Actuum primo. Quòd enim ego firma essem, tot, & tantos testes, tot, & tanta testimonia scripturarum divinitùs exhibita sunt. Et ut ad unum omnia concludam, incarnatio domini salvatoris, passio, mors & resurrectio serviunt mihi, me fulcientes undique, & firmantes. Ut enim neque de venia, neque de gratia, neque de gloria, quæ sanctis dantur, & promittun-

C tur à Deo tanta signa, & mirabilia facta sunt, sicut dicit Apostolus in octavo ad Romanos. Qui enim proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus donavit illum, quomodò non etiam cum illo omnia nobis donavit? nulla hæsitatio de venia relicta est, omnis locus dubitationis sublatus, quandò ipse judex vivorum, & mortuorum Christus dominus peccata nostra in corpore suo super lignum perferre dignatus est, sicut legitur primæ Petri secundo, similiter neque de gratia. Postquàm enim semetipsum dedit pro nobis, sicut legitur secundæ ad Corinthios: Qui dedit semetipsum pro nobis, ut redimeret nos ab iniquitate. De gloria verò omnem dubitationem abstulit, cùm in seipso, qui primogenitus est in multis fratribus gloriam resurrectionis ostendit. Gloria nāque illa hæreditas est cœlestis, quæ etsi nō æqualis omnibus, tamen fratribus, & hæredibus in-

D dubitanter debetur, & convenienter reddenda, sicut in tractatu de renovatione mundi in capit de resurrectione mortuorum, declarare (Deo auctore) proponimus. In Dei logica nullum argumentum validius ad benè syllogisandum, atque probandum, quàm mors unigeniti filij ipsius, nullum ad destruendam hæsitationem, vel objectionem mihi contrariam adeò efficax, aut validum, cùm non solùm inferatur, sed etiam conferatur securitas de omnibus Dei beneficiis per hujusmodi medium. Qui enim recipiat mortem unigeniti filij Dei, recipiat inquam fide perfecta, is verò & consequenter securitatem obtinet meritorum omnium, & ex ulla parte comparandorum beneficio mortis illius, in Dei thesauris nullum pignus pretiosius, nullum magis assecurans, aut certius, quàm ipse Dei filius, & spiritus, quorum uterque in pignus datus est, ut supra dixi. Væ tibi,

Securitas duplex.

Nota.

Piè dicta.

Hæreditas cœlestis.

hæsitatio mihi contraria, quæ aures misericordiæ Dei petentibus obstruis, & obcludis, & eos quicquam impetrare non finis, sicut testatur Jacobus in primo dicens: Non ergo existimet homo ille, quod aliquid accipiat à Deo. Væ tibi nutatio mater imperfectionis (ut ait Philosophus) væ tibi nutatio, quæ spem das diabolo obtinendi omnem illum, in quo vivis, (sicut vulgari gallicano dicitur) postquàm jam nutat, jam habebitur. O Dei contumelia! O Dei intolerabilis injuria! O omni gladio, & igne vindicanda, & profliganda pernicies, qua tanta testimonia, tanti testes, tam valida argumenta, tam pretiosa pignora vel non admittuntur, vel etiam repelluntur: væ cordi tremulo, & postremo inter tanta securitatis præsidia hæsitanti. Quis enim est adeò mendax, adeò fallax, adeóve perjurus, de quo non tantæ cautiones sufficerent ad omnimodam securitatem? Qui ergo per tantas cautiones de Deo securi non sunt deterioris conditionis habent Deum, quàm quemcunque mendacem, aut perjurum. A nullo enim mendaci, vel perjuro tantas cautiones securitatis exigere auderent. Ex quo apparet quantam Deo contumeliam faciant, aut quantæ sunt divinæ patientiæ longanimitatis in eos. Secunda securitas est contra insultus tentationum, contra insidias dæmonum de Dei adjutorio indubitata præsumptio, qualem habebat qui dicebat: Dominus illum natio mea, & salus mea, quem timebo. Illuminatio quidem contra insidias, ut eas videam, atque prævideam, salus contra impugnationes, ut ejus protectione vallatus invictus, & illæsus permaneam. Ex eadem securitate dixit & illud, si exurgat adversùm me prælium, in hoc ego sperabo: propter hoc & dictum est illud Proverb. 4. In malitia expellitur impius, sperat autem justus in morte sua, propter hoc dicit veritas in Evangelio Luc. 20. His autem fieri incipientibus levate capita vestra. quoniàm appropinquat redemptio vestra; quamquàm ergo dicat beatus Greg. Levate capita vestra, idest exhilarate corda, congruenter tamen dicitur levate capita, idest securi estote, quasi dicat. Mundo pavente, tremente, præ imminente ruina sui, vos securi estote; levatio enim capitis signum est evidens securitatis, sicut & dejectio, sive inclinatio ejusdem signum est cordis decidentis, atque deficientis: propter hanc securitatem dictum est; Dominus in circuitu populi sui, tanquàm prospectans, immò tanquàm custos, & excubitor assiduus. Ne inquam devoret Leo ille infernalis, qui rugiens circuit quærens quem devoret, sicut legitur 1. Pet. ult. Propter eandem securitatem circuit unumquenque fidelium sicut murus ad protegendum, & supponit se unicuique sicut columna ad fulciendum, & patet unicuique sicut civitas munita, & ut refugium tutissimum ad ipsum, si ad eum refugere voluerit, & hoc est quod ad ipsum dicitur in primo Hieremiæ. Nonne ego dedi te in civitatem munitam? & columnam ferream? & in murum æneum? propter hoc clamat Psal. Deus noster refugium, & virtus, adjutor in tribulationibus, & omnia ea: propè est Dominus omnibus invocantibus eum: Juxta est Dominus his qui tribulato sunt corde, &c. Quibus testificatur Spiritus sanctus quàm præstò est divinæ pietatis auxilium electis suis propter hoc quod in 6. 4. Reg. Visio illa ostensa est, & deinde: Nonne plures sunt qui nobiscum sunt, quàm qui contra nos? Propter hoc dicebat Apostolus in 8. ad Romanos. Si Deus pro nobis, quis contra nos? Hujusmodi autem testimonia propter hoc scripta sunt, ut sciant justi viri, nihil esse timendum ubi adest eis divinum auxilium: quemadmodùm enim dictum est Proverbiorum 21. Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum, ita verissimè dici potest. Non est potentia, non est virtus contra ipsum. Hoc ergo solùm agendum est ad hoc ut securi simus, ut Dominum protectorem habeamus. Sicut enim nihil potest virga contra percutientem in ea, nihil serra contra secantem in ea, nihil novacula contra radentem, nihil flagellum contra flagellantem, sic nihil possunt impij contra omnipotentiam Creatoris, qui in manu, idest in voluntate, & beneplacito ejus sunt, ita ut nihil facere possint, nisi quantùm ille vel voluerit, vel permiserit. Et de securi, virga, serra, legitur expressè Isaïæ decimo. De novacula verò legitur ejusdem Isaïæ 7. Augustinus verò dicit. Quid gloriatur impius, quia de illo flagellum sibi facit pater meus? Sicut enim sæpè diximus, & sæpiùs dicendum est, instar fabri, immò fabricatoris universalis, omnibus malis utitur omnipotens Deus ad electos fabricandos, sculpendos, elimandos, splendidandos, omnique modo decorandos; sicut igitur malleus fabrilis, seu quodcunque aliud instrumentum ejusdem non est timendum metallo, vel ligno, vel lapidi, vel cuicunque alij materiæ, in qua ei placeat operari: sic & impius non est timendus justo, quia nec gladius timendus est, qui per se nihil potest, sed ille solus, qui in manu tenet illum, sic neque flagellum quo omnium magister, & eruditor Deus electos flagellat ad eruditionem, timendum est discipulis, sed potiùs magister, neque enim parvuli virgam timent, aut ferulam scientes eas nihil posse, sed solùm magistrum, qui eos percutit in eis, quas & ipse in ignem projicit, cùm eruditionem eorum compleverit, sic & unus magister noster Christus in ignem infernalem impios projiciet, cùm eruditionem nostram consummaverit. Resumit ergo sermonem laudum suarum securitas, & dicit Hæ sunt causæ, & rationes evidentes, quibus nec me expugnant, nec me exturbant, nec me capiunt impij. Addam aliud fortius, quia ut dicit Apostolus in 8. ad Romanos. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Omnia ergo eis serviunt, & eos adjuvant; ubi ergo magis intrepida, magis pensata esse debeo, quàm inter cooperatores, & coadjutores meos? De his autem in capitulo de laudibus patientiæ pleniùs, ac latiùs dicemus. Ampliùs. Cùmque persequi videntur, officiosissimè mihi serviunt, sicut legitur Proverbiorum 12. Qui stultus est serviet sapienti, & ut verum fatear, non minantur diligenter considerantibus. & interiora videre valentibus, nec deterrent, sed potiùs assecurant; cùm enim minantur mortem corporis magnam assecurationem promittunt. Nullus enim hostis perniciosior, nulla domus periculosior, nullus carcer horribilior, nulla cloaca immundior, nullus infidelis amicus magis proditor, quàm corpus nostrum. Qui ergo mortem ejus minantur, innumerabilium & valdè formidabilium periculorum sublationem, sive oblationem minantur, quare potiùs secundùm veritatem bona magna, & multo pretio comparanda indubitantèr promittunt, minari se mira dementia opinantes, vel potiùs somniantes: sed ista ex parte pertinere videntur ad laudes patientiæ, propter hoc quoniàm securitas quædam vel comes est patientiæ, vel effectus. Securitas verò de qua hîc intendimus, ex præsumptione & promptitudine divinæ protectionis, & adjutorij procedit, vel est ipsa hujusmodi præsumptio, ut diximus. Si autem ad pericula spiritualia respeximus ex eisdem, hoc est ex eo quod præstò est nobis divina protectio, ejusque adjutorium, tantò major erit ista securitas, quantò ipsum novi magis paratum occurrere tam spiritualibus periculis, quàm corporalibus, & hoc quoniàm

Nutatio. *Secunda securitas.* *Simile.* *Similitudo.* *Vide.* G *Securitas.* H *Corpus nostrum amicus infidelis & proditor.* *Securitas est comes patientiæ.*

quoniàm quantò apud quem nihil errat ullo modo, nec fallitur, pretiosior est anima humana, quàm corpus, tantò ex necessitate ad divertenda pericula earum, quàm corporum magis præsto est, hoc salvo, quòd pericula corporum (sicut diximus) videntibus, & volentibus, non pericula veri nominis, sed magis salvationes, & salutis adjutoria sunt, propter hoc testatur Jacob. primo. Omne gaudium existimate fratres mei, cùm in varias tentationes incideritis, secundùm enim quod crescunt, & multiplicantur, crescunt & multiplicantur etiam nobis adjutoria. Quemadmodùm secundùm numerum dolorum, consolationes divinæ lætificant, sicut dicit Psal. Ampliùs. Job in 8. Juxta aliam translationem. Tentatio est vita hominis super terram, quare si timerem tentationem, timerem vitam. Ampliùs. Apostolus primæ ad Corint. Fidelis Deus qui non patiatur vos tentari supra id, quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam proventum, ut possitis sustinere. Ampliùs. Quia Rex non mittet succursum cuicunque castro suo, si id obsideri cognoverit, quis princeps bellatoribus suis in conflictu constitutis, & pro ipso certantibus deesse audeat? quis præclaram hæreditatem suam ab hostibus capi, vel velit, vel patietur? quis filios charissimos, & filias ab hostibus diripi, & captivari sustineat? quis illa non solùm crudeliter, sed etiam infideliter agat? quis quod incomparabili pretio emit, ita vile habeat, ut de præda illius inimicos suos placabiles gaudere permittat, & sibi insultare? Qualiter ergo in omni tentatione, in omni certamine non præstabit Deus auxilium electis suis, pro quibus semetipsum pretium dedit? Absit ut de rege meo Christo Domino aliud, vel aliter sentiam, qualiter intolerabiliùs possem blasphemare adversùs eum, quàm cogitando, vel quòd non posset, vel quòd non vellet, vel quòd non sciret auxiliari mihi, pro ipso videlicet certanti? Absit autem ut ascendat in cor meum, quòd tentatio, quantumcunque vigeat, fortior sit, quàm auxilium ipsius, aut quòd hostes ejus aliquid possint adversùs eum, sicut supra ostendimus ex testimoniis, & exemplis Isaïæ. Quid ergo mirum si supra ipsum tanquàm supra firmam petram fundata, atque statuta inconcussa permaneo? Statuit enim supra petrã pedes meos. Sicut in Psal. legitur. Ipse etiã petra mea, & firmamentũ meum, sicut alibi legitur. Quid mirũ si ego undique protecta, atque circumvallata velut muro æneo in medio hostiũ intrepida consistam? Quid mirum si in eo velut in domo refugij, & loco munito, immò turre excelsa, & hostibus inaccessibili posita, absque terrore dormio? sicut dicitur in Psalmo. Esto mihi in Deum protectorem, & in locum munitum, & ipsa ad me dicit. Altissimum posuisti refugium tuum. Expressè autem dicitur in Proverb. 18. Turris fortissima nomen Domini, ad ipsum confugiet justus, & exaltabitur, & Isaïæ 26. Urbs fortitudinis nostræ Sion, Salvator ponetur in ea murus, & antemurale. Quid mirum si secura sum tanto advocato allegante causam meam coram patre misericordiarum, tanto propugnatore pro me adversùs hostes meos pugnante? Unde propter hoc dicit ipsemet Isaïæ 66. Ego qui loquor justitiam ut advocatus fidelissimus, subaudi, & propugnator ad salvandum, ex cujuscunque perditionis periculo, propter hoc confidenter peto. Apprehende arma, & exurge in adjutorium mihi, & quod majus est quasi imperans dico. Exurgat Deus, & dissipentur inimici ejus, & quod est omnibus his præstantius à dextris tuis ne commovear. Tertia nominatarum affectionum spei, erectio est: verùm, quoniàm si alterum oppositorum multipliciter dicitur, & alterum, cùm in-

Similitudo bona.

Securitas tentationum omnẽ exuperat.

Spei erectio.

A curvatio, sive inclinatio multiplex sit, erit similiter & erectio multiplex de necessitate. Est enim incurvatio ab onere, sive jugo servitutis. Juxta quod dicit Dominus Levitici 26. Ecce Dominus Deus noster, confregit catenas cervicum vestrarum, ut incederetis erecti. Est ergo hæc erectio libertatis contra incurvationem servitutis, est & inclinatio humiliationis, & hæc vel est depressionis, de qua legitur Isaiæ 2. Et incurvabitur omnis sublimitas hominum, humiliabitur altitudo virorum, vel devotionis, sive adorationis, sicut legitur in eodem. In die illa inclinabitur homo ad factorem suum. Est & incurvatio turpitudinis, sicut legitur Job 31. Et incurventur super eam alieni. Est & inclinatio dejectionis, sicut legitur Isaiæ 61. Incurvare ut transeamus. Non enim transeunt super miseram animam dæmones, neque vadunt, & veniunt super eam horribiles, sicut dicit Job, nisi cùm posuerit B viam, & terram transeuntibus, sicut legitur in eodem Isaiæ. Sunt ergo qui se vilissimè dejiciunt desperatione, & quodam defectu, atque decidentia cordis, cedentes omni tentationi, reputantes se viribus, & auxilio destitutos, & sicut fabulosè dicitur de arũdine, & quercu, cùm quercus confracta esset impetu venti, arundo verò illæsa permansisset, admirata quercus confractionem suam, & evasionem arundinis, interrogavit arundinem, qualiter hoc factum esset, & respondisse fertur arundo, quia tu (inquit) præsumens de fortitudine tua voluisti resistere vento, qui fortior erat te sicut evidenter ostendit confractio, ego autem cessi humilians me, & ita evasi, & evado similiter ab omni vento, quia unicuique vento cedo: sic & multi desperantes omni tentationi cedunt, & post omnem concupiscentiam suam abeunt. Quemadmodùm exprobrat Deus unicuique tali, in tropo Hieremiæ 2. Desperavi C nequaquàm facio; quemadmodùm enim propugnator adversarium prostratum, & sub se tenens crebris percussionibus tundit, & pro viribus urget, ut ab eo extorqueat malum verbum, de quo superiùs diximus, sic antiquus hostis miseram animam frequentia pariter, & vehementia tentationum fatigare conatur, ut in desperationem dejiciat, ac prosternat. De prostrata enim anima, sive dejecta facillimum reputat triumphare, eo scilicet triumpho, ut illa resurgere nunquàm adjiciat, & rebellare adversùs eum ulteriùs non præsumat. Quapropter tantò studiosiùs, tantòque obnixiùs erigenda mens est, quantò crebrioribus, & fortioribus tentationum insultibus impellitur, imò quantò profundioribus vulneribus transfigitur, quantòque gravioribus dejectionibus eliditur, atque præcipitatur, & contra hanc elisionem est quinta erectio, de qua Psalmista Dominus erigit elisos. Heu quot D invenies qui quocunque casu elisi, quocunque vulnere peccati transfixi, non solùm resistere tentationibus formidant, sed etiam nec ante Deum comparere, ut veniam precentur, ut auxilium gratiæ ejus petant, mira dementia, audent. Istos incessanter conculcat diabolus, velut omninò extinctos, & mortuos, & nihil vitalis virtutis penitùs habentes. Illis dicit Spiritus Sanctus in Psal. Nunquid qui dormit non adjiciet, ut resurgat? Hi sunt quos semper jacentes, semperque prostratos invenit tentator diabolus. Talibus dicit Apostolus in 5 ad Ephes. Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. hi habent debiles manus, & genua soluta, de quibus Apostolus ad Heb. 12. propter quod remissas manus, & genua soluta erigite, erectio verò hæc ab infirmitate spirituali. Sexta est incurvatio ad terrena, de quâ hic intendimus & hæc propriè cupiditas est, sive amor terre-

Invehitur in pusillanimes.

Quercus. Arundo.

Similitudo.

Elisi, & desperantes.

Apostoli dictum.

ni cujuscunque: Erectio autem ab illa charitatis propriè est, sive amoris cœlestium, licet & multi non immeritò dicant quòd etiam spei est, eo quòd spes cœlestium, contemptum inducit terrenorum, ut quibusdam visum est. Fortassis autem non est nisi consequens. Hæc autem comitans ipsius speciei, & non est affectus. Hæc ergo erectio, de quâ hîc agimus, elevatio est spiritualis à prostratione quam diximus. Sicut enim languore quidam jacent, jacent inquam corporaliter languore corporali detenti, sic & nonnulli spiritualiter jacent, erigere se non valentes, ad hoc, ut vel veniam sperent: Et hoc est quod dicitur ad Caïn Genes 4. Cur concidit facies tua? Quamquàm & hoc de confusione intelligi possit, juxta hunc modum spes in dimensionibus spiritualibus altitudo habetur. De hac erectione habetur Job 5. Mœrentes erigit sospitas sperata, subaudis non statim data, propter erectionem sunt tantæ promissiones, tantæque magnificationes divinæ misericordiæ in scripturis, ut eas audientes ab imo desperationis animo surgant, & erigantur ad pugnandum contra hostes invisibiles propter hoc apponunt velut appodiacula, & velut levaria, ut vulgò dicitur, eloquia sacra, quibus magnificatur, & extollitur misericordia Dei, quibus elevantur, & eriganțur, qui desperatione putrescunt in sordibus suis, sicut legitur primo Reg Suscitans de pulvere egenum, & de stercore erigens pauperem. Et in Psal Suscitans à terra inopem, & de stercore erigens pauperem. Væ illis, qui tot, & tantis fulti levariis, fulturis, & suppodiaculis erigi non possunt, hujusmodi homines sunt velut elephantes, qui postquàm ceciderunt, se per se levare non possunt, & quod est mirabilius cùm minimus elephantorum, elephantem magnum, qui corruit, sublevet, alij videlicet magni, qui inclinare se non possunt propter inflexibilitatem poplitum, ipsum sublevare non valent. Quam parabolam ad Christum Dominum multi referunt, qui inter homines humilitate, ut ita dicatur, minimum se exhibuit, velut parvus elephas inter magnos, & unicuique peccatori pro casu suo clamanti, ad ipsum portandum quodammodò, & elevandum seipsum supponit, sicut expressè legitur Isaiæ 46. usque ad canos ego portabo & iterum. Ego feci, & ego feram. Et Deuteron. 31. Portavit eos in humeris suis. Pondus enim peccatoris peccata ipsa sunt, cum sequela ipsorum, quæ est præsens corruptio, atque pœnalitas, quæ in Evangelio Matthæi 18. & Lucæ 15. expressè legitur de ove errabunda, quòd pius pastor propriis humeris eam reportaverit ad ovile: Væ illi, qui adeò ponderosum se reputat, ut humeris Christi pastoris, vel portari non possit, vel levari, vel seipsum adeò vilem, ut ipsum Deus erigere dedignetur, vel Deum adeò parùm misericordem, ut eum, vel levare non velit, vel non curet. quarta affectionum prænominatarum est consolatio. Desolantur enim nonnulli ex peccatoribus tribus de causis. Primùm magnitudine, aut multitudine peccatorum, quasi non æquè facile sit omnipotenti Deo de magnis, & parvis, de multis, & paucis eripere. Secundò ex vehementia, atque frequentia tentationum, quas patiuntur, opinantes se, vel negligi ab ipso, vel parùm curari ab eo, dùm vel non dat eis pacem ab hujusmodi insultibus, vel pro voto eos concutiunt tentationes, aut non adjuvat, aut non firmat, quin potiùs eos cadere permittat. Tertiò ex paucitate cognitionis divinæ misericordiæ: in eo enim, quòd Deum, vel durum sibi, vel minùs misericordem reputant, majorem eis misericordiam impendit. Sicut in Paulo Apostolo evidenter apparet, cui profectò longè magis per

Erectio quid.

Misericordia Dei.

Nota.

Peccata sunt pondera.

Consolatio

Nota.

E

F

G

H

ipsam tentationem subvenit, quàm si ei pacem dedisset, & Angelum Satanæ, qui eum colaphizabat, ab eo avertisset; in spiritu enim elationis illum sic, idest per tentationem, defendit, & humilitatis in eo gratiam custodivit, sicut ipse testatur in 11. 2. Corint dicens. Ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ Angelus Satanæ, qui me colaphizet. Impugnatio ergo castitatis meæ, & defensio erat humilitatis, & impugnatio superbiæ, sive elationis, licet ipse non adverteret, ideò ista dicebat. Manifestum ergo est, quòd cum eo misericordiùs agebatur per ipsam tentationem, quàm ageretur per tentationis sublevationem. Sunt & aliæ utilitates penè innumeræ quas Dei misericordia diligentibus Deum, & etiam ex ipsis tentationibus, quas patiuntur, & ex ipsis lapsibus peccatorum elicit, & procurat, & notitia earum unus est de septem radiis doni scientiæ, quod est lumen præclarissimum, ac saluberrimum, de quo cùm in præcedentibus multa diximus, innumerabilia tamen prætermisimus: defectus enim hujus scientiæ facit multos dicere bonum malum, & malum bonum, & propter hoc vocari facit impugnationes, quæ revera secundùm tentatoris intentionem impugnationes sunt, sed secundùm intentionem Dei miseratoris, defensiones sunt, ut diximus, & insuper eruditiones, exercitationes, & aliarum innumerabilium utilitatum actiones, vel occasiones, quod lumine prædicto plenissimè elucescit. Si quis autem quærat, quid secundùm veritatem sit ipsa consolatio, inveniet hoc ex ipso contrario, videlicet desolationis: non enim consolatio lætificatio est, ut aliquibus videri potest, sed magis doloris, timoris, aut tristitiæ repressio, ac mitigatio, sive lenitio; consolatus est enim, qui tristitiam deposuit, etsi gaudium non accepit, & consolatus utcunque, vel ex parte ejus tristitia in parte repressa est, vel lenita: interdùm enim qui consolantur, non ex toto à tristitia immunes sunt, sed quasi mixturam in se patiuntur, quod apparet ex ipsis rebus, quibus tristitia, & consolatio sunt; simul enim & quasi mixtim versantur in corde illius, qui consolatur quasi & operationes earum, dum enim mala pungunt (ut vulgò dicitur) illum qui consolatur, bona unctione ungunt, & hoc ex ipsa intentione consolationis apparet; non enim consolari dicitur, nisi qui tristitiam timoris, vel aliam ex aliquo eventu patitur, & qui contrarij spem concipit, vel ex auditu, vel aliunde; neque enim omninò benè se habet qui consolatur, nec qui omninò malè consolari dicitur. Quod evidenter apparet in eo quod dicitur in Psal Hæc me consolata est in humilitate mea, hoc est in depressione mea. Et ex eo quod legitur Isaiæ 40. Consolamini, consolamini popule meus dicit Deus vester, quoniàm completa est malitia ejus, dimissa est iniquitas illius. Ecce qualiter miscet ibi Deus bona malis, videlicet completionem malitiæ, & dimissionem iniquitatis interdùm autem consolationis verbum in aliquod gaudium extenditur; sicut in Psal. In convertendo Dominus captivitatem Sion, facti sumus sicut consolati. Et posteà. Tunc repletum est gaudio os nostrum, & iterùm. Facti sumus lætantes: & alibi. Secundùm multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam. Verissimè ergo dicit hæc affectio, quia ei resonant divinæ promissiones, quemadmodum fieri solet eis, qui in amaritudine aliqua sunt, musicæ enim modulationes ei adhiberi solent, & resonantiæ Musicorum. Potest & dicere, quia mediatrix ejus est divina misericordia, quæ contra puncturas malorum parat, & conficit

Consolatio

Nota.

velut unguenta bonorum. Quot enim auxilia mittit, quot consilia suggerit, quot utilitates tentationis revelat, tot sunt animæ sic afflictæ unguenta dulcedinis. Juxta quod legitur Proverbiorum 27. Unguento, & variis odoribus delectabitur cor, & bonis amici consiliis anima dulcoratur. Fortassis autem non immeritò quis dicat, quia solamen non est, nisi solicitudinis levamen, & desolari maximè videntur, qui soli relicti sunt à consiliariis, vel auxiliariis vel amicis, quare illis solis videtur præberi solatium, quibus ista, vel aliquod istorum adhibetur. Cùm ergo miserator Deus talibus se velle assistere, eosque juvare ostendit, quòd utique facit spem de auxilio suo eis inspirando, propriè, ac verissimè eos consolari dicendus est. Et reverà per hujusmodi spem offert se spiritualiter Deus auxilio suorum, & spiritualiter venit in corda eorum ad eos consolandos, & auxiliandum illis, quare apertè gloriari potest gratia consolationis, & dicere: Dominus mihi adjutor non timebo: & iterùm. Dominus mihi adjutor, & ego despiciam, &c. B Deum præstò ad auxiliandum sibi videre videbatur, aut sentire; quoniàm hoc dicebat sicut in Michææ 7. dicebat Angelus in persona Ecclesiæ. Cùm sedeo in tenebris Dominus lux mea est. Venit ergo hujusmodi electis suis in solatium, cùm ab aliis auxiliariis destituti sunt, sicut dicebat David ad eum. Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adjutor. Magna gloria Domini venire ad consolandum desolatos, ad adjuvandum aliis auxiliis destitutos, quod videre visus est, qui dixit, providebam Dominum in conspectu meo semper, à dextris est mihi ne commovear. Et Stephanus protomartyr in Actibus Apostolorum 7. Ecce video cœlos apertos, & Jesum stantem à dextris: Subaudi, paratum adjuvare certamen pro ipso. Similiter & ipse Christus Dominus Isaiæ quinto. Juxta est qui justificat me, quis contradicet mihi? stemus simul, quis est adversarius meus? accedat ad me. Ecce Dominus Deus auxiliator meus. Inde est illud, propè est Dominus omnibus invocantibus eum. Quinta affectionum spei confortatio est, hæc autem resumptio, ut diximus, seu reparatio virium; quidam enim instar mulierum infirmissimarum, cùm aliquid terribile, vel viderint, vel audierint, vel in spasmum spiritualem incidunt, vires cordis penitùs amittentes, quemadmodùm qui in spasmum corporalem incidunt, vires corporis amittunt. Contra hujusmodi defectum spiritualium, propriè dat Deus istam gratiam confortationis, de hoc expressè legitur Daniel 10. Domine mi in visione tua desolatæ sunt compages meæ, & nihil in me remansit virium. Et post pauca. Rursùm ergo tetigit me quasi visio hominis, & confortavit me, & dixit: Noli timere &c. Et post pauca: Loquere Domine D mi, quoniàm confortasti me, & de hoc ad Hebræos 12. Confortate manus dissolutas, & genua debilia roborate. Propter hoc dicitur ad Josue à Domino Confortare, & esto robustus: de hoc legitur Eccles. 7. Sapientia confortavit sapientem super decem principes civitatis. Dat autem vires, vel reparat illa gratia hominem non in se, videlicet non ut in se fortis sit, sed in Deo, ut possit dicere cum Apostolo in 2. ad Cor. 12. Omnia possum in eo, qui me confortat. Inde est illud. In Deo meo transgrediar murum. Et illud circundantes circundederunt me, & in nomine Domini, quia ultus sum in eos, vel vindicabor in eis. Et Beatus Martinus. Ego signo Crucis, non galea protectus, aut clipeo, hostium cuneos penetrabo securus; videtur autem ista gratia ad spiritum fortitudinis pertinere. Deficientibus ergo viribus nostris,

Nota. *Stephanus protomartyr.* *Confortatio.* *Nota.* *Martinus*

A vires suas nobis ministrat Deus. Et hoc est, quod dicit Apostolus in 12. secundæ ad Corin. Cùm infirmor, tunc potens sum, hoc est cùm in memetipso deficio, divinæ virtutis auxilio potens, aut fortis efficior. Si quis autem quærat, cujusmodi affectio est illa, quam confortationem dicimus? Respondemus, quia ipsa nominatione sua satis claret; confortatio enim fortificatio est; sicut enim albatio, & albificatio idem est, sic fortatio, & fortificatio idem, & est de spe victoriæ procedens. Qui enim timore succumbendi viribus cordis destituuntur, & seipsos dant hostibus, nihil eis rebellionis opponentes. Qui verò confortantur à Deo, etiam dejecti, atque prostrati, tanquàm viribus resumptis, acriùs, quàm priùs pugnant. Et propter hoc legitur Ecclesiastici 42. Melior est iniquitas viri, quàm mulier benè faciens; iniquitas enim viri, idest virilis animus, quia reverà vulnus spirituale virilem animum provocat & concitat contra hostem diabolum: provocatio autem, & concitatio iracundiæ interdùm vires reddit, & auget vulnerati animum: mulier autem, idest muliebris animus, & vulneratus peccator, vel etiam tentatione pulsatus, statim deficit viribus, & quasi incidit in spasmum præ timore, quemadmodùm mulier videns sanguinem vulneris sui, vel alieni, statim stupet, & velut spasmo deficiens, pavet, & trepidat complaudens manus, & allidens eas ad genua sua, vociferatur, ut vulgò dicitur, totum esse perditum, totum esse mortuum, nullam superesse resurgendi, vel evadendi facultatem. Et fit hæc passio plerunque in eis, qui in magnitudine, vel in multitudine peccatorum suorum studiosiùs considerantes, immensitatem divinæ misericordiæ non attendunt, inde est, quòd stupent, atque deficiunt in semetipsis desperantes & de spe misericordiæ Dei, C vires resumere nescientes. Ista confortatio sive fortificatio idem est, quod alia nominatione dicitur, animatio, & hoc ab animo, sive animositate. Sicut & contrarium videlicet disfortatio exanimatio dici potest. Verùm exanimatio, & ab anima, quæ est voluntas, & ab animo, qui est audentia, dicitur; exanimare enim dicitur quis alium frequentiùs ab eo, à quo voluntatem ejus avertit. Similiter & exanimare cui animum, id est audentiam, vel infirmat, vel minuit. De ista confortatione dicitur illud. Si ceciderit, non collidetur, quoniàm Dominus supponit manum suam. Similiter & illud impulsus eversus sum, ut caderem, & Dominus suscepit me. Cadit enim & collidetur, cui ipse casus vires resurgendi, atque repugnandi ulteriùs ex desperatione funditùs tollit. Cadenti miserator Dominus manum suam supponit, cùm sic collidi eum non patitur, & manum, idest virtutem, qua resurgere, & pugnare audenter proponit, per spem subministrat, sive apponit: non vires enim sive virtutem hujusmodi, nisi animum, vel animositatem, sive audentiam, quam diximus hìc, intelligimus. Quòd enim dicit Poëta. Immersos animos mens generosa capit, intelligendum est quandò nostra deficiunt, hoc est quandò succumbit quis hosti, & sub eo prostratus jacet, tunc enim cùm deficit, immò plerunque prostratus fortiùs resurgens, hostem fortiùs viceversà subjicit, & prosternit, instar propugnatoris, aut pugilis, qui ab adversario dejectus, & sub eo jacens fortiùs repugnat, & obnititur donec ipsum subjiciat, & superior eo fiat. Nos autem de his latiùs loquemur in sequentibus, videlicet in tractatu de tentationibus & resistentiis. Ad idem pertinet & illud. Si natura negat facit indignatio versum; indignatur enim plerunque mens viri sancti repulsa tentationis, se dejectam, & à diabolo turpiter victam,

Confortatio quid. *Nota.* *Disfortatio.* *Exanimatio.* *Poëta.* *Iuvenalis*

& inde ad fortiora manum extendens ad devincendum, in diabolum vehementiùs exardescit, pro hac dictum est Isaiæ 58. Orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ erunt sicut meridies, & Job 11, Quasi meridianus fulgor tibi consurgens ad vesperum, & cùm consumptum te putaveris, orietur ut lucifer. Sexta affectionum spei expectatio est, ex qua solet definiri spes, expectatio futurorum bonorum, & mentis, ex bona conscientia, de hac dicitur Proverbiorum 17. Fœmina gemma gratissima expectatio præstolantis. Et quæstionem habet, an sit in vi apprehensiva, an in motiva, & reverà uno modo indubitata credulitas de obtinendis futuris bonis æternis dicitur spes eorum, quæ in vi apprehensiva est, sicut fides. Alio modo ista expectatio contraria est timori desperationis, qua quis damnationem æternam sibi imminere timet, absque ulla spe redemptionis, vel liberationis, & est hujusmodi desperatio expectatio futuræ damnationis, excluso omni adjutorio misericordiæ Dei. Hic ergo, qui sic videlicet expectat damnationem futuram, jam omninò reversus ab æternis gaudiis, & funiculis peccatorum suorum ligatus die, ac nocte trahi se videt ad infernale patibulum, sive incendium; sic econtrariò expectans expectatione spei, videt se continuè deduci ad æterni regni solum, hic dicit. Expectans expectavi Dominum, & intendit mihi, &c. Hujusmodi expectator dicit. Tenuisti manum dexteram tuam, & in voluntate tua deduxisti me per viam, sive hujusmodi. Et tandem cum gloria suscepisti me. Propter hanc dicitur Sapient. 10. Justum deduxit sapientia per vias rectas, & postmodùm ostendit ei regnum Dei, visione integra, & dedit illi scientiam sanctorum, completæ illuminationis. Hinc præstruit de quâ dicitur in Psal. Hæc recordatus sum, & effudi supra me animã meam, quoniàm transibo per viam, scilicet veritatis in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei. Ego (inquit) hujusmodi animo expectabo Dominum, sicut mihi in Psalmo præceptum est. Expecto eum, inquam, ut sponsum adulterorum, scilicet vitiorum, & dæmonum amplexus respuens, tanquàm inquinamenta execrationis. Expecto eum, ut dominum servus quandò revertatur à nuptiis, ut cùm venerit, & pulsaverit, sive per mortem, sive per aliam tribulationem, sive per æternam visitationem, confestim aperiam ei. Expecto eum ut liberatorem, ac salvatorem, nolens dare manus hostibus, sive blandientibus, sive impugnantibus sciens eum propè esse, & ad liberationem meam festinare. Expecto eum, ut Pontificem, vel Episcopum meum cum processionali occursu, & apparatu; festino enim videre venientem recepturа cum lucernis, seu lampadibus, & aliis. Expecto eum, ut regem militum remuneraturum, & tanquàm fidelem, ac strenuum militem suum coronaturum. Expecto enim regnum decoris, & diadema spei de manu ejus, sicut legitur Sapient. 5. Expecto eum omnia alia contemnens, immò vilipendens, & abhorrens. Expecto inquam eum ut totum, & solum bonum meum, quod in futuro mihi reservatur. Nihil enim habeo in præsenti, vel habere possum, quo contentus sum, quemadmodùm dixisse quidam senex dicitur Parcivatio galensi qui interrogatus ab eo quid expectaret in via quadam sedens: Expecto, inquit, totum bonum quod adhuc venturum est: cogitavit autẽ Parcivatius intra se, si iste senex, & decrepitus, & in fine dierum suorum adhuc expectat bonum suum, quod ut dicit venturum est, quantò magis, ego juvenculus sperare, & expectare possum bonum mihi venturum? & quidem uterque de bono temporali solummodò intendebat. Quantò fortiùs

Expectatio.

Expectatio Dei.

Nota.

E ergo de bono futuro æterno nobis intendendum est, & videtur ista expectatio esse ipsa virtus longanimitatis, sed à longitudine animi, qua superatur, & vincitur tædium longæ expectationis, dicitur longanimitas: quidam enim adeò breves animo sunt, ut statim sibi fieri velint quæcũque à Deo sperant. Expecto Dominum vindemiatorem, ut uva nondùm matura. Expecto Dominũ messorem, ut messis quæ quandò metenda sum, ipse novit. Expecto regem meum remuneratorem meum, qui certamen meum jugiter intuetur, & quandò plenè vicero, sicut non latebit eum, sic differet coronam meam. Expecto ut percurrerim finem stadij mihi propositi, quod cùm percurrero, non ignorabit Deus, quia tunc dabit mihi bravium. Nondùm cursum consummavi, nondùm certamen bonum certavi, adhuc restat mihi de certamine aliquid, & de cursu similiter perficiendum, nondùm ad Apostolicam perfectionem perveni, ad quam pervenisse se dicit Paulus in 4. 2. ad Timothæum. Mira & intolerabilis omninò præsumptio, sic festinare ad præmium. Cùm expresè dictum sit in 7. Job: F quia sicut mercenarij, sic dies hominis super terram. Quare sicut mercenario expectanda est merces, donec opus consummaverit, sic & merces retributionis, donec opus, vel operationem vitæ æternæ consummaverit. Sicut expresè legitur in Psalm. Exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam usque ad vesperam. Propter hujusmodi festivos, atque propter operarios homines scriptum est Ecclesiast. 20. Hodie fœneratur quis, & cras expetit, & odibilis erit homo hujusmodi. Fœneramur siquidem Domino quicquid boni fecerimus: quia ergo tempus solutionis ipse Deus præfixit, videlicet diem mortis, & diem judicij, stultissimum est, & procacissimum ante tempus illud præmium debitum, vel mercedem expectare, vel in parte illa exemplo Apostolico stultè innitendum est. Et si enim cupiebat dissolvi, & esse cum Christo, sicut ipsemet dicit in primo ad Philippenses, non G tamen præcisè hoc volebat aut petebat à Domino. Magis ergo faciendum est, quod Jacobus dicit in quinto. Patientes igitur estote fratres usque ad adventum Domini, ecce agricola expectat pretiosum fructum terræ patienter ferens, donec recipiat temporaneum, & serotinum. Amplius. Cùm quid hic agimus non sit nisi præparatio loci nostri in cœlo, & non sit nisi fabricatio coronæ nostræ, & non sit nisi præparatio hospitij nostri ibidem, sicut legitur Ecclesiastici 16. Omnis misericordia faciet locum unicuique, secundùm meritum ipsius, & secundùm intellectum peregrinationis illius. Septima affectionum spei jocunditas est, quæ usualiter vocatur gaudium spei, & nondùm rei. Sicut enim ex timore futuræ damnationis, atque desperatione futuræ glorificationis oritur tristitia H inconsolabilis, sic de spe æternorum gaudiorum oritur ista jucunditas, & de hac dicuntur omnia illa. Exultate justi in Domino: & quod dixit Apostolus in ultimo ad Philippens. Gaudete in Domino, & iterùm dico gaudete, & quòd de gaudio spei hoc intelligat apparet ex eo quod statim subjungit. Dominus propè est. Differt autem illud gaudiũ ab eo gaudio, quod numeratur secũdo loco inter fructus spiritus 5. ad Galatas. Quia gaudium illud est ab ipsa præsentia inhabitantis Dei in corde gaudentis, istud autem est ex ipsa fruitione gloriæ sanctis repromissæ. Quare manifestum est, quia illud gaudium est, sicut arrha æternæ mercedis, & sicut præodoratio futuræ sanitatis, & potest intelligi propter ipsum dictum illud. Gustate, & videte quoniàm suavis est Dominus, licet ex alio intellectu pertineat

Dies nostri tanquã dies mercenarij.

Nota.

Dissolvi quomodo optabat Apostolus.

Iocunditas

Gaudiũ.

tineat ad donum sapientiæ, propter hanc dicit Augustinus, quia spes nos in adversis ridere facit, & propter hoc inter ministros vocamus hujusmodi gaudium salsarium: ipsi enim concessum est intrare hortum voluptatis, & hortum deliciarum scilicet Paradisum cœlestem, & inde afferre odores ad dulcorandam,& condiendam amaritudinem adversorum nostrorum. Illud est cujus organa, hoc est cujus jubilationes, & tripudia nulla interdicit, vel suspendit adversitas, propter hoc dictum est. In die mandavit Dominus misericordiam suam & nocte, adversitatis scilicet, cantatur, subaudi, canticum ejus, propter hoc & dictum est illud. Cantabiles erant mihi justificationes tuæ in loco peregrinationis meæ. Inde est, & illud Job Deus qui dedit in nocte carmina, in nocte scilicet adversitatis, hæc est tympanistria, sive joculatrix jucunditatis, continuè deducens, & persequens electos, velut sponsos ad cœlestes nuptias, & velut victores ad æternæ vitæ coronam, hujusmodi enim non solent ad talia deduci absque tympanis, & tripudijs: hic est Hymnus, de quo Dominus 28. Job. Nunquid circundabit collo equi hymnum, de hoc ibidem dicitur, exultat audaciter, hic est videlicet de quo dictum est ibidem. Cùm audierit buccinam dicet vah, quæ est interjectio gaudentis; sicut enim gaudent equi, & tripudiant, atque strepunt cùm signum imminentis conflictus audierint, sic & viri sancti hujusmodi gaudio gaudent, cùm bellum tribulationis adversùm se consurgere cognoverint, hoc est quod veritas dicit. Lucæ 21. His autem fieri incipientibus, levate capita vestra: ubi Greg. exhilarate corda, quæ utique exhilaratio, seu gaudium est de appropinquatione nostræ redemptionis, sicut ibidem dicitur. Scientes quoniàm propè est regnum Dei. Alio tamen modo pertinet ad patientiam verbum illud, sicut dicemus in sequentibus. Patienti verò viro, ac perfecto cibus suavissimus tribulatio est, & licet illud gaudium non sit nisi odor remissimus, & umbra permodica torrentis voluptatis, quo potandi sunt in regno cœlorum sancti, tamen magna refectio est hic, & futuræ refectionis cautio fortis, atque securitas. Jam ergo percurrimus affectiones spei singulas, licet breviter, & perfunctoriè.

Nota. *Simile.* *Tribulatio.*

CAPUT IV.

Charitati laudes exequitur, & quædam de ipso nomine charitatis disputat. Non potest autem hic locus in summarium argumentum contrahi, quia immensum est, quod continetur hoc loco.

POst hæc igitur exequemur laudes charitatis juxta nominationes suas, & partes, seu ramos. Dicemus ergo in primis, quia in ultimo 2. ad Corinth. nominatur tribus nominationibus: videlicet gratia Domini nostri Iesu Christi, deinde charitas Dei, tertiò communicatio Spiritus Sancti, & gratia quidem Domini nostri Iesu Christi, quia & per hujusmodi mysterium specialiter professus est in 14 Joannis dicens, hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem: & ex ea, atque per eam discipulos suos agnosci voluit in 13. ejusdem dicens. In hoc cognoscent homines, quia discipuli mei eritis, si dilectionem adinvicem habueritis & illam in se ipso maximam exhibuit. Sicut ipsemet dicit in Joan. 15. Majorem hac dilectionem nemo habet, quàm ut animam suam ponat quis pro amicis suis, unde & nimiam charitatem vocat eam Apostolus in secundo ad Ephesios. Propter nimiam inquam, charitatem suam, qua dilexit nos, quòd propter hoc gratia dicitur Domini nostri Iesu Christi, quia talis, ac tanta gratia ab eodem nobis impensa est, & per illam semetipsum ipse nobis, & pro nobis impendit. In nobis verò ipsa charitas qua Deum, & quæ propter ipsum diligenda sunt, prout dignum, & justum est diligimus, tribus de causis gratia dicitur. Primùm, quia gratuita Dei bonitate, ut donum ejusdem eximium nobis tribuitur. Secundùm, quòd gratos Deo efficit. Tertiùm, quia gratis, & tanquàm dono nos facit omnia facere. De primo Augustinus Inter dona Dei nullum est majus charitate, de secundo idem: sola charitas discernit inter filios regni, & filios tenebrarum, & iterùm. Charitas est fons proprius bonorum, cui non communicat alienus, de tertio Apostolus in 9. primæ ad Corinthios. Unusquisque prout destinavit in corde suo, & non ex tristitia, aut ex necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus. Certum enim est, quia quod non gratis fit, ex tristitia fit, aut ex necessitate, quia necessitas intelligitur, ut jam debitum, aut cupiditas, aut timor. Ex hac ergo dicebat Apostolus 15 primæ ad Corint. gratia Dei sum id quod sum, & gratia ejus in me vacua non fuit. Quòd enim bonus, & sanctus erat, quòd Apostolus, quòd Deo placitus fuit, & acceptus: Et iterùm quòd bona, & benè operans, soli Dei gratiæ tribuebat, verisimile dicit hæc gratia, per me gratus est, acceptus Deo, quicunque ei placet, per me grata sunt ei, & accepta omnia opera sanctorum, sine me nullum eorum eidem placet, sine me non servitur ipsi, quia nec servitium, nec obsequium Dei dicendum est, quod eidem non placet. Ad alias etiam virtutes omnes audenter dicit, propter me gratæ estis omnes, & grata omnia opera vestra, sine me nihil gratiæ habetis in conspectu Dei, nec mirum cùm ego gratia sim, si meum est gratificare & vos, & opera vestra. Tu enim ô justitia reddis debitũ, quod exigeris. Tu timor reddis incommodum, quod tibi imminet, tu spes emis commodum, quod obtinere tendis. Tu castitas vereris offendere sponsum, vel abominaris sordes, & spurcitias luxuriæ, & ita de alijs. Ego liberaliter omnia facio, ego totum recipio à datore bonorum, & totum ei redono. Quicquid enim gratis impenditur donum est: & propter hoc sicut dono, sic mihi debetur redonatio, & sicut tribuo, sic mihi debetur retributio, correlativè enim dicuntur hæc. Quia ergo apud vos nihil donationis, vel retributionis, sed apud me solam, mihi soli debetur donatio & retributio in primis, & per se. Si quid autem inde vobis provenit, vel proventurum est, propter me est. Ego labem simoniacæ pravitatis, à me, & meis totaliter abjicio, & excludo, ubi enim ego non sum, aliquis aditus ei patet, ubi autem ego sum, longè est ipse. Etiam Spiritus Sanctus propter hanc puritatem donationis, & sinceritatem liberalitatis nomen suum mihi communicat; ipse enim est gratia in primis, & maximè, & ex illo ego gratia nominor; ego enim proprium signaculum ipsius sum & propria impressio, & (si fas est) inter ipsum, & aliquod de donis ejus similitudinem cogitare, Ego sum quæ ei maximè assimilor & quæ communicatio nominationum suarum expressè judicor; ipse enim vocatur & gratia, & donum, & amor, & charitas; sic & ego licet incomparabiliter distanti similitudine. Laudes verò ipsius in eo quòd charitas est, ex tribus causis sunt, propter quas, & charitas nominatur. Primò enim, quia ea, sive per eam Deus charus habetur, unde & vulgari gallicano (cher) rectissimè nominatur. Secũdò quia per eam nosipsos charos habemus. Tertiò quia & proximos similiter per eam charos habemus

Charitas. *Charitas Dei.* *Charitas qua Deũ diligimus.* *Charitatis laus.* *Pravitas simoniaca.* *Laudes charitatis ex tribus causis.*

1.) Et primùm quidē dicitur charitas, quia sine me non E solùm vilis; sed & vilissimus etiam Deus esset. Ubi enim ego non sum pro quantumcunque vili Deus deseritur. Quid enim vilius momentaneo lenocinio carnalis voluptatis? & tamen ubi ego non sum, pro illo Deus deseritur; sed & luto divitiarum temporalium quid vilius? & tamen avarus pro illo Deum deserit. Reverà divitiç omnes pedibus nostris naturaliter calcandæ, immò conculcandæ, & supponendæ sunt, conculcandæ inquam pedibus corporis, quantò ergo fortius pedibus cordis? Has enim si elevare super pedes nostros voluerimus, toto pondere obnituntur, & ut sint in infimo, qua possunt virtute conniruntur. In infimum autē locus est conculcationis. Sic & pompatici homines, atque vanissimi, & pro vento modico inanis gloriæ Deum deserunt, quo vento inde nihil vilius, sicut Deo nihil F est pretiosius, vel æquè pretiosum. Attende autem quia non habet rem aliquam charam quis qui eam daret, vel dimitteret pro ęquivalenti, quia nec Deum charum habet qui eum daret, vel qui dimitteret pro æquivalenti si posset illi æquivalens inveniri. Ampliùs. Quantò minùs valet Deo id, pro quo Deus deseritur, tantò Deus ab hujusmodi desertore vilior habetur: quia ergo omne aliud à Deo incomparabiliter minùs valet, incomparabiliter Deum vilem habet, qui pro quocunque alio illum dimittit: manifestum ergo, quia in infinitum vilis Deus ubi ego non sum, dicit charitas. Ampliùs. Quantò minùs eo est id, pro quo ipse deseritur, tantò major ei contumelia irrogatur. Quotiens ergo pro quocunque alio deseritur, infinita ei contumelia irrogatur. Ubi autem ego sum, dicit charitas, in tuto est ab omnibus hujusmodi contumeliis. Ampliùs. Ubi ego non sum fimus & stercora vilissima per cupiditatem avidè, & studiosè colliguntur, Deus autem omninò negligitur, nec curatur: ubi autem ego sum ipse solum eligitur, diligitur, omnibusque præponitur, & omnia alia propter ipsum dimittuntur. Sicut expresè legitur Cant. 8. Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione, quasi nihil despiciet eam, scilicet substantiam. Ego ergo sum (dicit charitas) quæ Deo servo valorem suum, sine me enim nullius habetur pretij, vel valoris. Ego sola novi, & notum solùm facio, quantùm valeat, & quantùm super omnia valeat, quia absque ulla comparatione de me dicit Joannes Evangelista in 2. primæ. Quia si quis diligit mundum non est charitas patris in eo, & hoc quoniàm, qui diligunt mundum indubitanter magni æstimant mundum, quare non diligunt Deum dilectione, quæ charitas est; si enim charitas Dei esset in eo, vilitas mundi esset in eodem hoc est contemptus mundi; non enim sese compatiuntur charitas Dei, & amor mundi, sicut dicit Jac 4. Quicunque voluerit amicus esse sæculi hujus, inimicus Dei constituitur. Isti sunt qui non separant pretiosum à vili, & ideò cęci æstimatores sunt, ac deceptissimi mercatores, propter me dictum est, dicit charitas? Hierem 15 Si separaveris pretiosum à vili, quasi os meum eris. Ego autem sum, quæ separo pretiosum Deū à vili, hoc est à quocūque alio, quod nec æstimationem habet, nec pretium ad illum; propter hoc, quicquid à me expectat inimicus, vel extorquet ipsum ut mihi pretiosissimum, atque charissimum retineo, nihil minùs me habere reputans, vel eo retento, atque servato me penitùs perdidisse. Ipse est pretiosa margarita, qua inventa præ gaudio vendidi, id est contempsi omnia, sicut ipsemet dicit Matthæi 13 Ipse est mihi thesaurus absconditus in agro sanctę conversationis, sicut in eodem eiusdem legitur. Omnia mihi vilent propter ipsum, solus ipse mihi pretiosus est. Secundùm id quod cares nobis nosipsos

Nota.

Res chara quomodò & qua.

Charitas.

Charitas & amor sæculi non se compatiuntur.

Deus pretiosa margarita.

2

efficì, laudes ejus istæ sunt Prima laus ejus est, quam dicit, quia soli possessores mei pretiosi sunt, & mundo, atque diabolo invendibiles sunt, immò & immercabiles. De aliis enim Proverbiorum 10. Cor impiorum nihil est. Hoc est quoniàm pro nihilo se dant; avarus enim cupiens pecuniam, & non obtinens cor suum dedit pro nihilo, hoc est quoniàm pro pecunia, quam concupivit, dùm eam non recipit. Sic & luxuriosus dùm voluptatem carnis concupiscit, & ideò eam non assequitur, quia non valet, cor suum similiter pro nihilo dat, & ad hunc modum se habet de aliis, vana ista cupientibus, & non obtinentibus, quia corda eorum pro nullo habet diabolus. Non audet aliquem possessorum meorum, dicit charitas, taxare diabolus, quia non habet quod offerre audeat; quemadmodùm enim si pro massa auri, vel pro magno prę claro, atque magnifico regno festucam quis offerat, habenti massam illam auream, vel regnum cum indignatione ab eo repellitur; interdùm autem, & percutitur, qui tam vilia pro tam pretiosis offert, quasi contumeliam irrogaverit, sic ipsi faciunt diabolo. In ipsa enim suggestione tētationis diabolus, dùm tentat corda eorum, offert aliquod temporale, videlicet, vel voluptatem, vel pecuniam, vel aliquid aliud, quam oblationem, seu suggestionem, qui seipsum charum habet, cum indignatione repellit, sicut fecit Petrus oblationi Simonis magi. Pecunia tua tecum sit in perditionem, etiam ad hunc modum de aliis. Interdùm autem & irascuntur & contumeliam ei reddunt pro hujusmodi vilificatione sua, & spuunt in faciem ejus, & sic clamant ei, phy, de omni eo quod offers, & quod habes. Quemadmodùm si regina inclita sollicitaretur de turpitudine à gartione vilissimo, si seipsam charam, ac pretiosam haberet, non solùm cum G indignatione ipsum repelleret, sed cum graviter torqueri faceret, sic & diabolo faciendum est. Torquetur autem diabolus ita magna, & indignatione, vel ita vilitei repellitur erubescens, & dolens se vi... cum esse, torquetur etiam spiritualiter, cùm videt aliquem se torquentem, pro eo quòd suggestionem ejus sine taxatione in seipso sustinuit, & indubitanter magnam sibi contumeliam facit, qui tam viliter taxari se videt, & inde vehementer non irascitur diabolo sic taxanti, non longè à mercato, ut vulgò dicitur, hoc est multùm propinquius esse venditioni suiipsius, qui vel ad punctum sustinet se sic taxari. De hoc Salomon Proverb 6. Pretium scorti vix unius panis est, mulier autem pretiosam vitam viri capit: dicit unusquisque possessor me[9], meritò mihi charus sum, qui tanto pretio emptum ab ipso Deo me scio, sicut dicit Apostolus in 6. primæ ad Corin. Empti estis pretio magno. Et Pet. in prima pri. Non corruptibilibus auro, & argento redempti estis de vana vestra conversatione paternę traditionis. Credo Augustino dicenti, & consulenti mihi. Ne tibi vilescas (inquit) appende te ex pretio, quod pro te datum est, subaudi ipse Deus qui me creavit, se pretium pro me dedit. Si quis minùs offerat, quàm ipsum Deum, qui dignatus est esse pretium meum non ipsum audio, immò nec audire volo. Quòd si quis alius tantùm offerret, vel offerre posset, vellem ei pro tanto dari. si enim venalis essem, pro minori me habere deberet ipse, cui totum debeo, quàm quicunque alius, de hoc Augustinus absit, ut postquàm scio me emptum esse sanguine Christi, me ulteriùs exhibeam venalem. Huic ergo charitati vilitas contraria est: de qua Hier. 2. Quoniàm vilis facta es nimis iterans vias tuas; sicut enim charum, & vile contraria sunt, sic charitas, & vilitas. Ex his igitur laudibus charitatis apparent suggillationes, & vituperia vilitatis, sicut charitas pretiosos nos efficit, & chares

Avarus.

Nota.

Diabolus ... erubescit.

Nota.

Suggillationes diaboli.

nobis, ut nihil nobis, quod diabolus offerat, præferamus, aut ei nos comparemus. sic vilitas nos nobis adeò viles efficit, ut omnia quæ diabolus per suggestiones nobis offert, magna, aut prætiosa reputemus, & quodlibet eorũ nobis præferamus, aut saltẽ cõferam*. Tertiò charitas nobis proximos etiã efficit charos, ut fratres, & socios, & hæc affectio facit eos nobis charos, & ut etiã chariores habeamus eos corporibus nostris non solùm rebus, sicut dicit Joannes in 4 primæ Canonicæ suæ Si Christus pro nobis posuit animam suam, & nos debemus pro fratribus animas ponere. De hoc Gregorius Qui non dat pro fratribus pecuniam suam, quomodò daturus est pro illis animam suam, id est vitam. De hoc Augustinus: Multi plus dolent de morte passeris unius, dummodò passer ille sit pulcher, atque carnolus, quàm de morte unius hominis. Chari autem proximi habendi sunt spiritualiter, non carnaliter, qua perversitate multi laborant, qui cùm fratres corporaliter infirmantur, vel aliud quid secundùm corpus incommodi patiuntur, penè inconsolabiliter dolent, & lugent super eos. Cùm autem spiritualiter affligun tur, videlicet cùm ardent ira, vel odio, vel libidine, qui ardores sunt omni ardore febrili perniciosiores, nihil, vel penè nihil patiuntur super hujusmodi afflictionibus eorum, vulnera peccatorum, & ipsam mortem animarum duro, ac penè insensibili corde audiunt de proximis. Vulnera corporum, & mortem, aut ægritudines quascunque cum dolore, & luctu miserabili audiunt, plangentes, & lachrymantes, gementes, & rugientes; sed etsi fortè amicus asinam perdiderit, condolent vehementer; si autem animam, nec curatur evidenter, sicut dicit beatus Bernardus. Asina perditur & tot habet perquisitores, anima perditur, & vix est, qui recogitet: & ut ad unam dicamus, verè nihil vilius est apud aliquos animabus proximorum, licet magni, & spirituales habeantur, quoniàm rarus est, qui animam proximi sui pretio bibliç suæ redimeret, qui illam daret, ut illam à peccato mortali liberaret; & sicut supra diximus, ipsa stercora literalia per plateas sparsa tot habent studiosissimos, atque avidissimos collectores, animæ verò vulneribus peccatorum prostratæ, & penè ubique latentes pauc.ssimos habent, qui curent. Si ceciderit nummus immò si obolus in via, ferè tot habet relevatores, quot prætereuntes, sed si ceciderit anima in via morum, negligitur ut stercus, & quod deterius est, contemptu, & aspernatione spiritualiter conculcatur. Sicut dicit Psalmista. Pones eos ut stercus terræ, & Hieremiæ nono. Et cadet morticinium hominis quasi stercus, & cætera. Verè autem, vel saltem nonstet coribus viliores animæ habentur. Si viderimus fratrem infirmantem corporaliter & cibum corporalem sumere non valentem, miserabiliter dolemus super eum, & dicimus. Ecce jam duo, vel tres sunt dies, postquàm cibum non accepit, ecce de cibo spirituali, si per annum non acceperit, rarus est qui doleat. Quid est, ô miser, corpus humanum, nisi equus, vel asinus ipsius spiritus, & quid spiritus, nisi sessor, & rector corporis, asino, vel equo illi compateris, sessorem, atque rectorem omninò negligis. Quid est (quæro) vulnus in corpore, nisi foramen in veste? Sicut dicit Judas in epistola sua. Carnis maculatam tunicam: & Apostolus in 6. 2. ad Corin. Non enim quærimus expoliari, sed supervestiri. Vesti compateris dolore penè inconsolabili vesti inquam fraternæ, & ipsum fratrem vestitum non curas. Amplius. Quid est vulnus in corpore, nisi rima, vel fissura in tabernaculo? corpus enim non est nisi tabernaculum militantis in eo spiritus, sicut docet Petrus in 5. 2. Scio quòd velox est tabernaculi mei depositio, & cætera. Quid est

3 Charitas.

Charitas erga proximum qualis esse debeat.

Nota.

Perditio animæ dolenda.

Nota.

Corpus humanum quid.

A mors corporaliter, nisi ruina tabernaculi istius? Quãta igitur dementia est tantoperè curare ruinã, vel fissuram in tabernaculo hujusmodi, & inhabitatorem, atque militantem in eo non attendere. Casum equi, & hujusmodi ruinam tabernaculi mirabiliter expavescis, & ruinam equitis, atque inhabitantis penitùs negligis. Manifestum ergo est ex his, quia hujusmodi homines, non fratres reverà diligunt, sed fratrum equos, aut asinos, vestes, & tabernacula, sicut diximus, quod inde apparet, quod per se est posito, ponitur, & remoto, removetur. Positis autem his, scilicet equo, vel asino, veste, seu tunica, tabernaculo corporis, ponitur hujusmodi dilectio, & remotis removetur, morte enim corporis extinguitur & his transeuntibus evanescit. Unde vulgò dicitur, quòd mortuus amicum non habet, dicit ergo fraterna charitas non inhumana sum, ut fratrum corpora, vel oderim, vel non curem, sed ordinata sum, ut in primis

B animas ipsorum diligam, & maximè: secundò corpora: tertiò corporalia quæque bona ipsorum; nullum enim in bonis fraternis inamatum prætereo, sed quæ vilia, & vilipendenda sunt chara nõ habeo, sicut scio, quę pretiosa sunt, & chara habenda, non vilipẽdo. Ego justissima, & verissima æstimatrix rerum pretiosarum, & vilium, & maximè hominum, quæ non aliud forum, vel pretium eis impono, quàm Deus; non enim propter hoc minus deserendi sunt, quàm ipsi sint; non enim deserendus, vel dimittendus est proximus, nisi cùm ejus societas, aut contubernium Deum nobis auferret, sicut multis infirmis accidit, qui à malorum contubernio facilè corrumpuntur. Ibi proculdubiò recedendum infirmis ab hominibus hujusmodi interdùm, scilicet charitatis officia illis subtrahenda. Quemadmodùm si sacerdos juvenis requiratur, ut audiat confessionem juvenculæ, in cujus concupiscentia ardet, potest subtrahere se, & relinquere eam alij confessori, propter periculum proprium, & hoc ne amittat Deum. Sunt

C & alij casus, in quibus etiam officia charitatis subtrahenda sunt proximis, propter similia pericula. Sicut Christus posuit animam suam pro fratribus, ut ipsemet dicit Joan. 10. sic judico faciendum esse, & sic etiam fieri facio; facit chariores enim affectio, proximos aliis, & sibiinvicem, quàm animæ, idest vitæ eorum, sicut dicit Apostolus de seipso in 13. 2. ad Corin. Ego autem libentissimè impendar, & superimpendar ego ipse pro animabus vestris. Dicitur autem charitas Dei virtus ista, & gratia, vel quia Dei donũ est, vel quia ea charus habetur Deus. Tertia nominatio ejus est, qua communicatio sancti Spiritus nominatur, non solùm, quia ea communicatur ipse Spiritus Sanctus ab eis, qui de eo communiter vivunt, sed quia omnia, hoc est bona, & mala spiritualia & temporalia, communia sunt illis, de qui-

D bus est sicut legitur Actuum 14. Erant illis omnia communia. Hæc est communio, & societas de qua Joannis primo primæ Canonicæ suæ. Et vos societatem habeatis nobiscum, & societas vestra sit cum Patre, & filio ejus Jesu Christo. Antiquum proverbium Socratis. Amicorum omnia communia. Unde cùm quidam pauper diceretur corã eo amicus cujusdam divitis: Cur ergo iste pauper? ille dives? amicus autem non est, qui particeps fortunæ non est. Verissimè ergo dicit habes istam gratiam communicationis. Mea omnia sunt magna Deiformia. In omnibus Dei nundinis omnes negotiatores mihi lucrãtur, hoc est quoniàm particeps sum omnium illorũ, & socius: sicut dixit David de seipso. Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua. Nemo enim dubitat de sociis negotiatoribus, quin quilibet eorum, & omnibus negotietur, & singulis, & econtra, & quin omnibus, & singulis

Mors corpora is leviter ferenda.

Anima prius diligenda, deinde corpus.

Charitatis officium interdum subtrahendum.

Charitas communicatio sancti Spiritus.

Socrates.

Nundina Dei.

Vita sanctorum quædam negotiatio. lucretur, & perdat, hoc est, & lucrum commune omnibus, & singulis, & detrimentum, quod vulgò dicitur perditio. Tota autem vita sanctorum quæ vita gratiæ est, negotiatio est, sicut docet veritas in parabolis evangelicis Matthæi 13. Simile est regnum cœlorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas, & ejusdem 25. in parabola de talentis. Similiter & Lucç 19. ubi expressè dicitur. Negotiamini dùm venio. Meritò ergo non solùm dives sed ditissima sum, quæ tot habeo negotiatores mihi, tot & tanta lucrantes, videlicet præclaras divitias gratiæ, & gloriæ, statim ubi video bonam palmatam alicui fieri, dico partem ibi habebo (ut vulgò dicitur) & statim efficior particeps lucri illius. Quot bona, vel video, vel audio fieri, tot bona mercata, sive tot bonas palmatas audio, vel video fieri; omni enim bono opere quisquis est, qui operatur, mercatur regnum cœlorum: quicunque sunt, & quotcunque sunt, qui bona operantur, & operarij mei sunt, omnium enim operum illorum ego particeps sum. *Nota.* Cùm audio pulsare ad matutinale servitium in una Ecclesia, gratias ago Deo, & glorior, quia illa hora scio surgere operarios meos ad operandum mihi, hoc est, ad arandum vomere disciplinæ, corda, & corpora sua ad seminandum & ipsas Dei laudes, & ipsas devotionis lachrymas; semina enim nostra sunt, ut dicit Augustinus, quicquid boni fecerimus; similiter & ad ædificandum mihi cœleste palatium scio eosdé operarios surgere, omni enim bono opere ędificatur operanti, & ei pro quo ipsum opus fit, domus non manufacta in cœlis. Item cùm audio pulsari in alia Ecclesia, & similiter de omnibus, in quibus pulsationes fieri audio, nec solummodò de his est gaudium meum, & gloriatio, sed etiam de omnibus illis, quos ad bona facienda surgere illa hora credo. Quicunque orant Deum, quique laudant, advocati mei sunt, causam enim meam apud Deum agunt, *Advocati charitatis.* orationibus enim communibus, psalmodiis, cantionibus, lectionibus, non solùm causa totius Ecclesiæ agitur coram Deo, sed etiam singulorum fidelium. Quanta ergo mihi fiducia esse debet, quòd fęliciter agatur causa mea, quam tot, & tanti advocati, tamque gratiosi allegant coram Deo? Quis ergo potest æqualiter, vel similiter gloriari mihi? cui tot, & tanti, tamque divites, atque prudentes negotiatores mercantur, immò lucrantur, tot, & tanta operarij omni genere bonorum operum operantur, cujus causa tot, & tanti advocati allegant, & ut paucis magna, & mira, & de laudibus meis dicam, quot bonæ lachrymæ ex oculis sanctorum profluunt, super peccata mea defluunt, ut eorum ardores extinguant, ut sordes eorum diluant, super cor meum cadunt, ut illud compluant, *Charitatis effectus.* irrigent, & fœcundent? quot cilitia, vel aliç asperæ, vestes corpora sanctorum armant, cordi meo se affectant, ut ejus abstergant rubiginem, ut illud eliment, atque splendificent. Quot vel fustus, vel virgæ, vel flagella corpora sanctorum ubicunque terrarum percutiunt, peccata mea fugant, & conterunt. Quot eleemosynæ de manibus sanctorum exeunt, tot lapides in hostes meos jaciuntur ad lapidandum eos. Quot manus sanctorum ad erogandum aliquid pauperibus extenduntur tot manibus implentur cœlestes thesauri mei. Manus enim pauperum (ut dicit Augustinus) Christo sunt gazophylacium: Quotque à quibuscunque sanctis pro ipso dimittuntur, vel contemnuntur, in cœlo mihi reponuntur thesauri. Quòd si dixerit quis, quòd ista communicatio, vel societas æquè, vel plus damnosa est, quàm fructuosa, quia, etsi multi de sociis lucrantur, aut benè operentur bona, sunt & alij innumerabiles, qui omnia perdunt, & dissipant: com-

E munis autem perditio est, & dissipatio, sicut & commune lucrum. Quare major perditio, & dissipatio tua, quàm lucrum, cùm plures, & fortiores habeas perditores, & dissipatores, quàm lucratores, & bonos operatores. In quo respondeo quòd pietas, vel compassio, quæ pars mei est, sufficienter respondebit. Ista enim, quæ dicit detrimenta, & perditiones, ad eam pertinent, & pars ejus sunt, potest idque legitimè: bona enim mihi retinui omnia, & mea illa facio, mala autem ipsa sibi retinuit, mihi specialiter servit sacramentum sacræ communicationis, hoc est Eucharistiæ, sicut ipsum nomen ipsius indicat. *Sacra Eucharistia.* Inter multos enim saluberrimos effectus ejus, & justitias, ego sum una, non minor, & propter hoc communicare verè dicuntur, qui me per virtutem tanti sacramenti in ipso & cum ipso recipiunt. Quia verò ego communicatio Sancti Spiritus sum, manifestum est quòd contrarium meum excommunicatio est ejusdem de necessitate, quare proprietas, *Proprietas excommunicatio quædam.* F sive proprietarietas excommunicatio est. Sicut enim commune se habet ad proprium, sic communitas ad proprietatem. Quia ergo unum uni contrarium, excommunicatio autem est mihi contraria, similiter & proprietas ex necessitate, unde & idem sunt excommunicatio, & proprietas, quare excommunicatum, & esse proprietarium idem; proprietarij ergo verissimè excommunicati sunt, & hæc proprietas est amor privatus, *Proprietas* quod dicit esse beatus Aug. fundamentum Babylonicæ civitatis, & vocat illum amorem sui, & dicit quòd iste amor crescit usque ad contemptum Dei. *Amor sui.* Ex bonis autem meis, & laudibus manifesta sūt mala hujus excommunicationis, sic enim excommunicatus, id est proprietarius est ille solus, de quo Salomon Ecclesiast. 4. Væ soli, quia cùm ceciderit, non habet sublevantem se, omnibus enim bonis prænominatis seipsum privat, qui se per hanc excommunicationem dividit ab aliis. Ego facio unumquemque possessorem meorum, civitatem firmam sicut legitur G Proverbiorum 18. Frater qui adjuvatur à fratre, quasi civitas firma, propter me dictum est Isaiæ. Unus erit in mille, & minimus in gentem fortissimam. In uno enim pugnatorum meorum, immò in unoquoque pugnat totus sanctorum exercitus per me, & propter me. Et propter hoc spiritualiter terribilis dicitur Ecclesia Canticorum 6 Terribilis ut castrorum acies ordinata. *Simile.* Quemadmodùm uni membro benè se habenti congaudent omnia, & malè se habenti condolent, & quodammodò pro unoquoque pugnant omnia, sic se habet, & de toto corpore, sive exercitu sanctorum Ego sciens descendere pluviam donorum, & gratiarum, expando pallium meum, immò vas meum, videlicet cor omne, quod possideo, adeò dilato, adeóque in omnem partem extendo, ut nec ulla stilla pluviæ istius vas meum effugiat. Siquidem omne datum optimum, & omne H donum perfectum desursùm est, descendens à patre luminum. Super cujuscunque cor descendat, super cor quod possideo descendit. Quicquid enim boni cuicunque aliorum fit, unicuique possessorum meorum fit per me, sicut jam præostendi. Ego cor omne, quod possideo, hortum delitiarum facio, & paradisum cœlestem: omnem enim arborem fructiferam, omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suave, hoc est unumquemque sanctorum virtutum & gratiarum speciositate, atque varietate decoro, & fructum bonorum proferentem in cor, quod possideo, infigo, & planto, & in illo gesto; in corde enim habemus infixos, & adhærentes, quoscunque præcordialiter diligimus. Idem dico de bonis gratiarum atque virtutibus quia ubicunque eas audiā, vel credam esse, cordi possessoris mei eas infigo, & ut meas eas diligo. Quicquid autem plantatum est in terra

in terra mea, mihi fructificat, quare omnes electi velut arbores pretiosæ ac nobiles, omnia dona gratiarum in agro cordis quod possideo, scilicet plantæ, mihi fructificant. Væ ignorantibus istas divitias meas: sicut enim si unum ex electis, & sanctis à corde meo divelli permitterem, quod non aliud est, quàm separari à me, ita ut eum diligere desinerem, unam nobilem arborem, ac pretiosam ab agro meo avelli sustinerem; sic qui nullum sanctorum diligit, vel qui quantumcunque illorum sic diligere desinit, pro horto delitiarum, cor suum vastam solitudinem habet, & hoc est, quoniàm qui diligit unum dilectione hac, ex necessitate diligit omnes, & qui unumquemque non diligit sic, nullum omninò diligit hac dilectione. Qua de causa uno amisso sic à corde humano, omnes avulsi sunt. Ex quo apparet quàm periculosum sit, vel uni homini cuicúque irasci ira mortali, vel unumquemque illæsum non diligere. Sine me dicit ista gratia, quicúque me non habet excommunicatus est à communione sanctorum, & à corpore Christi mystico separatus: Mihi ergo omnes arbores fructificant, omnes agri pleni, quibus benedixit Dominus fruges ferunt. Si quis dicat quòd hęc justitia supernæ Hierusalem est spiritualis, sicut dicit Augustinus, ut cui communicantur aliqua bona, communicet ipse & sua, & ita necesse habeo communicare omnia mea toti ecclesiæ sanctorum, quare quid mihi relinquitur, cùm omnia mea necesse dare habeam? Respondeo, quòd dando, & communicando illa possideo, atque retineo, retinendo verò illa amitterem. Hoc enim est privilegium, & mirificentia spiritualium donorum, quòd dando retinentur, & etiam multiplicantur: licet enim de sola sapientia hoc dixerit quidam, quòd sapientia est nobilissimus animæ thesaurus, qui distributus suscipit incrementum, & avarum dedignatur possessorem, si non publicetur thesaurus elabitur; sic & de amore manifestum est, quia qui non dat amorem, ipsum non habet. Amare enim nihil aliud est, quàm amorem dare, quia ergo qui non amat, amorem non habet: manifestum est, quòd qui amorem non dat, amorem non habet. Qui autem retinere vult ipsum, non dat ipsum, ergo neque habet. Sunt enim dona gratiarum, & virtutum velut lumina, & splendores, quòd si quis retinere conaretur extingueret; sic se habet non solùm de donis gratiarum, atque virtutibus, sed etiam operib. earum: Propter quod dicit Gregorius, quod virtus aut proficit aut deficit. Expressè autem de amore Dei dicit, quòd non est otiosus in Homilia de Pentecoste. Sine me etiam mortuus est, quicunque me non habet, sicut dicit Joannes in 3 primæ Canonicæ suæ. Qui non diligit manet in morte: qui ergo me non habet, mortuus est, & excommunicatus, ut dicimus. Quarta nominatio ejus est, qua nominatur amor, & hæc est essentialis ejus nominatio & ideò omnibus nota. Manifestum autem, quia amor est quædam unitas, sive unio amantis ad amatum, propter quod & vinculum amor ipse dicitur ad Ephes. 4 Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis. Ecce ibi unitas simul, & vinculum dicitur, & iterùm ad Colos. 3. Super omnia autem charitatem habere, quod est vinculum perfectionis. Unum ergo sunt amans, & amatum, colligata sibi colligatione spirituali. Quemadmodùm dicuntur corpora corporali ligatura, seu vinculo colligata, ut arca, & scamnum, & etiam ipsum corpus animalis, propter quod dicit Aug. in suggillationem avaritiæ; periculosum est fieri unum cum eo, à quo necesse habes separari, uniunt enim se hujusmodi ligatura, seu vinculo, se ligantes temporalibus, & propter hoc juxta passiones illorum patiuntur quasi in ipsis. Unde dicit avarus se destructum, cùm ejus temporalia destruuntur, & grandinatum cùm ejus vinea degrandinata est, & exustum, cùm ejus domus exusta est, propter hujusmodi unionem, seu ligationem amoris. Beatus verò Dionysius in hierarchia sua vocat amorem, totalem declinationem amantis in amatum, hoc est totalem fluxum, sive raptum, quo amans fluit, vel rapitur in amatum cum omnibus suis, & hoc si perfectus fuerit amans, ac vehemens, omnia enim quodammodò quæ amantis sunt, trahit & impellit amor in amatum. Hujusmodi ergo doni, seu gratiæ, inquantùm amor est, prima virtus, & laus est quòd delectabile, atque jocundum facit amatum, quantumcunque amarum, vél molestum; sic etiam si infernus amaretur, dulcis, & delectabilis esset. Secunda laus & virtus ejus est, quia quicquid tetigerit, suum facit amantis: quod multi ignorant, cùm manifestum sit, quia ipsum amantem, & quæcúque ejus sunt, facit amantis. Perfectus amor non vidit, quandò econversò hoc faciat, cùm veriùs hoc efficiat, quod inde manifestum est, quia bona & mala eorum quos amamus, nostra sunt per communionem, quam supra prosecuti sumus, non autem ita est econversò. Non enim bona, & mala nostra ex necessitate, & semper sunt eorum, quos diligimus, interdùm diligimus, nec diligimur, interdùm autem plus diligentes, minus diligimur. Sicut dicit Apostolus de se in 13. ij. ad Corint. Licet plus vos diligens, minùs diligar. Hoc est quod dicit Dominus Josue 1. quemcunque locum calcaverit vestigium pedum vestrorum, vester erit, & alia litera habet. Quemcunque locum tetigerit pes vester, vester erit. Pes cordis dicit Aug. amor est, qui si rectus est, dicitur charitas, si verò curvus dicitur cupiditas. Manifestum autem quòd quicquid tangit amor noster, nostrum est, per modum prædictum. Facillima ergo est nobis acquisitio omnium bonorum, dùm solum hujusmodi tactu ea acquirimus, & nostra facimus. Meritò ergo pauper est, qui nec tangere curat spirituales divitias tali tactu, non est miseranda paupertas hujusmodi hominum, qui nec tangere volunt, nec divitias spirituales amare. Iste amor est velut accipiter rapacissimus, cujus rapacitatem nullum volatile effugit: Bona enim spiritualia, seu virtutis, sive opera, si sint recta, volucres sunt spirituales in sublime cœlorum volantes, & usque ad conspectum altissimi penetrantes. Iste est accipiter à quo statim ubi visæ, vel auditæ fuerunt capiuntur, & rapiuntur, & habentes illum, ut diximus, efficiuntur: Cor enim hujusmodi amore prædictum omne bonum statim ubi vel viderit, vel audiverit amat, & propter hoc suum facit illius, in quo est, sive cujus est. Hujus accipitris omnis præda non nobilissima est, nisi volet ad Dominum in primis, & deinde ad omnia ea, quæ ejus sunt. Hujusmodi volatum, atque rapacitatem, ut ipse Deus, haud fugit, aut evadit, licet enim scriptum sit: Quòd omnibus mobilibus mobilior est sapientia, & qui ascendit super cherubim, & volavit super pennas ventorum. Cùm iste accipiter eum consequitur, & comprehendit, & ligatum tradit possessori suo, sicut ipsemet testatur Proverbiorum 8. dicens. Ego diligentes me diligo. Qui enim diligit vinculo amoris, ligatus est, & traditus amato; sic ligatus quantumcunque enim longè sit Deus à se. Juxta quod dictum. Longè à peccatoribus salus. Tamen statim cùm amaveris, immò quàm citò ipsum amas eundem capis, & tenes. Iste amor est vinculum, quo solus Deus tenet, & possidet cor humanum. Per hoc vinculum ei se tradit, ut illud teneat, & possideat, alioquin id est sine hoc nec tenet ipsum, nec possidet Deus, possessione pacifica, eique accepta. Qui ergo rumpit hoc vinculum Domini, sepisum spoliat.

Pulchrè. *Questio.* *Responsio.* *Amor.* *Amor quid.* *Vide.* *Amatum delectabile.* *Spirituales divitiæ facillimè comparantur.*

Si verò aliquid, quod contra eum sit, amet ille, se per vinculum amoris possidendum jam tradidit, & tenendum, quemadmodùm solet tradi equus, vel asinus ei, à quo possidendus est. Ex quo apparet, quanta insania sit aliquod amare contra Deum: ille enim & diabolo se ligatum tradit, qui sic amat. Iste amor est in prædicamento relationis æquiparantiæ, & propter hoc, si fas est dicere, Deo quodammodò vel æquiparat eos in quibus est, idest amatores Dei. Amici enim, inquantùm amici, pares sunt, utpotè invicem per æquiparantiam relati, propter quod & ipsa veritas dicit Joan. 15 Jam non dicam vos servos, & post pauca: Vos autem dixi amicos. Iste amor est propriè Spiritus adoptionis filiorum, in quo clamamus abba pater, sicut legimus ad Rom 8. Est enim iste amor gratia adoptionis, hoc est filiatio spiritualis, qua naturæ filij, filij Dei per gratiam sunt in quibus ipse est, hæc est germanitas, sive fraternitas spiritualis, sive natio, sive cognatio: sicut legitur Eccles. 3. Filij sapientiæ Ecclesia justorum, & natio illorum obedientia, & dilectio, per hunc amorem fratres Apostolos, & alios electos vocat Dei filios Joan. 20. Vade ad fratres meos, & dic eis. Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum. Et ut verbis ipsius utamur, iste amor dicit. Ego sum radix vivifica, de qua quicunque non procedit, ramus aridus est. Sicut testatur Greg. Nihil habet viriditatis ramus boni operis, nisi de radice processerit charitatis. Ego radix sapientiæ, quæ nunquàm concidit sicut legitur Sapięn. 3. Et primæ ad Corin. 13 Charitas nunquàm excidit. Ego honorabilis sapiētia sicut legitur Ecclesia. 1. Dilectio Dei honorabilis sapientia. Ego sum ignis, quem Dei filius venit mittere in terram: Sicut ipse dicit Lucæ 12. Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi ut accendatur? De hoc igne non inconvenienter intelligitur quod legitur Threnorum 1. Ignem misit in ossibus meis, & erudivit me. Ego ignis illuminans atque splendificans ad splendorem æternæ pulchritudinis, quicquid in me arserit perducens, sicut dicit Greg. Non fulgebit anima in splendore æternæ pulchritudinis, nisi in officina arserit charitatis. Ego ignis purificans, & examinans ad perfectum, omnemque alienæ mixturæ spurcitiam à corde, in quo sum expurgans, sicut dicit psal. Igne me examinasti, & non est inventa in me iniquitas. Ego sum vitalis calor quo extincto, vita gratiæ relinquitur, sicut supra ostendimus ex tertio primæ Canonicæ. Joan. Qui non diligit, manet in morte. Ego calor disgregans, & ab invicem separans heterogenea; non enim corporalia patior adhærere, & misceri spiritibus humanis, ex quo manifestum est, quòd amor mundi frigiditas est, quæ tam diversa, ut sunt corporalia ista, & mentes humanas, aggregat, & adjuvat. Nulla enim magis diversa sunt, quàm corporales delitiæ, & divitiæ ad mentes humanas, quæ tamen ita eis conglutinat, & adhærere facit, ut membra sua ea reputent, & etiam dicere non erubescant. De grangia enim, aut furno, molendino consueverunt dicere avari. hoc est melius membrum, quod ego habeam. Ego oleum lætitiæ quo ipse Christus dicitur unctus præ participibus suis, quo non solum agnominari, sed etiam nominari voluit Christus. Ego oleum ad medicamenta morborum spiritualium, ad leniendos dolores animarū, ad condiendos cibos bonorum operum; sine me enim nec suavitas est animabus, nec solamen, seu levamen doloribus earum, nec sapor, aut suavitas bonorum operum cibis; insipidi enim sunt sine me, etsi enim (ut dicit Aug. bonum sit, non tamen benè fit, quod sine charitate fit. Ego sum oleum sanctum quo inunguntur, & efficiuntur veri, ac sancti Dei sacerdotes; sine me enim nec sanctitas est, nec sanctificatio. Ego sū unctio sive docens de omnibus, sicut legitur primo Jo. 2. Sicut enim amor mūdanus, atque carnalis in omnib⁹ excæcat eos, quos arripuerit: ita ut ipsa, quæ amāt nō cognoscāt: ita ego, quos ungo in omnibus illumino, propter hoc dicitur vulgari Proverb Si quis amat botrathan Luna videtur ei. Adeò enim excæcat amor mundanus, atque carnalis, ut stercora temporalium divitias nobiles reputari faciat, & præclaras nec solùm intùs excæcat amor hujusmodi, sed & foris, verbi gratiâ. Si quis deformissimam mulierem amet, videtur ei speciosa, & si nigerrima est, videtur ei saltem fusca; hoc autem, vel excæcatio est, vel saltem cæcutiatio. Causa autem in hoc est, quoniàm mundana, atque carnalia, tenebræ sunt apud id, quod est nobile, aut sublime in anima humana, & quasi pulvis, & terra injecta in ipsum, unde quantò profundiùs se injecerint, vel inhæserint menti humanæ, tantò magis illam obtenebrant, vel excęcant. Spiritualia verò lux sunt, & lumina apud illud, & quantò profundiùs, aut viciniùs in eo fuerint, tantò plùs illud illuminant, quantòque plùs per plura illorum apud eam fuerint, tantò plus lucis, vel plura lumina erunt apud illam. Hoc autem inde manifestum est quia elongatio ab his, quę carnis, vel mundi sunt, mentem humanam facit propinquare ad illuminationem suam. Quemadmodùm elongatio à tenebris, & appropinquatio ad spiritualia, appropinquatio est ad lumina, & ad primum, & ad purissimum lumen. Propter quod legitur in Psalmo. Accedite ad eum, & illuminamini. Ego sum unctio chrismatis, reges ac sacerdotes constituens; per me enim solam, veri reges regnant, & veri reges ac rectores sui sunt, ac suorum; sine me enim servi sunt nequissimi vitiorum. Ego sum fons plenitudinis, & abundantiæ universalis omnium bonorum, propter quod Aug. Ubi charitas est, quid est quod non possit prodesse. ubi verò ipsa non est, quid est quod possit prodesse? Ego fons proprius bonorum (ut dicit Augustinus) cui non communicat alienus. Ego sum vita virtutum, ut dicit Prosper de vita contemplativa; sine me enim omnes mortuæ sunt, & sicut supra ostensum est, ego vestis nuptialis, sine qua à nuptiali convivio ejicitur, quicunque intrare pręsumpserit, sicut legitur Matth. 22. Ego stola prima, atque præcipua, quæ filio prodigo revertenti de regione dissimilitudinis, id est peccati, reddi præcipitur Lucæ 16. Ego tunica talaris, vel polimita suavitate fragrans, quam figuravit tunica Joseph. Gen. 37. Et ut breviter de laudibus meis multa, ac magna, & mira, non tamen omnia dicam. Ego sum in elementis ignis nunquàm decidens, aut descendens. In gemmis carbunculus ardentissimus, ac rutilantissimus. In coloribus rubor de Christi sanguine, tanquàm de sanguine muricis expressus. Christi enim passio, (ut ait beatus Bernar.) amorem ipsius, & imprimit viciniùs, & exigit è nobis justiùs. Ego sum præsens purpura, ac coccinum bis tinctum, propter duo mandata diligendi Deum, videlicet quia creavit, & quia recreavit, ardens velut illo sanguine tincta. Ego sum in liquoribus oleum. In arboribus oliva. In vestibus sacerdotalibus infula, vel planeta. In floribus rosa, vel lilium flammeum. In metallis aurum ignitum. In vestibus militaribus pallium, atque cappa alata. Pallium, quia posteriora per oblivionem operio, vel anteriora revelo, hoc est spiritualia, & ęterna: in supellectilibus coopertorium operiens, omnia immunda, & erubescenda, sicut dicit Salomom Proverbiorum 10. Universa delicta operit charitas: & Jacobi 5. Charitas operit multitudinem peccatorum. Ego sum in membris pes, quo sola via mandatorum Dei curritur. Sine me ergo inexpeditus ambulare nititur, quicunque aliquod de Dei

Amor. *Charitas.* *Charitas oleum quoddam.* *Oleum sanctum charitatis.* *Carnalia.* *Spiritualia.* *Charitas unctio chrismatis.* *Charitas fons bonorum.* *Charitas peccata operit.*

de Dei mandatis adimplere aggreditur. Ego in mensuris spiritualibus latitudo, quare sine latitudine est, qui me non habet. Ego in potestatibus sæcularibus Rex, vel Imperator, in Ecclesiasticis sacerdos, Abbas, vel Episcopus, ad nutum enim meum, vel imperium omnia fiunt apud eos, in quibus sum. Ego sum in ministris camerarius, omnia venire faciens, omniaque ea facilitate, qua supra diximus, abundare faciens. Ego sum in dispensatoribus bonorum distributor, omnia distribuendo retinens, ita ut ipsum, apud quem sum post me in primis donem, deinde omnia, quæ ejus sunt. Ego prima, & maxima largitas, quę nihil indatum relinquo. Cor, quod inhabitavero, instar domus Dei cœlestis ordino, & dispono, ibi enim & hanc dispensationem obtineo. Ipsum enim Deum, ac dominum sæculorum ego dedi, sicut legitur in 8. ad Rom. Qui proprio filio suo non pepercit, sed nobis omnibus tradidit illum. Ego sum in instrumentis, seu in vehiculis currus, quo in cœlum curritur. Ego sum currus, quo in cœlum raptus est Helias, sicut legitur 4. Regum 2. Ego sum radix, ex qua pendet tota lex, & prophetæ, sicut legitur Matthæi 22. Ego sum finis, ad quem tendit tota lex, sicut legitur 1. Timoth. 1. Finis præcepti charitas. Ego sum plenitudo legis, sicut legitur ad Rom. 13. Plenitudo legis est dilectio, & ad Galatas 5. Omnis lex in uno sermone impletur. Per me dimittuntur peccata, sicut legitur Lucæ 7. Dimissa sũt ei peccata multa quoniàm dilexit multùm. Ex his autẽ laudibus manifestæ sunt suggillationes contrarij mei, quod est odium. Similiter & alterius inimici mei, qui est cupiditas, sive amor temporalium. Quid plura? lege Apostolum in 13. primæ ad Corinth. & invenies quòd quasi totum se effudit in laudes meas: lege primam Canonicam Joan. & apparet tibi, quòd de ea dicit Greg. quia omne quod loquitur charitatis igne vaporatur. Et ad ultimum lege in 14. & 15. Evangelij Joan. & legis evidenter, quia præceptorem meum solummodò se dicit ibi Deus his verbis. Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem. De me est schola ejus in primis & maximè, per me enim sunt discipuli ejus, quicunque de schola ejus sunt, sicut ipsemet testatur dicens ejusdem 13. In hoc cognoscent homines, &c. Ego de alienis laboribus, sive lucris mercedem, & lucrum percipio, dùm inde gaudeo sicut dicit Aug. Vis habere mercedem de alieno opere, gaude inde, & mercedem tibi inde comparasti Fœlix, ac nobilissimum commercium nihil dare & mercedem, vel lucrum percipere, immò de alieno labore duplicem mercedem accipere, gaudere enim, gaudium recipere est. Dùm ergo de alieno labore gaudeo, primam mercedem, videlicet gaudium hîc percipio, & secundam in futuro, teste Aug. Expecto per hoc ipsum, quòd mei sunt alieni labores, lucra aliena evidenter probans. Certũ enim est, quia gaudium, quibus est, cibus & potus est spiritualis, atque refectio cordis. Quia ergo de fructibus, seu operibus bonis alienis, licet mihi gaudere quantùm volo quocunque invito, vel contradicente, ideò mei sunt omnes fructus, de quibus sine injuria alterius possum comedere, quantùm, & quandò, & quotiens volo, quocunque invito, & contradicente, proculdubiò mei sunt. Ego sum fur fidelissimus atque justissimus, & innocentissimus, qui omnia bona aliena clam capio, mea facio, ac quęro: amando enim illa, atque inde gaudendo, nescientibus illis, quorum sunt, clam illa rapio, mea facio, & acquiro: nulli molesta, damnosaque sunt furta mea, immò utilia, & jocunda, non propter hoc autem minùs habet aliquis, aut minora bona sua, cùm ea, more, & modo meo rapuero, & furatus fuero, sine detrimento bona possidentium illa capio, & de illis ditor, cum multo

Charitas dedit nobis filium Dei.

Suggillatio odij, ex laudibus charitatis.

Deus præceptor charitatis.

Charitas fur fidelissimus.

A fructu, & lucro eorum. Cùm enim illa per modum dictum possideo, si ad notitiam eorum hæc veniunt, duplicãtur eis, quia priùs nõ nisi in seipsis illa possidebant, nunc autem in seipsis, & in me illa possident. Si verò boni, id est bonorum amatores sint, laborant multi mendicantes ostiatim, singulatim, rogantes viros sanctos, ut eos colligant, & associent sibi in bonis suis, non incumbit mihi labor iste, vel mendicatio, nec est mihi necessarius, consortem, atque participẽ omnium bonorum, quæ viri sancti possident, me facio, & hoc est eis nescientibus, vel etiam prohiberi, vel etiam contradicere, non valentibus. Quare manifestum est, ubi ego non sum, paupertatem omnimodam esse, & laborem mendicationis necessariò assùmendum, ubi ego sum omnia affluere facio propria, & aliena. Ego sum Dei nummus, sive nu-
B misma, hoc est ista moneta, cujus imago sum illius, & per me dignoscitur, sicut supra dixit Augustinus. Amor enim alieni boni, quæ verè bonitas est super omnia animas sanctorum Deo assimilat, cùm ejus individuum, id est propriè proprium, & essentiale sit bonitas pura implẽs omnia sæcula bonitatibus, & causis, &c. Ego de alienis bonis tot xenia Regi regum offero, vel præsento, quot eidem laudes & gratiarum actiones, & benedictiones Deo reddo. Hoc ergo est jus meum. Hæc dignitas, & potestas, ut de omnibus bonis ubicunque sint, & cujuscunque sint, xenia mea, & donationes hujusmodi facere possim. Ego sum debitum, quod solum semper detinet debitorem, sicut dicit Augustinus super illud Apostoli. Nemini quidquam debeatis, nisi ut ad invicem diligatis. Ego sum debitum, quo reddito redduntur omnia, & debita & nihil furti, vel rapinæ remanet apud reddentem, & quo non reddito, totum furtum, aut rapina est quicquid est apud ipsum. Qui enim no reddit Deo, & proximo amorem debitum, fur est, & latro, etiam cordis sui. Ego sum census & redditus, quem Deus in omni corde sibi, & proxi-
C mis reddendum constituit, & literas suas, videlicet veteris legis ex hujusmodi redditus, vel census assignatione dedit, sicut legitur 8 Levitici, & sexto Deuteronomij. Heu quot fures, & latrones habet unusquisque vestrum, qui censum istum, vel redditum, nondùm nobis reddiderunt: si tamen, & de cætero reddere vellent, consilium meum est, ut consilium bonum haberemus de subtractis, id est de retroactis amittendis. Heu quia de furto illo penè nemo confitetur, & nemo, qui inde faciat restitutionem. Ego vinculum, quo solo alligari potuit Dominus fortis, & potens, Dominus potens in prælio: Alligari inquam ante præsidem, & ante Pilatum ad columnam. Si totus mundus ferrum esset, aut acetum, non possent ex illo ferro, aut aceto fabricari catenæ, quibus vel ligari, vel teneri potuisset, ego sola sic eum alligare potui, & tenere. Ego vincu-
D lum, quo solo trahi potuit ad terram, immò usque ad inferos, & per ipsam miseriam, & mortem nostram per spinas, & clavos Dei filius per me adhuc trahitur à diligentibus se quicunque eo indiguerint, & in ipsum venire voluerint, per me solã gloriantur electi Deum se habere in vinculis suis. Ita enim solet dici à mulieribus de amatoribus suis, non habes ipsum in vinculis tuis. Gloriatio incogitabilis est, audere estimare se Deum habere in vinculis, vel eum vinctum tenere. Tenebat eum Loth vinctum hoc vinculo, cùm ei diceret dominus in octavo Genesis. Non potero ibi quidquã facere, donec inde exieris, propter quod dixit Isaias ad eum 64. Non est qui cõsurgat, & teneat te. Tenet autem eum vinctum, quem ipse similiter vinctum tenuerit, sicut ipsemet testatur dicens. Proverbiorum octavo dicens. Ego diligentes me diligo. Ac si diceret, Quos hoc vinculo

Charitas nummisma Dei est.

Charitas est debitũ.

Vinculum est charitas.

Nota.

vinctos teneo, similiter & ipsi me vinctum tenent. E

Charitas triplex funiculus.

Ego funiculus triplex qui difficilè rumpitur, de quo legitur Ecclesiast. quarto. Velut enim ex tribus cordellis convertor, quorum primus procedit ex beneficio naturæ, qua bona naturæ largior. Secundus ex beneficio gratiæ, qua bona gratiæ tribuo. Tertius ex beneficio gloriæ, qua bona gloriæ præsto. Qui habet in jugi, & vivaci memoria triplicem istam beneficentiam creatoris, habet materias unde extrahat cordellos istos, & unde nectat funiculum istum triplicem, vel ex una sola bonitate divina. Tres isti cordelli, digiti sunt mulieris fortis, qui fusum apprehenderunt, ex Proverbiorum ultimo. Mirabili artificio extrahitur dùm divitiæ bonitatis illius in largitione bonorum naturalium erga nos, deinde bonorum gratuitorum, tertiò bonorum gloriæ provt dignum, & justum est, cogitantur. Possunt isti cordelli aliis modis multipliciter inveniri, propter istos cordellos non solùm funiculus, sed etiam funiculi, & vincula nominor Oseæ 11. Ubi dicit Deus. In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis. Ego sum funiculus, & vinculum, quo solo extrahitur quicunque peccator de lacu miseriæ, & de luto fœcis, quo solo trahitur de culpa ad gratiam, & de gratia ad gloriã, per me solam Dei filius traxit ad se omnia, & per me à terra exaltatus est, sicut ipse dicit Joannes. Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum.

Per charitatem Christus crucifixus.

Per me enim solam ad altum crucis tractus est, & in ea levatus, neminem unquàm traxit, nec tracturus est, nisi per me, similiter nec aliquem traxit pater, nisi per me; quare manifestum est quòd nemo venit ad Christum dominum, nisi per me. Ego via excellentissima, sicut testatur Apostolus in decimoquarto primæ ad Corint. dicens: Adhuc excellentiorem viã vobis demonstro. Ego in domo Dei cœlestis dispensatrix potentissima, omnia habens in manu ad dandum, etiam ipsum Regem, & Dominum sæculorum. Ipsum enim dedi, & do quibuscunque volui & volo. Hoc ipse enim, & Pater testatur Joannis tertio. Sic Deus dilexit mundum, ut unigenitum filium suum daret, & cœtera. De ipso filio in ultimo ad Titum, qui dedit semetipsum pro nobis. Quicquid autem uterque dedit, ex me dedit, & per me. In quocunque enim sum, ipsum jam dedi & omnia amato istius. Omnis verè amans per me amat, & per me quasi per vinculum, vel funiculum tenetur, & possidetur ab amato, ut supra diximus.

Charitas pleni juris domina.

Ego sum pleni juris & possessionis domina, à Deo habens in potestate omnem illum, apud quem fuero, ut illum pleno jure amati ipsius faciam, ita ut in omnem ejus usum ipsum transferam; propter hoc ipsum Regem cœlorum, & Dominum dedi humano generi in pretium redemptionis sicut in Psalmo. Redemptionem misit Dominus populo suo. In sacrificium reconciliationis, sicut prædictum fuerat Isaiæ 53. Oblatus est, quia ipse voluit, & ad Hebræos 9. Quantò magis sanguis Christi, qui per Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, &c. In antidotum sanationis, sicut in eodẽ Isaiæ capitulo legitur. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit. Et 1. Pet. 2. Cujus livore sanati sumus. In scutum protectionis. sicut in psalmo legitur. Scuto circũdabit te veritas ejus. Et alibi. Improperia exprobrantiũ tibi ceciderunt super me. In cibũ, & potum refectionis, sicut ipsemet dicit Joan. 6. Qui manducat carnẽ meam, & bibit sanguinem meum, ille in me manet, & ego in eo. Et in quarto iterùm. Qui manducat me vivet propter me. In advocatum jugis interpellationis apud patrẽ misericordiarum, in propugnatorem diabolicæ debellationis, propter quod dicitur. Dominus fortis, & dominus potens in prælio. Ubi Beda.

Beda.

Illo nimirùm prælio, quo potestates aereas debellare, & ex illarum tyrannide mundum veniebat eripere. Expressiùs autem Apostolus 2. ad Colossenses. Expolians principatus, & potestates, traduxit confidenter palam triumphãs illos in semetipso. De utroque autem simul, hoc est de officio advocationis, & de officio propugnationis ipsemet loquitur Isaiæ 63. Ego sum, qui loquor justitiam, supple, ut advocatus, & propugnator sum ad salvandum. Dedi eum humano generi in Pontificem, & in sacramentum sanctificationis, & de Pontificio latiùs legitur 3. Lucæ, & ad Hebræ. ferè totum, de sacramento verò notum est omnibus fidelibus, quòd in ministerio altaris ipsemet sacramentum est, quo sacrantur, & sanctificantur dignè ipsum recipientes.

Sacramenta à charitate profecta.

Dedi ipsum in fœdus suæ ad Deum pacificationis, sicut legitur expressè Isaiæ 62. Dedi te in fœdus populi mei, propter quod percussus est, quemadmodùm percuti solet gladio, vel morte animalis apud barbaros, animalis inquam, cujus morte firmabatur inter eos pax, aut amicitia, propter quod Deus pater dicit ejusdem 54. F propter scelus populi mei percussi eum. Sed quid in his immoror? non est genus donationis, quo ego in eo usa non sum, dedi enim eum in pignus humanæ assecurationis, propter quod dicit Augustinus. Ipse est pignus certissimum nostræ redemptionis, & si legeris Isaiam diligenter, invenies multos alios modos donationis, sicut est simul ubi dicit. Ecce testem populis dedi eum, ducem ac præceptorem gentibus. Longum esset enumerare solos modos, qui apud eundem Prophetam leguntur, sicut quòd datus est in lapidem angularem, ad fundamentum totius Ecclesiæ Dei; sed istos modos enumeravi, ut liqueat de juris possessione, & usu, quem habeo in eo, & habere me glorificor, adeò enim ipsum possideo ut qui in me manet, in eo maneat, & ipse in eo, sicut dicit Joannes in quinto, & qui me plenus est, eo plenus sit, dicit Augustinus. Quomodò alio, quàm Deo, plenus est, qui charitate plenus est?

Charitas ignis est.

Ego sum ignis, quo omne sacrificium coquitur, quo omnis victima salitur, G sicut legitur Marci 9. Omnis victima igne salietur. Sine me ergo, & cruda, & insulsa sunt sacrificia. Ego ignis, quem in altare Dei semper ardere præcepit Deus, hoc est in corde humano, de quo dixit Deus in Levitico. Ignis in altari meo semper ardebit. Ego sum ignis, quo totum cœlum, idest omnium cœlestium militiarum exercitus ardet, & hæc non consumpta, sive pœnaliter, sed ultra omnem admirationem suaviter, sicut ait Gregorius de Apostolis. Quia postmodùm per ejus amorem suaviter arserunt, frigore mortifero mortui & extincti sunt, ac gelidi, quos ego non calefacio. Nunc potes loqui laudes tuas soror mea pietas, cujus laudes etiam meæ sunt, omnia enim, ut supra dixi, bona mea facio benevolentissima communione. Insuper, & omnia bona in partem meam, & jus cesserunt, ut H supra dixi.

CAPUT V.

Pietas consequenter, & congruo ordine suas laudes percensset, ac velut declamatorio stilo prosequitur.

Pietas.

Dicit ergo pietas. Loquor laudes meas sine invidia, & detractione sororis meæ benevolentiæ, cui nec invidendum est ullatenùs, nec detrahendum, cùm ejus bona omnium sint & omnibus communia, quantùm in ipsa est. Dico ergo, quòd mala, portio mea sunt, & in jus meum cesserunt, sicut bona & in jus, & partem sororis meæ benevolentiæ, seu communionis. Quòd si dixeris, quia ergo infernus de parte tua est. Respondeo quòd non, quoniàm infernus non est malus, immò valde bonus, & diligendus propter quatuor. Primùm

Infernus bonus & diligendus quatuor de causis.

Prima causa.

quia

quia est pars domus regiæ, & regalis palatij ipsius regis regum, carcer enim pars est domus regis valdè necessarius, ibi enim fures, raptores, & latrones, & omnes alij malefactores vincti, & compediti detinentur, & arctissimè custodiuntur, ne alius ulteriùs noceant. Secunda causa est, quia formido est, quæ vulgò dicitur expaventaculum, deterrens eos, qui malè agere vellent, ne illud opere implcant, timoré servilem eis incutiens, & cohibens manum, non auté animum ex toto; manet enim in hujusmodi hominibus (sicut ait Ambrosius) peccandi voluntas, & sequeretur opus, si speraretur impunitas, hoc est (ut vulgò dicitur) expaventans malum, quemadmodùm ribaldi dicunt de patibulo, quod vulgò gibetum dicitur; sicut enim ipsi ribaldi, licet irrisoriè ipsum nominant, videlicet expavescens, eundem, quem vulgus malvesin vocavit, hic est Barbualdus, qui parvulis ad terrorem ostenditur, etiam de quo matres, & nutrices parvulis minantur, quòd eos devoret, si fecerint hæc, vel illa; Barbualdus enim vulgari gallicano, dicitur figura, vel pictura terribilis, qua matres, & nutrices utuntur ad parvulos deterrendos. Quàm necessarius ergo sit infernus communitati hominum ad deterrendum eum à malo, manifestum est per hoc, hac ergo de causa diligendus. Tertia causa est, quia innumerabiles peccatores ad pœnitentiam terrore suo compellit, & ipsa peccata de cordibus eorum expellit, sicut legitur Ecclesiastici primo, Timor Domini expellit peccatum. Quemadmodùm & magni in timore subito, & magno à febribus interdùm curantur, sic peccatores ab ardore carnalium, & sæcularium desideriorum plerunque liberantur, sicut supra ostendimus in laudibus timoris. Quare manifestum est, quòd infernus diligendus est ut medicina salutaris febres carnalium, & sæcularium desideriorum extinguens, & expugnans. Si quis autem dicat ex præcedenti causa diligendus est, ut medicina præservativa, & ex hac in qua sumus, ut medicina curativa, non inconvenienter hæc dicit. Quarta autem causa, propter quam diligendus est hic, quia omnes Dei injurias, & contumelias vindicat, & Deum de omnibus inimicis suis. Non est ergo diligendus solummodò ex amore justitię, hoc est quia instrumentum est, & locus justificationis malorum, & vindictæ, sed etiam ex amore sincerissimo, quo Deus diligitur: si quis enim regem aliquem verè diligat servum illius, qui omnes injurias, & contumelias ejus vindicaret, & de omnibus inimicis eum perfectè ulcisceretur, non solùm diligeret, sed charissimum haberet; quia ergo infernus hujusmodi Dei servus est, meritò ab amicis Dei diligendus est. Apparet ergo ex istis quatuor non ad me, sed magis ad sororem meam benevolentiam infernum pertinere. Quòd si dixerit quis quòd & mala diabolica ad me pertinét, & quia miserandum est eis, qui in tanta miseria positi sunt. Respondeo quòd non; limitata enim est miseratio, & forma præscripta miserendi in 6. Lucæ, ubi dictum est. Estote misericordes, &c. Quibus ergo pater misericordiarum non miseretur, mihi non est miserendum. Quod dico & de malis damnatorum, salva pace eorum, qui dicunt suffragia prodesse damnatis. Mala ergo hominum, mala mea sunt, sive sint mala pœnarum; sicut enim soror mea benevolentia communio est bonorum, sic & ego communio sum malorum, & mea sunt reverà mala omnia hujusmodi, & inter mirabilia mea, hoc primum mirum est, quod de malis aliorum ego bona sum, & per omnem modum, verbi gratia: De aliorum sordibus ego munda sum, & in eis lavor, lixiviam faciens ex cinere, quòd ipsi peccatores sunt, sicut dicitur in Psal. Cinerem tanquàm panem manducabam, ubi dicit Greg. Cinis ille peccatores sunt. Cinis enim reliquię sunt incendij ardoris alicujus ex concupiscentiis carnis, oculorum, & mundi, quas enumerat Joannes in 2. primæ Canonicę suæ, & de peccatore legitur in 3. Sapientiæ. Ignis est cor ejus. Ipsi ergo peccatores mihi ministrant cineres, ego autem cor compassionis superestundo, & admisceo, & sic lachrimarum lixiviam conficio, in quibus assiduè versor. Non est ergo mirum si munda sum ex sordibus eorum, quia cineres mihi sunt, & propter hoc acumen, faiscdo, & amaritudo lixiviæ de vulneribus eorum vulneribus meis sanitas provenit, ministrat enim mihi quodammodò vinum compunctionis, quod est lachrimæ compassionis, quod dùm illis compassionem infundo, videlicet lugens supra ea, vulneribus meis sanitatem, propter hoc ipsum procuro: cor enim meum hujusmodi lachrimis in primis infunditur; & repletur, non solùm ipsa veritate, sed etiam meritò, quià sic apud Deum vulnerum meorum mereor sanitatem. Attestante mihi veritate Matthęi 5. Beati misericordes, quoniàm ipsi misericordiam consequentur, sic se habet, & de aliis infirmitatibus; dùm enim cum infirmis per compassionem infirmor sicut faciebat Apostolus in 12. ad Corin. 2. tunc fortis sum, & potens efficior. Sicut de semetipso ipse testatur, & quantòmagis sic infirmor, tantò magis fortis efficior. Quod inde evidenter probatur, quia magnitudo, & vehementia operationis indubitabile testimonium est magnitudinis, & fortitudinis non solùm meæ, sed etiam cujuscunque alterius virtutis. Quæ ergo infirmatio hujusmodi scilicet compassionis, propria operatio mea, & proprius fontis mei rivus, aut emanatio est, quantò major vehementiorque fuerit, tantò majorem, ac fortiorem me indicat esse, & testatur. Eodem modo de superbia eorum ego humilio, & generaliter de omni corruptione ipsorum, & vitio, puritas, & incorruptio mihi accrescunt & hoc est, quoniàm lixivia lachrimarum tantò apud me redundat, & copiosior, & acutior & amarior ad lavandum, & purificandum aptior, quantò vita fratrum, seu proximorum mihi, vel visa, vel audita fuerit impurior, atque corruptior; hęc enim est natura mea mirabilis, hęc mirifica virtus, ut quantò in fratribus magis multiplicantur impuritas, atque corruptio, tantò aqua ista fontis mei, videlicet aqua lachrimarum, copiosior exuberet. Nemo enim dubitet, quin pia corda, tantò lachrimis compassionis uberiùs affluant, quantò proximorum peccata magis abundare vel conspexerint, vel etiam audierint. Ego de paupertate aliorum ditor, paupertate inquam spirituali maximè, inde enim crescunt divitiæ meæ, immò inde mihi accrescunt; divitiæ namque meæ compassiones sunt fletus, & lachrimæ, divitiæ inquam præsentes, futuræ autem sunt consolationes & risus, sicut ipsa veritas testatur Matthæi 5. Beati qui lugent, quoniàm ipsi consolabuntur. Et Lucæ 6. Beati qui nunc lugetis, quoniàm ridebitis; uniuscujusque enim virtutis propriæ divitiæ sunt, præsentia merita, & futura præmia. Pręsentia autem merita sunt, uniuscujusque propriæ operationes ejus; quà manifestum est, quia de paupertate aliorum ego ditor, inde enim crescunt divitiæ meæ, tam præsentes, quàm futuræ. Ex quo manifestum est, quia de meritis aliorum ego præmior, quia ipsa damnatio occasionaliter auget mihi meritum, propter quod similiter, & præmium; sic de stultitia aliorum ego sapientior sum, dùm enim proximos meos stultè agere conspicio prospicio, vel audio, inde ego sapienter, vel sapientiùs ago; qui enim sucipit animas sapiens est. Sicut legitur Proverbiorum duodecimo. Ego autem cùm stultè eas agere video, eas in animo compassionis suscipio. Ego de perditione aliorum lucror eo modo, quo jam dixi, quia inde crescunt divitiæ meæ.

Secunda causa. *Tertia causa.* *Quarta causa.* *Limitata miseratio.* *Nota.* *Lachrimæ pietatis.*

Divitiæ pietatis unde.

Ego enim in Dei spiritualibus nundinis socia sum, solummodò perdentium, & mentes suas malè vendentium, & perditiones eorum lucra mea sunt, sicut jam exposui. Ego sola solvo antiquam illam quæstionem vulgarem, qua quæritur quis lucratur, quicquid incauti mercatores perdunt, mihi negotiantur ad lucrum, quicunque suum negotiantur ad lucrum; non enim parvum lucrum est dolor compassionis, & luctus, quem in suis detrimentis, atque perditionibus socij mei faciunt; quantùm autem valeant cujusque pretij sint, novit sapientissimus Deus, qui pro eis dat consolationes æternas, & risum interminabilem, ut supra ostendi. Ego sola porto onera aliorum, & ideo sola impleo legem Christi in parte ista, quæ sola difficultatem habere videtur. Quod enim facit soror mea benevolentia communicando bona sua, & aliis largiendo, non solùm leve est, sed etiam jocundum, atque suavissimum; nihil enim, quàm dare, jocundiùs, sicut neque beatiùs, sed omnium oneratorum onera portare quid habeat difficultatis, aut molestiæ dolor in me compassionis, & luctus evidenter ostendit.

Mirum de pietate.

Hoc autem est unum de mirabilibus meis, quia quantò majora, & plura hujusmodi onera porto, tantò velociùs curro; ipsa enim portatio onerum hujusmodi non solùm mea vehemens ambulatio est, sed etiam cursus; & in unaquaque virtute similiter se habet, uniuscujusque enim vehemens operatio cursus ejus, quantòque intensior fuerit, tantò cursus istius velocior: non enim aliter virtutes ambulant, vel nos per eas, nisi operando, nec alij sunt passus, vel earum, vel nostri, nisi operationes; quare augere, vel intendere passus est augere, vel intendere operationes: quia ergo ambulatio fortissima cursus est in gressibilibus literalibus, manifestum est, quia operatio fortissima, aut intensiva cujuscunque virtutis cursus ejusdem est, sive habētis illam.

Aliud mirum.

Est & aliud de mirabilibus meis in cursu, quia quantò plura, & graviora onera hujusmodi porto, tantò minùs onerata sum, quàm illi, qui nullum ex hujusmodi oneribus portant, hoc est qui peccantibus in nullo compatiuntur, omnium peccatis se onerant, & pœnam occasionaliter pro omnibus patientur. Non enim frustra dixit Spiritus Sanctus de quibusdam per Amos in 6. Quòd nihil compatiebantur super contritione Joseph. Oblata enim materia compassionis, nisi compassio impendatur, indubitanter peccatur; quare manifestum est cùm omnibus peccātibus compatiēdum sit, qui nulli compatiuntur, omnium peccatis occasionaliter onerantur, & qui minùs compatiuntur, minùs se exonerant, & qui ampliùs compatiūtur, ampliùs se exonerant.

Nota.

Cùm ergo ipsum portare onera aliorum compati sit, manifestum est, quod dixi, quia quantò plura, & graviora, & hujusmodi onera porto, tanto minùs onerata sum. Quare onerando me exonero: ex quo etiam aliud bonum mihi provenit, ut per ipsam rationem dati, & accepti, hoc est communionem, quæ est justitia spiritualis Hierusalem, ut dicit Aug. omnia onera mea portentur ab omnibus electis. Quare manifestum est me mirabiliter exonerari per hujusmodi portationem onerum: si enim unusquisque eorum non portaret nisi pondus unius pili de omnibus oneribus meis, mihi tantundem portandum remaneret; omnes ergo socios portatores onerum meorum habeo, quia omnium, & bonorum scilicet, & malorum onera, scilicet quantùm mihi datur, per compassionem porto.

Aliud mirabile.

Sequitur, & ex hoc aliud non minùs mirabile, quia quantò mala aliorum mihi magis assumo, magisque mea facio, tantò ab eis magis munda, magis libera, magisque immunis remaneo. Væ insipientibus quibusdam, qui non fratrum onera portare, sed propria magis fratribus onera imponere ad portandum studiosissimè curant, singulatim eos rogantes ut adjuvent eos ad portandum onera sua; hi de propriis humeris propria onera deponere, & fratrum humeris illa apponere intolerabiliter laborant, mendicantes orationes, & alia suffragia ab eis qui ea quę aliis per semetipsos debent exsolvere, vix sufficiunt, hujusmodi homines fratres penè importabiliter oneratos ampliùs onerare conātur, ut semetipsos exonerent, cùm officium meum sit, immò Christi lex, fratrum onera de humeris aliorum assumere, & propriis apponere, sicut dicit Apostolus in 6. ad Galatas, dicens: Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Et ipse Christus dominus onera peccatorum nostrorum in ligno Crucis portavit, sicut dicit Petrus in 2. primæ. Peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum. Hujusmodi ergo non legem Christi juxta testimonium Apostoli, sed contrariam legem antichristianam scilicet implere videntur, & ipsi non Christiani, sed antichristiani esse.

Antichristiani qui.

Etsi enim orationes, & suffragia à sanctis petenda sint, utpotè necessaria, ac saluberrima, non tamen ita onerandi sunt spiritualibus suffragiis, ut jam susceptis officiorum suorum oneribus, & illis non sufficiant: etenim religiosi tanta multitudine psalmorum, & psalmodiarum ex ipso suæ professionis officio onerati sunt, ut spiritualia suffragia nisi perpauca, aut modica petentibus impendere sine detrimento aliorum non possint, quapropter cum modestia multa, & compassione aliorum petenda sunt à viris sanctis suffragia sua, videlicet ut nec seipsos ultra modum gravent, nec aliis, quorum debitores sunt talium, fiat aliquod detrimentum. Dicam autem in hoc aliud mirabile, quia non petendo propter dictas causas à sic oneratis hujusmodi suffragia, illa ego obtineo, & hoc est, quoniàm propter Christum dominum illa dimitto, parcendo scilicet propter ipsum fratribus propter dictas causas.

Nota.

Quia ergo qui dimisit agrum propter Christum, centuplum hîc recipiet, & in futuro vitam ęternam, sicut ipse dicit multotiens in Evangelio: quātò fortiùs ista suffragia non amittit, qui ea propter Christum, & ex compassione fratrum sic dimittit. Ego, dicit pietas, non alia suffragia mendico, immò mea tota largitate impendo, non onera mea humeris alienis impono, immò ècontrariò aliena onera mendico, ut ea portem, peccata à fratribus peto, quæcunque bona habent, eis dimitto. Nova, & inaudita petitio mea, quæ à fratribus, ut de peccatis largam portionem, & (si posset fieri) ut tota ea mihi tribuant, peto, & cùm dare nolunt furor ea, & rapio: multis enim nescientibus, & etiam invitis, atque renitentibus peccata eorum mihi assumo, & humeris meis portanda impono, sed eo modo quo Christus dominus ea portare me docuit, quòd est dolendo, lugendo, pro eis orando, eleemosynas faciendo, & ipsum possessorem meum disciplinis pœnitentialibus affligendo. Hæc sunt verè onera fraternorum peccatorum, à quibus humeri mei nunquàm vacant, in hoc evidenter vestigio Christum dominum sequor, qui bona nostra nobis omninò dimittens, mala nostra sibi assumpsit, quatenùs decuit, & fas fuit; & hæc est saluberrima societas, quam vulgò Deus fecisse dicitur.

Quærentes quæ sua sunt.

Quoddā autem genus hominum, qui boni habentur, & tamen quæ sua sunt in parte illa solummodò quęrere videntur, qui bona aliena sibi dari, & communicari studiosissimè petunt, & mala eorum eis omninò relinquunt: insuper, & mala sua, & onera peccatorum fratribus dare, & communicare paratissimi, bona sua absque ulla diminutione sibi retinere volentes; & hæc est diabolica societas; nullus enim adeò nequam est inter diabolos, qui non hoc cuivis homini faceret liberè, videlicet, qui non cuicunque homini

mala sua libenter daret, & de bonis ejusdem, si quid posset, libenter minueret, vel auferret? de bonis verò, quæcunque habet, nulli hominum aliquod libenter impartiretur, verbi gratia, de astutia sua, de scientia quam habet eminentissimam, & aliis bonis naturalibus suis, quæ si læsa sint, & obtenebrata in eo per malitiam, non tamen penitùs extincta. Et hujusmodi verba cuidam viro sancto nos meminimus respondisse, cùm de talibus nobiscum ageret, & conferret. Ego sum comes unica defunctorum, teste Ambrosio. Ego sum quæ ex uno semine duas messes colligo, sicut testatur Apostolus in quarto primæ ad Timoth. dicens; Pietas habet promissionem vitæ, quæ nunc est, & futuræ. Ego sum quæ ad omnia valeo, sicut ipsemet ibi contestatur dicens; Pietas ad omnia valet. Ego sum quam ipse Deus præfert, & prælegit omnibus Sacrificiis in sexto Oseæ dicens, misericordiam volo, & non sacrificium. Ego sum, cujus unus ex fructibus, unumque ex operibus, unusque fontis mei rivulus, eleemosyna est, quæ animam à morte liberat, & non ire sinit in tenebras, sicut legitur Thobiæ quarto. Ipsa est redemptio uniuscujusque peccatoris, sicut legitur Proverbiorum 13. Ipsa est redemptio iniquitatis, & peccatorum; sicut legitur Danielis 4. Ipsa est custos gratiæ in homine, sicut legitur 29 Eccli. Ipsa est sicut sacculus pecuniæ nostræ redemptionis, sicut ibidem legitur his verbis. Eleemosyna viri, quasi sacculus cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam oculi conservabit. Ipsa protegit super omne scutum, & pugnat pro datore suo super omnem lanceam, contra inimicum suum, sicut ibidem legitur his verbis. Super scutum potentis, & super lanceam adversùs inimicum tuum pugnabit. Ipsa est dissolvens gelicidium peccatorum, sicut legitur Ecclesiastici 3. Unde cantat Ecclesiast. Sicut aqua extinguit ignem; sic eleemosyna extinguit peccatum. Ipsa est, quæ mundat omnia, sicut testatur veritas ipsa Lucæ 11. Quod superest, date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis. Si tantæ sunt virtutes, & tanti fructus, unius ex operibus meis, quid de meipsa sentiendum? Ego hospitalaria in ipso cœlesti palatio loca distribuens & assignans unicuique, qui illic recipitur; sicut legitur Ecclesiastici 17. Omnis misericordia faciet unicuique locum secundùm meritum suum, &c. Ego volo habere omnes remissiones, omnes indulgentias, & mihi omnes debentur, & habeo inde literas evangelicas duo paria, immò tria. Primum Matth. 5. Beati misericordes, quoniam misericordiam consequentur. Secundæ sunt in 6. Lucæ. In quibus dicitur: Dimittite, & dimittetur vobis. Tertiæ sunt in 18. Matthæi quod totum de remissionibus est; expressè enim ibi legitur. Quia ubi ego non sum, omnes remissiones suas, & absolutiones revocat Deus; servo enim, qui conservo suo dimittere noluit, qui in ipsum peccaverat, dicitur ibi, non exibis inde, donec reddideris novissimum quadrantem. Ego volo libera esse ab omni cruce, patibulo, & tormento in futuro, & hoc est quoniàm omnia hìc per compassionem sustineo in præsenti; quis enim patitur, cui ego non compatior? Sicut dicit Apostolus de seipso in 12. 2. ad Corin. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Ego sola perfectè pœnitentiam ago, quæ non solùm de peccatis meis satisfacio, sed etiam de alienis, & propter hoc plenam liberationem, ac restitutionem præ cæteris mereor, & mihi super omnes debetur. Ego de fœtore mortifero, videlicet fœtore mortuorum, non mortem, aut ægritudinem incurro, sed potiùs augmentum inde salutis acquiro. Fœtor mortuorum infamia est peccatorum, quia quotiens detractores, vel ut nuntij superni, vel ut

Bona naturalia in diabolo non sunt extincta.

Nota.

Nota.

Pietatis laus ampla.

A mortis thuribulatij infernales manibus meis ingerunt, non risum mihi, sed luctum inde potiùs mihi facio. Et hoc quidem dignum, & justum, & humanitatis congruentissimum officium, plorare sic mortuos; ridere autem vel irridere eos, non nisi diabolorum est, & furiarum infernalium, à quibus risus abest, nisi quem fecere dolores. Ego hujusmodi mortuis semper aliquid suffragij impendo. Viso feretro, vel sepulchro, non rideo, vel irrideo, quod indubitanter diabolicæ nequitiæ, atque crudelitatis est, sed orationes statim pro mortuis illis ad Deû fundo, & aquâ benedictâ lachrymarum mearum feretrum id sive sepulchrum spiritualiter aspergo; sepulchrum enim animæ mortuæ, corpus peccatoris est, ut dicit Augustinus. Non minùs autem convenienter, & feretrum accipitur, & sicut insania intolerabilis esset viso feretro, vel sepulchro litera-

B li, vel ipso cadavere mortui hominis ridere, vel irridere, sic & incomparabiliter multò fortiùs viso mortuo spirituali, vel audito, aut sepulchro, seu feretro hujusmodi, non solùm ridere, vel irridere dementissima impietas est, sed etiam orationem continere, inconsueta adhuc inter eruditos Christianos inhumanitas judicatur. Ego sola hujusmodi mortuis exequias impendo. Ego sola novi, & meum proprium est officium sic hujusmodi mortuos funerandi. Ego ad exemplum Domini Salvatoris, non solùm in sanguine corporis possessoris mei, sed etiam in sanguine animæ ipsius lavo sordes peccatorum fraternorum, dùm super eos ploro; velut enim sanguis animarum, lachrymæ sunt, ut ait Hier. Ego crux in Dei moneta, sive nummismate, sicut soror mea benevolentia imago regis cœlorum in eadem. Ego crux preciosa; imò aurea dùm ad omnia valeo, ut dicit Apostolus. Crux enim corporalis disciplinæ, seu macerationis, crux lignea vel ferrea est, dùm ad modicùm valet exercitatio corporis, sicut dicit Apostolus in 4. primæ Timot.

C Ego crux Domini nostri Jesu Christi vera, & propria, quam nullus portat, nisi innocens, & ea, quæ non rapuerit exolvens ad exemplum ipsius. Ego crux aurea, seu preciosa, quæ in solemnibus processionibus virtutum choro præcedo cum aquâ benedictâ lachrymarum mearum: juxta illud. Misericordia, & veritas præcedunt faciem tuam. Aquâ illa benedictâ lachrymarum mearum ego aspergo ante me, & circumquaque, oculos, sicut de Christo Domino legitur Isaiæ 53. Ipse asperget gentes multas. Sic & ego aspergo illa aquâ benedictâ omnes illos, pro quibus lachrymas compassionis fundo. Ut breviter multa colligam. Ego in elementis aqua, non solùm propter aspersionem, & ablutionem quam dixi, sed etiam propter inundationes largissimarum erogationum, quas facio, instar enim

D fluminis inundantis loca humilia, & vacua circa me repleo, idest pauperes, ut fiat æqualitas, ut dicit Apostolus in 8. 2 ad Corint. similiter & propter extinctionem peccatorum, quam dixi, meritò aqua sum. In liquoribus oleum, ex quo & nomen habeo Græcum, quo vocor, eleos; Eleos enim Græcè, misericordia Latinè. In arboribus oliva, quæ in amaritudine corticis in pabulum luminis, in medicinam vulneris, in refectionem consurgit societatis; etsi enim hæc sorori meæ benevolentiæ competunt, videlicet esse oleum, & olivam ex aliis tamen causis hoc est, mihi propriè congruit amaritudo radicis, & corticis, quæ tota in amaritudine sum, ut amaritudines alienas, vel alienam dulcorem; mihi congruit medicamentum vulnerum spiritualium, etiam corporalium & omnes affectiones corporales consolationibus meis mitigo, & plerunque sano. Mihi congruit pabulum luminis, & lu-

Vide.

Nota.

Crux aurea.

Nota.

men gratiæ indigentibus mitto quod vel desolatio, vel afflictio extingueret vel penuria victus spiritualis, aut corporalis: sic enim ipsum panem verbi Dei distribuo audientibus ad refectionem, & consolationem animarum, sicut alimenta corporalia pauperibus, mihi specialiter refectio societatis competit, quia & spirituales. & literales pauperes à me utcunque reficiuntur. Ego in coloribus minium, sive vermiculus, in lapidibus heliotropia, color est quidem viridissimus, sed stellis, & guttis sanguineis aspersa dicitur heliotropia, quasi Solem convertens. Ego autem Solem justitiæ, quantuncunque per iram justissimam à peccatoribus aversum, ad eosdem converto, incessanter dicens ei: Convertere Domine usquequo, & deprecabilis esto super servos tuos. Ego stellis, & guttis sanguineis rutilo, quia sanguine fraternorum vulnerum per compassionem incessanter me castigo; sicut & Christus Dominus de seipso dicit Isaiæ 63. Aspersus est sanguis eorum super vestimenta mea. Sanguis ergo peccatorum, qui ipsos peccatores inquinat, & deturpat, virorem meum stellari rutilantia decorat. Ego in medicinalibus confectionibus unguentum suavissimum, ac preciosissimum, quo pedes Salvatoris Maria Magdalena unxisse legitur. Lucæ 7. Me enim propè sagittavit illud unguentum, quia Christi pedes mysticos laborantes hic, & afflictos intùs, & extrà, velut ungens reficio. In electuariis restaurativum, per me enim attenuati, & ab humore gratiæ divinæ arefacti, ad pristinam gratiæ plenitudinem, atque pinguedinem restaurantur. Ego vitis vinum lachrimarum compassionis proferens. Ego in vestibus lanea super alias, animam humanam magis fovens, & suaviùs vestiens. Ego in officialibus, seu ministris thesauraria in cœlo thesaurisans, atque reponens omnia, quæcunque vel relinquere, vel dare video pauperibus, sicut docet veritas Matthæi. septimo. Thesaurorum meorum custos fidelissimus Deus est, sicut dicit Apostolus in quarto secundæ ad Timothæum: De reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in die illa justus Judex. Ego quicquid do pauperibus in gazophilacium Christi mitto. Manus pauperum gazophilacium est (ut dicit Augustinus.) Sum & eleemosynaria, cujus largitatem nemo sufficit admirari, & de hac loquor in capitulo mirabilium meorum in sequentibus. Ego in agricolis seminatrix, cujus ager est omnis paupertas, omnisque inopia, semina verò sunt, quæcunque potuero erogare. Omne enim id, quo fratres indigent, semen meum est, & dum illud eis erogo, ipsum in eis semino, messem inde duplicem, ut dictum est, collectura. Ego in viribus spiritualibus sensus sum mirificus, quo aliena mala sentiuntur, & propter hoc absque me insensibilia sunt corda, & ideò mortificata, vel mortua. Ego coquinaria spiritualis frixuras optimas, & faucibus regis regum suavissimas, adhibens mihi ignem tribulationum suarum, ferens Ego verò appono oleum, & sic frixuras de ipso corde passionis meæ facio, & offero regi regum. Peccata enim malorum frixorium justorum, ut dicit Augustin. Ego sola offero sacrificium de sartagine: De quo legitur Levitici secundo. Nunquàm enim deest mihi hic ignis fraternæ tribulationis, neque oleum compassionis

Pietas vitis est vinum lachrimarum producens.

Peccata malorum frixorium justorum.

CAPUT VI.

Pergit pietas in explicandis suis divitiis, ac suos effectus, virtutesque pulchro ordine numerat.

VEniam autem ad mirabilia mea, & dico in primis, quia omnis paupertas, omnis fames,

E omnis sitis, omne frigus, & omnis indigentia, omnes divitiæ meæ, divitiæ inquam ut prædia, ut ager, ut vineæ, ut horti, non ut thesaurus, vina enim, semina, & fructus reddunt mihi uberrimos, ac preciosissimos. Semino lapides, & ligna, quod est aliud mirabile, in structuris piorú ædificiorú, & exeis colligo cœlestis habitationis perpetuam, ac jocundissimam habitationem. Semino non solùm triticum, aut aliud granum, sed etiam panem, & inde colligo panem vitæ, panem delectamentum, & omnem suavitatem saporis in se habentem, sicut legitur Sapientiæ 16. Semino vestes, semino ignem calefaciendo inde pauperes. Non tam planto vites, aut vineas, quàm etiam ipsum vinum. Semino, dùm Christi pauperes inde reficio. De hoc semine torrentem voluptatis colligo, & cellarium indeficientis plenitudinis inde recipio; hæc ergo mirificentia mea, quòd omnia, quæ erogare possum, semina mea facio, & mihi fructificare compello. Ego fœneratrix exactissima, cujus usuram, nec Deus effugit, teste Salomone in libro Proverb. & dicente 19. Prover. Fœnerat domino, qui miseretur pauperi, &
F quod sequitur etiam quòd servum meum ipsum efficiam. Eodem Salomone attestante in 22. ejusdem: Qui accipit mutuum, servus est fœnerantis, sed de hac servitute majora locutura sum. Ego agricolatrix mirifica, quæ de spinis colligo ficus, & de rubo uvam; de spinis enim fraternorum peccatorum, pinguissimos fructus occasionaliter colligo, dum opera misericordiæ in eos facio; sic & uvam de rubo, vindemiando aculeatis & aculeosis peccatoribus compassionem lachrimosam, occasionaliter capio. Opera misericordiæ velut ficus sunt, cæterisque operibus pinguiora magisque reficientia comedentes, sicut ficus literales cæteris fructibus pinguiores sunt, & magis reficientes comedentem, & sicut ficus cæteris arboribus uberior est in fructibus; sic operum misericordiæ major ubertas, & copia ab electis requiritur, & evidenter ostendit disceptatio illa, quæ facienda est in judicio de operibus misericordiæ, sicut legitur Matthæi 25.
G Aculeati verò, & aculeosi sive peccatores, homines scandali maximè accipiendi sunt, quos nemo tangere audet, & qui tetigerit non sine vulnere ab eis recedit. Uva verò est, quæ cùm miserationis subventio, sive eleemosyna sit, sive oratio, dummodò fuerit lachrimosa, & propter vitum lachrimarum uvam maturam dicimus. Ego, ut dixi, eleemosynaria sum in palatio regis cœlestis, videlicet in domo Dei, ubi non secundùm cósuetudinem aliorum eleemosynariorum, non portionem certam, idest decimam, vel aliam solummodò habeo ad erogandum, in pios usus, immò omnia; & quod est ultra omnem admirationem, & cogitatum, ipsum regem cœlorum, & dominum sæculorum ego vendidi pro redemptione captivorum meorum. Ego
H coxi eum in clibano passionis ejusdem pro refectione pauperum, & famelicorum meorum. Ego assavi eum in veru crucis, tanquam agnum paschalem, & immaculatum pro eadem refectione: sicut enim dicitur super Exod. Agnus assus Christus passus. Quid autem ista coctio, sive assatio sit, in tractatu de sacramentis, in capitulo de sacratissima Eucharistia plenè exposuimus, & declaravimus. Istorum mirabilium fides ipsa pia, atque veridica testis est, de hoc Apostolus in 6. primæ ad Cor. Empti estis pretio magno, & Pet. in 1 Non corruptibilibus auro, & argento redempti estis de vana vestra conversatione, sed sanguine quasi agni incontaminati, & immaculati Jesu Christi. Non petij à patre misericordiarum thesauros alios, ipsum unigenitum ejus petij, & obtinui, & ipsum in eleemosynam mundo dedi, non solùm, ut panem

Pietatis divitiæ.

Pietas fœneratrix exactissima.

Nota.

Pietas eleemosynaria.

Nota.

ut panem in refectionem famelicorum, sed etiam in A redemptionem captivorum, & morti æternæ addictorum. Propter quod in psalmo dicitur: Redemptionem misit dominus populo suo, & 1. ad Cor. Qui factus est nobis à Deo sanctificatio, & redemptio; humanitas enim, quam pro salute generis humani assumpsit, quasi saccus pecuniæ redemptionis ejusdem fuit, sic legitur Ecclesiastici 29. similiter, & Proverb. 7. Sacculum pecuniæ secum tulit, abiit via longissima; humanitas enim ipsa velut saccus panem vitæ, idest Dei filium intra se absconditum continebat, & velut pecuniam, & pretium redemptionis totius mundi. Insanus autem populus Judaicus, velut multitudo canum rabidorum pane non cognito, saccum concidit, atque discerpsit, & illud comedendum gentibus reliquit, sic & thesaurum, qui erat mundi pretium in hoc sacco absconditum non videns, ad scindendum ipsum saccum totum se contulit, & thesaurum illum impretiabilem perdidit, qui postmodùm in redemptionem gentium, & partem istius populi cessit. propter quod & ipsemet dicit in psalmo: Concidisti saccum meum, idest concidi permisisti vulneribus passionis, & circūdedisti me lætitia, gloriosæ videlicet resurrectionis. Hic est saccus Benjamin, in quo inventus est scyphus argenteus, ipse scilicet Dei filius gratiarum, & gloriarum populis redundantissimus, in quo præterita omnia, præsentia, & futura nitidissime conspiciuntur. In eo enim sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei absconditi, sicut legitur in 2. ad Colos. Iste saccus quo Rex Ninivæ indutus fuisse legitur, ut humiliatione sua civitatem suam liberaret ab imminenti subversione, sicut legitur Jonæ 3. Ipse ergo Dei filius eleemosyna mea est, quā in sacculo isto reposui, vel potiùs est saccus, & in eo ipse filius Dei absconditus: eleemosyna una mea est, quem cœli capere non possunt, quam & ego in una parva eleemosynaria, sed tamen pulcherrima, atque prætiosissima videlicet beata Virgine genitrice ipsius, ipso die Annunciationis ipsius imposui, & ipso die Natalis ipsius, illam inde abstraxi ad multiplices necessitates pauperum meorum; in die verò sancto parasceves illam in prænominatos usus famelicorum pauperum, non tam expendi, quàm etiā suspendi. Quòd ego ipsum hominem fecerim expressè dicit Augustinus super illum versum psalmi: Miserere mei Deus secundùm magnā misericordiā tuā: ubi dicit magna Dei misericordia, quæ Deū cœlo deposuit, & carne induit. Si fas est dicere, ego ipsum regem sæculorum, & dominum in servitutē redegi, & hac vitā in ipso multipliciter usa sum, videlicet vēdendo, obligando, velut pignus, & obsidem, & omnia etiam opera servitutis meæ illi imposui, quia ipsū & ministrare mensis, & lavare pedes servorū Dei ipsum feci, sicut ipsa evangelica testatur historia. Quòd obsidem, & fidejussorem illum pro humano D genere posuerim, apparet ex eo quod legitur Ecclesiastici 29. Gratiam fidejussoris ne obliviscaris, dedit enim pro te animā suā: propter hoc velut obses, & fidejussor in parasceve captus est, & ligatus, & in vinculis positus. Ibi enim fidejussit, sive spopondit pro emenda nostræ excōmunicationis solvenda propter quod & illa die solēnes sunt in Ecclesia Dei ubique absolutiones: fidejussore enim posito, & recepto pro emenda excommunicationis, statim excommunicatus absolvendus est, & de consuetudine ubique absolvitur, sic & Christo domino pro nobis obside posito; capto, atque ligato absolvendi eramus ab excommunicatione illa magna, qua à Dei consortio, & omnium sanctorum separati eramus. Memori igitur hujus magnæ absolutionis cœlesti mysterio edocta Christi Ecclesia absolutiones illas solemnes illa die facere consuevit. Ego feci eum pastorem ovium meatum, ipso attestante in 10 Joan. Ego sum pastor bonus, iterùm: Qui intrat per ostium, hic pastor est ovium. Ego feci eum custodem totius populi mei, qui nec dormiet, neque dormitat, sicut ipse Spiritus Sanctus in psalmo testatur dicens Ecce nō dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel Unde enim ei ista dignatio, ut tam vigilanter, tamque sollicitè custodiat Israel, nisi ex me? Quid plura? Ego eum lutorem, sive lautorem sordium omnium spiritualium feci, propter quod ipsemet dicit ad Petrum, Joannis 13. Si non lavero te, non habebis partē mecū. Petrus verò intelligēs tunc ipsum hujusmodi officium suscepisse, videlicet lavationis, statim respondit: Non tantùm pedes, sed & manus, & caput. De hoc Joannes in primo Apocalipsis: Qui dilexit nos, & lavit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Quid est à peccatis nostris, nisi à sordibus spiritualibus? Et mirabile ego feci, videlicet de sanguine ejus lixiviam, in qua quantùm amaret Deus munditiam humani generis, quantunque odiret inquinationes ejus, ego evidenter ostendi, dùm propter B illam diluendam, & istam superinducendam, sanguinem unigeniti filij sui lixiviam feci. Ego ipsum feci mundatorem cloacarum spiritualium. Quid enim est cor humanum spurcitiā peccatorum plenum, nisi cloaca immunditiæ? Quod Augustinus dicit super orationem dominicam: quod officiū me illi imposuisse agnoscens David confidenter dixit: A peccato meo munda me. Sicut & propter aliud officiū priùs dixerat: Ampliùs lava me ab iniquitate mea; quasi diceret: Exequere prædictum officium, quia illius es debitor. Quid plura? Meus est eousque ut tumbare faciam cùm voluero, sicut & feci. De cœlo enim primum tumbum feci eum facere in sacratissimum uterum virginalem. Secundum in crucem. Tertium in sepulchrum. Quartum in inferos In possessione hujusmodi C juris sum, ut eo spoliari non possim, cùm nec lædi, nec minui possim. Denique meus est ad pēdendum, seu suspendendum, & disfaciendum ut vulgò dicitur. Hoc & jure usa sum in eo, & uterer adhuc si necesse esset. Non enim minor, aut infirmior sum, quàm eram, cùm hoc de ipso feci. Mea est domus Dei cœlestis, & in eam introduco, quos voluero, nec mirum, quia omnis domus Dei mea est, & solæ domus pauperum domus Dei appellari consueverunt, quæ indubitanter domus meæ sunt, quoniàm sunt domus pietatis. Et quod ipsemet dominus sæculorum testatur Matthæi 5. & Lucæ 6. Beati pauperes spiritu, quoniàm ipsorum est regnum cœlorum. Et iterùm. Beati pauperes, quoniàm ipsorum est regnū Dei. Propter quod ostium illius domus, idest Christum dominum, in passione, non solùm vulneribus clavorum, & spinarum, & lanceæ aperui, sed etiam in morte cōfregi, & in duo frusta volare feci (ut vulgò dicitur) quorum alterum, videlicet corpus ivit in tumulum, alterum scilicet anima, ad inferos spoliandos. Ostium enim Christus dominus est, sicut ipsemet dicit Joan. 10 Et hęc vis est, quam regnum cœlorum patitur, sicut legitur Matth. 11. Ut enim publicanis, & meretricibus & omni generi vilium, ac perditorum hominum ad illud pateret ingressus, ostiū ejus, sicut supra dixi, confregi. Vidit Joan in 4. Apocal. ostium apertum in cœlo, sicut ipse dicit ibidem. Plus autem dixisset si illud non solùm apertum, sed etiam confractum fuisse dixisset. Non enim per aliam viam patebat familiæ meæ, idest miseris; ego enim mater sum & nutrix, & protectrix, atque salvatrix miserorum, illos adoptavi in filios, ut hæredes regni cœlorum ipsos constituam, illos nutrio, & foveo, lavo, & poto ipso sanguine redemptoris, & cibo carne domini redēptoris & hæc omnia facio in quotidiano, ac venerando altaris mysterio. Ego cùm

Redemptio nostra ex pietate.

Rex Ninivæ.

Deus obses & fidejussor humani generis.

Deus pastor.

Deus lautor sordiū.

Cloacæ spirituales per Christum purgata.

Nota.

Domus Dei domus pietatis.

Christus ostium.

Deus pater extendisset velut sinistram justitiæ suæ ad percutiendos eos morte damnationis æternæ: ipsam dexteram ejus, velut scutum protectionis opposui, & obtendi dexteram ejus, idest filium, sicut legitur Sapientiæ 5. Dextera sua teget eos, & brachio sancto suo defendet illos. Quod idem & in psalmo dicitur alijs verbis. Salvabit sibi dextera ejus, & brachium sanctum ejus. Salvabit sibi inquam familiam, quam multitudinem misericordiæ Dei vocat psal. dicens: In multitudine misericordiæ tuæ introibo in domum tuam: similiter & Jsa. 49. Salvavit sibi brachium sanctum, hoc est scutum, quo totam familiam meam circumdedit veritas Dei patris, & protexit, sic & in psal. prædixerat: Scuto circundabit te veritas ejus. Ipse enim de se ipso dixit. in 9. Joan. hæc. Ego sum via, veritas, & vita. Super hoc scutum cecidit ictus tam diræ, duræque percussionis, sicut ipse Deus pater testatur Isaiæ 4. Propter scelus populi mei percussi eum, & ipse filius in psalmo Improperia exprobrantium tibi ceciderunt super me: propter hoc & multipliciter perforatum, & ipsa morte confractum fuit in ipsius passione scutum illud, hoc est scutum, quod ad pugnandum pro nobis apprehendit patientiâ, & humilitate incogitabili armatus, ad pugnandum pro nobis, sicut ab ipso petebat Ecclesia in psal. dicens: Apprehende arma, & scutum, & exurge in adjutorium mihi Ego feci, ut custodiret familiam meam, ut pupillam oculi; sicut ipsa petit in psal. dicens Custodi me domine, ut pupillam oculi: Pupilla oculi si quidē custoditur obtentę manus protectione. Sic & feci, quòd Deus pater manū dexteram suam idest filium imminenti eis damnationi mortis obtendit, qui illam pro illis excepit & ipsi tanquàm pupilla oculi illæsi per eam custoditi sunt. Ego feci, ut hanc promissionem Deus pater familiæ faceret, & impleret, qua scilicet dictum est ei: Scapulis suis obumbrabit tibi. Cùm enim eidem familiæ meę immineret ęstus ęternæ conflagrationis, cùm etiam æstuaret concupiscentiarum, ac desideriorum sęcularium ardoribus, scapulas suas Dei filius hujusmodi æstibus opponens, illos ab ipsa prohibuit, & hæc est causa, propter quam spiritualiter dicitur Ecclesiastici 24. Tegmen ardoris, & umbraculum meridianum. Ego in Deum (si fas est dicere) potentissima dominatrix, quæ minas ejus, & sententias damnationis in miseros meos latas, revocare ipsum compello. Nunquid non ego comminationem, immò sententiam subversionis in Ninivem civitatem ipsum revocare feci? Sicut apparet in ipso Jona per totum. Ego sententiam damnationis in Achab, & posteritatem ejus latam, sententiam dico durissimā, qua dixerat Deus demetam posteriora Achab, & non relinquam de Achab mingentem ad parietē, & delebo domum tuam sicut domum Jeroboam &c. De quo legitur: quia non fuit alter talis sicut Achab qui venundatus est, ut faceret mala, & alia multa, cùm audisset tam duram sententiam contra se, & totum genus suum, scidit vestem, & operuit cilicio carnem suam jejunavitque, & dormivit in sacco, & dominus ad Heliam: Quia humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus ejus. Similiter cùm ipse dominus Deus dixisset in 10 Judith. Non addam ultra, ut liberem vos. Ite & invocate Deos, quos elegistis vobis, & liberét vos feci, quòd doluit Deus super miserijs eorum, sicut ibidem scriptum est Primùm ergo dedi ut pœnitentes reverterentur ad ipsum, deinde ut ipse ad eos. Ego arma omnia, quibus ad vindictam peccatorum se armat ei aufero, acuit enim diram iram in lanceā, induit pro thorace justitiam, & accipit pro galea judicium certum, sumit scutum inexpugnabile æquitatem, sicut legitur Sapientiæ 5. Ego exarmo eum omninò ligans fortitudinem ejus, ut peccatores confodere non possit, qui ad me confugerint Aufero ei lanceam, hoc est iram, frango eam, extinguo ignem, quem peccatoribus concremandis paraverat, aufero ei thoracem justitiæ, quantùm ad effectum, ut à peccatoribus contra eum pugnantibus defendere se non possit, vel sciat, quoniàm & ipsum, & illa arma pœnitentiæ, & orationes de ipso mirabiliter triumphantes obtineant. Aufero & similiter scutum æquitatis, ne illud scilicet objicere possit peccatoribus, & obtendere ad defensionem iræ suæ, vel sui ipsius, vel alicujus eorum, quæ de bonis suis sic pugnantibus præbuerit. De hac victoria legitur expressè Genes. 32. ubi legitur Jacob luctasse cum viro tota nocte, ipse vir dixit ei ex persona Dei, quòd si contra Deum fortis fuisti, quantò magis contra homines prævalebis? & paulòante quàm vir eum videret, quòd scilicet Jacob superare non posset. Sapientiæ verò 14. legitur de Aarō quòd restitit irę, & finem imposuit necessitati, & iterùm: Is autem cessit, qui exterminabat. Diximus etiam in præcedentibus, quòd viri sancti adjuvante ejus misericordia tenent ipsum, sicut dicit Isaias 64. Non est qui invocet nomen tuum, qui consurgat, & teneat te. Sed & illud diximus, quia ligatum cum tenebat Loth per misericordiam suam Ipso teste. 19. Genes. & dicente. Festina, & salvare ibi, quia non potero quicquam, donec ingrediaris illuc, & quod admirabilius omnibus videtur, ego Deum facio obedire voci hominis, sicut legitur Josue 10. Non fuit antea, & postea tam longa dies, obediente domino voci hominis, & pugnante pro Israël. Quod autem legitur Job 11. Deus, cujus iræ nemo resistere potest, non contradicit mihi, cùm ibi expressè dicat Grego. iræ Dei tunc resistitur, quandò ipsemet, qui irascitur, opitulatur. Nulli autem videatur illud mirabile, quòd ego ita in potestate habeam regem sęculorum, & dominum, cùm stilla misericordiæ multos viros misericordiæ compulerit sua omnia dare pauperibus, & etiam seipsos, atque vendere in perpetuam servitutem, sicut expressè narratur in vitis patrum, de Joanne eleemosynario. Similiter & Paulinum Nolanæ civitatis Episcopum seipsum dare in captionem, & carcerem Attilę regi omnium idolorum, pro filio cujusdam viduæ liberando. Si stilla misericordiæ hujusmodi viros in tanto habuit precato, quantò fortiùs ego fons abyssalis miserationum similia, & majora possum in rege, & domino sęculorum? Sicut ergo preces, & lachrimæ filiorum, patrē iratum placant, & iram ejus vincunt, & flagellum de manibus ejus eripiunt, & ut illud dimittat faciūt, manusque ipsius quodammodò ligant, ut eas extendere non valeat ad percutiendum illos. & hoc totum faciente stilla permodica misericordiæ, seu cōpassionis, quæ in corde patris est; quantò fortiùs ego non minor ipso similia in eo potero, & etiam majora: De magnitudine enim mea scriptum est. Ecclesiastici 2. Secundùm magnitudinem ipsius, sic & misericordia ipsius cum ipso est. Propter hoc dictum est in Psalmo. Quomodò miseretur pater filiorum, misertus est dominus timentibus se Ecclesia tota Dei vivi, quæ columna est & firmamentum veritatis, sicut dicit Apostolus in 3. primæ ad Timothæū. cantat ipsi filio: Quæ te vicit clementia, ut ferres nostra crimina. Vinctum ergo ipsum Deum, & ligatum modis quibus dixi eum trado cum omnibus suis ad me confugientibus meque ex intimo cordis invocantibus. Ego deleo de memoria ejus peccata, & debita meorum omnium obliviscitur, quandocunque ego voluero. Quod intelligens David petebat dicēs. Omnes iniquitates meas dele. & ipsemet Ezechelis 8 Quacunque hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum ejus non recordabor ampliùs. Unde est hoc

Marginalia: *Christus dextera patris.* — *Nota.* — *Achab* — *Pietas aufert Deo arma vindictæ.* — *Nota.* — E — *Iacob.* — F — *Loth.* — *Rex sæculorum in potestate pietatis.* — G — *Ioannes eleemosynarius.* — *Paulinus* — H — *Magnitudo pietatis.* — *Nota.*

hoc nisi per me? non quòd oblivio apud Deum locum habeat, sed quia tanquàm oblitus esset, ut ea omninò ignoraret, non vindicat. Confugite ad me omnes, qui timetis justitiæ Dei judicium, qui timetis gravari in judicio illius, appellate ad me ab ipso, & ab omni imminenti vobis in judicio, ejus gravamine, ego enim superior sum, sicut testatur Jacobus; quia misericordia superexaltat judicio, vel judicium, alia litera auditoria mea, seu consistoria, & ut ita dicatur, sessiones, sive assiliæ ut vulgari gallicano dicitur. Audientiæ pœnitentiales sunt, & forum meum forum pœnitentiale est. Officiales, ac judices mei prudentes auditores confessionum sunt. Ibi quicunque judicari voluerit, aliud ipsum judicium timere non oportebit. In hujusmodi judicibus, seu officialibus, ego sedeo judex, & præsidens auditorio; assidet autem mihi justitia. Econversò erit in futuro judicio; ibi enim præsidebit justitia, & ego assidebo sicut scriptum est: Quia judicabit orbem terrarum in justitia, & populos in veritate sua. Judicium justitiæ ego retracto, sicut in multis exemplis supra ostendi. Præterea ipsa veritas Jo. 3. dicit: Qui non credit jam judicatus est. Hoc judicium si ad me refugerit, nunquid ego non retractabo? immo quis officialium meorum sic judicatum judicio justitiæ absolvet? sicut expressè legitur Mat. 16. Quodcunque solveritis super terram, erit solutum & in cœlis; propter quod dicit Apostolus primę ad Corint. 11. Si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur. Ego reos in auditorio meo confisos non solùm absolvo sed etiã de via, qua ibant ad infernale patibulum, reduco, sicut scriptum est Proverbio. 28. Qui abscondit scelera sua non dirigetur, qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea misericordiam consequetur, & in psalmo: Suscepit eos de via iniquitatis eorum. Ego stylum teneo, non ad scribenda peccata, non ad conficienda memorialia diabolica, sed delenda, & abolenda penitùs. In foro meo nemo damnatur, nisi qui confiteri noluerit, & tunc non per me damnatur, quæ contra morem aliorum judicum confitentes omnes absolvo, sed per justitiam. In foro enim meo experiri non vult homo hujusmodi, in quo per confessionem peccatorum solummodò judicatur; quare justitiæ judicio se reservat, dùm meum judicium sic declinat. Officium meum totum est reos confessos absolvere, pręsenti gratia munerari, & futura gloria præmiare. Mira potestas judiciaria mea à qua ab illo tremendo, districtoque Dei futuro judicio per appellationem eo fugitur, & quod absque retractatione sic effugitur post judicium absolutionis meæ, non restat judicium damnationis, sicut ipsemet Deus testatur, in primo Naum, ubi litera nostra habet: Non consurget duplex tribulatio. Alia translatio habet: Non judicabit Deus bis in idipsum. Ego inundavi contra diluvium peccatorum, ut terram peccatis omnibus totam inquinatam diluvio inundationis meæ abluerem; propter quod dictum est: Misericordiã domini plena est terra. Cùm autem ita loquamur de misericordia Dei, provt fas est: Similiter similia intellige de misericordia humana, sciens non aliter usquequaque benè ordinatam domum humanæ mentis, nisi eleemosynariam similis potestatis habuerit in se ipsam misericordiam, similiter & hospitalariam, similiter & in judicio injuriarum, quę contra ipsam commissa sunt; quatenùs enim possumus, & nobis datur desuper, conandum est nobis assimilari patri misericordiarum, sicut veritas dicit Lucæ 6. Estote misericordes, sicut pater vester cœlestis misericors est, & sicut Seneca dicit: Clementia est, quę maximè nos Deo assimilat. Ego seminatrix vivifica, quæ de uno grano seminato in terra, cui benedixit dominus, videlicet utero sacratissimo intemeratæ virginis, excrescere feci totam

Nota.

Pietas judicium Dei retractat.

Forum pietatis.

Clementia

A segetem Ecclesiæ. Ego [illegible] ita dica-
quæ stercora temporalium do, & [illegible] egorius
Deo recipio. Ego tectum vilissimum [illegible] stros,
mum prębeo, & cœlum pro illo recipio [illegible] Re-
Augustinus: Præbe tectum, & accipe cœlum [illegible] gem
calicem aquæ frigidæ animæ sitienti [illegible] la
stum præbeo, & totum torrentem volup[illegible]
tandum inde recipio, sicut scriptum est: [illegible]
rente voluptatis tuæ potabis eos. De calice [illegible]
quæ frigidæ legis Matthæi 6. Ego sum maga [illegible]
malefica, sed mirifica; ego enim de lapidibus [illegible]
filios Abrahæ. Sicut legitur Matthæi 3. & Lucæ 3. Ego
de persecutore, & hoste Saulo feci apostolum. Ego [illegible]
de ipso lupo rapaci, feci ovem mansuetissimam, & [illegible]
pastorem piissimum, sicut dicitur super primo Genesis super verbum illud; Benjamin lupus rapax &c.

B Ego omnia reptilia, & quadrupedia immunda in homines sanctos, deoque dilectos converto, sicut legitur Actuum 10. Ubi ostenso disco talium animalium pleno: dicitur Petro Quod Deus sanctificavit, tu ne commune dixeris. Ego panem eleemosynarium in lapidem converto, & mensæ reliquias quantumcunque modicas, aut minutas in lapides magnos duros ad lapidandum, & obruendum diabolum, sicut supra ostendi ex 29. Ecclesiastici. Ego spinas, & vepres peccatorum in arbores fructiferas electorum converto. Ego paleas in grana, & zizania in triticum demuto, dum peccatores injustos, & malos in bonos converto. Non est mirum, neque admiratio mutationis, quam facio de malo in bonum, & de bono in melius. Ego terram in cœlum, & infernum in Paradisum transmuto. Cur enim (inquit Origenes super Genes.) dicatur peccatori: Terra es, & in terrã ibis in 3. Gen. & non potiùs dicatur justo, cœlum es, & in

C cœlum ibis? Similiter si vir sanctus est hortus voluptatis tota vernantia virtutum amœnissimus, cur non & peccator infernus fuerit abominatione vitiorum horrendissimus; & hęc est mutatio dexteræ excelsi, qua facio de terra cœlum, de inferno Paradisum diabolus autem, ut magus maleficus econtrariò operatur. Facile autem est tibi videre de omnibus laudibus pietatis divinæ, quas diximus, quatenùs, & si quidem pertinent ad pietatem humanam; est enim pietas humana nonnulla similitudo, nonnullum vestigium illius; quare pro parvitate, ac tenuitate sua congruẽter aptari possunt eidem laudes divinę pietatis, & hoc quoniàm proportionabilia sunt semper laudes, & laudata. Sicut enim laudes quæque ad laudatum suum, sic quæcunque aliæ ad laudatum suum, quare permutatim, sicut laudatum ad laudatum, sic laudes ad laudes. Nota quòd benevolentia, & pietas

D Dei convenientissimè intelliguntur ibi: sub umbra alarum tuarum sperabo, & ibi; quotiens volui congregare filios tuos, quemadmodùm gallina congregat pullos suos sub alas. Sicut legitur Matthæi 23. In omnibus verò ad spiritualia referuntur benevolentiæ, & pietatis alæ; cùm autem ad temporalia, vel corporalia, pedes spirituales, quod est dicere, quia per benevolentiam quæruntur bona animarum spiritualia, & per pietatem portantur onera earum spiritualia, alæ sunt sublimiter portantes, hoc est in alto regionis, quæ spiritualiter vocatur anima, cui insertæ, vel datæ sunt. Cùm autem bona temporalia seu corporalia quærantur fratribus per benevolentiam, vel mala eorum temporalia portantur, pedes sunt, quibus animę nostræ per regionem inferiorem, scilicet corporalitatis, quasi per terram gradiuntur. De his pedibus dicitur lucerna pedibus meis verbũ tuum. Et iterùm: custodivit oculos meos à lachrimis, pedes meos à lapsu. Nunc resumat pietas sermonem intermissum, & dicat quia queãdmodùm soror mea benevolentia omnia bona aliena sua efficit, &

[illegible] predica[illegible] [illegible]

Nota.

Pietas humana vestigium est dominicæ pietatis.

Charitas. sibi acquirit, & omnes cujuscunque generis bonos operarios, & artifices, atque negotiatores advocatos, bellatores, sibi operari, sibi lucrari, causam suam agere, & pro se pugnare compellit: sic & ego omnia prænominata mala, omnesque malos operarios, & infortunatos negotiatores, omnes imperitos, & negligétes advocatos, omnes ignavos, vinctos, & captos bellatores, malis suis mihi servire compello. Distat autem inter me, & illam quantùm ad hoc. Quia ego portando mala hujusmodi, & malos allevio, vel minuo & (ut mihi datur) prosequor quantùm ad malitiam. Illa verò magis portatur ab eis, & pascitur, atque nutritur, & lætificatur; tota enim mea intentio est, vel ut non sint mala hujusmodi, vel ut minus, vel non noceant, vel ut tolerabiliùs lædant patientes. Quapropter cùm venerimus ante fœneratorem aliquandò exactissimum, & strictissimum Deum, & de sorte nobis tradita interrogabimur, & de lucro acquisito, sicut legitur 19. Lucæ, & Matthæi 25. Respondebimus, quia omnia acquisivimus ego, & ipsa, & lucrum nostrum illa fecimus. Quia illa quidem omnia bona; ego autem omnia mala. Tradidisti nobis sacculos, quasi vacuos, ipsos scilicet habitus, seu virtutes, quæ ipsęmet sumus, vel ipsa corda hominum, in quibus nos posuisti, vacuos inquam sacculos ab hujusmodi lucris, vel vacuos à cogitationibus, & affectionibus: tales enim virtutes traduntur parvulis in baptismo. Quia ergo omnia merita nostra sunt, & bona, & mala, ideò & omnia pręmia à justitia tua nobis dari petimus.

Differentia charitatis & pietatis. *Pietatis intentio.*

CAPUT VII.

Zelus adjungitur charitati, seu benevolentiæ, & pietati, & singulatim earum officia dispartita tractantur, ac mysteria.

POst hæc loquemur de zelo, qui juxta intentionem nostram videtur esse tertia soror, etiam hoc modo solemus eas distinguere per officia: super 2. Levitici. Ita scilicet, ut benevolentia offerat sacrificium de clibano, coquens scilicet cor, & operationes suas amore suavi & piis desideriis, & hoc sine ardore; pietas verò sacrificium de sartagine frigens oleo, & igne, ut diximus; zelus autem offert sacrificium de craticula, videlicet assata, quæ non assantur sine ardore, & ustione in craticulis; de qua ustione dicit Apostolus, in 11. secundæ ad Corin. Quis scandalizatur, & ego non uror? Habet autem quæstionem, utrùm ustio illa ira sit, & quidam ita sentiunt & quidam ita senserunt de sacris doctoribus, undè & quandam disputationem de ira per zelum faciunt. Quòd si ita est, nec soror, nec ramus, nec pars est charitatis. Ira enim, & amor non solùm specie, sed etiam genere differunt, & in diversis viribus omninò sunt. Amor enim in concupiscibili totaliter, idest cum tota universitate specierum, partiũ, & ramorum suorum, sicut supra latiùs declaravimus. Ira verò similiter totaliter est in irascibili. Visum autem est nonnullis, & videtur adhuc, quòd zelus est vehemens amor viri in uxorem quo alium ad ipsam accedere non patitur, quæ quidem oratio, diffinitio zeli nullo modo esse potest. Hoc est quoniàm quilibet castus amor mariti in uxorem, impatiens est adulterij ipsius. Prætereà quærendum est ab hujusmodi diffinitoribus, quæ est differentia inter zelum, & zelotipiam, sive spiritum zelotipiæ: quòd si idem sunt, certum est autem, quòd zelotipia vitium est, & habet duo vitia comitantia, videlicet suspiciositatem, & furorem concitatissimum: & suspiciositate omnem nutum, omnem aspectum, omnem gressum uxoris suspectũ habet, quòd militet, vel serviat adul-

Zelus. *Vstio quid apud Apostolum.* *Zelus quid.* *Zelotypia vitium.*

E terio uxoris: similiter & omne alloquium alterius ad ipsam, omnem attactum, omnem frequentationem domus suæ; unde etiam frequenter accidit, ut vir zelotipus de domo propria exire non audeat, & si captus ibi detineretur, timens uxorem, vel ad momentum dimittere, ne eo absente pateat adulterio. Furor vero adeò præceps est zelotipiæ, ut nunc in uxores quamquàm innocentes, nunc in sic suspectas, si tamen audeant, sæviant. Quàm longè autem sit hujusmodi zelus, vel zelotipia à zelo rectitudinis cuilibet intelligenti manifestum est; nemo enim sic Deum diligit, ut non patiatur alios diligere illum, & etiam obtinere, immò quicunque verè diligit (quantùm in eo est) alios ejusdem participes efficere conatur, & ipsum Deum similiter (quantùm in ipso est) ad hoc ipsum inducere nititur, ut alios diligat; zelus ergo qui dicitur rectitudinis, affectio est, qua Dei cõtumeliam quis persequitur, unde zelare Deum soli dicuntur, qui contumeliam ejus ferre non possunt, ex qua affectione tres motus procedere videntur.
F Primus ira, qua excandescunt in vindictam divinæ injuriæ, seu contumeliæ, & vocatur etiam zelus quęlibet istarum affectionum, sicut ista Numer. 25. Dicente domino Phinees filius Eleazari avertit iram meam à filiis Israël, quia zelo meo commotus est contra illos. Secundus est dolor, quem vulgari gallicano vocamus domi, & est dolor iste, velut quem interdum indicat scissura vestium, & similia: sicut fecit Machabæus, & socij ejus. Primi Macha. 2. Ibidẽ etiam legitur de Mathatia, qui vidit quòd quidã Judæus accessit sacrificare in omnium oculis, & super aram in civitate Modin, & doluit, & contremuerunt renes ejus, & de præcedenti motu regis consequenter & accensus est furor ejus secundùm judicium legis, & insiliens trucidavit ipsum super aram, & post pauca; & zelatus est legem sicut Phinees, & iste dolor vocatur tabescentia, cùm vehementior ac diuturnior fuerit, de qua David: Super inimicos tuos tabescebam; sicut & de contrario dolore alibi in Psal. dicitur. Peccator videbit, & tabescet. Tertius motus est
G odij, differt autem à primo motu, sicut odium differt ab ira. Jam autem declaravit quidam philosophus. quòd ira est inquisitor victoriæ. Arist. autem dicere videtur. Quia ira est appetitus ultionis, quod utique esse non potest, cùm ira appetitus non sit, sed reverà mot⁹ est cujus finis ultio, & propter hoc illa acquisita cessat; sic enim appetitus in concupiscibili videretur esse. Iterùm sic ira provocatur, vel ex injuria, vel ex eo quod videtur injuria: Odium autem absque provocatione injuriæ plerumque invenitur, nec qui ex odio movetur de ultione cogitat, nec est de injuria, vel provocatione aliqua; ultio enim non dicitur, nisi ad injuriam, vel verã, vel apparentem. Persecutio verò non dicitur ad illud: si tamen ad aliquid dicitur, vel respicit contrarium idest odium, quia nec
H propriè aliquis aliquem persequi dicitur, nisi cùm ex odio malũ ei vel quærit, vel irrogat, & illud odiũ contrarium est amicitiæ, de hoc Psalmista: Nonne qui oderunt te domine oderam? perfecto odio oderam illos. Perfectum odium est quo inimicos usque ad deletionem persequimur. Juxta proprietatem nominis, quæ est perfectio; perfectè enim odio inimicum Dei, quia inimicus Dei est, eum persequitur, qui quandiu inimicus Dei est, cum eo quantùm ad hoc pacem non habet, etiamsi in modico, quod est dicere, donec funditùs inimicitias Dei vindicet, & deleverit. Dicitur tamen perfectum odium sanctorum virorum, quo scilicet peccata hominum oderunt, non homines; zelus autem, quo Deus zelotẽ se dicit in 20. Exod. similis est zelotipiæ maritorum in uxores. Isto etiam zelo omnem occasionem, omnem accessum, & omninò quicquid dare potest occasionem

Furor zelotipiæ. *Zelus rectitudinis.* *Ira.* *Odium.* *Persecutio.* *Deus zelotes.*

nem adulterandi cum idolis, vel dæmonibus, synagogæ per legem sibi desponsatæ penitùs interdixit. De hoc zelo legis Sapientiæ primo: Auris zeli audit omnia. Auris verò zeli non est aliud, quàm Dei sapientia, qua omnia videt intelligenda, sicut & oculus ipsius; idem enim prorsùs in eo est auditus, & visus secundùm quod Deus est. Dicitur autem auris ejus auris zeli audiens omnia, ut animæ illæ desponsatæ annulo fidei timeant omnia verba, sive sint spiritualia, sive corporalia, miscere cum adulteris. Quapropter & ab ipsis cogitationibus suis timere debēt, ne fortè allocutiones diabolicæ sint, sive collocutiones cum ipso diabolo. De hoc ipse terribilis loquitur sibi Prov. 6. dicens: Zelus, & furor viri non parcet in die vindictæ, nec acquiescet cujusque precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima. Huic zelo similem illi habent, qui Christo domino legitimant animas, ut legitimo sponso, quarum æqualem supra ostendimus in Phinees, & Mathathia. Qui autem eas sibimet zelāt adulteri pessimi, quales fuerunt, & adhuc sunt hæretici, qui errorum suorum discipulos sibi zelant, & pro eis contra catholicam Ecclesiam, & etiam contra se invicem inexorabili odio, & invidia inextinguibili pugnant, cui insaniæ similes utinàm non invenirentur apud sacros magisterij professores. videlicet ut non sibi, sed Christo domino zelarent discipulos, & abraderent de medio sui. Hanc intentionem pessimam, videlicet ut vellent vocari ipsi ab hominibus Rabi, atque discipulos Christianos agnominari ex nomine suo, sicut docet Apostolus in 1. primæ ad Corin. dicens. Nunciatum est mihi, quia contentiones sunt inter vos; hoc autem dico, quod unusquisque vestrum dicit, ego sum Pauli, ego sum Cephæ. Et statim subdit. Divisus est Christus. Et post hæc. Gaudeo autem, quia neminem vestrum baptizavi præter Crispum, & Caium; ne fortè aliquis vestrum dicat quod nomine Pauli baptizati estis. Hanc invidiam Joannes Baptista dānavit, quantùm in eo fuit, in 3. Joan. Cùm venissent ad eum Discipuli ejus, & dixissent. Rabi qui erat tecum trans Jordanem, cui testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum. Quibus inter alia respondit: Qui habet sponsam sponsus est, amicus autem sponsi, qui stat, & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi; quia se sponsum non esse sciebat, non sibi discipulos, sed Christo sponso zelabat: & quoniàm amicus sponsi erat, propter vocem, idest doctrinam sponsi, per quam videbat ei discipulos multiplicari, gaudio gaudebat, licet eos videret sibi minui. Propter quod & dixerat. Me oportet minui, illū autē crescere, in hoc gaudium meum impletum est. Dolor autem hujusmodi adulterorum est subtrahi sibi, & minui multitudinem auditorum, licet Christo domino accrescat. Non enim de profectu eorum spirituali curant, sed de repletione scholarum suarum, nec minùs turpiter, quàm inverecundè sonat creberrimè in labiis hujusmodi magistrorum, hic est clericus meus, hic intrat scholas meas, hic incipit sub me, obliti videntur verbi istius, quod de se veritas dicit in 7. Joan. Doctrina mea non est mea, sed ejus qui misit me. Quantò fortiùs ergo doctrina hujusmodi hominum sua eorum non est; quod si doctrina eorum non est, ergo neque discipuli doctrinæ illius: cujus enim est generaliter doctrina, ejus sunt & discipuli, qui docentur. Melius autem apparet hoc ex verbis Augustini in libro de magisterio per totum. Ideò & multos nostris temporibus confutat sponsus subtrahendo eis auditores ita ut propter defectum auditorum ab adulteriis, ne dicam magisteriis compulsi sint desistere proh dolor, quia promissionibus, & muneribus, instar meretricū eos, vel emunt, vel conducunt, interdùm etiam precibus & terroribus extorquent ab eis, ut & ita dicamus, violentia, audientiam. Beatus autem Gregorius non tantùm adulteros vocat hujusmodi magistros, sed etiam meretrices, exponens locum illum libri Regum 3. Venerunt duæ mulieres meretrices ad Regem Salomonem, &c. unde non scholæ, sed prostibula spiritualia, ubi ipsi tanquàm meretrices seipsos constituunt, & auditores tam turpi venalitate corrumpunt. Qui instar Joannis zelat, & facit Christi discipulos, verè amicus sponsi est, & verè Christum prædicat, & verè Christus per ipsum prædicatur: verè enim prædicare est præcedenti Christo auditores dicare, idest copulare, vel associare, quòd est sequaces efficere, non autem sibi. Beatus autem qui tanto hujusmodi zelo succenditur, ut in Christi sponsis adulterij, seu fornicationum peccata absque ulla præcedentium affectionum pati non potest. Beatior autem si nec signa, neque occasiones, neque aditum, vel accessum adulterorum ad illas & signa quædam adulterij, quod cum mundo corruptore pessimo hujusmodi committunt: inordinatio est vitæ exterioris, videlicet gestus, ornatus, habitus, incessus, atque sermonum similiter, & malorum familiaritates, atque consortia. Quemadmodùm enim in matrona ornatus meretricius, fornicationis apertum est indicium; sic in religiosis sæcularis habitus, & hoc ipsimet confitentur, sicut nos eis sæpè respondisse meminimus. Interrogati enim multi, & multæ sunt propter quid sæculariter, aut lascivè se gerant in hujusmodi exterioribus, responderunt nobis multotiens, quòd pro mundo, vel propter mundum, videlicet ut ei placerent, vel saltem ut ei non displicerent; quibus statim dicebamus, quòd de meretricio, aut lenocinio suo quod cum mundo committebant cōfitebantur, & ipsum mundum leccatorem, aut corruptorem suum eo ipso cognoscebant, dùm propter eum videlicet, ut ipsi placerent, vel saltem ne displicerent se ornare & parare fatebantur: mos enim meretricum est, ut placeant amatoribus suis, vel corruptoribus, se componere, & ornare. Propter hoc viri zelatores animarum hujusmodi compunctiones, & inordinationes studiosissimè persequuntur. Quis enim videat in sanctimoniali, & virgine, Christoque domino sponsa consecrata ornatum, vel apparatum meretricium, & adulterum, & non excandescat, & in illam, & in illum? Similiter & in clerico ornatum, vel habitum militarem, quis absque dolore conspiciat, nisi corde insensibilis, & totus extinctus? Quis posteriora clericorum stellis sumptuosissimè pictis circundata capita, & colla, & pectora equorū suorum phaleris fabrefactis argentatis, & deauratis ornata intueatur, & sanctorum corpora, vel reliquias, nec lapidea, nec lignea interdùm habere receptacula, & non animo torqueatur? Quemadmodùm enim monachus, aut alterius ordinis professor, si habitu sui ordinis abjecto, sæcularem habitum deferat, monachus apostata judicatur, sic & clericus clericali habitu abjecto, si sæcularem assumpsit, clericus apostata judicandus est. Accedit autem ad cumulum doloris, quòd isti luxus tantæ incompositionis, atque perversitatis, non de patrimonialibus hujusmodi hominum, ac mulierum bonis, aut labore ipsorum, vel artificio acquisitis, sed de ipsa redemptione animarum, de eleemosynis, & legatis vivorum, atque defunctorum fiunt. Et eodem zelo viri zelatores claustra excogitaverunt, & instituerunt, ut per ea ad animas religiosorum accessus clauderetur prædictis adulteris. Mos enim est zelotiporum maritorum, uxores, si facultas eis sit, in turribus, aut in aliis altissimis custodiis, recludere; sic etiam Christus dominus per viros hujusmodi ab adulterantis mundi, & sæcularium sponsas

Zelus. *Hæretici.* *Joannes Baptista.* *Cujus est doctrina ejus sunt discipuli.* *In Magistros.* *Prædicare quid.* *In religiosos sæculo placere studentes.* *Mos meretricum.* *Apostata.* *In lapidatores patrimony Christi.*

suas segregat, & arcet frequentia, quæ & sæpè claustralibus, & viris, & mulieribus meminimus nos dixisse: cùm enim dicerent se contemptibiles esse, & despectui haberi, & propter hoc in claustris suis reclusas à parentibus, & propinquis, respondebamus eis, quòd zelus domini exercituum fecerat hoc; propter hoc enim eas in tam arcta custodia, quasi incarceraverat, ne quis ad eas pateret accessus mundo, vel diabolo corruptori, in quo quàm charas, quàm pretiosas eas haberet, evidenter ostendebatur. Extenditur autem zelus iste sanctorum virorum, non solùm in Christi sponsam, vel sponsas, ut diximus, sed etiã in ipsam legem, & in ipsa loca sancta, & in omnia Deo sacrata; & de lege quidem evidens testimonium posuimus de Mathatia; de locis verò sanctis, nullum majus testimonium, vel exemplum poni potest, quàm de Christo domino, qui hujusmodi zelo succensus Matth. 21. facto de fune flagello, ejecit ementes, & vendentes de templo, & mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas, evertit. Similiter & Jo. 2. ubi etiam legitur: Quia recordati sunt discipuli ejus quod scriptum est in psal. Zelus domus tuæ comedit me. Similiter & in omnia sãcta extenditur cùm prophanantur, ut non solùm in sacra ornamenta, vel vasa, sed etiam in ipsa bona tẽporalia Ecclesiarum. Illa enim pia devotione fideliũ oblata, & sanctificata sunt domino; propter quod & viri zelatores cùm ea in luxibus, & luxuriis clericorum, aut regularium, vel aliis quibuscunque Dei cõtumeliis hujusmodi, sive vident, vel audiunt, zelo ardentissimo succenduntur. Si enim avaritia Judæ proditoris, & furtum, immò sacrilegium, quo ea, quę mittebantur in loculis asportabat, cùm ea fideliter egenis distribuere deberet, uxorique ejus, & filiis ea dabat: quantò magis sacrilega impietas clericorum sæcularium, & regularium damnanda est, cùm hujusmodi bona meretricibus, histrionibus dari non verentur & in omnes execrabiles turpitudines, & in omnes Dei contumelias expendere non formidant? Præcepit siquidem Dominus, ut sanctificata sibi, & oblata comederent in loco sancto, sicut legitur Levi. 10. execrabilis ergo abusio, dona quibus Deus honoratur, & quæ ob honorem ejus Ecclesiis oblata sunt in tantas, tamque impias ipsius contumelias detorquere. Et de claustralibus quidem manifestum, quia hujusmodi donationibus nihil juris transferunt in sic recipientes. De clericis autem, & sęcularibus habentibus administrationes, non levis quæstio est apud doctos, sicut alibi jam tetigimus.

Zelus domini.

Nota.

CAPUT VIII.

Prosequitur laudes Zeli, & ipsum loquentem inducit.

Post hæc autem prosequemur laudes hujus doni vel gratiæ, & dicemus in primis in persona ipsius: Quia ego sum custos divini honoris, & gloriæ, & tota familia mea, propter quod & signo Thau signari jussa est in Ezech. Ex signo inquit Thau frontes virorum gementium, & dolentium super cunctis abominationibus domus Israel, & pręceptum est eis, ut contaminarent domum, & implerent interfectis in vindictam, scilicet pollutionis ipsius templi Dei. De hoc expresse primo Machab. 13. ubi dicit Simon: Vos scitis quanta ego, & fratres mei, & domus patris mei fecerimus pro legibus, & pro sanctis prælia, unde & postea legitur. Et accensus est spiritus populi simul, &c. Ad hoc idem pertinet quod legitur ibidem 3. ubi dicit Judas. Ascendamus mundare castra, & renovare, & alia multa, ubi & demoliti sunt altare, eo quod prophanatum esset à gentibus: etiam in 2. primi Machab. Percusserunt peccatores in ira sua, & viros iniquos in indignatione sua. Et iterùm: Circuivit Mathatias, & amici ejus. Et post pauca: Obtinuerunt legem de manibus gentium. Et iterùm: Viriliter agite in lege. Ubi ego non sum non est qui custodiat aut defendat Dei honorem, & gloriam; quare patet ibi, & exposita est omnimodæ conculcationi, & contumeliæ. Ego sum qui vindico injurias, & contumelias Dei: Per me enim fecit Moyses, & Levitæ vindictam in filios Israel, qui gloriam Dei transtulerunt in similitudinem vituli comedentis fœnum, ubi & dixit: Si quis est domini jungatur mecum, congregatique sunt omnes Levitæ, quibus & præcepit: Occidat unusquisque fratrem, & amicum suum, & proximum, feceruntque filij Levi sic, propter quod, & dixit eis. Consecrastis manus vestras hodie domino unusquisque in filio, & fratre suo, sicut legitur 32. Exod. Ego facio Dei bellatores, & propugnatores, qui pro Dei honore, & gloria defendendâ, atque custodiendâ strenuissimè pugnant; si aliæ virtutes Deo dant honorem, & gloriam, ego eam tueor & defendo. Nec minor est virtus, quàm quærere, parta tueri; omnes bellatores inde signum Thau, quod est signum mirificæ crucis, & regis regum invictissimi vexillum in frontibus suis, hoc est in evidenti, sive manifesta confessione deferunt, in quo bellatores, & propugnatores lucidissimè se ostendunt. Ego præparo regi regum fercula delicatissima, scilicet assaturas, ut supra diximus de craticula igne preciosissimo, ac flagrantissimo assatã. Quemadmodùm dicitur de ave phœnice quòd ex aromaticis lignis rogum constituit, in quo se exurit, ut de cineribus ejus nascatur, vel generetur phœnix alius; sic & ego non de spinis, ac tribulis accensus ignis ardeo, sed magis desuper igne dato contra hujusmodi spinas, & tribulos succendor. Ipse enim divinus honor, & gloria in cordibus sanctorum virorum me accendit. Ego enim velut flamma sum ferventissima, de ipsâ fornace Spiritus Sancti, & de camino, quod est in Hierusalem cœlesti, in cordibus virorum sanctorum ædificans, de quo camino dicitur Isa. 31. Ego carbo quem unus de seraphin de altari supercœlesti assumpsit, & tetigit cum eo labia Isaię, quorum pollutione priùs tenebatur, sicut legitur Isa. 6. Neque enim digna sunt labia prædicare verbum Dei quę ego non tetigero, propter quod scriptum est in psal. quia mors in labiis quorundam, ubi litera nostra habet gladius: verba enim quę spiritus, & vita sunt, verba, scilicet vitæ in quorundam doctorum, & prædicatorum labiis, quantùm ad virtutem, & efficaciam moriũtur. Adeò enim tepidè, adeò remissè verba Dei annunciant quidam, ut extincta in labiis eorum penitùs videantur; propter quod sicut & ipsi frigidi sunt, & extincti, sic frigidos, & extinctos relinquunt, & utinàm non faciant adhuc pejores. Novimus enim quemdam familiarem nostrũ, propter hoc de civitate Parisiacâ aufugisse. Dicebat enim se lectionibus, & prædicationibus Parisiensib' de die in diem ampliùs, & ampliùs infrigidari, & se timere si moram diuturniorem ibi traheret, ne tandem spirituali gelicidio extingueretur, propter quod & transtulit se ad viros religiosos charitate ferventes, velut ad carbones vivos, ac ardentes, ut inter eos conversans ardorem, quem Parisiis timebat amittere, inter eos nutriret, & augeret. Ego sum ignis, quo ignitum est eloquium Dei vehementer, sicut legitur in psal. Ego ignis, propter quem dicit dominus Hieremiæ 23. Nunquid non verba mea sunt quasi ignis, & quasi malleus conterens petras? propter me enim verba Dei malleus sunt conterens petram, idest duritiam auditorum, de hoc ait Seneca. Quorundam enim frangenda sunt, quorundam autem emendanda: in cujus enim labiis non asto, lingua ejus est velut colus muliebris lanâ molli, aut stuppâ circumvolutâ, cujus ictum non solùm non timet

Zeli verba.

Zelus loquitur.

Phœnix avis.

Zelus.

In tepidos prædicatores.

Nota hunc locũ.

Zelus est ignis.

diabolus, sed etiam irridet. Propter hoc illęsus manet in uno auditore, per decem viginti annos Behemoth, id est diabolus, & non solùm non vulneratus, sed etiam nec punctus persistit, nec una gutta sanguinis ejus effunditur, dum hujusmodi auditor nec pœnitudine per hujusmodi doctrinam, aut prędicationē compungitur, nec lachrima una ex oculis ejus propter hoc effluit. Lachrimæ enim (ut ait Hieronymus) velut quidam sanguis sunt animarum. Ego ignis, propter quem de Helia prophetâ scriptum est Ecclesiastici 48. Surrexit Helias propheta, sicut ignis, & verbum ejus quasi facula ardebat, propter hoc non stabunt ante illum paleæ peccatorum. Ego sum ignis, cujus carbones desolatorij desolationem palearum peccatorum, & exterminium faciunt. Ego sum ignis, quo fulgebunt justi, & jam fulserunt tanquàm scintillæ in arundineto mundi istius discurrentes, & arundines cordium carnalium, velut incēdium depascentes, sicut factum est tempore Apostolorum, & martyrum, qui velut scintillæ igne meo fulgentes, & etiam ardentes mundi arundinetum, non tam spiritualiter depaverunt, quàm etiam igne sęculi incenderunt. Sicut enim mundus contra eos primùm exarsit zelo idolatriæ, sic & postmodùm est contra idolatriam per eosdē succensus, hoc est quod legitur Sapientiæ 3. Ego sum ignis, per quem duces Juda erunt sicut caminus ignis in lignis, & sicut facies ignis in fœno, & devorabunt omnes populos ad dexteram, & ad sinistram, sicut & ubique faciunt viri zelatores in medio malorum positi: devorant inquam eos, & eâ devoratione, quâ præceptum est Petro in decimo Actuum: Occide Petre, & manduca; & de qua dictum est in psal. Dedisti eum escam populis Æthiopum. Faculæ enim sunt peccatores, & ligna arida ad æternæ combustionis incendium præparata. Omnis autem caro fęnum esse expressè legitur Isaiæ quadragesimo. Erunt inquit duodecim duces Juda, sicut caminus ignis in lignis, & sicut facies ignis in fœno. Quòd si quis dixerit, quòd viri qui creduntur zelatores homines insensati sunt, hoc est sine capite, & homines furibundi belluinâ rabie sævientes in peccatores faucibus, & dentibus, dū probris, contumelijs, convicijs eos immoderatè, & insanissimè depravant, ac dehonestant, & in facie hominum confundunt confusione, quæ solum adducit peccatum, de qua legitur Ecclesiastici quarto. Deinde velut unguibus catorum, vel pardorum grassantur, & debacchantur in eos, ut non correctores, aut medicos spirituales erga eos se exhibeant, sed hostes atrocissimos, & persecutores implacabilissimos. Hujusmodi homines inexorabiles sunt, & quantùm in eis est, judicium Dei futurum evacuant, dum omnia hîc vindicare totis viribus enituntur; si enim (ut ait Augustinus) omnia hîc vindicarentur, locum divina judicia non haberent; non haberet ergo Deus aliquid facere in futuro judicio, si potestas tanta daretur hîc hujusmodi hominibus: ipsa etiam officia dæmonum quæ sunt torquere, & cruciare, officiosissimè implent hîc hujusmodi homines, unde & in ore eorum semper sonat vox diabolica, crucifigatur, confundatur, deponatur dejiciatur, eruatur. Potestas in manibus hominum hujusmodi gladius est proculdubiò in manu furentis, vix aut nunquàm de ore eorum auditur, emendetur, corrigatur. Hi cùm medicinam spiritualem, videlicet animarum profiteantur, non pro varietate vulnerum aut morborum, aut vulnerum spiritualium varietatem, adhibent medicamentorum: urere norunt solummodò, & secare solummodò. Quacunque enim ægritudine spirituali laborat quis, ferrum, & ignem statim adhibere conantur, cùm dicat eis Augustinus: Non sanat oculū, quod sanat calcaneum, vel manum, nihil de unctionibus, nihil de fomentationibus, nihil de cataplasmationibus, nihil de potionibus, nisi fortè de potione absinthij amarissimi, aut alterius, cujus sumptio tormentum sit, & non medicina Ignorant hujusmodi insipientes, quòd omnium medicamentorum fortissimum, ac saluberrimum est, sapientia, sicut legitur Sapientiæ nono. Etenim per sapientiam sanati sunt, quicunque tibi placuerūt Domine à principio Hæc quidem sapientia sermo Dei est, de quo legitur ejusdem decimosexto. Neque herba, neque malagma sanavit eos, sed sermo tuus domine, qui sanat omnia, & in psalmo Misit verbum suum, & sanavit eos. De hoc eodem Proverbiorum quarto. Vita sunt invenientibus ea, & universæ carnis sanitas. Peccatores enim (ut dicit Dionysius) tanquàm cœci manu ducendi sunt: Tullius verò dicit, quòd undique fulciendi sunt, qui timent. Manifestum autem est, quòd erigendi sunt, qui ceciderunt, medicandi sunt autē, qui vulnerati sunt, non novo vulnere transfigendi: quid autem aliud facere potest, quàm vulnerare, qui venit ad infirmum in solo igne, & gladio? in igne quidem iracundiæ, in gladio acuto linguæ. Hujusmodi homines refectoribus similes sunt veterum, ac putridarum patellarum, qui dum foramen unum nituntur obstruere uno ictu mallei fabrilis quinque, vel sex alia faciunt, vel illud adaugent in duplo, aut ipsam patellam totaliter dissipant & confringunt. Hujusmodi homines omnia vasa ex quacunque materia sint, malleabilia esse opinari videntur: omnia enim malleando reficere velle videntur, non attendentes insanissimi, quòd fictilia, aut vitrea malleationibus potiùs confringuntur, & dissipantur, quàm reficiantur. Correctio autem, quam solam intendere debent, non est nisi refectio vasorum confractorum spiritualium: hæc sunt corda peccatorū, ex eo quod legitur Ecclesiast. 21. Cor fatui quasi vas confractum, omnem sapientiam non tenebit In domo autem Dei magnâ, id est Ecclesiâ, sunt vasa non solùm aurea, & argentea sed etiam lignea, & fictilia, sicut dicit Apostolus in secundo 2 ad Timothæum. Manifestum autem est, quòd aurea, & argentea, & ignē fortissimum, & malleum sustinent, lignea verò ignē non sustinent, fictilia quoque malleum non sustinent; propter hæc intolerabilis est insania hujusmodi fabrorum, seu refectorum, qui nec diversitatem vasorum, nec fortitudinem, aut debilitatem ipsorum attendunt, uno solo artificio in omnium refectione utentes, vel potiùs abutentes. Hi omnium peccatorum correctionem, & salutem facilè desperant, & utinàm non frequentiùs ad malè sentiendum de hominibus facillimi, ad benè sentiendum difficiles, & tardi Janitorem pessimum, ac perversissimum cordibus suis præfecerunt, qui mala de fratribus tam facilè ingredi patitur, immò passim ea recipit, bona verò vix intrare. Hi semel conceptam de fratre malam opinionem vix, aut nunquàm deponunt, benè, nisi de suis, aut suis familiaribus, rarò, vel nunquàm sentiunt de alijs vel semper, vel frequentiùs malè. Hi contra muscas vel pulices levium peccatorū in gladio duro, & forti plerunque pugnare volentes, ipsos peccatores occidunt. Quemadmodùm quidam cùm musculam videret super caput alterius volitantem, aut insidentem, dùm eam securi tentaret percutere excerebravit illum, sic & isti dum levia peccata in fatribus in gladio verbi Dei intendunt percutere, tanto conatu, & impetu percutiunt ea, quòd ipsos fratres hujusmodi percussione occidunt, vulnus eis iræ mortalis, vel odium infigentes. Heu quotiens dū ligna peccatorum cædere intendunt, fugit securis de manibus eorum, & ferrū de manubrio lapsum vulnerat, aut interficit peccatores, sicut legitur Deuteronomij 19. Ferrum acutum est verbum Dei, sicut

Lachrimæ sunt sanguis animarum.

Apostolorum zelus

Correctio non omnia hîc vindicat — Cur omnia hîc non puniuntur.

Sapientia optimum antidotū.

Similitudo.

In domo Dei multa vasa.

Ferrum acutum verbum Dei. dicit Greg. Manubrium intentio rectitudinis, manus, qua securis ista est tenenda, modercamen est discretionis in prædicando, vel docendo, quod dùm quis deserit, ferrum de manubrio labitur, cum intentione rectitudinis obmissa, ad contumeliam, vel confusionem faciendam proximo, divinus sermo detorquetur: multi enim sic adulterant verbum Dei, propter quod dictum est Proverbiorum decimo-quarto: Jn ore stulti virga superbiæ, & Ecclesiastici 19. Correptio mendax in ore contumeliosi. Non enim corrigunt, sed correctionem contumeliâ mentiuntur; *Ex intentione opus judicandum.* ex intentione enim opus judicandum est, sicut & multi prædicare se simulant, & detrahere tantùm, vel generaliter, vel specialiter quibusdam intédunt, unde non prædicatio veri hominis est hujusmodi sermo, sed detractio; propter hoc optimè dixit

B

In pseudo prædicatores. mulier illa: Nunc cognovi quia vir Dei es tu & verbum domini in ore tuo verum. 3. Regum 17. Jn quorundam enim ore, si fas est, verbum Dei falsum est, dùm illud adulterant, illud quantùm in se est suum facientes, videlicet aut in sui ipsorum prædicationé, aut in aliorum detractionem; qui enim causa inanis gloriæ, vel quæstûs prædicant, seipsos, aut sibiipsis prædicant, non Christum, vel illi: qui verò causa detractionis, ipsum vivificum verbum Dei semen in venenum mortiferum detractionis invertunt, impletur in eis, quod scriptum est Job. 21. Panis ejus in utero ejus vertetur in fel aspidum intrinsecùs. Dùm enim sermo qui foris apparet prædicatio, malignissima detractio est intrinsecùs, panis ejus, idest sermo Dei, qui in ejus ore personat, versus est in utero ejus, hoc est in intimo perversæ intentionis, ubi sermoné

C

Dei in hæc detorquere cogitavit, & valde simile est *Nota exemplum terrificū.* quod accidit cuidam mulieri, quæ cùm sacratissimā Eucharistiam in sinu suo nimis irreverenter, & execrabiliter abscondisset, cùm vellet eam de sinu abstrahere, invenit pro ea serpentem horrificum, atque terribilem: sic & pro pane sacratissimo verbi Dei in abscondito cordium hujusmodi hominum, diligenter scrutantibus invenitur serpens venenatissimus detractionis. Accedit, & ad cumulum perversitatis, quia venenatum hujus detractionis sermonem, zelū mentiri multi non verentur, & qui eos excusare conantur, cùm apertè detraxerint hujusmodi homines, dicunt eos ex zelo, vel ardore nimio dixisse ta- *Zelus modestus.* lia, quasi zelus sanctus, & ardor divinæ dilectionis homines faciat insanire, & in fratres, ac proximos ore rabido, dentibusque sævire. Similes etiam sunt hujusmodi homines cuidam stulto, qui cùm audivisset Deum præcepisse hominibus, ut rectè ambularent, nolebat, postea divertere à quocūque obvio, verbi gratiâ: Si crucem excelsam inveniret in via, aut arborem proceram, non declinaret à recto, propter hoc si desuper niteretur ascendere & postea descendere, idem faciebat de muris, domibus, turribus, nisi vel apertura fieret in eis, qua propter nec civitatem ingredi poterat, nec egredi hujusmodi homo, absque labore importabili eorum, qui eum ducebāt, & ruinâ intolerabili, ac dispendiosissimâ. Sic hujusmodi homines, quantam ruinam faciunt in congregatione, in animabus suis, quæ utique spirituales civitates sunt? tantam inquam ruinam ut penè quolibet passu eorum, hoc est opere, vel sermone necesse sit, vel unam, vel plures in domibus hujusmodi civitatum, non leve detrimentum sustinere, atque dispendium. Domus hujusmodi civitatum, sive hujusmodi collegiorum, quæ quot, & quanta detrimēta, atque dispendia bonæ conversationis suæ ab hujusmodi hominibus patiantur, non est facile vel scribere, vel narrare; plerunque etiam scādalizati ab eis gravissimè corruunt. Quid plura? Jn tēpestate, & turbine sunt viæ eorum, sicut legitur in tertio Naum. Et quocunque conversantur sunt quasi tempestas transiens. Quemadmodùm enim post transitū tempestatis alius luget segetem suam degrandinatam, alius vineam alius domum suam concussam, atque dirutam alius navem confractam, alius mercium periculum; sic vides in unoquoque collegio, vel congregatione, alium lugere detrimentum lectionis, alium orationis, alium meditationis, alium disciplinæ, alium psalmodiæ, & ita de alijs; propter hoc dictum est Proverbiorum 10. Quasi tempestas transiens non erit impius. Similes sunt quoque isti tempestuosi *In iracundos & rabidos correctores.* homines pugilibus, sive propugnatoribus, qui mole corporis, & viribus prævalentes in medio pressuræ aliorum hominum recti, & rigidi incedentes, alios dejiciunt, alios impellunt, alios conculcant, alios pede calcantes graviter lædunt, alios comprimunt, alios à gressu impediunt, clamoremque mirabilem, & maledictionem multitudinis post se relinquunt; sic paucissimos videbis in quacunque congregatione, ubi tales conversati aliquandò fuerint, quin post recessum suum sive decessum querelas similes, & maledictiones pro læsionibus, impedimentisque spiritualibus reliquerint, & quin eis, cùm ibi conversarentur, fuerint communicatæ. Cum istis non est ambulandum inter ventres prægnantium; quis enim enarrare, vel narrare sufficiat, quot, & quantos abortus sanctorum conceptuum, sive propositorum fieri faciant hujusmodi homines? quot partus teneros insipientium conculcando, vel comprimendo suffocent? quot adultos gladio suo vulnerent? quot omni generi bonorum impedimenta præstent? etiā quæ vidimus, & ex testimonio fide dignorum accepimus, quia penè innumera sunt. Præter hæc omnia autem diximus, ut nemo sibi supplaudat de zelo *Mala ex rabie corrigentis.* sancto, cùm ista rabies illum exagitaverit. Nemo hujusmodi rabiem excuset in hujusmodi hominibus, nemo eam zelo rectitudinis mentiatur. Et quia experti sumus ruinas, & animarum perditiones, quas operta est pestis ista diebus nostris, necessarium immò saluberrimum est, ut qui ministros Dei se gerunt, & in officijs suis gratum officium Deo præstare intendunt, ne per ignorantiam contrarium faciant, & propter animarum salutem, mortem earum procurent. Tentabimus declarare, quæ sit ista affectio, *Zelus sanctus quid.* quis zelus sanctus, & zelus rectitudinis ab ipsis sanctis, & potissimùm à beato Gregorio nominatur. Dicimus ergo quòd illa affectio sive sit ira ad vindicandum Dei injuriam, sive sit odium, sive inimicitia ad exterminandos Dei inimicos, sive sit zelotipia persequens sponsarum Christi adulteria, adulteriorumque occasiones, & signa, sive sit amor vehemens, ipsas Christi sponsas à mundo secludens, & arcta

D

custodia eas quasi incarcerans, ut solus cœlestis spōsus earum amplexus spirituales, cæteraque conjugij spiritualis bona ab eis habeat, & hoc liberè, & absque impedimento vel seculi hujus, vel sæcularium, nunquàm tamen est sine comite, ac duce misericordia, & illa utique spirituali, & propter hoc dictum est super Matth. quinto: Justitiæ lumen est misericordia. Oportet sic affligi, & catenùs corpora exteriùs, ut per hoc salus animabus interiùs procuretur, sicut se fecisse testatur Apostolus in 5. primæ ad Corinthios dicens: Tradidi hujusmodi hominem satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat in die domini nostri Jesu-Christi; sic etiam moderatur ipsam afflictionem corporis, ut non ultra eam extendat, quàm requirit correctio, sive emendatio peccatoris. Cùm enim correctio sanatio sit animarum, & propter eam omnia hujusmodi facienda sint, mani- *Correctio quid.* festum est, quòd ministranda sunt omnia tanquàm medicinæ, vel medicamenta animarum; nihil enim aliud est, quàm chirurgus quidam spiritualis, unde omne

omne ejus urere, omne ejus secare non quæstuosum, sed medicinale debet esse, vel medicamentum toti civitati, vel religioni, cui præsidet. Sicut ergo temperandæ sunt medicinæ, vel medicamenta, & contemperandæ morbis corporalibus: si enim excedit medicina modum, non operabitur, ut medicina salutē, sed ut toxicum saluti contrarium; idem enim facit plùs aut minùs. Misericordia ergo hæc, quæ soli saluti impenditur, moderetur hujusmodi medicamēta, ne per excessum vertantur in perniciem animarum, propter hoc dictum est in psalmo: Corripiet me justus in misericordia, quod est dicere provt requirit, vel tollenda vel lenienda miseria mea. Quòd si plùs, vel ultrà, non est hoc Dei justitia, sed rabies, aut furor se ingerens, & opus quod debuit esse zeli sancti, sicut rapiens, & vindicans, propter quod & dicit Gregorius super Ezechielem: Quia zeli sancti discretio de misericordiæ virtute necesse est ut ardeat, & clarescat; morbi enim persequendi sunt, ac vulnera à medicis spiritualibus, non autem patiens, immò salus eorum totis studijs, ac viribus quærenda est. Et est hujusmodi viris, medicorum corporalium studiosissimè imitanda benignitas, qui quantumcunque morbos corporum persequantur, & vulnera, non tamen patientibus irascuntur, immò eos tota dulcedine consolantur, tota suavitate blandiuntur, & quibus possunt non solùm medicamentis, sed etiam alimentis eosdem confortant, & adjuvant ad tolerandam amaritudinem medicinæ, & ad sufferendum dolorem sectionis, aut ustionis: interdùm etiam & ipsi priores de medicinis bibunt, ut horrorem illarum tollant à patientibus. Quod & ipse Christus dominus fecit, sicut restatur Augustinus dicens. Calicem passionis prior bibit Christus dominus medicus, ne illum abhorreret ægrotus. Hujusmodi autem medici, vel chirurgi potiùs, immò neutri, sed tortores, atque lictores, immò carnifices animarum dolorem tantum atque confusionem, cęteraque pœnalia sola inferre velle videntur, non salutem conferre, nec medicinam, sed carnificinam exercere: non enim quantùm carnificina eorum profuerit, sed quantùm dolorem vel confusionem patientibus injecerit, multùm curant. Quòd autem non medicinam, sed carnificinam in tam pijs, tamque salutaribus officijs intendant, ipsa verba eorum indicant evidenter; minas enim ut hostes primùm inferunt, deinde juxta minas, & ultra minas in eos, qui laniati fuerint debacchantur, & post hujusmodi debacchationem de carnificina hujusmodi, tanquàm de victoria gloriæ, & de triumpho nobili insolenter se jactant, quod nosipsi multotiens auribus nostris audivimus. Ex quo apparet, quòd non fructum sanitatis, aut salutis in primis quærunt in eis qui furori eorum traditi sunt, & expositi. Comitatur autem & istam sanctam affectionem propriæ infirmitatis jugis meditatiò, ut in seipso discat quid alij portare possint, quid eis, & quantùm imponendum; nemo enim ita effertur, & excandescit in alios, nisi qui propriæ infirmitatis, aut fragilitatis oblitus est. Propter hujusmodi homines dictum est; sciant gentes quoniàm homines sunt; isti enim videntur se ignorare homines esse, aut saltem aliquandò fuisse. Cùm enim dixit dominus Jesus-Christus de se ipso, zelus domus tuæ comedit me, tum de eo scripsit Jsa. 53. Desideravimus eum novissimum virorum, virum dolorum, & scientem infirmitatem. Hi sunt homines, qui non addidicerunt pati disciplinam, aut correctionem propriam, & quia agendi, & patiendi tanquàm contrariorum eadem est disciplina, nesciunt eam in alios exercere. Propter hoc exposuimus verbum illud in primo Sapientiæ: Diligite sapientiam, qui judicatis terram. Diligite inquam pati, & facere, pati priùs ut de vobis fiat, & deinde facere, ut vos illam alijs faciatis: quidam enim in alios justissimi sunt, in seipsos autem misericordissimi, & tamen in nullo alijs parcunt, sibiipsis parcunt per omnia, quemadmodū faciebat Mævius, qui cùm aliorum vitia ipse vitiosus atrociter persequeretur, sua diligebat, ac nutriebat, super quo cùm interrogaretur, mihi ignosco, Mævius inquit; hi enim homines impatientissimi sunt objurgationum, increpationum, redargutionū, & quod est deterius monitionum, & exhortationū. Quantò fortiùs ergo disciplinalium flagellorum, propter quod nec sciunt nec sentiunt, nec sapiunt disciplinam, ut omninò inexperti, ideò morbus eorum est omnis, noli me tangere, & solâ divinâ manu curabilis: cùm humanæ manus attactum omnem nō solùm refugiant, sed tota repugnatione repellant. Attentaverunt autem quidam religiosi mederi morbo hujusmodi in Abbate suo temporibus nostris, quoniàm cùm esset in omnes illos carnifex crudelissimus, videntes, quòd omninò ignarus esset, & inexpertus disciplinæ, quam tamen exercere putabat in eos, coegerunt eum sedere per mensem integrum inter fratres, & gerere se tanquàm simplicem Canonicum, quem quotidie proclamantes, & egregiè verberantes, tandem restituerunt sedi suæ dicentes: Ecce per mensem istum non solùm fuisti in schola disciplinæ, sed etiam sensisti; non est mirum enim, si exercere nesciebas in subditos, quia eam non addidiceras, recordare eorum, quæ didicisti, alioquin rememorationem tibi faciemus ipsorum. & credimus nos, quia instructus, & eruditus didicit ex his, quæ passus est, disciplinam; credimus etiam quòd memoriter eam retinuit, nec rememorationem ejus eidem postea fieri oportuit, alioquin paratissimi essent fratres si viderent quòd opus esset. Nunc revertamur, & dicamus, quòd hujusmodi homines in Beelzebud ejiciunt dæmonia, & in satana satan expellunt, vel potiùs introducunt, vel magis impellunt. Jn spiritu enim furoris, spiritū luxuriæ interdū credētes ejicere, nō ejiciunt, sed ipsū latitare cōpellunt. Plerūque spiritum iræ, spiritum odij, spiritum simulationis, & spiritum mendacij in eos, quos corripiunt, introducunt, dùm eos ad iram mortalem, & odium contra se concitant, & irritant simulatores eosdem, & mendaces efficientes. Jnterdùm etiam perjuros dùm simulare eos compellunt terroribus suis deseruisse vitia, quibus adhuc laborant, & mentiri de hoc insuper, & pejerare, & hoc multis experimentis didicimus: unde & postquàm exiverit tempestas eorum, apparet manifestè non extirpata fuisse vitia per eorum furorem, sed magis ad tempus latuisse quædā, quæ non solùm ut priùs erumpunt, quasi bestiæ de cavernis, sed cum multitudine novorum quæ sicut diximus, per huiusmodi hominum insaniam generata sunt, & ita factus est error novissimus pejor priore, & dum adauctus est uterque exercitus diabolicus tam vitiorum, quàm hominum malorum, & propter hoc procurantur impedimenta, atque repagula, non quibus compescatur ista insania, sed quibus impediatur correctio salutaris. Aut enim appellant sic oppressi, aut congregata sibi multitudine similem debacchationem timentium resistunt in facie pestiferis hujusmodi hominibus, obedire etiam in modico denegantes, vel procurant sua astutia se viendi eis subtrahi potestatem, Jnterdùm etiam & in mortem ipsorum armantur, & clàm nisibus totis machinantur, vel palàm ipsimet eosdem occidunt, qualia temporibus præteritis fuisse facta jam dubiū non est, nec mirum est, cùm ipsi medicinam salutaris correctionis vertant in gladium persecutionis, sed ægros interdùm non tam freneticos sauciant, quàm etiam seipsos à furentium gladijs defendunt.

Misericordia cū correctione. *Modus correctionis.* *Nota.* *Propria infirmitatis consideratio.* *Nota.* *Mævius parcebat sibiipsi.* *Noli me tangere.* *Homines in Beelzebud dæmonia ejicientes.*

Inspicienda ergo summoperè ac diligentissimè cō-siderenda corrigendorum infirmitas, & cujusmodi medicinam vel velint, vel valeant sustinere, sed ipsa potestas corrigentium non minus attendenda est, an per eam cogi possint ad id quod eis imponitur; si

Benè.

enim non possunt, non est eis imponendum invitis, si verò possunt, non minùs attendendum est an hujusmodi coactio multorum stragem, & paucissimorum, vel nullius salutem forsitan operetur: non enim negligenda est multitudo eousque ut strage ipsius, salus paucorum aut unius ematur. Reddenda est, & exhibenda quorundam, ut ipsi ajunt, justitia, qui ne quid amittant de jure suo, valens denario, centum marcas expendere sunt parati.

Medici spirituales sint cauti.

Erubescenda est medicis spiritualibus timoratio, & pietas medicorum corporalium, qui tantoperè cavent, ne medicinam quam exhibent alicui, mortis corporalis occasionē præbeat; apud istos verò mors animarum nullius momenti esse videtur; cum enim super hoc admonētur, statim respondent, feci quod meum est, sibi imputent mortem suam, qua si non pertineat ad eos periculis fratrum occurrere, ubi ipsi in illa voluntariè se immittunt, cùm nulla major sit insania, nulla periculosior frenesis, quàm illa, quæ est cordis.

Frenesis cordis.

Quapropter si tam studiosè cavetur freneticis corporalibus, non solùm ligando, sed omnem etiam aliam occasionem eis sæviendi vel in se, vel in alios subtrahendo, unde nec ferrum, nec lignum, quo se lædere possint, juxta eos dimittitur, neque aquæ, neque igni appropinquare permittuntur, sed neque juxta fenestram esse, à qua se præcipitare possunt: ex quo manifestum est, quàm difficiles occasiones mortis eis darent, ni tanta sollicitudine eis assistere conarentur. Quantò fortiùs ergo sunt dandi freneticis spiritualibus timor, & pietas. Timendum autem valde est, ne insaniam, de qua tamdiu locuti fuimus, inanis gloria concitet, & hujusmodi homines ne quod verum, aut rectum est, videre possint obtenebret. Quemadmodùm accidit de quodam, qui ut justus judex, & bonus justitiarius reputaretur, filium proprium pro delicto levissimo decollavit, mercator insanissimus, qui morte filij sui falsissimam, vanissimamque laudē justitiæ, quam non habebat, voluit comparare: sic & nonnullos interdùm fecisse timendum est ut viri zelatores prædicarentur, multarum animarum stragē dedisse per modum, quem diximus, multa monasteria pretextu reformationis, non tam deformasse, quā etiam evertisse; dùm enim pro furore suo diruunt, ædificant in monasterijs, quibus correctores, aut reformatores interdùm videntur hujusmodi homines,

In severos nimiū reformatores.

tantas scissuras, tantasque discordias, tantas ruinas spiritualium, tanta incendia irarum, & odiorum, tāta seminaria litigiorum, & jurgiorum illic faciunt, concitant, & seminant, ut non domus post recessum eorum videantur, aut monasteria, sed magis lapidū ruina; non enim fratres qui vivi, ac veri lapides sunt spiritualis ædificij, velut in structura ordinatos, non velut cæmento charitatis colligatos, sed magis subversos post se relinquunt, nec obliviscuntur jactare se quod Abbates deposuerunt, & obedientiarios, & quadrata rotundis ibidem mutaverunt, de fructu penitùs conticescentes, vel quia nullus est, vel quia de eo forsitan fuit in eorū pectore cura minor; nec attendunt vel ad sumptus, quos ipsi sic monasteria subvertentes, non solùm inutiliter, sed in monasteriorum perniciem fecerunt de bonis eorundem, &

Advocatorū præda.

quòd ipsa monasteria prædam advocatis, & omniū munerum acceptoribus fecerunt, & judices corruptibiles venalitati prostituerunt, & assessores forsitan eorum; non enim leve malum est sacrata Deo bona monasteriorum temporalia in fauces hujusmodi devoratorum injicere, & ipsa monasteria in manibus fœneratorum dare. Quia verò ex tribus antedictis causis, videlicet inexperientia correctionis, & disciplinæ in semetipsis, & ignorantia propriæ infirmitatis, & alienæ, & amore dementissimo inanis gloriæ pestilentissima rabies procedit, vigilantissimè cavendum est, ne hujusmodi hominibus detur potestas, immò ne gladius occisionis magnæ detur hujusmodi furiosis; instar enim dæmonum quocunque introeunt, ruinam, & incendium post se dimittunt, & velut incendiarij diabolici, seu infernales, ignē ubique mittunt, & velut procellarum ubique concitant tempestates. Ego autem dicit zelus sanctus, non sic, quocunque introeo, benedicit Deus; non enim sævio sequens vim, quod utique belluinum est; belluarum enim est sævire pro viribus & viribus pugnare.

Sævire belluarum est non hominum.

Ego autem pugno, non quantùm vis, aut potestas mihi subministrat, sed quantùm expedit corrigendis; unde nec sævitia, idest sequens vitium furoris, aut aliud nominari possum, vel debeo, sed magis severitas, idest sequens veritatem; ut enim corrigantur homines verè quæro, & ut falsitas diabolica funditùs exterminetur, ut veritas virtutum, & morum in hominibus ædificetur, & conservetur totaliter; intende hæc est veritas, quam sequor ut exemplar, ut ducē, & ut lucem, vel ipse Christus dominus veritas est, quam sequor, cujus omnis flagellatio exterior in peccatores, est pietas. Non sequor veritatem meritorum eorum, qui peccaverunt, hæc enim supra vires meas est, scilicet ut eos feriam quantùm requirit veritas hujusmodi meritorum. Non ad hoc nitor, ut puniam, vel vindicem, sed ad hoc ut puniam, & emendem. Non assumo mihi tortoris, vel lictoris officium, sed potiùs medicantis, diabolo, & angelis ejus illud reliqui, totamque ejus carnificinam ministris infernalibus reservavi, nolens ei super hoc injuriari. Quòd si quis dicat, quòd bonum est vindicare Dei injurias, & contumelias. Respondeo, quòd verum dicit, & quia ego sic facio, veruntamen non in hoc quiesco, nisi ipsimet, qui eas Deo irrogaverunt, eas vindicent in seipsis, & humiliati per me, miserationi ejus totaliter se tradunt. Vindico ergo eas cùm amplius non possum, & sicut dicit Aristot. Sufficit mihi facere pœnitere, & est ideò longè gloriosiùs de inimicis sic triumphare, ut ipsimet Deo de seipsis faciant ultionem, quàm solam vindictę carnificinam in eos exercere, cùm, sicut dicit beatus Augustinus.

Puniendi ratio.

Sive parcendo, sive puniendo, hoc solùm benè agatur, ut vita hominis corrigatur. Quare benè agitur, quod per me finaliter agitur, & quoniam parcere, & punire contraria sunt, erit eorum eadem disciplina, & eadem virtus. Quare qui nescit parcere, nescit & punire, & si ejus non est parcere, sicut & punire.

Qui nescit parcere, nescit punire.

Quare non ministri mei sunt, qui punire solummodò & norunt, & volunt. Falsò ergo zelatores nominantur quidam, quorum totum studium & officiū est punire, qui non deberent esse nisi in inferno, ut

Zelus

essent adjutores ministris tormentorū, ut talia exercerent, ubi tanta est copia tormentorum, ubi nemo est qui de manu torquentium quemquam eripiat, aut qui eis resistat. Non sum cœcus sagittarius, ut Lamech, qui cùm intenderet sagittare feram, sagittavit Caïn, & occidit eum, juxta traditionem Hebræorum, hoc faciunt cùm sagittarę bestias vitiorum in hominibus debeant, ipsos homines sagittantes occidunt.

Cæcus sagittarius.

Non sum incautus medicus, ut cùm febres, vel alias ægritudines in ægris occidere debeam, ipsos ægros potiùs occidam, quod homines excerebrati faciunt. Sagacissimus, ac prudentissimus percussor in gladio ego sum, qui videns hominem involutum tortuositate serpentis, & dentibus ejus arreptum, non hominem pro serpente percutiens interficiam, quin potiùs serpentem percutiens occido, & de

& de faucibus ejus, & captione hominé libero, cùm simiæ verorum zelatorum econtrariò faciant. Ego cautissimus chirurgus, qui putrida sic seco, ut sana illæsa relinquam, & ne à putridis corrumpantur præservem. Harum autem simiarum mearum insania plerunque putrida illæsa dimittit resecans, quæ sunt sana. Sic ignem adhibeo, ut non incendium sed purgationem, ut consumptionem superflui patiar, non universale incendium. Sic ferrum adhibeo, ut vulnus mortiferum non infligat patienti, sed ut cauterium salubre, ac venæ apertionem ad purgationem efficiat. Ego agricola prudentissimus, qui sic pestiferas herbas evello, ut salutares non lædam. Sic zizaniam extirpo, ut tritico non solùm læsionem non inferam, sed ut suffocationé, quę ei à zizaniis imminebat, avertam. Meminimus enim nos vidisse quodá furibundos prælatos hortos abbatiarum duarum nobilium sic solvisse, hoc est sarculo insaniæ suæ sic purgasse ab arboribus fructiferis, ut nec unam ibi relinquerent, solas ibi spinas, & tribulos dimittentes. Incredibilis modus insaniendi, sed cum diabolicis hortulanis. Pius ignis meus nihil purum, nihil sanum, nihil vivum, sed solam mortem, solas ęgritudines, solasque adulterinas admixtiones depascit. Omnia pura, omnia sana, omnia viva fovet, conservat, & nutrit (utpotè) vivificus, & vitalis. Ira mea non in homines est, sed in hominum mortem. Misericordia mea non in hominum mortem est, sed in ipsos homines sicut docet Augustinus. Quòd duo sunt nomina homo, & peccator, quia peccator est, corripe, quia homo, miserere: Noli esse (inquit Salomon in septimo Ecclesiastici) nimis justus. Culpa enim est (ut ait Seneca) totam persequi culpam. Et jurisperitus dicit, quòd summum jus injuria est. Nec suspicetur aliquis, quia ita loquor, quòd minus propter hoc persequar vitium remissionis; scio enim, quòd vitium remissionis, sicut somnolentia est in agricola, sicut insinuatur Matthæi decimotertio. Ubi legitur, quòd cùm dormirent homines, inimicus homo superseminavit zizania, unde Isidorus prælatum negligentem assimilat prælato dormienti, de cujus manu cadit baculus pastoralis, & pictores pingunt ipsum accumbentem & sedentem in cathedra super cubitum gravatum, & cadentem de manu ejus baculum pastoralem, per quem disciplina, quę de zelo rectitudinis procedit, designatur. Salomon autem Proverbiorum vigesimoquarto assimilat cum agricolæ pigro, simul & stulto dicens. Per agrum pigri hominis transivi, & per vineam stulti viri, & ecce totum repleverant urticæ, & vepres, aliaque frugibus, & viribus noxia, quæ suffocant, aut crescere non sinunt. Sic zelus rectitudinis in prælato disciplinam exercendo in subditos, urticas & vepres vitiorum præfocat, & præextinguit ne oriantur in commissa sibi parochia sive collegio; & si superseminante diabolo fortè ibi succreverint, sarculo disciplinæ eas extirpare conatur. Nos autem sæpè diximus in sermonibus declamatoriis, quòd illa remissio est defectus baculi in pastore, defectus dentium, & latratus in cane gregario, canes enim vocare solet scriptura prælatos, sicut dicit expressè Isaïæ 56. Speculatores ejus cæci omnes, quasi canes muti non valentes latrare, & est sicut defectus gladij in custode; prælatos enim custodes murorum similiter vocat dominus Isaïæ septuagesimosecundo: Super muros tuos Hierusalem constitui custodes, similiter Canticorum tertio: Invenerunt me custodes, qui custodiunt civitatem; & ejusdem quinto: Tulerunt pallium meum custodes murorum. Et est sicut defectus buccinæ in speculatore, juxta quod dicit dominus in Ezechiele tricesimotertio. Si populus terræ constituerit supra se speculatorem, & viderit gladium ve-

Simiæ zeli.

Hortulani diabolici.

Summum jus summa injuria est.

In remissos prælatos.

Prælati canes vocantur.

A nientem, & cecinerit buccina, &c. Non dubito quin stultitiam colligatam in corde pueri virga disciplinæ fuget: sicut legitur Proverbiorum 31. Nec dubito quin virga, ac correctio tribuant disciplinam, & alia multa, quæ de hoc leguntur Ecclesiastici tricesimosecundo. Sed multùm interest inter virgam erudientis patris, & gladium in subditos furentis: multùm interest inter atrocem carnificinam, & piam disciplinam: multùm interest inter chirurgicam modestiam, & trucidantem insaniam. Nec dubitamus quin torpida remissio se interdùm misericordiam mentiatur, sicut furor carnificinalis, & atrocissimus zelum sanctum; & de

B his latiùs te docebit Greg. super quartum Ezechiel. hac autem impiissima (ut ita dicam) pietate nulla major crudelitas; non enim potest agi crudeliùs cum parvulo, quàm si dimittatur voluntati suæ, sicut legitur Proverbiorum vicesimonono: Non potest immisericordiùs agi cum parvulo literali, quàm si custodiatur à seipso; quicquid enim lucet, sive ignis, sive gladius, sic tota aviditate ab ipso parvulo arripitur, donec aut vulneratum se sentiat, aut exustum, similiter & in frenetico nulla major misericordia fieri potest, quàm si ligetur arctissimè, & flagelletur assiduè. Eodem modo, & de tiniosó, scilicet si per dolorem vehementem, brevem tamen, avellatur à capite ejus tinea misericordissimè agitur in eum: crudelissimè auté si tinea permittatur occupare frontem ejus, & oculos, & totum consumere corpus: similiter, & cum scabioso, & lendinoso, si aspersa lixivia lavetur caput ejus, & acutissimo pecti-

C ne pectatur, sive pectinetur, quantumcunque se exagitet, quantumcunque obnitatur; nec minor est sævitia dimittere eum comedendum pediculis, & lendinibus, quàm ursis, & leonibus. Nemo me unquàm opinatum fuisse suspicetur non esse rapiendos de incendio apprehensos, sive per membrum aliquod, & hoc cum avulsione illorum, vel abruptione illorum, vel abruptione illi⁹, si integri inde eripi nequiverint, juxta quod dicit Judas in epistola sua, & docet dominus Amos tertio. Quomodò si eruat pastor de ore Leonis duo crura vel extremum auriculæ, sic eruétur filij Israel. Prudenter autem dicit se fecisse talia Job. Conterebam (ait) molas iniqui, & de faucibus ejus eripiebam prædam. Quòd si ad diabolum referatur, molæ ejus accipiuntur vitia, & peccata, sicut dicitur Ecclesiastici 21. Dentes leonum dentes ejus. Quòd si ad quemcunque iniquum, molæ ejus accipiendæ sunt potestas, & officium, his enim duobus subditos molút, & atterunt: multùm enim inter

D est, an prędа de faucibus Lupi, & Leonis eripiatur, an occidatur. Hujusmodi enim incauti homines animas de faucibus Luporum, aut Leonum infernalium non eripiunt, sed profundiùs eas in fauces eorum impingunt, & novos Leones, atque Lupos advocant occasionaliter ad devorationem earum. Núquid ascendit in cor quod intelligere possem, pietatem vel misericordiam esse dimittere, vel exponere, animas hominum bestiis infernalibus devorandas? Et tota illa sermocinatione nihil aliud intendo, nisi declarare, quanta crudelitas sit animas sub prętextu sanationis interficere, & sub prætextu ereptionis, aut liberationis perdere, atque prætextu correctionis deteriores efficere, subque prætextu medicinæ salutaris, carnificinam animarum exercere sęvissimá. Et quia non minor crudelitas bestiis infernalibus eas devorandas exponere, quàm devorari permittere incendiis carnalium, aut mundanorum, aut sęcularium desideriorú, & eas dimittere in aquis divitiarum, aut delitiarú submersas negligere, denique cujuscúque aliorú periculorú, quorú similia in corporalibus nominavimus corrodendas, & consumendas absque

Torpens remissio.

Correctionis necessitas.

Nota.

Iterùm in acerbos correctores, zelum mentientes.

ulla contradictione & rebellione exponere; ab utraque enim crudelitate longè me facio, magisterio, & exéplo ipsius Dei edoctus; quod enim parco, & quod non parco, utrunque saluti militat animarum, & utrunque ex medicina cœlesti facio, sciens verum esse quod dicit August. quòd summa Dei misericordia est, cùm non parcit hîc, ad hoc enim non parcit hîc, ut in æternum parcat. Scio quòd amaritudo absinthij, etsi molesta sit palato sumentis, salubris tamen est corpori ejusdem; quemadmodùm & de disciplina testatur Apostolus, ad Hebræos 12. Omnis quidem disciplina in præsenti non videtur esse gaudiū, sed mœroris, postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet justitiæ. Scio etiam quòd dicit Augustinus, quia summa ira Dei est cùm parcit hîc. Ad hoc inquit parcit hîc, ut in æternū non parcat; flagellat enim hîc omnem filium, quem recipit, sicut dicit Apostolus in duodecimo ad Hebræos, & consequenter addit. Si extra disciplinam estis, adulteri, & non filij estis, similiter & Oseæ quarto: minatur dominus dicens: Non visitabo super filias cùm fuerint fornicatæ, & Ezechielis 16. Auferetur zelus meus à te, & quiescam, donec irascar ampliùs, propter quod dicit Augustinus: Qui exceptus est à numero flagellorum, exceptus est à numero filiorum. Diligo ergo tanto magisterio erudita, tantoque exéplo provocata disciplinā, quæ propria operatio mea est, per quam mors animarum occiditur, & mortis spiritualis periculis obviatur, per quam salus animarum etiam procuratur. Diligo, & flagello, ut chirurgiæ meæ propria opera, sed quatenùs & inquantùm sunt animarum medicamenta, cavens summopere, ne efficiantur earundem trucidamenta. Jam ergo diximus tibi quatuor intentiones hujus nominis zelus, & nominavimus tibi quatuor affectiones, quarum quælibet zelus vocatur, & qui aliqua earum præditus fuerit, vir zelator: etiam ipse misericordia est, & hoc est inquantùm ex ea est persecutio vitiorum, aut peccatorum ex intentione enim ut diximus & opera judicantur, & nominantur: & licet zelus lumen sit, interdùm tamen occasionaliter oculum mentis turbat; sicut dicit psal. Turbatus est à furore oculus meus, & rectè intelligitur à furore zeli, quia tamdiu fuerat inter inimicos suos; sedet enim zelus quasi in fornace in ipsa vi irascibili, cor facilè emicat, & emittit scintillas irarum, ex quibus turbatur oculus mentis, sicut dicit Poëta: Impedit ira animum ne possit cernere verum; propter quod, & viri sancti, cùm aliquam hujusmodi scintillam in se sentiunt, vel vindicta, vel eis quæ disciplinam præcipiunt supersedent, donec eis tranquillitas cordis, & pax advenerit, ut cum tranquillitate judicent subditos, sicut Deus facere dicitur sapientię 12. ubi dicitur: Tu autem dominator virtutis cū tranquillitate judicas; & Jacobi primo: Ira viri justitiam Dei non operatur. Diogenes autem, cùm iratus esset servo suo ait. Jam te miser nisi iratus essem, verberibus enecassem. In iracundis enim hominibus instar montium flammivomorum, & diluvium ignis exundantium, ut scintilla de fornace vis irascibilis exilit, sed flamma volans totumque vastans erumpit. Hi ergo rapiuntur ab iracundia, sicut à tempestate, & efficiuntur impotentes sui, sicut furiosi; unde & accidit in eis plerunque ut quod zelo sancto cœperant, furore cōsumant, & ipsum opus disciplinæ sanctum, quod zelus Dei cœperat, tenebat, atque regebat, ira de manibus ejus rapiat, sibi vendicet, & exurat, & tunc non opus zeli, sed magis irę tempestas, aut furoris exagitatio est censenda; scintilla verò irę, de qua prædiximus, etsi aliquid turbationis oculo mentis ingerat, non tamen opus ex zelo sancto cœptū sibi vendicat, aut assumit. Hujusmodi autem exemplum congruentissimum est in viro, qui ex charitate, vel justitia vult reddere debitum uxori, & interdùm ingerit se hujusmodi operi voluptas carnis, & hoc secundùm duos modos, vel ita scilicet ut illud opus non auferat justitię, & sibi vendicet, vel ita ut totum sibi illud rapiat, ita ut, licet ab initio ex justitia, vel charitate cœptum sit, voluptatis amore solummodò cōsumetur: juxta illud quod dicit Apostolus ad Gal. 3. Sic stulti estis, ut cùm spiritu cœperitis, nunc carne consumemini. Similiter se habet de illo, qui ex charitate, vel pietate volens dare eleemosynam, cum ipsa donatione se ingerit inanis gloria & quandocumque ita, ut tollat sibi eleemosynam illam sicut ventus; quandoque verò quasi affectat, vel se applicat à foris circūvolvés, atque circūstrepens, adeò infirma, & debilis, ut non possit auferri charitati, vel pietati opus illud, sicut beatus Bernardus accidisse sibi dicit, cùm vellet proponere verbum prædicationis, & ei obstreperet inanis gloria, vel de elegantia eloquentiæ, vel sententiarū profunditate: increpavit eā sic dicés, nec propter te incepi, nec propter te dimittā. Prudenter instruēs viros sāctos, ut in similibus similiter faciāt, & in præmissis casibus similiter locū habet; non enim opus justitiæ, vel charitatis propter hujusmodi volitationes inanis gloriæ dimittédum est, vel deserédū, sicut neque propter eandē aggrediendū, & hoc est, quod alibi dicitur, quia aliud est cùm dolus incidit contractui, aliud cùm dat causā eidē; cùm enim dat causam contractui, dolus est, & ideò non retinendus, sic se habet, & in prædictis exéplis: simile alicui suadétissimū est in eo, qui aggressus est iter hierosolimitanū causâ devotionis vel subsidij terræ sanctæ, & in ipso itinere incidit cordi ejus cogitatio de exercéda negotiatione in terra illa, & lucro magno ibidē faciédo, quia si invaluerit hujusmodi cogitatio eousque, ut quod tūc restat de itinere, propter solam exercendā negotiationem peragat residuum itinerationis, jam non peregrinatio dicenda sit, neque verè sit, sed magis iter negociationis. Si verò ita non invalescat, ut itinerationem illam trahat ad se, immò dimittat illam causæ ex qua fuit incepta, remanebit & re, & nomine, peregrinatio. Juxta illa exempla de operibus zeli sancti, quibus scintillæ irarum insiliunt, vel incidunt, non tamen exurunt, ne illa auferant, & sibi rapiant, & de operibus furoris, sive carnificinæ furialis judicandum erit, quod dicit Apostolus in decimo ad Romanos: Quia Judæi æmulationem quidem Dei habent sed non secundùm scientiam, quasi Dei honorem, & gloriam zelent: sed insipienter, ita intelligimus, & hoc erat sine dubio principalis intentio eorum, atque voluntas, persequi injurias Dei, & contumelias. Verùm quoniàm nesciebant in parte illa, quòd essent Dei injuriæ, atque cōtumeliæ? cùm crederét ipsum Evangelium, & ejus prædicationem injurias esse Dei, & contumelias, propter Evangelium doctores, & prædicatores ipsius fidei Christianæ, ac religionis professores, implacabili furore persequebantur. Illud ergo quod intédebant principaliter, & universaliter, zelabant Dei honorem & gloriam, & hoc rectè, & optimè: Verùm in secundariis, & in particulari errabant impiissimè, videlicet in persecutionibus. Quemadmodùm si quis zelo justitiæ intendat, & velit occidere impium, credat autem de aliquo innocente, & sancto determinatè ipsum esse impium, & propter hoc occidit, errat in particulari circa istum, & impiè agit in eundem, & ita ex intentione universali recta, & bona est voluntas; & operatio secundaria, & particularis, iniqua, & impia. Et hoc est, quoniàm nō est ex illa sola, immò adjungit se, & immiscet error particularis, & est penè simul error in partu supposito; mater enim rectarū, & laudabilium operationum est recta voluntas, & intentio universalis

Summa Dei misericordia. *Summa ira Dei qua.* *Ex intentione opera judicantur & nominantur.* *Vis irascibilis.* *Nota.* *Nota.* *Dolus incidens contractui.* *Nota.* *Voluntas recta.*

salis, quantùm in ea est, sed falsa credulitas, & fallens simul, velut alienos partus voluntates faciens, operationes impias subintroducit, quasi ex alieno semine, videlicet errore, susceptas. Et quoniàm contraria juxta se posita magis elucescunt, de fraterno odio, quod fraternæ charitati contrarium, & inimicissimum est, aliqua in suggillationem ipsius dicemus. Quamquàm suggillatio ejus latenter patere possit ex laudibus fraternæ charitatis; omnia enim vituperia contraria laudibus illius ipsi competunt, & omnibus illis jaculandum, atque confodiendum est: propter hujusmodi autē mala ipsius, sūt & alia aliqua scripta expressa, & illa prosequemur tibi. Quorum primum est obtenebratio istius, in quo fiunt, sicut testatur Joan. in primo primæ Canonicæ suæ. Qui non diligit manet in morte, & in tenebris ambulat, & nescit quo vadat, quoniàm tenebræ obcœcaverunt oculos ejus; hæc autem obcœcatio inde manifesta est, quia sicut ipsa fraterna dilectio omnia, quæcunque sunt fratrum, facit esse sua diligentium illos, ut supra diximus; sic privatio fraternæ dilectionis privat eosdem omnibus, vel quoniàm jacturam nemo patitur, qui eā videat, & agnoscat. Vide ergo damnationem hîc horrificam, sed tamen non sine meritis irrogatā, dùm tot, & tantis bonis privatur, qui seipsum bono fraternæ dilectionis privavit, & insuper peccavit, & utrūque sibimet miser peccator infligit; amor enim fratrum, sive fraterna dilectio lux magna est oculorum cordis, sicut dicit Grego. super 15. Joan. Quia amor notitia est, & utique secundùm eum tanta, ut in eo, quæcunque filius audiverit à patre, nota dicat Apostolis se fecisse. Et unctio est, quæ docet de omnibus, sicut dicit Joannes in 2. primæ Canonicæ suæ. Consummatio sapientiæ est, sicut timor initium, ut dicit beatus Bernardus. Et honorabilis sapientia est, ut supra ostendimus, ex primo Ecclesiast. Hac ergo qui privatus est, non mirum si maneat excœcatus, atque bonis fraternis omnibus depauperatus, & est ipse miser peccator, & ultor atrocissimus fratrum, quibus debitum amorem subtrahit; hæc depauperatio enim, & excœcatio pœnæ sunt interdùm furum, atque raptorum. Diximus autem tibi supra, quia amor cēsus est, sive reditus, quē Deus in corde uniuscujusque nostrū fratribus redendum constituit, & assignavit, & beatis suis donavit, & hujusmodi confirmavit. Qui ergo hujusmodi reditum, vel censum furatur, vel rapit fratribus, non reddendo, per hanc tantorum bonorum ablationem, & suiipsius dictam excœcationem fraternam injuriam ulciscitur in seipso, nec solùm per hæc duo, sed in morte propria vindicat ipsos, sicut testatur idem 3. primæ Canonicæ suę dicens: Qui non diligit manet in morte, quam utique ipse sibimet irrogavit; cùm enim, ut supra diximus, amor vitalis calor sit animarum humanarum, atque vivificus, quare ejus extinctio mors est spiritualis ex necessitate. Mortuus ergo est qui non diligit, & in morte manet horrifica scilicet ac desertissima mansione, nec solùm mortuus, & damnatus, ut diximus, immò etiam excommunicatus, & quasi proprio judicio separatus est. Ita ergo damnatus, ita excœcatus, ita depauperatus est, qui non diligit, & hoc sola privatione fraternæ dilectionis, ut diximus. Qui autem odit fratrem suum Antichristianus est, cùm ipse Christus dominus dicat Joannis 15. Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem. Fraternum ergo odium huic legi, sive præcepto cùm sit manifestè contrarium, faciet observatores suos Antichristianos, sicut præceptum illud, sive lex observatores suos efficit Christianos. Ampliùs Contrariarum professionum discipuli contrarij sunt Christiani, & Antichristiani; quare si quis diligit fratrem eoipso, & inquantùm talis, Christianus est, qui odit fratrem

Fraternū odium.

Amor fraternus quis.

Amor reditus quidam fratribus reddendus.

Mortuus qui non diligit fratrem.

Osores fratrum antichristiani.

A suum ex necessitate erit Antichristianus, & hoc est; quod Christus dominus testatur ejusdem decimotertio dicens: In hoc cognoscent homines, quia discipuli mei eritis, & hæc est una causa quā dicit Beda, propter quam peccata dimissa tam originalia, quàm actualia redeunt, cùm enim in sola Ecclesia sanctorum, & in sola communione fidelium tribuatur remissio; quod autem in fraterno odio est, hoc etiam in contrario est, meritò contrarium remissionis ei fit, idest exactio omnium peccatorum. Ampliùs. Veritas in septimo Lucæ: Dimissa sunt ei peccata multa quoniàm dilexit multùm. Ergo meritò ea proportione, & causa exiguntur ab eo, qui non solùm non diligit, sed etiā addit peccata multa. Vę ergo tibi fraternum odium cujus tāta est malitia, seu nequitia, ut propter te misericordia Dei sententias absolutionum, & remissionum suarum evacuet, & revocet, & secundùm Bonaventurā & multos alios penitùs irritet, & omninò habeat pro infectis. Væ tibi nequitia, quæ in proprium auctorem adeò grassaris, ut diximus. Væ tibi mors animarum humanarū, quæ non sola morte animarum, in quibus es, contenta es, sed etiam fratrum homicidas illas efficis: sicut testatur Joannes in quarto primæ Canonicæ suæ: Qui odit fratrem suum homicida est. Quicquid enim vis (& non potes ut ait Ambrosius) factum tibi computat Deus, sicut est. Qui potuit transgredi, & non est transgressus, facere mala, & non fecit, judicatur bonus ex voluntate, & non potestate, apud Deum; sic qui vult occidere, & non potest, judicatur homicida, propter solam occidendi voluntatem, non enim indiget testimonio forinsecorum operum, scrutans corda, & renes Deus. Nequitia fraterni odij non est facilè explicabilis; omnia enim armorum genera, omnia venena, omnia fraternæ mortis instrumenta, qui fratrem suum odit, in corde suo collidit, configit, propinat, & in ipsum, quem odit fratrem, immittit, omnia parat, & meditatur, contra ipsum pugnat spiritualiter millesies in die, transfigit ipsum gladio in corde, & hoc est quotiens ipsum in aliquo transfigi, vult, millesies propinat ei venenum, & hoc est quotiens ei propinare vult illud, millesies exurit eum igne in die, millesies submergit in aqua, millesies omni genere tormentorum ipsum excruciat, & occidit, & hoc est quotiens talia ei fieri vult. Et quia genera tormentorum, aliorumque malorum infinita sunt, nequitia fraterni odij inexplicabilis est, inde est, quod reges, & principes, qui sibi invicem inimicantur, in cordibus suis die, ac nocte, acies præparant sagittis, gladiis, machinis, cæterisque instrumentis bellicis pugnant, & tot homines hinc inde occidunt, quot occidere volunt; nec solùm ipsi reges, & principes hoc faciunt, sed etiam, qui favent eis iniquè, & proh dolor ipsi clerici, & claustrales acies in cordibus suis præparant, prælia committunt, & stragem hinc inde innumerabilium hominum faciunt; qui enim vult exercitum totum alicujus cadere, & morti dari, iniquo amore, vel favore principis sui, totius exercitus homicida est spiritualis. Et hoc est, quod legitur in psalterio juxta Hebraïcam veritatem, ubi nos habemus: Divisi sunt ab ira vultus ejus, & appropinquavit cor illius. Hebraïça veritas habet, unctionis butiro os ejus, pugnabit autem cor ejus. Hoc modo pugnant corda clericorum, atque claustralium, pro regibus suis, atque principibus, quos vel iniquè diligunt, vel quibus iniquè favent, vel alios iniquè oderunt. Credit se sedere stultus claustralis in claustro suo, & (ut ita dicamus) pugnat in campo, in momento occidit centum millia hominum, immò totum unius regni exercitum prosternit, & hoc sola voluntate. Quis hoc crederet tam facilè, cum centum millia hominum

Nota.

In odium fraternum

Nota.

Nequitia fraterni odij.

Nota.

Nota.

occidisse, & tam brevi spatio centum millia homicidia perpetrasse? Hæc sunt negotia, quæ tractant, & agunt in semetipsis stultissimi clerici & claustrales, velut depopulatores urbium, excidia castrorum, strages hominum, immò populorum. Hæc sunt de quibus claustrales viri religiosi, de quibus invicem cōpugnant, de quibus diligentissimè, & in primis interrogant hospites adventantes de quibus eos avidissimè audiunt. Hæc sunt quę studiosissimè perscrutantur, nec oblivisci biliter retinent, nec mirum cùm ea incessanter repetant. Væ tibi fera pessima invidiæ, quæ similiter fraternæ es imminentissima charitati; tu enim es omnium ferarum infernalium ferior, & à domesticatione elongatior, quæ nec amicos agnoscis, nec fratres, nec patrem, nec ullius generis benefactorem, nec etiam ipsum Deum, sed in omnes demētissimâ, ac stultissimâ rabie debaccharis; per te enim Caïn occidit Abel Genesis 4. Per te Joseph venditus est à fratribus. Ipse & Dei filius tam largus benefactor in populo Judęorum per invidiā traditus est: sicut dicit Marc 15 Sciens quòd per invidiam tradidissent eum, & hoc utique fecerunt credentes ipsum esse purum hominem. Diabolus verò eidem invidit: invidit inquam Deo (ut dicit Beatus Bernardus) & voluit ei perversa imitatione coęquari, uti dicitur in 9. Isaiæ. Ero similis altissimo. &c. De amicis verò, quòd ista fera pessima eos non agnoscat, & in nobis, & in multis aliis certissima experientia, & toti religioni Christianæ certum habemus. Pessima verò est hæc fera: quemadmodùm enim albissimum dicitur purè album, sic & pessimum purè malum, quia nullum malum impugnat, sed solùm, & omne bonum; cętera enim vitia contra se pugnāt, ut avaritia contra luxuriam, & èconversò, & prodigalitas contra avaritiam, & èconversò, & quod est mirabilius superbia contra seipsam; omne enim aliud peccatum sustinet superbus in alio præter superbiam, propter quod vulgariter dicitur, quòd duo superbi non possunt æquitare simul, nec uno sacco concludi, similiter & ira contra seipsam pugnat, propter quod dicit Socrates: Iracundus cùm aliis irasci desierit, sibiipsi irascitur. Invidia verò solum bonum impugnat, & nullum malum, & ideò eam diximus purum malum, universale verò malum ipsa est, quia omne bonum impugnat. Est igitur invidia purum, & universale malum, & est fera (ut ita dicamus) ferissima, hæc est per quam mors introivit in orbem terrarum, hæc est cujus domum Pallas introire noluit, sed constitit ante fores, nec ultra incedere fas est: ipsa enim est, quæ sapientiam excludit ab eo, in quo fuerit, sicut legitur ejusdem Sapientiæ primo: In malevolam animam non introibit sapientia. Et ejusdem 6. Nec cum invidia tabescente iter habebis, quoniàm talis homo non poterit esse particeps sapiētiæ. Hæc ideò invidia dicitur, vel invidentia, quoniàm contraria est visui, sive videntiæ; in bono enim fraterno non videt nisi malum, & in malo non videt, nisi bonum, quemadmodùm si in albo non videret, nisi nigrum, & in nigro non videret nisi album: & ideò invidere est contrario modo visui se habere, ac si diceretur devidere, sicut injustum justo contrariū; retribuere autem invido ab omni bono juxta malignitatem suam: sicut enim omne bonum impugnat, ita ab omni bono fraterno torquetur, & uritur propter quod dicit Socrates: Utinàm invidi in omni loco haberent aures, & oculos, ut omnium fœlicitate torquerentur. Hoc est totum venenum antiqui serpentis, ut ait Greg. dicens: Quòd in ea antiquus serpens omnia viscera sua concutit, quasi se ipsum exterminans, ut ne vel stillam unam totius veneni sui retineat, quin totum illud in cor invidum non infundat per pestem istam. Sic ipsemet describit,

Nota. *Cain.* *Abel.* *Fera pessima invidia.* *Invidia.*

E idest pestis istius pestilentissimum subjectum. In mente, inquit, illius rabies in vultu macies, in dentibus stridor apparet. Hæc bestia per laniam designari solet in scriptura, & hoc à laniando; cùm enim aliæ bestiæ devorant, ista maximè laniationem quęrit eorum, in quos desævire permittitur, non enim commodum aliquod sibi quærit, sed solo fraterno pascitur detrimento. Hæc est mercatrix infaustissima, quæ omnia lucra fraterna amittit, & econtrariò pietati, & charitati omnia fratrum detrimenta reputat lucra sua. Hæc est quæ nobis antiquam illam, & vulgarem quæstionem determinat, qua quæritur, quis perdit, quæcunque omnes mercatores lucrantur; ipsa est enim invidia diaboli, quæ perdit quicquid electi lucrantur negotiando spiritualiter, ut supra diximus; omnium enim sanctorum lucra somniat detrimenta, & verissimo dolore, quo inde scilicet dolet, somnium hujusmodi verificat. Hic est ignis Græcus, qui superfusione aquę accenditur, & quod est mirabilius, quantò major fuerit aquæ superfusio, tantò magis inardescit; fraterna enim bonitas velut aqua est ad extinguendum irarum, & odiorum incen-
F dium. Hæc aqua igni invidię superfunditur, cùm fraterna bonitas ostenditur invido, vel narratur. Et quantò major eidem ostensa, vel narrata fuerit, tantò cor invidum & de illa, & contra illam vehementiùs excandescit. Hæc est ignis singularis, & inauditæ perniciei, nec enim subtractione materiæ extinguetur quamquàm enim poeta dixerit, livor post fata quiescit, licet per mortem extinguatur fraterna prosperitas, & propter hoc subtrahatur velut materia ignis hujusmodi, adhuc tamen ardet, & eam vastare conatur, ne vivat in opinione hominū. Hæc est fera pessima, quam nec mors satiat, cui non satis est vitæ extinctio, nisi nomen extinguat, & famam. Hic est ignis sacer, immò execrabilis, & infernalis, qui in sola bona desævit, pacem habens cum omnibus malis. Hæc pestis est in febrib' hectica, incurabilis solidorum membrorum scilicet dissolutio,
G immò consumptio putrefaciens ea. Sicut legitur Proverbiorum decimoquarto. Putredo ossium invidia. Hi enim qui in corpore Ecclesiæ fortissimi esse creduntur, & velut ossa in corpore Ecclesiæ plerunque tabe hujusmodi contabescunt. Sicut apparet interdùm in viris religiosis professoribus, & generaliter in claustris, ubi Christianæ religionis firmitas, & fortitudo creditur, putredo ista multos corrumpit, atque consumit.

Nota. *Fera pessima.* *Sacer ignis.*

CAPUT IX.

Paupertatis laudes exequitur.

ET quoniàm amorem istum rectissimū, atque sanctissimum (qui charitas dicitur), frequenter sequitur contemptus temporalium, & interdùm oblivio, & negligentia eorum, & ex his etiam carentia
H ipsorum, & etiam privatio, quod est dicere, paupertas secundùm omnem sui intentionem; post laudes charitatis laudes paupertatis prosequemur, & hoc secundùm omnem modum, quo nomen paupertatis accipitur. Scito igitur in primis quòd pauper juxta quorundam intellectum dicitur, parùm habens in pera. Magis autem videtur dictus pauper à paucitate, & parvitate simul, quasi paucus, parvus, aut divitiarum multitudo, & multiplicitas interdùm ponatur in hominibus sicut ibi. A fructu frumenti, vini, & olei multiplicati sunt. Interdùm autem ab amplitudine familiæ, idest cognationis hoc apparet ex contrario in psal. ubi dicitur: Unicus, & pauper sum ego. Veruntamen plerunque & sæpiùs pauper dicitur ex sola carentia, seu privatione divitiarum, & hæc est penuria à penu,

Paupertas charitatem sequitur. *Pauper quis.*

quod est cellarium, vel promptuarium, quasi ejus vacuitas, & accipitur à parte totum. Inops autem dicitur propriè quasi sine ope, quod duobus modis intelligitur, videlicet sine auxilio hominum, vel sine divitijs; inopia enim usualiter privatio est, sive carentia quam diximus. Hæc igitur est prima intentionum paupertatis, videlicet carentia, seu privatio, quam diximus. Secunda est contemptus temporaliũ divitiarum, & hæc est de virtutibus perfectioribus una. Tertia est amor ipsius paupertatis, hoc est carẽtiæ, seu absentiæ temporalium divitiarum, & hæc perfectissima propter quod & rarissima. Jn primis igitur prosequemur laudes ejus, quæ notissima est omnibus, & ferè omnibus odiosa, atque terribilis, & hoc est, quoniàm privatio, & carentia est eorum bonorum, quæ non tantùm necessaria sunt judicio multitudinis, sed etiam delectabilia, & honorabilia, & multis alijs de causis desiderabilia secundùm eos. Hanc dicit Augustinus clarè nihil esse, his verbis: Investigando singularum rerum naturas, non invenietur quid sit paupertas, nuditas, & foramen. Quòd si quis dicat, qualiter ergo aliqua sunt bona hujusmodi nihil, vel qualiter ex ipso aliqua bona esse possunt, vel aliquæ laudes ipsius esse? Respondemus, quia carentia & privatio, & causæ sunt directè aliarum privationum, & occasionaliter etiam multorũ bonorum, sicut dicit Aristoteles. Si affirmatio est causa affirmationis, & negatio causa negationis, manifestum etiam est, quòd illud, & istud timetur, & oditur, & penè ab omnibus, & multos etiam incitát timor ejus ad quærendas, & conservandas divitias. Quidquid autem timetur, vel oditur propter se, causa est hujus timoris, vel odij. Et nos alibi declaravimus, quòd malum omnium malorum naturalium, quæ scilicet per se horret, & fugit. & contra quæ pugnat omnis natura, est ipsumnon esse. Dicet autem fortè aliquis quòd hoc non est odium, vel timor non essendi, sed potiùs amor essendi. Respõdemus, quòd pugna directè, & immediatè ex odio est, similiter fuga ex timore fit, nec tanquàm ex causâ remotâ. Sufficit autem tibi in hoc, quòd paupertas hæc seu quæcunque alia privatio, occasio etiam est positionum, & rerum verissimè existentium: & si fortè non possit esse causa efficiens, & per se quemadmodùm privatio, & defectus cibi in stomacho occasio est famis, causa verò efficiens est virtus appetitiva gustabilis. Dicimus igitur quòd illud nihilum, & vacuum paupertatis fundamentum est, & firmamentum virorũ perfectorum. Quemadmodùm enim avari, & cupidi firmamentum, & fundamentum suum habent divitias, sic viri sanctitate perfecti paupertatem istam, & hoc est, quod legitur Proverb. decimo Substantia divitis urbs fortitudinis ejus, hoc est quod legitur Job 26. Qui extendit Aquilonem super vacuum, & appendit terram super nihilum. Aquilonem vocans Ecclesiam de gentibus, quoniàm ad Aquilonem maximè erant gentes eo tempore convertendæ. Eãdem vocans & terram cui benedixit dominus Aquilonem super hoc fundabat vacuum, & hanc terram appendebat super hoc nihilum quandò fundamentum Christianæ religionis ponebat dicens in 5. Matth. Beati pauperes spiritu quoniàm ipsorum est regnum cælorum. Expressiùs autem in Evangelio Matthæi 7. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra. Et Lucæ 6. Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei. Similiter & ejusdem 10. Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, &c Et Lucæ 10. Nolite portare sacculum, & peram; non aliter in eis fundaturus Ecclesiã, hoc est in Apostolis, nisi prius eos ad istud nihilum deduxisset, & ipsos in eo stabilisset, atque firmasset. Denique hoc nihilum fundamentum est omnis religionis, professionis, & ordinis, unde & nullus religionem aliquam intrat, nisi in isto nihilo primo fundatus fuerit, & firmatus, nisi ad illud voto se astrinxerit, & in illo se perpetuò permansurum promiserit; Divites enim in religionẽ intrantes, quasi cameli gibbosi per foramen acus intrant, & ideò gibbositatem sacculorum, & marsupiorum temporalium bonorum priùs deponunt, alioquin non intrant. Ego sum dicit paupertas mater religionis, & nutrix, & custos; mater quidem per occasionem ut diximus, ut cum pario, per occasionem ego religionem in multis pario, sicut & contrarium meum ipsam destruit, & extinguit, sicut testatur veritas Matthæi 11. Pauperes Evangelizantur; hi enim faciliùs, & Christianam religionem communem, & omnem actionem faciliùs recipiunt quos viscus divitiarum temporalium non inviscat, & detinet captivos. Et ubi ego sum, dicit ista paupertas, semper filiam meam religionem videbis in domibus religiosis, & domibus quibuscunque, ubi verò contraria mea est videlicet opulentia temporalis, me vix, vel nunquàm invenies. Ego nutrix religionis, omnia officia nutricis eidem exhibens, & impendens. Ego eam mundam servo, sicut contraria mea eam inquinat. Ego eam lacto, & impinguo sicut contraria mea eam fame attenuat, & consumit; meditationes enim, sanctas lectiones, & orationes, & alia sacratum exercitationum studia, quibus religio pascitur, stabilitur, & nutritur in cõputationes, & ponderationes custodiarum, acquisitionum sollicitudines, in lites, & jurgia, in pascendis magnatum cupiditatibus in placanda potentium rabie, in conducendis advocatis penè totaliter transfert: perfunctoriè, & ex medullarum sincopis, & apocopis detruncatum, inordinato strepitu vertitur per eam divinum servitium; ita ut magis tumultus intolerabilis, quàm divinum servitium sit dicendũ, sicut & dominus ipsũ nominavit: Amos 5. Aufer à me tumultũ carminũ tuorũ. Discussiones & examinationes peccatorũ cessant in hujusmodi capitulis, vel admodũ breves, tepidè & vitijs atque peccatis parcentes, & non correctionẽ sed illusionẽ potiùs habentes: apud divites Abbatias sunt calculationes, & supputationes redditũum expensarum receptarum longissimæ, exactissimæ, ita ut non claustrales, sed magis trapezitæ hujusmodi homines videantur, & (sicut dicit Aug.) Hoc tollit fiscus, quod nõ accipit Christus. Requiescunt in pace apud eos vitia, & peccata, nec est qui exterreat, virgulas, seu flagella aspectibus introeuntium patentissimè offerunt, utpotè qui eas ad hanc ridiculosissimam hypocrisim habent solummodò, cui ostentationi quam pauci credant, utinàm ipsi scirent. Ego dicit paupertas occupationes istas pessimas penitùs extermino, nullus locus est eis, ubi ego sum, laudibus divinis, & obsequijs spatium amplissimum facio; nihil ad me de justo, nihil ad me de custodibus, nihil ad me de furibus, vel raptoribus, & quod plus est nihil ad me de gelu, aut pruina, nihil ad me de tineis aut ærugine, nihil ad me de peste, aut clade segetum, aut animalium, nihil ad me de bellis, aut guerris, nihil ad me de incendijs, aut eversionibus urbium, aut etiam domorum, pacatissima sum, atque invictissima, nemo pro me, vel obtinenda, vel acquirenda, vel litem suscitat, vel bellum movet, pro me convenitur, nulla emanat citatio, pro me nullum conficitur memoriale, nulla dictatur sentẽtia, & omninò tribunalibus nihil inquietudinis, aut laboris ingeritur. Requiescunt in pace auditoria quantùm ad me, nullum ibi strepitum facio, nec aliquis ibi libellum format, vel edit actionem pro me, & quod ampliùs est, nec leges de me mentionem ullam faciunt, nec pro me, vel de me lex vel aliqua facta est, vel edita, si vellent de me judicare jurispe-

Objectio. *Nota.* *Pauperes.* *Paupertas* *Paupertas mater religionis.* *Nota.* *Secura paupertas.*

riti, nescirent, neque possēt, quia nec jure scripto, nec consuetudine auditum est quòd unquàm vocata fuerim in jus, nec raptores insultum in me faciunt, nec fures domum meam circundant, ut effodiant, nec latrones in via mihi parant insidias, & hoc est, quod dicit poeta. Cantabit vacuus coram latrone viator. Ego in medijs litibus pacatissima sum, & hoc est quod dicit Seneca quòd paupertas est bonũ sine calumnia. Ego tantum bonum sum, quod nemo columniatur, nemo sibi, vel vendicare, vel usurpare attentat. Ego cuneos hostium secura penetro, in medijs gladijs tuta sum, & hoc est, quod dicit Seneca quia pauperi in obsessa via pax est. Ad idem facit & illud. Cùm clangor insonuit, scit nõ se peti, non enim contra eã, vel pro ea armata fortitudo colligitur. Ego nec clavibus, nec seris, nec gonphis, nec vectibus, nec muris, nec turribus, nec verticulis egeo ad mei defensionem, solo enim terrore mei scilicet qui essent hostes arcerentur, & me fugerent. Quid plura? beatum se reputat, qui me potest effugere, vel à me fugere; quis ergo me audeat impugnare, nemo est enim qui me audeat etiam expectare: omnes inimici mei me fugiunt. Ab amicis verò nihil est timendum, propter hoc ergo me inimicissimã quis verissimè dixit, & armatissimam verissimè me dicere possum, cùm tanto timori, & tremori sim hostibus meis. Ego sum probatrix veræ amicitiæ: qui enim falsi amici sunt, me adveniente recedunt, sicut dicit poeta. Tempora cùm fuerint nubila solus eris; & Salomon Proverbiorum 19. Fratres hominis pauperis oderunt eum, insuper & amici ejus procul recesserunt ab eo. Propter me dictum est illud socraticum: Hæc inter alia boni habet adversitas, quòd amicos probat. Nihilum meum omnibus divitijs prætulit ille sanctus pater, qui discipulo dicenti se libros habere, ex quibus fratres ædificabat, & fratres inde proficiebant, & propter hoc velle eos retinere, respondit nequaquã in ita facies, quia majus est omnibus nihil habere. Alius verò discipulum suum, nec librum habere permisit dicens eidem, idolum tuum esset. Sed & sancti hodie, non solùm antiquis temporibus, nihilũ meum præferunt omnibus divitijs temporalibus: pingues enim temporaliter ordines, quantùmcunque in eis vigeat, aut floreat religio, qui in eis me non inveniunt, ingredi nolunt, propter me ordinem fratrum minorum omnibus alijs prætulerunt te, si hoc per se manifestum sit, testimonijs eorum astruitur; quapropter nihilum meum ditavit ordines istos personis egregijs. Super omnes ego securitas possidentium me, securitas inquam à bellis, & litibus, à furtis, & rapinis, ut supra dixi. Ego expeditio, & exoneratio possidentium me, ut ipsum dominum præcurrentem gressu, etsi non pari, tamen simili subsequantur. Sicut de Petro Apostolo dicit Bern. Rectè Petre reliquisti omnia, non enim Christum currentem sequi poteras oneratus. Onera divitiarum reliqui jumentis utpotè in d gna humeris hominum, sicut dicit Didymus philosophus ad Alexandrum. Onera inquit sunt ista jumẽtorum, non hominum, nolo homines sagittarios esse. Væ cupidis, & avaris, qui hanc contumeliam & vilificationem servi non agnosunt; quot enim loculi, vel sacculi pecuniæ adhærent, & illigati sunt cupiditate, vel avaritia cordi cujuscunque, tot cophini luti Ægyptij humeris ejus spiritualibus impositi sũt. Lutum enim Ægyptiũ terrenarum divitiarum substantia est. Sicut expresè legitur super 2. Exo. & in 2. Abacuc Ut quid congregas contra te densum lutum? Ego exterminium idolorum avaritiæ, quæ nec habent oculos, neque aures: avaritia enim est simulacrorum servitus, sicut legitur ad Ephes. 5. In adventu meo quocunque introeo, idola ista extermino, in quo inæstimabilem Dei contumeliam vindico, ego enim exequor illam Dei comminationem. Oseæ 2. Idcircò sumam frumentum meum in tempore suo, &c. Ego munditia domorum, emundans eas à stercoribus temporaliũ. Ego strepitus coquinariorum, qui sunt velut sonitus campanarum in templo Nabuzardan, & in coquina interdico, & penitùs cessare facio. Ego sacrificia quæ in hujusmodi templo illi offeruntur indissolubili anathemate elimino, & sequestro. Ego sacerdotes Nabuzardam & coquos à strage animaliũ innocentium, & cruciatibus innumeris mira potestate suspendo, vacat eorum officium ubicunque ego sum. Ego carnificinam illã coquinariã totam, qua in mundo nihil inferno similius tollo de medio in omnibus finibus meis. Apud me est refectoriũ mundissimũ in odoribus epularũ, & salsamentorum aspersionibus, nec olens, nec abominabilis, mappæ candidissimæ, vasa escarum munda, manuum, & oris ablutio apud me facilis, coquina quieta, nec caliginosa vaporibus, nec terribilis variorum ignium incendi, s aut animalium exquisitis cruciaminibus nec tonitruosa animalium detrũcationibus, & salsamentorum parationibus, & attritionibus. Apud me ciborum sumptio refectio est, non immersio, neque ingurgitatio: ministratio in mensa mea non est lapidatio sobrietatis, & abstinentiæ, nec obruitio earum; quemadmodùm enim Judæi lapidantes protomartyrem Stephanum elevatis manibus lapides afferebant, quibus eum obruerent; sic multitudo ministrorum, in mensis magnatum, vasa escarum elevatis manibus afferentes, & alia post alia inferentes, lapidare videntur sobrietatem, & abstinentiam, & tanta varietate, & multitudine ferculorum obruere. Ego sum mors duarum sanguisugarum, videlicet gulæ, & luxuriæ, quæ semper dicunt affer, affer, sicut legitur Prover. 30. In omnibus finibus meis non invenies alteram illarum, & hoc est quoniàm frustra clamarent affer, affer: nihil pro eis ibi fieret, fame morerentur ibi, immò cùm ipsæmet fames insatiabiles sint sublato eis, & denegato cibo, per semetipsas extinguerentur. Non enim habet unde suum paupertas pascat amorem; ut dixit poeta, utraque ista pestis ignis est vorax, & insatiabilis, & instar ignis sulphurei fœtidus. Et ego sum extinctio utriusque, & hoc est quoniàm ego subtractio, & defectus lignorum, quibus utriusque earum nutritur incendium. Ego mors prodigalitatis, quæ nec eam manum extendere, vel movere permitto. Ego mors superbiæ æquè vermis divitum propriè est (ut ait August.) Pauper enim ubique jacet, ut ait poeta. Ego à laboribus negociantium, à fraudibus quas agunt, & patiuntur, à periculis, quæ in mari, & in terris patiuntur quieta, & secura sum, mihi de temporalibus, nec Rex, nec Imperator, nec alius quicquam auferre, vel subripere potest, nec fulgur minatur domibus meis, aut turribus, neque suppellectili meæ, nec mare, nec venti minantur navibus, meis neque piratæ divitijs meis, neque grãdo, neque ærugo, neque alia injuria aeris mihi timenda est, propter agros, aut vites. Terræ motus non potuit mihi domum subvertere, qui tot, & tantas urbes subvertit. Non incumbit mihi labor ædificandi, neque conducendi operarios, neque computandi sũptus operum. De hoc meminimus nos respondisse cuidam amico nostro, cujus domus spatiosa, atque magnifica incendio perierat qui cùm vocasset nos, non ad consolationem suam, ut ipse dicebat, sed ut audiret, quid super hujusmodi incendio diceremus. Respondimus eidem quòd si domum illam non habuisset, nec eam amisisset, nec de ejus amissione doleret modò, nec in sollicitudine nec in sũptibus reædificandi eam oporteret eum esse, ne ei post imminentem

Juvenalis in Satyra 10.

In falsos amicos.

Expedita, secura, levis paupertas.

Lutum Ægypti.

Nota.

Nabuzardam.

Nota.

Poeta.

Poeta.

Paupertas munda-trix. nentem reædificationem illius simile periculum immineret. Ego sum munditia viarum, idest viarũ humanarum, & mundatrix earum: munditia quidẽ à stercoribus temporalium, & mundans easdem ab inquinamentis luxuriæ, & gulæ. Interroga presbyteros parochiarum, quæ sunt in finibus meis, & jurisdictione mea, & audies illis attestantibus multitudinem in unaquaque earum abstinentium, sobriè viventium, virginum, & continentium, hujusmodi parochias, velut paradisos esse, & hortos delitiarum comparatione aliarum parochiarum esse; alia verò ad comparationem istarum deserta esse, & conculcata diabolica, atque porcorum volutabra esse, & nec pubertatis annos in eis expectare diabolum, immò execrabilibus inquinamentis eos prævenire, & ante juvenculos, & juvẽculas luxuriæ contaminationibus polluere, quàm possint ætatis beneficio talia sustinere. Ego vallum, sive fossatum fortissimum, ac profundissimum circundans, ac muniens meos, & arcens hostes, ne accessum habeant ad ipsos; vallum enim literale nihil aliud est, quàm terræ defectus, sive vacuitas; sic & vallum spirituale defectus est terrenæ substantiæ. Quos hostes scilicet ego arceam ne accedant ad meos, vel castra eorum, apparet ex jam dictis, quòd gulam, & luxuriam, prodigalitatem, & superbiam spiritualiter nominant; denique tanta est profunditas, ut si quis in me ceciderit hostium hujusmodi ipso casu moriatur, & maximè superbia fracto collo suæ cervicositatis expirat. Ex quo apparet contrariam meam, videlicet terrenam substantiam aggerẽ esse quo impletur vacuitas mea atque profũditas, per quam est accessus hostibus antedictis ad dementissimos, cupidos, & avaros, qui vallum meum captionem, & obsidionem arctissimam reputant, & propter hoc de me effugere quocunque discrimine, atque dispendio enituntur. Gaudent miseri cùm vident aggerem hujusmodi comportari, & vallum impleri, & accessum hostibus ad eos capiẽdos facilem, ac liberum aditum dari. Sicut scriptum est in primo Abacuc de diabolo, super omnem munitionẽ ridebit, cùm portabit aggerem, & capiet eum. Qui igitur gaudet, quòd ei præbenda, vel beneficium Ecclesiasticum conferatur, gaudet inquam propter ipsam terrenam substantiam, unde non gaudet, nisi de impletione valli, quo defendebatur ab hostibus supradictis, & de libero accessu eorum ad ipsum capiendum; propter quod plerunque accidit, ut quos vallũ paupertatis priùs defendebat, & custodiebat mundos & immaculatos, velut cõposito aggere divitiarũ, & completo vallo hujusmodi, hostes sæpè dicti facillimè capiant miserabiliter, & captivent. Accidit etiã quod est majoris, & miserabilioris insaniæ, ut qui juxta vallum hujusmodi à facie divitiarum, & hostium invisibilium confugerunt, ut ibi se defenderent, & contra ipsos pugnarent, & hoc velut ex arce, & munitione tutissima, ipsimet vallũ hujusmodi hostibus impleant, divitias undecunque sibi conquirentes, & comportañtes. Et si in hujusmodi vallum terra, idest terrena substantia injecta fuerit, videlicet collatione, seu donatione cujuscunque eam recipiunt cum applausu, & multiplicibus actionibus gratiarum, hi sunt claustrales, & omnium ordinum professores, qui infra valles paupertatis se recepisse videntur, ut essent ibi in tuto, & quasi in arce; abdicaverunt enim à se expresso voto omnem terrenam substantiam, & propter hoc paupertatis vallo se undique munierunt. Quantùm autem jam impleverint vallum istud evidentissimu mest, nec ipsum solummodò adæquaverunt, immò circumadjacenti solo superexaltaverunt, & hoc est, quia terrena substantia apud eos copiosior est longè, quàm apud vicinos eorum sæculares: hinc est quòd pro vallo isto

Paupertas vallum fortissimũ.

A non acervos habent divitiarum circa se, sed montes excelsos de quibus ab hostibus invisibilibus miserabiliter impugnantur, incessanter obruuntur, quid plura? vallũ nunquàm reparant, quia terrenam substantiam nunquàm inde rejiciunt, immò ipsum est, quod maximè oderunt, & de eo sæpissimè querulantur: si quis illud reparare voluerit, vel profundare, hostem illum reputant, & quo possunt gladio, illo spirituali scilicet, vel materiali, etiam prosequuntur. Raptores hujusmodi valli, vel fossati, fures sunt, vel raptores; his enim terrenæ substantiæ defectum & vacuitatem augent, & renovant, aut profundant; cõtra istos adeuntur reges, & principes, invocatur per eos potestatis sæcularis gladius, cùm eis non sufficit Ecclesiasticus, de querelis hujusmodi, & litibus personant palatia regum, & principum, similiter & cõ- *Nota.*

B sistoria judicum Ecclesiasticorum; etsi dictum fuerit eis quare conquerimini de hominibus hujusmodi, qui tam officiosè vobis serviunt, reparando scilicet fossatum vestrum, de tam necessario servitio lapidatis eos? vel molestè sustinent, vel irrident hujusmodi sermones, utpotè inconsuetos, & eis hactenùs inauditos: non enim capiunt alia, & cùm paupertatis professores sint, illam maximè fugiunt & oderũt; & cùm reparatores fossati sui, atque profundatores tantopere persequantur, quid nisi capi volunt, atque in captione diabolica perpetuò detineri? Videant ipsi ne à promissa paupertate primo voto religionis apostatent. Sed de hoc latiùs dicemus in proximo. Ego sum ferculum, & cibus adeò delicatus, quod me eluriit in ipsis delitijs paradisi Christus dominus rex cœlorum, sicut dicit Bernardus: iste enim cibus suavissimus in delitijs paradisi non inveniebatur, &

C propter hoc ad terras descendit Deus. Ego talentum pretiosissimum, & lucris spiritualibus aptissimum, in quo prudenter negociãtes lucra magnifica inde domino reportant, & ista lucra numeravimus, & nominavimus in tractatu de sacramẽtis, in capitulo de confessione. Ego pretiũ, & forum quo appretiavit, & afforavit rex cœlorum Christus dominus divitias cęlestes; prò me enim illas dat, & commutat, & cujus ego sum, ejus & illæ, sicut apparet evidenter ex quinto Matthæi & 7. Lucæ & alijs pluribus locis. Ego sum bonum de cujus possessione se jactat rex cœlorum Christus dominus, dicens in psalmo: Ego autẽ mendicus sum, & pauper, & alibi: Inops, & pauper sum ego. Si aliud testimoniũ bonitatis meæ non esset, & nulla alia esset mihi laus, ista sufficere debet mihi, & meis quòd me elegit rex & dominus sæculorum, & prætulit omnibus divitijs & eas omninò indignas se reputavit, me autem solam dignam se reputavit. Regnum respuit, & fugit, sicut legitur Joannis *Paupertas cibus delicatus Paupertas talentũ pretiosissimũ.*

D 6. Me autem inseparabiliter amplexatus est, & in morte potissimum, in qua tres partes meæ ei fideliſsimè adhęserunt, videlicet Nuditas, qua nudus in cruce pependit: Sitis, quia in eadem sitivit: Defectus auxiliorum, & consolationum sine me nec in morte esse voluit. Ego largissima, atque amplissima, quæ omnes ad me venientes sine coangustatione mea recipio, sine defectu & diminutione omnibus sufficio quantò plures me habere voluerint, tantò abundantiùs me habebũt. Minuitur, & deficit contraria mea opulentia temporalis, ego verò de largitate communicationis meæ crescens multiplicor, & abundo; quantò enim plures recepero, tanto magis abundo; quantò enim plures sunt pauperes tantò major est paupertas. Nemo ergo timeat angustari apud me propter multitudinem familiæ meæ, quantò enim major est familia mea, tantò amplior est, & capacior habitatio mea; tantò enim magis abundant omnia bona mea, quę senario numero, qui est perfectorũ, non incongruè numerantur; in universo enim sex *Paupertas largissima*

sunt, videlicet fames, & sitis, & nuditas à vestimentis, defectus tecti, sive habitaculi, quod est expositio ad injurias aeris, alia duo sunt defectus auxiliorum, & defectus cõsolationum; de his omnibus abundâter ministravi Christo domino, sicut expressè legitur in psal. qui de passione ejus latiùs loquitur. Et manifestum est quòd omnia ista bona quantò pluribus communicantur, tantò ampliùs abundant. Nemo ergo desperet ne fortè deficiant bona mea, & minuantur. Nemo propter hoc ad me venire formidet, aut vereatur, omnibus sufficio ad satietatem, & affluentiam omnimodam. Dicam quod magis mirabile videatur, non solùm ex testimonio Philosophi ego, sed etiam evidentia probationum irrefragabilium. Dicit Seneca: Quòd summæ divitiæ sũt lege naturæ composita paupertas, dicit etiam alibi: Si vis te divitem facere, non divitijs addendũ, sed cupiditatibus subtrahendum dicit Socrates. Quia non qui parùm habet, sed qui plùs cupit pauper est. Ista testimonia forsitan potervitas potervientiũ perversitas perversorũ vellet invertere, & propter hoc probationibus magis insistendum, & innitẽdum est. Vulgò dicitur, quod aurum est quod aurũ valet, & qui numeratos habet nummos habet, etiamsi non sit, nisi fumus. Divitiæ igitur sunt, quæ divitias valent, sed paupertas valet divitias cœlestes, quæ veræ divitiæ sũt: Valet inquam, quia pro illa à sapientissimo mercatore Christo domino scienter & prudenter dantur. Ampliùs. Quantùm valet res tantũ vendi potest in foro publico, & regali pretio hoc autem pretium imposuit mihi rex cœlorum, & in foro publico, immò in nundinis in quibus omnes negociatores sunt, & negotiantur, tantum ego vendor & tantum pro me datur. Ampliùs. Quomodò poterit non reputari dives, qui de suo proprio potest emere omnes merces, omnes divitias, quæ in præfatis nundinis venales exponuntur? hoc autem potest quilibet meorum, & hæc de me sola; ego enim sum sufficiens pretium eorum, immò regale pretiũ eis ab ipso rege cęlorum impositum, & per omnes regis pręcones evangelicos incessanter, & publicè acclamatum propter hoc cãtat omnis Ecclesia sanctorum: Martinus hic pauper, & modicus, id est humilis cœlũ dives ingreditur. Ampliùs. Quemadmodùm in nundinis literalibus unusquisque negociatorum merces affert ad commutandum, propter faciendum lucrum; sic & in nundinis spiritualibus nemo negociator est, qui mercem aliquam ibi vendendam vel commutandam non exhibeat. Quærimus ergo an pauperes hujusmodi possint mercari regnum cęlorũ, quod ibidem quasi venale exponitur à Deo, & an Deus tradiderit eis aliquod talentum in quo negociẽtur, sicut alijs. Quòd si non tradiderit unde emere possint divitias cœlestes, quas eis, & alijs omnibus venales exposuit, ubi largitas misericordię ejus, quæ pauperes ita deseruit, & despexit? Si autem aliquod talentũ dedit eis ad negociandum, sicut evangelica veritas testatur Matthęi 13 & 25. & Lucæ 19. quod est illud nisi paupertas? Quòd si dixerit quis, quòd non pro paupertate obtinentur divitiæ cœlestes, sed pro terrenis divitijs contemptis, atque relictis; non videtur hoc habere locũ in pauperibus, qui nunquàm tales divitias habuerunt, non enim propriè videtur aliquis, quod nũquàm habuit, reliquisse. Ampliùs. Manifestum est per se, quòd negociari possibile est in talẽto paupertatis, & antedicta lucra inde acquisita, ergo manifestum est ipsam paupertatem in se talentum esse; qui enim ex paupertate sua pacatus est, securus, tranquillus, à solicitudinibus levis, atque exoneratus, mundus, humilis, expeditus, nunquid non isti paupertas ad multiplex lucrum deservit? Ampliùs. Quid aliud est in quocũque negociari domino, quàm quocũque

Bona paupertatis sex. *Cœlestes divitiæ.* *Talentum paupertatis.*

E sibi ab eo dato, vel commisso benè uti? quia igitur possibile est, & plerunque contingit paupertate benè uti, manifestum est, quòd contingit, & in paupertate negociari, omne autem in quo contingit negociari, talentum est: paupertas igitur est talentum pauperũ. Quidquid autem talentum est, de numero divitiarũ spiritualium est, & hoc est quod declarare intendebamus, quòd ipsa paupertas pecunia spiritualis est; unde non vacuâ bursâ venit ad Dei forum, qui paupertatem illuc attulerit, propter quod dicitur Eccle. siast. 11. Est vir deficiens virtute & abundans paupertate. Qualiter ergo abundantem faceret paupertas nisi ipsa esset divitiæ? propter hoc dicitur Proverb. 13. Et quasi pauper, cùm in multis divitijs sit. Ego autem quasi paupertas sum interius inspecta, at nõ vera, immò verissimæ divitiæ. Quòd si dixerit quis, quòd cùm paupertas ista nihil sit, sed sola privatio, nec in Dei donis, nec in Dei talentis computanda, cõtradicit poeta. Omnia nondùm intellecta domini paupertas, angustique lares. Et Eccli. 11. Paupertas, & honestas à Deo sunt. Ampliùs. Ego sola divitem sufficere facio in mundo isto; de me enim sola potest F habere unusquisque quantumcunque vult, & hoc absque omni labore, absque omni solicitudine, non oportet pro me quemquam fodere, vel arare, vel negociari, vel etiam mendicare. Omnibus ultrò me offero, immò improbâ me ingero, non solùm ad indigentiam, sed ad affluentiam. Non potest hoc dicere contraria mea, quæ, sicut dicit Boetius, cum labore acquiruntur, & cũ timore possidentur, cum dolore amittuntur, & sicut alibi declaratum est, ipsa est quæ verè pauperes, immò pauperrimos sola facit. Propter quod Quintus dicit, Divitiæ cogunt esurire. Ego profusissima largitas sum in omnes, qui bona mea voluerint, nullum defectum, nullam indigentiam bonorum meorum quemquam illorum patiar sustinere: ista verò latronissa contraria mea cùm promittat affluentiam, indigentiam magis auget, sicut ipse Salomon testatur ubi multę sunt opes, & multi qui G comedunt eas. Ampliùs. Ego beatitudo ex testimonio veritatis Matthæi quinto, & Lucæ sexto. Beati pauperes spiritu, &c. Quod tamen evidenter ostẽdo. Si enim miseros faciant divitiæ, immò miseriores, sicut declaravimus super Ecclesiast. Ubi numeravimus, & nominavimus 22. mala divitiarum quibus afficiunt, & torquent avaros, & cupidos: miseriæ multæ, vel miseria una ex multis sunt, quarum ego abundo. Ampliùs. Si cõsideraveris omnia bona mea, & aggregaveris ea, sicut tibi superiùs eas sub compendio numeravimus, invenies omnia illa partes esse magnæ beatitudinis, & simul aggregatas constituere illam. Ego nutrix omnium officiosissima, omnes enim de utero matris exeuntes excipio, & in me omnes projecti sunt ex utero. Nuditas filia mea, vel pars, omnes excipit, vel vestit ex tunc. Similiter & de vitâ istâ exeuntes, sicut dicit Job: H Nudus egressus sum de utero matris meæ, nudus revertar illuc. Ego igitur sum prima, & novissima, prima eis assistens, videlicet in primo egressu de utero matris, & novissima, videlicet in egressu de mundo. Ego nec in morte eos desero, per me intrat in vitam istam, & per me eos comitor, & beneficijs meis prosequor. Ista latronissa adversaria mea nunquàm ad aliquem mortalium, nisi coacta, vel excussa, venit, nunquã nisi laboribus, & doloribus pœnitentiæ cõparata. Unde igitur odiosa facta sũ eis, illa verò dilecta? nisi fortè quia gratis, & improbè beneficia mea eis ingero. Ampliùs. Quam ob causam istam injuriã irrogant mihi mortales, ut de possessione, quam in eis mihi dedit natura mea, sine culpa mea, & sine causæ cognitione tam citò, tamque violenter ejiciãt? Siquidem ipsa natura me mittit in corporalem possessionem

Paupertas. *Divitiæ cum labore acquiruntur, & cũ dolore amittuntur.* *Liberalitas paupertatis.* *Paupertas omnium nutrix.*

sessionem ipsorum, & eos de manu mea excipiet, ut dixi, quare jus meum in eis naturale est, & ipsa in possessione est: utinàm igitur isti latronissæ, & deceptrici, immò proditrici, tàm pertinaciter laborantem haberent injuriam meam, immò injuriam naturæ. Cur se ab ea illudi in tantam sibi perniciem patiuntur? Quòd si dixerit quis, quia ego molesta sum, illa verò suavis. Respondeo unicuique illorum. Noli molestus esse mihi, & ego non ero molesta tibi, pacem habe mecum, & ego ero pacifica tibi, sed gladio, & igne me persequeris, omni genere impugnationis contra me præliaris; tu enim scis quanta multitudine ferculorum famem lapides, & obruas; diluvio poculorum sitim extinguis & immergis, frigora igne persequeris & exuris, contra nuditatem verò tot genera armorum, quot & vestimentorum adinvenisti, sed & ornamentorum varietatem sumptuosissimam; ne etiam de me cogitaretur excogitasti, nec vestigium aliquod mei in tectis, vel domibus apparere permittis; si enim scissura, vel rimula, vel putriditas ligni alicujus apparuerit, statim exacuentur secures, dolabuntur, advocantur cementarij, & carpentarij armantur ferreis malleis, & aliis ferramentis in exterminium istius. Desiste igitur à tam crudeli impugnatione, seu persecutione mea, habe pacem mecum, & (ut dixi) ero pacifica tibi. Sustine me in pace, & in nullo molesta ero tibi. Ne oderis me in corde tuo, & invenies me tibi pacatissimam; iniquum enim valde est, ut me oderis, & tam atrociter persequaris, & me velis servare tibi pacem; quamquã quidquid tibi molestum ingero, beneficium multiplex sit, & obsequium officiosissimum, sed illud tibi detorquet tua perversitas in tormentum. Quòd si amplius proficere erga me potueris, ut etiam me diligas, dicam tibi in sequentibus continuè quot, & quanta per me & merita, & præmia consequaris.

Paupertas pacifica.

Ne autem erres circa eos qui paupertatem, quam quidam profitentur voce, & habitu, cùm juxta literam ditissimi sint, & alia etiam quæ circa hæc dubitabilia sint, necessarium est aliqua disputare super his; non enim pauperes sunt hæredes alicujus regni prædivitis & incliti, si pro indiviso illud possideant; licet etiam prohibiti sint aliquid inde vendere, vel abstrahere, pro suæ beneplacito voluntatis; prohibitio enim dissipationis, atque frænatio, non est divitiarum imminutio vel læsio etiam possessionis; alioquin periculum esset omniũ pauperum, qui nihil de bonis, quæ possident, vel dissipare, vel malè expendere possunt. Sed ipsi Reges, qui inter homines ditissimi habentur & juramento, & interdùm vi aperta & resistentia thesauros, & alia bona regni, & dissipare, & malè expendere prohibêtur; nunquid ideò minùs divites sunt, aut minores eorũ divitiæ? sic fratres unius conventus pro indiviso possident bona omnia hoc modo, ut nihil inde vendere, vel alienare, vel etiam inde accipere pro voluntate sua possint; hoc enim esset malè expendere, & dissipare. Ipsi etiam confitentur quòd conventus possidet, conventus autem non est nisi fratres, quare fratres ipsi possident, sunt ergo divites fratres qui tantas divitias possident, quomodò ergo pauperes? Ampliùs. Si unusquisque illorum pauper est & conventus dives, hoc est dicere quod singulæ partes sint albæ, & totum corpus nigrum. Ampliùs. Manifestum est quòd econtrariò esse non potest videlicet ut singuli sint divites, & conventus pauper. Ampliùs. Ejusdem ordinis, & professionis penitùs est cõventus, & singuli fratrũ, ergo ad quicquid tenentur fratres singuli, ex ordine, vel professione, tenetur & totus conventus maximè in his, quæ sunt de substantia religionis, vel

In divites paupertatum mentientes.

A ordinis. Cùm ergo singuli fratrum teneantur ad paupertatẽ ex voto expresso de ea, & totus conventus tenetur ad illam, ergo vel apostata est totus cõventus, vel pauper est, vel nihil habens. Apostata inquantùm ad primũ votum, quod in ingressu religionis singuli emittunt, hoc autem est votum de paupertate, nihil habendo, vel possidendo. Ampliùs. Major debet esse perfectio in corpore, quàm in membro quocunque corporis illius quare in conventu, quàm in quolibet ex fratribus? Major igitur debet esse paupertas totius conventus, quam paupertas alicujus ex fratribus, alioquin accidet, quòd partes perfectæ sunt; & totum imperfectum,

B Præterea non minùs promittunt omnes, & singuli voto expresso paupertatẽ, quàm castitatem, vel obedientiam, & vovent in ingressu religionis, sicut ergo non licet vel toti conventui vel alicui ex fratribus apostatare, sive recedere, seu quolibet modo relinquere castitatem, vel obedientiam, ita neque paupertatẽ, quòd est dicere, sicut non licet toti cõventui, vel contrahere matrimoniũ, vel fornicari, vel rebellare contra præcepta majorum, aut esse inobedientem majoribus suis; ita non licet vel conventui, vel alicui eorum, vel aliquid habere, vel possidere. Quòd si dixerit quis, quia non divitias abdicant, neque paupertatẽ promittunt, seu vovẽt, qui religiosi efficiuntur, sed proprietatem tantùm abdicant, nihil propriũ habere de cætero, vel possidere promittant. Respondemus, quia hoc non est religiosum effici quantùm ad primũ votum, neque

C religionem quantùm ad hoc ingrediuntur, sed societatem quandam, aut communitatem. Quemadmodùm si duo homines, vel tres omninò sæculares, vel sæculariter viventes, bona sua simul conferant procuratori alicui, & permitterent, ut unicuique necessaria, vel per se cùm opus esset, vel insimul ministraret, isti non divitias utique deposuissent, sed onus, & solicitudinem earum Hoc autem expressè legitur fecisse Pharao rex Ægypti. 39. Genesis, & 41. Qui nihil noverat de omnibus, quæ erant in domo ejus, præter panem solùm, quem comedebat, uno tantùm videlicet regni solio præcedẽs Joseph, sicut ipsemet ibidẽ dixisse legitur; Joseph siquidem totũ onus congregandi, & custodiẽdi regales illas divitias portabat, totàque administrationis solicitudinẽ habebat, atque gerebat. Hæ autem duæ partes sunt non modicæ paupertatis, quare qui ista duo deponunt, non divitias in hoc, sed paupertates nõ modicas reliquisse videtur. Non ergo Rex Ægypti, qui onus istud, & solicitudinẽ deposuit, &

Pharao.

D Joseph utrumque imposuit, divitiis propter hoc renunciavit, immò per hoc tantò eas dominantiùs possedit, quantò liberiùs, tantòque earũ possessione factus est ditior quantò à dictis paupertatibus immunior. Deinde quis Rex, vel princeps non habet dispẽsatores, & ministros, quibus onera illa, & curas imponat? & quis ex hoc, se vel pauperẽ fieri, vel minùs divitem credit? immò quis ex hoc non pleniùs se & magnificẽtiùs possidere divitias suas existimat, si eas sine onere, & solicitudine possideat? Nõ igitur viri religiosi ex hoc pauperes, vel minùs divites sunt, quia onera, & solicitudines divitiarũ non habent, vel habere nolunt, cùm divitiæ penes eos remaneãt; si igitur ipsas divitias non reliquerũt, pauperes effecti nõ sunt. Ampliùs. Ipsi in egressu religionis consueverunt quærere panẽ domus illius, in quo intelligitur victus, & vestitus temporalis cõmunis, consueverunt etiam dare panem hujusmodi ad se intrantibus, & religionem eorum suscipientibus Qualiter autẽ dant illum, si non habent? & qualiter dant, si non faciunt illum suũ accipientiũ? Ampliùs. Aliqua Abbatia dat alicui victum, &

Religiosi pauperes.

vestitum temporalem, vel etiam vendit, & certū est, E quòd hujusmodi homo, cui vel datur, vel venditur verissimè dicitur se habere in domo illa victum, & vestitū & verissimè possidere, cùm nō sit monachus, aut canonicus regularis in domo illa: Quærimus ergo an plus habeat ille de temporalibus, quàm aliquis ex fratribus? Quòd si dixerit quis, quòd sic: quamquàm absurdum ab omnibus hoc habeatur, tamen duabus viis manifestè destruitur. Primùm, quia propinquiùs transtulissent in eum fratres, qui hanc collationem fecerunt, quàm ipsi haberent, cùm ipsi nihil possideant. Secundò quia unusquisque fratrum habet actionem, & jus petendi portionem hujusmodi si ei denegaretur, & per Episcopū loci, jure compelleretur Abbas ad restituendum, qui portionem congruam denegasset, & audiretur ubique tanquàm actionem habens. Quare manifestum videtur, quia habet ibi hujusmodi portionem temporalium; quomodò enim petenti adjudicaretur de jure, si jus in illa non haberet. Præterea sine injuria ejus non potest ei auferri, vel minui jure igitur sua est, quare dives est, quantùm ad sufficien- F tiam, etsi non ad superabundantiam. Non igitur omnes divitias relinquit, qui tantam partem inde retinuit. Ampliùs. Si centum marcas habeam in massa, ubi & multi alij tantundem habeant, non minùs habeo, quàm si per se illas centum marcas haberem; tantundem enim sunt centum marcæ in massa, quantùm in persona, & econversò. Quare si quis habeat in massa omnium bonorum Abbatiæ unius prænominatam portionem, nec plùs pauper est, nec minùs dives, quàm si haberet illam per se. Ita autē est de omnibus hujusmodi religiosis, quare inde divites sunt, & verè divites sub nomine illo, & habitu paupertatis. Respondemus in hoc, quia res hujusmodi Ecclesiarum, speciali titulo, & jure privilegiato Dei sunt, utpotè pia devotione fideliū eidem oblata, atque donata. Convenienter autem, & singuli de conventu usum in eis habent; nec dicimus, quòd aliquis ex fratribus in portione monachali, vel canonicali, quæ illi competere videtur, G habeat jus dominij, vel proprietatem, vel etiam possessionem, sed usum tantùm, unde nec vendere, nec alienare eam potest, neque eleemosynam inde facere, nec aliquid ex ea, sed uti solo modo ex ea potest ad necessitatem victus, & vestitus: sic dicimus & de veste, & de cibo, qui anteponitur in refectorio, & hæc notissima sunt apud claustrales, præter usum, aut ministrationem quam habent in rebus monasterij, sed illam limitatissimam, videlicet ut extra usus, ad quos deputatæ sunt, nihil de eis, vel in eis quis possit. Unde si extra limites hujusmodi eas expendere, vel transferre præsumpserit, ipso jure nihil facit, si dat meretricibus, histrionibus, non eas suas facit accipientium, sic si propinquis, aut cognatis dantur de illis, nisi ut egenis. Histrionibus enim, & meretricibus possunt dari bona Eccle- H siæ ditissimæ, ut egenis, vel alio intuitu pietatis scilicet, ut à suis turpitudinibus avertantur, & ista est eleemosyna præstantior, & Deo acceptabilior, quàm illa, quâ solius corporis occurritur egestati. De præpositis autem & potentibus, & quibusdam exactoribus dicimus, quia si dant eis, ut redimant sibi pacem ab eis, vera, & recta ratione dant, scilicet ut redimant se, vel pacem sibi, quemadmodùm si in os canis aliquod os, vel frustum carnis projiciatur, ne ab illo ipse devoretur, in talibus enim justus metus extorquet hujusmodi data, & propter hoc non sunt ratæ donationes hujusmodi, qui enim sic accipiunt restituere tenentur. De his verò, quæ regibus, & principibus dantur, patronis Ecclesiarum, & fundatoribus, & datoribus,

Quæstio. (margin, beside "retinuit. Ampliùs...")

Responsio. (margin, beside "res hujusmodi Ecclesiarum...")

Vide. (margin, beside "monasterij...")

& ditatoribus, dicimus, quia licet, dummodò ex hujusmodi donationibus non lædantur enormiter Ecclesiæ, hi sunt usus pietatis, quoniàm ex virtute gratitudinis, etiam jure naturali debentur hujusmodi hominibus, aliàs etiā impij sunt, quia gratia eorum, qui ex pietate talia donaverunt, quodammodò conservatur in eis, & devotio nutritur, quæ per contrarium extingueretur. Donationes verò, quæ fiunt aliis personis à monasteriis, si ea intentione fiant quia præsumantur utiles Ecclesiis, vel monasteriis, magis seminationes sunt, quàm donationes, sicut & quidam de ordine Cisterciensi nobis quandoque respondit. In aliis casibus cùm ad nos veniunt, qui de hujusmodi bonis aliqua receperūt, consilio pœnitentiali restitutionem eis injungimus faciendam, utpotè meretricibus, & aliis prænominatis. Revertentes ergo dicimus quòd Deus reverà possessor est, & dominus hujusmodi bonorum speciali titulo, & jure, ut supra dictum est: custodia verò, & usus, atque administratio limitata, quemadmodùm diximus conventus est, & fratrum singulorum, & nihil ampliùs; unde non dicimus eos quicquam possidere ex his, nec potest aliquis ex fratribus portionem hujusmodi petere suam, neque partem de cōmunibus bonis, sed usum tantùm in portione, vel in communibus bonis, sicut neque cappam, aut tunicam aliquem petere determinatè, neque usum in aliquo determinatè, sed potest petere refici, & vestiri, & refectionem, atque vestitum. In hoc igitur pauperes efficiuntur viri religiosi religionem intrantes, quòd possessioni, & dominio divitiarum, & juri earum in eis, jurique determinato, sive particulari renunciant; etsi enim in cōmuni massa, ut ita loquamur, bonorum monasteriorum, quorum religioni voto se obligant, & obstringunt, usum habeant victus, & vestitus, ut fratres & filij, non tamen hanc partem numero, neque hunc usum numero, sed usum in cōmuni, & illum usum necessarium. Quòd si quis dixerit, quia benè provident de usu hujusmodi, & de massa cōmuni bonorum, videlicet ut pinguis, & opulenta sit, & usus similiter ut largus sit, & etiam delitiosus. Dicimus, quia quod amplius est in talibus, à malo est, vel infirmitatis hujusmodi hominum, vel voluptuositatis, quæ non solùm vana est, & indecens religioni, sed etiam pestilētissima, & inimica; nihil enim magis indecens crucifixis, & variis patibulis affixis, quàm delitiæ, & ornatus: religio autē omnis, crucifixio est illam suscipientis, & veraciter proficientis. Innumerabiles autem religiones habitum deferunt, instar leccatorum clericorum, qui goliardi vocantur, tantóque major est turpitudo illorum quantò major eis suppetit facultas temporalium ad pascendas libidines suas. Alij verò à parentibus & propinquis, eo modo in claustro projiciuntur, quemadmodùm catuli, & porculi, quos matres non sufficiunt enutrire, ut videlicet mundo non spiritualiter, sed (ut ita dicamus) civiliter moriantur, videlicet ut portione hæreditaria priventur, & ad eos qui sæculo remanent devolvatur, & quantùm ad hoc Simoniaca est hujusmodi projectio, immersio, vel intentio. Similiter & qui ad hoc intrant, ut ibi vivant vitâ corporeâ, non habentes aliàs unde vivant non religionem intrant, sed comestionem, ut ita loquamur, & hoc est quoniàm illuc intrat unusquisque ubi pedem figit: pes autem intentio est, seu voluntas principalis. Cum ergo intentioné & voluntaté principalem in victū, vel temporalem sustentationé ponant, vel figant, in eum solūmodò intrant, quare non religioné. Verisimiliter igitur dicere possūt, quòd vulgari gallicano dicitur, scilicet quia nunquàm habuerunt pedes suos

Nota. (margin, beside "possessor est...")

Pro religiosis. (margin, beside "tum. In hoc igitur...")

Optimus locus. (margin, beside "jectio, immersio...")

Pedes sūt affectus. sues in religione, nec unquā in ea portaverunt pedem suum, cùm pedes sui spirituales affectus sint, hoc est voluntates, & intentiones principales. Hujusmodi homines boves sunt ad præsepe alligati. Simplici enim illo voto, quod emittunt, religionem intrantes, se obligant, imò potiùs alligant ex hoc principaliter ad præsepe, quoniàm ad hoc, ut comedāt, hujusmodi solemus vocare monachos coquinarios, & refectoriarios, quia sibi coquinæ, & refectorij, atque cellarij professionem faciunt corde, & intentione: quicquid extra agant, qui vel intrant, vel introducuntur ut ditentur, & ut ditare possint cognatos, & propinquos, quòd est ut adipiscantur ibi prioratus, præposituras, & alias administrationes, ut fures, & latrones ingrediuntur, qui sub habitu domesticorum, & etiam monachorum plurimùm se abscondentes intrant ut ibi *Monachi & religiosi fures quomodo sint.* furentur, latibulum etiam in ipso habitu facientes, quoniàm ut furentur temporalia & piis usibus subtrahant, & in noxias monetas convertant. Illi instar vulpis mortuos spiritualiter se simulant habitu. & tonsura, ut de hujusmodi prædam faciant. Quòd autem alienationes, & venditiones de hujusmodi rebus conventus faciunt, vel ministri eorum, non quia domini sint hoc faciunt, sed quia custodes, & procuratores. Quid verò in ista paupertate, quæ privatio est, & reverà nihil est, nisi quòd fictæ perfectionis, professionis amatores inveniant, liquere potest ex prædictis. Behemoth enim qui in secreto thalami dormit, & in locis humentibus sicut legitur Job 40. in isto arido, & inaquoso requiem non invenit, sicut legitur Lucæ 11. & sicut vulgò dicitur, quid est, quod lupum facit exire de nemore? & respondetur quòd fames, id est defectus cibi; & propter hoc paupertas cogit lupum infernalem exire de pauperibus, unde plurimùm pauperes liberi, & immunes inveniuntur à lupis, & leonibus infernalibus, divites verò plurimùm ab eisdem obsessi, sicut legitur Ecclesiast. 11. Si dives fueris, non eris immunis à delicto, & Seneca: O quam difficile est divitiarum contubernio *Similitudo.* non corrumpi. Et quemadmodùm ossa perfectè nudata à carnibus, à feris & avibus non frequentantur immò penitùs deseruntur, sic pauperes à sæcularibus hominibus non curantur, sicut supra ostendimus ex 19. Proverb. Fratres hominis pauperis oderunt eum, insuper, & amici ejus procul recesserunt ab eo. Dives verò, cujus divitiæ patent, & innotescunt, est sicut cadaver asini, vel equi decoriatum, cujus carnes patent canibus, feris, & avibus, & propter hoc frequentantur ab ipsis, non quidem ad custodiam, aut honorem, aut decorem, sed ad discerpendū, demordendum & devorandū, quicquid prætendant exterius, sicut dicit Salomon Ecclesiastes: Ubi multæ opes, ibi multi sunt, qui comedunt eas. Seneca verò dicit, quia veniunt circa potentes divites homines hujusmodi sicut ad hauriendum lacum. Dives verò cujus divitiæ latent sicut cadaver non benè decoriatum, sed cujus carnes sub pelle ipsius absconditæ latent, & propter hoc non habet antedictam frequentiam, nec patitur hujusmodi morsus aut devorationem De hoc Proverbiorum 19. Multi colunt personam potentis, & amici sibi dona tribuentis De hoc Seneca, Prædam sequitur turba ista non homines: His malis carere volentes viri sancti fugerunt divitias & fugiunt & hanc paupertatem scientes esse refugium tutissimum à tot, & à tantis malis, atque periculis, ad ipsam confugiunt, & de ereptione, immò immunitate ab ipsis non modicum pariter gaudium, & hoc est paupertas de qua ait Seneca. Paupertas si læta est, paupertas non est. Nec est præ-

A tereunda dementia Regis illius, qui dixit, quia duo sibi super omnia alia in hoc mundo placebant, videlicet pulvis magnus, sive pulverulē ta in itinere suo, & tumultus magnus in aula. Quæ licet ex inani gloria dixerit. utrunque tamen videlicet in itinere pulverem magnum, & tumultū aulæ, temporalis opulentia cōcitat, & pascit. Qui autē hujusmodi comitatu numeroso gaudent, similes sunt animalibus quæ de multitudine discerpentium, ac devorantiū carnes suas gaudent Eodem modo similes sunt furibus, qui magna multitudine ducentium eos ad patibulum gloriarentur. Hæc quidem de nihilo paupertatis diximus. De paupertate verò, quam supra contemptum divitiarū nominavimus, dicemus aliqua post. Hæc igitur est, qua verissimè dicitur: *Paupertas* Ego istas divitias, quibus se tam miserabiliter subjiciunt insanissimi avari, & cupidi sub pedibus meis posui, pedibus inquam spiritualibus, id est affectibus; hujusmodi enim pedibus illas calco & con-

B culco, corde scilicet, dùm eas contemno. Ego servo mandatum illud, quod tam crebrò inculcat Dominus; subjicite terram. Ego enim totam terram, id est terrenam substantiam istam, mihi subjeci, ut sub pedibus meis illam habeam. Ego pessimam illam, vel reginam vel priorissam, videlicet pecuniam, cui omnia obediunt, sicut ait Salomon Ecclesiast. 10. Pecuniæ obediunt omnia; non solùm à dominatione, & imperio quantùm ad me dejicio, & repello, sed pedibus calco. Ego non solùm inter undas maris rubri, id est inter copias labilium, terrestriūque divitiarum sicco pede transeo, sed etiam post exemplum Christi domini cum Petro super ipsas ambulo Et undas hujusmodi pedibus, ut supra dixi, calco, sicut legitur Matth. 14. & hoc est quod dicit Bernardus. Quia Petro novum iter, & novus *Pecunia obediunt omnia.*

C modus servabatur itineris, quod dixit propter antiquos patres, quibus promissum erat in divitiis, hoc est inter divitias ambulare, id est vivere: Apostolis verò, & Apostolicis viris præcipitur desuper conculcādo, & calcando eas ambulare. Ego abominor eas, ut stercora, & manus meas tanquàm ab immunditiis ab illis excutio, & etiam lavo, ut docet Apostolus in 3. ad Philip. Ego indignor eis, ut vilibus, & me prorsùs indignis. Ego separo pretiosum à vili in parte ista, sicut præcepit Dominus Hieremiæ 15. me siquidem pretiosam à luto vilissimo hujusmodi divitiarum. Si enim affluant, nolo cor apponere, non dicam sic apponere, ut caudam illud divitiarum faciam, & post me quocunque ierint illuc trahant, sed nec etiam volo quòd eas tangat, vel tangatur ab eis, sciens quoniàm coinquinaretur ab eis, sicut legitur Ecclesiast. 13. Qui tetigerit pi-

D cem, inquinabitur ab ea, sciens eas esse viscum tenacissimum, & adhærentissimum, quo capiuntur, qui se illis affixerint, plerumque. Quemadmodùm aviculæ virgis viscatis, quas si tetigerint, vel se illis affixerint, vel capræ detinentur per hujusmodi viscum, vel de plumis aliquas ibidem dimittere coguntur. Ego servo ordinē naturæ interiùs, quem exteriorem ipse ordinator naturæ instituit; per hoc enim quod sub pedibus corporis mei terram visibilem creator posuit, & me eam desuper ambulantem calcare docuit, quod terram spiritualem, id est terrenam substantiam sub pedibus cordis habere debeam, evidenter ostendit, ipsæmet divitiæ me contemnunt, & me totis ponderum suorum conatibus deserunt, fugientes ad locum sibi naturaliter congruentem, nisi vim, vel violentiam eis intulero, mecum nunquàm sunt, quantò fortiùs ego eas deserere debeo, & earum contubernium aspernari. Dedignor de fimo stabuli patris mei, non solùm mihi thesaurum facere, sed etiam *Simile.* *Similitudo.*

in bonis meis illum, aut divitiis computare; alioquin non regis filium, sed spurium me potius, & degenerem comprobarem. Stabulum est mundus iste inferior in terrenis, qui est habitatio jumentorum, id est corporum nostrorum. Fimus hujus stabuli est opulétia ista terrenæ substátiæ. Qualiter potest regis filius magis patrem regem ostendere, vel evidentiùs spurium se ostendere, quàm si neglecto patris palatio, immò regno, divitiisque spretis, aut thesauris regalibus, pugillum fimi de paterno stabulo concupiscat, & sibi dari petat, obtentumque thesaurizet, & ex illo divitem se esse reputet? Scio quid mihi est in cœlo præparatum à te, & servatum, & ideò nihil volui super terram, sicut dicit David: Nemo enim fimum stabuli inter divitias suas computat, qui veri nominis dives sit. Dedignor instar parvulorum denarios plumbeos, obolos plumbeos, & insignia Sancti Jacobi habere pro nummis aureis, & pro moneta probatissima, sciens quòd adultis cordatis, & ætate spirituali grandævis, ac maturitate sapientiæ gravibus divitiæ istæ terrenæ, & nummuli plumbei ad divitias spirituales, & æternas nihil sunt, sicut legitur Proverbiorum 29. Sapientiæ 7. & Job 28 Thesaurizare terram talpis, & bufonibus omnibus relìqui, similiter & serpétibus: cùm docuerit me Dominus per Isaiam. Quia serpentis pulvis panis ejus. Tertia intentio paupertatis amor est ipsius carentiæ temporalium divitiarum, ut diximus, & hæc inter bona sua hoc habet primum, quia ditissima est, & abundantissima admirabili abundantiâ, & stupendâ. Et hoc dupliciter: Primùm ipsa carentia, quam diximus temporalium abundans est, sicut legitur Ecclesiast. 11. Est vir deficiens virtute, & abundans paupertate. Ipsam enim paupertatem fecit amando thesaurum esse nobilem, & superbias divitias, & ea ditissimum se fecit quasi thesauro pretiosissimo, quod cœlestes divitiæ operantur; non minùs enim hujusmodi paupertate, quàm terrenis divitiis æterna opulentia operatur. Secundò per hanc ipsam paupertatem ditissima, atque abundantissima mens humana etiam terrenis divitiis, & jure plenissimo possidet illas, ac pro beneplacito suo vendit illas sine injuria alicujus, similiter & thesaurizat; statim enim ubi paupertatem quis amplectitur, terrenas divitias cœlestibus commutat, ut pro illis dimissis æternas mercatur, sicut expresè dicit veritas in Evangelio Matthæi 5. & Luc. 6. Insuper & in cœlo thesaurizat easdem ubi nec fures effodiunt, nec tinea demolitur, sicut expresè legitur Matthæi 19. Cùm dixisset Petrus ad Dominum: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? quasi diceret pro omnibus relictis quid dabis nobis? vel sicut dicit ibidem Gregorius: Fecimus quod jussisti, quid ergo dabis nobis præmij? Manifestú autem est, quia quodammodò præmium pretium est meriti, unde & præmium quasi præemptum dicitur, quasi præcedenti merito emptum: manifestum est, quia Petrus & alij omnia pro Christo relinquentes, sic relicta Christo Domino vendiderunt, etiam quod non habebant; hoc enim commercio, sive venditione sua illa omnia fecerunt de ejus misericordia summa, illa Christo Domino, ut diximus, vendiderunt, & in cœlo ipso teste, ut dixit in Evangelio Matthæi, illa thesaurizaverunt. Quare manifestum est, quòd divitiarum, quas non habebant actualiter, fœlici nobilique commercio hujusmodi veros se possessores ac Dominos efficerent; alioquin sapientissimus Deus, quem nihil latere potest, ac fidelissimus, qui nihil à furibus, vel latronibus, seu quibuscunque immeritis detentoribus vel dono, vel emptione iniqua recepit, vel habere vult, qualiter ab Aposto-

Contemptus divitiarum.

Vide bonū verbum.

E lis relicta hujusmodi recepisset vel emisset? manifestum est, quia nec recepisset ad custodiendum, ut thesaurarius eorum, nec emisset, nisi quæ sua sunt illorum esse indubitanter fecisset. Manifestum igitur est, quia ipsis divitiis terrenis divites efficit hæc paupertas, verosque earum dominos ac possessores, & longè nobiliùs uti eis, ac negociari in eis solo corde, deserendo scilicet eas aut fugiendo, quàm contractando, ponderando, & mensurando, atque numerando, jumentaque, & vehicula eisdem onerando, sarcinas ligando, atque solvendo, complicata explicando, & convoluta evolvendo, quæ omnia sine labore, & inquinatione manuum non fiunt. Hujusmodi divitiæ sunt, quæ relinquendo acquiruntur, & dimittendo retinentur, & omninò fugiendo comprehenduntur, animo habendi amittitur earum possessio, animo verò non habendi retinetur. Tertium bonum est hujus paupertatis
F imperiosissima potentia, & dominatio in omnes alienas divitias terrenas, quas suas omnes efficit statim, ut vult, & hoc invitis earum possessoribus: in quo etiam accidunt tria mirabilia, quorum primum est, quia absque omni contractu, absque omni dono suas facit amator paupertatis quascunque vult divitias alienas, thesauros omnes regum, & principum, & hoc solo nutu, & beneplacito voluntatis, quàm citò enim ex corde dicit: Nolo habere thesauros regios, vel imperiales, & hoc propter Christum, statim eos, & in cœlo thesaurizavit, & Christo Domino vendidit, ut supra diximus, & hoc sine injuria alterius; illos igitur pleno jure suos efficit. Secundum bonum mirabile est quòd sine detrimento, & sine diminutione, & sine damno possidentium divitias eorum suas efficit, & acquirit, hoc est salvo ejus jure proprietatis, & possessionis per omnia. Tertium mirabile est, quòd pleno jure suas efficit, & acquirit, & possidet, & ni-
G hilominùs eas jure plenissimo possident, & totaliter, atque integrè possessores earum; ista enim possessio atque dominium in nullo possessionem, vel dominium lædunt temporalium possessorum, nec accipiunt. Est quartum mirabile, quia neque similem possessionem, aut dominium excludit, aut in aliquo lædit, cùm quis hoc modo possederit, vel distraxerit thesaurum regiū, & non prohibetur, quávis alius eundem similiter distraheret, venderet, vel possideret: sicque in uno, & eodem thesauro regio, omnibusque terrenis divitiis divites spirituales effici possint, quotcunque paupertatis hujus amatores, & dominatio ista, quam prædiximus, non solùm extenditur in divitias, quæ sunt, vel fuerunt, vel esse possunt, sed etiam in eas, quæ nec sunt nec esse possunt. Hoc igitur est de mirabilibus paupertatis istius, quòd de divitiis, quæ nec sunt, nec esse pos-
H sunt, ditissimos efficit pauperes suos; quàm citò enim ex corde dicunt: Nolo, quòd sitis hujusmodi divitiæ mihi, vel meæ, etiamsi essent, tàm citò thesaurizavit eas in cœlo, & Christo Domino vendidit dicto modo, ubi accidit & aliud mirabile, quia de nihilo, & quasi de chimæris dives est homo hujusmodi. Quartum bonum hujus paupertatis est jocunditas, & illa magna, immò amplissima, & hoc est quoniàm omne amatum jocundum, inquantùm amatum est, & tantò jocundiùs quantò magis, & majus amatum. Cùm igitur consideraveris amplitudinem hujus paupertatis, videlicet carentiæ hujusmodi divitiarum, invenies eam incomparabiliter jocundiorem, seu delectabiliorem, quàm temporales divitias, & hoc est quoniàm si non est comparatio amoris ad amorem, cùm amata inæqualia fuerint, non erit comparatio gaudij ad gaudium. Jam autem declaravimus in prima parte hujus tra-

Qui non thesaurizat sibi in hoc sæculo in altero thesaurizat.

Mirabile

Virtutum ad vitia nulla proportio.

ctatus de virtutibus scilicet, quia non est comparatio virtutum ad vitia, immò virtutes incomparabiliter majores sunt, quàm vitia; quare incomparabiliter major est paupertas hujusmodi, quàm avaritia contraria. Privatio verò & habitus semper æquales sunt, quoniàm non excedunt se. Quare jocunditas seu delectabilitas paupertatis hujus incomparabiliter major est jocunditate, seu delectabilitate divitiarum temporalium. Quintum bonum hujus paupertatis est beatitudo propter quam dicitur: Beati pauperes spiritu, etsi miseri videantur carne; similiter & Lucæ sexto: Beati pauperes. Declaratio autem hujusmodi est miseria divitiarum contrariarum, cujus multas partes superiùs nominavimus, & numeravimus. Si ergo amor affluentiæ temporalis, sive avaritia miseria est, erit necessariò contrarius amor, hoc est paupertas de qua hic agimus, beatitudo. Apparet igitur ex omnibus his, quàm amica sit paupertas amicis suis; & quanta beneficia præstet benefactoribus suis. Meritò igitur habet unde invitet, immò provocet ad amorem suum, & meritò inimica est inimicantibus sibi & molestissima persequentibus illam. Cùm ergo dicit non ore, sed ipsa veritate paupertas, esto mihi pacificus, & ego ero tibi pacifica, & in nullo molesta, desine odire me, & persequi juxta quod diximus supra & invenies me tibi pacificam, & in nullo te offendentem; quid mirum si te inimicum & odientem, atque persequentem me ego molesto, & persequor? Quòd si mecum inire volueris amicitiam, & amare, invenies me amantissimam, & beneficiorum, quæ supra nominavi, collatricem officiosissimam, quin insuper divitiarum temporalium omnium dominantissimum possessorem te efficiam, immò verè divitem, & verè abundantem ex illis, quæ avaritia, atque cupiditas fallacissimè, & mendacissimè repromittunt liberabo te à perditione, & fallacia divitiarum, & aliis malis, quæ nec æstimationem habent, neque verum numerum; neque solùm divitem, & copiosum te efficiam, sed etiam beatum. Ad quod si non sufficit ibi testimonium evangelicæ veritatis, & declarationes, quas præmisi, addã & aliam irrefragabilem. Beatus enim est, qui & à miseriis & injuriis est abstractus, & habet quod amat quanta affluentia, & copiositate vult id ipse habere possidetque illud liberrimâ, quietissimâ, pacatissimâ, & securissimâ possessione. Hæc omnia ego plenissimè facio, quare ego beatum facio. Quòd si dixerit quis, quia paupertas non possidetur pacificè & quietè propter bella, & insultus cupiditatum. Respondeo, quia amor paupertatis possessori suo hujusmodi bella consurgere non permittit, quæ etsi fortè consurgerent, facillimè vincit in hujusmodi certaminibus, & ipsa desideria divitiarum temporalium facillimè enecat, & extinguit, obtruens ea hinc malis divitiarum, inde verò bonis paupertatis, & propter hoc duplici contritione conterit ipsa. Quòd si dixerit, quòd alia bella consurgunt adversùs ipsum, videlicet suggestionum, suasionum, consiliorum, precum desiderantium divitias: quod plerunque experti sumus de multis bonis viris, qui hæc omnia perpessi de eis nobilissimè triumphaverunt, & paupertatem de tantis contradictionibus eripientes oblatis magnis, atque præclaris divitiis prætulerunt. Respondemus, quia ista facillimè vincit & superat similiter amor paupertatis, nec bella paupertatis beatitudinem minuunt, quæ victoriarum gloriam illi addunt; gloria enim una pars est beatitudinis. Quòd si dixerit, quia paupertas jucunditatem minuit, respondemus quia detrimentum illud, & imminutionem non solùm supplet victoriarum gloria, sed etiã longè plùs addit mihi veri gaudij, quàm illa vel detrahant, vel tristitiæ ingerant. Manifestum autem

Beati pauperes.

Nota.

Quæstio.

Responsio.

Amor paupertatis.

A est, quia viro veri nominis, hoc est in spiritualibus erudito, & provecto ridiculosa est valde, immò contumeliosa, temporalium quantumcunque magnorum oblatio; est enim quemadmodùm oblatio pomorum aut nucum, aut insigniorum sancti Jacobi, aut quemadmodum porrectio mammullæ. Quis enim vir non erubescat, & confundatur, immò qui non reputet sibi contumeliam irrogari, si ei jam barbato, & in virili ætate corporali constituto offeratur pomum aut pirum, aut nux, aut insignium sancti Jacobi pro magno munere, aut sugg nda papilla eidem porrigatur? Quis corporaliter vir non molestè ferat hujusmodi oblationes: & non irrideri se putet, & non cum indignatione offerentem, & oblata repellet. Quia igitur incomparabiliter magis sunt indigna virilitate spirituali quantumlibet

B magna temporalia, quàm illa minuta prædicta virilitate corporali: manifestum est, quia vir spiritualis virilitatis perfectæ, nihil patitur tentationis ab hujusmodi oblationibus, quantumcunque suggestionibus, suasionibus, consiliis, precibusque vallatis, nisi irrisionem, contumeliam atque molestiam Propter quod diximus, quia in hujusmodi certaminibus facillimè paratur victoria. Debes autem scire, quòd paupertas hæc in ipsis divitiis amplioris gloriæ est, atque præstantiæ: Juxta quod legitur Proverbiorum 13. Est quasi pauper cùm in multis divitiis sit Et ex eo quod legitur 2. ad Corint. 6 Tanquàm nihil habentes, & omnia possidentes. Et ex eo quod dicit Seneca, quòd magnus est, qui utitur auro, & argento tanquàm fictilibus, nec ille minor est, qui utitur fictilibus tanquàm auro & argento; hujusmodi enim vir dupliciter thesaurizat divitias, & dupliciter negociatur in eis benè enim administrando. hoc est in piis usibus exponendo, eas in cœlo thesaurizat, & insuper non amando pecunias, vel alias laudes &

C victorias; est enim sicut lilium inter spinas divitiarum illæsum, & absque ulcere, sicut legitur Canticorum 2. Et in medio stercorum impollutus, in medio aquarum aridus. In ipso unco & hamo omnium liber, & in nullo detentus, in medio laqueorum explicitus, & omninò incaptus. Sunt & aliæ innumeræ laudes ipsius, est & alia miranda prudentia paupertatis istius, qua scilicet retinentur, & servantur hujusmodi arcã temporales divitiæ, & nihilominùs in thesauris cœlestibus reponuntur; qui enim ad pios usus divitias hîc servat, & piè, hîc non claudens viscera sua indigentibus eis, non sinens præ inopia vel animas pauperum perire, vel corpora, & in cœlo eas hîc servando reposuit, & tamen eas hîc retinuit; corde enim ad quod Deus respicit eas Deo obtulit, & tamen actu, & veritate penes se eas retinuit.

D Miseranda cæcitas avarorum, & cupidorum, & penè non miseranda perditio, qui se simul perdunt, dùm nec seipsos, nec pecuniam possident, sed eam potiùs se somniant possidere, à qua miserabiliter possidétur. Generaliter ergo scito, quia pecunia piè retenta, atque servata, jam coram Deo expensa est, & eidem oblata, quod diximus propter quosdam, qui sub prætextu pietatis impiissimè servant pecunias, dùm eas retinendo, egenos occidunt. Juxta illud Ambrosij: Nisi paveris occidisti, ac si pauperum egenorum mors spiritualis, vel corporalis non sit eis imputanda occurrere valentibus, & non volentibus: Hujusmodi enim homines expectant, ut ferè totus mundus fame pereat, & hoc, victualia retinendo, ipsi, inquantùm in eis est, procurant. Quare egestas & afflictio pauperum singulis eorum pro parte, & rata imputanda est; omnibus autem simul sumptis tota, & hoc est, quoniàm omnes insimul penuriam victualium, & egestatem pauperum faciunt, dùm victualia eis communicanda abscondunt, nec tam

Singularia & notanda.

Seneca.

Cæcitas avaritiæ.

In avaros.

abſcondunt, quàm etiam auferunt, dùm eis in tanta neceſſitate, & indigentiâ negantur. Manifeſtum igitur eſt ex his, quia qui divitias ad pios uſus ſervant, & etiam, qui ſincerè in eis propter pios uſus negociantur, jam eas ſibi ſervando, & retinendo in theſauros cœleſtes tranſtulerunt; pios autem uſus non ſolùm pauperum alimonias, & ſuſtentationes Eccleſiarum, & aliorum pias ædificationes, beneficiorum Eccleſiaſticorum fundationes intelligimus, ſed etiam uxorum, filiorum congruas proviſiones, cùm ad Dei honorem, & gloriam, & ſalutem referuntur ipſorum, ſcilicet cùm propter hoc negociatur quis, ne uxor ejus penuriam patiatur, propter quam apoſtataret, vel blaſphemet, & adultera efficiatur. Similiter & de liberis, ne aut in Dei contumeliâ veniāt, aut in perditionē propriâ, aut in perſonam propriâ nemo dubitare debet, quin jam Deo pecuniā illā obtulerit, & quin Deo illam habeat, & non ſibi: quare in theſauros cœleſtes jam illam tranſtulerit cùm Deum ipſius fecerit poſſeſſorem. Si quis autem quærat de contemptu divitiarum, & fuga, atque odio in qua vi unumquodque eorum ſit, remittimus eum ad ea, quæ jam diximus, ubi affectiones animarum noſtrarum nominavimus, & numeravimus. Contemnendæ enim ſunt divitiæ, ut viles, & abominandæ, ut ſtercora, & fugiendæ ut pericula, & odiendæ, ut noxiæ, & indignandum eſt eis, ut indignis nobilitate noſtra, & projiciendæ, ut onera, & ita de aliis. De quibus omnibus affectionibus non eſt difficile videre, quæ quibus viribus conveniant, aut in qua earum unaquæque hujuſmodi affectionum ſit.

Nota.

Contemnenda divitiæ.

CAPUT X.

Ad humilitatis laudes tranſit, quam paupertatem ſpiritus in ſacris eloquiis Doctores interpretantur.

POſt paupertatis laudes, meritò ſequuntur laudes humilitatis, cùm paupertatem ſpiritus multi ex ſacris Doctoribus humilitatem intelligant, ſicut apparet expoſitionibus, quæ ſuper 5. Matthæi leguntur. Has autem non ex perſona humilitatis ſcribemus quia contra naturam humilitatis eſt laudes proprias prædicare. Verus humilis, & laudes ſuas audire refugit, & auditas erubeſcit. Et ſicut beatus Bernardus dicit. Verè humilis non vult videri humilis, ſed vilis. Hujus ergo primam laudem ponimus ipſas laudes fugere, quas quidem fugit, ut virus ſibi mortiferum, ut ſagittas mellitas, quæ indubitanter juxta literam venenatæ ſunt, hujuſmodi ſagittis transfigitur, & occiditur humilis, in pleriſque fugit eas, ut ſermones faſcinātes, quibus reverà parvuli adhuc ſpiritualiter veriſſimè faſcinantur. Sicut enim vetulæ dicunt, parvulos faſcinari quorundam hominum, vel mulierum laudibus ad literam; ſic veriſſimum eſt, quòd qui adhuc nondùm viri perfecti ſunt, ſed ſpiritualibus viribus, ac ſenſibus parvuli ſunt, laudibus hominum faſcinantur, hoc eſt onerantur, & gravantur uſque ad defectum ſpiritualem. Et hoc eſt, quod legitur Sapientiæ 4. Faſcinatio nugacitatis obſcurat bona. Et quemadmodùm parvuli audiunt ſe laudari, dùm dicitur eis à vetulis, ut reminiſcantur faſcini, credentes quòd hujuſmodi rememoratio defendat eos à faſcino; ſic dicendum eſt & parvulis ſpiritualibus, & incomparabiliter fortiùs quòd ſecundùm veritatem indubitatam, ut quotiens laudantur, vel laudes eorum recitantur, faſcini illius reminiſcantur; qui enim tanti morbi tantique periculi illâ horâ reminiſcuntur, humilitatem ſuam in tuto ponunt, ut etiam alias virtutes, & hoc eſt, quoniàm laudes ipſas, ut noxias, & tam periculosè faſcinantes rejiciunt. Iterùm fugit eas verè humilis: ut rete expanſum greſſibus ſuis, quod rete fruſtra jacitur ante oculos pennatorum, hoc eſt cordium virtutum levitate, atque agilitate præditorum. De hoc reti Proverbiorum viceſimo. Homo, qui blandis, fictiſque ſermonibus loquitur amico ſuo, quaſi rete expandit greſſibus ſuis. Heu quot ſunt, qui in hujuſmodi retibus capiuntur, & quod eſt majoris dementiæ, ipſos hujuſmodi piſcatores diabolicos magnis donariis remunerant, & honorant, & hujuſmodi retia pretiis incomparabilibus emunt; nihil aliud enim ab adulatoribus, & laudatoribus ſuis tanto pretio munerum petunt, quàm ut vaniloquia laudum ſuarum inde recipiant. Infœlices ac dementiſſimi mercatores, qui mendacia immò chimæras tam vanæ confictionis tam carè emunt, hujuſmodi homines etiam chimæras, & inopinabilia vocare ſolemus, pro eo quòd in opinione hominum, & aliena confictione tantùm conſiſtunt, non re vel veritate, & hoc quantùm ad mores, & ſcientias etiam reputatione ſua; nihil enim ſe eſſe reputant, niſi quòd in opinione hominum ſunt in parte iſta, hoc eſt nihil ſe ſcire, vel valere, niſi quòd vel ipſimet de ſe ſomniant, aut quod de ſemetipſis credunt alios ſomniare; non enim veritatem de ſemetipſis, quam præſentem apud ſe habent, videre, vel etiam intueri prævalent, ſed hoc ſolùm de ſe credunt, quod eis homines, vel fallaciter ſuggerunt, vel aliter mentiuntur. Quod intellexit poeta dicens. Plus aliis de te, quàm tu tibi credere noli. & ex perſona hujuſmodi hominum dixit alter. Scire tuum nihil eſt niſi te ſcire hoc ſciat alter. De hoc Apoſtolus ad Galatas 5. Quicunque putat ſe aliquid eſſe cùm nihil ſit ille ſe ſeducit. Et iterùm primæ ad Corint. 3. Quicunque putat ſe ſcire, nondùm novit quemadmodùm oporteat eum ſcire; forſitan enim hoc eſt principium veraque ſalutaris ſapientia noſſe ſe nihil ſcire. Et ad hoc principium ſe attigiſſe gloriatus eſt Plato dicens: Hoc ſolùm ſcio, quod neſcio, vel ſecundùm aliam literam: Hoc ſolùm ſcio, me nihil ſcire. Fugit laudes ſuas verè humilis ut res alienas, ne furti reus efficiatur ſi eas admiſerit, vel ad eas captandas quolibet modo cor per deſiderium extenderit, quemadmodùm Tobias cùm offerretur ei hædus, dixit. Videte ne furtivus ſit, nolens comedere de furto, vel rapinâ; ſic cùm ſoli auctori, & largitori bonorum laus & gloria de bonis debeatur, ut fur, & latro eas quicunque alius eſt ſibi vendicat, & de furto, & rapina comedit, qui laudibus paſcitur niſi in Deum illas referat, ſicut dicit in Pſal. Gloriemur in laude tua. Qui autem ſuas eas facit, hoc eſt, ſibi appropriat, furtum immò ſacrilegium committit in Deum; laudes enim omnes ſicut & alias partes divini cultus Deus ipſe ſibi ſoli conſecravit, ſicut ipſemet dicit per Iſaïam 48. Gloriam meam alteri non dabo, neque laudem meam ſculptilibus: Sed & omnem gloriam, & laudem ei confitetur omnis Eccleſia ſanctorum die ac nocte dicens. Gloria Patri & Filio & Spiritui Sancto. Et iterùm. Gloria tibi Domine, & Apoſtolus ad Romanos 11. Ipſi gloria in ſæcula ſæculorum Amen. Et iterùm in primo 2. ad Timot. Regi ſæculorum immortali inviſibili ſoli Deo honor, & gloria in ſæcula ſæculorum. Nec conſuevit Eccleſia ſanctorum dicere benedicamus homini, vel homini gratias, ſed Benedicamus Domino: Deo gratias. Fugit igitur verè humilis ex humilitate laudes quas de ſe prædicare audit, ut furtivas, ut alienas à ſe; unde & propriùs ſermo verè humilis eſt ad omnem ſibi oblatam, vel de ſe prædicatam laudem, vade ad Deum. O tu laus non te admitto, te repello, & ad Deum cujus propria es, & jure ſingulari ſua te tranſmitto. Ita quidem faciendum eſt; ſed dicit Gregorius. Multos invenimus inanis gloriæ

Humilitas eſt paupertas ſpiritus.

Laudes hominis faſcinatrices.

Rete blanditiarum.

In adulatores, & qui illis ſe permittit.

Perſius.

Plato.

Humilis fugit ſuas laudes.

Nota.

Repulſa laudis.

gloriæ non cupidos, sed oblatam quis respuit? Fugit laudes hujusmodi, ut illusiones; quemadmodum enim dicit beatus Bernardus: Quia omnis purpura illusionis laus est, postquàm domino in purpura illusum est: sic & omnis laus illusio, postquàm domino Jesu illusoriè dictum est: Ave Rex Judæorum: hoc autem facile est videre in peccatoribus, cùm laudantur. Quid est peccator in via perditionis positus nisi fur, qui ducitur ad infernale patibulum ibi suspendendus? in hac via si quis eum laudaret, vel si quis ei cantaret, aut cytharizaret, illudi sibi solummodò reputaret. Similiter si quis Carolo laudes Arcturi cantaret, non se laudari Carolus, sed magis irrideri cognosceret. Sic & viri sancti cùm laudes quorumcunque bonorum hominum non suas, sed alienas esse pro certo sciant quantumcunque ab eis laudantur aut prædicantur, non laudari se reputant, sed potiùs sibi illudi. Quemadmodùm si quis laudaret parietem aut fenestram parietis pro eo, quòd solis radium peperisset, cùm via tantùm sit, & instrumentum, per quam, vel per quod sol radium suum transfundit in domum, & ipse fatuus reputaretur, & paries seu fenestra, si intellectum haberet, tantùm illusionem laudem hujusmodi reputaret. Sic est, quòd omnium bonorum operum solus Deus actor est, & effector, sicut dicit Apostolus in 12. primæ ad Corin. Deus est, qui operatur omnia in omnibus, & Isaïæ 26. Omnia opera nostra operatus es in nobis domine. Et iterùm Apostolus 2. ad Philip. Deus est qui operatur in nobis & velle, & perficere pro bona voluntate. Nihil agitur, vel penè nihil est nostrum in bonis operibus nostris; quare nihil omninò laudis inde nobis debetur. Meritò igitur, sive peccatores, sive justi sint, qui laudentur, illusionem debent laudem omnem hujusmodi reputare. Ampliùs. Si verè vanus, hoc est amator inanis gloriæ sic se habet ad verè humilem, ut irrisio, sive illusio ad laudem, erit & permutatim, ut quemadmodùm verè vanus ad illusionem, sic verè humilis ad laudem, & hoc est, quod quærimus. Quare sicut ille sibi illudi reputat illusionibus, & vituperationibus, sic verè humilis se laudibus reputat irrideri: ex quo etiam manifestum est, quòd sicut ille pascitur mendaciis vanè laudantium, sic iste opprobriis vituperantium; contrariorum enim contraria esse alimenta necesse est, hæc humana laus scilicet panis est mendacij, de quo Proverbio. 20. Suavis est homini panis mendacij, & postea implebitur os ejus calculo. Quia verò hujusmodi mendacia non sunt nisi conficta, sive somniata, opinata, atque figmentata & propterea chimeras dicimus, quia hujusmodi homines miraculo quodam diabolico pascuntur chimeris, & qui hujusmodi laudes eis offerunt chimeras eis ad comedendum apponunt. Fugit etiam has laudes, ut ignem vehementissimum, & fornacem ardentissimam quibus in puncto temporis consumitur, quem Deus non protexerit, sicut legitur Proverbiorum 27. Sicut in igne probatur aurum, & in conflatorio argentum, sic homo probatur ore laudantium. Quid ergo mirum, si timet humilis à facie tam terribilis ignis, multo frigore timoris Dei trementes, & congelantes oportet esse, quibus tanti ignes inveniuntur, vel qui inter tã ardentes ignes versantur. Heu quot, & quantorum bona hujusmodi ignibus consumpta sunt scientiarum, scilicet, & virtutum, donorum, & gratiarum, nec hoc adverterunt. Timebat Job hoc qui nec videre ignem hujusmodi ausus erat. Sicut ipsemet dicebat 31. Si vidi lunam incedentem clarè, idest famã meam absque denigratione, seu obscuratione detractionis pervagari, sive dilatari, quàm extinctus, sive mortificatus est corde qui tantum ignem non sufficit sentire? Tanquàm incendiarij igitur, & combustores bonorum nostrorum fugiendi sunt laudatores. Væ insaniis, atque dementiis nostris, qui tantopere laboramus, ut bona nostra talibus pateant, & exponantur incendiis. Quod Aristoteles vidisse videtur dicens. Ad gloriam est, quod nec cum sciente quis festinat adesse. Accedit ad cumulum excæcationis, vel execrationis istius. quòd incendiarij hujusmodi magnis mercedibus conducuntur, & ipsa incendia ingentibus pretiis comparantur; væ magnatibus in parte ista, immò in damnatione ista, qui sacrilega impietate in subditos suos quos fovere & defendere ab aliis omnibus tenentur, pro hujusmodi incendiariis ditandis, remunerandis omni crudelitate, & omni fraude & omni dolo omnique iniquitate excoriant, & membra Christi violenter expoliant, & nuda dimittunt, ut membra diaboli induant, & operiant, ac etiam exornent. Quòd si quis dixerit, quòd postquàm nonnullę hujusmodi laudes. illusiones, irrisiones, seu contumeliæ sunt: humilitas ergo non debet ista fugere, immò amare, & amplecti. Respondemus, quia hujusmodi illusiones scilicet laudum, si ut illusiones offerrentur reverà verè, ac perfectè humilis illas amplecteretur, quemadmodùm & Christus dominus cùm illudebatur ei dicendo. Ave Rex Judæorum. Sed quia offeruntur ut laudes eas refugit, fugit eas, ut venenum mortiferum sive sagittas venenatas quibus humilitas necatur, ut veneno, & lætaliter transfigitur, ut jaculis acutissimis. Fugit eas, ut defraudatrices æternæ mercedis pro mercede se ingerentes: sicut dicit veritas Matth 6. Alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in cœlis est. Et iterùm. Amen dico vobis receperunt mercedem suam. Fugit eas, ut ventum extinguentem lucernam sanctitatis, & gratiæ, quam qui hujusmodi venti flatibus exponit, quid aliud, quàm eam extingui quærit. Fugit eas, ut ventum auferentem, & rapientem in longinquũ, de quo dicitur. Quia impij sicut pulvis quem projicit ventus à facie terrę. Quotiens enim audit non verè humilis se laudari, vel Romæ, vel Coloniæ, corde illuc statim rapitur, & transportatur, & hoc est, quod legitur Job 27. de hypocrita, qui totum agit causâ vanæ laudis; Tollet eum ventus urens & rapiet eum turbo de loco suo; Huic vento verus humilis dorsùm vertit, avertit enim se ab ipso, & ideò ventus iste sequitur ipsum. Unde Greg. Hoc solùm habet gloriosum humana gloria, quòd amatores suos contemnit, & diligit contemptores, & verè umbra est, vel umbraculis ista gloria, vel laus, quæ fugit insequentes se, & insequitur fugientes. Fugit hujusmodi laudes, ut ventum turpissimè dejicientem ex equo, vel de arce virtutum, tantò quippe miles sanctæ militiæ adscriptus hujus venti impulsu turpiùs cadit, quantò ipse ventus debilior; est enim velut mollis zephyrus, & sibilus aurę tenuis susurrium vanæ laudis; non enim est velut vehemens borealis flatus, aut spiritus grandis, & fortis subvertens montes, de quo legitur 19. tertij Regum. Quemadmodùm igitur miles ille quem in hastiludio ludentem ventus irruens in sterquilinium, de equo dejecit, perpetuò opprobrio habitus est, & irrisioni semper postea patuit hominum; sic & qui ex equo spirituali tàm levi, ne dicam impulsu, sed sibilo dejicitur, meritò perpetuæ irrisionis incurrit opprobrium. Fugit eas, ut ventum elevantem ad allisionem, sicut legitur Job 30 Quasi super ventum ponens elevans allisisti me validè: Iterùm, quasi urentem & consumentem omnia bona gratiarum, sicut supra ostendimus. Iterùm, quasi ventum æruginantem segetem virtutum. Et hoc est, quod legitur Amos 3. Percussi vos in vento urente, & in ærugine multitudinem ortorum vestrorum percussi, idest percuti vos permisi. Iterùm

Nota. *Similitudo.* *Adulatores chimeras offerunt.* *Nota.* *In prælatos qui adulatoribus se permittunt.* *Nota.* *Gloria fugit se appetentes.* *Similitudo.*

ut ventum mollem, & dissolventem, atque enervantem vigorem virtutum. Iterùm ut ventum fœtu diabolico, qui superbia est, animas impregnantem: Sicut narrat Isidorus; Quòd in insula quadam Portugalliæ equæ austro, vel favonio impregnantur, qui ventus favonius antiquitùs nominabatur quasi flatus, vel fatus bonus: est enim suavis vox laudantium non verè, nec perfectè humilibus. Iterùm ut ventum elevantem ad præcipitium, de quo psal. Dejecisti eos dùm allevarentur: Ipsa enim elevatio in superbia dejectio est, & casus ab alto virtutum, de hoc Proverbiorum 16. Contritionem superbia præcedit, & ante ruinam exaltabitur spiritus. Iterùm ut ventum inflantem, & strumam horrificam in animam humanam inducentem: propter quod in sermonibus declamatoriis inflatores vesicularum diabolicarum adulatores vocare consuevimus. Fugit eas ut cãtum sirenarum somnium periculosissimum inducentem. Fugit ut potionem somniferam & soporificam, quã nonnulli latrones porrigere solent eis, quos occidere, vel spoliare volunt. Unde & vulgari gallicano dicitur, cùm auditur aliquis alij adulari, modò soporat illum, & ita parat viam diabolo ad occidendum illum spiritualiter, vel spoliandum, propter quod adulatores tibicinatores diabolicos, vel etiam tibias vocare solemus, mos enim est magnatibus post sumptum cibum tibicinatores advocare ad provocandum somnum, vel ad hoc, ut magis placitum illum faciant magisque concentu hujusmodi tibiarum. Sic & diabolus, qui dormire, & requiescere quærit in cordibus suorum, velut clavos, & stimulos, velut sonitum tubarum, atque tonitruorum fugit sacra eloquia, vanis autem laudibus & adulationibus velut tibiarum suarum concentibus soporatur, & placidè quiescit. Fugit eas verus humilis, ut illusionem deceptoriam, quomodò illuditur adhuc puer à nutricibus, & matribus, qui cùm ceciderit, & se capite, vel alio membro graviter alliserit, & vulneraverit, dicunt ei, quàm benè saltasti fili mi, & ita dementant eum, & infatuant, ut casus obliviscatur, & vulneris dolorem non sentiat, & nec cecidisse, nec vulnus accepisse se doleat, sed magis gaudeat se benè saltasse; sic enim cùm laudatur peccator in desideriis animæ suę, & iniquus pro ipsa iniquitate benedicitur: quid aliud ei fit nisi quòd casus in saltum, & vulnus peccati mortiferum in saltum sublimem, & factum egregium diabolico ei præstigio transformatur? Similiter & qui gloriatur in malitia, quid nisi casum miserabilem, atque turpissimum in saltum magnificum interpretatur, & hoc non pueritiæ insipientia, sed puerilitatis dementia mente captus. Fugit eas, ut maledictionem. Sicut dicit Salomon Proverbiorum 37. Qui benedicit proximo suo voce grandi de nocte consurgens maledicenti similis est. Irrisor enim, & maledicus similes sunt. Vox autem grandis laus excedens mensuram meritorũ hîc intelligitur, quæ vox non auditur, nisi nocte mentis, idest in tenebris, quæ veritatem videri prohibent meritorum. Unde Socrates cuidam adulatori dixisse fertur. Nihil proficis adulator, cùm te intelligam. De hoc dominus Malac. 2. Maledicam benedictionibus vestris, & maledicam ipsis. Et quemadmodùm Psal dicit. Maledicent illi, & tu benedices: sic mandavit econtrariò intelligendum, benedicent illi, & tu maledices. Item fugit eas verè humilis, & horret, ut vivus propriæ mortis exequias, & proprium funerationis officium; commendatio enim officium est mortuorum, & officium mortuorum incipere solet à placebo, quod est verbum proprium adulantium. Placere enim quærunt per commenta, atque figmenta vanarum laudum. Fugit eas, & horret, ut propriam sepulturam vyus. Super

Equæ vento gravidæ.

In adulatores.

Verus humilis adulationes fugit.

Socratis dictum in adulatorem.

Placebo verbum adulantiũ.

E enim verbum illud Matthæi 8. Sine mortuos sepelire mortuos suos, dicit auctoritas. Mortuos mortuus sepelit, cùm peccator peccatori adulatur. Sepeliri igitur se patitur, qui sibi sustinet adulari, quare mortuum corpso se confitetur, qui se sic sustinet sepeliri, similiter qui procurat sibi impendi hujusmodi exequias. propter quod sacerdotes diabolicos, & infernales adulatores plerunque vocamus, cùm officium sepelendi mortuos diabolicos sibi assumpserint; sacerdotis quippe officium est mortuos sepelire. Interautem laudes humilitatis proprias illam primam ponimus videlicet securitatem à casu: De qua Augustinus. Humilitas in imo est, & ideò non habet quo cadat. Meritò ergo à casu secura est, propter quod ipsa fundamentum viæ dicitur, quæ via mandatorum Dei est. Et viam veritatis eam sæpè nominavimus; crepidines enim viarum periculosas viantibus, & equitantibus plerunque esse manifestum est, & ideò dicitur eis usualiter. Ite in profundum viæ, quasi per profundum securior fit ambulatio, quàm per crepidines, & alta viarum periculosa, alia enim est ei securitas, ex hoc, videlicet quòd à
F plaga divinæ iræ, sive vindictæ secura est, frangit enim Deus omnem superbum; & iterùm in psalmo. Tu humiliasti sicut vulneratum superbum; & Isaïæ 51. Nunquid non tu percussisti superbum, vulnerasti draconem? Istæ sunt turres, de quibus legitur ejusdem Isaiæ 2. dies Domini super omnes cedros libani sublimes, & excelsas, & super omnem turrim excelsam, & multa alia per totum residuum capituli de hujusmodi legitur. Et ejusdem 30. Et erunt super omnem montem excelsum, & super omnem collem elevatum rivi currentium aquarum in die interfectionis multorum, & cùm ceciderint turres, ceciderint inquam ictu fulguris à Deo emissi. Est & tertia securitas ex infimo suo contra impetum venti cujuscunque tentationis; perflant enim altissima superborum cordium venti, idest impulsus sive flatus tentationum, humilitas verò in infimo sedens ab his im-
G munis est, quasi sedens in umbraculo ab æstu ardoris, & secularium desideriorum, & in securitate, & absconsione à turbine & à pluviâ, & est sicut vir, qui celat se à tempestate, sicut legitur Isa. 4. Est etiam ei quarta securitas in judicio aquę, ne desuper fluctuans velut convicta per hujusmodi judicium damnetur; fundum enim petit, & in fundo residet; qui enim ambulant in magnis, & mirabilibus super se, qui fluitant super aquam mundanæ labilitatis in judicio hujus aquæ convicti damnationi patent, & se vento tumere superbiæ fluitatione hujusmodi confitentur. Et hoc est, quod legitur Oseæ 10. Transire fecit Samaria regem suum, quasi spumam super faciem aquæ. Spuma enim nihil aliud est, quàm aqua ventum, vel aëra continens, atque circumvolvens. Est ei etiam ex hoc quinta securitas ab imminenti futuri judicij ventilatione. Cùm enim ventilabit
H Christus dominus aream suam, in qua invenientur paleæ, invenientur & grana, paleæ rapientur in ignẽ inextinguibilem vento hujus ventilabri; grana verò humilitate custodiente, & protegente salva recondentur in horreum cœleste, sicut legitur Lucæ 3. Ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto, & igni: cujus vẽtilabrum in manu ejus &c. Est etiam & sexta in judicio ignis, præsentis scilicet tribulationis; quemadmodùm enim vasa figuli cùm ventum inclusum in se habuerint propter diminutionem commixtionis argillæ, & aquæ, vel crepant in ipsa fornace, vel inde exiliunt vento hujusmodi multiplicato, & quęrente liberum exitum, & non habente; sic qui tument vento superbiæ in hujusmodi igne, scilicet pręsentis tribulationis, vel crepant per iram, & impatientiam tentationis turpiter succumbentes vel inde exiliunt

Mortuos sepelire mortuos quid.

Securitas à casu laus est prima humilitatis.

Securitas ex infimo est.

Spuma quid.

Sexta securitas.

exiliūt easdem turpissimè fugientes; & hoc est, quod legitur Ecclesiastici 2. In igne probatur aurum, & argentum, & homines receptibiles in camino humiliationis. Est enim ei septima securitas ab igne gehennæ. Unde Augustinus. Qui non tumet vento superbiæ, non crepabit in igne gehennę: & quia omnis tempestas à vento concitatur superbiæ, nec absconditum tempestatis, quo tota navis sanctę conversationis confringitur, totum ædificium spirituale evertitur, timendum est ei, sed neque tempestas futuri judicij: absconditum tempestatis est superbia, quam plerunque nec ipse videt aut sentit, qui ejus naufragio periit, de hoc in psalmo. Liberavit te in abscondito tempestatis. De futura verò tempestate alibi in eodem. In circuitu ejus tempestas valida. De utroque verò intelligi potest, quod dicitur in psal. In spiritu vehementi conteres naves Tharsis. Spiritus quippe superbiæ vehemens dicitur non fortitudine, sed magnitudine, & multitudine nocumenti. Secunda laus humilitatis est parvitas ipsius, & à prima parte parvitatis, quæ est depressio contraria altitudini, non timet humilitatem, idest bassitatem januæ cœlestis; secura enim est, quòd non offendet in illam; propter hoc dictum est, quòd nimis elatam castigant limina frontem. Nec est contenta propria depressione, aut brevitate humilitas, immò semper se inclinat, & deprimit etiam, cùm nō necesse, idest, cùm non est timēdum ei ab offensione frontis ad superliminare, quemadmodùm anser, vel oca, quę portam quamtumcunque altam ingrediens, semper caput & collum suum deprimit, & dimittit, seu submittit, ac si timeret offendere in altam portam. A parte verò secundæ dimensionis, quę est latitudo, pro qua humilitas habet angustiam solam, quę est defectus latitudinis, est ei facultas intrandi per angustam portam regni cœlestis absque ullo obstaculo. De hac porta dicitur Lucæ 13. Contendite intrare per angustam portam. Quòd verò sequitur, quia multi quærent intrare & non poterunt, propter superbos dictum est, qui eousque se dilatant, atque ascendunt, quòd capere eos non potest portæ illius angustia. A tertia verò dimensione, quæ est profunditas, sive spissitudo, est ei divinæ magnificentiæ, & magnitudinis capacitas; & hoc quoniàm hujusmodi spissitudine, seu profunditate, quæ apud geometras crassitudo vocatur, est ei vacuitas, & inanitas verè enim humilis à seipso, & suis omnibus vacuus est & inanis: unde & de Christo domino dicit Apost. in 2. ad Philip. Qui semetipsum exinanivit formam servi accipiens, hoc est, perinde ac inanis, & vacuus esset à plenitudine divinitatis, se gessit, & exhibuit ministrum immò servum humillimum, non quòd divinitatem abjecerit, vel ullo modorum minuerit, sed quòd eam non ostenderit, & servum per omnia se exhibuerit. Sic & verè humilis bona, quæcunque habet, à se rejicit, & evacuat, non quidem extinguendo, aut projiciendo, sed non sibi tribuendo, immò Deo; & fortè propter hoc humilitas dicitur omnis justitia, Matth. 3. Ubi dixit dominus ad Joannem Baptistam Sine modò, sic decet nos implere omnem justitiam, ubi dicit auctoritas, humilitatem Omnis enim justitia est perfectissima, & cumulatissima, quæ solet totum, quod est alienum à se rejicere, & totum ei, cujus est, dare; & hoc plenè implet humilitas, quæ omne bonum, ut alienum à se modo, quo diximus, removet, & rejicit, & Deo, cujus est, attribuendo reddit. Superbi verò adeò pleni sūt, ut Deus nec in eis, neque cum eis valeat habitare. Indicium autem immoderatæ plenitudinis triplex est videlicet tumor seu struma, qua omnes superbi deturpati, ac deformati sunt horribiliter. Alia autē effusio superefluens, & hæc est spiritualiter in superbis jactantia, quasi enim bona sua jactando evomētes effundunt. Et hoc est, quod legitur Ecclesiastici 21. Gratiæ fatuorum effunduntur. Tertium indicium est crepatio, qua cor ipsum quodammodò dirūpitur ad dilaceratur; Superbus enim bonis, quæ videtur habere, se implet, dùm ea sibi retinet sua faciens, & sibi attribuēs, & quòd est de monstris horrificis superbiæ, & abusionibus ejus incogitabilibus etiam eis, quę foris longissimè sunt ab eo, seipsum replet usque ad nauseam jactantiæ, & crepationem impatientię; propter hoc ergo ab humilibus honorari dicitur De Eccl. 3. Quia & ei advenienti, & inhabitanti omnia cedunt, & à seipsis secedunt spatium eidem in semetipsis amplissimum facientes & totum ei cordis hospitium dimittentes; propter quod etiam dictum est illud Isaiæ. Hæc dixit sublimis, & excelsus inhabitans æternitatem, & cum contrito, & humili spiritu habitans, quia humilis spiritus dum nihil de seipso occupat, in nullo ei domum cordis angustat, & propter hoc spatiosè Deus apud ipsum habitat, & cum ipso. Ex tota verò parvitate, idest secundùm omnem dimensionem est ei patens, & liberum omne effugium, primum à retibus, & retinaculis diabolicis; nō enim possunt verè humilem retinere hujusmodi retia, vel retinacula propter dictam parvitatem. Parvi enim pisciculi etiā per angustas viaculas retium liberè enatant, nec ab eis retineri possunt, magni verò pisces etiam retibus largissimarum viaculatum retinentur, & propter hoc superbi in omnem dimensionem extensi omni reti diaboli detinentur, & capiuntur. Est ei etiā patens effugium, & declinatio à sagittis, & jaculis diabolicis, quantūcunque enim ingenietur diabolus, non potest verè humilem sagittare. propterea quòd illum humilitas extenuavit quasi in nihilū. Sicut ergo sagittarius etiā expertissimus filum tenuissimum sagittare non potest, sic nec diabolus verè humilē. Et ut breviter dicamus nō habet in verè humili ubi sagittam figat. Econtra verò superbus omnibus jaculis, & sagittis patet expositus, & omnium bestiarū morsibus, ita ut nec etiam cœcos sagittarios effugiat, & nulla sagitta, nullū jaculū, nullus dens cujuscunque bestiæ infernalis illū præterit, ubique detractionū, & laudū jaculis transfigitur, ubique maledicorū dētibus devoratur; nisi enim cor ejus distentum esset in omnē regionē, & locū, & attingeret à mari usque ad mare, & à fine usque ad finem spiritualiter, non eum dentes maledicorum ubique læderent, neque jacula detractionum eum ubique transfigerent; quemadmodùm panem totum corporaliter Parisijs existentem dētes, & linguæ Romæ existentes in nullo læderent. Quia igitur ubique hujusmodi jaculis, & gladiis transfigitur, ubique spiritualiter est cor miseri superbi. Est & humilitati ex parvitate sua totali in omni parte mundi securitas, & non solùm in cœlo, sed ubicunque Deus est absque repagulo, & difficultate qualibet respicitur, & ubique spatiosè habitat, neque compressionem, neque angustationem timēs, & hoc est, quoniàm in ultimitate parvitatis spiritualis. Hæc autem ultimitas nihilum est, sive nihilitas spiritualis. Et de hoc nihilo dicitur Job 26. Appendit terram super nihilum, & quasi super fundamentum supportans ipsam. Quemadmodùm enim superbia propter vanitatem suam nihil supportat, aut sustinet, quin potiùs omne eidem innixum, & superincumbens dejicit atque præcipitat, sic humilitas propter sui soliditatem non solùm terram uniuscujusque animæ fidelis, sed totam Ecclesiæ terram sustinet, & supportat. Istud nihilum nec comprimi potest neque angustari, sicut neque minui. propter hanc causā diabolus, nec cum Deo, nec cum angelis in cœlo, vel ad momentum horæ potuit habitare; totum enim cœlum implebat Deus, diabolus ve-

Septima securitas. *Secunda laus humilitatis.* *Similitudo.* *Nota.* *Humilitas dicitur omnis justitia.* *Indicium immoderatæ plenitudinis triplex.* *Humilis non illaqueatur.* *Similitudo bona.* *Alia similitudo nō minus apta.* *In superbos.*

rò intumescens superbia & magnificatus vanissimè ultra mensuram suam naturalem non potuit ibi habere locum, vel invenire: Angeli verò sancti in parvitate humilitatis naturalis persistentes locum suum retinuerunt, locum Deo & in semetipsis dantes, vel potiùs servantes: dignum quippe, & justum fuerat, ut qui locum in semetipsis abstulerant, & locum proprium in cœlo abstulerant, locum proprium in cœlo amitterent, & dùm locum alienæ gloriæ iniquissimè usurpabant, in infimum ignominiæ justissimè dejecti essent. Est & vero humili ex parvitate humilitatis pax, sic econtrariò superbo ex distensione, & tumore superbiæ intolerabilis inquietudo, atque convulsio, quemadmodùm arboribus excelsis frondosissimis, atque ramosissimis est à quocunque vento crebra impulsio, atque convulsio, & usque ad avulsionem, & confractionem plerunque exagitatio fit superbis: parvæ verò plantulæ in mediis flatibus ventorum validissimorum pacem habent, atque quiescunt. Quemadmodùm vel navium amplitudines distensæ impetum ventorum absque scissura non sustinent, ubi fila, vel strictissimi panniculi illæsa ac integra se conservant: concussiones autem & exagitationes atque scissuræ in cordibus magnatum per lites, & bella rerumque temporalium suarum pericula, & civitatis fiunt, velut per flatus, & impetus fortium ventorum: & hoc est quoniàm corda eorum ad magnitudinem, & amplitudinem potestatis eorũ distenta sunt. Magnus enim, idest Rex, vel princeps superbus intùs, idest spiritualiter, & in corde est magnitudine, & amplitudine adæquatus regno suo, monstrum scilicet habens caput hominis in civitate, quod est caput regni sui, pedes in fine. Et ad hunc modum per totum regnum cordis distensus, propter hoc quod quæcunque pars regni bellis, aut aliis inquietudinibus cõcutitur, necesse habet in ea, & ipse spiritualiter, hoc est, corde exagitari: in cordibus verò superborum, vel divitum, vel potentiũ similes exagitationes faciunt laudes, & vituperia, probra, & opprobria, adulationes, & convicia, applausus, & irrisiones, cachinnationes & c. Tertia laus humilitatis est inclinandi, & dimittendi se, atque incurvãdi prõptissima facultas, ex qua est ei infrangibilitas: superbis verò ex ipsa superbia rigor, & inflexibilitas, sicut dicit Greg. super Job. Superba mens ad id quod spõtè non appetit, nullis exhortationibus flectitur, ad id verò quod per semetipsam appetit, etiam cogi quærit. Frangitur ergo rigor superbiæ: majori vi trahente, vel impellente, cedit humilitatis flexibilitas illæsa persistens, & ad modicũ incurvata ad rectitudinẽ sui statim revertitur. propter hoc fabulosè dicitur quòd inter quercum, & arundinem orta est altercatio, & quercu cõquerẽte de impetu ventorũ, quòd cùm fortissima, atque durissima, & in mole, ac in spicissitudine ligni sui profundéque ac latissimè radicata esset, tamen per ipsum radicitùs evulsa, & insuper ex medio fracta, necnon & ipsam arundinem interrogãte & dicente. Tu dic ô arundo, quæ adeò debilis, & parva es, qualiter ventos tam validos illæsa & integra effugisti. Respondisse fertur. Tu, inquit, ô quercus superbas eras, & duritiâ, & inflexibilitate resistere volens vento fortiori te, ipsumque super te transire non sinens, humiliata, vel incurvata meritò fracta es; ego verò omni vento cedens ad omnem ventum me humilem, & absque ulla rebellione, & resistentia gerens, super me illum transire sino, & ita à nullo lædor, à nullo aliquid mali patior. Quicquid passa es, rigor tuus, & inflexibilitas, atque superbia fecerunt tibi. Ex eadem est ei & invincibilitas quemadmodùm fuisse fertur Socrati. Cùm enim multas tyrannides passus esset, & minaretur ei tyrannus mortem, respondit, mortem volo, quo audito tyrannus dixit, & ego te

Nota.

Similitudo.

Similitudo.

Nota.

Tertia laus humilitatis.

Quæstio inter quercum & arundinem.

Socratis invincibilitas.

E faciam vivere invitum. Tunc Socrates: Nihil invitus patiar quicquid intuleris: hoc volam, sive mortẽ, sive vitam. Cedebat omninò Socrates omni furori tyranni inclinans cor suum, ne super ipsum transiret absque resistentia, & repagulo quæcunque persecutio, quam tyrannus irrogaret. Quapropter sicut nihil passus est invitus, sic & permansit invictus. Et hoc est quod dicit Augustinus in libro de libero arbitrio, & unde malum: Quia verè invictus est, qui nihil patitur invitus. Est ei ex eadem pars illa cultus Dei, quæ adoratio vocatur; facillimè enim sub Deo, & ante Deum incurvatur verè humilis, immò, ut ad unum dicamus, ipsa humilitas, quantùm ad hoc continua Dei adoratio, ac veneratio est; adoratio enim ac veneratio, incurvatio, sive inclinatio capitis est; caput enim nostrum cor nostrum est. Quare in continua Dei adoratione perseverat, qui incessanter in humilitate persistit. Superbus autem econversò

F per omnia se habet. De quo dicit Job 15. Cucurrit adversùs Deum erecto collo, & pingui cervice armatus est. Et iterum: Tetendit adversùs Deum manum suam, & contra omnipotentem roboratus est. Propter quam causam consuevimus ipsum dicere idolatram simul, & idolum; venerari enim, & adorari vult ab hominib⁹, & eos ante se incurvari tanquàm idolum, & ipsemet se colit laudibus, cantionibus, & venerationibus incredibilibus; non enim est finis lectionum, quas de laudibus suis miser ipse in corde cogitando legit neque responsoriorum quę de seipso apud se insanissimè exultando decantat; sed instar antichristi extollitur super omne, quod colitur, aut dicitur Deus. Sicut dicit Apostolus in secundo 2. ad Thessalonicens. Et propter hoc casus præcipitationis ejus non solùm infinitus, sed plusquàm infinitus esse videtur, Bernar. dicit quòd humana superbia diabolicam excedit. Cùm dixisset diabolus 2. Isa. Ero similis altissimo. Homo non est contentus de similitudine ista Dei. Gen. 1. Faciamus hominem.

G Sed vult esse longè excelsior altissimo: contentus quippe est altissimus, ut fiat ejus voluntas bona, superbus verò vult suam voluntatem impleri, sive bona, sive mala sit. Quarta laus humilitatis est levitas: sicut enim levitas in corporibus principium est motus in sursum, hoc est ab infimo, quod est medium; sic humilitas principium est in animabus motus spiritualis in sursùm, hoc est in sublime beatitudinis, & gloriæ, vel in sublime, quod Deus est: hoc autem manifestum est per contrarium; initium enim omnis peccati superbia: peccatum autem est motus in deorsùm, sive ad infimum, quod est æterna damnatio, aut barathrum, sive profundum inferni. Propter hoc manifestum est, quod dicit veritas Lucæ 18. Omnis qui se exaltat humiliabitur,

H & omnis qui se humiliat exaltabitur. Ac si diceret: omne leve spirituale ascendet, & omne grave spirituale descendet. Si quis autem quærat quomodò ventus superbiæ non movet in sursùm. Respondemus, quia reverà non movet ad Deum, sed contra Deum, sed neque in sursùm veritatis, sed magis in sursùm falsitatis, aut vanitatis, quod est verè deorsùm: quod inde manifestum est, quia omnis elongatio ab altissimo descensio est, & appropinquatio ad infimum; elongatio autem ab altissimo non est secundum distantiam corporalem sed spiritualem, quæ non est, nisi dissimilitudo. quare elongatio ab altissimo est dissimilitudo ab ipso. Manifestum igitur est ex hoc, quia superbia est elongans ab altissimo, & hoc quemadmodùm idolum à Deo vero, & vanitas, & falsitas à veritate, & innumerabilia hujusmodi non est enim elongatio à Deo è regione, quoniàm nihil est ei è regione, sed totum subest ei absolutè, hoc est quicquid est bonum,

quicquid

Adoratio quid.

Nota.

Humana superbia diabolicã excessit.

Quarta laus humilitatis.

Superbia initium omnis peccati.

Quæstio.

Nota.

quicquid est malum sub eo est, quicquid ergo ab eo elongatur, vel recedit, ad deorsum descendit. Habet hoc admirationis ista levitas, quòd non solùm nullo dictorum ventorum movetur, aut rapitur, sed etiam figitur, hinc est, quòd veri humiles quandò ampliùs atque magnificentiùs laudari se audiunt, nò solùm tantò humiliora de se sentiunt, sed etiam in humilitate tantò magis fixi persistunt, quantò altiùs laudibus attolluntur, tantò ad infima sua ampliùs se dimittunt: quemadmodùm vento se cõcuti sentientes, & rapi ab eo vel auferri timentes, quantò flatus fortiores, vehementioresque esse cognoverint, tantò ad terram ampliùs se inclinant, eique pressiùs adhærentes, eidem arctiùs se affigunt. Sic Abraham in 18. Gen. quantò ampliorem gratiam familiaris colloquij se invenisse apud Deum videbat, tantò terrenitatem suam magis, magisque recolebat, eique astrictiùs adhærebat, crebrò repetens & replicans dicebat. Loquar ad dominum meum cùm sim pulvis & cinis. Econtrariò verò superbi, quantò flatibus vehementioribus agitantur, tantò magis pondera terrenitatis, infirmitatis, paupertatis suæ ac peccatorum per oblivionem, vel negligentiam recogitationis abjiciunt: propter quod, ut naves vacuæ, aut nimis parum oneratæ in omnes collisiones, & alia pericula rapiuntur; quemadmodùm enim periti navigiorum nautæ quantò validiorem ventum esse cognoverint, tantò magis navem onerant, ne venti impetus, & vehementia illam in periculum quodcunque rapiat; sic verè humilis prænominatis ponderibus per memoriam eorundem se onerat, per cogitationem ponens ea, & aggregans in corde suo. Et attende, quòd licet saburra, & lapides inutilia sint, tamen in hoc utilia sunt navigantibus, quia naves contra impetum ventorum retinent, ipsosque navigantes, & merces eorum, atque res alias à periculis maris custodiunt: sic peccata præterita, vel etiam imminentia non solùm inutilia sunt, sed inæstimabiliter noxia, in hoc autem perutilia, quòd navem cordis modo, quo diximus, onerantia, ipsum navigantem per mare hujus mundi cum omni thesauro virtutum custodiunt. Sic & alia tria pondera utilia sunt, videlicet terrenitas, infirmitas, & paupertas. Et hoc est, quod legitur Job 28. Qui fecit ventis pondus: ubi Gregorius: corpora animabus. Nos autem intelligimus, quia quotidie per prædictam humilitatis prudentiam contra flatus prænominatos incessanter facit pondus, ut diximus, electorum animabus. Hoc est, quod dicit Apostolus de seipso in 12. secundæ ad Corin. Ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ Angelus Sathanæ qui me colaphizet. Sed & ipse dominus dixit ei: quia virtus in infirmitate perficitur. Sic piscis, qui dicitur Echinus, præsagiens imminere tempestatem juxta narrationem Plinij, & Solini, lapidem dentibus arripit, & in ore portitat, ut ejus pondere quasi saburratus, per inundationes fluctus natans, non rapiatur, aut circumferatur ab eis, vel periculosè, vel contra consuetum natationis suæ modum Hoc artificium, & industriam scripsit, pinxit, vel præfixit natura in hujusmodi pisce humilibus; sic onerasi tecta domorum consueverunt, lateribus, ne vento rapiantur, & dispergantur: sic & quæ in aqua ponuntur propter aliquam præparationem, vel artificium, ut pelles, ligna, linum, canabum ne impetu aquæ rapiantur; in quo apparet dementia, & dementatio superborum qui econtrariò facientes omni direptioni, & dispersioni se exponunt. Facit & ad hoc ipsum exemplum Luciæ sacratissimæ virginis, quam tanto pondere fixit Spiritus Sanctus, ut multis paribus boum trahentibus moveri non potuerit à loco suo. Sic in imo fundamento, & firmamento humilitatis Spiritus Sanctus figit, & firmat electos suos, ut nec flatu ventorum, nec inundatione fluminum cadant, vel moveantur. Quòd si quis miretur, quia hæc levitas, ad imum nostræ terrenitatis, infirmitatis, paupertatis, & peccatorum electos impellat, vel descendere faciat, cùm principium sit movendi in sursùm sive ascendendi; jam respondimus, quia hoc ipsum ascendere est; non enim in imo, vel in infimo se videt, nisi qui in alto est, quia quantò minorem se videt, & judicat, tantò indubitanter supra se elevatior est; quantò enim aliquid à remotiori videtur, tantò minùs videtur, & econversò; & hoc est, quod legitur Thren. 3 Levavit se supra se Hoc etiam certum indicium, quo superbi minus è vicino se intuentur, dùm magni sibi videntur; si enim à longè sese conspicerent, proculdubiò parvos seipsos viderent, & econtrariò humiles, dùm se non solùm parvos, sed etiam nullos, vel penè nullos reputant, è longinquo se vident. Verum igitur est, quòd humiliatio ista est levitas, qua humilis eousque super se elevatur, & nunc parum, nunc minimũ, nunc penè nullum, interdùm etiam nullum, vel nihilum se reputat, & tunc quidem verissimè de se judicat, cùm nihil se esse existimat; sic econversò juxta testimonium Apostoli in 6. ad Gal. Si quis existimat se aliquid esse, cùm nihil sit, ille se seducit Quemadmodùm etiam quæ est proportio levitatis ad levitatem in corporibus, eadem altitudinis ad altitudinem in locis & sitibus suis naturalibus; sic quæ est humilitatis ad humilitatem hic vel etiam in patria, ea est sublimitatis ad sublimitatem in gloria, ut quemadmodùm ignis tantò est in loco suo, & situ naturali aëre altior, quantò est eo levior; sic ipsa beatissima Dei genitrix tantò est cæteris electis sede gloriæ sublimior, quantò humilior est. Et ipse Christus dominus, secundùm quod homo est tantò omnibus cœlestibus virtutibus, omnibusque civibus cœlestibus eminentioris gloriæ, quãtò adhuc etiam est, non solùm fuit humilitate majori præditus: propter quod dicit beatus Gregorius: Hoc speciale specimen electorum esse solet, ut de se sentiant infra quàm sint, ut autem aliquid videatur minùs, quam sit, remotio indubitãter efficit. Manifestum igitur est, verè humilem hujusmodi levitate super semetipsum longè elevatum, & exaltatum; est autem hujusmodi levitas meritò humilibus ex virtute humilitatis. & meritò pro eo quòd ipsum possessorem suum, & à semetipso, & ab omnibus bonis suis exonerat. Quid igitur mirum si nihil portans verè humilis, & ipsemet extenuatus in nihilum velut levissimus ad locum sibi proprium tota velocitate fertur & rapitur econtrariò verò superbus seipso, & suis oneratus, & etiam alienis, dùm illa per arrogantiam sibi attribuit, quid mirum, si toto præcipitio fertur in profundum, ad quod hujusmodi ponderositas movere solummodò nata est. Quòd autem superbus ponderosus sit. & quàm ponderosus, quasi universali omnium testimonio comprobatur; nemo enim videt superbum, qui non dicat onerosus est mihi importabiliter. super collum meum porto ipsum; similiter & unusquisque dicit de superbo, totum mundum onerat, & omnes portant eum supra colla sua. Et iterùm: Nemo potest eum portare, vel sustinere: videtur tibi parum onerosus, qui tot colla, & humeros tam graviter onerat, de cujus ponderositate, & importabilitate omnes homines conqueruntur? Econtrariò igitur per omnia se habet humilitas, & econtrariò de illa omnium testimoniis conclamatur; nulli enim onerosa est, nullus humilem pro hujusmodi causa vel fugit, vel abjicit, vel declinat. Quinta laus humilitatis est ponderositas, quæ quidem est ei ex supradictis quatuor, vel ex uno eorum, cùm in se æqualiter levis

Similitudo. *Abrahæ humilitas* *Similitudo.* *Saburra, idest arena.* *Paulus.* *Echinus piscis.* *Nota.* *Lucia virgo.* *Nota.* *Maria Dei genitrix.* *Verus humilis.* *Superbus onerosus.* *Quinta laus humilitatis.*

sit subjectum suum rapiens, ut diximus, in sublime: quemadmodùm superbia ex seipsa ponderosa est, ut diximus, & principium decensus immò casus, atque ruinæ. Ex oblivione verò prædictorum quatuor, atque negligentia recogitandi ea, levis est, atque vanissima. Habet autem humilitas ex ista ponderositate laudem, & admirationem monstrificam, quoniàm ex ea & per eam ascendit, & hoc tantò velociùs, ac fortiùs, quantò ipsa hujusmodi ponderositas, & major, & magis ei fuerit; tunc autem illam magis inesse dicimus, cùm arctiùs, atque intimiùs cogitatur, vel potiùs sentitur; manifestum est enim, quia tantò unusquisque depressior est, atque ab alto vanitatis superbia remotior, quantò fuerit in utroque istorum abundantior, quantò aliquis ab alto vanissimæ superbiæ remotior, tantò humilitate sublimior. Quare manifestum est, quia hujusmodi ponderositas humilem elevat ac sublimat, quemadmodùm levitas vanitatis superbum ad ima confusionis dejicit & profundat, dùm à veræ alto beatitudinis quod est Deus altissimus, præcipitat eum & elongat. Inter monstruosas autem superbię abusiones, quæ multæ sunt & magnæ, hæc una est, quòd superbus de ipsa ponderositate sua contendit ascendere, quoniàm de ipsa superbia & de oneribus, quæ ipsa congerit, & apportat, superascendit dementissimum cor superbi; quid enim movet ipsum ad hoc, ut velit superesse aliis, nisi ipsa superbiæ ponderositas? sic econtrariò prænominata humilitatis ponderositas movet verè humilem ad hoc, ut velit omnibus subesse, & inferior apparere: & hæc est causa propter quam specialiter superbi paleæ in sacra scriptura vocantur; paleæ namque de superioritate duabus de causis contendunt, videlicet aut levitate propria, aut venti vehementia; sic superbi interdùm levitate vanitatis superesse aliis volunt, interdùm autem vehementia venti circumferentis eos, & exagitantis, quemadmodùm palea, quæ levior est aliis, & hoc quia vilior, atque minor. Verè autem superbus omnibus aliis superior esse contendit; sic qui minor, vel vilior est cæteris, pleronque superesse vult aliis, & præesse, & hoc ipsa vilitate, ac minoritate sua, quæ non est nisi vanitas superbiæ illius. Similiter, & qui vehementiori flatu laudum extollitur, eo ipso aliis supereminere se existimat, & eis honore, ac dignitate præesse contendit. Quemadmodùm si paleę propter hoc granis suis meliores se opinarentur, & eis propter hoc dominari vellent, quòd se exaltant, & ob aliquam dictarum causarum elevatæ essent super grana, granis in imo residentibus; hoc indubitanter est insania superborum, qui de elevatione vanissima hunc errorem hauriunt, cùm eum non pretiositas, aut meritorum eminentia faciat, sed magis vilitas, & inutilitas, quemadmodùm in paleis; nobilitas enim, & pretiositas granorum ea in imò retinent, sicut & contraria paleas elevant; & sicut vilior, ac minor palea, & inutilior vento, vel propria vanitate plùs aliis elevatur, sic qui superbia vilior, omnique altitudine indignior, plùs aliis hominibus vel electionis opinione, vel ambitione pręsumptionis extollitur, atque contendit, ut dominetur. Sexta laus humilitatis & gracilitas, ex qua est possessori suo irrefragabile testimonium, & laus certissima spiritualis virginitatis. Quemadmodùm in puellis gracilitas, & demissio ventris attestantur corporali virginitati: tumor verò ventris econtrariò; sic tumor superbiæ de spiritu maligno eam concepisse, immò de principe dæmoniorum, primogenitam ejusdem filiam, scilicet superbiam comprobat evidenter de animabus hujusmodi, quæ nec tam detestabile adulterium erubescunt, sicut nec monstrum tam deformis partus, qui utique non est nisi

Nota.

Sexta laus humilitatis.

E struma diabolica, perhorrescunt. Dicitur usualiter, & creditur à multis mulieres interdùm à dæmonibus incubis impraegnari; verumtamen non nisi ventum ex hujusmodi impręgnatione eas habere in utero, multi credunt, & sic etiam experimento autumant comperisse, propter quod non aliter ab hujusmodi imprægnatione detumescunt, nisi cum incredibili ventositatis, & tumultus emissione. Quæ utique parabola verissima est imprægnationis diabolicæ, quam diximus; quid enim habet in ventre cordis superbus, nisi ventum fallacissimæ vanitatis? hoc enim summopere malignus spiritus intendit, ut vento superbię inflet quos afflaverit, ut filiam suam primogenitam in eis generet, & ut eos per hujusmodi superbiam Deo displicentes, & abominabiles reddat; iste ventus cum tumultu incredibili per jactantiam sic emittitur, ut tamen inde non minuatur, sed potiùs augeatur; per confessionem

F verò sic emittitur ut evacuetur. Confessio autem, etsi suavissima sit auribus Dei, & omnium militiarum cœlestium, tumultuosa tamen est, & horribilis, atque terrifica dæmonibus, eos diffugat, atque profligat à verè, ac piè confitentibus. Vę his, qui tam horrificam strumam suam ostentant, & prædicant, dicentes se esse grossi, magni, vel alti cordis, non attendentes insanissimi, quòd dum se grossos, & grossi cordis prædicant, imprægnatos se esse à diabolo confitentur, & sacratissimum matrimonium, quod cum Christo domino in baptismo contraxerunt, execrabiliter polluisse. Sunt huic imprægnationi diabolicæ rami, seu filiæ horrificæ mostruositatis, qualis est impręgnatio à proprio patre carnali; anima enim quæ superbit de nobili patre carnali, ab ipso spiritualiter imprægnata est, & ingrossata. Et quod detestabiliùs, interdùm est ab ipsa matre carnali, dùm de potentia & nobilitate ejus, aut divitiis superbia intumescit, & quod est majoris stuporis, ab unoquoque

G cognatorum & propinquorum totius generis, similiter & affinium simili pollutione insanissimè ingrossatur; nec accidit simile monstrum in naturis, videlicet quòd una sola mulier à toto uno populo impręgnetur; qui enim de toto genere suo propter ejusdem potentiam, divitias, aut nobilitatem inflatur superbia, aut de toto populo exercitus sui: quemadmodùm Rex David quondàm cùm populum Israel instinctu diabolico numerari statuisset, sicut legitur 2. Reg. 24. Ultimatè à toto populo illo simul spiritualiter imprægnatur: econtrariò Xerses Rex cùm coram se videret exercitum suum multitudinis innumerabilis, attendens, quia infra centum annos totus ille exercitus in pulverem convertendus esset, dixisse fertur; Regem tanti, tamque fortis exercitus me vocant homines, ego autem fateor, & dico, me esse Regem pulveris. Majoris autem horroris,

H magisque monstrifica abusio est, quod de patre jam mortuo fœtum hujusmodi diabolicum, vel à matre jam mortua, & totaliter incinerata concipiunt mentes de vanitate hujusmodi superbientium: de asino suo concepit, & ab illo imprægnata est anima, quæ de corpore suo superbit, cùm corpus velut asinus sit animæ, aut equus. Vidimus interdùm nonnullas animas ab ipsa virginitate sua imprægnatas, & audivimus nonnullas earum dixisse, quòd de ipsa virginitate sua grossæ erant, hoc est superbæ: Et istæ sunt virgines fatuæ de quibus legitur Matth. 25. Septima laus humilitatis est ejus profunditas, & ex hac est ejus subjectio affluentia & copiositas gratiarum: quemadmodùm enim aquæ corporales loca profundiora priùs replent, & abundant in eis; sic aquæ spirituales, idest fluenta gratiarum corda humilitate profunda: hoc est quod dicit Salomon Proverbiorum 11. Ubi humilitas, ibi est sapientia.

Confessio dæmonibus horrifica.

Impregnationis diabolicæ rami.

Superbia nobilitatis.

Xerses.

Septima laus humilitatis.

Et in Psalmo. Valles abundabunt frumento. Et iterùm: Inter medium montium pertransibunt aquæ. Certum autem est quòd inter medium montium vallis est, sive convallis profunda comparatione montium. Ptolemæus autem Philosophus in doctrinis suis moralibus dicit, quòd inter sapientes sapientior est, qui humilior existit, propter hanc eandem profunditatem omnia flumina ad mare fluunt, & mari influunt; sic de fluminibus gratiarum dubitandum non est, quin ad corda humilia fluant ex fonte paradisi cœlestis, ac spiritualis, qui est Spiritus sanctus; propter contrarium verò profunditatis, quod est tumor, vel altitudo, tumida flumina montes deserunt, & quasi eos fugientes toto impetu ad valles currunt. Et hoc est quod dicit Aug. quòd tumor infusa repellit. Hinc est quòd quia cor Beatæ Virginis, & Dei genitricis fuit cæteris humilitate profūdius, ideò fluēris gratiarū illustrata fuit abundantius; sic & Christus Dominus in eo quod homo, qui est omnibus Angelis, & hominibus incomparabiliter humilitate profundior, ideò est omnibus donis gratiarum repletior. Ex hoc igitur manifestum est tibi, quòd ubi eos humanum superbia intumescere cœperit, statim omnium gratiarum à se fluenta rejicit: quemadmodùm si loci, vel etiam abyssi profunditas in montem per tumorem conversa fuerit, statim ipsum omnis aquarum copia deserit, propter quod & aridus & durus postmodùm efficitur. Utrunque autem proprium est superbiæ videlicet ariditas & durities. Octava ejus laus est vacuitas omnia replens, ex qua largissimo bonorum omnium largitori gratissima est, atque charissima, & hoc est, quia Deo nihil gratius, quàm dare; propter hoc enim omnia facit, & fecit, ut sint quæ det, & quibus det: superbis autem quos plenos invenit, non dat dona gratiarum suarum, quoniàm non habent ubi recipiant; omnia enim receptacula eorum superbia usque ad nauseam, & crepationem, ut supra diximus, replevit: humilitas verò cum ejus largitate contendit & dicit: Imple saccum meum si potes; quantò enim plura & majora bona in eum miseris, tantò magis vacuum ipsum invenies, magisque capacem; qui enim abundant donis gratiarū, hi sine dubio sunt humiliores, & magis vacuos ab eis se sentire testantur, & clamāt instar profunditatis, atque voraginis avaritiæ, quæ crescentibus divitiis crescit, crescit & abyssalis ista vacuitas humilitatis, crescentibus donis gratiarum in ea ampliùs augentur. Et quemadmodùm mare cùm ipsum intrent omnia flumina non redundat; sic nec ipsa, immò dilatatur, & quod est mirabilius, de ipsa repletione exinanitur, sive evacuatur, & hoc testimonio, sive reputatione sua. Declaratio autem hujusmodi est, quia crescentibus aliis donis, & virtutibus, necesse est, ut crescat humilitas, cùm omnes virtutes gratuitas æquales esse necesse sit, sicut in præcedentibus declaravimus. Hæc est terra, quæ non satiatur aqua, de qua legitur Proverbior. 30. Et de ipsa loquens David dicit. Anima mea sicut terra sine aqua tibi: Ex hac vacuitate pacem habet à contrario suo humilitas, & hoc est de mirabilibus ejus unum, sicut de monstris superbiæ est, quòd ipsa secum pacem non habet; superbia enim in alio subjecto, quodammodò semetipsam impugnat; superbus enim superbum non patitur, immò alter alterum impellit, atque repellit, sicut tumor tumorem: Et sicut apud geometras declaratū est, quòd sphærica corpora, quæ maximè tumida sunt in solo puncto sese contingere possunt, & propter hoc pungere se invicem possunt non autem sibi invicem planè, & rectè applicari; sic est etiam de cordibus superbiâ

Paradisus cœlestis.

Octava laus humilitatis.

Crescentibus aliis virtutibus crescit humilitas

Superbia.

A tumentibus, quòd pungere, & impugnare se possunt, non autem socialiter, & amicabiliter sibi invicem conjungi; concavum autem tumidum, vel sphæricū intra concavitatem suam sine difficultate qualibet recipit, & ex convenientissimè applicatur: sic cor humile superbum quasi intra se recipiens, amplectitur; propter quod dicimus, quòd pacem habet ab illo, & etiam cum illo, & sicut natura vacuum non patitur, quin in illud virtute vehementissima impingat corpus aliquod, quo repleatur; sic vacuum humilitatis gratia vacuum esse à se non patitur, sed fortissima inundatione in illud influit, quod replet. Nona laus est ejusdem paupertas, ex qua est ei trutannica querulositas, atque mendicitas; quemadmodùm enim trutannus, si quid habet pecuniæ illud abscondit, & ubi vestis ejus integra

B est non ostendit illis, à quibus eleemosynam petit, sed magis lacerationem, atque deceptionem ejusdem, similiter & quod habet sanum in corpore vel carne sua non ostendit, id verò, quod habet, vel corrosum, vel putridum, vel scabiosum, improbissimè ingerit oculis hominum, ut sic eos ad miserandum sibi provocet, vel impartiri aliquid importunitate clamorum, & instantissima ostentatione miserationum suarum ac de eis, quasi redemptionem audituum suorum aliquid extorqueat; sic verè humilis Deo, & toti curiæ cœlesti vulnera, ulcera, miseriasque omnes spirituales suas instantissimè ostentare & defectus, atque paupertates improbissimè clamare non cessat, nunc omnibus insimul, nunc cuilibet, singulatim curiam cœlestem totam circuiens in quantùm in se est tædio, & molestia afficiens, & reverà molestissimus esset toti curiæ, si in curia illa molestiæ locus esset. E contrariò superbia cùm pauperrima sit, sicut apparet in illo Phari-

C sæo ex 18. Lucæ: qui cùm in oratione deberet petere eleemosynam, ut mendicus, & sanitatem ut languidus & ægrotus, divitias suas prædicabat, & quæcunque sana habere sibi videbatur, dicens: Jejuno bis in sabbatho, decimas do omnium quæ possideo, & iterùm. Non sum sicut cæteri hominum. Decima est vilitas, ex qua cùm perfecta fuerit; semper se despicit verè humilis, semper se ridet, subsannat, & etiam conspuit, & alia, quæ vilificationis sunt, ipse semper irrogat, sciens ex hoc sibi apud Deum pretium, gloriam, & honorem, sicut dicit Gregor. Quia tantò est unusquisque in conspectu Dei gloriosior, quantò in oculis propriis fuerit ipse despectior. Gaudet etiam perfectus humilis cùm sibi illata ab aliis fuerit injuria, sicut dicit Beatus Ber. Quia verus humilis non vult videri humilis, sed vilis: Probra igitur & opprobria,

D detractiones, & convitia, irrisiones, & vituperia, conculcationes, conspuitiones, oppressiones, & quæcunque sunt similia, ut gratissima xenia, & munera recipit pretiosa, ut divitias supernas, & thesauros nobilissimos custodit: sciens quòd quantò saccus ejus in Dei judicio talibus inventus fuerit repletior, tantò gloriis, & honoribus, & laudibus efficietur ei ab ipso cumulatior. Sic faciebat quidam vir sanctus qui stultū se simulabat, ut irrideretur, conspueretur, fimoque & terra obrueretur & propter hoc per singulos dies in civitate, qua morabatur noctibus orationi vacabat, & se diebus omnibus hujusmodi ludibriis exponebat. Sic vir ille sanctæ recordationis Joannes de Monte mirabili, cùm apud Cameracum opprobria multa, & convitia à personis vilissimis sustinuisset, transiens juxta eos, postmodùm reversus est ad eosdem, invitavitque eos precibus, & hoc, ut eum ampliùs irriderent, & ut in eum opprobria & convitia clamarent, & ut major esset ei ex his confusio, capu-

Similitudo geometrica.

Nona laus humilitatis.

Decima laus humilitatis.

Joannes de Monte mirabili.

& figuram avis volitantis, & alas expansas ad solem habentis, rostroque pendentis; humilitas enim semper volat, licet repere videatur ut supra diximus rostro pendet ad Solem, scilicet justitiæ suæ, & intelligentiæ, Christum dominum, non solùm ipsum laudans, & confitens ore, bonaque sua illi attribuens, sed etiam totam se expendens ex totali beneplacito ejusdem, atque recognoscens. In paupertatibus trutanus & astutissimus ac improbissimus mendicator. In bellatoribus luctator per supplantationem hostem dejiciens; omne enim bonum quod superbus sibi arrogat, vel attribuit, sustentamentum, atque suppodiaculum diabolo facit, & propter hoc contra semetipsum diabolum fulcit: verus autem humilis econtrariò; dum enim omnia bona Deo attribuendo à se removet sublato omni fulcimento diabolum cadere cogit. Ipsa est in odoramentis thus, quod quantò in fimum tenuiorem resolutú fuerit, tantò majoris suavitatis odorem Deo spargit; sic humilitas dùm proprium subjectum in nihilum extenuat, flagrantiæ suum odorem Deo spirat. In aromatibus cinnamomum, quod cinerei coloris est, & se humilis cinerem esse clamat, sicut supra ostendimus de Abraham; fractum enim cinnamomum pulverem emittere videtur, & ob hoc quidem cùm est cinerei coloris, quod est specialissimum pulveris, quod humilitati congruit, sicut in eodem exemplo Abrahæ ostendimus. In odoramentis etiam humilitas est muscus, qui odorem amissum juxta stercora, vel ad latrinam positus recuperat. Juxta stercora humilitas ponitur; vel stercora juxta eam, cùm sordes peccatorum solicitè cogitantur. In gemmis verò multiplex. Et primùm quidem crystallus, qui vires in lapidibus pretiosis extinctas attactu suo dicitur suscitare, & de virtute humilitatis hoc supra ostendimus quod alias virtutes extinctas suscitat, & debilitatas confortat, propter hanc virtutem crystallum matrem gemmarum esse putaverunt. Secundò amethystus, quæ est gemma violacei coloris, & ebrietatem tollit, ut dicitur: nulla autem ebrietas major est, magisque dementans homines, quàm superbia secundùm omnem sui partem, vel ramum, & hanc virtute suâ funditùs tollit humilitas. Tertiò Jaspis, qui dicitur, quòd fugat phantasmata, & quis est, qui phantasmatibus illudatur & cujus cor fantasias patiatur, nisi qui somniat se aliquid esse, cùm nihil sit & hoc ipsum somniari ab aliis, totis studiis, ac viribus procurat, atque requirit: hujusmodi autem somniatorum phantasmata exterminat humilitas. Quartò Saphirus, cujus virtus est, tumores reprimere corporales, sic humilitas spirituales. In lapidibus pretiosis, qui gemmæ non sunt, primùm est onychinus, sive acamatus, cujus virtus esse dicitur, invictum reddere: hic autem est proprius humilitatis effectus in bellis spiritualibus, sicut dicit beatus Augustinus, quòd solus vincitur, qui de se præsumit solus vincit, qui de se non præsumit. Secundò adamas, cujus virtus esse dicitur facere gratiosum, & ista est propria virtus humilitatis: sicut enim odibilis est coram Deo, & hominibus superbia, ut legitur Ecclesiast. 10. sic humilitas gratiosa. Hæc est in instrumentis speculum, quæ nobis semper nosipsos ostendit. In ornamentis fascia pectoralis, & cingulum, sicut illis duobus tumor mammillarum restringitur, sic omnis tumor superbiæ humilitate tollitur. In arboribus humilitas est sicomorus, cujus virtus dicitur à captione omnium liberare, quòd etsi verum non videatur, de humilitate tamen dubium non est, quia possessorem ejus nulla detinere possunt vincula peccatorum. Ipsa est in liquoribus balsamum, quod omnibus liquoribus superventum

Humilitas volat licet repere videatur.

Cinnamomum.

Humilitas muscus est aromaticus

Humilitas crystallus.

Jaspis.

Humilitas est saphirus.

Sicomorus.

E fundum petit, & omnibus incorruptibilior est, & ad conservandum à corruptione efficacior, quæ tria indubitanter humilitati congruunt. Humilitatis omnis operatio honorificatio est seu veneratio creatoris: hoc est, quoniàm ipsa est incurvatio sive inclinatio non solùm capitis, sed etiam totius corporis, & mentis; semper enim incurvata, semper inclinata coram Deo tanquàm adorans, & venerans cum incedit humilitas, non solùm præ magnitudine onerum, videlicet talentorum prædictorum, & rationum, quas reddere tenetur de eis, sed etiam peccatorum aliorum & delictorum. Econtrariò verò superbia de magnitudine onerum erigitur, & elevatur, & hæc est de abusionibus illius monstrificis; magnitudo enim scientiarum, officiorum, dignitatum, & etiam quarumcunque virtutum, & gratiarum magnitudo est onerum, & propter hoc humiliare, atque incurvare debet oneratos, & hoc tantò magis, quantò major ipsa est; propter utrunque ergo istorum, scilicet propter incurvationem ex oneribus, & Dei venerationem legitur Eccles. 3. Quantò major es humilia te in omnibus, & post
F pauca: Deus ab humilibus honoratur.

CAPUT XI.

Prosequitur opera patientiæ, multiplices ejus laudes & effectus, quæ operapretium est videre.

Post hæc prosequemur opera, & mirabilia patientiæ. Et dicemus in primis, quia & virtus fortitudinis, & virtus quæ signatur per hoc nomen mitis, & mansuetudo, interdùm patientia nominatur: similiter & ipsa humilitas. Est & humilitas patientia invincibilis contumeliarum, quemadmodùm patientia dicitur, qua quis fortis est ad tolerandas molestias. De fortitudine ejus dicit Tullius, quia ipsa est laborum, & dolorum invicta perpessio. Nos autem ista superius lucidè distinximus, & causas nominationum earum assignavimus. Patien-
G tia prout de eâ intendimus virtus est, qua corda nostra armantur ad vincendas molestias in eo, quod molestæ sunt, sive cum læsione aliqua seu vulnere, sive sine vulnere omni, ac læsione, ac dolore cordis; juxta id quod dicit Aristot. in libro Topicorum, quòd patiens est, qui patitur, subaudi læsionem, vel dolorem, sed non deducitur, subintellige à rectitudine, hoc est non deserit propter hoc rectitudinem, sed vincit ipsam molestiam læsionis, atque doloris. Mitis verò est secundùm ipsum, qui nec læsionem utique, vel dolorem, nec deducitur; horum exempla sunt, lapis percussus, etsi in aliquo læditur, non tamen frangitur; similiter, & homo vulneratus, qui de vulnere non moritur; similiter & molle percussum, vel impulsum, quod sine læsione omni cedit, & impellens, vel percutiens am-
H plectitur quasi congratulans, & aggaudens impellenti vel percutienti, propter hoc, quia suaviter scilicet ictus. & impulsionem recipit illæsum omnimodò se custodit. Durum autem econtrariò; pro eo enim quod durè & repellendo vel resistendo, vel impellentem, vel percutientem recipit, læsioni se præparat & exponit. Aliud exemplum est lignum viride, quod sine læsione sui flecti se sustinet, & curvari, lignum verò aridum eo ipso, quod curvationi & flexioni resistere nititur aut elisionem, aut etiam fractionem nõ effugere facit. Ad idem exemplum de arundine vento agitata, & de quercu eodem vento confracta, quod supra posuimus. Est aliud exemplum de obice, qui dùm aquæ cursui resistit, eam contra se retinendo fortiorem efficit, & propter hoc rupturæ discrimini se exponit; libertas verò

Patientia quid.

Patiens quid.

Mitis.

verò, idest viæ virtutis impetum, & rapiditatem, atque fortitudinem fluminis debilitat, & evacuat, ut contra eam nihil penitùs possit. Est igitur impatientia, sicut durities percutientem se adjuvans, & sicut ligni viriditas incurvationem ejus in fracturam convertens, & sicut obex aquam tribulationis retinens, fortitudinem ejus, ut diximus, contra seipsum augens. Post hæc autem scire debes, quòd patientia interdùm dicitur insensibilitas, de qua dicit Aristoteles, quòd quidam sunt insensibiles, ut rusticolæ, & non videtur ista patientia virtus, neque nomine patientiæ digna juxta testimonium Aristotelis quod posuimus; nihil enim doloris, vel læsionis patitur, qui insensibiliter patitur; alio modo etiam ignorantia in quibusdam patientia videtur, dùm nesciunt, quid eis agitur, nec vindicant, nec irascuntur. Tertiò etiam timorositas patientia videtur; quidam enim solo metu irasci desinunt, sicut & se vindicare de molestatoribus suis. Quarta patientia, quam vocare consuevimus asinariam, sive asininam, & ista est consuetudinaria quorundam patientia, de qua aliquandò irrisimus Aristotelem; quidam enim flagellis assueti ut asini, flagella nec timent, nec eis læduntur, nec virtuosè illa sustinent, sed passibiliter tantùm, & ideò non virtuosè agunt, sed solummodò patiuntur, sicut asinus; pati enim verè patiēter, & virtuosè, vel agere est, vel resistere passionibus, quod iterùm agere est; portare enim onus non solùm pati est gravitatem, & gravamen oneris, sed etiam agere, ac vincere. Perfecta verò patientia est ea quæ opus perfectum habet, sicut dicit Petrus in primo I. Quæ non solùm vincit dolores, & molestias passionum, sed & cum gaudio eas excipit, & gratiarum actione, & compassione inferentis, atque orat pro eo. Et de victoria quidem primùm laudes orditur hoc modo. Ego victrix gloriosa quæ sine ictu seu repercussione hostes dejicio, & prosterno; neque enim festucam levare dedignor ad referiendos eos, ipsis gladiis suis eos interficio: gladius enim eorum, quem armaturâ meâ repello atque retundo, intrat in corda eorum. Propugnatores mei non solùm hostes vincunt per me, sed etiam se ipsos: sicut legitur Proverbior. 16. Melior est patiens viro forti, & qui dominatur animo suo expugnatore urbium. Dominari animo suo hoc est, quod intelligimus vincere seipsos. Propugnatores mei dimidij tantùm pugnant, & contra se, & contra hostes sicut ibidem dicit expositor, quia ibi totus impugnat, hic verò dimidius; patiuntur enim mirandam rebellionem in semetipsis, quam & virtute meâ nobilissimè triumphant. Aliæ sorores meæ similiter & invicem pugnant præter humilitatem, quæ soror mihi simillima est, & ego illi; non solùm enim hostes forinsecos persequentes, & dæmones in eis pugnantes vincere necesse habeo, sed & propugnatores meos saltem dimidios; quòd enim castitas vitiis pugnat, & propugnator ejus contra semetipsum, meæ virtutis est & perfectionis, per quam tentationis molestia, & languor turpis desiderij vincitur; per me enim triumphantur molestiæ inquantùm molestiæ, ubicunque triumphantur. Hæc igitur est mihi triumphandi forma vel modus singularis, quòd bellatores meos de se ipsis facio triumphare in primis, deinde de hominibus persequentibus, tertiò de dæmonibus per eos, & in eis tanquàm in equis, & armis contra eos pugnantibus. Alia gloria mea nobilior, atque sublimior est, quòd ipsi, qui contra meos pugnare videntur, reverà non pugnant, immò eis multipliciter serviunt, & multiplicia obsequia ac beneficia præstant, & hoc est, quod legitur Proverb. 12. Qui stultus est serviet sapienti. Et iterùm ad Rom. 8 Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Et beatus Vincentius ad Dacianum torquentem illum: Nunquàm aliquis adeò benè servivit mihi, ut tu. Primum ergo hujusmodi servitiorum est, quo ipsam patientiam operantur, sicut dicit Jacobus. Operantur inquam eam, idest excolunt, quemadmodùm arborem, vel agrum, ut crescat, & multiplicet, & fructificet uberiùs. Primum ergo servitium est secundùm hoc agricolationis, sive ruriculationis, quare agricolæ, sive ruricolæ mei sunt, qui hostes, ac persecutores mei videntur, vel ipsam patientiam operantur, patientiam dico virtutem veri nominis occasionaliter, ejus autem auctor, & operator solus est Deus. Verùm patientiam consuetudinariam, quæ est sicut durities in lateribus equorum, & in naribus asinorum ex assuetudine stimulationis, & in manibus coquorum, aliorumque duris operibus assuetorum, verissimè operantur, quemadmodùm fabri lignarij scutum, & ferrarij loricam. Armatura protectionis ego sum, dicit patientia, protego quippe cor, quod me gestat à gladiis, ac jaculis persecutionum, atque tribulationum; quare fabri, sive fabricatorum servitium mihi impendunt, qui me persequi, & impugnare videntur, & cōtra seipsos possessores meos armant, & muniunt, & hoc tantò fortiùs, quantò atrociùs in eos sævire videntur, quemadmodùm ignis testam armat, & laterem contra seipsum, quo vehementiùs ipsas exurere videtur. Tertium servitium est liberatio à vinculis, hoc est dirupto vinculorum & laqueorum; laqueus enim irretiens prosperitas est temporalis, culter verò incidens laqueum istum est adversitas, quare qui adversitatem nobis ingerunt, cultro tali laqueum prosperitatis, quo irretiebamur, incidunt, sicut dicit Guido Cartusian. de insania impatientium, qui tam studiosos, atque officiosos liberatores suos hostes, ac persecutores reputant, laqueumque prosperitatis tantis dispendiis defendere conantur. Quid ergo mirum, si eo capti, & irretiti tenentur; hoc est, quod legitur Daniel. 3. De tribus pueris missis in fornacem ignis, in quos nihil aliud potuit ignis, nisi vincula quibus ligati erāt, consumpsit: sic est de igne tribulationis, qui nihil potest in animas patientiū: & hoc est quod legitur Sap. 3. Justorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum malitiæ. Et hoc est quoniàm scutum, seu lorica patientiæ totam vim ignis extinguit, & ignem ad eas transire non finit. Et quoniàm tribulatio plerunque in scriptura ignis accipitur: Dico, inquit patientia, quòd tot servitia mihi impendit tribulatio, quot sunt virtutes, & operationes ignis hujusmodi, ergo prima est virtus illuminatio; quòd ipsa illuminet testatur Hiere. Threnorum 3. dicens: Ego vir videns paupertatem meam in virga indignationis ejus, hoc est in tribulatione, quam mihi ex indignatione, vel ira sua infligit. De hoc Greg. Culpa oculos clausos habet, pœna apertos; propter quod dictum est ad Nabuchodonosor Danielis quarto: Septem tempora mutabuntur super te &c. Donec scias, quòd in regno hominum dominatur excelsus, & cuicunque voluerit dabit illud: & post pauca. Redditus est mihi sensus meus. Per illam enim tribulationem humiliatus Nabuchodonosor sensum recuperavit, & illuminatus est: propter hoc flagellantur adhuc parvuli, & flagellum eis quasi lucerna adhibetur, ut per eam videant, quod aliàs non cognoscerent. Nec mirum, cùm & ipsa bruta animalia, ut canes, equi, & asini, & multa alia flagellis erudiantur, & illuminentur ad cognoscendum, ut videntur, super virtutē brutalem. Secunda operatio ignis est emollitio, & hoc evidens est in quibusdam materiis corporalibus, ut in cera, &

Impatientia. *Insensibilitas.* *Patientia asinaria.* *Perfecta patientia.* *Sorores patientiæ.* *Patientia armatura protectionis.* *Prosperitas temporalis est laqueus irretiens.* *Ignis tribulationis nihil agit in animas patientiū.* *Prima virtus ignis illuminare.* *Secunda operatio ignis emollire.*

in butyro, & in multis aliis, sic & tribulatio emollit corda eorum, in quibus est instar ceræ, ut impressionem similitudinis divini decoris accipiant, & scripturam sacræ eruditionis, quemadmodùm legitur Cantico. 8. Pone me, ut signaculum supra cor tuum. Similiter & in tribulatione multorũ corda sacram eruditionem, velut scripturam spiritualẽ recipiunt, & retinent tanquàm cera remollita, neutrum horum aliàs factura, & hoc est quod legitur Job 23. Deus mollivit cor meum, & qualiter mollíverit, statim subjungit dicens, & omnipotens conturbavit me, subaudi, tribulatione. Tertia operatio ignis liquefactio etiam durissimorum est, ut vitri, crystalli, & metallorum, quam non facit nisi fortissimus ignis, & conflatu follium vehementi adjutus. Per hanc operationem præparantur durissima, ut fluant in omnem modulũ, & formam juxta libitũ artificis; sic obduratissima corda & consuetudine mala, & gelicidio perversitatis, aut cupiditatis, fortissima tribulatio, quæ mortem, vel ingerit, vel saltem minatur, eousque liquefacit, ut in omnem modulum & formam vivendi fluere parata sint; qui enim gravissimis ægritudinibus laborant, & jam jamque morituros se formidant, licet aliàs durissimi, & incorrigibiles fuerint, Sacerdotes advocant, consilio eorum penitùs se tradentes, & instar metalli liquefacti in quemcunque rectè vivendi modulũ, seu formam fluere seu transire parati. Modulos autem, & formas rectæ vitæ intelligimus varios pœnitentiarum modos: Formas verò rectè vivendi, & modulos, multas, & varias intelligimus diversorum ordinum professiones: & hoc est quod legitur in Psal. Liquefacta est terra, & omnes qui habitant in ea. Similiter & alibi: Emittet verbum suum, & liquefaciet ea; per verbum enim ponuntur ante oculos eorum ardores sempiterni, & ignis gehennalis eorum cordibus apponitur, & inde per timorem dissolvuntur & liquefiunt. Ad idem pertinet quod sequitur: Flavit spiritus ejus, aquilonari scilicet flatu tribulationis: de quo legitur Ezechiel. primo: Vidi, & ecce ventus turbinis veniebat ab Aquilone. Ad hoc pertinet, & illud: Sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei: Quemadmodùm enim cera dùm liquefit fugiunt omnes impressiones, & imagines ibi factæ, sic omnia vitia, & peccata velut impressiones, & signacula diabolicæ turpitudinis & omnes errores impietatis, velut scripturæ diabolicæ falsitatis pereunt, & hoc modo perire peccatores dicuntur, sicut & Mycalus Musicus corrumpi, & sicut dicitur Proverbiorum 12. Verte impios & non erunt. Quarta operatio ignis est obduratio, quæ similiter manifesta est in quibusdam materiis, ut in luto & lateribus, de qua jam dixi, quoniàm armat omnes in eos: adde autem, dicit patientia, quòd insensibilem, & immasticabilem, & immorsibilem efficit tribulatio possessorem meum; cùm enim tres ordines dentium sint in ore Leonis infernalis diaboli, sicut legitur Danielis 7. videlicet præcisi, qui sunt hæretici, & malorum omnium suggestores: Canini, qui sunt detractores: Molares, qui sunt persecutores. Duo genera ultima non timent possessores mei, & hoc est propter duritiam suam: quòd autem canini dentes diaboli detractores sint, non debet esse quæstio, cùm tam crebrò Scriptura nominet eos canes. Quòd autem molares sint persecutores, expressè habetur Isaiæ 3. Quare atteritis populum meum, & facies pauperum commolitis. Quod aliter non intelliguntur facere, nisi persequendo, & tribulando. Hi dentes semper tunduntur à possessoribus meis interdùm autem franguntur prævalente duritia eorum contra duritiem hujusmodi dentium;

Tertia liquefacere.

Nota.

Quarta operatio ignis est obdurare.

Dentes diaboli.

Detractores.

E interdùm autem & avelluntur ex ore diaboli, cùm vincitur in bono malum: sicut docet Apostolus in 12. ad Rom. Interdùm exẽplo patientiæ provocatus persecutor frangitur ab ira sua, & persequi desistit, & tunc frangitur dens diabolicus. Interdùm autem, & provocatur ad pœnitentiam, & tunc omninò dens ille maledictus ex ore diaboli abruptus evellitur. Illuditur autem ridiculosissimè, & cum multa ignominia diabolo, quandò totiens mordens nihil prendit, atque præcidit, tamdiù masticans, nec lædit, nec corium attenuat, tamdiù masticans & molere conatur: dentibus autem confractis, aut avulsi recedit. Hoc modo patientia Martyrum exdentavit diabolum in multis locis, nec ullum dentem, idest persecutorem ei relinquentes, in multis enim locis patientia Martyrum persecutores suos omnes abstulit diabolo, & abrupit ab eo; & propter hoc tot dentes molares è faucibus ejus avulsit, quot persecutores Christianæ Religionis eidem abstulit: eodem modo, & tot dentes caninos ex ore ejus extraxit, quot detractores Christianæ Religionis ad se convertit. Alio

F modo zelus rectitudinis conterit molas iniqui, id est diaboli, videlicet per vindictam, sicut dicit Job de seipso 29. Conterebam molas iniqui, & de faucibus ejus eruebam prædam. Qui enim per vindictam conterit impios persequentes justos, molas diaboli, sive molares dentes ejus conterit; & qui quolibet modo eos convertit docendo, seu prædicando, non nisi malleo verbi Dei similiter eos conterit. Non levis contumelia irrogatur diabolo, nec leve damnum sibi reputat irrogatum, cùm quolibet dictorum modorum aliquis dentium ejus conteritur, vel ex ore ejus abrumpitur. Magna etiam contumelia irrogatur eidem, quandiù masticans, & frangere dentibus antedictis enitens electos, nihil proficit, sed mordendo magis, & masticando, cum confusione jejunus ab eis abscedit; sic autem illudunt ei possessores mei, dicit patientia, quemadmodùm illuditur canibus, qui cùm porrigi sibi

G panem putant, lapidem pro illo dentibus arripiunt, & dentes suos ad illum graviter allidunt, quod ubi sentiunt parcentes dentibus suis, statim lapidem dimittunt; sic & diabolus durissimos inveniens meos omnes, dicit patientia, allisis dentibus eos dimittit diabolus tanquàm parcere volens dentibus suis, victusque & confusus eos in pace dimittit interdùm. O quàm jocundum est, immò gloriosum sic exdentare diabolum, vel saltem vincere, atque eidem illudere. Econtrariò verò adversarij mei, idest impatientes, hoc est, qui irascuntur, vel facilè cedunt morsibus, ictibus, compressionibus hujusmodi dentium, non solùm pascunt spiritualiter, vel nutriunt & impinguant diabolum de seipsis, sed etiam velut coqui ejusdem se ipsos ei coquunt, & præparant. Qui irascuntur qui-

H dem, novum ignem, videlicet iræ suæ, sibimet assandis, vel craticulandis, vel quod verius est, carbonandis apponunt, ac si tribulationis ignis ad eos sic coquendos, & præparandos diabolo non sufficeret. Hi propriè sunt carbonatæ diabolicæ, & ustulatitium, quod vulgariter dicitur braleim, delicatè, & lautè pascunt diabolum, qui se ipsos carbonatas ustulatitium, & assaturas diabolo faciunt. Qui verò facilè cedunt, quasi emolliti molestia tribulationum, & liquefacti sorbitiunculas diabolo faciunt se ipsos, quales solent fieri de caseo liquefacto ad ignem, & de aliis multis. Isti videntur misereri diabolo extenuato, & quasi dura masticare non valenti, sorbitiunculæ quippe parvulis dentes nondùm habentibus, & senibus, quibus senectus, vel alius casus dentes excussit, solummodò præparantur,

Zelus rectitudinis.

Nota.

præparantur, & apponuntur. Propter illusiones supradictas, & alias multas quæ suis locis scriptæ, & scribendæ sunt, dicitur in Psalmo: Draco iste quem formasti ad illudendum ei. Quinta operatio ignis est disgregatio, seu separatio heterogeneorum, hoc est rerum quæ diversarum sunt naturarum, & per hanc virtutem est purgativus metallorum adulterinam commixtionem habentium, & hoc est, quoniam per eam separat à metallo omne quod aliunde ei admixtum, vel adhærens fuerit, sicut ab argento plumbum, vel scoriam, & ab auro æs, & quodcunque aliud ei admixtum fuerit, & à ferro etiam fæces: propter hanc etiam operationem tribulatio ignis in scriptura dicitur creberrimè, unde in Psalmo: Argentum igne examinatum purgatum septuplum. In hoc ergo, dicit patientia, mihi, & meis servit tribulatio, quia quicquid admixtũ est de terrenæ substantiæ fæcibus animabus earum, vel etiam de vitiis, & peccatis, totum ignis tribulationis ab eis separat, & expurgat. Quemadmodùm dicit beatus Augustinus de Cypriano martyre. Quia omnia mala resecata sunt falce martyrij, omnia inquam, quæ contra Sacramenta visus aut dixisse fuerat, aut sensisse; sic vides, & de his, quibus per cupiditatem, & avaritiam terrena substantia velut spiritualiter immixta est inseparabiliter, gravi ægritudine, quasi igne dissolvente ab eis separari, & vel eroganda, vel reddenda pauperibus in manibus Sacerdotum tradi; sic est de honoribus, & dignitatibus, quæ à possessoribus suis in tribulatione forti positis deseruntur, imm ò per contemptum rejiciuntur, quemadmodùm fæces à metallis in igne positis. Verissimè ergo dicit patientia, quia tribulatio ignis purgatorius mihi est, & meis, & quia purgatrix est fæcium earum, & lotrix sordium, & per hoc ipsi tribulatores, purgatores, & lotores mei sunt, & meorum. Hoc igitur est quintum servitium, quod mihi & meis præstant, & exhibent, ipsi, qui vocantur tribulatores, & ad hoc officium etiam pertinet servitium coquinarum; quoniàm excoctio non est alia operatio per se, quàm purgatio, unde & meritò digestio quædã dicitur excoctio, unde & Dominus ad Synagogam: Excoxi te in camino paupertatis. Et Isa. 1. Excoquam ad purum scoriam tuam: propter hoc dictum est Num. 11. Quòd populus siccabat coturnices ad ignem: Coctio enim est siccatio crudæ & impuræ humiditatis in carnibus unde & in aqua coctæ, & siccæ apparent carnes plusquàm assatæ: in hoc igitur officio mihi, & meis serviunt tribulationes? & propter hoc quot genera tormentorum irrogaverunt martyribus, tot de eis fercula de esibus paraverunt, & quoniàm aliquos assaverunt, & alios exusserunt, alios frixerunt, alios in oleo ferventi, vel aqua coxerunt, alios pistaverunt, seu moluerunt, sicut beatum Victorem, tot fercula de eis regi regum obtulerunt, & mensis cœlestibus intulerunt: mihi autem, & meis taliter in in officio coquinario serviunt, quia ipsa tormenta videlicet quæ ipsi tormenta reputant, epulæ mihi sunt tantò lautiores, tantòque gustui meo, & meorum suaviores, quantò ipsi eas credunt amariores. Ego in avibus Salamandra sum, cui ignis cibus & quot modos ignis, seu tribulationum mihi quisquis adhibet, tot delitias ferculorum mihi parat, & apponit, & hoc expressè asserebat unus ex meis, videlicet inclytus martyr Vincentius dicens ad Dacianum: Has epulas ego semper desideravi, evidenter intelligens de tormentis; & iterùm. Nunquàm aliquis adeò benè servivit mihi, sicut tu. Quapropter coqui mei sunt omnes tyranni, sive Imperatores sive Reges, sive Principes, in quo apparet gloria mea, & magnificentia, & sublimitas meorum,

Quinta operatio ignis.

Tribulatio ignis.

Excoctio quid.

Martyrũ tormenta.

Salamandra.

A in cujus coquina servierunt, & servire non cessant toto studio, ac viribus, qui toti mundo imperare, & dominari videntur. Et quòd est præcellentiùs, tantò studiosiùs, tantòque officiosiùs, quantò atrociori malitia, profundiorique astutia persecutiones, & tormenta mihi, & meis exquirere, & excogitare conantur. Mihi ergo serviunt, ut servi coquinarij, qui omnibus aliis dominantur, & hæc singularis gloria imperij, & dominationis meæ, de qua latiùs sum inferiùs locutura. Interim autem prosequar de aliis officiis, seu servitiis, in quibus mihi ipsa tribulatio servit, & ministri ipsius, & hoc inquantùm ignis. Hujus ergo sexta operatio est probatio sicut legitur Sapientiæ 3. Sicut aurum in fornace probavit eos: & Ecclesiastici 20. Vasa figuli probat fornax, quoniã B in igne probatur aurum, & argentum; homines verò receptibiles in camino humiliationis & iterùm Proverbiorum 27. Quomodò probatur in conflatorio argentum, & in fornace aurum, &c. Probatio autem non est nisi veritatis, & puritatis ostensio; & propter hoc cùm nec in auro, nec in argento invenit ignis quod separet, aut expurget; aurum, vel argentum probatum, id est purũ & verum ostensum meritò reputatur; sic est de vasis fictilibus quia in fornace probantur: si enim ardorem fornacis absque crepatione sustinuerint, vel si non inde exilierint, laudabilia eo ipso esse probantur, & hoc est, quia quæ reproba sunt, vel crepant in fornace, vel inde exiliunt, ardorem fornacis sustinere non valentia; sic est (dicit patientia) de omnibus meis, quòd igne tribulationis veri, ac puri, ipso testimonio ignis indubitanter comprobantur, dum ipsum, quandiù beneplacitum Dei est, sustinẽt. Reprobi verò in eo quod C crepant iracundia, vel inde furentes exiliunt vel victi ejusdem molestia cedunt, & ideò consumuntur bona verò spiritualia, si qua habeant, velut ligna arida, vel paleæ ab igne hujusmodi devorantur: hoc est quod dictũ est ad Tobiam per Angelũ Raphaëlem 12. Et quia acceptus eras Deo, necesse fuit, ut tentatio probaret te, hoc est, ut evidenter ostẽderet, & tibi & aliis, quia verè bonus, ac purè eras. Quicunque ergo vel mihi, vel meis tribulationem inferr, vel potiùs inferre se putat, & mihi, & meis affert irrefragabile testimonium probitatis. Septima operatio ignis est consumptio, & in hoc servit mihi, & meis ignis, quia quicquid est cremabile, aut consumptibile meis, totum cremat, atque consumit, videlicet paleas venialium peccatorũ, ut puri semper, & immaculati stent jugiter ante Deũ; zelator enim D puritatis, & maculatũ persecutor ferventissimus est Deus in suis, & propter hoc extra ignẽ tribulationis eos esse nõ patitur. Octava ignis operatio est dealbatio sicut evidenter apparet in caminis, & furnis, in quibus frequenter ignis accẽditur, propter quod dicitur Dan. 12. Dealbabuntur quasi ignis & probabũtur multi: Ignis verò sæcularium desideriorũ animas humanas denigrat, sicut legitur Threnorũ 4 Denigrata est super carbones facies eorũ. Hãc nigredinẽ ignis tribulationis abstergit, sicut dicit Monachus ille in vitis patrum, qui quotidie proclamabatur, & flagellabatur, ut sic à cogitationibus, & desideriis carnis liberaretur, cùm per annũ ei essent continuatæ hujusmodi proclamationes, & flagella interrogatus qualiter esset eisuper illa tentatione, respondit, mihi non licet vivere, & fornicari libet? Nona ignis operatio est desiccatio, per quã etiam conservativus est eorum, quæ humiditas corrumpit, & putrefacit; & propter hoc, quòd corda humana corrumpuntur, & putrefiunt deliciis, igne tribulationis conservantur. Et hoc est quod dicit Gregorius in Pastorali. Salomonis idcircò funditùs domum sapientia deseruit, quoniàm ipsum nulla disciplina

Sexta operatio ignis

Nota.

Septima operatio ignis.

Octava.

Nona.

Decima. tribulationis interiùs custodivit. Decima operatio ignis est medicatio contra pestem corporis, & contra frigus sæcularis, & carnalis amoris; hoc enim habet proprium prosperitas, quòd torpidos, & somnolentes efficit, immò etiam & soporat. Unde etiam & diabolus in talibus dormire dicitur, sicut legitur in Job 40. Quia in locis dormit humentibus, hoc est in omnibus delitiis madentibus, propter quod & Lucæ 11. dicitur quòd immundus spiritus ambulat per loca arida, & inaquosa quærens requiem, & non invenit. In hujusmodi enim hominibus, videlicet qui prosperitate affluunt, omne genus delitiarum, & requiem omnimodam etiam usque ad soporem invenit diabolus, nec enim ipsum permittunt excitari, vel evigilare in ipsis, hinc est, quòd stimulos sacrorum eloquiorum, quibus *Nota.* molestissimè pungitur ab eo avertunt, similiter & sacram exhortationem, qua ad bellum contra eum quasi voce tubæ homines invitantur, fugiunt, & à Dei comminationibus, quasi tonitruum fragoribus ipsum abscondunt: & ut ad unum dicamus, omnibus rebus & sermonibus, qui aliquid molestiæ inferre possunt diabolo, omnem aditum occludunt; sanctorum enim virorum aspectus, occursus, alloquia, sanctorumque librorum inspectiones adeò studiosè declinare videntur, tanquàm jurati sint, ne quicquam molestiæ apud eos diabolus patiatur, sed & quicquid ei placere potest, officiosissimè exquirere, & procurare videntur, non solùm tanquàm in protectione sua ipsum susceperint, sed perinde ac si ad perendinandum, & delitiandum ipsum receperint. *Undecima operatio ignis.* Undecima operatio ignis est, quia terret lupos, & propter hoc à meis infernales lupi fugiunt, ignem istum expavescentes. *Tribulatio aqua dicitur.* Quia verò tribulatio etiam aqua dicitur, etiam in officiis, & in effectibus aquæ servit mihi tribulatio, aqua enim dicitur tribulatio in Psalmo: Operuit eos aqua tribulationis. Ad idem pertinet quod legitur Trenorum tertio: Inebriavit me absinthio: & Hierem. Inebriabo eos absinthio, & potum dabo eis aquam fellis. Et ut vim inde non faciam in ordine, & operationibus aquæ, una est mersio, sive submersio, sicut ibi dicitur. Operuit eos aqua tribulationis, unus ex eis non remansit, omnes inimicos meos mihi submergit. Inimici autem mei, & capitales delitiæ sunt carnales, & sæculares, illos ita submergit, & delet, ut memoria eorum non sit, sicut legitur Ecclesiastici undecimo. Malitia unius horæ oblivionem facit luxuriæ maximæ; quantò fortiùs ergo minorum luxuriarum, nec memoriam relinquit? ista est aqua salsa, scilicet maris, quæ etiam scabiem purgat, & & abstergit, & removet à pedibus equorum, & corporibus hominum, & omninò etiam sanat eandem, hæc scabies luxuria est, juxta illud quod dicit Augustinus in libro confessionum: Delectabat scalpi scabiem libidinum mearum. Hujusmodi scabiei prurigo non solùm scabiosam, sed ulcerosam, & saniosam, hoc est sanie abominabili defluentem efficit animam humanam, & propter hoc Deo incredibiliter abominabilem. Manifestum igitur est hoc, quia qui aquam tribulationis meis immittunt, adjutores, immò propugnatores mei sunt: quemadmodum Exodi decimotertio: ab ipsis Ægyptiis dictum est; Fugite Israelem, quia dominus Deus Israel pugnat pro eo: Sed & pro me, & meis pugnant, qui contra me pugnare videntur: eodem modo & medici mei sunt, atque meorum, dùm tam horrificam, abominabilemque scabiem meis purgant, & curant eos ab illa; accedit & illud ad gloriam meã, quia quantò studiosiùs, quantò enixiùs ad tribulandum meos intendunt, tantò fortiùs, & officiosiùs in officio medicandi eisdem serviunt, tantò fortiùs

E pro eis pugnant. Hæc aqua videlicet marina, salsa, *Aqua marina.* amara, quoniàm ad lavandum, mundandum aptissima est. Lavatorium meum est balneum mundationis, quare qui tribulationem meis parant, balneum eis, & lavatorium exhibent, quapropter eorum sunt balneum, & lotrices. Attende autem quod parvuli scabiosa habentes capita lavari ea vehementer formidant, & interdùm non sustinent; sic scabie luxuriæ ulcerosa corda habentes tribulationis lavacrum expavescunt, & instar parvulorum scabiosa capita habentium lotricibus obnituntur, & plerunque etiam dentibus, & unguibus repugnant: quemadmodùm etiam panni putrefacti lavari se non patiuntur, immò in ipso lavacro dirumpuntur; sic corda putredine luxuriæ detrita, tanquàm spirituali vetustate corrupta, in manibus persequentium, seu tribulantium, tanquàm reverà in manibus lavantiũ lacerantur. F Hæc aqua, videlicet marina nutriendis piscibus pinguissimis, atque nobilissimis aptissima est, & propter hoc tribulatio nutrix mea, & meorum est, sicut mare piscium, & qui aquã hujusmodi ministrant meis, nutrimentum eisdem ministrant: & quemadmodùm piscibus in sola aqua benè est, sic meis in sola tribulatione, & hoc est, quod legitur Isaiæ. Cõputrescent pisces sine aqua, & morientur siti. *Vide lamenta de pastore.* Sed de aqua marina, & de aqua salsa tantùm mihi est sermo, quemadmodùm enim carnes in aqua dulci putrescut, sic corda luxuriosorum in dulcedine carnalium voluptatum, quæ utique in aqua salsa, & amara tribulationum incorrupta servarentur, propter hoc qui delitias hujusmodi exquirunt, nihil aliud, quàm putrefieri corda sua quærere videntur, & hoc est, quod dicitur Joëlis 1. Computruerunt jumẽta in stercore suo. Ampliùs. G Quemadmodùm cete grandia, balenæ, quas quidam cetos vocant, in solo mari inveniuntur, & quantò *Cete in mari.* majus mare fuerit, tantò majores pisces, ac pinguiores nutrit: in aliis aquis tantùm pisciculi comparatione marinorum piscium nutriuntur. Qua de causa manifestum est solos meos de patientia magnos, & magnificos esse: contrarij verò, idest voluptuosi adeò parvuli sunt, & pusillanimes, ut nec stillam maris videre audeant, hoc est stillam tribulationis, immò à facie ejus fugiunt: mei verò à toto pondere affectionum suarum in illud currunt, quasi in locum suæ habitationis proprium, quasi in patriam, immò quasi in locum delitiarum suarum; & quantò profundius, ac latius mare hujusmodi fuerit, tantò in eo spaciosiùs delitiantur, & natant liberiùs: juxta illud: In tribulatione dilatasti mihi. Et sicut de amaritudine maris nihil transit in saporem piscium, sed magis in ea, & ex ea dulcissimi sunt, & nutriũtur, ita ut cùm in abysso amaritudinum sint, quasi non tangat eos amaritudo, ita est H de possessoribus meis: propter quod specialiter videtur de eis dictum Sapientiæ 3. *Patientia.* Non tanget illos tormentum malitiæ. Sic mei in amaritudine tribulationis dulcissimi sunt; non enim amaricantur ira, vel impatientia, cùm circundati sunt amaritudinibus tribulationum; ipsis aquæ maris pro muro proximæ sunt à dextris, & à sinistris, quemadmodùm castro, vel munitioni in mari sitæ, & hoc si continua fuerit tribulatio, & propter hoc inexpugnabiles. Si verò vadens, & veniens sit tribulatio instar effluxionis, & refluxionis maris, similiter inexpugnabile est, quod nec obsidione impugnari potest; inundatione enim maris operiretur obsidionis exercitus, & ad hoc inducere solent quidam verbum illud Helisæi ad puerum suum: dimitte illam quia in amaritudine est anima ejus; quasi dicat. Non præsumas obsidere castrum illud, quia in medio mari situm est, vel sæpè inundationibus maris circundatur, quem-

Aqua dulcis tribulatio. admodùm aliqua castra Indiæ, & propter hoc ipsum nullus audet obsidere exercitus. Aqua etiam dulcis tribulatio non immeritò accipitur, sicut voluptas aqua salsa, juxta quod legitur Joannis tertio: Qui biberit ex hac aqua sitiet iterùm. Et exponitur de aqua secularis, vel carnalis voluptatis. Et quoniàm aqua salsa quantumlibet hausta fuerit, vel bibita sitim non sedat, sed provocat, aqua salsa voluptas prænominata intelligitur: voluptas enim carnalis, vel secularis quantò ampliùs bibitur, tantò ardentiùs sititur, aqua igitur tribulationis meritò dicitur aqua dulcis. *Voluptas carnalis.* Ampliùs. Quoniàm voluptas carnalis, vel secularis vinum est inebrians usque ad insaniam: aqua verò tribulationis ebrietatem solvit hujusmodi, sicut legitur Ecclesiastici 31. Infirmitas gravis sobriam reddit animam, intellectum voluptate inebriatum, & immersum restituit, & ad claritatem pristinam reducit: In hoc igitur servit meis (dicit patientia) aqua tribulationis, quia vel eos ab hujusmodi ebrietate præservat, atque custodit, vel si quandò eos tetigerit, eos inde liberat; propter hoc semper sobrij sunt, qui mei sunt, & eisdem ab ebrietate non est timendum. *Aqua dulcis.* Ampliùs. Sicut aqua dulcis pulverem congregat, atque conglutinat in glebam, & agriculturæ præparat; sic tribulatio corda quæ voluptas in ista sensibilia frustatim, atque minutatim usque in pulverẽ dispergit, tribulatio cõgregat, & cõpingit, & agriculationi spiritualiter apta facit. Ampliùs. Sicut aqua dulcis aspersione glebas rigat, & ad recipiendum semen præparat, propter quod dixit veritas Matt. 11. Pauperes evangelizantur; Semen enim verbi Dei in illis, & faciliùs, & velociùs capit, & capitur, quàm quos aqua tribulationis nõ aspersit atque rigaverit; sicut autem aquam tribulationis dulcem dico, palato meo videlicet, & meorum, ad fœcunditatem spiritualis, & bonæ frugis; sic & virtute amarissima, atque salsissima est ad extinguendum fertilitatem contrariam, id est frugis carnalis, & materialis. Sale enim aspergi solent agri ut steriles efficiantur, juxta illud: Terram fructiferam in salsuginem, à *Nota.* malitia inhabitantium in ea: Omnia quippe genimina pestiferarum herbarum aqua salsa exterminat; sic aqua tribulationis omnia genimina carnalium desideriorum, & vitiorum eliminat, & succrescere non finit; propter hoc pauperes, & afflicti, laboriosisque, ac duris operibus dediti, à vitiis carnis plerunque mundi inveniuntur, sicut econtrariò voluptatibus immersi, ac voluntate ab eis immunes inveniuntur rarissimè. Ut ergo ad unum dicam Quicquid potest aqua frigida ad sedandum sitim corporalem; & iterùm contra ardores, contra siccitatem, & iterùm ad irrigationes, ad fœcundationes, ad impinguationem agrorum, atque plantarum, hoc mihi exhi- *Aqua tribulationis.* bet, & in hoc mihi famulatur aqua tribulationis, & qui meos illa aspergunt, vel ductus hujus aquæ, vel copiam eisdem præparant, gratissima, obsequia, ac saluberrima, in hoc eisdem impendunt; & quia maxima tribulationum mors ipsa videtur, & mortis præparatoria, ut ægritudines, carceres, & vincula, & membrorum mutilationes, item servitutes, & oppressiones, horum singulorum fructus, obsequia, & famulatus officiosissimos brevitate, quâ poterimus, prosequemur. Et in primis dico (dicit patientia ex voce sua, & suorum) quia castigatio est ægritudo, *Infirmitas est castigatio.* sive infirmitas, juxta illud: Castigans castigavit me dominus, & morti non tradidit me: Non enim plaga inimici percutit meos, quia nec in mortem eorum intendit, sed magis in eruditionem, & salutem, unde ad Hebræos 12. Flagellat pater omnem filium, quem recipit: Et in Apocalipsis tertio: Ego quos amo, arguo, & castigo. Castigatio verò judicium, ac testimonium verissimum est, & magistralis solicitudi-

A nis, & paternæ dilectionis; magistralis quidem solicitudinis per hoc quod legitur Isa. 9 Secundùm aliã translationem: Per omne flagellum & dolorem erudieris Israelem, & Ose. Ego eruditor omnium eorum &c. Paternæ dilectionis per hoc quod supra diximus ex 12. ad Hebr. Et ex eo quod dicit Aug. Qui exceptus est de numero flagellorũ exceptus est à numero filiorum Hæc igitur est gloria mea, & meorũ, dicit patientia, quoniàm Deum ipsũ habent magistrũ, & eruditorem, atque pædagogum, & castigatorem. Deinde ipsa ægritudo non solùm castigatio est, sed etiam domatio, sicut legitur Heremiæ 31. Castigasti me domine, & eruditus sum, sicut juvenculus indomitus: Nullus enim adeò petulans est luxuriã, nullus adeò rebellione recalcitrans, nullus adeò efferri assuetus cornibus impatientiæ, ac superbiæ in alios, *Ægritudo domatio.*
B quem non infirmitas omninò subigat, & perdomet; unde in psalmo: Tu humiliasti sicut vulneratum superbum. Quartò ipsa infirmitas, sive ægritudo stimulatio est, ad exiliendum scilicet de luto fœtcis, & de fœculentia spurcæ conversationis, quo stimulantur asini, ut vulgò dicitur, infangati, hoc est luto tenaci infixi, ut inde exiliant; innumerabiles enim de luto luxuriæ stimulatio tribulationum extlire coegit; cogit jugiter meos ac stimulat ductor eorum Deus, non permittens eos, vel ad modicum in luto cujuscunque peccati demorari, vel voluptuosis, stimulis hujusmodi, & stimulatore carentes, & propter hoc in stercore suo computrescentes sicut dicitur Joel. primo: Computruerunt jumenta in stercore suo. Aliter etiam servit mihi, & meis ista stimulatio, quia cogit & dirigere, & accelerare gressus nostros, & hoc vel ut fugiamus infestantes nos prædones infernales, vel ut festinemus ingredi in illam *Ægritudo stimulatio.* *Nota.*
C requiem æternæ fœlicitatis, sicut dicit Apostolus in quarto ad Hebræos. Propter hujusmodi defectũ stimulatoris, & stimulationum quidam, immò multi pigro, ac tardo cursu ambulant per viam vitæ istius. Quare meritò consequitur eos, & comprehendit Angelus domini persequens eos, sicut legitur in psalmo. Quintò dico quòd infirmitas citatio est, etsi fuerit ad mortem, peremptoria, si verò non ad mortem, dilatoria. In hoc autem servit mihi, sive dilatoria, sive peremptoria sit, quia de facienda pace, & conciliand., seu impetranda gratia sessorum, & advocatorum, & de procurando modis omnibus, ne contra me feratur sententia, me solicitat; si verò peremptoria est, multò urgentiùs ut hoc ad eandem faciam, & ut etiam sine dilatione accelerem, hoc facere me compellit. Et ut ad unum dicam, utraque citatione mihi, & meis per insinuationem dicitur ante judicium: *Infirmitas citatio est.*
D Para tibi justitiam. Nec est modicum aut parvipendendum istud officium citationis, quo vocor ad istud judicium; nihil enim periculosius obliviscimur, nihil damnabilius negligimus, aut prætermimus. Sextò infirmitas est cambitrix, & commutatrix optima, quę de malo in bonum, aut de bono in melius commutat, ipsaque vitia, & peccata, quæ omnium malorum pessima sunt dimittentibus, illa in bona virtutum, & gratiarum commutat, & hęc quidem commutatio creberrima est, immò mutatio dexteræ excelsi, rarissimum enim est, ut malos corporalis infirmitas non mutet in bonos, & ad pœnitendi gratiam non adducat. Specialiter autem cambitrix est ipsa infirmitas corporalis, quia quemadmodùm debitis obligati à charissimis suis tradi solent campsoribus dicentibus illis, his verbis: Ecce trado tibi hunc charissimum meum, cui nec vadimonium relictum est ad vadiandum, nec fides ad mercandum, hac conditione ut ipsum absolutum, & quittum, & quietum ab omnibus debitis, & insuper divitem mihi reddas; sic omnem fidem mentitus est qui nec fidem, quam promisit in *Infirmitas commutatrix optima.* *Nota.*

baptismo, nec illam quam in ingressu religionis, nec E illam quam quocunque voto de se obstrinxit, nec illam quam uxori carnali, si uxoratus est, nec illam quam domino suo sæculari obligavit, servavit quare verum sicut vulgò dicitur quòd non est ei fides relicta ad mentiendum, qui omnem hujusmodi fidem transgressus est, sed nec vadium ad invadiandum. Quare corpus, & animam, viresque omnes animæ, & corporis, ac membra omnia apud diabolum invadiavit, sicut legitur Sapientiæ primo: Sponsiones posuerunt ad illam apud pessimum, ac districtissimum fœneratorem. Omnia prædicta posuit, & invadiavit quicunque mortali peccato eidem, vel cuicunque vitio se subjecit, & sicut ferissimi fœneratores non parcunt vadiis, immò usibus suis ea applicãt; sic diabolus nec animæ peccatorum, nec corpori parcit, nec alicui ex viribus animæ, aut corporis membris, immò omnibus, & singulis abutitur in suum F servitiũ quod est ad peccandum, sic dicit patientia: Unumquemque meorum infirmitati corporali cõmittit, & commendat misericors Deus, ut ipsum de malo commutet in bonum, aut de bono efficiat meliorem, & hoc utique me adjuvante semper meliorẽ efficit; similiter & fidem omnem quam mentitus fuerat, ac veritatem auxilio meo eidem restituit, dùm ad pœnitentiã ipsũ revocat, & adducit; omnia etiã debita ejus solvit, quia ipsius infirmitatis afflictio, quæ per me, hoc est patienter sustinetur, pro pœnitentiali satisfactione à Deo proculdubiò computatur, divitem insuper illum efficit quoniàm corporalis infirmitatis labor ad meritũ æternæ retributionis valet, & proficit; cùm per patientiam sustinetur, & hoc est quoniàm misericors Deus laborem, quem patientia condivit, fingit in præcepto, sive præceptum, ut in psal. legitur, ita ut per patientiam id valeat labor afflictionis apud ipsum, quod observatio præcepti. Ubi igitur impatientia adversatrix mea nõ impediverit, semper est mihi & meis tam miranda, tamque lucrosa commutatrix, & cambitrix infirmitas, & valet ad hoc id, quod legitur Ecclesiast 31. sicut supra diximus. Infirmitas gravis sobriam reddit animam; quid enim est anima de ebrietate cujuscunque vitij, vel peccati per infirmitatẽ corporalẽ sobria effecta, nisi de mala commutata in bonam, & nisi de à Deo debitis deobligata, ut nec ei vadium ad invadiandũ, nec fides ad mentiendum relicta esset, ab omnibus debitis absoluta, & quieta, & insuper dives gratiæ in re, & in spe gloriæ effecta. Septimò tribulatio est asperitas in itinere præsentis vitæ, hoc est ne magis nos, sicut dicit Gregorius, diu peregrè, quàm citò ad patriam pervenire delectet; asperum enim inquit fecit Deus electis suis iter viæ, & vitæ istius, ne dùm electus, quasi quadam viæ, seu H vitæ istius amœnitate pascitur, magis ipsum peregrè, quàm citò pervenire delectet: præsentis vitæ prosperitas, seu fœlicitas viæ istius est detinens, aut retardans viatores amœnitas. Vides ergo, quia non vile, neque parvipendendum præstat mihi, & meis, dicit Patientia, vitæ præsentis asperitas, quæ non nisi tribulatio est, cùm & meis liberationem de præsenti sæculo nequam, & patriæ possessionem accelerat. Amplius. Tribulatio est ablactatorium parvulorum Dei. Ablactatorium propriè amarum illud est seu insipidum, quod nutrices, vel matres ablactare volentes parvulos, hoc est ab uberibus separare, ponunt in summitatibus mammillarum, qualia sunt citus, fuligo, absinthium, sinapi. Ubera igitur in quibus interdùm pendent hujusmodi parvuli, fõtes sunt præsentium delectationum; lac enim quod solo sensu parvulos delectat, præsens voluptas est carnalis, aut sæcularis; ubera igitur hujusmodi carnaliter, seu sæculariter delectabilia sunt, volens igitur pater misericordiarum parvulos suos ablactare, & ab uberibus hujusmodi separare, solidisque cibis spiritualium deliciarum assuefacere, & ad mensam cœlestem provocare, prædicta delectabilia præsentibus aspergit tribulationibus. De hoc Augustinus. Vis esse mammotrectus, vis semper pendere ab ubere? væ illis, qui ablactari se non sinunt, qui pendere ab hujusmodi uberibus non erubescunt, & tam ridiculosam istam puerilitatem, immò infantiam usque in senectutem, & senium protrahere non verentur. Hi sunt pueri centum annorum maledicti, sicut legitur Isaïæ 65. Puer centum annorum morietur, & peccator centum annorum maledictus erit: Non attendentes miseri, quòd incomparabiliter turpiùs est ætate grandævos ab uberibus antedictis pendere, quã ab uberibus carnalibus, nec videntes quantis irrisionibus pateant, quandò cum ejulatu, & lachrimis ab hujusmodi uberibus evelluntur, aut cùm eis, vel auferuntur hujusmodi ubera, aut denegantur. Hi sunt qui lugent, vel ablata sibi temporalia, vel denegata, sive non concessa, & hoc luctu tantò ridiculosiori, quantò ipsa ætas corporalis magis eos ad sublimia spiritualia, & æternorum debere indicat inhiare. Heu quàm turpe est, quàmque ridiculosum in corpore canicies, atque grandævitas, & in mente desipientissima infantia, sicut dicit Seneca: Quia turpissimum est, quòd nomina habemus senum, & vitia puerorum. Et id quoniàm in nobis non pueritia tẽpore senectutis, sed quod deterius est, puerilitas in nobis remanet. Ex quibus omnibus manifestè colligitur, quòd isti omnes senes, & cani (ut ita dicamus) pueri, dùm in senectute inseparabiliter à præsentiũ delitiarum pendent uberibus, omni solidæ refectioni renunciaverunt, & mensam patris omninò non curantes, immò ut verum dicamus, fugientes, declinant. Heu quam lugendi sunt senio corporali confecti, & canicie capitum nivei ubera sibi detracta lugentes, non minùs incomparabiliter inconsolabi- G liter, quàm parvuli ablata sibi pomula, vel pirula, vel nuciculas, ejulatu intolerabili deplorantes. Gloria igitur mea est, dicit patientia, quòd meorum nullus est parvulus, nullus infans pendens ab uberibus. Omnes facti sunt viri, & evacuaverunt quæ parvuli sunt, sicut dicit Apostolus in 13. primæ ad Corin. Erubescunt ad ubera cum ejulatu videri currere, immò, & respicere, propter hoc promittit eis doctrinã divinæ scientiæ tanquàm ablactatis Isaïæ 28. ubi dicitur. Quem docebit dominus scientiam? & quem intelligere faciet auditum? ablactatos à lacte, avulsos ab uberibus. Væ miseriæ temporum nostrorum, ubi adhuc pendentes ab uberibus hujusmodi, non solùm doceri, ad quod nec dùm idonei sunt, sustinent, sed etiam sacrum usurpant magisterium, & sacris cathedris incubare, easque inquinare non verentur exteriùs, qui in cunabulis delitiarum carnalium adhuc jacent interiùs, qua monstruositate nihil magis stupendum, nihil intolerabilius, videlicet mente pendere ab uberibus, & corpore disputare de cœlestibus, mente jacere in cunabulis, & corpore insidere cathedris magistralibus. Non immeritò igitur in his, quæ Dei sunt, balbutiunt: & docere eorum, balbutire infantium est. Amplius. Præsens tribulatio corporalis ferula, seu flagellum est in schola cœlestis magisterij in qua dicit Patientia: Omnes mei discipuli sunt doctrinæ, & disciplinæ virtutum insistentes; Quapropter qui flagellum hujusmodi vel ferulam fugiunt, scholares fugitivi sunt, scholã sacri magisterij fugientes. Omnes verò mei (utpotè) cœlestis scholæ discipuli, & flagellis dorsum exponere, & palmas ferulis porrigere paratissimi sunt, in quo evidenter apparet eos esse cœlestis magisterij discipulos, & doctrinam ejus omnibus flagellis, & ictibus præferentes:

Ratio corrigendi per tribulationem.

Nota.

Tribulatio asperitas in itinere.

Tribulatio est ablactatio parvulorum.

Optimum dictum Senecæ.

Nota.

Pendentes ab uberibus.

Tribulatio ferula est in schola.

præferentes: voluptuosos verò, qui scholam hujusmodi fugiunt, ad scholam diaboli pertinere, qui perversitates omnimodas, & insanias solas docet. Est & præsens tribulatio flagellum, quo granum excutitur, & separatur à palea; dicit ergo patientia: Meos triticum sive frumentum electorum (de quo legitur Malachiæ 9.) esse confiteor. Flagellum paleæ timeat peccantium, aut peccatorum, illis enim solummodò minatur, & illa sola atterit, me autem purgat, & liberat ab illis; non hæreo amore paleis peccantium, vel peccaminum, immò separari ab eis cupio: quapropter in hoc flagellum mihi, & meis servit pro voto. Est etiam flagellum, quo percussa vestis excutitur, cujus percussione cadunt pulvis & pulices, & pediculi. Vestis meorum omnium caro est, quæ vix, aut nunquàm est absque pulvere terrenæ admixtionis: ex ea, & in ea semper gignuntur primi motus, & etiam secundi, & tertij peccatorum, velut pulices, atque pediculi, in flagello tribulationis cadere coguntur, quemadmodùm in claustris monachorũ Cisterciensium sæpè fieri vidimus. Qui ergo hujusmodi flagello corpora meorum percutit, vestes eorum ab hujusmodi pulvere, & bestiolis excutit, & propter hoc desiderabile, ac salutare obsequium eis præstat; quid ergo mirum si pulices, & pediculi voluptuosos comedunt, & corrodunt, qui vestes suas excuti nunquàm sinunt? hoc est, quod legitur Isaïæ 26. Justitiam non fecimus in terra, ideò non ceciderunt habitatores terræ. Quæ terra peccata carnis sunt quæ utique in carne habitant, ut dicit Apostolus in decimotertio ad Romanos dicens, quòd habitat in carne mea peccatum. Meritò igitur habitatores hujusmodi non cadunt de terra carnis, seu corporis illius, qui meã negligit vel facere, vel saltem pati justitiam disciplinæ. Justitia disciplinæ ipsa est tribulatio, & hoc cùm in vindictam peccatorum eam sibi quis irrogat vel sustinet irrogari. Est etiam flagellum tribulatio, quo canes, & cati spirituales arcentur, & absterrentur, instar literalium bestiarum: quemadmodùm enim patres-familias sedentes ad mensas suas virgas, seu flagella in manu sua tenere consueverunt ad abigendos canes, qui interdùm mẽsis improbè se ingerunt, & percussi inde aufugiunt: sic omnes stultitiæ vitiorum hujusmodi virga, vel flagello percutiente corpus, quasi absterritæ fugiunt. Et hoc est, quod legitur Proverbiorum 12. Stultitia colligata est in corde, scilicet pueri, & virga disciplinæ fugabit eam. Est & tribulatio formido, quæ vulgò dicitur expaventaculũ, quod in scholis, atque capitulis negligentias, atque stultitias puerorum, atque monachorum absterret, unde vulgò expaventaculũ malorum dicitur: sicut, & à latronibus insultantibus patibulo irrisoriè dicitur, quòd ipsum est expaventaculum ignavorum, & formidolosorum. Quid plura ipsæ tunsiones, ipsi ictus tribulationum convulnerationes sunt, confusiones, & contritiones inimicorum mei, & meorum; impatientiam enim, & voluptuositatem, quæ mihi, & meis impacabiliter, & implacabiliter inimicantur, omninò conterunt & prosternunt, mortificant, & extinguunt; assidua enim tribulatio, vel saltem crebra, impatientiam mortificat, & etiam operatur, sicut dicit Apostolus. Similiter, & voluptuositatem extinguit: sicut supra ex 21. Ecclesiastici. Quia malitia unius horæ &c. Ex persona ergo mea, & meorum dictum est: Si exurgat adversùm me prælium, in hoc ego sperabo; Prælium enim, quod adversùm me exurgit, quantùm est de intentione persequentium pro me est, & meis omnibus impugnans hostes, quos nominavi. Nihil ergo sibi vendicent impij, in nullo gaudeant, vel glorientur, qui persequi, & impugnare me intendũt, & inaniter putant; ego enim sum arbor nucis, cujus

Tribulatio virga qua vestes purgantur.

Nota.

Tribulatio est formido.

Vide.

A fructus tundendo colligitur, propter hoc tundor, & verberor, ut fructus, quibus onusta sum, tunsionibus reddam. Ego sum arbor mirrhæ, & thuris incisionibus, & vulnerationibus, tam pretiosa aromata proferens, impugnare me falsissimè autumant, ubi fœcunditatem meam potiùs adjuvant, & ut tam desiderabiles fructus uberiores proferam nescientes, & inviti, efficiunt. Novit hoc pater cœlestis meus, & meorum solus agricola, qui hujusmodi hominibus, quibus diabolus in perniciem meam, & meorum abuti intendit, in tam utilem, ac salubrem agricolationem meam utitur, sicut dicit dominus Isaïæ decimo. Virga furoris Assur, & nescivit, & post pauca: Ipse autem non sic arbitrabitur, & cor ejus non sic æstimabit, sed ad conterendum erit cor ejus, & ad intentionem gentium non paucarum. Tunsionibus tribulationum mei adæquantur & complanantur, quemadmodùm telæ, ut gratiori candore niB teant, sive in toto niteant; mei enim omnes byssinũ sunt, & vestis candida, sicut nix, qua Rex regum Christus dominus quodammodò vestitur. Item sunt & byssinum, quo sponsa ejus cooperta est, sicut legitur Apocal. decimonono: Datum est cooperire de byssino candido, ac splendenti. Tunsionibus ego, & mei cædimur, & quadramur, ut in ædificium supernæ Hierusalem collocemur, quemadmodùm lapides, & ligna. Qui igitur tunsionem fugiunt, aut repellunt in prędicto ædificio collocari renuunt. Intolerabilis autem superbia est lapidibus, & lignis fabricatoris omnium Dei, qui fabricatus est auroram, & solem, non solùm recusare, & repellere, sed etiam persequi artificium: Quid enim habent contradicere, cædere, & quadrare volenti Deo hujusmodi ligna, & lapides: juxta quod legitur Isaiæ quadrageC simo. Vę qui contradicit factori suo, testa de samiis terræ, &c. Tunsionibus mei poliuntur in decorem pariter, & nitorem, sicut tibi cantat Ecclesia. Tunsionibus, pressuris expoliti lapides: Sed de pressuris scribemus capitulum speciale. Tunsionibus mei fabricantur in vasa misericordiæ, & electionis, sicut dicit ipsa tota sanctorum Ecclesia: supra dorsum meum fabricaverunt peccatores, subaudi me totam cum universitate membrorum meorum in speciem, & decorem vasorum gratiæ. Tunsionibus mihi, & meis, qui tundunt, & malleant, fabricant coronam ęterni regni & gloriæ, sicut dicit beatus Bernardus, quia persecutores nobis æterni regni coronas fabricant: quapropter aurifabri, sive aurifices, operarij quidem seduli, & infatigabiles, & utique quãrũm ad me, & meos gratuitè operantur. Vę illis qui hujusmodi operarios operari non sustinent opus hoc, in ædificationem coronæ proprię pro viribus prohibentes, & impedientes intolerabili insania gloriæ suę invidere videntur, qui operarios hujusmodi ab opere isto prohibent, removent pro viribus, & repelD lunt, non amant coronas suas, immò oderunt qui eas fabricari non sinunt, qui opus earum tantopere impediunt, & operarios earundem pro viribus persequuntur. In opere isto varij sunt operarij, & artifices; alij enim malleando, ut diximus, fabricant, tundentes, & ferientes. Alij lapides pretiosissimos imponunt, videlicet qui durissimas tribulationes, & majori prætio divitiarum cœlestium regi regum ab ipsis, qui ea patiuntur, comparandas immittunt, clavos aureos eisdem coronis infigunt, qui pungentes molestias inferunt: quanta mercede conducendi essent à nobis hujusmodi operarij, & fabricatores coronarum nostrarum, quia adeò studiosè operantur in illis, & etiam sumptibus suis, & animas suas, & corpora in hujusmodi opera expendentes, nullam à nobis mercedem vel ab alio expectantes? quantæ glorię quantæque pretiositatis, & speciositatis, quãtę

Arbor nucis.

Byssinum.

Nota.

Vide pulchrum.

Nota.

mirificentiæ, & decoris sunt hujusmodi coronæ ex multitudine, & magnitudine operariorum, & ex studiositate, & laboriositate sic operandi? Ego dicit patientia, & mei soli novimus, & propter hoc gratias agimus, non solùm largitori coronarum coronatori nostro Deo, sed etiam ipsis operariis, benedicentes eis duplici benedictione, sicut docet Apostolus in duodecimo ad Romanos: Benedicite, inquit, persequentibus vos, benedicite, quoniàm & bona vobis supradicta faciunt, & sumptibus suis, vel quia benedictione nostræ orationis indigent, ut miseri, & quia nobis operantur tam studiosè, tam laboriosè sibi, tã fructuosè verò nobis. Attende autem quòd instar ditissimorum artificum magnates manus proprias interdùm hujusmodi operibus non apponunt, sed per ministros suos, atque satellites coronas hujusmodi patientibus operantur, sicut & cuidam regi nos dixisse meminimus. Quotiens igitur videmus aliquem vindicantem se, & repercutientem eum qui se percussit, debemus increpare ipsum, ut quid facis hæc frater? ut quid percutis operarium tuum, & fabricatorem coronæ tuæ, qui tam studiosè eam tibi fabricat? an fortè, quia non benè operatur in illa? etiam teipsum fabricat in vas, ut diximus electionis; & adorarent vasa aurea, vel argentea fabricatores suos si eos agnoscerent, & tu persequeris tuum? Similiter & cùm videmus amicos nostros volẽtes vindicare injurias nostras, vel repellere persecutores, vel avertere tribulationes nostras, increpare debemus eos pro eo, quòd removent operarios ab opere fabricationis coronarum nostrarum, & non sinunt eos operari, nec eos fabricare, & eis ostendere, quoniàm non in hoc amorem, vel gratiam nobis exhibent, sed sub prætextu amoris, & gratiæ coronarum nostrarum fabricationem impediunt, non mirum si tam pauci coronas obtinent, cùm perpaucissimi sint, qui eas sibi sustineant fabricari. Evindicandi essent nobis hujusmodi operarij tota importunitate exhortationum, ne deessent coronis nostris operarij. Nunc autem quàm gratuitò, immò improbissimè, & copiosè se ingerunt in tam desiderabile obsequium nostrum, & nos ut hostes atrocissimos eos persequimur? in quo non tam illos, quàm nosmetipsos nequissimè impugnamus. Hęc igitur est mea, atque meorum gloria singularis, quòd omnes qui se inimicari mihi, vel meis credunt, operarij mei, & meorum sunt, coronas nobis perpetuas suis sumptibus fabricantes, & incredibilibus studiis, atque laboribus nobis in tam desiderabili opere officiosissimè servientes, & quod est majoris gloriæ, nescientes penitus, & inviti: tunsiones tribulationum exicoqui mei solutiones sive pagationes meæ sunt de omni eo quod comedi, & bibi in taberna diaboli; quemadmodùm tunsiones laterum pagamenta sunt exiquocorum suorum ribaldis, qui aliud non habent unde illa solvant. Unde & de consuetudine, cùm ab eis requiruntur exiquoca sua pro eis latera sua tundenda exponunt tabernariis, ad placitum eorundẽ; sic & viri patientes præsentium tribulationum tunsionibus gratanter latera sua exponunt, ut de peccatorum Deo debitis sic satisfaciant; & hoc est, quod legitur Michęæ septimo: Iram domini portabo, quoniàm peccavi. Abacuch tertio: Ingrediatur putredo in ossibus meis, & subter me scatcat, ut requiescam in die tribulationis &c. David verò nonne exponebat latera sua tunsionibus, cum dicebat? Ego autem in flagella paratus sum, sicut pœnitentes, si verè pœnitentes sunt, totos se supponunt consilio sanctorum confessorum, totosque pœnitentialibus flagellis exponunt, ut de exiquoco, debito ex taberna diaboli, Deo satisfaciant, qui aliud non habent, quod pro hujusmodi debito solvant. Tunsiones, seu

Patientia — *In appetitores vindictæ.* — *Gloria patientiæ.* — *David patiens.*

E verbera tribulationum pagamenta sunt debitorum meorum, unde qui meos tundunt, & verberant quibuscũque molestiis, pagamentum eorum ipsis pagãt, ut vulgò dicitur: & ipsimet molestatores insultando dicunt, benè pagavi ei pagamentum suum, & interdùm etiam minendo dicentes. Ego pagabo tibi pagamentum tuum, irrideo, & irrident mei minas istas, scientes non esse minas, immò promissionem desiderabilem. Quid enim desiderabilius tanto onere debitorum oppressis, jam jamque in carcerem formidandum, atque horrificum purgatorii pro debitis hujusmodi detrudendum? & gratius, ac desiderabilius offerri non potest, aut promitti, quàm debitorum hujusmodi pagamentum. Pagamentum nostrum nobis faciunt, qui molestias tribulationum nobis inferunt, immò ut verius loquamur, conferũt, & hoc est, quoniàm ut debita nostra pœnitentialia solvamus, nobis proculdubiò largiuntur, & hoc evidenter habetur ex verbo illo psal. Qui laborem fingis in præcepto, sicut supra exposuimus. Evidenter etiam habetur exemplo latronis in cruce pendentis, qui dicebat ad dominum Salvatorem: Memento

F mei domine dùm veneris in regnum tuum. Cùm enim esset latro & homicida, & propter hoc pœnitentiæ asperrimæ debitor, unde se à tanto debito absolvit, nisi per ipsum quod patiebatur suspendij supplicium? quod quidem patienter sustinens in pagamentum debitorum pœnitentialium illud vertit, & dominum redemptorem in cruce confitens (ut dicit Hieronymus) fecit homicidij pœnam martyrium, similiter & homicidij pœnam, hoc est homicidio, & latrocinio debitam, fecit pœnitentialis satisfactionis debiti pagamentum: sic faciunt omnes mei, omnes tribulationum, ægritudinum, & ipsius mortis molestias convertunt in debitorum hujusmodi pagamentum, vel dùm patienter illa sustinent, vel dum orant ad Dominum, ut illas pro pœnitentiis, vel omninò non actis, vel malè actis recipiat, ut eis computet in pagamentum. Hæc est sapientia meo-

G rum, & gloria, ut ipsam iram Dei, & vindictam in placationem ejusdem & reconciliationem ipsorum convertant, & de ipsa Dei pacem sibi faciant apud ipsum, gladium ejus, & ignem demutent in sacrificium reconciliationis, & hostiam pacificam. Scimus quia negociatoribus, vel aliis in publicis nundinis pro mercibus, quas emerunt, vel ex aliqua alia causa etiam obligatis, gratiam magnam facit, & gratissimum facit munus, vel obsequium, qui in aliquo facit eorum pagamentum, & qui totum faceret, nihil ei gratius facere posset, quoniàm pro defectu hujusmodi pagamenti capi solent mercatores, & arctissimè custodiri & si non facto pagamento de nundinis recesserunt, tanquàm fures, & latrones justitiari. Igitur cùm omnibus peccatoribus similia pericula immineant, & incomparabiliter atrocior justificatio, si de nundinis vitæ præsentis, non facto paga-

H mento pœnitentiali pro debitis peccatorum, exierint: manifestum est, quia incomparabiliter, & gratiora præstant eis obsequia, & munera largiuntur pretiosiora, qui tribulationes & molestias eisdem inferunt. Quapropter non hostes, non persecutores, aut tribulatores dicendi sunt hujusmodi homines, sed magis pagamentorum nostrorum in hujusmodi nundinis factores, alij scilicet pro parte, alij verò in toto. Omnibus igitur gratiarum actionibus prosequendi sunt, omni more amplectendi (utpotè) beneficiorum inæstimabilium, & munerum largitores, & inter benefactores penè primi computãdi, & penè maximi; propter quod cùm orant mei pro benefactoribus suis, istos specialiter intendunt. Isti sunt thesaurarij meorũ custodes, scilicet divitiarum, quibus eos redimant à carcere pœnitentiali vel purgatorij

Sermo tribulatorum seu pagatorum. — *Nota diligenter.* — *Sapientia patientiæ.* — *Tribulatores.*

Thesauri patientiæ. purgatorij; debita enim, quibus obligati sunt ad satisfaciendũ eis de injuriis, & molestiis illatis, thesauri sunt absconditi, & solùm mihi, & meis noti, quibus eos redimant hujusmodi debitores, hoc est quod legitur Proverbiorum decimotertio. Redemptio animæ viri propriæ divitiæ: Temporales enim divitiæ alienæ sunt, & mundi sunt, & mundo remanent, cùm ex eo egredimur, sicut dicit Apostolus primæ ad Timotheum quinto. Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium, quia nec auferre quid possumus. Istas omnes divitias dicimus proprias, quas sine injuria alterius expendimus, & retinemus. Expendimus quidem debita satisfactionum, debita cũ Deo de debitis cõpensantes, hoc est, hæc pro nostris eidem offerentes, & (ut vulgò dicitur) assignantes; necesse autem habet hæc debita pro suis recipere, quoniàm super hoc dedit nobis patentes literas suas, videlicet evangelicas duplices, scilicet vel triplices, B sicut apparet Matth. 6. In ipsa oratione dominica: Dimitte nobis debita nostra. Et Lucæ sexto: Dimittite & dimittemini. O quàm divites multi sunt hujusmodi divitiis, & tamen ignorant quot & quantos habent thesauros, & custodes divitiarum suarum, sed divitias suas ignorantes, quasi nihil habentes sunt, & reverà pauperrimi; sed & illud mihi, & meis indulsit Pater misericordiarum, ut debita hujusmodi quantumlibet malè pagabilia, & (ut vulgò dicitur) malè sedentia, & etiam oblivioni tradita, & penitùs ignorata, vel etiam talia, de quibus hujusmodi debitores ei nec festucam unam plicarẽt, ut vulgari gallicano dicitur; hoc mihi & meis indulsit pater misericordiarum, ut hæc omnia debita pro suis recipiat, & sua pro illis dimittat. O quàm securi multi ad thronum gratiæ Dei accedere possunt, quàm confidenter dimissionem debitorum suorum petere, qui hujusmodi abundant divitiis, & thesauris (ut diximus) absconditis, & non tam petere condonari sibi debita, quàm etiam audenter dicere, Pater misericordiarum vende ea mihi, eo tamen foro, quo eis in præscriptis testimoniis Evangelij magister imposuit veritatis. Ipsos verò dolores damnorum & injuriarum, & molestiarum ad innumerabiles utilitates, quarum partem jam diximus, retinent sibi mei nummati. Redemptores meorum sunt hujusmodi homines, redemptionis suæ pretiis eos obruentes, qui capiuntur apud Sarracenos, qui mendicare coguntur oblatim, & minutim pecuniam illam, qua de carcere illo, & vinculis redimantur: mei verò massis aureis, & argenteis, etiam non petentes, obruuntur; non deest enim nisi saccum parare, & obtendere. Hic saccus ego sum, dicit patientia, & hunc etiam saccum ipsi etiam, qui tribulant, operantur, sicut supra diximus, quia tribulatio operatur, & saccum igitur ipsi qui tribulant, *Nota.* prẹstant. Non est miseranda paupertas eorum, qui merces aureas & argenteas antedictas rejiciunt, & D repellunt, & ne ad eos veniant, summopere declinant; proculdubiò in hoc sicut canes sunt, qui æquè aurum, & argentum, cùm eos obruunt, fugiunt, ut lapides communes, & lapidari se miseri, immò insanissimi, timent, quod utique non est in intentione persequentium, sed reverà eos ditari, & thesauros eorum impleri intentio est miseratoris Dei per manus eorum licet nescientium. Quis adeò insanus, tantusque redemptionis suæ neglector, si auro, & argento undique obruatur, licet vulneribus afficiatur, si duæ de costis ejus frangantur, ut non colligat saltem aliquas de hujusmodi massis, aut vasis aureis, & argenteis, quæ jaciuntur in ipsum, præsertim si se videat tantis debitis obligatum, propter quæ & immineant ei carcer horridus, & vincula, & afflictio inæstimabilis? Hic est carcer purgatorius,

A cujus ignis (teste Augustino) major est, quàm quicquid homo pati potest in hac vita. Audivimus quendam ex conscholaribus nostris, cùm projectus esset in ipsum sacculus pecuniæ, eoque percussus esset, dicentem se velle talibus lapidibus, usque Aurelianis lapidari. Heu quantùm negligitur, immò etiam vilipenditur aurum, & argentum hujusmodi, vel quia non cognoscitur pro debitoribus hujusmodi carcer imminens, & vincula, & debita quibus onerati sunt non pensantur. Mirabile autem videtur, quare fuit ausus dicere David: Ego sum pauper, & dolens, cùm dolores tantæ divitiæ sint, utinàm haberent tantam astutiam stulti nostri temporis, sicut canes, qui projectis ossibus graviter læsi, vel vulnerati, apertis faucibus & paratis dentibus in ea irruunt, atque dolores quos passi sunt ab eis negligentes, immò oblivioni tradentes, visioni eorum soli intendunt, magis aliquid venari ex eis, vel vi extrahere, quàm percussos, & læsos se plangere enitentes: nos autem econtrariò facimus; cùm enim totum studium nostrum, & conatus esse deberet, ut de illatis tribulationibus fructus absconditos, & utilitates, quas diximus eliceremus, ad planctum, & luctum, maledictiones, & querelas, ad litigia, & bella nos convertimus. ut reverà adhuc animales, & spiritum quo spirituales istas divitias cognoscamus, & diligamus, penitùs non habentes, qui divitiis vel dignitatibus sibi illatis conqueruntur, non homines, sed animalia brutissima censendi sunt; talia enim loquerentur canes, & asini, si loqui possent; loquela enim christiana, & linguagiũ mei, & meorum propriũ est, ut dicant econtrariò, & glorientur, non quidem se lapidatos lapidibus pretiosis hujusmodi, sed magis thesauros suos lapidibus hujusmodi repletos, & non C verbera se sustinuisse, vel vulnera, sed dona pretiosa se accepisse, & inde gratulari, & exultare, ut & de pretiosis muneribus non inde dolere, vel lugere, ut de vulneribus, prædicare semper gemmas esse tribulationes, eo quod luceant, & illuminent possessores suos, & se eas studiosissimè colligere, utpotè qui earum pretiositatem noverunt, & virtutem. Econtrariò verò quos ego, dicit patientia, non docui, si per viam auro, & argento, & gemmis nobilissimis stratam, ambulaverint, omnia ut lutum, & lapides communes conculcant, nihil inde sibi colligunt, aurum enim & gemmæ, alijque lapides pretiosi apud illos solos pretiosa sunt, amantur, quæruntur, thesaurizantur, qui illa norunt; longè præstantiora sunt apud canes, & asinos carduus unus, & officulum, pro uno siquidem carduo totum mundum dimitteret asinus, si totus aurum esset, similiter & canis pro officulo uno. Redemptores igitur meorum sunt, & hoc à carcere quem diximus, vinculis, & afflictione dura, similiter thesaurarij & divitiarum custodes, & gazophylacia magnifica ipsi, qui persecutores eorum se æstimant, & tribulatores. Ex quo apparet quàm inclita sim, quámque dives, dicit patientia, & quàm opulenti & abundantes divitiis omnes mei; propter hoc sæpè dixim⁹, quòd ditissimus est omnis christianus, etsi nihil aliud haberet, quàm mortem, cùm illa ei, & ad omnia debita solvenda sufficiat, & ad cœlestes regni divitias comparandas, sicut ostendimus in latrone, de quo superiùs mentionem fecimus: addimus autem hîc, quòd dives valde est, & inclitus christianus, qui non habet nisi solam febrem tertianam trium, aut quatuor accessionum, aut solam ephimeram, dummodò in illa sciat, & velit negociari cum Deo. Isti sunt liberatores meorum, & ereptores de captionibus periculosissimis, & hoc multis modis. Primùm ne capiantur cùm adventum prædonum, sive captivorum præsenserint, flagellis, & stimulis urgẽt pecora sua, & armẽta ad fugã, & fugere *Patientia.* *Thesaurarij patientiæ.*

ea cogunt ad arcem, vel mœnia, ubi ab hostibus secura sint, & in tuto; sic hujusmodi homines sti mulando, & flagellando meos de mundo ad Deum confugere compellunt, & in cœlestem civitatem, quæ verè refugij civitas est, introire; ipsum enim mundum odiosum eis reddunt, atque terribilem. ita ut ab eo toto timore, & horrore effugiant. Secundò captos liberant à captionibus, eorum vincula disrumpentes: quemadmodùm factum est cùm olim populus christianus obsideret castrum quoddam, quod sarraceni detinebant, captum quendam nobilem christianum opposuerunt machinæ, quę vulgò petraria dicitur, sperantes quòd in eam partem jacere nollent lapides per hujusmodi machinam: illo auté clamante, ut propter eum nullo modo ab hujusmodi oppugnatione desisterent, precibusque & lachrimis, quibus poterat, hoc petente, machinâ illâ lapides jacere cœperunt, & hoc quantò rectiùs poterant in illum, factumque est Deo procurante, ut primi lapidis jactu, & ictu rumperetur funis, quo illigatus pendebat, & ipse caderet in fossatum desubtus, unde abstractus à christianis, sic liberatus est, & cum gaudio multo ab exercitu receptu. Potuit ergo ille dicere, & cantare, laqueus contritus est & nos liberati sumus; & hoc modo dicebat David ad Deum: Dirupisti vincula mea carnaliũ, & sæcularium desideriorũ: sic dirũpitur catena illa, quæ omnes nos ligatos tenet, sicut dicit Seneca, idest auctor benè vivẽdi, uno enim ictu tribulationis interdùm tædet aliquem vivere, & mortem ipsam desiderat. Ita igitur illa catena rupta est, cujus ruptura in profundum cadimus humiliationis, unde excipimur à populo sanctorum. Tertiò liberant eos ab incendiis, & ardoribus carnalium, ac sæcularium desideriorum, aquam tribulationis super eos effundentes, & sic in illis eadem extinguentes. Vę insipientibus, qui gratissimi, ac devotissimi sunt omnibus qui aquam afferunt, & superfundunt, ad extinguenda domorum suarum incendia, & de incendio spirituali non curant; sic extinctum fuit incendium monachi, qui continuis ardoribus libidinis urebatur, quotidiana flagellatione, & proclamatione, unde evoluto anno interrogatus qualiter esset ei super illa tentatione, respondit, mihi vivere non licet, & fornicari libet? Eis igitur qui ad extinguenda animarum suarum incendia tam pretiosum tam desiderabile pręstant obsequium infestissimi sunt, & eos hostes ac persecutores reputant, proculdubiò, non intelligentes, quàm officiosè in hoc eis serviant, quámque utile, immò salutare obsequium eis præstent. Quartò liberant eos, quemadmodùm pastores, & canes oviculam de ore leonis, aut lupi faucibus, aut quemadmodùm cives exeuntes obviàm prædonibus, ut eripiant gladiis, jaculis, lapidibus prædam de manu hostium; qui enim persequuntur, hoc est qui persequi intendunt, & persequi videntur, aut percutiendo gladio, seu baculo, aut jaciendo lapides, aut ipsum arripiendo aut contra feras seu prædatores vociferando, meos, dicit patientia, eripiunt; os enim Leonis infernalis spirituale mundus iste est, venter ejus profunditas ipsa peccatorum. De ore isto petebat liberari David, cùm dicebat: De ore leonis libera me domine. De hoc legitur Job 36. Salvabit te ex ore angusto, & non habente fundamentum subter se, de hoc legitur Amos 3. Quomodò si eruat pastor de ore Leonis duo crura, aut extremum auriculæ; sic eruentur filij Israel, qui habitant in Samaria, quę interpretatur custodia. Hunc enim modum ereptionis, & liberationis maximè est videre in capitulis regularium, ubi rigor disciplinę capitularis servatur; ubi enim de unius fratris correctione agitur, videtis alios proclamantes, seu accusantes, alios suarum objurgationum, seu increpationum lapides jacientes, alios in gladio, seu baculo percutientes, hoc est in virgis, seu flagello, quo hujusmodi homines disciplinari solent, alios eripientes ipsam prędam, videlicet fratrem rebellantem, aut fugere volentem capientes. Væ hujusmodi hominibus insipientibus qui non intelligunt se esse liberatos de ore leonis, & ereptos de faucibus luporum infernalium, & propter hoc se durè, vel malè tractatos in capitulo dicunt, cùm deberent gaudere, & gloriari se esse ereptos, & liberatos à tantis periculis. Frater correctus, seu emendatus nihil aliud est, quàm de faucibus ferarum infernalium liberatus; fauces enim, & dentes quibus bestiæ illæ devorant homines, non sunt nisi vitia, & peccata, quare receptio & liberatio est à faucibus earum. Apparet igitur non solùm ingratitudo, sed insania insipientium, qui redemptoribus, ereptoribus, & liberatoribus suis non solùm ingrati sunt, sed etiam infestissimi tanquàm hostibus, & quemadmodùm frenetici interdùm medicantibus, sævientes in eos dentibus, & unguibus. Meritò igitur dicit patientia, quia meus penè est totus orbis terræ, & plenitudo ejus, cùm penè mundus totus bonis meis plenus sit, penè omnes homines thesaurarij sunt meorum; quid enim est in mundo, quod mihi, & meis non serviat? Mihi serviunt æstas, & hiems, ignis, & aqua tanta varietate servitiorum, quantam supra enumeravi, mihi sterilitas agrorum implet horrea, sterilitas vinearum implet cellaria, fures, & latrones, eruca, & ærugo, & generaliter quicquid thesauros sæcularium, aut evacuat, aut minuit, thesauros meos implet, atque meorum; Mihi tempestates, & grandines, messes colligunt, & vineas uvas vindemiant; sicut & usualiter dicunt homines, se messionasse, vel vindemiasse cùm grando, & uredo, vel pestis segetes eorum, aut uvas vastaverunt; & reverà si de meis sunt, verissimè hoc dicunt; omnia enim hujusmodi bona per me in horrea, atque cellaria cœlestia reponunt, & thesaurizant; sicut enim, quæ in pauperes erogantur, in thesauros cœlestes mittuntur, sic & quæ furto subripiuntur, & quæ violentia auferuntur, & longè sublimiùs collocantur: Eleemosynarum enim largitio nihil aut parum habet difficultatis, similiter & victoriæ propter hoc, toleratio verò furtorum, aut rapinarum virtuosa est, propter hoc victoriosa. Super igitur meritum cõmune quod habet cum ipsa elargitione eleemosynarum, addit meritum victoriæ; & propter hoc hujusmodi oblationes in thesauris cœlestibus, tanquàm pretiosiores sublimiùs collocantur, & ab ipso Deo ampliùs acceptantur, uterque autem thesaurizat in cœlo; hoc enim commune habet, qui bona sua erogat pauperibus, & qui bonorum suorum furtum, vel rapinam cum gaudio suscipit quòd in cœlo ea thesaurizant, & ut grata munera Deo illa offerunt: Sed ego superaddo nobilem victoriam Nihil horum prætermisit Christus dominus in seipso, qui & loculos habebat, unde provideretur egenis, & furtum Judæ patienter sustinuit, & rapinam carnificum, qui auferentes ei vestimenta sua diviserunt ea sibi. Mihi & meis terræ motus domos literales subvertens, & subruens, domos non manufactas in cœlis ædificat, & ignis domos literales exurens, domos mihi, & meis non manufactas in cœlis ædificat. Ut pueri igitur insensati irridendi sunt, qui vilissimorum istorum ædificiorum ruinam, sive excidium lugent, & de illa cœlestium ædificiorum palatia magnifica ædificare sibi nesciunt, sed nec illa videre, vel cognoscere prævalent. Quid plura? nemo me vel eos lædere, nemo mihi, vel illis nocere nemo quicquam auferre potest; quicunque enim aliquid mihi auferre nititur, in thesauris cœlestibus illud

Margin notes: Nota. — Vincula carnalium desideriorum. — Nota. — Os leonis. — Patientiæ. — Sermo vulgaris. — Nota. — Nota.

illud mihi, & meis reponit. Nec grando, nec terræ motus, nec pestis alias mihi, & meis nocere potest, sed eo modo quo diximus. Ego verè domina, & mei domini exercituum, & propter hoc persona mea, & meorum dicit: Si consistant adversùm me castra, non timebit cor meum; etsi enim adversùm me consistant, secundùm intentionem suam, pro me tamen stant, & mihi officiosissimè serviunt omnibus prænominatis servitiis. Ego confringo potentias, arcum, scutum, gladium, & bellum, omnia mihi ad pacem, & in obsequium meum convertens. Ipsa mors non solùm pedibus meis subjecta est ad calcandum, sed etiam officiosissimè mihi servit; ipsa enim carcerem corporis tenebrosissimum, & horrificum mihi effringit, & meis, ut liberemur, & liberi in libertatem gloriæ filiorum, scilicet Dei, inde exeamus: propter hoc eam desiderabat Apostolus in 8. ad Romanos dicens: Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Ipsa est propugnatrix mea, & meorum, vindicans me de hoste nequissimo, videlicet carne, vel corpore & occidens ipsum in oculis, ut ampliùs de vindicta gaudeam. Ipsa est lucerna, quæ noctem mundi hujus diffugat, & illusiones præsentium vanitatum velut somnia evanescere facit, ut revelata facie veritas videatur. Ipsa est lux, quæ erroribus, & falsitatibus dicit, cedat tempus, post ipsam enim nullus est ei locus. Ipsa est securis, mihi quidem securitatem præstans, & de terra maledicta vitæ præsentis arbores erectas exsecans, ut alibi transplantatæ floreant, & fructificent, videlicet plantatæ in domo domini, sicut in psal. legitur; inutiles verò, ut in ignem mittantur, sicut legitur Matth. 7. De hac securi Lucæ 3. Jam securis ad radicem arboris posita est. Mors est clavis regia; usualiter enim clavis regia securis vocatur. Hanc clavem Rex cœlorum adhibet clausis sibi, & obseratis cordibus, & eum voluntariè apud se intrare non sinentibus; unde & per hanc intrat multotiens; & hoc apparet in eis, qui metu mortis tantùm convertuntur, quod obsequium meis multotiens præstitit, & præstabit, bonus ipse adhuc judex, cujus bonum, ac justissimum judicium, sicut legitur Ecclesiast. 41. O mors bonum est judicium tuum, quoniàm carnem, quæ corruptioni spirituali, hoc est vitiorum dedita fuit, corruptioni putrefactionis jus justissimè damnatam exponit; & quæ vermes vitiorum, & alia reptilia spiritualia nutrivit, vermibus literalibus depascendam tradit; & quæ in via perditionis, non solùm gressibus, sed etiam saltationibus, & omnibus petulantiæ gesticulationibus lassata fuit, omni virtute movendi se privat illam, & carcere sepulchri condemnat. Ipsa est nauta optimus, qui de procelloso mari mundi hujus, in portum tranquillitatis meos saltem statim educit. Ipsa est pacifica, & pacificatrix optima, quæ litibus omnibus, & bellis finem imponit, dùm capita litigiorum, atque bellorum, & capitaneos de medio tollit. Ipsa est finis malorum, *Mors.* sicut dicit in Catone: Mors est quæ malos ne ulteriùs malè agant, omnia compescit. Ipsa est quæ mundi gloriam, mundique superbiam in momento dejicit & prosternit, de culmine regnorum, & principatuum omnium, & omnium dignitatum, quoscunque dejiciens. Ipsa est quæ sine acceptione personarum, & munerum Dei judicium exequitur. De quo judicio legitur Judicum 41. Hoc judicium à domino omni carni. Ipsa est thesaurus amplissimus, & sufficiens ad solutionem omnium debitorum, ad comparandas cœlestes divitias, sicut prænotavimus. Ipsa est ultimum post Dei misericordiam redemptionis nostræ refugium. Propter quod legitur Proverbiorum 12. Sperat justus in morte sua, ut in liberatione, scilicet redemptione sua, ut in thesauro redem-

A ptionis, ut in sacrificio reconciliationis prudenter in ea negotiari scientibus, atque volentibus. Nunc verò narrabimus officia patientiæ. Ego, inquit patientia, sum in elementis terra, de attritione fructificans uberiùs. In animalibus ursus, qui de verberibus impinguor, & salamandra, quæ de igne tribulationis pascor, & quantùm ad palatum, asinus carduos, & pungitiva comedens, similiter & struthio quantùm ad cibum, & victum, quæ ferrum, & ferrea dura lima quęque comedo, & quia de cibis meis mentionem feci, dico quòd myrrhata, & quamquàm amara, dulcissimi cibi mihi sunt, & delicatissimi, & ex virtute filij Dei dico, ut lapides isti panes fiant. De quibuscunque, & quantumcunque duris etiam fiunt mihi panes, & qui non sunt de familia mea rebus hujusmodi lapidantur. Quos ego non docui, nesciunt quandò porrigitur eis panis & quàdo lapis; & propter hoc cùm projiciuntur eis panes hujusmodi, fugiunt ab eis, quia putant lapides esse, sicut & canis, cùm ei panis projicitur, & putat lapidem esse, fugit ab eo, cùm autem cognoscit, quod ei projicitur, panem esse, toto hiatu faucium eidem occurrit; sic ego, B & mei scientes panem esse quæcunque mundus dura vocat, & lapides, cùm nobis projiciuntur cum desiderio, & gaudio occurrimus, & ea excipimus. Quid plura? De illis sum de quibus dicitur, ut alat eos in fame; fame enim pascor, & siti potor, & paupertate locupletor, & hæc est singularis gloria mea, quia ubique dives sum, ubique inclita, ubique abundans, ubique opulenta. *Fame pascitur patientia.* Quocunque eo sequitur me affluentia omniũ victualium. Omne desertum quantumcunque aridum, & sterile paradisus voluptatis est mihi, & hortus delitiarum; ubicunque enim carduos invenio, vel miricas, vel saltem lapides. Quòd si nec ista famem ad minùs, vel sitim inveniam, quas dixi jam non solùm cibum, & potum meum, sed etiam delitias. Noli mihi minari de quacunque rei inopia; illa enim copia mihi est, & paupertas divitiæ. Ego in armis arma protectionis, videlicet clypeus, & lorica, & sagittas, & gladios excipiẽs retundens, & illud implens. C Sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorũ. *Nota.* In propugnaculis antemurale unitum spei protegens saxa à machinis jacta, & ignem Græcum, & cætera omnia hujusmodi suaviter, & sine læsione excipiens, ut supra tetigimus. In domibus hiemalis, à pluviis, grandinibus, & nivibus, & aliis injuriis spiritualibus eos, qui me inhabitant, protegens. In vestibus cappa pluvialis propter eandem causam. In arboribus laurus propter injurias temporum, aut aëris, virorem non amittens, & etiam victoribus coronam præstans. *Vide officia patientiæ.* In floribus rosa gratissimo rubore proprij sanguinis semper rubens. In metallis aurum omni igne tribulationis purius, ac rutilàtius. In pannis purpura sanguinea propriarum passionum sanguine tincta. In joculatoribus ille, qui & singulis ictibus percutientium pro singulis denariis D se exponit, & cujus omnis quæstus, & omne lucrum de sustinentia est ictuum, aut verberum. In instrumentis fabrilibus incus, supra quam præscriptæ fabricationes fiunt. In aromatibus myrrha, omnem putredinẽ, & vermes vitiorum arcẽs ab his, in quibus sum. In granis sinapi, & piper quæ detritione, & exarsione acuũtur & quibus virtus augetur ex his; similiter & triticũ, quod per flagella, & molarẽ attritionẽ & cribrationẽ à furfure, & aquæ conspersionẽ, & tãdẽ ignis excoctionẽ in salubritatem, & delitias panis perficio. In membris spiritualibus humerus oneribus portandis fortissimus. In partibus ædificiorum, fulcrum, seu fulcimentum. In partibus lecti culcitra molliter sustinens & super me jacentem, & superincumbentem. In ornamentis, seu apparamentis sella, seu subsellium. De piscibus jam diximus, quia

ego ſum piſcis marinus, qui in abyſſo amaritudinum ſemper verſor, tamen dulciſſima ſemper ſum; & in avibus, avis aquatica, quæ in aquis ſæpiſſimè immergor, nec ſtilla una mihi adhæret, ſemper arida permaneo. Ultima autem laus mea inter ſorores meas eſt, quòd ipſis in futurum regnum cœlorum promittitur, meum, & ſororis meæ humilitatis, ex nunc ipſo teſtimonio veritatis pronunciatur eſſe, ubi dicit: Beati pauperes ſpiritu, quoniàm ipſorum eſt regnum cœlorum. Et iterùm: Beati qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam, quoniàm ipſorum eſt regnum cœlorum. Accidit & ad culmen gloriæ meæ illud, quòd bona mea nemo mihi auferre, nemo ea minuere, vel lædere vult, cùm tot, & tanti ea totis ſtudiis, & viribus conentur augere, tantæ autem pacis, ac dominationis eſt patientia, quòd in ipſa poſſidét omnes electi animas ſuas, ſicut dicit veritas Lucæ viceſimo primo: In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras. Ubi enim ego non ſum, nihil boni pacificè poſſidetur; qualibet enim punctura, quolibet ictu, omnia bona ſua amittit. qui me non habet, in omnium hominum domigerio, dedignatione, & ſubjectione eſt; ſimiliter & omnium rerum, quæ vel corpus ejus, vel bona temporalia in aliquo lædere poſſint. Unde omnia timet non ſolùm fures, & latrones, ſed etiam timet rubigines, mures, catos, nubes, & ventos, imbres, & grandines, & omnia hæc illi minantur. Mihi autem applaudunt & blandiuntur obſequia ſua gratiſſima, & officioſiſſima, ſicut ſupra expoſuimus.

Humilitas ſoror patientiæ.

DE VITIIS ET PECCATIS.

CAPUT I.

Aggreditur tractatum, & pulcherrimam diſputationem de vitiis, & peccatis: & primùm vitium ipſum definit, deinde peccatum, utramque diffinitionem ſubtiliter ediſſerens, oſtenditque vitium & peccatum actuale eſſe, ſicut eſt habitus, & actus ex ipſo habitu: deinde quædam addit de peccato originali.

AGgrediemur hujus tractatus partē tertiā, & ipſius partis tertiæ partem primam, quę eſt de vitijs, & peccatis: ubi primùm determinandum eſt nobis quid eſt vitium, quid peccatum, & quid differat alterum ab altero. Dicimus igitur, quia vitium eſt habitus utique malus, ſicut virtus bona qualitas mentis; malus enim eſt hujuſmodi habitus non in habendo, ſeu participando malitiam, ſed in eſſendo ipſa malitia, qua quis malus eſt, quemadmodùm ſupra expoſuimus: quia virtus eſt bona qualitas mentis, non in habendo, ſeu participando bonitatem, ſed in eſſendo ipſa bonitas, quemadmodùm, & color eſt albus non in habendo, ſeu participando albedinem, ſed in eſſendo ipſa albedo. Quòd ſi quis dixerit, quòd cùm vitium ſit malum eſſentialiter, ut dixiſſe videmur, non ergo erit ullo modorum bonum, hoc eſt nec ſimpliciter, nec cui, nec ſecundùm quid vitium, & hoc eſt quoniàm nihil recipit ſupra ſe contrarium eſſentiæ ſuæ ullo modorum. Jam autem declaravimus in tractatu de bono, & malo, quoniàm, quod eſt vitium in uno, eſt bonus habitus, & bonitas in alio, & pulchritudo; inſidioſitas enim in vulpe, eſt bonitas quędam naturalis in ea & pulchritudo: in homine autem eſt & malitia, & turpitudo. Sic ſe habet de iracundia, & rabie in leone, & urſo, & de aliis diſpoſitionibus ferinis & animalibus, quæ utique in ſubſtantiis ſuis naturalibus & propriis decentiſſimæ, ac pulcherrimæ ſunt, & aptiſſimè ſedent in eiſdem: in hominibus autem indecentiſſimæ, ac turpiſſimæ, propter diſcrepantiam ſuam naturalem ad naturam humanam. Quemadmodùm viror in lapide ſmaragdo & croceus color in lapide topazio, & color cœleſtis in lapide ſaphiro, bonitates naturales, & pulchritudines ſunt: in facie autem humana deformitates eſſent, etiam viſui intolerabiles. Quare non ſic intelligimus eſſentialiter, cùm vitium habitum malum dicimus, ſic inquam, ut nec in toto, nec in parte, nec ſecundùm quid, nec alicui poſſit eſſe bonum; hæc eſt enim intentio una ejus, quod eſt eſſentialiter*, hoc eſt tota ratione ſui eſſe, ſive tota ſua eſſentia malitiam eſſe habitum malum, & ex nulla parte, vel modo bonum. Alia autem intentio eſt, quam ſatis explicuimus, videlicet qua diximus, malum ibi non aliud prædicare, quàm ipſum vitium, licet aliâ ratione, ſeu comparatione. Peccatum verò actus eſt procedens ex hujuſmodi malo habitu, vel diſpoſitione malâ, & hoc apparet ex diffinitione, qua diffinit Auguſtinus peccatum dicens: Peccatum eſt factum, vel dictum, vel concupitum contra legem Dei, ubi neceſſe eſt per factum intelligi etiam non factum, ſicut & uſualiter increpamus aliquem, pro eo, quod non facit id quod facere debuit, & dicimus malè feciſti, quia iſtud non feciſti, quia ipſum non facere bonum aliquandò, vel benè, uſualiter malè facere dicimus. Attende etiam quia in iſta diffinitione Auguſtini, concupitum, etiam ad alias paſſiones extenditur, ut ad odire, timere, ſperare hoc, & quia ipſum deſiderium radix quodāmodò eſt aliarum, & ad ipſum reducuntur, alioquin valde diminuta eſſet diffinitio Auguſt. & eſſet potiùs via, & exemplum exquirendæ, & inveniendæ diffinitionis perfectæ, non diffinitio completa. Scito etiam quòd non diffinitur hic niſi peccatum mortale; non enim contra legem ſunt propriè venialia; non enim contra legem eſt propriè, quod non eſt legis ipſius trāſgreſſio. Attende etiam, quia non diffinitur hic niſi peccatum, quod dicitur actuale, videlicet quod eſt actus illicitus, vel omiſſio actus lege præcepti, & hæc ſunt peccata quæ ſolemus dicere peccata acquiſitionis, & conquæſitum noſtrum peſſimum, quemadmodùm originale peccatum hæreditatem malam, & hæreditarium nobis malum dicimus, utpote à primis parentibus ad nos devolutum, hoc etiam peccatum contractum dicitur, hoc eſt cum ipſa carne à parentibus tractum & non proprio ſtudio, vel opere à nobis acquiſitum. Vitium ergo, & peccatum actuale ſunt, ſicut habitus, & actus ab ipſo procedens, & non tamen omne peccatum actuale ex malo habitu procedit, immò plerunque ex mala diſpoſitione. Peccatum autem originale juxta duos modos dicitur, & uno quidem modo peccatum primorum parentum: Peccatum inquam actuale, quo Dei mandatum transgreſſi ſunt, peccatum originale dicitur, ex eo quod origo, & cauſa fuit omnium in toto genere humano ſequentium peccatorum. Nec dubium eſt, quin huic peccato conveniat ſupraposita diffinitio Auguſt. Secunda intentione, vel modo dicitur vitium hereditarium, & tractum ad omnes poſteros, devolutum, & in omnes transfuſum, qui vitioſa lege naſcendi (ut ait Auguſt.) inde nati, vel geniti ſunt; hoc ergo vitium, ſeu peccatum, quoniàm latuit philoſophos, & multos de hæreticis, ne-

Vitium quid. — *Nota.* — *Peccatum quid.* — *Diffinitio peccati ex Auguſtino.* — *Venialia propriè non ſunt contra legem.* — *Originale peccatum eſt hæreditas.* — *Peccatum originale.*

esse habemus stabilire ipsum in primis, deinde declarare qualiter vitium dicitur, & peccatum, & culpa, ubi ostendemus evidenter, quia non per abusionem nominationes istæ attributæ sunt ei, immò propriæ juxta usitatissimas significationes nominum istorum. [*Propositio dicendorum.*] Tertiò dissolvemus quæstiones, & respondebimus ratiocinationibus eorum, qui contra doctrinam catholicam de peccato originali, vel sentiunt, vel senserunt. Quartò investigabimus causam, & modum, quibus contrahitur hoc vitium, vel transfunditur in posteros. Quintò perscrutabimur utrùm unum, & æquale sit in omnibus, & utrùm ex eo sit artificiorum electio, & tota vitæ nostræ inordinatio, & non prĉteribimus errores eorum, qui constellationibus, & horis nativitatum attribuerunt hæc. [*Summar. ū sequentiū.*] Sextò inquiremus mensuram ipsius, & pœnam propriam ejusdem, & quo jure debeatur eidem, & dicemus comparationem ejus ad actualia peccata.

CAPUT II.

Non summatur hic locus à nobis, quoniàm author ipse se summavit.

Debes ergo hîc reminisci primùm trium viarum, quibus ejus esse stabilivimus in tractatu, quem vocamus. Cur Deus homo? Harum primam posuimus errorem virtutis nostræ appetitivæ interioris, atque perversitatem, quâ bona nobis malè sapiunt, & mala benè, quâ horrifica vitiorum, & peccatorum spurcitia, tam suavè nobis sapit, & virtutum suavitas, tam amarum; [*Error virtutis appetitivæ.*] quemadmodùm enim error, atque perversitas appetitivæ nostræ exteriorem, seu corporalem ægritudinem habere se indicat; sic & in interiori, seu spirituali se habet, videlicet, ut ejus error, atque perversitas spiritualem, & interiorem ægritudinem absque ulla dubitatione indicet. [*Vis intellectiva.*] Eodem modo etiam & de intellectiva vi nostra, sive cogitativa superiori nobili evidenter se habet, cùm tam multiplex ejus error, tantaque perversitas in judiciis ejusdem, & operationibus appareat manifestè: quis enim non videat quanta pertinacia bona mala judicet, & econversò? & parva bona magna? & magna parva, vel nulla? delitias enim corporales, quæ utique mala perniciosissima sunt, sicut in tractatu de matrimonio docuimus, bona judicat, sicut apparuit in Epicuro, & tota ejus factione; spirituales enim delitias, nec non & divitias parva, vel nulla bona, utporè adeò longè ab eis, ut cùm tam magna bona sint, vel omninò non videantur ab eis, vel parva eis videantur, quemadmodùm corpora stellarum, cùm incredibilis magnitudinis sint, omnibus parvissima videntur, à nonnullis autem nec etiam videntur, & multa etiam de eisâ nullis videantur, sicut multæ stellæ, quæ in galatia sunt, à nullo videntur. Manifestum igitur est his judiciis, istis ægritudinem istam esse, qua utraque vis nostra prænominata tanta turbatione, atque perversitate laborat. [*Ægritudo spiritualis.*] Omnis autem ægritudo spiritualis vitium est, & omnis perversitas difficilè mobilis malus habitus est, & ideò vitium, à diffinitione. [*Originale vitium.*] Et quoniàm innatum est nobis, meritò originale vitium nativum, & radicale, atque hæreditarium nominatur. Secunda via rebellio est inter spirituale, sive sublime nostrum, quo brutis præcellimus, & animale nostrum, videlicet quo eis communicamus, quam rebellionem à sensu percipimus. Hæc autem rebellio evidenter ostendit infirmitatem, & ægritudinem ejus, quod est in nobis superius, vel nobilius; si enim sanum esset, & firmum firmitate naturali, necessariò totum animale, quod in nobis est, subditū esset ei subjectione,

A & obedientiâ paratissimâ. Causa autē in hoc est quia sublime nostrum, ac nobile incomparabiliter fortius est in sanitate sua, & vigore naturali, & insuper lege, ac jure naturæ eidem prælatum: ipsa ergo hujusmodi rebellio injuria est naturalis in ipsum; sive enim per rebellionem adæquari quærat animale nostrum spirituali nostro, sive ipsum superare, contra jus, & legem naturæ in hoc indubitanter facit. Quia igitur ita depressum est spirituale nostrum, itaque infirmatum ut adversus ipsum se erigere, ac rebellare possit animale nostrum, & hoc tam injuriosè, manifestæ hoc infirmitatis, atque debilitatis est ipsius spiritualis nostri. Infirmitas autem atque debilitas omnis contra naturalem vigorem, & firmitatem indubitanter, & ægritudo est, & vitiū, cùm evidenter contrarium virtus sit. [*Infirmitas nostra.*] A sensu igitur

B ipso manifestum est originale illud vitium, seu ægritudinem esse in omnibus nobis. Tertia via est rectitudinis nostræ incurvatio ad ea, quæ infra nos sunt, & aversio, seu declinatio ab his, quæ supra nos sunt, & propter quæ creati sumus; adeò enim inclinati, seu incurvati sumus ad ea, quæ dicuntur bona carnis, & mundi, tam secundùm sublimem vim nostram cognoscitivam, seu intellectivam, quàm secundùm virtutem etiam nostram nobilem motivam, idest voluntatem, ut ea sola penè cogitare, sola penè velle meritò videamur; adeò aversi, & declinati à præsentibus & futuris animarum nostrarum bonis, ut cogitationes, & affectiones nostras diligenter considerantibus, à nobilitate speciei nostræ in brutalem insipientiam degenerasse videamur: Juxta Prophetæ testimonium dicentis, homo cùm in honore esset non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus & similis factus est illis. Paucissimi

C etiam sunt in hominibus, qui rationabiliter & non brutaliter vivant: qui autem aliter vivunt contra naturalem istam incurvationem, & aversionem velut erecti, & ad bona antedicta conversi vivunt, & hoc secundùm utramque vim nostram superiorem nobilem. Quia ergo nulli dubium est brutalitatem istam & esse nobis originalem, & esse vitium, cùm vivere secundùm illam vitiosè vivere sit; manifestū est originale vitium esse. Ampliùs. Non aliter rectè vivimus nisi cùm secundùm superius nostrum, ac nobile vivimus: hoc autem non est, nisi cùm inferius nostrum, videlicet quod est animale in nobis, ab eo victum, atque subactum fuerit, ejusque dominationi obediens, immò in servitutem redactum, sicut dicit Apostolus in 9. primæ ad Corint. Castigo corpus meum, & in servitutem redigo. Et hæc utique servitus jure, & lege naturæ debita est, alioquin iniquè, &

D contra justitiam imponeretur; quare iniquum, & injustum esset, & contra naturam, domare nostrum inferius, videlicet vires inferiores motivas. Hoc autem est, quod virtuosum omnes clamant, & quod omnis intellectus apud se conceptum habet, & naturaliter impressum. Ampliùs. Secundùm hoc permittere illas regnare, & dominari esset justum, & de his in tractatu de matrimonio multa diximus. Manifestum est igitur quia regnum, & dominatio super vires inferiores nostro superiori jure & lege naturæ debentur; quare servitus & subjectio contrariæ iniquæ sunt. Manifestum autem est, quoniàm exceptis paucissimis, servit, & subjectum est eis, & hoc ex originali, ut diximus perversitate; non enim expectatur in hoc prava consuetudo, cùm non solùm in adultis, verùm etiam in pueris, & parvulis, quatenùs ætas permittit: ubi autem ab hujusmodi servitute, & subjectione vel erectum vel liberatū aliquatenùs est victoriâ, vel assuefactione, beneficio gratiæ divinæ hoc esse factum dubium non est. Omnes ergo cū originali isto vitio nasci, & secūdùm illud vivere, [*Cum originali vitio omnes nascuntur.*]

vel in toto, vel in parte, nisi econtrariò adjuventur, manifestum est. Quòd si dixerit quis, quoniàm secundùm animale nostrum communicamus cum brutis, & ideò quemadmodùm vel operationes, vel passiones, quæ in brutis sunt, secundùm illud nihil habent injuriæ naturalis, nihil iniquitatis, immò magis sunt secundùm justitiam naturalem sibi; ita operationes seu passiones, quæ ex animali nostro in nobis sunt, vel à nobis fiunt naturaliter, nihil habebunt injustitiæ, nihil iniquitatis. Respondemus in hoc, quoniàm etsi secundùm animale nostrum communicamus cum brutis, in spirituali nostro tamen præcellimus eis, & ideò secundùm illud, quod in nobis nobilius, atque sublimius est, nos vivere atque operari oportet: omninò enim indecens, & incongruum est præferre, quod inferius, atque ignobilius est, superiori, atque nobiliori, sequique illud, & obedire illi; rebellare autem isti nostrum animale, quod absurdum videtur esse. Amplius. Animale brutorum per se regnans, atque dominans est, & nullo vinculo obedientiæ, vel servitutis in illis alicui obnoxium, aut obligatum, utpote non habens superius apud illa. Animale verò nostrum sicut superiùs habet apud nos & in nobis, sic est eidem debito subjectionis, & vinculo servitutis astrictum; quemadmodùm homo per se in regione aliqua degens, ubi nullus est alius princeps, aut Dominus, liber est ab omni obedientiæ debito: si autem fuerit in regno, vel principatu alterius, necesse habet eidem obedire, & esse subjectum. Verùm si quidem (ut ait Tullius) omne regnum animæ à natura tributum est, animale nostrum in nostro regno rationis est, & ideò necessariò legibus ejusdem subjectum: in brutis verò tanquàm seorsùm est ab omni aliena ditione, & potestate, & ideò liberum, & hoc est quod legitur Ecclesiast. 13. Pondus super se tollit, qui honestiori se communicat: meritò ergo animale nostrum pondus obedientiæ subjectionis, & servitutis super se tollit, dùm superiori nostro, quod tam honestum est, communicat, associatum scilicet eidem in eodem subjecto, anima videlicet nostra. Similiter se habet de homine, qui datus est in servum alij, & de homine libero: eodem modo de equo habente sessorem super se, & de non habente. Non est autem deglutiendum, idest sine perscrutatione transeundum quod dixi, quia ex animali nostro naturaliter sunt hujusmodi passiones & operationes, naturaliter quidem, id est ex natura corporali, vel dic, naturaliter, id est juxta primitivam nostræ naturæ institutionem, seu conditionem, nam secundùm statum illum non nisi jussæ ab ipso superiori nostro exirent: nunc autem tanquàm liberæ exeunt, non expectato jussu, seu mandato illius, quod modis omnibus eis illicitum fuit jure, ac lege primitivæ institutionis nostræ, quibus jure plenissimo animale nostrum spirituali nostro subditum est, & eidem ad obedientiam obligatum. Quarta via est insensibilitas, ut ita dicamus, ipsius spiritualis, sive superioris nostri, qua insensibile est ad bona sua, cùm animale nostrum sensibilissimum sit ad sua bona scilicet, & mala, quoniàm insensibiles sumus interiùs ad lucem nostram, idest æternam, quæ sol intelligentiæ est, videlicet Christus Dominus, quoniàm difficilè illam etiam tenuissimè, atque obscurissimè videmus: similiter & ad suavitatem internam nostram, & delitias spirituales, quæ in ipso, & ex ipso sunt, & in virtutibus, & per virtutes quis ignorare permittitur, cùm nec odor pertenuis ad nos inde perveniat. Idem dicimus & de saporibus. Quàm sensibiles autem simus econtrariò, videlicet ad suavitates, odoresq́, & sapores animales, nullus est qui nesciat. Similiter

Animale brutorum.

Animale nostrum.

Vide.

Nota.

E & quàm difficilè calefactibiles simus calore spiritualis amoris, sanctorumque desideriorum, quàm facilè autem ardeamus, econtrariò quis non videt? Amplius. Cùm pro modo, seu magnitudine suavitatum, aut bonitatum calefactibiles esse, vel calefieri debeamus ab illis, quorum sunt, si essemus utcunque benè dispositi, & ipsa suavia, seu bona æqualiter nobis propinqua propinquitatibus sibi congruentibus, quæ esset proportio, seu comparatio suavitatum, seu bonitatum ad invicem, ea esset, & calefactionum, hoc est amorum, seu desideriorum nostrorum ad invicem in illas. Quia ergo nulla est proportio, vel etiam comparatio divinæ suavitatis, sed etiam bonitatis ad eas, quæ carnis, & mundi dicuntur suavitates, seu bonitates; si benè dispositi essemus tam ad has, quàm ad illas, nulla esset proportio, seu comparatio calefactionis, amorum, seu desideriorum, quibus calefieremus à spiritualibus suavitatibus, seu bonitatibus, ad calefactiones, quibus calefimus ab eis, scilicet suavitatibus, seu bonitatibus; causæ enim semper proportionales sunt effectibus suis, nisi dispositionum inæqualitas inter effectus faciat diversitatem. Quia ergo econtrariò prædictis causis se habent eorum effectus in nobis, manifestum est quòd non æquè benè dispositi sumus ad illas; quare vel propinquius est animale nostrum ad suavitates, & bonitates suas, ut ita loquamur, vel magis benè dispositum ad illas, quàm spirituale nostrum ad suas. Manifestum est autem quòd elongatio hæc, seu mala dispositio, quæ ita spirituale nostrum impedit à supradictis suavitatibus, & bonitatibus, læsio est magna, & vitium, quod ita nos perversè habere compellit. Perversitas autem omnis, & omnis dispositio pervertens nos, vitium esse dubitari non potest. Quòd si dixerit quis, quia hæc est naturalis, & rectissima ordinatio nostra, ut animale nostrum proximum sit suavitatibus suis, & bonitatibus: spirituale verò nostrum longè sit à suis, quemadmodùm & nos ipsi terræ, & terrenis omnibus proximi sumus, cælo verò, & cælestibus remotissimi. Respondemus, quia reverà secundùm corpus ita est, ut dicitur, de propinquitate, & remotione, quia inferior ista regio, & mundi sensibilis habitatio regio nostra, & habitatio est quantùm ad corpus, & etiam quantùm ad animale nostrũ in eo quòd animale est: ut nunc quidem se habet. Quantùm ad spirituale verò nostrum, regio nostra longè alia est, & habitatio, & æquè vicina, seu propinqua spirituali nostro, ut sua regio, ut diximus, animali nostro. Quòd si dixeris, quia hoc etiam nec verum, nec debitum est, quia plus animales sumus naturaliter, ut ita dicamus, quàm spirituales & plus corporales quàm spirituales.. Dicimus quia sermo hujusmodi hominis est sermo valde erroneus, & proculdubiò hominis nescientis se esse hominem, & penè omninò ignorantis nobilitatem humanæ naturæ; generaliter enim absque ulla dubitatione verum est, quòd id, quod est in unoquoque optimum, est in eo etiam nobilissimum, atque fortissimum naturaliter, & propter illud etiam alia creata sunt in toto illius, sicut anima in nobis nobilior, atque fortior corpore, & propter illam corpus creatum, & membra ipsius; similiter spirituale nostrum naturaliter, hoc est naturali, & primitiva sui institutione in nobis optimum est, nobilissimum, ac fortissimum, & propter id omnia alia in corporibus nostris, & in animabus creata sunt; quare multò fortiùs est ei provisum de omnibus perfectionibus suis naturaliter, quàm animali nostro de suis, & ideò æquè propinquum naturali ordinatione, vel etiam ampliùs bonis suis omnibus, quàm illud; neque

Nulla proportio divinæ suavitatis ad suavitatem carnis.

Vitium.

Objectio.

Responsio.

Nota hunc locum.

Anima nobilitas.

neque enim divinæ bonitati, neque sapientiæ ejus cō-gruit minùs providere magnis quàm minoribus, aut minùs curare magna, quàm parva, præsertim cùm parvum animalis nostri non curet, nisi propter magnum spiritualis nostri. Ampliùs. Inter regionem intelligibilium, seu mundum intelligibilem, & intellectum nostrum, nihil est medium; si enim aliquid esset medium, illud esset intelligibile, vel sensibile, non sensibile cùm omne sensibile infra intellectum sit, & in regione, quæ sub ipso est, hoc est mundo sensibili: intelligibile verò omne de mundo intelligibili est aut ipse mundus intelligibilis, quare non est medium inter mundum intelligibilem, & intellectum; pars enim non potest esse media inter aliquid, & suum totum, posset quidem media esse inter aliquid, & residuum sui totius inter intellectum igitur, & sua intelligibilia, nihil est medium. Eodem modo est ostendere, quòd inter affectum nostrum nobilem, & sublimem, & sua nobilia, seu desiderabilia, nihil est medium, quare inter spirituale nostrum totum, & sua perfectibilia (ut verbo generali utamur) nihil est medium. Æquè ergo propinquum est spirituali nostro suum sæculum, ut nostro animali suum, quod ergo non æquè perficitur, non æquè movetur ab illo, ut animale nostrum à suo, non est ex elongatione majori, seu propinquitate minori ad id, sed neque ex minore fortitudine, cùm dubitare non debeat sæculum intelligibile, & ea quæ in eo sunt fortiora esse, & vehementioris influentiæ, quàm sæculum animale, & ea quæ in eo sunt. Quare insensibilitas ista, seu tarditas spiritualis nostri, cùm indubitanter perversitas sit, atque malitia nobis innata, originale vitium est quod quærimus, contrariumque ejus bonitas est, & rectitudo, & virtus est, & fortitudo illius. Ampliùs. Indecentissimè, ac perversissimè ordinasset creator noster spirituale, & nostrum animale, si illud debile, immò quasi emortuum, & miserabiliter impeditum ad suas perfectiones creasset: hoc verò expeditissimum, & promptissimum ad suas, cùm longè major gloria sit creatori perfectio nostri spiritualis, quàm perfectio nostri animalis; nobis etiam incomparabiliter major utilitas, seu salubritas in illa, quàm in alia. Sive ergo in gloriam suam, sive in utilitatem nostram, sive in ambas intenderit creator in creatione nostra, non ita illas ordinavit, ut sunt; ordinavit autem animale nostrum, ut est benè, quare non ordinavit spirituale nostrum ut est malè. Quicquid autem ipse non ordinavit in nobis, & in nobis est naturaliter, vitium est in nobis, sive peccatum. Illud igitur vitium, quo tardi, seu difficiles, seu penè insensibiles sumus ad bona sublimia, videlicet spiritualia, & æterna, in nobis est naturaliter, sive originaliter propter quod & originale vocatur, & innatum. Quinta ratio est, quia vitium rectissima diffinitione propriè est, quo malè nos habemus ad bona opera reddenda, hoc est tardè, & difficilè, ad mala verò benè, ut ita dicamus, idest promptè, & expeditè. Quia igitur in nobis est naturaliter, & originaliter ista perversitas, naturaliter, & originaliter est in nobis illud vitium. Poteris & juxta vias istas, multas similes invenire; nos autem sufficere arbitramur tibi ad stabiliendum originale peccatum, hoc est ad faciendā certitudinem de ejus esse, & declarandum, quod ipsum est; juxtà quod promisimus. Sexta via est, quia quemadmodùm anima humana in potestate habet movere, provt vult, membra corporis sui; sic & multò fortiùs in potestate debet habere naturaliter ipsas vires suas, quæ sunt tanquàm membra ipsius. Quemadmodùm igitur, quandò potestatem non habet movendi corporis sui membra, manifesta est ægritudo corporis, quæ motum hujusmodi impedit; sic ubi potestatem non habet movendi membra illa spiritualiter, quæ diximus, manifesta est ergo ægritudo ipsius paralisis, vel febris spiritualis; eodem modo, & de homine ipso. Quemadmodùm difficultas, vel impotentia se movendi secundùm corpus, ostendit in eo ægritudinem, vel infirmitatem corporis; sic difficultas, vel impotentia movendi se secundùm spiritum, ostendit in eo infirmitatem, sive ægritudinem spiritus, vel mentis; hoc autem in unoquoque nostrum manifestum est; non enim amamus, quod volumus, vel cùm volumus, vel provt volumus. Similiter neque odimus; & ad hunc modum se habet de aliis motibus spiritualibus. Manifesta igitur est in nobis ista, quam quærimus, ægritudo mentis.

Inter regionem intelligibilium, & intellectū nostrū nihil est medium.

Tarditas nostri spiritualis est originale vitium.

Nota.

A B C D

CAPUT III.

Ampliùs disputat de originali peccato, ostendens perversitatem illam, seu corruptionem, de quā suprà mentionem fecit, esse originale peccatum; ostenditque parvulos nascentes nullum quidem habere actuale peccatum, originale verò sic, & ita originale peccatum non dicitur peccatum ea intentione, qua peccatum actus dicitur, seu actus privatio.

POst hæc provt prædiximus, declarabimus istam corruptionem, seu perversitatem peccatum esse verissima nominatione; quòd enim vitium sit, evidenter apparet ex his, quæ jam diximus. Dicimus ergo in primis, quia peccatum una intentione dicitur actus, vel ejus privatio; secundùm quem modum nemo unquàm sani cordis posuit originale peccatum, esse peccatum; cùm enim in parvulis nascentibus esse ipsum credat, & doceat omnis Ecclesia Sanctorum, qui nihil egisse ante nativitatem, vel in ipsa nativitate, quod peccatum dici possit, à quocunque indubitanter creduntur, dumtaxat his exceptis, qui animas anteà in aliis corporibus fuisse, vel in comparibus stellis vanissimè somniavorunt, vel adhuc delirant: manifestum est peccatum originale, non actum ipsum, quo quis peccare, vel peccasse dicitur, Catholicam doctrinam accipere, sed magis perversitatem, de qua proximè locuti sumus; & qui argumentantur, non peccavit ille parvulus, nec peccat; ergo non habet peccatum, manifestum est, quia erroneè arguunt, nisi de peccatò actuali conclusionem intelligant; si quis enim argueret: Hæc avis non volat, neque volavit, ergò non habet volatum, & iste equus non cucurrit, nec currit, ergo non habet cursum, manifestum est cum valde insipienter arguere, cùm ad remotionem actus, remotio habitus non sequatur. Quia igitur de hoc nunquàm fuit contentio inter nos, & hæreticos, vel alios quoscunque erroneos exceptis illis, quos supra diximus, pertransibimus hoc planè dicentes, quia parvuli nascentes nullum prorsùs habent actuale peccatum, sed originale eos habere dicimus; si enim peccatum eorum esset actuale, hoc est actus eorum indebitus, vel actus debiti privatio, non jam originale esset illud, idest originaliter contractum, seu inditum, neque hæreditarium, seu à parentibus traductum, sed magis acquisitum, & adventitium. Quoniàm ergo, ut rectè dicit Aristoteles, circa sensum sunt rectitudo, & peccatum: manifestum est, quia rectitudo, & peccata juxta hanc unam intentionem contraria sunt. Quia ergo propriè rectitudo est bona dispositio nostra primitivæ institutionis cui perversitas ista originalis contraria est, & repugnans, manifestum est, quia secundùm hanc intentionem, originalis ista perver-

Peccatum.

Nota.

Rectitudo.

sitas, propriè peccatum dicitur; si enim alterum oppositorum duorum quorumcunque de altero aliorum duorum propriè dicitur, & reliquum de reliquo propriè dicitur; contraria enim circa idem, sicut alibi didicisti propriè & fieri habent, & dici. Alio modo etiā peccati nomine dicitur, videlicet indecentia in eis, quæ conjungit, gignit, aut procreat. Unde & peccasse naturam communiter dicunt homines, quandò gignit homines senos digitos habentes in manibus, aut pedibus; similiter quandò gibbosos, aut aliis deformitatibus monstruatos. Meritò ergo peccatum naturæ dicitur similis indecentia, quandò videlicet gignit incurvatos, quos debuit gignere rectos, & animales quos debuit gignere spirituales; & ad hunc modum se habet de aliis perversitatibus. Perversitas igitur ista originalis meritò peccatum naturale dicitur, & nativum. Tertiò sicut virtutes nomina sua communicant actibus suis, ita & vitia; sicut enim largitas dicitur, non solùm ipsa virtus largiendi, sed etiam actus ipsius, & misericordia similiter; sic & peccatum non solùm, vel actus, vel vitium, sed utrumque. Cùm igitur ista perversitas originalis habitus sit, non est mirum, neque insolitum, immò certissimum, usu vulgarissimo, ut actus sui, quod est peccatum nomine ipsius censeatur. Sicut igitur luxuria dicitur, non solùm vitium carnis, sed & actus ejus; sic & peccatū dicitur originalis perversitas, quemadmodùm, & omnis actus illius. Quartò peccatum dicitur usualiter contrarium ejus, quod debet esse in aliquo, sicut urina dicitur peccare in substantia, vel colore, videlicet cùm habet contrarium in substantia, vel colore, contrarium inquam ejus, quod habere debuit, immò nihil potest dici peccatum, nisi illud, cujus contrarium deberet habere. Quia igitur contrarium originaliter habemus ejus bonæ dispositionis, quam naturaliter habere debemus: manifestum est nos secundùm hanc acceptionem peccati peccatum originale habere. Manifestum etiam, quia & secundùm hanc intentionem verissimè ac propriè originale peccatum, dicitur peccatum. Quintam autem acceptionem, vel intentionem addit Augustinus dicens, originale peccatum dici peccatum, quoniàm est per peccatum, quemadmodùm loquela dicitur lingua, quoniàm ut apparet, est per linguam; quare non intolerabili abusione peccatum originale nominat Catholica doctrina, quemadmodùm neque loquelam linguam; culpa verò per eundem modum dicitur per quod & vitium, aut peccatum, aut perversitas: & insuper quoniàm pro eo pœna debetur, qualis, & qualiter infra determinabimus,

Natura quando dicitur peccare.

Simile.

Originale peccatum.

CAPUT IV.

Confutat eorum vanissimas opiniones, qui originale peccatum negaverunt, modum ostendens, quo parvuli ex parentibus mundis immundi nascantur, & peccatum originale in carne esse dicatur, cùm cætera dicantur esse in anima.

Post hæc verò respondebimus objectionibus eorum, qui originale peccatum esse negaverunt, & adhuc negant, & primum Juliano Apostatæ, qui contradicit in hunc modum. Non peccavit, qui genuit, nec peccavit, quæ peperit, nec peccat, qui nascitur, per quas ergo rimulas, inquit inter tot præsidia innocentiæ introivit originale peccatum in parvulum? In quo respondemus, quia per carnem ex semine corrupto, & corruptione genitam, & propter hoc corruptam, & corruptivam. Qualiter autem hoc fit, infra determinabimus in capitulo 9. videlicet, ubi declarabimus, qualiter contrahatur originale peccatum, & quomodò ex carne, & per carnem corruptam, anima humana corrumpatur hujusmodi corruptione. Si quis autem quærat, cùm utrique parentum generantium mundi sint ab originali peccato & hoc vel baptismali sanctificatione, vel pœnitentiali, qualiter parvulus ex mundis, & sanctis parentibus immundus, & pollutus nascitur, immunditia scilicet originali? Respondet Augustinus. Quia quemadmodùm ex circumcisis parentibus nascitur præputiatus filius, & ex hordeo decorticato, seu depaleato nascitur paleatum, seu corticatum. Hæc autem responsio ad hominem est, & nodum difficultatis non solvit, propter quod adjicimus, quia parentes sancti sunt, sed per sanctitatem non generant, sed per hoc, quòd homines, & per carnem, & à carne exit, quòd transfundunt in prolem, & propter hoc carnalē corruptionem, idest vim corrumpendi, quæ in carne est eorum, transfundunt in carnem ex eis genitam, quo nihil naturalius est, quàm ut caro sibi similem generet, videlicet corrupta corruptā, & corruptiva corruptā. Quòd si quærat quis, cùm caro parentū mundata sit ab hujusmodi corruptione in hoc lavacro salutari, igitur non debet generare, nisi munda. Hic responsio Augustini utraque locum habet, quoniàm etsi præputium à carne parentum actualiter ablatum sit per circumcisionem, tamen potentialiter est in illa, quòd evidenter ostendit generatio, quæ ex illa fit, & per illam, quemadmodùm & in semine humano potentialiter est totum corpus, quod ex eo est generatū, similiter & omnes partes illius. Sic est de corruptione, quam diximus, id est de virtute corrumpendi, quæ in carne etiam mundata per Baptismum remanet, licet dejecta, & subjecta, ut omninò non regnet, comprimente eam, & calcante gratia baptismali, non eam funditùs extinguēte, neque radicitùs extirpante, sed quēadmodùm serpens capipite contrito, caudā, atque residuum corporis gerere, vel agitare non cessat; sic & pestis ista primos motus penè incessanter excitat & hoc quod ibi dicitur: Tu confregisti capita Draconis. & iterum? Tu contribulasti capita Draconum in aquis, scilicet baptismalibus, propter quod dicit Augustinus super 7. ad Roma. Quia jacet originale peccatum in eis, qui lavacro salutari renati sunt, ut victum, atque peremptum, ne resurgat ad pristinas vires, videlicet, ne regnet, & dominetur, nisi quis per novum consensum denuò ei vires reddiderit. Propter hanc causam circumspectè dicit Apostolus in 7. ad Romanos: Non regnet peccatum in nostro mortali corpore: ubi Augustinus exponens ait. Non dixit non insit: remanet enim, ut diximus post salutaris lavacri mundationem in regeneratis: quemadmodum ignis extinctus aquæ perfusione, in quo & aliquid caloris, & fumus continuus remanet, quod quidem facile reaccenditur, ut ardeat in combustionem illius in quo est. Eodem modo, & ista pestis calere, & fumare non cessat, veruntamen non in ardorem, & conbustionem post lavacri salutaris aspersionem, nisi, ut dicit Aug. per consensum fuerit reaccensus. Et attende diligenter, quia multa est differentia inter ablationem peccati originalis, quæ lavacro salutari efficitur, & ablationem præputij, quod per circuncisionem tollitur, & ablationem similiter paleæ. Primùm in hoc; quia nec præputium, nec palea revertitur post ablationem, sed nec ullum alterutrius vestigium relinquitur; pestis autem hæc originalis, & facilè revertit, & magnum ejus seminarium etiam post baptismalem ablutionem relinquitur, quod scaturigo primorum motuum evidenter ostendit, deinde quamquàm victum & eousque superatum sit per gratiam baptismalem, ut ipsum perem-

Julianus Apostata.

Contractio originalis peccati.

Nota.

ptum

ptum dicat Augustinus; rebellat tamen adhuc, & latrunculos primorum motuum, ut diximus, immò exercitum magnum carnalium desideriorum, aliarumque noxiarum affectionum, & cogitationum ad militandum contra sanctos, immittere non cessat, sicut expressè testatur Petrus in 2. primæ Canonicæ suæ. Obsecro vos abstinere à carnalibus desideriis, quæ militant adversùs animam, exceptis paucis privilegiatis, in quibus funditùs extinctus fuit, aut omninò sublatus, quemadmodùm de beata, ac gloriosa genitrice Dei sentiendum est, & maximè postquàm concepit Salvatorem Dominum. Si quis autẽ quærat cùm omne peccatum nostrum in anima sit, sicut & virtus, & etiam vitium, quomodò peccatum hoc in carne esse, vel habitare, dicitur ab Apostolo in 4. ad Rom. Facilè respõderi potest, quia causaliter in carne, quoniàm ex illa latet in anima, quamvis & caro intelligi possit ipsum carnale, & animale nostrum, de quo tandem multa supra locuti sumus. Et hoc modo intelligitur secundum August. in 5. ad Galat. Caro concupiscit adversùs spiritum, & spiritus adversùs carnem; ibi enim dicit idem vocari carnem, & spiritum, sed carnem secundùm id, quod habet à parte carnis, idest secundùm id quod habet carnale, vel animale, spiritum verò secundum id quod habet ex se, hoc est secundùm id quod habet in se sublimius scilicet, atque nobilius. Si verò quærat aliquis cùm illa immunditia, sive corruptio, quæ in carne est, & ex qua peccatum originale in animabus nostris fit, propriè peccatum non sit, vel vitium spirituale, quomodò peccatum, vel vitium spirituale generat in anima, & hoc naturaliter, naturaliter enim corrũpuntur animæ humanæ corruptione hujusmodi à sic corruptis corporibus. Respondemus ad hæc, & similia infra. Si verò quis dicat, quia cùm Deus pronior sit ad benefaciendum generi humano, & miserendum eidem, cùm ergo vel permittat, vel faciat ipse, quod transfertur peccatum parentum in filios, quantò magis pertinet ad eum facere, quòd meritum, seu sanctitas parentum transferatur in ipsos? Et nos quidem jam respondemus ad hoc, quia non per meritum, vel sanctitatem generant neque per ea, generatione inquam carnali, sed per carnem, & carnalitatem, & ideò quod carnis est, seu carnalitatis transfundunt in filios. In generatione autem spirituali secùs est, sive fit per doctrinam, & prædicationem, sive per Sacramentũ. Juxta quod dicit veritas Joan. 3. Quod natũ est ex carne, caro est, quod natum est ex spiritu, spiritus est. In generatione namque spirituali meritò transfertur, quod est spiritus, ut doctrina, & gratia. Per prædicationẽ enim doctrina, per Sacramentum gratia transfertur in spiritualiter genitos. Meritò autem quæritur, utrùm peccatũ originale à Deo sit? videtur quòd non, cùm enim dicat Joan. in primo. Sine ipso factum est nihil. Exponit Aug. idest peccatum. Omnia autem per ipsum facta sunt, quæ utique laudant Deum, ut dicit Aug. Peccata autẽ non ipsum laudant, immò ipsius contumeliæ, & injuriæ ipsius sunt, quare peccatum, neque originale, neque actuale per ipsum, vel ab ipso factum est. Ampliùs. Ipsum peccatum, quod Apostolus dicit habitare in carne, idest vis illa corrumpendi animam, unde est nisi à Deo? & quid est, nisi creatura Dei? Non enim videtur humanum opus, cùm ab omninò nescientibus, & penitùs invitis parentibus transfundatur à carne in carnẽ. Amplius. In sanctificatis plenè quòd utique sunt baptismali sanctificatione renati, remanet, in quibus nihil remanet, quod non sit opus Dei, & cujus non sit Deus auctor; totum enim abluit, & abradit baptismalis sanctificatio quod ex Deo non est, non autem tollit illã corruptionem à carne illa,

Virgo beata.

Quæstio notanda.

Generatio spiritualis.

Quæstio alia.

A ergo ex Deo est? Ampliùs. Quicquid non est, vel culpa, seu culpabile, vel peccatum, aut actuale, aut originale, ex Deo est, corruptio igitur illa ex Deo est ergo quod est ex illa naturaliter, & per se ex Deo erit. In quo sciendũ est, multos dixisse, & adhuc dicere, quòd peccatum originale, & culpa est, & pœna est, & quia inquantùm culpa ex Deo non est, sed inquantùm pœna; omnis enim pœna, ut eis videtur, ex Deo est. Isti autem majorem difficultatẽ sibi assumunt. Primũ quia cùm peccatum originale unum numero & impartibile sit in anima una vel totũ est pœna, vel totũ culpa, vel totum utrũque. Non enim potest dici de re impartibili quòd sit partim hoc, & partim illud: quare totũ, & totaliter, & pœna, & culpa, & propter hoc totaliter ex Deo, & non ex Deo.

B Ampliùs. Qualiter dicũt quòd omnis pœna ex Deo est auctore totaliter, pœna igitur invidiæ, qua torquetur invidus ex alieno bono, ex Deo erit similiter, & deturpatio, qua ejus anima deformata est, similiter damnificatio, qua ejus anima per omne peccatum depauperata est bonis spiritualibus, & læsa in naturalibus: quare nihil habebit invidia quod totum ex Deo non sit, & ad hunc modum se habet de odio, & de aliis. Nos autem facilè nos expedivimus, & dicimus, quia peccatum, & vitium spirituale ex Deo nunquàm est, immò contra ipsum. Nullius enim rei cujus auctor est Deus ultor est ipse, sicut dicit August. in libro octoginta trium quæstionum, nihilominùs tamen verum est, quòd corruptio quæ in carne est, qua sociatam animam ita corrumpit, atque pervertit, ex Deo est. Nec sequitur ex hoc, quod corruptio, vel perversitas ista, videlicet

C quam in anima efficit, ex Deo sit. Quemadmodùm vis vini, qua inebriat, & subvertit animam immoderatè bibentis, ex Deo est, & creatura ejus bona non tamen subversio, aut ebrietas bibentis ex ipso est, licet hoc naturale sit alicui vino inebriare animas quasdam; hoc enim est ex debilitate ipsarum; quædam enim animæ mero facilè inebriabiles sunt. Idem dicimus, & de divitiis, quæ utique Dei creaturæ sunt bonæ, & indubitanter ex ipso, vel ab ipso, & ita corrumpunt animas, atque subvertunt, sicut dicit Seneca, Difficillimũ est divitiarum contubernio non corrumpi. Et Eccl. 6. Fili mi si dives fueris, non eris immunis à delicto. Quòd si dixerit quis, quia istæ corruptiones sunt ex mala applicatione vini, & delitiarum, & divitiarum ad animas, cujus applicationis malitia ex Deo non est, verũ quidem dicit: accidit tamen interdùm, ut ex bona etiam

D applicatione occasionaliter corruptio proveniat; sicut cùm aliquis bibit vinũ causâ sanitatis, potest ex hujusmodi potatione provenire ebrietas, similiter & cùm aliquis congregavit divitias, ut eas in pauperes erogaret, vel in alios piosusus expenderet, eorum tamen contubernio interdùm corrumpitur; & hoc est, vel avaritia, quæ est immoderatus amor earum, vel superbia, quæ moribus divitum inest, ut dicit August. Nec sequitur si corruptio illa, quæ in carne est & conjunctio carnis ad animam sit à Deo, similiter quòd propter hoc corruptio, quæ ex hujusmodi conjunctione in anima humana efficitur, ex Deo sit. Sicquemadmodùm cùm vir, & uxor uterque à Deo sint, & conjunctio matrimonialis alterius ad alterum ab eodẽ, quòd propter hoc quicquid mali ex conjunctione illa accidit ex Deo sit, vel eidem attribuendum; quemadmodũ enim pulchritudo hujusmodi mulieris ex Deo est, & cõjunctio ipsius matrimonialis ad maritũ ex eodem, si tamẽ pulchritudo ejusdẽ mulieris cordi mariti illabitur profundiùs, quã deceat, ipsũq; in servitutẽ amatoriæ libidinis redigat per incuriã vel infirmitatẽ ipsius mariti, non Deo imputandũ est hoc, qui nec

Nota.

Acutè de peccato originali.

Corruptiones.

Nota.

propter istā turpitudinē eos conjunxit, nec propter hoc pulchritudinē uxori dedit, ut maritū per eā obcæcaret, atque subverteret, sic carnem licet corruptā, non propter hoc Deus animæ humanæ conjunxit, ut eam in originalem corruptionē transvertat, immò potiùs, ut eidem serviat, neque ad hoc corruptionem, idest vim corrūpendi quæ in carne est, carni indidit, ut per eam anima humana tam perniciosè subverteretur, quin potiùs propter innumerabiles utilitates, quæ occasionaliter de corruptione hujusmodi proveniūt, de quibus in evidenti sunt duæ. scilicet humilitas, & timor; nihil enim magis humiliat animam humanam, quàm penè assidua vilificatio, & contumelia, quas à parte carnis patitur, rememorantes ei tam crebrò brutalitatem istam originalem, qua homo comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis: nihil majorem timorem prudentibus animabus incutit, quàm crebra in eas immissio jaculorum mortiferorum, quæ si admittantur, & non repellantur, mortem pessimam, quæ est separatio animarum nostrarum à Deo, non solùm minantur, sed etiam inferunt. Hi motus velut scintillæ stimulantes incendium, nec solum ardorem libidinum in præsenti, sed etiam ignis æterni in futuro. Sunt & alia penè innumera, quibus ex antedicta carnis corruptione ad humilitatem, & timorem, aliasque virtutes mirabiliter proficiunt animæ in hac parte, cœlesti magisterio eruditæ. Summa ergo est hujus responsionis, quia quod accidit ex causa quacunque, non propter hoc attribuendum est causæ ipsius, sed solùm id, quod ex illa per se, & directè causatur, per se autem, & directè ex unaquaque causa provenit, & causatur id, propter quod, vel ad quod ipsa causa est: si enim Rex aliquis dedit potestatem justitiam faciendi præposito suo, ille autem abutens potestate hujusmodi occideret aliquem innocentem, licet potestas ex qua illa occisio innocentis est à Rege sit, non tamen occisio illa à Rege est, vel Regi ullatenùs imputanda, quoniàm non per se, & directè ex illa potestate est, sed magis ex accidenti, & per abusionem, & quasi ex transverso; non enim ad hoc, vel propter hoc data erat à Rege potestas illa præfecto; sic dicimus, & de corruptione, quæ in carne est. Si quis autem dixerit, quòd quicquid naturaliter est in quacunque natura, à Deo est, verum utique dicit, sed originale peccatum, sive originalis corruptio, non naturaliter in animabus nostris est, immò contra naturam animarum nostrarum est, in maximamque læsionem, & perniciem earum; nec sequitur etiam si naturali operatione carnis corruptæ est in animabus nostris, quòd propter hoc naturaliter sit in eisdem. Quemadmodùm naturali operatione ignis est in ferro, vel excrematio in lignis, non tamen naturaliter est in illis, immò contra naturam illorum, nisi quis velit distinguere naturaliter, ut referatur ad agentem uno modo, & ad patientem alio modo. Mirabile autem, & intolerabile modis omnibus videtur dicere, quòd peccatum originale, quod est in animabus nostris, à Deo sit, cùm evidenter adeò sit contra Deum, ut aqua baptismalis sanctificationis, & igne Spiritus sancti contra ipsum pugnet Deus, nec solùm ferro, & igne contra ipsum repugnet Deus, immò omnibus sagittis, gladiis sacrorum eloquiorum omnium præsentium flagellorum attritione; omnia enim hæc propter ipsum, vel tollendum, vel minuendum, vel saltem reprimendum, sunt. Quod evidenter apparet ex effectibus ipsius: nisi enim omnia hæc hominibus adhiberentur, super omnia animalia bruta brutescerent, & omni genere desipientiæ, rabie luxuriæ, & cæterarum hujusmodi pestium degenerarent. Hoc

Vide.

Humiliatio animæ.

Originalis corruptio est contra naturam animæ.

Simile.

Originale peccatum à Deo non est.

E autem inde evidenter apparet, quia cum omnibus his vix compesci, & aliquatenùs reprimi possunt, quin in omnia brutalis desipientiæ opera prosiliant. Quòd verò quærunt aliqui, cur sapientissimus, atque omnipotentissimus Deus, cùm animam humanam tam nobilem creaturam, tamque ei dilectam corrumpendam præsciat ex conjunctione corrupti corporis, ut quid eam illi conjungit, vel sociat? Quis enim (ut aiunt) sapiens liquorem pretiosum, sibique carum in vas corruptum mitteret, ex cujus corruptione ipsum esse corrumpendum prænosceret? Et nos jam respondebimus tibi in hoc pro parte, quia non ad hoc, ut corrumpatur ex carne, carni conjungit animam Deus, sed magis, ut caro ei serviat, & ministret, & de ipsa corruptione carnis, ut jam diximus ad tantas, & tot utilitates servit benè eâ utentibus animabus. Eadem autem quæstio F est, cur Deus creavit, quos malos futuros esse præscivit? Cui respondit Augustinus dicens: Ideò creavit Deus eos, quos malos, atque damnandos esse præscivit, quia sciebat de malis eorum, quid boni esset ipse facturus. Et de vino optimo scimus, quia in vas ubi acedine est corrumpendum scienter, & prudenter interdùm mittitur à patrefamilias, & sapienter etiam propter hoc, ut ibi acedine corrumpatur, scit enim quid boni ex acedine illa eliciat; acedo enim necessaria est ad salsamenta, condimenta, & etiam medicamenta; sic etiam malitia reproborum perutilis est ad bonorum condimenta, & medicamenta, multipliciaque eorum incrementa, sicut in tractatu de laudibus patientiæ pleniùs ostendimus. Malitia quippe reproborum omnes sanctos Martyres fecit, patientiæque, & humilitatis penè omnia merita ex eadem sunt.

Quæstio alia.

Alia quæstio.

Nota.

G

CAPUT V.

Investigat causas quibus originale peccatum in posteros transfunditur, docetque modum transfusionis.

POst hæc investigabimus causam, qua contrahitur hujusmodi peccatum, hoc est in posteros transfunditur, & modum quo hoc fiat. Ubi primùm scire te oportet, quia fuerunt quidem erronei dicentes animam humanam naturaliter diligere corpus, & desiderare conjunctionem ipsius, & proptereà cùm eidem conjungitur nimio gaudio amplecti corpus, arctiùsque ei conjungi, quàm deberet, & quia in origine sua, & nostra hoc facit, ut dicunt, humana anima, originale peccatum dicitur, quo peccat nimio isto gaudio, & amplexu, quàm deceat, arctiori. Hic autem error duobus modis evidenter destruitur. Primùm quia H secundùm quod ponunt originale peccatum illud actuale est, cùm & desiderium illud, & gaudium, & amplexus actus sint, quare actualiter peccant animæ nostræ in ipsa conjunctione ad corpora nostra. Quod quàm falsum sit inde apparet, quia, vel ponunt eas fuisse ante conjunctionem corporum, ut Plato, & Pythagoras, qui error manifestè est contra Catholicam veritatem, & nos ipsum suo loco irrefragabiliter destruemus, aut non ponunt eas fuisse ante conjunctionem hujusmodi, & ita in ipso instanti suæ creationis peccant. Quòd autem peccant animæ conjunctæ corporibus, peccamus nos, quare in ipsis ventribus maternis peccamus, multò fortiùs igitur in cunabulis; quantò enim adultæ ætati propinquiores efficimur, tantò, ut nobis actus nostri magis imputandi sint, propinquiores sumus. Quòd si dixerit, quia sapientiores, vel capaciores boni, & mali sumus in hora illa, immò in puncto illo, & in ventribus matrum, quàm in cunabulis, & quàm usque

Error quorundam.

Platonis error, & Pythagoræ.

usque ad quadriennium, in quibusdam usque ad septennium, nihil etiam sciunt in septimo parvuli de animabus suis, vel de conjunctione earum ad corpora sua: qualiter ergo aliqui sciunt, vel ipsi, vel animæ ipsorum in ventribus matrum, vel de corporibus suis, vel de contractione animarum suarum ad illa. Ampliùs. Aut hoc sciunt naturali scientia, aut revelatione, aut doctrina. Et manifestum est quoniàm non doctrina, ne recidamus in errorem Platonis, atque Pythagoræ, cùm nunquàm aliqui didicerint; si autem revelatione; & hoc manifestè falsum, cùm nulla ex hoc eis utilitas, sed sola illius peccati, quod isti ponunt, occasio. Præterea quomodò ætas illa spiritum prophetiæ sustineret? nullius enim generis doctrinam hujusmodi ætas admittit: quòd si naturali cognitione, illa vel erit sensibilis, vel intelligibilis, at intellectualis esse non potest, cùm illa ætas usum intellectus, vel rationis non habeat. Præterea & desiderium illud, & gaudium, & apprehensio sunt in illud corpus determinatè, & singulariter: intellectus autē, & ratio universales sunt; restat ergo, ut solo sensu apprehendat corpus, quod ei conjungitur, & hoc iterùm manifestè falsum, cùm sensus, non nisi per corpus fit, corpus dico medium inter sentientem, & illud quod sentitur, inter ipsam autem animam, & corpus suum non est corpus medium. Ampliùs. Quare imputatur ei ad peccatum, vel amplexus corporis sui, vel gaudium de illo? gaudendum est enim animæ de corpore sibi dato, quia & de dato sibi oculo; quis enim vir bonus non gauderet vel de dato sibi pede, quantò fortiùs de datis sibi membris omnibus, & de dato corpore toto? Ampliùs. Quare imputatur ei hujusmodi gaudium, nisi quia nimium; sed certum est, quia plùs gaudet in cunabulis de porrecta sibi mammilla, vel de festuca ei data in manibus, quæ omninò ei inutilis est. Quòd si dixerit quia illa corruptionem sentit in carne, & illam diligit, & amplectitur, qualiter contingit hoc in illa ætate, cùm etiam vix provectis, & senibus apprehensibilis sit, vixque suasibilis? apparet ergo hic error adeò ridiculosus esse, quòd contra eum nec disputandum sit. Revertamur igitur ad id, in quo eramus, & dicamus, quia peccatum originale contrahitur & à carne, & à parentibus ingeneratur, his solis exceptis, qui privilegio gratiæ à Deo protecti sunt, contrahitur inquam originaliter; si enim à divitiis, quæ tam longè sunt ab animabus nostris, pervenit ad eas corruptio avaritiæ, & superbiæ, ut supra tetigimus, quantò fortiùs ab ipsis corporibus passiones, quales inferre possunt corpora, eisdem adhærebunt? Ampliùs. Si à vino penetrat ad ipsos ebrietas, ut eas in majorem, quàm sit brutalis, insaniam transvertat, quantò fortiùs corpus ipsum, quod eis adeò è vicino, & immediatè adhæret, eas obtenebrare poterit à lumine suo, & pervertere à rectitudine sua? Ampliùs. Quid est frenesis? quid mania? quid melancholia? & omnis morbus alienationem inducens, nisi vel humor inordinatus, vel fumus ex illo? nullus autem dubitat quin humor omnis de corpore sit, in quo est, & omnis fumus in corpore humano est ex humore aliquo ejusdem. Si ergo, vel humor, vel fumus ex corpore, ita abalienare, & inficere prævalet animas humanas, ut in prænominatis ægritudinibus contingit, quantò fortiùs ipsum totum corpus corruptum, & malæ dispositionis, animam sibi conjunctam inficere poterit, atque corrumpere? Ampliùs. Eros qui utique non est nisi amor dementissimus, & morbus secundùm Medicos, cerebro contiguus, & per hoc quod ei contiguus, ita dementans animas, quātò fortiùs ergo ipsum cerebrum si non fuerit congruentis ipsi animæ dispositionis dementare, & inficere poterit animas humanas ea infectione, atque dementia, de qua loquimur? Ampliùs. Dicit Galenus in libro de elementis: quia flegmatica complexio nullam virtutem animæ juvat, immò manifestum est, quòd omnes impedit. Dicit etiam alibi, quòd complexio mala corporis stimulat animam, & hoc ipsum manifestum est à sensu; videmus enim cholericos multos iracundos, & impatientes, melancholicos, tristes, & intemperatè curiosos, sanguineos ad risum, & gaudium vanitatis leves. Si ergo creditur Medicis, manifestum est corpora humana per malas complexiones suas, aliasque dispositiones innaturales animas humanas obtenebrare, & inficere. Quantò magis ergo per naturam suam intimiorem hoc potuerunt? intimior autem est ipsa natura, vel substantia sua unicuique corpori, quàm ejusdem complexio. Ampliùs. Ista brutalitas originalis, seu animalitas, de qua loquimur, aut est in animabus nostris à parte ipsarum, aut à parte corporum. Quòd si dixerit, quia à seipsis, non est igitur eis adventitia; præterea si à seipsis, hoc est à natura sua, & à substantia, & inest eis contrarium videlicet rationabilitas, & spiritualitas: impossibile autem duo contraria, vel repugnantia eidem inesse secundùm idem; quare cùm rationabilitas, vel spiritualitas sint animabus humanis secundùm naturam, & substantiam, non inerit eis secundùm eandem hæc brutalitas; quare & erit eis extranea, & secundùm accidens, & adventitia. Est igitur eis à parte corporum, & hoc est quod declarare intendebamus. Ampliùs. Manifestum est quia corpus asininum, aut alterius bruti animalis longè magis aggravaret animam humanam, si ei conjungeretur; quantò enim magis contrarium ipsius nobilitati, tantò magis eam impediret, juxta illud Sap. 9. Corpus, quod corrumpitur, aggravat animā, &c. Et illud Virgilij: quantùm nos noxia corpora tardant. Si ergo corpus humanum non est congruens in illo statu, in quo modo est, congruens inquam nobilibus viribus, seu operationibus animæ, humanæ, quid mirum si illas impedit? Ampliùs. Manifestum est à sensu, quia in eadem anima humana sunt velle, & nolle ejusdem quandóque, sicut apparet in ægris, qui appetunt contrarium saluti suæ, & respuunt illud amore salutis, similiter & in sanis, qui interdùm aliquid volunt contrarium honestati, & illud idem nolunt, atque rejiciunt amore honestatis: sicut ergo non dubitatur à parte corporis esse in ægris saluti contrarius appetitus, sic dubitari non debet in eis, qui sani sunt, à parte corporis esse contrarius honestati appetitus, cum manifestum sit à parte animi esse omnem honestatis appetitum; nihil enim ad corpus de honestate, quantùm ad eam appetendam. Ampliùs. Videmus aliquos nasci moriones, idest perpetuò desipientes, & ad usum rationis proficere non valentes, nunquid non manifestum est à parte corporis esse animabus hujusmodi desipientiam? Manifestum igitur est, quòd tantum potest corpus humanum per ineptitudinem & inconvenientiam ad animam humanam, ut eam perpetuò brutescere faciat, & hoc cùm abundaverit eousque mala dispositio ipsius, abundaverit inquam ultra solitum, sicut in exemplo morionum. Quid ergo mirum si naturaliter, & generaliter inficiant aliquatenùs animas humanas ex naturali tarditate, & generali, qua omnia inepta sunt naturali corruptione? Ampliùs. Ex separatione corporū, sicut apparet in raptu, & extasi, manifestū est illuminari, conformari, & dirigi animas humanas, & eas posse, quæ non possunt in conjunctione cōtraria. Manifestum est igitur eas obtenebrari, vel saltem obscu-

Platonicorum error. Unde contrahitur peccatum originale. Frenesis. Eros quid. Nota. Moriones.

rari, debilitari, & incurvari, seu mortificari, ut ita dicatur, ex conjunctione corporum suorum. Quemadmodùm dicit Mercurius in libro de Deo deorum, loquens de corpore humano: Animam (inquit) ut aiunt obtorto detinet collo. Ampliùs. Sicut apparet exemplo Jacob, qui virgas amygdalinas interpolata decorticatione variatas coram posuit arietibus, & ovibus, ut in ipso calore coïtus eas videntes, similis coloris fœtus idest varij velleris generarent, atque conciperent; sicut legitur Gen. 30. & exemplo parvuli, quem nigrum admodùm instar Æthiopis regina speciosa de rege speciosa suscepit, quoniàm in aspectu, seu imaginatione similis picturæ hoc est Æthyopis, illa regina cõceperat. Manifestum autem est semen humanæ generationis, & aliorum animalium impressionem recipere, quam transfundat in prolem, & non unam solam, immò multas, & inde est, quòd filij interdùm non in una sola dispositione assimilantur parentibus, sed etiã in multis, & quandoque in una sola, & quandoque in nulla. Et forsitan ista est causa, quia hora conceptionis quandoque sese invicem imaginantur parentes solùmodò, quandoque verò alia, hoc est, vel alios homines, vel alias mulieres; & quia toti animales efficiuntur in opere hujusmodi, sive toti caro (ut dicit Aug.) non est mirum, si semen viri vim imprimendi animalitatem recipit ex hujusmodi dispositione. Habet autem & ex parte materiæ propriæ alias dispositiones, per quas non permittitur, ut ex eo generetur aliud, quàm homo: non enim totũ habet ex imaginatione, vel sensu parentum generantiũ. Hoc autem quod prædiximus de trãsfusione corruptionis, & similitudinis, Aug. satis expressè dicere videtur, ubi dicit, quòd originale peccatum in omnes illos transit, qui vitiosa lege nascendi nascuntur. Et alibi dicit. In omnes concupiscentialiter genitos. In quo videtur attribuere vitiosæ legi nascendi, sive concupiscentiali generationi contractionem, seu traductionem originalis peccati. Verùm nos dicimus, quia si omne vitiũ nascendi, & tota concupiscentia etiam tolleretur à parentibus, corrupta tamen caro non nisi corruptam sibi similem generaret. Et propter hoc diximus, quia non totum habet, quod habet virtutis semen humanæ generationis ex imaginatione, vel sensu parentum, immò ex natura, vel substantia, qualem quidẽ nunc habet; est enim hoc, ut ex eo non generetur, nisi caro similis illi, ex quâ trãsfunditur, nisi divinæ gratiæ privilegio secùs fiat, quemadmodùm in Christo Domino, cujus caro sacratissima ex carne Beatæ Virginis, hoc est quæ de corpore beatæ Virginis sumpta est, & operante Spiritu sancto mundata penitùs, ac sanctificata, ita ut nihil corruptionis haberet, quod beatissimam illam animam Domini Salvatoris ullatenùs inquinaret. Jam autem didicisti, quia semen nostræ generationis potentia totum corpus est, quod ex eo generandum est. Et secundùm Arist. totum corpus, ex quo deciditur, sive transfunditur; & hoc est quoniàm secundùm ipsum superfluitas est tertiæ digestionis, quæ in omnia mẽbra cum assimilatione assumitur. Quòd si ipsum semen cùm superabundaverit, totum ipsum hominem, cujus superfluitas est, animalem efficit, ut non aliquid aliud ea hora cogitare eum sinat, & appetere, quàm coïtum, quantò fortiùs ipsum corpus in actum suæ perfectionis eductum, animalem ipsum hominem efficere debet, cùm semen non habeat nisi potentialiter, quod corpus habet in effectu? ipsum enim non est nisi semen & potentia corporis generandi. Si quis autẽ quærat de perversitate, quam patitur anima humana, quantùm ad spiritualia, qualis est ambitio honorũ, & arrogantia meritorum, elatio similiter, & dominãdi libido,

Nota.

Vitiosa lex nascendi.

Argumentum validum.

E unde sint animæ humanæ, cùm ista ad corpus non pertineant, nec propter corpus quærantur; non enim pertinet ad corpus avaritia, vel ambitio scientiæ; est enim avaritia, vel ambitio non tam pecuniæ, quàm etiam scientiæ, ut dicit Greg. Respondemus, quia corruptio, quæ est ex parte corporum, velut ebrietas quædam est, quâ non solùm errat anima humana in eis, quæ corporũ sunt, sed etiam in aliis, quemadmodùm ebrius non tantùm errat in vino, immò in omnibus aliis. Habet autem quæstionẽ de ista brutalitate, quam adventitiã in nobis dicimus: videri enim potest (sicut & visa est multis Philosophis) quòd naturalis tantùm sit, & hoc secundùm omnes sui partes, omnes enim ejus partes in animalibus brutis inveniuntur naturaliter; non enim originali corruptione, vel peccato advenit corvis avaritia, canibus adulatio, vulpibus insidiositas, seu lupis Africanis proditiositas, equis superbia, in milvis

F rapacitas, leonibus indignatio, & ita de aliis. Quia ergo genus animalis sumus, communicamus cum ipsis, & quicquid est eis ex parte generis, ex necessitate est & nobis. Si ergo ista sunt eis à parte generis, erunt ex necessitate ex eadem parte nobis, quare naturaliter, & non ex corruptione. Ampliùs. Vis generativa in eis est ad conservandas species, sicut & in nobis, & vis concupiscibilis quantùm ad partem unam sui in eis deservit ad hoc, sicut & in nobis, cùm igitur fructus generationis, & prolis incomparabiliter melior, atque nobilior sit in nobis, quàm in ipsis, si natura immisit in eis furorem, atque vehementiam, qua ita moveantur ad opus generationis; quantò hoc magis facere debuit in nobis; & si ardentè fecit vim concupiscibilis in illis ad opus generationis, quantò magis hoc facere debuit in nobis,

G propter longè majorem, ac nobiliorem facturam: Non ergo ex perversitate naturæ est ista vehementia concupiscentiæ, sed magis ex ordinatione, & bona institutione naturæ. Ampliùs. Nemo perversitatem dicit aliquid horũ, quæ supra nominavimus; nemo enim culpat avaritiam in corvis, vel vitium esse dicit, nec aliquid aliorum similiter: cùm ergo quantũ ad animale nostrũ, sive inferiùs eadem, & ex eisdem causis in nobis fiant, non sunt culpanda similiter in nobis. Respondemus in hoc, quia nec mirandũ est, neque contra ordinationem, aut institutionẽ naturæ est, immò secundùm ipsam, & ex ipsa, quòd corpora brutorum totaliter sibi conformant, & in partẽ suam ea inclinant, quia nihil habent, nisi cum corporibus quales sunt animæ brutales, seu animales, quæ nihil habent extra corpora, sicut declaravimus in tractatu de immortalitate animatũ humanarum. Quòd autem animas nostras humanas in partem suam incurvant corpora, istud indubitanter contra bonam institutionem, & ordinationem naturæ est, cùm

H illud, quod in eis est præcipuũ, ac præstantissimum; & quo ipsæ animæ humanæ imagines Dei sunt, & totam perfectionem suam, seorsùm habeant à corporibus, immò vitam suam nobilissimam, ac beatam. Est etiam lex, & jus naturæ ut quod ignobilius est, atque naturali lege subditum nobiliori ac superiori se, sequatur illud, eique absque ulla rebellione, ac contradictione obediat; meritò ergo culpanda est etiã in animali nostro, hoc est in eo quod communicamus cum brutis, brutalis ista effrænatas, atque rebellio, licet in animabus brutorum, aut in ipsis brutis culpanda non sit; in illis enim non habent vel animæ eorum, vel animalitas, quod sequatur, aut cui obediat, quia neque superius aliquod. In animabus verò nostris econtrariò se habet. Animæ igitur brutorum totum debent corporibus suis, quod habent, & possunt: animæ verò nostræ modicum; & illud etiam non debent corporibus

Nota.

Nota.

Nota.

nisi quatenùs expedit ei, quod est in eis nobilius, atque præstantius, ut diximus, quo & sunt imagines Dei. Meritò ergo est in brutalibus animalibus,& in ipsis brutis præceps effrænitas, immò necessitas, ut dicit Augustinus super Genesim ad literam. Necessitate feruntur animalia bruta, non libera voluntate. In ipso verò animali nostro debet esse moderatio, & obedientia, quam diximus, ut non nisi visu ad ea, quæ sunt corporis, moveatur, & de hoc aliquid in præcedentibus diximus. Habet autem quæstionem, utrùm tota illa diversitas, quam supra diximus esse in brutis animalibus, & eorum animabus, à parte corporum sit. Sumunt enim Manichæi non leve argumentum pro errore suo de animalibus, quæ nocentia, vel noxia dicuntur; quia enim multa inveniuntur, quę etiam non provocata nocent, dicunt ea à principe tenebrarum & Deo maligno creata esse, & mala, & ideò nocentia, & malas etiam esse prænominatas dispositiones in illis, ut avaritiam in corvo, adulationem in cane, insidiositatem in vulpe, & ita de aliis. Astrologi verò famosiores ab imaginibus cœlestibus dicunt ea esse,& talia esse, & propter hoc ea & eis obedire, ut Leones à signo Leonis cœlestis, & tauros à tauro, & arietes ab ariete, & scorpiones à scorpione, & ad hunc modum de aliis. Similiter & animabus tam nostris, quàm brutorum animaliũ, nonnulli posuerunt certa principia post creatorem. Hæc autem non hîc destruenda suscipimus, suo loco ea infra cum aliis hujusmodi erroribus reservamus. In tantùm autem determinatum sit tibi nunc, quia animale nostrum, quod tam crebrò nominavimus nullo modo simile est secundùm essentiam, vel speciem animali, quod est in brutis; illud enim animale, quod est in brutis, totaliter inclinatum est naturaliter, & incurvatum in corpora illa, & in illa quæ corporum illorum sunt, ut sæpè diximus: nostrum verò animale, cùm alligatum sit per naturalem obedientiam spirituali nostro, manifestum est ipsum non esse per se incurvatum, aut inclinatum necessitate naturali in corpora nostra, vel ea quæ illarum sunt, sed plaga, & casu horrifico, quo animæ in corpora sua cadunt, quasi in horrendos carceres, & tenebrosos, ibique captivæ tenentur, & universaliter miserabiliter affliguntur; propter quod exclamat Apostolus in 7. ad Romanos. Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Sed nec ipsum animale nostrum differt essentialiter, vel secundùm speciem, ab ipso spirituali nostro, immò solo officio secundùm Augustinum super quintum ad Galatas, sicut jam diximus, & hoc ipsum in libro de Trinitate expressè dicit, animam non secundùm partes dividi, cùm in vires, vel potentias dividitur, sed magis secundùm officia; & nos jam hoc alibi declaravimus, quia anima humana non potest esse sicut acervus aggregatus ex viribus suis, vel potentiis, non quasi ex frustulis, & minutiis: tunc enim non esset verè una, quoniàm ex his viribus, ac potentiis non potest esse unum aliquid, sicut neque ex actibus earum. Idem ergo secundùm essentiam, vel subjectum est in nobis (ut dicit Augustinus) animale, & spirituale sive caro, & spiritus. Spiritus est naturaliter & essentialiter, caro verò sicut animale ex plaga originalis corruptionis, in qua caro corrupta illam detraxit, atque dejecit, ac detorsit, & brutali insipientia inebriavit: erectio verò, atque restitutio ipsius in gradum suæ sublimitatis, & altum suæ nobilitatis non est ei nisi per gratiam, sicut dicit Apostolus in septimo ad Romanos. Cùm exclamasset. Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? statim subjungit: Gratia Dei per Jesum Christum dominum nostrum. Dicimus etiam, quia animabus brutis sunt illæ dispositiones, quas

Anima imagines Dei.

Quæstio.

Vide.

Animale nostrum.

Nota.

Vide.

E partes animalitatis superiùs nominavimus, sunt inquam illis à propriis naturis, sive essentiis, videlicet luxuria in porco, iracundia in leone, & sic de aliis; propter quod, & corpora armata aliis dantur, aliis verò modus insidiandi, & aliis astutia venandi, & armata quidem, aliis ad prædam apta, ut quæ dentibus, & unguibus, aut aliter his sæviunt in ea, quibus prævaluerint: aliis autem armata data sunt, ad protectionem quidem, ut cornua cervis, duritia, atque densitas pellis cocodrilis, & aptis similiter testæ turturis; aliis etiam stercora propria ad protectionem data sunt, sicut animali, quod græcè Bomiaton dicitur, quod insectantibus venatoribus illud ut sagittas emittit, & eos inde exurit, leporibus verò pedum velocitas, & columbis alarum promptitas, loco armorum protectionis, datæ sunt: arma verò impugnationis, ut ungues, & dentes, & rostra data sunt F quibusdam, ut per prædam ac rapinam, victum sibi parent, & acquirant, quoniàm alia pascua natura eis non providit, nisi solam prædam, & rapinam, quam prævalentia viribus possent in alia animalia exercere. Rapiunt ergo, & prędantur, non ut noceant secundùm intentionem naturæ, sed ut victum sibi parent, atque provideant. Sic asturibus, ac multis aliis, astutia venandi divina providentia data est, propter solam victus sui acquisitionem. Ex quo apparet non esse mala, vel vitia in animalibus dispositiones hujusmodi, cùm illis nocere non intendant, sed sibi solummodò prodesse, quemadmodùm exustio, quam facit ignis nocumentum est per accidens tantùm, cùm nocere non intendat ignis in exurendo, sed magis sibi similem generare, speciei suæ individua multiplicare; accidit tamen, ut cùm alieno nocumento fiat, quemadmodùm domus non ædificatur absque cæsione arborum, & lignorum, & multiplici detrũcatione ipsorum; similiter & de lapidibus se habet, F cùm ædificator nihil horum per se intendat, sed solam ædificationem domus. In animabus autem nostris longè aliter se habet; non enim sunt propter corpora, vel victum corporum, licet hunc providere debeant corporibus similiter & vestitũ, in quibus duobus mirabiliter, & multipliciter adjuvantur homines ab aliis animalibus, & ab ipsis elementis, quãquàm verum sit, quòd homines utuntur ferro, & ligno pro cornibus, dentibus, & unguibus. Hæc autem omnia induximus, ut evidenter appareat animalitatem brutorum, neque malam esse, neque noxiam per se, sed ex accidenti tantùm, scilicet armatam, & instructam multipliciter ad perquirendum victum. Animale verò nostrum assimilatur ei ex deG jectione, & plaga, quam diximus, & solicitudine victus corporalis; non est enim expressè, & principaliter, sed ex accidenti, quod diximus, & ex multiplici defectu corporum. Sine ista quippe solicitudine miserrima sufficeret & lignum vitæ, nisi transgrediendo in istam miseriam incidisset. Quòd ergo natura est in illis, & ægritudo est in nobis, & miseranda perversitas. De hoc verò quod tetigimus, quia anima rationalis in corpore brutali vires suas, quas sæpè nominavimus exercere non potest, non obstat sermo nobis editus Philosophi, qui dicit lupum Indicum, cujus facies rubea est, habere humanum intellectum: nec est sermo iste authenticus, nec probatus, nec Aristoteles in libro de naturis animalium credendum simpliciter reputavit, propter quod dixit, ita esse, si credatur editio. Revertamur autem ad propositum, & dicamus, quia luxuria in porco nec est peccatum, neque culpa in eo, immò natura tantùm, & opus virtutis generativæ, quæ in eo libera est, & exempta ab obedientia nobilioris, aut superioris, & quæ etiam non est nisi propter hoc in ipso, nec alia utilitas ex illa, quantùm ad ipsum

Anima nostra non sunt propter corpora.

Animalitas brutorum mala non est.

Luxuria in porco non est peccatum.

quærenda est, aut quæritur: in nobis autem diximus duas evidentes necessitates, præter fructum generationis, & multas alias præterimus. Quòd si dixerit quis, quia animale nostrum non peccat quemadmodùm nec animale brutorum, quoniàm nec aliud, neque aliter potest, sicut nec illa. *Objectio.* Respondemus juxta verbum Augustini, quia ipsum animale nostrum peccat, cùm sit ad ipsum quod spirituale nostrum, & aliud, & aliter potest in eo, quòd animale sit depressum, atque corruptum, forsitan aliud, & aliter per se facere non possit; sive enim per se, sive per aliud, & sive in eo quod tale, sive in eo quod alterius modi, & benè agere, vel malè, vitare possit, imputandum est ei. De hoc tamen latiùs dicemus in tractatu de tentationibus, & resistentiis; valde enim absurdum videtur dictu, hæc vis peccat; nos enim ipsi sumus qui peccamus, licet per vires, aut secundùm vires, & à nobis requiretur, nobisque imputatur, quicquid ex parte nostra peccatur, neque adhuc auditum est, quòd vis concupiscibilis vocata sit ad judicium, vel vocanda, vel quòd cùm ea in futuro judicio, vel cùm aliqua aliarum disceptaturus sit Deus, vel etiam accusaturus. Quòd si cui videatur originale peccatum, de quo hîc loquimur, nihil aliud esse, quàm privationem, vel defectum gratiæ, pro eo scilicet, quia gratia est per quam defenditur anima humana, ne abeat post concupiscentias carnis, & ne involvatur tenebris, quibus videre prohibetur, quæ recta sunt, dicimus, quia indubitanter errat, etsi enim per gratiam defenditur anima humana à prænominatis etiam aliis malis, non tamen per defectum ejus impugnatur ab eisdem, nec ex illo proveniunt, quemadmodùm cùm per arma propria se quis defendat ab hostibus, non tamen per inermitatem seu defectum armorum impugnatur ab ipsis, sed malum impugnationis est extra hujusmodi defectus, sed magis ex odio, & inimicitia hostium, & armis eorum, altero videlicet, ut causa, altero verò, ut instrumentis. *Defectus gratiæ.* Defectus autem defensionis ex defectu gratiæ est, quemadmodùm ex defectu armaturæ; quòd si ita esset, ut erroneus iste ponit, manifestè sequerentur duo inconvenientia manifesta. Primũ, quia in Adam ante adeptam gratiam, & in statu innocentiæ esset originale peccatum, quare & defectus, seu carentia gratię, & ita esset creatus in originali, vel cum originali peccato, quem errorem nundùm quisquam auditus est cogitasse. Secundum est, quia viri sancti, qui gratiâ præditi sunt, & armati, hujusmodi impugnationes non haberent: nos autem scimus eos maximè impugnari, etsi minimè expugnari; cùm enim apud eos non sit defectus gratiæ, non erit & causa impugnationum istarum, quare cessabunt supra omnes impugnationes istæ, quòd qui dicit sensu simul, & pœna indiget, nec minùs erroneus est sermo ejus qui dicit, quia illa corruptio in nobis non est, nisi negligentia liberi arbitrij, & ignavia ejusdem, similiter & rationis, seu virtutis rationalis nostræ, quemadmodùm si quis adversario suo viribus fortior, & prudentia cautior, volens ei *Vide.* viriliter, & strenuè resistere, negligat tamen ictus, & jacula prævidere, & etiam declinare, non alicui ægritudini ejus, aut infirmitati deputandum est, quòd ab hoste suo vincitur, & ab eo in servitutem redigitur, sed magis stultitiæ, & ignaviæ: sic de spiritu, & carne sentiendum esse dicit, & de nobis, & de inferiori nostro; fortior enim est spiritus, atque prudentior, quàm caro, quæ adversùs ipsum concupiscit, & eidem adversatur, & nosipsi fortiores, & cautiores inferiori nostro; quare secundùm istum, quod corruptioni originali imputamus, stultitiæ & ignaviæ spiritus, & nobis imputandum est. Iste autem sermo declinat in errorem Pelagij, quem jam

E in prima parte istius tractatus destruximus, & alibi in tractatu de hoc singulari, & in sequentibus in capitulo de tentationibus & resistentiis, evidenter destruemus. Iste quippe homo ignoravit se esse hominem. Ignoravit etiam languorem istum pessimum, quo & jacula prohibere, & ab illis se avertere, aut illa retundere prohibemus. Est quam jam diximus causa, propter quam transfunditur in posteros per generationem ista corruptio, videlicet natura ipsa, quæ generata generantibus assimilat, præsertim in eis quæ naturalia, vel quasi naturalia sunt generantibus, interdùm autem & in moribus. Unde & naturam diffinierunt aliqui viri, vim rebus insitam procreandi similia ex similibus, & Aristoteles omnẽ operationem naturæ dicit per similitudinem esse. Dicemus & justitiam per quam ista transfusio ju-

F stissimè fit. Respondebimus in primis ratiocinationibus eorum, quæ nec Dei justitiam, nec æquitatem in hoc videre potuerunt, vel credere voluerunt, cùm inquiunt peccatum primorum parentum per gratiã, vel pœnitentiam, vel remissum, vel abolitum fuit, debuit cessare omnis pœna propter illud irrogata, quia cessante causa cessare debuit & effectus: debuit ergo cessare corruptio hæc in carne primorum parentum, & auferri penitùs ab ea. *Solutiones.* Quòd si cessavit, ergo non est transfusa per generationem in posteros; postquàm enim caro Adæ ab hujusmodi corruptione mundata est, carnem corruptam generare non potuit, cùm sibi similem ex necessitate solummodò generaret. Ampliùs. Vel primi parentes satisfecerunt de hujusmodi peccato per pœnitentiam, vel ad minùs Christus dominus generaliter pro illis, & pro aliis satisfecit: saltem igitur post domini Salvatoris passionem cessare debuit originale peccatum; duplex

G enim videtur iniquitas ut aliis peccantibus alij puniantur, & ut post satisfactionem condignissimam exhibitam, pro eo peccato, de quo plenariè satisfactum est, pœna aliqua, vel pœnæ pars infligatur alicui. Ampliùs. Dicit Augustinus. Quis locus innocentiæ relinquitur, si alterius crimẽ maculat nescientem? Qualiter igitur crimen primorum parentum parvulos omninò ignaros criminis illius maculat? Ampliùs. Quæ est justitia Dei, ut filius Adæ portet iniquitatem patris cùm ipsemet dicat in 31. Ezechielis: Quia pater non portabit iniquitatem filij, & filius non portabit iniquitatem patris? Debes hîc reminisci, quia jam respondimus ad hoc in tractatu, qui vocatur: Cur Deus homo? Nihilominùs tamen ad eandem respondebimus & hîc, & hoc duobus exemplis evidentissimis. Primum est de patre, qui filium suum, postquàm consumpsit di- *Filij prodigi exemplum.*

H vitias sibi à patre traditas, & dissipavit, revertentem ad cor, & pœnitentem in gratiam pristinam recepit, & pœnitentiam, sive satisfactionem ejus acceptat, non imputans ei ullo modo præteritam dissipationem. Verumtamen ei divitias non statim restituit, immò in paupertate detinet ipsum, attendens quia divitię fuerũt ei occasio dissipationis luxuriosæ: paupertas verò erit ei ad custodiam, & humiliationem: nemo autem audet dicere, quòd paupertatem istam, licet pœna sit, infligat ei pater amantissimus, tanquàm vindictam pro præteritis delictis, quæ eidem plenè dimisit; quin potiùs illam filio adhibet, tanquàm medicinam conservativam; & si hoc faceret in filios filiorum idem pater familias usque in millesimam generationem ex eadem intentione, nemo diceret patrem severè agere in filios, vel nepotes, aut vindictam per hoc in eos aliquam exercere, sed magis ex paterna dilectione, & pietate; sic & pater misericordiarum Deus, licet per primos parentes satisfactum esset ei de peccato eorum, aut saltem per Christum Dominum, pœnam hanc, videlicet cor- *Optime dicit.*

ruptionum

ruptionum, quæ in carne est, videns necessariam esse ad custodiam humilitatis, & conservationem filiorum Adæ, aliasque innumeras, ac saluberrimas eorundem utilitates, servat eam, & continet usque in ultimam generationem, non ut vindictam, ut diximus, seu plagam pro peccatis illatam, sed ut saluberrimam medicinam, quantùm in ea est, licet multi sibimet in toxicum illam vertant. Secundum exemplum est in illo qui pro delicto suo lepra percutitur à domino, evenit autem, vel saltem evenire potest naturaliter, ut filium leprosum generet, licet sanctissimum: evidens autem est quia lepra in filio non est plaga illata pro delicto ipsius, cùm non deliquerit, neque pro delicto alterius, quia hoc esset iniquitas, sed magis est in eo lepra hujusmodi naturaliter, id est naturalis dispositio, vel infectio, contracta per generationem ab ipso generante. In patre igitur fuit plaga illata pro delicto, in filio natura, ut diximus, contracta. In patre fuit acquisitio, in filio hæreditas. Si quęratur quare leprosus est pater? dicemus quia pro proprio delicto, filius autem jure, ac lege naturæ, quæ est, ut caro sibi similem generet. Ita est & de ista lepra originali in nobis, & in Adam. Apparet ergo Deum non injustè agere in filios Adæ, dum legem naturæ, & jus naturale servat in illos. Apparet etiam ipsum in hoc non exercere justitiam ultionis, sed magis æquitatem naturalis conditionis. Apparet etiam ipsum potiùs in eos misericorditer agere, dùm tam salutarem eis adhibet medicinam, non autem severè, neque ex ira, dum in hoc non intendit percutere sed sanare. Quia igitur Adæ, & Evæ occasio superbiæ fuit fœlicitas, in qua erant, & sublimitas, providissimè statuit omnipotens, & misericors Deus, ut filiis eorum esset medicina humilitatis, in seriæ præsentis ærumnositas. Et hoc est quod alibi dicit August. Quia summa Dei ira est, cùm parcit hìc, summa verò misericordia, cùm non parcit hìc, ut in æternum parcat. Ad hoc verò non parcit hìc, ut in æternum parcat. Quòd autem interdùm Deus dicitur visitare peccata patrum in filios, usque in tertiam, & quartam generationem, sicut legitur in 20. Exodi, & ipsi sancti dicunt, filios iniquitatem patrum portare, temporaliter, & non æternaliter intelligendum est, juxta quod exposuimus; non enim portant pœnam paternorum peccatorum filij, ut vindictam pro eis illatam, sed potiùs, ut medicinam, quo discant non imitari peccata parentum: interdùm autem & sic portant, ut beneficia, quæ Deus daturus erat eis merito parentum si boni essent, peccatis eorundem non obstantibus. Meminimus autem nos dixisse aliquandò, quia hæc præpositio, pro, non causam directam, sed magis occasionem qualemcunque designat in talibus, sicut cùm dicitur pro peccato primorum parentum punitur posteritas, occasionaliter quidem verum est; dederunt enim occasionem, quæ si non esset, vel quam si non dedissent, pœnam istam non pateretur eorum posteritas. Hæc ergo occasio est causa, sine qua non esset illud, quòd per eam esse dicitur. Non est autem tibi prætereundum, quòd philosophi, & poetæ aliquid de peccato originali quasi somniasse visi sunt, & potissimùm Plato, qui corruptionem istam lethæum flumen infernale posuit; Flumen quidem quia fluit per generationem, & hoc in totum genus humanum, exceptis duntaxat illis, qui privilegio gratiæ ab ipso immunes effecti sunt; Infernale, quia regionem istam mundi inferioris, scilicet regionum inferiorum posuit, & infernum; Lethæum à lethos quod est oblivio, quia ejus haustu animas humanas oblivisci quæcunque ante conjunctionem suam ad corpora fiebant in comparibus stellis, opinatus est. Unde sicut narrat Macrobius,

Aliud exemplum.

Lepra originalis.

Cur filij portant interdùm pœnam paternorum delictorũ.

Pro.

Plato.

A & Aristot. Animas nostras aliquid posse discere negavit; non enim inquit, discunt, quæ à natura habebant, sed magis reminiscuntur, seu recordantur eo rum, quæ per lethæum potum oblivioni tradiderant. Inde est quòd quæ apud nos dicitur lectio, apud Græcos dicitur repetita cognitio. Mirabile autem est valde, quòd Plato hic haustum vocaverit; nihil enim à parte corporis in animam intrasse videtur in sua conjunctione ad corpus; neque enim aliqua ex viribus apprehensivis ejus, neque aliqua ex motivis aliquid haurit à parte corporis; haustus enim hic propriè non potest dici in anima humana, nisi apprehensio, vel passio: credentes autem Aristoteli in parte illa, qui dicit in libro Metaphysicorum, eum secutum fuisse metaphoras, dicimus quia haustum istum propter inebriationem, seu oblivionem, quam posuit in isto esse, intellexit nimiam

B istam conjunctionem, & profundam applicationem animarum ad corpora, quæ magis casus, & immersio in eadem dici deberet, vel dejectio, aut detrusio in carcerem, & captionem, sicut supra ostendimus ex testimonio Apostoli in 7. ad Romanos. Fit autem id evidentius, si considerantur comparationes animarum ad corpora sua ex aliis similitudinibus; naturaliter enim corpus sicut domus est animæ, anima verò sicut inhabitator. Quemadmodùm autem nonnunquàm evenit, ut qui debuit habitare pacificè in domo sua, & quietè, ibidem religetur, & captivus in vinculis, tanquàm in carcere teneatur; sic & factum est animabus nostris per corruptionem originalem. Sunt etiam naturaliter anima, & corpus, sicut Rex ad regnum, & quemadmodùm interdùm fit, ut qui Rex in regno aliquo esse debuit, & in eodem imperare, sic in ipso redigatur

C in servitutem, & per omnia in servum se habeat; sic & miseræ animæ nostræ in corporibus suis miserrima servitute premuntur, servientes corporibus, & corporalibus, donec libertatem filiorum Dei per baptismalis sanctificationis gratiam acquirant, & per eandem imperent corporibus, & ea regulariter regant. Et attende diligenter, qua diximus casum, scilicet incarcerationem, atque immersionem; casus enim est ipse introitus animarum nostrarum in corpora nostra, propter ex alto suæ rectitudinis, & libertatis dejectionem, similiter & propter vulnerationem, & inquinationem; rectè namque dixerunt antiqui theologi dicentes lapsum hominis esse, sicut casum cadentis in lutum lapidosum, ubi immergitur pariter, & vulneratur, & etiam inquinatur. Inquinantur quidem animæ nostræ à puritate sua, vulnerantur multiplici infirmitate virium suarum, immerguntur in lacum lethæum, & nisi adjutorio gratiæ, & Dei porrigentis dexteram suam, extrahi non possunt. Hic est lacus miseriæ, & lutum fœcis, de quo Psal. Hic est limus profundi, in quo non est

D substantia. Hæc sunt profunda, de quibus clamabat David, videlicet profundum tenebrarum, quantùm ad vires apprehensivas, & profundum fœcium, seu fœculentiarum, quantùm ad motivas. Quòd si quis quæsierit, qualiter cadat anima humana in hoc profundum, sive flumen lethæum? Respondemus, quia manifestum est, quia ipsa cadit in solicitudiné providendi corpori victum, vestitum, & omnia alia scilicet, & custodiendi, ac protegendi ipsum, & ideò cadit in totam miseriam corporis, hoc est in omnes molestias, in omnes delitias contrarias, postquàm omnes molestiæ corporis super ipsam devolutæ sunt, quarum nullam omninò pateretur, si Adam non peccasset, quoniám nulla earum esset, similiter & in laqueos voluptatum sensibilium cecidit irretienda, & captivanda miserabiliter ab eisdem, à quibus omninò impunis, & libera esset, nisi

Scire reminisci sicũ dum Platonem.

Originalis corruptio.

Casus animarum in corpora.

Quæstio utilis.

peccatum primorum parentum occasionem, qua essent, eisdem dedisset, suspensa quidem esset, & elevata ad spirituales, & internas delitias: & propter hoc istæ sensibiles non ei saperent, immò nullæ essent quantùm ad istam, quemadmodùm econtrariò factum manifestè videmus, quia cùm demersa est, atque dejecta in sensibilia, hoc est molestias, & delitias sensibiles, spirituales & internæ delitiæ non ei sapiunt, & nullæ sunt, quantùm ad eam; quare si in sublimi suæ naturalis libertatis, & rectitudinis permaneret, nec molestias à sensibilibus, nec voluptatum laqueos sustineret, & hoc est, quoniàm spiritualibus, & internis delitiis occupata illis adeò adhæreret, quòd ad sensibilia, nisi propter necessitatem corporis, aut aliam causam, quæ internas ejus delitias non evacuaret, se nullatenùs inclinaret. Et hoc apparet per hoc, quod Adam, & Eva ante peccatum se non cognoscebant esse nudos, cùm nudi essent, adeò autem occupati erant internis & spiritualibus, ut quod in eorum corporibus esset, vel fieret, non sentirent; sicut & modò plerique adeò occupati sunt in sensibilibus, & corporalibus, ut quod in eorum animabus sit, vel fiat, prorsùs ignorent. Similiter & pomum, quod Proserpina rapta, apud inferos comedisse dicitur à Poetis, miseriam corporis multi interpretantur, quam ita comedit anima, hoc est sibi assumit, ut spiritualia, & æterna scilicet bona atque mala, non tam reliquisse, quàm omninò etiam oblivioni tradidisse videatur; solam enim miseriam corporis curare videtur, videlicet molestias, ut eas fugiat, & voluptates, ut eas obtineat, & hæc sunt duæ partes miseriæ corporalis, quę sic comestæ, hoc est assumptæ, miseram animam humanam apud inferos detinent, hoc est, in inferioribus se, & nobilitate sua indignis, & Deo tartarorū, id est principi infernali diabolo, inseparabiliter associant, & alligant, ita ut ab eo suis viribus ad suæ nobilitatis sublimitatem reverti non possit. Has autem partes miseriæ nec penitùs sentiret, nec haberet, si peccatum non præcessisset; molestias enim non sentiret, vel haberet, neque pœnam aliam cùm peccatum non præcessisset: delitias verò sensibiles quascunque haberet, non in eis sisteret, sed sicut per odores, aut vestigia, ad fontem suavitatum Deum, quasi illum præsentiens, transiret, & se transferret. Non illum ergo illaquearent, irretirent, captivarēt, inebriarent, absorberent, ut modò faciunt, sed magis illum, sicut odores, ut diximus, & vestigia, ad Deum fontem suum transmitterent.

Adam & Eva ante peccatum se nudos esse non sentiebant.

CAPUT VI.

Quæstionem tractat & discutit, an peccatum originale unum sit, & quale in omnibus. Affert postea tres modos; quibus corruptio originalis adjuvatur ad producendos fœtus maledictos, & vitia. Subinde quæstiones alias ad rem pertinentes solvit.

Quæstio singularis.

POst hæc consequenter, juxta quod & promisimus, investigare tentabimus, utrùm unum & æquale sit in omnibus istud peccatum, quod originale dicitur. & in primis quidem videri potest, quòd non; sicut enim ex una ęgritudine passiones eædem (quemadmodùm ex una febre non accessiones, seu exacerbationes diversę, & dissimiles sunt, sed magis eædem, sive similes) sic ex illa ægritudine non dissimilia vitia, sed eadem in hominibus esse debent, sicut ex unâ febre tertianâ typi iidem, seu similes sunt, & loquimur hìc de vitiis naturalibus, hoc est, quæ ab ipsa natura hominum in ista corruptione oriri videntur. Verumtamen inveniuntur in genere humano multi, qui nolunt esse nisi fures, alij qui nolunt esse nisi raptores,

E alij qui nolunt esse nisi joculatores, alij aleatores, alij ribaldi, & clerici multi nisi goliardici nolunt esse. Et de mulieribus multas invenimus, quæ quasi naturali instinctu, de omnibus vitiis eligunt meretricium, aliæ joculatoriam turpitudinem: Et ut ad unum dicamus, penè totam universitatem vitiorum, quasi per electionem naturalem sibi distribuunt homines. Cùm ergo ex radice una, videlicet originalis corruptionis, tota vitæ humanæ procedat inordinatio, unde similiter tanta pullulat, & procedit vitiorum multitudo in hominibus? ex uno enim quòd per illud, quod unum, non debet esse multitudo, sive diversitas vitiorum, in hominibus. In quo respondemus, quia reverà unum est, & una est ista brutalitas, qua homo comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis; una quippe actu, sed potentiâ est tota monstruositas vitiorū, quēadmodùm semen unum quidem actu est in se, potentiâ verò tota universitas eorum, quorum semen est, hoc est quæ ex ipso oriri possunt, vel generari. Et propter hoc sæpè diximus hanc pestem scaturiginem vitiorum, & seminarium, propter hanc unitatē actualem caput antiqui serpentis, & caput draconis

Nota.

Originale peccatum semen vitiorum omnium.

F dicitur, & propter pluralitatem potentialem capita, sicut in psal. Contribulasti capita draconum in aquis, scilicet propter eandem pluralitatem Ezechielis 8. dicitur, Multitudo reptilium, & quadrupedum immundorum depicta in pariete per totum, quam abolet aquæ baptismalis superfusio. Similiter & Actuum 1. Multitudo reptilium, & quadrupedum immundorum in disco Petro Apostolo ostensa est, propter eandem pluralitatem signandam. Propter idem Sapientiæ 5. Intelligentiæ impiorum multitudo non erit utilis. Facit ad hoc illud responsum dæmonis Marci 4. dicentis: Legio mihi nomen est, quia multi sumus. Adjuvatur autem illud perditionis seminarium, ut fœtus maledictos vitiorum germinet, & gignat tribus modis. Et primùm ab ipsa complexione corporis, in quo est, sic ut iracundiam, vel iram gignat à colerica complexione, ut pigritiam, vel desidiam à flegmatica, ut solicitudinem superfluam, atque tristitiam, à melancolia, ut inanem lætitiam risumque superfluum, atque luxuriam, à sanguinea. Secundò adjuvatur ab ipsis vitiis; iracundia enim rapacitatem, bellicositatem, & quæ his similia sunt, indubitanter gignit, similiter avaritia luxuriam, & luxuria avaritiam; multas enim mulieres novimus luxuriasse per avaritiam, & cupiditatem, & econversò. Similiter & gula gignit luxuriam, & generaliter non est vitium, quod ex alio oriri non inveniatur. Tertiò adjuvatur de foris, quemadmodùm à ludis, & spectaculis adjuvatur, ut gignat luxuriam, à cantoribus, & aliis musicalibus tympanis, & choris, ut gignat petulantiam exultationem, gesticulationesque inhonestissimas. Nec mirū si vis una pro diversitate adjuvantium, sive materiarum, sive aliorum, diversitatem & multitudinem operatur effectuum, sicut apparet in igne, & sole, qui alia emolliunt, alia indurant, alia inflammant; & in aqua, quę alia abluit, atque purificat, alia putrefacit, & iterùm alia extinguit, atque mortificat, alia vivificat, & germinare, atque fructificare facit. Expressa etiam est similitudo in hoc de ebrietate, & insania; ebrietas enim cùm sit una, incredibilem multitudinem, atque diversitatem malorum operum in uno homine gignit. Similiter & insania ex utraque enim sunt rixæ, homicidia, blasphemiæ, effictiones, effractiones, & innumeræ violentiæ: istam etiam pestem mirabiliter adjuvant omnia genera malorum, solicitatores, suggestores, instigatores, & consiliarij, interdùm autem conjuratores, & compulsores. Ex his autem omnibus manifestum est, qualiter ex una illa peste tot,

Originale peccatum tribus modis adjuvatur.

G

H

Similitudo apta.

& tanta

& tanta genimina vitiorum, & malorum operum prodeant, quoniam propter diversitatem adjuvantium, tam materialium, quàm aliorum. Et debes scire quia conjunctio animæ ad corpus hujus corruptionis, casus est in lacum miseriæ & lutum fæcis. De isto autem casu, dicit Ambrosius super Genesim: Quòd homo malè recedēs à Deo cecidit in seipsum. Unde diligenter considerantibus hominem in statu miseriæ istius, cùm non habet adjutorium gratiæ, quod diximus, invenietur incarceratus in semetipso, ita ut exire extra semetipsum non possit, vel per solicitudinem, seu cogitationem, quantùm ad vires apprehensivas. vel per voluntatem, & desiderium, aliasque passiones, quantùm ad motivas; non enim est solicitus nisi sibi, hoc est de se, & suis, sola propria commoda, seu delitias quærens, aliena negligens, & interdùm etiam impediens, cathena à qua religatus tenetur in seipso, amor est suiipsius, quem amorem in libro de civitate Dei Augustinus dicit, esse fundamentum civitatis Babilonicæ, sive diaboli. Hoc est quod intellexit David dicens. Factus sum sicut uter in pruina: Obfriguit enim ab amore Dei, & proximi, usque ad gelicidium, & ideò tractus est & constrictus in semetipsum, ut nec Dei honorem diligat, aut curet, nec fratrum utilitates. Apparet autem evidenter illa tractio in omnibus illis, qui quęrunt, quæ sua sunt tantùm. Et hoc est quod diximus, quia contractus quemadmodùm uter in pruina, sic incarceratus, ut ipse sibi carcer sit, & cavea, & à se, vel extra se non exit per solicitudinem, quam diximus, vel amorem, sed est in seipso, & suis, sicut bestia incaveata, quæ brevitate cathenæ retinente, in cavea sola versatur, extra nullatenùs egrediens; sic miser homo cavea sibiipsi factus est, retinente cathena, hoc est amore sui, extra exire non sinitur. Unde, & insonuit verbum illud vulgatissimum. Innatum est filiis Adæ commoda sua diligere. Si quis autem quærat, unde sit hoc, quòd ita rapitur, captivatur, & incaveatur anima humana à corpore suo, & deinde à se ipsa? Respondemus quia anima humana creatur absque apprehensione, hoc est absque usu apprehensivæ suæ nobilis, similiter & absque motu, hoc est usu motivæ suæ nobilis, sicut ponit Aristoteles, licet Plato ponat contrarium; quare quasi in tenebris est, quantùm ad illa, quæ in ea pręcipua sunt, & ideò debilis est, & inermis penitùs à parte illa in ipsa creatione sua. Inferiores verò vires, non longè ab actibus suis creantur, & quædam in ipsis actibus suis ut gustabilis, & tangibilis: cætera verò quæ à foris apprehensivæ sunt, statim ut ad lucem venit partus, operantur, ut visus, auditus, similiter & tactus; quare ex parte eorum applicatur in illa hora corpori & corporalibus nobilibus viribus, ut diximus, nec retrahentibus, nec repugnantibus, nec illam ullatenùs defendentibus, quin nihil prorsùs tunc agentibus. Quid ergo mirum, si sequitur corpus, & trahitur ab eo, cùm omnia inferiora ejus eidem applicentur, & superiora ejus omninò non resistant, quin potiùs, inferiora sequantur. Si cui autem videatur, quòd morio ex sola originali corruptione perpetua desipientia laboret, errat proculdubiò; si enim ex sola illa esset, omnes homines in quibus illa est, moriones essent, cùm eadem causa in omnibus sit. Adjuvatur ergo originalis corruptio, sicut diximus, in morionibus ab humore aliquo, vel fumo obtenebrante partem illam capitis, in qua ratio inferior operatur; sic & dicimus in his qui amiserunt memoriam, & ad hunc modum se habet de aliis. Si quis autem dicat, quia cùm originale peccatum vitium unum sit, debet esse in una sola vi, vel secundùm illam solam, quemadmodùm se habet, & de unaquaque virtute: Quòd si

Conjunctio animæ ad corpus. quid.

Amor sui.

Verbum vulgare.

Aristotelis & Platonis sententia de anima.

Anima à corpore trahitur.

Morio seu fatuus.

A est, requiritur ergo, quòd una sola ex viribus animæ humanæ sit corrupta, vel infecta ex illo, sive per illud, videlicet ista, in qua, vel secundùm quam est, quemadmodùm se habet & de unaquaque virtutum, quòd illa vis sola, in qua, vel secundùm quā est, decoratur & ornatur per eam. Manifestum autem est à sensu, quia pestis ista in totam animam pervagata est, & diffusa, & totam turbidam efficit ac turbatam, totamque brutescētem quantùm ad id, quod est in ea præcipuum & nobile, exceptâ, ut multi magistri dicunt, solâ synteresi, quæ est sublimissima, ac nobilissima pars ejus, quod est in ea nobile ac sublime, quam scilicet synteresim nec in Cain, qui tam malus, tamque perversus fuit, fuisse dicunt extinctā; quamvis autem extincta non fuerit, tamen dubium esse non debet, jam in unoquoque habente originale peccatum, multùm esse turbatam à puritate sua, B & à sublimitate sua multùm esse depressam. Responderunt autem & adhuc respondent multi in hoc, dicentes reverà plurima esse originalia peccata, videlicet tria in unoquoque secundùm tres vires; unum enim peccatum contendunt esse uniuscujusque trium virium corruptionem per se, & tres trium virium corruptiones originales tria originalia, opinionem suam confirmantes ex eo quod super psal. dicuntur tecta originalia peccata, & super 16. Matthæi dicit auctoritas Bedæ, à servo nequam, qui dimittere noluit conservo suo, repetenda esse non solùm actualia, sed etiam originalia: nos autem jam diximus propter quid, & qualiter, & una, & multa dicantur. Alij verò dixerunt in hoc, originale peccatum corruptionem esse virtutis nostræ concupiscibilis, & esse principaliter in ea, verumtamen redundare in alias vires: concupiscibi- C lem autem vim, tanquàm principale subjectum pestis istius corruptam pariter esse, & infectam ab ipsa: alias autem corruptas tantùm, intelligentes infectionem profundatam, & intimatam corruptionem; corruptionem verò sine additione exteriorem dictam solummodò, & quasi superficie tenùs deteriorationem, vel obscurationem. Alij verò dixerunt de irascibili id ipsum, quod isti de concupiscibili; isti autem erraverunt indubitanter & adhuc errant. Fortassis autem in hanc opinionem inducti sunt, quia potissimùm sentiebant vexationes, & insultus à corruptione virtutis concupiscibilis, & ideò judicaverunt corruptionem ejus profundam & intimā. Error autem ipsorum destruitur evidenter à sensu; non enim minori difficultate resistitur cogitationibus quàm primis motibus concupiscentiarum; & de omnibus vitiis, quæ sunt in vi rationabili similiter se habet, qualia sunt tarditas, obscuritas, similiter credendi levitas; eodem modo quædam suspitiones, & quædam dubitationes, & ad ultimum incredulitas scilicet, sive infidelitas, & vitium, quod spiri- D tus blasphemię nominatur; si enim difficultas separationis, aut purgationis signum, & inditium certum est profunditatis, & intimiationis, cùm non minor sit difficultas separationis prænominatorum vitiorum à virtute nostra rationali, quàm à virtute illa concupiscibili, separationis istorum erit non minor profunditas, seu intimiatio, quàm illorum. Quòd si dixerit, quia de vitiis adventitiis hoc verum est, & de originalibus non. Respondemus quòd si in ramis est æqualitas, naturaliter erit & in radicibus, & si in fructibus, erit in seminibus & generaliter si in effectibus, & in causis. Cùm igitur originales corruptiones in prænominatis viribus causæ sint adventitiorum vitiorum in illis, & hæc æqualia erunt, & causæ eorum sive radices illæ originales æquales. Ampliùs. Quis inter morbos spirituales difficiliùs curatur, quàm morbus blasphemiæ? Quòd si difficultas

Synteresis non extinguitur licet turbetur originali peccato.

Tria originalia peccata in unoquoque.

Opinio alia.

Infectio & corruptio.

Alia opinio.

Confutatio.

curationis morbi profunditatem evidenter indicat, manifestum est non minus profundatam esse malitiam, sive originalem, sive adventitiam in vi rationali, quàm in aliis. Amplius. Cùm anima humana impartibilis sit, qualiter dicunt in ea aliquid corruptum tantùm, aliud infectum simul atque corruptū? affirmatio enim, & negatio non dicuntur de eodem secundùm idem: infectio autem, & non infectio affirmatio, & negatio sunt, quare non dicuntur in anima humana secundùm idem, sed neque secundùm diversa, cùm in ea non inveniantur; diversa enim in impartibili, & æquè contraria suscipi nec intellectus admittere posse videtur. Propter hoc diximus, quia una est infectio hæc turbans, atque pervertens totam animam, ac deprimens eam, ut sæpè jam diximus: quemadmodùm una est ebrietas in ebrio, quæ totum illum alienat, atque subvertit, & omnes vires animæ in eo turbulentas efficit, & turbatas; nec adhuc cogitavit aliquis tres ebrietates in uno homine ponere, vel in anima una propter tres vires ipsius. Sicut ergo ebrius quotcunque habet officia nullum eorum composité, aut laudabiliter exequitur, præ ebrietate, immò omnia turbatè, atque perversè agit; sic anima humana originali corruptione ebrietata, nullum ex officiis virium suarū, ut decet, exequitur, quin potiùs econtrariò. De synteresi verò, quòd dicunt, quia superior pars rationis est, nec in Caïn extincta fuit, jam determinavimus, qualiter est pars, videlicet quia non propriè, immò ipsa anima est humana secundùm essentiam: ex officio autem dijudicandi sublimia spiritualium, atque cœlestium, eisque adhærendi, atque in se conservandi, synteresis dicitur, quasi seorsum divisa, ac segregata ab inferioribus, atque carnalibus. Et licet in Caïn extincta non fuerit penitùs, in morionibus tamen, & continuè furiosis extincta est penitùs, aut absorpta. Quæreret autem aliquis, cùm peccatum primorum parentum per vim gustabilem commissum sit, & per ipsa instrumenta gustabilia, non autē per vim illam concupiscibilem, aut per instrumenta generativa, qua Dei justitia, & quo jure vis illa tanta infectione, & corruptione punita est, tantaque rebellione membrorum sibi servientium, vel etiam anima secundùm illam? Et dixerunt quidam in hoc, quia vis gustabilis, & ejus usus ad conservationem vitæ necessariò reservata est, & propter hoc usus ejus moderatus non habet culpam; usus verò virtutis nostræ concupiscibilis ad generandum non habet illam necessitatem, & propter hoc totus ejus usus à primo motu usque ad ultimum culpabilis est, ac vitiosus nisi sacramento matrimonij excusetur, & purgetur. Justitia autem Dei in hoc evidens est, & peccato illi congruentissima retributio, ut per mulierem torqueatur secundùm vim concupiscibilem, qui per mulierem peccavit, & ab ea patiatur ardores concupiscentiarum acerrimos, & cruciatus acerbissimos, quam neglecto Dei mandato, noluit contristari, similiter & ab ea prematur hac servitute turpissima, cui regendo, & corrigendo noluit sanctissimè dominari ab initio, & ut eam sequatur, & post habeat turpissima urgente concupiscentia, quam post se trahere ad Deum debuit, & à suggestione retrahere serpentina. Et quemadmodùm dicit Aug. in suo inferiori, quod sæpè diximus, animali, sive in corpore, inobedientiam patiatur, atque rebellionem, qui suo superiori, idest Deo, illa mitrogaverat. In membris autem genitalibus manifestiùs hanc contumeliam patiatur, ut per generationem vitium illud traduxisse à primis parentibus reminiscens, recognoscat, & filium iræ se natum esse recogitans, gratiam redemptoris, & generationis Dei semper in corde habeat. Quicquid autem dicant

Anima humana impartibilis.

Synteresis quid, & unde.

Quæstio.

Iustitia Dei.

Cur rebellio maximè in membris genitalibus.

E aliqui, vis gustabilis punita est, vel homo secundùm illam, fame & siti. In oculis invenitur concupiscentia, propter quod & tam crebrò forsitan dicitur concupiscentia oculorum. Expressè autem secūdæ Pet. 2. Oculos habentes plenos adulteriis, & insanabilis delicti; unde & August. Non dicatis vos habere animos pudicos cùm habeatis oculos impudicos: Impudicus enim oculus impudici cordis est nuncius. Similiter & prurigo vitium est in auribus, propter quod dicit Apostolus in 4. 2. ad Timoth. Coacervabunt sibi magistros prurientes auribus suis, & omninò nihil invenietur in hominibus quod lepra originalis non maculaverit. Quoniàm autem istam corruptionem, & totam sequelam ejus Ptolemæus, & Hali, aliique astronomi, qui de nativitatibus multa scribere quasi vaticinando, atque prædi-

F cendo, præsumpserunt, totam attribuunt constellationibus, & horis nativitatum, necesse habemus aliquid dicere contra istam insaniam propter simplicium, & stultorum multitudinem, qui quæcunque famosos homines hujusmodi, qui philosophi habiti sunt, scripsisse, vel dixisse, audiunt, vel ex sapientiali profunditate, vel tanquàm ex prophetica sublimitate scriptum, vel dictum credunt. Primùm ergo dicimus illud, quia hora per illud, quod est hora, nihil potest, sive sit nativitatis, sive alterius actus universalis, vel quæcunque alia pars temporis, & hoc est quoniàm cùm tempus sit unum continuum omni numero, & unius naturæ in omnibus partibus suis, nihil potest una pars, quod non possit quælibet alia, vel ipsum totum, sicut nihil potest quælibet pars ignis, quod non possit alia quælibet, vel totus ignis. Potest fortè quidem minùs, aut magis, aut aliud, secundùm genus, vel speciem: non tamen potest pars hujusmodi totius quàm ipsum totum naturaliter. Ampliùs. Omnis partus humanus antequàm

G nascatur habet omnia, quæ naturaliter habere debet, nisi vel abortivus sit, vel aliàs occasionatus: hora ergo nativitatis nihil addit naturalibus ipsius, & hoc apparet in membris, & in virtutibus; si enim monstruosus formatus partus est, monstruositatem illam non afferret ei hora nativitatis, verbi gratiâ, si senos digitos habens in pedibus, vel manibus, nullum ex his detrahet ei hora nativitatis; similiter si mancus fuerit, non addet, vel supplebit ei manum. Eodem modo se habet & in viribus; si enim scilicet cœcus erat, & in utero matris, non illuminabit eum hora nativitatis, nec econversò. Eodem modo se habet si strabo, vel recti visus fuerit: manifestum est, quia de instrumentalibus naturalibus partuum nihil immutat hora nativitatis, alioquin non nati-

H vitas esset hujusmodi exitus, sed generatio, vel alteratio, de qua manifestum est à sensu, quod omninò ibi non est; plenè enim formantur partus humani in ventribus matrum, nisi impediantur, ut prædiximus, sive intrò impediantur, sive non tales egrediantur, quales intùs erant, quantùm ad omnia naturalia; & in partubus quidem aliorum animalium, quæ perfectos partus pariunt, nec pilum unum mutatur in nativitate, unde ergo ista diversitas in partubus humanis? Ampliùs. Omnia naturalia habent unumquodque generabilium à generantibus, & generationem adjuvantibus, & nihil ex hora. Et primùm quidem in inanimatis hoc manifestum est; glacies enim si generetur ex aqua, quacunque horâ generetur, ex illa totum quod habet, habet à frigiditate, & siccitate, quæ sunt causæ efficientes generationis ipsius, & cum his ex aqua, quæ est causa materialis ejusdem, locus generationis adjuvat etiam generationem ipsius, & interdùm addit eidem siccitatem, quemadmodùm cùm fuerit petrosus, aut aliter siccus; idem dicendum & de igne, & de

Prurigo.

Confutatio astrologorum, & genethliacorum.

Vide.

& de aliis. In animalibus autem adeò apparet evidenter quòd omnes naturales dispositiones à generantibus sunt, idest à patre, & matre, ut homines ipsa natura docuit exquirere bonos generantes, cùm ex eis voluerint habere bonos fœtus, sicut manifestum est in equis, & in mulis, & in canibus. Horas autem nativitatum hujusmodi fœtuum non curant, scientes bonitatem, & nobilitatem fœtuum ex generantibus solummodò esse, dummodò prout decet, & natura eorum exquirit, ad generandum parentes conveniant. Adeò etiam totum, quod naturale est volatilibus, ex ipsis horis eis non est; ut non propriis parentibus cubanda, vel fovenda, sed interdùm alienis supponantur, sicut apparet de ovis anserum, & anatum, quæ gallinis cubanda, atque fovenda multoties supponunt, nec tamen inde generantur nisi anseres, anates, & hi non aliarum dispositionum in aliquo, quàm si ova ex quibus geniti sunt à propriis essent parentibus cubata. Quomodò ergo hora generantis nativitatis aliquid addet, vel minuet naturalibus hujusmodi animalium, quandò ipse cubator, qui quasi pater videtur esse eorum, nihil addere, vel detrahere, nihil omninò mutare potest tam absconso officioso actui, tamque vicino eidem. Ampliùs. Hora illa nativitatis neque vicinior est naturalibus eorũ, quàm aliæ horæ vitæ ipsorum. Unde ergo erit hoc ut plus operetur in ea, quàm aliqua aliarũ horarum? Quòd si dixerit, quia hoc est ex constellatione, sive figura cœli in hora illa: Et hoc ipsum quærimus quid de hora illa ad cœlum potiùs, quàm de aliis, nec enim vicinior, aut hærentior est cœlo, quàm aliæ; totum enim tempus æqualiter, & uno modo per omnia mensura est motus cœli, & partes ejus mensura partium ejusdem motus absque ulla diversitate, vel differentia, nec aliud est in se, vel comparatione cœli, ipsum tempus, vel pars ejus quæcunque, ex eo autẽ quòd mẽsura nihil ampliùs habet vel potestatis, vel dignitatis fortunæ, vel infortunij una hora, quàm alia, in hoc enim & æquales sunt, & æqualiter se habent per omnia; quare quantùm ad hoc, non plus attendenda est una, quàm alia. Ampliùs. Extendetur-ne ista virtus, & potestas cõstellationum magis ad alia animalia, quàm ad homines? videmus enim quædam similia eventibus hominum evenire, & æqualia; alia enim moriuntur gladio, quemadmodum & homines, alia deputantur bellis, & armantur, ut homines, alia habentur à regibus, & honorantur, ut non alios habeant sessores, quàm reges, & quædam eorum non alios sessores patiuntur, quàm reges, sicut equus Alexãdri regis, qui vocatus fuit Bucephalus. Ampliùs. Alia deputantur vilibus officiis, ut exportandis stercoribus, alia lapidibus evehendis, alia curribus, alia quadrigis, alia agricolationibus, alia equitationibus, & similes penè diversitates inveniuntur in hominibus; quemadmodùm enim quidam equorum serviunt molendinis, sic & quidam homines, sive molendina aquatica fuerint, sive alterius modi. Est-ne hoc ex constellationibus, sub quibus nati sunt equi, quemadmodùm somniant de hominibus? & quemadmodùm de Alexandro dicunt, quòd ex constellatione fuit, quòd Rex factus est, sic etiam de equo Bucephalo? Est-ne factum per constellationem, sub qua natus fuit, non ut haberet sessorem nisi regem? Et quemadmodùm in quibusdam hominibus per constellationem fatum est, ut sint agricolæ, est-ne similiter equis fatum, ut omni agricolationi deserviant? Et ad hunc modum de molendinariis equis, erit-ne quemadmodùm de molendinariis hominibus, & an erit similiter in aliis equorum diversitatibus? Quòd si ita est, erit-ne similiter de ovibus, ut

In Astrologos.

Vide.

A ex constellationibus, in quibus natæ sunt, aliæ efficiantur cibus regibus, & pellitiæ regales, vel sacerdotales, vel religiosorum, & de lanis earum erit ex constellatione, ut inde fiant vestes regiæ, aut sacerdotales, vel rusticanæ? Quarumdam verò carnes comedantur à lupis, vel aliis bestiis, vel comedantur ab hominibus, vel morbo pereant, & putrescant, ita ut non comedantur? Et procedet hoc usque ad mures, & passeres, aliaque minuta animalia, ut totam vitam eorum, victum, & etiam mortẽ disponant sub constellatione, sub qua nascuntur, & pendebit ex constellationibus illis, ut quædam muscæ capiantur ab araneis, quædã ab hirũdinibus quædã aliter pereant, & ut quædã vivant tantùm in domibus regiis, & ibi moriãtur, quædã in domibus rusticanis, tandem ad pilos singulos lanarum, barbarum, & superciliorum, descendet-ne illa virtus constellationum, ut alij hujusmodi pilorum tondeantur, alij radantur, alij urantur, alij perpetuò nutriantur, sicut apud Græcos, & barbaros. Et iterùm de pilis lanarum, alij deputantur vestibus regiis, aut aliorum hominum pro diversitate constellationum suarum? Non enim solæ generationes hominum ex constellationibus pendere videantur. Quomodò ergo disponunt totam vitam hominum, & alia negligunt; maximè cùm tanta sit similitudo eventuum humanorum, & aliorum animalium, & etiam vegetabilium? Quòd si dixerit, quia cœlestia & stellæ, & luminaria homines curant propter nobilitatẽ suam naturalẽ, alia verò tanquàm ignobilia prætereunt, duobus modis errant: magis enim natura curat alia, quàm homines; homines enim seipsos singuli regunt, & ab aliis invicem reguntur: alia verò à sola natura regi videntur; quare si ipsa cœlestia ipsam naturam regunt, ex necessitate quicquid regitur, regitur ab illa. Ampliùs. Magis indigent ducatu, & regimine cœlesti alia animalia, & etiam vegetabilia, quàm homines, & magis etiam apparet in eis omnis effectus illorum, qualiter ergo illa præterit, vel negligit ducatus cœlestis? Et manifestum per se videtur, quòd universaliter ad minima attingit illa virtus cœlestis, sed forsitan non singulatim, & non singulariter curantur, vel reguntur ab illo, sed & hoc qualiter erit, ut in singulis hominum extendat se virtus illa singulatim, non in singula animalium, & vegetabilium, præsertim cùm tantâ prudentiâ, singula generari, regi, & administrari videantur? Cur enim & administratio universalis nullo modo sufficere, vel efficere videatur tam officiosam (ut ita dicamus (tamque admirandã singulorum fabricationem & gubernationẽ? Ampliùs. Si quis statuam, vel vas quodcunque intra domum aliquam fabricaverit, nunquid hora exploranda est, qua illã de loco illo extrahat, vel educat? Nunquid ex exitu de loco suæ fabricationis pẽdet aliquid de talibus, vel etiam de fortuna, vel infortunio imaginis istius, vel vasis? Et similiter si pannũ texuerint, vel vestẽ fecerint in aliquo loco, nunquid aliquid eorum, quæ panni illius sunt, vel vestis, pendet ex hora extractionis suæ de loco illo, vel ex ipso exitu de eodem? quid de exitu, vel de extractione ab hujusmodi loco ad fortunam, vel infortunium rerum illarum? Quid est autem generatio partium humanarum in ventribus matrum, quàm fabricatio quarundam imaginum Dei in locis illis? & quid nativitas eorum, nisi extractio, vel exitus imaginum hujusmodi ex loco fabricationis suæ? nihil ergo de fortuna, vel infortunio hominũ ad horam nativitatis ipsorũ, vel ipsam nativitatẽ ipsorum? Quòd si dixerit quia exitus, vel extractio aliarũ rerũ à loco suæ factionis, vel fabricationis nihil facit, vel operatur, ad fortunã vel infortu-

Nota.

B

Quæstio.

Confutatio.

C

D

Nota.

Generatio

Confutatio

nium earum: Econtrariò autem se habet in hominibus. Manifestum est hoc esse frivolum, & hoc apparet evidenter à similitudine, & proportione. Si verò dixerit quis quòd ducatus cœlestis, & virtus constellationum non naturam disponunt hominum, sed fortunam, & hoc magis inconveniens, & magis manifestum. Primùm. Quoniàm non judicio, vel providentia evenirent hominibus, quæ eis eveniunt, neque secundùm merita, vel pro meritis ipsorum.

Absurdũ.

Quòd igitur alius Rex efficitur, aut in alia dignitate, vel officio constituitur, non divinæ providentiæ, & gubernationi, sed constellationi, sub qua natus est, debebitur, nisi fortè dicat divinam providentiam unicuique procurare, & ordinare, quâ horâ, & sub quâ constellatione unusquisque nascatur.

Frivolum.

Hoc autem manifestè frivolum apparet, quia non naturali ordinatione factum videtur, ut parentes eâ horâ commiscerentur, ut tali sequente horâ postea ille nasceretur, immò potiùs casu, verbi gratiâ, illâ horâ fortè mero incaluerant, vel mutuo affectu invicem provocati sunt, vel amor prolis, & visu alio, & auditu incitavit eos ad opus generationis, videlicet, quia cogitaverunt de rerum suarum amplitudine, & affluentia, quæ ne devolverentur ad alios, commovit eos, ut darent operam liberis, vel fortè cogitatio hæredum eorum, qui successuri erant in bonis ipsorum, induxit eos ad opus generationis, quæ omnia casualia tantùm videntur, & non ex præordinatione naturæ: Alioquin quam fabam comedat quis, & quot etiam, erit ex præordinatione naturæ, & quælibet etiam minuta actuum nostrorum erunt ex constellationibus.

In constellationum assertores.

Ampliùs. Non ex hoc, nec propter hoc, illâ horâ sic se habuerunt stellæ, ut iste nasceretur, & talia ei evenirent. Si ergo ex ista constellatione ista acciderunt, non per se ex illa, sed magis casu. Quicquid enim accidit ex causa quacunque, quæ non ob hoc, sed magis ob aliud fuit, casu accidit, quantùm ad illam, & hoc apparet evidéter ex diffinitione casus.

Casus quid.

Casus enim est (ut diffinit Boëtius) inopinatæ rei eventus ex causis confluentibus ob aliud, & ob aliud incœptis. Ampliùs. Si per se ex constellationibus sunt hujusmodi eventus, constellationes autem inaversibiles, & indeclinabiles sunt, igitur & eventus. Inter causam enim efficientem per se, & effectum comitantia est inseparabilis; ergo omnia necessaria eveniunt mortalibus, contra quod disputare nos non oportet, cùm sit jam destructum per Doctores sanctos, & orthodoxos multos. Quòd si dixerit, quia licet casu, hoc est, præter intentionem constellationis, eveniunt ista, nihilominùs tamen ex necessitate, quemadmodùm ex motu solis est dies, licet sol non ad hoc aut propter hoc moveatur, ut dies sit, quemadmodùm, & ex motu corporis tui venit divisio aëris, per quem movetur ex necessitate, non tamen propter hoc movetur ex necessitate, ut divisio aëris fiat, neque casu fit divisio aëris.

Nota.

Licet autem non intendatur determinatè, intenditur tamen in universali. Qui enim intendit motum, intendit ex necessitate omnia illa, quæ sunt de necessitate motus, & sine quibus esse non potest, sed reverà non intendit illa nisi intentione universali. Non sunt ergo à casu talia, quia non sunt omninò præter intentionem. In proposito verò casu, videlicet constellationum, aut dicet, quòd eventus hujusmodi sunt præter intentionem constellationum omninò, aut non; si sic, erunt igitur à casu, quare non erit scientia, vel certitudo de eis. Casualium enim divinatio, aut prophetia est, non autem ars, vel scientia, quoniàm ars, & scientia non sunt nisi de ordinatis, & ad invicem causalitate per se colligatis, quare astronomia quantùm ad partem hanc neque erit ars neque scientia. Quòd si ex certa intentione constellationum sunt eventus hujusmodi, sequeretur quòd diximus, videlicet inevitabile, & necessarium. Ampliùs. Cùm natura hominum, & cæterorum animalium, atque vegetabilium media sit inter fortunam ipsorum, & constellationem, virtus constellationum naturam transiit, saltum faciens in fortunam ipsorum, præsertim cùm ipsa natura capacior sit, sive receptibilior virtutis cœlestis, quàm fortuna.

Constellationes.

Ampliùs. Si in constellationibus est totus cursus vitæ humanæ cum omnibus eventibus suis, & hoc causaliter, & significativè, ut in causis efficientibus, & sufficientibus, non hominibus imputandum est, sed constellationibus quicquid eis evenerit: quòd enim aër illuminatur, vel calefit, vel aliter disponitur, non aëri imputandum est, sed stellis, & luminaribus. Similiter quòd rota molendini motu circulari revolvitur, non ipsi rotæ, sed aquæ repellenti, ascribendum est.

Nota.

Si ergo constellationes movent homines, & inducunt in omnia, quæ eis eveniunt, non hominibus imputanda sunt illa, sed stellis moventibus. Quòd si dixerit, non violenter movent homines sed per voluntatem eorum, quærimus ab eis, cùm voluntas non moveat, nisi mota, an constellationes ipsæ moveant voluntates hominum ad hoc, an homines ipsi? Quòd si constellationes, totũ ergo est ab ipsis quicquid agunt, vel patiuntur homines, quare est eis imputandum, & nihil hominibus. Quòd si dixerit, quòd hominibus imputandum est, quia sustinent se, vel consentiunt sic moveri, quemadmodùm cùm aliquis sustinet se, vel consentit exuri ab igne, vel devorari à bestia, vel præcipitari in foveam, imputandum est ei, qui debuit se avertere, vel resistere, si potuit.

Quæstio

Quærimus ab ipsis utrùm hoc, quòd homines sustinent sic se moveri, vel consentiunt, sit ab ipsis constellationibus, an ab hominibus? Quòd si ab ipsis constellationibus, totum igitur est ab ipsis, & nihil ab hominibus, quare imputandum est eisdem totum, & nihil ab hominibus; totaliter enim unumquodque illi attribuendum est, à quo totaliter est. Nullius autem rei alicui aliquid attribuendum est, à quo nihil habet, vel nihil ejus est. Si verò homines voluntates suas moveant ad ea quæ agunt, vel voluntariè patiuntur, tunc ex necessitate imputandi erunt eis omnes eventus eorum in rebus voluntariis, & hoc est quoniàm tunc erunt ab eis; voluntariorum enim omnium actuum causa est voluntas efficiens, & per se, & propter hoc talium principia in nobis sunt, propter quod & nobis imputanda sunt, & etiam imputantur, nihil ergo talium à stellis erit, vel constellationibus.

Voluntas

Natura providentia.

Ampliùs. Ad naturales actus & virtutes, & organa, providet natura mortalibus, ut visum ad videndum, & oculos, & hæc omnia in hominibus sunt. Ad fortunas autem, vel infortunia, vel acquirenda, vel evitanda, vel aliqua dantur hominibus, quæ in eis sunt, vel non? Verbi gratiâ, ad acquirendum regnum, vel victoriam in bello, & alias fortunas, vel aliquæ dispositiones imprimuntur à stellis hominibus, vel non? Quòd si nullæ, ergo talia eveniunt eis per ea sola, quæ extra eos sunt; similiter & contraria eorum, quare nihil ad eos de his. Si verò aliquæ dispositiones imprimuntur eis, propter hoc erit in ipsa hora nativitatis, vel generationis videlicet quòd hujusmodi dispositiones imprimãtur, quare habebit iste in se dispositioné, quo fiet Rex, vel Episcopus.

Iterum in Astrologos

Quemadmodùm ergo non potest prohiberi aliquis quin videat, vel audiat, cùm voluerit, nisi virtus videndi, aut organum eidem

auferatur, vel impediatur; sic non poterit impediri, vel prohiberi, quin fiat Episcopus, cùm voluerit, nisi virtus illa ei auferatur, vel impediatur, sed non est in potestate alicujus virtutem hujusmodi vel auferre, vel impedire: ea enim, quæ in anima sunt impressa, non est cujusque vel auferre de ea, vel impedire, maximè si naturaliter in ea impressa sunt. Ampliùs. Istæ dispositiones fortunarum, & infortuniorum, propter quid, imprimuntur potiùs in hora nativitatis, quàm in alia, cùm in ea multæ earum nullum habere possint effectum? Ampliùs. Si nascatur aliquis dispositus ad suspendium, qui & dispositus ad furtum, vel aliud maleficium, utraque dispositio ei impressa est à virtute suæ constellationis; quicquid autem sic impressum est, naturale est recipienti, erit igitur utrunque naturaliter hujusmodi nato, videlicet, & furari, & suspendi; naturalia autem non imputantur ad pœnam actualem, quemadmodùm morionibus, & naturaliter mente captis, nihil imputatur, quod agant. Quæ est enim alia dispositio sic impressa ad furandum, nisi furiosa cupiditas, quæ nec ipsius vitæ proprium dispendium furantem patitur æstimare, & interdùm nec etiam cogitare, qua de causa videntur latrones nasci parvuli, & aliis vitiis jam infecti in occulto. Manifestant autem se hujusmodi vitia, cùm opportunitas operandi ex illis, vel secundùm illa, data fuerit habentibus ipsa. Similiter & regias dignitates, & alias habebũt in occulto, & nascentur reges, & principes ipsi parvuli, licet non tunc appareant dignitates eorum, qua absurditate nihil incongruentius. Dare enim hujusmodi dignitates parvulis, non tam stultum, quàm etiam dementissimum est, quare nec opus est cœlestis virtutis, nec alterius cujusquam. Manifestum ergo est ex nativitate, vel hora nativitatis, nihil imprimi, quod ad naturam, vel fortunam pertineat nativitatis, quare nihil agere in eos horam illam, cùm enim nihil imprimitur, omninò in id non agitur. Si verò dixerint, quia hora nativitatis per se, nec infausta, nec fausta est natis, sed magis hora generationis, seu conceptionis, & propter illam, hora nativitatis observatur, tunc enim, ut aiunt, semen generationis in matricem funditur, & prout se habet constellatio, faustus, aut infaustus ex ea generatur. Et non est dubitandum (inquiunt) quin in humores, & spiritus nostros potestatem, & ducatum habeat virtus cœlestis. Dicimus econtrariò, quia semen, cùm sit superfluum tertiæ digestionis secundùm Arist. tale infunditur in loco generationis, quale erat in corpore generantis, & propter hoc nihil additur ei, nihil imprimitur, nisi forsitan dispositio aliqua corporalis. Cùm enim corpus merum sit quasi ex humore, & spiritu, nullam omninò impressionem recipit, nisi corporalem, videlicet caliditatem, aut frigiditatem, aut aliquam aliam hujusmodi ad quas nihil omninò de fortunis, aut infortuniis eventuum. Ampliùs. Quòd dicunt, quia Saturnus agit prima hora post infusionem seminis infrigidando, & coagulando materiam, manifestè impossibile est, quia semen humanæ generationis per calorem solùm coagulatur, per frigiditatem verò dissolvitur. Saturnus verò, quem dicunt primò operari in generatione humana, generationem ipsam destrueret sic, quemadmodùm ipsi dicunt quòd operatur, cùm natura ejus frigida, & sicca sit, ut ipsi ponunt quæ ambæ mortificativæ sunt, & destructivæ generationis, contrariæ verò virtutes generationẽ, & vitam maximè efficiunt, vel adjuvant. Unde poeta. Vapor humidus omnia gignit. Ampliùs. Dicit Aristoteles, quia vis, quæ est in semine similis est artificiis: quemadmodùm ergo artifices ex artificiis suis, & secundùm illa operantur, operantur inquam, A opera artium suarum, videlicet domos, instrumenta, statuas, pannos, pelles; sic semina ex virtutibus, vel secundùm illas operantur generando ea, quæ ex ipsis fiunt. Sicut ergo artifices constellationes non consulunt, vel observant, nec etiam observandas, vel consulendas arbitrantur, sed magis artes suas, & artium præcepta pro operibus suis, videlicet ut ea rectè, & qualia decet operantur; sic neque seminum operationes ex constellationibus pendent ullatenùs, nisi forsitan in hoc, quòd aer ab ipsis stellis temperatur ac disponitur. Ita similiter & terrâ, & dispositionibus eorum operationes seminum adjuvantur. Quis enim dubitat de textore, quin tota vis, seu virtus, totaque ars texendi apud ipsum sit, & quin sua vi moveat instrumenta texendi, & arte sua regat motum eorum, & quia propter opus texendi B nihil extra se requirat, nisi panni materiam, & instrumenta texendi, nisi fortè propter obscuritatẽ aeris aliquandò lucernam; & de fabro similiter se habet, atque de unoquoque aliorum artificum, quorum nullus stellas consulit, vel consulendas existimat, immò pro omni genere artificialium operum se solos esse consulendos, & requirendos planè dicunt, & asserunt, ipsisque solis credendum esse de his quæ ad artes suas pertinent. Hoc etiam communitas omnium quasi per se notum habet. & tenet, videlicet quòd unicuique artifici credendum est in sua facultate, & de rebus suæ facultatis ut grammatico de grammaticalibus, & fabro de fabrilibus, & generaliter cuilibet artifici de artificialibus suis. Error autem absurdissimus est, astronomos in talibus consulere, aut de talibus eis credere ullo modo. Et quoniàm de his in tractatu de legibus multa diximus, sufficit tibi quantùm ad præsens propositum C aliquam viam apertam esse ad contradicendum hujusmodi erroribus, hîc enim tanquàm ex incidenti de his locuti sumus, radicalem eorum destructionem atque completam, nec non & declarationem veritatis in judiciis astronomiæ singulari tractatu reservantes; non enim aliter radicitùs, & perfectè, vel destrui errores possunt, vel declarari veritas, nisi positis, & numeratis radicibus, & fundamentis, quibus sic innituntur radices hujusmodi, & in quibus eventus hominum, & totam inferioris mundi gubernationem, sive administrationem fataliter asserunt provenisse. Quod autem tetigimus de electionibus artificiorum vel etiam vitiorum, manifestum est, quia voluntariæ sunt, & etiam ex propria voluntate eligentium quandóque, quandóque ex aliena vel dispositione vel solicitatione veniente ex defectu, vel penuria temporalium, verbi gratiâ: Ab ipso D sensu manifestum est; aliquis enim eligit propria voluntate effici miles, alius clericus, aut alterius modi artificij: interdùm autem ex dispositione paterna, sive materna, filios enim parvulos pro voluntate sua plerunque patres applicant artificiis, & officiis, & interdùm religioni, interdùm mãtrimoniis, & hæc omnia faciunt ex certis causis, quas enumerare longissimum esset; aliquis enim habens fratrẽ, vel cognatum Episcopum facit filium suum clericũ, plerunque in lucrum, in spe, quòd beneficietur ab Episcopo illius. Alius ex devotione facit filium suũ clericum scilicet ut habeat eum intercessorem pro se apud Deum. Alius applicat ipsum religioni non ex devotione, sed ut major sit aliis fratribus portio hæreditaria. Paupertas verò multos viros ad rapinas, & latrocinia, & alia innumera maleficia, multas mulieres, ad meretricium induxit, qui & quæ omnes si interrogarentur, non stellis, aut constellationibus artificia, vel officia, vel malitiam suam attribuerent, sed magis sibi, & voluptatibus suis, scientes indubitanter causas motivas voluntatum, & desideriorum

Naturalia non imputantur ad pœnam actualem.

Nota.

Opinio astronomorum.

Nota.

Artifici credendũ.

Error astronomorum.

Nota.

suorum, similiter, & fines, sive causas finales eorundem: unicuique autem de seipso credendum est, qui magis novit interiora sua, hoc est cogitationes, & affectiones soli norunt. Manifestum igitur est astronomorum omnium testimonio hujusmodi stellas innocentissimas esse in parte ista, quare qui talia eis attribuerunt, iniquissimè eas culpant, immò damnabiles, & humanam naturam, ac res humanas pervertere, confundere, ac conturbare eas asserunt.

Stellæ innocentes.

CAPUT VII.

Comparationem facit originalis peccati ad alia peccata tam actualia, quàm venialia.

POst hæc autem mensurare tentabimus peccatum illud, quod originale dicitur, & comparare aliis tam actualibus, quàm venialibus, & de pœna, quæ pro eo jure infligitur, quæ & quo jure pœna infligitur. Ubi oportet te primò nosse, quia non propriè culpa dicitur, sicut neque demeritum; qualiter enim culpa propriè dici potest, vel culpabile, in quo nullus peccat, vel peccare potest, neque malè agere, aut malè omittere, quod agendum esset? Ampliùs. Quomodò culpandus est aliquis, pro eo quod nec agit, nec egit, immò omninò nesciens, & invitus illud patitur; præsertim cùm tam ignorantia illa parvulorum quàm violentia, quam in hoc patiuntur, videlicet in contrahendo illud, invincibilis sit; si autem non est culpabilis, vel pro ea culpandus aliquis, ergo nec puniendus. Iniquè ergo puniuntur parvuli pro illo sine baptismo decedentes. Præsertim cùm Augustinus pœnam parvulorum ignem æternū vocet in libro de fide ad Petrum, alioquin qualiter dixisset Apostolus. Omnes nascuntur filij iræ. Si enim non debetur ira pœnæ originali peccato, quomodò filios iræ facit eos, qui cum eo nascuntur? Dicimus quia cùm originale peccatum actuale non sit, pœna ei actualis nulla debetur, idest nec ignis gehennæ, nec vermis conscientiæ, nec etiam purgatorius ignis. Quòd autem Augustinus pœnam ejus vocat ignem æternum, eo tropo usus est, quo omnis pœna, omnis tribulatio, interdùm ignis vocatur. Quemadmodùm autem leprosi extra castra separabantur à sanis, & mundis hominibus, utpotè indigni cohabitatione eorum, & hæc separatio, licet pœna sit, non tamen vindicta est lepræ, vel pro lepra in vindictam illata, cùm lepra nullo modo culpa sit: sic parvuli nec loco purgatorij digni sunt, cùm in eum non intrent, nisi gratia Dei præditi, atque sanctificati, & gloriam æternæ beatitudinis expectantes: similiter nec limbo inferni digni sunt, ubi sancti patres beata spe consolati, ut dicit Beda, supernę patriæ ingressum expectabant. Quare manifestū est locum parvulorum hujusmodi, videlicet qui cum originali solo decedunt, qui nullum actuale ei, dùm viverent, addiderunt, medium esse inter gehennam, & purgatorium, ubi hujusmodi parvuli tanquàm lepra originali immundi, seorsùm à locis sanctorum seclusi, perpetuam mansionem sunt habituri; neque enim in gehennam detrahendi sunt, cùm illi peccato originali actuale, & mortale non addiderint. Quòd autem quidam carentiam visionis Dei pœnam originalis peccati esse putaverunt, manifestum est esse falsum; cùm enim habitus gratiæ, sive gratia ipsa causa sit visionis Dei, erit ex necessitate carentia gratiæ causa carentiæ visionis Dei. Ampliùs. Si Adam antequàm gratiâ illustratus esset, & ante etiam quàm peccasset, decederet in statu videlicet innocentiæ naturalis, proculdubiò visione Dei careret; cùm enim non haberet gratiam, ex

Peccatum originale non dicitur culpa.

Nota bonum verbum.

Simile.

Locus infantium non baptizatorum.

E necessitate nec gloriam obtineret. Cùm ergo parvuli de quibus loquimur careant gratia Dei, hoc ipso ex necessitate carent & gloria, cùm gloria non detur nisi gratiæ, sive pro gratia; si enim affirmatio est causa affirmationis, erit negatio causa negationis, & si habitus causa est habitus, vel habendi, erit carentia causa carentiæ sive carendi. Ampliùs. Si ablata esset parvulis ista lepra originalis, & non esset eis data gratia, certum est, quòd adhuc carerent visione divina, cùm sola introducat gratia homines ad gloriam. Manifestum ergo est, quia præter carentiam visionis divinæ, quæ omnibus damnatis communis est, & omnibus non salvatis, habent etiam tenebras originalis istius infectionis, & propter illas habent elongationem à locis multis, per quæ via esse consuevit ad visionem Dei, & separationem intransibilem; quare manifestum est, quia præter carentiam visionis Dei, quasi duo genera tenebrarum patiuntur, videlicet ipsas tenebras immunditiæ, & corruptionis originalis, & tenebras elongationis, ac separationis à claritate visionis Dei, quas diximus.

Gloria debetur gratiæ.

F Quòd si dixerit quis, quia dolorem inæstimabilem patiuntur pro eo quòd privati sunt gloria visionis Dei, ad quam se creatos, & natos esse cognoscunt, errat, quoniàm dolor iste esset pœna actualis, & corde sensibilis; quare injustè eis irrogaretur, cùm pœna actualis non debeatur, nisi pro peccato actuali. Si quis verò quærat, qualiter sine dolore incredibili cogitare possint, vel advertere se non obtinuisse beatitudinem, cùm ad illam nati essent: Respondent magistri nostri temporis, quia multi sine dolore sustinent, quòd reges non sunt, & etiam sine invidia vident alios esse reges, cùm tamen ejusdem conditionis secundùm naturam se, & illos esse cognoscát. Sicut ergo isti non dolent, quòd regnum temporale non sunt adepti, ita nec isti de regno cœlorum, nobis autem non videtur eousque clarum esse parvulos in eam scientiam proficere, ut talia sciant de se, vel regno cœlorum; non enim prohibiti videntur esse, si hoc esset, quin possent inæstimabiliter proficere in

An dolorem aliquem patiantur decedentes non baptizati morini.

Nota.

G Dei cognitione, pręsertim cùm nulla pœna eos averteret, nulla occupatio eos impediret, & ipsum peccatum originale profectum hujusmodi pateretur, sicut & patitur in sarracenis, & paganis, & aliis infidelibus, & etiam mortalia actualia patiuntur eos in cognitione Dei & eorum, quæ ejus sunt, & hoc in tanta brevitate vitæ istius: quantùm ergo possunt proficere parvuli hujusmodi in tota perpetuitate vitæ illius, nec occupationibus distracti, nec peccatis mortalibus obscurati, sed sola originali corruptione, ut diximus, impediti? Cùm autem cognitio Dei non possit non esse jocunda, & quantò major, tantò jocundior: cresceret autem istis sine termino; cresceret ergo jocunditas ejus eisdem sine termino, quamvis ad gaudium divinæ visionis nec unquàm pertingeret, nec unquàm eidem fieret comparanda

H Esset ergo hujusmodi parvulorum status multę fœlicitatis, etsi non fœlicitati gloriæ comparandę; haberent enim pacem de omnibus inquietudinibus, & molestiis, securitatem à periculis, jocunditatem ex divinæ cognitionis continuis profectibus; propter hæc omnia, & alia, quæ scribere supersedemus, dicimus non esse clarum, præsertim cùm nusquàm determinatum sit in scriptura, vel scriptis sanctorum, nec in traditionibus scolasticis, vel dogmatibus, an parvuli sic philosophari possint, & philosophando eousque proficere, nec Dei justitia prohibere videatur eos ad cognitionem ejus talem conari, vel ab eis veritatem suam eousque abscondere, quā philosophis blasphemis, & peccatoribus revelavit, Relinquendum ergo est illud discussioni altiori sive alterius, ne novitas philosophiæ hactenùs inaudita parvulorum

Vide hunc locum.

parvulorum aures offendat, simplicium, & bonorum. Quod autem dicit Apostolus, quia omnes nascuntur filij iræ, ad fœditatem originalem convenienter referri potest, cui meritò iratus est Deus propter ipsam, & insuper quia adversatur gratiæ, & virtuti, & radix, ut diximus, est, scaturigo, & seminarium peccatorum, quibus ira Dei provocatur, vel quemadmodùm dicit veritas in Evangelio, quosdam esse filios regni, qui ejiciendi sunt foras, non quia cum regno, vel in regno nascantur, vel nati sint, sed quoniàm ac si essent regni hæredes illud eis divina misericordia præparabat; sic & omnes, tanquàm essent iræ infernalis hæredes, ad eam originalis malitia pertrahit hic, eosque ad eam parat quantùm in se est.

Omnes nascuntur filij iræ, quomodò.

CAPUT VIII.

Disputat de mensura, seu magnitudine originalis peccati.

De mensura autem, seu magnitudine originalis vitij, seu peccati, aliqua dicere necesse habemus propter quæstiones, & difficultates, quas habet; videtur enim esse omnium peccatorum, & vitiorum minimum, cùm enim quæ est proportio, seu comparatio pœnæ ad pœnam, eadem sit peccati ad peccatum: comparatio verò pœnæ cujuscunque venialis ad pœnam originalis, nulla est maximè pœnæ purgatorij; cùm enim ignis purgatorius (ut dicit Augustinus) major sit quàm quicquid homo in hac vita pati potest: omnis autem locus, sive elongatio à visione Dei nihil est in pœnalitate, comparatione ignis vitę istius; quare nulla erit comparatio pœnæ originalis, ad pœnam venialis, ergo nec peccati ad peccatum. Erit ergo peccatum originale minùs incomparabiliter, quàm veniale. Diximus autem elongationem à visione Dei, quoniàm carentia visionis Dei ex carentia gratiæ est, ut supra diximus, sed & elongationem facit majorem, & tenebras densat, peccatum originale, ut supra ostendimus. Ampliùs. Quia melior est dies una in atriis Dei super milia, peccatum veniale, quod per diem unam detinet animam humanam in purgatorio, aufert ei gloriam unius diei, & gaudium in cœlesti beatitudine: huic autem damno non est comparabilis, vel densitas tenebrarum, vel elongatio major à visione Dei, sicut neque opposita eorum comparabilia sunt. Appropinquatio verò ad Dei visionem opposita est elongationi, quam facit originale peccatum, & ipsa etiam munditia ab originali peccato nullam habet proportionem, vel comparationem ad beatitudinem unius diei in gloria; generaliter enim nihil quod sit naturæ, vel gratiæ etiam, comparabile est alicui eorum, quæ sunt gloriæ, & hoc declaravimus in tractatu primo de virtutibus; sive ergo ad damnum respiciatur, incomparabiliter est major pœna damni ex veniali, quàm ex originali, sive ad acerbitatem, similiter, cùm acerbitas pœnę purgatoriæ incredibilis sit, acerbitas autem pœnæ originalis peccati nulla. Si verò respiciatur ad bona contraria, eodem modo se habet; bonum enim quod differt, vel aufert veniale peccatum (ut diximus) incomparabiliter majus est, quàm quod aufert originale. Ampliùs. Nulla dubitatio est, quin omne peccatum mortale in infinitum majus sit, quàm originale, & hoc est quoniàm pœna gehennalis quæ pro quocunque peccato mortali debetur, in infinitum major est quacunque aliâ: in infinitum ergo majus est quodcunque peccatum mortale, quàm originale; ergo originale in infinitum est minus quocunque mortali, sed omne veniale similiter in infinitum minus est quocunque mortali; originale ergo,

Ignis purgatorius quantus.

Peccatum veniale.

Nota.

Peccatum mortale.

A & veniale æquè minora sunt quolibet mortali; quare invicem æqualia sunt; quęcunque enim eodem æquè majora, & æquè minora sunt, invicem æqualia sunt, per illam propositionem geometriæ. Si fuerit duarum quantitatum ad quamcunque tertiam eadem proportio, illas esse æquales, & econversò. In quo respondemus, sicut jam alibi diximus, peccatum tres habet comparationes, seu facies. Juxta illas tres magnitudines, seu intentiones. Primò est ei facies essentialis, qua est id, quod est, sicut aliquis actus corporalis, vel spiritualis. Secunda facies est ei ad ipsum subjectum in quo est, & secundùm hanc faciem est læsio, vel vulnus ipsius. Tertia est ei facies ad Deum, & secundùm hanc, & est, & dicitur injuria, vel offensa Dei. Verbi gratia. Eadem fornicatio & actus quidam est in se, & læsio, vel vulnus fornicantis, & injuria, vel offensa Dei, & contingit istas tres intentiones, seu magnitudines inæquales esse; quandoque enim major est actus, in eo quod actus, & inde major Dei offensa, & etiam minor læsio subjecti. Iste vel magis delectatur fornicando, vel diutiùs est in actu, & est simplex laicus, quàm iste sacerdos, vel literatus; major igitur est actus fornicandi laici, quàm istius sacerdotis, tamen fornicatio sacerdotis est major Dei offensa. Ampliùs, Contingit interdùm post unam fornicationem fastidire, & abominari mulierem unam, sicut contigit, quòd Amon Thamar sororem suam fastidivit statim postquàm cognovit eam, & ejecit eam à se: interdùm verò mulier adeò cordi fornicantis illabitur, ut totus amore ejus capiatur, sicut factum est de Sichem, & Dinâ, quòd conglutinata est anima ejus cum ea, sicut legitur, Genes. 34. Sive ęquales ergo, sive inæquales actus fornicationum ipsorum in eo quod actus, tamen major læsio incomparabiliter ipsius Sichem; propter hoc dicit Amb. super epistolam ad Roman. Quia graviter ô homo peccas, si divitias longanimitatis Dei contemnis, gravissimè si ignoras. Ignorantia igitur ibi dicitur gravissimum peccatum, & hoc propter læsionem subjecti; contemptus enim Dei gravior est, sed in eo quòd injuria, quàm ignorantia ejusdem, & hoc est quoniàm ignorantia Dei adeò lædit subjectum, ut nec radicem aliquam boni in eo relinquat; nec enim fidem informem in eo relinquit. Contemptus autem Dei non est sine cognitione ipsius, aut fide; non enim contemnitur, quod penitùs ignoratur. Juxta hunc modum dicimus, quòd ignorantia alphabeti major, vel gravior est, quàm totius astronomiæ, quoniàm ignorātia astronomiæ solam astronomiam tollit ab ignorante illâ; ignorantia verò alphabeti & illam, & omnem aliam scientiam naturalem. Cùm ergo quæritur de originali, utrùm sit majus, aut minus, quàm veniale, distinguendum est qualiter majus sumitur juxta prænominatos modos; non enim univocè dicitur hoc magnum. Quòd si de magnitudine læsionis intelligatur, proculdubiò incōparabiliter majus, idest magis lædens est proprium subjectum originale, quàm veniale; est enim morbus profundatus, & diffusus in totam animam, vel totum hominem, & adhærens adhærentiâ perpetuâ, nisi divina virtus curaverit; veniale verò sicut pustula levissima, & cutis contaminatio permodica, quæ facilè curatur, & transit. Si de injuria Dei, vel offensa intellexerit, utrùm majus sit, vel major injuria Dei vel offensa originale, quàm veniale: Respondemus, quia veniale nec injuria, nec Dei offensa est, nec dicitur. Similiter nec originale peccatum, cùm nec actus illicitus sit, nec omissio actus, qui in præcepto est, sic non est injuria Dei, vel contumelia, seu offensa; omnis enim offensa, vel injuria actus est aliquis, vel privatio, seu omissio actus. Quod verò dicunt de damno, sive pœna damni, non

B *Nota.* C *Sichem.* D

Originale magis lædit, quàm veniale.

Veniale nec injuria Dei est, nec offensa.

est verum, immò incomparabiliter magis damnificat subjectum proprium peccatum originale, quàm veniale: veniale enim ad tempus tantùm, in eo quod veniale, & quantùm in se, aufert, vel differt solam gloriæ portionem: originale verò totam aufert quantùm in se est; non enim est transiens originale peccatum quantùm in se est, immò adhærens perpetuò, & ipsam gratiam, quæ est via ad gloriam, immò jus, & dignitas obtinendi illam, secum esse non patitur: veniale autem nec gratiam extinguit, nec minuit, ut alibi ostendimus, immò secum eam patitur. Ad id autem, quod dicit, quia quæ est proportio pœnæ ad pœnam, eadem est peccati ad peccatum, de pœna illata in vindictam est intelligendum ex justitia, scilicet, vel ira Dei, de hujusmodi pœna non est actualis. Præterea cùm hîc dicitur, quæ est proportio pœnæ ad pœnam, eadem est proportio peccati ad peccatum, intelligitur quantùm ad culpam, quæ est injuria Dei, vel contumelia, seu offensa: hæc autem non habent locum de originali peccato, sed neque culpa propriè dicitur originale peccatum, cùm pro eo neque causandus, neque culpandus sit aliquis, nec divinæ bonitati conveniens esse videtur pro eis, quæ nescientes penitùs, & nullo modo volentes, vel consentientes patiūtur. Ad tertium verò, quòd dicit quia quodlibet mortale in infinitum est majus quàm originale. Responsum est per ea quæ diximus, idest per distinctionem, quam præmisimus; non enim est in infinitum majus, idest major injuria, vel offensa Dei mortale, quàm originale, cùm originale, nec injuria, nec offensa Dei sit. Si verò intelligat in infinitum magis lædens subjectum, quantum ad vulnerationem, vel debilitationem, hoc non est verum; immò multò magis originale propter causas supradictas. Quòd autem dicit de pœnis, non dicit nisi æquivocè, ut diximus; æquivocè enim dicitur pœna mortalis, & pœna originalis; gehenna enim pœna est illata, & vindicta inflicta merita insuper pro quolibet mortali ex ira, vel justitia Dei: non autem sic se habet, nec sic intelligitur pœna originalis; non enim merita, neque meritis reddita, ut supra ostendimus; cùm originale peccatum non sit meritum alicujus pœnæ, nec eo quisque unquàm mereatur, ut demereatur; nec sequitur ullo modo, si duorum aliquorum utrumque sit in infinitum majus tertio, quòd ideò sint æquè majora illo, vel illud æquè minus eisdem, sicut alibi didicisti, quia superficies, & linea sint in infinitum majora puncto; non autem æquè majores illo, vel illud æquè minus illis Et quoniàm de dissensione inter Platonem, & Aristotelem supra mentionem fecimus, errorque Platonicus manifestè est contra Catholicam doctrinam; Aristotelis autem sententia cum ipsa concordare videtur, conveniens arbitramur contra Platonem aliqua dicere, maximè cùm error ipsius originalem corruptionem evidenter tangat. Sententia autem Platonis in hoc fuit, animas à principio creatas fuisse in cœlo, & singulatim in stellis comparibus collocatas; creatas autem scientias perfectas, qualis quidem naturaliter susceptibiles sunt. Quapropter necesse habet consequenter ponere easdem creatas fuisse in simili perfectione virtutū, quod est dicere virtutum naturalium, conjunctione verò, ut supra diximus, corporum, velut haustu lethæi fluminis ebrietatas, & absorptas, ita ut nihil de alterutris dictarum perfectionum omninò reminiscantur. In primis autem quærimus ab eo utrùm similiter sentiat de animabus brutorum, ad quod reverà respondere potest, quia supervacua esset, & omninò inutilis creatio earum extra corpus, cùm extra illa nihil prorsùs valeant operari; vires enim ipsarum per sola corpora, & in solis corporibus operantur: esset ergo earum esse supervacuum penitùs, & otiosum. Cùm ergo creator omnipotentissimus nihil velit esse supervacuum, aut inutile in operibus suis, manifestum est, quòd eas non creavit extra corpora sua. Quærimus ergo à Platone, utrùm animæ sic creatæ haberent vires, quæ non operantur, nisi in corporibus, & per corpora, videlicet quinque sensus particulares exteriores, & sensum cōmunem interiorem; eodem modo imaginationem, & memoriam. Quòd si illas habebant, cùm manifestum sit, eas non posse operari nisi in corporibus, & per corpora; supervacuæ ergo & otiosæ tantis millibus annorum fuerunt eis vires hujusmodi, præsertim cùm tam paucis annis in corporibus suis animæ istæ futuræ essent, & vires istæ operarentur. Quòd si eas non habebant, sed additæ sunt eis in conjunctione corporum suorum, cùm hujusmodi vires ex ex necessitate essentiales sint eis, quantùm ad illas creatæ sunt animæ humanæ; quare partim fuerunt in comparibus stellis secundùm Platonem, partim creatæ in ipsis corporibus, dùm eis conjunguntur. Non ergo simpliciter fuerunt creatæ, sicut ipse ponit, sed per partem, & ita invenietur in animabus humanis pars, & pars, altera vetus, & altera nova, & ita non erit simplex, & impartibilis anima humana; quod nec ipse Plato etiam unquàm sensit, videlicet ut partibus esset anima humana. Quærimus etiā qualiter ipse dicat eas esse creatas extra corpora. Utrū scilicet in loco aliquo, vel in ipsis stellis fuisse dispersas, in quibus eas esse, vel fuisse asserit collocatas; quòd si in loco alio, & deinde per stellas fuisse dispersas, ab illo ergo loco ad compares stellas motæ sunt, & per motum ad illas devenerunt. Jam autem declaravit Aristoteles in libro, quem vocavit physicum auditum, quoniàm impossibile est impartibile quodcunque moveri per se: si verò creatæ fuerint in comparibus stellis, aut erant intra ipsas stellas, animantes, & vivificantes eas, aut erant in eis quasi in receptaculis, aut super eas quasi in vehiculis equitantes, seu sedentes. Quòd si in eis erant, recessu ergo earum à stellis mortuæ sunt stellæ, & extinctæ. Observatæ autem sunt stellæ, & notæ jam per multa millia annorum à curiosissimis inspectatoribus, & observatoribus, & nihil talis immutationis in eis inventum est, ut apparet, immò contrarium, videlicet perpetua, & omninò illæsa status earum quantùm ad hoc stabilitas. Ampliùs. Quæ esset utilitas nobilissimas stellas extinguere, & mortificare propter vilia, caduca, humana corpora vivificanda? hoc enim esset cœlo decorem suum, & ornatum tam mirificum auferre, & illum terræ dare; secundùm hoc etiam jam diù est, quòd omnes stellæ de cœlo cecidissent, velut extinctæ, & mortuæ, vel saltem major pars; quorum contrarium manifestè apparet. Quòd si animæ humanæ erant in stellis hujusmodi, tanquàm in vasis, seu receptaculis, & hoc valde frivolum, & absurdum; in vasis enim, seu aliis, non solent aliqua reponi nisi vel ad conservationem, ut vinum & oleum, & balsamum, vel ad custodiam, ut thesaurus, vel ad captivitatem, ut faciunt fures, & latrones, hostes, aut obsides, aut aliqua hujusmodi causarum, quarum nulla in animabus humanis inveniri potest. Ampliùs. Quid est anima in vase, nisi quemadmodùm scientia in cophino, vel in prixide; quemadmodùm ergo loca, vel vasa corporalia non possunt capere res spirituales, vel esse receptacula earum; sic stellæ quæ utique corpora sunt, vel res corporales sunt, non possunt esse vasa, vel receptacula animarum. Ampliùs. Aut voluntate propria, & sponte descendunt ad corpora, & applicatæ sunt

Veniale aufert gloriæ portionem ad tempus.

Veniale secum patitur gratiam.

Mortale peccatum majus quā originale.

Originale peccatum non est meritum alicujus pœnæ.

Aristot. sententia cum Catholica doctrina concordat.

Plato.

Nota.

Frivolum.

Stellæ corpora sunt.

catæ sunt cum illis, aut contra voluntatem, & per A violentiam; si voluntate propria, aut præsciæ suæ inebriationis, & oblivionis quæ fit eis ex cõjunctione corporum suorum, aut non præsciæ. Si præsciæ, quare scientes, & prudentes in tanta mala se ipsas præcipitant, nec sapientes scientes sunt; hoc enim est quemadmodùm quis sciens, & prudens semetipsum cæcum, & surdum efficiat scientes, & propria volũtate. Quòd si dixerit, quia tantus amor, tantumque desiderium est eis conjungendi corporibus, eaque regendi, ut tanta mala propter hoc negligant, stultiores esse confitentur in comparibus stellis, quàm futuræ sunt in corporibus; existentes enim in corporibus nihil tale unquã attentant. Ampliùs. Non solùm stultas, sed etiam furiósas eas esse in compatibus stellis, de necessitate sequitur ex hoc; nullus enim nisi furiosus in talia discrimina se præcipitat amore cujusquam rei, vel desiderio similiter, nec in mortem. B Iste autem casus, quo sic absorbentur proculdubiò mors quædã est, aut non longè à morte. Si verò cõtra voluntatem propriã, scilicet per violentiam detrudãtur in corpora propria, iniquè agitur cum eis, si peccato aliquo non meruerunt; quare relinquitur eas peccasse antequã ad corpora descenderẽt, & meritò peccatorum carceribus corporum mancipatas. Qualiter autem peccare potuerunt extra corpora, & quo genere peccati, maximè cùm scirent sibi tantam pœnam imminere, nec haberent infirmitatem, quæ eas traheret ad peccandũ? neque enim gula, neque luxuria apud eas locum habuit, ista enim carnalia peccata tantùm sunt, & per carnem solummodò perpetrantur, sed neque avaritia corporalis esse potuit; corporales enim divitias creatura tantũ spiritalis, & quæ illis nullo modo uti potest nõ cócupiscit. Fuit ergo vel superbia, vel avaritia spiritualis, C vel aliquod aliud de spiritualibus peccatis; & ita, vel eo, vel simili genere peccati peccaverũt, quo Angeli mali; quare similis debet esse pœna earum pœnæ Angelorum malorum. Ampliùs. Secundùm hoc in nullo differebãt ab Angelis quantùm ad essentiam, cùm essent creatæ perfectæ in scientia, & virtutibus sicut & illi; vires enim earundem specierũ habebant cum ipsis, verbi gratiã, vires intelligendi, volendi, & amandi, & si quæ sunt in substantiis hujusmodi; quare viribus non discrepabant essentialiter ab illis, sed neque in actibus, aut perfectionibus, cùm eædem essent perfectiones, & in utrisque essent in actu, sive in effectu. Sequitur ergo ex omnibus his animas nostras non esse nisi malos Angelos idest dæmones incarnatos, quã absurditatẽ neque ipse Plato unquã credidit, qui etsi deificari eas posse credidit, eas tamen deos esse nunquã dixit, immò inter ipsas & deos semper evidẽter distinxit, eosque rectores animarũ, & forsitan actores aliquatenus credidit. Quòd si tanti mali sui non præsciæ D erant in cõparibus stellis, qualiter hoc eas ignorare permittunt illæ, quæ expletis numeris sibi injunctis de corporibus ad stellas compares revertuntur. Ampliùs. Si in ea sapientia creatæ sunt, longè major est indubitanter ea sapientia, quàm in corporibus habituræ sunt: quomodò ergo per sapientiã, quam habituræ sunt in corporibus, hoc cognoscũt, videlicet mala, quæ in corporibus patiuntur, & per illã majorem, quam habebant in stellis cõparibus, hoc non potiùs cognoverunt? Ampliùs. Secundùm Platonẽ in corpore nihil discunt, sed eorum quæ priùs in comparibus stellis cognoverant reminiscuntur; anima ergo Platonis, & sectantium suorum hæc reminiscendo cognoscit, & prius hæc noverat in compari stella, qualiter ergo, & qua de causa in tanta mala venit; habet ergo furiosus cui præcipitationes suas imputat, quibus se in aquam, in ignem, & gladios præcipitat, habent animæ in corporibus existentes infirmitatem à parte carnis, & originalem corruptionẽ, quibus aliqualiter imputari possunt mala, quæ eis accidunt, sed cùm erant in comparibus stellis, sapiẽtiã, & virtutibus naturalibus ad minùs, ut ipse ponit, præditæ, quæ causa eas in istas tenebras, & alia mala, quæ in corporibus patiuntur, detraxit. Ampliùs Cùm illa corpora adeò noxia sibi esse prænoverint, qualiter tam cæco amore, tamque furioso desiderio eis conjungi appetierunt. Quòd si dixerit, quia delectabile est eis conjungi corporibus. Unde hoc dicit, cùm hoc ipsum, idest conjunctionem suam cum corporibus ignorent penitùs, similiter & ipsa corpora, quandò eis conjungitur, cùm in ipso puncto conjunctionis inebrientur, & omnia quæ sciebant oblivioni tradant? Etiam dixerunt aliqui, quòd naturali desiderio ad ea descendunt, quos errasse, facilè est fieri manifestum; naturale enim desiderium non est rei, nisi convenientis, & salutaris ipsi desideranti, corpora autem hujusmodi adeò innaturalia, adeóque disconvenientia sunt animabus humanis, ut bona præcipua earum, videlicet scientias, & virtutes absorbeant, & extinguant, & ipsas animas velut pestifero potu inebrient, & innumerabilibus molestiis, atque miseriis exponant. Ampliùs. Naturale desiderium nunquàm est in perniciem desiderantis, nunquàm rem desiderantem naturaliter impugnantis: ista autem corpora in tantam perniciem sunt animabus, adeóque repugnant naturaliter eisdem, ut potissima bona naturalia earum penè funditùs extinguant. Ampliùs Omnia opera naturæ naturaliter operantis omnibus operibus artificialibus & magis perfecta, & magis decora sunt; majori enim prudentia regitur natura in operibus suis, quàm sit ars cujuscunque artificis. Desiderium ergo istud, quod naturale dicunt animarum, nihil habet distortum, nihil præceps, nihil indecens, cùm sit opus naturæ solius naturaliter operantis. De hoc verbo quod dicunt, quia inde per unam portam descendunt, & per aliam portam illuc ascendunt animæ nostræ, has duas portas dicunt esse signum cancri, & signum capricorni, quàm ridiculosum sit juxta Platonem, nulli dubium esse potest. Primùm quia ascensus localis, & descensus in substantiis hujusmodi impossibilis est, sicut declaravit Aristot. ut supra diximus. Ampliùs. Cujusmodi erit motus ille? erit-ne gressus, vel volatus, vel raptatus, vel natatus, vel serptatus à serpendo; plures enim motus locales non inveniuntur voluntarij: nullus autem illorum motuum possibilis est substantiæ spirituali, cùm non habeant instrumenta, quibus hujusmodi motus efficiantur, videlicet nec pedes, nec alas, nec pennas, aut brachia, neque costas quibus serpentes se trahunt. Quòd si motus fiunt earum, sicut motus ponderosi naturalis, aut motus levis, isti sunt motus naturales, & corporales, & non inveniturnaturaliter, nisi unus in uno propter contrarietatem. Si dixerit motus illos, motus esse evectionum quemadmodùm dicuntur animæ portari ab Angelis in cœlum; ignotum per ignotius nititur declarare, & hoc est quoniàm de motu Angelorum non minor est quæstio, & insuper deportatio non habet minorem difficultatem; qualiter enim portant animas? certum est, quòd non portant in manibus, cùm manus non habeant, & eadem ratione, neque in humeris, in vase autem, vel linteo, qualiter portantur animæ quis videat? Nos autem ascensum animarum ad cœlos & descensum earum ad inferos, & deportationes istas, quæ in picturis & scripturis sanctorum leguntur, suo loco declarabimus secundùm catholicam veritatem: nec

Nota. *Casus animarum.* *In Platonem.* *Absurda.* *Scire reminisci secundum Platonem.* *Error Platonicorum.* *Naturale desiderium nunquam pernitiosum.* *Opera naturæ.* *Ridiculũ.* *Motus locales.*

alia de causa hîc induximus, nisi ut appareat imperitia hominum istorum, nisi fortè Plato in sermone isto suo forsan intellexit metaphoram, sive parabolam in ore suo: si verò intellexit Plato animas esse, vel fuisse in comparibus stellis quasi sedentes, aut equitantes, hæc magis ridiculosa absurditas; hoc enim est ac si dixisset, formicam unam equitare Solem, & aliam Lunã, & ita de omnibus stellis. Præterea. Quid est animam sedere, vel equitare? competeret hoc? Ampliùs. Ad quid essent ibi animæ collocatæ, hoc est quâ utilitate. vel fructu, cùm nec omnes stellæ eis indigeant in aliquo, nec ipsæ stellis? nullum enim adjumentum præstare possunt stellæ virtutibus, aut operationibus earum. Ampliùs. Quid est substantiam spiritualem, & abstractam esse supra corpus aliquod, vel in quocunque etiam loco corporali? sicut enim corpus non potest esse in loco spirituali, sic neque spiritus in loco corporali, maximè localiter, quod Plato intellexisse videtur. De hoc verò quod creatas posuit animas in suis perfectionibus, videlicet scientiæ, & virtutum benè se habet aliquantulùm disputare. Et primùm quidem creatio animarum primorum parentum videtur esse pro eo; de illis enim quæstio non est, quin creatæ fuerint in perfectionibus naturalibus istis, cùm in ætate juvenili creati essent, & animæ omninò insciæ, sive insipientes, & ex toto pueriles, nullo modo cõgruerent juvenilis ætatis corporibus; sic neque econtrariò corpora puerilia sapientiâ, & virtutibus præditis animabus. Quia ergo simili modo videtur esse creatio omnium animarum humanarum, utpote specie similium videtur, quod omnes in eisdem perfectionibus. Ampliùs. Quicquid est naturali uni individuorum ejusdem speciei, est naturale & omnibus: cùm ergo istæ perfectiones naturales sint animabus primorum parentum, erunt naturales & omnibus animabus humanis, vel si imperfectio, vel vacuitas, quas ponit Aristoteles in animabus, naturalis fuit animabus primorum parentum, erit naturalis, & omnibus aliis. Quòd si dixerit quis, quia non fuerunt istæ perfectiones naturales animabus primorum parentum, immò gratis datæ, non contradicit, quia omnia naturalia etiam gratis dantur à datore universali bonorum. Quid autem est naturale alicui, si quod habet ab ipsa creatione, & primis generantibus, non est ei naturale? Respondemus quòd naturale propriè est, prout hîc intendimus, quod ab ipsa natura uniuscujusque naturaliter natum est: non autem ita est in illis perfectionibus, immò naturæ animarum illarũ divina largitione in ipsa creatione datæ sunt, non ab ipsa natura naturaliter ortæ, cùm nec ex doctrina nec ex studio, nec experientia processerint. Quòd si quæratur à nobis, utrùm scientia illa, quæ fuit in animabus illis fuerit revelatio? Respõdemus quia revelatio ex lumine est majori, quàm sit lumen naturæ, qualis est prophetia: scientia verò animarum illarum, de qua loquimur, non fuit nisi lumen naturæ quod vocat Augustinus super Genes. ad litteram. cognitionem vespertinam. Hoc lumine illustrati creati sunt Angeli omnes. Sed sanctis Angelis superinfusum est aliud lumen incomparabiliter clarius, atque nobilius, quod idem Augustinus vocat cognitionem matutinam, & cognitionem in verbo: perfectio autem hujusmodi, & imperfectio opposita. cùm accidant tantùm, speciem non diversificant, & sicut illuminatio gloriæ, quæ longè major perfectio est, non diversificat Angelos sãctos, etiam ab Angelis malis diversitate essentiali, sive specifica, multò fortiùs lumẽ illud cognitionis, quod in ipsa creatione sua datum est animabus primorum parentum, non diversificavit animas illarum ab aliis animabus humanis, sicut neque perfectio corporum ipsorum corpora eorum diversificat essentialiter à corporibus aliorum hominum. Videatur forsitan alicui quòd animæ primorum parentum creatæ fuerunt in regione lucis, & in luce, & inde obtinuerunt ut lucidæ crearentur, seu luminosæ ea luminositate quam diximus. Inde etiam habuerunt, ut essent virtutibus decoræ, quas diximus. fortassis autem hujusmodi homo aliquid somniat contra veritatem. Verùm quid sit regio lucis, & utrùm una, aut plures, quæ partes earum, alij tractatui scilicet est reservandum.

Plato. — *Vide.* — *Anima primorum parentum.* — *Naturale quid.* — *Cognitio vespertina.* — *Cognitio matutina.*

CAPUT IX.

Quæstiones alias de vitiis, & peccatis hoc loco mouit, & solvit auctor, quas opera pretium est suo ordine videre, quia summari nequeunt.

De aliis vitiis, & peccatis, hoc est de vitiis consuetudinalibus, & peccatis actualibus consequenter nobis aliqua dicenda sunt. Scito ergo in primis, quia vitium, vel vilis casus à vilitate, & casu dicitur, quoniàm per ipsum viliter caditur, vel à vice, & casu, quoniàm per ipsum vicibus, postquàm ingeminatũ fuerit, caditur, quemadmodùm debilitate, aut claudicatione, aut aliquo aliorum, quæ casum vicibus inducunt. Vicibus autem intelligimus, quoniàm quotiens occasio ei datur, vel adjutorium, sicut cùm debilitati vel claudicationi additur impulsus, aut offendiculum. Licet autem consuetudinalia vitia dixerimus, non tamen ex consuetudine malè agendi tantùm, immò ex uno malo actu interdùm generantur, quemadmodùm ex uno solo aspectu speciosæ mulieris amor turpis, & difficillimè curabilis generatur in aspiciente, similiter & ex unius invidiæ passione, ira, vel odium difficillimè placabiles, quemadmodùm & in virtutibus. De hoc verò, utrùm omnia peccata ex vitiis oriantur, peccata inquam actualia, quem intellectum aliis verbis multi exprimere consueverunt, videlicet istis. Utrùm peccata habeant qualitates substratas, substratas inquam tanquàm radices, ex quibus oriantur, & tanquàm fundamenta quibus fulciantur, atque portantur; & inde inolevit sermo iste, quem multi credunt esse verum, scilicet non quia malus est, malè agit, sed quia malè agit, malus est. Quoniàm autem quædam malitia habitus est, & quædam dispositio, manifestum est, quia ex malitia interiori, quæ ex necessitate, vel habitus, vel dispositio est, procedit malus actus forinsecus; quare verum est, quoniàm qui malus est interiori habitu, vel dispositione, malè agit forinsecùs, & hoc nullam dubitationem habet. Posito autem quòd solùmmodò interiori actu malè agat, videlicet irascendo, vel amando tantùm, non habens omninò malum habitum irę, vel amoris, neque malam dispositionem aliam, cùm ista ira sit in eo mortale peccatum, hoc ut posuimus, manifestum est, quòd iste malus est, utpote dignus æterna morte, & non est malus nisi hac ira, quæ utique malus actus ejusdem est; ergo non est malus nisi malo suo actu: ergo non nisi, quia mala agit, & hoc indubitanter verum est; malus enim actu suo formaliter, & denominatione malus est; ille enim actus, cùm sit ira, malus & malitia est. licet dispositio sit, & non habitus. Quæstio autem hæc non solvitur per hoc; nõ enim quæstio illa antiquorum de hoc est: Utrùm qui malè agit actu aliquo, formaliter malus sit ex illo, quia hoc manifestũ est exemplo, quod posuimus, sed reverà solvitur per præcedens exemplum; quia enim malus est unusquisque, & hoc ex malitia, quæ

Vilis casus. — *Quæstio.* — *Malitia.* — *Quæstio alia.*

quæ in eo vel habitus est, vel dispositio, malè agit vel efficienter forinsecùs proculdubiò. Qualiter autem Aristoteles passiones nominet, quæ nos actus nostros interiores nominavimus, & qua de causa, nos jam declaravimus in primo tractatu de virtutibus, & latiùs de hoc eodé dicere oportet in sequentibus, videlicet in tractatu de tentationibus, & resistentiis. Debes autem scire, quia qui vitia diviserunt in vitia, quæ sunt in animabus nostris motivis de Doctoribus antiquis, non diviserunt nisi vitia, quæ sunt in animabus nostris motivis, seu affectivis. Quare apparet divisionem eorum imperfectam esse; diviserunt enim omnia vitia in septem, ut eis visum est: nos autem jam ostendimus in prima parte tractatus istius septem esse vitia notissima virtutis nostræ rationalis, sive secundùm ipsam, octo concupiscibilis, quadraginta & sex irascibilis, sive secundùm ipsam, & posuimus nominationes eorum, & rationes nominationum; diximus etiam quia quadraginta ista & sex sunt secundùm superfluitatem, & indigentiam, & mediæ virtutes inter ea 23 & quia ista nota sunt tam nominibus, quàm operibus apud nos intelligentes, noli decipere animam tuam, & ne labores in divisionibus, quæ parum utiles sunt. Si cui auté videatur Joan. Evangelistam divisisse vitia in tres species, vel genera in secundo 1. Canonicæ suæ, ubi dicit, omne quod in mundo est, cócupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, errat homo hujusmodi, quoniàm hæc divisio non est divisio vitiorum, sed rerum, quæ in mundo sunt, quæ animas nostras ad vitia carnis, ad avaritiam, atque superbiam incitant, & incendunt. Similiter & in divisionibus, quæ leguntur apud Apostolum, vel potiùs enumerationibus, vel in Evangelio, ne laboraveris, tanquàm omnia vitia ibi enumerentur, vel ad enumerata redigantur; neutrum enim horũ necesse est: magis exépla sunt, quæ ibi ponuntur, quã enunciatio universalis; cùm enim dixisset veritas in 15. Matthæi: Quia de corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, &c. non omnia mala opera, vel vitia enumeratione illa comprehensa sunt, similiter neque apud Marcum in 7. ubi alia multa enumerantur, sicut impudicitia, oculus malus, superbia, & stultitia. Et idem dicimus de aliis quæ apud Apostolum leguntur, sicut in primo Rom. Repletos (inquit) omni iniquitate, malitia, & fornicatione, &c. Quare exemplaris est (ut diximus) hujusmodi enumeratio, & non divisio doctrinalis. Quod ergo nobis restat hîc dicendum de vitiis post ea quæ jam diximus, est artificium quo sciatur suggillatio eorum: hoc autem maximè scietur ex similitudinibus rerum, à quibus etiam ipsa sacra scriptura nominat. Nominantur enim Ægyptij, quod est dicere gens tenebrarum, atque mœroris, quoniàm lucem gratiæ extinguunt, & mentem obtenebrant, & æternorum dolorum mœrorem inducunt. Similiter Chaldæi, quòd interpretantur quasi dæmones, quoniàm similes dæmonum sunt, & diabolicæ turpitudinis characteres, seu impressiones, juxta quod legitur Sap. 2. Imitantur illum, idest diabolum, qui sunt ex parte ejus. Eodem modo, & Assyrij, quòd interpretantur, dirigentes, vel erigentes; erigunt enim miseros peccatores contra Deum, similiter & contra seipsos, & alterum contra alterum, sicut legitur Job 15. Concurrit adversùs Deum erecto collo Et Moyses ad interfectionem Choræ. Multùm erigamini filij Levi. Numerorum 16. Et generaliter per septem gentes, quas ejecit Dominus de terra promissionis, universitas vitiorum hujusmodi intelligitur Ité terra, quia de terra corporis nostri occasionaliter oriuntur. Cógruunt eis etiam

Divisiones parum utiles.

Divisiones in sacris literis quomodo intelligenda.

Ægyptij.

Chaldæi.

Assyrij.

A nomina gentium illarum, si quis interpretationes eis adaptare voluerit, ut Chananæus, qui interpretatur commutatus infœlici commercio, dùm pro virtute in mente humana habitat, & pro eo virtus derelicta est, & ipsum vitium pro ea commutat, vel commutatur, quia hoc efficit in misero peccatore vitium, commutat enim ipsum de bono in malum, & de homine in brutum, de quo supra multa locuti sumus. Congruit unicuique vitiorum nomen Amorræi, quod interpretatur amaricans, quia dulcem Deum in amaritudiné nobis convertunt, dùm iratum eundum nobis efficiunt; ipsam etiam dulcediné virtutum in nobis amaricant, & eam dulcem, vel suavem nobis sæpé non sinunt. Et ad hunc modum est prosequi de aliis, similiter & aspersionis vitia intelliguntur, & ex factis ipsarum suggillantur, B sicut ex Adam nimius amor in uxorem, & vitium ambitionis suggillantur, de qua quæ mala eidem, & posteritati ejus provenerint expressione qua decet, ostéditur. Similiter & ex Caïn avaritia pariter ostéditur, & invidia, dùm per hæc fratricida effectus profugus factus est à facie Domini, factusque est tremulus, & timens ne omnis qui eum inveniret occideret. Et meritò ab unoquoque mortem timuit, qui nec etiam fratri uníco à morte pepercit. Ex ipsis etiam nominibus personarũ interpretationibus diligenter consideratis, & convenienter adaptatis vitia efficaciter suggillantur, ut quia Adam interpretatur terra, sive terrenus, sive terra rubra, quæ primum Dei mandatum avaritiâ, sive ambitione transgressa est; quòd autem terra, vel terrenitas in nobis operetur, videlicet transgressionem divinorum mandatorum, hoc uno exemplo manifestum C est. Ampliùs. Quia per gulam, avaritiam, atque superbiam peccavit, & ex illo uno homine tria illa peccata simul exorta sunt, insinuavit Spiritus sanctus in scriptura illa ex terra, vel ex terrenitate in nobis procedere omnia genera peccatorum: & quoniàm Caïn interpretatur possessio terrena, insinuatum est nobis ibidem, quod possessio fraternitatem occidit, hoc est omnem in proximo fraternam dilectionem extinguit; avarus enim nullius amicus est, & quoniàm in Abel interpretatur luctus in eo facto, scilicet, quo Caïn interfecit Abel, indicatur quòd possessio interfecit luctũ, possessio namque temporalis, sive terrena amatores suos lugere paupertatem spiritualium bonorum, & amissionem cœlestis hæreditatis non patitur. Similiter in Abel, qui quasi nihil interpretatur hîc, quâ interpretatio- D ne intelligitur nihilitas, idest vanitas, & vilitas visibilium bonorum: per hoc, quia per pronomen demonstrativum consueverunt maximè desiderari, quæ oculis subjecta sunt insinuatur, quia possessio temporalium contemptũ eorum interficit juxta modos istos, & quia Jeroboã interpretatur temporalitas: Jeroboam autem Rex fecit schisma in Israël, & induxit idolatriam, in ipso evidenter etiam signatum est, quia temporaliter dividit Ecclesiam Dei, & scindit omnimodò, divisiones & avaritiam in eam induxit, quæ est idolorum servitus, sicut legitur ad Ephesios sexto. Et quoniàm duo idola instituit iste Jeroboam, alterum in Dan, alterum in Bethel, manifestè ostensum est idolatriam avaritiæ in Judicibus, & in Prælatis per temporalitatem inductum esse; Dan enim interpretatur judicium; Bethel autem domus Dei. Congruenter ergo figurata est corruptio avaritiæ per temporalitaté in tribunali judicium, & Ecclesiâ, sive templis, quæ deberent esse congregationes sanctorum, sive in regnum, & sacerdotium, vel judiciũ. Nominibus etiam animalium immundorum & monstruosorum nominantur vitia in scriptura, sicut nomine sanguisuga-

Chananæi.

Amorræi.

Vide.

Abel quid.

Jeroboam quid.

Dan. Bethel.

Vitia monstra & animalia immunda

rum gula, & avaritia: Proverbiorum decimotertio. **E** Sanguisugæ duæ sunt filiæ dicentes, affer, affer: & hoc est secundùm Bedam. Convenientiùs autem avaritia, & luxuria. Eodem modo, nomine serpentis detractor, & per ipsam mordacitatem serpentis, vitium detractionis, sicut dicit Salomon. Quomodò si serpens mordeat in occulto; sic nihilominùs eo habet, qui occultè detrahit. Sic per scorpiones proditores. [*Scorpiones.*] Per vulpes fraudulenti allocutores, & insidiatores. [*Vulpes.*] Per chamæleonta, qui colorem suum mutat in similitudinem ejus in quo est, vel juxta quod est, assentatores, qui pertentant, quid velint, vel intentant homines, ut eis assentiant, sic per equos, temerarij, atque præcipites, & etiam superbi. Per leones, [*Leones.*] crudeles, & iracundi, similiter, & rapaces; Leo enim rugiens, & ursus esuriens, princeps impius super populum pauperem, sicut legitur Proverbiorum 28. Sic per corvos qui semper dicunt cras, procrastinatores bonorum, & etiam solutionum eorum, quæ promiserunt. [*Corvi.*] Qui autem in vitio rapacitatis majori rabie in subditos sæviunt, per lupos vespertinos, sicut Ezechielis 22. Principes ejus in medio ejus, quasi lupi rapientes prædam, &c. Et iterùm: Princeps **F** cui lupi vesperè, quod est dicere vespertinum; cùm enim lupi usque ad vesperam jejunaverunt, nec hominibus parcunt & in villas ad devorandum homines irrumpunt. Similiter per buffones, [*Buffones.*] maligni, per ranas, garruli, per calendrinos, loquaces, [*Rana.*] per monedulas, avari, & etiam per corvos, unde dicit Tullius: Non plus tibi aurum, quàm monedulæ credendum. [*Monedula.*] Eodem modo per aves noctis, idest quæ de nocte solummodò volant, nocturni fures, & quicunque latibula tenebrarum, ut malè agant exquirunt, & lucem fugiunt, sicut dicit veritas in Evangelio Joannis octavo. Qui malè agit odit lucem; sic & per pisces marinos, qui in abysso salsedinis nutriuntur, hoc est in mari, & nunquàm ex eodem exeunt, semper in eo natantes, meritò intelliguntur, qui in aqua sapientiæ salutaris, in studio, seu scholis, scilicet Theologiæ senescunt, & semper insulsi, & insipidi remanent, quemadmodùm dicti pisces marini (proh dolor) ex tanta abysso salsedinis nihil saporis suavis, nihil condimenti vitalis assumentes, sed nescio, quo diabolico artificio salsedinem excolentes, solùm fœtorem, & insipiditatem habent, undecunque illa contrahant. Juxta hunc modum, & per aves, quæ in aquis versantur, & sæpissimè merguntur, & tamen aridæ inde exeunt, nec modicam stillam tantarum aquarum retinent, sic & istis stilla per modica aquarum sapientiæ salutaris non adhæret. [*Terra arida quid.*] Ad idem pertinet terra, quæ sæpiùs & diutiùs aquâ operitur, quoniàm & citiùs arescit, quàm aliæ, crepat, & scinditur, sicut carectum ante omnes herbas arescit, & tamen in aqua semper est, quemadmodùm legitur in Job. Ad idem induci solet de ranulis, quæ in medio pinguedinis nutriuntur, & tamen omninò sine pinguedine sunt, & alia **H** innumera, sicut de molendinariis, quos sepit tumultus aquæ, & ipsius molendini strepitus, qui alios excitant; sic de pulsatoribus campanarum, quorum aures obturantur, & etiam obsurdescunt, soporem etiam eis provocant sonitus campanarum, qui alios excitant, & dormire non sinunt. Hi sunt velut cancrus, qui in mediis aret aquis, hi sunt qui calcatis torcularibus sitiunt, sicut legitur Job 37. Hi nescio quo diabolico miraculo in medio ignis non æstuant, in fornace sacrorum eloquiorum, quæ reverà ignis sunt, extincti, & gelidi sunt. [*Salamandra.*] Sunt & instar Salamandræ diabolicæ, in medio igne prædicto illæsi vivunt. Possunt tamen omnia hæc competenter ad dona gratiarum, & virtutum referri. Similiter à deformitate, & monstruositate animalium, sicut à gibbositate camelorum, qui turgent strumâ superbiæ, [*Cameli.*] à defectu caudæ, qui manifestus est in simia, illi denotantur qui saltè finalem pœnitentiam non agunt, [*Simia.*] quâ operiant turpitudinem suam spiritualem, hoc est turpitudinem peccatorum, similiter qui homines videntur quidem exteriùs figura corporis, interiùs autem, hoc est, in vita, & moribus, bruti sunt: quemadmodùm dicit Hieronymus. Intùs Nero: foris Cato. Sic & hypocritæ suggillantur à simili duplicitate, vel speciei, quam prætendunt quodammodò, falsitate; volucres enim videntur, & volare non valent struthiones, sed gressibiles tantùm sunt; sic [*Struthiones.*] & hypocritæ specie, quam prætendunt volare, idest alta cœlestium petere videntur, sed pedibus, idest affectibus suis, à terra non elevantur, & terram solam, hoc est terrenam gloriam, vel opulentiam quærentes. Ad hunc modum se habet de animali monstruoso, quod vocatur pilosus, figuram humani corporis, & gressum super duos solummodò pedes habente. Juxta hunc modum attendenda est etiam monstruositas membrorum in animalibus, qualis apparet in simiis; pedes enim earum ex pedibus, & **F** manibus compositi sunt, & interiùs evidenter apparent compositi ex talis, & palmis. Similiter attendenda est monstruositas animalium in quibus multæ species continuatæ videntur, sicut animal, quod castor, sive fiber nuncupatur, in quo quinque [*Castor seu fiber.*] species mirabiliter conveniunt. Hujusmodi autem monstruositates in seipsis horribiliter effigiant, qui uno officio vel dignitate non contenti, & interdùm nec uni sufficientes, vel idonei, multa in se conjungunt. Dùm enim aliquis decanus est in una Ecclesia, præpositus in alia, cantor in tertia, archidiaconus in quarta, quid est nisi monstrum spirituale in corpore universalis Ecclesiæ? [*Qui multa beneficia obtinent monstra sunt.*] Assueti autem hujusmodi monstris, vel potiùs horrificam eorum monstruositatem non videntes, ad ea expavescere jam nescimus. Similiter & ab ipsis operibus animalium suggillari possunt efficacissimè vitia, & peccata; sicut ex perversa imitatione simiarum simias **G** diabolicas dicimus omnes peccatores, maximè autem superbos, & generaliter omnes illos, qui faciles sunt ad imitandum malos; similiter ex recidivo peccati canes vocantur peccatores, qui post pœnitentiam revertuntur ad peccandum, ex eo quod legitur Proverbiorum 26. Sicut canis, qui revertitur ad vomitum sic impudens, qui iterat stultitiam suam: Et ex secundæ Canonicæ Pet. 2. Canis reversus ad vomitum suum, &c. [*Canis ad vomitum reversus.*] Sic & illos qui spurcitias suas spiritualem requiem sibi fecerunt, & in eis tanquàm in lectis mollissimis, & suavissimis requiescunt, generaliter jumenta vocamus: jumenta autem non de aliis lectera sibi parant, quàm de propriis stercoribus, nec alia sibi substernunt ad jacendum, quàm illa, propter quòd dictum est Joëlis primo. Computruerunt jumenta in stercore suo, de quo Gregorius: **H** Jumenta in stercore suo putrescere, est in sordibus luxuriæ vitam finire. Similiter ex vocibus animalium suggillamus vitia, dùm contentiositatem latratum vocamus, loquacitatem, coaxationem raninam, & minas iracundiæ rugitum leonum, & verba subdola garritum vulpium, & ita de aliis. Et ut generaliter dicamus, non est genus animalium, quod non adjuvet declamatores idest prædicatores, ad vitia suggillanda, & veritates laudibus extollendas, si natura omnium, & vita eidem innotuerit. Similiter & sacros expositores ad exponendas scripturas maximè ubi animalia nominantur propter hoc inspiciendi sunt libri de naturis animalium, videlicet Arist. Plinij, Alani, Isidori, & quidam libelli quos aliqui antiqui fideles de naturis animalium ex diversis scripturis collegerunt. [*Libri naturales legendi.*]

De his autem nobis scribere provt opus esset supra vires esset, & tempus pro aliis negotiis impendere nos oportet. Adjuvant etiam elementa, propter quod vires, & proprietates eorum nosse perutile est prædicatoribus, & sacris doctoribus. Ignis enim nominatur peccatum adulterij, sive luxuria prostituta Job 31. Ignis est inquit usque ad perditionem devorans, &c. Et omnis amor inordinatus vocatur ignis creberrimè in scriptura; sic & nominibus aliorum elementorum: Proverbiorum trigesimo. Terra, quæ non satiatur aquâ, gula, vel ebrietas. Sic ab instrumentis bellicis, gladius evaginatus, mulier speciosa apertæ turpitudinis: gladius verò qui vocatur sica, mulier hujusmodi, sed occultæ turpitudinis; species enim muliebris gladius flammeus, vel ignitus, dicit Hieronymus. sic & ab instrumentis rusticanis, ut cœnosetium diabolicum hominem, qui circunfert immunditias peccatorum, & rotabulum diabolicum avarum significat, qui totum se dedit congregando, seu congerendo luto divitiarum; rotabulum enim est instrumentum rusticanum, quo lutum de plateis, vel multum cœnum cõgeritur; similiter & cophinus diabolicus cor avari, unde dicimus avaros tot cophinos luti Ægyptij portare in humeris, quot loculos portant in cordibus. De hujusmodi cophinis dicitur in psalmo. Manus ejus in cophino servierunt. Similiter ex instrumentis venatoriis & piscatoriis, quemadmodùm Salomon malam mulierem vocat laqueum venatorum, & sagenam cor ejus. Ecclesiast. 7. Sic laqueum & muscipulam diabolicam eandem. Sapien. 43. Sic ab officinis immundis suggillantur peccatores, sicut Augustinus, cloacam immunditiæ cor peccatoris vocat, super orationem dominicam. Carnificina verò diaboli juxta hunc modum est os detractoris, ubi innumerabiles tam boni, quàm mali gladio linguæ ipsius, armisque, ac sagittis dentium ejusdem jugiter cruciantur; sic & coquinam diabolicam in declamationibus nostris corda solemus vocare, quæ vel jugiter friguntur, vel assantur ardore concupiscentiarum, vel quia frixuras, & assaturas, aliaque fercula coquinaria jugi meditatione habent in se, sicut mos est quibusdam gulosis, etiam religionem professis, qui non domino nostro Jesu Christo, sed suo ventri serviunt, quemadmodùm coquina. Juxta modum istum ad herbas immundas, pestiferas, & venenatas: sic & ad arbores infructuosas, vel ignobiles fructus, vel aliis de causis malorum hominum similitudines habentes aliquas recurrendum est prædicatoribus, ut ex similitudinibus hujusmodi vitia, & peccata suggillent, sicut ad carduum, & rhamnum, atque papullum, aliaque hujusmodi, propter quod necessariò habent publici prædicatores naturas, proprietates & operationes rerum hujusmodi cognoscere, similiter aquarum, lacuum, fontium, paludum, & ipsorum, ut diximus elementorum, quæ cùm innotuerint summoperè studendum est eisdem, ut eas & decenter inducant, & convenienter adaptent. De his autem vitiis scribere relinquimus alijs, quibus & peritia hujusmodi data est, & spatium concessum. Ad alia enim quæ magis conveniunt proposito festinare nos oportet.

Ignis est peccatum.

Terra non satiata aquâ est ebrietas.

Sica.

Rotabulũ.

Sagena cor mulieris.

CAPUT X.

De peccatis iterùm dicit suo more multas innectens quæstiones.

De peccatis autem, idest de operibus humanis, negligentiis, & omissionibus provt desuper accepimus, aliqua dicere intendimus. Jam autem diximus, quia peccatum vel pedis casus, vel pecualis

A sit casus, quod propter similitudinem dictum est, quoniàm reverà cadit in mortem & culpæ hîc, & in profundum gehennæ in futuro, qui mortaliter peccat. Nos autem dicemus in sequentibus, quid est mortaliter peccare, & cujusmodi peccatum mortale intelligatur. Primùm discutientes quæstionem illam antequàm utique, sed nostro tempore innovatam propter errorem quorundam, quæ non fuit eis suo tempore declarata. Hæc autem est quæstio, utrùm possibile sit aliquem peccare, & qui negaverunt libertatem arbitrij in hoc errore fuerunt, & hoc est, quoniàm si non est nobis libertas arbitrij, erit nobis imposita necessitas faciendi, quod facimus, & non faciendi, quod non facimus; quicquid enim non liberum est nobis facere, vel non facere, est nobis necesse facere, vel impossibile, similiter & B non facere; quare nec culpandi sumus, si facimus, nec laudandi, similiter & si non facimus quodcunque ex operibus bonis, vel malis. Ampliùs. Quia bruta necessitate feruntur, non libertate moventur ad aliqua, nec peccant, nec laudabiliter agunt quicquid agant. Ampliùs. Sicut non est lex posita brutis, sic nec ponenda est hominibus, cùm nec de se, nec de operibus suis ullam habeant potestatem. Quòd si verum est, impossibile erit Deum aliquid laudabiliter facere; necesse est enim facere semper benè & bona, & impossibile est aliter, vel malè: si ergo necessitas nuda, vel impossibilitas prohibent vel benè agere, vel malè, omnipotentissimus Deus prohibitus esset malè agere, cùm necesse sit ipsum benè agere, & impossibile ipsum unquàm malè agere. Similiter & de Angelis sanctis se habet à tempore suæ confirmationis. Nos autem generaliter ostendemus hoc de omnibus: necesse est enim unumquodque agere, quod agit, dùm istud agit, & im- C possibile est ipsum aliter agere tunc, verbi gratiâ. Cùm iste in instanti odio mortali habeat fratrem suum, impossibile est, ut in eodem instanti, & dùm durat illud instans, non odiat ipsum, & necesse est illum odire in eodem instanti; quare non peccat odiendo fratrem suum in illo instanti, quare impossibile erit aliquem peccare, vel etiam benè agere: propter hoc solebamus distinguere, quia quædam necessitas est violentiæ, & illata, & quicquid ex ea agitur, non agenti, sed violentiam inferenti imputandum est, immò nec agens dicendum est illud, cui violentia infertur, sed magis ipsum, quod infert violentiam, ut rota molendini nec movens se, neque agens dicenda est, dùm impetu aquæ volvitur, sed aquæ motus ejus imputandus est. Est & necessitas stabilitatis, & immutabilitatis, qualem dici- D mus esse Dei necessitatem, qua immutabiliter bonus est, & quicquid est hac necessitate, necesse est ipsum benè agere semper, & contrarium impossibile, & ista necessitas non aufert libertatem, sed perficit; posse enim malè agere, hoc est posse cadere, & posse fieri servum peccati, servitus est; non posse ergò malè agere, vel fieri servum peccati, libertas est, & tantò major, quantò ab hujusmodi servitute remotior. Tertia necessitas est extranea, sive forinseca, quam nonnulli vocare solent necessitatem per accidens. Et easdem distinctiones facimus de impossibilitatibus, & hoc modo dicuntur quædam de præterito vel necessaria, vel impossibilia per accidens, sicut te comedisse, vel aliud quodcunque fecisse, quod fecisti, vel non fecisse, si non fecisti. Sed quarta est necessitas, secundùm quosdam, quam vocat Aristo. determinatam, ut Socratem sedere, dùm sedet, & hoc fortè referri potest ad necessitatem, quam diximus extraneam, forinsecam, sive per accidens; pro eo enim necesse est te comedisse, si comedisti, vel impossibile te comedisse, si non comedisti, quo-

Quæstio.

Lex non est posita brutis.

Nota.

Tertia necessitas.

Quarta.

niàm tempus non recipit mutationem reditus, sive revocationis, sic & Socratem sedere dùm sedet, quia tempore quo sedet non stat, & ideò non recipit contrarium sessioni sive privationi ipsius. Quare fluxus temporis utriusque causa est necessitatis, aut impossibilitatis. Necessitas prima, quam diximus violentiæ, cùm violentia contra voluntatem fuerit, inculpabilem efficit voluntatem, & hoc est quoniàm, ut dicit August. in Enchiridio. Tantùm voluntate peccatur. Contra voluntatem autem dicimus esse necessitatem, seu impossibilitatem, aut etiam violentiam, cùm nec affectata est, nec procurata, nec tolerata, aut neglecta, sicut apparet in exemplo Tulliano de illo, qui cùm esset vocatus in jus, fregit pontes, per quos necesse habebat venire, quo vocabatur, ut posset allegare impossibilitatē veniendi illuc: sic faciunt & miseri peccatores, dùm peccant aliquâ horâ, vel puncto, impossibile sibi non peccare tunc; impossibilitas ergo hæc non est contra voluntatem, cùm sit ab ipsa voluntate procurata, nec contra ipsam obnitatur voluntas, cùm non displiceat ei ipsum peccare tunc, quod est illud impossibile; quemadmodùm enim si quis velit habere montes aureos ex sola cupiditate, licet habere montes aureos sit eidem impossibile, non excusat ipsum à peccato cupiditatis hujusmodi impossibilitas; illi enim impossibili adhæret voluntas sponte, & placet ei: impossibile igitur volitum, & placitum non excusat vel agentem, vel volentem, si malum sit; per hoc enim mala est voluntas, quia cadit supra malum, & hoc sufficit ad hoc ut mala sit voluntas, licet aliis modis mala fieri possit; quamvis enim corruptæ, quæ vovit virginitatem, & virginitas impossibilis sit, & corruptio necessaria (ut ita dicamus) & necesse sit ipsam esse corruptam, quandiu tamen vel placita est ei, vel tolerata, vel neglecta corruptio, & nec volita est ei, nec placita virginitas, nec desiderata, non excusat eam à peccato, alioquin de malitia commodum reportaret. Et ad hunc modum se habet de præcedentibus exemplis, quia facta esset ei licita corruptio, & inculpabilis per malitiam fornicationis suæ: si autem pœniteret, & de corruptione sua, & amissione virginitatis, pœniteret inquam veraciter, excusaret eam indubitanter tam necessitas, quàm impossibilitas supradicta, & hoc est, quoniàm tunc essent contra voluntatem ipsius, & impedirent ipsam. Invincibile autem impedimentum semper excusat agere volentem, & hoc est, quod nonnulli ex sacris doctoribus dicere solebant, quia impossibilitas, & necessitas in invio non excusat, sed in via; in via utique est virgo, de qua loquimur, dùm pœnitet, in invio verò, quàdiu non pœnitet de corruptione sua. Perscrutemur autem illud aliquantulùm latiùs & dicamus, quia sicut dicit Augustinus, quia qui dixerit Christum præcepisse impossibile, anathema sit. Non præcepit ergo Christus alicui peccanti nunc, non peccare nunc, cùm impossibile sit omni peccanti nunc, non peccare nunc, non est ergo contra præceptum Dei peccare nunc. Quare est factum, vel dictum, vel cupitum contra legem Dei, & ita peccatum à diffinitione Augustini, licet ejus contrarium sit impossibile, ut diximus. Ampliùs. Solet dici, quia negationes, sive prohibitiones divinæ obligant ad semper: affirmationes verò, sive præceptiones obligant pro loco, & tempore, ergo ad omne nunc obligat quæcunque divina prohibitio, ergo ad non peccare nunc mortaliter. Ampliùs. Qui dixit; Non furtum facias, aut intellexit nunquàm furtum facias generali abnegatione, aut particulari, quandóque non furtum facias. Ampliùs. Non subest libero arbitrio peccare modò, vel non peccare modò in quocunque, sive peccet, sive non, modò,

Voluntate tantùm peccatur.

Christus nihil præcepit impossibile.

Negationes seu prohibitiones divinæ.

Affirmationes.

E cùm alterum sit necessarium, alterum impossibile? unicuique ergo neutrum est præcipiendum, vel prohibendum: Deus ergo neutrum prohibet, vel præcipit, cùm nihil faciat, quod faciendum non sit. Ampliùs. Si Deus præciperet peccanti modò dicens, ne pecces modò, non solùm inutiliter, sed etiam ridiculosè hoc faceret, cùm hujusmodi præcepto peccanti parere sciat esse impossibile. Ampliùs. Quis sapiens, aut bonus præciperet alicui, sede dùm stas? aut sta dùm sedes? certum est quòd nullus, multò fortiùs ergo nec Deus. Ampliùs. Si totum tempus esset isti peccanti nunc, sicut est hoc ipsum nunc, in quo peccat, hoc est, si totum tempus non reciperet mutationem, sicut neque hoc nunc, videlicet ut sicut in ipso nunc non potest non agere quod agit, in eo, vel agere in eo, quod non agit in ipso nunc, non

F tangerent ipsum præcepta Dei cùm necessitati alligatus esset facere toto tempore vitæ suæ quicquid facit, nec esset ei possibilitas aliud, vel aliter faciendi. Stultissimum etiam esset eidem legem imponere, quem necessitas sic ligatum teneret, ut aliud vel aliter facere non esset eidem possibile, quare nec ad ipsum nunc, hoc est respectu ipsius, postquàm inest, ullo præcepto, vel lege obligatus est, cùm in eo nec aliud, nec aliter agere, nec aliter se possit habere. Ampliùs. In præmisso casu quærimus: Utrùm ista virgo teneatur nunquàm fuisse corrupta, & utrùm Deus exigat ab ea hoc, videlicet ut non fuerit corrupta? Quòd si dixerit quia Deus hoc exigit ab ea, & quia ad hoc teneatur, intolerabiliter errat, cùm & homo etiam talia exigere non auderet, immò etiam exigere erubesceret. Ampliùs. A debitore, qui paupertate invincibili factus est in non solvendo, nemo creditor auderet exigere debitam pecuniam, cùm sciret ipsum ad eam paupertatem, quā diximus, devenisse, nisi fortè sub ea conditione, si

G fortè ad pinguiorem aliquo tempore veniret fortunam, vel si ab amicis ei ad hoc subveniretur. Cùm ergo ista corrupta non sit in solvendo super virginitate, vel voto ejus, vel super hoc, videlicet quòd non fornicata fuerit, nec Deus, nec homo ab ea hæc petere vel exigere potest. Ampliùs. Cùm pater flagellat filium ad correctionem, non intendit per flagella ut non peccaverit, sed potiùs ut non peccet ulteriùs, licet flagellet ipsum, quia peccavit: multò fortiùs ergo Deus quantumcunque puniat delinquētem, non exigit tamen ab eo, ut non peccaverit, nec unquàm dictū est, quòd aliquis qui peccaverit, teneatur non peccasse. Ampliùs. Si aliquis debet mihi pecuniam ad certum diem solvendam, & eâ non solutâ dies hujusmodi elabatur, manifestum est, quòd ab ipso non possum petere, ut solverit mihi

H dictam pecuniam illa die, sed reverà ab eo possum petere meum interesse; multò minus igitur Deus, cujus omnia judicia, æquitas, vel veritas. Ampliùs. In hujusmodi præterita non cadit imperium, & propter hoc nulla locutio imperativa est de præterito, nec imperativus modus habet præteritum. Adeò etiam contra naturam est, quòd nec habet etiam natura locutionem, vel loquelam, qua talia possit vel imperare, vel petere, nisi valde absurdè: quid autem est in causa, nisi impossibilitas revocationis tēporis, & actionis, quæ simul fluxerunt? Eadem ergo impossibilitate, quia nec retineri tempus potest, nec ipsum nunc temporis, quin irrevocabiliter ambo fluant, nec in imperium, nec in legem cadunt hæc. Si autem nec in imperium, nec in legem cadunt, nec erit in eis transgressio, vel omissio, & ideò nec mortale peccatum; propter hæc, & hujusmodi visum est quibusdam, quoniàm nullus peccaret in hujusmodi, & dixerunt, quia non peccat iste fornicando, in A, vel in aliud malè faciendo, cùm habeat necessitatem,

Quæstio.

Iterùm.

Quæstio.

Quæstio.

necessitatem vel impossibilitatem faciendi, vel non faciendi; hoc autem dixerunt etiam, quoniàm necessitas, & impossibilitas semper excusant. Non peccat ergo, ut ipsi dicunt, in hoc nunc agendo contra Dei præceptum, vel omittendo illud, cùm excusetur per necessitatem, vel impossibilitatem, quam diximus, sed peccavit inquiunt priùs, quandò scilicet negligens fuit sibi cavere, vel declinare ab hujusmodi facto, quia tunc ingessit se in hanc necessitatem, sive impossibilitatem: hic autem error destruitur multis viis, & modis. Primùm, quia aut in A neglexit, sive fuit negligentia, aut nunquàm, si nunquàm, ergo nunquàm peccavit ante A. Sed neque peccat in A, ut ipsi dicunt, nunquàm ergo peccavit, & ita est ostendere de unoquoque, quod impossibile est ipsum peccare. Si verò neglexit in aliquo instanti, videlicet in B, redeunt in eundem errorem, quoniàm sub instanti B necesse fuit ipsum negligere quod tunc negligebat, & impossibile non negligere, quod tunc negligebat: quare eisdem necessitate, & impossibilitate excusatur, ut non peccet secundùm errorem istum. Eodem modo se habet, si dicatur, quòd non in instanti est hujusmodi negligentia, vel omisio, sed in tempore determinato, & limitato; eadem enim necessitate tenetur, & impossibilitate in tempore, quo occupatur totaliter, idest in toto, quo teneretur in instanti; tempore enim, quo agitur, impossibile esse videtur aliter se habere agentem, vel non agentem: posset fortè aliter se habere in parte secunda temporis, quàm se habuit in præcedenti, sed manifestum est, unumquemque necesse habere sedere dùm sedet, aut stare dùm stat; si enim desisteret à parte actionis suæ, vel cessationis, non ageret nisi partem actionis, & in parte temporis. Quare sive desistet, sive non, semper agit, vel cessat dùm cessat, & impossibile est aliter se habere; quam necessitatem vocat Aristoteles determinatam, sive conditionalem. Ampliùs. Secundùm hoc manifestum est impossibile esse aliquem peccare; si enim possibile est, esto ergo quòd aliquis peccet, aut peccat in instanti, aut in tempore? Quòd si dixerit in instanti, nominemus illud A; postquàm ergo iste peccat in A, necesse est in A, ipsum peccare, similiter impossibile est ipsum in A non peccare: A ergo habet necessitatem, & impossibilitatem, per quas excusant hujusmodi erronei peccantes. Quare non peccat in A, cùm non habeat in potestate non agendi quod agit, & sit constitutus in necessitate agendi, quod agit. Eodem modo necesse est se habere, si A nominetur tempus in quo peccat; similiter enim necesse est ipsum agere, quod agit in B, & impossibile non agere quod agit tunc, ut ostendimus. Verùm cùm spiritualia peccata in instanti perficiantur, sicut est gaudere de alieno malo, dolere de alieno bono, ad minùs non effugient, quin impossibile sit aliquem peccare peccato spirituali. Quòd autem peccata spiritualia in instanti perficiātur, etiamsi per tempus durare possint, & plerunque durant, manifestum inde est, quoniàm anima humana impartibilis est, & ideò gaudium, dolor, & omnis alia ejus dispositio impartibilis est: dispositio inquam unum est vera unitate, hoc est non adunata. Quare gaudium, & dolorem, & similia non recipit anima humana per partes, sive partem post partem, immò subitò, & totaliter simul quod est in instanti. Quare gaudet, & dolet prædictis modis in instanti, & ita peccat spiritualiter in instanti. Grammatica verò, & aliæ scientiæ, quæ deorsum sunt, licet unæ sint, adunata tamen unitate hæc sunt; grammatica enim per partes adjicitur, & aggregatur ex regulis, & documentis aliis, donec compleatur ejus totalitas. Ampliùs. Cùm dicant isti, qui peccat in

Confutatio erroris.

Nota.

Spiritualia peccata.

A instanti, non tenetur non facere quod facit in illo, dùm illud facit, neque facere quod non facit: Quærimus ab eis, utrùm sit licitum ei facere tunc quòd facit tunc, an non? Si dixerit quòd sic, accidunt horrifica inconvenientia. Primum, quia omne malum efficitur licitum quantumcunque horrificum, & perniciosum sit, quare evacuabit peccatorum unusquisque omnem præceptionem, & prohibitionem divinam, totamque legem Dei, cùm omne illicitum possit sibi facere licitum, & hoc per culpam suam, immittens se in necessitatem, vel impossibilitatem, quas diximus, & ita eximet se privilegio diabolico à tota lege Dei. Facit autem pro isto errore quod vulgariter, & usualiter dicitur, videlicet quòd necessitas non habet legem. Cùm ergo procurare possit unusquisque peccator necessitatem, & impossibilitatem, quas diximus, poterit procurare, ut sit sine lege, vel legem non habeat quantùm ad hoc, B hoc autem est privilegium diabolicum, & sine lege Dei. Ampliùs. Secundùm hoc licitum erit peccatoribus facere quicquid faciunt, dùm illud faciunt, quare impossibile erit aliquem aliquid facere illicitum, vel illicitè, & ideò impossibile erit aliquem facere contra legem Dei; dùm enim faciunt quicquid faciunt, jam non contra legem faciunt, cùm necessitas legem non habeat, & ipsi tunc in necessitate positi sunt. Eodem modo necesse habent dicere & de meritis, & de bonis operibus; dùm enim benè aliquis agit, necesse habet agere, quod agit, & æqualiter impossibile est illum tunc vel aliud, vel aliter agere; quare secundùm hoc impossibile erit aliquem benè agere, & maximè in operibus spiritualibus erit ista necessitas, vel impossibilitas, propter causam quam diximus. Secundùm hoc etiam non erimus C subditi legi divinæ, neque peccatores erunt sub lege, sed magis lex erit nobis subdita, & peccatores erunt super legem, cùm in potestate habeant de illicitis facere licita, & econversò. Secundùm hoc accidit etiam quòd peccando declinabitur peccatum, & per peccatum, atque culpam fiet licitum, & inculpabile, quod aliàs erit illicitum, vel culpabile; negligendo enim periculum suum, & per negligentiam hujusmodi peccando, faciunt sibi licitum, & inculpabile per necessitatem, & impossibilitatem, quas diximus, quod aliàs erat illicitum, & culpabile. Ampliùs. Secundùm hoc nihil erit omninò peccatum, quemadmodùm quod agitur non est peccatū propter necessitatem, & impossibilitatem prædictas. Ampliùs. Nullus peccabit peccato, quia non peccabit eo, dùm agit illud, neque dùm non agit illud; dùm enim istud agit, licitum est ei agere istud, propter necessitatem in quam incidit. Ampliùs. Secundùm hoc sola negligentia erit peccatum, cùm omnis actus licitus sit dùm agitur. Ampliùs. Necessitas, D vel impossibilitas nullum est peccatum, sed neque ipsum necessarium, vel impossibile, quod diximus, est peccatum, immò licitum secundùm errorem istum; ergo neque, qui incidit in necessitatem hanc, vel impossibilitatem, vel in hujusmodi necessarium, aut impossibile, incidit in peccatum; quare impossibile erit aliquem incidere in peccatū. Ampliùs. Solum peccatum est declinandum; à licitis enim neque cavendum est nobis, neque declinandum: non est ergo negligentia culpanda, si in ea incidimus, quæ licita sunt, & non sunt peccata; quare neque negligentia etiam invenietur esse peccatum. Ampliùs. Si negligentia est peccatum, non est peccatum nisi dùm est, sed tunc ex necessitate est, quare tunc non est peccatum; præcessit ergo eam alia negligentia, per quam incidit peccans in ipsam, & ita in infinitum. Ampliùs. Cùm peccare in A sit isti necessarium in A, & contrarium sit eidem im-

Quæstio.

Necessitas.

Negligentia.

Solum peccatum declinandū.

possibile in A, erit ergo peccare in A licitum isti in A, & ita erit idem peccatum mortale, & licitum. Si verò dixerit quia facere in A hoc quod facit, est illicitum, est ergo peccatum non obstante necessitate, vel impossibilitate. In hac ergo quæstione dicendum est contra eos qui sic opinantur, videlicet quòd necessitas, & impossibilitas excusant à tentatione, & obligatione, de quibus agimus hîc, quod nihilominùs peccatum est, & malum est, & illicitū in A, quod iste facit in A, neque hoc possunt facere necessitas, aut impossibilitas, ut illud quod est malum in se, non sit malum cum illa necessitate, vel impossibilitate, de quibus agitur, quemadmodùm manifestè se habet in exemplo, quod diximus, quod est, istum mortaliter peccare in A. Similiter & in omnibus illis, quæ Aristoteles vocat nominata, mox conjuncta malo. Causam autem jam diximus, propter quam necessitas, & impossibilitas excusent, & ubi, & quandò non. In nudis verò factis, vel operibus, quæ indifferentia sunt, necessitas & impossibilitas excusant ipsum facere, vel non facere nudum ab ista conjunctione mali, non aliter tamen, nisi quemadmodùm diximus, videlicet cùm nec affectatæ fuerint, nec procuratæ, nec toleratæ; sed si contra voluntatem fuerint, ut diximus, aliàs autem voluntariæ reputandæ sunt. Cùm quæritur à nobis, utrùm in imperium cadant hujusmodi impossibilia?

Necessitas & impossibilitas à quibus excusant.

Quæstio. Respondemus quia & in imperium, & in prohibitionem cadunt cùm prohibita sint, antequàm fiant, vel præcepta, nec Dei præceptiones, aut prohibitiones, vel etiam minimum apicem totius legis Dei malitia, vel negligentia peccantium, evacuare, vel solvere possit ullo modorum. Reverà tamen verum est in illa necessitate, vel impossibilitate constitutis non novum præceptum, ac prohibitionem contra eas eisdem dari: liberis ergo ab ista necessitate, vel impossibilitate data sunt præcepta, & prohibitiones; ipsi verò per stultitiam, atque malitiam suam abstulerunt sibi hujusmodi libertatem, & superadduxerunt sibi peccandi necessitatem, & non peccandi impossibilitatem, & peccant illa hora in eo quod tunc vitare non possunt.

Quæstio. Si verò quæritur utrùm teneatur iste non peccare in ea, vel non facere hoc in A, non videtur dubitandum hoc, cùm priùs teneretur lege Dei, & in nullo exemptus sit, vel absolutus est ab ea postmodùm.

Quæstio. Quòd si quæratur utrùm Deus requirat istud ab eo quod scit eum facere non posse. Dicimus quia tunc non est necesse, quòd Deus requirat hoc ab eo, vel tunc, vel postmodùm, sed requirit ab eo pœnam, quam meruit hoc faciendo, vel satisfactionem pro hoc; nullo modo enim dicendum videtur, quòd Deus velit habere ab eo, quod solvere, vel facere non potest.

Quæstio. Quòd si quæritur, utrùm teneatur peccare tunc, vel non teneatur. Dicimus, quòd non tenetur; ad illud enim tenetur unusquisque vitandū pro quo, si illud fecerit, efficitur debitor mortis æternæ. Similiter & ad illud faciēdū, pro quo, si omiserit, amittit vitā æternā. Intelligitur hoc sicut exposuim9, & hæc est intentio ejus, quòd dicitur, teneri, tenetur enim quantùm ad vitā æternā, hoc intelligitur sicut exposuim9, & hoc est in quo multi erraverunt, & quod multos decipit, & decepit; non enim aliud est dicere tenetur, quantùm ad vitam æternam, quàm hoc, nisi hoc fecerit, vel vitaverit, amittit vitam æternam.

Nota. De eo verò quod quæritur utrùm iste teneatur non peccasse, dicimus, quòd secùs est; peccasse enim omninò elapsum est à manibus, & à potestate liberi arbitrij, & nihil in illud potest liberum arbitrium, & ideò de illo nulla est obligatio: ipsum verò peccare, vel malè agere in A subest libero arbitrio, quoniàm ex illo est liberè, & volenter, & quandó-

E que gaudenter. Quòd verò objicitur, & quæritur, quia tunc non potest aliud facere liberum arbitriū, nec illud vitare quod agitur: Respondeo quia ideò non potest, quia nec vult, nec potest etiam velle tunc contrarium, quia nec vult tunc contrarium, & ideò remanet inexcusatum à culpa, quod facit. Jam ergo declaravimus hunc errorem, & ostendimus causam erroris istius, videlicet necessitatem, & impossibilitatem malè, & culpabiliter, procuratam; non enim hujusmodi erronei attenderunt cujusmodi necessitas, vel impossibilitas, & quandò excuset à culpa mortali, neque distinxerunt, qualiter requirat Deus ab homine, quod facere non potest, & qualiter non requirat. Nos autem jam declaravimus intentionem hujus requisitionis, prout congruit Deo. Erraverunt etiam in hoc, quòd non rectè intellexerūt quid sit aliquid subesse libero arbitrio; quæ-

F dam enim subsunt plenè arbitrio libero ad faciendum, & non faciendum, ut quæ sunt voluntaria de futuro: quædam verò ad faciendum tantùm, vel non faciendum tantùm: quædam verò de præsenti, & voluntaria de præsenti; nihil enim magis subest libero arbitrio, quàm quod ex eo est libenter, atque gaudenter. Nec obstat nobis illud, quicunque dixerit, Christum præcepisse impossibile, anathema sit; in omnibus enim ejus præceptis nec unum invenitur impossibile, quandò præceptum est, nec ipse præcepit impossibile, sed stultitia peccantis impossibile sibi facit, quod erat sibi possibile, vel intelligitur hoc de impossibilibus per se, & naturaliter, propter quod lex humana, & mundana dicit ut supra diximus, quia in rerum natura impossibilium nulla est obligatio, & iterùm dicitur propter hoc, quòd lex debet esse possibilis, & honesta. De virgine verò, utrùm post lapsum teneatur ad virginita-

Quæ subsunt libero arbitrio.

F tem si eam vovit, dicimus quòd non, propter causam quam supra hîc assignavimus: Veruntamen tenetur ad illud quod potest de voto hujusmodi, videlicet ad continentiam de cætero. Quòd si dixerit quis, quia similiter, si labatur iterùm non tenebitur, nisi continere in posterum, & si iterùm labatur, similiter non tenebitur servare continentiam, nisi in tempore, quod erit post lapsum istum: & similiter se habet de lapsu tertio, & ita in infinitum. Minuetur ergo ei obligatio quantùm ad tempus, & hoc per culpam suam, quia semper tenebitur ad minorē continentiam, idest minoris durationis; efficietur ergo per culpam suam melioris conditionis. Respondemus, quòd non sequitur, quoniàm quod minus habet obligatio ejus in tempore, hoc habet plùs, & multò ampliùs in obligatione culparum, quas cōtrahit per frequentem relapsum.

Quæstio de virgine lapsa.

G Secundùm errorem autem illorum, qui dicunt omnia ex necessitate evenire, non est necesse, ut propter hoc nemo peccare possit, aut benè agere, & hoc apparet per ea quæ diximus de necessitate, & impossibilitate, videlicet quæ & quandò excusant à culpa, & obligatione, & quatenùs, sicut ostendimus, quia necessitas qua necesse est Deum semper benè agere, & impossibilitas, qua impossibile est ipsum malè agere, in nullo prohibent, vel impediunt, quominùs benè & laudabiliter agat utrunque, & hoc est quia, nec violenter ipsum impellunt ad benè agendum, nec violenter ipsum impediunt, aut avertunt tunc à malè agendo, nec ullo modorum resistit illa impossibilitas, aut contradicit voluntati ejusdem: sicut necessitas virtutis cœlestis, aut fati, quam secundùm eos impossibile est averti, vel impediri, & quæ etiam movent animas humanas, ut ipsi opinantur, movent inquam ad cogitationes, & affectiones, quæ in eis sunt, & per illas ad operationes, & operum declinationes, quoniàm non movent eas violenter, immò

Error quorundā.

Nota. immò voluntariè, non excusat animas humanas à A peccatis, & culpis; & hoc est quoniàm à quocunque principio sit opus voluntarium, dummodò voluntarium sit, idest volitum, quocunque trium modorum quos diximus, idest affectatum, vel toleratū, vel neglectum, semper imputandum est voluntati, & agenti per voluntatem. Nec sequitur si non potest aliud agere, vel etiam velle, quòd propter hoc excusatus fuit, qui nec vult aliud posse, vel agere, nec aliud velle: propter hoc dicit Seneca: Quia omne peccatum adeò est voluntarium, ut si non sit voluntarium, nō sit peccatum; quare necessitas, vel impossibilitas, quæ non aufert operi, quin sit voluntarium, hoc est ex voluntate, quam impossibile est non esse liberam, nec culpam aufert, nec meritum eidem operi. Reverà autem si totum, quod movet animas nostras, extra nos esset, & non haberemus principium motivum B operum nostrorum intra nos, vel in nobis, totum attribuendum videretur extrinseco motori, vel motoribus, si plures essent. Quòd si quis dixerit, quia avertere possumus volūtates nostras à malè volitis, licet extrinsecùs solummodò moveamur ad volendum. Respondemus quia ipsum avertere eodem modo nō est in potestate nostra, cùm sit à motore extrinseco tantùm. Quare sicut velle nostrum non est à nobis, vel ex principio, quod in nobis sit, non erit nobis imputandum vel ad laudem, vel ad vituperium, similiter neque ad meritum, neque ad culpam; non enim erit secundùm hoc alterutrum in potestate nostra; cùm enim à solo motore, qui extraneus est, fiant voluntates nostræ, & volūtatum aversiones, vel repressiones, & motor hujusmodi in potestate nostra non sit ullo modo, non erunt illæ in potestate nostra, neque erunt in nobis, ut actiones nostræ, & opera, sed ut passiones tantùm à forinseco agente, & erimus tantùm receptores hujusmodi impressionum, & nullo modo actores: quare nec benè, nec malè agemus, sed virtus cœlestis, vel fati aget omnia hæc. quæ videntur esse actiones nostræ, & erimus tantùm organa virtutis cœlestis, & fati. Manifestum autem est, quia organo non est imputanda operatio, quæ per ipsum agitur ad laudem, vel vituperium, culpam, vel meritum, sicut motus rotæ molendinariæ, neque quātùm ad essentiam suam, neque quantùm ad tarditatem, vel velocitatem culpabiliter imputari potest ipsi rotæ, sed aquæ soli impellenti, & revolventi illam. Quòd si talia dicantur voluntaria in nobis, æquivocè forsitan dicetur & ipsa voluntas: meliùs tamen videtur nobis, ut dicamus, sicut priùs, quoniàm voluntaria nullomodò possunt esse ista ex motore extrinseco, quin sint etiam ab ipsis volentibus, & operantibus; & hoc est quoniàm voluntas semper imperat motum, vel prohibet, propter quod apud philosophos & virtus imperativa motus voluntas dicitur. Nos etiam declaravimus in præcedentibus, quia est ea, & tanta libertas ipsius ut nec cogi possit ad operationem suam propriam, quæ est velle, vel nolle, neque prohiberi ab ea, immò necesse est, ut si velit operari operationem suam, quòd operetur eam, quicquid ipsam ad hoc moveat, vel impellat. Et propter hoc: dicit August. Quia penès eam residet auctoritas summa movendi membra: Potest tamen moveri ad volendum, vel nolendum aliter, videlicet suggestione, sive suasione, sive consilio, non autem violentia, vel coactione, & quin sibi retineat, scilicet dominium, & auctoritatem suæ operationis, nō potest facere suggestor, aut suasor, aut cōsiliarius. Quare manifestum est, quia si virtus cœlestis, vel fatum, vel quicunque alius motor extrinsecus moverit animas humanas ad volendum aut nolendum, non auferet eis dominium, & imperium, vel auctoritatem suarū voluntatū, & actionū, cùm nec vim, nec violē-

Nota.

Organo non est imputanda operatio.

tiam, nec actionem eis ad hoc inferre possint; & hoc est propter libertatem, atque imperiositatem voluntatis, propter quas nec coactionem sustinet, nec receptibilis est ullo modorum ipsius. Si quis verò quærat qualiter, vel quam ob causam circonstantiæ licet bonæ augeant peccata, & malitiam ipsorum, & quātò majora bona fuerint, tantò magis augeant, cùm alterum contrariorum alterum minuere & etiam destruere magis debeat secundùm naturam. Respondemus quia intensio, & magnitudo peccatorum, seu malorum operum semper sequitur intensionē obligationum, & etiam eidem æquatur, & semper est æqualis, obligationum inquam quibus tenemur ea nō facere, verbi gratia: Dignitas sacerdotalis, vel pontificalis bona est, & bonitate sua auget occasionaliter peccatum sacerdotis, aut pontificis, pro eo scilicet quòd obligat ipsum ad hoc, ut magis declinet peccatum, quàm laïcus, similiter & scientia; magis enim vir sapiens tenetur declinare à malo, quàm simplex, vel stultus. Servus enim sciens voluntatem domini sui, & non faciens, plagis vapulabit multis, servus verò nesciens eam, & non faciens, vapulabit paucis, sicut dicit veritas in evangelio Lucæ. Et alibi: Si cœci essetis peccatum non haberetis. Inde est illud poetæ. Omne autem vitium tantò conspectivis in se crimen habet, quantò qui peccat major habetur. De cōscientia verò erronea, qua aliquis esse credit peccatū, quod non est, expressè dicitur & in textu, & à sacris expositoribus, quòd hujusmodi error peccatum esse facit, quod aliàs peccatum non esset. Et hoc dicit Apostolus ad Rom. 14. Omne quod non est ex fide peccatum est intelligens fidem consciētiam ibi: propter quod & exponitur ibidem; sic omne quod non est ex fide, idest omne, quod est contra fidem, quod est dicere contra conscientiam, est peccatum. De hoc C Aug Qui ædificat contra conscientiam, ædificat ad gehennam. Habet autem quæstionem non levē propter quam causam hoc sit. Primàm, quia cùm error non sit peccatum quandóque, error inquantùm hujusmodi, qualiter efficiet ipsum opus esse peccatum unde dabit malitiām, quam non habet? verbi gratia. Aliquis credit de aliquo, quòd non indigeat eleemosinā, & propter hoc credit quòd dare eleemosinam sit peccatum, vel de aliquo, quòd sit indignus Episcopatu, vel alio honore Ecclesiastico, quod utique credere non est peccatum mortale; dare tamē ei Episcopatum sic credentem, erit mortale peccatū, hoc est in opinione omniū, & etiā generaliter juxta verbum August. quod diximus, quòd quilibet tenetur sequi conscientiam suam. Veniens enim contra conscientiam quicunque credit se teneri ad aliquod, peccat mortaliter. Quòd si verum est, quicunque D ergo sunt hæretici, vel idolatræ vel Judæi tenentur esse tales, existendo ergo tales, faciunt id, quod tenentur, & ita faciunt, quod debent, quare non peccant, & etiam accidit secundùm hoc, quod Judæi tenebātur crucifigere Christum Dominum; hoc enim dictabat eis erronea sua conscientia. Ampliùs. Si erronea conscientia facit esse malum, & illicitum, quod aliàs erat bonum, & licitum, ergo quod aliàs est malum, & illicitum, faciet bonum, & licitum, quare judaïsmus, & idolatria, & hæresis omnis erunt licita, & bona his, qui in eis sunt. Ampliùs. Cùm nec melior, nec certior, nec majoris auctoritatis sit consciētia tua, quàm conscientia alicujus viri sapientioris, & melioris, quàm tu sis, unde hoc quòd magis teneris tuæ conscientiæ credere, quàm cōscientiæ illius? Ampliùs. Unde ista auctoritas, quòd quilibet tenetur eā sequi, præsertim. cùm nec magister sit, nec liber authenticus? Ampliùs. Secundùm hoc tenebitur quis ad duo opposita, & ad contradictionem. sicut diximus in exemplo idolatrarum, ex præcepto nam-

Libertas voluntatis, ac imperiositas.

Circunstantia bonæ quomodò augent peccatum.

Iuvenalis.

Quomodò peccatum fiat quod non erat peccatum.

Nota. Acutè disputat.

que Dei tenentur non adorare idola, & ex conscientia tenentur ista adorare, & ita tenentur ad impossibile per se, & naturaliter. Ampliùs. In legibus contrariis, sive sint præcepta, sive statuta, aut altera abrogat alteram, aut derogat illi. Cùm ergo ista contraria sint, lex Dei, & lex conscientiæ, in isto casu, ut nec etiam secundùm quid simul stare possint, altera ex toto abrogat alteram. Quòd si lex Dei abrogat legem conscientiæ, non obligat ergo cõscientia cõtra legẽ Dei. Nusquàm ergo obligat conscientia, vel ad faciendum, quod malum est, vel ad non faciendum, quod bonum est, hoc est contra præceptionem, aut prohibitionem Dei. Si verò lex consciẽtiæ abrogat legem Dei, quid absurdius dici potest? sequitur enim ex hoc, quòd errores nostri evacuabunt justitiam, & veritatem legis Dei, & eximent nos ab illis; lex enim abrogata neminem ligat, & ita tam Judæi, quàm pagani, quàm etiam hæretici exẽpti essent omninò ex lege Dei. Quid ergo restabit nisi, ut prædicetur per totum mundum, ut faciat unusquisque, quod voluerit, donec totus mundus credat hoc, videlicet unicuique faciẽdum illud solùm, quod voluerit, & tũnc non solùm licitè, sed etiã meritoriè vivent omnes homines in voluntatibus, & voluptatibus suis, & ita salvarentur omnes, quorũ vix centesima pars salvatur. Ampliùs. Cùm voluntas adeò imperiosa (ut diximus) adeóque libera, nec exempta sit à lege Dei immò adeò subdita, ut etiam contra seipsum necesse habeat velle, & nolle sæpissimè, unde illud privilegium, immò privilegium cõscientiæ, ut contra ipsam non liceat aliquid cuiquam vel velle, vel facere? Ampliùs. Si conscientia aliquid est, utique non est, nisi creatura, similiter & homo habens conscientiam erroneam non est, nisi creatura jure plenissimo, ac singularissimo creatori Deo subdita: quicquid ergo dictet, vel jubeat conscientia, vel homo habens illam creatore jubente contrariũ, vel prohibente illud, negligenda est ipsa. & standũ præceptioni, vel prohibitioni creatoris, quemadmodùm si proconsul aliquid præcipiat, & consul illud prohibeat, vel contrarium præcipiat, standum est soli præcepto consulis, & negligendum omninò proconsulis in parte illa. Similiter se habet de consule, & Imperatore, sicut dicit Augustinus. Ampliùs. Talis potest esse error cõsciẽtiæ, quòd ipsemet est mortale peccatũ, sicut se habet in omnibus erroribus impietatis, ubi talis error indubitanter deponendus est; sicut ergo contractus qui in seipso irritus est, aut irritandus, non ligat, vel ad numerandum pecuniam, si sit emptionis, vel ad aliud quod ex illo sequatur, si sit alterius modi; sic error conscientiæ, qui in seipso irritandus est, & omninò exterminandus non ligabit ad aliud. Ampliùs. Omne peccatum mortale ligabit facientem istud ad delendum ipsum per pœnitentiam; error ergo omnis conscientiæ, cùm est mortale peccatum, obligat sic errantem ad deponendum ipsum: quare non obligat ad sequendum ipsum. Ampliùs. Quis audeat dicere homini sic erranti, hoc est errore mortali, quia si erras, debes ampliùs errare, & quia si peccas debes ampliùs peccare? Ampliùs. Quantumcunque habeat aliquis erroneum visum exteriorem, non propter hoc rerum visarum aut quantitates, aut colores immutantur, alioquin sol ex errore visus, qui videtur esse cubitalis magnitudinis tantùm, esset illius magnitudinis tantùm, & Luna esset major eodem: multò fortiùs ergo nec visus interior, idest judicium conscientiæ immutabit qualitates operum nostrorum; non faciet ergo opus malum, quod bonum est in se, vel bonũ quod est malum. Eodem modo argumentari potest quis de opinione, quia hujusmodi conscientia erronea, non est nisi erronea

Nota.

Voluntas imperiosa, non exempta tamen à lege Dei.

Vide.

Conscientia erronea

E opinio; unde enim hæc virtus, vel potestas opinioni nostræ contra opera nostra, ut ea mala faciat, cùm aliàs mala non sint, vel etiam bona, cùm secùs? Hoc autem dicimus, quoniàm secundùm istos, cùm levare festucam de terra indifferens sit in se, idest nec peccatum mortale, nec meritorium, tamen credendi, quòd sit peccatum mortale, erit peccatum mortale, similiter & credendi, quòd sit bonum meritorium, erit meritorium, nisi culpa mortalis aliàs facientes impediat. Ampliùs. Si hujusmodi error facit esse malum, quod non est malum, ergo facit esse malum, prout conscientia dictaverit, illud esse malum; si ergo conscientia dictet alicui, quòd levare festucam de terra sit ei tantùm peccatum, quantùm fuit peccatum Adæ, vel peccatum Luciferi, vel peccatum Judæ proditoris, vel peccatum crucifigentium dominum salvatorem, tantùm peccabit levando festucam

F de terra, quantùm peccavit Adam, vel Lucifer, vel aliquis aliorum, quos diximus, maximè cùm dicat Ambr. Quantùm intendis, tantùm facis. Et Apost. videtur assentire in 14. primæ ad Cor. dicens. Quia manducare carnes malum est ei, qui per offendiculum manducat. Ampliùs Nihil est magis obligatorium, cùm in se honestum, ac licitum est, quàm juramentum, vel votum. Cùm autem res jurata, sive voto permissa, illicita est, aut mala per se, omninò in nullo ligat jurantem, sive voventem propter malitiã hujus rei; multò fortiùs ergo error conscientiæ, cùm in seipso illicitus est, aut impius, non obligabit sic errantem ad faciendum, quod dictat error hujusmodi; neque enim Jephte voto suo obligatus fuit ad immolandum filium occurrentem sibi de prælio cum victoria revertenti Neque David per juramentum, quod fecerat de interficiendo Nabal, peccavit parcendo ei postmodùm ad preces uxoris ejus: neque

G Herodes decollare debuit Joan. Bap. propter stultissimum, & impiissimum jusjurandum, quod fecerat de dando filiæ Herodiadis saltanti caput ejus: propter hoc dicit Isid. & auctoritas canonizata. In malis promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum, quod incautè fecisti, dum voveres. Ampliùs. Sciendum, quòd contra legem Dei nos obligabit erronea conscientia, si dictet, nobis econtrariò illi esse faciendum; si enim teneamur facere contra illam, illicita est nobis, idest contrarium non solùm illicitum, sed etiam debitum debito obligatorio mortis æternæ; erit ergo fortior lege Dei, cùm eam abroget, & legem contrariam illi nobis imponat. Erit etiam secundùm hoc conscientia sua lex unicuique, & ad eam solùm servandam tenebitur, & erit unusquisque stultus, vel erroneus in

H parte illa legum conditor, & legis divinæ destructor, & abrogator; omnibus enim modis impossibile est aliquem teneri simul ad duo contraria, vel impossibilia, cùm secundùm leges humanas, in rerum natura impossibilium obligatio nulla sit: facere autem duo contraria simul, vel impossibilia, natura impossibile est, quare impossibile est aliquem teneri ad illud. Ampliùs. Oportet Deo magis obedire, quàm homini, ut dixerunt Apostoli in libro actuũ. Ergo magis debet obedire unusquisque erroneus Deo quàm sibi vel conscientiæ suæ. Respondemus in his, quia erronea conscientia non ligat ad faciendum, quod dictat inquam, si illud scit esse cõtra legem Dei, sed ligat generaliter erronea conscientia in talibus ad hoc, quòd non negligatur ipsa, immò corrigatur. Peccat tamen quicunque contra conscientiam aliquid facit, non propter facti malitiã, sed propter negligẽtiã consciẽtiæ per quã committit se discrimini; dùm enim certum non habet, an ipsa res quam facit sit contra Deum, indubitanter discrimini se committit illam faciendo, peccat ergo

Juramentum & votum maximè obligant.

Ad duo contraria nemo tenetur.

Negligentia conscientiæ.

ergo talis, & errando primùm, & errorem negligendo secundò, sicut scriptum est in Ecclesiastico. Non demoreris in errore impiorum. Generaliter ergo unusquisque tenetur in talibus, quæ in præcepto sunt, vel in prohibitione, vel sequi, vel corrigere conscientiam in generali, non sequi determinatè, neque corrigere determinatè, sed alterum facere; utrumlibet enim faciendo se liberat; quòd si neutrum fecerit, manifestum est ipsum negligere conscientiam, & in discrimen se mittere. In indifferentibus quoque similiter se habet, quale est elevare festucam de terra, vel comedere carnes quandò, & cui hoc indifferens est; sicut enim error impietatis deponendus est ab omni conscientia, sic & error in hujusmodi; vergit enim in impietatem hæreticam, vel saltem contra catholicam doctrinam. Impiè namque, & damnabiliter sentiunt Manichæi, malum esse comedere carnes, hoc quippe sentiunt, quia facturam principis tenebrarum credunt omnem carnem, & ideò immundam. Eodem modo error est omninò intolerabilis, malitiam in rebus ponere, quæ lex divina, nec damnat, nec prohibet, & quæ Christiana doctrina habet pro bonis naturali bonitate, aut pro indifferentibus quantùm ad meritum, & demeritum; sicut enim peccant Manichæi malitiam, & immunditiam naturalem imponentes rebus à Deo creatis ad usus hominum, & sicut peccant astronomi malitiam, vel infortunium imponentes planetis, & stellis, cùm à talibus omninò immunes sint, & innoxiæ; sic peccant erronei homines imponentes rebus licitis malitiam culpabilem, similiter, & indifferentibus, & quæ omninò seorsùm sunt à lege Dei, hoc est ab omni præceptione, & prohibitione divina, qui imponunt istas necessitates obligationum ex errore conscientiarum suarum, nova lege se onerant, & sibi credentes. Quòd si quis quærat à nobis, utrùm facere aliquid contra conscientiam dictantem illud esse peccatum mortale, sit peccatum mortale, vel illicitum: Nos quidem respondimus ad hoc tibi, si advertas, quæ diximus; ubi enim non errat conscientia, manifestum est, quia peccat duobus modis, videlicet & faciendo, quod malum est, & malè faciendo illud, negligentia enim, sive contemptus conscientiæ unum malum est per se: aliud verò malum est ipsum factum, quod conscientia non errans dicat esse peccatum mortale. Ubi autem errat conscientia, peccat uno modo tantùm, videlicet negligentia, vel errore conscientiæ; non enim malum est, quod facit, sed malè illud facit. Nihil ergo licet contra conscientiam agere in aliquo casu, nec tamen tenetur quilibet sequi conscientiam suam in quolibet casu. Ex his ergo apparet tibi, qualiter peccatum est, quod non est ex fide, quia quandóque ex ipsa malitia facti, & negligentia conscientiæ simul, quandóque ex altero tantùm: non sequitur ergo, in nullo casu licitum est alicui agere contra conscientiam, ergo in quolibet casu tenetur facere secundùm conscientiam; non enim necesse est duarū contrariarum propositionū semper alteram esse veram. Similiter in nullo casu licet alicui facere contra Deum, ergo tenetur omnia facere propter Deum, & licet conscientia actus nostros voluntarios, & quantùm in se est, indifferentes possit malos facere, & etiam mortalia peccata, quandò dictat eos esse tales, tamen eos, qui in se mali sunt, & de illo genere, quod Aristoteles nominat mox nominata conjuncta malo, non potest facere bonos quantumcunque diceret illos esse bonos, & hoc est, quoniàm talia per se, sive essentialiter mala sunt, hoc est ex eo ipso quòd talia sunt, qualia nominantur, ut adulterium inquantùm adulterium, perjurium, inquantùm perjurium, latrocinium, in quantùm latrocinium, & ita de aliis. Quædam autem bona, videlicet de genere bonorum cùm dicat conscientia esse mala, mala inquam malitia contraria, hoc est de genere malorum, non immutat à genere suo conscientia hujusmodi, & hoc est quoniàm genus substantiale est, & non separabile; quemadmodùm dicimus, quòd dare eleemosynam, subvenire injustè oppressis, honorare parentes, bona sunt in genere suo idest, in eo, quòd talia sunt, videlicet dare eleemosynam, in eo quòd dare eleemosinam, & subvenire oppressis, in eo, quòd subvenire: & hujusmodi bonitas vocatur naturalis, vel essentialis, & ideò inseparabilis ab eis, & ipsa insusceptibilia contrariæ malitiæ. Verùm alia est malitia, quam error conscientiæ benè potest superinducere; si enim aliquis credat, quòd peccatum sit dare eleemosinam alicui, reverà peccatum erit ei, & malum erit ei, licet istud permaneat in sua bonitate naturali, sed malitia hæc, est negligentia mala, & contemptus conscientiæ, si contra eam eleemosinam illi dederit, ipse etiam error in talibus non caret culpa multotiens. Debes autem scire quia quędam sunt adeò bona bonitate gratuita, atque meritoria, ut errorem conscientiæ circa se non patiantur, si scilicet fiant, quale est diligere Deum ex charitate; nemo enim potest hoc facere contra conscientiam, & hoc est quoniàm charitas nullum errorem mortiferum patitur in corde, in quo est; ipsa enim est unctio, quæ docet de omnibus, sicut legitur primæ Joan. primo. Et si possibile esset, quòd aliquis crederet hoc, videlicet, quòd diligere Deum sic, esset mortale peccatum, non posset illa credulitas in eo remanere, si actus iste superveniret. Adverte ergo diligenter, qualiter dicimus mala esse facientibus, qui contra conscientiam faciunt, quoniàm malitia illa quandóque non est nisi à parte erroris conscientiæ, & est negligentia, vel contemptus tantùm; quandóque est etiam à parte actus, videlicet cùm in se fuerit malus, & tunc erit dupliciter malus hujusmodi actus, videlicet propriâ malitiâ, & superveniente à parte conscientiæ. Jam ergo declaravimus tibi ubi, & quandò erronea conscientia immutare possit actus, & ubi non possit & quales, & quatenùs. Quòd si quis dixerit, quia error conscientię Jacob, quo credebat se cognoscere Rachelem, cùm cognosceret Liam, actum fornicationis, qui utique malus erat in se, mutavit in concubitum matrimonialem; non enim peccavit, ut multis, & magnis videtur, cū cognosceret Liam, credés, quòd ejus uxor esset cùm reverà non esset. Nos hoc pleniùs discussimus, & determinavimus in alio tractatu, & in cap de ignorantia, & etiam multa alia, quę ad hunc tractatum pertinere videntur. Quod autem dicit Ambr. quia quantùm intendis, tantùm facies, sermo est multæ ambiguitatis, & quæstionibus plenus. Et fuit opinio multorum, quòd in malis habet locum hoc, & non in bonis. Et cùm objicitur eis igitur si intendit aliquis occidere hominem, licet non occidat, tantum faciat, ac si occideret: Respondent, non quantitativè intelligendum est, quod dicitur, sed intensivè, sub hoc sensu, si multùm intendis, & multùm facis; non enim si quis intendat tantùm peccare faciendo aliquid, quantùm peccaverint Judęi crucifigentes filium Dei, vel lucifer apostatando, non propter hoc tantùm peccat, & hoc est quoniàm genus facti, de quo supra locuti sumus, non parum aggravat ipsum factum; quoniàm autem ista disputantur in scholis latiùs, & etiam sæpissimè, transimus ad alia.

In Manichæos. *In Astronomos.* *Quæstio.* *Contemptus conscientiæ.* *Nota.* *Bonitas naturalis.* *Bona bonitate gratuita.* *Epilogus.* *Vide.*

CAPUT XI.

Multis nominibus exprimuntur in sacris eloquiis vitia, & peccata, quæ hic percensentur.

VT autem adjuvemus prædicatores, & peccatorum suggillatores, prosequamur sermone generali nominationes, quibus apparent noxietas, fœditas, & horribilitas, cæteraque mala peccatorum. In primis ergo scire debes, quia peccata nominantur casus, sicut Proverbior. 24. Septies in die cadit justus, & resurgit; Ubi considerandum est, & unde cadit, videlicet, an ex alto gratiæ, an ex alio peccato in aliud, & in quid cadit; dùm enim cadit in peccatum, cadit in fauces, vel in ventrem diaboli, & in cloacam immunditiæ, ubi totus inquinatur, & extinguitur sicut lampas ardens, & lucens, in latrinam demersa, in orificium inferni, dùm non restat nisi alius tumbus, sive casus, quo cadat in gehennæ profundum. Juxta hoc est considerare alia, quæ circa, vel ex casibus sunt, sicut fractura ossis, vel membri, ex qua perpetua claudicatio, & aliæ læsiones, ex quibus innumeræ deformitates, & in corporibus, & in operibus corporalibus fiunt, ex quibus per similitudines, & comparationes ad spiritualia veniendum est. Considerandum similiter est quo impulsu, & an sine impulsu; qui enim solo timore cadunt sine impulsu, hi sunt, qui cadunt turpissimè: qui verò solo verbo detractionis, vel adulationis cadunt in quodcunque peccatum, quales milites sint, ostendunt, dùm tam levi vento dejiciuntur. Secundò nominantur debita, & hoc non solùm mortis æternæ, cui auctores suos obligant, & astringunt, immò etiam usuraria debita; pro illis enim alia peccata semper exactissimus fœnerator diabolus, alia inquam exigere, & extorquere peccata non cessat; peccatum enim (ut ait Gregorius) cùm non statim per pœnitentiam diluitur, mox suo pondere trahit ad aliud. Sunt etiam debita damnorum irreparabilium, & ut videtur, neque numerum, neque mensuram habentia, maximè quidem, ut mulierum publicæ turpitudinis, quarum fornicationum incogitabilis numerus est, similiter & animarum, quæ per eas Deo auferuntur, & diabolo acquiruntur, non solùm cum quibus opere peccant, sed quos etiam suo aspectu, & apparatu ad peccandum inflammant. Sic se habet, & de aliis, quæ palam exempla perditionis spectantibus, & audientibus dant; tot enim mortium unusquisque est reus, ut dicit Greg. quot exempla perditionis transmittit ad alios: horum autem numerum quis novit? Eodem modo se habet, & de his, qui malos præficiunt, vel prælatos, vel potestates sæculares, vel etiam magistros: in immensum extenditur corruptela, quæ ab hujusmodi hominibus derivatur vel in Ecclesias, quas de malis hominibus ædificant, vel in subditos, vel in discipulos, quos nefando abominationis vel opere, vel verbo docent. Quis ergo damna tot millium animarum restituet? quandò nec animæ propriæ semel Deo ablatæ, & diabolo traditæ restitutionem, & liberationem efficere quisquam prævalet? Tertiò nominantur inquinationes, ex quibus peccatores immundi, sive sordidi semper in scriptura dicuntur; hujusmodi autem inquinationum fœtor est, & sinistræ opinionis infamia. Quantùm ergo inquinatus est cujus fœtor tam longè, quàm largè spargitur? quanta celeritate currere deberet ad lavacrum pœnitudinis, & confessionis, & maximè antequàm ad sancta appropinquare, vel antequàm Deo ministrare præsumat, sed lachrimandum, qui cum aliis omnibus fœteant qui nares, vel infectas, vel corruptas

Casus. *Debita.* *Diabolus fœnerator.* *Quantùm peccant, qui malos Prælatos præficiunt.* *Inquinationes.*

E habent, sibi fœtere non possunt. Hujusmodi ergo hominibus dicitur Isaïæ primo. Lavamini, mundi estote. Et has inquinationes sentiens David clamabat. Ampliùs lava me ab iniquitate mea: & Hieremiæ 2. Lava à malitia cor tuum. Quartò nominantur cruentationes, ut Isa. 1. Manus vestræ plenæ sanguine sunt. Et Isa. 30. Qui obturat aures suas ne audiat sanguinem: & iterùm Hierem. 2. In alis ejus inventus est sanguis animarum pauperum, & innocentium: Maximè autem horrifica cruentatio est ex peccatis malignitatis, sicut ex nece, & proximorum odio, invidia, detractione; hujusmodi enim peccata sanguinolenta dicenda sunt: qui odit ergo fratrem suum, quoniàm homicida est, sicut dicit Joan. 1. Cano. suæ. 3. cruentatus est sanguine fraterno intùs: si autem foris eum, vel facto, vel verbo,
F læserit, in veste cruentatus est, & in ore, vel in manibus: his autem signis deprehendi consueverunt homicidæ, videlicet cruentatione gladij, vel aliorum armorum, vel vestis; linguam autem habet cruentatam, & dentes si verbo læserit. Quia ergo filij hominum dentes eorum arma, & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus, gladium, & arma, atque sagittas habet cruenta ex sanguine fratris, qui sic in eum operatus est, similiter & vestem cùm corpus humanum animæ vestis sit. Quia verò generaliter omne peccatum sanguis dicitur, propter hoc dicebat David: Libera me de sanguinibus, & Oseæ 4. Maledictum, mendacium, homicidium, furtum, & adulterium inundaverunt, & sanguis sanguinem tetigit. Qui ergo operti sunt iniquitate, & impietate sua, sanguine ipso suo operti sunt; à quibus verò peccata illicitorum aspectuum per oculos, illicitorum auditiuum per aures, sermonum similiter per ora, & ad hunc modum de aliis partibus corporis,
G sanguine fluunt, utpotè ex omni parte corporis vulnerati; sanguis enim fluens indicium est vulnerum. Vide quàm miserabile, quámque horrificum aspectu spectaculum seipsos præbent peccatores piis parentibus, hoc est prælatis, & Ecclesiasticis, similiter & fratribus, quàm gratum autem hostibus, idest dæmonibus, & eorum imitatoribus, qui de fraternis peccatis, vel visis, vel auditis, gaudium sibi faciunt, atque risum. Utrùm diluvium sanguinis sit, & montes vel Ecclesiarum prælatorum, vel Principum operit, nec solùm usque ad frænos equorum, idest prædicatorum ad eos frænandos, hoc est ad ora eorum obstruenda, ac rescindenda, ne prędicent, ascenderit, jam non dubium est, ubi prædicationis impeditur officium, & apertè etiam inhibetur quoniàm insania, & etiam audacia coram Deo
H apparet, ut audeant filiorum ejusdem interfectores, & sanguine eorum, ut diximus, cruentati, taliter manus hujusmodi sanguine plenas ad ipsum levare, vel ora sic cruentata ad eum adorandum aperire non verecantur. Generaliter autem omnia immunditiæ opera, præsertim si consuetudinaria fuerint, menstruata vocantur, sive fluxus menstruorum: juxta illud Ezec. 16. Vidi te conculcari in sanguine tuo: Hierem 10. Omnes qui quærunt eam, non deficient, in menstruis suis invenient eam. Quintò vocantur inquinationes, velut ex fluxu sanguineo. Juxta illud: Putruerunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ. Et juxta illud Isaïæ primo. Vulnus, & livor, & plaga tumens non est circumligata medicamine, nec fota oleo. Et Job 2. Testa saniem radebat. Maximè autem ad opera luxuriæ convenienter refertur hoc; est enim luxuria ulcus pessimum sanie spurcissima, & abominabili semper defluens: & juxta hunc modum convenienter nominatur dissenteria spiritualis, & fluxus ejus, idest, opera fluxus dissenterici. Quemadmodùm ergo ulcerosi, & dissen-

Cruentationes. *Nota.* *Peccatum sanguis appellatur.* *Immunditia opera menstruata.* *Inquinationes.* *Dissenteria.*

terici semper sordidi sunt, semper inquinati, & fœtidi, sic luxuriosi; secundùm Augustinum autem scabies luxuria propriè est. Delectabar (inquit in libro Confessionum) scalpere scabiem libidinum mearum. Opera ergo luxuriæ scalpiones sunt hujusmodi scabiei pruriginosæ, & saniosæ simul, pariter & cruentæ. Congruit autem ista nominatio dissenteriæ spiritualis maximè sodomiticæ spurcitiæ; quemadmodùm enim dissentericus locum non habet aptum, & deputatum assellationi, seu purgando ventri, non quærit, aut expectat, sed omnia indifferenter inquinat, etiam loca sancta: sic & genus illud hominum in masculos, etiam sacro ministerio consecratos, nefariam pollutioné extendit & loca sancta etiam inquinare hujusmodi spurcitia non veretur. Ad sugillandum luxuriam omnia apostemata saniosa, omnia ulcera pessima, omnis scabies abominabilis adducenda est, simillima enim est omnibus hujusmodi pestibus, & opera ejus inquinationibus, quæ ex illis sunt. Sextò nominantur opera tenebrarum, hoc duabus de causis. Primùm, quia fiunt in tenebris, scilicet cordis, & à nescientibus omninò, quid faciunt, quod apparet ex ipsa deformitate operum: opera enim dementiæ, & furiositatis sunt omnia peccata mortalia; nemo enim videns in corde talia faceret. Secundò dicuntur opera tenebrarum, quoniàm obtenebrant facientes, vel opera tenebrarum, idest, eorum, qui tenebræ sunt. Juxta id quod dicit Apostolus. Fuistis aliquandò tenebræ, nunc autem lux estis in Domino, ad Ephesios quinto. Propter hoc dicit Dominus Hieremiæ 2. Vide quid feceris, quasi diceret, cùm hoc faciebas, hoc utique non videbas; non enim tam perversè operari potest, qui videt. Septimò vocantur mala opera fasciculi deprimentes: ut Isaiæ 49. Solve fasciculos deprimentes; adeò enim deprimunt hujusmodi operâ factores suos, quia eos demergunt in interitum, & perditionem, & levare se ad sublimia virtutum non sinunt. Propter quod quantò plura, aut majora habet quis mala opera, tantò magis oneratus est. Hinc est, quòd Apostolus in 5. ad Timoth. vocat mulieres oneratas peccatis. Et Psalm. Sicut onus grave gravatæ sunt super me. Propter hoc dicit Seneca. Nemo cum sarcinis denatat, subaudi de mari mundi hujus. Octavò possunt intelligi fasciculi deprimentes sarcinulæ furtivæ, quæ vulgò fardelli latronum dicuntur. Propter quod satellites infernales malè operantes insequuntur, ut eos capiant, & patibulo infernali affigant. Propter hoc ergo rectè dicit Apostolus in 13. ad Romanos. Abjiciamus opera tenebrarum, instar latronũ subaudi qui videntes satellites eos insequentes, fasciculos furtivos abjiciunt, duabus de causis: videlicet & ut liberiùs exonerati velociúsque fugiant, & ut cum ipsis sarcinulis furtivis non comprehendantur; via enim hujusmodi hominum, mala scilicet opera habentium, lubrica, & Angelus Domini persequens, & coarctans eos, ut comprehendat cum ipsis sarcinulis. De hoc Dominus Hier. 2. Quomodò confunditur fur quandò comprehenditur, sic confusi sunt domus Israël, &c. In hoc autem misericordissimè agit nobiscum clementissimus Deus, quia nisi comprehensi fuerimus in morte vestiti, & saxiti (ut vulgò dicitur,) hujusmodi sarcinulis non poterit nobis objicere coram Deo diabolus latrocinia nostra. Nonò vocantur testes ipsa mala opera, Sapientiæ 5. Ipse interrogabit opera nostra, subaudi in judicio, & hoc ut testes incorruptibiles, & qui mentiri non possunt, nec norunt. Eadem etiam ratione vocantur & fructus: propter quod & dicitur Matthæi 7. A fructibus eorũ cognoscetis eos, & Lucæ 7. Unaquæque

Dissenteria spiritualis. *Opera tenebrarum.* *Fasciculi deprimentes.* *Testes.*

A arbor á fructu suo cognoscitur, propter quod non solùm falsificandi sunt testes hujusmodi, sed etiam occidendi; non enim valet disputatio contra eos: & hoc est quoniàm impossibile est eos mentiri: tacere autem non possunt quin contra nos loquantur, nisi per pœnitentiam occidantur. Propter hanc causam dicuntur, & filij in eodem cap. Omnes filij qui nascuntur ex iniquis, testes sunt nequitiæ adversùs parentes, & interrogatione sua filij, qui verè testes nequitiæ sunt, opera sola intelligi possunt, cùm & ex bonis patribus nascantur interdùm mali filij, & econversò. Facite etiam ad hoc illud, quod legitur Apocalyps. 14. Opera illorum sequuntur illos, videlicet ut testes incorruptissimi bonitatis eorum, per quos probentur digni remuneratione æterna. Decimò vocantur litteræ, vel scripturæ, de quibus unusquisque malorum B mortis suæ librum scribit diabolo, & hoc in ipsa conscientia sua velut pergameno. Istæ literæ certissimæ sunt, quas contra unumquemque malorum proferet in judicio diabolus. Isti libri in judicio aperientur, & istæ literæ exhibebuntur, & secundùm illas judicabitur, sicut legitur Dan. 7. Judicium sedit, & libri aperti sunt, intelligitur conscientiarum. Similiter & Apocalyp. 20. Judicati sunt mortui ex his, quæ scripta erant in libris. Et statim sequitur expositio, videlicet secundùm opera eorum. Væ nobis, qui scriptores diaboli sumus in parte ista, si literas mortis nostræ eidem scribimus, & hoc in tabulis cordium nostrorum, quasi in pergameno. Undecimò vocantur spinæ, & ligna, cæteraque incentiva, & nutritiva infernalis incendij. Has spinas, vel ligna congregare, C & humeris suis imponere dementissimi peccatores non cessant. His spinis, vel lignis onerati currunt ad infernale incendium, officiosissimè in hoc, & in mortem suam diabolo servientes; non enim habet diabolus, unde nutriat, vel incendat ignem infernalem, sed miseri peccatores ei colligunt, & congregant, & propriis humeris portant omnia genera incentivorum nutritivorum ignis, quo æternaliter comburendi sunt, quod in Isaac primùm figuratum est Genesis 22. ubi dicitur quòd tulit Abraham ligna holocausti, & imposuit super Isaac filium suum. Similiter & Joannis 29. Ubi legitur de domino Jesu, quòd bajulans sibi crúcem exivit in eum qui dicitur calvariæ locus. Nominantur etiam peccata nominibus operationum, quæ per membra fiunt, ut passus, & gressus, qui D utique per pedes fiunt, similiter, & cursus. Eodem modo morsus, devoratio, & latratus, quæ utique per ora fiunt, de quibus vide copiam scripturarum, & similitudinum, & comparationum exercitatam notitiam. Nos ergo causâ brevitatis plurima de his pertransimus, & pauca prosequimur, ad alia festinantes.

Nota. *Littera.* *Spina.*

DE TENTATIONIBUS & Resistentiis.

CAPUT I.

Auctor seipsum summat, explicans quibus de rebus sit deinceps dicturus.

Post hæc ordine suo promissa superiùs excolentes, loquimur de tentationibus, & resistentiis, & generaliter de præmiis vitiorum, atque virtutum, & de omni pugna spirituali, quam hîc patiuntur viri sancti, & de omni genere expugnationum, quibus

contra vitia pugnandū est. Assignabimus etiam, & enumerabimus officia, & actus proprios uniuscujusque virtutum in unoquoque certamine spirituali. Dicemusque victorias, & modos vincendi earū, & non prætermittemus insidias dæmonum, astutias eorum, quibus incautos dejiciunt, capiunt, & captivant. In primis ergo sciendum est tibi, quòd tentatio una intentione sua non est aliud, quàm experimentatio, & tentare non est aliud, nisi experimentum capere de quacunque re ad cognoscendum ipsam, hoc est, ut ipsa cognoscatur, vel innotescat cuicūque. Sicut legitur Gen. 22. Quia tentavit Deus Abraham, hoc est experimentum cepit de eo, & ipsum innotescere fecit, & hoc sibiipsi, hoc est ipsi Abrahæ. Quanta enim esset virtus obedientiæ in Abraham, innotuit per ipsum mandatum, quod à Deo recepit de immolando unigenito suo, agnovit excellentiam obedientiæ suæ ad Deum: non enim opus erat Deo experimento, vel signo aliquo ad cognoscēdam obedientiam Abrahæ juxta hunc modū dictū est illud Deut. Tentat nos dominus Deus noster: propter hoc dictus est tentator, & est diabolus. Mat. 4. Et accedens tentator dixit ei; hoc enim solùm potest, videlicet tentare, non autem vincere, vel dejicere viribus suis; nisi enim sponte nos ei crediderimus, & in manus ei dederimus, potestatem in nobis habere non potest: tētare ergo utique potest, hoc est, experimentum capere, & utcunque præpōdere, quales sumus, videlicet fortes, an debiles, facilè ei cedentes, an viriliter resistentes, quia si nos ab initio tentationis viriliter sibi resistentes invenerit desperans de victoria, immò victus, atque confusus plerunque statim abscedit, & hoc est proprium tentatoris, ut experimento sumpto, cōpertoque, quod quærebat, negotium tentationis dimittat. Juxta hunc modum dicitur tentator dialecticus, & tentativa dialecticæ pars quædam, & tentativus etiam quidam sillogismus: licet ergo animo expugnandi, immò occidendi tētationes inferat, tamen quia hoc solùm (ut diximus) videlicet suis viribus tentare potest, & non ampliùs, tentator dicitur, nihil enim contra nos potest, nisi quod ei posse dederimus, aut permiserimus; tentatio enim omnis, sicut infra docebimus, pro nobis est, multipliciter nobis utilis, ac salutaris, si eâ benè uti sciverimus, & voluerimus, sicut infra docebimus. Secunda intentione intelligitur tentatio impugnatio, seu bellū, aut præliū. Sicut legitur Job 7. secundùm aliam translatio. Tentatio est vita hominis super terram, ubi nos habemus. Militia est vita hominis super terram. Militia autē non intelligitur nisi bellū, & vulgò guerra, quæ cùm in actu fuerit, & exercitio dicitur pugna, & impugnatio, & præliū. Juxta hanc intentionē dicit Jacobus in primo. Nemo, cùm tentatur, dicat, quia à Deo tentatur; Deus enim intentator malorum est; non enim impugnat Deus peccatores, neque impugnator est peccatorū, quin potiùs liberator, atque defensor, si voluerit. Juxta hunc modū dicitur illud Apostoli in 10. 1. ad Cor. Fidelis Deus qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis. Non patietur vos tentari, idest impugnari, similiter & illud primo Jacobi; Beatus vir qui suffert tentationē. Verissimè tamen quicquid agit cōtra nos diabolus, pugna est, si quis diligentiùs consideret; animo enim vincendi nos totū agit; sive enim insidietur, sive exploret, sive bona prætendat ad decipiendū nos, sive percutiat baculo quocūque. vel gladio, sive murum munitionis nostræ suffodiat, sive victū spiritualē subtrahat, hoc est subtrahi procuret, animo nocēdi omnia ista facit. Et reverà ista sunt partes belli, sive guerræ, quibus semper nos impugnat, quicquid istorū agat, licet aliud dicat Gregor. super 4. Matth. Quia tribus

Tentatio quid.

Tentare est experiri.

Tentationis utilitas.

Vita hominis tentatio.

Tentatio tribus modis perficitur.

E modis, tentatio perficitur, videlicet cogitatione, delectatione, & cōsensu. Quamvis cōmuniter dicatur, quia per duo genera rerum tentamur, videlicet per blanda, hoc est delectabilia, & per adversa, seu aspera, hoc est quæ contristant, atque conturbant; multi tamen sunt alij modi tentationū, hoc est impugnationū diabolicarum. Et ut verbo uno universaliter omnia dicamus, unūquodque vitiū suas habet tentationes, & contra totā aciē mentis pugnat diabolus obsidens eam per circuitū, & ordinans acies, ac dirigens contra acies virtutū, & cōtra partes arcis ipsius mentis humanæ. Quod ut evidétiùs elucescat, enumerabimus ipsa vitia, quæ sunt quasi duces acierū, incipientes ab ipsa vi nostra rationabili, & numerātes impugnationes proprias ejusdem, hoc est quas propriè dirigit contra eam diabolus. Dicemus igitur in primis, quia curiositas est prima impugnatrix virtutis nostræ rationalis, hoc est sublimis, ac nobilis virtutis apprehensivæ. Est autem curiositas libido sciendi, seu cognoscendi non necessaria, & quorum cognitio nihil operatur, vel adjuvat ad salutem,

F & hanc ipsam quandóque diximus prostitutionem nostræ virtutis rationalis, passim quácunque veritatem propter seipsam amplexantis, & cum eâ libidinantis, & propter hoc totum, ad quem solam primam veritatem admittere debuit, fornicatione, & adulterio cum ancilla, vel pedissequa polluētis; sola enim prima, ac luminosissima veritas sponsa est illius; cæteræ verò, ut ancillæ, & pedissequæ habendæ sunt, hoc est propter illam solam quærendæ, & diligendæ, & hoc quatenùs ei serviant, hoc est quatenùs illam ad vim nostram rationalem introducant, & ipsam eidem præparent, & exornent. Quemadmodum enim quædam ignorantiæ vim nostram rationalem deformant, atque deturpant, sic & quædam scientiæ ipsam decorant pariter, & exornant; ignorantia enim non est nisi quædā absentia veritatis in prædicta vi, & quædā vacuitas ab eadem. Manifestū igitur est ex his, quòd curiosus intellectus prostitutus est, & pedissequis veritatibus,

G ut diximus, & etiam alijs, quæ primæ veritati nullatenùs famulantur. Et propter hoc scholæ curiositatis hujusmodi meretricij sūt, seu adulterij, & lupanaria quædā sic fornicantiū animarū. Magistri autē hujusmodi scholarū nihil aliud sunt, quàm principes prostibulorum, & procuratores, atque consiliatores hujusmodi fornicationum. Non reputas autem leve peccatum, aut parvam turpitudinem sacratum primæ veritati intellectum sic prostituere & tam venerandum matrimonium multiplicibus adulterijs violare. Etsi nim verum est, quod dicit Aristoteles in metaphisica sua, non tamen verum est, quòd omnes scientias homines naturâ scire desiderant, nec innumerabilia scire (ut ita dicamus) ex innato sibi vitio curiositatis, quemadmodùm non in omnes mulieres est appetitus natura-

H lis virorum, immò nec in plerasque libidinis, sive luxuriæ, & hoc est ex innata corruptione spirituali: sic non in omnes veritates est appetitus vis nostræ rationalis, appetitus inquam naturalis, sed ex curiositatis libidine prostituta, quam diximus. Secundum vitium est tarditas ad credendum. Tertium levitas ad idem. Et de utroque Seneca. Et omnibus & nulli credere vitium est. Quemadmodùm quidam omnem hominem suspectum habent, & nulli credunt, quidam verò passim omnibus credunt, nec res, nec homines attendentes, sed sufficit eis tantummodò audivisse ad hoc, ut credant. Quartum vitium dubietas, qua quidam semper hæsitant, quemadmodum quidam quantumcunque crebrò, quantūcunq; diligenter confessionē peccatorū suorum iterent, semper dubitant an benè confessi sint.

Quintum

Curiositas quid sit.

Ignorātia quid sit.

Aristoteles

Tarditas ad credendum.

Dubietas.

Nota. Quintum vitium suspiciositas est, quod in quibusdã religiosis adeò invaluit, ut duos homines invicem colloquentes nunquàm videant, quin ipsos de se loqui mali aliquid suspicentur. Similiter & quicunque eos quocunque modo aspexerit, statim opinantur, quòd aliquid in eis mali notet, vel propter malum aliquod eos intueatur; & hoc est vitium perniciosissimum litigiorum multorum, & odiorum, atque iratum seminarium. Adjuvatur autem hujusmodi ab humore melancolico, & morbo, ultra quàm credi possit; licet autem opinio de malo fraterno in quibusdam adeò pertinax sit, ut bonum de proximo, de quo semel malè opinati sunt, eisdem suaderi non possit, & propter hoc vitiosa sit, atque damnabilis, non tamen magni facimus eam. Sextum vitium est virtutis nostræ rationalis, spiritus blasphemiæ, quod est scaturigo abominabilium cogitationum, adeò horribilium, adeóque molestarum, ut ejus tentatio plerunque quasi martyrium sit, & quidã etiã potiùs vellent, quàm illas sustinere, martyriũ. Septimũ vitiũ hujusmodi vis, de qua agimus, immò eam cõprehendimus sub tarditate credendi, scilicet ignorantiã, vitiũ hoc virtutis nostræ rationalis dicimus, cùm sit vacuitas ejusdẽ, & privatio cognitionis: negligentia verò sciendi, vel addiscendi magis est in virtute nostra motiva, idest voluntate; hæc autem omnia idcircò diximus, quia jam multi scripserunt divisiones vitiorum, & diviserunt ea nunc in tria, nunc in septem. In tria propter id quod legitur Job. 1. Quia Chaldæi fecerunt tres turmas, & propter id quod legitur. 1. Jo. 2. Omne quod in mundo est, aut concupiscentia carnis est, &c. In septem verò propter septem gentes, quas ejecit dominus de terra promissionis, ut introduceret in eam filios Israel. Huiusmodi ergo homines de vitijs locuti sunt tanquàm infidelitas, & hæresis vitia non essent, nec fides virtus; tu ergo non adhæreas divisionibus eorum. Revertamur ergo & perscrutemur in primis, utrùm resisti possit à sanctis vel etiam peccatoribus omnibus tentationibus, & impugnationibus diabolicis, & videri posset in primis quòd non, ex eis quæ leguntur Job. 41. ubi loquens de potestate Behemoth, idest diaboli: Non est inquit potestas super terram, quæ comparetur ei. Et iterùm: Non fugabit eum vir sagittarius, in stipulam versi sunt ei lapides fundæ, deridebit vibrantem hastam. Apostolus verò in 10. 1. ad Corint. dicit. Fidelis Deus, qui non permittit vos tentari supra id, quod potestis sustinere. Videtur ergo, quòd nisi Deus averteret, quòd tentarentur aliqui supra posse, & vires suas, nec tentationi aliter posset aliquis resistere. August. quoque in libro Confessionum dicit. Quibus autem tentationibus resistere non valeam, nescio, tu scis. Et iterùm dùm consuetudinibus non resistitur, fit necessitas. Beatus Bernardus attestatur eidem dicens. Quòd postquàm in cõsuetudinẽ versum est aliquod peccatum, nisi ineffabili divinæ gratiæ miraculo non resistitur illi. Ampliùs. Apostolus dicit ad Timo. 1. secundo. Nequandò resipiscant à diaboli laqueis, à quo tenentur captivi ad ipsius voluntatem. Et iterùm. Sapientiæ 12. Semen erat maledictum ab initio, & non poterat mutari à malitia. Et Hieremiæ 13. Si mutare potest Æthiops pellem suam, & pardus varietatẽ, sic & vos poteritis benèfacere, cùm didiceritis malè agere. Ex his ergo omnibus testimonijs videtur impossibile esse quibusdã benè agere, & necesse malè agere; quare necesse est eos cadere sub tentationibus saltem ex aliquibus; qui enim tenentur à diabolo ligati ad ipsius voluntatem diaboli, cùm voluntas diaboli sit semper, ut peccent, & tentationibus quas ipse infert, acquiescant, non possunt aliud facere, si ita est, quàm succumbere tentationibus pro voluntate diaboli. Ampliùs. Dicit Augustinus super Gen. Quia Adam habuit unde posset stare, non unde posset proficere, & intelligit hoc in statu ante peccatum, & etiam ante gratiam, quantumcumque etiam habuit gratiam potuisse proficere, cùm proficere non sit nisi mereri; quandóque enim mereri, ergo & proficere, sed reverà ex solis naturalibus, vel virtutibus mereri non potuit. Cùm igitur ex illis non potuerit nisi stare, & hoc cùm naturalia sana essent, & omninò illæsa, modò cùm corrupta sint, & profundissimè vulnerata, manifestum est, quia nec poterit ex illis vel ex ista stare, & longè minùs possit ex illis in statu infirmitatis illorũ, quàm statu sanitatis eorundem. Ampliùs. Apostolus, in secundo 2. ad Corint. Non quod sufficientes simus (inquit) cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis. Incomparabiliter autem minùs est cogitare, quàm cuicunque tentationi resistere; si ergo illud quod tam longè minus est non possumus ex nobis, multò minus illud, quod est tam longè magis, præsertim cùm resistere impossibile sit absque cogitare, immò pars sit magna ejus, quod est resistere. Responderunt in hoc multi & dixerunt, quia reverà non potest homo resistere alicui tentationi ex se, idest viribus suis, hoc est sine adjutorio: quærimus autem ab ipsis, quid intelligant illud Dei adjutorium, quod utique non possunt dicere aliud esse quàm gratiam. Istis autem contradicit evidenter Aug dicens, quia multa bona faciunt homines per solum liberum arbitrium absque gratia Dei, qualia sunt agros colere, domos ædificare, & similia. Ampliùs. Verum est, quia corpora, & gravia, & levia ex sola natura moventur absque speciali adjutorio gratiæ Dei similiter calida, & frigida operantur operationes suas: omni ergo creatura miserior & miserabilior erit homo, si nihil etiã naturalium operari possunt ex natura sua. Dicendum igitur est in his (ut à novissimo incipiamus) quia non omne cogitare est ex gratia; quædam enim cogitationes vanæ sunt, sicut dicit psal. & quædam sunt sine intellectu, immò contra intellectum, à quibus aufert se spiritus sanctus disciplinæ, sicut legitur Sapientiæ primo. Quoddam verò cogitare gratiæ est sicut illud de quo loquitur Augustinus dicens: Quia credere est cum assensione cogitare; Non enim dubium, quin credere fidei virtutis gratiæ sit. Quod autem est gratiæ, non est ex nobis quasi ex nobis, sed est ex nobis cum adjutorio gratiæ. De cogitationibus verò sublimibus, videlicet, quæ desuper animas nostras descendunt à patre luminum, non sunt ex nobis quasi ex nobis; alijs autem cogitationibus cogitare non est cogitare aliquid, idest cogitare alicujus momenti, seu valoris, juxta morem scripturæ, quæ non reputat aliquid, nisi quod valet ad salutem æternam. Sicut est illud Joan 16. Usque modo non petivistis quicquam. Non reputans quicquam nisi, quod est gratiæ vel gloriæ. Et hoc modo intelligendum est quod dicit Apostolus: Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis Illud verò quod alibi dicit Apostolus, quòd peccatores tenentur à diabolo captivi, ad ipsius voluntatem, tenentur utique vinculis amoris proprij, ac desideriorum, ac voluptatum, quemadmodùm dicit poeta: Trahit sua quemque voluptas; Non utique necessitate, sed voluptatis amore, & delectandi voluntate. Non infert ergo eis impossibilitatem, aut coactionem, & hoc apparet ex ipso testimonio ipsorum. Interrogatus enim etiam quantumcunque consuetudinarius fornicator, utrùm gaudenter, libenter, ac delectabiliter fornicetur, respondebit, quòd sic, qui se, & intima sua meliùs novit. Et de hujusmodi necessitate multa jam diximus, & idem intelligendum

Marginalia: *Spiritus blasphemia.* — *Negligentia sciendi.* — *Utrùm sit resistentia contra omnes tentationes diaboli.* — *Adã mereri non potuit ex solis naturalibus.* — *Cogitationes.* — *Credere.* — *Virgilius.*

est de necessitate, de qua loquitur Augustinus, & beatus Bernardus; non enim est necessitas coactionis, & ideò non excusat, sed induratæ voluntatis: voluntas autem, sive indurata sit, sive non, dummodò in malum sit, aut malè etiam in bonum, semper culpabilis est, & actus ex ea peccatum. Quòd autem quæritur, utrùm possit resisti unicuique tentationi, videtur quòd sic à justis, & sanctis hominibus, licet multas habeat quæstiones. Nos autem priùs disputabimus de peccatoribus, & infirmis, & videtur quòd quantumcunque peccator, & quantumcunque infirmus possit resistere cuicunque tentationi; cùm enim impossibile sit aliquem succumbere omninò invitum, necesse est, ut quicunque succumbit, succūbat volens: qui autem volens succumbit, non vult resistere; non est igitur mirum, si non resistit, cùm resistere non velit, cùm ipsum resistere omninò voluntarium sit. Nos autem quærimus, utrùm possit resistere, si velit quantæcunque tentationi. & ostendimus quòd sic: cùm enim non sit dicendus velle (ut ait Aug.) qui quod potuit non fecit, non vult proculdubiò resistere qui non facit quod potest, ut resistat: certum autem est quòd non vult resistere, qui vult cedere, vel succumbere; contraria enim simul velle aliquem præcisè, & simpliciter impossibile est: si ergo succumbit, vel cedit tentationi, aut hoc facit omninò invitus, aut aliquo modo volens: quòd si omnino invitus, manet igitur ejus voluntas invicta, & erecta, non solùm non cadens sed nec inclinata etiā in aliquo in cōtensum adversarij, seu tentantis, quare non vincitur, immò vincit magnificè, nec talis succumbit, nisi fortè à parte corporis. Hoc autē non est succumbere propriè, neque vinci, sed sic, si fit quod intendit tentator, & ad quod movet, & pulsat tentatum. Manifestum autem est, quia hoc non potest fieri omninò ab invito; omninò enim invitus non facit aliquid, sed magis patitur, nec movet ipse, sed tantùm movetur; violenta enim actio non est violentia patientis, sed solummodò inferentis, quemadmodùm si quis flectat genua alterius eo prorsùs invito ante idolum, & ponat in manibus similiter omninò inviti thus, tenens manus ejus, & ponat in manib' ejus sic patientis thus super altare idoli, vel ante idolum, certum est, quia qui ista omninò invitus patitur, nec adorat idolum, nec thurificat idolo. Quicunque igitur tentatione vincitur, proculdubiò voluntariè facit aliquo modo quod suggerit tentator, & eligit potiùs id facere, quàm tentationis molestiam sustinere; cousque enim vult tentationis molestiam declinare, nec propter hoc tentantis facit voluntatem. Verum ergo est, quod diximus, quia non vult simpliciter, & præcipuè tentationis molestiam sustinere, immò declinare, & fortè vellet eam sustinere, nisi adeò torqueret eum, & affligeret, hoc est, adeò modica posset esse, quòd potiùs eam sustineret, quàm tentatori acquiesceret. Et hoc est quod dicit Salomon. Quia vult & non vult piger Proverb. 2. Quia utique vellet, sed simpliciter, & præcipuè non vult. Manifestū igitur est, quia quantæcunque tentationi potest resistere quicunque, & quantumcunque peccator, & infirmus si vult, vult inquam simpliciter, & præcipuè, ut in nullo develit, & hoc utique absque ullo adjutorio gratiæ; tolle enim omnem gratiam, si præcisè, & simpliciter vult, hoc est, si purè vult, quod est absque ulla admixtione voluntatis, nullo modo succumbit. Et hoc utique verum est, quia quamdiu vult purè, permanet invictus. Verùm ut purè velit, hoc dicimus non esse ei ex se, immò ex gratiæ adjutorio; quòd enim aliquis velit sustinere mortem, & mortis tormenta, velit inquam purè, ut diximus antequàm peccet, proculdubiò gratiæ est, & non naturæ, vel naturalis alicujus virtutis. Quòd si dixerit quis quia hujusmodi voluntas invenitur in hæreticis: nos jam respondimus in alio tractatu, & ostendimus, quia hæretica pertinacia obduratio est voluntatis ipsorum, & obligatio diabolica quæ eos trahit quo vult, & sicut vult; quemadmodum enim furiosi multa sustinent, quæ sani nullatenùs sustinerent, sic est de furiositate, ac cœcitate hæreticorū; ea enim sustinent ex insania cordiū, quæ vix sanitas sustineret. De hoc autē quod supra positum est ex verbis Job. Non est potestas sub cœlo, quæ ei comparetur, dicimus, quia potestas gratiæ, sive virtutis, non est sub cœlo, immò supra cœlum, quia virtus est Dei omnipotentis: & ad hunc intellectum referenda sunt omnia, videlicet illud: Deridebit vibrantem hastam, & hoc ex propria superbia. Hic enim est mos superborum, ut jactent se ultrà, quàm sint &, ut majores, & fortiores se derideant, vel deridebit illum, ut est in se non qualis est, vel prove est, ex gratia, & ad hunc modum intelligantur omnia hujusmodi. Quòd autem velle ex Deo sit, & non ex nobis, expressè legitur ad Philip. 2. Deus est qui operatur in nobis velle, & perficere pro bona voluntate. Attende autem, quia cùm quæritur utrùm quis possit velle resistere cuicunque tentationi, seu quantæcunque, duobus modis intelligi potest hoc; posse enim dicitur, & secundùm possibilitatem, quod est passivè, & receptabiliter, quemadmodùm dicimus aëra posse illuminari passivè scilicet, & receptabiliter, secundo modo dicitur secundùm virtutem, & efficientiam, sive effectivè, & hoc modo dicitur Sol posse illuminare aëra, quia apud ipsum est virtus, & principium efficiendi. Hoc manifestum igitur est, quia nec cuicunque, nec quantæcunque tentationi potest quivis resistere per modum efficientiæ, ut diximus; per modum verò possibilitatis, aut passibilitatis, potest utique, hoc est non nisi posse recipere, & habere virtutem, vel gratiam, qua resistat; hoc enim est, ac si diceretur, quoniàm possibile est de unoquoque, quòd resistat ipse tantæ tentationi, quantacunque demonstretur: causa autem in hoc est, quia nec ipsum velle resistere, aut velle pati molestias quantascunque tentationum est exiens nec fluens ex posse nostro, sive ex viribus nostris solis, sed ex illis simul, & adjutorio divinæ gratiæ & virtutis. Declaratio autem manifesta hujusmodi est quia velle nostrum, & debile est, & finitum: insultus verò & molestiæ tentationum, & fortes sunt, & infiniti, etsi nullus eorum quantitate, vel intensione infinitus sit, cùm potentiâ sint tota vita, etiamsi infinita esset, continuabiles, innumerabiles etiam sunt molestiæ & insultus tentationum. Ampliùs. Nullus est qui infinita dilectione diligat salutem propriam, aut Deū in statu peccati mortalis, vel qui in infinitū fortiter se teneat, vel adhæreat alterutri eorum; & hoc apparet ex hoc, quòd tam facilè abrumpuntur homines & à Deo, & à salute propria, tamque leviter trahuntur in perditionem. Et etiam cum ipsa gratia videmus lapsus tam faciles; ipsi enim qui fortissimi inter electos judicantur, levissimè stimulati dejiciuntur, & etiam spiritualiter moriuntur. Quid igitur est. & quæ infirmitas credendi potest esse, ubi adjutorium gratiæ deest? Ampliùs. Si finitum est ipsum velle naturæ, quo quis vult & bonis adhærere, & malis resistere, ponamus ipsum in certa quantitate, vel intensione, & dicamus, quia sicut est major justi voluntas boni, sive amor, ita est voluntas molestiarum, sive odium, quæ vel finita, vel infinita. Si finita est, ergo in infinitum major, quàm voluntas boni, sive amor; quare faciet & ipsum

sum in infinitum magis fugere, sive declinare molestias, & insultus tentationum, quàm amor boni, sive voluntas ipsum easdem faciat sustinere: erit igitur in infinitum paratior cedere molestiis, & insultibus tentationum quàm sustinere ipsas: quare non solùm aliquibus resistere non poterit, immò etiam nec uni; si enim finita est hujusmodi voluntas, & odiū, ponamus eam in certa, & determinata quantitate, & dicamus quòd quāta est voluntas sustinendi hanc molestiam duplo major erit sustinendi duplo majorem molestiam, & ita in infinitum: quare ad hoc deveniet tandem, ut major aliqua voluntas sustinendi aliquantam molestiam, vel insultus tentationis, quàm voluntas, de qua loquebamur: quare paratio erit iste succumbere hujusmodi violentiæ, vel insultui quàm sustinere eam, & ita non poterit ei resistere; ex illa enim voluntate, vel amore boni minore, non poterit vincere voluntatem majorem, vel odium. Ampliùs. Jam declaravimus in prima parte tractatus istius, videlicet in cap. de sufficientia liberi arbitrij, & necessitate gratiæ, hoc est, qua gratiâ indigemus, quòd id quod est animale in nobis, est in infinitum fortius spirituali nostro, antequam gratia adjuvetur: ipsum autem animale nostrum adjuvat molestias, & insultus tentationum totaliter, & in ipsis, & cum ipsis pugnat contra nos. Ex nostro igitur spirituali solo non possumus resistere cuicunque, vel quantæcunque tentationi, immò videretur etiam, quòd nulli, si tota fortitudine sua animale nostrum scilicet pugnaret in qualibet tentatione, fortiori quippe benè resistit debilior, si fortior modica parte fortitudinis suæ pugnaverit. Jam igitur declaratū est tibi per hoc, quia non possumus ex nobis in statu corruptionis istius resistere omnibus tentationibus, & adeò magnæ possunt esse aliquæ, adeò graves insultus, quòd eos ex nobis non possumus sustinere, sed nec etiam velle absolutè & simpliciter eos sustinere, & quod hîc objicitur nobis, quia possumus si volumus, verum utique est, sed ipsum velle tale simpliciter, & taliter, sicut diximus, ex nobis non possumus. Si quis autem quærat, utrùm Adam, vel quicunque ex Angelis sanctis, in statu ante gratiam posset sustinere quascunque molestias, vel insultus tentationum, scire debes, quia jam ad hoc responderunt sacri Doctores & dixerūt, quia nec molestia tentationū, nec alia pœna infligi poterat alicui ante peccatum, & hoc erat Dei justitia prohibente, quæ nunquàm permittit ut effectus præcedat suam causam causa autem pœnæ generaliter est culpa: quare antequam esset culpa, nullo modo potuit esse pœna: quare nec insultus, aut molestia tentationis; omnis enim insultus tētationis, & omnis molestia, pœna est. Si quis autem quærat, utrū Adam in illo statu vellet potiùs mori, vel quæcunque tormēta pati, quàm à Deo recedere. Jā hoc diffinivimus in prima parte tractatus de moribus, & virtutibus, & diximus, quia dilectio naturalis, quâ Adā diligebat Deū, tantæ puritatis erat, ac fortitudinis, quòd per eam præferret Adam Deum, & sibi ipsi, & vitæ propriæ, alioquin perversa esset, & iniqua, nec etiā naturalis esset; impossibile est enim, naturam benè institutam, aut ordinatam, aliquid præferre, aut etiam æquare Deo, cùm nihil magis naturale sit unicuique naturæ, quàm ipsum habere ante omnia, & super omnia dilectum. Post hæc autem disputabimus de sanctis viris, & justis hominibus, utrùm quilibet eorum, hoc est quantumcunque sanctitate, aut gratiâ præditus possit resistere cuicunque, & quantæcunque tentationi, absque novæ gratiæ auxilio, vel ejus quam habet augmento. Quòd autem possit, videtur habere declarationē demonstrativam; cùm

A enim jam declaravimus in prænominato tractatu, omnem virtutem gratuitam majorem esse in infinitum etiam qualibet naturali dispositione, & quolibet vitio, manifestum est omnem virtutem majorem esse quocunque vitio, & quacunque alia dispositione tentante, seu pulsante; quare manifestum est, omnem sanctum, & justum incomparabiliter fortiorem esse ex gratia, quàm sit tentator adversarius ex illo, per quod ipsum impugnat, sive istud vitium sit, sive fortitudo etiam naturæ. Ampliùs, Armatura virtutum qualiter daretur à Deo bellatoribus suis, si non esset eis sufficiens ad omne prœliū spirituale, quod eis imminet, & certamen? Quòd si dixerit quis quia armatura Dei utique fortissima est, & ad omnem pugnam sufficiens, verùm ipsi bellatores spiritus nostri debiles sunt ad eam portandam, & ad alios usus ejusdem, & ideò deficiunt in hujusmodi certaminibus; quemadmodùm
B pueri, vel ægri, aut aliter debiles, sub quacunque armatura deficerent in certaminibus, quemadmodum legitur de David in 17. primi Regum, quòd armis Saulis armari noluit contra Philistæum, & dixit ipsi Sauli: Non possum sic armatus incedere, non enim habeo usū: Hac enim de causa clipeū patientiæ ad primum ictum multi projiciunt, ut reverà ponderosum. Et de hoc Ecclesiast. 3. Quasi lapidis virtus probatio erit in eis, & non demorabuntur projicere eam: Sic & philosophia dicit ad Boëtiū: Arma tua tu prior abjecisti. In hoc autem respondemus, quia armatura virtutum, non tam armatura est animarum nostrarum, quàm etiam robur, & virtuositas intima ipsarum, armatura verò corporalis longè aliud est, quàm robur vel virtuositas bellatorum; etsi enim adjutorium sit bellicæ fortitudinis,
C tamen non est ipsa bellica fortitudo, & etiam forinsecum adjutorium est, non tamen intimum qualem dicimus esse duritiem cutis, & carnis. Armatura igitur virtutum animarum nostrarum virtuositas est, & robur, ut diximus, non armatura tantùm earum. Quod autem dixit de ponderositate armorum, dicimus quia arma spiritualia nihil habent ponderis in se, nihil gravitatis, aut difficultatis, sed reverà tentationes eas onerant, & gravant, immò potiùs bellatores, qui eis præditi sunt, & armati, & propter onera hujusmodi volentes ipsâ onera projicere, projiciunt pariter & virtutes, sicut apparet evidenter in impatientibus, qui dùm molestiam illatæ passionis per iram projiciunt, ipsum patientiæ scutum cum ipsa abjiciunt. Non ergo propriè ponderosa sunt arma virtutum, immò propriè pondus prœliorum spiritualium portantia, sed sub eo tropo ponderosa dici possunt, quia eam sequuntur & quodammodò annexa sunt eis pondera prœliorum, sicut & domus dicitur quandóque onerosa
D propter annexa onera reparationum, & custodiarum, & hospitum frequentiam. Nec propter onera propria projicit unquàm aliquis hujusmodi arma, sed propter onera tentationum, ut diximus, à quibus nunquàm immunes sunt virtutes in via vitæ istius, sicut domos prædicto modo onerosas, propter ponderositatem propriam nemo recusat, aut respuit, sed propter onera quæ eis annexa sunt easq; sequuntur. Ad literam etiam arma literalia multi abjecerunt, ne impugnarentur, & ne repugnare compellantur. Sic multi fidem ipsam, & sacramenta, quæ indubitanter arma sunt fidelium martyrij certamina, & coronam pariter declinantes. Quæstionē tamen habet per hoc quod dicitur: Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam: Utrùm Dominus Deus aliam custodiā adhibeat, quàm ipsa dona gratiarum, & virtutum, quæ sunt in unoquoque fidelium, & potest respon-

Abjicientes arma.

Paulus.

deri, sive arguitur quòd non, per illud quod ipsemet dicit Paulo Apostolo in 11. 2. ad Corinth. Cùm enim molesta esset illa tentatio, quam ab Angelo Satanæ patiebatur, & timeret sibi forsitan ab illa, responsum est ei à Domino. Sufficit tibi gratia mea. Qualiter autem sufficiebat ei, nisi ad custodiã? quòd si ita est, quid est quòd orat Psalmista in oppositũ. Custodi me à laqueo quem statuerũt mihi? Et quid est illud: Dominus in circuitu populi sui? Ampliùs. Quomodò nobis est in columnam ferream, & in murum æneum, & in civitatem munitam? Quis enim dubitat quin omnia hæc alia sint, quàm ipsa armatura virtutum? Si verò ista custodia ipsius, & & circunvallatio electis necessaria est præter ipsa dona virtutum in infinitum, manifestũ est quia nec possunt se vel custodire, vel defendere ex solis donis virtutum, & gratiarũ, alioquin quid esset istud: Expugna impugnantes me & exurge in adjutorium mihi? Similiter & clamat Ecclesia tam crebrò, Deus in adjutorium meum intende, Domine ad adjuvãdum me festina. Quæ utique vox est pugnantis, & deficere formidãtis, cui si jam datæ vires, atque virtutes sufficiunt, ad quid petit aliud adjutorium? Ampliùs. Quis non videat quia ipsa dona virtutum, & dona gratiarum tam facilè extinguuntur, & destruuntur, & hoc à nobis ipsis, sive cùm deseruntur, sive cùm inde superbimus quacunque ex quinque partibus superbiæ, sive cùm in eis operari negligimus; quemadmodùm dicit Augustin. Quia virtus aut proficit, aut deficit. Et Luc. 19. Auferte ab eo mnam, pro eo scilicet, quòd in ea negociari neglexit. Ad hoc autem respondemus quia præter dona gratiarum, & virtutum ipsa Dei custodia, & protectio necessaria est, ipsiusque multiplicia adjutoria, quibus adjuvat pro se certantes electos, unde Aug. De cœlo clamat, certate, adjuvabo, vincite, coronabo. Horum ergo primum est hostiũ diffugatio, quâ vetat interdùm nec tentare vel ad modicum electos permittuntur, sicut ipse diabolus confitetur Job primo, ubi dicit ad Dominũ de Job. Ecce tu vallasti eum, &c. propter quod & petiit licentiam tentandi eum. Secundum adjutorium est, refrenatio hostium ne tentent, scilicet quantùm vellent, & quantùm possent, sicut legitur ejusdem 2. Veruntamen animam illius serva, quasi diceret: In illam non do tibi potestatem, cùm omnia alia, quæ habet in manu tua sint. Tertium adjutorium est de ipso tentatore, videlicet cùm ipsa formâ suâ, quâ tentat ipse tentator, præbet adjutorium, & instructionem, propter quod diabolus non est permissus tentare Adam, & Evam, nisi in forma serpentis, ut eo ipso instrueretur Eva suspectam deceptionem debere habere, quæ serpens suggerebat, & ipso horrore formæ serpentinæ refugeret, ac resiliret à suggestione ipsius. Eadem causa est propter quam quibusdam hæreticis in specie sola cati nigri apparere permittitur diabolus, & immundissimam sui partem solam eisdem exhibere deosculandã: sic & in forma sola buffonis quibusdam aliis, ut ex hujusmodi forma horreant diabolum, quem in illa adorant, quæ utique forma omnium reptilium, & immundorum est magis horrifica. Quartum adjutorium de ipsa tentatione est, cùm vel timorem ingerit, qui est custos optimus, sicut legitur Ecclesiast. 27. Si non in timore Domini tenueris te instanter, citò subvertetur domus tua: Vel cùm ad pugnandum nos provocat, & contra hostem accendit, sicut in litteralibus certaminibus manifestum est, quia percussi ad repercutiendum provocantur, & in hostes acriùs inflammantur, propter utrunque istorum dicitur in Psal. Da nobis auxilium de tribulatione. Quintum adjutorium est nova gratia, vel augmentum prioris,

Dona virtutum & gratiarum facilè in nobis extinguuntur.

Hostium diffugatio.

Hostium refrenatio.

Timor Domini in tentationibus.

juxta quod legitur primæ ad Corinth. 10. Faciat cum tentatione proventum, ut possitis sustinere, proventum vocans adjutorium, quod diximus. Benè enim negotiantibus in talentis virtutum auget Deus eadem eis vel magnitudine, vel numero, sicut legitur Math. 25. & Lucæ 19. Sextum adjutoriũ est cessatio, sive pax à tentatione; imperat enim ventis, idest dæmonibus, & efficitur trãquillitas magna, sicut legitur Matth. 8. Septimum adjutorium est in ipso ardore tentationis refrigerium, quod est mitigatio ipsius, sicut cùm ipsam tribulationem vertit in solatium, quemadmodum factum est tribus pueris in fornace Babylonica, ubi Angelus Domini descẽdens fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem, ubi & lætificati eousque ut in medio fornacis psallerent illæsi, atque soluti à vinculis benedicerent Dominum, unde illud: Obumbrasti super caput meum in die belli. Ne ardoribus tribulationum æstuaret caput, idest mens, vel cor. Octavum adjutorium confortatio est, vel ipsius Dei per se apparentis, vel per Angelum, sicut legitur Lucæ 22. Et

Confortatio Dei, vel Angeli intervenientis.

F apparuit illi Angelus Domini confortans eum, hoc est adjuvans, animans, muniens ad certamen passionis. Quod utique non ei accidit propter se, qui confortari nullatenùs indigebat, sed propter nos qui tam multiplici infirmitate laboramus. Idem autẽ est confortatio quod & roboratio, & erectio cordis. Hæc autem fiunt per promissionem virtutis, & victoriæ, & per ostensionem infirmitatis hostium, ac levitatis pugnæ. Nonum adjutorium consolatio, quæ non est nisi lætificatio in molestiis, ac doloribus, atque laboribus, inde illud: In tribulatione dilatasti mihi. Et alibi: Secundùm numerum dolorũ meorũ in corde meo consolationes tuæ lætificaverunt animam meam. Similiter & illud: Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Decimum est spei datio, & fiduciæ, atque confirmatio contra nutationem timiditatis, juxta illud: Si dicebam Domine motus est pes meus, misericordia tua Domine adjuvabat me. Dominus adjuvat inquam præ-

Spes.

G stando fiduciam, & firmitatem contra nutationem timiditatis. Inde etiam est illud dictum. Statuit supra petram pedes meos, & illud: Dominus firmamentum meum, ubi alia littera habet, Dominus petra mea. Et est differentia inter hoc adjutorium, & proximè præteritum, quia alius est timor ex proprio defectu, & infirmitate, alius ex viribus hostium, & fortitudine certaminis. Undecimum susceptio, vel exceptio incussorum, videlicet ne cadant, de quo dictũ est in Psalmo: Impulsus eversus sum ut caderẽ, & Dominus suscepit me. Et alibi: Justus si ceciderit non collidetur, quia Dominus supponit manum suam; impelli quidem electos permittit Dominus, sed cadentes excipit, & erigit, ac relevat, ne lædantur lethaliter, idest ne cadant in mortem culpæ mortalis. Impelluntur igitur, & penè usque ad ca-

H sum, ut agnoscant infirmitates suas, & quòd non cadunt, non viribus suis, sed misericordiæ divinæ attribuant. Duodecimum susceptio fugientium ad ipsum, propter quam susceptionem dicitur refugiũ electorum. Fugiunt autem ad ipsum in tentationibus, quicunque ipsum invocant, & ad ipsum clamando orant, & orando clamant; unde est illud: Invocavi Dominum & exaudivit me, & ex omnibus tribulationibus meis eripuit me. Tredecimum propugnatio Dei, ac debellatio hostium, quod signatum est Exod. 3. ubi dixerunt Ægyptij. Fugiamus Israëlem, Dominus enim Deus Israël pugnat pro eo: propter quod ipsemet dicit Isaiæ 63. Ego qui loquor justitiam, & propugnator sum ad salvandum. Et 1 Judicum legitur de cœlo dimicatum est contra eos. Hoc autem facit misericors Deus propria virtute minuendo

Cur tentationibus impelluntur electi.

te minuendo, extinguendo cogitationes noxias, & A ardores, ac delectationes tentationum, quæ omnia indubitanter & hostes sunt interni, vel intimi nostri, & hostium, idest dæmonum arma. Decimumquartum est ipsa tribulatio forinseca, sicut paupertas, molestia, & ignominia, quorum utilitates, & adjutoria diximus in secunda parte tractatus illius. Quintumdecimum est memoria novissimorum, hoc est mortis, & judicij venturi damnationis minatæ, vel fœlicitatis promissæ, vel novissimorum, idest extremorum. quæ sunt initialia, & finalia nostra: initialia quidem creatio, & recreatio nostra, mala in quibus eramus, bona quæ recepimus, & mala quæ reddimus, finalia verò, quæ supra diximus. Ista quindecim adjutoria divinâ gratiâ electis in tentationibus & præstari, & servari non ambigit, nisi certaminum Christianorum ignarus. Quod autem quæritur, utrùm ex donis, & virtutibus, quibus præditi sunt electi, possint se defendere, & invicti in omni tentatione persistere absque ullo prænominatorum adjutoriorum, non audemus dicere, quòd sic, non propter hoc quòd dona gratiarum, & virtutes infirmiores sint, aut minùs fortes v..is, aut tentationibus eorum, sed quia infirmitas carnis, idest, quæ est à parte carnis, non permittit eos pugnare adeò strenuè, adeóque fortiter, ut congruit armis hujusmodi. Fortes quidem sunt virtutes, sed in lubrico, & in infirmo positæ, & fortificant spiritus electorum, non tamen eousque ut ab infirmitate prædicta penitùs liberent, & (ut ita dicamus) non eousque ut toti pugnent spiritus, sed quasi parte sui, sicut dicit Augustinus in libro Confessionum de voluntate, quia in parte prostrata jacet, & non tota erigitur, propter quod & Apostolus 7 ad Hebræos. Velle adjacet mihi, quasi diceret. Adest mihi, sed jacens; Velle enim quo quis vellet, nondùm autem vult præcipuè, & simpliciter, velle jacens est, languidum, & infirmum, velle autem quo quis vult, velle erectum est. Quemadmodùm ergo infirmus, aut æger, quantumcunque benè sit armatus, facilè læditur, dejicitur, aut etiam occiditur; sic ex aliquo modorum anima humana in corruptione originali, licet pœnaliter tantùm adhuc posita, facilè læditur, dejicitur, & etiam spiritualiter occiditur. Verum ergo simpliciter est, quia quantùm est ex fortitudine uniuscujusque virtutis, quilibet vir sanctus & justus, potest resistere cuicunque, aut quantæcunque tentationi, simpliciter tamen non potest, & hoc quoniàm non potest pugnare tota fortitudine alicujus virtutis, neque se toto, sed parte ut prædiximus, partem autem sui semper habet contra se, vel meliùs juxta expositionem August. super verbum illud in 5. ad Galat Caro concupiscit adversùs spiritum, spiritus adversùs carnem; Ibi enim dicit Aug. carnem & spiritum idem intelligi essentia, & subjecto, licet ratione, seu relatione diversa, seu comparatione. Quia ergo vir sanctus in ista corruptione, neque totus contra quamcunque tentationem, neque sola fortitudine pugnare potest contra quamcunque tentationem, immò ex parte pugnat pro illa, & contra se; inquantùm enim caro est, pugnat contra spiritum, ut dicit Augustinus, & ipsum adversarium suum adjuvat, & sibimet adversatur, sicut in eodem capitulo dicit Apostolus. Hæc enim sibi invicem adversantur.

Memoria novissimorum.

Quæstio septima.

Infirmitas carnis.

Velle jacens & languidum.

B

C

D

CAPUT II.

Exemplis, & aptis similitudinibus ostendit auctor difficile esse vincere tentationes, & eis resistere, quoniàm unusquisque ista corruptione totus contra quamcunque tentationem pugnare non potest, immò ex parte pugnat pro illa, & ex parte contra se ipsum præliatur.

QUoniàm autem in præcedentibus promisimus de hac re exempla dare plura, & lucida, ab hoc promisso absolvi volumus, antequàm ad alia transeamus. Hujusmodi ergo primum exemplum ponimus Regem, cujus regnum divisum est in seipso contra ipsum, & ejus hostibus, licet parvis, & parvæ potentiæ fœderatum; de hujusmodi enim rege manifestum est, quia ab exteris hostibus, licet minoris fortitudinis, atque potentiæ quàm sit ipse, vinci poterit, dùm non tota potentia sua aut fortitudine pugnare finitur, immò pars ejus magna contra ipsum, cum hostibus se erigit, & insurgit: sic dicimus & de regno ipsius, quia facilè est quòd ab exteris hostibus acquiratur, licet paucioribus, minùsque fortibus, & hoc est propter partem regni, quæ illos adjuvat, & contra reliquam cum eis pugnat. Et attende diligenter, quia exemplum manifestà est conveniens, expressæque similitudinis; unusquisque enim nostrum à parte mentis, seu spiritus rex est, partes verò regni nostri id quod in nobis spirituale est, & id quod animale, quæ utique partes contra se invicem divisæ sunt, & altera regi suo adhæret, videlicet id, quod spirituale est in nobis, altera verò velut hostibus fœderata, cum eis contra regem, scilicet mentem nostram, vel spiritú, totis viribus semper pugnat. Secundum exemplum est, eques armatus super equum recalcitrantem in medio conflictus positus, qui dùm contra hostes pugnare nititur, recalcitratione, & exagitatione equi sui non solùm impeditur, sed etiam dejicitur; quantumcunque igitur fortis bellator sit, quantumcunque benè armatus sit, non prodest ei, cùm equus sic impediat ipsum. Similiter se habet si equus fuerit umbraticus; ad primum enim sonitum, seu clangorem buccinarum, ad primum sonum collisionis armorum, ad primum insultum pugnæ adeò exterritus refugit, ut non solùm sessorē suum strenuè agere non permittat, sed etiam per discrimina rapiens ipsum præcipitet, & interdùm occidat; quid enim aliud est animale nostrum in nobis sive caro quàm equus umbraticus, adeò reformidans aspera, quæ pati non consuevit, ut pro illis evadendis nulla discrimina expavescat, immò ad illa plerumque tanquàm ad tuta refugia confugiat; interdùm etiam quæ aspera non sunt, & quæ omninò nihil habent periculi, expavescit præ insania, & nec verberibus, nec stimulis, ut illis appropinquet, induci potest. Hoc est quod legitur in Psalmo; Trepidaverunt timore, ubi non erat timor. Quid autem spiritus in nobis, aut mens, nisi sessor hujus equi insidens, & plenā coërtionem ipsius omninò non habens. Tertium exemplum ponimus in equo teneri oris, qui per frænum arreptus ab hoste, quocunque voluerit hostis traditur, & sessorem suum in medios hostes ingerit, & impingit, & in gladios ipsorum dat ipsum interdùm; totum autem hoc est, quia molestiam hostis præ teneritudine, quam diximus, nec vult ad modicum sustinere. Equus iste animale nostrú est (ut diximus) os ejus tenerrimum, concupiscentia est generalis, videlicet carnis, oculorum & omniū mundanorū. Hujus oris tanta teneritudine laborat equus hujusmodi, ut nihil duri pati ferat, &

Primum exemplú.

Unusquisque à parte mentis rex est.

Alia similitudo.

Animale nostru sicut equus umbraticus.

Mens velut sessor.

Alia similitudo.

propter hoc sessorem suum plerunque in medias acies hostium, immò in gladios rapiat; cui si frænum cujuscunque disciplinæ impositum fuerit, tanto impetu retrograditur, & resilit, ut seipsum pariter præcipitet, & sessorem. Multos quippe vidimus ex levissimæ disciplinæ frænatione, vel ira, vel desperatione in posteriora præteritorum suorum vitiorum, scilicet toto præcipitio resiliisse. *Alia.* Quartum exemplum est equus lascivus, qui in conspectam equam tantâ concupiscentiâ, & insaniâ fertur, quòd nec fræno, nec calcaribus, nec ullo genere instigationis averti potest, quin toto præcipitio ad illam currat, sicque fit ut sessori suo nec arma prosint, nec strenuitas, quia nec pugnare contra adversarios, nec se defendere ipsum sinit. Et est illud exemplum apertæ similitudinis, & indubitatæ congruentiæ: si quis petulantiam nostræ carnis consideret, & ejus in nobis quod dicimus animale; videbit enim evidenter qualiter spiritus nostros post concupiscentias suas tota præcipitatione sua rapit, & pertrahit, omnemque strenuitatem certaminum spiritualium relinquere nos compellit, & discrimina, vel sua, vel nostra penitùs non attendit, propter quod dicit Salomon Proverbiorum 7. De vecordi juvene, statim eam sequitur quasi bos ductus ad victimã, & quasi agnus lasciviens, & ignorans, quòd ad vincula stultus trahitur, donec transfigat sagitta jecur ejus, velut si avis festinet ad laqueum, & nescit quia de periculo ejus animæ agitur; propter quod dicit Ecclesiast. 18. Post concupiscentias tuas ne abeas, & à voluntate tua avertere. Si autem animæ tuæ dederis concupiscentias suas, dabit te in gaudium inimicis tuis. *Alia.* Quintum exemplũ est de equo oris duri; ex hac enim perversitate laborat animale nostrum, sicut & omnibus perversitatibus vitiatorum equorum; dùm enim fræno disciplinæ averti non potest à concupiscentiis, & aliis periculis, ipsum sessorem spiritum dat in medios hostes. Sessor enim insidens equo oris duri, quasi captus est supra: cùm enim fræno non pareat, ut avertatur à periculo, & seipsum, & sessorem suum dat in hostium captionem; quidam enim adeò tardi sunt declinare à periculis, ut priusquàm velint movere pedem à loco discriminis, præda hostium fiant; propter hoc legitur Ecclesiastici 3. Qui amat periculum, in illo peribit. *Alia.* Sextum exemplum est debile fundamentum, & domus ex quadris, & cedris ædificata super illud, structuris, & ligaturis firmissima. De hujusmodi quippe domo manifestum est, quia facilis est dejectio, seu casus ipsius; sic est & de domo sanctæ conscientiæ, quantiscunque virtutibus ædificata sit, & firmata, quia cùm super infirmitatem carnis posita est, & quodammodò fundata, & super animale nostrum, quod semper vacillans est, semperque à bono deficiens, facillima est ruina ipsius. Et hoc est quod legitur Job 4. Ecce qui ei serviunt non sunt stabiles, & in Angelis suis reperit pravitatem. Quantò magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur velut à tinea? Sciens ergo diabolus hujus fundamenti infirmitatem, ac vacillationem, arcem mentis nostræ à parte fundamenti istius tentationibus semper concutit, ut eam dejiciat, & avertat: *Nota.* dùm enim animale nostrum corruerit, & ab ipso spiritualiter totaliter recesserit, quid restat eidem, nisi dejectio, & ruina tanquàm fundamento sublato penitùs, aut everso? *Alia similitudo.* Septimum exemplum est bellator egregius, & provt decet, omni genere armorum armatus, stat autem supra pavimentum, aut substramentum lubricum, in quo casus facillimus: pavimentum enim de quo dicitur in Psalmo: Adhæsit pavimento anima mea; Ani-

E male nostrum, sive caro est, quod instar pavimenti quantò magis delitiis carnalibus ungitur, tantò magis ejus lubricitas augetur, & ut in eo cadat spiritus, quantacunque excellentiâ virtutum armatus, aptius efficitur. Propter quod omnis erit ei armatura virtutum inutilis, nisi asperitate disciplinæ, & tribulationum corporalium ista lubricitas tollatur, propter quod hoc dicitur in Psalmo: Fiat via illorum tenebræ, & lubricum. Statur enim firmiùs supra pavimentum asperitate rugatum, aut valliculatum. Et attende convenientiam similitudinis in hoc exemplo, quia quantumcunque fortis bellator sit aliquis, quantacunque armaturâ præditus, in lubrico tamen stans, aut positus, infirmissimus est, atque ruinæ proximus, propter quod dixisse videtur Apostolus: Qui stat, videat ne cadat. Octavum exemplum est bellator cujus pars optimè armata est, pars autem inermis relinquitur, & peni- *Aliud simile.* F tùs improtecta; in spirituali quippe nostro tota armatura virtutum esse videtur, in animali verò nulla penitùs. *In spirituali tota armatura.* Quid autem prodest bellatori partem habere armatam, si altera pate: parte jaculis hostium, maximè, cùm in partis illius vulneribus, pars etiam, quæ armata est, vulneretur? jaculis quippe tentationum maximè carnalium exposita est pars illa, quam dicimus animale nostrum, sive carnem adversùs quam concupiscit spiritus. Spiritus ergo armatus est per se, & secundùm se armaturâ virtutum: *Caro nostra inermis.* caro verò (ut diximus) in eo quòd caro inermis est penitùs, & defendi quidem potest per armaturam ipsius, non quidem, ut non lædatur, & ut jacula non patiatur, sed ut non lætaliter vulneretur, defendi etiam potest ut non capiatur, non autem ut non impugnetur; nec protegi potest, ut non G intrent hostes peccatorum ad ipsam, sed ut non regnent in ipsa, vel dominentur, propter quod circunspectè dicit Apostolus in 7. ad Rom. Ne ergo regnet peccatum in nostro mortali corpore. Ubi August. non dixit ut non sit peccatum in nostro mortali corpore, sed dicit ut non regnet; hoc enim nostræ est potestatis. Nonum exemplum est domus, *Alia similitudo.* cujus pars inferior aridissima est, & ad concremationem facillima, pars verò superior etsi non arida, vel combustioni obnoxia, tamen vehementiâ ignis, & longa sufflatione combustioni apta Sic est & de animali nostro, quod ardoribus carnalium desideriorum adeò est obnoxium, adeóque facilè cremabile, *Nota.* ut nisi vigilantissima defensione assiduaque eidem subveniatur, totum penitùs conflagretur, & domus nostræ partem reliquam, videlicet id quod spirituale in nobis est, ejusdem conflagratione succendat: aqua igitur tribulationis, occupationis sanctæ, & aqua lachrimarum jugiter occurrendum est hujusmodi incendiis, quod nisi divinæ gratiæ magno adjutorio fieri nequit. Decimum exemplum *Similitudo alia.* H est bellator oneratus, qui dùm strenuè agere nititur, semper ipso onere impeditur. *Alia.* Interdùm autem dejicitur, hoc est carnis spiritus sarcinâ oneratus, atque depressus quantacunque armaturâ virtutum sit præditus. De hoc Sap. 9 Corpus quod corrumpitur aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Non potest igitur tanta sui virtuositate pugnare anima humana, quæ sarcinâ corporis onerata est, in cujus supportatione partem suæ fortitudinis etiam necesse est occupatam esse. Undecimum est bellator in domo ex omni parte aperta, & hostibus undique patente, hostibus inquã ad modũ exercitus ipsũ & ipsã circumvallãtib⁹, & obsidẽtibus: est enim corpus humanũ domus spiritus tota patens, & tota patula, & delectabilibus quæ sunt velut jacula mellita, & velut hostes, *Corpus nostrum domus patens.* qui sub blandimẽto voluptatis animas interficiunt,

& tristabilibus, hoc est asperis, vel adversis, quæ sunt velut jacula fellita, & velut hostes manifesti tormenta, & mortem animabus intentantes: adest cum omnibus ista, hoc est cum toto, & tanto inimicorum exercitu, proditio janitorum excubantium per circuitum domus istius in singulis januis, & fenestris, quemadmodùm concupiscentiæ oculorum in oculis, & aurium in auribus; & generaliter est concupiscentia carnis diffusa per totum corpus, secundùm diversas species, & ramos suos. Proditionē autem janitorum hujusmodi propter hoc diximus, quoniam hostes usque ad animam jugulandam introducunt pro viribus. Quæ igitur vel virtus, vel armatura sufficere potest bellatori spiritui tantis obsesso periculis, immò ipsis hostibus & proditoribus ex omni parte stipato, immò è contiguo, non solùm è vicino adhærentibus sibi; neque enim vallum, aut murus, aut aliud interstitium inter ipsum, & hostes dividit. Duodecimum exemplum est liliū inter spinas; quemadmodùm enim spinetum densissimum caro nostra est, quæ spinis, & tribulis nunquàm caret, & quantacunque diligentiâ agricolationis disciplinalis extirpantur, novas semper germinat immò profert fortissimas. In medio ergo hujusmodi spinarum candore puritatis anima humana posita, quid est, nisi lilium inter spinas? lilium inquam tenerrimum, & transfixioni spinarum teneritudine sua obnoxium, nisi divina eam protectio tueatur; nō enim sua virtute, aut fortitudine lilium tenerrimum resistit tantarum tentationum tam fortibus aculeis, sed nec etiam resistere potest. Facit autem ad hoc id quod legitur Cantic. 2. Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Tredecimum est lilium vel flos quicunque alius tenerrimus, ac vernantissimus in medio fornacis semper ardentis, atque fumantis, de quo manifestum est, quòd virtute sua non potest se custodire immarcescibilem. Quid enim aliud est caro nostra, nisi fornax semper ardens concupiscentiarum carnalium ac desideriorum flammis, semper fumans tenebrosissimis delectationum, & cogitationum vaporibus. Decimumquartum exemplum est puella stimulos carnis patiens in medio corruptorū blandientium, & etiam percutientium posita, solam corruptionem ejus intentantium, & per omnia, quæ diximus, hoc est blandimenta, promissiones, terrores, & verbera in consensum turpitudinis eam inclinare conantium? Quid est enim anima humana in medio blandientium voluptatum, & terrentium, & ferventium adversitatum posita, nisi puella in discriminibus quæ diximus? quid enim sunt voluptates nisi per blanditias animas nostras seducere intendētes corruptores? quid autem sunt adversa, vel tristia nisi vi, hoc est terroribus, & verberibus eam opprimere volentes, & simpliciter corruptores? Ad dæmones autem optimè utraque referuntur, qui indubitanter sunt animarum humanarum studiosissimi, atque avidissimi corruptores ipsas nunc blanditiis voluptatum, nunc adversitatum molestiis corrumpere molientes, & sacratissimum matrimoniū, quod in baptismo cum cœlesti sponso contraxerunt, nefariè polluere intendentes: quis autem non videat castitatem spiritualem propriis viribus animam humanam in hoc statu non posse defendere? Quindecimum exemplum est vir in medio vigilantissimorū serpentium, & insidiatorum scorpionum positus, qui virus eidem insibilare, ipsumque mordere, atque percutere, nisi repressi, nunquàm cessant, hoc est nocte, & die somno, & vigilia, ad hoc studiosissimè intendunt; etsi enim dormiendo viri sancti non peccent, vulnera tamen somniantes excipiunt, à quibus postmodùm vigilantes difficilè sanantur. Jam enim dicit Augustinus super librum Genesis, quia

Sensuum fenestra. — *Alia similitudo.* — *Alia.* — *Alia.* — *Anima humana velut puella blanditiis exposita.* — *Dæmones corruptores animarum.* — *Aliud simile.*

A ipsa carnalis concupiscentia serpens est, quare quot concupiscentiis carnalibus quis circundatus est, inter tot serpentes positus est, ut unus serpens computetur concupiscentia oculorum, hoc est, visu delectabilium, alius concupiscentia aurium, & ita de aliis. Ipsa autem veritas in secundo Ezec. dicit. Cum scorpionibus habitas. Quod licet de falsis fratribus, atque proditoribus intelligatur, tamen de hujusmodi concupiscentiis congruentissimè accipitur, & hoc est, quoniàm quantumcunque à parte capitis, hoc est à sui initio blandiri videantur, à parte tamen caudæ instar scorpionum, hoc est in novissimo, seu fine, æterna morte percutiunt. Apparet igitur, cùm & dormire necesse habeat spiritus humanus, & innumeris occupationibus distrahi, quòd inter hujusmodi serpentes, & scorpiones suâ tantùm solertiâ, & viribus non custoditur. Sunt & alia exēpla juxta hæc penè innumera, quæ ad donum scientiæ velut quibusdam radiis luminositatis ipsius pertinere noscuntur: donum enim illud (ut ait Augustinus in primo libro de doctrina Christiana) facit hominem interiùs lamentantem, & qui hujusmodi addit scientiam, addit & dolorem, sicut dicitur Ecclesiastici primo. Unde ergo nobis dolorem ingerit hujusmodi scientia, & lamentum, nisi quia miseriam, & ærumnositatem, in qua positi sumus, nobis ostendit? scientia quippe propriè boni, & mali est. Attende autem quia licet quanta est albedo alicujus, tantùm & ipse sit albus, & non ampliùs, non tamen quanta est fortitudo alicujus spiritualis, tantùm est ipse fortis, & hoc est, quoniàm sola albedine albus est, & nullo alio, non sola autem fortitudine sua fortis est quis ad bellandum spiritualiter, quemadmodùm non sola sua infirmitate, aut debilitate infirmus, aut debilis est quis ad bellandum, sicut apparet in exemplo de viro forti armato stante super lubricum, aut debile substramentum; illa enim lubricitas ipsum efficit debilem, & infirmum ad pugnandum, hoc est, facilem ad vincendum, cùm manifestum sit ipsam non esse infirmitatem, aut debilitatem ipsius, sic & imperitia bellandi, cùm infirmitas non sit, infirmum tamen efficit, & debilem ad pugnandum, quemadmodùm econtrariò sapientia, & doctrina fortem faciunt, & robustum sicut legitur Proverb 24. Vir sapiens fortis est, & vir doctus robustus & validus. Et Sap. 7. Per sapientiam videbor in bello fortis. Juxta hunc modum dicimus, quia murus, turris, & vallum, cæteraque omnia quę hostium appropinquationem, & impugnationem impediunt, cùm neque virtutes neque fortitudines animarum sint, ipsas tamen fortes efficiunt, juxta certissimum usum loquendi. Si quis enim contendere voluerit de vocabulo, & usum certissimum restringere, abusionesque insolitas ampliare, contentionem istam ei relinquimus qui contenti sumus ea, quam quærimus, veritate, & usu communi loquendi. Quòd si pertinax quis fuerit, sequentur eum abusiones, & etiam inconvenientia non toleranda in casu proposito; accidit enim quòd minùs fortis vincet fortiorem se, & artis pugnæ peritiorem, verbi gratiâ. Si fortiorem posuerimus super substramentum lubricum, minùs autem fortem super cōtrariū, necesse enim est, ut iste fortior, vel per se cadat in lubrico, vel levi impulsu, quare vincetur à debiliori, & imperitiori se. Sunt & alia exempla quæ si congregarentur, non parvam nobis, neque contemnendam præstarent eruditionem, & notitiam nostræ infirmitatis, atque semper impedientium seu imminentium nobis periculorum, quæ quidem notitia saluberrima est evidenter.

Scorpiones sunt concupiscentia. — B — C — *Nota.* — *Vide.* — D

E

CAPUT III.

Enumerantur tentationes diabolicæ, & occultæ insidiæ, quibus viri sapientissimi, ac fortissimi nonnunquàm subjiciuntur.

POst hæc autem dicemus insidias occultissimas, & tentationes astutissimas diaboli, quibus etiam sapientissimi, atque fortissimi sæpissimè subjiciuntur: horum autem prima est longa fatigatio, per quam non tantùm in ipsam tentationem inducere nititur illum, quem tentat, sed etiam in desperationem, ut videlicet, vel credat se ad Deum non pertinere, vel à Deo non curari; cùm enim instanter, & penè assiduè petat hujusmodi tentatus à tali tentatione liberari, & non obtineat, facilè desperat de Dei adjutorio, & facilè credit Deum non curare periculum ipsius: utrunque autem istorum certaminũ perniciosissimum est, quandóque in utroque totaliter se tradit diabolo, qui sic credit, vel desperat, & (ut vulgò dicitur) de singulariter, & de duello, certantibus pro eo usque se invicem percutiunt, donec alter eorum malum verbum dicat, quod est, victus sum, seu quodcunque aliud, per quod intelligitur nolle pugnare ulteriùs, vel nolle certare pro querela, pro qua certare incœperat; sic in istis spiritualibus certaminibus hoc modo victus, victori diabolo se tradit captivum ad ipsius penitùs voluntatem. Inde autem est ista stultitia, immò ruina pessima, & turpissima, quia nesciunt hujusmodi bellatores, quantas utilitates, quantas victorias, quantamque salubeττimam propriæ infirmitatis notitiam operantur longa crebraque certamina tentationum; adeò enim est radicata in quibusdam superbia, ut non nisi innumerabilibus tentationum tunsionibus confringatur, tantis denique tenebris quidam involuti sunt, adeóque suæ infirmitatis insensibiles, & ignari, ut nisi longa ejusdem experientia de eadem non valent erudiri, sed neque nisi jugi conculcatione, vel humiliari valeant, vel in humilitate servari, quibus semper ad memoriam reducenda est superbia Apostoli, quã ipsemet incurrisset in 11. secundæ ad Cor. dicens: Ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ, Angelus Sathanæ, qui me colaphizet. Si enim tanta sanctitate, tantisque bonis gratiarum, & virtutum prædito viro imminebat periculum superbiæ, & contra illud divina miseratione medela ei adhibita est tentatio carnis, quid aliud nobis faciendum est, nisi ut admiremur, & jugiter collaudemus patris misericordiarum circa nos officiosissimam pietatem, quæ & tunsionibus, & plerunque vulneribus tentationum salutarem in nobis medicinam elicit contra superbiæ motum, morbum, & virus diabolicæ vexationis in antidotum nobis salutis convertit: Secunda astutia tentatoria diaboli est ipsa extraneitas tentationis; plerunque enim insuetis tentationibus quosdam expetit electos, ut eo ipso, quòd alios de talibus tentari non audiunt, vel tentatos fuisse, se ad Deum non pertinere, & Christianos non esse vehementer formident: interdùm etiam, & credant, non attendentes, quòd tota profunditate malignitatis suæ contra electos succensus diabolus, & novis, & veteribus, & auditis, atque notis, insolitis, & inauditis tentationibus, prout permittitur, eosdem impugnat. Consuluerunt nos nonnulli super hujusmodi tentationibus, hoc uno easdem maximè abhorrentes, quòd se solos eas pati suspicabantur, & se quasi derelictos. inauditæ turpitudinis tentationibus expositos vehementer expavescebant, qui profectò non viderunt oppugnari castra fortissima, contra quæ non solùm notæ machinæ, consuetaque jacula parantur, sed etiam quæcunque immunda, quæcunque fœda, & fœtida, & quæcunque venenata, & quolibet modorum noxia in ea projiciuntur, totoque studio hostes, qui illa obsidet, & impugnant, totisque conatibus excogitant quibus vel modis, vel rebus vel magis inhabitantibus, & defendentibus noceant, ut faciliùs ipsa castra obtineant, & an nova sint, an vetera non curant; non enim curat hostis etiam literalis quo gladio, videlicet an novo, vel veteri, consueto, vel inconsueto, hostem perimat, præsertim cùm non quærat, nisi mortem illius; quantò fortiùs ergo hostis antiquus, qui totis studiis, & viribus nobis insidiatur, tota aviditate sanguinem nostrum, quacunque viâ, quocunque instrumento permittitur, nos occidere conatur. Tertia astutia est, qua hoc solùm intendit, ut mutet aliquis statum suum, cùm in eo benè sit illi; quemadmodùm enim a viculis, & piscibus strepitus fit aut tumultus, ut exeant de receptaculis suis, in quibus in tuto sunt à retiaculis, & aliis insidiis venatorum, atque piscatorum; sic diabolus benè se habentibus in aliquo statu, & ubi ad eos tentandi non patet accessus hic vel propriis suggestionibus, vel alienis, interdùm etiam terroribus molitur, & plerunque sub prætextu boni, ut inde se transferant, sciens indubitanter, quòd in alio statu erunt ei ad tentandum expositi, vel saltem ab ejusdem insultibus minùs tuti, propter quod dicit spiritus Sanctus Ecclesiastici quinto: Si Spiritus habens potestatem ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris. Et Danielis duodecimo: Tu verò Daniel sta in sorte propositionis tuæ. Et Abacuc tertio: Super custodiam meam stabo, & super gradum figam munitionem. Et Abacuc tertio: Stellæ dederunt lumen in custodiis suis. Et Exodi vigesimo. Nullus egrediatur ostium papilionis sui, usque ad mane. Quarta astutia est, qua ad majora bona, & super vires infirmitatis ipsius aliquem invitat; quemadmodùm habet se de inconstantibus, & lubricis, & disciplinalibus, ac religiosis exercitationibus omninò inconsuetis, cùm eos ad talia invitet, exempla sanctorum prædicantium eisdem proponens, quod indubitanter ejus malignitatis studio facit, ut eos revertentes ad vomitum, vel à religione apostatantes, & Deo magis offensos, & in re deteriores efficiat. Hæc autem est astutia, qua simiæ capiuntur; accipiunt enim venatores calceos magnos, & ponderosos, & calceant se hujusmodi calceis in loco ubi hujusmodi simię hoc videre possint: alligant autem, & astringunt sibi fortiter hujusmodi calceos, ut hoc videntes simiæ similiter faciant, propter quod solventes hujusmodi calciamẽta de pedibus suis, dimittunt ea ibidem, indeque recedentes præstolantur quousque simiæ calceis illis se calciaverunt, & eosdem sibi forti alligatione astrinxerunt. Quod cùm eas fecisse conspexerint, irruunt in eas, ipsasque capiunt, non solùm effugere, sed etiam nec ambulare valentes præ magnitudine, & ponderositate hujusmodi calceorum. Tu autem jam pluriès audivisti, quia calciamenta exempla sanctorum in scriptura vocantur, quæ cum proposito, & voluntate sibi assumpserunt, vinculisque votorum sibi alligaverunt infirmi homines, & imbecilles ambulare non valentes in illis, aut ea portare, à venatoribus infernalibus capiuntur, ab assumptæ religionis proposito apostatantes, vel ad præteritum feritatum vomitum revertentes. Quinta astutia est, qua sub prętextu boni suadet periculum, hujusmodi species & modi innumerabiles sunt, quemadmodùm cùm sub prætextu pietatis, & erogandarum eleemosinarum suadet divitias, sciens illud Eccl. 5. Fili mi si dives fueris, non eris immunis à delicto. Et illud Senecæ; O quàm difficile est divitiarum

Marginalia: *Longa fatigatio.* — *Quomodò quis diabolo captivatur.* — *Cant.* — *Extraneitas tentationis.* — *Astutia diaboli.* — F — G — H — *Nota.* — *Similitudo.* — *Alia astutia diaboli.* — *Calciamenta quid in scriptura.* — *Alia astutia.*

divitiarum contubernio non corrumpi. Similiter A etiam & cùm propter impugnandum aliquod vitium suadet bonum quod scit esse occasionem ruinæ, quemadmodùm aliquibus, quos impugnat per luxuriam, suadet jejunia, & abstinentias, sciens eos in iracundiam, aut acidiam, vel etiam in amentiam facilè posse labi; hoc enim frequenter experimur.

Alia. Sexta astutia est, qua vitium suadet sub prætextu virtutis, quemadmodùm sub prætextu providentiæ avaritiam, sub prætextu misericordiæ remissionem, sub prætextu justitiæ crudelitatem, sub prætextu zeli rectitudinis immanissimum furorem. Istis igitur velut fallax, & fraudulentus negotiator, vendit vitri vilissimi fragmentum pro gemmis pretiosissimis, ut vitrum viride pro smaragdo, & vitrum rubeum, pro carbunculo, similiter cuprum pro auro, plumbum, vel stannum pro argento, propter quod hic veritas virtutum, ac puritas diligenter investiganda est, & studiosissimè addiscenda; propter hoc dicit veritas Apocalip. 3. Suadeo tibi emere à me aurum probatum, ignitum, ut locuples fias, propter hoc vulgariter dicitur. Non quicquid lucet, vel rutilat, aurum est. De hoc Seneca. Non omne quod verisimile est, statim & verum est, multa enim falsa veris assimilantur; propter quod dicit Arist. in lib. elenchorum. Quoniàm aurichalca, & felle tincta, videntur aurea, cùm longè aliud, quàm aurum sint. In hujusmodi ergo ad unctionem Spiritus Sancti, qui de omnibus docet, sicut dicit Joan in 2.1. recurrendum est. Et propter hoc orat Ecclesia tam frequenter dicens: Veritas tua quæsumus domine semper maneat in cordibus nostris, & omnis falsitas inimici destruatur.

Pax interdum periculosa. Septima astutia omnium periculosissima est ipsa pax, idest cessatio à tentationibus, quam pacem multi imperiti vehementissime concupiscunt, & instanter poscunt à Deo. Hæc autem adeò perniciosa est, ut de ea dicat omnis Ecclesia sanctorum. Ecce in pace amaritudo mea amarissima. Et in 12. Sap. Viventes in tanto justitiæ bello, tot, & tanta mala pacem appellant. Contra hoc Jacobi 1. Omne gaudium existimate fratres mei, cùm in varias tentationes incideritis. Et Job 7. Secundùm aliam literam. Tentatio est vita hominis super terram: Carentia autem vitæ suæ, sive privatio, mors est, quare privatio, seu carentia tentationis mors est, & utique non vivit, qui non tentatur. Ut autem manifestum fiat hoc, narrabimus tibi vulnera, & alia mala, quę de ista pace proveniunt.

Mala ex carentia tentationis provenientia. Horum primum est securitas, qua timor Dei custos electorū vigilantissimus occiditur, sicut supra ostendimus ex 27. Ecclesiast. Nisi instanter tenueris te in timore Domini, citò subvertetur domus tua; Immò, quod plus est.

Securitas quid. Timor domini fons vitæ, ut legitur Proverbiorum 14. Arefacit igitur ista pax in nobis fontem vitæ, quæ arefactio quanta impugnatio sit, quis non videat? Hæc autem securitas est, quæ nos facit seorsùm à cura, & solicitudine custodiendi nos, & propter hoc exponit nos hostibus; non enim est idem esse securum, quod esse tutum, sicut testatur Seneca dicens. Hoc habet ignavia, ut interdùm secura sit, tuta verò nunquàm; tutum enim, cui nullum imminet periculum: securum verò, quod non curat periculum.

Tutum. Securum.

Desidia. Secundum malum est desidia, seu pigritia, qua etiam ad fugam non solùm, sed & ad pugnam tardi sumus; jaculis enim tentationum electi excitantur vel ad fugam, vel ad pugnam; qui verò in pace hujusmodi sunt, ipsa quiete, non solùm desides, sed etiam somnolenti efficiuntur. Est autem desidia dormitorium diabolicū, & moles, qua hujusmodi homines comprimit, ne effugiant, vel exurgant. Est & velut paralisis spiritualis, quæ nec membra corporis, nec vires mentis ad actus probitatis movere sinit. Est etiam velut rubigo, quæ mentium fortissimarum vires, ac virtutes incredibiliter consumit. Propter quod sicut ferro nihil magis inimicum, aut noxium, quàm pax, ex qua ei rubigo congignitur, sic mentibus humanis nihil perniciosius, quam pax ista, de qua loquitur: &

Similitudo pulchra. sicut ferro nihil utilius, quàm laboris asperitas, & assiduitas, quæ ipsum elimat, & splendidat, & ad similitudinem argentei nitoris, atque decoris producit; sic mentibus humanis assiduitate tentationum nihil salubrius, quibus velut quibusdam defricationibus asperis rubigo earum detergitur, & ad debitum candorem pariter, & splendorem perducuntur.

Tentationis utilitas. Juxta illud quod legitur Proverbiorum 24. Aufer rubiginem de argento, & egredietur vas purissimum, & alibi juxta illud; Ferrum ferro acuitur, sic & homo acuit faciem proximi sui.

Elatio. B Tertium malum est elatio; eo enim ipso, quòd non tentantur, credunt se aliqui esse fortissimos, vel eâ excellentiâ sanctitatis præditos, vel forsitan Angelorum custodiâ vallatos, ut eos diabolus nullatenùs audeat impugnare, qua credulitate nihil stultius, cùm urbes munitissimæ, & castra fortissima solummodò impugnentur, villulas verò campestres, utpotè penitùs indefensas nemo impugnet, sed magis, ut expositæ capiuntur, atque vastantur, magis igitur timere debent se esse adeò debiles, & infirmos, ut omni tentationi succumberent, & propter hoc misericors Deus eos tentari non sinit.

Contemptus fraternus. Quartum vulnus, & malum pessimum est, quod ex pace hujusmodi provenit, contemptus fraternus; facillimi enim sunt qui pacem hujusmodi habent eos despicere, qui tentantur. Unde & plerunque dicunt: hujusmodi tentationes non habent cadere in Christianum, & iterùm Christianus non debet cogitare talia. Vilissimus est (aiunt) qui vel etiam talia cogitat.

Duritia cordis. Quintum C vulnus, & malum, est duritia cordis, & immisericordia in fratres, qui tentationibus impugnantur; adeò enim in eos obdurantur, ut nec etiam eis miserendum putent, decoriandus, inquiunt, esset, vel comburendus, qui talia vel etiam cogitat. His autem ita determinatis incipiemus investigare pescrutatiùs de ipsis tentationibus, & de ipso tentari; videtur enim secundùm opiniones quorundam non esse possibile aliquem tentari, similiter & de ipso resistere quid, & an similiter possibile sit aliquem resistere, & quatenùs, & qualiter possibile est.

Non tentatur, qui non repugnat, sed capitur. Quoniàm igitur manifestum est, cum non tentari, vel impugnari, qui nullo modorum repugnat, vel resistit, sed solummodò capi, nec illum, qui nihil patitur omninò, hoc est cui ex nulla parte displicent adversa, quæ patitur, vel cui cousque displicent adversa imminentia, ut nihil eorum D pati, vel expectare velit. Eodem modo cadere absque ictu, vel erectum prorsùs stare absque ulla concussione, vel impulsu, sequitur ex necessitate, illum solùm tentari per blanda, qui aliquatenùs ea concupiscit, sed non præcisè, vel simpliciter ea vult; similiter & per aspera, vel adversa illum solùm tentari necesse est, cui etsi quid doloris inferunt, non tamen ipsum dejiciunt, sed quasi aliquantulùm vulneratus adhuc stat nolens hostibus se tradere, hoc est, ut adversa effugiat, adversariis consentire.

Tentari quid, & quomodò.

Error Manichæorum. Secundùm errorem igitur Manichæorum, qui duas naturas contrarias in nobis ponunt, alteram bonam, & ad bonum semper paratam: alteram verò malam & ad malum semper paratam, & bono adversariam, ac semper repugnantem, impossibile videtur aliquem tentari, & hoc est, quoniàm voluntas mala non tentat naturā malam, nec impugnat, cùm illa nec repugnet, nec resistat illi, alterū enim duorū similium alterum non impugnat, maximè secundùm eos, sed

neque natura bona impugnatur à voluntate mala, cùm bona natura in nullo penitùs aliquid mali concupiscat; jam enim diximus, quia qui tentatur aliquo modo concupiscit id, de quo tentatur, & vellet illud, sed nondùm vult illud præcipuè, aut simpliciter; quare sequitur ex necessitate, quòd nihil tentetur in nobis, quia neque natura bona, neque natura mala, & nihil idem est reperire in nobis, quod impugnetur, & repugnet; tentatio enim utrunque requirit, sicut & pugna, pugna enim omnis inter duos est ex necessitate sibi invicem adversantes. Ampliùs. Cùm tentari contineat impugnari, & repugnare, sive resistere, quæ utique contraria sunt, aut saltem repugnantia, alioquin nec pugna, nec lucta esset ibi: illa verò duo sic repugnantia invicem sunt in anima tentationem patiente, & tentationi repugnante: aut ergo sunt in ea secundùm idem, aut secundùm diversa; si secundùm idem, erunt ergo contraria in eodem secundùm idem, quod nemo adhuc dixit; si verò secundùm diversa, erit ergo anima humana partibilis. Ampliùs. Si aliquis est qui percutitur, & non repercutit, alius qui percutit, & non repercutitur, nullus ibi verè pugnat; pugna enim omnis est ex necessitate inter percutientem, & repercutientem, vel alio modo resistentem; hoc autem non est ibi reperiri, cùm nihil repugnet, vel resistat percutienti, vel repercutiat ipsum. Descendamus autem, & dicamus exempli gratiâ, quia aliquis concupiscit voluptatem carnis, & repugnat hujusmodi concupiscentiæ, respuens ipsam voluptatem, cùm eam possit habere: si interrogaverimus ipsum, vel animam ipsius, & dixerimus, Nonne tu ipse qui concupiscis hanc voluptatem, respuis eam ne Deum offendas, vel propter aliam causam? Respondebit indubitanter ego ipse sum idem, qui concupisco & concupiscentiæ resisto, ac si secundùm expositionem August. de qua multotiens supra fecimus mentionem, diceret, ego ipse sum caro, & spiritus, sed propter aliud caro vocor, & propter aliud spiritus, quoniàm propter concupiscentias, & alias passiones, quę in me oriuntur à parte carnis, caro nominor, & propter illud rationale, quod inest, per quod concupiscentiis hujusmodi resisto atque repugno, spiritus vocor. *Nota.* Quòd si dixerit quis, quia illæ concupiscentiæ sunt in carne: juxta illud quod dicit Apost. in 7. ad Rom. Non autem ego operor id, sed quod habitat in me peccatum. Et iterum: Scio quòd non habitat in me, idest in carne mea bonum; & ita non est repugnantia aliqua in his, quoniàm concupiscentia in carne est, resistentia autem in spiritu; sed ipsum resistens in spiritu est, sive sit gratia, sive virtus naturæ. virtute namque naturę multa inhonesta respuunt plerique: *Concupiscentia in carne. Resistentia in spiritu.* Respondemus, quoniàm qui talia dicunt, nec Apostolum, nec seipsos in parte ea intelligunt; si enim vocant carnem id, quod est in nobis residuum ab anima, intolerabiliter errant; in illo enim esse peccatum non potest, nec culpa ullo modorum. Quemadmodùm in gladio, quo quis percutiendo peccat mortaliter, nec peccatum, nec culpa est, sed in percutiente: sic nec in carne jam dicta, sed in anima movente, cùm caro tota instrumentum animæ tantùm sit, sive organum animæ moventis, ac regentis ipsam. Ampliùs. Sicut in ea nec virtus, nec meritum esse potest, ita nec vitium, nec peccatum, nec culpa, cùm contraria & circa idem, & in eodem ex necessitate esse habeant. Relinquitur ergo ut caro intelligatur ibi eo modo, quo Augustinus accipit eam in prædicto testimonio, quod legitur Gala. 5. Quia caro concupiscit adversùs spiritum, & spiritus adversùs carnem; Vel hoc quod est esse in carne intelligatur non per modum, quo accidens dicitur esse in

E subjecto, sed causaliter; quemadmodùm dicitur, aliquis pugnare in gladio, quod est causaliter; instrumentum enim causa quædam est, & ad causam efficientem refertur in resolutione, vel reductione causarum ad quatuor nominatissimas. Manifestum est igitur, quòd quæstionem istam relinquunt hujusmodi homines penitùs insolutam, & penè intactam, cùm concupiscere, & resistere concupiscentiæ non possint esse, nisi in uno, & eodem subjecto: ipsi autem non determinant utrùm secundùm idem, an secundùm diversa. *Nota.* Ampliùs. Qui se avertit à tentatione movet-ne se, an aliud movet eum? Si movet se, recidimus in quæstionem Aristot. & quærimus ab eis, utrùm idem sit movens, & motum secundùm idem, an secundùm diversa. Secundùm idem esse non potest, quia movere, & moveri contraria sunt, sicut agere, & pati. Non possunt igitur esse in eodem subjecto secundùm idem, sed nec secundùm diversa propter impartibilitatem animæ ipsius; quæcunque autem argumenta contra Platonem in parte ista disputando proposuit, locum habent hîc. *Nota.* Determinantes igitur prædicta, dicemus,
F quia resistere tentationibus vel tribus modis contingit, vel secundùm tres intentiones dicitur; resistit enim tentationi, qui non consentit, etsi ampliùs nihil faciat, & vincitur diabolus à nobis, eo ipso quòd nos non vincit. Resistit tentationibus secundo modo, qui eas fugit, sicut tentationes fornicationis, qui declinat aspectus mulierum, atque colloquia, & omnia alia quæcunque in sensum, & in imaginationem earum pulchritudinem inducere possunt. Similiter fugit easdem tentationes, & à tentationibus etiam se avertit, qui à cogitatione fornicationis, & etiam concupiscentia, vel quacunque alia passione, quæ ad ipsam faciat, se transfert, propter id, *Nota.* quia pectora nostra duas non admittunt simul curas, quòd est, ut alia occupatione intrante, vel introducta tentatio hujusmodi excludatur. Tertio modo in repercutiendo, & quot modis unaquæque virtus retundat jacula tentationum, vel refrænat
G ipsa vitia, à quibus immitti tentationes videntur, in sequentibus determinabimus. *Error Manichæorum.* De errore verò Manichæorum, quæ inconvenientia ipsum sequuntur, in proposito casu, vel alibi, non est nobis curandum hic & jam errorem illum destruximus in primo tractatuum istorum, & etiam alibi destruendum. sed aliter reservamus. Quod autem objicitur de repugnantia contra tentationem, & conatur respondere contraria esse in eodem solvimus duobus modis, primò dicentes quia concupiscere, & non consentire concupiscentiæ non sunt contraria, quod est manifestè videre in febricante, qui vehementer appetit aquam frigidam, vel vinû, sed tamen appetitui non consentit. Eodem modo dicimus, quia velle simpliciter, & velle optativum non sunt contraria, hoc est velle, quod dicitur de
H aliquo, qui præcisè, & simpliciter vult aliquid, & velle, quo dicitur, quia vellet aliquid; alterum enim est absolutum, reliquum conditionale vel quasi conditionale. Præterea ipsum concupiscere sic est ad rectitudinem voluntatis, sicut incurvatio modica ad rectitudinem arboris, vel alterius; inclinatur enim quasi ad modicum mens humana, dùm concupiscit, sed nisi frangatur per consensum, rectitudinem non amittit. *Similitudo.* Ampliùs. Sicut levis impulsus ad statum, vel ad stationem; quemadmodùm enim levis impulsio stantem non dejicit, nec ab erectione sua illum præcipitat, aut prosternit, sic nec ipsum concupiscere erectam animam humanam, seu stantem prosternit, aut dejicit, sed ad modicum eam concutit, & impellit. Est etiam sicut lenis percussio ad sanitatem, sic ipsum concupiscere tentationis ad

vitam, & sanitatem mentis. Sicut enim levis percussio non aufert, vel tollit sanitatem, & quandoque etiam nec lædit, nec vulnerat patientem; sic ipsum cócupiscere non statim occidit animas nostras semper, interdùm autem nec vulnerat, neque lædit læsione, quæ multùm curanda sit; & sicut motus pedis ad casum, sic se habet ipsum concupiscere, ad consensum; similiter & ipsa levis impulsio ad dejectionem. Sicut ergo erectio, & hujusmodi impulsio contraria non sunt, & eodem modo simul sunt, sic hujusmodi concupiscentiæ, & dissensus, seu noluntas ejus, quòd suggerit concupiscentia, contraria non sunt. & in eodem sunt. Et quéadmodùm calefactio, & arsio, seu combustio se habent ad invicem, sic hujusmodi concupiscere, & concupiscentiæ consentire. Et propter hoc quemadmodùm calefit lignum interdùm, nec tamen ab igne læditur, immò permanet adhuc sanum, & illæsum, sic calet utique concupiscentiá mens humana, interdùm tamen persistit illæsa, comburitur autem, qui cousque ardet, ut consentiat. Nec oportet, nec propter hoc cogimur dicere, quòd quidam ex paucitate intellectus dixerunt, videlicet quòd contraria sunt hujusmodi, & non sunt in eadem anima eodem tempore, vel instanti, licet hoc videatur; simul enim esse videntur propter proximitatem, quam habent ad invicem, & in pugnis materialibus manifestum est, quia percussio, & repercussio non semper sunt simul tempore, sed reverá sunt in tempore pugnæ, sic dicere sibi posse videntur, quòd ipsum concupiscere, & cócupiscentiæ resistere non sunt simul in instanti, sed sunt in tempore pugnæ, quam dicunt non fieri in instanti, in quo eis consentiunt, qui animam humanam existimant non posse moveri simul diversis motibus Nos videmus in pugna literali, quòd simul pugnator literalis clypeo se protegit obtendens illum ictui, qui eidem imminet ab adversario, & gladio illum percutit, nihilominùs tamen tenet frænum, & calcaribus stimulat equum. Manifestum est autem, quoniàm omnes istæ operationes non sunt nisi ab intentionibus, & aliis motibus spiritualibus, quæ in anima hujusmodi pugnatoris sunt. Cùm igitur effectus foris simul sint, necesse est, & causas eorum, idest ea quæ sunt in anima simul esse. Idem est in scribente, qui simul & videt quod scribit, & cogitat, & etiam scribit, cùm scribere sit operatio habens in anima scribentis motum ex quo est, vel passioné, ex qua est, tenet etiam chartã, ne nutet sub calamo, per quod corrúperetur scriptura, cogitat etiam de forma uniuscujusque literæ, & de ordine ipsarum literarũ, videlicet quæ quam præcedat, vel sequatur: quamcunque autem istarum intentionum, vel cogitationum omittit, qui scribit corrumpitur, & confunditur ejus scriptura. Similiter se habet, & in citharizante, seu figellante, quia simul & movet pollicem, & digitos multos, & tangit nervos cum arcu, movens arcum multipliciter, audit etiam sonos multos simul, alioquin non sciret quam consonantiam resonarent, cantat etiam ore proprio, & gesticulatur toto corpore. Apparet igitur manifestè multos motus exercere ipsum exterius, qui procedunt ex motibus spiritualibus interioribus, quare si exteriores sunt simul tãquàm effectus, erunt & interiores ex necessitate simul. Eodem modo se habet & de textoribus, qui etiam manibus, & pedibus operantur, visum etiam intendunt in ea, quæ operãtur, & tam multiplicibus cogitationibus discerpuntur, præsertim ubi multa est varietas operationum, & colorum. Nos etiam meminimus vidisse, & audisse socium quendam nostrum, tribus calamis uno flatu simul cantum, discantum, & triplũ modulantem, & propria voce quadruplum desuper decantantem. In quibus quatuor cantibus, quanta esset varietas, diversitas sufflandi, cantandi, digitos movendi & hoc super foramina trium calamorum, quis non videt? Si autem cessaret auditus, vel attentio, vel flatus, vel vox, vel quodcunque aliorum, statim fieret discordia aures molestè percutiens, quod cùm ibi fieret, sicut ipso sensu accipiebamus, manifestum est, quia in anima sic cantantis, & modulãtis, simul erant ea, ex quibus exteriores motus modulationis procedebant. Ampliùs. In statu gloriæ nullo modo dubitandum videtur, quin omnia flumina illa, sive fluenta gaudiorum, & gloriarum simul influant in eam; alioquin non tota sua gloria unquàm frueretur, sed per partes, quare nunquàm tota esset beata; nos autem loquemur de hoc in capitulo ultimo tractatus istius, videlicet in capitulo de meritis & retributionibus. Manifestum igitur est ex hoc, quia esset contra naturam animæ humanæ moveri simul diversis motibus; gloria enim superveniens naturæ naturam ejus non destruit, sed illustrat, possibile est ergo animæ humanæ moveri naturaliter simul diversis motibus, Ampliùs. Non movet seipsam nisi mota suo modo, videlicet spiritualiter, neque movet, nisi sicut à seipsa movetur; quare cùm simul moveat multis motibus corporalibus, necesse est ipsam moveri simul multis motibus spiritualibus provt congruit, & fas est motum dici in ea. Motus enim naturalis, qualem diffinit Aristoteles exitum de potentia in actum, exitum inquam incontinuum, & non subitum, non est reperire, nisi in corporibus, cùm nullũ impartibile possit exire continuè, vel per partes de potentia quacunque in actum, immò necesse habet exire subitò, hoc est totaliter simul. De eo verò quod quæritur, utrùm anima humana moveat se, distinguendum est, quia movere multipliciter dicitur, una quippe intentione movere dicitur consiliarius consulentem, & advocatus judicem ad aliud, cùm eis consilio, vel suasione inclinatur ad faciendum iste, vel ille ad credendum illud. Alio modo ipsa causa efficiens motus movere dicitur, sicut ponderositas lapidé in deorsùm, & levitas igné. Tertia intentione finis movere dicitur ipsum inquirentem illum, sicut Aristoteles dicit, quòd delectabile imaginatum movet. Quarta intentione movere dicitur, qui procurat motum, sicut, si aliquis applicat ignem domui alicui, comburere dicitur illam, cùm comburere propria operatio sit ignis, & non ignem adhibentis, tamen procurat hoc, cùm facit aliquid, ex quo sequitur combustio, facit inquam ea intentione, ut inde ipsa sequatur combustio, ipsam combustionem facere dicitur, & domum comburere dicitur, & ab eo combustio hujusmodi tanquam ab actore requiritur. Sic dicimus animam humanam se movere; cùm enim, vel inspiciendo libros, vel audiendo Doctores, aut prædicatores, hoc facit, ut timore Dei moveatur, vel ex ejusdem amore succendatur, proculdubiò per cogitationem applicat sibi res, quæ hujusmodi motus in ea efficiunt, ut futurum judicium, & infernus ei per cogitationem applicata efficiunt in ea timorem. Divina verò bonitas, & æterna gaudia, similiter amorem, & desiderium in eadem inflammant. Cùm ergo res propriè moveant animam humanam, & motus affectionem in ea operentur, ipsa tamen juxta prædictum modum convenientissimè dicitur movere se, procurando scilicet, ut moveatur, procurando inquam applicando, vel adhibendo sibi res effectivas hujusmodi motuum. Nec habet locum illa objectio Aristo. in hoc casu, quia movere ibi propriè, & efficiéter dicitur. Et ita intelligebat Pythagoras dicés, quia anima est numerus se-

Levis percussio. *Pugna literalis.* *Nota.* *Nota.* *Fluenta gaudiorũ.* *Motus naturalis.* *Quæstio.* *Vide.*

Qq

ipsum movens. Et Plato dùm dicebat, quia principiū motus per se movetur. De ipso verò velle qualiter exeat à voluntate, immò quot modis, in prima parte tractatus istius determinavimus. Quòd si quæratur quia anima, quæ procurat se moveri, proculdubiò vult se moveri: hujusmodi velle advenit ei vel à se, vel aliunde, & à se non videtur propter causas ipsas, quas diximus; si verò aliunde, aut procuravit hoc, & ita videtur in infinitum, aut non procuravit unde igitur advenit ei hujusmodi velle? Respōdemus quia sicut non omne credere ex suasione est, immò quoddā desursùm est à patre luminum inspirante; sic non omne velle à nobis est, vel efficientibus vel procurantibus, immò quoddam ab inspiratore bonorum omnium Spiritu sancto, sicut expressè testatur Apostolus ad Phil. 2. Deus est qui operatur in nobis velle. Si quis autem quærat de illo, qui se avertit à tentatione, utrùm ejus avertere sit agere tantùm, vel pati tantùm, vel agere, & pati: Respondemus quia agere propriè; habet enim vel velle, vel indignari, vel aliquid tale, per quæ repellūtur tentationes, quasi quodam impulsu spirituali. Verùm quoniàm receptum est in anima, & adventitium novum, passio dicitur ab Aristotele, sicut & omnes affectiones. Cùm verò avertere se cogitatum fuerit, seu consideratū nondùm per se ab hujusmodi motibus, vel passionibus, non erit nisi susceptio alterius occupationis, sicut inspectio librorum, ad quam interdùm se transferunt viri sancti, ut liberentur à vanis, & immundis, & à noxiis cogitationibus, cùm ab ipsis fatigantur. Nec est alius motus tunc hujusmodi aversio, quàm librorum inspectio, sicut recessus ab aliquo loco, sive translatio, qua quis transfert se ab uno loco in alium, non est alius motus, quàm ipsa ambulatio sua.

Nota.

CAPUT IV.

Exequitur modos resistendi tentationibus supradictis, quatuor proponens quæ ad pugnas istas, & certamina nos animare debeant.

POst hæc dicemus modos resistentiarum, sive repugnantiarum, quibus superantur tentationes, ubi primùm sciendum est, quòd quotiescunque nos non superant, nos eas superamus, & victores efficimur indubitata spe pro hujusmodi victoria à rege regum coronandi, & quòd stimulos tentationis quoties vincimus, totiens victores efficimur, totque coronas à retributore bonorum omnium in retributione justorum percipiemus. Ut autem animemur ad istas pugnas, & certamina gloriæ, quatuor primò nobis potissimùm attendenda sunt. Primùm fidelitas, quā regi nostro obligati sumus, & ad hoc, ut honorem ejus, & gloriam, cum ejus auxilio pro viribus defendamus, & nosipsos, quos velut castra quædam nobilissima, & civitates præclaras in homagio legitimo ab eo tenemus, nulla impugnatione, nullo certandi discrimine ejusdem hostibus, idest dæmonibus tradamus. Secundùm est ipsa invitatio regis nostri, qui ut ait Aug. de cœlo nos invitans ad hæc bella clamat, certate, adjuvabo, vincite, coronabo. Tertiū est magnitudo spectaculi, cui impositi sumus certantes; quemadmodùm enim de duobus singulariter invicem certātibus fit, ut totū genus alterius, tota parentela, certamen ejus aspiciat, & victoriā præstoletur, orans Deum ut eam eidem tribuat, econtrariò autem tota parentela alterius contra illud faciat, & pro sui, sive pro suæ partis victoria prout potest satagit: sic pro unoquoque nostrū in hujusmodi certamine constituto omnes militiæ cœlorum, intuentes certamen nostrū, pro nobis sollicitæ sunt, & orant omnipotentem

Quatuor attendenda.

Nota.

E Deum, ut nobis de hoste tribuat triumphare, paratæ nos cum applausu, & honore triumphali recipere, si victoriam nos viderint obtinere: econtrariò verò tota illa militia horrifica malignorum spirituum tentantis diaboli, qui nòs impugnat, victoriā præstolatur in odium nostrum, & confusionem, ut victos nos tota aviditate rapiat ad infernale patibulum, & in eo affigat, tormentisque perpetuis, & cruciatibus nos affligat. Attēde igitur diligenter, quàm gloriosum sit in oculis tot, & tantorum triūphare, quàm ignominiosum succumbere, quantus honor triumphalis te expectat. Ex hac parte quantum gaudium, quantusque applausus Angelorum sanctorum, & beatarum animarum, quæ jam in Angelicæ fœlicitatis consortio sunt receptæ: ex adverso verò quanta confusio tua, quantum ludibrium dæmonum quantorum tormentorum, & qualium cruciatus. Quartò nobilitas, ac preciositas bravij, & coronæ, quam rex cœlorum pollicetur fideliter certantibus atque vincentibus, quæ utique si innotesceret, non solùm non formidarētur

Honor & premium victoria.

Bravium corone.

F discrimina præsentiū certaminū, sed etiā multo desiderio desiderarētur, sicut Apost. in 4. secūdæ ad Cor. dicit. Id enim quod in præsenti est momentaneum, & leve tribulationis nostræ supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operabitur in nobis. Et alibi: Existimo enim quòd non sunt condignæ passiones hujus temporis, ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Si enim tot, & tanta discrimina vilipendunt isti pugnatores sæculares pro gloria momentanea, vel mercede vilissima temporali, quid facerent bellatores spirituales, si lucidè, atque vivaciter attenderent coronam gloriæ, quæ eis promittitur, atque porrigetur? Prima ergo atque potissima repugnatio nostra contra tentationes, est invocatio piissimi, ac promptissimi auxiliatoris Dei, ut nos adjuvet, & in tentationem non inducat, idest induci non permittat; si enim ipse pro nobis, quis contra nos? sicut leg. in 8. ad Rom. de isto remedio, & auxilio tota vetus scriptura refertissima est. Hujus

G auxilij necessitatem sciens Ecclesia omni hora dicit: Deus in adjutorium meum intende: Sciens se viribus suis tot, & tantis certaminibus non posse sufficere. Et quoniàm quædam tentationes per blanda fiunt, quędam verò per adversa. Primùm de tentationibus, quę per blanda fiunt, nos expediemus. Contra hoc igitur secundum remedium est fuga, quod docet Apostolus 7. primæ ad Corin. Fugite inquit fornicationem. Fugienda enim est, ut spurcitia abominabilis, & hoc aversis oculis, & obturatis naribus, quemadmodùm à spurcitiis corporalibus facere consuevimus, nec sine expuitione, sive execratione recedere; hoc enim profuit aliquibus viris sanctis; quotiens enim diabolus ante oculos cordium eorum ponebat spurcitiam fornicationis, hujusmodi gestus corporum exercebant, hoc est ocu-

Necessitas divini auxilij in tentatione.

Fuga optimum est remediū.

H los claudebant, nares obturabant, ore spuebant, in abominationem hujusmodi spurcitiæ, vultus avertebant, facies rugabant; & proderat eis ad repellendum tentationem hujusmodi. Sed reverà spiritualiter, sive in corde, hæc omnia facienda sunt, ubi cum multa ignominia sua, & confusione vincitur diabolus; solā enim unius sillabæ pronunciatione ejus jacula confringūtur, & ipse prosternitur; hæc enim sillaba, & hęc interjectio fy, quæ est interjectio vulgaris gallicani, si debita indignatione pronunciata fuerit, diabolum dejicit, & diffugat, in quo admiranda est nobis victoria castitatis, quæ solo sputo spirituali triumphat de diabolo. In hac tentatione hoc sputum est ipsa abominatio cordis, qua scilicet tantam spurcitiā abominatur. Fugienda est fornicatio tanquàm ignis, & quicquid ejus est, & tan-

Una sylla ba vincitur diabolus.

quàm

Pulchritudo mulieris ignis ardens. *Ignis fornicationis.* *Ligna igni subtrahenda.* *Occupatio, sicut aqua ignē extinguens.* *Optimum remediū.* *Aliud remedium.*

quàm flamma, & scintillæ hujus ignis, sicut legitur Job 31. Ignis est usque in perniciem devorans, & ultima eradicans genimina. Ignis autem hujusmodi duplex est, videlicet alter qui incendit, & hic est pulchritudo mulieris, de qua dicit Hieronym. quòd ipsa est gladius flammeus, & ignitus. Alter verò incenditur, hoc est concupiscentia, quæ instar cremabilis stuppæ desiccatæ ab illo igne succenditur. Primus igitur ignium fugiendus est per elongationem ab ipso, quòd est dicere, ut declinentur aspectus, & colloquia mulierum, & quicquid mentibus nostris eas approximare, vel propinquare potest, quod est quicquid potest efficere, ut de eis cogitemus: pulchritudo enim mulieris cogitata, gladius flammeus est cordis gutturi applicatus. Secundus ignis fugiendus est, idest declinandus per subtractionem lignorū, quæ ipsum nutriunt, & adaugent; cùm enim defecerint ligna extinguetur ignis, sicut dicitur Proverb. 21. Hæc autem ligna sunt nutrimenta superflua ciborum, & potuum, venter enim merò æstuans (ut dicit Hieron) facilè despumat in libidines, & Judic. 12. Bibit Holofernes vinum multum nimis, quantùm una dierum nunquàm biberat in vita sua vel insuperfusione aquæ, hoc est aqua tribulationis, quæ superaspersa ardori concupiscentiæ nostræ extinguit ejus incendium, sicut legitur Ecclesiast. 11. Malitia horæ oblivionem facit luxuriæ maximæ. Est etiam occupatio, velut aqua extinguens eundem ardorem, sic ait Poëta: Rex age, tutus eris. Hieronymus verò dicit; Instantiâ orationis, & tunsionibus pectoris pluries se ab hujusmodi ardoribus liberatū. Sed hoc est remediū, quod primum posuimus. Tertium remediū est consideratio nobilitatis humanæ naturæ; qui enim eā diligenter considerat nullatenùs in tantæ immunditiæ cloacā illam facilè projicit, ac conculcat, & hoc remediū docet Tullius in libro Tusculanarum quæstionum in cap. de perturbatione animi, ubi dicit. Quia omnem sedationem animi continet in conspectu posita humana natura. Extendit autem hoc remedium in alias perturbationes, seu tentationes, subjungens quicquid ingruat, in eandem arcem confugiendum est, eadem sunt arma sumenda. Quartum remedium quod docet Greg. in moralibus, scilicet ut consideretur caro, quæ viva concupiscitur, qualis erit mortua, & laudat efficaciam remedij istius mirabiliter ibi. Hoc remedio usus fuit quidam Juvenis in partibus Burgundiæ temporibus nostris; accepit enim calvariam, idest caput cujusdam speciosæ mulieris defunctæ, postquàm putrefacta fuerat, & caput illud carnibus omninò nudatum, illudque deferebat secum, ut quotiescunque arriperet eum carnis tentatio, intueretur illud, & propter hoc despiceret pulchritudinem vivæ carnis, quam citò per mortem, & putrefactionem sciebat ad illam deformitatem horrificam deventuram, hæc autem sæpè faciens tantæ efficaciæ remediū in hujusmodi capite invenit, quod in eo per illud victus est penitùs ardor carnis. Quintū remedium est sermonum Dei recordatio, & tunc potissimùm efficax, cū n fuerit per collationem ad alium, & hoc remedium docet nos liber Sapien. 16. ubi legitur, In memoria sermonum tuorum exterminabatur. Hoc remedio usus fuit quispiam tempore nostro, qui dùm aspectus, & colloquia cujusdam speciosæ mulieris effugere non posset, & de ea non mediocriter tentaretur, de sacris eloquiis cum ea continuè colloquebatur, duoque bona simul facta sunt, quia & ipse liberatus fuit à carnis incendio, & ipsa ad compunctionis gratiam provocata. Sextum remedium est consideratio vilissimi certaminis, & ignominiæ succumbendi, luxuria quippe non

A

gladiis, aut jaculis, aut duris aliquibus impugnare videtur, sed mollibus tantùm borellis, igitur & cussinis, atque pulvillis obruuntur, qui voluptatum mollibus impugnantur, qui autem talibus vincuntur, & occiduntur spiritualibus, in illud opprobriū incidunt, quod vulgariter, & proverbiis dicitur: Ignominiosè autem mortuus est, quoniàm pulvillo, vel cossino interfectus est. Bellatoribus siquidem litteralibus etiam quandò levibus, seu vulneribus vincuntur, illud opprobrium semper objicitur. Septimum remedium est consideratio sanctitatis Christianæ, qua in templum Dei vivum & verum in Baptismo consecrati sumus, cujus sanctitas tantò major, tantòque venerabilior est, quàm sanctitas templi materialis, quantò veritas est ipsa figura præstantior, & res suo signo sublimior; sanctitas enim quæ basilicis præstatur consecratione Episcopali, figura est, & signum sanctificationis baptismalis: illa verò veritas est ipsius. Cum igitur nemo sit, qui non vereatur turpe aliquid in basilica consecrata committere, propter ipsam figuram, & signum sanctitatis, quam diximus, quantò fortiùs propter ipsam veritatem sanctitatis diligens ejusdem considerator aliquis in seipso tale commitere formidabit? Facit idem consideratio imaginis Dei in nobis; si enim imago lignea Crucifixi, aut ex quacunque alia materia in tanta veneratione, ac reverentia est apud unumquemque fidelem, ut nullus eorum inquinare, vel sordidare, percutere, vulnerare, dejicere, aut alio modo irreverenter eā audeat contrectare, quid est unicuique nostrum de imagine Dei viva, & vera, quæ humana anima indubitanter est, cogitandum, vel faciendum? Ad idem facit consideratio, quòd ipsa anima humana sponsa regis regū soror est, & filia, sicut legitur in libro Canticorum ferè per totum. Quàm sacrilegus igitur ausus est, quàm impia temeritas, quàm execrabilis dementia corruptoribus infernalibus eam exponere polluendam, & vitiorum turpitudinibus eam prostituere quocunque modo violandam? quis hoc duci suo, vel principi facere auderet, vel contra ipsum etiam cogitaret? Octavum remedium est jugis intuitus cœlestis sponsi, simul & judicis, si enim in oculis, sive aspectu etiam vilissimi gartionis non auderet, vel vir, vel mulier turpe aliquid facere, vel præ verecundia, vel præ timore, quantò magis in oculis omnia videntis Dei nihil turpe, vel quod ei displicet, facere debemus, vel etiam cogitare? Et illud remedium docet Boetius. Magna enim inquit, est nobis indita necessitas probitatis, dùm omnia agimus in oculis judicis cuncta cernentis. Erubesce anima Christiana in oculis sponsi adulterium aliquod facere, aut etiam cogitare. Time zelum ipsius, qui non parcet in die vindictæ, nec acquiescet cujusquam precibus, nec accipiet pro redemptione dona plurima, sicut legitur Proverbio. 6 Et ne putes eum latere quicquam eorum, quæ in te vel fiunt, vel sunt, cùm scriptum sit in primo Sapien. Auris zeli audit omnia: Et ad Hebræos 4. Nulla creatura invisibilis in conspectu ejus, omnia nuda, & aperta sunt oculis ejus, ad quem nobis sermo; Et in Psal. Scrutans corda, & renes Deus. Expavesce oculos, & intuitum judicis, qui reddet unicuique juxta opera sua. Nonum remedium est consideratio infernalis patibuli, & æternorum cruciatuū; sic enim quidam ex Sanctis Patribus extinxit in se ardorem gulæ, cùm enim transiret juxta cucumerarium quoddam, & videret in eo cucumeres maturos, & esui jam aptos, exarsit in eo appetitus gulæ vehementer, de quibus cùm nullum habere posset, nisi eos furaretur, aut raperet, consideravit statim de suspendio, vel alio supplicio, & reversus ad cor dixit

Septimū remediū. *Laus baptismi.* *Octavum remediū.* *Nonum remediū.*

B

C

D

apud se, quia tam caro exicoro volebat comedere E de illis, in suspendium enim exicorum est, quo fures comedunt quicquid comedunt; sicut ergo parvulis, vel virga, vel flagellum, vel deterritorium aliquod (quod vulgò babrenaldum vocant) ostenditur, ut à puerilitatibus suis, & stultitiis deterreantur, sic & tibi vel virga patris misericordiarum ostendit, vel quod est efficacius infernale patibulum, ut deterrearis à puerilitatibus tuis, atque à stultitiis. Decimum est mortis memoria, & hoc remedium docet nos scriptura Ecclesiast. 7. Fili memorare novissima tua, & in æternum non peccabis, de hoc Hieron. Facilè contemnit omnia, qui se semper cogitat moriturum: de hoc Socrates: Summa philosophia est cogitatio mortis assidua: Hoc autem dixit quoniàm summam philosophiæ in hoc esse credidit, videlicet in custodia, & in defensione F à præsentibus voluptatibus, quibus animæ inebriantur, & captivantur, illaqueantur, absorbentur, & ab omni vigore, & virtute penitùs enervantur: memoria verò mortis appetitus hujusmodi voluptatum vehementer extinguit. Undecimum remedium est molestia vel afflictionis, vel laboris, quod remedium etiamsi non continuè sibi quis exhibeat, horâ tamen blandientis tentationis saluberrimum est illud opponere: hoc remedio utebatur tempore nostro quidam Episcopus, & iste qui ita eum docebat, habens ferrea instrumenta aptata, ut absque vulneratione caro humana vehementer pungi posset, & doloris vehementis molestiam absque ulla sanguinis effusione inferret; hoc artificium ipso sensu, & experientia, docebat addiscere cupientes, pungens eos ita fortiter, ut compelleret eos ad clamorem. Nec dubitandum est, quin satis levi punctione hujusmodi tentatio carnis extinguatur ad horam & cùm iterùm surrexerit, adhibeatur iterùm remedium. Nec dubitamus, quin G assuefactione hujusmodi supra modum proficere quicunque valeat in virtute castitatis, & carnem eousque domari, & etiam absterreri, ut rebellare dediscat, atque dissuescat; nullum est enim animal adeò sævum, quod verberibus, etiam à natura sua, & à consuetudine non mitescat. Sunt & alia remedia, quæ non solùm Spiritus Sanctus, sed ipsa mala tentationum viros sanctos docuerunt, quæ nec omnia novimus, nec omnia scribere sufficimus, ad alia festinantes. Quoniàm autem cogitatio velut caput est antiqui serpentis, ut dicit Hiero. & lubricus est ipse serpens, ita ut nisi capite teneatur, totus statim illabatur, ipsumque caput ejus idest cogitatio nobilissimum est, & ad conterendum facillimum, capiti ejus maximè obnitendum est & H illi celerrimè occurrendum. Juxta consilium poëtæ: Principiis obsta, serò medicina paratur, &c. De quo jam scripsimus triginta remedia in tractatu de hoc singulari, cujus copiam faciemus petentibus. De tentationibus verò, quæ sunt vestium, ædificiorum, potentiarum, honorum, & aliorum hujusmodi facile est invenire remedia scientibus illusiones, quibus talia illudunt habentibus illa, & nos in exhortatoriis declamationibus jam multa diximus, & dicere non cessamus. De remediis verò contra tentationes, quæ fiunt per aspera, in tractatu de operibus, & mirabilibus virtutum, & in capitulis de operibus, & mirabilibus paupertatis, humilitatis, atque patientiæ, & parum exercitatis, & pauca intelligentibus nos credimus satisfecisse.

Decimum remedium. *Undecimum remedium.* *Ovidius.*

CAPUT V.

Non summatur hic locus, quia auctoris propositio pro summario est.

POst hæc dicemus modos resistentiarum, & repugnationum, quibus ipsæ virtutes contra vitia pugnent, & quicquid unaquæque virtus in unaquaque tentatione, si ad eã vocata fuerit, operetur, nulla enim tentatio est, vel impugnatio diabolica, contra quam quacunque virtute pugnare non possumus, & hoc est, quoniàm sicut à quocunque vitio extingui possunt omnes virtutes, sic necessariò & à quacunque virtute repelli quodcunque vitium. Nullus quippe dubitat, quin quodcunque vitium, intrans animam humanam, omnes virtutes excludat, & expellat inde, & unum ideò quodcunque ex vitiis virtutes omnes extinguat; quoniàn. qui habet unam ex necessitate, habet omnes. De virtutibus gratum facientibus loquimur, sicut ostendimus in prima parte tractatus istius: propter hoc dicit Jacobus .1. Qui offendit in uno, factus est omnium reus. In unoquoque enim peccato mortali omnes in eo virtutes moriuntur. Similiter & unaquaque hujusmodi virtutum vivificata in quocunque, omnes in eodem virtutes vivificantur. Aliquo igitur modo videlicet vel directè, vel indirectè, cõtrarietas, vel repugnantia est inter quodcunque vitium, & quamcunque virtutem; non est ergo mirum, si pugnet unaquæque virtus contra quodcunque vitium, & hoc est, quod suadere intendebamus. De fide autem hoc expressit Apostolus in ult. ad Ephes. dicens: In omnibus sumentes scutum fidei, quod est dicere in omnibus tentationibus, propter quod & subjungit: In quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. His ita se habentibus, incipiemus assignare modos, & artificia pugnandi, quibus utuntur virtutes contra vitia. Hæc igitur dicimus esse tria, quorum primum est jaculorum, seu telorum, quæ à parte vitiorum mittuntur elisio, sive evasio, & hoc duobus modis fit. Primùm per fugam, sicut supra diximus de fornicatione, qui eo modo fugiunt, quo diximus, jacula declinant, & tentationes elidunt, ita ut in vacuum laboret hostis. Secundò per indignationem, sicut evidenter apparet de charitate, quemadmodùm negociator qui charissimam habet mercem aliquam, longè minùs justo pretio offerentem emptorem nec respicere, nec audire dignatur, plerunque autem etiam eidem indignatur; sic qui Deum habet carum, quicquid pro eo deserendo diabolus offerat, etiam respicere, vel audire dedignatur, & eidem indignatur, cùm supet omnem æstimationem, & cogitationem, & cogitatum, minùs offerat, quàm decens sit, & nihil prorsùs comparatione illius. Isto autem artificio acquiritur nobilissimus, ac gloriosissimus triumphus, quandò & jacula ipsa vilipenduntur, sed & ipse diabolus ignominiosissimè vincitur, quandò nec habere, unde pugnare valeat, reputatur. Pertinet ad hoc artificium sic inhærere ei quod habet unaquæque virtus custodire, atque defendere, ut nec diaboli jacula ad ipsam perveniant; sic enim qui Deũ habẽt charissimũ, aliqui Deo inhærẽt, ejusque beneplacitũ adeò intẽdũt, adeòque in eo se occupãt, ut ad eos contrariæ offẽsionis jacula non pertingãt; stãt enim immobili cogitatione in ipso fixi, & cogitatio eorum apud altissimum est, sicut legitur Sap. 5. Quare quoniàm per sola corda fidelium diabolo tanquàm præclusa sibi via non solùm vincendi, sed etiam impugnandi obstruitur confusus, & desperans abscedit, vel si remanet ad insidiandum, cal

Vitium quodcunque virtutes omnes excludit. *Fidei scutum contra omnes tentationes.* *Fuga.* *Indignatio.* *Cogitatio.*

tatur pedibus eorundem, idest affectibus, sicut legitur in Psal. Super aspidem, & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem Et 16. ad Rom. Deus pacis conteret velociter Satanam sub pedibus nostris. Hæc autem calcatio, seu conculcatio, spiritualis intelligenda est, quoniàm pedibus cordis fit; quicquid enim despicimus, vel non curamus, cordis pedibus conculcamus. Debes autem reminisci hìc, quia illud artificium pugnandi non habet patientia, & humilitas, immò contrarium, & incomparabiliter nobilius, omnia quippe jacula excipiunt, ut dona magnifica, & xenia pretiosissima: paupertas verò omnia damna, ut lucra inæstimabilia, & hoc in capitulo de operibus, & mirabilibus earum latius prosecuti sumus. Secundum artificium est repercutere, & hoc proprio gladio, non alieno: hoc autem facit unaquæque virtus, quotiescunque in tentatione decor ipsius, & pretiositas cogitatur. Hujusmodi quippe cogitatu & ipsa peccata quæ tentant, & ipsæ cogitationes, & jacula, quæ ab ipsis emittuntur, semper tanquàm vulnerata debilitantur, & quandóque prosternuntur, interdùm etiam disparent, & in nihilum evanescunt, quemadmodùm exhibita luce, tenebræ diffugiunt, & disparent; pro eo enim solo ea, quæ vitiorum sunt, sive delectationes, sive aliqua alia, alicujus momenti nobis esse videntur in hora tentationis, quoniàm lux virtutum vel per ignorantiam, vel per negligentiam eâ horâ nobis absconditur, quemadmodùm pro eo solo putredines lignorum, & squammæ piscium de nocte lucent, quia lux Solis abest, vel alia. Similiter ex eadem causa in tenebris noctis frutices videntur acies bellatorum, & quandóque magnus exercitus; per hoc etiam nos solùm lædunt, & vulnerant ea, quæ vitiorum sunt, quia ea aliqua esse nobis videntur, quemadmodùm in solemnitatibus, quia fantasmata rerum, non ipsa veritas, eos movent, nec minùs delectant eos, aut contristant dùm dormiunt, quàm faceret ipsa veritas, vigilantes. Et nos jam diximus, & declaravimus multoties, quia peccantes sunt, & se habent, quemadmodùm & somniantes, unde & evigilare sibi videntur, cùm resipiscunt, & per pœnitentiam revertuntur, de hoc Apostolus ad Ephes. 5. Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Et scriptura de exemplis istis refertissima est. Quare manifestum est, quia sic sunt virtus, & vitia, sicut veritates, & fantasmata, & sicut status culpæ, & gratiæ, ut somnus, vel somnium, & vigilia. Sicut ergo adveniente vigilatione recedunt fantasmata, sic constituta mente eo modo, quo dicimus, in luce veritatis, tanquàm in vigilia, & veritate, recedunt, & conteruntur fantasmata tentationum. Tertium artificium est, quo unaquæque virtus viam ipsis vitiis interficit, hoc autem sic facit. Accipit jacula ad transverberandum unumquodque vitium ab ipso vitio, & nos ostendimus jam, quia decem jacula accipit unaquæque virtus à vitio sibi contrario contra ipsum, & eadem jacula. Jacula vocamus decem argumenta Spiritus Sancti, exponentes verbum illud 16. cap. Joan. Cùm venerit spiritus ille veritatis, arguet mundum de peccato, eliciens scilicet de eodem peccato ad concludendum & peccato, & peccatori. Hæc eadem vocamus decem aromata amarissima, ex quibus myrrha spiritualis conficitur, & hoc diximus in tractatu sacramétorum in cap de contritione, & attritione peccatorum, & de hoc legitur ad Rom. 7. De peccato damnavit peccatum: Quemadmodùm de ipso scorpione medicina fit contra morsuram ipsius, & de ipso veneno serpentis contra venenum ipsius, & de ipso buffone lapis extrahitur, qui contra venenum

Conculcatio diaboli.

Repercussio.

Nota.

Peccantes sunt somniantes.

Jacula à vitiis accepta in ipsa vitia retorquenda.

A ejus est saluberrima medicina; sic & de dracone carbunculus nobilissimus, qui in fronte ejus nascitur, & crescit. De quo non est dubium, quin valeat contra venenum ipsius draconis, sic 17. 1. Reg. Goliath gigas proprio gladio interfectus est, & 13. Judith. Holofernes pugione proprio decollatus. Istud autem artificium est, quo ipse, qui tentatur, objicit ipsi peccato turpitudinem suam, verbi gratiâ: Cùm diligenter considerat fœditatem luxuriæ, & ex illa abominatur eam, & rejicit à se, & ab ipsa luxuria accipit jaculum, quo ipsam prosternit. Eodem modo quot malitias ejus considerat, quot nocumenta, tot ab ipsa jacula accipit, & in ipsa eadem jaculatur. Ut autem pugna virtutum manifestior fiat, ponemus exemplum unum tentationis, in quo omnes pugnant; hoc autem illud est quod B familiarius & lucidius nobis occurrit. Aliquis commisit uxorem suam speciosam bonæ fidei alicujus in custodia: ille verò exardescit in concupiscentiam ipsius: primò igitur pugnat fides, & dicit: Toxicata est ista voluptas, atque mortifera, ne biberis eam, deinde timor objicit tremendum Dei judicium, & gladium extremæ sententiæ, omniaque infernalia supplicia. Tertiò pugnat spes, & dicit: Quid enim est mihi in cœlo, gaudiorum, supple, & tu caro nequissima quid mihi offers super terram, non dimitto gaudia illa perpetua, atque purissima pro hac, quam offers mihi spurcissima, & falsissima, & brevissima voluptate: Deinde pugnat charitas, & dicit: Carum habeo Deum meum, tam vili pretio nec me, nec ipsum vendam, gratiam ejus diligo, non ipsum pro te ô nequissima voluptas offendam. Deinde castitas, ne labores in vanum, cousque mihi placet puritas, & candor meus, & omnia inquinamenta tua, tanquàm mortem detestor. Deinde castitas spiritualis: An nescis, quia C cum rege regum contraxi matrimonium in baptismo? nullo modo illud polluam, vel infringam. Deinde pugnat fortitudo, & dicit: Nec vires habes, nec arma contra me, ferrum, & ignem paratus sum pati, & tu me pulvinaribus tentas obruere? Deinde magnificentia cordis, & dicit: Tu quæ es, aut quanta es, ut me audeas provocare? Post hoc justitia pugnat, & dicit: Ad furtum, & proditionem me invitas, non te audio, fidei meæ commissa est mulier ista, custos ejus esse debeo, non proditor. Deinde sanctitas, ista mulier templum Dei est in baptismo consecratum, & imago Dei viva, & sancta, absit ut illud violem vel istam polluam. Postmodùm sapientia: An nescis, inquit, quia ego puritas palati cordis, & gustus spiritualis mundissimus, & tu D apponis fœculentiam luxuriæ comedendam? An nescis indignationem stomachi spiritualis, in quo sum? qui nec modicum inquinati sustinere potest, quin illud per confessionem statim evomat. Ego sum, in quam nihil inquinatum incurrit, sicut legitur Sapientiæ 6. Cùm autem in præcedentibus proprias operationes virtutum scripserimus, facile est tibi ex his, quæ diximus, & ex illis pugnas virtutum singularum advertere, cùm uniuscujusque virtutis operationes, vitiorum sint, si in tentatione habeantur, percussiones. Attende autem, quia non distinximus an virtutes loquantur, an ipsi, qui virtutes habent, ex persona earum. Et iterùm quandóque speciem virtutis, quandóque genus, prolixitatem, ut possimus, declinantes, & finem hìc hujus capituli facientes.

Exempla.

Fidei pugna.

Timoris.

Spei.

Charitatis.

Castitatis.

Cordis magnificentia.

Sapientia.

DE MERITIS.

CAPUT UNICUM.

Frustra summaretur hic locus, qui ab auctore summatur, est autem tractatus specialis de meritis.

Propositio dicendorum.

Ost hæc eo ordine, quo prædiximus procedentes, loquemur de meritis & retributionibus. Et dicemus in primis, quid est meritum, & quot modi merendi. Deinde prosequemur retributiones sanctorum, & quæ illis hîc fiunt, & quæ in futuro eis faciendæ promittuntur. *Meritum quid.* Meritum ergo propriè, & rectissima diffinitione obsequium est retributionis obligatorium, hoc est quod recipientem, sive illum, cui impenditur, retributionis efficit debitorem. Quoniàm autem inter emptorem, & venditorem, meritum locum non habet, manifestum est duobus modis; neque enim emptor tanquàm retributionem petit pretium venditæ mercis, aut tanquàm præmium, immò tanquàm pretium, nec se meruisse aliquid dicit alter apud alterum. *Retributio.* Deinde retributio non habet locum ubi tributio non est; est enim retributio quasi reflexa, vel reciprocata tributio, & vulgariter vocatur redonatio, vel remuneratio, quarum neutra locum habet ubi donatio, vel muneratio non præcessit. Ex quo etiam manifestum est, quia inter locantem operas suas, vel etiam conducentem, non habet similiter locũ meritum; locatio enim & conductio proculdubiò cõtrariæ sunt donationi, & redonationi, similiter tributioni & retributioni. Ampliùs. Locatio sine dubio, & cõductio, sicut venditio, & emptio sunt, licet sic vocentur, quare apud eas, vel inter eas, nullo modo meritum. Similiter nec gratia locum habet in prædictis casibus; emere enim, vel vendere, non solùm non est gratiæ, immò etiam gratiæ contrarium, propter quod & Spiritus sanctus, qui gratia est, & gratis omnia donans, pravitatem simoniacã adeò detestatur. Apparet igitur evidenter, quia mercenarius propriè nihil meretur, sicut neque venditor in eo quod venditor, & quod dicitur, meretur mercedem suam, non alio intellectu dicitur, nisi quia facit opere suo, vel servitio illam sibi deberi. Gratia igitur, & meritum simul currunt, ita ut mereri propriè non dicatur, nisi qui per gratiam præstat, hoc est qui gratis impendit obsequium, non qui elocatum, aut certo pretio prætaxatum. Scimus autem plerunque & meritum, & mereri dici, non secundùm rectam intentionem, sicut in servo mercenario, & sicut de beata Dei genitrice dicitur. Portare meruit regem cœlorum, & dominũ, cùm reverà nulla merita ad hoc unquàm attingere potuerint, nec unquàm vel ipsi, vel alij hoc deberi potuerit, ut Dei mater fieret, sed reverà digna, vel idonea fuit ut hoc ei inter mulieres singulariter gratiâ divinâ tribueretur, non ut meritis tanquàm debitum ejus hoc Dei justitia redderet; *Nota.* nisi enim gratis impensum fuerit obsequium, recipientem retributionis nõ faciet debitorem, quoniàm nec locum habebit ibi retributio, ut jam diximus. Qui ergo Deo serviunt ex timore solo, hoc est propter hoc solum, ut æterna effugiant supplicia, nullam Deo præstant gratiam, nulla ex hoc eis debetur

E retributio. Quemadmodùm neque latronibus, qui videntes thesaurorum custodes plures, & fortiores se, & paratos in mortem, & captionem eorum, si thesauros invaserint, ulla debetur gratia, si non furentur, nullum meritum est eis à furto hujusmodi abstinere. *Simile.* Similiter si navigantes, & naufragium sibi imminere videntes pro eo, quòd navis eorum nimis onerata est, etsi navim exonerare volentes, pretiosa quæque mercimonia in mare projiciant, nemo imputat eis ad virtutem largitatis, vel aliter ad meritum. Eodem modo, si latrones insectari se videntes à satellitibus, jam jamque se comprehendendos ab ipsis. si propter hujusmodi metum solum sarcinas furtivas abjiciunt, non ex hoc aliqua gratia eis debetur, nemo dicit eos propter hoc præmium aliquod meruisse. *Similitudo* Similiter & parvulis qui propter solum metum flagellationis dimittunt aliqua
F facere mala, & bona faciunt; nemo enim eis regratiatur, sed (ut vulgò dicitur) virgæ, vel ferulæ: sic hujusmodi servitoribus Deus regratiari non debet, sed magis patibulo infernali, propter quod solum vel mala dimittunt, vel bona faciunt. Cùm igitur nec propter Deum vel hæc dimittant, vel illa faciant, in nullo sibi ab retribuendum Deum obligant; illi enim servit unusquisque, propter quem servit, & illi fit unumquodque, propter quod fit; quare mercenarius, cùm propter semetipsum solummodò operas suas impendit domino, idest propter mercedem solam, quam sibi soli amat, & quærit, manifestum est quoniàm non Domino servit propriè, idest intùs, & ad internùs, sed foris tantùm, sibi autem soli intentione, & principali voluntate. Dixerunt autem magistri, & dicunt adhuc, quia meritum quod diffinivimus est propriè, *Meritũ condigni.*
G & rectè, atque stricta ratione meritum, & vocant hujusmodi meritum condigni: alia verò intentione *Meritu congrui.* dicitur meritũ congrui, & hoc non est nisi dignitas, vel idoneitas, qua aliquis dignus, vel idoneus est, ut aliquid ei fiat. Sicut aliquis dicitur Episcopatum meruisse idest dignus, vel idoneus est Episcopatu. Similiter & qui orat Deum, ut remittat sibi peccata, quod suum est, vel potest lugendo, dolendo, pœnitendo, lacrimando congruit divinæ bonitati, ut misereatur ipsius, congruit etiam cordi sic parato, ut respiciatur à Deo, eique gratiam suam infundat. Meritò ergo congrui dicitur mereri remissionem peccatorum, vel gratiam, qua Deo gratus, *Nota.* & acceptabilis fiat. Sic reverà dignus est, & idoneus ut hoc ei præstetur. Est ergo secundùm primam intentionem, quæ uti que recta, & propria est meritum debiti, quod ipsi vocant condigni, ista verò secunda meriti, quod ipsi vocant congrui. Et juxta primam intentionem dicitur, quia nemo potest mereri sibi primam gratiam, & hoc quoniàm
H prima gratia ex necessitate gratis, & non ex debito meritorum confertur. Præterea cùm ante primam gratiam nihil habeat homo, nisi naturalia bona, & peccata sua, nec ex peccatis, nec etiam ex bonis naturalibus (ut dicunt) potest quis aliquid boni mereri, ex peccatis quidem nihil, nisi supplicium: ex bonis verò naturalibus minimè, quia adeò parvæ bonitatis sunt, ut eis videtur, quòd neque gratiam, neque gloriam possibile est quemquam mereri per illa. *Ante gratiam nihil habet homo nisi naturalia bona.* De hoc tamen disputabimus in sequentibus. Veruntamen hîc manifestum est, quia peccator per bona naturalia quocunque modo negotietur in illis, tamen nec bonum gratiæ, nec bonum gloriæ per illa potest mereri, cùm indignus sit pane, quo vescitur, secundùm Aug. *Peccator per bona naturalia nihil meretur.* Et nos addimus, quia indignus est etiam rebus animæ, & corporis, quas in contumeliam creatoris, in abusionem peccatorum detorsit. Dicunt tamen magistri, quòd omnem gratiam

tiam potest vir bonus, & sanctus interdùm alicui A mereri. *Quæstio.* Primùm ergo disputamus utrùm ex solis naturalibus possibile sit quemquam vel gloriam mereri, & potest videri quòd sic, primùm quoniàm gloria non minùs longè est à gratia, nec minùs major, quàm gratia à natura. Si ergo per gratiam possibile est quemcunque mereri gloriam, erit & possibile per naturam mereri gratiam. Ampliùs. Quòd per naturam quis non meretur gratiam, aut hoc est propter magnitudinem bonitatis ipsius gratiæ, aut propter parvitatem bonitatis naturæ, vel naturalium, quæ minùs longè est à magnitudine bonitatis ipsius gratiæ. Quòd si fuerit propter magnitudinem bonitatis ipsius gratiæ, multò fortiùs ergo impossibile erit mereri gloriam, cùm bonitas gloriæ incomparabiliter major sit, quàm bonitas gratiæ. Si verò ex parvitate est bonitatis naturalium, per quam eousque longè est à bonitate gratiæ, quòd usque ad ipsum ejus merita non attingunt, multò ergo fortiùs non cõtinget mereri gloriam per gratiam, cùm longè ampliùs distet gratia à gloria. Ampliùs. Dicit Ambrosius, quia non considerat Deus quantùm, sed ex quanto, neque quis, sed ex quo. Et ipse Dominus, in Evang. Lucæ 21. De vidua paupercula, quæ duo minuta misit in gazophilacium, quia plùs quàm omnes misit, quoniàm de necessitate sua misit, quæ misit, illi autem de abundantia sua. Qui ergo ex naturalibus solis servit Deo, tantò plùs in ejus obsequium mittit, quantò pauperior est, in solis naturalibus constitutus, quàm qui ex abundantia, & divitiis gratiæ serviunt eidem. Ampliùs. Si quod Deo præstatur de paupertate literali, seu temporali, gratius est ei, quàm quod de abundantia, & divitiis hujusmodi, cur non similiter & quod de paupertate spirituali gratius erit eidem, quàm quod ex divitiis, C & abundantia spiritualibus? præsertim cùm ipse non attendat quantùm, sed ex quanto in talibus. Visum est alicui super hoc, quia cùm opus, vel obsequium gratiam non habeat, vel meritum, nisi gratis fuerit impensum, *Nota.* amor verò naturalis in Deum vel intendat commodum proprium, vel intendat facere debitum quodcunque obsequium ex amore hujusmodi impendatur Deo ei non impenditur gratis, sed vel venaliter, cùm per ipsum quæratur commodum, vel tanquàm debitum. Solutio autem debiti in nullo obligat creditorem. Nos autem jam declaravimus in prima parte totius tractatus istius, quoniàm amor naturalis non est usquequaque talis, immò habet aliquid gratuitatis, ut ita loquamur, quia per eum interdùm gratis aliquid diligitur, & beneficia multa gratuitò præstantur; *Amor naturalis obligat recipientem.* hoc enim in multis peccatoribus, valdeque perversis quotidie experimur & ille modus dilectionis, vel beneficentiæ posset quidem obligare recipientem ad antidora. Veruntamen si quis hoc modo beneficus esset in alterũ, D vel hoc modo aliquem diligeret, cùm propter Deum nihil horum faceret, in nullo eum sibi penitùs obligaret. Si verò quæratur, an sic diligens Deum, & sic serviens eidem, aliquid mereatur apud ipsum: Respondemus quia Deum sibi facit reverà debitorem, non quidem ex virtute, vel bonitate hujus amoris, vel servitij, sed magis ex promissione divina, qua se obligavit Matthæi 25. & 19. Lucæ benè negociantibus in talentis sibi commissis. Ampliùs. Hujusmodi amor sicut non sufficit peccata tollere, immò ea secum patitur; sic non sufficit Deo gratos efficere, vel acceptos, & ideò cum hujusmodi amore remanet quis inimicus Dei, & eidem odiosus. *Non homines propter munera, sed munera propter homines.* Quia igitur Deus non homines propter munera, sed munera propter homines acceptat, sicut ostenditur Genes. 4. Ubi legitur; Respexit ad Abel Deus, & munera ejus, quasi in primis ad Abel, & postea

ad munera propter eum, manifestum est, quia inter amores solus amor gratuitus, qui charitas dicitur, meritoria facit opera, vel servitia, quæ ex ipso fiunt. Si quis autem quærat de Angelis sanctis, aut Adam, & Eva in statu innocentiæ, utrùm cùm ex virtutibus suis naturalibus soli Deo servirent, *An naturalibus quis mereatur.* aliquid apud ipsum Deum mererentur ex merito, vel condigno. Respondemus manifestum esse, quia Deum sibi facerent debitorem, & hoc ex illa promissione, quam verisimile est scriptam fuisse in cordibus eorum naturaliter; non enim dubitat naturaliter mens humana, quin Dei bonitas adeò profusæ beneficentiæ sit, ut qui prærogavit nondùm servientibus sibi bona naturalia, addat servientibus ampliora. Melioris autem conditionis ex necessitate oportet esse Deo servientes, quàm non servientes. Aliàs autem nihil videtur mereri. De amore verò in Deum quem aliqui vocant amorem concupiscentiæ, B de quo & liber Canticorum pro majori sui parte totus conscriptus esse videtur, & de quo legitur Sap. 8. Amator factus sum formę illius, quoniàm amans hujusmodi, quæ sua sunt tantùm quærit, ex amore illo videlicet proprias delitias, & quoniàm delitiæ tantùm, licet spirituales sint, ac nobilissimæ, meritò quis dicat quia nihil per eum quis meretur apud Deum, cùm propter ipsum nihil faciat ex parte illa, sed propter se tantùm, sicut amator qui in amasia sua tantùm quærit delitias, & nihil ipsi amasiæ, nihil habet meriti, aut gratiæ apud illam. Quòd si quis dicat, quia hujusmodi amator honorat Deũ, dùm ipsum pręfert omnibus aliis delectabilibus, & delitias ejus omnibus aliis delitiis. Respondemus quia etsi facto eum foris honorare videatur, non tamen honorat intentione, cùm non in honorem ipsius intendat, immò in proprias delitias tantùm. Præterea contumeliam intolerabilem irrogat Deo, quia ipsas delitias præfert illi, dùm magis illas, quàm ipsum diligat; cùm enim non diligit ipsum, nisi propter illas, proculdubiò magis quàm ipsum diligit illas. Si verò quæritur propter quid naturalis dilectio, vel obsequium, quod ex ipsa est, non sufficit ad propriè merendum gratiam, vel gloriam? Respondemus quia hoc efficit paucitas bonitatis ejus, & parvitas ipsius, quod est dicere, quia & *Cur amor naturalis non sufficiat ad merendum.* parum bona est ad hoc, & parva idest parum intensa; sicut enim declaravimus in cap. de ipsa, incomparabiliter minor est dilectione, quę est gratiæ gratum facientis. Similiter dicimus, quia parum bona est, hoc est parùm rapiens in Deum, & parùm faciens adhærere illi, parum etiam abstrahens possessorem suum à se ipso, & eis, quæ sua sunt: dilectio *Dilectio gratuita.* verò gratiæ econtrariò se habet; totum enim possessorem suum in Dei gratuitam, ac spontaneam possessionem transfert. Videtur autem, & videri potest meritò multis rationibus meritum nec esse aliquid, nec esse posse in nobis apud Deum. Et primùm, quoniàm nihil est in nobis, quod non accepimus ad usuram, sicut expressè legitur Matt. 25. & Luc. 19. Nomine enim talenti (ut ait Beda) quicquid *Nomine talenti quid in sacris scripturis significetur.* habemus sive magnum sit, sive modicum accipitur. Debitores ergo etiam usurarij sumus omnium eorum, quæ habemus, similiter & omnium bonorũ operum, quæ fecimus, maximè si sint præcepti; alioquin non tam districta ratione exigerentur à nobis, vel puniremur pro omissione eorum. De hoc David primi Paralip. ultimo. Ecce quæ tua sunt Domine tibi obtulimus, & quæ de manu tua accepimus dedimus tibi similiter & Lucæ 18. Servi inutiles sumus, quæ debuimus facere fecimus. Quia *Adimpletio præceptorum nobis obliget Deum,* ergo solutio debiti non obligat creditorem, manifestum est, quia adimpletio cujuscunque præcepti, vel etiam omnium in nullo nobis obligat Deum, cùm

in hoc ei debitores simus. Quòd si dixerit quis, quia E in eis, quæ sunt præcepti, nihil meremur propter hanc causam, sed in his quæ sunt voti, tamen accidit, quòd vovendo tantùm meremur, cùm ad id non teneamur, nisi post votum antequàm debitores facti sumus, sed facientes ea, quæ vovimus nihil prorsùs meremur. Vovere enim (ut ait Aug.) voluntatis est, reddere autem post votum necessitatis. *Vovere voluntatis, reddere necessitatis.* Ampliùs. Pro quantocunque servitio, etsi fortè debetur major retributio, non debetur duplo, vel triplo major, qua enim ratione hoc esset? Ampliùs. Mutuatio, & commodatio sunt essentialiter obligationes, & non obligant recipientes eas, nisi ad tantum, quantum est mutuo datum, vel commodatum. Obsequium ergo, vel donatio quæcunque non obligat ad majus, quàm ipsum, vel ipsa sit. Ampliùs. Quis servus, vel famulus, quantumque obsequiis suis audeat hoc sperare, vel petere à patre familias, ut adæquet eum filiis. Ampliùs. Si aliquis servit in marca una etiam de suo alicui, nullo jure audebit ex hujusmodi servitio sperare retributionem centum millium marcarum, vel totam hæreditatem domini cui servivit: quo ergo jure, vel justitia sperare habet aliquis sanctorum ex meritis obsequiorum suorum retributionem fœlicitatis æternæ ad quam nec comparationem habent in bonitate, vel valore, quæcunque excellentiæ merita, scilicet ad fœlicitatē æternam? Ampliùs. Quis audeat à quantumcunque largo, & magnifico Principe pro levatione unius festucæ de terra castrum unum, vel civitatem exigere? Incomparabiliter autem minùs omne obsequium, quod Deo impenditur, retributione æterna, quàm sit levatio festucæ de terra, castro uno, vel civitate. Quòd si dixerit quis, quia de munificentia, vel misericordia Dei speratur retributio æterna: nō ergo ex meritis, aut justitia, vel in temeritorio. Ampliùs. Aut aliquid nostrum est in opere bono, videlicet à parte liberi arbitrij, quod non est ex gratia aut totum quicquid est ibi boni, est ex sola gratia; quòd si aliquid est ibi nostrum, residuum ab eo, quod totum est gratiæ, ratione illius meremur, quod solum est ibi nostrum, illud autem est naturæ, cùm sit bonum, & non sit gratiæ. *Objectio.* Ex illo igitur nihil meremur, cùm naturæ tantùm sit, & nec sit ipsa operatio bona nec pars ejus, nec aliquid comparabile ipsi operationi. Cùm ergo toti operationi totum debeatur præmium, manifestum est, quia illi nihil, vel quasi nihil de præmio debetur. Ampliùs. Illud est quod vocatur cooperatio liberi arbitrij: manifestum autem est, quia cooperatio non est ipsa operatio, neque pars ejus: cùm ergo operationi soli totum debeatur præmium, & ipsa operatio ex necessitate erit sola meritum. *An aliquid nostrũ sit meritorium.* Cooperatio igitur nostra, qua ex libero arbitrio nostro cooperamur, nec meritum est, nec pars meriti, illud autem est totum, & solum nostrum in bonis operibus, & meritoriis, nihil ergo est nostrum meritorium in operibus meritoriis, nec alibi est aliquod nostrum meritorium, quare nihil est meritorium. Si verò dixerit, quia totum bonum opus est gratiæ, totum igitur est Dei opus: alieno verò opere verè, ac propriè nullus meretur; *Oppositio alia.* nihil ergo merentur viri sancti. Ampliùs. Omne opus meritorium aliquo modo est opus operantis, vel nullo modo; si nullo modo est operantis, ergo nullo modo est meritorium: si autem aliquo modo est operantis, & certum est quòd aliquo modo est Dei, operantis autem non est, nisi inquantùm ex libero arbitrio: jam autem diximus, quoniàm de quanto est ex libero arbitrio, intantùm est naturæ, in qua parte non est meritorium, inquantùm autem gratiæ, non est nostrum immò Dei, quare non videtur nostrum meritum, quia neque nostrum. Ampliùs. Hujusmodi opus, & operantis est, & ipsius Dei, aut æqualiter est Dei, & operantis, aut alterius magis, quod æqualiter nemo unquàm ausus est dicere, cùm scriptum sit in 16. Isa. Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine, & in 2 ad Phil. Deus est qui operatur in nobis velle, & perficere: si verò inæqualiter, quid igitur dicetur? utrùm in infinitum plùs habeat in eo Deus, quàm operans, an duplo, vel triplo. Si in infinitum, quasi nihil igitur est, quod habet operans ibi, quomodò igitur meretur illo nihilo, vel quasi nihilo. Si verò duplo, vel triplo magis est Dei, quàm operantis, vel plùs habet, in eo Deus, quàm operans, quæ igitur erunt partes istæ? medietates, scilicet, vel tertiæ? & qualiter partiemur opus hujusmodi inter Deum, & operantem illud. Ampliùs. Sicut de pœnis meritis hoc est jure meritorum debitis, detrahit Deus, & misericordia F sua non tantùm, scilicet puniens quemcunque peccatorem, quantumcunque meruit, sicut dicit Job: Nec ulciscitur scelus valde, & David: Si iniquitates observaveris domine, domine quis sustinebit? Sic per misericordiam eandem remunerat supra merita, hoc est addens aliquid debitis de jure meritorum præmiis: ponamus alicui deberi de justitia meritorum præmiis suorum aliquantum præmium, quod igitur Deus addit, aut est majus ipso debito præmio cui addit, aut non, & videtur quidem in infinitum majus esse, sicut enim in infinitum plùs addit *Vide.* misericordia sua, quàm habet virtus liberi arbitrij, sic & præmio in infinitum plùs quàm habeat justitia meritorum; non enim minùs operatur Dei misericordia in remunerando super merita, quàm gratia ejus, insuper apponendo viribus naturæ vel libero arbitrio unde proveniant merita. Ampliùs. Quid est hoc dicere, quòd gloria etiam quantumcunque G parva debeatur alicui ex justitia meritorum? manifestum enim est, quòd illa gloria, quæ dicitur sic deberi, est major in infinitum quacunque gratiâ, & quantacunque meritorum quantitate. Quibuscunque ergo, vel quantiscunque meritis reddatur, in infinitum major sit eis remuneratio, quàm ipsa sint. Quare impossibile est, aliquem remunerari quacunque gloria ex æquo, vel debito meritis, immò necesse est, ut incomparabiliter supra merita sit. Quòd si dixerit quia munerari supra debita duobus modis *Remunerari supra debita.* dicitur, uno quidem modo, remunerari majori præmio, quàm sint merita: alio verò modo remunerari majori præmio, quàm requirant de jure merita, vel quàm debeatur eis de jure, verum utique dicit, nec nos intendimus hìc ambulare sophisticè, quoniàm si pro oblata servitute retribuuntur centum millia H marcarum, manifestum est, quòd longè supra merita sit retributio sic servienti. Quia ergo quantumcunque parva gloria reddatur quantiscunque meritis, proculdubiò incomparabiliter longè ampliùs supra merita, id est plusquàm requirat justitia meritorum, redditur ei, quàm sit, si pro oblata (ut diximus) servitij centum millia marcarum argenti: manifestum est quod diximus, videlicet, quia nulla gloria quantumcunque parva debetur de justitia quantorumcunque meritorum, cùm melior sit dies una in atriis Dei, super millia; quo enim jure tantum meritum obligat Deum ad infinitum majorem retributionem? Ampliùs. Merita Christi hominis fuerunt in summo, & ultimo, & insuper ultra omnem proportionem, & comparationem majora omnibus meritis aliorum, ei ergo non potuit major gloria reddi, quàm deberetur. Dicamus igitur, quòd remuneratus fuit ex necessitate secundùm merita, cùm merita remunerari non possint in seipso; sicut ergo in eo adæquata est gloria meritis de justitia Dei, sic fieret & in quolibet alio, si de sola justitia fieret

fieret ei retributio. Non major igitur est gloria tota debita meritis cujuscunque, quàm gratia, ex qua merita illa sint. Responderunt quidam dicentes, quia meritis nostris solis nihil debetur, nec nostris meritis solis Deum nobis in aliquo facere possumus debitorem, sed meritis nostris, & promissione sua simul; nulla enim bonitate, vel eminentia meritorũ eum nobis obligare possumus, sed ipsemet se nobis obligavit promissionibus suis, pactis, & juramentis, sicut dicit Jacobus in primo: Beatus vir qui suffert tentationem, quia cùm probatus fuerit accipiet coronam vitę, quam repromisit Deus diligentibus se; Et Apostolus in 4. primæ ad Timot. Pietas habet promissionem vitæ, quæ nunc est, & futuræ. Causa autem hæc esse videtur, quia ipsa bona merita nostra, & opera Dei sunt, & dona. Dona autem ejus non videntur eum obligare ad ampliora donanda, nisi talia sint dona, quæ ipsa essentia, & virtute sua obligent; quæ enim ratio est, ut eo ipso quod Deus dedit alicui bona aliqua, propter hoc obligatus sit ad danda incomparabiliter majora? Aliis autem omninò videtur meritum nihil esse, quantùm ad bona obtinenda. Adhærent hi verbis illis Deberti Cenom. Episcopi. Quicquid habes meriti præventrix gratia donat. Nil Deus in nobis præter sua dona coronat. Videtur etiam facere pro illis quod dicit Apostolus in 7. ad Rom. Stipendia peccati mors, gratia Dei vita æterna. Cùm enim dixisset, stipendia peccati mors, non dixit stipendium meritorum vita æterna, quod utique dixisset (ut aiunt) si quemadmodùm mors æterna ex meritis jure redditur, redderetur & vita æterna. Ad idem & id quod legitur Joannis primo. Et nos de plenitudine ejus omnes accepimus gratiam pro gratia, gratiam secundam vocans vitam æternam, quæ accipitur pro gratia, quæ datur in præsenti, similiter & Zachariæ 4. Adducet lapidem primarium, & exæquabit gratiam gratiæ ejus. In psal. etiam dicitur. Gratiam & gloriam dabit Dominus, non est dictum, gratiam, & gloriam reddet. Quod ergo convenientius videtur in omnibus his, hoc est, ut dicatur quia gratiæ debetur gloria, & hoc multis de causis. Primùm, quia hujusmodi gratia scilicet gratum faciens, gratia est adoptionis, & filiatio; filiationi enim jure debetur hæreditas, sicut legitur in octavo ad Romanos: Quòd si filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, similiter & in 3. ad Galat. Quòd si filius, & hæres per Deum. Hæc gratia vocatur spiritus adoptionis, & in eodem capitulo ad Rom. Sed accepistis spiritum adoptionis in quo clamamus abba pater quasi ex duabus causis Deum bis patrem vocamus, quoniàm & regenerando pater est per gratiam adoptionis, & glorificando similiter per largitionem hæreditatis. Secundò, jure & lege amicitiæ, qua bona amicorum ex necessitate sunt communia. Quia scilicet Deus amicus est amicorum suorum, diligit enim diligentes se sicut ipsemet dicit in Proverbiorum septimo. Ego (inquit) diligo diligentes me. Tertiò ex promissione, seu ex repromissione, necesse est, ut bona sua, bona inquam gloriæ communicet eisdem. Alioquin nec fidem, nec veritatem amicitiæ teneret, sicut apparet ex antè positis Jacobi Apostoli, & Pauli testimoniis. Quartò ex conventione sicut legitur Matth. 20 Cõventione autem facta cum operariis ex denario diurno. Operantibus ergo debetur ex conventione; habentibus autem gratiam adoptionis, & filiis nuptiarum Christi, & Ecclesiæ, debetur jure hæreditario: diligentibus autem jure, & lege amicitiæ, & etiam promissionis. De hoc verò quod cõmuniter dicitur, quia quædam opera meritoria sunt vitæ æternæ, & quia omni opere facto ea charitate meretur quis vitam æternam, nullo modo videtur, quòd ex condigno cujuscunque operis mereri possit quis vitam æternam; cùm enim gratiæ debeatur vita æterna, ut ostendimus, & hoc per se, operi autem nihil debeatur nisi propter gratiam, ex qua est, quoniàm sicut dicit Greg. Nihil habet viriditatis ramus boni operis, nisi à radice processerit charitatis, manifestũ est, quòd gratiæ debetur merces æterna in primis, & per se, etiam absque omni promissione; operibus verò non deberi videtur nisi ratione promissionis, aut conventionis: quod ergo communiter dicitur, quia omni opere facto ex charitate meretur quis vitam æternam, & hoc ex debito, ita intelligendum videtur, quia debitorem facit sibi Deum vitæ æternæ, non quidem propter ipsum opus sòlum, sed propter promissionem Dei cum opere ejus. Et verissimum est, quia nisi sic operanti & à merito illo non cadenti redderetur vita æterna, injuria ei fieret propter promissionem, & conventionem, quibus omnibus hujusmodi operationibus divina bonitas se astrinxit. Si verò quæratur, utrùm merito condigni mereatur quis quocunque hujusmodi opere vitam æternam. Respondemus, quia uno modo condignum dicitur comparabile, quemadmodùm in 8. ad Rom. Existimo enim quòd non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis, idest quòd non sunt comparabiles præsentes molestiæ ad futuram gloriam, neque præsentes miseriæ ad futuram fœlicitatem, cùm futura illa bona in infinitum, & incomparabiliter majora sint præsentibus hujusmodi malis. Alio modo magis secundùm usus sui impositionem vocant magistri, & scolares multi, quàm secundùm proprietatem, & primam positionem, condignum strictum debitum, vel meritum Et tunc verum est, ex condigno cujuscunque operis nullus meretur vitam æternam, quia ex stricto, & merito debito operis nullus meretur vitam æternam, quoniàm nulli operi per se, absque Dei promissione, vel conventione debetur vita æterna, & hoc est quoniàm operi nihil debetur, ut præmiũ nisi ratione gratiæ, ex qua est, aut ratione divinæ promissionis, sive conventionis. Quòd si dixerit quis, quia hujusmodi opus in se continet gratiam, cui debetur vita æterna, vel saltem effectum gratiæ, & ideò quicquid debetur radici gratiæ, debetur ramo operis, & insuper aliquid videtur addere operatio. Respondemus, quia nòn sic continet gratiam, ut partem, sed magis sapit, vel redolet gratiam, ut fructus radicem. Si verò quis quærat quid operantur bona opera ad obtinendum vitam æternam, cùm soli gratiæ debeatur, & hoc de jure, dixere quidam, quia cùm per gratiam sit dignus vita æterna, per opera ipsa facit se magis dignum. Cùm enim filiis ratione filiationis paterna debeatur hæreditas, tamen si faciunt, quod filiatio requirit, videlicet quòd patri serviant laudabiliter, & obediant, magis ei debetur propter hoc hæreditas, etsi non major. Sed qualiter hoc est verum, cùm jus hæreditatis illius non sit nisi filiatio, nec alia sit dignitas filiis, qua hæreditate paterna digni sunt, nisi ipsa eadẽ filiatio, seu gratia adoptionis, de qua non est necesse, quòd crescat ex omni opere bono, etsi fortè ex aliquo? Ampliùs. Quid accrescit isti ex bono opere cùm nec inde crescat ejus gratia, nec gloria, quæ ei ex hoc utilitas in quo enim prodest ei, quòd magis dignus est eadẽ gloria, vel magis debeatur? Si enim marca una magis, aut min⁹ debeatur, dũmodò debeatur debito, propter quod ex necessitate reddatur, & æquè citò, & tãta, tãquã bona ei reddatur ad quid curabit de majori debito, aut dignitate? Respondere potest ex primo 2 Canon. Petri, quia ex bonis operibus certã faciũt operationẽ suã, quia

Responsio ad præcedentia.

Gratiæ debetur gloria multis modis.

Ex duabus causis Deum bis patrem vocamus.

Ex promissione debetur nobis divina gloria.

Num ex condigno mereamur vitam æternam.

Deus debitor est ex promissione.

Condignũ.

Condignũ strictè sumptum.

Nota.

Gratia quomodo radicatur. illa operatur, sed hîc firmatur. Gratia enim etsi non E alligetur ex omnibus operibus bonis, tamen inde radicatur, atque firmatur, & propter hoc etiam gloria. Secundum est, quia ipsum servire patri Deo, est debitum ei per se, & bonum per se, & ideò faciendum, etsi ex hoc nulla remuneratio speraretur: De hoc quod dicit, quid ei curandum, &c. Respondemus quia non omnia facienda sunt propter mercedé, sed curandum est ei, ut faciat voluntatem Dei patris, & luceant opera ejus coram hominibus ut glorificetur Deus ut legitur Mat. 5. Interdùm curandum est ei, ut firmetur, & radicetur gratia ejus. Curandum etiam est ei, ne tanquàm à servo malo, & pigro auferatur, sicut legitur Mat. 25. & Luc. 19. Omnis enim virtus & omnis potentia, sicut moderato, & debito in usu, & exercitio invalescit, & confortatur, ita ociositate sua debilitatur, & tandem deficit, propter quod dicit Greg. Quia virtus aut proficit, aut deficit, propter quod multùm curandum est ei, qui habet gratiam adoptionis, ut operetur, & negocietur in illa, licet negociatio, & operatio sua non obligant Deum ad retributionem, nisi quemadmodùm diximus. *Virtus exercitatione invalescit.* Si quis auté dicat, quia plùs debet mereri, qui ex modico gratiæ servit Deo, quàm qui ex multo, quemadmodùm vidua illa in vicesimoprimo Lucæ, plùs omnibus misisse dicitur in gazophilacium, quia ipsa de paupertate sua, illi verò de divitiis. *Objectio.* Respondemus quoniàm illud non est causale, sed approbativum, quòd enim ex majori affectu miserat, vel devotione probat aliquo modo paupertas ipsius, quandò nec illa prohibere potuit, quin daret illa duo minuta. De hoc verò quod communiter dicitur etiam ex testimoniis sanctorum, quòd aliquis vir sanctus potest mereri gratiam vivificationis, vel justificationis alicui peccatori, quæstionem habere videtur, & propter hoc quod dicit Hieron. Frustra pro eo quis orat, qui non meretur obtinere, cùm certum sit peccatorem omnem, non solùm non mereri, præcipuè id, quod pro eo petitur, immò etiam demereri. Hoc autem dicimus intelligendum esse in eo, qui non est desiderans etiam, ut exaudirentur orantes pro eo. Intelligimus etiam frustra, non quantùm ad orantes, sed quantùm ad ipsum. Non tamen hoc generale est, quoniàm pro quodã tali, qui etiam prohibebat, ne pro eo oraretur, & qui se dicebat nolle ullo modo obtinere gratiam pœnitentiæ, vel reversionis, eo invito, & renuente orationem fecit pro eo sanctus Stephanus institutor Grandimontentiis ordinis cum conventu suo, & exauditus fuit. *Exemplũ memorabile.* Cùm enim pro illo orassent venit ad eos homo ille annuncians eis qualiter mutatus esset, & faciens confessionem de peccatis, cum multa devotione, & lachrimis pœnitentiam egit. Quòd autem nec merito congrui, nec merito condigni mereri quis possit alicui peccatori gratiam justificationis, inde videri potest, quia cùm majus sit, ut Aug. dicit justificare impium, quàm creare cœlum, & terram, manifestum autem est, quòd nullius meritis congruit, ut pro eo crearet Deus cœlum, & terram, nec unquàm ascendit in cor alicujus, ut hoc ab ipso petere præsumeret. *Iustificare impium est majus quam creare cœlum.* Respondemus, quia justificatio peccatoris, non nisi ex pietate petitur quantùm ad peccatorem, aut propter Dei gloriam, videlicet, ut faciens tanta mirabilia glorificetur ab hominibus, qui hoc viderint, vel audierint, nihil ergo magis congruit Deo, quàm misereri, & potissimè ad gloriam suam. Nihil etiam magis decet bonitatem ejus, quàm piis electorum suorum precibus inclinari, & non immeritò possunt de congruo mereri viri sancti justificationem peccatorum. Alia est congruentia, qua nihil magis decet Deum facere, quàm preces quas ipsemet inspirat, & fieri sibi præcipit, exaudire. Hoc ergo modo expedivimus nos de merito congrui ex parte ista. De merito verò condigni nullo modo videtur nobis, & primùm quia si meritis istius, quantumcunque sancti, deberetur justificatio illius peccatoris, ergo eo non cadente ab illis meritis, sed perseverante in eis, ex necessitate reddetur eidem justificatio peccatoris istius, aut injuria fieret eidem. *Nota.* Ponamus ergo quòd decedat in meritis istis vir iste sanctus, impossibile ergo ipsum cadere de cætero à meritis istis; impossibile autem similiter est Deum injuriam eidem facere, impossibile ergo erit Deum non reddere eidem, quicquid ei debetur: debetur autem eidem ex meritis justificatio peccatoris istius: necesse ergo est, ut reddatur ei justificatio ista; quare impossibile est istum peccatorem decedere modò, dum est in peccatis. Si enim sic decederet, nunquàm redderetur ejus justificatio illi F viro sancto, cui debetur ex meritis: propter hoc ergo dicimus, quia nullatenùs ex merito condigni possit deberi alicui, quantumcunque sancto, justificatio alicujus peccatoris, alioquin videretur auferri peccatoribus libertas liberi arbitrij, ita ut non possent perseverare in peccatis, neque possent non justificari, vel non pœnitere. *Attende proprecibus bonorum.* Certissimè tamen tenendum est, & nullatenùs dubitandum, quin & obtinere possint, & sæpissimè obtinent, & impetrant apud Deum peccatoribus veniam, & gratiam. Hoc autem ex ineffabili largitate pietatis, & beneficentiæ divinæ, & hoc ipsimet confitentur, dùm hoc petunt sibi donari; non enim hoc exigunt à Deo, ut sibi debitum, sed magis donari, ut donum gratuitum, & gratiam, neque petunt hoc sibi reddi de justitia, sed hoc sibi magis ex gratia indulgeri. Illud autem non est prætereundum, quod supra tetigimus, quia bona opera nostra, & Dei G dona sunt. *Opera bona nostra.* Opera nostra opera etiam Dei, quæ ipse operatur in nobis, & etiam per nos, non quidem tanquàm per organa tantùm, aut instrumenta. Tunc enim nec ad laudem, nec ad vituperium, nec ad culpam, nec ad meritum imputanda essent nobis opera bona, sicut citharæ vel tibiæ nihil imputatur ad culpam, vel ad meritum, de tibicinantibus, & citharizantibus: in nobis igitur operatur Deus bona opera sua, & nostra, non tam præstando virtutem, facultatem, & opportunitatem, quàm etiam excitando, & foris doctrinis, & prædicationibus, & beneficiorum, & consolationum immissionibus, flagellorum quoque stimulationibus, & interdùm compulsionibus, & internis inspirationibus, ac revelationibus, terroribus & aliis modis multiplicibus, qui sibi soli noti sunt, & quibus illos voluerit H revelare: non solùm igitur cooperatores sumus, sed etiam operatores, licet hoc dono gratiæ ipsius sit. Nec propter hoc quoniàm gratia est opus bonum, vel donum Dei, minùs meritorium est, immò ampliùs, quoniàm propter hoc & melius est, & Deo magis acceptum. *Nota.* Quemadmodùm autem si pecunia data esset alicui, vel castrum, quod ipse totum converteret in honorem, & obsequium datoris, & ad hoc solùm illud haberet, & habere vellet, ut inde totaliter serviret eidem, castrum utique illud, vel pecunia, & Dei esset datoris, & ipsius receptoris. Dei quidem dum totaliter ipsi in illo, & de illo servitur; possidentis autem tantò magis esset, quantò illud ad honorem Dei, atque servitium magis haberet. Illud quippe solum justo titulo possidemus, quod totaliter Deus possidet in nobis, hoc est, quo totaliter eidem servimus, aliàs autem non solùm usurpatores, sed etiam fures sumus. In nullo enim quicquam juris habemus, nisi in eo, de quo Deo servimus, & inquantùm de illo servimus eidem, & hæc est societas inter nos, & ipsum Deum, ut totum

totum sit ejus, & totum nostrum, quicquid habere videmur. Et hæc lex, atque justitia servatur semper inter veraciter, ac perfectè sese invicem diligentes. De hac societate 1. Joan. Societas nostra sit cum Deo patre, & cum filio ejus Jesu Christo, & nos jam multotiens diximus in declamatoriis exhortationibus quia bona Dei, ut servientes habemus, qui vulgò medietarij vocantur, & medietarios Dei nos multoties appellamus. Medietarius enim est, qui alienum prædium eo modo tenet à domino illius, eaque conditione, ut medietatem fructuum domino solvat, medietatem verò sibi retineat. Fructus autem omnis, qui & ex bonis, quæ à Deo habemus, non est nisi gloria, & utilitas gloriam sibi tanquàm propriam portionem reddi vult Deus, & illam totaliter, quoniàm & pleno jure sua est, & nos illâ nullatenùs indigemus: utilitatem verò totam nobis dimittit, totamque vult esse nostram, quę sola nobis necessaria est, hoc autem addimus, quia tota utilitas nostra Dei gloria est. Nihil enim est utilitas nostra, nisi bonum, propter quod creati, & reparati sumus. Et nos declarabimus in sequentibus, quia totaliter vivere gloriæ Dei fœlicitas est, & sanctis in fine promittitur. Quoniàm autem jam diximus, quia remuneratio non habet locum, ubi muneratio non est, nec retributio, ubi tributio non præcedit, videri poterit meritò alicui nullum opus esse remunerabile, nisi quòd ex amore pręcesserit. Omne enim, quod ex amore gratuito, & recto procedit, proculdubiò gratis impenditur, & indubitanter donatur, quantùm est de intentione operantis. Facit & ad hoc prædicta auctoritas Greg. quæ dixit: Quia nihil habet viriditatis ramus boni operis, nisi de radice processerit charitatis, qui verò timore operantur, redimere videntur incommodum & extorta videntur quæcunque metu fiunt; quare nihil videntur habere meriti, quia nec etiam placent, non enim placent Deo coacta servitia. Talia dicenda sunt juxta hunc modum & de spe nam etiam spes videtur intùs intendere emere omne ejus commodum, quod sperat, commodum inquam emere propter id, quod facit. Jam autem diximus, quia inter negociatores nec gratia, nec meritum locum habet, nec remuneratio, sicut nec muneratio. Ut autem paucis nos expediamus, dicimus, quia indubitanter verum est hoc, quòd propriè remunerabilia non sunt, nisi opera, quæ ex charitate fiunt. Veruntamen quia pro omnibus dat Deus operatoribus suis mercedem, omnia dicuntur remunerabilia, non solùm, quæ ex charitate, sed etiam quæ in charitate, vel cum charitate fiunt. Utinàm autem scirent omnes Dei operatores ornata & pretiosa facere opera sua. Quot enim motibus virtutum moventur in unoquoque opere tot decores, tot colores pretiosos, tot deauraturas apponunt operibus suis, verbi gratia, si dixeris, cùm eleemosinas das pauperi: Accipe propter Dei honorem & gloriam, propter quam petiisti illam, scilicet, ut Deum glorifices inde, & benedicas. Accipe ex charitate, quia frater meus es, & debes esse consors, & particeps bonorum meorum. Accipe ex pietate, quia indiges, vel ex misericordia, qua oportet tui misereri. Accipe ex justitia, qua debitor sum in ista necessitate. Accipe ex spe retributionis æternæ. Accipe ex timore Dei, ne illum offendam. Omnibus istis virtutibus, quę nominatæ sunt, decorata erit eleemosina tua, si ita dixisti in corde tuo. Debes autem scire, quia in tricesimoprimo secundi Paralipomenon tres perfectiones attribuuntur bonis operibus, ubi dicitur: Quia operatus est rex Ezechias rectum, & bonum, & verum coram domino. Prima autem perfectio est rectitudo, & hoc refertur ad intentionem, quæ tunc quidem recta est, cùm est absque deflexione in dextram, vel sinistram, & absque recurvatione in proprium commodum, sicut exposuimus in prima parte tractatus hujus. Secunda perfectio est bonitas, & hæc refertur ad genus operis, & utilitates ipsius. Tertia est veritas, & hæc excludit non solùm simulationem hypocritarum, atque mendacium, immò etiam errorem puerilem quorundam, qui vulgò papelardi vocantur, qui minuta bona opera magna existimant, & vilia pretiosa valdè, quemadmodùm parvuli insignia sancti Jacobi, aut nummos plumbeos, & cùm debeant aureos, idest pretiosa & magnifica opera, per hæc parva, & vilia se satisfacere credunt Deo, propter hoc diximus; quia opera eorum non sunt vera secundùm intentionem eorum, quoniàm ea falsificant, dum pro majoribus, aut melioribus ea Deo, & hominibus, quodammodò vendere volunt.

Societas cum Deo. *Medietarius.* *Nota.* *Gregorij dictum eximium.* *Benè nota.* *Tres perfectiones bonorum operum.*

DE RETRIBUTIONIBUS Sanctorum.

CAPUT UNICUM.

Seipsum summat.

Ost hæc autem loquemur de retributionibus sanctorum. Retributio autem sanctorum dicitur secundùm suum principale, immò secundùm suum totum, gloria animarum, prout sentire videtur Aug. Gloria enim corporum non partem beatitudinis, sed redundantiam ejusdem vocat, his verbis: Tam inquit fecit Deus animam rationalem, ut ex beatitudine illius non beatitudo, quę fruentis, & intelligentis est propria, sed sanitas incorruptionis in inferiorem naturam, idest corpus redundet. Tota ergo beatitudo, quæ sanctis promittitur, animarum est sic fruentis, & intelligentis propria. Sola autem anima fruens, & intelligens est, ut patet ex verbis ejus. Secunda igitur stola, quæ est gloria corporum, nec beatitudo est propriè, nec pars beatitudinis: est tamen pars totius remunerationis, idest totius boni, quod sanctis in fine dabitur. Non est autem in hoc consideranda vis, utrùm pars, vel qualiter pars quia nihil nobis deperit, sive dicatur pars, sive nõ dicatur. Nominatur autem ista beatitudo in primis beatitudo, & hoc est, quia ipsa est desideriorum omnium plenitudo. Juxta illam diffinitionem beati viri, qua dicitur, quia beatus est, cui omnia optata succedunt. Dicitur & vita æterna ab ipsa veritate in Evangelio Joannis decimoseptimo. Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te, & quem misisti Jesum Christum, & dicitur vita æterna quia multum contraria est temporali. Sicut enim temporalis tota fluit, & evanescit, & nihil habet stans, sic illa recta tota stat in soliditate perpetuitatis suæ, & nihil habet fluens. Et sicut illa totum habet cum morte commune, & vitam quasi in puncto solo contingit, ita illa tota seorsùm est à morte, & se totâ vitam primam contingens in nullo morti approximat, ipsum enim vivere vita temporali, sive præsenti, mori est, si quis interiùs consideret. Cùm enim hujusmodi vita transitus tantùm sit, & fluxus, transitus inquam, & fluxus vitæ; transitus autem vitæ, & fluxus non sit nisi mors, manifestum est, quòd tota ipsa mors est, juxta verbum Senecæ quod dicit, quia præteritum mors habet, futurum

Retributio sanctorum. *Gloria animarum.* *Gloria corporum redundantia est beatitudinis.* *Beatus quis.*

nondum tenemus, ipsum etiam præsens cùm morte dividimus. Transitus autem à præsenti in præteritum non est dubium, quin mors sit. Dicitur & pax propter elongationem à bellis tam spiritualibus, quàm temporalibus, & omnimodam immixtionem ejus ad illa. Ipsa enim pax temporalis & in medio bellorum posita est, & bellis immixta. Et ipsa veritas in Evangelio Joannis decimo quarto, vocat eam pacem. Pacem enim (inquit) relinquo vobis, pacem do vobis, & Apostolus in quarto ad Philip. Et pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda, & intelligentias vestras. Intelligimus autem exuperationé sensuum, videlicet incomprehensibilitatem suam, ut nullus sensus immensitatem ejus provt est, & quanta est, comprehendere possit, vel exuperat omnem sensum suavitate sua, quemadmodùm lux solaris omnem sensum luminositate sua. Quemadmodùm nullus visus totam luminositatem solis capere sufficit, immò radiolo ejus modico impletur, sic nullus sensus capere sufficit, hoc est sentire immensitatem suavitatis pacis Dei.

Pax sanctorum.

Dicitur & requies, quoniàm finis est omnium laborum, commotionum nostrarum, & concussionũ, & hoc est, quod dicit Aug. in principio libri Confessionum, inquietum est cor nostrum ad te domine, donec quiescat in te.

Requies sanctorũ.

Dicitur & libertas, quoniàm elongatio est ab omni oppressione, & exactione, & angustatione: de hoc in 8. ad Rom. Creatura liberabitur à servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Hæc autem libertas est habens latitudinem sine omni angustia, & repagulo, & habens erectionem, sive levationem capitis absque ulla depressione, & jugo. Ibi enim cessat omnis principatus, & dominatio, excepta dominatione ejus, qui est Deus omnium sæculorum. Et hoc est, quod legitur 1. ad Cor. 15. Cùm evacuaverit omnem principatum, & potestatem, tunc subjecta erunt ei omnia, propter eum, qui subjecit ei omnia.

Libertas.

Nominatur etiam ista beatitudo lux, & claritas. Causa autem hujus nominationis manifesta est, quia omnis ignorantia, omnis dubitatio, omnis error, omnis opinio, tunc cessabit, eritque visio omnium electis, quæ videre eos decebit, & delectabit, de hoc Apostolus in 4. primæ ad Cor. Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc facie ad faciem, & iterùm: Tunc cognoscam sicut & cognitus sum, de hoc Joan. 1. 4. Scimus quoniàm cùm apparebit similes ei erimus, quoniàm videbimus eum sicuti est. Hæc autem in sequentibus declarabimus, quoniàm declaratione, & probationibus indigent.

Lux & claritas sanctorũ.

Nominatur gaudium, & torrens voluptatis, gaudium Matth. 25. Intra in gaudium domini tui, torrens verò voluptatis in ps. Torrente voluptatis tuæ potabis eos.

Gaudium & torrens voluptatis sanctorũ.

Nominatur, & gloria, quoniàm est exaltatio ultima animarũ sãctarũ ultra quam nõ est eis exaltatio, de hoc 1. Regum 2. Ut sedeat cum principibus, & solium gloriæ teneat: similiter & in psal. Gratiam & gloriam dabit dominus.

Gloria sanctorum

Nominatur cæna magna. Lucæ 14. Homo quidam fecit cænam magnam & ejusdem 22. Ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater regnum, ut edatis, & bibatis supra mensam meam in regno meo, propter hoc dicit psal. Satiabor cùm apparuerit gloria tua. Tu autem debes scire, quòd à partibus suis nominatur sic ista fœlicitas, & beatitudo, beatitudo verò, & fœlicitas, & gloria nominatur ea totaliter, maximè secundùm eam intentionem gloriæ, quam hic posuimus. Incipientes igitur ab ipsa gloria incedemus per vias declarationum, & probationum provt consuevimus.

Cæna magna.

Dicimus ergo in primis, quia perfectio in unoquoque perfectibili non est nisi actus potentiæ, seu potentialitatis ejus ultimus, & supremus, alioquin

Perfectio in perfectibili quid

E non erit perfectio simpliciter, sed fortè ad aliquid. Attestatur autem huic diffinitioni Aristot. in libro Ethicorum, ubi dicit quòd fœlicitas est actus intransmutabilis, sive autem attestetur nobis, sive non, nihilominùs declaramus quod intendimus. Cùm enim omnis potentialitas actum habeat, & omnis exitus de potentialitate in actum habeat ultimum, & finem, ultra quem nihil intendit natura perfectibilis, ex necessitate erit aliquis actus ultimus animæ humanæ, ultra quem nihil intendet, vel expectabit, vel quæret naturaliter ejus natura, unicuique autem in suo ultimo, & suo fine est quies. Ampliùs. Aut anima humana est possibilis venire ad hunc actum, seu perfectionem naturaliter, aut est ex naturali impossibilitate prohibita ab eadem. Quòd si est possibilis, ut veniat in eam, ex necessitate veniet in eam in omnibus individuis suæ speciei, aut saltem in parte.

Acutè disputat.

F Si enim nec in parte individuorum ventura esset ad hanc perfectionem frustra, & otiosè creata esset in ista potentia; potentia enim quæ non exit in actum, propter quem est, frustra est. Cùm enim non sit nisi propter actum, & actus sit utilitas tota ipsius, cùm cesset ista utilitas, manifestum est eam inutiliter esse creatam, hoc autem manifestum impossibile est.

Potentia non est nisi propter actum.

Ampliùs. Ut aliqua species universaliter, & perpetuò remaneat in potentialitate, sua impossibile est, quia & otiosa esset in ea hujusmodi potentia & ipsi creatori ejusdem contumeliosa, omni enim artifici, vel opifici, qui possit, & sciat ad perfectionem deducere opus suum, ignominiosa est perpetua imperfectio illius; ad quid enim creasset hujusmodi specié, nisi ad imperfectionem, & defectum? Amplius. Errasse potius videtur, & fuisse deceptus, cùm creasset propter finem, quem non assequeretur; si auté creasset, & non propter finem, insipienter creasset illam;

G necessariò igitur hujusmodi species vel in totalitate individuorum suorum, vel in parte educeretur de hujusmodi potentia ad hujusmodi actum, vel finem. Ampliùs. Declaravimus jam in tractatu singulari, quòd nobilior operatio animæ, & actus præstantior, & omninò perfectio ejus sublimior est ei non in corpore, nec per corpus, sed potiùs abstractæ à corpore, per raptum, vel separatæ omninò ab eodem per mortem, quare consequens est ex necessitate, ut ejus perfectio cõpleta sit ei seorsùm à corpore. Corpus enim propter infirmitatem, & fragilitatem suam non potest sustinere hujusmodi perfectionem, sicut legitur Exodi. 31 Non videbit me homo, & vivet.

Nobilior est operatio animæ abstractæ à corpore.

His ergo ita positis, videlicet quòd necesse est hanc speciem animarum, scilicet animam humanam, venire per modum, quem diximus ad suam perfectionem ultimam: incipiemus declarare perfectionem istam per singulas vires, quibus congruit, & quæ natæ sunt habere illam. Dicamus igitur, quoniàm

H cùm vis intellectiva animæ humanæ speculum sit potentialiter omnium intelligibilium, ex necessitate perfectio ejus ultima erit, ut hæc sit in effectu completo, quod est, ut sit speculum omnium intelligibilium. Speculum inquam evidentissimæ expressionis, & clarissimæ apparitionis, hoc autem est, ut in eo reluceant expressissima resultatione omnia intelligibilia, quare erit speculum universi, & exemplum cujus exemplar est tota series sæculorum, & propter hoc erit mundus intelligibilis, sive sæculum intelligibile, & imago perfecta speculi, quod est speculum universalis speculationis, sicut & verbum universalis dictionis, quo Deus pater dixit seipsum, & omnia in eo, & per ipsum, quæ dictio non fuit nisi generatio verbi illius. Nihil enim aliud est dictio ubicunque sit, sive dicatur, nisi generatio verbi. Intellexit autem hoc Joannes Evangelista, & expressit in tertio primæ Canonicæ suæ dicens. Filij

Beatitudo virtutis intellectivæ.

Dei sumus, sed nondùm apparuit quid erimus, A cùm autem apparuerit similes ei erimus, quoniàm videbimus eum sicuti est. Jam autem declaratum est in libro de sensu, & sensato, & in aliis libris, de hoc, quod visio non est, nisi assimilatio videntis, secundùm quòd videns, & visi, verbi gratiâ: Quia secundùm oculum est videns, quicquid est videns, visio omnis est assimilatio oculi, & rei visæ; ut verbi gratiâ: Si sit visio albi, erit assimilatio albi, & oculi, & albatio oculi; sic visio lucidi illuminatio oculi, & ad hunc modum se habet etiam de aliis sensibus, immò generaliter de omnibus apprehensionibus. Quare visio, quâ videbimus Deum, quem utique in gloria deitatis non videbimus, nisi oculo intellectus, erit assimilatio nostri intellectus ad ipsum, licet pro captu modico suo, & angustia receptibilitatis suæ. Quia ergo ipse in seipso, & per seipsum exemplar est, cujus exemplum est universum, licet incomparabilis distantiæ, ac similitudinis ad illum, erit ex necessitate noster intellectus tunc exemplum, in quo relucebit similitudo exemplaris illius, provt quidem & naturalis capacitas, & meritorum dignitas ipsum adjuverit. Ampliùs. Nemo dubitet hanc esse naturam speculorum, ut cùm sibi invicem è directo sint opposita, & impedimentum interpositum non fuerit, nec in altero eorum crassitudo, vel rubigo, aut superficiei inæqualitas, sed magis tersa, rasa, ac polita superficies ipsius fuerit, quicquid de formis visibilibus in reliquo apparuerit, totum in altero, si æqualis tersionis, atque politionis fuerit, resultabit, & generaliter pro modo aptitudinis receptibilitatis suæ formas apparentes in opposito speculo recipiet, & repræsentabit intuentibus. Quantò fortius ergo speculum nostri intellectus illi speculo universalis, ac lucidissimæ apparitionis convenientissima illa coaptatione applicatum, recipiet ab ipso, ut sit speculum in effectu simillimum illi pro modicitate suæ receptibilitatis, & dignitate meritorum, ac magnificentiæ divinæ largitatis? præsertim cùm nec creatum, nec reformatum sit, nisi ad hoc, & propter hoc: testificatur autem & illud Apostolus in 13. primæ ad Corinth. ubi dicit. Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Facies enim nostri intellectus ad faciem dicti speculi, quod & Dei facies est, & Dei vultus, sicut dicimus, applicata, atque coaptata, faciem illam repræsentabit expressa similitudine, similiter & in sequentibus: Cognoscam autem, sicut & cognitus sum. Quid est hoc dicere? nisi quemadmodùm Deus verbum in seipso D videt hæc omnia, tanquàm in speculo expressissimæ, ac lucidissimæ repræsentationis, sic & ego quantùm ad vim intellectivam factus speculum perfectæ (sicut diximus) assimilationis ad ipsum, cognoscam in meipso, quæcunque in me ipso, quæcunque in hujusmodi speculo, perirradiatione primi speculi resultabunt. Tunc igitur vis nostra intellectiva æterno, & cœlesti sponso suo beatissimis amplexibus copulata, non tam concipiet, quàm etiam pariet filium, & verbum ad imaginem, & similitudinem primogeniti filij, & verbi. Hujusmodi enim resultatio in vi intellectiva nostra verbum erit spirituale, exemplum pulcherrimum, ac perfectissimum primi verbi, quo spirituali dictione dicet omnia dicibilia sibi tunc dictione lucidissima, ac perfecta: quemadmodùm Deus pater primogenito verbo suo dixit omnia, sed hoc tantò supereminentiori super omnia dictione, quantò ejus veritas umbræ tenuissimæ suæ & vestigio permodico antecellit. Intelligere quippe, & cogitare, sive videre spiritualiter dicere est, sed dictione spirituali. Si quis autem quærat, utrùm & omnia, & singula, quæ sunt, vel esse possunt, visuræ sint animæ nostræ in illa gloria intellectus, seu virtutis intellectivæ nostræ? Respondemus, quia quicquid decebit, & delectabit eas videre, visuræ sunt tunc, quod autem nec deceret eas videre, nec delectaret, non sunt visuræ, nec visio talium pertinere videtur ad gloriam intellectus. Nos autem in tractatu de substantiis abstractis perscrutatiùs de hoc inquirere proponimus & determinare. Quòd si quis quærat, utrùm hîc idem modus sit videndi Deum, an per hanc imaginationem, seu similitudinem suam solummodò videndus sit ab animabus humanis, an per ipsam præsentiam suam, & veritatem, quæ indubitanter præsentissimam se exhibebit tunc eisdem. Reverà quæstio ad propositum B pertinet, cùm potissimùm totius gloriæ virtutis nostræ intellectivæ visio ipsa Dei sit, propter quod, & dicit August. in libro de doctrina Christiana. Quia nobis promittitur aspectus summæ pulchritudinis, & alibi, quia visio Dei est tota merces, quæ sanctis promittitur. Videtur autem quòd ubi præsentissima est divina essentia, seu veritas, non esset necessaria umbra, vel imago, nec medium aliud. Quemadmodùm unaquæque animarum nostrarum gaudium suum, tristitiam suam, scientiam suam, vel ignorantiam per seipsas, hoc est præsentia ipsa, & veritate ipsarum, absque ullo medio imaginis, vel alterius designationis cognoscit, & propter hoc dicit Augustinus in libro de Trinitate: Quia quædam sunt, quæ mens humana nullo modo ignorare potest. Ampliùs. Si imago esset necessaria, essent duæ formæ ejusdem speciei in eodem subjecto, quemadmodùm si albedo, & ejus similitudo dicerentur C in eodem esse subjecto. Similitudo enim gaudij, vel tristitiæ, non videtur posse esse, nisi aliud gaudium, vel alia tristitia. Præterea ipsa imago similiter non cognosceretur, nisi per imaginem, & similitudinem, & ita in infinitum; videtur ergo ipsa divinæ veritatis præsentia sufficere ad ostensionem suiipsius lucidissimam, quare superfluè ponitur imago, vel similitudo ipsius propter visionem, & ostensionem ejusdem. In hoc autem dicimus, quòd licet divina essentia essentialiter præsentissima sit animabus nostris, ac proxima, sua tamen supereminentia, & incomprehensibilitate remotissima est, ac distantissima ab illis, vel quod congruentius est, illæ ab ipso, sicut dicit Aug. Quia lux cœcis proxima est, ipsi verò ab eâ remotissimi, propter hoc dicit August. ad ipsum in libro Confessionum: O præsentissime, ô secretissime, præsentissime quippe dixit quantùm ad ipsum, quòd proculdubio omnium spiritualibus oculis lucidissimum, ac præsentissimum se exhibet, & ingerit: Secretissimæ verò dixit quantùm ad nos, qui vel oculos cordium nostrorum ad ipsum intuendum non erigimus, nec aperimus, plerunque autem & avertimus, & vel naturali infirmitate, ac debilitate intellectus, aut adventitia etiam obtenebratione, ab ejus visione, vel cognitione, impedimur. Igitur & proximus est mentibus nostris essentialiter, & remotissimus quantùm ad illam conjunctionem, sive approximationem, quâ eousque mentibus nostris approximat, ut eas & lumine suo illustret, & aliis bonitatis suæ redundantiis repleat, quod utique magis fit ex ingressu mentium nostrarum in ipsum, quàm econtra, quamquàm isti duo ingressus subjecto, & essentia idem sunt, licet ratione diversi. Hujusmodi autem similitudo, & exemplum congruum est Sol visibilis, & ignis in rubo quondàm ardens, & non consumens: ut legitur Exo. 30. Si enim Sol haberet in potestate sua retinere radios lucis suæ cùm vellet, & diffundere similiter cùm vellet, tunc indubitan-

Visio quid. *Nota.* *Speculum humani intellectus.* *Nota.* *Attende.* *Quæstio.* *Responsio.* *Quæstio.* *Visio Dei.* *Visio Dei tota merces.* *Deus præsentissimus ac secretissimus quomodò.* *Similitudo à Sole visibili.*

ter quantumcunque propè esset nobis, non videremus eum, si lucis suæ radios retineret; quare non sola illa essentialis propinquitas facit eum nobis visibilem, sed voluntaria ejus illuxio. Sic se habet & de igne in rubo, qui ardorem suum, ne rubus exureretur, vel arderet, continuit virtute, & voluntate divina, quamquàm eidem præsentissimus esset essentialiter; quantò fortiùs ergo in nobis in via illa divina essentia beneplacito liberrimæ voluntatis suæ radios nostræ illuminationis retinet, & infundit mentibus nostris? Non ergo sola veritatis suæ præsentia illam cognoscimus, sed suâ irradiatione super animas nostras, quia nec sola præsentia hujusmodi, vel se nobis infundit, vel nos in se rapit. Et generaliter eodem modo se habet de omni re, quæ extra animas nostras est, & intelligimus extra animas nostras id esse quod non est ipsa essentia animæ, nec pars, nec dispositio, sive accidens illius. Omne enim, quod sic extra animas nostras est, non apprehéditur ab animabus nostris, nisi per impressionem similitudinis suæ, hinc est, quòd ea quæ in corporibus nostris sunt, videlicet ossa, intestina, nervi, naturaliter ignoramus, quantumcunque proxima sint nobis essentialiter, & animabus nostris, quoniàm prædicto modo extra animas sunt. Hæc autem omnia induximus, ut videas, quoniàm non præsentia essentialis, aut propinquitas perficit cognitionem, sed impressio similitudinis, aut sigillatio animarum nostrarum, quoniàm si aliquis esset in igne ex omni parte, & etiam plenus igne, nisi in corpore suo, vel organo tactus similitudinem ignis reciperet, licet intus, & extra præsentissimum ipsum haberet, illum cum sensu non cognosceret: manifestum igitur est, quia præsentia localis per se apprehensionem non perficit, sed per impressionem similitudinis, quæ est assimilatio, seu sigillatio animarum nostrarum, præsentia autem Dei, de quâ loquimur hîc quasi localis est; hoc ipsum etiam sonat nomen apprehensionis, vel rem enim, vel aliquid deprehendere, apprehendere est. Exemplum evidentissimum est de hac re in corpore sacratissimo Domini Redemptoris, quod cùm tantæ claritatis tantique fulgoris sit, & de præsentia ejus in altari fides pia nullatenùs dubitet, tamen ibi non videtur, eo quòd fulgoris hujus radios sic retinet, ut nihil suæ luminositatis corporalibus oculis nostris infundat, licet & cùm vult, & quibus vult se intendendum, & videndum exhibeat, & tunc aliquid ingerit oculis, & imprimit, quod priùs non imprimebat; si quis autem dicat, quia juxta hoc quod dicimus, non Deus ipse videbitur ab anima humana in patria, sed imago ejus, quam diximus, licet Arist. ad hoc respondisse videatur in libro suo de anima, ubi dicit: Quòd imago Leonis picta duobus modis considerari potest, videlicet, ut imago Leonis, & ut res, & cùm consideratur, ut imago, non in eâ proculdubiò sistit intuentis consideratio, sed magis per eam in Leonem extenditur; consideratur autem ut res, quandò color ejus, ut lineatio, atque figuratio attenditur, & an Leoni sit similis cogitatur: nos autem planiùs respondebimus ad hoc & dicemus, quia impressio quæ fit in oculo à re visa non videtur, sed magis res à quâ impressa est, & ad hunc modum se habere de formis, & impressionibus imaginabilibus & intelligibilibus, quia non ipsæ imaginantur, aut intelliguntur, sed magis res, quarum sigillationes, & similitudines sunt, nisi fortè quis de eis considerationem per se fecerit, quemadmodùm, & nos sic loquentes facimus: sic ergo aspiciens in rem aliquam non id, quod habet in oculo, sed rem illam videt per illud, sic semetipsam intuens mens humana in gloria illa, non

Extra animas quid esse dicatur, & quomodo.

Nota.

Nota.

E semetipsam propriè videt, sed Deum cujus imago; & similitudo tunc est, & repræsentatio pro modo, qui ei congruit, perfecta. Eodem modo etiam dicimus de rebus aliis, quia semetipsam intuens illas videt, nisi fortè reflexionem cogitatus sui, vel intuitus super semetipsam fecerit, videlicet ut cogitet ad quantam perfectionem devenerit in parte ista, scilicet ut cogitet, & miretur ad Dei laudem, & gloriam de tantâ pulchritudine suâ, & perfectione, quâ non solùm pulchritudinem universi induit, & omnium sæculorum, immò etiam Dei pulchritudinem, quemadmodùm cera sigilli, seu signaculi decorem, & iterùm ignitum ignis ardorem pariter, & splendorem, & speculum politissimum, atque mundissimum pulchritudinem inspectoris Dei, verum ut tale speculum, & talis inspectoris Dei, & eidem taliter applicatum, hoc est nullo modorum inquinabile, à tersione sua nullo modo separabile, ab illâ beatissimâ conjunctione suâ, atque applicatione ad Deum inspectorem nullo modo elongabile per interpositum ab eodem. Hunc ergo locum habent in
F mente humanâ sic glorificata duæ illæ considerationes, quas Aristoteles proposuit de imaginatione Leonis. Prima quidem consideratio, quâ seipsam videt, & res, quia hæc visio est merces, & gloria virtutis ejusdem intellectivæ, hæc enim est ei visio omnium charissima, ac perfecta. Secunda, quâ intuetur hanc gloriam suam, ac ejusdem gloriæ datorem Deum, ut totam in ejus collaudationes, gratiarum actiones, & benedictiones, jubilationesque incogitabilis exultationis, se conferat, & hoc est quod legitur Isaiæ 55. Simul laudabunt, qui oculo ad oculum videbunt, & Job 38. Cùm me laudarent astra matutina, & jubilarent omnes filij Dei: & in Psal. Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te. Non negamus autem utrunque intuitum simul ibi posse fieri, ubi potentialitas plenè evacuata erit, & solus ibi regnabit actus atque perfectio. Omnis enim difficultas, & omne impedimentum ex malo passibilitas est, & sub hoc malo ingemiscit omnis creatura,
G & parturit usque adhuc, & ipsi etiam primitias spiritus habentes suspirantes ad evasionis libertatem, & in eandem cogitantes, sicut legitur in 8. ad Romanos. Si quis autem quærat, utrùm visio hujusmodi jocunda sit, aut delectabilis; respondemus, quia sit ultra omnem æstimationem, & admirationem nostram. Cùm enim conjunctio convenientis cum conveniente conveniens sit delectatio diffinitivè, ut visum est Philosophis, nihil autem conveniens adeò sit nostro intellectui, quàm lux illa prima, atque purissima, hujusmodique conjunctio ejus ad illam conveniens sit in ultimitate convenientiæ, manifestum est visionem hujusmodi delectabilem esse in fine delectationis. Eodem modo & per aliam diffinitionem hoc ipsum declarari facile
H est. Delitiæ quippe, vel delectatio perceptio est rei naturalis virtuti apprehendenti, juxta aliam rationem, vel diffinitionem. Adeò autem naturalis est, ut ita loquamur, Deus virtuti nostræ intellectivæ, ut propter ejus perceptionem solam, creatus homo sit, & reparatus; quare manifestum est, quia ejus perceptio eidem erit jocunda, sive suavis in fine jocunditatis, & suavitatis. Ampliùs. Omnes delectationes æquales sunt in suis apprehensionibus, sicut & virtutes suis effectus, cùm ibi nec difficultas, nec impedimentum locum habeat; sicut ergo apprehensio, seu visio, de quâ loquimur, ibi est in fine perspicuitatis, ac certitudinis; sic & gaudium, quod ex illâ est, aut secundùm illam, erit in fine suavitatis. Ampliùs. Cùm totus ille status patriæ totus gloriosus sit, gloria verò nihil habeat imperfectum, aut

Similitudo.

Nota.

Quæstio.

Delectatio.

Gloria nihil habet imperfectum. aut diminutū, nihil incongruens perfectioni suæ, A manifestum est, omnes delectationes in ultimitate suavitatis ibi esse, alioquin nec esset status patriæ, nec gloriæ, nec illi congruerent, utpote diminutæ, & incompletæ. De hoc autem quod in scripturis Sanctorum legitur, quia fidei succedet visio, si fides strictè accipiatur, videlicet, quæ est caput & fundamentum religionis, dicimus, quia visio propriè rerum fundamentalium, hoc est ad fūndamentum religionis pertinentium, succedet illi. Hæ autem res sunt in primo prædicandæ, & introducendæ ad religionem Christianam, videlicet Deum esse, & ipsum esse remuneratorem sperantium in se, eique obedientium, ac servientium, punitoremque econtrariò se habentium, & alia hujusmodi quæ sunt rudimenta introducendorum ad Christianam *Nota.* religionem. Similiter dono intellectus succedet B clara visio eorum, quæ signis, & figuris hîc velata sunt, & generaliter omnium mysteriorum. Dono verò consilij succedet clara visio utilitatum & aliorum bonorum, quæ per illud electa sunt, similiter periculorum, & aliorum malorum, quæ per illud declinata sunt. Eodem modo dono scientiæ clarissima, ac certissima cognitio boni, & mali, differentiarum specierum, atque ramorū ipsorum. Juxta hunc modum virtuti prudentiæ, inquantùm lumen est, succedet clara cognitio rerum illarum, quas ad prudentiam pertinere diximus, in capitulo de ipsa. Cùm autem dicitur quia visio tota merces est, dicimus, quia visio pro cognitione accipitur, ea intentione, & modo quo ipsa veritas dixit Joan 17. Hæc est vita æterna, ut cognoscant te, & quem misisti *Cognitio.* Jesum Christum. Cognitio verò non tam scientialis est, quàm etiam sapientialis, & scientialis ad intellectum pertinet, cujus suum proprium cognoscibile est lux intellectualis, idest veritas, sive verum, sicut declaravimus in tractatu de bono, & malo. C Sapientialis verò ad vires motivas nobiles, sive affectivas pertinet, quarum proprium suum cognoscibile, est bonitas, sive bonum secundùm partes ejus, & ramos, sive species, & est sapientialis cognitio nobilior, atque intimior, quàm scientialis, propter quod dicit Arist. in libro suo ethicorum. Quia virtus est omni arte certior, & melior, hujusmodi autem exemplum est in omnibus gustabili- *Similitudo ex vino.* bus. Vinum enim ex splendore, colore, substantia, tanquàm ex quibusdam radiis suæ lucis, & veritatis scientialiter cognoscitur, ipso verò sapore suo, & odore sapientialiter, & propter hoc intimiùs cognoscitur, & hoc tantò, quantò odor, & sapor intimiores sunt ipsi vino quàm color, & splendor, quàm substantiæ grossities, atque subtilitas. Cùm ergo altissimus Deus non solùm sit ipsâ veritate suâ D luminosissimus, sed etiam bonitate suâ suavissimus, necesse est, ut animæ glorificatæ non tam cognoscant eum scientialiter ex irradiatione luminosissimę veritatis ejus super ipsas, quàm sapientialiter ex torrente voluptatis, & ex inundatione bonitatis ejus super easdem. Ampliùs. Si hoc non esset, cùm hujusmodi cognitio, videlicet scientialis, tota sit virtutis intellectivæ nostræ, & in ipsa sola sola illa propriè glorificaretur, cùm tota gloria animarum secundùm hoc in illa, & secundùm illam solâ esset. Ampliùs. Cùm non in illa, neque secundùm illam solam sit meritum animarum, ergo non in illa sola, nec secundùm illam solam, præmium erit earum- *De plenitudine ejus omnes accepimus.* dem. Non erit ergo totum & solum præmium cognitio hujusmodi, seu visio. Ampliùs. Ex textu Joan. 1. Et nos omnes de plenitudine ejus accepimus, gratiam pro gratiâ. Ubicunque ergo invenerit gratiam vitæ ibi & dabit gratiam patriæ, seu gloriæ. Ad idem facit illud, quod legitur Zac. 4. Exæquabit gratiam gratiæ ejus. Qualiter exæquabit gratiam gratiæ, si non unicuique gratiæ vitæ reddat gratiam gloriæ, de quâ legitur ad Rom. 6. Gratia autem Dei vita æterna. Ad idem facit illud Psal. Gratiam & gloriam dabit Dominus. Ampliùs. 25. Matthæi & 19. Lucæ dicitur. Habenti dabitur, & ibi dicit Augustinus. Superhabenti meritum superdabitur præmium. Cùm enim unaquæque triū virium sit habens meritum, dabitur ex necessitate unicuique congruens, ac proprium præmium. Ampliùs. Cùm charitatem tantis laudibus extollat Apostolus in 13. primæ ad Cor. ut sine ea se nihil esse, sine ea nullam aliarum quicquam prodesse planè *Nota.* asserat, qualiter remunerabitur, si tota merces fidei redditur, quod utique indubitanter fit, si visio illa, idest cognitio scientialis, quam supra diximus, tota merces Sanctorum est; sed & illud, quod dicit Greg. Quia nihil habet viriditatis ramus boni operis, nisi de radice processerit charitatis, evidenter destruit errorē istum. Quid enim est viriditas boni operis, nisi illud unde & à Deo acceptum est, & remunerabile, sive meritorium? Manifestum est igitur, quia ex charitate remunerabile est, sive meritorium omne opus, quare potissimùm remuneranda est charitas, cùm radix merendi ipsa sit. Ampliùs. Prosper in libro de vitâ contemplativâ. vita virtutum omnium est charitas. Ampliùs autem. Qualiter *Charitatis remuneratio.* dicetur illud Ecclesiastici: Quia timor Domini delectabit cor Et iterum: Timor Domini gloria & gloriatio, gaudium, & lætitia, & corona exultationis. si essentialiter dicuntur illa, quia hoc est timor Dei, videlicet gaudium, & lætitia, cùm multò fortiùs hæc omnia erunt in futuro, cùm de bonis suis timori Domini futura perfectio nihil subtrahat, quin potiùs augmentum eis incomparabile superaddit; si verò refertur hoc ad futurum sub hoc intellectu, quia timor Domini in patria est hæc, habemus ergo propositum, quia timor Domini erit gloria, & gloriatio, &c. quæ omnia præmia indubitanter gloriæ sunt Quòd si causaliter intelligun- *Nota.* tur illa sub hoc intellectu, scilicet quia timor Domini est causa gloriæ, & gloriationis. & cæterorum, cùm aliter causa dici non possit illorum timor, nisi quemadmodùm meritum causa dicitur præmij, & timor etiam, habemus propositum quoniàm secundùm hoc timor erit causa, & meritum prænominatorum præmiorum, quare nec sola fides remunerabitur, nec sola ejus visio scientialis, quam diximus cognitionem, merces ejus, nec sola visio intellectualis gloria erit animarum nostrarum, &c. Addemus etiam his alias declarationes in sequentibus. Veruntamen scire debes, quia de visione Dei duplex erit gaudium, immò triplex. Primum enim gaudium erit, de quo prolocuti sumus, quod *De visione Dei triplex gaudium.* erit, scilicet de ipsa illustratione, ac perfectione virtutis nostræ intellectivæ. Secundum erit de ipsa pulchritudine sponsi, in qua tantò erit delectatio major, quàm in aspectu cujuscunque alterius pulchritudinis, quantò pulchritudo sponsi illius incomparabili supereminentiâ omnibus aliis antecellit, & ipsa anima amore vehementiori, & amplexibus arctioribus adhærebit, de hoc legitur Isaiæ 33. Regem in decore suo videbunt. Tunc amovebit pallas, & peplum desuper faciem suam, ut sponsis, idest animabus humanis intuendam illam ad plenam illuminationem, de quâ superius locuti sumus, & ad beatissimæ fruitionis delitias intuendam illam amatoribus suis exhibeat, juxta quod legitur Sa- *Nota.* pientiæ 8 Amator factus sum formæ illius. Tertium gaudium est de visione gloriæ ipsius: ibi enim manifestè apparebit ipsum esse regem, & dominum omnium sæculorum. Ibi videbuntur omnia subjecta

sub pedibus ejus, & ut apud nos fieri consuevit, ibi portabit coronam, idest ostendet evidens insigne regni universalis, & dominationis omnium sæculorum, sicut legitur in ultimo ad Rom. Quem ostendet beatus, ac solus potens, &c legetur autem tunc in vestimento ejus & femore, quod in eisdem scriptum dicitur Apocal. 15. Vestimentum autem illud supereminentissima ejus claritas est, quâ omnia illuminat, quæcunque lucent, sicut dicit Augustinus in libro Soliloquiorum dicens: O lux, per quam lucent, quæcunque lucent. In Psal. verò dicitur: Amictus lumine sicut vestimento. hæc est supereminentia, quæ ostendet illum evidentissimè regem esse regum, & dominum dominantium, & in ea legetur hoc ab omnibus intuentibus evidentissimè, & quasi prima litera, seu verbum de hoc scriptum in ea erit primitas ejus quia ante eam non est alia, nec esse potest. Secunda litera, sive verbũ, de eodem est ultimitas ipsius, quâ super eam, idest major eâ nec est, nec esse potest alia. Tertia litera, vel verbũ, de eodẽ est larga influẽtia ipsius, per quã est illuminans quæcunque lucent omnia, & in cœlesti paradiso diẽ faciens pleni luminis, & ardoris, quam nec nox interpellat, nec nubes nec nubilũ, nec nebula ullo modorum obscurat. Quarta litera, seu verbum, de hoc est suavitas vivifica ipsius, propter quod dicitur Joan. 1. Vita erat lux hominum; & Augustinus ad

Augustini exclamatio.

ipsum: O purgatarum mentium suavissima lux, his quatuor supereminentiis legitur in lumine amictus ejus, idest evidenter apparebit, & cognoscetur esse rex regum, & dominus dominantiũ. Femur verò unde & fœcunditas dicitur, & fœtus, generatio est, quâ ex patre natus est, sive germanitas, quam habet ad patrem, quæ tunc lucidissimè clarebit omnibus; cognoscetur ergo certissimè, ac evidentissimè esse Dei filius, & ideo hæres universorum, sicut legitur ad Hebræos primo: Quem constituit hæredem universorum, per quem fecit, & sæcula. Quia enim ex femore fœcunditas, sive generatio, ideò

Vestimentum Dei in gloria.

sic exposuimus femur. Vestimentum etiam ipsius Ecclesia intelligitur, in quâ tunc legibiliter, & apertissimè scriptum erit, ipsum esse regem regum, & dominum dominantium, & hoc tam in ore, quàm in corde ipsius: In ore quidem jugiũ, & continuatum laudum cum clamationibus: In corde verò clarissima notitia, quâ hoc ipsa Ecclesia lucidissimè agnoscet. Vestimentũ etiam Christi dicitur caro ejus, in quâ hoc ipsum scriptum erit quatuor dotibus gloriæ corporis ipsius, quasi quatuor literis, aut verbis. Tanta quippe erit claritas corporis ipsius, tanta subtilitas, tanta agilitas, tanta impassibilitas, ut in eis, & per eas cognoscatur esse rex regum, & dominus dominantium, similiter & in femore ejus, idest in fœcunditate, vel generatione, quâ secundùm hominẽ de Spiritu sancto conceptus est, ac genitus, hoc ipsum legitur apertè. Tanta quippe supereminentia charismatum omnium ipsâ horâ immaculatæ conceptionis ipsius, ac sacratissimæ generationis repletus est, & fuisse repletus apparebit, ut non solùm sanctus sanctorum inter homines, sed etiam rex regum, & dominus dominantium appareat evidenter. Et illâ etiam horâ non tam parvulus secundùm carnem, quàm etiam vir secundùm spiritum in ultimitate virilis perfectionis fuisse à nullo viventium dubitatur. faciente hoc sacratissimâ illâ generatione, sive conceptione de Spiritu sancto, in quâ spiritum accepit non ad mensuram, sicut legitur Joannis 3. Virum autem illum fuisse ex horâ illâ Hieremias testatur dicens: Novum faciet Dominus super terram, mulier circundabit

Nota.

virum gremio uteri sui, propter quam generationem femur illi nominatum est. Et ne putes parvam

E esse pulchritudinem ipsius secundùm quod homo audi Petrum Apostolũ in primo primæ Canonicæ suæ dicentem: In quem desiderant Angeli prospicere, ubi dicit Beda: Tanta est ejus hominis, quem pro nobis assumpsit, gloria posterior, ut in eum gaudeant Angeli prospicere. Gloria verò posterior in ipso non potest intelligi, nisi gloria resurrectionis, sive ejus, sive ejusdem secundum hominem. Nos autem de his pleniùs loquemur in tractatu de resurrectione. Post hæc loquemur de gloria virtutis nostræ concupiscibilis. Hæc igitur erit ex diffinitione

Gloria virtutis concupiscibilis.

gloriæ ultima perfectio ejus, secundùm omnes virtutes suas, hoc est ultima perfectio eis in amore, secundùm omnes species amoris, & in gaudio secundùm omnes species gaudij congruentis eidem, & ita de aliis. Charitas igitur patriæ, quæ 36. Isaïæ, caminus in Hierusalem dicitur, erit pars gloriæ ipsius, maximè per hoc, quia omnis virtus patriæ præ-

F mium erit, & gloria, sicut supra ostendimus, sic & torrens voluptatis gloria erit ejusdem, sed & voluptates erunt ibi pares. Quantùm enim diligitur ibi Deus, tantùm erit, & gaudium ibi de gloria ipsius, quæ ibi, & tanta apparebit. & tam clara ut status ille requirit. Ibi omnis ramus, & pars charitatis habebit congruens sibi gaudium, alioquin Deus injustus esset, cùm aliquam relinqueret irremuneratam. Remunerari autem impossibile est aliquam virtutem, nisi præmio sibi congruenti: erit primum

Remuneratio apud Deum est justa.

ibi gaudium de ipsa gloria cõditoris, in qua videbitur: secundum erit de glorificatione fratrum, idest proximorum, quod tot habebit partes, quot erunt Angeli ibi, & homines, cujus mensuram si imaginari volueris, imaginare mensuram dilectionis, quæ ibi erit in singulos, & invenies illam majorem esse,

G quàm omnes amores mundanos, sive sæculares, si omnes conflarentur in unum. Quia igitur pro magnitudine amoris, atque magnitudine boni, erit ibi unicuique magnitudo gaudij, erunt de necessitate ibi unicuique electorum innumerabilia gaudia, quorum unumquodque majus erit omnibus gaudiis mundanis, sive carnalibus simul in unum aggregatis. Et propter hoc ex parte ista innumerabilium electorum gloriæ innumerabilium gaudiorum fercula apponentur ad refectionẽ, & satietatẽ uniuscujusque illorum. Habet autem quæstionem

Quæstio.

de gaudio, quod est de gloria Dei, & gaudio isto, quod est de glorificatione proximorum, utrùm æqualia sint, & videtur quòd non. Quantò enim magis diligitur Deus, quàm proximus. tantò majus est gaudium de gloria ejus quàm de gloria proximorum quare in infinitum majus. Econtrariò autem cùm gloria proximorum gloria Dei sit, nec propter aliud diligẽda, nec aliud in proximo diligatur, quàm Deus (ut dicit Augustinus) vel idem videtur esse

Responsio.

gaudium, vel æquale utrique. Respondemus autem

H in hoc, quia gloria Dei dicitur secundùm duas intentiones. Secundùm unam nihil aliud est gloria Dei, quàm supereminentissima ipsius magnificentia, sive nobilitas, & hæc est gloria Dei in se, sive apud se, propter quam debetur ei laus, & glorificentia, & gloria, ac cultus omnis. Secundùm aliam verò intentionem gloria ejus dicitur, qua glorificatur, hoc est honoratur, prædicatur, laudatur, colitur ab electis, vel quibuscunque aliis, propter quod dicit August. super illud verbum 11. ad Rom. Quoniàm ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia,

Gloria quomodo.

ipsi gloria, &c. Quid est inquit ipsi gloria, nisi ipsi sublimis, clara, & lata fama? & juxta hunc modum usualiter vocatur inanis gloria, vel falsa, cui non subest veritas meritorum; Dei ergo gloria omne, quod ad honorificentiam ejus pertinet secundùm hanc intentionem intelligitur; sic & Deum glorificare

ficare dicitur quicunque quolibet prædictorum modorum honorificat ipsum, propter quod & ipse de Moise conqueritur num. 20. Quia non credidistis mihi, ut sanctificaretis me coram filijs Israël, vocans idem sanctificationem, & honorificationem, seu glorificationem, similiter & Apostolus in duodecimo ad Romanos dicens. Qui cùm cognovissent Deum, non tanquàm Deum glorificaverunt, & honorificaverunt. Gaudium igitur de glorificatione sanctorum uno modo gaudium est de gloria Dei, quam habet in seipso, & hoc est, quoniam hîc non diligitur, nec de ea gaudetur, nisi propter illam Dilectionem verò dico, quæ dici debeat charitatis, utrobique igitur de eadem gaudetur per se, & propter se, sicut utrobique eadem amatur per se, & propter se, & propter hoc fortasse idem est utriusque gaudium, quemadmodùm delectatio in vino propter saporem, & delectatio in sapore propter se, una delectatio tantùm sunt, & unum gaudium, & non alia, vel aliud. Si ergo non est delectatio alicujus sanctorum in gloria alterius, nisi propter Dei gloriã, non videtur alia delectatio, quàm in ipsa Dei gloria, quæ est ei apud se. Si quis autem gaudet de glorificatione fraterna superna aliàs, vel aliter, magis ad delectationem naturalem, vel alterius modi dilectionem pertinet, quàm ad charitatem Dei, & proximi, prout eam in primo tractatu, videlicet de virtutibus, & moribus distinximus, declaravimus, & septem differentijs, sive perfectionibus eandem perfectam esse dicimus. Quòd si quis dixerit, quia de fratrum, & Angelorum sanctorum glorificatione erit ibi gaudium, & propter gloriã Dei, sed eo gaudentes non oportebit, quòd actu extendant illud in Deum quemadmodùm & hîc multoties de bonis proximorum & cogitamus, & etiam gaudemus actu, nec cogitantes de Deo, nec propter illum gaudentes tunc in effectu, sed habitu, vel potentia tantùm. Dicimus, quia hujusmodi homo non satis cogitat, vel apprehendit statum patriæ. Ibi enim locũ non habet, ut ostendimus, malum potentiale, nec imperfectio aliqua, aut defectus. Tanta quippe est libertas & expeditio virium omnium, & etiam virtutum, ut nullus actus citra finem suum sistat, nulla vis, vel virtus actum suum emittat in minus, quàm in finem: hic autem, idest, in statu viæ istius adeò debiles sunt vires, pariter & virtutes, ut actus suos usque in finem emittere, vel extendere plerunque non prævaleant. Quapropter non videtur esse possibile, ut aliquis actus, qui in Deum extendi debebat, circa ipsam sistat. Ampliùs. Si turpis amor cousque rapit & occupat hîc turpem amatorem, ut omnes cogitationes, locutiones, & operationes, & affectiones, extendat necessariò in mulierem sic amatam, qui utique amor quantuscunque sit, non est nisi scintilla permodica ad fornacem, & caminum charitatis, quę in patria est, & erit; quantò fortiùs fornax illa, & caminus charitatis in Deum rapiet amatores suos totaliter, adeò ut non propter aliud, immò non nisi propter ipsum, vel cogitare, vel loqui, vel aliud quicquam agere permittat, præsertim cùm expressè dicatur in libro Canticorum 8. Quia fortis ut mors dilectio, & dura ut infernus æmulatio. Sicut enim mors nihil homini sui relinquit, immò totum rapit, & absorbet, & totum aufert mortuum & sibi, & aliis, & totum illum trahit ad se, totumque sibi vendicat; sic amor, cùm fortis, & vehemens fuerit, amatum totaliter sibi rapit, & abrumpit. Et sicut infernus in carcere, & in igne detinet illos, qui in eo sunt; sic æmulatio æmulatores detinet in angustia, & ardore, atque assiduo cruciatu. Quòd verò diximus, quia æmulatores omnes ibi pares sunt, intelligimus cùm in eodem, vel ex eodem fuerint, & hoc per se, atque univocè. Meritò autem quæstionem habet, cùm ibi charitas sit in ultimitate perfectionis suæ, & hoc secundùm omnes differentias, & nominationes, quas eidem in primo tractatu de virtutibus, & moribus assignavimus, una autem ex nominationibus ejus sit, quæ vocatur communicatio Sancti Spiritus: Utrùm eousque perfecta sit ista communicatio ibi, ut sic propriam charitatem excludat, vel saltem non minùs gaudeat ibi unusquisque de fratris gloria, quàm de propria, præsertim cùm dicat Apostolus in 14. primæ ad Corint. Quia charitas non quærit, quæ sua sunt, & alibi: Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius. Ampliùs. Cùm in omnibus conventibus, ubi religiosè vivitur, fiex ea scintilla modica charitatis, quæ ibi est, cousque exclusa est proprietas, quid operabitur charitas in illo statu, si vel vestigium proprietatis ibi relinquitur? Ampliùs. Actuum 3. Multitudinis credentium erat cor unum, & anima una, & nullus aliquid eorum, quæ possidebat, suum esse dicebat; quantò fortiùs igitur ibi nihil suum, vel proprium aliquis, vel dicet, vel reputabit? Ampliùs. Si hæc potest dilectio naturalis, qua multi patres carnales filios diligunt, & multi homines fratres suos, ut non solùm plùs cupiant divitias filiis, aut fratribus, quàm sibi, sed & interdùm filiis, & fratribus eas cupiant, & non sibi; quantò fortiùs caminus ille dilectionis hoc operabitur in electis, ut non sibi quantùm fratribus fœlicitatem diligant, & de eorum fœlicitate quàm de sua potiùs gaudeant? Ampliùs. Dicit Augustinus in libro de civitate Dei, quòd amor Dei fundamentum est civitatis Dei, sive spiritualis Hierusalem, amor verò sui fundamentum est civitatis sive diaboli sive spiritualis Babylonis; quia igitur funditùs destruenda est in electis Babylon ista, manifestum est, quia non stabit fundamentum ibi hujusmodi, totus ergo amor erit in Deum, & proximos, quare totum gaudium electorum erit de Deo, & illis, nulli igitur erit gaudium de se. Ampliùs. Dicit Augustinus in libro de doctrina Christiana: Quia nec seipso quisquam frui debet, nec etiam ipso lumine, sicut autem debet esse, vel fieri, ita erunt, & fient omnia in patria: Nullus igitur diligit se propter se in patria, quare nullus gaudebit de se, nisi propter Deum ibidem. Et similiter necesse est se habere in aliis propter Deum, igitur solummodò, idest propter ejusdem gloriam solam gaudebitur ibi ab unoquoque tam de se, quàm de aliis. Ubi ergo æqualis erit gloria Deo de se, & de alio, hoc est de gloria sua, & gloria fratris, & ubi major erit gloria Deo de gloria fratris, quàm de propria, ibi ex necessitate magis gaudebit de illa quàm de propria. Si enim frater non diligitur, nisi propter utilitatem, aut honorem Regis, & alius est eidem Regi utilis, aut utilior, æquè honorificus, aut honorificentior, ex necessitate æquè, vel ampliùs diligetur extraneus ex ista causa. Ampliùs. Ibi erit rectitudo dilectionis in ultimo, ergo curvitas & deflexio, quæ sunt contraria rectitudini, erunt in ultimo elongationis ab ea: Curvitas autem dilectionis est, quæ à diligente incipiens in eundem revertitur, non ergo erit ibi dilectio tanquàm de seipso, aut gaudium. In his autem respondendum est, quia reverà dilectio naturalis, qua nos, & nostra diligimus, erit ibi unicuique electorum; & hoc est, quoniàm glorificatio naturæ naturam non destruit, nec minuit, nec aliquod eidem ingerit detrimẽtum, immò eam inaltat, illustrat, & perficit propter quod dilectio naturalis erit ibi, & in electis, & in ultimo suæ sinceritatis, & perfectionis. Ex hac ergo dilectione erit unicuique electorum gaudium in semetipsum de gloria sua, ac fœlicitate, dilectione verò gratuita, quæ usu

Vide.

Fornax charitatis.

Quæstio.

Locus dialecticus à minori.

Amor Dei.

Amor sui.

Nemo seipso frui debet.

Amor sui.

Dilectio naturalis.

scholastico charitas vocatur, cùm tamen apud philosophos generaliter, & quandóque apud sacros doctores, sola naturalis dilectio charitas vocetur, ex gratuita inquam dilectione, qua Deus in primis, & maximè diligitur, & propter illum solum quæcunque alia, quæ hujusmodi dilectione diliguntur: sicut nulli est hujusmodi dilectio in semetipsum propter se, sed propter Deum solum; sic neque gaudium, nisi propter illum: & iterùm, nec dilectio hujusmodi, nec gaudium secundùm illam est alicui de seipso, vel gloria sua, nisi quantùm pertinet ad Dei gloriam, & honorem, & propter hoc dilectione hujusmodi magis diligetur ille de electis ab unoquoque aliorum, ex quo erit Deo major gloria, & ejus præmium similiter. Hujusmodi autem exemplum est in uno, qui diligit regem aliquem, & non diligit aliquem de familia ejus, nisi propter utilitatẽ ipsius. Manifestum est enim in hoc exemplo, quia proportionabiles erunt dilectiones, quas habet homo hujusmodi in famulos regios, & utilitates eorum, ad regem videlicet, ita ut qui æquè utiles regi fuerint, æquè diligantur ab illo, & qui inæqualiter utiles, inæqualiter diligantur ab eodem, & qui duplò magis utilis, duplò magis diligatur: sicut autem hoc se habet in utilitatibus, sic ibi in honoribus Dei, & gloriis, ut ex quibus major, aut minor, aut æqualis est Deo honor, & gloria, dilectione, quam diximus, similiter & proportionabiliter, idest dilectionibus proportionabilibus diligantur. Nec amor naturalis sui fundamentum est diabolicæ civitatis, sed amor privatus, qui & vero nomine, si perscrutatiùs consideretur, avaritia, & cupiditas dicendus est, cùm & superflua, noxia, & etiam cum injuria, & læsione proximi cupiantur, & inquirantur, qui juxta testimonium Senecæ eo ipso apparet evidenter non esse naturalis, quòd infinitus est, sive immensus, & ideò semper crescens juxta illud, Crescit amor nummi, quantùm ipsa pecunia crescit. Naturalia autem desideria finita sunt, ut idem dicit, innaturalia verò infinita. Proprietatem verò, quæ in religionis professoribus & furtum est, & proditio fratrum, & sacrilegium, omninò non patitur gloriæ sanctorum sinceritas, & sanctitas, neque naturalis dilectio communionem excludit à cordibus sanctorum, immò in eis illam efficit, & ingignit, immò dictat, & suggerit omnia esse naturaliter communia, & communicanda inter omnes substantias rationabiles. Verumtamen non usque ad illam perfectionem communionis se erigit, aut extollit, quæ communicatio sancti Spiritus nominatur, & suum habet in patria complementum. Causa autem in hoc est, quoniàm non est omninò immunis, & libera à curvitate, ac reflexione, ut in præcedentibus ostendimus; quia ergo dilectio non univocè, immò dicitur æquivocè, secundùm tres modos, quos assignavimus, & gaudium non univocè dicetur, immò æquivocè, cùm unaquæque intentio diligendi gaudium habeat sibi congruens, & appropriatum. Jam ergo diximus tibi gaudia tria virtutis nostræ concupiscibilis, & quia ipsa charitas erit ibi præmium ejusdem, exaltatio verò illius, erit elongatio ejus, & libertas à passionibus quibus obnoxia erat in vita ista, à passionibus inquam perturbantibus, & molestantibus ipsam; hæ autem sunt numero sex, videlicet amor, & odium, dolor, & tristitia, & gaudium, desiderium, sive fames spiritualis, atque fastidium, quod propriè vitium acidiæ est. Has autem passiones, seu perturbationes diximus, cùm fuerint inordinatæ. Pietatis verò gaudium erit de sublata miseria, & eousque eliminata, vel exterminata, ut nullum penitùs in electis ejus fastidium relinquatur. Gaudium verò zeli rectitudinis, vin-

Amor sui privatus est propriè avaritia.

Naturalia desideria finita.

Libertas à passionibus

Passiones sex.

E dicta est infernalis, sicut legitur in Psal. Lætabitur justus cùm viderit vindictam, & Proverbiorum 11. In perditione impiorum erit laudatio: lætabitur ergo justus in perditione impiorum, non livore vindictæ, sed zelo justitiæ. Et quia impietas sic ligabitur, ac calcabitur, ut nihil contra bonos, nihil in Dei contumeliâ ulteriùs possit ablata potestate impiis, non solùm sæviendi in bonos, sed etiam vincendi circa eos, propter quod & in psal. legitur: Et omnis iniquitas oppilabit os suum, & Job. Iniquitas contrahet os suum. Tunc saturabuntur, qui esuriunt, & sitiunt hoc modo justitiam, & erunt beati hac parte beatitudinis, sicut legitur Matth. 5. Beati qui esuriunt, & sitiunt justitiam. Sunt autem qui ablationem miseriarum partem fœlicitatis istius reputent, & pro eis facit illud quod legitur in psal. Anima nostra sicut passer erepta est

F de laqueo venantium, & iterùm: Laqueus contritus est, & nos liberati sumus; videtur autem, quòd eodem modo ponere possent partem albedinis carentiam nigredinis, cùm prorsùs eodem modo se habeat carentia nigredinis ad albedinem, ut carentia miseriæ ad fœlicitatem. In quo respondemus, quia carentia miseriæ æternæ reverà non est pars, nec potest esse fœlicitatis contrariæ, quæ est plenitudo omnium desiderabilium. Reverà tamen gaudium est electis de eo, quod vident se, vel videbunt, evasisse miserias culparum, atque pœnarum, & istud gaudium pars est quodammodò totius fœlicitatis, seu jucunditatis, quam habituri sunt electi. Et possibile est, quòd aliquis gaudeat de eo, quod est albus, & pulcher, & cùm hoc de hoc, quod non deformis est, aut niger. Quemadmodùm pharisæus ille Evangelicus gloriabatur. Luc 18. Et applaudebat sibi de eo, quod non erat sicut cæteri hominum, vide-

G licet quòd mundus, & immunis erat à peccatis hominum, ut sibi videbatur, & de eo quod bonus erat; propriè tamen fœlicitas in positione consistit, hoc est in obtentu bonorum patriæ, quæ præparavit Deus diligentibus se, quæ quoniàm sequitur immunitas malorum, & de illa etiam gaudebunt; gaudium hujusmodi non est pars illius, sed sequela communicans. Si quis tamen aggregare voluerit totum gaudium, hujusmodi sequela pars erit fœlicitatis illius sed carentia miseriæ, sive immunitas ab illa nunquàm. Juxta tres modos istos erit retributio, & gloria virtutis nostræ irascibilis superioris, ac nobilis, juxta virtutes suas, sive merita, quas nominavimus in primo tractatu de virtutibus, & moribus. Quemadmodùm humilitati quæ in ipsa, & secundùm ipsam est, ut gratia & meritum, retribuatur

H summa exaltatio, quæ est ultima sub Deo subjectio, tantò quippe unusquisque ibi sedebit sublimior, quantò hìc fuerit Deo subjectior. Juxta quod legitur in eodem cap. Lucæ: Qui se humiliat exaltabitur: sic tribulationibus ejusdem, quibus excandescebat contra Dei contumelias tam in se, quàm in aliis, & generaliter contra peccata, succedet pax, & tam merces, quàm præmium illarum, gaudiumque, & gloria de triumpho, quo omnia hujusmodi triumphata & exterminata erunt; ita iræ victoria, ita enim (ut dicit philosophus) fit inquisitio victoriæ. Similiter timori pœnæ, & timori offensæ securitas. Timori verò reverentiæ, qualis hìc est, succedet timor domini, qui permaneat in sæculum sæculi. Iste timor erit non solùm gloria futura, sed etiam gloriatio, sicut legitur Ecclesiast. 1. Causa autem in hoc est, quoniàm omnes virtutes ibi erunt in actu, non erunt ibi habitus dormientes; omne enim impedimentum, omnis difficultas, omnis retardatio procul erit ab omnibus virtutibus tunc, vel timor domini est gloria hìc, ubi habitus est & sæpè in potentia,

Carentia miseriæ æternæ.

Vide.

Omnes virtutes erunt in actu in gloria.

in potentia: gloriatio verò in futuro, ubi erit solummodò in effectu. Ipse idem timor erit gaudium, & lætitia, ex diffinitionibus, quas supra posuimus voluptatis. Erit enim conjunctio virtutis nostræ irascibilis ad Deum convenientissima, ac decentissima secundùm omnes virtutes suas; quemadmodùm per humilitatem erit conjunctio ejus ad Deum ultimitas subjectionis; sic & per hujusmodi timorem ultimitas reverentiæ, & per securitatem ultimitas circundationis, ac protectionis, & ad hunc modum de alijs; erit idem timor corona exultationis, quoniàm ipso coronabitur virtus nostra irascibilis, & erit hujusmodi corona insigne regni, quo ipsa à Deo regitur hìc, & regit, quæ sub ipsa sunt. Erit etiam & insigne victoriæ, qua de contrarijs passionibus, ac de omnibus triumphavit. Jam ergo diximus, & provt opus fuerit, numeravimus gloriam animæ humanæ secundùm se totam, hoc est secundùm tres vires suas, & diximus, quia omnes virtutes, quas obtinebit in patria, erunt gloriæ, & præmia erunt beatitudines. Quæstionem autem habet, utrùm omnes virtutes ejus in patria operabuntur simul, & si omnibus nominatis gaudijs gaudebit simul anima humana: & hoc planè nobis videtur. Primùm quia omnes virtutes erunt ibi in effectu, potentialitate, tarditate, ac difficultate operandi omninò sublatis. Erunt ergo in continuo actualitatis suæ, propter quod & Aristoteles videtur dixisse, si tamen eousque intellexit, quòd fœlicitas est actus. Secundò non tota simul beatificaretur, vel beata esset anima humana in actu, nec totam suam mercedem obtineret, aut præmium, si non tota, aut totaliter omnibus gaudijs suis gauderet. Ampliùs. Non secundùm totum Deo conjungeretur, vel con uncta esset, si non totaliter ipso frueretur. Quartò si non gauderet nisi uno gaudio, vel duobus, vel in quocunque numero, dummodò non omnibus simul gauderet; aut illi, vel illis gaudijs perpetuò inhæreret, & ita non nisi partem suæ mercedis unquàm haberet, aut transferret se ab illo, vel illis in alia, & hoc inutiliter, cùm illa non essent majora, & ita nihil ei accresceret ex hujusmodi mutatione, quare hoc esset vel ex fastidio, vel ex inconstantia, quæ ibi locum non habent ullo modorum. Quintò cùm omnia simul cognoscat, & ad omnia videnda simul illuminetur ibi virtus rationalis, quomodò & aliæ ad omnia desiderabilia sua sentienda, atque ad fruendū eis simul non expedientur, & illustrabuntur? De supplicijs autem infernalibus quæstionem facit contrarietas, quæ videtur in ipso textu scripturæ, Sapientiæ namque quintò dicitur: Quia flumina concurrunt duriter. Et intelligitur secundùm unam expositionem de fluminibus tormentorum infernalium. Job verò 24. dicitur: Ad calorem nimium transeat ab aquis nivium. Verùm naturam inferni, & statum, pœnarumque ejusdem modos & stabilire, & declarare, alterius est negotij. De eo verò quod Aristoteles fœlicitatem dicit actum intransmutabilem, aliqua nobis hìc dicenda sunt, quoniàm & catholicæ veritati concordare in hoc, & errori Origenis contradicere videtur, cùm Origenes posuerit animas humanas ab illa fœlicitate ad istas miserias non semel tantùm, sed infinities reversuras. Quòd autem illud impossibile sit, inde manifestum est, quoniàm impossibile est substantiam unam duos habere naturaliter motus contrarios. Motus autem contrarij sunt, qui secundùm eosdem terminos sunt, & designatur hujusmodi contrarietas quasi duabus præpositionibus, quæ sunt à, & ad. Quæ ergo animæ humanæ moventur à præsentibus miserijs, impossibile est, quòd naturaliter moveantur ad

Quæstio. — *Fœlicitas est actus.* — *Supplicia infernalia.* — *Contra Origenem.*

A illas, naturaliter inquam moveantur ab illis fuga, & odio naturalibus, quas habent ad illas. Similiter cùm naturaliter moveantur ad fœlicitatem naturalibus, scilicet appetitu, & amore ad illam. Ipse autem Origenes posuit de natura animarum hoc esse, quòd ab illa fœlicitate sic moveantur, licet naturam vocaverit naturalem defectibilitatem. Ampliùs. Nullum est vinculum adeò fortiter, & firmiter ligans, vel astringens, aliquid alij, ut amor fortissimus amantem astringit amato; quia ergo animæ humanæ in Deum amor ibi est in ultimo fortitudinis, erit & astrictio, atque alligatio ejusdem ad illum in ultimo fortitudinis, quare inseparabiliter adhærebit ibi Deo. Sextò, nihil adeò dominatur animæ humanæ, ut amor, & eousque eidem dominatur, ut ipsa contra eum nihil possit, B adeò quippe ipsum transfert in amatum, ut nihil aliud ei cogitare vel libeat vel liceat, nisi vel amatum, vel propter ipsum, quod in amoribus carnalibus, ac mundanis manifestum est, de quibus jam declaravimus, quòd in infinitum minores sunt amoribus gloriæ: quantò fortiùs ergo caminus ille Hierusalem, idest charitas patriæ, non solùm avertet à contrarijs animam humanam, sed ita etiam Deo agglutinatam tenebit, ut omnem mortem suavissimam, nedum tolerabilem, reputet comparatione suæ separationis ab ipso. Quare manifestum est, quia si quid esset eam trahens, totis conatibus, ac viribus obniteretur, ut nullo modo à Deo abrumpi se pateretur. Septimò. Si voluptas adeò absorbet animam humanam, ut illa hora amplexus sponsi carnalis, vel sponsæ, & nihil aliud cogitare eidem liceat, quantò C fortiùs voluptas illa spiritualis ex amplexibus cœlestis sponsi procedens, & beatissima illa copula ita occupatam, & absorptam omninóque aversam à contrarijs cogitationibus, & desiderijs, tenebit animam humanam? Octavò, si igniculus, immò scintilla permodica sanctæ dilectionis & fastidire facit animam humanam corpus suum, & tanto oneri habere, ut carcerem mortis illud reputet, sicut dicit Apostolus in primo ad Philip. Cupio dissolvi, & esse cum Christo: Et iterùm ad Roman. 7. Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Et iterùm ad Cor. 2. 12. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis &c. Et iterùm: Mihi vivere Christus est, & mori lucrum; si inquam hoc fecit prænominatus igniculus, atque scintilla tam exigua, non obstante defectibilitate illa, de qua loquitur Origenes, quantò fortiùs hoc facit camiD nus ille, & fornax immensæ charitatis in patria, ut nullo modo desideretur corpus mortis hujus. Nonò, cùm hoc anima humana non faciat nisi amore corporis, non enim inclinatur desiderio in ipsum nisi propter amorem, quem habet in ipsum, si eousque amat ipsum, quale quidem est in statu miseriæ istius, ubi corpus mortis est ipsi animæ, & carcer ejusdem horrificus; quantò fortiùs est necesse, ut amet ipsum, ubi non est ei sarcinæ, aut captioni, sed gloriæ, ubi non solùm molestias illas ei non ingerit, sed promptissimo obsequio eidem obedit, & servit. Decimò, dicimus, quia manifestum est gloriam animarum intelligentibus, quia anima humana non solùm gaudijs, & glorijs virtutū, quas diximus, ibi confortabitur inæstimabiliter, sed etiam gloria impassibilitatis, alioquin non solùm beata non esset, si obnoxia esset alicui de inordinatis, aut molestis passionibus, sed etiam misera. Desiderium verò incorporandi non solùm inordinata passio est, qua status ille fœlicissimus pro præsenti vitæ miseria, & ærumnositate, sic spernitur, ut etiam deseri quæratur, sed etiam molesta est hujusmodi passio duabus de causis, quoniàm quantùm in eo est

Amoris vinculum fortissimum. — *Voluptas absorbet animam.* — *Corpus glorificatum animæ arbitrio promptissimè servit.*

abrumpit, & separat animam humanam ab eo, quod ineffabiliter diligit, & in quo incogitabiliter gaudet, & etiam affligit dum quod desideratur, non statim ei obtinetur. In puncto enim desideratur corpus hujusmodi, & non paucioribus, quàm quadraginta sex diebus fabricatur, & ad recipiendam animam reparatur. Ex quo manifestè sequitur, quòd in illa tanta fœlicitate sit etiam talis desiderij, videlicet inordinati, & affligentis immixta miseria. Sunt & aliæ viæ, quibus error hujusmodi destruitur, quæ suo loco congruentiùs aptabuntur. Quoniam autem scripturæ sanctæ, & testimonia sacrorum doctorum patri potentiam, filio sapientiam, Spiritui Sancto bonitatem, seu benignitatem quodammodò à proportione attribuunt, decor autem, & pulchritudo divinæ similitudinis, idest beatissimę trinitatis, complebitur in anima humana in ipsa glorificatione sua, immò ipsa gloria, ipsius pulchritudo, erit divinæ similitudinis, aut divina similitudo. Necesse est ergo ut inquantùm ad potentiam assimiletur patri assimilatione, quæ illi fœlicitati congruit. Quare necesse est ut nec prohiberi possit à faciendo ibi quicquid vult, nec cogi ad faciendum aliquid quod non vult, qualem dicit philosophus esse divinam potentiam. Necesse etiam est, ut ejus potentia non solùm difficilis ad patiendum sit aliquid, quod eam molestet, sed etiam impossibilis similiter, nec solùm facilis ad agendum quicquid voluerit, sed etiam expeditissima liberari, ac promptissima. Juxta modum istum necesse est, ut assimiletur & filio in sapientia, eousque ut non solùm fatuitas ignorantiæ, erroris tenebræ, dubitationum hæsitationes, opinionum fortitudines, ac debilitates, ab ea inaccessibiliter, & inattingibiliter eliminatæ sint, sed etiam in tanta irradiatione sapientiæ illustretur, ut quicquid eam videre, sive cognoscere vel delectaverit, vel decuerit, lucidissima visione cognoscat. Similiter & in benignitate, seu bonitate necesse est, ut assimiletur Spiritui sancto, ut non solummodò nec vestigium invidiæ, malitiæ, apud ipsam locum habeat, sed etiam ut amor alieni boni eam totaliter occupet, plenéque, ac pacificè possideat. Est enim propriè benignitas amor alieni boni, & benignos homines hujusmodi dicimus, qui alienum bonum, vel visum, vel auditum, vel quolibet alio modo cognitum statim amant. Unde & benigni, quasi benè vel igniti, vel ignibiles igne spirituali. qui amor sanctus est. Benè autem igniti, vel ignibiles sunt, qui ea facilitate, quam diximus, amore alieni boni statim ardent. Et quoniàm mensam fœlicem animarum sacra scriptura fœlicitatem istam, & gloriam, de qua loquimur, nominat, congruum nobis videtur, fercula illa, quibus refertissima est, describere, ut invitatos ad illam ad eorum desideria, quantùm in nobis est, provocemus, quæ inter mirabilia sua illa duo habet non modica. Primùm, quòd ejus fame, & siti hîc non morimur: qui enim illam non esurit, aut sitit, indubitanter mortuus est morte culpæ. Hanc esuriebat qui dicebat: Satiabor, cùm apparuerit gloria tua; eandem sitiebat, cùm dicebat: sicut cervus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus: Et iterùm, Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum. De hac mensa Prover. 9. Sapientia proposuit mensam suam, & invitat etiam ibidem ad ipsam; in hac ergo mensa posita sunt comestibilia, & potabilia: propter hoc igitur, quod ipsa sapientia dicit: Venite, & comedite panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis; & Canticorum primo: Comedite amici, bibite, & inebriamini charissimi: Et iterùm 24. Viderunt Deum Israël, & comederunt, & biberunt, ac si diceret, quia in ipsa visione sua fuit refectio ejus utra-

Benignitas spiritus sancti.

Benignitas Spiritus sancti.

David.

E que. De hoc eodem modo veritas Lucæ 22. Ego autem inquit dispono vobis sicut disposuit mihi pater regnum, ut edatis, & bibatis supra mensam meam in regno meo. Habet autem & aliud eximium, atque mirabile mensa ista, videlicet ut cùm sit satietatis plenissimæ, fastidium non habeat, cujus contrarium in escis corporalibus evidens est. Nec solùm in illis, sed etiam in omnibus delitiis carnalibus, ut ait Greg. habitæ enim de facili fastidiuntur, & quantò ampliùs abundaverint, tantò magis sui fastidium generant. Nec est contrarium nobis, quod dicit Boetius in libro suo de Trinitate, videlicet, quia delectatio erit ibi cibus: non enim una sola delectatio erit ibi, alioquin non esset ibi nisi unum ferculum, immò delectationes innumeræ, & forsitan numero infinitæ. In hac mensa celebrabitur cæna magna, de qua veritas 14. Lucæ; Homo quidam fecit cænam, & vocavit multos, quæ & cæna erit, quia & principalis refectionis, & ultimæ satietatis. Magna verò erit primùm magnitudine cænantium, qui omnes magni erunt, non tantùm nobilitate, ac divitiis, ut-
F pote filij Dei, & hæredes regni cœlorum, immò jam ipsum actualiter possidentes, sed etiam magnitudine dimensionum spiritualium, quæ ex quarto ad Ephes. sunt longitudo, & latitudo, sublimitas, & profundum quas dimensiones jam alibi, videlicet in tractatu de Eucharistia assignavimus. Ex his dimensionibus consistit perfecta virilitas. De qua Apost. in 3. ad Ephes. Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi, ubi jam non simus parvuli: parvulis enim non est parata mensa ista, solum enim lac, sola pira, & poma, temporalium bonorum capiunt, scilicet intellectu, dum majora cognoscere non prævalent, & affectu, dum amare, & in eis delectari nequeunt. Et hoc est, quod legitur 18. Isa. Quem docebit Dominus scientiam, & quem intelligere faciet auditum? ablactatos à lacte, avulsos ab uberibus. Et Apostolus ad Hebræ. 5. Omnis qui lactis particeps est, expers est sermonis scientiæ, parvulus enim est. Quan-
G tò fortius ergo magnos oportet esse, quibus fercula illa apponuntur, ad quæ nec intellectus gustus, nec palata, nec affectus sufficiunt, ut de eis pro sua magnitudine comedant? Magna etiam est mensa pro multitudine convivarum. In ea enim mille millia sanctorum Angelorum, quæ & turba magna, quam nemo dinumerare poterat, continuantur, sicut Apocalip. legitur evidenter in multis locis. Magna etiã est ex duratione, quoniàm perpetua, nunquàm enim deponitur mensa illa, nunquàm cessat beatissimæ illius satietatis epulatio. Magna iterùm est sextò magnitudine ferculorum, quod ex inde evidenter apparet, ex hoc, quod perpetuæ epulationi innumerabilium convivarum, & si fas est dicere voracissimorum, non solùm sufficit, sed etiam superabundat eousque, ut nec à tantis, & tot convivis imminui,
H aut consumi ullo modorum possit. Quemadmodùm enim claritas solis quantacunque multitudine videntium, aut intuentium illam, non solùm non consumitur, sed nec etiam in aliquo comminuitur; sic panis ille vivus, ac verus, qui Deus est, millia milliũ convivantium reficit, & replet claritatis, ac bonitatis suæ ferculis innumeris, absque ulla sui diminutione: quemadmodùm solis claritas omnium intuentium oculos splendore radiositatis suæ replet, & pascit; cibus enim visus nostri proprius lux est, seu lumen. Septimò magna est multitudine, ac varietate ferculorum, quorum nec numerus esse videtur, ut in sequentibus docebimus. Octavò magna est delitiositate ferculorum, ad quorum uniuscujusque suavitatem, seu delitias omnes carnales, & mundanæ suavitates, etiamsi conflarentur in unum,

Mensa cælestis.

Magnitudo mensæ cælestis.

Parvulis non est parata mensa illa.

Multitudo cælestium convivarum.

Similitudo.

Varietas ferculorum mensa cælestis.

Delitiæ ejusdem mensæ.

nullam habere possent comparationem, bona enim viæ ad ea, quæ sunt patriæ, nihil omninò sunt. Revertamur autem, & incipiamus declarare, & numerare fercula ista, si quomodò excitare possumus, aut provocare appetitum eorum, qui invitati sunt ad hanc mensam tam opimam, ad hanc cœnam lautissimam, & dicamus in primis, quia tot ferculis de seipso ministrat beatissimus Deus convivis istis, quot sunt dona, vel virtutes animabus humanis, vel Angelis, quæ respiciunt, & diriguntur in ipsum, verbi gratiâ: Dono intellectus, qui est visus animarum nostrarum interior exhibet se luminosissimam veritatem. Jam autem diximus, & in tractatu de bono, & malo, declaravimus, quia veritas, sive verum c bus est proprius virtutis nostræ intellectivæ, & hujus ferculi tot sunt delitiæ, quot & quanta mens benè disposita desiderare potest cognoscere de ipso, sicut quod Deus est ineffabili modo, & supereminentissimo essendi, hoc est essentialiter, non ex accidenti, & adventitio, primitivè & non derivativè ex fonte alio, quemadmodùm omnia alia, fixè, & non dependenter, sicut alia, quibus casus in nihilum, & in non esse continuè immineret, nisi ipse omnipotenti virtute suâ, & firmitate ea retineret, deinde fundamentaliter, utpote portans omnia, & cui omnia tanquàm fundamento suo firmissimo innituntur, sicut legitur ad Hebr. 1. Portansque omnia verbo virtutis suæ, licet de solo filio dicatur ibidem: Non quin ad patrem, & Spiritum sanctum æqualiter ista fundamentalitas, & omnium supportatio pertineat, & juxta hunc modum numeravimus in tractatu principali de ipso primo principio, quod Deus est benedictus, decem & septem quæ sunt propria ipsius, ac singularia proprietate essentiali, quæ innotescunt de eo intelligentibus ex testimoniis creaturarum, sicut ibidem declaravimus. Juxta igitur illa decem & septem, ex illis sunt decem & septem suavitates, seu delitiæ in ipsa divina veritate simpliciter, dum se ostendit unum, trinum, & æternum, continuum, omnipotentem, & alia quæ de ipso luminosissima veritas ejusdem ingerit oculis spiritualibus ipsum ibi contemplantium, atque intuentium, quæ quidem numerare non est præsentis propositi, cùm ad primum, & divinale magisterium evidenter pertineat; manifestum est ergo, quòd multa fercula exhibet de se ipsa Dei veritas virtuti nostræ intellectivæ in patria; cùm autem non se solam ibidem illi exhibeat specialiter (ut diximus) comedendam, hoc est intuendam, atque videndam visione clarissima, sed etiam omnem aliam veritatem, & omne verum, cujus cognitio desiderabilis, atque delectabilis, aut delectans; cùm hujusmodi vera infinita sint & veritates similiter, manifestum est non esse numerum delitiarum, seu ferculorum quibus divina veritas in seipsa pascit, atque delectat vim nostram rationalem in patria, sive intellectum. Si vis autem cognoscere magnitudinem delitiarum hujusmodi, attende, quàm jocunda sit veritas mirabilium, & magnalium Dei, quorum cognitio tantò erit jocundior, quantò & clarior. Hoc autem considerare debes ex studiis philosophantium, qui rebus omnibus postpositis in cognitionem, immò in investigationem, mirabilium, atque magnalium hujusmodi totos se contulerunt, amore veritatum ipsarum abstracti, & illecti, eousque ut alia non curarent, & hoc particulariter. Alii enim solis mirabilibus naturalium investigandis se ipsos dederunt, alii investigationi metaphysicorum, alij logicorum, alij divinalium, alij præsentium, alij futurorum. Et iterùm alij corporalium & alij spiritualium. Et omnibus studiis suis, atque investigationibus veritatem, quam sic esuriebant, & sitiebant (ut diximus) vix eis concessum est degustare. Si ergo degustatio veritatis tanto amore sui capere, & eousque eos delectare potuit, ut omnibus aliis divitiis, delitiis, potentiis, & honoribus hanc præferant; quid delitiarum, aut suavitatis habere, credenda, vel æstimanda est clarissima visio omnium Sanctorum, qua & ipsa universitas, creaturarumque omnium mirificentia, & decor, ubi ordo totius, virtutes & mirabilia singularum integrè, & ad lucidum videbuntur? Quod enim dicit Aristot. 1. Metap. Omnes homines naturâ scire desiderant, evidenter ostendit famem veritatis, aut sitim innatam esse naturaliter animabus humanis, quæ fames degustatione hujusmodi provocatur, & accenditur potiùs quàm satietur, vel impleatur. Hujusmodi exemplum fuit evidens in Platone, qui cùm tot, & tanta de hujusmodi veritate degustasset, non solùm se non satiatum, aut repletum dixit sed magis vacuum, & inanem. Dixit enim, hoc solùm scio, quod nescio. De ipso solo nescire, quod quidem vacuitas, & inanitas est nostræ intellectivæ, ausus est se jactare. Si quis autem addere voluerit his ferculis, vel delitiis, gaudia de ignorantiarum evasione, errorum, dubitationum, opinionum, contradictionum, disputationum, non videtur errare præsertim cùm Salomon in Ecclesiaste tam crebrò laborem, & afflictionem spiritus, talia esse dicat. Avicenna verò ignorantiam distinguit in duo, & alteram dicit esse, sicut vacuitatem, quemadmodùm est tenebra quæ vacuitas est luminis, alteram verò dicit esse sicut ægritudinem; quapropter contrarium erit, ut plenitudo, & sanitas, de quibus duobus gaudia magna possessoribus suis, nemo intelligens ignorat. Hæc ergo sicut fercula, & ferculorum delitiæ, quæ in mensa ista apponuntur virtuti nostræ intellectivæ, ad hanc perfectionem scientiæ, immò ad hoc culmen non inaniter philosophando per viam philosophorum, immò per in via, sed rectè, & humiliter, per viam veritatis salutaris, & per viam mandatorum Dei, longè faciliùs pervenitur, quàm ipsi perveniunt ad vanitates suas, & insanias falsas. Virtuti verò nostræ concupiscibili tot fercula, totque delitias in seipso aut de seipso apponit in mensa ista largissimus omnium bonorum largitor Deus, quot virtutibus gratiarum eam in præsenti vita decoravit, quæ in eum (ut diximus) respiciant, sive dirigantur. Inter quas sunt tres species, sive intentiones amoris, scilicet naturalis, quo diligitur, ut benefactor per omnem modum, videlicet, ut creator, ut pater, ut conservator, ut custos, atque defensor, ut vitæ, cæterorumque bonorum naturalium dator, sive temporalia, sive corporalia, sive spiritualia sint. Ex hoc ergo amore tot erunt ei gaudia etiam naturalia secundùm naturam sic depuratam, quot bona tanti patris tantique benefactoris Dei ibi conspicientur ab unoquoque. Natura enim ad suam sinceritatem redacta, immò ad eam puritatem, & rectitudinem exaltata non poterit pati, quin ineffabiliter gaudeant tales filij, quales ibi erunt, de ineffabilibus bonis tanti patris non enim solummodò procul exclusa erit à statu illo omnis ingratitudo, sed tanta ibi etiam erit gratitudo naturalis quanta inibi virtus naturæ, ejusdemque sinceritas. Quia ergo & innumerabilia erunt bona Dei patris, & ineffabiliter magna, & gloria ejus super omnem æstimationem, & admirationem necesse est, ut gaudeant tantis bonis, tantæque gloriæ ejusdem illius sint participes, juxta naturæ suæ in illo statu possibilitatem. Amor verò, qui charitas est, qui utique gratuitus est, rectissimus, atque purissimus, sicut nullam comparationem habet in

Fercula mensæ cælestis. *Veritas ferculum virtutis intellectivæ.* *Decem & septê suavitates in veritate.* *Philosophorum studium.* *Locus à minori.* *Ignorantia.* *Fercula virtutis concupiscibilis.*

1. species
2. species

intentione sua ad alias, sic & gaudium ejus super omnem erit comparationem ad gaudia alia, hoc est aliorum amorum. Jam enim declaravimus in præcedentibus, quia amor iste in infinitum major est omnibus alijs, sive sentiatur, sive non sentiatur. Hîc enim non sentitur magnitudo ejus, in patria autem tota virtute sua ardebit, & flamma ejus æqualis erit igni ipsius. Omnes enim virtutes æquales erunt ibi operationibus suis, sicut in præcedentibus ostendimus, maximè cùm operationes earum in ea dirigentur, ad quæ, & propter quæ sunt. Forsassis enim non est necesse, ut gaudium, quod est de Deo secundùm se in patria, & gaudium quod est de alio propter ipsum, æqualia sint, nisi ubi est, quemadmodùm dixi in exemplo de vino; quia ergo iste amor totaliter declinat in vim concupiscibilem animarum nostrarum, & rapit in Dei gloriam, manifestum est tot ejus esse ibi gaudia, quot ibi conspiciuntur esse ad Dei gloriam, propter quod quantùm ipsum universum, hoc est tota præterita series sæculorum, totaque series futurorum, velut carmen pulcherrimum (ut dicit Augustinus) Dei laudes, & gloria sunt, tamen non solùm eos concentu suavitatis ineffabilis resonabunt, sed etiam tota series (ut diximus) præteritorum, ac futurorum sæculorum delitijs serviet charitatis, ut carmen jocundissimum, quod de laudibus, & gloria ejus totum contextum est, quod ibi tanta dilectione diligetur. *Nota.* Certum enim est, quia pro modo dilectionis est & modus gaudij, de laudibus & gloria dilecti. Ex hoc ergo utcunque imaginari potes, quantum gaudium pariat charitas ex laudibus, & gloria, quas universus ordo, & series sæculorum canunt, & prædicant, animabus has laudes & resonantias inibi plenissimè audientibus. Sed & si magnifica opera dilecti cujuscunque diligentibus ipsum pro magnitudine dilectionis, & ipsorum operum, gaudium pariunt, cùm tam mirifica, tamque magnifica sint ipsa opera creationis mundi, gubernationis conservationis, & propagationis, ipsa verò opera recreationis, glorificationis sanctorum, & renovationis mundi, cùm incomparabiliter sublimiora sint, atque præstantiora alijs, quantum gaudium, quantæque jocunditatis laudes ingerunt electis lucidissimè ea intuentibus, juxta quod legitur in psalmo. Magnificentiam gloriæ sanctitatis tuæ loquentur, & mirabilia tua narrabunt. Memoriam abundantiæ suavitatis tuæ eructabunt, & judicia tua exaltabunt. Et iterùm: Gloriam regni tui dicent, & potentiam tuam loquentur. Et alibi: Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te. Hoc enim erit ibi tota sola operatio, occupatioque sanctorum, videlicet laus perpetua conditoris, sicut dicit Boetius in libro suo de Trinitate. Sed & ipsa resonantia laudum omnium SS. Angelorum, & sanctarum animarum ineffabili consonantia gloriam Dei die, ac nocte conclamantium, gratias agentium, benedicentium, glorificantium, & jubilantium, quid suavitatis, & jocunditatis habitura sit, quis admirari sufficiat? Et quoniàm ipse Dei filius gloria Dei patris est maxima, sicut dicit Apostolus in primo ad Hebræos qui cùm sit splendor gratiæ, & figura substantiæ ejus. Et iterùm Salomon. Gloria patris filius sapiens ipsi tanto patri major est gloria filius, quàm omnia alia, etiam in simul accepta, quantò ipse filius omnibus alijs antecellit; non enim universitas creaturarum, aut tota series sæculorum est gloria Deo patri alia de causa, nisi quia ipse est principium, & causa eorum, sive quia ex ipso sunt, filius autem incomparabiliter, & magis, & melius est ex ipso. Quare quantùm ad hoc incomparabiliter major gloria est ipsi, quàm alia universa.

E Ampliùs. Quoniàm alia omnia nec aliquid sunt, *Vide*, nec alicujus momenti comparatione filij, nec etiam sunt comparatione ipsius, manifestum est nullam esse gloriam creaturarum Deo patri comparatione illius quæ est ei ex filio. Ampliùs. Quis dubitat verbum esse gloriam loquentis, & sapientiam? gloriam esse gignentis, & adinvenientis? Si autem ars una tanta est gloria inventori suo, quanta ergo est gloria patri filius, qui est, & ars universalis fabricationis, & sapientia universalis gubernationis, sicut dicit Aug. Quia filius est ars quædam Dei omnipotentis, plena rationum viventium, & omnes sunt in illa. Attende autem quoniàm nihil aliud est invenire sapientiam, quàm gignere, vel excogitare, quorum utrunque Deo patri congruit. *Gignere sapientiam quid sit.* Ampliùs Cùm ipse filius non solùm gloria Dei patris sit, sed etiam psalterium, & cithara, sicut legitur in psalmo: Exurge gloria mea &c. psalterium inquam, & cithara in quibus modulatur, non solùm carmen pulcherrimum, quod supra diximus, videlicet universam seriem sæculorum, cujus singulæ odæ, vel modulationes, singulæ generationes sunt, ut sæcula singula, singulæ verò sillabæ, vel voces, sive soni ejusdem. & carmina, singulæ creaturæ sunt, non solùm inquam illud carmen in eo psalterio, vel cithara, modulatur Deus pater, sed etiam se ipsum; ubi duo oportet scire, quòd tantò jocundior est auribus sanctorum Angelorum & sanctarum animarum modulatio carminis hujus in antedicto psalterio, vel cithara, quantò ipsa vox Dei patris suavior est vocibus creaturarum ipsum laudantium & benedicentium: sicut enim filius verbum est patris, ita & vox est ejusdem. Attende & aliud, quia hoc idem *Psalteriū*, psalterium, & cithara, quod utique in primis resonat patrem, utpote sonus ipsius, tantò majori suavitate, ac sonoritate resonat illum, quàm alia, quantò ipse pater, ut fons suavitatis redundantissimus suavitate omnibus antecellit, quæ omnia sicut non sunt nisi quædam permodica vestigia ipsius, & umbræ tenuissimæ veritatis ipsius; sic nec suavitas eorum est nisi umbra, aut vestigium suavitatis ejusdem. Attende etiam, quoniàm quemadmodùm filius verbum patris est quo seipsum in primis dixit, & consequenter omnia; sic psalterium, & cithara ejusdem est patris, quo se ipsum in primis modulatur, & canit, & consequenter omnia; sic & vox, aut sonus ejusdem ipsum in primis resonans ineffabili concentu suavitatis, & consequenter omnia. Si fas est ergo dicere, ipse Deus pater ibi citharistam se exhibet, atque psaltem, sive psalmistam, ad jocundandos electos, citharizans eis, & psallens ultra omnem peritiam incogitabiliter, ultra omne artificium citharædorum non solùm carmen suavissimum, quod diximus, & illud etiam non transibiliter, videlicet fugientibus, aut evanescentibus sonis, sed simul omnia continens, totiusque carminis melodiam seu melos auribus beatissimis audientium simul ingerēs, & infundens, sed etiam seipsum, Christumque filiū suum incogitabili concentus dulcedine, ultra omnē musicalem suavitatem (ut diximus) resonans. Debes autem reminisci hîc, quòd etiam absurdè canentes, ipsis suis vociferationibus in continuum, valdéque discordantibus delectantur propter numeros, & proportiones, quas licet foris non resonent, intra se tamen imaginantur, & intelligunt; sic non sola sonoritas carminis, quod diximus, delectat audiētes, immò longè ampliùs ipsa interior numerositas, & consonantia quâ divinis beneplacitis mirabiliter consonant, & sibi invicem miro ordine concordant, dum alia agunt, alia patiuntur, alia majora sunt, alia minora, tam magnitudine, quàm virtutibus ineffabilibus, quæ Dei legib⁹ pulcherrima, quæ obe- *Nota.*

dientiā

dientia ipsorum vices suas agunt, atque reguntur. Juxta modos istos benignitatem, quæ Spiritus sanctus est, suavitate sua (ut dicit Aug.) perfundens omnia, quodammodò odorant, & sentiunt in universo creaturarum, & in singulis. Ipse enim est benignitas, quâ benignantur omnia, & bonificantur provt utique receptibilia sunt. Et juxta verbum Platonis, qui dicit. Quia Deus cuncta sui similia, provt cujusque natura capax beatitudinis esse poterat, effici voluit, similia sui, idest bona. In hoc enim Deo, licet incomparabilis distantiæ similitudine assimilantur. Quia verò dicit, capax beatitudinis, intelligendum est beatitudinis, idest bonitatis. Vides ergo quanta gloria est Deo aspersisse omnia sæcula, immò implevisse bonitatibus, & gratiis, ut ait Philosophus, pro magnitudine autem gloriæ est magnitudo gaudij diligentibus, ut sæpè diximus, ipsum. Quantum ergo est gaudium diligentibus Deum ex tot, & tantis, tamque bonis operibus Dei, dum ea vident universa bona valdè. Si enim ex modico bono opere amici, cogit amicitia gaudere amicum, quantò fortiùs diligentes Deum de tantis bonis (ut diximus) operibus Dei gaudent, pro magnitudine amoris, quo ipsum diligunt? Cùm autem creatio universi, & conservatio ipsius, renovatioque bonorum, quæ continua generatione fiunt in mundo, divinæ largitatis inæstimabilia dona sint, inter opera verò magnifica nullum majus sit operibus largitatis, nulla etiam magis placentia diligentibus auctorem eorum, quantùm gaudium esse est credendum videntibus hanc tam magnificâ Dei largitatem, cujus dona sunt & quicquid omnia sæcula sunt, & quicquid habent bonum, atque laudabile; nihil enim gratius videmus in eis, quos verè diligimus, quàm præclaram, atque magnificam largitatem. Quia verò omnia dona divinæ largitatis nulla sunt comparatione ejus boni, quod est Spiritus sanctus æqualis per omnia ipsi Patri, & Filio, manifestum est nullam esse Dei largitatem in donando alia, comparatione largitatis, quâ Spiritus sanctus est donum ipsius; hanc ergo largitatem in eo, tantumque donum ex eo, tantò magis amant, & gaudent ex eo, quàm ex aliis, quantò hæc largitas, & hoc donum aliis ejusdem largitatibus, & donis ipsi majori gloriæ sunt, & honori; quare tantò majus est eis gaudium de his, quàm de omnibus aliis, quantò Deus supereminet illis. Est enim Spiritus sanctus indubitanter Deus unus, verus, ac solus, propter quod, ut & aliàs sæpè diximus, & sæpè dicendum est, nihil noverunt Philosophi de magnificentia, & largitate Dei comparatione Christianæ sapientiæ, qui generationem filij ex ipso, & largitatem, quia Spiritus sanctus ex utroque procedit, donum scilicet æquale, ambobus ignoraverunt. Nihil inquam de magnificentia ejus, & largitate noverunt, qui ipsum causam tantùm, & principium, atque datorem bonorum, & creatorem esse noverunt, comparatione fidelium. Quemadmodùm si quis de largitate regis alicujus largissimi non nosset, nisi quòd quatuor obolos, aut nummos largitus esset, alius autem sciret de eodem, quòd thesauros nobilissimos, & infinitos donasset, nihil sciret de largitate ipsius alter, comparatione alterius. Eo modo qui non noverunt de Deo Patre, quòd auctor sit, nisi mundi, tantò minus noverunt de magnificentia, & gloria ipsius, quàm illi qui noverunt ipsum esse auctorem filij, quantò ipse filius major est universo. Tertia verò species amoris, de qua dicitur Sapient. 8. Quia amator factus sum formæ illius, de quo liber Canticorum refertissimus est, gaudium parit de ipsa pulchritudine divina, & amplexibus ejus, pulchritudine inquam, in

Nota. *Locus à minori.* *Largitas Dei.* *Spiritus sanctus.*

A eo quod est pulchritudo; hæc autem gaudia tantò majora sunt gaudiis omnibus mundanis, atque carnalibus, quantò divina pulchritudo cæteras omnes præcellit, quantòque arctiùs illam animæ humanæ in statu illo beatitudinis, quàm alias in quocunque statu alio, amplectuntur. Si autem attendes, quòd & dicta, & facta sponsæ, ipsaque familia ejus, omnesque laudatores ipsius, & admiratores, & ut ad unum dicamus, quicquid illam quocunque modo respicit, quemadmodùm dona ipsius sponsæ, jocundissima sunt, videbis manifestè, quòd hac de causa omnes Angeli sancti, tanquàm divinæ pulchritudinis admiratores, & laudatores, omnes animæ sanctæ, & beatæ, omnes omninò creaturæ jocundissimæ sunt animabus humanis propter ipsum sponsum, cujus pulchritudinem laudant, mirantur, enarrant, & prædicant, ut possunt. B Quantò fortiùs igitur & ipse pater auctor pulchritudinis ejus, & ipse Spiritus sanctus tanti amoris inspirator, & beatissimorum istorum amplexuum copulator? Diximus aliqua de his in expositione libri Canticorum, quæ hîc ex industria pertransimus. In his ferculis alia sunt comestibilia (ut diximus) alia potabilia, non quidem aliâ essentiâ, aut subjecto, sed ratione solummodò, aut relatione; comestibilia enim sunt, sive panis in eo, quod incredibili fortitudine confortant, potabilia verò sive vinum, in eo quod incogitabili jocunditate lætificant, & ad exultationem, atque tripudia interna pulchritudine, ac decentissimè incitant. De hoc verò quod apud scholasticos Doctores, atque scholares usualiter dicitur, quòd tres sunt dotes animarũ glorificatarũ cognitio videlicet, dilectio, fruitio; non alia de causa curandum est, nisi, quia sic dicitur non enim multùm circunspectè, aut perscrutatè dictum est, C primùm, quoniàm cognitio non determinatur ibi, utrùm sapientialis, aut scientialis sit. Et cognitio sapientialis nobilior est, ac intimior. Ipsi autem intelligunt hîc cognitionem scientialem tantùm, quæ (ut diximus) ad solam vim intellectualem pertinet. Secundò, cùm omnis virtus patriæ præmium sit (ut ostendimus) & æquale præmium dilectioni, quoniàm omnes virtutes patriæ æquales erunt, & omnium virtutum gaudia, quæ in Deo, aut ex illo erunt, pro se æqualia erunt. Tertiò cùm fruitio sit amicabilis inhæsio alicui propter se, sicut & frui est inhærere amore alicui propter se, quemadmodùm dicit Aug. in libro de doctrina Christiana, erit fruitio secundùm hoc tantùm, secundùm dilectionem, vel amorem. Et propter hoc secundùm vim concupiscibilem tantùm, & in illa sola; & ita ista sola concupiscibilis fruetur in Deo. Nos autem jam D ostendimus gaudia aliarum virium. Manifestum verò est, quia fruitio alicujus non est nisi gaudium in illo, aut de illo per se. Quia ergo hujusmodi gaudia omnium virium erunt in Deo, & ex Deo, erit fruitio in omnibus viribus, aut secundùm ipsas. Quartò impassibilitas animarum glorificatarum cur non erit dos animarum glorificatarum, cùm sit pars gloriæ ipsarum, præsertim, cùm impassibilitas corporũ glorificatorum una sit ex quatuor dotibus ipsorum? Quintò, quemadmodùm quatuor dotes glorificatorum corporum ista tria, & dotes animarum nominantur, & tres numerantur, quia videlicet quemadmodùm quatuor illa simul accepta sunt gloria tota hujusmodi corporum; sic istæ tres tota gloria sunt, & fœlicitas beatarum animarum; manifestum autẽ est, hoc esse impossibile, cũ nemo dubitet omnes virtutes patriæ, omniaque gaudia, & ipsam impassibilitatẽ animarũ simul sumptas totã esse gloriã, & fœlicitatem earum. Quare manifestũ est sermonẽ hujusmodi plus habere rhetoricæ, quã explorate ve-

Nota. *Dotes animarum glorificatarum non tantum tres.* *Fruitio.* *Frui.* *Impassibilitas animarum, & corporum.*

ritatis. Ampliùs. Dicit Aristoteles, quia inter potentiam, & actum in perpetuis, & immaterialibus nihil differt, de hujusmodi autem est charitas etiam patriæ, immò omnes animæ glorificatæ, quare ibi inter actum charitatis, & charitatem nihil differt secundùm Arist. Actus autem charitatis fruitio est, seu gaudium. Quomodò ergo duæ dotes nominantur dilectio, & fruitio? Ampliùs. Dicit Aug. in libro de trinitate: Quia placitum est quieta voluntas; Voluntas verò in motu desiderium. Nihil autem aliud est charitas, vel amor, nisi voluntas quædam (sicut ait Philosop.) quoniàm idem velle, idem nolle, demùm vera amicitia est. Placitum verò nihil aliud est, quàm gaudium; quare charitas quieta, hoc est in fine suo, quem quærit, quod est dicere, obtinens, ipsum gaudium est, sive fruitio illius. Certum enim est, quia amor non quiescit, nisi in amato, quod est, cùm obtinet ipsum (ut diximus) possessione plenaria, aut pacifica. Utrùm autem sit numerus gaudiorum in fœlicitate, forsitan quæreret aliquis, & videtur nõ esse numerus eorum. Primùm, quia cùm ibi (quocunque demonstrato) sit gaudium de fœlicitate uniuscujusque aliorum, tantumque ac tale gaudium, de quo vice versa necesse sit, ut gaudeat etiam alter pro magnitudine gaudij illius, & amoris, quem habet in proximum, erit ista reciprocatio absque numero, & infinita. Cùm de unoquoque gaudio proximi tanto, ac tali, necesse sit unumquemque & gaudium ab altero recipere, & gaudium in ipsum refundere de gaudio accepto. Ampliùs. Quot erunt damnati in inferno, sive Angeli mali, sive homines, tot erunt gaudia unicuique sanctorum à parte justitiæ, cujus tanta pulchritudo tantusque amor ejusdem ibi erit, ut nec mensurabilis sit nobis hìc, nec plenè cogitabilis. Ampliùs. Non solùm de unoquoque damnato, sed etiã de unoquoque supplicio. Apparet igitur tibi ex his, quòd illa innumerabilia gaudia, & inæstimabilis magnitudinis, tanquàm fercula lautissima, & deliciosissima apponit infernus mensæ huic à parte justitiæ, similiter & à parte charitatis, qua gloria Dei eousque ibi diligitur, & de qua tam incogitabiliter ibi gaudetur. Tunc enim verissimè dicent electi: Cantemus domino, gloriosè enim honorificatus est, equum, idest totum cœtum malorum, & ascensorem ejus, idest catervam totam superborum, projecit in mare, idest in abyssum æternarum amaritudinum. Hoc est quod legitur in Apocal. 19. Post hoc audivi quasi vocem magnam tubarum multarum in cœlo dicentium: Alleluya, laus, gloria, & virtus Deo nostro, quia vera, & justa judicia ejus sunt, qui judicavit de meretrice magna, quæ corrupit omnem terram, &c. Et iterùm 18. Exulta super eam cœlum, & Sancti Apostoli, & Prophetæ, quia judicavit Deus judicium nostrum. Meretrix illa magna tota est caterva malorum, quæ meretricium, ac turpitudinem omnimodam peccatorum, & vitiorum spreto sacratissimo Christi connubio nec erubuit, nec expavit. Si quis autem quærat, qualiter evacuabitur ibi eousque misericordia, ut non solùm nulla sit sanctis compassio de suppliciis damnatorum, quin etiam gaudium ineffabile, immò gaudia immensa, & innumerabilia: Respondemus, quia misericordia totam se confert in gaudium, quod erit de sublata omninò miseria Sanctorum, & sicut in ipsa fœlicitate nulla erit immixta miseria, ita nec miseria cordis, quæ compassio est. Ampliùs. Otiosa esset & omninò inutilis ibi compassio cùm nec prodesset ipsis compatientibus ad meritum, nec ipsis, quibus impenderetur, aliquod solatium, vel aliquod remedium apponeret, ut ad gaudium, vel ferculum infernus, scilicet de

Charitas quid. — *Placitum quid.* — *Nota.* — *Gaudia ex damnatis.* — *Meretrix magna quid.* — *Quæstio bona.* — *Otiosa esset compassio sanctis post hanc vitam.*

E emendatione, & purgatione mundi. Omnes enim fæces, omnes maculas, omne quod in mundo decebat, omnia mala, & omnes malos in se colliget, ac retinebit perpetua conclusione, ut inde nihil eorum, & nullus eorum erumpere possit, qui hujus mundi pulchritudinem maculet, & inquinet, qui munditiam ejus quãdóque, aut decorem obscuret. Non enim parùm indecens, leviterque offendens oculos rectos, est in mundo tanta fœculentia, tantaque maculositas vitiorum, tantaque scandala, quibus impediuntur gressus sanctorum, tantæque contumeliæ, ac diminutiones bonorum, & gloriæ Dei, propter quod dicit veritas Matth. 13. Quia mittet filius hominis Angelos suos, & colligent de regno ejus omnia scandala & eos qui fecerunt iniquitatem, & mittent in caminum ignis. In F quo evidens est, quòd si aliam renovationem, aliúque novum ornatum, vel decorem non reciperet mundus iste inferior in futuro judicio, multò tamen speciosior tunc esset, quàm modò sit. Alibi autem jam diximus, videlicet in capitulo de perpetuitate pœnarum, quia infernus tunc succedet paradiso, & qualiter hoc erit, ibidem hoc declaravimus. Quòd autem perpetua sit ista gloria animarum, inde manifestum est, quia nec voluntariè inde abstrahi poterunt, propter causas, quas jam diximus, nec violenter, cùm illuc violentia attingere non possit, nec ulla alia pars miseriæ, sed neque naturaliter, cùm nihil adeò sit naturale animabus humanis, ut adhærere perfectioni suæ ultimæ, & quiescere in suo fine ultimo, quare abrumpi, vel abstrahi ab illo, est contra naturam ipsius. Et de hoc etiam aliquid diximus superiùs contra errorem, qui imponitur Origeni: sicut autem deficimus in numeratione gloriæ istius, G ac fœlicitatis, sic & deficere nos fatemur in numeratione delitiarum, & gaudiorum ipsius, ac gloriationum. Quòd si quis rationibus & probationibus, ac delectationibus hujusmodi contentus esse noluerit, sed neque credere his, quibus jam aliquatenùs prægustare hìc facimus suavitatem fœlicitatis istius, & quærit in seipso habere experimentum ipsius, purificet palatum cordis, abstrahens ipsum ab eis, quæ carnis sunt, & mundi voluptatibus, hæc proculdubiò illud inficiunt, & corrumpunt, & sapere, quæ sursùm sunt, non permittunt. Purificet & oculos cordis ab errorum tenebris, & vitiorum, & dirigat aciem eorum in lucem suavissimam, quæ Deus est, jugi meditatione scripturarum quæ mentes ad ipsũ erigunt, & elevant, jugique contemplatione magnalium ipsius, fugiat mundi strepitus, & corruptionem, sed etiam consortia hominum, provt poterit, omninò evitet, negotiaque sæcularia, sobrius sit à cibis, & potibus, quia (ut dicit Hieronymus) nihil adeò obnubilat intelligentiam ut comessatio, & ebrietas. Hic si quietus, & mundus, ac sobrius (ut di- H ximus) talibus vacaverit, facilè experimentum ejus, quod diximus, assequetur. Ista enim quæ subvertunt, inebriant, captivant, maculant, obtenebrant, deprimunt, & absorbent mentem humanam, & palatum ejus inficiunt & transvertũt. Quemadmodùm enim (ut dicit Aug.) gustato spiritu desipit omnis caro; sic econtrariò verum est, quia gustata carne, hoc est admissa, sive recepta carnali voluptate, desipit omnis spiritus, idest, omnis spiritualis suavitas. Attestatur nobis Tulli' in libello suo de natura deitatis, & divinatione, quantùm ad illud, quod diximus de sobrietate, in quo forsitan à prophetis edoctus fuit, qui mirâ abstinentiâ se purificabant, ut revelationum gratiam obtinerent, sicut expressè legitur de Daniele, & de quibusdam aliis. Et hìc quidem finem faciemus capituli istius, quod est de infinibili fœlicitate beatarum animarum.

Nota. — *Salubre consilium authoris.* — *Hieronymus.* — *Cicero de divinatione.*

DE

DE IMMORTALITATE animæ.

CAPUT UNICUM.

Incipit tractatus Guilielmi Parisiensis de immortalitate animæ.

Quinque modis humanis erroribus consulitur.

Vosse autem debes ex aliis, quia quatuor, vel quinque modis, humanis consulitur erroribus. Primo quidem sensu, per experientiam. Secundo verò pœnâ per legem punitivam, & ab erroribus retractivam. Tertio autem philosophiâ, hoc est, per probationem validam. Quarto per auctoritatem fide dignam, & ab auctore, sive ab homine auctorizabili traditam. Quinto autem adhuc altiori modo, scilicet per viam divinam, utpotè per revelationem, aut prophetiam, vel doctrinam immediatè à Deo traditam. Has enim quinque vias, quasi quinque divina medicamina, & clarificativa collyria, contra cœcitatem errorum, ac spiritualium, contulit nobis pietas divina. In hoc apparet quàm noxium, & quàm perniciosum divina bonitas reputaverit errorem fidei, & morum; maximè errorem illum, qui est de mortalitate naturali animarum rationalium, quoniàm scilicet error ille destruit fundamentum honestatis, & religionis totius. Quid enim restat animabus diffidentibus de immortalitate sua, cùm nulla sit spes vitæ alterius, & ideò nec sit ulla obtinendæ veræ fœlicitatis fiducia, nisi omnium prostitutio vitiorum, & ipsa etiam honestas quid aliud eis, quàm dementia reputabitur? Dum enim se vident fraudari præsentibus delectationibus, & alias non expectant, nullo modo suaderi poterit eis, quòd aliud sit honestatis persuasio, quàm Imperatorum deceptio, & ipsa professio laudabilium morum erit error deceptorum, & deviamentum, ex quibus oritur rerum humanarum intolerabilis perturbatio, vitæ ac morum confusio, & extremum malorum omnium, creatoris scilicet audacissima exhonoratio. Meritò igitur tam noxio errori tot medicamenta opposuit divina miseratio, ut lex per pœnas mederetur contumacibus, & philosophia per probationem ignorantibus, & prophetia per revelationem scripturam divinam venerari volentibus. Sensus quoque persuadent ipsam animarum immortalitatem experiri volentibus, non solùm testimonio accepto à resurgentibus, & ab altera vita redeuntibus, sed etiam testimonio accepto ab ipsis animabus suis, seipsas à corpore, & ab aliis rebus abstrahere volentibus, & ad semetipsas se colligentibus. Hæ enim animæ sic revertentes ab exterioribus ad seipsas, sicut dicit Plato in libro de immortalitate animæ, indubitanter sentiunt seorsùm se esse à regione mortis, & agnoscunt continuitatem suam. & conjunctionem ad fontem vitæ, & nihil esse interponibile sibi, & fonti vitæ, quod fluxum vitæ super illas impediat, & avertat. Sed ista experientia animabus, quæ in sensus, & in sensibilia effusæ sunt, atque dispersæ, & in corporibus propriis sunt incarceratæ, est impossibilis. Qualiter autem huic errori philosophia probatione auctoritatum, & rationum occurrat, docere in præsenti tentabimus. Nam auctoritates novi, ac veteris testamenti, & originalium sancto-

Pro asserenda immortalitate animæ.

A rum, & experientias scriptas in dialogo beati Gregorij Papæ, & in aliis consimilibus, quia de facili poterunt ab aliis inveniri, ad ponendum hîc non laboramus; quia scilicet per talia erroneos philosophos, contra quos hîc disputamus, interim efficaciùs evincemus. Ad hęc ergo sunt auctoritates. Et primò Aristotelis docentis in secundo de anima. Revertere ad quaternum disputatum pro auctoritatibus: Et jam nosti ex doctrina logices, quia efficax non est demonstratio, nisi cùm fuerit ex propriis. Transcendentia enim, & extranea cùm aptata fuerint conclusioni, cujus certitudo nobis quæritur, aptata inquam complexione, & ordinatione sillogistica, non faciunt nobis scientiam demonstrativam. Hujusmodi tamen sillogismi imperitia, & defectus, & cognoscendæ quoquomodò veritatis aviditas, cogit nos esse contentos, propter quod justitiam creatoris, & judicium fu-B turum radicem probationis immortalitatis animæ humanæ, non nos primi, sed ante nos alij posuerunt, scilicet Petrus Apostolus contra Simonem magum in itinerario Clementis Papæ, & martyris. Si enim anima humana post vitam istam non viveret, vanè hîc, & frustra Deo serviretur, cùm in vita ista Dei cultus, & religio, plurimum sibi tormentum habeāt, & afflictionem, & post vitam istam nulla sit futura eis remuneratio, quia neque vita est animæ humanæ post vitam istam. Secundùm hæc ergo utilius esset animæ humanæ negare Deum omninò, & omni vanitati, & voluptati se prosternere, quàm sanctè, ac justè vivere, & creatorem debita honorificentia, & devotione colere. Si enim curat Deus cultores, & veneratores suos, ubi ergo ejus potentia, cùm nec in vita ista propter hoc sit eis deterius, C qui non colunt, cùm alia vita non sit futura post istam, secundùm errorem qui dicit, animam humanam cum corpore morituram? Si autem non curat, ubi ergo est sapientia ejus aut bonitas? aut enim ignorare, aut non amare videtur amatores suos & veneratores, quorum alterum destruit ejus sapientiam, alterum verò bonitatem. Hæc igitur est radix ad præsens prima, per quam conati sumus aliquam animæ humanæ vitam ostendere esse post istam. Alia radix est ipsa Dei justitia, qua posita necesse est esse futurum judicium. Quoniàm in hac vita nec mali recipiunt, quod merentur, nec boni, quia scilicet malis hîc benè est, & bonis malè. Ubi ergo est justitia Dei, cùm utrique scilicet boni, & mali contraria meritis suis recipiant in hac vita, si post vitam istam non est futurum generale judicium, quod utique non est futurum post istam? Tertia autem radice ad ipsam aliam, scilicet vitam, ostendendam utimur, quæ est ista, scilicet quia omnis justitia perfecta exit in judicium, D quam justitiam nec ignorantia meritorum, neque difficultas aliqua, aut impossibilitas retributionis prohibet, justitiam autem divinam aliquo istorum prohiberi, vel impediri impossibile est. In judicium igitur perfectum aliquandò illam exire necesse est, & in hac vita non exit, exibit igitur post hanc. Hac etiam quarta radice uti consuevimus ad idem ostendendum, scilicet, quòd sapientissimus, & benignissimus Deus aliud melius providit electis suis, quàm ista vita habeat, cùm ipsâ divinâ sapientiâ duce quicquid habet vita ista, & ipsam etiam vitam, electi Dei ex consilio ipsius Dei contemnāt, sicut patet legentibus Evangelia, & Epistolas, & totum vetus, & novum testamentum, ubi agitur de contemptu mundialium. Quapropter sapientes maximè invenirentur erronei, & ipsa sapientia duce deceptissimi, cùm totum bonum suum contemnerent, & abjicerent. Soli verò mali sapienter hic viveg

Aristoteles de anima immortalitate.

Clement in itinerario.

Secunda radix.

Tertia radix.

Quarta radix.

rent, & cautè agerent, cùm ipsi soli bonum suum hîc quærerent. Restat ergo, ut aliud melius, quàm habeat vita ista electis suis, & cultoribus, Deus providerit, & hoc non in vita ista: Quoniàm nihil melius est in vita ista, quàm habeat vita illa malorũ, in alia igitur, & ita alia est præter istam saltem animabus bonorum. Quare & animabus malorum, quoniàm si nihil deterius præparavit Deus animabus malorum, quàm habeat vita ista, tunc non solùm impunè mali sunt, sed etiam ad commodum suum mali sunt, quia scilicet in vita ista multis bonis temporalibus utuntur, & à multis malis temporalibus liberantur, procurante eorum nequitiâ. Ergo si non est alia vita, melius est malis pro propria nequitia, quod quidem apud nullam rationalem mentem sustinebit æquitas divina. Nunc autem ex propriis immortalitatem ejus astruere tentabimus; primùm igitur ordinabimus rationes quas à philosophis accepimus, quarum una hæc est. Omnis substantia cujus operatio non pendet ex corpore, neque ejus essentia pẽdet ex corpore; liberior enim debet esse essentia, quàm operatio. Cùm ergo operatio animæ humanæ, scilicet id, quo brutis antecellimus, ut est operatio intellectus, non pendeat ex corpore, neque ejus essentia, igitur separabilis à corpore naturaliter, & vivens præter corpus. Amplius. Juxta eandem rationem. Omnis virtus cujus operatio non impeditur à corpore ejus, essentia non pẽdet ex corpore, palàm autem est virtutem intellectivam hujusmodi esse, quia quantò magis se corpori miscuerit, tantùm ejus intelligere erit obscurius, & tardius, & erroribus admixtius: quantò autem à corpore se plùs elongaverit, & abstraxerit tãtò erit acutius, clarius, velocius, & ab erroribus liberius. Elongationem autem spiritualem, non corporalem hîc accepimus, & approximationem similiter, quæ est sollicitudo, & amor corporis, & eorum, quæ corporis sunt. De quibus manifestum est, quòd immergunt, & obscurant intellectum, contraria verò liberant, & clarificant, & ista sunt sicut impedimenta corporis, & attractus ejus apud intellectum. Essentia igitur intellectus non dependet à corpore, cùm ejus operatio impediatur ab illo, & per illud. Amplius. Si essentia intellectus pendet ex corpore, oportet, ut confortatio sequatur confortationem & debilitatio debilitationem; nos autem econtrariò totum videmus. Et quia debilitatio corporis est in senectute & vigor virtutis intellectivæ tunc maximus, & intellectus ex omnibus suis modis fortissimus, ex quo manifestè apparet virtutem intellectivam in senectute juvenescere. Amplius. Omne mortale sua ipsa duratione paulatim debilitatur, & deficit, donec veniat ad defectum ultimum, qui est mors; virtus autem intellectiva sua ipsa duratione proficit, & invalescit, ut quantò fuerit diuturnior, & antiquior, tantò fiat ex omnibus suis modis fortior. Virtus igitur intellectiva immortalis est, & ipsam non solùm non posse senescere duratione, aut destructioni appropinquare, immò juvenescere, & à defectu, & morte amplius elongari manifestum est; in quo simul apparet diversitas inter virtutem animalem, & virtutem intellectivam, quoniàm virtus animalis, tanquàm pendens ex corpore sequitur dispositiones illius, quia eo confortato, confortatur, & vigorato vigoratur, & debilitato, debilitatur, & deficiente, deficit, & cessant operationes animales ex toto, virtus autem intellectiva econtrariò se habet. Si quis autem objecerit, quia virtus intellectiva impeditur, & debilitatur, cùm impeditur, & debilitatur corpus, sicut in ægrotantibus, aut freneticis, & melancholicis, & quolibet alio modo mente alienatis: Responsio. Respondomus, quia aliud est impedimentum, & læsio, aliud est occupatio. Non enim diximus quòd visus, vel auditus exterior lædat, vel impediat intellectum, sed occupat mentem humanam reverà, ut horâ illâ non vacet intellectivæ operationi, quia per visum, & per auditum ad forinseca pertrahitur: sic est & in laborantibus hujusmodi passionibus, passiones si quidem hujusmodi sunt sicut somniis fixæ & adhærentia propter infectiones inseparabiles, aut non facilè separabiles. Quemadmodùm igitur somnia mentem tenent, & alligant circa phantasmata occupatam; sic istæ alienationes essentiam virtutis intellectivæ non lædunt, sed operationem ejus occupatione impediunt, & hoc apparet, quia liberata, & expurgata virtute animali penitùs ab hujusmodi infectione, virtus intellectiva, tanquàm nihil passa hujus læsionis, ad proprias operationes revertitur. Et in his ipsis turbationibus, & alienationibus ad divinationes, & divinas revelationes, quodammodò velut à corpore soluta, & expedita erumpet. Certum autem est, quia divinationes fortissimæ, ac nobilissimæ operationes virtutis intellectivæ sunt, dum est in corpore, & ad illa maximè invalescit maximis impedimentis, & læsionibus corporum, & hæc est causa, propter quam illuminatio, sive revelatio prophetis vix advenit, nisi cum magna debilitate corporis, sicut est extasis. Et inde est, quòd extasim raptum usus nominat. Manifestum ex his, quòd nobilissima operatio, ac fortissima virtutis intellectivæ, quæ est prophetia, vel revelatio, tunc maximè viget, cùm corpus est infirmissimum, sicut in extasi, vel raptu palam est. Hæc autem est ejus maxima operatio, dũ est in corpore. In omnimoda igitur separatione à corpore, quæ mors est, omninò viget. Amplius. Si in omnimoda sui conjunctione, quæ est omnimoda sollicitudo, & ad ipsum, omnimodus amor, absorbetur propria operatio virtutis intellectivæ: à contrario igitur in omnimoda separatione sui à corpore, confortabitur, & revigorabitur, & hæc separatio in morte est, vel post ipsam est. Impossibile autem est vigorari operationem virtutis cũ læsione essentiæ suæ; nõ læditur ergo ulla essentia virtutis intellectivæ ex morte corporis. Hujusmodi autem indicia manifesta sunt in raptu, & extasi, & somno, & ægritudinibus, quæ operantur alienationes (ut diximus) & in vicinitate mortis, ubi plerũque divinationes, & visiones, & futurorum prædictiones factas non dubitamus. Ratione autem philosophantium, & veritatẽ scrutari quærentium, non solùm principia, & radices ponere, sed etiam indicia, & signa, oportet. Alia etiã radix apud philosophos invenitur, hæc scilicet, omnis substantia, cujus forma non est corruptibilis, incorruptibilis est. & omnis substantia intelligens est hujusmodi, quoniàm solæ substantiæ, in quibus sũt formæ materiales, corruptibiles sunt; nullam autem formarum materialium habet ut suam, idest naturalem, vel essentialem quæcunque substantia intelligens, & hoc est quoniàm hujusmodi substantia intellectus omnium formarum similitudines recipit; quemadmodùm oculus nullum habet colorem in ulla parte sui, ubi omnium colorum similitudines recipit, & gustus nullum saporem, nisi quòd omniũ saporum similitudines recipit; alioquin nec iste, nec ille suorum sensatorum similitudines recipiet, neque ab illis esset passibilis cùm album ab albo passibile non sit, neque similitudinem ejus ullo modo valeat recipere. Si enim illam reciperet, duæ invenirentur in eadem superficie, cùm impressio albedinis non possit esse, nisi albedo. Quia igitur sola forma materialis est corruptibilis, & illam non potest habere naturalem substantiam intelligens, manifestum est substantiam intelligentem incorruptibilem esse.

Probatio immortalitatis animæ. *Nota.* *Objectio.* *Responsio.* *Extasis.* *Nota.* *Divinationes in morte.* *Philosophorum argumenta de anima.*

esse, cùm ejus forma substantialis incorporalis sit, & hoc tanquàm certo, & probato utuntur, quia omné generationem, & corruptionem omnemque conflictum contrariorum in materia esse certissimum est, quoniàm in immaterialibus non est contrarietas, & ideò neque conflictus, & propter hoc neque corruptio, quoniàm generatio, & corruptio ex conflictu contrariorum est, ubique invicem agentium, & patientium. Et quia actiones hujusmodi omnes, & passiones per contactum sunt, contactum autem in solis materialibus & in solis corruptibilibus esse necesse est. Quòd si quis quærat de anima animali vel brutali, an materialis forma, & ipsa sit: Oportet respondere, quia materialiũ formarum duæ sunt materies, una, quæ totaliter innititur, & incũbit materiæ suæ, & non regit, neque sustinet eam ullo modo, sed sustinetur ab ea, & hæc est forma propriè corporalis, alia, cui potiùs innititur sua materia, & sustinetur & regitur ab ea, veruntamen non est operatio hujus formæ nisi in materia sua, & per eam, & ideò apparet, quòd ejus essentia extra materiam suam otiosa esset, & inutilis: hoc igitur modo forma materialis est anima brutalis, & vegetativa, hoc est ex materia sua dependens, & quantùm ad esse, & quantùm ad operari, & cum destructione suæ materiæ destructibilis, sicut liquor, qui servatur in vase, destruitur destructione vasis, & ignis in lignis, licet istæ dissimiles sint multùm similitudines, propter quod inducũtur. Anima etiam hujusmodi nõ est receptibilis formarũ materialium omnium, quoniàm non est susceptibilis universalium, & fortè propriè nec sensibiliũ, æstimativa enim virtus, quæ proculdubiò in hujusmodi anima est, fortè propriè nullam nisi sensibilem recipit, propriè diximus, quia nullũ propriè videtur æstimabile brutis, nisi sẽsibile nocumentũ, aut commodũ, circa quæ duo virtus æstimativa brutorũ maximè versatur. Sed qualiter faciũt, quòd in materialibus non sit immaterialis corruptio? Cùm passiones, & dolores immateriales inveniantur apud ipsam, sicut ira, invidia, odium, & erubescentia, & alia, quæ non solùm passiones, & dolores sunt, sed etiam tormenta gravissima. Si autem apud illam inveniuntur dolores, & tormenta, quomodò non defectus, & mors? Qualiter autem erit defectus, & dolor, & tormentum sine læsione? Si autem læsio ibi est, erit venire ad defectum, quoniàm causa, quæ magis dolere faciet, magis lædet. Quia igitur quantumlibet cõtingit causam doloris augeri, finita autem videtur ad patiendum omnis virtus, quæ est læsibilis, erit igitur venire ad extremum læsionis, hoc autẽ est defectus, & mors, in quo dicimus, quòd dolor equivocè dicitur, uno modo dolere dicitur vel vulneratus, aut alio modo damnificatus, & alterius modi unitas inter amatorem, & amatum, & inter partes continui. Si autem unitas equivoca, sive ligatio, & divisio æquivoca, quotiens enim unum oppositorum, totiens & alterum necesse est dici. Similiter autẽ & læsio equivocè hinc, & inde dicitur, altera essentialis, & altera non. Alter enim in essentia sua læditur, alter nõ, sed, ut usualiter dicatur, in re sua forinseca, & inde est, quòd quemadmodùm ipsa rei læsio, vel destructio, non attingit essentiam possessoris; sic neque læsio hujusmodi, & ideò neque defectum neque læsioné essentialiter inducit. Nos autem in sequentibus faciemus scire, quia affectio, seu passio hujusmodi defectionem essentialem per se inducere potest. Quod ideò dicimus, quia nihil prohibet in anima animali passionem hujusmodi adeò vehementer fieri, ut inde sequatur mors corporis, & ex consequenti defectio animæ brutalis, quod & de humana similiter accideret, si ejus essentia ab essentia sui corporis dependeret. Nunc ergo in tantum sit hîc determinatum, donec ad alia quæ diximus veniamus, & hæc quidẽ ferè omnia à philosophis accepimus, ab Aristotele, & ejus sequacibus. Radices autem, & probationes Platonis præterimus, quoniàm nec fidem intelligentibus de immortalitate animarum nostrarum faciunt, & omnibus speciebus animarum sunt communes, ita etiam ut in animam brutalem & in vegetabilem extendantur, de quibus manifestũ est, quod earum esse post corpora, & extra corpora otiosũ, & omninò inutile: omne autẽ otiosũ & inutile, non solũ inutiliter quæritur, sed etiã dispẽdiosè, quoniàm cũ dispẽdio, & jactura, quo res utiles quærendæ sunt. Redeamus autẽ, & dicamus, quòd nullus motus naturæ naturaliter frustra, aut vanè est. Et quia omne quod movetur naturaliter, nõ est naturali impossibilitate prohibitum à fine, ad quẽ movetur, alioquin frustra, & vanè moveretur in illũ. Dicamus etiã, quòd motus alij sũt corporales, alij spirituales, & quia timor, & fuga spiritualis, & his attestãtur motus cordis, qui sũt cõtractio, & extẽsio, & motus corporis sensibiles qui sũt fuga, & insecutio corporalis. Et si quis dicere voluerit, quòd omnis motus corporalis est, quoniàm motus est exitus de potentia ad actum continuus, ut ait Arist. hæc autem diffinitio non congruit, nisi motui corporali, hic est erroneus, & imbecillis, impediens se ipsum, dum rerũ veritatem negligit, & contentione litigiosa nominũ se involvit. Nos autẽ non intendimus hîc per motũ nisi dispositioné, quæ per se via est acquirendi aliud, & ideò hæc convenit eis omnibus, quæ nominavimus. Timor enim per se via est acquirendi evasionem, & desiderium via est secũdùm se acquirendi desideratum, similiter fuga, sive spiritualis, sive corporalis, via est per se acquirendi effugium, & insecutio est via acquirendi insecutum. Et quoniàm acquiruntur spiritualia, ut corporalia, necesse est ut similiter juxta quod eis congruit, habeant vias acquirendi ea acquisitionibus suis, quæ viæ cessant eis acquisitis, sicut in acquisitione corporalium. Revertamur autem ad id, in quo eramus, & dicamus, quoniàm omnis fuga naturalis est ad evasionem naturaliter possibilem, & omnis insecutio similiter, & omne naturaliter desideratum, naturaliter acquiri possibile, alioquin natura frustra indidisset hujusmodi desiderium, quoniàm otiosum esset, & erroneum, & ita natura erraret in his, quæ ea naturaliter tamen operatur, quoniàm omnis motus, & omnis intentio sine fine est error. His igitur duabus radicibus positis, consideremus propria desideria animæ humanæ secundùm id, quod est humana, & habet nobile esse, in quo excellit animam brutalem. Et videmus, quòd desiderium est ei veræ, & integræ fœlicitatis, & fuga veræ miseriæ. Hinc est timor illius, & odium, inde autem nec motus animæ animalis, & animarum, quæ stultitia innaturali, & adventitia jam obduruerunt. Cogites autem quòd de solis naturalibus dispositionibus animæ humanæ secundùm id, quod habet nobilius, atque sublimius hîc intendamus, & quæramus, an sit huic parti nobili fœlicitas propria aut non. Cùm enim pars animalis sua gaudia, suas ubertates, suasque securitates suamque oppositam omninò miseriam habeat, pars illa nobilis habet similiter congruentem sibi miseriam, & fœlicitatem, aut non? Si non, ergo non erunt spiritualia gaudia, cæteraque bona sublimia, & in hoc non nisi puerilis ruditas, & brutalis irrationabilitas possunt delirare, quoniàm in majoribus, & nobilioribus magis congruit esse, quàm in minoribus, & ignobilioribus, & spiritualibus magis, quàm corporalibus. Erit etiam secundùm hæc miseria perfecta, nobilior enim nullo modo beatificabilis, quia nulla virtus est beatificabilis, aut perfectibilis, nisi

Formæ materiales. *Anima brutalis forma materialis.* *Dolor.* *Motus corporales, & spirituales.* *Timor.* *Desideriũ animæ.*

ex propriis: huic autem secundùm hæc non sunt bona propria, quoniàm non sunt spiritualia, & nobilitati ejus decentia. Ex his autem quæ animali parti cōgruunt impossibile est aliam virtutem fœlicitari, quoniàm neque gaudium, sive delitiæ, nisi convenientibus, neque quies nisi in fine convenientibus, neque perfectio ex alienis, cùm perfectio eorum, quo potentialiter sunt, apud perfectibilem acquisitio sit. Hoc etiam contra sensum, & experientiam nostram est, quoniàm de corporalibus & sapientes non gaudent, neque ex eis se fœlicitari animo existimant, immò potiùs ea declinant, contemnunt, ut vilia, & fugiunt, ut noxia, & suæ fœlicitatis impeditiva; verùm quoniàm de istis Philosophi morales nos expediverunt, & à sensu accepimus illa, quæ bona vocant insipienter sapiētes amatores, & possessores suos, miserrimos efficere, aut miseriam eorum augere, nolumus immorari diutiùs in declaratione hujusmodi, hac unâ declaratione, quantùm nunc ad instans propositum pertinet contenti, videlicet, qui possessores sunt rerum istarum corporalium, aut amant eas, aut non amant? si non, palàm quoniàm oneri, & afflictioni sunt eis, nulli gaudio, & ideò non solùm non addunt fœlicitati eorum, sed detrahunt: si verò amant eas, per amorem igitur juncti, & alligati sunt, & propter hoc omnium passionum, quibus illa subjacent, obnoxij: Amans enim & amatum, propter istam amoris unionem, necessariò sic esse habent, quoniàm amato ipso patiente, necessariò compatitur amans, si ad ipsum passio per apprehensionem pervenerit; hanc autem communionem passionum scilicet, ipsimet amatores rerum hujusmodi usu sermonum suorum tristissimo confitentur, dicentes se destructos annihilatos, degrandinatos, vastatos, exustos, cùm res horum aliquid passæ fuerunt. Palàm igitur est, quoniàm res hujusmodi tot miseriis amatores suos subjiciunt, quot passionibus ipsæ obnoxiæ sunt; si autem gaudia, & alia commoda tantùm adderent fœlicitati, quantùm ad utrunque: cùm ergo plura, & majora sint incommoda, & incommoda ista addunt miseriæ, & econversò, idem ergo est, ac si non adderetur quantùm ad utrunque. Cùm igitur plura, & majora sint incommoda, palàm est, quoniàm miseriæ tantùm simpliciter addunt, & non fœlicitati. Manifestum etiam, quòd applicatio ad inferiora, & ignobilia, descensio est, & depressio, non elevatio, & quoniàm per modum amoris est, qui est subjectio spontanea, & servitus, ut ipsa sit deterioratio eorum, quæ sic applicantur ignobilibus & inferioribus se; omnis enim admixtio elongatio est ab altero extremo, & ideò admixtio illa spiritualis, quæ non nisi amor est, elongatio est indubitanter à nobilitate, & bonitate, & appropinquatio ad ultimum vilitatis, & depressionis, & ita miseriæ. Et quoniàm de his aliàs locuti sumus, & sæpè loquemur, ponamus ea, quæ recipit omnis sanus intellectus & dicamus: Quoniàm sensus habet sensata sua, quorum conjunctione illuminatur, perficitur, & delectatur, & generaliter omnis virtus animalis, similiter necesse est, ut virtus ista spiritualis convenientibus nobilibus, quorum apprehensione illuminatur, delectetur. Si enim ignobilioribus naturaliter de hujusmodi provisum est, quantò magis nobiliora non negligit natura, non igitur absque illuminativis delectativis relicta sunt. Ampliùs. Omne nobile magis natum est applicari nobilioribus, quàm ignobilibus; quòd si hæc virtus non est nata applicari, nisi ignobilibus istis temporalibus, & caducis, omninò non erit naturalis, quoniàm nihil est creatum propter ignobilius, aut vilius se; certum autem est, quòd omnia hæc viliora sunt, &

Sapientes non curant corporalia.

Nota.

Nota.

E ignobiliora: non igitur est propter hæc ignobiliora, ideò non erit nata perfici per ea. Ampliùs. Quod nobilius, & ejus perfectio nobilior, & quod sublimius, & ejus perfectio sublimior. & quod spirituale, & ejus perfectio spiritualis, & quod seorsùm à corpore, & ejus perfectio seorsùm erit à corpore, ita scilicet, ut si ejus operatio, neque sit per corpus, neque pendens ex corpore, similiter erit ejus perfectio neque per corpus, neque pendens ex corpore; quare ejus perfectio erit abstracta à corpore, & non ex corpore, neque per corpus, neque pendens omninò ex corpore. Ampliùs. Ejus propria operatio in separatione à corpore, & non ex corpore invalescit, sicut apparet in raptu, & extasi. Invalescentia autem operationis, si est ultima, est perfectio ipsius virtutis, si autem non est ultima, est appropinquatio ad perfectionem. Quare manifestum est, quoniàm separatio à corpore, aut approximat eam perfectioni, aut inducit in ipsam perfectionem, & ita vita est ei non solùm seorsùm à corpore, sed etiam perfectio, quæ est gloria uniuscujusque virtutis ultima: sed ipsa perfectio ultima est minor, & alterius ordinis, si perfectio minor, quàm ultima fuerit.
F Quod autem supra incepimus, nunc prosequamur. Dicamus ergo, quòd huic virtuti nobili est naturale desiderium sibi congruens, & propriæ fœlicitatis, & naturalis fuga suæ infœlicitatis, & miseriæ, hoc est naturale odium, & timor naturalis. Quia ergo nil frustra, nil otiosè de his, quæ naturaliter sunt, frustra autem, & otiosè sunt isti motus si impossibilis est naturaliter ista evasio, & si impossibilis assecutio fœlicitatis ejus, necesse ergo est evasionem à suâ miseriâ, & assecutionem suæ fœlicitatis esse possibilem huic virtuti nobili; hæc autem si perennis non fuerit, non erit fœlicitas, neque à miseria vera immunitas. Quicquid enim morti obnoxium, bonum non est eo ipso, & miserum, quòd extremæ
G miseriæ obnoxium. Perennitas autem non potest esse pars infœlicitatis istius, quoniàm impossibile duo contraria communicare in parte, sed neque effectus potest esse hujusmodi fœlicitatis veræ, ac nobilis, quoniàm si hoc esset, non essent ignobiliora in omni subjecto propter principalia, & nobiliora. Quantùm igitur ad ea, quæ vires animales habent ex corpore, radices ipsæ pendent ex essentia ipsius animæ velut radij protensi ex luminositate ipsius: ipsa verò non debet pendere ex corpore propter sua secundaria, & ignobiliora, cùm illa inquantùm pendent ex corpore, non sint ei essentialia, immò tantùm secundùm radices judicandi. Convenientiùs autem est, ut ea, quæ principaliora sunt, & nobiliora, trahant ad fortitudinem suam secundaria, & ignobiliora, quàm ut illa trahant nobiliora secundaria ad infirmationem suam. Et ideò conveniens est ut radij sequantur lucem, & effectus generaliter causam, non ut trahant illam ad se; hæc
H igitur omnia diximus, ut esset clarior intellectus noster de hoc, quod dicimus vires animales pendere ex corpore, & esse corruptibiles juxta intellectum Philosophorum. Apparet ergo animam humanam mediam esse inter animas animales, & substantias Angelicas, spoliatas, & spirituales, & ideò (ut diximus) necessariò in dispositionibus mortalitatis, & immortalitatis media est mediatione, quam determinavimus. Ampliùs. Destructibile non destruitur nisi uno illorum modorum, videlicet aut per divisionem formæ suæ à materia sua, quod non potest esse nisi, aut formâ manente, sicut ponimus in homine, qui in morte, quæ est divisio formæ à materia, idest animæ à corpore, ita destruitur, aut divisione formæ à materia forma ipsa destructa, quæ destructio propriè vocatur corruptio, aut destruitur

Perfectio animæ abstracta à corpore.

Nota.

Anima humana media inter animas animales & naturas Angelicas.

divisione partium suarum integralium, sicut domus cùm partes ejus ab invicem separantur, aut destruitur destructâ sustinentis essentiâ, aut destruitur subtractione causæ suæ, sicut si dissipato utre vinum deficiat, & corpore destructo, ea quæ in eo sunt, destruantur, aut Sole sublato destruatur dies, & hoc duobus modis, aut erit ei causa, aut erit deferens, ut materia formæ, liquori vas. Quòd si quis dixerit, quia est & quintus modus destructionis, scilicet proprius defectus, ut senium, vel putrefactio: si ad nullum quatuor modorum ducerent, nullo modo destruerent. Salvatis enim conjunctione formæ ad materiam, & integritate & conjunctione partium, salva causæ præsentia, salva essentia etiam sustinentis, necessariò salva est res. Certum autem est, quòd senium ducit ad divisionem animæ, & corporis, & putrefactio divisio est formæ à materia, & destructio ipsius formæ; si verò dixerit, quòd quædam pereunt per defectum sui, necesse habet determinare modum defectionis. Si verò omne B quod perit, non perit, nisi ex debilitate essentiæ suæ, quia debile est in se, & infirmum ad permanendum perpetuè, palàm est omne causatum esse hujusmodi infirmum, ac debile, & invalidum ad permanendum, quantùm in eodem est; non igitur sic est, quoniàm nihil permanebit eorum quæ sunt, cùm illa causa non existendi in omnibus inveniatur. Nos autem videbimus multa permanere, & quædam aliis diutiùs, quædam velociùs perire. Quæ igitur erit causa in hoc, nisi quia propria debilitas nihil eorum, quæ sunt per se destruit, nisi adjuvetur aliquo modorum, quos nominavimus, aut impediatur contrariis eorum. Restat ergo nobis inquirendū, an aliquis dictorum modorum congruere possit animæ humanæ, quòd de eâ hîc inquirimus. Et primo quidem modo manifestum est, quoniàm ipsa est pura forma, materiæ immixta, & incomposita hujus- C modi compositione, quæ ex materiâ, & formâ est. At fortè quis dicat, quòd ex materiâ, & formâ ad quod dicimus formam ejus incorruptionem, tùm quia non est ei contrarium, per quod corrumpatur, neque divisivum, per quod dividatur, neque sustinens cujus subtractione destruatur: forma enim virtutis intellectivæ non potest habere contrarium, nisi esset receptibilis formæ suæ contrariæ, vel similitudinis illius, sicut albedo non est receptibilis nigredinis, neque similitudinis illius, neque colorum mediorum, quoniàm non potest intelligere aliquid, nisi quòd ipsamet sit, sive apud ipsam, aut ipsum, aut ejus similitudo, ergo patet, quod non sit intelligere contrarium, quare nec habere. Omne enim quod est ratione, ita intelligibile est ei naturaliter, cùm & multò majora, & sublimiora sint, & ei intelligibilia. Præterea istud ponit ipsam, quòd habeat contrarium, & ita ipsamet, & ponit quid non esse intelligibile positivè. Hæc declaratio D non est, sed deliratio, & ideò non est contra istam disputandum. Ampliùs. Neque poni etiam potest quod non potest intelligi. Ampliùs. Sicut visus nullam habet contrariam ex formis visibilibus, ita intellectus nullam ex intelligibilibus, & in hoc non oportet nos aliquam probationem adducere, quoniàm eadem prorsùs ratio est in utrisque. Non est igitur destructibilis per divisionem formæ à materia, cùm forma ejus contrarium habere non possit, sed sit ad omnes formas intelligibiles, quare sicut incorruptibilis corruptione corporali, ita hîc corruptione spirituali, cùm ad eam propter sui sublimitatem corporalis corruptio non possit attingere. Si enim hylen corporum non attingit hujusmodi corruptio, multò minus quod supra ipsam est; videtur autem propter hoc intellectus inintelligibi-

Similitudo.

A lis, si se habet ad formas omnes corporales, & spirituales in susceptibilitate, & separabilitate, sicut enim hyle ad corporales, ita intellectus ad spirituales; & sicut visus invisibilis, sic intellectus inintelligibilis. Quòd si quis quærat qualiter visus corruptibilis est à visibilibus? Respondemus, quoniàm visus harmonia est, quantùm ad instrumentū suum, propter quod necesse est illum destrui destructione illius, inquantùm pendet ab illo instrumento, aut visus destruitur ab excedentibus harmoniam suam, hoc est à vehementer visibilibus: econtrariò autem habet se in intellectu, quoniàm intellectus non habet partem determinatam in corpore, quæ sit instrumentum ipsius, & confortatur, & invalescit ex vehementer intelligibilibus: forma autem intelligibilis, quæ actione suâ destrueret intellectum, qualiter ageret in ipsum, nisi similitudinem suam eidem imprimendo, & illum sibi assimilando? Hæc autem quantò ampliùs facere potest, tantò esset intelligibilior, & propter hoc tantò ipsius confortativa, & ita per viam istam non solùm non destruitur, sed etiam confortatur. Ampliùs. Quantò aliquid est magis intelligibile, tantò magis potest agere in intellectum, & magis assimilare eum sibi, sive unire sibi, & hoc est indicium certæ vehementiæ actionis, & fortitudinis virtutis agentis, scilicet vehementia, cujus perfectio est ultima similatio ad agens, & ideò quantò major fuit similatio, tantò erit vehementior actio, & fortior, & virtus agens super passum, quare manifestum est vehementiùs intelligibilia vehemētioris, & fortioris esse actionis in intellectu; omne autē quod à vehementiùs agentibus lædi non non potest, multò fortius à minus, & debilibus agentibus. Quia ergo ab intelligibilibus, quantumcunque vehementia sunt, confortatur virtus intellectiva à nullo eadem lædi potest per actionem, nisi fortè quis dicat, quòd læsione instrumenti sui, sicut visus lædi potest à non visibilibus, sic intellectus à non intelligibilibus, quod manifestum est falsum, tùm quia intellectus instrumentum non habet in corpore, tùm quia quod non est intelligibile, non habet formam, neque est forma; omnis autem actio ex forma, & ideò impossibile ut agat id quod non est intelligibile. Quòd si dixerit, quia intellectus omninò non est forma, & ideò impossibile est ipsum agere. Respondemus quòd intellectus in seipso, in esse suo, & in specie suâ, forma est, sicut humor cristallinus, aut spiritus visibilis in esse suo quid formatum est, & tamen ad lucem, & colorem quodammodò materiale; sic intellectus ad omnia intelligibilia, quæ sunt extra se, neque agit inquantùm est materiale hoc modo, sed ex essentia sua, aut per formam, cùm illam fuerit venatus, & est per illam sicut artifex, ad sigillum, quo foris sigillat materiam artificij. Quòd autem neque divisione partium integrabilium destructibilis sit, manifestum erit, ex eo quòd intellectus ex necessitate impartibilis; hoc autem sic certum facimus. Si enim partibilis esset, non pateretur totus simul, sed pars post partem quasi pars intellecti introiret apud intellectum post partem, & non totum simul, ex hoc sequitur continuum, & partibile, continuè, & per partes solummodò intelligi posse, & partem in parte temporis, totum in toto, & intelligentem sequi intelligendo transitus syllabarum, & elementorum & intelligere in transitu continuè, & non subitò, cujus contrarium unusquisque intelligentium sentit in seipso. Ampliùs. Intellectus sentit se totum intelligere, quotiescunque intelligit, nunquàm autem partem sui intelligere, & partem non. Quia ergo istud est apud eum in eo ei soli de hoc credendum est, sicut enim intelligit unus intelle-

Hyle.

Visus est harmonia.

Intellectus an sit forma.

Intellectus sentit se totum intelligere, non pro parte.

ctus, ita & omnis, & ideò idem apud omnes. Quod E igitur novit intellectus unius apud se de modo intelligendi, & omnes intellectus invenire apud se necesse est, quare non continuè, sed subitò est intelligere, omnes intelligenter intendentes etiam inveniunt se subitò intelligere, cùm intelligere non sit, nisi per immutationem intellectus; si verò intellectus particularis est continuus, impossibile est continuum subitò immutari, & hoc alibi declaratum est. Restat igitur intellectum impartibilem particularem esse, & incontinuum, & ideò divisione partium est indestructibilis, cùm partes non habeat. Manifestum est igitur intellectum omnibus modis destructionis esse indestructibilem, non enim possibile aliquod destrui, nisi divisione formæ. Ampliùs. Aut divisione partium integralium, aut destructione deferentis, & sustentantis, quos modos jam removimus, aut subtractione causæ efficientis, quæ est ultimus modus, sicut destruitur dies subtractione solis, & corpus subtractione animæ, hoc autem in anima humana contingere impossibile est. Manifestũ enim est, quia naturaliter continua est primæ causæ, aut ejus continuo, quod inde apparet, quòd operationes primæ causæ continuè influunt super naturalia, & super omnia, quæ natura præparavit; & impossibile, quòd præparatâ materiâ à natura non influatur, aut vita, aut altera forma à prima causa, & quod est majus, nam semipræparatâ, anima necessariò infunditur: hoc est igitur medium continuitatis, sive colligationis naturæ ad primam causam. Colligatio autem non est nisi ex propinquitate, & quæ propinquiora eidem necessariò colligatiora. Quantò enim ipsa natura superior, tantò supremo propinquior; quia igitur ordinatæ sunt influxiones illius, secundùm ordinem propinquitatum ad ipsas, necessariò majores, & magis continuæ sunt in ea, quæ propinquiora sunt primæ causæ, quàm in remotiora, etsi non possunt quantùm ad propinquiora, multò minus quantùm ad remotiora & ideò fluxus vitæ, & aliæ naturales influxiones multò fortius in animã rationalem incessabiles, & continui, quàm in naturalem vel naturam; palam igitur est animam rationalem isto ultimo modo non posse mori. Quòd si quis dixerit, quòd consequens est ex hoc, ut anima sensibilis sit simul immortalis, & indefectibilis. Sed nos jam respondimus ad hæc in his quæ præcesserunt ubi diximus, quòd ipsa pendet secundùm omnes vires suas à corpore, & hæc est causa, propter quam moritur, morte corporis. Non moritur ergo, neque deficit ex defectu influxionis vitæ in illam à primo & universali fonte vitæ. Jam ergo prohibuimus ab anima rationali secundùm id quod habet sublime, nobile, ac divinum omnes modos corruptionis, ac defectus. Ampliùs. Vita virtutis intellectivæ, & vivere ejus in effectu, non est nisi intelligere ejus in effectu, & hoc non est ei per corpus, neque pendens ex corpore, quin potiùs ex casu corporis erigitur, & debilitate confortatur, & defectione ejus perficitur, sicut apparet in extasi, & raptu; vita igitur sua huic virtuti nobili est vitæ perfectio præter corpus, & seorsùm à corpore. Ampliùs. Iste raptus, & ista applicatio ad nobiliora, & altiora intelligibilia, aut est violentus, aut voluntarius huic virtuti, aut naturalis, aut casualis, quod impossibile, quoniàm istud est potissima ejus perfectio, dum est in corpore, & maximè per hoc illustratur, ac regitur genus humanum; revelationes enim divinæ, ac prophetiæ maximè ordinant vitam humanam & omnis ars, & omnis sapientia cedit; aut naturalis est applicatio ad res nobiles incorruptibiles, nihil autem naturale est noxium, aut mortiferum ei, cui est naturale, seorsùm igitur fieri à corpore salutiferum est isti virtuti. Idem accidit si sit voluntarium, omne enim volitum indubitanter utile est volenti: Violentum autem esse non potest, quo generaliter eousque adjuvatur virtus hæc, illustratur, atque perficitur, omne enim violentum impeditivum, & noxium est. Ampliùs. Manifestum est virtutem istam nobilem esse duarum facierum, quarum altera illuminatur à rebus sublimibus, & altera illuminabilis est ab inferioribus corporalibus, & sensibilibus, & eadem virtus est, & eadem facies, sed liberum est ei vertere se ad quam partem voluerit, & illuminari, vel depingi à quibuslibet voluerit. Si autem superior est nobilior, ejus perfectio, & lumen nobilius, quantò plùs ad id se vertit, tantò plùs copiosiùs illuminatur. Certum autem est quòd perfectio illuminat ipsum esse, & elongat à non esse. Conversio F igitur ad ea, quæ supra ipsam est, perficit virtutem istam, & illuminat: patet ergo quod separatur à corpore, & à corporalibus & conjungitur spiritualibus. Palàm igitur debet esse, quod non solùm non dependet à corpore, sed obscuratur, & impeditur etiam applicatione sui ad illud. Ampliùs. Cùm aliquid fuerit vehementer sensibile, certum est, quòd postquàm sentitur, relinquit sensum debiliorem ad illa sentienda, & cùm aliquod fuerit valdè intelligibile, econtrariò se habet, quia relinquit intellectum fortiorem ad alia intelligenda. Impossibile est igitur lædi essentiam virtutis ipsius nobilis ex applicatione sua ad vehementer intelligibilia, immò necesse est eam ex eorum conjunctione adjuvari, & tantò ampliùs adjuvari, quantò fuerit ejus ad alia fortior conjunctio. Certum autem est, quia hujus conjunctio fortissima separat omninò, & rapit à sensibus & a corpore. Et ideò manifestum est, quòd id quod virtutem istam salvat naturaliter, & perficit, G separat à corpore. Separatio igitur à corpore sequela est salutis, & perfectionis ipsius, non causa, vel occasio destructionis illius, aut læsionis. Ampliùs. Manifestum est virtutem istam non habere instrumentum operationis suæ in corpore, licet autem ex læsione mediæ cellulæ capitis operatio virtutis istius impediri, aut omninò destrui videatur, tamen manifestum est solam operationem, quæ illi est deorsùm, impediri, hoc est ex parte sensibilium. Est enim velut alter liber ejus descriptio formarum sensibilium quem librum offert ei, vel exhibet imaginativa. Has igitur cùm abstrahere, & spoliare à conditionibus particularibus non poterit, propter turbationem, aut læsionem mediæ cellulæ, in quam transfert à virtute imaginativa, scilicet spoliatores, & abstractores, prohibebitur virtus ista nobis H ab aspectu, & lectione earum, & hoc est quoniàm media cellula, quæ per virtutem imaginativam debet velut quidam liber ejus fieri, per hujusmodi quam diximus inscriptionem, per læsionem, aut infectionis, vel vulneris, non est idoneus inscribi ab imaginativa virtute. Quapropter prohibetur virtus ista à lectione, & sic prohibetur intelligere à ratione sensibilium, quæ per aliam viam non veniebant ad ipsam, sed nunquàm prohibetur à lectione sua, quæ desuper est illi, & à lectione sua in libro suo nobiliore, & ab irradiatione, quæ inest à luce prima, sive à luminibus mediis, quæ vocantur Angeli sancti. Certum est quòd non, & hoc evidenter apparet in melancholicis ægris, & freneticis, qui licet prohibiti sint rationare de sensibus, tamen de sublimibus multa vident, & prædicunt futura, quasi divinantes In hoc ergo apparet ablatum eis librum rationis inscriptum à sensibus, librum verò superiorem nobilem interdùm eis esse expositum, & apertũ. Non enim continuus esse potest cũ ratione, vel intelligentiâ nostrâ, sed quandoque applicari illum

Intellectus impartibilis.

Colligatio.

Sensibilitas pendet ex corpore.

Vita virtutis intellectivæ est intelligere.

Revelationes divinæ.

Separatio à corpore.

Cellula imaginativa.

intellectivæ virtuti nostræ, quandóque verò longè fieri ab illo. Cujus rei quid causæ sit disputandum, & declarandum est. Ex quo manifestum est, quoniàm destructio illius partis non destruit virtutem istam, illius inquam partis, in qua maximè vigere videtur, idest mediæ cellulæ capitis, vel cerebri. Roboratur autem hoc prædicto exemplo, quia frenetici arrepti morbo tunc divinant, & alio tempore non. Ampliùs. Omnis essentia eò naturaliter tendens, & ibi naturaliter quiescens, quò non attingit corruptio, vel mors, est naturaliter incorruptibilis & immortalis, & omne quod naturaliter petitur naturale est petenti, sed ista virtus naturali desiderio petit locum, quem nequit attingere corruptio, sive mors; hujus ergo locus, vel status est ei naturalis, & naturaliter debitus, quare est immunis à morte, & à corruptione, verbi gratiâ. Ignis in loco suo naturali, qui est concavitas cœli lunaris, est incorruptibilis, & hoc est de conditione loci. Omnis enim locus sub cœlo lunari est locus generationis, & corruptionis, quoniàm est locus conflictus: quia ergo locus, vel status immaterialium separatorum seorsùm longè est à motu, & mutatione, quoniàm à materia, & appenditione materiæ, palàm istam virtutem esse naturaliter immunem à corruptione, & liberam à morte, quia omne quod movetur hîc inferiùs, subjacet corruptioni. Quòd si quis dicat quòd anima humana naturaliter movetur ad corpus, æquivocè dicit hoc, non enim movetur ad aliquid, ut in eo quiescat, vel ut ab eo perficiatur, sed potiùs ut ipsum perficiat ipsa, eo quòd utatur ad acquirendas sibi aliquas ex perfectionibus suis secundis, in quo adjuvatur ab instrumentis, & ab ipsis sensibus. Non sic autem intelligimus animam humanam moveri in suum sursùm, ac nobile, immò ad locum suæ perfectionis ultimæ, videlicet ad statum suum nobilissimum. Absit enim ab anima humana secundùm illam virtutem suam sublimem, & nobilem, ut quiescere quærat in sensibus, aut perfici ab eis; sicut nec econversò virtus inferior, animalis scilicet, aut terrenalis, quæ est virtus ejus infima, non quærit quiescere, aut perfici in sublimibus. Non tamen negamus aliquatenùs adjuvari ad inquisitionem quarundam scientiarum, & multorum operatorum. Ampliùs. Omnis virtus omninò separata à corpore, necessariò incorruptibilis est corruptione corporis. Et econversò sequitur, quædã igitur est media, & est mediæ dispositionis inter ista extrema. Angeli sancti omninò seorsùm, & nullo modo dependentes ex corporibus: Et anima vegetativa, & sensitiva omninò pendentes ex corpore: Anima autem humana est exemplum medij, quæ partim impressa est corpori, & partim pendens ex illo, scilicet quantùm ad vires, quas communicat cum anima sensibili, & vegetabili, partim verò seorsùm, & abstracta, & hoc est quantùm communicat cum Angelis sanctis; à contrariis igitur, & à proportione essentiali quædam vires ejus immortales, & quædam mortales. Et hoc est quod inquisivimus; non enim contra fidei pietatem, aut veritatem est visum, aut auditum, aliquem aliorum sensuum esse mortalem, aut extinguibilem, sed ipsam mentem humanam, ut humanam, esse mortalem hoc inclitæ, piæque fidei cõtrariũ rationabiliter est. Quod igitur est in anima humana principale, ac nobilissimũ, omninò immortale est. Quòd si quis objiciat quòd mortalis, quia si pars mortalis, aut corruptibilis: ergo, & totum. Qualiter enim domus erit incorruptibilis, cujus paries est corruptibilis? Respondemus in hoc, quia visus non est corruptibilis, nisi secundùm hoc, quod habet à corpore, & hoc possumus vocare adjutorium passionum, sive ido-

Omnis locus sub luna locus est corruptionis.

Movetur anima ad corpus ut corpus perficiat.

Immortalitas animæ.

A neitatem justam ad recipiendas immutationes à visibilibus, virtus verò judicandi omninò pendet ex essentia mentis, quæ non pendens est ex corpore. In anima verò animali visus duabus de causis pendet ex corpore. Quoniàm & secundùm id, quod habet ab essentia animæ animalis, & secundùm id, quod habet à corpore, & hoc est quoniàm ipsa pendet ex corpore, & hoc est quoniàm anima humana vires animales habet secundarias, & ideò non pendet ipsa, sed anima, quæ habet principium ab illis, econversò, virtutes autem secundariæ pendent ex principalibus hoc modo, scilicet propter illa, quoniàm propter illa, & universaliter verum est, quia omnia sensibilia, sunt ignobilia in omni subjecto. Tentemus autem aliâ viâ declarare immortalitatem ipsius. Dicamus ergo, quòd sensus non applicatur sensatis,

Visus.

Sensus.

B absque assimilatione sui, ut tactus calido absque calefactione, & visus lucido absque illuminatione. Intellectus autem econtrariò se habet in hoc. Cùm enim intelligit aliquid, non denominatur ab eo, quod intelligit, nihil enim est de intelligibilibus apud intellectum, nisi fortè ipsa intellectio, ut in sensibilibus ipsa sensatio, & sic manifestum est intellectũ impassibilem ab intelligibili, aut intelligibilibus. Ampliùs. Ad hæc alia est diversitas, quam supra diximus, quòd quantò majora, & pluriès intelligit virtus intellectiva, tantò est ad intelligendum expeditior, & capacior, & fortior. Econtrariò autem se habet in sensu, palàm ergo quòd non habet finem in operatione suâ; omnis autem virtus infinitæ operationis est infiniti temporis, omnis virtus enim quæ non habet finem in operatione, non habet finem in tempore, infinita enim operatio non potest perfici in tempore. Si ergo verum est, quòd ejus operationi non sit finis, ultra quem non extendatur, ut eidem virtuti non est finis in operatione,

Intellectus

Operatio infinita nõ perficitur in tempore.

C sic neque in essentia. Et sic apparet in virtute motiva, cui non est finis in movendo, sic neque in operando, neque in durando. Quòd si quis dixerit, quòd quælibet ejus operatio est finita, dico quòd sicut quælibet revolutio est finita, omnes autem infinitæ, & sunt à virtute infinitæ potentiæ, sic est in proposito, & sic ipsum intelligere simpliciter est infinitum. Quòd si quis dixerit, quòd finis ejus est in luce prima, quia ultra non est, quod intelligat non obviat ei quod intendimus. quoniàm finem istum adhuc manifestum est esse infinitum, & ex hoc necesse est ipsam esse immortalem. Si enim quies ejus, & operatio ultima est in ipsa vita, immò in ipso fonte vitæ, ubi non appropinquat mors, neque ulla defectio, manifestum est, mentem humanam illuc naturaliter tendere, ubi est vitæ indefectibilis

D continuitas. Ad hunc autem finem si semel pervenerit, impossibile illam inde de cætero separari. Impossibile enim est aliquod à loco suo naturaliter moveri, alioquin haberet motus oppositos, & oppositas naturas. Et hoc est, quoniàm natura est principium motus, & quietis: voluntariè autem ab ipso fonte vitæ, & gaudij, & gloriæ separari, immò ab omnimoda plenitudine desiderabilium suorum, quis non videat, esse violenter? Ideò impossibile est, quoniàm hîc violentia locum habere non potest. Cùm enim à seipsa, & ab aliis, quæ infra ipsam sunt, tanquàm ab inferno interiori, & ab inferno inferiori, & superiori erepta totaliter in fontem bonorum omnium quodammodò migraverit, hoc est, cùm fons totaliter illam in seipsam rapuerit, hoc est, omnes cogitationes ejus, & omnes ejus affectiones in se collegerit, totaliter illi vivet, & hoc exemplo naturalis amoris patet, ubi mens amantissimi patris totaliter unitur filio, & totaliter affectiones & cogitationes amor rapit in filium, & ex illo totaliter

Nota.

vivit interiùs, dùm ex illo totum habuerit, quod cogitat, & quod gaudet, & quod timet, & generaliter omnes cogitationes, & affectiones habuerit ex illo, & finaliter refundit in illum; sic & in vita beatitudinis, quod mens totaliter rapta, & ab omnibus aliis erepta, totum quod vivet, ex ipso solo hauriet, & totum refundet in ipsum, & eructabit, quoniàm vita totaliter in apprehensionibus, & affectionibus consistit.

RHETORICA DIVINA sive Ars oratoria eloquentiæ divinæ.

CAPUT PRIMUM.

De Oratione.

Dignitas orationis.

In sacris, ac sacrificativis exercitationibus, quæ & quanta sit dignitas, & præcellentia potiùs orationis, multùm sanè apparere potest volentibus videre, atque valentibus. Et primum ex eo, quod omnis sacrificatio, omnis benedictio, & omne sacramentum, & omninò quicquid in cultu divino honorificè agitur, aut oratio est, aut oratione peragitur, sive perficitur. Deinde, quòd omnis Ecclesia Sanctorum cœlesti, ac divino magisterio erudita, ac instituta, tam multiplici celebritate frequentat orationem, ut ei die, noctuque insistat, & invigilet, & eidem vitæ præsentis tempora, tanquàm illi consecrata, & debita præcipiantur. Cujus rei nulla alia causa, vel ratio, existimari, vel cogitari potest, nisi orationis tanta necessitas, tantaque fructuositas, quæ tantam frequentationis, & instantiæ, continuitatem exigat, & requirat. Quòd si dixerit quis, auctoritas Apostolica præcepto suo quo dictum est: Sine intermissione orate, & arctat, & cogit, non solùm Ecclesia, sed etiam ipsa lex Evangelica, in qua expressè legitur mandatum de oratione, ipso ore veritatis editum, quo dictum est: Quia oportet semper orare, & nunquàm deficere. Respondeo in hoc, quia in ipsa causæ sunt, & rationes rationabilissimæ, atque justissimæ, propter quas mandata hujusmodi, & omnia alia quæ de oratione data sunt, meritò data fuerunt. Tertiò, ex virtuositate ipsius orationis, mirificentiis, & numerositate mirabili, atque præstantia utilitatum, quas te scire faciam in sequentibus. Ex his ergo tribus manifestum esse tibi debet, & necessariam esse, & omninò debere esse cœlestem, ac divinalem rhetoricam, sive spiritualem, ac saluberrimam oratoriam, quæ in causis animarum, atque negotiis allegare doceat nos, & eos, qui causarum hujusmodi patrocinium susceperunt, & spirituales oratores constituti sunt, ut in Dei altissimi consistorio causas allegent hujusmodi, propter quod stipendia beneficiorũ Ecclesiasticorũ eis constituta sunt ex magna parte. Hoc autem dico propter officia docendi, & prædicãdi, in quibus cõsistit residuum militiæ clericalis de quibus nullatenùs tibi dubitandũ est, quod nec rectè, nec laudabiter exerceri possunt, nisi Doctores, Prædicatores, atque Judices Ecclesiasticos virtus orationis adjuvet, & dirigat incessanter. Quod si tanta voluminastudio, & labore rhetorum de oratione rhetorica scripta sunt, quantò fortius de ista sacra, & sacratissima oratione dignum, & justum est, scribatur ars, & doctrina. Hæc autem ratiocinatio à proportionabilitate causarum, & orationum, virtutem habet, atque vigorem, si tamen non est comparatio orationis ad orationem in fructu, vel utilitate; non erit comparatio debiti, & & laboris pro arte, & doctrina istius ad debitum studium, vel laborem illius. Quid dicam de oratione literaria, cui tota grammatica invigilat? Quid de oratione Logica, cui tam studiosè, tamque perfectè Aristotelis ingeniositas insudavit? & de oratione, utique Logica, quæ omnis vel propositio, vel syllogismus est, omnes libros logicales titulavit? Ut de syllogismo librũ priorum, vel analiticorum. De demonstratione librum posteriorum. Et de elenchis librum elenchorum. Et de syllogismo dialectico, librum topicorum. De interpretatione verò, sive propositione librum peri hermenias. Qualiter autem possibile erit istam sacram, ac sacrificativam, & modis omnibus omni generi aliarum orationum incomparabiliter præcellentem orationem esse omni arte, & doctrina, & artificio destitutam? Quia igitur nec immensitati divinæ congruit hoc, neque perfectioni, quam non solùm decet, sed etiam necesse est esse in Ecclesia Dei altissimi, quæ schola ipsius est, & cujus sola doctrina in ea dicitur, & docetur, assiduè esse artem, atque artificium orandi necesse est in ea. Ampliùs. Quod opus cujuscunque utilitatis inveniri potest, quod arte, & doctrina, ac artificio careat & doctores, atque artifices sui non habeat? Quæ ergo causa reddi potest, ut opus tam nobile, tamque præclaræ utilitatis hucusque neglectum, atque desertum sit, nisi quia vel ejus utilitas ignorata est, vel ipsi sacri Doctores desides, aut aliis occupati orationem prætererunt? Credendum est ergo multos de ea multa scripsisse, & cùm exemplaria orationum scripserint, hoc sufficere oratoribus reputasse: Vel forsitan, quia potiùs orando, quàm philosophando orare discimus, non artem, vel artificium orandi eos, sed orationes scriptas authenticas oratoribus tradidisse credendum est, sicut evidenter apparet in libro Psalmorum, qui exquisitissimis orationibus refertissimus est. Si quis autem dixerit quòd oratio donum Domini Dei est, & propter hoc non ab arte, vel doctrina, sed magis à datore quærenda sit, verum utique dicit. Si quis verò dixerit, quòd hujusmodi oratio non solùm potissimum sui, sed etiam plurimum habet divini muneris, & gratiæ, & propter hoc nihil ad eam de arte, & doctrina hominum: Respondeo, quia justitia, quæ virtus est veri nominis, non solùm præcipuum sui, aut plurimum, sed etiam totum quod est, vel habet, divini muneris est, & gratiæ. Nihilominùs tamen peritia juris (quæ scientia Legum, & Canonum est) similiter cognitione diversarum consuetudinum, atque exercitatione causarum, & negotiorum illustratur, atque dirigitur. Sic se habet, & de oratione, arte namque, & doctrina, quam hîc scribere intendo, plurimùm, & multipliciter adjuvatur. Nec obsistit mihi in hoc sermo Aristotelis, quo dixit in primo Ethicorum, quia scire, vel parum, vel nihil operatur ad virtutem, quod non de omni scire, vel falsò intelligere potuit, cùm ipsemet dicat in libro eodem, quia virtus est omni arte certior, & melior. Tibi verò declaratum est per me & in tractatu de actibus humanis, & in tractatu de virtutibus, & moribus quasdam scientias virtutes esse, sicut prudentiam, & quasdam alias. Insuper & omnem virtutem sapientiã esse, quod est dicere sapidum, sive saporans scientiam, & tanquàm intimam profundatam cognitionem, scientiam verò juxta communem intentionẽ, quasi communem cognitionem, scilicet exteriorem. Res enim omnes non solùm lucent virtuti intellectivæ ad illuminandum eam lumine scientiæ, sed etiam sapiũt ad faciendam, vel infi-

Rhetorica divina.

Locus à minori.

Libri Aristotelis.

Oratio.

Justitia.

Scire parum advirtutem facit secundùm Aristotelem.

vel inficiendam virtutem motivam, & quasi imprimendam eam saporibus sapientiæ, de quibus sibi satisfeci tibi. De ipsa sapientia quoque tibi certissimum est, quòd ipsa est donum Dei altissimi, & ab ipso studiosissimè expetenda, & speranda, non tamen propter hoc scholasticæ doctrinæ, & disputationes, aut librorum sacrorum expositiones, inutiles, vel supervacuæ habendæ sunt. Et si de singulis creatoris donis, & de singulis virtutibus, aut gratijs considerationem in hoc feceris, invenies indubitanter unum quodque eorum doctrinis adjuvari multipliciter. Licet enim gressus, qui per pedes est, ex virtute gressibili sit, visu tamen, & tactu adjuvatur, & regitur, interdùm & auditu; strepitum namque pedum deprehendit gradiens, & equitans, utrùm super lignum, vel lapides gradiatur, ex hoc etiam perpendit discrimina, vel ambulationis, vel equitationis suæ. His itaque determinatis, incipiam ipso authore, duce, & luce, qui omnium salutarium, sibique acceptarum orationum, & inspirator, & exauditor est. Et dicam, quòd hujus sacræ, & divinalis rhetoricæ, sive oratoriæ scientiæ subjectum est oratio, quoniàm de ipsa in illa agitur, ejusque perfectiones, differentiæ, & partes, nec non mirificæ virtutes, & inæstimabiles fructus, sive utilitates, adjumentaque, atque impedimenta, quibus vel adjuvatur, vel impeditur, & exauditio illius, docentur in eadem, & declarantur. Conveniens autem, & omninò necessarium est ad istam scientiam accedentibus, ut in primis eis determinetur, quid est, quod dicitur oratio, de qua hîc intenditur, ut prædixi: De quo certissimum est, quòd oratio non est, nisi petitio in genere, quod dico, quia non omnis petitio est oratio, sed ea sola quæ dirigitur ad Deum, vel ad personam aliquam, seu personas propter ipsum. Orare namque ipsos sanctos, sive Angelos, tunc dicimur, cum preces ad eos dirigimus. Aliæ autem petitiones, quæ ad homines diriguntur, orationes minimè habendæ sunt, nec dicendæ. Nec enim ad regem aliquem dicimus, oro te domine, sed neque ad familiares ipsorum regum dicere consuevimus, orate pro nobis vel Regem, vel Pontificem; quapropter manifestum est, quòd orationes propriè & habentur, & dicuntur, quæ ad Deum, vel ad sanctos ejus propter ipsum diriguntur. Et inde est, quòd apud sedem Apostolicam, vel curiam Romanam, non dicitur quis orationes deferre, vel offerre, sed petitiones potiùs; nec ipse etiam summus Pontifex dicere consuevit petitionarijs, offerte orationes vestras. Manifestum ergo est ex his, quòd oratio omnis petitio est, & non econverso, & quia petitio tanquàm genus ad orationem se habet, oratio verò tanquàm species ad ipsam. Quòd si dixerit quis, quia oratio pro bonis solis spiritualibus, aut æternis obtinendis est & offertur Deo, non rectè dicit, quia etiam temporalia bona ab ipso sanctissimè, atque justissimè petuntur, similiter & liberatio à malis temporalibus; & manifestum est multis exemplis veteris legis, seu testamenti, temporalia bona petita sæpè fuisse à patribus, & orationibus obtenta, similiter & liberationes à malis temporalibus, sicut à gladio inimicorum, & pestibus. Quis ignorat sanctum Moisen multoties, ut cessarent plagæ ab Ægypto, suis orationibus obtinuisse à Deo altissimo, similiter & de plagis quas Deus mittebat populo hebræorum, ut est plaga ignis, & plaga serpentum ignitorum, de quibus notissimum est, quòd orationibus ejusdem prophetæ cessavit utraque. Notissimum etiam est, quòd prophetæ alterius orationibus multiplicatum est oleum viduæ cuidam in lecyto, & farina in hydria, pluvia data super terram est, data fertilitas similiter orationi-

Sapientia.

Oratio.

Oratio quid.

A bus prophetæ alius, quæ omnia bona merè temporalia esse nemo ignorare potest. In novo verò testamento quot sanitates corporum factæ sunt precibus sanctorum Apostolorum, & martyrum; & per unum ex Apostolis ex virgis aurum factum est, & ex lapidibus gemmæ, & ita de alijs bonis temporalibus, quæ orationibus sanctorum impetrata sunt, & obtenta, & jugiter impetrantur orationibus sanctorum in novo testamento, quibus enarrandis, & enumerandis vix vita hominis unius sufficeret. Quia igitur ex ipsis auditionibus, & petitorum impetrationibus, manifestum est, sanctos talia, sive pro talibus non insipienter orasse, vel orare, non relinquitur ex illa dubitatione, quin sancti, Deoque acceptabiliter orare possint homines pro bonis temporalibus obtinendis, & malis temporalibus removendis. Quòd si dixerit quis, quòd ratiocinatio ista ad hoc nos inducit, ut oratio etiam ad homi-B nes dirigatur, cùm in bonis temporalibus præstandis, malisque similibus removendis, potestatem habeant homines, sicut dixit Pilatus: Nescis, quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te? Cui & respondit ipsa veritas, non haberes (inquiens) potestatem in me ullam, nisi datum esset tibi desuper: Respondeo ergo in hoc, quia oratio addit super petitionem aliquid venerationis, per quod orando petitur bonum sive mali liberatio, ab aliquo, tanquàm ab authore, & principalitatem potestatis in eo, quod petitur habente, principalitas tantùm ad creatorem Deum solum pertinet, sicut creatio per se, & propriè fieri non potest, nisi per ipsum. Et propter causam hanc Ecclesia Parisien. orat, ut fructus terræ dare, & conservare digneris, te rogamus audi nos. Divi-C tibus autem ministerium, ut inde in bonis temporalibus datum, vel potiùs commissum est, non autem principalitas potestatis. Igitur oratio pars est divini cultus, & honorificentiæ, cùm præter venerationem ad Deum rectè, ac propriè, dirigi non possit. Attestatur enim huic rei consuetudo Ecclesiastica, quæ ad nullum sanctorum dicit, roga pro nobis, sed ora tantùm, intelligens evidenter orationes ad Deum solùm posse fieri, & debere propriè. Quod autem Ecclesia ad ipsum Deum loquens tam crebrò dicit te rogamus audi nos, convenienter, & propriè dicit hoc, quia rogatio quasi genus est ad orationem, sicut & petitio. Et est petitio oratio, vel locutio, non ut quibusdam videtur, optativa, sed alicujus inclinativa. Non enim qui optat, & desiderat aliquid, ab ipso petit. Illud tamen multi optant, sive desiderant, quod omninò habere nolunt, sicut viri etiam sapientes, qui multa concupiscunt, & desiderant, à quibus tamen se abstinent viriliter, & avertunt. Qui autem petit, indubitanter D ostendit, se velle obtinere, quod petit; sicut ergo hoc verbum opto, sive optandi, significat intelligentiam, sive affectionem, quæ vocatur optativus modus, & per quam fit, sive dicitur, oratio, sive locutio optativa, sic verbum peto, sive petendi, inclinationem, sive affectionem significat, per quam & fit, & dicitur locutio petitio, sive petitiva. Solerter autem considerandi tibi sunt, & attendendi sermones sacrorum doctorum, qui non rectè intelligentibus videntur esse diffinitiones orationis de qua hîc agitur, sicut est iste sermo Aug. Oratio est pius affectus animi ad Deum, aliquid ab eo obtinere intendentis. Cùm enim pium desiderium pius affectus sit animi, non tamen oratio est, similiter & sermo Joannis Damasceni, quo dixit quòd oratio est ascensus intellectus ad Deum, nō diffinitio orationis est, sed laus aliqua ipsi⁹; reverà tamē qui orat intellectu, id est intellectualiter, sive spiritualiter, ascēdit in deū &

Orationis virtus.

Rogare.

Optare.

applicat se illi, atque conjungit applicatione familiarissima, dùm omnia infirma sua, omnes defectus, & omnem paupertatem suam eidem revelat: juxta sermonem Propheticum, qui dixit: Effunde cor tuum sicut aquam in conspectu domini. Et alius iterùm propheta: Effundo in conspectu ejus orationem meam, & tribulationem meam ante ipsum pronuncio. Eodem modo sentiendum est tibi de sermone beati Hierony. quo dixit, quia veraciter orare, est amaros in compunctione gemitus, non verba composita resonare. Manifestum est enim orationem non esse gemitus, vel resonantiam gemituum, sed reverà adjumenta magna, & pulcherrima ornamenta sunt orationis hujusmodi gemitus, & amaritudo eorum. Et hoc evidenter in sequentibus videbis. Hæc autem de sermonibus sanctorum, & sapientium, quibus insipientes, & indocti, credunt eos diffinisse orationem, quoniam de his in scholis theologicis vanissimè corrixantur, vel potiùs cornicantur, tibi proposui. Quòd ergo dixit sanctus iste, & sapiens, quia veraciter orare, &c. virtutem, vel orationis intimitatem, seu affectuositatem ipsius intellexit, quapropter ejus intentio fuit, quia veraciter orare, &c. quod est dicere, intimè, sive affectuosè, sive ex cordis cõpunctione & amarè, atque gemituosè orare est. Quæ ergo ad notificationem, sive cognitionẽ orationis dixerunt viri sancti, & sapientes, laudes orationis sunt, & particulares quædam declarationes ipsius potiùs, quàm veri nominis diffinitiones. Obsecratio verò non est aliud, quàm oratio, vel petitio: sed inde dicitur petitio ista obsecratio, quòd adjuratio ei adjuncta est. Quapropter obsecratio non est, nisi adjurativa petitio, quemadmodùm quandò dicitur: Obsecro te per misericordiam Dei, vel per effusionem sanguinis redemptoris. Inter orationem autem, & deprecationem distinguunt interdùm sacri doctores, dicentes, quia oratio est pro obtinendis bonis, deprecatio verò pro malis removendis, sive arcendis.

Orare.

Obsecratio.

CAPUT II.

De perfectionibus orationis divinæ.

HIs autem ita positis, aggrediar declarare, & numerare perfectiones orationis, & differentias. Deinde mirificentias virtutum ipsius. Deinde querelas, & confabulationes sanctorum cum animabus suis. Consequenter disputationes ipsorum cum ipso Deo altissimo, propter quas dictum est à propheta: Suavis erit ei disputatio mea: Novissimè verò cum [illegible] aggregare verba potentia, ad deprecandum composita. De quibus ab ipso domino Deo dictum est in [illegible] Job: Non parcam ei, scilicet, Behemoth verbis potentibus, & ad deprecandum compositis. Scito igitur, quòd oratio, de qua hîc intendo, septem habet perfectiones, seu differentias, & quia prima est velut oratio rhetorica, & intentio, habens similitudinem orationis rhetoricæ sæcularis, & ad similitudinem, & proportionem illius partes, videlicet exordium, narrationem, petitionẽ, confirmationem, & infirmationem, novissimè verò conclusionẽ. Differt autem ista oratio spiritualis ab illa, intentione. Orator enim sæcularis intẽdit sua oratione movere judicem, & inclinare in partem suam, videlicet ut pro parte sua judicet, aut sententiet: Orator verò spiritualis oratione, quam coram Deo altissimo fundit, non intendit ipsum movere, quem scit indubitanter in ultimitate stabilitatis immobilissimum, sed potiùs semetipsum à malo, in quo est, in bonum, vel à bono in melius, quod est dicere, quia intendit semetipsum facere idoneum per orationem, ut ei concedatur quod impetrare intendit, quia si oratio ejus est pro remedijs à malis, tunc intentio ejus necesse habet se facere, vel exhibere adeò miserabilem, ut pater misericordiarum, misericordiam quam petit, ei vel non velit, vel non valeat denegare. Et intelligo hoc, si pro seipso oret. Si autem pro alijs auferre debet in primis à semetipso, quæ iram Dei justissimam provocant, nedum inimicus Dei existit, & placare sibi ipsi illum negligit, aut contemnit, magis eum ad iram provocet quàm leniat; juxta significationem beati Gregorij dicentis: Si is, qui displicet, ad interpellandum mittitur, irati judicis animus ad deteriora provocatur. Propter quod memoriter tenere debent qui pro alijs impetrare divina beneficia volunt, verbum quod legitur Joan. 9. Peccatores Deus non exaudit. In quo subintelligendum est, pro alijs; pro se enim ipsis non est dubium, quin eos sæpissimè exaudiat, & etiam justificet, sicut evidenter apparuit in beatissima illa peccatrice, Maria scilicet Magdalena, sicut legitur Luc. 7. similiter & in publicano ejusdem 17. Ipsa etiam tota Ecclesia clamat ad Deum: Peccatores te rogamus audi nos. Ampliùs. Qui sunt, qui dicunt ad eum ex ipsius magisterio, & præcepto: Et dimitte nobis debita nostra nisi qui debitores se esse confitentur? Qui autem sunt debitores, nisi peccatores? Similiter Matthæi 18 Serve nequam omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me. Et quia non est necesse ut super hoc probationes ampliores adducam pro eodem, prosequar orationem juxta præmissam similitudinem, & ejus partes. In primis ipsum exordium tractemus.

Septem perfectiones orationis.

Orator spiritualis.

CAPUT III.

De exordio.

EXordium siquidem rhetoricum ad hoc in oratione rhetorica semper præponitur, ut per ipsum captetur benevolentia judicis & favor astantium, sive audientium. Propter quod oratores illi in exordijs suis præmittere solent famam & justitiam judicis & exempla de eodem, de quibus eos laudari asserunt & alia quæ authores, & doctores illius studiosissimè, ac dilectissimè docuerunt. Mihi autem videtur, quòd nullâ viâ favorabiliùs, aut in conspectu Dei altissimi gratiosiùs ordiri possit orator spiritualis orationem suam, quàm si à stupore, confusione, timore, & dolore injustitiæ suæ sive insipientiæ suæ incipiat & dicat sic. Deus gloriæ, & pater misericordiarum audeo-ne apparere in conspectu sanctæ ac venerandæ, tremendæque semper majestatis tuæ? Aut possunt ferre oculi sancti tui horrificas abominationes & monstrificas fœditates meas, abyssos immunditiarum mearum, & quod est deterius immensitatem ingratitudinum mearum damnabilissimam & immensitatem iniquitatum & injustitiarum mearum nequissimam? Speciosa namque est Babylon illa terrifica comparatione monstruositatis meæ, pulcherrimus infernus, comparatione deformationis, perversitatis & inordinationis meæ. Mundissima est cloaca omnis comparatione fœculentiæ meæ, sordiumque, vitiorum ac peccatorum quibus immersus ac sepultus sum. Sed si respicere dedignaris, quid faciam? quo fugiam? cum præter te non sit refugiũ peccatoribus? Qualiter audiat qui etiã audiri indignissimus sum? Cujus aspectum omnes sancti ac mundi oculi perhorrescunt, cujus fœtorem & sordes omnes puræ & incorruptæ nares refugiũt seque ab eis cũ abominatione, & indignatione avertũt. Sed & si dignaris quâ frõte quâ audacia

Exordium orationis spiritualis.

Humilitas orationis.

audacia, qua temeritate præsumam aliquid petere à te? cujus iram immensis, & innumerabilibus malis meis toties, & tam diù, horribiliter, tamque multipliciter provocare non expavi? Nosti Domine (qui nihil ignoras, quem nihil latere potest) quia nec cogitare, neque loqui quicquam quod tibi placere debeat, coram te valeo, nisi præveneris me in benedictionibus dulcedinis tuæ. Da Domine misericordiæ mihi miserrimo peccatori vilissimo, mihi omni bono indignissimo, omni damnatione, & morte dignissimo, orationis tibi acceptæ exordium. Da & cæteras partes, quia nosti nec orationẽ, nec partem ipsius nobis esse posse, nisi de multitudine misericordiæ tuæ. Et ne differas dare, donec illud dignis supplicationibus meruerim. Alioquin quandò me in parte ista respiceres, quandò donum istud tam necessarium mihi donares, Deus gloriæ, & domine misericordiæ, qui in hoc ipso, quod hoc in conspectu tuo cogito, quod donum istud desidero, quod ipsum licet aridè, frigidè, tenebrosè, & tam exiliter peto, prævenies me in benedictionibus dulcedinis tuæ? Antequàm enim rogarem te, hoc mihi prædonasti, arrham scilicet exordij piæ, devotæ, & tibi placitæ orationis. Cui non solùm mansuetorum, & humilium semper placuit deprecatio, sed etiam peccatores pro seipsis supplicantes multitudine misericordiæ, non solùm non expellis, sed etiam revocas, & antequàm ab ipsis invoceris, prædonas, ut te invocent.

Vide.

Judith 9.

CAPUT QUARTUM.

Quòd exordium potest incipi à gratiarum actione.

QUòd si exordiri volueris orationem tuam à gratiarum actionibus, & laudibus (quod indubitanter convenientissimum est) non solùm propter quod scriptũ est: Laudans invocabo dominum: sed etiam quia omninò indignus est alia bona vel dona recipere à Deo, vel obtinere, qui de collatis, atque receptis gratias agere non curat. Hoc enim est tanquàm speciale servitium, & quidam cẽsus, sive censi caput, qui in cognitione dominij reservatur à dominis, & retinetur. Quemadmodùm igitur in feudis, si feudatarius abscõdit, & non revelat, neque recognoscit à domino feudi totum feudũ, jure, & cõsuetudine etiam illud amittit, sive partem illius, illam videlicet quam domino recognoscere noluit, sed abscondit atque celavit; sic Deus, & dominus omnium sæculorum, in omnibus donis, ac datis suis hanc recognitionem sibi retinuit. alioquin de rectitudine justitiæ suæ meritò auferre potest omnibus illis, qui ei bona sua non confitentur. Juxta quam materiam hic non solùm aliqua denegare potest, sed etiam auferre jam data. Hujusmodi ergo confessionis, seu recognitionis, hic erit modus, quãtùm mihi datur, & occurit ad præsens: Deus gloriæ, & domine misericordiæ, unus, solus, & verus Deus, & dominus omnium sæculorum, tua sunt, & tibi soli debentur omnia, honor, & gloria, omnis collaudatio, & magnificatio, gratiarum actio, & benedictio, quia opus tuum donum tuum, beneficium tuum & omne bonum, quodcunque, quantumcunque, & qualecunque ipsum sit. Et nos domine non sumus nisi fabricationis tuæ facturæ mirabiles, à te unico creatore autore, & fabricatore, ex solis donis, beneficijs, & operibus tuis, à te uno solo Deo vero, & uno mirabiliter conditæ, & constructæ. A te accepi Deus gloriæ, & domine misericordiæ, quòd sum, quòd vivo, quòd sentio, quòd intelligo. A te accepi animam, & corpus, & omnia bona, quæ in anima mea sunt. A te accepi pietatis tuæ dona, singulariter corporis mei membra, singulorum membrorum partes, quorum tu solus, & numerum, & cõpositiones, & colligationes, viresque omnium nosti. Sic & vires ipsius animæ meæ naturales, & nec ullus pilus est in toto corpore meo, cujus tu solus non sis fabricator, & dator, & auctor. Accepi & gratiam, qua Christianum me esse voluisti, atque fecisti. Accepi & sanctificationem baptismalem cum tota numerositate virtutum, & donorum tuorum, quæ necessariæ sunt unicuique ad rectè vivendum tibique placitè serviendum & ad promerendum æternæ fœlicitatis gloriam, propter quam, & ad quam nos creasti, & bona hæc omnia nobis tribuisti; scio te domine illuminante, atque revelante, quàm magna sint bona temporalia, quæ à te accepi, & quia non de meritis meis, sed de prælarga bonitate tua, illa accepi. Scio incomparabiliter præstantiora esse bona gratiæ, quæ desuper abundantissima misericordia tua mihi super hæc apposita sunt. Scio bona gloriæ, ad quam me creasti, & donis tuis naturalibus sic instituisti, & deinde donis tuis gratuitis, quæ sunt virtutes, & gratiæ, quibus in sacramento baptismi me informasti, & ad illa præparasti, etiam incogitabiliter nobiliora, atque sublimiora esse alijs quibusque. Pro his omnibus, ut possum, & ut permittunt tenebrositas, ariditas, & frigiditas, omnimodaque paupertas cordis mei, quantum tu das, & quas das de multitudine misericordiæ tuæ, gratias ago tibi, benedico te, collaudo, magnifico, atque glorifico, licet longè impariter ab immensa largitate beneficiorum tuorum, & longè incomparabiliter à debita devotione. Omnem enim æstimationem meam omnem admirationem, omnemque cogitatum meum incogitabiliter excedit immensitas largitatis, & beneficentiæ tuæ in me, & in alios infatigabili continuatione semper profusissima. Confiteor, & abyssum ingratitudinum mearum erga te damnabilissimam. quibus nec debitas gratiarum actiones pro tanta immensitate beneficiorum tuorum tibi unquàm retuli, sed neque etiam illa unquàm tibi non solùm devota recognitione confessus sum, immò etiam neque arida, & nuda rememoratione illa recogitavi. Confiteor insuper domine misericordiæ tot, & tantis ingratitudinibus meis intorsiones nefarias, & abusiones execrabiles, donorum & beneficiorum tuorum, quæ omnia cùm in honorem, & gloriam tuam, obsequiaque tibi placita convertere debuissem, in mortem meam, & injuriam, & contumeliam tuam, & in arma etiam impugnationis tuæ convertere non expavi, & in mortem quidem meam, dum bona data tua quæ mihi vita esse debuerant, & cum quibus erat vita spiritus mei, vitijs meis, & peccatis in memetipso gratuita tua extinxi. Naturalia verò dona tua graviter læsi, & vulneravi in injuriam tuam, & contumeliam, dum quæcunque illorum, vel tibi non attribui, vel mihimet falsissimè, atque vanissimè arrogavi, in quo furtum, & rapinam gehennali suspendio dignissimam me commisisse confiteor. Pluriès verò donis, ac datis, in superbiam intumescens, & in elationem elevatus odibilem, atque abominabilem me tibi, & hominibus effeci. In arma verò impugnationis tuæ multa ex donis, & datis tuis multoties intorsi. Pulchritudinem namque corporalem, quam dedisti mihi, in gladium flammeum ad exurendas animas per amorem turpitudinis converti, & ea diabolum armavi, dans eam in manu, idest in voluntate, & potestate illius, ut in quoscunque permitteretur, transfigeret, & exureret. Adjeci etiam, ut gladium istum exquisitis or-

Psal. 16.

Census.

Oratio. Exemplũ orationis.

Nota.

Nota.

Nota.

Nota.

Vide.

Attende.

natibus climarem, & exacuerem, ut in ipso pugnans adversùm me diabolus, majorem tuarum stragem faceret animarum. Ingenium, quod dedisti mihi non solùm in vanis, & inutilibus, atque supervacuis, immò etiam in noxiis, & perniciosis illud tota studiositate exercui. Domine misericordiæ quantam partem studiorum meorum sibi vendicaverunt scientiæ vanissimæ curiositatis, & scientiæ falsi nominis? Quantâ vigilantiâ studebam interdùm vel mala mea, vel mala aliorum procurare? Quoties totum ingenium meum tantùm sibi vendicaverunt, & occupaverunt ea, quæ tibi displicere, & displicuisse, nunc te illuminante cognosco? Eloquentiam, quam dedisti mihi, quam totam expendisse in laudibus tuis, & magnificationibus debueram, impugnandæ veritati, & justitiæ, adornandæ falsitati & defendendæ iniquitati, vel potiùs armandæ totam dedi. Quis enarret, vel enunciet vitia peccati labiorum meorum? Quis cogitare sufficiat adulationes, detractiones, & mendacia, & vaniloquia, quibus labia mea tu solus vides esse polluta? Sed in ipsa sacra prædicatione, in qua omnia hujusmodi emendare debueram, quis novit, vel noscere potest, præter te, qui omnia ad nudum, & liquidum intueris, quoties, & quot modis, peccaverim in ea vel irreverenter, vel negligenter, vel quocunque alio modo non rectè tractaverim verbum veritatis tuæ? Si canendi, vel cantandi gratiam aliquam mihi contulisti, tu scis quandò tibi, vel mihi cantaverim, quandò ad laudem, & gloriam tuam, & quandò ad laudem, & gloriam meam, quod aliud peccatum, quàm scelus idolatriæ committebam, quoniàm sacras cantiones honori, & gloriæ tuæ consecratas, in meam gloriam intorquebam, & propter hoc cultum tuum, qui creator solus es, mihi creaturæ tuæ scelestissimè impendebam. Quis scrutari sufficiat abyssos delictorum, & peccatorum meorum, præter te, qui solus intueris abyssos, non sufficeret totum tempus vitæ meæ ad confessionem, vel enarrationem singulorum malorum meorum. Nec suppetit mihi memoria omnium illorum, sed nec recogitare valeo innumerabilem numerositatem ipsorum. Cum aliis autem omnibus donis, & datis tuis, quis cogitare sufficiat divitias patientiæ, & longanimitatis tuæ quibus tam ingratum, & malum in tot, & tantis malis, tam diu, tam benignè, tam misericorditer, tam dulciter sustines, & expectas? Sed & modos, & vias miras, & ineffabiles, tibique soli notissimas, tribuis, quibus immensitas bonitatis tuę ad misericordiam tuã me revocare, & reducere non cessat. Continuis enim allocutionibus tuis exterioribus per scripturas tuas, vel Prædicatores, & Doctores tuos; similiter & interioribus, occultis inspirationibus, & rememorationibus tuis me revocare ad misericordiam tuam, & gratiam non desistis. Comminationibus tuis ab inviis vitiorum, & peccatorum, me incessanter avocas, & avertis. Magnificis promissionibus tuis me ad spem misericordiæ tuæ continuè erigis, & confortas. Continuis beneficiis tuis ad amorem tuum me provocas, quantùm in te est, & inflammas. Quid enim aliud sunt beneficia de fonte bonitatis tuæ incessanter in me redundantia, & de fornace sanctissimi amoris tui absque ulla interpellatione semper erumpentia, nisi ignes, & flammæ, quibus me obruis & ex omni parte circundas, & obsides, ad hoc, ut amore tuo rectissimo totus ardeam, & conflagrem? Quid verò aliud sunt creaturæ tuæ nobis tam officiosè, tam sedulè incessanterque nobis ex imperiosissimo beneplacito tuo servientes, quid inquam sunt nisi innumerabilis multitudo ministrorum, obsequia sua tam multa, tam magna, tam

Optimè. *Nota.* *Nota.* *Eleganter.*

E vera, tam salubria, tam necessaria, tam jucunda, non solùm ultrò nobis offerentium, sed etiam inopportunè ingerentium, & plerunque violenter offerentium? Quid aliud sunt creaturarum tuarum tot, & tanta obsequia, nisi ingentia pretiosissimaque dona, quæ de indeficientibus thesauris prælargæ bonitatis tuæ nobis offeruntur, & præsentantur ex parte tua? Et propter hoc indubitanter non sunt nisi flammæ, & ignes quibus nos ex omni parte circundas, & obruis ad hoc, ut amore tuo sanctissimo, atque vivifico ardeamus. Et quemadmodùm dicit sacratissima scriptura tua, quia in his omnibus insensatum est cor meum, ita verissimè dici potest, in omnibus his flammis, & ignibus congelatum est miserrimum cor meum, & hoc horrifico, diabolicoque miraculo. Et quod est icomparabiliter magis stu-
F pendum, ego ipse non sum nisi congeries, & acervus ingentium, magnificorumque beneficiorũ tuorum frigidus, & gelidus à calore vivifico amoris tui sanctissimi. Quid enim sum ego, nisi congeries aggregata ex omnibus membris meis corporalibus, & viribus, ex animaque, & corpore. & omnibus virtutibus utriusque, omnibusque donis tuis, quibus utrumque perfecisti, & ornasti? Hinc igitur manifestum incomparabiliter me esse fornacem majorem Babilonica illa fornace, cujus flamma decem cubitis super illã ascendebat. Hâc fornacẽ, me scilicet miserrimum, & tu conspicis, & ego sentio frigidissimam, & gelidissimam esse. Quis ad hoc diabolicum terrificum miraculum non obstupescat? Quis vel audivit, vel cogitavit ignes, vel flammas frigidas esse, vel ignem gelasse, ac congelatum esse? Ecce domine misericordiæ ex immensitate benefi-
G ciorum tuorum apparet evidenter immensitas ingratitudinum mearum damnabilissima. Quis etiam admirari, vel cogitare sufficiat magnitudinem, & multitudinem donorum, & exemplorum tuorum, quæ per officiosissima creaturarum tuarum ministeria nobis, tanquàm per nuncios fidelissimos, incessanter transmittis, atque largiris? Et propter hoc continuè deberent esse ad te devotissimæ gratiarum actiones nostræ. Tu autem vides miserator & misericors domine, quàm raræ, & plerunque nullæ sunt. Quòd si interdùm aliquæ sunt adeò exiguæ, exiles, adeò aridæ, adeóque tenebrosæ sunt, & ferè penitùs indevotæ, ut nec gratiarum actiones debeant computari. Ad ultimum autem in conspectu dominantissimæ majestatis tuæ, tanquàm cumulum incogitabilis largitatis, & beneficentiæ tuæ, com-
H memoro illud à sæculis inauditum, omniqu e cogitatu majus, carissimi, ac benedicti unigeniti tui Dei, ac domini nostri Jesu Christi incarnationis, ac passionis beneficium, cujus nullę laudes, nullæ gratiarum actiones condignæ excogitari possunt. Addo, quod nec minus reputo, quotidianum videlicet ac juge sacrificium sacratissimi altaris tui, omni honore, & veneratione dignissimum mysterium. Non sunt mihi enumerabiles, non sunt mihi etiam cogitatu comprehensibiles ingratitudines meæ, quibus ineffabile illud beneficium, incarnationis videlicet, & passionis charissimi, ac benedicti unigeniti tui, quo redempti, quo tibi reconciliati sumus, & reparati, ac ad gratiam tuam reformati, ad nobilitatem gratiæ adoptionis, & filiationis tuæ in alto, & æternæ fœlicitatis regno hæreditati, tam graviter offendi. Domine misericordiæ quis ad tanta magnalia pietatis, & dulcedinis tuæ, ne dicam condignis, sed vel saltem congruentibus gratiarum actionibus respondere sufficiat? indignabilissimas ingratitudines, atque indevotiones circa venerabilissimũ altaris tui sacratissimi misterium, nec enarrare, nec enunciare, nec deflere, nec dolere, nec formidare

Nota. *Vide.* *Attende.* *Oratio pientissima.* *Nota.*

sufficio, quibus me tibi abominabilem, execrabilem, & omni virtute, & gratia tam sacrimisterij indignissimum me feci? Et hoc sive offerendo illud, sive suscipiendo, sive contrectando, sive celebrationi illius indevotè interessendo, sive ante sacrarium ipsius existendo, vel ministrando, vel transeundo, sive ipsum circumferri ad infirmos videndo. Hæc omnia mala mea in conspectu clementiæ tuæ commemoro, & exaggero, licet arido, frigido, tenebroso corde, paupertimo per omnia, ut attendere, & intendere miseriis nostris tibi, omnibusque astantibus præclarè majestati tuæ militiarum exercitibus, libeat. Cujus misericordia non solùm miseriis nostris nunquàm se denegat, quin potiùs in benedictionibus dulcedinis tuæ nos prævenis præilluminans nos, ut mala nostra videamus, præinspirans, ut nobis displiceant, prædonansque, ut ad tribunal clementiæ tuæ cum fiducia veniamus, & ad immensæ pietatis tuæ unicum, tutissimumque omnium nostrorum refugium cum spe indubitata susceptionis, B liberationis, & protectionis tuæ fugiamus. Non enim est quo fugiamus à te, nisi ad te ipsum, ab ira tua scilicet ad misericordiam tuam. Unde tu domine refugium factus es nobis, qui fugientes ad te semper suscipis. Tu solus es domine, in quo tuti esse possumus, non solummodò à malis nostris, sed etiam ab universis hostibus nostris, & etiam à teipso. Quis enim alius salvare, vel liberare, tueri, & protegere nos potest ab hostibus nostris, & à nobis, qui pestilentiores sumus hostes nobis omnibus aliis, & à te ipso, cujus iræ nemo potest resistere, nisi tu solus, cujus misericordiæ sinus patentissimus est, cujus misericordiæ superabundantissimæ divitiæ, sunt omnibus adeuntibus, atque petentibus, expositissimæ.

Nota.

CAPUT V.

Conclusio præcedentium.

EX his igitur, & similibus verbis convenientissimum (ut mihi videtur) assumere potes exordium. Nulla enim ex parte reorum, & peccatorum, inveniri potest materia, quæ magis attentos benevolos, propitiosque, & favorabiles efficere valeat auditores, quàm miseriarum humilis, devotaque, & accusatrix confessio, & querulosa exaggeratio Causa autem in hoc est immensitas misericordiæ clementissimi judicis Dei, similiter & pietas senatus illius, totiusque curiæ cœlestis, quam constat omni fideli, & erudito, in omnes miseros, qui ad Deum converti, & reverti desiderant, & ut eis detur, enituntur, profusissimam esse, & effluentissimam. Quemadmodùm enim gaudium est justo facere judicium, sicut legitur Proverb. 10. sic, & multò ampliùs, gaudium est misericordiæ misereri, seu facere misericordiam.

Nota.

CAPUT VI.

De narratione.

QUoniam verò juxta artem, & doctrinam rhethoricam, de ipsa narratione assumenda est semper confirmatio partis ipsius, qui narrat, & infirmatio partis adversarij, erit de eisdem materiis texenda narratio, ex quibus audivisti sumendum esse exordium. Ex facto namque, quod narratur oritur jus, & inde sumendi sunt omnes loci suasionum, & argumentationum rhetoricarum. Quia igitur deprecatio est constitutio causæ omnis orantis, hæc autem est, sicut legitur in libris artis illius, & didi-

A cisse debes, in qua reus culpam suam agnoscit, & confitetur, nihilque defensionis affert, sed sibi solummodò postulat ignosci. Pharisæus enim ille Evangelicus, qui justitias suas allegabat coram Deo, postpositus est publicano, peccata sua humiliter cõfitenti, sicut legitur Lucæ 18. Descendit justificatus publicanus ab illo: Et Dan. 9. Non enim in justificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis. Causa autem in hoc est, quoniàm omnis orans ritè, & rectè, & verè, donari sibi petit, quod orat, & propter hoc confitetur sibi non esse debitum illud, alioquin non orans est, sed magis contendens, & allegans justitiã causæ suæ, & paratus vel appellare à Deo, tanquàm ab injusto judice, si esset ei superior vel prædicare ipsum injustum. Non longè autem est homo hujusmodi ab homine, qui vult armis, & viribus, contra Deum contendere, & injuriam quibus posset modis omnibus propulsare. Similis est etiam homo hujusmodi mendico, & eleemosynas petenti, qui non inopiam suam, & paupertatem ostendit, & prætendit, sed potiùs divitias, si quas habet; quapropter non mendicum, aut egenum se gerit, sed ostentatorem divitiarum suarum. Quæ autem stultitia major, & intolerabilior cogitari potest, quàm mendicantem, eleemosynasque petentem, paupertatem & inopiam suam abscondere, divitias ostentare? Non minor autem, nec dissimilis insania est, morbidum, & vulneratum, morbos suos, & vulnera, membraque sua morbida, ac vulnerata medico mederi volenti abscondere, sanitatem prætendere, sana membra, & loca nihil læsionis habentia ostentare. Cujusmodi insania pharisæum antedictum, non est dubium, laborasse. Quapropter manifestum est, misericordiam petentibus saluberrimum, ac necessarium esse, miserias suas non solùm ostendere, sed etiam C clamare in aures miseratoris largissimi Dei, & exaggerare eas, atque aggravare, quantùm veritas, & conscientia permittunt, & patiuntur. Narranda etiã sunt beneficia ipsius, quæ jam contulit, tanquàm arrhas quasdam, & signa certissima, ac pignora securissima beneficiorum majorum, quæ sperare vult homines per ea quæ jam acceperunt. Nec prætereundum est quandiu, quàm benigne, quàm misericorditer, quàm dulciter. in tot, & in tantis malis sustinet peccatores, quod utrique facit, ut det eis locum, & spatium pœnitentiæ. Et hoc ipsum eidem dicendum est in oratione verbis hujusmodi. Tu dominator virtutis cum tranquillitate judicas, & judicans das locum pœnitentiæ in peccatis, sicut legitur Sap. 12. Diligis enim omnia, quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti, & misereris omnium, quia omnia potes, dissimulans peccata hominum propter pœnitentiam, sicut legitur ibidem 11. Et D iterùm Ezec. 18. tu ipse dixisti Nunquid voluntatis meæ mors est impij, & non ut convertatur à viis suis, & vivat? Et iterùm. Revertimini, & vivite. Non in vanum igitur nobis indulges spatium vitæ ad pœnitendum, & revertendum ad te. Ne ergo domine misericordiæ vacuum mihi sit tẽpus, quod indulges ad pœnitentiam, ne careat in me fructu tam necessario, tamque salutari fructu, videlicet pœnitentiæ. Domine misericordiæ tot, & tanti sunt sublati de medio, & rapti ad æterna supplicia, quibus pœnitendi spatium non dedisti. Tot sunt morte subitanea præoccupati, tot sensibus suis alienati, tot acerbissimis ægritudinum doloribus excruciati, & eousque vexati, ut neque de pœnitentia sua, & reversione ad te saltem cogitare potuerint. Mihi autem domine contraria adjumenta tribuisti, & impedimenta ista à me penitùs avertisti, dans mihi statum tranquillum sanitatis, & incolumitatis, sensus

Nota.

Oratio.

sanos, & integros, nisi quantùm vitia mea, & peccata eos aut obscuraverunt, aut turbaverunt. Dans etiam tempus pœnitentiæ spatiosum, atque sufficiens, & gloria tua me ad hoc adjuvat, immò quod non minus verum est, si gratiæ tuæ miser ipse non defuero, non vanè hæc tanta, tam salubria, tamque necessaria beneficia tribuisti mihi miserator, & misericors domine. Et ignavia igitur mea est, quòd tempore isto non utor ad pœnitentiam, quòd illud totum non expendo in procuranda, & exquirenda reversione mea ad te, & gratia reconciliationis, qua tibi reconcilier, & tu propitieris mihi domine. Domine misericordiæ non solùm graviter, & multipliciter super omnem æstimationem, & admirationem meam, atque super omnem cogitatum, peccavi in te, & contra te, sed etiam contra curiam tuam cœlestem totam, & contra omnia dona gratiarum tuarum, omnesque virtutes, & singulas, omniaque bona, & opera quæcunque te auctore, & inspiratore ab hominibus fiunt: contra totam inquam curiam tuam, cujus præclaram societatem, nobilissimumque, ac beatissimum consortium, non solùm non amavi, non desideravi, non exquisivi, sed etiam non curavi, immò potiùs contempsi. Domine misericordiæ pro quibus, & quantis, aut qualibus, dimisi bona illa, quibus fruuntur, quibus incogitabiliter gaudent dilecti, & electi tui tam angeli, quàm homines in civitate tua illa, de qua gloriosa dicta sunt, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, quæ præparasti, ô Deus gloriæ, diligentibus te? Quæ autem hîc amavi amore perversissimo, atque insipientissimo, & quod est verius insanissimo, etiamsi vera bona essent, fugitiva tamen sunt eousque, ut tanta velocitate fugiant, ut etiam ab his, qui ea apprehendere, retinere totis studiis invigilant, & totis virium suarum conatibus enituntur, non tam fugiant, quàm etiam evanescant. Nec minùs ipsi cursu rapidissimo præsentis mortalitatis ab ipsis fugiũt, quorum si neutrum esset, ipsa tamen mors illa ab amatoribus suis violenter caperet, sicut incessanter facit. Cum his autem omnibus gaudia ista somniantium sunt, & risus isti risus sunt freneticorum, & labores, atque dolores specialibus laborantium morbis, sicut verissimè dicit veritatis tuæ Doctor egregius Augustinus. Quid ampliùs de hujusmodi loquar? phantasmata sunt somniantium, & illusiones mente alienatorum. Vanitates sunt, dum nec conferunt plenitudinem continenti, nec fulcimentum innitenti, nec fructum laboranti in eis. Mendacium sunt, dum quod promittunt, non solvunt. Promittunt enim satietatem & copiam, & majorem sui esuriem, amatoribus suis habita, & obtenta ingerũt, non sicut tu veritas ore sacratissimo dixisti: Qui biberit ex hac aqua, sitiet iterùm, & potuisses verissimè dixisse, sitiet ampliùs, & ardentiùs. Tu ore tuo benedicto vocasti fallaces divitias; sciebas enim quàm miserabiliter fallant credentes eis, & confidentes in ipsis. Sciebas quanto errore amatorum suorum divitiæ nominentur, cùm non solùm divites non faciant, quin potiùs pauperrimos, & egenos eos, qui possessores earum se credunt, efficiunt, sicut ait quidam ex philosophis latinorum, quia divitiæ cogunt esurire. Et quidam poeta, Inopem me copia feci, & iterùm: crescit amor nummi, quantùm ipsa pecunia crescit. Quàm infœlix, quàm insipiens, immò quàm insanus negociator fui, qui tam perniitioso, tamque dispendioso commercio vera illa solidissima, & æterna, pretiosissima, jucundissimaque, proiam vilibus, tam falsis, tam vanis, tamque fugacibus non dicam bonis, sed potiùs bonorum phantasmatibus, deserui? Quanta fuit cæcitas mea, quãta tenebrositas oculorum cordis mei, quæ me videre

Vide.

Isa. 64.

1. Cor. 2

E tam execrabiles illusiones, tam damnabiles deceptiones non sinebat? quæ tanta, tamque dolenda, semperque lugenda mihi detrimenta mea abscondebat? Quàm cœca nox, quàm opaca, quàmque densa nubes vitiorum, & peccatorum meorum eousque operuerat oculos cordis mei, ut nec memetipsum, nec tam vicina, immò adhærentia mihi mala aliquatenùs agnoscerem? Domine misericordiæ quantùm obsurduerat anima mea, quæ tonitrua sermonum tuorum, & turbas tuas, sanctos videlicet prædicatores, & doctores tuos audire me non sinebat? Quàm profunda erat lethargia spiritualis mea, quæ me voce tua, quæ vox tubæ est, & vox tonitrui magni excitare me, & evigilare prohibebat? Quanta erat, & quàm dura iniquitas, & impietas mea, quæ cor meũ circumdederat, & operuerat. quin potiùs armaverat eousque, ut vox tua gladio ancipiti penetrabilior,

Nota.

F penetrare non poterat? Quàm longe eram à te domine Deus meus, & quàm in profunda abysso malorum meorum, quàm tenebrosum chaos inter te, & me firmatum, quod lumen charitatis tuæ saluberrimum, & calorem vivificum bonitatis tuæ usque ad me venire non permittebat? Verè nesciebam ubi eram, & eram mihi ipsi absconditus, immò perditus eram? verè in regione umbræ mortis habitabam, verè sedebam in tenebris, & in umbra mortis, in conclusione horrifica vitiorum, & peccatorum meorum vinculis, & miserabili captivitate cõstrictus, servitute novissima, ac turpissima depressus. & quod est summa omnium malorum meorum, placebat mihi tanta miseria mea, immò tantarum miseriarum mearum abyssus horrenda, placebat mihi habitatio ista teterrima, & nobilitate animæ tam indigna, esse sub sentibus istis, delitias computabã.

Nota.

G Frigebar, urebar concupiscentiarum mearum ardoribus, perforabar undique doloribus, lacerabar, & dilaniabar solicitudinum, & passionum aliarum distractu, & miserrimus, atque insanissimus ego tot, & tanta tormenta animæ meæ esse gaudia somniabam, & pacem appellabam tot, & tanta mala mea in inferno isto, eram in tenebris, & in umbra mortis sepultus putrescebam, immò sordebam, Isti vermes erant operimentum meum, & ista tinea assiduatum corrosionum erat culcitra mea, sive stramentũ meum: juxta sermonem tuum, quem per Isaïam prophetam tuum locutus es. Domine Deus meus non sufficio recogitare immensitatem malorũ meorum & quis ad hoc sufficere posset? Tu enim scis, quòd multo numero annorum peccare non cessavi, vel mala committendo, vel bona omittendo, vel in utrisque scilicet omissionibus & commissionibus, pertinaciter, vel desidiosè commorando, & converti, sive reverti ad te tardando. Domine Deus meus. quod est malum, cujus ego reus non sum, vel perpetrando illud opere, vel volendo illud perpe-

H trare? Et hoc in memetipso, vel per memetipsum, vel in alio, volendo scilicet, & consentiendo, ut illud ipse committeret, vel laudando ipsum malum, vel adulando ipsi, qui illud commisisset, vel non arguendo illum, cùm hoc ad me ex officio pertineret, vel non compatiendo ipsi peccanti, vel quod deterius est, gaudendo de peccato alterius. quod erat mors spiritualis ipsius, vel omninò non curando, quod erat infidelitas erga te gravissima. Non enim licere mihi poterat videre unam ex ovibus tuis pereuntem, & à lupis infernalibus devorari, & non eripere eam de faucibus eorum, vel saltem quomodò potuissem devorationi hujusmodi resistere. In simili quoque damnatione me esse cognosco de bonis omnibus. Quod enim est bonum quod in me non extinxi, vel in alio persecutus non sum, impediendo ne fieret, vel detrahendo jam facto, vel odiendo ipsum,

Nota.

ipsum, vel permittendo extingui, vel gaudendo etiam, si periret, hoc est si extinguebatur in ipso? Domine misericordiæ, quot bona perierunt, vel me procurãte, ut nõ esset, vel me nõ juvãte, ut esset, vel nõ nutriente ea, aut abstrahente eis auxilium meum? Peccavi etiam contra ea domine Deus meus, vel non congaudendo eis, vel tibi quo auctore fiebant, gratias non agendo pro eis. Et ut ad unum dicam, delicta mea quis intelligit, nisi tu cujus oculis solis omnia nuda, & aperta sunt? coram quo nullus est infernus, & nullum est operimentum perditioni. Non enim sunt tenebræ, neque umbra mortis, ubi se abscondant, qui operantur iniquitatem, abscondant inquam ab aspectu lucidissimo oculorum tuorum. A me siquidem abscondita sunt mala mea propter immensitatem, & innumerositatem suam, qua cor meum obcæcaverunt, & meipsum mihi absconderunt, ut prædixi. Opertus enim eram impietate, & iniquitate mea, & propter hoc ignotus sum, & abjectus mihi ipsi.

CAPUT VII.

Allegatio clementiæ Dei.

His ita propositis, & narratis, & ordinata sic, atque completa tanquàm narratione facti: quoniàm reverà narratio est factorum, qualia facta peccata, & vitia velle, esse, vel dici possunt, allegabo causam meam ante tribunal misericordissimi judicis, & qualiter alleganda est, & justificanda juxta mandatum ipsius, quod per Isaiam edidit dicens: Narra si quid habes, ut justificeris. Quòd si quis dixerit, quòd reo confesso de maleficio, vel maleficiis, nullus est ultra locus eidem aliquid dicendi ad justificationem causæ suæ, immò sola sententia condemnationis ei expectanda est, ut jura testãtur: Respondeo in hoc, quòd etiam in judiciis sæcularibus reis confessis locus est clementiæ, per quam leniuntur pœnæ, & etiam veniæ, sive misericordiæ, per quam interdùm omninò ignoscitur. Non enim possibile est veram esse misericordiam, quæ justitiam omnimodè evacuat, nec veram justitiam, quæ misericordiam totaliter excludit. Misericordiæ namque virtus est justitia, & justitiæ lumen misericordia, sicut dicit Aug. Quapropter infirma est misericordia, quam justitiæ virtus non firmaverit, tenebrosa misericordia, quam justitia non illustraverit. Propter hoc dicit propheta. Corripiet me justus in misericordia, quoniàm & justè miserẽdum est & misericorditer judicandum. Sicut enim culpabile est injustè misereri, sic & damnabile immisericorditer judicare, præsertim cùm ipsa veritas in Evangelio dicat: Estote misericordes, sicut & pater vester cœlestis misericors est. (*Luca 15.*) Et nunquid continet in ira sua misericordias suas? sicut in Ps. scriptum est. Beatus autem Greg. illud lucidiùs affirmat, dicens, quòd zeli districtio de misericordiæ virtute necesse est ut ardeat, ac clarescat, sicut contestatus est Constantinus ille Romanorum Imperator inquiens: Quoniàm Romani imperij dignitas de fonte nascitur pietatis, propter quod & Reges inunguntur, cùm in regni honorem, & officium impositum ex divinæ bonitatis miseratione assumũtur propter defendendos injustè oppressos, misericordiæque esse ministros, & etiam debitores. Sciendum autem tibi est, quòd confessio reatuum in sæcularibus judiciis reis obesse consuevit ad pœnam: ante tribunal verò Dei miseratoris omnium non solũ non obest ad pœnam, immò etiam prodest ad veniam. Dicas igitur confidenter coram judice Deo, sive patre misericordiarum, sive ipso Deo, ac domino nostro Jesu, qui factus est nobis à Deo misericordia, & justitia: Quia confessio omnium malorum meorum, quæ feci, & facio, facit mihi jus obtinendi misericordiam apud te domine misericordiæ. Hæc enim est lex, & statutum curiæ tuæ quam promulgasti per os Salomonis dicens. Qui abscondit scelera sua non dirigetur, qui verò reliquerit, & confessus ea fuerit, misericordiam consequetur. (*Prov. 28.*) Per hanc legem obtinuit in consistorio tuo rex David misericordiam, immò quod plùs est, & longè majus, per solum confessionis propositum, sicut ipsemet testatur dicens: Dixi confitebor adversùm me injustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. (*Psal. 31.*) Si igitur hoc potuit apud misericordiam tuam propositum confessionis, ut remissionem impetraret tanto peccato quantò fortiùs hoc efficiat mihi ipsa confessio, quã coram te ad versùm memetipsum facio? Ampliùs. Quid aliud confitendo, & me accusando coram te facio, quàm jus tuum, contra me ipsum prosequor. Accusatio enim, & testificatio partes judicij sunt duæ, & tertia est condemnatio, quam & ego contra me ipsum non prætereo, dum memetipsum reum mortis æternæ coram te pronuncio. Et hæc omnia indubitanter justè facio, in hoc ergo justus sum. Quapropter cùm ita confiteor, judicium justum facio de me ipso, & justitiam tuam contra memetipsum exequor, & justè jus tuũ hoc modo prosequor. Justus igitur efficior, & propter hoc justificor sic coram te. Justo autem non condemnatio, sed absolutio potiùs, & remuneratio debetur in consistorio tuo. Sententiam ergo absolutionis à te justissimo, misericordissimoque judice, non immeritò mihi deberi dico. Ampliùs. Nonne ista tua est, quam ore Apostolico promulgasti, sententia, quia si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur? Tu autem vides, quia me ipsum dijudico, non igitur à te judicabor idest condẽnabor. Ampliùs. Qualiter verus erit sermo ille propheticus? Judicium, & justitia correctio sedis tuæ, (*Psal. 69.*) nisi hoc intellexeris de justitia hac, & judicio, quod contra me exequor. & quod de me ipso coram te facio, accusando me ipsum, testificando contra me crimina mea, pronunciando contra memetipsum, capitali sententia me esse dignissimum? Ampliùs. Si aliquis alius contra me sic procederet, & hoc intentione pia, nunquid non justè ageret? nunquid non illum justum judicares in parte ista? Quantò igitur fortiùs me justum judicare debes, qui contra me ipsum tantò justius ago, tantòque majori zelo justitiæ mala mea in me ipsum persequor, quantò & natura, & consuetudo humanæ miseriæ est, etiam in malis sibiipsi propitiam esse, sibique ignoscere quemadmodùm dixit poëta Nævius: Mihi ignosco. Nævius siquidem peccata, & vitia quibus ipsemet laborabat, in aliis persequebatur, non autem in seipso: interrogatusque, quam ob causam in seipso mala hujusmodi non persequeretur, respondit mihi ignosco. Hæc est humanæ miseriæ consuetudo, quia in parte ista non solùm in alios justi, sed etiam severi sumus; in nosipsos autem juxta modum, quem dixi, propitii, & misericordes, cùm econtrariò nos habere debeamus. (*Nota.*) Propriis enim peccatis nemo parcere debet, sed potiùs absque ulla miseratione illa persequi, & exterminare à se, aliena verò cum misericordia, non qua misereatur peccatis, sed peccantibus. Hæc autem est, quam requirit infirmitas, per quam & ipsa reum correctio adjuvat, non quæ peccanti ampliùs præbeat incentivum. Tantò igitur laudabilior est justitia, qua quis propria mala in semetipso persequitur ea justitia, qua illa in altero impugnat, quantò difficilius est armari, & pugnare contra seipsum, quàm contra alium, quantòque

virtuosiùs est persecutionem sustinere in seipso, quàm alij irrogatam. Multò ergo majoris justitiæ habendus sum, multóque acceptioris tibi domine misericordiæ, me ipsum sic justificans, & persequens coram te, quàm si alium isto modo persequerer. Ampliùs. Quid petebat sapientissimus ille coram te, cùm dicebat: In tua justitia libera me? An non est justitia tua illa, in qua se petebat liberari? illa, quam ego facio in memetipso? illa namque indubitanter donum tuum est, & illam tu operaris in me. Ut enim eousque injustitia mihi displiceat, ut eam eousque oderim, ut eam tam studiosè persequar, quis ignorat donum esse misericordiæ tuæ? In hac igitur justitia tua libera me ab injustitiis meis, faciens eam invalescere, quousque injustitiæ meæ, quas per ipsam impugno, & per quam illas persequor, stare non valeant ante illam, sed fugiant à facie ipsius. Ampliùs. Per ipsam justitiam tuam pugno contra omnes justitias meas, & per eam persequor illas, sicut tu ipse conspicis, & ego ipse te illuminante video. Contraria est ergo omnibus injustitiis meis. Non potest igitur in me simul esse cum illis, præsertim si te confortante, & fortificante, illa ut debet, & decet, invaluerit. Confidenter igitur à misericordia tua peto, ut omnes injustitias meas per istam, scilicet, justitiam, à me removeas & extermines. Ad hoc enim illam contulisti mihi, ut per eam contra eas pugnem, & illas expugnem. Quòd si adhuc eousque parvula est & viribus invalida, ut ad exterminium earum non sufficiat, tuum domine est adaugere illam, & confortare. Non enim minus placeat tibi perficere, quod inchoasti, quàm quod placuit inchoare, quin potiùs tantò ampliùs placeat tibi perficere, quod incepisti, quantò melior est ipsa perfectio operum tuorum, quàm inchoatio eorundem. Ampliùs. Nunquid non ipsa justitia cōtraria est omnibus injustitiis meis, hoc est vitiis, & peccatis, alioquin quomodò adversaretur illis, qualiter pugnarem per illam contra eas, nisi ipsa repugnaret eisdem? Cùm igitur contraria simul in eodem esse non possint, hæc autem manifestè in me est, jam abierunt te exterminante, atque delente vitia mea, & peccata. A te jam igitur justificatus sum per misericordiam tuam dono justitiæ ipsius. Jure igitur & meritò petere possum à te, domine misericordiæ, sententiam absolutionis.

Psal. 39.

Nota.

CAPUT VIII.

De justitia perfecta, & imperfecta.

QUòd si dixerit quis, quia reverà bona quædam dispositio est, ex qua temetipsum ita dijudicas, atque persequeris, sed non est justitia, nec justitiæ nomine digna: videat ipse qualiter hoc dicat, cùm manifestum sit ex ipsa dispositione esse, vel procedere judicium illud. & judicium per modum, quo est judicium, nec posse esse, vel procedere, nisi à veri nominis justitia. Ampliùs. Cùm per se atque directè repugnet, & adversetur omni injustitiæ, atque peccato, quomodò non erit justitia rationis, & nominis? Ampliùs. Odium omnis injustitiæ nunquid non justitia quædam est? Similiter amor virtutum omnium nunquid non virtus aliqua est? Verùm quoniàm præter rem, atque propositum est disputare de his, nullatenùs dubitandum est, hujusmodi dispositionem quandam justitiam esse; sicut pœnitentia per modum, quo est pœnitentia, non est dubitandum esse quandam justitiam; similiter & pœnitentem omnem manifestum est esse justificantem semetipsum, & ipsum pœnitere nemo ignorat, quin sit quoddam justificare se. Sed reverà differt pœnitere à pœnitere, & dicuntur secundùm magis, & minus, inveniturque pœnitere inchoatum, & diminutum, inveniturque perfectum pœnitere, atque completum. Tunc autem est perfectum, atque completū ipsū pœnitere, cùm ex toto avertit hominem à vitiis, & peccatis, & ex toto convertit ipsum ad correctioné, quod est dicere, ad declinandum ad ipsam, & satisfaciendum pro illis juxta arbitrium Ecclesiæ, cui Deus dedit libertatem, auctoritatem, & potestatem judicij pœnitentialis. Interdùm autem videbis aliquos aliquantulùm dolere de suis vitiis & peccatis, & ea interdùm ipsis displicent, veruntamen non quousque, & usquequaque, quòd illa deserant. Alij verò intantùm dolent, quòd incitati in mortem ad exterminium eorum, & ad pugnandum contra ea, arma pœnitentiæ, & disciplinæ, orationis, & aliorum præsidiorum, quibus contra illa pugnatur, assumant. De prioribus verò, & imperfectè pœnitentibus, atque ad gratiam undecunque conantibus, intelligendus videtur sermo beati Gregor. qui dicit Interim fac quicquid boni potes, ut Deus illustret cor tuum ad pœnitentiam. Manifestum enim indubitanter est, omnem illum qui pœnitere desiderat, & quærit hoc ipsum lachrimis, orationibus, vel alienis suffragiis aut quibuscunque aliis modis, quòd aliquatenùs possit dici dolere, atque pœnitere de vitiis suis, ac peccatis; veruntamen non vera, atque perfecta pœnitētia est: queádmodùm, qui dicebat: Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas in omni tempore, proculdubiò desiderabat justificationes Dei, cùm desideraret desiderare eas. Cur enim desiderabat desiderare eas, nisi propter ipsas? Et propter hoc multò magis desiderabat ipsas, quàm desideriū, sive desiderare earum, veruntamen non erat ei desiderium earum, quantum, & quale concupiscebat illud habere. Ita est de quibusdam pœnitentibus, quia pœnitentia eorum non est nisi conatus quidam, vel præparatio ad veram, perfectamque pœnitentiam, & est indubitanter inquisitio veræ pœnitentiæ, atque completæ status ille eorum. Et propter hoc cùm perfecta pœnitentia, perfecta sit justitia, sive justificatio, qua verè pœnitens semetipsum justificat, ut divinæ justitiæ districtionem, sive districtam ultionem effugiat, & evadat, seu quod est Deo acceptius, ut justitiæ divinæ satisfiat, & per hoc placeat Deo, vera, perfectaque pœnitentia, verè, perfectéque justificat, nihil divino judicio, vel vindictæ, in pœnitente relinquens. Non enim Deus judicat bis in id ipsum, sicut dicit propheta, neque retractat unquàm pœnitentiale judicium, cùm verum, atque perfectum completumque fuerit. Et hoc insinuavit Apostolus in sermone suo, quo dicit, quòd si nosmetipsos judicaremus, non utique dijudicaremur. Facit etiam ad hoc ipsum sermo, quem audisti in præcedentibus, videlicet, justitia, & judicium correctio sedis tuæ: propter hoc judicium dixit ille sanctus & sapiens Job: Nunquid qui non amat judicium sanari potest, quod absque dubio de judicio isto pœnitentiali rectissimè intelligitur. Correctus enim verè perfectéque judicatus, ab alio judicio indubitanter tutus est, nec aliud judicium oportet, ut timeat, præsertim, cùm divinæ misericordiæ judicium pœnitentiale placeat, sicut ipsemet per Ezec. testificatus est, dicens. Nolo mortem peccatoris, sed magis, ut convertatur, & vivat. Quia igitur qui benè correctus est, perfectè justificatus est, & propter hoc jam justus, & plenè liberatus ab injustitiis suis omnibus, & absolutus à vinculis earum, & debitis pœnarum infernalium, si hoc ei innotuerit, non habet necessariò petere aliquid horum, cùm

Nota

1. Cor. 11.

jam

jam omnia illa receperit, sed potiùs gratias agere largitori istorum bonorum. Exemplum autem rei istius est in eo, qui plenè dealbatus est, & perfectè albus effectus est, non enim superest ei inquirere albedinem, vel partem aliquam albedinis. Augmentū utique, & observationem, atque confirmationem incessanter petere debet, propter immensitatem periculorum, quibus interiùs, & exteriùs, & (ut ad unum dicam) ex omni parte patet justitia, sed & ne ipsa justitia in ipso vacet à profectu, & incremento, cùm otiositas, & infructuositas omni gratiæ, & virtuti inimica sit sicut docet beat. Greg. dicens quia dilectio vera otiosa esse non potest, & virtus semper aut deficit, aut proficit. Quia igitur veritas, & perfectio justitiæ suæ vix innotescit alicui, nulli expedit cessare ab orationibus hujusmodi, videlicet quibus & mundatio ab injustitiis, & liberatio petatur. Verùm quoniàm de imperfectione pœnitentiæ suæ plenè constat & liquet plerunque unicuique nostrū, manifestum est in eo statu neminem nostrum deficere debere ab orationibus antedictis. In eo enim statu indubitanter esurimus, & sitimus justitiam, licet & esurie, & siti debilibus, & imperfectis. Tum quia promittitur nobis satietas contraria ipsi ore sacratissimæ veritatis, petenda est incessanter ista satietas instantiâ, ac devotione, qua possumus, qua videlicet nobis datur, ut eam petamus. Dicendum ergo est miseratori largissimo: Adjuva conatus nostros, domine misericordiæ, quibus conamur ad te, qui scis eos nihil esse sine te: sicut confitebatur tibi sapiens, & sanctus tuus Augustinus, dicens. Scio domine quia sine te nihil sunt conatus mei, operi manuum tuarum porrige dexteram tuam, qua me trahas ad te, & extrahas de abysso miseriarum mearum. Converte me domine, idest ex toto verte ad te. Jacens enim in lecto tot ægritudinum, & languorum, vertere me ex toto sine te, non possum ad te. Miserere mei domine, quoniàm infirmus sum; si miserendi sunt infirmi corpore, quantò magis miserendi sunt infirmi mente? Domine misericordiæ quid obsit mihi, vel adversatur, quominùs miserearis mihi? Scio domine te illuminare, quia non obsistit mihi ad hoc misericordia tua. Non enim obsistere potest, vel contraria esse sibi ipsi. Hoc autem indubitanter esset, si operationem suam, quæ est miseratio tua, impediret. Absit autem hoc à misericordia tua, quod nec in ullo genere rerum inveniri potest, videlicet, ut res aliqua sibi ipsi adversetur, & operationem suam naturalem, atque debitam impediat. Aut obsistit igitur mihi in hoc justitia tua, aut vitia mea, sive peccata, vel fortè utrunque. Quòd si justitia tua obsistit & mihi, & misericordiæ tuæ in parte ista, quomodò igitur non potiùs obsistit, quominùs dares mihi donum confessionis istius? Non enim est ei adaucta virtus in parte ista contra me ex confessione ista, quin potiùs multò minus juris habet contra me per illam. Quantò enim magis me ipse coram te justifico, tantò minus juris, & justæ potestatis relinquitur justitiæ ad vindicandum in me. Si enim ex toto, atque perfectè me ipse justificarem, nullæ essent partes justitiæ tuæ ad justificandum me, vel ad obsistendum mihi quocunque modo. Ex ista igitur confessione minus potest (ut ita dicam) & contra me, & contra misericordiam tuam justitia tua. Amplius. Qualiter obsistit mihi justitia tua, cùm ego ipsam adjuvem per istam confessionem meam, immò potiùs manifestum est, ut ipsa paret etiam præparatæ in me misericordiæ tuæ viam, dum me dignum & idoneum aliquatenus efficiet miseratio misericordiæ tuæ. Amplius. Nec decet, nec possibile est, misericordiam

Psal. 6.

Nota.

A tuam otiosam esse, quapropter necesse est eam operari operationes suas, & maximè in eos, qui ad eam se præparant, qui ad eam fugiunt, & qui illam, quasi quod à te ipsis datum est, quærunt. Et nonne ego domine, unus ex illis sum? Quid enim intendo, vel quæro per omnes istas accusationes, testificationes, & confessiones contra me, nisi ut miserearis mihi? Quid intendo revelatione, atque ostensione vulnerum, nisi ut medearis illis per misericordiam tuam? Similiter per ostensionem paupertatum mearum, atque defectuum, quid intendo, vel quæro, nisi miserationum tuarum subventiones, & beneficia? Amplius. Quid potest intendere contra me justitia tua, nisi vindictam justissimam? Perditionem enim, & destructionem operis tui, quod ego sum, nullo modorum intendit justitia tua. Alioquin contra te ipsum intenderet, & pugnaret. Non intendit igitur destruere in me,
B quod tu fecisti in me. Hoc enim tu adhuc diligis in me qui nihil eorum odisti, quæ fecisti. Quod tu autem diligis in me, justitia tua odire non potest, quapropter nec per se, nec per accidens, destructionem illius intendere ullo modo potest. Odit igitur solum illud in me, quod & tu odis in me, videlicet fœditates, deformitates, depravationes, ac turpitudines, quibus ego depravavi, & deturpavi, quod tu bonum, & pulchrum fecisti in me. Domine misericordiæ hæc ipsemet odi, & persequor in me, & pugno contra ea, quantùm tu das, & adjuvas. Nondùm siquidem perfecto odio odi illa, nec ut fortis, & implacabilis inimicus totis viribus, & studiis pugno contra illa, quoniàm non eousque fortis sum adhuc, ut possim hoc; & contra ipsa pugno, licet debiliter, & adhuc infirmiter
C cum justitia tua, & non contra eam. Injustè igitur mecum agit si contra me est, mihique obsistit. Impossibile est autem justitiam tuam iniquè agere, vel injustè, quia impossibile est, ut in statu isto, in quo me posuit gratia tua, contra me sit justitia tua, neque igitur justitia tua, neque misericordia tua contra me est. Sola igitur vitia mea, & peccata contra me sunt. Quia igitur contra te ipsum sunt: illa enim inimici tui sunt, quos implacabiliter semper odis. Adjuva ergo me contra me pugnantem, & ante tribunal misericordiæ tuæ contra ipsa litigantem. Bellum enim istud, & litigium tuum, contra inimicos tuos, & adversarios tuos est. Addo etiam, quia propter te est. Propter hoc pugno contra ea, & litigo, quia tu odisti ea, & quia beneplacitum tuum est impugnatio. Sed & propter hoc domine misericordiæ ea in me persequor, quoniàm illa sola prohibent, & impediunt, ne tibi placeam, & propter hoc exterminare illa à me ipso enitor, ut vides, quibus adhuc possum conatibus,
D ut exterminem à me ipso quæcunque tibi displicent in me, ut ipsis prorsùs abrasis, & extirpatis à me, tibi placitus efficiar, & acceptus, & sic me recuperes, & possideas solus totaliter, cujus me esse recognosco iure plenissimo, jureque singulari. Bellum ergo istud tuum est, quoniàm victoria tua est, qui scis me non nisi virtute tua victorem esse posse illorum. Causa ista tua est, quoniàm de jure tuo, & de illo, videlicet, ut illud obtineas, in judicio isto contenditur. Scis enim domine per iniquissimam usurpationem, & perniciosam voluntatem meam, vitia mea, & peccatum inter te possessionem meam ipsius, qui tuum jus sum totaliter absque participe ullo, & consorte. Ne sustineas ulterius istos tam odibiles mihi, & tibi, inimicos possidere jus tuum, quod ego ipse sum. Scio domine, quia justissima est ista pœna mea, duræ videlicet servitutis & crudelissimæ tyrannidis, quibus me

Nota.

Vide.

incessanter premunt, & affligunt domini, videlicet vitia mea, & peccata, quibus me turpissimè, & insanissimè subdidi. Et si placere tibi meritò potest ista tanta pœna mea, quia justissima, displicere tibi tamen debet injuria, & contumelia tua, quam tibi faciunt in me, tam nequiter abutentes me domini isti, & per istos etiam dæmones ipsi qui per ipsos in omnem injuriam, & contumeliam tuam abutuntur me. An tibi debet placere plùs ista tanta pœna mea justissima, quàm tibi displicere injustissima dominatio dominorum utrorumque istorum, quia nulla injustior, nulla nequior, nulla bonitati tuæ intolerabilior.

CAPUT IX.

Petitio victoriæ in conflictu pœnitentiæ.

Ex omnibus istis igitur colligo ratiocinatione, quia nec misericordia tua contra me est, nec justitia tua, in isto bello, vel judicio. Peccata verò mea, quæ proculdubiò contra me sunt, & etiam contra te, non debent prævalere, non dicam contra te, sed etiam nec contra me, in isto judicio, vel prælio, F de quo evidenter ostendi potest, quod utrunque tuum est videlicet tam prælium, quàm judicium. Vince igitur in isto judicio pariter, & prælio, qui vides victoriam hìc provenire non posse, nisi virtute tua. Nec patiaris me succumbere, & vinci propter infirmitatem, & defectum virtutis propriæ, sed da virtutem, potiùs ad vincendos tam odibiles inimicos tuos, qui das lassis virtutem, & his qui non habent, fortitudinem, & robur, multiplicas. An denegasti unquàm virtutem, & fortitudinem certãtibus pro te, sive in judiciis, sive aliàs ubicunque? Ne incipias igitur à me, sive in me, quod nulli unquàm hominum te fecisse nemo fidelis ignorat. Ampliùs. Responde mihi, ô justitia creatoris, si eousque tibi placeat vindicta de me, adeóque avida es cruciatuum, & tormentorum meorum, dic, obsecro, propter quid placeat tibi ista vindicta? Scio quia non poteris respondere, vel assignare, nisi G alteram ex istis duabus causis, videlicet justitiam vindictæ & gloriam creatoris. Quia igitur ubi major arguentia utriusque istarum causarum evidenter est, ibi debet tibi major esse iste amor, & aviditas vindictæ, & cruciatuum meorum, necesse est, ut magis sibi placeat vindicta, quàm ego ipse creatori facere paratus sum. Jam autem dixi, quia justificatio, qua verè, ac perfectè pœnitens semetipsũ justificat, majoris est ei gloriæ, ea, quæ justificat aliũ, adjeci etiã, quia laudabilior, & ipsi creatori acceptior. Magis igitur placet tibi pœnitentialis vindicta, quam de me ipso facere cupio, quàm illa, quæ per tortores dæmones, vel per quæcunque tormenta inferri posset. Ad hanc igitur necesse habes intendere, & non aliis de tortoribus tradere. Ampliùs. H Nonne majoris est gloriæ creatori, ut ipse faciat sibi ministros devotissimos, quos habuit hostes, & adversarios? Totum autem ei hoc per pœnitentiam efficitur, qui enim per peccata, & vitia inimici Dei sunt, conversi per pœnitentiam, ejusdem devotissimi servi efficiuntur, & quod est mirabilius, sui ipsorum hostes, & adversarij, propter ipsum fiunt, simul etiam vindices, & tortores, dum in semetipsis quicquid contra creatorem egerunt, districtè vindicant, & severè puniunt; illos etiam diabolus sentit conversos, hostes atrocissimos, atque rebellantissimos, & ad omnem voluntatem Dei pro viribus promptissimos, quos priùs dum essent in vitiis, & peccatis, habuit subditissimos. Et hæc est

E mutatio dextræ excelsi, quia diabolus non sine gravi confusione aversos à se sentit, & conspicit, & contra se rebellantissimos amore creatoris. In quo magis tantò glorificatur Deus, quantò magis, & mirabilius bonum est justificare impium, quam torquere, & suscitare mortuum in vitiis, & peccatis, sanctumque, ac devotissimum Dei servum efficere, quantò melior est ipsa sanctitatis gratia, quàm peccatorum vindicta. Nunquid non ex te dicit sanctus, & sapiens Aug. quia majus fuit Paulum suscitare mente, quàm Lazarum corpore? Quis autem dubitat, quantùm glorificatus fuerat ex toto opere, quod Lazarum corpore suscitavit, quantò igitur magis glorificatus fuerit ex suscitatione Pauli, qui cum de morte vitiorum, & peccatorum suscitavit. Tantò namque ex mirabilioribus operibus suis est ei major honor, & major gloria, quàm ex minoribus, quantò illa & mirificentia, & magnitudine præcellunt minoribus. Ampliùs. Nonne & illud similiter dicit idem sanctus, & sapiens August. quia majus est Deo justificare impium, quàm creare cœlum, & terram. Major est enim ei gloria ex justificatione unius impii, quàm ex creatione cœli, & terræ. Et hoc indubitanter apud intelligentes, & cognoscentes, mirificentia magnalium ipsius. In justificatione autem unius impii est nobilissima victoria. Vincitur diabolus, vincitur & peccator, sive impius à semetipso tam bello, quàm judicio, ut prædixi. Tanta quoque, tamque magnifica largitio veniæ est, & gratiæ, ut humanus intellectus eas non sufficiat admirari. Fit invocatio, reformatio imaginis, & similitudinis creatoris in anima humana, nec minùs mirifica, quàm si de trunco arido, & putrefacto oli a speciosa, & vernans subitò efficeretur, vel de porco spurcissimo, aut buffone, speciosissimus, aspectuque desiderabilissimus juvenis efficeretur. Vincitur ibi ira tua cui resistere nemo potest, ab ipsa misericordia tua. Nimirùm magnificentia miserationum, & remissionum tuarum, & largitio munerum & gratiarum tuarum, & ut de aliis taceam, ipsa hæreditas fœlicitatis æternæ, major est, quàm cœlum & terra. Tot igitur & tanta tãque magnifica opera tua concurrunt simul in una unius concreti peccatoris justificatione ut minora meritò reputentur cœlum, & terra, quàm illa sint. Quis autem cogitare sufficiat gratiarum actiones, quæ tibi pro illa reddantur, & collaudationes quæ tibi placuere, quæ & super omnem admirationem nostram sunt, pulcherrimarum sublimiumque militiarum tuarum, exercituum videlicet omnium angelicorum? Festinanterque tibi in cœlis inde agitur gaudium. Tu enim dixisti, & facta sunt, cœlum, & terra tu mandasti, & creata sunt. Nihil verbo tuo *Psal. 48.* omnipotenti, nihil mandato beneplaciti tui se opposuit, & contradixit, nihil ibi quicquam difficultatis adhibuit. Et ipsa etiam cœlum & terra, si quid difficultatis & resistentiæ opponere potuissent creationi, & formationi suæ, nullatenùs hæc fecissent, quin potiùs si quid juvaminis ad hoc adhibere potuissent, toto gaudio, & aviditate illud ad hoc adhibuissent. Non habes igitur ô pulcherrima, ô super, & omninò laudanda Dei justitia, propter quod vel te mihi opponas, vel mihi aliquatenùs adverseris, sive in vindictam de me sumenda, sive in gloriã creatoris intendens An non ego propugnator tuus sum, in prælio isto, & advocatus in judicio isto? Quid enim aliud intendo, vel quæro, nisi ut totum me recuperes, totumque possideas? Non pugno, vel litigo, nisi contra capitales inimicos tuos, videlicet injustitias meas, & hoc non potest non esse tuum. Adjuva igitur propugnatorem tuum, & advocatum in bello tuo justissimo, atque judicio; alioquin non

non solùm mihi, sed etiam tibi ipsi deesse meritò reputandus es. Loquar ampliùs unum verbum tibi domine misericordiæ, & dicam, quia oportet te misereri mihi, salvâ per omnia justitiâ tuâ, similiter & justè agere mecum, salvâ per omnia misericordiâ tuâ Non enim est possibile, ut alterum istorum permittat bonitas tua, videlicet vel lædi justitiam tuã, vel lædi misericordiam tuam. Utraque enim bonitas est, neque enim contraria sunt ullo modorum, nec altera alteri ullatenùs adversatur, immò, si fas est dicere, mutuò se per omnia adjuvant. Absit enim, ut sic vindictam justitia expetat ut misericordiam omninò evacuet. Absit similiter, ut misericordia tua sic ignoscere intendat, ut justitiam tuam prorsùs excludat. Tu igitur prælargus miserator es, & nihilominùs in miserando servans justitiam. Et similiter severus vindicator, in vindicando tamen illæsam per omnia servans misericordiam. Quia igitur sic me per pœnitentiam justificas, & salva est per omnia justitia tua, & salva per omnia misericordia tua, confidenter dico, quòd necessè habes, non necessitate coactionis, sed superabundãtia liberrimæ bonitatis tuæ, me justificare. In omni enim verè, & perfectè pœnitente salva est per omnia justitia tu. dum nihil in eo impunitum relinquitur. Omnis enim verè ac perfectè pœnitens pro omnibus cõmissis, & omissis se ipsum punit, pro omnibus namque dolet, & erubescit, & sibi ipsi irascitur, & sicut tu ipse ad nudum conspicis, etiam cogitationes malas in se ipso punire non negligit. Quis enim verè pœnitens est, qui non doleat pro eo, quod quicquam, quod tibi displiceret, cogitavit? Et intendo domine misericordiæ, quòd saltem in universali pro omnibus, quibus te offendit, debet saltem dolere universaliter, qui nullam ex offensis tuis excipit, vel præterit. De singulis enim singulariter dolere, vel pœnitere interdùm forsan non est possibile alicui. sicut neque singulariter recolere, aut memoriter tenere. Delicta enim quis intelligit? *Psal. 18.*

CAPUT X.

Excusatio pœnitentis, quòd non debet tantùm puniri, quantùm meruit.

QUòd si dixerit quis, quia quemadmodùm in singulis commissis, & omissis, singulariter peccat, quicunque peccat, sic & singulariter emendare singula, & pro singulis satisfacere singulariter debet: Respondeo hujusmodi homini, quia hoc non solùm justitiæ tuæ non est, sed etiam nec humanæ. Quotcunque namque latrocinia quis commiserit, non tot ei suspendia, vel mortes aliæ irrogantur, quin potiùs hæc uno suspẽdio humana justitia reputat in eo omnia vindicata. Et hoc quantùm ad ipsã humanam justitiam pertinet, quæ post unam mortem corporis non habet ampliùs, quid faciat in peccantem Similiter autem se habet in verissima, per omniaque semper laudanda justitia tua, quæ una morte veteris hominis omnia vitia, & peccata in anima humana mortificat, & extinguit, unicaque infusione justitiæ, seu gratiæ tuæ, omnes sordes spirituales emundas, & abluis. Quemadmodùm infusione fortissimæ medicinæ omnem infirmitatem curas, & quemadmodùm unica infusione theriacæ virtuosissimæ venena omnium peccatorum, & vitiorum exterminas prorsùs, & diffugas.

CAPUT XI.

Objectio contra prædicta.

QUòd si dixeris, Domine misericordiæ, quia, non quantùm justitia requirit, se ipsum punit, etiam pœnitens quantumcunque verè, ac perfectè, quoniàm pœnæ æternales, sive gehennales debentur unicuique peccanti mortaliter, pœnæ verò pœnitentiales, quantæcunque sint, nullæ sunt comparatione illarum, quapropter nullus ex verè, & perfectè pœnitentibus pũnit se tantis pœnis pœnitentialiter, quantis dignus est de Dei judicio, & justitia. Respondeo tibi in hoc Domine misericordiæ, quia justitia tua non requirit hoc à peccatoribus, videlicet, ut tantis, ac talibus pœnis se ipsos puniant: infernales namque pœnæ, quos tenent non emendant, aut corrigunt Non est enim in inferno, qui confiteatur tibi. Ampliùs. Pœnæ illæ non sunt contrariæ vitiis, & peccatis, cùm ea nec exterminent, nec minuant nec eis ullatenùs adversentur, seu repugnẽt eisdẽ, quin potiùs perpetuo consortio cohærent eisdem. Ampliùs. Pœnæ hujusmodi nihil aliud possunt in eis in quibus sunt, nisi quòd eos torquẽt & excruciant, hoc autem bonitati tuæ nunquàm per se placet Domine misericordiæ. Non enim delectaris in perditione viventium, diabolicæ namque malignitatis est illud proprium, amare pœnas, & tormenta hominum, Scio namque te docente, quia pœnæ malorum tam Angelorum, quàm hominum, placent tibi, non quia pœnæ illorum sunt, sed quia justæ, & ideò bonæ, & quia à te ipso sunt Diligis igitur in hujusmodi pœnis ordinem, & pulchritudinem justitiæ. Diligis in eis, & gloriam tuã, non enim parum te glorificat pœna malorum justissima, quæ eis te auctore simul, & judice irrogatur. Claret etiam invictissima omnipotentia tua, qua punis principes tenebrarum cæterosque reprobos, qui bonitate tua, & præclara beneficentia tua in injuriam tuam, & contumeliam abutuntur tuis ipsis beneficiis contra te se superbè elevantes dum per cã subjiciuntur, & arctantur suppliciis: adeò impotentes effecti, ut nihil ulteriùs possint, nisi dolere, qui in rebus pessimis exultaverunt, nihil ampliùs, quam confundi opprobrio sempiterno, & ignominia, quæ finem non habent, qui tam malè gloriabantur in sæculo isto, nihil aliud possunt, quàm egere, & premi æternaliter paupertate arctissima, quæ est bonorum irrelevabilis inopia, qua divitias spirituales, sapientiæ videlicet, & virtutum, vel rejecerunt, vel contempserunt, & fallaces corporales, seu temporales divitias inordinatissimè eripuerunt, vel administraverunt. Dico etiam, quòd pœnæ illæ æternales perpetuò avertunt à te domine misericordiæ, non enim traduntur in illis, nisi quos in æternum projecisti à facie tua, & sine ulla spe miserationis, & liberationis dereliquisti. Quapropter à pœnitentibus justitia tua pœnas hujusmodi non requirit, alioquin contraria esset, & misericordiæ tuæ & sibi ipsi, misericordiæ siquidem, dum non solùm miseros peccatores in miseriis vitiorum suorum, & peccatorum desereret, sed eisdem etiam miserias incomparabiliter adaugeret, redireque eos ad tuam misericordiam prohiberet Sibi verò ipsi adversaretur, quoniàm peccatorum justificationem proculdubiò impediret, constituens eos in eo statu, in quo redire ad justitiam non est eis possibile ullo modo. Pœnas igitur illas solas justitia tua requirit à peccatoribus quæ ad illam reducant eosdem, & ab injustitiis vitiorum, & peccatorum illos liberent, & emundent. Hæc autem sunt solæ pœnitẽtiales. Dico

Psal. 6. *Nota.*

igitur coram te domine misericordiæ, quia ille dolor justitiæ tuæ sufficit in peccatoribus, qui eos faciat & quærere medicinam misericordiæ tuæ, & subjicere se curæ medicinali tuæ. Similiter, & iste timor justitiæ tuæ sufficit in eisdem peccatoribus qui eos faciat fugere ad misericordiam tuam, quæ sola est refugium unicum miserorum. Sic & erubescentia illa, & confusio, quæ eos faciat abscondere, & turpitudines, & fœditates, vitiorum suorum, & peccatorum à facie tua, & ab aspectu sanctorum oculorum tuorum, quæ faciat eos velare, sive operire omnia illa pudenda. Operimentum autem istud, & velamen unicum est eorundem revelatio, & hoc non est nisi sincera cōfessio illorū, sicut mos est cōfessionem fieri in Ecclesia tua, ubi confessionem hujusmodi non solùm sacrasti, sed etiam sacramentum miræ, ac virtuosæ, sanctificationis fecisti. Sic dico ex eruditione tua, & magisterio, quia satis est justitię tuæ tanta ira contra vitia sua, & peccata, in peccatoribus, quæ eos faciat armare, & accingere ad expugnanda ea & in mortem & exterminium eorum eos accendat quousque vivere de cætero non patiantur, & hæc utique proposito, & voluntate. Et est propria intentio sanctæ iræ istius, ut in vindictam tuam, & suam hoc faciat, in vindictam quidem tuarum injuriarum. & contumeliarum tuarum, quas in se ipsis tibi Domino Deo irrogaverant, in suam verò vindictam, hoc est propriæ mortis ultionem, quam per vitia sua, & peccata, sibi ipsis intulerunt. Sic domine misericordiæ dico de indignatione, quia sufficit tuæ justitiæ, ut tanta sit in peccatoribus, quæ eos eousque erigat, & elevet, ut eis de cætero subesse, vel servire dedignentur, eaque à se ipsis tanquam vilissima excutere, omninóque conculcare, despicereque illa proponant. Sic dico & de odio, quia sufficit justitiæ tuæ, ut implacabiliter proponant peccatores præliari, ac decertare contra vitia, & peccata, ut neque fœdus, nec amicitiam, de cætero cum eis habere proponant, neque fines suos intrare, aut intra fines suos illa habitare ullo pacto permittant, sed tanquàm gladio, & igne, illa profugare, atque exterminare, ubicunque, undecunque poterint studiosè, ac viriliter, intendant. De abominatione quoque quid aliud mihi dicendum est coram te? nisi quia justitiæ tuæ satis est, ut in peccatoribus tanta sit vitiorum, & peccatorum suorum abominatio, ut nauseam eis provocet & vomitum eorum: Abominatio namque usualiter dicitur, quasi nauseam vel vomitum aspicientibus, aut aliter aliquid sentientibus faciat; & intendo vomitum spiritualem, qui est sincera. & integra confessio peccatorum, qua tanquàm humores noxij, & fœtulentiæ, seu spurcitiæ intolerabiles, ore per confessionem ejiciuntur, seu vomuntur. De aliis autem hujusmodi affectionibus ad pœnitentialem justificationem pertinentibus mitto te ad tractatum de pœnitentia, te inquam, qui legis hæc, qui tractatus est pars libri de sacramentis.

Nota.

Nota.

CAPUT XII.

Quòd Deo placeant opera pœnitentiæ.

NUnc autem revertar ad loquendum juxta quod incœperam, Domino Deo nostro, qui est misericordiæ, & repetam ei quoniàm acerbitas & vehementia passionum in pœnis pœnitentialibus, Domine Deus meus, meritò tibi placet, ex eisdem causis, quibus & in pœnis infernalibus: multa autem habent alia bona, videlicet illa magnifica opera tua, quæ prædixi, videlicet resuscitationem à morte spirituali, & reformationem à deformitate monstrifica, qua vitia, & peccata deturpant animas humanas, deinde victoriam mirificam, & triumphum nobilissimum, qua potestates infernales vincuntur, & diffugantur à peccatoribus. Ereptio prædæ de faucibus, & dentibus leonum infernalium, mirificentia quoque reædificationis templi Dei in animabus peccatorum cujus speciositas, atque structura, ex lapidibus preciosis, seu gemmis donorum, virtutum, & gratiarum, verbis humanis explicari non potest. Habent & recuperationem imaginis, & similitudinis tuæ in animabus humanis, cujus pulchritudinem cogitatus humanus non attingit. Habent resuscitationem possessionis tuæ, qua & tu recuperas peccatores, & ipsi te, qua largitate magnificentiæ tuæ quæ potest esse præclarior, dum & veniam immensorum tormentorum, & dona inæstimabilia virtutum, & gratiarum, & jus in hæreditate cœlesti, quæ est æterna fœlicitas, & te ipsum redonas pœnitentibus. Domine misericordię quis admirari sufficiat, vel etiã cogitare studeat, aut valeat, illud cœleste & spirituale convivium, quod instauras in uniuscujusque peccatoris pœnitentiali conversione, in quo omnis exercitus pulcherrimarum, sublimiumque militiarum tuarum, non solùm splēdidissimè, sed etiam beatissimè convivatur, gaudioque incogitabili jucundatur, atque reficitur, sicut tu ipse ore tuo sacratissimo in Evangelio veritatis tuæ dixisti; quia gaudium est Angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente. Domine misericordiæ illud est indubitanter nuptiale, ac triumphale convivium: Nuptiale, quia animam peccatricem, quæ cum diabolo meretricata fuerat, virginitati spirituali restituis, & reformas, & cum nuptiali benedictione, & sanctificatione, denuò recuperas, propter quod dicitur festivum convivium illud nuptiale: Triumphale verò, propter victorias gloriosas, & triumphum nobilem antedictum. Quare manifestum est ex omnibus istis, pœnas pœnitentiales esse incomparabiliter meliores, & incomparabiliter magis tibi placitas, & acceptas, quàm infernales, sive gehennales, sed & majoris esse, veriorisque justitiæ, quàm illas, cùm istæ justificent pœnitentes, illæ verò injustitias nec tollant, nec minuant, nec ullo modo levent. Certum enim est, eas animas, quæ hinc ad infernalia supplicia transeunt, suppliciis illis nullatenùs meliorari, alioquin processu temporis in inferno & innocentes, & bonæ fierent, si supplicia illa injustitias vitiorum, & peccatorum, minuerent. Nemo autem ad modicum intelligens ignorat veram justitiam veris injustitiis adeò contrariam esse, ac repugnantem ut cum illis in eodem subjecto nullatenùs esse possit. Confidenter igitur peto à te Domine misericordiæ, quod dignum, & justum est, videlicet, ut pœnæ pœnitentiales plùs tibi placeant in me quàm infernales. Hæ enim & totū tollent quod tibi displicet in me, & me tibi faciēt placitū, & acceptū. Hę placabunt justam iram tuam, qua scilicet justissimè irasceris peccatoribus, pœnitere non curantibus, & satisfacient justitiæ, & restituēt tibi jus tuum integrè & plenè. Jus autem illud ego ipse sum, & omne servitium, omnisque servitus, quib9 dominationi tuæ servire debeo. In inferno verò, tu scis, quia nemo tibi servit. Dicã & ampliùs Domine misericordiæ, si tã avida est justitia tua pœnarū mearū, quid igitur faciet mihi misericordia tua? Nūquid nō æquè potēs est, & larga, atque propensa ad miserēdū, ut justitia tua fervens ad puniendū? & hoc est dicere ad tollendã, vel ad levandam miseriã, ut illa videlicet justitia ad ipsam infligendã, vel adaugēdã. Haud sufficiãt misericordiæ tuæ eis, qui conãtur ad te, quique quantùm das, & adjuvas, reverti

Lucæ 15.

cupiunt,& enituntur ad te, partem meritarum pœnarum eisdem remittere,& tantùm de pœnis eis reservare, me perpetuò incogitabiliter crucientur. Domine misericordiæ hoc ipsum facis contumacibus,& rebellibus, ipsamque justitiam tuam non timentibus, dulcissimam misericordiam tuam nec quærentibus,nec etiam curantibus. An dignum, & justum est ante te, ut non melioris conditionis sint, qui quantùm tu adjuvas, enituntur redire ad te, & placere tibi, quàm illi qui omninò se averterunt à te,& eousque contemnunt te, ut nec quærant, nec curent te. Multò magis igitur, & absque ulla comparatione, propensiorem te decet esse,effundere potiùs oportet bonitatem tuam in illos,quàm in istos: in quo autem eris propensior, nisi ipsos ex toto salvos trahas ad te,& recuperes? Ampliùs. Dulcissime miserator, nunquid non infernus locus damnationis est, atque perditionis æternę? Manifestum est igitur omnibus illis, quos flammis, cæterisque tormentis infernalibus tradis, nihil esse salutis, aut liberationis, sicut nec dæmonibus; nisi fortè quis dicat, quia meritorum, ac debitorum suppliciorum, alijs plus, alij minus detrahitur, atque remittitur. Sed hoc, quàm parum est ad immensitatem misericordiæ,& quàm longè distans ab illa? Hoc est etiam Domine, pro quo nemo unquàm invocavit te, & quòd nemo unquàm à prælarga misericordia tua petiisse creditur. Quis enim unquàm cogitavit orare te,ut partem damnationis æternæ eidem remitteres, & dimidiam ei salutem dares, vel partem etiam quamcunque salutis? An non verum dicit ille sanctus, & sapiens veritatis tuæ præco Ambrosius dicens, nefas esse à te qui summè misericors es, dimidiam sperare veniam? Multò fortius & dimidiam petere gloriã. Quod etiam inde manifestum est, quia omnes quicunque ab initio mundi misericordiam tuam exoraverunt, tanquàm nefariam hujusmodi petitionem declinaverunt. Ampliùs. Domine misericordiæ, te docente, ac revelante, jam novimus te innumerabiles salvare, qui salvari omninò nõ volũt, nec curant, sicut manifestum est de parvulis, quos sacro, vel vivifico fonte baptismatis regeneras. Nonnullos etiam incredulos,& rebelles in ipsa rebellione, & incredulitate visitas, & suscitas de tanto profundo mortis, & tenebrarum, sicut ipsum sanctissimum Apostolum tuum Paulum, qui totis studijs,& viribus pugnavit contra te, tantaque malignitate persequebatur te, sicut tu ore tuo sacratissimo ad eum locutus es dicens: O Saule Saule, quid me persequeris? Quantò igitur majori largitate dignum est, ac decentissimum misericordiam tuam in eos effundi, qui pacem tuam, qui veniam, qui gratiam tuam,ut possunt,& tu adjuvas, atque das à te obtinere nituntur? Non dico domine misericordiæ, quia meritis eorum debeatur venia, & gratia tua de suorum justitia, vel jure meritorum, sed dico hoc decere immensitatem misericordiæ tuæ, ut te invocantes, qualiter possunt, & à præveniente eos gratiã tuã recipiunt, non confundantur, sicut docuisti eos per prophetam tuum loquentem ad te, & dicentem: Non confundar, quoniàm invocavi te. Et per alium dixisti, quis invocavit dominum,& despexit eum? Confunduntur autem proculdubiò, qui quod petũt, non obtinent, & despiciuntur, quorum preces non audiuntur. Domine misericordiæ, isti sermones, quos loquor coram te, non ex me, vel mei sunt, sed ex te,& tui sunt; si non placent tibi, quia mei sunt, ex bono tuo placere tibi debẽt, quia scilicet & dona tua & tui sunt. Quomodò sermones hujusmodi loquerer, nisi tu poneres in ore meo, nisi tu dares, & digito tuo, idest, Spiritu sancto scriberes eos in corde meo? Propter hoc igitur debent tibi esse placiti, & accep-

Act. 6.

Psal. 30

Eccles. 2.

A ti, quia ut dixi tui sunt, ex dono tuo sunt. Neque enim Mercurius ille, qui non tam falsissimè, quàm etiam impiissimè Deus eloquentiæ apud perditissimos, & deceptissimos homines,& dictus,& habitus est, omni artificio rhetorico hos sermones cogitare potuisset. Dico confidenter domine misericordiæ, sicut dignum, & justum est, nec vacuam, nec otiosã esse justitiam tuam, quin potiùs necesse est, ut exeat in largissimas, ac profundissimas miserationes, præsertim in eos, quos pervenit ipsa tam magnis, tamque salutaribus donis, ut eam cupiant,& ut possunt, quærant. Neque enim, ut prædixi, possibile est, sic dimidiare miserationes tuas, aut inimicari, in eos potissimùm, qui non partes miserationum quærunt, aut petunt à te, sed plenam, perfectamque veniam, & gratiam tuam, ut sæpè dixi quantùm das & adjuvas, à te petunt. Illud autem denegare nullus potest, unam saltem (salva justitia tua per omnia, salvoque jure tuo in omnibus) ut præstes perfectam plenamque gratiam,& veniam, quę sunt in vita ista miserationis tuæ plenitudo. Et quidem in domibus religiosis te auctore constitutum, & ordinatum, ut qui

B inde abierunt, vel exeunt, recipiantur, vel saltem usque ad tempus salvâ tamen ordinis disciplinâ. Quia igitur misericordiæ tuę nec numerus, nec mensura, cùm ab ordine sanctissimo tuo & regula sanctissima Christianitatis toties aberraverim, & exiverim, non potest denegari mihi, quin ad illam reversus recipiar, salvâ tamen ordinis Christiani disciplinâ. Hoc autem non est nisi pœnitentia tua, quæ in Ecclesia tua & injungi, & agi consuevit. Ampliùs. Qui non deseruisti me devium,& aberrantem, quomodò non assumes revertentem, atque correptum? Non deseruisti tu quemquam, nec revocare cessasti, nec adhuc cessas; unde enim mihi sunt desideria ista quibus tibi recõciliari desidero, quibus ad pacem,& gratiam

C redire cupio? Unde istę accusationes, quibus contra memetipsum propter injustitias meas litigo, nisi à te, qui donis istis tanquàm benedictionibus dulcedinis tuæ prævenis me? nec in aliquo læsa est justitia tua per hanc tam piam, tamque indebitam prævẽtionem misericordiæ tuę, quantò ergo fortius non deserar, nisi ista dona mihi compleveris, atque perfeceris. Magis enim indignus eram ista præventione misericordię tuæ, antequàm eã me prævenires quàm nunc sim pręventus perfectione justificationis, & sanctificationis tuę; & longè minus indignus nunc sum, ut ista tua dona mihi compleas atque perficias, quàm eram donis istis antequàm illis me pręvenires. Aliquatenùs enim me pręparant ad justificationis & gratiæ tuę plenitudinem. Neque dubitandum est ullo modorum quin multò longiùs sint à misericordia tua qui eam nec quęrunt nec curant, quàm qui eam cupiunt atque desiderant, licet exiliter & minus quàm deberent hoc faciant. Ampliùs.

D Quæ sunt opera magnificentiæ misericordię tuæ propria ac pretiata? Certum est mihi domine quia lenire miseriam, tollere eam ignoscere liberare, salvare & pręvenire etiam non valentes venire ad te in benedictionibus dulcedinis tuę, quibus aliquatenùs cognoscant te,& beneficia tua quę receperunt à te, deinde mala sua quę reddiderunt beneficentiæ tuę, & mala, in quibus sunt, atque ea quę meruerunt & à quibus non est eis refugium & liberatio sive salvatio, nisi per pœnitentiam suam;& cum his prędonas eis etiam, ut displiceant sibimet ipsis in omnibus, semperque placeant tibi, cupiantque & desiderent, & enitantur (licet infirmiter) exire de malis suis & redire ad te qui es salus & vita eorum. Sic dico & de timore tuo, qui est initium sapientiæ & expellit peccatum quoniàm qui sine timore est non potest justificari quoniàm est de pręclaris & proprijs ope-

ribus misericordiæ, & præsertim in peccatoribus, qui illos prævenit, & fugere facit quasi à facie colubri peccata, fugere inquam ad te, qui sic fugientes benignissimè semper suscipis, & etiam cum gaudio, & congratulatione jucundissima, & applausu. Si ergo nō obsistit justitia tua, quin ista operetur misericordia tua in peccatoribus, non obsistit eo inquā tēpore, quo (ut ita dicatur) fortior est, & etiam magis armata cōtra peccatores; quātò min⁹ igitur obsistet postquā arma sua fortiora, & allegationes suas validiores contra eos amiserit? Arma siquidem fortissima justitiæ tuæ, & allegationes validissimæ contra peccatores sunt superbia eorum, contumacia, duritia, injuria salutis eorum, & impugnatio ipsius gratiæ, qualis erat in Paulo Apostolo, cùm Christū dominum persequebatur, qualis est & in illis, qui etiam verbum Dei repellunt à se, & avertunt aures suas, ne legem tuam audiant, propter quod eorum oratio execrabilis est coram te. Arma ista omnia amisit jam justitia contra me. Nihil enim horum est in me, immò te auctore, & datore contraria, quibus si fas est dicere, fortior est efficacia, & tanquàm armata misericordia tua ad pugnandum pro me, & ad resistendū iræ tuæ, cujus sola opitulatione illi resistitur sicut dicit sapientissimus, & sanctissimus, & à te ipso in hoc edoctus Greg. dicens: Iræ Dei tunc resistitur, cùm ipse, qui irascitur opitulatur. Te ergo per istam præventionem misericordiæ tuæ, qua sic opitulante mihi, iræ tuæ adeò fortiter resisto, ut superabundantiam misericordiæ tuæ vel auferre, vel minuere, vel retardare de cætero mihi non debeat. Ampliùs Quis laudat, aut superabundare dicat misericordiam tuam in eos, quos æternæ mortis, & dānationis supplicijs perpetuò deputas? Ampliùs. Propheta à te solo edoctus, & Ecclesia tua tota magisterio tuo sola instituta, & erudita, à te petit incessanter: Averte iram tuam ab eis, tu solus es hujus potestatis. Non est igitur ab eis hoc requirendum. Reū enim natura impossibilium nulla est obligatio apud eos, quibus impossibiles sunt. Abunda igitur tu ipse misericordiâ eousque, quo avertas iram tuam, sicut te docente, & dictante, dicit Propheta tuus David, dicens. Et abundavit, ut averteret iram suam. Abundavit utique misericordia tua, providit toti generi humano sacrificium irrevocabilis placationis, ipsum videlicet Deum, ac Dominū nostrum Jesum Christum, qui est propitiatio pro totius mundi peccatis sufficiens. Sic & abundantia in me eousque est tanta largitate tuæ misericordiæ, ut dares cor contritum mihi, quod nunquàm despicis, & spiritum contribulatum, qui est tibi sacrificium sufficientis, & gratissimæ placationis. Abundavit itaque misericordiâ pater misericordiarum, dum ipse sibi providit charissimum, ac benedictum unigenitum suum victimam holocausti, cujus obligationis placore mundo placaretur. Abundavit & ipse unigenitus eis benedictâ misericordiâ, qui de ipso hoc fecit, scilicet victimam holocausti, offerens se ipsum tanquàm agnū immaculatum in odorem suavitatis in ara crucis, quo sacrificio & placatus est pater misericordiarum mundo, & mundus ei reconciliatus est, sicut Apostolus scripsit: illum, qui non noverat peccatum, pro nobis fecit peccatum, quod est dicere, hostiam pro peccatis. Et iterum: Deus erat in Christo mundum sibi reconcilians. De utroque igitur, patre misericordiarum videlicet & benedicto unigenito ejus, rectissimè intelligo, quod est dictum per prophetā. Abundavit ut averteret iram suam. Abundare igitur te decet misericordiâ super justitiam, quia misericordia tua superexaltat judicium. An decet prælargam bonitatem tuam, ut ira tua superabundet misericordiæ tuæ? Si enim hoc esset, in ira tua contineres misericordias tuas. Ampliùs. Nonne omnipotentiam tuam parcendo maximè, & miserando manifestas? Quid autem est manifestatio omnipotentiæ, & bonitatis tuæ, nisi glorificatio tua? maximè igitur glorificaris parcendo, & miserando. Hoc autem te decet maximè misereri, & parcere. Maximè auté digni sunt, quibus parcas & miserearis, scilicet qui propter te sibi nec parcunt, nec miserentur, sed potiùs severè se ipsos judicā, illis ergo nullo modo deneganda est misericordia tua. Hujusmodi homines quid aliud agunt, dum in semetipsos justitialem pœnitentiam exercent, nisi quòd vices justitiæ tuæ agunt, & executores ejusdem se gerunt, tāquàm quidam tortores, & satellites tui? Si igitur cum illis pacem non habet justitia tua, qui ministri ejusdem sunt officiosissimi, atque fidelissimi, sed in illos condemnationem, & mortem intendit justitia tua, quis sibi sperare potest pacem ab illa? Ampliùs. Bellum, quod contra injustitias meas suscepi, bellum commune est mihi, & justitiæ tuæ, & bellum utique justissimum. Impossibile igitur est, ut justitia tua contra me sit in bello isto. Alioquin cum inimicis meis erit, & hoc in bello injustissimo. Bello enim justo nunquàm pugnat injustitia. Justissimum si quidem bellum meum contra injustitias meas. Ipsarum verò contra me non potest esse bellum, nisi injustū. Quēadmodum bellum spiritus adversùs carnem ipsam justissimum esse necesse est. Bellum verò carnis adversùs spiritum nunquàm possibile est esse nisi injustissimum. Manifestum autem est, bellum illud contra injustitias meas, bellum esse spiritus adversùs carnem, & adversùs omnes alias injustitias, quare justissimum esse illud necesse est & propter hoc justitiæ bellum: non potes ergo opponere te Dei justitia mihi in hoc bello, alioquin stares pro injustitijs meis & contra te, quod manifestum est, esse non posse.

Eccl. 21. *Psal. 84.* *Psal. 77.* *Psal. 50.* *2. Cor. 5.*

CAPUT XIII.

Quod faciat homo quod in se est, licet modicum possit.

Quòd si dixeris mihi, quia infirmiter pugnas pro me & invalidè simliter allegas pro me: Respondeo tibi hoc, quia non est mirum si infirmus infirmiter servio tibi, nec si invalidus allego pro te invalidè. Ab infirmo autem serviente quis ingratum habeat, vel molestum, infirmum sibi servitium? Similiter & se habet de filio ægrotante, quia patri non est minus gratum infirmantis filij servitium, & interdùm magis gratum, quantò ipsi filio propter infirmitatem magis onerosum, & laboriosum, præsertim cùm dixerit Ambros veritatis tuæ doctor, & præco: Quia Deus non respicit, vel attendit quantùm, sed ex quanto quid mirum si modicum est, quòd impendo tibi ex tam modico quod adhuc habeo? Gratum igitur tibi esse illud modicum infirmum, & invalidum debet, quòd ex eo modico me infirmo, & invalido tibi impendo, præsertim cùm pro qualitate, vel quantitate donorum, reddenda sint servitia pro eis, & meritò proportionabilia sunt dona, & servitia quæ pro eis debentur. Quis enim ex modico feudo magnum velit habere servitium? Non debes igitur ex istis modicis, quæ adhuc sola habeo à me exigere magna quapropter contenta debes esse ex modicis istis, quæ ex modicis donis tibi offero vel impendo. Modicum enim lumen adhuc in me est salutaris scientiæ, modicus timor Dei modicus amor, modicus morborū & vulnerum meorū dolor, & ita de alijs donis Dei. Ex modicis autem non est tuum, ô justitia ut magna requiras à me. Cōtenta igitur debes esse de modicis istis. Quia si dixeris mihi, quia culpa mea est, quòd tam modica sunt mihi

mihi donata, & propter hoc modicitas eorum non A debet mihi procurare nec excusare jus quominùs magna debeam: Respondeo tibi in hoc quod si quis debitor alieni census ad omnimodam paupertatem advenerit, ita videlicet ut solvere illum non posset, nemo requirit ab eo, ut tempore tantæ paupertatis debitú hujusmodi solvat. A nemine nãque requiritur quod ei impossibile esse scitur, præsertim si impossibilitas ejusdem voluntaria non sit, & placita. Tu autem vides, quia mihi non placeat ista modicitas, vel paupertas, quæ me non sinit tanta ac talia facere in parte ista quæ meritò essent placita tibi & accepta. Ad hoc enim intendo, & ut possum, enitor, ut augeat mihi miserator largissimus Deus dona sua, quibus ad ipsum redeam, eique placeam. Si quis etiam in ægritudinem, vel infirmitatem licet propriâ culpâ incideret, nemo tamen ab eo requirit, ut agat fortia, & perferat dura. Nemo requirit ab eo actus pugilum, vel agonistarum. Non debes igitur exigere à me tam magna, & fortia, tempore infirmitatis, quanta meritò, & jure posses tempore sanitatis? & fortitudinis. Quòd si tanta à me judicas requirenda quantorum debitor essem tempore sanitatis. Non debes igitur impedire vel obsistere mihi, quominùs saner vel fortificer. Nemo enim qui solutionem creditoris quærit & habere vult impedit debitorem suum quominùs solvendo potens efficiatur nisi fortè qui magis vult pœnam debitoris quàm solutioné debitorú suorú. Hoc auté est malignitas diabolica, quæ proculdubiò non patitur peccatores divites fieri ne solvant debita peccatorum suorum quorum solutio pœnitentialis satisfactio vel emendatio est. Et similiter nequitia hæc est in quibusdam tabernariis vel potiùs cauponibus qui malunt pro malignitate voluntatis suæ verberare ribaldos, quàm solvi sibi compotum suum. Non debes igitur mihi obsistere quominùs dives efficiar ad solvenda debita in quibus teneor tibi. Hæc auté sunt pœnitentiales emendæ. Ista tamen obsistentia in præjudicium tuum est, & detrimentum. Ampliùs. Per hanc viam impedis, ne ego justus efficiar. Justus autem est solus ille quem plena possidet justitia. Impedis ergo temetipsum per hanc viam & obsistis quominus tu me ipse recuperes atque possideas. Et quod videtur deterius tueris & conservas inimicos tuos capitales in possessione juris tui, quod ego ipse sum. Ampliùs. Responde mihi, obsecro ô pulcherrima Dei justitia aut placent tibi solæ pœnæ infernales & perpetuæ aut placent tibi aliæ. Quòd si illæ solæ placent tibi non placet igitur tibi de peccatoribus nisi mors ipsorum perpetua atque damnatio. Hoc autem est in quo evidenter concordas cum dæmonibus. Hoc enim ipsi semper super omnia volunt de peccatoribus. Præterea placitum illud non est bonitatis, sed malignitatis. Tu autem bonitas verissima, & purissima es. Si verò aliæ pœnæ placent tibi, cùm nullæ aliæ sint, nisi quæ faciunt ad emendationem, & correctionem peccatorum, illis enim satisfit de vindicta gloriosa, de exterminio, & expugnatione inimicorum tuorum, quos maximè, odisti, videlicet injustitiarum, quæ sunt vitia, & peccata: eisdem etiam satisfit tibi de jure tuo, quod tibi per illas plenè & melioratur, & restituitur, vel saltem ad restituendum præparatur, dum ad expulsionem injustorum detentorum per eas litigatur pariter, & pugnatur: absit à te, ut opprimas me opus tuum, & consilium impiorum adjuves. Placent igitur tibi non immeritò pœnæ pœnitentiales, quas & ego mihi propter te amore tuo irrogo, & ad hoc, ut possim conabor, ut tantæ, & tales sint, per quas de vindicta tibi pro tuo beneplacito satisfiat. Sola ergo peccata mea cum ipsis dæmonibus obsistunt, mihi-

Nota. (beside "actus pugilum")

Nota. (beside "lunt de peccatoribus")

quæ adversantur, & quoniam excommunicata sunt, atque à communione creatoris & omnium sanctorum anathematizata, hoc est separata propter hoc ego enitor evitare ea, & fugere ab eis. Quantò igitur fortius tu ô sanctissima, semperque benedicenda justitia non communicas eis, quæ omnium pœnarú, atque tormentorum instrumentis impugnas ea? & de templo sancto tuo tanquàm excommunicata ejicere non cessas? In hoc enim dominationi tuæ omnium tormentorum, & pœnarum genera deserviunt, ut vel timore tuo, vel etiam punitione illa, vel debilitent vel compescant, vel prorsùs expellant. Et hæc attendens Domine misericordiæ, memorabor justitiæ tuæ solius in his, quæ dicturus sum in præsentia tua coram te & allegabo justitiam tuam solam pro me, quem propriam meam justitiam, & debitam, conspicis non habere. Debeam ergo, quia jus tuum in omnibus, & per omnia ego sum, & hoc jure, & debito creationis tuæ. Tu enim creasti me, Domine B Jesu Christe. Deus meus, & Dominus meus unus, verus, ac solus. Jus tuum ego sum hæreditarium, te enim constituit Deus pater hæredem universorum, per quem fecit, & sæcula. Sicut tu ipse per os Apostoli tui testificatus es in epistola ejusdem ad Hebr. Tuus sum jure amicitiæ amoris ejus, quo te diligit Deus pater. Per hanc enim tantam tamque sinceram, & perfectam amicitiam, necesse est omnia quæ patris tui sunt, tua esse. Omnium enim amicorum verè, perfectéque se amantium, necesse est, omnia esse communia. Tuus etiam sum jure, & titulo emptionis, sicut per eundem Apostolum testificatus es, dicentem: Empti estis pretio magno, & iterùm: Qui dedit seipsum redemptionem pro nobis. Tuus etiam sum jure mercedis, & retributionis, pro magnifico, acceptissimoque obsequio, quod Deo patri in sacratissima passione tua impendisti, tibi ab C eodem promisso sicut ipse testatus est per Isaiam dicentem: Pro eo, quod tradidit in mortem animam suam & cum impiis deputatus est videbit semen lõgævum, & fortium dividet spolia. Tuus etiam sum bello justissimo tibi acquisitus, illo videlicet prælio, de quo ipse testatus es dicens ad Patrem, vel Ecclesia tua loquens ad eundem: Obumbrasti super caput meum in die belli, & tibi nanque, & Ecclesiæ tuæ, rectissimè congruit intellectus sermonis istius. Super caput tuum, & etiam super totum corpus tuum obumbravit Deus pater in die belli, qui fuit dies victoriosissimæ passionis qua potestates aereas debellasti palam triumphans principatus, & potestates in te ipso. Hoc fuit prælium magnum, ergo tu verus Michael præliatus es ibi cum dracone, scilicet antiquo serpente, quo bello projectus est de cœlo D Ecclesiæ tuæ. Tuus etiam sum jure sanctissimæ adjudicationis, qua tibi adjudicatus sũ in judicio illo; in quo tu ipse ore tuo sacratissimo dixisti: Nunc judicium est mundi. In ipsa namque sacratissima, & victoriosissima passione tua causam tuam, immò meam scilicet & aliorum credentium allegabas, & orando, & temetipsum offerendo pro nobis, propter quod judicio sanctissimo Dei patris adjudicati fueramus diabolo, & ideò electus est foras de possessione, qua nos possidebat, & adjudicati sumus tibi, quapropter intrasti possessionem nostri per sacramentum regenerationis plenè obtinens possessioné nostri. Jus tuum etiam sum jure donationis, qua donatus dono tibi sum ad ipsam petitionem tuam, qua dixisti ad patrem orans, non pro mundo rogo, sed pro iis, qui credituri sunt per verbum eorum in me. De his ego sum per gratiam tuam unus, ego enim credo in te, quoniam fide tendo in te, & pervenire enitor ut possim ad te, & in te, videlicet ut totus sim in te, sicut palmes in vite, sicut arbor plantata in terra

1. Cor. 6.

Isa. 53.

Marc. 15.

Luca 22.

Psal. 139.

Ioan. 12.

Ioan. 17.

benedicta, ut totus vivam ex te, duabus scilicet radicibus cordis mei radicitùs infixus in te, ubi ex toto infugam vitalé nutrimentum animæ meæ, ex quo & vivam, & tibi fructificem, quod est dicere fructus feram tibi delectationis, & placitos, & qui non pereant, sed maneant; quapropter quod tuum est, & ad te jure, & ex debito pertinet, id multiplici jure, plenissiméque liberare de manibus inimicorum tuorum salvare, atque defendere, & tueri, ab eis debes. Si enim aliena iura eis, à quibus auferuntur, iustissimè restituis eis, quorum iure sunt, quantò fortius hoc tibi ipsi debes: Te namque plurimi, qui iniuriam patiuntur, confidenter requirunt, ut iustitiam facias eis de inimicis suis, iustè, quæcunque iniustè ab eis sunt ablata, restituens spoliatis. Hoc inquam petunt à te, tanquàm iuris debitum petentes. Quantò fortius igitur hoc tibi ipsi debes, videlicet esse tibi in iure tuo propitius? qualiter enim alii sperare poterunt à te, quod tibi ipsi facere nolueris.

CAPUT XIV.

Quòd Deus vult ad eum reversionem, & pœnitentialem satisfactionem.

QUòd si dixeris mihi, quia indignissimum me feci dominatione tua, ac servitute nobilissima, & ipsam possessionem, quam custodiendam mihi, excolendam, modisque omnibus meliorandam commiseras, ego dissipavi, & eousque deterioravi, ut penè inutilem eam tibi reddiderim, immò quod verissimum est noxiam, atque pernitiosam, cùm de illa, & per illam bellum tibi faciunt, vel fecerint tibi inimici tui, & meiusque modo, verum utique dicis domine Deus veritatis. Ego autem respondeo, licet tibi non possim respondere unum pro mille, quòd nō nisi dominationis tuæ dignatio fuerit recuperare me. Hoc enim facto, quæcunque dissipata sunt à me, in me ipso restituentur, & integrè salva erunt tibi, pro beneplacito etiam tuo erit tibi satisfactum, & emendatum quicquid contra te peccavi. Non debes igitur causare dissipationem bonorum, quæ mihi commisisti, neque alia, quæ tendebas adversùm me. Nihil enim à me justè poteris petere, nisi plenā restitutionem, & gratam satisfactionem. Hę autem duę plenè indubitanter tibi fient, si pœnitentialem justificationem mihi pręstiteris. Hęc enim continet indubitanter pœnitentialis conversio, sive reversio ad te. Ampliùs. Mi domine Jesu Christe, neminem possibile est venire ad te, & nemini possibile est moveri ad te nisi à te. Quicunque enim movetur ad te, necesse est ut hoc ei detur à te. Quia igitur tibi soli hoc possibile est, à nullo alio debetur. Si igitur ab aliquo debetur, à te solo debetur, & propter hoc à te solo requirendum est. Quòd si dixeris, quia peccatores avertunt se à te, rumpentes funiculos charitatis, quibus à te trahebantur, verum utique dicis, quia veritas es. Retentio tamen peccatorum in te, & revocatio eorum ad te, non est possibilis, nisi tibi. Et sicut proprium est illis infirmitas & corruptio atque malignitas quibus recedunt à te, sic incogitabiliter ampliùs est tua fortitudo, & benignitas quibus eos retineas, ante & revoces ad te. Multò igitur fortius decet fortitudinem tuam & benignitatem tuam, retentio eorum, & revocatio quàm infirmitatem & malignitatem, eorum recessio à te. Ampliùs. Domine misericordiæ quòd moveor licet exiliter, & infirmiter ad te, non moveor sic nisi à te utique tractus à te. Vis ergo utcunque me redire ad te, volo & ego, vel ut veriùs loquar, vellem. Infimum enim est velle meum & imperfectum, & tanquàm jacens, sed tuum velle,

Nota.

Nota.

E quo vis me venire ad te, est usquequaque forte, atque completum, voluntati enim tuæ quis resistit? Velle meum, domine misericordiæ, tale est de redeundo ad te, quale esset velle tuum de reversione mea ad te. Si igitur vis perfectum esse velle meum, in hoc perfice & tuum in eodem. Ego namque velle meum in parte ista nec perficere, nec adaugere possum. Tibi autem præsto est perfectum atque imperiosissimum velle tuum. A te igitur incipe perfectionem huiusmodi & tunc erit mihi velle perfectum, & completa justificatio. Nec loquar sic de velle tuo domine Deus veritatis tanquàm locum apud te habeat aliquid perfectionis ullo modorum, de hoc enim per gratiam tuam plenè edoctus sum à te. Velle namque, quod in te est, & quod tu es, nihil possibile est habere defectus, vel imperfectionis. Tu autem nosti, qualiter dixisti velle, ut peccator convertatur, & vivat. Et qualiter dixit Paulus, quia tu vis omnes homines salvos fieri proculdubiò ad modum volentis, hoc est, in multis signis, & operationibus te habens. Domine Jesu Christe nonne tu venisti salvos facere peccatores? Luc. 19.

F Nonne tu venisti quærere, & salvum facere, quod perierat? Quæris igitur me, & ego quæro te. Vis igitur invenire me, & inveniri à me. Ocurrere igitur debes mihi, qui scis viam qua venias ad me, & qua eundum est mihi ad te, ut inveniam te. Domine Jesu Christe nonne tu medicus es, & sanitatis atque salutis autor & largitor largissimus? Videant oculi sancti tui utrùm istorum decentius sit, te videlicet venire & descendere ad me ægrum & adeò infirmum ut nec ambulare possim ad te nec etiam vertere me, an me ascendere ad te. Ineffabili largitate pietatis, & dulcedinis tuæ suscepisti istud salutiferum officium, scilicet medicationis, quapropter debitor es evidenter sanationis, potissimùm in illos, qui sanari cupiunt, & quærunt. Nonne propter hoc confidenter petebat à te David: Psal. 6.

G Miserere mei domine quoniàm infirmus sum, sana me domine, & alibi: Sana animam meam, quia peccavi tibi: similiter Hieremias: Sana me domine, & sanabor: quis enim est à quo non iure & tanquàm ex debito peti possit, ut exequatur, & impleat susceptum officium, quia debitor in hoc ipso sanctificationis, & consecrationis effectus es omnibus, qui sanctificari, vel consecrari cupiunt & quęrunt. Psal. 40.

CAPUT XV.

Quòd dominus perfectè sanat ægrotum, vel miseretur peccatori.

QUòd si responderis mihi, quia exiliter, & infirmiter, & per omnē modum indignè cupio, & quæro sanctificari & sacrari à te: Respondeo tibi, quòd hoc nō est, nisi ex gravitate infirmitatis, quæ quantò major est, proculdubiò tantò major

H est indigentia, atque necessitas mihi medicinalis auxilij & propter hoc magis accelerandum remediū: non igitur propter hoc est mihi denegandum. Ampliùs. Quis ex medicis corporalibus audeat objicere ægro petenti medicinale auxilium indigentiam, vel necessitatem illius? Quis denegare utique audeat propter hoc infirmanti cuicunque medicinale auxilium, quantum valet ad corporis ægritudinem à quantò igitur ampliùs debet esse à te, immò & est, ut non propter majorem necessitatem, vel indigentiam salutaris auxilij deneges mihi, vel retardes salutis auxilium? Quis enim ex medicis corporalibus similem operam dedit humanis corporibus curandis, quam tu impendisti curandis animabus nostris, qui & pretiosissimum sanguinē tuum sirupum fecisti ad curandas febres vitiorum, & peccatorum, &

Nota.

ad extinguendos ardores concupiscentiarum, & aliarum pestilentium passionum: Ipsam quoque carnē vivificam tuam theriacam nobis efficere dignatus es ad effuganda venena mortifera vitiorum, & ut ad unum dicam, ipsa vulnera tua medicamenta saluberrima fecisti vulnerum nostrorum, & ipsam mortem tuā curationem esse salutarem omnium ægritudinum spiritualium nostrarum. Manifestum autem est quòd nullus ex medicis corporalibus adeò habet cordis parum, ut cùm sanitatem vel salutem, susceperit curandam, cum magnitudo morbi retardet ad impēdendo medicamentū quod requirit infirmitas patientis. Cùm igitur apud omnipotentissimam virtutem tuam non referat vel differat quàm gravis, vel levis sit morbus meus spiritualis, quin eadem facilitate sanas & maximas, mediocres & minimas, nullo modo, vel necessarium vel decens est, te differ-
Nota. re sanationem meam, præsertim cùm manifestum sit, te suscepisse curam sanationis & mei & aliorum, qui à te cupiunt & quærunt sanari. Tu enim es, qui
Psal. 146. sanas contritos corde, & alligas contritiones eorum, & propter hoc per os Prophetæ tui Isaiæ dixisti: Præcipitabit dominus in monte isto faciem vinculi colligati super omnes populos, & telam, quam orditus es super universas nationes, præcipitabit mortē in sempiternum & iterùm: In die, qua alligabit dominus vulnus populi sui, & percussuram plagæ ejus sanabit. Si dixeris domine Deus, quia si me totum tibi traderem & iterùm me curæ tuę committerem, statim me salvum faceres: Respondeo tibi domine misericordiæ, quia si hoc expectaveris, nunquàm me sanabis. Hoc enim, quandiu infirmus sum procul-dubiò facere non possum si tamen hoc faceres, quis dubitet, quin sanatus essem? Manifestum est igitur te non debere expectare hoc in me, quod mihi scis non esse possibile; totum me trahe ad te, & eripe me mihi ipsi totum quidem suscipe si totum me sanare est pietatis tuæ beneplacitum. Si enim me ipsum mihi dimiseris, cado, totusque deficio. Ampliùs.
Nota. Nonne sicut gaudium est justo facere judicium, sic, & multò ampliùs, gaudium est misericordi facere misericordiam? Quia igitur justissimus simul, & misericordissimus es, non minus immò multò ampliùs placet bonitati tuæ facere misericordiam quàm facere judicium. Sicut igitur non decet justum differre judicium in gravamen, aut præjudicium, petentis illud, sic multò minus decet te differre misericordiā petenti illam, maximè in detrimentum, & dispendiū meum. Tu autem vides qui omnia ad nudum, & liquidum intueris quia ipsa dilatio, per quam vivificandus & sanandus sum, protelatio est mihi, & prolongatio ægritudinis, & mortis meæ. Tamdiu enim
Psal. 30. mortuus, & sepultus in vitijs meis, & peccatis jaceo,
Psal. 69. quamdiu vivificationem meam differs. Domine mi-
Psal. 58. sericordiæ, quo jure petebat David: Accelera ut eruas me? & iterùm: Ad adjuvandum me festina, &
Eccles. 4. alibi: Velociter exaudi me. Et quia tu ipse manda-
Prov. 3. tum dedisti per Salomonem dicens: Ne protrahas datum angustianti, & iterùm: Ne dicas amico tuo, cras dabo, cùm statim possis. Debes servare legem,
Psal. 7. quam ipse statuisti. Sicut & ipse David petebat à te, dicens: Exurge domine Deus meus in præcepto, quod mandasti, quod indubitanter est præceptum de dilectione. Et propter hoc idem est, ac si diceret: Dilectionem precor impende & ostende, sicut tu fecisti. Nō enim nos priores dileximus te, sed tu prior dilexisti nos, qua nemo majorem habet, nobis exhibuisti, & ostendisti, mortem crucis perferens amore nostri. Domine misericordiæ magna, & multa habes contra me, & multa, & magna potes excipere contra me, & objicere mihi, quominùs debeas magnificare, & mirificare misericordiam tuam mecum.

A Et in primis gravissimas, & pœnè innumerabiles offensas, quibus tuam majestatem offendi. Ego autē replico contra offensas peccatorum meorum sacrificium quod obtulisti in ara crucis pro peccatis nostris, & aliorum, ubi fuisti propitiatio sufficiens pro totius mundi peccatis. Quapropter sicut propitiatio illa incogitabilis gravitatis evacuavit peccata & offensas meas & aliorum, sic replicatio illius elidit sufficienter, ac validissimè exceptionem, quam contra me proponis de ipsis. Quòd si excipis contra me de gravissimis, & innumerabilibus debitis meis: Replico contra hoc exceptionem, & pagamentum, quod in ipsa victoriosissima passione tua fecisti pro me, & alijs debitoribus. De hoc pagamento tu ipse Psal. 68.
dixisti: Quę non rapui tunc exolvebam. Propter hoc cantat de te omnis Ecclesia sanctorum. Qui pro nobis æterno patri Adæ debitum solvit, & quia non pro Adam solum piissimæ mortis illius supplicium pertulisti, immò etiam pro omnibus, qui sibi illud prodesse voluerint, atque curaverint, nec non pro parvulis omnibus, qui sacramento regenerationis, & renovationis sufficienti, decesserunt vel decedent inposterum in ætate illa. Tu autem domine misericordiæ scis, quia ego unus sum de numero illorum, qui passionem tuam, & mortem tuam prodesse sibi cu-
B piunt, & quærunt. Ibi igitur debita mea tu solvisti. Valida igitur est & sufficiens replicatio ista solutionis, & pagamenti, quod in cruce fecisti contra exceptionem debitorum propositam. Quòd si dixeris contra me, quia mortem merui, non solùm temporalem, sed etiam æternalem & hoc modo justitiandus sum: Replico contra hoc quia justificatus sum supplicio mortis quod pro me, & alijs peccatoribus pertulisti, mortuus morte illa, sicut testatus est Apo- 2. Cor. 5.
stolus tuus dicens: Si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt: & si unus justitiatus pro omnibus, omnes in illo justitiati sunt. Quapropter & de justitiatione, & de morte, quarum debitor e-
C ram, satis fecisti tu ipse morte ipsa tua, & justitiatione, quas dixi. Non potes igitur de cætero mihi objicere illa, cùm jam mortuus, & justitiatus sim in te. Quemadmodùm in uno propugnatore vincit totus unus exercitus, aut vincitur, cùm pro illo pugnet in exercitu; sic in te Christe domine vincente pro nobis, te reverà pugnatore nostro omnes vincimus, & triumphamus. Addo, quòd in te fidejussore & sponsore pro omnibus nobis & omnibus debitis nostris, quantùm ad omnia, in quibus tenebamur, ultra omnem sufficientiam satisfactum est, incomparabiliter super omnem æstimationem, & cogitatum plus es tu, quàm omnia illa, quæ peti, seu exigi poterant à
D nobis omnibus. Tu autem dedisti temetipsum redemptionem pro nobis, & omnibus debitis nostris, & propitiationem pro omnibus peccatis nostris. Tradidisti etiam temetipsum justificandum pro nobis omnibus, & injustitijs nostris, atque suspendendum pro omnibus latrocinijs nostris. Nihil igitur restat de omnibus, quorum debitores eramus vel quæ à nobis de jure peti poterant. Quòd si fortè dicere volueris, quia de his solis quibus obligati eramus ante satisfactionem baptismalem, possumus hoc dicere, quia pro his solis satisfecisti vel satisfactum est per te? Respondeo in hoc quòd incomparabiliter, & incogitabiliter majora exolvisti, quàm essent omnia illa, quibus ante baptismalem satisfactionem tenebamur, & quàm omnia recidiva incomparabiliter, & incogitabiliter, quia etiam pro omnibus illis satisfactum est per te, & à te. De illis ergo nihil de cætero petere potes à me, neque pro illis. Sed si fortè illud objicere volueris, quia adhuc reus sum omnium illorum, & debitor cùm sanctitatem baptismalem nō habeā, nec verè, ac perfectè pœnitentiā;

verum utique dicis, sed hoc non debet mihi obesse, E cùm non sit potestatis, ac virtutis meæ verè, atque perfectè pœnitere; manifestum enim est, quia hoc opus est omnipotentissimæ virtutis tuæ, & propter hoc a te modò mihi petendum est, non autem tibi à me requirendum; à me enim non est requirendum ullo modorum, quòd non possum, præsertim cùm hoc ipsum, quòd pœnitentiam veram, atque perfectam mihi salutarem, ac necessariam esse recognoscam, quòd tam cupio, & tam peto à te, & quòd ad eam utcunque enitor, donum misericordiæ tuæ magnæ sit. Quòd si & illud mihi objicere volueris, videlicet, quòd solutiones, sive pagamenta, & satisfactiones omnes, quas pro me, & alijs peccatoribus fecisti ego irritavi, & inutiles mihi penitùs, immò occasionaliter noxias reddidi: verum utique dicis, sed pro hac ipsa irritatione, & pro alijs omnibus, si longè plures essent, ista pagamenta, & satisfactiones sufficiunt, quemadmodum dixi, & de recidivis F peccatis. Ut autem ad unum dicam, ad omnia antedicta, & alia omnia, quæ mihi objicere potes per justitiam, dico, quòd pro me debet respondere misericordia tua. voce enim misericordiæ tuæ dixisti: Eum, qui venit ad me, non ejiciam foras. Et tu domine misericordię scis indubitanter, quia ego venio ad te per ea quatuor, quæ prænominavi tibi, *Ioan. 6.* quoniàm si verè, ac perfectè pœnitens essem, proculdubiò jam pervenissem ad te, & non solùm tecum, sed etiam in te essem. Nec sufficit hoc dicere immensitati misericordię tuæ, immò decet eam facere, atque perficere, ut ad te perveniat, & ad te intret quicunque venit ad te, & etiam trahi funiculis Adam, & in vinculis charitatis, sicut dixisti, & pro- *Nota.* misisti per prophetam tuum. Ampliùs. Cùm tot, & *Osee 11.* tanta proponat justitia tua cõtra me, & contra alios G peccatores, nunquid tacebit misericordia tua, ut non loquatur pro peccatoribus pro me, scilicet, & alijs? Ipsa utique misericordia respondebit pro me, & alijs, quæ hoc sola facere scit, & potest. Voce *Isa. 43.* namque illius dixisti: Ego sum qui deleo iniquitates tuas propter me. Et alibi: Delevi ut nubem peccata tua & quasi nebulam iniquitates tuas. Et propter hoc de te dixit alius propheta: Deponet omnes iniquitates nostras & projiciet in profundum maris *Ibid. 44.* omnia peccata nostra. Quod igitur nec minoris sapientiæ, nec minoris eloquentię, nec minus armata rationibus & allegationibus est misericordia tua, *Mich. 7.* quæ sola est spes peccatorum, quàm justitia tua, ipsa quoque est sola, quæ semper stat pro peccatoribus in illo sublimi, divinoque consistorio, non est mihi dubitandum, quin ipsa illic stet, & alleget pro peccatoribus, & quin semper obtineat pro quibuscunque allegare voluerit, præsertim cùm omnes allegationes ejus irrefragabiliter validæ sint apud misericordissimum judicem. Manifestum namque est misericordissimum judicem à misericordia sua nunquàm dissidere, vel discordare posse, cùm eam adeò in potestate sua sit habere, & H solùm pro his, pro quibus allegandum vel interveniendum duxerit, judicare. Incomparabiliter namque minus, est & incogitabiliter absolutionem ab eis obtinere, quàm ut ipse judex misericordissimus non solùm patrocinium eorum, & judicium, pariterque supplicium debitum eis suscipiat, & etiam absolvat, quæ omninò eum fecisse interpellatione misericordiæ tuæ solius, nullus fidelium ignorat.

CAPUT XVI.

De forma petitionis.

POst hęc autem consequens est petitionem formare, misericordissimoque judici porrigere. Allegationes namque, quas præmisi de forma petitionis, vel orationis, inter alia ad duo potissimùm perutiles sunt, videlicet ad faciendum fidem de impetrando, quod petitur, & ad firmandam fiduciam obtinendi. Sic enim docuit nos Jacobus Apostolus dicens; Postulet autem in fide nihil hæsitans. Petentibus enim omnibus debet esse, & fides omninò non dubia de superabundantissimis divitijs pietatis, & dulcedinis omnipotentis Dei, similiter & fiducia non hæsitans, fixa, & firma impetrandi, quod ipse piè, ac devotè petentibus esse salutare cognoverit. Quid autem petendum sit, ipse misericors, & benedictus salvator ore suo sanctissimo in Evangelio Joannis evidenter edocuit dicens: Petite, & accipietis, ut gaudium vestrum plenum sit. Similiter & sermone illo, quo dixit; Primùm quærite regnum Dei, & justitiam ejus. Similiter, & *Matth. 6.* in oratione quam Apostolos ipsemet docuit septem nobis esse petenda manifestè expressit, de *Luc. 11.* quibus modò non est dicendum per singula. Ipse enim publicanus cujus orationem ipse laudat, non parum orare volentes instruxit, à longè stans, & percutiens pectus suum, caput, oculosque non audens ad cœlum levare dicebat; Deus propitius esto mihi peccatori. Oratio quoque illa Aristotelis, quam in libro de essentia purę bonitatis, & in fine illius libri fecisse, & protulisse dicitur, & orasse; Nunc inveni te ô causa causarum fac me tibi acceptabilem, sic enim dixisse dicitur: proculdubiò omni fideli jugiter facienda est. Ipse verò sapiens, & sanctissimus Augustinus ita exorabat in libro Confessionum suarum, dicens, Domine da, quod jubes, & iube quod vis. Liber verò psalmorum orationes optimas indubitanter docet, & præcipuè in tribus illis psalmis, videlicet; Miserere mei Deus secundùm magnam misericordiam tuam, &c. Item, Ad te domine levavi animam meam, *Psal. 50.* &c. Item inclina domine aurem tuam, & exaudi *Psal. 24.* me. Nec dubium in sacris eloquiis etiam ad mo- *Psal. 85.* dicum exercitatis, sacris, & efficacissimis orationibus librum psalmorum esse refertissimum. In alijs etiam sacris libris inveniuntur orationes prophetarum & quorundam sapientium, necnon & aliarum sanctarum mulierum, de quibus evidenter est videre intelligentibus, quòd spiritu sancto *Nota.* dictante & editæ, & scriptæ sunt. Convenientissimum igitur est cœlestem, ac divinalem orationem, & advocatum, prænominatos psalmos. & prædictas orationes tenere memoriter. Tullius namque latinorum orator, & rhetor egregius, non erubuit duas nobilissimas orationes rhetoricas Demosthenis, & Eschinis laudare, & tranferre de græco sermone in latinum, quam quidem rem sibi difficilem, latinitati verò perutilem evidenter asserit, hanc utilitatem indubitanter oratoribus, & rhetoribus intendens, vel solis, vel maximè. Quantò igitur magis orationes spirituales, ac divinales, orationes virorum sapientissimorum, atque sanctissimorum, quas de ipso fonte Spiritus Sancti hauserunt, nobis exquirendæ ad imitandum sunt? Verùm quoniàm profundissimæ sunt, & interdùm difficilis intellectus, ponam tibi breves, ac lucidissimas, omnique oranti intelligentissimas, orationes, & dicam sic; Domine misericordiæ, fac me tibi *Oratio.* servum in omnibus acceptabilem, servum tibi per omnia placentem. Aufer à me radicitùs, & ex toto, quæcunque bonitati tuę displicent in me, & largire mihi dona gratiarum, atque virtutum, quibus tibi & totus, & tecum vivam, videlicet ad regulam rectissimę, optimęque bonitatis tuę. Averte faciem tuam, & oculos sanctissimos tuos à tot, & tantis vitiis meis & peccatis. Respice in me solùm id quod tuum

tuum est, videlicet quod in me tu solus fecisti, & ne respexeris ad ea, quæ ego in me feci, quoniam quod in me tu solus pulchrum, & bonum feceras, deformavi horribiliter, deturpavi abominabiliter, inquinavi execrabiliter, perverti odibiliter, injuriosè, & contumeliosè, ultra quàm cogitare sufficiam, & hoc adversùm te. Largire obsecro mihi tanto peccatori veniam omnium culparum, quas commisi, omniumque pœnarum, quas merui. Da gratiæ tuæ eam mihi integritatem, & plenitudinem, per quam tibi per omnia acceptabiliter, & placitè vivam hîc & post hanc vitam ereptus per te de omnibus angustijs, & pressuris, & liberatus ab omni servitute corruptionis, beatus, & gloriosus tecum perenniter cum electis, & dilectis tuis regnem. Contere, & contribula in me, & prorsùs extermina à me, quicquid vel ex originali corruptione, vel abusu donorum, & beneficiorum tuorum, mihi turpiter & malè apposui. Subverte funditùs quicquid in me mali ædificatum conspicis. Avelle à me omnem plantationem diabolicam, & omne quod ex originali corruptione, vel malitia in me succrevit. Lava, & munda me totaliter ab omnibus inquinamentis carnis & spiritus. Reforma in me imaginem, & similitudinem tuam. Restitue me etiam naturali pulchritudini, & rectitudini. Redde mihi etiam gratuitam speciositatem, qua me in sanctificatione baptismali decorasti. Redde mihi etiam & primam stolam vestem polimitam spiritualem, ex omnium videlicet virtutum, & gratiarum pulcherrima varietate contextam, qua ibidem me vestisti & ornasti instar sponsæ præparatæ & ornatæ tanto, ac tali sponso, quantus, & qualis tu es, videlicet Rex Regum, & dominus dominantium. Ille fuit cultus, & ornatus regius, quo me præparasti in ipsa unctione, consecratione, & coronatione mea, quæ sactæ sunt mihi in ipsa sanctificatione baptismali; ibi enim me filium adoptionis, & gratiæ tuæ fecisti, & propter hoc regem, & hæredem regni tui, ibi me in regem unxisti ac coronasti. Hac præclara hæreditate spreta, hoc præclaro regno contempto, hoc tanto, tamque desiderabili honore abjecto, instar vilissimi ribaldi, tam pretiosis, tamque speciosis vestimentis, & ornamentis nudatus, post diabolum nudus ad infernale patibulum currere non expavi. Ipse siquidem Dux est, & Rex hujusmodi ribaldorum, & propter hoc vilissimus, & abjectissimus factus sum. Restitue me obsecro ad hanc tam sublimem gratiam adoptionis, & filiationis tuæ, & instar nobilis hæreditatis tuæ, atque ad honorem istum regium. Restitue me nobilissimæ servituti tuæ, ut tota vita mea tota conversatio mea, fit solum servitium tuum. Totum me vendica tibi, totum me recupera, & posside solus, sicut totus tuus sum jure plenissimo, ac singularissimo omni cogitatu de te, omni memoria bonitatis tuæ, omni auditu cujuscunque ex sanctissimis nominationibus tuis, totus semper irradier, totus semper vivificer totusque semper inflammer amore tuo sanctissimo, atque vivifico, totus semper rapiar ad te, totus semper abstrahar ab omnibus alijs, totus ferar in te, totus conglutiner tibi, & uniar unitione purissimi, rectissimi, tibique placidissimi amoris. Nomen tuum sacratissimum, nomen tuum benedictum, nomen tuum gloriosum sit semper oleum effusum in corde meo, totum semper penetrans, semper perungens, totum me sanans, totum me sanctificans, totum me rapiens ad te, & in te. In luminositate vivifica sapientiæ tuæ me totum constitue & incessanter conserva ad cognoscendum, & recognoscendum te unum verum Deum, ac dominum omnium sæculorum, unum solum, ac verum autorem, unum solum, A ac verum effectorem, unum solum, ac verum largitorem largissimum, ac benignissimum omnium bonorum, & ad cognoscendum, & recognoscendum, dignis benedictionibus, dignis gratiarum actionibus dignis collaudationibus, dignis glorificationibus immensitatem incogitabilis largitatis, & beneficentiæ tuæ infatigabili continuatione, in me licet tam ingratum, tamque malum semper profusissimam: nécnon ad cognoscenda, atque recogitanda mala mea, quæ semper reddidi tot, & tantis, divitijs bonitatis tuæ, tot, & tantis, magnalibus pietatis, & dulcedinis tuæ, & quod est majoris insaniæ, reddere nondùm ex toto cesso. Cognoscere inquam, & recognoscere tot, & tanta mala mea, quæ facio, quæ feci, quæ merui, & quæ me expectât, nisi me omnipotentissima, benignissima, dulcissimaque misericordia tua liberaverit, atque sanaverit. Da inquam largissime miserator ita cognoscere, & recognoscere mihi debitæ pœnitudini dolores.,

Nota.

B Da mihi benedicte domine gratiam veræ, ac tibi placitæ compunctionis, per quam displiceam mihi in cūctis ingratitudinibus, abominationibus, iniquitatibus, & injustitijs meis, erubescam, atque confundar, inspectu sanctæ, & venerandę majestatis tuæ confusione adducente mihi gratiam tuam, & gloriam. Da mihi gratiam internę, ac veræ pœnitudinis per quam ex totis intimis me s recedam ab omnibus, quę displicent bonitati tuæ, & revertar ad te dominum Deū meum, adhęreamque tibi domino Deo meo ex totis intimis meis cui adhęrere est vita mea, salus mea, gaudiū meum totum, & solum bonū meum. Da mihi in conspectu sanctæ & gloriosæ majestatis tuę semper apparere semper loqui & semper cogitare de te, in timore & tremore, in dolore, & pudore, in ira magna, & indignatione adversùs memetipsū super cunctis ingratitudinib' & alijs vitijs meis, & peccatis. In fide tua saluberrima incessanter me illumina vivifica, sanctifica, robora, & adauge. Timore tuo sanctissimo, atque purissimo me incessanter sanctifica, purifica custodi, & conserva, & longè fac ab omnibus inquinamentis carnis, & spiritus. Fac declinare per ipsam semper, & fugere omnia contagia diabolica, & omninò omnia, quę displicent bonitati tuæ. Spe tua saluberrima, ac jocundissima me incessanter conforta, & consolare me incessanter, erige, & subleva ad te, me incessanter lætifica de te, me incessanter firmari in te faciens, me inniti totaliter & singulariter misericordiæ tuæ magnæ. Da mihi de te semper lucifluos cogitatus, ac flammeos, totum me semper splendificantes, totum in te exhilarantes, totum me in te rapientes, totum me conglutinantes, & unientes tibi unione purissimi rectissimi, tibiq; placidissimi amoris. Desiderabilissimū, ac gloriosissimū advētum tuum fac me expectare, in quo omnis iniquitas oppilabit os suum, palam ac lucidissimè omnium oculis apparentem, omnipotentissimæ dominationis tuę gloriam magnificentissimam, ac supereminentissimam, justissimum, ac tremendum judicium tuum, in quo evidenter videbitur justitiæ tuæ admirabilis, ac jocundissima pulchritudo, per vindictas justissimas quas daturus es in contumaces, & rebelles, qui charitatem veritatis tuæ recipere noluerunt, necnon & in omnes veraces, & probos magnificas promissiones tuas, quæ omne desiderium superant, & incogitabilis fœlicitatis tuæ gaudia, & præmia, quæ daturus es dilectis & electis tuis, hæc inquam omnia fac me expectare expectatione secura, firma, & jocunda, spem meam, totius vitæ meæ anchoram figere in misericordia tua magna, fixione firmissima, ita ut nulla procella tentationis me unquàm indè amoveat, vel abrum-

Nota. C

Nota. D

pit. Me totum fac pendere ad reditum tuum, sicut dixisti per prophetam: Quia populus meus pendebit ad reditum tuum. Omnia desideria mea dirige, erige, & collige ad te totum. Cor meum aggrega, & constitue in sanctitate justitiæ tuæ. Totum cor meum abstrahe, & abrumpe ab omnibus, quæ displicent bonitati tuæ. Totum aggrega ad te, & à dispersione sua rape ad te, totum fige in te fixione incorruptibili. Et ut ad unum dicam, da mihi plenam veniam, & integram omnium culparum, mearum, atque pœnarum, quæ mihi pro his justissimo semper, & laudando judicio tuo reddi meritò possunt. Da mihi & gratiam tuam, & conserva eam mihi, ut in illa me inveniat dies & hora exitus mei ex hoc mundo, per quam gratus, & acceptus tibi per omnia ante conspectum gloriæ tuę gaudens veniam & securus. Da mihi tunc salutem cum dilectis, & electis tuis à te ipso promissam, & præparatam.

Osea 11. *Nota.*

CAPUT XVII.

Confirmatio petitionis.

POst hæc aggrediar confirmationem partis ipsius orantis, & dicam ea per quæ confirmetur vis exaudiotionis eidem in petitionibus, quas prædixi. Dicam igitur: Domine misericordiæ, non est alicui fidelium tuorum dubium, quin placeant tibi orationes, & deprecationes humilium, & mansuetorum. Sic docuisti sanctam illam mulierem Judith quæ loquens ad te dicebat: Domine tibi semper mansuetorum, & humilium placuit oratio & deprecatio. Sed etiam à peccatoribus exorari voluisti qui oblationes, & sacrificia eisdem pro peccatis imposuisti. Illa etiam oratione, in qua tu docuisti ut dicatur tibi: Dimitte nobis debita nostra, &c. qui sunt, qui petunt sibi dimitti debita sua, nisi debitores? Et qui sunt debitores, nisi peccatores? cùm peccata debita esse dubitari nō possit. Ampliùs. Ille qui clamat ad te sicut tu ipse narrasti per Lucam Evangelistam dicens: Deus propitius esto mihi peccatori, quid erat nisi peccator? Et per hanc orationem (te ipso teste) descendit justificatus in domum suam. Ampliùs. In Evangelio Matthæi tu ipse dixisti: Serve nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniàm rogasti me. Valent igitur orationes peccatorū apud misericordiam tuam, alioquin non solùm illusoriè, sed etiam pernitiosè præcepisses eis ut orarent te. Si summus ille pontifex præcepisset alicui dicés: Hoc pete à me, & dictaret ei petitionem suam, & ipse præciperet ei, dicens: Hanc porrige mihi, si porrectam exaudire nollet, nunquid non illusor, & deceptor à petente meritò reputari posset? Quia autem tu veritas es, in qua in ultimitate elongationis lōgè est non solùm omnis illusio, atque deceptio, sed etiā quicquid falsitatis est, atque mendacij: Tu inquā domine ore tuo sacratissimo docuisti nos, quid peteremus in oratione illa tua benedicta, quę incipit: Pater noster, tu dictasti, & formasti nobis petitionē illam, seu orationem, tu ipse præcepisti, ut illam porrigamus tibi, vel patri, cujus tu unigenitus es. Non enim refert an tibi vel illi porrigatur. Necesse igitur habes exaudire offerentes eam tibi, alioquin nō solùm illusoriè (ut prædixi) sed etiam pernitiosè hoc præcepisses? Ampliùs. Nunquid hæc est voluntas tua de me ut convertar & vivam, & ego hoc accepto à te. Igitur peto id ipsum, quod est voluntas tua; quomodò potes mihi hoc denegare quod ipsemet vis ut fiat? Ampliùs. Totum quod hîc peto, sanctificatio mea est, & hæc est voluntas Dei sanctificatio

Matt. 6. *Luc. 11.* *Matt. 6.* *Nota.*

E nostra, ut tu ipse dixisti per Apostolū tuum ad Thessalonicentes quarto. An potes hoc denegare mihi, videlicet, ut voluntatem Dei in me, & de me non facias? Ampliùs. Tu ipsemet dixisti per Salomonē in Proverbijs: Delitiæ meæ esse cum filijs hominū. Et ego hoc solum peto à te, ut sis mecu per societatem perfectā. A te igitur peto idipsum, quod tu dicis delitias tuas esse. Ampliùs à te peto quod te præstare maximè delectat. Nihil enim placet magis tibi facere in nobis, quàm ipsam sanctificationem. Quod inde evidenter apparet, quia ipsa passio & mors tua tibi placuit propter sanctificationem nostram, quapropter magis tibi placet ipsa sanctificatio nostra. Placuit autē tibi passio & mors tua eousque, ut dies passionis & mortis tuæ dies lętitiæ cordis tui in ipsa sacra scriptura vocatus sit: In die inquam desponsationis ejus, & in die lætitiæ cordis ejus. Amplius. *Cant. 3.* Placuit tibi creatio, & formatio mea, & non placuit tibi nisi quia bona; quia ergo incomparabiliter melior est ista reformatio mea, quæ non est nisi justificatio, & sanctificatio mea incomparabiliter tibi magis placet reformatio ista sanctificationis meæ, quàm placuerit tibi ipsa formatio. Quia igitur illam non rogatus, fecisti gratuita sola bonitate tua, fac

F & istam reformationem tuam superabūdantissima pietate, bonitate, & dulcedine tua rogatus. Tu enim scis domine misericordiæ, quia in malum meum natus sum, & istam formationem non fecisti nisi propter istam reformationem. Ista igitur sunt, quæ confirmant partem meam coram te, & quæ firmant spē meam in te. Addo autem ad confirmationem causæ meæ, & partis, preces, & supplicationes omnium civium cœlestium, & singulorum, de quibus certum est unicuique fidelium quòd nullus eorum unquàm apud te repulsam patitur, sed & mihi certū est, quia preces eorum, & supplicationes paratissimæ sunt in adjutorium meum apud te. Quod inde mihi certissimum est quia ego, qui vix stillam permodicam pietatis habeo nulli possum denegare preces meas apud misericordiam tuam, cui scirem illas profuturas. Quantò magis igitur unusquisque eorum, qui tanta charitate tua ardentes, tanta pietate toti

G defluunt mihi denegare preces suas, & supplicationes non poterit? qui vident tantas miserias meas, & paupertates & qui ignorare non possunt quin exaudiantur & quin mihi veniam, gratiam & gloriam etiam impetrent. Quia igitur omnes, & singulos invoco, omnibus, & singulis supplico, ut pro me intercedant, apud misericordiam tuam orent pro me. Quia igitur non decet gloriam magnificentiæ tuæ tot, & tantorum preces repellere tot inquam, & tantos, tamque venerabiles, tamque tibi charos intercessores habendo, necesse est te misereremihi, & tribuere, quod mecum ipsi petunt pro me, alioquin quis unquàm præsumere deberet orare te? Quis sperare deberet à te gratiam exauditionis, si tot, & tanti oratores apud te gratiam non invenirent? Ampliùs per ora

H prophetarum tuorum multoties annunciatum est alijs peccatoribus: Clamaverunt justi, & dominus exaudivit eos, & iterùm: Orationes justorum exaudiet dominus, & multa alia hujusmodi: cives autem omnes civitatis tuæ cœlestis non solùm justi, sed etiam justissimi sunt: *Prov. 15.* impossibile est igitur orationes eorum apud te non exaudiri. Quòd si fortasse mihi dicere volueris, quia pro se ipsis petentes semper exaudiuntur justi, non autem pro alijs: Hæc veritas domine misericordiæ non patitur, qui ad preces Moysi dimisisti peccatum idolatriæ populo Israël. Dixisti enim ipsi Moysi oranti pro populo illo: Ecce dimisi eis juxta verbum tuum. Ig-

sos etiam sacerdotes veteris legis ad placandum te, & orandum pro populo illo constituisti. In novo etiam testamento, ubi te protensiorem, atque profusiorem incomparabiliter tribuisti, & ostendisti, tam crebrò nos orare & docuisti, & præcepisti, non solùm pro amicis, & benefactoribus, sed etiam pro inimicis, & persequentibus. Quod nec frustra facere voluisti, frustra namque oraremus pro illis quantùm ad ipsos, si nos exaudire non velles pro eisdem. Ampliùs. Aut oratio est alicujus gratiæ, & meriti apud te, aut non? Est utique incogitabilis, & gratiæ & meriti apud te. Et quia nec meritoria, nec gratiosa unquàm est apud te, nisi propter gratiositatem, & meritum radicis, ex qua est, videlicet charitatis, & pietatis, quia igitur ex eadem charitate, & pietate fiunt orationes ad te à quibuscunque justis fiant pro se, & aliis, necesse est, ut ejusdem gratiæ, & meriti sint apud te. Æquè ergo digni sunt viri sancti exaudiri apud te pro aliis, ut pro se. Sicut igitur pro se preces eorum apud te impossibile est esse vacuas, sic & preces eorum pro aliis, quare & pro me. Potuerunt-ne esse vacuæ à fructu exauditionis preces incliti martyris Stephani, quas fundebat coram te pro lapidantibus ipsum? Absit hoc ab immensitate misericordiæ tuæ, ut tantæ pietatis, & charitatis preces repuleris, & vacuas esse permiseris. Quod proculdubiò te revelante cognovit sanctus confessor tuus, & Pontifex Augustinus, qui Paulum precibus illius conversum fuisse testatur & à te tam magnificè visitatum. Scio domine misericordiæ multos ex peccatoribus impedire, & quantùm ad se orationes sanctorum evacuare, quod est dicere eas impedire, quominùs eis prosint, & hoc contumacia & rebellione, qua rebelles sunt tuo lumini. Quapropter interdùm prohibes sanctos tuos orare pro talibus, sicut quondàm Hieremiam prohibuisti, dicens ad eum. Noli orare pro populo hoc, nec assumes pro eis laudem & orationem, quoniàm non exaudiam te. De his mihi videntur esse non immeritò qui sanctos ipsos persequuntur, aspernantur, & orationes ipsorum despiciunt, auxiliumque tuum nec sperant, nec quærunt, nec curant, nec etiam volunt, nec vellent, ut pro eis præcarentur. Et isti sunt qui peccant in Spiritum Sanctum, & Spiritus blasphemiæ eousque subvertit eos, atque pervertit, ut etiam ipsam gratiam tuam, & omne auxilium, quod eis impetrari, vel procurari posset, oderint, & detestentur. Ego autem domine misericordiæ per gratiam tuam longè factus sum à tantis, tamque execrabilibus impietatibus, diligo enim, & veneror sanctos tuos, & benè sentio, atque confido de meritis, & precibus eorum apud misericordiam tuam, desidero enim, & peto adjuvari meritis, & precibus ipsorum apud misericordiam tuam. Et hæc omnia magnæ benedictiones dulcedinis tuæ sunt, in quibus prævenisti me indebita largitione dulcedinis gratiæ tuæ. Et propter hoc non immeritò spero de suffragiis. Scio enim, quòd honorari tibi placet in ipsis, & quia diligis venerationem eorum, atque remuneras. Quid enim dignius est remuneratione magnificentiæ tuæ, quàm veneratio sanctorum, & electorum, & dilectorum tuorum? Quicquid enim eis obsequij, vel honoris propter te impenditur, non minus tibi impenditur, quàm ipsis; quapropter obsequium tuum & honor est omnis honor, & obsequium ipsorum, quapropter à te & remuneratione dignissimum. Meritò igitur confidendum est, & electos, & dilectos tuos, delectari de veneratione, & remuneratione hujusmodi. Quia ergo non parum eos honorant, qui eos invocant in auxilium suum apud misericordiam tuam, necesse est, ut invocatio hujusmodi prosit eis apud illam. Magnificè namque de gloria eorum sentiunt, qui eos tantæ gratiæ apud te esse credunt, quòd suffragari peccatoribus possint. Ampliùs. Quæ vel quanta, vel qualis esset misericordia tua, si electi, & dilecti tui, & peccatorum reconciliationem, & reorum, atque damnandorum absolutionem apud illam impetrare non possent? Quis enim tyrannus in hominibus est adeò sævus, ut hæc amici ejus apud ipsum non possint? Nondùm enim audita est adhuc ea sævitia in crudelissimis hominibus, quam amicorum gratia, & interpellatio in aliquam partem clementiæ flectere non potuerit. Quàm magnificè igitur, quàmque superabundanter sentiendum est, atque sperandum de immensitate misericordiæ tuæ peccatoribus, & de gratia, vel de gratiositate dilectorum, & electorum tuorum coram te, sive apud te, ut nihil omninò unquàm eis deneges, quod tibi dare deceat? Et ex hoc similiter arguo, quòd & ipsi precibus peccatorum supplicantium eis aures misericordiæ suæ nunquàm claudunt, alioquin longè minor esset & charitas, & pietas eorum, in supereminentia illa, & gloria patriæ, quàm esset (ne dicam sanctorum, & justorum in via præsentis miseriæ) immò etiam quàm sævissimorum tyrannorum quantumcunque modica benignitas.

Nota. Nota. Nota. A B C D

CAPUT XVIII.

Petitio intercessione beatæ Mariæ virginis.

ADibo te immò etiam conveniam, gloriosissima Dei genitrix quam matrem misericordiæ, & reginam pietatis vocat, immò clamitat omnis Ecclesia sanctorum. An poteris denegare peccatoribus interpellationis tuæ gratiam apud benedictum, ac semper, & ubique benedicendum Deum, ac dominum nostrum Jesum Christum filium tuum? Tu inquam, cujus gratiositas nunquàm repulsam patitur. Cujus misericordia nulli unquàm defuit. Cujus benignissima humilitas nullum unquàm deprecantem, quantumcunque peccatorem despexit. Verissimè namque de te dixit devotissimus ille, & laudum tuarum præco mirabilis sanctus Bernardus Clarevallensis, inquiens: Sileat misericordiam tuam virgo beata, qui te invocatam sibi unquàm in necessitatibus suis meminerit defuisse. Totum siquidem quod habes gratiæ, totum quod habes gloriæ, & etiam hoc ipsum, quod es mater Dei, si fas est dicere, peccatoribus debes. Omnia enim hæc propter peccatores tibi collata sunt. Cui igitur dubium esse potest per hoc, quin preces tuas, quantæcunque necessariæ esse possunt, peccatoribus illas debeas. Non denegabis ergo mihi quod debes, quin potiùs superaddes, majora mihi impendens, quàm debeas. Et intendo, quòd majori instantia, ac devotione orabis pro me, quàm ego auderem petere, & majora etiam impetrabis mihi, quàm petere præsumam. An posset hoc pati pietas illa, & dulcedo tua, quæ nulli unquàm defuit, ut denegares mihi in tanta necessitate auxilium, & tam miserabili, tamque periclitanti causæ meæ misericordiæ tuæ patrocinium? An falsò, & inaniter vocat te omnis Ecclesia sanctorum advocatam suam, & miserorum refugiū? Absit hoc à matre Dei, quæ fontem pietatis toti mundo peperit, ut cuiquam miserorum suæ misericordiæ subventionem unquàm deneget. Innumeris exemplis magnificorum operum misericordiæ tuæ, quæ operata es erga peccatores miserrimos, docuisti nos, & persuasisti de tua misericordia confidere, de tua pietate sperare, & in omnibus necessitatibus nostris sub alis tuæ protectionis fiducialiter confugere. An est misericordiæ tuæ onerosa multi-

tudo ad te clamantium? An est aliquatenùs difficilis gratiositati tuæ impetratio vel veniæ, vel gratiæ quantæcunque? Scio domina misericordiæ, quia nihil horum est apud te, quin potiùs gaudium est tibi suffragari miseris, & revocare gratiosissimis, ac semper efficacissimis precibus tuis periclitantes, & etiam periclitatos à perditione, & perditionis periculis. Tu enim dulcissima Dei mater super omnes Angelos, & homines nosti quantùm placeat benedicto filio tuo salus nostra, quàm prona, quàmque prompta sit misericordia ejus ad salvandum nos. Nosti etiam quanta gloria sit ei salvare perditos, hæc enim est gloria super alias. Et inde est illi collaudatio, benedictio, & gratiarũ actio, atque collaudatio super omnia alia bona, quæ facit, vel fecit, vel factur' est, nec mirum, cùm misericordia ejus super omnia opera ejus sit. Ex his enim operibus maximè innotescit prælarga, ac magnificentissima bonitas ipsius. Quia ergo super omnes homines, & Angelos diligis gloriam benedicti filij tui, quæ indubitanter maxima est ei ex salvatione perditorũ, maximè placet tibi procurare illam. Hoc autem est impetrare peccantibus gratiam ipsius his, qui vitiis, & peccatis suis offensi sunt illi, quare reconciliatio peccatorum est maximè grata, & placida. Dum ergo te exoro, ut me misericordissimo filio tuo reconcilies, hoc proculdubiò à te peto, quod maximè gratum, atque placitum tibi certissimè scio. Non potes igitur mihi denegare, quod peto. Si enim mihi denegares, quod tibi placitissimum, atque gratissimum est, quid posset sperari unquàm à te, vel super quo unquàm exoranda esses Domina mea dulcissima? Ampliùs. Quia displicent tibi vitia mea, & peccata, quæ sunt offensiones meæ gravissimæ, quibus offendi charissimũ, ac benedictum filium tuum, placet igitur tibi contrarium eorum, idest exterminatio. Quis autem dubitet reconciliationem meam ad ipsum contrariã esse offensionibus meis, quibus illum offendi, & etiã exterminationem esse, atque destructionem illarum? Placet igitur tibi reconciliatio mea ad benedictum filium tuum, procura igitur illam, & impetra. Ampliùs. Omnis Ecclesia sanctorum vocat te mediatricem hominum ad Deum, & hoc nec falsè, nec vanè. Officium ergo tuum est mediam te interponere inter ipsum, & homines, non mediam quidem divisionis, sed potiùs reconciliationis. Quid autem à te meliùs peti potest, quàm ut impleas officium tuum? Quid denique matri dignius, quàm gloriam filij adaugere, & ad ipsum, propter quod mater Dei es, totis studiis, ac viribus intendere? quia in hoc, & ad hoc mater Dei effecta es, in quo, & ad quod ipse verus Deus, & homo, filius tuus effectus est, hoc autem non nisi propter reconciliationem mundi ad ipsum. Siquidem Deus erat in Christo mundum sibi reconcilians. Et ut ad unum dicatur, venit filius hominis quærere, & salvum facere, quod perierat, sicut ipsemet dixit, & item Apostolus: Fidelis sermo, & omni acceptione dignus, quia venit Jesus Christus in hunc mundum salvos facere peccatores. Justissimum igitur, & dignissimum est, ut tu dulcissima Dei mater in hoc ipsum studiosè, ac vigilanter intendas unde, & propter quod tibi tantus honor accrevit, & gloria, ut Dei mater sis, reginaque mũdi, & domina. Hoc autem nullus fidelium ignorat esse reconciliationem, & salutem peccatorum. In hoc igitur intendat pietas, & dulcedo tua, devotissimis, gratissimis, & semper efficacissimis precibus, & supplicationibus tuis. Frustra namque clamabimus ad ipsum te tacente, quoniàm voces nostræ nullæ erunt coram eo, vel apud ipsum, si tuæ nobis defuerint, immò si tuis adjutæ non fuerint. Moveat ergo te gloriosa Dei mater benignissima misericordia tua, quæ major incogitabiliter est omnibus vitiis meis & peccatis. Absit à te dulcissima Dei mater, ut plùs possint apud te contra me vitia mea, & peccata, quam possit misericordia tua pro me. Absit, ut clamor eorum, quæ implacabiliter semper odisti, prævaleat clamori meo, & obstruat aures misericordiæ tuæ. Absit, ut omnia mala mea, licet tot & tanta sint, possint obstruere os sacratissimum tuum, & labia tua, in quibus tanta gratia infusa est, & compescere, vel prohibere ne loquantur pro me. Absit, ut possint suspendere te à tam salubri officio pietatis tuæ, quo & advocata es, & mediatrix hominum, post filium tuum spes unica, & refugium tutissimũ miserorum. Et ne allegaveris injustitiam, qua indignissimum me confiteor omni auxilio pietatis tuæ, & omni respectione misericordiæ tuæ. Non enim fas est, ut alleges pro justitia contra me, vel contra quemcunque alium, hoc enim esset stare te pro justitia contra misericordiam, cui certissimum est, & totum quo polles gratiæ, & totum quo fulges gloriæ, & illud præcellentissimum omnium, videlicet quod est mater Dei, te debere. Absit à te igitur piissima Dei mater, ut vel in modico vel stes, vel alleges, non enim hoc debes justitiæ, ut ullo modorum obsistas, vel misericordiæ benedicti filij tui, ex qua sunt tibi, quibuscunque prædita es, bona, vel misericordiæ propriæ tuæ, videlicet quæ super omnia bona tua alia glorificatur. Hęc enim est, per quam maximè matrem Dei te esse demonstras, & potissimùm peccatoribus, & miseris, qui per veniam, & gloriam, quas eis impetras, incessanter matrem Dei te esse cognoscunt evidenter. Nulla enim creatura & tot, & tanta, & talia impetrare posset apud benedictum filium tuum miseris, quanta tu apud ipsum impetras eisdem. In quo proculdubiò non tanquàm ancillam suam quę indubitanter es, sed tanquàm matrem verissimam te honorat. Ampliùs. Aliis matribus assimilari debent filij, te autem gloriosa Domina decet assimilari benedicto filio tuo, & potissimùm in ea virtute, per quam se fecit filium tuũ, & te matrem suam. Hæc autem est misericordia, & propter hoc in misericordia es eidem simillima. Necesse igitur est, ut totam te possideat misericordia, & propter hoc nihil potes contra illam etiam de justitia, ne steteris igitur pro justitia contra illam. Et propter hoc ne allegaveris illam contra me, qui soli misericordiæ tuæ post filium tuum innitor, spemque meam post illum totaliter in ipsa posui, atque fixi. Ne allegaveris dulcissima Dei mater peccata mea contra me, qui misericordiã tuam allego contra ea. Absit, ut stent in judicio peccata mea contra misericordiam tuam, quæ omnibus vitiis & peccatis super omnem cogitatum fortior est, atque potentior. Absit, ut reminiscaris ipsorum, de qua servus tuus ille devotissimus, scilicet beatus Augustinus, de se loquens dixit: Quia quoties de peccatis agitur, nullam inquit prorsùs de intemerata Dei genitrice volo fieri mentionem. Absit, ut peccata mea, vel alia, audaciam habeant apud te, quæ ad hoc, & propter hoc mater Dei effecta es, ut peccata tollerentur, & exterminarentur. Averte igitur aures misericordiæ tuæ à clamore ipsorum, & inclina eas ad clamorem meum. Absit à peccatis meis ista potestas, videlicet, ut aures misericordiæ tuæ avertere possint à clamore meo, vel obstruere eas contra illum. Absit ab eis, ut cousque possint officium misericordiæ tuæ, quod est misereri, prohibere contra me, vel aliquatenùs retardare. Absit, ut officium filio tuo placitum, & toti mundo tam salutare, tam necessarium suspendere ullo modo possint.

Margin notes: Nota. — Luca 19. — 1. Tim. 1. — Nota. — Nota.

CAPUT

CAPUT XIX.

Convertat se iterùm peccator ad patrocinium Iesu Christi supplicans, ut alleget pro ipso.

NOvissimè ad te refugio, & recurro domine mi Jesu Christe, qui primus es, & præ omnibus primatum tenes in benignitate, & misericordia, primus inquam, & maximus incomparabiliter, & incogitabiliter super omnes, qui in circuitu tuo sunt, super omnes videlicet exercitus pulcherrimarum, sublimiumque militiarum tuarum, & super omnia sanctorum millia. Quamquàm enim, & charitate inæstimabiliter omnes ardeant, & pietate incogitabiliter defluant, nec scintilla tamen est omnium illorum charitatis ardor ad caminum, seu fornacem immensæ charitatis, qua tu ardes in nos, nec stilla permodica ad abyssalem illam pietatis tuæ dulcedinem, quam ostendis, & exhibes se convertentibus, & revertentibus ad te. Quis enim admirari, vel etiã cogitare sufficiat immensitatem misericordiæ tuæ, qua homo pro peccatoribus factus es, morique pro eis ac pro latrociniis eorum suspendi dignatus es? & ut ad unum dicam, servus per omnia miser cordiæ factus es, & venale mancipium. Ut enim vulgò dicitur, cùm plenam quis dominationem in aliquo vult ostendere, dicit indubitanter meus est ad suspendendum, ad dilacerandum, & ad vendendum? sic domine misericordiæ, misericordia tua dominatione plenissima te possedit, & adhuc possidet. Visa est namque hac servitute tua nobilissima, & hac dominatione plenissima in te, & hoc in ipsa piissima, sacratissimaque passione, & morte tua. Hæc enim est, quæ in cruce suspendit te & illi patibulo te affixit. Quæ est potestas, quæ tibi mortem intulit, nisi misericordia tua? Si enim totus mundus ferrum esset, & inde catenæ, & vincula fabricatæ essent, minimum capillum capitis tui, vel pilum alium ligare, vel tenere non posset. Cui igitur tanta virtus, tantaque potentia, videlicet ligandi, tenendi, crucifigendi, occidendi attribuenda est, nisi benignissimæ misericordiæ tuæ? per quam solam hæc omnia pati pro nobis dignatus es, & charitati illi, quam nimiã vocat Apostolus quæ sic te nobis alligaverat, & astrinxerat, ut hæc omnia pati pro nobis potiùs velles, quàm nos infernali patibulo, & morti æternæ, gehennalibusque tormentis justissimè cruciandos derelinquere. Per istos igitur usus manifestum est misericordiam tuam in possessione tua esse omnimodę servitutis. Et quoniàm jure suo quis injustè privari non potest à te, dico, quoniàm plenissimè possidet te. Et propter hoc eisdem modis, & ad eadem liceret eidem uti adhuc te, si opus esset. Veruntamen mors tua unica sufficientissima fuit pro totius mundi peccatis propitiatio, & etiam incogitabiliter superabundans, sicut me tu ipse docuisti per gratiam tuam, & ministerio meo multos alios. Hoc enim de te testificatus est Apostolus tuus Paulus ex te, & per te, in Epistola ad Hebræos decimo. Una oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos. Et quoniàm quæcunque pietas possidet, pauperum, ac miserorum sunt, necesse est etiam ex hac causa te esse nostrum. Ampliùs Nunquid non dixit Isaïas, ex te & per te, de teipso? Parvulus natus est nobis? Et Apostolus tuus Paulus ad Romanos octavo. Qui proprio filio suo non pepercit sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodò non etiam cum illo nobis omnia donavit? Datus igitur es nobis & quoniàm datæ est suum accipientis facere, noster, idest, jus nostrum, & possessio factus es, Propter hoc per Spiritum tuum dicebat David: Benedicat nos Deus Deus noster. Hoc jus, & hanc possessionem insinuando, addidit repetitionem hujus nominis Deus, per pronomen possessivum, quod est noster; noster autem factus es ad omnem usum, & utilitatem nostræ salutis. Datus enim es nobis in antidotum nostræ salvationis, in sacrificium nostræ reconciliationis, in sacramentum nostræ sanctificationis, in propugnatorem nostræ defensionis, in advocatum nostræ allegationis, sicut tu ipse testatus es per Isaïam dicens: Ego sum qui loquor justitiam, & propugnator sum ad salvandum, loquendo justitiã in judicio, quod de nobis agitur, justitiam, inquam, non nostram, sed tuam. Advocatus noster es, & propugnator es ad salvandum, & fuisti nobis, ubi palàm triumphasti in temetipso principatus & potestates, in agone, videlicet, victoriosissimę passionis tuæ, ubi fortè diabolum vicisti, atque ligasti. Datus es nobis, & in sponsum nostræ fœcundationis. Tuis enim mundissimis, ac castissimis amplexibus, tuoque sacratissimo oculo, qui ad omne bonum steriles eramus, ad omnem prolem gratiarum, donorum, & virtutum, atque ad omnem fructum bonorum operum, fœcundamur. Datus es nobis & in pretium nostræ redemptionis, sicut dixisti per os tui Prophetæ: Redemptionem misit Dominus populo suo. Datus es & in scutum nostræ protectionis sicut promisisti per os ipsius David dicens, Scuto circundabit te veritas ejus. Tu enim domine in circuitu populi tui ex hoc nunc, & usque in sæculum. Datus es nobis in coronam gloriæ, & sertum exultationis populo tuo, & hoc quidem finaliter, & in novissimo, datus es & in magistrum nostræ eruditionis, sicut tu ipsemet dixisti in Evangelio: Unus est magister vester Christus. Datus es nobis & in ducem nostræ remunerationis, sicut dixit Isaias ex persona patris clementissimi. Dedi eum ducem, ac præceptorem gentibus. Datus es nobis & in lucem spiritualis, ac salutaris illuminationis, sicut dictum est per eundẽ Isaïam quadragesimo quarto ab ipso patre misericordiarum: Dedi te in lucem gentium. Datus es nobis & in regem nostræ gubernationis, sicut tu ipse dixisti per os David de te ipso in psalmo. Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum, prædicans præceptum ejus. Datus es nobis & in sacerdotem, sive in Pontificem, sicut dictũ est ad te ab ipso patre misericordiarum? Tu es sacerdos in æternum, secundùm ordinem Melchisedech, ut sis nobis omnibus, & singulis, in his quæ sunt ad Deum, ut patet in omnibus sacerdotalibus officiis, & pontificalibus. Datus es nobis & in custodem contra omnes offensiones insidias, cæteraque universa pericula. Datus es nobis & in Salvatorem omnimodæ salvationis, sicut promisit Deus pater per Prophetam: Clamabunt ad Dominum à facie tribulantis, & mittet eis Salvatorem, &c. Recordare domine misericordiæ, quia in tot, & tantos, tamque salutares usus datus es nobis, & ad omnes illos noster effectus; propter hoc confidenter peto in omnibus istis usibus, ut utar te in salutem meam, & ut omnia officia ista adimpleas & exequaris pro me. Adimple igitur officium advocati pro me, allega causam meam. Aperi igitur os sacratissimum tuum, os benedictum, os gratiarum, & allega cum thymiamate ineffabilis suavitatis, idest gratiosissima interpellatione tua, totaque Sancti Spiritus apotheca semper fragantissima. Allega istud incogitabilis fragrantiæ incensum, deprecare pro me. Te namque aperiente os illud benedictum tuum pro me, obmutescent omnes accusatores, & adversarij. Te præstante patrocinium causæ meæ, quis consurget ex adverso? Te stante pro me, quis stabit adversùm me? Te dante vocem gratissimam, & gratiosissimam in

Marginalia: Ephes. 2. — Psal. 66. — Psal. 110. — Psal. 90. — Mat. 23. — Psal. 2. — Psal. 109. — Isa. 19.

conspectu patris misericordiarum, vocem inquam illam incomparabilem eloquiis Angelorum, an præbebit pater misericordiarum aures suas accusatoribus, & adversariis meis, & avertet illas ab incogitabili placore, & suavitate vocis tuæ? Absit hoc & ab immensitate misericordiæ ipsius, atque amoris inæstimabilis, quo diligit te. Sed & qui vides juges offensas meas, quibus jugiter offendi patrem misericordiarum, placa eum mihi jugo illo placabilissimo, atque semper acceptissimo pretiosissimi, vivificique corporis, & sanguinis tui sacrificio, quo placasti eum mundo in ara crucis, Agnus immaculatus, Agnus Dei qui tollis peccata mundi, offerens temetipsum eidem in odorem suavitatis pro nobis, ubi pacificasti per sanguinem crucis tuæ sive quę in cœlis, sive quæ in terris sunt. Domine misericordiæ quanta devotione, quantis gratiarum actionibus, quantis piarum lachrimarum profluviis rememoranda, semperque recogitanda sunt tam stupenda, tamque longè à meritis nostris beneficia? Ego autem miserrimus, atque vilissimus, arido, frigido, tenebrosissimoque corde, atque per omnia pauperrimo hæc in conspectu misericordię tuæ utcunque tamen recogito, dulcissime redemptor, atque misericordissime, Salvatorque benignissime. Domine Deus mi Jesu Christe, qui non solùm causę nostræ patrocinium, sed etiam damnationis nostræ judicium, pariterque supplicium, stupenda largitate pietatis, & dulcedinis tuæ, suscepisti, allega eam incessanter, qui vides accusatores nostros, & adversarios non cessare ab accusationibus nostris die & nocte, qui vides quantam materiam accusationū eis dedimus; & ego in plures, atque graviores innumerabilibus aliis, in tot, & tantis vitiis, & peccatis cecidi, & quod ferè deterius est, hæc omnia stupido, & insensibili, ac per omnia temerato corde, & audivimus, & cogitavimus. Domine misericordiæ pro istis ipsis delictis interpella, ne præstent impedimentum miserationi, quam peto. Domine misericordiæ allega in causa mea justitiam & sanctitatem tuam, qui vides meas nullas esse, & à parte mea nihil esse, quod allegari possit. Domine misericordiæ hæc potest malignitas adversariorum meorum, ut non cessent die, ac nocte ab accusationibus meis: possit igitur hoc misericordissima benignitas tua apud te pro me, ut non cesses à patrociniis & suffragationibus meis. Domine misericordissime allega causam meam sapientia tua, qui vides insipientias, & ignorantias meas, & in orando, & in omnibus aliis quæ ago. Domine misericordiæ allega eam gratiositate tua, quæ per semetipsam solàm sufficit impetrare mihi, & omnibus aliis omnem veniam, omnem gratiam, omnem gloriam, & omne bonum aliud. Utrasque istas divitias, domine misericordiæ fac me sentire, ita videlicet, ut hæc omnia & tu mihi impetres, & eadem ipse largiaris. Domine misericordiæ non possint omnia mala mea, vitia, & peccata eousque contra me, ut non propter ea exequaris officium, quod incogitabili pietate suscepisti, hoc est autem officium patroni, & advocati. Non possint Domine misericordissime eousque, ut vel ad punctum horæ cessare te faciant ab interpellando pro me, & ab allegatione causæ meæ, alioquin & incessanter, & irrevocabiliter in perditionem, & mortem æternam totus dilabor. Absit, ut plùs possint contra me omnia mala mea apud te, quàm misericordia tua pro me. Absit, ut plùs possint obstruere os benedictum, & sanctissimum tuum, quominùs loquaris pro me. Absit, ut possint suspendere à patronali officio, quod pro peccatoribus suscepisti, ad causam illorum allegandam, & agendam coram patre misericordiarum. E Absit ut possint te suspendere à sacerdotali, vel pontificali officio quo & temetipsum obtulisti hostiam in odorem suavitatis, & interpellare non cesses, sicut Apostolus tuus de te loquens dixit: Qui paret vultui Dei pro nobis, & iterùm: Semper vivens ad interpellandum pro nobis. Domine misericordiæ tu ipse scis, & testis es, quia ex modica illa scintilla dilectionis, quam habeo ad te, & ad omnes homines, & pro modica illa scintilla pietatis, quam dedisti in corde meo, quantacunque essent vitia, & peccata cujuscunque, qui peteret à me, ut orarem pro illo, non possent obstruere os meum in parte illa, nec suspendere organum vocis meæ, quin orarem pro eo misericordiam tuam: absit igitur hoc ut possint peccata mea contra me apud te, cujus pietatis, & dulcedinis nec numerus est, nec mensura. Ampliùs. Non potuerunt omnia vitia, & peccata mea prohibere, vel avertere, quominùs in mortem te traderes pro eis omnibus propitiatorem, F quomodò igitur poterunt peccata mea, ut nec etiam aperias os tuum sacratissimū pro me? Domine misericordiæ, quantùm oderis peccata nostra, evidenter ostendisti fidelibus tuis in ipso crucis tuæ victoriosissimo mysterio dum ea morte tua mortificari voluisti; ut enim morerentur, mori dignatus est: quantò facilius est tibi dicere: Pater misericordiarum dimitte huic peccatori? Ampliùs. An sum ego magis offensus tibi, quàm ipsi crucifixores tui essent, dum te crucifigebant? Pro ipsis domine orasti, cùm hoc ipsi non peterent à te, & dixisti: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Quomodò igitur denegabis mihi, immò ut evidentiùs loquar, quomodò continebit se multitudo viscerum tuorum super me? Aut qualiter continebis os benedictum tuum, ut non aperias illud pro me, G qui non te crucifigo, sed veneror per gratiam tuam, quoniàm te oro, & adoro, & à te, ut possum, & tu adjuvas, hoc exposco. Domine misericordiæ jam non opus est, ut moriaris iterùm pro me, & aliis peccatoribus, satis est nobis ad vivificationem nostram piissima interpellatio tua, & oratio gratiosissima, quam expelli, & omninò non exaudiri à patre misericordiarum, impossibile est. qui suscepit diræ illius, & piissimæ passionis tuæ, & mortis gratiosissimam interpellationem pro me, & aliis peccatoribus te invocantibus alioquin non solùm tu inutiliter, sed etiam supra modum noxiè crucem, & mortem pro nobis sustinuisti, & vivifica illa, saluberrimaque mors tua, in perniciem mortiferam nobis vertitur. Domine misericordiæ, non tantùmnon sit vacua à fructu nostræ salutis sacratissima illa mors tua, sed etiam non permittas, ut sit nobis in augmentum mortis, & perditionis. Domine misericordiæ non est opus, ut fundas iterùm pretiosum, & vivificum sanguinem tuum in absolutionem, & sanctificationem nostram, sufficit nobis, ut fundas preces fragrantissimæ suavitatis, & irreparabilis gratiositatis in conspectu patris misericordiarum pro nobis. *Nota.* H An denegabis nobis preces rogatus, qui sanguinem proprium etiam non rogatus tribuisti? Domine misericordiæ ne patiaris frustra te tot, & tanta fecisse nobis, & pertulisse pro nobis, & ne sustineas ullo modo vacua esse tam magnifica opera misericordiæ tuæ. Ne dimiseris imperfectum salutis nostræ tam gratum, tamque tibi sumptuosum negotium, cui hoc solùm deest ad perfectam consummationem, sive ad consummatam perfectionem, ut aperias os gratiarum coram patre misericordiarum pro me, & aliis ad te redire utcunque conantibus. Quòd si fortè dixeris mihi quia illa beneficia tua egomet mihi irrita feci, & vacua, & insuper provocavi justissimam iram tuam contra

contra me: verum indubitanter dicis. Et quia provocavi iram, misericordiam peto, & ut tu eam avertas, qui solus potes, quantum tu das, & adjuvas, exoro. Tu enim es os nostrum, & pax nostra, & propitiatio pro omnibus peccatis nostris sufficientissima, immò etiam, & superabundantissima. Tu solus potes nobis placare patrem misericordiarum, & te ipsum, & Spiritum Sanctum, qui solus per temetipsum accedis ad patrem misericordiarum, cui in te solo benedictio placuit, qui in omnibus semper exaudiris ab ipso pro tua reverentia.

CAPUT XX.

Conclusio petitionis, & confirmatio.

POst hæc autem concludam, idest, conclusionem hujus orationis faciam, interrogans te, an velis misereri, vel non. Quòd si non vis misereri, cùm misereri utique non possis, nisi volens, inutilis, immò nulla est misericordia tua, cùm misericordia esse non possit, nisi voluntas miserendi. Quòd si vis misereri sicut reverà non solùm evidens, sed etiam necessarium est, interrogo te domine misericordiæ, quibus & qualibus? Si enim non vis misereri, nisi justis, & intendo justis, scilicet jam justificatis, confidenter dico, quia illud non patitur veritas tua. Illis enim qui jam justificati sunt antequàm justi essent, misertus es, faciens eis misericordiam, videlicet, ut eos justificares; antequàm autem justificarentur, justi non erant. Unde igitur eis justitia, nisi de multitudine misericordiæ tuæ prævenientis eos, & prædonantis eis justitiam? Manifestum igitur est, quia proculdubiò & misereri vis non justis, & misereris eis potissimùm in hoc, quod absque meritis præstas eis, ut justi sint, cùm hoc apud te non meruerint, interdùm autem in illis superabundantissimè misereris, qui maximè iram tuam provocant. Quemadmodùm misertus es Paulo Apostolo tuo, non solùm misericordiam tuam non quærenti, vel etiam non curanti, sed etiam iram
Act. 9. tuam justissimam implacabiliter provocanti. Dum enim te persequeretur totis studiis, & viribus enitens extinguere nomen tuum, & fidem, dum esset spirans minarum, & cædis in discipulos tuos, magnificentissimè eum vocasti, plenissimè avertens eum ab injustitiis suis, perfectéque convertens eum ad te, totaliterque justificans. Quia igitur proculdubiò vis orari à peccatoribus postulantibus misericordiam tuam, qua indigent: hoc autem maximè ex gratia justificationis, vis videlicet, ut peccatores à te petant istam misericordiam, & hoc ipsum tu inspiras eis, & prærogas, videlicet, ut petant à te misericordiam, qua liberentur, atque mundentur à miseriis vitiorum suorum, & peccatorum. Quapropter manifestum est te velle peccatoribus misereri, & potissimùm illis, quibus hoc prærogas, & prælargiris, videlicet ut hoc desiderent, quærant, & petant à te. Quia igitur de illis ego unus sum, misereri vis, & mihi misereris.

CAPUT XXI.

Excusatio propriæ infirmitatis.

QUòd si dixeris mihi, quia illis misereri vis, qui toto corde hoc exposcunt à te, mihi verò, & similibus meis, quorum tam exiguæ, tam exiles, tam aridæ, tam frigidæ, tam tenebrosæ sunt preces, non vis misereri, hoc est misericordiam impendere,
Nota. quam sic petimus: Respondeo tibi in hoc domine misericordiæ: quia nemo orat te ex toto corde, nisi cujus totum cor jam occupasti, & replevisti, & propter hoc totum cor illius jam possides, totumque traxisti ad te. Quapropter totum ipsum liberasti à peccatis, & vitiis, quapropter totum justificasti, totum tuâ justitiâ replevisti. Ampliùs. Qui toto corde orat te, toto corde concupiscit, & desiderat te, quapropter toto corde amat, & diligit te. Qualiter enim totum cor ejus inflammares concupiscentiis tuis, & desideriis, nisi in illud jam misisses ignem Spiritus Sancti tui quem venisti mittere in terram, & de quo dixisti, quid volo, nisi ut accendatur? Ampliùs. Si propter hoc non velles misereri, quoniam *Luc. 12.* exiguiter, & exiliter, aridéque, & frigidè exoraris, ut miserearis, si hanc causam dignam, & justam judicas, prohibitionis tuæ misericordiæ quòd ustificas, quos vis; non igitur vis misereri quoniàm ista causa nec amovere, nec avertere potest ipsos peccatores: perfectio enim orationis, quod est dicere, per quam tibi meritò placeat oratio, eousque ut eam exaudias, donum inæstimabile est misericordiæ tuæ. Quapropter inde solummodò non exaudis hujusmodi debiles, & invalidas orationes, quia desunt eis perfectiones, quæ sunt dona magnifica solius misericordiæ tuæ. Cùm igitur non prædonas, ut sic exoreris, proculdubiò non vis misereri, quemadmodùm exposceris, & intendo, quòd non vis largiri, quod postularis, quapropter verum est quod prædixi, quia proculdubiò non vis misereri precantibus quibus non das, ut toto corde te precentur, & propter hoc non vis misereri peccatoribus, cùm nunquàm peccatoribus hoc largiaris, ut te ex toto corde orent; nam impossibile est cor peccatoris totaliter exorare te, & simul esse cor peccatoris, quemadmodùm non est possibile, ut totum sit plenũ gratia devotionis, & orationis, & ex parte peccatis, & vitiis occupatum. Quapropter manifestum est, quia vis orari à peccatoribus, & vis offerri tibi orationes eorum, non autem vis offerri tibi eas frustra, vel in vacuum, vis eas igitur exaudire Ampliùs. Qua *Psal. 84.* considerantia petit omnis Ecclesia sanctorum, & dicit: Converte nos Deus salutaris noster & averte iram tuam à nobis? non enim conversus est, qui cõverti petit, neque ab offensa liber est, qui iram suam à se averti precatur. Hæc autem est oratio, quam ab ipso Spiritu Sancto tuo edocta est Ecclesia tua, & facere offerre tibi. Non autem orat te sic Ecclesia tua, insipienter, neque ita tibi displicet ista ejus oratio. Orari igitur à peccatoribus, ut eos convertas & ab infensis ut ab eis iram tuam avertas, indubitanter placet tibi. Quicquid autem placet tibi, ut petatur à te, proculdubiò placet & tibi, ut & id largiaris petenti, præsertim si ipsum largiri tibi cedat ad gloriam & honorem, petenti verò expediat ad salutem. Nihil autem, te ipso teste, ad majorem cedit tibi gloriam, nihil petentibus magis ad salutem, quàm converti ad te, expedit igitur & averti iram tuam ab eis. Hæc est igitur confirmatio causæ meæ coram te, hęc firmitas partis meæ, videlicet benignitas misericordiæ tuæ, qua non dubito te velle misereri peccatoribus, misericordiam tuam petentibus, atque desiderantibus, ut eis des, eosque adjuves, quærentibus. Est & hæc alia firmitas, & confirmatio partis meæ quòd tu ipse advocatus es, & propitiatio, qui es & judex meus, & propter hoc non est possibile ut patiaris causam meam periclitari in manibus tuis. Apud homines enim non est possibile, ut advocatus fidelis, & justus, permittat periclitari causam, cujus patrocinium suscepit. Et est tertia firmitas, & confirmatio causæ meæ, qua scio te nec velle vinci, nec posse, nec est possibile te succumbere in judicio, quapropter non est possibile, ut ego cadam a causa te præstante ei patrocinium, &

allegante illam, ne & tu ipse (quod etiam cogitatu nefas est) vinci videaris. Et est quarta firmitas, & confirmatio partis meæ, quia ipsa allegatio tua sufficientissima. oratio est perurgentissima, quia omnimodè irrefragabilis persuasio ad obtinendam sententiam absolutionis, & liberationis meæ. Absit enim ab abyssali illa sapientia tua, & gratiositate incogitabili, ut allegationi tuæ resistatur ab accusatoribus, & adversarijs meis, vel ut contra eam pronunciettur vel à te ipso, vel alio iudice iustissimo, & intendo vel à te, vel à patre misericordiarum. Et est quinta firmitas, & confirmatio partis meæ, quòd ipsa allegatio tua iustificatio est causæ meæ. In eo enim ipso, quod eam allegas, iustificas illam, & iustam efficis, & hoc est quoniam justitiæ tuæ, quicquid peccatis meis debetur, debetur super sententia, quam allegatione tua obtinere intendis. Et est sexta firmitas, & confirmatio partis meæ, atque causę, ipsa gratiositas tua, qua coníque patri misericordiarum in te solo placuit, ut in omnibus semper exaudiaris apud illum, semper pro ipso placore tuo, atque reverentia. Quapropter quantumcunque odibilis detestabilis. & execrabilis sit causa mea, nihilominùs in ore tuo benedicto, in ore tuo sacratissimo. & in labiis tuis quibus tanta gratia diffusa est, est favorabilis. Et est septima firmitas, & confirmatio partis. & causæ meæ, ipsa veneranda, & reverenda sanctitas tua. ad quam necesse habet respicere pater misericordiarum propter quod ab ipsa Ecclesia tua exoratur, & dicitur eidem ab ipsa: Respice in faciem Christi tui quam videlicet opponit sanctissimis oculis tuis, & interponit horrificis atq; monstrificis fœditatibus, & abominationibus nostris, & vultui clementissimi patris, tanquā operiens eas, & abscondens ne illas intueatur, sicut legitur in libro sapientiæ Dextera tua teget eos. Non enim solus filius sic nos tegit, & operit, immò pater per ipsum operiens iniquitatem & abscondens sanctitate sua quam respiciens pater misericordiarum, necesse est, ut placatus respiciat Non enim possibile est ut in eam respiciat, nisi vultu sereno propitio & iucundo Quod & ipse obsecro videlicet ut faciem plenam gratiarum charissimi, ac benedicti unigeniti tui respicias, & à peccatis meis illam prorsùs avertas. Mundi enim sunt oculi tui sancti Domine, ut non videas mala, & respicere ad iniquitatem nisi cum ira. & indignatione non poteris. Non igitur respexeris abominationes, execrationes horrificas, & fœditates qui misereri potiùs eligis quàm irasci sicut dicit Ecclesia tua orans te. Respice igitur in faciem Christi tui, cuius placore ab ira tua mihi placeris, me videlicet, & quod in me fecisti, quodque jure tuo plenissimo tuum est placido sereno, jucundo, ac propitio vultu intuearis atque suscipias gratia, immò gratiositate, & meritis illis, quæ non solùm pro reconciliatione totius mundi sufficiunt, immò etiam in infinitum superabundant, & super omnem cogitatum.

Psal. 83.

Psal 83.

CAPUT XXII.

Ad quid valeant prædicta.

Animadverte solerter, & studiosè, quia omnia verba hæc quæ hic aggregavi tibi atque congessi, de verbis potentibus sunt, & ad deprecandum composita, quæ, etsi non sit possibile per ea moveri immobilem, per omniaque immutabilem Deum potentia tamen mihi videntur esse, & validissima ad movendum ipsum recitantem, vel meditantem illa, ad movendum inquam & præparandum undecunque ad gratiam devotionis, & gra-

E titudinis, & largitatis, & beneficentiæ incogitabilis Dei, similiter ad gratiam compunctionis, dum vitia, & peccata per eam sic suggillantur, & aggregantur, & aggravantur, ipsaque beneficia creatoris & declarantur & magnificè extolluntur, & quatenùs possibile est numerantur, valida tamen mihi videtur ad gratiam æternæ, ac veræ pœnitudinis provocandam, & procurandam; dum enim virtus illius, & placor apud Deum tam evidenter per ipsa ostenditur, non est possibile, ut ab agnoscentibus ipsam non desideretur vel non quæratur. Quis enim videre vel cognoscere possit gratiam istam esse liberationem à carcere, & vinculis horrificis vitiorum, & peccatorum, & non concupiscere, vel non desiderare eam? Quis denique illam vivificationem suam & resuscitationem à morte pessima hujusmodi vel leviter opinari possit, & non eam amare & quærere? Ampliùs. Quoniàm nihil magis ingerit dolorem, quàm ipsa mala, ipsaque detrimenta, atque dispendia, quæ passi sumus, vel patimur, & hoc quandò videntur, vel cogitantur. Tu autem vides evidenter,
F quòd verba ista ante oculos cordis tui mala omnia tua tibi ponunt, & etiam in ipsos oculos tuæ mentis ingerunt, & impingunt Insensatum igitur, & insensibile potest esse cor tuum, si dolorem tibi tot, & tanta mala tua non ingerunt. Ampliùs. Cùm omnia vitia, & peccata, ex altera parte vel obtusa, vel blanda sint, ex altera verò instar telorum cuspidis acuta, duréque, ac dirè vulnerantia, atque transverberantia propter quod cùm trajiciuntur & infiguntur sine dolore utique & intrant, & admittuntur cùm verò recogitantur mala eorum quæ hic videlicet irrogant sicut mors spiritualis culpę. & mors gehennalis pœnæ, cæteraque, tormenta. quæ inferunt patientibus, tunc cuspides eorum vertuntur in animas nostras; quapropter si vivax & fortis fuerit recogitatio eorum pungunt eas profundè & cum
G dolore saluberrimo compungunt eas & inde nominata est compunctio, tanquam videlicet à cuspidibus, & aculeis vitiorum & peccatorum ex omni parte profunda punctio. Et hæ sunt puncturæ quæ diabolum immò omnes catervas dæmonum de animabus humanis exilire, totaque velocitate diffugere compellunt. Quemadmodùm enim puncturæ istæ saluberrimæ animas resilire faciunt, & effugere à vitijs, & peccatis; sic & dęmones ab animabus hęc cum est natura & consuetudo vitiorum. & dęmonum, ut semper fugiant fugientes se, ut dicit sapiens in Ecclesiastico: Quasi à facie colubri fuge peccata, & si accesseris ad illa suscipient te; sequuntur enim sequētes se, & fugiunt ab eis qui ea fugerint, eosque suscipiunt qui seipsa cadē nō repellunt. Vide igitur hîc mirabilia Dei, qui veneno mortifero vitiorum, & peccatorum evidenter per hanc viam saluberrimam nobis, & vitalem efficit medicinam. Et ut vulgò dicitur de buffone facit nobis salutare antidotū,
H & de serpente saluberrimam theriacam. Juxta verbū poetæ, quo dixit: Vulnus Achillæo quæ quoniàm fecerat hosti, Vulneris auxilium Pelias hasta tulit. Apparet autē evidenter ex his tibi, quàm propriè est salus, & sanitas spiritualis peccatoribus, cū ipsi morti vulneribusq; vitiorum & peccatorum, paratissima sint fieri antidota contra semetipsa. Et hoc eis duntaxat, qui adjutorio Dei cuspides eorum, & aculeos in se vertere, seque inde repercutere volunt, & quod est mirabilius, ipsique Deo Salvatori nostro gloriosius, quia majores morbi, majoraque vulnera, in majus auxilium salutis potentes sunt. Quoniàm sicut majores habent cuspides, & aculeos ad percutiendum animas nostras sic magis efficaces sunt ad eas compungendas, & ad compunctionis gratiā procurandā. Noli igitur desperare ô peccator præ magnitudine,

Eccli. 21.

tudine, & multitudine vitiorum, & peccatorum, sed invoca omnipotentissimum, misericordissimum atque promptissimum adjutorem Deum, qui non solùm medicus est animarum nostrarum, sed etiam medicina, & salus, ut ipse operetur, & mirificet misericordiam suam in te, faciatque illa mirabilia quæ soli ei possibilia sunt, videlicet ut de morte tua revivisças, & ut de ipsis morbis tuis, atque vulneribus tibi salutem, & sanitatem eliciat, tantaque, & tot venena vitiorum, & peccatorum in theriacam saluberrimam convertat, & de tantis spinis, & tribulis uvas, ex quibus vinum compunctionis exprimas, tibi colligere largiatur: Et de rubis istis spinatis, & aculeosissimis uvas hujusmodi vindemiare te faciat. Quòd indubitanter faciet, si vitia tua, & peccata coram te semper fuerint, si ea jugiter mediteris. Non enim poterunt tibi non displicere, nec tu tibi ipsi in illis, si ea jugiter recogites. Per hoc namque solum, quòd non benè, aut plenè videntur, placent deceptissimis amatoribus suis. Cùm enim non sit turpitudo, aut deformitas, aut fœditas, aut fœculentia adeò abominabilis, adeò horrifica, ut vitium, vel peccatum, proculdubiò manifestum est non posse non displicere intuenti illud, & clarè videnti. Quapropter de illo rectissimè, verissiméque dictum
Naum 3. est Qui viderit te resiliet à te. Reminisci autem debes quicunque cupis de vulneribus, & morbis vi-
Rom. 8. tiorum tuorum & peccatorum haurire sanitatem, juxta illud, quod dictum est per Apostolum, de peccato damnavit peccatum, quia de ipsis cum adjutorio divinæ gratiæ eliciuntur aromata miræ virtutis decem, vel plura, ex quibus conficitur, & conditur ista theriaca salutiferæ compunctionis, quorum primum est timor gehennalis supplicij. Quemadmodùm enim fur furtum inspiciens, & convincendum se de illo certissimè sciens non potest non timere suspendium, cùm de justitia judicis, atque potentia nulla sit ei dubitatio, sic & peccator omnis clarè, ac studiosè peccata sua, & vitia sua intuens, non potest non timere gehennale supplicium, cùm certissimum sit eidem se non posse latere nec absco-
Prover. 11. dere ab oculis judicis cuncta cernentis, & ignorare non possit, eam esse justitiam illius, quòd in die ultionis non acquiescet cu usquam precibus, nec accipiet pro redemptione dona plurima, propter quod dixi, quia necesse habet timere in primis. Et ob hanc causam dicitur timor initium sapientiæ.
Eccles. 1. Elicitur autem ab ipso peccato, vel vitio, per hoc quod est pœnale, sive puniendum per justitiam Dei, timor pœnæ imminentis, similiter per hoc quod turpe, elicitur pudor eodem modo, quòd ipsum est injuria nobis vel à diabolo, vel à nobis ipsis irrogata, elicitur ex hoc ira, quæ secundùm philosophum, est inquisitrix victoriæ secundùm quosdam, inquisitrix ultionis, propter quod & dicta est ira aliquandò appetitus ultionis. Hæc est igitur ira, per quam sibi ipsi irascitur pœnitens, volens contra se ipsum ulcisci injuriam, sive contumeliam creatoris, & mortem propriam In quo manifestum est, eum executorem quendam esse, & ministrum divinæ justitiæ contra semetipsum, propter quod certum est ex ipsius Apostoli testimonio, ipsum pœnitentem liberum, & immunem fieri ab ipso judicio divinæ ul-
1. Cor. 11. tionis. Ita namque dicit Apostolus: Quòd si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur. Si enim ulcisceremur in nobis Dei injurias & contumelias, quas eidem irrogavimus, similiter & mortes proprias animarum nostrarum, nihil superesset, vel restaret divinæ justitiæ in nobis ulteriùs ulciscendum. Per eandem viam, quia omne vitium & peccatum, vulnus spirituale est, sive morbus, elicitur ex eo dolor; vel propter hoc quoniàm damnificum est, seu damnosum eo quòd per ipsum, & propter ipsum, & gratiam, & gloriam amittimus, elicitur etiam ex eo dolor alterius generis, & modi alterius; non enim ejusdem generis sunt dolor ex vulnere, & dolor ex damno. Benè autem est pœnitenti, si ex utroque genere doloris doleat, sic tamen, & quousque & quemadmodùm prædixi, ut sanitatem animi, dolor hujusmodi quærere urgeat, curæque medicinali ipsum subjici faciat; sic & se habet de dolore, qui esse debet ei ex amissione tantorum bonorum, gratiæ videlicet, & gloriæ, quem ad hoc sufficere arbitror, ut verè pœnitentialis dicendus sit, si ipsum pœnitentem ad recuperationem ipsorum tanto proposito incitet, ut secundùm consilium Ecclesiæ pro recuperatione velit, atque proponat.

CAPUT XXIII.

Quid recogitatio peccatorum possit.

Juxta hunc modum elicitur ex ipso peccato horror tanquàm ex mortifero juxta testimoniū, quod audivisti in præcedentibus quo dictum est. Quasi à Eccl. 21.
facie colubri fuge peccatum Venenata enim, vel venena potiùs sunt omnia vitia, & peccata, & propter hoc qui ea attentiùs intuetur, resilit ab eis quasi à mortiferis, & venenatis; sic & odium ex ipsis vitiis, & peccatis elicitur, cùm quàm inimica sint, quàmque noxia peccantibus, studiosè consideratur. Et in aliis quidem hostibus ad concitandum contra eos in nobis odium, sufficit aspectus eorum cum credulitate, qua creduntur inimici nobis, vel hostes esse, & est intentio odij nocere. Odium autem istud non quiescit, vel cessat in qualibet læsione, vel nocumento, quod ex peccato irrogatur, sed in solo exterminio, & morte ipsa. Quapropter cùm cousque invaluerit in pœnitente odium hujusmodi, bellum ut contra peccata & vitia suscipiat, vel suscipere velit, tanquàm juratus in mortem, & exterminium ipsorum, perfecto odio indubitanter odit illa, perfecto inquam, perfectione spiritualis sufficientiæ. Non enim majus odium requirit Deus in pœnitente contra vitia, & peccata, neque majus bellum, quàm quòd exterminare illa, & mortificare sufficiat.

CAPUT XXIV.

De pudore & erubescentia, ex peccato.

Juxta hunc modum ex aspectu, vel in conspectu potiùs vitiorum, & peccatorum, elicitur ex eis pudor, & verecundia, per hoc, quod turpissima sunt, vel quod deterius est turpitudines ultra modum erubescendæ, propter quod increpat ipse dominus Deus animam peccatricem, vel potiùs peccatorem, qui peccare diu, & multipliciter, in oculis Dei, & hominum, non erubescit, propter quod dicit ad eam per Hieremiam Prophetam: Frons mulieris meretricis facta est tibi, & erubescere nescisti. Hic autem est pudor tunc sufficiens pœnitenti, quantùm capio, cùm ad hoc ipsum induxerit, ut vitia sua, & omnia peccata abscondere ab oculis Dei, & hominum, pro consilio Ecclesiæ sit paratus. Væ illis, qui peccatum suum quasi Sodoma prædicaverūt, nec absconderunt. Ubi sciendum est tibi, quòd trib⁹ modis absconditur ignominia vitiorum, & peccatorum. Primò discooperiendo in confessione coram sacerdote. Est igitur coopertorium ipsius, ipsa discoopertio ejusdem per confessionem: Si enim nos per confessionem sinceram sacerdotibus illa detegimus, & revelamus Deum per virtutem sacra-

menti confessionis abscondit ab oculis suis, & quantò studiosiùs illa detegimus, & discooperimus, tantò studiosiùs ille cooperit, & abscondit. Et de hoc dictum est, Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata; quantò autem illa magis abscódimus, vel negligentiùs in sacraméto confessionis detegimus, tantò Deus illa & manifestiùs, & in majorem confusionem abscondentium novissimè revelabit. Per eundem modum ex vitiis, & peccatis propter spurcitiam, & fœnolentiam ipsorum elicitur abominatio, quæ est fastidium, sive appetitus vomendi. Hanc autem abominationem túc sufficientem in pœnitentibus opinor esse, cùm spiritualem nauseam in his eousque provocat, ut vomere ea velint, atque proponant. Hic autem vomitus ipsorum confessio est. Spiritualiter namque ea tanquàm ore vomunt, cùm per oris confessionem foras, & in manifesto coram Sacerdote illa ponunt. Nec magis humores noxij, vel sordes quæcunque ore vomentium ejiciuntur à ventre, vel stomacho, quàm vitia, & peccata vomitu confessionis ejiciuntur à corde, & hòc tunc, cùm confessio integra, sinceraque fuerit, & virtute sacerdotalium clavium consecrata.

Psal. 31.

CAPUT XXV.

De indignatione quæ elicitur à peccatis.

JUxta hunc modum elicitur & indignatio ab ipsis peccatis, & vitiis, per ipsorum vilitatem. Nihil enim vilius cogitari potest, nihil omninò tam vilescit, nisi vitium, & peccatum; quia igitur vile est, quod parum, vel nihil valet, immò multò fortiùs devalet, ut ita dicatur, hoc est dicere, quod nocet, & minuit valorem habentis manifestum est vitium, vel peccatum non solùm vilissimum, sed etiam longè deterius esse ipsa vilitate. Attendens igitur ipsa anima humana nobilitatem, & dignitatem suam, attendensque ipsam vilitatem vitiorum suorum, & peccatorum, non potest non indignari, & sibi, & illis, cùm videat ea tam indigna dignitate sua, & non solùm immensurabiliter longè esse à nobilitate sua, sed etiam contraria illi, & corrumpentia illam; quapropter abjicit illa à se confestim, & fugit ab illis. Quemadmodùm & regina inclita, & magnifici cordis, fugeret à lupanari, tanquàm à loco regali dignitate indignissimo, fugeret inquam cum aspernatione, & despectu. Et hæc est indignatio, quam beatus Hieronymus vocavit sanctam superbiam. Quemadmodùm si homo magnifici cordis projiciat à se vincula, vel compedes, quibus servi alligari solent, aut opera ipsa servilia facere dedignetur. Scire tamen debes, quòd indignatio interdùm ira quædam est, & potest procedere ex superbia, & magnificentia cordis, quæ interdùm sancta est, & sancta superbia non immeritò nominatur. Ex hac igitur erigit se, & elevat Deo adjutore, immò elevante, mens humana super vitia, & peccata, conculcat ea spiritualiter aspernatione forti Illud enim corde, & quasi pedibus cordis calcamus, seu conculcamus, quod despicimus. Et indignatio ista sufficiens est ad pœnitentialem justificationem, cùm de imo subjectionis, & servitutis vitiorum, & peccatorum eousque erigit, & exaltat pœnitentem, ut sub pedibus cordis vitia habeat, & peccata, forti aspernatione conculcans ea. Per viam eandem elicitur artificio, & virtute gratiæ Dei à vitiis, & peccatis ipsa execratio eorum, per quam tanquàm profana, vel potiùs tanquàm sanitati contraria, omnimodoque ei adversantia, & repugnantia longè ejiciuntur, & projiciuntur, ita quòd cor execratione hujusmodi præditum omnem attactum eorum tanquàm sacrilegium repellat à se. Et attactum eorum voco, non solum desiderium ipsorum, vel delectationem in ipsis, sed etiam cogitatum, vel cogitationem ipsorum. Illa namque execramur quæ tanquàm iniqua, & ideò contumeliosa à nobis repellimus. Juxta quod dictum est: Execratio autem peccatori cultura Dei. Tanquàm enim sacrilegia, & tanquàm nefaria ea à se repellunt, & ab eis tanquàm ab impietate fugiunt. Hæc autem execratio ad pœnitentialem justificationem tunc sufficiens est, cùm ad hoc pœnitentem induxerit, ut à vitiis, & peccatis se longè facere velit, & tanquàm ab his, quibus gravissimè offenditur, etiam ab his, qui ea faciunt, largissimè separatur, atque repellitur. Novissimè verò per eandem viam elicitur à vitiis, & peccatis detestatio eorum, per quam resilitur ab eis, quasi à maledicto, & anathemate, & tanquàm ab his, quibus appropinquans omnis in Dei maledictionem incidit & anathema, & separationem ab ipso, ut quibus omni modo communicare separari sit à Deo Communicat autem vitiis, & peccatis, qui ea diligit, vel in seipso recipit, vel sustinet, vel etiam cùm in alio sustinet; de omni enim templo Dei expellenda sunt vitia, & peccata, tanquàm maledicta, & anathematizata, & propter hoc nec in se ea sustinere debet quis, nec in alio, cùm ipse, & quilibet Christianus templum Dei factus sit. Hæc igitur sunt decem aromata, quæ nominavi, & numeravi tibi ex quibus theriaca sancta, ac salutaris pœnitudinis conficitur, & conceditur & ab ipsis vitiis, & peccatis adjutorio divino eliciuntur, seu colliguntur juxta quod dicit Apostolus: Quòd mittens Deus filium suum in similitudinem carnis peccati, de peccato damnavit peccatum. De ipso enim peccato in verè pœnitentibus elicit damnationem peccati, elicit enim de illis unumquodque prænominatorum aromatum, per quorum unumquodque omnis verè pœnitens damnat proprium in se peccatum. Propter quod & sapientissimus ille, & sanctus David dicebat: Peccatum meum contra me est semper. Facillimum enim est omni peccatori semper habenti vitia sua, & peccata contra se, elicere inde ista aromata: Omne enim vitium, & peccatum per semetipsum, & per sua, videlicet, quæ ei adhærent, quæve ex eo sequuntur, seme ipsum damnat, & destruit, & per hæc omnia, ut non diligatur, & ut ab eo recedatur, magnis vocibus clamat, de ipso peccato testimonio veritatis arguit Spiritus Sanctus mundum, eliciens ex ipso peccato decem conclusiones istas, quibus & peccatori similiter concluditur, & peccato. Peccatum igitur est ipsi Spiritui Sancto locus, quasi dialecticus: unde inferens istas scientias, sive conclusiones, per occasionem quandam elicit, & peccatis similiter, & peccatoribus concludit, & peccatum medium est Spiritui Sancto ad omnes cóclusiones istas inferendas. Benè autem agitur tecum ô peccator, qui per istas conclusiones eousque arctaris, & eousque tibi concluditur, ut ad veritatem vitæ redire compellaris, qui reditus, seu reversio non est nisi pœnitudo ipsa, & sequela pœnitudinis, quæ pœnitentia nominatur. Verùm scire debes, quod dixi de conclusionibus istis, quia per similitudinem hoc intelligo ad conclusiones disputatorias. Conclusus enim dicitur quis, vel conclusum esse illi in disputationibus hujusmodi, quandò finibus veritatis (ut ait Augustinus) ita circumclusus est, ut nullum ei pateat à veritate effugium, vel evasio, quin potiùs quocunque se vertat, necesse habet in ipsam veritatem incidere. Quemadmodùm piscis reti ex omni parte circundatus necesse habet in illud incidere, sic se habet & de ipsis vitiis, & pec-

Eccl. 1. Rom. 8. Psal. 50.

satis, quia solerter, ac diligenter intuentem ea peccatorem ex omni parte sic arctant, atque diffugant, ut necesse habeat ab eis recedere, vel fugere, & in prænominatam veritatem incidere. Quapropter manifestum est, necessarium esse & saluberrimum, peccatoribus peccata sua, & vitia, coram oculis cordium suorum habere semper. Inde cum adjutorio divinæ gratiæ tot medicamenta salutis hauriri possunt, tot aromata spiritualia, quot nominavi tibi. Et cùm unũ quodcũque horũ attenderis studiosiùs, ac intimiùs, invenies nullum esse, quod non aliquatenùs lædat, ac vulneret vitia, & peccata, interdùm autem etiam non mortificet illa: Timor enim cùm fortis fuerit expellit peccatum; sicut dicit Eccles. 1. Nec solùm expellit ipsam operationem peccati, prohibens eam esse in operatione, vel operante, sed etiam ipsam voluntatem operandi mortificat, & extinguit; sic se habet & de ira, & de pudore, & aliis prænominatis aromatibus, quia cùm invaluerint, aut ipsa vitia, & peccata debilitant, aut prorsùs extinguunt; interdùm etiam ipsas cogitationes à cordibus humanis prohibent, ita etiam ut neque cogitare, ut peccent, velint. Nec reputandum est tibi leve, vel modicum, si motus, & operationes peccatorum, & vitiorum cessent, propter decem prænominatas dispositiones. Multum enim debilitatum est vitium, cùm ad hoc redactum est, ut movere non possit peccatorem, non solùm ad opus peccati, sed nec etiam ad voluntatem, vel cogitationem ipsius. Manifestum est igitur tibi ex omnibus his, quoniàm decem istæ dispositiones attritivæ sunt, vel etiam attritiones quædam veteris hominis, ex quibus si eousque invaluerunt, sequitur contritio ejusdem, quæ est mortificatio, & annullatio ipsius, sive victoria: juxta consuetudinem scripturæ, quæ dixit contritos hostes populi Dei cùm ab ipso victi sunt. Quapropter summoperè intendendum, vigilandum, & modis omnibus providendum, & laborandum est, ut istæ dispositiones, quæ procul dubiò Dei dona pretiosa, atque magnifica, saluberrimaque sunt, ab ipso impetrentur, quod indubitanter fiet per jugem inspectionem assiduamque recogitationem impietatis, atque pernitiositatis, fœditatis, & turpitudinis, cæterorumque malorum, quæ vel ipsa vitia, & peccata sunt, vel secundùm justissimum Dei judicium irroganda sunt ipsis peccatoribus ab eidem recedere negligentibus.

CAPUT XXVI.

Quædam dispositiones corporis juvantes orare volentem.

QUoniàm autem multa sunt, quæ orationi adminiculantur, & validum etiam eidem præstant adjutorium, leviantque ipsam sibi, conveniens est, ut ea tibi nominem, & numerem. Dico igitur, quòd unum ex his est positio, seu dispositio corporis, qualis est prostratio ipsius corporis, genuflexio ejusdem, expansio manuum, & elevatio earumdem, similiter erectio oculorum ad cœlum. His enim non est dubium, & unoquoque eorum orationem adjuvari, ut devotior, & obnixior fit. Propter quod & Ecclesia Dei statuit, & observat, ut in missarum celebrationibus sacerdotes expansis manibus orent, præsertim ab ea hora qua, sursùm corda, canitur. Fit autem in rememorationem Dei ac Domini nostri Jesu Christi qui expansis manibus & semetipsum, & orationem suam in ara crucis obtulit, cujus sacrificij, & orationis rememoratio & est, & fit in missa. Quantùm autem ego video, illa dispositio corporis unicuique in oratione sua & habenda, &

A conservanda est, per quam adjuvari se maximè sentit. Scio namque genuflexionem quibusdam esse impedimentum orationi, similiter & crebras genuflexiones; laboriosæ namque sunt, & propter hoc de cogitationibus non nihil in se rapiunt, & ob hanc causam cor meum humanum ad Deum totaliter colligi non sinunt, propter quod omnium dispositionum corporis mihi convenientior videtur esse accubitus, quo incumbitur sub podiaculo alicui, maximè ex parte sinistra; magis enim quietat corpus, magisque liberum permittit esse cor accubitus hujusmodi, quinimò expedire mihi videtur orantibus ut quieto corpore ab omni molestia, & libero corde ab omni malâ districtione, seu solicitudine sint in oratione, sicut scriptum est de Josaphat, qui timore perterritus, totum se contulit ad orandum dominum. David autem prudentissimè intelligens, quia cogitationes cor humanum rapiunt interdùm
B quasi violentiâ quâdam, interdùm autem & furantur ipsum etiam sibi ipsi, tanquàm enim sibi ipsi perditum; sic cogitatione aliquâ avertitur ab ipsa intentione, & attentione orationis, & nescit ubi sit, aut quò devenerit, propter quod dixi furantur cogitationes hujusmodi cor humanum; furantur inquam, & surripiunt sibi ipsi, ita ut illâ horâ, & ubi sit ignoret, & quàm malè, quàmque indecenter se habeat, omninò non videat, & propter hoc dixit: Nunc invenit servus tuus cor suum, ut oraret te oratione hac, invenit inquam tamquàm perditum priùs. Quid enim animæ rationali indecentius, quàm quod ab opere, cui summoperè insistendum est morsu muscæ, vel pulicis rapiatur, & ab ipso Deo, cui ex totis intimis suis adhærendum est, etiam tactu pedis unius muscæ abrumpatur? Quid enim turpius, quàm neglecto tam necessario, tamque salutari
C opere, videlicet orationis, tam arduo, tamque discriminoso negotio, causâ videlicet, quâ de vita, & morte ejus agitur, ut de morte scilicet effugiat, & redeat ad vitam, sequi musculas cogitationum hujusmodi? Pudeat, quòd dum comedimus, ludicra tractamus spectaculis, & colloquiis damnosis vacamus, eis tota mentis attentione defigimur citra molestiam; at in oratione, ubi de summa rerum periclitamur, dormimus, vel vagamur. si de salute, & vitâ cogitaremus, certè ferveremus. Si scelerum cumulum, & debiti supplicij infinitatem, & offensum, ac iratum judicem cerneremus, supplices, humiles, pavidi, & gemebundi cum clamore veniam precaremur, similes omninò latronibus, & aliis sceleratis, qui cùm vident juxta modum delicti sui sibi paratum incendium vel aliud patibulum procidunt ad pedes judicis, seu præfecti clamantes ad ip-
D sum præ vehementia timoris pariter, & doloris, de imminenti sibi mortis supplicio, clamantes, inquã, non solùm obnixè, sed etiam supra modum, disertè flagitantes misereri sibi judicem. Domine misericordiæ nullum habent ibi doctorem, qui eos supplicare doceat, & precari, non habent librum, quem inspicientes accipiant inde disertitudinem illam deprecationis: non est ibi fons, vel puteus, vel aliud, unde aquam hauriant lachrymarum, solum patibulum, quod lignum aridum est, aspiciunt, solum incendium, vel aliud sibi paratum attendunt supplicium. Inde accipiunt desiderabilissimam mihi, & similibus mihi peccatoribus deprecandi disertitudinem. Inde hauriunt ubertatem largissimam lachrymarum. Inde placant judices suos. Inde datur eis plerumque venia, & ignoscitur eis meritæ mortis supplicium. Fac mecum similem obsecro misericordiam, ut de infernali patibulo, & de gehennali incendio, similem disertitudinem accipiam, & similem copiam lachrymarum procidens coram te,

2. Re. 7. d

Nota.

supplicansque, & ex totis præcordiis meis poscens E à te domine Jesu Christe, qui judex meus es, immò omnium vivorum justissimus pariter, & clementissimus, poscens, inquam ut ignoscas mihi, & culpas, quas commisi & pœnas omnes, quas merui. Mirifica mecum magnificam misericordiam tuam in hoc ut de ipso tam arido infernali patibulo colligam dignos fructus pœnitentiæ, de æternis flammis, & tenebris, aquas frigidissimas lachrymarum, quæ omnes ardores concupiscentiarum mearum, irarum odiorum, & aliarum pestium, quibus tam damnabiliter arsi, totusque vastatus sum extinguere pævaleant. Da mihi de morte ista æterna, & infernali reviviscere per timorem ipsius & dolorem, qui mihi esse debent pro eo, quòd eam tam multipliciter, tamque execrabiliter merui. Da mihi igne infernali extinguere ipsius incendia. Hæc enim sunt gloriosa miracula omnipotentissimæ virtutis, & misericordiæ tuæ, quibus de tanta, tamque horrifica F morte æternali vitam elicis pœnitentibus, ut de tantis, tamque formidandis incendiis saluberrimum refrigerium præstent sibiipsis, mortem æternam convertens eis in æternæ vitæ antidotum per gratiam pœnitudinis, & ipsum ignem æternum in refrigerium, & extinctionem ejusdem, salutarem inde eis efficiens medicinam. Sic domine misericordiæ mirificas misericordias tuas in eos, quos per gratiam pœnitudinis revocas, reducis & convertis ad te. Hæ sunt mirificentiæ misericordiarum tuarum, quas petebat sapientissimus, & illuminatus à te sanctus David, cùm dicebat: Mirifica misericordias tuas, qui salvos facis sperantes in te. Quid enim mirificentius cogitari potest, quàm mortuorum seu morientium, virtus, & adjutorium, ut ipsa mors seipsam vincat? G Non enim refert, an dicatur mors ipsa se vincere an pœnitentes mortem ipsam morte mederi. Igitur domine misericordiæ tu liberas ipsa morte infernali moriturum, & ipso igne æterno, quem extinguis pœnitentibus. Ista domine misericordiæ tanta gloriæ tuæ, tamque stupenda miracula atque magnalia, placeat tibi operari in me. Aperi igitur oculos cordis mei, & illumina eos ut parata mihi justissimo, semperque ac per omnia laudando judicio tuo supplicia videam, & intuear, cum debito timore pariter, & dolore. Tunc enim vertentur mihi in medicamenta salutis, tunc mors illa æterna erit mihi in vitam, & incendia in refrigerium, & ignis ille inextinguibilis in aquam frigidissimam. Domine misericordiæ satis apparere potest mihi, quia velatâ facie, & velatis oculis ad infernale ducor suspendium, si tam propè positus illi patibulo illud videre non valeo. Si enim illud viderem, quomodò non omnia hujusmodi bona mihi per illud occasionaliter fierent te adjuvante, quæ latronibus, & aliis sceleratis fiunt per inspectionem literalis patibuli? Domine misericordiæ revela oculos meos, ut revelata facie intueri possim paratum mihi æternale supplicium, ut inde colligam saluberrima illa medicamenta, quę dixi. Propter hoc enim, & tu ipse rex solus, & dominus sæculorum, tu laus, & decus omnium, velari faciem tuam, & oculos tuos instar latronis passus es, ut nos spiritualiter, & interiùs sic velatos, & ad æternale patibulum sic ductos, revelares & revelatâ facie æterna supplicia, ad quæ ducebamur, videremus, ut revelata facie mirabilia de lege tua consideraremus, & gloriam tuam revelatâ facie contemplaremur. De via illa, scilicet, qua ducebamur ad infernale patibulum pro nostris latrociniis, aliisque sceleribus, illumina obsecro domine misericordiæ oculos cordis mei, ut videre tot, & tanta mala culparum, scilicet & pœnarum mearum prævaleam. Si enim videntes tot, & tanta mala, cujuscunque alterius non dolere, & non lugere non

Nota.

Psal. 19.

Nota.

possunt, quantò fortiùs mea propria absque dolore, & luctu acerbissimo videre non potero? Domine misericordiæ tu præcepisti per prophetam tuum, dicens unicuique peccatorum, qui reverti cupiat ad te, planctum fac unigeniti. Hoc igitur quod jubes me facere, & scis me non posse facere, nisi munere magnifico misericordiæ tuæ prælargę da ut faciam, sicut dicebat sanctus, & doctus à te beatissimus Aug. dicens: Domine da quod jubes, & jube quod vis. Tu domine misericordiæ præcepisti similiter: Plange quasi virgo sponsum pubertatis tuæ. Scio domine te docente, quia & incomparabiliter longè acerbior, & planctus, & luctus congruit miseriæ meæ; Tu enim es domine sponsus infantiæ meæ, qui animam meam in sacramento baptismi desponsasti, & illam regali matrimonio honorasti, & exaltasti illam utique pauperrimam, vilissimam, miserrimam, omnique bono tunc indignissimam, cujus matrimonij tam inclyti, tam nobilis, fidem non servavit anima mea omni damnatione dignissima: Rupit tibi fœdus tam sublimis matrimonij, amisit te incogitabilis gloriæ sponsum, adultera post diabolum, qui est mors, & quòd tanta ex facti legi adulterij impietate meruerim, quis illam expiare sufficiat? quæ supplicia excogitari possunt, quibus illa digna non sit? Tu ergo domine misericordiæ cui adeò placitæ sunt lachrymæ pœnitentium, cui adeò acceptus est luctus eorum, cui dolores internæ, ac veræ pœnitudinis pro peccatis & delictis eorum satisfaciunt, cujus iram justissimam extinguunt, & placant lachrymæ compunctionis eorundem, da mihi obsecro dolores istos, da luctum istum, & lachrymas, qui scis te non posse placari mihi, & me non posse placere tibi, nisi donis gratuitis misericordię tuæ, nec posse redire ad amplissimum, copiosissimũ, dulcissimumque sinum misericordiæ tuæ, nisi per hęc mihi tam salubria, tam mihi necessaria, tamque placita dona pietatis, & dulcedinis tuæ. Absit à te domine misericordię, ut dolores istos mihi deneges, qui æterna gaudia mihi promittis, & offers. Absit ut lachrymas istas saluberrimas petens repulsam patiar abs te, qui aquam vitæ, & torrentem perennis voluptatis mihi promittis, & ad illam me, & per prophetas, & per temetipsum invitare non cessas. Tu enim dixisti per prophetam tuum Isaiam: Omnes sitientes venite ad aquas, &c. ad aquas inquam, doctrinarum, gratiarum, & lachrymarum. Unde ore tuo sacratissimo in Evangelio Joannis dixisti: Qui sitit veniat ad me, bibat aquam vitæ gratis. Domine misericordiæ si dolores istos denegas mihi, quâ fronte, vel audaciâ sperabo à te æternæ fœlicitatis gaudia? Si lachrymas amarissimas mihi præstare non digneris, quales H sperare potero, vel audebo à te dulcissimas aquas torrentis voluptatis tuæ? Domine misericordiæ istam sitim pœnitentialiũ lachrymarum tu dedisti mihi in corde meo, hanc esuriem panis similiter, da igitur, & mihi saturari ex ipsis. Iste namque luctus quo esurio, & sitio, justitia tua est, qua non solùm justitias, sed etiam justificas pœnitentes. Domine misericordię tu promisisti ore tuo sacratissimo in Evangelio tuo esurientibus, & sitientibus justitiam, quoniam ipsi saturabuntur, adimple in me promissionem tuam qui prædonasti mihi istam esuriem, & sitim istam. Domine misericordiæ, lachrimæ istę sunt vinum compunctionis, hoc vino pota me hoc pane lachrymarum pasce me. Tu enim es qui das escam esurientibus, & non minùs potum sitientibus. Tu enim pręcepisti unicuique pasce esurientem, pota sitientem. Exurge domine Deus meus in hoc præcepto, quod mandasti, & adimple illud in me. Fac mihi lachrymas istas panes die ac nocte, sicut fecisti David propter quod ipse dicebat: Fuerunt lachrymæ meæ pane,

Hiere. 6.

Iοel. 1.

Nota.

Justitia Dei.

panes die, ac nocte, quod est dicere refectiones Ciba me pane lachrymarum, & potum da mihi in lachrymis, & in mensurâ, magnâ utique, & largâ. Magna quippe mea ariditas, & magnis sordibus abluendis major copia lixiviæ est opus, & magnarū aquarum superessusionibus effici potest: Vel da domine misericordiæ mihi potum in lachrymis, in mensura quacunque, sive quantacunque beneplaciti tui. Video me graviter deliquisse, & peccasse, cùm denegas mihi potum in lachrymis in mensura. Quemadmodùm fieri mos est in monasteriis, ubi graviter peccantibus monachis subtrahitur mensura vini, quæ vulgò dicitur justa. Dira, & dura est ista vindicta, qua tam graviter infirmanti, tam periculosè ægrotanti subtrahis, vel denegas hanc medicinam salutis, & panem suavissimi odoris. Domine misericordiæ si placent tibi dolores isti internæ, & veræ pœnitudinis & si reputas eos vindictam justam, da eos mihi quantùm acerbos volueris: Da eos profundissimos, & intimos, ita ut si placeat tibi, totus immoriar doloribus hujusmodi, totus dissolvar, & abeam totus in lachrymas, & hoc sit mihi consolatio de immensitate pietatis, & dulcedinis tuæ, ut affligens me doloribus, istis non parcas mihi usque ad mortem corporis mei. Domine misericordiæ non fuit à sæculis peccator adeò sceleratus, adeò execrabilis, adeò bonitati tuæ odibilis, quin una morte corporis sui, si eam cum amore, & honore tuo sustineret, eamque tibi offerret, omnia scelera sua, atque facinora expiaret, & iram tuam ultissimam, quantacunque adversùs eum excandesceret, extingueret, & placaret. Domine misericordiæ hanc mortem non audeo mihi inferre, nec manus mihi injicere; veruntamen desiderio est mihi, si esset beneplacitum tuum, in gladio verbi tui totum confossum corde, totumque vulneratum doloribus istis vivificis pœnitentialibus, præ acerbitate eorum corpore mori, & corpus meum morti tradi hujusmodi. Accidit plerumque Domine misericordiæ, ut moriantur homines morte corporis præ doloribus & tristitiis sæculi hujus, utinàm & mihi daretur te, ut immorerer doloribus istis pœnitentialibus tam tibi placitis, tam mihi salutaribus, & necessariis. Domine misericordiæ mihi tam gratum fuit propter bonitatem tuam desiderare mori etiam pro te morte corporis, quæ persecutorem gladiis inferretur, quantò igitur gratior tibi esse debet, & est indubitanter mors ista, quam desidero mihi inferri gladio verbi tui, cruciatusque, & dolores isti pœnitudinales: Et si igitur non est beneplacitū misericordiæ tuæ, ut usque in mortem corporis doleam doloribus istis, placeat obsecro pietati tuæ, ut doleam usque ad effusionem largissimam lachrymarū eousque, ut exitus aquarum deducant oculi mei, quia non custodiunt legem tuam. Domine misericordiæ da mihi sic cognoscere, sicque jugiter intueri tot, & tanta mala mea, detrimenta, scilicet ipsarum virium naturalium mearum, quæ abusionibus malorum operum meorum ita sævè sunt vulneratæ, & detrimenta gratiarum tuarum, quæ per illa amisi & extinxi in me, detrimenta etiam gloriæ æternæ hæreditatis ac fœlicitatis, quibus me exhæredavi, quibus me privavi, atque totaliter spoliavi. Et ecce nudus ligatis, velatisque oculis instar ribaldi vilissimi, & latronis sceleratissimi ducor ad infernale patibulum, qui rex coronatus fueram in Sacramento Baptismi ad regnum tuum cœleste. Quàm lugubre spectaculum facio de me ipso omnibus viris misericordiæ, immò etiam cunctis, in quorum cordibus vel modicam stillam pietatis dedisti? Quot. & quantis derisionibus Dæmonum pateo, quantis & quàm asperis insultationibus eorum expositus sum, insultare mihi namque meritò, & veracissimè possunt, mihi inquam miserrimo, atque vilissimo, dicētes: Ecce iste factus est sicut unus ex nobis; in hoc utique quòd tam vilissimus apostata flammis æternalibus, & tenebris cum ipsis adjudicatus sum. Et qui damnabiliter associavi me ipsis in culpa apostasiæ, idest recessionis à te, ordine rectissimo associari eis debeo in pœna damnationis æternæ. Hoc autem plus habet apostasia mea culpæ, quòd de sublimitate gratiæ adoptionis, quâ filium me adoptaveras, & de altitudine regni tui cœlestis, cujus hæredem me feceras, tam viliter tamque turpiter dejectus, immò sponte cadens, in extremam istam ignominiam, & paupertatem deveni. Quis ista mala mea tot & tanta, videre posset absque dolore compassionis & lachrymis? nisi ipsi quibus me associavi Dęmones, vel qui ex parte eorum per similem associationem effecti sunt.

Psal. 41.

Nota.

Vindicta dura.

Dolor peccatis.

Nota.

A

B

C

D

E

CAPUT XXVII.

Requirendæ sunt intercessiones sanctorum ad impetrationem lachrymarum.

Consilium autem necessarium, ac saluberrimum est, ut cùm vides per temetipsum solum impetrare te non posse donum luctus, & gratiam lachrymarum. hoc impetrare studeas sanctorum suffragijs. Et potissimè suffragijs gloriosæ Mariæ Magdalenę, necnon & beatissimæ illius Mariæ Ægyptiacę, quæ istis donis tam magnificè, tamque largiter dotatæ fuerunt. Hoc factum est tempore meo, ubi quidam magnus cùm doleret, & conquereretur de ariditate cordis sive de eo, quòd aruisset in eo fons lachrymarum, incidit cordi ejus consilium istud videlicet, ut iret ad sepulchrum gloriosæ dominæ Mariæ Magdalenæ, cúmque ibi precaretur, ut fontem ei lachrymarum suis suffragijs impetraret, hoc per eam obtinuisse suis familiaribus referebat. Debes etiam reminisci quòd donum luctus, sive fons lachrymarum lavatorium est in claustro spirituali, in quo totiùs sanctitatis regulæ observantur: intolerabilis autem est in omni claustro defectus lavatorij. Quapropter obsecrandus est tibi Deus, qui solus ædificator est claustri illius, ut ipse in claustro tuo quod tu ipse esse debes, vel cor tuum, non permittat, deesse tam necessariam officinam, & quòd ipse eam in eodem ædificet, præsertim, cùm ipse sit puritatis, & munditię zelantissimus amator, quæ nisi per lavatorium hujusmodi conservari in isto claustro non possunt. Obsecrandus est etiam quantùm potest, & quantùm ipse dignatione suæ pietatis, & dulcedinis adjuvare voluerit, ut ipse tibi largiatur in eo copiosas, & indeficientes aquas. Reminisci etiam debes de pœna regularium, cujus tibi feci in præcedentibus mentionem, quibus aufertur mensura vini, quæ dicitur justa, non tamen aufertur aqua, quantumcunque deliquerint nec datur eis panis, nec cibus ullus absque potu saltem aquæ Obsecra igitur ipsum ne in te hunc intolerabilem rigorem suæ severitatis exerceat, qui & claustralem disciplinam, & duritiam humanam excedat. Obsecrandus est etiam, ut in alijs pœnis, si vindicta ei de te placeat, vindicet in te quæcunque vindicare voluerit. præterquàm in illis, quæ longè te faciunt ab illo. & impediunt, quominùs appropinques ad ipsum, præsertim cùm ipse jubeat dicens: Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Hæc autem ariditas ab aquis, videlicet, lachrymarum prohibet evidenter appropinquare te ipsum, sic aquæ lachrymarum appropinquare te faciunt ad ipsum, & ipsum ad te.

Iacob. 4.

CAPUT XXVIII.

Quòd afflictio corporalis valet ad impetrationem lachrymarum.

EST aliud adjutorium orationis grande, atque fortissimum, ipsa afflictio, seu tribulatio, de qua & propter quam clamatur ad Deum, propter quod ab ipso Spiritu Sancto edocti patres affligebant se, cùm orationibus suis impetrare vellent aliquid magnum à domino, quod adhuc servat omnis Ecclesia Sanctorum affligens se iejuniis ciliciis, laboribus, & flagellorum etiam disciplinis, & aliis modis, quos justificationis gratia docere, & suggerere consuevit. Et tribulatio, pro quâ, vel contra quam scilicet ut avertatur, clamatur ad dominum, in primis adjuvat orationem, quia facit ut eidem clametur obnixiùs, sicut dicit beatus Aug videlicet, quia in tribulatione obnixiùs clamatur. Causa autem in hoc est, quoniàm ipsâ suâ acerbitate incitat, & incendit desiderium liberationis ab eâ. Et propter hoc quantò major, acerbiorve fuerit, tantò magis incendit, & incitat desiderium hominum: Desiderium autem impetrandi quod petitur, vox est orationis, & propter hoc muta est, & sine voce oratio, F quæ desiderium non habet hujusmodi; & ideò tacet in oratione, qui loqui videtur multoties. Cùm autem vehemens fuerit hujusmodi desiderium erit clamor. Quapropter verus est sermo beatissimi August. qui dixit, quia in tribulatione clamatur obnixiùs. Ob hanc causam dixit alibi idem beatus August. quia propter hoc immittit Deus tribulationes, ut tribulati clament ad ipsum, clamantes exaudiantur, exauditi liberentur, liberati glorificent misericordissimum liberatorem Deum Quapropter dixit idem super Evangelium Matt. quia tempestatem fecit oriri in mari ut navicula jactaretur fluctibus, ut metu tempestatis territi discipuli excitarent dominum Jesum Christum dormientem, & clama- G rent ad ipsum à facie tempestatis, exauditique, & liberati glorificarent ipsum, sicut & ibi factum est. Secundò adjuvat orationé afflictio, quoniàm afflictio miseria est. Miseria verò provocatrix est miserationis apud misericordissimum Deum propter quod & misericordia dicitur quasi misericordia cordis de alieno malo, propter quod propriè compassio nominatur quasi alienæ consortium passionis, quæ quidem etsi in Deo locum non habeat quantùm ad affectum quantùm tamen ad effectum subventionis competit eidem, quatenùs fas est. Subveniens enim miserator Deus tribulatis hoc facit ipsis, quòd socium se tribulationis faceret, si posset, eisdem vi- H delicet liberans eos, vel tribulationem mitigans, aut leniens ipsis. Quia igitur afflictio propria in eis, qui alũde tribulãtur addit ad miseriã ipsorũ, addit & ad provocationem ut prædixi, miserationis & propter hoc addit adjutoriũ exauditionis ipsius orationis per quam miseratio intenditur impetrari. Tertiò quoniàm ipsa afflictio propria quædam pars est justificationis necesse est, ut propter illam detrahat miserator Deus, sive minuat de vindictâ, quam irrogaturus erat, si ista afflictio non esset, non quidem minuit, aut detrahit pro quantitate afflictionis hujusmodi sed pro largitate sua, secundùm largitatem, & immensitatem misericordiæ suæ. Interdùm etiam totam detrahit in initio afflictionis hujusmodi, & sententiam damnationis imminentis totam revocat, totamque pœnam minatam ignoscit, sicut manifestum est eum fecisse Ninivitis, cùm agerent pœnitentiam ad prædicationem Jonæ prophetæ. Manifestum igitur est tibi per hoc quan- E tùm, & qualiter afflictio propria adjuvat orationem ad impetrandum miserationem. Juxta hoc dicit Bern Clarevallen. Primò affligere se debet orãs corã domino, ut parcat saltem flagellato, qui non parcit justificato, ac si diceret, ut ipsa flagellatio misericordiam provocet, quam justitia (quia nulla est) provocare non potest. Si quis autem quærat de mugitibus boum, & ejulatibus parvulorum, & de afflictionibus animaliũ, quas passa sũt apud Ninivitas, in quo vel propter quid adjuvabant orationes Ninivitarũ: Respondeo in hoc, quia afflictiones erant hominum, quorum erant parvuli, & quorum erant animalia; causa autem in hoc est, quoniàm & in filiis, & in animalibus suis, ac rebus aliis manifestum est affligi patres, & matres, & rerum hujusmodi possessores: de jejunio verò quantùm adjuvet orationem expressit beatus Augustinus ubi dixit, quòd si vis orationem volare ad Deum, fac ei duas alas, jejunium, & eleemosynam; quantùm igitur altera alarum adjuvat volucrem ad volandum, tantùm simili modo adjuvat jejunium orationem ad volandum ad Deum; volatus autem hujusmodi exauditio est, non enim ascendere dicuntur orationes, nisi quas & audit Deus.

F

CAPUT XXIX.

Quare jejunio tanta efficacia tribuatur.

HAbet autem quæstionem, & admirationem non levem, propter quid sapientissimus, & sanctus Augustinus jejunio tantam efficaciam, & virtutem hic attribuit, ut eam eleemosynæ parificare videatur. Alæ enim duæ paris virtutis sunt, & æqualis per omnia in omnibus volatilibus, & æquale præstant eis adjutorium ad volandum, nec potior est in hoc ala dextera, quàm sinistra nec econversò, cùm econversò se habeat in majori parte hominum. Non enim æqualis virtutis, aut fortitudinis G sunt dextera manus, & sinistra in hominibus, immò in pluribus dextera sinistram excedit. In solis verò illis, qui vocantur ambidextri, qualis fuit Haïoth, & Gabaonitæ, & per omnia ejusdem fortitudinis sunt, & adoperandum ejusdem adjutorij. Apostolus autem dixit. 1. ad Timot. 4. quia pietas ad omnia valet; exercitatio autem corporis ad modicum valet. jejunium verò una est de exercitationibus corporalibus, quare nulla est comparatio jejunij ad pietatem, quemadmodùm nulla est ejus, quod est modicum, ad omnia; respondeo in hoc & dico, verum esse, hoc est veri nominis & rationis, jejunium, oblationem, & sacrificium proprij corporis; sicut evi- H denter testatur Apostolus ad Romanos duodecimo, dicens: Obsecro vos per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, præsertim cùm non avaritiæ, sed misericordiæ est jejunatio. Hoc autem est, cùm ea quæ detrahuntur corporibus de alimentis, in Christi pauperum alimoniam, vel in alios usus pios erogantur. Nec videtur esse veri nominis quo non & anima, & corpus affligitur. Nec modica est afflictio animæ humanæ fames, & sitis: quod inde manifestum est, quia cùm vehementer invaluerint, cogunt hominem comedere manus suas, vel alia de carnibus suis quæ rapere de ipso corpore suo potuerunt. Similiter, & de vehementia sitis, quæ bibere cum proprium sanguinem, vel urinas compellit, Afflictionem verò corporis esse ipsum jejunium, attenuatio ejusdẽ corporis, quæ per pauca & moderata jejunia fit evidenter ostendit. Hoc autem non propterea dico, quia ita iejunãndum sit, ut in hujusmodi rabiem sitis, & esuries invalescat, sed potiùs ut

manifestum

manifestum tibi fiat, quia veri nominis, & rationis A jejunium, & sacrificium est, ut dixi, & justificatio quędam tam animæ quàm corporis, & propter hoc efficax non mediocriter ad placandum iram justissimam Dei, & ad minuendum pœnas meritas, seu debitas. Quantò enim quis vehementiùs se affligit pro suis vitiis, & peccatis, tantò minus in se ipso relinquit divinæ justitiæ puniendum. Quapropter cùm semetipsum sufficienter justitiat, non est à Deo ulteriùs justitiandus, sicut docet Apostolus 1 Corint. 11. dicens quòd si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur. Jam igitur declaratum est tibi per hoc, quatenùs, & qualiter ala altera orationis est jejunium, videlicet ad impetrationem remissionis pœnæ meritæ, seu vindictæ. Adjuvat etiam orationem ad volandum in sublime divinæ miserationis quoniàm inexecrabilem efficit jejunantem. Verùm quod dicit Apostolus, quia exercitatio corporis ad modicum valet intelligendum B est ut est exercitatio, hoc est dicere per se: Valet namque per se ad frangendum vires carnis, & ad reprimendos, & interdùm extinguendos ardores concupiscentiarum carnalium: Et ad hoc efficax est valdè jejunium, quemadmodùm subtractio lignorum ad extinguendum incendium, sicut dicitur: Detrahe ligna foco, si vis extinguere flammas, & carnis motus, otia vina, dapes. Nec intelligas hìc exercitationem corporis, nisi macerationem carnis, quæ fit non solùm jejuniis, sed etiam laboribus, & omnibus sanctis occupationibus. Per se igitur inquantùm exercitatio corporis, & per hoc quod est exercitatio. ad hoc valet, quod prædixi, quod reverà modicum est comparatione utilitatum pietatis. Pietas enim, id est misericordia, & ad illud valet, & ad omnia alia, quæ salutis sunt, sive pertineant ad salutem: nihil enim C est vel veniæ, vel gratiæ, vel gloriæ, quod pietas non impetret. sicut expressè legitur Tobiæ 4. Quoniàm eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patitur animam ire in tenebras: Et iterùm: Non avertas faciem tuam ab ullo paupere; ita enim fiet, ut nec à te avertatur facies domini. Eleemosyna namque non solùm potest, vel valet per eum in quo est, vel facit illam, sed etiam per eos, quibus fit, valet etiam per semetipsam. Eleemosyna enim per illud quod eleemosyna est, habet fructus, & utilitates mirabiles, & mirificas, sicut est evidenter colligere ex testimoniis scripturarum. Quidam verò per sophisticas calumnias quæ in scholasticis disputationibus non tam fructuosè, quàm tumultuosè audiuntur, pietatem intellexerunt in sermone præmisso Apostoli illam, quæ theosebia nominatur, & hoc indubitanter cultus D Deo debitus, & acceptus nominatur, quæ rectissimè veneratio sanctorum idest rerum sanctarum, in quibus primatum, & principatum supereminentissimum obtinet creator benedictus, tanquàm in primis, & maximè venerandus, deinde beatissima, & gloriosissima Dei genitrix, post hoc unusquisque sanctorum, ac sanctarum in ordine suo. Nec debentur sacramenta sacramentalia, sacraque bona sua, & sacra vasa, atque ornamenta, & generaliter omnia quæcunque benedictionibus pontificalibus sacrantur, vel sanctificantur; omnia namque hujusmodi tamquàm sacra veneranda sunt.

1. Tim. 4.

CAPUT XXX.

Assiduitas orationum adjuvat notabiliter.

Est & aliud fortissimum orationis adjutorium; scilicet assiduitas, sicut testatur Jacobus ultimo c. epistolæ suæ dicens: Quia multùm valet deprecatio justi assidua. Et Apostolus primo ad Thessal. Sine intermissione orate. Et ipsa veritas in Evangelio Lucæ. Quoniàm oportet sem per orare, & non deficere. Qualiter autem orabimus semper? Impossibile enim manifestum est semper aliquem orare. Qualiter possibile est dormientem orare cùm dormit? Credo autem te audivisse verba hominum, de quibus fuerunt, qui dixerunt vitam omnem sanctorum orationem esse, propter auctoritatem, quæ dicit; Justus non desinit orare nisi cùm desinit justus esse. Hoc autem non est dictum nisi per tropum quo duæ res, quæ idem, vel æqualia efficiunt, solent dici unum esse, juxta sermonem Apostoli primæ ad Corinthios tertio: Qui plantat, & qui rigat unum sunt; & intelligitur unum in efficentia, seu effectu. Sic se habet de oratione justorum, & de vita eorum: in effectu namque impetrationis apud Deum unum, & idem sunt. Eadem enim impetrant apud ipsum vita sanctorum, & oratio eorundem. Utraque enim impetrat, & veniã, & gloriam, & gratiam, & omne aliud bonum, quod ipsis largitione divinâ tribuitur. Quidam quoque ex sanctis patribus dixit se incessanter orare, pro eo quòd, vel ipse orabat in persona sua, vel pauperes, quos labore manuum suarum sustentabat. Dicit igitur se orare, cùm pro ipso orabatur. Verùm non est opus, ut in explanationibus troporum & figurarum hujusmodi detineam te ulteriùs. Ad illud igitur veniendum est, quomodò oportet semper orare, & quâ de causâ. Dico igitur, quòd quamdiu fervet, & ardet incendium, tamdiu clamandum est contra ignem pro aquâ. Et hoc evidenter vides in incendiis istis materialibus: Quamdiu enim ardet ignis, quo domus aliqua comburitur, tamdiu continuatur clamor eorum, qui ad liberationem domus, & extinctionem incendii laborant, vel alia satagunt. Ubi est ergo in tota Ecclesia Dei domus in qua ignis vel iræ, vel luxuriæ, vel alterius pestium hujusmodi non incessanter grassatur? Non dubites quin rarissimæ, paucissimæque sint, quibus Deus parcat ab his doloribus vel quas ab eis potiùs tueatur. Quapropter si vel leviter, vel ad modicum aperueris oculos, & inspexeris in civitatem Dei videbis ferè eam ubique variis vastari incendiis hujusmodi, juxta comminationem domini per Isaiam dicentem: Relinquetur filia Sion sicut civitas quæ vastatur & tot, & tantis incendiis. Denique quamdiu pugna committitur, quamdiu durat prælium, an non resonandum est tubis contra hostes? Clangores autem tubarum nonne sunt clamores orationum? Ampliùs. Tentatio est vita hominis super terram, & alia litera habet. militia, hoc autem non nisi bellum. Si igitur toto bello, idest toto tempore durationis belli, vociferandum est & tubis resonandum, nulla parte vitæ hujus vel grandi, vel modica cessare licet nobis ab oratione. Quòd si quis fortasse dixerit, quia clerici, & sacerdotes, & inter hos potissimùm claustrales debitores sunt instantiæ istius, & continuationis orationum, cùm eis ab aliis operationibus adeò parcatur ut nihil aliud eis impositum sit. & ipse Hieronymus expressè dicat, quia monachi officium est sua, & aliorum peccata deflere, & generaliter ad hoc, & propter hoc totus clerus constitutus sit, ut mediator sit inter populum & Deum, sicut & juxta literam, inter populum, & altare loco medio stat in Ecclesia, ad hoc videlicet, ut divinis laudibus, orationibus & sacrificiis, non solùm iram Dei placare studeat erga populum. sed etiam gratiã, & gloriam eidem impetrare: Respondeo in hoc quia reverà instandum est orationi, & quantùm permittit ipsa, quâ omnes premimur infirmitas,

similiter, & quantùm alia officia permittunt, quæ nec minoris gloriæ sunt creatori, nec populo minùs necessaria sunt sicut officium prędicationis, sacramentationis, officium interdùm judicationis, & pacificationis inter discordes. Sunt & præter hæc officium disputandi contra errores, officium inquirendi, & fabricandi arma spiritualia contra hostes Ecclesiæ Dei, officiumque texendi retia; hoc est componendi & scribendi sermones ad piscandum in mari magno, & spatioso mundi hujus pro quibus vani homines, & imperiti telas aranearum texunt pro eis, non solùm inaniter, sed etiam damnabiliter, ipsisque auditoribus perniciosè se ipsos eviscerant, dum ea vel docent, vel prædicant quibus non solùm non capiuntur sed etiam inflammantur, interdùmque fatigantur. Et quod est ad malorum omnium cumulum, ipsa aromata sacrorum eloquiorum fastidiunt, & abominantur eousque, ut aures suas ab eis prorsùs avertant. Orat & sine intermissione, qui alia sibi officia imposita exequitur, nec propter illa ab oratione desistit. Orat igitur semper, & non deficit, qui juxta quod ei ab aliis officiis permittitur, orationi insistit. Propter quod & circumspectè adjecit veritas: Oportet orare semper, &
Lucæ 18. non deficere. Sic enim abundandum est nobis in oratione, ne aliis officiis deficiamus, nec cogimur per exempla illa quę de pugna, & incendiis hic adducta sunt, in omni momento temporis instare orationi cùm alia non minùs necessaria, vel salutaria, vel salubria, cùm vacaremus orationi continuæ, non sufficienter implerentur. Generaliter enim constitutus est clerus, ut custodiat justificationes Dei, & mandata ejus exquirat, sicut legitur in Psalmo, & secundo Paralipo. tricesimoprimo: Præcepit Rex Ezechias populo habitanti in Hierusalem, ut darent partes sacerdotibus, & levitis, ut possent vacare legi domini, & subintellige, intelligendæ, meditandæ, implendæ, & docendæ, sicut & in Psalmo legitur: Dedit eis regiones gentium, & labores populorum possederunt, ut custodiant justificationes, & legem ejus exquirant. De claustralibus verò, sive regularibus, quos communiter religiosos dicimus, non est dubitandum, quin summa cura debeat eis esse de Dei laudibus, orationibus, & sacrificiis:
Nota. His enim tribus omnia officia religiosorum inserviunt principaliter. Disciplina namque claustralis, quę in capitulo exercetur, custos quidem est trium istorum. Similiter & sobrietas ciborum, & potuum, quæ religiosis indicta est, & in refectoriis eorum regulariter servatur, non modicum, nec leve adjumentum præstat tribus illis antedictis. Verùm lectionem ab oratione distinguere non multùm curo, cùm adeò sibi invicem connexæ sint, ut lectio orationem impinguet, & lectionem oratio illuminet. Quapropter arida, & modicæ, vel nullius refectionis est oratio, quam lectio non impinguat, & parum luminosa lectio, quam oratio non illustrat. Cæterùm lectio psalmorum sacrat ssima, atque profundissima, penè tota oratio est. Unde sicut nec veraciter psallit, qui psallendo non orat, & intendo, cujus psallere non est orare, sic nec veraciter legit psalmos cujus legere orare non est: Longè enim differunt ab invicem psalmorum recitatio, & ipsorum vera lectio; medulla namque debet esse psalmodia. Nuda namque, & inanis à devotione psalmorum recitatio, tumultus tantùm est, & strepitus labiorum. Propter quod dixit dominus Amos quinto: Aufer à me tumultum carminum tuorum, & cantica lyræ tuæ non exaudiam. Et putaverunt se habere vasa cantici sicut David. Et jam dixi, quia vox orationis desiderium in æternum est. Et propter
Psal. 9. hoc dicebat David ad dominum: Desiderium cordis eorum audivit auris tua. Ex omnibus istis ergò colligitur, quòd officium orandi non solùm, sed maximè impositum est clero sive sæculari, sive regulari; & propter hoc nec est necesse, ut isti officio totaliter, & singulariter se impendant. Assiduitas igitur orationis inculpabiliter servatur, cùm tempore suo, & loco salvisque aliis officiis eidem provt decet insistitur. Et intendo provt decet, ut pinguis sit & medullata, provt doceberis in sequentibus. Semper igitur orat, & non deficit, qui sic orat: quemadmodùm semper dicitur jejunare, qui omni die unica refectione contentus est. Quòd si quis arguere velit, semper jejunat: igitur etiam cùm comedit: concedi potest conclusio, sive consequentia: quia indubitanter dum comedit, contentus est refectione una in die, & abstinet à pluribus refectionibus: Sic semper orat iste, & non deficit ab oratione, qui statutis horis hoc est ad orandum deputatis, orationem facit: Non enim deficit à quocunque bono opere, nec in defectu est operis illius, qui id suo tempore, & loco exercet.

CAPUT XXXI.

De importunitate orandi.

Verùm quoniàm laudavit veritas in Evangelio improbitatem in oratione, & importunitatem, tanquàm fortissima orationis adjutoria, sciendum est tibi, quòd improbitas in rogando non est, nisi instantia tędiosa, sive molesta ei, qui rogatur, & hoc propter prolixitatem suam, vel vehementiam Quidam enim sunt, qui preces suas non solùm offerunt eis quos precantur, sed etiam illas ipsis ingerunt, & impingunt, quasi pugnantes cōtra duritiem, vel difficultatem exauditionis, & tandem ipsam expugnantes, atque vincentes, & gratiam, seu beneficium exauditionis tædio interpellationis tanquàm ab inimicis extorquentes; sicut in exemplo de vidua cujus petitionem exaudivit judex, non quia Deum timeret ipse, vel homines vereretur ipse, sed quia molesta eidem erat vidua, sicut legitur Lucę 18. Importunitas verò simul molestia est, sive tædiositas in interpellando, sive rogando. Verùm importunus dicitur, quasi inopportunus, qui in rogando nec loci, nec temporis opportunitatem servat, & ubicunque potest, preces ingerit, & impingit ei, quem rogat, ubicunque illum inveniat, videlicet in mensa, sive in cubili, sive in publico, sive in secreto. Vel dicitur importunus, quasi in portu, vel in porta, ita ut arceri inde nisi valde difficilè potest, & à janitoribus impulsiones multas, & verbera sustinet, ut accedat, vel appropinquet ei, quem rogare intendit. Tu autem scis, quia omnia ista molesta sunt valdè magnatibus: longè autem sunt hæc, & omnes aliæ molestiæ à pacatissimâ, & tranquillissimâ gloriâ creatoris: sed nec possibile est ab eo aliquid tanquàm eo invito extorqueri. Omnia quippe largitur præclara bonitas ejus, non solùm liberaliter, sed etiam libenter. Voluit igitur in exemplo illo de vidua antedicta, & in exemplo de amico, & tribus panibus, quod legitur Lucæ 11. nos animare ad orationis instantiam. Nihil enim ei gratius offerri potest à nobis, quàm perfecta ex omnibus modis suis oratio. Causa autem in hoc est abundantissima largitas bonitatis ipsius, per quam quęrit in nobis occasiones miserendi semper nobis, ac benefaciendi. Adeò namque placet eidem dare, ut propter hoc omnia creaverit; volebat enim habere quæ, & quibus daret. Angelos autem, & homines in hoc specialiter creavit, ut daret eis semetipsum, propter quod, & tales eos creavit, qui ipsius capaces essent,

essent, nisi vitiis, & peccatis eousque seipsos minorassent, & coangustassent, ut divinæ immensitatis omninò irreceptibiles, & incapabiles essent; sic & offensis contumeliarum, & injuriarum innumerabilium, & inæstimabilium iram ejus justissimam adeò contra seipsos provocaverunt, ut justissimo, semperque ac per omnia laudando judicio ejus, reddenda sint eis æterna supplicia. Præsertim, atque potissimùm illis, qui culpis suis originalibus, & actualibus contumaciam obstinationis, & incorrigibilitatis pertinaciam addiderunt. Apparet igitur tibi, *Nota.* si tamen videre vis, & vales, quantus sit placor, quantaque gratia piarum, ac devotarum orationum coram Deo, vel apud Deum, dum per eas eidē præstatur occasio id faciendi, propter quod placuit ei omnia facere, & hoc est largiri, quo nihil ei gratius esse potest. Et ob hanc causam gratiosissima est in conspectu ejus humilitas: ipsa enim semper querulosa est, semper mendica, semper egena dū hic vivitur semper saccum suum vacuum eidem ostendens, & porrigens, semperque indigentem, ac pauperrimam se acclamans, miseriasque suas immensas, & innumerabiles oculis pietatis ipsius ingerens, non tam ostentans, quàm vehementi improbitate, & importunitate impingens, juxta consuetudines trutannorum, qui scabies suas, & ulcera, membrorumque suorum corrosiones, nuditatem, cæterasque miserias suas tanta studiositate oculis spectantium ingerunt, & intueri illas eos cogunt, ut si nullo miserationis affectu in eo moveantur, necesse tamen habeant aliquo beneficio oculos suos ab aspectu tam horrificarum miseriarum redimere. *Nota.* Habet & aliud gratiæ singularis humilitas, videlicet quòd saccus ejus nec hic impleri potest donis largitatis, nec paupertas ejusdem ditari. Causa autem in hoc est, quoniàm quantò majora, ampliora que dona recipit, tantò ampliùs ipsa crescit; & propter hoc tantò ampliùs vacuam, & pauperem se proclamat. Ipsa igitur quasi contendit cum immensitate divitiarum, & beneficentiæ creatoris, & dicit audenter. Imple saccum paupertatis & vacuitatis meæ, si potes domine Deus meus. Propter hoc igitur ut prædixi gratiosissima est humilitas in conspectu creatoris, quoniàm occasiones ei semper ministrat largiēdi simul, & miserendi, donandi pariter, & prædonandi. Sicut enim gaudium est justo facere judicium, ut legitur Proverbiorum vigesimoprimo: ita gaudium est largissimo ignoscere, & largiri. Quia igitur sicut super omnem cogitatum est largitas creatoris, ita super omnem æstimationem nostram est bonitati ejus placitum largiri, propter hoc meritò tam placitæ sunt ei occasiones largiendi, quas ei humilitas subministrat.

CAPUT XXXII.

Quòd fides adjuvat orationem.

QUia verò fides fons est orationis, sicut dixit sanctus & sapientissimus Augustinus, manifestum tibi esse facilè potest, rememorationem fidei non solùm adjumentum esse orationum, sed & orationis gratiam ex ea, & per eam, mirâ affluentiâ redundare. Rememorandi igitur sunt orare intendentibus, atque volentibus, illi articuli fidei, qui maximè gratiam gratitudinis, & devotionis in nobis excitant, & incendunt. Hi autem sunt de mysterio incarnationis, passionis & mortis, nec non victoriosissimæ resurrectionis ejusdem, atque in cœlos gloriosæ ascensionis, similiter & sacramenti altaris, in quo incogitabiliter larga, atque profusa est in nos beneficentia ipsius, & inæstimabiliter

A admiranda dignatio magnificentiæ, & gloriæ ipsius qui quotidie non solùm multoties, sed vicibus innumerabilibus, descendit de summo cœlorum, de altissimo solio gloriæ suæ, in manus sacerdotum, mysterium illud altaris ritè celebrantium: Descendit inquam ad orationes Ecclesiæ suæ quæ per ora sacerdotum fiunt in sacramento illo. Rememoranda sunt etiam officia ineffabilis pietatis charissimi, & benedicti unigeniti patris Dei, propter quæ illud venerandum sacramentum instituit, & quæ in eodem in omnibus missarum solemniis adimplet, & perficit. Quorum primum est officium medicationis, quo medetur Ecclesiæ sanctæ suæ theriaca vivifica sacratissimæ carnis suæ, & syrupo saluberrimo pretiosissimi sanguinis sui. Secundum, officium est sacramentationis, sive sanctificationis, quo officio nos emundat ab omnibus inquinamentis carnis, & spiritus, & replet omni sanctitate, & B gratia. Tertium officium est reconciliationis, quo *Nota* per sacrificium corporis, & sanguinis sui placat nobis in mysterio illo patrem misericordiarum, & reconciliat nos eidem. Quartum officium est refectionis spiritualis, quo tam nobili, tantæque suavitatis cibo, & potu nos reficit, & satiat, extinguens in nobis famem, & sitim mortiferas carnalium, & sæcularium desideriorum.

CAPUT XXXIII.

Cum quanta gratiarum actione est salutandus dominus Iesus in missa.

HÆc quatuor in omni missa ab ipso tota devotione toto fletu cordis, ab eodem exposcenda sunt, ita ut in ipsa hora elevationis dominici corporis procidatur coram eo cum gratiarum actione C devotissima & laudibus, & dicatur ei benè veneris tu benedicte Salvator, & benedicat tibi quicquid tibi benedicere potest, pro tot, & tantis magnalibus pietatis, & dulcedinis tuæ, pro tot, & tantis dignitatibus magnificentiæ gloriæ tuæ, pro tot, & tantis, tamque magnificis donis incogitabilis largitatis tuæ, & *Nota.* beneficentiæ. Ecce oculi tui sacratissimi vident ariditatem, frigiditatem, tenebrositatem, vacuitatem omnimodam, & paupertatem cordium nostrorum. Ecce non sufficimus ad gratiarum actiones, & benedictiones, & collaudationes, & glorificationes tuas, quin potiùs per omnia deficimus à debitis devotione, & gratitudine, etiam pro unico adventu tuo de cœlis, pro unica descensione tua, sed nec totus mundus regratiare tibi pro una ejusmodi descensione, & adventu sufficeret: quantò minùs igitur pro quotidianis, assiduisque, & indubitanter innumerabilibus, quisquam tibi satis gratus, satisque devotus esse potest. Tu ergo ne attenderis & ne respexeris ad tantos defectus nostros tantamque pauper- D tatem, sed respice potiùs ad superabundantissimas divitias pietatis, & dulcedinis tuæ, quæ te huc adduxerunt & de supereminentissimo gloriæ tuæ solio huc descendere te fecerunt, & in manibus hujus præsentis sacerdotis, qui tam venerandum, tamque sacrum ministerium in nomine tuo celebrat, posuerunt, tanquàm oblationem patri misericordiarum gratissimam & acceptissimam, ubi offerris per manus illius pro tota tua Ecclesia & ex parte ipsius. Inde obsecro perage, & admitte officia ista immensæ misericordiæ tuæ. Inde operare in nobis quatuor istas virtutes sacratissimi hujus mysterij. Inde medere animarum nostrarum vulneribus, atque languoribus. Inde fac nobis istam vitalem, vivificâque pretiosissimi corporis theriacam, vivificique sanguinis tui medicinam in vitam & salutem mentis, & corporis. Placa nobis patrem misericordiarum

hoc placabilissimo, eique acceptissimo sacrificio, E quo placasti eum nobis in ara crucis agnus immaculatus AgnusDei qui tollis peccata mundi, offerens temetipsum eidem hostiam in odorem suavitatis pro nobis. Ubi pacificasti per sanguinē crucis tuæ, sive quæ in cœlis, sive quæ in terris sunt. Domine misericordiæ quanta devotione, quantis gratiarum actionibus, quantis piarum lachrimarum profluviis, rememoranda, ac jugiter recogitanda essent nobis tam indebita nostris miseriis, tam stupenda, tamque excedentia omnem admirationem, & omnem cogitatum beneficia? Tu igitur qui vides quàm longè nos fecimus nostris vitiis, & peccatis, à tam necessariis, tam salutaribus, tam desiderabilibus nobis, tamque bonitati tuæ gratis, & acceptis donis, adjuva insuper imperfectum nostrum, & supple tam miserabiles defectus nostros, tamque mortiferam paupertatem, superabundantissimis divitiis gratiositatis tuæ videlicet gratiarum actionibus, & assiduis benedictionibus tuis. Emunda nos ab omnibus inquinamentis carnis, & spiritus, & reple nos omni F sanctitate, & gratia, & omnibus donis, & virtutibus, quibus tibi placetur servitur, & vivitur, ad placendum, serviendum, totaliterque vivendum majestati tuæ, cum patre misericordiarum, & Spiritu Sácto: & hoc inquam per virtutem tam venerandi, tāque ineffabilis sacramenti, quod & propter hoc tu ipse instituisti. & celebrandum Ecclesiæ tuæ sanctæ tradidisti & præcepisti. In quo mirificentissima virtus tua semper operatur, quod nulla virtus naturæ, nulla potentia præter singularem illam, & omnibus dominantissimam, ac supereminentissimam tuam, operari potest, videlicet, ut panis ille materialis, & vinum visibile in sacratissimum corpus tuum & vivificum sanguinem tuum convertantur, quam tam mirificam operationem tuam, solique omnipotentissimę virtuti tuæ possibilem, & te ductore, & auctore, te inspirante magnifico munere gratiæ tuæ G credimus, & tenemus, quæ fides inter mirabilia, sive miracula tua, miræ virtutis, & gratiæ tuæ donum est. Refice nos, satia, & firma hoc pane vitæ, idest vivo, & vero, hoc pane vitæ, idest de te ipso, qui de cœlo descendisti panis vivus ac verus, qui das vitam mundo, & extingue in nobis omnem famem carnalium, ac sæcularium desideriorum. Pota nos, & inebria hoc potu vivifico, ac saluberrimo, te ipso, & extingue in nobis omnem ebrietatem, vel potiùs insaniam vitiorum, & peccatorum. Hoc inquam operare in nobis de te ipso, per ipsum vivificum corpus tuum, & sanguinem tuum pretiosissimum. Tu es enim domine misericordię in temetipso & per temetipsum quod est dicere, inquantùm Deus es inquantùm verbum summi, & æterni patris, cibus, & potus, & refectio salutaris, vitalis, saluberrima, H super omnem cogitatum suavissima animarum nostrarum. Placeat autem tibi, ut in sacramento isto ineffabili sacratissimi corporis, & vivifici sanguinis tui, pro nobis instituti, præstes nobis istam sacratissimam, vivificamque refectionem, quam suavitate ineffabili, absque signo, & figura sacramenti, ipsa præsentia tuæ veritatis, nuda, & lucidissima, Angelis sanctis, ac beatis, animabus in cœlo, in templo scilicet sublimissimo, habitaculo gloriæ tuæ largiris; hìc autem mirabiliter, & misericordissimè consulis parvulitati, & infantiæ animarum nostrarum per signa ista sacramentalia; non enim capaces sunt immensitatis veritatis tuæ, ut ipsa est. & se exhibet ad plenam fruitionem civibus supernæ illius, ac supercœlestis Hierusalem. Adeò namque strictum est, adeò modicum, & angustum os animæ humanæ, quod est intellectus ipsius in ista morte præsentis miseriæ, ut in illud per semetipsam nuda, & lucidissima intrare non possit: & propter hoc non est animæ humanæ in parvulitate (ut prædixi) per semetipsam gustabilis, & sic de palato ipsius, & ventre, quia non est in hac parvulitate, & angustia, capax immensitatis, suavitatis, & refectionis qua per temetipsum cives supernos reficis. Et propter hoc sub signis istis sacramentalibus, & per ipsa intrat quodammodò veritas viva, & vivificans omnia, veritas incogitabilis suavitatis, veritas superabundantissimæ satietatis. & plenitudinis in animas nostras. Dilatabis autem & ora animarum nostrarum, fauces, & ventres, & profundabis ad sanctissimorum, & beatissimorum Angelorum æqualitatem. Similiter & reficies, & satiabis, ita ut non esuriamus, nec sitiamus. Ampliùs. Hoc autem erit cùm nuda ablatis omnibus signorum, & figurarum velamentis, incogitabili claritate manifestam se præbebit omnibus electis, & dilectis tuis gloria tua, sicut intellexit propheta tuus David cùm dixit: Satiabor, cùm apparuerit gloria tua. Tunc *Psal. 16.* enim dilatato ore, plenis faucibus, & ventre, comedemus te integrum, & illæsum per omnia, qui comestione spirituali totus semper. & integer comederis. Hìc igitur domine misericordiæ da nobis aliquatenùs, licet per speculum, & in ænigmate prævidere desiderabilissimam virtutem tuam, & utcunque prægustare bonitatis tuæ vivificam, ac reficientissimam suavitatem, ut amore sanctissimo, ac vivifico, concupiscentiaque castissimâ exardescamus in pulchritudine tua esurie, & siti inextinguibili, totis faucibus cordis inhiemus in istam totius sanctitatis, & plenitudinis dulcissimam, vivificamque refectionem. Hęc est enim beatissima fames, & sitis desiderabilissima, quæ non solùm non minuit, aut ullo modorum lædit animas sic esurientes, & sitientes, quin potiùs ipsas sic sanat, atque vivificat vitâ gratiæ tuæ, & ad vitæ æternæ gloriam eas non solùm comparat, sed etiam à morbis, & vulneribus peccatorū, & vitiorum eas liberans, ipsas ad eam incogitabili velocitate facit & currere, & volare. Domine misericordiæ mi Jesu Christe, nonne tu vita es, & fons vitæ indeficientissimus, atque redundantissimus? Nonne tu panis vitæ es, & panis vivus, qui de cœlo descendisti, & das vitam mundo? Non stet igitur ante te mors animarum nostrarum. Fugiat quicquid mortiferum in nobis est de facie tua, & à præsentia gloriæ tuæ per virtutem tam venerandam mysterij tui. Intra penetralia cordium nostrorum, & profundissima animarum nostrarum ibi habitare nobiscū, & præsta ut in te adhæreamus tibi totaliter, singulariter, ac inseparabiliter in perpetuum. Ibi sentiamus te vitam nostram, te sanctificationem inquam eousque, ut omnia, quæ displicent bonitati tuæ, nobis displiceant, ut ab omnibus vitiis, & peccatis nostris totos nos abstrahas, & abrumpas, totos nos trahas ad te, immò totos rapias in te, conglutinesque & unias tibi unione purissimi, sanctissimi, tibique placitissimi amoris. Domine misericordiæ Jesu Christe, domine misericordiæ, nonne tu panis es, omne delectamentum, & omnem suavitatem saporum in se habens? sicut in libro Sapientiæ tuæ. Quanta igitur est corruptio palati cordis mei, quantus error virtutis meæ appetituum interiorum, quanta perversitas gustus mei, qui in te nihil suavitatis invenio, nihil hujus saporositatis sentio ex te? Quàm magna est multitudo dulcedinis tuæ Domine, sicut clamat cum admiratione propheta tuus David. Et addit sapientissimus August qui ei soli sapit, qui palatum cordis non perdidit de febre iniquitatis. Hæc febris mi Domine Jesu Christe abstulit mihi palatum cordis. & sensum prædulcis saporis tui, quo incogitabiliter benè sapis omnibus illis, quos ab ista febre tam mortifera, tamque periculosa li-

Nota. *Ioan. 6.* *Nota.* *Nota.*

Psal. 6. beras. Sana me domine, quoniam infirmus sum. Et hoc est mihi indicium certissimum infirmitatis istius meæ tam profundæ, quòd tu non sapis mihi, qui non solùm es in ultimitate suavitatis sapidus, & saporosus, sed etiam fons abyssalis omnium deliciarum, seu delectamentorum spiritualium. Domine mi Jesu Christe, cùm in extremis vestigiorum tuorum vestigiis, odoribus scilicet, & saporibus, pulchritudinibus, cæterisque rerum sensibilium dispositionibus inveniat misera anima mea tantos sapores, tantasque suavitates, ut in unaquaque earum totaliter se immergat, & eousque, ut inde evacuare non valeat: in te verò abyssali fonte suavitatis nec stillam unam suavis saporis invenio. Accidit ergo mihi infaustitatis, & infortunij ridiculum valde & stupendæ perversitatis malum, quod exprobratur interdùm aliquibus hominibus, & dicitur eis, eorum scilicet unicuique, adeò infaustus, & infortunatus es, ut in toto mari stillam unam aquæ invenire non posses, nec de toto mari stillam modicam haurire. Domine mi Jesu Christe quàm perniciosum, quàm stupendum, quàmque profundum est chaos illud atque mortiferum, quod firmavi inter me, & te? Hoc est chaos vitiorum, & peccatorum meorum, quod dividit inter me, & te, & odorem suavitatis tuæ venire non sinit ad nares spirituales cordis mei. Hæc est nubes densissima, atque teterrima, quam opposuisti inter me, & te, ne transeat à fonte pietatis, & dulcedinis tuæ oratio ad me. Et benè obsistit nubes ista maledicta, justissimo judicio tuo hoc patiente me, nisi largiris gratiam orationis, per quam impetrem à te, qui es dulcissimus, & prælargus miserator, veniam, & gratiam quam desidero. Dele igitur tu verus sol justitiæ & intelligentiæ, nubem istam, tam tibi odibilem tam mihi noxiam. Dissipet illam, atque diffuget lux speciosissima, atque dulcissima miserationum tuarum, quæ lumen claritatis tuæ penetrare non sinit intima cordis mei. Aufer domine misericordiæ mortiferam istam divisionem inter me, & te, ut sentiam odorem suavitatis tuæ, qui concupiscentias in me generet æternas, sicut fecit in Joanne Evangelista dilecto tuo, ut curram in odorem unguentorum tuorum; curram inquam ad te, & percurram viam mandatorum tuorum quæ ducit ad te veritatem, & viam veritatis, in qua nõ est offendiculum erroris, aut fallaciæ, in quâ nemo labitur, in quâ solâ tutissimè, & absque omni periculo ambulatur: hanc mensam parasti mihi sacratissimam, benedictam, venerabilissimam, & omnibus sanctis adorandam, hanc mensam, opulentissimamque refectionem, ita ut in fortitudine illius ambulem totâ quadragenâ vitæ istius, donec perveniam ad montem Dei, hoc est ad eminentissimam sublimitatem beatitudinis, & gloriæ, quam præparasti, & promisisti dilectis, & electis tuis. His & hujusmodi verbis uteris de consilio meo quoties missarum solemniis interfueris. Solerter autem attende, quòd sub specie panis, & vini, tanquàm sub signis & per designationem, veritas veri panis, & veri potus, qui indubitanter Christus est, ab animabus nostris, ut prædixi tibi, pro modo parvulitatis infantiæ animarum nostrarum, atque tenebrositate præsentis noctis, utcunque capitur, & ad effectum spiritualis refectionis percipitur, quæ in nuditate sua tanquàm immensitate gloriæ suæ atque suavitatis ab animabus nostris hîc capi nõ posset, introducunt igitur ad eã signa illa, & species illæ visibiles panis, & vini cõvenientissima designatione, cùm per seipsam, & invisibilis insensibilis sit animabus nostris. Nihilominùs tamen præsentiâ suâ, atque virtute operatur refectionem spiritualem animarum nostrarum, & hoc per ipsam veritatem corporis,

Nota.

Nota.

A & sanguinis Domini nostri Jesu Christi; quibus & esse voluit, & dedit hanc virtutem, videlicet, ut per ipsa refectio ista spiritualis perficeretur. Et quia de isto sacramento tam venerando, tamque ineffabili, tibi in libro de Sacramentis (prout decuit & possibile fuit mihi) latè, diffuséque satisfactum est, consulo quatenùs tractatum illum diligenter, solerterque inspicias, ut plenam fidem de illo habeas, namque illic est fons indubitanter devotissimarum orationum, & obnixarum supplicationum.

CAPUT XXXIV.

Quædam pertinentia ad supradicta.

VTinàm autem & noscas, & memoriter teneas mirabilia, quæ placuit Deo, ac Salvatori nostro ostendere de isto Sacramento. Quidam namque Conversus Ordinis Cistercien. in Abbatia Abiensi, ejusdem Ordinis, quoties Sacratissimam Eucharistiam accipiebat, tanto gaudio in ejus acceptione perfundebatur, quòd in aëra rapiebatur spatio duorum pedum à terra, ibique stabat spatio circiter dimidiæ horæ, non alio fulcimento sustentatus, quàm gaudio antedicto. Quid ergo mirum si rapiendi sumus obviàm Christo domino in aëra, revelatâ facie ejus gloriam intendentes, quandò iste tam modico lumine præsentiæ Dei, ac Salvatoris nostri irradiatus, utcunque rapiebatur ab ipso in aëra, & tenebatur inibi ab eodem? Fuit & alius tempore meo ejusdem Ordinis Monachus mihi notus, & familiariter mihi dilectus, qui tantæ suavitatis odorem ex pyxide, in qua venerabilissima, ac Sacratissima Eucharistia reponebatur, & servabatur, sentiebat, ut famem adeò vehementem de ipsa pyxide comedendi in eo excitaret odor hujus, quòd ipsam pyxidem cum comedere compulit. Operabatur & idem venerabilissimum sacramentum in eodem Monacho aliud memoriâ dignissimum miraculum, quatumcunque enim spatiosa esset Ecclesia, & quantumcunque haberet abdita receptacula, non poterat tamen ei abscondi benedictus Salvator in Sacramento isto, quàm citò namque intrabat Ecclesiam, sentiebat odoris illius fragrantiam, quo odore perfusus, & attractus accurrebat illuc cum festinatione, ubi illum esse jam stupendo odorum indicio præsentiebat. Fiebat & aliud eidem, ut si quis eum (intellige Dominum Creatorem, & Salvatorem) transferre vellet ab ipso loco, ubi odor suavitatis ejus illum esse indicaverat ad locum alium, hoc præfatum Monachum latere non poterat. Statim enim dicebat, hinc recedit Dominus meus, hàc transit, illuc ivit, tanquàm via ista transitu, sive translatione ipsius aromatizans effecta esset, quod & reverà fiebat. Hanc tamen suavitatem odorum illi soli Monacho sentire datum erat.

CAPUT XXXV.

Quare Deus laudavit importunitatem orandi in Evangelio Lucæ.

MIrabitur autem fortassis aliquis, quam ob causam ipsa veritas laudaverit importunitatem, & improbitatem orantis in Evangelio, cùm in oratione locum habere non possit. Est enim Dei tranquillitas in ultimitate quietis pacatissimâ, & in ultimitate immutabilitatis imperturbatissimâ. Quapropter ad ipsum nullo modo attingere potest molestia ulla, vel tædiositas. Nec minus facile, nec jucundum est ei orari hàc nocte incessanter, quàm orari horâ unâ, vel vice. Similiter neque orari à multis

quàm ab uno. Non enim laborat ullo modorum E intendens orationibus nostris, nec fatigat eum, nec ullo tædio afficit orationum quantacunque instantia, nec una hora magis opportuna est ad orandum ipsi, quàm alia; sicut accidit in Regibus & in alijs Magnatibus, qui homines tantùm sunt, qui vel occupationibus, passionibus vel tribulationibus interdùm exorabiles, interdùm verò difficiles ad exaudiendum rogantibus inveniuntur. Propter hoc, & *Nota.* quædam mulier sancta, & inclusa non audebat se dare in orationem, donec videretur ei, quòd Ordo Cisterciens. exivisset ad laborem, qualiter (inquiebat) attenderet, vel intenderet orationi miseræ unius muliercula, tanta multitudine sanctorum, magnorumque virorum ad ipsum clamante, qualiter tot, & tantis ipsi loquentibus intenderet voci meæ? Credebat igitur mulier istum Ordinem Cisterciens. vacare ab oratione, dum essent in labore; quandiu autem in F claustro, vel monasterio essent, orationibus & collocutionibus occupati. Erravit igitur indubitanter, & modicum valde apprehendit adhuc virtutem omnipotentissimam creatoris. Dico igitur quòd illis exemplis duobus prænominatis de viduâ videlicet, & amico, voluit nos inducere misericordissimus Salvator ad amorem, studium, & instantiam orationis. Et per hoc scilicet validissimum argumentum: Si enim instantia precum vicit duritiam judicis, ut viduam exaudiret, & si improbitas amici hæc potuit, ut media nocte dormientem vicinum excitaret, & surgere faceret, & ab eo quotquot panes habebat necessarios, obtineret; quantò facilius à magnificentissimo, & misericordissimo Deo obtineri speranda *Nota.* sunt omnia bona data, omnia salutaria, omnia necessaria, piè, obnixèque petentibus? In judice namque illo obsistebat duritia cordis ejus viduæ precibus: In amico somnolentia propria, & puerorum ipsius obsistere poterat, & ipse sumptus, sive expensa panum, præsertim si vel avarus erat, vel non eousque abundans panibus. Apud prælargum autem, & prædivitem Deum, & super omnem cogitatum, nihil horum obsistit, vel adversatur petentibus; solùm hoc ad exauditionem eorum requiritur, ut quâ possunt instantiâ, atque devotione precentur. Nec prætereunda est hìc astronomorum confutatio, atque confusio, qui cùm eligendas horas adeundos principes, & porrigendas eis preces, vel petitiones, & docuerint, & scripserint, non ausi tamen fuerunt, vel docere, vel scribere, quòd aliqua hora infausta, vel infortunata esset ad precandum Deum, vel ad quodcunque servitium impendendum eidem. Et cùm de hoc cum quibusdam modernis astronomis sermonem conferrem, hoc ipsum contexuerunt, videlicet quòd omnis hora fausta, & fortunata esset ad serviendum Deo altissimo, & ad exorandum & ad deprecandum illum. Et quia nec cœli, nec luminaria, nec stellæ, de talibus intromittunt se; quòd si adjecisset sermoni suo, quia Dei servitium est super virtutem cœlorum, luminarium, & stellarum, verissimè hoc dixisset; quod inde apparet evidenter, quòd Dei servitium ipsos Dei servitores adeò exaltat, & potentes efficit, ut eis cœlestia illa subdita sint, & obediant. Quod evidenter ostensum est Josue 10. c. ubi præcipiente Josue servo Dei, & dicente: Sol contra Gabaon ne movearis, & Luna contra vallem Haylon, & consequenter subjungit; Steteruntque Sol, & Luna, &c. Hoc autem ignorare non poterant astronomi, cùm duplicata sit dies Sole stante super terram spatio duorum dierum.

CAPUT XXXVI.

Quòd in Deo delectari, & ei esse subditum, adjuvat orationem.

NUnc præter hæc, alia duo adjuvamenta fortissima orationis subjungam, quæ Spiritus sanctus in Psal. docuit evidenter, dicens per os David: *Psal. 36* delectare in Domino & dabit tibi petitiones cordis tui. Alterum verò quod sequitur, est; Subditus esto Domino, & ora eum. Ubi sciendum est tibi, quòd nullo leviori, sive faciliori prætio obtineri potest exauditio petitionum cordis nostri à miseratore Deo, quàm per hoc, quod dicitur hìc, delectando scilicet in Domino. Delectari namque in Domino jam non facillimum est, sed etiam jucundissimum, & magis præmium, quàm meritum, nec labor est ullo modo, immò quies validissimæ suavitatis, & retributio superabundantissima omnium molestiarum, quas hìc dilecti, & electi Dei propter Deum patiuntur. Utinàm autem & hoc docuisset Spiritus sanctus vel hìc, vel alibi, delectari in Domino. Hoc autem non est possibile cuiquam, nisi qui palatum cordis sanum, & curatum habuerit à febre iniquitatis, quę sanitas, & puritas non est virtutis, & elaborationis humanę opus, sed omnipotentis virtutis creatoris prætiosissimum donū, immò supereminentissimum, & merces sanctorum. In patria enim, sicut dicit Boëtius in lib. de Trinitate, delectatio erit cibus, operatio verò laus perpetua cōditoris. Hoc igitur mihi prętereundum est hìc, quia grandis sermo ad illud explicandum requiritur. Nec aliud mihi dicendum occurrit, nisi quòd ęgritudo est ista spiritualis interior, G qua eousque palatum cordis in nobis corruptum, vel infectum est, & ipsum fontem suavitatis Deum, & nobis sapere prohibeat, & desipere, vel potiùs amarùm sapere compellat. Cognoscenda, & recognoscenda est etiam sanitas contraria, & quantùm Dominus adjuvare dignabitur, obnixiùs exposcenda. Sentiebat eam David cùm dicebat ad Dominum: *Psal. 6.* Miserere mei Deus, quoniàm infirmus sum, ac si medico pijssimo fategisset infirmitatem pandere, eamque coram ipso allegare. Idem dicendum est & in alio adjutorio, quo dicitur: Subditus esto Domino. Nec enim nostrę virtutis, aut possibilitatis est frangere superbiam cordium nostrorum, neque abjicere jugum servitutis vitiorum, quo quamdiu premimur, quod est dicere, cui quamdiu subjecti sumus, Deo subditi esse non possumus: Nemo enim potest duobus dominis servire, sicut dicit ipsa veritas Matthæi 6. Deprecandus igitur est modis omnibus, quibus H possumus omnium miserator Deus largissimus, ut ipse à servitute vitiorum turpissimâ, vilissimâ, nequissimâque nos liberet, & servituti nobilissimæ suæ nos totaliterque subjiciat, totaliterque possideat, sicut sui sumus jure plenissimo, & singularissimo. Hæc autem duo adjutoria in potestate nostra sunt, ut ea nobis videlicet præstentur, & illa habeamus, licet ex nobis illa elicere per nos ipsos non possimus; præsto namque est nobis ipsa gratia Dei, & non solùm offertur, immò nobis repugnantibus penè ingeritur, penèque violenter impingitur, & de hoc multa audivisti in præcedentibus.

CAPUT XXXVII.

De alijs septem adjutorijs orationis.

SUnt & alia septem adjutoria orationis, quibus vox acuitur, & ipsa quodammodò conditur. Primum illorum est clamor. Secundum ejulatus, qui est

.parvulorum ad patres, & matres, ut potè voci- A
antium, vel pro absentiâ eorum, vel pro defectu
menti. Ita & faciendum est nobis pro separatione
i à nobis, vel potiùs nostri ab ipso. Similiter &
defectu vitalis, ac spiritualis alimenti, seu cu-
P nque alterius, quo sustentatio vitæ nostræ spi-
J is indigeat. A facie interdùm cujuscunque rei
bilis ut porci, vel canis, vel bestiæ alterius eju-
consueverunt parvuli. Sic & nobis faciendum
à facie peccati, tanquàm à facie colubri, à facie
nis, à facie romphææ bis acutæ, sicut legitur Ec-
c. 21. Quasi à facie colubri fuge peccatum. Et ite-
n: Quasi romphæa bis acuta omnis iniquitas. Et
rùm: Dentes ejus dentes leonis interficientes ani-
s hominum. Tertium est rugitus quasi à damno
ravissimo, sicut legitur de Esau qui supplantatus
patre benedictionem patris amisit, quare irrugit
more magno. Et ipse David, Rugiebam à gemitu B
dis mei. Debes autem scire, quòd rugitus pro-
vox turturis est, & columbæ. Quapropter quia
um damnum comparabile est amissioni vitæ
tiæ, & hæreditatis vitæ æternæ, nullus rugitus
parabilis est rugitui qui est, vel esse debet pœni-
tium. Et hoc ostendit Job in se ipso dicens: Quasi
undantis aquæ sic rugitus meus. cap. Non quia
nporalem eousque doleret se amisisse substantiâ,
de amissione spiritualium ita rugiebat. Quartum
rò istorum adjutorium planctus est. Hic propriè
o morte, vel pro mortuis fieri solet. Peccator igi-
r, qui se mortuum in peccatis videt, habet mor-
um quem plangat, semetipsum videlicet. Plangat
quam planctu nulli comparabili. Nihilominus
plangere debet Christum Dominum sibi mor-
um, mortuum inquam à corde suo, in quo ha-
tare per fidem, & vivere debuit, ipsa que præsen-
suâ vitam animæ suæ vivificare. Instar igitur
ariæ Magdalenæ stare debet pœnitens peccator ad C
onumentum plorans. Monumentum autem, sive
pulchrum ipsa fovea, sive profunditas vitiorum,
peccatori est. Ad hanc debet stare, eamque at-
tissimè oculis cordis intueri ibique plangere se-
ipsum mortuum, & Christum Dominum, ut
dixi tibi, hoc est à corde suo mortuum, sicut
itur de Maria Magdalena Joan. 2. Quintum
rum est gemitus, hoc est resonantia ex intimo do-
le; propter quod dicit Gregorius quia veraci-
orare est amaros in compunctione gemitus,
n verba composita, resonare. Sextum est suspi-
a, atque fatigati animi spiratio debilis ad for-
ationem vocis non sufficiens. Unde suspirium,
ictum est quasi modica, vel diminuta spiratio. Et
tur esse ex vehementi desiderio aliquid obtinen- D
, sive quod amissum est, sive quid aliud, propter
od usualiter dicitur suspirare quis, vel aspirare ad
quid. Septimum verò est singultus, qui in vehe-
nter, diuque dolentibus, excitari solet. Concu-
tur vehementiâ dolorum quousque moveantur
scera dolentium, ac singultus in eis, propter hoc,
generetur. Invectio manuum invenitur plerunque in
eis, qui cum dolore magno pœnitent. Et est inve-
tio pectoris vera designatio quædam pœnitudinis.
Et hoc etiam, quod id unde dolet cogitavit, vel eo
ipso tunsionibus durorum suppliciorum dignum se
confitetur. Fiunt autem istæ percussiones peccato-
rum, pro eo, quod cor humanum sedem habet in pe-
ctore. Publicanus ille Evangelicus Luc. 18 percutie-
bat pectus suum orans, & dicens: Deus propitius
esto mihi peccatori. Et de jam dictis septem mani-
festû est unicuique, quòd ad orationem adjuvant &
per ea devotio ejus occasionaliter augetur. Percussio-
nes verò peccatorum gratiâ pœnitudinis provocant
similiter & augent. Imprimitur enim vehementer,

quòd cor talia cogitavit, quòd talibus consensit,
quòd propter alia d gnum voluit sibi esse duris ac
cris percussionibus. Insinuant etiam ipsum peccato-
rem jam redijsse ad cor suum, & propter hoc inveniri
se, & videre in illo quod dignum sit percussionibus.
Et hîc quidem finem facio partis primæ tractatus
istius in quâ agitur de oratione, prout ipsa est quo-
dammodò Oratio Rhetorica, & in partibus suis assi-
milatur eidem.

CAPUT XXXVIII.

Quòd Oratio sit quasi nuncius ad Deum missus.

POst hæc igitur prosequamur alias similitudines,
& comparationes orationis. Dico igitur in pri-
mis, quòd ipsa oratio ad Deum, velut quidam nun-
cius est qui ad Deum mittitur, & ad ipsum intrat,
sicut dicit Beatus Aug. super verbo isto Psal. Intret
Oratio in conspectu tuo Domine. Dicit inquam his
verbis: Mira inquam virtus Orationis, quæ illuc in-
trat ad Deum, quò caro pervenire nequit. Eccles.
35. satis ipsam esse evidenter nuncium, fidelem, ac
diligentem exprimitur, ubi legis. Oratio humiliantis
se nubes penetrabit, donec appropinquet, non con-
solabitur, & non discedet, donec aspexerit altissi-
mus, vel obnubilantium cogitationum, vel nubes
ipsas sanctorum penetrabit, ad modum nuncij inge-
rentis se, ac impingentis in medio turbarum, & ir-
rumpentis eas, ut appropinquet ei, ad quem mitti-
tur. Et hoc sonant illa verba: Donec appropinquet,
non consolabitur, instar fidelis, & strenui nuncij, qui
nec requiem, nec consolationem habet, donec per-
venit ad illum, ad quem mittitur. Quemadmodùm
ille Elezar dispensator domus Abrahæ, qui come-
dere noluit, donec locutus esset sermones suos, sicut
legitur Gen. 24. & hoc est quod sequitur in sermo-
ne prædicto. Non discedet donec aspexerit altissi-
mus. Hîc igitur consideranda sunt, quæ sint boni
nuncij; Omnia enim hujusmodi requiruntur in
oratione. Et primum illorum ponam agilitatem
ipsius nuncij. Nemo enim sapiens in longinquam re-
gionem mittit nuncium, qui non valeat ambulare.
Hic autem est, vel qui jam infirmitate premitur, vel
facilè lassatus deficit in via; quod evidenter apparet
in illo, qui difficultate magnâ, & conatu magno, &
multo, vix in tota una septimanâ orationē dominicâ
dicere poterat, ita ut in unaquaque die septimanæ
partem ipsius, hoc est unius de petitionibus septem,
quæ in eâ continentur, cum magna difficultate
etiam diceret. Et hoc narravit mihi Sacerdos, cujus
Parochianus erat, qui ab eo vix istud potuit extor-
quere videlicet, quòd saltem septimam partem ora-
tionis dominicæ unaquâque die diceret, & sic totam
Orationem Dominicam in septimanâ unâ comple-
ret. Cui similes multi sunt qui vix inceptâ oratione
statim ab ipsâ desistunt, & deficiunt ipsum orationis
laborem importabilem reputantes, & velut onus
gravissimum illud statim projicientes. Quibus quod
ad ipsos pertinet, & quantùm in eis est, hoc est dice-
re, ex parte ipsorum, hoc solum video remedij, ut
paulatim assuescant ad orationes brevissimas, &
deindè ad longiores. Conantibus enim ad se, prout
permittit eorum infirmitas, nunquàm deest auxi-
liator Deus. Quemadmodùm & in hoc, de quo pro-
ximè feci mentionem, factum est, qui paulatim in
tantum robur ad pœnitentiam agendam convaluit,
ut ab ipso suo Sacerdote peteret quòd ei pœniten-
tiam quantumcunque gravem, & duram vellet in-
jungeret. Non enim solummodò levis ad portan-
dum facta erat ei pœnitentia omnis, sed etiam desi-
derabilis & jucunda. Quòd si quis quærat unde no-

quàm ab uno. Non enim laborat ullo modorum intendens orationibus nostris, nec fatigat eum, nec ullo tædio afficit orationum quantacunque instantia, nec una hora magis opportuna est ad orandum ipsi, quàm alia; sicut accidit in Regibus & in alijs Magnatibus, qui homines tantùm sunt, qui vel occupationibus, passionibus, vel tribulationibus interdùm exorabiles, interdùm verò difficiles ad exau- *Nota.* diendum rogantibus inveniuntur. Propter hoc, & quædam mulier sancta, & inclusa non audebat se dare in orationem, donec videretur ei, quòd Ordo Cisterciem. exivisset ad laborem, qualiter (inquiebat) attenderet, vel intenderet orationi miseræ unius muliercùlæ, tanta multitudine sanctorum, magnorumque virorum ad ipsum clamante, qualiter tot, & tantis ipsi loquentibus intenderet voci meæ? Credebat igitur mulier istum Ordinem Cisterciem. vacare ab oratione, dum essent in labore; quandiu autem in claustro, vel monasterio essent, orationibus & collocutionibus occupati. Erravit igitur indubitanter, & modicum valde apprehendit adhuc virtutem omnipotentissimam creatoris. Dico igitur quòd illis exemplis duobus prænominatis de viduâ videlicet, & amico, voluit nos inducere misericordissimus Salvator ad amorem, studium, & instantiam orationis. Et per hoc scilicet validissimum argumentum: Si enim instantia precum vicit duritiam judicis, ut viduam exaudiret, & si improbitas amici hæc potuit, ut media nocte dormientem vicinum excitaret, & surgere faceret, & ab eo quotquot panes habebat necessarios, obtineret; quantò facilius à magnificentissimo, *Nota.* & misericordissimo Deo obtineri speranda sunt omnia bona data, omnia salutaria, omnia necessaria, piè, obnixéque petentibus. In judice namque illo obsistebat duritia cordis ejus viduæ precibus: In amico somnolentia propria, & puerorum ipsius obsistere poterat, & ipse sumptus, sive expensa panum, præsertim si vel avarus erat, vel non cousque abundans panibus. Apud prælargum autem, & prædivitem Deum, & super omnem cogitatum, nihil horum obsistit, vel adversatur petentibus; solùm hoc ad exauditionem eorum requiritur, ut quâ possint instantiâ, atque devotione precentur. Nec prętereunda est hîc astronomorum confutatio, atque confusio, qui cùm eligendas horas adeundos principes, & porrigendas eis preces, vel petitiones, & docuerint, & scripserint, non ausi tamen fuerunt, vel docere, vel scribere, quòd aliqua hora infausta, vel infortunata esset ad precandum Deum, vel ad quodcunque servitium impendendum eidem. Et cùm de hoc cum quibusdam modernis astronomis sermonem conferrem, hoc ipsum contexuerunt, videlicet quòd omnis hora fausta, & fortunata esset ad serviendum Deo altissimo, & ad exorandum & ad deprecandum illum. Et quia nec cœli, nec luminaria, nec stellę, de talibus intromittunt se; quòd si adjecisset sermoni suo, quia Dei servitium est super virtutem cœlorum, luminarium, & stellarum, verissimè hoc dixisset; quod inde apparet evidenter, quòd Dei servitium ipsos Dei servitores adeò exaltat, & potentes efficit, ut eis cœlestia illa subdita sint, & obediant. Quod evidenter ostensum est Josue 10. c. ubi præcipiente Josue servo Dei, & dicente: Sol contra Gabaon ne movearis, & Luna contra vallem Haylon, & consequenter subjungit; Steteruntque Sol, & Luna, &c. Hoc autem ignorare non poterant astronomi, cùm duplicata sit dies Sole stante super terram spatio duorum dierum.

E

CAPUT XXXVI.

Quòd in Deo delectari, & ei esse subditum, adjuvat orationem.

Nunc præter hæc, alia duo adjuvamenta fortissima orationis subjungam, quæ Spiritus sanctus in Psal. docuit evidenter, dicens per os David: *Psal. 36* delectare in Domino & dabit tibi petitiones cordis tui. Alterum verò quod sequitur, est; Subditus esto Domino, & ora eum. Ubi sciendum est tibi, quòd nullo leviori, sive faciliori prætio obtineri potest exauditio petitionum cordis nostri à miseratore Deo, quàm per hoc, quod dicitur hîc, delectando scilicet in Domino. Delectari namque in Domino jam non facillimum est, sed etiam jucundissimum, & F magis præmium, quàm meritum, nec labor est ullo modo, immò quies validissimæ suavitatis, & retributio superabundantissima omnium molestiarum, quas hîc dilecti, & electi Dei propter Deum patiuntur. Utinàm autem & hoc docuisset Spiritus sanctus vel hîc, vel alibi, delectari in Domino. Hoc autem non est possibile cuiquam, nisi qui palatum cordis sanum, & curatum habuerit à febre iniquitatis, quę sanitas, & puritas non est virtutis, & elaborationis humanę opus, sed omnipotentis virtutis creatoris prætiosissimum donũ, immò supereminentissimum, & merces sanctorum. In patria enim, sicut dicit Boëtius in lib. de Trinitate, delectatio erit cibus, operatio verò laus perpetua cõditoris. Hoc igitur mihi prętereundum est hîc, quia grandis sermo ad illud explicandum requiritur. Nec aliud mihi dicendum oc- G currit, nisi quòd ęgritudo est ista spiritualis interior, qua cousque palatum cordis in nobis corruptum, vel infectum est, & ipsum fontem suavitatis Deum, & nobis sapere prohibeat, & desipere, vel potiùs amarùm sapere compellat. Cognoscenda, & recognoscenda est etiam sanitas contraria, & quantùm Dominus adjuvare dignabitur, obnixiùs exposcenda. Sentiebat eam David cùm dicebat ad Dominum: *Psal. 6.* Miserere mei Deus, quoniàm infirmus sum, ac si medico pijssimo fategisset infirmitatem pandere, eamque coram ipso allegare. Idem dicendum est & in alio adjutorio, quod dicitur: Subditus esto Domino. Nec enim nostrę virtutis, aut possibilitatis est frangere superbiam cordium nostrorum, neque abjicere jugum servitutis vitiorum, quo quamdiu premimur, quod est dicere, cui quamdiu subjecti sumus, Deo subditi esse non possumus: Nemo enim potest duobus dominis servire, sicut dicit ipsa veritas Matthæi 6. Deprecandus igitur est modis omnibus, quibus H possumus omnium miserator Deus largissimus, ut ipse à servitute vitiorum turpissimâ, vilissimâ, nequissimâque nos liberet, & servituti nobilissimæ suæ nos totaliterque subjiciat, totaliterque possideat, sicut sui sumus jure plenissimo, & singularissimo. Hæc autem duo adjutoria in potestate nostra sunt, ut ea nobis videlicet præstentur, & illa habeamus, licet ex nobis illa elicere per nos ipsos non possimus; præsto namque est nobis ipsa gratia Dei, & non solùm offertur, immò nobis repugnantibus penè ingeritur, penéque violenter impingitur, & de hoc multa audivisti in præcedentibus.

CAPUT XXXVII.

De alijs septem adjutorijs orationis.

Sunt & alia septem adjutoria orationis, quibus vox acuitur, & ipsa quodammodò conditur. Primum illorum est clamor. Secundum ejulatus, qui est

parvulorum ad patres, & matres, ut pote vocientium, vel pro absentiâ eorum, vel pro defectu menti. Ita & faciendum est nobis pro separatione à nobis, vel potiùs nostri ab ipso. Similiter & deffectu vitalis, ac spiritualis alimenti, seu cujusque alterius, quo sustentatio vitæ nostræ spiritualis indigeat. A facie interdùm cujuscunque rei ...bilis: ut porci, vel canis, vel bestiæ alterius eju... consueverunt parvuli. Sic & nobis faciendum à facie peccati, tanquàm à facie colubri, à facie ...nis, à facie romphææ bis acutæ, sicut legitur Eccl. 21. Quasi à facie colubri fuge peccatum. Et item: Quasi romphæa bis acuta omnis iniquitas. Et ...tùm: Dentes ejus dentes leonis interficientes animas hominum. Tertium est rugitus quasi à damno ...vissimo, sicut legitur de Esau qui supplantatus ...fratre benedictionem patris amisit, quare irrugiit ...more magno. Et ipse David, Rugiebam à gemitu ...dis mei. Debes autem scire, quòd rugitus pro...vox turturis est, & columbæ. Quapropter quia ...um damnum comparabile est amissioni vitæ ...iæ, & hæreditatis vitæ æternæ, nullus rugitus ...parabilis est rugitui qui est, vel esse debet pœnitentium. Et hoc ostendit Job in se ipso dicens: Quasi undantis aquæ sic rugitus meus. cap. Non quia temporalem eousque doleret se amisisse substantiã, ... de amissione spiritualium ita rugiebat. Quartum verò istorum adjutorium planctus est. Hic propriè ...a morte, vel pro mortuis fieri solet. Peccator igitur, qui se mortuum in peccatis videt, habet mortuum quem plangat, semetipsum videlicet. Plangat ...quam planctu nulli comparabili. Nihilominus plangere debet Christum Dominum sibi mortuum, mortuum inquam à corde suo, in quo habitare per fidem, & vivere debuit, ipsa que præsen... suâ vitam animæ suæ vivificare. Instar igitur Mariæ Magdalenæ stare debet pœnitens peccator ad monumentum plorans. Monumentum autem, sive sepulchrum ipsa fovea, sive profunditas vitiorum, peccatorum est. Ad hanc debet stare, eamque attentissimè oculis cordis intueri ibique plangere se... ipsum mortuum, & Christum Dominum, ut dixi tibi, hoc est à corde suo mortuum, sicut ...tur de Maria Magdalena Joan. 2. Quintum ...rum est gemitus, hoc est resonantia ex intimo do...; propter quod dicit Gregorius quia veraciter orare est amaros in compunctione gemitus, non verba composita, resonare. Sextum est suspi...a, atque fatigati animi spiratio debilis ad formationem vocis non sufficiens. Unde suspirium, ...ctum est quasi modica, vel diminuta spiratio. Et ...tur esse ex vehementi desiderio aliquid obtinen... sive quod amissum est, sive quid aliud, propter ...od usualiter dicitur suspirare quis, vel aspirare ad ...quid. Septimum verò est singultus, qui in vehementer, diuque dolentibus, excitari solet. Concu...tur vehementiâ dolorum quousque moveantur ...scera dolentium, ac singultus in eis, propter hoc, ...neretur. Invectio manuum invenitur plerunque in ...is, qui cum dolore magno pœnitent. Et est invectio pectoris vera designatio quædam pœnitudinis. Et hoc etiam, quod id unde dolet cogitavit, vel eo ipso tunsionibus durorum suppliciorum dignum se confitetur. Fiunt autem istæ percussiones peccatorum, pro eo, quod cor humanum sedem habet in pectore. Publicanus ille Evangelicus Luc. 18 percutiebat pectus suum orans, & dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Et de jam dictis septem manifestũ est unicuique, quòd ad orationem adjuvant & per ea devotio ejus occasionaliter augetur. Percussiones verò peccatorum gratiâ pœnitudinis provocant similiter & augent. Imprimitur enim vehementer,

A

B

C

D

quòd cor talia cogitavit, quòd talibus consensit, quòd propter alia dignum voluit sibi esse duris ac diris percussionibus. Insinuant etiam ipsum peccatorem jam rediisse ad cor suum, & propter hoc invenire se, & videre in illo quod dignum sit percussionibus. Et hîc quidem finem facio partis primæ tractatus istius in quâ agitur de oratione, prout ipsa est quodammodò Oratio Rhetorica, & in partibus suis assimilatur eidem.

CAPUT XXXVIII.

Quòd Oratio sit quasi nuncius ad Deum missus.

POst hæc igitur prosequamur alias similitudines, & comparationes orationis. Dico igitur in primis, quòd ipsa oratio ad Deum, velut quidam nuncius est, qui ad Deum mittitur, & ad ipsum intrat, sicut dicit Beatus Aug. super verbo isto Psal. Intret Oratio in conspectu tuo Domine. Dicit inquam his verbis: Mira inquam virtus Orationis, quæ illuc intrat ad Deum, quò caro pervenire nequit. Eccles. 35. satis ipsam esse evidenter nuncium fidelem, ac diligentem exprimitur, ubi legis. Oratio humiliantis se nubes penetrabit, donec appropinquet, non consolabitur, & non discedet, donec aspexerit altissimus, vel obnubilantium cogitationum, vel nubes ipsas sanctorum penetrabit, ad modum nuncij ingerentis se, ac impingentis in medio turbarum, & irrumpentis eas, ut appropinquet ei, ad quem mittitur. Et hoc sonant illa verba: Donec appropinquet, non consolabitur, instar fidelis, & strenui nuncij, qui nec requiem, nec consolationem habet, donec pervenit ad illum, ad quem mittitur. Quemadmodùm ille Elezar dispensator domus Abrahæ, qui comedere noluit, donec locutus esset sermones suos, sicut legitur Gen. 24. & hoc est quod sequitur in sermone prædicto. Non discedet donec aspexerit altissimus. Hic igitur consideranda sunt, quæ sint boni nuncij; Omnia enim hujusmodi requiruntur in oratione. Et primum illorum ponam agilitatem ipsius nuncij. Nemo enim sapiens in longinquam regionem mittit nuncium, qui non valeat ambulare. Hic autem est, vel qui jam infirmitate premitur, vel facilè lassatus deficit in via; quod evidenter apparet in illo, qui difficultate magnâ, & conatu magno, & multo, vix in tota una septimanâ orationẽ dominicã dicere poterat, ita ut in unaquaque die septimanæ partem ipsius, hoc est unius de petitionibus septem, quæ in eâ continentur, cum magna difficultate etiam diceret. Et hoc narravit mihi Sacerdos, cujus Parochianus erat, qui ab eo vix istud potuit extorquere videlicet, quòd saltem septimam partem orationis dominicæ unaquâque die diceret, & sic totam Orationem Dominicam in septimanâ unâ compleret. Cui similes multi sunt qui vix inceptâ oratione statim ab ipsâ desistunt, & deficiunt ipsum orationis laborem importabilem reputantes, & velut onus gravissimum illud statim projicientes. Quibus quod ad ipsos pertinet, & quantùm in eis est, hoc est dicere, ex parte ipsorum, hoc solum video remedij, ut paulatim assuescant ad orationes brevissimas, & deindè ad longiores. Conantibus enim ad se, prout permittit eorum infirmitas, nunquàm deest auxiliator Deus. Quemadmodùm & in hoc, de quo proximè feci mentionem, factum est, qui paulatim in tantum robur ad pœnitentiam agendam convaluit, ut ab ipso suo Sacerdote peteret quòd ei pœnitentiam quantumcunque gravem, & duram vellet injungeret. Non enim solummodò levis ad portandum facta erat ei pœnitentia omnis, sed etiam desiderabilis & jucunda. Quòd si quis quærat unde no-

bis ista infirmitas orandi, qui benè per diem integram fabulantes non fatigamur in sermonibus otiosis, vel etiam noxiis; & in sermonibus orationum, qui utique salutares, & jucundissimi sunt, tanto labore affligimur, tamque facilè fatigamur: Respondeo in hoc, quia sicut ascensus corporalis admodùm laboriosus est nobis, & tam facilè nos fatigat propter gravitatem corporum nostrorum; sic etiam oratio, quæ ascensus spiritualis est in Deum propter originalis corruptionis gravitatem nos tantùm fatigat, & dejicit in defectum. Assuetudine tamen & lenitur, & leviatur hujusmodi gravitas; præsertim cùm adjutorium gratiæ Dei semper adsit orantibus, & orare conantibus. Et est nuncius huiusmodi, qui in via spoliatur à latronibus; interdùm autem occiditur; Latrones intelligo, improbas cogitationes, quæ se orationi ingerunt, & eam lachrimis piis, & sanctis desideriis, etiam ipsis cogitationibus, & attentione spoliant, ipsamque suavitatem unguenti, de qua in præcedentibus audivisti, surripiunt, vel etiam rapiunt violenter. F Et hæc sunt bona ipsius orationis, quibus in cœlesti consistorio procurare debet, & expedire negocium orantis. Heu quot nuncij sic spoliati intrant cœleste illud consistorium, propter quod & minus benè ibi recipiuntur, & difficiliùs expediunt negocia ipsorum, à quibus mittuntur. Depauperatus enim nuncius à paupere missus videtur: Nec apparet etiam missus pro magnis, vel arduis negociis: negligit etiam negocium, vel negocia sua, qui talem, & taliter mittit. Cui enim sunt cordi negocia, quæ deferre debet iste nuncius ad cœlestem curiam, solemnem mitit nuncium ad illam, non pauperem, vel pannosum, & qui nulli honori, vel gratiæ ibi habendus videatur. Hæc autem est solemnitas nuncij istius, apparatus scilicet & ornatus, quem tibi prædixi, videlicet intentionis, & attentionis, desideriorum, & aliorum per quæ in præcedentibus audivisti orationem adjuvari. G An verò negocia ista, quæ per orationem gerenda, & expedienda sunt tam ardua, tamque magna sint, ut solemnitatem nuncij meritò requirant, manifestum est ex his, quæ petuntur per eam, & ex ipso, à quo petuntur. *Nota.* Nulla namque negocia comparabilia sunt negocijs veniarum, gratiarum, & gloriarum; & hæc per orationem principaliter intenduntur. Negocium verò pacis reformandæ inter Deum altissimum, & eos, pro quibus oratur, quantùm sit, quis ignorat? Quid dicam de negocio salutis, de negocio in quo tantis accusationibus ad mortem orantis agitur? qualem, aut quantum oporteat esse nuncium vel procuratorem, per quem tantis accusatoribus, & super tantis accusationibus responderi oportet, quis ignorat? Est enim accusator in negocio isto ipse diabolus & omnes Angeli ejus, qui non cessant nos accusare die ac nocte, sicut legitur Apocal. 12. H Cujus astutia nulli juris peritorum prudentiæ comparari potest. Quòd si quis dixerit, quia postquàm causa orantis criminalis est, quoniã in ea de multis criminibus agitur contra ipsum, non potest agi, seu expediri per nuncium, seu procuratorem: Dico quòd secundùm illam communem, ac regularem intelligentiam verum est quod dixit, quoniàm secundùm hoc nec procurator, nec vox, nec verbum, nec responsio ejus est, contra quem agitur criminaliter. Oratio autem, & vox, & verbum, & responsio est orantis; quapropter personaliter comparet in cœlesti ac divinali consistorio cujus oratio ibi est, ac personaliter, ac per semetipsum se defendit, qui per orationem in illo cõsistorio accusationibus, resistit. Voce namque propriâ, verbo, & responsione suâ propriam causam suam ibi defendit, & ibi est personali præsentia, videlicet in conspectu Dei altissimi, ubi & ipsi, & coram ipso loquitur. Si verò quæreres à me, unde, & ubi accipietur ista solemnitas nuncij, & unde habebitur nuncius iste solemnis? Respondeo tibi, quòd pater ipse misericordiarum, qui toti generi humano tam misericorditer, tamque mirabiliter providit de advocato, & propugnatore, atque interpellatore sempiterno, videlicet de charissimo, & benedicto unigenito suo, Deo videlicet ac Domino nostro Jesu Christo: providebit & tibi de nuncio isto, & nuncij solemnitate, nisi ignavia, & negligentia tua hoc impediverit. De ignorantia quippe, vel imperitia circa ea, quæ orationis sunt, non erit accusatio, postquàm ea quæ præcesserunt in hoc tractatu, vel audiveris, vel inspexeris. Adjuvaberis quoque non parum ad impetrandum à patre misericordiarum nuncium istum solemnem, si verbis potentibus, & ad deprecandum compositis, quorum multa supra tibi in præcedentibus aggregata, & congesta sunt usus in conspectu ejus fueris ad petendum ab eo munus, & gratiam orationis hujusmodi, quoniàm in eo, & per ipsum omnia salutaria tribuuntur. Quapropter toto studio invigilandum, totisque cordis conatibus exposcendum est munus gratæ Deo orationis; Ipse enim est, qui & solus docet orare, quos vult, & dat tam preciosum munus orationis. Quapropter in ipso principio orationis, quantùm ipse pater misericordiarum adjuvare dignabitur, dicendum est ei: Domine pater misericordiarum qui scis, & mihi magno munere gratiæ tuæ scire dedisti, non esse autorem, non esse effectorem, non esse largitorem alicujus boni, nisi te; dedisti etiam mihi scire donum orationis tantæ virtutis, tantæque gratiositatis esse apud te, ut in eo, & cum eo omnia salutaria dona largiaris omnibus illis, quibus donum illud præstare fuerit pietatis, & dulcedinis tuæ dignatio: largire mihi donum istud, in eo placere, in ea pefectione, quibus tibi illud & suscipere placeat, & omnia alia salutaria, quæ per ipsum petere mihi donaveris, concedas. Sic mihi tribue orare misericordiam tuam, ut exaudire me tibi placeat, & in omnibus quæ à misericordia tua petiero, exaudire. Scio enim te docente, quia nec ab alio, nec aliunde potest mihi vel esse vel venire tam placitum tibi, tamque efficax apud misericordiam tuam donum. Debes etiam scire quia fidelis, ac per omnia laudabilis nuncij est non solùm instare apud judicem vel curiæ Dominum, sed etiam solicitare assessores ejusdem judicis, & assistentes omnes eidem domino pro negocio seu negociis pro quibus ad curiam illam missus est, maximè autem istos quos majoris gratiæ, majorisque potestatis in curiâ illâ esse cognoverit. Super omnem admirationem, & mittentibus, & nuncijs & de quibus agitur, & salubriter, atque utiliter, & misericorditer consultum, & provisum est in curia illa cœlesti, ubi qui maximè possunt necessitatibus miserorum subvenire, & omnium negocia ibi habentium maximè prompti, atque parati sunt, & nuncios istos introducere ad Regem, & Dominum curiæ illius, eosque per omnia, & in omnibus adjuvare. Tales habet omnis orans advocatos & mediatores, quos non venalitas, sed mera liberalitas ad intercedendum inclinet, utpote quos totaliter charitas, & pietas possident, & qui orantibus occasiones invenire desiderent adjuvandi. Accedit ad hæc & aliud collaudatione, & admiratione dignissimum, quia nullus est ibi, qui contradicat, vel adversetur negocium propriæ, vel alienæ salutis agentibus, vel agere volentibus. Omnes enim idipsum, & solùm volunt, quod sciunt velle regem, ac Dominum omnium seculorum, qui vult omnes homines salvos fieri, & ad cognitionem veritatis venire. Hanc enim concordiam facit subli-

mibus

mibus ſuis omnipotentiſſimus ille Dominus ſæculorum, ſicut legitur Job 2. Accedit etiam & illud bonum ad obtinendum fiduciam ſecuriſſimam impetrandi, quia nullus eſt ibi, qui non totus ardeat charitate, totus non diffluat pietate. Accedit & aliud, quia nullus eſt ibi, cujus interceſſionem, vel deprecationem poſſibile ſit ab altiſſimo repelli. Et propter hoc in eadem menſura neceſſe habent precibus, & ſupplicationibus noſtris ſemper annuere. Illud quoque non eſt hîc prætereundum, quia majori confidentiâ, qui majores ibi ſunt exorari poſſunt, & debent, non ſolùm quia ſublimiores, ſed etiam quia charitate, & pietate ſemper in omnes propenſiores, atque profuſiores. Quemadmodùm igitur in curijs Magnatum nuncius, qui non omnes ſollicitat, qui promovere negotium poſſunt & volunt, ac parati ſunt, pro quo nuncius eſt ibi, meritò ignarus, & negligens, aut infidelis reputandus eſt: ſic nuncius iſte de quo agitur, ſi vel unum ex tot, & tantis adjutoribus in curia Dei altiſſimi ſollicitare pro negotijs omiſerit, de negligentia, aut infidelitate meritò arguendus erit. Docet nos & ipſa Eccleſia, cœleſti, immò divino magiſterio erudita, & edocta, ſic orare. quod eſt dicere, talem, vel hujuſmodi nuncium ad cœleſtem curiam mittere, qui omnes Deo altiſſimo aſtantes, & ſingulos pro nobis ſollicitet. Ipſa namque in orationibus ſuis plerumque litanias adjungit, quæ ſunt ſingulorum ſanctorum invocationes, ſimiliter & omnium, propter quod & multi ex eis ſingulatim invocantur, multi verò in generali, quoniàm non eſt poſſibile Eccleſiæ Dei nominare tot ſanctorum millia ſingulatim. Solicitudo quoque, & diligentia gerendi negocium in nuncio hoc potiſſimùm requiritur quòd ipſa arduoſitas. periculoſitaſque negotij evidenter oſtendit. Quid ergo dici poteſt de nuncio, qui circumquaque vagatur, atque diſcurrit, varietate cogitationum huc, illucque diſtractus, ac ventilatus, ac de ipſo negotio, pro quo mittitur, nec curat, nec etiam cogitat, ſed nunc in Hiſpania caſtra ædificat, nunc in Britaniam rapitur. nunc in Alemaniam diffilit, & velut palea variarum cogitationum flatibus diſpergitur? Heu quot, & quanti ſunt ſic orantes. Cave igitur tibi omnis qui orare intendis à nuncio hujuſmodi, cujus negligentiæ ſimilis, aut comparabilis, vix aut nunquàm in nunciis literalibus invenitur. Eſt nuncius hujuſmodi, qui & antequàm ad cœleſte conſiſtorium perveniat. immò ſtatim cæpto itinere, vel ad modicum progreſſus, in via moritur. Hic eſt oratio, cujus intentio in ipſo orandi tempore, vel momento extinguitur, & irruens alia intentio, vel affectio ad aliud agendum, & intendendum cor rapit, exempli gratiâ: Accidit interdùm, ut cùm orare quis cæperit incidat cordi ejus cogitatio de pulchritudine mulieris, profunditurque in ea, quouſque ipſum in conſenſum turpitudinis inclinet: Et eodem modo ſe habet de alijs concupiſcentijs. Nullum enim genus eſt concupiſcentiæ, quod per cogitationes eouſque in cordibus orantium profundari non poſſit. Obſecrandus igitur eſt omnipotens, & miſericors Deus, ut dirigat nuncium iſtum ante conſpectum ſuum, atque cuſtodiat ſanum, & incolumem in ipſo itinere, & etiam coram ſe. Nuncium iſtum totis aſtutiæ ſuæ conatibus interficere intendit diabolus, utpote qui negotium noſtræ ſalutis implacabiliter ſemper odit, atque perſequitur. Nec ſolùm in via ut prædixi tibi, ſed etiam in ipſo Dei aſpectu. Plerumque enim ipſa oratio, quæ ante Dei conſpectum jam intravit modo, quo præ-

A dictum eſt, ibi extinguitur de quo memini me ipſum exclamaſſe multoties ad Dominum, ut ſaltem in conſpectu ejus, atque præſentia eſſent orationi meæ pax, atque ſecuritas, & ne permitteret ullo modorum coram ſe illam occidi. præſertim cùm nuncij, qui ad illum deſtinantur, protectione ejus, atque cuſtodia gaudere debeant, non ſolùm ante illum, ſed in itinere, ſive in via. Petebat hoc ſatis evidenter Propheta, cùm diceret? Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo. *Pſal. 140.* Cùm enim petebat eam dirigi ante cõſpectum Dei, petebat etiam & in via cuſtodiri. Similiter cùm in ipſo Dei conſpectu eam oraret dirigi, orabat etiam & cùm hoc eam ſibi cuſtodiri ne intorqueretur vel diſtorqueretur à rectitudine intentionis. Debes etiam ſcire cum his omnibus quia invenitur nuncius hujuſmodi excommunicatus interdùm, & propter hoc in cœleſte

B conſiſtorium nullatenùs admittitur, ſicut legitur Proverb. 18. Qui declinat aures ſuas, ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis. Quapropter nec in cœlum ſacratiſſimum admittetur, nec à ſacratiſſimis *Prov. 18.* civibus cœleſtibus recipietur, quin potiùs ut execrabilis excludetur, & repelletur cum indignatione. Propter hoc autem non immeritò à verbis ejus aures Dei avertuntur. Alibi etiam ſcriptum eſt; Maledicti. qui declinant à mandatis tuis, quapropter maximè maledicti, qui maximè declinant ab *Pſal. 118.* illis. Hi autem ſunt, qui nec etiam propinquare volunt ut illa audiant. Maximè enim ſe longè faciunt à mandatis Dei, qui nec illa audiunt, nec faciunt. Qui verò illa ſaltem audiunt, nec faciunt, non tam longè à mandatis Dei ſunt. Cùm ergo ma-

C nifeſtum ſit tibi, quia nuncius excommunicatus non impetret. niſi ſuper excommunicatione. manifeſtum eſt tibi quoniàm cùm cœleſte illud conſiſtorium latere non poſſit talis excommunicatio talis nuncij, omninò iſte nuncius ibi nec aliquid impetrabit, nec audietur. Cave ergo tibi, ne Deum pro excommunicato habeas verbis ejus auditum communicare recuſans. Tunc enim eſt neceſſe, ut ipſe te excommunicatum habeat, & propter hoc auditus ſui, vel audientiæ ſuæ communionem non immeritò tibi deneget. Utinàm autem advertant, quàm formidanda ſit, quàmque horrifica excommunicatio iſta, per quam nec verbum ſuum quibuſdam communicat miſericors Deus,

D cùm omni generi peccatorum verbum Dei communicandum ſit, exceptis illis dumtaxat quos canes, & porcos vocat veritas, Matth. 7. Utinàm attendant & illi, quibus tam ſtudioſè, tamque abundanter communicatur verbum Dei. quantâ largitate gratiæ Dei hoc ipſis fiat. Non enim fecit taliter omni nationi, præſertim cùm expreſſè legatur Act. 1. quia prohibiti fuerunt Apoſtoli à Spiritu ſancto verbum Dei prædicare in Aſia. Cavendum eſt etiam orantibus à fatuitate, & ſtultitia nuncij iſtius. Fatuus enim eſt, atque ſtultus nuncius, qui petit quod non eſt petendum, ſicut dicit beatus Auguſt. de illo qui petit à Deo, ut occidat ei inimicum ſuum. Stultiſſimè enim petit, cùm velit ſe eſſe judicem inimici ſui, Deum autem ſuum tortorem. Judicem enim ſe gerit inimici ſui, dum ipſum reum mortis judicat, & proculdubiò Deum vult habere tortorem illius Hoc autem, quàm inconveniens ſit, quis non videat dum in tam vili officio Deum ſibi ſervire vult, officio videlicet carnificis, ſeu tortoris ſemetipſum autem in tam ſublimi, tantique honoris officio, facto ipſo collocat, videlicet judicis præſidentis. Eſt & ibi alia ſtultitia ſicut ibidem dicit idem Auguſt. quia vult homo hujuſmodi frangi pontem miſericordiæ divinæ, ne habeat inimicus ejus, per quod reverti

possit ad Deum. Hoc enim per mortem agitur imparatis, & improvisis peccatoribus, ut redire non possint ad Dei misericordiam, & gratiam, quam cùm possint invenire, quærere contempserunt. Considera ergo arduitatem, multitudinem, & magnitudinem negociorum, quæ agenda habes in illa sublimi curia, & ne mittas verba tua per nuncium stultum. Expressè namque legitur Proverb. 26. Claudus pedibus, & iniquitatem bibens, qui mittit verba per nuncium stultû. Manifestum est tibi, quia claudus pedibus, nec ad bona currere, nec ambulare, nec à malis fugere, nec declinare potest; & propter hoc necesse habet bibere iniquitatem, hoc est pœnam iniquitatis suæ. Hujusmodi autem nuncius, cùm sapiens fuerit, & bona procurat, atque impetrat mittenti se, & avertit mala ab eodem, indulgentiam culparum, & pœnarum nihilominùs obtinet. Invenitur & alia stultitia in nuncijs hujusmodi, qui cùm ire debeant ad illam Romam, veri scilicet nominis, sublimem, atque dominantem, cœlestem scilicet curiam, vadunt ad alios, & alios, quàm ad ipsum regem, & Dominum sæculorum, & petunt ab eis, quæ ab illo solò obtineri possunt. Propter quod dicitur Eccles. Noli quærere ab homine ducatum, nec à principe cathedram honoris; à Deo enim ista solo obtinenda sunt. Nemo namque assumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo, tanquàm Aaron, sicut dicit Apostolus. Nec dico ista propter hoc, quòd à Deo petendà

Heb. 5. sint alicui talia, viris enim bonis & petenda, & procuranda sunt honorum, & potestatum sublimia, verùm non ab ipsis, sed ab alijs. Impudentissima namque præsumptio esset unicuique, quantæcunque excellentiæ viro, atque præsumptuosa turpitudo, & intolerabilis dicere Deo, fac me Regem, fac me Episcoporum, cùm officiorum hujusmodi tanta sint, tamque periculosa onera, ut nemo sapiens sit, qui non ea potiùs reformidet, quàm desideret. Viri namque sanctissimi non nisi tracti, sive coacti, illa suscipiunt. Unicuique ergo Ecclesiarum & desiderandus, ac tota devotione, & instantia appetendus, & à Deo petendus, pastor bonus. Et quoniàm ab hominibus plerunque petuntur & à solis hominibus, atque per eos solos obtinere sperantur, fit per iram Dei maximam, quamvis semper justissimam, ut Deo permittente, non approbante, nec eo auctore, mali, & apud ipsum reprobi loca sublimitatum obtineant. Propter quod ipse dicit Oseæ 13. Dabo eis regem in ira mea, & offeram in indignatione mea. In pœnam igitur gravissimam, & in vindictam justissimam præesse permittuntur, qui prodesse nullo modo curant. Et propter hoc per eundem Prophetam dictum est: Regnaverunt & non ex me, Principes extiterunt, & non cognovi. Hujusmodi ergo Dij opera manuum sunt, & idola surda, & muta atque vanissima, & reputantur, & vocantur sicut expressè legitur Zac. 2. Reperitur & nuncius hujusmodi, qui cùm debeat volare in cœlum, currat ad terram. Et hæc est Oratio, quæ cùm debeat petere cœlestia, hoc est spiritualia bona, & æterna, terrena solummodò petit. Illuc autem tendit omnis oratio, ubi est, quod per eam petitur, quod & obtineri per eam intenditur. Propter quod dixi nuncium hujusmodi ad terram pergere, qui proficisci debebat, immò volare ad cœlum. Invenitur & alia stultitia in nuncio hujusmodi, quia adeò ignarus est & inscius, ut cœlestes curiæ vires prorsùs ignoret, & an habeat ibi contradictores & adversarios, nec videat nec attendat, sed & ipsas voces adversantium, & contradicentium sibi, nec audiat, nec intelligat. Heu quot, & quanti sunt, qui nobis orantibus, & veniam, & gratiam,

E gloriamque petentibus adversantur, quotum unusquisque clamat in aures Dei omnipotentis: Contradico. In his primi atque fortissimi contradictores atque adversarij nostri sunt ipsa nostra vitia, ac peccata, quorum clamor usque in sublime cœlorum extollitur, sicut Genes. 18. legitur, ubi ex persona Dei omnipotentis dicitur: Clamor Sodomorum ascendit ad me. Fortissimi isti contradictores, quoniàm primi, & radicales sunt in adversationibus & contradictionibus istis, & his cessantibus, atque tacentibus omnes alij tacerent, sive cessarent penitùs ab adversationibus, & contradictionibus contra nos. Secundi contradictores, & adversarij sunt omnes exercitus pulcherimarum, sublimiumque militiarum cœlestium, similiter & omnium sanctorum, necnon & animarum, quæ occasione vitiorum nostrorum, & peccatorum in ignem purgatorij, vel in inferno etiam detinentur, totique curiæ cœlesti inimici sumus, quãdiu vitijs & peccatis, vel etiam

F mundo amici sumus, sicut legitur Jac. 4. Quicunque voluerit esse amicus sæculi hujus, inimicus constituitur Dei. Meritò igitur tanti amici Dei inimici nostri sunt, quandiu inimici Dei sumus. Amicus enim inimici Dei, inimicus est Dei. Quibus verò vel occasionem peccandi, vel perditionis dedimus, & propter hoc in purgatorij igne, vel flammis gehennalibus detinentur, quis dubitat? quin die, ac nocte clament contra nos, & dicant: Vindica Domine sanguinem nostrum, sicut legitur Apoc. 6. Qui etiam si voce tam naturali, quàm spirituali tacerent, ibi tamen cruciatus eorum acerbissimi ipsâ veritate clamant, ut prædixi. Cùm enim redemptio animæ viri propriæ divitiæ suæ: sicut legitur Proverb. 1. qualiter putas, vel putare potes non clamare animas contra Clericos, & Sacerdotes, qui redemptionem earum comedunt, & in luxurijs

G suis infigunt, nec pro liberatione earum à tormentis, & cruciatibus in quibus sunt, satagunt? Tertij adversarij nostri, atque contradictores contra nos in curia illa sunt ipsi sancti, quibus injuriamur, vel injuriati sumus, & hoc vel in personis eorum, blasphemantes contra eos nefarijs juramentis, quibus nec ipsi gloriosæ Dei genitrici à multis parcitur in aliquo, nec defertur, vel in Ecclesijs ipsorum. Et hoc duobus modis, sive cùm ipsi ministri Dei, qui in illis deserviunt, injuriis quibuslibet molestantur, vel etiam ipsa loca Deo dedicata, de sanctis ipsis violantur, vel etiam ipsa loca dedicata, & sanctis ipsis, violantur, vel, ipsa bona temporalia ad sustentationem ministrorum Deo, & sanctis illis oblata, & consecrata, vel diripiuntur, vel ab ipsis modo quolibet minuuntur. An est

H aliquis adeò insipiens, ut Deum, ac Dei filium opinari possit blasphemias gloriosæ ac charissimæ genitricis suæ negligere, ita ut eas, ut dignum, & justum est, non vindicet? Quis hominum injurias, & contumelias matris suæ æquanimiter toleret, & si possit non ulciscatur? Quòd si omnium aliarum matrum injuriæ, ac contumeliæ tolerari quoquomodò possint, istius tamen benedictæ semperque venerandæ matris blasphemiæ omni gladio, & igne, omnibus studijs, & viribus exterminandæ, & vindicandæ sunt. Væ illi, quicunque sit, qui ignorat Dei matrem in eo amore, & honore apud benedictissimum filium suum esse, ut honorantes eam honoret, & injuriantes dignâ animadversione puniat. Non præsumat aliquis Deum, vel Dei filium se posse habere propitium, & benevolum, qui benedictam matrem suam offensam, vel adversariam habuerit. Sic nec de Dei gratia, vel propitiatione cujusquam eorum, qui ejus filio

lio in cœlo vel ministrant, vel assistunt, aliquis præsumere debet vel sperare. Quarti adversarij, & contradictores nostri in curia cœlesti Dæmones ipsi sunt, sicut legitur Apocal. 12. Projectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat eos die, ac nocte. Quintus, & maximus, atque fortissimus Deus ipse est, qui semper accusat eos, qui se ipsos negligunt accusare & semper excusat illos, qui se ipsos in conspectu ipsius, & studiosè, & incessanter accusant. Boni igitur nuncij, & fidelis, ac diligentis procuratoris est, adversantes sibi, & contradicentes in curiâ istâ, vel placare sibi, & propitios efficere, vel eis silentium imponere, vel illos congruis responsionibus, atque defensionibus repellere, ne contra ipsum ullatenùs audiantur. Et primis quidem, & radicalibus adversarijs, & contradictoribus silentium imponitur, cùm occiduntur, sive mortificantur, & hoc in sola Dei curia nobis non solùm permittitur, immò etiam conceditur, atque remunerabiliter acceptatur, in alijs verò curijs sub conducta, & protectione judicis litigantes sunt. Absit autem ut vitia, & peccata sub Dei protectione sint, cùm per Apostolum omnibus dicatur ad Col. 3. Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram. Ampliùs. Per hujusmodi nuncium, orationem videlicet, hoc directè intenditur, ut per ipsum adversarij isti, & contradictores contra nos non solùm nō audiantur, vel admittantur in isto spirituali judicio, sed etiam ut inibi moriantur, & occidantur. Ipsa enim pia oratio, cùm perfecta fuerit, mortificatrix est omnium vitiorum, & peccatorum sic orantis. Mortificatio autem eorum est per modos, & vias, quas toties audivisti. Ipsa namque desertiò ipsorum mors est eorumdem, cùm recedit ab eis anima humana, seque eisdem subtrahit, necesse habent ruere, vel cadere, cùm sustentamentum aliud non habeant, quàm miseram animam ipsam, quæ illa in semetipsa sustinet, & supportat. Et non est opus, ut enarrem tibi, & enumerem hîc modos destructionis, & mortificationis ipsorum. Si vis igitur, ut clamores non audiantur, vel admittantur contra te, clama tu ex adverso, & exalta in fortitudine vocem tuam contra ea. Quantò enim fortiùs, & altiùs contra te clamaveris, tantò debilior erit clamor ipsorum, & minùs exaudibilis, donec pœnitùs obmutescent. Obmutescent autem protsùs, & sine omni voce erunt, cùm toto corde clamaveris. Magnificandi igitur, multiplicandi, exaltandique tibi sunt clamores orationum, & confessionum, si vis adversarijs istis & contradictoribus silentium imponere. Clamores enim ipsorum validis clamoribus hujusmodi non solùm retunduntur, ut non audiantur, sed omninò exterminantur. Quapropter manifestum est, quantùm validè, quantùmque audibiliter, immò exaudibiliter, apud Deū clamant contra illos, qui corā eo tacent à clamoribus orationū, & confessionum. Validissimæ namque sunt coram Domino Deo accusationes adversariorum hujusmodi contra illos, qui non se ipsos jugiter confessionibus in conspectu jeus accusant. Nullę autem prorsùs, id est nullius vigoris, & virtutis contra eos sunt, qui se studiosè in conspectu Dei increpare, & accusare non cessant. Quod expressit nobis Spiritus sanctus per os
Psal. 6. David dicens: Dixi confitebor adversùm me injustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Attende anima mea, & admirare, & lauda ex totis intimis tuis superabundantissimam pietatis Dei dulcedinem, qui solo proposito hujus accusationis, videlicet quæ fit in confessione coram ipso remisit statim impietatem peccati mei. Et propter hoc non solummodò silentium imposuit vitijs, & peccatis contra ipsum David, sed etiam remisit

A ea, delevit, prorsùsque exterminavit. Quòd si quis dixerit, non est mihi potestas, aut virtus ad clamandum sic, videlicet orationibus, & confessionibus, cùm adhuc corde mortuus sum, & scriptum sit: Quoniam non est in morte, qui memor sit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi? Mors autem, & *Psal. 6.* infernus proculdubiò status est peccatoris in profundo peccatorum suorum sepulti, & adhuc in eo jacentis, ac putrescentis, sicut evidenter legitur Eccles. 17. Ante mortem, inquit, confitere, mortem inquam hujusmodi, quam prædixi, propter quod & convenienter sequitur: A mortuo enim quasi nihil erit confessio. Omninò enim insensibilis corde peccator efficitur per mortem istam, & propter hoc non videt, nec sentit illa, in quibus totus sepultus est. Quid igitur facto ei opus est? Quod est illi consilium salutare? Hoc indubitanter, ut procuret, qui clament pro eo. Et horum clamatorum duo
B sunt genera. Primū est opera ipsa misericordiæ, sicut expressè legitur Abacuc 2. quia lapis de pariete clamabat, & lignum, quod est inter juncturas ædificiorum respondebat. Quod in bono, & in malo intelligi potest. Proborum enim ædificiorum & ligna, & lapides clamant in aures Dei omnipotentis pro ædificatoribus suis. Quemadmodùm de rapinis, & malè acquisitis clamationes fiunt contra ædificatores suos ad Dominum, sicut dicit Jacobus in 5. ca. Epistolæ suæ. Aurum vestrum, & argentum æruginavit & ærugo eorum vobis erit in testimonium. Quòd autem vox bonorum operum, & etiam malorum, & magna, & valida sit, expressè legitur Sap. Ex iniquis omnes, qui nascuntur, testes sunt nequitiæ eorum in interrogatione sua, & alibi: Ipse interrogabit opera nostra. De hoc
C etiam aliàs audivisti in præcedentibus. Bona igitur opera nostra, & inter ea opera pietatis, non solùm clamant pro operatoribus suis coram Domino, & ad ipsum sed etiam pugnant super scutum ad protegendum ipsos. Eleemosyna namque & exorat ab omni malo, & super scutum potentis, ac super lanceam adversùs inimicū tuum pugnabit, sicut legitur Eccl. 29. Alij clamatores efficacissimi, atque validissimi sunt ipsi intercessores sancti, sive qui hîc militant, sive qui jam cum Christo Domino regnant. Et qui inter eos validiores in conspectu Dei altissimi, gratiosiores sunt. Propter hoc igitur si commutatione bonorum temporalium virorum sanctorum, qui adhuc in hoc mundo sunt, preces procurandæ tibi sunt, & etiam precibus & obsecrationibus emendicandæ; quantò fortiùs eorum, qui cum Christo Domino regnant, & gloriantur? An times ne tot, & tantis clamantibus pro te clamores vitiorum, & peccatorum tuorum audiat prælargus miserator Deus? Absit, cùm nihil odiat miserator Deus prælargus, nisi vitia, & peccata. Ab-
D sit ut ea audiat contra te, & tam charos, tamque gratos intercessores tuos repellat. Sancti quoque, qui contra nos clamant propter injurias, & contumelias, placandi sunt emendatione contumeliarum, & injuriarum, quas eis irrogavimus, & nihilominùs præcibus, & supplicationibus, qualibus, & quantis possumus. Hoc autem docemur in exemplo beati Genesij, qui priusquàm orare præsumeret pro Archidiacono, quem in vita ista dilexerat, inclitam virginem & martyrem Agnetem, & quendam alium sanctum placavit, quibus ablatione possessionum quarumdam injuriatus fuit Archidiaconus ille in Ecclesijs eorum. De animabus verò, quæ tam in inferno, quàm in purgatorio contra nos clamant, quid aliud nobis faciendum est, nisi ut per nosmetipsos, quantùm nobis datur, pro liberatione ipsarum satagamus, & etiam

per alios ad hoc ipsum laboremus, emendicantes E eis aliorum suffragia, qui nostra illis subtraximus. Nec intelligas in hoc sermone meo, quòd pro liberatione animarum, quæ in inferno detinentur sciuntur, preces faciendæ sint, sed dum hoc ignoratur, non est pigritandum, quin pro eis, & communiter pro fidelibus defunctis omnibus suffragia fiant. Scit enim Deus omnipotens, quibus prodesse, vel possint, vel debeant, nec patietur aliquem eorum defraudari à fructu, qui ei competere potest ex hujusmodi suffragijs. Cave autem tibi totâ diligentiâ, ne beatam, & intemeratam Dei genitricem adversariam habeas ullo modo, cùm impossibile sit te placatum, aut propitium habere benedictum filium ejus, ipsâ tibi offensâ, vel adversante; ipsâ quoque tibi propitiâ, vel favente, impossibile similiter sit ullum ex omnibus illis militibus cœlestibus, vel quemquam ex tota illa Ecclesia Sanctorum F non esse propitium, & faventem. Ipsa etiam aperiente os sacratissimum, os gratiarum, os benedictum suum ad loquendum misericordissimo filio suo pro te, omnis iniquitas tua, & adversariorum suorum oppilabit os suum: Omnes enim obmutescent, totaque illa cœlestis curia incipiente ea loqui pro te, loquetur benignissimo miseratori filio ejus. Qualiter autem placandus sit tibi ipse judex universorum, & Dominus noster Jesus Christus, jam audivisti in præcedentibus. Et unus modus eum placandi est, ut tu ipse placatus sis omnibus proximis tuis. Memor igitur esto ejus, quod legitur Ecclesia. 28. Homo homini servat iram, & à Deo quærit medelam. De hoc & in eis, quæ præcesserunt, & in tractatu de operibus, & mirabilibus virtutum, & in capitulo de misericordiâ multùm audivisti. Matthæi 18. expressè legis verba Domini: Serve nequam omne debitum dimisi tibi, quoniàm rogasti me. Ex quo expressè colligitur, quantùm possunt, & valent, apud misericordiam Dei preces etiam peccatorum, cùm ex toto corde ad ipsum clamaverint. Numeratur etiam, & non immeritò, inter stultitias, & fatuitates nuncij istius quòd de ipsis negotijs, licet arduissima sint, nec curat nec cogitat, nisi hoc solùm, quòd petitionem nudam porrigit, & offert Deo, omninò ignorans, quid illa contineat, & quid per eam petatur. Et hæc manifesta sunt in omnibus orantibus, qui labijs solis strepunt & tumultuantur in Ecclesijs sola ignavia, & aliæ, quæ ab eis sunt prorsùs aliena desiderantes, & quæ per orationem petere deberent, minimè cogitantes, & de his etiam quæ verba orationum significant nihil omninò intelligentes. Quamvis autem istæ magnæ stultitiæ, & intolerabiles sunt, non sunt tamen orationes hujusmodi H contemnendæ vel abjiciendæ. Isti enim sunt quemadmodùm Laici, literarum scilicet ignari, porrigentes, & offerentes summo Pontifici petitiones suas in scriptis, cùm omninò ignorent, quid in illis contineatur, & quid in ipsis, vel per ipsas petatur. Summus verò Pontifex non ad ignorantiam ipsorum, sed ad petitionem respicit & attendit. Nec parum, vel leve est, quòd per ignorantiam istam interdùm, & orationi deperit, & oranti. Omni enim modo & studiosiùs & obnixiùs petitur bonum, quod cognoscitur, quàm illud quod etiam non cogitatur. Invenitur autem, & cum eis, quæ audivisti in nuncio isto, quem orationem dixi, duplex perversitas. Prima est, quia sibimet contradicit; est enim rectitudo orationum convenientissima, ut orans omnis ad eum manum porrigat ad capiendum, quod petit, ad quem dirigit sermonem petitionis. Et ita faciunt omnes mendicantes, & eleemosynaria beneficia petentes. Manu enim, & voce in eum intendunt, à quo benefieri sibi petunt. Tibi autem notissimum est, quia manus in eam partem extenditur, in quam tendit & operatio, quapropter qui tantùm agit opera diaboli, ad eum habet extentam proculdubiò manum suam. Ab eo igitur petit impleri manum suam, cùm illam porrigit. Quapropter contrarius est sibi ipsi, qui voce à Deo petit beneficium; manu verò à diabolo, quâ perversitate quid intolerabilius æstimari potest? Secunda perversitas est, qualis in ludo fieri consueta est, ludo inquam, qui vulgariter vocatus, ludus asini, ubi ad ipsum emptorem dorso verso sermo dirigitur, & de pretio asini cum eo tractatur. Dico igitur, quia ad eam partem facies mentis conversa est, & ad ea respicit, quæ cogitat, vel de quibus etiam ipsa cogitatio, sive cogitatus mentis, intuitus est, sive aspectus. Quapropter qui ipso momento orationis ad alia mente intuetur, vel aspicit, quàm Deum, dorso verso ad Deum loquitur ipsi quasi (ut ita dicam) asinum vendit, & ludo illo ridiculoso Deum illudit. Oratio igitur hujusmodi, & ridiculosa est, & ipsi Deo contumeliosa. Quis enim nisi fortasse jocosè, aut illusoriè cuiquam homini sic loqueretur, ut dorsum ad ipsum habeat, & faciem ad alia? Istæ igitur perversitates in oratione sunt contrariantes, seu contradictio ejus ad semetipsum, & ridiculositas illusoria contra Deum, quæ ambæ in omni nuncio, & procuratore quantùm dedeceant, quantùmque ipsum impediant nemo intelligens ignorat. Defectus quoque vocis, & loquelæ quantùm noceat negotiis, quæ per nuncium gerenda sunt, manifestum est tibi, & jam audivisti in præcedentibus, quia vox orationis desiderium est. Et quia muta est G oratio, quæ voce caret hujusmodi; debilitas verò in desiderio, sive cupiditas, raucedo est in voce orationis. Quanta ergo stultitia est, nuncium mutum, aut raucum & sine voce audibili existentem, ad tam sublimem curiam mittere, præsertim pro tot, & tantis, tamque arduis negotijs, ut sunt negotia animarum? Et quoniàm jam edoctus es per Dei gratiam de oratione, quia ipsa est pretiosissimum, desiderabilissimum, atque magnificum Dei donum, præsertim cùm depurata est, & immunis ab imperfectionibus, & alijs impedimentis, quas audivisti; perfecta verò dispositionibus, quas per me in hoc tractatu audis non relinquitur tibi ignorare, quòd à Deo studiosissimè, devotissiméque, ac obnixè petenda est, cùm ipse solus auctor, datorque ipsius, atque inspirator sit. Nota.

CAPUT XXXIX.

De cantico peccatricis animæ.

Post hæc prosequar tertiam perfectionem orationis, per quam est cantico canticum, & cantilena. Manifestum est enim, quia Psalmi & cantica secundùm plurimum sui orationes sunt. Præterea Isa. 23. expresse dicitur ad animam peccatricem, Sume citharam, circui civitatem, meretrix oblivioni tradita, benè cane, frequenta canticum, ut memoria tui sit. Eo namque ipso quòd vocat eam meretricem, ipsam esse peccatricem clamat apertè. Quæ autem est cithara quam sumere jubetur, nisi cor humilitate excavatum, ac profundatum, & bonarum cogitationum, & affectionum chordis, seu nervis tensum, ac præparatum ad resonandum concentum, quem audiet? Et dixi cogitationum, seu affectionum, non audens dicere virtutum, cùm illas anima peccatrix non habeat, neque in libera potestate ipsius sit, ut illis tendat, & præparet os suum tanquàm citharam; Humilitatem verò intellexit eam, de qua dicit

Bernardus, quia est humilitas, quam veritas parit; & est alia humilitas, quam charitas format. Facilè est autem unicuique peccatori deprimere cor suum, ac profundare sub mole vitiorum, & peccatorum suorum, & evacuare ipsum atque exinanire ab omni virtute, & à bonis meritis, quod non est aliud, quàm cognoscere, & recognoscere vacuitatem suam, & paupertatem, atque sentire se vacuum à bonis, quibus deberet esse plenissimus. Proinde cogitationes bonas, quibus se accuset peccator, ministret ei conscientia, fidesque etiam mortua sacratæ doctrinæ, cujus nostris temporibus tanta copia est. Affectiones quoque bonas, quales sunt timor, pudor, ira & dolor de quibus tibi in præcedentibus decem numeratæ sunt, ipsa vitia, & peccata ea intueri volentibus copiosè ministrant. Et hoc declarabo tibi, licet per occasionem hoc faciam. Sunt namque hujusmodi cogitationes, & affectiones de benedictionibus dulcedinis, quibus Deus prævenit illos, quos ad gratiam plenitudinis illustrat, & præparat. Si quæratur cujusmodi cantationem, vel canticum cantare jubetur meretrix ista: Respondetur quòd cantio ista, ut plurimùm, habet lamentationem, & væ, parum autem, & modicum carminum. Decem enim illæ affectiones, quas prænumeravi tibi, lamentatoriæ sunt, & malorū, quæ peccatores in seipsis spiritualiter patiuntur, expressoriæ. Et quoniàm peccator verè spiritualiter mortu* est, & malis suis obsess*, & oppressus, quæ vox decet eū nisi lamentatoria, & malorum suorum expressoria? Magnum autem initium vitæ est peccatori lamentari, & lugere seipsum, & magna præparatio, atque appropinquatio ad resurrectionem, & vitam, immò vitæ novitatem, quæ est vitæ gratię, qua scilicet Deo gratè, sive gratiosè vivitur. Et debes scire, quia quemadmodùm in citharis, & aliis instrumentis, magnitudo concavitatis, atque profunditatis resonantiam adauget atque dulcorat; sic in cithara cordis, humilitas, quam prædixi. Quantò enim sive cogitationibus sive affectionibus magis se humiliat, & deprimit peccator coram domino, tantò ipsi gratiùs, & acceptiùs resonat in oratione coram ipso. Quemadmodùm dicit Bea. Hier. Nihil adeò Deo displicet in peccatore ut cervix erecta post peccatum: Ita nihil eo gratius in eodem, quàm curvatio, ac humiliatio ejusdem sub mole peccatorum, sicut legitur Baruch. 2. Anima quæ tristis est super magnitudine mali, & incedit curva, & infirma, & oculi deficientes, & anima esuriens dat illis dominus gloriam, & justitiam. Quantùm enim pro peccatis suis semetipsum quis humiliat sub potenti manu Dei, tantùm super seipsum, sive in seipso Deum exaltat. Quantumcunque semetipsum in eis, & pro eis despicit, atque vilificat, tantùm in semetipso Deum honorat. Similiter quantùm semetipsum confundit in peccatis suis, & pro illis, tantùm Deum glorificat, tantùmque gloriam dat Deo in semetipso. Dat ei, & justitiam, cùm se injustè contra ipsum egisse fatetur, & recognoscit, dat ei & justitiam, cùm vitia sua, & peccata sibi soli attribuit, non fato, nec constellationi, nec ipsi Deo contra eos, qui naturam malam eum creasse blasphemant, & quosdam planetas malos creatos fuisse, infaustosque & infortunatos, & ad nocendum naturaliter, idest ipsâ naturâ suâ potentes, & prodesse non valentes, delirant, quemadmodùm de Saturno, & Martæ Astronomi fatidici mentiti sunt, & scripserunt. Dat Deo justitiam, qui se justificatione, & ultione divina dignum esse confitetur, ipsumque Deum justè acturum secum prædicat, si vitia sua, & peccata placeat vindicare. Curva etiam incedit, & in infimis anima, quæ nec etiam audet oculos levare ad cœlum præ confusione, quia cœlo

A spreto, ejusque fœlicitate infernum, & ejus tormenta eis prætulerit. In hac enim cantione prima chorda debet resonare fides. Et primùm quatuor sonos, sive voces, & immensitates incogitabilis largitatis, & beneficentiæ Dei, ubi primus sonus est recogitatio beneficiorum seu donorum naturæ. Secundus recogitatio veniarum, quibus remissæ sunt nobis tam culpæ, quàm pœnæ. Tertius recogitatio gratiarum, per quas ad decorem divinę similitudinis reformati sumus. Quartus recogitatio gloriarum, seu hæreditatis æternæ, in qua jus hæreditarium nobis in baptismo collatum est. Muta sine voce, atque sono est, vel debilis, & penè rupta chorda fidei, quæ sonos istos incessanter non resonat, & indubitanter in eis & apud illos sic resonat chorda fidei, quibus data est scientia salutis. Possibile est tamen tibi, &

B aliter distinguere, & assignare sonos fidei, ut primùm ponatur recogitatio singularis illius, ac stupendi beneficij, videlicet incarnationis ac passionis charissimi, ac benedicti unigeniti filij Dei; deinde beneficiorum, quæ per sacramenta nobis incessanter collata sunt, & tribuuntur, in quibus super omnē admirationē est sacratissimæ Eucharistiæ sacramentum. Tertius recogitatio beneficij doctrinarum, & revelationum, quibus eruditi, & docti sumus, de secretis sapientialibus, de quibus non fecit Deus taliter omni nationi. Quartus sonus est recogitatio divitiarum patientiæ, & longanimitatis Dei, per quas tam malignantes, & malos in tot, & in tam malis, tamdiu, tam benignè tam misericorditer, tam dulciter sustinet, & expectat, mirisque, & ineffabilibus sibi soli notissimis viis & modis ad

C misericordiam suam, & gratiam revocare, & reducere (quantùm in ipso est) non cessat. Interdùm autem obstinatissimos, & durissimos, & obduratissimos, & omninò rebelles, convertit ad se, idest justificat. Quid putas coram Deo cogitat, qui ista negligit cogitare? Licet igitur chordam unam istius citharæ fidem dixerim, non inconvenienter tamen psalterium decachordum dici potest. Decem verò illæ affectiones, quæ tibi superiùs nominatæ, & numeratæ sunt, psalterium decachordum rectissimè nominantur, in quo tantò jocundiùs Deo psallitur, quantò majori angustia cordis decem illi soni resonant in eodem. Et ne mireris, si fracta cithara, & nervi debiles, & non benè tensi, debitum, & perfe-

D ctum concentum non reddunt, vel resonant. Cor confractum, cithara fracta est, confractum inquam fractione, de qua legitur Ecclesiastici 21. Cor fatui, quasi vas confractum. & omnem sapientiam nō tenebit; nervi debiles, & penè rupti, gratiæ præparatoriæ, & benedictiones dulcedinis, quibus quidem prævenit, & præparat nos dominus; præparat inquam ad gratiam pœnitentialis justificationis & sunt reverà initialia quædam adjutoria ad illam. Hi quatuordecim soni cùm de cithara cordis sonuerint, licet debiles, licet exigui, auribus tamen misericordiæ Dei jocundum sonant, & apud ipsum impetrant, ut memoria sit meretricis oblivioni traditæ. Cùm verò perfecta fuerit cithara, chordis, & nervis omnibus debitis convenienter præparatis & ordinatis, erit cor humanum psalterium jocundum simul cum cithara, resonans ab inferiori. hoc est, pro liberatione à malis & etiam pro condemnatione impiorum, gratiarum actiones, benedictiones, collaudationes, & glorificationes; à parte verò superiori, pro omni largitione beneficiorum hæc eadem etiam resonans; à parte inferiori, Dei judicium justissimum, ac per omnia laudandum à parte verò superiori, misericordiam; misericordia namque Dei super omnia opera ejus est, sicut legitur in psal. Et misericordia superexaltat in judicio, sicut legitur

Jacobi 2. Propter hoc dictum est in psal. Misericordiam, & justitiam cantabo tibi Domine. In pœnitentibus, & etiam ad pœnitentialem gratiam conantibus, convenientissimæ sunt, omnibusque pijs viris auditu jocundæ septem resonantiæ exteriores quas præaudivisti, scilicet gemitus, suspiria, ejulatus, & planctus, clamor, qualis est ululatus, deinde singultus, atque rugitus. An putas super omnem cogitationem, & admirationem miseratorem, & largitorem largissimum Deum continere posse aures suas, aut avertere ab huiusmodi concentibus? An putas aliquem in omnibus illis exercitibus pulcherrimarum, sublimiumque militiarum cœlestium continere posse vocem orationis, & deprecationis, quin eam emittat, ut prosit orantibus? Sciendum autem est tibi, quia quemadmodum chordæ, seu nervi literales in cithara literali, seu alio quocunque musico instrumento, binatim ordinantur, atque tenduntur, & propter hoc bini, & bini resonant; sic & in cithara ista spirituali virtutes omnes binæ, & binæ invicem connexæ sunt, sibique invicem adjuvant, sicut legitur de alis animalium se invicem tangentibus Ezechiel. 1. Exempli gratiâ: Amor bonorum, & odium malorum, spes, & timor, continentia, & abstinentia, magnificentia & humilitas; & ad hunc modum se habet de alijs. Et attende concordiam ipsarum ad invicem, quia unaquæque discordaret, & malè per semetipsam sonaret, immò dissonaret, nisi altera alteram moderaretur, ac temperaret, vel adjuvaret. Manifestum est enim tibi qualiter abstinentia continentiam adiuvet. Rumpitur enim nervus continentiæ, aut vehementer debilitatur, & deprimitur sonus ejus, si abstinentia illum non adiuvet, & confortet. Notum est unicuique nostrum qualiter comessatio, & ebrietas repugnent continentiæ, aut interdùm extinguant. Venter enim mero æstuans (ut dicit Hieronymus) facilè spumat in libidinem. Similiter & spes in præsumptionem eleuaret sonum suum, nisi eam timor reprimeret, & moderaretur. Timor verò in desperationem rueret, nisi illum spes ab imo fulciret, & sustentaret. Sic humilitas in vilitatem abiectionis semetipsam abjiceret, nisi eam magnificentia sustentaret. Ipsa quoque magnificentia, ne nimis in altum prosiliat & in superbiam se eleuet, ab humilitate premitur, & in rectitudine sui ordinis retinetur. Sic inuenies in amore, & in odio. Non enim est possibile bona laudabiliter per omnia facere, custodire, nutrire, atque defendere per omnia amore bonorum, nisi contra mala pugnetur assiduè, nisi eis resistatur viriliter, quod propriè ac per se odij est malorum. Eodem modo nec mala impugnabuntur fortiter, nec resistetur eis viriliter si amor bonorum ad hoc non adjuverit. Si enim bona non amentur, per quæ malis resistitur, & mala repelluntur, non est possibile ut contra ea laudabiliter pugnetur. Quòd si quærat quis de ipsa fide, quam virtutem habeat sociam & connexam, ac si quæreretur de neruo fidei, quis ei neruus alius in ista cithara associetur eidem? Respondeo in hoc, quia discredulitas erroris, & impietatis, est chorda, quæ fidei conjungitur in cithara ista, ut ex hac tam horrificâ detestatione non solùm declinentur errores huiusmodi sed etiam abjiciantur, & omnis error impietatis tanquàm venenum mortiferum abjicitur per virtutem istam, atque declinatur, & fugitur, & etiam abhorretur. Si quis autem objicere voluerit, quia contrariorum eadem est disciplina, & idem sensus: Respondeo in hoc, quia alius motus est persecutio erroris, & impietatis, & odium, alius insecutio salutarium credulitatum, & amor ipsarum. Et possibile est, ut aliquis peritus sit in procurandis, & inducendis ægritudinibus, omninò inscius sani-

E tatis procurandæ, vel inducendæ, sicut manifestum est in bellatoribus multis qui vulnerare, & occidere doctissimi sunt, sanare autem, & à morte suscitare prorsùs ignorant. Sic quoque possibile est, ut aliquis de veneficis acquirendorum, conficiendorum, acuendorumque venenorum habeat peritiam, eorumque porrigendorum astutiam, sanandi autem à læsionibus earum non habeat licentiam. Causa autem in hoc indubitanter esse potest, ut animo solo nocendi vel uni, vel pluribus studuerit, ut in talibus fit, & aliud de venenis scire non curauerit. Possibile namque est, ut solo odio alicuius personæ, vel aliquarum inductus fuerit ad hoc, ut talia fieri vellet. Cùm autem psalmi, cantiones, vel cantica sint, manifestum est, quòd qui psallunt, vel psallantes audiunt, saltare debent, quemadmodùm lasciui homines, & mulieres ad auditum cantilenarum turpium saltant, idest, gesticulationibus corporum suorum respondent modulationibus, quas audiunt sicut

F dicit veritas Matthæi 2. Cecinimus vobis, & non saltastis, lamentauimus vobis & non plorastis. Saltationes igitur istæ sunt motus spirituales, quibus moueri debemus & ipsi psallentes, & psalmos ab alijs audientes. Exempli gratia: Cùm psalmi districtionem diuinæ justitiæ, & ultionis resonant, timore debet concuti cor, & deorsùm poni, cùm autem misericordiam, debet spe erigi sursùm, cùm autem honore, & gloriam Dei resonant gaudio dilatari, ut de beatitudine promissa dilectorum, & electorum ipsius desiderio & amore illius cor accendatur, & per viam istam currit res in omnibus psalmis, & psalmodijs. Ut quid enim in ipso principio psalmi nominatur tibi beatitudo, cùm dicitur: Beatus vir, nisi ut desiderio, & amore in illam saltes, vel insilias. Deinde propter similem causam denominatur tibi virilitas, ut à puerilitate animi dissilias, & virilitatem, tanquàm refectionem tibi debitam, concupiscas. Sic propter eandem causam subsequenter dicitur tibi: qui non abijt in consilio impiorum, miseria est, quam beatitudo, & virilitas, à se procul expellunt. Nominatur ergo tibi sub negatione, ut ab ea declines, & fugias animo, atque proposito, qui beatitudinem, & virtutem tanquàm inseparabiliter annexas sibi ipsis diligas, & teneas. Nec dubites, quin cor per omnia, quandò dispositum, & à servitute corruptionis plenè, & perfectè liberum est ad auditum psalmodiæ congruentibus illi motibus moveatur. Alioquin qui psallunt, vel psallentes audiũt, *onoi pròs lyra* sunt, idest asini ad lyram, qui concentui lyræ, vel citharæ nullo modo gesticulationis respondere norunt. Causa autem in hoc est, quia ipsam suavitatem concentus hujus non sentiunt. Heu quot *onous pròs lyra*: & asinos insensibiles habet hodie sanctus David? immò Spiritus Sanctus ad citharam suam, & psalterium, qui nihil prorsùs spiritualis harmoniæ ibi sentiunt, nihil de his, quæ per psalmos Spiritus Sanctus omnibus loquitur, intelligunt vel etiam cogitant. Et quod est majoris absurditatis, ipsas voces psalmorum ita ruditer, adeòque ineptè resecant & vociferant, ut voces eorum à rudibus asinis differre valdè modicum videantur. Quod est de his qui militiæ clericalis stipendia tam avidè capiunt, quàm districtè exigunt, & cum tanta diligentia nummos ipsos, bladum, & vinum, quæ ratione huiusmodi militiæ sibi deberi, impudentissimè apertissiméque mentiuntur, qui non solùm voce psallere negligunt coram domino, sed etiam psallentes impediunt, & pro sacratissimis psalmis fabulas in choro resonant. Utinàm attendant, quia fures, & latrones, & contra Deum, & contra animas, quibus psallendo suffragari debuerant, se exhibent, dùm sine causa stipendia percipiunt,

(margin: Psal. 1.; G; H)

cipiunt vel quod majus est, rapiunt. Propter hanc A causam, videlicet, quia psalmodia thesaurus est, continens aurum, & gemmas divitiarum spiritualium, & apotheca Spiritus Sancti est continens aromata omnium donorum, virtutum, & gratiarum, statutum est in Ecclesia Dei, ut super omnes scripturas liber psalmorum frequentetur. Nulla enim scriptura de veteribus est, quæ mentem humanam ita ditare, & replere sufficiat: Nulla est medendis animarum languoribus, consolandis, confortandis, & delectandis animabus humanis adeò potens, aut efficax. Sunt & multò spirituales virtutes, & propriæ, quæ alibi & docendæ, & dicendæ sunt. Thesauri igitur tam preciosi, tamque nobiles Spiritu Sancto per psalmos, & in psalmis ostenduntur, ut provocemur ad amorem, & desiderium ipsorum. Apotheca Sancti Spiritus coram nobis in eis aperitur, & exponitur non solùm ad medelas (ut prædixi) sed etiam ad delitias, quas illi solum norunt, B quibus datur eas sentire.

CAPUT XL.

Quid intelligatur per vitulos labiorum.

POst hæc prosequar de oratione, secundùm quod ipsa est vitulus labiorum. Nihil enim aliud intelligi posse videtur vitulus labiorum, quàm ipsa oratio. Vocatur autem vitulus labiorum in ultimo Oseæ, ubi dicitur: Reddemus vitulos labiorum nostrorum. Cui concordat Apostolus in ultimo ad Hebr. dicens: Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, idest fructum labiorum confitentium nomini ejus. Abusivè namque ultra modũ intelligerentur vituli labiorum, vituli labiis promissi. Dico igitur, quia in vitulo intimum est medulla, omnibus aliis, quæ vituli sunt, gustu suavior, deinde carnes, tertiò ossa, quartò pinguedo, quintò pellis & similiter in oratione intimum, Deoque placitissimum, ipsa pietas orantis, intentio, sive voluntas principalis obtinendi, quod per orationem impetrari intenditur. & propter hoc qui absque pia intentione orationem dicit, vel recitat, ipsam potissima sui parte mutilat, & detruncat. Cogitare igitur debet apud semetipsum, atque formare quid ei per orationem quærendum, vel petendum sit. Ad hoc enim orandus est Deus, ut veniam, & gratiam, & gloriam, & cætera bona data sua, (prout ipse novit expedire) largiatur orantibus & his pro quibus oratur. Quòd si quis nihil horum intendat, per vociferationem orationis strepit indubitanter, & tumultuatur in Ecclesia Dei, omninò à Deo nihil petens. Quapropter neque orans est homo hujusmodi, cùm omnis oratio petitio sit, sicut in præcedentibus audivisti. Intende autem, quia non est necesse, ut omnis orans intendat certè, & determinatè aliquid istorum, quę prædixi. Multi enim universaliter, vel generaliter intendunt per orationes bona data Dei, non cogitantes singulariter de venia, aut aliquo illorum. Quantò autem ferventior fuerit intentio hujusmodi, tantò erit medullata magis oratio, & ossa ejus medulla pinguiori referta. Ossa verò in oratione fortitudines sunt, quibus sustentari, & defendi indiget oratio. Difficillimum quippe est muscas irruentium cogitationum ab oratione abigere, eamque ab impedimentis omnibus depurare, & depuratam servare: Manifestum autem est tibi contra omnem difficultatem fortitudinem esse necessariam, sicut dicit Aristoteles, quia virtus, & ars circa difficillima sunt. Necessaria est & alia fortitudo contra tædium prolixitatis, à quo multi ex orantibus vincuntur, qui vix inceptam orationem consummare sufficiunt; interdùm autem, & à cæpta statim desistunt. Est & alia fortitudo necessaria circa dilationẽ doni quod petitur. Differt enim Deus interdùm dare, quod postulatur, ipsa dilatione cor pręparans, & aptans ad recipiendum, sicut dicit Augustinus super illud psal. Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas in omni tempore, dicens ibi, quòd ut tu volens implere saccum, vel ventrem aliquo bono pretioso, distendis illum, atque dilatas, ut capaciorem ipsum efficias; sic Deus volens implere cor tuum, distendit illud atque dilatat longè desiderio, ut capaciùs illud ejus, quod petitur, efficiat. Contra moram igitur, & dilationem istam necessaria est fortitudo quædam, quę proprio nomine longanimitas appellatur. Est & alia fortitudo necessaria contra iram quandam, & impatientiam, qua multi eousque exagitantur & deficiunt, ut vix prostrati ad orationem ab ea statim exurgant, pro eo quod gratia orationis, & devotionis eis non statim tribuitur, dicentes: Quid facerem hìc aridus & frigidus corde duro, & vacuo ab omni gratia devotionis? Hi proculdubiò ignorant orationem, & devotionem dona gratuita esse Dei, & ut hoc ipsum addiscant, non statim eam, cùm volunt, obtinent. Insinuatur igitur eis per hoc, ut ea petere discant, & assuescant. Interdùm autem & quantâ difficultate obtineantur, ipsâ experientiâ edocentur. Quasi enim præda quædam gratia orationis, & devotionis, interdùm rapitur à Deo, & de medio irruentium cogitationum, duritiæque cordis, in quadam violentia eripitur, sicut dicit Seneca, vix datum prædam putato. Improbitate igitur, & importunitate vult à se eripi gratiam orationis, & devotionis misericors Deus, ut obtenta gratior, & charior habeatur, juxta illud: Gratior est fructus, quem spes productior edit. Est & alia C fortitudo orationis, & est quasi gravitas quædam contra levitatem cordis, quæ tanta est in aliquibus stultis, & indoctis, ut non permittat eã uti, nisi ad modicum, & breve, cùm illam adepti fuerint, tunc enim ab oratione surgunt cùm in ea potissimùm esset immorandum, & potissimùm insistendum eidẽ. Hoc autem est, quia cùm datur eis gratia orationis, abundans devotione, prępinguis, & lachrimis irrigua, cùm tantis bonis eis utendum esset, econtrariò cum tam bono sic impatientes sunt tanti boni, quod proculdubiò est quædam fœlicitas, tunc namque datus est eis advocatus gratiosissimus, & eloquentissimus, de quo non immeritò sperare possunt, quod obtineat eis quicquid petunt; ipsi autem tunc ei imponunt silentium, & vocem ejus interrumpunt, & cùm gratiosiorem, & magis propitiam habet audiẽ- D tiam, atque cùm efficaciùs allegat causam ipsorum, os ejus obstruunt, immò quod deterius est, ipsum mortificant, & extinguunt. Qui enim tunc orare desinit, cùm ei benè est in oratione, & devotione & lachrimis, orationem indubitanter mortificat, & extinguit, etiam eo tempore quo utiliùs, & efficaciùs eidem insisteretur. Ille verò, qui sentiens in semetipso paupertatem omnimodam, & defectus devotionis, & lachrimarum, propter hoc orare desinit, vel desistit, insanissimus pauper est, qui mendicare panem, cæteraque sibi necessaria quærere differt, donec dives effectus sit; dives enim indubitanter est, qui gratiâ devotionis & lachrimarum abundat. Hujusmodi etiam homo eâ stultitiâ laborat, ut qui videns hauritorium suum vacuum, ad fontem, vel fluvium pro haurienda aqua ire contemnit parare, ut dicit, & haurire, cùm hauritorium ejus plenum viderit, aut senserit. Proculdubiò stultus hujusmodi Spiritum Sanctum esse fontem orationis, atque devotionis, & omnium gratiarum nescit,

Psal. 118.

Nota.

Nota.

ipsumque esse flumen, cujus impetus lætificat civitatem Dei. Ignorat etiam insipientissimus cor suum esse hauritorium, quod orando in fontem istum immergitur, vel mittitur, ut inde gratiarum muneribus impleatur. Non videt, quòd orando ad fontem istum, vel fluvium acceditur, vel venitur, vel potiùs ad cor iste fons vel fluvius attrahitur, sicut ipse Spiritus Sanctus per psalmistam nos docuit, dicentem: Os meum aperui & attraxi spiritum. Est & tertia stultitia hominis hujusmodi, qui frigiditatem cordis sui sentit, & ad caminum appropinquare non vult, donec illud sentiat calefactum, ignorans proculdubiò Spiritum Sanctum fornacem esse, & caminum spiritualis ardoris, id est vitalis, & vivifici caloris. Ignorat etiam, quia orando ad fornacem istam & caminum propinquatur, & in appropinquatione, ipsius videlicet immò præsentia, corda primùm tepescunt, deinde calescunt, tertiò verò flammescunt. Quis adeò stultus est, qui dicat, sustinebo frigus istud mortiferum longiùs à fornace, nec appropinquabo ad illam donec plenè fuero calefactus, cùm autem perfectè calefactum me videro, appropinquabo ad illam. Et est quarta stultitia hominis hujus. Ipse enim est quemadmodùm stultissimus, qui videt se ventre vacuum, & refectione admodùm indigentem mensamque refertissimã in conspectu suo positam, & paratam, & dicere non erubescit, non accedam ad mensam istam, donec ventre plenus fuero, & opiparè saturatus. Quid enim aliud est homo, cor habens gratiâ devotionis vacuum, nisi homo ventre spirituali ab escis, & potibus spiritualibus vacuo? Quis autem ignorat, nisi insipientissimus in oratione ventrem hujusmodi cibis, & potibus repleri spiritualibus, ipsumque hominem ibi spiritualiter satiari? Quapropter manifestum est, quia miserrimus & erroneus est, qui propter hoc ad mensam refectionis spiritualis, quæ est opulentia Spiritus Sancti, per orationem accedere negligit, quia se vacuum ab hujusmodi alimentis senserit, similis stulto, qui fame se perire sentiens, ad mensam opiparam, ut in ea comedat, & reficiatur, accedere contemnit. Est ergo negligentia hæc, & torpor, infirmitas hujusmodi, quæ etiam viros religiosos interdùm revocat, & avertit, & in paupertate prænominata detinet. Irrumpenda igitur est aliqua fortitudine ista infirmitas. Quia ergo istæ fortitudines quas nominavi tibi, orationi necessariæ sunt, ut eam sustentent, & fulciant, eamque fortem & robustam efficiant, non immeritò ossa orationis ossa vituli nominantur. Hæc sunt ossa medullam piæ intentionis, & orationis continentia, fortique protectione custodientia. Carnes verò istius vituli, intellectus sunt, & cogitationes eorum, quæ verbis orationis signantur. Pinguedo verò carnium hujusmodi devotio est. Nec obsistit, quod dicit Greg. super verbum illud psal. Holocaustum tuum pingue fiat, dicens: quia holocaustum pingue fit cùm bonum opus, quod agitur, etiam lachrymis irrigatur. Lachrymæ namque non devotio ipsa sunt, sed ex devotione profluunt, & procedunt. Pellis autem vituli istius ipse contextus, & series verborum orationis est, quibus alia, quæ dicta sunt, continentur, & tanquàm à pelle exteriori operiuntur. Pili quoque in vitulo isto strepitus est vocalis exterior. Tales reddere debemus vitulos labiorum nostrorum propter quod dictum est: Reddemus vitulos labiorum nostrorum, Oseæ ultimo, ut prædiximus. Non enim propriè redditur, nisi quod debetur. Apparet igitur de omnibus, quæ præcesserunt de vitulo isto, quàm injuriosi sumus Deo, etiam in illis, quæ per injurias erogatas eidē emendare debemus. Quis enim non videt innumerabiles in Ecclesia

Psal. 118

Note.

E clericorum, tam sæcularium, quàm etiam claustralium, nec etiam pilos vitulorum istorum domino reddentes, neque enim vocali strepitu in Ecclesiis resonant, sed tanquàm in dormitorio medias matutinas, aut etiam integras dormiunt, nunquàm eas postmodùm domino reddentes, aut restituentes. Multi pro vocibus orationis, vocibus inutilium fabulationum, aut etiam sæcularium negociorum in eis strepunt, & tumultuantur, tractantes sibi invicem sua sæcularia, & interdùm negociationes, facientes proculdubiò domum orationis, domum negociationis. Execrabiliùs autem est, quòd pro laudibus, & hymnis Dei, turpiloquiis prophanent, & polluunt ipsum Dei servitium, & chorum, divinis honoribus, & laudibus consecratum. Sunt & alij, qui ut pellem vituli istius Deo reddant, & offerant, totum in hoc studium suum conferunt, nec unam

F syllabam, vel unum iota de tota integritate verborum orationis negligi permittentes, & hoc utique bonum est nisi Deum potioribus vituli istius defraudarent, scilicet dum intellectus & signata verborum orationis, vel non habent vel non curant, etsi in altera, pelle videlicet, Deo satisfacere videantur, in reliquo tamen, id est in carnibus, non modicum sacrificium laudis detrahunt, & detruncant. Multi delinquunt circa adipem, sive pinguedinem, omnimodè aridi, & indevotè orantes, cùm offerre debeant vitulum saginatum. Clerici quoque de medulla istius vituli non curant, & forsitan curare non norunt. Multi nec pellem verborum, nec pilos exterioris vociferationis offerre curant, vel dignantur. Dicit autem David ex persona rectè offeren-

G tium: Holocausta medullata offeram tibi. Quis ex Magnatibus hujusmodi fraudes, vel rapinas, vel injurias sibi fieri sustineret, videlicet ut pro vitulis medullatis, & pinguibus exmedullati excarnati, macilentissimi, & per omnem modum pinguedine carentes, exossati, decoriati, & nec pilos etiam habentes offerrentur? An non vides congregationes hujusmodi orantium, & tam apertè vitulorum hujusmodi sacrificia Deo subtrahentium, ne dicam speluncas esse latronum, sed magis acies, vel cuneos raptorum? Quis ignorat, quòd sine causa accipiunt stipendia oratoriæ militiæ, immò tanquàm fures, & raptores, & propter hoc ad restitutionem omnium sic perceptorum teneri.

CAPUT XLI.

Quare per fumum thuris signatur oratio, & quid per pulverem pigmentarij.

H Docet nos Spiritus Sanctus per Joannem Evangelistam, Apoca. 4. ubi dicitur de viginti quatuor senioribus, qui habebant singuli citharas, & phialas aureas plenas aromatum, quæ sunt orationes sanctorum. Et iterùm ejusdem 8. Stetit Angelus ante altare habens thuribulum aureum in manu sua, & data sunt ei incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum super altare aureum, quod est ante thronum Dei, & ascendit fumus incensorum sanctorum de manu Angeli coram Deo. Per David quoque docemur orationem incensum esse ubi dicit: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Psal. 140. Qua directione, & ascensu, ipsa quoque anima orantis ascendere dicitur in lib. Canticorum cap. 3. ubi dicitur: Quæ est ista, quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi, ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & universi pulveris pigmentarij. Virgula igitur fumi oratio est, qualem esse indicant aromata myrrhæ & thuris, & universi pulveris pigmentarij. Veteri quoque lege Exo. 31. thymiamata fieri jussit sibi

A sibi dominus ex quatuor aromatibus, stacte, onyche, galbano boni odoris, & thure lucidissimo. Quia igitur hæc quatuor tantùm aromata nominantur, ut ex eis conficiatur thymiama, per hoc oratio rectissimè intelligitur. Ibi verò nominatur myrrha & thus & deinde expressè dicitur universi pulveris pigmentarij, unde colligitur evidenter quia oratio perfecta ex omnibus modis suis, virgula fumi est qualem describit lib. Cantic. Quatuor verò illa aromata, quæ Moyses nominat quatuor virtutes, quæ in oratione necessariæ valde sunt, indubitanter signat, sicut apparebit tibi ex proprietatibus aromatum illorum. Habet autem quæstionem, quid intelligi debeat hic pulvis pigmentarius. Virtutes enim nec frangendæ, nec conterendæ sunt, nec in pulverem redigendæ, quin potius in omni integritate suâ quærendę. B Integritas namque earum, & perfectio adeò plùs diligitur, quàm minutiæ, vel fragmenta ipsarum: pulvis autem pigmentarius unde erit, nisi ex pigmentis virtutum confractis, atque contritis? Confractio verò, & contritio virtutum quid est, nisi mortificatio earum? Quòd si fortè quis dixerit, quia contritio ista cordis est, aut intelligit hoc de corde novo, quod in se creari petebat David, quod utique est bonum & sanctum, propter hoc omni custodiâ servandum, sicut pręcepit Salomon Prover. 4 non est igitur frangendum, aut conterendum: Si verò intelligit hoc de corde veteri, quod totum est ex membris vitiorum, & peccatorum, qualiter cor hujusmodi contritum erit pulvis pigmentarius? quin potiùs pulvis fœtidissimus, & odoris pessimi. Debes igitur scire in hoc, quia contritio non est sicut C confractio aut contritio corporalis, quę indubitanter destructio est ejus quod confringitur, aut conteritur, sed est subtilis examinatio, & per singula discussio eorum, quæ examinantur, qualiter ipsa eloquia sacra, & confringi, & conteri dicuntur, cùm subtiliter, & per singula discutiuntur, examinantur & exponuntur, integra tamen remanent, & omninò nihil læsionis passa cùm sic confracta, & contrita fuerint. Vitia verò, & peccata malleo verbi Dei sic confringuntur, & conteruntur, ut penitùs destruantur, & annihilentur. Cùm enim non solùm voluntas peccandi, sed ipsa cogitatio etiã peccati sic confringitur, & conteritur, ut nihil eorum prorsùs remaneat in eis, qui verè pœnitent, cõtritio ista, nihil læsionis infert, vel suffert cordi contrito, quin potiùs læsiones vitiorum, & peccatorum in eo sanat; non frangitur igitur cor, sed fractum integrat, & solidat, & fractiones ipsius, atque contritiones omninò curat. Contritio igitur ista diligens est & subtilis examinatio, ac præparatio cordis, D qua seipsum sic perscrutatur, ut quicquid Deo displicere in se invenerit, atque cognoverit, conterat atque confringat, ut prædixi, malleo verbi Dei semetipsum duriter in omnibus, & singulis malè actis percutiens quod est dicere, usque ad mortificationem, omnimodamque destructionem eorũ, quæ in se punienda cognoverit. Cor igitur contritum dicitur secundùm duas intentiones, videlicet secundùm se vel secundùm ea, quæ in ipso conterenda sunt & mortificanda. Cor enim intelligitur sensus, & voluntas; & sensus, cùm erroneus est tanquam periculosus conterendus est, & mortificandus in parte ista, similiter voluntas improba, sive perversa est conterenda, & mortificanda est ejus vita, ut nihil de perversitate sua vivere permittatur in ipsa. Non igitur essentialiter cor, idest ipsa anima conterenda est sed ea, quæ in ipsa sunt, videlicet intellectus erroneus, & perversa voluntas. Hujusmodi namque contritio nec frangit, nec lædit in aliquo animam humanam, quin potiùs læsionem ejus, & plagas gravissimas, quæ sunt vitia, & peccata, sanat. Juxta modum igitur hunc dictum est illud: Cor cõtritũ & humiliatum Deus non despicies. *Psal. 50.* Vel dictum est propter hujusmodi contritionem, quæ proculdubiò Deo acceptissima est. Est enim sacrificium spiritus contribulatus cùm non aliud sit contribulatio spiritus, quàm contritio cordis. & hoc est dicere, pro vitiis, & peccatis ipsis. Possibile namque est ex zelo rectitudinis, vel alia compassione dolore vehementissimo contribulari spiritum, & cor alterius. Pulvis igitur pigmentarius dictus est spiritus, quia quẽadmodùm in pulvere pigmentario ipsa pulverizatio nihil saporis, vel odoris permittit latere in aromatibus; sic perscrutatio & examinatio nihil latere sinit, vel in sacris eloquiis, vel in ipsis virtutibus Tũc enim totus sapor & totus odor, virtusque aromatum istorum sentitur, cùm juxta quod prædixi, eorum intimâ, & diligenti perscrutatione, examinantur, quod in singulis est evidenter videre virtutibus. sicut doctus es per me in tractatu de operibus, & mirabilibus virtutum. In expositionibus verò sacrorum eloquiorum vides evidenter, quod dicit Propheta, ut enim edita & scripta sunt sacra eloquia, sic aromata integra sunt, subtili autem, & perscrutatâ investigatione exposita, aromata contrita sunt, atque pulverizata. Si quis autem dixerit ipsa vitia, & peccata, contritione, & mortificatione, quam prædixi, pulverem pigmentarium fieri, lapidemque odoriferum, propter hoc videlicet, quia indubitanter placita est Deo mortificatio vitiorum & peccatorũ, meritò quis intentionem ejus approbet. Combussit quoque Moyses vitulum conflatilem, contrivitque illum, & redegit in pulverem & ipsum pulverem sparsit in aquam sicut copulatio seu fabricatio vituli, & integritas ipsius Deo displicuit sic confractio, & contritio ipsius, ut pulvis, eidem placuisse non immeritò dici potest. *Exo. 32.* Pulvis autem vitiorum & peccatorum in aquam confessionis semper mergendus est tunc enim aqua confessionis vitia, & peccata lavat, & diluit, cùm juxta modum antedictum contritione fuerint contrita & in pulverem redacta. Mortificationes igitur vitiorum odorem suavitatis ad nares Dei dirigunt quæ vita sua, & integritate, odorem mortis in mortem facientium, & consentiẽtium, spargunt, odorem autem abominabilem & odibilem Deo altissimo; quapropter per viam istam, sicut animalium mors in sacrificiis erat ei in odorem suavitatis; sic vitiorum & peccatorum contritio est pulvis. Jam igitur declaratum est tibi per hoc, quòd oratio odoramentum est suavitatis, non solùm ex parte aromatum utroque nominatorum, sed ex parte vitiorum, & peccatorum. Experientia namque docet orationibus instantes, quòd nunquàm subtiliùs, nunquàm perscrutatiùs examinantur sacra eloquia. & virtutes, nunquàm meliùs, nunquàm intimiùs sapores eorum, & odores sentiuntur, quàm in oratione & etiam per illam; sic dico de saporibus, qui sunt amaritudines vitiorum, & peccatorum, & de fœtoribus, quibus omnes bonæ nares offenduntur, dico inquam, quia nusquàm melius pigmenta ista, vel examinantur, vel sentiuntur, quàm in oratione, & per illam. Ostendit autem & hoc miserator Deus miraculo evidentissimo, videlicet, quòd oratio devota odoramentum suavitatis est, in quadam sanctâ muliere, & inclusâ, quæ cùm dabat se in orationem, cella ejus fragrantiâ orationis tota efficiebatur aromatizans: Et hoc narravit mihi socius ejus, qui multotiens odoris istius fragrantiam sensit. Nec mirum si de contritione aromatum spiritualium spirat odor spiritualis suavitatis propter præsentiam Spiritus Sancti, qui non solùm apotheca est omnium orationum spiritualium,

sed etiam est apothecarius omnium hujusmodi pigmentorum, & aromatum autor unicus, & largitor benignissimus, atque largissimus. Ipse etiam est pigmentarius contritor hujusmodi aromatum, & confector hujusmodi pulveris. Quapropter non est mirum si de præsentia illius tota domus, in qua hujusmodi pigmenta conterit, aromatizans efficitur; quandò ex præsentia unius solius Angeli multotiens domos aromatizasse leguntur in libro de miraculis sanctorum. Quòd autem virtutes in oratione motus suos operantur, & aromata virtutum odores suos pulveri illi pigmentario ingerunt, & immiscent, nec dubitandum tibi est fidem, sive fidei virtutem odorem suavitatis inæstimabilis ad nares Dei, immò ad nares omnium, & singulorum, qui sunt in curia illa cœlesti, semper spargere. Scriptum est enim in Ecclesiastico, quòd beneplacitum est illi fides & mansuetudo. Primum quoque sacrificium humani cordis, mactatio est sensus humani, & sapientiæ mundanæ. Fides autem intellectum omnem extollentem se adversùs scientiam Dei, aut mortificat penitùs, aut saltem in captivitatem illum redigit, seu captivat. Quòd si mors animalium innocentium, odorem suavitatis spirabat apud Deum altissimum de sacrificiis hujusmodi animalium, quomodò non potiùs de morte tam venenati animalis & de sapientiâ humanâ non ascendit odor suavissimus ad nares Dei altissimi, de corde hujusmodi animalia immolante? Et de captivatione ista legis expressè 2. Corinth. 10. In captivationem (inquit Apostolus) redigentes omnem intellectum, extollentem se adversùs scientiam Dei, redigentes inquam in obsequium Christi. Nec est tibi prætereundum quantùm in sacramento altaris maximè odorifera est in parte ista fides, & maximè victoriosa. Septem enim sacrificia offert ibi tanquàm septem ibi animalia mactans, atque mortificans, ne contra scientiam Dei, quæ est ipsa fides in nobis, ibi se erigant, vel extollant. Et primùm ipsos quinque sensus corporis. Cùm enim visus ipse corporalis, quantùm in eo est, paratus esset contradicere, & asserere panem purum esse, puréque materialem, solummodò in altari, & negare ibi esse verum, & vivificum panem, qui de cœlo descendit, aut esse ibi verum corpus, aut verum sanguinem Dei, ac Deum, ac Salvatorem nostrum: fides adeò mortificat, vel saltem captivat, vel conculcat ut omninò ab hujusmodi contradictione obmutescat, etsi forsitan obmurmurat, murmure tamen nobilissimo, pressoque sub pedibus fidei, atque fortiter calcato hæc facit. Similiter se habet de auditu, de gustu, de olfactu, & tactu, quòd eadem fortitudine, atque victoriositate mactat eos fides atque conculcat. Et propter hoc mortificatos ipsos offert rei illi. In illo sacrificio corporis, & sanguinis Dei mactat, & immolat, calcat & captivat sensum humanum interiorem, qui est intellectus: Mactat inquam, & captivat cum omnibus contradictionibus suis, & rationibus, quibus contra illud murmurat sacramentum: & contra fidem ejusdem. Secundò verò mactat errorem omnium philosophorum, & hæreticorum cum omnibus contradictionibus, & rationibus rationabilissimis ipsorum. Propter quod dixi, quia multiplici fragrantia, scilicet septem sacrificiorum aromatizat ibi fides, & tam multiplici victoriâ coronatur, & glorificatur in sacramento isto. Facilis autem est tibi via similis inveniendi, & agnoscendi in aliis virtutibus in ipsâ oratione cùm perfecta fuerit ex omnibus modis suis. Cùm enim oratio pro inimicis ad Deum funditur placabilissimo sacrificio fraternum in eo odium ab ipsâ fraterna charitate in ipsa mactatur, atque calcatur; sicut mansuetudo, & patientia nostra

E ibi mortificant, cùm in oratione incurrunt injuriæ, quas passus est orans, & extinguit eas inibi mansuetudo; sic patientia ne iracundiæ incendium in anima orantis inflammetur sic humilitas contra contumelias, quas sibi irrogatas orans in ipsa oratione recogitat, pugnans ipsas eousque mortificat, ut cor vindicandi simul cum eis captivet, simul etiam mactet. Eodem modo se habet & de aliorum vitiorum cogitationibus, quibus antiquus hostis tanquàm viperinis seminibus seminare, & ingignere illa in ipsa oratione molitur. Vides igitur quòd oratio est multiplicis laudis sacrificium, & multiplicium sacrificiorum odoramentum, hoc est, cùm perfecta fuerit ex omnibus modis. Non autem est possibile subitam orationem, atque brevissimam, hæc omnia habere. Colligis autem evidenter ex prædictis testimoniis lib. Apocal. quòd tantus placor est sanctis omnibus, & Angelis scilicet, & animabus, quantus amor

F est eis in orationes sanctorum, & quanta delectatio eisdem ex ipsis cùm phialas odoramentorum istorū plenas in manibus suis teneant. Quod utique facere videntur inter orandum, tanquàm incessanter, vel crebrò, nares illas purissimas, atque sanctissimas suas porrigentes ad odoramenta hujusmodi, vel ipsas phialas propter suavitatem odoramentorum crebrò suis naribus applicantes, in quo mira virtus, magnificaque laus orationis apparet, quæ de corde orantis, tanquàm de apotheca Spiritus Sancti, tanquàm de cella pigmentaria, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & universi pulveris pigmentarij fragrantia aromatizans ascendit in conspectu domini, & totam illam curiam suavitate suâ replet, ut nares omnium inibi astantium reficiat, & delectet, quod est super omnia hæc ipsis ante naribus omnipotentis, atque sublimis Dei, delectabilem se ingerit, & placorem, juxta illud, quod

G legitur Gen. 8. de sacrificiis Noe, quia odoratus est dominus odorem suavitatis. Debes autem scire, quia benedictiones, gratiarum actiones, collaudationes, glorificationes, & cætera, quę hujusmodi sunt, odoris nomine in scripturis frequentius signari solent. Fama quoque, & opinio, cùm bona est, odor vitæ in vitam; cùm verò malus, odor mortis in mortem interdùm dicitur, sicut legitur expressè 1. Corinth. 2. ubi legitur quia Christi bonus odor sumus, odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortē. Attendendum autem est tibi solerter, ac studiosè, quod audivisti in præcedentibus de lib. Apocalip. videlicet, quia stetit Angelus juxta aram templi, habēs thuribulum aureum in manu sua, & data sunt ei incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum super altare aureum, quod est ante oculos Dei. Nec est tibi

H dubitandum, quin Angelus iste sit magni consilij Angelus, qui Christus Dominus intelligitur: Et ipse est habens thuribulum aureum in manu sua, idest, cor omni excellentia donorum, & gratiarum pretiosissimum, cæterisque omnibus supereminentissimum, ut aurum cæteris metallis supereminet. Hic juxta aram templi stetit. Cùm templum in illa cœlesti civitate non sit, sed potiùs dominus Deus est in ea templum, sicut dicit Joannes Evangelista Apocal. ultimo: Et templum non vidi in ea; dominus enim Deus omnipotens templum illius est & lucerna ejus est Agnus; cùm inquam templum non sit in ea, per verba ista signatur nobis sedulum, ac jugè interpellandi officium, cui pro nobis incessanter assistit ipse sacerdos noster, & pontifex Christus dominus noster. Huic data sunt incensa multa, idest, dona gratiarum multa, idest multitudine præeminentia, utpote illi, qui solus sufficit interpellatione sua impetrare nobis omnia. Talē enim decuit immò necesse erat, propter inscrutabiles abyssos miseriarū nostrarum

nostrarum nobis esse pontificem, cujus placor, & A gratiositas per se sufficeret nobis impetrare omnem veniam, omnem gratiam, omnem gloriam, & omne aliud bonum, contra quem nihil possent offensiones nostræ, nihil omnes accusationes, vel allegationes diabolicæ. Propter hoc sunt data Christo domino incensa multa fragrantissimarum virtutum & gratiarum, ut tàm sublimi pontificio seu sacerdotio idoneus esset, ac sufficientissimus. Sacerdotium ipsius universale est, quod est dicere super totam universalem Ecclesiam absque exceptione ulla. Talem decebat etiam tanto gregi pastorem præfici, qui eâ-ctâ præeminentiâ omnibus aliis præcelleret, ut comparatione ipsius omnes alij essent grex, qui adeò coruscans, adeò aromatizans, adeò placatus per omnia, adeò gratiosus ad patrem misericordiarum accederet, ut eo aperiente os suum sacratissimum, os benedictum, os gratiarum, eoque dante vocem B interpellationis pro nobis, obmutescerent omnes accusatores, & adversarij nostri, eo præstante patrocinium causæ nostræ, nullus auderet ex adverso cõsurgere, eoque stante pro nobis, nullus contra nos se præsumeret erigere. Quantum, & quantæ suavitatis odoramentum putas ex illa apotheca Spiritus Sancti, quæ ipsemet Christus dominus est, per os ipsius sacratissimum ad nares patris misericordiarum ascendere, quoties pietatis ipsius dignatio est, illud pro nobis ad interpellandum aperire? Interpellatio namque ipsius thymiama est incogitabilis suavitatis, utpote tota apotheca Spiritus Sancti fragrantissima. Quid ergo nobis cogitandum est, cùm ipsa gloriosa Dei genitrix omni cum illo millium beatissimorum, scilicet Angelorum, & sanctarum animarum consortio, & fœlicitate, aperiunt ora sua ad orandum pro nobis? Quantus est fumus tot, & tantorum aromatum? Quanta suavissimorum odorum fragrantia replerur tota illa aula cœlestis? An C putas patrem misericordiarum attendere illa hora ad fœtores vitiorum, & peccatorum illorum pro quibus oratur? An putas illum velle respicere ad abominationes eorundem, cùm tot, & tanti gratiosi vultus militiarum, ac sanctarum animarum, quas prædixi, apparent ante eum? An putas ipsum avertere oculos misericordiæ suæ, & vultum clementiæ suæ ab ipsis? Quapropter beatus indubitanter, cujus orationis odoramentum tantæ suavitatis est, ut omnes nares curiæ cœlestis ad id se aperiant, & ex illo reficiantur. Beatior autem si virgulæ fumi sui, de qua in præcedentibus audivisti, adduntur innumerabiles illi, & immensi odores cœlestium odoramentorum, quæ prædixi. Utinàm innotescat orantibus quantos, & quales adjutores, quámque promptos, & paratos, D & per omnia voluntarios ad adjuvandum habent in curia illa summi regis, sed & quem placorem. Sic est ipsius altissimi Dei naribus, & omnium civium cœlestium odoramentum piæ ac devotæ orationis. Quantâ putas studiositate, quantis conatibus, etsi venalia essent, quanto pretio, & sumptibus exquirerentur, & compararentur aromata, de quibus odoramentum illud conficeretur? Vides igitur quàm perniciosa sit ignorantia hæc, quæ tantum bonum, immò nos tanta negligere, & amittere facit. Quod autem sequitur in textu Apocal. Ut daret de orationibus sanctorum, daret materiam ipse Christus dominus odoramentum proprium, quod est laudis, & gratiarum actionis de orationibus sanctorum. Ipse enim est, cujus os sacratissimum, atque benedictum, sicut non cessat à piissimis, & semper efficacissimis interpellationibus pro nobis, sic nec à gratiarum actionibus de omnibus beneficiis, quæ præstantur nobis à patre misericordiarum.

CAPUT XLII.

Quid signatur per altare aureum.

Quod autem sequitur super altare aureum, ornatus est parabolæ. Vel altare aureum ipsemet est, quoniàm ex ipso tanquàm ex altari placabilissimo, suscipit pater misericordiarum orationes, & sacrificia sanctorum. Aliter etiam altare aureum ipsa misericordia patris accipitur. Altare enim propitiatorium est, unde accepta efficiuntur oblata. Et ipsa misericordia summi patris est, ex qua, & per quam accepta sunt ei, quæcunque placabiliter, & remunerabiliter, eidem offeruntur à nobis. Potest & illud: Data sunt ei incensa multa, aliter, & non inconvenienter, intelligi, videlicet ut accipiatur data, pro eo quod est, attributa. Namque domino, quicunque rectè sapiunt, totaliter attribuunt quæcunque habent bona, vel faciunt. Et propter hoc ipsi viri sancti ipsas orationes suas Christo domino attribuunt, confitentes humiliter se & dono, & impetratione ejus accipere illas. Aliter etiam satis congruenter intelligitur: Data sunt ei incensa multa, videlicet quòd directa, & oblata ei tanquam mediatori scilicet ut ipse, in quo solo patri, scilicet misericordiarum complacitum est, offerat, de cujus ore, vel manibus recusari non possunt. Tanta quippe est gratiositas ipsius in conspectu Dei patris, etiam secundùm quòd homo est mediator Dei, & hominum, ut quæcunque patri per ipsum offerũtur à nobis, eidem grata sint, & accepta. Quod attendens, & cognoscens omnis Ecclesia, in omnibus orationibus, quas ad Deum patrem dirigit, adjungit semper per dominum nostrũ Jesum Christum, quasi diceret, etsi non per merita nostra placere tibi potest oratio nostra, vel deprecatio, placeat tibi per ipsum, quem inter te, & nos mediatorem constituisti, ut per ipsum placita tibi fiant, & accepta, quæ per nos tibi placere non possunt. Est igitur hîc quemadmodùm in curiis Magnatum, sicut est videre in curia summi Pontificis, quia cancellario, vel vicecancellario offeruntur, vel dantur petitiones, ut ipse porrigat eas summo Pontifici, atque promoveat apud eum, vel coram ipso, quoniàm in hoc constitutus est mediator inter petentes, & summum pontificem: Sic Christus dominus mediator constitutus est inter totam universalem Ecclesiam, & patrem misericordiarum. Et propter hoc tradit ei omnis Ecclesia sanctorum omnes orationes, sive petitiones suas offerendas Deo patri misericordiarum, & promovendas apud ipsum. Est igitur dicere in orationibus Ecclesiæ, cùm dicitur: Concede nobis hoc per ipsum Jesum Christum dominum nostrum, idest, eo impetrante, quoniàm istud impetrare merita nostra non sufficiunt, sed gratiositas ejus, in quo solo tibi benè complacuit, hoc impetrare potest, & sufficit. Nihilominùs tamen ab ipso Christo domino nostro omnia bona petenda, & peti debent, & sperari. Similiter à Spiritu Sancto, quoniàm Trinitas hæc unus solus, ac verus Deus. & dominus est omnium sæculorum unus, ac verus autor, unus solus, & verus effector, unus verus, ac solus largitor largissimus, ac benignissimus est omnium bonorum. Etsi pater honoratur in hoc, quod oratur à tota Ecclesia sanctorum, in hoc, quod per ipsum exoratur pater ut largiatur, ita honoratur inquam filius, ut mediator, & impetrator eorum: nihilominùs tamen, & honoratur, & exoratur, ut unus autor, unus effector, unusque largitor largissimus, cum ipso patre, & Spiritu Sancto, quoniàm cum illis, & cum utroque illorum, & etiam per se, & in se est unus, solus, & verus Deus.

Quoniàm verò factus est homo pro nobis, factusque nobis in eo, quod homo, mediator, pontifex, & advocatus, per ipsum tanquàm mediatorem, pontificem, & advocatum nostrum apud patrem, & semetipsum in eo, quod Deus est, & Spiritum Sanctum, petimus nobis omnia bona præstari per ipsum. Quapropter dantur ei incensa multa, orationum scilicet omnium, quæ fiunt à tota Ecclesia sanctorum. Dantur inquam ei, sicut prædixi tanquàm mediatori pontifici, & advocato, ut ipse eas porrigat, & offerat patri misericordiarum, & promoveat apud ipsum, gratiam exauditionis impetrando. Quia verò thymiama Exodi. 31. oratio aromatizans intelligitur, expedit & conveniens est, ut doceaeris hîc, quâ ob causam in confectione thymiamatis quatuor tantùm aromaticæ species in confectione, seu in compositione ipsius assumi jubentur. Hæ autem sunt stacte, & onycha, galbanum boni odoris, atque thus lucidissimum. Stacte autem gutta est arboris myrrhæ, sicut dicit in illo loco Expositor. In psalmo

Psal. 44. quoque dicitur: Myrrha, & gutta, & casia, quare per expositionem, cùm dixit myrrha, addidit, & gutta, ne nomine myrrhæ lignum arboris myrrhæ quis intelligeret, ac si diceret: Myrrha non utique lignum, sed gutta, quæ est gummi arboris illius. Jam autem didicisti alibi, quia gummi istud, quod myrrha dicitur, consumptivum est putredinis, & vermium; & propter hoc corpora mortuorum, ut à putredine, & vermibus, conserventur illæsa, myrrhâ condiuntur. Quia igitur gratia compunctionis, & totam fœtulentiam, sive spurcitiam præteritæ vitæ exterminat, vermesque vitiorum & peccatorũ mortificat, & consumit, ipsum etiam odorem suavitatis spirat in odoramento isto scilicet orationis, ideò meritò primò ponitur gratia compunctionis quæ offensas vitiorum, & peccatorum tollit, & iram Dei placat, qui nusquàm exaudit orantes, donec eis placatus sit. Et quòd myrrha literalis odorem suavitatis habeat expressè legitur Ecclesia. 24. ubi dicitur. Quasi myrrha electa dedi suavitatem odoris, ex persona Sapientiæ. Onycha verò ostreola parva est ad unguis humani magnitudinem, propter hoc & onycha dicitur, quasi unguina. Onyx namque græcè unguis dicitur latinè, unde & sardonyx de quo alibi. Sardonychem faciunt duo nomina sardus, & onyx. Est enim verè loquendo onyx lapillus, qui apud sardos reperitur, melius ergo onyx diceretur quàm onycha. Et est onycha vel onyx boni odoris ut dicitur, sicut & nonnulli pisciculi. In onyche igitur intelligitur non immeritò gratia humilitatis, quę magnum locum in oratione tenet, sicut Ecclesia. 35. Oratio humiliantis se nubes penetrabit, &c. Et est ordo cõgruentissimus, ut gratiam compunctionis, in qua est viva recognitio vitiorum, & peccatorum, comitetur humilitas, quia nihil adeò displicet Deo, sicut dicit Hyeronimus, sicut cervix erecta post peccatum. Galbanum verò idcircò potissimùm boni odoris inde dictum videtur quoniàm mirificæ virtutis est odor ipsius. Extinguit enim omnia venena draconum, & serpentes arcet, & diffugat. Ubi nihil rectius, quàm gratia benevolentiæ, seu benignitatis intelligitur. Venenata namque peccata, & vitia venenosa, vel potiùs venenata vitia & peccata, malignitatis intelliguntur. Hoc autem est pro animo vel studio nocendi, sine quo nũquàm sunt, qualia sunt odium, ira, invidia, & superbia, & quæ sine injuria, & læsione, proximorum nunquàm in aliquo est avaritia, quæ amore lucrorum adeò excæcat eos, quos possidet, ut aliena detrimenta nec considerent, nec reputent. Quapropter noxia animalia, sive maximè venenata reputandi sunt meritò, vel habendi. Causa autem in hoc evidentissima est, quoniàm

E tanquàm pestilentes, sive pestiferi aliis hominibus sunt; quare manifestum est benevolentiam, sive benignitatem, non solùm studium nocendi, sed etiam omne alienum exterminare ab his, in quibus meritò galbanum ipsa intelligitur. Debes etiam scire quia peccata hujusmodi, & vitia, cruenta, sive sanguinolenta dicenda sunt, & dicuntur ab eis, qui in sacris doctrinis eruditi sunt. Nec mirum tibi videatur, si gratia ista locum habet magnum in oratione. Necesse est enim benignos benignitatem apud Deum benignum invenire, quemadmodùm & misericordes misericordiam. Scriptum est præterea Ecclesia. 1. quia quod beneplacitum est Deo, fides est, & mansuetudo. Benignitas autem non est nisi mansuetudo, licet ex alia causa benignitas, ex alia autem mansuetudo nominetur. Hæc autem novit Judith, quæ in oratione sua

F dicebat ad dominum: Tu domine cui mansuetorum, & humilium semper placuit deprecatio, sicut legitur Judith nono: sic & errorem pietatis venenum intellige, & venenata animalia hæretici consueverunt haberi. Et intelligo hæreticos non simpliciter, & nec per imperitiam seductos, & in errores hæreticorum prolapsos, tales enim non animalia venenata dicendi sunt, sed magis à venenatis veneno percussi. Hæretici verò, qui venena errorum mortiferorum prædicando, & spargendo diffundunt, animalia venenata, & serpentes nequissimi censendi sunt, & meritò nominandi, quapropter fides ipsa meritò galbanum spirituale accipiendum est. quæ & omnia venena hujusmodi & ab illis, in quibus est, exterminat, & in aliis etiam vivere, & regnare, quantùm potest, prohibet, & avertit.

G Quantum autem locum fides in orationibus teneat, jam didicisti in epistolâ Jacobi 4 & ejusdem cap. 1. ubi dicitur: Postulet autem in fide, nihil hæsitans. Pietas autem ad omnia valens bona impetranda, & mala avertenda, seu exterminanda, rectè intelligi potest galbanum spirituale, & orantibus pietate, sive misericordia præditis promittitur Matthæi 5. Non enim nisi stultè sperare, vel petere misericordiam à Deo potest, qui misericors in alios non fuerit, sicut legitur Ecclesia. 28. Homo homini servat iram, & à Deo petit medelam. Et Matt. 18. Non igitur oportuit te misereri conservi tui? Ipsa quoque veritas in Evangelio Lucæ expressè dicit: Quod superest date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Et omnis Ecclesia sanctorum cantat. Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum. Et est galbanum istud spirituale, idest misericordia valde boni odoris, non solùm à parte erogantis eleemosynas, sed etiam à

H parte recipientium, qui miro affectu, & devotione benedicunt largitoribus, & misericorditer Deum exorant pro peccatis.

CAPUT XLIII.

De devotione, quæ requiritur in oratione.

Quarta species aromatica, quæ in compositionem venit thymiamatis istius, thus lucidissimum est, quod vocatur libanum, quod est dicere incensum album. Vocatur & incensum masculum, quoniàm in forma, seu figura similitudinem habèt testiculi humani, vel potiùs masculum thus dicitur id, quod fortius est, & majoris virtutis, cùm in omnibus animantibus mascula sint potiora & fortiora. Unde & Virgilius: Verbenas adole pingues, & mascula thura, unde & masculabilis apertio dicitur. Intellexit ergo Moïses thus lucidissimũ, idest purissimũ, quoniàm de puritate est ei

luciditas. Thus istud nihil rectius intelligi potest, quàm in oratione devotio. Nec tibi dubium est, quantùm valeat, & quantùm condiat, quantúmque per omnia melioret orationem devotio, cùm dicat auctoritas quia qui indevotus orat, judicium contra se postulat. In ipsa verò devotione puritas, quid aliud intelligi potest, quàm sicut legitur in Exod. in thure luciditas? Et jam audivisti, quàm noxia sit in oratione impuritas, quæ est admixtio volitantium cogitationum. quæ sunt muscæ morientes, & perdunt suavitatem unguenti, sicut audivisti in præcedentibus, ex verbis Salomonis in Ecclesiaste: Et ista suavitas jocunditas est, qua viri sancti in orationibus jucundantur.

CAPUT XLIV.

De brevitate orationis.

PRopter hoc dicit Beatus Bernardus, quia oratio debet esse brevis, & pura, non quòd prolixitas, & longitudo orationis Deo displiceant, nisi ubi prolixitas alijs impedimentum etiam præstat orandi. Sicut notum est tibi de quibusdam Sacerdotibus cereorum consumptoribus, qui missas adeò longas faciunt, quòd tædio prolixitatis suæ corda circunstantium & à gratiâ devotionis arefaciunt, & ipsam refectionem spiritualem, quam in missis percipere debent, in molestiæ amaritudinem eis vertunt. De his igitur potest conqueri populus missis circunstans, & dicere: Dederunt in escam meam fel. Stultitia igitur hujusmodi hominum hæc est ut pro pugillo devotionis, quod eis in missis tribuitur, totius populi devotionem auferant, & pro tribus, vel quatuor (ut ita dicam) lachrymis compunctionis, vel devotionis vasa magna, idest corda devotè, ac lachrymosè orantium effundant. Ibi igitur brevis debet esse oratio, ubi brevitas ejus devotioni aliorum orantium militat, & deservit. Possunt etiam & aliæ causæ abbreviandæ orationis fieri, sicut infirmitas corporalis: Multi enim in amentiam, & morbum melancholicum propter orationum prolongationes nimias inciderunt. Infirmitatis etiam spiritualis causa fuit apud aliquos, quia ipsâ vehementiâ devotionis adeò affliguntur, ut postmodùm octo, vel quindecim diebus, vel pluribus languere necessariò habeant: interdùm autem & adeò rapiûtur, ut mors, idest totalis separatio animarum suarum à corporibus non immeritò timeatur. Abbrevianda etiam oratio est publicis personis, hoc est prælatis, & curam aliorum, sive temporalem, seu spiritualem gerentibus: Plerunque enim non sine injuria, & detrimento gravi subditorum prolongari non potest oratio prelatorum. Causa autem in hoc est, quoniàm debitores sunt subditis in multis ratione officiorum suorum. Interdùm enim jura sunt reddenda subditis, nec possunt eis differri, sine gravi dispendio, vel spirituali, vel temporali. Quapropter illâ horâ temperandum est à prolixitate orationis, sicut debetur ei Sacramentatio, & alia innumera, quæ sicut auferri non possunt eis sine injuria eorum, ita interdùm nec differri. Vidi multos prolixitate missarum adeò obstinatos, ut potiùs eligerent Missas hujusmodi non audire, quàm prolixitatis tantæ molestiam sustinere. Hic igitur videtur mihi intellectus, & ista intentio sermonis stius beati Bernardi. Quemadmodùm autem dicit Tullius, quia nunquàm nimis dicitur, quod nunquàm satis dicitur, mihi videtur quòd nunquàm nimis protenditur, seu prolongatur oratio, quia nunquàm devota, & pinguis oratio mihi videtur nimis losse esse, nisi in casibus antedictis. Nunquàm enim

A mens humana familiariùs cum Deo est, nunquàm arctiùs ei conjungitur in vita ista, nunquàm lautiùs ex eo reficitur, quàm in oratione, nisi forsitan in sublimitate ejusdem speciei contemplationis, de qua & aliàs, si Deus dederit vitam, & spatium, & gratiam ad hoc necessariam, desiderio est mihi, & proposito scribere. Post hoc autem absolvam me à promisso illo, quod & in præcedentibus promisi, videlicet de merito orationis, ubi dixi, quia muscæ morientes perdunt suavitatem unguenti, non autem substantiam, vel meritum principale hoc tamen præmisso quia oratio & unguentum est, & propter hoc habet virtutem sanativam. Ad medicinam enim conficiuntur unguenta ista hujusmodi, & multarum infirmitatum sanitas per ea præstatur. Non est autem morbus, vel vulnus, vel læsura ulla spiritualis, cui per unguentum orationis Deus non

B medeatur. Conficiuntur & unguenta ad sanctificationem; sicut expressè legitur Exod. 31. de oleo unctionis, quod ex quatuor aromatum speciebus & oleo olivarum confici præcipit Dominus. Hæ autem sunt species illæ videlicet myrrha prima electa, cinamomum, calamus, & casia. Et intelligo, quia casia ista est lignea, videlicet quæ est rubri coloris, boni saporis pariter, & odoris. Hoc igitur oleo unctionis caput Aaron in consecratione ipsius perfundebatur, sicut chrismate, & oleo sancto perfunduntur manus, & capita Pontificum hodie in Ecclesia Dei. Nihil enim efficacius ad præstandum gratiam sanctificationis, quàm oratio. Per illam enim sanctificantur in Ecclesia Dei, quæcunque in ea sanctificantur. Quapropter ad ipsas animas orantium virtuosissimam illam esse, efficacissimamque manifestum est. Si enim in ea, quæ foris sunt,

C hoc est extra animam, ministri sanctificantis eousque potest oratio, ut omnia sanctificata per illam sanctificentur, quantò fortiùs in animabus, in quibus est, & ex quibus exijt, & procedit ad Deum, in gratiam sanctificationis efficax erit? Conficiuntur unguenta ad nitorem, & candorem corporum, quis autem ignorat, qui vel modicam virtuositatem orationis apprehenderit, quantus nitor, quantusve decor per virtutem orationis præstetur dignè, & devotè orantibus? Quæ anima humana adeò tenebrosa, adeò deformis est, ut illam oratio non splendificet, & decoret? Fiunt & unguenta ad conservationem à corruptione, sicut apparet evidenter tibi in his unguentis, quibus condiuntur corpora mortuorum. Ad hoc enim unguentis hujusmodi condiuntur ut à putredinibus & vermibus illæsa conserventur. Manifestum est autem orationem frequentantibus, & gratiam devotionis in eadem habentibus virtutem istam conservativam spiritualiter orationi nó abesse. Non enim possibile est assiduè orantibus vermes vitiorum, & peccatorum, putredinemque

D corruptionis spiritualis nocere posse. Similiter non est dubitandum, quia nec durare in eisdem possùnt, & si quandóque in eos irruant, virtute orationis extinguuntur. Conficiuntur & unguenta ad odorem suavitatis, atque fragrantiam, & etiam audisti ex testimonijs lib. Apocal. quantus odor suavitatis fragrat in aula cœlesti ex orationibus sanctorum, etiam qui adhuc in terra peregrinantur. Quanta igitur credenda est fragrantia esse ex orationibus sanctorum, qui jam cum Christo Domino regnant, quibus tanta est affluentia aromatum spiritualium, ex quibus odoramenta orationum conficiuntur? Potissimùm autem ex orationibus Dei, ac Salvatoris Domini nostri Jesu Christi, qui secundùm quòd est homo, apotheca est omnium aromatum, omnia alia donorum videlicet, & gratiarum, atque virtutum incogitabili præcellentiâ transcendentium.

Qualem autem, quantamve putas esse fragrantiam orationis gloriosæ genitricis ejusdem, quotiens pietatis, & dulcedinis ejus dignatio est, exorare charissimum, ac benedictum suum filium pro nobis? Quòd si per singulos sanctos Angelos, & beatas animas considerationem hujusmodi feceris, inæstimabilem,& incogitabilem fragrantiam ex aggregatione omnium cœlestium orationum spirare, certissimè cognosces. De merito verò orationis, de quo mentionem feci tibi sciendum est, quòd duplex est, videlicet principale, & secundarium. Et principale quidem est remunerationis, seu fœlicitatis æternæ. Et intendo illud principale esse, quia ad ipsum, & propter ipsum, omnia alia merita tribuuntur. Et ad hoc ipsa charitas, quæ radix est omnium meritorum, principaliter donatur. Ergo si oratio est ex hac radice, merito isto nunquàm fraudatur, sed ei semper debetur. Hujus namque radicis ratione meritoria est oratio principaliter, & propriæ fœlicitatis æternæ, & ratione illius debetur oranti ex charitate. Secundaria verò merita sunt conservatio gratiæ, augmentum ipsius, & remissio, vel diminutio pœnæ meritæ, omniaque alia bona data, quæ in oratione ab universali datore bonorum obtinentur. Et hæc sunt, quæ principali merito fervor orationis, puritas, & devotio, lachrymarumque profluvia superaddunt. Quia igitur volutantes, & irruentes muscæ idest cogitationes pravæ in orantium cordibus causam & radicem, meriti principalis, quam prænominavi, non extinguunt, sive mortificant, ideò nec principale præmium auferunt. Causa enim permanente illæsa, & integra hujusmodi, necesse est, & ejus effectum permanere. Sciendum est etiam tibi, quia de secundariis meritis & effectibus orationis est diffugatio Dæmonum, ex diminutione potestatis ipsorum.

CAPUT XLV.

Quare viri sancti difficile habent gratiam devotionis, & lachrymarum.

QUòd si quis interroget, quare viri sanctissimi, vix & tam raro, gratiam devotionis, & piarum lachrymarum irriguum habent, peccatores verò spurcissimi, & immanissimi facilè habent eas interdùm: Respondeo in hoc quoniàm admiranda est, mirabiliterque laudanda Dei nostri misericordia, quæ tam indignis, tam promptam, tamque paratam se exhibet, atque adjutoria, quibus tanti peccatores ad gratiam justificationis, sive conversionis adjuventur, tam benignè eisdem, tamque facilè largitur. Quòd autem sanctis viris tam raro ista dona, tamque difficilè tribuuntur, hanc puto esse causam, videlicet, ut chariora illa habeant, & soli gratiæ Dei eadem attribuant, juxta sermonem beati Augustini, dicentis; quia Christum non novit, qui alijs, quàm gratiæ Dei, aliquid attribuit. Debes tamen scire cum his, quia immanitas scelerum, & monstruositas peccatorum, occasionem non modicam dat timori Dei & erubescentiæ, & alijs quibusdam donis. Puritas verò conscientiæ, & virtutum fiducia, securitatem interdùm generat in electis, & propter hoc nonnunquàm gaudium tribuit. De gaudio verò certum est tibi, quia mœrorem cordis, & luctum excludit. Nec prætereundum est tibi exemplum, quod ad hoc inducere consuevi, videlicet de piris, & pomis, alijsque fructibus quibusdam, venenum in se habentibus, quia majorem suavitatis odorem spirant, quàm fructus suavissimi, & illæsi. Vermes enim calore suo adjuvant calorem naturalem in eis, propter quod faciliùs maturescunt, &

Nota.

E odorem debitum spargunt verminosi fructus: Sic & aliquoties horrifica, atque monstrifica, vitia & peccata, ad iuvant timorem, horrorem, verecundiam, & iram ipsam ad irascendum contra semetipsum, ex quibus gratia internæ pœnitudinis, & odoramentum orationis non modicum adjuvantur.

CAPUT XLVI.

De merito illius orationis, in qua non cogitat aliquis de Deo.

SI quis autem quæsierit, qualiter sit, vel durat meritum orationis, quæ agminibus muscarum morientium refertissima est, & strepitu earundem tumultuosa, qualiter æternæ remunerationis præmium per hujusmodi orationem aliquis mereri potest, in qua nec de Deo, nec de præmio hujusmodi cogitavit, aut actu etiam curat: Respondeo in hoc, sicut peregrinatione, qua quis visitans limina sanctorum meretur suffragia, de quibus in proposito F solo, vel initio cogitavit; non enim facile est, nec unquàm credo evenisse aliquem ex hujusmodi peregrinantibus per passus singulos de suffragijs sanctorum, ad quorum Ecclesias, vel memorias peregrinantur, cogitasse; possibile autem est, ut nec uno puncto temporis de eis cogitetur ab illis; occupantur enim & labore itinerationis, & solicitudine necessariorum ad illam, & alijs irruentibus: verùm quia voluntas, sive intentio obtinendi suffragia hujusmodi causa est, & radix totius peregrinationis illius, tota meritoria est illis peregrinatio ipsorum, & est exemplum evidentis similitudinis in lapide, qui jacitur, vel sagitta quæ trahitur arcu: Non enim cogitat jaciens de singulis partibus spatij, quod lapis ille, vel sagitta trãsierit: sic igitur uni impulsui debetur totius illius spatij transitus, & singularum partium, cùm G nec de illis jactor, vel tractor, nec de aliquo eorum cogitavit: sic uni impulsui voluntatis, sive intentionis ejus, qui peregrinatur, debetur totus motus peregrinationis, & singulæ partes ipsius, licet neque de illis, neque de aliqua earum peregrinus ille cogitaverit, & propter hoc totus motus ille meritorius est eidem Sic dico de oratione, & partibus ipsius, quoniàm primæ, ac principali voluntati, ex qua oratio cœpta est, licet mens orantis ad alia evagetur, & alia in cor ejus irruant vel immergant præter intentionem ipsius, & cogitatum, oratio tamen tota primæ voluntati, & intentioni attribuitur, & ejus est, & propter hoc ex illa, & per illam, meritoria judicatur. Omnis enim operatio ex radice voluntatis, ex qua est, vel bona, vel mala, vel meritoria, vel alterius modi judicanda est, juxta sermones beati H Ambros. dicentis: Quia non attendit Deus quantum, sed ex quanto; & quantùm intendis tantùm facis. Qui sermones intelligendi sunt in eis operibus, quæ ex radicibus intentionum, & voluntatum mutari possunt. Quod dico propter illas operationes, quæ in semetipsis malæ sunt, sicut est fornicari, furari, adulterari, quæ nulla bonitate radicis benè effici possunt. Facit ad hoc idem sermo beati Gregorij, quo dixit, quia nihil habet viriditatis ramus boni operis, nisi processerit de radice charitatis. Debes autem reminisci eorum, quæ dixi tibi de cogitationibus, & alijs in corda orantium irruentibus, quia nisi radicem, hoc est principalem voluntatem (& hæc est intentio) mortificaverint, & ipsam orationem sibi rapuerint, ita ut ex eis, & ab eis procedat, meritum orationis, principale scilicet, auferre non possunt. Causa autem in hoc est, quoniàm radix, & causa meriti quæ principalis voluntas

tas est, sive intentio illæsa quantùm ad essentiam suam permanet cum ipsis.

CAPUT XLVII.

De igne, & gladio, quæ debent esse in sacrificio orationis.

POst hæc quoniàm oratio est sacrificium, & oblatio Deo acceptissima, quæ Deo in omni Ecclesia sanctorum offertur, ad ipsum placandum, & reconciliandum ei totum Dei populum, prosequar de ipsa dispositione, & perfectione, quæ sunt convenientes ei, & per hoc quòd ipsa est sacrificium. Et jam quidem notum est tibi ex aliis, quia sacrificium est oblatio Deo sacrata, atque dicata, sacrans, sive sanctificans, etiam ipsum offerentem, quæ etiam hac intentione semper offertur, videlicet ut ipse offerens per illam Deo sacretur, sive sanctificetur. Quòd si quis quærat, quid per hujusmodi sacrificium Deo sacrificetur, vel sanctificetur? Respondeo quòd cor humanum, sive mens humana in primis, & maximè, & intendo hìc de oratione, quæ ad placandum Deum offertur à quo, atque ad hoc, ut ipse offerens reconcilietur ei per illam, juxta illud, quod
Psal. 50. dictum est: Sacrificiũ Deo spiritus contribulatus. De orationibus verò quæ pro aliis sanctificandis offeruntur licet decentissimum, atque congruentissimum sit interdùm, ut cum sacrificio contribulati spiritus offerantur, possunt tamen à viris sanctis, qui conscientiam non habent, quòd sit in eis aliquid mactandum, sive mortificandum, solo desiderio, & intentione impetrandi sanctificationem, offerri, sanctificationem scilicet earum rerum, quarum sanctificatio per orationes illas intenditur. Et quæritur utrùm ab his, qui mactanda vident in se vitia quæcunque vel peccata, num satis convenienter offeruntur absque sacrificio, quod prædixi, quo scilicet mactentur illa, & mortificentur, vel in ipsis orationibus, vel ante. Neque enim ad sacra mysteria cuiquam tali accedendum est, absque præparatione
Psal. 140. hujus sacrificationis, & sacrificij. Propter hoc di-
Ibidem. ctũ est in Psal. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Similiter & illud: Elevatio manuum mearum Domine sacrificium vespertinum. Quæ reverà sacrificium est, sicut coram te sacrificium vespertinum, quod in lege veteri pinguius erat sacrificio matutino. Et quoniã animalia in lege veteri in omnibus sacrificiis mactabantur igne, & gladio, volens offerre sacrificium orationis necessariò debet habere ignem, & gladium, sicut legitur. Gen. 22. quòd immolaturus Abraham filium portabat secum ignem, & gladium. Mactaturus igitur cor tuum, quod est dicere mactaturus animam vitiorum, & peccatorum, & animalium brutalium in corde tuo, accinge te gladio, adhibe tibi ignem. Et intelligo ignem spiritualem, qui vel iræ, vel desiderij est. Quòd si quæsieris à me unde, vel ubi accipiam ignem istum? Stultissimam dico quæstionẽ istam. Hoc enim est ac quærere, unde, vel ob quam causam irascaris animalibus venenatissimis, nocentissimis atque pestilentissimis. Quis videns colubrum, vel buffonẽ quæsivit unquàm hoc unde irascar isti colubro, vel buffoni, præsertim si ab ipso, vel morsu, vel veneno usque ad mortem læsus est? Quis unquàm ad hanc inopiam devenit, ut ira deesset ei contra hæc? Miser, atque stultissimè irasceris unicuique pulici, vel muscæ pro læsione permodica, atque levissima, quæ nec etiam læsio dici potest, & pro læsionibus mortiferis, & mortem æternam irrogantibus, non vides unde, vel qua de causa irascendum sit tibi tam noxijs, tamque pestilentibus belluis. Quis unquàm defectum istum passus est, non solùm miserabile, sed inauditum, & intolerabilem, saltem ut ira ei deesset in hostes suos sævissimos, & implacabilissimos? Quis unquàm auditus est mendicans iram hujusmodi, quin potiùs contraria audirentur, ut videantur incessanter implacabiles, & per modum omnem inexecrabiles inveniuntur homines in hostes suos; & si quandò audiunt, importabili difficultate, & laboribus intercedentium gravissimis, vix induci possunt ad pacem, quamvis illi hostes sint vilissimorum, ac vilipendendorum nocumentorum: Isti autem hostes spirituales super omnem comparationem, immò super omnem cogitatum majorum læsionum, & nocumentorum sunt contra te. De his præcepit tibi Dominus Deus per Apostolũ 3. Col. & ut mortifices, dicens: Mortifica te membra vestra, quæ super terram sunt, fornicationem, immunditiam, &c. Tu autem cùm tam justam causam habeas, videlicet Dei præceptum districtissimum, quæris unde, vel ob quam causam irascaris tam atrocibus, tamque sævis hostibus tuis? Stupenda patientia tua, si ea videre, vel de ipsis cogitare potes, & non totus statim excandescere in eos, tantoque furore iracundiæ tuæ irruere in ipsos. Ista proculdubiò est diabolica patientia tua, & solus diabolus illam te docuit, ut belluas hujusmodi sævissimas, quæ die ac nocte à devoratione tua non cessant, absque ulla rebellatione, & contradictione, sustineas. Unde tibi ista pax maledicta, ut continuum bellum, & capitale hujusmodi hostium contra te ferre possis: Et quod est super admirationem, atque stuporem, ut eos & hospitio foveas, & in penetralibus, atque intimis domus tuæ idest conscientiæ hospitio, foveas, pascas, nutrias, protegas, & defendas, omnibus inimicis eorum factus inimicus? Istud namque generale est, ut amatores omnium vitiorum, & peccatorum impugnatores ipsorum, videlicet Doctores, prædicatores, implacabiliter odiant, & inexorabiliter persequantur. An accepisti hoc ex sacratissimo illo mandato Evangelico, videlicet Matth. 5. Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos. Hoc indubitanter tu facis de inimicis, qui gladio omni, & igne persequendi, & exterminandi sunt. Ista patientia, & beneficentia, alijs inimicis debetur, istis verò nihil nisi ignis, & gladius, & omnimoda exterminatio. Averte pacem, patientiam & beneficentiam istam, per omnem modum ab omnibus hujusmodi inimicis tuis; in eis enim nutris, conservas, custodis, & protegis mortem tuam, quemadmodùm ligna arida, quæ de ipsa substantiã sua nutriunt ignem devorantem illa. Respice miserrime, & insanissime ad damna inæstimabilia, quæ jam passus es ab eis. Et primò ipsam exhæredationem tuam à præclaro ac inclito regno cœlorum & à desiderabili gloria hæreditatis illius, à sublimitate tam nobilis regni in illud exilium paupertatis, & miseriæ, dejecerunt te, & pastorem porcorum fecerunt te. Ipsi namque porci infernales sunt, quos incessanter de sanguine tuo pascis & morte. Hi sunt de quibus Job: Qui me comedunt, non dormiunt. Respice miser ad cõtumelias, & ignominias: spectaculũ enim opprobrij te fecerunt omnibus inimicis tuis, & assiduis derisionibus eorũ te exposuerunt. Hi sunt Dæmones, qui irridere te, & subsannare non cessant, quòd ab altitudine tantæ gloriæ in ignominiosissimam istam vtilitatem dejecerunt te, & qui eras adunatus collaudationi, & adorationi omnium militiarum cœlestium, nunc pateas opprobriis, & irrisionibus vilissimorum infernalium canum. Attende stultissime qualiter depauperaverunt te, qui etiam nudum, atque miserrimum tè fecerunt, vestimen

tis preciosissimis, atque speciosissimis, immò regalibus, quibus in Sacramento Baptismi Deus vestierat, decoraverat, & exornaverat, spoliaverunt, turpitudine vitiorum, & ignominiâ abominabili, atque horrificâ totum operuerunt, atque repleverunt. Recordare miser quotiens, & in quantam iracundiam exarsisti contra injuriatores, & damnificatores tuos, & hoc pro vilissimis, ac vilipendissimis injurijs, & damnis. Nec ad modicum irasceris his, qui tibi gravissimas & intolerabiles injurias has intulerunt, ubi meruerunt apud te istam gratiam, ut ingrassari eis liceat in te usque in extremas injurias, & contumelias, & usque in extrema damna, & supplicia? Unde tibi in ea sive erga ea, Deo tam odibilis, tibi damnabilis, tamque mortifera patientia? Irasceris, inquit Augustinus, servo tuo, ne peccet ampliùs; irascere igitur & tibi ipsi ne pecces ampliùs? Quòd si injuriæ, & contumeliæ, damnaque ab amicis illata graviùs ferri consueverunt, quantò gravius ferenda sunt mala tot, & tanta, quæ tu ipse tibi irrogasti? Ampliùs. Quia nemo potest adeò debitor, vel obligatus esse tibi, ut tu ipse es debitor, pacis inquam, & honoris; nemo igitur adeò inimicosus esse potest tibi, quæcunque & quantumcunque, mala irrogando, ut tu ipse es tibi. Quantò namque quis major debitor est alicui in bonis quibuscunque, tantò magis injuriosus est eidem irrogando contraria. Quapropter verum est, quod dixi, quòd nemo potest eousque injuriosus esse tibi, ut tu ipse es. Nemo igitur potest te magis provocare contra te, quàm tu ipse provocaveris te contra te. Insurge igitur insanissime contra te ipsum, & irascere tibi ipsi, irascere inquam usque ad mortem idest, vitæ mortificationem, & extinctionem, qui tam injuriosus, tam damnosus, tamque pestilens contra temetipsum fuisti. Exurge igitur, & extermina, penitúsque consume in te ipso quicquid est vitæ istius tam nequam, præsertim ipsos fontes, & radices istius vitæ & conversationis mortiferæ. Hi fontes, & radices sunt vitia, & peccata. Irascere igitur ipsis de quibus nihil cogitare potes aliud, nisi quòd ira omni, & ultione dignissima sunt. Ampliùs. Cùm nihil te adeò provocare possit, adeòque tibi nocere, ut ista tibi nocuerunt, vel quibus, vel qualibus reservas iram tuam, si ista in pace dimittis? Aut igitur extermina ea incendio, ne aut ipsa incendia sua externis flammis exurant te: Ipsa enim sunt pabulum & nutrimenta ignis æterni sibimet. Quid loquar de Dæmonibus, qui per hujusmodi satellites suos, te in abyssos miseriarum in quibus es, dejecerunt, & te in ipsis captivum detinent, & oppressum, atque miserabiliter devinctum, atque conclusum tam durum, tamque dirum bellum ab eis sustines, tanta damna, tantas injurias, & contumelias, nec ab eis quicquam sperare potes, nisi æterna supplicia. Attende, quanta dementia tam propitius es eis, tam pacificus, & patiens in eos, immò tam sedulus, tam officiosus servitor eorum tam promptus obeditor omnibus mandatis ipsorum. Et ut ad unum dicam, tortor es tui ipsius, & carnifex immanissimus. Hoc est servitium, quod à te jugiter expetunt; hæc sunt jussa, quæ continuè tibi imperant, ut non solùm quascunque inimicitias ipsorum contra te ipsum exerceas, sed etiam crudelissimam carnificinam tui ipsius, ut de sanguine tuo vivo, de te ipso membris tuis, & membrorum officijs, ipsos assiduè pascas, cùm voracitas eorum insatiabilis, & inexplicabilis sit. Considera quàm palpabiles sunt tenebræ tuæ, quanta insania tua, qua omnem brutalem desipientiam incomparabiliter excedis. Quod enim animal brutum inveniri potest morti suæ propitium, & devorantibus se ut ei pos-

E sibile est, non irascens nec eisdem pro viribus rebellans? Si tot, & tantæ provocationes ignem iracundiæ contra temetipsum, & contra procuratores ignem iræ in te non accendunt, & illum tibi copiosè non subministrant, non solùm hominis, sed etiam bruti animalis nominatione indignus habendus es. Neque enim irascibilis in te esse putanda est, nisi vel penitùs exterminata, vel adeò oppressa, & suffocata, ut de salute ipsius non immeritò desperetur.

CAPUT XLVIII.

De igne sacrificij orationis.

Ignis verò sacrificio isti necessarius, ignis est divini amoris, sive cujuscunque boni, & sancti amo-
F ris, sive sit charitas depurata, illa videlicet vivifica, atque Dei dilectio, quæ nihil mortiferum, nihil peccati mortalis secum patitur in proprio subjecto, sive sit alius sanctus ac bonus amor, quo bona diligantur & mala odiantur. Hoc autem dico quia charitas ista, quæ est vitalis, atque vivificus calor, gelitudinem vitiorum & peccatorum dissolvens penitùs, & omninò exterminans, non in omnibus, qui se ad gratiam justificationis præparant, statim invenitur, quin potiùs præcedit illum amor quidam præparatorius parans ei viam & aptans cor humanum ad recipiendum ipsum; quemadmodùm quædam calefactio præcedit arsionem, nec dubium est, quin calefactio hujusmodi ligna præparat exsiccando, & frigiditatem ab eis fugando, atque utcumque ea efaciendo, sicut vides in
G lignis viridibus, vel aquâ aspersis, quæ non statim ut in struem componuntur, & igni adhibentur, ardent, sed postquàm per hujusmodi calefactionem, ut prædixi, præparata fuerint, & aptata, & eousque calefacta, ut arsionem recipiant. Sic evidenter est videre in illis, qui consilium beati Gregorij sequentes, faciunt quicquid boni possunt, ut Deus illustret corda eorum ad pœnitentiam; Quapropter amor est eis, & desiderium pœnitentiæ, cùm eam tam studiosè quærant, & ad illam obtinendam se præparent, ut possunt, & à Dei misericordia adjuvantur. Hujus autem dilectionis ignis, quicquid mortiferi in anima humana est, virtute sua consumit, atque mortificat. & de ipsa fornace Spiritus Sancti solius emicat benignitatis ipsius largitione gratuita, saluberrima, ac per omnia liberalissima, quapropter ab immensitate, & beneficentia ejus petenda est totis viribus, totaque devotione, cùm aliunde obtineri non possit. Cæte-
H rùm amores alij qui etsi nec vitales, nec vivifici sint, ad vitam gratiæ tamen præparant, & aptant corda in quibus sunt ac multipliciter adjuvant in id ipsum procurari posse faciliùs videri possunt. Et primùm quidem inspectione, ac meditatione sacrarum scripturarum. Ignitum enim est eloquium Dei vehementer & carbones desolatorij sunt sacra eloquia, nec potest diu in eis versari cor humanum, quin ab eis amore Dei, utcumque calefiat. Et debet esse potissima intentio meditantium in lege Dei, videlicet, ut inde saltem præparatoriè recalescant, tandem verò, & finaliter, ut inde ardeant, & flammescant. Ex quo manifestum est, multos scholares, & Doctores Theologos, qui tanto numero annorum jactant se sacris studiis insudasse, & in scholis Theologicis commoratos, corda non in sacris eloquiis habuisse, sed auribus (ut ait Apuleius Philosophus) & non animâ philosophatos fuisse, ad similitudinem serpentum, qui quoties in aquis natant caput extra aquam semper tenent, licet toto residuo corporis aquis immersi

immersi natent. Hi sunt salamandræ diabolicæ, quæ tantis sanctorum eloquiorum ignibus, nec ad modicum calescere possunt, ne dicam ardere. In hos igitur frustra tantis, assiduisque doctrinarum sacrarum flatibus insufflant sacri Doctores; quemadmodùm enim in carbones extinctos, & ligna viridia, & aquis aspersa, frustra sufflatur, cùm in eis nulla scintilla subexistat sanctitatis; possibile tamen est, & plerumque fit, gratia Dei faciente, ut hujusmodi homines, vel meditatione sacrorum eloquiorum, vel auditu calescant, & inflammentur propter quod dictum est: Carbones succensi sunt ab eo: Carbones inquam, qui priùs extincti, & gelidi erant. Insufflavit enim Christus Dominus in Apostolos dicens eis: Accipite Spiritum sanctum, sicut narrat Joan. in 20. lib. sui. Nec dubitandum est illos sufflatione hujusmodi vel calefactos fuisse, vel calorem sanctæ dilectionis in eis adauctum fuisse. Manifestum igitur est ex his omnibus, quia intendentibus calefieri calore isto salutari ea de scripturis sacris ad meditandum in ipsis eligenda sunt, quæ maximè igne Spiritus sancti flammescunt. Et hoc est, quod docet Greg. super Ezech. dicens: quia cùm ad charitatem incendendam, accendendam & inflammandam aut in nobis, aut in alijs intendimus, verba in nobis ad hoc eligenda sunt, quibus omne quod loquimur igne charitatis vaporetur.

Psal. 17

CAPUT XLIX.

Quæ valeant ad accendendum, vel nutriendum ignem orationis prædictum.

VAlet permultùm ad hoc consideratio jugis, atque rememoratio incogitabilis largitatis & beneficentiæ creatoris infatigabili continuatione, immò semper profundissima. Manifestum enim est id esse beneficia ad calefaciendum cor amore benefactoris, quod sunt torres, & ignes, omniaque ignita ad calefaciendum corpus calore corporali. Quis enim eousque obfriguit, ut vel levi, ac modico beneficio in largitorem ipsius aliquo amore non calescat? Quis igitur abscondere se potest à calore Dei id est amore ipsius, qui cognoscat se incessanter obrui beneficijs ejus, præsertim intellecta immensitate illorum? Primùm igitur recogitanda sunt calefieri, vel alios calefacere cupientibus & intendentibus, beneficia naturæ, qualia sunt esse, & vita, atque ea, ex quibus vivimus, & sumus. Quæ quantò ampliùs diliguntur, tantò amore sui largitoris majori dilectione calefaciunt cognoscentes. Quia igitur super beneficia naturalia omnia ista diliguntur, vel amore prægrandi amare faciunt Deum datorem omnium ipsorum, vel proculdubiò ignoratur Deus esse dator eorum. Ex quo manifestum est, quàm modica, vel nulla sit fides, & scientia Dei in majori parte hominum. Non enim potest stare ista fides, vel scientia Dei qua cognoscitur, vel creditur auctor, & dator esse ipsius esse nostri, & vitæ cum isto mortifero gelicidio, quod ex minoribus beneficijs omnimodè solveretur. Si enim non est possibile alicui credere vel scire, quòd aliquis alterum oculorum ei vel dederit, vel reddiderit, quin caleat amore magno datoris, vel redditoris hujusmodi, qualiter possibile erit, ut tanta perversitas cor humanum pervertat, ut tam longè majorum beneficiorum, ut sunt esse, & vita, Deum autorem, & datorem esse cognoscat, & ipsum non diligat? Ampliùs. Cùm unusquisque hominum non sit nisi quasi quædam acervus, & congeries quædam donorum, & beneficiorum Dei, pro-

A culdubiò non est unusquisque nostrum nisi acervus ignium, & rogus ardentissimus ex tot & tantis ignibus, quot, & quanta sunt beneficia Dei congesta, & aggregata in nobis, ex quibus sunt esse, & vita, & membra singula, & vires naturales, bonaque animæ naturalia, similiter & bona corporis. Quapropter flammis, & ignibus major est rogus iste in unoquoque nostrum, quàm fuit fornax illa Babilonica, major inquam super omnem proportionem, & comparationem. Invenit igitur unusquisque in se fornacem incomparabiliter majorem ignium, & flammarum. Quapropter in semetipso invenit unusquisque, non solùm unde caleat amore largitatis tantorum bonorum, sed etiam unde totus ardeat, & flammescat. Et intendo ardore naturalis amoris, quem recogitatio bonorum naturalium petit. Attende hìc frigiditatem diabolicam, quia rogus totus frigidus est & tanti ignes & flāmæ existunt in unoquoque homine ab amore creatoris adhuc frigente. Quid ulteriùs dicam tibi ô homo, & inauditæ penè, & incogitabilis perversitatis? Tu ipse ignis es

Dan. 3

B totaliter & fornax immensorum ignium, & flammarum, & tamen frigidus. Quis usque ad hæc tempora audivit, vel cogitavit ignem congelasse? Factum igitur est in te diabolicum istud miraculum. Ex quo apparet, quòd sicut ex luce visibili est, vel procedit calor sensibilis, sic ex luce spirituali, quæ est fides, seu scientia Dei, qua creditur, & scitur auctor, & largitor unicus esse bonorum omnium, est, vel procedit calor ille spiritualis, videlicet amor in Deum naturalis. Quòd si consideraveris ipsa beneficia Dei gratuita, remissionem videlicet pœnarum debitarum, remissionem culparum commissarum, emundationem ab inquinamentis vitiorum & peccatorum, reformationem, & decorationem animarum humanarum per dona virtutum quæ sunt pulchritudines, & perfectiones animarum nostrarum gratiam, qua nos de imo immò

C de extremo vilissimæ, turpissimæque servitutis in sublimitatem tantæ nobilitatis inaltavit, ut filios Dei nos efficeret, & hæredes, in ipsam quoque hæreditatem æternam quæ est regnum præinclitum, & præclarum: invenies unum quodque istorum esse majus incomparabiliter beneficiis omnibus antedictis: quòd si omnibus calere amore creatoris forsitan non potuisti, ab his tot & tantis ignibus, & incomparabiliter majoribus, quâ frigiditate, vel gelicidio te defendes vel abscondes? Sed in hoc ipso eandem dico causam esse hujusmodi tam mortiferæ congelationis tuæ, videlicet extinctionem lucis fidei, & scientiæ Dei, sive defectum. Non enim possibile est hanc lucem fidei, & sapientiam Dei radicare super cor humanum, & non inflammare illud ardoribus saluberrimis. Ad hoc igitur

D totis studijs invigilandum est nobis, totis virium animarum nostrarum conatibus petendum, ut illa luce fidei, atque scientia Dei perfundamur, & irradiemur, alioquin in medijs flammis tot & tantis, frigore morimur, & quod magis est stupendum, & diabolicum, miraculum, congelamur. Quid dicam de donis & beneficijs Dei, quæ omnem æstimationem nostram, omnemque humanum, & etiam Angelicum exuperans cogitatum? An non est ipse Dei filius donum Dei, & beneficium incogitabili largitate divinæ misericordiæ, & gratiæ, nobis singulis, & omnibus datum? Quot autem modis, & quibus, & ad quos fructus, & utilitates audivisti in præcedentibus. An non ipse Spiritus sanctus donum est, & quantùm est in misericordia, & largitate omnibus nobis, & singulis donans? Similiter & ipse pater misericordiarum semetipsum dedit nobis ad omnem usum necessariū. Semetipsum dedit

nobis in creatorem, & in conservatorem, & protectorem, in Deum, & patrem, quæ sunt dona excellentia omnem æstimationem, similiter in regem, & rectorem, in refugium ad omnem necessitatem. Dedit se ipsum nobis finaliter, atque novissimè obtinendum ad plenam gratiæ fruitionem. Non enim modica, aut levis est promissio illa, quam fecit nobis per Ezechielem Prophetam, dicentem. Ero illorum Deus. Prægrandis enim gloria est ipsum habere Deum, sicut habere patrem. Habere namque ipsum Deū est habere sponsum, & spirituali matrimonio illi esse conjugatum. Unde alibi debes esse edoctus, quia tota illa gloriosa semperque adoranda, & veneranda Trinitas merces est atque præmium totum & solum bonum omnium creaturarum intelligentium, quantùm in ea est: quod dico, propter illas, quæ justissimè semper, ac per omnia laudanda justitia ipsius, tantum donum non adipiscuntur. Vides igitur evidenter, quia non prunarum minutijs, neque ignium scintillis, sed montibus igneis, hoc est ingentibus, & universis beneficijs te non solùm circumdedit divinæ largitas bonitatis, sed etiam ex illis te condidit mirabiliter, & struxit, & ut prædixi rogum, immò fornacem immensam tam grandium flammarum, & ignium te fecit. Si tu quæris à me dicens, unde accipiam ignem vel calorem quo caleam dilectione in Deum? Ego viceversa interrogo te, qualiter effugies ardores istos, & flammas tam grandes beneficiorum Dei, ubi te abscondes à tantis istis ardoribus? Nec enim effugere potes temetipsum, nec elongari à temetipso, qui ut prædixi, rogus tam grandis es, immò fornax immensa.

CAPUT L.

De memoria beneficiorum divinorum.

ET quoniàm brevis est intellectus tuus eousque, ut altitudinem, & immensitatem tantorum beneficiorum attingere forsitan plenè non possit, faciam tibi rememorationem minorum beneficiorum, quæ quidem quivis intellectus facilè apprehendat. *Nota.* Respice igitur, & attende in obsequia creaturarum, quæ tam officiosè, tam sedulè innumeris obsequijs tibi serviunt. Et primùm in obsequia sanctorum & beatorum Angelorum, quorum officia, & obsequia, quæ nobis incessanter impendunt, in tractatu singulari de ipsis declaravi, nominavi, & numeravi tibi. Et ut de alijs taceam, quis satis admirari, laudareque sufficit fortissimam, vigilantissimamque custodiam, qua nos incessanter custodiunt, malignos spiritus arcentes à nobis, & compescentes eos, ne pro voto suæ malignitatis in nos sæviant, absterrentes eos, & diffugantes à nobis, interdùm autem religantes? Deinde quis adeò obtusus est, adeòque negligens salutis suæ, quis adeò ingratus, & indevotus, qui non attendat benevolentiam ipsorum erga nos, per quam & orationes nostras offerre Deo altissimo, & suas ipsis adjicere non cessant? Quis inquam hoc attendens non agnoscat incogitabilis pietatis, & dulcedinis creatoris divitias erga nos, quoniàm tam fideles, tam industrios, tam diligentes mediatores inter se, & nos, nobis dedit? Neque enim cessat solicitudo eorum apud Deum pro nobis, neque circa nos in omnibus, quæ nobis necessaria esse, vel salutaria conspiciunt. Et idem de sanctis, & beatis animabus tibi est sciendum, quantùm ad officium interpellationis pro nobis. Unde quis causæ suæ periculum, & negotiorum, quæ expedire habet coram Deo, arduitatem, &

E multitudinem advertens tam necessariorum, tamque salutarium auxiliariorum datorem Deum exinde non amare possit? Quis denique sanctorum labores, studia, & dolores, quos pro nobis ad Dei gratiam adducendis subierunt & sustinuerunt, Apostoli, sancti Martyres, & Confessores, omnesque Doctores, meditando, scribendo, prædicando, & multi ex ipsis tormenta immania passi sunt, vel leviter cogitet, & non in ipsum datorem tantorum adjutorum, & adjutoriorum saltem amore debitæ gratitudinis, utcumque calescat? Et hæc spiritualia beneficia sunt. Et propterea procedam ad temporalia, quorum amor tam facilè attrahit, alligat, captivat, inebriat, & interdùm usque ad insaniam concitat. Attende igitur qualiter misericordissimus creator, totum cœlum inclinat in obsequia tua. Et hoc
F manifestissimè conspicitur in obsequijs Solis & Lunæ, quæ tibi die, ac nocte lumen ministrant, aliaque tam multa servitia, quę Philosophis naturalibus solis nota sunt, tibi tā incessanter impendūt: in sole cerne velut servum strenuissimū, servum per omnia impigrum, tam manè surgentem singulis diebus ad illuminandum, & intendo manè, summè diluculo ad ministrandum lumen tibi in gressibus, & in omnibus operationibus tuis, similiter & equo tuo, & omnibus animalibus tuis. Servit igitur tibi sol evidenter, quasi servus lucernam præferens ante, ostendens tibi discrimina viarum, ne in eis cespites, aut corruas, vel etiam offendas, ad regendas, & dirigendas vias operibus tuis, quæ nec benè, nec rectè, nisi in lumine fieri possunt, præterea occulta beneficia,
G quæ per stellas, & planetas nobis incessanter præstantur, quæ paucissimis etiam sapientibus nota sunt. Respice in aera, & cogita de ventis, qualiter interdùm serenant, nubes inde diffugantes, & nubila. Interdùm autem nubes aggregant, tanquàm vasa aquatica, & ab aquis plena ad quasi circumvertentes ea humeris suis ministrandum aquam, & ad irrigandum agros tuos, & vineas, hortos, & prata, necnon ad ipsum aerem humectandum, & temperandum, qui inde salubrior fit hominibus, & ad expirationes, & respirationes, convenientior. Ipsa etiam commotione, & exagitatione ventorum, aer ipse depuratur, & ad vitam hominum, animaliumque spirantium, & respirantium fit aptior. Nec prætereas utilitates, quas venti præstant navigijs tam
H marinis quam fluvialibus, sed & molendinorum, quæ solo vento molunt, utilitas negligenda non est. Deinde respice in aquas, & primùm in fluctus, ubi sunt pisces, & non sufficies numerare, vel æstimare commoditates, & utilitates, quæ per eas tibi præstantur in fluctibus antedictis. Deinde respice utilitates evectionum navalium, & molendinorum aquaticorum, ablationum, irrigationum, potationum, & condimentorum in pulmentis, & occurret tibi tanta magnitudo, tanta multitudo utilitatum, quibus tibi serviunt aquæ, ut in numeratione, & mensuratione earum deficere necesse habeas. Post hæc considera terram, & videbis eam tanquàm quoddam creatoris promptuarium, & thesaurarium divitiarum innumerabilium, & immensarum. Ex ea enim velut ex quodam promptuario creatoris & victus, & vestitus, & inhabitatio, sive tectum, nobis assiduè ministratur. Ex ea enim sunt & fruges, & fructus, olera, herbæ, & legumina. Ex ea enim sunt & carnes animalium, quibus vescimur, & nutrimur. Ex ea sunt linum, & canapium, ad nos vestiendos. Ex ea generantur animalia, quorum lanâ, & pellibus, & plumis induimur. Ex ea sunt lapides, & ligna & sabulum. de quibus nobis habitacula fabricantur. Quis autē medicinas, quę de terra gignūtur, enumeret? quis innumeras utilitates metallorum

lorum, gemmarum, lapidum preciosorum, marmorumque æstimare sufficiat? Quis olei liquores, balsami, lactis, & vini, & omnia genera gummi memoriter teneat? Quis multitudinem venarum terræ, varietatemque lapidum earum vel dignoscere, vel numerare potuerit? Meritò igitur terram Dei promptuarium ad escas, & vestimenta, quæ nobis inde administrat, nominavi, quantùm verò ad divitias auri, & argenti gemmarum, cæterorumque omnium, quæ homines divitias vocant, non minùs rectè thesaurum divitiarum ejusdem creatoris vocavi, cùm in ea tot, & tanti divitiarum hujusmodi thesauri repositi, & absconditi sint ab ipso creatore. Nec tibi prætereundum est quot, & quantis usibus, & utilitatibus humanis, animalia deserviunt, & alia quidem evectionibus, alia equitationibus, alia agriculturis, & alia in omnibus, & per omnia in usibus hominum, & utilitatibus, & vivunt, & moriuntur. ita ut carnes, lanæ, & pelles, cornua, & dentes, & ipsæ etiam superfluitates à varijs utilitatibus non vacent. Quis enim non videt ex dentibus elephantorum, & cornibus bubalorum, mira ornamenta, & instrumenta fieri? Vides de lignis, & arboribus, quàm multipliciter cæduntur, dolantur, sculpuntur, in varias utilitates, & usus hominum. Et alia quidem exuruntur, ne frigorum superfluitas noceat hominibus, alia aptantur in ædificia ut sint nobis in tectum habitationis & in munimen protectionis à pluvijs & ventis, nivibus, atque grandinibus. Tantis igitur tormentis suis, lacerationibus scilicet, exustionibus, ad omnes injurias aeris expositionibus, nobis serviunt ligna silvarũ; ligna verò domestica tãta varietate fructuũ, ligna verò, & arbusta aromatica, tanta nos reficiũt virtuositate medicamentorũ, condimẽtorũ ac odoramentorũ. Hæc enim omnia intuenti, & diligenti perscrutatione cõsideranti apparet evidenter prælarga beneficentia creatoris, qui tanta immensitate, ac multitudine beneficiorum, & donorum suorum, ex omni parte nos obruit, pascit, vestit, circundat, munit, & protegit cõtra omnia incommoda, & nocumenta vulnerum, ægritudinũ & infirmitatũ corporaliũ, ut de spiritualibus commodis & incõmodis taceam. Si quis rex magnus regnum totum, & singulas regni partes, omnesque magnates, aliosque universos subditos suos, tuis obsequijs onerasset, ita ut omnia, & singula, quæ in regno ipsius sunt, omnesque & singuli subditi sui obsequijs tuis die, ac nocte evigilarent, an posses te continere ab amore illius? Et sic facit, & fecit unicuique nostrum incessanter Dominus Deus noster. Nec enim cuiquam de his qui in cœlo, vel de cœlo sunt, in parte ista pepercit. Nihil omnium istorum, quæ ejus sunt, à servitijs nostris voluit esse immune, quia nullum ex Angelicarum militiarum exercitu, nullam ex sanctis, & beatissimis animabus, nullam ex stellis luminaribus. Et ad hunc modum curre per omnia, quicquid est à summo cœlo usque ad deorsùm, servire nobis facit, si tamen & hoc dignamur. Ipse etiam infernus non est exemptus à servitute nostra, vel servitijs, dum & nobis sui terrorem, & horrorem, incutiens à malis innumeris nos custodit atque bona nostra nobis conservat, quæ si non esset timor ipsius, minimè durarent in nobis. Aliàs etiam tortor noster est, & vindex omnium injuriarum, & contumeliarum nobis irrogatarum, vindictas in omnes injuriatores nostros, tam justas, tantasque exercẽs, ut nihil sit quod ultra eas de inimicis nostris requirat justitia neque etiam ira nostra. Quęnam servitia nobis impendat purgatorius ignis, vel locus ipse nomine suo ipsemet indicat evidenter, dum quicquid purgandum invenit in animabus

A hinc exeuntibus, & ad patriæ cœlestis fœlicitatem pergentibus, purificat, & elimat, mundans illas, & clarissimas, lucidissimasque Deo repræsentans remuneratori. De terris, ventis, & maribus & alijs, eo compendio tibi satisfactum est, ut super hoc quicquã ulteriùs non requiras. Quid dicã & de ipso creatore, qui est Trinitas gloriosa, unus, verus, ac solus Deus, Pater & Filius, & Spiritus Sanctus, qui nec sibi ipsi in parte ista vel pepercit unquã vel parcit? Quod evidenter apparet in spiritualibus beneficiis quæ sunt illuminationes, justificationes, mundationes, decorationes, custoditiones, protectiones, & defensiones animarum nostrarum, à quibus nunquàm vacat incogitabilis pietatis suæ dignatio. An potes aliquid cogitare, quod cor humanum in amorem benefactoris inducere possit, quod divina bonitas erga nos negligat, vel omittat? Addam autem
B & aliam considerationem, quæ utinàm nunquàm recedat à memoria tua. Respice in universitatem, & apparebit, quia ipsa est innumerabilis multitudo ministrorum, seu servientium, varia dona, & xenia tanquàm ex promptuario quodam divinæ largitatis, & beneficentiæ tibi deferentium, & offerentium, atque præsentantium. Quæ quia, ut prædixi, & ostendi, ignes sunt, & flammæ ad calefaciendum cor humanum amore largitoris ipsorum: si interrogaveris unde veniunt, vel quò vadũt, quò tendunt, vel quid intendunt: ipsa in veritate respondebunt tibi, quia nos sumus innumerabilis multitudo miserationum Dei, portantes ignem, & flammas ad calefaciendum cor humanum frigore mortifero congelatum, & penitùs extinctum nec tamen tot, & tanti ignes, & flammæ, gelicidium ejus adhuc dissolvere sufficiunt. Addam & aliam considerationem, in qua non modicum est admirationis, nobisque doloris, & confusionis. Dico ergo: Res-
C pice mundum universum & videbis ipsum totum ardentem, atque flammantem, largitate, & beneficẽtia creatoris. Ex omni parte illius micant flammę donorũ & beneficiorũ creatoris sicut evidẽter vides ex præcedentibus. Quapropter manifestum est totũ mundum, sive universum creaturarum omnium, etiam cum ipso creatore fornacem esse totaliter ardentem, & undique flammantem. Quapropter de mirabilibus diabolicis prægrande miraculum, non solùm, quòd tanta fornax non te calefacit, sed etiam quòd in medio ejus positus non totus ea conflagras. Attende igitur insanissimum cor humanum, ubi te posuit creator benedictus videlicet in medio tot, & tantorum ignium & tam immensæ fornacis. Quapropter non solùm calere voluit ex tot, & tantis ignibus, & flam-
D mis, sed etiam ardere, & esse ignitum. Propter quod de lucifero dictum est Ezech. 28. quia ipse erat in medio lapidum ignitorum, Angelorum scilicet, qui prælargâ beneficentiâ creatoris igniti erant, non solùm calentes amore ipsius, sed etiam ardentes, atque flammantes in illum. Dicam adhuc & vulgare proverbium, quo dici solet? Qui obruit me, advertat me, quod est dicere, capit, & ad se trahit. Hoc insanissimum cor humanum tibi dici potest, quia tot muneribus, & tantis obruit te Deus ex omni parte, & tamen tu non admitis vel capis, ut te attrahat, & ad se trahat. Interrogo te etiam adhuc, quid peccavit Deus adversùm te, ut eum diligere vel non velis, vel non valeas, nec in tanta fornace tot, & tantorum ignium calefieri possis amore ipsius? Sed ut de donis, & beneficijs istis taceam, qualiter defendes te ab immensitate bonitatis & pulchritudinis ipsius? Illa velut caminus incogitabilis ardoris totam civitatem cœlestem inflam-

mat, atque conflagrat. Inde ardent omnes exercitus militiarum cœlestium, & omnis sanctorum Ecclesia, idest beatissimarum animarum, quæ ibi jam receptæ, & glorificatæ sunt. Attende quòd bonitatem, & pulchritudinem Dei tibi prædicat incessanter universitas creaturarum. Quemadmodùm & in ipsa Ecclesia canitur: Quem terra, pontus, æthera, colunt, adorant, prædicant. Dic quæso quæ mulier adeò refrigidata, vel maleficiata esse potest, ut juvenem sponsum diligere nollet, si die ac nocte prædicaretur sibi bonitas, & pulchritudo ipsius? Vide igitur quàm mortifera est infrigidatio tua, quàm stupendum gelicidium, vel ut veriùs loquar, quàm validum diabolicum istud maleficium, quo ita maleficiatus es, ut tot, & tantis, Dei bonitate, & speciositate, incessanter nullo amore in eum caleas, præsertim cùm innumerabilibus, & inæstimabilibus beneficiis cordi tuo jugiter se ingerat, & impingat. F Dic interrogo te, si venalis est amor tuus, quem emptorem alium, quàm Deum expectas? Quicquid mundus dare potest pro amore tuo, hoc est dicere, ut ametur à te, comparatione eorum, quæ jam dedit Deus, & continuè dare non cessat, atque eorum, quæ promittit, & præparavit diligentibus se, nulla sunt. Si verò liberalis, atque gratuitus est amor tuus, an est aliquid amore tuo dignum, vel bonitate, vel pulchritudine comparatione Dei? Immò (ut vulgariter loquar) in omnibus aliis perditur amor, in eo solo dignè, & per omnia laudabiliter collocatur. Quòd si amor tuus non nisi per vim, & violentiam extorqueri potest à te, nec sic fugere, vel abscondere te potes à calore ipsius attende minas, considera terrores, vide ipsum gladio evaginato supereminentem capiti tuo, & mortem tibi intentantem animę, & corporis. Vide æterna supplicia, & ardores sempiternos, quibus te traditurum comminatur, si non eum amaveris. Quæ mulier si talia ei fierent, vel intentarentur, cùm allegaret violentiam, per illam non se excusaret, si quis de amore illius culparet eam? Omnibus autem hujusmodi violentiis longè fortior est assidua prædicatio bonitatis, & pulchritudinis Dei, largitate ipsius beneficentiæ, ipsius infatigabili continuatione in unumquemque nostrum profusissima. Accedunt & ad hoc non parvæ virtutes efficaciæ, divinæ patientiæ, & longanimitatis ipsius, quibus tam malos & ingratos, in tot, & tantis malis vitiorum, & peccatorum suorum tã diu, tam benignè, tam misericorditer tam dulciter sustinet, & expectat, mirisque & inexplicabilibus, sibique soli notissimis modis, & viis ad misericordiam, & gratiam revocare, & reducere non cessat. Aggrega igitur hæc omnia, & invenies per hæc, quia nullum patet tibi effugium ab amore Dei. Non etiam est excogitare latibulum, ubi te abscondere possis à calore ejus; & quia cujuscumque modi, vel conditionis sit amor tuus, necesse est ut in eum te inclines, & ei te conglutines, & unias; sive enim liberalitas sit, quod est, ad donandum, sive venalis, quod est dicere ad vendendum, sive per extorsiones, & violentiam suam acquisibilis, non potes ipsum avertere à Deo, cùm omnes accusationes, & omnia provocatoria, sive incentiva amoris, incomparabiliter majora, & fortiora sint, pro eo quod vix illa cogitari possunt. Non est igitur tibi effugium, vel evasio, nisi effugium, vel evasionem hujusmodi ab amore scilicet ipsius extremum vocas periculum. Et est simile, si quis dicat illum evasisse, qui extremum, atque supremum incurrit periculum, latronem inquam evasisse cùm perferat suspendium. Ad ultimum autem ponam, quod est omnibus provocatoriis, atque omnibus incentivis illis fortissimum. Et hoc indubitanter est amor ille nimius, & incogitabi- E lis, quo ipse prior dilexit nos. Omnium enim incentivorum, & calefactivorum maximum est ignis. Amor autem quo dilexit nos ignis est, quapropter ad calefacienda, & inflammanda corda nostra convenientissimus: Ignis enim igne & longè convenientiùs & longè efficaciùs, quàm aliis accenditur. Propter hoc dicit Seneca: Ecce docebo te amatorium, subaudi medicamentum, sive carmen, sive veneficium: Si vis amari, ama. Propter hoc ipsum dicebat ad Deum David: Exurge domine in præcepto, *Psal. 7.* quod mandasti, quod est dicere, adimple tu illud, & hoc est præceptum charitatis, sive dilectionis, & tùc synagoga populorum circundabit te. Cùm enim ostendit, immò exhibuit evidentissimè in semetipso, quia diligebat genus humanum, tunc factus est, & ille dilectus hominibus & aggregati sunt ad eum, eique uniti unione amoris. Hic est ignis, à quo neque homo, neque aliud animal se abscondit. Omnes enim homines diligunt diligentes se, & omne animal diligit, à quo diligitur. Et hoc est quod ipsemet dicit in Evangelio Luc. Ignem veni mittere in terram: quid volo, nisi ut accendatur? Ignem istum, hoc est singulare istud, & stupendum beneficium, ne separes illud à corde tuo. Ipso namque adventu suo ignem suæ dilectionis erga nos ostendendum misit in corda hominum: Et licet hoc omni largitate beneficentiæ suæ (sicut prædixi) fecerit, & faciat incessanter, hoc tamen in singulari, & incogitabilis immensitatis beneficio, incarnationis suæ videlicet passionis, & mortis incomparabilis, & incomparabiliter, & magnificentiùs fecit, & efficaciùs. Hunc ignem igitur applica cordi tuo jugi recogitatione ipsius, & tene incessanter per memoriam tenacissimam in corde tuo, & non effugies, non dicam calo- G rem, sed etiam hujus sancti amoris, & saluberrimi vivificum ac jucundissimum incendium. Ne projicias à corde tuo citò ignem, sicut moris est stultissimis hominibus, sed quemadmodùm cùm vis, vel lignum, vel candelam accendere, tamdiu conjunctum igni tenes illud, vel in ipso igne, donec accensum fuerit; non enim tam citò ligna tactu ignis, vel calent, vel ardent; sic cor humanum, quàm citò cogitat flammam istam divinæ beneficentiæ, tam citò calere ex illa necesse habet, & per moram, hoc est per morosam applicationem paulatim calefit, & tandem incenditur. Causa autem in hoc est, quoniam necesse est profundari in intima cordis credulitatem hujus beneficij donec illud inhæreat & quasi radicetur in ipsis. Debes etiam hic attendere magnitudinem ignis istius, de quo ipsa veritas in Evangelio dixit: Majorem hac dilectionem nemo habet; quapropter isto igne dilectionis nullus major. Igitur *Ioan. 15.* manifestum est quia facilè calefieret, vel etiam accenderetur cor humanum, si diu applicaretur, atque H conjungeretur. Et intendo, si diu per cogitatum, & memoriam in illo teneretur. Ex quo manifestum tibi esse debet, quàm salutaris, quàm necessaria est jugis recogitatio dominicæ incarnationis, passionis, & mortis, & similiter sacratissimæ Eucharistię, quámque efficax rememoratio jugisque recogitatio ipsius, & quantùm nos diligat, qui tam crebrò singulis diebus cum tantis muneribus nos visitat, intelligentibus evidenter ostendit. Et propter hoc in illo tam venerando mysterio ignem sacratissimi amoris sui mitteret in terram. Pro magnitudine namque beneficij, immò pro immensitate, in illo tam venerando mysterio ignem immensum suæ dilectionis cordibus nostris ingerit, & immittit.

CAPUT LI.

De gladio spirituali, quo debet mactari anima in oratione, vel meditatione.

POst hæc autem aggrediar etiam gladium tibi dare, vel potiùs illum, unde accipias ministrare. Gladius igitur iste spiritus est, sive spiritalis, videlicet verbum Dei, sicut legitur ad Ephes. ultimo. Gladius iste penetrabilior est omni gladio ancipiti, sicut legitur ad Heb. 4. Hujus acumen, & penetrabilitas ex dolore pœnitudinis, & profundatione ipsius cognoscitur, atque sentitur. Quapropter de sacris omnibus eloquiis, illa ad transfodiendum cor conscindendum, & ad lacerandum eligenda sunt, quæ cor maximè penetrant, & conscindunt, & maximè dolorem intimum pœnitudinis ingerunt. Hæc autem, quantùm capio, efficaciùs hoc faciunt, quæ mala vitiorum, & peccatorum nostrorum ostendunt & aggregant. Et intendo mala, quæ hîc sunt, B vel imminent ex ordine divinæ justitiæ in futuro judicio. Inter mala igitur hoc primùm tibi nomino, mortem pessimam peccatorum, quæ vitam istam extinguit gratiæ, vel potiùs ipsa est extinctio gratiæ ejus. Et hæc quæ animam humanam à Deo separat, qui est vita beatissima animarum humanarum, quæ tantò perniciosior est, quantò gratia præstantior est, quàm natura, tantòque magis timenda, quantò ipsa vita gratiæ amabilior est, quàm vita naturæ. Sacra igitur eloquia quæ mortem istam tibi indicant, vel ostendunt, proculdubiò istam mortem pessimam ac perniciosissimam ingerunt, ac impingunt in penetrabilibus cordis tui. Unde igitur dolor cordi tuo incuti, vel ingeri potest, si mors ista cordi tuo dolorem non ingerit, præsertim cùm mors etiam corporalis, quæ nec vera mors est, nec mortis nomine etiā digna, maximum omnibus inferat dolorem? Mors C inquam corporalis, vel carnalis charorum tuorum tantum dolorem tibi ingerit, ut vix inde consolationem recipias, qua insensibilitate mortem istam spiritualem, ac pessimam absque sensu doloris intimi sustines? Dices utique mihi quia mors spiritualis ista adeò mortificat cor humanum, ut sentiri seipsum non sinat & propter hoc non videtur esse mirum si mortuum cor morte ista spirituali, nec ipsam mortem, nec aliud de incommodis spiritualibus sentiat. Verè utique dicis, & verum dicis: sed reminisci debes quòd verba Dei spiritus & vita sunt, sicut dicit veritas Joan. 6. Audivisti etiam in præcedentibus, quia illa est virtus mirifica verbi Dei, ut etiam mortui illud audiant. Lazarus illud audivit, qui *Joan. 11.* quatriduanus putrescebat in tumulo. Ea est imperiositas vocis Dei, ut mortui illi obediant, sicut apparet de ipso Lazaro, qui vocatus voce Salvatoris, D cùm esset mortuus, obedivit eidem. Jussus namque venire foras de tumulo, statim prodiit ex illo, quamvis ligatus pedibus, & manibus institis: quandiu igitur mortuus est hac pessima morte peccator, vocem Dei non audit; quandò autem audire incipit illam, tam citò, & aliquo modo vivit, non autem vitâ gratiæ, quæ mortem omninò extinguere, & exterminare sufficiat. Et propter hoc semivivum hujusmodi peccatorem vocat dominus in Evangelio Lucæ 10. Habet enim indubitanter aliquid vitæ, qui mortem suam in qua fuit, vel etiam est, adhuc utcunque videt, & conspicit. Plùs autem habet vitæ, si vel modicum dolet de morte hujusmodi, plùs habet vitæ si de ea etiam vel leviter erubescit, plùs etiam, si morti hujusmodi irascitur. Plerumque enim priùs lumen aliquod salutaris cognitionis recipit visus interior, quàm affectus recipiat aliquid

A vitæ spiritualis. Et hoc est quod dicit Augustinus super Ps. videlicet, quòd prævolat intellectus, & sequitur tardus vel nullus affectus. Et intendo quia prævolat intellectus ad videndum mortem istam vitiorum, & peccatorum utcunque; jacet autem adhuc mortuus affectus, & in ipsa tyro, qui renovatur & juvenescit, & cum ipso spolio pellis suæ vetustatem deponit; verùm circa oculos incipit ei fieri ista renovatio, quoniàm pellem vetustam de circa oculos primum ejicit, & deponit. Sic fit in multis peccatoribus, quia renovatio, & sanitas spiritualis, vel vita potiùs incipit eis fieri in oculis cordis. Et de illa vidua quam Petrus Apostolus suscitavit in Actibus *Act. 9.* Apostolorum, quæ dicebatur Dorcas, quòd ipsa primùm aperuit oculos, & viso Petro resedit. Evidens est autem literatis, literatis inquam in sacris literis, ut videtur, quòd aliquid vitæ spiritualis habent in oculis cordis cùm vires motivas, idest affectus corruptissimos habeât prorsùs mortificatas, neque enim scintilla vitalis caloris, qui est amor honestatis, & aliorum quę propter Deum diligenda sunt, nec aliqua etiam minima scintilla calet in eis, cùm nihil omninò diligant de his, quæ ad honestatem pertinent. Contraria verò, idest, vitiorum suorum voluptates, & turpitudines totis desideriis concupiscunt, & totis studiis acquirunt. Adjiciunt etiam ad cumulum malorum suorum, ut & honestatem, & decorem morum laudabilium, quam in se extinxerunt, atque radicitùs extirpaverunt, tanto in aliis odio persequantur, ut nec verbum de illa audire, nisi molestissimè possint. Quod evidens indicium est, extinctum in eis esse vitalem, atque vivificum calorem bonæ dilectionis, cùm flammæ turpium desideriorum cor eorum totaliter occupaverint, atque repleverint. Quapropter verum est, quod dixi tibi, quia semivivi hujusmodi sunt homines, & unusquisque eorum est homo, qui incidit in latrones, qui spoliaverunt eum, & plagis impositis abierunt semivivo relicto, quamquàm & vita hujusmodi recto nomine dici non possit, quæ mortem animæ humanæ secum patitur; comparatione tamen eorum, qui obcæcati sunt omninò vel ignorantiâ, vel incredulitate, hujusmodi homines, quantùm est ex parte virtutis intellectivæ, non immeritò vivere dicendi sunt. Cogita igitur, & recogita mortem istam, & operare cum auxilio divinæ virtutis, & gratiæ per mortem istam, mortificans eam in semetipsa & per semetipsam, de morte ipsam vitā eliciēs. Illum enim invenies non solùm mortem tuam, sed etiam mortem sui ipsius. Dic igitur in teipso videlicet in corde tuo: Domine Deus vita mea, non solùm dator vitæ meæ, quis est reus mortis meę tam malæ tam turpis? Quis intulit mihi mortem meam, nisi ego ipse? Quis me separavit à te? Non enim tu discessisti à me prior, sed ego discessi à te. Non enim deseruisti me, sed ego deserui te vita mea. Abiens autem post gravitatem cordis mei pessimi, verti à te dorsum, & recessi à te abiens post concupiscentias meas turpissimas, atque vilissimas. Ego ipse feci divisionem ipsam mortis, vel potiùs mortem inter me, & te. Ego interposui chaos terrum, & horriferum inter me & te, & vitam, abyssum scilicet vitiorum, & peccatorum meorum. Ego sum qui me averti à lumine tuo vivo, & à luce vivificante, & immisi me, immò me immersi & ingessi potiùs in umbra mortis, & in tenebras vitiorum, & peccatorum meorum. Ego sum, qui in me extinxi vitam gratiæ tuæ, & mortem virtute baptismalis sanctificationis in me mortificatam vivificavi denuò in mò sæpissimè per sensus mortiferos, quibus consensi subjectionibus mortiferis. Ego mortem istam delectam de solio liberi arbitrij mei, & de regno, quo regnabam, me

præcipitás,exaltavi& restitui,in regnú pristinú.Ego sum, qui prostratam illam erexi, & exurgere feci in resurrectionem diabolicam. Ego sum, qui hausi voluptates venenatas, quarum haustu vita gratiæ tuæ, non mirum, si extincta est in me. non solùm hauriebam venena hujusmodi, sed etiam inebriabā me illis, & sæpè usque ad nauseam replebam me illis. Ego sum qui instar apri insanissimi irruentis in gladium venatorum, impingebam me in gladios transfodientes animam meam. Omnia namque concupiscibilia gladij flammei, & igniti sunt, transfodientes animas hominum insensatorum. Quoties quæsivi, ut viderem concupiscibilia, quoties exquisivi gladios istos, ut in eis me impingerem, & in eos tanquàm aper insanissimus toto impetu me darem, immò præcipitarem? Scio domine Deus meus, scio nunc te revelante, & docente, linguas hominú esse plenas veneno mortifero, sicut dicit Apostolus tuus Jaco. Scio eas esse gladios acutissimos jacula & sagittas mortiferas, sicut docuisti me per Salomonem Prover. 26 Domine Deus meus quotiens exposui me sagittis istis, gladiis & jaculis confodiendum? Quotiens scire volui, & inquisivi etiam, quid de me dicerent homines nesciebam domine, quia sermones laudantium molliti erant super oleum, nunc autem te revelante scio, quòd hujusmodi sermones jacula sunt mellita, & transfigentia corda stultorum. Scio domine, & nunc te docente, quia sermones detrahentium jacula fellita sunt. Ista jacula, & illa declinavi. sed etiam eis transfodiendum cor meum insanissimè, & vicibus innumerabilibus, exposui, & jacula hujusmodi quibus anima transfigeretur, quotiens exquisiveram, tu scis domine Deus meus. Scio tamen te docente, quia sermones adulationum, & detractionum, flatus ventorum pestilentissimorum sunt validissimi ad extinguendum lucernam sanctitatis, & gratiæ tuæ. Quotiens exposui eam flatibus hujusmodi, quid ergo mirum si extincta est? Plerunque flatus istos, ut cor meum flarent, procuravi, & quæsivi. Ego igitur, ego ipse sum reus tot, & tantarum extinctionum vitæ meæ, qua vivebam, & gratia tua. Væ mihi, qui afflatus istos, vel unquàm exquisivi, vel unquàm amavi, vel sustinui mihi extinctionem vivificæ lucernæ gratiæ tuæ, idest mortem spiritualem animæ meæ. Docuisti me domine Deus meus per Salomo. Prover. 17. quia sicut in igne probatur aurum, & in conflatorio argentum, sic homo probatur ore laudantium. Hoc igitur docuisti me, quòd ignis vehementissimi ardoris sunt verba laudantium, hoc domine nesciebam. Propter hoc ad instar furiosi, vel potiùs dæmoniaci in ignem istum, quotiens poteram, injiciebam me. Quid igitur mirum, si miserrima anima mea in tantis ardoribus sæpè incendio pe i t? Si omnia bona mea tantis ardoribus exusta sunt, & consumpta, ob inardentem mihi iracundiam, quæ ut (ait Greg.) à teipso edoctus, velut pestis totam mētem degraduat, & de qua verissimè dici potuisset, quia velut incendium animam totam vastat, nihil ex bonis gratiæ tuæ prorsùs relinquens. Quid prosequar de singulis vitiis meis, & peccatis, quibus vel immanissimis belluis devorandum me tradidi? Quæ enim ex hujusmodi belluis de miserâ animâ meâ non est satiata? Ego miserrimus, & insanissimus, quasi omnes invitassem omnibusque convivium præparassem, & tanquàm dixissem verbis tuis, quæ posuisti in ore Isa. prophetæ tui: Universæ bestiæ saltus convenite ad devorandum, sic omnibus procurationem opulentissimam de anima mea, & præparavi & feci. Hæc quidem dicenda sunt ab homine habente conscientiam, quòd omni genere vitiorum, & peccatorum se maculaverit. Vix autem est

Nota.

E peccator, quantùm capio qui non multas catervas dæmonum de animâ suâ spiritualiter paverit, multaque eis convivia de illis fecerit. Dum me ipsum laudabam, quid faciebam domine Deus meus? Nunquid non flatu oris mei lucernam sanctitatis tuæ extinguebam, & cor meum, lampadem scilicet quandam Spiritus sancti, ipsemet insufflans extinguebam? Cui morti non semper patuerunt fenestræ domus meæ, idest oculi, similiter, & aures? Quàm parata fuit lingua mea ad stultiloquia, & maliloquia, qubus anima extingueretur? Quàm paratæ manus meæ, cæteraque membra corporis mei, ad exhibendum se arma iniquitatis peccato? Quàm plenum fuit os meum semper amaritudine, & dolo? Quis unquàm mihi, quod displiceret locutus est, & non paratissimum, ac copiosissimum me invenit ad respondendum ei deteriora, ac si ad usuras gravissimas reciperem, quæcunque mihi bona, vel mala

F dicebantur vel fiebant? Domine Deus meus quantò ma ora, quantò plura, quantò deteriora reddidi maledicentibus mihi, & malefacientibus, si reddere potui talia? Sin autem, volui saltem, Domine Deus meus unde mihi tanta pronitas tanta mihi promptitudo in omni genere mortis animæ meæ? Unde mihi amores, & desideria cujuscunque mortis animæ meæ, cui furiosa fuit tanta voluntas? Fuit inquam transfodiendi se in omnem ignem & aquam, & in omne mortis periculum. Domine Deus meus vita mea, & salus mea, quid videbam in te, vel sentiebā ex te, ut tantis studiis, tantis insanissimorum desideriorum ardoribus quærerem discedere à te, & in mortem meam ire? Domine Deus meus delitiæ tuæ sunt esse cum filiis hominum, delitiæ tuæ erant esse mecum; ego verò discedebam, ac fugiebam ac si mors mea esset esse tecum, & mortifica insequebar, & ad ea currebam, eisque adhuc inhæreo, si ipsa vel

G essent, vel sint adhuc in vita mea. Clamabat ad te sanctus David: Ne discedas à me, ne discesseris à me Proculdubiò cognoscebat te esse vitam suam, cujus discessum, & elongationem sic se formidare ostendebat sed propter quid dicebat, ne discedas à me, an est hoc possibile ut immedietas pietatis, & dulcedinis tuæ permittat hoc ut discedas à quocunque. vel deseras ipsum? Tu enim dixisti jam plures: Et primus, & novissimus in discessu Primus es enim in diligendo, & adhærendo, atque appropinquando nobis. Non enim deseris nos, nisi priùs desertus es à nobis, scilicet solummodò postquàm nos elongaverimus à te. sicut dixisti per os David; Ecce qui elongant se à te, peribunt. Quid ergo est, quod clamat sanctus David: Ne discedas à me, ne discesseris à me, & ne elongeris à me, cùm hoc nun-

Psal. 37.

Psal. 72.

Psal. 37.

H quàm fit piissimæ voluntatis tuæ, videlicet ut nos alij deseras, vel relinquas? Hoc inquam clamabat, ut tu ipsum conservares, & ut ipsum te abjicere non permitteres. Ac si diceret: Conserva me mihi, & me tibi Nisi enim custodieris civitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Quid ergo domine Deus meus decepit me, quid illusit mihi, quid suasit mihi tam infœlix commercium, tam mortiferam commutationem, ut te vitam, & gloriam commutarem in mortem pessimam istam, ut scilicet te vitam meā, & salutem desererem, & mortem istam vilissimam, atque turpissimam amplecterer? Domine Deus meus non erat voluptas illa utique veri nominis, ac veræ rationis, sed fallax, & fallacia, & ab ebrio dormiente somniata. Priùs igitur inebriavit me, & soporavit cogitatio tentationis. inebriatum verò, & dormientem facile fuit in istud tam fantasticum, tā noxiæ illusionis illidere. Propter hoc vigilantissimè nobis vigilare præcepisti domine Deus meus. Parum namque differt dormiens à mortuo: Nihil enim

Psal. 126.

enim sensus habet, aut virium, ligatus est sensus interior, & omnes vires corporis. Domine Deus in istam impotentiam duxi me, ut nihil possim horâ dormitationis, & somniationis istius contra hostem, vel adversarium meum. Vires, quas ex virtutibus, & donis tuis habebam, & arma etiam projeci, nec auxilium tuum invocavi, qui promptissimus adjutor es omnibus invocantibus te in veritate. Hoc utique facere debuissem, & antequàm irrueret in me ista tentatio, & in ipso etiam tentationis initio. Ego verò miserrimus, atque vilissimus, & omni bono indignissimus, omni damnatione, & morte dignissimus, omninò me averti à te, & in istum infernalem lethæum fluvium voluptatis mortiferæ me immersi Domine Deus meus ac si vera voluptas esset, quæ me ad lethargiam spiritualem istam induxit, in illa comparatione suavitatis tuæ, & compassionis jucundissimæ, ac vivificæ societatis, & habitationis tuæ. Absit enim (ut ait tantus, & sapientissimus Aug.) ut tanta delectatio sit in vitiis, quanta in virtutibus. Si placuit voluptas, ubi eam insanissimus quærebam, ubi quærere illam debebam, nisi in te fonte unico suavitatis incogitabilis? Miserrimus ego, & insanissimus corrupi palatum cordis mei, infeci ipsum, & indui ipsum spurcitiâ somneitatis istius, & illusoriæ voluptatis. Desiit ergo mihi sapere vera ac pura, & perpetua bonitas, desiit mihi sapere multitudo dulcedinis tuæ domine. Quia sicut dicit Aug. verbum hoc exponens: Ei soli sapit, qui palatum cordis non perdidit de febre iniquitatis. In hoc profundum mortis me immersi, & non percipiebam, quæ in eis sunt. Cùm spiritu præditus eram, & de illo vivebam, spiritualis existebam, & dijudicabam omnia; tunc non erat carni, vel diabolo locus deceptionis, vel illusionis, tunc enim verè vigilans eram interiùs. Vigilia verò somnia non solùm non admittit, sed etiam prorsùs exterminat, & excludit, tunc certissimum erat mihi, certissimam, purissimam, vivificamque, & super omnem cogitatum esse bonitatis tuæ suavitatem, & omnem aliam, etiamsi vera esset, abominationem esse horrificam. Sic me insanissimus ipse in mortem dedi, extinguens in me spiritum vitæ, idest inspirationem sanctissimam, quâ ex te vivebam. Et ex hinc factum est mihi, ut mors ipsa delectabilis mihi sit, & placeat mihi; & vera vita, qua tibi conjunctissimus adhærebam, mihi non solùm molesta, sed intolerabilis sit, quæ perversitas, quæ major insania cogitari possit Domine Deus meus? Si superbia mors mea est, per quemcunque ex ramis ipsius, quæ mors turpior, & vilior est, aut ridiculositate ei comparabilis? Cùm enim sola vita humiliationis nostræ sub omnipotenti manu tua nos tibi sola conjungat, & societ, proculdubiò superbia est, quæ nos à te separat, qui vita vera, ac beata es animarum nostrarum. Quid enim superbire est nisi superire? quod est ire de imo servitutis, ultimæque subjectionis, quâ Deo subesse debemus, in sublime vanissimum, ac falsissimum, quo aliis hominibus superesse volumus, ac præesse? Quo quid ridiculosius cogitari potest? Propter quod sapienter ait sapiens Seneca, dicens: Si videres murem unum dominari cæteris muribus, risum teneres? Quapropter cùm nihil ampliùs habet unus homo, quantùm est ex natura, & conditione suæ speciei, quàm aliquis aliorum, contra jus, & legem naturæ est, ut velis aliis hominibus dominari. Quia si quid scientiæ, vel potestatis, vel alterius cujuscunque excellentiæ, cuiquam à creatore donatum est ei, aliis in eo servire tenetur, & nullatenus appropriare sibi illud debet. Quare manifestum est, furti illum reum effici, qui tale donum, quod indubitanter publicum est, sibi soli appropriare præsumit. Hujus autem exemplum habes evidentissimum in visu, auditu, & in unoquoque officiorum aliorum, quibus membra singula prædita sunt. Non enim licet, vel possibile est naturaliter, oculis appropriare visum sibi, qui utique datus est eis, vel potiùs impositus, tanquàm officio, non propter se, sed propter totum hominem, atque totum corpus, ut dicit Greg. super Ezech. Quia sic se habet & de lumine scientiæ, quia nulli ex sapientibus propter se solùm datum est, sed propter corpus Ecclesiæ Dei. Dispensatio igitur sola luminis istius tradita est unicuique ex doctoribus sacris; quapropter manifestum est quanti furti, immò quàm execrabilis sacrilegij rei sunt, qui lumen scientiæ divinalis sibi appropriare præsumunt. Puto autem hanc esse causam, propter quam periit plerunque sapientia à sapientibus, & intellectus prudentium, vel prudentię potiùs, absconditus eis, quia benignissimus Deus in omnibus donis suis vult habere prudentes, & largos, atque liberos dispẽsatores, non sacrilegos, & avaros raptores. Non igitur mirum est si furibus, & latronibus tam pretiosa dona sua communicare, vel credere non vult Deus. Jam enim edocti sumus ex parabolis Evangelicis, quia servis fidelibus multiplicat dominus talenta tradita. Manifestè igitur video te illuminante domine Deus meus, quàm justè deseris superbientes in donis tuis, & utentes his tãquàm suis. Desereris ab eis pro eo, quod superbiunt contra te, idest supereunt à dispensatione donorum tuorum sibi tradita in dominium, immò in rapinam, ea usurpantes, & appropriant sibi, in quo non solùm tibi injuriantur, ministerium tuæ dispensationis abjicientes, sed etiam toti corpori Ecclesiæ, cujus bona omnia per rapinam sacrilegam sibi usurpant, & appropriant. Hi in Abbatia Dei, in qua Christus dominus Deus Abbas est, in qua sanctorum communis regula est & communicatio Sancti Spiritus uniendi officium, proprietarij sunt effecti, & non communicantes bona omnia, & sic excommunicatis tam impiè communicantes, excommunicati sunt, & à communione vivi corporis mystici tui, quod est Ecclesia, seipsos suâ perversitate reddunt alienos. Et propter hoc vitam, quam de communione sanctissimi corporis hujus accipiebant, & participabant, sibimetipsis auferentes, membra quoque à proprio corpore separata ipsa separatione moriuntur, & arescunt. Et à te igitur vita vera animarum Deus meus, & à corpore sacratissimæ Ecclesiæ tuæ, quam spiritus tuus vivificat, & regit, me separavit ista superbia pariter, & avaritia. Quapropter domine Deus meus, si feci istud, etsi est iniquitas in manibus meis, ego solus sum author mortis meæ, & verus homicida mei ipsius. Quàm justa est damnatio superborum & quàm rectum, & quàm æquum, quàmque per omnia laudandum judicium tuum de ipsis? quàm justa desertio quâ eos deseris, & sibimetipsis relinquis? quàm magna est ira tua, dum eos sibi ipsis dimittis, neque enim sanior potest esse furiosus inimicis, quàm ipse sibi sit. Non potest enim esse furiosior insidiator, nec vigilantior procurator mortis, quàm ipse sibi domine Deus meus. Non potest furiosus carnifici crudeliori tradi, quàm ipse sic suis manibus pessimis, sævissimisque traditus est furiosus, sibi ipsi sic relictus. Domine Deus qui vidit, vel videre potest insanias deserentium te, & recedentium à te, nisi cui tu ipse illuminaveris, easque revelaveris? Domine Deus meus, quàm amara est mors ista, quâ se à te vita abrumpit tam obcęcatissima anima furiosa, cujus amaritudo si sentiretur, nemo in illam se injiceret, nemo à te jucundissima vita abrumpere se vellet, vel etiam posset. Quis enim gustare potest (ut ait sanctus Job)

quòd gustatum afferat mortem? Talia sunt mortiferæ voluptates, taliaque venena, quæ insipientissimis animabus propinat diabolus. Domine Deus meus si sentiri posset amaritudo mortis, quis eam non horreret? Quis eam virium suarum conatibus non declinaret, & fugeret? Domine Deus meus si sentiretur præsentiæ tuæ suavitas, & inhabitationis tuæ in animabus, in quibus es, vivifica jucunditas, quis se à te abrumpere, & separari pateretur? Hæc igitur est mors peccatorum pessima, quæ quasque animas peccantium mortificat ut sensus in eis spirituales, & propter hoc se ipsam cùm amarissima sit, atque durissima, sentire non sinat. Domine Deus meus credunt se suaviter vivere, qui tam amara, acerbissimaque morte hujusmodi, vel mortui sunt, vel moriuntur. Domine Deus meus ista morte me transfigit, atque transverberat gladius vivificus verbi tui, & mentis visceribus meis illam infigit, dum ipsam in cor meum tam patenter impingit. Domine Deus meus quàm desiderabiliter omnipotentis virtutis, & prædulcis misericordiæ tuæ, est miraculum, cùm gladio verbi tui mortem istam per eandem ipsam mortificas, expellis atque diffugas ab animabus, quas superabundantissimæ pietatis tuæ dignatione placet vivificare. Sufficere deberet, & superabundare etiam mors ista ad absterrendos, & diffugandos peccatores ab ipsa, sufficere deberet gladius acutissimus ac vivificus verbi tui, ad transfigenda & digladianda corda sic mortua. Verùm quoniam docuit ille sanctus, & sapientissimus Greg. quia gratiam compunctionis super omnia provocat, atque procurat prævisio inferni, tentabo gladium istum acuere morte illa, & malis illis novissimis pœnalitatis illius incogitabilis. Dico igitur ô insanissime peccator, qui nondùm discedis à morte ista tua pessimâ, nondùm reverteris ad Deum beatissimam vitam, jucundissimamque salutem tuam, qua dementiâ non times à facie gladij, quam vibravit super te omnipotentissimus, qui capiti tuo impendit? A quo non est possibile protectionis armaturam esse, neque ullum effugium, quare te non transverberet, & in frusta concidat cor tuum timore horribili, & terrore inassecurabili. An oblitus es quia ex ore sedentis in throno vel regno omnium sæculorum procedit gladius ab utraque parte acutus, quod est dicere, & animam & corpus morte perpetua transfigens? procedit inquam jam digladiaturus, sive cæsurus. Hic est gladius elimatus, ut splendeat ad instar fulguris, & acutus, ut cædat victimas, juxta sermonem Ezech. Procedit igitur incomparabiliter majore rapiditate, quàm fulgur descendit super te vibratione omnipotentis Dei, manus Dei ferientis, & nec dum timore concideris, nec dum dolore scinderis, quâ audaciâ, vel securitate spectas sagittas arcus divini judicij

Psalm. 7. contra te extentissimi, vel intentissimi? Si quidem arcum suum tetendit Dominus Deus, & paravit illum, & in eo paravit vasa mortis æternæ, quæ sunt sententiæ justissimi judicij ipsius mortem irrogantes æternam omnibus illis qui non fugerunt à facie arcus istius. Et tibi insanissime dat etiam per me nunc significationem, ut declines, & fugias à facie arcus istius. Ego enim clamo tibi quantùm possum, declina, fuge sagittas istas contra quas nulla est armatura protectionis, à quibus solâ declinatione, & fugâ effugitur. Quis hominum, vel etiam animalium eousque desipuit, vel insanivit, ut, tanquàm signum ad sagittam positum sagittas expectare auderet? Quis gladium capiti suo impendentem non expavit? & præsertim gladium tam fortem ferientis Dei, tam dirè concidentem non expavit. An ignoras ô miser omni damnatione, & morte dignissime, quia non est tibi defensio, vel evasio, vel adjuto-

E rium contra Dei ferientis vindictam, & quia non tibi protectio, vel refugium, est contra iram ipsius. An ignoras, quàm horrendum sit incidere in manus Dei viventis, & irati? juxta sermonem Apostoli. Non times ignem illum æternum, flammas inextinguibiles, & ardores sempiternos, de quibus dicit Dominus per Isaïam: Quis ex vobis habitare poterit cum ardoribus sempiternis? Terribilis namque est expectatio, judicium, & æmulatio ignis, quæ consumptura est adversarios, sicut dicit Apostolus ad Hebræos decimo. Si terribilis est quæ, & unde tibi ab eâ securitas? Aperi oculos cordis tui ô miser, & vide, quia non solùm minatur tibi infernus intentans tibi omnia tormenta sua, sed etiam omnipotens Deus minatur & de se, & de creaturâ suâ, & etiâ de toto mundo. Sap. 5. Ibi enim expresè legitur de omnipotenti Deo, quia accipiet armaturam ze-

F lus illius & armabit creaturam ad ultionem inimicorum, induet pro thorace justitiam, & accipiet pro galea judicium certum, sumet scutum inexpugnabile æquitatem, acuet diram iram in lancea, cùm pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos. Et multa alia ibi de his evidenter minatur, videlicet de creaturis ad ulciscendas injurias, & contumelias, quas insensati, & impij irrogaverunt creatori. Creaturæ armabuntur, & excandescent adversùs eos, sicut legitur Sap. 16. ubi dicit, quia creatura tibi factori serviens excandescit in tormentum adversus impios. Hæc est pluvia belli de quâ dixit Sapiens, & Sanctus Job: Donec pluat super illum Deus bellum suum. Times à scintillâ permodicâ ignis corporalis, & non times ab ardoribus immensis, & sempiternis. Times à morsu pulicis unius, & non times ab ira, quæ consumptura est adversa-

G rios: Nunc miserrime, & fuge, dum & timere saluberrimum est, & fugere tibi possibile: Et patet tibi ille copiosissimus misericordiæ Dei sinus ad tutissimum refugium. Quòd si dixeris mihi, non possum timere, ubi, vel unde accipiam securitatem vel inveniam: Respondeo tibi, & replico contra te, ubi invenisti, vel unde accepisti securitatem quasi liber, & immunis sis à ventura ira: Cùm ista maxima terribilia sint inter mala pœnalia, quâ dementiâ dicere potes, quia non tibi timor est à facie illorum? An non innatum est hominibus, & alijs animalibus timere, & fugere à facie malorum sibi imminentium, & præsertim mortis, & mortem inferentium? Hoc enim jus naturæ est, quod videlicet natura omnia animalia docuit timere, scilicet & fugere à noxiis atque pœnalibus, & à morte potissimùm. Quòd si adeò pœnalia, adeòque noxia mala timorem tibi incutere non sufficiunt, incutiat tibi pudorem saltem opprobrium illud sempiternum, quod nullâ oblivione delebitur. Ingerat tibi confu-

H sionem spectaculum illud ignominiæ, & confusionis universalis, in qua omnes fœditates tuæ, omnes turpitudines tuæ, omnia pudenda tua, quod est dicere omnia ea, quorum aspectus tibi erubescendus est, patebunt omnium vivorum, & mortuorum oculis. Erubesce saltem in conspectu inimicorum tuorum apparere tam vilis, tam ignominiosus & despectabilis. Quid loquar de curia totius cœlestis conspectus, & innumerabilium exercituum, sed & totius Ecclesiæ sanctorum, qui cum Christo regnaturi sunt? Miser, & insanissime, quâ impudentiâ ferre poteris præ confusione tantum, & tantæ ignominiæ spectaculum. Ipsum verò aspectum terrificum omnipotentis judicis, qualiter poteris sustinere, qui modò vix ferre potes faciem sacerdotis unius audientis in confessione peccata tua? In aspectu nanque judicis illius evidenter videbis immensitatem, & innumerabilitatem ingratitudinum, abominationum

minationum, iniquitatum, & injustitiarum tuarum monstrificasque, & horribiles voluptates, & fœditates tuas, quæ in nocte præsentis vitæ, etiam à diligentissimis perscrutatoribus suis inquisitæ sunt. Tanta namque erit tunc claritas judicis, ut præ immensitate claritatis suæ, tota monstruositas nostra, & omnia peccata nostra, & vitia lucidissimè videantur. Denique attende, quantum erit tormentum intueri vultum illum terrificum irati judicis quandò ipse sanctissimus, & sapientissimus Job petebat abscondi in inferno, donec pertransiret furor, & ira ejus, videlicet quæ apparebit in vultu illius, dum sederit in judicio ferens sententias æternæ damnationis in impios, & reprobos. A facie etiam ejus petebat abscondi Job in inferno, vel ne videret adeò terrificum vultum ejus, vel ne videretur ab eo. Ejus aspectus omni fulmine incomparabiliter terribilior est, sicut dicitur per Prophetam Malach. Et quis stabit ad videndum eum? Ignis si quidem in conspectu ejus exardescet, & in circuitu ejus tempestas valida rapiens in abyssum teterrimam infernalem, & submergens in mari amaritudinum æternarum omnes illos, qui in parte sinistra coram judice reperientur. His, & hujusmodi tantis malis, & jam jamque, quâ horâ nec scis, nec putas, tibi imminentibus, exacue verba Dei quibus omnia ista reprobis omnibus comminatur. His jugiter contende, concide, & digladia duritiam cordis tui. Oblaturus igitur piæ, & sanctæ orationis sacrificium ignem, & gladium tibi assume ex his, & hujusmodi, sine quibus vix aut nunquàm crematur, aut mactatur in oratione cor humanum. Forsitan autem & alio percutiente, alioque inflammante, & faciliùs, & citiùs immolabitur hujusmodi sacrificiū. Sunt enim sacri doctores, qui norunt dirè, & durè percutere in gladio isto, & istos ignes accendere in cordibus auditorum. Consilio autem meo, tu ipse per temetipsum facies in parte ista, quod poteris, & nihilominùs auxiliis sacrorum doctorum, & prædicatorum, juxta quod dixi, uteris.

CAPUT LII.

De lucta animæ in oratione.

POst hæc prosequar in oratione ea, quæ ei accidunt, per hoc, quòd ipsa est lucta cum Deo seu contra Deum. Et hoc insinuatum est nobis in lucta Jacob, qua luctatus est cum viro seu Angelo, in qua ei apparebat Deus: sicut legitur Gen. 32. qua lucta extorsit ab eo, si fas est dicere, benedictionem propter quod dicitur ibi, quia dicit Deus ipsi Jacob: Quòd si adversùs Deum fortis fuisti, quantò magis adversùs homines prævalebis? Nec prætereundum est tibi, quia lucta ista de nocte facta fuisse scribitur, propter quod cessante aurora dicit Angelus ad Jacob. Dimitte me, quia jam aurora est. Causa autem in hoc est quia nox, sive nocturnum tempus convenientius tempus est orationi, sive luctæ, quâ luctandum est cum Deo in oratione. Et hujus duæ sunt causæ, scilicet quies & solitudo. Quies quidem, quia oratio cor liberum, & quietum requirit ab aliis actibus, & occupationibus, sicut scriptum est de rege Josaphat, qui timore perterritus totum se contulit ad orandum Dominum. Non enim corde dimidio, aut quolibet modo partito orandus est Deus, sed exemplo Salomonis Sap. cap. 8. Ex totis præcordiis meis dixi, da mihi sediū tuarum assistricem sapientiam. Et David: Clamavi in toto corde meo, exaudi me Domine. Neque enim fortissimum contra Deum luctari nisi totis viribus conveniens est. Nec tu ignoras, quia ad comparationem fortitu-

Psal. 118

A dinis Dei altissimi nullæ sunt vires humanæ: Non enim est fortitudo contra Deum, sicut dicit Salom. in lib. Proverb. Totæ igitur vires tuæ colligendæ tibi sunt, si vis fortis esse in lucta hujusmodi contra Deum: sic & solitudo luctæ isti, videlicet orationi, convenientissima est. Ipse enim hoc docuit in Evangelio Math. 6 ubi docet nos orare in abscondito, & clauso cubiculo, non solùm propter hoc ut inanis gloria declinetur, sed etiam ne corda nostra rapiant ad se, qui circunstant, & nos nobis excutiant, sicut dicit Seneca de se ipso. Hodie inquit misericordiæ sunt nemo pulsat ad ostium meum; nemo cortinam trahit. Nihil quippe nobis faciliùs excutitur, quàm nosipsi, nihil relinquit nos faciliùs, nihil contrariatur nobis faciliùs, quàm cor nostrum. Hîc ergo reminiscendum est tibi eorum, quæ audisti de luctandi peritia, seu de astutiâ, & de ipsa fortitudine. Quidam enim in istâ luctâ, & vix eâ cœptâ statim cadunt, & dejiciuntur deficientes, nihil laboriosius & molestius reputantes, quàm ipsum orare. Causa autem in hoc est levitas, & lubricitas cordis eorum, ignorantiaque paupertatis, atque defectuum, necnon & bonorum, quæ per orationem obtinentur, atque malorum quæ per illam avertuntur. Quibus malis accedit & illa alia ignorantia, quâ nesciunt imperiti Deum paratum esse ad audiendum desideria, & voces supplicantium. Quis enim eousque fatuus vel indignans est, ut Deo præbente aures, non ei totâ aviditate loqui vellet? Saluberrimum autem consilium est, orationi assuescere, & cor suum ab hujusmodi levitate, & lubricitate avertere atque ad stabilitatem reducere. Ipsa namque luctandi assuetudine mirabiliter adjuvatur gratia luctationis istius. Præstatur etiam robur per eam ad luctandum. In præcedentibus verò ubi de oratione inquantùm est vitulus labiorum, locutus sum, exposui tibi sex fortitudines orationis, tanquam quædā sex ossa vituli hujus. De peritia quoque, & astutiâ luctandi tria didicimus à sensu, & experientiâ. Quorū primū est elevatio adversarij super humeros proprios. Cū enim luctator eousque potuit, ut adversāriū suū super humeros levaverit, facile est ei portare ipsum atque dejicere. Hoc autē nō fit nisi per humiliationem, quâ semetipsum supponit luctator adversario, sive supponit eundē sibi. Quo artificio semper utendū est in luctâ istâ adversùs Deum. Propter hoc igitur videlicet dictum: Humiliamini sub potenti manu Dei. Hoc artificio usus fuit Rex Achaz, auditâ comminatione Dei per Prophetā, qui cōminatus fuit, & quod demeteret posteriora ejus, & non relinqueret de stirpe ejus mingentem ad parietē. Recurrebat igitur statim ad artificiū illud, quod humilitatis est proprium. Humiliavit enim se in conspectu Domini. Et propter hoc (si fas dicere) in lucta orationis vidit Dominum, propter quod dixit Dominus, quia humiliatus est in conspectu meo Rex Achaz, non inducam malum hoc quod locutus sum contra Achaz in diebus suis. Hanc astutiam insinuavit nobis Eccles. in sermone, quem in præcedentibus audivisti, quo dictum est: Oratio humiliantis se &c. sicut igitur nosmetipsos exaltando ruimus, sic Deum exaltando, & nosmetipsos humiliando, quasi super ipsū in luctâ istâ exaltamur, & victores ejus efficimur. Nō enim alia via est, vel artificiū subjiciendi nobis Deū, quā subjiciendo nos eidem, quod ad subjectionē & obedientiam non inconvenienter refertur. Efficitur enim Deus omnipotens obediens obedientibus sibi, sicut scriptum est de Josue in libro ejusdem: Steterunt igitur Sol, & Luna Deo obediente voci hominis. Ipsa etiam veritas in Evangelio dicit: In qua mēsura mensi fueritis, metietur & vobis. Et expressè beatus ac sapientissimus Amb. quia nullius unquàm

erit Deus possessio, nisi qui ipsius Dei fuerit possessio. Amplius Nonne expressè dicit Apostolus ad Rom. 15. Dico Christum Jesum fuisse ministrū Circuncisionis Judaici populi, &c. Quid autem est dicere aliquem ministrum quàm servum, vel servientem, & hoc de servitiis ipsius, quibus & servivit nobis, & officiosissimè servire paratus est. In sermonibus exhortationum ad populos sæpè ostendi ex ipsis testimoniis scripturarum, quia non est servitiū spirituale, quo indigere possumus, quod ipse nobis impendere dedignetur, quin potiùs, & interdum renitentibus multa jugiter, ac quasi violenter impingit. Secunda astutia in opere luctationis est supplātatio, per quam vel pes elubricatur, vel substramentum, sive sustentaculum cui pede vel utroque, vel altero innitebatur, subtrahitur. Cùm ergo contra te vitiis tuis & peccatis solis innitatur contra te, & adversetur tibi Dominus Deus, subtrahe illi suppodiacula ista, & cadere necesse habebit. Quapropter manifestū est, quia quicunque in oratione sic cum ipso luctatur, ut vitia, & peccata inibi deserat, suppodiaculū ei subtrahit, & propter hoc ipsū cadere cogit. Non habet enim unde stet, non habet fulcimentū, quo sustētetur contra nos, cùm ista ei defuerint, quæ quidem statim, ut volumus, ei desunt. Ipsa enim vitia nostra, & peccata, si ea nos ei subtrahimus, statim non solùm ruunt, sed etiā pereunt. Non habēt enim fundamentum, vel sustentamentum, nisi nosipsos Accidens enim non stat nisi per subjectum, vel sustinens ipsum. Tertia astutia in operatione luctationis est ipsa fatigatio adversarij. Et astutiâ istâ utuntur plerunque, qui agiles, & expediti corpore contra corpulentos, & ponderosos corpore luctatores sunt. Et hujusmodi astutia non quidem per defectum lassitudinis valet contra fortissimum Deum, sed per quadā similitudinē; tanquàm enim fatigaretur clamoribus orantium, tanquàm deficeret, quasi non valens eis resistere, cedit, & succumbit eisdem. Exi citò (inquit Dominus ad Loth) de Sodomis: non enim potero ibi quicquā facere, donec exiveris inde, tanquàm præsentiā suā omnipotentissimam virtutē creatoris ligatam teneret. Et etiam oranti Moysi pro populo, qui peccaverat adorando vitulum, dixit Dominus; dimisi eis juxta verbum tuum, tanquā ipsum verbū tuum esset mihi regula operandi, quam mihi transgredi non liceret, vel mandatum urgentissimum, quod præteriri non posset. Similiter autē cavendū est tibi in luctâ istâ, ne debili, aut fragili fundamēto, aut fulcimento innitaris, quod ille proculdubiò facit, qui de meritis suis confidit, & tanquàm meritis suis debita petit in oratione dona Dei. Et hic est indubitanter pes superbiæ, de quo petebat David dicens: Non veniat mihi pes superbiæ: quo pede nullus fragilior, aut infirmior inveniri potest. Si vis ergo firmiter stare, & indejicibilis in lucta ista, innitere Domino, confide in ipso, quia ut mons Sion, qui habitat in Hierusalem, non cōmovebitur in æternū, sic qui confidit in Domino. Amplius. Etiam sublevatur, sicut dicit Salo. in Prover. Qui confidit in divitiis suis, corruet: nimirùm quia vanitas & mendaciū sunt, qui autem sperat in Domino sublevabitur. Quis enim speravit in te, & confusus est? sicut dicit Eccl Job verò admirandæ confidentiæ: si occiderit, inquit, me sperabo in eo, verūtamen in conspectu illius vias meas arguam, & ipse erit Salvator meus; David verò beatæ, ac fortissimæ spei, dicebat, Dominus firmamentum meum. Et iterùm: Si exurgat adversùm me prælium, in hoc sperabo. Per modum igitur omnem sibi cavet à ruina & lapsu, qui totum se in Deum projicit. & totus ex pondere confidentiæ suæ incumbit. Propter quod dicit Aug. Solus vincit, qui de seipso non præsumit. Necesse est, ut de victoria nihil sibi ipsi arroget, vel ascribat, quin potiùs necesse, ut solum Deum creatorem, & largitorem illius constituat. Accidit etiam plerunque in certamine luctatorio, ut alter luctantium alterū etiam suo pondere solo dejiciat. Fit autem & in ista spirituali lucta ad similitudinem & proportionē illius hoc ipsum. Quemadmodùm enim qui solis viribus suis, aut meritis innititur. Dei auxilio, & viribus seipsū privat, atque destituit, sic qui de seipso totaliter diffidit, & soli gratię atque misericordię Dei innititur, & incūbit, adjutorium, & virtutem in se advocat, & trahit, ita ut Deus ei deesse nequeat. Propter hoc dixit sapiens, & sanctus Aug. Securè projice te in Deum, non enim crudelis est, ut se tibi subtrahat & te cadere permittat: sicut igitur non est possibile misericordissimo Deo crudelem esse in aliquem, qui misericordiam ipsius sperat; sic non est possibile, ut se subtrahat alicui, qui se in illum projiciat Jacta inquid David cogitatum tuum in domino Et iterùm; Pe. 5 Omnem solicitudinem vestram pro icientes in eum: scientes quoniàm ipsi cura est de vobis. Per hanc igitur viam erit dominus tecū in lucta ista, impossibile igitur erit te cadere sub eo Si enim quicquam habeas virиū ex te, adjunctis tibi Dei adjutorio, & viribus, necesse est eo fortior efficiaris. Quòd si etiam nihil habueris virium à parte tua, non tamen eo eris infirmior cùm eædem vires & tibi, & illi sint. Nemo autem dubitat cuique à parte sua aliquid virиū esse, hoc est à parte liberi arbitrij. Et propter hoc omnis Ecclesia sanctorū cœlesti magisterio erudita, & instituta dicit Deus adjuva me, quasi non nihil de se possit, non enim adjuvari peteret à Deo, sed potiùs totum ab ipso fieri, quod fieri vellet. Et hoc est, quod dicit Aug super lib. Psal. Qui petit adjuvari, aliquid de se facit, alioquin diceret proculdubiò totū fac Deus, nihil prorsùs mihi reservans, sive relinquens faciendum, propter quod Apostolus, cooperatores Dei sumus. Valet & in ista lucta Dei mirabiliter astutia, vel prudentia potiùs virtutis humilitatis quę à se totam victoriæ gloriam prorsùs excutit. & nihil in ea juris habere se sincerissimè confitetur coram illo sed Deo totum, & attribuit, & ascribit, & propter hoc totum certamen in ipsum impingit Eidem enim ex necessitate debentur labor certaminis, & honor victorię. Quapropter dum dicit: Gloria, & honor victoriæ istius tua est: dicit eidem per consequens: Igitur & virtus certaminis tui est, & labor ipsius. Et hoc est dicere. Luctare ergo & vince ipse, cùm tibi soli debeatur gloria victoriæ, & tua sit jure plenissimo, & singulari, quapropter & ipsa lucta. Luctare igitur contra temetipsum mecum, & pro me. Quòd si diceres, quid ergo tu ipse facis de te, sive per te, si lucta ista tota mea est? Respōdeo in hoc, quia ipsa cooperatio mea, quę est cooperatio liberi arbitrij, dicitur etiam donum tuum esse. Omne namque bonum, sive gratię, sive naturę, sive gloriæ, sive fortunæ, sive corporis donū tuū est: hoc etiam ipsum, quod gratiæ tuæ applico meū liberū arbitriū, & quòd eo utor, & ipsa tua gratia imperat, donū similiter tuū est, & opus, atque beneficium. Quapropter non immeritò dixi, quia lucta ista tota tua est, totaque ejus victoria.

Nota. Psal. 54. Nota. Psal. 35. Psal. 124. Psal. 17. Psal. 26.

CAPUT LIII.

Quomodò Deus per luctam orationis vincitur.

POst hæc autem procedam ad prosequendum de oratione, secundùm quod ipsa est pugna contra armatum omnipotentissimum, atque invictissimum Deum. Et faciam te scire quia oratione vincitur, capitur, ligatur, armaque sua omnia ei auferuntur,

auferuntur, & ab ipso orante captivus inde ducitur. & quamdiu vult ipse orans, in vinculis ab eodem tenetur ipse fortissimus Deus. Quia igitur jam audisti ex præcedentibus, in libro Sapien. quia ipse acuet diram iram suam in lanceam manifestum est tibi quia una ex armaturis ejus, dira ejus ira est, & quia ipsa est lancea ipsius In istâ igitur pugnâ primùm frangenda est lancea ista ipsius. Quod qualiter fiat docet te Salomon in Proverb. 15 Ubi dicitur tibi: quia responsio mollis frangit iram. Quæ autem responsio mollior excogitari posset contra diram iram ipsius, quàm reatus confessio, quàm pœnæ minatæ, sive vindictæ, laudatio, quàm misericordiæ humilis, & devota postulatio? quapropter qui sic in oratione se habet, sicque loquitur ad Dominum, proculdubiò frangit iram ipsius. Ipsemet namque dicit Math. 18. Serve nequam, nunquid non omne debitum dimisi tibi, quoniàm rogasti me? Quis autem dubitat remissionem omnimodam, fractionem iræ esse judicis quantumcunque irati? Non enim potest ex ira, sive per iram quicquam contra peccatores postquàm totum remiserit eisdem, sicut neque per lanceam confractam sive contritam. Addisce, & pone in intimum cordis tui peritiam istam, & providentiam, per quam diram Dei lanceam & confringere scias, & possis. Alia armatura ejusdem thorax est, & hæc est ustitia, sicut legitur in eodem capitulo, ubi dicitur: Accipiet pro thorace justitiam. Hanc etiam armaturam eidem auferre potes, si justitiâ te indueris vel armaveris contra eum. Jam autem edoctus es ex his, quæ precesserunt, quia pœnitudo, sive pœnitentia, justitia est; & quia justitia quædam est, per quam pœnitens semetipsum justitiat accusando se, & allegando contra se, & testificando contra se, & sententiando contra se, quod est dicere, condemnando se & reum æternæ damnationis pronunciando se, & deinde torquendo se cruciatibus pœnitudinis, & doloribus compunctionis. Te igitur in oratione thorace justitiæ istius armato, necesse est. Deum justitiam suam deponere & inermem ab hujusmodi justitiâ se penitùs exhibere. Nihil enim habet justitia ejus contra sic justificatos. Et si quid contra eos aggrederetur, & injustè, & iniquè hoc faceret. Quoniàm secundùm hoc justitia sua justos impugnaret, & justitiæ pro viribus impendentes, & operam dantes, molestaret. Ampliùs, Potest iste, salvâ justitiâ, justis non favere? Ampliùs. Secundùm hoc justitia bellum haberet contra se. Justitia namque, quam prænominavi, studiosissimè pugnat contra injustitias, quoniàm, & contra omnia vitia, & prædicta, quæ sunt inimica maximè justitiæ Dei Quare in parte istâ ex parte justitiæ est ista justitia, & propugnatrix illius contra capitales inimicos ejusdem. Non potest igitur justitia Dei pugnare contra illam, neque adversari ullo modorum eidem Quapropter non potest esse armatura aliqua contra illam; omnis enim armatura contra illum est, illumque impugnat, cujus hostem armat. Tertia verò armatura Dei judicium rectum est, & galea est ipsius, sicut in eodem capitulo legitur, ubi dicitur: & accipiet pro galea judicium rectum Tu ergo dijudica te ipsum judicio recto, de quo dicitur in Psal Justitia, & judicium correctio sedis ejus Et iterùm primo Corinth. undecimo: Quòd si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur. Assume tibi igitur judiciũ rectũ istud, & tũc otiosè, vel supervacuè assumet istud sibi Dominus, quod neque decet sapientissimam ejus bonitatem, neque etiam possibile est, quicquam otiosum, vel inutile esse apud ipsum. Ampliùs Te assumente hujusmodi judicium, nihil ei judicandum relinquitur in te, sicut audivisti ex testimonio Apostoli primo Cor. undecimo, dicentis; Quòd si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur. Quapropter te faciente de temetipso hujusmodi judicium, necesse habet ipsum deponere in parte ista officium judicantis, seu judicium rectum. Quare quàm citò assumis tibi judicium hujusmodi faciendum tibi de temetipso, tam citò aufers ei galeam istam. Quarta armatura ejusdem est æquitas, sicut in eodem capitulo legitur: Sumet scutum inexpugnabile æquitatem. Si igitur vis ei auferre scutum istud, depone iniquitates tuas, quod est dicere, desere eas, & abstulisti Deo scutum istud. Ubi enim nulla est iniquitas, nulla est Deo armatura necessaria contra iniquitates Quia igitur æquitas non armat eum, nisi contra iniquitates, nec possibile est ut armetur contra eas, nisi æquitate, manifestum est depositis iniquitatibus tuis, Deum non posse habere scutum hujusmodi contra te. Quapropter in ista pugna orationis absque scuto isto eum facies, si ab iniquitatibus tuis aversus fueris. Verum est, quod dicit sanctus Job de eo: Iniquitatem proponit contra me. De confidentia innocentiæ, & bonæ conscientiæ suæ hoc dixit intelligens Deum non posse scutum æquitatis suæ obtendere, vel opponere, nisi contra iniquos, & iniquitates eorum, à quibus immunem penitùs & nudum se sentiebat sanctus iste. Ac si ergo intenderet, quia scutum istud deerat Deo contra ipsum, dicit iniquitatem proponat contra me, quasi diceret, armet se scuto hujusmodi si habet Quia verò gladium, & pharetram, ex utraque parte, acutum in Psal. legitur habere, & arcum ipsum intendisse, & gladium vibrasse expressè legitur, non sunt prætereundæ istæ duæ armaturæ Sciendum igitur est tibi arcum Dei non esse nisi judicium ipsius, & in eo velut chordam esse misericordiam, sive pietatem ipsius, lignum verò fortissimum rectitudinem justitiæ ipsius. Quemadmodùm ergo in arcu literali sive materiali, per chordam lignum à rectitudine suâ flectitur, & curvatur, sic justitiæ divinæ rigor à meritis pœnis, sive vindictis, ultra quàm cogitare sufficiamus, temperatur, atque lenitur. Sagittæ autem, quæ ex arcu isto emittuntur, sive trajiciuntur, sententiæ judiciariæ sunt, nullâ armaturâ protectionis repellibiles, seu retrorsùm reversibiles, sicut legitur de sagitta Jonathæ, quòd nunquàm conversa est retrorsùm. Et hoc intelligo de novissimis judicij sententiis, contra quas, nec appellatio, nec supplicatio quicquam poterit. Aliæ namque per hoc plurimùm sententiæ vel eliduntur, vel evacuantur, & de modis quibus hæc fiunt in sermonibus, exhortationum popularium incessanter per me audire potes, ut de aliis taceam Et quemadmodùm arcus quantò magis per chordam curvatur, tantò fortiùs sagittas trajicit, & duriùs percutit; sic in illos, quibus major misericordia sive tolerando, sive aliàs benefaciendo impensa est, duriores sententiæ judicii emittuntur. Quia ergo (ut prædixi) arcus iste est judicium, & jam audivisti qualiter eidem auferas arcum suum, si ad hoc intendere sciveris, & volueris. ut arcum suum confringas, hoc proculdubiò facies, si tibi justitiæ rectitudinem contra te ipsum assumpseris Te enim rigorem iustitiæ contra temetipsum exercente, nihil ei de rigore illo reliquisti, quare vel arcum istum confregisti, vel ipsum Deo abstulisti. Chordam si quidem misericordiæ ipsius non est opus tibi, ut vel rumpas, vel minuas, vel aliquatenùs lædas: illa est enim, quæ in pugna ista te maximè adjuvat, & per quam solam in ea stas, & pugnas Gladius verò ex ore sedentis in throno ex utraque parte acutus exiens sententia ipsa quam ore suo sacratissimo locutus est in extremo judicio, rectissimè intelligitur. Quapropter hic gladius ex utraque parte acutus

Sap. 5. d. | Sap. 5. | Psal. 96. | Ibidem. | Sap. 5. | Psal. 7.

dicitur, quoniam, instar gladij acutissimi & animam, & corpus morte æternâ perempturus est. Hunc igitur gladium eidem auferes, si gladium pœnitudinis, aut disciplina contra temetipsum assumis, & vindicare in temetipso, quas irrogasti, Deo injurias, & contumelias, viriliter proponis, atque disponis: neque enim habebit, quo te percutiat, si te percutientem viderit ex zelo pœnitentialis justitiæ temetipsum. Confidenter igitur dic ei: mitte gladiũ in vaginam tuam, quia ego evaginavi eum. Potes & per aliam viam auferre eidem gladium istum, dicens ei, quia gladius ultionis sive damnationis gladius est solius justitiæ, nec in eo potes percutere, nisi ubi potes. Forum autem, sive judicium pœnitentiale, forum est, & judicium, misericordiæ. Ego autem in hoc foro, & judicio certo. & experior, quapropter nihil ad te ex vindicta, vel ultione exercenda in me, & nihil ad te de gladio adversùm me. Meritò igitur tibi dicere potest misericordia, mitte gladium tuum in vaginam, quia nullus est locus gladio coram me, nulla enim ex ore meo præcedit undecunque sententia condemnationis, sed absolutionis, remissionis, & liberationis semper. Alia etiam via auferes tibi gladium vindictæ, & ultionis: Et hoc indubitanter, si gladium tuum hujusmodi à te ipso abstuleris. Et (Matth. 5.) intendo si vindicare injurias tuas, & contumelias in alios nolueris. In ea quippe mensura quâ mensus fueris, remetietur tibi. Et iterùm: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Qui verò vindicari vult, à Domino inveniet vindictam sicut legitur Eccles. 28. Et iterùm Matth. 26. Omnes, qui gladium accipient, gladio peribunt: Quicunque enim gladium injuriarum propriarum in vindictam accipiunt, gladio divinæ ultionis peribunt. Curialiter ergo, & quantùm videtur satis, pacificè inducitur omnipotens Deus ad deponendum gladium ultionis, cùm sola depositione gladij tui ad hoc inducitur. In quo & omnibus alijs manifestum est, quàm benignum, quàm pacificum, quàm beneficum haberemus Deum, si tria ista in nobis observaremus. sic enim verè dictum est ad ipsum. (Psal. 17.) Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris. Ita cum pacifico, pacificus, cum benigno benignus, cum beneficis semper beneficentissimus est Deus sicut & cum misericordibus misericors. Juxta modum istum dico tibi & de lancea ipsius, quia si lanceam tuam, quæ utique in ira tua est, in te ipso confregeris, vel quolibet modo impotentem reddideris, iram Dei, quæ justissimè vibratur contra te, confringes, & si propriæ iræ incendium in te ipso extinxeris, facies idem & per hoc de ira Dei. (Psal. 88.) Nunquid, ait Psal. exardescet velut ignis ira tua: Exardescit utique si nostram non extinxerimus. Et reminiscere, quia istis duobus modis, potissimùm bella aguntur circa homines, igne videlicet. & gladio. Quapropter inermes, & ad bella penitùs impotentes sunt, quibus desunt ignis, & gladius. Si vis igitur omnipotentissimum Deum inermem priùs efficere, & imbellem omninò contra te reddere, aufer ei ignem istum, & gladium per vias, quas ostendi tibi. Et intendo aufer à temetipso ignem iræ, & gladium, qui idem est, ut utrumque à Deo abstulisti, inermis apparebit & inermem se exhibebit in oratione adversùm te, si inermis ei, hoc est hujusmodi armis omninò carens occurreris. Quapropter non imminebit tibi bellum contra eum, sed frui pace, & benevolentia ipsius tibi licebit. Debes autem reminisci quotiens officium orationis vel aggrederis, vel assumis, contra Deum te intrare campũ certaminis, prælium te cum eo, sive adversùs eum committere. Propter quod quicunque bellum ineunt, sive prœliari volunt, Dei adjutorium primò invocant, scientes

E tes quòd de cœlo fortitudo, & victoria est, & ob hanc etiam causam horæ divini officij, quæ & orationes sunt indubitanter incipiunt ab invocatione divini adjutorij, quæ est; Deus in adjutorium meum intende. Ex quo evidenter apparet, quia quicunque (Psal. 69.) in divinis officij hujusmodi, quod est dicere laudibus & sacrificijs. oblationibus, & obsecrationibus consecrati sunt, bellatores contra Deum, & propugnatores pro toto Dei populo, sive Ecclesia ipsius constituti sunt, quod & ipsa tonsura clericalis evidenter ostendit, cùm manifesta tonsura pugilum sit, & propugnatorum. Est etiam signum, & insigne coronæ, quam per victoriam certaminum hujusmodi pia fiducia semper debet præsumere, nec diffidere, nec desperare de ea propter infirmitatem suam, & omnipotentissimam creatoris fortitudinem, cùm ipsemet semper vinci velit hujusmodi certaminibus, & adjutorem fortissimum se præbeat fortiter, ac legitimè in eis agentibus. Propter quod mira fiducia

F petit unusquisque eorum, & dicit: Deus in adjutorium meum intende: ac si diceret: in ista hora, vel oratione, in hoc ipso certamine, quod contra te aggredior, vel in eo. Scio enim me in illo certamine nihil posse contra te facere, nisi adjutorio tuo aggrediar pugnam contra iram justissimam tuam pro populo tuo, vel unoquoque ex illo. Scio scriptum esse veracissimè de te per sanctum, & sapientissimum Job dicentem: Deus cujus iræ nemo resistere potest. Scio me non posse in certamine isto victoriam adipisci viribus meis, sed consolatur me sanctus & sapiens Gregorius dicens quòd iræ Dei tunc resistitur, cùm ipse, qui irascitur, opitulatur. Quapropter vacuæ essent, & prorsùs inutiles omnes orationes omnis Ecclesiæ sanctorum, quæ pro placanda ira Dei justissima fiunt, nisi ipsemet auxilietur. Quòd si quis quæsierit, cujusmodi adjutorium à Deo petitur cùm ei

G dicitur: Deus in adjutorium meum intende: Respondeo in hoc, quia gratiâ devotionis, & orationis. Hoc enim est adjutorium, quo Deus contra semetipsum maximè adjuvat orantes. Et hoc est scutum inexpugnabile, quo devotè orantes & se, & illos, pro quibus orant, ab ira Dei protegunt, & defendunt. Propter quod oratio dicitur scutum in lib. Sap. 18. ubi legitur quòd properans homo sine querela proferens servitutis suæ scutum orationum, &c. providè igitur, & circunspectè incipit Ecclesia orationes hujusmodi petens in primis gratiam sic orandi, ut Deus necesse habeat exaudire. Hæc autem necessitas non est violentiæ, non impulsionis, aut coactionis, sed inundantis gratuita largitate beneficẽtiæ. Apparet autẽ tibi ex his, quanta sit stultitia, quanta ignavia, quanta negligentia clericorum, qui cùm officio

H orandi consecrati sint, & addicti, orare, addiscere, & scire non curant. Similis quoque ignavia, vel negligentia in nullo genere hominum invenitur. Nemo enim profitetur aliquod officium, cujus non velit & studeat habere peritiam, præter clericos solos, qui clericalis officii tam pii, tam salutaris, tamque honorabilis ignorantiam nec verentur, nec metuunt, nec erubescunt. Quia verò clerici regulariter horarum orationibus præmittunt orationem Dominicam, causa in hoc est, ut formam orandi in Evangelio traditam servent, sicut reverà dignum, & justum est, ut aliis orationibus ea se petere ostendant, quia ipsa oratione Dominica petere divino magisterio edocti sunt. Admonendi igitur sunt, & modis omnibus exhortandi, atque docendi, qui clerici sunt, vel fieri volunt, ut suæ professionis officium discant agere, & per omnia laudabiliter adimplere. Quis enim pugil, sive propugnator pugillatoriam artem ignorare non erubescat, & addiscere non studeat? unde Horat.

Ludere qui nescit, campestribus abstinet armis. Quis

etiam vellet esse patronus, & advocatus in causis vilissimis temporalium, & rhetoricam illam sæcularem, per quam sciat causas hujusmodi allegare, se ignorare non doleat? Leges quoque, quas ad defensionem, & justificationem causarum hujusmodi, quarum patrocinium suscipit, adducat, non studiosissimè exquirat? Et quidem leges hujusmodi arma sua vocant advocati sæculares, & inermes etiam se fatentur, si legibus istis armati non fuerint, sic legibus, & allegationibus præscriptis armatus, pugnam istam aggredere contra Deum, quem tam fortiter armatum esse contra te audis. Et sicut prædixi depone tu arma iræ, atque vindictæ contra injuriatores tuos. Depone ignem, & gladium antedictos, & invenies inermem Deum, & ad pugnandum contra te imparatum, ac prorsùs imbellem. Quid igitur restat tibi de Deo faciendum, nisi ut ipsum inermem jam, & victum, capias, vincias, sive liges, & in vinculis teneas, arctissiméque inevasibilem apud te custodias? Pone igitur temetipsum in vinculis illius, in quibus est alligatura salutaris, sicut dicitur Oseæ 11. Liga te funiculis Adam, & vinculis charitatis illius, quibus te trahat ad se, & post se Et ecce jam ipsum ligasti, & posuisti in vinculis tuis. Usualiter enim, & vulgariter dicitur mulier habere virum in vinculis suis, qui eam fortiter amat, cùm amor solus vinculum sit, quo cor humanum ligari & teneri potest; sic est vinculum quo solus Deus ligari potest, atque teneri. Propter hoc dicit lex mihi Deut. Dominus Deus tuus conglutinatus est patribus tuis, & adamavit eos Quòd si vis scire, cùm te Deus habuerit in vinculis suis, habebis eum & tu in vinculis tuis. Testificatur tibi ipsemet Proverb. 8. Ego diligentes me diligo. Quid autem aliud est hoc, nisi quòd in vinculis suis ligatum me tenet, quem ego in vinculis meis habuero? Quòd si quæris à me, qualiter hoc efficere vel procurare potero. Jam satisfeci in eis quæ præcesserunt, ubi docui te de igne sacrificij orationis, unde illum conquireres, & acciperes, quodque non solùm stulta, sed etiam insanissima meritò videri debet quæstio ista, sicut & ibidem dixi tibi. Incomparabiliter enim magis difficile videri debet unicuique, qualiter se tenere poterit ab amore Creatoris, videlicet quin minus eum diligat, quàm unde, vel qualiter ipsum amet. Nec enim timendum est (ut dicit Aug. in lib. de doctrina Christiana) ut Deus agnitus non diligatur Si enim ista minuta, immò etiam extrema atque vilissima bonorum Dei quæ utique temporalia sunt, sua illa minuta bonitate, atque pulchritudine ita inflāmant amore suo eos, qui ea vel ad modicum cognoscunt, & rapiunt ea totaliter in se, quid putandus est facere Creator optimus & pulcherrimus de cognitionibus & inspectionibus suis? Postquā autem ad hanc tam nobilis triumphi gloriam, tam inclytæ prædæ captionem, te divina gratia extulerit, adhibe omné custodiam, ne evadat & effugiat præda ista manus tuas. Qui servat ejus, & qui comedet fructus ficum custos domini sui gloriabitur. Tene igitur eum, nec dimittas, sicut dicit sponsa in Canticis Tenui eum, nec dimittam. In eo quippe effugiet à te omne bonum. Quemadmodū enim sole recedente ab hemisphærio nostro, cum eo recedit & tota radiositas, & totus calor ipsius, totaque pulchritudo diei; sic recedente Deo à corde tuo, tota serenitas cordis tui, totaque pulchritudo gratiarum, & virtutum quibus mens tua illustrabatur, evanescit, & nox sola tenebrosa, atque obscura in mente tua relinquitur. Quòd si dixeris: non possum tenere fortissimum & omnipotentissimum etiam per ictum oculi, invitū; verum utique dicis, sed ipse, qui capi voluit à te, etiam teneri vult à te, nec reputat captionem carce-

A rariam contubernium tuum, & cohabitationem, immò delitias suas, sicut ipsemet testatur Proverb. 8. dicens: Delitiæ meæ esse cum filiis hominum. Non arctat eum, vel molestat ligatura hujusmodi, cui nihil adeò placet in nobis, ut vinculum amoris, quo ei astringimur. Omnia quippe alia bona nostra ei placent, & omnia amat, custodit, conservat, adauget, atque remunerat propter istud. Omnia enim bona, quæ fecit nobis, omnia mala, quæ pro nobis sustinere dignatus est fecit, & sustinuit propter istud. Quapropter manifestum sit, quòd quantò fortior fuerit ligatura hujusmodi, quantóque strictior, tantò erit ei acceptior. Cave igitur totis studiis & viribus, ne rumpas vinculum istud, quoniàm fractura ista non ipsum ligaret, sed potiùs fugaret à te, & auferret illum tibi cum tota sequela bonorum, quæ debetur in habitatione, & residentia ipsius. Fortifica igitur

B incessanter vinculum istud, & constringe illud arctiùs, hoc autem facies ampliùs, & ampliùs, meditando in mirabilibus ejus, quæ fecit, & facere non desistit. Per illa enim innotescunt potētia, sapientia, bonitas, pulchritudo, & prælarga beneficentia ipsius, quibus omnibus amabilem se exhibet, & calorem vitalem dilectionis suæ diffundit in omnes intelligibiliter cognoscentes ipsum, ampliùs autem, & propensiùs in eos, qui studiosiores sunt in investigatione magnaliū, & meditatione mirabiliū ipsius. Nō enim sine causa dicebat Propheta de se: Meditabar in omnibus operibus tuis, & in adinventionibus tuis exercitabar. Et alibi. Delectasti me Domine in factura tua. Etenim si pulchritudo & mirificentia plurimum habet in ipso admirationis, & delectationis, in hoc tamen maximè delectabilis est, quòd ineffabilis est suavitatis concentus, velut carmen quoddā pulcherrimorum gestorum divinorum & tota resonat creatorem. Similiter in hoc maximè speciosa &

Psal. 77.
Psal. 51.

C interiùs aspectibus jucūda, quæ pulchritudinem utcunque creatoris, & incogitabiliter similitudinem repræsentat. Domine Deus & Salvator meus, quem non reputares dirum, aut crudelissimum, in quem si quis quantumcunque graviter peccasset, si offerret se captioni, & vinculis ipsius, ut in captivitate hujusmodi torqueret ipsum, quantùm, & qualiter vellet, si inquam hoc recusaret hoc igitur Domine misericordiæ cogita de temetipso Scio siquidem me gravissimè peccasse contra te, tamen offero me captivitati tuæ, & vinculis, ut ibi me ponas, ibi me detineas atque custodias, nec solum offero, sed hortor, & peto. Absit à te miserator, & Domine misericors, quòd multi duri, & crudeles homines se mihi placatos exhiberent, si in eos peccassem, & hujusmodi eis satisfactionem offerrem, nec objicias mihi de ca-

D ptione ista, & vinculis istis quicquam. Scio namque ego, quòd captio ista, & vinculatio sunt tibi omnibus aliis gratiores. Non igitur debet obesse mihi ad inveniendum misericordiam tuam, quòd talem captionem eligo, sed nec ipsa propter hoc repelli, nec recusari debet à te, quoniàm tibi placitissima est. In hac igitur captione, & in hujusmodi vinculis me pone, & retine, ibique tracta, quàm dirè, vel durè volueris, ibi me torque pro omni beneplacito voluntatis tuæ. Quòd si dixeris mihi, quia in astutia loquor hoc, videlicet, quia scio mihi non posse esse benè, nisi in captionibus, & vinculis tuis sum, & quoniàm scio, si hoc mihi faceres, quòd ego captum te haberem, & tenerem similiter in vinculis meis: Respondeo Domine misericordiæ, verum est quod dicis, quamquàm magis prudentia, quàm astutia vocanda sit scientia, quā sic loquor. præsertim cùm utrumque istorum placeat bonitati tuæ Accedit autem tertium gloria tua, sive honor, quòd tantā mirificentiā tuæ misericordiæ me revocas ad te, & libe-

ras peccatores. Et tu ipse testis es, qui omnia intueris ad nudum, & lucidissimum, quia gloria tua, & honor in intentione mea est in parte ista. Et ego jam in proximo dixi tibi quòd delitiæ tuæ sunt captio ista, & alligatio tua.

CAPUT LIV.

De mirificentiis, & virtutibus orationis.

POst hæc juxta præmissa, & ordinem præmissum loquar aliqua de mirificentiis, & virtutibus orationis, ut per hæc ad morem, & studium orationis & accendaris arctiùs, & provoceris efficaciùs. Debes igitur reminisci illorum, quæ in ipso tractatus illius initio audisti, videlicet, quòd omnis sanctificatio omnis benedictio, quæ per viros sanctos fit, per orationem fit. Ipsa etiam mirifica transmutatio panis & vini in corpus, & sanguinem domini, ac redemptoris nostri, per orationem fit, quod omnis Ecclesia sanctorum petit, dicens: ut nobis corpus, & sanguis fiat domini nostri Jesu Christi, qui pridie quàm pateretur, &c. Sanctificatio quoque baptismatis, quæ est regeneratio, & renovatio animarum, qua nihil in mundo mirabilius, vel salubrius, vel magnificentius animæ, vel gloriosius in tota rerum universitate fieri potest per orationem fit indubitanter. Hæc enim forma verborum, qua dicit baptizator: baptizo te in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti: oratio est habẽs intẽtũ, vel intẽtionem: Baptizo te, nominatim invocatis Patre, & Filio, & Spiritu sancto ad te regenerandum, renovandum, & sanctificandum. Illorum quippe solum est ista virtus, & potestas. Quòd si volueris intelli- *Nota.*

E gere, in nomine illorum idest virtute, rectus est & Christianissimus intellectus, & erit sensus hic, Baptizo te, A in nomine idest in virtute ipsius Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Neque enim in alia, vel per aliam virtutem fieri potest tam mirifica mutatio. Sive intelligas in virtute invocata, sive invocatorum, Patris & Filij, & Spiritus Sancti, rectissimè intelliges. Et in utroque sensu forma illorum verborum oratio est, vel invocatio, vel ipsius trinitatis, vel virtutis ejusdem. Juxta modum illum con-

F sidera dona singula sacramentorum. & quid mirificentiæ. & virtutis habeat benedictio, & absolutio sacramentalis in ipso sacramento confessionis, quæ utique oratio est, & sentiunt confitentes, & signis evidentibus hoc sæpiùs experiuntur sacerdotes. Et hæc est virtus Christi clavium, & manuum sacerdotalium potestas mirifica, quam in ipsa consecratione sua per ipsam sacram unctionem olei sancti reci- *

G piunt per ipsam orationem pontificalem, quæ est hæc? Consecrentur quæsumus domine manus istæ, & sanctificentur per istam unctionem. & nostram benedictionem, ut quæcunque rectè benedixerint benedicta sint, & quæcunque sanctificaverint sanctificentur. Amen. Est & alia mirificentia virtutis orationis, quâ iræ Dei resistitur, cui nemò resistere

H potest, sicut audivisti in præcedentibus ex sermonibus sancti Job. De qua dicit & ps. Quis cognovit potestatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuam dinumerare? Cui etiam accedit, & aliud mirificum, quia non solùm virtute orationis placatur ira illa omnipotentissimi Dei, sed etiam impetratur ab ipso, & gratia, quam nobis concedat Deus trinus, & unus, per infinita sæcula sæculorum. Amen. *Psal. 89.*

Primæ Partis Operum Guilielmi Parisiensis Finis.

GVILIELMI ALVERNI, EPISCOPI PARISIENSIS, DOCTORIS EXIMII, OPERA QVÆ EXTANT.

PARS SECVNDA.

DE SACRAMENTO in generali.

CAPUT I.

Hic auctor explicat ordinem, & connexionem operum suorum.

CUm inter sapientiales, spiritalesque scientias quæ divinæ, seu divinales vocantur: scientia de vera religione, & fide, quæ fundamentum illius est, & de sinceritate cultus, qui solus Deo altissimo acceptus est, ac de legibus, ac ritibus, & sacris quintum locũ obtineat, & quinto loco sit tractanda, docenda, atque discenda: facile est manifestum tibi fieri scientiam de sacramentalibus, atque justificationibus, inter sublimes istas, nobilesque scientias, consequentem locum, idest, sextum ordine rectissimo obtinere. Cùm enim ista tria, quæ nominavimus, non sint nisi propter cultum, & religionem divinam, manifestum est ipsa posteriora illis esse quasi, & consequentia. Sacramentis enim sanantur, & sanctificantur homines ad Dei religionem, & cultum. Sacramentalibus verò partim adjuvantur, atque perficiuntur, & partim sacrantur, & sanctificantur res necessarię ministerio divini cultus. Justificationes verò sunt, unde per se ipsam manifesta, sive nota est bonitas justitiæ, quædam operationes, quibus justè vivitur, quibus per se justitia acquiritur, conservatur, roboratur, nutritur, & augetur. Amplius. Quia idem est ordo scientiarum, qui & rerum, necessariò qui est ordo sanctitatis, & sacramenti, idem erit scientiæ de sanctitate, & scientiæ de sacramentis. Quare post scientiam de ipsa sanctitate est ea, quam dicimus de sacramentis. Sanctitas enim principium est totius veræ religionis, ac sacri cultus. Amplius. Quoniàm prior est domus, quàm porta, ejusdem, cùm propter domum sit porta, sacramenta verò

Scientia de sacramentis.

A sunt portæ sanctitatis, ac religionis: per illam enim in eas intratur, quare post illam necessariò est ista scientia, quam hîc tractare, & tradere intendimus. Apparet etiam convenientia ordinis istius evidenter, cùm alteram post alteram inspexeris. Quid enim restat, quidve consequens est post stabilitam religionis veritatem, post declaratam divini cultus sinceritatem, post perscrutatam legis veri nominis puritatem, post demonstratam Deo gratissimam sinceritatem, harumque omnium inæstimabilem fru-B ctuositatem, nisi vias patefacere, & portas aperire, quibus ad eas veniatur, & in eas intretur? Hæ autem viæ, & hæ portæ illa tria sunt, de quibus hîc intendimus. Quare post scientiam de his ordine rectissimo sequitur scientia de sacramentis, & sacramentalibus, atque justificationibus.

Sacramenta sunt porta sanctitatis.

CAPUT II.

C *Eleganter docet, quibus rationibus sacramentorum virtus, & utilitas cognoscitur. Rationes deinde quasdam subnectit, quare quidam homines sacramentorum ejusmodi efficaciam in se non sentiant.*

DIcemus igitur, quia sacramentorum virtus, & utilitas, tribus viis præter illam quam hîc intendimus, stabilitur. Primò attestatione divinorum miraculorum. Secundò experientiâ, velut sensu spirituali virtutis divinæ, & operationis in eis. Tertiò attestatione sacrorum eloquiorum. Quartò viâ probationum. De primo exemplum est illa famosa curatio à morbo elephantiæ Imperatoris D Constantini, nec non & apparitio Salvatoris, quam ipsemet Imperator sibi factam in ipso salutari, ac vivifico lavacro testatus est. Ipse etiam motus aquæ, qui ibidem visus est, ac si aqua ipsa virtute benedictionis, & sanctificationis vivificata esset, & vitalem motum exinde suscepisset. Sed & illud de virtute, & efficacia sacri baptismatis fidem facit, quod accidit cuidam, qui vocatus est Barbas, volenti mutare formam sacramenti illius & dicenti: Baptizo te Barbas in nomine Patris, & Filij, & Spiritu sancto: aqua statim disparuit, quasi blasphemiam præsumptuosæ mutationis, & injuriam divinæ auctoritatis, & institutionis, quæ formam aliam

Virtus & utilitas sacramentorum.

Constantinus.

Barbas.

dicto sacramento præscripserat, ferre non sustinens. Sunt & alia multa hujusmodi, quibus virtus divina in illo sacramento, & per illud evidenter se operari ostendit. Item quia illa tria, quæ in baptismo domini salvatoris facta leguntur, non modicam efficaciam baptismi suadent piè intelligentibus, videlicet cœlorum apertio descensus Spiritus sancti in columbæ specie, & vox omnipotentis patris, ibi audita dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui sicut legitur Matth. 3. & Lucæ 4. & Marci primo. Quæ enim erat necessitas, ut super ipsum baptizatum cœli aperirentur, Spiritus sanctus in columbæ specie descenderet, & vox patris audiretur, dicens: Hic est filius meus dilectus, &c. cùm semper eidem cœli aperti essent, nunquàm clausi, Spiritus sanctus semper in eo fuerit plenitudine charismatum, ex quo pro nobis factus est homo, & Filius Deo Patri semper dilectus similiter fuerit, nisi quia ipse est liber scriptus intùs, & foris, in quo quicquid factum est vita erat; id est liber vitæ nostræ? In quo non solùm omnis regula nostræ informationis legitur, sed vel etiam quid in nobis virtus divina operaretur, conspectum intelligitur. Quia ergo baptizatis per gratiam baptismalis sanctificationis cœli aperiantur, & liber eis in cœlum ingressus pateat, quòd Spiritus sanctus in eos ibi descendat, quòd filij Dei, & hæredes per gratiam adoptionis efficiantur tribus his signis demonstratum est. Cur enim in baptismo salvatoris hæc tria signa potiùs, quàm alibi ostensa sunt, cùm ex baptismo nihil ei prorsùs accreverit sanctitatis, aut gratiæ, nisi ut triplex ista virtus baptismi ostenderetur? In sacramento verò confessionis, & in sacramento Eucharistiæ sacrique ordinis, quis enarret signa, & mirabilia, quę ut virtus eorum & efficacia innotesceret. omnipotentia divina ostendit, de quibus & nos aliqua narrare supersedemus, prolixitatem timentes, non solùm de his, quæ in scriptis eorum, qui nos præcesserunt, legimus, sed de his etiam, quę temporibus nostris acciderunt, & testimonio fide dignorum accepimus. Decx erientia verò, & sensu fructus, & utilitatis eorum, testes sunt omnes, qui debita & reverentia. & devotione, ac fide qua decet. illa percipiunt. qualiter enim plenè mundari, & renovari, qui in adulta ætate ad baptismum sunt venientes, qualiter liberari, ac pristinæ gratiæ restitui ad benedictionem, & absolutionem sacerdotalem, devotè confitentes, qualiter impleri gratiâ sanctificationis sacros ordines dignè suscipientes, qualiter refici, satiari & impinguari spiritualiter, se sentiant sacratissimæ Eucharistiæ communicantes dignè, ipsimet testes sunt. Ita etiam de aliis sacramentis & nos de his multa scribere possemus. Sed hoc esset præter præsentis propositi intentionem. Si quis autem dixerit quare non omnibus datum est, ista sentire? Respondeo, quia alii prohibentur corruptione palati cordis, ut eis multitudo dulcedinis doni Dei non sapiat. Alii incredulitate sua adeò longè se fecerunt, ut ad eos virtutes istæ nequaquàm pertingant, sive perveniant. Alii vitio ingratitudinis indignos se facientes, manum sibi divinæ largitatis occludunt. Aliis autem tota ista suavitas simul percipienda, ac sentienda, reservatur in posterum. Aliis autem eam sentire nunc non conceditur, ut inde humilitate proficiant, & hujusmodi sensum non suis meritis, sed divinæ gratiæ tribuant. Sufficit autem credere volentibus & contra Dei gratiam rebellare timentibus, in paucis fieri miracula. Manifestè autem incredibiles sunt & errorum suorum dementissimi amatores, qui ab omnibus, & in omnibus miracula fieri requirunt, quasi vellent omnes mortuos suscitari, ut acquiescant veritati fidei, aliter acquiescere nolentes. Tertia via est attestatio sacrorum eloquiorum quorum testimoniis sacramenta confirmantur, fructusque eorum, & utilitas approbatur. Sed per hanc viam duci non possunt qui sacris eloquiis contradicunt, in qua jam ante nos, & nostris temporibus multos, certum est laborasse. Quarta via est probationum per quam incredulos, & rebelles, sacris eloquiis, atque miraculis adduci ad veritatem salutarem, necesse est, cui insistere, Deo ducente, intendimus. Dicamus igitur, quòd per se debitum est, cultum unius, veri, ac summi, soliusque Dei esse, deinde vitam humanam totam esse sui auctoris obsequium, viventis officium, aliorum subsidium, quod est, ut sit devota, sive honorifica in Deum, decora, composita, & ordinata in se, profusa utilitate, & beneficentia in alios, & in his tribus perfectionem humanæ vitæ consistere nemo est, qui dubitet? nisi qui ejus perfectionem aut non curat, aut non intelligit. Quis enim non videat quin & Deo honorificè, sive ad gloriam, & in nobisipsis compositè, sive decenter, & in alios utiliter, sive beneficenter vivere debeamus? Et de primo quidem rebellibus fides facienda est supplicits. Aliis autem ipsa auctoris & largitoris omnium bonorum notitia fidem indubitatam ingerit, ut ultimæ honorificentiæ cultus, & jugis gratiarum actio & indeficiens collaudatio eidem debeatur à nobis. Supereminentia quidem altitudinis suæ ipsam sui cultus honorificentiam, largissima verò ejusdem beneficentia gratitudinem vehementer suadent intelligentibus. Quis enim dominantissimam majestatem & universitatis supereminentissimum auctorē, absque ulla suspsius depressione, & quadam infra limites suæ parvitatis elisione, quæ verè humiliatio est, & absque magnificentiæ ejus admiratione, quæ verè honoratio, & reverentia ipsius est, cogitet? Deinde quis continuam, & indeficientem largitatis ejusdem beneficentiam attendat & non in gratiarum actiones & laudes ejus erumpat? De secundo verò certitudinem evidenter facit diligenter considerata, & in conspectu nostro posita, ipsa naturæ nostræ nobilitas, ipsaque adeò indecens, & dissonans à decore nobis debito vitiorum deformitas, & vilitas. Non enim possibile est naturæ nostræ nobilitatem cognoscentes, & intuentes, ignorare illam ad decorem, & perfectionem honestatis, & morum laudabilium natam esse, vitiorumque turpitudinem non sine intolerabili sui injuria, & contumelia unquàm pati, & eidem omnino nihil præter sola vitia inimicum. Eam igitur obniti, & repugnare vitiis totisque studiis, & viribus, ad honestatem, quæ decor vitæ est, & compositio, quia ejusdem est & honoratio, conari per se debitum est. De tertio verò innata nobis erga homines alios sociabilitas, atque dilectio nullum veri nominis hominem dubitare sinit. quia ergo operatione istius perfectionis cæteræ dispositiones in hominibus aut materiales, aut quasi materiales fiunt ad istam perfectionem: cura autem est Deo rectori universitatis, ut ista materialia sint, secundùm quòd materialia sunt, hoc est in dispositionibus suis, quæ sunt circa istam perfectionem: materialia autem, secundum quòd materialia, non curantur, neque curanda sunt, nisi propter perfectionem, ad quam sunt; multò fortiùs ergo cura est curatori universitatis Deo, ut ista perfectio sit in genere humano. Amplius. Imaginabimur civitatem aggregatam ex hominibus, sic perfectis, ut tota vita eorum sit Dei honorificentia & obsequium, tota debitum honestatis officium, tota aliorum subsidium. Manifestum est, quòd comparatione istius civitatis præclaræ totum residuum hominum, quasi silva est, & singuli residui homines,

Sacramenta porta sanctitatis.

Baptismus Christi quid nobis significet.

Nota.

Quæstio notabilis.

Testimonia sacrorum eloquiorum.

Via probationum.

Naturæ nostræ nobilitas.

Materialia non curantur, nisi propter perfectionem.

nes quasi ligna silvatica. Iterùm residuum hominum quasi lapidicina & singuli residuorum quasi lapides rudes. Civitas autem ista, sicut ædificium nobile, ac magnificum ex lignis cæsis, artificiosissiméque sculptis, atque politis, & omni decore architecturæ decoratis: singuli verò cives quasi lapides & ligna omni architectonica diligentia decorata. Quòd enim sunt tumor, & tortitudo, sive curvitas, & putriditas in lignis, hoc superbia, avaritia. & luxuria in animabus, & quòd rectitudo, & planities, & firmitas in lignis, seu lapidibus, hoc justitia, æquitas, & fortitudo in animabus Et quòd cœmētum, & clavi, cæteræque ligaturæ inter lapides, & ligna, hoc mutua dilectio, & spirituales necessitudines inter animas hominum, seu inter homines. Quia ergo jam declaravimus in tractatu de virtutibus, quòd virtutes nobiles, quibus solis rectè, & ut vivendum est, vivitur, desursùm tantùm sunt ab auctore. & largitore omnium bonorum, velut data optima, & dona perfecta, manifestum & hujus præclaræ civitatis solum esse ædificatorem Deum, & quia tantopere curat ædificator Deus silvam, & lapidicinā, quas diximus, & lapides rudes: multò fortiùs ipsum curare necesse est istud nobile, ac magnificum ædificium & quia cura ac providentia ipsius sunt forinsecæ istæ societates, & aggregationes hominū, seu civitates, quātò magis cura ejus, & providentia erit civitas ista præclara ac permagnifica, quam diximus ad quam cæteræ veluti silvæ & lapidicinæ sunt. Sive in gloriam suam, sive in utilitatem hominum intendat divinæ sapientiæ, & bonitatis provisio, & beneficentia, multò ampliùs ipsum curare necesse est, ut ista civitas sit. Ampliùs. Ponamus civitatem hujusmodi non esse, & ponamus universitatem tamen hominum esse, hoc est ponere solam silvam, & nullum ædificium & ponere minetas, id est, argentifodinas, & aurifodinas esse, cùm nec aurum, nec argentum sit Cur si Deus hujusmodi mineras esse voluit, inutiliter omninò dedit vires, & artem, & artificium, quibus aurum, & argentū ex eis extraherentur; quantò fortiùs genus humanū, quod tanquàm minera est hujus perfecti, quam diximus, ædificij, non relinquit in ista materialitate, seu potentialitate, quin addat virtutem & scientiam, & cætera quibus de minera generis humani pretiosa ista metalla, immò vasa perfectionis, & lapides pretiosi, & viri sancti extrahantur, qui, quemadmodùm gemmæ vernantes, atque coruscantes sunt ad lapides communes, sic ipsi cæteris hominibus præstantiores sunt, & absque ulla comparatione præcellentiores. Ampliùs. Cives civitatis proculdubiò sunt veri nominis homines, adeò ut comparatione eorū cæteri non homines, sed potiùs animalia sint habendi. Ponere igitur hujusmodi homines non esse, est quasi auferre speciem humanam de medio, & ponere sola bruta animalia esse, & juxta hunc modum ipsi soli sunt qui ratione, & intellectu uti videntur & regi. Ponere ergo genus humanūabsque his est tanquàm ponere hominem sine intellectu. Sicut enim intellectus unus in uno homine particulari, sic cœtus hominum hujusmodi, sive civitas in genere humano. Qui intellectus quemadmodùm totum regit in homine, quod regibile est, ac gubernabile intellectu totoque residuo utitur ad bonum, quod intēdit; sic cœtus iste perfectorū totū regit, quod genus humanum regi se sinit, & toto residuo utitur ad finem, quem intendit, hoc est ad Dei gloriam, & suam, atque aliorum perfectionem. Hic cœtus, vel civitas & templum dicitur propter Dei cultum, seu honorificentiam cui principaliter se impendit, atque finaliter, & civitas propter saluberrimam pacem, & iucundissimam societatem, quibus sub Deo rege secundùm sacratissimam legem

Virtutes [no]biles.

Genus humanum velut minera.

Civitas templum domus Dei.

A ejusdem vivunt mutuò se invicē adjuvantes, sibique invicem subservientes humiliter, & hilariter, & domus domini dicitur habens Deum, aliàs verum patremfamilias, in qua singulis victus, & vestitus spirituales ab eodē providentur; & ager, & vinea, & hortus, cujus ipse plātator, & excultor est, incrementorumque, & fructificationum spiritualium largitor solus est. Dicitur & exercitus propter bellicū apparatum, & assidua certamina contra errores, & vitia; igitur qui templū istud ingrediuntur ita, ut de ipso templo efficiantur, sanctificari necesse habent ad Dei cultum, & quodammodò fieri sacerdotes; sic & qui civitatem istā ingrediuntur ita, ut cives ejus efficiantur, necesse habent civilitatem ejus suscipere, hoc est leges, & statuta, moresque subire. Sed & qui hāc intrat do[m]ū patris familias, necesse est ut debito famulatu, seu familiaritate se subdat: sicut igitur qui agrū istū, seu vineā, seu hortum intrat, necesse est, ut in eo

B plantetur & radicetur, omnibusque spiritualibus agricolationibus se humilis, ac devotus exponat; sic & qui exercitui isti se aggregat, necesse est, ut propositum bellandi contra memoratos hostes, armaturamque sibi congruentem suscipiat. Quicunque igitur ad hanc perfectionem nobilem, quam diximus, Deo auctore adducti sunt, hujusmodi templi sunt sacerdotes sanctificati ad Dei cultum, hujusmodi civitatis cives sunt associati ad judicium, & ad justitiā, ad vivendū secundùm leges, & statuta Dei regis. Hujus domus domestici, & familiares sunt, servique vernaculi, ac filij patris familias Dei, hujusmodi vineę & horti, vites, & arbores sunt sub cultura agricolātis Dei, hujusmodi exercitus milites, seu bellatores sunt cōtra errores, & vitia dimicātes sub duce Jā igitur manifestū est, quia sanctificatio necessaria est, ut

C tēplum istud Deo ædificetur, primū quia impossibile est aliquem intrare, nisi sanctificatum, intrare inquam eo modo quo diximus. Deinde quia ipsa sanctificatio in templū istud ingressus est, nihil enim est aliud sanctificatio, quàm contaminationū, id est, errorum, & vitiorum, quibus à Deo elongamur, ablatio, donorumque & gratiarum, quibus ei appropinquamus ad colendum ipsum, eique serviendum, susceptio Et quia ædificatio ista est aggregatio, & associatio hominū ad Dei cultū atque servitium, aggregatio autē & associatio non potest fieri nisi communione visibilium: manifestum est, quòd ędificatio hujusmodi templi, quæ non est, nisi aggregatio, & associatio sanctificativa ad Dei cultum, atque servitium, non potest aliter fieri, nisi sanctificatione visibili, sive signo visibili sanctificationis. Ampliùs. Nec aggregatio, neque associatio spiritualis seu colligatio ad invicem potest esse hominum, sive communio illa quam diximus absque communione visibili Qualiter enim se invicem socios habebunt, si se non noverint esse socios, qualiter hoc autem cognoscent, nisi communione visibili à signo aliquo, quod non potest esse, nisi visibile. Necesse ergo est sanctificatione visibili ædificationem istam fieri. Ampliùs. Ut oves ejusdem gregis signo aliquo visibili dignoscuntur, & ab alijs discernuntur; sic & contubernia militum signis, & sacras ædes, id est, templa, à prophanis seu communibus domibus seu aggregationibus hominum, certo signo distingui necesse est, & singulos sacerdotes hujusmodi templi ab alijs hominibus. Nusquàm autem convenientiùs hujusmodi signum imprimitur, quo ab alijs quis discernatur, seu dignoscatur, quàm in ipsa separatione ab alijs & aggregatione ad suos Ibi ergo imprimendum hujusmodi signum, seu faciendum. Visibili ergo signo, sive cognoscibili signo, transferendi sunt, & introducendi homines in templum istud. Ampliùs,

Exercitus.

Sanctificatio necessaria.

Sanctificatio quid.

Fff

Nota. Omnis civilitas nobilis visibili aliquo signo dari consuevit, & dignosci, sicut civilitas Romana penula. Omnis militia, id est dignitas militaris similiter aliquo signo visibili, sicut accinctione gladii. Item omnis administratio, & omne officium, sicut thesaurorum custodia traditione clavium. Item omnis honor, omnis dignitas, sicut honor regius, aut impositione coronæ visibili, aut collocatione in throno visibili. Item omnis hæreditas, omne donum immobile, non consuevit conferri, nisi sub signo visibili, sicut traditione anuli, aut alterius rei visibilis, licet hæc omnia fieri possint aliter. Quia igitur ut militaris dignitas immò sacerdotalis honor esset regius, regni scilicet spiritualis, & æterni in ipsa sanctificatione tribuitur conveniens fuit, & hominibus perutile, sub signis visibilibus, ut omnia hæc, quæ nominavimus, hoc est dignitas sacerdotalis, etiam nobilis civilitas, & militare officium, & cœlestis regni hæreditas conferrentur. Et hoc primùm propter eruditionem suscipientium videlicet, ut & signis visibilibus ista spiritualia tam necessaria, tamque salubria cognoscerentur, & quæ aliàs cognosci non poterant communiter, ab ineruditis cognoscerentur, & cognita amarentur, amata quærerentur, quæsita ab omnium bonorum largitore benignissimo obtinerentur, obtentis Deo ad gloriam serviretur, & servitio æternæ retributionis merces acquireretur. Secundò ad gratitudinem, seu devotionem. Quis enim ad tam sublimia, & à meritis suis tam remota tanta indebitæ gratiæ largitate vocari, & assumi se videat, & non in divinæ bonitatis admirationem, & laudem erumpat? Sublimitas autem hujusmodi donorum, ac nobilitas signis visibilibus communicati hominum in commune innotescit. Tertiò ad humiliationem. Quis enim altitudinem donorum istorum attendat & quàm longè sunt à meritis suis consideret, & non statim infra limites suę parvitatis resiliens se colligat, & divinæ largitatis beneficentiam admirans erga se non obstupescat, dum merita sua nulla, aut fortè contraria intuetur, beneficia verò se nec posse æstimare, nec cogitare? Et hæc est vera humiliatio, meritorum evacuatio, & attenuatio & indignitatis recognitio. Utilia etiam sunt ad roborationem seu confirmationem suscipientium. Quis enim sacratum se, seu sanctificatum animo teneat, & non ex hoc contra immunditiam, aliàs execrationem, excandescat? quis inunctum in regem se recolat, & non contra vilissimam, nequissimamque vitiorum servitutem totis viribus se accingat? Quis militari officio præditum se sciat, & arma ignorare imbellemque se esse, infideliter, ac ignaviter in bello agere non erubescat? Quis tam præclara civilitate honoratum se gaudeat, & eversioni civitatis suæ, seu cuicunque alij calamitati se opponere negligat, legesque ejus, ac jura pro viribus non defendat? Quia ergo signa visibilia ista, quæ numeravimus, maximè memorijs hominum infigunt, aut imprimunt, & fortes imaginationes inducunt, in quibus quatuor affectiones memoratæ & excitantur & adjuvantur, manifesta est necessitas, & utilitas hujusmodi signorum. Apparet etiam ex his, quæ diximus, quia ingressus in hanc civitatem sanctificatio est, ingressus, qualem descripsimus, qua sanctificatione omnis execratio exuitur, & deponitur, quemadmodùm in ingressu in structuram omnis timorositas, & omnis inæqualitas lapidum deponitur, alioquin in illam non admittuntur. *Similitudo.* Quemadmodùm frondositas lignorum ac fortitudo ac tortuositas, aliaque omnia, quæ ligna ædificijs inepta faciunt, nisi omninò essent amota, in ipso ingressu in ædificium necessariò deponuntur; sic & E ipso ingressu istius ædificij ad similitudinem, & proportionem, quas supra expressimus, fieri necesse est, possibile quidem est auctori omnium bonorum absque signis visibilibus sanctificare quos voluerit, & hoc jam aliquoties fecisse dignoscitur. Quòd si in omnibus faceret, ita quòd nullus de sanctificatione alterius quicquam sciret, essent omnes sanctificati, quemadmodùm si essent omnes ab eodem patre geniti & ignorarent se fratres, periret tamen inter ipsos fraternitas amor fortissimus, & naturalis societas, quæ vinculo fraternitatis constringit omnes naturaliter; sic & in sic sanctificatis periret amor gratiæ fortissimus, quo viget, & vivit spiritualis societas, quæ velut cœmentum & ligatura fortissima spiritualis ædificij est. Quemadmodùm enim sic generati homines, ut diximus, nihil potiùs ad invicem hærerent, quàm ad alios homines, nec in unum genus, aut domum convenirent, sive familiam, aut tribum; sic eo modo sanctificati, quo diximus, essent velut lapides dispersi nullâ ligaturâ societatis invicē se tenentes. Ampliùs. F Quia cultus divinus palàm debet esse, publicusque & manifestus, siquidem regibus, qui utique non nisi ministri sunt regni ipsius, palàm & publicè impendendus est. Ampliùs. Templa & palatia publicæ ædes sunt, & manifestæ palam, quare & publicè ædificandæ, impossibile est autem in abscondito ædificata esse, quia necesse habent in palàm esse. Necesse ergo est templum Dei, & summi regis palatium palàm ædificari visibilibus operibus. *Templum Dei, & palatium.* Non autem ædificatur nisi sanctificatione, nec ejus ædificatio est nisi sanctificatio. Visibilibus ergo sanctificationibus necesse est ipsū ædificari. Visibiles ergo sanctificationes sacramenta vocamus, hoc est sacrativa seu sacrantia signa, necesse inquam necessitate indigentiæ nostræ, non necessitate inevitabilitatis, aut necessitate coactionis. *Sacramenta sunt visibiles sanctificationes.* Ampliùs. G De rure & vita rusticana ad civitatem transeuntibus, & cives effici volentibus, necesse est, mores agrestes, & habitationem deserere, civitatemque inhabitare, civilesque mores, & urbanitatem civilem, atque socialissimam assumere. Quia igitur rus est, & vita agrestis, ac rusticana, status ac vita infidelium, quantumcunque laudabilitate morum polleat comparatione perfectionis nobilis eminentis civium civitatis sanctificatæ, de qua loquimur, & barbarissimus est quicquid decoris videtur habere vita humana ad decus, & excellentiam istam, manifestum est, quantam mutationem fieri oporteat in transitu, quo deforis, sive aliunde in civitatem istam intratur, juxta hunc modum, & civitatem istam, velut membra gratuita societate sibi invicem colligata esse, sive compacta, voluntariaque subservitione sibi invicem subministrantia, manifestum est intueri volentibus. H Quia ergo hujusmodi corpus corpore humano, seu quocunque alio absque ulla comparatione, & in se nobilius est, ideò honorificentius, & invicem hominibus utilius, atque salubrius. Cura autem Deo est auctori omnium corpus culicis, aut muscæ, sive formicæ unius, sive etiam successionis, tantoperè ædificare, & in membris congruentibus compingere? quantò ergo fortiùs cura erit eidem corpus, quod diximus ædificare, atque perficere, ex quo oportet, ut non minori mutatione trāseat in corpus istud, seu id quod nutriri, & augeri habet, transformetur in membrum ipsius, quàm cibus naturæ in nutrimentum corporis animalis, seu etiam membrorum ejusdem. Ampliùs. Regnum ipsius regis regum evidenter remaneret incompletum notabili, atque magna sui parte mutilatum, si civitas ista deesset, cùm in altera parte hominum

non

non regnet, aut imperet, nisi forsitan ad modicum, dum magis vitiis suis, & concupiscentiis obediunt quàm eidem & secundùm voluntates suas ac traditiones potiùs quàm secundùm leges ipsius vivunt. Ampliùs. Templo, quale diximus, non existente nullus relinquitur cultus ejus, nulla honorificentia seu glorificatio ab hominibus, nulla aut permodica regratiatio beneficiorum ipsius, hoc autem est quod habet genus humanum præcipuum & saluberrimũ, & velut totius suæ perfectionis cumulum, scilicet *Dei cultus.* Dei cultum, & honorificentiam, & rectitudinem, atque decore legis directam, & compositam vitam. Deinde nulla relinquitur via reconciliationis ad ipsum, seu reversionis, cùm non sit possibile reverti ad ipsum, nisi per gratiam & acceptum ei cultum. Sequitur tandem humanarum rerum confusio extrema, ut honestas virtutum omninò deleatur & solis vitiis serviatur, eaque sola fiant, & curentur ab hominibus, quibus offendatur Deus, & sublatâ viâ reconciliationis atque repropitiationis ut diximus, genus humanum in æternũ absque ulla spe miserationis subvertatur ex quo relinquitur, ut non solùm vanè constituerit filios hominum, sed in sui ipsius contumeliam, & in eorum damnationem, & mortem. *Vita vitiosa in Dei cõtumeliam.* Cùm enim vita vitiosa tota sit in Dei contumeliam, tota in viventium perditionem & mortem, manifestum est, quia sublato Dei cultu, quo solo utique occurritur, non restant de vita humana nisi Deo contumelia, & hominibus mors, & perditio æterna. Redeamus ad id in quo eramus, & dicamus quia sacratio seu sanctificatio ingressus est in templum, seu in civitatem & in corpus, quod diximus, & nisi designatione visibili fierent, perirent utilitates quatuor, quas supra nominavimus. Signum autem visibile, quo maximè spiritualia & invisibilia ostenduntur communitati hominum, illud est quod maximam similitudinem habet cum illis, quæ similitudo etiam usque ad communicationem nominum interdùm venit, sicut lux visibilis cum luce sapientiæ, *Nominũ communicatio.* propter quam similitudinem etiam nomen lucis communicat. Sicut & calor exterior ignis, & ardor ad amorem se habent juxta hunc modum ablutio, unctio, & afflatio, seu aspiratio exterior, atque visibilis, ad ablutionem interiorem, & aspirationem, spirituales & invisibiles se habere manifestum est. Quare sanctificationibus internis ac spiritualibus ista exteriora adhiberi signa, vel similitudines, decens, & utile esse dubitari non potest. Ampliùs. Cùm ista civitas in spiritualibus, & in invisibilibus materiali, seu literali civitati in suis visibilibus corporalibus ac temporalibus adeò similis sit, ut ista istius exemplum imago, & liber quodammodò dici possit, manifestum est, ut quemadmodùm in illa fuerint donationes, ustificationes, & honorationes, seu promotiones, sic & in ista Certum autem est, quòd illa ibi fiunt signis quibus diximus, ergo & adhuc hîc eo modo fieri oportet, quemadmodùm & ibi, cùm & eædem rationes & hinc & inde subsint, judices ergo & rectores spirituales, omnis etiam generis magistratus in ista civitate esse oportet, quemadmodùm & ibi. Ampliùs. Camerarios, & distributores, seu dispensatores divitiarum seu donorum spiritualium, quemadmodùm & ibi. Et sicut reges, seu rectores civitatum ministros habent atque dispensatores, qui omnia bona eorum habent in manibus qui rationem reddunt regibus de omnibus, & illis omnes inferiores, atque minores dispensatores; sic & civitatem istam maximum unum dispensatorem seu maximos multos habere necesse est, quibus omnia dona spiritualia, & divitiæ commissæ sint, hoc est, quorum ministerio distribuantur, qui & regi universalem de omnibus illis rationem red-

A dant, quibus & inferiores omnes dispensatores suarum administrationum rationem reddant Propter hoc necesse est civitatem istam habere & clavigeros, & janitores, præcones, duces, judices, & magistratus, & alia hujusmodi. Ampliùs Sicut vestimenta ad vestitiones, & ornamenta ad ornationes, & munimenta ad munitiones, sic sacramenta ad sacrationes, & generaliter omne id, quod non sine alicujus adhibitione, sive applicatione perfici habet, aliqua actio ad ipsam actionem similiter se habet. Quemadmodùm ergo cuicunque & quandócunque & ubicunque necessaria est vestitio, illi, & tunc, & ibi necessarium est vestimentum, sic cuicunque, quandócunque, & ubicunque necessaria est sacramentatio, & sacramentum, non à simili, & à proportione tantùm, sed ex illa radice, quam diximus, quæ est B propositio per se nota, & radix per se ipsam stans, & fixa. Cur autem sacramenta, aut signa visibilia sint adjuncta, aut illa habere debeant, jam diximus, veruntamen sacramenta signa visibilia diximus intra proprietatem locutionis, ita ut visibilia intelligantur, quemadmodùm monachus niger, & albus plerunque Interdùm enim ipsum sacramentum visibile est sicut ipsa forma sacratissimæ Eucharistiæ visibilis est, & neque ordo neque matrimonium neque baptismus in seipsis visibiles sunt, & propter hoc caute intelligendum est, quòd sacramentum dici consuevit visibilis forma, vel visibile signum. Ampliùs. Quia non melius erudiri potueramus ad ignota, quàm per nobis notissima, & usitatissima. Ad cognoscenda ergo spiritualia lavacra, & lavationes, *Sacramentum quid.* C spiritualia unguenta & unctiones, spiritualia illuminamenta, & illuminationes, spiritualia indumenta, & induitiones, & cætera hujusmodi non meliùs erudiri poteramus, quàm per visibiles horum similitudines & designationes. Res autem suis designationibus conjungi consueverunt in donis immobilium, & donationibus, in honoribus, & honorationibus, in magisteriis, & magistrificationibus, ut ita loquamur. Simul enim consueverunt datio anuli, & rei per anulum signatæ, datio coronæ, & regis, datio magisterij, & libri, datio præbendæ, librique, & panis, datio clavis, & ad hunc modum de aliis; conveniens est ergo, ut cum unctione visibili invisibilis, & ita de aliis. Ampliùs. Quia sanctificatio opus immediatum est divinæ omnipotentiæ, & virtutis, neglecta & inhonorata divinitate meritò avertitur, ne adsit negligentibus, & non honorantibus, similiter ingratis, & non cognoscentibus, sic & præsto est, & adest invocantibus, honorantibus, atque adorantibus, & gratias agentibus. Negligit D autem, & omninò non honorat, qui nec invocat, maximè ad illud, quod solius ipsius opus est clementiæ ac magnificentiæ ipsius donum. Quia ergo sanctificatio est opus solius divinæ virtutis, ac misericordiæ, ad illud maximè invocanda est, ne non invocata meritò dedignetur adesse. Manifestum est ergo *Sanctificatio opus divinæ virtutis.* ad omnem sanctificationem quæ mini[...]erio hominum fit, invocandam esse divinam virtutẽ, atque clementiam. Et si temporalia etiã ista non rogatus tam multis, & tam multotiens largitur, & his, qui non solùm gratias non agunt, sed inde armantur in ejus contumeliam, destruentes primùm in semetipsis virtutem, honestatem, atque decorẽ, deinde in aliis pro viribus impugnantes Dei cultum, & honorificentiã, quantò magis amatoribus ac servitoribus suis invocatus, atque rogatus, spiritualia dona præstabit, quæ omninò sunt ad honorẽ & gloriam ejus, percipientibus autem ad salutem, & vitam? Ampliùs. Manifestum est solos cives hujusmodi civitatis sanctitate, quam diximus, Deo esse placitos seu acceptos, soli enim isti gloriæ ipsius inserviunt, & juxta benepla-

citum ejus omnia facere, soli student atque conantur. Soli ergo digni sunt, ut precibus, & invocationi eorum adsit exauditor Deus. Cæteri autem hominum, non ut veri homines vivunt, immò penè tota vita eorum aut Dei contumelia est, aut aliorum hominum injuria, aut dehonestatio, seu inquinatio propria. Ampliùs. Vota, & desideria hujusmodi hominum, precesque & petitiones raro, vel nunquàm sunt de his quæ Deo beneplacita sunt, sibique & aliis salubria. Cùm ergo nec ipsi digni sint exaudiri, nec ea quæ petunt digna fieri, manifestum est precibus eorum, & votis, Deum adesse non debere; necesse est ergo hanc solam Deo esse dilectam civitatem, ejusque votis & precibus semper adesse divinam virtutem, atque clementiam. Et quia vota ejus & preces per Dei gloriam, & honorificentiam maximè sunt sanctificata, ad obtinendam eam non habentibus, aut conservandam, & augendam jam illam habentibus, necesse est, precibus & invocationibus hujusmodi civitatis, eos sanctificari, pro quibus ea funduntur nisi rebellione, & pertinaciâ malitiæ suæ aut desidiâ, & negligentiâ suâ hoc ipsi impedierint. Preces autem & invocationes ipsius diximus, sive quas ipsa totas per semetipsam facit, sive quæ ex parte ejus, & nomine fiunt. Postquàm autem jam declaravimus civitatem hujusmodi debere esse quæ meritò & Deo dilecta, & sanctificata dicenda est, & dedimus causas in hoc, videlicet Dei gloriam, sive honorificentiam, & hominum perfectionem, qua impossibile est universaliter eos privari, & quia non decet divinæ sapientiæ providentiam negligere, aut spernere maxima & nobilissima, & tam studiosè curare minima, atque vilissima, atque nulla ex parte illis comparanda, & quia non est possibile naturam cujuscunque generis in sua materialitate, & potentialitate remanere universaliter, ita ut ex nulla parte sui perficiatur quod utique esset in genere humano, si ista perfectio non inveniretur in eo, adjecimus, & quia regnum ejus pro magna, & nobili sua parte detruncatum esset, ac mutilatum, si ista civitas ab eo deesset, deinde quia genus humanum magis in sui contumeliam, & in proprium interitum creasset universaliter, si istam perfectionem ei non apposuisset. Post hæc quanta confusio res humanas sequeretur etiam insinuavimus. Dicimus etiam quia per se debitum est, ut ei, quia Deus est, sit templum; & quia Rex est, regnum; & quia Dominus, domus; & quia in templo ejus debet esse cultus ejus, & sacerdotium, & alia cultus ejusdem debet esse lex ipsius, & magistratus, & judices, & præcones, varijque divitiarum spiritualium dispensatores instar civitatis forinsecæ in suis forinsecis, idest temporalibus benè dispositæ. Et juxta hoc consequens est ut in hac ipsa domo sit familia tam ordinata, & varia famulantium officia, ita ut ibi sint, & panifices, & pincernæ, & dapiferi hujusmodi cæteri. Fecimus etiam insinuationem de exercitu, de bellico apparatu ipsius. Ostendimus etiam quia acquisitio hujusmodi civitatis, acquisitio est perfectæ justitiæ, sublimis, ac preclaræ urbanitatis, morumque nobilium, quibus sub Deo rege, & rectore militatur, eique vivitur, & quòd in adeptione civitatis necessariò deponitur omnis morum rusticitas, & vitiorum impositio. Diximus etiam quia in ingressu templi istius induitur sanctitas, & deponitur omnis prophanatio, & omne quod à famulatu, & à familiaritate Dei nos vel avertit, vel elongat, & quia in ingressu hujus domus, tam Dei famulatus, quàm ejus familiaritas, sive domesticitas suscipitur, & in ingressu istius exercitus vires, & arma contra hostes spirituales, & vitia dantur ingredientibus. Adjecimus etiam quia hujusmodi tem-

Nota. — *Epilogus superiorum.* — *Nota.* — *Familia benè ordinata.* — *Epilogat.*

E pli consecrator & ædificator, hujusmodi civitatis aggregator, & adunator est solus Deus, sic hujusmodi exercitus aggregator, & præparator, & dux est ipse solus. Adjecimus etiam, quia adunatio, & associatio, hominum in communitate ipsorum non potest fieri, nisi in communione visibili, & propter hoc communione visibilium signorum adunando, eos esse intrantes in civitatem istam. Impossibile est enim quamdiu denegatus est nobis aspectus invisibilium nostrorũ, idest interiorum, nos adunari in societatem quancunque, ita ut ex nobis fiat, vel exercitus, vel familia, vel civitas una, vel Ecclesia una, nisi communione aliqua vel signo visibili, ubi etiam exempla posuimus de lapidibus dispersis, & de fratribus fraternitatem suam ignorantibus. Dedimus etiam causas & utilitates quatuor signorum visibilium & diximus quia illa convenientiora sunt nostrę eruditioni in parte ista, quæ majorem habent similitudinem cum invisibilibus, seu spiritualibus, ad quorum
F cognitionem communitas hominum non nisi per visibilia potest contingere in statu vitæ præsentis. Et diximus quia usitatis, & certis apud nos, nobisque notissimis similitudinibus, maximè erudiendi sumus, eo quod per maximè nota ad ignotorum notitiam maximè convenientiùs pervenitur. Et quia intentio Sacramentorum duo continet, videlicet sacrationem, & designationem, ita ut sacramentum sacrativa designatio sit, aut designativa sacratio, per se autem nota sit necessitas, & utilitas sacrationis; stabilitæ autem sunt designationes utilitatibus, & rationibus, quas jam diximus. Stabilita etiam est conjunctio designationum in his quæ jam diximus. Stabilita ergo est tota ratio sacramenti in eo quod sacramentum. Quòd si quis dixerit, quia hujusmodi civitatem impossible est esse secundùm naturam
G per modum affectionis, verum dicit, quia reverà impossibile est naturam humanam hanc perfectionem attingere humano affectu; nihil enim potest naturaliter ultra se, seu supra se perfectio autem ista supra naturam & ultra naturam est, & super eam desursùm descendens à primo fonte, universalique bonorum. Quamquàm magis naturale est omnibus hominibus, hoc est naturæ eorum magis congruens, ut ipsum fontem bonorum in primis, & maximè diligat, consequenter autem alia propter ipsum, cùm manifestum sit unumquodque diligendorum ad id, & propter id diligendum esse, ad quod. & propter quod ipsum est. Omnia autem ad ipsum sunt, & propter ipsum, & hoc est ad gloriam, & propter gloriam ipsius. Dubium esse non debet omnia illa diligenda esse hominibus ad ipsum & propter ipsum, & propter hoc in primis seipsos, & sua omnia
H consequenter convertere debent in ejus obsequium, & honorem. Quantâ autem benevolentiâ seipsos ad invicem adjuvare, & amplexari debeant, tria indicant evidenter. Primùm indigentia, qua se naturaliter mutuò indigent. Potentissimus enim, ac ditissimus inter homines, extremo artifice, ac vilissimo opus habet, scilicet fabricatore acuum, & cæsore fusorum. Et generaliter nullum est reperire, qui multis operibus, & operibus aliorum non egeat, & ideò non minùs pauperes divitibus indigere, quàm econversò, dubitare non potest, nisi cæcutiens mente, sive cœcus. Secundùm verò est, innata nobis semina bonarum affectionum uniuscujusque in alios. Hę sunt alieni boni gaudium & compassio alieni mali, gaudium de alieno bono & affectiones seminavocamus, & compassiones perfectionis, quæ est in civitate, quam diximus. In viris enim perfectis ad illum animum pervenit compassio, ut ipsam mortis passionem superet; sic quandòque ex compassione aliorum, etiam in mortem se tradunt, ut aliis parcatur.

Invisibilia non nisi per visibilia cognoscuntur. — *Intentio sacramentorum duo continet.* — *Vide.* — *Tria notanda.* — *Affectiones.*

Seminaautem sunt istæ affectiones, provt innata A sunt nobis, velut arbores nobilium fructuum, hoc est sublimium operum feraces, cùm ad summum suæ perfectionis educta fuerint divinę gratiæ largitate. Tertiùm ipsa essentialis societas qua in specie unum sunt. Si enim societas membrorum, atque compago, quæ illis à foris est, & ab accidente, ea adinvicem sic astringit ut tanta sibi promptitudine subveniant, sese invicem defendant, alterum pro alterius periculo clipeum opponat, ut pro oculo manus, cùm inter ea tanta sit naturæ diversitas, & etiam contrarietas, quantò fortiùs ipsa essentialis hominum societas, quam diximus vincet contrarietatem ac diversitatem, quæ illis à foris est, & ab accidentibus, & astringet eos atque colligabit benevolentiâ completâ in ædificationem præclari, ac nobilissimi corporis, quod diximus civitatem, cui corpori propter nobilitatem, & excellentiam suam non B aliud decet esse caput, quàm Deum, non alium spiritum vivificantem ipsum hac vita, quam diximus, & in tres ramos extendimus, quàm spiritum Dei; hæc est vita quam vocamus gratiæ, vita naturæ supra omnem comparationem præstantior, hujusn odi vitæ donum, si non largitor bonorum isti corpori daret, corpus sibi congruum ab ipso non procederet, & seipsum majori gloriæ suæ parte defraudaret, & officium largitatis, provt sibi congruit non impleret. Majoris namque gloriæ est Deo in tanta infirmitate, in tanta rebellione vitiorum & dæmonum in tanta contradictione, & repugnantia, hominum vita sancta, & justa Angelorum. Hîc enim & victoria est, & admiratio virtutis suæ propter suæ beneficentiam largitatis. quid enim victoriæ potest esse, ubi nullum bellum, nulla omninò repugnantia? Et sicut comedere, & bibere gustu suavissi- C ma nihil admirationis habent in sanis, & sanum palatum habentibus; sic multò incomparabiliter comedere panem vitæ omne delectamentum, & omnem suavitatem saporis in se habentem, & bibere torrentem inæstimabilis, & incogitabilis voluptatis omninò nihil habet virtuosæ admirationis. Mirabilia autem hujus civitatis nos causâ brevitatis transimus. quia autem supra diximus totam vitam civium civitatis hujus Dei honorificentiam esse, sive obsequium, totum propriæ congruentiæ officium, totum aliorum hominum subsidium, ita intelligi volumus, ut ista tria in ea prævaleant, & prædominentur; fortassis enim non contingit in vita ista omnem cogitationem, omnem affectionem, omnem locutionem, & operationem in tribus istis expendi, quamquàm divinæ omnipotentiæ hoc facere nec impossibile, nec difficile sit. Et quia ingressu civitatis istius omne, quod ejus civilitati contrarium est, deponitur & omne quod foras ejicit, aut foris detinere potest, exuitur, & libertas ejusdem civitatis suscipitur, hoc autem est plena justificatio, ma- D nifestum est quia introductio in istam civitatem plena justificatio est, & introductio in istud templum plena sanctificatio, sive sacratio, & introductio in istud corpus plena vivificatio. Ab ingredientibus ergo discedat omnis execratio, omnis injustitia, omnis mors vitiorum, & peccatorum. Participes ergo efficiuntur sanctitatis templi hujus participes justitiæ, & libertatis civitatis istius, participes vitæ corporis hujus efficiuntur ingredientes sic, participes familiaritatis, & famulatus Dei patris familias, qui introducuntur in domum istam, participes armaturæ, & totius bellici apparatus, qui assumuntur ad hæc, ut sint de exercitu isto. Si quis autem dixerit, quid erit, si fortè Deus per semetipsum sua benignitate alicui infuderit omnia dona gratiarum istarum, in quibus consistit ista civitas præclara, & hoc nullo homine adhibente foris aliquid ministerii, nunquid iste non vivit de spiritu corporis hujus, ut alia membra? Est ergo de corpore eodem modo, & de domesticis Dei, & civitatis istius civis, & hoc utique verum est, licet non habeatur, aut reputetur civis. Dicimus enim de illo quia si scit, vel credit civitatem istam esse, & non prohibeatur impossibilitate aliqua aggregare se civitati isti expressa professione, & evidenti susceptione legis, & judiciorum civitatis ipsius, se aggregabit eidem omnis generis enim homines similitudo morum sociat, & adunat, quemadmodùm similitudo naturarum alia animalia. Quòd si neglexerit, aut contempserit, videlicet se aggregare, atque adunare huic sanctæ societati, manifestum est illum jam non pertinere ad illam. Si enim pertineret ad ipsam, pertineret ad ipsam ex similitudine, cùm pertinentia ad illam non sit, nisi similitudo, & conformitas in sanctitate, & justitia, & certa morum laudabilium honestate. Similitudo autem, & conformitas morum necessariò prohibet ipsum à segregatione à suis similibus. Præterea si nec vult iste haberi, nec reputari ut civis civitatis istius, aut hoc est ex superbia, aut indignatione, per quæ jam foris est, & prohibetur omninò esse civis, aut ex metu aliquo alio, & ipse metus similiter ipsum esse civem non patitur. Jam enim corde negavit Dominum, qui metuit haberi, vel videri, vel profiteri, vel confiteri non audet cultum ejus, quem sola civitas ista eidem exhibet, vel impendit. Si quis autem dixerit, quid prodest videri, vel haberi civem civitatis illius? Dicimus quòd multùm per omnem modum. Primùm, quia hoc est Deo ad gloriam, scilicet inter Dei hostes, inter cultus ejus, ac religionis ejus persecutores, Deum confiteri, & illum profiteri. Secundò est ei specialis & expressa amicitia, & bonorum communicatio ab illis, qui hæc vel noverint, vel crediderint: non enim communicabuntur bona, quæ solis amicis communicanda sunt, nec exhibebitur amicitia, quæ solis amicis exhibenda est ei qui nec scitur, nec creditur amicus esse. quemadmodùm ad communicationem hæreditatis tuæ, vel participationem, nullatenùs admittes eum, quem nec sciveris, nec crediderís fratrem tuum esse. Vides ergo quantùm cedet Deo ad gloriam, quantùm hominibus ad conciliandum inter eos factam amicitiam, ad communicandam invicem mutuam beneficentiam haberi manifestè civem civitatis istius, & apertè profiteri sanctam civitatem. quia autem omnes, qui foris sunt, inimici sunt civitatis istius utpote amici, vel servi potiùs vitiorum, & hæc, si quidem adulti sunt, bonique & mali capaces, & eo ipso inimici Dei, quo cultum & religionem ipsius in semetipsis destruunt, & eo ipso necessariò illum in aliis persequuntur, manifestum est eos, qui in civitatem istam, & ad ejus civitatem assumuntur quasi ab hostibus, ad pacem, & amicitiam Dei redire, ideóque eos expressè ab hostibus recedere, atque cum Deo, & ejus civitate pactum inire, fœdusque, & amicitiam firmare per verba ista: Abrenuncias Sathanæ, & omnibus pompis ejus? quid enim aliud sonant, quàm recedis-ne ab hostibus Dei, & omnibus actionibus eorum, & operibus quibus ipsum impugnant? Deinde cùm interrogatur vis Christianus esse: quid aliud ei dicitur, nisi vis subire, & tenere legem, & servare mores civitatis istius, quæ Christianitas vocatur? Quæ omnia cùm promiserit, & firmaverit, quid restat, nisi ut admittatur ad Dei pacem, & amicitiam, & ad civitatem istam nobilem, & consortium sanctorum? Ei autem qui ad pacem, & amicitiam verè recipitur, nihil eidem nec vindictæ à parte recipientis reservatur, plenam ergo remissio-

Mirabilis Deus in gratiæ largitione.

Objectio.

Civitas bonorum.

Quid sit in civitatem Dei asscribi.

nem consequitur. Ampliùs. Si ille totaliter recedit à culpa, ita ut nihil ejusdem retineat, vel reservet, necesse est, justum judicem Deum totaliter recedere ab ejus pœna, & nihil ejusdem eidem in posterùm reservare. Hîc autem intelligimus pœnam ut pœnam, & vindictam, quam impossibile est Deum amico jam facto recogitare. Aliud enim est dicere, quia pater flagellat filium, aliud est dicere percutit inimicum. Scimus enim amicos Dei ab amantissimo, ac misericordissimo patre Deo mala ista pœnalia recipere, & hæc non ut pœnam, seu vindictam iracundiæ, sed magis ut correctiones, & medicamenta stultitiæ, & adjumenta virtutis, ut malleationes sive fabricationes, & tunsiones, sive ablutiones, & candidationes. Hæc autem quis, nisi delirus, atque insani capitis, unquàm dicet persecutiones, seu vindictas? Quis enim dicet fabricationes vasorum, & malleationes metallorum vindictas esse, aut persecutiones eorum? Si quis autem dixerit, quia in neutrum possunt, qui sic veniunt, dicendo se recedere à vitiis, & dæmonibus, cùm non recedant, & se velle inire fœdus, & amicitiam cum Deo, & civitate ejus, cùm adhuc corde inimici perseverent: dicimus planè, quòd isti à sancta civitate longiùs se faciunt, quàm essent ante. Pristinæ enim elongationi quæ non erat nisi peccata, & vitia eorum, addunt elongationem aliam, videlicet simulationem, & mendacium. Quantò enim ampliùs peccant, tantò longiùs ab ea fiunt & hoc est quia quantò magis peccatores, tantò eidem dissimiliores. Ipsa autem dissimilitudo morum, ipsa est elongatio ab ipsa civitate. Et quia cives civitatis istius non solùm servi Dei sunt, sed etiam filij gratiæ, & adoptionis jure & meritò expectantes regni cœlestis hæreditatem, cujus immobilissimam possessionem post hanc vitam perpetuò habebunt, manifestum est, quia ista reconciliatio, quam diximus ad Deum, & civitatem suam venientium, nihil aliud est, quàm susceptio eorum in filios, amicos, famulos, & domesticos. Manifestum est ergo nihil iræ, aut damnationis eisdem esse. Ampliùs. Si quid iræ reservatur, vel odii, esset dimidiata pax, & amicitia, prætereà proditiosè, & fraudulenter ageretur cum eis, si utraque rependeretur. Ampliùs. Nec inter homines reperitur ista varietas, & si inveniretur detestabilis esset, atque damnabilis, ut amicus integer ad amicitiam dimidiam reconciliaretur, quantùm ergo fortiùs divinæ bonitatis perfectionem non decebit ista dimidiatio? Ampliùs. Ipsa est forma, quâ non veniunt sic, nisi qui credunt se longè à Deo fuisse, quæ elongatio, ut diximus, non est nisi ipsa dissimilitudo, quæ vel est ipsum peccatum, vel ex peccatis. De regione illa dissimilitudinis non veniunt, nisi qui illam deserunt, nec Deo reconciliantur, nisi quibus indulget. Non enim indulget nisi recognoscentibus, & veniam petentibus. Non petit autem veniam, nisi qui se deliquisse cognoscit. Qualiter autem obtinebit, qui eam petere negligit, aut dedignatur? Venientibus ergo ista duo necessaria sunt, videlicet recognitio peccatorum & veniæ postulatio, quia nec illa deserit quis, in quibus se non cognoscit peccasse, nec sibi illa ignosci postulat, nec ista sentit exteriùs sibi visibiliter, seu sensibiliter necessaria sentit: non enim admitterentur à civibus in civitatem istam introducentibus, nisi qui cives effici vellent, & cum Deo, & ejus civitate pacem eos facere velle, atque ab inimicis ejus velle recedere in eis apparuerit, & hoc firmissima promissione. Declaratum est ergo, & stabilitum, quòd venientibus ad Deum, & ejus populum effici volentibus, necessaria est exterior recognitio peccatorum, non solùm interior, & expressa nomine postulatio, exterior que negatio hostium, sive recessio ab ipsis, nec non promissio, & professio legis, & morum civitatis sive populi ipsius, quibus si adest substantiæ veritas interiùs, verè intrant, alioquin longiùs se faciunt. Manifestum est etiam ex his quòd primo sacramento efficitur ingressus primus, & quòd eo paratur plena sanctitas templi Dei, & plena justitia civitatis ipsius, &c. quę nominavimus. Et quoniàm qui veniunt, nec dum intùs sunt, nondùm digni sunt, ut quod petunt obtineant, & dignum & justum est, ut in hoc à toto Dei populo adjuventur, ut ad id quod orationibus suis obtinere non sufficiunt eisdem amicorum Dei orationibus impetretur, vel si fortè per Dei gratiam antequàm intrent visibiliter civitatem istam, veniam delictorum obtinuerint, alia dona spiritualia orationibus, & divini nominis invocationibus super ipsos factis, augmententur, & conservatio ipsorum eisdem obtineatur: modis ergo omnibus necesse est, ut qui admittuntur, aut assumuntur ad sanctorum consortium, cum orationibus, & divini nominis invocationibus fiant. Quia enim solus Deus est, qui introducit in hujusmodi consortium solus spiritus est, qui vitam gratiæ in quos venit, extendit, solus dona sua communicat quibus vult, decens est, ut glorificetur ex tam mirabili opere, & gratiæ agantur eidem ex tam pretioso dono, & ut ab eo postuletur tantum beneficium, quantum est justificatio peccatoris, ut appareat quantùm amicis suis faveat & quantùm possint apud ipsum preces eorum, ut ex hoc ad ejus amicitiam inimicis ejus etiam provocentur, quæ omnia orationibus, & sui nominis invocationibus fiunt manifestè, & hoc in ipsis orationibus sanctis, & divini nominis invocationibus expressè continetur. Non enim ritè oratur, aut invocatur clementissimus Deus, nisi præmissis laudibus & gratiarum actionibus, aut saltem immixtis, sive annexis orationibus, & invocationibus pro beneficiis jam susceptis.

Pater quomodò flagellat filium.

Cives Dei.

Exterior cognitio peccatorum necessaria.

Orandus Deus quomodò.

E F G H

CAPUT III.

Ostendit reliquorum sacramentorum necessitatem.

Et quoniàm plenè, ac perfectè pacificatis, ac reconciliatis Deo perfectione sanctitatis, & in amicos Dei, atque domesticos, ac familiares assumptis, atque susceptis, quatuor restant pernecessaria, videlicet, ut propter insidias dæmonum, tentationes & insultus ipsorum, vitiorumque in ipsa gratia sanctificationis roborentur, & confirmentur, deinde ut hæc ipsa nutriantur in eis & augeantur, tertiò ut si fortè ab illa exciderint, eis postmodùm reparetur, quartò necessarium ministerium, quo illa, quæ diximus, fiant, apparet evidenter necessitas sacramentorum quatuor sequentium. Primum, quod plenæ sanctificationis diximus, videlicet sacramentum confirmationis propter robur, & deinde sacramentum sacræ communionis, seu refectionis propter nutrimentum, & augmentum ipsius gratiæ, & sacramentum pœnitentiæ propter reparationem ejusdem post lapsum, sive ruinam ab ipsa, & sacramentum ordinis, quo præparantur & idonei fiunt ministri, per quos ista electis beneficia dispensentur. Si enim in domo magna, & regno amplissimo temporali, necesse est ministros esse, per quos temporalia dispensentur, multò fortiùs in domo incomparabiliter magnificentiùs ordinata, domo, & regno spiritualibus, multò fortiùs inquam debent esse congruentia, & necessaria ministeria, & ministri idonei per quos fiat dispensatio spiritualium donorum. Et quemadmodùm vis generativa nostra non

Similitudo.

sum

cum modo & modestia, nec lege aut temperamento rationis, communitatem hominum movet, aut incitat, sed impetu, aut petulantia brutali, rapit atque præcipitat, & in flagitia non nominanda, in passiones ignominiæ, velut quædam vis & violenta tempestas impellit, quàm dignum, & justum sit illam ad legem, & modestiam rationis reduci, & ab isto tam turpi, tamque indecenti excessu circuncidi, nemo dubitat, vel ignorat, nisi quem voluptatis hujus vorago absorbuerit, & spurcitia immerserit, nisi qui ab humani generis generositate in brutalem desipientiam degeneraverit. Deinde quàm inordinatus motus sit ipse concupiscentiæ, & etiam membrorum generationi deservire natorum, qui nec jussum rationis expectat, nec lege ejus cohibetur, aut comprimitur, aut moderatur, quis ignorat, quis qui hominis nomine dignus sit? ignorantia enim hujusmodi non hominum, sed pecudum est. Apparet ergo ex his necessitas sacramenti matrimonii, quo ab ista inordinatione, seu fœditate, sanctificantur conjuges, & à tam incitanti, & turpi excessu circunciduntur. Sed de his latiùs in tractatu de matrimonio loqui proponimus. Et quoniàm egredientes de hoc mundo, qui jam sunt Deo præsentandi dubitare non decet eos esse sanctificandos ab his, quæ fortè ipsis in hoc mundo adhæserunt, velut pulvis itinerantium pedibus, & à minimis, atque quotidianis inquinamentis, sine quibus vita ista non agitur, & hæc sunt, quæ usualiter venialia peccata vocantur: nec enim sponsa ad sponsum absque ablutione aliqua & apparatu unquàm ingreditur, neque vas mensæ absque resinceratione ab urbanè agentibus unquàm infertur nec ad solemnitatem aut convivium regium absque innovatione aliqua, atque decoratione quisquam accedere præsumit. Quia ergo, ut sponsa ad sponsi thalamum ingressura, ut ad æternæ refectionis, & societatis convivium, ut vas mensis cœlestibus inferendum, & in thesauris incorruptibilibus reponendum est anima in extremis agentis jamjamque morituri, quàm necessarium sit, & quantùm decens extremæ sanctificationis sacramentum, apparet intelligentibus. Ampliùs. Quia sanctificatis, utpote ad sanctam, & spiritualem militiam ascriptis, restant certamina, & bella acerrima contra dæmonem, & vitia, post suscepta primæ sanctificationis sacramenta, & virtutum ornamenta, vel vestimenta, militantibus, sive pugnantibus, quis dubitat quin necessaria sint robur, & refectio? Robur inquam, quo hostes viriliter perforent graviter, fortiterque refellant. Deinde cibus, & refectio quo non solùm vitâ non deficiantur, sed etiam in pinguedine spirituali, augmentoque proficiant. Per hanc viam stabiliuntur duo sacramenta, scilicet sacramentum confirmationis, & sacramentum sacræ refectionis. Quòd si dixerit quis, & in ipsa prima sanctificatione præstatur omne robur, & omnis fortitudo spiritualis, & omnis decor virtutum, & propter hoc patientia, fortitudo, & humilitas, cujus modi est ergo robur, quod præstatur sacramento confirmationis? cùm illud robur non possit esse nova virtus aut nova fortitudo, eo quòd omnes virtutes in primo sacramento jam collatæ sint: respondeo quia alia est fortitudo membrorum, scilicet lacertorum, humerorum, thoracis, & iterùm nervorum, ossium, & cutis, & alia armorum, & cùm omnia arma virtutum, quas plenitudo sanctificationis requirit, quis jam receperit, remanet in eo adhuc debilitas membrorum, propter quam ipsa arma eidem interdùm oneri sunt, sicut naturaliter iracundis ipse clipeus patientiæ magni oneris est, propter quod & facilè illum projiciunt. Econtrariò autem se habet in eis, qui naturaliter mites

Brutalis concupiscentia.

Matrimonii necessitas.

Nota.

Sacramentum confirmationis & sacræ refectionis.

A sunt, sive mansueti. Quasi enim sub magnis ictibus, & tunsionibus persecutionum, clipeum patientiæ adeò fortiter tenent, ut ex eis, nec excuti, nec eripi facilè possit. Potest igitur dici, quòd robur sacramenti confirmationis, est sicut robur membrorum, quo illo sacramento roborantur ad portandum pôdus armorum, & ea quæ imminent. Sed de hoc in tractatu confirmationis meliùs loquemur. Ampliùs. Quia sanctificatis vivendum est inter malos & cum bonis quidem non solùm amicabiliter, sed etiam communiter: inter malos autem, qui communionem sanctitatis, & aliorum bonorum spiritualium non solùm in se extendi, & usque pertingere non patiuntur, sed mala sua in alios jaculari, & immittere multipliciter student atque conantur, necesse est electos amicitiâ, atque communione omnium bonorum, atque malorum pœnalium invicem esse B complexos, largos, atque perfusos: ad malos autem, hoc est, sanctitatis, & religionis inimicos, ac persecutores, fortes, & patientes: ex gratia igitur primæ sanctificationis in se ipsis electi, & sancti, & justi, Deoque per omnia placentes: duobus verò sacramentis sequentibus efficiuntur, ut ad alterum, quod debent, ad suos quidem, communicantes, ad adversarios verò fortes. Hæc igitur differentia est inter primæ sanctificationis gratiam, & istas duas, quòd illa est, qua sanctè in se vivitur & Deo acceptabiliter: istis verò duobus quasi ad alterum, & hoc ipsum nominibus sacramentorum insinuatur: firmitas enim necessaria est contra impellentes, & concutientes, communio verò in consortes socios, & fratres. Hoc igitur duobus istis sacramentis præstatur dignè suscipientibus, scilicet ut benè vivamus, & ut decet nos habeamus ad alios, vel saltem, ut hoc meliùs faciamus, quàm aliàs faceremus. Primo ergo sacramento, ut benè vivamus in nobis, & Deo ac- C ceptabiliter, ut diximus, ergo sacramentum ordinis sacramentum est ad alterum. Et quoniàm sacramenta, spiritualia sunt medicamenta, vel sanitas spiritualis, per illa efficitur, & præstatur. Ut autem medicamenta necessaria sunt, ita & medici. Medici verò ministri sunt, sive ministratores medicamentorum spiritualium, qui ordinati sunt, & sanctificati ad ea ministranda. Apparet igitur necessitas, & utilitas quinti sacramenti, quod ordinem diximus. Ampliùs. Quia virtuti irascibili duo imminent certamina, opprobriorum, scilicet & injuriarum ab aliis, quid mirum si adjuvanda, & roboranda sit cōtra illa? Et hæc dicimus per sacramentum confirmationis ei fieri; adjumentum verò ejus & robur, & sancta impudentia est, & sancta procacitas, quarum altera confirmatus non reputat opprobrium se D Dei cultorem, consortemque sanctorum habere, vel dici: altera verò ipsum confiteri quocunque discrimine paratus est. Et propter hoc in ipsa fronte, quasi quadam sede pudoris, fit sacri istius insignitio, sive impressio. Deinde quia virtus concupiscibilis à duobus similiter impugnabatur hostibus scilicet cupiditatibus, & concupiscentiis, & ab his duobus polluebatur, necessariò & armanda, & sanctificanda fuit contra illa. Manifestum autem, quia est sacramentum matrimonii, & armatur, & sanctificatur contra concupiscentias. Sacramentum verò communionis sacræ est contra cupiditates. Ubi enim omnia communia, cessat cupiditas divitiarum, bonorum, & hujusmodi. Ampliùs. Ubi sacrâ communio non solùm sacramento tenùs est, sed virtute interiori, & efficacia, certum est excommunicationem sive appropriationem nihil sibi vendicare, immò procul esse tanquàm anathema: ubi autem, nec excommunicatio, nec appropriatio, sive proprietas, nec cupiditas, nec ambitio, manifestum

Nota.

Vide.

Communio.

Sacramenta spiritualia medicamenta.

Effectus sacramenti altaris. est ergo, quia sacra communio mundat & liberat à cupiditatibus, & hunc dicimus specialem, & proprium effectum in sacramento altaris. licet multa alia operetur; sic & sacramenti matrimonii proprium, & specialem effectum dicimus mundationem, & liberationem à spurcitiis, ac mortiferis concupiscentiis. Si quis autem quæsierit, quare contra inquinamenta gulæ non est institutum proprium sacramentum, cùm tot & tanta sint? Respondeo, quia vitium gulæ magis est consuetudine contractum, quàm innatum, & appetitui omnis cibi sive potus natura terminum posuit satietatem, quæ utique parvo constat naturaliter: vitiis autem, & peccatis acquisitis sacramentum primę sanctificationis, & sacramentum pœnitentiæ sufficienter medentur. Ampliùs. Certum est quia nobis innata est pusillanimitas contra opprobria, & injurias, cujus pars quædam est stulta pudorositas. Similiter innata est nobis proprietas, ex qua dicimus meum, tuum, verba scilicet excommunicata & excommunicatione dignissima. Innata est etiam nobis concupiscibilitas, quia etiam sanati spiritualiter facilè patimur recidivum. Meritò ergo contra pusillanimitatem firmitas, contra proprietatem communitas, contra concupiscibilitatem castitas, contra recidivitatem, resurgendi facultas divina nobis miseratione præstatur. Sacramento quidem confirmationis firmitas, sacramento quidem sacræ communionis communitas, sacramento quidem matrimonii castitas, sacramento pœnitentiæ resurgendi post lapsum facultas, & hæc quidem de sacramentis communiter diximus: nunc de numero & ordine illorum.

Nota.

DE SACRAMENTIS in speciali, ac primùm. De sacramento baptismi.

CAPUT I.

Non eget summario, quia auctor seipsum summat, quamquàm nec propriè summari potest.

Deinceps verò dicemus de nominationibus appropriatis sacramento, considerationes proprias de singulis facientes. Et jam nosti, quia ad spiritualia intelligibilia non est via cognitionis, & doctrinæ, nisi per similitudines sensibilium, nisi fortè perpaucis sapientibus: divina autem sapientia non intendit consulere solis sapientibus, sed intentio ejus larga est in omnes, qui se ad illam erexerint. Et quoniàm sapientissimi est per eam viam ducere insipientes, qua convenientiùs, & faciliùs ad lucem veritatis venire possunt, decuit magistrum, eruditoremque omnium, rectè, & sanè sapientium, Deum, etiam viam eligere, quam scilicet utiliorem facilioremque prævidit communitati hominum, ad cognitionem salutaris necessariæque veritatis. Ne ergo abhorreas, quòd ipsum Deum jam scis eligere debuisse communitati hominum erudiendæ expedientiùs, & aptiùs. Scito ergo, quia verissimè, rectissiméque dixerunt à Deo docti homines, vitium ægritudinem esse; vetustatem, & corruptionem, & putredinem, & vermem, & bestiam malam, & vulnus, & mortem, & cathenam, & compedem, & carcerem, & tenebram, deinde & specialiter lepram, paralisim, febrem, insaniam, seu furorem, & virtutem contrariis nominibus appellaverunt. Eodem modo ubi turpitudo. aut deformitas, aut mutilatio, vitium nominatum ab eisdem sapientibus audieris; attende similitudines incommodorum spiritualium, & non abhorrebis loquelam eorum, immò quiescet intellectus tuus in eis & laudabit rectitudinem illius, & discretudinem & prudentiam illorum. His itaque positis, faciemus, quod in omni doctrina, & disciplina licitum est, scilicet accipiemus à sensu ea, quæ sensu ipso nota sunt omnibus scilicet perversitatem virtutis nostræ appetitivæ interioris, qua ea, quæ sunt inhonesta, ferventer appetimus, & nobis eadem benè sapiunt. Contraria verò, econtrariò. Quemadmodùm ergo perversitas, & corruptio virtutis nostræ appetitivæ exterioris ægritudinem exteriorem indicat, hoc est, corporis; sic necesse est istum errorem, & perversitatem appetitivæ interioris interiorem ægritudinem indicare hoc est ægritudinem mentis. Quis enim dubitat errorem exterioris appetitivæ, quo appetuntur carbones, & cineres pro vero, & naturali cibo corporis, ægritudinem indicare corporis? Sic nulli dubium esse debet, errorem appetitivæ interioris, quo appetuntur omninò inconvenientia, & contraria, pro vero, & naturali cibo mentis, qui non potest esse alius, quàm veritas, & honestas, ægritudinem indicare mentis; sic & de errore palati, sive gustu corporali. Quomodò aliàs? quandò enim quod amarum est, dulce sapit, & econversò, intelligitur ex hoc ægritudo, & mala dispositio corporis. sic cùm bona spiritualia, & sancta, & honesta nobis malè sapiunt. contraria verò benè. & delectabiliter, quomodò non judicabitur ex hoc errore, & perversitate ægritudo, & mala dispositio nostræ mentis? Et hæc ægritudo nobis innata est, & originalis juxta hunc modum, & ipso sensu notum est, quia animales, sive brutales nascimur; ita & ipsa rationalitas in nobis sopita, & sepulta manifestum simul. Si enim amoverimus ab hominibus doctrinam, & disciplinam, flagella, & correctiones, atque justitias, & vindictas, quæ irrogantur per principes, & potentes, & eos absque jugo, & repressione vivere sustinuerimus, non homines vitâ, & moribus, sed silvestres belluæ apparebunt. Apparet ergo quomodò innata sit animalitas hominibus, quæ ubi repressum non habet à Deo, crescit, & tot repressivis non solùm non deponitur, sed etiam vix, aut modicum ad modicum compescitur. Ampliùs. Cùm vires superiores animarum nostrarum, & præesse debeant, & imperare inferioribus, & propter hoc esse necessariò fortiores, econtrariò nascimur dispositi, ut non id, quo homines sumus. & animalibus præesse, ac præeminere debemus, quod utique in nobis nobilissimum, ac præstantissimum est, quo & imago Dei sumus: non inquam illud præsit in nobis, atque dominetur. sed magis turpiter subsit, & serviat, & in multis hominum nullum sui indicium exhibeat, ut in vita, & moribus eorum sola brutalitas appareat. Quid aliud istam perversitatem vocare possumus, nisi vitium originale, & innatam nobis brutalitatem, sive animalitatem, similiter ægritudinem, qua omnes nascimur laborantes? Congruunt ei, & alia nomina similitudinum supradictorum; & quia contrarium est virtuti omni, atque repugnans meritò vitium, & quia honestati meritò inhonestas, & quia imixtio est, sive adhæsio alienorum & ad animas nostras omninò non pertinentium. inquinatio, seu sordidatio meritò nominatur, siquidem brutales affectiones in anima humana, vel hominibus inquinamenta sunt, & quia contraria sanctitati, meritò execrabilitas,

Similitudines & tropi, quibus vitia dicuntur.

Simile.

Ratio in nobis sepulta.

Nota.

Perversitas originalis.

execrabilitas, & quia vicinitas ad mortem æternæ damnationis, meritò vetustas, & propter alia incommoda senectutis, videlicet tenebrationem visus interioris ac spiritualis, propter incurvationem ad infima temporalium, propter tremorem pusillanimitatis, propter rugositatem duplicitatis & mendacitatis, propter ineptitudinem generationis, & si quæ sunt alia, similiter & deformitas, & decoloratio, ex quibus omnibus manifestum est primum sacramentum esse renovationis, quo ista vetustas cum tota sequela incommodorum suorum tollitur. Et sacramentum baptismi, idest tinctionis, quo ista tollitur decoloritas, nativitas quoque, & color spiritualis appellatur. Ampliùs. Quia nativitas ingressus est, & initium vitæ, mors verò finis est, & desitio ipsius, necesse autem est vitam animalem desinere, & finire in nobis & spiritualem incipere, ut vitemus damnationem mortis æternæ, ac acquiramus retributionem vitæ æternæ; necesse ergo habemus mori, quantùm ad vitam animalem, & renasci quantùm ad vitam spiritualem. Ex quo jam duo declarata sunt, videlicet, quod veritas ait Jo. 4 Nisi quis natus fuerit denuò, non intrabit in regnum cœlorum, & propter quid sacramentum primum dicatur sacramentum regenerationis. Quoniàm autem ad ea, quæ sursùm sunt, videlicet spiritualia, & æterna bona nascimur frigidi, & gelidi; ad alia verò, quæ deorsùm sunt corporalia, hoc est carnalia, & mundana, fervidi, & ardentes, quorum utrùnque vitium est, atque perversitas, & propter hoc econtrariò nos habere oportet, manifestum est, quia ad ea, quæ sursùm sunt, calefieri, & succendi ad ea, quæ deorsùm sunt, extingui, & infrigidari, atque congelari necesse habemus. Nascentibus ergo filiis Adæ necesse est apponi aquam, & ignem, & in utrunque eos immergi. In aquam quidem, ut extinguatur illud perversissimi ardoris incendium; in ignem, ut solvatur istud mortiferæ frigiditatis gelicidium & accendatur vivifici, & salutiferi ardoris incendium. Ardentes siquidem nascuntur filii Adæ igne amoris perversi, & illo quasi operto & clauso, flammis nequissimorum desideriorum, & adhuc erumpere non valentibus, tempore scilicet infantiæ, eodem tamen igne cùm ad ætatem pubertatis veniunt, velut ingenti fornace, & camino conflagranti ardemus; aquam & ignem Spiritus sancti gratiam eandem intelligimus, qua ad ea, quæ desursùm sunt, amore, & desiderio ardemus; & ab his, quæ deorsùm frigemus, sicut econtrariò uno, & eodem amore perverso ad ea quæ deorsùm sunt, ardemus. Et quemadmodùm eadem animalitate ad ea, quæ deorsùm sunt, ardemus, à spiritualibus verò frigemus; sic & eadem spiritualitate ad spiritualia ardemus, & ad ea, quæ animalitatis sunt, frigemus. In aquam ergo videlicet gratiam, quam diximus, immergi necesse habent, & extingui filii Adæ, quam immersionem non solùm fieri, sed etiam visibiliter designari necesse est ex causis, quas diximus. Necesse ergo est, & aquam visibilem adhiberi nascentibus filiis Adæ, & immersionem visibilem eorum in eam fieri. Quòd si dicat quis eadem ratione, & ignem visibilem, & immersionem in eo fieri, quia gratia, de qua loquimur, non magis aqua est ad extinguendum, & lavandum, quàm ignis ad accendendum, atque purgandum, nec minùs oleum ad sanandum, ad regiam, & sacerdotalem dignitatem præstandam, & ad alia quæ olei sunt; sic & non minus sal ad condiendum, conservandum, vermesque vitiorum, & putredines corruptionis consumendum, propter hoc sunt adhuc qui baptizant in igne. Nos autē dabimus causas, quare potiùs in aqua; licet enim

Vide.

Sacramentum regenerationis.

Nota.

Sal in baptismo.

A sal, oleum, ignis lucernæ & vestis candida eandem gratiam significent, quàm & aqua, tamen aqua expressioris est significationis in hoc, & evidentioris similitudinis, & facilioris præparationis, quàm alia. Adhibentur autem, & sufflatio, & sputi linitio, quæ ejusdem gratiæ habent significationem, licet ad aliud, & alia comparatione. Alioquin sacramentum non haberet plenè solemnitatem suam. Ut ergo ipsa gratia Spiritus sancti sciatur ibi operari non solùm, ut aqua proportionaliter, & similiter interiùs, ut aqua exteriùs, adhibentur & alia, ut eo ipso cognoscatur ibi operari, ut sal, & oleum, lucerna, & vestis. Ipsa enim gratia ungimur ad sanctitatē, ad decorem, ad sacerdotalem, & ad regiam dignitatem. Ipsa accendimur ad ea, quæ sursùm sunt, & illuminamur ad salutarem cognitionem. Ipsa condimur, conservamur, & à vermibus, & à putredine spiritualibus, purgamur. Ipsa vestimur, & ea hîc protegimur, & ornamur. Ipsa inspiramur ut sanctè, & justè vivamus. Ipsa aperimur ad percipienda, quæ Dei sunt. Aquæ verò septem, notæ sunt communitati hominum operationes, quibus aquæ vivæ, idest gratia Spiritus Sancti comparatur: similia enim operatur aqua viva naturalis, quarū operationum. Prima est ablutio sordium. Secunda extinctio ardorum est. Tertia immersio, qua necantur, seu suffocantur ea, quæ non habent vivere, nisi in sicco, sicut homines, & terrestria omnia animalia. Juxta hunc modum in aqua viva contribulantur capita Draconum juxta quod scriptum est: Contribulasti capita Draconum in aquis, vivis intellige, quæ capita, vel capitalia vitia intelliguntur, quæ capita Draconum infernalium vocantur, eo quòd tota potestas Dœmonum in homines ex ipsis vitiis est, vel ipsa originalis corruptio. Animalitas scilicet, & brutalitas, cum qua nascimur, quæ habet multa capita potentialiter juxta illud quod Dœmon in Evangelio Marci dixisse legitur Mihi legio nomen est, quia multi sumus, sic & animalitas ista tota multitudo vitiorum est, & tota illa multitudo quadrupedum, & reptilium, jumentorum, & animalium immundorum, quæ aperuisse legitur perfossum parietem, depicta in pariete per totum Ezechie. 3. Hæc eadem ostensa est Petro in 10 Actuum ubi dictum est ei: Occide & manduca. Unde & vetus homo, qualis ex Adam nascitur, monstrum est ex omni ista monstruositate compactum. Inde in 4. Sapi. dicitur Multigena impiorum multitudo non erit utilis in se. Ergo habet potentialiter similitudines omnium animalium. Utitur latratu canino, scilicet dum litigat: rugitu leonino dum minatur, aut conviciat: garritu vulpino, vel lupino, dum simulatoriè, seu deceptoriè applaudit: sibilatu serpentino, dum mala suggerit, & ad hunc modum de aliis Et est monstruositas nondùm explicita, & convoluta potentialiter. Postmodùm autem explicatur, & evolvitur per longum, seu per longitudinem vitæ, & aptari potest veteri homini juxta illud 14. Job: Nunquàm in eodem statu permanet. Quo teneam nodo mutantem Protea vultus; quia juxta illud 14, Job, nunquàm in eodem statu permanet, sed nunc se canem perhibet latratu litigioso, & aliis, quæ naturaliter in canibus inveniuntur, nunc vulpem fraudulentia, nunc asinum stoliditate, nunc equum præcipiti impetuositate, nunc buffonem malignitate, nunc serpentem venenosâ mordacitate, nunc leonem iracundiæ animositate, nunc avem inquietâ instabilitate, nunc lupum insidiosâ rapacitate, nunc aprum indomabili ferocitate; & ad hunc modum de aliis tota ista monstruositatis capita, quæ vetus homo est, & tota in eo est potentialiter, in aquis vivis contribulatur. Istæ imagines in

Aqua in baptismo.

Vetus homo monstrum.

Homo Proteus.

Homo degenerat ecce in bruta.

civitate Dei, in ipso scilicet ingressu civitatis ad nihilum redigentur. Quemadmodùm picturæ superfusione aquæ delentur. Hic est Pharao, & ejus exercitus, qui in aqua viva gratiæ velut in mari rubro immergitur: propter hæc tertia sua operatione, & virtute, aqua visibilis aquæ invisibili comparatur. Quarta operatio regeneratio est, & toti communitati hominum notum est, quòd generatio ex aquis fiat, unde & pluvias expectant, & inundationes fluminum: & ubi ista duo defuerint, vel exitus fluminum quarum ad hortos, & lacus deducunt, vel aquas haustas ipsis hortis satis superinfundunt quasi ex aquis quærentes generationem fructuum, & segetum: & sola aqua in generatione omnium terræ nascentium transire videtur, cùm sola in hujusmodi generationibus non solùm non consumitur, sed nec etiā minuitur, immò accrescit immò generationes istæ ex sola aqua fieri nonnullis videntur. Quinta operatio aquæ renovatio est, sicut legitur Job: Si senuerit in terra radix ejus, & in pulvere mortuus fuerit truncus ejus, ad odorem aquæ germinabit, & faciet comam, quasi cùm primùm plantatum esset. Ista renovatio evidens est in salicibus, quæ postquàm aruerunt juxta aquas plantatæ, & etiam sub pluviis aliàs pluviis renovantur, & totum hoc continet promissio illa Isaïæ Prophetæ 14. Effundam aquas super sitientes, & fluenta super aridam. Effundam spiritum meum super semen tuum, & benedictionem meam super stirpem tuam, germinabunt inter herbas, quasi salices juxta præterfluentes aquas. Meritò ergo sacramentum regenerationis, & renovationis, in aqua, & per aquam fit. Sexta operatio aquæ conglutinatio est, & congregatio est in dispersione, & unitio à divisione, sicut apparet in pulvere, cùm aquâ aspersus fuerit; sic & à dispersione cogitationum, & affectionum cor humanum aqua gratiæ colligit, & conglutinat, & velut pulverem in gleba compingit, ut fiat quasi terra fertilis frugum, & fructuum bonorum operum. Non enim frustra dictum est impiis? Sicut pulvis, quem projicit ventus ante eum super effusionem aquæ vivæ; sicut pulvis est cor humanum ad omnem frugem spiritualem sterile. Septima operatio est mollitio; quemadmodùm enim terra siccitate indurata superinfusione aquæ vivæ mollitur, sic cor & apertum efficitur, ut scripturam salutaris veritatis facilè recipiat, & impressionem divinæ similitudinis, & imaginem bonitatis ejus faciliè induat. Veritas quidem scribitur digito Dei, hoc est Spiritu sancto in intellectu, & hoc velut quinque libris distincta. Primus liber fides. Secundus donum intellectus. Tertius donum scientiæ. Quartus donum consilii. Quintus ipsa scientia, aliàs prudentia spiritualis, quæ desursùm est, imago veræ divinæ bonitatis imprimitur affectui, sive voluntati; hic est decor, quo mens humana in baptismo induitur, dum in salutari veritate ei inscribitur intellectus: sicut cum cæco visus divina virtute attribuitur, non eo ipso omnium visibilium notitia eidem, sed potiùs per quod illam acquirit, præstatur, sic se habet in quinque luminum hîc nominatorum menti infusione, sive quinque librorum inscriptione; sic divinæ bonitatis similitudine ejus insignitur, & sigillatur affectus; juxta quod legitur in 8 Canticorum: Pone me ut signaculum super cor tuum. Jam ergo manifestum est tibi, quia aqua expressioris est designationis & evidentioris similitudinis ad aquam salutarem, atque vivificam, quàm ignis. Evidentioris inquam, & magis notæ communitati hominum, cui exteriora signa maximè deserviunt. Est etiam facilioris præparationis. Et quia jam manifestum est, quia tingi in quocunque nihil aliud est

Pharao.

Generatio ex aquis.

Aquæ effectus.

Nota.

Aquæ similitudo.

Tingi.

E quàm ei assimilari, seu simile ei fieri; manifestum etiam est consequenter tibi, quia necesse habemus tingi in igne spirituali, & invisibili, hoc est igniri, vel ignes fieri similiter in spiritu, id est spirituales fieri: sic & in Deo, idest, dii, vel divini fieri; sic & in Christo, idest, Christiani fieri. Si quis autem quæsierit utrùm sanctificatio ex aqua fit; sciendum est quòd non, sed ex solo Deo datore, qui invocatus ad hoc adest & assistit & operatur intùs ad similitudinem, & proportionem ejus, quod aqua habet operari exteriùs. Et verba ista: Baptizo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, invocatio sunt beatæ & gloriosæ Trinitatis, & hoc per insinuationem, ac si diceret: Baptizo te, in nomine, idest, nominatim invocatis Patre, & Filio, & Spiritu sancto, scilicet ad sanctificandum te. Alii intellexerūt, nomine idest, in virtute Patris, & Filii, & Spiritus sancti.

F Qui omnes intellectus boni sunt, & catholici, ut ille intelligatur facere, cujus nomine, vel auctoritate fit, vel ex cujus parte fit, ac si diceret; non mea auctoritate sed virtute Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Etsi ego ministerium adhibeam, illud est quod solùm facio. Attende autem quòd tutius & salubrius est in generali hoc intendere per verba illa, & in generali intelligere in verbis illis, quòd veritas in Evangelio intelligi voluit, & intendit, quàm ad in expressum, & in determinatum aliquem intellectum descendere. Verbis autem nec addendum, nec diminuendum est, nec transpositio facienda est aliorum, si tamen per errorem, vel per negligentiam aliquid tale factum fuit, dum tamen sana sit, & pura intentio baptizandi, dùmodò leve sit, & modicum, & sententia salva de sensu nostro, non auderemus dicere aliquid deesse de plenitudine sanctificationis sic baptizato, quoniàm de hoc, & multa dicta, & scripta sunt & statuta, & hoc præter intentionem

G propositi nostri, qui hîc stabilire tantùm sacramenta intendimus, ac virtutem eorum, & efficaciam erroresque impiorum, & incredulorum circa ipsa destruere transeuntes ad alia, formam baptizandi ab ipsis sacerdotibus, & à summo sacerdote maximè dicimus assumendam, & addiscendam: inter nos enim, & incredulos non de forma baptismi, sed de virtute, veritate & efficacia dissensio est. Redeamus ergo ad id, in quo eramus, & dicamus, quia virtute benedictionis, sive invocationis divinæ, sanctificatio fit: ut enim iste qui baptizatur in aqua visibili, sive mergitur, baptizetur aquâ salutari invisibili, virtus facit benedictionis, sive divinæ invocationis, & hoc solo beneplacito, & abundantia divinæ pietatis, qua electis suis invocantibus se præsto est Deus. &

H in isto ministerio tanto promptius est, atque paratius, quantò istud est ad majorem salutem suscipientis. Idem dicimus in sacramento confirmationis, quòd invocatio divini nominis, seu benedictio operatur ipsum robur, & confirmationem in suscipiente, & hoc ex eodem beneplacito, & abundantia divinæ bonitatis; sic in sacramento altaris, ut verus, ac vivificus panis, qui de cœlo descendit, adveniat, eadem benedictio, & ex eodem facit; sic & in confitente, ut vincula peccatorum disrumpantur, & dona gratiarum ei restituantur, benedictio sacerdotalis & absolutio facit; sic & in ordinatis, ut gratia sanctificationis & sacri ministerii ordo in eos veniat, Episcopalis manus impositio, & benedictio operatur; sic & in conjugatis, ut gratia, & sanctificatio, quæ eis postulatur, eisdem donetur ipsa benedictio nuptialis impetrat; sic & extremam unctionem recipientibus, oratio sacerdotalis, & benedictio remissionem impetrat peccatorum, & corporum sanitatem. Et hoc ipsum orationes Episcopales, & sacerdotales expresse

Quæstio.

Nota.

Invocatio divini nominis.

Nota.

expresſè continent. Sed & ipſe Dominus hoc ipſum teſtatur. Num. 6. Et benedicetis filiis Iſraël, & dicetis eis: Benedicat tibi Dominus, & cuſtodiat te. Et poſt pauca. Invocabunt nomen meum ſuper filium Iſraël, & ego benedicam eis.

CAPUT II.

Hic docet malitiam miniſtrantium ſacramenta; non impedire effectum ipſorum ſacramentorum, idque oſtendit aptis ſimilitudinibus.

INvocationes autem iſtæ, & benedictiones, nomine Eccleſiæ, & ex parte totius populi ſanctorum fiunt, & propter hoc audit eos clementiſſimus Deus, licet per malos eidem miniſtros offerantur. Quemadmodùm enim princeps non vilitatem curſoris, qui ex parte amicorum ſuorum literas petitorias ei porrigit, ſed petitionem ipſam, & petentes, meritaque petentium, quidque eum facere deceat, potiùs attendit, ſic clementiſſimus Deus non vilitatem, aut indignitatem miniſtrorum Eccleſiæ ſuæ petitiones, & vota offerentium, & velut ore ei porrigentium, ſed potiùs ipſam Eccleſiam ſuam, & ejus merita, quidque magnificentiam miſericordiæ ſuæ facere deceat, attendit. Et ſicut ſolem viſibilem quantumcunque malitia aperientis feneſtram etiamſi ad furandum, vel occidendum hominem eam aperiat, non prohibet ab infuſione luminis & immiſſione radiorum, nec ipſum lumen prohibet malitia ejuſdem, quominùs ingrediatur, & domui ſe infundat; ſic ſolem intelligentiæ malitia quantumcunque miniſtri miniſterio ſuo viam præparantis lumine gratiæ ſuæ, & quaſi aperientis eam feneſtram cordis ejus, quem baptizat, non prohibet, nec lumen gratiæ quominùs intret, avertit. Attende autem quia ſolam feneſtram cordis Deus aperit, & gratiæ ſuæ ſolus ad cor humanum aditum pandit. Item ſicut agricolæ cupiditas, & malitia quantacunque, ſurculum oleaſtri incertum olivæ à communione vegetationis nutrimenti, & pinguedinis non prohibet, etiamſi ipſa inſertio ipſius mortale peccatum fuerit; ſic plantatum ramuſculum malitia plantantis, quominùs terræ hæreat, & eidem vitam, & incrementum Deus tribuat; ſic & malitia miniſtrorum nec divinæ bonitatis divitias, nec Eccleſiæ communionem ab eis, quos olivæ Eccleſiæ de oleaſtro agreſtis, & incultæ vitæ deciſos inſerunt, nec ab eis quos in terra Eccleſiæ plantant, avertet. Olivam vocat Eccleſiam ipſe Deus Hiere. 11. Olivam uberem, fructiferam, ſpecioſam vocavit dominus nomen tuum, & terram vocavit eandem in pſal. Benedixiſti domine terram tuam. Quemadmodùm de peccatis, vel malitia inſerentis, vel plantantis nihil ad olivam, vel terram; non enim agunt, nec agere nata ſunt in alterutrum eorum, & ideò non impediunt illas, neque quod Deus operatur per eas naturaliter; ſic peccata miniſtrorum in ipſis incluſa remanent, & non poſſunt impedire preces Eccleſiæ, quominùs Deus eas exaudiat, neque quod Deus operetur per ea, ſive per eam, maximè quandò nec ipſa peccata in hoc tendunt, vel diriguntur, ut ipſam ſanctificationem impediant; & quemadmodùm natura olivæ non requirit, ut bonus & ſanctus ſit inſertor oleaſtri, ſed ſolùm opus inſertionis, & bonitatem, quam debet habere in eo quòd inſertio, videlicet proportionatam in fixione, & firmam colligationem, & fortem compactionem, ne illabatur pluvia in ipſam fiſſuram inſertionis, & nullatenùs requirit, ut iſta ſint ſanctificata, vel

Similitudo apta.

Adverte.

Eccleſia oliva vocatur.

A ex charitate facta; ſic neque oliva Eccleſiæ requirit bonitatem ſanctitatis in miniſtris, vel cooperationibus eorum, ſed illam bonitatem inſertionis, quæ eſt obſervatio Eccleſiaſticæ formæ; bona eſt inſertio oleaſtri ſpiritualis in olivam Eccleſiæ ſi formam habuerit, quam obſervare decet Eccleſiam, & benè inſeri olivæ, ut in illa, & per illam vivat ab ipſo fonte vivo Deo, qui ſecundùm formam Eccleſiæ inſeritur. Expreſſa autem eſt ſimilitudo de hoc in ædificiis, & ſtructuris. Qui enim cædit, ſculpit, & polit lapidem, vel lignum ſola cupiditate, vel avaritia locans operationes ſuas, & qui ibidem operatur in alio lapide ſola devotione, ut ponatur in ſtructuram alicujus ſacri ædificij, vides apertè quia quantùm ad lapides nulla eſt diverſitas. Similiter cùm poſiti fuerint eiſdem intentionibus, licet ipſę intentiones à Deo ſint diverſę, ut altera bona ſit, altera mala, tamen ſtructuram in nullo diverſificant, idem erit templum, quod per

B avaritiam artificum, & cupiditatem ædificatum, & ejuſdem pulchritudinis, ac ſi ex devotione ſola eorundem eſſet ædificatum. Idem dicimus de agricultura, ſi plantetur hortus ex ſola cupiditate, idem proveniet, & ejuſdem fœcunditatis, ſeu feracitatis, ac ſi plantaretur ex pietate, videlicet ut fructus ejus in pauperes erogarentur. Et opus generationis cùm ex libidine ſola fuerit, vel ex lenocinitate, eundem habet fructum prolis, quem habiturum eſt, ſi ex juſtitia fuerit reddendi debitum, vel ex charitate. Eccleſia autem tota Dei ędificatio eſt, & Dei agricultura eſt; ſicut dicit Apoſtolus 1. Corin. 3. Quemadmodùm non eſt curandum horto vel agriculturæ, quales ſint plantatores, niſi in plantando, vel rigando utrùm periti, vel utrùm ſoliciti, ſimiliter nec lapidibus, vel lignis, vel

C toti ædificationi curandum eſt, quales ſint ædificantes, niſi in hoc quod ædificant, hoc eſt utrùm periti, utrùm ſoliciti, ſed utrùm ſancti ſint, non refert, quoniam non ex ſanctitate plantant, vel rigant, cædunt, vel ædificant, ſed ex officio, peritia & ſolicitudine: propter quod quemadmodùm eodem ejuſdem dicit Apoſtolus: quia neque qui plantat, neque qui rigat aliquid eſt in operando, ſcilicet intùs, ſed ſolus Deus, qui vitam, & incremẽtum dat. & qui lapides vivos intus cædit, ſculpit, & polit, & cœmento charitatis, ut invicem teneant alligat, & aſtringit. Quanta autem ſit virtus orationis, & benedictionis, omnia mirabilia ab initio mũdi uſque ad finẽ teſtantur. Ad orationes, & invocationes ſanctorũ, omnia mirabilia facta ſunt: manifeſtum eſt ergo orationes, & benedictiones ſanctorũ imperare naturæ, & ipſum curſum ejus, & vim provelle, & potuiſſe & adhuc poſſe mutare, quorũ om-

D nium teſtimonia ſunt flagellationes Ægypti, diviſio, & recluſio maris rubri, manna deſerti, abſorptio Dathan, & Abiron, & exuſtio ducentorum quinquaginta virorum incenſum offerentium. Deinde ſtatio Solis & Lunæ ſub Joſue, & ſtatio aquarum Jordanis, & innumerabilia alia quæ in novo, & veteri teſtamento leguntur. Naturam ergo ſubjectam eſſe orationibus ſanctorum manifeſtum eſt ex his, & Deum adeò promptum adeſſe votis eorum, ut de natura, & naturalibus faciat juxta voluntatem ipſorum: ſi autem in his miraculis exauditæ ſunt preces ſingulorum, ubi Dei minor gloria, & minor ſalus hominum, quantò fortiùs neceſſe eſt exaudiri preces omnium? benedictiones ergo, quæ fiunt pro ſanctificandis tam eis qui convertuntur denuò, quàm eis qui revertuntur denuò, ſive pro conſervãdis ipſis, qui jam converſi, vel reverſi ſunt, neceſſe eſt exaudiri cùm illæ ex parte, & nomine totius Eccleſiæ fiant, & incomparabiliter major ſit ei gloria

Similitudo.

Simile aliud.

Eccleſia ager domini.

Virtus orationis, & benedictionis mirabilis.

Natura ſubjecta orationibus ſanctorum.

Justificatio peccatoris. justificatio peccatorum, quàm suscitatio mortuorum, quæ inter visibilia miracula maximum reputatur. Attende autem, quia sacerdotales orationes, & benedictiones ex parte Ecclesiæ, & nomine fiunt. Unde non dicit orem, sed oremus, nec exaudi me, sed exaudi nos. In omni ergo sacramento & sanctificatione necesse est fieri, quod petit Ecclesia per procuratorem, vel advocatum sacerdotem, in cujus ore ipsæ orationes, tanquàm verba Ecclesiæ, positæ sunt. *Nota.* Intellige autem quod diximus necesse est fieri, quod petit Ecclesia, nisi per ipsos steterit, pro quibus petitur, qui interdùm indignitate sua, & rebellione, non Ecclesiæ preces, quæ nunquàm vacuæ esse possunt à præmio, & mercede, sed seipsos impediunt, dum eas sibi prodesse non sinunt. Et hæ sunt tenebræ hæreticorum & aliorum infidelium, qui vilitatem & indignitatem porrigentis preces considerāt; dignitatem autem, & merita ipsius Ecclesiæ gratiāque suam, quam habet in oculis misericordissimi benignissimique sponsi sui, non attendunt. Quæ igitur est Regina quæ per vilissimum cursorem, & literas in pelle vilissima scriptas à Rege sponso suo, quæcunque voluerit sibi necessaria, regalemque magnificentiam decentia, non impetret? Ampliùs quis ex visis literis reginæ sponsæ vilitatem pellis, in qua scriptæ sunt, aut portantur, & non potiùs dignitatem, & merita ejus, quæ in literis loquitur, attendat? Et quidem minister, qui totum habet foris, ut pellis, hoc est habens solum forinsecum ministerium sanctitatis, nihil reputatur, quàm pellis morticina, habens in ore scriptas preces reginæ cœlorum, idest Ecclesiæ, quam Deus, & Dei filius sibi desponsavit, & regno cœlorum dotavit, non cursor in literis loquitur, ubi Rex literas inspicit, non faciem cursoris, sed sponsæ ejus quodammodò intuetur, nec vocem ipsius, sed sponsæ vocem in eis audit, & in manibus carnificum, ac crucifixorum placabilissimam hostiam unigeniti sui respicit & in ligno arido crucis propitio, ac sereno vultu illam intuitur, & ad odorem suavitatis, qui ex ea inæstimabilis, & immensus, ad nares modo ejus ascendebat, odoratus est, non attendens cruentas manus carnificum, non ariditatem ligni considerans, nec fœtorem malignitatis qua illum occidebant, respiciens. Sic malorum sacerdotum manus sanguine plenas, & ariditatem eorum à devotione, & lachrymis, & fœtorem spurcissimæ conversationis eorum, quasi non attendens pater misericordiarum, hostiam unigeniti sui, quam indignè contractant, & offerunt, merito placatoris sui, ac placabilitatis, tota vultus sui serenitate recipit, & suscipit; sic martyres sanctos non de manibus sanctorum & innocentium, sed de manibus nefandorum carnificum, velut holocausta medullata in odorem suavitatis suscipit. *Holocausta martyres.* Si maculati ipsi carnifices, & maculata eorum intentio, & sanguine plenæ manus eorum, neque ipsos sanctos martyres, nec oblationem quam de seipsis Deo faciebant, polluere, vel impedire potuerunt, quantò fortiùs sacratissimam Eucharistiam maculati sacerdotes, & pollutas manus habentes, nec polluere poterunt, nec impedire, quin per ipsam obtineat Ecclesia, quod intendit? Sed quemadmodùm ipso sanguine, quo sancti martyres rutilabant, carnifices eorum cruentabantur, & polluebantur; sic ipsa sanctitate Eucharistiæ indigni, & indevoti contactores occasionaliter polluti, & execrabiles efficiuntur. *In malos sacerdotes.* Si verò ministri dominicæ passionis, sive immolationis, licet contraria intentione agerent, eam tamen à suo effectu, & virtute non prohibuerunt; sic multò fortiùs mali ministri Ecclesiæ sanctificationes, quibus indigni se immiscent, E cum eis non contradicunt, neque adversùs eas contraria intentione nituntur, non impedient, nec dignè suscipientes debito fructu, aut effectu fraudabunt. Sunt enim in Ecclesia Dei ministri, qui etsi peccatores sint, cupiunt tamen sacramenta prodesse suscipientibus. Illi verò Dominicam passionem nulli volebant prodesse, quin potiùs quominùs prodesset, conabantur impedire. Quòd si hostes Ecclesiæ prohibere possent, quominùs Deus exaudiret Ecclesiam, in nullo unquàm Ecclesia exaudita fuisset. Ampliùs. Nulla major iniquitas, vel injustitia, quàm ut pro delicto alterius, alter vel malum sustineat, vel bonum amittat, & omninò ut peccatum alterius, alterum impediat, nec justitia humana patitur: quantò fortius justitia divina istud pati non poterit? Nec suscipientem ergo sacramenta, nec Ecclesiam Dei in aliquo impedire possunt peccata malorum ministrorum. F Ampliùs. Impossibile est obice cursum fluminis impedire nisi qui flumini oppositus, & in alveo ejus positus fuerit. *Nota.* Quia ergo fluvius gratiæ quæ danda est, neque habet alveum nisi ipsum cor istius, & non habet alium cursum nisi ad cor istius, manifestum est, quòd obex peccati ubicunque alibi positus quàm in corde istius, fluxum gratiæ ad cor istius non poterit prohibere per obicem, nisi qui fuerit inter ipsum vas, & fontem. Quia ergo sola propria inter fontem gratiæ donum & corda hominum obices sunt, nullatenùs autem aliena, impossibile est peccata istorum prohibere impetum fluminis, qui lætificat civitatem Dei à cordibus aliorum. *Similitudo* Quoniàm non per corda ministrorum transiens influit in corda sacramentandorum, sed immediatè ex ipso fonte gratiarum descendit in corda quorum voluerit. Idem est de nube, & de tenebra, quæ lumen solare, & radios prohibere non possunt, G nisi ab eis, quos operiunt. Sed certum est, quòd nubes, & tenebræ peccatorum non operiunt, nisi corda eorum, quorum, vel in quibus sunt. Non possunt ergo prohibere lumen gratiæ & donorum ab aliis peccata ministrorum. Erraverunt ergo, & de Deo non senserunt in bonitate qui peccata ministrorum malorum imputare voluerunt Ecclesiæ Dei, ita ut preces ejus propter eorum peccata non exaudiantur, & facies ipsius non suscipiatur, & ut à benefaciendo sanctis, & innocentibus propter peccata aliorum malorum, divina largitas retrahat manum suam. *Peccata malorum ministrorū Ecclesiæ nō imputāda.* Si enim aliquis sanctus, & innocens, in sacramento baptismi, vel alio quocunque sacramento propter peccatum ministri non percipit de divinæ gratiæ largitate, quod perciperet bono ministro sacramentum eidem ministrante, profectò verum est, quod diximus. H Sed nos de hoc alibi alia dicemus. Hîc autem dixisse sufficiat, quòd benedictionibus, & invocationibus Ecclesiæ operatur divina virtus, & misericordia in sacramentis, & ipsa solemnitas signorum visibilium liber quodammodò est, in quo legitur virtus, & gratia, quæ in sacramento præstantur, *Benedictiones in sacramentis.* sicut ostendimus in septem illis, quæ in sacramento baptismi adhibentur, videlicet aquâ, & oleo, igne, & sale, veste, sufflatione, & inspiratione, similiter in septem operationibus aquæ salutaris invisibilis ostendimus. Verùm utrùm unius gratiæ merito sint septem istæ operationes omnes, quas hîc nominavimus, & numeravimus, an multarum, nunc discutere non curamus. Jam ergo declaratum est ex his, quæ diximus, quia necesse est regenerari, & renasci, & renovari filios Adæ, & baptizari, seu tingi & in igne, & spiritu. *Epilogus.* Et quia necesse est eis apponi aquam visibilem, & eos in eâ immergi sub invocatione divini nominis,

& virtutis. Et quia benedictio, & orationes sanctorum imperiosa est super omnem naturam corporalem ex beneplacito, & virtute omnipotentis Dei. Et quia sanctificatio, sive eorum, qui se convertunt, sive qui revertuntur ad civitatem Dei, & populum sanctorum virtute fit & orationum, & precum occasione sanctarum, & non impeditur gratia sanctificationis malitiâ ipsorum ministrorum, & dedimus aliquas rationes & exempla in hoc, & suo loco dabimus alias, & alia. Nunc restat nobis declarare, quid ipsa sanctificatione baptismali imprimatur animabus sanctificandis: utrùm sola gratia, qua Deo accepti, & placentes efficiuntur an etiam character, & signaculum, quod post amissionem gratiæ illius remanet; & quid sit ipsum hujusmodi signaculum, & quis fructus, vel effectus ipsius, & utrùm iterari oporteat baptismum an nullo modo sit iterandum.

Propositio dicendorum.

CAPUT III.

Ostendit characterem imprimi ex baptismo; deque ipso charactere baptismali multa disputat, opinonem quorundam de eo primùm refellens: deinde suam interponens sententiam.

PRimùm ergo dicemus, quia necesse est, aut aliquid relinqui, seu remanere post amissionem gratiæ gratum Deo facientis in eis, qui baptismo sanctificati sunt, aut non, quia si nihil remanet, perinde videtur, ac si non essent baptizati; si enim totum, quod sacramento baptismi collatum est, ita deletur per mortale quodcunque peccatum, ut omninò inde nullum vestigium remaneat, quantùm ad baptismum omninò se videtur habere, ac si nunquàm quis esset baptizatus, & propter hoc quidem expedientius & salubrius hoc sacramentum incomparabiliter videtur, quàm pœnitentiam agere post lapsum cùm baptismus plenam remissionem conferat culparum omnium, atque pœnarum, pœnitentia verò non. Sed jam consenserunt sacri doctores in hoc, quòd præter gratiam, præter totum decorum, virtutem, & honorem, sine quibus Deo non placetur, imprimatur character, licet non declaraverint, nec fecerint scire quid ipse character sit specie, etsi tamen dicant ipsum esse in genere qualitatum, non tamen determinant nobis qualem efficiat animam baptizantis, vel ipsum baptizatum. Quòd si dixerint, quòd non efficit eum, nisi baptizatum, idem est ac si diceretur, percussione imprimitur character, qui facit percussum. Et distinguit similiter percussio percussum à non percussis, sicut baptismus baptizatum à non baptizatis, cujus duæ sunt destructiones Prima, quia non potest dici proprius effectus alicujus, quod æqualiter est omnium qualitatum, actionum, & passionum, & etiam omnium rerum. Nihil enim est in tota universitate, quod habentem illud non distinguat à non habente, etiam pes distinguit habentem pedem & oculos, & quicquid dici, vel cogitari potest. Distingui ergo sic ex necessitate sequitur unamquamque rem per seipsam. Non oportet ergo ut character ponatur propter hoc solùm, scilicet, ut distinguat, cùm nullus rei effectus novus, vel operatio inducatur per hoc. Si enim posuerimus characteri alium effectum proprium principalem immediatum, nihilominùs sequitur & iste. Quemadmodùm albedo, etsi proprium habeat effectum, album facere, seu disgregare visum, nihilominùs sequitur etiam iste effectus eam distinguere à nigro distinctione completa, & differentia maxima, quæ est contrariorum ab invicem: manifestum est ergo

★ Ex baptismo plena remissio.

Characteris ex baptismo impressio.

Nota.

A eos in hoc dupliciter errare. Primùm, quia ponunt effectum, qui consequens est ex necessitate. Deinde quia primum, & principalem effectum deglutiunt, & absorbent. Impossibile enim est qualitatem esse, & quòd non sit in aliqua specie generis qualitatis, & quæ non habeat denominationem specialem, distinguere verò, dissimilare aliquid est, & distinctio relativa denominatio est; quemadmodùm ergo si poneret, quod hoc qualitati accidat, & eam sequatur, quasi ex casu, ita errant, qui characterem istum ponunt propter id quod accidit. Secunda destructio est, quia si nullus esset non baptizatus, frustra esset hujusmodi character, immò non esset. Non enim distingueret, cùm non distinguat baptizatos ab invicem, sed ipsos à non baptizatis tantùm: possibile autem fuit, ut omnes homines baptizarentur; non imprimeretur autem

B character ei, qui ultimo baptizaretur, & si hoc esset & delerentur omnes characteres qui impressi essent baptizatis, vel inutiliter essent, cùm totus, & solus eorum fructus, vel utilitas, esset distinguere. Præterea hujusmodi distinctio, quibus fit? cùm character hujusmodi non appareat etiam his, qui illo insigniti sunt, & illum in se habent, & alijs multò minùs. Cùm ergo nullus hominum per hujusmodi characterem distinguat se, vel alium a quocunque, non potest dici quòd iste sit usus, vel effectus hujusmodi characteris, ut per hoc invicem se homines distinguant, atque dignoscant. Quòd si dixerit, quia ad hoc est, & per hoc, ut baptizati à non baptizatis sint distincti, & differentes ab invicem, interrogamus eum, quid intelligit quòd

C baptizati sint distincti, & differentes ab invicem. Interrogamus eum, quid intelligit, quòd isti non sint illi, vel non sint tales, quales illi tales inquantùm ad baptismum. In alijs enim non prohibet eos esse similes character, & hoc supervacuè, & eroneè ponitur. Idem enim est, ac si diceretur, quòd character iste appositus est huic parvulo ne fortè isti essent illi, aut tales quales illi quantùm ad baptismum. Præterea nonne bonum esset, quòd similes essent in baptismo? si dicit quod sic, ergo malum est dissimilare eos, vel distinguere, in hoc ergo propter malum ponitur iste character. Si verò dicit quòd malum esset ipsos esse similes in baptismo, qua ratione malum, potiùs quàm bonum hoc dicit? Ampliùs. Aequè distinguit privatio inter eos, privatio inquam charitatis, ut ipse character; si ergo non alius usus, vel fructus est hujus characteris, quàm distinctio, æquè necessaria, & utilis est privatio hujusmodi characteris & totius sacramenti: æquè enim distinguuntur, & differunt non baptizati à

D baptizatis, & per hoc ipsum quod non sunt baptizati, ut baptizati ab illis per hujusmodi characterem differunt. Quòd si dixerit, in patria erit necessarius character ubi omnia interiora videbuntur & hoc magis erroneum videtur. Quia enim ibi erunt non baptizati, qui ab invicem dignoscentur, & distinguentur, & à se, & ab illis absque hujusmodi charactere, & non minùs, quàm baptizati, superfluet ergo charactere quantùm ad hoc. Præterea ubi omnia clarissimè videbuntur, quæ necessitas erit adjuvari ad meliùs dignoscendum ab hujusmodi charactere? Ampliùs. Sacramenta in via necessaria tantùm in patria cessabunt, ipsi autem characterem hujusmodi baptismi vocant sacramentum baptismi. Cùm autem dicant, quòd hujusmodi character causa est gratiæ gratum Deo facientis, duobus modis errare videntur. Primùm, quia non potest poni in alio genere causarum, quàm efficientium. Efficiens autem non videtur posse esse. Si enim efficit, ut operetur ipsam gratiam, cùm omne quod-

Notá.
Nota.

Objectio.

Vide.

Alius error.

Sacramenta in via tantùm necessaria.

cumque virtus operetur, operetur in ipsum subjectum, in quo est virtus hujusmodi, sicut omne quod calor operatur, operatur in ipsum calidum & ita ipsa anima humana operabitur gratiam, & justitiam in se ipsa, & ita justificabit & sanctificabit se: omne enim quod operatur justitiam in aliquo, vel sanctitatem, sanctificat illud, sicut quod operatur calorem in aliquo calefacit istud. Ampliùs. Cùm anima impartibilis sit, accidet ut secundùm idem sit agens, & patiens, & influens, & recipiens. Cùm enim operetur gratiam in se ipsa, certum est, quòd illam & dat, & recipit, & simul est justificans, & justificata. Et quia contraria sunt dare, & recipere, ergo erunt in ipsa anima secundùm diversa, & hoc est impossibile, cùm impartibilis sit: si autem secundum idem erunt contraria in eodem simul secundùm idem, & hoc iterùm impossibile. Ampliùs. Omnis operatio per se, & secundùm se cujuscunque virtutis est secundùm similitudinem, ut calor si operetur per hoc, quod calor, calorem operabitur; sic ergo character iste si per se operatur non operabitur, nisi suæ speciei qualitatem, & ita non operabitur nisi alium characterem. Erunt ergo duæ qualitates ejusdem speciei simul in eodem subjecto, secundùm quod nunquàm pervenitur ad operationem gratiæ. Ampliùs. Quòd virtus aliqua agat in proprium subjectum, vel in subjectum simile per illam, ut quod album agat in se per albedinem vel in aliud æquè albũ per albedinem, impossibile est. Nos autem dicimus quòd illud quod imprimitur in baptismo præter gratiam gratum Deo facientem, & quod remanet post remissionem ipsius, sanctitas quædam est, cujus exemplum, & figura est sanctitas basilicarum consecratarum, & vasorum. Basilica enim consecrata, quantuncunque post consecrationem polluatur, aut prophanetur, sancta remanet, alioquin non essent sacrilegi violatores, invasores, & pollutores ipsius. Manifestum est autem, quia consecratio basilicarum exemplum est, & figura consecrationis, seu sanctificationis baptismalis, quare sanctitas sanctitatis; sicut enim sanctitas ad sanctificationem, sic sanctitas ex ipsa relicta ad sanctitatem relictam ex illa à proportione & à simili; sicut enim sanctificatio basilicalis ad suam sanctitatem, sic sanctificatio ad sanctificationem, sic sanctitas ad sanctitatem. Et propter hoc, sicut sanctificatio figura est sanctificationis sic sanctitas sanctitatis. Et propter hoc cùm veritas immobilior sit quàm figura, sicut post figuralem sanctificationem, & ex illa remanet in basilicis sua sanctitas figuralis; sic post veritatem sanctificationis in baptismate, & ex illa, veritatem remanere necesse est sanctitatis, & hoc est quod dicit Apostolus 1. ad Corint. Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Ubi dicit Augustinus: Opere sancti spiritus in baptismo dicatum. Unde sicut pollutio & abominatio quantumcunque execrabilis non aufert à sanctificata basilica sanctitatis figuram sic quantacunque scelerositas aut flagitiositas auferre non poterit à sanctificatis baptismo veritatem sanctitatis. Remanet ergo sanctus hujusmodi sanctitate quantiscunque peccatorum abominationibus se polluat Christianus. Et propter hoc, spirituale sacrilegium in seipso committet, & templũ Dei violat, quandocunque mortali peccato se polluit Christianus. Et huic attestatur Apostolus in 6. primæ Corinth. dicens: An nescitis quoniàm corpora vestra templum sunt spiritus sancti qui habitat in vobis, & non estis vestri? Et iterùm si quis templum Dei violaverit, disperdit illum Dominus. Cujusmodi autem sanctitas ista sit, & quis ejus effectus ex ejus figura & signo, scilicet sanctitate basilicæ apparet: quemadmodùm enim ex illa sanctitate hoc habet, ut arceantur ab ea dæmones, ut minùs possint contra frequentantes ipsam, scilicet orantes, psallentes, & sacrificantes in ipsa, & hac etiam virtute prædita est, ut orantes in ea faciliùs exaudiantur, & gratiâ etiam devotionis faciliùs visitentur, & illustrentur, sic ex ista sanctitate baptismali, de qua loquimur, debilitatur potestas dæmonum adversùs ipsos baptizatos. Incomparabiliter enim minùs potest contra ipsos quàm contra alios. Et deinde faciliùs gratiâ devotionis illustrantur ad orandum, & alia bona facienda, faciliùs etiam gratiâ compunctionis visitantur, & revertuntur, si lapsi fuerint, ipsis etiam dæmonibus magis verendi, & formidabiles sunt, graviùsque torquentur dæmones, si eos tentationibus invaserint, aut si fortè peccatis polluerint. Quemadmodùm de locis sacris, & Deo dicatis, & propter hoc privilegijs immunitatis gaudentibus observatur, ut graviùs in eorum invasores, & violatores judicetur, sic sanctitas ista contra potestatem dæmonũ. Ex hac ergo sanctitate ista proveniunt, & ex ea baptizati de sorte sunt, & de parte Dei, appropriati, & per sanctitatem ipsam. Et hoc est sanctificare Domino, vel dicare, vel appropriare eidem, & in us, & in proprietatem specialem ejusdem aliquid transferre, & per hoc statim ut suum ipsum baptizatum mundat, ædificat, & exornat, repletque donis virtutum, & gratiarum, nisi per ipsum steterit, & sanctitas hæc est signum gratiæ gratum Deo facientis. Quemadmodùm annulus regius signum est doni, quo quis per eum investitur, aut crux posita super fastigium domus, quod religiosa, vel religiosorum sit: & quemadmodùm ad sigillum regium thesaurizarius, seu dispensator ejusdem regis, dat dona regalia illud portanti, ubi verum, & non furtivum illud esse cognoverit: sic dispensator charismatum, idest donorum & gratiarum Spiritus sanctus, qui distribuit singulis, prout vult, sicut legitur in 12. 1 Corin. & spirat ubi vult, sicut legitur Joan. 3. eisdem, quos verum, & non furtivum sigillum, vel characterem baptismalis sanctificationis portantes viderit dona regis regum, scilicet plenam remissionem peccatorum, culparum, atque pœnarum: & data optima, donaque perfecta, omnium virtutum, sine quibus non est salus largitur. Furtivum autem sigillum, vel characterem hujusmodi habent, vel deferunt qui spreta Christi Ecclesia, scilicet catholica, ab hæreticis se baptizari faciunt. Furtivum autem sigillum meritò dicimus, quod contra voluntatem ejus, cujus est impressum est. Contra voluntatem autem intelligimus, sive eo non sciente, sive prohibente. Prohibiti autem sunt hæretici sacramenta dominica tractare, vel ministrare, quia ab Ecclesia Catholica Dei auctoritate & excommunicati sunt, & prohibiti ab his. Non autem habent verum characterem hunc, vel deferunt, qui non juxta formam in Evangelio præscriptam, & auctore Deo statutam, atque firmatam, baptizantur, quod quidem est tantùm defectio, & ideò baptizandi sunt, tanquàm non verè baptizati. Causa autem efficiens gratiæ hujusmodi sanctitatis nullo modo est aliquid aliud nisi Deus, sed est habilitans, & adjuvans ad gratiam obtinendam, & conservandam ex causis, quas diximus. Et hæc est causa, propter quam non debet, nec etiam potest iterari baptismus. Si enim iteraretur imprimeretur denuò character ejusdem speciei, aut nõ imprimeretur. Si nõ imprimeretur, nõ relinqueretur ergo hujusmodi sanctitas in ipso. Quemadmodùm enim non est sanctificatio basilicæ, quæ basilicarem sanctitatem non relinquit, sic non est sanctificatio baptismalis, quæ congruentem sibi sanctitatem

Anima impartibilis. — *Opinio authoris.* — *Sanctitas remanet in baptizatis etiam post gratiæ amissionem.* — *Spirituale sacrilegiu.* — *Notandũ genus.* — *Similitudo* — *Furtivum sigillum portantes.* — *Cur non iteretur baptismus.*

sanctitatem non relinquit. Si imprimeretur, accideret duas ejusdem speciei formas esse in eodem secundùm idem. Semel ergo baptismo sanctificato, impossibile est, denuò sanctificari sanctificatione baptismali. Non enim potest imprimi character baptismalis sanctificatis hujusmodi iteratione. Si autem non imprimitur, non est sanctificatio baptismalis. Ampliùs autem contumelia fieret non tam sacramento, quàm ei cujus est ipse baptismi sacramentum. Ipsa enim unitate propter quam dicitur unum baptisma in 4. ad Ephes. figurat ipsam unitatem mortis Christi, quæ redemptioni totius mundi sufficit, quam mortem nullo modo iterari opus est, quantumcunque increscant, & multiplicentur peccata mundi. Et propter hoc, quia figura, & veritas concordare debent, sicut una mors Domini Salvatoris, ita sit unum baptisma. Nec est objectio de sacramento altaris, quia ipsum non est illo modo sacramentum dominicæ passionis, & figura, sed rememoratio. Si quis autem quærat cum virtus irascibilis firmetur, & muniatur sacramento proprio, & speciali, videlicet sacramento confirmationis, virtus concupiscibilis duobus sacramentis, videlicet sacramento altaris, & sacramento matrimonij ut supra diximus; cur non similiter, & virtuti rationabili provisum est, quo armetur & muniatur. Responsio, quia sufficere debent ei, & possunt, doctrina & miracula, quibus etsi aliæ vires adjuventur, non permodicùm, pro illa tamen erudienda, & in fide roboranda, specialiter fiunt. Signa enim data sunt infidelibus, ut nova prædicantibus crederent, quos nova facere viderent. Quòd si quis quærat, postquàm tanta erat utilitas, & necessitas hujus sacramenti, videlicet baptismi, cur tam diu dilatum, videlicet usque ad fines sæculorum ad sextam mundi ætatem? Neque enim verisimile est Deum omninò neglexisse salutem generis humani tot millibus annorum, neglexit autem, si aliàs generi humano non providit. In quo licet sufficienter responderi possit, divinæ voluntatis nullam penitùs esse causam, cùm ipsa causa sit omnium consiliorum atque judiciorum Dei, & non esse investigationem, neque alligatam esse omninò omnipotentiam virtutis suæ sacramentis, cùm liberè & pro beneplacito voluntatis sanctificet, & justificet simpliciter semper quos vult, & quomodò vult, nec unquàm defuisse gratiam sanctificationis antiquis temporibus, sicut evidenter apparet ex probatissimæ fidei historia, scripturarumque testimonijs, in quibus sacrificia & justificationes multiplices ipsorum leguntur, sicut legitur de Abel, Melchisedech, & Job, qui sanctificavit filios suos ne fortè in conviviis (de quibus ibidem agitur) aliquo modo se maculassent ex quibus & aliæ justificationes fuisse meritò intelliguntur. Responsio tamen, quia quemadmodùm in uno singulari homine multum temporis ætatis suæ debetur & multo labore & industria indiget præparari ad sublimia sapientiæ, & ad perfectionem virtutum suscipiendam; sic & communitas hominum multa eruditione præparari opus habuit, multisque generibus operum exerceri, antequàm profunda fidei, & sacramentorum, antequàm perfectionem Evangelicæ sanctitatis esset apta suscipere, & non solùm in tota communitate humani generis, sed in qualibet congregatione, & civitate, si eam aggressi fuerimus, salutaribus eruditionibus & sacris exercitationibus ad perfectionem sanctitatis perducere, eosdem labores & difficultates, expectationesque operum temporis, proventusque, & incrementa in eis experietur, quasi in unius parvuli eruditione, atque provectione, donec ad virile robur, & senilem maturitatem pertingat, & non aliter consulendum esse toti communitati de profectu suo, & perfectione, quàm uni parvulo, & in una communitate hominum ad similitudinem, & proportionem uniuscujusque, quasi sex ætates proventuum, & incrementorum, atque defectuum est evidenter reperire, quemadmodùm Titus Livius populo Romano hujusmodi ætates non solùm congruenter, sed eleganter assignat. Quod ergo quæritur, cur ad sacramentum baptismi finis sæculorum, & senectus mundi expectata est, idem est ac si quæreretur, cur sublimibus, sapientiæ, & perfectioni virtutum, expectatur matura ætas, videlicet juventus, aut senectus, & non potiùs in infantia, aut pueritia tradantur. Manifestum est igitur quòd novissima mundi ætas, sive senectus, sola apta fuit, & congruens Evangelicis sacramentis. Alia enim ætas mundi ea suscipere omninò apta non fuit, cùm susceptio eorum, de qua hìc agimus, fides eorum sit, atque credulitas. Non enim negamus, quin omni tempore viri sapientes, & sancti fuerint sacramentorum istorum altitudinem idonei suscipere, vel etiam capere, sed communitas hominum non ante maturitatem suam, & senectutem ad hæc idonea fuit, quæ etiam cùm ei tradita sunt & indicta, tantâ magnificentiâ, & mirificentiâ miraculorum adjuta est, qua totus mundus ubique terrarum velut fulgurans coruscat; totaliter tamen illa, hoc est, secundùm se totam suscipere, vel capere non potuit, licet pro majori sui parte ea susceperit. In quo evidenter apparet, quanta sit virtus fidei, qua per aquam, sive in aqua, sub invocatione beatæ & gloriosæ Trinitatis, quis sanctificari se credit. Apparet inquam ex hoc quod tanta difficultate, tam longa expectatione, tam multiplicibus operum exercitationibus, tantis miraculorum adjumentis, tantis sanctorum documentis, & exemplis, vix tandem ad eam pertingere communitas hominum potuit. Deinde quanta pugna, & virtuositate teneamur contra suggestiones spiritus blasphemiæ, contra obmurmurationes proprij sensus, contra disputationes philosophorum, contra jacula hæreticorum, contra opiniones & irrisiones vulgarium hominum, contra blasphemias Judæorum, soli penè noverunt, qui hoc vel in seipsis passi sunt, vel à patientibus didicerunt. Et cum fides pia veridica, & salutaris in omnibus intellectû excedat, in sacramentis tamen illû nimia sua oppressione captivat, & in quibusdam eorum penè absorbet & etiam sensus exteriores evacuat, sicut in sacramento altaris. Apparet ergo evidenter, quòd illa sola ætas mundi, sive generis humani, sola congrua, & apta fuit huic tantæ perfectionis, & sublimitatis virtuti, quæ plurimùm eruditionibus, & aliis exercitationibus adjuta & perfecta, se præparaverat. & hoc indubitanter erat senectus, & facillimum fuit ab initio, & deinceps hominibus credere se muneribus, & hostiis justificari, & sanctificari, iramque Dei placari, & hoc per similitudinem, quia scilicet talia videre consueverat, & experiri apud homines. Reges enim, & principes, & omninò majores suos, consueverant placare muneribus, & propter hoc facilè inducti sunt, ut talia regi regum Deo exhiberent, & per hoc eum placari sibi sperarent. Nec erat virtuosum, nec magna laude dignum, sic credere, ut ipsa consuetudinis experientia suadebat, immò puerilis infirmitatis erat. Nullus enim erat adeò eruditus, cui non esset facile sic sentire, longè autem est ab ista puerili parvitate sublimitas fidei sacramentorum. Si quis autem quærat, cur ergo baptizantur parvuli, qui omninò incapaces sunt hujusmodi fidei, & quare de fide interrogantur, quos certum est in illa ætate

Verum baptisma. *Sacramentum altaris, est rememoratio passionis.* *Notâ* *Novissima ætas apta evangelio.* *Fides sacramentorum intellectum captivat.* *Senectus mundi apta Evangelio* *Quæstio.*

omninò credere non posse? Deinde quare respondet patrinus: credo? Si enim nomine suo dicit hoc, dicit siquidem, sed non respondet cùm de credulitate ejus non fiat interrogatio. Si autem nomine parvuli mentiri videtur, cùm parvulus non credat, & supervacuum est dicere hoc pro illo, cùm ille tacum hoc non habeat. In quo dicimus quòd quemadmodùm parvulo non credenti, & omninò nescienti præstantur multa beneficia ministerio parentum, sicut cibus & potus, & vestitus, & cætera quæ educationis sunt, aut nutrituræ, nec impedit in aliquo, aut repellit ista beneficia, illius ignorantia vel incredulitas: non enim propter hoc minùs involvitur pannis, aut lavatur, aut soporatur, quia ignorat ista sibi fieri: similiter medicamenta nihilominùs ei adhibentur, & sanitas acquiritur, licet sibi nesciat illa adhiberi; sic & si oratione parentum absque medicamentis divinitùs ei sanitas tribuatur, si unquàm ignorantia ejus, aut devotionem parentum impedit, aut bonitatem divinam, manifestum est quòd non. Quia ergo parentes spirituales sunt, ipsi sancti, & & verè mater spiritualis, est ipsa Ecclesia sanctorum omnium illorum, qui ministerio illorum, sive ipsius Ecclesiæ spiritualiter generantur, sive regenerantur, non obstat ullo modo, nec impedire poterit ignorantia parvulorum, quominùs orationibus hujusmodi parentum & matris Dei bonitas largitur eisdem spiritualis sanitatis gratiam, & alia dona, quibus ipsos ad vitam spiritualem obtinendam indigere cognoscit. Si enim ministerio parentum carnalium, & interdùm meritis, & precibus largitur Dei bonitas filijs carnalibus vitam, & sanitatem corporalem, & alia temporalia bona, quibus interdùm ipsam impugnant: quantò magis meritis, & precibus parentum spiritualium, dabit filijs spiritualibus dona, quibus ipsi dignè, & laudabiliter, serviatur & hoc hactenùs dicimus, ut appareat ignorantiam parvulorum merito, & oratione sanctæ matris Ecclesiæ, quominùs impetrent divinæ bonitatis largitatem, quominùs sanctitatem baptismalem tribuat, impedire nullatenùs posse. De hoc autem quod quærit, cur interrogetur parvulus de fide, cùm sciatur omninò non credere, & respondere non posse: idem est, ac si quæreretur de pupillo, cur convenitur in judicio, cùm non intelligat quid ab eo petatur, nec sciat petitioni ullatenùs respondere. In quo manifestum est, quòd tutor debet eum defendere, & pro ipso respondere, ac totam causam nomine illius agere. Sicut ergo negat, aut concedit nomine pupilli ipso penitùs, aut non intelligente, aut ignorante, & prodest pupillo, quod utiliter pro eo tutor egerit & eo penitus ignorante, aut etiam contradicente, & rebellante faciet conditionem ejus meliorem in causa, quam pro ipso agit: sic & multò incomparabiliter fortiùs in causa animarum, quod fiet per tutorem spiritualem, sive confitendo, sive negando, prodesse debebit ad lucrum spirituale eidem. Ampliùs. Si leges humanæ, & institutio humana providit pupillis carnalibus tutores, & alios adjutores ad acquisitionem, conservationem, multitudinem, & multiplicationem temporalium & caducorum, quantò fortiùs justitia, & lex divina pupillos spirituales absque hujusmodi adjutorum spiritualium provisione non relinquet propter bonorum spiritualium, & æternorum acquisitionem, conservationem, & multiplicationem? Quod ergo patrinus respondet, credo, confessio sive professio fidei est, quæ fit nomine parvuli, & obligat eum ad observationem fidei. quæ obligatio non est, nisi melioratio suæ conditionis. Et dicimus quòd parvulus credit per patrinum, & patrinus credit ei, id est ad opus, & commodum

Quæstio.

Obligatio credendi.

E dum ejus, quemadmodùm pupillus respondet per tutorem. Sicut autem in judicio post confessionem tutoris fertur sententia pro pupillo, ita post professionem fidei per immersionem baptismalem confertur gratia baptismalis parvulo. Et quemadmodùm supra diximus, non aliter in civitatem ut civis ejus efficiatur, aliquis admittetur, nisi civem se velle fieri profiteatur. sic in civitatem sanctorum, & in gratiam baptismalem non aliter quis admittitur, nisi fidem, quæ civitas sanctorum est, ore suo, vel alieno fuerit ante confessus sive professus. Si quis autem parvulos sanctificatione baptismali nullo modo indigere dixerit, hic non solùm de multitudine erroneorum est, qui intelligibilia non intelligunt sed etiam de multitudine insensatorum, & insensibiliũ, qui sensibilia non sentiunt, dum innatum sibi ardorem amoris ad vilia & infima carnalium, & caducorum convertit. Innatum ergo sibi gelicidium ab

Erroneorum.

F amore nobilium scilicet sublimium, spiritualium, & æternorum non sentit. Deinde suppressionem, & immersionem, & captivationem nobilium virium suarum, idest intellectivæ. & voluntatis in corpore, & corporalibus difficultatem erectionis & liberationis earundem, ipso earum stupore. vel potiùs mortificatione sentire non prævalet. Deinde errorem virtutis appetitivæ, atque perversitatem, ipsamque brutalitatem, secundùm quam totum vivit, nec videt, nec advertit, nec etiam attendit. Non enim asinina solummodò vivit stoliditate, sed equina impetuositate, & lupina rapacitate & ita de alijs, ex quo apparet densitas tenebrarum originalis corruptionis, quæ cùm reverà brutalitas sit. & animalitas, & ex omnium immundorum vitiis animalium quodammodò composita, & compacta horrifica monstruositas, nec intùs vitiis innumerabilibus mordens, rodens pungens, & discerpens se sentire

Originalis corruptionis descriptio.

G finit, nec exteriùs innumerabiles facies animalium coram ponens, & ostendens, videri se permittit, nec tot vocibus, sibilis, & sonis circunquaque strepens, atque tumultuans audiri se patitur ab alis, qui adhuc ea involuti sunt circundati, & immersi. Mens enim humana gratiam sanctificationis nondùm adepta, nihil aliud est, nisi cadaver, sive morticinium, monstruositatem, quam diximus, ebulliens, ejusque monstruositatis morsus. corrosiones punctiones, & dilacerationes in seipsa intùs patiens, & foris in alios similia, cùm pulsatur, & provocatur, agens. Similiter, & vocibus omnium hujusmodi animalium horribiliter strepens. Parvuli ergo propter originalẽ corruptionẽ indigent sanctificatione baptismali, licet erronei causam non intelligant & insensati non sentiant: & quoniàm baptismali sanctificatione electi expugnato Diabolo, ab eisque

H ejecto, & detracto, Deo acquiruntur, dignum & justum est ut quemadmodùm arci, & munitioni captæ signum, sive insignium regis capientis superimponatur, sic signum regis regum, quod est salutiferæ, ac vivificæ crucis insignium, eis imponatur. Hinc est quod baptizandis primùm in fronte signũ Salvatoris, hoc est signum crucis imprimitur, signum scilicet captionis, atque expugnationis, & victoriæ. Quod manifestum est fieri similiter in expugnationibus urbium, castrorum, & munitionum. Et qui hospitantur in domibus, in quibus hospitaturi sunt, superimponunt insignia sua, ut hi qui de comitatu eorum sunt, agnoscant, quò eis declinandum sit, & alii illuc intrare non præsumant; sic Rex cœlorum in eo qui baptizandus est, hospitaturus, insignio armorum suorum, & vexillo gloriosi sui triumphi, super quo Diabolum, & ejus exercitum debellavit, designari vult id ad quod declaraturus est hospitium. Quòd autem in sanctificatis habitet, manifestum

Signum in fronte baptizandorum.

manifestum est ex sacræ Scripturæ testimoniis. In æternum (dicit Psalmista) exultabunt & habitabis in eis. Et Apostolus in 3. 1. ad Corinth. Nescitis quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis. Et in 6. ejusdem. Nescitis quia membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est? Et iterùm: Glorificate, & portate Deum in corpore vestro. Et quia templum Dei ipsa baptismali sanctificatione unusquisque electus efficitur, meritò idem signum in ipsa sanctificatione eidem superimponitur. Et quia hortus domini hortus voluptatis, & paradisus deliciarum eadem significatione, qui priùs erat desertum, & solitudo infernalis, efficitur, meritò in eo signum crucis quod est velut formido, & expaventaculum volucrum, & bestiarum infernalium, in eo erigitur: & quia fit per eandem sanctificationem civitas justitiæ, & regnum dilectionis, meritò patibulum, quod est crux, ad deterrendos latrones & raptores, cæterosque malefactores, in ea elevatur. Et quia iter sanctæ peregrinationis, qua mare hujus mundi transitur, & templum Dei visitatur & in supernam Hierusalem iter aggreditur, meritò primùm cruce signatur. deinde omnis domus Dei cruce superimposita domus Dei esse, vel religiosa designatur, meritò baptizandus, signo crucis superimposito, primùm domus Dei, & domus religionis esse ostenditur cui propter hoc solùm, scilicet ut domus Dei, & domus religionis sit, baptismalis sanctificatio adhibetur Et quoniàm nihil salubrius in memoria potest habere electus quilibet, quàm quid ex se ipso meruerit, & quid ei misericordia redemptoris retribuerit, scilicet cùm patibulo infernali adjudicatus esset, & quanti apud Deum fuerit quæ omnia uno signo crucis apertè signantur. Veniens enim ad gratiam baptismalis sanctificationis, quid afferat, & quid propriè suum sit, ipso signo crucis, quod ei primò imprimitur, si capax est, agnoscat, videlicet quòd solum meritum patibulum secum affert. Et quia amore vitæ ejus & pretio, Rex cœlorum illud pertulit, istorum omnium velut memoriale signum crucis fronti ejus primùm imponitur, fortis siquidem impressionis est, & magnæ præparationis ad gratiam baptismalem. Novissimè verò, ut agnoverit esse professionem suam, scilicet crucifixum, & crucifixi fidem, ac legem, & ne hanc professionem tanquàm opprobriũ, aut contumeliam in infimo abscondat, sed eam in manifesto velut honorem summum & gloriam habeat. Et ista in fronte notantur, quam sedem esse pudoris multi dixerunt, quæ de partibus nudis, & apparentibus prima est: Sic & quod de electis primùm apparere, seu revelari debet sive oris confessione, sive operum professione, hoc est quòd Christiani sunt. Primùm enim, & maximè in operibus electorum apparere, & revelari debet, quòd Christiani sunt De his qui signum istud, immò tot Christianitatis insignia, aut omninò dejicientes conculcaverint in Dei contumeliam, ita ut jam in eis nec ab ipsis, nec ab aliis videri valeat in sublimi eorum aut aboleverunt penitùs, nullum ejus in se vestigium relinquentes, ij sunt, qui in nullo Christianos se exhibent. De his, qui falsò & mendaciter ista signa deferunt, qui enim in modico, & in infimo sui Christiani sunt, hoc est sola oris confessione, vel ipsius crucis sola signatione, quam viam pingere consueverint, vel quacunque ex minimis observatione, sicut est aspersio aquæ benedictæ, vel aliquid hujusmodi leve, & in infimo, & non in alto. signum crucis deferunt, & eam velut fimbris appensam habent, non in sublimi erectam; aboleverunt eam penitùs, nullũm ejus vestigium relinquentes, qui nec in minimis eam habent, qua nec etiam signo ejus

Vnusquisque efficitur templum Dei per baptismum.

Nota.

Frons sedes pudoris.

Nota.

A se muniunt, vel circa se pingunt, tam mendaciter eam deferunt. quibus nullum est propositum peragendæ peregrinationis, quam diximus, quibus nullam memoriam eorum, quæ diximus, ingerit, scilicet quibus nec infernale patibulum, ad quod velatis oculis ducuntur, nec dominicæ passionis beneficium rememorant. Similiter & qui nullam justitiam de maleficis, qui in terra eorum habitant, faciunt, qui latrones vitiorum, & peccatorum, in seipsis non justificant, & generaliter quicunque prostibulum corruptorum infernalium, & volutabrum porcorum spiritualium, id est, dæmonum, & prosana diabolica, & delubra per quamcunque vitiorum. aut peccatorum immunditiam se sentiunt, aut aliàs fecerunt. Non solùm autem ridiculosum est in arce diabolica Dei supererectum vexillum & in prostibulo diabolico, immò in cloaca immunditiæ, superimpositum crucis vexillum, sed etiam Deo contumeliosum. Quid aliud est signum crucis in

B hominibus peccatis expositis, & deditis, quàm in prostibulis spiritualibus, & cloacis? Attende autem, quòd signum crucis primùm in fronte, & deinde in pectore ponitur baptizando, ut ostendat se, quòd in fronte prætendit foris, in pectore habere, sive in corde, vel ut ista duo simul insinuentur eidem, hoc est Christi fidem, & legem, non solùm exteriore professione servare debere, sed etiam corde, vel quia crux Christi, & Judæis scandalum erat & gentibus stultitia, immò in fronte. ut gloria, & in pectore, ut sapientia vera pingitur Christianis. Siquidem pectus sapientiæ sedes dicitur, & frons gloriæ dicitur. quemadmodùm pudoris, & ignominiæ. Quia autem tertiò in fronte ponitur baptizandis, hoc fit ad signaculum, & custodiam, sicut expresse docent orationes catechismi, quemadmodùm signari solent ad custodiam literæ, & thesau-

C ri, ne quis audeat violare. Et ista est una ex causis, propter quas imponitur signum crucis baptizandis ante unctionem. Quia autem signum crucis de oleo unctionis ad cathecumenos in pectore ante, & inter scapulas retrò, baptizando pingitur, multiplicis significationis causâ efficitur. Primùm. ut per gratiam baptismalem & ab anterioribus culparum, & à posterioribus pœnarum sanandum se agnoscat baptizandus. Culpæ enim ante sunt, sive anteriores, & pœnæ post, sive posteriores ordine justitiæ divinæ, & etiam naturæ, quia culpæ causæ sunt pœnarum. Secundò quia & in anterioribus gratuitorum, & in posterioribus naturalium læsi, per gratiam baptismalem in utrisque sanantur. Naturalia enim priora sunt gratuitis, ut fundamentum susceptibile illorum. Tertiò quia catechismus instructio est, & præparatio ad baptismum: meritò

D ista duplex unctio, duplicem gratiam prævenientem, & præparatoriam, significat ad baptismum: sic impium est nullatenùs, immò pium, & christianissimum est, credere, quòd sub ista duplici unctione visibili, istius invisibilis gratiæ unctio conferatur. Gratia autem præparans, sive præveniens est, quæ eousque adjuvat hominem, ut ad gratiam baptismalem conetur, ex qua gratia, & peccata confitentur adulti baptizandi & doctrinam fidei sanctorumque morum, non solùm audiunt exteriùs, sed etiam assensum cordis, & acquiescentiam suscipiunt interiùs. Hac ergo gratia pectus sanatur intùs, & adjuvatur, & ut fidem suscipiat, & ut spem de gratia baptismali obtinenda, & de venia peccatorum per idem sacramentum percipienda, concipiat. Fides enim, & spes tam gratiæ, quàm veniæ per sacramentum baptismi obtinendarum, præparatoriæ sunt ad sanctificationem baptismalem, & totum hoc significat unctio

Notat

Advertei

Frons gloriæ.

Catechismus.

Fides.

Unctio. de pectore Unctio verò inter scapulas significat sanationem virtutis corporalis, & per illam efficitur quòd ipsum corpus ad portandum jugum Domini & obediendum spiritui in his, quæ Dei sunt, expeditius sit, atque liberius. Et hoc ex ipsis orationibus quibus oleum hujusmodi sanctificatur, aut benedicitur, expressè haberi potest. Utriusque unctio in modum, & formam crucis fit, ut per crucem redemptoris, siveper crucifixum, hęc omnia bona obtineri cognoscantur: post immersionem autem in aqua, & elevationem ex aqua, de chrismate in vertice ejus, signum infixæ crucis pingitur, qua unctione regem, & sacerdotem se esse factum agnoscat, regem scilicet non solùm regni æterni hęredem, sed regem virtute præditum, ut se regaliter regat, & gerat, & in se ipso, & de seipso judicium, & justitiam faciat, vitia atque peccata tanquàm latrones, & raptores, cæterosque maleficos spirituales vivere non sinat; sacerdotem autem, qui pro se, & alijs non solùm laudes, & orationes Deo jugiter offerat, sed etiam proprij corporis hostiam viventem sacris exercitationibus immolet, & immaculatorum operum sacrificia in altari fidei vivificæ charitatis igne semper incendat. Fit autem unctio ista in vertice propter eminentiam utriusque honoris istius. Quia autem tres cruces aridæ primùm, & deinde tres cum unctione fiunt, vel propter præteritas in Christo passiones, & posteriores glorias, sicut legitur, 1. Pet. 1. Cruces enim sunt signa passionum, & instrumenta, unctiones verò gloriarum: quia omnis gloria regni, & sacerdotij unctione pręstabatur antiquitùs, & adhuc præstatur, vel quia omnes cruces hoc est omnes passiones aridæ erant à fructu, & consolatione, antequàm Christi gratia eis admisceretur; vel quia crucifixus, velut alabastrum omnium unguentorũ spiritualiũ ipso tẽpore suæ passionis, & mortis, quasi quadã sui fractione cruce perfudit, & omnium genera tormentorum, etiam electis suis, velut oleo consolationis, & exultationis condidit. Conficitur autem ex oleo olivarum, & balsamo, chrisma propter duplicem honorem, quem diximus, regium videlicet, & sacerdotalem, nam in oleo regia dignitas quam maximè decorat, & ornat clementia, seu pietas, à qua, & oleum nomen habet: oleos namque græcè, misericordia latinè interpretatur; in balsamo verò propter præeminentiam ad alios liquores, propter odoris fragrantiam, sacerdotalis dignitas figuratur. Siquidem odor sanctæ devotionis, & bonæ opinionis super omnia illustrant sacerdotalem dignitatem.

Unctio in vertice cur.

DE SACRAMENTO Confirmationis.

CAPUT UNICUM.

Transit ad Sacramentum Confirmationis.

POst hæc loquemur de Sacramento Confirmationis, de quo jam patefecimus in eis quæ præcesserunt, quod ipsum ordine sequitur sacramentum baptismi, ubi etiam declaravimus pro parte necessitatem, qua stabilitur ejus esse, & de utilitate ejus, & efficacia aliqua adjecimus. Nunc autem dicemus in primis, quòd intentio confirmationis dicitur comparatione juris. Quemadmodùm dicitur confirmare hereditas, vel jus aliud quodcunque, & solet hujusmodi confirmatio literis, vel verbis principis fieri, sicut dicit Papa, vel alius prælatus, electionem de tali factam, auctoritate tali confirmamus. Et secundùm hunc modum congruit intelligi confirmationem, prout hic intendimus. Jus enim cœlestis hæreditatis, ad quod divina vocatione & baptismali sanctificatione assumptus est baptizatus, ei sacramento confirmationis confirmatur, & roboratur, ita ut illud firmiùs, & immobiliùs possideat. Tu autem nosti, quòd nulla est ipso jure confirmatio juris, quod non habetur, & propter hoc, qui juri isti renunciaverunt videlicet qui artham gratiæ baptismali sanctificatione perceptæ à seipsis rejecere qui unctionem, qua in reges, & sacerdotes consecrati sunt à seipsis aboluerunt, & abraserunt, qui signaculum sanctitatis, quod est propriè impressio spiritus sancti, sicut legitur ad Ephes. 2. Nolite contristare spiritum sanctum, quo signati estis in die redemptionis, qui unquam hoc signaculum projiciunt, quod est signum spiritus sancti, sicut legitur 2. Cor. 1. & 2. Eo ipso cœlesti hæreditati renunciaverunt. Ampliùs Qui sigillum, sive characterem baptismalem falsificant, cujus veritate tenetur jus hæreditatis æternæ, proculdubiò nolle se ostendunt, & ipso facto nullum se jus habere in hæreditate cœlesti; quemadmodùm siquis sigillum regium super donatione castri, vel rei alterius sibi facta falsificaret, & eo ipso donationi per illud sibi factæ renunciaret, illam inutilem, & irritam sibi redderet: sic & isti donationem cœlestis hæreditatis in baptismo sibi factam omninò evacuant dum sigillum baptismale, sive characterem falsificant quod est dum veritatem sanctitatis quam ipsum designat, & quæ ipsi subesse debet, cujuscunque peccati mortalis exercratione subtrahunt, & diluunt. Hujusmodi ergo hominibus nec cœlestis hæreditas, nec jus in illa confirmari potest, sicut jam diximus, & propter hoc primùm exhortandi sunt recuperare jus istud, & procurare, ut eis restituatur. Quod totum facit interna pœnitudo, & fervens, ac firmum propositum emendationis ad consilium Ecclesiæ. Juxta ergo intentionem illam, si temporalium hæreditatum, & donorum tantoperè petitur, quæritur, & procuratur confirmatio, quantò fortiùs quærenda, & petenda est cœlestis, æternæque hæreditatis, donorumque spiritualium roboratio. Juxta hunc modum videtur illud dictum in libro Regum: Confirmatus est in regno Salomon, ut scilicet illud firmiter possideret, & hoc vel diminutis, vel debilitatis hostibus, vel consensione populi in hoc ipsum magis pacata, magisque confirmata; sic & isto sacramento debilitantur, & diminuuntur hostes, ut in sequentibus ostendemus. & ista cœlestis hæreditas nobis adhæret inseparabilis. Sic & confirmato Episcopo, quasi diminutis, & debilitatis hostibus, idest contradicentibus Episcopatui, adhæret inseparabile jus. Certum enim est, quòd contradictio se opponentium post confirmationem debilior est, & ut frequentiùs numero minor. Dicitur & confirmatio sanctitatis juxta aliam intentionem, qualis est ararum, murorum, & propugnaculorum. Tu autem nosti, quòd tempore belli Ecclesia consueverat incastellari, & super ædificatis turribus, aut propugnaculis, infortiari. Si bellum temporale, seu materiale pro tuendis, seu defendendis temporalibus ad hoc nos inducit, ut templa materialia castra faciamus, & arces, quantò fortiùs bellum spirituale incomparabiliter periculosiùs Ecclesias spirituales incastellari coget, & templa exaltari, & muniri in arces. Non enim aliud est ritè baptizatus nisi templum sive Ecclesia Dei eidem baptismali sanctificatione consecrata. Ritè autem confirmatus, non aliud

Sigillum.

Episcopus confirmatus.

non aliud est rectè intuentibus, ac verè judicantibus, nisi Ecclesia incastellata, & templum in arcem exaltatum, & murus cui superædificata sunt propugnacula, sicut legitur Canticorum ult. Si murus est ædificemus super eum propugnacula argentea. Adjuvatur autem in ista comparatione, seu similitudine, non tantùm ex similitudine, & proportione, sed etiam à majori. Incastellatio enim ista spiritualis, non solùm non detrahit sanctitati, seu diminuit eam, sed auget, & roborat. Si autem quæris à nobis, quæ sit exaltatio ista in arcé. Respondemus, quia ista magnificentia, & altitudo cordis, quibus Christiani nominis, & professionis opprobria, ac inimicitias velut ex alto, despiciens confirmatus sanctis indignationibus, & inspirationibus, prosternit, & abruit quasi ab arce. Tertio modo dicitur robur armorum, quemadmodùm in sacramento confirmationis ad robur spiritus sanctus, sive gratia ejus dari non inconvenienter accipitur. Quia si tempore suæ consecrationis coronatur Rex, quis dubitat, quin & galeandus sit tempore belli? Sicut enim regem decet in ipsa consecratione, & tempore pacis suscipere, vel gestare coronam ad gloriam, & decorem, sic necesse habet tempore pugnationis, & belli suscipere, seu gestare galeam ad victoriam, & defensionem: & quidem videre valentibus nihil aliud est ritè baptizatus, quàm rex in unctione, sive consecratione coronatus, nihil aliud ritè confirmatus, quàm rex ad prælium galeatus. Et propter hoc utriusque sacramenti signaculum imprimitur in capite. Sed sacramentum regij, ac sacerdotalis honoris propter eminentiæ suæ altitudinem in vertice. Sacramentum verò confirmationis propter bellicæ strenuitatis audaciam, signatur in fronte. Prima enim, & maxima pericula bellantibus imminent in fronte: sicut enim legitur Exod. 3. Moysi facies cornuta apparuisse ex consortio sermonis Dei, sic ex virtute sacramenti istius novæ virtutis cornua fronti interiori confirmatis inseruntur, quibus erumpant, & ventilent inimicitias, & opprobria Christianæ professionis. De quibus istud videtur dictum Psal. Exaltabuntur cornua justi. Nec multùm curamus, an cornu dicamus in ista parte. Non enim solummodò pulchrè, sed etiam eleganter dicitur unicornis effectus, qui sacramentum confirmationis suscepit, cujus signaculum in fronte exteriori de chrismate pingitur tanquàm cornu spirituale rhinocerotis fronti ejus, interiori inseratur, siquidem animali illi, quod grecè rhinoceros, latinè unicornis dicitur, cornu fortissimum de fronte prominet. Et quoniàm contra cornua, melius cornu, vel cornibus pugnatur, meritò contra cornua peccatoris, quibus in electos efferantur, cornua spiritualia electis in confirmatione adduntur. Hæc ergo est differentia inter solummodò baptizatos, & post baptismum ritè confirmatos, quæ est inter animalia non cornuta, & cornuta. Tanquàm ergo inermes à cornibus hujusmodi veniunt ad manus Pontificis confirmandi, consignandique fideles. Sed de sub manibus ejus confirmati, redeunt cornibus armati tanquàm unicornes. Cujusmodi autem virtutes hæ sint, quas cornua spiritualia nominamus, in sequentibus dicemus. Quarto modo robur, & fortitudo, intelligitur membrorum, qua difficilè læsibilia sunt, laboribusque, & oneribus sustinendis, atque portandis, apta, & quoniàm manifestum est tenera, ac delicata membra, & generaliter duris operibus omninò insueta fortitudine, & robore vestiri, antequàm mittantur ad fortia, quis dubitet sanctitate baptismali regenerationis, quasi modò genitos non statim mittendos ad fortia certamina laborum, antequàm induantur virtute ex alto, quod facere eis consuevit divina clementia in sacramento confirmationis, propter quod à Pascha, ubi baptismus quondàm generaliter celebrari solebat in Ecclesia Dei, nec jejunia indicuntur, nec alia laboriosa usque ad Pentecostem. Ipsarum etiam psalmodiarum, & totius divini servitij prolixitas breviatur, liber bellorum, & certaminum scilicet regum, & Paralipomenon eodem tempore in Ecclesia Dei minimè leguntur, & hæc omnia post Pentecostem facienda reservantur. Die autem Pentecostes induti sunt Apostoli virtute ex alto, & spiritum sanctum acceperunt ad robur, licet alia etiam dona quàm plurima & magnifica. Illi siquidem adeò firmati sunt ut nec mare mundi contra se fremens, nec immanissimas belluas persecutorum contra ipsos frendere ullatenùs formidarent. Non enim semel tantùm datus est spiritus sanctus, qui fuit ad plenam sanctificationem in baptismo, sed etiam secundò ad robur, in die videlicet Pentecost. Debes autem scire, quia nonnullis visum est in sacramento isto septem dona spiritus sancti dari, quæ in 11. Isaiæ expressè nominantur, & numerantur videlicet spiritum sapientiæ, & intellectus, spiritum consilij, & fortitudinis, spiritum scientiæ & pietatis, & spiritum timoris Domini. Propter hoc autem hæc opinati sunt, quia oratione Episcopali quæ super confirmandos fit, expressè, & nominatim dari petuntur, ut videtur. Secundùm istos ergo sine septem istis donis est salus, cùm in baptismo certum sit, data eis omnia esse dona, & virtutes, sine quibus non est salus; levi autem ratione inducti sunt ad idem aliàs ita sentiendum, cùm idem spiritus sanctus sapientiæ sit, & spiritus intellectus, sicut dicit Apostolus primo ad Corin. 12. Divisiones operationũ sunt, idem autẽ Spiritus sanctus. Quare septẽ illa dona ibi nominantur ad laudem, & gloriam spiritus sancti, cujus dona, & operationes sunt, non ad hoc, ut petantur, nec in oratione ulla dicitur: Emitte in eos septem illa dona, sed emitte in eos spiritum sanctum tuum paracletũm. Quia autem sequitur spiritum sapientiæ, & intellectus, &c. laus est, & gloria omnis spiritus sancti, ut diximus. Interdùm tamen spiritus sapientiæ ipsum donum sapientiæ cujus sedes est in pectore significat. Contradicit autem eis ipsa forma sacramenti, quæ in fronte sola pingitur. In pectore enim pingenda esset propter donum sapientiæ, cujus sedes in pectore est. Contradicit etiam eis & ipsum nomen sacramenti, nomen scilicet confirmationis, quo scilicet non designatur, nisi donum, vel virtus fortitudinis. Non enim magis sacramentum confirmationis, quàm timorationis dicendum esset. Si quis autem quærat, qui sunt nervi, & ossa ad similitudinem & proportionem nervorum, & ossium in anima humana, & qualiter roboratur vis rationalis sacramento confirmationis, ne vita circunferatur omni vento doctrinę, ne facilè lædatur argumentis hæreticorum, & philosophorum, quasi quibusdam jaculis seu sagittis; sic virtus irascibilis, ne facilè vulneraretur injuriis, vel etiam opprobrijs, sic & virtus concupiscibilis, ne facilè lædatur concupiscibilibus. Læsiones autem virtutis rationalis sunt dubitatio falsa, opinio, incredulitas, & ignorantia in eis quæ credenda, vel scienda sunt secundùm Christianam Religionem. Læsiones autem virtutis irascibilis sunt iræ, rixæ, & cæteræ hujusmodi noxiæ passiones: læsiones verò concupiscibilis, mali amores, mala odia, mala desideria, & mala fastidia. Quia si quis dixerit, quòd sufficit fortitudo fidei ad protegendum ab his, quæ contra fidem jaciuntur jacula, & sagittæ: sic fortitudo castitatis ad protegendum ab

Unicornus. *Vide.* *Opinio quorundam.*

his quæ castitatem impugnant, & ad hunc modum de aliis: quemadmodùm vitia non indigent robore, & adjumento novo sibi superaddito, ut resistant virtutibus, sed hæc sua essentia per se ipsa facere sufficiunt. Respondere possumus in hoc quod supra responsum est, alia est enim fortitudo clipei, alia fortitudo manus, & brachij, qua fortiter teneatur, nec idem est intensio virtutis, & fortitudo ipsius. Interdùm enim passio ruboris intensior reperitur aliquo nativo rubore, non tamen fortior, nec propter hoc est difficiliùs à subjecto mobilis, & hîc vocatur fortitudo quædam in virtutibus, scilicet difficultas separationis, quæ necessariò aliud est ab unaquaque virtutum. Verisimiliùs autem est, & ipsi sacramento confirmationis magis congruens, ut spiritualis virtus, & dona per ipsum præstentur cõfirmatis contra injurias, & opprobria ab inimicis irrogatas, vel irrogandas eo quòd isto sacramento specialiter adjuvamur, & muniamur ad vivendum illæsi; hoc est religiosè in medio ipsam religionem impugnantium & sicut supra diximus, propter vivere ad alterum, institutum est divinitùs hujusmodi sacramentum. Hanc ergo virtutem, seu hujusmodi virtutis alteram partem, vel ramũ, & rectissimè nominare possumus sanctam inverecundiam, sive impudentiam, quæ frontem mentis invulnerabilem, & illæsibilem reddit à jaculis opprobriorum, faciens frontem, ut silicem, & faciem, ut adamantem; sicut legitur in Ezechi. Et eadem virtus ad laudes humanas verecundum efficit, ut eas tanquàm opprobria reputari faciat, & illusiones, sicut & reverá sunt, rectè judicantibus & verè intelligentibus. Secunda pars hujus virtutis, & quasi secundum cornu fortitudo, qua domus stat contra proprium pondus, videlicet ne corruat per seipsam, hoc partium ligatura facit, & ordinata factura. Sed ut stet contra impetum fluminis, aut flatum venti, novis fulturis, & ligaturis, seu aliis adminiculis adjuvanda erit: Sed electus iste, qui domus Dei sanctificatione baptismali effectus est, stare quidem poterit fortitudine baptismali contra ponderositatem propriæ corruptionis, de qua dicitur in 9. Sap. Corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem: sed contra impetum, & inundationem persecutionum, & inflatus insultationum, & opprobrium, absque novæ fortitudinis firmitate non stabit. Poterit quidem stare ex fortitudine baptismali in loco quieto, atque pacato, non autem in medio fluminum, & ventorum: & quemadmodùm vestimentis à frigore, & pluvia, cæterisque injuriis aëris protegi quis poterit, non autem à sagittis, & jaculis; sic ex virtutibus baptismalibus ab hujusmodi tentationibus, quæ velut injuriæ aëris, & carne, & mundo, quodammodò pluuntur, protegi possumus, nequaquàm autem ab hostibus, sed armatura necessaria est; quemadmodùm enim vestimentum, & arma necessaria sunt nobis, propter corpus; sic vestimenta, & arma propter animam. Et quemadmodùm vestimenta sola non sufficiunt corpori ad sui tuitionem, sed requiruntur arma; sic virtutes baptismales non sufficiunt animabus nostris; propter vestiendam ergo animam humanam, meritò est sacramentum baptismi, & propter eandem armandam, sacramentum confirmationis. Si quis autem robur confirmationis intellexerit, amorem ipsum virtutum, quo nobis ipsæ tenacibus adhærent, & nos ipsis, non improbabiliter intelliget. Tam fortis enim, tamque robustus est unusquisque in virtutibus, quantùm eas diligit. Attende autem, quia frustra sacramento isto roborari, seu confirmari quærunt, qui debilitates suas amant, & dimittere nolunt: debilitates

Adverte.

Nota.

Nota.

E autem sunt ægritudines, & vulnera peccatorum, similiter vincula, & onera eorum. Ista enim sunt quatuor, quæ roborationem, sive confirmationem secum non patiuntur. Præterea solicitè, & solerter exhortandi sunt ad sacramentum istud accedere volentes, ut omnia ista deserant Per hoc enim infirmiores sunt hostibus suis, & inferiores. Per hoc conculcantur ab hostibus, per hoc calcant hostes super colla eorum. Qualiter autem sperare se audeant robustos fieri contra hostes, & tamen remanere ægros, vulneratos, vinculatos, & oneratos, quasi qui calefieri volens & frigus continere conetur? Deinde admonendi sunt, ne hostes contra quos armari, & roborari volunt, ipsi contra seipsos arment, & roborent; quod utique faciunt, si membra sua arma iniquitatis peccato adhibeant. Addiscant etiam exemplo Antæi gigantes inniti, & adhærere ei, à quo est eis totum robur, & tota fortitudo id est Deo Unde nec ille dejici potuit ab Hercule, donec à terra omninò separatus, & elevatus est Nec ipsi

Vide.

Nota.

F unquàm poterunt Deo adhærere, nisi à diabolo separati. Super omnia autem addiscant confirmari à Deo quærentes, in se ipsis infirmari cum Apostolo 2. ad Cor. 11. Inniti enim sibi, hoc est, inniti cadenti, & stare non valenti huic, hoc indubitanter cadere est; inniti autem Deo, qui est fortitudo, & firmamentum, & petra, sicut legitur in Psal. hoc utique stare est, & sublevari ad fortitudinem. Erubescant autem signum fortitudinis & strenuitatis in eminentia frontis deferre, & in certaminibus ignaviter agere & vento tentationis sub pedibus hostium cadere. Reminiscantur se signiferos regis cœlorum esse, & vexillum ejus in alto frontis deferre, & quòd perditionis reus est, qui vexillum depresserit, deinde quantam contumeliam regi suo irrogat signifer, qui cum ipso vexillo in partem contrariam se vertit? Nullus enim cogitur in partem malorum transire,

Signiferi regis.

G & à rege regum recedere, immò quicunque hoc facit, sola voluntate sua hoc facit Voluntate enim peccatur, & voluntate rectè vivitur, sicut dicit Aug. unde quanta contumelia homini regi regum irrogatur à Christianis? cùm enim omnes Christiani signiferi ejus sint, ut diximus, major tamen pars eorum contra ipsum pugnat. Qui enim cum eo non est, contra ipsum est, ut ipse dicit 11. Lucæ. Clamat contra te signum crucis; clamat te proditorem, & reum læsæ majestatis. Primum vexillum, quod primò in fronte portas clamat, clamat inquam clamore, qui pertingit usque ad cœlos nulla vox clamosior, immò nulla vox clamori illi comparabilis; clamat enim te signiferum, opera autem te clamant hostem, & propter ambo pariter proditoré, immò nequissimum proditorem. Magna enim confidentia,

Voluntate solum peccatur.

H magna spe fidelitatis, & strenuitatis consueverunt committi vexilla ad portandum in prælijs. Oblitus es, proditor Dei, quod dictum est tibi, & aliis. In hoc signo vince. Verissimè enim in hoc signo præstatur robur ad vincendũ. Et attende quòd fides, & reverentia hujus sacramenti jam pro parte apud Christianos periisse videtur, & propter hoc virtus, & efficacia ipsius. Nihil enim ampliùs honoris, & reverentiæ ei relictum videtur, nisi hoc solùm, quod non ab aliis, quàm à summis Sacerdotibus, id est Episcopis dari, seu ministrari permittitur. Cæterùm, quàm imperiti, quàm indevoti illud hodiè suscipiãt, quàm turbulenter, irreverenter ad illud hodiè accedatur, ipsi oculi nostri faciũt nobis fidem; propter quid nec mirum est, si virtus ejus, & efficacia apud hujusmodi homines, aut parva sit, aut nulla, idest quòd speciem Christianæ religionis, & signa omnia sanctitatis, & ipsum nomen, non solùm erubescant, sed etiã formident. Rarissimi enim sunt, qui non erubescant, atque

Sacramentum confirmationis jam ferè periit.

formident facere bona aut loqui vera in conspectu A hominum etiam Christianorum. Sicut ergo dicit Apostolus in 11. 1. ad Cor. quòd multi imbecilles, & dormiunt multi, eo quòd non dijudicant corpus domini. sic virtus, & efficacia hujus sacraméti penè annullata est inter nos, pro eo quod non dijudicatur, idest, debito honore, & reverentia jam non tractatur, & hoc Doctoribus, & prælatis maximè credimus imputandum, quorum maximè est de his docere populos, & commonere. Pingitur in isto sacramento signum crucis in fronte confirmandi de chrismate, propter causas quas diximus; signum crucis, ut in crucifixo, & per crucifixum sit tota spes, & fiducia victoriæ confirmatis, & ut in tentationibus suis recogitet eum, qui talem sustinuit contra se ipsum contradictionem, sicut legitur in 11. ad Heb. ut eo in carne passo, eadem cogitatione armetur, sicut legitur in 3. 1. cap. Pet. & ut sciat se ad tormenta, & ludibria missum, Si quidem Christus passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum, ut sequamur vestigia ejus ut B legitur 2. cap. Pet. 2. Ideò memoriale exempli hujus in ejus fronte pingitur. De chrismate verò, ut utriusque honoris memor, regii scilicet, & sacerdotalis adeò strenuè agat, ne regium honorem deturpet, & dehonestet, in lite succumbendo, & ne sacerdotalem sanctitatem inquinet, aut prophanet, se execrabiliter polluendo, vel ut memor sit patris sui, regis scilicet universalis. & sacerdotalis. qui in cruce tam magnificè. tamque strenuè egit. Rememoratio namque probitatis paternæ, interdum est excitativa imitationis in filiis, vel ut regaliter se gerat in omnibus per justitiam, & rectitudinem sacerdotaliter autem se gerat, quæcunque bona facturus, & quæcunque mala passurus, vel ut sciat se non solùm coronandum, ut C regem, sed etiam immolandum. ut sacerdotalem hostiam Deo, cujus prima hostia ipsemet esse debet. Non enim rectè alia oblaturus ad Deum accedit, qui seipsum primò immolare neglexerit, quod ostensum est in Caïn, & Abel Gen. 4. Attende autem, quòd modus, & forma conveniens huic sacramento est, ut præmissa exhortatione, de virtute, & efficacia sacramenti istius, de fide, puritate, ac devotione, qua ad ipsum accedendum est; præmissa etiam oratione super confirmandos, pingatur signum crucis de chrismate in frontibus eorum, & impositis manibus super capita eorum, dicitur eis: Pax tecum. Siquidem ad impositionem manuum Apostolorum solebat dari Spiritus sanctus, & datur modò ad impositionem manuum Episcoporum. Quod autem Pontifex dicit pingendo characterem. Consigno te, & cruce confirmo te; intelligenda est consignatio. ut metum incutiat Dæmonibus, ne præsumant ingredi frontem signatam. D & hortum conclusum, ne audeant disperdere, & dissipare thesaurum consignatum, nec introire domum contra ipsos clausam, atque signatam, ne aliquid sibi vendicare audeant in eo, quem vident in Dei servum, immò filium consignatum.

Signum crucis cur pingitur in confirmatione de chrismate.

Nota.

Pax tecū el Episcopo dicitur in confirmatione.

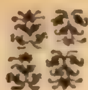

DE SACRAMENTO Eucharistiæ.

CAPUT I.

Sacramentum Eucharistiæ demonstraturus, primùm ejus summas, atque eximias laudes prosequitur. Utitur autem parùm aptis similitudinibus, quia (quemadmodùm ipse auctor multis locis scripsit) non est ad spiritualia cognoscenda via commodior, quàm ea quæ est similitudinum.

Post hæc relinquitur nobis, ut enitamur loqui (freti auxilio Dei) de sacratissima Eucharistia, cujus ineffabilitati in nullo derogare intendimus, scientes, & planè confitentes illam esse longè incomparabiliter super omnem sensum, ac humanum intellectum, & non posse ad eam ullatenùs attingere cognitionem nostram, vel loquelam, veruntamen tentare debere & scribere aliquid de tanto sacramento, quo virtus ejus, & efficacia elucescat, quo errores tam sacrilegi, tamque impii retundantur, quibus contra illud non solùm blasphemare, sed etiam ipsum de medio tollere, nephario ausu hæreticæ pravitatis insania attétare præsumpsit, non solùm pium est, sed etiam sacri magisterii debitum. Dicemus ergo in primis, quia si cura est Deo corporis cujuscunque animalis, etiam pulicis, & muscæ unius, providere ei nutrimentum, & sustentationem, quod est dicere cibum & potum, quòd multo fortiùs, & incomparabiliter cura erit eidem de nutrimento nobilissimi corporis, de quo præloquuti sumus, & diximus, quia non decet ipsum aliud habere caput, quàm ipsum Deum, nec alio spiritu vivere, quàm ipso spiritu Dei, vivere inquam vitâ quam dicimus, gratiæ, vel vitâ gloriæ. Ex quibus consequenter relinquitur, cibum ejus esse debere ipsum Deum. Si enim quod nutrit, & sustentat vitalem calorem in corpore animalis, verè cibus est ipsius animalis; ergo cùm divina bonitas vivificum calorem, quo prænominatum nobilissimum corpus vivit, sola nutriat, ipsam esse cibum ejusdem verissimum, necesse est. Quid autem est vitalis calor in hujusmodi corpore, nisi sanctus, & sincerus amor, & sancta amicitia, qua Deo hærent & sibi invicem cohærent, propter ipsum sibi invicem consulentes, totaque promptitudine sibi invicem subservientes, tota studiositate totisque viribus se invicem adjuvantes, & defendentes? Divina siquidem bonitas veros amatores suos adeò sibi astringit, & alligat, ut propter ipsam & ipsi invicem inseparabiliter sibi cohæreant, & sincera se invicem dilectione amplectantur. Quòd si bonitas creaturæ cujuscunque dilectionem sui in cognitore suo excitat, nutrit, & auget, quid divina bonitas in cognitoribus suis operabitur? Ampliùs. Cùm bonitas in creatura quacunque non sit, nisi vestigium pertenue, atque permodicum fontalis atque redundantis in anima bonitatis, & umbra umbræ ipsius, si extrema vestigiorum ipsius vestigia, hoc est sensibilium, & corruptibilium creaturarum

Providentia Dei, etiam in minimis.

Amor Dei.

voluptates, in hominibus tantos sui amores nunc excitant, nutriunt, augent, & inflammant, ut in eis ardere, & conflagrari perspicuum sit, atque manifestum: quantò fortiùs divina bonitas in eis, in quibus illuxerit, amores sanctissimos, & concupiscentias immaculatissimas excitabit, nutriet, augebit, & inflammabit? Meritò ergo ipsam divinam bonitatem, cibum, & nutrimentum vitalis caloris, ac spiritualis diximus. *Simile.* Quemadmodùm enim speciositas mulieris quodammodò nutrimentum est, & cibus turpis amoris, unde cùm subtrahitur à corde hujusmodi amatoris, sive per oblivionem sive per occupationem alterius cogitationis, cessat turpis amoris incendium; cùm autem adhibetur eidem per aspectum vel cogitationem reviviscit, & renovatur; sic multò fortiùs divina pulchritudo cibus erit, & nutrimentum amoris digni & congruentis sibi in amatoribus suis. Sicut bonitas, aut vita cujuscunque boni viri in corde benigni auditoris sanctam amicitiam excitat, quantóque major, & magis innotescit in eandem, magis nutrit, & auget; sic incomparabiliter ampliùs divina bonitas in cordibus contrario amore, aut perversitate non corruptis, necessariò sanctum amorem suum excitabit, nutriet, & augebit. Idem est de suavitate voluptatis. *Aliud simile.* Et quemadmodùm virtus appetitiva nostra gustabilis in singulis ciborũ, & potuũ ferculis seu varietatibus venit, quod appetitum ejus excitet, nutriat & augeat; sic cor in omnibus verbis, & operibus & tota conversatione viri boni inveniet, quod amorem ejus excitet nutriat, & augeat; sic & corda electorum in verbis, & operibus Dei, tanquàm in ferculis quibusdam spiritualibus inveniunt, quod in eis vivificum sancti amoris calorem excitet, nutriat, & augeat, & quod ea spiritualiter immaculata dilectione pascat. *Verba Dei.* Propter quod verba Dei cibus animarum humanarum verissimè dicta sunt in veteri sacra scriptura, & nova. Jam ergo declaratum est tibi, quòd divina pulchritudo cibus est, & pabulum, ac nutrimentum sancti amoris in ipsum Deum. Juxta hunc modum divina suavitas, & dulcedo, sancti appetitus, quasi cujusdam gustus spiritualis cibus est, & pabulum excitationis, & delectationis ipsius. Et ad hunc modum referuntur quæcunque in scriptura leguntur in hac materia, sicut illud in ps. *Nota.* Satiabor cùm apparuerit gloria tua, & illud; torrente voluptatis tuæ potabis eos. Et illud; quàm magna multitudo dulcedinis tuæ domine. Et iterùm; quàm dulcia faucibus meis eloquia tua. Similiter, & illud Proverb. 17: Favus mellis verba composita. & illud Matth. 2. Beati qui esuriunt, & sitiunt justitiam. Propter hoc in figura cœlestis ac vivifici panis, qui Deus est, dictum est Sap. 16. Paratum panem de cœlis præstitisti eis sine labore, omne delectamẽtũ in se habẽtẽ & omnis saporis suavitatem. Juxta hunc modum ipsius divinæ bonitatis sanctæ, & gratuitæ dilectionis exemplum dilectionem boni viri in alium bonum virum supra posuimus. Si enim cognita bonitas viri boni in corde non corrupto cognoscentis excitat, nutrit, & auget gratuitam, ac sinceram dilectionem, quæ bonis ejusdem congaudet, & congratulatur: quantò fortiùs fontalis, abissalisque bonitas Dei permodica aspersione, vel potiùs odore pertenuissimo solummodò, ut ita dicamus, à qua bona sunt omnia incorruptis, scilicet cognitorum cordibus, prout eis innotescere & illucescere fuerit datum, pietatis suæ dignatio, cibus erit, & pabulum, & fomes incentivus sanctæ, ac gratuitæ, vivificæque dilectionis, quam solam dignam nomine charitatis meritò reputamus? *Charitas.* Est & quartum genus amoris, vel forsan quarta potiùs intentio hujus nominis amor, ad

E quam similiter se habet beneficentia, ut cibus, & pabulum, & hoc est amor, quem solemus vocare necessarium à necessitudine quæ dici solet vinculum amoris, quæ indissolubilem hunc amorem, ut ita dicamus ligna beneficiorum nutriunt, & propter hoc cùm illa cessaverint, extinguitur. Isto modo amamus nos patres, & matres aliosque benefactores. Et quia beneficia parentum in filios perpetua sunt, sicut vita, & alia, quæ ex educatione, & disciplina eorum acquiruntur, perpetua sunt, aut difficilè separabilia, idcirco perpetuus est amor in parentes, sive autem æquivocè, sive univocè, amor in istis omnibus dicatur amor bonitatis, & amor beneficentiæ. *Amor necessarius.* Certum est, quòd vera sunt, quæ diximus: nobis autem intentio est hìc de amore sancto, gratuito, & recto, quem non incurvat voluptas, aut utilitas in proprium subjectum quem charitatis nomine solùm dignum supra diximus, quæ nihil
F habet venalitatis, vel negociationis, per quam amator non sibi quicquam acquirere nec amatum suum efficere quærit sed potiùs se, & sua intendit exhibere, & quicquid potest commodi vel honoris, & hunc dicimus vitalem calorem, quem Dei spiritus in totum corpus. quod diximus, diffundit. Palam ergo est ex his divinam bonitatem cibum esse, & nutrimentum hujus sancti, & nobilis corporis, cujus singula sancta membra singuli sunt sancti viri. *Simile.* Declarabimus autem istud alia via, & dicemus, quòd sicut non est vita corpori animalis, seu vitæ sustentatio absque incorporatione cibi convenientis; sic non est vita gratiæ cordi humano absque incorporatione, & inviseratione spiritualis cibi illi vitæ convenientis. Incorporatio autem non aliud est, *Incorporatio.* quàm spiritualis, sive cordialis unitio. Et hoc non est, nisi amor quantùm ad virtutem motivam superiorem. Illud enim cordialiter, sive spiritualiter
G nobis unitum est, quod jure amamus. Juxta quem modum Actuum 4. dictum est. Multitudinis credentium erat cor unum, & anima una. Et Joan. 17. Rogo pater, ut isti sint unum sicut ego, & tu unum sumus. Et quia incorporatio cibi verè comestio est, cætera autem, quæ ipsum præcedunt, præparationes sunt ad comestionem, sic incordatio cibi spiritualis verè comestio est spiritualis. Quia ergo manifestum est sine incordiatione idest, cordiali unitione, quam amorem vocavimus, & est, nec vitam gratiæ, nec vitam gloriæ cuiquam esse, aut esse posse, manifestum est sine comestione ipsius Dei neutram vitam posse esse. Ex quo manifestum est illud esse, quod ait veritas Joan 6. Qui manducat me & ipse vivet propter me. Et iterùm, qui manducat hunc
H panem, vivet in æternum: Et iterùm panis verus est qui de cœlo descendit, & dat vitam mundo. Et iterùm: Ego sum panis vitæ. Nulli enim dubium est, quòd absque cordiali unitione Dei, quæ verus, ac sanctus amor est, nulli unquàm fuit, vel est, vel erit vitæ æterna. Panis autem, & nutrimentum vitæ est unum inquantùm vivificat, vel vivificum calorem, aut inducit, aut nutrit, inquantũ nque amore sancto calefacit, aut ipsum calorem nutrit. Et propter hoc inquantùm amorem, vel amantes facit, intantùm vivificat, aut necessariò nutrit. Intantùm ergo est panis vitæ, & illis solùm est panis vitæ, inquantùm, quos amatores sui efficit, vel in eis amorem nutrit. *Panis vitæ.* Intellige autem diligenter hoc est firmiter tene, quia hæc est radix probationis vivifici, & ineffabilis sacramenti, quam effugere non potest intellectus capax veritatis. & cui non contradicitur interiùs, cùm completa fuerit, & elucidata, atque depurata. *Duo errores hæreticorum circa hoc sacramentum.* Primùm autem declarabimus tibi duas causas erroris hæreticorum, quibus veritatem sacramenti istius videre, & credere prohibiti sunt.

Harum

A Harum prima est errantium circa veritatem comestionis; vocaverunt enim puerili insipientia comestionem ipsam cibi præparationem, dicentes ipsam masticationem cibi comestionem, dicentes cibum comedi, cùm in ore teritur dentibus, aut molitur, aut cùm in ventrem trajicitur, ignorantes quia corpus animalis est velut domus sufficientia officinarũ, & vasorum ornata atque munita, seu præparata, & quia os est sicut molendinum, aut sicut mortariũ cum instrumentis, quæ necessaria sunt ad terendum, sive pistandum. Sicut ergo quandò cibus adhuc in molendino est, vel in mortario nondùm comeditur sed ad comestionem præparatur; sic cùm in ore est, nondùm comeditur. Juxta hunc modum ipse stomachus, velut coquina est, aut lebes sive colla coquinaria in eadem domo ubi primùm coquitur cibus, atque digeritur, & depuratur. De quo B quod impurum est, aut inconveniens nutrimento corporis, in secessum emittitur. Reliquum autem ad hepar quasi ad nobiliorem coquinam sive lebetem coquendum, depurandumque, transmittitur. Unde impurum, & inconveniens nutrimentum in secessum urinalem emittitur reliquum verò ad mẽbra transfunditur In quibus etiam tertia decoctione digestum depuratur. Inde à membris singulis assumitur & in nutrimentum proportionatur, hoc est, pro rata uniuscujusque, & tunc eis incorporatur, atque eis verè comeditur: manifestum est ergo tibi, quàm longè à veritate aberraverint hæretici circa corporalem comestionem, & spiritualem. Quod enim corporali comestione comeditur, & nutriendo corpori incorporatur, necesse est, ut à propria sua forma denudetur per corruptionem hylæ suæ, & ut forma nutriendi corporis vestiatur, sive per generationem, ut quibusdam visum est, sive per extensionem formæ ipsius nutriti, occupantis materiam ipsius nutrimenti. In comestione autem spirituali econtrariò se habet, quia cibus spiritualis quantò magis incorruptus, magis integer magisque illæsus, formisque suis vestitus venit ad cor, tantò ei veriùs, & profundiùs unitur. Oportet te etiam hoc prænosse, quòd veritas cibus est virtutis nostræ intellectivæ, & bonitas cibus est virtutis nostræ motivæ superioris, ac nobilis, & aliis verbis idem dicitur: verbi gratia, si dicatur, quòd veritas cibus est nostri intellectus, & bonitas est cibus nostri affectus, videlicet superioris, atque sublimis: non enim hoc intendimus de affectu, quem communicamus cum brutis animalibus. Idem enim est veritas ad intellectum, quod lux exterior est ad visum. Inde est quod solum verum est scibile, & solum lucidum visibile: & quemadmodùm cibus corporalis corpus firmat robore, cùm incorporatus ei fuerit; sic veritas intellectum certitudine, cùm ei unita fuerit unitione completa: tunc enim verè, & propriè ipsa veritas intellecta, aut scita dicitur. Et quemadmodùm cibus corpus auget, & distendit trina dimensiòne, videlicet longitudine, latitudine, profunditate, seu spissitudine, aut altitudine; sic veritas intellectum extendit in longum consequentium, in latum convertentium, ut contrariorum seu repugnantium, in altum, seu profundum essentialium. Quòd si hoc referre volueris ad intellectum practicum, erit evidentius: hæc ejus enim longitudo verissimè ac propriissimè est ejus extensio in præterita, & futura quasi duorum stadiorum scilicet memoriæ, & providentiæ ejus. Latitudo, circumspectio est ejus: profunditas, seu altitudo, sublimium, & intimorum apprehensio, seu perceptio. Juxta hunc modum sicut plenitudo, atque pinguedo in corpore, sic luminositas, seu claritas cognitionum, & abundantia multitudoque cognitorum in intellectu, seu mente. Juxta hunc modum se habet & in virtute nostra motiva nobili, sive affectu nostro superiori. Hujus enim latitudo, amor est; longitudo, spes; altitudo, magnificentia. Alia tamen comparatione humilitas altitudo est, sive profunditas ipsius. Cùm autem ista diligenter consideraveris, invenies certissimè ex diffinitione, seu ratione ejus, quod est cibus, solam primam, ac luminosissimam veritatem, cibum esse nostri intellectus solamque primam inundantissimamque bonitatem, cibum esse nostri nobilis, ac sublimis affectus. Si enim cibus est per rationem rectissimam, diffinitionemque rectissimam, cujus sumptione naturaliter sedatur fames, delectatur comedens, reficitur, & repletur, non dico impinguatur (pinguedo enim est excessus, & superfluitas convenientis, ac debitæ plenitudinis) manifestum est quia non cessat fames intellectus nostri nec fames affectus, donec pleno ore ille primam veritatem, iste primam bonitatem comedat, nec ante alterutrum eorum impleri possibile est: manifestum ergo est, non aliud esse proprium verum, ac naturalem cibum eorum. Si enim sola prima veritas sedat universaliter famem sciendi, quæ in intellectu nostro est, qua dicitur, quia omnes homines naturaliter scire desiderant, si ipsa sola per seipsam implere sufficit totum ventrem, idest totam capacitatem nostri intellectus, si ipsa sola ipsum reficere absque ullo vestigio defectionis sufficit, similiter, & delectare, delectatione completa, cui nihil desit, deinde augere & distendere secundùm omnẽ dimensionem usque ad perfectum congruentis, ac C perfectè debitæ sibi magnitudinis, cibum illum ejusdem proprium, atque verissimum esse, necesse est; & primam bonitatem ad affectum nostrum sublimẽ similiter se habere dubitari non potest ab intelligẽtibus. Si enim posuerimus intellectum in quo omnes veritates præter primam lucidissima descriptione inscriptæ sint, firmissimaque conjunctione unitæ; dico quia hujusmodi intellectus vacuum se reputabit & inscium. Cujus exemplum est in Platone, qui veritates alias tot annis comedere nõ cessans, tãdem non se refectum, aut impletum, sed magis inanem, & vacuum sentiens, dixit: hoc solùm scio, quod nescio, quasi dicat: solam nescientiam meam scio. Idem autem est nescientia, & vacuitas in intellectu: idem ergo est, ac si dixisset, solam vacuitatem in ventre intellectus mei sentio. Ampliùs Intellectum humanũ ad cognitionem primæ veritatis, & affectum ad fruitionem primæ bonitatis natos esse, manifestum est intelligibilia intelligentibus; cognitio autem, & fruitio comestiones sunt spirituales; ad comedendum ergo easdem natæ sunt D necessariæ istæ duæ vires. Quare primam veritatem suum esse comestibile intellectus humani, primamque bonitatem similiter affectus humani suum comestibile esse necesse est: suum autem comestibile uniuscujusque virtutis, suus panis, & cibus indubitanter est. Prima autem bonitas, ac prima veritas sunt unus, verus, ac solus Deus, ac dominus omnium sanctorum. Duæ autem istæ vires apprehensiva, & motiva nobilis, sunt totum id quo cæteris animalibus excellimus, quo mens humana & imago Dei in humana anima propriè, verissiméque deducitur. Jam ergo deduxi te ad hoc via facili, & probatione evidenti, ut cognoscas Deum esse, & quia unumquodque sic se habet ad esse, sicut ad veritatem. Quia igitur cæteræ veritates ad primum cibum, & panem animæ humanæ, secundùm suum principiũ ac nobile esse se habẽt; sicut umbræ vanissimæ, & picturæ exilissimæ apparitionis ad veritatẽ, erit necessariò philosophatio de aliis veritatibus & cognitio quamtumlibet citra ultimã primæ verita-

Stomachus sicut lebes.

Veritas cibus intellectus.

Bonitas cibus nostri affectus.

Solum verum est scibile.

Nota.

Cibus quid.

Nota.

Cognitio & fruitio sunt comestiones spirituales

Prima veritas, & prima bonitas.

tis cognitionem; sicut somnium comestionis ad veritatem ejusdem; quapropter declaratum videtur quod legitur Isaiæ 28 Sicut somniat esuriens, & comedit: cùm autem expergefactus fuerit, anima ejus vacua erit & sicut somniat sitiens & bibit, & postquàm fuerit expergefactus, lassus adhuc sitit, & anima ejus arida, & vacua est; sic erit multitudo omnium gentium, quę dimicaverunt contra montem Sion. Somniasse ergo apparet Platonem in philosophando, & expergefactum dixisse, hoc solùm scio, quod nescio: Nunc verò restat nobis ostendere panem istum quotidianum esse sicut legitur in 11. Lucæ, & supersubstantialem, sicut Matthæ. 6. Dico ergo quòd sicut necesse est deficere vitam naturæ in animalibus ex defectu sustentationis, sive nutrimenti convenientis, quod non est, nisi cibus & potus, sic necesse est vitam gratiæ in corpore nobili ac sanctificato, de quo hic loquimur: & est probatio ista, à causa, à simili, & à proportione. Ampliùs. Subtrahe divinam veritatem ab humano intellectu, & divinam bonitatem ab humano effectu, & videbis utrunque mortuum quantùm ad vitam gratiæ. Intellectus enim Deum ignorans, & affectus Deum non amans, iniquè vivunt, dum se, & sua in ejus honorē, & obsequium non convertunt; cùm enim à Deo solo seipsos, & omnia bona sua habeant, in ejusdem honorem & obsequium tenentur illa convertere. Non vivunt ergo ad honorificentiam Dei, sed nec ad proximi utilitatem, cùm Deum, sine quo alia inutilia sunt, & sine quo non solùm inutiliter, sed etiam perniciosè habentur, non honorant, nec proximis quærant juvare non intelligentes quàm indecenter in seipsis vivunt, qui nec quo nati sunt ire intendūt, hoc est ad æternam fœlicitatem, ad Deum ipsum, qui finis est omnium laborum, & quies omnium desideriorum. Ampliùs. Cùm intellectus humanus verus sponsus sit primæ veritatis, & ad illam solam debeat esse conversio ejus, cæteris autem, ut ancillis sive pedissequis uti debeat sponsus, hujusmodi intellectus, videlicet ignorans Deum, primæ veritati uxori suæ non adhærens, cùm cæteris passim necessariò fornicatur curiosè se illis prostituens, & quæ illi, ut ancillæ, atque pedissequæ famulari debent ad quærendā, obtinendam, & honorandam, ac singulariter amplexandam primam veritatem, fornicaria, & adulterina turpitudine ad amplexus eas admittit, ac thorum, dum eas propter semetipsas diligit, & delectatur; sic de affectu manifestum est se habere de bonitatibus à prima bonitate in creaturas aspersis. Manifestum ergo est, quòd panis iste, non solùm quotidiè, sed jugiter, assiduèque comedendus est, & absque ulla cessatione in mente habendus, atque tenendus. Et propter hoc non solùm quotidianus sed supersubstantialis dictus est. Cæteri siquidem cibi subtrahi possunt ad modicum salva vita, quam supersustentant, & reparant, sed iste nec ad modicum. Ejus enim subtractio, extinctio vitæ est. Et propter hoc vita animarum dicitur, sicut ipsæ animæ, vitæ naturales suorum corporum. Quapropter sicut separatio animæ à corpore, & ad momentum, mors est corporis, ita separatio Dei à mente humana ad quantumlibet modicum; separatio inquam, qualem diximus, extinctio est ipsarum animarum, quantùm ad vitam gratiæ. Ampliùs. Sicut naturalis conjunctio animæ ad corpus, vel ipsius Dei ad animam, vita est naturalis, sive causa vivendi naturaliter; sic gratuita cōjunctio ejusdem, scilicet Dei ad ea, quibus sic conjungibilis est, vita est gratiæ, seu causa vivendi secundùm gratiā Quapropter sicut cōtraria separatio mors est, aut causa mortis, quæ opposita est naturali vitæ; sic contraria separatio gratuitæ cōjunctionis, aut mors

Similitudo

Probatio à causa, à simili, à proportione.

Nota.

Intellectus humanus sponsus primæ veritatis.

Fornicatio intellectus, & affectus.

Panis quotidianus.

Similia.

E est, aut causa mortis, quæ contraria est vitæ gratuitę. Nec mireris si diximus Deum vitam esse etiam naturalem animæ humanæ, cùm sit ei causa manifestissima vivendi naturaliter, & ipsa scriptura Danielis 12. vocet eum secundùm unam literam, vitam sæculi, & vitam sæculorū: ubi ergo nos habemus 12. Danielis. Juravit per viventem in æternum: Hebræus habet; Juravit per vitam sæculi. Propter hoc Sol etiam intelligentiæ in 5. Sap. & Sol justitiæ in 3. Malachiæ nominatur. Quemadmodùm enim subtracto sole tota radiositas ejus simul subtrahitur, sic Deo sublato de mēte humana eo modo, quo diximus, tota radiositas donorum, & gratiarum, sine quibus Deo non placetur, subtrahitur. Et debes scire, quòd non intelligimus panem vitæ à mēte humana recedere vel eidem subtrahi si fortè aliqua hora non cogitetur, aut motus sancti amoris in ipsum non dirigatur; sicut nec animam à corpore, si quandóque ab operatione visus aut alterius sensus cessat. Et quia jam declaratum est Dominum esse panem animæ humanæ

F secundùm suum totum nobile, atque præcipuum ipsamque animam natam esse comedere panem hunc, & creatam esse ad comedendum illum: manifestum autem est creatorem nihil frustra, vel otiosè fecisse, nec in posterum facturum esse, frustra autem dedisset animæ humanæ vires ad comedendum hunc suavissimum, ac preciosissimum panem, nisi comestibilem ei seu manducabilem exhiberet, necesse est, ut se ei manducabilem exhibeat. Ampliùs. Si materfamilias filiis pro captu eorum, seu congruentia cibū ministrat naturali pietate, quæ etiam quodammodò justitia est, ita ut aliis cibum in specie lactis, aliis in specie panis, aut sorbicularum ministret; quantò magis fontalis ac inæstimabilis pietatis Deus, & super omnem comparationem plùs diligens filios gratiæ suæ, & adoptionis, qua possit mater quæcunque diligere filios uteri sui, ministrabit eisdem panem vitæ pro captu, & congruentia singulorum? Habet

G enim adultos, ac perfectæ ætatis atque virtutis filios, scilicet Angelos sanctos, & animas sanctas, quæ miseratione ejus ad eorum consortium jam assumptę sunt: hi capaces sunt & potentes comedere panem vitæ tam virtute, quàm amplitudine oris, & ventris spiritualium in ipsa formæ suæ soliditate, in qua ipse in ipsa æternæ refectionis, ac satietatis mēsa, cœlestibus conviviis pleno ore comedendus apponitur. Hæc est mensa, quam æterna sapientia proposuisse, & parasse legitur Prover. 9. De hac mensa ipsa veritas dicit Lucæ 22. Ego autem dispono vobis, sicut disposuit mihi pater scilicet, ut edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo. Habet Deus pater, & filios parvulos quibus impossibile est

H panem vitę in suæ formæ soliditate comedere. Quapropter in alia forma necesse est Deum misericordissimum patrem, in qua eis esibilis sit, apponere. Nulla autem forma est ad hoc illi pani conveniens, quæ non ostendat illum esse panem. Omnis enim alia forma absconderet, & comedere volentes ab eo averteret. Si enim non appareret panis in mensa, hoc est cibus, generaliter id quod in ea appositum esset, quis ad illam causā comestionis accederet? Præterea ipse appositor, si non vellet convivas reficere, nec eos cibum appositum comedere, sed potiùs cibum illum vellet abscondere, se absconderet. Hanc ergo benignissimam Dei voluntatem, quam habet, de reficiendis convivis suis, ac de nutriendis filiis adhuc parvulis, innotescere modis omnibus necessarium ac salutare est filiis; divinæ autem magnificentiæ decens, & honorificum fuit, panem hunc filiis apponi, filiis inquam adhuc parvulis, sub forma, quæ panis esse ostenditur; omnium autem formarum ad hoc convenientissimam formā panis

Nota.

Simili.

Filii adulti.

Filii parvuli.

Nota.

corporalis visibilem esse, manifestum est, propter vehementem similitudinem panis ad panem, idest refectionis ad refectionem, propter quod etiam in nomine communicant, ut uterque panis & utraque refectio nominetur. Jam autem diximus, quòd ad intelligibilia spiritualia cognoscenda non est via cõmunitati hominum, nisi per similitudines; & quia inter similitudines convenientiores, & efficaciores sunt adhuc, quę majores sunt, ac vehementiores, quales sunt, quæ communionem nominum inter visibilia, & spiritualia fecerunt, sicut lux, oleum, & unctio. Hanc autem communionem vides inter panem corporalem, & spiritualem, similiter inter refectionem corporalem, & spiritualem. Jam ergo declaratum est tibi, quia panem vitæ apponit summus pater familias filiis suis adhuc parvulis sub forma panis materialis, atque visibilis, & quare sub alia forma nullatenùs aut decet, aut expedit illum apponi. Quemadmodùm autem idem nutrimentum, sive cibus de ipsa specie panis, & de specie lactis ab adultis, & parvulis sumitur, (idem dico secundùm speciem) sic idem verus, ac vivificus panis sub ipsa forma suæ veritatis, tanquàm ab adultis, & perfectione virili præditis in æternæ refectionis mensa & à parvulis, hoc est nobis in mensa altaris sumitur. Parvulos nos dicimus pro statu vitæ istius comparatione perfectionis, de qua dicitur ad Ephe 4 Donec occurramus in virum perfectum, & in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Jam enim sumus parvuli, parvuli inquam tam parvitate intellectus, quàm parvitate affectus. Cujus parvulitatis exemplum evidens est in parvulo literali, cujus intellectus adeò parvus est, & angustus, ut majus bonum pro pomo uno, aut nuce, aut pugillo lactis, aut aliquo alio hujusmodi capere cognitionem non valeat. Similiter & affectus ejusdem adeò parvus est, & angustus, ut nihil majus his, quæ nominavimus amore seu concupiscentia capiat; sic se habet intellectus noster in ista parvulitate, de qua ad illam, quam diximus perfectionem divinæ gratiæ beneficio provehendi sumus, ut panem vitæ pro immensitate sua cognitione capere non possimus; sic & affectus noster hic adeò modicus est, & angustus ut eum dilectione plenè non capiat. Et ut ita dicamus ipsa brachia charitatis huic brevia sunt, ut immensitatem ejus complecti non sufficiant. Et fortè sicut parvulos occideret cibus solidissimus, atque fortissimus in ultimo soliditatis, & fortitudinis, sic mentem humanam ex utraque parte extingueret, quantùm ad vitam naturæ panis vitæ, si nec dum glorificatæ menti pro immensitate, qua glorificatis apponitur, se infunderet, quemadmodùm cibus incomparabiliter malus fauces, & ventrem disrumperet. Et hoc est, quod legitur Exodi. 33. Non poteris videre faciem meam. Non enim videbit me homo, & vivet, cujus exemplum est in visu corporali cui cùm lux super capacitatem ejus vehementior se infundit, illum extinguit, atque mortificat. Similiter calor vehemẽs, tactũ, & sonus vehemẽs auditũ, & ita de aliis: manifestũ enim est intellectũ non glorificatũ inaccessibilis veræ lucis fulgorẽ ferre nõ posse, similiter, & affectũ tortẽs voluptatis sustinere non posse. Quod autem ultra vires, aut capacitatem aut imponitur, aut infunditur vires cogit deficere, & hoc est mors. Hoc est quod legitur Job 26. Cùm vix parvam stillam sermonis ejus audierimus, tonitruum magnitudinis ejus quis poterit sustinere, vel intueri? sicut autem videmus, quòd in visionibus, & raptibus prophetantium, & contemplantium vita corporalis deficit, lucem visionis aut gaudium, aut nitorem ferre non sustinens, qualiter sustinere posset mens humana non glorificata tantum

Doctrina per similitudines.

Parvus intellectu & affectu.

Nota diligenter.

A fulgorem, & tantum gaudium? Omnis enim visio prophetica quantæcunque claritatis esse videatur, ad fulgorem, in quo Angeli sancti, & animæ glorificatæ sunt, nec comparationẽ habet tenebrosissimæ noctis ad serenissimum hunc diem. Ista tamen non diffiniẽtes, sed magis disputãtes dixerimus, de morte scilicet animæ non glorificatæ, ex nimietate, & vehementia fulgoris divinæ lucis. Ampliùs. Sub ea forma, quà magis esibilis est panis vitæ parvulis, illis eis apponendum esse, immò apponi à sapientissimo, amantissimoque patre Deo nulli debet esse dubium. Magis autem eum esse esibilem in ea forma, seu sub ea forma, qua faciliùs in os intellectus, & ventrem affectus intrat manifestum est; in os autẽ intellectus humani pro statu hujus vitæ nõ intrat, nisi per formam, similitudinem aut figurã in nuditate enim formæ suæ prout est apud semetipsum, in os intellectus humani, maximè adhuc parvuli, illum intrare totaliter impossibile est. Quòd ergo sub ea forma in B os intellectus humani intrare maximè facilis, seu esibilis est panis vitæ, quæ maximæ similitudinis, expressissimæque figuræ est ad formam ejus propriam, secundùm quam apud semetipsum est panis vitę. Ac maximè esibilem illum esse sub forma panis materialis, atque visibilis, quantùm ad os intellectus, manifestum est. Et quoniàm apprehensiones, affectiones generant sui gradus, & suæ comparationis, suæque proportionis sub ea forma, scilicet panis materialis atque visibilis, faucibus, seu palato affectus, affectus inquam adhuc parvuli necessariò est idem panis appetibilior, atque sapidior, ventrisque ejusdem magis refectivus, atque repletivus, sapiditate inquam, seu sapore spirituali, & hoc habet interpositam nubem figurę, & respondentem masticationi, seu apprehensioni intellectus, quæ in ista parvuli- C tate non pervenit ad nudum propriæ formæ vivifici panis sed per interpositam figuram ut ubicunque, & & quotiescunque, & ut potest de illo cogitare, & æstimare conetur. Certum autem est nobis, multos fideles verum ac vivificum panem in illo sacramento in forma humana vidisse, & saporem inæstimabilis suavitatis ex eodem sensisse. Nos autem, ut ab initio diximus, non privilegia paucorum hîc prosequi intendimus, sed magis legem communem fidei, & catholicæ doctrinæ stabilire. Si quis autem dixerit, quòd quemadmodùm in sacramento baptismi non est necesse, ut sub aqua visibili sit aqua vivifica invisibilis, quæ est Spiritus sanctus, & quòd non ibi sit veritas aquæ invisibilis post sanctificationem ipsius, sed sola forma: similiter neque sub forma salis sapientiam æternam esse, & sub specie ipsius salis trãssubstantiationem fieri nullatenùs, vel necessarium esse vel etiam verum, & ad hunc modum sub forma olei, oleum lætitiæ esse, quod est Spiritus sanctus, substantiæque olei transsubstantiationem fieri nullatenùs, vel necessarium esse, vel etiam verum, sed sicut Deus præstat per aquam ritè baptizatis munditiam & gratiam regenerationis, per puram inquam, & veram aquam materialem, licet non ex virtute ejusdem aquæ; sic in sacramento altaris per purum, & materialem panem, atque visibilem, nulla ipsius transsubstantiatione facta præstat vitæ spiritualis sustentationem, & robur ritè sumentibus? Respondemus in hunc errorem jam nonnullos lapsos fuisse, fortè ista ratione, quam diximus, & alia, quia non intellexerunt, neque advertunt, quòd in sacramento altaris ipse panis vitæ per se & propter se principaliter petitur; quare ipse secundùm se & per se appetitur, & non tamen quæritur alia gratia vel munus ab ipso, quàm ipsemet, & ejus unio spiritualis ad nos, idest ipsum nobis uniri unitione spirituali sacramẽto istiusmodi quæritur in baptismo

Adverte.

Mirum.

Nota.

autem Spiritus sanctus non ut ipsi, neque propter ipsum, scilicet munus ab ipso, licet propter ipsum, idest ad gloriam ipsius, idest propter beneplacitum ejus, cujus exemplum est in aqua, quæ quæritur ad lavacrum, & quæ quæritur ad potum; similiter in sale, & oleo, cùm quæruntur ad cibum, & cùm quæruntur ad medicinam. Sciens enim ipsam aquæ substantiam, quærit, ut ipsam intra se recipiat, & sibi incorporet & nutriat: volens autem lavari non aquam ipsam, sed magis, quod ex ipsa est, munditiam quærit. Et licet verum sit, quòd baptismali sanctificatione præstetur fidelibus, ut unitate, sive unione gratiæ cùm ipso Deo unum efficiantur; & tota etiã Trinitas beata & benedicta se infundat, vel uniat dicta unione cum illo sacramento, propriè, & per se, mundatio, & renovatio, ac regeneratio, in eo, quòd tales quæruntur, & nullo modo refectio, vel satietas, in eo quòd refectio, vel satietas. Non enim interrogatur baptizandus, utrùm velit sacramento refici, vel satiari, immò magis, utrùm velit baptizari. In hoc ergo sacramento altaris, ipse vitæ panis à fidelibus quæritur, quasi eos, ut ipsemet seipsò reficiat, & repleat, eisque ipse in visceribus cordium ipsorum inhæreat, & univocè inseparabilis amoris eisdem ipse uniatur, & ipsi illi. Apparet autem ex hoc substantiam panis materialis, atque visibilis in illo sacramento post adventũ cœlestis, ac vivifici panis nullatenùs remanere. Nulli enim usui, seu fructui necessaria est ibi, nisi propter sustentationem accidentium ipsius. Quare accidentia simul accepta putamus formam panis visibilem. Non indiget autem omnipotens virtus vivifici panis illo fulcimento: cùm ipse sit portans omnia verbo virtutis suæ; sicut legitur in 1. ad Hebræ. Amplius. Conveniendus est, ut ipse portet, & sustentet virtute propria formam sibi servientem, & præsentiam ipsius quatenùs valet, ostendentem quàm alia substantia maximè, cùm ex tunc aliam substantiam non indicent, neque ostendant. Piè autem si intelligatur. Veraciter diximus, portet, vel sustentet, non ex nodo, quo substantia panis materialis ea portabat priùs, etenim portabat, ut sua scilicet candorem, ut quo erat candida, saporem, ut quo erat sapida; & rotunditatem, ut quo rotunda. Panis autem vitæ non ut in se habẽs ea, sed ad indicium præsentiæ suæ & sacramenti misterium salvat ea, & conservat in esse suo. Amplius. Dignum, & justum est, ut adveniente vero, ac vivifico pane, cedat ei materialis, ac visibilis panis substantia & recedat ab accidentibus, & forma sua visibilis, relinquens eam ministerio tanti sacramenti, cui ipsa forma necessaria est. Substantia autem supervacua omninò ibi esset, & omninò inutilis. Sive enim sumeretur, & comederetur illa substantia, sive non, omninò inutiliter ibi esset. Inutiliter enim comederetur, cùm nec opus hoc ibi sit, nec hujusmodi comestio ibi quæratur. In tanto autem sacramento, in tanto Dei opere aliquid esse supervacuum, vel inutiliter, impossibile est. Quod autem ibi sit, & non comedatur, faciente eo; qui sumit, quæ ad comestionem pertinent, videlicet masticante, saporante, & transglutiente, secundùm naturam impossibile est. Nec est contra naturam ullo modo, immò secundùm naturam est, eique convenientissimum, nec injuria ejus est, immò justitia, & jus creatoris, ut ei advenienti honorem deferat, relinquens ei penitùs locum suum, & alia sua, quæ ab eo habebat servitio ipsius. Et hæc est, quod pia, ac veridica fides in isto sacramento tenet, & prædicat, videlicet quòd panis materialis, atque visibilis advenienti pani vivifico, velut creatori honorem deferens, locum suum relinquit, & formam visibilem sacramentali servitio, & misterio ipsius;

Transsubstantiatio panis.

Accidentia.

Nota.

E & hæc est intentio verbi transsubstantiationis, transitus scilicet substantiæ panis materialis, atque visibilis, ad adventum vivifici panis, salvata forma, idest varietate accidentium ad ministerium sacramenti. Non enim potest dici generatio vivifici panis ibi fieri, cùm ejus forma substantialis ibi non maneat, immò esse desinat, neque corruptio panis materialis, cùm prius esset illæsus, & integer. Et materia ipsius formam panis vitæ non inducat, neque materia ipsius panis vitæ addatur ullatenùs, vel accrescat. Si enim alterutrum horum esset, non effugeremus ullatenùs, quin generatio ejus fieret, quæ est acquisitio formæ substantialis in priori materia, aut incrementum ejusdem, quod non est nisi acquisitio materiæ in priori forma. Cùm autem in verbis sanctorum legitur, quòd iste panis fit corpus Christi, vel convertitur in ipsum, ad intellectum, & intentionem quam diximus transsubstantiationis, referendum est. Transsubstantiatio verò verè contraria est corruptioni, secundùm quod de

F ea intendit philosophus naturalis. In corruptione enim omnia penitùs destruuntur, præter primum quod est materia. In transsubstantiatione autem nihil omninò remanet de pane, præter novissimum, vel ultimum, quod est accidentium sensibilium varietas, sive sensibilis forma. De his autem perscrutari diligentiùs, atque diffusiùs, prolixitatem nobis induceret, & præter propositum esset. Sufficit enim ad pietatem fidei, quam hîc intendimus stabilire, credere, & tenere, quod sub forma panis materialis atque visibilis, in altari post benedictionem sacerdotalem ritè factam apponitur panis vitæ, & sub forma vini visibilis, potus vitæ. Et intelligimus non solùm ipsum Christum secundùm formam divinitatis panem esse vitæ, & potum vitæ, sed etiam corpus ejus quod pro nobis in cruce pependit & sanguinẽ, & hoc declarabimus in sequentibus ipso illuminante & adjuvante. Verùm revertimur primùm ad id, in

G quo eramus, & dicemus quia mensa altaris, mensa animarum est non corporum, & quod si pater misericordiarum providit mensam alendis, & reficiendis corporibus humanis, quæ omninò nec utilia sunt, nec curanda, nisi propter animas: multò fortiùs providit animabus nostris mensam congruentem earundem refectioni, & alimentis eisdem. Quia ergo manifestum est corporalem cibum refectioni animarum omninò non esse utilem, quemadmodùm cibũ spiritualem, palam est omninò inutilem esse corporibus: manifestum est mensam altaris, postquàm mensa animarum effecta est nihil habere corporalis cibi vel potus; alioquin non solùm supervacuè illud haberet, sed etiam ad illusionem & ridiculum. Quẽ-

H admodùm enim si corporibus reficiendis apponeretur cibus spiritualis, illuderetur eis: sic in mensa animarum, cibus corporalis ad illusionem animarum tantùm esset, & ridiculum. Manifestum est ergo post benedictionem sacerdotalem ritè factam in altaris mensa, nec panem esse corporis hoc est materialem, nec vinum. Ex tunc enim mensa est animarũ: Totum autem quod ante in ea est, vel fit, est præparatio, sive præparatio, sive præparatoriũ ad spiritualẽ refectionem, & mensam animarum. Placuit autem clementissimo miseratori omnium Deo declarare istud cõgruẽti, & decẽti miraculo. Cùm enim quidã formis illis panis, & vini subesse crederet veras panis materialis, & vini substantias, aliis cibis uti nolebat, & propter hoc in multa quantitate conficiebat, juxta quod ad sustentationem corporis sibi sufficere æstimabat. Hinc est quod infra paucos dies deficiens absque alterius morbi occasione, ipso experimento doctus dicere potuit non subesse formis illis, quod corpus ejus nutrire, vel sustentare valeret cùm substantiam

Transsubstantiatio quid.

In corruptione omnia destruuntur propter materiam.

Fides nostra.

Mensa altaris est mensa animarum.

Miraculum.

substantiam impossibile sit nutriri accidentibus. Possunt quidem accidentia sitim extinguere, & famem sedare. Cùm enim sitis calore vigeat, & siccitate frigiditas, & humiditas ratione cõtrarietatis, illas indubitanter extinguere possunt virtute sua naturali, sive essentiali. Similiter cùm fames vacuitate vigeat, ut naturalis fames nihil aliud esse videatur quàm sensus vacuitatis, vel evacuatio stomachi, vel in ipso stomacho, quantitas autem corporalis per se, & substantialiter repletiva sit loci, sive vacui, manifestum est quòd ipsa quantitas ratione contrarietatis naturalis quam habet ad vacuum, sicut potest tollere vacuitatem, sic & sensum ipsius, quare & famem, cùm fames sit sensus ipsius. quòd autem substantia nutriri non possit accidentibus inde manifestum est, quia si posset eis nutriri, posset etiam augeri, cùm augmentum sit ex superabundantia nutrimenti. Præterea subtracta occasione accidentium, posset diminui substantia, si hoc est. & ita de subtractione lucis minueretur aer de nocte, & eadem ratione, additione ejusdem cresceret de die. Accideret etiam ex hoc accidentia posse comedi, & bibi. Non negamus autem odore quodam posse nutriri corpus, sed odor iste est vaporosa substantia non accidens, odore autem, qui accidens sit, impossibile est.

Fames quid.

Substantia non potest nutriri accidentibus.

CAPUT II.

Ostendit deinceps Christum in forma humana necessariò adesse huic sacramento scilicet ex triplici officio pro nobis ab ipso Deo suscepto, scilicet, sacerdotis, advocati, & medici.

POst hæc tentabimus etiam astruere, quia panis vitæ in forma humanitatis ex necessitate est in mensa altaris, postquàm effecta est, ut diximus, per sacerdotalem benedictionem mensa animarum, & declaravimus etiam cum hoc, quod caro sive corpus ipsius, cibus est animarum, & sanguis ejus similiter potus animarum, & faciemus scire, qualiter hoc fit. Quia ergo jam declaravimus supra in tractatu, quẽ vocavimus cur Deus homo, ipsum Deum, ac Dei filium, tria pro nobis spiritualiter officia suscepisse, videlicet sacerdotale, eo quod minor sacramentando generi humano, & curæ totius Ecclesiæ generis humani sufficere non poterat: deinde advocati, eo quod per minorem advocatum totius generis humani causa agi non poterat: tertiò medici, eo quod per minorem totius generis humani læsiones, vulnera, & morbos curari non erat possibile, cùm in officio missæ tria ista agantur, immò ipsum officium quodammodò ista tria est officia, necesse est in officio missæ tria hæc illum agere, immò in ipsa missa tria hæc illum officia exequi, vel implere. Officium enim missæ sacramentationem, & sanctificationem totius populi Dei esse, nullum dubium est. Quia ergo fidelissimum sacerdotem ad sacramentandum populum, sive quemvis de populo, sive ad sanctificandum, ritè vocatum, si commodè possit advenire necesse est, & etiam non vocatum per nuncium, sacerdotem inquam ritè in missa, & altari, quæ missæ sunt, agentem, vocatur iste summus sacerdos per insinuationem ad munus, & necessitatem executionis, licet vocatio adeò fidelis sacerdotis, & necessitatem executionis officii sui plenissimè videntis, necessaria non sit ad missam; ergo ut sanctificationis & sacramentationis impleat in ea officium ipsum venire necesse est, venire autem in eo quod sacerdos. non autem est sacerdos, nisi in eo homo, & in humana forma. Necesse est ergo ipsum interesse missæ in eo, quod homo est, & in forma

Deus Christus tria pro nobis officia suscepit.

Missa.

A humana. Ampliùs. Quia sacerdotale officium quod est sanctificationis non expletur, nisi per hostiam, qua gratia sanctificationis populo impetretur Nulla autem hostia impetrare potuit, nisi ea quam ipse in ara crucis obtulit, & hoc est ipsemet secundùm quod homo, sicut dicit Apostolus in 9. ad Hebræ. quia semel in consummatione sæculorum ad destructionem peccati per hostiam suam apparuit. Similiter in 10. ad Hebr. Sanctificati sumus per oblationem corporis Christi Jesu semel. Et alia de eodem expressè leguntur ibidem. Necesse est ergo hunc advenire ex officio sacerdotali suscepto ad sanctificandũ, seu sacramentandum populum per hostiam suam. Juxta hunc modum, quia fidelis advocatus necesse habet interesse causæ, quam coram agendam suscepit, si possit, quoties causa agitur ipsa, vel præsentiam ejus desiderat. Causa autem totius Ecclesiæ in missa agitur, scilicet coram Deo patre tanquàm per procuratorem sacerdotem. Necesse ergo habet interesse, B & causam agere hujus advocatus. Non autem est advocatus, neque causam agit, nisi inquantùm homo est. Necesse ergo habet ibi esse, & assistere procuratori, sacerdoti maximè quia sacerdoti causa ista non agitur, nisi per interpellationem, & non nisi ex ore ejus digna est suscipi, & per munus, quod ipsemet est, quod & nisi ipsemet obtulit Deo patri, acceptum esse non potest, munus autem istud ipsemet est. Tertiò quia oportet fidelem medicum ægrum, quem curandum suscepit visitare quoties infirmitas requirit, & hoc est unguentis, & medicinis, quæ curationi ejusdem necessaria sunt, si possibile est medico, possibile est autem hujusmodi medico quicquid vult & quicquid possibile est; quia ergo tota Ecclesia sua, immò unusquisque de Ecclesia sua C æger est, hoc est medicatione indiget, sive ad curationem, sive ad conservationem, sive ad præservationem, sive ad conservationem, quem ad curandum mirabili miseratione suscepit, necesse habet ad curandum ipsum, quoties opus est venire; opus est autem quoties de medicatione ejus agitur. & sanationi ejus intenditur. Quia ergo ad hoc missa agitur, & quicquid in ea fit, ut hujusmodi medicationis impendatur officium, & sanitatis beneficium, necesse habet missæ officio interesse, & hoc in eo, quod medicus, hoc est forma humana, & cum alabastro omnium unguentorum spiritualium, quod in cruce factum est, hoc est humanitas ipsius, sicut legitur 14. Marci, vel cum ipsa carne, quæ est cataplasma contra omnes dolores, & læsiones spirituales, sicut antidotum solidissimum, atque firmissimum contra omnes humores noxios vitiorum, & cum sanguine D suo qui est velut siropus mulcebris, atque dulcissimus, atque tanquàm medicina liquida valens contra omnes animarum languores, & vulnera. Quorum duorum virtutes, in ipsa dominica passione potissimùm claruerunt. Sicut etiam jam in prænominato tractatu declaravimus. Ampliùs. Postulatus pater familias à filiis naturalibus, sive carnalibus patrem naturalem necessarium, ex ipsa naturali pietate, atque justitia denegare non potest: quantò ergo fortiùs pater spirituum Deus in quem omnium oculi sperant, panẽ spiritualem filiis spiritualibus porriget, & hoc pro congruentia parvulitatis, sive virilitatis, ac perfectionis eorum. In forma enim humana panis est parvulorum Christus Dominus; in forma autem divina non est esibilis, ut supra ostendimus. Attende autem, quòd quatuor ista quæ nominavimus, & numeravimus, officia Christi hominis sunt, idest secundùm quòd homo, & omnes postcommuniones missarum ad ista quatuor referuntur. Qualibet enim postcommunione aliquod illorum petitur. Sanctificare enim, ut sacerdos, & hostia,

Christus sacerdos.

Christus advocatus.

Christus medicus.

Christus in forma humana panis est parvulorũ

& interpellare, ut advocatus, & justitia; & mederi, ut medicus, & medicina, & pascere, ut dapifer, & esca, non nisi mediatoris est inquantùm mediator. Et propter hoc tota missa principaliter est Christi officium, licet sacerdos, & alii nonnulli adhibeant ministerium. Quapropter evidens est missarum solemniis ipsum necessariò interesse, & quatuor ista officia in eisdem adimplere. Attende etiam quia missæ celebratio diligenter intuentibus, non est nisi populi sanctificatio per invocationem divini nominis, & sacrificium, & actio, seu ventilatio causæ ejusdem populi coram Deo per preces, & munera, & medicatio ejusdem populi, sive potionatio spiritualis, tanquàm per antidotum, & siropum; & refectio, sive cibatio ejusdem spiritualis, tanquàm per panem, & vinum. & ista quatuor evidentes in postcommunionis petitionibus continentur. Ampliùs. Quia naturâ inditum est cordibus humanis & consuetudine usque firmatum, ut communio ciborum corporalium communionem dilectionis in eis pariat, & nutriat, maximè autem erudibiles, sive docibiles sumus eis viis, per quas faciliùs, & magis docibiles sumus: illæ autem sunt ut diximus, quas ipsa consuetudine, & usu jam notas habuimus: quare communionem sacram cibi spiritualis, & sanctæ dilectionis habere docendi eramus. Et si communio cibi corporalis eo usque ad communionem dilectionis sibi congruentis adeò valet & proficit: quantò fortiùs communicatio sacræ refectionis ad obtinendam, vel nutriendam sanctæ & sinceræ dilectionis communionem valebit? Et si propter illam mensa corporalis refectionis paranda est; quantò fortiùs propter hanc vivificæ dilectionis communionem mensa spiritualis refectionis à sapientissimo, amantissimoque patrefamilias in domo sua filiis suis ac famulis parabitur. Ampliùs. Quia amor iste panis vitæ, vera ac spiritualis comestio ipsius est, necessariò esse amabilem erit esse comestibilem & esse magis amabilem & per consequens magis amabilis est, & magis comestibilis: quia ergo per hoc, quod homo pro nobis est passus, magis amabilis, dico propter hoc in via ista necessariò per hoc, & magis comestibilis nobis ut nunc. Quare per hoc, & in quantùm talis, nobis apponendus hic necessariò. In forma ergo humana quam pro nobis suscepit, & in qua pro nobis pati dignatus est, necessariò est in mensa spiritualis refectionis apponendus. Ampliùs. Quod maximè suadet, & ingerit amorem, signum est ipsius amoris, quo amare se ostendit, qui amari quærit. Omnium autem signorum amoris certissimum est mors pro amato suscepta; omnis enim certitudo in omni corde humano, quasi una prima ex primis impressionibus. Hinc est, quod unusquisque dicit ad probationem amoris, quo amari se credit ab alio, adeò me diligit ille, quòd pro me si opus esset, moreretur. Manifestum est ergo, quia quod maximè cordibus nostris unit unione amoris panem vitæ, mors est, quam pro nobis pertulit; quare inquantùm pro nobis mortuus, intantùm maximè amabilis in cordibus nostris, & maximè unibilis, quare spiritualiter maximè manducabilis; & propter hoc maximè in forma illa apponendus. Ampliùs. Quia tota vita gratiæ similitudo quædam est licet permodica, longissiméque distans ab illa vita gloriæ, necesse est, ut quicquid est istius vitæ scilicet gloriæ, & umbram, & similitudinem sibi respondentem habeat in vita gratiæ quare refectio gloriæ habet similitudinem, & umbram sibi respondentem in vita gratiæ, ut quemadmodùm dies pleni luminis gloriæ habet hîc velut diluculũ, & tanquàm tenebrarum crepusculum, scilicet fidei, & scientiæ vel alterius, quales conveniunt vitæ; sic plena refectio gloriæ habeat prægustationem per-

Missæ celebratio quid.

Mors certissimum signum amoris.

E tenuem hujus vitæ, similiter mensa mensam, & appositio appositionem. Mensam ergo, & appositionem panis vitæ, & prægustationem ejus, de comparatione futuræ satietatis pertenuissimam in via ista, & in domo Dei esse necesse est. Et quia jam diximus, quòd in gloria formæ suæ non est hîc esibilis panis vitæ, nec prægustationi ullo modo congruit forma illa, necesse est, ut sub alia forma præsentes convivas invitet, & attrahat, & ipsum panem vitæ pro captu parvitatis eorum ostendat, & apponi necesse est. Ampliùs. Quia non est minor virtus quærere, quàm parta tueri, sed pro uno lapsu Adæ semel offerendus fuit filius Dei in ara crucis, ut alibi ostêdimus: ergo & pro quotidianis quotidiè, & pro assiduis assiduè prout eis congruit, & pro conservatione acquisitorum, quamdiu in periculis sunt, necessariò offerendus, propter quod primùm per mortem
F offerendus fuit, ut redimeret omnes ex eo regeneratos quemadmodùm Adam perdiderat omnes uno peccato ex se generatos & nos jam declaravimus. Hîc autem dicimus, quia redemptorum conservatio, & quotidiana peccata venialia juge & quotidianum requirunt sacrificium, & assiduum sacerdotis officium. Omnium autem sacrificiorum, quæ per sacerdotem offerri possunt, ipse sacerdos Christus acceptabilissimum est, & placabilissimum, quippe tota fornace charitatis succensus, hoc est ardens, & flammans tota eminentissimarum virtutum suavitate odoris, immò fragrantissimus, ac pro ipsa sanctitatis excellentia Deo patri gratiosissimus. Hujusmodi ergo sacrificium juge, & quotidianum esse quotidiana peccata requirunt, quia nisi in Ecclesia sua quotidiè, & ab eadem offerretur, non impleret ipse in ea officium sacerdotis, nec ipsa ejus Ecclesiæ veræ
G religionis Deo impenderet cultum. Ampliùs. Cùm sacerdotis sit, preces & vota populi offerre, quæ nunquàm ea puritate qua decet, offeruntur nunquámque acceptabiliter, nisi sacerdos se ipsum primùm offerat; in missa autem preces, & vota totius populi Ecclesiæ Dei, quæ tot, & tanta sunt, offeruntur, præsentem oportet esse sacerdotem, qui hæc offerat Deo patri. Ampliùs. Ovium, & boum, & cæterorum animalium quorundam gratæ erant Deo aliquandò oblationes propter devotionem, & obedientiam offerentium, cùm animalia illa nihil habeant omninò in se, quod Deo debeat esse acceptũ pro aliis: quantò fortiùs ergo hostia hæc, de qua loquimur, videlicet homo Dei filius, omni placatione, gratiositate, omnique virtute refertissima, Deo patri gratissima erit, & acceptabilissima pro quibuscunque offerri voluerit. Quapropter de tali, ac tanta hostia providẽdũ fuit Ecclesiæ Dei, cùm de suo invenire non possit, quod pro peccatis quotidianis offerret: sic enim morbis ejus, & ægritudinibus per medicinam provisum fuit à Deo; sic & paupertati, quæ
H quotidianis offensis sufficientem oblationem non habebat, suæ largitatis divinæ beneficentia consulendum statuit. Nos autem capitulum declarabimus in sequentibus, quod sine hoc jugi sacrificio nõ impleretur, nec perficeretur pro statu hujus vitæ Dei cultus. Cùm enim juges, immò continuæ offensiones, quarũ nec numerus est, nec mensura, jugem, & continuam interpellationem requirant, seu Dei propitiationem, continuæ accusationes jugem, ac continuam defensionem, seu advocatum, evidens est necessitas sacerdotis semper viventis & interpellantis pro nobis, ad Hebr. 7. similiter & advocati, qui etiam propitiatio est, sicut legitur 1. Joan. 1. Continuas autem ideò diximus offensiones, quia nec hora, nec momentum reperiri potest, in quo non inveniatur offensio aliqua, vel peccatum alicujus ex tanto populo. Accusationes etiam diximus juges, &

Oviũ...

Multitudo offensionum.

continuas propter malignitatem diaboli. De qua scriptum est Apoc. 12. Quia projectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat eos die ac nocte ante conspectum Domini. Quia si quis dixerit, quòd ad repropitiandas tot, & tantas offensiones, & ad elidendas, seu retundendas tot & tantas accusationes, sufficiebat tanta numerositas sacerdotum, & clericorum officia sunt interpellatio, repropitiatio, & advocatio, seu patrocinatio animarum apud Dominum Deum, præsertim cùm in hoc habeant auxiliatores tot millia millium sanctorum Angelorum, & totam illam præclaram cœlestem curiam: Respondemus quòd tanta numerositas sacerdotum, & cleri nec etiam proprijs offensionibus repropitiandis sufficit, nec in proprijs causis satis est coram Deo propriæ patrocinationis defensio, præsertim, cùm offensiones, & peccata sacerdotum, & cleri scelera sint, & monstra, comparatione offensionum, & peccatorum populi. Quod autem de sanctis Angelis dicitur, dicimus quòd inter cœlestes virtutes, quæcunque ibi reperiri potest præstantior, Deoque acceptior, vix sufficit onus suum portare, & ut de alijs officiis, vel oneribus eorum (si qua sunt) taceamus, vix sufficit gratiarum actionibus referendis pro donis, quæ jam accepit, & adhuc continuè recipit. Siquidem continua irradiatione primæ, & inaccessibilis lucis illustrantur, & continua inundatione torrentis voluptatis inebriantur. Ista autem duo officia, quæ diximus, non sunt sanctorum Angelorum propria officia nec propter illa vel creati, vel constituti, licet ea interdùm pro electis assumunt, sicut legitur in 2. ad Hebr. Quia sunt administratorij spiritus missi in ministerium propter eos qui hæreditatem capiunt salutis. Tot ergo & tam arduæ causæ, immò tam miserabiles, & desperatæ proprium meritò requirunt advocatum, cui patrocinium earum propriè incumberet ex officio. Si enim princeps reipublicæ mundanæ pro supplendo defectu imperitorum, ne jus eorum temporale deperiret, publicos advocatos constituit, in succursum imperitè litigantium: quantò fortiùs universitatis Deus, universorum & singulorum insufficientiæ consulens, & periculis æternæ damnationis occurrens, publicum advocatum toti generi humano constituit, qui causis universorum, & singulorum agendis, & etiam relevandis, sufficeret? qui in consistorio ejus, & ante tribunal ipsius, pro omnibus pro quibus justitia permitteret, staret. Alioquin curiæ ejus, & consistorio non parum perfectionis deesset, si miseris, & imperitis, sibique non sufficientibus, sufficiens advocati deesset patrocinium; nullatenus enim in ultimæ perfectionis, & sufficientiæ curia, seu consistorio deesse decet, qualem requirunt, excellentem advocatum, hoc est, qui meritò sit omnium refugium miserorum. Juxta hunc modum etiam diximus, quia dum tempus est tantarum offensionum, atque peccaminum, non esset completus Dei cultus, ac usquequaque perfectus, si de propitiatione non esset provisum. Cùm enim tres sint intentiones divini cultus, veræque religionis, videlicet, Dei honorificentia, in quam primùm, & maximè intendit: Deinde impetratio veniarum: Tertiò acquisitio gratiarum: manifestum est, multùm deesse divino cultui pro tempore, quod diximus tantarum offensionum, atque peccaminum si desit impetratio veniarum; quòd si defuerit & acquisitio gratiarum, penè vacuus, & nullus erit quantùm ad Dei honorificentiam, cùm nec honorificentia Deo impensa, nec obsequia dicenda sint, nisi eidem grata & accepta sint; ut autem talia sint, gratia sola facit. Quia cultus sine sacerdote, nullus est: ergo sine sacerdote,

Peccata sacerdotũ monstra.

Angeli spiritus administratorij.

Christus omnium patronus.

Tres intentiones divini cultus.

A omnibus culpis repropitiandis, omnibus venijs impetrandis, & omnibus gratijs obtinendis sufficiat, diminutus est, & incompletus Dei cultus. In nullo autem operum suorum adeò honorifica est Deo, adeò utilis & salubris hominibus perfectio, sicut in ejusdem cultu ac religione. Cùm ergo in alijs imperfectionem non sustineat: neque enim in corpore unius pulicis, aut muscæ, unius membri defectum sustinet, & supercilio tuo pilum unum deesse noluit, multò minùs in hoc. Quapropter tali sacerdote, & sacerdotio generi humano provisum est. Quia si quis dixerit, ergo usque ad Christi sacerdotium Dei cultus incompletus, & diminutus fuit, verùm planè dicit, sicut expressè dicitur in 7. ad Hebræ. Quia reprobatio fit præcedentis mandati propter infirmitatem ejus & inutilitatem. Nihil enim ad perfectum adduxit lex: Et iterùm: ad Rom. 7. Quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur ipsa lex, supple: Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnavit peccatum in carne, ut legis justificatio impleretur in nobis. Et si quæratur quare tot millibus annorum sustinuit Deus imperfectionem istam, & diminutionem in cultu suo, quare non priùs gloriæ suæ, & saluti nostræ consuluit? Jam pro parte respondimus in isto. Si enim elementa, seu rudimenta & quasi alphabetum perfectionis divini cultus vix paucissimi in mundo id est sola gens hebræorum miraculis inducta, totque & tantis flagellis quodammodò compulsa, recipere potuit, cùm etiam esset in hac quasi hæreditaria patrum eruditione adjuta; quantò fortius mundus totus & communitas hominum, ad tantam perfectionem ineptus fuit. Sustinuit ergo Deus istam imperfectionem in cultu suo donec venit plenitudo temporis, sicut legitur in 4. ad Galat. Quemadmodùm sustinet imperitiam in pueris, parvitatem in seminibus vegetabilibus, & in omnibus animalibus donec per incrementa magnitudo suę perfectionis eis adveniat. Et ut quęstionem istam ampliùs enucleamus, non alia est, quàm si quęratur, quare nascuntur homines parvuli, & non potiùs viri perfecti, atque barbati? & quare ponuntur ova ab animalibus ovantibus, & non potiùs animalia perfecta ex eis nascuntur? Natus enim est Dei cultus, & vera religio in mundo, quodammodò ut semen, & quodammodò ut parvulus propter imperfectionem, & ineptitudinem communitatis hominum. Quòd si quis dicat, quia multò meliùs per multos sacerdotes administraretur Dei cultus, & per multos advocatos similiter meliùs expedīretur causa animarum, quàm per unum. Respondemus, quia si multi essent, vel hi, vel illi, & unus eorum sufficeret, alij essent superflui, & inutiles, quantùm ad hoc. Si autem nullus sufficeret, quocunque modo intelligatur, impossibile esset omnes sufficere simul; omnes enim simul sumptos, necesse est indigere alio mediatore apud Deum, maximè cùm omnes peccaverint, & egeant gratiâ Dei sicut legitur in 4. ad Rom. Causati enim sumus Judæos, & Græcos omnes sub peccato esse; Et iterùm ibidem & in Psal. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt? Et iterùm, omnes peccaverunt, & egent gratiâ Dei. Ampliùs Sicut una Ecclesia ex omni congregatione, & coaptatione electorum clericorum, ita & unũ oportet esse sacerdotem verum, ac summum in ea. Et de hac insufficientia diximus dictiones sufficientes in eo tractatu, quem nominavimus. Cur Deus homo. Nunc autem revertamur ad id, in quo eramus, & dicamus quòd Ecclesia Dei, & domus est & templum ipsius, & quia templo necessarius est cultus ipsius cum ipsis tribus effectibus suis, quos supra nominavimus, & propter hoc altare,

Usque ad sacerdotium Christi cultus Dei diminutus fuit.

Objectio cum responsione.

Nota.

& sacrificium. Et quia domus multæ familiæ indiget mensa refectionis, qualis domui, & familiæ congruit, non oportet nos probationibus astruere, vel declarare, quòd res una fuit subjecto altare, & mensa, sicut idem sunt templum & domus. Sed altare dicitur comparatione, & respectu oblationis, & sanctificationis, & omninò ad Deum cujus honori, & cultui deputatum est; mensa verò comparatione, & respectu refectionis spiritualis, & omninò ad familiam, cui reficiendæ posita est, & parata, quemadmodùm res una subjecto sacrificium inquantùm Deo oblata, & nihilominùs cibus sanctificans comparatione sumentium. Attende ergo quòd nihil ita congregat familiam literalem congregatione exteriori, & literali, ut mensæ literalis communio: Unde & generaliter familia pascentis dicitur familia. Nihil etiam magis astringit fidem, & amicitiam exteriores inter homines, quàm eadem communio, inde est quod maximè execrabilem habent homines proditionem convivarum invicem, seu commensalium, sicut in Psal. legitur. Tu verò homo unanimis dux meus, & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos. Inde tanquàm generale proverbium sonat singulorum, simul comederamus, & biberamus eo die qualiter me observassem ab eo, qualiter mihi timerem ab illo. In nonnullis autem regionibus ipsa denegatio communionis, aut convivationis inexecrabiles inimicitias parit, ut qui comedere, & bibere cum aliquo renuerit, statim capitalis inimicus reputetur, & gladio perit ab ipso. *Mensa conciliat.* Inter pascentem etiam, & convivas, seu commensales, multò fortiores fides, & amicitias astringit mensæ communio literalis, & propter hoc illos maximè ad secreta consiliorum adjungunt homines, istis maximè se, & sua credunt: de illis specialiter sive confidunt, propter quod proditio sive infidelitas, & inimicitiæ hujusmodi hominum, maximè detestabiles habentur apud homines, & sic in Psalmo legitur: Homo qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem. *Mensa spiritualis.* Quia ergo certis nobis, & usitatis vijs, maximè ducibiles sumus; signisque & similitudinibus vehementioribus, quæ etiam communionem hominum faciunt inter visibilia & invisibilia, sive corporalia & spiritualia maximè ad spiritualia erudibiles sumus; necesse autem fuit sapientissimum, ac misericordissimum Deum maximè convenientia ad eruditionem nostram eligere; necesse fuit similitudinem mensæ corporalis, sive formã sive speciem dicas, non refert, cum familiæ suæ in domo sua ponere, similiter similitudinem seu speciem refectionis corporalis in eadem eidem adhibere. De veritate enim mensæ animarum refectionis spiritualis homini intelligenti liquidissimum est, quia sine ea, nec vitæ spiritualis sustentatio nec roboratio, nec augmentum, sicut de vita corporali, & mensa, ac refectione cibi congruenti evidentissimum est. Quia ergo mensa spiritualis, & refectio animarum, panisque vivificus in domo Dei spiritualiter, & invisibiliter posita semper est, & parata, & ille semper appositus, & secundùm sui veritatem incessanter spirituali comestione sumitur ab his, qui ad hoc idonei sunt, & parati. Ab alijs autem, qui mensam istam nec vident nec refectionem in ea positam cognoscere prævalent, sicut nec videtur ita nec sumitur. Frustra autem quantùm ad hujusmodi homines ipsa veritas mensæ spiritualis, vivificæque refectionis in ipsa nuditate suæ veritatis, vel potiùs absconsione, posita est. Deinde verò paterfamilias æquè curare parvulos, & magnos, æquè velle pascere, nemo sani capitis dubitat. Nihil enim frustra, vel otiosè ipsum facere, cui non manifestum sit. Relinquitur ergo ex

E omnibus his, necessariam esse communionem spiritualem in domo spirituali Dei; & quia necessarium est speciem, seu similitudinem mensæ, atque refectionis corporalis in ea poni; nam ad ipsam veritatẽ mensæ spiritualis, & refectionẽ omninò incognitã, & panem vitæ omninò invisibilem nemo accederet; nemine autẽ ad illã accedente, frustra propter homines posita esset; & quia multò utilior, multòque salubrior multòque Deo acceptior, quia super omnem comparationem inter Dei filios, & familiares, spiritualis fides, & amicitia, quas necesse est spiritualis mensæ communionem reficere, & similitudo mensæ, & refectio corporalium ad spirituales de maximis similitudinibus est, ad cognitionem spiritualium maximè ducentibus? omnibus inquam his necesse est spiritualis mensæ similitudinem, seu speciem in domo Dei, quæ est Ecclesia, poni. *Similitudo mensæ spiritualis ad corporalem. Quæstio.* Quærimus ergo utrùm huic similitudini, vel speciei,
F subsit, hoc est, qui ad mensam illam discumbit specie tenùs reficitur, seu comedit, utrùm reficiatur spiritualiter, & comedat panem vitæ, aut non, si ad hoc idoneus est? Quia si dicat, veritatem non subesse hujusmodi speciebus, & signis totum ergo est falsitas, & mendacium, quod visibiliter ibi agitur, & illud paterfamilias spiritualibus convivis signis mendacibus transfigit, dum ad refectionem spiritualem nos invitat, & illam non exhibet, dum fauces cordium aperiuntur, & nihil in eas mittitur. Illa enim visibilia corda spiritualia nullatenùs intrant, ut cibus, neque ad illa fauces cordium aperiuntur. Si autem dicat subesse veritatem, declaratum ergo est propositum, videlicet sub specie mensæ visibilis esse mensam invisibilem & sub specie panis visibilis, panem vivificum esse. Ampliùs. Tria esse, quæ in animabus nostris affectiones, seu passiones generant, manifestum est intendentibus, hoc
G primum, & notissimum est, apprehensio, sive apprehensum in eo, quod apprehensum, sicut apprehensio amoris amorem apprehendentem generat; juxta quod dicitur illud, ut ameris amabilis esto, & illud Senecæ: Si vis amari, ama, qualiter & Basilius ipse dicit de Sacramento altaris: Puto, inquit, aliquem tali cogitatione ad devotionem, & amorem posse provocari. Intelligens de cogitatione amoris, quem nobis Dominus Christus in passione exhibuit, ad reamandum ipsum posse provocari. Secundum est exemplum. Manifestum est enim fortium exemplis nos animari, & interdùm exemplis deterreri infirmorum. Unde & illud dictum est, plus movent exempla, quàm verba. *Exempla plus movent quàm verba.* Tertium est virtus rerum, qualiter dicitur de lapidibus, sicut de lapide smaragdi, quòd operatur lætitiam in anima-
H bus gestantium ipsum, & de lapide buffonis, qui tristitiam, & de lapide topazio crocei coloris, qui temperantiam ab ardoribus libidinum, & de lapide adamante, qui gratiositatem, de herba, quæ dicitur agnus castus, quæ posita in lecto quiescentis, in eo extinguit libidinem, & alia innumerabilia dicuntur, & leguntur. De hujusmodi genere est illa operatio, qua nonnulli horrores, & horripilationes patiuntur latrone existente in domo sunt, licet omninò ignorent illum ibi esse. Quia ergo communio amoris ad Deum, & homines maximè bonum est hominum, & privatio apposita, sive excommunicatio, vel proprietas contraria, quæ idem est, quod excommunicatio, eo quod uni unum contrarium, aut maximum, aut penè maximum malum est eorundem meritò misericordissimus, ac sapientissimus Deus omnia, quæ operari poterant ad communionem istam amoris imprimendam hominibus, congerere & colligere debuit, & ad oppositum malum expugnandum omnia, quæ illi maximè adversa-

tur congregare in unum, ut densa acie contra tam A odibilem Deo tamque hominibus inimicam pestem pugnetur. Designandum ergo fuit bonum istius communionis, ut per apprehensionem amorem sui apprehendentibus ingereret, & exemplum exhibendum, ut cognoscentes faciliùs induceret virtus ad ea habenda, quæ illam in eisdem operari possit, & hæc tria in ipso sacramento altaris simul apparent. Granorum enim unio, & ab invicem inseparabilitas, atque indistinctio, in ipsa forma visibili panis apparet. Adhibetur & exemplum communionis, quia ipse Christus Dominus corpus & sanguinem suum ibidem communicat sumentibus, qua communione nulla largior, nulla majoris beneficentiæ, nulla communio magis suavis, nulla magis contra proprietatem, & avaritiam, ex tunc, magisque confundens proprietatem, & avaritiam exhiberi po- B test communitati hominum. Nullius enim comparationis est largitio, seu communicatio ciborum exteriorum ad hanc, sed neque communicatio lactis de uberibus matrum expressi in ora filiorum, quia illa de exterioribus: ista verò videlicet lactis, est de his, quæ sunt extra substantiam matris: communicatio verè corporis sanguinis Christi, de ipsa substantia est ex partibus ipsius Christi. Quòd autem virtus adhibeatur, quæ communionem istam sacratissimam amoris operari possit, non est dubium cùm ipse Christus seipsum ibi exhibeat. Quare via ex his tribus congregata, omnium convenientissima, ac efficacissima est, videlicet ad inductionem sanctæ communionis, & exterminationem excommunicationis; quare nisi optimus, ac sapientissimus C Deus hanc ad hoc elegisset, proculdubiò non juxta bonitatem, & sapientiam suam in parte ista egisset, cùm viam optimam ad intentionem suam, & efficacissimam, omisisset. Et ad hoc istam rationem inducimus, ut eum hac via usum fuisse, & uti, quamdiu opus est astruamus. Qualiter autem Christi sacratissimum corpus, ac pretiosissimus sanguis reficiat dignè sumentes, docebimus in sequentibus. Sciendum ergo, quòd tribus modis aliquid ab aliquo effici dicitur. Primùm quidem natura, sive naturali operatione, ut est calefieri ab igne. Secundò merito, meritum enim neque congrui, neque condigni, propriè dicitur efficere, ut veri nominis causa efficiens id quod propter meritum efficitur à remuneratore ipsius. & tamen usitatè dicitur peccata tua fecerunt tibi hoc, vel bona merita fecerunt tibi illud bonum. Tertiò virtute occulta, seu divina, quomodò sacramenta operari dicuntur. Quia autem quis pane refici dicitur, non tamen pane materialiter dicitur: quia vera Christi caro, quam pro nobis D assumpsit, & pro nobis crucis patibulo affigi voluit, cibus mentis humanæ per seipsam esse non potest; non enim ipsa propter se, & secundùm se unibilis est nobis unione corporali, vel spirituali; quemadmodùm nec propter se diligibilis, aut diligenda, sed propter illum cujus caro est: eodem modo de sanguine ejus literali seu materiali; restat ergo, ut alio modo, quàm ipsa sua essentia reficiat mentes sumentium, & propter hoc restat, ut vel merito, vel virtute: & merito quidem suo, impossibile est, cùm nullum sit: impossibile est meritum esse, nisi in substantia intelligentiæ. Ampliùs Si merito offerentis, aut sumentium, ergo non jam sacramentum, ut pote quod de se nihil præstaret inde sumentibus, ut sacramentalis, sed potiùs ex meritis eorundem haberet, unde eos reficeret, & sanctificaret. Si enim sanctificatio baptismalis ex meritis esset, aut baptizantium, sanctificarentur ab illo, sive per illum, cùm hoc ipsum baptismo præstarent meritis suis, ut sanctificaret eosdem. Restat ergo, ut virtute, non

Communis. *Effici quomodo quis dicatur.* *Meritum non nisi in substantia intellect.*

natura suæ essentiæ, ut supra ostendimus: quemadmodùm cibus corporalis ipse natura suæ essentiæ, seu virtute reficit comedentes, quare relinquitur, ut virtute divina, quæ ex solo beneplacito Dei operatur in omnibus sacramentis. Sicut ergo superfusione aquæ, sive ablutione exteriori, quæ per aquam fit, adest virtus omnipotentis, ac misericordis Dei, ad efficiendam interiorem, & spiritualem ablutionem; sic refectione corporali exteriori, quæ utique forma, seu figura est, aut exemplum internæ ac spiritualis refectionis, adest virtus divina ad perficiendam designatam, ut diximus refectionem. Quòd si quis quærat, qualiter verum est, quod dicit veritas in 6. Joan. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus: Respondemus, quia verè assertivè accipi potest, ac si diceret: Caro mea verè, idest indubitanter est cibus, hoc est reficiens, sive refectiva, & sanguis meus verè est potus, hoc est indubitanter potans, sive inebrians, licet non sua natura, sed virtute divina. Quemadmodùm aqua baptismalis verè est aqua regenerans, unda purificans, non natura sua, sed virtute divina, quæ per verbum invocationis accedit ad elementum, idest sacrationis, sive sanctificationis instrumentum; sic verè, & literalis Christi accessu virtutis divinæ, quæ ab ea nunquàm recedit, sacramentum est, id est sacrationis sacratissimum instrumentum, & sacræ refectionis adjumentum dignè sumentibus. Quia si quis eam virtuosissimam aut dixerit, aut crediderit propter Dei sapientissimam sapientiam, Dei virtute, cujus ipsa vestimentum non recedet à puritate fidei. Si enim vestis Joannis Evangelistæ ex tactu sacrati corporis ipsius Joannis id virtutis obtinuit, ut per manum Aristodemi increduli tactu suo fratres mortuos suscitaret, quid de hoc vestimento virtutis omnipotentis pia fide suggerit sentiendum? Si Petri Apostoli baculus ex tactu Petri consequi potuit, ut tactu suo mortuum socium videlicet beati Martialis Lemovicen. Episcopi suscitaret, & usque in præsens retinet, ut dæmones de obsessis corporibus ejiciat, ut etiam ad loquendum compellat, quid de sacratissimo Christi corpore sentiendum? Si Christus Dominus tantas virtutes corporibus sanctorum suorum largitus est, immò ossibus eorum aridis, & capillis, vel quod plus est, pulveri eorum, & sepulchri, quomodò non incomparabiliter multò majores ipsi carni suæ, jam vitam gloriæ viventi, virtutes tribuit? Quid enim mirabile cogitari potest, quod non ad sanctorum suorum reliquias, vel etiam memorias operatus sit, & usque hodie operetur Christus Dominus? Ampliùs Si fimbriæ vestimenti sui hoc præstitit, ut ejus tactu hemorroissa sanaretur à fluxu sanguinis, sicut legitur 9. Matthæi, & Marci 2 & Lucæ 8 putasne, quòd fimbriam vestimenti sui pluris habeat, quàm ipsam carnem, quam pro salute humani generis induit? Si carnibus animalium, & piscium nutriendi, ac reficiendi, augendi & impinguandi corpora nostra virtutem dedit naturalem & inditam, & vino virtutem reficiendi, lætificandi, & inebriandi, quantò fortiùs carni suæ virtutem dedisse credendum est nutriendi, reficiendi, augendi, & impinguandi animas nostras, & pretioso sanguini suo virtutem reficiendi, lætificandi, & inebriandi salubriter, & sobriè animas nostras? Tantò enim magis verisimile est, magisque credendum hoc fecisse pro animabus, quàm illud pro corporibus: quantò certum est, ipsum animas magis curare, quàm corpora, & bona animarum, quàm bona corporum: Item si carni vel pinguedini serpentinæ, de qua theriaca conficitur virtutem dedit, qua venenum, quod solam vitam corporis extinguit, eji-

Simile. *Quæstio.* *Sacramentum.* *Vestis Joannis Evangelistæ.* *Baculus Petri.* *Miracula ex reliquiis sanctorum.* *Theriaca ex carne viperina.*

ciat, & effugiet; quantò fortiùs sacratissimæ carnis suæ hoc præstitisse credendum est, ut venenum peccati, quod animarum vitam extinguit, omni modo curet? Ampliùs. Si lapides pretiosi, & virtuosi virtutes innumeras, & admirandas habent, ut multis videtur, ex modico, quod in unoquoque eorum est, quintæ essentiæ; quantò fortiùs pretiosa, ac jam gloriosa Christi caro quæ pro nobis quodammodò de cœlo missa, multas, ac præstantissimas virtutes habere credenda est, ex ipsa præsentia totius divinæ, ac omnibus supereminentis essentiæ? Ampliùs. Si sanguinem hircorum, & sanguinem draconis, ac etiam sanguinem menstruum, miris ac monstrificis, donavit virtutibus, si Plinio creditur, quomodò non multò fortiùs pretiosum sanguinem suum. Ampliùs. Si lignum vitæ in medio paradisi positum hac virtute præditum esse voluit, ut vitam corporalem perpetuaret utentium fructu illius, quomodò non potiùs carni vel sanguini suo hoc tribuit, ut perpetuare possint vitam animarum? qui utique quodammodò fructus illius sunt, ipse verò verissimæ vitæ verissimum lignum. Ampliùs. Si hanc virtutem dedit herbæ pæoniæ, & lapidi jaspidi, ut phantasmata fugarent, & dæmonia, si hanc virtutem dedit verbis quorundam exorcismatum, ut eis arceantur, & ligentur dæmones, & alia fiant miranda, quæ in libris magicis continentur, quomodò verbum, per quod omnia facta sunt, carnem suam, quam pro salute animarum assumpsit, non omnibus virtutibus gloriæ suæ congruentibus in parte illa, & animarum saluti expedientibus, illustravit? propter hæc omnia, & alia innumerabilia mirabilium ipsius, quorum nos aliqua metu prolixitatis transimus, alia verò nec nosse, nec numerare sufficimus; meritò dicimus sentiendum esse amplissimè, & magnificentissimè de virtuositate tanti, tamque venerandi sacramenti beatos reputantes omnes, qui illud tota devotione, totaque veneratione amplectuntur, & qui gratiam istam inæstimabilem, quæ tanta promptitudine statim adest, panem vitæ vocantibus, atque petentibus, non abhorrens cruentas manus spurcissimorum sacerdotum sacramentum istud conficientium, & contrectantium, nec ora Dei maledictione, aut amaritudine plena, indevotè, indignéque accedentium, jugi gratiarum actione, nunquámque cessanti collaudatione, ac benedictione prosequuntur.

In gemmis aliquid celeste.

Lignum vitæ in paradiso vitam perpetuat.

CAPUT III.

Exponuntur verba illa ex Ioannis 6. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.

REvertamur ergo ad id, in quo eramus, & dicamus, quòd istud, Caro mea verè est cibus, potest etiam intelligi sub hoc sensu: Caro mea verè est cibus, id est veritate, quam continet, est cibus, non quòd per seipsam pascat, sed per me, qui sum veritas, quam continet: quemadmodùm aliquid dicitur non verè argentum, quod intùs non est argentũ, sed verè est argentum, quandò intùs est argẽtum; sic caro Christi verè cibus dicitur, hoc est per id quod intùs habet, quod inquam est veritas, & vita, & verbum vitæ, & panis. Ac si ergo diceret, non quod foris exhibet caro, non quod in ea, vel de ea apparet, cibus est animarum per se, & secundùm se, sed magis illud quod in ea latet, quod intelligi voluit in eo, quod dixit verè. Veritas enim est intùs, & intimum in omni re, & hæc insinuant verba August. qui dicit, Dominum dixisse, quæ tamen litera nostra non habet. Hæc autem sunt ver-

Veritas est intus.

E ba illa, non hoc corpus quod videtis manducaturi estis, nec hunc sanguinem bibituri, sed mysterium aliquod commendavi vobis. Hoc ipsa veritas expressiùs testari videtur Joannis 6. Spiritus est, qui vivificat, caro non prodest quicquam, ac si diceret: Spiritus est qui vivificam refectionem infundit dignè sumentibus ipsam carnem & sanguinem: caro autem non prodest quicquam, propria scilicet natura atque virtute, vel potest intelligi verè cibus, idest veræ cibationis, sive refectionis. Illam enim dignè sumens verè reficitur, idest ipsa veritate, quæ est Christus, quam spiritualiter sumit, & sibi incorporat, hoc est incordat, & spiritualiter inviscerat, quemadmodùm exposuimus supra: & iterùm, verè cibus, hoc est, secundùm veritatem. Alio enim cibo non cibatur homo, neque reficitur, sed cibari se somniat, & mentitur, attribuens sibi cibationem equi sui, vel asini, idest corporis. Corporalis ergo cibus falsò cibus est, & fallax, quantùm ad ipsum
F verum hominem: ille enim verus homo, idest interior, nunquàm verè cibatur, sed solus equus ejus, vel asinus, ut ita loquamur. Verè autem cibatur per ipsam carnem Christi ex operatione divinæ virtutis, ut jam multotiens diximus. Post hæc autem debes scire quòd caro Christi secundùm unum modum, vel intentionem dicitur ipsum signum, vel designatio ipsius idest forma visibilis panis: quomodò imago Petri dicitur Petrus, & Petrus dicitur esse, ubi nomen ejus scriptum est, & alia designatio ipsius. Secundò ipsa caro de beata Virgine sumpta, idest pro nobis patibulo crucis affixa: Tertiò tota societas sanctorum, sive totus cœtus fidelium, quo modo in Psal. dicitur: Corpus autem perfecisti mihi. & in 1. ad Corinth. unum corpus multi sumus, & in 2. ejusdem. Quartò verò carnes agni dicuntur ipsa charismata, quibus Christus Dominus om-
G nibus hominibus incomparabiliter supereminet secundùm quod homo. Qualiter autem comedenda sit ipsa caro Christi mystica, jam ex præcedentibus innotescere debet tibi. Totus enim cœtus electorum spiritualiter comedit, cùm in hoc ipsum cor comedentis assumitur, eique spirituali unctione, quæ amor sanctissimus est, unitur. Illum enim verè Christianum, veréque carne Christi mystica refectum esse nullatenùs dubites, qui totam Christi Ecclesiam in visceribus benevolentiæ, ac pietatis gestat, adeóque illi unitus est, ut omnium, singulorum bonis cognitis congaudeat, & in malis compatiatur. Hæc enim est sanctæ dilectionis communio, hæc sancta unitas, de qua Actuũ 4. Multitudinis credentium erat cor unum, & anima una. Hæc sancta societas, de qua prima Joan. 1. Communionem ergo
H necessariò efficit bonorum, & malorum quam & qualem diximus Hujus cibi unum saporem delectabilem sentit comedens, cùm de bonis aliorum lætatur, amarum verò saporem & palato cordis molestum cùm de malis eorum irascitur, qui sapor non est proprius ipsius. Hunc cibum verò, hoc est carnem Christi mysticam revomit, qui eos amare desinit. Illos enim de ventre cordis, & de intimis benevolentiæ, & pietatis visceribus rejicit. Juxta hunc modum & de ipso pane vitæ Christo Domino intelligendum est, quia suavis, delectabilisque sapor sentitur, cùm vel interna suavitate quis reficitur, quod quidem perpaucorum est, vel cùm ejus gloriæ aggaudet. Amarus verò sapor ex eo percipitur, cùm ejus contumelia quis utitur, & contra eam excandescit. Saginatur autem quis & impingnatur, quandò de bonis aliorum augetur ejus dilectio in Deum, & in ipsos. Qui enim propter bona, quæ aliis facit Deus, ampliùs ipsum diligit, de bonis eorum impinguescit. Adeps enim, & pinguedo animarum

Corporalis cibus fallax.

Nota.

Internâ suavitate pauci reficiuntur.

Charitas adeps animarum. marum humanarum charitas est: Eodem modo qui Dei gloriam ampliùs, vel ampliorem agnoscit, & inde eam ampliùs diligit, ac ferventiùs quærit, de eadem pinguescit. Inde est, quòd de majoribus bonis fraternis opulentiùs reficimur, ampliùsimpinguamur: propter hoc, & Christus secundùm quod homo in excellentia charismatum omnibus electis incomparabiliter, & super omnem mensuram, pinguior, magis incomparabiliter, & amatores suos reficit, impinguat. Ista autem refectio, quam diximus, penè naturalis operationis est, & virtutis. *Nota.* Natura enim boni est, ut cognoscentem reficiat, & delectet. Bonum enim est naturaliter cibus virtutis, & appetitivæ interioris nobilis. Et quod est dulcedo ad palatum corporis, hoc est bonitas, ut supra diximus, ad palatum mentis. Quare manifestum est, quòd refectio est, qua quis recogitans Dei filium hominem factum, passum, & mortuum pro nobis, ampliori ejus amore pinguescit & velut quodam sapore suavitatis ejus gaudio reficitur, pro eo quod tanti apud ipsum fuimus, & tam chari; quæ refectio sacramentalis non est, sed ut diximus, naturalis. Non enim virtute sacramenti sic reficitur, sed bonitate ipsius beneficij, quæ naturaliter cognoscentem amore benefactoris inflammat, & gaudio, quod diximus, jocundat, si tamen cognoscens idoneus est, ut tantum beneficium ista in eo operetur. Quemadmodùm enim sol per lumen calefacit calefactione corporali corpora calefactibilia; sic sol intelligentiæ, & justitiæ Christus Dominus, ex quarto scilicet capitulo sapientiæ, per lumen suæ cognitionis, amore suo calefacit corda calefactibilia, & gaudio suo recreat, & refovet eos, qui palatum cordis non perdiderunt de febre iniquitatis. Jam ergo declaratum est per ea, quæ diximus, quia pietas, & magnificentia divina necessariò faciunt debere esse mensam paratam in domo ipsius. & appositam in panem vitæ, & potum, & hoc cognoscibiliter, & esibiliter convivis, alioquin inutiliter ibi essent; & quia forma panis, & vini materialis propter expressam similitudinem sola est, quæ mensam sacram, & apposita in eadem maximè facit cognoscibilia communitati hominum, quantùm in se est, & si ad eam intenderint; & quia densa acie pugnat Dei bonitas in hoc sacramento contra pestem, immò bestiam *Bestia proprietatis.* proprietatis, videlicet significatione beneficentiæ suæ, & communionis: deinde exemplo, dum eam tantam exhibet comedentibus, ut ipsum corpus, & sanguinem suum communicet eisdem, qua largitate, & beneficentia, si quotidianitas ejus, immò assiduitas, & generalitas, qua omnibus illam offert. attendatur, major, magisque conculcans, atque pessundans excommunicationem avaritiæ, & proprietatis inveniri non potest. Tertiò virtute, quam sacratissimæ illi carni, & preciosissimo sanguini adesse ostendimus, qua via. seu modo expugnationis melior, & efficacior excogitari non potuit. Et propter hoc sapientissimum, ac misericordissimum Deum, illam eligere tanquàm optimam decens. fuit. Fecimus etiam sciri qualiter comedatur Christi caro, & bibatur ejus sanguis & qualiter ista refectio, refectio mentis fit. *Refectio exterior interiorem operatur.* Refectio enim exterior, quæ specie tenùs ibi est, refectionem interiorem, ac spiritualem operatur in mente dignè accedentis. Ex quibus evidens est, quia in illo sacramento Christus Dominus, & magistrum veritatis doctrina, & exemplo se ostendit. & verum Deum virtute mirifica se esse declarat ibidem. In ipsa enim forma panis, & vini visibili, quid ipse nobis sit, & quid nos nobis

A invicem debeamus esse, palàm docet, & lucidè. Quòd enim ipse sit sola quotidiana, & super substantialis, deinde solida, jocunda, & infastidibilis animarum nostrarum refectio. forma panis, & vini apertè designat. Panis enim materialis, & vinum talis sunt refectio corporum nostrorum, qualem refectionem Christum Dominum esse dicimus animarum. Ostendit etiam eadem forma panis, & vini sanctæ dilectionis communionem, & indistinctionem, societatemque sanctorum inseparabilem, de qua dicitur ad Gal.. . Non est Judæus, neque Græcus, non est servus, neque liber, non est masculus, neque fœmina; omnes enim vos unum estis in Christo Jesu. Istæ enim conditiones, & distinctiones foris sunt. & à foris sunt, & nihil pertinent ad intimum sanctæ societatis, & communionis sanctorum. Manifestè etiam præceptionem charitatis, sive sanctæ communionis admirabili exemplo communicationis proprij corporis, & sanB guinis confirmat. Hæc autem duo, scilicet doctrina, & exemplum, verum comprobant esse magistrum. *Doctrina & exemplum probant magistrum.* Virtute verò qua immaculata sacerdotali benedictione panem, & vinum, in corpus suum, & sanguinem transformat, Dominum se esse ostendit. Quapropter in illo sacramento, & magisterium ejus, & dominatio apparet intelligentibus. Et quia jam diximus sacramentum illud etiam esse sacrificium, apparet duplex efficacia ipsius. Prima efficacia reconciliationis ad Deum. Secunda, sanctificationis, ac reconciliationis, in eo quòd sacrificium; efficacia verò, in eo quod sacramentum. In eo enim quòd sacrificium, est Dei placativum, & iracundiæ ejus in eo aversativum. In eo verò, quod sacramentum, est sumentium sanctificativum. *Duplex efficacia hujus sacramenti.* In eo C autem, quod mensa refectionis, & eorum, quæ refectionis sunt, effectivum. Sanctificativum autem propriè, & directè, ab execratione excommunicationis, sive proprietatis, propter quod, & sacra communio nominatur.

CAPUT IV.

Subtiliter docet eos, qui Corpus Christi comedunt, verè tanquam ac spiritualiter eosdem etiam comedi. Quod rationibus, & exemplo astruit. Quæstionem postmodùm affert quomodo Corpus Christi in tam parvo loco, & sub tantula forma esse possit, acutè per similitudines ejus quæstionis veritatem elucidans.

Diligenter autem attendentibus in istam sacratissimam refectionem, manifestum fiet, veD rè ac spiritualiter comedentes, veracissimè ibidem comedi, juxta similitudinem corporis comestionis. quod licet beato Augustino divina voce ostensum fuerit, nos tamen istud exemplo, & rationibus astruemus. Veraciter enim illud comeditur juxta similitudinem comestionis corporalis quod mutatione sui in aliud assumitur, & in similitudinem assumentis transmutatur. *Comedi.* Non enim ligna ignem comedunt, sed ignis ligna. Sic est, qui totum corpus Ecclesiæ spiritualiter in ista sacra mensa veraciter comedit, quia illum in sui similitudinem convertens, in se, & sui nutrimentum assumit, vel augmentum. Nutritur, reficitur, & augetur corpus, id est, universitatem reproborum, avertendo à malo, & convertendo ad Deum; propter quod dictum est illud: Dedisti eum escam populis Æthiopum. Et in Act. 10. dictum est Petro: Occide, & manduca. Et Job 14. Dividunt illum negociatores. Si quis verò quærat in quam sui similitudinem corpus Ecclesiæ convertat, respondeo;

Quia in sanctitatem, & bonitatem, & propter hoc Christus Dominus comedere dicitur illos, quos in nutrimentum corporis sui mystici, & augmentum convertendo assumit. Si quis autem quærat qualiter comedantur in isto Sacraméto illi, qui jam conversi sunt, & electi? Cibus enim corporalis jam sumptus & in nutrimentú corporis jam conversus, non videtur posse iterùm comedi. Dicimus qui jam uniti sunt corpori Ecclesiæ possunt magis uniri. & qui jam sunt illi, quasi membra, possunt fieri alterius modi, & nobiliora & intimiora etiam; & ita verum est, quòd comesti ab ipso corpore Ecclesiæ possunt iterùm comedi. Vides ergo quàm rationabiliter cœlesti magisterio institutum fuerit, ut participes essent tanti sacrificii electi, tanquàm sanctitati, & quàm sublimis, ac venerandæ mensæ tanquàm filij siquidem de Sacrificiis vesci non licet, nisi sanctis, & mensa patris non paratur nisi filiis. Quia si fortè alii temerè, præsumptuoséque se ingesserint judicium sibi comedunt, & bibunt. sicut legitur in 11.1. ad Cor. Jam ergo apparet evidenter, qualiter intelligendum sit, quòd ipse Salvator B. Augus. dixisse legitur. Nec ego mutabor in te, sed tu mutaberis in me. Hoc enim est dicere, in mei similitudinem. Quemadmodùm ignis ferrum in se, hoc est, in sui similitudinem convertit. Si quis autem quærat, quomodò in tam parvo loco, & sub tam parva forma, illud gloriosum corpus, quod utique longè majoris est quantitatis, esse possit? Dicimus quòd idem est, ac si quæreretur, quare in tam obscuro loco corpus tantæ claritatis esse possit loco remanente obscuro Sicut enim in potestate habet claritatem suam non ostendere, & quominùs locum, in quo est, lumine repleat, retinere; sic non incredibile est magnitudiné suam, ne locum illum repleat, aut occupet, ita ut aliud corpus secum non patiatur retinere. Et sicut claritates corporis, sive fulgorem in libera potestate habet, ut parum, vel multùm illius, in loco vel circa locum, in quo est, diffundat; sic magnitudinem suam omninò habet in suæ beneplacito voluntatis. Et sicut salva, & illæsa per omnia claritate sui corporis locum, in quo est, vel circumjacentem parum, vel modicum vel omninò in nullo illuminat provt vult, sic salva per omnia magnitudine sui corporis occupat de loco, quod vult, & quantùm vult, ita quòd liberum est ei absque diminutione illius in quamlibet parvo esse loco. quæ enim est ratio, ut claritatem sui corporis in potestate omnimoda habeat, & non magnitudinem? nec loquimur hîc de omnipotentiâ virtutis, quam habet secundùm quòd Deus est, de quâ certum est, quòd nihil est impossibile, vel etiam difficile. Sed dicimus, & piè credimus hanc esse gloriam omnium electorum, ut omninò liberæ voluntati eorú subjecta sint omni modo, non solùm corpora ipsorum, sed etiam quicunque sunt corporum. Si enim verum est, quod dicit Dæmon Berith de Beato Bartholomæo, quòd ostenderet se, si vellet; si autem nollet videri, non posset, quid credendum est de eo pro statu gloriæ? Si enim ex umbra tenuissima gloriæ hanc potestatem habuit in corpore suo; quomodò dubitari potest incomparabiliter majorem illum habiturum esse potestatem in patriâ. ex ipsa perfectione, & veritate gloriæ? Si quis autem quærat, qualiter vivificus panis inter manus Sacerdotis veniat, scilicet utrùm per motum, aut subitò, cùm ipsum ante præsentiam ejus in altari, constet fuisse in cœlo, aut in alio loco eadem est quæstio quomodò in uno altari modò existens, jam erit in alio, utrùm per motum, aut subitò In quo respondeo quòd nó per motum, qualis corporum, idest transitum continuum, tunc enim in omni loco intermedio necesse haberet esse, & ideò dicimus, quia subitò. Et hic effectus unus est dotis corporum glorificatorum, quæ nominatur agilitas, ex quâ necesse est respondere agilitaté ipsius voluntati animæ glorificatæ; ita ut sicut anima imperat ei modò moveri in statu miseriæ istius, ad locú quem voluerit; ita in statu gloriæ imperet ei esse, ubi voluerit. Alioquin non sibi invicem congruerent imperium voluntatis ipsius animæ, & obedientia agilitatis ipsius corporis. Quoniàm auté difficiliùs suadetur imperitis, & difficiliùs ab eis capitur Christi corpus simul esse posse in cœlo, & in altari: & insuper in tot altarium millibus evitemus hoc, ne adjuvemus incredulitaté, vel potiùs imperitiam ipsorum. Attendent ergo in primis, quòd corpori humano dantur motus innaturales, immò & contra naturam ipsius in loca innaturalia ex virtute animæ, cui conjunctum est, præstantur, & acquiruntur, videlicet motus in ante, & retrò, motus in dextrum, & in sinistrum, motus in sursùm, & deorsùm, non quidem eo modo in deorsùm, quo per seipsú naturaliter movetur. sed longè aliter, & modo contrario moveretur. Moveretur enim in deorsùm naturaliter motu recto, atque cótinuo, sed virtute animæ imperantis movetur in deorsùm motu flexuoso, multisque quietibus, seu pausationibus interruptis. Deinceps movetur per ea, & per eam in circulú, & trigonum & quadrum, & per omnem figuram, non solùm pro necessitate, vel utilitate quacunque, sed pro volútate penitùs animæ imperantis. Similiter est videre de locis: cùm enim non habeat corpus humanum naturaliter, nisi unum locum sibi propriú, & naturæ suæ congruú, videlicet, naturæ infimum, quod est totius mundi medium, sive centrum, præstantur tamen eidé corpori, & acquiruntur per animam, cui conjunctum est, & tot loca ipsi tam innaturalia, & à loco naturali ejusdem adeò distantia. Si ergo nunc tantum potest humana naturaliter in corpus sibi conjunctum contra naturam ejusdem. & hoc pro sola voluntate, absque omni necessitate, vel utilitate, quantò fortiùs anima Christi pro summa necessitate, & utilitate poterit in corpus suú contra naturam ipsius, quicquid eadem necessitas, vel utilitas requisierit? Si non potest obsistere, vel resistere natura corporis humani voluntati animæ imperátis (licet otiosè, & perniciosè) quin feratur, aut moveatur in locú sibi incongruú, & hoc motu naturæ suæ tá cótrario; quantò fortiùs nó obsistet, neque resistet voluntati animæ ipsius Salvatoris, & hæc necessariissimè ac utilissimè natura corporis sui, quin se exhibeat ad omne beneplacitum ejus in omni loco, in quo præsentiam ejus requirit, tantaque utilitas? præsertim cùm incomparabiliter plus possit in corpus suum anima illa, quàm anima tua naturaliter possit in tuum, & cùm omnium creaturarum potentissima sit ipsa anima Redemptoris, & corpus suum jam non solùm non sit ei sarcinæ ullo modo, sed soli gloriæ: post quam vel supra quá non sit gloria corporalis? Quòd si quis quærat quæ sit necessitas, vel utilitas quæ requirat præséntiam hujus corporis in tot altarium millibus. Respondeo quia necessitas, vel utilitas hæc sunt, Ecclesiæ universalis medicatio. sive sanatio. Secundò ejusdem reconciliatio ad patrem misericordiarum, sive ejusdem patris misericordiarum ad Ecclesiam suam placatio. Tertiò ipsius Ecclesiæ sacratio, sive sanctificatio. Quartò ejusdem Ecclesiæ spiritualis refectio. Quia illud venerandum corpus, & medicina saluberrima est, & sacrificium placabilissimum, & sacramentum nostræ sanctificationis, & cibus spiritualis refectionis, sicut supra ostendimus Et quia ministeria missarum non sunt nisi quatuor hæc, quæ diximus: necesse est ubicunque

Nota.

Mensa patris filiis tantù paratur.

Corpora subjecta sanctorum voluntati.

Quæstio.

Responsio.

Agilitas dotis corporum glorificatorum.

Loca innaturalia corpori per animam acquiruntur.

Anima Christi potentissima omnium creaturarum.

ubicunque missarum aguntur solemnia, corporis hujus sacratissimi verissimam adesse præsentiam. Non enim quemadmodùm delirant quidam hæretici, sufficit designatio sive signũ, sive figuratio corporis istius vivifici, & sanguinis pretiosi ad ista quatuor peragenda, immò necessariò requirunt vivifici panis, & vini præsentissimam veritatem; neque enim figura neque alia designatio medicinæ præstare potest ullo modo salutem, sed sola ipsius præsens veritas medicinæ. Similiter impossibile est per solam, & inanem designationem sacrificij placari iratum, aut reconciliari offensum absque sacrificij veritate. Similiter neque sacrari, aut sanctificari possibile est quemquam absque sacramenti veritate, cùm virtutem sanctificationis sola veritas habeat sacramenti. Eodem modo impossibile est aliquem refici, pasci, atque potari sola designatione, seu figuratione panis, & vini: alioquin non indigeremus nisi figuris, vel picturis, ad ista quatuor, & pro nihilo laboraretur in missarum solemnijs, cùm sufficerent picturæ altarium, & sacrarum oblationum ad istas quatuor nominatas utilitates. Hæc autem insania ad hoc eos irrefragabiliter deducit, ut pictura diluvij sola sine veritate mundum submergat, & pictura ignis quo mundus inferior conflagrandus est, jam mundum exurat, & pictura sola panis pascat & reficiat; sic & pictura vini potet, & inebriet. Sic igitur dementia eorum est aperta, ut omninò non distinguant qualiter virtutem & efficaciam signis attribuant, & veritati. Ampliùs. Sicut locus proprius naturalis est eidem, sic ejusdem loci unitas; quare sicut locus innaturalis contra naturam ejusdem inest; sic locorum multitudo. Et sicut sursùm, & deorsùm in locis contraria sunt sic unum & multa in eisdem, & æquè contraria; quare sicut potest anima Christi contra naturam corporis sui, ut exhibeat ipsum quandocunque voluerit in sursum, & quandocunque voluerit in deorsùm; sic ex eadem potentia non obstante ullo motu, vel resistente natura corporis contraria, potest illud exhibere in quotcunque locis voluerit, cùm non magis sit naturalis eidem loci unitas, quàm locus ipse, neque magis contra naturam ipsius locorum multitudo, quàm locus innaturalis ipsius. Hoc ergo in anima Domini Salvatoris potissimùm locum habet, tum quia corpori suo imperat, & eo utitur potestate liberrima, tum quia omnium creaturæ supereminet potentia fortissima. In nostris enim animabus longè secùs est, quorum & libertas multa servitute depressa, & potentia innumeris debilitatibus infirmata. Ampliùs. Quid mirum si ubi totum ibi, & partes? Quin potiùs econtrariò mirabile est quòd in multis locis sit totum, ubi non partes. Cùm ergo certum jam sit, quòd anima rationalis, & caro partes sunt filij Dei, ex quibus compositus est, secundùm quòd homo, non est mirabile, si ubi ipse est, & ibi partes ipsæ. Sed hoc potiùs admiratione dignum, quia cùm ipse ubique sit, non ubique tamen sunt ejusdem dictæ partes. Hoc autem est, quoniàm ad certas utilitates, & mysteria assumptæ sunt & propter hoc ubi locus est hujusmodi utilitatibus, & ministeriis ibi eas esse ipso suo toto, & cum ipso est necesse. Ubi autem non est locus hujusmodi ministerijs, aut utilitatibus ibi eas nullatenùs esse necesse est; excepto loco ubi præmium, & remunerationem istorum meritorum obtinent, qui est locus gloriæ ipsarum, & hic est cœlum cœlorum, sive cœlum empireum. Quia ergo in omni altari ubi missa agitur, locus est prædictis utilitatibus, & ministeriis, necesse est, prænominatas partes in ipso suo toto, & cum ipso adesse præsentissima, ut diximus, veritate. Sed quemadmodùm, ut supra tetigimus, ubi medicatio exhibenda, ibi oportet medicum esse cum alabastrò unguentorum; & ubi reconciliatio, ibi mediatorem cum sacrificio: & ubi sacramentatio, ibi sacerdotem, seu Pontificem cum sacramentis; & ubi refectio ibi dapiferum cum cibo, & potu; alibi autem non est necesse, ut ista exhibeat. Licet igitur neque anima, neque carne careat Dei filius, tamen illas non exhibet in mundo isto inferiori, nisi ubi locus est utilitatibus, & ministerijs; propter quas assumere dignatus est. Ampliùs. Quoniàm humanitas ipsius est velut vestis sacerdotalis ipsius, in qua pro nobis fungitur officio sacerdotis, quid mirum si illam exhibet, vel in cœlo, ubi appareat vultui Dei ad interpellandum pro nobis, vel in altari ubi sacerdotale ministerium pro nobis exequitur? alibi verò cur illam exhiberet. Ampliùs. Quid mirum si de consortio deitatis huic sacratissimo corpori collatum est, ut simul possit esse in multis locis, licet contra naturam suam, quemadmodùm ipsa divinitas ubique per naturam suam est, cùm eidem ex eodem consortio impassibilitas, & penè spiritualis agilitas, atque subtilitas collata sint contra naturam ipsius corporis. Non enim veriùs contra naturam ipsius corporis est perpetua illa, sive perennis impassibilitas, & invisibilitas omni modo, quo insensibilis est sensibus nostris in via ista, hoc est vita hominum, quàm corporum caducorum tam mirificè penetrativa subtilitas, nec illa penè spiritualis agilitas; quibus remuneratum est, & glorificatum est illud corpus, quàm locorum pluralitas. Si ergo non obsistit non obsistere potuit naturæ corporis illius contrarietas, quin de consortio animæ glorificatæ, atque ipsius deitatis reciperet prænominatas dotes, & glorias: non poterit ulteriùs resistere, vel impedire, quin recipiat ex eodem consortio locorum pluralitatem, seu multitudinem. Ampliùs. Cùm prænominatas dotes & glorias receperit corpus illud ad præmium, nec contrarietas naturæ suæ obsistere poterit, quominùs multitudinem locorum, & receperit ad meritum, & ad exequendum susceptum ministerium. Ad meritum quidem in ipsa sacratissima cœna, ubi in ipsa sede sua recumbebat inter duodecim, & in manibus proprijs, quibus porrigebatur Apostolis ad sumendum; & in ore, ac faucibus accipientium, & manducantium ipsum; ad ministerium verò, quòd quadrupliciter supra diximus. Alioquin frustra, & vanè quatuor ministeria, seu officia pro nobis agenda suscepisset Dei Filius, cujus nullam eorum peragi possit, nisi per verissimam præsentiam corporis illius. Ampliùs. Cùm quicquid gloriæ habet corpus illud, totum habet in præmium ministeriorum, seu officiorum, quæ in ipso & per ipsum saluti humani generis sunt impensa, multò fortiùs nihil deerit eidem de his quàm requirit executio ipsorum ministeriorum. Manifestum autem jam fecimus quòd executio illorum quatuor officiorum requirit ex necessitate præsentiam ejusdem corporis, scilicet in multis altarium, sacrariorumque, sive sacrorum repositoriorum millibus. Ampliùs Si glorificatione suâ venerandum illud corpus adeò approximatum, adeò assimilatum spiritualibus, nobilibusque substantiis, ut non solùm illud, sed etiam omne aliud corpus glorificandum, spirituale nominare ausus fuit Apostolus dicens in 15. 1. ad Corinthios Seminatur animale surgit spirituale, assimilatum, inquam, impassibilitate, subtilitate, agilitate, quas diximus: assimilatum autem in remunerationem & gloriam suam propriam: multò ergo fortiùs assimilari

Marginalia (left): Nota. — In hæreticos. — Anima Christi, corpus ejus exhibet quocumque vult loco. — Nota.

Marginalia (right): Divinitas ubique per naturam. — Nota. — Dotes corporis Christi.

debuit eisdem spiritualibus substantiis in hoc uno, videlicet, ut simul possit esse in multis locorum millibus. Multò inquam fortiùs assimilari debuit eisdem, propter ipsam causam remunerationis suæ & aliorum. Hæc autem causa quadruplex est officium, sive ministerium, quod diximus; hoc igitur ex necessitate datum est corpori illi, ut possit esse in multis locis, scilicet millibus ad exequenda officia, seu ministeria propter quæ agenda creatum, & assumptum est. Ampliùs. Quid mirum si de consortio divinitatis, cui unitum est corpus istud hoc contra naturam habet, quandiu beneplacitum est ipsius divinitatis, ut sit in multis locorum millibus simul, & semel. quemadmodùm ipsa divinitas est in omnibus Ubicunque enim natura passibilis est unita alij naturæ agenti, & fortiori, necesse est, ut ab ea patiatur, atque recipiat, pro modo suæ receptabilitatis, atque passibilitatis ab illa. Quid ergo mirum, si corpus unitum divinitati, cujus virtus & actio sunt in ultimo, & maximo per omnem modum ex virtute divinitatis, hoc recipit, & hoc ei assimilatum est juxta capacitatem suam, ut possit esse in multis locorum millibus ad obsequium divinitatis & gloriam? cùm nulla natura sit fortis & agens, quæ sibi conjunctam, & obedientem naturam aliam in similitudinem suam, provt illa capax est, non trahat? Ignis enim ferrum durissimum, ac frigidissimum in sui similitudinem convertit pro capacitate ipsius ferri, videlicet quantùm ad calorem, atque splendorem, non autem quantùm ad motum, neque quantùm ad substantiæ subtilitatem. Et hoc quoniàm salva natura ferreitatis, non potest habere subtilitatẽ igneam, neque motum ignis. Quòd si quis dixerit, quia corpus humanum non est capax multitudinis locorum simul sed tantùm unius post alium, verum utique dicit, si ita intelligat, quòd non est capax, nisi unius loci post alium per naturam suam. Et hoc est quoniàm virtute sua corpus non acquirit locum, nisi per motum. Motus autem localis non est, nisi fuga naturalis, atque desertio unius loci, & insertio sive acquisitio alterius. Motus ergo cogit corpus omne naturaliter mobile in uno suo loco esse in quolibet instanti, & hoc est quoniàm cogit ipsum deserere locum, in quo est dum tendit ad alium, & egredi de priori dum ingreditur ad sequentem. Et propter hoc natura, quæ est in corpore principium motus, & quietis, non permittit corpus simul esse in multis locis, quia dũ impellit ad unum locum, expellit ipsum ab alio, in quo erat. Quòd si per aliam virtutem imperantem tantùm, & non moventem acquirendus sit locus corpori, sive loca multa, nullo modo necesse est ut acquisitio unius sit cum desertione alterius. Hoc enim esset jam verè motus, si desertio esset continua, hoc est habens successionem in tempore. Si autem esset subita, esset necessariò simul in loco, quem deserit, & in loco, quem acquirit. In eo enim instanti in quo acquirit locum quemcunque, ex necessitate in eo est Similiter & in eodem instanti in loco est, quem deserit, quia simul & subitò deserit hunc locum, & acquirit illum, simul est in ambobus, & hoc est, quod intendimus. Quia ergo non per medium quasi transiliens, aut transvolans ab hoc altari in omnia altaria, vel in quodcũque aliud, aut à solio gloriæ suæ dissiliens in omnia altaria, atque sacraria præsentiam suæ humanitatis exhibet, sed solo imperio, ac beneplacito suæ voluntatis, cui summa subjectione obedit corpus suum, subitò & in ipso nunc est, ubi vult corpus ejus, non sequens omninò naturam propriam, sed solùm beneplacitum imperantis. Exhibet ergo illud in manibus sacerdotum absque successione motiva, & inde assumit illud in cœlum absque recessione motiva, sicut voluntas ejus subita est, & tota simul utraque per se. Quia ergo ex sola voluntate, vel animæ ipsius imperantis, vel verbi, secundùm quod verbum, vel ipsius divinitatis, nullatenùs autem ex natura corporis acquirenda sunt loca hæc corpori illi: manifestum est quia sequitur voluntatem imperantis corpus illud, non naturam suam. Et propter hoc exhibet præsentiam; nam ubicunque jubetur, & quandocunque, non per motum illuc se transferens, sed per obedientiam, inter quam & jussum nihil sit medium, ibidem subitò se præsentans. Cùm autem non mireris in te, quòd ubicunque es, habes ibi corpus tuum, cujus conditionis arbitraris esse omnipotentissimum Dei filium? quare credere non vis (non dico ubicunque est, sed ubicunque vult) ipsum habere præsentialiter corpus suum secum, & potissimùm ubi hoc requirit dignationis suæ pro nobis susceptum officium? Declarabimus etiam declaratione evidenti probabiliùs, quòd impossibile est per motum ipsius filij Dei, vel corporis sui istam tam crebram, tamque multiplicem ejusdem corporis præsentationem, seu exhibitionem fieri. Primùm quoniàm accideret ipsum filium Dei secundùm hoc, sive sacratissimum corpus ejusdem moveri motibus contrarijs, & illis innumeris: movebitur enim secundùm hoc ab altari, in quo primò fit, sive celebratur missa, in omnia altaria alia, in quibus subsequenter celebrantur. Quia ergo quædam altarium aliquorum sunt illi altari à dextris, quædam à sinistris, quædam sub, & quædam supra; movebitur necessariò filius Dei cùm in omnia altaria se transferat, & simul missæ celebrantur secundùm omnium istorum situm, sive dispositionem altarium: movebitur inquam motu in ante, & motu in retrò, motu in dextrum, & motu in sinistrum, motu in sursum, & motu in deorsum. Et quia innumera est multitudo altarium, in quibus missas eadem hora contingit celebrari, movebitur necessariò innumeris motibus contrarijs. Quòd si dixerit quis, nõne ab uno altari movetur ad aliud, si de cœlo empireo descendit super unumquodque altarium ipsa hora, qua in eo sacrum mysterium agitur, & eo peracto illuc revertitur? nihilominùs accidit idem inconveniens. Cùm enim contingat eadem hora in alijs altaribus sacrum misterium agi, in alijs autem finiri continget ex necessitate eundem Dei filium secundùm humanitatem sui, corpus ejus in innumera altaria de cœlo ferri, & simul ab innumeris aliis in cœlum rapi. Qua de causa simul ascenderet, & descenderet. Et quia in omni hora tam diei, quàm noctis contingit missas celebrari, & finiri pro diversitate climatum, quæ diversificant diem, & noctem, & horas, non habebit Dei filius secundùm humanitatem, neque corpus ejus requiem à tam contrariis tamque pugnantibus motibus, nec cessabit volare de cœlo, & revolare ad illud, sive transvolare ab altari in altare, & transportari ante, & retrò in dextrum, & sinistrum, sursùm & deorsùm. Hanc autem inquietudinem, immò contrariorum motuum turbinem ac tempestatem, nec imaginatio humana recipit, nec intellectus. Ampliùs, Omne quod movetur à loco quocunque exijt locum illum, & omne quod exijt locum suum, deserit illum. & omne quod deserit locum, in quo est, non remanet in ipso. Quare si filius Dei secundùm humanitatem, sive corpus ejus movetur è cœlo empireo in altare quodcumque, sive ab altari in altare aliud, necessariò non remanebit in cœlo empireo, & in altari, à quo movetur, & ita nõ erit simul in multis altaribus, neq; simul in cœlo empireo, & in altari cùm exjit inde. Si enim remanet,

Nota.

Corpus Christi locorum multitudinem recipit.

Motus localis.

Natura principium motus.

Corpus Christi sequitur voluntatem animæ imperantis.

Non per motũ fieri multiplicem corporis Christi præsentiã.

Nota.

Absurdũ.

Nota.

in cœlo, non exitinde. Dicimus ergo quia quemadmodùm filius Dei ubique est secundùm deitatem suam, attingens à fine usque ad finem fortiter, & exhibet præsentiam suam divinam, apparens ubi vult, & quomodò vult; sic partium suarum, videlicet animæ, & corporis præsentiam exhibet ubi vult, & quomodò vult absque ullo motu earum. Sicut ipse apud se & secundùm se, hoc est secundùm naturam suam immobilis, & immutabilis & illocalis est per omnem modum, factus est mobilis, mutabilis, localis, ex assumptione humanæ animæ, & corporis, & attingens à fine usque ad finem fortiter, factus est loco modico circumscriptibilis, & per motum de loco in locum præsentiam suam exhibés. Quantò fortiùs ipsæ partes discretæ, videlicet anima, & corpus ex ineffabili unione, quâ eidem & in eo unitæ sunt, hoc habent, ut istam attingentiam, & amplitudinem spiritualem, qua attingit à fine usque ad finem fortiter, in hoc saltem imitentur? & licet sint mobiles, & mutabiles; corpus quippe propriè, anima verò non propriè, in hoc inquam, ut absque motu præsentiam suam exhibeant, ubi ejusdem filii Dei hoc requirit officium, nostræ salutis necessitas patitur, & utilitas; cùm enim sola omnipotenti virtute ibi sunt, ibique teneantur, atque serventur, qualiter motu indigere credendus est, ut eas alibi esse, facere non possit, nisi per motum; si enim in manu tua corpus quodcunque teneres, manu tua id poneres ubi velles. Cùm ergo in manu filii Dei, hoc est in virtute & beneplacito per omnia sit corpus ipsius ponit id, ubi vult manu sua, hoc est virtute, & beneplacito, non motu ipsius. Sicut tu faceres de pomo si manus tua absque motu suo, sola virtute sua & beneplacito, totum quod vellet, posset in pomum. Dabimus ergo exemplum de his in rebus sensibilibus. Sicut enim qui cantor est in aliqua Ecclesia, aliquandò exhibet officium cantoris, aliquandò non exhibet, licet istud non deponat; sic Dei filius humanitatem, quam pro nobis assumpsit, aliquandò præsentem exhibet, & aliquandò non, licet illam nunquàm deponat; sicut anima tua aliquandò exhibet videndi officium præsentialiter, & apparibiliter, & aliquandò non exhibet illud, nec tamen illud deponit, sine motu suo omni ad exequendum hujusmodi officium ingreditur, & ab executione illius absque motu egreditur; sic Dei filius absque motu suo, vel corporis sui proprio ingreditur ad exequendum pro nobis sacerdotale officium in altari. Motu proprio diximus, quia movetur per accidens, quemadmodùm & forma sacramentalis, sub qua ipse est, & sive cùm elevatur à nobis, sive cùm deponitur, sive cùm in sacra pixide deportatur. Et est similitudo conveniens rei spiritualis ad corpora glorificata, & potissimùm ad corpus Domini Salvatoris, quod est incomparabiliter sublimioris gloriæ, quàm alia. Multam enim habent similitudinem spiritualitatis. Sicut enim anima totum corpus animatum penetrat absque ulla resistentia & læsione tam sua quàm ipsius; sic corpora glorificata omnia alia (Et hæc est etiam alia declaratio, quæ cogit corpus Salvatoris adesse in altari, non per motum) Sic enim non resistunt glorificatis corporibus, & alia cedunt eis omnimoda cessione obedientiæ; non refert ergo qualia, & quanta sint per quæ transire habet, de cœlo veniens in altare, vel de altari in aliud, cùm æqua facilitate transeat dura, ut mollia, atque magna, ut parva. Perinde ergo est ac si moveretur per inane, & vacuum, nihil ipsum retardat, aut detineat; quare æquè citò venit de cœlo in altare æquè citò transiens totum spacium, quod est à cœlo empireo usque ad altare, & quantamlibet

Nota.

Vide.

Exemplū sensibile.

Similitudo apta.

Corpora alia cedunt glorificatis.

A particulam ipsius. Non enim successivè transit totum spacium; subitò ergo se exhibet in altari, & ideò non per motum. Si enim durities mediorum corporum ita est ut mollities apud corpus glorificatum, multò fortius ita erit magnitudo eorum, ut parvitas apud ipsum. Et si durities eorum non potest eum desinere, vel retardare ullatenùs, multò fortiùs, neque magnitudo ipsorum. Ex quo etiam manifestum est quemadmodùm nullum aliud corpus in se detinere potest corpus glorificatum, sic nec prohibere, quin sit in alio. Adjuvabit autem intellectum parvulum ad hoc intelligendum exemplum animæ humanæ, quæ præsentiam sui exhibet in omnibus partibus corporis, cui conjuncta est. Exhibet inquam in omnibus operibus sensuum, & absque motu suo locali. Non enim si ab operatione visus veniat ad operationem auditus, necesse habet moveri localiter ab oculis ad aures, & ita se habet de aliis sensibus, & operationibus eorum. Hoc autem facit ex natura spiritualitatis, sub qua simul attingit membra adeò invicem distantia. Sic gloriosum Domini Salvatoris corpus, non quidem ex natura corporalitatis suæ sed ex similitudine spiritualitatis, quæ est gloria ipsius, attingit simul loca innumera, & obtinet, cùm utilitates, & officia pro quibus assumptum, & glorificatum est, hoc requirunt. Similitudinem autem istam spiritualitatis suprà exposuimus in hoc eodem capitulo. Quoniàm autem natura uniuscujusque corporis non intendit ei locum, nisi propter ipsum solum, quicquid intendit unaquæque natura acquirere, non intendit acquirere, nisi proprio subjecto, & propter illud solum. Quoniàm inquam ita est, quòd unicuique corpori naturali non sit necessarius, nisi unus locus ad quiescendum in eo: ideò non intendit natura acquirere subjecto suo, nisi locum unum, & propter hoc expellit ipsum ab unoquoque aliorum locorum, donec acquisierit illi proprium, cui alligatum est naturali congruentia. Propter quod cùm acquisierit locum hujusmodi corpori sua natura, illud in eo quietat, & quasi affigit quiete perpetua. Hæc est ergo causa, propter quam nullum corpus naturaliter potest in pluribus locis esse simul, quia videlicet unus solus locus est unicuique corpori, & ideò non permittit ipsum quiescere in alio. Voluntas verò divina non intendit corpori filii Dei locum acquirere, vel attribuere propter illud, sed propter totam Ecclesiam Sanctorum. Quia ergo multitudo locorum corporis illius necessaria est, ac saluberrima toti Ecclesiæ Sanctorum; ideò necesse est, ut voluntas divina intendat, non quemadmodùm natura corporis illius, aut alterius, sed quemadmodùm requirit necessitas, aut utilitas Ecclesiæ, propter quam solam illud corpus & creatum, & assumptum est, quâ de causâ nihil ad naturam corporis illius de ista multitudine locorum. Causa enim attribuens ei loca, auctor ipse naturæ est, ut utilitas propter quam attribuuntur ei loca, non in ipso corpore angustiata, aut conclusa, immò per omnia loca Ecclesiæ Sanctorum sit diffusa. Ampliùs. Si natura corporis uniuscujusque acquirit ei loca multa successivè, & tandem locum naturalem propter solam utilitatem illius corporis, quantò fortiùs virtus divina acquiret, seu præstabit multa loca simul propter tantas, & tam multorum utilitates? Quòd si dixerit quis, non est possibile hoc, vel corpori recipere multa loca simul, vel virtutem divinam præstare, quia neque multa tempora sunt simul; cùm enim multa tempora simul non sint, neque loca multa simul sunt: multò impossibilius est corpori recipere multa tempora, sive multa quandò simul, & virtuti divinæ præstare multa

Exemplū familiare.

Nota.

Corpus nō potest pluribus locis esse, nisi successivè.

Absurdū.

loca, sive multa ubi, quæ simul præsto eidem sunt. *Absurdũ.* Impossibile ergo erit divinæ virtuti, & omnipotentiæ præstare corpori æternitatem, cùm æternitate simul omnia tempora obtineantur. Omne enim, quod in æternitate est, omne tempus habet; cùm *Æternitas.* æternitas sit interminabilis vitæ, tota simul, & perfecta possessio. Manifestum est autem omnipotentissimæ virtuti divinæ possibile esse, præstare tam loca, quàm tempora ad omne beneplacitum voluntatis suæ, natura non valente resistere, quæ nihil unquàm potest supra ipsum, neque unquàm volens cùm hoc maximè naturæ omnium naturale sit obedire ubique beneplacito creatoris; quæ totum quod naturaliter est, totumque quod naturaliter habet, ex illo est, & ex illo solo habet, quicquid autem sit futurum de animabus nostris tunc, atque corporibus in parte ista, dubitari tamen non potest, quin filio Dei obediat corpus ejus per omnia, & quin præsentiam ejus ubicunque beneplacitum suæ voluntatis fuerit, exhibeat. Si enim corpus, quod omninò non est, potest in quocunque loco voluerit, facere esse absque adjutorio motus; quantò *Nota.* fortiùs illud, quod jam est; in quo admiranda non tam virtus ejus, quàm misericordia evidenter apparet, quia ita præsto est omnibus panis vitæ, & in sacrariis, sacrisque repositoriis tamdiu unumquemque sumere volentem expectet; tam crebrò de cœlo venit ut adhuc loquentibus ipsis sacerdotibus, & ipsum advenire petentibus in altari, ipso facto, res- *Adsum.* pondeat adsum. Vide ergo quia semel venit Dei filius pro salute mundi carnem suam crucifixioni, & sanguinem suum effusioni expositurus. Innumerabilibus enim vicibus quotidiè venit, carnem suam comestioni, & sanguinem potationi fidelium appo- *Quæstio.* siturus. Si quis autem quærat qualiter reficit hujusmodi panis? Refectio enim corporalis non unum membrum reficit solummodò, sed totum corpus & ipsius corporis membra singula. Cùm ergo mensa sacræ communionis non solùm sacerdoti ponatur, sive paretur, non solus sacerdos debet ibi refici. Qui ergo sunt, qui reficiuntur, & qualiter? Ampliùs Si sola charitas ibi nutritur, & augetur, non omnes virtutes essent æquales. Si verò omnes reficiuntur ibi, & augentur, mirabile est valde, quomodò fides illo sacramento sustentetur, & reficiatur. Certùm enim est, quia sacramentum istud idest forma, idem in multis subvertit. Secundùm hoc etiam corda quotidie communicantium, & magnitudine spirituali maxima, & pinguedine gratiæ saginatissima esse deberent. Juxta enim 30. Hieremiæ: Inebriabo animas sacerdotum pinguedine, & populus adimplebitur bonis, & Isa. 55. Audite audientes me, & comedite bonum, & delectabitur in crassitudine anima vestra. Respondemus, quia sublimis ac cœlestis sapientiæ est, scire discumbere ad hanc mensam, & refici ex ea, & scire interesse tanto sacrificio, & reconciliari per ipsum, quemadmodùm Apuleïus philosophus dixit, quosdam tantùm auribus, & non animo philosophari: sic multi, & innumerabiles, qui Christiani reputantur in sacratissimis solemniis missarum, solis auribus Christiani sunt missam tantùm audire quærentes, & de auditione missæ quæstionem solummodò facientes. Propter quod vehementer soliciti sunt, ut introitum, & Epistolam audiant, & Evangelium, ipsam missæ veritatem, & substantiam ad modicum, vel nihil curantes. Multi etiam his decantatis, ab Ecclesia recedunt, intolerabilem, ac omnibus modis detestandam Deo contumeliam irrogantes, dum ab ejus præsentia fugiunt, & ejus adventum, quem totis desideriis, totaque devotione præstolari debuerant, non expectant. *Missa quid.* Quia ergo missa est ejus fra-

E grantissimi sacrificij oblatio, cujus suavitatis odore mundus Deo reconciliatus est, & totus ejusdem fœtor abstersus, & est sacramenti illius celebratio, quo totus mundus sanctificatus est, atque sacratus; quantùm est in sufficientia, & virtute illius, quòd in multis peccatum incredulitatis impedit: in aliis autem occultum est Dei judicium, & est opulentissimi, lautissimique, ac delitiosissimi convivii instauratio, quo Angeli splendidissimè reficiuntur, & homines, & insuper est ipsa missa causæ nostræ ventilatio, licet per deprecationem, & oblationem. Quintò est medicatio totius corporis Ecclesiæ, hoc est medicinæ exhibitio. Medicinæ inquam, quæ sanat omnia. Sicut legitur Sapientiæ 9. Per sapientiam sanati sunt, quicunque placuerunt tibi domine ab initio. Et iterùm ejusdem 16. Neque herba, neque mala granata sanavit eos, sed tuus sermo domine, qui sanat omnia. F Christus autem dominus est Dei verbum, & Dei sapientia. Sic ergo interesse oportet missarum solemniis, sic tanti sacrificii oblationi sicut negocio reconciliationis tuæ, & aliorum. Attende autem quantam iram Dei adversùs te succenderas, quantus gladius vindictæ ipsius capiti tuo impendebat, & videbis quanto timore, quanto luctu, quanta intentione, & solicitudine, quanto desiderio evadendi imminens tibi supplicium, redeundi ad gratiam patris provocari ad tantum, ut te non ut filium reputet, quod esse debuerat, sed morte dignissimum hostem, negotio tuæ pacis, & reconciliationis interesse debeas. Apparebit etiam tibi simul, in quanta gratiarum actione, & devotione esse debeas, dum ipsum judicem tuum eousque non continentem in ira sua misericordias suas, vides quòd etiã pro te ibidem in sacrificium Deo patri se offert. G Quòd si charitatem, qua pro te apud patris misericordiam interpellat consideres, si fornacem charitatis, qua sacrificium illud pro te, & aliis ardet (nisi forte reprobus sis) diligenter advertas, quid agendum tibi sit dum tantum negocium tuum agitur, non solùm tuum apertè cognosces, sed etiam ipsa magnitudine negocii tui ad id agendum provocaberis, & ustificaberis. *Nota.* Similiter, si horribilitatem execrationum tuarum, & abominationes spurcitiarum tuarum recogitaveris, & quantæ curæ Deo sit de sanctificatione, & mundatione tua, ut pro eis sacratissimam carnem suam offerre velit, scilicet in sanctificationem tuam, & sanguinem ejusdem fundi non solùm in passione ad literam, sed etiam in ipso sacramento, & hoc in ministerio: quid tibi faciendum sit, qua solicitudine vigilandum, quantis viribus enitendum, ne quod pro te tam mirabiliter, tamque misericorditer agitur, non solùm non amittas sed etiam ne tibi veniat in contrarium, evidenter cognosces. Deinde quis convivii illius magnificentiam, ubi ipse donum, & dapifer est, & cibus, di- *Laus tanti convivii.* H ligenter consideret, & ingratus præparanti, & in tanti esse possit? Quis etiam illotus ad tam reverendam, venerandamque mensam accedere præsumat? Si enim asinum tuum, idest corpus ad præsepe suum, idest mensam corporis illorum non sinis accedere, sed manus ejus, & os præabluis, quantò fortiùs ad istam sacratissimam mensam animarum accessurus, lachrimis te præablues? si non absque oratione, & divinæ benedictionis postulatione asinum, quem diximus, ad præsepe suum permittis accedere, quantùm tibi, & qualiter orandum sit, divinaque benedictio exposcenda ad istam mensam sanctissimam, & Angelis adorandam, atque venerandam epulaturo? Intellige autem quia intendimus hîc de spiritus epulatione, vel comestione non de sacramentali, quæ eorum solùm est, qui speciem ipsam visibilem sacramenti sumunt. Sed reminiscaris, quod dicit Apostolus

Apostolus in undecimo cap. primæ ad Corinthios. A Quia multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi, videlicet quia non debito honore, & reverentia habeant corpus domini. Et iterùm: Qui manducat, & bibit indignè (hoc est illotus, vel irreverenter) judicium sibi manducat, & bibit. Pro hac irreverentia percussa fuit civitas Romana plaga inguinaria. Proh dolor, quia eadem turbulentia, impetuositate, & irreverentia ad istam sacratissimam mensam accedunt, quasi porci, vas furfuris, sive volutabrum, non attendentes, quòd eam reverenter venerentur, & adorent Angeli, & ad eam incurvetur, seu inclinetur omnis militia cœlorum, totaque curia Paradisi. Deinde si ipsius sacramenti sanctitatem, atque virtutem attenderes, & quia pro parte sanctificando, hoc est sanctitate, & gratia replendo, celebratur, viva fide credere, cooperari eis, totis studiis, & viribus conareris. Non enim cognosci potest gratia sanctificationis, quin desideretur, & quæratur, & cùm ultrò se offert, quin tota devotione recipiatur. Ultrò autem offertur in isto sacramento, sive per ipsum, nec sunt nisi perpauci, qui recipiant, qui vasa cordium ad eam recipiendum præparent, & porrigant, hoc autem indubitanter illi faciunt, qui reverenter, & attentè sacramento intendunt, ac præstari sibi devotè postulant gratiam sanctificationis, quam divinæ bonitatis munificentia in sacramento illo præstare consuevit. Quòd si causam tuam non uno etiam crimine, sed innumerabilibus forsitan criminabilem agi ibidem attenderes, si accusationes quas adversùm te Diabolus proponit, audires, si inscriptionem legeres, si clamores peccatorum tuorum, & conscientiæ tuæ testificantis audires, non absque timore & tremore, non absque pudore, & dolore, non absque ejulatu, suspiriis, & rugitu, non absque lachrimis, & luctu, tam discriminoso negocio tuo intenderes. Et econtrariò, si Christum Dominum advocatum, solam divinæ pietatis abundantiam, solam oblationis corporis, & sanguinis sui flagrantiam, ac placationem, sive placabilitatem pro te allegantem, veræ fidei oculis cerneres, non te phantasmata vanarum cogitationum, non te mixtio inutilium fabularum à discriminosæ causæ tuæ attentione abrumperent. Deinde si morbos tuos, & vulnera, si mortem æternam, quæ ex illis tibi imminet, si medicinam eorum salutarem in illa apotheca Spiritus sancti, in illo alabastro omnium unguentorum spiritualium esse viva fide teneres, & quod omnis medicina absque præparatione recepta, in interitum vertitur, ac venenum, toto desiderio, totaque aviditate te præparares ad illam, cor tuum mollificans, & fluxum, sive fluxibile faciens illud; alioquin dubitandum non est, medicinam istam à te non quæri. Quia eousque morbus mentis invaluit, ut sentiri seu agnosci non patiatur, nisi mortificato corde penitùs & sensu ipso, quo vulnera sentire debuerat, extincto. Revertamur autem ad illud in quo eramus, & dicamus quòd si omni carni viventi cujuscunque animalis inest virtus, ut superextendat, & communicet vitam suam naturalem omni enti, quod applicatum ipsi fuerit applicatione convenienti, necesse Christi carnem tam mysticam, quàm literalem hanc virtutem habere, ut omni ei quod applicatum ipsi fuerit applicatione ad hoc convenienti superextendat, & communicet vitam suam gratiæ. Applicatio autem ad hoc conveniens spiritualis est, & sacramentalis (ut diximus) specie tenùs, & spiritualis applicatio non est, nisi fides & devotio in sacramentum, & hoc in adultis. Si quis autem quærat utrùm Christi corpus per se, & sanguis per se ibi sint, corpus scilicet ex sanguine, & sanguis per se in calice. Diximus quòd non, immò utrunque, & sub utraque specie totus Christus, verùm species panis sacramentum, idest sacrum signum, & proprium est solius corporis, species vini, similiter sanguinis, & sub utraque specie utrunque sumitur, & totus Christus, nec sanguis ejus ibi effunditur, nec corpus ex sanguine relinquitur. Quod autem in scriptis sanctorum legatur interdùm, quòd sanguis ille sacratissimus in ora fidelium funditur, intelligendum est, non effunditur, sed mittitur ex hoc ipso, & cum ipso sanctissimo corpore cujus est, non extra.

[Margin: indignè ... mentis. — Dignitas hujus sacramenti. — Eleganter. — Spiritualis applicatio.]

CAPUT V.

Quæstionem discutit, cur Christus in altare descendat, & in manus sacerdotis, cùm ipse possit in illo cœlesti habitaculo sacerdotale officium adimplere.

Potest autem habere dubitationem, cur summus B ille sacerdos, & hostia Christus Dominus descendat in altare, & inter manus sacerdotis, cùm totum illud sacerdotale officium in ipso sublimi habitaculo cœlesti coram Deo patre laudabiliter, & sufficienter explere posset. In quo dicimus quia manus sacerdotum nostrorum vacuæ essent, si non illas veneranda illa, & sancta oblatio vivifici corporis, & sanguinis impleret; periret etiam spes, & devotio populi in ipsum redemptorem, quæ est eidem populo maxima, atque fortissima, quòd tam inæstimabili benignitatis dulcedine, tam mirifica promptitudine, se misericors redemptor exhibet per manus sacerdotum toti Ecclesiæ suæ, & electorum suorum singulis. Deinde ipso bono sacræ communionis spiritualis: quia refectionis defraudaretur populus, maximoque sui ornatu, maximaque opu- C lentiæ suæ parte, & domus, & templum Dei privaretur, si illud tantæ flagrantiæ sacrificium, & tam necessariæ opulentiæ refectionis mensa careret. Si quis autem quærat de ipso tantę gratiæ, & tantæ sanctificationis sacramento, propter quid tam crebrò offertur & celebratur, cùm una sui oblatione, qua in ara crucis facta est, mundum reconciliaverit, atque sanctificaverit, sicut legitur ad Hebr. 10. Quia una oblatione consũmavit in æternum sanctificatos, cùm Christi meritum in nullo imminutum sit, cùm gratiositas ejus apud patrem nõ minor sit in altari quàm esset tunc, cùm in cruce pendebat; quomodò ergo non una ejus oblatione omnia dimittuntur? quare non & omnes animæ de suppliciis & carcere purgatorii per unam ejus oblationem liberantur? cùm longè majus fuerit reconciliatio totius mundi, hoc est omnium delictorum de mundo, D quàm paucarum animarum de purgatorio liberatio. Ampliùs. Quantùm, & quatenùs prodest ipsi, qui offert, & illi pro quo offertur? In quo certissimè responderi potest, quia passio Domini salvatoris, non tam sacrificii fuit oblatio, quàm mundi, precciique ipsius solutio. Quod nos evidenter ostendimus in libro: Cur Deus homo. Ibi enim debitum Adę, & totius posteritatis suæ solutum est, & ad hoc specialiter ipsa passio dominica relata fuit, & suscepta. Quotidianæ verò oblationes ejusdem sacratissimæ hostiæ ad aliud referuntur, & pro aliis fiunt, & ut breviter dicamus illis solis prodest, quibus vult, & quatenùs vult ipse, qui simul est summus sacerdos, & hostia. Quatenùs autem vult prodesse ipse solus novit. De hoc autem quod dicitur, quòd omnia opera ex eadem charitate ab eodem facta æquè meritoria sunt, & ejusdem præmii, & ita oblatio, quæ facta est in ara crucis, & illa quæ quotidie fit in altari, ejusdem meriti sunt: dicimus quòd intelligendum est ex eadem charitate facta, & ad idem, vel

[Margin: Passio Christi.]

æquale præmium relata. Non enim dubitamus Christum Dominum secundùm quod homo est, secundùm quod Sacerdos simul, & hostia, ab amantissimo, & misericordissimo Deo quæcunque petere voluerit, obtinere, sicut ipsemet testatur Joan. 11. Pater sciebam, quia semper me audis. Et ad Hebr. 5. Exauditus est pro suâ reverentiâ. Quantùm autem ipse velit prodesse, vel offerentibus, vel pro quibus offertur, scimus certissimè quia quantùm decet eum velle & quatenùs dignos idoneosque, atque capaces viderit eosdem. Invenitur autem hujus rei nonnulla similitudo in operationibus naturæ. Sol enim quæcunque illuminat, non juxta vigorem suæ luminositatis illuminat, sed juxta idoneitatem, & habilitatem illuminabilium; sic & ignis non secundùm virtutem ardoris sui, quæcunque calefacit, sed juxta possibilitatem & passibilitatem calefactibilium; alioquin omnia illuminabilia æquè fulgerent à sole, & omnia calefactibilia æquè arderent ab igne. Juxta hunc modum, & animalis anima in ossibus solam vitam, in nervis vitam, & sensum, tactum & motum operatur, & in diversis organis, & membris varia diversa, cùm ipsa una sit indivisa, & impartibilis. Sic Christus Dominus non juxta gratiositatem, & excellentiam meritorum suorum operatur in Sacramento altaris, sed interdùm juxta quod exigunt merita eorum, qui offerunt, & pro quibus offertur, vel secundùm quod ipsos decere, & expedire cognoscit. Quemadmodùm enim intercessores, & rogatores apud nos, non toto pondere præcum poscunt, quæcunque poscunt, sed instant interdùm tepidiùs, interdùm vehementiùs apud eos à quibus aliud obtinere intendunt; sic Christus Dominus, non tota gratiositate meritorum suorum, neque toto pondere gratiæ, quam habet apud amantissimum patrem, pro omnibus æqualiter interpellat aut omnia æquè nititur impetrare, sed secundùm sapientiam suam, quâ omnia nuda, & aperta sunt oculis ejus, moderatur impetrationem petitorum, ut quatenùs, & quantùm decet & expedit, impetret his, & aliis.

Absurdū.

CAPUT VI.

Explicat quibus de rebus sit dicturus.

POst hæc declarabimus, qualiter communionem sanctæ dilectionis efficiat ista sacra altaris communio declaratione ampliori, & dicemus quòd communionem & naturalem, & positivam, sive sæcularem, atque societatem facit necessariò unitas, quemadmodùm naturalem societatem, & amorem inter fratres facit communio causæ essendi. Communicant enim in patre, & si addita fuerit communicatio in matre, erit fortior. Naturaliter enim plus invicem se diligunt, qui simul communicant unum patrem, & unam matrem, quàm qui alterum eorum solùm, quibus si addideris communionem in victu, erit fortior communionis amor inter eosdem, & si addideris ut communicent in gratia, erit adhuc, vel iterùm fortior: & si addideris communionem in lege, addes fortitudinem eidem amori, vel confirmationem: & si addideris iterùm communionem in professione, vel ordine, vel in principe, & prælato, addes aliam causam fortitudinis, & confirmationis, & si addideris communionem domus, erit adhuc ei secundùm hoc augmentum fortitudinis. Radix autem in omnibus his, est unitas, & communio ejusdem amati, vel secundùm quosdam, ipsa similitudo vel assimilatio. Juxta hunc modum communicatio in duce, unit milites communicationi signo bel-

Communicantes plus se diligunt.

E latoris, & communicatio in domino servos, seu famulos & communicatio mercede, vel opere, operarios, & communicatio in pastore, vel grege, vel pascua, oves & communicatio commercionum negociatores. Vides ergo, quòd quantò in pluribus, & majoribus, magisque amandis, est hominibus naturaliter societas, & comparticipatio tantò est in eis invicem major, & fortior amoris participatio, majorque invicem familiaritas, nisi aut invidia, aut alterius pestis corruptio hoc impedierit. Licet autem diversa numero sint, quæ communicant homines in multis istorum exemplorum, unit tamen eos, & consociat, sive naturaliter, sive sæculariter ipsa similitudo participatorum; maximè autem naturaliter eos unit amore id, quod maximè ab eis diligitur, sicut causa essendi, ut pater, & mater, & causa conversationis, & conservationis ipsius, ut victus, vestitus & domus. F Quæ ergo grata sunt, & proportionalia istis naturalibus, maximè effectiva sunt ad eos uniendos unione gratiæ. Communio ergo in patre spirituali, qui est Christus Dominus omnium regeneratorum, & communio victus spiritualis, quæ est causa maximè conservans esse spirituale, idest vitam gratiarum communicatio domus spiritualis, idest Ecclesiæ, & communio victus spiritualis idest conversationis exterioris Christianæ, maximè habent unire invicem unione gratiæ ipsos homines: adjuvamur autem in hoc per hoc ipsum, quod victus ipse spiritualis, idest cibus, & potus omnibus per omnia unus est numero; omnia autem quorum exempla connumeravimus proportionaliter est Christus Dominus electis. Illum enim communicant ut Deum verissima religione, cultuque sanctissimo, & Dominum in devoto obsequio, & obedientia promptissima, ut patrem regeneratione sanctificativa, ut nutricium spiritualis victus administratione assidua. G Deinde ut breviter omnia percurramus ut cibum & potum, vel ut medicum, & medicinam, ut advocatum, ut propugnatorem, ut belli ducem, ut retributorem, atque mercedem, ut domum, & refugium & ut generaliter dicamus, omne bonum amabile commune omnibus se exhibet, ut omnes in se, hoc est sibi invicem sanctæ dilectionis communione, & participatione uniret. Quapropter si tot enumeratis unum vel duo communionem naturalem, vel sæcularem potest in participibus suis efficere; quantò fortiùs in ipso omnia ista proportionaliter aggregata, atque congesta proportionabilem idest spiritualem communionem in suis participibus efficient? Et quia cõmunicatio cibi & potus viventibus magis necessaria, & magis intima, magisque jocunda est, cæteris magis eligenda H fiunt ad indicandam, & efficiendam spiritualem communionem, ut per necessitatem ejusdem, vicinitatem, atque jocunditatem ostenderetur illa, & efficeretur affectior, vicinior, atque jocundior; quòd enim habet victus communio ad naturalis dilectionis communionem, hoc habet necessariò spiritualis victus communio ad spiritualis dilectionis communionem. Sicut ergo ad communionem intendentibus, & quærentibus naturalis victus communicatio in domibus suis, maximè instituenda est, & celebranda, utpote maxima, & evidentissima illius causa; sic ex necessitate sapientissima Deo electis suis spiritualem dilectionem intendenti, & quærenti per sui victum communicatio quærenda fuit, utpote per causam maximè effectivam illius, ut viam electis maximè ambulabilem, utpote similitudine sua, & exemplo cognitissimam atque certissimam. Amplius Si sentiretur spiritualis victus suavitas, si nuda videretur ejusdem veritas, quis dubitat quin inter convivas suos fidem, & amicitiam indissolubiliter

Nota.

Communicatio cibi & potus.

Spiritualis suavitas.

lubiliter astringeret, & hoc ipso sensu communicationis suæ? Quemadmodùm sensus naturalis proportionabiliter operatur in communicatoribus suis; cùm ergo sensus iste sit communis, necesse est, ut quod tunc naturali operatione faceret, hoc efficiat nunc virtute, & hoc est quod diximus, & fides habet. Quia virtute divina convivas suos reficit sacramentum illud, licet piè recolentes & vivaciter recogitantes, idest naturali operatione sua pascantur. Verumtamen non sic, nec eousque, ut ipsam suavitatem saporis ipsius, & odoris flagrantiam sentientes.

CAPUT VII.

Pulchrè explicatur virtus hujus sacramenti.

Piè autem creditur, ut hi qui ea fide, qua decet, reverentiaque, & devotione, ac desiderio obtinendi veniam, ac liberationem à peccatis, quorum se reos cognoscunt, quæque deserere nituntur, & ad istud sacramentum accedunt, non fraudari spe sua, & desiderio, ut à fonte sanctificationis omnium gratiarum vacui recedant, & à medicina tantæ salutis cum suis morbis, & vulneribus revertantur. Non enim panis vitæ tantùm esca esurientibus, sed etiam salus est ægrotantibus & sacrificium reconciliationis iram Dei timentibus. Est etiam interpellator pro omnibus ad se fugientibus. Est etiam miserator, veniæque largitor humiliter peccata confitentibus, & veniam ex corde poscentibus. Non enim tantùm ibi sacrificium est, aut sacramentum, sed etiam ibi Deus est, cui offertur, & qui sacrat, atque sanctificat pia fide, humili spe, & timorata reverentia accedentes, qui ad hoc ibi se exhibet, ut invitet ad veniam, & gratiam generaliter omnes: propter hoc eousque accessit ut ad ipsum confidenter accederent, qui longè erant & penè in probum se nobis ingerit, dum tamdiu penè in omni Ecclesia convivas expectat: adjicit etiam vim, & violentiam sumendi dum præcipiendo dicit Cantic. 5. Comedite amici & bibite, & inebriamini charissimi. Sed & gladio excommunicationis feriri vult eos, qui tam magnificum, tam salutare, tam sanctificativum ejusdem convivium dixerunt recusandum, adjecturus tandem æternæ gladium damnationis. Nullatenùs enim illam gratiæ denegare credendus est, qui totum ipsum fôntem gratiarum tam improbè offert & tam patenter exponit. Qualiter autem præparare se debeant, qui ad tam sanctam tamque venerandam mensam accedunt sermonibus publicæ exhortationis atque declamationis, à quibus diebus dominicæ cœnæ, & sanctæ paschæ nullatenùs vacare debent, quibus vacat, duximus relinquendum. Quoniàm autem mirantur nonnulli, quòd tanto, & delitioso convivio in pane, omne delectamentum, & omnem suavitatem saporis habente, sicut legitur Sap. 16. nihil spiritualis saporis, aut suavitatis plerique sentiant, non attendentes quomodò longè sint placata cordium illorum à sensu sublimi & nobili spiritualium saporum atque suavitatum. Quemadmodùm enim intellectus in fide illuminatus, multaque sciẽtia sacra præditus, longè est ab eo, qui prophetico splendore clarescit; sic affectus licet sanctus sit, & ab omni labe mortalis peccati purificatus, & palatum cordis sanum, licet & mundum, & nulla febre iniquitatis corruptum sit; adhuc tamen valde longè est ab illa excellentia gustus spiritualis, & virtutis saporandi, quæ donum etiam sapientiæ propriè dicitur, de quo Job 34. Guttur escas gustu dijudicat. Et iterùm eodem 12. Auris verba probat, & fauces comedentis saporem; quæ ambo testimonia de spiritualibus saporibus, & de faucibus & gutture ea sublimitate, & nobilitate saporandi, & sentiendi, quam diximus prædictis spiritualiter, proculdubiò intelliguntur. Propter hoc & Exodi 16. Mãna vocatum est manhu, quod interpretatur: Quid est hoc? & in 5 Apocal. vocatur manna absconditum, & quòd ejus delitiositas, atque suavitas hîc eo modo plerisque abscondita sit: in futuro autem revelanda, quod ille videbatur intelligere qui dicebat: Satiabor cùm apparuerit gloria tua. Tunc enim verè suavitatis odoris saporis sui satiabit, & replebit electos, cùm se eisdem panem vitæ esse, plena manifestatione revelaverit, plenoque ore comedendum eisdem dederit, novoque sensu, novaque virtute saporandi palata eorum, seu gustus glorificaverit. Nec mirum hoc, cùm ipse fons omnium aromatum, atque suavitatum spiritualium Deus in multis per essentiam, præsentiam, & per gratum facientem gratiam sic inhabitet, nec tantum saporem suavitatis ejus sentiunt, propter elongationem, quam diximus, licet ipse Deus proximus, & præsentissimus sit eisdem. Quemadmodùm enim lux cæco præsentissima est, ipse autem ab ea remotissimus; sic fontalis Christi Dei, & abissalis suavitas palato cordis nondùm illa virtute saporandi sive sublimitate gustus prædicti proxima est, ac præsentissima, ipsum autem ab ea remotissimum. Quòd enim defectus est visus, sive sensus lucis in cæco, hoc est defectus hujus gustus, sive sensus, saporum spiritualium in cordis palato. Tu etiam jam nosti, quia non omnia palata, sed nec omnes gustus corporales, possunt in omnes sapores sensibiles. Palatum enim porcinum, & gustus asininus non possunt in sapores aromatum. Non ergo mireris si palata multorum etiam munda, & sana, nondùm attingunt ad sensum saporum spiritualium. Hoc enim prohibet sublimitas & nobilitas ipsorum saporum, atque grossities, atque obtusio palatorum. In nonnullis autem defectus masticationis, & expressionis saporum, sensum impedit eorundem. Quidam enim panem vitæ deglutiunt, & ea velocitate, ac festinatione illum transire, & abire faciunt, ut non solùm nullum ex eo saporem suavitatis masticando exprimant, sed nec etiam saltem illum odoris ejus, & tenue vestigium retineant. Alii verò nec faucibus cordis illum tangunt, sed specie tenùs tantùm, & ore corporis eisdem solummodò appropinquant: in utrisque ergo eorum causa evidens est, quare nihil spiritualis suavitatis, ac saporis ex eo participant. Et quia virtus saporandi scilicet, atque sentiendi, ita sublimiter donum est solius Dei, cujus aliquid permodicum, & tanquàm arrha nonnullis hic electorum prærogatur; plenitudo autem eisdem in posterùm reservatur: non autem est nostræ potestatis adjuvare viros sanctos ad obtinendum illud: virtutem autem masticativam hujus sanctissimi & delitiosissimi cibi, quæ est intellectus fide, & aliis luminibus virtuosis illuminatos ad modicum saltem possumus confortare: dentes siquidem intellectus in ipsum, quantò profundiùs possunt figendi sunt, ut inde saporum exprimatur suavitas. Horũ autem dentium fixiones non sunt, nisi profundæ, atque acutæ de illo cogitationes. Inter has ergo prima est omnipotentis virtutis divinæ admiratio, non dubitationis, sed laudis, & magnificationis, quæ tam mirifica transubstantiatione panem cœlestem, atque vivificum, potumque salutarem sub forma panis, & vini exhibet visibili. Secunda est divinæ sapientiæ, & providentiæ qua adeò salubriter, adeòque convenienter nostræ eruditioni, nostræque refectioni pro statu parvulitatis, & imperfectionis viæ consultum est, ut ipsa forma visibilis, ipsam refectionem, quatenùs nobis nunc eam videre possibile est, ad eam nos invitet, sanctæque dilectionis communionem nos

Manna.

Simile.

Sapor spiritualis.

Virtus saporandi.

invicem habere suadeat. Tertia est divinæ bonitatis abundantia, atque divitiæ, quæ nobis ibi spiritualem satietatem, atque refectionem tanta promptitudine offert, & tanta hilaritate, ac festivitate, nisi per se steterit, exhibet. Quis enim dignè existimet, vel admiretur celebritatem, festivitatemque convivii, ubi in medio Angelorū panis vitæ comeditur? Non enim credendum est regem Angelorum Dominum absque multa frequentia astantium Angelorū sacerdotale, vel pontificale ibi officium exercere. Quis enim Episcopus absque ministrorum frequentia, & ornatu sacra missarum solemnia celebrat? Quid ergo sentiendum est de pontifice universali Christo Domino, ubi sacrum tam solemne agit officium putas ne solùm esse in altari, & non habentem sanctorum Angelorum, qualem requirat ejus gloria, comitatum? Quarta est misericordiæ divinæ recogitatio in hoc, quod pater filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, sicut legitur ad Rom. 8. Hoc est commemoratio dominicæ passionis, quam ipse panis vitæ in isto sacramento faciendam docuit. Matth. 26 Marc. 14 Luc. 22. Hoc facite in meam commemorationem. His quatuor (ut ita dicam) masticationibus, velut quatuor nobis sapores exprimuntur, quibus omnibus spes in Deum, & amor reficitur. Dum enim omnipotentem virtutem ad transubstantiandas, mutandasque substantias, ac naturas, propter salutem nostram à Deo paratam, promptamque cernimus, dum ejus sapientiam adeò studiosam circa salutem nostram, ipsa eadem illuminante, cognoscimus, dum ejus bonitatem adeò largam, atque redundantem erga nos conspicimus, dum misericordiæ ejus superabundantissimam multitudinem miseriis nostris tot tantisque præsidiis occurrentem experimur, sicut illo sacramento nobis ostenditur, & nos etiam pro parte prosecuti sumus. In his quatuor, quis locus nobis diffidentiæ, aut desperationis relinquitur? Quis locus abscessionis à calore ejus nobis invenitur? Quis adeò ruinosus, aut hæsitans est, ut his suppediculis non fulciatur? Quis adeò frigidus, aut amore terrenorum gelidus, ut tantorum beneficiorum tantis facibus non inflammetur? Et cùm ista quatuor perscrutatiùs consideraveris non aliud ea sapere invenies, quàm ipsam divinam bonitatem. Sed quidem promptitudo omnipotentissimæ virtutis, studiositatis, sapientiæ universalis, inundatio bonitatis primitivæ, atque fontalis superabundantia immensę pietatis erga nos, solùm ad nos transmittunt divinæ pietatis odorem, sive saporem, quo sapore spes nostra ad robur reficitur, ad crementum. Dilectio autem inde roboratur, & augetur ut ex injecto oleo flamma, & ex immissis lignis aridis incendium, & si vis apertiùs sapores istos nominari, hæ erunt nominationes ipsius, ut misericordiæ sapor, unctio subsistat olei, atque pinguedinis literalis, seu materialis, bonitatis verò dulcis sapientiæ, actus virtutis & potentiæ solidus, Saporis autem ipsius panis vitæ in eo quidem, quod sacrificium, qui ex zelo, pietate similiter, ac benevolentia oblatum, tres sunt ejus sapores: quantùm ad ardorem zeli sapor ejus est, ut assaturæ, vel ustulaturæ quod vulgò dicitur brulex. Ex pietate verò sapor ejus est sicut frixuræ. Igne namque tribulationis frixus est in oleo misericordiæ, & pietatis. Oleos verò grecè, misericordia latinè interpretatur. Inquantùm verò ex benevolentia, qua bonum gratiæ, & gloriæ nobis eousque voluit, ut prętio ipso sui, & morte nobis illud emeret, sive compararet, sapor ejus est sicut cocturæ ex clibano. Tres ergo istæ coctiones, tres nominatos præcogitantibus ingerunt sapores. Prima videlicet zeli ipsius, quo

Panis vitæ. panis angelorū.

Odor divinæ pietatis.

Oleum misericordia.

E eousque exarsit, quo à Deo gloriam patris zelatus est, quo contumeliam ejus adeò ferre non sustinuit, ut pro illa restauranda, atque magnificanda, pro hac verò exterminanda, mori non dubitaverit. Secunda misericordiæ, atque compassionis ipsius qua miseriam nostram assumere, & portare, nec non & pro latrociniis nostris in ligno crucis pendere dignatus est. Tertia benevolentia, qua adeò nobis bonum voluit ut tanto prætio illud nobis emeret, ut diximus: & isti tres sapores, quemadmodùm quatuor supradicti sapores, sunt solius bonitatis ipsius & charitatis, quam erga nos ostendit. Zelus enim, & pietas, & benevolentia tres sunt, vel rami, vel partes, vel officia charitatis. Jam autem didicisti in naturalibus quòd simile ex simili generatur & simile ex simili nutritur, & qualiter hoc, & in moralibus etiam notissimum est, & usu, & consuetudine certum, F quòd sicut ignis, igne convenientiùs accenditur, & fortiùs atque faciliùs, ita amor amore, charitas charitate. Quia ergo istud sacrificium totis, ut diximus, flammis charitatis flagrat, & ardet, tota Spiritus sancti fornace succensum flammescit, quid convenientius, aut efficacius incendendo igni sanctæ dilectionis nutriendæ, augendæ, roborandæque charitati, vel adhiberi potuit, vel excogitari? Quia in naturalibus audisti, quod meliùs sapit, meliùs & nutrit. Nihil autem meliùs potest sapere sacrificium illud, quàm charitatem, quia in donis Dei nullum majus, ut dicit Augustinus Nec aliquid magis eam sapere, quàm ipsum, cùm eam secundùm omnem sui partem seu ramum seu officium sapiat in ultimo, seu summo saporis quantùm in eo est. Non enim aliam charitatem, quàm eam, qua majorem nemo habet, ut legitur Joannis 15 Sapit charitatem: namque, qua ipse Christus ardet, cui nulla comparabilis maximo, certissimoque sui signo, seu testimonio ostendit, maximum siquidem fuit maximæ dilectionis signum G dominicæ dilectionis, vel passionis beneficium. Nihil autem illo signo verius habet, tam frequens ejus oblatio ad patrem, communicatio in nos, tantaque promptitudo, atque sedulitas offerendi se nobis, & exhibendi quotiens voluerimus, & ultra etiam, quàm velimus. Interdùm siquidem vocatus venit pro voluntate nostra. Detentus nobiscum manet & in sacris scriniis, seu sacrariis impositus pro nostro beneplacito voluntatis expectat, expleto ministerio dimissus ad cœlos redit. Inde & missa rectè nominata videtur, eo quod expleto ejus ministerio vera hostia dimissa, vel trāsmissa fit ad cœlos Quia ergo magis, majoremque charitatem, seu dilectionem sapere, ingerere, ac imprimere potest palato cordis ad H hoc idoneo, tantæ beneficentiæ promptitudo, tantaque sedulitas, tamque infatigabilis etiam in ingratos, & malos dominantissimæ majestatis penè importuna offerositas Octava cogitatione cogitandum est Christi sacerdotium, quod vas omnium aromatum, immò & Spiritus sancti apothecam totam habet in ore, seu faucibus. Siquidem Christus Dominus Spiritu sancto secundùm quod homo plenissimus, omniumque donorum, & gratiarum tanquàm spiritualium aromatum excellentia refertissimus est. Væ faucibus cordis, & ori, quibus de tanta apotheca tam nobilium, ac preciosorum aromatum nihil saporis, aut suavitatis influit aut distillat ad hunc modum, quia ipse est alabastrum omnium unguentorū spiritualium, in cujus odore omnes sancti currerūt, sicut legitur Cantico. 1. Cujus odor in Joanne Evangelista concupiscentias generavit æternas: quia ipse est sicut cynamomum & balsamum aromatizans, sicut mirrha electa dans suavitatē odoris. Ubi pariter cogitandum est, quàm longè ab ipso simus, seu quantùm chaos inter nos, & ipsum firmaverimus.

Sacrificii charitatis.

Missa unde.

mus. Luc. 16. ad quos tanti saporis suavitas non pervenit, tanti odoris flagrantia non pertingit, tantæ fornacis ardor non penetrat. Proh dolor, ubi se abscondit miser sacerdos à calore ejus, quibus extremis, quarum molium interpositione, tanti camini flammas à se prohibuit. Juxta hunc modum de corruptione palati cordis, & narium recogitandum est, quanta ipsa sit, quæ tantam saporis suavitatem, tantam odoris flagrantiam sentire non sinit: & istas cogitationes in duas dividimus, vel ut una cogitatio sit de apotheca aromatum & alabastro unguentorum, alia sunt de corruptione, & elongatione, & gelicidio, ut diximus. Decimò cogitandum est de sacramento ipso in eo, quod sacramentum, cujus sapor in eo, quod sacramentum, sanctitas est. Quantæ enim sanctitatis sit sanctus sanctorum, immò fons, auctor, atque largitor omnium sanctificationum, quātæ etiam sanctitatis sit ipsum sanctificationis instrumentum, vas & liber, ut aliàs diximus, liber in quo legitur, vas unde hauritur, instrumentum quo efficitur tota attentione cogitandum est, & ex hac cogitatione ingeritur nobis illud velut sapor ipsa sanctitas, quæ non est nisi reverentia, aut veneratio sanctorum, qua resilimus metu quodam, & formidine ab eis, metuentes illa contingere, vel tractare, & indignitatem nostram dignitati eorundem applicare: sanctitatem ergo sapit sacramentum istud illi cui saporem, quem diximus, imprimit. Qui autem saporem istum ex eo non sentit, ut canis, aut porcus ad illud accedit; propter quod dictum est, Math. 7. Nolite sanctum dare canibus. Non absque timore, & reverentia, non absque veneratione ad illud propinquat, qui sanctitatem ejus veraciter cogitat. Undecimò cogitandum est de eo inquantùm panis vitæ, vitalisque refectio, ubi tria maximè cogitanda sunt. Primùm quantùm esuriendus sit tam salutaris cibus, & quantùm sitiendus potus. Deinde quanto lachrimarum diluvio, & inundatione lotus esse debeat, qui ad tam venerandam mensam accedit. Tertiò quanti sit apud patrem misericordiarum, qui ab ipso ad panem angelorum manducandum invitatur, cui & apponitur. Quid autem aliud cogitare debet, qui refectionem istam non esurit, & sitit nisi mortificatam se habere virtutem appetitivam interiorem, aut plenum habere cordis stomachum spurcitiis vitiorum, ebriumque se esse voluptate carnis, aut vanitate mundi. Qui verò absque flumine lachrimarum ad illud accedere præsumit, non solummodò se non invitatum esse meritò debet agnoscere, eo quod convivis ad discubium ori & manibus abluendis aqua ubique datur sed etiam ne in eum divinitùs animadvertatur, & puniatur, gravissimè formidare, sicut ostendit dominus Levi. 10. in Dathan & Abiron, quos ignis devoravit, ubi & dixit. Sanctificabor in his qui appropinquant mihi, & Apostolus in 10. ad Hebræos: Irritam enim quis faciens legem Moysi, sine ulla miseratione duobus aut tribus testibus moritur. Quantò magis putatis deteriora mereri supplicia, qui conculcaverit sanguinē testamēti, & spiritui gratiæ, (in quo sanctificatus est) contumeliam fecerit? Tertiò verò quis angelica dignitate honoratum se cogitat, & non inde velut quendam saporem devotiorem in suū honoratorem quodammodò exprimat, & in gratiarum actiones, non tantùm resolvatur, aut liquefiat? Duodecimò cogitandum de ipso in eo, quod communio est corporis, & sanguinis Christi, qua cogitatione quantùm ad imitandum patrem, & sequendum magistrum Christum Dominum communione, & beneficentia invicem, & omnes, quis non videt? quo enim exemplo ingeri, magisque imprimi potuit cordibus nostris paternæ dilectionis, & beneficentiæ communio, quàm exemplo communionis corporis, & sanguinis Domini? quo magis conculcari, ac prosterni exterminarique potuit contracta illa nudata deterrimæ avaritiæ & infaustæ, ac maledictæ proprietatis excommunicatio? Tu autem nosti ex aliis, quòd saporatio, susceptio similitudinis est, saporato instrumento gustabili. Quapropter verè comedit, saporat, & gustat sacramentum istud, qui similitudines ejusdem, quas expressimus in palato cordis recipit. Has ergo duodecim meditationes, seu cogitationes, seu masticationes spirituales, idcirco nominavimus: quia non minimam occasionem, & non modicum præstant adjumentum ad percipiendos sapores suavitatis, atque vivificos ex pane vitæ, & potu. Verùm quia non tam, ut comedemus, quàm etiam ut comedamur, ad mensam istā accedimus, ut lautè, & splendidè Christum dominum ex nobis reficiamus, totis studiis, ac viribus eniti debemus: quod utique facimus, si assatos zelo gloriæ Dei, si frixos fraterna compassione, si coctos piæ ac sanctæ benevolentiæ desideriis, nos eidem exhibeamus. Demùm si vas aromatum spiritualium interiora virtutum plenitudine, si alabastra unguentorum exteriorum exemplorum redolentia bonæ famæ testimonio; deinde si sanctos, hoc est puros ab omni execratione peccati, & seorsùm à mundana conversatione, Deique servitio totaliter addictos nosipsos ei obtulerimus: si panem absque fermento malitiæ, & nequitiæ, & absque mustiditate, si azimos puritate, recentes novitate, calidos charitate, teneros obedientia, & pietate si communes, sive communicantes nosipsos & bona nostra aliis, ad mensam istam venerimus; alioquin excommunicati ad mensam accedimus: juxta mandatum ejusdem Prover. 24. Sedentes ad mensam Dei divitis, qualia nobis apposita sunt, grata vicissitudine, apponimus & nos illi.

In sacerdotes malos.

Sacramentum.

Sanctum non est dandum canibus.

Flumen lachrimarum.

Nota.

Nota.

DE SACRAMENTO Pœnitentiæ.

CAPUT I.

Post tractatum Sacramenti Eucharistiæ, aggreditur Sacramentum Pœnitentiæ, plurimas ejus laudes, ac virtutes præponens.

POst hæc loquemur de Pœnitentia, & partibus ejus, ac fructibus. Hanc autē ex effectibus suis & utilitatibus laudantes, nominare consuevimus in publicis exhortationibus resuscitatricem, succurritricem in prælio occisorum, sanatricem infirmorum, rectificatricem rimarum, renovatricem inveteratorum, restitutricem deperditorum, reconciliatricem offensorum, reperatricem defunctorum, relevatricem lapsorum, reductricē aberrātiū, emēdatricē forefactorū, justificatricem maleficiorum, lotricē sordidatorum, solutricē malè concreditorum, liberatricem captivorū, & fœlicis cōvivii communicatricem, scilicet in bonos, communicatricem dico malorum, similiter resolidatricē fractorum. Has omnes utilitates fructus ejus esse, sola dubitat vel ignorat impietas infidelitatis, quæ omnes utilitates ei denegat; eousque

Laudes pœnitentiæ.

enim erraverunt quidam hæretici, ut omninò assererent, quòd non est peccantibus animabus reversio, & quòd nulla sit spes, aut veniæ locus post lapsum, sumentes occasionem erroris à verbo Apostoli, quod legitur ab Hebræos 6. Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum cœleste, & participes facti sunt Spiritus sancti. Gustaverūt nihilominùs bonum Dei verbum, virtutesque sæculi venturi & prolapsi sunt, rursùs renovari ad pœnitentiam. Quæ locutio, si juxta perversitatem eorum intelligenda esset, non verbum apostolicum fuisset, sed apostaticum, & ab eis, vel eorum similibus scilicet sacrarum scripturarum adulteratoribus, & corruptoribus verbis Apostolicis insertum, qui tantæ impietatis sacrilegio, auctoritatem apostolicam erroribus suis imponere non verentur, & impingere non formidant. Intelligitur enim de renovatione baptismali, de qua quod rursùs fieri, aut iterari non possit, jam evidenti, & irrefragabili ostensione docuimus. Vel renovatione in futura vita, sub hoc sensu, impossibile est eos renovari, hoc est in altera vita, quæ est post hanc, quasi diceret, cos qui novitatem sanctificationis hìc, idest, in hac vita, dono sancti Spiritus susceperint, amittunt, vel potiùs dimittunt hìc, hoc est in ista vita, eos rursùs, hoc est, post hanc vitam renovari ad pœnitentiam: hoc est impossibile, ut amissa hac finaliter, novitas iterùm restauretur, vel secundùm morem scripturæ ex hoc verbo semel potest colligi idé sensus: sicut legitur Proverb. 28. Qui perversis graditur viis, concidet semel, hoc est absque reparatione. Juxta hunc modum legitur Job 28. Semel loquetur Deus hoc est absque iteratione. Et propter hoc statim sequitur: Et idipsum non repetit. Juxta ergo hunc modum, semel prolapsum, sic hìc intelligitur, hoc est absque reparatione, vel iteratione pœnitentiali. Manifestum enim est eos, qui amissam baptismalis sanctificationis novitatem per pœnitentiam hìc non recuperant rursùs, seu postea renovari ad pœnitentiam, eo quod post vitam istam pœnitentiæ non sit locus: Hujusmodi autem intelliguntur semel prolapsi, videlicet qui non adjiciunt hìc per pœnitentiam, ut resurgant. Posset tamen intelligi illud impossibile impossibile naturæ. Naturæ enim impossibile est quoscunque à statu gratiæ prolapsos restaurare, seu restituere ad eadem, licet sit omnipotentiæ divinæ possibile. Quòd enim peccatores ad pœnitentiam resurgunt, non est naturæ efficientis, sed grande, stupendumque miraculum. Hoc autem dixit Apostolus ut deterreret à lapsu, per difficilitatem, & impossibilitatem naturalem resurgendi. Hunc ergo errorem tam impium, tanquàm nefarium primùm aggredimur destruere. Deinde errorem Hebræorum, qui confessionem soli Deo faciendam esse, nullatenùs autem sacerdotibus pertinaci cęcitate contendunt. In primis ergo accidit istis erroneis, ut non solùm nulla sit sanctificatio pœnitentialis, sed etiam ut penè nulla, & etiam noxia sit in adultis sanctificatio baptismalis. Adeò enim perpauci pe sistunt absque lapsu in sanctitate baptismali, ut penè nulli censendi sint comparatione multitudinis eorum, qui prolapsi sunt ex ista. His autem omnibus non solùm irrita, & nulla facta est sanctificatio baptismalis, sed etiam ingratitudinis, & apostasiæ facta est occasio, ita ut meliùs esset eis, nunquàm fuisse renatos, quàm post gratiam regenerationis, in ingratitudinem, & apostasiam factos cecidisse. Meliusque ei esset ad Deum nunquàm accessisse, quàm cum accumulatione ingratitudinis, quam de facto vocavimus, ab ipso recessisse, juxta illud Matthæi 26. Bonum erat ei, si natus non fuisset, & Marci 14. & 2. Pet. 2. Meliùs erat eis

Nota.

Semel quomodò.

Resurgere ex peccato.

In eos qui confessionem soli Deo contendunt.

E non cognoscere viam justitiæ, quàm post agnitionem retrorsùm converti ab eo, quod illis traditum est sancto mandato. Inde dictum est, & illud. Turpiùs ejicitur, quàm non admittitur hospes. Deinde manifestum est per se rerum natura impossibilium, nullam esse omninò obligationem. Quærimus ergo ab illis de isto, qui prolapsus est, & pœnitet & paratus est emendare pro viribus quod deliquit. Quærimus inquam, quid ab eo requiratur ampliùs. Cùm enim ultra vires & posse, aliquid facere natura impossibile sit unicuique, ergo nulla ejus est obligatio. Similiter ipsum non peccasse, vel non esse prolapsum modò, est natura impossibile, & omninò non cadens sub potestate liberi arbitrii. Non tenetur ergo nec peccasse, nec ab eo requirit Deus, ut non peccaverit: quia ergo totum facit, quod ab eo requirit Deus, & exigit justitia etiam de præterito lapsu: facit ergo quicquid justum est eum facere, ergo justus est. Præterea aut requirit Deus ab eo emendationem F præteriti lapsus, aut non: si requirit, & non requirit quod ei est impossibile, ut jam diximus, requirit ergo ab eo solùm quod ei possibile est, ut nos posuimus. Totum ergo facit, quod ab eo requirit Deus. Nihil autem ab eo requirit Deus, quod non requirit justitia, vel econverso. Totum ergo facit, quod justum est eū facere, & emendat quicquid justum est eum emendare. Quia ergo facit quicquid ab eo requiritur, necessariò Deo satisfacit, atque justitiæ: ergo nihil ampliùs petit ab eo Deus, pro eo, quod peccavit. Quantùm ergo ad Deum perinde est, ac si non peccasset. Valet ergo pœnitentia in hoc, quod in statum pristinum restituit pœnitentem. Si autem non requirit ab eo emendationem, certum est quòd requirit ab illo, quicquid facere tenetur, & debet. Sequitur ergo ut iste non teneatur emendationem facere Si autem non tenetur emendationem G facere, ergo nec ad pœnam, nec ad aliud pro eo tenetur, quod est manifestè inconveniens. Ampliùs. Quòd Deus non restituit sic pœnitenti gratiam suā, aut est prætextu præteriti lapsus, aut alia de causa: quòd si dixerit quòd prætextu præteriti lapsus, sequitur manifestè, quòd iniquè punitur. Necessaria enim, & impossibilia, sicut non habent legem, ita nec peccatum, nec prævaricationem nec pœnam, nec remunerationem: quia ergo istum peccasse necessarium est, & ipsum non peccasse impossibile, etiā nullo modo voluntarium, hoc est voluntati vel libero arbitrio subjectum, & quod ampliùs est, voluntati istius contrarium, vellet enim quantùm potest se non peccasse. Iniquè ergo cum eo agitur quacunque pœna pro hoc puniatur. Punitur autem pœna damni pro hoc. Ampliùs. Nec Deus, nec justitia ab eo requirit, ut non peccaverit, ut diximus. H Quomodò autem magis requiri vel exigi potest aliquid ab aliquo, quàm tormentis? Si pro hoc pœna tanta ei irrogatur ab eo, ergo requiritur, non emendatio peccati, quod fecit, sed magis tormentis extorqueri ab eo intenditur, quod non peccaverit. quia pœna tanti damni ei irrogatur, pro eo, quod peccaverit, & pro ipso peccasse, quod utique jam necessarium est ei, & inevitabile, puniendus siquidem est pro eo quod peccaverit, & pro ipso peccasse, quod jam non cadit in potestate liberi arbitrii, sicut nec ipsum non peccasse. Ampliùs. Ipsum pœnitere, sive pœnitudo, motus naturalis est in hominibus, quo recedere nitimur à peccatis, & reverti ad pristinam innocentiā. Judicat autē illum esse naturalem hoc ipsū, quod in omni individuo ipsius speciei, humanæ, scilicet invenitur, dummodò capax, & susceptibile sit illius, quod dicimus propter parvulos. Certū autem est, quia nullus motus naturæ, sive conatus, frustra est naturaliter, neque unquàm natura ad aliquid

Impossibilium nulla obligatio.

Nota.

Necessaria & impossibilia legem nō habent.

Nota.

Pœnitentia motus naturalis.

conatur à quo sit naturali impossibilitate prohibita. A Pristina ergo innocentia impossibile est naturam humanam naturali impossibilitate esse prohibitam, cùm ad illam motu penitùs obtinendam naturali conatu. Ampliùs. Lapsus animarum aut est irreparabilis à parte divinæ misericordiæ, quæ post lapsum inexorabilem, & omninò inflexibilem eisdem se reddit, aut à parte ipsarum animarum, quæ adeò hujusmodi lapsibus vulnerantur, ut medicina ulteriùs locum in eis non habeat, vel eousque inquinantur, ut ablutio, atque deletio macularum eis impossibilis de cætero sit. Quòd si à parte divinæ misericordiæ, sequerentur manifestè duo inconvenientia, quæ non tam falsò, quàm etiam impiè de Deo sentiuntur. Primum est, quia tunc vel parva, vel nulla inveniretur Dei misericordia, quandò illam decet abundantissimam esse. Quis enim dubitat tunc maximè decere superabundantem esse B misericordiam Dei, quandò maximè abundat misericordia, & non obsistit justitia? In eis autem qui pœnitent, ut diximus, non solùm nō obsistit justitia, sed etiam adjuvat: dum enim se ipsum justitiat, & torquet, qui pœnitet, & divinæ justitiæ se pro beneplacito suo torquendum exponit, & tradit, dum misericordiam toto desiderio, totoque ejulatu, & toto luctu cordis exposcit. Ubi quæso decet, Dei misericordiam inveniri, si in casu isto miserationes ejus defecerunt. Quòd si dixerit quis, quoniàm obsistit justitia quominùs pœnitenti, & eam poscenti, impendatur misericordia, & in ipsa ira Dei, quæ non potest esse, nisi justissima continet misericordiā ejusdem, atque prohibet omninò à pœnitente: verum est quod dicimus, quia ibi parva, vel nulla C invenitur misericordia Dei, ubi eam deceret maximā, atque abundantissimam inveniri. Non enim est invenire peccatorem, qui non sit pœnitens, aut contumax, aut neuter. Quemadmodùm parvulus, aut justus, & ignorans ignorantia simplici. Qui enim negligentia & ignorantia, aut illa quæ solùm dicitur crassa, & supina ignorans est, non solùm ignorans dicendus est, sed contumax, eo quod noluit intelligere, ut benè ageret. Quia ergo contumax, & pœnitens contrarij sunt, & maximè à se distantes in genere peccatorum: contumax autem per ipsam contumaciam remotissimus, pœnitentes misericordiæ Dei, & gratiæ justificationis sunt propinquiores medijs & extremis. Contumaces enim omninò se elongant, & recedunt à misericordia Dei. Medij autem in nullo appropinquant, & approximant, quia in nullo conantur, nec etiam intendunt. Manifestum ergo est, quia pœnitentes propinquiores sunt Dei misericordiæ, & gratiæ justificationis, quàm D alij peccatores. Et hoc est, quia ipsi tota studiositate, atque conatu ad illam tendunt, & approximant ut medij. Si ergo in eis non invenitur misericordia Dei abundantissima, verum est, quod diximus, quòd in proximos, misericordiam Dei necesse est abundantiùs operari, quemadmodùm in naturalibus fieri videmus. Ignis enim viciniora, seu propinquiora sibi vehementiùs calefacit, & lux eadem magis illuminat, & ita de alijs. Quòd si justitia Dei adeò arctat ejus misericordiam ut pœnitentes ad pristinam gratiam non admittat, aut aliquid in eo facit Dei misericordia, aut nihil. Si nihil, eodem modo se habet erga pœnitentes, ut erga contumaces, & hoc est evidens iniquitas, scilicet ut non magis respiciat pœnitentes Dei misericordia, quàm contumaces, & omninò nolentes reverti. Si autem aliquid operatur in eos Dei misericordia, aliquid inquam suę miserationis, necesse est ut illud sit, vel restitutio gratiæ, licet minoris, quàm pristina fuerit, & ita declaratum est, quod intendebamus, videlicet quod est reversio animabus, & reditus ad Dei gratiam, & amorem, licet non ad tantam, à quanta prolapsæ sunt: & nos hoc discutiemus infra: vel erit diminutio pœnæ infernalis, & hæc diminutio, vel erit partis totam ipsam pœnam numerantis, quæ dicitur quota, vel aliquota totius, vel non. Si autem fuerit partis: necesse est per pœnitudinem tandem totam pœnam infernalem evacuari. Omnis enim hujus pars aliquotiens præcisè est in suo toto. Quapropter si hac pœnitudine, & tanta; tāta pars infernalis pœnæ tollitur, tanta iterùm pœnitudine, tanta alia tollitur & ita donec consumatur. Si ita est de misericordia Dei, vel justitia, ut tanta pœnitudo tantùm de pœna prædicta diminuat, fiet tandem, ut replicatis, & iteratis pœnitudinibus tanta pœna infernalis absumatur: quapropter tota damnatio æterna. Est ergo effugium, & evasio ab æterna damnatione per pœnitudinem, seu pœnitentiam. Si verò non fuerit pars, aut erit majus parte, aut non. Quòd si fuerit majus parte, citiùs ergo venietur ad consumptionem totius pœnæ per viam, quam diximus: si autem nec fuerit pars, nec majus parte erit: ergo qualibet parte minus; quare erit sicut punctus ad totam pœnam. Quare detractio illius à toto erit sicut detractio puncti à linea, vel corpore non est diminutio illius in aliquo. Relinquitur ergo ex omnibus, misericordiam Dei in eos, qui pœnitent, nihil miserationis operari. Quod nec restitutionem gratiæ, nec diminutionem pœnæ, & ita omninò nullam esse misericordiam Dei in eosdem. Quòd si dixerit, quòd operatur diminutionem pœnæ temporalis vel dilationem pœnæ gehennalis, dilationem verò unius diei, vel multorum, etiam manifestum est non plus dixisse, quàm si detractionem puncti dixisset ex linea, vel corpore; ad æternitatem enim nec millia annorum plusquàm punctus sunt. Quantùm autem indecens sit hoc misericordiæ Dei, apparet ex illo exemplo. Quemadmodùm si quis deberet alicui regi inclito valdè, ac permagnifico innumerabiles thesauros, nullo modo deceret regis illius magnificentiam obolum unum remittere solummodò, vel minutum, sed potiùs contumelia esset ei adeò vilem facere remissionem, & adeò paucum utilem recipienti; tantò fortiùs Dei magnificentiam, & gloriam decere non potest ista punctalis, & ridiculosa remissio. Ampliùs. Si stilla misericordiæ permodica in nobis erga peccātes in nos, & veniam postulantes, ita nos habere cogit, ut non solùm veniam nos præstare, sed etiam adjicere beneficia nos faciat: quid fons ille abyssalis misericordiæ Dei in peccatores pœnitentes faciet? Stilla autem permodica est omnis humana misericordia quantacunque esse videatur, ad fontem illum indeficientem, & redundantissimum misericordiæ Dei. Ampliùs. Qualiter verisimile est, justitiam Dei eousque arctare misericordiam ipsius, ut non recipiat pœnitentes, & non potiùs misericordiam ejus rigorem justitiæ flectere, & severitatem, cùm non minùs illa sit potens quàm econversò. Ampliùs. Quam justitiam requirere potest à peccatore, nisi quam potest satisfactionem? ergo obtenta satisfactione, quam potest, nullæ sunt ulteriùs partes justitiæ. Quare deinceps totum relinquitur ipsi miserationi divinæ. Quia ergo quominùs recipiat Dei misericordia sola obsistit justitia, manifestum est, quòd satisfacientem aliàs satisfactionem recipit miseratione divina. Ampliùs. Ipse, qui pœnitet, adjuvat quantùm in se est Dei justitiam toto studio, & viribus. Iniquitas autem est malum pro bono retribuere; justitia ergo divina non impedit ipsum, quòd misericordiam consequatur, & certum est, quòd alius ipsum non impedit, neque obsistit. Ampliùs.

Marginalia (left): Lapsus animaru. — Justitia miser. cordia. — Contumaces. — Ignis.

Marginalia (right): Nota. — Nota. — Nota. — Nota. — Nota.

Ipsa justitia Dei via est ad misericordiam obtinendã: quia enim flagellat ex justitia aut hoc est propter correctionem, & emendationem flagellati, & aliorum & tunc manifestum est, quòd ipsa justitia flagellorum via est, & adjumentum ad misericordiam ejus, qui sic flagellatur. *Nota.* Multùm enim miseretur Deus, quorum correctionem per flagella procurat. Et ampliùs eorum misereri intendit propter ipsam correctionem, postquàm correcti fuerint. Si autem per flagella non intendit nisi vindictam, & pœnam in eo quòd pœna, non videtur ista intentio esse justitiæ, sed potiùs malignitatis, & iræ. Diabolus enim adversùs electos non intendit, nisi tormentum, & pœna. Ampliùs. Præfecti, & præcones Reipublicæ sæcularis per pœnas, quas maleficis infligunt, intendunt correctionem hominum, nec sistit intentio eorum in pœnis, & tormentis, & in eo quòd talia sunt; sed utitur eis, ut vijs ad correctionem, & tranquillitatem vitæ hominum; quantò ergo fortiùs divina justitia longè erit ab ira, & malignitate diabolica, ut non sistat in eis? sed magis utitur eis ut vijs, & adminiculis ad bona, quæ decet intendere magnificentiam bonitatis suæ. Manifestum ergo ex his justitiam Dei viam præparare, & auditum pandere misericordiæ ipsius, præsentium flagellorum inflictionibus & nullatenus obsistere misericordiæ, quominùs larga sit in peccatores, qui per pœnitentiã justitię Dei se submittunt, & seipsos quasi de injuria, & contumelia in seipsis vindicantes torquent, velut quidam divinæ justitiæ executores, & præfecturæ ipsius atrocissimi lictores. Ampliùs. Necesse est concordare divinam justitiam, & misericordiam, nullamque esse repugnantiam inter eas. *Nota.* Sicut autem se habet ad contumaces justitia, sic ad pœnitentes misericordia; quapropter erit permutatum, ut quemadmodùm ad contumaces misericordia sic ad pœnitentes justitia: quare sicut contumaces æternaliter non liberat misericordia (licet quantùm eam decet & de eorum minuat pœna) sic pœnitentes non damnabit æternaliter justitia: quamvis in eo, quod justum est, adjiciat pœnam. *Contumacia pœnitentia.* Ampliùs. Sicut se habent ad invicem contumacia, & pœnitentia, sic liberatio, & damnatio æterna: & iterùm, sicut justitia ad damnationem eorum, sic misericordia ad liberationem eorumdem, quia utraque se habet, ut causa efficiens propriè, & per se, ergo & permutatim, ut quemadmodùm contumacia ad æternam damnationem sic pœnitentia ad oppositam liberationem. quare quicquid aut quantùm potest contumacia ad æternam damnationem; totum idest tantùm ex necessitate valebit pœnitentia ad oppositam liberationem. Et iterùm si justitia per contumaciam meritò infligit æternam damnationem, erit, ut & misericordia per pœnitentiam operetur oppositam liberationem. Modis enim omnibus Ecclesiæ est, ut quomodò contumacia causa est æternæ damnationis; sic pœnitentia causa sit oppositæ liberationis. Ampliùs. *Nota.* Cùm fuerint A, & B, termini ad invicem distantes, & è regione atque ex directo oppositi. Deinde E, & F, similiter invicem se habentes, & ejusdem distantiæ ab invicem, ut illi, ita quantùm distant ab invicem A, & B distant tantùm ab invicem E, & F, si utique fuerit perpendiculariter, & æquè distantes E, sub A, & F, sub B, dico, quia necesse est, ut cùm C, & D, eodem modo ab invicem habeant se, tam oppositione, quàm distantia, ut A, B, & E, F, si fuerit C, perpendiculariter sub A, hoc est inter, A, & E, erit necessariò D, in eadem æquè distantia inter B, & F, & nullo modo propinquiùs E, & F, distantia enim D, ad E est sicut diagonalis recti anguli, quadranguli, sive sicut latus

E oppositum recto angulo interangulo ortogonio, distantia verò D ad F, est sicut latus ejusdem quadranguli, vel sicut latus prænominati trianguli, quod cum alio continet rectum angulum: quare si debet esse motus, qui utique non potest esse nisi rectus, & secundùm rectum, erit ex A, per C, M E, & ex B, per D, in F. Et impossibilis est motus A, B, per D, in F, necessariò erit impossibilis motus à termino B, per C, in E, verbi gratia, sicut si A, & B, sint ira, & misericordia, C, & D, ut contumacia, & pœnitentia, E, verò, & F, sint æterna damnatio, & ejus oppositum. *Demonstr.* Quia ergo ex ira Dei, & contumacia peccantium est æterna damnatio quasi motus ex A, per C, M, E, erit similiter ex Dei misericordia per pœnitentiam æterna liberatio, seu salus quasi motus ex B, per D, M, F, *Nota.* Et sicut impossibile est motus à contumelia in æternam salutem, seu liberationem, F quòd est à termino C, in terminum F, propter obliquitatem, atque distantiam; ita ex necessitate impossibilis est motus ab ipsa pœnitentia in æternam damnationem, quòd est à termino D, ad terminum E, propter eandem obliquitatem, & distantiam: motus enim, sive operatio tam ex ira Dei, quàm ex misericordia ejus, impossibile est, quòd sit secundùm obliquum per se, sed magis secundùm rectum, & quasi perpendiculariter. Sunt enim contumacia, & pœnitentia generaliter merita ex modo aliquo; sicut dispositiones naturales in natura, sive naturaliter passibilitates. *Nota.* Unde quemadmodùm ex virtute naturaliter agente necesse est passibilia ab illa virtute recipere, prout congruit dispositionibus passibilitatis suæ, sicut apparet de calore, qui lutum indurat, & ceram emollit: sic ex eadem Dei optima voluntate contumax, & pœnitens pro meG ritis suis ad similitudinem materialium dispositionum contraria recipiunt, scilicet contumax condemnationem, & pœnitens remissionem. Et sicut impossibile est, ut super contumacem, & non revertentem omninò non cadat operatio iræ: ita impossibile est, ut super pœnitentem non descendat operatio misericordiæ Dei quæ est remissio, & gratia: interdùm tamen etiam in contumaces descendit misericordia Dei, ut deserant contumaciam suam, & emolliantur ad obediendum creatori. Hoc autem non est per ipsam contumaciam, neque causaliter, neque occasionaliter. Contumacia enim per se è directo opponit se misericordiæ Dei, sicut legitur Job 15. Tetendit adversùs Deum manum suam, & contra omnipotentem roboratus est, currit adversùs Deum erecto collo, & pingui cervice armatus est. Quia ergo operatio Dei ad contumaces interdùm H descendit, de abundantia, & inundatione ejus est, quæ tantùm obicem, immò murum montem contumaciæ suæ impetu, & fortitudine irrumpit. Et propter hoc peccatum in spiritum sanctum irremissibile dixit veritas: Matthæi 12. & Marci 3. & Lucæ 12. Ampliùs. Quærimus ab hujus blasphemis, qualiter intelligant Deum non misereri pœnitentibus *Quæstio.* eousque, ut in pristinam gratiam eos recipiat, sive restituat? Necesse habent dicere Deum non posse, vel Deum nescire reparare lapsum, qui cuncta de nihilo creavit. Nemo audet dicere ipsum non posse, similiter ipsum nescire lapsum reparare non minus nefarium est, nec minus manifestum inconveniens. Restat ergo, ut dicant, Deum nolle misereri pœnitentibus, eousque quo diximus. *Absurdit.* Non possunt autem effugere, quemadmodùm dicunt potentiam Dei super omne possibile, & scientiam, vel sapientiam ejus super omne scibile; sic necessariò bonitas ejus sit super omne sibi congruens; & similiter respondens, ut justitia ejus sit super omne judicabile, & misericordia ejus super omne miserabile. Sicut

ergo

ergo nullum possibile effugit potentiam ejus, nullum scibile scientiam ejus, ita nullum justitiabile justitiam ejus, nullum miserabile misericordiam ejus, nullum judiciabile (ut ita dicamus) judicium ejus, & nullum damnabile damnationem ejus, nullumque ira dignum, iram ejus. Quid autem est justitiabile, judiciabile, atque damnabile, itaque dignum, nisi peccator rebellis, & contumax contra Dei optimam voluntatem? Quid ergo miserabile, ac misericordia dignum, nisi peccator pœnitens ac reversus, toto studio, ac viribus nitens ad emendandum Deo, quod deliquit, & obediendum de cætero suæ beneplacito voluntatis? Manifestum ergo est, quòd non continet se misericordia Dei super pœnitentes, qui & hoc ipsum quod pœnitent, de divitijs bonitatis ejus recipiunt. quòd si fortè quis dixerit, quòd quemadmodùm non defectus est, vel impotentia sapientiæ Dei, quòd ipsa non scit hominem esse asinum, sed defectus iste à parte ipsius, quòd est hominem esse asinum, videlicet quia ipsum in natura sua non est scibile: eodem modo non ex defectu misericordiæ Dei est, quòd peccator licet pœnitens non reparatur, sive restituitur ad pristinam gratiam, sed potiùs defectus est à parte ipsius, qui in seipso reparabilis, sive restituibilis non est. Quemadmodùm vulnus in nervo per transversum non est sanabile, neque nervus per transversum ruptus, aut sectus, iterùm rejungibilis, & vulnus in carne, etsi sanabile sit, non tamen eousque, ut carni maculam cicatricis non relinquat. In primis dicimus, quòd sensus contradicit huic errori: quis enim non videat correctionem hominibus post delicta, & meliorationem multam eousque ad sublimiora bona pervenire post peccata, & majora, quàm essent illa, à quibus peccando prolapsi sunt? nec solùm in hominibus istud est, sed etiam in brutis animalibus. quæ videmus domari à ferocitate sua, corrigi à brutalitate sua, sicut apparet in canibus, quorum vehementia, & aviditas voracitatis temperatur, & corrigitur minis, atque verberibus adeò, ut mensis dominorum suorum appropinquare non audeant, nec quicquam ex eis capere, immò cum multa mansuetudine expectant, quòd eis, vel detur, vel projiciatur. Deinde etiam erudiri, quòd apparet in ipsis canibus, qui erudiuntur etiam usque ad investigationem latronum ut de alijs taceamus. & de avibus, quæ erudiuntur etiam usque ad loquelam. & salutationem magnatum. Ad hoc ergo inconveniens devenerunt, ut solum hominem ponant incorrigibilem, & inemendabilem, & indisciplinabilem, cùm ista incomparabiliter magis eis congruant, quàm alijs animalibus. Ampliùs. Nulli dubium est, quin tota voluntas mala, quia iste est avarus, seu cupidus, seu luxuriosus, extingui possit in isto, & contraria voluntas in eo fieri: videmus enim aliquos primò avaros, & postea largos. Eodem modo videmus quosdam primùm luxuriosos, & postea castos: certum autem est, quòd contrarium superveniens destruit contrarium suum funditùs. Quare castitas superveniens, destruit funditùs luxuriam. Et ad hunc modum est videre de omni vitio. Ampliùs. De virtute apprehensiva manifestum est quòd ab errore, quantocunque est ei reversio ad scientiam. & ab oblivione ad memoriam: Et insuper proficere contingit eam in multo nobiliorem, & certiorem scientiam, quàm sit illa, à qua per oblivionem decidit: ergo & de vi motiva similiter evenire necesse est. Quis enim dubitat, quin ab ira scit redire ad pacem, & ab odio ad amicitiam majorem, quàm ante fuerit? Quapropter omne vitium delebile est naturaliter ab anima humana, & omnis virtus in ea naturaliter

Nota.

Nota diligenter.

Nota.

Nota.

A plantabilis, omnisque mala voluntas ejusdem naturaliter in contrariam mutabilis. Omnis ergo humana anima naturaliter est ad statum pristinæ innocentiæ reverti possibilis, & in statum pristinum reparabilis. Ampliùs. Si natura arborum, & plantarum potens est in reparationem, & restitutionem omnium eorum, quæ vis, & contrarietas hiemalis ei abstulit; sicut videmus in verno tempore omnia vegetabilia, hoc est herbas, & plantas recuperare quæcunque asperitas hiemalis eisdem abstulerat, scilicet flores & folia & etiam frondes ut in salicibus, & vitibus apparet, ac denuò revestire se, ac exornare his omnibus: quantò fortiùs natura humana eousque deserinon debuit, ut absque spe ulla surgendi caderet per peccata? Ampliùs. Si serpenti, qui tyrus dicitur, & multis avibus, ut aquilis, & accipitribus, & cervis, virtutem ipsorum renovativam, vetustatisque, ac deformitatis exterminandam, divinæ sapientiæ bonitas dedit, quomodò incomparabiliter magisque hujusmodi virtutem hominum indigenti de illa non providit? B Ampliùs. Si corpori humano vires dedit, quibus à casu suo corporali videlicet, resurgere possit, qualiter misericordissimus Deus animam humanam à tam necessaria, tamque salubri virtute, nudam, ac pauperem dereliquit. Ampliùs. Si recidivo corporis Dei misericordia medicinam providit, quomodò non multò fortiùs recidivis animarum? Si enim corpora non sunt curanda, nisi propter animas, quia nec utilia nisi propter eas, ideò autem curæ sit curatori omnium Deo, ut morbis eorum, sive primitivis, sive recidivis medicina providet; quantò fortiùs animarum morbis utriusque medicinas necessarias, & salubres providit? Ampliùs. Hominem libertate arbitrij præditum naturaliter esse, ac proprij judicij propriæque potestatis illam facultatem C naturaliter habere per seipsum manifestum est. Et si quis ab exterius ratione, hoc est lingua, in hoc contradicere voluerit, corde tamen istud concedit. Inde est, quòd coactio, & violentia, tanquàm naturæ humanæ contraria ab omni homine naturaliter fugiuntur, ac pro viribus repelluntur. Inde est etiam quòd cùm aliquis in nos peccaverit, ipsum reum erga nos naturali judicio judicamus. Similiter & nosipsos, si in alios deliquerimus. Hoc autem nullo modo faceremus, si nec illos nostri judicij esse, aut potestatis crederemus. In eos enim qui meritò ignorant, & in eos qui aliena vi, & violentia feruntur, non solummodò faciles sumus ad veniam, sed nec in aliquo eos reos esse, vel deliquisse reputamus. Tertium judicium est, quia ipsos delinquentes naturæ instinctu, tanquàm sui ipsorum judices adimus, ut nobis, quòd deliquerunt, emendent, tanquàm de se nobis justitiam facientes & tanquàm debitoribus justitiæ hujusmodi, & emendationis expetimus. Quarta probatio est, & hoc ipsum est ipsa D naturæ interna confessio, ac recognitio, qua unusquisque interrogatus, an libenter, & gaudenter non solùm volenter fornicetur, vel aliud faciat, quod est peccatum, intùs id est corde confitebitur, & recognoscet, quòd sic. Quanquàm enim in multis verum sit, quòd non purè volunt, quod faciunt, immò ex parte, & secundùm quid volunt; sicut legitur Proverb. 12. Vult & non vult piger: tamen verum est, quòd sola voluntate faciunt, & insuper majori voluntate videntur hoc facere, quàm si purè illud vellent; major enim aqua videtur, quæ obices irrumpit, & resistentiam propellit, atque repellit, quàm quæ sine obice, ac resistentia fluit, major inquam in eo, quòd talis. Ampliùs. Si libertate arbitrij non esset homo præditus, sed necessitate sola, atque violentia vel naturæ, vel fati, vel astrorum,

Natura arborum.

Hominis libertas.

Nota.

Nota.

Arbitrij libertas.

vel Dæmonum, sive alterius cujuscunque ferretur, sive impelleretur ad volita, & cupita, ac prohiberetur à volitis, accupitis, omninò nemo peccaret, nemo laude, vel vituperio dignus esset; disciplina, atque correctio, & eruditio omninò nihil essent, nec agendum esset hominibus de moribus, neque de virtutibus, aut vitijs, sicut nec cum lapidibus: contrarium enim naturæ & necessitati nihil recipit sicut neque lapis recipere quicquam potest disciplina vel eruditione contra motum, quem naturæ necessitas, aut violentia ipsi, vel dederit, vel intulerit. Palàm ergo est ex his hominem sui judicij, suæque esse potestatis suique esse judicem, & arbitrum; & propter hoc omnialij de se meritò conquerenti vel etiam non conquerenti, teneri de seipso judicium, & justitiam exhibere. Si ergo in Deum peccaverit, tenetur ei judicium, & justitiam facere de seipso: tenetur ergo condemnare se reum, quod est sententiare contra seipsum, & torquere se, vel punire aliàs secundùm exigentiam delicti. Cùm autem hoc fecerit, Deo satisfactum erit, *Nota.* & ab eo in parte ista nihil ampliùs de jure exigere poterit Deus. Hoc autem veraciter pœnitere, videlicet hoc judicium, & hanc justitiam de se ipso facere. Et hoc est, quod legitur in Psal. Judicium, & justitia correctio sedis tuæ. Et Job.34 Nunquid, qui non amat judicium, sanari potest. Et iterùm in Psal. Feci judicium, & justitiam, non tradas me calumniantibus me; quod de alio judicio, atque iustitia intelligi non potest. Et iterùm 1. Cor. 13. Quòd si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur Jam ergo fecimus manifestum, quòd omnis peccator tenetur pœnitere, seu pœnitentiam agere, *Pœnitere quilibet peccator tenetur.* hoc est judicium, & justitiam de seipso facere, & hoc lege ac potestate, seu auctoritate naturæ, lege inquam quam in seipso naturaliter unusquisque legit naturæ inditam & inscriptam, auctoritateque, & potestate, qua se naturaliter unusquisque præditum evidenter cognoscit, & interna confessione recognoscit. Quia ergo hujus legis solus Deus est auctor, latorque & inscriptor, hujus potestatis, sive auctoritatis institutor, & dator, necesse est ipsum ratum, & gratum habere judicium ab hujusmodi potestate factum. Necesse enim est, jus esse judicium, cujus lege, & auctoritate fit. Impossibile est ergo hujus judicium ab ipso retractari, seu revocari. Ratam ergo habet sententiam, quam hujusmodi judex hac lege, sive secundùm hanc legem pro se, sive contra seipsum tulerit: ergo & absolutum habet sic absolutum, & condemnatum, sic condemnatum. Absoluti sunt ergo apud Deum veraciter pœnitentes. Cùm enim id totum solvant, quod lege illa solvere debere justissimè judicatur, necessa- *Absoluti.* riò absoluti sunt. Jam ergo declaratum est tibi, pœnitentiæ judicium revocari non posse, ac per illud absolutos, in nullo ulteriùs remanere ligatos. Et quia necessariò à Deo absoluti habentur tanquàm ejus lege, & auctoritate absoluti. Et quia impossibile est iterùm damnari eos, qui pœnitentialis judi- *Soluti.* cii damnationem in se rectè tulerunt, riteque susceperunt, & portaverunt. Ex quo relinquitur, ut nihil omninò damnationis restet veraciter, ac dignè pœnitentibus post peractam dignè pœnitentiam. Verùm quoniàm ipsa lex, quam diximus, regulas honestatis naturalis, ac justitiæ continens originali corruptione penè tota sepulta est. & consuetudinali penè tota cumulata, tanquàm aggere malarum consuetudinum superimposito; quia etiam lux ipsa interioris visus multiplicibus tenebris, quas numerare supersedemus, involuta, & obscurata; sicut dicit Job. 37. Nos quippe involvimur tenebris. Et iterùm eiusdem. 3. Circumdedit eum Deus

E tenebris; propter inquam istas duas causas, nec liber mentis inscriptas regulas honestatis plenè, aut planè exhibet legibiles, nec intellectus noster in eodem *Nota. Liber mentis.* legere potest distinctè, & apertè. Hinc est, quòd tria nobis adminicula divinæ providentiæ miseratio nobis adhibuit, videlicet lucernam scripturæ, adjutorium doctrinæ, spiraculum gratiæ; de quo Proverb. 20. Lucerna hominis spiraculum hominis, quæ investigat omnia secreta ventris. Quantùm *Nota.* enim offendat ipse qui peccat, à quantis bonis cadat & in quanta mala se injiciat; deinde quantis auxiliis gratiæ divinæ, ut resurgat, & relevetur, indigeat, nosse, atque videre non est naturæ tot & tantis malis immixtæ, immersæ, atque involutæ virtus, aut officium, sed divinæ gratiæ, inæstimabile, atque irregratiabile beneficium: præter hoc, & eo sensu doloris, & compunctionis affligi, illoque flumine lachrimarum profluere, illo pudore confundi, illoque timore terreri, illo tremore concuti, quod unius etiam solius peccati mortalis

F vulnus, imminensque supplicium æternæ damnationis, fœditasque, ac turpitudo, nuditasque ejusdem peccati coram oculis Dei meritò exiguunt, non est mortuarum spiritualiter animarum possibilitas, sed gratiæ vivificantis, sensificantis, ac illuminantis interiores oculos, incomparabiliter donúsque, *Resurgere ex peccato divina gratia tantum.* persedemus metu prolixitatis enumerare, & enarrare quàm impossibile sit peccatori divino auxilio, atque præsidio destituto, victo, & in victoris diaboli potestatem dato, & in ejus servitutem redacto ex 8. Joan. & 2. Can Petri: Deinde lætabiliter vulnerato funibusque peccatorum constricto. Exod. 5. Proverbio. Quàm inquam impossibile est ei tot, & tantis incommodis prostrato, obruto, & obsesso eripi de potestate tenebrarum, de faucibus leonum infernalium, de manibus Behemoth, de quo legitur Job.

G 41. Non est super terram potestas, quæ comparatur ei, qui factus est, ut nullum timeret. Per se ergo hoc est, quod solus viribus suis resurgere non potest miserrimus, infidelissimus, infœlicissimusque peccator, qui per se solùm cadere potuit. Quemadmodùm alibi idem aliis verbis dicitur, scilicet homo est spiritus vadens, & non rediens. Vadens scilicet per *Spiritus vadens, & non rediens.* se; non rediens autem per se. De alto namque gratiæ, de arce virtutum, quasi de turre excelsa, atque sublimi præcipitare se potest in cloacam immunditiæ, quantùm ad luxuriam secundùm August. in fornacem vitiorum, & profunditatis abyssum, sed ut confractis, vel potiùs amissis alis, illuc revolet & non solùm confractis, sed potiùs contritis, illuc redeat, est impossibile. Manifestum est de hac contritione. Job 16. de contritione, & confractione simul Matth. 21. qui ceciderit super lapidem istum con-

H fringetur super quem autem ceciderit, conteret eum. Et iterùm Luc. 20. Omnis qui ceciderit super istum lapidem conquassabitur, super quem autem ceciderit comminuet eum. Jam ergo patefecimus reversionem esse animabus humanis, ac reparationem, seu restitutionem post lapsum in peccata; *Epilogus supradictorum.* & qualiter etiam est hoc, videlicet quia partim ex conatu ipsarum animarum, licet ad modicum, partim autem ad plurimum, immò penè ad totum, ex superabundanti gratia, ubi priùs abundavit delictum: & declaravimus etiam cum hoc, & etiam stabilivimus libertatem arbitrij, sive liberum arbitriū, licet multùm depressum, atque detritum in nobis; & quia largitas misericordiæ Dei nullo modo se denegat ad illam redire conantibus, qui conatus absque *Conatur frustra quis resurgere sine Dei auxilio.* ejus adjutorio reverà nihil est; sicut dicit Aug in libro cōfessionum. Scio, inquit quia sine te nihil sunt omnes conatus mei. Et ipsa veritas. Joan. 15 Sine me nihil potestis facere. Qui etiam conatus gratiæ Dei

Dei prævenientis dona sunt, quandò & ipsum desiderare gratiam, gratis est sicut dicit August. in libro de correctione, & gratia: desiderare autem gratiam munus est & ante ordine naturali, quàm ipsum conari ad gratiam. Quapropter si ipsum est gratiæ, cùm sit causa efficiens ejus, quod est conari ad gratiam, multò fortius ipsum conari ad gratiam, gratia erit: quod utique verum est secundùm rectam intentionem ejus, quòd est conari: interdùm tamen conari ad gratiam intelligitur abusivè, qui facit aliquid, quo facto ad gratiam recipiendam est habilior, licet non intendat ad gratiam. Intendere enim ad gratiam etiam gratiæ est, quia ipsum nosse gratiam, non potest esse, nisi ex gratia. Aliud autem est longè conari redire ad innocentiam, atque justitiam, qualem natura suggerit, & ostendit; aliud conari ad sublimitatem gratiæ, quàm similiter gratia sola ostendit; fortassis enim possibile fuit naturæ humanæ in statu naturalis innocentiæ, si ab illo per peccatum non cecidisset, si alia læsio, vel vis quàm ipsum peccatum secuta esset, ad illam redire, & omnem maculam ex illo inhærentem, vel relictam, naturali pœnitudine abradere, atque abolere; ab altitudine autem gratiæ cadentes ad illam revolare naturæ viribus, per se impossibile est indubitanter, & secundùm hunc statum naturæ rationes, quas supra posuimus, ad hoc facientes intelligimus.

Desiderare gratiã, gratis est.

Intendere ad gratiã gratia est.

CAPUT II.

Argutè confutat eorum erroneam opinionem, qui sacerdotibus confessionem esse faciendam negant.

Nota.

NUnc verò juxta promissum errorem secundum, qui proprius Hebræorum est, qui negant confessionem faciendam esse sacerdotibus, destruere aggrediemur; dicentes imprimis, quòd si Deus peccatorem meritò ut suspectum, & ut paulò ante inimicum recusare voluerit & judicem eum habere in causa, quam adversùs ipsum habet, voluerit, quis dubitat, quin de jure facere possit? Si ergo judicium & justitiam de seipso peccator per pœnitentiam Deo facere noluerit, meritò, & jure in eadem causa alius, quàm ipsemet judex, erit. Alius ergo audiet delicta, quàm ipse, qui deliquit, alius cognoscet, atque pronunciabit. Non autem audiet alius omnia, & perfectè, nisi ipso qui deliquit, confitente, & enarrante, quia ipse solus, & maximè omnia illa novit; confessio ergo alij facienda est, quàm Deo. Ampliùs. Deo facta confessione quid ipse inde judicet, vel pronunciet, utrùm absolvat, aut condemnet, penitùs ignoratur, nec pro absoluto, nec pro condemnato sese habere debebit, sed pendebit pavidus, & dubius pendente sententia, & hoc tota vita ista. Sententia ergo hujusmodi judicij reservatur ad alteram vitam, & confessio ista in nullo illam accelerat, quo perveniat ad confitentem. Qualiter autem istud reputabitur judicium, vel justitia, de quo nulla apparet sententia, quo nullus apparet absolutus, vel condemnatus? Quòd si dixerit, quia hujusmodi confessio mitigat iram judicis, & hoc quidem verum esse concedimus, si ex devotione fuerit. Ampliùs. Hæc est figura, seu forma judicij, ut primus judex sedeat in medio actor, & reus stent ante judicem, alter alteri ex adverso deinde advocati, & testes. Advocati, ut de jure causam instruant: testes ut de facto: cautum autem est in jure isto sæculari, & politico, ut nemo jure suo jus sibi dicat, & eo ipso, quòd istud præsumpserit, re ipsa careat. Quia ergo pœnitens in eo judicio, quo cum Deo judicandus est, reus est, & à Deo impetitur, meritò in eodem judicio judex esse non potest; sub alio ergo, & per alium judicandus est; Et quia ipse Deus ibidem actor est, nostris legibus, & consuetudinibus congruentissimum est, immò eisdem firmatum, & observatum, ut tertius in medio sedeat, qui jus reddat potissimùm illa de causa, quia nostris legibus, & consuetudinibus, tanquàm viis notissimis, atque certissimis maximè reducendi, & reducibiles sumus ad lucem veritatis, & viam salutis, propter quod hoc idem ipse elegit Isaiæ 43. Reduc in memoriam, ut judicemur simul Narra si quid habes, ut judiceris, & Matth. 6. Judicium domini cum populo suo, & cum Israël judicatur. De hoc Job 31. Si contempsi judicium subire cum servo meo, & ancilla mea cùm disceptarent adversùm me. Quoniàm autem peccatum non solùm est iniquitas; sicut legitur Joan. 2. sed etiam vulnus est, sive morbus, sive ægritudo & est sicut dilapidatio, sive dissipatio, & sicut furtum, vel rapina, quæ committitur in Deum; necessariò ex his tribus tres rationes oriuntur, quibus evidenter ostenditur confessionem coram alio, quàm Deo esse faciendam. Si enim iniquitates, & injuriæ temporales, sive corporales judices habent, ac magistratus proprios, qui eis judicent, pronuncient & ministros, qui judicum sententias exequantur; quantò fortius spiritualis injuriæ judices habebunt & magistratus, & alia, quæ judicij sunt? Quapropter erit de his necessariò judicium, & ideò judex, seu judices. Certum autem est, quia de his judicare nequeunt absque cognitione: hæc autem non potest, nisi per confessionem; confessio ergo facienda est de rebus istis hujusmodi judicibus. Ampliùs. Et advocatus qui occultat jus, & testis qui abscondit veritatem facti uterque peccant in judicem, si utriusque revelatio prodesse debeat, & nulli obesse. Revelatio autem confessionis evidenter prodest confitentibus, & nulli obest Et si forsitan in aliquo casu contrarium inveniretur, forsitan ibi non esset confessio facienda Quemadmodùm si confessionis auditor proditor esset, & publicator confessionum. Alij etiam casus sunt, in quibus non audemus dicere, quòd teneantur homines facere confessionem. Quemadmodùm si quis cogitavit, vel conjuravit in mortem sacerdotis sui & videat eum ad iram & odium, facilem, non audemus dicere, quòd teneatur hoc eidem confiteri. Eodem modo si mulier speciosa sacerdotis sui lasciviam, ac petulantiam noverit, & quòd mulieres sibi confitentes nota earum infirmitate, & auditis tentationibus sollicitare de turpitudine consueverit; modis omnibus consulimus, ut de licentia ipsius, vel Episcopi sui, Sacerdoti alteri confiteatur Eodem modo si in concupiscentiam sacerdotis sui aliqua exarserit, quod utique grande, horrendumque peccatum est, si sacerdotem suum infirmum carne noverit, non audemus consulere, quòd hæc eidem confiteatur Juxta istos modos facile est excogitare casus quibus licitũ est alij, quàm proprio confessione & facere sacerdoti, sicut in his quæ tangunt ipsum sacerdotem, ex quorum scilicet notitia spirituale periculum imminet sacerdoti. vel quandò spirituale, vel etiam corporale periculum magnum ex ipsa confessione immineret confitenti. Salus enim per confessionem quærenda est, & saluti non periculo debet confessio deservire Ampliùs Si curæ medici commissus est æger, & hoc jure vel lege, non dico propria voluntate sed officio, & dignitate ipsius medici, necesse habet eger, & debitor est facere quod suum est, quominùs impediatur medicantis officium; quapropter & detegere ei, ac revelare morbos suos,

Nota.

Nemo sibi jus dicit.

Nota.

Casus quibus non tenetur confiteri proprio sacerdoti.

Medicus.

& vulnera. Quia ergo manifestum est sacerdotes E curatos, qui medici sunt spirituales, omnium eorum habere debere notitiam, qui eis commissi sunt, & hoc non ex voluntate eorum, sed ipsorum medicorum officio, & dignitate palàm æquè est absque injuria sacerdotum morbos suos, & vulnera non posse ab eis abscondere parrochianos eorum, nisi ex causis, quarum supra fecimus mentionem. Ampliùs. Si fraternos morbos, & vulnera spiritualia tenetur unusquisque revelare ei, qui potest prodesse, & non obesse tenetur inquam ex debito, & officio fraternæ charitatis Non minus autem tenetur sibi ipsi, immò longè ampliùs ex eodem debito, & officio sibi ipsi tenetur consulere, quàm cuivis alij Multò ergo fortiùs tenetur morborum suorum spiritualium ac vulnerum confessionem, seu revelationem facere sacerdoti, qui prodesse debeat, non scilicet obesse: juxta quod tetigimus. Ampliùs. Si de omni temporali commisso necesse habet commissarius, seu dispensator rationem reddere superiori suo in officio dispensationis, F incomparabiliter autem cautio est major habenda, & servanda, & incomparabiliter circumspectus dispensator esse debet, si ratio sit ab eo incomparabiliter districtiùs exigenda, tanquàm incomparabiliter majoris periculi. Incomparabiliter ergo fortiùs reddenda est ratio spiritualium commissorum, spiritualisque villicationis ab unoquoque nostrum majoribus nostris in hoc scilicet spiritualibus. Certum autem est, quia sacerdotes curam animarum nostrarum habentes, ut majores nostri sunt in hoc, & velut superiores dispensatores, seu camerari, rationem de nobis, & nostris, hoc est de tota vita nostra Deo reddituri; sicut legitur ad Hebræos. 13. Obedite præpositis vestris, & subjacete eis; ipsi enim pervigilant, quasi reddituri rationem pro animabus vestris. Ampliùs Si subditus sæcularis vel servus damnificationem sui domini viderit, G & procuratori ejusdem per quam damnum illius, vel averti vel restitui potest, non denunciaverit, cùm sine periculo, aut damnificantis incommodo hoc facere possit, indubitanter peccat in dominum, & in ipsum dispensatorem, quia & illi debitã fidem non servat. & isti debitum auxilium ad custodiam rerum domini non impendit. Cùm ergo quilibet peccator videat semetipsum damnificantem Deum in seipso, auferendo scilicet ei seipsum, & totius vitæ suæ servitium, ex necessitate tenetur hoc denunciare sacerdoti, tanquàm custodi, aut dispensatori domini, præsertim cùm hoc sine omni periculo, & incommodo facere possit ipsius, quẽ denunciat. Non enim in majori fide tenetur domino de alterius damnificatione, quàm de illa quam ipsemet facit eidem. Ampliùs. Si furem, vel latronem aliquis in domo sua absconderit, & per ejus proditionem, seu traditionem furtivè H sublata, & omnia malè ablata restitui possint, sine incommodo damnificantis, & in ipsum judicem, seu magistratum peccat, & in ipsos, qui damna, vel injurias passi sunt, & judicandus est, ut furti particeps, & socius furti. quare peccator, qui seipsum abscondit, & sacerdoti, qui judex est, vel magistratus spiritualis, ipsum non detegit, exponit, & puniendum tradit, cùm per hoc damna restaurentur, & passis injuriæ dentur, quibus irrogata sunt, eo ipso puniendus est ipsemet, ut furis socius, & furti particeps, eo inquam ipso, quod ipsum furem non indicat, exponit, ac tradit. Non enim magis, majoremve fidem Deo, & sacerdoti servare tenetur unusquisque in alio, quàm in semetipso, & hoc est quod dictũ est regi Israël per Prophetam 3. Reg. 20. Quia dimisisti virum morte dignum de manu tua. erit anima tua pro anima illius. Ampliùs. Quia peccator à baptismali sanctitate lapsus est sicut civis ab ipsa civitate

Sacerdotes medici sunt.

Sacerdotes dispensatores sunt.

Nota.

sanctificata, & delicta quæ toties supra in tractatu de baptismo nominavimus recedens, & adversus in adversarium ejus consurgens, & in hostem conversus: cùm autem pœnitet, est sicut ab hostibus revertens ad sanctam civitatem, civitati sanctificatæ restitui volens offerens, & petens satisfactionem de eo, quod aberravit. Nunquid per magistratus ipsius civitatis non est recipiendus, atque restituendus, qui nõ obtulerit satisfactionem super eo quod tam prodiciosè ad hostes se transtulit, & civitatem suam deseruit, etiam impugnavit? nec recipiendus est à sapientia magistratu, satisfactionem autem non facit, nec etiam offert, nisi qui culpam suam recognoverit, & deliquisse confessus fuerit. Manifestum ergo est de omni aberrante, hoc est peccatore, ipsum non esse recipiendum in consortium sanctorum, nec restituendum esse civitati quam adeò turpiter deseruit, nisi culpabilem se per confessionem reddiderit & satisfactionem obtulerit. Manifestum ergo est omnem peccatorem adultæ ætatis, debitorem esse, confessionis & satisfactionis pro arbitrio sacerdotis, quem diximus magistratum esse. Ampliùs. Peccator qui nec culpabilem se recognoscit, nec de erratis satisfacere curat necessariò contumax est. Contumacia autem majorem Dei contra peccatorem iram provocat sicut legitur Job. 34. Ne desinas ab homine iniquitatis, qui addit super peccata sua superbiam. Quòd si dixerit quis, non oportet, ut alii culpabilem se recognoscat, vel confiteatur, quàm Deo, neque ut alii satisfaciat, necessariò redditur ad illud inconveniens, quod supra in tractatu de baptismo ostendimus, videlicet ut pereant inter fratres spirituales, necessitudines spirituales. Quare peribunt mutua invicem suffragia mutuæ dilectionis, mutuæ inter eos beneficentiæ non modicum minuentur Si enim reversio ejus qui aberravit, non apparuit, quæ utique nisi per confessionem delicti, seu delictorum ad emendationem ipsorum apparere non potest; non apparebit spiritualis germanitas, sive fraternitas, sive sancta civilitas, & propter hoc non habebitur iste, ut frater, sive ut confinis: quapropter peribit, vel minuetur in multo beneficentia fraterna. Ampliùs. Quæ societas est, & quodnam collegium, à quo si quis turpiter, & cum scandalo recesserit, denuò recipiatur, nisi cum recognitione, & satisfactione, seu emendatione. Ampliùs Quisquis in collegio aliquo, vel civitate quacunque videat domum unam comburi, vel quamcunque ejusdem particulam ex qua toti domui, vel civitati imminere videatur incendium, & non clamore, & alijs modis, quibus valuerit, ignis periculum indicet, ut ei abundèque concurrentibus occurratur? quantòque incendium illud ei vicinius fuerit, tantò illud majori clamore, & altiori vociferatione alijs indicabit, & ad ejus extinctionem quoscunque, & undecunque poterit advocabit? Idem est si direptionem in parte aliqua civitatis, cuicunque ex civibus fieri videt, statim illam clamore, & provocatione ad arma quibuscunque qui adjuvare poterunt, indicabit; eo autem instantiùs, ac vehementiùs, quo incommodum incendij, vel depredationis ad se magis pertinere videbit. Quòd si pro temporali incendio sibi, & depredatione rerũ temporaliũ, quæ adeò viles sunt, & cõparatione spiritualium omninò nullæ, quid pro spirituali incendio, ac depredatione animarum humanarum, quæ adeò nobiles sunt adeóque pretiosè faciendum est? Quantò ergo fortiùs indicandæ, & revelandæ sunt depredationes, & incendia animarum? revelandæ inquam his, qui adjuvare possunt atque prodesse ad ereptionem, seu liberationem ipsarum, & extinctionem? Quia ergo peccata mortalia nihil aliud sunt, quàm incendia

& vastationes

Peccator lapsus sicut civis desertor & transfuga.

Contumacia iram Dei provocat.

Nota.

peccata mortalia nihil aliud sunt, quàm incendia A & vastationes, seu depredationes animarum, manifestum est, ea esse revelanda his, qui ex officio prodesse debent, & possunt. Amplius. Deo conquerente de quocunque homine, justitiamque, & judicium de eo exigente, manifestum est unumquodque debere Deo assistere, ac stare pro eo, & contra seipsum. Justam enim esse Dei causam ubique. & in omnibus necesse est. Semper autem pro justitia standum, & contra iniquitatem: nulli ergo licet Deo in causa sua contra quamcunque causam habeat, denegare vel procurationis effectum, vel patrocinium, vel testimonium, vel sententiæ pronunciationem, vel ejusdem executionem: ergo etiam contra teipsum teneris procurator pro Deo, & testis, & advocatus, & judex, & sententiæ executor esse. Teneris ergo testificari, & allegare contra teipsum in causa Dei, & alia quæ judicii sunt facere: testificari autem contra te, hoc est confiteri, & amplius; teneris ergo ex necessitate confiteri coram judice, qui inter te, & Deum sedet medius: hic autem est sacerdos. Si enim causæ civiles, & sæculares agendæ, & examinandæ sunt coram rectoribus, sive judicibus; ergo & causæ animarum sive spirituales ventilandæ erūt coram rectoribus animarum, vel judicibus Rectores enim, & judices nostri in corporalibus, seu temporalibus illi sunt, quibus leges temporales datæ sunt in manibus, qui scilicet latores, & expositores earum sunt ad populum; sic rectores, & judices animarum nostrarum sunt, in quorum manibus ad implendum, & docendum, sive ferendum ad populos lex data est. Hi autem sunt proculdubiò sacerdotes. Quòd enim alii sunt Doctores, quàm sacerdotes, supplementum est sacerdotalis officii. Idem dicimus de Doctoribus legum sæcularium; in adjutorium enim & succursum judicum recepti sunt. Unde ab initio non fuerunt hujusmodi Doctores, sed ipsi legumlatores sæcularium eas ferebant, & exponebant ad populum. Postmodùm autem tum propter imperitiam audientium, tum propter occupationes judicum, tum propter emersionem quæstionum, tum propter perversitatem malè interpretantium, & semitas judiciorum pervertere conantium assumpti sunt, & constituti Doctores. Idem factum est, & eisdem de causis, in doctrina, & legibus animarum. Amplius. Si emendanda sunt delicta animarum, emendandaque esse, nemo sani capitis dubitare potest; non sunt emendanda, nisi per legem Dei, sive legem animarum: de lege autem cui credendum, nisi eis, qui ex officio habent eam, & docere, & discere: Hi autem proculdubiò sunt sacerdotes. Quapropter consilio eorum emendanda sunt animarum delicta, quemadmodùm & consilio rectorum sæcularium delicta sæcularia, nec hæc, nec illa emendari possunt, nisi venerint in notitiam eorum, per quos emendanda sunt: & hæc ergo in notitiam rectorum sæcularium, & illa in notitiam rectorum spiritualium venire oportet. Quapropter delicta animarum, quæ omnia integrè sciri non possunt nisi per confessionē, quin & occulta sunt pro majori parte etiam radices, & circunstantiæ ipsorum occultæ sunt, oportet venire in notitiam rectorum spiritualium. Quoniam si manifesta fuerint, oportet ut sæculariter judicentur, si judicem habuerit ipse, qui delinquit; & nihilominùs oportet, ut spiritualiter de eis judicetur. Omnenamque delictum manifestum duo habet judicia & duos judices. Sicut enim duplex est pax, duplexque vitæ humanæ tranquillitas, videlicet exterior, propter quam & leges sæculares, & potestates institutæ sunt, per quas turbationibus exterioribus hujus vitæ occurritur, hoc est rapinis, furtis, rixis, & aliis exterioribus injuriis. Et interior pax, videlicet ad Deum, & invicem ad homines, cujus turbationis causa sunt ipsa peccata, sive occulta sive manifesta peccatis enim in eo quod peccata sunt, Deus offenditur. Offensio autem turbatio est pacis. Sic odia & iræ licet occultæ sint, & omnes aliæ pestes hujusmodi pacem, quæ invicem inter homines esse debet perturbant, & societatem eorum sanctam destruunt, & civitatem sanctificatam eximunt, dissipant, evertunt, captivosque faciunt homines, vinculis diabolicis & carceribus eos mancipantes & utraque morte scilicet prima & secunda eos interficientes. Et ut ad unum dicamus, non est clades, non est calamitas, non est tormentum vel mors quidem proportionaliter ac spiritualiter, quam peccata non infligant hominibus. Quare incomparabiliter magis occurrendum fuit per pacem contrariam pacisque illius custodes, & conservatores. Quapropter manifestum & leges spirituales sive animarum & judices seu rectores debuisse, & debere esse; alioquin utique reipublicæ suæ omnipotentissimus ac sapientissimus Deus insufficienter, & imperfectè providisset. Jam B autem removimus ab ipso insufficientiam, & imperfectionem quantùm ad res magnas per hoc quod nec in minimis operibus suis, videlicet succursione, & publicè illas sustinet. Quia ergo exteriora delicta utramque pacem perturbant, necessariò subjunt utrorumque rectorum, hoc est spiritualium & sæcularium judicio. Et propter hoc furta, & rapinæ, & alia hujusmodi, non solummodò judicanda sunt judicio sæculari propter exteriorem hujus vitæ tranquillitatem, sed etiam in foro spirituali propter interiorem & spiritualem, quæ ad Deum & homines est, pacem, sive tranquillitatem. Et propter hoc necesse habent de his spiritualiter cognoscere Doctores seu judices animarum. In notitiam ergo eo necesse habent venire. Quocunque autem modo in cognitionem judicum spiritualium veniant quàm per confessionem spontaneam C ipsorum delinquentium, frustra & inutiliter veniunt quantùm ad finem, & fructum spiritualis judicii, qui finis & fructus est pacis internæ reformatio. Qui enim confiteri contemnit, injuriosus Deo existit, quia jus ejus non recognoscit & judicium ejus impedit. Amplius. Sicut tenetur non exprimere falsitatem in quocunque judicio, ita & non supprimere veritatem interrogatus. Quia ergo tam multipliciter delinquit abscondens peccata sua, & in judicio illa confiteri nolens, non solùm pacem ad Deum non consequitur sed etiam majus bellum contra se concitat. Certum autem est quicquid sit de aliis judiciis, & causis, in Dei tamen judicio & causa necesse habet unusquisque testimonium perhibere, maximè interrogatus à judice similiter & D parere sententiæ judicis.

Peccata mortalia sunt incendia.

Nota.

Doctores non fuerūt ab initio.

Tranquillitas duplex.

Leges spirituales necessariæ.

Nota.

CAPUT III.

Epilogus est supradictorum, nec rectè summari potest.

Jam ergo declaratum est, judicium pœnitentiale debere esse; & quia in eo tenemur etiam contra nos ipsos & pro Deo & procuratores esse & testes & advocati. Similiter & executores sententiæ, etiam propriæ condemnationis, & propter hoc lictores, & tortores nostri ipsorum. Et quia si in aliis judiciis tenentur homines & eos prodere, ac etiam exhibere judicibus ad supplicia, & hoc pro pace & tranquillitate temporali, ac pro conservatione seu defensione rerum temporalium quæ nullius momenti omninò sunt comparatione spiritualium, multò fortiùs nos ipsos

Bonum eorū legum supradictorum.

quotiens rei sumus prodere & accusare tenemur, & exhibere judicibus seu rectoribus animarum, non dico ad supplicia, sed medicamenta, & salutem ab utraque morte & perditione. Et quoniam omne peccatum injuria in Deum est, meritò occurrendum est ei per jus, judicium, atque justitiam. Judicium autem & justitia debent habere tribunal, forum auditorium, seu consistorium, & judices atque præcones sive præfectos prætorio. Et propter hoc, sicut sunt exteriores pœnæ, sive supplicia, quibus consulitur temporali tranquillitati, & est quædam carnificina & chirurgica exterior disciplina, & gladius potestatum temporalium, ita necesse est præfecturam esse spiritualem & prætorium spirituale, ubi fiant mutilationes, flagellationes, & exerceatur velut quædam carnificina spiritualis, quam sponte & subeant & sustineant, qui Deo de seipsis judicium ac justitiam facere voluerint. Ampliùs. Volentibus satisfacere Deo per judicium ac justitiam de semetipsis quærentibus, volentibusque facere ultionem Deo de seipsis, vel est eis possibile in hac, vel non: quòd si dixerit quis non esse possibile, ergo nec naturali instinctu ac desiderio ad ista naturaliter movebuntur, cùm naturalis motus nunquàm fit ad ea quæ sunt naturali impossibilitate prohibita. Si autem est possibile & certum est quod non aliter fieri potest nisi per judices alios à se, maximè cùm communitas hominum ignoret judicium istud, & justitiam, manifestum ergo est, quòd communitati hominum consulendum fuit de judicibus spiritualibus, quorum judicio Deo satisfieret de eis. Ampliùs. Offerente se peccatore juri coram Deo, necesse habet Deus illum recipere, alioquin injustus esset, si paratum stare juri, ultra quàm judicium & justitia, quibus se offert, exigunt, illum gravaret. Omnes autem veraciter pœnitentes offerunt se juri in curia seu consistorio ipsius Dei, & hoc est in hac vita: qui si non habet hîc curiam sive consistorium, ubi tanta est multitudo eorum juri se offerentium, quis non videat, quanto detrimento gloriæ suæ sit iste defectus, dum nec sibi ipsi facit de hujusmodi, & eis tam gloriosam justitiam? Modicæ si quidem gloriæ est in eos qui in vita patiuntur, exercere justitiam, comparatione eorum qui se non solùm sponte exponunt patibulis, sed etiam velut Dei ministri & lictores atque tortores atrocissimi in semetipsos, Dei injurias, & contumelias ulciscuntur. Deinde quantùm desit gubernationi hominum, & si fas est dicere regiæ dignitatis officio, si in tanta parte regni sui non provideat, qui jura reddant pœnitentibus. Ampliùs. Manifestum, quòd in peccatore pœnitente duo sunt, videlicet natura, quam Deus condidit & quæ est opus ejus, & culpa, seu vitium seu peccatum, quam miser peccator de suo adinvenit, & infœlici infaustaque conjunctione bono Dei operi admiscuit vel adjunxit; veraciter autem pœnitens totum quod suum est, proprio judicio damnat, mortique & perditioni adjudicat, gladioque pœnitudinis ferit, & ut ita dicamus de tota regione seu provincia sua, hoc est de tota potestate seu ditione liberi arbitrij sui, velut maleficos quosdam exterminat & profligat; hoc autem dicimus quantùm in eo est, aut pro viribus. Isti autem malefici quatuor sunt primi & minimi malæ cogitationes. Deinde malæ affectiones. Tertiò malæ locutiones. Quartò malæ operationes. Istos tanquàm Dei hostes de terra suæ ditionis ac potestatis ut diximus veraciter pœnitens pro viribus expellere conatur. Naturam verò, quæ Dei opus est, ab his latronibus ac deprædatoribus liberare, & àlæsionibus, quas intulerunt, sanare, nec non spolia, quæ abstulerunt eidem, ab eis eripere, ipsique restituere satagit,

Omne peccatum est injuria in Deum.

Motus naturalis ad possibilia.

E prout potest, atque contendit. In hoc ergo duo quærimus ab adversariis, primum an propugnatorem istum suum Deus in isto bello adjuvet, an deserat Quia si dixerit, quia deserit & non adjuvat ipsum, in hoc duo sequuntur cum inconvenientia. Primum est Deum negligere opus suum, idest naturam quam in homine condidit, contra cujus hostes nullum præstat eidem auxilium Secundum est, Deum omnium dominorum infidelissimum ac crudelissimum, qui athletas suos & bellatores pro eo decertantes adjuvare non curat, in nullo enim hominum quantumcunque infideli ac sævo ista infidelitas atque crudelitas invenitur. Quòd si fortè dixerit, quia propriæ vires pœnitenti in hoc sufficiunt, & ideò neque infidelitas est, neque crudelitas, si novum ei ad hoc non præstatur auxilium. Ponamus ergo quòd pœnitens per seipsum perficiat id, quod

F intendit, & ad id ad quod conatur, sicut dicit adversarius. Ad hunc ergo statum restitutus est pœnitens, ut nihil inveniatur in eo, nisi opus Dei, & illud restauratum est atque restitutú ut diximus: quapropter non inveniet in eo justissimus judex Deus, vel quod damnet, vel pro quo damnet: nihil in eo invenit quod oderit, aut reprobet. De judicio ergo Dei non reportabit iste, nisi sententiam absolutionis confidenter ergo ac securè viri se offerunt in Dei curia, sive in consistorio veraciter pœnitentes, & confidenter: ergo petunt sibi reddi jus, cùm eis debeatur sententia absolutionis à præteritis peccatis. Quòd si dixerit, quia judicat eos Deus, non quales sunt, sed quales fuerunt, manifestum est, quia evidens est in hoc & iniquitas, & perversitas. Quemadmodùm in visu diceretur esse perversitas si in eo judicaretur esse albú quod nigrú est: iniquitas, in eo

G quod malus judicatur qui bonus est, & in hoc quod deterioris conditionis & minus potens apud Deum præsens bonitas, quæ utique extat, quàm præterita malitia, quæ omninò abrasa & abolita est, ac penitùs annihilata. Quid autem isto iniquius cogitari potest, quàm ut bonitas, non tantùm valeat ad placandum misericordissimum Deum? bonitas inquam, quæ est quantùm malitia quæ omninò deleta & annihilata est ad ipsum offendendum, seu provocandum. Quid verò perversius inveniri potest quàm ut malum judicetur, quod malum non est, & bonum non judicetur quod bonum est. Si autem præstat auxilium Deus pœnitentibus ad perficiendum quod intendunt, vult ergo eos perficere quod intendunt; totum autem quod intendunt, est recuperare pristinam innocentiam & gratiam, ergo ad hoc perducit eos: manifestum ergo est, pœni-

H tentes veraciter ad pristinam innocentiam & gratiam restaurari. Redeamus ergo & dicamus aggregata ratiocinatione, quia pœnitentes sunt, qui & ultrò se offerunt in Dei curia vel consistorio, non tam ad sustinendum jus, hoc est justificationem qualem exigit Dei curia, vel consistorium, quàm ad prosequendum jus absolutionis & restitutionis gratiæ Dei, quam in auditorio illo reddi sibi petunt: quòd si non fuerit qui reddat, quis major defectus, magisque Dei gloriæ derogans quàm iste, scilicet ut desit, qui justitiam & judicium faciat poscentibus? quid autem aliud quàm judicem petere, qui dicebat, judica me Deus, & discerne causam meam. Similiter & qui dicebat, judica me Domine. quoniam in innocentia mea ingressus sum. Et iterùm, de vultu tuo judicium meum prodeat. Necesse est ergo Deum habere & judices & curiam, sive auditorium, ubi & justitientur justificandi, & restituentur restituendi. Auditorium autem seu consistorium judicium non possunt esse qualia decet, nisi habeant accusationem & testificationem,

Deus non negligit opus suũ.

Nota.

Deus habet curiam & auditorium.

Hæc autem non possunt integrè fieri, nisi per ipsos qui peccaverunt, tum quia multa sunt occulta, tum quia etiam spontanea debet esse accusatio. Ampliùs. Verò justitia ab ipso incipit, in quo est, & in illo maximè in primis operatur; sicut calor id, in quo est, maximè & in primis calefacit, & lux id, in quo est, maximè & in primis illuminat; & ad hunc modum de omnibus aliis. Quare justitia veri nominis, seu vera illum in quo est, in primis & maximè justitiat. Quare in primis & maximè contra ipsum accusationes instruit, instruit testes, sententiam condemnationis dictat, tormenta parat, tortores instigat, sicut legitur in Proverbiis 18. Justus in principio sermonis accusator est sui. Quoniàm autem ista, scilicet accusatio, testificatio, & cæteræ partes justificationis severiùs, rectiùs & per omnē modū justiùs corā alio & per aliū fiūt, quàm corā ipso, & per ipsū qui deliquit, sicut manifestum est, quis dubitat, minùs longè justitiari, minùs per omnem modum puniri, minúsque justè sub se, corā se, & à se, quàm coram alio, & sub alio? ut enim de aliis taceamus, sola accusatio sive revelatio delictorum coram alio plùs habet justitiationis & torméti interdùm, quàm magna jejunia & magnæ flagellationes. Ampliùs. Quid justius sive justitiæ congruentius, quàm ut qui peccando se super se extulit, emendando se infra se deprimat, aliique se judicandum torquendumque supponat? Soli enim sibi velle esse subjectum, non tam superbiæ est, quàm iniquitatis & injustitiæ. Vendicare enim sibi præposituram, aut jurisdictionem, jure proprio, aliena castra videlicet, vel civitatem absque superioris licentia vel auctoritate, non solùm injustissimum est, sed etiam iniquissimum. Quapropter nullus in semetipso sibi jurisdictionem sive judicandi auctoritatem vendicare debet absque voluntate dominatoris universorum Dei. Qui si in temporalibus quæ adeò vilia sunt, noluit aliquem sibi judicem esse vel jus sibi dicere, immò coram alio & per alium jus audire, quantò fortiùs in arduis & periculosis, videlicet spiritualibus, noluit aliquem in sensu suo ambulare nec voluntate propria duci, nec auctoritate inniti. Necesse ergo habemus in his aliorum subire judicium, quia omninò vel nullum erit vel iniquum nisi de veritate delictorum judicii perfectè constiterit, quod esse non potest, nisi per confessionem & testificationem peccantis. Ampliùs. Quoniàm omne peccatum offensa est, necessariò requirit repropitiationem, seu reconciliationem. Et hoc impossibile est, ut sit, nisi per sacrificium spiritus contribulati, sive cordis contriti in prolapsis. Et quia injustitia est, necessariò exigit justitiationem & tormentum ipsius peccantis: & quia execratio est, necessariò exigit sanctificationem sive sacramentum. quia sicut sæpè diximus, & ostendimus, necesse est habere similitudinem forinsecam atque visibilem cum ipsa sanctificatione interiori. Sanctificatio autem interior non est, nisi per orationem aut benedictionem, seu divini nominis invocationem. Et quia vinculum est, necessariò requirit absolutionem. Ex quibus omnibus manifestum apparet, quare pœnitentiæ assignari solent tria, videlicet contritio, confessio, & satisfactio. Quia enim peccatum ut diximus offensa est Dei, & non est in prolapsis repropitiatio, seu reconciliatio ejus atque satisfactio ejus absque sacrificio contriti cordis ac contribulati spiritus; & quia injuria est, non est pacificatio de ipsa absque judicio: judicium autem non est absque accusatione & testificatione contra delinquentem, & hoc est confessio; neque est judicium absque justitiatione delinquentis & emenda facienda injuriàm passo, & hoc est satisfactio. Ideò apparet etiam tibi cum his, propter quid ipsa pœnitentia sit, & dicatur sacramentum, videlicet, quia sacrat atque sanctificat à recidivis, & iteratis execrationibus, & quia habet signum sacrans atque sanctificans. Signum dico, similitudinem habens cum ipsa sanctificatione interiori. Manus enim sacerdotis super caput pœnitentis, manum divinam, sive virtutem adesse significat, ad sanctificandum vel significandum pœnitentem. Absolutio autem sacerdotalis aut benedictio sicut absolutionem interiorem ac spiritualem, quam omnipotens virtus Dei atque clementia in pœnitente operantur, expressa similitudine signat in hoc, quod lucernis accensis, qui per totam quadragesimam extra Ecclesiam fuerant publicos scilicet pœnitentes introducant in eam, per Episcopum in die sancto Jovis, ita expresè apertéque figuratur, quòd per peccata & à domo Dei exclusi & à consortio, atque communione sanctorum separati per pœnitentiam recipiuntur, & restituuntur ad utramque illarum. Et quia lucernæ eorum, quæ per peccata extinctę fuerant, per pœnitentiam reviviscunt, in igne Spiritus sancti ardeant & luceant, sicut priùs.

Spontanea accusatio. *Iustitia.* *Iustus accusator sui.* *Sacrificiū spiritus contribulati.* *Tres comites pœnitentiæ.* *Absolutio.*

CAPUT IV.

Pergit piè, & eleganter de pœnitentia sacramento, ejusque effectu ac potestate disserere.

Quoniàm autem recidivis sordibus corporum, nec desunt lotores seu lotrices nec lavacrum, & recidivis vulneribus eorundem ac morbis nec medicatores, nec medicamentum, similiter recidivis detritionibus eorum atque ruinis, nec reparatores, & reparamentum, & hoc omnipotentis Dei misericordia & providentia, & bonitate faciente, quæ malis aut leniendis, aut tollendis remedia bonorum oppositorum redundantissima beneficentiæ suæ largitate opposuit, quantò fortiùs recidivis sordibus animarum lotores spirituales, & lavacrum, recidivis vulneribus, & morbis earundem medicatores & medicamentum, recidivis ruinis ac detritionibus earum reparatores, seu resartores ad reparamentum, recidivis execrationibus earum sacramétum, & sacratores deesse noluit. Et quid aliud bonum contra recidiva mala animarum provideri potuit, quàm per pœnitentiæ sacramentum? & quoniàm jam patefactum est quia pœnitentia, & sacrificium est, & judicium, & sacramentum, & medicamentum. Cùm hoc etiam scire debes, quòd est etiam pacis inter pœnitentem & Deum reformidatio, seu reformamentum. Debes etiam scire, quia tres sunt modi sanctificationis ipsius. Sanctificat enim meritò reconciliationem ad Deum impetrans placatore suo; & acceptibilitate tanquàm sacrificiū; sanctificat etiam naturali operatione, videlicet contrarietatem quam habet ad execrationem, qua illam quantùm ad affectiones, locutiones, & opera destruit, exterminat & diffugat. Pudor enim propriæ accusationis & confessionis impudentiam, qua Dei præsentiam & Angelorum non erubuit, nec coram eis peccare, veritus est ipsa naturali repugnantia, & contrarietatem, quam habet ad ipsam, destruit, & extinguit; sic dolor pœnitudinis delectationem, quam habuit in peccato, & timor audaciam, qua aliud contra Deum præsumere ausus est; sic ira pœnitudinis, qua contra peccatum, & contra seipsum propter peccatum animosus excandescit, laxitatem & remissionem animi qua tentatione tam levi tamque turpiter succubuit, & tam leviter hosti diabolo manum dedit, perpetuæque servituti ipsius se quantùm in eo est, subjecit. Et quatuor ista, quæ diximus, quatuor brachia sunt primæ crucis pœnitentialis

Nota. *Bonum pœnitentiæ.* *Sanctificationis tres modi.* *Pudor.*

primi patibuli spiritualis, cui vetus homo justissimo Dei judicio affigitur. Tertiò sanctificat virtute divina, & hoc ut sacramentum, videlicet per absolutionem & benedictionem ritè factam necesse est virtutem divinam adesse, & quod postulatur tribuere, nisi steterit per pœnitentem, necesse inquam est non coactionis impulsione, nec alligationis violenta astrictione, sed liberrimè ac liberalissimè suæ benignitatis ac beneficentiæ largitate: ad absolutionem siquidem, & benedictionem sacerdotalem ritè factam, dirumpi vincula peccatorum, effugari malefacta ipsorum, advenire Spiritus sancti gratiam ad dicta sanctificandum & implendum pœnitentem, nisi hoc ipse impedierit, nullatenùs dubitamus. Frustra enim tantæ pietatis officium omnipotentissimus ac clementissimus Deus in Ecclesia sua instituisset, proditiosèque pœnitentibus illuderet, si sacerdotum ministerio in eorum benedictionibus, & absolutionibus adesse nollet pœnitentibus: ergo, qui jam sanctificati, jam à vinculis peccatorum absoluti, am gratiæ pristinæ restituti, sacerdotalem benedictionem & absolutionem peccata sua confessi recipiunt, piè credimus ac sentimus, ipsam gratiam, quam afferunt sacramento pœnitentiæ, & sacerdotali ministerio adaugeri. Nunc enim sanctificatis ac gratiæ pristinæ restitutis, ad gratiam tamen pœnitentialis sanctificationis, sicut decet, appropinquantibus & paratis, & peccata sua prout recolunt, plenè confessis, credimus, & dicimus sacerdotali absolutione & benedictione remissionem peccatorum omnium & gratiam qua de cætero grati Deo & acceptabiles vivant præstari. Si quis autem quærat, quæ debeat esse præparatio, & quæ & quot requirantur ad hoc, ut idonei sint pœnitentes, sicut decet parari confitentes ad recipiendum gratiam sanctificationis pœnitentialis? Dicimus quia quatuor sunt, quorum primum est desiderium sive voluntas acquirendæ ipsius sanctificationis. Secundum est fides sive credulitas obtinendi ipsam per illud sacramentum, videlicet pœnitentiale. Tertium est propositum non relabendi sive abstinendi de cætero à peccatis mortalibus. Quartum est propositum sive voluntas emendandi sive satisfaciendi vitamque suam componendi & ordinandi ad arbitrium seu consilium eorum, quibus est istud & videre datum & creditum providere. Ex quo consequens est, ut seipsum tradat justitiandum atque regendum eisdem; & propter hoc ut ipse per confessionem se coram ipsis accuset, & alias judicii partes contra se ipsum, hoc est in sui tormentum & contumeliam pro Deo, hoc est pro honore ejus & gloria, prosequatur: verùm quantum desiderium, hoc est quàm fervens assequendi gratiam sanctificationis pœnitentialis, quanta fides ipsius sacramenti, quàm vivax seu vehemens propositum præteritos lapsus emendandi & iterùm non relabendi solius Dei est & nosse & metiri. Amplissimè tamen atque magnificè de clavibus Ecclesiæ & potestate, & sacerdotali ministerio sentiendum esse non dubitamus; claves enim aliàs Ecclesiæ datæ sunt, officiaque & potestas sacerdotibus propter dispensandas divitias misericordiæ Dei, ut essent qui aperirent pulsantibus, & introducerent intrare volentes, & tanquàm officiales misericordiæ ipsius fugientes ad ipsam tota aggratulatione & applausu reciperent reos, absolverent peccata, remitterent omnibus bonis gratiæ & gloriæ, spoliatos à latronibus infernalibus restituerent, vulneratos spiritualiter & morbidos cœlesti medicina ac virtute divina sacramentorum medicamentis sanarent. Piè etiam credimus & sentimus, eos, qui cum fide hujus sacramenti & vehementi desiderio redeundi in Dei pacem & gratiam, licet tiE more infirmitatis suæ & oppressione malæ consuetudinis propositum abstinendi consuetis & eadem emendandi non habeant interdùm de divinæ pietatis abundantia virtute clavium & sacramenti istius præstari, & hujusmodi propositum & infundi: conantibus enim ad Deum reverti, dexteram auxilii sui porrigere patrem misericordiarum dubitandum non est. Quemadmodùm ille qui lunaticum filium attulit ad dominum Jesum in 9 Mar. Credere quidem nitebatur, sed nondùm fidem, ad quam conabatur, habebat: propter quod & dicebat: Credo domine, adjuva incredulitatem meam. Merito tamen sui conatus & filio sanitatem, & ipsemet fidei donum obtinuit: sic de similiter conantibus quod præstò sit eis divinæ beneficentiæ auxilium, pia fides non dubitat. Quemadmodùm in primitiva Ecclesia simpliciter interrogabantur baptizandi,
F utrùm crederent, utrùm diabolo & pompis ejus renunciarent, utrùm baptizari vellent, nec interrogabantur, utrùm essent mundi à peccatis an non, & utrùm in charitate essent, utrùm omnium virtutum varietate decori ac divites, sed magis virtute baptismi hoc eis præstandum præparabatur: sic & in sacramento pœnitentiali dignè & devote accedentibus præstari credimus quod intendunt, eo quod venientes nondùm habent, propter quod & per sacramentum illud quærunt.

Nota. | Vide hunc locum. | Quatuor requisita ad gratiam suscipiendam. | Claves Ecclesiæ. | Ministerium clavium. | Nota.

CAPUT V.

Tractat partes pœnitentiæ: & primùm de contritione.

POst hæc autem loquemur de partibus pœnitentiæ, sigillatim prosequentes comparationes earum atque virtutes. Dicemus ergo, quia contri- *Contritio*
G tio est confractio & comminutio & quasi in pulverem redactio veteris hominis. Juxta illud quod legitur Isa. 30. Et comminuetur quemadmodùm conteritur lagena figuli contritione pervalida, & non invenietur de fracturis ejus testa, in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fovea: talis est contritio veteris cordis ita ut non inveniat diabolus de eo ubi ponat igniculum pravi desiderii, aut modicum aquæ, hoc est noxiæ voluptatis: simile est illud 19 Hieremiæ: Sic conteram populum istum & civitatem istam, sicut conterit vas figuli, quod non potest ultra restaurari. Ex quo verisimile est, cor non esse contritum contritione pervalida, neque illa qua conterendum dixit dominus Judæorum populum, quod statim restauratur ad relapsum peccati, ad recidivum: nec
H nominatur contritio, quia ab ipsis peccantibus peccata linguntur sive lambuntur exteriùs. Juxta illud: Inimici ejus terram lingent. Inde & Amalech, lingens terram vel sanguinem interpretatur, tanquàm superficie tenùs mollita falsaque dulcedine delinita. Pœnitentes autem ea conterunt sicut lactucas agrestes, & jus sive succum amarissimum qui in eis latebat, ipsa contritione & ruminatione recognitionum solicitissimarum aut profundissimarum inde exprimunt: propter quod cùm primùm eis dulce saperent, dum ea faciebant, nunc amarum eisdem sapiunt. Hæc eadem contritio vocatur Joelis 2. Scindite corda vestra. Scindenda ergo sunt *Contritio.* corda peccatorum velut virus diaboli, ut tota fœculentia, totumque virus peccatorum inde effluat, nec ulla in eis stilla remaneat. Effluxio autem peccatorum ex corde, desertio est ipsorum perfecta. Nominatur etiam compunctio sive propter illud, *Compunctio.* quia tunc primò sentiuntur spinæ & aculei peccatorum, cùm Spiritus sanctus cor peccatoris infusione gratiæ

gratiæ suæ vivificaverit ac sanctificaverit, sive quia tunc in imo cordis & in intimum cordis infiguntur. Juxta illud quod legitur in psal. Conversus sum in ærumna mea, dum configitur spina. Aliquandò enim ante adventum ejus & vivificam ejusdem visitationē corde stupido, vel potiùs mortificato, & mortuo, nec vulnus peccati, nec ferrum in vulnere sentiebatur, nec aculei peccatorum, nec punctiones ipsorum. Nominatur autem compunctio in psal. Quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini. Et Actuum secundo. His autem auditis compuncti sunt corde. Vel pro eo compunctio nominatur. Quia omne peccatum est gladius biceps, sicut legitur Ecclef.3. Quasi rōphea bis acuta omnis iniquitas. Alterum acumen habet quasi amorosum atque mellitum fallacissima suavitate ac proditiosa, & (ut veriùs loquar) phantasmatica & somniali, transfigitque per hujus acumē atque transverberat eò pernitiosiùs atque lethaliùs, quò suaviùs, & propter hoc non punitio, non transfixio, nec transverberatio nominatur à stultis & corde insensibilibus, sed delectatio atque suavitas & gaudium; neque dicit se infœlicissimè mortuus peccatuor vulneratum mortifera delectatione, sed potiùs delectatum Job 30. Esse sub sensibus, delitias computabant. Aliud verò acumen peccata sensibiliter lædit, & vulnerat, & propter hoc salubriter. Totum enim virus mortiferæ delectationis acumen istud expellit. Duo autem acumina ista in omni peccato sunt. Placor ejus quo seducit & inebriat fatuos, & nocumentum quod irrogat, quo nocumento & vulneratos alio suo acumine sanat, & sanos contra se ipsum excitat, protegit, & armat: quòd somniasse visus est Poëta. Vulnus achilleo quod quondàm fecerat hosti, vulneris auxilium Pelias hasta tulit. Verùm Poëta dicit, obtusum, propter insensibilitatem vulneratorum. Nos autem vocamus illud, acumen, eo quod profundissimum vulnus ac lethabilissimum interdùm fortissimè atque studiosissimè armatis infligit, & de profundo cordis non nisi divinæ sapientiæ artificio ac divinæ manus virtute nunquàm hujusmodi cuspis extrahitur. Pœnitentis ergo non acumine uno peccati tantùm, idest nocumento, quia non uno tantùm nocumento ejusdem, sed multis se transfigunt, atque transverberant, tot dolores sunt, quot sunt peccata, seu peccatores cuspides sentientes. Inde ergo dicitur compunctio quasi per circuitum hujusmodi cuspidibus transfixio. Juxta quod legitur Job 16. Circundedit me lanceis suis, convulneravit lumbos suos. Undique enim transfigendum est cor ferro medicinali, ut undique mors spiritualis in eo moriatur, & undique virus ac sanies effluat peccatorū, vel propter hoc compunctio vel Leviathan, qui dormire vult & quiescere in peccatoribus, hujusmodi cuspidibus aculeatis exire & inde fugere cōpellatur. Quemadmodùm histriones interdùm punguntur, vel qui aliàs volunt, vel sic saltem de domibus eorum, quibus oneri sunt exilientes, exeant. Vel propter hoc compunctio, quia peccator est, sicut bos & asinus in lutum mersus, vel sicut equus qui vulgò dicitur infugatus. Quemadmodùm ergo bovi vel equo infugato aculei vel calcaria adhibentur, ut de luto exiliat; sic clementissimus Deus peccatores de lacu miseriæ, & de luto fæcis educere volens, compungit ut supra petram, Christum dominum vel sanctæ conversionis soliditatem seu firmitatem exiliant. Vel quia hoc est natura cordis humani, maximè secundùm statum miseriæ præsentis, ut delitum delitiis & nutritum proferat stultitiam, punctum verò proferat sensum; sicut legitur Ecclesia 22. Qui pungit cor confert sensum pro-

Peccatum est gladius biceps.

Nota.

Ovidius.

Nota.

Peccatoris ut bos & asinus.

Compunctio pœnitudo interior.

A pter hoc inquam compunctio nominatur ipsa pœnitudo interior, quæ de stulto corde sensum producit emendationis: vel ideò dicitur compunctio, quia quemadmodùm arbores thuris & mirrhæ sudibus ferreis vulnerantur, & ipsa vulneratione velut lachrimatæ, aromata mirrhæ & thuris proferunt: thus enim & mirrha lachrimæ sunt hujusmodi arborum, sed coagulatæ; sic compuncta corda pœnitentium thus devotæ orationis, & mirrham internæ amaricationis emittunt. Nominatur & reversio quasi de hostibus ad pacem, sive de regione longinqua, de regione dissimilitudinis, quasi Ægypto ignorantiæ, de Babylone luxuriæ, de Chaldæa superbiæ, ad Hierusalem ecclesiæ ad terram promissionis & patriam. Ægyptus namque tenebræ interpretatur, propter quod diximus ignorantiæ. Babilon confusio, propter quod diximus luxuriæ, quæ est omnium vitiorum vilissimum ac confusione dignissimum Chaldæa verò dæmonium, propter B quod diximus superbiæ quod est diabolicæ turpitudinis similitudo verissima, propriusque character. Qui ergo de omnibus his exiit, & ab his omnibus spiritualiter corde redit, qui de omnibus pœnitudine interna convertitur & de omnibus his offensis atque injuriis pacem cum Deo facit, ut vulgariter dicatur, meritò reversio ad pacem ab inimicis, & reversio ad patriam à prænominatis regionibus, contritio nominatur, sicut legitur Isaïæ 30. Si revertamini & quiescatis, salvi eritis. Similiter & Hiere. 8. Apprehenderunt mendacium & noluerunt reverti. Nominatur etiam conversio, quemadmodùm & converti dicitur, qui ad religionem se transfert. Certum enim est Christianam verissimam religionem esse à prophanitate & execratione peccati, vel quia ad Deum & veram religionem conC vertitur, qui de peccatis conteritur. vel quia peccator ante contritionem dorsum habet ad Deum, & non faciem. Sicut legitur Hieremiæ 2. Verterunt ad me tergum & non faciem. Cùm autem cōteritur de peccatis, vertit ad Deum faciem & tergum ad peccata: vel propter hoc nominatur conversio, quia peccator dum in peccatis est, subversus est, habens sub, quod deberet habere supra, & econversò videlicet spiritum habet sub & carnem supra, cùm esse debeat econversò, & eversus est habens ante se quod deberet habere retrò & econversò; habet enim faciem ad posteriora, hoc est temporalia seu terrena. Si quidem oculos habet ad illa, ut alia non videat, unde Proverbio. 17. Oculi stultorum in finibus terræ. Similiter & aures habet ad illa, ut alia audire non possit, sicut legitur Proverb. 18. Non recipit stultus verba prudentiæ. Eodem modo & nares ad D eadem habet, ut nihil ei redoleat suave, nisi stercora temporalium, sicut legitur Isai. 3 Et erit pro suavi odore fœtor. Sic fauces & palatum non habet, nisi illa, & propter hoc non comedit & saporat, nisi illa. Similiter & eversus est habens in dextera quod debet habere in sinistra, & econversò, sicut legitur Ecclesia. 10. Cor sapientis in dextera ejus, & cor stulti in sinistra ejus Et ejusdem 6. Cor sapientium ubi tristitia est, & cor stultorum ubi lætitia. Et est eversus habens extra quod debet habere intra & econversò. Est enim extra plenus, & intùs vacuus; extra dives, intùs pauper; extra vestitus, intra nudus; extra nitidus, intùs sordidus; extra dominus, intùs servus; extra eques, intùs jumentum diaboli; & iterùm extra homo, intùs brutum; & interdùm extra sanctus, intùs execrabilis, extra monachus, sive claustralis intùs autem omni lascivia & inordinatione sæcularis; & iterùm, extra Rex coronatus, intùs autem latro spiritnali suspendio damnatus; & extra Episcopus pontificalibus ornamentis decora-

Reverti, Converti.

Conversio.

Nota.

Peccatores quales intus & extra.

tùs, intus autem diabolicæ turpitudinis insigniis E deturpatus; extra Sacerdos infulatus, intùs autem monstri scelerum contaminatus; & iterùm, extra clericus tonsuratus, intùs laicus capillatus; & iterùm, extra vir barbatus, intùs verò puer imberbis, vel quod deterius est, mulier imbecillis & omninò imbellis. Meritò ergo conversio dicitur ab ista perversitate, atque inordinatione ad debitum ordinem & convenientem compositionem; reversio verò, quâ efficitur ut sit sub, quod debet supra esse, & sit supra quod debet sub esse, & ad hunc modum de aliis. Sunt & aliæ nominationes ipsius contritionis, quibus non solùm elegantiùs, sed etiam evidentiùs virtutes ejus & fructus declarantur. Prima est, quâ dicitur Baptismus in Spiritu sancto, sive in igne, qui baptismus, sive intelligitur tinctio, sive inundatio, rectè intelligitur, quia omni decore ac varietate virtutum mens pœnitentis spiritualiter in ea coloratur: ibi enim & candor puritatis & rubor charitatis & lividus color humilitatis, cæterarumque virtutum omnium illi tribuitur, ibi ab omni labe & sorde peccatorum mortalium emundatur. Propter hoc autem Baptismus flaminis dicitur, ut à Baptismo fluminis, seu aquæ, discernatur. Sic & Baptismus ignis propter Spiritum sanctum, qui quemadmodùm ignis ligna incinerat & metalla purificat, sic vitia & peccata in sic pœnitente consumit, ipsumque purificat. Dicitur & victoria gratiæ, scilicet contra culpam dimicantis, & naturam ab oppressione vitiorum & tyrannide liberantis, ipsaque catervatim trucidantis. Juxta hunc modum & terminatio ægritudinis ad salutem gratiarum tanquàm medicina spirituali morbum peccatoris vincente, & per sudorem lachrymarum discretionis fluxum & abominationis vomitum, noxios humores cogitationum, affectionum, & operationum expellente. Nominatur etiam nominibus quatuor festivitatum. Dicitur enim natale, quia ea nascitur pœnitens, ac filius Dei per gratiam adoptionis efficitur. Dicitur & Pascha propter transitum Domini, quia reverà pœnitentem transit Dominus inæstimabiliter parcens ipsi, & Ægyptios peccatorum & vitiorum occidens in eo, vel Pascha propter resurrectionem primam quæ est à morte vitiorum ad vitam gratiæ. Dies enim Paschæ dies est Resurrectionis. Dicitur Pentecoste propter descensum & receptionem Spiritus sancti, ex qua est ipsa contritio. Dicitur & Ascensio quia ea ascendit pœnitens de profundo vitiorum in sublime gratiæ, & quasi de inferis in ipsum cœlum Ecclesiæ, hoc est in luminositatem & puritatem conversationis sanctæ. Hæc sunt quatuor præclaræ festivitates quarum gaudio velut epulis totum cœlum reficitur, & quarum jubilatione totum cœlum resonat, sicut legitur Lucæ 15. De filio prodigo revertente, pro cujus reversione pater instauravit convivium, resonare fecit symphoniam, & chorum, & in eo ejusdem gaudium est Angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente. Si quis autem quærat de ipso pœnitente, quandò conteritur, utrùm habeat illa peccata, de quibus conteritur, aut non habeat, eadem est quæstio & de illo, cui remittuntur peccata, utrùm habeat illa, aut non habeat illa. Si non habeat illa, ergo est sanctus, & innocens & sine peccato: nihil ergo ei remittitur: eadem est quæstio & de omni debito, utrùm relaxetur debenti, vel non debenti. Si enim non debet, nunc cùm priùs deberet, ergo jam remissum est ei debitum, & ita non remittitur ei nunc, sed jam remissum est. Si autem adhuc debet, simul ergo sunt remissio debiti & debitum, & simul remissio peccatorum & peccatum, quod esse non potest, cùm contraria sint, quod apparet ex eo quod alterum, alterum destruit, & expellit. In quo dicimus quòd remissio peccatorum dupliciter intelligitur, primò non imputatio sive non exactio ipsorum quantùm ad pœnam. Secundò ablutio macularum & sordium, quæ interdùm culpæ nominantur. Unde peccata dicuntur remitti dupliciter, quantùm ad pœnam scilicet, & quantùm ad culpam. Et verum est quod neutra istarum remissionum est, vel esse potest cum eo, cujus est remissio, hoc est neque remissio culpæ cum ipsa culpa, neque remissio pœnæ cum ipso debito pœnæ, propter contrarietatem quam habent ad illum. Quòd ergo quærit, remittuntur sancto & innocenti peccata omninò non habenti: Respondemus, quia meritò omninò non imputantur peccata jam sancto, & ea non habenti, quæ tamen priùs habebat. Remittere enim est non ultra F exigere ad pœnam, quæ aliàs & ante exigédæ erant, & absolvi hujusmodi debitis, est nunc post illa non habere. Sic & ablui ab hujus sordibus, est illis nunc primò carere. Aliquid enim fieri in spiritualibus & impartibilibus est illud subitò esse: & nunc fieri aliquid in illis, est nunc primò illud esse: quia ergo ablui vel mundari, est munditiam fieri, sicut albari est albedinem fieri, erit ex necessitate in mente humana, verè mundari & ablui, nunc primò mundam vel lotam esse: non enim quemadmodùm in corporalibus mens humana per partes ac continuè exiit de sordibus suis, nec per partes ac continuè mundatur, aut munditiam recipit, sed tota simul & subitò. Si enim aliquid ejus priùs mundaretur, & aliud sui posteà necessariò inveniretur aliquid ejus & aliud sive pars & pars. Manifestum autem est & declaratum, ipsam esse impartibilem partitione continuitatis. In corporibus autem & corporalibus, & G omni modo in continuis generale est, quod si fit, non est, sed reverà si fit, partim est, & pars ejus non est, & propter hoc verum est, quia si abluitur pannus, nondùm lotus est. Si quis autem dixerit, quia postquàm aliquid nunc fieri, in spiritualibus & impartibilibus est, istud nunc primò esse, quia consequens est quòd aliquid nunc destrui in eisdé, erit illud nunc ultimò esse, dicimus quia non est verum. Ex hoc enim accideret virtutes & vitia esse simul in eodem. Quandò enim quis justificatur, fit justitia in ipso, & creatur à Deo in ipso. Similiter & tunc injustitia destruitur in eo, quare secundùm hoc tunc ultimò erit injustitia in ipso, & tunc primò similiter justitia. Quare simul erunt justitia & injustitia in eodem & ad hunc modú habet de aliis vitiis & virtutibus. Omnes enim virtutes, sine qui- H bus non est salus in ipso instanti justificationis, sunt in ipso qui justificatur, ergo primò tunc in illo sunt secundùm hoc. Quoniàm autem omnia vitia ejus in eodem destruuntur in illo, erunt necessariò tunc ultimò in ipso, & ita erunt omnia vitia & omnes virtutes sine quibus non est salus similis in ipso. Et ita erit simul Deo odibilis & amabilis, simul bonus & malus, simul damnandus & glorificandus. Error autem iste inde accidit, quia destruere in hujusmodi, est facere non esse, & expellere est facere ibi non esse; quapropter destruere peccatum non est facere illud ultimò esse, sed potiùs facere primò non esse. Similiter & destruere gratiam nunc, non est facere eam nunc ultimò esse, sed magis nunc primò non esse. Non ergo sequitur, si fieri nunc, est nunc primò esse, quod destrui nunc, sic nunc ultimò esse, sed magis nunc primò non esse: ex destructione enim non debet sequi esse neque cum ultimatione, videlicet cum primò esse, sed magis non esse. Juxta hunc modum attende, quòd pugnare dicitur gratia contra peccatum, quandò jam ipsum peccatum mortuum

Baptismus flaminis.

Peccator per pœnitentiã renascitur.

Filius prodigus.

Peccata dupliciter dicuntur remitti.

Attende.

Destruere.

Gad quomodo dicit pugnare contra peccatum.

tuum est, & non est gratia de qua hîc loquimur vivente peccato in aliquo peccatore dico mortali, intelligimus ergo pugnare istud, ipsum intendere ad non esse ipsius peccati, sive ad majorem elongationem ipsius abesse, sive ad destructionem aut attenuationem eorum, quibus adjuvari potest peccatum ad hoc ut sit, vel ut facilius sit. Ille enim qui luxuriæ motus in se extinguit, contra luxuriam dimicat, & in virtute castitatis aut alia. Et ille qui nihil hujusmodi motuum patitur, satagit & cavet, ut nec etiam cogitet de his, quæ ad luxuriam pertinent. Sicut Job. 31. Pepegi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine: oratione autem pugnant interdùm sancti & alijs sacris exercitiis cōtra peccata, quæ non sunt, nec fuerunt, nec erunt. His enim armis quæ nominavimus, compellunt ea, & prohibent ea à finibus suis, hoc est propellere sive repellere illa & prohibere scilicet ne sint. Alij hostes vinci & vivere simul possunt, nisi occidantur. Idem dicitur & de virtutibus. Si enim vivant vitia, eo ipso quod vivunt & vincunt, similiter & virtutes: vivere ergo utrisque vincere est. Manifestum etiam est ex his, quia si gratia habet primum sui esse, vitium vel peccatum non habet ultimum sui esse, & cū peccatū mortale seu vitiū habeat ultimum in uno homine scilicet & eodem, necesse est ut primū istud & ultimum sint idem instans aut diversum. Si id nominemus, ergo illud A cùm secundùm hoc est primum instans existentia ipsius gratiæ, id est in quo primò est ipsa gratia in homine isto, & est ultimum existentiæ ipsius mortalis peccati in homine eodem, quare gratia & peccatum mortale sunt in A, in homine isto sed alterum primò & alterum ultimò & ita contraria erunt simul in eodem, & erit simul iste bonus & malus. Si fuerint diversa primùm gratiæ & ultimùm peccati, nominemus illa A, & B: quia ergo jam ostensum est demonstratione in naturalibus, quòd inter quælibet duo instantia est totum tempus continuum, necesse est illo tempore intermedio, quod est inter A, & B, istum nec esse bonum: cū n enim in A, sit ultimò malus, manifestum est, quia post A, continuè est, non est malus. Similiter & cùm in B, sit primò bonus, continuè ante B, non est bonus: & ita est homo adultus capax discretionis & boni & mali toto tempore, quod est inter A & B, nec bonus nec malus, nec d mnandus, nec glorificandus, quod similiter est inconveniens manifestum & nec divinæ bonitati cōgruens aut sapiētiæ. Quòd enim expectaret postquā vas cordis istius evacuasset atque mundasset à fæcibus vitiorum atque peccatorum ut non statim illud gratia sanctitatis repletur, manifestum est, quòd si gratia habet primùm existentiæ suæ, peccatum non habet ultimùm, & econversò.

Nota. *Gratia.*

CAPUT VI.

Peccatum epilogat: deinde de contritione iterùm ampliùs differit.

Contritio. POstquàm autem declaravimus rationem contritionis, & posuimus nominationes multas ipsius, & comparationes, quibus elucescunt utilitas, & fructus ipsius: dicemus consequenter, essentiam ejus dictione essentiali, & propria. Dicimus ergo, quia contritio est motus virtutis confringentis veterem hominem, ac funditùs, ac radicitùs mortificantis, & dicimus, quòd iste motus potest esse cujuslibet ex virtutibus affectivis, sive motivis: potest siquidem iste motus timor esse, sive timoris. Juxta quod legitur Ecclef. 1. Timor Domini expellit peccatum. Si enim adeò fortis fuerit ipse timor, ut ipsum timentem fugere faciat ad pœnitentialis sacramenti refugium, & intra illud recipi, manifestum est hujusmodi timore mortificatum esse radicitùs veterem hominem & affixum jam patibulo pœnitentiali. Non enim intrat pœnitentialis sacramenti refugiùm, nisi qui præconi spirituali, id est, confessori se tradidit crucifigendum, hoc est, cruci pœnitentiæ affigendum. Idem dicimus de motu pudoris, si adeò fortis fuerit, ut erubescentem de peccatis suis abscondi faciat operimento confessionis, atque latibulo. Similiter de motu doloris, si tantus fuerit ut ipsum inducat ad percipiendum sacramenti pœnitentialis medicamentum. Sic de motu iræ, si adeò succenderit ut juxta consilium Ecclesiæ vendicare aggrediatur in semetipso Dei contumeliam, & proprias injurias, quas ipsemet sibi peccando irrogavit. Juxta hunc modum dictum est: Irascimini, imperativè, & nolite peccare. Sic de motu indignationis, cùm eousque pœnitentem erexerit, ut sordes peccatorum, tanquàm nobilitate sua indignissimas, & jugum diabolicæ servitutis vehementi excussione abjiciat, auxilium quoque, ut ad dignitatem suam redeat per sacramentum pœnitentiale quærat. Juxta quod legitur. Isa. 63. Indignatio mea ipsa auxiliata est mihi. Et juxta quod Poëta. Si natura negat, facit indignatio versum. Sic de motu abominationis si nauseam, vel vomitum puræ, integræque confessionis, induxerit: latebra enim & non venter humanus, judicanda est conscientia, quæ abominabilissimam peccatorum fœculentiam potiùs retinere, ac custodire, quàm vomitu confessionis ejicere eligit. Sic de vomitu horroris, si adeò fortis fuerit, ut à peccatis, tanquàm à mortiferis, & venenatis, tanquàm ab ipsa morte toto conatu, & viribus resilire longèque se facere & velut serpentes, atque buffones à se pro icere, atque propellere, & tanquàm parvulum ad matrem Ecclesiam, & patrem confessorem, & in sinum eorum se recipere faciet pœnitentem. Sic de motu odii, si adeò in eo increverit, ut ex animo bellū vitiis, & peccatis indicat & arma pœnitentiæ ipsum sumere faciat. Sic de motu execrationis, si tantus in eo fuerit, ut vitia & peccata, tanquàm sacrilegia, & profanationes divino cultui, & venerationi inimicas, & corde à se avertat, & per sanctificationem pœnitentialem in minimis etiam longè omninò ab eis fieri, quærat. Sic de motū detestationis ut vitia, & peccata, tanquàm maledicta, & maledictionis causas tota in patientia cordis declinare atque ab eis illum avertere, & per benedictionem sacerdotalem ea à se exterminari quærat. Hi ergo decem motus, quos nominavimus, directè sunt ad destruendum, & mortificandum veterem hominem. Et propter mortem, & extinctionem veteris hominis nominantur mortificatio ipsius, & contritio, quemadmodùm exustio, submersio, lapidatio, dissecatio, nominantur occisio, propter effectum mortis, qui sequitur ex eis. Timor ergo nominat ipsum timorem nominatione essentiali, & propriâ; contritio verò agnominat, ut ita loquamur, ipsum timorem ex effectu, quem diximus. Idem igitur sunt timor, & contritio subjecto, quemadmodùm homo, & album, quemadmodùm potatio & inebriatio sed addit contritio affectum mortis, ut diximus, sicut & inebriatio super potationem addit. Idem est de pudore, & dolore, & alijs, quæ nominavimus. Et scito, quòd contritio non secundùm propriam nominationem accipitur hîc. Secundùm propriam enim intentionem, contritio est violenta divisio, partium allisione, & collisione, & percussione facta.

Timor. *Pudor.* *Dolor.* *Ira.* *Indignatio.* *Iuvenalis.* *Abominatio.* *Horror.* *Nota.* *Odium.* *Execratio.* *Detestatio.* *Contritio quid.*

Hîc autem contritionem intelligimus simpliciter E destructionem, seu annullationem veteris hominis, hoc est motum, vel passionem, quo efficitur in pœnitente, ut vetus homo non sit: destruere enim in spiritualibus, & impartibilibus non est nisi facere non esse. Jam ergo ex his evidenter apparet tibi, quandò quæritur, quis motus contritio sit, & in quo trium virium animæ humanæ fiat quia respondere debes, quòd quædam contritio est timor, & quædam pudor, & ita de aliis Quemadmodùm si quæratur cujusmodi actio sit occisio: Respondebis quòd quædam ocisio est lapidatio, quædam exustio, quædam dissecatio, quædam transfixio, & quædam præcipitatio. Debes etiam respondere, quòd occisio non nominat actionem, sed potiùs agnominat. Et non oportet, ut laboremus in adinveniendo probationes ad declarandum, quòd quemadmodùm timor veterem hominem mortificat, & expellit peccatum: sic pudor, sic dolor, & quælibet aliarum, quas nominavimus, passionum. Hoc enim proximum. & penè inditum, & impressum est uniuscujusque intelligentis intellectui; ejusdē enim fortitudinis sunt, cùm fuerint ejusdem intensionis, & cùm alia fuerint in reis paria: sensu etiam, & experientia manifestum est hoc. Non enim minus, neque pauciores avertuntur, & compescuntur à vitiis, & peccatis, timore, quàm pudore, si æquè videant ignominiam, & turpitudinem peccatorum, ut credunt imminens eis tormentum: nec minus torquebuntur dolore tormentorum mali inferno, quàm pudore patentium omni oculo turpitudinum: vides etiam quàm multi solo pudore à multis illicitis avertuntur, qui pudorem tormento magno, si posset, redimerent In aliis est èconversò. Audies etiam multos malos dixisse, & ètiam dicentes, quòd mallent flagellari in abscondito, quàm argui in publico. Et quemadmodùm omnium virium animæ humanæ scilicet præmia erunt æqualia in electis, & glorificatis; sic verisimile est, licet nondùm fide, aut sacrorum eloquiorum testimonio diffinitum sit, seu declaratum, in malis, & damnatis tormenta trium prædictarum virium æqualia fore; licet enim non omnia peccata æqualia sint, tamen in unoquoque opere peccatrices vires nominatæ ęqualiter peccare, vel delinquere videntur; verbi gratia, ostendamus hoc in exemplo virtutis concupiscibilis. & sit opus peccati fornicatio. Dico ergo, ubi æquales sunt obligationes, æquales sunt & transgressiones: quia ergo æquè tenebatur virtus rationalis dissuadere, ut bonus ac fidelis consiliarius, opus illud & ponere ante oculos tentati omnia mala, atque pericula, quibus averti possit ab opere fornicationis, & iterùm clamare in aures cordis ejus, ut bonus, ac fidelis speculator, deinde suadere ei bonum castitatis, seu continentiæ, & allegare pro ea studiosissimè, ne deseratur, ac diligentissimè contra spurcitiam fornicationis, ne admitteretur, allegare, ut bonus, ac fidelis advocatus; quia inquam ista tria officia æquè exequi tenetur vis rationalis contra tentationem fornicationis, ut vis concupiscibilis sua officia: similiter vis irascibilis æquè tenetur facere, quod suum est contra eandem tentationem; eadem lege præceptum est omnibus eadem auctoritate, scilicet divina, cui æqualiter subditæ sunt, ut æqualiter obedire teneantur: quia ergo æquales sunt obligationes, earum in hoc æquales sunt transgressiones; æqualiter enim peccant negligendo, seu transgrediendo, hoc est, quod suum est non faciendo, & econtrariò ei, quod suum est, faciendo, quacunque enim earum faciente, quod suum est, non caderet qui tentatur, immò vinceret. Et attende, quòd quælibet illarum peccat

Contritio.

F

Virium animæ præmia.

Ex æquali obligatione æqualis transgressio.

non tantùm in non faciendo, quod suum est, sed etiam in faciendo contrarium ei quod facere deberet. Vis etiam rationalis figit oculos, seu aspectum cogitationis in ipsam pulchritudinem concupitæ mulieris, & in suavitatem spurcitiæ voluptatis, cùm deberet se ab eis avertere, & non avertit se à turpitudine, & spurcitia ipsius peccati, malitiaque illius, atque à malis, & periculis, quæ ex ea proveniunt, & quæ proventura sunt, in quibus defigere debuisset cogitationis aspectum. Sic vis irascibilis, qui arma pudoris, & iræ, atque timoris, & cætera hujusmodi arripere negligit, non solùm emolliri fallacissimo blandimento hujus voluptatis sed etiam vilificari, conculcarique se permittit, & hostem atrocissimum intra arcem mentis, quam custodire debuerat, absque resistentia, aut ictu, turpissimè admittit. Hæc autem non ad certum diffiniendo, sed magis disputando diximus, ut inquirendæ veritatis in his studiosis occasionem aliquam demus, nec refert quantùm ad id, quod intendimus, an tres vires peccare, an homo per illas peccare dicatur. Sicut ergo custos, qui æqua facilitate hostem arcere potest gladio, & baculo, æquè peccat, non arcendo illum gladio, ut non arcendo baculo, & econversò: sic videtur de peccante, quòd æqualiter peccet non utendo armis, seu defensionibus unius vis, seu virtutis, ut alterius. Et quemadmodùm custos cùm æqua facilitate possit hostem prohibere, vel latronem, à quolibet trium ostiorum, & æqualiter teneatur illa custodire; æqualiter peccat admittendo hostem, sive non prohibendo per quodcunque illorum, & à quocunque illorum; sic si per quamcunque trium virium admittatur hostis diabolus, seu peccatum non prohibeatur, sive per propria arma, & defensiones, sive per alterius aliarū æqualiter videtur peccare; æquè enim tenetur unusquisque prohibere hujusmodi hostes per arma unius virium ab altera, ut non admitteret hostem per illam Quapropter æquè peccat non prohibendo à quacunque hostem hujusmodi, non prohibendo inquam armis alterius vis, ut admittendo in illam, sive per illam: cùm enim æquè teneatur prohibere, ut non admitteret hostem, æqualiter ex necessitate peccat non prohibendo. aut admittendo, nec econversò. In perscrutanda autem ad certum veritate, in his nos immorari nolumus, ad alia festinantes. Tu autem recordare, quòd alibi didicisti, qualiter peccata intendantur ex tribus partibus, seu comparationibus. Etenim peccatum omne mortale unâ comparatione est Dei injuria; alia peccantis ipsius vulnus, aut morbus; tertia in semetipso est motus, aut operatio aliqua, vel privatio; & propter hoc secundùm quamlibet istarum comparationum recipit magis, & minus, diciturque majus, & minus peccatum. Scire etiam debes, quia nulla est ratio, quare potiùs timor introducit charitatem, quàm pudor, ac dolor, aut quævis alia ex dispositionibus prænominatis. Si quis quærat, quæ sit differentia inter attritionem, & contritionem, & inter motus prævenientes gratiam gratum facientem, & motus ipsius gratiæ; qui enim pijs lachrimis, & eleemosinis, & sacris exercitationibus jejuniorum, disciplinarum, orationum, & oblationum, gratiam quærunt, quam nondùm acceperunt, nullatenùs dubitandum est, quin gratiam quandam prævenientem habeant, & præparantem eos ad gratiam gratum facientem. Dico ergo quòd attritio ad contritionem sic est, sicut vulneratio non lætalis ad occisionem, & gratia præveniens, ac præparans ad gratiam gratum facientem, sicut calefactio ad arsionē, & sicut illuminatio, quę est umbra ad irradiationem, hoc est, sicut lumen crepusculi ad

G

Nota.

Simile.

Intensio peccatorum.

H

Attritio quomodo differt à contritione.

ad radium: & motus hujus gratiæ ad motus illius A sunt. sicut aratio, rigatio, & seminatio, ad vivificationē seminis, & exortum; & sicut mollificatio ceræ ad ejusdem sigillationem; & sicut calefactio, ac resolutio metalli ad ejusdem formā imaginis seu modulum, & infusionem: & sicut tersio, & ablutio, & oppositio speculi ad formæ in eo apparitionem; omnibus enim præcedentibus, aut præparatoriis quasi mollificatur cor humanū, ut ei cōjungatur, & imprimatur Christus Dominus qui est imago Dei invisibilis sicut legitur 1. ad Col. Et qui est figura seu character substantiæ Dei patris, sicut legitur in 1. ad Hebr. & qui est signaculū, seu sigillum, ad imprimendum decoris sui similitudinē in corde humano; sicut legitur in 8. Cant. Pone me inquit sicut signaculū super cor tuū. Et iterùm: quasi excolitur cor humanū, & aratur timore teritur dolore, compluitur lachrymis, seminatur verbo Dei, cogitando, seu meditando ante susceptionē gratiæ gratum facientis. *Nota.* In ipsa verò susceptione gratiæ vivificum semen sanctū propositum in eo exoritur. Similiter tanquàm speculum abstergitur desertione peccatorū, abluitur lachrymis, admovetur, & aptatur è directò ad susceptionē gratiæ gratum facientis, quæ non est, nisi susceptio similitudinis divinæ pulchritudinis. Inter contritionem verò perfectam & operationes gratiæ prævenientis, & consummatas, non est mediū, immò ipsa gratia gratum faciens terminus est totius hujus præparationis, & finis, qui per illam intenditur, nec differunt tantùm secundùm magis, & minus, immò differunt secundùm speciem forsitan, gratia præveniens, seu præparans, & gratia gratū faciens, sive justificans, quemadmodùm lumen, quod est in umbra, & solis radius, aut quemadmodùm splendor Lunæ, & fulgor Solis forsitan æquivocè dicitur in his; sicut calor in vegetabilibus, qui est in eis etiam cum frigiditate actuali, & calor actualis, atque sensibilis æquivocè calor dicuntur, alter enim est insensibilis C & mulcebris & non lædens ullatenùs id, in quo est, immò adjuvat adeò ut calor vitalis propter hoc non nominetur; alter verò cùm invaluerit, sensibiliter lædit, & proprium subjectum destruit, aut extinguit; sic charitas mulcebris est, & calor vivificus, & sensibilis adeò ut pœnæ nulli illum in se sentiant. Quòd si quis dixerit, quòd differant secundùm magis & minùs tantùm, amor Dei, quo fervet ille, qui ad gratiam gratum facientem se præparat, & amor ille Dei, quem suscipit præparatus: qui enim dicebat: Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas, & quòd desiderat desiderare Deum, utique habet, vel habebat unum desiderium, per quod quærebat aliud desiderium, quod nondùm habebat: similiter qui quærit amare Deum, utique D jam amat Deum, licet nondùm eo amore, quem quærit: cùm enim quærat amare Deum, utique desiderat amare Deum: qui autem desiderat, amat; amat ergo amare Deum, & non amat illud, nisi propter Deum: multò ergo fortiùs amat Deum, quia propter quod unumquodque aliquid, illud magis: amor ergo, quo iste amat Deum, & amor quem quærit, & quo nondùmamat Deum sunt unius, & ejusdem videlicet Dei, & secundùm idem, & propter idem: sunt ergo unius, & ejusdèm speciei, & ita non differunt, nisi secundùm magis, & minus. In apprehensivis quidem affectionibus generaliter verum videtur, quòd cùm fuerint quæcunque duæ unius, & ejusdem numero, & secundùm idem sunt speciei eædem; sicut scientiæ quæ fuerunt unius, & ejusdem numero, & secundùm idem, seu propter idem erunt eædem speciei: scientia enim, quia & scientia propter quid, non sunt unius, & ejusdem secundùm idem, & propter idem, immò propter

Nota be- theologica. *Nota.* *Scientia.*

diversa, seu per diversa: amore autem præparatorio amatur Deus secundùm quod Deus, & propter id quod Deus, quemadmodùm amore, qui charitas dicitur: quare erunt ejusdem speciei amor præparatorius, & amor, qui charitas dicitur. Verùm de his usque ad certum perscrutari non est propositi præsentis. Diligenter autem attende, quòd pœnitentiam supra nominavimus refugium, & confessionem operimentum, atque latibulum, & ita de unaquaque aliarum nominationum: inde enim nominavimus eam refugium, quia in ea tuti sumus ab ira, & gladio divinæ animadversionis: propter hoc nominavimus confessionem operimentum, quia ipsa revelatio piæ, ac devotæ confessionis velamen quodammodò est, & operimentum, quo peccata nostra quodammodò teguntur & abscunduntur ab oculis Dei, ne ea videat ad vindictam. Et ad hunc modum considera diligenter de cæteris. Si quis autem quærat, quo motore motus B isti fiant in corde pœnitentis & se ad gratiam præparantis? Dicimus quòd spiritu sancto motore, immò tota Trinitate movente: ipse enim est cujus misericordia prævenit præparando justificandos, & subsequitur justificando præparatos. Si quis autem quærat, cur potiùs unâ horâ quàm aliâ? Respondeo: Quia ipse solus hoc novit, qui quemadmodùm miseretur cujus vult, & clemens est in quem placuerit: sicut legitur Exodi. 23. & quemadmodùm ubi vult spirat: sicut legitur Joannis 3. sic quandò vult, & quomodò vult: interdùm tamen occasionem tangendi corda nostra, respiciendi ac visitandi nos quodammodò sumit ex aliquibus operibus liberi arbitrii, sola naturali bonitate bonis: sicut pius in pauperes sola pietate naturali respicit, & visitat, superaddens dona gratuita: sic & aliis bonis naturalibus benè utentes superadditione gratuitorum illustrat: sicut legitur Matthæi 25. & Lucæ 23. in parabolis talentorum, & vinearum. Interdùm autem suffragiis Ecclesiæ, & orationibus sanctorum multi visitantur. Interdùm sola abundantia divinæ pietatis. Interdùm occasionaliter ipsâ magnitudine, & horribilitate peccatorum: plerunque enim qui minora non sentiunt nec eis terrentur, in monstrifica scelera, & ignominiosas abominationes prolabi permittuntur, quorum magnitudine, & horribilitate exterriti, non solùm illa, sed etiam minora, quæ nec videbant, nec sentiebant, studiosissimè corrigunt, & emendant Quemadmodùm modicas labes in populo suo mulier interdùm lavare negligens, aliqua magna sorde superinjecta, non solùm illam, sed etiam minores, quas priùs negligebat studiosè diluit, & abstergit Sic pro modica scissura vestis non statim reficitur, sed postquàm increverit, ejus reparatio festinatur. Sic propter dolorē capitis non statim medicus aditur, sed juxta illud, Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea acceleraverunt, ad medicum, subaudi, & medicinam. Si verò quæratur qualiter ab invicem differant motus gratiæ, & motus liberi arbitrij: Respondeo, quòd secundùm duas intentiones dicitur motus liberi arbitrij; secundùm primam purè, & solius liberi arbitrii, & hujusmodi motum vocamus naturalem, & quem scilicet nulla gratia operatur, sicut est ambulare, agros colere, comedere, & bibere, cùm relata non fuerint ad Dei honorificentiam, vel gloriam, nec ad salutem, secundùm alteram verò intentionem dicitur motus liberi arbitrii velut in modico ipsius, & quasi pro parte, cùm sit gratiæ imperantis, & illum emanantis: liberi verò arbitrii, ut sequentis, sustinentis illum, atque portantis, & iterùm gratiæ, ut dominantis illius, & ministrantis: & iterū gratiæ

Pœnitentia refugium. *Confessio operimentum.* *Quæstio.* *Alia quæstio.* *Nota.* *Alia quæstio.* *Nota.*

ut fontis; liberi verò arbitrii, ut alvei, atque rivalis. Gratia ut Rex est, seu Imperator in mente humana & ut fons scaturiens, ac redundans in terra liberi arbitrii, seu cordis humani, emanans velut rivos varios, ac rectas & lucidas cogitationes, sanctas affectiones, quibus membra corporis, tanquàm machinæ variorum organorum, & instrumentorum, tanquàm ductibus aquarum moventur exteriùs ad opera rectitudinis, & verba. Quod autem quæritur de dolore contritionis, & aliis motibus, quos nominavimus, quia in paucis pœnitentibus videntur esse fortes, validique, & potentes ad conterendum veterem hominem; in multis verò adeò debiles, ut penè insensibiles videantur, videntur etiam per verti, & ridiculosi: tantus enim dolor est de amissione modicæ rei temporalis, adeóque sensibilis, ut sit penè inconsolabilis; de amissione verò Dei, & æternæ hæreditatis præterquàm in paucissimis, rarisque pœnitentibus penè insensibilis est dolor. Ampliùs. Pro amissione patris carnalis, aut fratris, quis non videat dolores inconsolabiles, & ejulatus, & planctus intolerabiles hominum? pro amissione patris spiritualis Dei, & fratris spiritualis, videlicet ipsius, quàm levis sit dolor, quàm raræ lachrymæ quàm facilè arescentes? Proh dolor, absque ullo penè sensu compassibilis, & in aliis jugiter conspicimus, & in nobis incessanter sentimus. Ampliùs. Incomparabiliter plus dolendum, atque lugendum est pro damno, atque amissione hujusmodi spiritualium, quæ nominavimus, quàm pro damno, & amissione quorumcunque temporalium: major tamen pars pœnitentium, immò penè omnes econtrariò facere videtur, quia major pars pœnitentium incomparabiliter longè esse videntur à condigno, & congruo dolore pœnitudinis, & propter hoc à remissione peccatorũ, atque à virtute & effectu Sacramenti pœnitentialis, & propter hoc pro remissione, & absolutione, ac benedictione sacerdotali reportare illusionem. Ampliùs. Si plus dolendum est isti de amissione capitis corporalis quàm alterius membri, & de morte spirituali, quàm de morte corporali, & non ita dolet: non dolet ergo quantùm dolendum est ei, præsertim cùm scriptum sit in 6. Hier. Luctum unigeniti fac tibi amarum, & Joël 1. Plange quasi virgo, & accincta sacco super virum pubertatis tuæ. Quasi ergo amissi unigeniti luctus, & quasi amissi sponsi pubertatis planctus, debent esse luctus, & planctus pœnitentis, & quasi exitus aquarum debent esse fluxus lachrymarum pœnitentibus, sicut legitur in Psal. Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam, & Job 3. Quasi inundantis aquæ sic rugitus meus. Juxta hunc modum est disputare de timore, pudore, & aliis nominatis. Jam autem diximus in præcedentibus, quia sufficit, ut dolor vulnerum peccatorũ tantus sit, qui faciet ægrum quærere pœnitentialis Sacramenti medicinam, tradereque se regendum, ac medicandum spirituali medico, videlicet confessori. Diximus etiam plerumque, quòd minus habet artificii, & quòd minus habent motus ejusdem de mortificatione veteris hominis, supplet, & superaddit virtus, & efficacia Sacramenti pœnitentialis. Hîc autem addimus, quòd errant homines imperiti, & debilis intellectus in hoc, quia nec ea quæ coram oculis habent videre prævalent: non enim qui magis sentitur ignis major est, nec qui major est, magis sentitur ex necessitate, & hoc est, quia minuitur sensus ignis à parte ignis quandóque, & quandóque à parte sensus. A parte ignis interdùm minoratione ignis, vel incendii remotione interdùm interposito prohibente, & impediente calorem ipsius quominùs aut minor proveniat ad sentientem; à parte verò sensus est im-

Gratia ut Rex.

Loci.

E pedimentum sentiendi, cùm instrumentum sensus, minus passibile fuerit à calore, & hoc est duobus modis: videlicet duritia sui, aut spissitudine, quibus resistit calori, vel stupiditate suâ, qualis accidit ex frigore nimio: passi enim frigus nimium in manibus aut pedibus, manus aut pedes in medias flammas immittunt, nec statim sentiunt, & hic est modus, quo animæ nostræ se habent in ista corruptione, in qua sumus, ad ignem spiritualem, qui est charitas Domini; in ipso enim manentes illum plerumque sentiunt: interdùm autem ad modicum illum sentiunt. Unde vix est, qui dicere audeat se sentire charitatem, vel se esse, aut manere in illa. Juxta hunc modum dicẽdum est de dolore; non enim ideò minor in quibusdam, quia minus sentitur, quemadmodùm neque amor; quidam enim sunt duri, & ut ita dicam, spissi cordis, ut magno vulnere doloris

F percussi ad modicum illud sentiunt: sicut & de timore verum esse apparuit in Abraham Genes. 22. Ubi dixit Dominus: Nunc cognovi idest, cognoscere te feci: Non sciebat Abraham, vel sentiebat in se tantum donum timoris Dei, quantum experimento obediens se habere cognovit. Et attende, quòd sicut timor, & donum est, seu virtus una intentione, alia verò motus ex illo dono proveniens, ita & dolor: & sicut gaudium unum est de fructibus Spiritus sancti sicut legitur in 5. ad Galat. ita & dolor. Unde & donum luctus nominatur usitatè, & fons lachrimarum in 8. Hier. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrimarum? Quod autem quæritur, incomparabiliter minus dolet, quàm dolendum sit, distinguere debes, quòd dolendum sit, dicitur, secundùm debitum una intentione, alio modo secundùm dignitatem. Si secundùm debitum interrogat, falsum est quòd dicitur incomparabiliter minus dolet, quàm dolendum sit ei: is

G enim est sensus, quàm dolendum sit ei ex debito: non enim tenetur dolere quis neque debito plus ei dolendum est, quàm requirat mortificatio peccatorum, sive conveniens præparatio ad mortificationem. Distinguendum etiam est dolere actu, & habitu: interdùm enim qui plus dolet actu, minus dolet habitu, & econversò. Si verò secundùm dignitatem intelligat dolendum, verum est, quod dicitur, quia minus dolet unusquisque peccator de peccatis suis mortalibus incomparabiliter, quàm dignum sit eum dolere, nec virtus humana sufficeret portare dolorem & fundere lachrimas in ista mortalitate, quibus digna sunt ejus peccata mortalia. Quemadmodùm ergo, cùm Deus in infinitum sit dignus diligi, & etiam dignus, ut diligatur in infinitum, hoc est dilectione infinita: nul-

H lus tamen peccat, eo quod non diligit eum in infinitum; sic licet longè majori dolore & luctu digna sint peccata mortalia, quàm doleantur, & lugeantur etiam à dignè pœnitentibus non tamen peccant, qui ea dolent, & lugent, quantùm debent, atque tenentur quantumcunque sufficit ad ablutionem eorum & quantumcunque Deo satis est Hujus rei aliud exemplum est vir eminentis bonitatis, quem si honorares eousque, ut dignus est, totum, quicquid haberes expenderes, & adhuc dignitatem ejus honore non æquares. Nunquid propter hoc, quia totum illud non facis, peccas in eum, minùs honorando eũ, quàm debeas? absit: immò dico planè quòd absolvis te, si honoras quantùm debes, & quãtùm teneris, alioquin nulli magno viro paucula pocula vini præsentanda essent; sed magna pocula balsami, & vasa aurea facultates hominum excedentia perquirenda essent. Ne dubites autem multùm dolere habitu, etsi non actu, seu sensu doloris, hominem illum, qui quæcunque contra Deum ama-

Nota.

Dolere.

Nota.

verat, vel habuerat, propter ipsum relinquit, atque deponit, & omnia contraria ad consilium Ecclesiæ, & mandatum aggreditur, & suscipit facienda pariter, ac toleranda; nec incredibile est omnipotentissimum, ac misericordissimum Deum, quos voluerit, sive ferro, & igne, sive tormento & dolore, sanare posse, aut minori tormento, aut dolore majori prout fuerit beneplacitum misericordiæ suæ. Petrum enim lachrimis, & amaritudine pœnitudinis salvavit, sicut legitur Matthæi 27. Paulum verò, prostratione, & excæcatione, sicut legitur Act. 9. Verisimile enim est aliquem tanto amore Dei illustrari posse, tantaque spe lætificari, ut gaudium sit ei deserere omnia peccata sua, & facere quicquid ei faciendum ab Ecclesia consulitur, tantaque perfundi hilaritate spei, ut nullus sit ei timor de præteritis malis, quare & tanto gaudio, ut nullus sit ei dolor de eisdē. Ampliùs. Manifestum est, quòd absque motu pudoris potest esse contritio; si potest esse, cur non, & absq; motu doloris. Eoque enim abominādā est spurcitia peccatorum, ut timenda pœnalitas ipsorum, ut erubescēda turpitudo ut indignanda vilitas, ut horrenda venenositas, seu mortiferitas, & econversò. Quia ergo motiva principia motuum istorum æqualia sunt, & æquè mota sunt, & æquè dignum & justum est istis motibus persequi, impugnare, arcere, & conterere veterem hominem, quæ æqualiter in attritione, & contritione veteris hominis requiruntur: quare si unus eorum ex necessitate requiritur, & omnes, & si nec unus, nullus. Motiva vocamus pœnalitatem peccatorum, spurcitiam, turpitudinem, damnositatem, mortiferitatem, & vilitatem, & cætera hujusmodi, quæ omnia videntur æqualia & propter hoc tormenta in inferno illis respondentia: videntur æqualiter peccatis reddenda fore æqualia; verbi gratia: at quantus erit dolor ex vulneribus peccatorum in inferno, tantus sit fœtor ex spurcitia ipsorum, tantus pudor ex turpitudine ipsorum, tanta contumelia, & exhonoratio ex vilitate ipsorum.

Contritio potest esse absque motu pudoris.

CAPUT VII.

Prosequitur institutam dispositionem de attritione & contritione.

REvertamur ad id, in quo eramus, & dicamus, quòd si omnes isti motus requiruntur in attritione, vel contritione veteris hominis, accidet contritionem, & justificationem peccatoris non posse fieri in instanti, vel subitò, vel uno & eodem instanti moveri animam humanam omnibus motibus istis, & aliis etiam, quos non nominavimus hîc adhuc; necesse est enim ut moveatur, qui atteritur, vel conteritur de peccatis motu fidei, seu alia apprehensione, & iterùm motu spei, non enim veniret ad sacramentum pœnitentiale, nisi speraret de venia obtinenda, & gratia amissa recuperanda. Necesse etiam est, ut moveatur motu dilectionis alicujus, sive sit illa charitas, sive non; non enim quæreret per pœnitentiale sacramentum veniam, & gratiam, nisi diligeret, & desideraret illas. Alterum autem istorum ex necessitate dubium est, utrùm per unum istorum motuum, decem scilicet quos sæpè nominavimus, fieri possit contritio, & mortificatio veteris hominis; aut si per unum fieri non potest, necesse est eam non posse fieri in instanti omninò, aut ex necessitate movebitur anima humana multis motibus uno, & eodem instanti, & hoc in via, idest, in statu vitæ istius. Manifestū autem est, quia qui videt mulierem; & concupiscit eā, simul movetur motu visionis, & motu desiderij in eandem. Potest autem fieri ut dùm intuetur eam & concupiscit, tunc erubescat intueri eam propter spectantes, & timeat etiam intueri eam propter maritum præsentem. Ecce isti tres motus, videlicet desiderij erubescentiæ, & timoris videntur simul esse in anima istius: quòd si forte castus fuerit, movebitur contrario motu illi desiderio; qui enim concupiscit, & reprimit concupiscentiam, simul videtur habere duos motus, videlicet motum ipsum concupiscentiæ, & motum repressivum illius; si enim quandò movetur motu repressivo, non movetur motu concupiscentiæ, qualiter ergo reprimitur, cùm non sit; si verò simul sunt contrarij motus in eodem: motus enim illi indubitanter scilicet concupiscentiæ, & castitatis, alter illorum pugnat contra alterum. Quod inquit Apostolus in 7 ad Rom. Hoc ago idest concupisco invitus scilicet ipsam concupiscentiam reprimens. Idem est in ægrotante, qui vehementer sitit poculum sibi nocivum, & tamen sibi non acquiescit siti, sed magis reprimit; quapropter videtur simul moveri contrariis motibus Jam autem hoc determinavimus in præcedentibus; reprimere enim motum, non est nisi facere ut non sit; vel facere ut debilior sit quàm est. Non cogimur ergo dicere, si motus iste reprimitur, ergo est, sed sequitur, vel ut non sit vel ut debilior sit, quàm esset si tamen erit. Et intelligimus debiliorem comparatione fortitudinis, quàm haberet, si motus repressivus non esset; procederet enim ut cresceret usque in consensum. Intelligimus etiam debiliorem, licet interdùm post motum repressivum surgat fortior, & invalescat multùm, quia licet ei fortitudo multò accrescat, post motum repressionis major accresceret, nisi illum motus repressivus compesceret. Et possibile est, quòd anima humana moveatur motibus multis uno, & eodem instanti, ubi alter ex altero est, sicut motu apprehensionis, & motu, qui est ex ipsa apprehensione: quemadmodùm in proposito exemplo apparet; visu enim mulieris, & motu concupiscentiæ simul movetur intuens illam: eodem modo si alter motus adjuvet alterum, quemadmodùm si aliquis invocatur Doctorem, ut attentiùs audiat simul movetur visu, & auditu, & insuper intellectu, & cogitatione ejus, quod audit ab ipso: ubi autem motus se invicem non adjuvant, vel ubi alter ex altero non est, verisimile est animam humanam moveri non posse in statu hujus viæ hujusmodi diversis motibus simul. Quid verò de hoc veritas habeat, in patria, non hîc diffinimus.

Attritio.

Contritio.

Nota.

Nota.

CAPUT VIII.

Comparat justificationem à vitijs, quam resurrectionem spiritualem nominat suscitationi pueri, quem suscitavit Elisæus & sanationi pueri quem (ut legitur in Evangelio) curavit Dominus Iesus. Motus verò præparatorios attritioni, & gratiæ præparantis, æquiparat oscitationibus pueri Elisæi, & 7. horis, de quibus legitur in Evangelio Ioannis.

POst hæc debes scire quòd ipsa contritio seu justificatio vitiorum, quam resurrectionem à morte spirituali, & terminationem ægritudinis spiritualis supra nominavimus, suscitatione pueri, quem suscitavit Elisæus 4. Reg. 4. & sanatione pueri quem salvator in Evangelio Joan. 4. sanasse legitur figuratur. Motus verò præparatorij, scilicet attritionis & gratiæ præparantis septem oscitationibus pueri Elisæi, & septem horis de quibus in 4. Joannis legitur: quòd hora septima reliquit eum febris, congruenter intelliguntur: per septem enim,

Nota.

universitas gratiæ prævenientis, ac præparantis rectè intelligitur, tùm propter septenarium, qui est numerus universitatis, tùm propter septiformem spiritum, tùm propter universitatem vitiorum, ac peccatorum, quæ universa ad septem principalia reducuntur, tùm propter septem operationes Spiritussancti, quas in cordibus pœnitentium præparans, atque purificans plerumque & frequentiùs operatur, tres scilicet in virtute apprehensiva sive rationali, quarũ prima est recordatio, seu recogitatio bonorum à Deo auctore, & largitore receptorum, & malorum eidem redditorum. Secunda est recogitatio bonorum promissorum, ac præparatorum domini diligentibus, atque quærentibus, & malorum minatorum, ac præparatorum contumacibus, & ad Deum redire nolentibus. Tertia verò est ipsa viæ recogitatio, viæ inquisitio, atque prævisio ipsius viæ scilicet, qua ab his malis effugiat, & ad Deum redeat, & bona ejus recuperet. His tribus recogitationibus quasi tribus oscitationibus, velut os cordis aperit spiritualiter resuscitandus, ut spiritum sanctum attrahat: quatuor verò sequentes oscitationes sunt timor, & dolor, ira, & pudor; & istæ septem oscitationes sunt sicut septem horæ in quarum septima febris spiritualis, pœnitentem relinquit. Quatuor verò ultimarum quælibet potest esse ultima, & à qualibet illarum potest incipere Spiritus sanctus sanationem virtutum motivarum. In quibusdam enim incipit ab ira sancta, in quibusdam à timore, in quibusdam à pudore, in quibusdam à dolore. Totum autem ordinatum est, quicquid beneplacitum Spiritus sancti est. Et attende, quòd in operationibus Spiritus sancti non humanum artificium, neque ordo artificialis quæritur, sicut evidenter vides in dictaminibus ipsius, ubi nec ordo naturæ inveniri potest, quemadmodũ nec in visionibus; spiritus enim Prophetarum, nunc huc, nunc illuc ferebatur: Et propter hoc Can. 3. dicitur: sponsus saliens in montibus, transiliens colles. Sic & in orationibus experieris Spiritum sanctum incipientem tangere cor orãtis interdùm à gratiarum actione, interdùm à suiipsius accusatione, quandóque à dolore, quandóque à timore, & plerique aliter & econversò, & plerique aliter. Quemadmodùm citharista non ab una chorda incipit omnem cantilenam, nec ab unius chordæ eodem gradu, sed diversis ordinibus & gradibus tangens chordas varias format ex eisdem vocibus cantilenas; sic Spiritus sanctus cor formavit ex cavatione humilitatis citharam, & nervis virtutum aptavit ad spirituales resonantias, & variis ordinibus, tangens hujusmodi nervos varias modulationes, attritionem, & orationem conficit, & componit ex earundem virtutum, atque donorum sonis, hoc est motibus, & operationibus internis. Postquàm autem manifestum est, contritionem mortificationem esse veteris hominis, & extinctionem vitæ culpabilis, ac peccatricis; manifestum est, ipsam justificationem, seu sanctificationem resurrectionem esse novi hominis in vitam gratiæ, sive in justificationem ipsius, & novæ, hoc est laudabilis, & spiritualis vitæ inspirationem, seu infusionem; & propter hoc eas ad invicem se habere sicut corruptionem, & generationem, & sicut egressum de uno loco, & egressum in alium. qui enim conteritur seu justificatur sic exit de profundo vitiorum, & peccatorum, sicut de cloaca stercorum & immunditiæ, sicut de lacu miseriæ & de luto fœcis, sicut de sepulchro spurcitiâ plenissimo & vermibus scatente, sicut de carcere horrido, & vinculis durissimis, sicut de limo profundi, ubi non est substantia, sicut de ore leonis; sicut Jonas de ventre ceti Jonæ 2. sicut de altitudine ventris inferi, Eccles. ultimo, sicut de inferno inferiori: quemadmodùm legitur in Psal. Siquidẽ in infimis superior pœna est, inferior verò infimis culpa & iterum egreditur peccator Deo educente, & extrahente sicut damula de manu diaboli, intellige ex 7 Prov. Et sicut avis de laqueo, & piscis de hamo ex 9 Eccl. Ingreditur autem sicut apothecam Spiritus sancti, & cellam omnium aromatum spiritualium, & sicut hortum voluptatum spiritualium & paradisum sanctarum delitiarum, & sicut vitam, aut regionem vivorum, sicut in altitudinem, & locum spaciosum, quasi equus in deserto, & non impingens, & quasi animal in campo lasciviens. Ex 6 Isa. & ideò congruenter sequitur, spiritus domini ductor ejus fuit: sicut vineam sine impedimento, & campum germinantem ex profundo nimio & ultimo Sap. sicut in manus clementissimi patris, & sicut in gremium tota aggratulatione blandientis matris: & sicut litus tranquillitatis, & securitatis: & sicut in domum refugij; sicut in cœlum inferius, quod est status purissimus gratiæ, cœlum enim superius status est gloriæ: & sicut in libertatem securi discursus, atque natatus: generaliter autem egreditur de perditione in salutem, & salvatur ex ore angusto, & lacu non habente fundamentum subter se: sicut legitur Job 26 Et sicut præda de dentibus iniqui contritis molis, sive molaribus ipsius. Quemadmodùm David 17 primi Reg. Quod veniebat leo, vel ursus, & tollebat arietem de medio gregis & persequebatur eos, eruebamque prædam de ore eorum, & illi consurgebant adversùm me, & apprehendebam mentum eorum, & suffocabam, interficiebamque eos: sic verus, ac spiritualis David Christus Dominus contritis dentibus diaboli id est aculeis tentationum, quibus solùm animas peccantium devorat, velut arietem, aut ovem eripit, quos justificat. Mirabile autem est valde, quod dicit Amos 3 Quomodò si eruat pastor de ore leonis duo crura, aut extremum auriculæ: sic eruentur filij Israël. Quod quamvis juxta literam intelligebatur de paucitate, & reliquiis eorum de filiis Israël, qui non erant dandi in captivitatem, & gladium inimicorum Deo eruente, sive liberante, tamen spiritualiter velut usque ad extremum auriculæ à diabolo devorari intelliguntur, in quibus omnia bona gratiæ dentibus diabolicis id est tentationibus & peccatis consumpta sunt, hoc solo excepto, quod aliquid licet ad modicum de Dei verbis, & sacris exhortationibus libenter audiunt Qui auditus, sive audiendi voluntas per extremum auriculæ designatur. Sic & illos usque ad duo crura devorasse intelligitur diabolus, videlicet in quibus abstulit omnia alia bona gratiæ, prçterquàm solam castitatẽ corporis, quæ in duobus cruribus intelligitur, vel præterquàm spem, & timorem, quibus velut cruribus nonnulli peccatores adhuc sustentantur, qui quamvis assiduè peccent, non tamen absque timore Dei sunt peccantes sub Deo, ut dicitur usitatè, nec absque spe sunt, dùm de multitudine misericordiæ sperant se visitandos aliquandò, ac de peccatorum captivitate, ac vinculis eripiendos, & eruendos.

Oscitationes. — *Operationes Spiritus Sancti.* — *Similitudo.* — *Contritio mortificatio veteris est hominis.* — *Nota* — *Simile* — *Nota*

CAPUT IX.

Elegantissimam facit comparationem futuræ resurrectionis corporalis ad hanc resurrectionem spiritualem.

VT autem de ipsa contritione sit tibi verborum copia exhortationis abundantior, considera diligenter formam futuræ resurrectionis corporum,

Resurrectio corporalis. rum, & verba quæ de hac leguntur Ezech. 37. A Quia indubitanter illa resurrectio, videlicet corporalis, quædam similitudo est resurrectionis, de qua loquimur spiritualis: sicut expressè testatur veritas Joan. 7. Quia venit hora, & nunc est, quandò mortui audient vocem filij Dei: sicut enim tunc concurret pulvis à quatuor ventis incineratorum corporum jussu & virtute Dei omnipotentis, ad reformationem ipsorũ: sic nunc ad interiorẽ auditum vocis filij Dei, hoc est sacræ exhortationis, concurrit, *Nota.* velut pulvis dispersarum cogitationum, & Deo compingente colligitur, & conglutinatur in unum, ut efficiatur unum cor novum unitis cogitationibus ad unum inquirendum, & investigandum, & unitis affectionibus ad uni adhærendum, quod unum Deus est. Exeunt ergo velut de tumulis ipsa corda de rebus malè amatis: omne enim amatum mortuum, & omne amatum illicitè tumulus est, & sepultura amantis, sicut legitur Prov. 12. Desiderium impij monumentum est pessimorum, secundùm B unam literam, desiderium idest res desiderata, hæc autem est res amata ideò dictum, & sepulcra eorum, domus illorum, malè scilicet amantium domus suas. Circa hoc ergo attende, qualiter terræ motus fiat per timorem in ista resurrectione, qualiter in adventu filij Dei ad illustrandum cor pœnitentis, illuminantur abscondita tenebrarum, hoc est omnes fœditates, & deformitates peccantis, seu pœnitentis, quas priùs non videbat, & manifestantur consilia cordium per revelationem confessionis, sicut legitur in 4. primæ ad Cor. Attende etiam qualiter ista resurrectio fiat ad pœnitentiale judicium, qualiter omnes sic resurgentes oportet manifestari. Ex 5. secundæ ad Cor. ante tribunal Christi, quod est forum pœnitentiale, ubi velut officialis Christi, velut præco spiritualis, velut judex animarum, sedet con- C fessor, & in eo, ac per eum, sic rectè, ac laudabiliter officium confessoris exequitur judex Christus Dominus: propter quod dicimus ante tribunal Christi. Et quemadmodùm damnandi tunc timentes, dolentes, erubescentes, veniunt ante tribunal Christi judicantis: sic & pœnitentes venire convenit ad sedem confessoris; & sicut ibi damnandi damnabuntur in mortem æternam, & abyssum amaritudinum: ita hæc omnia vitia, & peccata idest membra veteris hominis, tanquàm quidam impiorum cœtus, potestate judiciaria, & virtute clavium in mortem æternam absque resurgendi spe danda sunt: quod utique tunc fit, secundùm quod hîc intendimus, cùm propositum nunquàm de cætero relabendi, virtute clavium, & ministerio sacerdo- *Damnatio peccatorum, & vitiorum.* tali, pœnitenti infunditur: & quemadmodùm in futuro judicio justi assumentur in vitam æternam, D sic in ista resurrectione prima spirituali quæcunque virtutes, aut dona, novi hominis membra, tanquàm electorum cœtus, nutrienda, augenda, roboranda seorsùm, tanquàm agni ab hædis separata, & assumenda sunt in vitam gratiæ perpetuam. per- *Similia.* petuam dico proposito perseverantis indefectibilis, & perennis; sic velut infernus damnationis perpetuæ veteris hominis est pœnalitas ipsa contritionis, ubi ab aquis nivium transferendus est jugiter ad calorem nimium sicut legitur Job 24. videlicet congelicidio, & tremore timoris, ad iræ, indignationis, & odij, quas supra nominavimus passiones, hîc velut stagnum sulphuris, & ignis sunt abominatio, quam diximus, & ira, propter fœtorem sulphuris, abominatio, propter ardorem ira; hîc velut mare gelidissimum, & amarissimum, in quod frequenter immergendus est vetus homo, donum luctus est affluentia lacrimarum, dico timoris atque doloris. Et juxta has similitudines, cætera tormenta infernalia prosequi facile est exercitato in his, & intelligenti. Scire etiam debes, quòd ista mirifica operatio divinæ virtutis, & bonitatis creatio novi cordis nominatur Psal. scilicet; Cor mundum crea in me Deus, non solùm propter hoc, quia *Creatio novi cordis.* tanquàm de nihilo humilitatis quodammodò per contritionem cor novum à Deo efficitur; sed propter animandos & soli omnipotenti Deo possibiles conformationes; est enim creatio novi cordis, sive justificatio, sive generatio viri mundissimi ex cinere vehementia caloris liquefacto, & resoluto scilicet: cinis enim est, cor peccatoris: sicut legitur Eccles. 10. Quid superbis terra, & cinis? Hunc cinerem vehementia caloris Spiritus sancti resolvit, & liquefa- *Hierusalem.* cit, & in vitrum mundissimum, atque lucidissimum transformat, de quo ipsa civitas Hierusalem, & platea ejusdem ædificanda est pro magna parte: sicut legitur Apoc. 21 Ipsa civitas aurum mundum simile vitro mundo: & iterùm: Platea civitatis aurum mundum tanquàm vitrum perlucidum: Et iterùm, *Cor obduratum est.* Ipsa est sicut generatio æris ex lapide vehementia caloris dissoluto, ac liquefacto. Sicut legitur Job 28 Lapis calore solutus in æs vertitur. Cor enim quocunque vitio obduratum, lapis est, sicut in eodem ejusdem legitur. Lapidem quoque caliginis, & umbra mortis dividit torrens à populo peregrinante: Et ejusdem 41. Cor ejus indurabitur quasi lapis. Et iterùm Ezech 11 Auferam cor lapideum de carne eorum. Hujusmodi ergo lapis calore divinæ dilectionis resolutus, ac liquefactus in æs suavissimæ severitatis, & indeficientis soliditatis vertitur, ut confessionem peccatorum, & laudum divinarum salubriter, ac delectabiliter resonet. Et est ita divinæ virtutis operatio, sicut destructio unius imaginis per resolutionem metalli ipsius. & generatio contrarij, ex eodem metallo in contrarium modulum trãsfuso: cor enim peccatoris imago Diaboli est, Dia- *Cor peccatoris imago diaboli.* bolicæ turpitudinis similitudine sigillata: hæc enim similitudo deletur. hæc diabolicæ deformitatis impressio à corde peccatoris igne divini amoris resolvitur, & contraria in eodem corde, idest, Dei imago, generatur & decor divinæ similitudinis eidem imprimitur, ipsa in formam, seu modulum divinæ legis transfusa. Et hoc est, quod legitur in Psal. Imaginem eorum, hoc est diabolicæ similitudinis turpitudinem in civitate sua ad nihilum rediges: in ipso enim ingressu civitatis, qui est baptismus fluminis aut flaminis, in adultis, tota illa diabolicæ deformitatis monstruositas penitùs aboletur: si qua enim in Christo nova creatura est, vetera transierunt, & ecce nova facta sunt omnia. Sicut legitur in 2. Corinthiorum quinto, & in Psal Sicut fluit cera à facie ignis, sic peccator à facie Dei. Quemadmodùm enim in cera liquefacta, nec scriptura, nec sigillatura remanet: sic à corde igne Sancti Spiritus liquefacto, omnis scriptura mortiferi *Similitudo.* erroris, omnis diabolicæ similitudinis deformitas evanescit. Est etiam hæc operatio divina videlicet, veteris hominis contritio, sicut hominis nivei, seu glacialis, quem pueri ex nive congesta in plateis ef- *Similitudo apta.* figiare solent, destructio, atque adnihilatio per calorem dissolventem ipsum: membra enim veteris hominis vitia sunt, sicut legitur ad Coll. 3 Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem immunditiam, libidinem &c. Quemadmodùm enim de homine hujusmodi, quandò totus niveus est, nullum relinquit calor dissolvens vestigium, nullum existentiæ præcedentis indicium, immò remanet terra nuda, quæ illum portabat: sic congerie illa, seu corpore vitiorum, atque peccatorum superradiante sole intelligentiæ, atque justitiæ dissoluto, remanet velut terra nuda, natura corporis

humani, quæ monstrum illud infernale portabat. A De hoc legitur Eccl. 3. Solventur quasi glacies in inferno peccata tua. Si autem quæratur à nobis qualiter obtinebitur istud tam salubre, tamque mirificum Dei donum, videlicet gratia contritionis, atque justificationis? Respondeo quòd tribus modis obtinetur. Primus modus gratuitè tantùm, hoc est nulla cooperatione, nullo merito, nec proprio, scilicet, nec alieno, sed sola Dei justificantis, vel vivificantis miseratione. Secundò, meritis intercedentium, sive eorum, qui in cœlis sunt, sive eorum qui in terris sunt, & hoc est dicere, suffragijs sanctorum. Tertiò cooperatione, & adnisu, sive conatu eorum, quibus tribuitur istud Dei donum. Hujusmodi autem cooperatio multiplex est: quia enim ista cooperatio quantùm ad recipientes septem habet cooperationes notissimas, & alias quamplures. Ipsis cooperationibus liquidò edocemur, qualiter cooperari & qualiter, quod in nobis est, facere debeamus, ut receptioni tantæ gratiæ idonei simus; quia enim illuminatio est, prima sui cooperatione, docet nos unum ex quatuor facere, si quærimus illuminari. Primùm est, ad lumen accedere. Accedite inquit, ad eum, & illuminamini, quod est, ad lumen doctrinæ, & exemplorum rectitudinis, hoc est sanctorum operum, appropinquare, & hoc est à rectè & gratiosè docentibus verba salutis audire, atque sanctorum virorum conversationem, & opera videre; doctrina enim, & exemplum velut duæ fenestræ sunt, per quas lux veritatis ad audientium, atque spectantium corda transfunditur. Secundò aperiendæ sunt fenestræ, seu ostia domus nostræ, ut lux divinæ gratiæ ad intrandum paratissimam viam, qua iter habeat: fenestræ & ostia oculi sunt, & aures sunt, tàm interiores, quàm exteriores: apertio autem interiorum oculorum, & aurium, attentio scilicet intellectus & desiderium affectus ad id enim, quod attendimus, aperimus intellectum, ut intret per cognitionem, ad id, quod desideramus, aperimus affectum, ut intret ad fruitionem; quæ enim nota sunt, jam intraverunt intellectum, & quæ animata, per fruitionem, seu gaudium obtenta, jam intraverunt affectum. Tertiò intueri debet, & in id, quod cognoscere, & à quo illuminari desiderat, vertere faciem, & dirigere aciem oculorum, ne de illis sit, qui statuerunt oculos suos declinare in terram; & qui vertunt ad Deum tergum, & non faciem: Isa. 34. Quartùm est ut avertat se à tenebris, & ne quærat in eis lucem veritatis; quod propter illos dicimus, qui proprio sensui adeò adhærent, ut ab illo averti non possunt: nonnulli verò alieno sensui, humano tamen, eousque addicti sunt, ut non nisi doctrinis, & traditionibus hominum credere possint. Cùm ergo sensus humanus quantùm in se est, & in eo, quod humanus tenebræ sit atque stultitia, sicut docet Apostolus in 2 & 3 primæ ad Cor. ab eis avertere se necesse habet qui divinæ veritatis luce illustrari desiderat. Ex quo apparet insanissima cæcitas hæreticorum, & omnium in rebus divinis in sensu suo ambulare volentium. Secunda cooperatio sua calefactio est, & quis non videat, quia calefieri volentes, igni appropinquant, & algentes manus interdùm in medias flammas immittunt externa, & alia interposita quibus calor ab eis prohibetur, vel impeditur tollunt, nec statim se ab igne avertunt, quin potiùs tam diu juxta ignem sunt, donec se sentiant calefactos? Et si aliquid dissolvi, vel liquefieri voluerint etiam follibus & flatu, ac vento, vim caloris in intima illius quodammodò impingunt: sic & tibi faciendum est ad Deum, qui ignis consumens est, sicut legitur Deut. 4 In medium verborum ejus transi, quæ ignis sunt, sicut legitur Hier. 24. Cujus eloquium ignitum vehementer, sicut legitur in Psal. Et tam diu tenere debes in isto igne cor tuum, donec illud sentias calefactum, nec debes ipsum projicere, vel mergere in aquam gelidissimam mundanæ sollicitudinis, ac voluptatis; ibi enim non solùm infrigidatur, sed etiam congelatur, & aura gratiæ penitùs mortificatur. Tolle externa, quæ te abscondunt à calore ejus hæc autem sunt omnia alia cogitata. omne enim aliud cogitatum Deum abscondit cogitatione, saltem hora cogitationis. Quòd si fuerit amore, & sollicitudine fixum in corde, erit sicut paries inter cor tuum, & ipsum prohibens calorem ejus à te. De hoc pariete dicitur Can. 2. En ipse stat post parietem. Et dicitur Ezech. 13. Complebo indignationem meam in pariete. Tolle ergo parietem de medio qui abscōdit à te fornacē immensam, & caminū infinitum divinæ bonitatis: deinde adhibe flatum propriæ exhortationis, & recogitationis terribilis judicij Dei, & iræ quæ cōsum pura est adversarios: sicut legitur in 10. ad Hebr. deinde cogita divitias bonitatis ejus in creando, & formando te & naturalibus donis ac temporalibus ditando, deinde divitias misericordiæ ejus in reparando te: tertiò divitias patientiæ, longanimitatis ejus in sustentando, & expectando te: quartò superabundantiam pietatis atque dilectionis ejus in revocando te, invitando, gratiam offerendo. Istæ considerationes & recogitationes sunt sicut flatus impingentes divinam bonitatem in intima cordis humani. Divina autem bonitas fornax immensa est, & caminus infinitus emicans, & emittens flammas suæ dilectionis in eos, qui illius capaces sunt. Et propter hoc charitate ardet totum cœlum, id est millia millium sanctorum angelorum, & beatarum animarum. Tertia cooperatione sua contritio est percussio. Si ergo vis conteri cor tuum aut tu ipse percute illud malleo verbi Dei, qui est malleus conterens petram, sicut legitur Hier. 23. Aut expone illud malleantibus, hoc est hujusmodi malleo percutientibus, hoc est objurgantibus, & increpantibus, ponens ipsum sub malleo verbi Dei jugi, ac studioso auditu sacræ doctrinæ, & prædicationis & similiter sub virga ferrea divinæ flagellationis; si enim subterfugis flagella divinæ justitiæ, si avertas cor tuum ab illis, non quæris contritionem ipsius, sed potiùs integritatem, ut ita loquar, fractissimam, & sanctitatem mortiferam illius. Quarta cooperatione est mundatio. Ipsa autem mundatio unumquodque docet exire de sordibus, & quærere lavacrum & ab attactu spurcitiarum se avertere: qualiter enim illum qui assiduè volutat in sordibus, & aquæ mundificantis ductus à se avertit, & aditus, quominùs ad eum veniant obstruit mundari velle dicemus; hoc est, qui quotidie reperit, & iterat spurcitias suas, quemadmodùm lutosus in volutabro luti sicut legitur Can. Petri 3. Omni siquidem opere malo ampliùs sordet, qui in sordibus est, & ampliùs elongat, & avertit à se fluenta gratiarum, & ampliùs obstruit, & occludit cordis aditus intellectum suum scilicet, & affectum. Quinta cooperatione est doni istius inæstimabilis receptio, quæ evidenter docet manum extendere, & saccum cordis aperire ad recipiendum, manum extendere ad recipiendum Dei donum, quod nondùm habet, qui eandem extendit ad operandum ex bono, quod jam habet. Quemadmodùm si quis bonum castitatis nondùm habet, sed tamen bonum pietatis in pauperes habet: quoties manum ad dandum pauperibus porrigit, toties illam ad recipiendum à Deo bonum, quod non habet, extendit. Sexta vivificatio

Gratia contritionis tribus modis obtinetur.

Cooperatio nostra ad gratiam multiplex est.

Primùm.

Secundū. Doctrina, & exemplum fenestra duæ sunt.

Nota.

Tertiū.

Quartū.

Nota. *Nota.* *Nota.* *Similitudo.*

non habet, extendit. Sexta vivificatio est, sive resurrectio ut diximus. Manifestum autem est tibi, quòd vivificabile, & nondùm vivens in effectu, non accipit vitam, nisi à vivo, & habente vitam, vel ab ipso fonte vitæ, & propter hoc non solùm necesse habet alterutri eorum conjungi absque medio, sed etiam adhærere; impossibile est enim membrum quod non adhæret corpori viventi, aut alicui ex membris ejus, vitam accipere, & corpus quod non adhæret animæ, necesse est mortuum esse. Propter hoc vivere quærentibus vitæ gratiæ, adhærendum est corpori ipsius Ecclesiæ, cohabitatione scilicet & comitatu sanctorum, adhærendum similiter Deo multa, immò jugi, & assidua frequentatione ipsius, assiduè audiendo eum in suis eloquiis, loquendo ei confessione, oratione & laudibus, famulando ei saltem in suis hoc est consulendo, adjuvando, fovendo, benefaciendo suis. Qui autem sic Deo, & Ecclesiæ fonti diu adhæserit, citò vitæ gratiæ particeps erit. Septima cooperatione reconciliatio est, sive pacificatio ad Deum, ubi quis dubitat sacrificium offerendum esse, & preces fundendas ad ipsum, & propter hoc precibus obnixis ferventibus, lachrymosis, eundem exorandum esse, quis nesciat? Deinde cujusmodi animal occidendum est Deo in sacrificium nisi quod peccaverit, hoc est, miseris cor peccatoris; quid enim meruere boves, animal sine fraude, doloque? sunt aliæ plures nominationes, seu operationes, quas nos causa brevitatis præterimus sicut est directio à fortitudine, & resartio, seu reparatio à detritione, & reædificatio à destructione, & revestitio à spoliatione, & sanatio à vulneratione, & contractio à dominatione, & resipientia, seu mentis reversio ab ebrietate, & alienatione, & multa hujusmodi quorum unumquodque considerantem evidenter docet qualiter ipsum quærendum ac procurandum sit.

Vita gratiæ.

Reconciliatio ad Deum.

Nota.

CAPUT X.

Quæstionem Theologicam format, discutit, & solvit, videlicet utrum gratia præcedat remissionem peccatorum, an econverso.

NUnc verò declarare tentabimus, utrùm remissionem peccatorum præcedat gratia ordine naturali, quod multis videtur, an econversò res se habeat ut multi sentiunt. In quo rememorandum est, quod supra diximus de remissione peccatorum, videlicet, quia duabus intentionibus dicitur. Primùm, non imputatio de cætero. Secundò, ablutio, sive abolitio ipsarum macularum peccatoris, quibus inquinata, & deformata erat anima peccatoris. Quòd autem prima remissio, quæ est non imputatio de cætero præcedat ex hoc manifestum est; priùs enim dicitur uno modo secundùm essendi consequentiam, videlicet, quòd sequitur aliud, non conversim. Quia ergo gratiam sequitur non imputatio, & non econversò; si enim gratiam habet quis, ex necessitate non imputantur ei peccata, non autem econversò; non enim si non imputantur ei peccata, ideò ex necessitate gratiam habet. Quemadmodùm non ideò, quia aliquis suspendendus non est, seu aliter puniendus, propter hoc ex necessitate regio honore donandus est aut aliter remunerandus, sed econtrariò benè sequitur. Gratia autem sicut honor regius est, & sicut jus, & dignitas regni cœlorum, ac remunerationis æternæ. Error autem hujusmodi hominum ex hoc provenit, quia ea est largitas pietatis, ac dulcedinis divinæ, ut nulli remittat peccata, sive non imputet, quantùm ad pœnam, cui non ulteriùs, & ampliùs, bonum faciat, hoc est, gratiam infundat, eamque custodienti regni cœlorum gloriam tandem apponat.

Nota.

A Quoniàm autem non est necesse naturalis ordinis consequentia, quòd si Deus non vult aliquem punire, quòd velit ideò ipsum remunerare, si non vult ipsum habere hostem, quòd ideò velit ipsum habere filiũ, manifestũ est etiã parva intelligentibus; omniũ enim donorum quorum alterum naturaliter alterum sequitur, impossibile est antecedens inveniri sine consequenti. Quòd si antecedens aliquandò, vel alicui invenire possibilem est sine consequente, manifestum est consequens ex illo antecedenti non sequi nullo modo consequentia naturali. Invenitur autem apud nos remissio ista absque gratia remittentis; plerumque enim apud nos offensi, & irati aliis offensas suas eis remittunt, ita ut pœnas, vel satisfactiones ab eis nec exigant, nec requirant,

B non tamen eis pristinam gratiam restituunt, nec spem ullam remunerationis, aut beneficij eis tribunt, sed de non vindicando tantùm, & de non inferendo malum promissionem eis faciunt. Manifestum ergo, quia ista remissio peccatorum sequitur ad gratiam, non conversim. Quare prior est secundùm essendi consequentiam. Hic est autem unus modus dicendi priùs, sicut alibi didicisti. Ampliùs. Ante multa necessariò est unum. Quia ergo non iratum esse in aliquem, est sicut unum, & benevolum, seu beneficum esse, est sicut duo; igitur sicut multa necessariò sunt post unum; sic non iratum esse aliquem in alium priùs esset, quàm esse benevolum, vel beneficum: namque benevolum, seu beneficum esse in alium, est sicut duo videlicet potentia, & consequentia, videlicet non quærere, seu inferre malum, & quærere illi, seu facere bonum. Non iratum autem esse aliquem alij, est non quærere, vel non velle facere ei malum. Ampliùs.

Ordo causarum.

C Qui est ordo causarum similium, idem est & effectuum ipsarum proportionalium. Quia ergo placatio prior est naturaliter, quàm benevolentia, seu beneficentia in iratis, sive in irato, necessariò effectus placationis, id est remissio, sive non imputatio ad pœnam, prior erit quàm effectus benevolentiæ, & beneficentiæ. Effectus autem benevolentiæ, seu beneficentiæ, donum est quodcunque; quare prior est necessario remissio quantùm ad pœnam, quàm gratia. Idem autem est ordo affectionum apud Deum qui est affectionum apud nos: Unde etiam nominibus affectionum nostrarum, nominantur affectiones divinæ; ira enim apud Deum non est nisi vindicta, & placatio non est nisi non exactio vindictæ apud Deum. Similiter benevolentia,

Ira apud Deum.

D seu beneficentia contraria iræ apud Deum non est, nisi donum bonitatis ipsius, sive illud dicatur gratia, sive aliud. Ampliùs. Idem est ordo petitionum, qui est, & petendorum generaliter, omnium enim donorum quorum alterum priùs petendum est altero, & petitio ejus prior petitione illius. Quia ergo ab irato priùs est petenda venia, quàm aliud quodcunque bonum; necessariò prior est petitio veniæ, quàm alterius doni ab eodem; quare venia necessariò priùs datur ab irato, & priùs est ex illo, quàm quodcunque aliud donum. Et iste ordo est quasi de primis impressionibus; omne enim cor humanum in seipso legit hoc quasi naturaliter inditum, & inscriptum, ut priùs petat ab irato veniam, vel aliquid ad veniam pertinens, quàm aliquod aliud donum, & priùs placet ac mitiget iratum erga se, juxta istud Poetæ: Sed motos præstat componere fluctus Quis enim post restitutam gratiam, post recuperatam amicitiam, petit veniam? sicut enim post restitutam gratiam, post redditam amicitiam nemo adversùs sic restitutum naturaliter retinet iram: sic & nemo

hoc modo restitutus ab eodem poscit veniam. Amplius, quia omnipotens Deus ad Adam in statu innocentiæ, quandò scilicet nondùm offenderat, continuit largitatem bonitatis suæ, quantùm ad hoc, ut tunc eidem non infunderet gratiam: multò fortiùs à peccatore, si velit, poterit continere largitatem bonitatis suæ, quantùm ad idem, videlicet ut placatus quantùm ad pœnam, seu vindictam, sistat ibi, & non procedat ulteriùs, statim, ad hoc scilicet, ut infundat ei gratiam: sicut enim Adæ non iratus erat, & tamen ipsi non infundebat gratiam; sic isti peccanti quantùm est de omnipotentia, non iratus esse potest, hoc modo scilicet, non exigendo vindictam, & tamen non statim infundere gratiam. Ampliùs, quid prohibere potest omnipotentiam ejus, quin si velit, non exigat ab isto peccante pœnam, & lavet, & mundet, restituens ipsum pristinæ munditiæ, ac puritati, nec tamen impleat eum gratia, quomodò potest lavare inquinatum si velit, & tamen non statim implere illud. *Nota.* Si cecidisset Adam à statu innocentiæ tantùm, non autem à statu gratiæ, quis dubitat Deum potuisse restituere illum ad pristinæ innocentiæ statum? Ponamus ergo, quòd fecit hoc omnipotens Deus. Vides ergo in hoc casu, quia remittit Deus Adæ pœnam, & quod ampliùs est, lavat ipsum, ac mundat ab inquinamento peccati sui, nec tamen infundit gratiam, & hoc manifestum est; non enim quia largitas bonitatis divinæ ita facere consuevit, ut nunquàm remittat peccatum, quantùm ad pœnam æternam, quin infundat & gratiam, ideò pervertit ordinem naturalem qui est inter ipsam remissionem, & gratiam. Remissio verò, quæ est absolutio maculatum, ac deletio turpitudinum, quæ sunt ipsa peccata, posterior est in veritate ipsa gratia, sicut effectus causa sua, & sicut ablutio ipsâ lixivâ à qua efficitur: eodem modo dicimus, quòd diruptio ipsorum vinculorum peccatorum, quibus peccator ambulare per viam veritatis prohibebatur, posterior est ipsa gratia, ut effectus causâ suâ, sicut legitur Isa. 10. Computrescet jugum, supple peccatorum, à facie olei, hoc est gratiæ divinæ peccatorem liberantis. *Remissio.* Dicimus etiam, quòd gressus spiritualis prior est, quàm diruptio vinculorum hujusmodi; quemadmodùm motus, quo vincula dissrumpuntur, prior est ipsi diruptione eorum, ut actio passione, ambulando enim potest quis rumpere vincula pedum suorum, ideò fortis potest esse motio pedum, sive ambulatio, immò alterius solius pedis motus, & alligatus ad stipitem tanto impetu movere se potest ab ipso, ut funem, quo alligatus est, disrumpat. *Gressus spiritualis.* Horum autem omnium exempla leguntur 16. Judicum in diruptione vinculorum Samsonis, nec est necesse, ut priùs rumpantur vincula, quàm ambulet quis, sed sine dubio necesse est ut rumpantur, sive solvantur priùs, quàm ambulet liber; quemadmodùm enim Samson restituta virtute duabus manibus, duas columnas templi philistinorum concutiens evertit: sic peccator pœnitens, restituta sibi divinæ gratiæ virtute, totum diabolicum ædificium, hoc est peccatricis conversationis carcerem, diaboli verò fanum concussione, & communitione pœnitudinis evertit.

CAPUT XI.

Quæstionem aliam singularem tractat, utrùm peccator possit resurgere in æquali gratia.

POst hæc, utrùm in tantam gratiam resurgat peccator pœnitens, quanta per peccatum cecidit, E determinandum nobis erit, prout desuper dabitur. Quòd autem in minorem resurgat, impossibile omninò videtur. Primùm, quia paritas, quæ in omnibus judiciis servanda est, in isto judicio videlicet pœnitentiali, quod divinissimum est, non servaretur; cùm enim Deus plenè restituatur in ipso recuperans, scilicet peccatorem, & quæcunque peccatoris sunt: pœnitens autem non ea plenitudine gratiæ Deum recuperet, qua illum ante possidebat, nec totam gratiam recipiat, quam ante peccatum obtinebat, non servatur paritas in isto judicio inter partes, cùm altera, scilicet Deus restituatur integra, altera verò tantùm in parte. *Absurda.* Quòd si dixerit quis, Deus non restituitur in integrum in eo quòd fructus bonorum operum, & reservatio pœnitentis, quibus defraudatus est, vel damnificatus toto tempore peccati, non restituitur, licet possimus dicere, quòd istorum non potest peti restitutio, quorum non fuit possessio sed magis refusio, seu resartio in parte ista locum habeat. F Dicimus tamen, quòd de damnatis, & perditis convenienter Deo satisfacit, quia in ipso proposito satisfaciendi, quodammodò ipsa satisfactio impenditur, & ipsa firmitas propositi Deo tanquàm quædam cautionis securitas, inde datur. Ampliùs. Quia propositum pœnitentis, & voluntas est Deo per omnia pro suæ voluntatis beneplacito satisfacere, nec potest ab ipso peti ut nunc aliter satisfaciat, & ideò non est justum, ut nunc aliter satisfaciat, manifestum est, quia Deo satisfit de omnibus, prout dignum, & justum est, & pro suæ etiam beneplacito voluntatis. *Nota bene.* Ampliùs Sicut in principali restituitur Deus in integrum, hoc est in ipso peccatore, & ejus proposito, seu voluntate: sic peccator in principali restituendus est in integrum, id est, in Deo, & ejus gratia. Ampliùs. Sicut pœnitens ex parte sua G plenè, & integrè Deo pacificatur, nihil omninò retinens aversionis, nihil contrariæ voluntatis: sic necesse est, & Deum eidem ex integro pacificari, & nihil iræ, vel inimicitiæ retinere: multùm autem retinet iræ, si partem vitæ tam gratiæ, quàm gloriæ aufert, & subtrahit pœnitenti. *Nota.* Hoc autem facit si partẽ pristinæ gratiæ detinet, & non reddit, cùm gratia vita sit, quæ dicitur vita gratiæ, & quacunque parte ejus detracta, detrahatur & similis pars gloriæ. Ampliùs. In parte amicus, & in parte inimicus erit pœnitenti Deus, cùm tanta atrocitate in eum vindicet; si enim melior est dies una in atrijs ejus, super millia vitæ temporalis, & naturalis, sicut Psal. dicit: ergo majora aufert diem unam auferendo, unam dico de atriis ejus, quàm millia temporalium. Quare atrociùs vindicat in pœnitentem subtrahendo partem gratiæ & per hoc gloriæ, quàm si millies eũ corporaliter occideret. H Et attende, quia detractio ista, sive subtractio non potest dici, sive intelligi, nisi iræ, cùm solũ cedat in incommodum pœnitentis: flagella enim, quæ cedunt ad cõmodum pœnitentis, meritò possunt & debent divinæ misericordiæ deputari: cedũt inquã quantùm in eis est. Detractio verò gratiæ, seu diminutio ipsius, non possunt esse nisi in incommodum, & perniciem peccantium. Ampliùs. Contumeliosum est Deo medicanti minorem sanitatem restituere eis, quos tam studiosè curat, quàm fuerit sanitas pristina. *Bonum verbum.* Similiter & reformatori Deo ignominiosum est minorem formam, minoremque decorem restituere imagini suæ, quàm priùs habuerit: sic reædificatori Deo dedecus est, minoris speciositatis, ac magnificentiæ, reædificare domum, quàm fuerit ei ab hostibus diruta, vel eversa. Sic & ridiculũ est urbem captã, & eversam ab hostibus infirmioribus muris, ac turribus, munire, quàm prius; quis enim bellum habens hoc faciat? nisi

nisi fortè velit eam denuò amittere. Hæc autem omnia facit Deus in uno, eodemque peccatore pœnitente si ad minorem gratiam eum restituit, quàm esset illa, à qua cecidit: ipsa enim gratia, & sanctitas spiritualis est animarum & forma, sive decor imaginis Dei, quæ anima humana est, & speciositas est, ac magnificentia domus Dei, qui est murus: humana similiter munitio, ac fortitudo est eadem gratia urbis, seu castri, in quo, & de quo contra hostes invisibiles, id est dæmones, & vitia pugnat Deus. Ampliùs. Si verum est quòd pœnitentes ad minorem gratiam repararentur. quàm fuit illa, à qua ceciderunt, tria sequerentur manifesta inconvenientia. Primum est quòd iteratione peccatorum, qualis accidit in consuetudinarijs peccatoribus, necesse est evacuari omninò paulatim gratiam, ita ut remissio peccatorum absque infusione gratiæ tandem fiat in sic peccantibus. exempli gratia: ponamus aliquem à statu gratiæ cecidisse in peccatum fornicationis, & per pœnitentiam resurgere. Quòd ergo iste resurgit ad minorem gratiam, & finito minorem; in vita enim ista in eodem homine impossibile est duo dona esse, vel fore, quorum alterum altero in infinitum majus sit, cùm omnia dona ista in vita necesse sit esse finita. Excedit ergo gratia, à qua cecidit iste peccator gratiam, ad quam reparatur, certo, & determinato excessu; esto ergo, quòd excedat tertia vel quarta: si ergo iste denuò, hoc est, post reparationem suam labatur, & post lapsum iterùm restauretur, cùm secunda fornicatio propter circunstantiam iterationis, & ingratitudinis major sit, hoc est, majus peccatum, & magis culpabilis, quàm pristina, necessariò magis minuet gratiam pœnitentialis reparationis quàm prima; de justitia enim divina pro majori peccato necessariò major infligitur pœna, quare major diminutio, seu detractio. Eodem modo si tertiò labatur, iterúmque restauretur, sive resurgat in gratiam quia majus peccatum est propter dictas causa tertia fornicatio, quàm secunda, major propter illam de justitia Dei irrogabitur diminutio, seu detractio gratiæ, & ita augebitur semper diminutio gratiæ & propter hoc necessariò venietur ad consumptionem certo, & determinato numero fornicationis; si enim æqualis fieret detractio semper, verbi gratia, ut si millesima totius gratiæ per unamquamque fornicationem tolleretur, necessariò mille fornicationibus tota gratia consumeretur. Cùm ergo semper augeatur & culpa ut possumus, necessariò priùs venietur ad consumptionem ipsius gratiæ, & ita manifestum est quod diximus, scilicet tandem venietur per iterationes fornicationum, seu aliorum peccatorum, ut pœnitenti solùm præstetur remissio peccatorum, ut nihil gratiæ infundatur; si enim eo modo detractiones istæ & diminutiones fierent, ut occasione primæ fornicationis detrahatur tertia totius gratiæ, & occasione secundæ, tertia residui & ita deinceps, non posset finito, & certo numero fornicationum tota gratia tolli, & hoc est, quia divisio continui per diminutionem non habet finem Si tamen augendo, ut diximus, procedat diminutio tanquàm vindicta, seu pœna de divina justitia inflicta, necesse est, ut citiùs veniatur ad consumptionem totius gratiæ, quàm veniretur per æquales detractiones. Secundum inconveniens est quod sequitur hunc errorem scilicet, quòd tantò in pœnitentes minor invenietur Dei misericordia quantò majore indigent, & tantò minorem virtutem præstabit pœnitentibus, quantò eis majora incumbit onera portare, certum enim est, quòd iste peccator de quo locuti sumus, & ipsa assuetudine labendi millesima sua fornicatione erit factus infirmior, atque debilior, & majora ei pœnitentiæ augendæ onera incumbent, quàm in prima fornicatione: igitur misericordia indigebit, & major ei virtus præstanda est Fit autem econtrariò secundùm istum errorem, ergo miseriæ majori misericordia majori succurrendum est, & major infirmitas, atque debilitas majori virtute, ac fortitudine fulcienda, atque roboranda. Ampliùs Magis fugitiva bestia vel fera, majoribus, ac fortioribus vinculis religanda est Et iterùm, quantò magis ponderosus est, qui cecidit in puteum, vel foveam, tantò fortiori fune erit exinde extrahendus. Secundùm istos autem Deus econtrariò facit, quia quantò magis consuetudinarius peccator hoc est crebrior, & impudétior, stultitiarū iterator, seu repetitor, tantò magis fugitiva fera est, ergo fortioris gratiæ vinculo religandus, atque tenendus. Similiter quia ipsa consuetudine velut majori pondere pressus, difficiliùs elevatur atque de profundo peccatorum difficiliùs extrahitur, fortior ergo divinæ gratiæ funis extrahendo adhibendus est. Ampliùs. Quia longè major miseria est peccatorum defectus gratiæ, quàm afflictio pœnę, magisque Deo contumeliosa, misericordiæ autem divinę est miserias tollere, vel saltem lenire, atque minuere; operatur enim ista divina misericordia simpliciter, sicut decet, & expeditè, ut magis expedit majores miserias tollere vel minuere, quàm minores: semper ergo intendit divina misericordia in hoc, ut magis tollatur defectus, & diminutio gratiæ, quā afflictio pœnę. Quod ergo in verè pœnitétib⁹ totā pœnā semper tollit misericordia gehennalé, multò fortiùs totum tollit gratiæ defectum, & diminutionem. Ampliùs. Si plenè restituit divina misericordia pœnitentem ad statum pristinæ innocentiæ cur non & ad statum pristinę gratiæ? Si enim ex misericordia est utraque restitutio, qualiter alteram minuit justitia, videlicet restitutionem gratiæ; alteram verò minuere non potest? Si autem remissio peccatorum, seu restitutio innocétię ex misericordia est, restitutio gratiæ aut erit ex justitia Dei in eo, quòd justitia, aut non: si ex justitia, ergo non minuet, nec impediet ipsam remissionem peccatorum, nec minuit nec impedit, sed potiùs auget, ut opus suum, quod efficit; sic si ipsa restitutio gratiæ opus divinæ justitiæ est, justitia illam, nec impedit, nec minuit. Non ergo de justitia Dei minor est gratia restituta, quàm erat gratia, quæ est per peccatum amissa. Quòd si dixeris, quòd restitutio gratiæ est ex benignitate, aut largitate, seu beneficétia divina: certū est unamquamque istarum non minoré esse, quàm sit misericordia Dei, quare nec effectus minor effectu. Sicut ergo plenus est effectus remissionis in pœnitente ex Dei misericordia, sic plenus est effectus restitutionis in eodem ex Dei benignitate, vel benevolentia. Ampliùs. Aut determinatum est apud Dei justitiam, quantò minor gratia restituatur unicuique eorum, qui per pœnitentiam revertuntur, ea gratia, à qua prolapsi sunt, aut non; si sic, cùm hîc determinatum sit per justitiam, & veritatem, & diminutio gratiæ unicuique eorum inflicta sit per justitiam pro modo culparum ipsorum: quæ ergo proportio, sive comparatio peccati, sive culpæ ad culpam, sive peccatum, ea erit diminutionis gratiæ restitutæ ad diminutionem Quia ergo peccati Adæ ad peccatum per simplicem fornicationem à gratia cadentis secundum quosdam nulla est cōparatio propter remotissimam status ad statum dissimilitudinem, & forsitan quia gratia Adæ ad gratiam istius in multis quasi nulla & nimiæ distantiæ erat comparatio, sicut in cognitione Dei, & cognitionis certitudine; diminutio ergo ipsius gratiæ Adæ restitutæ ad diminu-

tionem gratiæ isti (de qua loquimur) restitutæ, E nulla, vel quasi nulla est comparatio. Gratia ergo, quæ ipsi Adæ restituta est, incomparabiliter, aut quasi incomparabiliter plus minor est gratia, à qua cecidit, & quàm gratia restituta isti alij sit, à qua similiter iste alius cecidit. Ampliùs. Quia vel majori gratia præditus erat Adam secundùm hoc, aut magis peccavit; secundùm hoc autem, quòd magis peccavit, ad minorem est gratiam restitutus, ergo quantò in majori gratia erat Adam ante peccatum, tantò in minori postea resurrexit, & ita penè minimus omnium hominum in gratia resurrexit ipse Adam. Declaremus autem illud exemplo, & ponamus, exempli gratia, quòd propter eminentiam status, & millecuplo majus fuerit peccatum Adæ, quàm peccatum istius simplicis fornicationis: millecuplo ergo minor gratia erit Adæ restituta, quàm fuerit ejusdem gratia prima, vel pristina, & ita resurget æqualis in gratia isti, in gratia in quam, quam habebat ante fornicationem: nec F multùm curamus an Adam redigatur ad æqualitatem istius ante fornicationem, vel post fornicationem, & resurrectionem: quia non multùm distat gratia ante fornicationem ab ea, ad quam postea restitutus est. Item non multùm refert, utrùm comparatio sit, vel fuerit, inter pristinam gratiam Adæ, & pristinam gratiam istius, dummodò constet, quòd millies, vel longè ampliùs major ea fuerit, quia sufficit ad ostendendum inconveniens, quod diximus videlicet quia Adam resurrexit in gratia æquali gratiæ, quantumcunque parum sancti, vel justi, quia procertò comparatio est certi excessus, atque finiti, licet magni, & multi intersit inter gratiam illam primitivam Adæ, & gratiam quantumcunque parum justi, videlicet centupla, vel millecupla: proportionales autem sunt culpæ, & gratiarum diminutiones; erit ergo necessariò sicut culpæ ad culpam, ita diminutio gratiæ ad di- G minutionem, & detractionem: quare de gratia Adæ tantùm diminutum est per Dei justitiam merito peccati ipsius, quãtùm excedebat gratiam istius parvi justi, & ita redacta est ad æqualitatem justitiæ seu gratiæ ipsius modicum justi, vel sancti, & hoc non se ipsum improbabile sed impossibile est. Et hujus impossibilitatem ita declaramus; sint enim A, & B, duo justi, & sit A, sanctitate, vel gratia duplus ad B: quoniàm quemadmodùm ostensum est Adam resurgere æqualem A, eadem via est ostendere ipsum resurgere B, si B peccaverit peccato mortali, duplo minore quàm A, quare sequitur Adam resurgere æqualem ambobus duobus scilicet A & B. quæ quidem sunt eidem æqualia sibi invicem, quare A, & B erunt æquales invicem in sanctitate vel gratia & hoc est impossibile, cùm positum sit A, esse du- H plum in sanctitate, vel gratia ad B, eadem via erit ostendere, quòd Adam resurrexerit æqualis in sanctitate, vel gratia utrique eorum, qui sunt, vel fuerunt, vel erunt, eo minùs justi pro statu ante peccatum, ex eo quod sequitur per viam, quam ostendimus, eos omne fuisse, & esse, & fore æqualiter justos, sive æquales, in gratia, vel sanctitate. Quòd si dixerit quis, quia ita determinatum est per divinam justitiam, ut magis justus cùm peccat, majori parte justitiæ vel gratiæ careat, etiam per pœnitentiam resurgens, quàm minus justus: hoc scilicet modo, verbi gratia, quinta parte careat, quæ quinta major est in magis justo, quàm in minùs justo: licet ergo uterque privetur quinta parte gratiæ suę, tamen major est privatio vel detractio tantæ partis à majori toto, & propterea magis punitur detractione seu diminutione gratiæ magis justus, quàm minùs justus, quemadmodùm & magis peccabit:

Adam.

Subtiliter disputat.

hoc autem manifestè falsum; æqualiter enim puniuntur, & nulla lex judicat pœnas istas inæquales, immò pro uno, & eodem peccato, tanquàm una & eadem infliguntur, verbi gratia, ubi in lege dictum est Exo. 22. Si quis furatus fuerit rem alienam reddet duplum. Non enim quia pretiosius aliquis alio furatus est, & quia duplum illius majus est duplo alterius furti, ideò magis punitur, qui furatur pretiosius, quàm qui furatur vilius; non enim est nisi una pœna duplum furti restituere: quemadmodùm quadraginta plagarum pœna una, quia erat in lege: qui autem erat tenerioris carnis ampliùs lædebatur sine dubio quadraginta plagis, quàm qui erat cute durior, & minùs sensibilis. Non ergo est de intensione pœnæ legalis, sive legis illa diversitas teneritudinum, & læsionum; sed accidit quemadmodùm, si dicatur, quicunque tale quid commiserit tertia parte bonorum suorum privetur, sicut unum est delictum, pro quo ita unam pœnam statuit. Quòd autem tertia bonorum alicujus major est tertia bonorum alterius, de his est, quæ accidunt; quemadmodùm enim delictum unum est, contra quod pœnam lex statuit, licet illud idem in uno minùs, in alio magis pro diversitate circunstantiarum inveniatur, sic pœna una, licet ea interdùm aliquis alia magis affligatur. Ampliùs. Si æqualiter amant iste multùm dives, & iste parùm dives bona sua, æqualiter affliguntur ambo amissione tertiæ partis: quare verum est secundùm hoc quòd quantumcunque justus amissione quintæ partis gratiæ suæ, & quantumcunque minùs justus, vel sanctus, amissione simul partis una pœna puniuntur, nec est unum delictum relabentium in peccatum ut contra illud à justitia Dei pœna una aliqua statuatur; non enim in unum solùm relabuntur (unum intellige genus, vel speciem peccati) sed in multa tam genere, quàm specie diversa; ergo impossibile est determinatum esse per divinam justitiam omnibus relabentibus, & per pœnitentiam restituendis, quanta eis divinæ gratiæ detractio irrogetur, alioquin ei, qui labitur in simplicem fornicationem, & ei qui labitur in homicidium, vel hæresim, æqualis detractio gratiæ infligeretur. Quòd si dixerit, quòd in idem peccatum labentibus, similis, & æqualis irrogatur detractio gratiæ, & iterùm hoc iniquum est, videlicet quòd laicus simplex in simplicem relabens fornicationem, ę qua puniatur detractione gratiæ, ut pontifex, & sacerdos vel prædicator, & una eademque pœna statuatur. Hîc tamen potest dici, quòd non est simplex fornicatio sacerdotis, & sacri doctoris: declarabimus autem illud declaratione evidentiori. Dicemus ergo, quòd inter peccata quædam verisimile est, & forsitan verum nullam esse comparationem, & videtur quasi una de primis impressionibus illud esse; non enim est aliquis, qui non mallet quantaslibet fornicationes perpetrasse, quàm filium Dei scienter crucifixisse, & propter hoc judicat unusquisque alterum altero in infinitum majus esse. Quia ergo secundùm errorem istum occasione prioris peccati relapsis in simplicem fornicationem, detrahitur pars aliqua determinata gratiæ restituendæ. Exempli gratia, determinemus eam, & sit quinta, vel septima si postmodùm per pœnitentiã restauratus relapsus fuerit in illud, vel aliud in infinitum majus, & ab illo iterùm per pœnitentiam restauratus: quærimus cujusmodi per divinam justitiam fiat ei gratiæ divinæ detractio? aut enim tota gratia eidem detracta est, aut minùs tota. Si tota, ecce inconveniens, quod proposueramus: si minus tota, videlicet medietas, vel duæ, tertiæ, ecce apertè iniquitas, cùm occasione prioris peccati, scilicet fornicationis detracta esset tantùm

Nota.

Quæstio.

septima, id est occasione istius, quod est in infinitum majus tantùm duæ partes. His omnibus aggregatis, ex necessitate colligitur, nullam esse determinatam diminutionem gratiæ resurgentibus per pœnitentiam, hoc est, non est determinatum ut quinta, vel septima, vel alia proportione pristinæ gratiæ priventur; hoc enim stare non potest, ut ostendimus, ubi relapsus est, sive relapsio in peccatum in infinitum majus, quàm sit illud, à quo alia restauratio, vel resurrectio per pœnitentiam facta est. Quòd autem aliquod peccatum alio sit in infinitum majus, exinde evidenter apparet, quia sicut obligatio ad obligationem, ita transgressio ad transgressionem generaliter se habet. Quoniàm ergo in infinitum major est obligatio nobis in Deum, quàm in proximum, necessariò majus est peccatum, quod directè committitur in Deum: Verbi gratia, convitiosa blasphemia in Deum, quàm convitium simplex in proximum. Quare si ab his duobus restaurentur duo peccantes per pœnitentiam, in infinitum minori gratia restaurabitur alter, quàm reliquus. Et ita gratia alterius eorum in infinitum erit minor gratia alterius. Hoc autem impossibile est esse in via, videlicet quòd aliquis sit in infinitum justior, vel sanctior alio. Nec de Christo Domino hoc intendimus, de quo certissimum est, quòd ei datus est spiritus non ad mensuram, sicut legitur Joannis 3. Nec ipse tanquàm in via, vel tanquàm viator judicandus est, cùm esset etiam in via; qui cùm esset etiam in via, erat & comprehensor in ultimo comprehensionis. Eodem modo nec in patria, excepta gloria Domini Salvatoris, in quem gaudent, vel desiderant Angeli prospicere, sicut dicitur 1. Cano. Pet. Nulla est gloria creata in quocunque Sanctorum Angelorum, vel Sanctarum animarum ad alterius gloriam quantumcunque parvam in infinitum. Si autem non fuerit determinatum apud justitiam divinam, quanta irrogetur, seu reservetur resurgentibus per pœnitentiam diminutio, vel subtractio gratiæ, manifestum est, quòd neque per justitiam erit hujusmodi subtractio; omnis enim pœna, quæ per justitiam infligitur, determinata est, & proportionata culpæ pro qua infligitur, certaque comparatione se ostendens, & occurrens eidem, sicut legitur Isa. 27 In mensura contra mensuram, cùm abjecta fuerit, judicabit eam. Et quia omnia ista inconvenientia, & impossibilia ex una illa radice sequentur, quâ ponitur, pœnitentes resurgere in minori gratia, quàm esset illa à qua ceciderunt, necesse est radicem istam esse falsam, & impossibilem, & propter hoc contrarium necesse est esse verum: necesse ergo est, pœnitentes resurgere non in minori gratia, quàm priùs essent, & propter hoc in tanta resurgent necessariò, vel majori; ubi autem inveniuntur, vel sacræ scripturæ testimonia, vel Sanctorum dicta, quæ aliud, vel contrarium sonare videntur, non diminutio gratiæ gratum facientis in eis intelligenda est, sed potiùs diminutio gloriæ illius, quæ est continuitas integritatis, & illæsæ perseverantiæ decus; etsi enim satisfaciant Deo sufficienter, & pro beneplacito voluntatis suæ, qui ab eo per peccata quandóque deviant & recedunt, tamen non possunt similiter gloriari his, qui inseparabiliter adhærent, quos ab eo nullus impulsus tribulationis abrupit, nullus illectus blandientis tentationis ab ipso abduxit vel abstraxit; non enim ulla e pulchritudo vestis quæ non est continua & ejusdem integritas sit, quæ nec refecturam habeat, nec resarcituram: sic & in vase, non modica gloria est integritas à fractura, cùm similis nunquàm erit refectionis gloria, licet filo aureo, vel argenteo resarciatur, aut reparetur, licet etiam ipsa fractura resolidata

Obligatio ad obligationem.

Pœnitentia.

A auro, & gemmis pretiosis desuper adornetur. Respice totum tenorem vitæ eorum, qui baptismalis sanctitatis puritatem, & integritatem illæsa perseverantia ab omni inquinamento mortalis peccati usque ad finem vitæ custodiunt, & videbis eam, tanquàm vestem unicolorem absque detritione, & scissura. Respice ex altera parte totum tenorem vitæ eorum, qui per pœnitentiam restaurati sunt, & videbis eam velut vestem multarum detritionum, ac scissurarum, sed multipliciter resarcitam, atque refectam, & interdùm ipsas detritiones, sive scissuras, nobili & pretiosa refectione non solùm redundantes, sed etiam superantes. Quod in eis accidit, qui non solùm errata sua corrigunt, & emendant per pœnitentiam, sed ipsam correctionem, & emendationem pœnitentialem multarum sublimium, ac pretiosorum operum magnificentia, atque mirificentia supertumulant. Quemadmodùm Petrus &
B Paulus, Maria Magdalena & Maria Ægyptiaca fecisse noscuntur. Sic eorumdem vitæ tenorem videbis, ut vas multarum fracturarum, ac perforatarum, sed econtrariò multarum reparaturarum, & exornationum. Licet ergo vas, seu vestis interdùm longè pretiosior sit per hujusmodi refectionem, & exornationem, tamen ad eam gloriam continuæ, ac illæsæ integritatis perduci non potest, licet ad majorem interdùm longè permirificam, ac pretiosam refectionem, & exornationem indubitanter pertingat. Sic mulier corrupta licet per pœnitentiam & vitæ sequentis excellentiam ad longè majorem gloriam interdùm sublimetur quàm ea, quæ virginitatis integritatem servavit perpetuam, ad gloriam tamen virginitatis eã reparari impossibile est. Multis enim millibus sacratissimarum virginum sublimior in cœlo sedet Maria Magdalena, longéque gloriosior atque beatior: illa tamen gloriam virginitatis licet
C multò & incomparabiliter minorem habere non potest. Redeamus autem ad ipsam contritionem, & in hoc uno finem faciamus tractatus ipsius, & dicamus, quòd ipsa contritio per se debitum est, & tale debitum, quod omnis ejus debitor sponte, & propria voluntate confitetur, unde & debitum ejus quasi de primis impressionibus est: nullus enim est, qui non recognoscat in se ipso, & confiteatur, nullus est, qui non videat, & corde dicat, de vitiis esse & peccatis exeundum, vitia, & peccata esse deserenda, ac fugienda, similiter ad Deum redeundum esse, eique totis viribus, ac studiis adhærendum. Eodem modo dicimus, & singulas nominationes contritionis, seu justificationis per se notas esse, & stabilitione, aut probatione nullatenùs indigere;
D nulli enim dubium est, quin timenda sit peccatorum imminens pœnalitas, & erubescenda turpitudo, seu fœditas, & vastanda, hoc est, toto impetu animi referienda injuriositas, & delenda damnositas, & abominanda spurcositas, & indignanda vilitas, & odienda inimicabilitas, & exhorrenda mortiferitas, & execranda prophanitas, & detestanda maledictio, & incommunicabilitas. Quòd si fortè quis quærat, Unde accipiam timorem & ita de aliis affectionibus: possem tibi respondere: Unde habes securitatem à peccatis tuis? Veruntamen ex pœnalitate imminentium suppliciorum timor quodammodò hauriendus est. Maximè autem ex eo ipso, quod non times, tibi timendum est, & ex eo, quod non doles, dolendum, & ad hunc modum de aliis. Ex eo maximè tremendum, quòd nullum tibi adjutorium ad conterendum veterem hominem. Ex eo etiam maximè timendum, quòd vitæ gratiæ est nullum tibi relictum vestigium, nullum præstitum initium, quandò nulla istarum affectionum tibi tribuitur. Et ut ad unum dicamus, nihil te magis mo-

Simile.

Maria Magdalena sublimior cunctis virginibus in cœlo.

Contritio.

...ere debet, vel potest, si ea uti volueris, quàm ipsa E privatio motuum istorum, sive immobilitas: nihil enim magis timendum est, quàm defectus timoris, sive intimorabilitas, & nihil magis erubescendum, quàm impudentia, quia nihil ea turpius. Sic nihil magis dolendum, quam ipse stupor mentis, membrorumque spiritualium insensibilitas, eo quòd nihil ea mortalius, nihil restaurationi, seu reparationi amissorum bonorum spiritualium repugnantius. Sic nihil magis irascendum, quā ipsa inirascibilitas, quā nihil est in homine, ut ita loquar, interius, nihil vicinius sive jacentius, nihil ictibus ferientium expositius, nihil pedibus conculcantium subjectius, atque paratius. Et juxta hos modos, & vias facile est prosequi de aliis. F

Nota.

CAPUT XII.

Post tractatum de contritione, aggreditur materiam confessionis, cujus multa nomina subdit.

POstquàm autem expedivimus nos de contritione, & nominavimus, atque numeravimus causas ipsius, & utilitates, & fructus, & signavimus comparationes ejus multas, & nominationes, & nominationum rationes, conveniens est consequenter, ut aggrediamur loquendo de secunda parte pœnitentiæ quam supra confessionem nominavimus. Hujus ergo octo sunt nominationes, propter totidem earum rationes, seu comparationes, videlicet accusatio sui ipsius: Deinde testificatio. Tertiò allegatio: Quartò confessio, hoc est divini juris recognitio: G Quintò revelatio. Sextò sui ipsius condemnatio: Septimò vomitus spiritualis: Octavò computatio, hoc est, rationis redditio. Nominatur autem accusatio, inquantùm est ad obtinendam condemnationem, & pœnam accusationis adversùs accusatum, hoc est semetipsum, vel quod magis conveniens est, atque proprium foro pœnitentiali, quod est auditorium, seu consistorium divinæ misericordiæ ubi in corde confessoris ritè, ac rectè judicantis, pro tribunali sedet reorum confessorum non solùm absolutrix, sed etiam salvatrix, atque revivatrix Dei misericordia, cujus officialis sacerdos confessor, cujus officialitas confessoris officium: quid inquam potiùs conveniens, atque proprium est tam mirifico salutari consistorio, vel auditorio, quàm sententia absolutionis à vinculis peccatorum, & liberationis à meritis suppliciis, & restitutionis pristinæ gratiæ, quantùm ad jus, & possessionem, & priùs debitæ gloriæ, quantùm ad jus? ejus enim possessio in patria tantùm promittitur nec alibi potest obtineri. Hanc & horum, quæ diximus sententiam per sui ipsius accusationem intendit pœnitens per os sacerdotis promulgatam à divina misericordia ibi præsidente, ac judice obtinere. In aliis autem consistoriis, & ab aliis tribunalibus per accusationem intenditur in condemnationem, & pœnam accusatorum reorum, qui accusantur. Hic autem in absolutionem & restitutionem, & quod est admirabilius, atque magnificentius in remunerationem reorum intenditur, & etiam pervenitur, ut qui æternis erant meritò deputandi suppliciis, ad æternæ felicitatis gloriam virtute confessionis, & meritò superabundantissima, ac stupenda largitate divinæ misericordiæ sublimentur, & de carcere, ac catenis vitiorum, & peccatorum, ad regnum egrediantur cœlorum, sicut legitur Ecclesia. 4. In hoc ergo tribunali, ut diximus sedet misericordia, assidet autem justitia, ubi quicquid contra pœnitentem inscribit justitia, totum delet misericordia, acumen styli velut figens in corde pœnitentis per compunctionem. Scribit, & inscribit justitia, obtusum ipsius ad tabulas cordis obvertens, totam inscriptionem justitiæ, complanando delet misericordia. Sedet misericordia jurata omnes tabulas scriptionis diabolicæ complanare, omne memoriale aboli in aquam lachrimarum, aut in ignem pœnitudinis projicere, omnes os accusatoris obstruere. De hac projectione legitur Micheæ ult. Projiciet in profundum maris, hoc est, in profundæ, immensæ amaritudinis lachrimas omnia peccata nostra. Hæc sunt aquæ amarissimæ, quibus sacerdos jussus est delere maledicta mulieris Zelotypiæ. Numeri 5. Sedet in hoc consistorio Dei misericordia jurata delere mortis nostræ chirographum, de quo legitur ad Col. 2. & affigere illud cruci pœnitentiali, sicut ibidem legitur. Hic est liber mortis, & carta debitoria, quam de sanguine animarum suarum, velut incausto in ipsis cordium suorum tabulis diabolicis scribunt insanissimi peccatores. Hunc librum, seu literas, ad ipsos determinandos, & obtinendos, in judicio proferet accusator, id est, diabolus, quasi hic sacramento pœnitentiæ deleverit Dei misericordia, non habebit in futuro judicio, quod contra nos dicat vel proferat Diabolus, accusator fratrum nostrorum, qui accusat eos die ac nocte, sicut legitur Apocal 12. Ad hoc tribunal misericordiæ (ut diximus) appella confidenter ô peccator à gravamine, quod meritò times, & quod tibi imminet justitiæ, & præeminet hic, aut in futuro judicio, in quo præsidebit justitia, & misericordia silebit, & attende quòd alibi non valet appellatio à justitia, vel contra justitiam. Hic autem ab ipsa justitia, in qua judicaturus est orbem terrarum Dei filius, cui omne judicium dedit pater, sicut legitur Joan. 5. appellare licet ad misericordiam, & ad tribunal ipsius, ad forum pœnitentiale, quod est consistorium misericordiæ, tanquàm ad majus auditorium, cui appellationi necesse habet justitia deferre tanquàm inferior. Retractat autem immò revocat, & irritat misericordia omnem sententiam, quam contra appellatores suos, & in foro suo experiri, atque judicari volentes dictaverit, vel tulerit justitia; qui enim non credit, jam judicatus est, sicut legitur Joan. 3. hic ita judicatus, si ad forum misericordiæ ab isto judicio, quod utique justitiæ est, non appellaverit, ibique judicari noluerit, quis dubitat quin istud judicium retractetur ibidem, atque irritetur, & damnatus priùs per justitiam, ab ipsa misericordia postmodùm absolvatur: ita factum est Judic. 10. Cùm per justitiam dixisset Dominus filiis Israël non H addam, ut ultra vos liberem, ad misericordiam confugientes, sententiam illam justitiæ per misericordiam revocari, ac retractari obtinuerunt. Sed & Ninivitæ sententiam suæ subversionis, quam ex Dei justitia per os Jonæ Prophetę audierant, per appellationem ad misericordiam Dei confugientes, evacuari impetraverunt, & misertus est Deus super malitiam quam locutus est, ut faceret eis, & non fecit, sicut legitur Jonæ 3. Sic rex Ezechias audita sententia justitiæ de morte sua ex ore Isaiæ, ad hujus appellationis confugium convolans, mortis sententiam non solùm revocari obtinuit, sed etiam augmentum vitæ annorum scilicet quindecim reportavit, sicut ait scriptura Isai. 38. Sic & Achab rex impiissimus non unam tantùm sententiam contra se, sed posteros suos de animadversione divinæ justitiæ per os Heliæ Prophetæ audiens, talis appellationis confugio effugit, sicut legitur 3. Reg. 26. Hoc est quod legitur Ezech. 18 Si egerit iniquus pœnitentiā ab omnibus iniquitatibus suis, &c. omnium iniquitatum ejus non recordabor ampliùs. Ex quibus verbis evidenter apparet, quanta sit evacuatio, atque deletio

Accusatio. *Justitia.* *Nota.* *Misericordia.*

deletio hujus sententiæ, cujus mens, & memoria apud Deum dicitur non remanere. Nec inde mireris si retractat justitiæ divinæ sententiam ejus misericordia, cùm scriptum sit in Psal. Misericordia ejus super omnia opera ejus. Et Jacobi 5. Misericordia superexaltat judicium, vel in judicio. Evidens autem justitia est, ut Deus cum eo sit, qui cum Deo est, & pro eo qui pro Deo est. Et propter hoc, quia nunquàm virtuosius cum Deo quis esse potest, quàm recedendo à se, & deserendo seipsum, nusquàm fidelius, ac magnificentius, pro Deo stare, quàm stando adversùs semetipsum, quis potest? nunquàm ei tantam fidem servare, nunquàm adeò magnificum quid pro ipso facere quis potest, quàm avertere se à semetipso propter illum, & agere quicquid est litis, & quicquid est belli, pro illo contra semetipsum; necesse est nullo opere vel casu dominum magis esse cum homine, & pro ipso, quàm in pœnitentiæ sacramento, & propter hoc, qui ad accusandum pro Deo stat accusator contra seipsum aversus omninò à se, & sibi ipsi adversa, & jus constituens; necesse est ut Deum habeat assistentem sibi contra mala sua, & accusatorem ab illis: impossibile enim, & manifestum est, Deum habere adversarium, vel etiam non adjutorem eum, qui sibi ipsi pro eo est adversarius, eique assistit contra seipsum. Sed de hoc post declarationem aliarum nominationum confessionis, aliquid inferiùs loquemur. Secunda nominationum, quas posuimus testificatio est, & præmittitur ante justificationem eo quòd per ipsam intenditur de veritate totius facti, & totius causæ pœnitentis instrui judex confessor, proprium enim officium testis est judicem de facti instruere veritate, & propter hoc multa præmeditatio, diligensque, ac circumspecta totius vitæ suæ rememoratio præcedere debet confessionem; sicut ille, scilicet Ezechiel dicebat. Isa 38. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Et Job 7. Cōfabulabor cū amaritudine animæ meæ. Quemadmodùm autem testis in causis secularibus non aliter testis est, nisi juratus, juratus, inquam, de non tacenda veritate quæ ad judicis instructionem expediat, & de non insinuanda falsitate, & ut ad unum dicamus, quòd bona fide de tota veritate facti judicem instruet; sic & in ista causa animæ tuæ ô pœnitens, ac si præsente Deo, & audiente, totam veritatem pro eo ipso, tanquàm testis ab eo productus, de omnibus peccatis tuis sacerdoti confessori sincerè, & bona fide dices, præ oculis habens illud quod legitur Proverb. 14. Testis fidelis non mentietur, profert mendacium dolosus testis. Et iterùm ejusdem 5. Falsus testis non erit impunitus, & qui loquitur mendacia peribit, scienter, vel contra conscientiam, intellige. Si enim crediderit aliquis fecisse peccatum aliquod, quod tamen non fecerit, tenetur ad alterum duorum sub disjunctione, videlicet, aut errorem istum deponere, seu corrigere, aut illud confiteri, ubi non est mentiri judicandus, aut falsus testis reputandus, cùm bona fide illud solùm dicat, quod sentit verum. Cùm certitudinem de his, quæ conscientiam ejus remordent non habet pœnitens, tutius est ei, ut dicat se credere peccata illa commisisse, quàm ut illa simpliciter asserat se fecisse. Attendendum etiam est, quanto discrimine ab hujusmodi testibus veritas supprimatur. Quemadmodùm enim in secularibus causis si periclitata fuerit causa alterius, pro eo quòd in attestatione tua, vel veritatem suppresseris, vel expresseris falsitatem ad restituendum teneris eidem id quod dolo tuo in causa illa amiserit: sic & hîc, cùm per dolum tuæ suppressionis causam suam Deus amittat, id est, animam tuam, quæ pœnitentiali judicio, & adjudicanda, & restituenda erat: illi ipsi meritò hujus dolosæ suppressionis restituere teneris. Et si eidem teneris, & in judicijs secularibus falsi testes judicum manus interdùm effugiunt, Dei manum effugere impossibile est. Quemadmodùm etiam in secularibus causis testis interrogatus à judice respondere tenetur, & quod noverit, & quod credit de facto, super quo testis producitur, dicere: sic & hîc, ad interrogationes confessoris ad causam animæ tuæ pertinentes, respondere teneris veritatem. Et in illis quidem causis interrogātur testes ut plurimùm de facto alieno; hîc autem ô pœnitens de facto proprio tuo interrogaris. Tria ergo tibi potissimùm cavenda sunt, qui testis à Deo contra te ipsum produceris. Primùm ne Deus à te requirat propter falsitatem, quam diximus, causæ suæ periculum, ac detrimentum. Secundò ne contra te ipsum adversarium tuum moveas, ac adjuves in mortem tuam, atque perniciem, adversarium, inquam veterem hominem vel diabolum. Tertiò ne præcedentibus vitiis, ac peccatis novum addas falsitatis, atque dolositatis, peccatum. Tertiò posuimus allegationem, quæ est advocati proprium officium, quod est judicem instruere de jure, quemadmodum & testis officium est eundem instruere de facto. Confessionem allegationem dicimus in circunstantiarum expressionibus, & omnium eorum, quæ peccata confitentis, vel aggravant, vel attenuant in distinctionibus; cùm enim dicit pœnitens post puram, & simplicem fornicationis confessionem: Sacerdos etiam sacris ministeris consecratus: deinde adjicit, quia sacris etiā eram literis eruditus: & postmodùm scandalum, & spurcitiam, sicut fornicationis se fecisse in populo cui esse debuerat odor vitæ in vitam, sicut legitur 2. ad Cor. 3. Tanquàm cœlestis orator tanquàm fidelis Dei advocatus contra se ipsum laudabiliter allegat. Eodem modo si debilitatem tentationis, si frigiditatem complexionis, si deformitatem mulieris, in cujus turpitudinem turpissimè incidit, ex corde contra se exaggeraverit. Si justitiam Dei contra se ipsum laudaverit, si divitias longanimitatis, & patientiæ Dei erga se cum vehementi admiratione, & stupore narraverit, si se esse supplicijs æternis deputandum justissimo, ac laudando Dei judicio humiliter asseruerit, & alia hujusmodi quibus pars, & causa sua infirmetur, pars verò Dei, & causa semper cōfirmetur, & potior semper appareat, ipseque judex pœnitentialis contra veterē hominē ipsius magis commoveri ad ipsum condemnandum, atque torquendum, debeat, congesserat: partes & officium diligenter exequitur prudentis, bonique atque fidelis, cœlestisque digni salario advocati. De ipso autem jure divino huic advocato allegationes accipiendæ sunt, videlicet ex obligationibus & debitis quibus Deo ex toto tenetur obedire, hoc est, & ea, quæ jubet facere, & ea quæ prohibet declinare. Jus istud est, quod habet in nobis ratione creationis, ratione conservationis ratione reparationis, ratione redemptionis, ratione promissæ & præparatæ glorificationis, & iterùm ratione ductivæ sustentationis, ratione ad pœnitentiam expectationis, & iterùm ratione revocationis, & ad gratiam Dei diligentis, & importunæ invitationis, & ejusdem gratiæ indefessæ oblationis, iterùm ratione naturalium bonorum, ratione temporalium, ratione gratuitorum, iterùm ratione obsequiorum, & famulationum, quibus non solùm omnis creatura jugi, & officiosissimo, non solumque opportuno, sed etiam importuno famulatu nobis obsequitur; unde etiam ipse rex cœlorum

Misericordia.

Confessio qua, & testificatio.

Testis non est nisi juratus.

Testis.

Nota.

Simile.

Aliud simile.

Nota.

Confessio qua allegatio dicitur.

Nota.

Christus Dominus formam servi pro nobis accipiens; sicut legitur in 2. ad Philip. & minister circuncisionis effectus; sicut legitur in 15. ad Rom. inæstimabilibus, & penè innumerabilibus officijs atque servitijs nobis incessanter, ministrare dignatur. Quæ omnia obsequia, nec præsentis propositi est enarrare, licet perutilissimum, ac saluberrimum nec credimus ad enarrationem eorum sufficere quanquàm posse ex obsequiorum largitione continua. Quanta autem sit iniquitas nostra in tam largum largitorem ipsorum, quanta ingratitudinis perversitas, quanta offensarum nostrarum erga eum immensitas, & pœnæ innumerabilitas, quis non videt? Nec solùm auget, vel aggravat iniquitates nostras & peccata tam inæstimabilis, tam mirabilium beneficiorum continua largitio, quàm etiam tam impudens ingratitudinum nostrarum pertinacitas, quæ tantis aggeribus beneficiorum obruta, & obsessa, & quasi diluvio divinæ largitatis, ac beneficentiæ immersa innumerabili rebellione adversùs Dei bonitatem erecta persistit. Ipsa etiam defensio animalis non parùm addit nequitiis, quin etiam multam saluberrimam allegationum copiam Dei advocato ministrat. quòd etiam astutissimum, & fortissimum hostem diabolum ligatum tenet cum toto exercitu suo, ne tentet nos supra id, quod possumus; sicut legitur. 1. ad Cor. 10. quòd tenet leones infernales, & catulos eorum rugientes, ne rapiant, ut non aliter quid devorent de animabus nostris habeant, nisi quærant à Deo escam sibi petendo scilicet tentandi licentiam, sicut petierunt à Christo in Evangelio intrandi in porcos. Matth. 8. Et iterùm. Job. 1. vallatum dicit Job diabolum, & dominium ejus universamque substantiam ejus per circuitum, insinuans nihil omninò se posse tangere de tota substantia ejus Deo per omnia, quæ ejus erant, per circuitum protegente, donec dictum est ei ibidem: Ecce universa, quæ habet, in manu tua sunt: tantùm in eum ne extendas manum tuam. Nec mirum si Deo protegente nocere non potest diabolus, quandò Bartholomæo Apostolo præsente, nec etiam loqui poterat Astaroth. Quis autem staret contra eum, cui in stipulam versi sunt lapides fundæ, qui æstimat quasi stipulam malleum, qui deridet vibrantem hastam, qui reputat quasi palleas ferrum, & quasi lignum putridum æs, cui nulla potestas super terram comparatur; sicut legitur Job. 4. Hic est leo rugiens, qui circuit quærens, quem devoret; sicut legitur prima Canon. Petri ulti. Quis etiam æstimet, aut etiam cogitet mala, quæ nobis irrogaret, & in quæ nos præcipitaret, vel traheret, nisi hunc omnipotens Dei misericordia ligatum teneret, non vinculis ferreis, sed intransgressibilibus limitibus suæ voluntatis. cui nihil resistit. sicut legitur ad Romanos 9. Ista sunt pericula, quæ rarissimi vident, & propter hoc liberatori Deo rarò, & à paucissimis, inde gratiæ referuntur. Quid verò in divitijs patientiæ Dei, & longanimitatis ejusdem allegare possit Dei advocatus, facillimum est videre, ipsas videntibus, vel saltem credentibus; non enim solummodò erubescendum: sed exhorrendum est cogitare injurias, & contumelias, quas insanissimi peccatores Deo irrogare nõ verentur; de quibus etiam admirari non sufficimus, quòd in cor humanum ascendere potuerunt, quæ ne ipsum aera polluant, & ne pias aures offendant, & ne unquàm in cogitationem humanam redeant, nec loquendæ unquàm sunt, nisi ubi ipsa locutio mors ipsis est, id est, in confessione, nec scribendæ usquàm sunt, ne aliqua remaneat earum memoria, sed pereat potiùs cum sonitu confessionis. Divitiæ ergo patientiæ Dei sunt

Diabolus hostis astutissimus.

Astaroth Bartholomæo præsente loqui non poterat.

Pericula.

Injuria in Deum.

E in eos, qui ista monstra scelerum, & mirabilia diabolica perpetrare non horrent, quòd vel ad momentum sustinentur, ut non statim ad æterna supplicia rapiantur, quòd ipsis sceleribus non continuantur tormenta: divitiæ verò longanimitatis ejusdem sunt in hoc, quòd penè usque ad finem vitæ multos ex peccatoribus, & alios usque ad extremam ætatem ad pœnitentiam expectat. Hinc elice allegationes ad magnificandas, & exaggerandas injurias tuas ô pœnitens, similiter ad eliciendam, confirmandam, & magnificandam Dei justitiam contra te. Ecce aperuimus tibi pharetras, unde accipias sagittas ad sagittandum vitæ hostem antiquum, & veterem hominem aperuimus tibi libros magnos, & spaciosos divini juris, unde tibi suppetant allegationes, quibus evidenter, & liquidò de jure Dei, & tuis injuriis doceas, & ipsum judicem inter te, & Deum scilicet, & confessorem, si instructione indiguerit, sufficienter instruas, istos libros aperuimus tibi, non evolvimus. quia eos evolvere, nec possibile est. Et F multa etiam de ijs præsenti tractatui insererem, nisi prolixitatem intolerabilem generarent. Studiosis tamen licet parum exercitatis atque profectis ista posse sufficere non dubitamus. Quartam nominationem confessionis posuimus divini juris recognitionem. Ista fieri solet in causis secularibus duabus de causis. Potissimùm primùm, ut citiùs perveniatur ad finem litis, hoc est judicium, sive diffinitivam sententiam. Secundò, ut relevetur ab onere probationum adversarius, & judex à tædio, & labore. Tertiò (quæ proculdubiò causa præcipua est) ut liberet animam suam qui recognoscit veritatem, & veritas eum liberet. sicut scribitur Joannis 8. ne dùm per mendacium jus alienum acquirere, vel retinere nititur, perdat animam suam, & infœlici commercio vilissimæ possessionis acquisitione, vel retentione G animæ suæ faciat detrimentum. In foro autem pœnitentiali, in quo adeò multiplex est causa, multiplex fructus sinceræ, ac puræ divini juris, & nostrarum injuriarum recognitionis. In foro seculari, ut diximus, condemnatur, qui vel jus alienum, vel propriam injuriam recognoscit, hìc autem absolvitur; sicut legitur Proverb. 28. Qui abscondit scelera sua non dirigetur; qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Et in Psal. 31. Dixi confitebor adversùm me injustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Hujus fidem probationis inferiùs faciemus. Secunda utilitas est ex hoc, quia pars justitiæ una de sex, veritas, in tantùm injustitiam suam minuit, & tantùm justitiæ suæ addit, & propter hoc in tantùm causam suam, & conditionem meliorem facit. Tertia utilitas in hoc, quòd ipsa veritas confessionis H etiam meritum habet contra pœnam quæ debetur injustitiæ, scilicet meritum remissionis, quapropter necessariò aut tollit, aut saltem mitigat judicis iram. Inter utilitates istas intelligimus etiam evitationes incommodorum: ubi evidens una est evitatio, scilicet novæ mortis; novo enim mendacio, vel nova suppressione veritatis, novum peccatum mortale, & nova mors culpę incurritur in foro pœnitentiali. Secundum incommodum, quod per recognitionem effugitur, est amissio juris, quod per hujusmodi mendacium, vel veritatis suppressionem amitteretur. Quemadmodùm enim feudum, qui domino suo cælat, amittit secundùm leges, & consuetudines seculares; ita hic, qui jus divinum in foro pœnitentiali cælaverit. Quemadmodùm etiam, qui, fore factum dico, quod in præfectura eius, acciderit quia emenda illius fore facti præfectum defraudat, ipsius emendæ debitorem se constituit: sic hic miser peccator, quantùm in se est, totius pœnitentialis

Nota.

Jus divinum.

Nota.

Feudum.

tentialis emendæ, seu satisfactionis, quam per istam cœlationem effugere intendebat, per ipsam suppressionem, vel cœlationem debitorem se facit; recognoscens autem veritatem, ab isto incommodo se liberat. Et sicut tacens veritatem, vel exprimens falsitatem, judicis impedit officium, & adversarij sui jus vel detinet vel nititur detinere, quorum utrumque non leve peccatum est; sic grande declinat incommodum, qui in foro pœnitentiali puram, & integam de his, quæ animæ suæ causa desideras, loquitur veritatem. Sufficit ergo tibi ô miser peccator, tot incommoda præteritæ vitæ incurrisse. Stude potiùs illa pœnitentiæ commodis redimere, atque emendare, recognosce Deo jus suum, & tuam injuriam; si enim non licet tibi, cuiquam alij jus suum abscondere, vel negare: quantò fortiùs Deo non licet hoc tibi facere? Præsertim cùm ista negatio, vel absconsio tibi nocere soli valeat, & non illi; neque enim per mendacium tuum differri ullo modo potest damnationis tuæ sententia, damnationis dico, quæ tibi imminet in futuro judicio, nec ullatenùs declinari, vel ad modicum mitigari, &c. Quintam posuimus revelationem, & hoc est, duorum, scilicet occultorum, & erubescendorum. Debes ergo velum ignorantiæ sacerdoti de facie cordis tui tollere, & desuper totam vitam tuam penitùs amovere, ut totum tenorem vitæ tuæ, totumque intùs, & extra, videat, indubitanter confidens, quòd si per hujusmodi revelationem te viderit, omnis turpitudo, quam erubescis abscondetur, & ipso ejus aspectu, latrones fugient infernales. Licet de altero istorum miracula multa fidem jam fecerint, nos tamen probationem in hoc dabimus; nostris namque temporibus, & ante, scriptura peccatorum ipsa revelatione eorum deleta est virtute divina, & peccata diabolo abscondita, cùm ea ante confessionem de eis factam liquidò nosset, atque videret, post revelationem confessionis illa omnia videre nequivit: propter quod & supra, confessionem vocavimus latibulum, & hîc vocamus illam coopertorium, sive operimentum. Nudus enim est peccator, & patentis turpitudinis, atque discoopertæ semper, antequàm turpitudinem suam discoperiat revelatione confessionis: sicut legitur Job vicesimo sexto: Nudus est infernus coram eo, & nullum est operimentum perditioni. Ampliùs. In palam est, & in manifesto omnis turpitudo peccatoris, & in luce, non in tenebris, neque in abscondito, sicut legitur Job tricesimoquarto. Non sunt tenebræ, & non est umbra mortis, ut abscondantur ibi, qui operantur iniquitatem; neque enim ultra in hominis potestatem est, ut veniat ad Deum in judicium. Et propter hoc errant post Adam hoc exemplo ipsius, qui ad umbram malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis, & ad folia verborum mendacium, quasi ad folia ficus, ut inde pudenda sua operiant, confugiunt; sicut de Adam dicitur Genesis 3. Hi dum turpitudines suas velare, & operire se existimant, majores turpitudines prioribus adjiciunt. Major autem turpitudo est excusatio aut defensio turpitudinis, quàm sit ipsa, quæ excusatur, aut defenditur turpitudo. propter hoc enim scutum gladijs, & jaculis posse resisti speratur. His ergo peccatis, tanquàm fortioribus, cætera proteguntur, & armantur, sicut legitur Job. 50 Protegunt umbræ umbram ejus. Probatio autem qua evidenter ostenditur, quòd ipsa revelatio, peccatoris, quæ fit in confessione, velatio sit, & coopertio eorum, hæc est: cùm enim veritas magna pars sit justitiæ, maximè si veritas hæc est contra se in proprium tormentum, & contumeliam, pulcherrimum operimentum, ac nobilissimum, peccatis suis superponit, qui veritatem hanc, hoc est, recognitionem piam, & justam, eisdem supponit. Et quoniàm non est dubium totam bonam vitam sequentem, hoc est, decoram, dedecus conversationis exterioris ab oculis hominum abscondere; sic necesse est dedecoris vitæ interioris præteritam deformitatem interiorem abscondere ab oculis Dei; propter quod dictum est Proverb. Universa delicta operit charitas. Et in Psal. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, per Dei misericordiam, subaudi, & gratiam: Et quorum tecta sunt peccata: sequentis vitæ, sive interioris, sive exterioris decore. Et Jac. ult. Qui converti fecerit peccatorē ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus à morte, & operit multitudinem peccatorum. Licet autem evidens sit, ita esse, ut diximus, & ut ipsa scriptura habet, & usus loquendi, tamen causaliter evidentius est; cùm enim pœnitentiale judicium, & pœnitentialis justitiatio totaliter intellecta futuram justitiationem totaliter evacuet, necesse est, ut pars partem hoc est, accusatio accusationem, & testificatio testificationem, & condemnatio condemnationem, punctio punctionem, & confessio confessionem. Hoc autem est differentiæ, quòd si quis in foro pœnitentiali, ut dignum, & justum est, se accusaverit, & bona fide contra seipsum testis fuerit, contra se veritatem de vitiis suis, ac peccatis recognoverit, similiter & ut fidelis Dei advocatus contra se allegaverit, & ut judex veritatis contra se pronunciaverit, sive sententiaverit & pœnam quæ sibi à præcone spirituali, id est, confessore injuncta est, non solùm sustinuerit, sed velut divinæ justitiæ executor, & carnifex, seu lictor, ac tortor, contra sacerdotalem injunctionem sibi non pepercerit, sed totum, ut diximus, judicij pœnitentialis justitiationem fideliter in se, ac diligenter contra seipsum pro Deo, & propter Deum expleverit futuri judicij justitiationem, quæ æternæ damnationis, & sine fine cruciatus est, indubitanter evadit, sicut legitur. 1 ad Cor. 11. Quòd si nosmetipsos dijudicaremus, hoc est si contra nosmetipsos partes judicij pœnitentialis, ut diximus, ageremus, non utique judicaremur. Et quia cū eis est clementissimus Deus, ac Dei filius, qui cum eo sunt, & pro eis, qui pro eo, & in talibus erit necessariò procurator testis, advocatus, & judex in futuro judicio pro eis, qui in hoc judicio pœnitentiali, vel in aliis judiciis, ubi ista pro eo locum habent fideliter, ac studiosè steterint, pro eis in judicio, & ipse stabit: sicut legitur Lucæ 9. Qui erubuerit sermones meos, hunc filius hominis erubescet cùm venerit in majestate sua. Et Mathæi 10. Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo; qui autem negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo. Et iterùm generaliter Lucæ 6. Eadem mensura qua mensi fueritis, remetietur & vobis. Propter hoc necesse est ut fideles, ac diligentes sui ipsorum in foro isto accusatores, & contra se ipsos testificatores, allegatores veritatis, recogitatores, suique ipsorum damnatores justissimi, implacabilesque tortores, quantùm exigit justitia fori pœnitentialis, necesse est, ut Deum habeant excusatorem, testem, & advocatum, justitiæque ipsorum coram patre recognitorem, & absolutorem, & pro tormentis pœnitentialibus regni cœlorum, & æternæ beatitudinis largitorem; sicut legitur Isa. 61. Dabit coronam pro cinere, oleum gaudij pro luctu, pallium laudis pro

Nota. Revelatio occultorū, & erubescendorū. Nota. Nota. Simile. Nota.

spiritu mœroris. Cinis autem & luctus, & spiritus mœroris indubitanter pœnitentialem afflictionem significant. Amplius. Quia disceptationum duo sunt genera, alterum scilicet ratione, & alterum viribus; solis autem viribus disceptare belluinum, & contra belluas, quibus ratione nihil veri, vel recti suaderi potest. Hoc ipso genere disceptationis hoc est viribus solis proculdubiò utendum, quoniàm & ipse solis viribus rebellavit. Sic contra contumaces, qui ei, quod verum, & rectum est, acquiescere nolunt, indurata pertinacia resistentes, viribus utendum est videlicet ad eos corrigendos, ac perdomandos, aut saltem compescendos, & reprimendos: ipsa enim inflexibilis contumacia eorum, atque protervitas pœnè belluis coæquat, & assimilat; sicut legitur in Psal. Comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis. Quia ergo pœnitentes, & belluinam pertinaciam, & diabolicam contumaciam omninò deposuerunt, omninóque immunes ab illis sunt, non viribus, aut violentia cum illis agendum est, sed potiùs judicio disceptandum. Et quoniàm in judicijs veritas servanda est, necesse est, pœnitentem audire, & videre judicem suum, & videre, quæ contra ipsum vel pro ipso in judicio suo fient. Impossibile autem hoc est, nisi hominem habeat judicem. Necesse ergo est necessitate æquitatis, & justitiæ istud exigentium inter Deum & peccatores homines judicare: quia si quæcunque potestas invisibilis inter Deum, & pœnitentem judicaret, solus Deus illam videret, & audiret, non pœnitens, & ita non servaretur paritas in judicio illo. Amplius. Sicut contra falsitatem disceptandum est probationum artificio; sic contra injustitiam agendum est judicio; & hoc quidem primùm, donec in negante veritatem, aut sustinente falsitatem appareat insuasibilis protervitas. Sic & cùm injustitiæ suæ adhærente, & ab iniquitate sua discedere nolente, donec inveniatur in eo inflexibilis pertinacia; postquàm enim in alterutro eorum, alterú eorum quæ diximus inventum fuerit, viribus, & violentia suppliciorum contra utrumque utendum est, erroribus enim, & vitiis, quibus probationibus, & dissuasionibus consuli non potest, necesse est, ut sensu ipsius veritatis, aut sensu suppliciorum occurratur, aut resistatur. Et hic ordo doctrinæ quantùm ad veritatem, & scientiam, & correctionis, quantùm ad vitia, & injustitiam, quæ una de primis impressionibus est in intellectu humano: Et inde est, quòd hic ordo servatur apud omnes, qui nomine hominum digni sunt; belluina enim natio est, & nec dùm hominum nomine digna, quæ priùs bello, & armis adversarios impetit, quàm ratione, seu judicio ipsos conveniat. Et quoniàm ordo naturæ ordo est, quem omnipotens Deus instituit, & ideò ordo rectissimus, necesse est necessitate, dico non violentiæ, sed justitiæ divinæ, quæ non potest non amare ordinem æquitatis, cujus ipsa, & auctrix, & institutrix est, non solùm nolle percutere, sed etiam observare. Et hoc est, quod legitur Job 31. Si contempsi judicium subire cum servo, vel ancilla mea, cùm disceptarent adversùm me. De hoc simpliciter Deuter. 20. Si quandò accesseris ad expugnandum civitatem, offeres ei primùm pacem. Et hoc est, quod legitur Michæ. 2. Surge contende judicio adversùm montes. Similiter Oseæ 4. Judicium Domino cum habitatoribus terræ. Judicio ergo necesse est justissimum Deum agere cum peccatoribus primùm, qui si juri stare noluerint, & judicium pertinaciter subire recusaverint, ordo æquitatis, & justitiæ est, potentia, & juribus merita eis irrogare supplicia. Quia ergo naturalis juris

Disceptationis duo genera.

Nota.

Nota.

Natio belluina.

Nota.

E obligatione, atque divinæ legis districtissima jussione, adversarij & hostes omni modo tenentur esse justitiarij, adversarij, scilicet in lite, & hostes in bello, necessariò tenemur secundùm justitiam agere quicquid litis est, & quicquid belli, & per accusationem, testificationem, & cæteras partes litis, atque judicij, quas supra numeravimus. Et hoc modo ipsi nostræ injustitiæ maximè tenemur esse adversatij, & maximè hostes, utpotè maximè nobis inimicanti, atque nocenti, & de qua tantò districtiùs à nobis requiritur tam à jure naturali, quàm à divino, ut eam tam lite, quàm bello, omnique modo alio prosequamur: quantò contra ipsam plus possumus, quàm contra alienam. Quemadmodùm & de nobismetipsis districtior ratio à nobis exigitur, & exigenda est, quàm de alijs, eo quòd potestate liberi arbitrij naturali, & propter hoc majori nobisipsis præfecti seu præpositi sumus. Amplius. Si proximo fratri, hoc est F cuivis hominum, quandocunque sine incommodo suo, & alterius cujuscunque facere potest, quis aliquid eorum, quæ sunt judicij, vel omnia quæ supra enumeravimus, videlicet esse accusator, aut procurator, aut testis in causa sua, seu judicio; quantò fortiùs unusquisque hominum hoc facere tenetur Deo, sive pro eo? Et quia incomparabiliter plus tenetur adhęrere Deo, quàm sibi ipsi, Deo habente causam adversùs ipsum; necessariò tenetur Deo assistere in omnibus, quæ diximus etiam contra seipsum, ergo & accusare & testificari, &c. & interrogatus à judice, qui sedet medius inter ipsum & Deum, respondere veritatem de omnibus, quæ ad causæ illius faciunt expeditionem: & quoniàm manifestum est, quòd qui omnia ista, G quæ supra enumeravimus, videlicet, partes judicij pœnitentialis, & ipsius justificationem, exequitur: hic est, qui judicium facit, & justificationem ex integro de omnibus injustitiis suis ultrà judicium, aut perfectum, & justitiam completam, de omnibus querelis, quas Deus habebat adversùs eum, nihil omninò ab eo ultrà de jure quærere potest Deus, nec alius pro eo. In nullo ergo remanet injuriosus Deo, & propter hoc in nullo injuriosus, vel injustus; quapropter abolita, & abrasa est ab eo omnis injuria, vel injustitia. Et quia plenè, & universaliter facere judicium, & justitiam de semetipso, non potest esse sine justitia, immò non nisi ex justitia, & illa universali, & plena, necesse est istum perfectè justificatum esse, ac plenè justum. Et propter hoc plenè remissas esse iniquitates ejus præteritas, & plenè tecta esse peccata, quæ ante pœnitentiale judicium ab eo fuerant commissa. Ex quo etiam manifestum est ven- H turum judicem vivorum, & mortuorum Christum Dominum in eo, si in ista justitia perseveraverit, non solùm inventurum, quod meritò damnet, sed etiam quod acceptet, & remuneret juxta magnificentiæ suæ largitatem, & repromissionum suarum infallibilem veritatem. Considera diligenter istas novissimas declarationes, & probationes, quibus jam patefactum est intelligentibus, quia necesse est inter Deum, & peccatores judices esse homines, non cœlestes virtutes, aut invisibiles potestates, & coram hujusmodi hominibus causam Dei peccatores agere contra semetipsos, accusando scilicet se, testificãdo contra se, allegando contra se, recognoscendo contra se, revelando, & delegando occulta cordis sui, turpitudines absconditas contra se in sui ignominiam & pudorem, deinde condemnando se, quod est, proclamando se reũ mortis, quæ est sexta nominatio, sive facies, sive comparatio confessionis, quam tibi condemnationẽ nominavimus, quia nõ est ipsa declaratio criminis, sed supplicij & pœna

Nota.

Nota.

Nota.

Homines inter Deũ & peccatores judices.

pœnæ per sententiam, seu judiciū reo irrogandæ. Et A hunc morem habet sacra scriptura, ut judices appellet eos etiam, qui non ex officio, vel potestate, vel bona, vel mala de aliis asserunt sicut legitur. 1. ad Cor. 4. Mihi autem pro minimo est, ut à vobis judicer, aut ab humano die. Similiter Jacobi. Qui detrahit fratri, aut qui judicat fratrem suum, detrahit legi, & judicat legem: & multa hujusmodi. Propter hoc ergo condemnationem nominavimus, quia sententia est ut diximus, declarans pœnam, & dignum esse pœnaillum contra quem est, licet in parte ista à judice lata sit, sive prolata. Hoc modo verbo usus est salvator in Evangelio Lucæ 6. Nolite condemnare, & non condemnabimini, condemnare subaudis alios. In nos enim istud possumus ex potestate liberi arbitrij, qua naturaliter prædití sumus, & in aliquo judices nostri ipsorum. Post hæc prosequemur sequentes duas nominationes, seu comparationes confessionis, quarum alteram diximus vomitum, alteram computationem. Quoniàm ergo vomitus est juxta literam evacuatio ventris corporalis, aut in parte, aut in toto per os, sive ministerio oris; evacuatio inquam ventris corporalis in parte, vel in toto, quam inducere solet, vel indignatio stomachi, vel ventris, vel abominabilitas alicujus, quod in ventre est: sic per os, sive ministerio oris evacuatur, sive exoneratur venter cordis, sive conscientia à vitiis, & peccatis, ea scilicet dicendo, ac manifestando sacerdoti. Quemadmodùm ergo indignatio ventris intendens expellere, sive quod nocet ipsi, sive quod non convenit, distendit ventrem, & os aperit, atque dilatat ad exitum illius; sic nobilis, ac sanctæ indignationis conscientia ventrem cordis extendit, & concutit ad excutiendum, & expellendum abominationes, & spurcitias vitiorum, atque peccatorum, aperiens os, atque dilatans ad exitum earum per verba confessionis. Cùm ergo ex hac indignatione, & concussione ventris spiritualis, sive conscientiæ noxius humor vitiorum, & peccatorum abominabilis ad os impellitur, & inde per confessionem exit, confessionem ipsam vomitum spirituale meritò dicimus ex similitudine vomitus corporalis. Tu autem jam nosti, quòd vomitus est interdùm una ex purgationibus corporalibus, & fit in ventre, cùm fuerit materia febrilis in orificio stomachi, vel propè orificium; tunc enim pervenit abominatio illius ad virtutem gustabilem, & propter hoc distenditur os stomachi cum faucibus distensione forti ad expulsionem illius: cùm autem profundata fuerit in stomacho, vel intestinis, fit vomitus hujusmodi aut rarus aut nullus. Juxta hunc modum manifestum est intelligere valentibus, quòd cùm fœces vitiorum, & peccatorum profundatæ fuerint per consuetudinem, aut ignorantiam, aut longitudinem temporis, vomitus confessionis aut rarus, aut nullus est. Similiter cùm mortificata fuerit, seu debilitata virtus gustabilis, & virtus ventris, ita ut illa, sapores abominabiles, & insipiditates humorum, ista verò noxietates eorundem sentire non prævaleat, minuetur vomitus, aut annullabitur prorsùs; & cùm virtus spiritualis gustabilis, aut mortificata fuerit, aut debilis ad sensum & saporationem, amaritudinem, & abominabilitatem spiritualium, minuetur vomitus iste spiritualis, aut annullabitur omninò. Cùm autem invaluerit, atque multiplicaverit virtus ista, invalescet, atque multiplicabitur vomitus iste, sicut legitur Ecclesiast. primo. In multa sapientia idest in multa virtute spirituali saporandi, multa indignatio nauseantis stomachi spiritualis, ad abominationes, & spurcitias vitiorum, eas pœnitùs non ferentis, totaque executione sui, ac distensione oris illas à se expellentis, ac rejicientis. Et quemadmodùm, cùm corrupta fuerit, atque perversa, & errans, vis appetitiva. sive gustabilis, corporalis fit in ea appetitus contra legem, & ordinationem naturæ, & contra salutem ipsius corporis, fastidiumque, & abominatio salubrium, ac delectabilium ciborum, appetunturque cineres, carbones, vel spurcitiæ non nominandæ; sic & corruptâ virtute spirituali appetitiva, sive gustabili, fit vomitus, & abominatio, atque fastidium salubrium, ac delectabilium spiritualium ciborum, appetunturque cineres, carbones, vel spurcitiæ non nominandæ. Et hoc est, quod legitur Nume. 21 Anima nostra nauseat super cibo isto levissimo, cùm tamen esset panis omne delectamentum, & omnem suavitatem saporis in se habens, sicut legitur Sap. 16 & in Psal Omnem escam abominata B est anima eorum. Et Proverb. 17. Anima saturata calcabit favum. Fit etiam appetitus contra legem, & ordinationem gratiæ contra salutem animarum ex ista perversitate, errore, atque corruptione, sicut legitur Isa. 2 Erit pro suavi odore fœtor. Et Job 6. Quæ priùs tangere nolebat anima mea, nunc præ angustiâ, cibi mei sunt. Et Proverbiorum 17. Anima esuriens etiam amarum pro dulci sumet. Et iterùm Job 30. Mandebant herbas & arborum cortices, & radix juniperorum erat cibus eorum. Et ut clarè, & non in parabolis de his loquamur: Quid est appetitus carnalis delectationis nisi appetitus spurcitiæ spiritualibus, & sanis naribus intolerabilis fœtoris? Quid autem appetitus divitiarum, nisi appetitus stercorum, nisi fortè deceptus fuerit Apostolus in 4 ad Philip qui omnia lucra C arbitrabatur, ut stercora, ut Christum lucrifaceret. Quid est avaritia nisi inordinatus, ac perversus dementissimusque appetitus terræ, hoc est terrenæ substantiæ, & ideò terræ, fimi. & fœni, & palearum, & lignorum & lapidum, & cinerum, & carbonum, & corticum, & radicum, & foliorum, & iterùm calcis, & arenæ, & cæmenti, & atramenti? omnia enim ista vendibilia sunt, & alicujus pretij sunt, & propter hoc non effugiunt appetitum, aut fauces aut ventres spirituales avarorum. Quid autem est appetitus superborum, nisi appetitus mendaciorum? Hi sunt omnium perditorum deceptissimi. Hi pascuntur chimeris, & figmentis, quæ de liberatissimis cogitationibus de se ipsis apud semetipsos sibi fingunt, vel ludibriosissima illusione adulantium ipsis finguntur. Omnium autem figmentorum proditiosissimum, est D ipse superbus omnium spectaculorum ridiculosissimum, omnium monstrorum horrendissimum. Manifestum ergo est ex his, quòd ipsa confessio non immeritò nominata, & vomitus spiritualis, & propter quam causam sic nominata est & quid eam adjuvet, aut impediat, aut omninò prohibeat. Ex quibus etiam consequenter declaratum est non jam ventrem neque os, aut orificium stomachi nominandum esse, sed potiùs laternam, & cloacam immunditiæ spiritualem, & orificium latrinæ, cor. & conscientiam, quæ tantam fætulentiam, tantasque sordes vitiorum, & peccatorum absque vomitu, & indignatione ulla continent, & quod est mirabilius, atque intolerabilius, quia nec latrinis comparanda sunt; latrinæ enim omnes habent, qui eas curent, atque mundificent, si curabiles, ac mundificabiles sunt: ista verò corda non habent, qui eis curam hujusmodi curationis exhibeant. Et attende, quia vomitus

Judicare alios non debemus. *Vomitus spiritualis.* *Similitudo.* *Vomitus.* *Simile.* *Nausea animæ.* *Nota.* *Nota.* *Latrina.*

iste, sicut verba Ecclesiastes continent, ex multitudine gratiæ est interdùm irruente in fauces cordis modica spurcitia quæ ab eo statim repulsa expellitur per vomitum confessionis, quemadmodùm musca interdùm in os alicujus involans, statim vomitu impetuoso rejicitur. Cujus crebra exempla, & similitudines invenies in multis viris sanctis, ac mulieribus, qui nec musculam unam sordidæ, aut noxiæ, aut etiam vanæ cogitationis in ore intellectus sui patiuntur, sed statim ubi involaverit, celerrimæ confessionis vomitu illam expurgant. Alios verò invenies Beelzebub, id est, viros muscarum, quia agmina muscarum hoc est volabilium sordidarum, atque pungentium cogitationum in ore intellectus portitant incessanter atque circumferunt absque ulla cogitatione, & abominatione, & quod est abominabilius, muscis pascuntur hujusmodi, & ab ipsis depascuntur. Interdùm autem fit vomitus iste spiritualis, & saluberrimus, Deo mediante, & medicinâ gratiæ suæ, cordi hujusmodi noxiis, & abominationibus humorum, infirmante seu laborante in ipsam naturam cordis humani, ista medicinâ confortante, & (non obstante erubescentiæ fræno) os cordis ad istum vomitum dilatante. Ne dubites autem plerisque vomitus istius purgationem imperfectam esse tunc; deinde verò completam esse, cùm ventrem cordis ab istis humoribus evacuaverit, & ut ita loquamur, cùm ipsum à virulentia ista omninò, exgustaverit. Reminisci etiam debes in loco isto qualiter in aquis immersi totam aquam, quæ corpora eorum intravit, evomere compelluntur; suspenduntur enim pedibus capite obverso ad terram, & aperto ore, aliquoque duro, ne claudere valeant, immisso, aqua ex ore eorum sponte defluit. Sic pedibus affectuum ad cœlum obversus, inde pendere debet pœnitens, & ore aperto distinctâ, & lucida enarratione vitiorum & peccatorum suorum aquas maris mundi hujus, quibus immersus se repleverat, evomere, vim faciens ori suo, ne claudatur, sicut legitur Job 7. Non parcam ori meo, loquar in tribulatione spiritus mei. Et sicut hujusmodi suspésus literalis, scilicet de quo loquebamur, non habet potestatem oris sui; sic Deo & sacerdoti tradere debet in potestate os suum pœnitens, ut loquatur, quod jusserit, aut interrogaverit in confessione. Ipsi os ejus aperiant, & apertum teneant, donec aquæ istæ maledictionis, & amaritudinis ex toto exiverint, quoniàm nulli dubium esse potest, cor esse purgandum à noxiis humoribus, & evomendas esse tantæ abominationis spurcitias, evacuandas esse etiam tantæ maledictionis, & amaritudinis aquas, & hoc per hæc, quandò alias exire non possunt. Declaratum est etiam, confessionem faciendam, esse ex necessitate: declaratum inquam per hoc quòd ipsa est vomitus necessariæ ac salutaris purgationis, & evacuationis spiritualis. Si autem quæsieris, unde iste vomitus esse debeat. Respondeo quia ex sordibus in quibus volutaris, nisi forsitan porcus es, cui spurcissima volutabra, velut apothecæ sunt, & cellæ arromatum, etiam ingentia sterquilinia cumuli cinamomi, & gazophilorum: quosdam autem diabolicæ transformationis miraculo, adeò degenerasse videmus à nobilitate speciei humanæ, ut jam non sint habendi homines, si spurcissima vita eorum, & conversatio attendatur, sed potiùs mutati videantur in porcos. Porcum ergo reputa non hominem, in quo tanta abominationum volutabra, tanti cumuli spurcitiarum vomitum istum spiritualem, ac saluberrimum provocare non possunt. Respondeo igitur, quia vomitus esse debet tibi nausea inrestringibilis ex latrina, quam intra te gestas, hoc est ex ipso corde, quod est omni latrina spurcitiis innominabilibus plenius, atque fœtidius: jactatoribus autem, qui de propriis immunditiis se jactant, quia proprias spurcitias non solùm in ore portitant, sed etiam eas aliis narrant, & detractoribus, quia aliena stercora velut aromata semper ruminant, & in ore semper revolvere, nec abominantur, nec erubescunt: propter quod dictum est, Proverbiorum 14. Abominatio hominum detractor. Spiritualiter enim hoc videntes, vomitum continere non possunt, sicut nec porci, qui aliena stercora masticare, cibum & delitias habent: his inquam duobus generibus hominum, scilicet propriarum immunditiarum, & alienarum enarratoribus in ore est, modò vomitus esse eis deberet, & esset indubitanter, nisi fauces eorum, & guttura, seu palata, porcinæ immunditiæ corruptio pervertisset & stercora pro aromatibus eos habere fecissent quas velut aromata preciosissima masticare, & ruminare assiduè delectantur. Est etiam vomitus bestiolarum venenosarum, & vermium juxta literam; interdùm enim bibuntur serpentes dùm adhuc parvuli sunt; intrant interdùm per ora incautè dormientium, quorum vomitus, & dejectio medicinali artificio procuratur. Sic in aquis doctrinarum perversarum serpentini bibuntur errores, & in aquis voluptatum serpentes infernales, hoc est vitia carnis, vel ipsi Dœmones sic & in multorum suggestionibus bibuntur, velut serpentes igniti, ira, invidia, & odium; cum adulatione enim, seu bona laude bibitur venenum velut regulus, hoc est serpentum spiritualium superbia, aut inanis gloriæ In detractionibus, sive cum detractionibus, cùm audiuntur, bibitur odium fraternum, tanquàm alius serpens infernalis, & ignitus. In deliciis ciborum, & potuum bibuntur velut duæ sanguisugæ gula, & luxuria; & ad hunc modum de aliis. Istas bestias vomitu confessionis ejicere cœlestis, ac divinæ artis medicinalis, & virtus, & opus est. Ista sunt reptilia, quadrupedia immunda, quæ Ezechiel vidit ingressus templum, sicut legitur ejusdem 8. Hæc etiam sunt, quæ jussus est Petrus occidere, & manducare, Actuum 5. Heu quot sunt peccatores, qui hujusmodi reptilibus venenosis, & quadrupedibus immundis, plenos habent ventres cordium, & nec pavent, nec formidant ne dicam à facie, & præsentia eorum, sed quod est admirabilius intra se ea habentes, & reportantes, ea per corda sua sentientes, sibilos eorum, & voces audientes, quin etiam morsus, & punctiones ipsorum sentientes, nec quærunt ab eis effugium, immò quod magis stupendum est, cibum eorum, & pabulum esse se gaudent, & sæpiùs gloriantur. Manifestum est eos non habere oculos spirituales, & omninò cœcos esse & luminis interiùs; non enim sine abominatione, & horrore, nec sine tremore, atque timore, tam immunda monstratamque mortifera videri possent. Hæc nunquàm perfectè de ventre cordis exeunt, nisi præmortua, nunquàm evomi possunt, quamdiu vivunt; & propter hoc, ut evomantur, primùm mors eorum procuranda est. Jam autem didicisti aliàs, quòd potionibus, & medicinis occiduntur lumbrici in ventribus puerorum parvulorum; sic & serpentes, & buffones cùm in eis inventi fuerint. Sicut ergo datur absinthium, & acetum, & alia quædam contra lumbricos: sic interdùm amaritudinibus tribulationum, & maximè amaritudine compunctionis, & lachrimarum interficiuntur istæ bestiæ infernales. Et attende, quòd ipsis compunctionibus irrogant, & ipso dolore quem inferunt, extinguuntur; compunctio enim ab acu-

Simile. *Nota.* *Vomenda cordis spurcitia.* *Nota.* *Simile.* *Nota.* *Serpentes & lumbrici.* *Simile.*

leis ipsorum est, & dolor de ipsis ab eis materialiter, & occasionaliter. Quemadmodùm scorpius, & serpens medicinæ sunt contra se; ex eis enim accipitur unde nocumentum eorum sanatur. Sic & hîc ab ipsis hujusmodi bestiis venenosis accipiuntur arma, & remedia contra ipsas de his, quæ in potestate nostra esse videntur, læsiones eorum maximè sanat, & maximè interficit sermo Dei, sicut legitur Sap. 15. Non herba, neque malagma sanavit eos, sed tuus sermo domine, qui sanat omnia. Et in eodem ejusdem, in memoria sermonum tuorum exterminabantur. Sermo namque Dei est theriaca omne venenum spirituale, & gladius acutissimus contra omnem bestiam, sicut legitur ad Hebræ. 4. Vivus est sermo Domini, & penetrabilior omni gladio ancipiti, &c. Nosti etiam quòd sonitu vocis humanæ reptilia absterrentur, atque fugantur. Et propter hoc consilium saluberrimum est, sermonem Dei assiduè audire; hoc est enim strepitum, quem sustinere non possunt eis facere, & velut venenum eis mortiferum incessanter perfundere, gladioque acutissimo ea transfigere.

Malagma. *Sermo Dei theriaca est.*

CAPUT XIII.

Pulchrè docet auctor erubescentiam, & pudorem esse pœnitentiæ, & conversionis ad Deum hostem atrocissimum. Rationemque subjungit, qua vinci, & expugnari tetra illa pestis possit.

ET quoniàm confessionem maximè impedire solet erubescentia, in eis videlicet quibus est desiderium reverti ad Deum, & à malis suis recedere, qualiter expugnanda, & vincenda sit propter instruendos confessores, & adjuvandos pœnitentes, ea brevitate qua permittitur, docere tentabimus. Primum ergo auxilium contra eam est, ut cognoscatur esse ipsa hostis atrocissimus, illam enim velut fortissimam in acie extrema, quæ retrogardia vulgò dicitur, ponit diabolus in isto campo qui dicitur certaminis, totoque exercitu ejus cruciato, atque prostrato in contritione illa, vel vulnerato saltem in contritione ista, sola stat, & campum tenet eidem; si quidem mortificatis interdùm omnibus vitiis, & peccatis, & renovato exercitu virtutum in corde pœnitentis, armatoque firmitate propositi, & ad recuperandum, atque occupandum quicquid amissum fuerat armato, atque parato sola resistit, & obsistit erubescentia, quæ sacramentum confessionis, & gratiam sacerdotalis benedictionis, & absolutionis recuperare non sinit. Similiter & fructus pœnitentiæ impedit arare, & seminare, & quæ agricolationis spiritualis sunt, facere, & tam in terra cordis, quàm in terra corporis prohibet, & avertit; opera siquidem pœnitentialia, opera spiritualis agriculturæ sunt, sicut doceberis in sequentibus. Ista est erubescentia, quæ novi hominis tenerrimum adhuc partum nasci, & in lucem exire non sinit, sicut legitur Isa. 37. Venerunt multitudinis filij ad partum, & non est virtus pariendi: proposito enim, nascitur novus homo in corde pœnitentis, quasi nativitate in utero, quæ frequentiùs conceptio dicitur. Confessione verò, & opere forinseco, velut ex utero nascitur, quia in lucem apparitionis, & manifestationis egreditur. Omnium ergo hostium sævissimus videtur erubescentia, cùm magis prosequitur, qui nec nasci sinit, quàm qui jam natum nutrivit. Ista est adeò pertinax, & invincibilis bellatrix, ut nec hostes jam mortuos de campo certaminis exire sinat, ac si sciret eos in proximo, & facilè subsistendos, & adversùm te

Pudor est hostis atrocissimus. *Dispendia ex pudore.* *Homo novus nascitur per confessionem.*

ô pœnitens consurrecturos; quod utique fiet si diutiùs eos ibi diverseris; habitat enim in terra humani cordis corpus, & maledictione Adæ, idest propter Adam eidem inflicta est diabolicæ mirificentiæ virtus, qua & hujusmodi mortuos, idest vitia, & peccata facillimè resuscitat, & novos mortifera fœcunditate continuè germinat; ista enim est scutum superbiæ, & inanis gloriæ, maximè & exercitus Diabolici protectrix, & abscondítrix. Interroga teipsum quid te facit erubescere, & invenies, quia superbia, vel inanis gloria tanquàm oculos basilisci aspectus hominum expavescit: sic vitia & peccata alia sub operimento, & protectione erubescentiæ tantùm vivunt, in aspectu hominum non solùm moritura, sed etiam nec unquàm nascitura. Ista est quæ instar latronum, clamorem eorum, quorum domos spoliant timentium; & propter hoc ora eorum obstruentium, ita ut clamare non possint, os tuum obstruit, ne vocem confessionis emittas, tanquàm si sciret, ad hujusmodi vocem adesse tibi statim Dei liberatoris auxilium; nulla enim voce efficaciùs invocatur cœlestis cursus auxilium, in nulla etiam voce faciliùs impetratur, quàm voce piæ ac sinceræ confessionis. Et attende tria exempla quæ posuimus, attende, quæ atrocitas inimicitiæ major esse potest, quàm obstruere os virus evomere parato, atque volenti: ne virus exeat, aquis immerso, atque impleto, ne effluant, & pleno serpentibus, & alijs reptilibus venenosis, ne de eo exeant. Ista obstructio ore clauso tenet erubescentiam; ipsa enim est villa diabolica, hoc est oris obstructorium, ipsa est frenum diabolicum, quod tenet os tuum infrenatum, ne loquaris contra eum. Si quidem dejectus est desuper te, qui tibi priùs velut equo suo, vel asino insedebat. Per solum frenum istud te tenet, cùm jam alia peccata dimiseris, & alia vincula ejus dirupe- ris. Ecce quàm atrox hostis est tibi erubescentia, quantùm nocens tibi, ac pestilens, & tu adhuc hæres ei, & non abjicis potiùs illam à te, totoque studio, & viribus persequeris? Ipsa tamen multipliciter te persequitur, & hoc ad mortem perpetuam. An credis illâ operire & abscondere turpitudines tuas? certum est, quòd ab oculis Dei, & oculis omnium qui eas lucidissimè visuri sunt in futuro judicio non abscondit eas ista erubescentia. Sed credis forsitan, quòd eas abscondit ab oculis confessoris; ludibriosissimè tibi ac pernitiosissimè illudit erubescentia tua, quæ ab hujus hominis aspectu, videlicet confessoris, turpitudines tuas abscondit, ut in extremo judicio omnium visibus eas exponat, atque divides, & faciat universale spectaculum.

Superbia causa pudoris. *Nota.*

CAPUT XIV.

Prosequitur auctor erubescentiæ, & pudoris grave & pernitiosum damnum explicare, docetque, quàm turpe sit hosti tam infirmo succumbere.

VIde quàm turpe, & quàm ignominiosum est, tot & tantis hostibus victis isti extremo succumbere, & tantam victoriæ gloriam, solo timore aspectus unius hominis, videlicet confessoris, amittere; si enim debilis est hostis, videlicet erubescentia, erubescendum tibi est ab illo superari illique te occidendum tradere: ipsâ ergo erubescentiâ tam grandi, & forti, vincere illam parvam & debilem; grandis enim & fortis debet esse erubescentia post tantorum hostium, tanquàm fortium stragem, contra debilem deficere, & metu ipsius tantę victoriæ, & glorię coronâ amittere, metu dico,

Erubescentia.

E quia nondùm te percutit erubescentia, nondùm te impugnat, quamdiu taces & non revelas turpitudines tuas. Experimenta quæso vires ejus, & arma quæ times, & videbis hostem quem times omninò inermem, atque invalidum, teque ab eo omninò illæsum. Incipe obsecro à turpissimo & ignominiosissimo, spurcissimoque omnium vitiorum & peccatorum tuorum, & ego assecuro ex parte Dei omnipotentis os tuum, fauces, labia, & dentes tuos, quòd nihil eorum lædere poterit. Tenta hoc, & experire: non credas mihi si hostis iste, quem ita times in aliquo te læserit, qui cùm viceris, interroga eum jocosè tu confessor, ubi est vulnus, ubi est læsio, quam tu timebas frater mi? Si autem fortis & vehemens erubescentia, attende ergo quanta vis sit eam vincere, & quanta gloria de tanta hostis victoria tibi promittitur; si enim revelare vitiorum, & peccatorum turpitudines contra erubescentiam, vincere est erubescentiam, ergo victoriosum, quare & gloriosum, quare laude dignum: tu ergo erubescis confiteri? erubescis vincere, erubescis facere quod est gloriosū, ac laude dignū? Ampliùs. Vide quàm turpiter erras, qui credis turpe, ignominiosum, quod pulcherrimū est, & gloriosum, videlicet ipsam vincere erubescentiam, quam tantam támque fortem, tu ipse testaris. Ampliùs. Quid turpius? quid abjectius? quid ignominiosius? quid omnium vituperio, & irrisione dignius, quàm adeò timere hostem, qui nondùm est, & si erit, erit debilis, penè inermis, ut mutire non audeat, nec os aperire ad loquendum? Erubescentia enim, quàm times, nondùm est, sicut diximus, nec erit, nisi cùm revelabis turpitudines tuas spirituales, & tunc quàm inermis sit, & debilis si hoc scire vis, ipsa experientia, ut diximus, te docebit. Vide qualiter prælatum tuum fecisti erubescentiam, & quàm te ei turpiter subdidisti? Si quidem jam suspendit te, & imposuit tibi silentium, cùm nec dùm natus sit, & ita chimæram quandam fecisti prælatum tuum, quam finxisti in corde tuo, & dedisti te cuidam, nihil jurisdictionis super te, contra Deum habenti. Miranda est autem ista erubescentia; nemo enim erubescit sordes de domo sua, vel vase quocunque suo ejicere, sive pretiosum illud sit, sive vile, sed sordes in domo sua, vel vase habere, vel retinere unusquisque turpe judicat. Erubescendum magis est de vase cordis, cujus sordes amantur & emundatio erubescitur. Ampliùs. Attende quòd si non erubesceres unum hostem, unum bellum, & ideò unam victoriam, & propter hoc unam coronam: propter hoc minus haberes. Ad hoc ergo datur tibi erubescentia, ut post victoriam de aliis hostibus gloriosissimè atque victoriosissimè triumphes, ut qui aliàs in contritione viceras, ipsam erubescentiam in confessione vincas. Quòd si diligenter advertas, confiteri vitia & peccata, quodammodò est numerare victorias; dùm enim piè, ac sincerè fornicationem confiteris, ipsam te vicisse facto ipso loqueris, quam mortuam de ipso campo certaminis ejicis; quemadmodùm enim evomens virtute medicinæ serpentes, & alias venenatas bestiolas ipsam victoriam naturæ per medicinam adjutæ, ipso hujusmodi vomitu indicat: sic vomens spiritualiter bestias spirituales, ipso vomitu confessionis victorias gratiæ indubitanter indicat. Et propter hoc confiteri rectè, ac intimè intelligentibus, quodammodò est loqui & mirari victorias suas; & si verecunda fuerit confessio, erit facere victorias. Confiteri ergo piè, atque sincerè vitia sua, ac peccata, pœnitenti est loqui, & enarrare, ac mirari in contritione factas victorias, & in attritione pœnas factas, etsi nondùm completas; quantùm enim ad multa, in attritione moriuntur vitia & peccata: quantùm verò ad erubescentiam, est facere victorias.

Vincere pudorem. *Erubescentia.* *Nota.* *Confiteri.*

Cùm ergo dicis ô pœnitens piâ, ac sincerâ confessione, hæc & illa peccata feci, per insinuationem dicis, hos, & illos hostes interfeci, & illam erubescentiam interficio. Ampliùs. Quid ostendis confessori, ô pœnitens, cùm ei ostendis vitia tua, & peccata, quàm cadavera hostium, quæ adjutorio divinæ gratiæ contrivisti? vel saltem attrivisti, quæ quantò plura, ac majora fuerint, tantò plures, atque majores virtutis, ac victoriæ tuæ testes erunt. Quod deinde gloriosius victori spectaculum, quod gratiosius Deo sacrificium esse potest quàm strages tam odibilium inimicorum Deo & ipsi victori pœnitenti; quid est visu, vel appetitu jocundius, quàm cumuli hostium, aut occisorum, aut saltem vulneratorum? hoc enim est unum novum, gaudiorum insuspicabilium. Eccl 25. Beatus homo, qui videt subversionem inimicorum. Adverte ergo quantùm erras ô pœnitens, qui ignominiosum tibi putas stragem hostium tuorum occisorum, aut vulneratorum ostendere, F testesque virtutis & victoriæ tuæ producere, & hoc quantò majores, & validiores fuerint. Siquidem quantò majora, & horribiliora fuerint vitia, & peccata, tantò mors eorum, & vulneratio, quæ in sincerá, ac piâ confessione apparet, validiores & efficaciores testes erunt, majorisque virtutis tuæ, atque victoriæ. Quemadmodùm si in campo certaminis circa aliquem bellatorem major multitudo interfectorum, atque vulneratorum hostium prostrata jacuerit, majus ei testimonium virtutis, ac victoriæ dabit; & propter hoc pœnitens, piéque ac sincerè confitens, non tanquàm pœnitens tantùm, sed tanquàm victoriosus bellator cum applausu maximè triumphali à confessore excipiendus est qui autem minima & levia peccata confitentur quasi pulices G mortuos, & musculas in testimonium virtutis suæ, & victoriæ afferunt. Romæ totius Senatus consilio decretum est, ut eis solis triumphus celebretur, qui tantâ victoriâ potiti essent, in quâ septem millia hostium cæsa fuissent. Minor autem victoria triumphali honore indigna judicata est, sicut narrat Valerius maximus de memoriali uno. Et qui magna monstra, videlicet, elephantes superbiæ, balenas, idest, cetos avaritiæ, leones iracundiæ, lupos rapacitatis, tauros indomabilitatis in confessione afferunt, præclaræ virtutis, ac victoriæ suæ non signa tantùm afferunt, sed etiam testes, ut diximus, proferunt, vel producunt: propter quod scriptum est Lucæ 5. Fecit ei convivium magnum Levi in domo sua, de magnis scilicet feris vitiorum & peccatorum, quæ occidit unusquisque magnus peccator in se: propter hoc dictum est Lucæ 15. Gaudium erit in H cœlo super uno peccatore pœnitentiâ agente, quàm supra nonaginta novem justis, qui non indigent pœnitentiâ, & Matthæi 18. Gaudebit super eum magis quàm supra 99. qui non erraverunt. Et propter hoc væ sacerdotibus, qui tantam stragem, tam odibilium Deo inimicorum audire non possunt. Hi sunt, qui multitudinem, & magnitudinem vitiorum, & peccatorum in confessione à pœnitentibus audire non possunt, exhorrentes, & abominantes eos, & interdùm in eorum facies expuentes: & unde cœlum repletur laudibus, unde triumphalis solemnitas in cœlis agitur, unde præclarum, ac præmagnificum in curiâ cœlesti instauratur convivium, unde resonat ibidem ineffabili suavitate symphonia, & chorus, sicut legitur Lucæ 15 Submurmurant, & subsannant, & probris, atque conviciis laceratos à se repellunt, atque rejiciunt pœnitentes. Nos autem in sequentibus propter hoc, & alia inconvenientia, quæ de ineruditione confessorum proveniunt, de eorum officio aliqua

Similitudo. *Valerius Maximus.* *In sacerdotes.* *Gaudium in cœlis pro peccatore pœnitentiam agente.*

aliqua loqui proponimus. Tu ergo ô pœnitens noli timere à facie pulicis unius, & securus expectare leonem, quod utique facis, si ab istâ erubescentiâ ita times, ut nec loqui propter ipsam audeas, & ab universali, & sempiterno opprobrio, quo omnium oculis turpitudines tuæ omnes palam fient in extremo judicio, non times. Es ergo sicut ille, qui pulicem timet, & contra leonem securus est, & magis ab aspectu unius hominis abscondis turpitudines tuas, quàm ab universorum aspectibus. Utinàm scires quantum gaudium est omnibus angelis Dei, & singulis, de sincerâ confessione tuâ. *Nota.* Utinàm audires gratiarum actiones, quas ad singulorum peccatorum tuorum confessiones patri misericordiarum pro te referunt. Utinàm videres, ac sentires gaudium, quo ad singularum bestiarum infernalium vomitum, omnes exercitus militiarum cœlestium epulantur. Utinàm audires, & videres applausum, & aggratulationem, quibus tibi pater misericordiarum amantissimus, atque dulcissimus aggaudet, atque blanditur. *Gaudium cœleste.* Utinàm sentires amplexus ejus, & oscula, quibus super collum tuum cadens irruit sicut legitur Lucæ 15. Proculdubiò aquas maledictionis, & amaritudinis, quas diximus, ore patulo & inclausibili, à te evacuares, ut Dei patris gratia replearis; spurcitias abominabiles vitiorum, & peccatorum totis viribus, & festinatione à te rejiceres, ut aromatibus donorum atque virtutum spiritualium repletus, Dominum habitatorem, custodemque tuum, perpetuæque fœlicitatis largitorem, totâ virtute intra te avidéque reciperes, non ostium oris tui clauderes, Deum à te excludens, nec diabolũ hospitum tuorũ perniciosissimum jugulatorem intra te ad tuã mortẽ, atque perniciem retineres, os tuum ad confessionem aperires, ut spiritum sanctum per illud in te attraheres, illud dilatares ut Deus ipsum impleret, sicut legitur in Psal. Os meum aperui, & attraxi spiritum. Et dilata os tuum, & implebo illud. Aditum Deo advenienti panderes, ut superveniens diabolum à te deturbans, & dejiciens, te à servitute turpissimâ, & à servitute tyrannidis ejus nequissima liberaret, & in libertatem gloriæ filiorum Dei liberatum transferret.

CAPUT XV.

Explicat causas alterius nominis ad confessionem pertinentis: cur scilicet computatio dicatur.

Pura & integra confessio quid. POst hæc sequitur, ut loquamur de octava nominatione, seu comparatione confessionis, quam supra computationem diximus: pura enim, integraque confessio, fidelis computatio est, & redditio rationis, quæ nobis liberi arbitrij potestate, seu facultate cõmissa est. Hujus ergo debitores nos esse, manifestum est. Primùm ratione villicationis, quam, ut jam tetigimus, in ipsa potestate liberi arbitrij à Deo accepimus. De hoc Lucæ 18. Redde rationem villicationis tuæ. Secundò ratione terræ, sive prædij, quod ab eo excolendum suscepimus. Tertiò ratione talentorum, quæ ab ipso ad lucrandum nobis tradita sunt: de qua legitur Luca 18. in parabola vinearum, & Matthæi 25 in parabola talentorum. *Dei villici sumus.* Quartò ratione officiorum in quibus constituti sumus. Quintò ratione stipendiorum, quæ ad militandum percepimus. Sextò ratione dimissorum, hoc est indulgentiarum, & remissionum, quæ nobis à patre misericordiarum factæ sunt. Quia igitur Dei villicus es, & quasi subregulus in terra cordis tui, & corporis per potestatem liberi

A arbitrij constitutus, requiritur à te, ut judicium, & justitiam facias in terra prædicta, ut maleficos ab ea extermines hoc est vitia, & peccata, & dæmones. Et si fortè incursaverint, quoties incursaverint, eos ex officio villicationis, & custodiæ villæ, quæ tu ipse es, arceas, captives, justities, & torqueas; bona verò ipsius villæ, hoc est inhabitatores & bona eorum custodias, & nutrias, & defendas. Primùm ergo si fideliter examinare coram Dei dispensatore, confessore videlicet, & computationem facere volueris, recordari debes, qualem villam tibi dederit, de qua manifestum est, quia pulchrè, magnificéque ædificavit eam Architecto ejus, atque opifice ipso Deo, deinde duplici muro munitam, videlicet Angelorum custodia, & Dei protectione. Etenim Dominus in circuitu populi, tanquàm murus. Et iterùm Isa. 26. Salvator ponetur in ea murus & antemurale. Et iterùm pater ad filium in typo Hier. primo Dedi te in murum æneum super omnem terram. *Angelorum custodia, & Dei protectio.* Tradidit etiam tibi nobilibus divitibus, ac magnis habitatoribus populosam qui sunt B donorum, atque virtutum populus. Iste populus, & hæc villa tibi custodienda, conservanda, nutrienda, tradita est, tanquàm villico. Hanc ampliare, & magnificare debuisti divitijs, & gloria, hanc armis & bello tueri: redde ergo rationẽ hujus villicationis. Qualiter custodita est villa ista? Est ne magnificatus, & ditatus populus iste? hoc est, sunt adauctæ virtutes & dona vel numero, vel magnitudine, vel utroque beatus es, laudeque & remuneratione domini tui dignus ô villice, si crevit iste populus tam numero, quàm magnitudine; donis enim, & virtutibus, sine quibus non est salus, adduntur divinæ gratiæ largitate, interdùm alia, sicut donum Prophetiæ, & donum interpretationis linguarum, & alia hujusmodi; similiter & multorum scientiæ, & industriæ, sine quibus non est salus. C Ditatur autem iste populus donorum, atque virtutum tam interioribus, quàm exterioribus operibus suis. *Fides.* Verbi gratia: Ditatur fides cognitione miraculorum, illuminatione revelationum, scientiâ testimoniorum scripturæ solertiâ probationum, quibus ipsa astruitur. & quibus errores contra ij destruuntur. *Charitas.* Sic ditatur charitas ardore desideriorum de Dei gloriâ, de salute, & ædificatione proximorum, de affluentia gaudiorum, de his duobus scilicet gloriâ, & salute proximorum, de ustionibus zeli, cùm scilicet Dei gloria vel contumelia, vel conspicitur, vel auditur. de fixionibus compassionis, cùm proximorum mala spiritualia, vel temporalia conspiciuntur, vel innotescunt. Et ad hunc modum de alijs, ut divina intelligantur opera ipsarum ut diximus tam interiora quàm exteriora. D Quòd si de his aliam rationem reddere non potes ô pœnitens, nisi quòd eversa est illa villa per incuriam, immò per perditionem, & exusta est cum toto populo suo alio igne infernali. videlicet igne sulphureo luxuriæ, aut igne teterrimo avaritiæ, aut igne græco invidiæ, & ita de alijs, & dissipata omnia bona populi, hoc est omnia opera bona tam exteriora, quàm interiora, hoc ipsum dic. & confitere; cùm enim hoc non dicere coram dominis secularibus sit in commutatione, seu reddenda ratione deficere; coram domino sæculorum sic dicere, est bonam rationem reddere suæ villicationis, & benè, ac legaliter computare. *Reddere rationem villicationis.* Et cùm illi malos villicos de mala villicatione confessos, aut convictos à villicatione amoventes damnent, & puniant, & ulteriùs bona sua, quæ eisdem commiserant, ampliùs non committant; Deus econtrariò facit malam villicationem confesso honorem officij sui servat, & dissipata bona

eidem denuò tradit, tantamque virtutem, ac meritum sinceræ confessioni dissipationis, sive malæ villicationis largitur, ut nec sibi, nec villico quidquam dissipatum pereat, omnia de indeficientissimis divitijs suæ bonitatis reparans, ac restaurans; ad quid enim misericordissimus judex confessionem malæ administrationis audire vellet, si confitentem ex ore suo judicans damnare intenderet? præsertim cùm hujusmodi confessio, nusquàm sine postulatione veniæ fiat. Frustra ergo confessione delictorum & postulatione veniæ rei fugerent, si ab ea damnationem meritam reportarent. Primùm autem impossibile manifestum, videlicet quòd frustra ad Dei misericordiam fugiatur: si enim non esset consultum dissipatoribus si villam eis providisset sine restaurationis misericordia, manifestè diminuta F esset ejus misericordia, quantùm ad ipsos. Ampliùs. Nabuchodonosor tam malè administrantem regnū sibi commissū à Deo de illa dejectū, malàque administrationem suā, ac dissipationē confessum, ac recognoscentē, denuò restituit, majorique magnificētia & gloria, quàm priùs haberet donavit, quomodò non subregulos istos, hoc est unumquemque peccatorem malam villicationem recognoscentem, non denuò restituet, ac restaurabit? cùm ille divinæ religionis persecutor esset atrocissimus, & idolatra impiissimus, Deoque omni peccatore Christiano odibilior? Juxta hunc modum de judicio, & justitia interrogandus est villicus videlicet si fecit judicium: primùm de seipso, & hoc Deo; deinde de virtutibus, quas de propriâ habitatione, & hæreditate ipsarum, hoc est, de seipso turpiter ejecit, & inimicos earum capitales, hoc est vitia, & peccata illis exhæreditatis in Dei contumeliam, & præjudicium ipsarum suscepit, si latrunculos primorum, secundorum, & tertiorum motuum, hoc est cogitationum, desideriorum, & delectationum quæ sunt citra consensum, gladio disciplinæ persecutus est, si judicium, & justitiam Deo, & virtutibus, de ipsis fecit Deo, cujus templum polluūnt, cujus villam vastant, exurunt, evertunt, cujus civium bona diripiunt, & furantur. Si isti latrones in villa ista multiplicantur, vel vivere sinuntur, quæ utique vis est eis, & hæreditas propria virtutum, apparet iniquum esse villicum, sicut legitur Isa. 26. Justitiam non fecimus in terra ideò ceciderunt habitatores terræ. Justum etiam est, ut ipsa luat supplicia, quæ latronibus istis irroganda erant pro eo solo, quòd ipsis pepercit, sicut legitur 3. Reg. 20. Quia dimisisti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima ejus. Quid ergo si eos nutriat, & defendat? Si villam Dei totam immò templum Dei, hoc est se ipsum, fecit speluncam latronum; qui enim participat cum fure, fur est, sicut legitur Proverb. Et tu jam nosti, quia justitia sæcularis receptatores furum, & ipsos fures pari damnatione, ac pœna involvit, &c.

Nabuchodonosor.

Idolatra.

CAPUT XVI.

Exponit quomodò villici Dei, & coloni dicimur, & quid sit vinea Domini, & vitis Israel frondosa.

ET quia, ut diximus, velut Dei coloni, sive agricolatores sumus, de prædio, quod nobis excolendum tradidit, rationem reddere tenemur, & de ipsa agricolatione, & de fructibus Prædiū istud nosipsi sumus in vinea, & ager sicut legitur Isa. 5. Vinea Domini Sabaoth domus Israël est, & vir Juda delectabile nomen ejus, & in Psal Vineā de Ægypto trāstulisti. Et Oseæ 10. Vitis frōdosa Israël. et Hiere. 2. Ego plantavi vineam meam electam, omne semen verum. Et Deuteronomii 32. De vinea sodomorum vinum eorum. Similiter Matthæi 20. Simile est regnum cœlorum homini patri familias, qui exiit primò manè conducere operarios in vineam suam. Ager verò sumus, & hortus, sicut legitur Cant. 4. Hortus conclusus soror mea sponsa hortus conclusus. Ager verò sumus, sicut legitur Matthæi 13. Simile est regnum cœlorum homini, qui seminavit bonum semen in agro suo. Et iterùm: Simile est regnum cœlorum thesauro abscondito in agro. De hoc eodem prima ad Corinth. 3. Dei agricultura estis De utroque verò simul legitur Proverbiorum 33 Per agrum hominis pigri transivi, per vineam viri stulti, & ecce totum repleverant urticæ, & operuerant, &c. De istâ agricolatione spirituali, qualis esse debeat, quâ fide, & diligentiâ, & laboriositate exercenda, ipsa literalis agricolatio, velut liber sufficienter per similitudinem, evidenter atque perfectè docet; neque necessarium est, ut hîc urticas, spinas, & vepres, herbas noxias, atque pestiferas spirituales enarremus, quia declamationes Ecclesiasticæ, & populares sermones de his sufficiunt, cuilibet talia cognoscere cupienti. Fructus autem agricolationis nostræ reverà quinque sunt. Primus est gloria Dei, seu glorificatio, cui fructui educendo de agro, vel vinea nostra, in primis, & maximè invigilandum, & insudandum est, sicut docet veritas Mat 5 Luceant opera vestra coram hominibus, ut videntes opera vestra bona glorificent patrē vestrum, qui in cœlis est. In his fructibus gloria, hæc est Dei portio propria, in qua noluit habere participem, vel consortem, sicut ipsemet dicit Isaiæ 42 Gloriam meam alteri non dabo Hanc G suam esse totaliter toties confitemur, hanc illi toties recognoscimus, quoties gloria tibi domine, vel gloria patri, & filio, & spiritui sancto, cantamus. Hac portione sua, & jure suo Deum defraudant, qui quæ recta sunt, facere non nisi in abscondito volunt, volentes occultè, & quasi in confessione tantùm esse Christiani, & furari, hoc est, clam subripere regnum cœlorum, cùm tamen non sit dictum, regnum cœlorum furtum patitur, quin potiùs scriptum est. Matt. 11. Regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud Et Lucæ 6. Omnis, qui in illud vim facit. Isti verò tanquàm fures, & latrones intrare nolunt regnum cœlorum, cùm non furtim, sed manifestæ rapinæ, & deprædationi publicè expositum sit regnum cœlorum. Isti autem absconditi volunt esse christiani, & in manifesto esse antichristi, & proditores Diaboli, dùm facie exterioris conversationis se servos ejus esse prætendunt, & habitu exteriori velut de Abbatia H ipsius, in qua nullus ordo, sed sola perversitas est, se esse ostendunt, vel potiùs simulant, dùm intùs, idest corde ad Deum pertinere volunt, sponsum suum Christum Dominum erubescentes, adulterum mundum, vel diabolum, palàm & publicè, non solùm absque erubescentiâ recipientes, sed etiam hoc, id est tam execrabilem adulterij ignominiam, honorem, & gloriam reputantes, sacratissimumque, quod cum Christo in baptismo contraxerunt matrimonium, velut ignominiosam turpitudinem abscondentes, & à diabolico, ut diximus, adulterio tanquàm specioso operimento, id operientes, non attendentes, quod dictum est Ecclesiastici 2. Væ duplici corde, & peccatori terram ingredienti duabus vijs, & Matt 7. Nemo potest duobus dominis servire. Et Lucæ 6. similiter, & prima ad Corinth. 6. Quæ est participatio justitiæ cum iniquitate, aut quæ societas lucis ad tenebras; quæ autem conventio Christi ad Belial, &c. Hi sunt qui erubescunt filium Dei coràm hominibus, & facto negant ipsum

Coloni Dei sumus.

Vinea domini.

Regnum cœlorum.

Agricolatio spiritualis.

sum coram eisdem, & propter hoc negabuntur, & A erubescentur; sicut legitur Mat. 10. & Lucæ 9. Hi sunt, qui contra mandatum Evangelicum lucernam accensam ponunt sub modio, ut nemo eam videat, contra illud quod legitur Mat. 7. Qui autem gloriam operum suorum sibi vendicant, aut inanis gloriæ amatores, & bonorum, quæ reverà non habent, ostentatores, & jactatores, fures Dei indubitanter sunt, quia gloriam, quæ soli Deo competit, & jure singulari, atque plenissimo ad ipsum solùm pertinet, & surripiunt, & furantur. Qui verò evidenti, & manifesta vitæ suæ turpitudine, aliisque notabiles, & contemptibiles efficiuntur, nomen Dei proculdubiò polluunt, sicut legitur Ezech. 36. Et de horto conversationis suæ, unde laudem, & gloriam metere Deus debuit, blasphemiarum jaculis spiritualiter configitur. Hi quoque sunt, qui bona opera proximorum, quæ pro- B culdubiò opera Dei sunt, & quæ ipse operatur, & suis & in suis ore maledico lacerant vituperant, blasphemant. Et propter hoc Diabolo illa attribuunt, & ascribunt gloriam suam, de hujusmodi operibus Deo auferunt, & illam diabolo conferunt, eamque in ipsum transferunt; verissima enim confessione dicunt sancti Isa. 26. Omnia opera nostra operatus es in nobis domine. Verissimè etiam dicit Apostolus 3 ad Philipp. Deus est, qui operatur in nobis velle, & perficere pro bona voluntate.

Fures Dei qui.

CAPUT XVII.

Fructus multiplices ex agro, vel vinea Domini colligendos pulcherrimè explanat.

SEcundus fructus ex agro, vel vinea, qui nobis retinendus est, & noster proprius est, primùm in redemptionem nostram à carcere ignis purgatorij, & à carcere pœnitentialis afflictionis. Et est iste fructus de quo legitur Matt. 3. Facite fructum dignum pœnitentiæ, similiter Lucæ 3. fructus dignos pœnitentiæ. Certum enim est, quia opera pœnitentiæ, velut pretium sunt cujusdam redemptionis, quibus carcerem purgatorium effugimus, si ea spontè, atque gaudenter solverimus; ipsum enim carcerē infernalē, quasi pretio eorundē operū juxta multorum opinionem commutamus: pœna namque gehennalis & æternæ damnationis supplicium, in pœnitentialem afflictionem commutatur pœnitentibus divinæ misericordiæ largitate: juxta istorum opinionem: deinde fructus iste, fructus scilicet terræ nostræ est, de quo impletur cœleste promptuarium, cœleste horreum atque cœleste cellarium, sicut legitur Proverb. 24. In doctrina implebuntur cellaria universa, pretiosa, atque pulcherrima. De hoc expressè Ecclesi. 15. Jocunditatem, & exultationem thesaurizabit super eum; quemadmodùm enim pertinaces in malitiis suis, & pœnitere nolentes, thesaurizant sibi iram in die iræ, & revelationis justi judicij Dei, sicut legitur in 2. ad Rom. sic pœnitentes, & quæ recta sunt agentes, thesaurizant sibi jocunditatem, & exultationem in cœlis: licet enim de eleemosinâ expressè, & de abdicatione temporalium dictum sit in Evangelio, quòd ipsis thesaurizatur in cœlis; Matth. 7. & ejusdem 19. & Marci 10 & Luc. 16. Tamen nullo modo dubitandum est, quin omni opere bono thesaurizetur in cœlis. Tertius fructus agri nostri, vel vineæ exemplum est, seu ædificatio proximorum; in ipsa enim vita nostra, tanquàm in exemplari vitæ, & veritatis, legere debent proximi exempla rectitudinis.

Opera pœnitentiæ.

Aedificatio proximorum.

Quemadmodùm ergo si quis publicum exemplar publici armarij transcribere inde volentibus, & indigentibus absconderet omnibus illis injuriosus esset, & boni publici impeditor; sic qui decus Christianæ sanctitatis, tanquam si esset latrocinium, aut aliud nepharium, ne ab hominibus videatur, abscondunt, publici boni spiritualis, quod tam utile, tamque salubre est, impeditores sunt. Accidit eis insuper, ut qui duces debuerunt esse cæcorum, & luminaria videntium præeundo, & ostendendo viam veritatis, seu mandatorum Dei, duces efficientur erroris, & ut ita dicamus luminaria tenebrarum, incidentes in illam Dei maledictionem; Deuteron. 27. Maledictus qui errare facit cæcum in itinere. Transgrediuntur etiam illud Dei mandatum, quod legitur Levitici 19. Coram cœco non pones offendiculum; offendiculum nanque coram cœco ponit, qui exemplo perversitatis occasionem scandali attribuit, in itinere cæcum errare facit, qui exemplo mali sui operis, ipsum à via veritatis abducit; siquidem ut dicit Greg. tot mortibus unusquisque reus est, quot exempla perditionis ad alios transmittit. Quartus fructus est proximorum subsidium; adjuvantur enim proximi ad ea facienda bona, quæ ab his fieri conspiciunt, & animantur, atque confortantur in idipsum; leviùs enim portant, quæ à multis fieri conspiciunt. Insuper & bonorum, quæ fieri vident, amando, & aggaudendo, participes fiunt. Qui ergo vel mala apertè faciunt, vel bona in abscondito tantùm, tribus subsidiis proximos defraudant, videlicet societatis solatio, C quod eis esset ad alleviationem laboris, quem in faciendo bona sustinent: & confortationis fulcimenmento, quod ex multitudine sociorum haberent, si eos evidenti, & aperto bonorum operum testimonio cognoscerent: tertio verò, quod trium istorum maximum est, scilicet bonorum operum participio, quod amando, & aggaudendo, acquirerent, si ipsa bona opera, quæ absconduntur, viderent. Quintus verò fructus est diaboli terror, & metus: ut enim de alijs bonis taceamus, solus habitus religiosus, aut saltem compositus, & Christianæ professioni congruens, adeò deterret, & diffugat interdùm diabolum, & eos qui ex parte ejus sunt, ut armatura fortissima. Mulierem namque religiosè, aut compositè se gerentem, & ipso habitu, ac vestitu sanctitatem (licet eam non habeat) præferentem, nec etiam procacissimus corruptor, ac impudentissimus solicitare audebit. Ipsum etiam religiosum habitum terrori esse ipsi, qui illum defert, ita ut propter ipsum magis horreantur ipsa peccata, nemo D dubitat, nisi homo infrontis, & effrenis animi, atque irreverentis. Quemadmodùm olim quidam mortuos bellatores erexit, & armatos castri sui propugnaculis alligavit, quos cùm exercitus castrum obsidens conspiceret, vivos credidit, & captionem castri propter hoc desperans, soluta obsidione recessit; credebant nanque priùs exercitus bellatores, ac defensatores, in castro partim fame, partim gladio interfectos esse. Et propter hoc subita apparitione mortuorum, qui propter arma, quibus circuntecti erant, vivi videbantur, de captione castri desperavit fugiens à facie mortuorum: sic multi spiritualiter, & intùs mortui exteriori habitu, & conversatione vivi videntur, & exteriùs armati; decor enim christianæ religionis exteriùs, quasi armatura est ad terrendum diabolum, & suos & ad protegendum etiam deferentes. De his ergo quinque fructibus rationem Deo sæpe in confessione, & oratione solitaria, ac familiari, temporeque, & loco coram camerario ejus, ac dispensatore confessore, red-

Offendiculum coram cæco ponere.

Proximorum subsidium.

Terror diaboli.

Nota bene.

dere tenemur. Et quoniàm quemadmodùm se habet ad justitiam Dei prudentis, fidelis, ac bonæ agricolationis exhibitio, seu ostensio; sic ad ejusdem misericordiam imprudentis, infidelis, ac malæ, hoc est, inutilis & pernitiosæ agricolationis accusatoria, deprecatoriaque confessio, necesse est, ut quemadmodùm illam absolutionem, & retributionem obtinet à justitiâ Dei, sic ista ab ejusdem misericordiâ; sicut enim justitiæ est, judicio suo inventa bona merita laudare, atque remunerare, sic misericordiæ est in confitentibus deprecantibus defectum eorum supplere.

CAPUT XVIII.

Scribit paupertatem esse maximum quoddam talentum, ex quo octo maxima lucra benè in ea negotiantibus proveniunt, quæ ordine elegantissimo explicantur.

Tertia, ut supra diximus, obligatio nostra ad Deum est ratione talentorum nobis ad lucrandum ab ipso traditorum. Et ne in enumeratione eorum diutiùs immoremur, generaliter dicimus, talentum intelligi omne id, ex quo lucrum spirituale provenire debet prudenter negotiantibus. Et ut de aliis taceamus, ipsa paupertas magnum talentum est, & octo magna lucra servis prudenter, benéque in ea negotiantibus ex ea proveniunt. Horum primum est humilitas, quemadmodùm enim vermis divitum superbia est, sicut dicit Augustinus & propter hoc Apostolus in ultimo ad Timoth. dicit: Divitibus hujus sæculi præcipe, non sublimè sapere: sic humilitas proprium jus est pauperum, ut ita loquamur & paupertatis quodammodò filia. Inde est quòd superbiam in paupere vehementer execratur, ac detestatur scriptura sicut legitur Ecclesiast. 25. Tres species odivit anima mea, secundum pauperem superbum, &c. Secundum lucrum est munditia; non enim mirum est, cùm divitiæ stercora sint, Exo. 30. & ad Philip. Et ex Tob. 2 ubi stercora hirundinum callida excæcasse leguntur oculos Tobiæ, & 22. Ecclesiast. De stercore boum lapidatus est piger. Non mirum inquam, si inquinantur multiplicium sordibus peccatorum, dùm stercora divitiarum incessanter contrectant, & in illis assiduè volutantur. Et hoc est quod legitur Eccles. 11. Si dives fueris, non eris immunis à peccato. Dùm ergo pauperem te fecit Dominus, stercora divitiarum elongavit à te. Meritò ergo ex ipsa paupertate tanquàm ex elongatione à stercoribus lucrum puritatis, sive munditiæ à te requirit Deus. Tertium lucrum est expeditio, sive levitas, aut agilitas; divitiæ enim temporales onera gravissima sunt, & sicut ad literam corpora onerant, & de naufragio enatare, aut ab insequentibus effugere literalibus, seu materialibus non sinunt sic & corda, quibus catena amoris, & funiculus desideriorum alligata fuerint, neque enatare de mari mundi hujus, nec evolare in sublime spiritualium, & æternorum permittunt. Et hoc est, quod dicit veritas Matth. 18. Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm divitem in regnum cœlorum: & Marci 10. & Lucæ 18. Cùm ergo divina clementia pauperem te esse voluit, liberum te ab oneribus fecit. Meritò ergo à te levitatem, seu agilitatem, & expeditionem ad enatandum præsentibus de periculis, ad evolandum de mundi confusionibus, & obsidionibus, ad currendum viam mandatorum, à te exigit. Quartum lucrum de talento paupertatis requirit à te Dominus, quietem cordis, sive tranquillitatem; alligati enim mobilibus, & inquietis necessarium est, ut cum eis omni inquietudine moveantur, quod ex ipsa eorum confessione, & loquendi tristissima consuetudine manifestum est; dicunt enim se comburi, cùm domus eorum comburitur, & degrandinari, cùm vineæ eorum degrandinantur; destrui cùm destruuntur; devorari cùm devorantur; similiter augeri, & minui; & eousque processit ista dementia, ut prædia sua, membra sua audeant nominare, nec erubescunt dicere, istud prædiùm est dextra manus mea, istud aliud est cor meum: nihil omninò se esse, nisi acervum suorum temporalium reputantes; si enim decrevisti, ut dicis, ô insanissime delirator, & nihil decrevit in te, nisi acervus divitiarum tuarum, & reverà tu sic te habes, & sic te reputas. Cùm ergo pauperem te fecit Dominus ab omnium inquietudinum istarum tormentis, quæ sola mortem non sentiunt, te misericordissimè eripuit. Meritò ergo de talento paupertatis lucrum à te internæ quietis, & tranquillitatis exigit. Quintum lucrum est pax à litibus, & bellis; nullus enim lite, vel bello paupertatis impugnatur, aut impetitur; nullus pro ea coram quocunque judice convenitur; non pro ea defendenda in judicio necesse est advocatos adiri, vel eorum patrocinia salariis, vel modicis, vel magnis emi; non oportet pro ejus defensione tribunalia frequentari, judicibus supplicari, nec jurisperitos consuli, nec libros legum, aut decretorum, aut decretalium evolvi: similiter nec contra fures, & latrones custodum excubias adhiberi, nec contra insidiatores illius ducatus securitatis inquiri, nec pro ejus tutamine mænia, vel arces ædificari, vel machinas erigi, non arma fabricari. In ipso bello est ei pax, in mediis gladiis tuta est, in ipso conflictu quantumcunque ingenti, & acerrimo non solùm illæsa, sed etiam intacta persistit. De talento ergo paupertatis meritò pax, tanquàm nobile lucrum, ac pretiosum ipsius, Deus ejusdem dator meritò requirit: sicut legitur Eccle. 11. Paupertas, & honestas à Deo sunt. De hac Seneca: Pauperi etiam in obsessa via pax est. Et iterùm. Cùm classicum insonuit, scit se non peti paupertas Illud lucrū, videlicet pacis, à litibus, & bellis, soli amittunt inimici paupertatis & qui ei bellum indixerunt. qui scilicet eam de se citra seipsos gladio, & igne, totisque studiis, ac viribus diffugare, & exterminare contendunt. Nec mirū si bono pacis seipsos defraudāt, qui matrē pacis effectricem, scilicet paupertatem, odio implacabili & bello implacabili prosequuntur. Hi sunt amatores divitiarū, quos rectè intelligentibus manifestum est matrem inquietudinum esse, ac scaturiginem solicitudinum, jurgiorum fomitem & bellorum. Propter hoc dictum est: Projice pecuniam, & redime tibi pacem. Quemadmodùm animal, quod dicitur castor, propriis dentibus testiculos abscindens, & in sequentibus se venatoribus illos projiciens, pacem sibi redimit: sic & Joseph pallium relinquens Ægyptiacæ. pacem sibi ab improbitate procacitatis dominæ suæ acquisivit, sicut legitur Genes. 39 sicut ossa nudata carnibus, pacem habent à canibus, feris, & avibus: sicut locus exhaustus ab haurire volentibus: sicut domus exterminata, à furibus, & raptoribus: sic pauperes pacem habent. Et quemadmodùm cadavera carnosa frequentantur à canibus, feris, & avibus, & hoc ad diripiendum & devorandum, & quemadmodùm lacus exhaurire volentibus, & hoc ad exhauriendum: quemadmodùm etiam mollita, & desuper uncta, à muscis, & hoc ad exugendum: sic divites, & magnates frequentantur à cupidis; prædam enim sequitur turba illa cupidorum, non hominem. Sextum lucrum de talento paupertatis, est securitas ab omnibus malis, & periculis, quæ divitiis accidunt; eadem enim divitiis, & his qui divitiis per amorem cupiditatis uniti sunt, sive unum cum illis effecti, ut supra

Talentū. *Superbia in paupere.* *Divitiæ onera sunt gravissima.* *Amatores divitiarū.* *Castorani- malis com- paratio.*

ut supra ostendimus, accidere necesse est. Et propter A hoc tot faucibus devorantur avarorum corda, quot eorum cibi & potus, tot dentibus confringuntur,& conteruntur, quot eorum panes, & quod ipsimet confitentur, dicentes se comedi & devorari ab eis, qui bona sua comedunt, vel devorant; eodem modo devorantur corda eorum à lupis, qui oves eorum devoraverunt. Indicium autem devorationis hujus spiritualis dolor est cordiũ ipsorum; non enim dolent à morsibus ciborum, vel ovium suarum, nisi dentes comedentium, ac devorantium corda eorum frangerent, atque transfigerent. Ideò autem dentes devorãtium divitias avarorum, corda eorum transfigunt, & conterunt quia illa in ipsis divitiis unita, & immixta per insanissimum amorem inveniuntur. Et propter hoc nulla dementia insaniæ avarorum comparabilis est, qui tot dentibus corda sua transfigenda, & conterenda exponunt; nec solùm dentibus, sed etiam omni igni, & aquæ, omni grandini B & fulguri, omni tineæ, & rubigini, & generaliter omni nocumento divitiæ eorum obnoxiæ sunt; omnia enim incommoda, quæ ipsæ divitiæ patiuntur & ipsa corda per insaniã cupiditatis eis unita, & immixta, cum ipsis divitiis pati necesse est. Et si ergo non aliud lucrum de talento paupertatis provenire posset, quàm securitas à tot, tantisque tormentis, atque periculis, propter istud solum amandum esset, ac pretiosum reputandum. Septimum lucrum de talento paupertatis proveniens prudenter negociantibus, est ipsa divitiarum possessio, & imperiosa super eas dominatio; hi enim in talento paupertatis soli prudenter negotiantur, qui eam sortem suam reputant, & talentum sibi commissum ad lucrum, & propter hoc illam diligunt. De his ergo manifestum est quia divitias sub pedibus spiritualibus suis, hoc est affectibus, habent, & eas spiritualiter, id est, contemptu, & aspernatione conculcant. Hi eas in C tantam servitutem redegerunt, ut nunquàm de sub pedibus eorum levare se possunt, & solo nutu ad omnem usum illis serviant pro omni suo beneplacito voluntatis; si enim Deo illas offerri velint, sive pauperibus erogari, statim oblatæ, statimque erogatæ sunt Dei judicio, qui falli non potest, statim coram Deo sunt, misericordia, & incogitabili obedientia ante conspectum Dei volatu penè incogitabili jussæ statim veniunt ipso facto clamantes adsumus; nulla enim mora est inter voluntatem imperantem divitiis in hac parte, & obedientiam earum. Habent avari fures, & latrones, multiplicesque direptores, ac consumptores divitiarũ suarum, ut diximus: amatores verò paupertatis illos eosdem divitiarum habent custodes, ac in cœlestes thesauros deportatores; non enim fures, aut raptores, D quicquam amatoribus paupertatis de divitiis suis subripiunt, aut auferunt, quin potiùs, quod furari, vel tollere videntur velut eorum servi, sive saginarii, in cœlestes thesauros deportant; statim enim, ubi gratias agit Deo paupertatis amator, pro furto, vel rapinâ, quæ ei irrogari intenditur, velut gratissimæ Deo oblationes, & fragrantissima sacrificia; insuper cœlesti altari ante oculos divinæ majestatis res illæ spiritualiter impositæ sunt, statim ut pretiosissima munera, in thesauros cœlestes recepta. Nec parum reputes pecuniam in servitutem obedientiæ redegisse, cui obediunt omnia, sicut legitur Eccle-siast. 10. Octavum lucrum paupertatis est ipsæ cœlestes divitiæ, quæ sunt ejus pretium sicut legitur Matth. 5. & Lucæ 6. Beati pauperes spiritu, quoniàm ipsorum est regnum cœlorum. Et iterùm Beati pauperes, quoniàm vestrum est regnum cœlorum. Expressiùs autem sequitur de hoc Matth. 19. Si vis perfectus esse, vade, & vende universa quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo. Similiter & Lucæ 18. Attende autem, quòd soli amatores paupertatis, ut diximus, in ea negociantur, & non quemadmodùm in talentis sæcularibus negociari consueverunt homines; videlicet dando, quod habent ut accipiant quod non habent; non enim in ista negociatione paupertas dimittitur, aut amittitur sed potiùs amore victoriosissimo retinetur; si enim dimitteretur, hoc est, si amoris vinculo non teneretur, eo tempore, & ipsa, & ejus pretium, hoc est, cœlestium divitiarum opulentia, amitteretur. Et meritò non habere paupertatem dicuntur, qui eam non solùm à corde suo abjecerunt, sed etiã quicquid ad eam pertinet, de finibus suis exterminarunt, & nihil eorum apud se vel circa se morari patiuntur, ferro, & igne ea implacabiliter persequentes; frigus enim, quod est una ex particularibus paupertatibus, igne profligant. Fracturas verò, & rimulas in ædificiis ferro diffugant. Propter quod non est mirum, si tam atrocibus inimicis suis paupertas inimica est, & molesta & si omninò sibi adversantibus, ipsa omninò adversatur; amatoribus autem suis non solùm pacata est, & tranquilla, sed etiam profusæ, abundantissimæque beneficentiæ amica. non enim solummodò utilis est in avertendo mala, sed etiam beneficia in præstando bona, quæ, ut de aliis taceamus, ipsas temporales divitias sola largitur & ut ad unum dicamus non nisi cum ea, & per eam, haberi veraciter, aut possideri unquàm possunt; soli enim veri domini divitiarum sunt, qui paupertatem diligunt, & soli earundem servi, qui eam oderunt. Juxta hunc modum quærenda sunt lucra singulorum talentorum, quæ nos paupertati studiosiori diligentia assignavimus, quia ipsam esse talentum, de cujus facta negociatione, tot & tanta lucra provenire debeant, minus verisimile videbatur. Lucra verò talenti potestatis duo sunt, videlicet Dei honorificentia, seu gloria, & animarum salus. Secundaria verò multa sunt, sicut est repressio malorum, aut ne fiant omninò, aut ne tanta, vel tot, vel toties, vel tam facile. Secundum est libertas bonorum quâ aufertur impedimentum, & difficultas ea faciendi; & ista duo lucra de talento potestatis requirit Dominus: ad hoc enim potestas cujuscunque dominationis à Deo data est unicuique, ut per eam mala reprimantur, & cõpescatur audacia eorũ, qui timorẽ, & amorem Dei abjecerunt, & ut liberũ sit bona facere Deum timentibus & amantibus; est enim potestas, sicut baculus in manu janitoris viam Domino suo facientis, & turbas hinc inde propellentis, & scandala, seu offendicula de ipsa via. Et hoc est quod legitur Isaiæ 62. Viam facite, præbete iter, declinate de semitâ auferte offendicula de viâ populi mei, quæ vox indubitanter ad publicas potestates dirigitur, ut tanquàm baculo potestatis impedientes eos, qui rectè ambulare volunt, coërceant ut liberè & absque impedimento malignari volentium Dei populus, cujus servi atque ministri potentes sunt, per viam mandatorum Dei, per viam veritatis gradiatur. Est similiter eadem potestas sicut gladius ignitus, & acutus ad deterrendos malos, ne grassentur in bonos, & ad præscindenda noxia, & urenda putrida de corpore populi Dei: justitia enim seu disciplina secularis exterior, velut chirurgia quædam est, quâ per hujusmodi potentes medetur clementissimus Deus populo suo, ut membra quæ nec unguentis Sacramentorum, aut beneficiorum, nec potionibus exhortationum sanari possunt, tanquàm ferro, & igne exteriorum pœnarum urantur, & præcidantur. Alia verò lucra sunt de talento scientiæ proventus, sive profectus in se, & multiplicatio in aliis; & de omni dono gratiæ divinæ

Incommoda ex divitiis.

Nota.

Octavum lucrum.

Paupertatem habentes qui.

Nota.

eodem modo se habet; requirit enim Deus ab unoquoque nostrum, ut dona quæ acceperit, bono usu adaugeat; & in eis incessanter proficiat; similiter ut illa eadem in aliis aut doctrinâ, aut exemplo multiplicet; cui enim talentum scientiæ creditum est, illam per doctrinam in aliis multiplicare tenetur: cui verò vitæ sanctitas, & laudabilium morum honestas, ipsa velut sigillum, & velut forma vivendi alios per exemplorum rectitudinis evidentiam, quodammodò sigillare, & informare debet. Juxta quod legitur ad Phil. 3 Observate eos, qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram. Et prima Canonica Petri ult. Forma facti gregis ex animo. Horum autem exemplū evidens in naturis invenitur; unaquæque enim arbor fructifera in seipsâ proficiens, in semetipsam dilatat, & provehit, & per semen quod ex ea oritur, in aliis naturam suam multiplicat, & in omnibus generantibus vis generativa est ad multiplicandum individua speciei suæ, quasi quoddam artificium negociationis ad lucrum, & in nobis etiam ipsa talenta, tanquàm semina sunt spiritualia, & nos bono usu eorum patres, & matres nominamur ipsorum, in quibus illa multiplicamus. Unde Apostolus 1. ad Cor. 4. In Christo Jesu per Evangelium ego vos genui. Scientia ergo absque vita, sicut lux est, alienas formas ostendens, & sicut signum positum non ex similitudine naturali sed tanquàm ad placitum, significat. Vita verò absque scientia ipsa veritas est, per oculos spectantium eorundem cordibus se infundens, & ipse decor est divinæ similitudinis, speculis cordium se ingerens, sicut clara & tersa, sive forma sive sigillum similitudinem suam illis imprimens si mollita fuerit: sicut dicit Job 23. Deus mollivit cor meum. Generaliter ergo ex omni talento, quod nec potestas est, nec privatio, sed est Dei donum intrinsecum, ut virtus, aut scientia, duo lucra principalia, quæ diximus, requiruntur, & duo secundaria, quæ in proximo enumeravimus. Hoc autem necessarium est scire Confessoribus, alioquin, quomodò cognoscent utrùm fideliter computent, & sufficientem rationem reddant confitentes? qui enim non novit quinque talenta Episcopis tradita, propter quæ in festivitatibus Episcoporum legitur Evangelium de parabola talentorum, qui nunquàm talenta ista cognoverit, qualiter Episcoporum aliquis confessiones audire præsumet? Primum siquidem eorum est auctoritas docendi, quæ altera clavium est. Secundum potestas judiciaria, quæ duo vocat Aug. instructionem, & correctionem. Tertium est auctoritas sacramentandi plena & integra, hoc est tradendi, seu ministrandi omnia sacramenta. Quartum est officium interpellandi pro populo ad Deum. Quintum est potestas instituendi personas in Ecclesiis, quam mercenarii, & horreales, sive cellariales, & coquinarii clerici vocant potestatem beneficia conferendi. De his quinque interrogandi sunt in confessionibus suis Episcopi, videlicet qualiter doceant populum, qualiter judicent, qualiter sacramentent, qualiter interpellent pro populo ad Deum, qualiter Ecclesias ædificent. hoc est, ex quibus personis, vel potius utrùm Ecclesias ædificent; quidam enim non nisi Sodomā & Ægyptum spirituales non nisi Babilonem ædificant; quid enim ex Sodomitis, nisi Sodoma, & ex Ægyptiis, nisi Ægyptus, & ex Babiloniis, nisi Babilon ædificari potest. Licet autem multa de talentis propter eruditionem simplicium, & commotionem provectorum hîc & dicenda, & scribenda essent, ab illis tamen ex ipsa temporis prolixitate prohibemur. Quartam obligationem ad reddendam rationem posuimus susceptionem officiorum, quemadmodùm Prædicatoris officium dici-

Scientia sine vita.

Episcopi.

E mus piscari, venari, sicut legitur Hier. 15. Mittam piscatores multos, dicit Dominus, & piscabuntur eos. Et post mittam eis venatores multos, & venabuntur eos. Similiter Gen. 17. Sume arma tua, pharetram, & arcum, & egredere foras, cúmque venatu aliquid apprehenderis, fac mihi inde pulmentum sicut me velle nosti. Ex hoc jam eris homines capiēs. Matthæi 4. Faciam vos piscatores hominum. Prædicatores ergo in confessione interrogandi sunt, primùm an exerceant ista officia venandi, scilicet atque piscandi; non enim venatur, aut piscatur, qui non vult capere aliquid, sed potiùs arma, & retia ostentare intendit. Et mirum est, quòd retibus sermonum, tot vigiliis, & meditationibus contextorum, non magnos pisces piscari, sed vanarum laudum musculas tantopere venari non solùm student, sed ardent. Quàm abusivum autem, quámque indecens est, feras, idest, ferinorum morum homines omninò dimittere, captionemque eorum penitùs F non curare, & arcu eloquentiæ sagittisque verborum hujusmodi musculas insequi, & fame insatiabili esurire? Væ illis, quia arcus eorum convertitur in arcum pravum, & sagittæ eorum reversæ retrorsùm ipsos miserabiliter transfigunt, ipsisque suis retibus ipsimet damnabiliter capiuntur, & dùm sibi vanissimas adulationum musculas capiunt, semetipsos diabolo venantur, atque piscantur; contingit enim illud eis verissimè; Gladius eorum intret in corda ipsorum, & arcus eorum confringatur; gladius enim exacutus, non ut cædat victimas, & elimatus, non ut splendeat ad illuminationem audientium, sicut legitur Eze. 21. sed potiùs exacutus, ut prædicet peritiam fabricantis, & ostendat, idest apparere faciat eloquentiam prædicantis. Ille inquam gladius intrat corda hujusmodi prædicatorum insanissimo amore, & fallacissimâ voluptate vanæ laudis, sicut legitur Proverb. 15. Lætatur homo in sententia oris sui. Arcus verò eorum confringitur: quare de hujusmodi hominū eloquentia, sicut de arcu cōfracto, nihil validum, nihil vivax, nihil efficax ad vulnerandas hujusmodi feras emittitur; unde non emittuntur sagittæ ex ore eorum, sed cadunt potiùs, & sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum, & confirmantur contra eos linguæ eorum; sicut legitur in Psal. Sic de unoquoque officiorum interrogandus est confitens utrùm illud agat: non enim agitur officium, nisi intendatur finis illius. Et attende, quòd in sacris officiis, ac ministeriis diligenter interrogandi sunt confitentes. Maledictus enim est qui agit opus Dei fraudulenter; sicut Hiere. legitur 18. Interrogandum etiam est, quo animo, quâ intentione suscepta sunt hujusmodi officia: verbi gratiâ: quo animo factus est Clericus, aut Sacerdos, H aut Episcopus: si enim alio animo, quàm ut Deo serviret ad honorificentiam, & gloriam, & animarum salutem, manifestum est, quia non ingressus est sine macula, non intrat per ostium, cùm scriptum sit Joan. 10. Ostium Christus est. Et quia triginta, vel plura sunt officia Clericorum, & Sacerdotum, scientibus ea Confessoribus multa suppetit copia interrogationum circa hæc. Quintam diximus obligationem stipendiorum, quæ dantur ad militandum Deo, & animabus, & ut alia transeamus, stipendia beneficiorum temporalium, idest Ecclesiasticorum reddituum propter spiritualem militiam constituta, & data sunt; sicut legitur 2. Paralipo. Præcepit Rex populo habitantium Hierusalem, ut darent partes Sacerdotibus, & Levitis, ut possint vacare legi Domini. Et Psal. Dedit illis regiones gentium, & labores populorum possederunt, ut custodiant justificationem ejus, & legem ejus exquirant. Interrogandi ergo sunt Clerici in Ecclesiis titulati, utrùm

Nota. G

Nota.

militent Deo & animabus; qualiter militent, utrùm secundùm quòd requirunt stipendia, utrùm laborent secundùm quòd comedunt, cùm dicat Apostolus secunda ad Thessal. 3. Si quis non vult operari, non manducet: ergo qui non vult operari dupliciter, vel tripliciter, non manducet dupliciter, vel tripliciter. Manducant tripliciter, qui tres Præbendas habent; debent ergo laborare tripliciter, videlicet tria paria horarum dicendo, & alia omnia bona triplicando, hoc est vigiliam dicendo tripliciter, jejunando tripliciter, & ita de aliis. Væ infœlicitati temporum nostrorum, in qua ad militiam istam sumuntur parvuli, & omninò imbelles, & rei istius militaris penitùs ignari; accidit enim, ut pro robusto exercitu sit Ecclesiæ Dei grex parvulorum, arma omninò ignorantium, & pondus eorum ferre non valentium. Dicit aliquis se militare clericaliter Deo & animabus, si dicit horas suas dictione qualicunque. Tu auté attende militias, idest militiæ istius partes, quæ indubitanter istæ sunt, pugnare contra vitia, contra Dæmones, contra malignos homines, & contra iram Dei, contra quam pugnatur oratione, & afflictione, & à malis recessione. Contra Dæmones & vitia verò pugnatur disciplina, oratione, eleemosynarum largitione, & peccantium in se remissione. Contra malignos verò homines, hoc est, ad vincendum eorum malignitatem, interdùm viribus & potestate, interdùm supplicatione, & obsecratione, interdùm beneficentiâ; sicut legitur 12. ad Roma. Si esurit inimicus tuus, ciba illum, &c interdùm judicio, & justitia, sicut injustè oppressorum coram judicibus defensione, quandoque ratione, seu disputatione, sicut contra incredulos, plurimùm verò patientiâ, & toleratione. Qui nullo istorum modorum militat tanquàm fur, & latro stipendia militiæ istius percipit, aut ad minus sine causa, & propter hoc ad restitutionem meritò teneri videtur. Partes etiam militiæ istius sunt signa, seu vexilla proferre in isto Dei exercitu, quod est magnificentia, & mirificentia exemplorũ aliquo modo præire: similiter tubis clangere, quod est vocibus prædicationis ad bellum auditores invitare, & advocare: eodem modo arma fabricare, quod est sacram scripturam docere, & ex ea argumentorum, & exhortationum tela, sagittas, & scuta prudentium rationũ eligere: similiter in castris, aut arce excubare, quod est contra insidias hæreticorum, & insultus Dæmonum vigilare. Pars etiam militiæ istius est hostes explorare, quod est consilia, & viam, quibus capiantur salubriter, aut repellantur, ne noceant, excogitare; arces, & mœnia suffodere non nulla pars militiæ salutaris est, hoc est, machinamenta hæreticorum, & omnium incredulorum subtilitates prudentiæ spiritualis est destruere: sicut dicit Apostolus in 10. 2. ad Cor. Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia à Deo ad destructionem munitionum, &c. Væ illi, qui nullo istorum modorum militat, & contra animam suam, & alios ipsa stipendia temporalium in arma iniquitatis convertit, ut de ipsa pecunia stipendiorum pascat luxuriã, nutriat ministros iniquitatis, & ut uno verbo dicamus, si solo peccato pecunia illa serviat, & in solis vitiis insumatur. Væ ducibus, væ nequissimis Dei proditoribus, qui tales ad Dei ascribunt militiam, væ dispensatoribus, qui Dei stipendia talibus distribuunt. Sextam posuimus obligationem ratione cómissorum, idest collatorum nobis, & dimissorum, de quibus interrogandus est confitens, quas gratiarum actiones, quantas Deo de his agat, & si continuè hoc faciat, an fortè memoria ejus exciderit, an quod deterius est sibi Dei beneficia, & dona, & non Deo attribuat, vel meritis suis illa adscribat, & utrùm rectè de eis sentiat, videlicet quàm magna, quámque meritis suis indebita sint. Deinde de ipsa dimissione peccatorum solicitè interrogandus erit, si eam fortè vilipendat, aut non satis eam appreciétur, si non intelligat eam esse ereptionem de ore Leonis infernalis, & extractionem de ventre ceti, & liberationem à carcere, & vinculis, à quibus egrediendum erat ei ad infernale patibulum: & de his multa jam diximus, & quòd si eam tale, & tantum bonum esse advertat interrogandus erit, quem spiritum devotionis pro eâ in Deum habeat, quid novi servitii pro ipsâ Deo faciat: hoc enim moris est his, qui de magnis periculis Dei miseratione eripiuntur, ut novo se aliquo voto obligent, vel astringant & speciale aliquod servitium pro suâ liberatione Deo promittant. Et quoniàm in præcedentibus ostendimus quia cùm ira, & misericordia contraria sint, similiter contumacia, & pœnitentia, & iterùm remissio, & vindicatio, seu pœnæ irrogatio, sintque ista duo, quæ ultimò posuimus effectus duorum primorum videlicet iræ, & misericordiæ; effectus inquam descendentes super illa duo extrema, & hoc descensu rectissimo, rectitudine scilicet divini judicii, ita quòd ab irâ viâ rectissimâ descédat vindicta, seu pœna super contumaciam, & à misericordia remissio super pœnitentiam, consequenter manifestum est ex his, super quamcunque faciem, seu comparationem pœnitentiæ congruentem, seu proportionalem, sibi descendere faciem, seu comparationem remissionis: verbi gratiâ, super iram pœnitudinis pax sive placatio, & super vomitum confessionis purgatio, & super obligationem computationis absolutio. Non constituimus vim utrùm dicatur super iratum pœnitudinis, an super iram, similiter an super vomentem confessionem, an super vomitum confessionis. De his autem multa diximus supra in destructione erroris eorum, qui dicunt nullam esse animabus à peccatis reversionem, nullam eis esse post lapsum reparationem. Ultimam ejus nominationem ponimus crepationem, quam sequitur viscerum effusio, & hanc significavit funis Judæ: suspensus, crepuit medius, & effusa sunt omnia viscera ejus: Judas namque confitens, sive confessio interpretatur: mors ergo confitentis, quantùm ad veterem hominem, debet esse crepatio ex vehementia contenti spiritus salutis irrumpentis, & dirumpentis ipsum cor, & omnia viscera ejus, idest, cogitationes, & affectiones, & operationes, atque locutiones per confessionem ejicientis. Quædã autem hîc peccata per confessionem emittuntur, quemadmodùm vinum de dolio per extractionem ductile eum ad modum dirupto corde, tota virulentia, seu fœculentia peccatorum effundenda est; sicut legitur Job 28. En venter meus, quasi mustum sine spiraculo. Et Joëlis 3. Scindite corda vestra. Et in Psalmo in persona veteris hominis; Sicut aqua effusus sum.

Tubis clangere. — *Militia spirituali.* — *Dei beneficia erga nos.* — *Dimissio peccatorũ.* — *Vindicta ab ira.* — *Remissio à misericordia.* — *Funis quo suspensus est Judas.* — *Similitudo bona.*

CAPUT XIX.

Eleganti, & acuto stylo solvit quatuor quæstiones, quæ multorum animos exagitarunt. Prima, Utrùm homo teneatur statim confiteri. Secunda, Utrùm liceat dimidiare confessionem. Tertia, Utrùm Confessio sit reiteranda propter recidivum, vel propter mutationem Confessoris. Quarta, Utrùm peccata redeant ob recidivum.

POst hoc quatuor quæstiones, quæ multos turbant, & exagitant determinare tentabimus. Quarum prima est de tempore ipso confessionis, videlicet utrùm omni hora, qua nobis possibile est confiteri, confessionem facere teneamur, an liceat differ-

Prima.

Secunda. re, & quotiens differre liceat. Secunda est an liceat eam dividere, videlicet ut peccatorum pars uni Sacerdoti, & pars alteri in confessione reveletur, vel ut unus Sacerdos confessionem audiat, alter verò absolutionis beneficium impendat pœnitenti. *Tertia.* Tertia est, utrùm eam iterari necesse sit ex integro post quemcunque relapsum, vel quotiescunque Confessor mutatur. *Quarta.* Quarta est, utrùm peccata redeant quocunque recidivo, sive relapsi peccati mortalis, vel quocunque novo lapsu. Et quoniàm testimonia sacræ scripturæ, sacrorumque doctorum dicta, super his usu, & frequentia disputationum, multitudineque Scriptorum certissima sunt ea adducere supersedemus, probationibus, & exemplis super hoc solummodò insistentes. *Periculosa dilatio confessionis.* Quia ergo nec ad modicum, vel momentum differre confessionem liceat unicuique propter multa pericula videri potest. Primùm, ne propter negligentiam faciendi confessionem, dùm quis potest, dùm non vult, justo Dei judicio *Nota.* infligatur ei non posse cùm velit; hoc enim modo consuevit justissimus Deus negligentias nostras punire. Secundùm, propter periculum oblivionis peccatorum; quæ enim ipsa sua recentia memoriter tenentur, ipsa vetustate interdùm abeunt in oblivione. Tertiò, propter ipsum periculum moræ, quæ non mediocriter aggravat peccatum. Quartò, propter periculum ruendi in aliud: peccatum enim quod statim per pœnitentiam non diluitur, suo pondere trahit ad aliud, sicut dicit Greg. & pilosus clamat alter ad alterum: sicut legitur Isa 34. Nescio *Peccatum unum ex alio.* enim qua execranda liberalitate peccata se invicem advocant, & invitant, ita ut non solùm sui generis sibi similia attrahant, sed etiam contraria, & inimica, ut prodigalitas avaritia, ut verè in illis impleatur, juxta congruentiam suam illud Psal. Abyssus abyssum invocat. Ampliùs. Quia peccatum debitum *Nota.* est, & injuria irrogata Deo, manifestum est, quòd non nisi de assensu, & voluntate ejus cui irrogata est, potest differri emendatio. Et quia non est dubium, quàm citò irrogata est injuria, tam citò satisfactionem deberi pro illa, manifestum est non esse peccantium, nec suæ voluntati ullo modo esse commissum, ut hujusmodi satisfactionem pro beneplacito suo differant. Ampliùs. Quis hoc vestimento suo, vel calceamento faciat, ut non quàm citò inquinatum fuerit illud ablui, vel abstergi curet? Quis in luto illud usque ad putrefactionem dimittat? Si verò dissolutum, vel detritum fuerit, quis non statim illud sutori, vel refectori tradat, ut resuatur, vel reficiatur? Denique quis equum suum vel asinum statim ut vulneratus fuerit, aut alterius læsionis quippiam passus, non statim illum Marescallo curandum mittat? Et attende similitudines istas, quia propriæ & rectæ sunt: peccata enim inquinamenta, & detritiones sunt vestis spiritualis, quæ est decor vitæ, & vulnera animarum sunt. Si autem tantopere inquinamenta, & detritiones vestimentorum, & calceamentorũ corporaliũ curantur à nobis, quâ studiositate & vigilantia curandæ sunt detritiones, & inquinamenta vestimentorum spiritualiũ, si tanta sollicitudine occurrere festinamus vulneribus & læsionibus equorum nostrorum, & asinorum, ne crescant, aut invalescant; quantò fortiùs accelerandum est nobis, ne morbi, aut læsiones animarum nostrarum crescant, & medicamentum confessionis statim adhibere, atque apponere? Ampliùs. Si serpentes, ac colubres ab asino nostro, si venenum de corpore expellere, si hostem, vel latronem de domo nostra tantis studiis, atque conatibus ejicere properamus, & moram illud faciendi tam acriter & in nobis, & in aliis culpamus, & petere inducias, aut dilationes, quominùs hæc statim fiant tanta districtione dam-

E namus: quid nobis de spiritualibus serpentibus colubris, & veneno de diabolo hoste, & latrone faciendum putamus. *Similia aptissima.* Ampliùs. Si ignis incendio domum cujusquam vastare cœperit, quis super extinctione illius inducias ei etiam unius momenti suggerere audeat, vel suadeat? Quis etiã adeò cæcus, aut demens esse potest, ut hic suadentem, vel suggerentem audiat? de peccato scriptum est Job 31. quia ignis est usque ad consumptionem devorans, de omnibus verò generaliter in Psal. illud dictũ est: Supercecidit ignis, & non viderunt Solem. Et iterùm. Incensa igni & suffossa. Quia enim voluntate tantùm peccatur, ut dicit Aug. peccatur inquam agendo, alioquin passio tantùm esset, quod nõ potest esse peccatum, aut omissio quâ peccari non potest agendo; puta namque & sola passio non potest esse peccatum, idcircò propter voluntatem peccatum omne
F actuale hoc est, quo peccatur agendo, sive intra, sive extra, ignem diximus. Ampliùs. Si confessio, *Similitudo* ut supra diximus, debita est, quemadmodùm computatio superiori dispensatori ab inferiore debetur: & si est debita, velut accusatio, ac detectio, seu revelatio reorum à subditis domino debetur, aut judici: & iterùm si est debita, quemadmodùm detectio, seu ostensio vulnerum eorum qui infirmantur, debetur Medico, qui utique Medicus est, non voluntate infirmantium, sed publico officio, & statuto, manifestum est, quòd differri non potest absque assensu ejus & voluntate, cui debetur, ut diximus: non licet ergo differre confessionem auctoritate sua, seu pro beneplacito suo, nisi quatenùs visum fuerit ei, qui præest, visum inquam examinatâ consideratione, non autem præcipiti, & temerariâ voluntate. Ampliùs. Qui furem, vel hostem tenuerit præter conscientiam judicis, & assensum, quomodò absque injuria ejus facit? usualiter namque dicitur,
G quòd fures & latrones judicis sunt ac præfecti prætorio; in his enim omnibus, & similibus illud diligenter attende, quia pœnitudo interior, quam su- *Pœnitudo interior.* pra contritionem nominavimus, & est sacrificium Deo acceptissimum, ac placabilissimum contra ejusdem iram, & justificatio rectissima delinquentis, & emendatio præcipua injuriæ Deo irrogatæ, & absolutio fortissima inquinamentorum spiritualium, & refectio optima detritionum vestis nuptialis, & calceamentorum, & medicatio saluberrima vulnerum, ac morborum spiritualium, & extinctio validissima incendiorum, de quibus agitur, & propter hoc non est in mora, nec in dilationibus noxiis, ac perniciosis, qui corde pœnitet, ac convertitur: non serpentes aut colubres in sinu suo morari patitur, nec solùm eos à se abjicit, aut excutit, sed etiam
H occidit intra semetipsum & projicit, nec furem detinet, aut latronem, sed eos in se justitiat, & occidit. Licet autem periculosa sit interdùm confessio- *Dilatio confessionis quatenus periculosa.* nis dilatio, non tamen usque ad damnationẽ culpabilis, multis enim modis militat Sacramẽto Confessionis ipsius dilatio. Primò recogitatione ad rememorandum ipsa peccata. Secundò examinatione ipsorum, videlicet ad ea exaggeranda & semetipsum fortiùs accusandum. Tertiò investigatione ipsorum ad plenam cogitationem propter Confessorem judicem meliùs instruendum. Quartò inquisitione, vel electione Confessoris, cui cor suum sentit faciliùs, ac meliùs effundendum. Quintò ipsius Sacramenti reverentiâ, & honoratione, propter quas cùm ipsi pœnitentes excommunicati sunt, antequàm ad illud Sacramentum accedant, absolutionis remedium est obtinendum. Sextò devotionis procuratione, hoc est, ut devota sit ipsa confessio, propter quod aut pia oratione nonnulli hoc priùs impetrare studeant, aut sacra lectione, aut interna meditatione

meditatione, aut sacrę exhortationis auditione procurare conatur. Nec ullo modo sequitur de quacunque re si periculosa sit ejus dilatio, quòd ideò sit, vel culpanda, vel damnabilis; nullũ enim est opus bonũ adeò examinatæ, ac depuratæ perfectionis, quod non periculosè agatur in ista vita, quæ tota non solùm circundata est, & obsessa, sed etiam, ut ita dicatur, immersa, & immixta periculis. Si verò dilatio confessionis nullum hujusmodi fructum habuerit, non solùm nobis videtur inutilis, sed etiam perniciosa, nec est in potestate confessoris, aut de jure officii sui nullatenùs ei competit confessionem exigere in præjudicium confiteri volentium, atque in præjudicium officii sui. Et propter hoc, quoniàm omnia hæc confessionem, aut adjuvant, aut meliorant, idcircò confessoris expediens officium, non est indebita confessio (nisi salvis his) pœnitenti. Qui si fortè per negligentiam suam tempus, quo ista procurare debuit, penitùs imparatus labi permiserit, dilationem ulteriùs habere non debet, immò ad confessionem faciendam districtione ecclesiastica cogendus erit: verbi gratiâ; Cùm generali statuto Ecclesiæ omnes fideles tempore Quadragesimali ad minus jussi sint annis singulis confiteri, si toto tempore Quadragesimali, & præcedenti præparare se ad confessionem dignam, atque decentem quis neglexerit, proculdubiò si illo tempore non confiteatur, etiam non, ut diximus, præparatus, delinquit. Delinquit autem priùs, præparationem negligens, tandem verò graviùs peccat confessionem omittens. Pœnitudinem verò internam, attritionem, aut contritionem nulla ex causa debet negligere, & differre; sicut legitur Eccles 5. Non tardes converti ad Dominum, & ne differas de die in diem. Et ejusdem 17 Ne demoreris in errore impiorum. Quæcunque autem superiùs objecta sunt contra eum locum habent solummodò sicut & multa similia Et quia etiam attritio donum Dei est, sicut omnis præparatio ad gratiam, suffragiis Sanctorum, eleemosynis, sacris lectionibus, sacris meditationibus, auditu verbi Dei. piis excitationibus, ac sanctis exercitationibus aliis procuranda erit, & à Deo impetranda. Et plus eisdem adminiculis postulanda à Patre misericordiarum, & obtinenda erit. Consequenter quæstionem secundam determinare aggredimur, & quia in præcedentibus jam diximus multis de causis propriis Sacerdotibus occultanda esse, sive occultari debere interdùm quædam peccata subditorum suorum, & rationes propter quas ita fieri oporteret, exposuimus; quarum summa hæc est; videlicet ne per viam salutis, hoc est confessionem, utraque perditio, hoc est tam animæ quàm corporis eveniat; quia ergo in his casibus non fructus confessionis, immò fructui contrarium ex confessione proveniret, cũ saluti soli servire, & militare debeat confessio, alii quàm proprio Sacerdoti, de his casibus seu peccatis erit confessio facienda, & hoc est de licentia ipsius Sacerdotis, vel Episcopi loci. Si quis autem objecerit, quia gratia sanctificationis indivisibilis est, & impartibilis; non enim potest esse in parte sanctus, & in parte peccator, quemadmodùm non potest esse partim in inferno, & partim in paradiso Et quia impossibile est conjungi in uno, & eodem subjecto æternam damnationem, & æternam gloriam, conjungi inquam, neque secundùm idem, propter repugnantiam contrarietatis, quæ in nullo genere contrariorum istam conjunctionẽ patitur in eodem, & secundùm idem, sed neque secundùm diversa propter remotissimam distantiam, qua ab invicem distant supremum gloriæ, & infimum damnationis æternæ, & propter impartibilitatẽ animæ humanæ, propter quã in ipsa humana anima impossibile est reperire diversa illa, in quorũ uno sunt pœna gehennalis, in altero verò gloria beatitudinis illius: quare in eadẽ anima humana impossibile est conjungi retributionem beatitudinis, & pœnam æternæ damnationis. Proportionalia autem sunt merita & præmia: merita ergo inconjungibilia sunt, & eadem etiam ratio est inconjungibilitatis ipsorum meritorum; cùm enim contraria sint ad invicem, & repugnantissima sanctitas, seu gratia gratum faciens, & mortalis culpa, ipsa repugnantia contrarietatis non patitur ambas simul esse in anima humana secundùm idem, & ipsa impartibilitas animæ humanæ non patitur easdem eidem inesse secundùm diversa, hoc est diversas partes, cùm diversitas partium in ea esse non possit Ad cujus ergo Sacerdotis benedictionem, & absolutionem gratiam sanctificationis recipiet pœnitens? cùm enim partem peccatorum suorum confiteatur uni, & partem alii, & gratiam sanctificationis per partes recipere non possit, ab utroque illam recipiet, vel à neutro; & si à neutro, cùm per seipsum non stet, manifestum est, quòd sola divisio confessionis gratiam sanctificationis impedivit; quare cõfessionem omninò dividere non licebit: si verò per utrunque Sacerdotem gratiam sanctificationis, & absolutionis recipit, istud videtur non solùm inconveniens, sed etiam iniquum, videlicet ut judex pronunciet de his, de quibus non cognoverit, & absolvat à criminibus de quibus coram eo actum non est. cùm enim uterque ipsorum Sacerdotum pœnitentem plenè absolvat; non enim sicut plenè ostendimus, potest in parte absolvi à vinculis peccatorum, & in parte remanere ligatus; uterque enim Sacerdotum absolvit ipsum ab omnibus, & ita, cùm neuter omnia audivit, uterque pronunciat de his, de quibus non cognovit. In quo dubitandum nullatenùs est, quia per utrunque Sacerdotem plenam gratiam sanctificationis, & absolutionis recipit, nisi per ipsum steterit, neque more judicum forinsecorum pronunciat confessor, absolvimus te, non condemnamus, sed magis orationem facit super eum, ut Deus absolutionem & remissionem, atque gratiam sanctificationis tribuat; & nemo dubitat, quin possit, & debeat confessor orare patrem misericordiarum. & etiam remittat peccanti peccata, quæ nec ipse pœnitens in se cognoscit, & eidem confessori recognoscit. Unde in absolutione confitentium non consueverunt dicere Sacerdotes: dimittat tibi Deus peccata quæ confessus es mihi, sed potiùs omnia, Quòd si per alium Sacerdotem gratiam sanctificationis, & plenæ absolutionis recipit sic confitens, per alterum accipiet augmentũ gratiæ. Si verò quærat, cùm plenè absolutus sit iste coram primo Sacerdote, ad quid adit secundum, ad quid etiam facit confessionem de peccato? jam responsum est in hoc, cùm enim per gratiam contritionis remittuntur peccata, nihilominùs tamen post acceptam gratiam contritionis, de eis confessio facienda est, & causas in hoc superiùs assignavimus. Dicimus etiam quia potest dividi confessio, ita ut alius audiat ad consilium, & injungendam pœnitentiam salutarem; alius autem benedictionem sacerdotalem, & absolutionem faciat super pœnitentem. Hoc autem ibi licitum est, ubi sacerdos simplex, & sacrarum litterarum ignarus; potest enim advocare socium, tanquàm consiliarium, & accessorem sibi in judicio pœnitentiali; si enim in judicio forensi, & seculari hoc licet, ne erretur in illo; quantò fortiùs in isto judicio ubi error incomparabiliter periculosior? cùm enim diaconus claves non habeat, interdùm autem scientiam medicinæ cœlestis habeat, non est dubitandũ, defectum sacerdotis in hoc

Dilatio confessionis sine fructu periculosa.

Attritio donum Dei, & quomodo comparanda.

Occultanda quædam peccata proprio Sacerdoti.

Nota.

Eleganter.

Solutio.

Confessio, an dividatur.

Caute hæc omnia.

ipsum posse, & debere supplere. Et ut veriùs loquamur, in hujusmodi casu non pœnitentiam ipse injungit, sed magis sacerdos, cujus auctoritate ipse facit hoc. Quemadmodùm assessor, licet sententiam dicat judici, non tamen ipse judicat, nec etiã cùm de mandato judicis sententiam profert, ipse sententiat, sed magis judex per ipsum. Idẽ dicimus, si fortè barbarus fuerit confitens, quia sacerdos potest advocare qui barbari confessionẽ audiat, & ipsi interpretetur. Quòd si fortè illiteratus ille sacerdos fuerit, etiam totum interpreti potest committere, si saltem sit diaconus, reservatâ tamen sibi benedictione & absolutione, quæ sine potestate clavium in peccatis mortalibus locum non habent; in venialibus autem peccatis secundùm quosdã absolvere possunt etiam laici in necessitate. Utrùm autem iteranda hoc est, ex integro iterùm facienda sit confessio post quemcunque in mortale peccatum relapsum, seu recidivum? quam quæstionem tertio loco posuimus: planè dicimus quòd non ex debito, ita ut qui non iteraverit, ex eo reum mortis æternæ se faciat: absit hoc à nobis, ut ex hoc morti æternæ adjudicemus, ex hoc videlicet, quòd post recidivum hujusmodi, confessionem ex integro non iterat, & singula peccata sua cum ipso, in quod lapsus est, denuò non confitetur. Quòd si quis dixerit quia judex pœnitentiarius, id est, confessor, non aliter plenè instruetur ad judicandum de peccato recidivi, nisi omnia alia, quæ præcesserunt, audiat, quemadmodùm si quis aliquem injustè percussisset, cui ille injuriam percussionis benignè gratisque remisisset; at verò percussor ingratus denuò illum percuteret, de secunda percussione judex rectè judicare non posset, si de priore percussione ejusdem gratuita remissione non constaret; longè enim major injuria est secunda percussio, quàm prima: non constabit ergo ei de magnitudine secundæ injuriæ, si ei taceatur prima, & indulgentia ipsius, & ita nec æstimare, nec judicare poterit illam, quanta est, & qualiter emendanda. Cùm ergo sacerdos judex pœnitentialis sit, non poterit judicare, vel æstimare posteriùs irrogatas injurias, & contumelias, nisi constiterit de primo irrogatis, & etiam de remissione ipsarum, si facta est, quoniàm ingratitudo, nec leve peccatum est, nec levis circunstantia peccatorum, sed valde gravis, & aggravans: non potest autem constare de prioribus injuriis, & peccatis, nisi per confessionem, nec plenè constare, nisi per plenam confessionem: plenè ergo ex integro iteranda erit confessio per recidivum, maximè novo sacerdoti. In hoc autem dicimus, quia si judicium pœnitentiale, merum judicium esset, ita esset reverà in ea, sicut in judiciis forensibus faciendum. Verùm quia non tam judicium est, quàm etiam sacramentum, & plus in virtute sacramentali agitur, quàm judicio, immò minori discretione judiciaria agendum est, quàm in eis, quæ sunt mera judicia; propter hoc non est necesse, ut tam diligens examinatio fiat de peccatis in parte ista: piè ergo credimus misericordiæ divinæ sufficere, ut in generali ista dicat confitens, quia cùm Deo multas, & magnas injurias irrogassem peccando, & de quibus recolo, & de quibus per negligentiam meam, & incuriam memoriã non habeo, omniaque illa mihi indebita largitate misericordiæ suæ remisisset, meque indignum, in gratiam suam per pœnitentiam revocasset, omnium istorum tantorum, & tam inæstimabilium beneficiorum ingratus, denuò ipsum offendere sic non veritus sum; & hoc cum multa exaggeratione dicendum, & multis lachrymis, si datum fuerit desuper pœnitenti; de ingratitudine enim, ut alia taceantur, eam cognoscentibus modis omnibus facienda est confessio: illa

Laici in venialibus absolvunt in necessitate.

Sacerdos judex pœnitentiali.

Nota.

Ingratitudo confitenda.

E enim est, quæ id quod solummodò sibi Deus in omnibus donis suis sibi soli retinuit, totum surripit, & furatur, videlicet gratiarum actiones, gloriam, laudem, & benedictionem: nihil enim istorum Deo reddi patitur iniquissima ingratitudo: propter quod ipsum fontem bonorum redundantissimum, atque largissimum penè plus omnibus vitiis nobis occludit, & fluenta beneficiorum ejus, velut obex infernalis durissimus, & impenetrabilis à nobis avertit: nec solùm obsistit largitati divinæ, quominùs nova munera largiatur, sed etiam, ut prædonata tanquàm injustis detentoribus auferat; meritò enim, & jure evidentissimo feudum vel prædium amittit, qui domino, à quo habet illud jus, quod in eo solùm retinuit, reddere contradicit. Licet autem iterationem confessionis saluberrimam, & incredibilis virtutis esse noverimus, & eam provt nobis datum est, prædicare, suadere, & consulere non cessemus, nec unquàm cessare proponamus, illud tamen & hîc, &
F ubique, salva fidei pietate, & catholicæ doctrinæ veritate, possumus declarare, intendimus, & volumus, ne laqueos mortis nobis, aut aliis injiciamus, ne nos, aut alios æternæ damnationi obligemus, aut obligatos dicamus. Si verò novus sacerdos fuerit, cui confessio facienda est, quòd alia peccata, etiam id in quod relapsus est pœnitens, ei confiteri teneatur, tentione utique, vel debito quæ morti & damnationi æternæ illum obliget, & adducat, dicere non audemus, nec istam negligentiam judicare mortalem; non enim inconfessa relinquit præterita peccata, qui de ingratitudine, ut diximus, de eis in generali se accusat, & culpabilem reddit: ingratitudinem autem non agnoscere, & non confiteri, non modica pars est ingratitudinis, nec culpæ levis. Relinquitur nobis quartam investigare quæ-
G stionem atque determinare, videlicet, utrùm peccata redeant per relapsum, seu recidivum, quæ fuerant ante dimissa. In quo illud primò manifestum est, & omninò declaratione probationum non indigens, scilicet quòd neque malæ cogitationes redeunt, atque resurgunt, neque malæ affectiones, neque malæ locutiones, & hoc sensu manifestum est, neque aliquem eousque delirare, aut insanire posse credimus, ut ei videatur. Restat ergo, vel ut maculæ, seu inquinamenta ipsorum redeant, vel debita pœnarum quæ pro ipsis ante acceptã remissionis gratiam debebantur, & quia maculas redire impossibile sit, declarabimus declaratione irrefragabili, & manifesta. Primùm quoniàm avaritiam maculam aliquam imprimere, dicimus esse impossibile; sicut enim virtus non aliam pulchritudinem imprimit, quàm ipsa sit, nec pulchram, aut
H speciosam facit animam humanam alia speciositate, & pulchritudine, quàm seipsa: si enim aliam pulchritudinem imprimeret, illa vel esset virtus, vel non esset virtus: quòd si non esset virtus, impossibile esset eam esse pulchram animam humanam: si enim alio quàm virtute pulchra esset, & hoc formaliter accideret, sublatâ omni virtute per intellectum abstrahentem, intelligatur remanere pulchra: causam enim efficientem abstrahere, aut separare ab effectu suo, possibile est intellectui modo, sicut frigiditatem abstrahere, vel separare ab albedine. Hanc ergo positionem recipit intellectus noster, videlicet, ut remaneat corpus aliquod album sublata frigiditate, à qua erat ei albedo: non autem recipit hanc positionem, ut remaneat anima humana pulchra, vel speciosa omni virtute sublata: non sunt ergo separabiles intellectu ab invicem pulchritudo animæ humanæ, & virtus. Si autem haberent se ad invicem ut causa efficiens, & ejus effectus, proculdubiò separare posset eas ab invicem intel-

Ingratitudo.

Nota.

Quæstio.

Jectus noster. Ampliùs. Sublata illa pulchritudine, A quam ibi somnias, nihil deperiret de meritis animæ humanæ, cùm omnia merita ex solis virtutibus sint. Quare nihil deperiret eidem de præmiis; & ita quantùm ad merita, & præmia supervacua est hujusmodi pulchritudo, & quantùm ad naturam similiter, quoniàm & post illam est, & post gratiam, sicut tu ponis: omninò igitur ociosa, & supervacua est Ampliùs. Si virtus imprimit hujusmodi pulchritudinem, & est suæ speciei, erunt duæ formæ ejusdem speciei in eodem, & secundùm idem, videlicet virtus, & pulchritudo, quam imprimit: si verò fuerit alterius speciei, & hoc contra naturam est, aut virtus per se, & secundùm se agens generet non virtutem, aut homo non hominem. Ampliùs. Hujusmodi pulchritudo eadem ratione imprimet aliā, & ita in infinitum. Ampliùs. Quoniàm agere, & pati contraria sunt; sicut dare, & accipere, manifestum est quoniàm impossibile est ipsa esse in eodem secundùm idem: agit autem unumquodque subjectum per formam suam omne id quod forma B ejus agere dicitur: ergo pulchritudinem, quam virtus imprimit, seu efficit, in anima humana, efficit in seipsâ, & imprimit sibiipsi per virtutem, quâ de causâ erit imprimens, & impressa, agens, & patiens, dans & recipiens sibiipsi pulchritudinem hujusmodi, non secundùm diversa, quia impartibilis, ergo secundùm idem, & hoc impossibile, quare & illud, ex quo sequitur, erit impossibile. Impossibile ergo est virtutem aliam pulchritudinem imprimere, & eisdem viis, & probationibus est ostendere; quòd impossibile est vitium maculam aliam, seu deformitatem, seu turpitudinem aliam imprimere. Jam ergo declaratum est maculas peccatorum, non aliud, quàm ipsa peccata esse, & pulchritudines virtutum, nihil nisi ipsas virtutes esse. Ampliùs. Manifestum est intelligibilia intelligentibus, avaritiam non debere generare naturaliter, vel prodigalitatem, vel C defectum ipsius, vel quod debet esse oppositum ex opposito, seu contrario naturaliter, impossibile est. Licet ergo iste relabatur in peccatum avaritiæ, non ideò vel prodigalitatem, vel effectum prodigalitatis ex hujusmodi peccato generari necesse est; imnò nec per naturam et am est possibile. Ampliùs. Unde ista fœcunditas tam monstruosa, tamque naturæ contraria ut ex uno generentur tanta monstra aliarum specierum, videlicet, ex peccato avaritiæ omnium aliorum peccatorum monstra? neque enim hoc naturaliter esse potest, neque voluntarie hoc fit, cùm hoc nec intendat, nec velit ipse, qui peccat. nec violentè, cùm violentia non imputentur ei qui peccat; violenta enim nunquàm imputanda sunt illi, cui inferuntur, sed potius inferenti. Restat ergo D peccata redire solummodò quantùm ad pœnam, hoc est, relapsum denuò imputari ad pœnam: non ergo alio intellectu, vel sensu dicunt peccata redire qui hoc sentiunt, quàm quantùm ad pœnam. Utrùm autem propter hoc quemcunque relapsum, apud eos dissensio est; quædam enim in eis solis casibus, in quibus expressum est, ea redire concedunt; in aliis autem negant, verbi gratiâ, quia ipsa veritas in Evangelio Matth cap. 18. hoc exprimit de impenso fraterno odio, sive de misericordia non impensa proximo, & Jaco. 3. videtur hoc idem expressum, ubi dicitur: Judicium sine misericordia fiet illi, qui non fecerit misericordiam. Juxta hunc modum in crimine apostasiæ, & in hæresi dicunt omnia redire peccata; apostasia enim, & hæresis omninò avertunt à Deo, & hostem, vel inimicum Dei faciunt, & propter hoc omnem gratiam Dei extinguunt, ac omnem remissionem evacuant. Eodem modo dicūt de pœnitentia pœnitentiæ, hoc est, si pœnitet, ali-

Agere & pati.

Conclusio.

Apostasia.

quam pœnitentiam egisse de peccatis suis; sicut enim pœnitentia de peccatis ipsa peccata, & debita pœnarum evacuat: sic ista execrabilis, & diabolica pœnitentia debita pœnarum, quæ per pœnitentiam relaxata erant, reducit, & revocat. Et quia testimoniis scripturæ, ac sanctorum, aut cogentibus, & validis responsionibus urgentur ad ita sentiendum in his casibus; idcircò, ita sentiunt, in aliis omninò negantes redire peccata, sicut exposuimus: aliqui verò in omni recidivo mortali, dicunt omnia redire peccata, sicut exposuimus: alii verò interpretantur reditum eorum in ingratitudinem, dicentes omnia peccata redire, propter ingratitudinem; ingratus enim est de remissione omnium, & singulorum, & propter hoc pro omnibus & singulis puniendus. Quæstionem autem habet etiam, si in aliquo casu justum est omnia redire peccata; si enim apud homines iniquissimum judicatur, ita ut justitia humana istud pati nequeat, quantò fortiùs justitia divina istud pati non poterit; cùm enim iste de præteritis peccatis condignè Deo satisfecerit, & plenam eorum remissionem ab eo obtinuerit in quodcunque peccatum relabatur, nihil pœnæ, vel satisfactionis ulteriùs pro illis ab eo exigi potest de jure Ampliùs. Cùm per pœnitentiæ sacramentum adeò restitutus sit in integrum, ut omnia ejus peccata pro non factis habeantur, cùm non labatur, nisi in unum peccatum, non potest exigi ab eo nisi pœna illa debita; alia enim non habet, cùm per pœnitentiam omnia deleta sunt, & resurgere omninò non potuerunt, ut ostendimus. Ampliùs. Peccatis illis, quæ dimissa erant, non debetur nisi pœna hæc, quā modò exigit Deus, qui totam debitam pro illis exigit propter relapsum, ut ipsi ponunt; injustè ergo exigit Deus pœnam pœnitentialem pro illis. Ampliùs. Non erit secundùm hoc ratum pœnitentiale judicium; cùm enim per relapsum, seu recidivum revocetur pœnitentialis absolutionis sententia, & irritetur, pœnitentiale judicium, nec ratum est, nec stabile. Propter hoc in errorem impietatis inducti sunt quidā, ut dicerent pœnitentialem absolutionem conditionalem tantùm esse, & peccata per pœnitentiam remitti sub conditione tantùm, videlicet. si non relapsus fuerit, vel non recidivaverit. Hic autem error primùm facit Deum iniquum esse, & impium, & hoc tribus de causis quarum prima est in hoc, quòd plùs possunt apud Deum ad damnandum pœnitentis peccata quæ nondùm habent esse nec dùm fecit, quàm bonum pœnitentiæ, quod habet ad solvendum ipsum. Secunda in hoc, quòd judicatur pœnitens, non qualis est, sed qualis futurus est: quâ perversitate, quæ major esse potest? ut non judicetur bonus qui bonus, nec pœnitens, qui veraciter pœnitens est, sed magis judicetur contumax, qualis nondùm est, quia contumax forsitan futurus est? Tertia causa est in hoc, quòd justum punit Deus pro peccatis futuris, antequàm ipsa faciat; dùm enim gratiam remissionis, & absolutionis ei subtrahit pro peccato, quod nondùm fecit, sed facturus est, indubitanter punit eum Deus, antequàm peccaverit. Quòd autem error iste impossibilis sit, non solùm impius, evidenter docemus hac una probatione; possibile enim est, duo pœnitentes, quorum alter passurus est recidivum, alter verò perseveraturus in bono, æqualiter omnia facere, quæ pertinent ad pœnitentiæ sacramentum. Cùm ergo isti duo æque atterantur, æquè conterantur, æqualiter omninò pœniteant; omnia autem æqualia merita, æquales remunerationes, seu præmia requirant apud Dei justitiam: si alter ex merito obtinet à Dei justitia plenam remissionem peccatorum necessariò obtinebit, & reliquus; hoc autem non est verum

Aliorum opinio.

Improbatio opinionis.

Prima.

Secunda.

Tertia.

Probatio.

secundùm ipsum, quia ille qui perseveraturus non est remissionem non obtinebit. In hoc ergo casu accidit evidenter Deum injustum esse, cùm æqualium meritorum alterum respiciat, & alterum non. Ampliùs. Secundùm hoc quid reportant fideles ex sacramento confessionis? cùm enim incerti sint de futura perseverantia, incerti sunt & de absolutione sua, incerti de remissione, & venia. Et propter hoc, quâ temeritate accedant ad percipiendum sacratissimam Eucharistiam, cùm meritò dubitent, an sint sacramento pœnitentiæ mundati, & loti, & à peccatorum vinculis absoluti, &c. Revertamur ergo ad inquirendum, quæ sit causa reditus peccatorum, sive in casibus nominatis, sive alibi. Si fraterno odio redeunt dimissa peccata, aut hoc est propter magnitudinem peccati istius, aut hoc est quia alia eousque pendent ex eo, ut sine ipso esse non possit, aut ex alia causa, quòd autem magnitudo ejus causa hujusmodi reditus non sit, inde manifestum est, quia multa alia majora sunt fraterno odio, sicut blasphemia, aut ipsum peccatum homicidij, aut idolatria; si ergo magnitudo hujus peccati cogeret debita esse aliorum peccatorum, & obligaret ad pœnas aliorum, omnia majora multò fortiùs hoc ipsum efficerent & hoc sive essent dimissa, sive non; remissio enim præcedens non potiùs videtur facere ad destructionem, & mortificationem peccatorum, quàm ad ressuscitationem ipsorum. Si verò hoc est ex necessariâ colligatione, & comitantia aliorum peccatorum ad ipsum, tunc nec ante remissionem, nec post, potest esse fraternum odium absque debitis aliorum. Ampliùs. Iste non peccat nisi fraterno odio, & fortè peccato ingratitudinis; ergo non est puniendus pro his duobus: non ergo erit puniendus pro jam dimissis. Ut ergo ista expediamus, dicamus quia lex justa est, & rectitudo, ut in ea puniatur quis in quo deliquit, & per quæ peccat quis, per hoc torqueatur, sicut legitur Sap. 11. Eorum enim bonorum maximè debitores sumus in alios, quæ maximè recepimus; quod omnes in se creaturæ ostendunt; quæ enim maximè lucem receperunt, maximè lucis largæ sunt, & maximè eam transfundunt; sic & de odore, sic & de sapore evidens est in omnibus aliis, ita ut nulla creatura sibi donum aliquod, seu bonum recepisse videatur, sed potiùs omnibus, quibus illud communicare potest. Sic & de donis gratiarum in toto corpore Ecclesiæ sciendum est; quemadmodùm enim in corpore humano, quod est exemplum, & figura corporis Ecclesiæ, sicut ostendit Apostolus in 12. ad Rom. & 12. primæ ad Corint. Nullum membrum sibi, vel seipsum, vel officium, quo indutum est, appropriare potest, sed toti corpori, & singulis membrorum servit, & vivit se toto, atque officio suo, tanquàm hoc sit notum. Sic & in membris Ecclesiæ Dei ex lege spiritus, quo vivunt, necesse est, ut dona gratiarum nullum sibi approprient, aut communicet, sed magis alia aliis in eis, administrent, sicut dicit ibidem Apost. in eisdem cap. Et Petrus in 4. primæ. Unusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei: Et propter hoc furti reus est in alios, & amittit merita, & justè, quæ sibi injustè appropriare volebat, & sibi retinere, propter hoc qui misericordiam in alios facere recusat, ipsum fontem misericordiæ sibi obstruit; & hoc quacunque hora, & quandocunque fratri in se peccanti non remittit, nec à Deo remissionem accipit. Non ergo pro magnitudine peccati tantùm hoc est, sed propter naturam peccati, quæ peccatorem suum inimicum Dei efficit; inimicus enim cujuscunque hominis, inimicus Dei est, eo enim ipso quòd Deum

Causa reditus peccatorum.

Remissio.

Corpus humanum figura Ecclesiæ.

E in essentia sua impugnare non potest impugnat in homine suo; reges enim & principes, etsi in personis suis impugnationes hostium suorum non sustineant, in hominibus tamen suis sustinent, & in aliis rebus suis. Non est autem mirum si is qui se inimicum Dei constituit, quantumcunque placatus ei fuerit, iratum illum sibi reddit. Sed dices fortasse, quia reverà meritò iratum illum sibi reddit, quantùm ad peccatum illud, videlicet odij fraterni, sed quantùm ad alia, quæ ex misericordia sua remiserat, non, nisi immeritò, & injustè irasci de cætero potest. Propter hoc adjecimus de lege justitiæ, de quâ dictum est Lucæ 6. & in casu isto, eâ mensurâ, quâ mensi fueritis, remetietur vobis; lex enim justitiæ est, ut quod quis in alios statuit, eodem ipse utatur, ut qui iram servat in alios, servetur & ipsi, sicut legitur Eccl. 28. Homo homini servat iram, & à

F domino quærit medelã. Et alia multa similia leguntur ibidẽ. Hæc ergo est justitia, propter quã dimissa debita repetimur, quia dimittenda non dimittuntur. Accedit ad hoc ingratitudo, cujus pœna justissima est, ut beneficium, pro quo gratia condigna non redditur, ingrato penitùs auferatur; sicut & alibi de servo manumisso dicitur, ut in servitutem pristinam propter vitium ingratitudinis redigatur. Videntur autem æquales esse secundùm hoc unumquodque peccatum, & ingratitudo de remissione ipsius; si enim propter ingratitudinem de remissione, auferenda est de jure ipsa remissio, & justè, propter ingratitudinem de remissione facta, denuò efficitur pœnæ priùs dimissæ debitor: ejusdem ergo pœnæ efficitur debitor per ingratitudinem remissionis, & per peccatum ante dimissum: quæcunque autem ejusdem pœnæ debitorem efficiunt, sive ad eandem pœnam obligant, æqualia peccata sunt in unoquoque. Ex quo manifestè consequens est per

G ingratitudinem, seu ingratitudines, tantas pœnas redire super relabentes, quantæ priùs eis debebantur pro omnibus peccatis suis; cùm enim de unoquoque peccatorum sit facta remissio, erit & de unaquaque remissione recidivante, seu relabente una ingratitudo, & propter hoc numero erunt æquales peccatis priùs dimissis, & subsequentes per recidivum ingratitudines: æquales autem erant magnitudine, sive intensione, ut ostendimus, quare & pœnæ eis debitæ erunt æquales. Æqualis ergo pœnæ debitor efficitur recidivans per ingratitudinem illi, cujus priùs erat debitor, antequàm per pœnitentiam consequeretur remissionem: nec refert dicere pœnam unam, an multas, & unam ingratitudinem, an multas, sive sit una remissio aggregata ex omni-

H bus remissionibus singulorum peccatorum, sive sint multæ per se, & de ingratitudinibus similiter idem sequitur: si enim partes singulæ cujusque totius æquales sunt similibus partibus singulis, cujuscunque alterius totius, erit totum æquale toti, imò generaliter, sicut pars ad partem similem, hoc est ejusdem denominationis, ita totum ad totum se habere necesse est; & etiamsi non sit ibi aggregatio totalis: si tamen est ingratitudo una de tota remissione peccatorum facta, vel de omnibus peccatis ante dimissis simul acceptis, cùm sit ejusdem obligatoria vel earundem sicut ostendimus, idem est: sive ergo propter legem justitiæ, quam diximus, sive propter ingratitudinem, rectè dicuntur redire peccata, id est debita pœnarum, quia tantæ debentur ingratitudini, quantæ dimissæ fuerant. Propter legem autem justitiæ dicimus quantùm ad casus expressos, in quibus solùm volunt quidam locum habere reditum peccatorum. Tentabimus autem declarare istud aliter, & dicemus, quia quocunque peccato mortali, qui post receptam remissionem

Attende.

sionem relabitur, indubitanter extinguit in se gratiam, quâ Deo gratus erat, & propter hoc sequelam ipsius, aut effectum, ac saltem communicantem inseparabiliter remissionem; sicut enim non potest præstari remissio peccatorum, quin præstetur & gratia, sic nec esse. Ampliùs. Sicut dividi non potest gratia, ita ut in parte sit aliquis sanctus, & in parte peccator; sic nec remissio peccatorum dividi potest, videlicet ut in parte teneantur, & in parte dimittantur. Hoc autem accidit hîc si ita est, ut maneat facta priùs remissio, cùm præterita dimissa sunt, & recidivum teneatur. In parte ergo dimittuntur, & in parte retinentur peccata istius. Ampliùs. Si reversus fuerit, & receptus in gratiam principis sui, vel domini, aliquis ex hostibus ejusdem, si dederit ei castrum, vel prædium quodcunque, nunquid si recesserit ab eo postmodùm, & ad hostes ejus se transtulerit, aliquid ex donariis sibi à principe datis, ei servabitur? certum est, quòd non. Quòd si donata ei jure auferantur, & meritò, cur non & condonata? verbi gratiâ, si debita ei multa condonata fuerint, cur non & ipsa condonatio per datorem jure, & meritò revocabitur? Ampliùs. Si vita ipsa indignum se efficit, & membris quibus contra Deum peccavit, quantò fortiùs ipsa remissione peccatorum: si enim bonis naturalibus indignum se reddit, ita ut meritò ei auferri possint, quantò fortiùs gratuitis. Ampliùs. Locus gratiæ, & remissionis peccatorum Ecclesia Dei est: certum enim est, quia extra illam, nec gratia, nec remissio peccatorum; cùm enim per peccatum mortale recidivum quodcunque extra Ecclesiam recidivans se faciat, extra gratiam & remissionem omninò se facit. Quemadmodùm si quis orbem luminis solaris exit, extra calorem, & lumen Solis se faciens utroque se privat: est enim Ecclesia velut orbis veri Solis intelligentiæ, atque justitiæ, quam & luce & cognitione salutaris veritatis illuminat, & calore vivificæ charitatis inflammat. Ampliùs. In sola Ecclesia, & ipsi soli est gratia & pax; extra verò ira, & perditio universaliter, & facies arcus extenti, & imminentis gladii: qui verò in Ecclesia sunt, sicut in refugio sunt, & sicut sub scuto divinæ protectionis; qui ergo à foris ab Ecclesia veniunt, tanquàm à facie arcus, & imminentis gladii fugiunt. Cùm ergo exeunt inermes arcui eidem extento, divini scilicet judicii & gladio imminenti, hoc est vindictæ ipsius, inermes se ipsos exponunt. Ex hoc ergo exemplo manifestum est, quòd recidivantes peccatores in ipsam iram, quam per pœnitentiam effugerant, incidunt, & gladio, quem evaserant, se exponunt, ad infernale patibulum, à cujus via reducti erant, deviantes à via veritatis & rectitudinis, recurrunt. Intellige ergo sanè, & circumspectè remissionem pœnarum, quia magis propriè evasio est, sive effugium ab eis; quemadmodùm enim qui videt casum fulminis, & declinat ictum ipsius, vel trahitur ab aliquo, à patre scilicet, vel amico seorsùm à via fulguris, ne cadat super ipsum, sic largissimus miserator Deus fulgurantissimam iram æternæ damnationis videns casuram super peccatorem, trahit ipsum seorsùm in partem sortis sanctorum, quæ pars sua est; trahit inquam ipsum per pœnitentiam, & declinat à via per quam venit horrenda illa damnatio. Et quia hoc facit gratis cùm ipse peccator contrarium meruerit, dicitur remittere pœnam, sive damnationem æternam, & ipsa peccata remittere quantùm ad pœnam, dùm propter illa non dimittit, quin avertat ipsum, atque declinet à via, quâ currebat ad æternam damnationem. Sicut ergo eadem est gehenna, nec mutatur sive ut curras ad illam, sive divertas ab illa, & manet semper in eadem, sed dicitur remitti tibi, cùm declinaveris, & abstraheris à via, quâ itur ad illam; sic ad iram, & incendium unum, & idem, redit peccator recidivans, à quo priùs perfugerat. Per pœnitentiam ergo peccata remittit Deus peccatoribus quantùm ad pœnam, id est non imputat, quandò non finit illos ire ad illam. Quia ergo dicuntur redire peccata quantùm ad pœnam, magis propriè diceretur, redeunt peccatores per recidivum ad pœnam, & ad illam eandem, ad quam ante pœnitentiam recurrebant, sed tamen per recidivum majorem effectum. Quod autem objicit de divino judicio, quia non videtur esse ratum, & sententia absolutionis irrita, postquàm omnia revocantur per recidivum evidenti exemplo solvimus; si enim duceretur latro ad patibulum, & judex misericordia motus in eum, eriperet eum de manibus tortorum, & in domum suam adduceret, & inter filios collocaret, atque cohæredem illis constitueret: ille verò spreta illa hæreditate præclara, ac societate filiorum, gratiaque adoptionis illius contempta, domum exiret, & se tortoribus tradens, eadem via, vel alia denuò ad patibulum spontè iret, omnia data sibi & promissa ab ipso rege facta irrita faceret, & inutilia sibi redderet; sic & miser peccator quæcunque per pœnitentiam à rege regum vel data, vel promissa fuerant evacuat, & sentētiam absolutionis pro se (ut ita dicamus) latam, inutilem sibi reddit, & pœnitentiale judicium irritat nec ratum est quantùm ad ipsum, dùm ipsum servare non vult; talia enim judicia in potestate sunt judicantium, & aliorum judiciorum sententia, ita ut eos, contra quos latæ fuerint, eas servare compellant; hîc autem non sic. Quod verò adjicit ad pœnam satisfactionis, multùm abutitur nomine satisfactionis, & multùm nomine pœnæ; magis enim sacramentum est, & medicina ipsa pœnitentia, quàm satisfactio, vel pœna; insuper pœnitentia tota donum Dei est, & propter hoc nihil dictum est, quod Deus injustè pœnam illam satisfactoriam exegerit, cùm potiùs dicendum esset, quòd donum illud medicinale, ac virtuosum peccatori Deus misericordissimè dederit. Sed de his meliùs loquemur in sequentibus. Et attende quòd rectiùs dicitur peccatorem recidivantem pœnas sibi dimissas repetere, quàm Deum. Quemadmodùm qui de aquis extractus est, & denuò se immergens aquas repetit, & de incendio raptus, iterùm se præcipitans in illud proprium incendium repetit; non autem utriusque extractor, aut liberator, qui si fortè in aqua, vel in igne illum propter incorrigibilitatem suam, & contumaciam dimiserit, non pœnarum illarum extractor, sed potiùs permissor hac de causa dicendus est, quamquàm placeat ei, & meritò contumacium atque rebellium justissima pœna, atque damnatio. Si quis autem quæreret utrùm sit magis malus recidivans peccator, quàm ante fuerit, scilicet quàm pœniteret, licet dici posset, quòd sic, & à multis, & magnis jam dictum sit, quia majoris pœnæ debitor, cùm sit debitor pœnarum per pœnitentiam anteà dimissarum, & pœnitentiæ, quæ pro recidivo peccato debetur eidem; hoc enim quasi pro regula habent, ut magis malus sit, qui majoris pœnæ debitor est gehennalis: potest tamen dici juxta ea, quæ ante diximus, quòd magis malus est tantò, quantò addit peccatum recidivum ex ingratitudine, tam malus; videlicet quantùm ante, ut supra ostendimus: super ingratitudines autem habent malitiam peccata recidivi. Si quis autem objiciat, ergo major pœnitentia injungenda est ei, quàm priùs, si intelligat magis pœnalis, malè esset secundùm hoc peccatoribus consuetudinariis, & corpore delicatis. Præterea ubi sequitur, homo est magis infirmus,

Gratia non dividitur. — *Ecclesia.* — *Similitudo.* — *Peccata quomodo redire dicantur,* — *Pœnitentia donum Dei.* — *Simile.* — *Quæstio.* — *Objectio.*

quàm ante, ergo major ei potio, seu medicina danda. Manifestum est, quòd non sequitur. Si autem ita intelligat, quia magis malus, immò magis puniendus gehennaliter, ergo & pœnitentialiter, hoc utique sequeretur: si pœnitentia, vel pœna directè intenderet, vel virtus ejus, & efficacia consisteret in pœna: nos autem in sequentibus fructus pœnitentiæ nominatæ, & numeratæ intendimus declarare. Summa autem omnium istorum est pœnas peccatorum jam dimissorum redire ex integro de jure, & justitia vel potiùs recidivantes peccatores redire, & recidere in ipsas, quantùm est de jure, & justitia meritum ipsorum; fines autem misericordiæ Dei, vel limites, non hîc, nec alibi præscribimus, sed immensitatem ejus semper & veneramur, & prædicamus. Post hoc ergo de ipsa satisfactione, quæ, & qualis esse debeat, prout nobis donabitur desuper, dicemus, in quo adjuvamur ab ipso nomine satisfactionis ratione ipsius. Satisfactio est, quâ Deo satisfit, hoc est Deo satis est, vel Deo sufficit de vita, vel de conversatione pœnitentis pro injuriis, & contumeliis, quæ ei peccando irrogavit. Et propter hoc ipsa contritio interdùm ipsa satisfactio est, ultrà quam nihil requirit Deus à pœnitente pro omnibus peccatis, atque delictis suis; tantum enim est nonnunquàm desiderium revertendi ad Deum in pœnitente, & restituendi, atque augendi Deo quicquid subtraxit ei honoris aut gloriæ, tantus zelus ulciscendi in semetipsum irrogatas Deo injurias, vel contumelias, tanta ira, & odium in omnia ea quæ Deo displicent, vitia, & peccata, tantus ardor dilectionis in ea, quæ Deo placent, & ad virtutes, & opera earum, tantus dolor de offensa Dei, & recessione ab ipso, tam magnificum, tamque fervens propositum omnia aggrediendi, audendi, & sustinendi quæcunque beneplacitum Dei fuerit ipsum agere, & sustinere, tanta humilitas abjiciendi se, & subjiciendi consilio Ecclesiæ, tanta deprecationis & orationis devotio, ut meritò baptismus flaminis vocanda sit; baptismus inquam plenæ emendationis à culpis, & plenæ liberationis à pœnis, ut evolare absque sensu, & purgatorii experientiâ faciat pœnitentes, si ipsâ horâ ex corporibus excesserint, & meritò quidem tanta gratia contritionis aliqui illustrantur. Quia verò peccatum omne contumelia est in Deum, & vulneratio ipsius peccatoris, & damnificatio proximorum, necessariò emendatio ejus, vel expiatio debet continere tria istis cõtraria, videlicet ut sit honoratoria Dei, medicatoria pœnitentis, & restitutoria proximorum. Et quia injuria, seu injustitia, seu iniquitas est omne peccatum, sicut dicit Joan. in 3 primæ canonicæ; Necessariò satisfactio debet esse justitiatoria ipsius. Quia verò medicatoria est, debet esse consumptoria, seu expulsoria morbi, atque reliquiarum ipsius, confortatoria caloris vitalis, sive vivifici, quam usitato nomine dicimus charitatem. Tertiò debet esse conservatoria sanitatis, sive salutis. Hi sunt septem fructus pœnitentiæ, videlicet, Dei honoratio contra irrogantem ei contumeliam peccati, peccantis ipsius justitiatio contra iniquitatem, & injustitiam peccati, damnorum illatorum restitutio contra damnificationem, & nocumentum ipsius. quartò sanatio contra læsionem, seu vulnerationem peccantis, cujus tres fructus nominavimus; videlicet consumptionem morbi, seu reliquiarum ipsius confortationem vitalis, ac vivifici caloris, conservationem salutis, seu sanitatis. Septimus verò fructus est sanctificatio pœnitentis, quæ est elongatio non solùm ab execrationibus peccatorum, sed etiam à prophanationibus communis, ac sæcularis vitæ, atque applicatio, & adhæsio sanctorum, tam scilicet hominum sanctorum, quàm

Baptismus flaminis.

Nota.

rerum: & hoc quoniàm omne peccatum execratio est, hoc est sanctitati contrarium. Confessor ergo in injungendo satisfactionem, solerter penset Dei contumeliam in peccato pœnitentis, ut honore contrario expietur. Verbi gratia: Si peccavit pœnitens in loco Dei honori, & gloriæ deputato, puta in Ecclesiâ, injungendum est ei, ut in ipsâ Ecclesiâ specialem honorem pro expiatione illius contumeliæ, vel ad tempus, vel perpetuè Deo repédat: quemadmodùm, ut flexis genibus, atque nudatis sit in Ecclesiâ tépore aliquo vel horâ. Similiter si contra locum sanctum peccaverit effingendo, seu aliquid auferendo ex ipso, ut illum eundem, vel alium honoret, vel vitæ constructione, vel ornamenti alicujus oblatione. Quòd si contra sacratissimam Eucharistiam aliquid execrabile commiserit, verbi gratiâ blasphemiam, aut maleficium, quod vulgò sortiariam dicunt, injungendus erit ei specialis honor, ac veneratio ipsius, ut ab ipsâ horâ quâ Sacerdotis manibus elevatur in Missâ salutanda à populis, & adoranda, flexis, ac nudatis genibus, caput ad terram ponat, & quâ devotione ei datum fuerit, tanti sceleris venia precetur à misericordissimo redemptore; idem faciat ubicunque eandem sacratissimam, & venerandissimam Eucharistiam, vel repositam, vel transeuntem cognoverit. Quòd si dives hoc temporalibus abundans fecerit, ut vas pretiosum, atque speciosum, in quo reponatur ipsa veneranda Eucharistia redemptoris, offerat, injungatur, vel cereos qui ànte ipsam die ac nocte ardeant & luceant, vel incensum, quod cremetur in hora incensus sui inter manus sacerdotis, juxta morem laudabilem quarundam Ecclesiarum cum idoneis thuribulis. Juxta hunc modum si contra sanctum Chrisma aliquid nefarium facit, ut in aliquâ afflictione corporis sui intersit consecrationi ipsius, vel alio aliquo opere honorem ipsum, aut oblationem, vasis speciosi ad reponendum seu deportandum ipsum. Radix autem probationis in his, & in aliis de quibus hîc agitur, contrarietas est, quâ efficitur, ut contraria contrariis convenientiùs, & efficaciùs expientur. Eodem modo pro blasphemiis laudes, & benedictiones, &c. oris obsequia injungenda erunt; juxta hunc modum injungenda erit satisfactio pro exhonorationibus, seu contumeliis sanctorum, ut si gloriosam Dei matrem blasphemaverit, ad impendendum ei specialem honorem vel obsequii, vel oblationis inducatur. Hinc est quòd injungendum est eis, qui metu suppliciorum Christum dominum negaverunt coram infidelibus, ut illum ibidem constanter confiteantur, contumeliam abnegationis honorificentiâ confessionis emendantes; propter hoc etiam & his, qui turpitudine conversationis Ecclesiam Dei scandalizaverunt, & exempla perniciei suæ transmiserunt ad alios, consultè ac salubriter injungitur, ut manifesto suæ correctionis exemplo, scandali sui correctionem aboleant, & bonum nomen Christi, quod fecerant fœtidum apud maledicos, sanctum & venerabile efficiant facti bonus odor ipsius bonæ operationis fragrantiâ, & resonantiâ bonæ famæ; sicut legitur ad Corint. 2. De his specialiter intelligitur illud Ecclesiastici 20. Quàm bonum est correptum manifestare pœnitentiam, quàm gloriosum scilicet Deo propter devotionem inde ipsum laudantium, quàm utile propter ædificationem invitari volentium, quàm salubre propter reparationem revertentium, quàm suave propter flagrantiam opinantium, atque narrantium. Deinde quia peccatum omne iniquitas est, & injustitia, ipsa satisfactio pro illo debet esse justificatio pœnitentis, & esse justificatio, quæ mortem ipsius spiritualem, aut vitæ culpabilis extinctioné efficiat,

Nota.

Nota.

Nota.

juxta illud Exodi 22. Maleficos non patiens vivere. A Jejunium enim, quod gulæ voracitatem non extinguit, jejunium non est, sed dilatio comestionis propter meliùs, aut avidiùs comedendum, aut commutatio comestionum duarum in unam, quæ & lautior est, & servientibus laboriosior: gulæ verò, & ventri suavior, Diabolo gratiosior, & pretio sumptuosior, quàm duæ. Jejunium ergo quod quinque fructus istos, & sextum qui est eleemosyna, afferre debuit ad minùs, quandóque ista detrimenta, seu nocumenta Deo, & animabus infert. Sic & de omni afflictione attendendum est, ut mortiferam voluptatem abradat penitùs, & extinguat; non enim quemadmodùm de materialibus latronibus macerationibus solâ similitudine interdùm justitia fit, eo quòd correctio & emendatio eorum speratur, ita & B de spiritualibus maleficiis faciendum est in his, ubi nulla spes est emendationis; nihil enim recipit contrarium essentiæ suæ naturaliter. Sicut albedo non potest fieri nigra, nec nigredo alba; sic vitia, peccata nunquàm fieri possunt bona. Nulla ergo spes emendationis de ipsis habenda est, & ideò de terrâ cordis, & corporis per mortem ipsorum penitùs auferenda, sicut legitur ad Col. 3 Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram. Væ illis qui latrones penitùs occidendos, solummodò mutilant, quales sunt qui multo numero ferculorum unum tantùm abstinentiæ detrahunt, cùm ingluvialis illa multitudo, atque varietas, non solùm per parsimoniam necessitatis præcidenda est, sed etiã ulteriùs detruncanda; moderatione enim necessitatis soli præsenti gulositati occurritur, & obsistitur, sed præterita per illam nequaquàm justitiatur, nisi & ab ipsâ C necessitate, hoc est pretiosâ, & necessariâ refectionis sufficientiâ aliquid detrahatur. *Nota.* Nonnulli verò in illud inciderunt ridiculum, ut latrones quos crucifigere, & occidere debuerunt, honestent potiùs, & decorent, quasi indecentem superfluitatem capillorum, & barbæ eisdem rescindentes, ut honestiùs scilicet incedant, & ab irrisione, & opprobrio hominum parcatur eisdem. Hi sunt qui à vitiis comessationis, & ebrietatis, frequentationes tabernarum, & induitiones saccorum, cæterasque ribaldicæ vilitatis ignominias absciderunt, claris ac fulgidis vestibus, magnificæque structuræ domibus præfata duo officia exornantes, ac decorantes. Vides ergo quòd frequentatio tabernarum, ac denudatio corporum à vestibus suis, induitioque saccorum, non de substantiâ sunt comessationis, aut ebrietatis, sed sicut superfluitates sunt capillorum, aut barbæ deturpantes ea, & propter hoc, qui talia ab istis suis D vitiis auferunt, sunt quemadmodùm iniquissimi præfecti, & ridiculosi justitiarii, qui latronibus crucifigendis non solùm parcunt, sed eos exornant, atque decorant, ut sine opprobrio, & ignominiâ inter justos, & sanctos vivant. Ampliùs. Ea debet esse cibi, potusque parcitas, quæ virtutem continentiæ adjuvet, eaque sancti laboris exercitatio superfluum tertiæ digestionis consumat; ex illo enim sunt ebullitiones, & inundationes tentationum luxuriæ. Juxta hunc modum ea debet esse sanctarum exercitationum occupatio, quæ nullum locum ociositati patere sinat; *Attende.* est enim occupatio sicut murus altus, & fortis, omninóque diabolo inconcussus, & impenetrabilis, omnem viam ei removens, & omnem aditum ad cor nostrum eidem occludens; ociositas, verò sicut muri defectus, atque clausuræ, & via patens hostibus infernalibus absque repagulo: propter quod dicitur Ecclesiastici 24. Multam malitiam docuit ociositas. Et juxta exempla ista de aliis justitiationibus sentiendum est.

CAPUT XX.

De restitutione agitur hoc articulo

Restitutio verò, quam tertium fructum satisfactionis supra posuimus, spiritualis intelligenda est, & non temporalis; temporalis enim restitutio, non est pars satisfactionis ullo modo, sicut restitutio usurarum, & rapinarum: restitutio verò spiritualis est primùm animarum, quas miser peccator Deo abstulit, quam dicimus pœnitenti, si eidem possibilis est, primitùs, & maximè injungendam esse; sive enim perversitate dignitatis aliquas animas subvertit, vel Deo abstulit, sive prece, vel pretio, sive vi, sive fraude, sive etiam exemplo aliquas animas corrupit, & in peccatorum mortem induxit, ad earum reparationem, sive recuperationem, Deoque faciendam refectionem in primis, & maximè, laborare debet. Si puellas aliquas corrupit, *Nota.* aut prostituit, ut eas vel nuptui tradat, si facultates eidem in hoc suppetunt, vel alio modo ad viam vitæ reducat; si enim non dimittitur peccatum nisi restituatur ablatum temporale, & hoc vel effectu, vel saltem affectu; quantò fortiùs non dimittitur, si pretiosissimum ablatum spirituale, cui Deus aliud pretium imponere noluit, quàm unigenitum suum, pro quo & ipsum dedit nisi restituatur, quatenùs possibile est ablatori? Secundò si impedivit animarum salutem, ut bonum pastorem haberet, aut faciens, aut procurans, ut malum haberent, qui animas non quærat. Quæ damnatio, quia penè perpetua est, & in mensuram, aut æstimationem nostram non cadit, ejusque restitutio impossibilis, vix habet consilium; quot enim millia animarum pereant per unius prælati negligentiam, aut malitiam, quis æstimet? Deindè hujusmodi perditio hæreditaria est; multiplicatis enim nepotibus, & malitiæ suæ ministris, atque fautoribus accidit, ut hæreditate sanctuarium Dei possideat, in posteris; quicunque enim ex carne suâ ibidem canonici constituti sunt, caro sunt; & propter hoc, quicunque in eadem in posterum nascetur, prælatus ex ipsis, aut per ipsos, caro erit; quod enim nascitur ex carne caro est, sicut legitur Joan. 3. Huic ergo quid aliud injungendum videtur, nisi ut laboret ad liberationem Ecclesiæ illius, & animarum totius episcopatus per amotionem scilicet ipsius prælati, qui tantæ stragis animarum, & caput est, & auctor, & ad substitutionem pastoris, qui animas & quærere velit, & sufficiat? Quàm difficile autem, & plerumque impossibile sit consilium istud adimplere, videlicet malorum prælatorum amotionem, & bonorum substitutionem procurare, aut facere, omninò cæcus est, qui non videt. Tertiò si ipsemet locum regiminis exigat, vel occupet in Dei contumeliam, & perniciem animarum, Ecclesiæque propriæ subversionem, cui similiter ipsa restitutio damnorum irrogatorum Deo, & animabus ad integrum impossibile est. Injungendum est autem ei, ut resignationem suam procuret, & per collaterales, atque ministros (qui animas quærant) periculis earum occurrat, jamque perditas recuperare totis studiis, ac viribus enitatur. Propter hoc quantùm capio, duo genera malorum hominum perditissima sunt, & à perditione penè irrevocabilia, & quibus via salutis etiam à doctissimis vix inveniri possit, videlicet Ecclesiarum conventualium canonici, vel monachi minores, majoresque prælati; unius enim electionis peccato, videlicet quod in ea canonicus, aut monachus committit, difficilis est inveniri conveniens, & condigna satisfactio, & penè impossibilis effectu, etiamsi aliud in ea non requiratur, quàm restitutio damni

ficationis, quam diximus animarum. Quæ autem satisfactio injungenda sit prælato majori, qui talem minorem, non dico, in Ecclesiâ instituit, sed tali lupo, atque carnifici animas cruciandas tradit, tam flagitioso corruptori Christi sponsam prostituit, nisi ut illo amoto, idoneum præficiat, qui pro ipso sanctæ conversationis meritis, ac diligentissimâ pastoralis officii executione satisfaciat? Quartò si defraudavit Deum debitis officiis, & animas debitis suffragiis, atque servitiis. Officia intelligimus hic ecclesiastica, videlicet orandi, psallendi, & diligendi, si horas, scilicet canonicas omninò non dixit, aut non, ut debuit, & decuit, si Missas non celebravit, aut Missis non interfuerit aut si utrunque fecit, non tamen prout debuit, & decuit, si non suffragia debita animabus impendit, videlicet bonis, ut perseverent, atque proficiant, malis ut revertantur, & resipiscant eis qui sunt in purgatorio, ut citò liberentur, & promissam gloriam obtineant: injungendum ergo erit ei, ut ista aut minoris, aut majoris devotionis pinguedine in posterum restituat, aut restitui à viris sanctis, & collegiis sanctorum emendicando procuret, vel quod extremum est, suppleri hoc, quibus suffragiorum debitor est, de magnitudine misericordiæ Dei omnibus diebus, quanta devotione ei datum fuerit, precetur, & oret. Servitia verò animarum vocamus docere, judicare, prædicare, pacificare; horum omnium restitutio facienda est, & districtiùs injungenda: circunspectè verò judicantibus, nec pars satisfactionis, nec fructus judicandus esset, cùm omnia hæc aliàs debita sint, hoc est per semetipsa, licet peccatum nullum præcessisset. Quintò si famâ damnificavit aliquem, quod furtum gravissimum judicat, Ambros. dicens, quòd tolerabiliores sunt fures, qui vestes & alia bona nostra diripiunt, quàm detractores, qui famam nostram lacerant, &c. Famæ ergo, & opinionis læsæ facienda est restitutio, quæ quidem perdifficilis est, & à nullo eam adhuc factam audivimus, & propter hoc apparet magnitudo periculi, & pœnæ inevasibilitas in istis dãnificationibus, quas nominavimus. Quid ergo injungendum erit detractoribus, nisi ubicunque mala seminaverunt, ibi prædicent, & suadeant, ne de malis proximorũ, vel dictis vel dicendis, eis credatur, & ad hoc judicant eos, qui ipsis in parte istâ crediderant, prout commodè possunt. Medicatoria verò debet esse satisfactio; primùm scilicet consumptoria morbi, aut reliquiarum ipsius: verbi gratiâ. Si luxuria extinguenda est, declinandus est aspectus mulierum, declinanda earum colloquia, avertere aures à cantilenis amatoriis & à flatibus venenatissimis, hoc est suggestionibus, precibus, tractatibus venereæ turpitudinis, declinando etiam ciborum, & potuum luxuriam carnis inflammantium, horum vitetur vel usus, vel saltem superfluitas; sicut enim ista, quæ enumeravimus luxuriam carnis incendunt, augent, & nutriunt sic subtractio eorum necessariò illam extinguit, penitúsque consumit: & in hoc est probatio à contrariis; & generaliter medicina efficacissima ad extinguendum omnem morbum vitiorum, & peccatorum, conficitur ex omnibus considerationibus, quas tibi in tractatu de attritione, & contritione nominavimus, & numeravimus, & colliguntur omnia hæc, atque assumuntur ex ipsis vitiis, & peccatis, quemadmodùm ex serpentibus, & scorpionibus medicina efficitur contra nocumenta ipsorum, sicut ibidem ostendimus. Valent & ad idem sacræ objurgationes, & propter hoc injungendum est hujusmodi pœnitentibus, ut mordaces prædicatores asperrimè, acerriméque vitia suggillantes frequenter audiant. Canes etiam detractores linguas

Nota.

Consilium salutare.

In detractores.

E habent medicinales in parte istâ: & propter hoc expedit hujusmodi pœnitentibus, ut infamia sua, morsusque detractorum ad eos perveniat. Medicina autem vehementer, efficaciterque consumptissima rememoratio est, recogitatio mortis assidua; mortis dico tàm temporalis, quàm æternæ. Cæterùm ægritudines, vulnera, carceres, vincula, omneque genus tribulationum medicamenta validissima, ac saluberrima sunt; sed illa misericordissimus Deus interdùm per semetipsum solùm, interdùm per alios adhibet pœnitentibus, & propter hoc illa non sunt à confessoribus injungenda. Sanctis verò labor & voluntaria afflictio multùm conferunt ad consumptionem, & extinctionem vitiorum, & peccatorum: generaliter autem seorsùm fieri à peccatoribus, & peccata conciliantibus, seu procurantibus, & declinare opportunitates, & incentiva vitiorum & peccatorum, & cohabitare cum sanctis, ac justis, ac vacare bonis exercitationibus, quæ peccatis con-
F trariæ sunt, ac repugnantes medicina consumptiva, ac extinctiva vitiorum ac peccatorum. Hìc autem medicamenta tantùm loquimur, quæ in nobis, idest in potestate nostra posita esse videntur; scimus enim scriptum esse in 4. Deuter. quòd Deus noster ignis consumens est; nec dubitamus ipsam gratiam Dei super omnia mortificativam esse, ac extinctivam vitiorum, & peccatorum. Debet etiam esse conformatoria, sive conformativa, ita ut non solùm vitam spiritualem deficere non desinat, sed etiam ut roboret, & augeat: & quia vita spiritualis, vita omnium virtutum est, omnium inquam, sine quibus nec Deo placetur, nec æternæ fœlicitatis merces acquiritur, ea debet esse satisfactionis exercitatio, quæ omnes virtutes augeat, & roboret, quemadmodùm fidem miraculorum, auditus, & lectio ipsorum, aut inspectio, si ea videre datum fuerit; similiter
G charitatem divinæ bonitatis contemplatio, & beneficiorum ejusdem crebra rememoratio; sic spem divinarum promissionum exhibitio. & electorum in tribulatione positorum liberatio, & consolatio, inimicorumque humiliatio, si tantâ cogitatione, & mente, & præ oculis cordis fuerint, eodem modo & timorem divinæ districtionis, & judiciorum meditatio, ac tormentorum infernalium præcogitatio: & juxta has vias ea pœnitenti injungenda sunt, quæ vitam spiritualem nutriunt, & confortant, inter quæ lectio, & oratio, divinorumque officiorum frequentatio, sanctorumque virorum convictus, & cohabitatio, vel saltem frequens visitatio, dummodò declinentur contraria præcipuum locum obtinere videntur. Virtutem autem humilitatis mirabiliter excitat, & roborat ipsum exemplum Domini Salvatoris de ablutione pedum servorum, sicut
H dicit August. super 13. cap. Joan. Prudentia autem magna est, & saluberrimum artificium exercitare se in modicis, ac levibus; verbi gratiâ: si à toto ferculo abstinere non potes, aggrediaris gulam vincere in uno saltem morsello, & posteà experiaris & in alio, & videbis, atque gaudebis insperatum, & incredibilem abstinentiæ profectum divino adjutorio, ac juvamine inde tibi succurrere: sicut & experimento didicimus de illo qui multâ vi, ac difficultate vix ab initio portare poterat, ut septimam partem dominicæ orationis unâ die totâ dicere sufficeret, deinde paulatim adjutus, atque confortatus divinitùs, ut eam totam unâ die diceret, postmodùm ut una die septies diceret, quod cùm aliquantis diebus observasset, cousque favente divinâ gratiâ provectus est, ut omne onus injunctæ sibi satisfactionis, non solùm leviter, sed etiam gaudenter portaret. Sic de illo, quem tantâ servitute avaritiæ vitium oppresserat, ut omninò nihil dare posset, omnipotentiæ

Medicina consumptiva.

Nota.

omnipotentis Dei misericordia operata est. Primùm A siquidem præcepit dispensatori suo aliquid de bonis suis pauperibus erogare, verùm adeò modicum, adeóque occultè, ut nullo modo ad notitiam ejus perveniret, minatus dispensatori, quia si hoc quocunque modo deprehendere posset, ipsum tanquàm dissipatorem, atque furem puniret. Deinde cùm in fine anni rationem reddente dispensatore bona sua duplicata esse cognovisset, interrogavit illum, si quid illo anno pauperibus erogasset, quo respondente quia erogasset, & etiam quantùm præcepit ei, ut duplò tantùm in anno sequenti eidem erogaret; veruntamen hoc eo inscio faceret, similes ei minas prioribus intentans; quod & ipse fecit. Elapso verò anno factâ computatione invenit bona quadruplicata, & interrogavit à dispensatore sicut priùs, auditóque ab eo, quibus & quantùm, præcepit ei dicens, furare mihi & isto anno quadruplum ejus, B quod præterito anno furatus es mihi, & da pauperibus: veruntamen modis omnibus cave, ne istud sciam, nullo enim modo videre possum, quòd aliquid de bonis meis detur pauperibus. Quod cùm ita per multos annos factum esset, videlicet, quòd dominus pium furtum dispensatori multiplicare præciperet, dispensator verò fidelissimam fraudem domino suo faceret, & misericordissimus Deus multiplicationes bonorum suorum adaugeret, atque magnificaret, tam magnifico cœlestis virtutis adjutorio, victa est avaritia, adeóque dejecta, ut dispensatori præciperet dicens, cave de cætero, ne parcas bonis meis, furare inde quidquid poteris, & rape vi de manibus meis, & da pauperibus etiam jussus, & prohibitus à me. In quo vide, à quantâ in- C firmitate, & debilitate ad quantam fortitudinem, à quantâ parvitate ad quantam magnitudinem virtus largitatis in eo projecta fuerit, quæ furtum, & rapinâ non solùm vicit, sed etiam sibi servire voluit, & coëgit. Sic & simile miraculum virtutis suæ operari dignata est divina clementia temporibus nostris in quodam nobili, & divite qui cùm terræ sanctæ peregrinationem aggressus esset, & ad mare usque pervenisset, videns mare extimuit ingressum navis & expavit, & in littore remansit. Luctabatur de die in diẽ virtus fortitudinis in eo licet modica, & debilis contra timiditatem, & horrorem maris; quod cùm vincere non posset per semetipsam, incidit cordi ejus divinâ inspiratione consilium magnificum, videlicet ut præciperet servis suis, ut ejus pedibus, & manibus, fortiter ligatis, quantumcunque invitum, ac renitentem, illum in navem mitterent, nullâ iracundiâ ejus, nullis minis, aut terroribus ipsius ipsum de navi emitterent, donec ad terram sanctam applicuissent, & ut etiam juramen- D to exactissimo firmarent. Quæ omnia sic facta sunt, transvectus est in terram iratus, & renitens, ac repugnans pro viribus, servis minas tormentorum, & mortis omnibus diebus, & noctibus transjectationis ingeminans; in quo facto vide, quàm modica fuerit ab initio virtus fortitudinis, & quàm debilis, quæ maris aspectum ferre non poterat, deinde ad illud culmen perfectionis provecta est, ut eum adeò invincibilem redderet, ut ipsemet victus, & sponte manus dans pusillanimitati, etiam de ea invitus, voluntate, & proposito triumpharet. Propter quod modis omnibus suademus, ut teneris adhuc, & infirmis pœnitentibus, & tanquàm de gravibus morbis, & ægritudinibus convalescere incipientibus, non solùm leves, ac salubres exercitationes, sed etiam jocundæ si fieri potest, injungantur. Jocundum autem est, sanctoque risu plenissimum illudere diabolo, & eum velut jocando confundere,

Pium furtum.

Attende.

verbi gratiâ, dùm tenes morsellum suavem in manu, parat os caro tua, & aperit ad recipiendum illum, parat se, & extendit manum gulæ ad recipiendum momentaneum, quod lenocinium ideò pedagiũ dicimus, quia à palato, & gutture per transitum, & ratione transitus percipitur, parat fauces & ventrem diabolus, ut te per illum morsellũ devoret, aut saltẽ aliquid de sanguine tuo sugat, devorat te per morsellum, cùm gulæ lenocinium mortale peccatum tibi est, sugit aliquid de sanguine tuo infixo vulnere non læthali, sed tamen nonnullo: illud ergo vitio gulæ simul, atque diabolo, ut morsellum, ad quem toto hiatu fauces porrigunt non solùm non percipiant, sed pro eo plagam; quemadmodùm dùm solet illudi canibus; ipse enim est draco formatus ad illudendum ei; dùm enim projicis hujusmodi morsellum inter reliquias mensæ tuæ, eo percutitur diabolus, & gula simul: eo velut suavissimi odoris sacrificio delectatur clementissimus Deus, eo velut lanceâ transfiguntur hostes tui diabolus & gula, sicut legitur Eccles. 29. Super lanceam adversùs inimicum tuum pugnabit eleemosyna. Debet esse & conservatoria, ut non solùm conferat vitam spiritualem, sed etiam præservet à futuris, & imminentibus nocumentis: in quo quatuor remedia validissima sunt, *Nota.* quorum primum est oratio, quâ servatio, atque custodia totâ devotione, atque obsecratione à misericordissimo omnium bonorum largitore Deo expetendæ sunt, sicut legitur in Psal. Conserva me Domine. Et iterùm: Custodi me, ut pupillam oculi. Secundum, est occupatio sancta, atque continua, est enim interpolatio sanctæ occupationis velut apertio januæ adultero, & velut ruptio muri hostibus, & velut foramen in navi navigantibus, & velut foramen in vase liquorem pretiosissimum in eo portantibus. Quantâ ergo solicitudine obstruenda sunt foramina, & rivulæ in navi, ne aquæ intrent, obstruendum foramen vasis, ne liquor effluat, continuanda est occupatio sancta, ne aquæ amarissimæ, ac fœtidissimæ peccatorũ navem cordis intrent, ne balsamum pretiosissimũ divinæ gratiæ effluens effundatur. Tertium est novissimorũ memoratio, videlicet mortis corporalis mortis æternæ, & vitæ æternæ, de hoc Eccl. 7. In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, & in æternum non peccabis. Quartum est ipsa visitatio speciei nostræ, sicut legitur Job 5. Visitans speciem tuam non peccabis, quod est dicere: idest solerter considerans nobilitatem speciei tuæ, quia homo es, ad imaginem scilicet Dei conditus, & formatus. Et hoc est, quod dicit Tullius in libro Tusculanarum quæstionum. Sedationem animi continet in conspectu posita humana natura, quicquid ingruat, in eandem arcem confugiendum est eadem sunt arma sumenda. Alij intelligunt vitæ speciem visitationem fratrum in tribulatione positorum, hoc est visitare infirmos, incarceratos, & pauperes, hoc est consolari eos, & alere, & rectè, quantùm capimus, intelligunt; in hujusmodi enim operibus humilitas, & pietas conjunctæ sunt. Humilitas autem conservat à casu, quoniàm suum in imo detinet possessorem. Unde Aug. Humilitas in imo est, & ideò non habet, quo cadat. Pietas verò quicquid subsidij, vel solatii nos facit impẽdere corporalibus infirmitatibus fratrum, hoc impetrat à Deo rependi spiritualibus nostris. Audivimus etiam quendam dicentem ex hoc multùm se, & frequentatione pauperum, & infirmorum, in parte istâ profecisse, & robur multum contra peccatorum insultus accepisse. Eccles. Ne pigriteris visitare infirmum, ex hoc enim in charitate firmabetis. Septimũ fructum satisfactionis posuimus supra,

satisfactionem esse dicentes contra execrabilitatem peccatorum: hæc autem est, quæ pœnitentem à mundo, & eis quæ mundi sunt, seorsum facit, & ad Deum ipsum colligit, & in Deum ipsum confert, ita ut ipsi soli vivat, sicut legitur in psal. Et anima mea illi vivet. Et hoc est quod dicit Aposto. in 2. ad Corint. 20. Nemo militans Deo implicat se sæcularibus negocijs: hoc est, non solùm illicita, & prohibita, idest vitia, & peccata declinantur, sed etiam licita, & concessa. Propter hoc injungenda est interdùm pœnitentibus abstinentia ab amplexibus propriarum uxorum: sicut dicit Apostolus in 7. primæ ad Corint. Nolite fraudare invicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi. *Nota.* Similiter & declinare consortia hominum, & conspectus publicos fugere, atque spectacula, à negociationibus desistere, ab armorum exercitijs cessare, licet ista licita, & concessa sint, nonnunquàm tamen pœnitentibus injungendum, se recedere ab hujusmodi, maximè ab his qui in hujusmodi periclitati sunt. Duabus autem de causis ab his secedendum est pœnitentibus, & hoc vel ex toto, vel ad tempus, videlicet propter periculum, ut diximus, quia vix, & rarò sine peccato exercentur, & quia vacare Deo, aut omninò non sinunt, aut saltem vacationem ipsius non parùm retrahunt: propter hunc fructum, injungendæ sunt divinorum beneficiorum considerationes, orationes gratiarum actiones benedictiones, & sanctorum venerationes, non solùm sanctorum angelorum & hominum, sed etiam sanctorum locorum, vasorum, & ornamentorum, atque sacrorum dierum: propter quod vigiliæ, & cęteræ observantiæ solemnitatum de consuetudine Ecclesiæ, injunguntur pœnitentibus; *Attende.* tunc enim erit omni laude cumulata satisfactio, tunc erunt digni fructus pœnitentiæ. Post hoc sequitur determinare, utrùm iterari necesse sit satisfactionem, si in mortali peccato facta sit. In quo visum est quibusdam, quòd pro infecta habenda sit, sicut dies ritus Nazarenorum, qui pro infectis habebantur, si vel uno die ante expletum numerum satisfactionis suæ quocunque modo se pollueren. *Vide.* Nos autem dicimus distinguendum esse; sunt enim quædam opera, quorum nec augetur gratia nec minuitur peccatum: verbi gratiâ; Basilica, pons, domus, cùm sint bona quædam opera, nec meliora sunt, si constructa, vel ædificata fuerint ex charitate, nec mala, aut minus bona, si ædificata fuerint in peccato, vel etiam ex peccato; & propter hoc quantum est in seipsis, Deo minùs accepta: & ideò si facta fuerint in mortali peccato, ex injunctione satisfactoriâ, non sunt pro infectis habenda; nec ergo ex necessitate iteranda hujusmodi opera operata. Sunt & alia quorum bonitas, & acceptabilitas, aut charitas est, aut ex charitate; & propter hoc ad placandum Deum non sufficiunt, nisi cùm facta fuerint ex charitate: si enim per charitatem & placent Deo, & placant ipsum sine charitate non placent ei, nec placant ipsum, & ideò nec ei satisfaciunt: manifestum est, quòd quantùm ad placationem, seu satisfactionem irrita sunt, & ideò vel iteranda, vel locorum eorum, quæ Deo placeant, injungenda. Et hæc sunt opera, quæ consueverunt vocari opera operantia. Et hoc est, quod dominus dicit Isa. 58. Ecce in die jejunii vestri invenitur voluntas vestra. Ecce ad lites, & contentiones jejunatis: nunquid tale est jejunium quod elegi? nunquid istud vocavi jejunium? Opera ergo ista operantia vocamus ipsum operari nostrum, ut jejunare, orare, psallere: ędificare ergo est opus operans, ipsum verò ędificium est opus operatum. Si quis quęrat, ad quid ergo valebunt opera hujusmodi, scilicet de genere bonorum facta in peccato mortali: Respondeo quoniàm ad multa: primùm enim sunt accessus, & appropinquatio ad viâ vitæ, & quasi reversio ad ipsam. Quemadmodùm si quis quærat de iterante, qui aberravit à viâ suâ, & revertitur ad ipsam; respondeo, quòd ipsa reversione reverà non agit iter cœptum: sic & hujusmodi pœnitens per hujusmodi opera in mortali facta reverà non vadit ad vitam, sed ad viam vitę, si perseveret in eis, revertitur: ergo unus fructus hujusmodi operum est reversio ad viam vitę. Secundus est diminutio tentationum; *Diminutio tentationum.* nemo enim dubitat, quin jejunia, & aliæ afflictiones, omnesque bonæ exercitationes licet in peccato mortali fiant, quòd tentationes diminuunt, & virtute, & numero, ita ut etiam pauciores sint, & debiliores, & hoc est eis ex ipsâ naturâ suâ, hoc est ex naturali contrarietate, quam habent ad tentationes, atque ad vitia & peccata. Tertius fructus est restrictio potestatis diabolicę; minus enim ex necessitate potest in eos, qui utcumque rebellant contra eum atque repugnant, quàm in eos qui omninò cedentes, eum super se pacificè regnare permittunt; conantibus contra Diabolum, & vitia, atque peccata necesse est adjutorem adesse misericordissimum Deum. Quartus est confortatio nostrarum virium naturalium, seu invalescentia ipsarum: omnis enim virtus ipso usu sui, & exercitatione moderatâ, ac debita confortatur, & invalescit: abusione verò sui, & otio immoderato debilitatur, & tandem deficit: eo enim usque potest quis quiescere, ut omninò deficiat in eo virtus gressibilis, & eo usque cessare à visu, quòd omninò efficiatur cęcus. Quintus fructus est præparatio ad gratiam, quemadmodùm aratio, & irrigatio præparatio sunt ad seminis exortivum, & remollitio ceræ ad scripturam, & sigillationem, sicut supra diximus in capite de attritione. Sextus fructus est impetratio gratiæ gratum facientis; hujusmodi enim opera, cùm manserint desiderio revertendi ad Deum, & invaluerint consuetudine, atque pinguerunt devotione, meritoria efficiuntur ipsius gratiæ gratum facientis, meritoria inquam ex congruo divinæ largitatis, & clementiæ, non autem ex condigno nostræ justitiæ: congruit siquidem divitijs, & largitati divinæ pietatis sic pulsantibus aperire, sic petentibus dare, sic quęrentibus se ostendere. Post hęc relinquitur nobis inquirere, utrùm satisfactiones istæ arbitrariæ sint, aut determinatæ, & limitatę, ita ut nihil de eis minuere, vel detrahere confessoribus concessum sit, nihil adjicere. Quòd si quis dixerit eas esse limitatas hoc modo, necesse est, ut ea limitatione, quam sacri canones præscribere videntur aut alia limitatione, quæ nondùm est Ecclesię revelata: quòd si limitatione canonica, manifestum est hoc falsum esse, & iniquum, falsum quidem, quia ipsi sacri canones eas dicunt esse arbitrarias: *Satisfactiones.* iniquum verò, quia in eodem genere peccati contigit unum plus peccare, alium minus: canonica enim pœnitentia, seu satisfactio, hoc est in canonibus statuta, una est pro genere peccati. In uno autem genere peccati incidunt, majus, & minus peccatum, ut diximus: quare majus, & minus peccatum secundùm limitationem canonum una & eadem pœnitentia punirentur, & una atque æqualis pro inæqualibus peccatis satisfactio injungeretur. Et hæc est iniquitas, videlicet ut inæqualiter peccantes, æqualiter justitientur; uno enim adulterio contingit duos sacerdotes inæqualiter peccare. & etiam unum & eundem adulterantem interdùm graviùs, interdùm minus graviter peccare. Non oportet immorari in his, cùm ipsi canones hoc determinant, ut dicimus, & ipsa auctoritas ecclesiæ, id est, sedes apostolica hoc fatetur in ipsis canonibus. *Nota.* Quare canonicæ injunctiones magis pœnæ ad correctionem peccantium

statutæ,

statutæ, quàm sacramétales satisfactiones nonnullis esse videntur. Nonnullis autem videntur esse exemplaria satisfactionum pœnitentialium, ut juxta illas, vel cùm visum fuerit aliqua de his, aut etiam ipsæmet pœnitentiæ canonicæ pœnitentibus injungantur; in quo non parùm videtur consultum esse confessoribus, dùm eisdem viæ pœnitentialium injunctionum per ipsas pœnitentias canonicas ex parte aliqua sunt apertæ. Nec dubitandum est confessores sequi debere canones pœnitentiales, quatenùs fragilitati nostrorum temporum, & qualitati pœnitentium congruit, quatenùs etiam tam multiplex ruptura, vel laceratio retis Petri patitur, quæ præ magnitudine, & multitudine conclusionum piscium, valde modicum habet hodie integrum, vel illæsum. Scire etiam debes errorem multorum, qui pœnam correctoriam, & vindicatoriam delictorum, pœnitentialem satisfactionem reputant; propter quod & debita, quæ in eis sint punita, vel vindicata fuerint, confiteri ampliùs omninò non curant, Verbi gratiâ, statuitur in omnibus abbatiis, ut qui tale quid fecerit detrudatur ad carcerem gravis culpæ uno anno. Æstimant ergo, quòd postquàm sic delinquens pœnam hujusmodi carceris per annum sustinuit, quòd nec confessione, nec pœnitentiâ ampliùs indigeat pro illo delicto; & generaliter de quibuscunque delictis in capitulis suis per ipsam disciplinam capitularem, sive regularem vindicatum fuerit, se reputant apud Deum penitùs absolutos: ex quo errore de necessitate accideret, quòd in in ipso prætorio à peccatis suis, & delictis absolventur per ipsas prætorianas pœnas ibidem damnati, mutilati, suspensi, dummodò pœnas illas eo animo, & intentione exciperent à carnificibus quibus illas capitulares disciplinas à prioribus, & aliis majoribus suis. Hi profectò nesciunt forum capitulare judiciale tantùm esse, quasi quoddam (ut ita loquamur) prætorium; ignorant etiam intentionem esse etiam præsidentis capitulo, non ad remissionem peccatorum, sed magis ad vindictam eorum, & ad repressionem, atque correctionem ipsorum per pœnas, & disciplinam regularem: forum verò pœnitentiale magis esse sacramentale, quàm judiciale, intentionemque confessoris in eo, quòd confessor, ad sacrationem animarum, & remissionem peccatorum quam etiam omnipotentis Dei misericordiâ, confessoris ministerio, virtute clavium invisibiliter operatur: manifestum autem est, quòd non attendunt, quòd nec absolutio sic punitis ac disciplinatis unquàm præstatur in capitulis, sicut nec in prætorio seculari prætoriali severitate damnatis, ac punitis, nec ideò minus judiciale est, sive prætorianum, capitulare forum, quàm seculare prætorium, quia minores in eo pœnæ, quàm in sæculari prætorio affliguntur; si enim minoritas pœnarum, sive differentia pœnarum in majoritate, & minoritate, eousque fora diversificaret, necessariò diversificaret idem forum claustrale in seipso; & ipsa fora prætoria secularia eousque diversificaret, ut etiam minoritate pœnarum cogeret interdùm ea esse regularia, sive claustralia. Cùm enim Apostolus à Judæis quinquies quadragenas una minus acciperet, sicut testatur in 11. secundæ ad Cor. & utique in foro seculari, ac prætoriano; à judicibus enim propter ista pœna infligenda erat. sicut & ipse Dominus in lege statuerat; sicut legitur Deuter. 15. in capitulis autem regularibus interdùm major flagellatio omnibus his quandocunque irrogatur delinquentibus: unde quandocunque accideret de necessitate regulare forum magis esse prætorianum quàm ipsum sæculare prætorianum. Docendi ergo sunt hujusmodi errantes non debere esse contenti disciplinâ regulari; sed post vel ante illã debere adire forũ pœnitentiale propter sanctificationem, & ad Dei reconciliationẽ, quæ etiam divinâ largitione præstatur. Quoniàm verò quibusdam omnis satisfactio pœnitẽtialis videtur determinata esse apud Deum, ac limitata, ita ut omnis minor necessariâ suppletione indigeat; cui si hìc quod deest, additum non fuerit, in purgatorio supplebitur: si quid autem supra quàm limitatum est apud Deum, habuit de injunctione sacerdotali, illud esse superfluum, vel iniquum. Quid veritas de hoc habeat evidenti declaratione ostendimus; si enim ita est, duo inconvenientia evidẽter sequuntur. Primum, ut nulla sit potestas Ecclesiæ, nulla virtus clavium; si enim sit determinatum judicio, vel statuto regio, quæ & quanta pœna furi irroganda sit & pro furto nulla sit potestas carnificis: manifestum est, nullam esse potestatem prætorii, vel carnificis augendi, vel minuendi, vel mutandi illam. Confessor autem non est, nisi sicut præco, vel carnifex in hoc: quare nulla est potestas ipsius in foro pœnitentiali. Ampliùs. Sicut irritum est quicquid agit mandatarius mandatum habens limitatum, si mandati fines excesserit, ita & irritum erit plerunque, quicquid confessor, qui utique mandatum de injungenda satisfactione, & de absolvendo pœnitente mandatum habet, absolvendo, & pœnitentiam injungendo, egit. Ampliùs. Quis audebit esse confessor? & quid stultius, ac dementius quàm confessoris officium suscipere, cùm hoc officium sit injungendi, & absolvendi pœnitentes, si nemo scire posset quas, quantas, quales pœnitentias injungere debeat? Secundum inconveniens est, quòd cùm Deus nemini revelet quantitatem, & limitationem pœnitentialium satisfactionum, quid aliud velle videtur, quàm errare ministros suos in injungendis pœnitentiis, cùm nec eis revelare curet quid in parte ista facere debeant, nec ipsi hoc per semetipsos cognoscere valeant. Ampliùs. Omni rege, omni præsidente erit Deus secundùm errorem istum negligentior; nemo enim regum, vel præsidentium vult habere ministros, quibus non injungat, atque declaret, quid facere debeant; confessoribus autem non determinat, nec declarat Deus beneplacitum voluntatis suæ in parte illa. Ampliùs. Quis adeò insipiens est ex præsidentibus, ut in aliquo officio velit institui inscios, & ignorantes, quid agere ex illo officio debeant? idem enim esset, ac si cæcos ministros institueret, & idem est Deo in officio pœnitentiario tales ministros instituere, & cæcos duces in via reconciliationis ad ipsam pœnitentiã præbere & hoc esset, vel velle eos errare, vel nolle pœnitentes reverti ad ipsum, & velle illud pœnitentibus, cùm non reportent beneficium absolutionis à confessoribus, plerunque cùm vel potestatem non habeant, vel ipsius officii sui ignorantes, & ignari sint, ut diximus. Secundùm hoc ergo nihil sunt remissiones, sive indulgentiæ quas facit Ecclesia, & mutationes pœnitentiarum. Apparet ergo hunc errorem claves Ecclesiæ destruere, & potestatem sacerdotum annullare, & judicium pœnitentiale quod in præcedentibus tam multipliciter stabilivimus, penitùs evacuare. Et quoniàm nec falsum nec impossibile, nec inconveniens sequi potest, nisi ex falso, aut impossibili, aut inconvenienti; manifestum est hunc errorem falsum esse, & impossibilem, catholicæque doctrinæ, ac veritati omninò insonum, & inconvenientem. Dicimus ergo determinatum esse apud Deum certitudine infallibilis scientiæ suæ, quæ, quanta, qualisve injungenda sit satisfactio pœnitentialis pœnitenti cuique: non autem determinatum præcisa quantitatis limitatione; & hoc est, quia unus, & idem pœnitens liberari potest, & ab-

Nota. Vide. Remissiones & indulgentia

solvi diversarum pœnitentiarum injunctione, & E æqualiter peccantibus, atque pœnitentibus injungi salubriter possunt inæquales pœnitentiæ, seu satisfactiones; cùm enim in arbitrio confessoris & voluntate pœnitentialem satisfactionem positam esse dicamus; dicimus consequenter, quòd in bona fide ipsius hoc positum est: hoc autem exigit bona fide, ut consulantur periti juris cœlestis, atque divini, vel scripta sanctorum, atque prudentium de pœnitentia, atque injunctione, ubi confessori propria peritia non sufficit, & quod debita deliberatione, atque consilio pœnitenti injunxit, hoc misericors Deus tanquàm gratam satisfactionem & sacrificium reconciliationis, seu propitiationis à pœnitente suscipit; sic enim, ne erretur in judicio, quo de agro, vel fundo, vel de alia re temporali agitur, tantopere consuluntur libri legum, ac judiciorum secularium, atque solicitè examinatur factum, de quo, vel per F quod judicandum est, tantâ circumspectione cogitatur, deputatur, circumspicitur, atque pronunciatur etiam in scriptis sententia; quantò magis similia omnia facienda sunt in hoc judicio spirituali? Et qui minori diligentia uteretur in isto judicio, quàm in judicio seculari, manifestè negligens esset, & iniquus atque infidelis judex, cùm esse debeat diligens investigator juris utriusque partis, quæ coram ipso contendunt, & fidelis prospector ambobus, ac debitor conservationis juris sui, nec possumus non malæ fidei judicem reputare, qui periculosissimam, arduosissimamque causam animarum imperitiæ suæ committit. Interdùm tamen misericordissimus, ac sapientissimus Deus humilitatem, ac devotionem confitentium respiciens, imperitis G confessoribus, etiam ignorantibus, inspirat saluberrima consilia satisfactionum. Quia ergo contingere potest, ut in eodem genere peccati diversis confessoribus solerter, ac studiosè agentibus, diversæ & inæquales videantur injungendæ satisfactiones, & hoc de consilio prudentiũ, vel de propriâ circumspectione, atque prudentiâ, piè credimus, & sentimus, quia utraque satisfactio grata est Deo, & accepta, & utraque sufficit, licet inæquales sint ipsæ, & æqualia peccata pro quibus injunguntur; illam enim reputamus satisfactionem sufficientem, quæ de consilio Ecclesiæ injungitur, consilium Ecclesiæ in qua necesse est dico, Deo providente, & faciente, copiam esse consiliorum salutarium, quæ prudentium circumspectio, vel scripta sanctorum dictaverint. Et hanc dicimus esse potestatem Ecclesiæ, & hoc ei in parte istâ commissum, ut satisfactiones, quas ea fide, eoque consilio, quibus diximus, confitentibus injunxerit, ratas, gratas, & acceptas habeat misericors Deus, nullique peccato præcidit, H aut limitavit Deus satisfactionem, quin & majori & minori satisfiat, prout juris divini consultus videlicet valeat experire; sicut enim non arctavit totam Ecclesiam suam, & omnes divini juris consultus, ad dandum unum, ac singulare in unoquoque peccato consilium; sic neque omnes æqualiter peccantes ad unam numero, & singularem satisfactionem. Et propter hoc licet Ecclesiæ Dei (cui tradidit claves regni cœlorum) aliis aliter aperire, & cui commissa est apotheca medicamẽtorum spiritualium, aliis sic, aliis aliter consulere, & mederi, & augere, & minuere, pœnitentiales satisfactiones, & mutare prout hoc pertinere videbit ad Dei gloriam, & honorem, & saluti pœnitentium expedire.

Nota. *Nota.* *Attende.* *Nota.*

CAPUT XXI.

Enumerat officia Confessoris eleganti, & pulchro ordine: sed vocabulis, & nominibus honestioribus, & elegantioribus.

Post hæc nominabimus, & numerabimus officia Confessoris. Horum ergo omnium primum, atque præcipuum est officium sanctificationis. Ex quo officio quo ad absolutionem, & benedictionem ipsius, divinique nominis invocationem vincula peccatorum disrumpuntur in cordibus pœnitentium, maculæ absterguntur, gratiæ infunduntur, veniæ, & remissiones pœnarum gehennalium, & etiam pœnitentialium de divinæ largitatis munificentiâ tribuuntur. Propter hoc maximè congruit eidem, ut sanctus ipse, & immaculatus sit, cujus ministerio, & per quem pœnitentes, & confitentes sanctificari & sperant, & quærunt. Congruit etiam, ut in loco sacro, si fieri potest, & sacrâ stolâ ornatus confessiones audiat, propter reverentiam, & sanctitatem sancti ministerij, ut devotionem aut augeat, aut excitet confitentibus. Ex isto officio incumbit eidem longè facere pœnitentes non solùm, ab execrationibus peccatorum; sed etiam à mundo, & de his, quæ mundi sunt, Deoque illos proximos facere, & inseparabiliter adhærentes & quoties potest, quæ illorum sunt, in honorem, & obsequium ejus convertere. Secundum officium est officium judicandi, ex quo incumbit ei, ut sciat singulorum, terminũque: justitiationes, & ipsa crimina ab invicem dignoscere, atque distinguere; videlicet, ut sciat exurendum esse apostatam spiritualem, mactandam esse Domino sacrilegum, exhæredandum esse cum tota posteritate reum majestatis, lapidandum esse adulterum, & suspendendum, seu crucifigendum latronem, submergendum esse piratam, vexandum illusionibus, ac contumeliis alieni honoris raptorem, relegandum esse servum fugitivum, & sepeliendum esse vivum proditorem; apostatam autem spiritualem intelligimus omnem peccatorem Christianum, eo quòd post susceptum ritum Christianum, & participationem sacramentorum, à Deo recedens per mortale peccatum, Diabolo adhæret, factus servus ipsius; hunc exurendum diximus igne iræ sanctæ, quâ adversùs semetipsum excandescere debet, totusque conflagrari, donec apostasia hujusmodi in eo penitùs consumatur, vel igne tribulationis pœnitentialis, vel igne Spiritus sancti, qui propriè charitas nuncupatur. Juxta hunc modum, & sacrilegum omnem Christianum peccatorem dicimus, qui templum Dei, quod ipsemet est, in se ipso violavit, occidens in ipso hominem, scilicet spiritualiter, contaminatione peccati evertit ædificium virtutum, & bonorum operum, subvertens excussit incendio, scilicet iræ, & invidiæ, aut odij, aut cujuscunque alterius hujus pestis, & hoc est quod legitur prima ad Corinthios tertio. Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. Et iterùm. Nescitis, quia templum Dei estis, & spiritus Domini habitat in vobis? Templum inquam sunt omnes Christiani, opere Spiritus sancti dicatum, & consecratum, ut dicit Augustinus. Meritò ergo tam nefarius sacrilegus disperdendus, atque mactandus Domino, hoc est, in ejus servitio totus consumendus, ita ut nihil sacrilego istius execrationis in eo remaneat inconsumptum. Sic & reum majestatis dicimus esse

Nota. *Nota.* *Templum Dei omnes Christiani.*

esse exhæredandum, & exterminandum esse cum tota progenie sua. Verbi gratiâ: Fornicator, hoc est, reus majestatis divinæ, contra cujus honorem, & dominationem, inimicum etiam capitalem, idest Diabolum, in castrum, seu civitatem, quam ab ipso Deo singulari homagio, ac ligio tenebat, idest, semetipsum, introduxit, dominumque ejusdem feudi mortalis peccati servitio, atque servituti illum constituit, ipsaque civitate, vel castro Deum, quantùm in ipso est, exhæredauit, seque à Deo recedens, Diaboloque adhærens, hostem Dei effecit: fornicator ergo reus est majestatis. Hujus genus, seu progenies sunt fornicationis cogitator, fornicationis concupitor, fornicationis delectator, in fornicationem consentitor, fornicationis perpetrator, fornicationis iterator, fornicationis assuefactor; deinde excusator, defensor, gloriator. Cognati verò ejus, atque propinqui sunt prolocutor, procurator, receptator, similiter inceutor, seu infamator. In quibus volumus, ut intelligantur exornator, turpiumque cantilenar decantatorũ, & omni modo quisquis est hujus turpitudinis adjutor. Tota ergo ista maledicta progenies exterminanda est cum ipso capite suo, scilicet fornicatore. Adultera verò lapidanda erit, quæ spreto honorabili connubio, quod cum rege regum Christo domino contraxerat in baptismo, spretoque regis cœlestis dotalitio, omnium corruptionum, atque lenonum, vilissimum, æternaque damnatione à cœlesti regno, & foro bannitum Diabolum, patibuloque infernali absque ulla spe redemptionis adjudicatum, abjectâ veste pretiosissimâ, ac speciosissimâ, omnium virtutum decore, ac varietate contextâ, nuda, & ignominiâ plena peccando sequi, nec erubuit, nec verita est. Meritò ergo lapidanda est durissimis objurgationibus sacrorum eloquiorum, quæ sunt lapides limpidissimi de torrente, quibus quondàm percussus est Golias à David, sicut legitur 1. Reg. 17. Pœna siquidem adulterarum lapidatio erat in lege, sicut legitur Levit. 20. & Joan 8. Lapidatio autem hîc duobus modis facienda est vel ut audiat pœnitens frequenter mordacissimos Doctores, & prædicatores, qui scilicet duriùs peccata reprehendendo percutiunt, vel si ipse pœnitens sacris literis fuerit eruditus, hoc ipse faciat, semetipsum duriter, ac sæpiùs objurgando donec omninò confracta, comminuta, atque contrita sit adultera anima ejus. Quia verò etiam fustigatio pœna literalis, id est, flagellatio privata injungenda est ei, ut adulter peccati sui recolat ad confusionem adducentem gratiam, & gloriam; sicut legitur Eccles. 4. & ipsum adulterum pœna consueta vindicet. Juxta hos modos prosequendum est de aliis, ut spiritalis pirata immergatur in mari lachrymarum, & alieni honoris raptor, hoc est ambitiosus, & inanis gloriator, propriis irrisionibus, atque contumeliis, aut alienis afficiatur, non declinans alienas irrisiones, vel probra, nisi propter Dei honorem, & ecclesiæ scandalum, irrisores etiam, & subsannatores suos habeat, ut justificationis suæ ministros, & executores, & tantò ampliùs eos diligat, quantò ipsi magis gratis, hoc est, sine sumptu curiæ suæ justitiam exequantur; alii enim prætores non absque sumptu, & mercede tortores habent, atque carnifices, pœnitens verò tales habet, quales diximus: quoniàm non solùm ultrò, sed etiam improbè se ingerunt, ut curiæ ipsius pœnitentis justitiam, sive justitiationem absque diminutione, & fictione dulciter exerceant. Sepelitri verò vitium intelligimus includi pœnitentem in reclusorio, & intrudi in monasterio vel à publicis conspectibus, atque spectaculis, quolibet modo secludi, vel occultare præteritæ vitæ turpitudinem, novæ ac sanctæ conversationis decore. Solemus autem vivos sepultos propriè intelligere eos, in quibus adhuc vivit quidem peccandi voluntas, sed timore, ac pudore non manifestatur operibus, immò clausa tenetur, non odens exire in lucem manifestationis. Similiter & regularis professionis, omnes in quibus vetus homo vivit voluntate peccandi, carnalibus cogitationibus, ac desideriis nondùm extinctis, sub habitu, velut sudario, & sub aggere claustralium observantiarum, velut tumulo vivunt sepulti, & vivunt inquinati. Hæc autem pœna videlicet sepultura viventis magnorum scelerum pœna est apud judices seculares: verùm, provt hîc intendimus, nisi de tumulis istis prorumpentes exeant in testimonium infernalis, ac diabolicæ resurrectionis, facilè in ipsis tumulis extinguuntur: propter quod periculosissimum est pœnitentibus & horrendum spiritualibus oculis, sepultos hujus exire de tumulis: & vulgò mortui equitantes, & armis dimicantes, & in hastis ludentes, & familia exercitus herlexhim dicuntur apud gallicos, apud hispanos verò exercitus antiquus: de his verò, & de hujusmodi in tractatu, quem de Angelis, & dæmonibus, cæterisque spiritualibus, ac nobilibus substantiis, Deo favente, & Deo comite, scribere proponimus, provt nobis cælitùs donabitur, dicemus. Tertium officium confessoris, officium est pacifici inter Deum, & pœnitentem mediatoris. Ex hoc autem officio incumbit ipsi primùm nosse modos, & vias, quibus pax reformari solet etiam apud homines inter se discordes, qui sunt septem in universo. Primùm est judicio, sicut legitur Proverb. 16. Judicium determinat causas. Si quidem si pœnitens pareat in foro pœnitentiali, & judicio illius stet secundùm omnes partes illius judicij, quas in præcedentibus nominavimus, & numeravimus, pacem habebit cum Deo; nihil enim ultrà id, quod jure Deo adjudicandum est, à pœnitente requirere potest. In quibus omnibus primum est, ut Deo possessionem fundi, quo ipsum pœnitens iniquissimè spoliavit, restituat: fundus autem iste ipsemet pœnitens est. Secundò, ut de fructibus in medio, hoc est, toto peccati tempore, amissis, ante ingressum litis, Deo per cautionem, sive satisfactionem, cùm aliàs non possit, satisfiat. Hæc autem cautio intelligenda est firmitas boni propositi, non votum, non juramentum, nec etiam promissio simplex; nullum enim horum trium exigendum est à pœnitente, ne fiant laqueus majoris ruinæ. De his autem in alio tractatu de pœnitentiâ, nos latiùs diximus. Pœnas verò spirituales, & nonnullas corporales, quas Dei injuriator, atque malefactor pœnitentiali judicio sustinere debet, pro parte numeravimus. Genera verò patibulorum, sive tormentorum, in tractatu quem de passione dominicâ scripsimus, diligenter, & nominata, & elucidata sunt. Secundus modus reformationis pacis, dicitur vulgariter legitima inquisitio, per quam de jure utriusque partis litigantium consistit, ubi utramque partem eo contentam esse oportet, quòd per inquisitionem ad eam pertinere inventum fuerit: sic inter Deum, & pœnitentem, inquisitione de utriusque jure per fidelem, ac veridicam attestationem ipsius pœnitentis diligentissimè factâ, nihil ampliùs sibi vendicet pœnitens, quàm quod eidem inquisitio donaverit, hoc est solam confusionem in facie, solamque culpam, atque pœnam culpæ debitam, & generaliter omnia bona Deo tribuat, sibi mala; sicut legitur Daniel. 2. Nobis confusio faciei, tibi autem domino Deo nostro misericordia, & propitiatio. Nihil enim ampliùs ad se

pertinere miser peccator inveniet, per arctissimam, E examinantissimamque inquisitionem, quàm culpam, & pœnam meritam, quibus si contentus esse voluerit, & in omnibus Dei bonis nihil se prorsùs Nota. juris habere recognoscés, ea Deo dimiserit, nullum de cætero, nisi de mandato ejus, aut beneplacito usurpaturus, pacem habet cum Deo, vel jure suo contentus, & jus divinum, quantùm est de proposito ejus, & voluntate, non invasurus. Tertius modus reformandæ pacis dicitur per consensum, sive corde ad cor: fit autē pax per hanc viam inter pœnitentem, & Deum, cùm pœnitens ad consentiendum divinę voluntati inducitur, videlicet ut facere velit, sive consentiat pro recuperanda Dei pace, & amore, quod eum facere sciverit divinæ beneplacitum voluntatis. Confessoris autem est nosse in parte F voluntatem divinam, hoc est, quam satisfactionem ab unoquoque pœnitente pro peccatis Deus gratam habeat, & acceptam. Quartus modus est arbitrio complacito per quem pax inter pœnitentem, & Deum reformatur, quotiens pœnitens arbitrio, hoc est, beneplacito confessoris omninò se subdit, com-Nota. mittit, & tradit: prudentis enim ac fidelis confessoris voluntati & beneplacito causas, quas adversùs habet, Deus similiter commisit, & ut ita dicamus, in ejus beneplacitum irritabiliter, ac irrevocabiliter comprómisit, sigillique proprij appensione, hoc est filij proprij suspensione, qui est figura, & character substantiæ suæ ex primo ad Hebræos, ac literis evangelicis compromissionem formavit, Math. 16. Quodcumque ligaveris, quodcunque solveris. Quintus modus est tradere, sive reddere miserationem ejus, contra quem peccatum est, seu de- G lictum. Sic pœnitens Deo pacificatur, cùm beneplaNota. cito divinæ miserationis omninò se tradit. Sextus modus dono, vel pretio, interdùm enim projicit quis pecuniam, ut redimat sibi pacem, quoniàm pax fit inter Deum, & pœnitentem, & cùm ipse pœnitens de consilio confessoris, aliquid eorum, quæ voti sunt, domino Deo offert, dat sicut est ingressus religionis, assumptio hierosolimitanæ peregrinationis, & hujusmodi alia, quæ dona ideò vocamus, quia gratuitò, & non ex debito offeruntur. Quæ verò mandatorum sunt, sive in præcepto nōn dona, sed debita non donata, sed reddita sunt dicenda. Septimus modus est victoria, quæ interdùm bellis finem pacis imponit, & inimicos in subditos & servos convertit. Sic interdùm vincit Deus pœnitentes, aut beneficijs, aut flagellis, aut simul utrisque, ita ut rebellare adversùs eum de cætero non velint, quin potiùs Deo serviant subjugati. Ad pa- H cem verò pœnitentes inducere urgentissimum, ac Nota. efficacissimum est eisdem ostendere quantâ instantiâ per legatos suos, doctores scilicet, & prædicatores rogare non cessat ea, quæ pacis sunt, ac si rebellione nostrâ vinci formidaret, ac si de nobis vindicare non posset, nec rogare solùm contentus est, sed etiam redimere, & emere toto pretio divitiarum cœlestium, & regni sui. In tantam autem insolentiam, immò dementiam nonnulli peccatorum abalienati sunt, ut nec verbum de pace istâ, hoc est sacras exhortationes audire dignentur. Et attende quòd omnes isti modi pacificationum re unum sunt, faciebus, atque respectibus diversi. Quartum officium confessoris est officium medici, sive medicantis, ex quo etiam convenit ei nosse distinctionem, & diversitatem pulsuum, id est motuum cordis, qui Nota. sunt desideria; ejus enim est nosse, si desiderium revertendi ad Deum in pœnitente forte est, ac validum, si vitalis calor, hoc est, vivificatio, & dilectio, quę Deus est, fortis est in eo, aut debilis, si sudor lacrimarum multus, an paucus, si universalis, hoc est, omnia membra lavans, omnibusque superfluens, ac superinundans ut pro omnium membrorum malè administratis officijs fluat, quod est, cùm ipse pœnitens luget sigillatim peccata, quæ oculis perpetravit, & quæ auribus, & ita de aliis membris. Ampliùs. Si ipse sudor fortis fuerit, ut causam, & radicem morbi spiritualis expulerit, ita'ut nullum ejus vestigium in corde pœnitentis remanserit. Postmodùm incumbit ei scire de ipsa satisfactione, quæ diæta debet esse, & medicina pariter pœnitentis, de quo aliquid supra diximus. Quintum officium confessoris est officium obstetricis de quo Job 16. Obstricante manu Dei eductus est coluber tortuosus. Nota. Hebreæ si quidem mulieres obstetricandi habent scientiam: sicut legitur. Exo. 10. Hæ mulieres intelliguntur confessores propter familiaritatem, per quam secretissima absconditissimorum peccatorum eisdem creduntur, ac revelantur, sicut obstetricibus patientes mulieres ea, quæ maximò erubescunt, maximéque abscondita esse volunt, detegunt, & committunt. Secundò propter suavitatem contrectandi, & educendi partum tenellum. Tertiò propter muliebris benignitatis, & compassionis dulcedinem. Hîc ergo totâ vigilantiâ studendum est confessoribus, ut cautissima sit eorum suavitas, suavissimaque cautela in educendis horrendissimorum peccatorum monstris in lucem confessionis, & pręcipuè ignominiæ passionibus, idest extraordinariis peccatis carnis & generaliter omnibus illis, quæ maximè erubescentiâ, & confusione ora pœnitentium obstruunt, & per confessionem ea egredi non sinunt. Sextum officium est amantissimi patris: sic enim excipiendus est pœnitens à confessore, ut ab amantissimo pater filius recidivus, hoc est, toto gaudio, & aggratulatione, toto applausu, atque festivitate: sic enim illum recipit pater misericordiarum, quemadmodùm legitur Lucæ 15. de filio prodigo revertente. Septimum officium est matris dilectæ, & munusculis parvulo blandientis, & ad bona quælibet invitantis. De hoc Oseæ. Lactabo eum, & adducam in solitudinem. Et iterùm Isa. 63. Ad ubera portabimini, & superblandietur vobis, quomodò sicut mater blandiatur filio, ita ego consolabor vos. Et hîc quidem de pœnitentiâ finem faciemus, prętermittentes multa perne cessaria, atque salubria, quæ nos alibi dixisse meminimus, & in aliorum scriptis legisse. Multa autem hæc diximus ad elucidationem ipsius sacramenti. Multa etiam, ut viam sacrarum exhortationum prædicātibus aperiremus, ubi probationes inducere supersedimus, eo quòd narratio per seipsam illa sufficienter declarat.

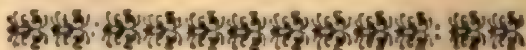

DE SACRAMENTO Matrimonii.

CAPUT I.

De Matrimonio disputaturus ab ipsius Matrimonii definitione disputationem orditur.

Uinto loco in ordine sacramentorum ponemus matrimonium. Incipiemus ergo auxiliante Deo, & dicemus quòd matrimonium est sancta, sanctificativa, & perfecta societas maris, & fœminę in gene- Matrimonium quid.

re humano, sive vinculum, sive necessitudo quæ eos hujusmodi societatis facit invicem sui in alterutrum debitores. Siquidem natura humana, velut arbor nobilissima, & Dei agricolantis plantatio pretiosissima, velut ex duobus ramis est masculus, scilicet, & fœmina, cujus judicium est vis generativa, quę ambobus istis ramis insimul indita est; in neutro verò eorum completa, sed partem sui habens in altero, & partem in altero. Quemadmodùm & semen humanæ generationis ex neutro eorum totaliter est, immò partim ex altero, & partim ex altero; non enim solum semen masculinum generationi humanæ sufficit, aut solum fœmineum; sicut nec solum coagulum, aut solum lac ad generationem casei: sic neque sola masculinitas, quæ est virtus abscindendi de se, sive à se, semen activum ad generationem, quod est sicut coagulum, neque sola fœminitas, quę est virtus abscindendi de se, sive à se, semen passivum ad generationem, quod est sicut lac ad generationem casei: non inquam altera istarum sola virtus coaguli, neque virtus lactis, per se virtus generativa est casei. Quòd autem semen masculi, & semen fœminę, sicut coagulum sit, & sicut lac legitur in Job. 10 Nonne sicut lac mulsisti me, & sicut caseum me coagulasti? Neque figura membrorum genitalium tantùm judicium est, seu testimonium masculinitatis, aut fœminitatis, cùm in quodam genere animalium mas semen recipiat, aut membrum genitale fœmininum tantùm habeat, idest portam, & matricem; fœmina verò econtrariò masculina membra habeat. Judicium hujusmodi certissimum est ipse fructus, idest proles, quę non potest esse nisi duorum, fructus autem, & arbor; quasi correlativè ad invicem dicuntur, nec accidit unquàm, nec dicitur, ut fructus unus numero multarum arborum fuerit. quare manifestum est, masculum, & fœminam arborem, seu semen esse in specie humanâ ex duobus ramis, & vim generativam integram, atque completam in totâ arbore, & in utroque ramorum hujus partem sui habere, ut diximus. Ampliùs. Natura non adjuvat masculum, & fœminam, unum & unam, in opere generationis, impossibile enim est, ut adjuvet unum, & duas, aut duos, & unam. Quare manifestum est totalitatem & integritatem hujus arboris in duobus jam dictis ramis consistere, cùm nec opus generationis perfici, nisi à duobus dictis simul adunatis, nec fructus esse possit, nisi ex duobus naturaliter; nullus enim naturaliter vel est, vel esse potest, nisi duorum. Et propter hoc quicunque naturaliter hac operatione naturali sola nascuntur in specie hominum, filij hominum in scriptura crebrò nominantur.

Natura humana velut arbor pretiosissima.

Semen viri coaguli vicem habet in generatione.

Fœmina semen lactis vice.

Filij hominum.

CAPUT II.

Invehitur in sodomitas, & prolis fructum enecantes: vide autem quantâ vehementiâ id faciat.

His autem ita positis dicimus, quòd necesse est adunationem maris, & fœminæ socialem esse, & sanctam hoc est vinculo societatis, quod supra nominavimus astrictam, & servandus est pretiosissimus fructus suus arbori tam nobili, & servanda ipsa fructificatio. Perit autem fructificatio per sodomiam, & publicam, ac prostitutam fornicationem, Perit fructificatio, id est, opus generationis, sive sanctificationis, quia inutiliter agitur, quantùm ad fructum. Præter vinculum autem sanctę societatis maris & fœminæ, etsi fructus interdùm ex opere generationis exoritur, aut ex parte, aut ex toto perit, cùm non sit, qui custodiat, nutriat educet, erudiat & alia necessaria, ac salubria proli provideat, & innumera, & intolerabilia naturæ pariter & gratiæ patitur detrimēta; quis enim enixę in tanta miseriâ cōstitutę provideat, & in tanta indigentia positæ, cùm ignoretur de quo prolem susceperit; quis autem imprægnando eam, occasiones tantæ miseriæ, & indigentiæ dederit, cùm passim, & indifferenter fuerit omnibus libidinantibus prostituta. Apparet ergo immanitas atque pernicies odibilissimarum, & execrabilissimarum bestiarum, sodomiticæ scilicet, & prostitutæ, ac meretriciæ fornicationis; siquidem bestiæ, quasi vastiæ dictæ sunt à vastando, secundùm Isidorum. Hæ autem infandissimæ belluæ, non sola mobilia, at patrimonia vastant eorum qui spurcissimam turpitudinem earum professi sunt, sed etiam corpora, velut infernales, ac diabolicæ sanguisugæ, & immundissimarum differentiarum, & abominabilium fluxus dissipant, & consummant. Et hæ quidem vastationes, pœnè nullæ sunt comparatione, duarum, quas faciunt: velut enim pestes sævissimæ ipsa semina humanę generationis non expectantes, exortum, sive partum præfocant, & præextinguunt; nobilissimam ergo universæ naturæ arborem, seu plantam, scilicet humanam naturam fructu suo preciosissimo innumeræ prolis orbant. Quapropter & cœlum ipsum consurgere contra pestes istas, cui innumeros cives præripiunt, & terra armari, cujus plenitudinem, & habitationis decorem, tantâ sui parte præcidunt, ac mutilant, ipsaque natura humana toto furore excandescere debet, cui fructum, & munera prolis in ipso semine generis absorbent, & devorant; si enim inimicas humanæ naturæ bestias, lupos, atque serpentes, quarum sævitia, tam paucos homines devorat, & consumit, reliqui hominum tantâ irâ, & odio meritò impugnant, & persequuntur: quantò fortiùs contra bestias istas infernales gladio, & igne, totisque studijs, ac viribus pugnandum est usque ad ipsum exterminium? Si eruca, & & erugo cæteræque hujusmodi pestes, quæ non nisi detrimentum olerum, aut aliarum modicarum & vilium herbarum faciunt, tantopere evitantur: quid contra istas faciendum est humanæ naturæ? Si propter semina custodienda in agris armantur agricolæ fundis, & lapidibus, arcubus, sagittis, ut corvos, & cornices à devoratione ipsorum arceant, & diffugent, quantò fortiùs à belluis istis immanissimis, ac crudelissimis, humano semini, ac generi providendum est? Et si ergo non aliâ de causâ contra bestias istas sævissimas, ac pestes infandissimas, [illegible]m amore ipsius naturæ, quam nequiter inqui[illegible]t, & atrociter impugnant, omni gladio, & igne pugnandum est, multò fortiùs amore gratiæ: dùm enim naturam, aut extinguunt penitùs, aut execrabiliter inquinant, nec gratiæ, nec gloriæ in parte illa quicquam relinquunt. Meritò autem clamor sodomorum multiplicatus ad Deum ascendisse dicitur Gen. 18 Clamor inquam naturæ vim, seu violentiam in tam nefariâ sui abusione patientis, & contumeliam in tantæ abominationis inquinatione, detrimentum, & jacturam, in tantâ sui fructus damnificatione: propter has injurias, quas à sodomitis natura patiebatur, quasi clamore multiplicato, clamavit ad Deum. Et est advertendum quòd istius spurcissimæ libidinis væsania usque ad polluendos angelos ausum suæ præsumptionis erexit, eo quòd aliquos angelicæ pulchritudinis, & puritatis priùs nefariæ istius libidinis rabies fœdat, & & quòd etiam angelicis officiis, idest, divinis laudibus, & sacrificijs, cæterisque sacris misterijs consecratos, tam clericos, & seculares, quàm sacerdotes inquinare non veretur. Et cùm hujusmodi spurcitiæ clamor solus à quorundam ascendere potuerit nostrorum temporum fæcibus, ne dicam finibus, in

Bestia quasi vastia.

Nota.

Acriter invehitur

Nota.

In impuros sacerdotes.

ipsos cœlos cœlorum, idest, cætus claustralium nefandâ execratione debacchatur: cujus ignominiosissimæ, ac persordidæ passionis turpitudo, tãquàm execrabilis, quòd ea homines se polluerunt, quasi hoc non sciverit Deus: multiplicatus inde clamor, sicut diximus ad eum ascendit, sed tanquàm aspectu hoc probare volens descendit. In quo facto, quàm sit ei odibilis nefanda ista flagitiositas, duabus rebus ostẽdit. Primùm in hoc, quòd ipsemet ad judicandum, damnandum & ulciscendum scelus istud tam detestabile, per semetipsum, licet in angelis, descendit. Secundò quia ipsa quatuor elementa contra pestem istam commovit, & excandescere fecit, & ignis adurens cum sulphure, & aer concutiens, & subvertens, tanquàm tempestas, & terra absorbens atque deglutiens, & aqua submergens, contra tam execrandum nefas divino nutu, & imperio, velut densatâ acie pugnaverunt. Quoniàm autem ignominia sodomitica, & prostitutæ, ac publicæ libidinis fornicatio, ipsam naturę humanę fœcunditatem ac sterilitatem redigunt, hujusque divinæ plantationis nobilissimum fructum in ipsis seminibus suffocant, & præextinguunt: & hoc tam evidenter, tamque indubitanter supervacuum esse judicamus contra istas immanissimas belluas disceptare rationibus; sed hoc solùm prædicandum est, publicéque clamandum, ut tanta severitate divinæ justitiæ, semel damnatæ bestiæ, ferro & igne exterminentur; destructio enim, & vastitas, quam faciunt, sufficere debet ad destructionem, & exterminium ipsarum.

Elementorum ira in sodomitas.

Nota.

CAPUT III.

Ostendit concubitus omnes, præter conjugalem esse illicitos, & damnatos: & primò contra concubinatum.

NUnc autem descendamus ad destruendum quoscunque concubitus, præter matrimoniales, & ostendamus quòd concubinatus omnis illicitus est. Incipientes ergo ab altiori dicimus, quòd voluptas luxuriæ non debet causa esse cujusquam operis; sicut neque cupiditas, aut superbia, aut aliqua alia hujusmodi pestium; omne enim opus quod dat ad vitium, seu peccatum, vitium est, & peccatum; & si enim arbor creatura Dei est, & bona sit, tamen malè amans illam, & malè plantans, & malè agricolans, eandem, malè agit, & culpabiliter. Sive enim plantetur ad luxuriam, sive ad avaritiam, sive ad superbiam exercendam, certum est, quòd malè plantatur, licet bona ipsa sit, & bonum. Idem est de seminatione triticea, & cujuslibet alterius grani, quantumcumque donum salubre, utile, ac necessarium sit, tamen si seminetur propter malum indè faciendum, ipse qui seminat peccat; & non solùm in seminibus corporalibus ita se habet, sed etiam in spiritualibus: qui enim seminat quantumcunque salubrem, ac necessariam doctrinam ex mala intentione, quemadmodùm hæretici, qui interdùm, vera, ac salubria seminant, ut falsa dolosè admisceant, & ut eisdem in falsis credatur, manifestum est, eos peccare, & malè agere, & seminationem eorum, licet sit verorum, ac salubrium, malam esse, eo quòd seductoria & fallax. Manifestum ergo est, bonitatem fructus, aut etiam seminis, quantacunque sit aut etiam qualiscunque sit, hoc est, corporalis, sive spiritualis, non prohibere, seminationem, aut plantationem, esse malam; seminatio enim, & plantatio, cæteræque operationes ex causis suis, aliisque circunstantiis bonæ, aut malæ sunt, nec sufficit bonitas eius, quòd ex quacunque operatione provenit, bonam efficere operationem, alioquin proditio Judæ, & accusatio Judæorum

Similitudo.

Nota.

E contra Christum dominum, non solùm bonæ, sed etiam optimæ, ex necessitate fuissent, cùm ex eis mundi salus, & redemptio quodammodò provenerunt. Quia ergo commixtioni maris, & fœminæ in natura humana re ipsa subjecto sit seminatio prolis; quæ utique proles magnum naturæ est, & magnum Dei opus, atque mirabile, necesse est si ex malâ causâ, vel intentione facta fuerit, quòd nec prohibebit hæc bonitas prolis, neque obstabit, quin mala sit mala: est autẽ õnis operatio privata debito fine Quia ergo commixtionis, seu seminationis finis debitus, & proximus est fructus prolis, manifestum est, si isto fine privata fuerit, ipsam esse malam. Ampliùs. Si propter voluptatem tantùm fit commixtio maris, & fœminæ, cùm debeat esse finis fructus prolis, manifestum est, ipsam commixtionem esse abusivam; abusio enim est detorsio à debito fine in alium, & hæc abusio contra naturam est, ut ei

Operatio debito fine privata mala est.

F inimica sodomia Ampliùs. Qui jactat semen tritici, vel alterius grani in agro, non intentione, ut fructus inde subcrescat, sed aliqua alia quacunque ex causâ, quantùm in eo est, non solùm non seminat, sed semen dispergit, atque disperdit, & agro pariter, & semine abutens, cùm alius usus sparsionis seminis in agro, inquantùm ager est, non possit esse, quàm seminatio. Ampliùs Manifestum est vim generativam, tam in mari, quàm in fœmina ad opus generationis, & fructum esse, qui proles est, & non ad voluptatem, licet voluptas hujus operis incidat vel accidat. Quapropter uti instrumentis genitalibus, seu genitivis, ad voluptatem tantùm, est abuti eisdem, & propter hoc peccare; peccatum enim est declinatio à rectitudine: quare declinare à rectitudine usus debiti, sive à recto usu, peccare est. Ampliùs. Cùm pedes creati sunt ad gressum, si quis uti velit ad aliud, quod gressum prohibeat, & commoditatem ullam auferat, manifestum est eum pec-

Eleganter dicit.

G care abusione. Hoc autem dicimus, quia pedibus ad calcandas uvas, ut vinum inde exprimatur & alias multas commoditates uti possumus. Voluptas autem carnalis non solùm nullam commoditatem affert, sed etiam commoditates spirituales aufert, & prohibet, & ipsa pernitiosa est; est enim in seipsa velut vinum inebrians mentem humanam, & velut declinatio, rigorem ejus, & virtutem ejus emolliens, & enervans, & omninò virilitatem ejus effæminans, & est velut caligo oculos mentis obtenebrans, & velut aqua profunda mentem immergens, & velut laqueus, & vinculum ipsam captivans, & velut toxicum ipsum. Et quoniàm contraria est spiritualibus, & sublimibus gaudiis, & ab illis animam humanam omninò avertit, palatum cordis adeò inficiens, ut nullum bonum sublime, ac nobile eidem sapere permittat, sicut & econtrariò est, ut quibus

Voluptas carnalis.

H spiritualia, & æterna sapiunt, quique palatum cordis spiritualium delitiarum habent sensitivum, eis necessariò desipiant; & abominabiles sunt delitiæ corporales, propter quod qui eas gustaverint, ab his, idest à corporalibus, tanquàm à spurcitiis, & abominationibus fugientes, longè se faciunt. Unde August. Gustato spiritu desipit omnis caro. Et unus ex sanctis patribus in vitis patrum. Abominatio est Deo omnis voluptas carnalis. Quare manifestum est, voluptatem carnis, tanquàm pestem bonorum spiritualium vastatricem, exterminandam esse, quatenùs natura patitur, & fugiendam, & eam maximè, quæ in opere generationis carnalis, quemadmodùm dicit Augustinus in libro soliloquiorum: Nihil adeò animos viriles effæminat, nihil adeò animum ex arce virtutis dejicit, ut muliebria blandimenta, opus quidem illud, sine quo uxor haberi non potest illa enim maximè est & captivans & inebrians

Gustato spiritu omnis caro desipit.

brians, & effœminans, atque immergens, & obtenebrans mentem humanam, magisque absorbens. Quòd si ipsa non tam fugienda est, quàm etiã exterminanda, quatenùs humanæ corruptionis infirmitas patitur, & naturæ fœcunditas permittit: manifestum est propter ipsam obtinendam, nihil esse omninò faciendum. Temperanda ergo, & frenanda est ibi, ubi effugi, aut exterminari penitùs non potest. Et quia multiplicatio concubinarum, & etiam uxorum effrenatio ejus est & excessus, ejusque major inflammatio: manifestum est nec concubinas, neque uxores esse multiplicandas: cùm enim moribus, & sublimibus bonis, hoc est, spiritualibus, & æternis totaliter intendere debeat mens humana, utpotè ad illa obtinenda creata, & condita, & amore illorum, ac desideriis ardere illam deceat, immò quatenùs potest oporteat: contrarii amoris, contrariorumque desideriorum flammas necesse habet aut extinguere, si prevalet, aut aliter pro posse reprimere. Quare necesse est vim hujusmodi flammarum aut omninò, si potest, à se avertere, aut saltem minuere, hoc est quatenùs potest: potest autem usque ad unam: una enim sufficit indubitanter, non dico effrenatæ luxuriæ, sed repressæ concupiscentiæ, & ad humanæ verecundiæ modestiam temperare. Ex quo etiam manifestum est quàm salubre, quàmque utile sit bonum virginitatis, & continentiæ dùm quicquid distrahitur à concupiscentiis carnalibus, spiritualibus desideriis additur, & diminutio corporalium desideriorum, ac delectationum, augmentatio sit spiritualium. Quapropter consumptio, & exterminatio istorum plenitudo erit, & consumptio illorum; ipsa enim experientiâ certissimum est quòd quibus ista minuuntur, augentur illa, & econversò. Quod verè intelligebat, qui dixit: Renuit consolari anima mea; volens uti fœlici commercio, amissione, scilicet, consolationis delectationum temporalium, seu corporalium consolationum, delitiarum spiritualium, & æternarum saluberrimo consilio commutare. Ampliùs. Quoniàm inter unius maris, & fœminæ commixtionem opus generationis perficitur, & fructus prolis consequitur, qui finis est, & fructus virtutis generativæ, propter quem solum, & creata est, & mari & fœminæ indicta, sicut jam in præcedentibus diximus: necesse est ut ad invicem pactione conjugali se obligent, sanctæque societatis vinculo se obstringant, ita ut non sit alteri liberum arbitrium alterum relinquere, ut quemadmodùm associat eos natura ad opus generationis, sic & eos associet conjugale vinculum ad vitæ communionem, ad prolis educationem, eruditionem, totamque consequentem ejusdem provisionem; hoc enim natura in omni genere ad jus, & tanquàm legem, ac statutum Dei omnipotentis ostendit. Si enim obligati viri conjugalium pactionum vinculis uxores tam leviter, tantoque periculo tam ipsarum, quàm prolis, sæpe dimittunt, ac derelinquunt, quid fieret, ubi tãta est ineruditio sensuum humanorum, tantaque lubricitas, & inconstantia, atque perversitas humanæ voluntatis? Si enim mala quæ proveniunt ex hujusmodi dissidiis & dissessionibus quibus mares à fœminis abhorrent vinculo matrimoniali, cùm alter alterum pro stultitiâ suæ voluntatis dimittit, nec numerum habent, nec æstimationem etiam, cùm magna multitudo virorum, & mulierum vinculis matrimonialibus astricti sibi invicem adhæreant absque separatione, quanta esset abyssus, & immensitas hujusmodi malorum, si nullum & nullam matrimonialium vinculorum obligatio retineret. Quia ergo per leges atque statuta contra mala voluntaria humano generi consulitur, necessariò

Bonum verbum.

Proles est fructus virtutis generativa.

A per legem atque statutum occurrendum fuit. Quare lex statuenda fuit de necessitate, de matrimoniis contrahendis, atque servandis, de fornicationibus & sodomiis exterminandis; & sicut coercendi fuerunt homines per legem positam à spurcitiis sodomorum, & fornicationum, ita & compellendi fuerunt matrimonialis societatis, & fœderis inire consortia, vel quod est perfectio, immò angelicę puritatis, servare scilicet corporis castitatem. Ampliùs. Aut frenanda est ista bestia, bestia scilicet concupiscentię carnalis, tantæ indomabilitatis, tamque infrenatæ impetuositatis, aut non. Quòd si in nullo frenanda, vel restringenda est, quid restat, nisi ut abeat natura humana in omnia flagitia, non solù in sodomitica, sed in alias etiam nefandas abominationes, ac detestabiles spurcitias, ita ut nec etiam à communione brutorum animalium contineat? Si

B verò restringendam eam dixerit, sed usu mulierum limitandam, quemadmodùm perfidus Machometus in lege sua dixit, ut casti essent omnes, præterquàm in mulieres, qui etiam voluit, ut unusquisque virorum quatuor haberet uxores legitimas, emptitias verò, & captivas, quot vellet, & exhibere posset. Et hic quidem error multas habet destructiones. Primùm quia virorum, & mulierum similis est in parte ista conditio, nisi quòd concupiscentia muliebris vehementior est: & propter hoc magis fuit ei consulendum de multitudine virorum quàm viris de multitudine uxorum; quare statuendum fuit juxta perfidiam ipsius, ut unaquæque mulier juxta vehementiam libidinis suæ, & possibilitatem divitiarum suarum, seu facultatum haberet multitudinem virorum: quod neque natura patitur, sicut ostendimus neque unquàm aliqua ex mu-

C lieribus hoc attentare prȩsumpsit. Secundò ipsa natura contradicit, cùm naturaliter non sit tantò major multitudo fœminarum, quàm virorum, ut unusquisque virorum posset habere multitudinem mulierum. Natura ergo ipsa manifestè contradicit huic errori, quę mares, & fœminas in specie humanâ numero pęnè pacificet absque excessu sensibili, seu perceptibili, ubi nec proculdubiò excessum à parte masculorum numeri esse verisimile est speciei humanæ, quę providentia divina regitur, & administratur; & sicut adjuvat masculum, & fœminam ad opus generationis, ita etiam procreat unum, & unam, non unum, & multas, neque unam & multos. Cùm enim ipsa natura, vel species humana velut ager divina virtute fœcundatus, & largitate redundans mares, & fœmi-

D nas, velut arbores, ut diximus, inditâ virtute generativâ, fructiferas in se producat; nec sint fructiferę arbores istę, nec consistere possint, nisi ex vivis ramis, maris, scilicet & fœminæ, sicut nullus ex ramis istis absque paratione sibi congruenti virtutis generativę naturaliter nascitur, ita nullus sine congruo adjutorio, & consortio sui corporis naturaliter nascitur. Quare verisimile est ad perfectionem naturę necessarium, divinæque providentię illam regentis, & administrantis convenientissimum, ut naturaliter numero pares nascantur mares, & fœminę in universitate generis humani. Ampliùs. Ipsa natura contrarietatis hoc ipsum requirit: contraria verò veri nominis in omnibus ęqualia sunt naturaliter: mas autem & fœmina, masculinitásque, & fœminitas veri nominis contraria sunt; quare & virtutes numero natura habet ęquales, sicut legitur Genes. 3. Masculum, & fœminam creavit eos: Non est dictum masculum, & non fœminam, nec est audiendus Aristot. qui dicit in libro suo de naturis animalium, quòd fœmina est mas imperfectus; eodem enim modo necesse habet dicere,

Lex statuenda.

Bestia concupiscentia.

Natura lex contraria vago concubinis.

Nota.

Vis generativa, activa, & passiva.

quòd mas est fœmina perfecta, quę sententia sapit hæresim sodomicam. Nos autem dicimus quòd masculinitas vis generativa est activa, ut supra diximus, & fœmininitas vis generativa passiva, & utraque est bona, & laudanda dispositio, atque perfectio in suo subjecto, & fœmininitas est adjutrix, sive adjutorium masculinitatis. Quare ergo ex mare & fœminâ, quasi ex duobus ramis consistit arbor ista pretiosissima, & vis generativa, seu fructificativa hujus arboris erit, & consistet ex duabus viribus dictis. Natura autem nihil gignit naturaliter incompletum, neque activum sine passivo, neque adjutorium sine adjuvabili, neque id, quod natum est esse consors, vel habere consortem sine consorte, neque unquàm ramum sola natura producit, sed arbores integras. Manifestum ergo est unicuique mari fœminam naturaliter ipsam naturam producere. Quòd autem pereunt, vel peste, vel gladio interdùm mares, interdùm fœminę pręter intentionem naturę, & actionis est quantùm ad ipsam. Quòd autem perit de universitate individuorum humanę speciei naturali defectu, per virtutem generativam eidem reparatur instanter usque ad terminum à creatore generationi, & corruptioni pręfinitum, quem usualiter vocamus finem vitæ præsentis, & sęculi hujus. Tertiò verò contradicit naturalis ęquitas, atque justitia; potentes enim & divites secundùm perfidiam Machometi absque injuriâ pauperum, & impotentum faciunt eos sine uxoribus, aut saltem magnam partem eorum. Quapropter destruetur ager iste divinę plantationis pro parte magnâ ramis innumerabilibus, ad utorio ad fructum necessario privatis, & consortio aliorum ramorum iniquissimè destitutis. Si quidem si licet decem potentibus in una regione habere viginti millia fœminarum, necessariò multos viros ibi facient esse sine uxoribus, cùm numerus mulierum aliis viris sufficere non possit: hoc autem est contra naturalem æquitatem evidentissimè, scilicet ut cogantur arbores istæ contra naturalem fœcunditatem steriles esse per potentiam, & divitias superiorum.

CAPUT IV.

Ostendit leges conjugales necesse fuisse condendas.

Revertamur ergo, & dicamus quòd cùm per leges, & statuta occurrendum sit malis, quę diximus, per matrimonium autem occurritur illis malis maximè, per virginitatem enim & continentiam in paucis obviaretur malis eisdem: necessariò condendę fuerunt leges & statuta de contrahendis matrimoniis, & servandis, cum eorum sequelis, ac accessoriis. Quia verò omnis positio, & lex concors esse debet, & consona naturę, & non contraria: maximè secundùm naturam ipsam, necesse est leges & statuta de matrimoniis concordare naturæ. Sicut ergo unum ad unam adunat, binosque tantùm conjungit ad perficiendum opus generationis: sic & lex binos & binas conjungere debet matrimonio, seu matrimonialiter. Ampliùs. Si extrema consistunt in duobus, necessariò, & media. Quia ergo extrema consistunt in duobus, scilicet vis generativa, & proles: proles enim non est nisi duorum filius, aut filia: & vis genativa duorum, & duarum est, ut diximus. Ipsum opus etiam generationis, quod est unum mediorum in duobus consistit, scilicet uno mare, & una fœmina; quare & reliquum medium scilicet matrimonium, quod est quasi generandi officium. Ampliùs. Cùm vir, & fœmina conjunguntur matrimonialiter, aut dant sibi invicem jus plenum

Lex consona naturæ.

Nota.

E utendi corpore alterius, pro opere generationis: aut alter dat, alter non; aut in parte, sive pro parte sibi invicem hoc concedunt. Si totaliter, & integrè, manifestum est, quòd non potest esse matrimonium, nisi inter unum, & unam; impossibile enim est duos pleno jure aliquid possidere divisim, ita videlicet, quòd uterque illud pleno jure possideat. Quemadmodùm impossibile est agrum aliquem, vel fundum duorum esse; ita quòd utriusque sit pleno jure, & de servo similiter; si enim pleno jure esset vir istius mulieris, quantùm ad usũ corporis sui conjugalem, non nisi de licentiâ ipsius posset alia mulier eodem jure uti: hoc autem falsum est, cùm pleno jure esset alterius secundùm hoc; postquàm enim pleno jure esset illius alterius, indubitanter absque licentiâ, & assensu prioris, immò ea contradicente, liceret eidem eo uti. Quòd si dixerit, quòd alter dat jus plenum corporis sui alteri,
F quantùm ad usum corporalem, alter verò non: ecce manifestum est quòd ex altera parte non est matrimonium, sed sicut solet dici, claudicatio est ex alterâ parte, propter requisitionem consensus, & quia non dat jus utendi corpore suo illi alij, sed ad tempus, ut meretrix, aut concubina, aut amator turpis, aut fornicator. Inter amasium autem & amasiam, etsi sit turpis consuetudo, nemo tamen vocat vinculum turpis societatis, quæ est inter eos matrimonium; consentire enim ad tempus, vel dare usum corporis ad tempus, non est contractus ullo modo matrimonialis: si autem dicat vir, volo ita uti corpore tuo, cùm voluero, & volo similiter te uti corpore meo, quandò similiter voluero, & quamdiu; manifestum est, quoniàm iste remotior est à matrimoniali consensu, quàm meretrix, vel amasia; meretrix enim, & amasia non sibi totum retinent jus corporis sui; ad tempus enim corpus suum utraque ponit in voluntate, vel potestate amantis,
G vel fornicantis: iste autem totum sibi retinet, & totum ponit in solâ voluntate suâ. Quâ de causâ proculdubiò non contrahit matrimonium, nec consensus matrimonialis est ullo modo, sed fornicatoria tantùm uxor, si neuter alteri plenum jus in corpore suo dederit; si enim altero solo non dante, necesse est inter eos non esse matrimonium propter inseparabilem cohærentiam, & connexionem correlativorum: multò fortiùs neutro dante alteri jus hujusmodi. Quapropter hujusmodi mas, & fœmina habebunt se invicem, sicut amator turpis, & ejus amasia, & sicut fornicator, & meretrix turpitudinem invicem voluntariè operantes. Manifestum ergo est, & clarum, jam non aliter esse, matrimonium inquam veri nominis, nisi plenum jus conjugalis usus uterque alteri in corpore suo dederit. Ex
H quo declaratum est consequenter nec esse, nec potuisse unquàm esse matrimonium, nisi inter unum, & unam, nec aliquem virum unquàm potuisse scilicet habere plures mulieres veri nominis. Quare quicunque plures scilicet habuisse leguntur necessariò aut omnes ejus fuerunt concubinę, aut omnes pręter unam. Et quoniàm matrimonia sola domos ædificant, cognationes propagant, familias multiplicant, civitates seu populos congregant, seu coadjuvant, & per illa sola fornicationum turpitudinibus, & ignominiarum flagitiis, cęterisque malis, quæ numeravimus occurritur, quæ adeò inimica, ac pestifera sunt naturæ humanæ, apparet evidenter, quàm utile, quàm honestum, quàmque fœcunditati naturæ humanæ necessarium, & fœlicitatis futuræ acquirendæ expediens sit, matrimonia inire, juraque eorum servare. Ampliùs. Si non est sic firma adhærentia, societasque maris & fœminæ, sed liberum sit eis, atque licitum adinvicem conjungi,

Vide.

Matrimonium.

Matrimonii fructus

jungi, & ab invicem voluntate suâ discedere, cùm rarissima inveniatur inter mares & fœminas diutina, perseveransque concordia, seque ex multis invicem, aut odiant, aut fastidant, aut alias conjunctiones affectent, seu commixtiones; manifestum est, quia peribit in maximo generis humani esse, non solùm ædificatio domorum, sed tandem congregatio populorum, & civitatum: peribit etiam, pietas parentum in filios, & filiorum in parentes, peribunt innumeræ necessitudines, hoc est, amoris indissolubilia vincula, cùm se invicem non agnoscant, videlicet nec parentes filios, nec filii parentes, nec fratres se invicem, nec cognati; cùm enim graviora instabunt eis onera à parte fœminarum, hoc est, gravidas eas deprehendent, vel suspicabuntur, eas dimittent; propter quod peribit bonum educationis parvulorum in maximo generis humani, peribit etiam innumera multitudo parvulorum propter defectum educationis, peribit & bonum educationis ipsorum, cæteræque provisiones, ut diximus. Manifestum ergo est necesse fuisse & esse, ut firmetur conjunctio, sive societas maris & fœminæ in genere humano. Non potest autem fieri firma, nisi efficiatur juris perpetui. Conjunctio autem, sive societas, verissimâ diffinitione est matrimonium. Jus autem istud idcircò perpetuum dicimus, quia marem & fœminam obligat, & astringit ad servandam invicem societatem istam; jus verò propter hoc dicimus, quia sine injuriâ, & iniquitate neutri licet cótra facere. Et quoniàm jura sola non sufficiunt cóponere mores hominum, nec eos instruere, & informare, ut decet nobilitaté naturę, & speciei humanę, propter innatam eis, aut consuetam vilitatem, hoc est, desideriorum, aut aliarum passionum effrenitatem, ex quibus impelluntur honestissimorum præceptorum, & transgredi limites, & irrumpere vincula, necessarius fuit timor, quo insanissima ista compesceretur audacia, & jus, seu potestas, qua iniqua comprimeretur violentia. Quapropter necessaria fuit lex, quæ terrorem comminatione incuteret & magistratus, qui gladio publicæ potestatis trangressores reprimeret. Ex quibus jam declaratum tibi est, unde ortum habuit lex de fustigandis, seu aliter puniendis adulteris, & lex de lenonibus ejiciendis de civitatibus. Et quoniàm lex non est, nisi honestas per hos magistratus, aut scripturas revelata ante, promulgata, imposita, seu indicta populis: magistratus autem non est, nisi minister ipsius legis; manifestum est, quòd honestas est divinæ auctoritatis statutum; manifestum est & clarum, quòd omnis minister hujus legis, minister Dei est, & populi magistratus, sicut dicit Apostolus 13. ad Roma. Et quoniàm de his, quæ pertinent ad magistratum, nihil faciendum est inconsulto magistatu, & nisi secundùm quod dictaverit magistratus: manifestum est matrimonia non esse contrahenda, nisi per magistratum, cui commissum est matrimonia judicare. Hic autem est magistratus ecclesiasticus, sive clerus. Quare per ecclesiam contrahenda sunt matrimonia, & ideò per prælatum ecclesiæ, qui totius ecclesiæ vices, & auctoritatem gerit, vel per ejus vicarium ad hoc ab eo deputatum. Si autem dixerit, quia liberum est sibi dare potestatem, & jus corporis sui, cui voluerit, & quoties, sive quandiu voluerit, maximè de assensu recipientis, cui licitum est renunciare juri suo, prout voluerit: dicimus quòd errat perniciosissimè. Primùm quia si non licet filio familias ante emancipationem suam quidquam de se, vel de suis disponere, sed totaliter est in consilio, & dispositione patrisfamilias, & si quid secùs egerit, ipso jure irritum est & à patrefamilias revocatur: omnes autem viri, & fœminę filijfamilias

Nota. (beside "dicimus, quia sine injuriâ")

Nota. (beside "auctoritatis statutum")

A sunt patris cœlestis, Dei scilicet omnipotentis, nullo tempore emancipabiles, ergo multò fortiùs non licet eis quicquam de se, vel suis contra præceptum ejus, aut voluntatem facere; si enim hoc debetur patribusfamilias carnalibus, quantò fortiùs patri illi, ex quo omnis paternitas in cælo, & in terra nominatur? Sicut legitur ad Ephe. 3 Ampliùs Si non licet pupillo, quandiu sub tutela patris est, quicquam de re, vel suis facere absque voluntate tutoris; ex necessitate autem semper sub tutela Dei sumus, quare nunquàm licet nobis quicquam de nobis, vel nostris facere præter ejus voluntatem, & assensum. Validissimum autem est argumentum de servo, qui de corpore suo, nec de aliis quicquam facere potest, nisi de voluntate domini sui. Incomparabiliter autem pinguiori, ac pleniori jure servi-

B tutis Deo subditi sumus, quàm servi dominis suis corporalibus: quare nihil nobis multò fortiùs de nobis, aut nostris facere licet, nisi de assensu, & voluntate ipsius. Si autem quæras unde addiscam voluntatem Dei in parte ista? Respondeo quòd omnis honestas est Dei voluntas; lex autem honestatis est Dei voluntas per scripturam revelata. Quare manifestum est, firmitatem, dico matrimonialem, & honestatem, esse Dei voluntatem. Ampliùs. Quia manifestum est Dei voluntatem esse, ut multiplicentur individua speciei humanæ in mundo & ut multiplicentur, sicut maximè decet, & maximè expedit pro statu corruptionis istius: maximè autem decet, sicut maximè honestum est; maximè autem honestum est, sicut maximè est longè ab inhonestate, & turpitudine, & hoc est per matrimonium; maximè autem expedit, sicut

C maximè est longè à nocumentis & periculis; & hoc iterùm est per matrimonium; sicut ostendimus. Quoniàm scilicet aliæ viæ habent nocumenta, & pericula absque numero, & estimatione. Manifestum ergo, quòd non est voluntas beneplaciti Dei, ut multiplicentur individua speciei humanæ per aliam viam in mundo isto, quàm per matrimonium: multiplicentur intelligimus, hoc est, ut fiat opus multiplicationis, sive generationis, aliter, quàm per matrimonium: intelligatur activè quod dictum est, sub hoc sensu; non est voluntas Dei, ut multiplicentur individua hujusmodi, id est, ut se invicem multiplicent. Quòd si dixerit quis, multiplicatio generis humani bonum est, & propter illam est vis generativa mihi à Deo data, & mulieri illi similiter data fœcunditas, velut agro no-

D bilissimo, volo in agro illo seminare nobilissimum fructum prolis: & de isto respondemus quòd similiter errat; non enim licet tibi seminare in agro non tuo: non autem potest fieri ager tuus, nisi per matrimonium, quare non licet tibi seminare in agro illo, donec tibi per matrimonium tuus effectus fuerit: certum enim est, quòd in alieno agro nulli seminare licet pręter voluntatem domini, cujus est ager. Quòd si dixerit, cujus est ager ille? ipsius mulieris est: nos jam removimus hoc, nec sequitur, si potest tibi dare corpus suum mulier illa ad tempus, quòd ideò possit hoc facere ad horam. Quemadmodùm episcopus potest dare præbendam alicui jure perpetuo, non tamen ad diem vel horam: sic & hìc manifestum est limitatum esse & prescriptum auctoritate divinâ, ut non possint dare in corporibus suis, quantùm ad opus generationis, nisi jus perpetuum: & hoc propter bona, quæ ex perpetuitate, & firmitate juris istius proveniunt, & mala, quæ ex contrariis provenirent. Bona autem quæ enumeravimus videlicet ędificationes domorum, propagationes cognationum, multiplicationes familiarum, congregationes urbium, seu po-

Vide. (beside "multiplicentur individua hujusmodi")

Attende. (beside "tum auctoritate divinâ")

pulorum: & iterùm provisio, seu procuratio enixarum, educatio liberorum, custodia, & eruditio eorum, totaque consequens provisio illorum: hæc inquam omnia bona intelligimus provenire ex matrimoniis, secundùm quòd talia & in pluribus individuis humanæ speciei: licet autem in aliquibus eorum bona ista ex matrimonio non proveniunt, quia in paucissimis hoc accidit propter multiplices casus, & causas: non ideò tamen cessare debuit lex generalis de matrimonio; nulla enim lex est lata contra maleficia, quę malefactores omnes compescat, & à maleficiis absterreat; lex enim lata de latronibus suspendendis, non omnes latrones à latrociniis retrahit, & ad hunc modum se habet de aliis ut in pluribus autem, & ut maximo hujusmodi leges faciunt, quod per eas intenditur, in paucis autem & raro secùs accidit, & contrarium fit. Quemadmodú ergo natura humana intendit cóplere per matrimonium, decoré membrorum in omni individuo suo; econtrariò tamen multis casibus, & causis interdùm accidit, videlicet ut aliqui excedenter generentur, numero membrorum excedentes, ut qui nascuntur, senos digitos habentes in manibus; alii diminuti, ut qui nascuntur, ternos, vel quaternos digitos habentes tantùm: sic lex omnis, quæ veri nominis lex est, & omnis magistratus suum implens officium, decorem honestatis, & compositionem morum intendit in subditos, qui licet non in omnes proveniant per solicitudinem magistratus propter paucorum malitiam, ac rebellionem, publicum bonum, quod in plures provenit, nec cessare, nec omitti debet; non enim propter paucorum transgressionem lex evacuenda est, nec propter paucorum rebellionem magistratus desistere debet à suæ injunctionis officio. Si quis autem dixerit, uxorem habeo sterilem, cùm possem in alia formâ fœmineâ generare, ejus sterilitas impedit fœcunditatem meam, non sum compellendus in agro sterili seminare; cessat hæc causa matrimonii, scilicet fructus prolis, qui nullus omninò potest ex ea succrescere. Absolvendus ergo sum à vinculo matrimoniali, quo ei me astrinxi: Respondemus: quia non solus fructus prolis causa est matrimonii, neque totum bonum istius prolis: fortassis autem locum habuisset ab initio ipsa sterilitas, ut matrimonium contrahendum impediret, & omninò cujus sterilitas certa esset, tibi ducenda non esset. Postquàm autem jus ei perpetuum acquisitum est in re, & corpore tuo, sine culpâ suâ, quin meritò hoc requirat, non privabitur illo.

Simile. *Nota.*

CAPUT V.

Non indiget summario, quia author ipse se summat, Epilogus.

ET quia jam declaravimus necessitatem, & utilitatem matrimonii, & causas dedimus, atque probationes, propter quas firma debet esse, atque perpetua conjunctio, sive societas maris, & fœminæ, & quia omnis alia eorum conjunctio ad opus generationis turpis, & omninò illicita: enumeravimus etiam, & nominavimus bona pro parte, quæ ex matrimoniis proveniunt. Revertamur nunc ad ostendendam, & declarandam honestatem, ac sanctitatem matrimonii, aliaque bona propter quæ etiam sacramenti nomine dignum est, & inter sacramenta numeratum, & quæ sit perfectio societatis ipsius, quæque debita, quæ sibi invicem debent conjuges, seu conjugati. Deinde respondentes contradictionibus sarracenorum, & aliorum qui de matrimonio malè senserant, erroresque eorum palam facientes, finem faciemus tractatus istius. Dicamus ergo, quia honestatis matrimonii decor, licet ex turpitudine inhonestatis contrarii sui satis eluceat, in proximo tamen sit manifesta; quicquid enim naturale est, honestum est: manifestum autem est, quia matrimonium adeò naturale est, ut etiam in nonnullis brutis animalibus ipsa natura illud instituisse videatur, sicut apparet in volatilibus, scilicet, colôbis, turturibus & ciconiis, & pœnè in omnibus aliis: de gressibilibus autem, maximè in ursis, qui & in opere generationis, velut fidem conjugii, sibi invicem inviolabiliter servant, adulterium non ferentes. Ampliùs. Quia honestas est, quæ inhonestati maximè repugnant, illam quoque maximè secundùm se destruit, matrimonium autem secundùm se turpitudinem fornicationis, ac meretricii, cæteraque hujus flagitia destruit, & impugnat, videlicet ipsa contrarietate quam habet ad illa; adhærere enim uni, contrarium est illi, quod est, conjungi multis. Et iterùm adherere perpetuò, contrarium est ei, quod est adhærere ad tempus, sive ad horam. Similiter conjungi liberè, sive voluntariè ei, quod est coactè. Sic & conjungi inseparabiliter uni masculo, contrarium est ei, quod est conjungi multis, juxta complexiones contrariorum ei, quod multis. Quia ergo ista matrimonii sunt per se, & in se honesta: illa autem contraria matrimonio, & in seipsis inhonesta, ac turpia, manifesta est honestas matrimonii, quòd sua contrarietate tantam inhonestatem destruit, & repellit. Ampliùs. Quoniàm decor est, quod decet, nulla autem conjunctio decentior est, quàm activi, & passivi inquantùm talia sunt, adjuvabilis, & adjutorii agricolantis, & agri, partiumque in suo toto conveniens conjunctio, & ramorum in arbore sua: hæc autem omnia matrimonium est. Apparet ergo decor ipsius ex ipsa decentiâ, quâ marem decet fœmina & econversò. Quòd si quis dixerit, quòd juvenem masculum non decet fœmina vetula, nec fœcundum sterilis, & propter hoc matrimonium inter hujusmodi non est decoris: dicimus quòd eodem modo dicere posset, quòd strabonem non decet rectè aspiciens, aut econversò, & videntem non decet cæca, & sapientem non decet stulta, & ęgrum non decet sana, & econversò, aut rectè ambulantem clauda: ista enim per accidens sunt, tanquàm casu, alia seorsùm longè ab intentione, & ratione matrimonii. Accidunt autem longè à matrimonio propter personas, in quibus sunt, quibus & accidit, ut sit inter eas matrimonium. Nullatenùs autem in matrimonio, vel de matrimonio est hujusmodi indecentia, nec tangit ipsum. Si quis autem decorem naturalem generis humani diligenter consideret, inveniet ipsum per matrimonium, velut arborem speciosam fructiferam. Sicut legit. Hie. 11. Et sicut agrum plenum, cui benedixit dominus. Gen 27. Domus verò conjugatorum invenies, sicut arbores frondosas, ac fructibus onustas, quas meretricium aut sodomia non excusserit, aut fornicatio non diruperit aut sterilitas, seu aliud incommodum non occasionaverit. quæ verò contra decorem generis humani occupat sodomia, sicut exusta sunt. Quę verò occupat fornicatio, & meretriciú, sicut conculcata. Quę verò sterilitas, sicut arida seu arefacta, quantùm ad fructum generationis carnalis: sicut legitur Isa. 56. Non dicat Eunuchus: Ecce ego lignum aridum.

Honestas matrimonii. *Naturale est matrimonium.* *Nota.* *Decor.* *Attende.*

CAPUT VI.

De sanctitate matrimonii disputat.

SAnctitas autem matrimonii, primum est elongatio à turpitudine & execratione prohibitarum turpitudinum, & immunditiarum illa enim debet esse intentio nubentium, ut ab his per matrimonium

Nota.

nium longè se faciant. Secundò ex custodia, & retractione consortii ab hujusmodi. Tertiò ex jugo perpetuæ servitutis, quo se subjicit alter alteri absque participe. Quartò susceptione onerum, videlicet provisionis, educationis, & cæterorum, quæ numeravimus. Quintò ex susceptione regiminis ipsius uxoris, quod dicimus quantùm ad virum, in regimine totius domus pars solicitudinis incumbit uxori; non enim uxorem recipit solummodò exhibendam in necessariis victus & vestitus; sed etiam regendam compositione morum ipsius, eruditioneque & correctione, quatenùs suum est, perficiendam. Nec reputes levem curam, & onus modicum regimen mulieris unius. Sextò ex fructu prolis qui per se solum licet magnum bonum sit, conjunctionem tamen maris, & fœminæ sanctificare non sufficeret. Septimò verò ex ipso sacramento quo ipsum matrimonium sacrum signum est matrimonii spiritualis, quod esse debet inter Deum, & animam humanam. ut quemadmodùm vir conjunctione, & amplexu carnali de uxore quærit, & intendit in ea generare filios literales, sive carnales, sic sciat, recolat, & legat in ipso suo matrimonio, velut exemplo, & conjunctione charitatis, & amplexu ex animâ ipsa suâ filios spirituales generare, hoc est bonorum operum sobolem, & prolem. Et sicut nisi ex ipso viro semen transfundatur carnalis generationis in ipsam uxorem, ut concipiat, & pariat alios nec conceptura est, & nec paritura prolem carnalem, sic sciat ab omni fructu bonorum operum animam suam remanere sterilem, nisi à Deo spirituali viro illi vivificum semen verbi Dei. & divinæ gratiæ infundatur. Legat etiam in libro sacramenti, ejusdem, ut quemadmodùm jure matrimonii carnalis istius subjecta est regimini ejus uxor, ita animam suam subjectam Deo exhibeat, legibus ejus & jussis in nullo contradicentem. Legat & quartò, ut quemadmodùm uxorem suam vult esse speciosam, & ornatam scilicet, sibique per omnia placentem: sic animam suam docere virtutum speciosam. per omniaque placentem Deo exhibere studeat, tanquàm ejusdem spiritualem sponsam. Legat quintò, ut sicut castitatem corporalem zelat in uxore, sic & Deum sciat, immò ampliùs incomparabiliter Deum zelare castitatem spiritualem in anima illius. Legat & sextò, ut sicut ipsam uxorem decet habere curam domus, videlicet ut munda sit, custodiamque & educationem filiorum, sic Deus, animam ejusdem vult curam, & solicitudinem gerere domus conscientiæ suæ, scilicet ut munda sit ab omni inquinamento carnis, & spiritus, & ut educet, & nutriat pinguedine devotionis, & lachrimarum continuitate, & assuefactione filios bonorum operum; ista enim tria sunt quæ maximè nutriunt eos; & augmentant. Deinde custodiat eos per timorem, humilitatem, ac disciplinam, quæ sunt custodes fidelissimi omnium bonorum, propter hoc bonum scilicet sacramenti, quod est radix, & causa optima, ac præcipua conjunctionis maris, & fœminæ. Ubi autem alter conjugum bonum istud impugnat in altero pertinaciter separandi sunt ab invicem, ne bonú cui militare potissimùm debet ipsa conjunctio, econtrariò impugnet, & destruat. Et attende quòd ipsum sacramentũ matrimonii, fortissimam habet impressionem spiritualis matrimonii, propter vehemẽtiam rememorationis ipsius, assiduè enim illud conjugibus, quantùm in ipso est, rememorat, & imprimit, & propter hoc fortissimum est adjutorium à parte istâ, vehementerque impressivum sanctitatis: sanctitas enim non est, nisi elongatio ab execrationibus, & contaminationibus vitiorum, & peccatorum, & adhærentia totalis ad Deum. In parte verò aliorum bonorum sex, quæ jam nominavimus, & numeravimus, Jam tibi clarum est. quòd efficax sit adjutorium & velut instrumentum sanctificationis, cùm per ipsum omnes luxuriæ turpitudines, & abominationes propellantur. Quid autem pietatis habeat, & beneficentiæ tam spiritualis, quàm corporalis ipsum regimen uxoris, eruditioque liberorum, cæteraque in parte istâ à nobis jam dicta evidenter ostendunt. Ex quibus omnibus manifestum est conjuges, qui hæc omnia bona, & singula in sua matrimonia conjunctione intenderunt & propter sola sibi invicem matrimonialiter conjuncti sunt, non solùm prudentissimè, sed etiam sanctissimè esse conjunctos. Et iste modus conjunctionis est, quem laudavit Raphaël Archangelus Tobiæ. 6. Qui verò saltem in generali bona matrimonii per matrimonium intendunt & quærunt, licet sigillatim illa, ac distinctè non noverint, piâ intentione, ac laudandâ conjunguntur. Qui verò matrimonio contrarium intendunt, verbi gratiâ qui amore explendæ libidinis suç tantùm forinsecùs matrimonia ineunt, potest eis dici, sicut idem Archangelus, in eosdem dicit prævalere dæmonium; & an veri nominis matrimonium contrahant, quæstio est apud nonnullos; non enim videtur matrimonialis esse consensus inter hujusmodi, sed amatorius tantùm, præsertim cùm dicit Aug. Quòd vehemens amator uxoris adulter est. Et alibi: Adulter est qui in uxore propriâ quærit transitoriam voluptatem. Ampliùs. Cùm omnia bona matrimonii excludat ab intentione suâ & consensu, qualiter judicabitur consensus hujusmodi matrimonialis? Ampliùs. Cùm conjunctio istorum fornicatoria sit, vel amatoria tantùm, qualiter erit sacramentum spiritualis conjunctionis, sive matrimonii inter animam humanam, & Deum? Respondemus. Quòd etsi amor explendæ libidinis suæ solus illos moveat, vel eorum alterum, ad omnia tamen onera matrimonii uterque se obligat pactione conjugali, hoc est ad uxorem regendam, & exhibendam & servandam fidem thori, & omnia alia onera quæ nominavimus. Quemadmodùm autem si quis baptizaretur causa luxuriæ tantùm, concupiscens, scilicet speciem alicujus christianę mulieris, quam aliter habere non posset, nisi baptizaretur. verè baptizaretur, & unius sacramentum baptismi reciperet: sic iste unius sacramentum matrimonii percipit, etsi non rectâ intentione. Consensus etiam iste, etsi amore libidinis sit, tamen matrimonialis est, non fornicarius, aut amatorius; non enim in solam libidinem consentit, sed etiam in omnia onera matrimonii, & ad omnia illa portanda se obligat, sicut ille, qui causâ luxuriæ suæ explendæ tantùm baptizatur, non in solam luxuriam consentit, sed etiam in hoc, ut baptizetur, & christianus fiat, & ad omnia agenda, & sustinenda, quæ Christianismi sunt, se obligat ipsa susceptione baptismi. sic & ille ipsâ susceptione matrimonii. & quemadmodùm multi Christiani saracenicè vivunt, aut judaïcè, sive saracenizant, aut judaïzant in multis, juxtà præfatum verbum, inquinantes, & polluentes. quantùm in ipsis est, sicut illi sacramentum baptismi. Utrùm autem peccet mortaliter, qui causâ voluptatis carnalis tantùm uxorem suam cognoscit, si quis quærat: Respondemus quòd non; licet enim voluptatem intendat, & non alium finem, non tamen excludit alium finem, sive aliud bonum; & ideò non peccat mortaliter sanctitate matrimonii excusante. Sed si matrimonium propter solam voluptatem carnis, aut solam avaritiam, aut superbiam ab initio iniit, & contraxit, bonis exclusis, ac neglectis, hoc est, non curatis; ibi verisimile est

Conscientia domus animæ.

Sanctitas quid.

In eos qui explendæ libidinis causa matrimonia ineunt.

Adulter est vehemens amator uxoris.

Christianismus.

Bona quæstio & perpetuò notanda.

illum peccasse mortaliter, si adultus sit, adeòque provectus atque eruditus, ut talia nosse meritò debeat; aliud enim est ad horam impetu, & vehementiâ concupiscentiæ trahi: aliud est totam vitam scilicet dare concupiscentiæ, seque illi quodammodò perpetuò dedicare, quod indubitanter facit, qui sic matrimonium contrahit; quia si fortè in hoc continuus, sive assiduus sit, ut uxorem suam amore solo voluptatis cognoscat, jam juxta verbum Aug. illam, ut adulteram seu fornicatoriam, habet, non uxorem; non enim possidet hujusmodi homo vas suum in sanctificatione, & honore, sed in passione desiderii, sicut gentes quæ ignorant Deum, sicut dicit Apostolus in 4. primæ ad Thessal. Vas autem suum intelligitur vel corpus proprium, vel corpus uxoris, quorum utrunque sanctificatione, & honore possidendum est, non in contaminatione, & contumeliâ. Intendere ergo debet in ipso opere conjugali uterque conjugum, vel jus mutuæ servitutis, quod est reddere debitum: propter quod dicit Apostolus in 7. ad Corinth. Quia vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier: nec econversò, vel fructum prolis, sicut Anna Tobiæ 7. vel remedium fornicationis, & hoc tam sibi, quàm conjugi; non enim, ut ipse solus effugiat fornicationem, cognoscere debet uxorem; sed etiam ut ipsa uxor. Non enim sibi soli alteruter cavere debet, quin etiam alter alteri; commune enim remedium amborum est matrimonium, & propter hoc, neuter debet sibi illud solitariè, vel singulariter vendicare. Quia si fortè per aliquam surreptionem nihil horum, quæ diximus, intendens alter conjugum, vel uterque, aliquandò commisceantur, non adjudicamus alterutrum eorum propter hoc morti æternæ, nec tamen à culpa veniali eos dicimus immunes. Habet etiam matrimonium non parum sanctitatis ex benedictione, vel oratione sacerdotali, sine quâ nunquàm celebrandum est matrimonium, quam quicunque contempserint, aut declinaverint, nisi metu justo, aut aliâ causâ necessariâ, non sunt conjuges habendi, sed fornicarii, nec filii eorum legitimi esse censendi. Etenim nec cibus sumendus est, absque oratione, & benedictione sacerdotali, ubi sacerdotis est copia, nec aliquod opus etiam leve, aut modicum, quod operis nomine dignum sit, aggrediendum, vel faciendum absque benedictione, & divinâ invocatione, sicut dicit Apostolus in 4. ad Colos. Omnia quæcunque facitis in verbo, aut opere, omnia in nomine domini Jesu Christi facite, gratias agentes Deo patri per ipsum. Ampliùs. Quia gratia sanctificationis per matrimonium quærenda, & execrationes carnalium contaminationum exterminandæ, ipsaque conjunctio maris & fœminæ sanctificanda est contra carnis illecebras, & antiqui serpentis insidias; gratia verò sanctificationis, & puritas spiritualis, nec Deo acceptabiliùs quæri nec efficaciùs, aut faciliùs obtineri à patre misericordiarum potest, quàm gratiosissimis ecclesiæ precibus; non solùm saluberrimum, sed etiam decens, & necessarium nubentibus impendi sacerdotalem benedictionem, & orationes ecclesiæ fieri super eos, quibus eis matrimonialis sanctitas impetretur. Ampliùs. Bonum pacis, & concordiæ, sine quibus bona matrimonii non proveniunt eis, quorum preces sibi non sufficiunt, per ecclesiam, quæ nunquàm apud largissimum largitorem omnium bonorum Deum repulsam patitur, sicut in tractatu baptismi declaravimus, cujus preces nunquàm vacuæ, impetrandum est à Deo, qui solus illud præstare potest, qui masculum, & fœminam ab initio creavit, conjunctionemque eorum sanctificavit, eosque ad multiplicationem sua benedictione fœcundavit. Ampliùs.

Voluptatis causa assidue uxorem cognoscens peccat.

Pervat proprium quid.

Matrimonij sanctitas ex benedictione.

Sine benedictione non est celebrandũ matrimonium.

Pax, & concordia bona matrimonij.

E Manifestum est uxores patriarcharum fuisse steriles, videlicet Sarram, & Rebeccam, sicut legitur Genesis 18. & 25. & orationibus eorum fœcunditatem impetrasse, sicut legitur ibidem. De aliis multa exempla sunt in veteri testamento, & in novo de Elisabeth Lucæ 1. Quibus exemplis, quid aliud edocentur conjuges, quàm bonum fœcunditatis à patre misericordiarum per orationes ecclesiæ obtinere, etiamsi opus est, contra naturam. Ampliùs. Si cõtra omne periculum oratione muniendi sumus, ubi castitas in majori periculum esse potest, quàm juxta incẽtivum libidinis, scilicet ubi vir juxta uxorem, & uxor juxta virũ? Ubi verò corpus mulieris in majori periculo esse potest, quàm in partu? Tum ergo propter pericula spiritualia tum propter corporalia, adjuvandi sunt, & muniendi nubentes oratione, &

F benedictione sacerdotali, quæ est oratio totius ecclesiæ. Ampliùs. Si nemo religione eruditus, vel plantat arborem, vel inserit, vel ramum interiùs inserit ramo absque benedictione, & divini nominis invocatione; quantò fortiùs rami isti, scilicet mas, & fœmina, conjungendi non sunt absque oratione, & divini nominis invocatione. Ampliùs. Si primi materiales lapides in ædificio domus materialis non ponuntur absque oratione, & benedictione, quantò fortiùs in ædificio domus spiritualis non sunt ponendi, seu conjungendi isti lapides primi mas, scilicet, & fœmina, & ut ad unum dicamus, quia conjunctio maris, & fœminæ proxima est contaminationi libidinis, ac vicinissima, & solâ virtute divinâ superabilis; nullum opus est magis adjuvandum, magisque muniendum oratione, & benedictione sacerdotali. Et quia matrimonium superiùs diximus vinculum perfectæ societatis, restat nobis determinare partes societatis istius. Harum ergo prima est in ipsâ verâ religione, quæ est divinæ honorificentiæ debitus cultus. Cùm autem veræ religionis uterque debitor sit, per se tamen ex vinculo matrimoniali debent in ea sibi invicem ad eam servandam, augendam, aut ampliandam, in totaque domo suâ, non solùm in filios dilatandam, solicitè, ac fideliter adjuvare; vera enim religio est observantia, hoc est integra, & illæsa juris matrimonialis, quod est, vel esse debet inter Deum, & quamlibet animam humanam. Hoc matrimonium contractum est inter omnes veræ religionis professores & Deum: in hac ergo socii debent esse conjuges, fidelesque sibi invicem, ut diximus, coadjutores, ut alter alterum deviare à veritate religionis non sinat, & ipsam veram religionem pertinaciter, ac desperatę correctionis contumaciâ impugnantem, consilio ecclesiæ deferat. Hujusmodi autem causâ jam assignavimus, videlicet, ne matrimonium, quod religionem veram, & Dei cultum fovere, ac nutrire debet, matrimonioque spirituali militare totaliter, ac servire, ipsum discindat, atque disrumpat. Et hoc est consilium Apostoli in 7. primæ ad Corinth. Intelligimus autem istam impugnationem veræ religionis quantùm ad fidem, & cultum, non quantùm ad mores; non enim si vir cogere velit uxorem ad furandum, vel rapiendum, vel etiam fornicandum, vel ad quodcumque aliud, quod christianum non est, dicimus matrimonium esse separandum, nec licere uxori, ut propter hoc ad alia vota se transferat; sed si infirma est, ut viri molestias in parte ferre non valeat, consilio, & auctoritate ecclesiæ secedendum ei esse à viro ad tempus, expectareque, & procurare prudenter si potest, correctionem ipsius. Secunda pax conjugalis societatis est communio corporum ad opus conjugale, seu generationis. Tertia communio bonorum temporalium, quibus non licet alterum alteri fraudem fa-

G

H

Matrimonium vinculũ perfectæ societatis.

Consiliũ.

cere. Quarta communio est corporum propriorum, quæ est custodiendi se invicem, ac serviendi, providendique sibi invicem tam in sanitate, quàm in infirmitate. Quinta est communio hominum liberorum, totiusque familiæ, quæ sunt educatio, eruditio, regnum, & in posterum provisio. Est ergo perfecta societas ex his quinque communionibus, & in his integrè, totaliterque consistit. & ad istam societatem se obligant, ad omnesque partes ipsius quicunque matrimoniali vinculo sibi invicem astringuntur. Jam ergo declaratum est tibi, quid est matrimonium, quoniàm ipsum est sancta, ac sanctificativa, ac perfecta societas maris & fœminæ in genere humano, & quoniàm sanctitas ejus partim ex septem bonis, quæ ex eo proveniunt: partim ex benedictione nuptiali, & sanctificatione sacerdotali, & quoniàm ipsum est perfecta societas, sive perfectæ societatis vinculum: nominavimusque tibi & numeravimus partes societatis istius, videlicet quinque communiones, quas non est necesse, ut repetamus. Consequenter verò destruemus voluptatem ipsam carnalem omnis concubitus. Potest enim voluptatem habere spiritualem concubitus, licet carnalis sit: omne enim opus virtutis, aut habet delectationem, aut habere potest; juxta illud, quod dictum est in Psal. In custodiendis illis retributio multa. Hoc est suavitas, & hilaritas in ipsis operibus, & executione mandatorum Dei. Quapropter si fuerit opus conjugale ex justitia reddendi debitum, vel ex charitate custodiendi se, vel uxorem à macula, vel contaminatione fornicationis, nemo dubitare debet, quin ex opere isto possit esse in corde operantis aliquandò delectatio spiritualis.

Epilogus.

Delectatio spiritualis ex conjugalis debiti redditione.

CAPUT VII.

Incipit autor in sequentibus confutare voluptatem carnalem cujuscunque concubitus: quemadmodum supra proposuerat.

INcipiamus ergo adjuvante Deo persequi bestiam istam, quæ majorem partem generis humani ab initio usque ad finem devorare, & absorbere non cessat; percutientes ipsam in ipsa radice sua. Primùm enim est concupiscentia, quam si præcidere acumine disputationis cœlesti virtute prævaluerimus, exterminabitur ipsa, & destruetur radicitùs. Dicamus ergo, quòd membra genitalia nullum habent privilegium exemptionis, quo libera sint & exempta à subjectione, & obedientia rationis, seu liberi arbitrii, seu liberæ voluntati subjecta. Ergo sunt naturali lege, & jure, rationi subjecta, sicut & cætera membra exteriora: ergo non licet eis moveri contra prohibitionem, & voluntatem rationis: quòd si moventur, injustè moventur, quia contra jus ipsius rationis, & contra justitiam obedientiæ quam naturali lege debent ipsi rationi. Ampliùs. Omnis voluntas rationis sanæ, & nulla ex parte errantis bona, & justa est, & ab his, quibus de jure imperat, facienda: jure autem naturæ ratio imperat omnibus viribus inferioribus, omnibus carnis membris; sanissimè autem, & absque omni errore vult ratio quietem membrorum genitalium, & pacem omnimodam virtutis castimoniæ, quæ motu membrorum hujusmodi nequissimè impugnatur, quare membra genitalia lege naturæ quiescere debent, ac cessare ab hujusmodi motibus ad jussum, vel imperium rationis. Ampliùs. Concupiscit caro adversùs spiritum, & spiritus adversùs carnem, ut dicit Apostolus in 5. ad Galatas Et nos omnes, & singuli, hoc ipsum ipsa experientia sensus, ultra

Vide.

A quàm opus est, cognoscimus. Aut ergo justum habet bellum adversùs spiritum caro, aut non. Si justum: ergo spiritus habet bellum injustum, sive iniquum est, vel injustum spiritum vincere carnem. Non est ergo adjuvandus spiritus contra carnem. Iniquè ergo laboraverunt tot millia sanctorum dimicantium tam strenuiter cum spiritu contra carnem. Ampliùs. Si justum est bellum carnis contra spiritum, ergo justum est eam vincere. Quare adjuvanda erit in isto bello contra spiritum, & sequitur ex hoc, quòd spiritus teneatur desistere à rebellione, & repugnantia contra carnem, & ita tenebitur cedere, & succumbere carni, & subire servitutem ejus turpissimam, atque nequissimam, & ideò prostituere se omni vitio, & desiderio carnis, & abire post omnia flagitia, & passiones ignominiæ. Quod non est favendum. Restat ergo iniquum esse, & injustum bellum carnis contra spiritum. Compescenda est autem caro ab omni eo, quòd iniquum,

Bellum carnis adversus spiritum.

B & injustum est. Compescenda ergo est ab omni rebellione contra spiritum. Quare ab omni concupiscentia, sive concupiscere contra spiritum. Nullus ergo motus concupiscentiæ contra spiritum sustinendus: ergo occidendus, vel extinguendus. Ampliùs. Si totum bellum carnis contra spiritum est iniquum: ergo omnes bellatores carnis contra spiritum iniqui. Quare totus exercitus carnis, qui militat adversùs spiritum iniquus. Quare & omnes acies exercitus ipsius. Ergo & prima, quæ est primorum motuum: & secunda, quæ est delectationum citra consensum: & tertia, quæ est consensus: & quarta, quæ est operum: & quinta quæ est consuetudinum: & sexta, quæ est executionum: & septima, quæ est defensionum: & octava, quæ est gloriationum de hujusmodi: & nona, quæ est dogmatizationum,

Nota.

C & prædicationum, quibus dogmatizantur, & prædicantur opera carnis: & decima, quæ est impugnationum puritatis, ac munditiæ carnalis, qua sive apertè, sive occultè castitas carnis, & munditia, impugnātur; sive detrahendo sive disputando; sive insidiando, sive vim aut violētiam inferendo. Et quia pugnandū est contra exercitium carnis usque ad internitionem, & generaliter contra omnia vitia, & peccata, non enim est victoria de his, nisi per mortificationem, & extinctionem; cùm enim hostes visibiles vinci scilicet possint, & vivere, esseque victi simul, & vivi; vitia tamen, & peccata sola sua mortificatione vincantur, nec unquàm victa esse possint, nisi mortua fuerit vita solaque vitia sua de nobis triumphant; hoc est, eo solo quòd in nobis vivunt, & quatenùs vivunt, nos vincunt, manifestum est, quoniàm primi motus concupiscentiæ carnis occidendi sunt, & non sunt occidendi, nisi propter ini-

Victoria vitiorum per mortificationē.

Motus primi compescendi.

D quitatem rebellionis adversùs spiritum & suam culpabilitatem Manifestum ergo est, quòd omnes sequentes acies multò fortiùs occidendos. Prima enim acies minimum habet culpæ Secunda plus, & sic deinceps. Quoniàm autem omnium istarum acierum, velut Dux, & Regina est ipsa voluptas carnalis, cui, & sub qua militant, multò fortius ipsa occidenda est. Ampliùs. Si omnis motus ad eam, vel in eam, occidendus est, & hoc utique, non nisi propter eam, multò fortius est ipsa occidenda. Ampliùs. Si omnis via ejus, sive qua ipsa veniat, sive qua veniatur in ipsam, præcidenda est, ac prærumpenda, manifestum est, quòd ipsa exterminanda est à nobis, & nos longè faciendi ab ea Ampliùs. Cùm ipsa sit per quam, & propter quā caro pugnat contra spiritū, & per quē maximè fortis est, & prævalet contra spiritum, ipseque spiritus maximè debilis contra ipsam: adjuvandus autem sit spiritus contra carnem, maximè occidenda est evidenter. Attestatur autem

Membra genitalia occulta à natura.

huic veritati ipsa natura humana, quæ motus istos universaliter erubescit, & membra genitalia plusquam alia occultat & abscondit, erubescens apparitionem ipsorum, & aspectum. Cùm enim erubescentia sit justæ reprehensionis timor; sit autem ista erubescentia in quolibet individuorum speciei humanæ naturaliter, manifestum est, timorem istum esse naturæ. Timor autem naturę universaliter non potest esse injustus, aut indebitus, meritò ergo justè timet natura humana reprehensionem in hujusmodi motibus. Jure ergo reprehendendi sunt motus isti. Ampliùs. Quoniam ipsa erubescentia est confessio quodam modo culpæ, erubescit autem universaliter natura humana hujusmodi motus, ergo constat esse culpabiles. Confessio autem naturę universalis mendax esse non potest, nec ejus testimonium. Ipsa ergo attestatione naturæ manifestum est, ipsos esse culpabiles. Et hęc est indubitanter causa, propter quam membra genitalia abscōduntur, & erubescitur aspectus eorum, quia radix erubescendæ concupiscentiæ sedē habet in ipsis à qua & pudenda nominata sunt. Judicium autem hujusmodi est, quòd ante erubescunt pueri aspectus hujusmodi membrorum, vel abscondunt ea ab oculis hominum, quàm hujusmodi motus incipiant fieri in eis. Qui motus quantò magis invaluerint, & increbuerint, tantò ampliùs invalescit erubescentia illorum, & sollicitudo abscondendi ea. Ampliùs. Et si aliud non haberet perniciei voluptas carnalis, quàm ea, quæ diximus, videlicet quod inebriat mentem humanam, & transvertit sensum ipsius, atque corrumpit palatum spirituale ipsius, faciens ei desipere omne spirituale bonum, ac nobile: tandem verò ex toto avertit à Deo, & à vera religione, quę est digna honorificentia, & cultus ei solus debitus eique acceptus, rectè attendentibus manifestum est naturam humanam ad veram honestatem, quę vera religio est & ad cultum ipsius Dei, qui verè sanctificatio est eum ritè colentium, creatam, ac conditam esse. Quare manifestum est naturæ humanæ inimicissimam esse hanc, de qua agimus, carnis voluptatem. Quòd si quis dixerit, quia immoderata voluptas est, quæ avertit à Deo, & superinducit oblivionem ipsius: quærendum est ab eo, cujusmodi sit illa, quam intelligit moderatam? si intelligit moderatam lege matrimonii; quam legem supra tetigimus, necesse habet confiteri omnem aliam inimicam esse naturæ humanæ & propter hoc implacabiliter persequendam; & hoc est, quod intendebamus: si verò intelligat moderatam congruentiam, & possibilitatem ipsius corporis humani, invenitur hęc diversitas in hominibus ex diversitate complexionum, ut alii magis potentes sint in usu mulierum, alii minus, alii penitùs impotentes. Intelligit ergo moderatam esse voluptatem complexioni corporis adæquatam ac proportionatam: immoderatam verò complexionem, & possibilitatem corporis excedentem. Quia verò sic immoderata voluptas minor est, & & sic moderata major, quę autem minor est, minus inebriat, & captivat mentem humanam, minusque avertit à Deo, quare moderata voluptas carnis juxta intentionem suam, magis inimica est naturę humanæ. Voluptas enim in desiderio est, ut ait Tullius non in satietate. Et propter hoc qui maximè eam sequuntur, ipsam minimè assequuntur. Ampliùs. Sicut maximè amantibus voluptatem istam, maximè sapit ipsa, & maximè desipit voluptas spiritualis, sic & econversò; maximè amantibus delitias spirituales, maximè sapiunt ipsæ, & maximè desipiunt eis carnales. Quid ergo respondebit adversarius: aut uterque istorum habet palatum cordis sanum, & bene dispositum, aut non. Impossibile autem evidenter est, quòd uterque. Cùm enim contraria judicent de saporibus his: necessariò errat alter eorum, sive palatum cordis alterutrorum. Palatum enim cui desipit, quod ei sapere debet, aut econtrariò, necessitate errat, sicut visus, qui judicat album, nigrum, & econversò. Alterutrum verò eorum errare necesse est: ergo vel necesse errare sapientes in eo, & ex eo maximè sapientes sunt, quòd in eis sapiunt bona spiritualia, & desipiunt delitiæ carnales, vel errare luxuriosos, qui ex hoc maximè insipientes, & habendi sunt, & habentur, quòd in eis sapiunt viles, ac sordidę delitiæ, & desipiunt nobiles, & mundæ.

Erubescentia naturalis.

Pudenda.

Voluptas carnalis perniciosissima.

Natura humana, ad quid nata.

Carnales voluptates quibus desipiunt.

CAPUT VIII.

Disquirit, & discutit voluptatis vocabulum.

Delectatio.

PRocedamus autem ulteriùs, & inquiramus. Utrùm veri nominis voluptas sit ista, de qua hìc agimus. Videtur enim veri nominis voluptas, quæ tantopere quæritur, tantisque dispendiis comparatur: à qua nec etiam viri sanctissimi, nisi divini muneris admirando adjutorio, se continent, aut compescunt. Deinde ex diffinitionibus delectationis quę sunt, conjunctio convenientis cum convenienti, & perceptio rei, quæ naturalis est, virtuti apprehendenti. Convenientis autem cum conveniente, conjunctio est maris, & fœminæ commixtio: veri nominis ergo voluptas est, sive delectatio, cùm ei conveniat ipsa nominis ratio. Ad hunc modum se habet, & de alia ratione. Virtuti enim tangibili, quæ est in membris, generationis naturalis est, hoc est naturaliter conveniens, correlativa, & coadjutiva generationi, pars adjuvantis corporis. Ampliùs. Cùm in brutis animalibus inveniatur concupiscentia, & desiderium hujus voluptatis, & hoc de natura tantùm: nullatenùs autem ex parte damnationum, vel originali corruptione, & nullo modo ex peccato, ut propter peccatum, neque ut pœna, sed natura tantùm, & velut lex quędam divinæ institutionis: ergo in specie humana quantùm ad id, quod cum brutis animalibus habet commune, necessariò erit hujusmodi concupiscentia, seu desiderium, non ut plaga, neque ut corruptio, sed ut natura, & lex divinæ institutionis; propter quod etiam brutis animalibus vocatur jus naturale. Hujus autem indicium videtur, quòd in omni individuo speciei humanæ invenitur ista dispositio, & concupiscentia, & desiderium hujusmodi voluptatis. Quæ enim accidunt præter naturam, & à foris adveniunt substantiis, in paucis reperiuntur individuis, & rarò: meritò ergo videtur esse naturalis hujusmodi concupiscentia, seu desiderium: nihil autem naturale inhonestum, vel illicitum est, seu peccatum. Quare videtur amor hujusmodi voluptatis licitus esse: amor autem illiciti, aut mali necessariò illicitus, & malus est: voluptas ergo ista nec mala est, nec illicita. Respondemus autem in hoc, quia nec vera, nec veri nominis voluptas est ista, sed somniata tantùm, propter quod & delectamentum somnii vocata est: Sap. 7. Quemadmodùm autem mulieribus gravidis carbones, & cineres suaviter sapiunt interdùm, & propterea eos naturalibus cibis, naturaliterque sapidis, & delectabilibus præferunt, avidissiméque appetunt, & ipse error virtutis appetitivę, sive corruptio palati corporis mentitur eis delectationem gustabilem, & quodammodò eas somniare facit illam; sic corruptio palati interioris, ac spiritualis, hoc est palati cordis mentitur nobis suavitatem esse, seu voluptatem, quod reverà non est suavitas, vel voluptas

Jus naturale brutis.

Nihil naturale inhonestum.

Similitudo à mulieribus gravidis.

tas: sic & scabioso ipsa scabies, & prurigo scabiei A mentitur suavitatem esse in scalptione, & in cutis suæ laceratione, cùm reverà non sit veri nominis ibi voluptas; sicut apparet econtrariò: amaritudo enim salivæ, & fumus choleræ mentitur febricitanti amaritudinem amigdalorum, cùm reverà in eis amaritudo non sit, immò dulcedo sit, & vehementia famis mentitur suavitatem interdùm saporis in eo, in quo non est, sicut legitur Proverb. 27. Anima esuriens amarum pro dulci sumit. Similiter Job 19. Cùm singula reperissent, ad ea cum clamore currebant. Et eiusdem sexto. Quæ priùs nolebat tangere anima mea, nunc præ angustia cibi mei sunt. Sic vehementia, & prurigo concupiscentiæ mentitur convenientem conjunctionem, quæ non est, & voluptatem ubi non est. Et hoc apparet in abominatione sodomitica, ubi manifesta est disconvenientis cum disconveniente conjunctio. Jam autem declaravimus, quòd originalis corruptio, & brutalitas in nobis plaga est, & quòd universalitas ipsius, & perpetuitas indicium sunt, non quòd à natura sint, sed potiùs quòd non à casu, immò ex providentia, B & justitia illata. Sed neque hoc, quod in quolibet individuorum speciei humanæ invenitur ista dispositio scilicet concupiscentia, & desiderium voluptatis hujusmodi, inditum est, quòd naturalia sint hoc est ab ipsa natura, sed potiùs quòd ipsi naturæ illata. Quòd si quis dixerit, quòd virtus animalis, & virtus spiritualis duæ sunt virtutes, & quemadmodùm tam virtus visibilis, quàm virtus audibilis suam habent propriam delectationem, & suum proprium, & similiter eas suam propriam habere delectationem, & suum proprium delectabile, vel sua propria delectabilia: & sicut vires ipsæ non sunt cõtrariæ ad invicem; sic nec delectationes. Sed quemadmodùm delectatio, quæ est secundùm visum, impedit ne illa hora fit delectatio secundùm auditum; & illud impedimentum non est ex contrarietate, quæ fit inter visum, & auditum, aut inter delitias eorum, cùm proculdubiò contraria ipsa non C sint, sed potiùs ex impartibilitate mentis humanæ, & aggravatione, quam patitur, hoc est ex corruptione corporis; propter quam partiri se non potest simul pluribus delitijs mens humana, nec vacare, dum est in corpore, quasi toto pondere incumbens uni soli, donec abstrahatur ab illa: Respondemus, quòd in ipso sensu, & experientia manifestum est illud quod est animale in nobis, rebellare adversùs id quod est spirituale in nobis, cùm debeat jure naturæ omninò esse subditum, & ex toto obediens, & hanc dominationé amisisse spirituale nostrum, non casu, sed providentiâ, neque immeritò, & absque culpâ, sed justitiâ irreprehensibili, atque judicio cuncta regentis, atque administrantis Dei: quod enim jure ad nostrum spirituale pertinet, absque iniuriâ eidem auferri non potuit, nisi ablationem D istam meruerit alicujus culpa. Alterutrum ergo duorum, vel utrumque forsitan necesse est factum fuisse in naturâ humanâ, videlicet, vel ut spirituale nostrũ debilitatum sit à fortitudine suâ naturali, et depressum ab altitudine dominationis istius, quibus præesse, & superesse jure, & lege naturæ debebat ei quod est animale in nobis à debita subjectione ejectum usque in rebellionem, & à suâ debilitate in istam insolentiam confirmatum, ut jam non libertate, & imperio superioris sui, hoc est, ejus, quod est in nobis spirituale moveatur, sed quemadmodùm in brutis necessitatis violentia feratur: & sicut furiosus ruptis vinculis, & cathenis, in seipsum, deinde in alios sævire contendit, jugo legitimæ, & naturalis servitutis abjecto: cujus figura est dæmoniacus ille Evangelicus, qui frequenter in aquam, & in ignem

Pruritus

Animale adversus spirituale.

se præcipitabat, sicut legitur Marci 9. Nec aliter Epicurei audiendi sunt, quàm pecudes, gens Epicureorum, qui posuerunt vires animales in nobis ad annales, seu carnales delitias, creatas, & conditas esse tanquàm ad summum bonum, & summum finem: tunc enim in contumeliam suam vires huiusmodi creasset Deus, si propter huiusmodi delitias ipsas creasset, & propter hoc non ad delitias naturales, sed ad exquisita flagitia, execrandas que libidines potissimũ creatæ essent, cùm passiones ignominiæ majores videantur habere delitias, quàm usus naturales, alioquin nec tanto ardore, nec vehementiâ ad eas trahi, nec tantâ difficultate ab eis revocari posse viderentur flagitiosi. Idem dicimus de alijs tantâ studiositate coquorum, & histrionum excogitatis delitijs, quæ omnes, sicut diximus, maximæ esse videntur; quod probat studiositas, ac labor eas quærentium, & studiositas ipsa, quia maximè Deo contumeliosæ sunt utpotè religionem, ac cultum eius maximè destruentes, eiusque oblivionem maximè inducentes, in sui ipsius iniuriam, & contumeliam vires animales proculdubiò creasset Deus, si huiusmodi delitias nobis dedisset. Non est ergo simile de visu, & auditu, cùm neuter alteri iniurietur dum jussum, seu iniunctum sibi ab imperante virtute, peragit officium. Manifestum ergo est de omnibus, quæ diximus, fugiendam esse omnem corporis voluptatem, hoc tamen, secundùm magis & minus fugiendam, ipsamque esse ut laqueum irretionis, ut picem inquinationis, ut vinculum captivationis, ut ignem spiritualis exustionis, hoc est, quo spirituale nostrum exuritur, omniaque bona nostra spiritualia, idest virtutes, earum opera, tam exteriora, quàm interiora, penitùs concremantur, fugiendam etiam ut aquam extinctionis, quæ spirituale nostrum, quo ad omnem vivificum calorem extinguit. Similiter etiam, ut aquam immersionis, ubi totus chorus virtutum, & gratiarum submergitur, ut vinum insanissimæ ebriationis, ut toxicum pessimæ, ac turpissimæ enecationis, ut adulteria fallacissimæ blanditionis, & ut spurcitiam execrandæ abominationis. Verùm quoniam nec effugere, neque etiam fugare possibile est communitati hominum in statu præsentis corruptionis absque detrimento fructus nobilissimi, quem prolem diximus, & absque damno naturæ nostræ multiplicationis, necessariò consulendum fuit generi humano, & excogitanda, ac providenda via media, adhibendumque remedium, quo nec ipsa fugeretur in damnum fructificationis, neque post eam abiretur in tam multiplicem perniciem euntium. Jam autem declaravimus nullum esse remedium, nullamque viam mediam, quâ occurratur utrique istorum periculorum, præter matrimonium. Quòd si quis dixerit, quòd in operibus naturæ opus generationis eximium est, propter preciositatem fructus, & ideò creator, & institutor naturæ instituit ipsum inter omnia corpora delectabiliùs, ut ei operi propensiùs, & instantiùs intenderetur, si enim tantâ diligentiâ, & labore, instatur ab ipsis hominibus multiplicationi cæterorum animalium, immò etiam multò fortiùs instandum est multiplicationi hominum. Respondemus, quia & ille fructus est, sicut equus, & mulus, quibus non est intellectus sicut enim delectationem in potu, aut cibo magis facit, & auget vehementia, & ardor sitis, & famis, quàm ipsa potatio & comestio: sic delectationem in usu mulierum magis facit vehementia, & ardor concupiscentiæ: & sicut comestio, & potatio per seipsas non sunt delectabiles, sed per esuriem, & sitim: sic nec commixtio maris, & feminæ, per se ipsam delectabilis est delectatione carnali; habet enim delectationem spiritualem, hujusmodi com-

Epicurei.

In voluptates corporis.

Matrimonium optimum remedium.

Nota.

mixtio duplicem; primam scilicet naturalem, quam faciunt spes, & amor proli, si cujus similis invenitur in omni aratore, & seminatore, & omnis generis agricolatore, quibus spes, & amor fructus etiam acerbissimos labores agricolantium delectabiles faciunt. Quia verò ea quę à creatore sũt, ordinata sũt; contra ordinem verò est, ut id quod melius est, sit proter minus bonum, aut id, quod nobilius est sit propter vilius: vilior autem est voluptas ex opere generationis, quàm ipsum, & minus bona: quare nunquàm ex ordinatione creatoris est opus generationis propter voluptatem, quæ est ex illo. Ampliùs Cùm vis generativa non sit, nisi propter fructum prolis ex institutione creatoris, nec opus generationis, quod non est, nisi via ad fructum; debet esse nisi propter ipsum. Intorquere ergo ipsum in alium finem abusio est cõtra ordinationem creatoris. Ampliùs. Si sufficit in alijs operibus agricolationis, spes & amor fructus, movere agricolas ad opera sua, & sufficit etiam agricolis ad eos movẽdos in parte istâ: quantò fortiùs sufficere debuit, & isti, & illis in illo opere tam nobilis agricolationis, hoc est, in commixtione maris, & fœminę, ut sola spes & amor prolis eos naturaliter ad opus generationis moverent? Quantò etiam magis decuit creatorem hanc spem, & amorem augere, qui recti sunt, dùm in finem debitum solummodò intendunt, atque respiciunt, quàm istum curvum amorem scilicet voluptatis? maximè cùm iste amor, istum finẽ, & fructus prolis impediat, & opus generationis, quod in finem fructus, & prolis dirigendum, & exercendum erat ad se rapiat, & in se ipso stare cogat; ita ut non solùm fructus prolis non curetur à cõmiscentibus, sed ut etiam non proveniat, procuretur, ne voluptatem ipsam aut minuat aut ex toto etiam tollat? Ampliùs. Ipsa voluptas suo augmento, & vehementia impedit fructum generationis: qui enim maximè ardent hujusmodi concupiscentia, paucæ generationis sunt, & pauci fructus, aut nullius, & citò steriles efficiuntur, & ad generationem inepti, sive propter hoc, quia ex hujusmodi ardore semen generationum consumitur, sive quia frequentatio ipsius commixtionis, ne in vitam coalescat hujusmodi semen impedit: quod apparet in mulieribus prostitutis, quę rarò, vel nunquàm concipiunt, vel nimio ardore exhaustę, vel nimiâ frequentiâ turpitudinis semen in se vitam habere, & coalescere prohibente. Manifestum est autem indicium, multiplicatio concubinarum, quas falso nomine uxores nuncupant, & contra naturæ legem esse, & Deo penitùs non placere, & quod multiplicationem gentis suę, quam per hoc intendunt sarraceni non assequantur: in quocunque enim regno alterius gentis ejusdem amplitudinis, & fertilitatis terrę invenitur tanta numerositas populorum indigenarum, quanta in quocunque regno gentis sarracenorum, nisi forte peste, aut gladio, aut alio incommodo secus contingat. Quare manifestum est, quòd multiplicatio uxorum & opera quam dant generationi, non efficiunt gentis suę multiplicationem, quam intendunt, neque castitas conjugalis, & singularitas matrimoniorum diminutionem, aut detrimentum parit gentis nostræ, quam diminutionem in suâ gente tantopere formidant. Diligenter autem attendentibus in hoc manifestum, satis ornatum esse virum, cujuscumque conditionis, & etiam quantęcunque potentiæ, aut opulentię sit provisione, & exhibitione domus unius, etiam mediocris numeri, quę est 12. continens sibi liberos cum familia necessaria, & decenti, etiamsi Rex sit præpotens, atque ditissimus pro congruentiâ gloriæ suæ, ac magnificentię vix poterit duodecim filijs decenter, atque competenter

Vis generativa ad quid.

Qui ardent cocupiscentiâ parum generant.

Vide.

E providere. Poterit utique eis tanquàm servis vestitum, & cibaria providere, & hoc absque onere, & difficultate: non autem ut regis filijs, nec ut decet celsitudinem regiam. Et quia proportionalia sunt onera hujusmodi divitiarum, seu potentiarum ipsis divitijs, & potentijs, manifestum est hujus numeri domum omnis generis divites onerare, pauperes verò importabiliter. Vix autem invenitur vir, & uxor qui educando, & erudiendo, omnique modo providendo, duodecim liberos ad virilem perducant ętatem: & quia quod est nidus avibus, aut nido simile, hoc est domus hominibus, unus autem, & una tantùm in uno nido pullificant; sic unus & una tantùm in una domo generant, & hoc est per se proprium matrimonij, domum scilicet unam ædificare, propter quod mas, & fœmina patrem, & matrem relinquunt, sibiq; ad invicem adhærent, ut sibi aliam domum ędificent. Sarraceni verò non domos ædificare, sed civitates singulas intendunt, & infra domorum singularum angustias concludere civitates, miserâ cæcitate domum, & civitatem pa-

F riter confundentes, dum domum non priùs ædificare contendunt, quàm civitatem. immò civitatem, ut diximus, intra domum; civitas enim omnis quædam multitudo domorum est. Manifestum ergo est, matrimonia singularia, scilicet inter unum, & unam, ipsos limites, & angustias facultatum, ac divitiarũ requirere, & quantumcunque ampla, ipsarum opulentiam satis onerare, & extensionem. seu multiplicationem ipsorum, aut non satis esse portabilem facultatibus, aut nullatenùs decere humanam naturã. Ex quo & aliud inconveniens sequitur manifestum videlicet tanta inhumanitas, tantusque filiorum cõtemptus, ut ipsi parentes non pluris habeant proprios filios, quàm porcos suos: dum simul ad forum rerum non aliàs, filios adducunt ad vendendum, nec aliter uxores suas habeant, quàm porcos; æqualiter enim de fœcunditate propriarum uxorum, quęstum faciunt, ut porcorum suorum. Jam ergo manifestum ex his, quia matrimonium est remedium infirmitatis, & salus, & conservatio fœcunditatis,

G propter quam dictum est, quòd nuptiæ implent terram. & quia infirmitas est ardor, & febris virtutis generativæ: ardor, quia excessus caloris, febris, quia est supergrediens cursum naturę, naturę dico sui primitivâ institutione: & intellige admirandam divinæ bonitatis sapientiã, quæ malo istius infirmitatis tam benè utitur. Tantus quippe est dolor partus, tanta ærumnositas prægnantium, tantus labor, & miseria nutrientium, ut ad opus generationis, aut nulla aut pœnè nulla, semel ab his liberata reverteretur mulier. nisi eam illecebra voluptatis hujus traheret, & concupiscentiæ ardor urgeret. Idem dicimus, & de viris; non enim est leve onus providere prægnantibus, enixis, & nutrientib. Similiter custodire parvulos, nutrire, & erudire. Quapropter ab opere generationis omninò desisterent, nisi eos ad illud concupiscentiæ carnalis infirmitas impelleret,

H nisi ipsos intentio sublimior charitatis, & justitiæ aut boni alterius, de quibus supra mentionem fecimus, ad hujusmodi opus induceret.

Matrimonia singularia.

Nuptiæ.

CAPUT IX.

Quæstiones quatuor singulares author eleganter pertractat, & explicat.

POst hoc relinquitur nobis determinare quæstiones circa hoc: hæ autem sunt numero quatuor. Prima est, quæ sit virtus sacramentalis matrimonij, scilicet quam gratiam præstet, & quod remedium contra

Prima quæstio.

contra peccatum, & hoc sacramentaliter; manifestum enim est quòd ipsa contrarietate, quam habet ad prostitutionem fornicariam, & abominationem sodomiticam, adjuvat conjuges contra illas: nec minùs manifestum est intelligentibus inquam sui merito apud Deum, contra carnalium inquinationum execrationem. apud largissimum retributorem omnium bonorum Deum remedium obtinere conjugibus: qui enim ea piâ intentione vinculis matrimonialibus se astringunt, & onera matrimonii, quæ tam gravia sunt, subeunt, ut Deo se immaculatosâ prohibitis côtaminationibus carnis custodiant, & ut eidem filios generent & nutriant, & ne per infirmitatem carnis ipsum offendant, dubitandum non est eos apud ejusdem misericordiam promereri, quod intendunt; præstò enim est Deus adjuvare conantes ad ipsum, & manum suam porrigere venire cupientibus ad ipsum: neuter autem eorum modorum sacramentalis est; quod enim facit matrimonium virtute suâ essentiali, hoc est, contrarietate, aut quod facit merito suo, non facit virtute sacramentali, sive virtute benedictionis, & orationis, quę consuevit fieri super nubentes. Ad hoc autem respondemus, quòd dignè piéque suscipientibus sacramentum istud, reverenterque servare volentibus, ipsa virtute sacramenti præstatur multum refrigerium contra ardorem concupiscentię carnalis, ita ut interdùm etiam ad proprias uxores juvenes, & corpulenti ciborumque, & potuum opulentia, & delitiis incessanter utentes, frigidi sint, licet ipsæ speciosę sint: ad alias autem mulieres pœnè gelidi, etiamsi speciosæ sint. Idem & de mulieribus didicimus, non ex rumusculis hominum, aut opinione, sed de ipsa experientiâ, & certitudine, loquentes ex ipso eorum testimonio, quibus hoc divinitùs datum est, in ipsâ suâ confessione hoc cognoscentes. Non invenimus autem, cui attribuere possimus donum istud tam magnum, tamque mirabile, nisi virtuti sacramentali ipsius matrimonii: quod autem secùs accidit in plerisque conjugatorum, peccatis eorum imputandum est, qui non vel piâ intentione matrimonium contraxerant, vel non eâ reverentiâ, & honore, quo decet, illud habent. Utrùm autem sacramentum veri nominis, & sacramentalis virtutis sit, si præter nuptialem benedictionem, & orationem, quam habere potest, contrahatur. Verùm certum est, quia & sacrum signum est, & sacrans, sive sanctificans virtute essentiali, seu contrarietatis, ut diximus, & forsitan merito, dummodò nuptialis benedictio non contemnatur; sed virtutem sacramentalem omninò non habet, nec veri nominis est sacramentum, nisi sicut diximus. Unde & matrimonium apud fideles, & & apud infideles, ęquivocè dicitur: apud infideles enim non est, nisi sicut diximus: apud fideles autem & illo modo, & insuper sacrans benedictionis virtute, quod est proprium verorum plenæ virtutis sacramentorum. Secunda quæstio est circa virtutem virginitatis & continentiæ, contra quas multi nequissimè senserunt; si enim prostituta fornicatio, & sodomia belluæ naturę humanæ inimicissimæ, & fructus ejus vastatricis, sævissimè de medio exterminandę sint, eo quòd fructificare nobilissimam arborem humanę naturæ non sinunt: idem autem faciunt virginitas, & continentia: ergo inimicæ humanæ naturæ sunt, & de medio tollendę. In quo respondemus, quia virginitas & continentia, non impedimentum, aut destructionem hujus fructus quærunt, sed immanissimam belluam, immò horrendissimâ voraginem carnalis voluptatis formidantes, quam operi generationis insidiari non dubitant, semen retinent, & ab opere isto se continent. Quemadmodùm si agricola sciret Lupum, aut Leonem insidiari sibi, & propter hoc agrum intrare non auderet, & semen in eo spargere, inimicus non esset habendus fœcunditati ipsius agri; sic virgines, & casti non inimici habendi sunt fœcunditatis humanæ, sed magis sibi prospicientes, & cauti: similiter qui hujusmodi agricolam, ne in agro tali seminaret averteret, inimicus fœcunditatis agri nullatenùs habendus esset, sed potiùs amicus agricolæ reputandus. Cùm ergo fœmina sit sicut ager humanę seminationis, & masculus sicut agricola. insidiatur autem in hujusmodi agro bestia fallacissima voluptatis ipsi agricolæ; virginitas & continentia, quæ hujusmodi agrum non colunt, non ab agro, vel ejus seminatione, sed à belluę insidiantis faucibus avertunt, & amicæ agricolæ talis manifestæ sunt: nullatenùs autem agri, vel agricolę inimicæ. Quamquàm & sublimior, plerunque, esse debeat virginitatis, & castitatis intentio; qui enim amore, & honore cœlestis sponsi, & ipsam voluptatem, & omnem fructum prolis despicit, ne eidem impedimento essent, quo sinceriùs, atque liberiùs amori & honori ejusdem vacaret, declinat, & fugit; omnia hæc quodammodò ipsi immolat Quemadmodùm David quondàm aquam cisternæ, quam vehementer concupiverat, volens bibere libavit domino, sicut legitur 2. Reg. 23. Prostitutæ libidinis, & sodomiticæ abominationis homines in ipsas fauces hujus bestię irruunt, & in volutabrum spurcæ voluptatis toto præcipitio se demergunt, non solùm de industriâ fructuum declinantes. sed etiam ipsum opus, quod debuit esse generationis in turpitudinem detorquentes, & ad fructum penitùs inutile efficientes. Responsum etiam est per hanc vitam & per exemplum præmissum ad illud aliud. quod nonnullos sarracenorum in errorem induxit; visum enim est eis de masculo ad generationem ex complexione apto, quòd seminare debeat in omni agro, hoc est, in omni muliere fœcundâ, dummodò hoc possit sine invidia alterius, quod dicunt propter mulieres, quæ maritos habent; idem enim exemplum belluæ responderi potest de omni agro, quod de uno respondimus. Respondemus autem & aliud. Si alicui talentum traditum esset ea conditione, quòd sive in eo negociaretur, sive non. illud tamen integrum & illæsum servare, & reddere teneretur domino suo: cùm terra autem negociationis esset plena latronibus atque raptoribus, aliisque periculis innumeris, dubium etiam esset eidem, & omninò incertum, an lucrum de negociatione proventurum esset, an non Manifestum est, quia in hoc casu tutiùs esset ei supersedere negociatione, & duo simul pericula declinare, videlicet ne simul operam laboris sui perderet nihil lucrans, & insuper creditam sibi sortem. Iste casus, in quo sunt virgines omnes, & isti; unicuique enim velut talentum sibi creditum, & commissum à Deo est ipsemet, vel anima ejus, quam servare, & reddere integram, & illæsam tenetur Deo creditori. Terra negociationis ipsa fœmina est, ut status utendi fœmina pleniùs ipsa illecebris voluptatum, velut latronibus, qui corda furantur, & aliis difficultatibus, à quibus nisi fiat violentia. velut à violentissimis raptoribus nemo eripitur atque evadit. Lucrum verò hujus negociationis fructus est prolis, negociatio ipsum opus generationis: de isto lucro dubium, aut omninò incertum est, an proventurum sit ex opere, vel opera generationis. Quia ergo quod tutius magis eligendum, manifestum est, quòd magis eligenda est virginalis securitas, quàm conjugalis discriminositas, & hoc eis potissimùm, quos infirmitas carnis ad id, quod minus bonum est, non impellit. Hoc autem est quod innuit Apostolus

Virtus sacramenti matrimonialis.

Nuptialis benedictio.

Secunda quæstio.

Pro virginitate.

Fœmina ager humanæ seminationis.

Pro virginitate.

Nota.

Pro virginitate. 1 ad Cor. 7. Qui cum uxore est, solicitus est, quæ sunt mundi, quomodò placeat uxori, & divisus est. Qui autem sine uxore solicitus, quæ domini sunt. Et iterùm in eodem. Melius est nubere, quàm uri. Qui enim ardent concupiscentiarum desideriis, ne urantur, necesse habent repetere refrigerium, ac remedium nuptiarum. Respondemus autem ad aliud, quia non licet cuiquam seminare sic, nisi in agro proprio; non potest autem fieri muliebris ager cujusquam viri proprius, nisi per matrimoniū. Amplius Furtū est contrectatio rei alienę invito domino: manifestum autem est, quia omnis mulier, & omnis vir, res Dei est jure plenissimo, ac singularissimo. Non licet ergo illis se invicem contrectare, nisi quomodò vult, & quandò dominus; non autem, ut contrectent se, vel utantur se invicem, nisi matrimonialiter; omnis enim alia contrectatio Deo displicet propter sui turpitudinem, & nocumentum, quod instat humanæ naturæ; omnis enim alius usus eorum invicem, omnis alia commixtio maris & fœminæ, aut amatoria est, aut meretricia, aut extraordinaria, quam à sodomia non multùm distinguimus. Jam autem declaravimus turpitudines istas commixtionum, & nocumenta, quæ naturæ humanę irrogant: propter quas causas eas Deo displicere jam dubium non est. *Vide.* Declaratum est simul non aliam conjunctionem maris, & fœminæ Deo placere, quàm eam, quæ sacramento matrimonii, & excusatur, & quantùm in eo est, sanctificatur. Amplius. Intuere diligenter ipsam honestatem matrimonii, decoremque ejus, & utilitates, & videbis hæc omnia apertissimè indicare, quòd sola conjunctio maris, & fœminæ, quæ secundùm ipsum est, Deo placita est, & accepta, non imposita præcepto, vel debito necessitatis, sed magis indulta defectu humanę infirmitatis, & colorata conservatione fœcunditatis. *Tertia quæstio.* Tertia quæstio, quæ non mediocriter movit, & movet adhuc sapientes sarracenorum, & nonnullos Judęorum, hæc est, cùm toto tempore graviditatis propter inutilitatem seminationis abstinendum sit viris ab uxoribus; illo enim tempore inutiliter seminaretur proles; similiter tempore enixionis, seu purgationis ex partu, eo quòd periculosè seminaretur similiter tunc proles, propter periculum lepræ, & aliarum occasionum, quæ seminatis eodem tempore partubus, aut innascuntur, aut post nativitatem accidunt: manifestum est ad modicum tempus concessum esse uxorum propriarum usum. Toto ergo residuo temporis necesse est otiosam esse vim generativam in eis, & incontinentię patere periculis sine multitudine uxorum, quemadmodùm etiam sine multitudine agrorum, ut quemadmodùm seminato uno agro seminatur alius, & non est otiosus agricola; sic & una impregnatâ, impregnetur, & alia, ne sit otiosus vir, qui est in parte istâ, velut naturæ agricola. *An plures uxores sint licita.* Similiter & dum unus ager ad suscipiendum semen pręparatur, & ad seminandum nondùm aptus est, seminetur, qui ad seminandum pręparatus est: præparatur autem mulier ad suscipiendum semen, & fovendum, atque concipiendum purgatione menstruali. In quo respondemus eis, quia frænanda est concupiscentia carnis, & moderanda propter pericula spiritualia, quæ supra tetigimus, & propter spirituale bonum continentiæ similiter, quod expressimus. Moderanda est etiam propter prolem, quæ propter hoc nascitur uberior, robustior, & modis omnibus laudabilior; ipsa enim frequentia hujusmodi seminationis, semen humanę generationis diminuit, tam substantiâ, quàm virtute. Non est ergo otiosus agricola, qui de otio suo tot fructus spirituales,

E & ipsum corporalem laudabiliorem, colligit, & reportat fructum. Nec negamus incontinentiæ semper imminere pericula maribus, & fœminis, quandiu fervet concupiscentia, sed ea habere scimus matrimonii fortissima præsidia, quæ matrimonio debitam reverentiam servaverunt, & honorem. *Nota.* Nec dubitamus ullatenùs illis adesse, & præsto esse, divinę gratiæ, & virtutis auxilia, qui propter Dei honorem, & gloriam contra carnis illecebras, & desideria statuerint, & studuerint pugnare. Hæ autem causæ multò fortiùs cogerent supplendum esse mulieribus virorum defectum, cùm ipsæ magis pateant incontinentiæ periculis, utpotè infirmiores hac parte, & concupiscentiæ vehementioris; viro F enim ægritudine detento, aut in negociatione in remotis partibus occupato, aut aliis de causis, ad tempus à cohabitatione corporis uxoris prohibito, providendus erit vir alius uxori, ne ager illo tempore sit ociosus, & ne ipsa uxor incontinentiæ pateat periculis, quod est manifestum inconveniens. *Inconveniens.* Quartam quæstionem nobis pariunt multa exempla patriarcharum, & regum sanctorum, sicut Abrahæ, Jacob, & David, qui omnes multitudinem uxorum leguntur habuisse, & insuper etiam Jacob, & David concubinas, nec propter hoc nomen sanctitatis amiserunt: multitudinem enim uxorum approbare videtur vetus lex expressè, sicut in libello repudii. *Quarta quæstio de multitudine.* In quo respondendum est, viros spiritu Dei præditos, nihil temerè, nihil absque Dei consilio, & revelatione in rebus tam discriminosis egisse. & Deum ex certâ causâ aliquid ultra communem legem indulsisse; sciebat enim G eos velle portare onera multitudinis matrimoniorum, ut largè utamur vocabulo matrimonii. Sciebat eos servare fidem multis uxoribus, magis quàm unum ex hominibus nostris temporis, uni soli uxori. Sciebat & eos speciositate uxorum, & multitudine, eâ temperantiâ uti velle quâ propagandæ proli, & non carnis voluptati inservirent. *Nota.* Quemadmodùm ergo indulsit eis divitias, & gloriam, quibus uterentur cum modestiâ, & humilitate, sic multitudinem uxorum, ac speciositatem, quibus uti noverunt, cum temperantiâ, & castitate. Absque iniquitate tamen, & injuriâ alterius, potuit omnipotens Deus statutor legis matrimonialis contra legem illam dispensare, cum quibus voluit, & illi derogare, qualiter voluit, & privilegiare in parte istâ, & eximere ab hujus servitute, quos voluit, maximè eum, qui humilis, & sanctus privilegio libertatis istius meliùs uti nosset, quàm nos sciamus vinculo servitutis. H Rectiùs autem dicitur sanctos patres uxorum multitudinem suscepisse, quàm duxisse, ut potiùs hoc factum sit de eis divino consilio, vel mandato, quàm ipsos illud fecisse; cui enim videri potest viros sanctitate, & gratiâ eminentissimos, timore Dei plenissimos, nuptiarum multitudine non tam lascivire voluisse, quàm etiam seipsos libidini prostituisse. *Nota.* Verisimile etiam, & modis omnibus fide dignum, eos veri ac vivi Dei cultum religiosum ampliare, ac dilatare voluisse, ac pro viribus studuisse. Quod cùm doctrinâ, & exemplis, pertinaci rebellione idolatrarum, & perversitate corruptionis, facere impedirentur, & prohiberentur, prudenti consilio genus suum multiplicare elegerunt, ut saltem in suis verę religionis invenirent susceptionem facilem, quam alieni contumacia invincibili respuebant; non enim ignorabant spiritu Dei docti homines filios ad imitationem patrum naturaliter pronos esse, ad eorundem doctrinam capiendam, atque tenendam, faciliores, & difficiliùs aversibiles ab eisdem.

Noverant

Noverant quid virtutis habeat, & efficaciæ generis, seu cognationis amor, quàm fortiter natura impresserit universorum, & singulorum cordibus, credendum esse patribus, & parendum. Quare manifestum est intelligentibus, eo profundissimo sapientiæ consilio hos usos fuisse in parte ipsa, quo ipsius naturæ consilium contra tenebras errorum impietatis, contra vesaniam idolatriæ, contraque totius humanæ corruptionis perversitatem, & nequitiam advocarent, & vis generativa corporis, virtutem generativam spiritualem, sicut reverà dignum & justum est, adjuvaret, gratiæque natura serviret, & vinculis necessitudinum, hoc est cognationum, & affinitatum retraherentur ab utraque morte sanctorum filij, & retraherentur advitam, securéque & absque periculo, & generarentur, & nascerentur, quos parentum religio nascentes acciperet, salutarisque doctrinæ vivificorum exemplorum præsidiis ab utraque, hoc est, nativâ, & acquisitâ, corruptione servaret. Tales ergo meritò decuit, & etiam oportuit, filios non solùm generare, sed etiam generationem eorum multitudine uxorum multiplicare, qui eos non morti gignerent, nec mortis pabulum efficerent, sed vitæ natos statim traderent, vitæque erudiendo, & instituendo servarent. Cæteri hominum quemadmodùm quercus silvarum porcis infernalibus fructificabant, & de ipsis ventribus matrum ipsi fructus liberorum nullo pietatis præsidio excepti, sive protecti infantes, porcorum infernalium pabulum, quemadmodùm poma putrida, cadebant. Potuit autem esse in aliquo tempore major multitudo mulierum in populo Dei, quàm virorum, & ideò necesse fuit unum virum multas ducere, ne cùm ipsæ mulieres continere, vel non possent victæ concupiscentiâ, vel non vellent amore posteritatis, aut forsitan voluptatis, ista occasione viris se idolatris copularent, sicque factæ sub potestate eorum à Deo aversæ ad idolatriam se transferrent. Potuit etiam esse illa infirmitas virorum tunc temporis, cùm nec erant eruditi, nec in verâ religione firmati, ut multitudinem uxorum æmulantes, idolatris adhæterēt; sicut & multitudine divitiarum eos ex hoc bonos, & se miseros reputarent; non enim minor fuit uxorum concupiscentia ab initio, quàm divitiarum cupiditas, nec minus habuit æmulationis, maximè viris, aut in luxuriâ, aut inter luxuriosos enutritis. Adeò etiam exarsit semper in hominibus illis, hoc est transmarinis concupiscentiæ incendium, ut magna multitudo eorum nec etiam uxorum multitudine voluerit esse contenta, quantacunque speciositate pollerent; quin etiam in mares, & bruta animalia, cæca libidine insanirent. Quid ergo facerent tam flagitiosi viri, si ad singularia, hoc est ad singularium uxorum matrimonia arctarentur? Quòd autem pestis ista in isto populo Judæorum invaluerit, expressè apparet 29. Judicum: ubi vix filii Benjamin parentes levitæ uxorem ejus nepharia abusione suffocaverunt. Ut ergo & periculo idolatriæ, & flagitiositati sodomiticæ, & æmulationi insipientiæ occurretur: ut cultus Dei qui in alienigenas non poterat, in filiis saltem sanctorum propagaretur; multitudo uxorum, aut tolerata est, ne deteriora, ut diximus fierent, aut suscepta divino consilio, ut gens sanctorum multiplicaretur, & divini cultus religio dilataretur. Quantus enim honor sanctæ posteritatis sanctis mulieribus antiquitùs fuerit, evidenter ostendit Sarra, quæ virum sanctum, & sanctorum patrem Abraham ingredi suasit, vel potiùs coegit, ad ancillam suam Agar, sicut legitur Genes.16. Eodem modo & filiæ Loth, quæ patri suo dormienti commixtæ sunt, ut vel sic generis sui semen, & quodammodò totius humani generis quod subversione sodomorum timebant deperdi, quantùm in eis erat, servarent, atque salvarent. Viris ergo perfectis alia fuit causa, ut diximus multitudinis uxorum, alia lascivientibus, alia deteriora timentibus; & hoc præcipuè in Dei mundo adhuc notitiâ, & culturâ novitio & rudi. Verùm perfectionis evangelicæ sidere latiùs, & copiosiùs radiante, omnia hæc abrogata sunt, & auctoritate divina interdicta: sicut legitur Mat. 19. Lucæ 16. Ubi ipsa veritas ore suo sacratissimo uxorum multitudinem, immò etiam dualitatem, prohibuit, & separationem exceptâ solâ causâ fornicationis, interdixit.

Nota. (margin, beside "quitiam advocarent")

Nota. (margin, beside "firmitas virorum")

Nota. (margin, beside "rium uxorum matrimonia")

CAPUT X.

De ritu divortiorum veteris testamenti, & ejus causis agitur in hac parte.

Lex de divortiis permissio non præceptio.

DE divortiis autem & repudiis, quòd iniquè, atque immisericorditer, Judæi, & Saraceni, & sentiant, & agant, facilè est fieri manifestum. Lex enim de repudiis, quæ legitur Deuter 24. permissio fuit, non præceptio, ob duritiam cordis Judæorum utcunque tolerata, hoc est lege non vindicata, quod ipsa veritas testata est Matthæi 19. Ne enim in uxores quotiescunque eis displicerent, grassarentur ad mortem, sustinendum repudium, idest ultione prætereundum, & non tanquàm adulterium vindicandum, duxit dominus. Jam autem declaravimus matrimonium jus esse perpetuum, & vinculum indissolubile, ubi ex eis causis, quas supra nominavimus, videre licet, si forsitan ea bona, vel bonum istud potissimum, propter quod maximè institutum est, idest, matrimonium spirituale, impugnaverit. Causam verò fornicationis non solùm prudenter, sed etiam justè ipsa Dei sapientia, quæ Christus dominus est, in 19. Matthæi, adjecit duabus de causis. Qui enim fidem non servavit thori maritalis, ut ei servetur, indignum se meritò reddit, & jus thori quod polluit, justissimè amisit. Deinde ne viri ipsius hæreditas, quæ jure successionis ad cognatos ejus, atque propinquos pertinet, transeat ad adulteros, hoc est ad filios ex uxoris adulterio genitos. Tertia etiam causa esse potuit, zelus virorum, qui maximè excandescere consuevit in uxores propter adulterium. Ut ergo, & viris à morte spirituali, quam incurrerent uxores occidendo, & uxoribus à morte corporali per timorem divortii, & à morte spirituali quam fornicantes inciderent, provideretur, adjecit Dominus causam fornicationis. Sunt forsitan & aliæ literales, & spirituales, quas nos industriâ pertransimus. Si ergo fornicata fuerit uxor alicujus, vel innupta maneat, vel viro suo reconciliari procuret. Sciendum tamen, quòd ex hac causa non consuevit divortium celebrari propter fragilitatem temporum nostrorum, videlicet, ne cum mulieribus se polluant, & mulieres ampliùs fornicentur. Et quia causæ, quæ ad fortiùs astringenda matrimonia introductæ sunt, in ea intolerabiliter dissolverentur ad omnem pene discordiam, quæ inter viros & uxores suboriretur, & quotiescunque vel viro uxor, vel uxori vir alius plùs placeret, non solùm fornicaretur uxor, sed etiam vir fornicationem procuraret uxoris: & sic major pars matrimoniorum proculdubiò solveretur. Salubriùs ergo procurat reconciliationem ecclesia, & sustinet, quòd adultera ad tempus suspendatur à thoro maritali, ut istâ ultione, & ipsa erubescens humilietur, atque pœniteat, & ira mariti quiescat, nisi forsitan

simili culpa fornicationis se maritus involvat, tunc enim ei non licet in uxore punire, quod ipse noscitur commisisse. Sed de hoc jam jura edita sunt, & ecclesiastica statuta. Si quis autem quærat, cur viro solo fornicante, discedere uxori ab ipso non liceat, in promptu responsio est, quia nec illa pericula litteralia, neque spiritualia sunt, quæ hæc cogant, & muliebris levitas sub potestate viri potiùs coercenda est ac frenanda, quàm paritatis in virum audacia indulgenda. Quòd autem ex eis causis, quas ipsi sufficientes ad hoc reputant, divortia esse non debeant, manifestum facimus his rationibus. Prima enim eorum est odium, vel ira, ex quibus timetur mors uxoris. Secunda fœditas, qualis est lepra, vel jugis menstruositas, hoc est, menstruorum fluxus irrefragabilis. Tertia deformitas. Quarta sterilitas quamque istarum dicunt saraceni sufficere ad matrimonium dissolvendum, & ex unaquaque licere viro ad alia vota se transferre. Quòd si verum est, licebit idipsum, & mulieribus ex necessitate, cùm non minus consulendum sit eis, quàm viris, & longè magis indigeant hujusmodi subsidijs. Ampliùs. Si postquàm aliquot annis cambabuerit vir, leprosa efficiatur mulier, aut deformis, licebit secundùm hoc viro eam derelinquere. Certum autem est, quòd cùm leprosa, vel deformis effecta est, magis eget solatio mariti proprij, ut pote cui propter deformitatem, aut lepram præcisa est omnis spes aliarum nuptiarum. Ampliùs. Consensus, quo invicem consentiunt mas, & fœmina, quamdiù durabit mulieris speciositas, sanitas, atque fœcunditas, consensus amatorius est tantùm, sive concubinarius, aut fornicarius. sicut ostendimus, quare qui sic conveniunt, concubinariè tantùm, seu amatoriè conveniunt. Non est ergo inter eos nisi concubinatus, aut amatoria turpitudo, non solùm dissolvendi sed nec ad horam etiam sustinendi. Nihil ergo ad matrimonium de his: non enim refert quantùm ad matrimonium quid inter concubinarios, aut amatores agatur, neque nos de his hîc intendimus; consensus autem in perpetuam, & indissolubilem societatem maris & fœminæ, solus matrimonialis est, hujusmodi autem consensus manifestè prohibet divortia facienda esse, hujusmodi enim consensu jus perpetuum alteri alter in se ipso dedit & ad servandam invicem societatem indissolubilem, seu individuam, se mutuò cõjunges obstrinxerunt. Manifestum ergo, alterum alterius illum auferre non posse societatem, quæ auctoritate divina firmata est, & dissolvi per hominem non licet. Ampliùs. Manifestum est quia hunc amorem sola peperit lascivia, & non justitia; justitiæ siquidem pars est altera pietas: contra pietatem autem evidenter est, ut propter miseriam mulier deseratur, cùm propter ipsam miseriam miserendum sit ipsius & intentio pietatis propria, finisque ipsius sit miseriam tollere, & lenire. Ampliùs. Quis per septimanam unam habebit uxorem? perpauci quidem, atque rarissimi, cùm tam facilis sit uxorum desertio, & hujusmodi causæ divortiorum in majori parte maritarum inveniantur. Paucissimæ nanque sunt, quæ non sunt menstruosæ, atque leprosæ, aut deformes, aut odiosæ sint maritis suis. Ampliùs. Quid restabit secundùm hoc viris iracundis & ad odij passionem animalibus, nisi multitudinem mulierum, unam post aliam polluere, & nuptias septimanis singulis innovare, cùm nulla inveniri possit, cum qua valeant in pace, & concordiâ diebus paucissimis habitare? *Inconveniens.* Ampliùs. Secundùm hoc non erit matrimonium, nisi præsentatio, & quasi probatio fœminarum. Ampliùs. Quàm iniquè, quàm impiè agatur per ista divortia contra mulieres, quis

E non videat; potest enim odio haberi mulier sine culpâ suâ, & ita postquàm deflorata fuerit à viro, & etiam gravidata, dimitteretur à viro vilificata simul & onerata, cæterisque viris despicabilis effecta, & hoc totum sine culpa sua. Quare iniquè hujusmodi desertor non aufert ei se ipsum solùm, sed etiam omnes alios viros, quantùm in eo est, dum talem eam efficit, talemque dimittit, ut inde possit omnibus viris alijs displicere. Jam ergo apparet ex his, quæ diximus, necessitas matrimonij, quam cogit infirmitas, & utilitas ipsius naturæ humanæ, & qua servatur fœcunditas, apparet & eminentia virginitatis, & castitatis, qua non tam vincitur infirmitas, quàm etiam fragrantissimæ suavitatis sacrificio & immolatur Deo carnis voluptas, & offertur quodammodò ipsa, quæ nasci videbatur posteritas, & obtinetur ab immanissimæ belluæ voracitate securitas. *Necessitas matrimonij.* Elucescit etiam ex his statutorum ecclesiasticorum circa matrimonium rationabilitas; ut enim matrimonio spirituali liberiùs vacetur, ut spirituali copulæ arctiùs inserviatur, ut spiritualis fœcunditas uberiùs propagetur, matrimonio carnali, F quod non est nisi propter spirituale, quantùm ad usum corporalis commixtionis vel ad tempus, vel perpetuò, ex consensu tamen mutuo conjugum derogandum est, sicut docet Apostolus in 8. primæ ad Corinth. dicens: Iterùm autem ex consensu, causa orationis. Propter hoc fideles conjuges sacræ observationis diebus causâ devotionis, & orationis, ab amplexibus carnalib. abstinent ex consensu: aut si non timent carnalis infirmitatis periculum, etiam continentiæ voto perpetuo se astringunt, *Consilium.* etiam tantò veriùs, tantòque perfectiùs, matrimonij carnalis fidem mutuò sibi servantes, quantùm ad observanda matrimonij spiritualis jura, cui carnalia militare totaliter debent, fortiùs se astringunt: non enim de substantia matrimonij est, nec de necessitate matrimonialis societatis, commixtio corporalis, *Commixtio corporalis.* sed potiùs medicamentum infirmitatis, & exceptorium humanæ ruinositatis, & adminiculum conservatorium ipsius, quam diximus, societatis, atque naturalis fœcunditatis, & hîc quidem finem G tractatus istius faciemus.

De Sacramento Ordinis.

CAPUT I.

De Sacramento Ordinis incipit disputare, proponens quid, & quomodò sit dicturus.

POST hæc autem de Sacramento Ordinis, quod sexto loco superiùs ordinavimus, eo quod posuimus instituto, hoc est per viam probationum, & declarationum tractare tentabimus. Primùm H stabilientes ipsius essentiam stabilitatione appropriatâ, & speciali. Deinde numerum ordinum. *Ordo.* Tertiò operationes, & virtutes, quibus ab hæreticis insanissimâ cœcitate ac pertinaciâ contradicitur. Dicamus ergo inprimis, quòd sanctificatio est inter opera quæ ministerio hominum exercentur, nobilissima, atque præcipua, necessariò ergo specialem, ac proprium oportet ejus ministrum, appropriatosque habere ministros: si enim ministratio panis, & vini, cæterorumque carnalium, & temporalium in omni domo perfectæ dispositionis per deputatos sibi ministros administratur: quantò fortiùs in rebus spiritualibus solicitudo ista, & diligentia adhibenda

est, ne confusio scilicet, aut indecentia ministrorum, non solùm defectum, & imperfectionem, sed etiam periculum pariat spirituale? Ampliùs. Cùm gratia sanctificationis ministretur per homines hominibus, non autem proprio ministerio, discretio certa fit inter ministros, quibus ministratur, immò velut oppositio quædam est inter ipsos: ministrare enim & ministrari opposita sunt: sic inter ministros & ministratos: quare alios oportet esse ministrantes & alios ministratos in ministerio sãctificationis; necessariò ergo instituendi sunt in domo Dei magna, quæ residentia, & templum ejus est, qui ministerio sanctificationis specialiter, & appropriatè deserviant. Ampliùs. Ipsum ministerium sanctificationis sanctum est, immò sanctissimum; ad sancta verò, vel sanctissima neminem fas est unquàm ingredi, nisi aliquâ præsignificatione præparatum: *Ordo.* necesse ergo est ad ministerium sanctificationis ingredientes præsanctificari, & præsacrari: si autem sacratio necessaria est, & sacramentum: præter communem ergo gratiam sanctificationis qua omnes fideles sancti sunt, necessaria est specialis gratia, & sanctitas, qua communiter gratia, & sanctitas ministretur. Ampliùs. Quia *Ostiarij.* domus Dei reverà domus est, necessariò habet ostiarios, & custodes: & sacrum auditorium idest ubi Dei mandata, atque judicia, cæteraque vitæ verba jugiter recitanda, & audienda sunt ad Dei laudem, & gloriam, & hujusmodi auditorium *Lectores.* necessariò habet libros scripturarum, & lectores, & recitatores sanctissimorum verborum. Et quia templum Dei est, ubi sacra luminaria accendenda sunt, ac præferenda sacris ministeriis, necessariò habet *Acolyti.* acolytos, seu ceriferarios, qui sacris luminaribus accendendis, & præferendis officio appropriatos discernant. Et quia peccatis exigentibus maligni spiritus interdùm corpora hominum obsident, & multiplici vexatione infestant, necessariò habet Ecclesia Dei spiritualis gratiæ servos, atque ministros, qui officii sui potestate dæmones ab hujusmodi invasione coërceant, & à corporibus obsessis abjiciant; & hi sunt, quos gratia nominationis dicimus exor- *Exorcistæ.* cistas. Ampliùs. Quia necessariò habet Deus sacrificium, sive sanctuarium visibile, hoc est templum cultui ejus, & honori dedicatum, & consecratum, habet necessariò, & vasa cultus ejus ministerio sanctificata. Quapropter necesse est, ut habeat ministros templi istius cultui & ministerio deputatos, & consecratos. Generali siquidem cultui divino, qui non est, nisi religiosa, ac sancta vita, vacare potest communitas hominum, & solicitudinem gerere suorum exteriorum, seu temporalium: cultui autem isti speciali, qui Deo in templo suo visibili invisibiliter impenditur, qui assiduitatem diei, & noctis requirit, intendere non potuit, nec potest communitas *Ministri cultus Dei* hominum. Quare necesse est ipsum cultum ministros habere determinatos, & proprios qui ejus solam gerant solicitudinem, & ab aliis seorsùm se faciant. Hi ergo qui in sacris, sive sanctis, die noctúque versari habent, necesse est, ut præter communis necessitatis gratiam, quam cum omnibus electis communem habere debent, sanctificatione congruenti, sive officiis consecrentur: si enim templum, & vasa, propter Dei honorem & cultum dedicanda, & sanctificanda sunt, ut in eis ipsi reverentiùs, honorificentiùs, & sanctiùs serviatur: quantò fortiùs ipsi ministri ad hoc deputati sanctificatione appropriatâ consecrandi erunt? incomparabiliter enim *Nota.* plus pertinet ad ministros ministerij sanctitas, quàm ad templum, & vasa ipsius. Ampliùs. Ipse cultus templi atque servitium, medius est, immò mediatorius inter ipsum Deum, cui impenditur, & communem religiosæ, ac sanctæ conversationis cultum; sic & ministri ipsius ex necessitate medii sunt, & mediatores inter Deum, & alios ipsius cultores: quare gradu officii, & serviendi ministerio propinquiores (ut ita dicamus) cæterorum hominum non solùm internuncij ad Deum, sed etiam introductores. Sicut ergo in eo quod homines & communis religionis ad honorificentiam Dei cultores necessariam habent communem gratiam sanctitatis. sic in eo, quod ministri speciales ipsius divini cultus specialis, hoc est, qui specialiter eidem & visibiliter in hujusmodi templo visibili impenditur, necessariam habent specialem gratiam sanctitatis, qua huic cultui, & ministerio specialiter dedicentur, & approprientur: quare dedicandi, & consecrandi sunt dedicatione, & consecratione, seu sanctificatione speciali, & suis officiis appropriatâ, & omni consecratione, seu sanctificatione speciali, aut sanctitas una aut duæ imprimuntur, sicut supra in tractatu Baptismi ostendimus. Necesse ergo est divinorum officiorum, sacrique cultus ministros sanctitate unâ congruenti suis officiis esse sanctos, alioquin ad exercenda ipsa officia nullatenùs admittendos. Congruit autem ut dignè & laudabiliter ministrent in eisdem sanctè sanctitatis gratiâ, quæ Deo gratum, idest placitum facit. Aliud autem est indignè ministrare, indignéque exequi susceptum officium, vel ministerium; aliud alienum penitùs usurpare, qui enim assumpti *Attende.* non sunt, ac deputati, consecratique, & appropriati sacris officiis, & ea exequi attentant vel aggrediuntur, alienum officium sibi usurpare præsumunt. Qui verò congruenti consecratione ad hoc dedicati sunt, & assumpti, licet peccatis, & vitiis polluti, ministrent in suis officiis quod suum est, utique faciunt, licet irreverenter, & interdùm damnabiliter.

CAPUT II.

Definit auctor ordinem, secundum quòd Ordo est Sacramentum, & suam definitionem explicat, & exponit, quid sit ordinari, ut in hoc proposito accipiendum est.

Declarabimus autem istud declaratione evidentiori, ac certiori per diffinitionem ejus. Quòd *Ordo quid?* ordo est, secundùm quod hîc de eo intendimus, & dicemus, sanctitas prima, sive sanctificativa, quâ divino cultui exercendo, quis sanctificatur, adscribitur, & quodammodò intitulatur, ut in numero ministrorum ejusdem deinceps habeatur. Intelligimus sanctitatem primam, sive sanctificativam, quæ tam in hominibus sanctificatis, quàm vasis, quàm etiam templis nulla pollutione peccati, nulla inquinatione corporali, nulla prophanatione tollitur; alioquin, ut supra diximus in tractatu de Baptismo, solâ primâ pollutione vel sublatâ Ecclesiæ consecratione, in secundâ non committeretur sacrilegium, cùm sacrilegium committi non possit, nisi in re sacrâ: non autem remaneret sacra post primam pollutionem. sed per pollutionem sanctitas per consecrationem acquisita, tolleretur: quare nec in ejus contaminatione secundâ committeretur sacrilegium. Quia ergo qualibet contaminatione semel sacratæ rei committitur sacrilegium, quod non nisi in re sacra committi potest, necessariò in qualibet *Sacrilegiū quomodo committitur.* contaminatione remanet sacra res, quæcunque Deo semel sacrata fuerit. Hanc ergo sanctitatem inseparabilem primam vocamus, quia prima per consecrationem infunditur, & præstatur: sanctificativam eandem idcirco diximus, quia per ipsam, & cum ipsa, quemadmodùm per sigillum & cum sigillo regio, vel pontificali, temporale, & spirituale beneficium præstatur. Unde & ipsa non tam sanctitas

E est, quàm etiam signum, & character sanctitatis secundæ, quæ gratia est gratum Deo faciens, & acceptum, subjectum, & ab eis, quæ contra Deum sunt, possessorem suum seorsùm faciens, & avertens, Deo ipsum mancipans, & adjiciens, ipsique illum adhærere faciens, & vacare. Qualiter autem signaculum, & character prima sit secundæ, in tractatu præcedenti de Baptismo jam diximus. Quia ergo quædam vasa, & loca, dicanda ex necessitate sunt Deo, & approprianda cultui ejusdem, & honorificentiæ, & ad alios usus nullatenùs transferenda; necessariò autem sancta oportet esse, & Deo sanctificata, quæcunque cultui ejus, & honorificentiæ appropriata sunt, & addicta, prophana arcenda sunt à sanctis, ac sanctificatis, eisque nullatenùs admiscenda; ipsaque sancta supereminere debent, longéque præstare communibus, & prophanis reverentia, & honore: quapropter vasa, & loca Deo sanctificata, distincta debent esse, atque discreta ab aliis, & hoc non nisi propter Dei cultum, & honorificentiam. Cùm ergo magis, majorque F consistat Dei cultus, & honorificentia ministris; multò fortiùs necesse est eos esse sanctificatos Domino, distinctósque esse, atque discretos ab aliis & hæc differentia vocabuli est aperta, cùm magis se sanctis immisceant, qui ipsa sancta contrectant, circumferunt, custodiunt, & totaliter administrant, quàm ipsa vasa, vel loca sancta: quare in pollutione, seu contaminatione ipsorum, vel alia qualibet injuria, majus, Deoque odibilius, sacrilegium committitur, quàm in injuriatione locorum, sive vasorum, & hoc quidem per se manifestum est; magis enim injuriatur divino cultui, majoremque contumeliam Deo in suo cultu irrogat, qui ministrum ejus interficit, quàm qui vas ministerii confringit. G

Similitudo. Quemadmodùm contra Deum magis præliatur, qui bellatorem ejus vulnerat, aut occidit, quàm qui vas belli, hoc est, scutum, vel gladium lædit aut destruit: si autem majus sacrilegium, magis sanctum est sanctitate primâ: quare necesse est ministros divini cultus magis sanctos esse, & necessarium eos hoc modo sanctificari.

Ordinari quid. Ampliùs Jam manifestum per se est, ordinari nihil aliud esse, quàm ad divini cultus ministerium pontificali benedictione, & manuum impositione sanctificari: ergo ordinem necesse est nihil aliud esse, quàm sanctificationem, seu sanctitatem hujusmodi pontificali ministerio impressam. Quòd si quis dixerit, quia nec ministris, neque vasis, neque locis, quidquam hujusmodi benedictione imprimitur: sequitur ergo, ut vasa hæc in nullo à vasis communibus, sive ratione formæ, sive materiæ differant, & quòd sanctitas, de qua loquitur, nihil sit: quare sacrilegium secundùm hoc nihil erit, quia hoc modo nihil sanctificari poterit, nihil esse sanctum, cùm sanctitas nihil sit. Accidit ex hoc ex necessitate nullum honorem, vel reverentiam impendendum esse vasis locis, vel etiam ministris divino cultui deputatis, & adscriptis, quàm aliis: hic autem est error, cui consulendum est, & occurrendum magis pœnis, atque suppliciis, quàm probationibus; reverentia enim, & veneratio sanctorum, non tam suadenda est, & declaranda rationibus, quàm motu, & sensu suppliciorum ingerenda contumacibus.

Necessitas Ordinis. Jam ergo clarum est ex his, quæ præcesserunt, quia necesse est & ordines esse, & ordinatos propter divini cultus exhibitionem visibilem, & quia necesse fuit vasa, & loca sanctificari Domino, & etiam ministros qui in locis hujusmodi, seu templis divino cultui deservirent: sacra verò, sive sancta, nec custodire fas est, nisi sacratis, & sanctificatis ministris.

CAPUT III.

Post Ordinis definitionem, explicat quorundam opiniones circa Ordinum numerum, nonnulla ex ritu Ecclesiæ primitivæ afferens.

Post hæc loquemur de numero Ordinum, & dicemus, quòd nonnulli posuerunt novenarium, ponentes Clericatum, qui in primâ Tonsurâ confertur, & summum Sacerdotium sive Episcopatum extremò. Alii verò Clericatum dixerunt non esse Ordinem, sed tantùm velut militiæ simplicem titulum, ut quemadmodùm cùm miles efficitur præcisè & simpliciter, nullum ei singulare, vel speciale officium committitur, sed in generali ad hoc, ut militet, assumitur, nec decurio, nec centurio, nec chiliarchus, nec dux cohortis, aut legionis, aut exercitus constituitur; sic per primam tonsuram militiæ clericali simpliciter adscriptus, non ex hoc alicujus clericalis officii specialem dignitatem adipiscitur.

Clericatus & Episcopatus quibusdam inter ordines non ponuntur.

Qui verò clericatum ordinem ponunt primum, dicunt hujusmodi ordinatis incumbere psallendi officium. Et propter hoc psalmistarum primum ordinem posuerunt, secundum ostiariorum. Qui verò septem ordines tantùm ponunt, Episcopatum dicunt non esse ordinem, sed honorem, ponentes Sacerdotium ordinem esse, sed duos habentem gradus dignitatis. Et propter hoc secundi ordinis sacerdotes, idest secundæ dignitatis in ordine sacerdotii, sacerdotes inferiores vocati sunt, & in præfatione ipsâ consecrationis ipsorum sacerdotum ita legitur, ut cùm sacerdotes summos regendis populis præfecisses, sequenti ordinis viros secundæ dignitatis eligeres, & est sequens expositio præcedentis, ita ut secundus ordo dignitatis, intelligatur secunda dignitas in ordine sacerdotali. Verùm ratio septenarii in ordinibus status Ecclesiæ primitivæ fuit, rerumque sacrarum reverentia, & veneratio, quæ in primitiva Ecclesia calente adhuc sanguine Redemptoris, & martyrum, & abundasse & floruisse noscuntur. Quapropter nullos ad custodiam ipsius loci sacri, & vasorum sacrorum, nisi piè sanctificatos ad hoc specialiter, & consecratos ecclesiæ primitivæ rectores, & institutores, Apostoli scilicet, & sancti Martyres, duxerunt admittendos. Et hi sunt, quos vocamus ostiarios, seu janitores, quorum est primus ordo, primaque dignitas, hoc est minima, seu infima circa sacras res, quibus divini cultus honorificentia exterior exercetur in templis. Quia verò verba vitæ inter sancta meritò reputata sunt, quę etiam sanctissima in ipsâ scripturâ vocantur, scilicet Eccles. 44. ad recitationem eorum similiter sanctificari specialiter ministros proprios voluerunt, & hi sunt quos vocaverunt lectores. Nullatenùs autem permittebatur aliis recitare, seu pronunciare in Ecclesiâ verba vitæ, sive eloquia sacra. Duo autem dederunt causam huic ordini, videlicet sanctitas ipsa verborum, & ædificatio populi, seu eruditio; cùm enim non sit populo ædificatio, seu eruditio salutaris, nisi per verba vitæ: hæc autem recitare, seu annunciare propter eorum venerandam sanctitatem, non decet nisi sanctos, sicut legitur in Psal. Peccatori autem dixit Deus, &c. coëgit ipsa religiositas Ecclesiæ, ut sanctificaretur ad hoc minister: deinde verò, ut gratia ipsius Ecclesiæ & potestas quam à Deo acceperat, videlicet ambulandi super aspidem, & basiliscum, & conculcandi leones infernales, ut virtus fidei, & imperiositas super potestates contrarias ad Dei gloriam, & ipsius ædificationem, & infidelitatis confutationem, clariùs, atque sublimiùs elucerent, voluit misericors Deus aliquos in ecclesia

ecclesiā suā eā gratiā præditos esse, ut instar patriarcharum sanctorum, atque cęlestium, dæmones coercerent & de corporibus obsessis, projicerent, istāque gratiam voluit hujusmodi ministris pontificali benedictione, & oratione præstari. Claruit autem iste ordo, & ordinis gratia, videlicet coercendi, & abjiciendi dæmones, sicut & aliorum miraculorum coruscantia in ecclesiā primitivā. quod & imitari voluerunt ausu temerario septem filij Scevæ principis judæorum, sed temeritas eorum ab ipso dæmone, quem ejicere tentabant, duriter repressa, & atrociter vindicata est, sicut legitur Act. 19 Sic ne aliquis simili temeritate sacris exorcismatibus dæmones ejicere tentaret, statuit ecclesia primitiva, ut nisi ad hoc instituti, & ordinati, talia nullatenùs præsumerent. Quia verò sacratissimum venerandæ eucharistiæ sacramentum non decebat absque ornatu, & solennitate luminarium celebrari, quæ etiam non parùm decoris addunt cul ui, & ministerio templi; decuit, & oportuit, ut deputarentur sancti ministri ad ea accendenda, & præparanda; non enim fas erat appropinquare sacris altaribus, maximè tēpore, quo tantum sacramentū celebrabatur, nisi prę-sanctificatis: inter ōnia enim quæ de substantiā tunt templi visibilis, altare sanctissimum est, & longè solenniori sanctificatione, quàm cætera consecratur. Ministerium ergo accendendi, thurificandi, seu præferendi luminaria in sacro altari vel circa, vel ante sacratissimam eucharistiam, tantùm decuit ordini ministrorum, qui græcè acolyti, latinè ceroferarij vocantur, quibus etiam commissum est, ut ampullas vini & aquæ diaconis, sive ministris porrigant ad suggerendum vinum, & aquam in sacrum calicem. Ad horum ergo ministerium pertinet pelves, & mappulas pręparare, atque tenere, ad abluendas manus sacerdotis, qui prestò est altari. Meritò ergo ista ministeria quibus tanto sacramento inservitur, sanctitatem requirunt ministrorum. Si quis autem quærat, si est unus ordo lectorum, cur non & alius psallentium & tertius cantorum & quartus prædicatorum? Respondemus quòd ecclesia primitiva cantus non habuit, neque psalmodiam sed simplicem, solam prosaicæ pronunciationis, electionem. Psalmodia, & cantus, postmodùm causa solennitatis & excitandæ devotionis, ampliato decore divini cultus superaddita sunt. Et quia eadem erant, quæ in primitiva ecclesia legebantur & ejusdem penitùs sanctitatis cum his, quæ modò psalluntur, & decantantur, idem ordo, eademque sanctitas necessariò permansit in ministris; cùm enim psallentium cantus nec rerum sanctitatem mutaverint, ordinem mutare nullatenùs debuerunt. De prędicatione verò respondemus, quia illa semper pertinuit ad sacerdotale officium; sicut legitur Malachię 2. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore ejus requirunt, angelus est enim domini exercituum Sequentes verò tres ordines, qui soli antonomasticè sacri vocantur, scilicet subdiaconatus, diaconatus & presbyterium, jam non ex toto ad sacri altaris ministerium pertinent: pertinet enim ad sacerdotale ministerium recitatio apostolicarum lectionum, & totius veteris testamenti: ad diaconale verò recitatio evangelicarum, propter quod nonnulli opinantur, quòd ad ipsum pertineat docere, & prædicare evangelium populo, sed ipsa forma ordinationis contradicit; cùm enim accipiunt textum evangelij de manu episcopi, non dicit ei, accipe potestatem docendi, & prædicandi evangelium, sed accipe potestatē legendi evangeliū in ecclesia dei tam pro vivis quàm pro defunctis, in nomine domini Ex quo magis insinuatur eos tunc recipere orandi officium, quàm prędicandi, vel docendi: & quia ipsa recitatio evangelicæ lectionis magis fit oratio ad impetrandum aliquid pro vivis, & pro mortuis, quàm populi ædificatio absurdum enim est intellectu, & dictu ut docens aut prædicans evangeliū, docere intelligatur, aut prædicare pro vivis, ac pro mortuis. Inde autem evangelij recitationem in missa, orationē dicimus, quia propter impetrandum maximè fit. Verùm quia diaconi, si eis sacra scientia suffragetur, de consuetudine docent, aut prędicant, de institutione est beati Petri Apostoli, sicut legitur in Epistola ejusdem ad Clementem, ubi expresè id dicit. Nonnullis autem visum ab initio diaconale fuisse officium pauperum ministrare mensis; cùm enim Apostoli necesse haberent derelinquere pro parte verbum Dei, eo quòd nimis occupabant se quotidianarum mensarum hujusmodi ministerijs, volentes verbo Dei, & orationi liberè, & quasi solitariè vacare, elegerunt septem illos, quorum primas, & princeps fuit Stephanus protomartyr; sicut legitur Act. 6. Manifestum autem est ex ipsā consuetudine evidentissimā ecclesiæ diaconale officium totum circa missarum solemnia consistere. Præcipuè autem tria sunt diaconalis officij ordinis ministeria. Primum est evangelicę lectionis recitatio, ut diximus. Secundum est panis & vini ad conficiendum eucharistiæ mysterium oblatio, seu ministratio, illa enim recipit in sacro calice, & patenā sacerdos de manu diaconi. Tertium custodia, & repositio ipsius eucharistiæ, & vasorum sacrorum, videlicet calicis, & patenæ corporalium, ac pallarum. Manifestum autem est, quòd ipsa eminentissima sanctitas sacratissimæ eucharistiæ, cujus custodia diacono creditur, causam dedit ordini diaconali; sanctorum enim custodia, & econtrariò, ut supra ostendimus, sanctificatos ex necessariò requirebat ministros: si enim ipsa luminaria, & vasa ipsorum sanctitatem requirebant in ceroferarijs, seu acolytis quæ utique nihil sanctitatis habent, nisi hoc, quòd sacris ministerijs ad ea solennizanda, & decoranda adhibentur: quantò fortiùs pallæ altaris, & corporalia, sacer calix, & patena; & deinde ipsa sacratissima eucharistia sanctitatem in suis custodibus, & contrectatoribus requirunt. Subdiaconale verò officium est panem, vinum, & aquam ad conficiendum ineffabile misterium diacono porrigere, ut illa porrigat sacerdoti, ministrareque vinum, & aquam post missarum celebrationem, ad expalmationem manuum sacerdotalium, & sacri calicis porrigere, ipsumque sacrum calicem extersum, & substantiatum, corporaliaque plicata, & pallas de manu diaconi recipere, & in sacrarium reverenter reportare Apparet ergo manifestè ex his, & alijs quæ præcesserunt, missarum solemnia, & altaris sacrificium tribus his ordinibus causam suæ institutionis dedisse, licet sacerdotalis, & diaconalis ordinis multa officia omittantur, Sacerdotalem verò ordinem, ut diximus, alij in gradus, alij in species diviserunt; si enim acolytus, ampliato, & decorato cultu divino, præter officium attendendi, & preferendi luminaria, commissum est ferre thuribulum, similiter collectarium hoc est, librum orationum; nec non sanctam crucē, aquamque benedictā in processionibus præferre: nec oportuit, licet ista omnia sacra sint, propter eorum contrectationē, sive ministerium novos ministros ordinare, sive sanctificare: sic & diaconis, & subdiaconis positum est onus cantandi, & psallendi: sacrasque reliquias in processionibus deferendi, easque deosculandas interdùm fidelibus exhibendi, postquàm enim diaconis contrectatio, repositio, & custodia sacratissimæ eucharistiæ traditæ sunt, & concessæ, omnium aliorum, quæ lon-

Exorcista. — *Acolyti, seu ceroferarij.* — *Primitiva ecclesia psalmodiā non habuit* — *Predicatio officij sacerdotalis est.* — *Sacri ordines qui.* — *Diaconi.* — *Ministeria.* — *Tria officia diaconorum.* — *Ceroferarij* — *Officium subdiaconi* — *Attende.*

gè minoris sanctitatis sunt cõtrectatio, exhibitio, meritò intelligitur non esse prohibita: quin potiùs cùm decor, ac necessitas divini cultus hoc exigit, necesse est eis intelligantur esse non tam concessæ, quàm etiam impositæ, & injunctæ. Sic cùm sanctorum luminarium accensio, totumque eorundem ministerium ad acolytos pertineat, eo ipso similia, ac minora sacri ministerij causâ contrectare, portare, & exhibere meritò ad eosdem spectat: nostris autem temporibus etiam primam solam tonsuram habentibus talia facere injungitur, sed hoc dispensativè tantùm, & non secundùm institutionem, ac regulam ecclesiæ primitivæ, in qua tantò faciliùs statuta patrum servari poterant, quantò minor erat in eo fidelium multitudo, ubi propter miraculorum coruscantiam, & sanctitatis exemplorum evidentiam, devotio subditorum erat ferventior & obedientia promptior.

CAPUT IV.

Collectuntur in hac parte virtutes summas, summasque utilitates sacerdotalis ordinis, primò ipsum ab hæreticorum calumnijs defendit.

Ordo & dignitas sacerdotalis. Quoniàm autem sacerdotali ordini maximè contradictum est, & adhuc contradicitur ab hæreticis, maximéque virtutem ejus, ac potestatem evacuare penitùs, & de medio auferre contendunt, ipsum latiùs prosequi nos oportet, calumniasque eorum refellere, virtutesque, & utilitates tam sacri ordinis, tamque venerandi ministerij, provt desursùm nobis donabitur, stabilire. Et quoniàm jam clarum est, necessariò debere esse cultum divinum, & honorificentiam, ut potè humanæ vitæ perfectionem unicam, ac decus singulare exactissimum ac districtissimæ obligationis debitumque auctori ut suo obnoxium totum genus humanum, & tota hominum universitas confitetur; nulla enim est natio adeò barbara, adeò indocta, adeòque indomita, quæ cultum divinum juxta intentionem suam non exerceat, & quæ aut Deum verum ab ipso in hoc illuminata, aut aliquid aliud pro ipso, hoc est vice, & loco ipsius seducta, & execrabiliter errans, non colat. *Cultus Dei est omnium gentium.* Divini cultus contradictio non tam probationibus retundenda est quàm etiam exterminanda supplicijs: quod omnis natio juxta intentionem suam vel rectam, vel erroneam, ut diximus, facit; nulla enim est natio, quæ ritus sui, ac religionis contradictores, & rebelles gladio, & igne non persequatur. Propter inquam hanc causam, non oportet nos laborare in stabiliendo divino cultu, quem omnis natio universaliter confitetur, & juxta intentionem suam, vel opinionem, ut diximus velut districtissimum debitum ab iniquis debitoribus pro viribus exigit, & extorquet. *Religio aliqua apud omnes.* Verum autem Dei cultum, ip que solum acceptum, ac remunerabilem ipso auctore alibi statuere in alio tractatu disponimus. Hìc verò partes divini cultus narrabimus tantùm, & enumerabimus narratione, & numeratione adeò evidenti, ut probatione non egeant. Hujus ergo prima pars est adoratio. Secũda collaudatio cum partibus suis, quæ sunt gratiarum actio, benedictio, & glorificatio. Tertia est interpellatio, quę propriè est intercessio pro alijs. Quarta est sacrificatio. Quinta sacramentatio, hoc est sanctificatio, sive initiatio aliorum. Sexta est purificatio propria. Septima est solennizatio, seu festivatio, hujus tres sunt partes propriæ, videlicet apparatus ministrorum, ornatus templi, sive in parte, sive in toto, sacrarum cantionũ, & laudum celebritas. *Nota.* Quia verò supra ostendimus, necessarium fuisse

E ministros esse, qui sacro cultui inservirent, & hujusmodi ministros speciali, ac propriâ sanctificatione propter ipsum cultum debere esse præditos: manifestum est consequens, ut sanctiori parti divini cultus addicti, & appropriati ministri, majori sanctitate præditi sint. Evidens autem est per se, interpellationem, sacrificationem, & sacramentationẽ, longè sanctiores esse sublimiorisque ministerij cæteris quatuor partibus, omnibusque inferiorum ordinum ministerijs, quare necesse est tantò fortiùs ministros esse spirituales, & appropriatos his ministerijs, tantoque majori sanctitate præditos, quantò ista officia cæteris antecellunt. Ampliùs. Si necesse fuit, causis temporalibus oppressos, ac reos, advocatos habere, jurisque secularis peritos, qui eas agerent: quantò fortiùs pro causis spiritualibus necesse est, oppressos advocatos habere cœlestis juris peritos, qui eas agant coram judice vivorum, & mortuorum Deo? Ampliùs. Consulendum fuit imperitiæ, & simplicitati communitatis hominum in
F causis animarum suarum, cùm ipsi eas agere, aut nescirent, aut nequirent, officiorum suorum, & artificiorũ occupationibus præpediti. Ventilationi autem causarum non potest consuli, nisi per advocatos, nec etiam in genere spiritualium: necesse ergo fuit provideri, & institui hujusmodi advocatos. Ampliùs. Si princeps reipublicæ temporalis providit reipublicę suæ, & auditorio, seu consistorio, ne deessent ei, qui pro reis, & oppressis, omnibusque indigentibus interpellarent, quantò fortiùs princeps universitatis, atque principum Deus noluit spirituales advocatos deesse curiæ suæ & consistorio? *Advocati cœlestis juris peritum.* quicquid enim perfectionis, laudandæque ordinationis est in republicâ temporali, in regno quoque temporalia pparet, aut invenitur, aspersioque permodica est, ac similitudo pertenuis, ac penè umbratilis perfectionis & ordinationis reipublicæ spiritualis, cui immediatè, ac per semetipsum præest dispositor, ac gubernator Deus. Jam ergo clarum est ex his,
G causas animarum humanarum advocatos, ac interpellatores habere debere, quorum officium publicum est interpellandi pro animabus, & in causis earum conveniens, ac necessarium præstare patrocinium. Si quis autem dixerit quòd ipsa gratia sanctitatis meliùs, & efficaciùs interpellatur pro animabus, quàm hujusmodi publicæ functionis officio. Respondemus, quòd in spirituali republicâ neutrum deesse debuit, hoc est, nec interpellandi officiũ, quod debito necessitatis impenderetur, nec benevolentiæ, & miserationis gratia, quæ viros sanctos ac Dei amicos pro fratribus orare faceret; hoc enim & in magnatum curijs invenitur, inveniuntur enim & viri misericordes, qui pro miseris supplicẽt magnatibus affectu cõpassionis; inveniuntur & advocati, qui causas eorum agant officio publicæ functionis. Ampliùs. Aliud est interpellare,
H ut amicum, sive benevolum, & in vitâ gratiæ, & propriæ sanctitatis, aliud est interpellare, ut nuncium, & preces interpellationis offerre alienæ, (ut ita dicamus) charitatis, illud enim primum omniũ est, & singulorum sanctorum: istud autem proprium est sacerdotum. *Interpellare.* ex officio quippe sacerdotali sacerdos non preces suas, sed supplicationes ecclesiæ, ut ejus ad Deum internuncius, & mediator: & sicut advocatus non jura sua, vel statuta allegat, sed aliena verba ejus, scilicet cui patrocinium præstat, in ore gestat; sic sacerdos ex officio publicæ interpellationis verba ecclesiæ, & orationes in ore gestat, & eas quodãmodò ore suo patri misericordiarum offert, vel porrigit audiendas ex parte ecclesiæ suę. *Sacerdos mediator & advocatus.* Et attende diligẽter, quòd istud est, quod fecit errare hæreticos circa istud sacerdotale officiũ,

scilicet interpellandi; non enim attendebant, quòd A sacerdos ex officio sacerdotali preces ecclesiæ, non suas offert; & propter hoc interpellationem malorum sacerdotum irritam, & nullam dicebant, & orationes ex ore eorum nullatenùs exaudiri, sumentes occasionem ex verbo illo, quod legitur Joan. 9. Peccatores Deus non audit, quo magna cæcitate abusi sunt. Ille enim propriè auditur, cujus desiderium impletur, & exauditur oratio. Oratio verò, quam gestat ore sacerdos, & Deo offert, ac porrigit audiendam, non sua est, sed ecclesiæ, & propter hoc non dicit, orem, ex personâ sua, sed oremus, ex personâ ecclesiæ. Quemadmodùm ergo petitio aliena in scriptis oblata principi, recipitur ob gratiâ ejus, cujus est, & ex cujus nomine offertur, qui & in eâ loquitur, petens, ac supplicans, & ipse propriè exauditur, cujus desiderium adimpletur & pro quo ipsa petitio admittitur: non autem ille per quem scriptura petitionis porrigitur; illi enim nihil gratiæ fit. Sic dicimus de petitione ecclesiæ, quæ per sacerdotem, licet malum, principi Deo porrigitur; non enim refert quantùm ad hoc, an voce an scriptura, petitio offeratur, nec aliquid. Ampliùs. Vendicare debet in gratiâ exauditionis procurator, qui per vocem petitionem porrigit, quàm ille qui per scripturam, nec vox ampliùs. Aliquid habet, vel operatur in eadem gratiâ, quàm scriptura: vox dico exterior, idest aurium strepitus. Ampliùs. Vox interior, idest intellectus, & significatio hujusmodi orationum, vox ecclesiæ est, & nullatenùs vox sacerdotis, & illa quam audit pater misericordiarum; exteriorem enim strepitum per se non curat, immò tacitam tantùm vocem, illam reputat, & clamorem tacitum: sicut legitur in psal. Tacui, dum clamarem tota die; qui enim strepitu exteriori tantùm clamat, tacere illum apud se reputat Deus. Manifestum ergo est, quòd solam vocem ecclesiæ, solaque vota, quæ ejusdem orationes continent, & exprimunt, exaudivit Deus; & quod est solùm magis sacerdotis, quàm ecclesiæ, idest, strepitum exteriorem vocalem per se, nec curat, nec exaudivit Deus, nec potest dici propriè, quòd malum sacerdotem exaudiat Deus in hoc casu; ille enim propriè exauditur, cujus precibus fit, quod fieri debet, & petit; si enim duo, quorum alteri princeps iratus sit, alteri verò propitius, & amicus, idem petant ab ipso principe: concedat autem princeps illud fieri propter illum, cui, ut diximus est propitius, & amicus: manifestum est illum exauditum esse à principe, alterum autem non, cui iratus est ipse princeps, & propter quem de petitione præfatâ nihil omninò factum est, licet factum sit, quod petebat cum amico principis, nemo tamen illû audet dicere exauditum. Veruntamen audit Deus peccatores peccata sua confitentes, lugentes, & pro eis veniam ex corde deprecantes, sed pro aliis verum est, quòd eos non audit; & hoc modo intelligitur testimonium illud Joannis. Quoniàm autem manifestum est sacerdotes in officio interpellandi, internuncios esse ecclesiæ ad Deum: in officio autem utendi, seu prædicandi, internuncii sunt Dei ad ecclesiam; velut literas deprecatorias, ac supplicatorias ex parte ecclesiæ, orationes ejusdem ad Deum deferunt, & ecclesię offerunt, & velut literas monitorias, exhortatorias, comminatorias, objurgatorias, sermonibus declamatoriis: & velut epistolas doctrinales, ac decretales in ipsâ doctrinâ ex parte Dei ad ipsam ecclesiam deferunt. Sunt ergo velut petitionarii portitores, hoc est petitionum portatores, & procuratores ad impetrandum apud illum summum pontificem Christum dominum; & velut nuncii literales, quales diximus, deferentes ex parte charissimę sponsæ suæ ad ipsum regê regum. Quemadmodùm procurator falsus est qui nec est missus, nec mandatum habet, & non solummodò est repellendus ab auditorio, sed etiam pro falsitatis crimine puniendus; sic qui non missus ab ecclesiâ, nec procurator ab ea constitutus, procurationis istius usurpat officium; non solùm non impetrat ex parte ecclesię, nec solùm repellitur à Dei auditorio, sed etiam flammis à Deo judice, & vindice punitur. Ampliùs. Sicut non est procurator, nisi constitutus ab ipso domino litis seu causæ, ita non est sacerdos procurator ecclesiæ, quantùm ad interpellandi officium, nisi ab ecclesiâ constitutus. Iterùm sicut procuratorem non facit gratia ipsius, quam habet apud principem, sed constitutio, & mandatum ejus, qui causam agit coram ipso principe; esse autem sacerdotê est esse procuratorem, quantùm ad officium interpellandi, ut diximus. Manifestum ergo est, quòd sacerdotem non facit gratia, seu sanctitas, quantacunque illa sit, cuicunque personę apud Deum, sed constitutio, & mandatum ecclesiæ, quod ei datur ad interpellandû sacerdotem inquâ, inquantùm ad istud, de quo nunc agimus, officium. Juxta hunc modum nuncium non B facit deportatio literarum, sed missio: idem autem est constitutio sacerdotum, & ordinatio, sive missio interpellantium, quantùm ad idem officium. Ampliùs. Si virtus, & fortitudo bellica non faciunt militem, sed adscriptio ducis, & institutio, nec potestas super decem milites decurionem, sed ipsa principis electio, & constitutio: ita gratia, & potestas impetrandi non faciunt procuratorem, sed ut diximus, constitutio. Ampliùs. Sicut advocatum publicû non scientia juris, aut eloquentia, nec etiam ipsa justitia facit: esse autem sacerdotem est esse publicû advocatum in causis animarum: ergo nec scientia juris cœlestis, nec sacra eloquentia, nec ipsa spiritualis justitia facient sacerdotem: sed quemadmodùm ibi constitutio principalis, ita & hæc constitutio, seu ordinatio pôtificis, idest ecclesię ministerio illius. Et quemadmodùm non licebat cuiquam usurpare publici advocati officium, & si usurparet, repellebatur, nisi C electus esset ad hoc, & institutus: sic nulli licet usurpare publicæ interpellationis officium, hoc est, sacerdotale, quantùm ad hoc: manifestum ergo est, quòd nec sanctitas, quantæcunque gratiæ sit apud Deum, facit sacerdotem, quantùm ad prędictum officium: neque iniquitas quantacunque sit, aufert officii sacerdotalis ordinem; quemadmodùm nec justitia, quantacunque sit, nuncium, aut procuratorem, aut advocatum efficere sufficit, sed missio ut diximus, & constitutio, neque iniquitas quantacunque sit in nuncio potest eum revocare, vel advocare, sed mandati revocatio. sic sola missio, aut constitutio, ut ita loquamur destituunt, hoc est, ne sit faciunt. Non negamus autem, quin omnis vir sanctus, & in conspectu Dei gratiosus orare pro omnibus teneatur, & quin apud Deum propter D divinæ misericordię divitias audiatur, sed auditur, ut amicus, & filius, & orat similiter, atque interpellat: non autem, ut procurator, ut nuncius universalis ecclesiæ, neque ut ab eâ missus ad hoc, quod est proprium sacerdotalis ordinis officium; quis enim dubitat juxta reges, & principes esse pauperum, & oppressorum interpellatores, & hoc non per officium publicè ad hoc constitutos, sed magis benevolentiâ, & miseratione ad hoc promptos, nec cum eo rogatu ipsi rogant principes propter hoc nuncii aut procuratores, sunt miserorum. Ampliùs. In rege temporali inveniuntur interdùm duo, scilicet regale officium, atque justitia, & sicut regale officium se habet ad justitiam, sic sacerdotale officium ad sanctitatem: sicut enim non est eligendus rex, nisi justus, sic nec sacerdos, nisi sanctus: & sicut

Nota.

Exaudiri quis dicatur.

Procurator.

Optima similia.

Ex mandato, & constitutione fit procurator.

Sacerdos ut procurator ab ecclesia constitutus.

Simile.

Rex minister justitiæ, sacerdos sanctitatis.

rex minister debet esse justitiæ, sic sacerdos sanctitatis. Sicut ergo justitia per se regem non facit, nisi sui ipsius; non enim eo ipso, quòd justus, & rex est super alios, etsi sit rector justus, & justitiator sui ipsius sic neque sanctitas per se faciet sacerdotem, nec eo ipso, quòd sanctus, & sacerdos erit aliorum, etsi fortè sit sanctus custos, sanctusque inviolator suiipsius, & sanctus orator pro se, & aliis, & hæc quidem charitas, & pietas, sed non publicæ functionis, ut diximus officium. Et attende, quòd congruis similitudinibus utimur inter ordines ecclesiasticos & sæculares; sunt enim varii ordines Reipublicæ temporalis: quaterniones, decuriones, centuriones, chiliarchi, reges & principes & iterùm, nuncii, procuratores, advocati, consiliarii, intercessores, & judices, & iterum coqui, pincernę, panifices, custodes, & dispensatores: sic & in domo Dei magnâ, jureque publica spirituali, ejusmodi sunt ordines ministrorum, quos nominavimus, & alii, quos nondùm curavimus. Attende autem diligenter, quòd ordinatio, sanctificatio, & constitutio ad sacerdotale, seu quodcunque aliud sacrum ministerium, subjecto, & essentia unum sunt; ordinare enim & sanctificare, & constituere hujusmodi ministros evidenter unum sunt substantiâ; similiter esse nuncium, esse procuratorem, esse advocatum hujusmodi scilicet apud Deum, vel coram Deo pro ejus ecclesia, unum sunt similiter subjecto, sive re; sed nuncius dicitur inquantùm defert litteras, quales diximus, & ex parte ecclesiæ, advocatus, inquantùm proponit allegationes pro causa ecclesiæ coram Deo, procurator inquantùm petitiones ejus offert Deo, aut porrigit. Evidenter autem idem est deferre, ibi offerre, & proponere; sicut eędem sunt literæ, petitiones, & allegationes, quod est apertè videre in orationibus scriptis, quę usualiter collectæ nominantur. Apparet etiam evidenter ex his, qualiter meritò sacerdotem hæreticum, & hæreticorum, antistitem Diaboli beatus Cyprianus martyr dixerit, & sacrificia hæreticorum inania, & fatua; cùm enim ecclesia hæreticorum ecclesia malignantium, & Deo odibilis sit, utpotè adultera, & apostatrix, sive apostatica, manifestum est, quòd nec per se nuncios audit Deus, & propter hoc cùm sacerdos ejus se gerit determinatè, aut expressè, nihil impetrat ex parte ejus, neque in aliquo ullatenùs exauditur. Et dicimus, quòd hujusmodi sacerdos mutat formam ecclesiæ catholicæ, & mutat etiam rem, & petitionem ipsius; cùm enim dicit in arcano missæ, ut nobis fiat corpus, & sanguis dilectissimi filii tui, determinatè intelligens, & intendens nobis Manichæis, aut alterius hęreticæ, & damnatæ factionis, aliter prorsùs petit, quàm petat, vel intendat ecclesia catholica, & alii petit, & ex parte alterius, quod ex parte ecclesiæ. petit enim ecclesiæ Manichæorum, neque advocatum, neque procuratorem se gerit, quare & meritò, neque sacerdotem, nisi maledictæ illius factionis, sacerdotem inquam quantùm ad hanc petitionem & ideò meritò gerit se antistitem Diaboli; nullatenùs autem sacerdotem Christi, & ecclesiæ suæ; quare nullatenùs se gerit se medium inter ecclesiam Christi, & ipsum. Si autem vel determinatè intendit pro ecclesiâ catholicâ, vel saltem in generali, & implicitè, seu involutè pro ecclesiâ Dei id facere, vel petere, quod faciunt ministri ecclesiæ Dei, proculdubiò nec formam mutat, nec petitionis substantiam, & ex parte in veritate ecclesiæ loquitur, eique petit, ejusque petitionem ore porrigit: econtrariò verò non ecclesiæ sanctæ petitionem, sed ecclesiæ, ut diximus, malignantium apostaticę factionis more, gestat sacerdos Manichæorum, sic intendens, ut diximus, & vox ipsa exterior, quæ intellectus est significatio, vox est diabolicæ illius factionis: hic autem vox est sanctæ, ac Deo dilectę, congregationis. Quid ergo mirum si hanc exaudit misericors Deus, & filius, procurator cœlestis, advocator, qui est ejusdem sponsus ecclesiæ? & quid mirum si illam repellit, ut vocem partis inimicæ? Hic ergo indubitanter fuit intellectus beati Cypriani, quantùm nobis modò videri potest, & hoc modo intellexit sacramenta eorum irrita, & inania, quæ tunc eorum esse intelligenda sunt, quandò totum, & tota petitio, ut diximus, eorum est, hoc est pro parte eorum, & nomine, & etiam si pro eis determinatè sit; hoc enim est indubitanter contra formam ecclesiæ catholicæ, & etiam extra illam, cùm omninò excludantur. Quòd vero dicit beatus Aug. errasse præfatum martyrem, & resecatum fuisse errorem illum in eo falce martyrii, proculdubiò sētiebat beat' Aug. pręfatum martyrem tanto zelo fidei exharsisse contra hæreticos, & eousque esse odibiles Deo credidisse, ut etiam in formâ ecclesiæ veritatem non traderent sacramentorum. Dicit autem idem Aug. hæreticis: sacramenta, quæ non mutastis, prout sunt, sic fuerunt apud nos. Causa autem, quare tantam mutationem faciant, dum in persona petentis, & ea cui petitur, alias omninò faciunt, quàm ecclesiæ catholicæ sacerdotes, evidens est, & quàm longè diversum sit ex parte canum, & canibus, panem petere filiorum, & à patre misericordiarum ex parte filiorum panem petere filiorum, quàmque longè sint personę caninæ, à personis filiorum, & persona adulteræ, & apostatrices à personâ sponsæ incorruptibilis castitatis, & inseparabilis charitatis: deinde vox corvina, & columbina, latratusque caninus à voce filiorum, quis non videat? Ampliùs. Ponamus pontificem hęreticorum, ordines celebrare: cùm ergo dicit in oratione, ut ecclesiæ tuę ministri puri accrescant, hoc si intelligit, atque intendit, determinare ecclesiæ hæreticorum: petit ergo ex parte ecclesię hæreticorum à Deo, ut illi ecclesiæ accrescant ipsi, quos ordinavit, ministri, quare aggregatis hominibus, & pensatis, & ex parte hęreticorum petit, & ipsi ecclesiæ petit augmentum ministrorum, & pro ipsis ministeria petit, ut accrescant hęresi, & sacrilego ministerio: quare ex parte inimicorum Dei petit, & inimicis ipsis petit, & ad Dei contumeliam, & perditionem ipsorum ministrorum. Omnia ergo ibi obsistunt, ne impetret, & hæc intentio sic determinata, & limitata (ut diximus) forma est, quâ ordinare, & sanctificare ministros ecclesiarum suarum credunt hæretici: si autem intentio eorum esset qualis est pontificum nostrorum, licet malorum, deceptorum, & interdùm sceleratorum, qui intendunt in generali & grossè facere, quod facit ecclesia; meritò impetrarent gratiam sanctificationis ministris, quos ordinant; non quidem meritis suis, sed meritis ecclesiæ, ex cujus personâ, & nomine petunt sibi puritatem, & augmentum postulant ministrorum; & sicut in proposito casu omnia obsistunt, ne pontifices hæreticorum impetrent; sic omnia hîc adjuvant; scelera enim ministrorum, nec merita ecclesiæ minuunt, nec ejus gratiam, seu gratiositatem impediunt apud sponsum. Quòd autem diximus, quòd ministri impetrant in hoc casu, sic intelligimus in hoc casu, sicut & de procuratore, pro quo, vel propter quem, nec exauditur, nec admittitur, nec magis, aut citiùs, sed solummodò propter gratiam ejus, cujus est, & ex cujus parte, vel nomine porrigitur, vel offertur: adhibet tamē solum ministerium

Ordinare, sanctificare, constituere idem.

Ecclesia hæreticorum adultera.

Nota.

Nota.

Scelera sacerdotū non minuunt merita ecclesiæ.

nisterium porrectionis, vel oblationis; sicut & A ministri hujusmodi solum ministerium adhibent petitionibus ecclesiæ, porrigendo eas, seu offerendo, nec pro eis, nec propter eos exaudiuntur & omninò, cùm nihil propter eos addatur, quia nec faciliùs, nec magis, nec meliùs pro eis, vel propter eos exaudiuntur. Debes autem scire quòd nihil magis est de formâ sacramentorum, quàm ipsa intentio, & propter hoc manifestum est, hæreticos, ubi adeò contrariâ intentione agunt, formam ecclesiæ mutare in contrarium, quantùm ad ipsam intentionem: ipsam autem formam verborum, etsi exteriùs non mutetur, mutant tamen interiùs, dum intellectum ipsorum ad semetipsos, sive ecclesiam suam invertunt interiùs, & intorquent. Manifestùm ergo est ex his omnibus, quoniàm quātùm ad interpellandi officium, non potest sacerdos, B nisi ut diximus missus, constitutus, & institutus atque sanctificatus, missus scilicet ut nuncius, constitutus, ut procurator, institutus ut advocatus publicus, sanctificatus ut sacrorum minister, hoc est, sacrarum precum, & sacrorum eloquiorum, quantùm ad istud officiū. Apparet ergo falsos esse sacerdotes, quicunque usurpant sibi hujusmodi sacerdotale officium, nec esse aut haberi ratum aliquid, quod in his attentare præsumant. Quòd verò dicunt hæretici, quòd omnis sanctus sacerdos est, apparet esse manifestè falsum, nisi nomine sacerdotis equivocè utantur.

Intentio in sacramentis res præcipua.

Nota.

CAPUT V.

Proponit author quibus de rebus sit dicturus.

DEstruamus autem & hunc errorem, aliter prosequentes secundùm sacerdotalis officij ministerium, quod superiùs vocavimus sanctificationem, hoc est sacri misterij, idest sacratissimæ eucharistiæ confectionem. Dicemus ergo in primis, quòd cùm non possit esse certum ullo modo, nisi per revelationem, an sanctus sit, qui sacerdotale foris exequitur ministerium, non erit ullatenùs certum, an sit sacerdos, an non, secundùm hujusmodi opinionis errorem: & propter hoc erit incertum ex necessitate, an conficiat sacrum istud mysterium, an non, & propter hoc illudetur sæpissimè fidelibus populis, dum pro sacratissimâ eucharistiâ dabitur eis plerunque purus panis materialis, illudetur etiam Deo, dum pro vero illo, & immaculato sacrificio offertur ei panis purus, & materialis. Ampliùs. Ipse quandò sacerdos D foris agit mysterium in altari, ubi dicit in arcano missæ; Nobis fiat corpus, & sanguis dilectissimi filij tui, &c. hoc petit fieri ex parte ecclesię, vel nomine ipsius, & vox ecclesiæ intus est, ut supra diximus, & vox est ipsius ecclesiæ, quam ore gestat, & petitio similiter ipsius ecclesiæ est, quam patri misericordiarū, ut diximus, offert & porrigit. Quòd ergo dicunt de sanctitate sacerdotis illius aut sufficiunt merita ecclesiæ ad impetrandum, quod petitur ex parte ipsius, aut non sufficiunt. Quòd si sufficiunt; non est ergo necessaria sanctitas ipsius: ergo absque sanctitate sacerdotis exauditur hujus petitio: quare conficitur sacratissima eucharistia absque sanctitate sacerdotis. Quòd si dixerit, quia & merita ecclesiæ non sufficiunt, nisi adjuventur ab ipsâ sanctitate sacerdotis, hoc evidéter ridiculosum est: hoc enim est, ac si diceretur magnus exercitus innumerabilium fortium millia continens non sufficit ad portandum pondus unum, nisi adjuvetur à publico uno, & quòd millia millium sanctorum amicorum Dei non sufficiunt impetrare hoc apud

Nota.

misericordiâ ejus, nisi adjuventur ab illo. Ampliùs. Cùm oratio sit sicut arbor suavitatis ex aromatibus virtutum ascendens ad nares misericordiæ Dei; cùm ipsa ecclesia tota sit velut apotheca aromatum spiritualium: totum verò quod habet sacerdos gratiæ, & sanctitatis, quantumcunque eminens sit, & excellens, non sit millesima unius gariophili ad totam apothecam, erit dicere non sufficiunt merita ecclesiæ sine sanctitate sacerdotis; ac si diceretur, non sufficit tota apotheca, nisi adjuvetur millesimâ unius gariophili. Ampliùs. Aut id, quod continet petitio supradicta, ecclesiæ debetur meritis, aut non: si sic, non ergo sine iniuriâ ecclesiæ potest ei denegari, impossibile autem est patrem misericordiarum irrogare injuriam ecclesiæ suæ, impossibile ergo est ipsum non exaudire petitionem illam. Si verò non debetur meritis ecclesiæ, aut ea tamen est gratiositas ejus piissimi patris, ut hæc semper obtineat quoties opus est ei est, aut non; si sic, ergo cùm non minus opus sit ei obtinere petitum cùm per malum sacerdotem offertur ejus petitio, quàm cùm per bonum porrigatur, non minùs obtinebit illud malo sacerdote ministrante, quàm bono. Non obsistit ergo malitia sacerdotis, quominùs conficiatur sacrum illud eucharistiæ mysterium. Si verò dixerit, quòd non est ea gratiositas ecclesiæ in conspectu Dei patris, ut obtineat id, quod illa petitione continetur; nihil autem aliud continet illa petitio, nisi ut panis, ut potus vitæ, hoc est, corpus & sanguis redemptoris ministretur, & detur ei sub forma panis, & vini, quàm evidenter falsum sit, hoc in promptu est videre: si enim nulla est familia literalis, seu corporalis, quæ in conspectu sui C patrisfamilias gratiam istam non habet, videlicet ut det ei victum corporalem, quotiens opus est, & sicut opus est ei; incomparabiliter autem majoris gratiæ est, seu gratiositatis in conspectu Dei patrisfamilias familia spiritualis ipsius, id est, ecclesia, incomparabiliter ergo magis datur ei, quotiens opus est, & petit. Jam autem declaravimus in tractatu de eucharistiâ, quòd opus necessarium est, ut detur ei sub formâ panis, & vini visibili. Manifestum ergo est, non obsistere malitiam sacerdotis, quominùs ministretur, & detur à Deo patre ecclesiæ suæ cibus, & potus vitæ. Idem est argumentari ex parte patrisfamilias; si enim paterfamilias literalis ex stillâ, seu scintillâ permodica dilectionis, & pietatis, in familiam literalem, non obsistente quacunque, seu quantacunque alienâ malitiâ, providet illi victum literalem necessarium, quoties petit, & opus est; quantò fortiùs paterfamilias ecclesiæ Deus, ex tota fornace dilectionis, totoque fonte pietatis, non obsistente quacunque ministrantis malitiâ, prout dictum est, eidem dabit? Ampliùs. Quæ est causa, quare malitiam ministri meritò reprobat, & repellit, & eam contumeliam tanto sacramento non sustinet irrogari, videlicet ut polluto ore consecretur, & immundis manibus contrectetur? hoc enim indignum est in sacramento. Aperi ergo oculos, & vide impiissimum errorem latitare sub prætextu, & velamine justitiæ, & pietatis. Primùm, quia secundùm hoc plùs poterit unius iniquitas ad Dei justitiam & pietatem impediendam, quominùs exaudiatur ecclesiæ petitio, quàm innumerabilium sanctorum millium gratiositas ad promovendam eandem, & quod iniquius est manifestè, quia in parte ista poterit magis obesse ipsi ecclesiæ aliena malitia apud Dei justitiam, & etiam misericordiam, quàm propria sanctitas, & gratia prodesse, dum quod tota ipsa ecclesia per oblatam petitionem ob-

Oratio sicut arbor suavitatis

Malitia sacerdotis non impedit confectionem eucharistiæ.

Nota.

Nota.

tinere nititur, malitia sola ministrantis, ut obtineat impedit, & avertit. Amplius. Si propter hoc ne tã venerando sacramento fiat hic contumelia; videlicet ut in mundis manibus contrectetur, retrahit pater misericordiarum largissimæ manum pietatis suæ, immò claudit. ne aperiat ad porrigendum panem vitæ sub formâ, & modo, quo id facere postulatur: incomparabiliter autem fuit major contumelia conspui, flagellari, crucifigi, & occidi, quare si adeò parcere vult contumeliis, & injuriis carissimi unigeniti, incomparabiliter fortiùs providit, ne traderetur conspuentibus, & flagellantibus, & crucifigentibus, & occidentibus Hæc ergo impietas ad hosce ducit errores, ut ipsam filii Dei passionem evacuent, & mundi redemptionem, atque salutem irritent. Quòd si dixerit, quòd tantum bonum fuit redemptio, & salus mundi ut pro eo meritò decuerit Dei filium tam indigna perpeti. Et nos ex adverso replicamus, quòd tantum bonum est substentatio, & cõservatio ipsius mundi, hoc est, ejus totius, quod passione redemptoris acquisitum, atque salvatum est, ut pro eo meritò deceat ipsum salvatorem, his de quibus agitur, tam longè minùs indigna sustinere; indigna enim passionis non minùs excedunt indigna, ut ita loquamur sacramentalis confessionis: immò incomparabiliter longè plùs, quàm bonum redemptionis, bonum substentationis, seu conservationis; tantæ enim fuerunt illæ injuriæ, & contumeliæ ut majores fortè esse non possint. & non majus est, aut non multò majus bonum redemptionis, quàm conservationis, cùm sine illo & inutile sit conservari indigentibus, & occasionaliter noxium non perseverantibus in gratia redemptionis, & propter ingratitudinem major erit ipsa damnatio, sicut legitur 2. Canoni. Petri 2 Melius erat illis viam veritatis non agnoscere. Revertamur autem, & dicamus, quòd contumeliæ, & injuriæ, quæ in sacramento altari redemptori fit per quantamcunque malitiam ministri, seu ministrorum malorum, ad contumeliam, vel injuriam passionis, nulla est comparatio: est autem boni conservationis ad bonum redemptionis comparatio. non enim in infinitum melius est ad gratiam redimi, seu reparari, quàm in eadem nutriri, conservari, confirmari, & augeri, quę omnia sacramento altaris præstantur: decuit autem pro illo bono redemptionis illam tantam contumeliam, & injuriam redemptorem pati; multò fortiùs ergo pro nominatis bonis in sacramento altaris decuit, & etiam, oportuit malorum ministrorum injurias, & contumelias pati salvatorem. Intelligamus ergo tantam injuriam, contumeliamque eâ proportione, vel comparatione se habere ad injuriam, & contumeliam passionis, quâ se habet bonum, quod præstatur sacramento altaris, ad bonum redemptionis Dico ergo si pro bono redemptionis tanta fuit sustinenda injuria, vel contumelia redemptori, ergo pro duplo minore duplo minor, & pro triplo minore triplo minor, ita de aliis. Quare pro bono quod nobis præstatur sacramento altaris, sustinenda fuit injuria, quam posuimus. Evidentiùs autem erit in prætiis, & emptionibus. Vocemus ergo bonum redemptionis A, & injuriam passionis B, bonum verò sacramento altaris C, & positam injuriam D, quia ergo sicut se habet bonum A, ad bonum, C, ita se habet prætium, quod est B, ad pretium quod est D, fuit autem emendum bonum A, pretio B, erit ergo emendum C, bonum prætio D. Omnis autem injuria, vel contumelia, quæ per malos ministros fit sacramento altaris, & in ministrando, minor est incomparabiliter, omni modo comparabili, seu proportionabili ipsi B; D, autem ut posuimus comparabile est certæ proportionis ad

Ab immundo sacerdote, Deus se tractari sinit.

Quæ præstantur sacramento altaris.

Nota.

E ipsum B, positis enim quibuscunque duobus, quorum alterius ad alterum sit certa proportio: necesse est, ut omne quod est certæ proportionis, seu comparationis ad alterum, sit similiter, & ad reliquum. Quare manifestum est, emenda seu redimenda esse pretio D, quæ sacramento altaris ecclesiæ Dei præstantur; D enim est incomparabiliter major injuria, vel contumelia omnibus illis, quæ irrogantur sacramento altaris per indignitatem, seu malitiam ministrantium. Cùm D, ergo divinæ bonitati in parte istâ non obsistent illa, quominùs exaudiatur precatio ecclesiæ. Amplius Si ita refugit sacratissima eucharistia indignitatem, atque malitiam: quid fiet, si ritè consecrata sit, & confecta per sacerdotem scilicet justum, & sanctum: postmodùm autem attentet eam contrectare, ac fidelibus distribuere minister indignus, & malus, aut fugiet, aut evanescet F panis vitæ de sub formâ illâ visibili panis vitæ, aut non: si non palam ergo est, quòd sustinet se contrectari manibus pollutis panis vitæ, nec refugit eas. Multò fortiùs ergo non refugiet verba, sive vocem ecclesię suæ, licet ex ore polluto, & multò fortiùs non prohibebit eum advenire sub formam illam visibilem, cùm attrectatio manuum pollutarum multò majus malum sit; immò incomparabiliter, quàm oratio, sive sanctorum verborum præsumptio ex ore polluto. Amplius. Si distribui se sustinet per manus pollutas, quantò fortiùs porrigi se sustinebit, sive dari ad petitionem ecclesiæ suę, licet per vocem pollutam? Quòd si fugit, & evanescit, accidunt multa inconvenientia. Primum scilicet illusio ecclesiæ, quæ credit se recipere panem vitæ etiam G de manu ministri mali ad minùs occulti, & non recipit, nisi panem materialem secundùm eos. Deinde plùs poterit malitia ad ipsum effugandum, quàm devotio, & sanctitas totius ecclesiæ ad ipsum retinendum. Tertiò accidit, hanc medicinam omnium medicinarum infirmissimam esse, nulla enim est medicina corporalis adeò debilis, & parùm efficax, ut ejus virtutem infirmitas medicantis, sive porrigentis evacuet: infirmitas autem spiritualis sacerdotis porrigentis hanc medicinam, est ejus indignitas, sive malitia. Amplius. Quia sacramentum hoc evidenter est medicamentum saluberrimum humanarum animarum, & hoc virtute propriâ ac divinâ: manifestum est nihil pertinere ad ipsum, vel virtutem ejus sanitatem, vel infirmitatem porrigentis, seu medicantis: pertinere inquam quantùm ad hoc, ut ex illâ augeatur, vel minuatur virtus ejus; in nullo enim medicamentorum corporalium hoc inveniri potest, ut sanitas, vel infirmitas ministrantis H ipsum pro se addat aliquid, vel minuat virtuti ipsius: quantò fortius ergo medicina ipsa divinissima, hoc est divinâ virtute plenissima, non pendebit, in aliquo ex sanitate, vel infirmitate spirituali ministrantis illam. Amplius. Quid ad panem, vel virtutem ipsius, si satur est, aut jejunus, qui ministrat ipsum? & quid ad ignem de calore, aut frigiditate ministrãtis ipsum? Amplius. Quòd malitia, vel indignitas, ministrorum impediat sacramentum istud, hoc autẽ naturaliter fit, idest naturali actione, aut merito, sive judicio. Naturali actione esse non potest, quia malitia ista non agit, nisi in proprium subjectum, sed neque in sanctitatem ecclesiæ, aut in ipsam ecclesiam, nec in Deum, aut ejus bonitatem: hoc enim impossibile est: restat ergo, ut hoc merito ipsius, divinoque judicio. Divino ergo judicio fit, ut propter malitiam ministri hujus subtrahatur panis vitę filiis, & ita innocentes filii judicio divino tam atrociter punientur propter malitiam alienam. Amplius. Ipse malus minister, qui præsumit indignè pangere tam venerandum ministerium, necessariò punitur, aut

Nota inconvenientia hic enumerata.

Sacramentum saluberrimum.

Pœna non debet excedere peccatum. puniendus est divino judicio: sicut autem peccat in A hoc, sic dignum, & justum est, eum solum puniri; pœna enim non debet excedere peccatum, nec extendi in innocentes, gratissima autem pœna est subtractio panis vitæ, quare nullomodò propter indignitatem, vel malitiam ministri, punienda, est Dei familia subtractione tali. Ampliùs. Aut adeò magnum est peccatum hujus ministri, quòd non potest puniri, seu vindicari in eo solo sufficienter, aut non. Quòd si adeò grande est, magis extendenda est vindicta illius etiam in complices, & fautores peccati sui, quàm in omninò inscios, & innocentes. Si verò non est adeò grande, nulla ergo necessitas, ut pœna illius extendatur in alios. Ampliùs. Antequàm iste præsumeret sacrum istud ministerium, certa erat pœna, & determinata, quæ reddenda erat peccatis suis in gehennâ; peccatis autem illis addit præsumptionem sacri ministerii: hæc autem præsumptio non minuit præcedentia peccata: hæc autem præsump- B tio, aut est mortale peccatum puniendum morte æternâ cum aliis, aut veniale tantùm: si mortale, aut merito istius impeditur sacramentum, aut merito istius, & aliorum: aut ergo detrahit aliquid de pœnâ debita aliis peccatis, aut non detrahit; pœna dico gehennali: si detrahit aliquid, hoc non nisi occasione hujus novæ pœnæ, videlicet quam infligit ratione ipsorum pro parte, & pro parte ratione hu- *Nota.* jusmodi præsumptionis: commutat ergo id quod detrahit de pœnâ illâ gehennali, quæ tota æterna est, in eam temporalem pœnam, quam infligit in isto ministerio, sive ministratione sacramenti: hoc autem est evacuatio virtutis sacramenti pro parte majori; commutatio autem pœnæ gehennalis in temporalem quantumcunque magnam, gratia est, & beneficium. Accidit ergo, ut indebitâ præsumptione tanti ministerii, beneficium reportetur, & ecclesia in parte illa omninò indecens damnum, & pœnam non levem reportet, videlicet subtractionem vivifici panis, quorum utrumque apud Dei justi- C tiam manifestè est inconveniens. Si verò nihil detrahit de pœna gehennali debitâ præcedentibus peccatis, reservâ, ergo sufficienter punienda in gehenna, & ultra sufficientem, aut debitam pœnam nullam pœnam infligit justissimus Deus, ergo nec ministrum, nec alium punit pro hujusmodi peccatis ulteriùs, nec in parte, nec in toto: nulli ergo infert occasione illorum pœnam quamcunque; quare occasione illorum non infert pœnam tanti damni, quanta est amissio virtutis, & fructus tanti sacramenti, nec in parte, scilicet infert eam, nec in toto maximè ecclesiæ suæ infert eam, quæ omninò immunis, & innocens est ab hujusmodi peccato. Si autem præsumptio ministerii hujus est veniale peccatum; manifestum est, quòd occasione illius non infert Deus tantam pœnam, ut pro illâ subtrahat *Passio domini holocaustu.* panem vivificum, & salutarem filiis. Ampliùs. At- D tende dominicam passionem, quæ fuit holocaustum, tota apotheca Spiritussancti refertum, totaque suavitate omnium aromatum spiritualium fragrantissimum, & vide quia tantum, tamque venerandum, sacrificium solùm procuravit, & ut ita dicamus, ministravit peccatum; totum enim, quod circa illud, sive propter illud operatus est diabolus, peccatum fuit iræ, invidiæ, odii, atque superbiæ, totumque, quod Judas, cupiditas, & detractio: totum quod scribæ, & Pharisæi, invidia, cupiditas, & ambitio, quâ honoribus suis, & dignitatibus per ejus mortem consulere se credebant, & iterùm totum, quod Pilatus fecit, malo timore fecit: similiter & populus peccavit clamando crucifigatur: carnifices verò quid fecerunt, nisi peccatum? similiter testes, & accusatores. Vide ergo tam sanctum, venerandumque sacrificium in ara crucis undique vallatum, & obsessum peccatis procurantium, petentium, ratum, seu gratum habentium, contrectantium & si fas est dicere, immolantium illæsâ per omnem modum suavitate fragrantissimâ, & indiminuto penitùs placore patri misericordiarum acceptissimum, atque gratissimum. Vides ergo manifestè, quòd tota ministratio tanti sacrificii peccatum fuit, & tantum peccatum, cui simile, atque comparabile, ne cogitari quidem potest. Deinde eum verum, ac Dei filium extremis injuriis, & contumeliis afficere, morteque turpissimâ occidere super omnia alia peccata est, quæ in eum committi possunt. Manifestum ergo est quantùm errent in parte istâ hæretici hujusmodi; qui enim manibus impiorum flagellari, crucifigi, & occidi, pro salute suorum, tam piâ dignatione sustinuit, & in pollutis eorum manibus sacrificium nostræ reconciliationis esse voluit: quomodò non læve, ut ita dicamus, & momentaneum ad actum pollutarum manuum in sacramento altaris, quoties opus est, sustinebit? Ampliùs. Cùm à manibus quantumcunque pollutis nihil inquinamenti ad mundissimum vitæ panem, nihil læsionis à quantumcunque malis ministris ad eum omninò pervenire possit: quâ de causâ refugiet hujusmodi, cùm sordes manuum illarum, nec ipsi, nec alii noceant, nisi solis his, qui eas polluerunt? Ampliùs. Quòd paterfamilias etiam per canes, aut porcos panem filiis mitteret, si per illos in nullo inquinari, in nullo lædi panis posset: quemadmodùm Deus ipse per corvos panes, & carnes mittebat Heliæ, sicut legitur 3. Regum 17. Ita autem *Similitudo.* est de mundissimo, sacratissimoque pane vitæ, qui per caninos, & porcinos homines nullatenùs inquinari, vel lędi potest. Idem dicimus de immundis pincernis, atque dapiferis, si eorum immunditia nec escas, nec pocula, inquinari potest; quis paterfamilias abhorrebit ministerium eorum? Ampliùs. Si longiùs sunt ab ipso pane vitæ sordes spi- *Argut disputat.* rituales ministrorum, id est, peccata, quàm cœlum, aer, terra, qualiter propter illas dimitteret panis vitæ, venire ad ecclesiam suam, licet per manus impiorum? Manifestum autem est, quòd peccata ministrorum in animabus eorum sunt. Major autem est distantia animarum à quocunque corpore quàm distantia corporalis cœli, & terræ, & de hoc, quòd sit major distantia indubitanter quorumcunque peccatorum à pane vitæ, qui est Christus dominus, quàm inter cœlum, & terram, legitur Isaiæ quinquagesimo sexto: quia sicut exaltantur cœli à terra, ita exaltatæ sunt viæ meæ à viis vestris &c. Am- *Peccata sacerdotū non impediunt ecclesiæ merita.* pliùs, Petitio ecclesiæ non immittitur, nisi Dei misericordiæ, & meritis ecclesiæ. Sed nihil ad hanc, vel illam de peccatis ministrorum, nec in hanc, nec in illam aliquid possunt: quare nihil possunt, contra ea, quibus solis innititur totaliter ecclesiæ petitio: nihil ergo possunt contra petitionem ipsius, ergo non possunt eam impedire, quominùs exaudiantur. Ampliùs. Si omnes mali, qui sub cœlo sunt, eo tempore quo est offerenda hostia agni immaculati in ara crucis, peterent à patre misericordiarum eam offerri ex parte ipsius ecclesiæ Dei & nomine, nunquid malitia petentium impediret, quominùs ecclesiæ petitio fieret? certum est, quòd non: sic ergo cùm Dei voluntas bona sit pane vitæ nutrire filios, non propter malitiam eorum, qui hoc petunt ex parte ecclesiæ, & nomine, dimittet Deus, quin erga filios suam bonam impleat voluntatem. Ampliùs. Quis paterfamilias propter fracturam, vel immunditiam cophini, qui cibos nullatenùs lædat aut inquinet, dimittet in illo, & per illum filiis ministrare cibum? Ampliùs. Aut aliqua est virtus sacra-

Virtus sacramentorũ ex ministris non pendet.

mentorum in se ipsis omninò non pendens ex ministris, aut nulla, si aliqua, sive boni, sive mali sint ministri, virtus illa manet salva per omnia, & illæsa: ergo nihil ad virtutem sacramentorum de bonitate, vel malitiâ ministrorum; si verò nulla est, quæ non pendeat ex ipsis, non est ergo virtus divina, virtus sacramentorum, nulla enim virtus divina pendet ex hominibus. Ampliùs. Si sacramenta sunt sicut medicamenta, virtus autem medicamentorum nullo modô pendet ex medicantibus, quin salva sit eis, & integra, sive illi sani sint, sive ægri: ergo virtus sacramentorum non pendet ex ministrantibus. Ampliùs. Virtus divina est quæ transubstantiat mirabiliter, & inæstimabiliter panem materialem in dominicum corpus, huic autem virtuti nihil obsistere, vel resistere potest, quin hoc faciat quandocunque voluerit, & ubicunque, sive in manibus impij ministri, vel aliter. Restat ergo, ut si hoc facere voluerit in manibus impiorum ministrorum, quòd hæc peccata ministrorum nullatenùs avertere possint: vult autem proculdubiò hoc facere ibi, si decet, & expedit: decet autem divitias bonitatis ejus, ut plùs favoris, & gratiæ inveniant apud eum millia millium sanctorum, qui in ecclesiâ sunt, quàm unus malus minister iræ, & indignationis, & ut plùs trahatur tot, tantisque sibi gratis innumerabilium sanctorum meritis ad præstandum eis panem vitæ, quàm retrahatur unius mali demeritis à tanti beneficij largitione. Expedit autem evidenter, ac saluberrimum est toti familiæ suæ hoc fieri scilicet, præstari eis sic panem vitæ: nulla ergo malitia ministri potest obsistere, quominùs hoc faciat etiam, & in manibus impiorum. Ampliùs. Sacerdos in altari se gerit, ut ministrum, & gestorem alieni negotij, videlicet negotij ipsius ecclesiæ: personam etiam, & vocem, seu verba gerit ecclesiæ: ille autem agit negotium, cujus nomine agitur, & illi fit, totum quod fit, propter quem, vel cujus nomine fit. Cùm ergo in isto ministerio nihil suum gerat, nihil ex personâ, vel nomine suo; sicut eum admittere in hoc, vel exaudire, sic ipsum repellere in eo, quòd talem, & sic agentem extra ecclesiam expellere, sive non exaudire, non erit propter personam. Impossibile autem est Deum repellere, vel non exaudire ecclesiam suam, impossibile ergo est irritum, vel vacuum esse ministerium sacerdotis in altari, licet ejus persona secundùm se accepta non sit; nec ullo modo necessarium est, propter hoc, quòd dicit, Oremus aut, Da nobis quæsumus domine, ut ipse unus eorum sit, vel qui petunt, vel quibus hoc petitur; sicut non est necessarium, ut advocatus, qui proponit pro universitate quacunque, vel collegio, sit de illâ, vel illo; si enim interpellando judicem diceret, adjudica nobis hoc, connumerans se universitati, cùm de ea non esset, non audiretur pro universitate, non enim pro universitate peteret, sed pro ipso, & universitate: sic oportet, quòd sacerdos ritè orans pro ecclesiâ personam ecclesiæ induat, & vocem ecclesiæ assumat. Non prohibemus tamen, quin & suam, & ecclesiæ petitionem Deo offerat: licet autem sua non admittatur, ecclesiæ tamen petitio rite proposita, ut diximus, semper proculdubiò exauditur in talibus. Ampliùs. Ministri sanctitas, & justitia proculdubiò necessaria est sacro ministerio ad honorem, & reverentiam, certum autem est, quòd nec virtutem, nec efficaciam præstat eidem, virtus enim & efficacia sacramenti de sursum tunc est. Item gratiam, & favorem apud Deum non præstat ecclesiæ, neque aliter auget gratiam, & favorem ipsius, nisi merito: hoc autem facit quilibet sanctorum æquali sanctitate prædi-

Sacramenta, sicut medicamina.

Merita plurium.

Ille agit negotium cujus nomine agitur.

Impossibile est Deum non exaudire ecclesiam.

Sacerdos orans personam ecclesiæ debet induere.

E torum: istud autem augmentum non ita est necessarium ecclesiæ, ut per absentiam, sive defectum ipsius, necesse sit petitiones ejusdem repelli: cùm enim quotidie cadunt multi de ecclesiâ in peccata mortalia, nisi totidem, aut tantæ sanctitatis resurgerent in eadem, si diminutio ista universalis favorem suum auferret ecclesiæ, quotidie impedirentur orationes ecclesiæ, & prohiberetur earum exauditio apud Deum, essetque in potestate ministrorum aures misericordiæ Dei claudere, vel aperire petitionibus ecclesiæ suæ. *Nota.*

CAPUT VI.

Postquàm docuit immunditiam sacerdotum, & sordes ministrorum nihil pertinere ad virtutem, & efficaciam sacramentorum, ostendit & circumstantium malitiam nihil sacramenti effectui obstare.

IAm ergo declaratum est, bona, vel mala merita ministrorum nullatenùs pertinere ad virtutem, F vel efficaciam sacramentorum, etsi ad honorificentiam, vel contumeliam pertinent, eo quòd solâ omnipotentiæ divinæ virtute, & misericordiâ fiat, solisque meritis, & gratiositati ecclesiæ præstentur, sicut medicamentorum corporalium virtus ex sanitate, vel infirmitate medicorum nullatenùs pendet, sicut nec virtus panis ex saturitate, vel esurie contrectantis, nec virtus cujuscunque lapidis ex fortitudine, vel infirmitate gestantis ipsum. Ut autem clariùs faciamus istud, dicimus, quòd si adeò refugeret peccatorum immunditias panis vitæ, non solùm manus ministrorum malorum, sed etiam omnium astantium altari, atque circunstantium sacrificio præsentiam propter unius solius malitiam declinaret: sic & omnem locum quocunque mortali G peccato pollutum, tanquàm præsentia gloriæ suæ indignum declinabit, & avertet se ab illo, loca enim peccatorum sordibus polluta, indigna sunt, ut ea inhabitet, vel etiam intret. Vides ergo qualiter proscripserunt ipsum isti hæretici, & tam pauca loca reliquerunt ei in mundo isto inferiori. Accidit & secundùm hoc ipsam divinam essentiam, quam jam declaravimus esse ubique, in nulla substantia, quæ mortale peccatum habeat esse posse; cùm enim supra omnem operationem, & cogitatum majoris sanctitatis sit ipsa divina essentia, quàm corpus, & sanguis, immò quàm tota humanitas redemptoris: corpus autem & sanguis propter sui sanctitatem contrectari non possint, nec patiantur: incomparabiliter fortiùs non patietur fons omnium sanctificationum divina essentia se esse in ipso peccatore, longè enim majus est esse in illo in quo peccata sunt, quàm contrectari se, & gestari ab illo, quare sequeretur ex necessitate, ut fugiat divina essentia à facie hujusmodi inquinamentorum spiritualium scilicet quemadmodùm caro, & sanguis domini Salvato- H ris, & propter hoc mori, & destrui essentialiter omnes peccantes; fugiente enim essentiâ, quæ unumquodque portat, & sustinet in esse, necesse est recidere in non esse, unde per ipsum erat adductum ad esse, & hoc quidem alibi declaravimus. Accidit etiam & aliud ridiculum, apertæque falsitatis blasphemia, ut sa ratissima eucharistia, quam ipsi hæretici saluberrimam esse confitentur, non possit conferri, nisi sanis, & ita non erit salus ægris, nec vita mortuis: hoc autem est evidentis absurditatis: hoc enim est dicere, ut de ipso fonte sanctificationis minùs incomparabiliter hauriant accendentes, quàm ex uno rivorum ipsius; sacramentum enim eucharistiæ fontem totum continet sanctificationum, & authorem salutis Christum dominum, & hoc

Nota.

Sacramentum eucharistia.

& hoc secundùm utramque sui naturam, divinam scilicet & humanam, & hoc præsentialiter, atque verissime, sicut jam in tractatu de eodem sacramento patefecimus. Sacramentum verò baptismi, & sacramentum confessionis, licet plenę ac perfectæ sanctificationis sint, fluenta tamen, vel rivulos solos continent gratiarum; ipsa enim substantiâ panis vitæ reficimur absque medio, quod sit inter ipsum, & refectionem, sed rivis gratiarum sanctificamur tam ipsius etiam quàm baptismi sacramento. Quod autem nobis objiciunt, quia si is, qui displicet ad intercedendum mittitur, irati animus judicis ad deteriora provocatur, verum est, sed contra ipsum, qui temerè intercedere præsumit, & majestatem judicis non veretur, & spurcitias vitiorum, & peccatorum suorum irreverenter, & impudenter oculis ejusdem ingerere: similiter & contra illum, qui talem scienter ad intercedendum mittit: nullatenùs autem contra ecclesiam sanctorum, quæ in parte ista omninò innocens est, & immunis, alioquin ex alieno delicto ipsa ecclesia incurreret offensam Dei, quod iniquissimum est. Sibi ergo hujusmodi præsumptor judicium manducat, & bibit, sicut legitur 1. Cor. 12. Ecclesia verò de fonte illo salutari haurit aquas salutares indulgentiarum, doctrinarum, sicut legitur Prover. 12. Qui bonus est, haurit sibi gratiam à domino.

CAPUT VII.

Per similitudinem procuratoris suspensi ostendit suspensos, & excommunicatos ministros sacramentum conficere.

HAbet autem quæstionem de suspensis, & excommunicatis, utrùm ipsi conficiunt sacramentum altaris, & ministerium tempore excommunicationis, vel suspensionis? & visum est aliquibus, quòd non. Procurator enim, cui interdicitur procuratio, vel qui suspenditur à procuratione, si se ingerat tempore suspensionis hujusmodi, seu interdicti, falsus procurator dicitur, per falsum autem procuratorem, quidquid agitur, irritum est; quâ de causâ irritum esse sacerdotale officium tempore suspensionis, & excommunicationis, & ita nihil agi per hujusmodi sacerdotes. Sed sciendum, quòd aliud est suspendere procurationis officium ad tempus, aliud revocare; si revocatum ex toto sit procuratoris officium, manifestum est, quòd ea quæ in jure consistunt tantùm, si per ipsum procurata fuerint, ipso jure nulla sunt; propter hoc judicium, quod per hujusmodi procuratum esset, ipso jure nullum esset, & sententiæ sic latæ; ipso jure nullæ, sed si suspensus esset procurator, ne peteret aliquid ex parte domini sui, vel ne impetraret usque ad tempus; si peteret medio tempore, petitum esset, & si impetraret, impetratum esset, maximè si impetratum esset aliquid, quod in facto uno consisteret; si enim impetrasset aurum, vel argentum medio tempore non minus esset bonum aurum, vel argentum, quàm si illa jubente domino impetrasset. Nec potest dici propter solam prohibitionem falsus procurator, donec dixerit ipse, qui constituit, amoveo te ab isto officio penitùs, nec ratum habeo quicquam quod per te procuretur. Quia ergo suspensio, vel excommunicatio non aufert officium, nec ab illo amovet, sed ejus executionem inhibet ad tempus, nec tollit ratihabitionem postea ipsius ecclesiæ, ideò nec falsos efficit procuratores hujusmodi, nec evacuat ministerium ipsorum. Exauctoratio autem, & depositio, sicut sacerdotes à clero omninò removet, & abjicit, privilegioque clericali omninò privat, & exuit, ita ab officio

Suspendere & revocare mandatum.

Similia.

A sacerdotali omninò amovet, & deponit, & propter hoc sacerdotali officio de cętero, nisi falsò, atque fallaciter se ingerere non possunt: ut enim verus procurator sit, duo ex necessitate requiruntur, videlicet, ut dominus causæ illum procuratorem habeat, & reputet, deinde, ipsemet procuratorem se gerat videlicet illud solum, quod ei injunctum est petens, aut prosequens. Cùm ergo ecclesia exauctoratos, atque depositos, licet sacerdotes suos eos constituerit, sacerdotes tamen ipsos post exauctorationem, & depositionem non habeat, nec reputet, immò à sacerdotio pęnitùs subtractos, & ideò nec ratum habeat quicquid de sacerdotali ministerio attentare præsumpserint, necesse est præsumptionem eorum, & attentationem, quantùm ad sacerdotale officium, vacuam, & irritam esse: & hoc ipsum forma exauctorationis, & exordinationis indicat evidenter, qua vestimentis sacerdotalibus sigillatim

Exauctorati & ordinati sacerdotes.

B & illis inversatis exuuntur, per quod judicare intendit ecclesia manifestè, nihil eis dignitatis, potestatis, officijque sacerdotalis relinqui, sicut de vestimentis sacerdotalibus nec unum eis relinquitur. Apostatæ verò, & hæretici, publicè & manifestè ab ecclesia recedentes, & ad synagogam satanę, hoc est, ad quamcunque sectam perfidiæ transeuntes, nec sacerdotes ecclesiæ catholicæ, sed potiùs synagogæ satanæ se gerentes, & execrandas ejus petitiones, & sacrilegio ministerio suo, ut supra diximus, & ore gestantes, nihil agunt ex parte ecclesię catholicæ cujus neque nuntios, neque ministros se gerunt, sed nec ex parte perfidæ factionis, ex cujus parte loquuntur, cujus vocem Deus omninò non audit, sed tanquàm corvinam, tanquàm sibilum serpentum exhorret, & execratur. Et

C ita manifestum est, quòd duobus concurrentibus perficitur sacerdotale officium, vel ministerium, videlicet ratihabitione ecclesię, & procuratoris officij limitatâ executione, & similiter duabus de causis irritatur, & evacuatur, hoc est à parte ecclesiæ, & à parte ipsorum ministeriorum. Hinc est, quòd rationabilissimè dixisse videtur, exauctoratos, atque depositos, reordinandos esse, cùm redierint, & ecclesia eos restituere voluerit: cęteros autem ab ecclesia apostatantes, reconciliandos tantùm, non autem iterùm ordinandos; si enim ecclesiæ intentio exauctorando, & deponendo, sive degradando ordinatos, ipsos characteres ordinum delere, sive abolere in illis intendit, non solùm verisimile, sed etiam necesse est, ecclesiæ intentionem omnipotentiæ divinæ virtute, quæ ministerio ecclesię semper assistit, & per ipsum operatur, impleri: sicut enim ministerio ecclesiæ adest omnipotens virtus ad imprimenda sanctitatis signacula, sive characteres, quos ordines vocamus, & ad infundendam gratiam ipsius ordinibus congruentem; sic & ad abolendum

D ipsa singula dubitandum non est, ejusdem ecclesiæ ministris eandem esse, & operari virtutem, & p rficere intùs, quod foris f cit ecclesia. Ampliùs. Si divinæ virtutis tantùm est, & ecclesiæ ipsius ministerij ordines imprimere, & fundare, sic ejusdem virtutis est per contrarium ministerium eosdem delere, & auferre. Ampliùs. Quomodò deesset divina virtus ecclesiæ in isto ministerio auferendi ordines, quod tam salubre, tamque necessarium est ad justitiam exercendam contra execrabiles eorumdem præsumptores, & contaminatores: Quòd si ecclesiæ intentio non fuerit ipsos ordines auferre ministerio exauctorationis, & depositionis, sed solam eorum executionem, manifestum est, quòd ordines in exauctoratis, & depositis, remanere necesse esset, eosque ab ipsa executione solummodò de perpetuo esse suspensos: & propter hoc

Nota.

si postea à suffragantibus restituantur, ordinari iterùm eos nullo modo est possibile; & tamen in tractatu baptismi de hoc diximus, & docuimus: qui enim sacerdos est, ordinari sacerdos iterùm non potest, & generaliter impossibile est, ut ordinem, quem habet quis recipiat, sicut album albedinem recipere non potest, eo quòd duas formas ejusdem speciei simul in eodem esse impossibile est, quoniàm carentia omnis motus, & mutationis, principium est, sine qua non potest. Manifestum ergo est ex his, quòd si fuerit intentio ecclesiæ auferre, seu abolere characteres ordinum exauctoratis, & depositis, si postmodùm restitui obtinuerint, iterùm ordinandi, & ordinum signaculis imprimendi, seu signandi sunt, utpote in quibus ministerio ecclesiæ foris agente, & virtute divina intùs operante, characteres ordinum aboliti fuerant penitùs, & abrasi, alioquin exauctoratio, & depositio nihil aliud esse viderentur, quàm ab ipsa executione perpetua suspensio; nec timendum ullatenùs injuriam fieri sacramento ordinis, si hoc modo, ut diximus, iteretur: si enim non reputatur iterandum, quod nescitur esse factum: multò fortiùs non est reputandum iteratum, quod scitur abolitum esse pœnitùs, & destructum. Similiter si debaptizaretur quis juxta hunc modum, ut ei pœnitùs auferretur sanctitas baptismalis, & character, sicut perfidia Judæorum somniat posse fieri quibusdam execrandis abrasionibus, & nefandis, ac immundis ablutionibus, & postmodùm revocante eum divina gratia, ad ecclesiam reverteretur, denuò baptizandus est, utpotè cui nullum baptismi refugium remansisset. Verùm ecclesia istud non fecit unquàm, nec faciet, nec credimus eam quacunque suggestione, vel suasione ad hoc posse induci, ut aliquem debaptizare intendat, vel exchristianare, licet in baptismo longè aliter sentiendum sit, quàm in alijs sacramentis de injuria iterationis: in alijs autem nulla videtur injuria secundùm ea, quæ diximus, si iterentur, cùm omnia iterentur evidenter absque ullâ sui injuriâ excepto solo ordinis sacramento, cui etiam nulla omninò fieret injuria, in casu quem posuimus exauctoratorum, atque depositorum, si ecclesia exauctoratione & depositione characteres ordinum ab eo abradere pœnitùs intenderet, & auferret. Sacramentum verò baptismi, quia sacramentum, & figura est mortis Christi, quam propter largissimam sufficientiam suam, unicam, & solam esse necesse est, iterari non solùm non decet, sed etiam impossibile est, ut jam diximus, & ostendimus: in ordine verò, nec prohibet figura, nec designatio aliqua, si abradi, ut diximus, & aboleri omninò contingeret. Quæ autem sit intentio ecclesiæ in opere exauctorationis, & depositionis, ab ecclesia Romana discendum est, penes quam residet auctoritas universalis ecclesiæ, cujus auctoritate de exauctorationibus, & depositionibus omnia statuta edita sunt: adjiciendum est tamen ejus esse legem interpretari, qui condidit: intentio autem ecclesiæ semper, aut sacrâ eruditione, aut divinâ inspiratione, in his quæ generaliter statuit, & formavit, proculdubiò firmatur. propositum verò nostrum non est hic vel canones sacros exponere vel contrarias opiniones doctorum ipsorum in his ad concordiam reducere, sed veritatem, sanctitatem ordinum, virtutemque eorum, nec non & potestatem ecclesiæ, præstandis, & afferendis ipsis rationibus, ac declarationibus, quantùm possumus, astruere.

Nota. — *Iteratio sacramentorum.* — *Baptismū non iterari.*

CAPUT VIII.

De potestate ligandi, & solvendi, subtiliter disputat, errores destruens eorum, qui contra talem jurisdictionem & auctoritatem quadam perverse senserunt, & scripserunt.

QUia verò sacerdotalis ordinis unum officium est solvere, & ligare, cui hæretica perfidia consuetâ insaniâ contradicit, consequenter & illud officium astruere tentemus. Et quia jam ostendimus duos modos solvendi, atque ligandi, alterum videlicet in foro pœnitentiali, quod jam in tractatu de pœnitentia, & stabilivimus, & declaravimus, cum omni virtute sua, & efficacia, atque fructu, relinquitur nobis alterum prosequi consequenter, quod est in foro judiciali, hoc est potestas, quâ pontifices excommunicant, & interdicunt, & vocatur potestas ligandi, atque solvendi, & jurisdictio ecclesiastica. Scito ergo, quòd duo sunt errores hæreticorum circa officium istud. Horum primus est quo dicunt, non nisi bonos sacerdotes, & sanctos habere potestatem hujusmodi. Secundus est, quo dicunt, bonos, & sanctos sacerdotes hanc potestatem non habere, nisi in malos & peccatores subditos: nihil autem posse eos in parte ista contra bonos subditos; peccatum enim inquiunt excommunicat hominem, non sententia. Nunc ergo in primis aggrediamur primum errorem destruere, & dicamus, quòd sicut regum sæcularium potestas est, excommunicare corporaliter, hoc est, communionem auferre corporalium, ita est regum spiritualium excommunicare spiritualiter, hoc est auferre communionem spiritualium, hoc autem super sacramenta, & sacramentalia. Ampliùs. Sicut de civitate corporali ejiciendi sunt, qui leges ejus atque statuta, quæ susceperunt, servare contradicunt, nec quamdiu hoc faciunt in numero civium sunt habendi: sic de civitate spirituali, quæ ecclesia est, qui professi sunt cum Christianis, si leges ecclesiæ servare contradicunt, ejiciendi sunt: & sicut inde per judicem sæcularem, ac sæculare judicium, sic hinc per judicem, ecclesiasticumque judicium. Ampliùs. Quia manifestum est esse duas respublicas, necesse est & duo esse genera administratorum, quoniàm respublica absque ministratoribus, rectoribus, seu procuratoribus esse non possit. Quia ergo propottionales sunt administrator reipublicæ sæcularis, & respublica secularis, ejusque subditi, seu cives, atque leges, statuta, & judicia ejusdem reipublicæ, & administrationes, ad rempublicam spiritualem, ejusque subditos, statuta, atque judicia; manifestum est, quòd quicquid licet magistratui reipublicæ secularis statuere in subditos suos, licitum est magistratui reipublicæ spiritualis. Primum autem horum, & maximum est Dei glorificatio, & honoratio. Deinde animarum salus. Tertiò emendatio delictorum. Quartò declinatio ab ipsis. Quintò bonorum spiritualium, & salutarium conservatio. Sextò ampliatio, seu propagatio ipsorum; quicquid ad ista sex bona pertinet, hoc est, ad ea efficienda, conservanda, sive augenda, aut amplianda, pertinet, & cooperantur, licet statuere magistratui spirituali in subditos suos. Quia ergo ad Dei gloriam pertinet, ut ejus contumelia tollatur de medio, & ut contumeliosi eidem ejiciantur de medio sanctorum, & hoc magistratui reipublicæ soli commissum est, eique soli incumbit ex officio; manifestum est hujusmodi magistratui licere tales ejicere de consortio sanctorum. Ampliùs. Quantò magis è vicino sunt hostes civitatis sanctificatæ, Deoque

Sacerdotalis ordinis officiū Duo modi solvendi, & ligandi. — *Duo errores circa potestatem ordinis.* — *Nota.*

que dilectæ, eidem, tantò graviùs ipsam impugnant atque perniciosiùs; maximè autem è vicino sunt illi, quandò populi permixti, & immixti sunt, à maximo autem nocumento, & maximâ impugnatione, maximè cavendum est eidem civitati, quare à permixtione, seu immixtione malorum maximè cavendum eidem. Ista autem cautela manifestè incumbit rectoribus, & magistratui ejusdem civitatis: in alio tamen genere malorum incumbit magistratui sæculari purgare provincias, sive civitates à malis hominibus, in quo adjutores, sunt potestates sæculares magistratui spirituali, & debitores adjutorii, propter quod invocandi à magistratu spirituali, cùm pœna spiritualis non timetur. Ampliùs. Nulla est congregatio, nullum collegium, nulla civitas, si idoneos habet rectores, quę ministerio eorum rebelles, & contumaces professionibus, & observantiis suis, & inobedientes legibus, atque statutis suis à se non ejiciat, & communione suâ non privet & hoc non tam justè, & legitimè, quàm etiam utiliter, & salubriter, ne fermentum malitiæ, etiam paucorum, si non expurgetur, totam massam corrumpat: magis autem cavendum est incomparabiliter à fermento malitiæ civitati sanctæ quam diximus, propter salutem spiritualem, & alia bona spiritualia, quàm civitati seculari propter bona corporalia, vel temporalia. Quare incomparabiliter magis incumbit rectoribus spiritualibus, quàm rectoribus sæcularibus expurgare suo modo malum fermentum: multò ergo fortiùs, evidens esse debet expurgationem hujusmodi fermenti incumbere ex officio regiminis spiritualis rectoribus spiritualibus. Hæc autem expurgatio, excommunicatio est, sive de tota ecclesiâ ejectio. Ampliùs. Quis pastor ovem morbidam, hoc est morbo contagioso laborantem, à grege suo separare non debet & propter hoc salutem ovium corporalium corporalem procurare? quantò ergo fortiùs pastor spiritualis contagiosam ovem spiritualem, ne per unam ovem aliam inficiat, ne dicam totum gregem, separare debet à grege? Et si illud incumbit pastoribus literalibus ex officio pastorali literali; quantò fortiùs incumbere debet separatio, sive excommunicatio ovium spiritualium pastoribus spiritualibus ex officio pastoralitatis? Ampliùs. Si hæc in membris literalibus faciendum est medicis corporalibus, videlicet ut putrida præscindant, seu resecent, ne putredo eorum serpens se transfundat in alia: quantò fortiùs medicis spiritualibus curam salutis hujusmodi sacratissimi corporis habentibus, quod ex omni coarctatione sanctorum ipso Deo operante compactum est, providendum est à membris putridis, ne putredo eorum serpat in alia? Quòd si medicinam non receperint, nullâ aliâ viâ sanis membris caveri potest ab infectione ipsorum, nisi per separationem istorum; & hoc est separatio prima; deinde etiam alia separatio, scilicet carceris, aut mortis ex necessitate adhibenda erit. Ampliùs. Cùm innumerabiles sanentur, hoc est, resipiscant, & revertantur à delictis suis per ipsam excommunicationem: manifestum est, excommunicationem medicinam esse delictorum salutarem: omni autem salutari medicinâ utendum est medicis spiritualibus, contra morbos vitiorum, & peccatorum: quare & hac. Ampliùs. Si non haberent medici ecclesiastici potestatem utendi istâ medicinâ nec esset ista medicina in ecclesia Dei, cùm evidenter & necessaria sit in viris ęgris spiritualib. & manifestè salutaris, ut diximus, nec ægris suis de medicamentis salutaribus, nec medicis de his, quę ad officium medicandi pertinent, sufficienter providisset Deus: quare nec saluti generis humani,

quam summopere curat, ut deceret, providit. Cùm autem de propria carne fecit antidotum, & de proprio sanguine fecit siropum, nullum voluit deesse medicamentum saluti. Ampliùs. Si medici ecclesiæ non habent potestatem nisi monendi, exhortandi arguendi, interpretandi, & similia faciendi, & ista multorum morbis curandis non sufficiant: quid fiet eis, cùm ampliùs secundùm hunc errorem, ecclesia non habeat, quid faciat? Neglexit ergo Deus salutem eorum, quibus non providit remedium, & minùs sufficienter instruxit, armavit, atque præparavit ecclesiam suam, cùm in ea sufficientia remediorum contra omnem morbum spiritualem non inveniatur, & præposterè egit, cùm corpora magis curaverit in parte ista, quàm animas: corporibus enim sufficientiam remediorum contra omnem morbum eorum curabilem providit, si & animabus congruentem sibi remediorum sufficientiam providere neglexit, quoniàm sacramenta sanctissima sunt manifestum est execratis, & omninò indignis communione eorum, illa nullatenùs esse communicanda. Pertinaces autem in quocunque peccato mortali, & hoc manifestè, & publicè, maximè execrabiles sunt, & maximè indigni sanctitate sacramentorum, & hoc est quoniàm longissimi sunt, sive remotissimi à gratia sanctitatis, ut potè contrarii, & repugnantes eidem, & adversùs ipsam armati atque currentes; sicut legitur Job 15. Tetendit adversùm Deum manum suam, & contra omnipotentem roboratus est, scuto scilicet pertinaciæ, seu contumaciæ, & gladiis defensionum. Manifestum ergo quòd talibus sacramentorum communio deneganda est, ac penitùs interdicenda. Ejusdem autem potestatis est sacramenta impendere, ac denegare, ejusdemque officii: quare sacerdotum erit utraque potestas, sive officium, videlicet sacramenta impendendi, & eadem denegandi, seu interdicendi. Et hæc est potestas ligandi, atque solvendi. Ampliùs. Manifestum est, quia sacramenta medicamenta sunt spiritualia, medicis spiritualibus propter curam, & curationem animarum tradita: certum autem est, quòd medicamenta, & medicinæ malè præparatis noxia sunt, atque mortifera: medicorum autem spiritualium officium, & potestas est, medicandis vel quorum curationem susceperunt, injungere salubria, & interdicere noxia atque mortifera: malè igitur paratis ad medicamenta sacrorum, interdicere, seu prohibere communionem eorum, potestas, & officium est medicorum spiritualium. Jam autem declaravimus in tractatu de pœnitentia, quòd judicibus spiritualibus, sive rectoribus, & medicis omninò parendum sive obediendum est à subditis, & curæ ipsorum commissis: quare parendum est sententiis excõmunicationum, & interdictionum, seu prohibitionum, quas diximus. Ampliùs. Omni dispensatori victualium in quacunque domo, cùm ipso officio dispensationis, commissum est, quibus dispenset, & quibus deneget: quare dispensatori victus spiritualis, & vivifici panis, & vini, commissum est in domo Dei magna & quibus illa dispenset, & quibus illa deneget. Ampliùs. Quis dubitat idolatras, & mensis dæmoniorum communicantes prohibendos esse, & omninò arcendos à mensâ Christi? per quos autem fiet istud, nisi per ipsius mensæ ministros sacros, scilicet panifices, sacrosque pincernas, hoc est, sacerdotes? Cùm ergo peccatum contumaciæ, ac pertinaciæ ex ipsâ naturâ sui evidenter sit peccatum idolatriæ spiritualis: & sicut legitur 1. Reg. 15. peccatum ariolandi, sit repugnare, & quasi scelus idolatriæ nolle acquiescere: manifestum est, contumacibus interdicendam esse mensam sacræ commu-

Sacramenta medicamina sunt animarum.

nionis. Ampliùs. Cùm sacramenta medicamenta E sint animarum, & utique illarum solummodò, quæ sub curâ medicorum sunt spiritualium, quia propter illas solummodò medicis tradita sunt quia & illis solùm salutaria, &c. quia ergo à cura hujusmodi medicorum diabolico privilegio, quod est superbiæ, pertinaciæ se eximunt, nihil juris habent in sacramentis: arcendi ergo sunt ab eis, sicut à jure alieno; & si se ingerant, reputandi invasores, & per vim armatam etiam repellendi. Ampliùs. Nulla est domus adeò malè disposita, in qua provisores ejusdem non habeant potestatem, ut ab ea hostes ejiciant, & etiam alienos: multò ergo fortiùs immunda, ac venenata animalia, porcos scilicet, & canes, serpentes, & scorpiones, & alia hujusmodi. Quia ergo peccatores à peccatis suis resipiscere, ac reverti nolentes, immò penitùs reverti contradicentes, non solùm alieni à domo Dei, sed etiam hostes ejusdem sunt, & insuper porci, ac canes spirituales, immundaque animalia & venenata in domo Dei spirituali reputantur: manifestum est ministris, & F provisoribus ejusdem domus, non solùm commissum esse, sed districtiùs præceptum, ut tales projiciant, & arceant ab eodem. Ampliùs. Quis minister sanctorum non habet potestatem, non dare illa canibus, sicut legitur Math. 7. Nolite dare sanctum canibus. Et quis minister filiorum seu dapifer mensæ filiorum, non habet potestatem prohibendi inde canes, & arcendi? sicut legitur Math. 7. Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus. Quòd si verbo prohibitionis astricti à mensa se non averterint, baculo sunt, seu gladio potestatis exterioris arcendi, ac repellendi. Si per magistratum sæcularem leprosi corporales à civitatibus sæcularibus, propter contagii periculum sunt corporaliter expellendi, quantò fortiùs per magistratum spiritualem, leprosi spirituales propter incomparabiliter magis spiritualis contaminationis periculum, erunt à civitatibus spiritualibus, idest ecclesiis ejiciendi? Et insuper sicut certi sunt judices, ac probatores lepræ corporalis in civitatibus corporalibus, quorum judicio, si qui leprosi declarati fuerint, ad sententiam eorum necesse habent secedere à communi habitatione sanorum: multò fortiùs necesse est esse certos judices, ac probatores lepræ spiritualis, ad quorum judicium, atque sententiam hujusmodi leprosi separentur, & seorsùm fiant à sanctis, & justis. Ampliùs. Quia manifestum est custodiam sanctuarii, atque sanctorum commissam esse, ac creditam sacerdotibus, potissimè autem ne prophanentur, ad officium pertinet custodum, inquinantur autem, & profanantur maximè per communicationem inquinatorum, & prophanorum. ad eorum ergo officium pertinet, ne talibus communicent: quare eos arcere ab his, & excludere, ex necessitate est sacerdotis officium. Quòd si magistratus sæcularis absque judicio non H ejicit de civitate sua, nisi manifestè reum, multò fortiùs magistratus spiritualis à temeritate, & præcipitatione servare se debet, ut nullum feriat sententiâ excommunicationis absque judicio. Ampliùs. Quia per se manifestum est, non passim exponenda esse sancta dignis, & indignis, & ad sæcularem magistratum non pertinet omninò judicare inter, sancta, & prophana: necessarium autem est, ne judicium omninò sit in voluntate magistratuum, reputare quos voluerint prophanos: sequitur ergo judicio declarandum magistratus spiritualis, qui habendi sunt sancti, & qui prophani, judicium enim non judicis, idest non habentis jurisdictionem, nullum & nullius momenti est: quare necesse est eos judicare de sanctis, atque profa-

Leprosi ex urbibus ejiciendi.

nis potestatem habere judiciariam in hoc, sive jurisdictionem, quare & cognitionem. Quoniàm autem jurisdictio, & subiectio opposita sunt, & hæc ut relativa, quorum alterum sine altero esse non potest, manifestum est & sanctos & profanos subditos esse magistratui spirituali, sive judicibus ecclesiasticis: quare ex necessitate & parere debere eorum in parte ista sententiis. Ampliùs. Quia eiusdem judicis est cognoscere, & pronunciare de quibus cognoverit: cognitio autem de hoc, scilicet utrùm aliquis sit arcendus à sanctis, an non, non est nisi magistratus ecclesiastici, quare & pronũciare de hoc, sive sententiare, non erit nisi eiusdem: nihil autem proderit aliquem pronũciasse esse indignum sanctis absque coertione, quare necessariò habent coertionem à sanctis qui habent huiusmodi cognitionem. Ampliùs. Manifestum est, quòd excommunicatio pœna est. qua innumerabiles digni sunt: est ergo iusta eorum pœna, & ideò infligenda; non enim infligenda est quæcunque pœna, nisi per judicem, atque judicium: est ergo ex necessitate judex, sive magistratus, qui per judicium habet infligere huiusmodi pœnam: certum autem est, quòd magistratus sæcularis non habet infligere, quare hæc erit ex necessitate magistratus ecclesiastici, sive spiritualis, potestas, atque officium. Ampliùs. Paterfamilias filium protervum, & contumacem à domo ejicit, & quem aliàs corrigere non potest. privat eum justè ipsa communione victus corporalis, atque vestitus: multò ergo fortiùs paterfamilias spiritualis, id est prælatus simili pœnâ animadvertere & potest, & debet in filios rebelles, & contumaces, similem enim per omnia potestatem habet paterfamilias spiritualis in domo spirituali, & in familiam spiritualem, potestati patri familias literali, idest in domo literali, & familiam literalem. Jam ergo G declaratum est in civitate spirituali, de quâ loquimur, idest ecclesiâ habere magistratum spiritualem, & jurisdictionem, & judicia, & pœnas, & negocia ad ejus cognitionem solam pertinentia: & quia parendum est ex necessitate sententiæ ipsius, & ipsi sententiæ excommunicationis ad minùs, cùm justa fuerit quandò verò injusta fuerit, in sequentibus determinabimus.

Parendum judicibus spiritualibus.

Excommunicatio.

Paterfamilias spiritualis.

CAPUT IX.

Docet quatuor esse necessaria ad hoc, ut valeat sententia excommunicationis in quempiam lata.

Debes autem scire, quòd quatuor debent concurrere in intentione pronunciationis, sive ferentis hujusmodi sententiam. Primum est Dei honor, pro cujus contumeliâ tollendâ, gladius excommunicationis exercetur. Secundum debet esse honor sanctorum, hoc est sacramentorum, & aliorum, quapropter ferenda est hujusmodi sententia, ne sancta scilicet profanentur, & contaminentur. Tertium est ecclesiæ ipsius salus spiritualis, propter quam conservandam membrum putridum, seu morbidum gladio excommunicationis præscinditur. Quartum est correctio ipsius, qui excommunicatur, & aliorum. Nostris verò temporibus iste gladius dilatatus est, & extentus adeò, ut etiam temporalia eo maximè defendantur. Attende autem, quòd excommunicatio duplex, ut ita loquamur, vinculum est, videlicet quo ipse excommunicatus ligatus est, ne se sanctis immisceat, & ne communioni fidelium se ingerat, exceptis viræ necessariis, quæ licet ei à quocunque petere tempore necessitatis. Alterum verò vinculum, quo ligati sunt ipsi fideles, ne ipsi excommunicato

municato communicent in vitæ communionibus, A nisi necessitas concessa in sacris canonibus expressa sit: in necessitate verò idcirco diximus, quia nec fame, nec siti, nec alio periculo perire sinendus est excommunicatus. Debes autem scire, quòd secundum vinculum sequitur ex primo; quem enim paterfamilias ob sui protervitatem, & contumaciam abjecit, nec familia, nec aliquis de familia debet admittere; & quem rex foro bannivit sive secularis, sive spiritualis, nullus debet subditorum receptare; cui enim interdicta est civitas, interdicta est & omnis domus civitatis; alioquin familia evacuaret sententiam patrisfamilias. & irritaret ejus judicium, & subditi destruerent, quod ageretur per regem, & pugnaret civitas contra proprium magistratum.

Nota.

CAPUT X.

Impugnat eorum errorem, qui dicunt ligandi, & solvendi potestatem non nisi bonis, & sanctis sacerdotibus datam esse.

ET quoniàm jam patefactum est, magistratum ecclesiæ, hoc est sacerdotes, potestatem habere ligandi, atque solvendi in foro judiciali, consequenter destruendus erit nobis secundus error hæreticorum, quo erraverunt circa potestatem istam, dicentes solos sanctos, & justos sacerdotes habere illam: hujusmodi ergo erroris destructio facilis est cognoscentibus potestatem magistratus, sive secularis, sive spiritualis, esse potestatem civitatis ipsius, cujus est ipse magistratus; magistratus enim omnis civitati suæ servit, etiam imperando; solam enim C habet executionem, sive exercitium jurisdictionis, quæ ipsius civitatis est pleno jure: hoc autem evidens per se est in civitatibus, quæ sibi præficiunt & constituunt magistratus, nec rex ipse in regno suo aliquid ampliùs est, quàm minister ipsius regni, sicut dicit ad illos Sap. 6. Ad vos ergo reges sunt hi sermones mei, qui cùm essetis ministri regni mei, &c. Si enim aliquid ampliùs sibi vendicat, quàm ministerium, diabolicæ præsumptionis, & superbiæ usurpatio, & invitatio simul est. Ad hoc enim primùm constituti sunt reges, ut in officio regiminis servirent populis, videlicet in regendo eos, & defendendo, unde & reges Romanorum primùm reipublicæ procuratores se nominabant: & hoc tandiù servatum est, quandiù duravit fidelitas in eis administrationis, seu procurationis: postquàm autem libido dominationis, & fastus, & insolentia se immiscuit, Imperatores se nominare ausi sunt, qui debent esse servorum omnium subjectissimi, atque promptissimi servitores. Princeps verò reipu- D blicæ spiritualis Romanus pontifex agnoscens sibi non aliud esse commissum, quàm servitutis officium, servum servorum Dei se nominat, hunc morem ab Apostolis accipiens, qui servos Christi Jesu se nominabant, & maximè à Paulo, qui se servum Christi Jesu, & servorum ejus fatebatur: sicut legitur in 3. primæ ad Corint. Non nosmetipsos prædicamus, sed Jesum Christum dominum nostrum, nos autem servos vestros per Jesum. Ad hoc enim publica potestas constituta est, ut reipublicæ serviat. Hoc ergo constante, præfixaque radice, patet quòd potestas ligandi, atque solvendi judiciaria ipsius ecclesiæ est, manifestè consequens est, merita ministrorum, sive per quos pronunciat, sive per quos examinat causas ligandorum: atque solvendorum, nihil addere, nihil detrahere hujusmodi potestati. Nulli autem judici denegatum est etiam per iniquissimum assessorem justam proferre senten-

Nota.

Reges ad quid constitute.

tiam; sententia enim per assessorem sive justum, sive iniquum, de mandato judicis lata est & auctoritate ipsius judicis. Ampliùs. Cùm exequi sententiam non minùs sit in se, quàm proferre illam; immò magis tantò, quantò est facere, quàm dicere majus; si ergo per carnifices impiissimos justissimarum sententiarum potest executio justissimè fieri, multò fortiùs per iniquos, & justè & efficaciter potest fieri justarum sententiarum pronunciatio. Ampliùs. Edicta justissima, & saluberrima per præcones vilissimos, vitaque turpissimos acclamata, ac publicata, & valent & tenent, non obstante turpitudine, aut infamiâ eorum, valent, & tenent, propter auctoritatem constituentium; quantò ergo fortiùs quotidianæ sententiæ ligationum, & solutionum valebunt, & tenebunt propter B auctoritatem ecclesiæ, & potestatem, cùm ejus auctoritate ferentur? Ampliùs, sedet concilium, & vilissimus, atque nequissimus pronunciat statuta ipsius, nunquid idcò minùs valent, aut vigent statuta hujusmodi quia per talem pronunciata, & publicata sunt? Absit: & nemo unquàm ad illam insaniam devenit, quòd iniquitates, & peccata pronunciantium, & publicantium, illa crederet posse ullatenùs infirmare. Sic sedet etiam in solio regis spiritualis domina gentium, provinciarum princeps, statuta sua, edicta, sententias vilissimis, atque nequissimis interdùm ad pronunciandum, & publicandum, interdùm ad exequendum demandans, & nec pronunciantium, nec exequentium peccata, quæ fiunt auctoritate ipsius, aut etiam Dei, irritare unquàm possunt, aut infirmare, aut quominùs valeant, ullatenùs efficere. Quod ergo judex ecclesiasticus coram auctoritate ipsius ecclesiæ facit in hujusmodi, ritè facit, & ut ipsius ecclesiæ organum, & minister, quia manifestum est, quia vitia ejus, & peccata in nullo infirmant, vel statuta, vel edicta, vel sententias ipsius ecclesiæ. Ratæ ergo, & validæ sunt sententiæ ecclesiæ quæcunque, etiam per sceleratissimos latæ. Ampliùs. Si non potest ecclesia demandare, seu committere peccatoribus judicia hujusmodi & causas, sequitur ex hoc, ut nec consilium requirere à jurisperitis injustè viventibus: & cùm majus sit, dare consilium, sententiamque dictare, quàm ipsam pronunciare, consequenter sequitur, ut neque examinationem testium, neque scripturam depositionum ipsorum, aut ipsius sententiæ possit committere, nisi sanctis: si enim peccata judicis sententiam irritam faciunt, cur non & peccata examinatoris testium examinationem, ut jure non valeat, ut per peccatorem, & iniquum facta? Eodem modo & scriptura testium, sive ipsius sententiæ nulla erit per peccatorem facta. Si enim pronunciatio iniqui pronunciantis irritat sententiam, cur non & scriptura iniqui scribentis evacuabit eam, cùm pronunciandum sit in scriptis? & immò scribenda sententia, antequàm ferenda? similiter cur non peccata, & iniquitates examinantis testes, eos irritet, ut testimonium eorum non valeat? Ad hoc ergo ex necessitate deducunt ecclesiam Dei hæretici isti, primùm ut omninò judicare non possit alios, cum secundùm eos non nisi sancti, & justi judicare possunt alios: nemo autem inveniatur qui hoc de se præsumat, aut vix inveniatur, qui hoc de se præsumere audeat, erit ergo ex necessitate aut universalis defectus justitiæ, & judicii istius in ecclesiâ Dei, aut penè universalis: & hoc quantùm inconveniens sit apparet evidenter ex his, quæ præcesserũt: tanta enim erit bonorũ, ac malorũ permixtio, tanta sanctorum prophanatio, tanta innocentiæ oppressio, ut vix aut nusquàm inveniatur judex qui malos à bonis segreget, & prophanos, atque immũ-

Executio sententiarum per malos fieri potest.

Nota.

Nota.

dos à sanctis arceat, qui injustos aliorum oppressores comprimat, & compescat. Accidit & aliud inconveniens, ut gladium istum, & potestatem penè inutiliter habeat ecclesia, sanctis, & justis prudenti humilitate potestatem istam recipere refugientibus, malis autem, & iniquis non solùm imprudenter, & improbè, sed etiam violenter in illam se ingerentibus, & impingentibus. Tertium inconveniens est, quòd necesse habebit judex ecclesiasticus primùm semetipsum discutere, atque corrigere, antequàm judicare præsumat, deinde sanctos, ac justos assessores testium examinatores, & scriptores sanctos perquirere; similiter & sententiarum pronunciatores omninò absque macula peccati, ne iniquitas alicujus istorum sententiam irritet, aut processum. Quartum inconveniens est malorum impunitas, atque defensio: tot enim habebunt mali refugia, tot defensionum scuta, quot inveniri poterunt in prænominatis personis peccata. Hi ergo sunt, qui volunt, nisi furcis, & palis aureis ejici non posse lutum, & immunditias de domo Dei, cùm non nisi per sanctos, & justos volunt posse mundari ecclesiam Dei ab immundis. Hi nolunt lapidari posse spirituales adulteros nisi lapidibus pretiosis, nec ligari posse nisi vinculis aureis, aut argenteis. Deinde verò ipsam potestatem ecclesiæ, & auctoritatem adeò minuunt, ut malis subditis eam uti non posse dicant in his, in quibus unus eorum maximè utilis, maximéque salubris est: sanctificatio enim & correctio omnium operum, quæ per homines fieri possunt, optima, ac saluberrima sunt, in quibus dicunt ecclesiam Dei malis uti non posse, cùm dicunt ad sanctificandos alios ecclesiam per malos ministros nihil facere, veritatem, & virtutem sacramentorum eorum ministerio subesse negantes, similiter & ad correctionem malorum quæ utique per justitiam Dei, & judicium facienda est, per malos ministros eam nihil posse facere, penitùs affirmantes, cùm potestatem ligandi, atque solvendi malos ministros omninò asserunt habere non posse.

Nota.

CAPUT XI.

Alijs rationibus, sed non minùs ingeniosis, præcedentem errorem confutat.

DEstruamus autem & aliis viis errorem istum & dicamus, quòd cùm de nullo constet, vel constare possit in viâ istâ, ipsum esse mundum, & immunem omninò à mortali peccato, sicut dicit Salomon Proverbiorum 20. Quis potest dicere mundum est cor meum, & purum sine peccato? & iterùm Ecclesiastici 9. Nescit homo, utrùm amore, vel odio dignus sit: cùm autem non possit secundùm errorem istum solvere, vel ligare, nisi sanctus & justus, non poterit certum esse cuiquam an solvat, neque an liget, similiter nec scire poterit aliquis an ligatus sit, neque an absolutus, & ita committet se discrimini communicando sacramentis, & ingerendo se sanctis, similiter & ipsi, qui præsumunt officium ligandi, atque solvendi, committunt se discrimini, cùm non sciant se habere potestatem, quam præsumunt, & illudent sæpè subditis valdè discriminosè, cùm eos compellant servare sententias, quæ fortè nullæ sunt sive sint absolutionis, sive ligationis: nulla autem periculosior fraus fieri potest hominibus, quàm si pro absolutione eis impendatur, quod non est absolutio. Ampliùs. Potest esse, quòd ipse prælatus toto tempore examinationis causæ sit in charitate, & ipsâ horâ qua pronunciaturus est, cadit per consensum in peccatum mortale.

Vide.

Nota.

E Quid ergo faciendum erit tunc? ex necessitate erit differenda sententia absolutionis, vel ligationis, cùm cadens à charitate prælatus ille, ceciderit pariter & ab hujusmodi potestate, & ita expectandum erit, donec resurgat per pœnitentiam, vel alius sanctus, & bonus eidem subrogetur, de quo poterit similiter accidere, & ita fiet ridicula potestas ligandi, ac solvendi. Ampliùs. Potestas ligandi, atque solvendi aut est ipsa sanctitas, aut inseparabiliter concomitans sanctitatem, aut neutrum. Quòd si est sanctitas, quicunque ergo habet hanc, habet illam: quare omnis sanctus habebit potestatem istam ligandi, atque solvendi, & pares in sanctitate, pares erunt necessariò in hujusmodi potestate; & eminentissimus similiter sanctitate, erit maximus in hac potestate: potest autem esse, quòd laicus, vel mulier aliqua superemineat omnibus alijs sanctitate: quare præerit in tota ecclesia Dei super terram, & ita habebit jurisdictionem super totam ecclesiam. Qualiter autem erit hoc, cùm occulta sit pro certo hujusmodi sanctitas? talis enim secundùm eos indubitanter sanctus, erit sive papa, sive forsitan papissa: quid ergo erit, cùm omnium sanctorum, qui

Nota.

F in præsentiâ Dei sunt, merita ignorentur, & præsumantur potiùs, quàm sciantur, & diversorum judicio idem bonus, & malus sit? Ad hoc tandem deducet ecclesiam error iste, ut necesse sit ipsam scindi schismatibus innumerabilibus: quem enim judicabit multitudo unaquæque sanctissimum, illum habebit Papam sive pontificem summum: quare erunt innumerabiles Papæ, sive pontifices summi in ecclesia, immò nec ecclesia, quia non erit una sed lacerata per partes, & frustra. Ampliùs. Aliud est ex meritis cum hominibus agere, aliud ex potestate, & auctoritate; ex meritis enim, vel gratiâ, quibus aliquis apud Deum præditus est, aliquid hominibus facere, non aliud est, quàm id eis fieri à Deo, suis meritis obtinere, nam ipse Deus indubitanter operator est, & effector: ipse verò, qui impetrat & cujus meritis agitur, causa est, propter quam fit, & alterius potestate agitur id, quod fit,

Aliud agere ex meritis & aliud ex potestate.

G non sua; ubi verò quis ex potestate sua, seu virtute agit, ipse est qui agit, non propter quem agitur, & intelligimus largè potestatem istam, sive sit ordinaria, sive delegata, sive indita, sive innata, seu quolibet modo acquisita, similiter & agentem dicimus eadem amplitudine tam auctorem, quàm ministrum, tam moventem, quàm organum, seu instrumentum: manifestum ergo ex his, quòd aliud est potestas ligandi atque solvendi, aliud sanctitas, seu justitia. Ampliùs. Cujus actus, ejusdem & potentia, & si diversi actus est per se solvere, & ligare, quàm mereri, sive impetrare aliquid à Deo, necessariò alia est potentia merendi, alia absolvendi, & ligandi: ipsa autem sanctitas, seu justitia potentia est, & principium, ex quo est ipse actus merendi: manifestum ergo est, quoniàm ipsa sanctitas non est ipsa potestas ligandi, atque solvendi, sed concomitans ipsam inseparabiliter; accidunt ergo

H eadem inconvenientia, quæ priùs diximus, videlicet, quòd inutiliter, & vane largiatur eam Deus, maximè pro parte sanctorum cùm ea nec utantur, nec uti velint, deinde, cùm nec credant, nec confiteantur se habere illam, in maximum vitium incidunt ingratitudinis. Ampliùs. Sicut se habet potestas regia ad justitiam, sic potestas ista sacerdotalis vel pontificalis ad sanctitatem: quemadmodùm enim potestas regia propter hoc, ut serviatur justitiæ, sic potestas ista sacerdotalis, vel pontificalis, ut serviat sanctitati: sicut ergo potestas regia non ex necessitate sui esse, sed ex voluntate habentis servit justitiæ, & propter hoc ab illa separabilis, sic

potestas ista sacerdotalis, non ex necessitate essentiæ suæ servit sanctitati, sed ex voluntate habentis, & propter hoc ab ipsa sanctitate separabilis. Ampliùs. Potestas & dignitas habendi illam, ubique separabiles sunt ab invicem, non enim omnis, qui dignus est illa, habet illam, & ita de aliis, sicut non omnis, qui dignus est castro, habet illud, nec omnis, qui dignus est honore magisterij, illum habet, & ita de aliis, Deo solo excepto, & gratia ejus, quem habet omnis, qui dignus est eo, & quicunque habet illam, dignus est eâ, & generaliter ita invenies in omni alio bono, & dignitate ipsius. Ampliùs. Potestas ligandi, atque solvendi, nec virtus, nec gratia est secundùm hoc: omni autem bono, quod nec virtus, nec gratia est, contingit, vel possibile est abuti habenti illud, hoc est male, & injustè uti, sicut visu, auditu, & potestate regiâ, vel episcopali: possibile ergo est habentem potestatem ligandi, atque solvendi, ea injustè uti: necesse autem est injustè utentem, injustum esse: quare possibile est injustum habere potestatem ligandi, atque solvendi, cùm impossibile sit non habentem hujusmodi potestatem ea uti vel benè, vel malè. Ampliùs. Solvere & ligare sunt forinseci actus liberi arbitrij, omnes autem forinseci actus sunt receptibiles bonitatis, atque malitiæ, sive iniquitatis & justitiæ, quod apparet in ipsis egregijs ejusdem actibus, qui sunt docere, prædicare, eleemosynas dare: ipsi enim actus & boni, & mali esse possunt, & iniqui, & justi: quare multò fortiùs solvere, & ligare: non possunt autem esse injusti actus, quin & facientes: possibile ergo est iniquos habere potestatem ligandi, ac solvendi. Ampliùs Quid est excommunicatio (quantùm ad excommunicantem pertinet) nisi prohibitio utriusque communionis, quam diximus? & quantùm ad excommunicatum, nisi vinculum, quo ipse prohibitus est, & ligatus, ne aliorum communioni se misceat? & quantùm ad alios nisi vinculum quo, & ipsi prohibiti sunt communicare illi? non est autem dubium, quin naturaliter, & in se indifferens sit prohiberi à communione forinsecâ sanctorum, & sacrorum, & quin possit esse injustum & iniquum, similiter, & ipsum prohibere: quare tam excommunicare, quàm excommunicari naturaliter potest esse bonum & malum, justum & iniquum: non potest autem esse iniquus actus, nisi in iniquo subjecto: justus autem omnis actus saltem potest esse in subjecto suo: quare excommunicare quantùm est de naturâ suâ, naturaliter potest esse in subjecto tam justo, quàm iniquo: ubicunque autem potest esse actus, & potentia, quare potestas excommunicandi, quantùm est de natura sua, esse potest in bonis & in malis: quod si potestas ligandi, atque solvendi, nec est ipsa sanctitas, nec justitia, nec concomitans eam inseparabiliter: manifestum est evidenter eam esse posse sine illa, & ita posse esse in subjecto, in quo nec sanctitas est, nec justitia. Manifestum ergo est potestatem ligandi, atque solvendi esse in malis, & iniquis hominibus. Ampliùs. Si demandatio sententiæ excommunicationis fieri potest per injustum, & peccatorem, cur non & pronunciatio. Ampliùs. Esto quòd judex sanctus, & bonus præcipiat subdito malo, & peccatori, ut excommunicet aliquem, & ille excommunicet de facto, de mandato tamen justi & sancti judicis nunquid non erit excommunicatus talis? si enim ille excommunicet, cujus auctoritate excommunicatur, manifestum est, quòd ipse mandator excommunicat, non obstante iniquitate mandatarij. Sic cùm ecclesia per jus canonicum scriptum præcipiat & mandet excommunicari, tanquàm per literas suas excommunicat; prælati verò velut mandatarij pronunciant, nunciant & exequuntur ecclesiæ sententias. Et attende, quòd non refert, an dicas prælatos potestate uti ecclesiæ an potestate Christi in parte istâ; omnes enim rationes, quas adduximus, æquè valent, utrumlibet illorum duorum dicas, ecclesia enim auctoritate utitur divinâ in his, quod ipsa forma excommunicationis exprimit dicens: Et auctoritate Dei omnipotentis, &c. Scito etiam, quòd omnes rationes istæ æquè probant potestatem ligandi, atque solvendi in foro pœnitentiali: causa autem erroris istius est ignorantia erroneorum, qua non vident potestatem, sive officium, sive ministerium ligandi, atque solvendi, non requirere in ministro fundamentum justitiæ, & sanctitatis, sed solummodò canonicæ, seu legitimæ institutionis; canonica enim seu legitima institutio in episcopo, seu sacerdote, requiritur præesse, sive subesse potestati ligandi, atque solvendi in totâ diœcesi: sicut & in rege non justitia præstat potestatem regiam nec præjacere de necessitate exigitur, ut illa superveniat, sed canonica, seu legitima ejusdem electio, vel institutio. Si quis autem dixerit, quòd prælatus malus, utpote ligatus vinculis diabolicis, hoc est vitiorum, & peccatorum, non potest alium ligare, cùm ipse extra communionem sanctorum sit, & extra corpus Christi mysticum, quod est ecclesia, & neminem potest extra communionem facere; similiter cùm ipse sit ligatus, neminem posse solvere, errat manifestè, quia ipse aliter est ligatus, & aliter ligat, & absolvit non est ligatum in eo videlicet officium, vel potestas: quemadmodùm si Rex ferro ligatus sit, ut obses, vel ob aliam causam, dummodò administrationem regni liberam habeat, ligat, & solvit, captivat, & liberat in regno suo, quomodò vult, non ex libero, vel soluto corpore, sed ex libera, & soluta potestate: sic malus prælatus non ex solutâ, & liberâ mente ligat, vel solvit, sed ex sola, & liberâ potestate. Excommunicatus autem, vel suspensus prælatus notoriè, ideò non potest solvere, vel ligare, quia id in eo ligatum est per quod solum potest solvere, vel ligare, scilicet ipsum pontificale, vel sacerdotale officium. Ab ipso verò corpore Christi quod totum vivit de spiritu ejus vita gratiæ præcedenti potestatem (si tamen potestas dicenda est, & non potiùs defectus, ruinositas dolenda, ac lugenda semper) debilitatam solus habet miser homo, & si Deus non potest inde quenquam præscindere, vel abrumpere, non quidem ex potentiæ penuriâ, sed ex abundantissimæ bonitatis suæ justitiâ, quæ nec in injuriam, nec contumeliam sui, nec in nostrum tantum detrimentum, illum quicquam facere permittit: injuria enim ejus ac contumelia solum peccatum est, & nostrum totum, & maximum detrimentum: inde est quòd neminem in mortem peccati præcipitare potest, cùm omnia possit omnipotens, neminem deserere, qui ei adhæreat, solùm ergo exteriorem communionem sacramentorum, & sanctorum auferre possent de officio suo, sive potestate, prælati. Quòd si quis dixerit, quòd jus meum est communio sanctorum, ac fidelium, injustè me prohibet, & arcet inde prælatus meus, nolo ejus parere iniquæ sententiæ, jus, quod mihi injustè auferre nititur, vi defendam, & violenter me sanctis ingeram, repellentibus, & arcentibus me viribus resistam: multis de causis malè cogitat, & malè agit. Primùm contra patientiam, quâ tanta metuenda patienter sustinenda sunt. Deinde contra justitiam, potestati, & ordinationi Dei resistens; ubi & recogitare debet, quia etsi fortè ex causa illa, quæ prætenditur pœnam excommunicationis non meruit, aliquo tamen alio peccato quod ignorat, vel emen-

Potestas ligandi non est virtus neque gratia.

Excommunicatio quid.

Nota.

Prælati.

Ecclesia mysticum corpus Christi.

Nota.

dare contempsit, divinâ providentiâ procurante ei inflingitur: quòd si alia causa eidem non occurrat, istam saltem cogitet, quæ omnes involvit videlicet, quòd sancta irreverenter frequentamus: hac ergo de causa, etsi nulla alia subesset, meritò ab illis interdùm arcemur Propter hæc, & alia multa, dictum est, quòd sententia pastoris, etiam in usta timenda, vel tenenda est, non nocumenta malitiæ suæ, quæ medicinalis, & salubris est benè utentibus & corrigi volentibus. Sed si fortè in eo, in quem lata est, aliqua non sit ex causis, quas diximus, timenda etiam est sententia pastoris, non solùm quia pœna ruboris est, vel confusionis magnæ extra castrum fidelium, quasi infidelem prohiberi, sed quia pœna damni inæstimabilis est: quis enim non æstimet beneficia remissionum, & gratiarum, quæ dantur virtute sacramenti, & orationis essentiæ specialis, quæ ad Deum pro circumstantibus in missa funditur, ubi est tota gratia devotionis, cùm populis ipse aspectus redemptoris est, manibus sacerdotis elevatus, qui salutandus, & adorandus ipsis in formâ illa sacramenti ostenditur? Quæ omnia bona proculdubiò amittunt excommunicati. Est etiam non mediocris pœnæ, nec levis doloris, & luctus, multis fidelibus singulis diebus inter manus sacerdotis non videre, sicut ibi fas est, & eis conceditur, redemptorem videlicet in formâ, sive sub formâ sacramenti. Manifestum autem damnum est, & evidens unicuique, non admitti ad sacramentum confessionis, vel eucharistiæ, vel ordinis, vel matrimonii, ubi amittunt excommunicati indubitanter quicquid boni proventurum erat eis ex officio sepulturæ, & exequiarum suffragiis, illa enim excommunicatis non impenduntur, nec fiunt pro eis. Si quis autem objecerit de occultè excommunicatis, qui etiam ad sacramenta admittuntur, quibus etiam jura exequiarum in morte impenduntur: Respondemus quòd occultè excommunicati duobus modis intelligi possunt, videlicet quantùm ad ipsos, quantùm ignorant, vel quantùm ad ecclesiam, quòd est dicere, quòd vel ipsis excommunicatis occulta est excommunicatio sua, vel ipsi ecclesiæ: quòd si occulta fuerit eis, & non per culpam suam dummodò alias piè vivant, in nullo quantùm ad remissionem peccatorum, vel gratiam obtinendam nocet eis, etsi quantùm ad alia nocere eis possit, verbi gratia, ad incurrendam necessitatem. Si verò in tali statu susceperint ordines, vel in susceptis administraverint, piè credimus, & sentimus, quòd misericors Deus ignorantiam hujusmodi in suis non sustinet, quin potiùs illuminat, reducens eis ad memoriam hujusmodi errata, sive aliter procurans ipsis, ut absolutiones suas procurent, & provideant beneficentiâ absolutionis; & ideò pium est, misericordiæque & justitiæ Dei magis conveniens, ita credere, & sentire, quòd piè viventes Deus in his errare non sinat, cùm scriptum sit in 2. primæ Canon. Joannis. Unctio docet nos de omnibus. Et iterùm: Joan. 14. Paraclitus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia: Nullo enim modo verisimile est in mente, quam sol justitiæ habitat, tam pernitiosæ ignorantiæ tenebras remanere. Quòd si fortè remanerent, & pietati fidei consonum, & divinæ bonitatis divitiis congruentissimum, ut episcopus, vel pastor animarum Christus dominus, sicut vincula peccatorum occultâ virtute suâ, ac misericordiâ dimittit, atque disrumpit, sic auctoritate suâ, & potestate occultæ excommunicationis vinculum per semetipsum solvat. Primam verò absolutionem Greg. confirmat, dicens: Pius Deus, piè pœnitentibus non intellecta condonat. Et ita non est possibile aliquem sanctum, & justum occultè esse excommunicatum, quia vel ducente unctione innotescit, & revelatur excommunicatio, & ita non est occulta, vel absolvente Christo pontifice dissolvitur, & ita nulla. Si verò per culpam suam, & negligentiam, qua ignorat scilicet se esse excommunicatum, necesse est hujusmodi culpam suam, & negligentiam esse mortalem. cùm culpa venialis nec unctionem spiritus sancti abolere nec abradere valeat, nec claritatem Solis eousque obnubat, ut tam damnosum, tamque periculosum vinculum electo, ac dilecto suo non ostendat. Ampliùs Cùm vinculo excommunicationis nemo ligetur, nisi ratione peccati mortalis (excommunicationis dico majoris): in isto autem, de quo agitur, si nulla est culpa mortalis, nullum omninò tale peccatum. manifestum est, quòd non permittit Deus ipsum esse in tam pernitioso errore, tamque periculoso, quin ostendat ei statum suum, alioquin multò graviùs ipsum punit, quàm ipse delinqueret, cùm negligentia vel culpa venialis tantùm sit. & tenebræ hujus ignorantiæ tam pernitiosæ: nemo enim auderet ei injungere pro quantocunque peccato veniali, quadraginta dierum jejunium in pane, & aqua: cui autem non tolerabiliùs est, non solùm quadraginta dierum, sed quadraginta mensium asperrima pœnitentia, quàm ista tam noxia ignorantia, tamque discriminosa, quâ ignorat, an liceat ei intrare ecclesiam, communicare sacramentis, & sacramentalibus immiscere se communioni fidelium, an teneatur ab his omnibus abstinere. Ampliùs. Cùm culpa venialis in nullo diminuat gratiam, ut alibi ostendimus: qualiter fiet, ut nec dono intellectus, nec dono scientiæ, nec dono consilii, nec luce fidei, nec virtute prudentiæ videre possit in domo conscientiæ suæ, in viâ morum suorum tantum vinculum, tantumque laqueum? & si fortè ipse non videret, qualiter misericors Deus ipsum tam pernitiosè ligatum non solveret? quandò ipsum ingerit orantem, atque petentem; Da mihi intellectum. Illumina oculos meos, ne unquàm obdormiam? & hujusmodi cùm sanctus, & justus sit, non exaudire. Ampliùs. Cùm peccatum illud mortale, propter quod vinculo excommunicationis ligatus est, misericors Deus dimiserit, & indiminuta gratia sua non obest venialis illa negligentia, qualiter eum in vinculo excommunicationis dimisit? qualiter eum in parte absolvit, & in parte ligatum reliquit, immò dereliquit, atque deseruit eousque, quòd nec ipse absolvit à vinculo excommunicationis, nec ut ipsemet absolutionem suam procuret, adjuvit. Quòd si dixerit, quòd tunc cùm dimissum fuerit ei mortale peccatum, benè ostensum fuit ei vel internâ inspiratione, vel externâ communicatione ipsum vinculum excommunicationis, qua tenebatur, sed postmodùm per negligentiam venialem oblitus est ipsius, hoc impossibile manifestè videtur ex multis causis. Primùm à parte misericordiæ Dei, quæ illum, quem gratiæ restituit, cui & ipsam gratiam adhuc conservat, tantum sui periculum ignorare patiatur, jugiterque orantem, & deprecantem, ut ab omnibus periculis ipsum eripiat, & quod majus est ipsam ecclesiam sanctorum pro eo cum aliis incessanter supplicantem non exaudiat. Ampliùs. Quis in bove suo, vel asino tantum periculum sustineat? quantò fortiùs pater misericordiarum in filio suo electo, atque dilecto non sustinebit? A parte verò ipsius excommunicati similiter impossibile esse videtur. Cùm enim pro illo peccato, pro quo excommunicatus erat, & contritus fuerit, & confessus, & pœnitentiam ageret, si pro illo sciret se esse excommunicatum, quomodò credibile est, vel possibile, quòd absolutionem procurare neglexerit maximè

Timenda sententia pastoris.

Excommunicati quibus privantur.

Qui ligantur vinculo excommunicationis.

Nota.

Nota.

Vide.

maximè cùm sanctis, & electis excommunicatio adeò terribilis sit, adeóque odiosa, ut nihil magis fugere videantur. Si verò nesciebat tunc se esse excõmunicatum pro illo; qualiter misericors Deus illum in aliis ad salutem pertinentibus illuminavit, & in hoc quod ad salutem adeò pertinet, illuminare non curavit? Ampliùs. Quid magis exquirendum est fidelib. quàm ne indignè sanctis appropinquent, & ne indignè communicent sacramentis? quid est, ad quod tanta solicitudine, tantaque diligentia se præparent? Quare manifestum est viros sanctos totis studiis in semet ipsis perscrutari, atque perquirere, ne quid habeant, & ne quid lateat in eis, quod eos indignos sanctis, & sacramentis efficiat: quia ergo peccata, & excommunicationes eos maximè indignos sanctis, & sacramentis efficiunt, certum est consequens esse, eos illa studiosiùs in se perquirere, & inventa à se projicere, nec ullatenùs à se viros sanctos per negligentiam posse latere. Ampliùs. Etiamsi lateant in viris sanctis excommunicationum vincula, in eis nullatenùs remanent, cùm ipsi in confessionibus suis semper petant generalem absolutionem, non solùm à peccatis, de quibus non recolunt, sed & à sententiis, si quæ sunt, quibus teneantur. Quòd si quis dixerit, quòd multis sententiis teneri possunt etiam viri sancti, in quibus confessores eorum nullam penitùs habent potestatem: Respondemus, quòd si invincibilis ignorantia eorum in parte istâ, quasi in eo statu sunt, quantùm ad procurandum absolutionem suam, in quo illi excommunicati à domino Papa, qui laborant in extremis; sicut enim isti non possunt adire sedem apostolicam, & ibi procurare absolutionem, necessitate ægritudinis corporalis detenti; sic illi ægritudinis necessitate spiritualis, scilicet ignorantiæ, & in vinculis prohibiti, nequeunt procurare, & petere absolutionem suam, cùm ipsam excommunicationem suam invincibiliter ignorent, & ideò subvenit eis Dei misericordia in parte istâ, supplens per semetipsam, quod minus habet potestas confessorum, aut eorum in parte istâ. Si autem vincibilis est ignorantia, vincitur proculdubiò virtute gratiæ compunctionis, atque virtute sacramenti. Mirum videtur autem teneri aliquem sententia excommunicationis ignoranter, hoc est cùm ad ipsum omninò nunquàm pervenerit: quemadmodùm accidit in quibusdam tam clericis, quàm laicis, qui adhuc ignorant canonem, qui contra eos constitutus fuit, qui manus violentas mitterent in clericos, & religiosas personas, & esse canonem istum, & esse latæ sententiæ multi adhuc ignorant, & ut videntur, sine culpa, cùm nihil adhuc de eo audierint, vel scriptum legerint: non enim videntur teneri ad observandum statuta ecclesiastica, cùm per prælatos suos eis publicāda non sint. Præterea, esto quòd publicandus sit iste canon in regione aliquâ, potest esse, quòd sine culpa eorum, qui de novo nascuntur, cesset publicatio ista, & per neminem veniat ad illos, cùm ad annos majores venerint: erunt ergo tales secundùm hoc excõmunicati. Eadem ratione quàm citò promulgatus fuit ille canon, vel Romæ, vel alibi, si qui scilicet distantes longè à loco promulgationis, seu constitutionis istius canonis, mitterent manus violentas in clericos, statim essent excommunicati; & ita si Papa Romę excommunicat aliquem qui eo tempore sit in Angliâ ipsa horâ, qua pronunciatur Romæ ista sententia, erit excommunicatus in Angliâ, & ita si exequatur officium ordinis, efficitur irregularis. In magno ergo periculo sunt, qui Romæ causas habent, à Roma tam longè remoti. Quòd si quis dixerit, quòd tales non sunt excommunicati, qualiter effugient, cùm excommunicare,

Quæstio.

Responsio.

Nota.

Nota.

Nota.

A & excommunicari correlativa sint, & alterum sine altero esse non possit? Si enim Papa excommunicat istũ, iste excõmunicatur à Papâ. dicitur quòd aliud est sententia excommunicationis, aliud vinculum, quod interdùm adhęret denunciationi, sive perventioni sententiæ ad illum, contra quem lata est. Et propter hoc dictum est, quòd sententia excommunicationis neminem ligat vinculo excommunicationis, antequàm ad ipsum pervenerit, sive denuntiatione, sive perventione. Hujus autem manifestum est exemplum statutum regium, sive lex quæcunque à principe suo condita, quæ proculdubiò neminem ligat ad observationem sui, nec vinculo transgressionis quemquam obligat, nisi publicata eidem aliquo modo hoc sive per præconem, sive per scripturam, & inde est, quòd priùs ligat cives unius civitatis, quàm cives alterius, si priùs eis publicetur, quàm aliis. Cùm verò facto adhęret excommunicatio, cum ipso facto pariter incurritur;

B sicut cum ipso facto injectionis scilicet manuum in clericos vel religiosas personas. Et idem est similiter de factis damnatis, sicut de hæresi damnata, de incendio, de falsificatione apostolicæ bullæ. Cujus evidens exemplum est in statuto regio, si ita statuerit rex aliquis, vel princeps: quicunque tale quid fecerit, solvat tantùm pecuniæ, obligatio solutionis talis summæ non adhæret, nisi statuto, quo hujusmodi factum damnatum est, si adhæret ipsi facto damnato ita ut quicunque in factum incidit, incidat in obligationem solvendi hujusmodi summã. De hoc, quod quæris, quòd Papa excommunicat istum, ergo iste excommunicatur à Papa: scire debes quòd excommunicatus, sive excommunicari, dupliciter dicitur; est enim excommunicare, excom-

C municationis sententiam in aliquem pronunciare, & est excommunicare, vinculo excommunicationis ligare. Et propter hoc excommunicatus dupliciter dicitur, videlicet excommunicationis sententiâ damnatus, & excommunicationis vinculo innodatus, & duplicatio ista provenit inde, quia excommunicatio dicitur tam ipsa sententia excommunicationis, quàm ipsum vinculum. Unde & absens longè, contra quem lata est excommunicationis sententia, & ad quem nondùm pervenit, excommunicatus per sententiam quidem est, non autem per hujusmodi vinculum astrictus; & usualiter ita dicitur, cùm quærunt homines, quid factum est in curiâ illâ, seu consistorio contra illum, qui præsens non erat, sed procuratorem ibi habebat: excommunicatus est, quòd aliter, nisi sicut diximus fieri non potest intelligi. Hinc est, quòd medio tempore, hoc est, inter sententię pronunciationem, & ad sic excommunicatum perventionem, non peccat ullo modo si se immisceat sacramentis, videlicet, ut

D ipsi propter hoc irregularitatis periculo sit metuendum. Siquis autem quærat si fortè per negligentiam prælatorum, canones hujusmodi, scilicet latę sententiæ non promulgentur, aut publicentur, quid erit de incidentibus? Dicimus quòd excommunicati sunt, & ignorantiam istam, si aliis peccatis imputare nesciant, imputent eam saltem ipsis factis damnatis, propter quæ in excommunicationem incidunt; omne enim peccatum tenebra est, & se ipsum, & sequelam suam abscondens à perpetratore suo. Revertentes autem ad illud, in quo eramus, dicamus declaratum esse ex dictis omnibus, non esse possibile electos, & dilectos Dei teneri vinculo occultæ excommunicationis, occultæ inquam, quantùm ad ipsos, quam ipsi ignorent; quoniàm in hujusmodi ignorantiam non possunt incidere per culpam venialem, ut diximus, sed nec per culpam mortalem, cùm desinerent esse electi, *Nota.*

atque dilecti Si verò occulta excommunicatio quantùm ad ecclesiam; nota autem ipsis excommunicatis: manifestum est non solùm non prodesse eis sacramenta, & sacra, quibus se indignè, & irreverenter ingerunt, sed etiam obesse; sicut dicit apostolus in 11. primę ad Cor. Si quis manducat, & bibit indignè, judicium sibi manducat, & bibit, &c. Jam ergo declaratum est de utrisque excommunicatis idest de occultè excommunicatis quantùm ad se qui non possunt esse nisi mali; & de excommunicatis occultè quantùm ad ecclesiam, qui similiter non possunt esse, nisi mali, quia non prodest eis, immò obest communicatio sacrorum, & sacramentorum. De malis autem, & manifestè excommunicatis, manifestum est, quòd illis obest communicatio sacramentorum, cùm ipsis irreverenter se immisceant. Nota.

CAPUT XII.

Destruit alium errorem, sicut ipse statim proponit.

POst hæc autem prosequimur, vel potiùs persequimur errorem tertium, qui est, bonos non posse excommunicari, nullaque sententiâ judicis ecclesiastici posse eos vinculo excommunicationis astringi, sed solùm, ut aiunt, peccatum excommunicat hominem. In quo primùm ab eis quærendum est quid intelligant per ipsam excõmunicationem, videlicet aut separationem à communione exteriori sacramentorum, atque fidelium, aut separationem ab interiori communione ipsorum. Quòd si dixerint intentione excommunicationis eos separari ab interiori communione sacramentorum & fidelium; adhuc quærimus ab eis quid intelligunt communionem interiorem? quia ipsa indubitanter est communio, & societas sanctorum, atque justorum. De hac nemo dubitat, quin solum peccatum ab eâ separet & eâ privet, nec unquàm cogitatum fuit ab ecclesia Dei, quòd magistratus ecclesiasticus potestatem illam in hac haberet; ista enim potestas esset in destructionem, excommunicare enim secundùm hanc intentionem esset corpus Christi misticum, quod ex sanctis, atque justis fidelibus constructum est, atque compactum, trucidare, atque membratim lacerare. Hoc esset & vitam gratiæ, quam de communione, & societate membrorum de spiritu sancto viventium vita gratiæ communicant, vel contrahunt, extinguere, vel auferre; hoc esset prælatos, vel judices ecclesiasticos qui præfati corporis membra esset debent, gladio in ipsum corpus prænominatum & in ipsam matrem sanctissimam ecclesiam inauditâ crudelitate sævire; potestas enim sic excommunicandi in manu prælati esset in manu filii ad jugulandum spiritualiter patrem spiritualem Christum dominum, & trucidandam matrem ecclesiam, & gladius esset datus uni membro ad concidendum corpus. Hæc autem insania sicut diximus, nunquàm ascendit in cor hominis sani capitis, ut supra diximus, nec ipse omnipotens sic excommunicare potest, non ex defectu potentiæ, seu penuriâ, sed ex abundantissimæ bonitatis justitia. Solus miser homo potestatem istam habet quæ nunquàm potestas nominanda est, sed magis impotentia & miseria protiùs, & infirmitas; posse enim peccare, non posse est; sicut neque posse vulnerari, neque posse lædi, aut posse mori; immò potiùs est, ea potentia, seu potestate deficere; & propter hoc posse ligari vinculis peccatorum, est posse mori morte culpę posse præscindi à vivo corpore, posse separari ab his quorum societate, & communione vivitur & statur. Si intelligant ex-

Nota. Nota.

E communicationem, ab illa exteriori istius, quis dubitat sanctissimos ejici posse de ecclesiis visibilibus, & arceri posse à sanctis, & sacramentis etiam invitos? Quis dubitat fideles posse abstinere à communione eorum in jure communium. Quis dubitat sacerdotes posse denegare eis & sacramentum confessionis, & alia sacramenta? Manifestum est ergo eos posse prohiberi, & arceri sacris, & sacramentis, & utraque communione privari. Quòd si dixerint, quòd non potest hoc fieri per sententiam, sed per vim tantùm, necesse est, ut dicant alterum duorum, videlicet eos non privari communione, de quâ loquimur, etsi ejiciantur de ecclesiis, vel dicant privari eos per vim violentiæ. Utrumque istorum possunt tam mali, quàm boni: utrique enim possunt se ingerere sacris, & sacramentis, & contra prohibitionem prælatorum, & per violentiam, si viribus eis prævaluerint: quare quantùm ad hoc, in nullo F potiores sunt boni, quàm mali, nisi fortè dicant, quòd bonis prosunt sacramenta, etiam cùm prohibiti fuerint, sive excommunicati; malis verò semper obsunt, quia indignè, & irreverenter illis se ingerunt Ad hoc ergo tandem devenit iste error, ut necesse habeat confiteri alterum duorum, videlicet vel quòd boni justè excommunicari non possunt, vel quòd quantumcunque justa sit sententia excommunicationis, ei parere non teneantur: utriusque autem istorum facilis est destructio. Primùm, quia iste vir sanctus, & justus potest credere in se esse peccatum mortale, quod reverà non est, in hac conscientia tenetur ipsemet arcere se à sacramentis, & nullo modo immiscere se illis, licet sanctus, & bonus sit: si ergo ex propriæ conscientiæ sententia tenetur abstinere à sacramentis; multò fortiùs ex sententia superioris sui, & judicis. Ampliùs. Ex solâ humilitate, & reverentiâ sacrorum, & sacramentorum, potest vir justus, & sanctus abstinere se à sacramentis, sive communione eorum, G sicut legitur Prover. 28 Beatus homo, qui semper est pavidus. Et Petrus Lucæ 6. procidit ad genua Jesu Christi, dicens: Exi à me domine, quia homo peccator sum. Et ejusdem 7. Centurio ad ipsum: Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum; propter quod & me ipsum non sum dignum arbitratus, ut venirem ad te. Manifestum ergo est, quòd vir sanctus potest à sacris, & sacramentis secedere, & hoc proprio judicio, & multò fortiùs judicio superioris. Ampliùs. Esto quòd obmittatur vel objiciatur contra virum justum, & sanctum, aliquod crimen, vel debitum, à quo se immunem ipsemet benè scit, sed probatur contra eum per falsos testes, aut instrumenta, contra quæ ipse nihil objicit, judicabitur reus criminis illius, vel debiti, tanquàm convictus; non vult satisfacere, quia scit se non teneri, postmodùm procedit judex contra H eum, tanquàm contra contumacem, excommunicans eum, manifestum est sententiam excommunicationis justissimè latam in eum, licet sanctus, & justus sit; justæ autem sententiæ necesse habet sustinere excommunicationem, & gerere se excommunicatum. Ampliùs. Esto quòd sanctus, & justus intret regionem alienam, ubi nescitur de eo, quòd Christianus sit, & apparet ex facie Judæus esse, vel sarracenus & propter hoc exploratur, certum est quòd non admittetur ad sancta, vel sacramenta, licet sit vir sanctus, & justus, & justissimè repellitur à sanctis, & sacramentis evidentiùs: autem est, si constat ipsum fuisse Judæum, vel Sarracenum, & non potest docere se fuisse baptizatum quis dubitat quin justè repellatur à communione sacrorum, & sacramentorum, atque fidelium? Nulli autem licet repugnare justitiæ, quare non licet ei repugnare

Nota. Nota.

prohibitioni

prohibitioni, seu excommunicationi, cùm justè, sive per justitiam ei fiat: necessè ergò habet ei parere. Manifestum ergo est viros sanctos & justos, justè posse excommunicari, & prohiberi à sanctis, & sacramentis; justè quantùm ad judicem, atque sententiam, non quantùm ad merita ipsorum. Quòd si dixerit, quòd justæ sententiæ, justæ quidem ex ordine; non debet parere vir sanctus in casibus propositis: Respondetur, quòd cùm & benefaciat judex excommunicando, & benefaciat etiam vim contumaciæ inferendo, eumque ad parendum sententiæ compellendo; malè ergo faciet ipse resistendo, nam merita & bona, & sancta subditorum in nullo minuunt, vel infirmant jurisdictionem, vel potestatem prælatorum: in nullo ergo eximunt, vel privilegiant subditos suos, quominùs debeant parere sententiis superiorum. Ampliùs. Cùm excommunicatio pœna sit justè illata in proposito casu, licet non ex meritis, cùm merita defendere non sufficiant ipsum, cui pœna ista intenditur, & aliam defensionem non habeat, necesse habet illam sustinere patienter; merita enim neminem excusant: alioquin & sanctus Job, & multi innocentes qui tam dura passi sunt, contradicere, & resistere divinis judiciis meritò potuissent. Judicium autem omne domini Dei est, sicut legitur Deut. 1. Ampliùs. Leges & judicia, & omnia jura omnibus edita sunt, qui condentibus illa, sive edentibus, subditi sunt; omnes ergo tenent, & ligant: nullus ergo eorum exemptus est quantocunque privilegio seu merito. Et si fortè dicerent, quòd vir sanctus, & justus ejectus foris ab Ecclesia, à sacris, & sacramentis, ejectus inquam ejectione exteriori, & literali, adhuc communicat sanctis, & sacramentis: ergo necessariò intùs est; idem enim est communicare sanctis, & sacramentis, quòd intus esse, sive intra Ecclesiam esse. Ecce non videt erroneus quid loquitur; cùm enim intus, & extra contraria sint, impossibile est ea dici simul de eodem secundùm idem: eodem modo se habent communicatio, & excommunicatio. Cùm ergo certum sit ipsum esse communione exteriori privatum; privatio verò, & habitus de eodem simul dici non possunt, manifestum est ipsum communionem exteriorem secundùm se non habere. Restat ergo, ut dicat, ipsam solam communionem interiorem habere per se, & hoc est indubitanter fructus, & utilitas exterioris communionis, & res illius: illa verò signum istius. Quare ad hoc deveniet, ut veritatem necessariò confiteatur, quia solum fructum, sive rem exterioris communionis habet, non autem ipsã secundùm se. Jam ergo clarũ est quid sit excommunicatio, & quid excommunicari secundùm utrumque modum, & quotiens erraverunt isti novissimi, qui dixerunt bonos non posse excommunicari; manifestum enim est eos posse excommunicari, sicut eos excommunicare intendit Ecclesia; non enim intendit Ecclesia quemquam privare, nisi communione exteriori; & propter hoc privat communione exteriori, ut reducat ad communionem interiorem. Propter hoc solùm percutit gladio excommunicationis exteriùs, ut sanet medicina spiritualis communionis interiùs: & aliàs intelligere non possunt erronei, quòd peccatum solum excõmunicet hominem quantùm ad communionem interiorem, quæ est communio vitæ spiritualis, & victus. Sciendum tamen est, quòd ipse contemptus excõmunicationis, & rebellio etiam, unum de peccatis est, quæ maximè spiritualem communionem auferunt; sicut 1. Reg. 15. quia quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idolatriæ nolle acquiescere. Illud enim peccatum scindit, & lacerat ipsam Ecclesiam scissuris, & schismata introducit; dum enim subesse nolunt humiliter, atque pacificè, necesse est, ut rebellent, & propter hoc oportet non solùm, ut dividantur ab invicem, sed etiam ut contra se invicem pugnent. Possibile tamen est, ut qui privatus est exteriori communione, per virtutem patientiæ, & humilitatis interdùm plus proficiat, magisque meritoriè sustineat excommunicationem, quàm utendo ante ea ipsa communione exteriori. Sicut, verbi gratiâ, aliquis contraxit de facto cum sorore sua, non potest probare eam esse sororẽ suam, separat se à toro, excommunicatur, quia non vult ei reddere debitum conjugale: certum est, quòd tenetur potiùs sustinere excõmunicationem quàm incestum cõmittere cum sorore. Multis autem ipsam excommunicationem exteriorem sustinere non minùs molestum est, & horrendum, quàm martyrium, propter quod diximus, possibile esse aliquandò plus proficere quantùm ad internam communionem viros sanctos, & justos, ex sustinenda tam diræ, tamque horrendæ pœnæ inflictione, quàm proficerent in ipsâ pace exterioris communionis sancti viri, quoniã justi ex adversitate maximè proficiunt, sicut legitur Exod. 1. Quantò opprimebant eos, tantò multiplicabantur, & crescebant; fecit enim Deus cùm ipsa tentatione proventum; sicut legitur 9. 1. ad Cor. Et dat eis auxilium de tribulatione; virgaque ipsa, & baculus divinæ consolationis, eos consolatur, atque in tribulatione dilatat eos dominus; sicut legitur in Ps. Manifestũ ergo est, quòd error iste tertius, quo dicunt nullum sanctum, & justum posse excommunicari vinculo excommunicationis exterioris, sit dãnabilis. Et fortè illud dedit causam erroris istius, quòd non fraudantur toto fructu internæ communionis; interdùm enim proficiunt, ut diximus, in illa. Quàm salutaris autem medicina sit excõmunicatio exterior cum his, quæ diximus, apparet evidenter ex publicè sive solemniter pœnitentibus quibus non tanquàm pœna infligitur, immò tanquàm pœnitentia satisfactoria injungitur, & tanquàm medicina salutaris morbi, & vulneribus vitiorũ, & peccatorũ ipsorum apponitur; in capite enim jejunii ab Episcopis de ecclesiis ejiciũtur, & usque ad quartam, vel quintam feriam pœnalis hebdomadæ extra ecclesiã positi, tanquàm excommunicatos à sacris, & sacramentis se gerunt, donec prænominati per Episcopũ in eam reducantur. Quod autem dicit veritas in Evangelio Mat. 16. Quodcunque ligaveris super terrã erit ligatũ &c. Ita intelligendũ est. Omnis sentẽtia tam ligationis, quàm absolutionis, quam ritè tuleris super terrã, rata habebitur in cœlis: & propter hoc dicit ibi auctoritas, clave non errante; non enim voluntati prælatorum cõmissum est solvere, vel ligare, sed prudenti eorum dispensationi; & propter hoc condita sunt jura, quibus declaratur, quoniã sententiæ eorũ nullæ sunt quantùm ad ecclesiam triũphantem, idest ligationem ejus ratã habet ecclesia triumphans, quam fecit hæc ecclesia militans, licet si vir sanctus, & justus sit ligatus, hoc est quantùm ad utrãque, foris tantùm. Si quis autem quærit de occultè excõmunicato, vel suspẽso prælato, utrùm ipse liget, vel absolvat; Respondemus quòd licet ejus sentẽtia nulla sit in se, tamen quia foris, habetur aliqua; si tamen ipse non apparet excõmunicatus, vel suspensus, necesse habet illã observare ille, contra quem fertur; dùm tamen non possit probare excõmunicationẽ vel suspensionẽ: si autẽ probare posset, liceret ei non servare, & minuere appellatione. Quẽadmodũ si fuerit venalis sententia contra quẽ lata est licet ipso jure nulla sit tamẽ si ille contra quẽ lata est nõ potest probare, vel nõ vult, quòd venalis sit, necesse habet ei parere. Si quis quærat, utrũ omnes sacerdotes habeant potestatẽ ligãdi, atque solvẽdi: dicemus quòd habẽt

Sanctos posse excommunicari. Nota. Nota. Nota. Vide. Nota. Nota. Nota. Nota.

claves tam potestatis, quàm scientiæ: clavis autem scientiæ auctoritas est docendi, & Doctores instituendi; & non est ista clavis scientia, sicut quidam opinantur, nec habent claves ligatas ullo modo, immò solutas, & liberas: quemadmodùm electus, sive licentiatus, ad magisterium statim habet auctoritatem docendi liberam, & solutam, licet non habeat discipulos, vel auditores, quos doceat: sic & clavem habet qui potestatem habet ligandi, & solvendi liberam, & solutam, ritè ordinatus in sacerdotem, licet non habeat domum, id est, ecclesiam, vel parochiam, quam claudat, vel aperiat: quemadmodùm & liberam habet potestatem equitandi, & navigandi, qui sanus est corpore, licet non habeat equum, vel navem, quam ascendat.

CAPUT XIII.

Contra infirmantes remissiones, atque indulgentias subtiliter disputat.

Quia verò circa sacerdotalem ordinem errant adhuc hostes veritatis, contradicentes indulgentiis, & remissionibus, quæ per eos ex officio sacerdotali fiunt; necesse habemus errorem istum destruere, ipsasque remissiones & indulgentias stabilire. [*Nota.*] Causa ergo erroris prima, atque potissima est stultitia opinionis, qua credunt venales esse hujusmodi indulgentias, ea venalitate qua Deus defraudaretur, non solùm ultra dimidium justi pretii, sed etiam ultra æstimationem: cùm enim benefactoribus alicujus loci tertia pars injunctarum pœnitentiarum remittitur: benefactores autem sunt qui nummos singulos, vel obolos, vel etiam ova tribuunt, pro quo tertia pars pœnitentiarum injunctarum, ut dicunt remittitur; videtur eis defraudari Deus, cùm duorum annorum pœnitentialium sacrificium cum unius ovi, vel oboli oblatione commutatur. Secunda causa est alia stultitia opinionis, qua iniquum credunt, ut longæ, & graves pœnitentiæ pretio brevi, & levi redimantur; si enim cui longa, & aspera pœnitentia injuncta est, nummum unum, vel obolum offerat tali loco, æquè reportat tertiam partem remissionis pœnitentiæ suæ, ut ille cui injuncta est brevis, & levis, tantundem offerens, eodem pretio redimuntur maximæ, & minimæ pœnitentiæ. Tertiò visum est eis, quòd hoc est facere spiritum sanctum, scilicet gratiam, venalem. Quartò inquiunt, quid restat, nisi ut ipsi magis peccent homines, si tam levis, immò ridiculosa est peccatorum redemptio; [*Nota.*] pro tribus enim nummis per tres tales indulgentias absolvitur iste à totâ pœnitentiâ suâ, & ita æquabuntur trium oblationes nummorum peregrinationi Hierosolimitanæ, vel cuicunque alii contra inimicos fidei: insanissimi ergo sunt, qui causâ agendi pœnitentiam longas istas, & laboriosas peregrinationes suscipiunt, & qui carceri, & religioni, & macerationi, se subjiciunt, & addicunt, cùm tria ova, vel tres oboli tantùm pro eis prodessent. Contra primum errorem dicimus, quòd non est ibi venalitas, cùm pro pecunia nil ibi fiat; prælatus enim, qui hujusmodi indulgentiam dat non pecuniam, sed Dei honorem intendit, & animarum utilitatem; non enim intendit coacervare pecuniam, sed ampliare Dei honorificentiam, & cultum. [*Nota.*] Ad hoc enim ædificatur ecclesia, ut Dei cultus, & honorificentia amplietur, ut in ea sancti dignâ veneratione celebrentur, & ad hoc insuper, ut divinum officium, servitium, remissiones, & gratiæ, cæteraque Dei beneficia animabus impetrentur. Sicut ergo non propter pecuniam, licet per pecuniam, [E] ædificatur ecclesia; sic non pro pecuniâ fit ipsa indulgentia, sed pro Dei solâ honorificentiâ, licet non sine pecuniâ, quoniàm locus hujusmodi non potest ædificari sine pecuniâ. Contra defraudationem verò hujusmodi, quia ipse dator est & honor cultus ipsius, atque servitium, non solùm supplet, [*Indulgentia non pro pecunia.*] quod de pœnitentiis per indulgentias detrahitur, sed etiam superabundat in multò, maximè cùm sacrificium laudis, orationum incensa, & laudum thymiamata plùs Deus diligat, quàm tormentorum pœnitentialium carnificinam, sicut ipsemet testatur Isaiæ 58. Nunquid tale est jejunium, quod elegi, per diem affligere hominem animam suam? Nunquid saccum, & cinerem sterneret &c. Et sicut non pro aqua, sed tamen per aquam, & non sine aquâ in baptismo datur remissio peccatorum; sic non pro pecuniâ, sed tamen per pecuniam, & non sine pecuniâ fiunt hujusmodi indulgentiæ. Ad illud autem [F] quod delirant de iniquitate, videlicet quòd de eodem pretio majores, & minores pœnitentiæ redimi videntur, [*Nota*] quod est iniquitas, ut ipsi putant, evidenter ostendunt nescire virtutem Dei, & clavium potestatem; sicut enim non majorem remissionem obtinet peccatorũ, qui in majori aqua baptizatur, quàm qui in minori; sic qui majorem pecuniam offert, non majorem remissionem habent, quàm qui minorem: & hoc est, quoniàm sicut non ex aquâ est remissio in baptismo, sed ex virtute divinâ, quæ adest sacramento: sic ibi non ex oblatione, sive ex oblatis, sed ex clavibus, & ministerio prælatorum. Ad tertium verò jam ex his responsum est, cùm nihil ibi venalitatis esse dicamus, [*Nihil venalitatis in indulgentiis.*] & insuper cùm in veritate magis commutatio sit, quàm remissio. Sed quia longè leviùs est offerre habentibus, & abundantibus, quàm pœnitentiales labores, atque molestias ferre: remissio reputatur commutatio pœnitentialis afflictionis, & munus oblationis. Quòd autem quartò objiciunt, videlicet de pœ[G]nitentiâ peccantium, sic solvimus; quoniàm cùm certum sit eos, solas indulgentias hujusmodi percipere, qui mundi sunt, & immunes à mortalibus peccatis: nulli autem est certum, quòd immunis sit, & mundus ab illis; nulli ergo certum est, quòd indulgentias hujusmodi percipiat: certum est autem unicuique se esse debitorem injunctæ sibi pœnitentiæ, vel injungendæ: quare certum est, neminem debere propter hujusmodi indulgentias [*Nota.*] cessare ab agendâ pœnitentiâ, ne committat se periculo, & inæstimabilem acerbitatem ignis purgatorii incurrat, negligentiâ agendi pœnitentiam suam, quæ quantumcunque aspera sit, levissima tamen est, comparatione acerbitatis illius ignis. Et propter hoc nulli pro certo, atque præcisè promittimus indulgentias istas, sed sub conditione illa, si immunes sint, & mundi à mortalibus. [H] Quia ergo viri sancti, & justi semper timorati sunt & cum apostolo semper dicunt: nihil mihi conscius sum, non tamen in hoc justificatus sum, quia esse potest quod ignoro: manifestum est nullum virum sanctum, & justũ ex hujusmodi indulgentiis impœnitentialitatem præsumere, maximè cùm timor domini timere faciat culpas, etiam ubi non sunt: hoc enim bonarum mentium est, ut dicit Greg. Qui autẽ ultra adjiciunt, quòd non plus prosũt religiones, carceres, atque macerationes viris religiosis, & non plus longæ, laboriosæque peregrinationes peregrinantibus, quàm tria ova, vel tres oboli indulgentias istas frequentantibus, habent jam solutum per ea quæ diximus, scilicet per hoc, quòd non virtute oblationis, nec pro ea hujusmodi indulgentiæ obtinentur, [*Exemplũ familiare.*] licet non sine eis. Dicimus tamen unum exemplum

ad

ad elidendam ipsam, quam ipsi obstinant, objectionem; & dicimus, quòd quemadmodùm plùs prodest trina immersio in aquam sanctificatam ad remissionem peccatorum, & propter virtutem sacramenti quam quæcunque quantumcunque asperæ ablutiones, seu balneationes in aquâ frigidâ licet fiant pœnaliter, plùs inquam valet pelvis hujus aquæ ea baptismaliter utentibus; sic modica oblatio, aut levis labor in operibus, seu fabricis, propter quas indulgentię fiunt, longè plus prosunt ad obtinendam remissionem quàm magnæ oblationes, gravesque labores aliàs facti, aliàsque suscepti: & hoc quidem propter virtutem clavium non propter se: sicut inde propter virtutem sacramenti baptismalis ablutiones tam mirificè, tamque magnificè prosunt, non propter se. Pręter virtutem autem clavium, confidendum est de sanctorum suffragiis specialiter, quorum in locis hujusmodi memoria, & veneratio habetur. Secundò ex ipsis meritis ecclesiæ totius, cujus vox in locis hujusmodi de cæterò non silebit: quicquid enim & psallendo, & legendo, vel etiam cantando, vel aliàs quocunque modo orando in Dei servitio ibi de cæterò dicetur, vox ecclesiæ est, cùm ex ejus persona dicatur. Tertiò considerandum est de meritis, atque suffragiis omnium sanctorum, quorum aut generalis, aut specialis veneratio, & memoria ibi facienda, & habenda est. Quartò de ipsa gratiositate, & virtute cultus, qui non potest esse nisi gratiosus apud Deum cujus honor ipse & gloria est; neque enim virtuosus est, nisi ab ipso ad abstertendos Dęmones, ad repellendos insultus ipsorum, & tentationes, ad debilitandas vires eorum, deinde ad advocandum gratiam compunctionis, gratiamque devotionis, gratiosus autem est apud misericordissimum Deum ad impetrandas venias, ad obtinendas gratias, ad eas roborandas, tuendas, & augendas. Postquàm autem respōdimus contradictionibus errorum istorum, & dissolvimus objectiones eorum, & declaravimus causas errorum istorum, modò relinquitur nobis stabilire ipsas indulgentias probationibus, ac declarationibus. Dicemus ergo in primis, quòd cujus potestas est pœnitentiales satisfactiones injungere, ejusdem est eas augere, minuere, & mutare, provt ad Dei honorificentiam, & animarum salutem, & ad publicam, & specialem utilitatem viderit expedire. Quare & pœnitentialem afflictionem in eleemosynas, oblationes, & orationes, & in omne quod Deo magis acceptum viderit esse, licitum est prælato, suæque potestatis est, & officii, mutare, provt ipsi pœnitenti, aut ecclesiæ de quâ est aut civitati, aut patriæ, aut toti ecclesiæ viderit expedire: propter hoc tanquàm pœnitentialem satisfactionem injungimus interdùm regularibus, ut suscipiant administrationes, quæ eis imponuntur, ut prioratum propter reformationem, aut conservationem religionis, aut camerariam, ne alius propter secularem frequentiam periclitetur, ac ut fideliter, & prudenter, & sine fratrum scandalo administret temporalia. Similiter verò prudenti, & justo, ac potenti & incorruptibili acceptione personarum, vel munerum, consulimus in foro confessionis, ut consulatum, vel pręfecturam ad hoc electus recipiat, & tanquàm pœnitentialem satisfactionem hæc ei imponimus, & sic de aliis majoribus, & minoribus administrantibus manifestum est, esse & sentiendum & faciendum. Hæc autem exempla propter hoc posuimus, quia omnia in ecclesia Dei debent esse communia? proprietatem enim & excommunicationem omninò detestatur, & rejicit cōmunio sanctorum. Manifestum ergo est, quòd & major honor Deo sit, majorque utilitas animabus propter causas quas divino servitio, seu cultui superiùs assignavimus, ædificari basilicam unam, in quâ Deo jugiter serviatur, animabus sacrificiis, & orationibus assidue succurratur, sanctorum suffragia, qui quæcunque voluerint apud dominum possunt, die, ac nocte ab eis impetrentur, in qua incessanter hostes invisibiles impugnentur, cæteraque bona quæ numeravimus, & nominavimus ibi sine intermissione animabus impendantur, major inquam est honor Deo, majorque animabus utilitas, quàm quantacunque afflictionum pœnitentialium carnificina Episcopalis ergo potestatis, & officii est carnificialem illam afflictionem quantamcunque, sive pro parte, sive pro toto, sicut expedire viderit, in hujusmodi bonum, vel simile vel etiam alterius modi, quod publica requirit utilitas, commutare. Ampliùs. Quia omnis servus bona domini sui in honorem ipsius, & gloriam, & regni, vel domus suæ utilitatem tenetur expendere, & ubi majorem vel honorem, vel utilitatem, vel ambos videt, ibi largiùs, cùm ejus fidei commissa sit eorum dispensatio, additiones, aut diminutiones, commutationes, & relaxationes pœnitentialium satisfactionum prælatis indubitanter commissę sunt: manifestum ergo est ad eos pertinere, ut bona ista, quæ nominavimus, expendant largiùs, aut parciùs, provt negotia, vel opera ex parvitate, vel magnitudine divini honoris, spiritualisque utilitatis plùs aut minùs requisierint. Et propter hoc, quia maximus Dei honor est in terra Christiana religio, maximaque animarum utilitas & privata, & publica: certum est quòd pro eâ plantandâ, conservandâ, ampliandâ, & defendendâ, necesse habent hujusmodi expendere pręfati servi Dei de prænominatis bonis quicquid prędictæ necessitates requirunt: necesse ergo habent relaxationes, diminutiones, cōmutationes pœnitentiarum facere, quantumcunque requirit plantatio, conservatio, amplificatio, defensioque Christianæ religionis, sive ultra mare, sive in provincia, sive alibi ubicunque: & hęc est causa propter quam largissima indulgentiæ fiunt ab ecclesiâ pro subsidio terræ sanctæ, & generaliter contra Inimicos fidei, & Christianæ religionis. Ampliùs. Si rex, vel princeps bellum habeat, dat potestatem ducibus suis perquirendi, & conducendi bellatores dignisque stipendijs remunerādi. Quia ergo rex regum, & dominus dominantium Christus bellum habuit à tempore, quo cæpit ecclesia bellum inquam non solùm spirituale, sed etiam literale, seu corporale, sive materiale contra hæreticos, & alios Christianæ religionis inimicos, videlicet paganos, & à tempore Machometi, sarracenos, necessariò dedit potestatem ducibus suis, id est, prælatis, perquirendi bellatores materiales, & conducendi eos, & congruis stipendiis remunerandi. Quid autem est prædicare indulgentias, & promittere hujusmodi bellatoribus, nisi eos perquirere, & conducere regi regum Christo domino? & quid est pœnitentias eis injunctas remittere, nisi partem aliquam stipendiorum eis dare? quemadmodùm enim stipendia peccati mors: sicut legitur 6. ad Rom. sic stipendia hujusmodi bellatorū pro maximâ ac nobilissimâ sui parte remuneratio æterna erit. Ampliùs. Quis rex pugnaturus non aperit ærarium suum ad largiendū bellatorib⁹, & alia facienda, quæ bellum requirit: rex regum Christus dominus ergo aperit ærarium suum & elargitur bellatoribus suis: ærarium autem ejus thesauros continet indulgentiarum, gratiarum, & gloriarum. Ampliùs. Quis habens bellatores, si eos viderit debitis obligatos, quæ eos prohibeant ire ad bellum suum, non eos priùs liberet ab

Nota. Nota. Nota. Vide. Nota. Nota.

hujusmodi, quàm mittat ad bellum? quia ergo debita pœnitentialia hujusmodi bellatores bellum hujusmodi agere non sinunt, sicut jejunia, ligaturæ ferreæ, aliæque hujusmodi afflictiones, longæque orationes, & aliæ peregrinationes; necesse est ut Deus bellatores tales liberet debitis, antequàm eos mittat ad bellum: liberatio autem non est hîc, nisi per remissionem. Ampliùs. Cùm ista stipendia, remissiones, scilicet, & indulgentias hujusmodi, toto opere desiderent, & requirant bellatores, ut nihil adeò inducere videatur ad hujusmodi bellum suscipiendum; maximè illa facienda sunt bellatoribus, si commodè fieri possunt, per quæ maximè inducuntur ad fideliter, acriterque pugnandum. Indulgentiæ ergo istæ, & remissiones faciendæ sunt hujusmodi bellatoribus, & non sunt faciendæ, nisi per ministros, nec aliter commodè fieri possunt. Ampliùs. Nullus est princeps militiæ materialis, sive corporalis, qui non habeat potestatem conducendi bellatores, & conveniendi stipendiis cum ipsis, prout bello, sive gregi Domini sui videntur expedire: multò fortiùs ergo principibus militiæ spiritualis ex ipso principatu hujusmodi est potestas conducendi bellatores, & conveniendi cum eis de stipendiis, prout bello Dei viderint expedire. Quia ergo manifestum est, quòd stipendia remissionum, & indulgentiarum, maximè colligunt Deo exercitum, maximéque augent illum, & maximè vocant ad bellandum, maximè hujusmodi stipendia promittenda, & danda sunt bellatoribus Dei. Si quis autem dixerit, quòd sufficit hujusmodi bellatoribus merces regni cœlorum: dicimus quòd ipso sensu manifestum est paucissimos intuitu solo mercedis illius posse colligi bellatores. Quia ergo quærenda est sufficientia bellatorum per viam, per quam fieri commodiùs potest, est hæc via omnibus commodior, quoniàm & Deo honorificentior, & regno suo, sive civitati, quæ est Ecclesia ejus, utilior, atque salubrior; nihil enim est adeò gloriosū Deo, ut misereri & pœnas meritas relaxare pœnitentibus, nullum ei honorificentius, quàm dare se in mortem, aut mortis discrimen pro ejus honorificentiâ, & cultu, vel plantandis, vel conservādis, vel ampliandis, vel defendendis: servis autem reis nullum obsequium præstare Deo possibile est sibi utilius, sive salubrius. Ampliùs. Si toto sanguine, totaque strage sanctorum martyrum redimi voluit Christianam religionem, ne periret per idolatriam, aut aliam superstitionem, sive per Judaismum litteralem; quantò fortiùs vult eam redimi levissimo, ut dicamus ita, pretio, cùm eam sic posse redimi videat, & defendi? Si enim tantos labores, & dolores, tantaque supplicia, etiam mortis, sustinere voluit sanctos Apostolos, & Martyres, sanctosque Confessores pro defensione Christianæ Religionis: quantò fortiùs relaxabit longè minorem pro defensione ejusdem, cùm incomparabiliter magis pronus sit ad relaxanda suorum supplicia, quàm ad ea irroganda, aut irrogari sustinenda? Incomparabiliter etiam majus dispendium est (si fas est dicere) Deo sustinere tantam afflictionem amicorum suorum, quàm relaxare incomparabiliter minorem in hujusmodi bellatoribus; quare si idem est fructus illius afflictionis, & istius remissionis, quod apparet ex consensu: multò fortiùs facit indulgentias, & relaxationes istas. Indulgentiæ autem quæ fiunt pro basilicis vel ampliandis, vel quolibet alio modo meliorandis, etiam propriā probationem habent; cū enim quilibet sanctorū majoris incomparabilis gratiæ sit apud Deum, quàm quilibet servus malus apud dominum suum, vel etiam amicus apud amicum: manifestum autem est impetrare unumquemque

Nota. Nota. Nota.

E servum gratiosum à domino suo, vel amicum ab amico; innumeras ergo remissiones peccatorum, & pœnitentiarum inæstimabiliter veneratoribus, ac cultoribus suis à largissimo bonorum omnium largitore Deo sanctos impetrare verisimile est. Et si isti ex igniculo dilectionis, & stilla benevolentiæ ita soliciti sunt pro necessitatibus charorū suorum, quantò fortiùs sancti ex camino charitatis, quo toti ardent, & diluvio redundantissimo benevolentiæ, quo toti defluunt, soliciti erunt pro necessitatibus sibi devotorum, seque venerantium, atque colentium? Manifestum ergo est, quòd sancti, quorum memoria, & veneratio habetur, ex profundissimâ benevolentiâ soliciti intercedunt pro veneratoribus suis, & ex gratia inæstimabili, quam habent apud Deum sunt potentes impetrare: quia ergo & volunt ex benevolentia, & possunt ex gratia, necessariò impetrant. F Benefactores autem ecclesiarum, in quibus memoria, & veneratio cujuscunque habetur, veneratores spirituales ipsius sunt, quare illas impetrant; qui enim postulant, dummodò & Deum deceat, & illis expediat, accipiunt, quod intendunt; certum est autem, quòd decet Deum honorare sanctos suos in hoc, videlicet, ut eos exaudiat pro veneratoribus eorum, non solùm in remissione culparum, sed etiam pœnarum, sive sint pœnitentiales, sive aliæ, quarum etsi nulla causa subesset, suffragia sola sanctorum sufficerent istas indulgentias impetrare. Indulgentiæ verò, quæ fiunt pro pontibus ędificandis, pro viis sternendis, sive pro pavimentis, sive faciendis, aut meliorandis, illam habent rationem per se propriam. Quia ergo licet unicuique dispensatori conducere operarios ad agenda opera domini sui; dispensatores autem in domo Dei magnā, quæ est ecclesia, prælati sunt; G licet ergo pręlatis conducere operarios ad præfata opera quocunque pretio, quo cum eis convenerint, sive indulgentiarum, & remissionum, sive alterius cujuscunque rei: laborantibus autem in hujusmodi operibus possunt pręlati ecclesiarum dare indulgentias, quas viderint expedire. Communis autem ratio, seu probatio de indulgentiis istis, & eis, quæ fiunt benefactoribus religiosorum, est ipsa communicatio; serviunt enim hujusmodi peregrinantibus, & aliis propter pias causas iter agentibus, & si alia causa non esset, tamen justitia communis sanctorum ex necessitate requirit, ut hujusmodi operum factores spiritualium bonorum, & cunctorum participes sint omnium sanctorum, quibus opera illa serviunt, quorum laborum, & afflictionum, quas illi iter agendo, & aliquandò laborando, isti claustrorum carceres sustinendo, habent, quia participes fiunt, meritò eis parcitur à pœnitentialibus laboribus, & afflictionibus qui meliores pro se responsales constituerunt, H videlicet viros sanctos, quibus opera illa serviunt, vel beneficia, & Deo magis acceptos labores, quàm proprii pœnitentiales essent, per alios reddunt; non enim dubitandum est, quin labores sanctorum claustralium, & afflictiones Deo magis acceptę sint, quā isti forinseci, ut potè purissima sacrificia: quare non tam remissio est, quàm in melius commutatio indulgentia in hujusmodi casibus facta. Juxta hunc modum etiam faciendum est de indulgentiis, quæ fiunt benefactoribus pauperum; quemadmodùm enim propter Dei amorem, & honorem, & labores, & afflictiones pauperum relevant apud Dei misericordiam, ita meritò relevationem laborum, & afflictionum pœnitentialium promerentur; & propter hoc meritò ad animandos eos, & provocandos magis, & magis ad opera pietatis,

Nota. Nota. Nota.

non solùm consuetudine largitatis beneficia promittenda eis sunt, sed etiam propter urgentissimam Christi pauperum necessitatem, novæ indulgentiæ faciendæ. Nec dubitandum est merita devotionis offerentium & eorum beneficia locis, indulgentiarum, præter remissiones à misericordiæ Deo, provt dignum, & justum est, debita dona obtinere, & pauperes qui non habent, quid offerant, merito bonæ voluntatis, divinæ largitatis beneficio, ab indulgentiis hujusmodi penitùs non fraudari, nec omninò esse expertes credendum est, non autem de virtute, vel potestate clavium, sed de multitudine misericordiæ Dei, quæ pia vota, & sancta desideria suorum nunquàm irremunerata dimittit. Hoc autem est, quandò hujusmodi indulgentiæ offerentibus, seu benefactoribus locorum, atque laborantibus in hujusmodi operibus solummodò fieri consueverint; & quia nullus prælatus habet potestatem ligandi atque solvendi, nisi in subditos suos, manifestum debet esse tibi, quia indulgentiæ istæ, sive remissiones à quocunque prælato fiunt, ad alienos parochianos nullatenùs extenduntur. *Nota.* Jam patefecimus tibi quinque potestates, seu officia ordinis sacerdotalis, videlicet officium interpellandi, officium sacratissimæ eucharistiæ, seu sacrificium offerendi, officium sacramentandi, deinde officium docendi, doctoresque instituendi, quod est prima clavis, novissimè ligandi, atque solvendi in utroque foro officium, quod est secunda clavis. Et quia in solis episcopis plenitudo potestatis, & istorum officiorum perfectio est, manifestum est episcopatum plenum, & perfectum esse sacerdotium: officium enim sacramentandi plenum, atque perfectum minores sacerdotes non habent, quia nec sacramentum confirmationis, nec sacros ordines, nec majora sacramentalia impendere possunt: similiter auctoritatem docendi, seu doctores instituendi modicam habent: cùm sola enim cura animarum datur eis, tanquàm curæ annexum, potestas docendi populum sibi commissum, & prædicandi ei ea, quę salutis sunt, nunquàm tamen dicitur eis in ordinatione sua: Ite, docete, & prædicate: docere enim & prædicare speciale officium est episcopi: propter quod in consecrationibus suis dicitur Ite, prædicate populis. *Nota.* Episcoporum etiam est doctores in diœcesibus suis instituere; nulli licet enim prædicare, vel docere in quacunque diœcesi nisi de mandato episcopi. Potestatem autem ligandi, vel solvendi in utroque foro plenam, ac largissimam episcopi habent, & accipiunt hanc plenitudinem in traditione baculi pastoralis, sicut & clavem scientiæ in traditione codicis evangelii, & hîc expressè cùm ipsi præfatum codicem, & baculum de manu metropolitani accipiunt. *Officium episcoporum.* Officium autem interpellandi maximè incumbit episcopis, quia ipsi sunt mediatores inter omnes alios, & Deum: propter hæc omnia episcopi summi sacerdotes vocantur: & in evangelio Mat. 26. Quærebant summi sacerdotes quomodò Jesum perderent, & occiderent: *Nota.* Et in ipsa præfatione consecrationis episcoporum: quem ad summi sacerdotii ministerium elegisti. Idem etiam est Apostolicum officium, sive apostolatus: quicquid enim apostolis commissum fuit, totum commissum est & episcopis. Unde & in sedibus, in quibus sederunt apostoli, sedent tanquàm pleni juris successores, tanquàm loco apostolicæ potestatis eorum, licet meritis longissimè distantes. *Episcopatus ordo non est.* Si quis autem dixerit cùm episcopatus ordo non sit, ad quid ergo consecrantur episcopi? Respondemus ad complendum, & perficiendum, atque ad summum perducendum ipsos non solùm officii plenitudine, & amplitudine potestatis, sed etiam ad cumulandum gratia, & pinguedine sanctitatis. Quemadmodùm & virgines sanctæ non novum matrimonium cum cœlesti sponso in consecratione sua contrahunt, sed in baptismo dudùm contractum firmant potiùs & astringunt; non novi sacramento matrimonii Christo domino se obligant, vel astringunt, sed arctiùs illud faciunt, renunciantes nuptiis carnalibus, majorique gratiâ sanctitatis impinguant religionis votis quibusdam, ac vinculis se eidem quodammodò alligantes, & sacrarum observationum famulatu assiduo perpetuò devoventes: sic summi sacerdotes, sive episcopi in consecratione sua non novum ordinem, sed ipsius ordinis sacerdotalis, scilicet quem priùs habebant perfectionem, & plenitudinem recipiunt, quantùm ad potestatem, & officia quæ supra diximus. Si quis autem dicere voluerit episcopatum esse ordinem aliud à sacerdotio minori: non opponimus nos, nec contradicimus; verùm non effugiet facile, quin oporteat eum dicere, archiepiscopatum ordinem esse, & deinde primatum, postea patriarchatum, & novissimè papatum. Manifestum autem est, quòd ipse non est major, quàm Petrus: non est enim nisi successor ipsius, quantùm ad potestatem, & dignitatem, nec ipse vocat se, nisi episcopum, in literis suis scribit se episcopum, & in privilegiis nominat se episcopum catholicæ ecclesiæ. *Nota.* In historiis legitur ubique: Silvester episcopus urbis Romæ: Bonifacius episcopus urbis Romæ. Ampliùs. Metropolitanus, sive archiepiscopus cùm sacratus est in archiepiscopum, nihil ampliùs expectat faciendū, nisi solam pallii traditionem, quod etiam sine oratione quacunque, & benedictione fit cum solâ debiti juramenti præstatione. Ampliùs. Ipse Dominus Jesus Christus non plùs, quàm episcopus est in dignitatibus ecclesiasticis, secundùm quod homo, in cujus nec gratiam archiepiscopus, nec primas, nec patriarcha nominari voluit, sed episcopus, & sacerdos tantùm, & pontifex. Manifestum ergo est ultra episcopatum, nullum esse ordinem. Scire etiam debes ad episcopos, tanquàm apostolorum successores, & tanquàm ad apostolicę dignitatis pertinere ministros, ex ipso episcopali officio institutiones clericorum, in ecclesiis præbendariis, & sacerdotum in cappellis, & parochiis, institutionem inquam plenam, quantùm est de jure communi, licet ex spirituali collatione episcoporum, nonnullis jura patronum concessa sint.

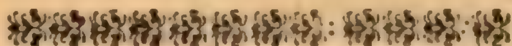

DE SACRAMENTO Extremæ-Unctionis, & de Sacramentalibus.

CAPUT UNICUM.

Non indiget summario, quia auctor satis se ipsum summat.

Ostquàm expedivimus nos de ordine sacerdotali, stabilivimus essentiam ejus, & officia omnia, & numeravimus ea; restat nobis loqui de sacramentalibus: de extrema enim unctione non oportet nos ampliùs dicere, quàm diximus in præcedentibus, præsertim cum ab initio institu-

tionis suæ magis fuerit medicamentum sanitatis, sicut legitur in Act. Apostolorum Ungebant apostoli infirmos, & sanabantur. Et hoc etiam attestatur Jacob. ult. Infirmatur quis in vobis, vocet presbyteros ecclesiæ & orent super eum, ungentes oleo in nomine domini. & oratio fidei salvabit infirmum. Incipiamus ergo, & dicamus, quòd sacramentis utuntur homines, at ut sint sancti episcopi, vel ad hoc, ut ministri sint alii sanctificationis. sacramentalia sunt ut adjumenta sacramentorum, & liber, & augmenta, quoniàm eis augetur, & perficitur sanctitas, quæ sacramentis præstatur: & hoc apparet evidenter in eis sacramentalibus, quæ impenduntur hominibus, sicut evidenter ostendimus in consecratione episcopali, quæ sanctitatem sacerdotalem evidenter auget, atque magnificat, nisi per indignitatem steterit recipientis: potestatem autem & ministerium sacerdotalis ordinis extendit, & ampliat ad perfectum: similiter & in consecratione sacrarum virginum manifestum est, quia ipsa consecratio spirituale matrimonium auget, & perficit sicut Regum benedictio, & etiam Abbatum. Hujus autem probatio est, & aliorum sacramentalium, quia orationes ecclesiæ exaudiri pro his, pro quibus fiunt, nisi ipsi forsitan reprobi sint à misericordia Dei, necesse est: quia in consecrationibus, & benedictionibus istis ex parte ecclesiæ hæc adjumenta ponuntur consecrandis, & benedicendis: necessariò etiam præstantur eis à patre misericordiarum, nisi ut diximus per ipsos steterit, quibus ista postulantur: semper enim habet patulas aures misericordissimus Deus ad preces, & vota ecclesiæ suæ, semper habet extentas, & promptissimas manus benedictionis suæ, non solùm ad necessitates, & indigentias suorum, sed etiam ad beneplacita largienda, dummodò ad ejus gloriam, & ipsorum utilitatem pertineant. Hæc ergo est radix probationis in omnibus sacramentalibus, videlicet gratiositas ecclesiæ adeò placens Deo, adeóque dilecta, ut nunquàm apud eum patiatur repulsam. Inde est quòd pro indignis multoties exauditur, impetrans eis & gratiam, & veniam, beneficia, & misericordias. Quòd si aliquandò aliqui adeò indigni sunt, ut eis ecclesia non obtineat, quod pro eis petit, non ipsa repellitur, sed ipsi, quemadmodùm si sponsa charissima ab amicissimo sponso liquore pretiosissimo petat vas fœtens impleri, ac sordidum, spurcitiaque plenissimum, quia utique hoc sponsum facere non decet, hujusmodi vas liquorem pretiosum non admittit, sed repellit, non ipsa sponsa in hujusmodi casu sed vas ipsum, & semper citiùs à se ipso, dum liquori pretioso repugnat non solùm contrarietate, sed etiam plenitudine adjectionum, ne recipiat plenitudinem. Eodem modo si petat sanari ægrum, qui sanitatem totis studiis, & viribus persequatur, qui ægritudinem suam, & vulnera totis dilectionis brachiis amplectatur, totoque conatu studeat retinere: nunquid preces ipsius minùs habent gratiæ apud sponsum? certum est quòd preces ejus non repelluntur, & quòd oratio ejus in sinum ipsius revertatur, sed infœlix æger manus retrahit, & claudit, ne porrecta sibi, & oblatam sanitatem recipiat: non enim manus largitatis suæ Deus retrahit, aut claudit, sed miser iste non solùm eas non extendit, sed etiam eas retrahit, claudit, & astringit, ne habeat dona Dei, quibus manus ejus plenissimæ sunt, sinum claudit, obstruit, & obstringit, ne largissima Dei manus aliquid in illum mittat. Liber verò sacramentorum sunt sacramentalia ipsa propter expressam, & evidentem designationem ipsorum, quemadmodùm in consecratione pontificum sacerdotalis perfectio, & plenitudo legitur, sicut in unctionibus capitis, & manuum, & pollicis pinguedo internæ unctionis, in traditione codicis evangelici auctoritatis sacri magisterii, quâ & docere, & doctores instituere habet ex officio in diœcesi sua: in traditione verò baculi potestas coercendi rebelles, quæ est potestas judiciaria, potestasque ligandi, atque solvendi in foro judiciali. Sic in consecratione monialium sanctitas & perfectio matrimonii spiritualis in signis, & in verbis expressè legitur Idem est videre in regum, & reginarũ unctionibus, & benedictionibus abbatis: sic & in benedictione clericorum, hoc est, clericatione, seu primæ tonsuræ datione & hæc sunt quinque sacramentalia, quæ impenduntur in ecclesiâ Dei hominibus in adjumentum sacramentorum, & perfectionem gratiæ, & sanctitatis. Præter hæc autem consueverunt dari benedictiones peregrinantibus, & fieri item benedictiones episcopales super populos, quas utrasque nihil prohibet annumerari sacramentalibus, quantùm ad adjumentum gratiæ, & sanctitatis, nam quantùm ad sacramentorum similitudinem, & sanctitatis, atque gratiæ augmentum, atque perfectionem dignè suscipientibus præstantur: propter quod & sacramentalia nominata sunt, quasi sacramentis in effectu sanctificationis, & designatione similia. Sacramentalia verò in aliis rebus, videlicet quæ hominis non sunt, impenduntur, & ad ministerium sanctificationis, & ad divini cultus honorificentiam, & ad sanctificationis ministerium, ut oleum, aqua, vinum, cinis & sal, baculus pontificalis, & annulus sic vela, & annuli sacrarum virginum. Ad honorificentiam verò divini cultus impenduntur sacramentalia vasis, & calicibus, patenis, & crucibus; hæc enim tria consecrantur propter honorificentiam divini cultus, similiter impenduntur ornamentis altaris, videlicet chrimalibus, regalibus pannis, & corporalibus, propter hanc eandem causam calici, & sabulo, lapidique quo reconduntur sanctę reliquiæ, & ipsi loculo, in quo reconduntur, vel reponuntur, impenduntur sacramentalia, quibusdam benedictionibus tantummodò, aliis benedictionibus, & inunctionibus: prænominatis enim vasis, calicibus, & patenis, prænominatoque lapidi, benedictiones & inunctiones, impenduntur. Basilicis, autem & altaribus, impenditur consecratio in augmentum gratiæ, & sanctificationis, sicut expressè continent benedictiones eorum; in ipsis enim ordinibus expressè petuntur ea, quæ sunt gratiæ, & sanctificationis: sicut autem ad divinum cultum pertinet veneratio sacrarum reliquiarum, propter quod & loculus repositionis ipsarum, & patibulum reconclusionis cum benedictione injungitur; sic ad honorem divini cultus pertinent ipsi, cultusque Dei, & servitium locum habent Deo appropriatum, atque sãctificatum. Apparet autem evidenter intelligentibus, quòd consecratio basilicarum, liber quodammodò est, & figura, & sacramentum, idest sacrum signum sanctificationis baptismalis, sicut reconciliatio earum sanctificationis penitentialis: sic & reconciliatio ecclesiarum duabus de causis, videlicet in expiationem contumeliæ, quę facta est loco sancto, & Deo in ipso, & in horrorem facinoris in eo perpetrati. Scire autem debes, quòd nusquàm additur honorificentiæ divini cultus, vel decori domus Dei, quin addatur adjumentum ad fidelium sanctificationem. Post hæc loquemur de justificationibus, ubi nec probationes inducere necessarium est propter lucidissimam, evidentissimamque ipsarum claritatem, & propter consensum omnium legum in ipsis; nullam enim habent contradictionem apud homines vers nominis; non enim homines

nominandi

nominandi sunt, qui vel cum Epicuro obruti errant, vel qui solam barbariei suæ firmitatem sapiunt, qui pretiosissima, ac nobilissima dona intellectus, sive rationis, vel liberæ voluntatis, animali virtute non solùm oppresserunt, sed sensibili immerserunt, & ut ita dicamus à regionibus suis, hoc est, à sublimibus gratiæ, & gloriæ, eas adeò longè exulaverunt, ut jam inde nihil vel videre valeant, vel audire; sed quemadmodùm dicit Apostolus in ulti. ad Galat. Mundus mihi crucifixus est, & ego mundo: sic illæ mortuæ sunt spiritualibus, & æternis, & illa ipsis. Justificationes ergo dicamus ea opera, quæ suâ solâ bonitate injustitias vitiorum, & peccatorum per contrarietatem, quam habent ad illas, aut destruunt, aut minuunt, aut quolibet modo aliter impediunt, aut impugnant: quarum prima est oratio, quæ est velut advocatus noster apud Deum gratiosissimus, & ad placandum ipsum, atque impetrandum ab ipso potissimus, maximè si cœlesti rhetorica præditus fuerit, si in auribus laudum, & gratiarum actionum, benedictionum, & glorificationum, onustus fuerit, si virtutum aromatibus fragrantissimus, & prætextu humilitatis miserabilissimus, si assiduus, & improbus, si importunus extiterit, si desiderio fervidus, si spe misericordiæ & largitatis divinæ fidus: nihilominùs tamen pro peccatis suis timidus. Cœlestis autem rhetorica in duobus maximè consistit; in nostri scilicet accusationibus, & Dei collaudationibus, & hanc suo tempore scribendam, si Dei beneplacitum fuerit, reservamus. Secunda est jejunium, & per hoc intelligimus omnem causam abstinentiæ sive corporalis, sive spiritualis. Anima autem, quæ non jejunat, nisi à cibo corporali, asinum suum, idest corpus suum, procuratorem suum constituit ad jejunandum pro se, & multò fortiùs est abstinendum à devoratione proximorum, quàm à comestione ciborum, quos Deus ad hunc usum creavit. Et propter hoc jejunandum est à detractionibus proximorum, à Dei blasphemiis, & ab omnibus illicitis loquelis, & otiosis: sic & jejunandum est ab illicitis aspectibus, ab illicitis auditibus, gressibus, cogitationibus, & generaliter ab omni eo, quod noxium est, & periculosum animabus humanis. Tertia est eleemosyna, hanc autem intelligimus ex ipso nomine, omnem misericordiæ subventionem, seu corporalis sit, seu spiritualis; eleemosyna enim ab ele, quod est misereri, dicitur; & propter hoc omne bonum, quod intuitu pietatis alii feceris, eleemosyna intelligitur, ut si (exempli causa) consilium, sive auxilium, & hoc sive temporale, sive spirituale, ex misericordiâ proximo impendis, eleemosynam ei largitus es. Quarta est remissio in fratres, sive sit molestiarum, sive contumeliarum, sive damnorum; certum est enim, quòd remittentibus omnia sibi debita, ab aliis remittuntur, & debita eorum. Quinta est disciplinatus, cujus sunt tres partes. Prima est afflictio doloris, ut verberum, ciliciorum, loricarum, ligutinarum ferrearum æstus, & frigoris, cæterarumque passionum, quæ dolorem inferunt corporalem. Secunda est afflictio laborum. Tertia est occupationum afflictio: hæ ergo afflictiones cùm ad impetrandam, vel conservandam, seu augendam, sive defendendam justitiam assumuntur, tunc justificationes vocantur. Considera ergo diligenter septem ista, & videbis, quòd justificationes nostræ sunt justitiæ impetrationes, incrementa, defensiones, & sacrificia Deo gratissima placatæque oblationes. Et hic finem faciamus tractatus istius de sacramentis, quæ virtute divina sibi assistente potissimùm sanctificavit, & de justificationibus, quæ ipsâ naturâ suâ, & merito, justificant majora, & altiora de his, quæ nobis nec est videre datum, nec scibere permissum, studiosis, & magis vacare valentibus, atque apud Deum majori gratiâ pollentibus reservantes. Et si enim ad perfectum de rebus tam sublimibus, tam magnis, tamque ab humani sensus parvitate distantibus, prout oporteret disserere, plenéque ac perfecte, scribere, peccatis nostris facientibus non valemus: gratias tamen largitori omnium bonorum Deo agimus, si vel modicam occasionem, ut sapientiores fiant, sapientibus damus, &c.

Rhetorica cœlestis in quo consistat.

Eleemosyna unde dicta.

TRACTATUS DE CAUSIS, cur Deus homo.

CAPUT I.

De corruptione virtutis nostræ appetitivæ interioris eleganter disputat, ejusque perversitatem, ac errorem evidenter, & aperiè demonstrat.

Bonam ad hoc quatuor radices. Primò virtutis nostræ appetitivæ interioris errorem, corruptionem, atque perversitatem. Secundò animalitatis nostræ rebellionem. Tertiò nostræ mortis, cui omnes addicti sumus, damnationem. Quartò totius nostræ rectitudinis incurvationem, & has quidem radices à sensibus omnium, & experientiâ accipi, quod quidem facere in omni facultate licitum est. Primùm patet, quia ipsa vitiorum opera, quàm suave nobis sapiant, & ea, quæ virtutum sunt, quàm asperum, ipsa experientia nos edocet. Deinde minora bona, quæ bona corporis nominantur, ut speciositas, agilitas, ut robur, & sanitas, quantò studiosiùs & ardentiùs amentur, atque quærantur à nobis, quàm proportionalia his animarum nostrarum bona, quis ignorat? Bona proportionalia his vocamus speciositatem animarum, agilitatem, robur, & sanitatem, quæ aut virtutes sunt, aut ex virtutibus. Tertiò ipsarum minima bona corporalia, quorum omnis usus est aut sustentatio corporum, ut escę, aut protectio, ut vestis, & lectus, aut exornatio, ut monilium, & anulorum, tantâ perversitate concutiunt, ut in eorum omnium inquisitione nec ordo servetur, nec modus, dum minima ipsa in primis quæruntur, maximè per omnem modum, quoniàm primis studiis, & maximis amoribus, similiter & laboribus, & si quid aliud vix est ad inquisitionem illorum, in maximis autem, quæ nemo dubitat animarum esse propria, nisi qui eas aut ignorat penitùs, aut æquat, aut postponit corporalibus, nulli sunt nobis amores, nulla studia, nulli labores, nullę delitiæ, & hoc dicimus quantùm est de cursu innatæ nobis corruptionis & naturalis consuetudinis; quòd enim nonnulli ad amorem, sectationemque virtutum se transferunt, & conferunt, divinæ bonitatis est beneficium, non humanæ virtutis officium. Et hoc in destructione pelagianæ hæreseos palàm Deo adjutore faciemus. Nobis ad præsens sufficit, quòd in sectatione virtutum sunt nobis labores, & dolores, & difficultates onerosæ; in sectatione verò vitiorum delitiæ: & istud invenitur non sine divino numine. Quia ergo sic se habent bonum, & malum ad appetitivam nostram interiorem, ut amarum, & dulce ad appetitivam nostram exteriorem; non potest autẽ esse ut appetitivæ nostræ exteriori amarum dulce sapiat, nec econversò, nec ut majus amarũ, minus amarũ, aut majus dulcę minus dulce, nisi perversitate ipsius: necesse est & in appetitiva nostra interiori similiter se habere, videlicet ut bonum malę ei sapiat,

Quatuor radices.

Bonum verbum.

Perversitas virtutis appetitivæ.

aut econversò, atque minus bonum, magis benè, idest majus malum minus malè, non nisi de perversitate, errore, & corruptione ipsius. Et quemadmodùm perversitas, error, & corruptio in exteriori appetitiva exteriorem indicant ægritudinem; sic interior necesse est ut indicet interiorem, sive spiritualem ægritudinem. Manifestum est ergo omnes filios Adæ interiori ægritudine, & vitio nativo laborare, ex quo est illis iste virtutis appetitivæ interioris error, atque perversitas.

Filij Ada omnes ægri.

CAPUT II.

De rebellione consequenter disputat, rebellione inquam animalitatis nostra, quam ipse dicit esse adventitiam, & illatam natura humana, non propriam, aut naturalem.

Rebellio verò animalitatis nostræ ad id, quod in nobis spirituale, atque nobilius, necessariò adventitia est, & illata naturæ humanę; primùm quoniàm ipsi philosophi ponunt proprium animæ ad corpus hoc quidem imperativum, illud autem ministrativum, omne autem proprium naturale est. A parte ergo corporis non est rebellio naturalis ad animam, sed totum quod facit animalitas adversùs animam, est à parte corporis. Animalitas ergo naturaliter non rebellat adversùs spiritum, sive adversùs id, quod est in anima nobilius, atque sublimius. Ampliùs. Si tanta est pax virium inferiorum, atque membrorum, ut sibi invicem infatigabili necessitudine obsequantur, sive subserviant, cùm tamen nullum alteri natura supposuerit, sive prætulerit: quantò magis animalitas nostra, quam naturalis ordo institutionis spiritui, idest animæ nostræ parti nobiliori regendam ipsa naturali lege, & institutione subdidit, servit quietè: ergo contra naturæ legem est alterius ad alterum rebellio. Ampliùs. Si naturalis est ista rebellio, cùm naturæ ordo, & institutio nihil habeat inhonesti, nihil turpitudinis; non habet ergo ista rebellio aliquid inhonesti; cur igitur rebellionem errorum, concupiscentiarum, cæterarum passionum, quibus virtus bellum induxit, & contra quæ omnes acies virtutum præparantur, omnia earum certamina suscipiuntur, perdomare, atque triumphare, & pro viribus exterminare jubemur? Ampliùs. Ipsa natura non solùm docet de animalitate nostrâ per certamina virtutum inquirere victoriam, sed etiam instigat nos, & commovet ad id ipsum: nullus autem motus naturæ frustra est naturaliter, aut vanè: frustra autem, & vanè esset, si esset ad finem impossibilem: igitur possibilis est parti animæ nostræ nobiliori victoria de animalitate nostrâ. Ampliùs. Nullus motus naturæ est contra ipsam naturam; igitur unius, & ejusdem naturæ motus non sunt invicem contra se. Ergo cùm indubitanter alii sunt naturales, videlicet illi, qui sunt ad perdomandum, & triumphandum animalitatem à parte animæ nostræ nobiliore, quàm more scripturæ vocamus hîc spiritum: necessariò motus rebellantes, scilicet qui sunt à parte animalitatis, contra naturam sunt. Rebellio igitur ista, quam fecit in nobis animalitas nostra contra naturæ primitivam institutionem est, seu ordinationem. Ampliùs. Si rebellio ista est naturalis, igitur contraria obedientia, & pax, erit inimica naturæ. Sed hic est status qui per certamina virtutum quæritur, & ad quem per illa venitur, ergo per virtutes venitur ad statum inimicum naturæ: & hoc est manifestè falsum, quia per virtutes non venitur, nisi ad meliorationem, & illustrationem naturę. Ampliùs. Impossibile est unam naturam principium esse contrariorum mo-

Rebellio.

Nullus motus naturæ frustra est.

Spiritus animæ pars nobilior.

E tuum & eam naturaliter, vel movere, vel moveri ad contrarios fines, sed contrarii fines sunt sublime honestatis, & deorsum, sive infimum, vitiosarum passionum; ergo cùm una sit natura humana, impossibile est ipsam moveri naturaliter in utrunque istorum finium. Nefas autem est dicere, quòd motus ad honestatem sit humanæ naturæ contrarius: restat ergo, ut motus animalitatis, ubi honestati rebellent, sint naturæ contrarii, & principium hujusmodi motuum est vitium, quia honestati contrarium, & plaga est, quia naturæ inimica passio, & læsio. Confitentur autem nobiscum ipsi philosophi gentilium, ut Tullius; ut enim inquit sæpè diximus, & sępiùs dicendum est, naturâ sumus avidissimi, & appetentissimi honestatis; contra naturam factum est, quòd avidissimi, appetentissimique sumus inhonestatis. Hæc est plaga, quam quærimus, naturæ humanæ illata. Hæc est rebellio de qua dixit Apostolus Rom. 7. Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meę, & captivantem me in lege peccati: condelector enim legi Dei secundùm interiorem hominem, quem nos spiritum vocamus, ut dictum est. Et iterùm: Ego ipse mente servio legi Dei: carne autem legi peccati. Et iterùm in 8. Qui secundùm carnem sunt, quæ carnis sunt sapiunt: qui verò secundùm spiritum, quæ sunt spiritus, sentiunt. Item in 7. Cùm essemus in carne, passiones peccatorum quæ per legem erant, operabantur in membris nostris: nunc autem soluti sumus à lege mortis, in qua detinebamur, ut serviamus in novitate spiritus. Item in 5. ad Galat. Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis: caro enim concupiscit adversùs spiritum: spiritus autem adversùs carnem, ut non quæcunque vultis, illa faciatis: deinde manifesta sunt opera carnis: & enumerat vitia, carnem vocans ipsam animalitatem nostram, hinc id totum in nobis, quod est nobis commune cum animalibus cæteris, hoc ipsum veterem hominem vocat. Et 3 Colos. Expoliantes vos, inquit, veterem hominē cum actibus suis, & induentes novum hominem, qui renovatur in agnitionē Dei secūdùm imaginem ejus, qui creavit eum novum hominem vocans ipsum spiritum cum decore, & venustate honestatis suæ, quæ est integra virtutum suarum speciositas. Hæc autem testimonia non ideò adduximus, ut velimus eis inniti, aut eis tanquàm radicibus pro bono uti: quoniàm non cum eis agimus, qui credunt testimoniis scripturarum, sed ut ipsam veritatem fidei, quam quærimus, scriptam monstremus.

F

Notą

G

Vetus homo.

CAPUT III.

H

Acutissimè disputat, ostendens corpus humanum, quod organum est animæ, conditione suâ primitivâ non esse caducum, & deficiens: sed adventitiè & illativè, & velut ex accidenti.

Nunc autem circa tertiam radicem negociabimur. hæc est mortis damnatio, ut diximus, cui omnes addicti sumus. Intendentibus ergo animæ humanæ nobilitatem & inquirentibus eam inquisitione perscrutata, invenitur indubitanter ejus essentia perennis, & indeficientis operationis: quapropter non congruit ei, nisi organum perennis, & indeficientis obedientiæ: carpentarium enim indeficientis operationis in arte sua non decet dolabra deficiens, nisi renovatione, & multitudine dolabrarum compensaretur ei unius dolabræ defectus, atque caducitas. Hoc autem in anima humana esse non potest: una enim anima humana non nisi organum unum,

Notā.

unum, id est corpus habere potest, licet Pythagoras, A & discipuli ejus, aliter senserunt; quem errorem hic destruendum non suscepimus: Aristoteles tamen, & ejus sequaces philosophicis rationibus, quæ adhuc extant in libris eorum destruxerunt. Organum igitur caducum, & deficiens, & cujus defectus renovatione, atque successione organorum non impletur, incongruens est, & insufficiens perennitati, & indeficientiæ animæ humanæ: ergo naturaliter non ei datum tale organum, aut aptatum, cùm natura in omnibus naturaliter facit quod decet, & congruit, & sufficit, & ut aiunt ipsi philosophi, quantò melius potest, atque perfectiùs Hujusmodi ergo organum non est naturaliter, idest, institutione, & conditione suâ primitivâ, corpus humanum tam caducum, & deficiens: caducitas ergo, & deficientia non veniunt corpori humano naturaliter, sed adventitiè, & illatè. Ampliùs. Sive equum, sive domum, animæ corpus humanum nomines: animam verò sessorem, aut habitatorem, nullo modo decuit sessorem esse perpetuæ sessionis & equum correlationem habere caducam; oppositorum enim eadem oportet esse ea, quæ à parte generis habent. Si ergo ad invicem sunt anima humana, & corpus ipsius, ut sessor, & equus, B cui insidet, ut inhabitator, & habitaculum, tamen relativa naturaliter necesse sit esse coæqualia. Si autem perpetua naturaliter, & indeficiens ipsa sessio à parte animę, similiter & inhabitatio à parte ejusdem: ergo & correlationes à parte corporis necesse est esse perpetuas. *Philosophi gentium.* Faciamus autè & istud planiùs, ut ipsi philosophi benè dicunt proprium est animæ ad corpus, hoc quidem imperativum, & illud ministrativum; & hæc relativa dicuntur ad invicem, sicut & actus eorum, sicut & imperium, & ministratio: naturaliter ergo coæqualia sunt. Quia ergo imperativum indeficiens & perpetuum in imperando, necesse est, ut ejus oppositum in opposito, idest ministrando, sit perpetuum & indeficiens: similiter autem sicut se habet imperativum ad imperationem, sic prorsùs ministrativum ad ministrationem: naturaliter igitur *Nota.* permutat imperativum ad ministrativum, ut imperatio ad ministrationem. C Quia ergo ministrativum deficiens est à sua ministratione, seu morte, seu senio, seu passione alia, contra naturalem ejus & primitivam institutionem hoc esse palàm est, cùm primitiva institutio ejus requirat illud esse perpetuum, sicut imperativum est; eodem modo est in sessivo, & sessibili, in habitante, & habitabili; similiter enim se habent per modum relativorum, & propter hoc necesse est, ut naturalis sit eis coævitas. Non potest ergo esse ut alterum sit naturaliter perennis essentiæ, alterum autem deficientis in tempore. Ampliùs. Sicut vita & mors ad invicem, sic mortalitas & immortalitas, naturaliter, quia sunt contraria: sicut ergo naturalis mors, & vita, nunquàm communicant in subjecto, & illud sibi patiuntur, aut dividunt, quod est dicere, quia non accidit, nec potest accidere per naturam alicujus subjecti, ut simul sit vivum, & mortuum, aut partem habeat simul vivam, & mortuam; sic mortalitas, & immortalitas, D naturaliter non communicant subjectum aliquod, nec illud dividunt sibi. Naturaliter autem partem habet sui immortalem homo, animam videlicet; ergo reliqua pars, ejus caro, non est mortalis naturaliter; quòd ergo est mortalis, factum est ei ex accidenti. Ampliùs. Si natura nunquàm conjungit vitam, & mortem in uno subjecto, ergo neque principia eorum; quod enim facit natura in actibus, hoc in principiis eorum, & econversò Cùm ergo immortalitas sit naturaliter in essentia humana, & hoc pro parte nobiliori quæ est anima, mortalitas non erit in eadem naturaliter: cùm igitur in ea sic erit, hoc necessariò ab accidenti. Nec est objectio, si quis dicat quòd in paralitico, & habente membrum aliquod aridum, conjuncta sit sanitas, & ægritudo, mors, & vita, quia hoc non est per naturam immò per naturæ læsionem: natura autem per se non operatur læsiones suas. Ampliùs. Mortalitas & immortalitas opposita sūt: necessariò ergo erunt circa idem susceptibile, & hoc est vivens, neque enim mortale, neque immortale potest esse, nisi vivens, similiter & perennitas vitæ, & deficientia illius non nisi circa vitâ: abscissio autem vitæ mors est: continuatio autem perpetuatio. Sed nec habitus per privationem, nec alterum contrariorum per alterum fieri habet naturaliter; ergo continuatio vitæ humanæ non habet fieri per mortem naturaliter, quia natura humana perpetuanda erat, & transferendus erat homo ad immortalitatem, quantùm erat de conditione suæ creationis; ad hoc enim creatus erat: non fuit ergo transferendus per mortem, quia privatio non debuit esse ad habitum. Quòd igitur mors intervenit in ea inter vitam naturæ, & vitam gloriæ, non est naturalis ordinationis; naturaliter enim plùs distant mors, & vita, quàm vita & vita, utpotè nobilior, sive fœlicior: ergo cùm à vita inceditur per mortem ad vitam nobiliorem, inceditur per id, quod est remotius, ad id, quod est propinquius Incessus ergo ad mortem declinatio est à rectitudine naturalis incessus: omnis autem naturalis incessus rectus est. omnis ergo declinatio à rectitudine est contra naturam, & morem, igitur & mors contra naturam humanam: cujus enim finis contra naturam, & motus, & vita contra eam est. Quòd ergo morimur, non naturæ est proprium, immò extraneum, & illatum. Ampliùs. Quicquid natura intendit, non est ei impossibile: nihil enim intendit frustra, vel vanè; frustra autem, & vanè intenderet, quod ei esset impossibile acquirere. *Mori non proprium naturæ.* Item quicquid anima naturaliter invita, repugnansque, patitur, contra illam est, quia generaliter continuationem vitæ suæ naturaliter intendit, & quærit natura humana, & mortem repugnans, invitaque patitur. Manifestum est ergo, & mortem esse illatam, & vitæ continuationem naturaliter non solùm possibilem, sed debitam: nihil enim quærit natura naturaliter, nisi quod est sibi debitum: manifestum est ergo vitæ continuationem humanæ naturæ esse ablatam, & mortem non esse vitæ humanæ confirmationem, sed potiùs abscissionem. Nec est simile de vita brutorum animalium, quia natura corporalis tantùm est, & nihil portat nobilitatis extra, vel ultra corpus, & ideò conditiones corporis sequitur. Neque verisimile est naturam brutalem invitam, atque repugnantem mortem accipere, nisi fortè violenta sit & illata: sed si senio, & naturali resolutione adveniat, omninò eam nihil molesti habere verisimile est: naturales enim motus omninò immunes sunt à labore, fatigatione, & molestiâ. *Naturales motus immunes à labore.* Adjuvamur etiam ad hoc per naturalem luctū chororum & planctum, qui in funeribus fieri consuevit: iste enim luctus, quia omnium est, & apud omnes, necessariò naturalis est: & propter hoc tanquàm vox naturę habendus: vocem autem naturæ impossibile est esse mendacem: quia ergo hac voce clamat natura humana ubique, mortem extremum malum suum esse: necesse est esse mortem extremum malum, intelligo corporale. Si autem esset mors vitæ consummatio, & naturalis cursus expletio, esset bonum naturæ, & finis intentus De fine autem, quem intendit natura, non solùm non est ei dolor, sive molestia, cùm illum adepta fuerit, sed delectatio, & gaudium; igitur necessariò mors est, plaga, sive damnatio, il-

Mors plaga adventitia. lata humano generi, & adventitia, non primitiva, E indita à Deo, vel innata.

CAPUT IV.

Agit de quarta radice, quam curvitatem spiritualem vocat, quam etiam illatam dicit, & adventitiam: deinde ad originale peccatum descendit.

Rectitudinis spiritualis incurvatio. Quarta verò radix, quam præmisimus, est naturalis nostræ rectitudinis incurvatio, rectitudinis dico spiritualis, cui attestatur ipsa rectitudo humani corporis; cætera enim animalia, ut ait Tullius; natura dejecit ad pastum: solum hominem erexit ad sidera. Simile est illud. Os homini sublime dedit, cælumque videre, & generaliter in omni specie, alia figura corporis, & singulorum membrorum, atque compositio, naturæ interiori attestatur, sicut ungues fortes, magni, acuti, aduncati, & dentes, & oris fixio, magnam attestantur rabiem, sicut apparet in leonibus. Contrarium verò attestatur mansuetudo, sicut apparet in hominibus. Ipsa ergo rectitudo humani corporis indicium est internæ naturalis rectitudinis: curvitas ergo, quam econtrariò videmus in hominibus, est humanæ naturæ illata. *Curvitas interior.* Curvitas autem est, qua interiùs declinatus est à sublimibus, idest spiritualibus bonis, & malis agnoscendis, atque videndis, & sentiendis; incurvatus autem ad minima bona, quæ sunt terrena, atque carnalia, illudendusque ab eis erroribus, & phantasiis, & onerandus solicitudinibus: similiter & affectus in spiritualibus, & æternis bonis, à malis penè funditùs est abalienatus. Quia ergo incurvatio, & rectitudo contraria sunt: rectitudo autem naturalis, erit necessariò incurvatio contra naturam, cùm sit naturalis ęgritudinis læsio, atque plaga. Ampliùs. Ista curvitas est similitudo quędam brutorum animalium, & æquatio quædam; naturaliter autem est homo sublimior, quàm bruta, & vita ejus nobilior; igitur adæquatio ad illa in natura, & assimilatio in vita, (cùm ista duo patiatur, & contrahat ipsa sua origine) pœnæ sunt adventitię, & illatæ. Id quoque, quod est brutum animal lege primitivæ conditionis, hoc videmus nasci hominem per vitium originalis: animal enim animal nascitur primitiva lege, & conditione naturæ: homo autem nascitur animal ea animalitate, de quâ superiùs locuti sumus: nascitur ergo ejus conditionis & status, cujus sunt ipsa bruta animalia per naturā non ergo nascitur in sublimitate naturali natura humana, sed depressa ab altitudine, qua debuit esse brutis superior, & degenerata à nobilitate, qua debuit esse longè brutis præstantior, Deoque quadā assimilatione vicinior. *Homo quomodò nascitur, sicut brutum.* Transformatio igitur ista monstruosa pœnæ esse, dubitari non potest, quia homo comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis Ampliùs. Si consideravimus aliquos homines in statu rectitudinis naturalis: cæteros autem homines, quales nascuntur, videbimus manifestè illos homines, cæteros autem quasi jumenta Istam autem miseriam, ut essent quasi jumenta, nec antequàm nascerentur, meruerunt, cùm non essent, neque postquàm nati sunt, quia secundùm hoc esset inflicta eis pœna ista, antequàm illam meruissent. Cùm autem tales nati sint, sine merito ergo nati sunt tales Quia ergo naturalis rectitudinis nobilitas jure erat eis debita, & cùm esset ablata, necesse est, ut aliquo judicante sit hoc factum; durissima enim pœna est hominem quasi jumentum fieri; & contra naturam humanam indubitanter est, tanquàm magna ejus depressio, & vilificatio: est ergo adventitium, & illatum. Ampliùs. Si consideremus amorem corporalis voluptatis, & vincula desideriorum hujusmodi, & locum miseriæ istius, inveniemus locum istum carcerem, amorem cathenam, desideria vincula; ergo inveniemus miserum hominem in carcere, cathena & vinculis, quæ omnia indicia sunt præcedentis peccati, pro quo ista inflicta sunt. *Nota.* Ampliùs Sicut incurvatio corporalis non potest esse nisi plaga, & læsio, illata in corpore humano; sic curvatio spiritualis in ipsa anima: sed neque errore naturæ facta esse potest ista curvatio; naturā enim universaliter, & continuè, errare impossibile est: hæc autem incurvatio ei in omnibus est, & ipsa non interrumpitur: restat ergo, ut plaga sit ista incurvatio, plaga inquam, illata humanæ naturæ universaliter Ampliùs. Si naturalis esset ista incurvatio quemadmodùm in brutis, nihil haberet turpitudinis vituperandæ in nobis, sicut nec in ipsis, & sequi illam F esset ad naturam vivere in nobis, sicut & in illis, & propter hoc doctrinæ & disciplinæ morum, & leges, quibus passiones istę aut compescuntur, aut extinguuntur, iniquæ essent: quoniàm naturæ & Dei ordinationi contrariæ, qui naturam sic instituit, & non potiùs agendum esset nobiscum de moribus, quàm cum brutis: morum etiam, & virtutum studia abjicienda essent nobis, tanquàm inimica naturę. De hoc Salomon Eccles. 7. Creavit Deus hominem simplicem, & rectum; ille verò se miscuit infinitis quæstionibus. Aggregantes autem ex his quatuor radicibus sermonem, dicimus quia omnia ista mala, quæ enumeravimus, non sunt casualia generi humano, cùm universalia sint, atque communia: casus enim rarus, & particularis est, quia ergo nec naturalia sunt, G nec casualia, providentia regentis aut immissa sunt, *Casus.* aut immitti permissa: sed nec immitti potuerunt à regente, nec permitti, nec immitterentur, nisi justo judicio: tam nobilem enim creaturam suam Deus, & morti addici, & tot, & tantis afflictionibus affligi innocenter, qualiter permitteret? ergo justo judicio patitur genus humanum omnia mala ista. Injustè autem ista patitur, si ista non meruit; non autē meruit ista mala in nascendo, ut jam ostendimus: nascentes enim ista mala secum contrahunt, & cum istis necessariò nascuntur: ergo ea meruit in aliquibus, qui vel nati non sunt, vel non tales nati: si enim tales nati essent, necessariò peccatum eos præcederet, propter quod in ista damnatione nascerentur. Manifestum ergo aliquos vel aliquam præcessisse, & hoc effecisse, ut talis, idest, animalis, atque mortalis ex eo posteritas nasceretur. H Jam ergo stabilivimus originale peccatum utroque modo suæ acceptionis, quia originale peccatum dicitur, & est, illud peccatum, *Originale peccatum.* quod fuit meritum, & origo totius damnationis istius, & ipsa originalis damnatio secum quâ omnes nascuntur; & certum etiam fecimus in aliquo, vel in aliquibus parentum naturam humanam & peccato originali, & vitio, atque damnatione olim fuisse immunē, qui si Adam, & Eva vocati fuerunt, aut aliis nominibus, non refert, quantùm ad finem quem intendimus: & magnum est si nihil in hoc infidelitas scripturæ crediderit. Manifestum est & illud Apostoli Rom. 8. Per ea, quæ diximus, & corpus quidem mortuum est propter peccatū; jam enim invectum est peccatū, propter quod damnatio mortis inflicta est, & originale vitium contractum, iis exceptis quos privilegio gratiæ divina bonitas exemit. Si quis autem quærat, quā justitiā Dei uno peccante, aut duobus, tota posteritas in dānatione mortis derelicta est? Respondimus in tractatu de originali

originali peccato. Et ad hoc ipsum respondemus, A quòd justo Dei judicio peccantes ipsi in naturâ suâ corrupti sunt pœnaliter, quam ipsi culpabiliter per peccatum corruperant. Corruptio autem illa naturali lege generationis transfundi debuit in filios, ut quod fuerat pœna merita, & inflicta parentibus, esset in filiis per legem generationis transfusa corruptio: quemadmodùm si merito peccati alicujus lepra inflicta esset eidem, & transfunderetur per legem generationis in filios, in patre quidem esset pœna merita, & inflicta lepra hujusmodi: in filiis autem esset quasi natura, non autem peccati pœna; non enim est in filiis pro peccato inflicta.

Solutio.

CAPUT V.

Quomodò curandum fuit vulnus originalis peccati, pulcherrimè hic docet.

B

Originale peccatum quid.

POst hæc, quâ medicinâ curandum fuit originale peccatum, quia & vulnus fuit in perpetrantibus, & ægritudo in posteris contrahentibus; quâ satisfactione emendandum, quia reverâ transgressio fuit legis positæ, & alieni juris invasio; quo sacrificio expiandum, seu repropitiandum, quia reverâ peccatum fuit, & offensa in Deum, quo lavacro diluendum, quia & contaminatio fuit parentum perpetrantium, & posterorum nascentium; quo pretio redimendum, quia proculdubiò venundatio fuit tam committentium illud parentum, quàm contrahentium posterorum, inquirere tentabimus Et primùm dicamus illud, quòd contraria contrariis curantur tam in spiritualibus quàm in corporalibus, ut vitia virtutibus, & effectus vitiorum, & opera, effectibus virtutum, & operibus: deinde quia par, aut major debet esse satisfactio transgressione, & debet eidem esse contraria. Procedamus ergo ex his tribus radicibus, & dicamus; quia primum peccatum necessariò inobedientia fuit, & avaritia, atque superbia; qualiter enim verum sit illud, quod in decimo Eccles. dicitur. Initium omnis peccati superbia; & illud in 6. primæ ad Tim. Radix omnium malorum cupiditas; & illud: peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei; non nunc probandum suscepimus, licet probatio expedita sit; peccatum enim nihil aliud est, quàm distortio à rectitudine: circa idem autem (inquit Aristoteles) sunt rectitudo, & peccatum, volens indubitanter rectitudinem, & peccatum esse contraria. Rectitudo autem est, quæ debet regula esse totius nostræ voluntatis, quam lex Dei exprimit. Propter hoc idem est declinare à lege, quod declinare à rectitudine divinæ voluntatis, & ideò declinare à lege, verissimâ ratione peccare est Superbia verò juxta rationem verbi ipsius super ire est, hoc est super statum sibi competentem & congruum ire, & hoc tunc fit, cùm à commissâ sibi administratione, seu in seipso, sive in aliis, in eorum dominationem quis prosilit, & in quibus debuit esse servus, dispensator, atque minister, agit dominum propriâ voluntate administrare volens, quod aliena tantùm fuerat dispensandum Cupiditas autem est velle suum facere, vel suum habere, quod habendum fuerat alienum Avaritia verò appropriare sibi, quod commissum fuerat ad dispensandum: & propter hoc cupiditas omnis, & avaritia, furtum est spirituale, dum res aliena spiritualiter per cupiditatem rapitur, aut commissa, quæ pro beneplacito committentis dispensanda erat, appropriatur. Quia ergo in omni peccato ista tria concurrunt, in omni peccato discrepatur à rectitudine divinæ voluntatis, & alienum concupiscitur, aut ut proprium usurpatur. Et intelligimus rem alienam etiam nosipsos, vires nostras, membra, & corpus, & omnia alia; hæc enim omnia nobis commissa sunt ad utendum pro divino beneplacito voluntatis. Et propter hoc in quocunque eorum usum propriæ voluntatis nobis vendicamus, & ab administratione in dominationem cadimus, & quod nobis commissum est, avarè, furtivéque nobis appropriamus. Non potest autem dubitari, quin in omni opere malo aliquo eorum, quæ enumeravimus, pro nostra voluntate, & contra Dei voluntatem utamur, manifestum est ergo id, in quo eramus, & dicamus, quia manifestum est ex his, quæ diximus, quoniàm peccatum primorum hominum, qui peccaverunt, necessariò fuit superbia, avaritia, & inobedientia. Ex radicibus autem positis superbia curanda fuit per humilitatem, avaritia per largitatem, & inobedientia per obedientiam.

Contraria contrariis curantur.

C

Peccatum quid.

D

In omni peccato tria concurrunt.

CAPUT VI.

De medicina contra lapsum.

INcipiamus ergo, & prosequamur unumquodque istorum per se, & dicamus: quia superbia illa fuit ab omnimodâ servitute in omnimodam dominationem; qui enim omnimodè servus erat, se gessit dominum, vel sui, vel aliquo eorum, quæ sibi commissa erant administranda pro divinæ beneplacito voluntatis, utendo ejus beneplacito propriè. Certum autem est quòd ista superbitio habet humilitatem çqualem, atque contrariam, quæ est descensio ab dominatione omnimoda in illam omnimodam servitutem. Omnimodè reverà se gessit dominum primus ille peccator, dum in nullo mandato Dei dominantis obedivit, dum propriam voluntatem tunc in omnibus adimplevit. Ergo superbitio ista, quæ fuit omnimodæ dominationis usurpatio, ab omnimoda servitute emendanda fuit per humilitatem, quæ esset ab omnimodâ dominatione omnimodæ servitutis assumptio. Hoc autem fuit in Deo nostræ humanitatis assumptio: solus autem Deus in alto est omnimodæ dominationis, & nos in infimo omnimodæ servitutis: descensio ergo à suo alto ad nostrum infimum, descensio fuit, & humiliatio, quam requirebat primę humanæ superbitionis emendatio, est enim ei æqualis, quia secundùm eosdem terminos. ascensus enim & descensus secundùm eosdem terminos necessariò sunt æquales: sunt & contraria, quia generaliter motus ad contraria, contrarii sunt. Ampliùs. Omnimodæ servitutis abjectio, & omnimodæ servitutis assumptio, seu susceptio, contrariæ sunt, & æquales: ergo cùm altera fuit peccatum primi peccantis hominis, necessariò fuit emendenda per alteram: ergo necesse fuit aliquem assumere omnimodam servitutem, ut peccatum illud emendaretur: non potuit auté illam assumere, nisi qui expers ejus erat penitùs. Solus autem Deus immunis erat ab omnimodâ servitute; omnis namque creatura omnimodæ servituti ejus erat obnoxia, & subjecta. Ampliùs. Omnimodæ dominationis usurpatio contrariam habebat, & æqualem omnimodæ dominationis spontaneam exinanitionem, seu depositionem; nec aliud potest ei inveniri æquale, atque contrarium: ergo necessariò emendanda fuit illa usurpatio per illam, & hoc nihil aliud fuit, quàm quod legitur ad Phil. 2. & semetipsum exinanivit formam servi accipiens: & id quod legitur Lucæ 22. Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat. Et Matthæi 22. Filius hominis

Superbia Adæ.

Humilitas Christi.

non venit ministrari, sed ministrare. Si quis autem dixerit, quia usurpatæ dominationis depositio, & reditus ad infimum suæ servitutis debeat esse emendatio hujusmodi usurpationis, errat indubitanter, quia hoc non est nisi restitutio ipsius ablati, dum se ipsum quem malè usurpaverat sibi, Deo restituit, sed usurpationis adhuc injuriam, & contumeliam non emendat: manifestum enim est quia aliud est injuria, quæ domino irrogatur in usurpatione rei suæ, aliud res ipsa, quæ aufertur, & damnum, quod irrogatur. Peccator ergo quicunq. in redeundo ad statum pristinum, se ipsum utique Deo restituit, sed apostasiæ injuriam, quam à Deo recedendo intulit, servitutisque suę jacturam, quam Deo tempore peccati fecit, eo ipso quòd redit, nullatenùs emendavit, & hoc inde palam est, quia se totum debebat Deo, debebat insuper & emendam injuriæ; duorum ergo factus est debitor, & propter hoc soluto altero tantummodò pro reliquo manet obligatus. Manifestum est ergo, quia primi parentes per restitutionem suæ pristinæ servitutis, & administrationis, injuriam apostasiæ nullatenùs Deo poterant emendare, sed neque etiam si magis servi, ut ita loquar, magisque subditi redirent, quia impossibile erat, ut tantùm per humilitatem descenderent infra se, quantùm per superbiam ascenderant supra se: hæc autem erat sola, & condigna satisfactio, ut quantùm illi ascenderant supra se, tantùm aliquis descenderet infra se: hoc autem solus Deus poterat, ut diximus, & propter hoc solus Deus in persona propria primorum parentum superbiam humiliatione sua potuit emendare: nihil enim erat tantùm infra primos parentes aut eis inferiùs quantùm Deus erat illis superior. Solus ergo potuit tantùm descendere infra humiliando se, quantùm Adam ascendit supra se, superbiâ elevando se. Ampliùs. Si concesserit nobis infidelis quòd scriptura dicit Gen. 4. quia ex illa suggestione, & promissione serpentinâ, eritis sicut dii scientes bonum, & malum, peccaverunt, deitatis altitudinem ambientes: erit probatio lucidior: quia enim in altitudinem deitatis se extulerunt per superbiam, rectè fuit, ut emendatio hujusmodi elevationis, esset depressio ab alto deitatis, ut ita sibi invicem operarentur transgressio, & satisfactio, ut quia illi ab humilitate humanitatis in altitudinem deitatis superbiendo se extulerant, emendatione ab illa altitudine deitatis ad humilitatem humanitatis descenderent.

Nota. | Solus Deus potuit emendare peccatum Adæ.

CAPUT VII.

De avaritia.

NUnc verò circa avaritiam, & largitatem, divitias, & paupertates negociamur, ostendentes peccatum primorum parentum, non nisi satisfactione, quam expressimus quantùm erat de ejus qualitate, & magnitudine, emendari potuisse. Hoc autem dicimus, quia novimus, Deo de suæ potestatis immensitate alium modum fuisse possibilem, sed peccati modum, & magnitudinem, hunc modum requirere satisfactionis, dicimus. Si ergo peccatum illud fuit avaritia, necessarium fuit ex positis radicibus, ut largitate contrariâ curaretur: contraria enim sunt avaritia, & largitas: restat ergo inter eas, ut quæratur ęqualitas: necesse ergo fuit, ut quanta erat avaritiæ rapina, tanta esset largitio largitatis. Quia ergo rapina fuit deitatis: hanc enim primi homines ambierunt, ut ponitur, necesse fuit, ut fieret & largitio illius è contrario, ut quàm avari fuerant in rapiendo spiritualiter, seu cupiendo

Avaritia Adæ.

E alienum perditores primi, tam largus esset in largiendo proprium reparator: & ideò quantùm fuit quod rapuerunt, tantùm oportuit esse, quòd ipse donaret, & hoc erat deitas, secundùm quod habemus ex scriptura. Ampliùs. Omnimodè pauper fieri dives illo peccato concupivit; ergo econtrariò, ut medicina responderet ex æquo, & contrario, necesse fuit, ut omnimodè dives, omnimodè pauper efficeretur. Omninò autem pauper primus homo erat, qui omninò nihil habebat suum: omnimodè dives Deus: qui totum habebat suum: in omnimodè autem paupere usurpatio omnimodam divitiarum largitatem contrarium habuit, & æquale, in omnimodo divite, & appetitum omnimodæ paupertatis. Ampliùs. Cùm esset primus homo omni modo pauper, id est, omninò nihil habens, per avaritiam factus est omnimodè dives, & omnimodè habens, in hoc quidem facto non jure, sed injuriâ. ergo oportuit, ut omnia jure habens, omnimodè pauper, & non habens efficeretur, & ut planiùs faciamus, quòd diximus omnimoda avaritia suorum omnimodâ largitione emendanda fuit. Nulla autem creatura habuit aliquid omnimodè suum, præter peccatum: & propter hoc omnimodam omninò suorum largitionem solus creator efficere potuit: sicut ergo Adam per furtum, & rapinam factus est, quasi dives, cùm nihil haberet; sic oportuit, ut Deus fieret quasi pauper, cùm omnia haberet. Et hoc videtur prædixisse Salomon Proverb 13. Est quasi dives, cùm nihil habeat, & est quasi pauper, cùm sit in multis divitiis. Sicut Apostolus in 8. secundæ Corin. expressè dicit: scitis, inquit, gratiam domini nostri Jesu Christi, quia propter nos egenus factus est, cùm esset dives. Non potest autem dubitari, quo in rapina divitiarum assumptione paupertatis, & largitione earum emendanda sit, habet enim utrumque contrarium in Deo, ut ostendimus. Item omnimoda sui, & suorum usurpatio fuit peccatum primi parentis peccantis, qui se toto, & suis propriâ voluntate usus est contra imperium Dei, illum jure plenissimo possidentis, & usurpatio non habuit contrarium adæquatum, nisi omnimodam sui ipsius largitionem: omnimodè enim, & jure plenissimo possessus factus est omnimodè possessor, legitimo possessori ablatus; ergo oportuit, ut dominantissimus possessor fieret omnimodè possessus, & jus omninò non habenti collatus. Et hoc est quod dicit Isa. 9. Parvulus natus est nobis, & filius datus est nobis. Et illud: Redemptionem misit populo suo. Attende contrarietates eorum, possidere, & possidendi auferre jus, omnimodam solutionem, & omnimodam injuriam, avaritiam, & largitatem, & videbis perspicuè, quòd alterum fuit sicut transgressio, & alterum sicut emenda, paria, atque contraria, nec alibi potuit illa transgressio contrarietatem adæquatam invenire & propter hoc neque medicinam, neque emendationem potuit aliunde habere. Nunc autem prosequendum erit nobis tertium, scilicet inobedientia, quæ necessariò primum peccatum fuit. Dicimus ergo, quia inobedientia fuit ejus, qui omni modo tenebatur obedire, quæ non habuit contrarium sibi adæquatum, nisi obedientiam ejus, qui nullo modo tenebatur obedire: esse enim non habet contrarium nisi unum, & obedientia non habet contrarium, nisi inobedientiam: nec illa habet, nisi istam complexionem, quę contrarietatem efficiat; sicut in libro Topicorum apud Aristotelem didicisti. Non potuit ergo inobedientia ejus, qui omninò tenebatur obedire, per aliam emendari, quàm per obedientiam ejus, qui nullo modo tenebatur obedire: hic autem erat solus Deus.

F G H

Nota. | Salomon. | Nota. | Inobedientia Adæ.

Inobedientia per obedientiam Ampliùs. Inobedientia illa fuit per obedientiam emendanda, sicut apparet ex radicibus, quas ab initio posuimus. Quia ergo nulla obedientia inveniri poterat, nisi in aliquâ creaturarum, aut in ipso creatore, necessariò per obedientiam alicujus ex creaturis, aut per obedientiam ipsius creatoris: non autem per obedientiam alicujus ex creaturis, quod inde est, manifestum, quòd unaquæque creatura ex toto posse suo, & viribus, per se ipsam, & pro se ipsa obedire tenebatur auctori suo jure creationis, & conservationis suæ: ergo quantumcunque obediret, etiamsi totum posse in obediendo creatori suo expenderet, non exolveret, nisi proprium debitum, debitum inquam quo tenebatur ratione propriæ creationis: non solveret ergo debitum primæ inobedientiæ, sive transgressionis. Sed neque primus transgressor per obedientiam suam quantumcunque poterat inobedientiæ suę debitum exolvere; quamcunque enim obedientiam Deo impenderet, ad illam etiam sine inobedientiæ suæ debito tenebatur, ergo alio debito tenebatur ad illam: illud ergo debitum in ejus exhibitione, non aliud solveretur. Quòd autem quælibet creatura ad omnimodam obedientiam teneatur, & per seipsam debito innatam absque ulla contracti debiti superadditione, inde manifestum est, quia nulli ex creaturis licet naturaliter divinis legibus, aut regulis, in aliquo contraire. Ad hoc igitur tendit ratiocinatio nostra, quòd per nullam creaturę obedientiam emendari potuit illa prima peccantium hominum inobedientia, quæ per obedientiam necessariò emendanda fuit, & per obedientiam creatoris ex necessitate emendanda. Necesse ergo fuit creatorem fieri obedientem, non solùm obedientia, quæ illam inobedientiam, etiam tanquàm satisfactio condigna æquaret, sed etiam quę illam tanquàm morbum medicina sanaret; nisi enim medicina morbum interimat, sanitas non poterit provenire, & ideò necesse fuit, ut major esset obedientia redemptoris, quàm præcesserit inobedientia perditoris: quod non solùm debebat esse emenda illius, & satisfactio, sed etiam medicina. Hæc autem omnia, quæ ad hoc præmissis rationibus construximus, paucis verbis comprehendit Apostolus 2. ad Philip. Semetipsum exinanivit formam servi accipiens. Ampliùs. Esse sub lege, & esse liberum à lege sunt contraria: cum quoque, qui sub lege est, fieri extra legem, hoc est, liberum se gerere à lege, & liberum fieri sub lege, subditumque legi se gerere, sunt contraria adæquata, quod est (ut ita dicamus) huic quod est omninò subditum legi omninò se liberum gerere, non erit aliud contrarium adæquatum, nisi omninò liberum lege omninò se ei subdere: ergo aliud non potest esse satisfactio, aut medicina illius. Quia ergo peccatum, de quo intendimus, tale fuit quòd omninò subditus omninò liberum se gessit, necesse fuit, ut satisfactio ejus, & medicina talis esset, quòd omninò liber à lege, subditum omninò se gereret. Nullus autem talis erat excepto creatore: creatorem ergo oportuit fieri omninò subditum: omnis enim creatura sub legibus est creatoris. Factus est igitur creator sub lege, sicut dicit Apostolus in 4. Gal. At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus filius suum factum ex muliere, factum sub lege. Ampliùs. Nulla creatura potuit de proprio solvere debitum peccati illius, quia si etiam concedamus aliquam creaturam habere proprium, tamen non habet illud, nisi commissum, ut potiùs alienum sit quicquid habet, & totum habet ab alio, & ideò in totum, & pro toto tenetur. Omne autem alienum debetur ei, à quo habetur: ergo omnis creatura & se debet, & omne, quod

Nota.

Inobedientia Adæ sola obedientia Dei emendari potuit

Nota.

Creator factus est sub lege.

A habet. Sed nullius rei solutione potuit solvi, nisi debitum, quo illa debetur, verbi gratiâ, cujuscunque pecuniæ solutione non solvitur, nisi debitum, quo illa debetur, si tamen ipsa debetur. Si ergo se ipsam, sive aliud quodcunque ex eis, quæ habebat quæcunque creatura solveret, non solveret nisi debitum, quo se ipsam debebat. Nulla ergo creatura solvere potuit debitum primæ transgressionis, sive se ipsam solveret, sive aliud ex eis, quę habebat; & hoc est, quia ex unius rei solutione non potuit solvi, nisi debitum, quo illa debebatur, ut diximus. Ampliùs. Necesse fuit Deum misereri generi humano salvâ justitiâ, & justè agere cum eodem salvâ misericordiâ: nihil enim obsistere potuit justitiæ divinæ, quominùs meritam pœnam infligeret generi humano, aut justâ damnatione relinqueret, nisi misericordia. Similiter & nihil obsistere potuit

B divinę misericordiæ, quominùs aut miseriæ humani generis occurreret aut eam relevaret, atque leniret, nisi justitia; quia ergo in hoc uno, & ex toto salva erat utraque, ut generi humano non habenti unde satisfaceret, non dico pro illo peccato tantùm, sed etiam pro quocunque, sicut ostendimus, daretur unde satisfaceret condignè, & sufficienter; per viam enim istam obtinebat jus suum justitia plenissimè, quod pro quocunque peccato, vel ampliùs, petere poterat, similiter misericordia absque ulla diminutione suum explebat officium, si per beneficium suum genus humanum liberaretur à miseria; hæc est enim intentio misericordię liberare ab inflicta miseria, & hoc erat intentio justitiæ satisfactionem condignam expetere de culpâ: dandum ergo fuit humano generi per Dei misericordiam tantum, ac tale beneficium, quo justitiæ

C divinæ satisfaceret de culpa condignè: sic enim & obtinebat justitia Dei satisfactionem cōdignam. Hoc autem beneficium, ut ostendimus, non potuit esse à pura creatura, quia nulla pura creatura potuit exolvere debitum, nisi quo ipsa debebatur, id est, ut diximus. Illud ergo beneficium necessariò fuit ipse creator, & in eo; sicut dicit psal. Misericordia & veritas obviaverunt sibi; justitia, & pax osculatę sunt. Illud beneficium via fuit, in qua necessariò convenerunt, & quod eas velut ad pacis osculum sociavit; dum enim altera per viam exigentiæ condignæ satisfactionis: altera autem per viam omnimodæ remissionis incederet, obviàm altera alteri nunquàm venisset, nisi altitudo divini consilii ambas in uno illo beneficio, velut pacis osculo, quod eas in se jungeret, sociasset. Itaque beneficium illud in se ipso ita eas conjunxit, dum utrique quod requirebat, exhibuit. Et beneficium illud, ut diximus non potuit esse pura creatura, sed ipse Deus mediatorem se interposuit, non solùm

D inter se, & homines, sed inter suam misericordiam & veritatem: per ipsum enim utrique satis-factum est, & in eo utraque obtinuit, quod volebat. Ampliùs. Genus humanum de lacu miseriæ, & de luto fœcis, transferendum erat in regionem beatitudinis; sed non erat via, qua illuc transferri posset, nisi spes illuc daretur perveniendi: spes autem perveniendi non nisi divino adjutorio, & gratia fuit: ergo in eo erat, & desiderium inflammandum hujusmodi, & spes ita fulcienda. Quia ergo amor amore convenientiùs accenditur, sicut ignis igne: decuit autem sapientissimum unumquodque, quod faciebat, modo convenientiori facere: decuit ergo illum amorem nostrum amore suo accendere. Nullo autem modo convenientiùs ignis, quàm igne, accenditur, nec corporalis, nec spiritualis, ut est amor. Ampliùs. Non esset dignus amari, si ipse non amaret, & proditio quodammodò est non amare aman-

Nota.

Nota.

Nota.

Vide.

tem se: sed amore prævenire, liberalitatis est: non enim patitur liberalitas subjectum suum prius amari ab aliquo, aliquo inquam noto, quàm ipsa amet eundem. Quia ergo ad Deum nullo modo erat via, nisi per dilectionem ipsius: ad dilectionem autem ipsius non via ulla recta, atque convenientior, nisi correlativa dilectio ejus ad nos: sed neque illa via erat ad nostram dilectionem in ipsum, nisi per sui probationem; dilectio enim non aliter dilectionem excitat quàm per sui ostensionem, seu probationem: necesse ergo fuit, ut dilectionem suam in nobis ostenderet. Non decuit autem illum uti, nisi infallibili, & usquequaque indubitata, probatione: oportuit ergo, ut & signum suæ dilectionis ad nos esset infallibile, & argumentum irrefragabile. Non est autem reperire, nisi unum tale signum amoris, & hoc est amici perfecta conjunctio: per hanc ergo oportuit Deum probare ad nos suam dilectionem. Quia ergo nō erat via nostræ reductionis ad Deum, nisi per nostrum amorem in ipsum, nec ad nostrum amorem via recta, nisi per probationem sui amoris ad nos: nec erat irrefellibilis probatio dilectionis, nisi perfecta malorum nostrorum conjunctio: necesse ergo fuit Deum genus humanum ad se reducere volentem, dilectionem suam in genus humanum per factum malorum ejus assumptionem ostendere. Ampliùs. Nihil adeò innatum est suadere alienum amorem, ut mori pro alio: hæc enim est radix indubitata, qua omnes homines naturaliter vocentur ad probationem dilectionis. Unde & unusquisque volens probare dilectionem alterius in se dicit, pro me moreretur ille, si oporteret. Ista igitur radice probationis fuit necesse uti sapientissimum Deum. Item, minus diligere & plus diligi, majorem dilectionem exigere, & minorem impendere, iniquitatis est. sicut in aliis donis & beneficiis se habet: majora enim ab amico requirere, quàm is velit, vel possit impendere, iniquitatis est & veræ amicitiæ læsio. Quia ergo diligi vult Deus usque ad mortem à nobis, debuit prior tantam dilectionem ostendere: non solùm ergo usque ad extremi mali, quod est mors, communionem divina dilectio extenditur in amicos, verùm etiam usque ad inimicos. Ampliùs. Amicitia æquiparantia est in prædicamento relationis: æquiparat enim, & adæquat amicos: eodem ergo jure, eadem lege, uti debet alter in alterum: igitur quicquid debet alteri alter ratione amicitiæ, debent & reliqui illi. Si igitur ratione amicitię debet genus humanum Deo, ut moriatur pro illo, debet eodem jure hoc ipsum Deus eidem. Ampliùs. Aut potuit diligere Deus genus humanum usque ad mortem suscipiendam pro eo: aut non potuit. Si potuit, ergo tantùm dilexit ab æterno, quoniàm dilectio non recipit in se aut magis, aut minùs: ab æterno ergo dilexit Deus genus humanum usque ad suscipiendam mortem pro eo. Si autem non potuit, est ergo minus amicus generis humani, quàm genus humanum ipsius, quæ illiberalitas, & etiam iniquitas longè est ab eo. Si autem voluerit tergiversari quis per hoc, quòd amare æquivocè dicitur de Deo, & de nobis, de illo enim dicitur essentialiter: de nobis autem secundùm accidens. & participativè, nec sic effugiet: quòd enim habet in affectu Deus erga amicos suos, necesse est, ut habeat in effectu, & quòd essentialiter amare dicitur, non prohibet à Deo, vel minuit dilectionis effectum, sed potiùs adauget incomparabiliter: sicut enim ex bonitate ejus essentiali major beneficiorum profluit multitudo. & copiosior in omnes creaturas, eo ipso, quòd est essentialis; sic ex amore ejus essentiali, eo ipso, quòd essentialis est, major necesse est quòd redundet

Dilectio.

Nota.

Amicitia.

Dilectio Dei erga genus humanum.

E multitudo donorum in amicos. Essentialis enim amor copiositatem auget in fonte, & ideò necesse est, ut si augeatur amor, augeatur & fluxus. Quod enim essentialiter calidum est, majores habet fluxus caloris in alia: ergo quod essentialiter amās est, copiosiores habet redundantias amoris, id est, beneficia, & dona in amicos: si enim essentialiter amat, necessariò, & fontaliter: & propter hoc & in se copiosissimus hujusmodi amor, & in amicos redundantissimus. Sicut ergo in extremo, & supremo est copiositas in se; sic & in fluxu necesse est, ut perveniat ad maximum: maximus autem fluxus amoris est, id est, maximum opus ejus, maximum videlicet, beneficium, susceptio mortis pro amico; sicut legitur primæ Petri 2. Majorem hac dilectionem, &c. Sic ab essentialiter amante, necesse est, ut sit maximus fluxus amoris & operatio, & hoc est mortis pro amico susceptio. Ipsa verò essentialitas amoris divini, per quam effugere se credebat adversarius, illum maximè comprehendit. & quod intendebamus, efficaciùs concludit. Intendentibus F autem, perscrutatiúsque statum humani generis considerantibus, triplex indigentia in eo invenitur. Primò, quia populus multus est, & innumerabilis, & peccatorum pollutionibus à nativitate sua obnoxius, pontificali indiguit, & sacerdotali, quo sanctificaretur, officio, propter delictorum multitudinem innumerabilem, & magnitudinem immensurabilem. Secundò, interpellatore indiguit & advocato, qui causam ejus tantam coram Deo per interpellationem ageret, & ei apud eum veniam & gratiā impetraret. Tertiò, qui tot, & tantis offendens per se ipsum pacifacere Deum non poterat; mediatore ergo opus habuit qui partes ad pacem reduceret mediatione sua, & interventu; nec enim non modicam ecclesiam esse decebat absque sacerdote, qui ei sufficeret, & competeret sicut enim uniuscujusque particularis ecclesiæ est indigentia G ad sui sacerdotis officium, sic totius generis humani ad illius summi sacerdotis officium, ex quo per locum à proportione sequitur, ut sicut quasi nihil est alicujus ecclesię particularis seu conventus, ad totam totius humani generis ecclesiam, aut indigentię ad indigentiam illius; sic cæterorum sacerdotum sanctitas nihil sit in comparatione sanctitatis, aut officii illius, ut sit sanctus sanctorum absque ulla comparatione sanctissimus. Eodem modo & causa totius generis humani apud Deum, & coram Deo, agenda advocatum requirebat sibi pro magnitudine suâ, sic & compositio, & pacificatio tantarum, & tot offensarum mediatorem competentem. Dico ergo, quòd ejus sanctitatem necesse fuit esse summam totius generis humani sacerdotū, ut ejus sanctitati, & meritis totius generis humani sanctificatio deberetur si enim non deberetur ei ex meritis, proculdubiò non sufficeret humano generi impetrare satisfactionem: sufficiens enim sacerdos est qui est sufficiens ex meritis. Impossibile H autem fuit, ut pura creatura eam haberet meritorum sufficientiam, ut ei deberetur ex Dei justitia totius generis humani sanctificatio: & hoc est, quia quæcunque esset sanctitas, sive virtutum, seu operum, aliena erat ab illa, & ei, à quo accepta erat totaliter debebatur. Ratione verò alienorum nihil ei de justitia deberi poterat: neque enim laus alicui pro factis alienis, aut operibus deberi potest: ergo multò fortiùs neque remuneratio: non enim in vanum dictum est: Laudate dominum in sanctis ejus. Ampliùs. Quæcunque essent hujusmodi sacerdotis obsequia, vel opera sanctitatis: postquàm omnia illa non essent, nisi dona gratuita; sicut dicit David in ultimo primi Paralipo. Ecce, inquit, domine

Nota.

Status humani generis.

Nota

domine, quæ tua sunt tibi obtulimus, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi: Et Isa. 26. opera nostra omnia operatus es in nobis domine, & ad Phil. 2. Deus, qui operatur in nobis velle, & perficere pro bona voluntate, quid aliud in serviendo vel in offerendo Deo faceret, nisi quæ erant debita eidem, facere? redditio autem suorum apud eum cujus sunt, non dicam tanti meriti, sed nullius etiam meriti de justitia esse debuit, sicut supra nominavimus. Ampliùs. Omnium obsequiorum suorum, quantacunque essent, debitor esset sacerdos hujusmodi; ex commisso ergo impendendo illa, se tantùm absolveret: nihil autem novum apud Deum alicui alii impetraret. Ampliùs. Curramus per singulas virtutes: certum est, quòd obsequium, quod deberet sacerdos hujusmodi Deo toto posse, & viribus, & dilectione, utraque, per se etiam, & pro se, lege exigebatur, & utraque ab eo requirebatur, B & ad hunc modum se habet de aliis virtutibus. Cùm ergo ad omnium virtutum officia, & obsequia per semetipsum sacerdos hujusmodi teneretur, manifestum est, quòd non sufficerent ejus opera, qualiacunque essent nisi propriis debitis exolvendis remanerent; ergo adhuc omnes alii obligati. Eodem modo manifestum, quia sacrificio, quod erat aliàs debitum generis humani, satisfactionem impetrare non poterat de jure, & merito, sicut per pecuniam aliàs debitam non potest secundum debitum solvi. Cùm ergo omnis pura creatura & se totam, & sua omnia deberet, tanquàm aliena & sibi commissa; nullâ sui, vel suorum oblatione aliquid impetrare debebat ex merito apud Deum, nisi fortè aut Deus se obligasset ex pacto & se remuneraret debitorum sibi solutione, aut Deus munificentiâ suâ remunerare vellet supra debitum hujusmodi: non autem misericordia non justitia, quæ non est, nisi quædam solutio debitorum. Ex sacrificio ergo C non debito aliàs, & sanctitate aliàs non debita, sed ad hoc specialiter assumptum, & acceptum, impetrare oportuit apud Deum generi humano gratiam sanctificationis. Nulla autem creatura pura habere potuit aliàs non debitam, quantùm ad satisfactionem humani generis, sanctitatem, quoniàm omnis puræ creaturæ sanctitas per semetipsam debita erat Deo, omneque puræ creaturæ sacrificium. Necesse ergo fuit, ut & ista sanctitas, & illud sacrificium à non pura creatura susciperetur, seu assumeretur. Necesse ergo fuit summum sacerdotem humani generis non puram creaturam esse: & propter hoc creatorem, qui suscepta sanctitate sanctificationem humano generi impetraret. Ampliùs. Si unaquæque creatura adeò onerata erat propriis debitis, & totius etiam suæ posteritatis obsequiis, non sufficiebat aliorum portandis oneribus. Et si diligenter attenderimus, nihil potest D aliqua creatura portare, præter ipsa onera mandatoris, quæ Deus illi imposuit: nulla enim est creatura, quæ non legibus, & creatoris regulis subjecta sit, & adeò occupata, ut nihil habeat spatii ad aliud faciendum, cùm ipsam otiositatem puniat dominus. Nulli ergo puræ creaturæ totius humani generis onus, nisi stultè, & inutiliter imponi potuit: quoniàm si consideremus abyssos peccatorum totius humani generis, non unam abyssum, sed omnes ferre necesse fuit abyssos, ut sacrificium, quo istæ immensurabiles abyssi expiandæ erant, tantùm esset Deo placitum, & acceptum, quantùm tota illa peccatorum immensitas displicebat. Iterùm sanctitas, cui totius humani generis sanctificatio ex merito debebatur, aut major esse debuit, aut saltem æqualis omnium peccatorum immensitati, & totius humani generis in unum collectæ sanctitati:

Nota.

A de jure enim non debetur pro quantocunque obsequio nisi æquale, vel minus. Majorem ergo oportuit esse sanctitatem sacerdotis hujusmodi, quàm esset totius humani generis sanctitas, & quàm esset omnium peccatorum ejusdem immensitas. Ex quo apparet, quòd oporteret sacrificium illud majus bonum esse, quàm esset malum totius generis humani perditio: & insuper majus bonum esse, vel æquale ei bono, quàm totius humani generis sanctificatio. Apparet ergo non potuisse puram creaturam esse, vel ipsum offerentem, vel sacerdotem. Ampliùs. *Nota.* Summum sacerdotem totius humani generis, si purus homo fuit, oportuit, ut non solùm sibi ad placendum Deo propria bona sufficerent, sed etiam, ut de superabundantia sua toti humano generi remissionem omnium peccatorum, & gratiam sanctificationis impetrare sufficeret. Apparet ergo quanta esse debebat in eo propria sufficientia, de qua tam ampla superesset largitio, quæ toti generi humano ad remissionem omnium peccatorum, & sanctificationem impetrandum sufficeret. Eodem modo de advocato in causa totius humani generis inquirendum erit: quia enim per interpellationem agenda erat causa hujusmodi, necesse fuit, ut advocatus, quo interpellante causa ista totius humani generis agenda erat, tanta gratia apud Deum tantaque justitia in se præditus esset, ut ejus interpellatione, & precibus, causæ istius expeditio fieret tantaque justitia, tamque Deo accepta, ut merito illius super tot, & tantis offensis Deum placaret, & insuper sanctitatis gratiam toti generi humano, deinde futuram gloriam, deberet tribuere: & quia continua erat offensarum incursio, perpetua peccatorum pollutio; necesse erat, ut perennis esset advocati hujusmodi advocatio, & sacerdotis sanctificatio; perennis enim causæ ventilatio perpetuum requirit advocati patrocinium, & continua pollutio continuum sacerdotalis sanctitatis officium: perpetuò ergo necesse fuit advocatum istum & sacerdotem coram Deo assistere. Sic unus ergo sacerdos totius humani generis, & advocatus factus est sacerdos in æternum, & advocatus perennis, & hoc est dicere sicut legitur 6. ad Heb. Semper vivens ad interpellandum pro nobis. Sacerdotale ergo officium sacerdotum mortalium & propter sanctitatis insufficiĕtiam, & propter vitæ ipsius inconstantiam, corruptionem, & interruptionem, toti generi humano sufficere non poterat: eodem modo nec interpellatio ad tantum patrocinium. Ut ergo colligamus hæc omnia, dicimus, quia culparum immensitas, & innumerabilitas immensitatem exigit in advocato justitiæ, & gratiæ: & immensitas pollutionum immensitatem sanctitatis in pontifice: & infinitas in utroque malo infinitatem requirebat in utroque bono sibi opposito: similiter perennitas, & continuitas utriusque mali perennitatem, & continuitatem exigebat remediantis boni. Advocatum igitur debuit habere genus humanum apud Deum & perennis, & continui patrocinii, & pontificem sempiterni sacerdotii, & qui esset in utroque officio infiniti meriti apud Deum: erat enim malorum, pro quibus remediandis inspiciendus erat, infinitas. Sufficere enim illum oportuit non solùm malis, quæ vel fuerunt, vel sunt, vel erunt remediandis, vel abolendis, sed etiam omnibus, quæ esse poterant. Illa autem sunt infinita tam multitudine, quàm magnitudine: oportuit ergo, ut ejus gratia, & sanctitas esset infinita, aliter delere non sufficerent. Oportuit etiam, ut ejus sanctitas, & gratia à propriis oneribus, & debitis esset omnimodè libera aliàs, quæ per se nullius debitioneribus aliorum pro causis debitis solvendis, negotiisque expe-

Nota.

diendis apud Deum esset posita, & ad istud ministerium totaliter assumpta; quæ omnia in creatura pura esse non potuisse, intelligentibus ex dictis claruisse satis debet; quia verò pacificatio generis humani ad Deũ, quę per seipsũ accedere non valebat mediatorẽ requirebat mediator verè cõmunicare debuit cum utroq; extremorum, si verè medius intervenire debuit; si enim ab altera parte esset solummodò, alteri meritò suspectus esse potuisset, & causam suæ partis agere visus esset ergo ut esset omninò verus medius, & mediator insuspectus, & utrique parti indubitatæ fidei, atque fiduciæ, sicut dicit Deus pater: fiducialiter agam cum eo: oportuit, ut utramque naturam in se conjungeret, quod in domino reperitur. Et hæc quidem ratio moralis est, cujus rememorationem inferiùs faciemus.

Nota.

Ampliùs. Hæreditas onerata non devolvitur ad hæredem, nisi cum onere suo. Sed dictum erat filio. Dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Et Isa. 49 Dedi te in fœdus populi mei, ut possideres hæreditates dissipatas: Et ad Hebræ. 1. Quem constituit hæredem universorum Ergo ad unigenitum Dei patris ad quem pertinebat hæreditas totius humani generis, ad eundem pertinebat onus, & debitum, quo se ad totam posteritatem obligaverat Adam. Et hoc erat debitum obedientiæ, quo pro commisso malo, & aliàs obedire tenebatur: ergo illud debitum incumbebat hæredi generis humani, scilicet filio Dei. Ampliùs. Ad ipsum unigenitum Dei patris pertinebat recuperare malè distracta, & alienata de hæreditate sua, & redimere etiam obligata, quasi non esset, qui redimeret alius. Quia ergo meritò volebat hæreditare, meritò voluit, & velle debuit, redimere Adam, qui pretio peccati seipsum vendidit, & omnem posteritatem suam, & hoc dico, quia cujus est arbor, ejus est & fructus. Cùm ergo tota posteritas Adæ fructus ejus esset, velut arboris eo vendito tota posteritas ejus vendita est, & propter hoc ab ipso hærede tota posteritas competenti pretio erat redimenda; sed nulla creatura pura potuit esse pretium totius humani generis: pretium enim oportet æquare rem, quæ eo emitur, si justum pretium est: ergo necesse fuit ut se ipsum daret Ampliùs. Quia suspendium pœna latronum est, fures autem & latrones fuerunt primi peccatores, ut jam ostendimus reos ergo suspendio se fecerunt, quę pœna etsi justè eis infligeretur, tamen non absque prejudicio, & detrimento domini sui. Detrimentum autem domini est servorum domini amissio. Amittebat autem hujusmodi servos Dei filius per suspendium eorum & sine culpa sua: ergo etsi suspendendi erant suo merito proprio, tamen non erat Dei filius afficiendus damno. Ut salva ergo esset, & omninò illæsa justitia, necessariò per alium, vel ab alio, quàm ab eo solvenda fuit hujusmodi pœna. Nos autem intelligimus hoc suspendium infernale, vel æternale: de temporali enim certum est, quòd non esset pœna condigna peccato; & nos illud certum alibi faciemus in capitulo, scilicet, de ęternitate pœnarum futurarum. Et videtur justa compensatio per adæquationem contrariorum complexorum, ut mors æterna ejus, qui temporalis erat morte temporali ejus, qui æternus erat, redimeretur. Summa ergo hujus rationis est, quia non sine injuria hæredis filii Dei de primis peccantibus justitia fieret; necessariò intervenit redemptio, quæ illos à morte redimeret æterna. Sed mors æterna mortem æternam in redemptionem habere non potuit quia mors illa æterna, quę esset alterius redemptio, si par esset, esset inutilis cùm par damnum afferret domino, si minor, esset insufficiens;

Nota.

Proportio bona.

E si major, esset damnosior: non potuit ergo mors æterna redemptio esse mortis æternæ priorum parentum peccantium: necesse ergo est, ut sit æternæ personæ mors temporalis, ut mors æterna personæ temporalis, ut æternitate, dignitateque personæ mors temporalis compensaretur Et si quis dixerit, quia primi peccantes non potuerunt se vendere, cùm non essent sui juris, nec mandatum haberent ad hoc, immò prohibitionem, ne istud facerent, acceperant, & maximè in præjudicium domini sui de se nihil facere poterant, quod ratum esse deberet: rectè dicit: & nos nihil aliud quærimus nisi, ut salvum esset jus domini. Non autem poterat esse salvum jus ejus, nisi per redemptionem, quia nisi à morte eriperentur æterna, æternam possessionis jacturam, ac servitutis eorum, incurrebat dominus. Si autem fures non suspenderet, jacturam propriæ justitiæ incurreret: F ergo ut utramque servaret, scilicet & jus suum in servis, & justitiam in se, necesse fuit, ut redemptionem pro eis daret. Mors verò redemptionem non habet nisi mortem, ac certum est, quia nullum pretium est comparabile vitæ: sicut dicit veritas in evangelio Mathæi 16. & Marci 8. Quam dabit homo commutationem pro anima sua? Et hoc est, quod quærimus, qualiter necesse fuit, ut furis temporalis æternum suspendium innocentis æterni redimeret temporale suspendium. Ampliùs Justitiam, & misericordiam, & omnes virtutes necesse est esse in ultimo, & supremo, ultra quod non sit cogitare misericordiam, sed secundùm magnitudinem ipsius; sic & misericordia illius cum ipso est; sicut legitur Ecclesiastici 2. quia proportionalia sunt habitus, & opera eorum, ubi circunstantiæ opera non impediunt: necesse ergo est opera misericordię, ut suo fonti respondeant, pervenire ad supremum, & ultimum, ultra quod non sit cogitare opus misericordiæ; similiter & de justitia necesse est. G Extremum autem, & supremum opus misericordiæ est, extremam inimicorum miseriam in se ipso suscipere; neque enim habet misericordia ultra inimicos, neque opus ultra extremam miseriam eorum, quo se possit extendere: sic enim ultra extremum justitiæ & supremum supplicii, quod alii de justitia infligendum esset, à se ipso solo justitia exigeret, & ista duo in isto fecit: quod toties replicatum est, evidenter apparere; ut enim fieret de primo peccato justitia, à se ipso exigit primorum peccatorum supplicium, & hoc ut justitia fieret absque omni injuria aliena. Eodem modo apparet, & de opere misericordię. Ampliùs Dominus & subditus eadem fide sibi tenentur, quia ergo nullus fidelior dominus excogitari potest quàm Deus, necessariò fidem, quam H requirit à subditis in necessitate, debet & ipse impendere illis. Si ergo requiritur ab illis, ut in necessitate pro dominis suis mortem oppetant, debet hoc ipsum eis impendere: ergo si mortem ejus temporalem tantùm requirebat repetitio eorum à morte æterna, in tanta necessitate non potuit eis denegare mortem suam temporalem. Ampliùs. Si sine detrimento suo potuit eis præstare redemptionis illius beneficium, fidem eis jure dominationis debitam non servabit, & insuper immisericordem se eis exhibebit, si beneficium hujusmodi non præstabit. Quis enim dominus, si sine detrimento possit, subditorum suorum liberationem non quærat? Quis enim adeò immisericors est, ut viscera sua claudat misero, si absque detrimento suo quocunque possit ejus miseriam relevare: ergo quia sine omni detrimento suo generis humani miserię occurreret Deus; si ita occurrisset, ut fides prædicat, necesse est illũ ita occurrisse. Etenim illa nostræ humanitatis susceptionę

Congrui.

Nota.

Nota.

Dominus & subditus eadem fide sibi tenentur.

tionę

tione nihil ei de his, quæ ad deitatem pertinebant, deperiit, nihil à parte humanitatis ei accessit, quod detrimentum dici possit, vel debeat, nisi mors ipsa, & vitæ, quam hîc egit, miseria. Sed cum ista miseria, quam habebat ipse in humanitate, continuavit divinæ visionis gaudium, quod animam suam nec in ipsa morte deseruit, ita enim fides prædicat, & ita esse necesse est. Quia ergo nulla comparatio in multitudine totius illius miseriæ paupertatis, & mortis, est ad illud gaudium domini, cæterasque donorum, & charissimarum divitias, quibus ipse præditus erat interiùs, manifestum est, quòd non solùm per illa compensabatur detrimentum hujus miseriæ, sed etiam incomparabiliter magis fœlix, atque beatus erat interiùs, quàm esse postet miser exteriùs. Et mors non interioris vitæ in anima ejus interrupit beatitudinem, sed exterioris vitæ miseriam. Dimittamus autem hoc, & comparemus ad invicem præteritas in eo passiones, & posteriores glorias, sicut dicit Petrus in primo canonicæ suæ, & videbimus, quia non sunt condignæ ad illas; illæ enim perpetuæ sunt, istæ fuerunt temporales; si enim ad æternas miserias non habent comparationē æternæ gaudia, multò minus nec ad præsentes. Deinde contumeliæ, & illusiones Judæorum, quid habent comparationis ad venerationēs totius populi? Manifestum est ergo, quòd Dei filius plus bonorum absque ulla comparatione habuit, & habet, in humanitate, quàm passus fuit malorum. Absque ergo detrimento suo omninò erit iste modus redemptionis generis humani. Non enim patitur detrimentum, qui dat nummum, & accipit centum marcas. Quia ergo miseria humana hoc requirebat, ut diximus & nullum ei ex hoc detrimentum imminebat: necesse fuit, ut hoc modo redemptionem faceret. Ampliùs. Primi homines hæreditatem æternæ beatitudinis ex peccato illo primo amiserunt, & suis posteris abstulerunt; quia enim se Deo abstulerant, meritò se illis abstulit Deus; & quia se morti, id est, Diabolo ad perpetuam servitutem obligaverant cum jactura ipsius, & suæ servitutis perpetuæ; meritò Deus quasi obligatam detinebat, quantùm ad eos, cœlestem hæreditatem, donec se, & servitia sua Deo restituerent, & de condigno placerent. Duo ergo necessaria fuerunt ad hoc, ut cœlestis eis restitueretur hęreditas, sed se Deo restituere non poterant per se, quia peccando continuè infirmiores, Diaboloque subjectiores fiebant, sed nec in eis, aut in tota posteritate, in quantùm erat posteritas, inveniri poterat placator Dei, cùm omnes & nascerentur peccatores, & propria voluntate efficerentur magis prævaricatores. Ereptio autem de potestate Diaboli non potuit fieri, nisi per gratiam, sicut & adeptio potestatis ejus in eos, non est facta nisi per culpam: necesse ergo fuit, ut per gratiam justificarentur, quia re, & subjecto nihil aliud est justificatio, nisi quædam in jus Dei, & servitutem, de servitute peccati translatio: non poterāt ergo redire ad Deum, nisi per gratiam qua justificarentur. Sanctificati autem, & justificati adhuc obligatæ hæreditatis rei erant, cùm nihil adhuc solvissent de suo; in eo enim quòd erepti sunt gratuito Dei dono, non se absolverent, sed majora munera recipiendo, se potiùs obligaverant. Adhuc ergo quantùm ad eos remansit obligata hæreditas: remansit autem obligata pro ipsis, & pro jactura suę servitutis perpetua, quam Deo, quantùm in eis erat, fecerant, quia quòd ipse gratiâ suâ eos recuperaverat, non eis, erat computatum ad absolutionem suam, sed Deo ad abundantem misericordiam. Adhuc ergo restat quantùm ad eos solven-

Nota.

Vide.

Nota.

A dum debitum obligatæ hæreditatis, aut pretium abalienatæ. Adhuc restat offerendum obsequium placationis. Adhuc deerat placator, ut diximus, qui aliunde quærendus erat, quàm ex genere humano, cùm genus humanum nec pro jam acceptis beneficiis ad gratam solam sufficeret actionem, & ad obsequiorum jam debitorum continuam exhibitionem. Oportuit ergo Deum sibi providere victimam holocausti sicut dicit Abraham Genes. 22. & novam victimam, aliàs non debitam, novumque pretium ad redemptionem cœlestis hæreditatis, & quod non aliàs deberetur, ut sæpe jam diximus. Hæc autem omnia ita diximus, ut pœnitentes primi ad Dei gratiam redeuntes, non ideò credant, quòd ex necessitate, & tanquàm ex illo debito reddatur eis alienata, vel obligata hæreditas: quemadmodùm si quis B justè pro delicto suo amisit castrum, ipsa inquam gratia domini, ad quam restituitur, tanta esse possit, quę castrum restitui faciat. Sicut ergo inter gratiam restitutam, & castri restitutionem necesse est aut gratię magnitudinem, aut nova obsequia superaddi, sic & ex hac parte verum est, quòd pœnitentibus cœlestis hæreditas redditur divinę gratiæ magnitudine; nonnunquàm tamen longis, & laboriosis obsequiis illa redditur post gratiam ante acceptam. Nos autem hîc non attendimus, nisi inquirere, quid juris sit de exigentia meritorum humani generis, ut ad Deum redeat, & cœlestem hęreditatem merito peccatorum amissam recipiat. Ampliùs. Qualiter melius per justitiam, & misericordiam suam providere potuit Deus generi humano de eis, quæ pertinent ad sanctificationem, & salutem, nisi dando eis sacerdotem, cujus esset perennis, & assidua interpellatio, & necessaria ex meritis exaudi- C tio? non potuit esse necessaria pro toto genere humano ex meritis exauditio, nisi merita interpellantis sufficerent, cùm necesse haberent, ut ad opus aliorum ultra sufficientiam propriam abundarent. Ampliùs. Fulcienda fuit humana diffidentia, ne infirmitate propriâ in desperationem rueret, & erigenda fuit spe fortissimâ, ut omnia Dei amore & bonitate præsumeret, seque obtenturam confideret, quæ necessaria essent ad obtinendam æternam fœlicitatem. Tale quid ergo faciendum ei fuit, postquàm nulla ei restaret dubitatio de faciendis. Hoc autem solùm erat mortis pro nobis susceptio; hac enim exhibita, de cæteris beneficiis non poterat genus humanum ullâ diffidentiâ hæsitare, sicut dicit Apostolus in 4 ad Rom. Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodò non D etiam nobis cum illo omnia donavit? Ideò autem diximus, quia erigi oportuit genus humanum spe fortissima in Deum, ne pro magnitudine negocii, & multitudine infirmitatis suæ, & hæsitans diffidentiâ, & gravitate, & multitudine peccatorum, territum relinqueretur, & desperatum. Contra terrores ergo molestiarum, & difficultatum erigendus fuit spe, & cordis magnificentia, & contra illecebras retrahentium concupiscentiarum trahendus fuit homo sursum, in amore fortissimo alligatus Deo; propter quod & se illi Deus primum amore nimio colligavit; & hoc est, quod legitur Oseæ 11. In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis: certum est autem, quòd nec fortius vinculum cogitare potuit ad trahendum hominem ad ipsum, & contra minam diffidentiæ, & hæsitationis, supportandum. His ergo duobus indigebat humana miseria, quod inde apparet, quia etiam his duobus ei adhibitis, vix

Vide.

Nota.

sursum trahitur amore, & desiderio, propter retrahentes concupiscentias, vixque quominùs ruat in barathrum diffidentiæ, dum difficultates, & obstacula, dum infirmitatem suam portat, per tantum fulcimentum sustinetur. Ampliùs. Si omnium rectè *Homo deificandus.* philosophantium una est indubitata sententia, hominem esse deificandum, & hanc esse gloriam, ad quam rectitudine vitæ venitur; quid mirum est Deum factum esse hominem participatione humanæ naturæ, ut homo etiam fieret Deus congruenti sibi participatione deitatis? Sicut enim longè est humana natura à sublimitate deitatis, ita deitas ab humilitate humanitatis nec difficilior putari debet descensio illius ad illam. Si quis dixerit, quia non potuit fieri tam longè ab invicem distantium naturarum tanta approximatio, jam de divinæ potentiæ limitibus, & de ea mensuranda, quam constat esse *Solutio.* immensam, ad disputandum nos protrahit: in quo non est dubium, quia tutiùs est amplè, magnificéque sentire de divina potentia, quam eam limitare nostri intellectus angustiis; ita enim angustè sentire de illa non facit quicquam, nisi proprii intellectus angustia. Suasum autem debet esse omnium intelligentium intellectui, quia divina potentia mensuram ei capacitatis præscripsit, & limites, ut de Dei operibus non capiat, nisi quantùm dat ei capere. Sibi autem non hoc Deus imposuit, ut non operetur ipse, nisi quod intellectus noster capiat; sicut dicit Salomon in 8. Eccles. Intellexi, quòd operum *Salomon.* Dei nullam posset homo invenire rationem. Si verò dixerit, quòd non decuit majestatis illius celsitudinem ad infima nostra descendere, tamque indigna suscipere; profectò non videt quantùm bonitatem blasphemat: nihil enim adeò decet divinam bonitatē ut amor, & misericordia, amare & misereri, cùm isti sint primi, & maximi bonitatis fluxus ubique; amor enim nihil aliud est, quàm amantis, & amati *Misericordia quid.* unio quædam; potissimùm autem in bonis Misericordia autem unio est miserentis, & miserati; & hoc in malis illius, sicut sonat ipsum nomen misericordiæ; est enim misericordia miseria cordis de alieno malo. Sic & benevolentia, sive amor, est quædam alieni boni sibi vendicatio. Ipsa ergo Dei bonitas ad istud coegit, ut & se, & sua omnia nobis per amorem largiretur, & ut mala nostra sibi assumeret per misericordiam; necessariò fecit. Hoc enim est proprium bonitatis, ut ad sui fruitionem alios associet, & se malis eorum portandis, atque delendis omninò exponat. Manifestū ergo est ex his, qui hāc societatem Dei, & hominum negant, eos non solùm id, quod potissimùm habet bonitas, sed etiam quæcunque de illa nega- *Nota.* re. Verissima enim ratio bonitatis est, quòd ipsa est virtus associativa aliorum ad percipiendum bona sua sui autem ad percipienda aliorum mala. Qui ergo negant rationem divinæ bonitatis de Deo, negant necessariò, & bonitatem de illo. Aggregantes ergo ex omnibus antedictis & colligentes unam rationem, dicimus. Quòd primum peccatum, quia in omnibus, tantam medicinam, quia injuria, tantam satisfactionem, quia tanta superbia, tantā humiliationem, & quia tanta inobedientia, tantam obeditionem requisivit, & quia tanta totius humani generis causa, tantum patronum, tanta & multiplex peccatorum universitas tanti sacrificii expiationem, tanta totius humani generis iniquitas, tantam in patrono suo justitiam cui & ejus meritò deberetur remissio, & insuper omnium, pro quibus staret, glorificatio, tanta totius generis humani pollutio, tantam in sacerdote suo sanctitatem, deinde tantum latrocinium, tantum suspendium requirebat, & tantam requirebat societas com-

E munionem, ut de bonis suis nullum incommunicatum retineret, & malorum suorum nullum insusceptum relinqueret: ipsa etiam divinæ bonitatis immensitas, pro ipsa fontis abyssali copiositate fluxus *Vide.* habere debuit usque ad ultimum, & supremum, ut ea essent opera misericordiæ ab ipsa, ultra quæ, & supra quæ, quo se extenderet, non haberet. Et hoc indubitanter fuit sui ipsius largitio, qua nihil habet melius in bonis, ut confitetur, & mortis pro inimico susceptio, qua nihil inimici majus habent in malis, quodque fides, & etiam amicitia, quas sibi exhiberi jubet à suis, primò, & maximè eis exhibendæ fuerunt ab illo. Et quia jus hęreditate possidendi genus humanū requirebat, ut onus hæres ipse portaret, & debitum, quo obligatū erat, ipse exolveret, huic oneri portando nulla creaturarum potuit sufficere, neque pretium totius humani generis ulla creaturarū potuit sufficienter exolvere. Hęc est sūma *Propositio sequentium.* rationum, quas jam præmisimus. Nunc verò moraliter, id est per ipsos hominum mores, & etiam ad morum informationem, hanc fidem nostræ redemp-
F tionis munire tentabimus. Primum igitur, illud dicimus, quia necessarium fuit cultum divinum & esse, & institui, in quo & esset Deo digna venera- *Vera religio quæ.* tio, & cultorum sanctificatio; vera enim religio est, qua & Deo digna veneratio impenditur, & cultoribus congrua sanctificatio. Et propter hoc necesse fuit legem esse, & sacerdotium, & legislatorem, & sacerdotem: sacerdotium enim utrique deservit, scilicet divinæ venerationi & humanæ sanctificationi: lex verò utrunque docet, & præcipit: manifestum est studiosè intendentibus, quòd nulla pura creatura tanto sacrificio digna esse potuit, nulla creatura tot millia animarum expiare sufficit: unaquæque enim satis occupata erat in propriis, ut supra diximus. Curam igitur totius universalis ecclesiæ, totius humanæ sanctificationis sacerdotium puram creaturā habere non decuit: quis enim tantā cu- *Pura creatura tantam curam non poterat redemptionis nostræ sacrificium implere.*
G rā non expavesceret? Sed neque pura creatura, quod offerret pro tot millibus reconciliandis, sanctificandis, glorificandis habere potuit, quod offerret inquam & sua ipsa acceptabilitate spem daret salutis. Tantum igitur esse oportuit in seipso sacrificium, quod pro omnibus offerendum erat, ut spem obtinendi tria, quæ diximus daret, eis pro quibus offerretur: & propter hoc necesse fuit, ut esset omninò & aliàs indebitum, & in seipso tantum, & Deo tam acceptum, ut ex ejus oblatione tria ista meritò sperarentur. Quòd si pura creatura esset, non solùm esset debitum, sed etiam in infinitum minus eo, cujus impetratio quærebatur per illud, & propter hoc spem abrogaret omnibus, & diffidentiam incuteret sui. Quemadmodùm si bos, aut hircus pro toto humano genere offerretur, ridenda esset spes humani generis in hoc sacrificio. Manifestum igitur, quòd
H Deus solus potuit tantam ecclesiam regere: & quia non decuit, ut in ea sacerdos institueretur, nisi homo: non enim potuit habere quod offerret in se ipso Deus, nec offerre sufficiebat homo. Ampliùs. Duo necessaria erant in mediatore, scilicet, ut Deo esset minister fidelissimus, & miseriæ generis humani compatientissimus. Sed nec Deo fidelior ipso ejus filio excogitari potuit, nec hominibus compatientior. Et hoc est quod dicitur Job 33. Si fuerit pro eo angelus loquens, unum de similibus inveni, in quo ei propitier. Et apostolus ad Hebræ. 4. Non habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris. Ampliùs. Si inter Deum, & hominem super pace reformanda oportuit inveniri mediatorem, oportuit ut æqualiter pertineret ad utramque partem. Hæc autem erat æqualitas, filiatio scilicet ad Deum, & ad hominem fraternitas

fraternitas, qui primus est gradus consanguinitatis: utrumque propter officium mediationis, ut esset partibus insuspectus, & propter hoc arbitrandi officium necesse fuit, ut arbiter potestatem haberet in ambobus. Et hoc est de quo conquerebatur Job 9. Non est, qui utrunque valeat arguere, & ponere manum suam in ambobus. Istud autem esse non potuit, nisi mediator, & arbiter, Deus esset & homo: in Deum enim purus homo potestatem habere non potuit. Amplius Mulier fornicaria propter solam fornicationem omninò perdita ad castitatem nulla via meliùs reduci poterat, quàm per matrimónium. Est enim matrimonium remedium fornicationis: & sicut carnale matrimonium est remedium contra fornicationem carnalem: ita spirituale contra spiritualem: nec dubitatur Dei filius sponsus esse uniuscujusque animæ humanę, cui soli adhærere debet, & præter patrem, & matrem, ad illum naturaliter est conversio ejus. Sicut autem matrimonium carnale consummatur in copula carnis ad carnem: sic matrimonium naturale per copulam naturarum fuit consummandum, per unionem dico naturæ ad naturam, sicut illud per unionem carnis ad carnem. Alioquin relinqueretur naturale matrimonium inconsummatum quantùm ad corpus, quantumcumque Deus, & anima spiritualiter considerarentur. Quòd autem anima humana Deum sponsum habeat, inde manifestum est, quòd vis animæ rationalis apprehensiva sponsam habet naturaliter veritatem, & ad illam est naturaliter conversio ejus. Unde naturaliter ejus amplexus, & copulam quærit, ut inde generet sobolem cognitionum & scientiarum, quod est óptimum visionum, aut visionis unius, quæ sit lucidissima omnium. Eodem modo se habet de bonitate, seu suavitate ad vim concupiscibilem, & gloria, seu magnificentia ad vim irascibilem Hæc igitur veritas, quæ sponsa est humani intellectus, aut est Deus, aut non; si non est Deus, igitur manifestum est quòd Deus non est vir ejus, nec intellectui humano licet soli divinæ veritati adhęrere, & eam solam amplecti; quia esset ei dimittere sponsum proprium, & adhærere adultero, hoc autem manifestum falsum. Restat igitur, ut Deus sit sponsus naturalis animæ humanæ secundùm se totam, & propter hoc totius humanæ naturæ, totiusque humani generis secundùm potissimam ejus partem, & per consequens etiam secundùm hoc, quod est forma corporis, & corpus aliquid ipsius est Necesse igitur fuit matrimonium hujusmodi naturali copula consummari. Et hoc est matrimonium, de quo sonant omnia verba, sicut Oseæ primo & 2. Quia verò inter virum, & uxorem communia sunt omnia, necesse fuit cœlestem sponsum communicare debitis totius humani generis. Quia ergo oneratum debitis mortis æternæ, & obligatum, genus humanum in uxorem accepit, onus ipsum, & debitum mortis æternæ, pro parte ejus personæ solvendum incubuit, ipsi verò humano generi, quasi hujusmodi debiti supplementum. Et hoc est quod legitur 1. ad Coloss. Adimpleo, inquit, apostolus ea, quæ desunt passionum Christi, in carne mea, pro corpore ejus, quod est ecclesia. Et ad hanc rationem pertinet, quòd & lis, & bellum uxoris viro incumbere debet. Virorum enim est lites, & bella agere: mulieres verò nec ad litigandum admittuntur, cùm viros habeant, & ad bella sunt ineptæ. Causam igitur humani generis & bellum, agere, ratione matrimonii Deo incumbit. Etsi genus humanum diceretur viduatum, quid de Dei misericordia dignius cogitari potest, quàm causas viduarum, & pupillorum defendere? propter quod

Matrimonium remedium fornicationis.

Nota.

A David patrem orphanorum illum vocat, & ipsemet de se dicit Isaiæ 45. Ego sum, qui loquor justitiam, tanquàm advocatus subaudi, & propugnator sum ad salvandum; ecce bellandi officium. Sive ergo uxorem dicamus universalem ecclesiam, de justitia pertinuit ad eum causa ejus, sive bella, sive lites agendæ essent, sive viduam dicamus, de misericordia ad ipsum pertinuit, quia & in hominibus similis misericordia nonnunquàm inventa dicitur, sicut in milite, qui vocatur ab hoc miles agneus, qui pro nobili vidua, & exhæredata singulare certamen contra gigantem quendam dicitur subiisse: quod quidem sive sit historia, seu fabula, mirabiliter congruit huic facto quis enim dignius miles, innocétiâ scilicet & puritate, candidissimus, & congruentiùs, quàm Dei filius, miles ad dimicandum in humanitate pro nobis factus, accipi potest, quæ vidua nobilis, & exhęredata elegantiùs accipi potest,

B quàm universalis ecclesia, velut à gigante diabolo furtivè ex hæreditate cœlesti ejecta? Ampliùs. Deducatur causa humani generis in judicium coram Deo patre omnium an non in expensis ejus debet ei providere Deus judex propugnatorem, si opus fuerit & advocatum? Hoc enim etiam legum humanarum statuit æquitas, ut indigentibus patrocinio expensis suis provideatur de patrono, & reverà de expensis humani generis datus est advocatus, & propugnator: de ista etiam humana natura datum est domino scutum carnis, & animæ velut framea, & hoc est, quod ipse quondàm clamabat ad ipsum; apprehende arma, & scutum, in quibus pro me dimices, & decertes. De suo etiam ipsius humanæ naturæ provisum est eidem interpellationis sacrificium, quod offerret, seipsum enim, inquantùm homo erat obtulit: de eadem etiam salarium,

C si dicere fas est, suæ patrocinationis eidem, & quotidie, solvitur in eis, quos quotidie dat ei Deus pater. Ipsum enim regnum ecclesiæ merces est: sicut legitur Isa. 53. Pro eo, inquit Deus, quod tradidit in mortem animam suam, dispertiam ei plurimos, & justitia sua justificabit multos. Hoc igitur modo & advocatus in expensis suis humano generi provisus est Dei filius, & hoc est beneficium juris, quod nulli reo negari potest. Ampliùs Lites & bella magnatum per matrimonium firmiùs pacificari consueverunt. Nullumque fœdus firmiùs cogitari potest, quàm matrimonium. Nulla etiam via pacis ad pacificandum ęquè conveniens, & efficax Ipsa enim facit utriusque partis utranque esse, & utranque obtinere, quod millies deducitur. Et hoc est, quia communes sunt partium hæredes per matrimonium, & unum sunt ipsi, quos unit matrimonium: unde quod habet uxor, habet & vir: & econversò, quod autem habet vir, habet genus ejus in eo; sic est & in uxore, quod ipsa

D habet, habet & genus ejus. Rectè igitur diximus, quia partes discordantes per matrimonium invicem contractum, obtinent integrè, quod inter eas millies deducitur. Per ipsum ergo utrique partium ad votum satisfit, ipsum igitur matrimonium via est convenientissima ad pacificandum discordes. Ampliùs. Firmissimum fœdus ipsum eligere oportuit, ne ruptura non satis firmi fœderis, non dicam unam renovationem, sed infinitas forsan induceret: per matrimonium ergo decuit sapientissimum Deum pacem inter se, & hominem reformare. Ampliùs. Magnates, dum fœdus ad invicem ineunt, consueverunt armorum suorum insignia communicare, & vestium formis, & coloribus se invicem conformare. Ipsum ergo fœdus initum requirebat, ut Deus & vestem sibi nostræ mortalitatis assumeret, & nos immortalitate sua, &

Miles optimus Christus.

Christus advocatus humani generis.

Bella per matrimonia pacantur.

Magnatū mos.

gloria vestiremur. Ampliùs. Et pax, & matrimonium consuevit osculo confirmari. Si igitur pax reformanda erat inter Deum, & hominem, decens erat ut osculo partium firmaretur. Necesse igitur erat ut os suum Deus pater homini porrigeret, atque conjungeret, quę porrectio non fuit, nisi filii ejus in carnem missio. Os enim Dei patris, filius est, & si quis benè consideret oris ad humanam naturam conjunctio, non fuit nisi ejusdem humanę naturæ osculatio: quapropter filii incarnatio nihil fuit, nisi humanæ naturæ osculatio: & hoc est, quod ipsa petebat in principio Canti. dicens. Osculetur me osculo oris sui. Confirmationem igitur pacis, & matrimonii petebat sub nomine osculi. Aegrum etiam erat genus humanum, quod ad medicum etiam accedere non valebat. Decuit igitur, ut ipse medicus visitaret Sine medicina autem, & cataplasmate ad ægrum accederet, si sine humanitate veniret: quia nec frigus ab amore debito, nec diffidentia à debita spe alio medicamento adeò convenienter sanari poterat. Ampliùs. Inclinare debuit se, quia jacentem volebat erigere. Deum igitur volentem genus humanum quod infirmitate pressum jacebat, erigere, oportuit ab alto deitatis, usque ad infimum humanitatis descendere. Ampliùs Decebat misericordissimum Deum hominem de lacu miseriæ, & de luto fœcis extrahere. Decebat eum igitur dexteram ei porrigere: sicut dicit Job 14. Operi manuum tuarum porriges dexteram. *Nota.* Supervacua autem esset dexteræ porrectio, nisi tanta fieret ejus ad eum, qui extrahendus erat, alligatio, ut pondere ejus rumpi, aut solvi non posset. Pondus autem generis humani non erat, nisi pœna, & culpa; adeò igitur tenere se oportuit dexteram Dei patris generi humano, ut adhærentia ejus ad id, atque ligatio, nec pœna, nec culpa, rumpi, aut solvi posset. Quia igitur ligationem gratiæ jam priùs solverat culpa, necesse fuit majorem esse ligationem, quàm gratiæ; ergo plus facere, quàm faceret ligatio gratiæ in ligando. Sed gratia facit ea, quæ ligat, unum gratiæ: ligatio ergo ista, de qua loquimur, plus unum fecit quàm unum gratiæ; igitur fecit ligatio illa dexteram Dei patris & humanum genus unum naturæ. Ampliùs. Non potuit dextera Dei patris hominem de lacu miseriæ extrahere, nisi ipsum apprehenderet apprehensione fortiori, quàm esset apprehensio gratiæ. Illa enim jam rupta erat, cùm esset homo ingentis ponderis tam pœnæ, quàm culpæ. Oportuit igitur, ut esset fortior apprehensio secunda, vel unio, quàm esset unio gratiæ. *Apprehensio.* Necesse igitur erat, ut esset unio naturæ. De hac apprehensione ad Hebræos primo: nusquàm angelos apprehendit, sed semen Abrahę apprehendit. Ad hoc facit & illud, quod tam crebrum est in prophetis: Apprehendit manum eorum, ut educeret eos de terra Aegypti. Et reverà fortis fuit ista apprehensio, quæ brachio Dei trahentis præ magnitudine ponderis generis humani, quo trahebatur, rupto, firma permansit. Ruptum fuit brachium illud in die sancto parasceves, & ut vulgò dicitur, in duo frusta volavit, alterum scilicet animæ, alterum corporis, quæ ab invicem in illa pretiosa morte separata sunt, unione duarum naturarum, divinæ scilicet & humanæ, ad invicem illæsa manente. *Vnio duarum naturarum.* Ex quo apparet, quantam oportuit esse unionem duarum naturarum ad invicem quàm nec mors, quæ unionem corporis, & animæ separavit, rumpere nequiret. Fortior igitur fuit illa ligatione, quæ morti cessit, quàm illa non solùm invicta, sed etiam illæsa separaverit. Apparet etiam hoc ex hoc, quantùm esset pondus humani generis pro quo trahendo Dei brachium rumpi oportuit. Hic est funiculus ille triplex, qui

E difficilè rumpitur, de quo in 3. Ecclesiast. Funiculum illum triplicem brachium suum fecit Deus pater; tres in eo naturas, unam deitatis, alteram animæ, tertiam corporis, quasi tres chordellas in eo colligans, ut eo genus humanum ad se traheret, qui licet difficilè, tamen ruptus est, hanc rupturam fecit nostræ extractionis difficultas: difficultatem verò pœnę simul, & culpæ ponderositas. Ampliùs Chaos magnum peccati inter Deum, & hominem firmatum erat. *Chaos peccati.* Pontem igitur, & viam necesse fuit interponi, per quem homo à se ipso transire posset ad Deum, qui pondus tantæ multitudinis transituræ portare sufficeret, & adeò longum qui utranque ripam contingeret, & utrique firmiter se teneret. Altera ripa erat humanitas, altera deitas. Pontem igitur inter istas duas ripas medium oportuit utrique ripæ unitum esse, atque continuum, quod

F est Deum, & hominem dicere: & hoc videtur sonare illud Sap. 8. Attingit sapientia à finę usque ad finem fortiter quasi ripa ad ripam, & iste pons sub pondere tantæ multitudinis fractus est, & fractus mansit per triduum, per quam ejus fracturam in chaos infidelitatis multi prolapsi sunt. Ampliùs. Per Dei sapientiam diabolo, qui concluserat omnia sub peccato, concludendum fuit conclusione confusionis perpetuæ, & fuit syllogizanda major extremitas, scilicet deitas, de minore, scilicet de homine, & non tam inferenda vita argumento hujusmodi, quàm etiam conferenda. Non enim solummodò inferenda erat neganti, vel dubitanti, homini deitas, sed etiam conferenda eodem modo, quo illum eam recipere fas fuit. Medium ergo terminum hujus syllogismi sic oportuit inter duas extremitates esse, ut major de illo prædicaretur, & ipse de minore, quod est dicere, quòd Christus est

G Deus, & quidam homo est Christus. Per hoc medium deitas hujusmodi, non tam illata est, quàm etiam collata, & conclusum est morti, atque diabolo. Ampliùs. Decor divinæ similitudinis in ipsa Dei imagine, quæ est homo, læsus, atque deformatus per peccatum, ejusdem sigilli impressione reformandus fuit, quemadmodùm videmus; sed *Homo imago Dei.* compressiori impressione reformandus fuit, quemadmodùm videmus in imagine ceræ, cujus si decor, & figura lęsa fuerit, fortiorem quàm priùs fuerit, impressionem sigilli requirit. Fortiùs igitur imprimenda erat Dei imago, quæ utique filius est, quàm fuerit impressio naturalis, aut gratiæ. Hoc autem non potest cogitari, nisi imago unienda: igitur fuit unienda, & decoranda homini. Et hæc causa, quare potiùs unitus est naturæ filius, qui est imago Dei invisibilis, sicut legitur ad Colos. 1. Splendor & figura substantiæ ejus. Heb. 1. Ampliùs. Librum novum testamentum non alio incausto scribi oportuit, quàm unigeniti sanguine. Scriptura

H enim, & liber, nihil aliud est, quàm designatio certa. Sed ut jam sæpè diximus, & manifestum est in se, nullo alio signo sufficienter signari potuit Dei dilectio in nos, quanta & qualis esset, nisi morte, seu effusione sanguinis pro nobis. Manifestum est igitur, quòd nec aliter, nec alio modo scribi potuit liber gratiæ Igitur ipsa mors unigeniti, & ipse calix dominicę passionis novum testamentum est, sicut scriptura dicit. Quia igitur testamentum erat scribendum, quo hæredes fierent, & fœdus similiter amoris, & pacis inter nos, & Deum iniri, nec alio incausto scribi, hoc est ad certum & liquidum designari oportuit, nisi isto, ut diximus, ergo non aliter scribi potuit. *Testamentum scribendũ pro institutione heredũ.* Scribendum autem fuit de necessitate, quia omne testamentum, & fœdus scribitur; effundendus igitur fuit sanguis ille pretiosissimus, & mors subeunda. Ampliùs. Si vitæ

corporali Dei bonitas omnium viventium adeò largè providit de esca, & nutrimento: igitur multò ampliùs vitæ spirituali, vita autem spiritualis amor est, aut secundùm totum, aut secundùm sui potissimùm. Providere igitur debuit divina bonitas nutrimentum amoris quo diligi volebat à nobis. Nutrimentum autem amoris non est, nisi beneficium, & amor correlativus. Igitur de his duobus oportuit divinam bonitatem providere amori nostro. Sed ut sæpè diximus, nec alio beneficio sustentari potuit, & nutriri, nec alio amore accendi, pro ut nostra requirebat infirmitas. Hæc autem ratio meliùs aptatur eucharistiæ sacramento, quod est spirituale nutrimentum charitatis, quàm quare filius incarnatus est, & non pater.

Nutrimentum amoris beneficium.

CAPUT VIII.

Quæstionem sorbonicam ingeniosè, & Theologicè pertractat.

NUnc autem quare, & qualiter ad hoc venit filius, & potiùs, quàm pater, aut spiritussanctus, ostendamus. Dicimus igitur, quia indubitanter pro ipso patre sufficiebat verbum ejus, & ut ita dicamus imago ipsius, & quia de hereditate ipsius filii agebatur, ad illam enim vocabamur vocatione facta per ipsum, ipso jure magis rata effecta. Ampliùs. Ipsum verbum & loquentis sensum, sive loquentem, id est patrem, & loquentis affectum, seu gratiam, seu amorem, qui intelligitur spiritus sanctus. clarissimè designat. Verbum igitur, & seipsum sua præsentia, & patrem sua significatione, & spiritum sanctum simul. tanquàm designator manifestus; & nuncius ostendit, & indicat. Meritò igitur pro tribus venit ipsum verbum, seu filius Ampliùs. Si spiritus sanctus venisset, qui utique Deus est, & non hæres, duabus de causis minùs, quàm filius, ad hoc conveniens esset. Primùm, quia spiritus sanctus in seipso est donum Amor enim donum & donabilis necessariò est, nec est evidentis necessitudinis, sive pertinens ad ipsum donantem. Donum enim, & donans nihil cognationis, nihil alterius attinentiæ evidentis habere videntur ad invicem. Sed neque amor evidenter videtur esse inter donū, & donantem. Inter patrem autem, & filium evidens amor est, & unicuique indubitatus; qui enim audit patrem nominari, vel filium, statim amorem alterius in alterum intelligit ex consequenti. Non autem qui audit nominari donantem, & donum. Minùs igitur fecisse pro genere humano videri posset Deus pater, si spiritum sanctum misisset, & in mortem tradidisset, quàm fecerit filium mittendo, & in mortem tradendo, non quòd minus diligat spiritum sanctum, quàm filium, sed quòd non ita evidens, & suasa sit generi humano dilectio ejus in donum suum, ut in filium unigenitum. Secundò, quia reverà etsi spiritus sanctus est auctor, & dominus omnium, tamen hæres non est omnium sicut filius. De hæreditate autem filii communicanda aliis non fuit agendum, nisi eo præsente, ita etiam ut evidens esset, & certa ratihabitio. Ratihabitio autem non fit, nisi per verbum, quo consensus exprimitur. Igitur vel ipsū verbū principaliter adesse oportebat, vel aliud verbum, quo consensus exprimeretur, & ratihabitio. Spiritus igitur sanctus sine verbo, aut verbo verbi, non ex omnibus modis sufficienter negocium nostræ redemptionis perageret, via igitur compendii fuit adventus filii. Ipse enim solus sufficiebat pro tribus: sufficiebat enim pro se ejus præsentia, sufficiebat pro patre, quia ejus verbum, sigillum, & imago erat, sufficiebat pro spiritu sancto, cujus auctor, & largitor erat, à quo missus esse non dubitari poterat. Non enim poterat dubitari de consensu spiritus sancti, cùm ex amore nimio, & solo mortem nostram susciperet Dei filius. Amor autem, quo & se invicem tres illi diligunt, & nos, spiritus sanctus est. Dari autem nobis, & pro nobis in mortem, nisi ex amore non poterat. Omne autem datum, aut amoris erit, aut ex amore est.

Verbum patris pro patre sufficiebat.

Spiritus sanctus cur non debuerit incarnari.

Dilectus filius unigenitus.

CAPUT IX.

Hæreticis & Saracenis respondet.

SEd quærunt hæretici, saraceni, & judæi. Ecce mortuus est Dei filius, ut dicitis vos Christiani: condignè igitur satisfactum est pro peccato totius mundi, & pro peccato originali. Ipse enim propitiatio est pro totius mundi peccatis, ut dicit Hiere. Debet igitur cessare tanta satisfactione præscitâ & originalis damnatio, & tota præsentis vitæ miseria. Ita enim scripsit Apostolus in primo Ephes. quia in ea habemus redemptionem peccatorum Et quia in ea proposuit omnia instaurare, quæ in cœlis, & quæ in terra sunt. Et secundò iterùm ad Ephes. Convivificavit nos in Christo, cujus gratia salvati estis, & conresuscitavit, & consedere fecit in cœlestibus: ubi ista salus? ista peccatorum remissio? iste consessus in cœlestibus? ista expoliatio principatuum, & potestatum? deletio chirographi nostrę damnationis? Si enim cessat culpa ipsius, cur non & pœna? quia cessante causa, cessare effectus debet. Si autem non cessat culpa, nec pœna, quæ igitur utilitas mortis ejus? In quo sciendum, quia quemadmodùm non transit Adæ damnatio nisi per generationem in carnaliter ex eo generatos; sic non transit Christi gratia, & peccatorum remissio, nisi in per regenerationem spiritualiter per ipsum regeneratos Sicut ergo delictum Adæ non nocet, nisi suis, in eo quòd sui sunt: sic nec gratia Christi prodest, nisi suis, in eo quòd sui sunt. Sui autem scilicet Adæ, ejus posteri sunt, inquantùm ab eo carnem contrahunt; sic sui sunt Christi ipsi fideles, inquantùm ab eo spiritum accipiunt; & sicut ante carnalem generationem nocere non potuit damnatio originalis, nec etiam esse; sic nec ante spiritualem regenerationem locum habet Christi redemptio, eo quod effectus causam suam præcedere non debet. Nec debet ergo cessare originalis damnatio in eis, qui nascuntur ex Adam, donec in Christo renati sint. Sed in regeneratis, cur remanet ista pœnalitas (quærunt) mortisque damnatio? Respondemus, quia non remanet in eis ut pœna, & retributio, sed magis ut custodia. Si enim tanta amaritudinum respersio non arcet nos nec abrumpit ab amore vitæ istius: quid esset si nihil haberet vita ista. nisi suavitatem? si modicum quod habet, suavitatis adeò absorbet nos, & adeò nos avertit, ac separat à veris bonis; quantò ampliùs perniciosa esset nobis ipsa suavitatis plenitudo? remansit ergo in custodiam, in rememoriale divinæ vindictæ ad incutiendum nobis timorem divinæ justitiæ. Quemadmodùm pater offensus filio etiam post reconciliationem, partem pœnæ ei reservat ad custodiam, & metum vindictæ ut quem luxuriare fecit affluentia, paupertas custodiat, & metus de præteritæ vindictæ memoria Non igitur detinet ipsum in paupertate, ut affligat & pro meritis delictorum ei retribuat, sed potiùs ut illum conservet. Sic facit pater misericordiarum electis suis. Quòd si cui videatur, quòd ad statum Adæ reducendum fuit genus humanum post exhibitam

Nota.

Nota.

Nota.

satisfactionem: attendat, quòd Adam cecidit etiam in illa fœlicitate, & quemadmodùm in aqua dulci caro recens posita, computruit: sic & primus Angelus. Quia ergo non erant meliores futuri homines in isto statu, quàm fuit ipse Adam: nec meliùs usuri erant statu, fœlicitatis illius, nec verisimile est illos melius fuisse usuros: proculdubiò cecidissent quemadmodùm Adam. Quapropter incumbere per hanc viam poterat Deo iterùm aliud onus redemptionis nostræ, & ita currerent res fortasse in infinitum; quoniàm eadem ratione post singulas redemptiones oporteret nos in illum statum reduci, & post singulas similiter reductiones immineret forsitan idem casus. Elegit igitur dominus viam nostræ redemptioni sufficientem, quam nullo casu oporteret denuò iterari. Quia autem quærunt, ubi est consessus iste in cœlestibus? Respondemus, quia jam magna pars ecclesiæ gaudet in cœlestibus, & quotidie per partes non cessat illuc ascendere. Et hoc est, quod dicit Apostolus 5. ad Hebræ. Factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ. Suorum enim tantùm exolvit votum, & tantùm onera super se assumpsit, & debita, & expensas, ut expensis suis, non illorum, illi militent & serviant. Nunc verò exponamus illud, quod ipse dicit Jo. 12. Nunc judicium est mundi, nunc princeps hujus mundi ejicietur foras. Inquiramus, quo judicio obtinuit contra diabolum. Dicimus ergo, quia justitia Dei hoc efficere debuit, ut ab eo pateretur diabolus. quod illi iniquè intulerat, scilicet ut ab eo ligaretur, quem injustè ligaverat, seu ligari procuraverat, ab eo ejiceretur de mundo, quem ipse & spiritualiter, & corporaliter, injustè ejecerat. De cordibus enim judæorum & spiritualiter, & per infidelitatem illum ejecerat, & de mundo tandem per mortem illum ejecit. Quia igitur nihil æquius Dei judicio fieri potuit, quàm ut quod diabolus Dei filio iniquissimè intulerat, hoc ab eodem justissimè pateretur, convitium, injuria, contumelia, damnumque, quod iniquissimè illatum est Dei filio, emendanda fuerunt illi, & etiam compensanda. Si autem metiamur pretiositatem vitæ, quæ ei ablata est, non æquabunt eam omnes vitæ hominum, quantumcunque boni sint, & hoc est, quia ipse habuit spiritum non ad mensuram, sicut legitur Jo. 3. Cæteræ autem omnes mensuratæ sunt, & finitę bonitatis, finitæ etiam numero sunt, quoniàm finitus est numerus bonorum. & malorum; finita autem numero, & mensura, impossibile est, ut simul accepta æqualia sint ei, quod est infinitum mensura. Et hoc voluit fortè dicere psalmista: Melior est misericordia tua super vitas. Igitur damnum illius nec sufficienter etiam compensatum est per omnes vitas electorum. Igitur ablatio suæ vitæ, quę utique mors fuit, nec per omnes vitas sanctorum sufficienter potuit compensari. Omnis igitur bona vita sanctorum debetur Christo domino ex merito passionis, & incomparabiliter. Ampliùs. Nec solùm vita gratiæ sed esse gloriæ, quod nihil est, nisi glorificatio sanctorum. Si enim glorias sanctorum, illi vitæ comparaverimus, eadem proportione invenimus eas longè minores esse. Certum enim est virtutes sanctorum etiam pondere, numero, & mensura, esse finitas, virtutes verò Christi immensas aut saltem qualibet illarum incomparabiliter meliores. Justo igitur Dei judicio, & vitæ gratiæ sanctorum, & vitæ gloriæ pro vita, quæ ei in passione ablata est, recompensandæ fuerunt. Amplius. Si metiamur injuriam, & contumeliam, quam passus est, invenimus, quòd quodammodò infinita sit. Si enim quantò major est persona, tantò major est injuria, & contumelia, quę ei

Diaboli victoria, quomodo.

Nota.

E irrogatur, injuria agitur, & contumelia suæ passionis cum suis ludibriis necessariò sine mensura fuit, & hoc cogebat immensitas personæ ipsius patientis, nec excusat ignorantes ignota persona ista, qui scire noluerunt, vel si excusat non obest nobis: non enim actiones eorum hîc metiri volumus, sed ea, quæ passus est Dei filius. Manifestum igitur, quòd contumeliæ istæ non habent mensuram, similiter & injuriæ, hæ scilicet injuriæ, & contumeliæ, quas in propria persona Deus sustinuit: incomparabiliter enim majores sunt omnibus injuriis, & contumeliis quæ ei aliàs irrogari potuerunt, & hoc potuit unusquisque videre in se ipso. Neque enim est homo, qui potiùs non eligeret omnes alias injurias, & contumelias, quę ei inferri possent ab homine, vel à diabolo, quàm istas personales, & quæ manuum injectione irrogantur. Igitur omnia mundi peccata minora sunt manuum injectione in filium Dei, & omnes aliæ minores irrogata Deo injuria. Sed sicut injuria ad injuriam; sic remissio ad remissionem. Si igitur jure emendanda fuit necessariò ista injuria Dei filio irrogata; necessariò remittendæ fuerunt omnes alię Deo irrogatæ injuriæ. F Igitur pro dimissione istius appendit Christi passio omnia delicta, & insuper ampliùs, & incomparabiliter Omnia igitur delicta mundi condonanda fuerunt in satisfactionem, & emendam injuriæ, quam in propria persona pertulit crucifixus, & moriens. Nec potest quis dicere, quòd ei retributa est pro omnibus his glorificatio suæ personæ, quia illa glorificatio, quantumcunque cogitari poterat aliàs ei absque passionis merito propter sanctitatem incomparabilem debebatur. Justo igitur judicio ejicere mundi principem, & relegare, & electis suis delictorum remissionem coram Deo patre debuit obtinere. similiter potestatem. qua tam nequiter in Dei filium abusus est diabolus, etiam in suos amittere debuit. Nec sufficienter remuneratus esset Christus Dominus, nisi ille in propria persona puniatur, qui potestate deliquerat, illam iniquè extendendo, & qui tam nequiter abutebatur hominibus, G ut armaret eos in Dei filium, & ad injiciendas in eum manus concitaret, nisi eos postmodùm sentiret adversarios. Similiter & Dei filius extensione & amplitudine potestatis remunerandus fuit, ut quantò humiliùs indignis se subdidit, tantò illis postmodùm dominaretur sublimiùs, & quos habuit adversarios ad ludibrium & tormentum, postmodùm servos obtineret devotissimos ad gloriam suam, & gaudium, & acceptissimum famulatum.

TRACTATUS NOVUS de Pœnitentia.

H

CAPUT I.

De efficacia, & etymologia pœnitentiæ.

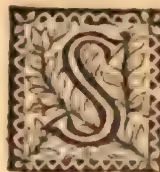

Secunda tabula post naufragium (qua post reparationem & liberationem rursùs mersi eripimur) pœnitentia est adeò salubris, & necessaria, ut sine ea baptismus adultos, qui naufragium mortale, præter originale, passi sunt, liberare non sufficiat. Hæc autem sine baptismo, cùm tamen contemptus ejus non defuerit, nullum times

met naufragium. Videtur pœnitentia, quasi penè tentio dicta amissę innocentię. Pœnitens quippe penè amissam innocentiam tenet, dum voluntate, & proposito eam tenet, dum eam toto desiderio insequitur, toto dolore revocat, toto studio, & totis viribus eam recuperare conatur. Est igitur voluntate, & proposito, in statu amissæ innocentiæ; actu verò solo non est in illo, impossibilitate solâ prohibitus. Vides igitur, quòd in ipsa innocentia est, & eam tenet, reputatione, & divinæ misericordiæ magnitudine, & inde penè tenet eam, quam perdidit innocentiam: quia modicum est, quod ei deest, quominùs eam, quam perdidit, innocentiam teneat, adest autem ei id, quod maximum est ad tenendam eam. Maximum omnium, quibus innocentia tenetur, voluntas. Minimum verò opus est quod Deus non reputat, aut computat, ubi perfecta voluntas defuerit, hoc autem penè tenere indubitanter dicimus, scilicet habere maximum eorum quibus tenetur. Minimum verò, vel modicum, eo B carere. Pœnitens quippe nec peccasse impotentia prohibetur velle, nec tenere innocentiam, quam perdidit, potest, totus dolet de amissione, totus ardet in recuperatione, totum, quod potest paratus est facere, ut eam habeat. Meritò ergo eam penè tenet, penè quippe tenet se, & penè hæret ipsi navi, à qua periclitatus est, & penè hæret litori, à quo cum procella abripuit, sicut docere intendimus. Pœnitens omnis qui nomine, & re pœnitens est, tantam sortem gratiæ jam accipit, ut ab omni debito, quo præcedenti lapsu se obligavit, absolvere se meritò sufficiat. Verè igitur æstimationem omnium amissorum in ipsâ gratia compunctionis recipit. Sortem quippe amissam, & usuras in medio tempore fraudatas, potest ex his, quæ jam recepit restituere, & hæc sequentia docebunt: & hæc est alia causa, propter quam statum amissæ innocentiæ pœnitens penè tenens sit dicendus, & meritò penè tenere. Non improbabiliter autem pœnitentiam pœnalem tentionem, & vel carcerem, aut mortem veteris hominis, etymologizantes, pœnitentiam C dicimus. Est enim pœnitentia veteris hominis crux, atque patibulum, aut mors, aut carcer, aut sepultura, qua vivus quandóque sepelitur, quæ peccatorum genera, & pœnitentiarum modi aperiunt, Non autem dicitur pœnitens, quia ipsum sola pœna doloris iterùm teneat, sed quia dolor eum compunctionis urget interiùs, & labor satisfactionis premit exteriùs: pœnitentiam verò, & judicium propriæ condemnationis dicimus, & terminationem ægritudinis, & redditionem rationis, sive computum, & reconciliationem ab offensis, & necessitatem spiritualis parturitionis, & resurrectionem ex mortuis, & ortum surgentis auroræ de tenebris, & Aegyptiæ servitutis abjectionem computrescente jugo à facie olei, ut legitur Sap. 10. Item veteris hominis contritionem, & annihilationem, & in pulverem redactionem, velut ferientem desuper pilo doloris, & malleo indignationis. Item de D conclusione, & carcere eductionem in regnum, & sedis suæ restitutionem, & gratiæ: per attritionis contra culpam dimicantis victoriam, & triumphum & si qua alia sunt, in quibus laus pœnitentię, & fructuositas prædicetur, & sacræ scripturę nominet auctoritas, & sanctorum doctorum eloquia contestentur. Ex iis autem quatuor prima diligenter prosequemur; accommodatiora enim sunt quatuor generibus, & copiosiorem habent exhortationem. Primùm quippe, qua auctoritate judicare se ipsum habeat quis, vel debeat; quis eum judicem super se constituerit, quibus legibus se ipsum judicare habeat, unde indultum sit ei, ut in causa sua

A judex esse debeat, & quo ad quid judicare se ipsum, & qua auctoritate rata sit, quam de se tulit sententiam, & utrùm ex delegatione, an ordinarius sit, judex sui ipsius, & si necesse est retractari judicium, quod de se sibi fecerit, & si auctoritate fretus, vel delegatione se ipsum judicat, utrùm habeat instrumétum authenticum suæ delegationis, quo clarere debet, quòd facta sit ei suæ causæ commissio, an sit aliquid aliud, quo judicem sui quivis se possit ostendere: sententiam enim à non judice suo latam, nullam esse ipso jure, nec remedio appellationis egere, reverà ipsa jura docuerunt.

CAPUT II.

Tractatus primus de pœnitentia, prout est judicium propria condemnationis, & de conditionibus judicij.

HOminem igitur libertate arbitrii sibi ipsi præditum esse: omnium ratiocinatio sanctior, & major piæ, ac veridicæ fidei auctoritas contestatur. *De libero arbitrio.* Hoc ex ethnicorum, & mundanorum philosophorum, qui de moribus scribere attentaverunt, testimoniis elucescit. Si enim vel naturæ intentio, vel vis invincibilis libertatem voluntatis hominum abstulisset, vana esset omnium legum institutio; nihil imputandum esset homini, cùm vel necessitate naturæ prohiberetur, quominùs faceret, aut in vinculum conjecta ratione invitus ad faciendum traheretur. Quare nec benè, nec malè quicquam fieri posset ab homine, supervacui etiam essent magistratus, & magisteria morum. Non enim agendum esset cum hominibus de morum suorum emendatione, sicut cum brutis animalibus, aut lapidibus, cùm eos aut impossibilitas naturæ premeret, aut violentia raperet ad agendum. Inquirens autem anima rationalis inquisitione perscrutata, & interrogans se ipsam, utrùm liberum sit ei facere benè, vel malè, vel utrùm voluntariè operetur, & voluntariè declinet opera; respondebit, etiam, non quidem per signa, quæ plerunque fallere solent, sed ipsa præsentia veritatis, quam intra se pœnitens conspicit, se nullatenùs trahi ad operandum, nisi voluntate, & se non desistere ab operibus, nisi voluntate. Num igitur extra te ipsum, an tui juris, & tuæ voluntatis sis, an tibi subditus sit tuæ voluntatis consensus, ut illud, quod te stimulat, ipse declinare possis, si velis, aut ab eodem te avertere, si volueris? Quòd si quis victus est ex consuetudine, & ea tanquàm altera natura trahi consuevit, licet consuetudini reluctetur, & obviet, interroget se, utrùm delectet eum facere, quod de consuetudinis necessitate facere se dicit, an non delectet: quòd si delectat, igitur libenter facit, quod delectabiliter facit; si verò non delectat, non ergo est amore, vel desiderio, obligatus hujusmodi operi. Quare non trahitur amore, vel desiderio, ad illud. Non est ergo ei consuetudinarium opus illud. Consueta enim omnia necessariò amantur. Liquet ergo hominem scilicet ipsa libertate voluntatis præditum, esse rectorem, aut ducem, sui ipsius. Unde rectè animam humanam corporis reginam philosophi dixerunt. Tullius verò rectissimè dixit rationem esse regnum animæ à natura divina tributum. Hoc etiam ipsa natura nos docet. Primùm quidem nos docet ipse ordo naturalis justitiæ, monere eos, qui nos læserunt, ut læsionem emendent, quod est primum petere ab eis, ut de se ipsis justitiam exhibeant, quasi judices sui eos esse, & sibi ipsis præesse nos ipsa natura docuerit. Cùm autem nobis de se ipsis negant justitiam, ad superiores eorum causam defer-

re nos ipsa justitia docet. Justitia autem & omnis virtus etiam teste Aristotele, est omni arte certior, & melior. Hunc ordinem justitiæ docet ipsa veritas Matth. 18. Leges autem, & statuta, quibus se regere, & judicare debet homo in corde ejus superior exaravit dispositio, ut ait quidam, lex naturalis, ipsi homini innata naturaliter impressa, & inscripta. Est autem lex ista velut literæ suæ delegationis super se ipsum, quod ex continentia, & tenore ipsarum clariùs poterit elucere, his literis appensum est sigillum, & imago cœlestis imperatoris; est enim ipsa sursynteresis, superior scilicet animæ nostræ pars, & dignior, imago beatæ, & gloriosæ Trinitatis, quod hic differendum non est. Hoc igitur divinæ impressiones sigillo, sive signaculo, seu charactere literæ legis naturalis appenduntur. Judex sui ipsius ex divinæ auctoritatis delegatione cognoscitur homo. Hujusmodi igitur auctoritate mandati de consequentibus injunctum est justitiæ plenitudinem exhibere. Si igitur Deus ipse de homine conqueratur, & cum ipso judicari velit, tantò magis ei de se justitiam exhibere, quantò magis, & non injuriosus esse tenetur. Dominum autem velle cum homine judicari, & paratum esse stare judicio ejus, multis ejusdem testimoniis in sacra scriptura clarissimum est. Hierem. 47 Judicemur simul una. Narra si quid habes, ut justificeris, psal. David: Ut vincas cùm judicaris. Michææ 6 O homo indicabo tibi, quid sit bonum & quid dominus requirat à te, utique facere judicium, & diligere misericordiam: & alius: judicium Deo cum hominibus & multa hujusmodi. Job autem in persona Christi Si recusavi cum servo meo, vel ancilla mea judicium subire Tanta est Dei omnipotentis justitia, ut nostris legibus, & consuetudinibus nobiscum judicari non dedignetur, sicut in consequentibus docebimus Mirare, & lauda Dei justitiam, quæ nostræ consuetudinis justitiam non recusat Redeamus autem, & ostendamus illud lucidiùs ex ipsius legis naturalis mandato. Si verùm est, quòd homo quemcunque alium auctoritate legis naturalis lædere prohibetur: si verò læserit, læsionem emendare eadem legis auctoritate jubetur, & omnia damna irrogata restituere. Sicut autem lege illa, quam utique sibi innatam, & inscriptam gerit, jubetur nullum lædere sic etiam à læsione sui ipsius desistere, & quantùm possibile fuerit, ad innocentiam redire Innocentia quippe est in præcepto legis naturalis, à qua si cadere contingit, per satisfactionem solam, cùm satisfaciendi aderit facultas, ad eam redire licebit. Vides igitur quasi legens in temetipso velut quibusdam divinę scripturæ literis, innocentiam servandam, amissam revocandam, quoad possibile est, adeò quippe revocandam, ut nihil nocumenti inemendatum relinquatur, si facultas emendationis affuerit; sin autem quomodò possibile est, innocentia, voluntate & proposito revocetur Sed & illud dubium non est legem naturalem, & innocentiam, voluntati imperare, & prohibere nocendi voluntatem. Quis enim putet esse licitum, & concessum jure naturali velle cuiquam injuriari? Ampliùs. Lex naturalis de benè actis gaudendum docet indubitanter, & de malè actis dolendum, quos manifestè indicant dolores pœnitentiales, quos etiam naturaliter pro nostris malefactis patimur. Justitiæ enim naturalis illud seminarium, nec in ipso Cain suffocatum est; doluit enim quòd commisisset fratricidium, & faciem domini erubuit, & quantus esset dolor verbis desperationis expressit, dicens Genes. 4. Major est iniquitas mea quàm ut veniam merear. Nobis autem adhuc sermo est de pœnitentia, quam natura ipsa post malefacta suggerit, & de flagello conscientię quod est summa pœnarum, & de synteresi animi, & de occursu scelerū, quę undique, ut dicit Tullius, ad tanta crimina occurrunt etiam, sicut furiæ. Quoniàm igitur maximam portet esse injuriam, ubi maxima debetur justitia, & minorem, ubi minor est ad justitiam obligatio, omnium peccatorum, & injuriarum perniciosissimas, & iniquissimas eas, quæ in Deum sunt, esse necesse est; quæ verò in proximos committuntur, minores sunt iniquitates absque dubio. Jam ergo claruit tibi ex his, quæ diximus, hominem judicem esse constitutum suiipsius ex delegationis auctoritate. Scito tamen limitatam eum habere supra se jurisdictionem, & certam formam mandati sibi perscriptam Non enim commissum est illi, nisi quod facit ad condemnationem ipsius, hoc autem est, quoniàm causam domini nostri Jesu Christi semper justam esse, necesse est In judicio igitur, quo clementissimus, ac justissimus, Deus contra hominem agit, si justè quidem judicetur, Deum obtinere, & hominem propriæ condemnationis necesse est portare sententiam Quia instantia autem & importunitate Deus ab ipso petat homine de seipso causam, & justitiam suam examinari, deducique in judicium læsiones, & injurias, quas ab homine sibi dicit irrogatas, singulis ferè propheticorum eloquiorum testimoniis elucescit. Clamat autem fortiùs illa lex naturalis, quam toties commemoravimus, quæ injurias Deo irrogatas instinctu vehementissimo suggerit emendandas, & ab irrogandis cavere de cætero, jugi objurgatione persuadere conatur. Vides igitur hominem intra se exercere omnes partes judicii de cogitatione malorum, se ipsum velut si contra se sit constitutus procurator, accusat, dum conscientia recognoscente, quæ contra se ipsum sunt, proponit. Cogitatio contra se de illis dicit testimonium, dum mala ipsa exaggerando ex circunstantiis, contra se velut ferens sententiam, proprio se condemnat judicio, & Deum justificat, causam ei totam adjudicans, dum velut gladio doloris, & clava indignationis seipsum ferit interiùs, tortorem se sui ipsius exhibens, & sententiam, quam in se ipsum tulerat, executioni quodammodò mandat, fitque executor propriæ contra se ipsum sententiæ. Et hæc quidem sibi injuncta omnia in litteris commissoriis suæ delegationis legit, & commissum agnoscit sibi suę damnationis judicium Nihil autem super sua absolutione ei: commissum est, eo quòd Deo adversùs ipsum nihil proponente, quasi accusatore, nihil omninò posset ex illius delegationis officio, in favorem quippe actoris totum vergit delegationis authenticum. Quia igitur frustra causâ suâ homini cōmisisset clementissimus, ac justissimus Deus nisi ratū haberet jus justū judiciū potissimùm cùm causam illam divinis legibus & examinaret, & terminaret, nulla ratione potest revocare judicium hujusmodi, cùm justum fuerit. Qualiter enim recusatio locum habebit in judice ab initio electo, cùm postea nulla nova causa suspitionis emerserit? Deinde sciens & prudens talem elegit dominus, de jure ergo ipsum revocare non potest. Qualiter verum est, quòd non judicabit dominus bis in idipsum, si quod auctoritate sua, & legibus judicatum est, ipse retractaturus sit postmodùm? Ampliùs. Si justè judicatum est in foro illo, utique jus suum totum Deo adjudicatum est; ultra jus verò suum nec Deus, nec homo justè quicquam petere potest. Quare cùm rei judicatæ

catæ homo parere paratus sit, quid deus ulteriùs exigere poterit? Sed quomodò verum esset quod David dicit: justitia, & judicium correctio sedis ejus. Quæ utique sedes anima humana intelligitur, nisi de justitia hac, & judicio intelligeretur? Sola quippe justitia. & judicium quod interiùs, & exteriùs, nobis facimus, correctio vera est, interiùs nos judicantes, ut diximus, & pœnitentes exteriùs sibi per confessionem quidem accusantes nos, & per satisfactionem punientes; propter hanc justitiam, & hoc judicium pœnitentiale securè petebat David: Feci judicium, & justitiam de me ipso scilicet tibi: quod est correctio vera: Ne ergo tradas calumniantibus me: & Job 34. Nunquid qui non amat judicium, sanari potest. Lege autem 43. Ezec. quod totum de pœnitentiali judicio, & justitia loquitur, & videbis, quia totam justificationem peccatoris vocat dominus judicium & justitiam quæ duo nullo modo aliter correctio sedis Dei intelligi possunt quàm sicut diximus. Sola quippe pœnitentialis justitia, & judicium correctio nostra sunt, & peccatoris adulti justificatio. His solùm Deo de nobis conquerenti satis fit, & jus suum ex toto restituitur, & hic est ordo justitiæ, ut Deo de nobis conquerenti primùm justitiam exhibeamus, & judicium faciamus, deinde aliis de nobis ipsis primùm judicare, & justitiam exhibere, deinde aliis nos oportet, & Deo primùm, & deinde aliis. Ecce jam ostensum est tibi de jure naturæ pœnitentiam interiorem esse, & naturæ instinctu eam agi, velut quendam inter Deum & hominem judicem. Verumtamen nostram naturam ad hoc sufficere, ut vera, & perfecta sit pœnitentia interior, impossibile est, an putas de manibus diaboli quemquam viribus suis eripi posse? cùm de eo dominus dicat Job 41. Factus est, ut nullum timeat, & non est potestas sub cœlo, quæ ei valeat comparari. Putas-ne naturam pondere mortalitatis obrutam, concupiscentiarum irretitam & onustam consuetudine sua, velut quodam aggere operum suorum, sepultam, difficultatibus inextricabilibus undique occlusam, & tanquàm immutatam, tenebris circundatam, posse ex se illuminari? quæ quidem dorsum habens ad lucem veram, à posteriori nequit illustrari, ab interiori verò suo pecato ipsa occlusos, & obscuratos habet oculos, dum in oculo intellectus est ejus peccatũ per meditationem & in oculo affectus per amorem; peccatum igitur meditatione sua obscurat oculum intellectus, aliud cogitari non sinens, an videtur tibi mediocriter vulneratus, qui de manu Dei cecidit in aculeos, & gladios, & in manus durissimas diaboli? Considera casus peccati altitudinem. Justus quippe cùm esset, anima ejus erat in manu Dei: peccatum verò, in quod cecidit, & aculeus mortis, & gladius sæpissimè vocatur. In manus verò diaboli peccatorem cecidisse non est dubium. An poterit lampas extincta per se ipsam iterùm reaccendi, & cereus similiter? Justus verò lampas est, ut legitur Jo. 12. & de Joanne Baptista dicit veritas: Erat Joannes lucerna ardens, & lucens. In corde enim justi sunt lux veræ cogitationis, & ardor sanctæ dilectionis, & ita lucerna, & cereus nominatur. Putas-ne chaos peccati parvum esse, quod inter Deum, & hominem dividit? legitur Is. 9. Peccata diviserunt inter Deum & nos: & ejusdem. Quia sicut exaltantur cœli à terra, ita exaltatæ sunt viæ meæ à viis vestris, &c. Attende quid dicat David, qui super senes se intellexisse gloriatur: secundùm altitudinem cœli à terra: corroboravit misericordiam suam super timentes se Educit quidem dominus peccatorem de lacu miseriæ, & de luto fæcis, convertit ex basam pro-

A fundum maris Erigit de stercore pauperem, ut collocet eum cum principibus populi sui. Et 30. Reg. 2. De stercore utique, suæ conversationis, in quo sepultus erat, elevans pauperem, dicit dominus. Attende, quàm in altum elevet eum, ut sedeat cum principibus, cum sanctis suis & solium gloriæ teneat Solium gloriæ teneat in se ipso, cùm sibi legitimè imperat, & sibi subditas vires, & membra gloriosè regit, & moderatur. Qui priùs cum filio prodigo pascebat ignominiosè porcos infernales, & cupiebat impleri ventrem de siliquis, nunc panem Angelorum manducat, & pro eo illud solemne totius curiæ cœlestis celebratur convivium, & in medio applausu, & gratulatione innumerabilium cœlestium militiarum, misericordiæ suavitate resonat concentus symphoniæ & chori. Commetire altitudinem cœli à terra; hæc enim est altitudo misericordiæ Dei, ut de pastore quidem porcorum infernalium in filium adoptionis B & hæredem regni cœlorum, de fame filiorum ad Angelorum convivium te elevet. An putas alium picturatorem, & decoratorem divinæ imaginis in nobis, quàm ipsum imaginis creatorem, & quodammodò artificem Deum? an videntur tibi colores illi virtutum adeò nobiles, & pretiosi quibus illustranda, & venustanda est Dei imago, terreni esse? Absit. Nullatenùs potest dubitari, nullam naturam supra se posse. Ad ea igitur spe gratiæ elevati sunt, cùm infra gloriam, & supra naturam, sit gratia media; nihil potest supra se creatura, per modum quidem receptionis recipere gratiam & gloriam, nata est anima mea, sed efficere, & largiri sibi nullo modo, sed & vires suas sibi reparare & comparare, cùm læsæ, aut debilitatæ fuerint, aut mundare, cùm in volutabrum porcorum infernalium immersæ fuerint non est suæ possibilitatis. Qui autem in his adhuc dubitat, aut casum mortis illum nondùm se expertum glorietur, & gaudeat in dño, aut difficultatẽ resurrectionis ignorat, aut eam nondùm viriliter attentavit, adhuc in sterquilinio peccatorum suorum sepultus, & C putrescens, aut adhuc divinæ gratiæ se timeat detractorem, dum vel naturæ, quod gratiæ erat tribuit, aut magnitudinem gratiæ non agnoscit. Inde autem morbum, & vulnera peccatorum agnosces, & difficultatem tuæ curationis, si de solo palatu cordis tui considerationem diligenter feceris, attendens quàm difficile sit tibi, ut bona omnia tibi benè sapiant, & mala omnia tibi desipiant. Qui credis vi naturæ fieri posse, ut molesta sit tibi suavitas præsentium voluptatum, & molestia ipsa suavis, & divitiæ tibi sint paupertas, & paupertas divitiæ, ut gloria mundi tibi sit ignominia. & contumelia; & ipsa mundi ignominia sit tibi honor, & sapientia, mundi sit tibi stultitia, & econversò. Attende quàm longè tibi sit corruptio palati cordis tui ab hac sapientia: an non vides desursùm sapientiam esse, qua omnia illa tibi sapiunt, & contraria desipiunt. An videtur tibi nostræ possibilitatis esse converti toto corde ad dominum, & ecclesiam cœlesti magisterio eruditam stulté *Nota.* D clamare incessanter: Converte nos Deus salutaris noster? Qua cæcitate putas eam à Deo petere, quod ipsa in potestate, & libertate habet sua, sibi dari? Sed reverà conari potest utique ad conversionem suam unusquisque, quemadmodùm ægrotus qui infirmitate pressus, vertere se non potest, conatur tamen utique & petit ab astantibus adjuvari, & etiam rogat, ut vertant eum: Vertite me dicit. Propter hoc autem, quod nostrum est in conversione nostra hoc est, propter conatum nostrum, tota die clamat dominus: convertimini ad me.

Propter illud verò, quod Deus addit auxilium suum ad adjuvandam infirmitatem nostram, & supplendum defectus nostros, clamat ecclesia: Cōverte nos. Utrunque autem jungit dominus Hiere. 15. Si converteris, convertam te Eccl 21. Utrunque similiter jungit clamans ad dominum dicens: Converte me domine, & convertar; quia tu dominus Deus meus; postquàm convertisti, egi pœnitentiam, & postquàm ostendisti mihi, percussi femur meum. Cùm igitur enitimur ut possimus quod nostrum est, facientes, operi manuum suarum porrigit dextram dominus, & facit quod suum est. Tenet utique manum dextram dominus, deducit nos in voluntate sua de virtute in virtutem, & laudem, in gloria suscipiet nos, cùm videbitur Deus deorum in Sion. Cui videbitur viribus suis posse volare in cœlum? non potest mentiri veritas, quæ clamat Jo. 6. Nemo venit ad me, nisi pater qui misit me traxerit. Non utique violentia, aut necessitate, sed amore, aut desiderio sui, sicut dicit Poeta. Trahit sua quemque voluptas. Noli suspicari quemquam placere Deo, nisi donum eius fuerit. Quid credis in te posse esse quod omnipotenti Deo placere debeat, nisi quod ab ipso datum fuerit? an ex nobis quicquam sine ipso, Dei aspectui placiturum nasci potest? Sed hæc omnia magisterio experientiæ meliùs, & certiùs edoceberis cùm studueris & conaberis totis viribus in captivitatem redigere intellectum tuum; in obsequium Jesu Christi sicut leg. ad Cor 2. cùm concupiscentias tuas, velut quoddam mortis incendium curaveris, & virium tuarum imbecillitas, & divinæ gratiæ magnitudo tibi clarescet.

CAPUT III.

De accusatione Dei contra peccatores.

NUnc ergo causam, quam habet adversùs peccantem hominem clementissimus, ac justissimus Deus examinare perscrutabimur, & terminare tentabimus. Sex igitur causis totum hominem se ipsum Deo debere, intuentibus facilè palam fiet Primùm, quia totum se ipsum à Deo per creationem recepit, hoc est totum, quod vivit, & movetur, corpus, & animam, vires naturales, & membra: omniū ergo istorum debitor est ei, à quo hæc omnia indubitanter accepit, sive mutuo, sive dono accepit, magis quippe obligat doni liberalitas, quàm justitia in mutuo, & magis delinquit ingratus erga beneficum quā fraudator contra commodatorem. Jure igitur creationis se totum cum omnibus suis debet homo creatori suo Similiter & jure cōservationis. Si enim alius esset istorum custos, quàm Deus, illa omnia eidem deberet, cùm per ipsum omnia habeat. Non enim minus est meritū quàm quærere parta tueri. Quia igitur hęc omnia, quę data sunt, amisisset, nisi eadem largitoris bonitas conservasset, indubitanter merito, & jure conservationis eidem debitor est ac si ab eo denovo, sive iterata donatione omnia illa recepisset. Tertiò jure, & merito redemptionis, quippe cùm hæc omnia amisisset jure, & se morti æternæ obligasset, dignus quippe erat hæc amittere qui eis tam indignè abusus erat, & ex divinæ justitiæ decreto æternis erat plectendus suppliciis; meritò ergo ei, qui hęc omnia ei restituit, & eum de æterna morte eripuit, seipsum in pretiū redēptionis impendens, totum se debet cum ōnibus his, quę eidem sunt redemptionis istius beneficio restituta. Quartò iure reformationis, quam intelligimus omnium virtutum decorem de qua dubitari non debet, quin major sit, & melior super omnem com-

E parationem, quàm sit ipsa forma, & pulchritudo nostra, quam ex creatione suscepimus Si igitur illa se totum hominem Deo jure, & merito obligabat, cùm minor esset, manifestum esse debet illam majorem ad maius, si fieri posset, obligare. Totum igitur se debet homo Deo propter reformationem idest servi sui post creationem ex virtutibus quodammodò recreationē. Quintò propter ipsius reformationis conservationem, quæ reformatio quia major est formatione, necessariò & eius conservatio major erit illius formationis conservatione. Sextò jure, & merito glorificationis quæ homini promissa est. Quid enim dignum promissa glorificatione poterit retribuere homo Deo? Etiamsi centum vitas, immò innumerabiles, immò si omnia quæ habet ipse homo, infinities multiplicarentur, nullius momenti, nullius comparationis, essent ad eam, quæ promissa est homini glorificationem. Si

F venalis exposita esset fœlicitas illa quæ sanctis in fine promittitur, si tua essent, quæ tibi concessa sunt, non reputares ea comparatione illius, nisi fortasse cæcus esses æstimator ad modum canis, de quo vulgariter, & ridiculosè dicitur, cùm tenet os & avidè rodit quòd non acciperet pro eo centum marcas. Hoc modo comparatus est cæcatus umentis insipientibus peccator, qui appretiatur temporalia vilissima quæ amat pro quibus recusat fœlicitatem æternā à Deo recipere. Verum est igitur, quòd te totum, totamque vitam tuam cum omnibus aliis quæ habes, debes creatori, totum conservatori, totum redemptori, totum reformatori, qui te formâ illâ gratuitę novitatis illustravit, quæ est (ut aliàs diximus) vestis omnium virtutum speciosa varietate opere plumario, atque polymita contexta: tantò quidem nativo illo decore, quem ex creatione sor-

G titus es, nobilior, prętiosior, & speciosior, quantò est ipsi pulchritudini justitiæ vicinior: totum ergo iterùm, te debes tantæ illustrationis tuæ conservatori, deinde te debes glorificatori Non igitur quicquam uti, aut eorum, quæ tua sunt, tibi usurpare debes, nisi quod ipse, cui omnia debes, indulserit. Omnium ergo eorum raptor es, & furti criminite obligas pro omnibus, quæ contradicente, & quasi invito domino eorum omnium, quæ ad te pertinere videntur, aut contrectâsti, aut expendisti, aut quolibet alio modo in usus tuæ proprię voluntatis usurpare tibi jure alieno præsumpsisti. Deum igitur habere furti actionem adversùm te manifestū est: quòd si quicquam, quod esset divinis usibus consecratum rapere, si templum, quod in honorem ejus consecratum sciebas, polluere, aut violare ventus non es, sacrilegii actione tecum posse agere Deum non dubites. Memento igitur Baptismalis consecrationis, qua templum Dei sanctum factus es, & in honorem

H divini nominis consecratus. Si templum illud porcorum infernalium volutabulum fecisti per luxuriam si fanum idolorum, & ut vulgò dicitur scholam per avaritiam, quæ idolatria est, ut dicit Apostolus ad Ephe. 2. si & arcem, & munitionem diaboli per superbiam, si cavernam reguli per invidiam, si vulpiū infernaliū latibulū per dolositatē, si cubile leonis, qui circuit quærens, quem devoret, ut dicit Petrus in 4 per iracundiam, & ad hunc modum de aliis vitiorum pestibus, sacrilegæ executionis reatu polluisse te ipsum manifestum est Quid de crimine apostasię loquar, cuius tam est manifesta perpetratio quā manifesta in baptismo fidei confessio, & divini cultus promissio, & diaboli negatio, & omniū pompatū ejus abrenūciatio, dū à Deo aversus diaboli servitio te mancipasti & servituti diabolicę subdidisti Quid de adulterio idest de violatione matrimonii, quod cum Deo in baptismo contraxisti, cujus irritam

tam fidem fecisti? quoties vitiorum te fornicationibus polluisti? Fides quippe spiritualis hujus conjugii vitiorum abdicatio est. Qui igitur ad torum conscientiæ tuæ quodcunque ex vitiis admisisti, torum maculasti maritalem proculdubiò, & crimen adulterii incurristi. Cùm autem non dubites te regem esse, quod te docet unctio baptismalis (non enim unguntur sacra unctione, nisi reges, & sacerdotes) & tua omnia velut regnum esse, quod fidei tuæ, & solicitudini divina tribuit auctoritas sub certi tamen onere tribuisti, si contra Imperatorem illum universalem, in cujus manu sunt omnium regiminum jura, rebellasti, & alium regni tui dominum constituere, & eidem tributum solvere, quod Deo debebas, præsumpsisti; ejecto verò domino, cui omnem fidem te debere, dubitari non potest, te crimen proditionis, & læsę majestatis. incurrisse palam est, si cum eius capitalibus inimicis fœdus, & amicitiam, inire non timuisti, immò esse te reum læsæ divinæ majestatis ab initio, & pro crimine illo condemnatum, manifestum est; fœdus dico, & amicitiam contra Deum iniisti, nunquã te in eodem reatu majestatis non involvisti, diabolum verò ab initio reum fuisse læsæ divinæ maiestatis, inde manifestum est, quòd regnum in cœlo sibi voluit usurpare, unde est irrevocabili exilio relegatus. Eodem modo cogitare debes te à Deo constitutum custodem eius, quòd tu ipse es castri, & defensor es contra hostes suos. Quòd ergo sic non implorato auxilio, non expectato succursu ab ipso Deo prima obsidionis castrametatione castrum tradis hostibus, aut prævenis hostes ipsos, & hoc ipsum crimen esse proditionis certum esse tibi manifestum est. Quid dicere possum de traditione clavium ipsius castri, antequàm obsideatis, vel etiam impugneris? Clavis hujus castri est cogitatio; hæc enim castrum aperit, hæc introducit diabolum ad cor, si clavem istam diabolo tradis sponte, cùm nondùm impugnaris, cùm nondùm te urget ad traditionem aut insultus, aut obsidio, nunquàm reatum proditionis effugies. Clavem istam diabolo tradis, quoties cogitatio tua in manu ejus est sive apud ipsum; toties autem fit hoc, scilicet, quòd cogitatio tua in manu ejus est quoties ad voluntatem ejus cogitas. Facis ergo diabolum clavigerum cordis tui, & castri, quod Deus fidelitati tuæ commiserat Quantò ergo custos tu infidelis es, qui hostis facis clavigerum, aut ostiarium? Disce autem in tuto ponere clavem cordis tui. Sap. 5. Cogitatio eorum apud altissimum. In tuto est cogitatio justorum Illuc enim non est diabolo accedere. Ampliùs Cogitationem volvere est clavem cordis ad apertionem ipsius torquere. Noli ergo pati à diabolo, ut torqueat huc, & illuc istam clavem, torquendo eam cor reserabit diabolus, sed omni custodia serva, ipsam ergo clavem in tuto, & occulto repone, ut diximus. sed & omnia ad usuram te accepisse, quæcunque à Deo accepisti, te veritas evangelica docet. De sorte igitur, & usuris rationẽ reddere debere certum est. Quid ergo si sortem ipsam amisisti Item omnia tibi ad dispensandum tradita, & te debere fungi officio villicationis, eadem auctoritate doceris; te igitur debere rationem reddere villicationis non dubites. De fraudatis igitur, & malè dispensatis domino teneris, quæ, quot, & quanta sunt, loco suo docere attentabimus. Vineam domini te esse divinæ providentiæ diligentia excultam, & ornatam Isa. 1 docet, fructus igitur te debere agnoscito; quòd si pro uvis labruscas attuleris, te illi sententiæ, quam Isa. 8. dicit, subiacere debere adverte. Quid si arma, & stipendia tibi ad militandum contra hostes suos, & etiam tuos, tibi dedit dominus: tu verò contra Deum divinis stipendiis diabolo militasti? Hoc autem specialiùs clericos tangit, qui propugnatores aliorum constituti sunt. Unde & in coma more propugnatorum attonsi sunt hi redditus ecclesiasticos velut quædam stipendia militiæ suę percipiunt per se, & aliis militaturi. Quid si diabolo membra tua dedisti, quibus contra Deum pugnaret ut legitur ad Ro. 6. Si te ipsum diabolo gladium fecisti? Hi sunt persecutores bonorum; sicut enim Nabucodonosor virgam furoris domini, & securim suam dicit dominus Isa. 10. & baculum suum, similiter persecutores sanctorum gladios aut baculos diabolicos se agnoscant. Proverb. 2. Gladius, & jaculum, & sagitta homo qui loquitur contra proximum falsum testimonium, & filii hominum dentes eorum arma, & sagitta, & lingua eorum gladius acutus. Quod utique & ad pugnandum contra Deum, & pro ipso ratione intelligi potest. Hieronymus enim rectè dicit, quòd species muliebris gladius flammans est, sive ignitus. Eccl. 7. ubi dicitur quòd mulier sagena cor eius. & ipsa est laqueus venatorum infernalium, intellige, & quòd manus ejus vincula sunt. Sap. verò 14 dicitur: creaturæ Dei factæ sunt in odium, & in tentationem animæ hominum, & muscipulam pedibus insipientium. Quid si laqueum venatoribus infernalibus, si muscipulam, si sagenam infernalib. piscatoribus te exhibuisti? si te toto dominum impugnasti? cujus te totum debebas servitio: multa hujusmodi facile est enumerare. Post hæc omnia ad denariũ redeamus: primùm quidem igitur, quoniã Deus veritas est, fides ei debetur. Quis enim dubitet veritati credendum esse? Qm̃ judex justitiæ est, debetur & timor. Quis enim dubitet iustitiæ iudicem timendum esse? Unde Job 9 Verebar omnia opera mea, sciens quòd non parceres delinquenti Qm̃ pater misericordiarum est, debetur ei spes. Quis enim dubitet in patrẽ misericordiarum sperandũ esse? Quoniàm altissimus est, debetur ei honor Quis enim dubitat regem omniũ sæculorum, & dñm, honorandum esse? Quoniàm agimus in oculis eius, cogitamus, & loquimur quoniàm occulta dedecoris nostri, omnes turpitudines nostræ nudæ, & apertę sunt oculis ejus, debetur ei pudor An dubites non erubescendum nobis in conspectu ejus qui adeò sordidati, atque carbonati, & maculati, atque in tot latrociniis deprehensi apparemus iugiter in conspectu ejus? Quoniàm dulcissimus ac suavissimus est, debetur ei amor. Quis enim dubitet bonitatem illam amandam esse? Quia dominus, debetur ei obedientia. quia pecuniam eius velut sortem capitalem ab eo ad negociandũ accepimus, debemus ei rationem villicationis nostræ, sive computum negociationis nostræ. Et hæc est una ex causis quare confiteri debemus, cùm non sit aliud confiteri, quàm totius vitæ suę rationem, sive computum reddere. quis enim est alicuius dispensator qui non ei cujus pecuniam dispensandam accepit, computum, & rationem reddat, quoties iustum est? quoniàm beneficus gratitudinem ei debemus. An videtur tibi quòd licere possit cuiquam, ut Deo tot, & tantorũ beneficiorum largitori, se ingratũ exhibeat quòd medicus est, errorũ, & vitiorum patientia ei debetur. impatientem enim & inobedientem impossibile est curari Nullo enim magisterio curabuntur errores inobedientis, & impatientis, nec morbi eius, aut vulnera, qui medicamen respuit, & repellit, materia medicinali, nunquàm sanabuntur. Si ergo unum illorum Deo negasti, actionem saltem injuriarum habet Deus adversùs te. Hæ igitur sunt actiones, quas habet Deus adversùs peccatores.

Nota. Nota.

CAPUT IV.

De utilitate & necessitate confessionis.

CUm igitur in judicio, quod inter te, & Deum te præsidente, agitur, advocatus, & judex procurator, & testis es Dei: omnia hæc fideliter proponere, & magnificare, seu aggravare, deinde testificari, & secundùm hoc teipsum condemnare, seu judicare, teneris. Ne autem ignorantiam juris, aut facti fortasse causareris, datus est tibi velut assessor hujus judicii, & adjutor sacerdos, qui te plenè in jure illo instruat, qui te examinare causam doceat, hoc est jus & factum, qui te leges, & divina statuta doceat; hoc enim sacerdotibus incumbit, nosse leges, & judicia Dei: hujus judicio commissum est examinandum judicium tuum, ne vel ignorantia F juris, aut facti semitas judicii perverteres, aut fortè tibi parcens Deo injuriosus existeres, & ideò à *Nota.* Deo tibi parcendum non esset, ne declinans incidere in manus proprias in Dei manus miserabiliter incideres, in quas incidere est horrendum. Unde legitur ad Heb. 10. Horrendum est incidere in manus Dei viventis. Non autem ut judicium tuum retractet, sacerdos examinare jubetur; sed ut te in judicio illo adjuvet, ut te in his, quæ ad judicium spectant, instruat, & adjuvet, an non recolis Lazarum ressuscitatum in 11. Joannis, adhuc ligata facie sudario, in quo etiam difficultas videndi, quæ recta sunt, intelligitur. Quid si te suspectissimum habet clementissimus, & justissimus in causa tua? Hoc quidem meritò, & ideò judicium tuum deserit, & vult deferri ad cognitionem sacerdotis, aut G quod veriùs videtur impotentem novit quemcúque peccatoré ad agendum hujusmodi judiciũ. Ideóque consimiles infirmitati peccatorum voluit nobis assistere coadjutores sacerdotes, de quorum adjutorio in sententię executione aliquid loquemur. Quòd si dixerimus, causam tuam non illi, sed tibi commissam & judicio tuo, judicium verò ipsius judicii tui commissum sacerdotibus rectè dicemus. In quo quantùm adjuveris ô peccator, experientiæ ipsius magisterio meliùs edoceris. Si quid igitur judicio tuo defuerit, si quid viribus tuis minus rectè judicare & sententiam exequi valeas, hoc instructione & adjutorio sacerdotis, & scire debes & posse. Hæc autem est una causa sacerdotalis jurisdictionis, & prælationis inter multas. Quid enim salubrius, aut securius in parte ista peccatoribus provideri potuit, quàm malefactorem alio concio, & teste & judice emendare? In nostris quippe, & in nostro- *Nota.* rum negotiis minus rectè judicamus. Liberati igitur sumus ab his periculis, & exonerati ab his oneribus, dum nos alieno judicio, & potestati committimus; non enim timendum est, ne aut erremus in H judicio minus videntes, quod rectum est, circumspecto & provido sacerdote, & in lege Dei edocto, nobis, & pro nobis vidente, aut ne iniquè agamus nobis parcentes, illo in judicando nos vicem Dei gerente. Quid autem justius, quàm propriæ potestatis abusorem alienæ subdere? Quidve decentius pœnitenti, quàm quod potestate, qua tam indignè adversùs ejusdem potestatis datorem Deum, tam injustè usus est; privetur? Tenetur utique illi potestati cedere sponte, & eam Deo per manum sacerdotis reddere. Quare tenetur confiteri, & recognoscere, & judicare se indignum potestate sui ipsius, & suorum. Tenetur igitur se privare sui potestate, & suorum. Alioquin non exequetur propriam contra se sententiam, & hoc est, quod dicimus, quòd potestatem illam tenetur Deo per ma- E num sacerdotis reddere. Totum igitur te, & tua Dei voluntati committe, & redde, dicens, domine non sum dignus de cætero judicare. Recipe voluntatem tuam, potestatem scilicet mei, & meorum omnium, & utere pro beneplacito tuo. Occurrunt mihi modò causę illę, quibus urgemur ad confessionem. Prima est susceptio dominicæ pecuniæ, hoc est talentorum, quorum dispensatio nobis credita, & multiplicatio est injuncta. Tenetur igitur rationem reddere majoribus dispensatoribus & camerariis. Minores quippe, & inferiores superioribus dispensatoribus rationem reddere tenentur. Illi verò domino, quemadmodúm fieri consuevit in domibus regum, & principum; sic sacerdotes qui superiores camerarii sunt, & quibus thesauri omnes cœlestes sunt commissi, in die judicii, in illius feriæ magnæ universali pagamento, & computo, computabunt, id est computum reddent, etiam de animabus sibi commissis etiam de villicationibus tenentur reddere familiaribus, ut nos de nostris, qui subditi sumus. Secunda verò causa est cura medicinalis, quæ sacerdotibus injuncta est, & omnes eis *Nota.* peccatores, velut ægri medicinis curandi traditi, & commissi: quare incumbit eis morbos omnes, & vulnera peccatorum & totam conscientiam hujusmodi ægrotantium cognoscere. Necesse igitur habent ægrotantes hujusmodi morbos suos, & vulnera sua, & totam conscientiam sacerdotibus detegere. Tertia verò, quia cum Deo in curia nostra, & foro justitiam de nobis ipsis facere tenemur: interim, ne per errorem nostrum, aut incuriam causa sua, quam adversùs nos habet, periclitetur, ideò providit tam sibi quã nobis certè de assessore sacerdote divini juris perito, qui causæ suæ examinationi intersit, & cum cujus consilio cum illa examinetur, & terminetur. Hoc enim facere solent in curiis alienis litigaturi, videlicet mittere pro se, qui videat, & dignoscat, ne fortè in judicio injustè graventur: sic mittit ad curiam pœnitentis dominus sacerdotem, ne fortè in foro tuo, & curia tua graves eum injustè. Quarta causa est securitas illa nostra, quam tetigimus, & exhortatio nostra. Quinta poterit satis rectè assignari, suspitio judicis idest pœnitentis, à quo appellare licet domino ad superiorem scilicet sacerdotem, & hanc causam jam assignavimus. Quis enim Deo negare audeat appellationis refugium? Sexta causa est, ut sicut per alienam accusationem coram publicis potestatibus emendantur manifesta peccata; sic per propriam accusationem ad confessionem emendentur occulta, non enim fas est, ut inemendata remaneant occulta. Quare necesse est, ut suum habeant & judiciũ & forum, & judicem. Quis autem non videat, quòd unusquisque accusare, aut denunciare teneatur reum ad correctionem, servato tamen ordine denunciationis; cùm igitur se ipsum reum cognoverit, quo jure, vel lege fretus sibi ipsi tam perniciosè parcere præsumat, ut non propriam correctionem sibi quærere liceat? an fortasse magis tenetur quærere correctionem fraternam quàm propriam? Quòd si fortè dixeris, quòd ipse per semetipsum se corriget: jam ostendimus, quia hujusmodi correctio, nec Deo, nec ipsi sufficere debet, & causas in hoc assignavimus. Ampliùs. Si latronem, vel malefactorem *Nota.* alium habes penes te, nunquid prætori non exhibere teneris? Quòd si ei latibulum apud te præbueris, nunquid non latrocinii reus eris, qui domum tuam speluncam latronũ, & latibulum fecisti. Prætor autem sacerdos est: quare latronem, qui apud te latitat, eidem exhibere, & tradere teneris te ipsum. Quòd si dixeris, quòd tu ipse per temetipsum punies ipsum in curia tua, aut foro tuo: noli

igitur fugere lucem, qui benè agis aut benè agere A vis. Noli declinare testem, & adjutorem pariter tuç bonæ actionis sacerdotem, ne & tibi simul, & latroni videaris habere latibulum. An non vis ægrum medico ostendere, & curæ ejusdem tradere: medicus sacerdos est, peccator verò æger, qui infirmatur apud te. Quòd si ægritudo mortem afferat, mors ægri tibi imputanda est, qui curam ei medicinalem adhibere noluisti. Quòd si fortassis artis medicinç peritum te esse confidis, attende insanissime, quòd nullus medicorum in ægritudine sua propria arte aut sensu contentus est, nec proprio consilio regitur; medicus enim æger se ipsum curare non habet, ex templo ergo negligentiam deponere proprii sensus, & artis præsumptionem, & temerariam confidentiam, trade ægrum tuum medico, quem curationi tuæ præfecit misericordissimus Deus qui magis est de salute tua solicitus, quàm tu ipse, non immeritò suspectum habet judicem, qui in causa B propria te ipsum jam sensit hostem An tu fortasse ei potes dicere, pœnitebo, qui te hostem Dei adhuc geris, dum te accusas, & confiteris hostem? Quid tu vis in causa illa, in qua reum te fateris, judex esse, & cognitor, an non te ipsum suspectum reddis? Sic dicendo, an non das adversario justam causam appellandi, cùm reum te fateris in illa causa, in qua te judicem debere esse contendis etiam si tua esset jure illa jurisdictio, expedit tibi cedere illi propter causas dictas, & ut ipse mitiorem, & ad pacem proniorem adversarium tuum invenias. Quis autem rogare audeat Deum, ut advocatum, vel procuratorem audeat vel debeat, constituere in causa sua, quam quodammodò agit in foro pœnitentis, & coràm ipso procurator, vel advocatus Dei sacerdos. Quare necesse est ipsum instrui de facto primùm, deinde proponere pro parte, cui patrocinium præstat. Hæc autem pars Dei est, quam defendendam suscepit sacerdos. Non potest autem C instrui nisi per te, quia tibi incumbit instruere eum de facto, & hoc est revelare, & confiteri factum eidem: quæ sit autem tibi ferenda sententia pro his omnibus criminibus & injuriis, lex divina, & mundana, declarant, quas in judicio illo approbat clementissimus Deus.

Nota.

CAPUT V.

De causa examinatione, & excitatione super testificatione.

Sacerdos igitur judicium tuum examinaturus primùm interrogare te debet, utrùm judicium illud, & justitiam de te ipso apud temetipsum, sive in temetipso feceris, & de singulis partibus judicii, si ritè, aut rectè omnia sunt acta in te, ut primùm D de ipsa accusatione, quam adversùm te proponis, si continet omnes actiones, quas habet Deus adversùm te; alioquin enim procuratoris, & advocati officium non rectè pro Deo exequeris. Deinde si testis officium non rectè, & plenè imples, an quòd absit, falsum contra te perhibes testimonium? officium autem testis est bona fide de veritate facti judicem instruere, in nullo veritatem supprimere, in nullo falsitatem insinuare. Deinde si fungeris advocati officio quod est, eius in urtiam declarare sive per leges, sive per consuetudines, sive per rationes, optimum te oratorem puta, sicut rectum est, tibi suadere ut dicit Sene. Hoc ergo pro certo scias quantò fidelior aut procurator, aut testis, aut advocatus contra te in judicio illo steteris pro Deo, tantò illa tria officia Dei filius Christus dominus in judicio tuo pro te exequetur fideliùs. Quantò severiùs (justè tamen contra te judicabis, sed pro Deo, tantò clementiùs, & favorabiliùs judex tuus pro te, immò si rectum fuerit de te ipso udicium tuum, non inveniet, quod in te judicet judex vivorum, & mortuorum Christus dominus, quantò magis hìc audebis revelare, tantò ampliùs velabit ea dominus coram Deo patre, & Angelis eius. Quantò ampliùs dico, aperies turpitudines tuas? tantò ipse ampliùs operire studebit. Quantò ampliùs teipsum accusabis, tantò ipse ampliùs excusabit. Noli ergo esse thesaurarius, aut arcarius diaboli, qui debes esse sacrarium spiritussancti, arca verò, & thesaurus diaboli sterquilinium est peccatorum. Vis ergo non esse sacculus diaboli, vel vas stercorarium ejus? evome fœtulentiam istam tam venenatam, & memento diabolum habere in scriptis omnia peccata tua, & velut patentes literas habere omnium peccatorum tuorum, quas in illo tremendo judicio contra te exhibebit, nisi eas hìc delere studueris. Scito autem quo ampliùs in memoria, seu notitia sacerdotis ea scribere studueris, eo ampliùs de libro diaboli, & memoria ejus delebis Memento literas omnium debitorum tuorum te dedisse diabolo. Has tu propriis manibus conscripsisti singulis quippe mortalibus peccatis singulas, & horrendas, literas scripsisti. Quòd si jam dejecisti diabolum, qui tibi priùs velut inimico suo insidiabatur, & stimulis perversi timoris à tergo, & calcaribus turpis amoris in lateribus te urgebat, quid de ejectioni ejus prodesse putas? si adhuc frenetici pudoris nexu os tuum infrænatum terretur? an nescis, quòd fræno omne corpus equorum totum regitur, ut dicitur Jacob. 4. Facile est te iterùm diabolo inscendere nisi frænum e us de maxillis tuis excusseris. Excute igitur frænum dementissimi pudoris de ore tuo, & maxillis, & scito te nulla turpitudine pollutum, qua non multa hominũ millia ante sorduerint. Esto ergo tibi testis fidelis contra te, ut tibi sit testis fidelis in cœlo pro te, confitere adversùs te cum David, & ut Deus remittat impietatem peccatorum tuorum. Vide ne parcas ori tuo sicut dicit Job 7 & certum habe, quòd Deus parcet tibi; scito te coram Deo in conspectu curiæ cœlestis, quantùm est in te, omnia egisse, dele turpitudines tuas, & absconde à conspectu tot millium, cõmuta tuum spectaculũ cum modico confessionis latibulo. Latibulũ est confessio peccatorum corã uno sacerdote facta comparatione universalis spectaculi & universalis illius propalationis, quæ in iudicio illo terribili est futura. Ut enim sacerdos ea viderit per cõfessionẽ, ab oculis Dei, & omnium militiarũ cœlestium absconduntur. Si verecundus es, cur non erubescis tantum turpitudinum tuarum spectaculum, an fortè & oculos fidei clauserunt tibi peccata tua, ut nec te ipsum videas, & angelorum sanctorum mirabile spectaculum, & omnium dæmoniorum ludibrium? aperi quæso fidei oculos, & intuere catervas dæmonum undique illudentium tibi, & de morte tua sibi applaudentium. Vide quæso qua sollicitudine te circumeant, & te ad devorandum quærant. Attende quo ardore, & aviditate sanguinem tuum sitiant, undique circa te rugiunt, dentes ad devorandum te parant, gladium tenet hostis, ut te jugulet. Tu verò de erubescentia cogitas. Vide quorsùm te trahat diabolus fræno erubescentiæ illius, ad mortem utique te ducit, ad illud universalis contumeliæ infernale patibulum, & opprobrii spectaculum, ut fias omnium oculorum cœlestium, terrestrium, infernalium, miserabile & ignominiosum spectaculum. Ibi apparebunt omnium oculis verecundiora tua, abiice fasciculum latrocinii, ne cum eo deprehensus excusationem, aut redemptionem, habere non possis. Excute jugum diabolicum,

Nota.

Nota.

Nota.

dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes, ut dicitur Isa. 53. disrumpe vincula diabolica, quibus te tenet vinculatum, erue te tanquàm damula de manu, & quasi avis de insidiis aucupis, ut dicitur tibi Prover. 6. Tenta, & experire quanta sit alleviatio hujus sarcinæ diabolicæ depositio, vel abjectio. Experire, quod sit gaudium liberationis de manu diaboli, quod sit gaudium libertatis à jugo servitutis ejus, à facie olei divinæ misericordiæ putrefactio, & lege Isa 10. quæ sit pacis tranquillitas, evidentissimę dominationis, & tyrannidis ejus oppressione cessante. Confuta, & confunde diabolum, qui te longa detentione præscripsisse fortè putabat, & se in possessione tui ipsius præscriptione tutum putabat, interrumpe possessionem illam diabolicæ præscriptionis, ne te præscriptione distantiore valeat in judicio opprimere. Illude diabolo, vince ipsum, & occide, fræno erubescentiæ, quo te tenet, & trahit. Utere hac erubescentia, quæ quidem est salutaris medicina peccatorum, tu verò facis eam tibi mortiferam, te ipsum ipsa suffocas, erubescentia, dum eam facis obicem gratiæ, & spiritui vitali obstructoriam, quominùs cor tuum possit ingredi. Vides quoniàm obstruis meatum cordis tui spiritui vitæ, ipsum esse facis frænum diabolo, quo te tenet, & in mortem trahit. Nisi esset erubescentia, quo te teneret diabolus, & occideret, non haberet. Occide ergo proprio gladio Goliam cum David, vince ipsa erubescentia diabolum, converte eam in medicinam peccatorum tuorum, siquidem confessionem ei adjunxeris, ex *Nota.* his duobus saluberrimum antidotum contra eos morbos, & vulnera peccatorum, conficies: fœlix commutatio si frænum quo tenebat, & trahebat te hostis, in gladium ad superandum ipsum converteris si venenum, immò si ægritudinem ipsam, in antidotum, & medicinam converteris. Attende quòd momentanea est erubescentia ista, cum ipsa prolatione, cum ipso sonitu verborum confessionis fugit. Denique putas te habere peccata, quæ confiteris? absit, quo ad culpam. Times erubescentiam, quæ tanta velocitate fugit? Erubescis? igitur non habes peccata, & hoc utique volo, rogo, moneo, laudo, obsecro, quantùm possum, erubescas: salutaris enim, laudanda, Deo gratissima, & acceptissima est peccatorum erubescentia. Sed ne impugnetur ea Deus, cavero, & ne tu ipse ea stranguleris, aut suffoceris, ne habeat eam frænum, aut gladium contra te diabolus, ne habeat eam obicem, & obstructorium cordis tui spiritus sancti gratia. Leva oculos fidei tuæ, & vide, quid tibi est in cœlo, & quid quæritur hîc à te similiter in terra, momentanea erubescentia à te exigitur, & tibi cœlestis regni honor offertur, quo gaudio & aggratulatione tibi redeunti dulcissimus pater misericordiarum, & Deus totius consolationis occurrat, ipsa veritas in 15. Luc. clamat. Attende convivium solenne, quod præ gaudio tuę reversionis ad patrem, in illo cœlesti palatio celebratur. Mirare clementissimi patris prædulces amplexus, & oscula suavissima, & vide quæso nullam stultitiarum tuarum apud benignissimum patrem relictam memoriam secundùm omnes inundationes paternæ misericordiæ, & torrentes gaudii, & hilaritatis, qua totam cœlestem curiã tua perfudit reversio irrecordabiliter delectans. Erige obsecro aures fidei tuæ & audi symphoniã & quorũ concentus suavitatem, tuæ reversionis convivium, audi laudes, & præconia cœlestium militiarum, quas pro reversione tua offerunt millia millium. Audi interpellatorem, qui & miserator tuus est, Christum dominum qui jugiter paret vultui Dei ad interpellandum pro nobis, quo omnia nobis in eo, quòd homo est, impetret, & in eo quòd Deus omnia largiatur, audi mellifluum clamorem promissionum, audi terrificum fragorem, & timendum tonitruum comminationum ejus, animadverte totius cœlestis curiæ expectationem & desiderium, preces & vota sua pro te clementissimo patri offerentis. Vide vota, & desideria omnium cœlestium militiarum te in certamine contra mundum, carnem, & dæmonia spectantium, & victoriam tuam solicitè expectantium, & pro victoria tua jugiter, & instanter omnipotenti patri supplicantium. Solicita est pro te tota illa cœlestis curia, & militia præclara tu verò dormis in stercore. expectat te applausus, & aggratulatio, & totus ille cœlorum conventus, tu ad infernale patibulum præparas te, tu ipse gaudere non curas, imple saltè vota, & desideria militiarum cœlestium, fac in cœlo de te gaudium, fac aggaudere tibi, & applaudere millia millium. Fac totum cœlum resonare laudes, & præconia divinæ bonitatis, quæ largitur tibi de tanto hoste pręclarum triumphum, fac obsecro totum cœlum, totumque paradisum ridere, fac quòd invitet dominus omnes cognatos, & vicinos ad novæ tuæ liberationis gaudia; sicut legitur Lucæ 15. An non curas etiam piissimum pastorem de perditæ ovis inventione lætificari, qui proprios humeros tam gaudenter inclinat, ut in ovile revehat ovem errabundam, & perditam, & præ gaudio invitet amicos, & vicinos ad congaudendum, & congratulandum sibi, quasi non sit contentus propria congratulatione, & quasi parum sit, quòd propriis humeris revehit, gaudium, & aggratulatio pastoris, revectionem & inventionem ejus, omnium amicorum & vicinorum aggratulatione, vult festivari, & hoc in eodem Luc 15 ca. & Oseę 11 Ego nutritius effraim: Isa. 46. Usque ad canos ego ipse portabo, Ego feci, & ego feram, ego portabo & salvabo. Moveat igitur te tam præclara illa celebritas, quæ reditum expectat. Moveat te tantum pastoris tui gaudium. Moveat te pastoris te per devia quærentis circuitus, & labor, & occursus ejus festinus, atque dulcissimus. De quo beatus Dionysius dicit, quòd benignissimus Jesus venientibus ad se totus præcurrit, & præobviat eis, deosculatur, & amplexatur. Ecce pastor tuus non improperat tibi laborem, quem te quærendo perpessus est, non improperat tibi, quod peccasti. Vide quantùm parcat verecundiæ tuæ. Senti cor tuum emortuum, qui tot, & tantis moveri non potes, quem nec divinarum comminationum terrent tonitrua, nec divinarum promissionum tot, & tanta demulcent blandimenta. Dic quæso, quid adeò formidas erubescẽtiam istam permodicam & momentaneam? Cur non magis times æternam? Et hoc est quidem coram uno, & in oculis unius videlicet sacerdotis, illa in conspectu, & oculis, vivorum, & mortuorum. Dic quæso quid istam momentaneam, & coram uno sustinere non potes, qualiter confidis te posse pati æternæ illius, & universalis confusionis opprobrium? Aperi obsecro oculos fidei, & vide, quàm stultus, immò cœcus mercator es, qui æternæ fœlicitatis honorem tam vili vendis prætio, & æternæ calamitatis simul, & cõfusionis, levissimæ simul & momentaneę erubescentiæ declinatione, seu evasione opprobrium mercaris. Quid quæso respondere poteris Deo in extremæ illius discussionis examine interroganti; Fili, ut quid dereliquisti me? Respondebis ne, domine, oportebat me, si venirem ad te, verecundari, & erubescere per momentum coram sacerdote? Erit-ne hæc excusatio? Responde igitur & modò; an vis propter illud à Deo recedere? an magis amas peccatorum

catorum latebras, quàm Deum, & magis amas esse sentina diabolica, quàm sacrarium spiritus sancti? Miser, ad quid credis datam tibi à Deo erubescentiam ipsam? ad hoc datam esse tibi scito, ut sit tibi ad auxilium emendationis peccatorum, ut sit tibi in medicinam. Tu verò convertis eam in toxicum, & Deo medicanti acquiescere non vis, malens mori propria voluntate, quàm vivere consilio, & auxilio Dei medicantis. Hic est mos equi, qui vulgò dicitur umbraticus, qui cùm umbram fugit, mortis audacter incurrit præcipitium. Tu istam umbratilem, & fugitivam times umbram, & mortis æternæ præcipitium non times? Non advertis dic quæso propter quid times illam erubescentiam? an, ne forte sacerdos, qui bonum te credebat, vilipendat te? O periculum, ô damnum irreparabile. Ille homo vilipendit te, quid boni amisisti? Erat ne opinio sacerdotis tantum bonum, ut minor esset eo æterna fœlicitas, & ut pro eo incurrendum esset æternæ mortis supplicium pariter, & opprobrium? An in opinione sacerdotis istius fœlicitatem tuam constitueras, reputans te fœlicem, & beatum, si de te ille sacerdos benè opinaretur? Ecce adsunt circunstantes, & tortores parati rapere te ad æternæ mortis supplicium tu verò de opinione cogitas sacerdotis, tuæ salutis oblitus, & impendentis tibi sententiæ capitalis discrimen non formidas? Credis vitam tuam opinioni sacerdotis, quasi ex opinione sacerdotis judicandus sis. Quòd si discretus, prudens, & circunspectus fuerit sacerdos ipsa flagitiorum tuorum confessio ipsum ad benè sentiendum, & opinandum de te inducet, sciet quippe te jam ab inquinamentis omnibus emendatum. Non enim dubitat hujusmodi sacerdos peccata deleri veridica & integra confessione. Si verò indiscretus est sacerdos, elige circunspectum, & providum, si potes. Scito ad singula verba confessionis tuæ, militiarum respondere concentum. Quantum credis esse gaudium sanctorum pro tua ereptione, quorum est in confratres, & in conservos tanta dilectio? & illa quidem dilectio incomparabilis est, qua diligimur à sanctis angelis; quare nullum gaudium est quod in mundo de mundanis haberi possit, comparabile gaudio sanctorum, & beatarum animarum, cum sanctis angelis de nostra liberatione lætantium. Quod credis gaudium eorum, dum vident paulatim vincula mortis in peccatoribus disrumpi, & eos de manibus diaboli liberari, & ad consortium suum assumi? Quis enim non compatiatur captivis tyrannide diabolica diu afflictis, & jugo durissimæ servitutis ejus oppressis, in carcere peccatorũ occlusis, & immoratis diu? quibus nihil aliud imminebat, nisi æternæ damnationis, & mortis irremediabilis & irrevocabilis sententia, quos infernales illi tortores in carceribus peccatorum ad æternæ mortis servabant supplicium. Quis adeò ferreus est, qui de liberatione hujusmodi captivorum non gaudeat? Quid ergo mirum, si sancti Angeli, & animæ, quæ eorum fœlicissimo jam gaudent, & gloriantur, consortio, de talium ereptione lætentur? Hoc est quod dicit veritas Luc. 15. Quod gaudium est Angelis Dei. Quoniàm pœnitentia est ereptio, & liberatio hujusmodi captivorum, & diruptio vinculorum mortis. Inde ergo est gaudium sanctorum angelorum de pœnitentia peccatorum. Ipsi quidem vident pœnitentes eripi de laqueis, & vinculis diabolicis, & educi de conclusione & incarceratione, vinctos in fortitudine, similiter eos qui exasperant Deum peccatorum jactantia, & gloriatione, & approbatione, qui habitant in sepulchris corporum suorum, ubi computrescunt, & vermes vitiorum pas. unt. His, & similibus, ad vincendam erubescentiam, quæ viam

Nota. Nota. Nota.

A confessionis obstruit, adjuvandus est, cujus labia vehementia pudoris compressit. Hæc, & similia, proponenda sunt pœnitenti ad perficiendam accusationem, quam adversùm se Dei procurator constitutus proponit, hæc eadem valent ad perficiendum testificationem, quia eadem est coram sacerdote accusatio. Post hæc autem de sententia inquirendum est, & erit utrumque scilicet si se furem, & reum majestatis, & sacrilegum, & apostatam, & adulterum, & proditorem, & si quid supra commemoravimus, se ipsum judicio interiori pronunciaverit, & hoc interiori confessione confirmaverit.

Nota.

CAPUT VI.

De restitutione honoris.

B His autem ritè actis, de sententiæ executione agendum erit, hoc tamen observato, ut ante litis hujus, aut judicii ingressum, Deo restituatur, qui se spoliatum conquerebatur. Interrogandus igitur erit pœnitens, utrùm se ipsum, & sua, quibus Deum spoliaverat, vel sibi usurpando contra Dei voluntatem, vel diabolo serviendo in vitiis, restituerit. Interrogetur, utrùm Deum in possessionem ipsius jam miserit, & si est tenens ejus, ut vulgò dicitur. Si tenet ipsum, & possidet integrè, quod utique facit vinculo castæ, & sanctæ dilectionis. Amor igitur vinculum est, quo solo verè, & integrè tenet, & possidet nos Deus. Timor quidem non integrè, & verè, possidere facit quoniàm timore non tenet, aut possidet cor nostrum Deus. Hoc igitur interrogetur, utrùm amor jam Deo cohæreat; & si amor Dei amorem in ipso jam absorbuerit, ut major ignis minorem, vel saltem vicerit, si Deum omnibus vitiis suis, quæ contra ipsum amaverat, præferat. Si pro amore ejus sua
C vitia deserat. Si malit carere omnibus his, quæ contra Deum amaverat, quàm ipso. Si placere Deo, & amicus ejus familiaritatis esse de cętero amet, atque desideret nec non totius curiæ cœlestis, cujus inimicum se constituerat, inimicis e us idest dęmonis adhærendo, & vitiis. Sed & hoc interrogandus erit, quanti pendat, vel æstimet Dei amicitiam, quid, & quantùm pro ea adipiscenda, aut conservanda facere paratus esset, si venalis esset Dei amicitia, vel gratia, quid pro ea daturus, vel facturus esset. Si etiam gratus est Deo quòd tandiu pertulit hostem eum Deus, tot injurias ab eo passus, ipsum tamen nunc revertentem in amplexus recipit & oscula, & totius curiæ cœlestis aggratulationem, & applausum, qui eum priùs hostem jam adoptat in filium. An hæc tam miranda, tam stupenda beneficia, vel modicum amoris igniculum in corde
D ejus accenderunt? an ob ingratitudinem, in servitutem vitiorum, & dęmonum, à qua ereptus erat divinæ gratiæ ineffabili largitate, redigi meruerit. Interrogandus erit, quæ sit ei de reconciliatione sua ad Deum, de recuperata gratia, & amore Dei lætitia, de totius curiæ cœlestis amicitia, de spe hæreditatis æternæ, ad quam per gratiam compunctionis respiravit. Quæ sit concupiscentia fœlicitatis æternæ, utrùm paratus sit hæreditatem suam cœlestem viribus, & armis defendere, de gratia, & amore clementissimi patris, quæ gratis tam indigno reddita est, si in proposito, & voluntate habet ea studiosissimè, & solicitè servare, si de cætero cor suũ studio servare proponat, ut nihil in eo inveniatur oculos Dei offensurum. Si se tradere diabolo polluendum, & distrahendum per sterquilinia, & spinas vitiorum vehementer aspernetur, & odiat: si Deo velut portui, & litori securissimo adherere de

Nota. Nota. Nota

cætero disponat, vitiorum consensus, velut tempestatem, & vitia ipsa, ut profunda abyssorum pavens, & abhorrens. Utrùm ipsi reginæ cœlorum, quæ prima est post Deum salvatorem ad interpellandum pro peccatoribus, gratus sit, & toti curiæ cœlesti, cujus præcibus se adjutum esse ignorare non debet & de festivo illo gaudio, quo tota illa cœlestis curia perfusa est, utrùm se sentiat, & agnoscat, toti cœlesti curiæ debere esse de cætero obnoxium, & debitorem. Utrùm reginæ cœlorum, quæ prima post unigenitum redemptorem est se obnoxium reputet ad gratiarum actiones sovendas,

Nota. quoties de vinculis mortis, & carceribus diabolicis ipsum eripuit divinæ gratiæ magnitudo, pro tam indebita solicitudine suæ salutis si de hoc quod civis sanctorum factus est, & domesticus Dei lætetur, qui civis babilonicus, & diaboli priùs fuerat Si de hoc ipse gaudeat, quòd tota cœlestis curia priùs ab aspectu, & à facie ejus avertebat nares, & oculos, fætorem sterquilinii diabolici, quo plenus erat, ferre non sustinens, & horrendas turpitudines diabolicæ suggillationis, quas machinatus & quibus deturpatus erat, cernere, & videre abhorrens? nunc autem toto applausu, tota aggratulatione eum intuetur, & miratur. Et cùm veneris ante conspectum Dei, ut preces tuas ei offeras, occurrunt seduli, omnes se offerunt auxilio tuo Negocia, quæ gerere, seu expedire habes in illa cœlesti curia, omnes pro viribus expediendo gaudenter, & festinè suscipiunt, petitiones tuas clementissimo patri porrigunt precum suarum mira sedulitate & instantia omnipotenti patri gratissimas preces promovent. An non lætaris de tot, & tantorum amicorum acquisitione? Suspice cœlum, si potes, & intuere quid tibi jam est in cœlo, & cui gloriæ ibi adscriptus es. quæ, & quàm festiva te expectat jam cœlestium militiarum societas Eructa, si potes, memoriam suavitatis Dei. quâtam indigno priùs, tam ingrato priùs, tanta, tam indebitaque beneficia donata sunt Considera, si potes, quid eras, antequàm pater ille misericordiarum per gratiam compunctionis te traheret. Cereus, an carbo extinctus eras, nil habens nisi fimum, & fętorem, & tenebras? Nunc verò cereus es luminosus, aut lampas Dei in conspectu Dei, aut lucerna lucens lumine veræ cogni-

Nota. tionis, &, ardens ardore sanctæ dilectionis. Sepulchrum eras priùs, ubi mortuam animam tuam ex separatione beatæ vitæ animarum, quæ Deus est, vermes vitiorum comedebant. Ibi sanguisugæ gulæ, luxuriæ, exugebant eam toto haustu, tota impressione iræ in torculari pressurantes eam. ibi gurguliones avaritiæ, & tineæ invidiæ, eam jugiter rodebant. quid de leonib. superbiæ, de serpentibus fraudulentiæ, de ranis garrulitatis de scorpionibus iræ, sive serpentibus ignitis quid de cimicibus impatientiæ, & de musca gravissima diversi generis quæ in cogitationibus tuis volantes, affectum tuum tanta importunitate pungentes stimulabant, & viscerabant? quid quòd canes illi infernales te undique detrahentes, & demordentes dilacerabant? Hæc omnia vulnera anima tua mortua sentire non poterat. Nunc verò quæ canes illi, & corvi infernales consumpserant, reparavit tibi gratis ad integrum, & contra merita, divinæ gratia largitatis. De sepulchro, quod plenum erat omni spurcitiâ, jam fecit suæ inhabitationis, & divitiarum spiritualium gazophylacium. De sterquilinio, & volutabro porcorum infernalium, te jam hortum voluptatis reformavit, graminib. sanctarum cogitationum virentem, sanctorum desideriorum velut floribus suavitatis odore fragrantem, virtutum arboribus plantatum, & ut ad unum dicam, instar

E paradisi cœlestis omni speciosa novitatis amœnitate vernantem. quid vestimenta gloriæ, & ornamenta decoris referamus, quibus animam exornavit, & illustravit omnipotens Deus? quorum tanta *Nota.* est mirificatio. tanta venustas, ut ipsam Deo gratam, Dei amplexibus dignam? Dei aspectibus placitam efficiant, toti curiæ cœlesti admirabilem, amabilem, gloriosam, gratiosam, exhibeant, ac Dei sponsam, ac filiam indubitata probatione ostendant. Si describere velim tibi illam coronam fidei radiosam, atque coruscam, si anulum illum gemmatum purissimo, nitidissimoque saphiro spei, si monile, in quo radiat ille rutilans. & flammabundus charitatis carbunculus, si armillas longanimitatis, & patientię, si brachialia justitię, si calciamenta, in quibus pulchri sunt gressus principis, ut legitur, si cycladem illam auro textam qua se indutam

F gloriabatur beata Agnes, si byssum, & purpuram, quæ indumentum ejus leguntur fuisse Proverb ult. si vestem polimitam ex omnium vitutum varietate contextam, ultra stylum, & eloquentiam tendetur oratio. Aperi igitur oculos fidei, ut intuearis divinę suavitatis abundantiam, ut admireris quàm pretiosis te circunvestivit varietatibus, quo honore & gloria illustravit quàm gratum te fecit toti curiæ cœlesti spectaculum, ut totam pulchritudinem tuam miretur, & ei congaudeat. qualis autem priùs esses agnoscito, tunicatus eras, pannosus, carbonatus, & maceratus totus, ipsorum dæmonum ludibrium, qualem te credis tunc fuisse, cùm tot vitiis sordebas, tot imagines animalium, & reptilium, & omnium immundorum, & abominabilium indueras, cùm non solùm una turpitudine deformatus, sed velut babylonem, omnigenum multitudine monstrorum circumferebas spectaculum opprobrii, & irrisionis ejus omnibus videntibus?

G non enim quo te cooperires, habebas. Apparebant utique tot, & tantæ deformitates, & turpitudines tuæ Advertis ne, quòd totam prænumeratam gloriam vestium & ornamentorum projeceras? Agnoscis quæ, & quanta fecerat tibi Deus? quid tibi videtur: est ne animę, quæ in tanta gloria, & decore est, declinandum in volutabrum peccatorum, & sentinam immunditiæ? An proponis te de cætero immergere in hujusmodi sterquilinium An præeligis servare tota solicitudine speciositatem, quæ Deo gratum te reddit; O anima an potest de cætero in mentem venire, ut tantam gloriam commutes in sterquilinium? an poteris cogitare de cætero quicquam, quod gloriam illam tibi auferat? An poteris illam dimittere facilè? an poterit inclinari cor tuum ad hoc, ut ignominiositas contraria

H tibi placeat?. Amabis-ne de cætero dæmoniorum esse ludibrium? Recole statum tuum, in quo eras, quandò in via tua erant tenebræ, & lubricum, & Angelus malus persequebatur te, coarctans, & stimulans te, coarctans ad modum venatorum, & piscatorum, feras & pisces coarctantium, & retia intrare cogentium, quemadmodùm jumentũ diaboli tibi insidẽtis, & te fræno mali timoris, & mali amoris, quo volebat, circumducentis, & distorquentis, & stimulis velut calcaribus concupiscentiarum urgentis. Recole urticas pungentes, & urentes simul libidinis urticas, seu lectum ustivum, aut carcerem verius libidinis, quo die, noctuque volutabaris. Ibi velut in sartagine ferrea frigebatur cor tuum, urentium prurituum undique confodiebatur aculeis, quandò gaudium tuum erat spurcissimo volutabro libidinis immergi, & in eodem volutabro more suis immundissimi revolvi: nunc autem cum *Nota.* sponso cœlesti pasceris inter lilia, id est, flores castissimorum, sanctorumque desideriorum. Nunc

& depuratæ conscientiæ quiete suavissima, & jocundissima frueris, qui lectus totus floridus, totus floribus sanctorum respersus, & stratus est, totus fragrans aromatibus, habens cœlestem suavitatem spirantium odorum, pro tot, & tantis malis, tot & tanta bona tibi retribuit dulcissimus pater, atque piissimus. Respice spinetum quæso avaritiæ, ut sub sentibus esse delitias computabas, ut legitur Job 30. ubi spinarum sarcina te comprimens ulcerabat & cruentabat, ubi instar talparum terram comedebas in pondere arctissimo. & lucem semper fugiens latitabas. velut immundum, & abominabile reptile in cavernula sua, super te aggerem terræ cumulabas ad modum talpæ, instar aranearum teipsum eviscerando, telam inanem ad capiendas muscas texebas, id est, solicitudinem acquirendorum volatilium, & sordidarum divitiarum, velut filum cum filo adjiciens, curam curæ addebas, nunc ad cœlestes totus divitias inhias spe certa, & desiderio suavi, & mulcebri. Quid dicã de procella superbiæ, quæ tot flatibus adulantium, & detrahentium, te circumagitans, tot scandalis allidebat, qua quandóque usque ad cœlos ascendebas apud temetipsum elatus, ut major & gravior tibi ruina immineret? Deinde corruebas in abyssum malæ humiliationis, evanescente gloria illa, quam in te, & apud te somniabas, dum te inde sibilari à populo audiebas, unde vanæ laudis gloriam expectabas. Respice, quæso, quæ sit facta in te commutatio dexteræ, idest propitiationis excelsi, qui post tantas, & tot tempestates, pacatissimo & securissimo litore pœnitentiæ gaudes solido, & lapideo, ubi lapidi illi angulari, & summo patri Christo totis desideriis adhæsisti. An de tot & tantis malis liberatio, tot & tantorum bonorum tam indebita largitio divinæ vitæ, & dilectionis ignem adhuc accendere potuerunt? An (quod absit) carbo penitùs es, & nulla sufflatione accendi potes? frustra quidem tam diu sufflatur in carbonem penitùs extinctum, frustra tot crimina, tot incentiva beneficiorum Dei cognoscimus, si nec dum saltem una divina amoris scintilla in te accensa est. Inutiliter quippe strues hujusmodi lignorum super altare cordis ponitur, si adhuc divini amoris igne omninò frigescit. Tu verò te ipsum habens, hujusmodi incitamentis te commove, & cor lapideum tuum ad lapidem illum angularem allide crebra & jugi consideratione bonitatis ejus, vitæ & malitiæ, & tuæ ingratitudinis in eum. Si enim vehemens fuerit illa collisio, necesse est, ut inde sancti amoris scintilla dissiliat. De his igitur, & hujusmodi velut flabellum tibi compinge, qui ignem divinum te adjuvante succendat, & pestiferum, atque perniciosum concupiscentiarum incendium extinguas. Quòd si necdum lignum fumigans es, sed adhuc humorem humanæ viriditatis retines, & putredinis: hoc ipsum considera, quòd te tam ingratum, tam malum, & Deum jugiter relinquentem, & adversantem, ut vulgariter dicitur, adhuc ad misericordiam piissimus & dulcissimus pater expectat. Adhuc misericordiæ tibi tantam offert largitatem tantis bonitatis suæ delitiis. Adhuc offert coronam illam æternæ gloriæ, & te velut amator ab amasia sua contemptus conservat. Audi quid post te clamat Ezec. 18. Quare moriemini domus Israël, nolo mortem peccatoris, vel morientis. Revertimini, vivite. Vide unde te revocet, à morte scilicet, unde tu cucurristi, offensas tuas, & crimina, quibus te involveras, condonare paratus est, gratuitam omnium offert indulgentiam, tot injuriis, & contumeliis lacessitus omnium illorum oblivisci paratus est. De sola vita tua solicitus, tua omnia negligit, solam vitam, & salutem tuam quærit.

Nota.

Nota.

A Quare clamat ad te, revertere. Cant. 6. Revertere ad patrem dulcissimum, & amantissimum, ô fili charissime; revertere ad sponsum tuum, à quo fornicando cum viris, turpiter recesseras, ô sponsa; revertere, ô serve fugitive, ad dominum tuum, cui te ipsum, & opera omnia debes; ad fratrem, cui cohæres regni cœlestis effectus es per gratiam: ipse quippe Christus dominus hæres est universorum per naturam. qua est Dei patris unigenitus, nos autem cohæredes ejus facti sumus. & hoc per gratiam, sicut & filii. Attende ad quid te vocat, & unde te revocat, à morte tam ingratum, & malum, tam indebita pietate revocat, ad vitam beatissimam, & jocundissimam vocat. Ostende mihi faciem tuam. Cant. 2. Tu verò dorsum ostendis ei, aut faciem, quæ tua non est. Induisti quippe faciem diabolicam, & turpitudines abominabiles. de quibus in tractatu Baptismi latiùs locuti sumus: fortè facies istas abominabiles audes ostendere Deo, hostium suorum B insignia sive signa, quæ in te ipso, qui domus Dei esse debueras, & castrum, in signum suæ victoriæ dæmones posuerunt. Audes illi sponso cœlesti gaudiola, idest amoris munuscula ostendere, quæ ab adultero accepisti? Audes in cõspectu ejus adulteriorũ tuorum insignia circunferre? sed hoc hactenùs.

CAPUT VII.

De principali restitutione eorum, quibus ipsum spoliasti.

Redeamus ad ipsam restitutionem, securè offer Deo restitutionem eorum, quibus ipsum spoliasti: an times ne restitui velit, qui de spoliatione sua conqueritur, qui in judicio eam petit? Vide si potest eã accusare, potest-ne dicere, nolo te esse meũ, cùm tu velis esse suus? nolo te placere mihi, cùm tu velis ei placere? hoc est dicere nolo te esse bonum, nolo te esse justum, an potest Deo displicere bonitas, aut justitia tua? Malus necessariò est cui bonitas displicet. Nunquid necesse non habet ex æquitate sua C stare judicio tuo, cùm te judicem inter te, & ipsum, constituerit? Necesse habet igitur parere rei judicatæ, quare si adjudicetur ei possessio, necessariò recipiet illam. Item nunquid non ipse rapiat à diabolo pœnitentes, & eripiat de manibus ejus? Nunquid non ipse est, qui alligat fortem diabolum, capiens atrium suum, idest peccatorem, quem ipse custodivit, ut atrium suum? Ampliùs dico, eo ipse te jam possidet, quòd vis ab ipso possideri: hoc vinculo bonitatis, & amoris possidet te, & tenet. Vide ergo utrùm vis ab eo possideri. Si enim vis possideri, vide utrùm velis eum restituere tibi ipsi, hoc est te ipsum ei. Si enim vis, jam ergo te ei restituisti. Si vis esse suus de cætero, amicus, intellige, immò si vis eum habere fidelissimum, & verissimum amicum, si hoc vis. & est. Si vis, ut amet te, jam amicus tuus est. Si enim vis amorem ejus, aut amas amorem ejus; multò fortiùs ipsum, cùm amorem ejus, non nisi propter eum ames, aut velis, quare jam amas. Nota. Putas autem ipsum non amare amantem se? putas D quòd amor se negare possit amori, aut repellere amorem? absit. Alia recusare potest fortassis, & aliis negare se, sed sibi non potest negare se. Super hoc experientiam consule, an putare potes adeò illiberalem Deum, ut præveniri se in amando pateretur, & non magis præveniret omnem amatorem suum, cùm ipse de se dicat. Ego primus, & novissimus; primus quidem in accessu amoris, & ultimus in discessu, benè arbitraris amorem illum advenisse tibi, & voluntatem, qua Dei amicus de cætero esse &

amas, & vis. An à te ipso tantum bonum ortum putas? absit. Illud igitur bonum, in quo maximè bonus es, quo maximè Deo places, & gratus es ab ipso tibi datum est de fonte dilectionis suæ. Ex tanto igitur munere ipsum Deum amore suo te prævenisse agnoscito. Sciebat namque Deus adeò se bonum amoris sui diligere, ut necesse haberet omnem illum, cui bonum illud dedisset, diligere. Cùm ergo sciret antequàm illud bonum tibi daret, quòd oportebat, ut te diligeret per bonum illud amoris sui, hac de causa dedit, ut ampliùs diligeret, & ei ampliùs placeres: Dilexit quippe te priùs, quàm tibi tanti operis donum exhiberet, & hoc quærebat in te dono suo, ut te sibi gratiorem, & amabiliorem redderet. Ideò igitur & amatorem suum, & amicum vult esse, qui amorem, quo hoc esses, tibi largitus est, & ad hoc largitus est, ut amatorem, & amicum suum te faceret. Hoc autem est possidere te, amari videlicet à te. Amicitia quippe mutua est animorum possessio, mutua dominatio, sed spontanea & jocundissima. Si ergo amas ipsum, jam te possidet, si inquam solum. Non enim amat Deus possessionis suæ participem: non enim vult habere medietarium. Si una est & integra dilectio, te possidet. Scito ipsum esse zelotypum adeò, ut nec nutus, neque signa aliqua contra thori fidem patiatur. Statuit, & firmavit super te oculos suos, jugis, & assiduus speculator tuue effectus. Omnes nutus, omnes aspectus diligenter considerat, non solùm opera tua, & sermones, & affectiones, sed & cogitationes, ne quid fortasse adulterinæ lasciviæ videat in te. Attende autem, quòd auris cœli audit omnia.

CAPUT VIII.

De damnorum restitutione, & eorum satisfactione.

Peracta autem restitutione in integrum, quæ fit per spontaneam, & voluntariam sui ipsius traditionem, & hoc est, cùm pœnitens se amori tradit Dei per manus sacerdotis, tradit inquam se, & committit, Deo regendum ad ejus beneplacitum, secundùm quod proponit, & vult, se victurum de cætero: restat satisfacere de damnis irrogatis, & de perditis, ea quippe de ablatis, quæ pœnitens penes se habebat, ipse pœnitens absque dilatione debuit restituere, hoc est se ipsum, & de bona voluntate, atque proposito, & si qua sint alia. De ablatis verò, quæ penes se non habet satisfactio facienda est. Hoc autem erit firmitas propositi, non exigere ab eo (consilio meo) promissionem, vel votum de emendatione facienda. De futuris enim nulla est exigenda certitudo, sed solius propositi, & voluntatis certitudo requiritur. Ubi enim quenquam invenit dominus, ibi judicat eum, de præsenti igitur voluntate, & proposito interrogetur, ad votum, vel promissionem non arctetur, ne postea recidivans cum ipso recidivo mendacium, aut voti fractionem incurrat, & addat peccatum hoc, & occasionem peccato. Ablata autem quatuor erunt in universum. Primùm, quòd toto tempore peccati fraudavit Deum debito servitio, & cultu suo: nihil enim Deo gratum fecit eo toto tempore, quo hostis ejus fuit. Quare jactura illius temporis restituenda est Deo, cùm pœnitentibus facultas affuerit. Secundò, se ipsum toto eodem tempore assumptæ negociationis lucris fraudavit. Tenebatur autem toto illo tempore in talentis naturæ, & gratiæ, temporalibus negociari, non solùm aliis, sed sibi. Tertiò, proximos auxilio, quo medio tēpore destituti sunt, vivi pariter, & mortui, quos operibus suis, & orationibus adjuvare tenebatur. Illo autem tempore toto ab eo nil habere auxilij, præsertim si clericus est titulatus, aut beneficiatus in ecclesia. Beneficia enim ecclesiastica redemptio sunt animarum, Qui igitur redemptionem animarum percipiunt, jugiter pro earum redemptione vigilare tenentur. Qui enim stipendia beneficiorum ecclesiasticorum percipiunt, spirituali militiç specialiter adscripti sunt, hoc est animarum acquisitioni, & liberationi. Quia igitur toto tempore peccati diabolo militavit, eo quòd impœnitentia eum Dei hostem effecit: manifestum est toto tempore peccati animas peccatorum carceribus inclusas, aut in carcere purgatorii detentas, nihil ab eo peccatore percepisse præsidii. Eo quippe tempore apud Deum nec pro se ipso quicquam poterat, quare pro aliis inanes, & vacuæ fuerunt orationes ipsius, quantùm in ipso erat. Damna igitur deperditorum eo tempore suffragiorum animabus, à quibus militiç suæ stipendia percepit, restituere tenetur. An putas justissimum Deum nolle audire jugem clamorem animarum de hujusmodi clericis, cùm eos suæ liberationis clamabunt percepisse stipendia, & earum liberationi non militasse? cùm clamabunt eos redemptionem earum comedisse, & pro redemptione earum fraudulenter, & infideliter fategisse? De resarciendis igitur damnis istis tenetur pœnitens. Caveat igitur saltem firmitate propositi, hoc enim est apud Deum sufficiens satisfactio qui judicat hominem secundùm statum in quo est, non secundùm illum in quo nondùm est. Vides igitur, quòd futura opera pœnitentis adeò præcellere debent etiam bonis operibus, quæ ante lapsum operabatur, & conversatio tota, & vita sequens adeò debet esse melior præteritâ, ut redimat jacturam tenebrosi temporis, in quo in profundo mortis, & tenebrarum sepultus tenebatur, & ablata, atque fraudata, omninò restituat Deo, & sibi ipsi, & aliis justissimè conquerentibus. Sed & alio præeminere debet consequens vita priori, scilicet ut gratię tam indebitæ gratum, & devotum, se exhibeat misericordissimo, ac clementissimo patri, qui eum tam indebita suæ suavitatis abundantia eduxit de lacu miseriæ, & de luto fœcis, vinctum in mendicitate, & ferro, & sibi filium, & hæredem de spurio tam ignobili, & degeneri, tanta largitate adoptavit. An decet, tam indebitorum, tamque beneficiorum stupendorum, nullam esse memoriam, nullam esse retributionem? dicebat enim David. Benedic anima mea domino, & noli oblivisci omnes retributiones ejus. Et alibi. Quid retribuam domino, pro omnibus, quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam. Hic est calix, idest mensura certa bonorum operum. Sed & qui de naufragio, aut alio periculo divina gratia se gaudent liberatos, aliquid certæ recognitionis, velut insignium, & memoriale scilicet imponere solent in memoriam tanti beneficii ut tantæ gratiæ apud eos, aut memoria, aut gratitudo inveniatur. Quare si quos diaboli laqueis irretivit, si quos in peccatum dejecit, diabolo tradidit, ad liberationem, & reparationem eorum invigilet, & sicut Diabolo militavit, sic & contra eum militare studeat, & eripere ei quos poterit, quasi conjuratus Deo contra eum, quasi exhæredationem diaboli juraverit, & ei nec glebam unam terrę relinquere fortissimè disposuerit; quasi ei bellum inexorabile, & capitale indixerit, hoc est, salutare sacrificium, & oculis Dei gratissimum, & acceptissimum, immò jocundissimum. Qualem te credis in oculis Dei, & quantam gratiam obtenturum, si zelo zelatus fueris pro eo cum Helia? si propugnatorem ejus te constitueris pro hæreditate sua?

CAPUT IX.

Sequitur de quietatione interiori restitutæ possessionis.

POstquàm autem restitutionem peregerit, ut prędiximus, de damnis irrogatis, & de perditis, firmo proposito & voluntate satisdationem, & cautionem, sive securitatem, fecerit; quid restat, nisi, ut Deum pacifica, & quieta possessione teneat? Hoc enim est officium judicis delegati, & omnium judicum, ut eum quieta, & pacifica possessione gaudere faciant, cui possessionem adjudicaverunt. Veruntamen delegatus non potest eum tueri in possessione, nisi per annum & hoc est, quia temporalem, & non perpetuam habet jurisdictionem. Pœnitens autem, sive ordinarius, sive delegatus judex, perpetuam habet sui ipsius jurisdictionem. Quare perpetuò Deum tueri debet in quieta, & pacifica sui ipsius possessione. Primùm igitur oportet inquietationem in se ipso sedare, ut Deus in eo quiescat. Est autem prima inquietudo, parvulorum babiloniorum vagitus, & ululatus, qui Deum in homine non sinunt. Hi autem sunt motus primi concupiscentiarum nostrarum, & odiorum. Hi statim allidendi sunt ad petram: & primùm tenendi sunt, ne procedant ulteriùs, deinde allidendi sunt ad petram Christum dominum per invocationem ipsius, vel per memoriam passionis, vel timore, vel amore ipsius. Unde David: Beatus qui tenebit, & allidet parvulos suos ad petram. Deinde abjiciendæ sunt ciniphes Ægyptię, & muscæ diversi generis, quæ circunvolitantes, & circunstrepentes in corde pœnitentis, Deum in ipso quiescere non sinunt. Hæ sunt immundarum cogitationum fantasiæ, & turpium, de quibus quodam incursu tot phantasmatum turbatur cordis sabbatum: hæ sunt muscæ morientes, quæ perdunt suavitatem unguenti, idest devotionem orationis Ecclesiast. 9. qua velut mulcebri, & salubri unctione reficimur. Putas ubi est muscarum cursitatio, & importunitas, quemquam quiescere posse? Hæ sunt aves, quas Abraham à sacrificio abigebat. Gen. 15. Hæ nonnunquàm improbæ, & importunæ in unguentum orationis se mergunt, & sacrificium spiritus contribulati nonnunquàm inquinare conantur, & odorem inde suavitatis extrahere, & devotionem. Harum itaque improbitatem plerunque inviti, & renitentes patimur; & tunc non obsunt omninò, sed patientiam, & fortitudinem nostram exercent. Hæc est plaga ciniphum quæ non legitur curata. Exo. 8. Et hoc est planum, quòd etiam viri sancti ab hujusmodi ciniphibus molestantur. Plaga verò gravissimarum muscarum diversi generis curata legitur. Ex quo datur intelligi, quòd musca gravissima non sine aculeo punctionis, & inquinamento delectationis est: unde necesse habuit curari. Curata autem legitur virtute orationis Moysi in eodem capitulo. Docemur igitur inquinantes, & aculeantes cogitationes abigere. Reliquæ verò, quas omninò inviti patimur, non obsunt. Hoc tamen in corde semper habeatur, & dicatur eis, nec vocavi vos, nec admitto, nec per me venistis huc, nec per me remanebitis: si ulteriùs remanseritis mecum, licet ad nocendum veneritis, in commodum tamen meum vos convertam, & servire vos mihi cogam. Si venistis ad impediendum orationem meam, melior est mihi oratione debellatio vestra. Orabo igitur; si remanseritis, debellabo vos. Orabo, si recesseritis, utrunque oro, & certando contra vos, & orando, nec minus Deo meo grata erit debellatio vestra, quàm ipsa oratio. Stultus est, qui misit vos ad impediendũ me, quia salvum mihi erit orationis præmium, & fructus, dum me impossibilitas ab oratione prohibet, & insuper certaminis, quo contra vos dimico, triumphus, & præmium mihi vestro ministerio adaugetur. Audi igitur, qui formatus es ad illudendum mihi. Vide qualiter illuderis. Vide qualiter tibi à divina gratia & sapientia illuditur, dum omnes fraudis tuę conatus in illusionem tuam, in opprobrium, & detrimentum, & sanctorum gloriam, & perfectionem cedunt. Sciendum tamen pestem istam muscarum oratione curari, sicut & omnes pestes mentis quod exemplo Moysi manifestum est: & hoc ipsũ dixit Augustinus super 18. Mat. super illo verbo: Hoc genus dæmoniorum non ejicitur, nisi in oratione, & jejunio. Quoniàm autem tria sunt, quæ hominem expellunt à domo, scilicet fumus, stillicidium, & uxor, domum cordis tui operire, & circumclaudere diligenter oportebit, ne velut pluvia, vento, & grandine tentationum extrinsecarum, quæ à mundo, vel à malis hominibus, vel à dæmonibus veniunt, inquietetur habitans. Deinde cave à fumo, hoc est ab eis, quę interiùs ab ipso igne concupiscentiæ oriuntur, quæ concupiscentia fumare non cessat, nisi eam aqua gratiæ, vel lachrymarum, aut confessionis, semper extinguere studueris, aut in majori igne divini amoris excicatam adurere. Mala verò uxor, quæ etiam de paradiso hominem ejecit, est consuetudo, quæ incessanter rixatur, & à consuetis recedere non permittit, nisi cum ira, vel tristitia; vel etiam est rixa, vel administratio, vel prælatio quæcumque, quæ velut solicitudinis suæ rixam quandã, aut strepitum indeficientem concitat. Hoc autem experientiâ manifestum est. Qui enim Episcopus est tantum prælium temporalium in se, rixam & strepitum tumultuantium in se ipso cogitationum patitur, ut tanquàm sui oblitus, aliis vivere meritò se videat: cùm advertit hoc, quòd & ei quodammodò se ipsum temporalia furantur. Illiberalis est hujusmodi hospes Deo, quem cùm in hospitio receperit, cum eo tamen nunquàm est, nec mirum, quoniàm nec secum. quid ergo mirum, si Deus hujusmodi hospitium fugit pariter, & hospitem, à quo nil, nisi tumultum temporalium audit, aut videt. Qualiter autem hujusmodi hospes festinandus sit inferiùs in loco suo dicemus.

CAPUT X.

De quietatione exteriori ejusdem possessionis.

DE pacificanda autem exteriùs possessione, ab incursu scilicet hostium, hic dicemus: ut primùm oportunitates ipsæ velut positiones, & plantæ, quibus ad castrum illud est accessus, hostibus amoveantur funditùs, ut ibi viam habeant publicam, & planam, velut vallum difficultatis inveniant. Hoc autem impleatur aquâ lachrymarum, quoties oportunitates recolimus, quibus Deum à nobis ejecimus; de muris, & turri, & de antemurali, & de custodibus hic pertrãsimus: sed hoc ad custodiã teneatur, ut quoties hostes incursãt, nova in eos pœna animadvertatur: ut quoties noxia cogitatio, aut affectio in mentem tuam irruerit, novam aliquã pœnam tibi pro illa imponas; & hoc toties, donec in usum versum fuerit, statim in te hujusmodi cogitationes, & affectiones vindicabuntur. Impone tibi aut alicujus psalmi decãtationem, aut hymni. Saluberrima est autem invocatio spiritussancti, cujus præsentiæ luminositatem fœtidi, & abominabiles spi-

ritus tenebrarum sustinere non possunt. Hæc igitur E pœna salutaris est medicina. A flatu enim spiritus-sancti hujusmodi muscæ fugantur. Est & alia pœna, dicere orationem dominicam. Cùm autem illa solicitudo in usum venerit, ex frequentia sua à noxiis cogitationibus liberari te non dubites. Videns enim diabolus se non posse proficere, & te semper gladium evaginatum tenere, ut trucides latrunculos primorum motuum, & cogitationum, & quasi jam te erexisse patibulum, ut latrocinantem carnem affligas fugiet exterritus, sicut dixit Jacob. 4. Resistite diabolo, & fugiet à vobis. Quòd si memoriale aliquod dominicæ passionis tecum portaveris, aut ipsa hujusmodi cogitatione tibi ipsi memoriale ejus impresseris, confide hostem statim fugare. Recordatione quippe victoriæ, qua victus fuit, confunditur, & vexillum militiæ Christianæ, quod est F dominus Jesus Christus in cruce, conspicere præ confusione non potest Est enim memoriale doloris, & ignominiæ suæ. Erige ipsum in arce mentis tuæ per meditationem, confidens, quia virtutem habet confortandi te, & sternendi hostem. Memoriale autem est, ut corrigia nodosa circa carnem tuam aliquantulùm pressiùs astricta sit carni tuæ in signū, & memoriale vinculorum, & flagellorum, quibus rex cœlorum, & dominus sæculorum pro redemptione tua alligari, & flagellari dignatus est. Quòd si ipsâ horâ, quâ te muscæ mordentes urgent, palmas tuas unguibus tuis, aut aliquo alio punxeris vel leviter in memoriam clavorum, quibus illæ sanctæ, & venerabiles manus domini Salvatoris confixæ sunt, & affixæ præclaræ & salutiferæ crucis ligno, & facere frequenter in usum tibi venerit, quòd fructum ex his aliquem collecturus sis, cùm levissi- G ma videantur, & reverà sint, ipsa experientia te docebit. Hæc autem ne inventitia credas, audi Orige. super epistolam ad Romanos dicentem: Tantæ virtutis, & efficaciæ, est dominicę passionis meditationis sedulitas, ut & noxias cogitationes, & affectiones penitùs abstergat à mente. Quòd si te esse spectaculum in agone cogitare assueveris, & undique obsessum, & hostem tenere gladium, ut te perimat, & rugire circa te, & quærere te ad devorandum, & te etiam esse in carcere ærumnarum, & pœnalitatum præsentis vitæ, ignorareque qualis futura sit, & quæ immineat tibi sententia, adinstar furis, qui servatus est in carcere, solum suum attendentis, & expectantis judicium, de aliis cogitare non valentis: si te citatum peremptoriè, ut compareas ante tribunal Christi, responsurus super omnibus cogitationibus, sermonibus, & operationibus tuis, & inscripsisse diabolum contra te accusationem, scilicet in scrip- H tis habere omnia peccata tua, & rescriptum illud pro posse augere, & servare, ne quid ejus deleas, ut in illo contra te judicio tremendo illud exhibeat, inevitabiliter per illud, & secundùm illud judicandum, si te in agone semper, & in certamine contra astutissimum, atque fortissimum, & fraudulentissimum constitutum: si non pecuniam, sed vitam propriam in ludum, & certamen deductam, cogitare assueveris, à turpibus cogitationibus, & noxiis liberaberis. Super omnia igitur clavem cordis tui, idest, cogitationem custodire satage, & diabolo per viam, quam ostendi tibi, aut per similem, eripere solicitus esto. Si enim hoc benè custodiatur, in toto sunt omnia tua, & te ipsum in pace possidet Deus. Hæc igitur etiam est porta cordis tui, & fenestra. Hanc igitur observare totis viribus, toto conamine studeto: ne feceris ostiarium tuum peccatum, sicut Cain, cui dixit dominus 4. Genes. Peccatum tuum in foribus aderit. Et Petrus secundo secundæ suæ epistolæ, Oculos habentes plenos adul-

Nota.

teriis. Oculi autem fores animæ sunt. Scito quia ostiarius hujusmodi nullum bonum in te intrare permittet, nullum malum introire vetabit. Fac bonum aliquem tibi ostiarium; si Dei timorem, & amorem ostiarium facere poteris, timor omnes proditores tuos, omnes hostes repellat. Amor verò omnes bonos, omnia bona salutaria introire compellit, & intrantia gratulabundus suscipiet. Obstrue partem illam aliquo bono, semper pone aliquid in cogitatione, quo eam obstruas, quo eam claudas. Alliga illud cogitationi tuæ necessitate aliqua, quæ sit vectis, & sera, non permittens illud evelli à cogitatione, qualis necessitas est, assumptio alicujus sancti, & honesti officii, & sanctæ, & honestæ occupationis, quæ cùm assumpta fuerit, ipsa assumptio velut necessitatem inducet & executionis, & solicitudinis suę. Hæc necessitas vectis, & sera, & gomphus, & verticulum non sinent aperire diabolo cogitationis nostræ portam. Hæc est, quæ custodit clavem, ut diximus cordis. His igitur, & hujusmodi adjuvari poterit pœnitens, qui de scientia juris vel modicum apprehendit.

CAPUT XL.

De sententia executione.

Nunc ad executionem sententiæ procedamus. Vide igitur si furem occidisti, an adhuc ipsum vivere pateris. Si ipsum totum interfecisti. Vivitne adhuc in te voluntas furandi quicquam de his omnibus, quæ sua esse cognoscis? Si utique voluntas servandi, & reddendi Deo, quæ sua sunt, integrè & fideliter in te vivit, mortua est voluntas furandi aliquid Deo ex his omnibus, quæ sua sunt; si in te vivit voluntas restituendi ablata Deo, mortua est ex toto voluntas, qua quandóque aliquid Deo furatus es. Estne mortuum ex toto consilium, quo hoc fecisti? mortuum dico, quo ad te, ut ipsum modò abomineris, & mortiferum sentias: ad hunc modum de his, quę quædam aut partes, aut membra furis hujusmodi sunt, quemadmodùm cogitationes, locutiones quorundam, quæ in furto suffragantur, velut seminaria, aut partium suarum colligationes. Verbi gratia, amabas amore fœdo, & turpi mulierculam aliquam, & eras fur corporis, & animæ abutendo eis, & contrectando contra Dei voluntatem; fur igitur affigendus patibulo ille amator libidinosus est. Primùm ergo amor ipse, qui vita principalis ejus est; amore quippe vivit amator hujusmodi, inquantùm amator, est extinguendus, ut ignis. Et hoc aut velut gelicidio divini timoris, aut majori igne divini amoris, absorbendus, aut nutrimenti subtractione, quod quandóque est ciborum, & potuum nimia abundantia, nec est inconsuetum furem fame occidere. Hæc autem fames, etsi sit fames veteris hominis, & ingluviei, abstinentia tamen salutaris est novi & diæta moderata. Post hæc restat, ut moriatur voluntas pręterita, quę mortua est, cùm pręteritarum turpitudinum dolor adest, & voluntas emendandi illas. Non enim mortua est in aliquo rapiendi voluntas, nisi cùm viva est in eo ablata, & rapta, restituendi voluntas. Omninò inde mortificandę sunt locutiones, & cogitationes turpitudinis hujusmodi, tandem ipsorum libidini suffragantium voluntas, qualis est voluntas videndi mulierem amatam, vel audiendi aliquid de ea, vel ab ea, sed & voluntas colloquendi cum eo, vel cum ea, per quem, aut quam turpitudo ipsa conciliata est, & cujus procuratione, & interventu patrata, voluntas etiam frequentandi locum hujusmodi turpitudinis. Ista enim omnia velut carbones sunt, &

scintillę remanentes de exteriori libidinis incendio, A solent & plerunque extinctum turpitudinis amoris reinflammare incendium. Hæ igitur sunt partes, & membra veteris hominis, quem amatorem hujusmodi diximus, & furantem. Patibulum autem, quo furem istum affigas, adinstar dominicæ crucis, ex quatuor brachiis fabricabo, aut compingam tibi. Primum erit dolor cumpunctionis, ubi configendum est furis caput. Caput autem, ex quo totus fur, aut fornicator, pœnitet, amor fuit, aut voluntas. Quid autem rectiùs mortificat voluntatem, quàm dolor? Secundum brachium est timor, quo autem rectiùs mortificatur stulta, & pręsumptuosa audacia sua, & seipsum domino rapiendi quàm timore ejus? Unde psal. Confige timore tuo carnes meas. Tertium brachium pudor erit confessionis, & hoc congruit, ut impudentiam, qua ante Dei oculos, quæ sua erant rapere non erubuisti, nec veritus es, pudor confessionis terminet, & mortificet. Quartum, & infimum brachium totum portans patibulum, & ipsum furem, sive pedes crucis illius, est B labor satisfactionis, labor scilicet operum contrariorum, qui furem hujusmodi reminisci non sinit vestigia, si qua erant, veteris vitæ, eam mortificat, & novam nutrit, atque confortat; hoc uno velut clavo duo illi pedes, qui sunt mala abstinentia, & malorum operum perpetratio, uno hoc inquam laboris sancti clavo configuntur, & mortificantur. Huic ergo cruci omnis fur generaliter affigendus est, omnis vetus homo cum omnibus partibus suis mortificandus, ac membris. Circa caput verò ejus ponam coronam spineam, quæ erit circa cor ejus multiplex, & aculeosa peccatorum suorum, solicita, jugisque memoria in conspectu Dei, dum orat. Qui enim vult peccata sua non venire ad memoriam Dei, faciat ea venire jugiter in memoriam suam; sicut dicitur Eccles. 2. De propitiatu peccatorum noli esse sine metu. Ex David: Miserere mei Deus, &c. Quoniàm (inquit) iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper. Averte faciem tuam à peccatis meis, quia ego non C averto faciem meam ab eis, sed peccata mea contra me sunt semper, ut dudùm jugi aspectu, & memoria eorum, jugem timorem, & jugem pudorem, & jugem dolorem mihi incutiam. De his igitur corona pœnitentis plectenda est, qua cogatur caput pœnitentis pœnitentiæ crucis patibulo affigi; ut memoria à posteriori, timor ab anteriori parte, pudor, & dolor à dextris, & à sinistris, qui ex hac solicitudine jugi concipiuntur, stimulent eum. Post hæc restat, ut myrrha abstinentiæ, & felle iræ, & indignationis contra seipsum, & aceto tristitiæ potet crucifixum, quæ tria nobis in salutari passione domini commendantur; his autem tribus tres Evangelistæ potatum scribunt, id est, tria hæc oblata ei ad potandum, & de his tribus eum gustasse. Hoc autem est, quoniàm quidem de his tribus à pœnitentibus gustatio, pars ejus est permodica ad comparationem splendidissimæ, & opulentissimæ illius D potationis, quæ sanctis, & electis suis ab ipsa parata est. Lancea autem verbi Dei jugiter latus nostrum dextrum, in quo vis amoris esse dignoscitur, confodiendum est, ut vulnus amoris sancti nobis inferat, sed hoc tunc potissimùm congruit, dum vetus in nobis homo mortuus est, licet semper congruat hoc fieri; tunc enim lancea latus domini Jesu Christi nostri Salvatoris apertum legitur, cùm mortuus est. De vinculis autem, & flagellis, quibus religandus, & flagellandus, & de columna, ad quam religandus, de spinis, & colaphis, & illusionibus, quibus sibi ipsi illudere, & seipsum indignabundus irridere, & de toto ordine Dominicæ passionis, in qua nobis sacramentum pœnitentiæ commendatur, ut docet August. super epistolam ad Rom. prætereo; ex his enim faciliùs clarescunt. Captio autem veteris hominis, est consideratio vitæ suæ, hoc est unde recessit, unde elongatur jugiter, & quo vadit. Retentio ejus est lucidior, & latior meditatio eorum bonorum, quæ à Deo recepit, & malorum, quæ reddidit eidem; ligatio autem desiderium, vel amor boni, id est, suæ emendationis, post tergum manus ligantur cùm amore emendationis abjicit præteritam conversationem. Ad prætorem ducitur, cùm accedit ad sacerdotem, cum consideratione sua ante ipsum tribunal Christi seipsum statuit. & hoc in ipsa oratione vel conscientia. Causam verò suæ examinationis prosecuti sumus, faciem suam velat, cùm cęcitatis præteritæ recordatur, & illudentes sibi dæmones, & colaphizantes ipsum, cùm hoc non adverteret, intelligit, omnia peccata sicut vulnera esse, non dubitantur. Sic & colaphi rectè intelliguntur. Hic enim est status peccatorum, ut velata facie amore aliquo, aut pudore, aut timore malo, aut alia qualibet ex passionibus malis, colaphos, & vulnera patiantur peccatorum à diabolo, & illusiones ignominiosas, cùm nihil horum advertant. Ad columnam religatur, cùm vel invincibili consuetudini, aut alicui ex his quæ mundi, vel carnis sunt, amore nimio alligatur, ibi cæditur à diabolo flagellis peccatorum, & stimulis, vel punctionibus innumerabilibus, & acerrimis. Cùm autem penitùs contraria omnia vetus homo patitur, firmo quippe proposito, & amore fortissimo, alligatur, propriis increpationibus, velut asperrimis flagellis, seipsum cædit, dum ea ad pœnam suam, & dolorem, ut diximus, recordatur velata facie circunducitur, dum opprobria & irrisiones mundi, tanquàm non videns, audit, illusiones patitur, dum omnem adulationem, omnem mundi gloriam, non honorem, sed illusionem esse intelligit, & velut illusionem, & opprobrium, despicit. Hæc omnia, ut viam mortificandi veterem hominem aperitem tibi, utcumque tetigi. Non autem erit perfecta illa veteris hominis mortificatio, nisi fidei titulus, & confessio in ipso vertice synteresis, hoc est, superioris mentis nostræ mortificationis hujus causa per memoriam, velut scriptura firmissima teneatur. Crede mihi, nihil magis veterem mortificat hominem & vivificat novum, quàm fidei crebra recordatio Unde & Joan primo Canon. 2 Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra. Et quis est, qui mundum vincit, nisi qui credit, quoniàm Jesus est filius Dei. Quis enim est, si lucidè videt & firmiter se credit ire in infernum, qui velit ultra procedere, si firmiter credit se recedere à Deo, & amittere tot, & tanta bona? qui credit omnia deducenda in judicium, ut dicitur Eccl. ult. omnes scilicet cogitationes, omnes affectiones, omnes sermones, & opera: quis inquam est, si illa oculis intueretur, qui non totus tremeret? totus horresceret? sed reverà quidam eo modo credunt, quo dicitur de dormiente, quòd videt, vel de illo, qui clausos habet oculos, & non intueri eum scio. Hic igitur est admonendus, qui veterem hominem vult mortificare, ut aperiat oculos fidei, & intueatur, si potest, crebrò tremendum Dei judicium, & alia, quæ supra memoravi tibi. Vis autem scire, quod dico? si diceretur tibi ab aliquo, qui tamen fide dignus apud te reputaretur, quòd aliquis quæreret te ad mortem in aliquo loco, simulque leviter opinareris ipsum verum dicere, vel ad hoc deduxisset te verbis illis, ut dubitares de illo, qui dixit de insidiis, non est alicui dubium, quin locum illum declinares. Si ergo levis opinio, vel dubitatio, ita avertit cor

tuum, & voluntatem ab illo loco, quid facturam putares fidem firmissimam, si in omni tempore malo certum est mortem esse, & diabolum quærere te ad mortem? Item si crederes, vel opinareris leviter saltem, aut dubitares, cibum, qui tibi apponitur ad comedendum, toxicatum esse, aut talem, ex cujus sumptione levissimam febrem incurreres? quantumcumque delicatus esset, aut gustu suavis abstinere te non dubitas: si ergo rem omnem à Deo tibi prohibitam toxicatam esse veneno peccati, & mortiferam utraque morte credis, putas de illa, vel modicum gustandum? certè non: si toxicum ejus intueris, & vides, hoc dico quoniã omnes nos dicimus credere, & hoc utique verè dicimus. Sed hoc ita verum, ut dicimus, clausis quidẽ oculis nos videre, quod quidem verè, & rectè dicimus, & dormientes similiter. Sed hoc secundũ habitũ non secundùm usũ. Ad hũc modum configes totum crimen læsæ majestatis, & totum genus ejus perpetuo damnabis exilio, ut in toto tuæ dominationis imperio nihil obtinere quẽquam de stirpe ejus patiaris. Regnum autem tuum, & imperium tu ipse es cum omnibus naturalibus, gratuitis, & temporalibus bonis tuis. Genus verò intelligimus ea, quæ in fure partes, & membra suffragantia, superiùs vocamus. Apostatam verò, & sacrilegum flammis exures juxta leges sæculares, & consuetudines ecclesiasticas, parandum est tibi incendium divini amoris, si potes, ex lignis beneficiorum, & carbonibus desolatoriis eloquiorum sacrorũ. Sin autem, flammis iræ, & indignationis cõtra peccatũ, exure illũ, & igne tribulationis, & doloris pœnitentialis. Videat igitur pœnitens, ut nihil, nisi cinis memoriæ relinquatur ad conficiendam inde lixiviam cum aqua lachrymarum, aut confessionis, aut doctrinæ aut devotionis. Tunc autem lixivia melior est, & ablutio est efficacior, si cinis benè excoctus fuerit, quod vehementiâ ignis efficietur. Ad ultimum autem lapidabis grandine diversissimarum increpationum, & comminationum suppliciorum æternorum, & objurgationum: ad hunc modum de aliis maleficiis faciendum erit. Sed in hoc sit studium sacerdotis, ut adjuvet pœnitentem, & objurgationum flagellis ipsum cædat. Ita tamen, quòd objurgatio careat contumeliâ, & supercilio arrogantię, & indignationis. Sic enim feriendus est vetus homo, ut non lædatur novus. Sic enim se habet vetus homo, & novus, ut homo, & serpens hominem ipsum arreptum circumvolvens; dum enim lapides in serpentem jaciuntur, ab homine ipso avertuntur, ne serpens de læsione ipsius hominis adjuvetur, & gladio verbi Dei sic serpens feriatur, ne homo cujus liberatio quæritur, vulneretur. Ad hæc igitur mortificanda, quæcunque timore configunt, vel amore vivificant, vel pudore confundunt, vel sanctâ indignatione inflammant, vel tristitiis salutari exasperant, vel sancto desiderio stimulant, vel suavitate medicinali reficiunt, vel efficacia sua confortant, vel favorabilitate sua, vel placore contrahunt ad Deum, inducenda toto studio erunt, & diligentia. Hæc enim omnia aut veterem hominem torquent, aut mortificant, aut novum vivificant, aut aliter adjuvant.

CAPUT XII.

Tractatus pœnitentiæ, provt medicatio est infirmorum.

DEinde de pœnitentia, secundùm quòd ipsa est terminatio ægritudinis, & convalescentia ex illa, prosequamur breviter. Hic igitur sacerdotem curam medicantis, & officium agere, non dubitandum erit. Primùm ergo sudor ipse lachrymarum no-

E tandus erit; similiter & universalis, ita ut extremitates occupet, quod est, cùm singulæ vires aliquid amando sudant, & pro cogitationibus noxiis, quæ extremitatum loca tenent in peccatis, sudor lachrymarum exhalatur. Unde Joel 2. Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, & fletu, & planctu. Et illa tria ad totum cor referuntur sub hoc sensu, convertimini ad me in toto corde, in jejunio, ut totum cor jejunet, totus scilicet sensus à dolositate, totum desiderium à noxia voluntate, tota vis irascibilis, quæ velut tertia pars cordis est, à vana gloriatione. Ad hunc modum in toto corde, in fletu, ut fleat sensus cordis fraudulẽtias, & dolositates suas, desiderium, spurcitias, & fœdas voluptates suas, vis irascibilis stultas, & vanas gloriationes suas. Hæc igitur duo cùm erunt, sudor cordis universalis erit. Deinde pulsus spiritualis motus quodammodò tangatur, hoc est motus spiritualis cordis, hoc est desiderium salutis, sive sanitatis spiritualis. De hoc ergo, utrùm fortis sit pulsus ille considerandus erit. Et hoc cognoscetur vehementiâ, & fortitudine cla-
F moris, quo clamat ad dominum coram ipso sacerdote, vel quo clamat ad ipsum sacerdotem, ut ipsum adjuvet, & verbis etiam eum inducit ad viam paratum, quibus ad salutem adjuvari potest. Si interrogat sacerdotem, quomodò convertatur, & ignoscat Deus. Si quomodò poterit veniam impetrare. Si est aliqua via, qua liceat ei ad misericordiã venire, & hæc omnia cum expressione angustiæ, & doloris. His ergo fortitudo pulsus dignoscitur. De fortitudine etiam vitalis caloris eadem erit consideratio: calorem autem vitalem amorem Dei intelligimus, qui charitas Dei, & ordinata dilectio vocatur. Attendendum autem erit & de sudore, si cum alleviatione est, quod ex responsione pœnitentis scietur. Interrogandus igitur erit, si alleviatum se sentiat, si vincula sua disrupta, hoc est desideria, & & affectiones, quibus illaqueatus, & irretitus, te-
G nebatur, si ardorem, & fervorem, & affectionem ægritudinum suarum extinctam sentit, si exoneratam naturam suam, velut à noxio, & perniciosissimo facinore peccatorum percipit. Interrogandus etiam erit, qualiter se sentiat, utrùm sentiat se evasisse, utrùm videatur sibi de naufragio ereptus, portui, & litori salutis tenaciter hærere, ita ut inde de cætero, se non patiatur abrumpi, utrùm sentiat vulnera sua, utrùm doleat. Est enim dolor judicium certissimum vitę redditæ, & sensus redditi. Mortui quippe membra mortem suam, & vulnera sentire non possunt. Si itaque vehementer dolet, tactum ei restitutum certum erit. Post hæc intelligetur de visu spirituali, utrùm ei restitutus sit, aut sanatus. Interrogetur autem utrùm videat mundum, & quid videat ipsum: & si respondeat quòd videat ipsum umbram fugitivam, & quæ fugit in mortem & omnes insequentes eum in mor-
H tem, & ruinam ire, si videt omnes amatores ejus consopitos, & somniantes illusiones perpeti, & vanitates, quas in mundo somniant, assequi; sicut dicitur Isa. 29. de illo esuriente, qui somniat comedere, & de sitiente, qui somniat se bibere, quòd anima ejus vacua est, & in proverb. de sopito gubernatore, qui postquàm evigilaverit, dicit percusserunt me, & non dolui: verberaverunt me, & non sensi, si lucidè videat omnem mundi gloriam illusionem, & contumeliam esse: si solum id, quod intùs est, decorem, & gloriam esse videat, hoc est, decorem spiritualem, scilicet virtutum, ex quo cognoscitur bonus visus, si decorum judicat, quod verò decorum est, si videt turpitudines suas, & offenditur ejus aspectus interior ex visu earum. Hoc est similiter indicium sanati visus, abominari scilicet fœda,

fœditatem suam, & deformitatem, si intuetur obsidionem exercitus dæmonum fallentis undique eum, & ad devorandum quærentis, si videt erectum sibi infernale patibulum. si videt, quòd facie velata illudebatur, scilicet à dæmonibus, quòd facie velata percutiebatur, & colaphizabatur jaculis peccatorum, & non advertebat, si videt se ad modum furis in laqueos, & gladios ruisse, præcipitia non vidisse, si in volutabro porcorum infernalium, & libidinis sterquilinio jacuisse se videt, si luxuriam, & volutabrum, & sentinam immunditiæ, si avaritiam spinetum, & lectum spineum, si superbiam mare turgidum, & procellosum cognoscit, si solam pulchritudinem rimatur, & concupiscit, quæ Deo spectabilis, & toti curiæ cœlesti admirabilis, & grata. Deinde si cæcos omnes amatores mundi, reputet, si supplicia æterna cum horrore intuetur, & gaudia æterna cum desiderio, si videat vitam suam totam certamen esse, & bellum, & se duorum regnorum esse spectaculum, ut supra diximus, si videt se in campo certaminis contra diabolum, si videt imminere sibi undique mortem à mundo, scilicet, & à carne, & à dæmonibus, à Deo verò solo offerri sibi salutem, & gloriam; si videt viam, per quam ambulabat, & quorsùm ducebat eum, quia ad mortem æternam; si videt erectam sibi scalam, & viam, qua fit ei ascensus in cœlum; si videt se omni morte, omni supplicio, & confusione esse dignum; si cognoscit causas, quas Deus habet contra eum; si misericordiam, qua tam diu sustentatus est, & qua deinde liberatus est, cum eis, quæ supra enumeravimus; hæc omnia erunt tibi restituti, & sanati visus inditia certissima. Deinde ad auditum transeundum erit. & similis de ipso facienda est inquisitio. Primùm igitur interrogetur de verbo Dei. utrùm libenter audiat ipsum, quod est, quid sentiat, cùm audit comminationes æternorum suppliciorum, cùm audit districtionem judicis cœlestis, cùm audit propriè esse illud judicium timendum, & universale, & horrificā illā sententiā dānationis ęternæ; Ite maledicti in ignem æternum, quæ nec appellatione suspendi poterit, nec ullo remedio, aut revocari aut retractari. Quid sentit in se, cùm audit enumerare tormenta infernalia, cùm audit narrari jugem fletum, ululatum, jugem stridorem dentium, ignem, & ardorem inæstimabilem, algorem, & fœtorem intolerabilem. tenebras nullo unquàm lucis beneficio consolabiles, & ad unum dicam, omnium amaritudinum, & dolorum abyssum, omnium desiderabilium, & omnium consolaminum omnimodam absentiam Si hæc cor ejus horrore, & terrore concutiunt, auditum in parte reparabunt Deinde cùm audit verba sacræ exhortationis, si alliciunt, & attrahunt cor ejus, si suavia sunt ei sacræ eruditionis eloquia. Si ad verba promissionis æternæ fœlicitatis resipiscit. Et in specie. Si mentem ejus, & ad auditum sui, & ad hujusmodi promissiones attentiorem, & avidiorem reddunt. Si ipsam jam ad ponderandam æternam dulcedinis suavitatem sublevant. Si ipsam sibi rapiunt, & furantur, quodammodò, si aliis solicitudinibus abstrahunt eum, & aliorum obliviosum reddunt. Si ad auditum misericordiæ Dei velut interno quodam jubilo tripudiat, & conandi ad promissionem ejus propositum concipit. Si adulationes, & detractiones, jacula mellita, an fellita reputat. Si auditum suum velut jacula confodiunt Si cantilenas, turpitudines. & vaniloquia scurrarum, diabolicam psalmodiam, & cantica dæmoniaca, turpes sonitus, velut detumescentium vesicarum reputat. His enim indubitanter servitur dęmonibus; sicut sacris hymnis. & canticis Deo. His fugatur spiritussanctus, sicut divinis hymnis,

A & canticis dæmones fugantur. Si citharæ sonitum, & aliorum musicalium instrumentorum potiùs intolerabilem strepitum reputet, & tumultum, quàm suavem concentum laudationum divinarum, si decantatio, & sacra psalmodia devotionis ei pariunt jocunditatem, id est faciunt jocunditatem, & cœlestem ei representant quodammodò melodiam. Hæc & similia restituti, & sanati auditus spiritualis erunt signa. Ad hunc modum de ipso gustu spirituali attendendum erit: si omnis voluptas carnis sapiat & sordes, & putredinem; si palatum, aut gustum porcinum se habuisse cognoverit, dum ei fœtulentia, & abominantia carnalis voluptatis sapiebat; si palatum suum sibi mentitum esse de voluptatibus advertit, cùm eas dulces esse, & saporosas, corruptione & infectione sua, nunciabat, & suggerebat. Si intellexit de febre peccati infectionem illam procedere, ut ei amarissima dulcia saperent.

B Amarissimum quippe morsellum illum esse necesse est, cum quo mors ipsa transglutitur. Quare voluptas noxiæ amaræ reverà sunt, sed etiam eas esse dulces mentitur infectio palati cordis nostri; quæ cùm purgata fuerit, peccati, febrem indicat curatam Si ei sapit sordes luxuriæ. Si carbones avaritiæ. Palatum quippe asininum habet avarus, dum spinosas. & aculeosas divitias esurit corde: si sapit ei ventum superbiæ, seu gloriæ mundanę. Ventum dico urentem & turbidum Postmodùm de contrariis interrogetur. Primùm de ipsa sanctimonia, si sapit ei suavitatem aromaticam. Si tota conversatio sanctimoniæ videtur ei esse cella aromatum; sicut tota conversatio luxuriæ voluntario in sterquilinio. Si verè pasci liliis videantur ei amatores sanctimoniæ, luxuriosi verò abominatione. Si videtur sibi

C fuisse sterquilinium, aut sentina immunditiæ, quandiu putruit luxuriâ. Si videtur sibi sterquilinium commutasse in lilia, & vas stercorum in scrinium aromaticum & pigmentarium: si velut nauseam spiritualem patiatur ad recordationem luxuriæ. Ad auditum verò operum sanctimoniæ appetitu, & desiderio eorum ardescat. De olfactu eadem erit via. Si fœtet ei omne, quod contra Deum priùs amplectebatur Si fœtet luxuria, fragrat sanctimonia Si abhorret fumum teterrimum avaritiæ Si amplectitur largitatis odorem. Si abominatur superbiæ vilitatem. Si odorat pulverem humilitatis pigmentariū timorem Dei, ut myrrham; charitatem, ut balsamum; misericordiam, ut unguentum ex cujus odore domus repleta legitur; spem, ut nardum; fidem, ut hysopū; devotionem, ut thus, & omninò totum chorum virtutum & fascem aromatum omnium, ut ex aromatibus myrrhę, & universi pulveris pigmentarii. Cùm igitur per omnes sensus spirituales ita percurreris, & inveneris, de curatione, & sanitate certus eris. Non restat igitur nisi diæta inducenda

D ei, atque custodia sui ipsius; hæc autem erit, quæ maximè calorem Dei nutriat, & confortet, & conservet, subtilis, & levis, propter teneritatem ejus, qui nunc primò sudavit, & vix convolavit plenè adhuc Non enim oneranda est adhuc tenera, & quę nec dum longè est ab ægritudinę, sed levibus, & confortativis, & nutritivis adjuvanda; ne sub onere diætæ deficiat, & fit ei diæta ipsa in onus, & gravamen, quæ debuit esse in sublevamen, & adjuvamen. Conserva medice spiritualis, & nutri, & robora calorem vitalem divinæ dilectionis, quia cùm robusta, & adaucta fuerit, ipse etiam te invito onerabit se eis, quę credit placere amato suo. An oportet quicquam amatoribus suis injungere de his, quæ ad assequendum amoris sui finem faciunt? Nunquid non amor ipse sufficienter eos solicitat de his? Hoc autem dico, ut de diæta ipsa suavitatem habeat, quæ

confortet, & nutriat, & pascat. Alioquin dum eam abhorret infirmus, aut parum, aut nihil inde sumet. Et ita nil proderit. Sit ergo diæta istius auditus verbi Dei maximè ab his, in quorum labiis gratia est diffusa ad exhortandum: deinde auditio & frequentatio virorum sanctorum, qui & collocutione sua amorem Dei aut inflammant, aut nutriunt, & aspectu suo gratioso confortant. De inhabitatione quippe Dei in cordibus sanctorum est in ipsa facie eorum redundantia. Nec mirum si de fonte gratiæ, quæ in corde scaturit, exuberet in facie, in qua ferè quicquid est in mente relucet, ipsius autem experientiæ magisterio in parte ista certiùs creditur. Oratio autem, psalmodia, scripturarum meditatio, eleemosynarum largitio, pro inimicis exoratio, quid habeant efficaciæ ad nutriendam, augendam, conservandam gratiam, & scripturarum innumerabilia testimonia, & ecclesiastica observatio saluberrima plenè docent. Confessionis autem frequentia valde salutaris est, & semper sic discedat pœnitens à sacerdote, ut certa dies ei assignetur ad redeundum, & solicitudo sacerdotis plurimùm adjuvet ipsum, cùm ipse sacerdos non expectat, ut veniat ad ipsum pœnitens, sed accedat ad ipsum, & quoties obviat ei, interroget ipsum de statu suo, semperque consoletur eum. Ingerere quippe se debet sacerdos affabilitate, & familiaritate.

CAPUT XIII.

Tractatus de pœnitentia, prout est ratiocinium villicationis.

NUnc verò prosequamur, secundùm quod diximus, villicationis ratiocinium, seu computum, & erit modus ille, & via utilior pœnitentibus qui rerum alienarum habent administrationem. Primùm ergo admonendum erit, ut fideliter cum Deo computet, & certum habeat, quòd fraus nulla Deum latere potest, & ipse Deus omnium, quæ sibi credidit, scriptum habet penes se, qui est liber vitæ, in quo omnia lucidissime sunt notata. Diabolus etiam inscriptum habet totum, quem etsi fallere velit, non potest tamen. Hic ergo sciat maximè sibi insidiari diabolum, & hoc, ut vel in falsitate computi ipsum deprehendat, vel ne manus ejus evadat, & ne scripturam, quam diabolus habet, & per quam vult ipsum dirationare in tremendo Dei judicio, deleat. Scit enim diabolus, quòd si fidelis erit hæc cōputatio, delebitur liber ejus, & pœnitentem non habebit quo teneat, deleta chartula debitoria. Nō enim potest quicquā ab eo petere nisi literas exhibuerit debitorū; non enim creditur in judicio Dei diabolo nisi literis tuis cōtra te, ô pœnitēs, quas ipse propriis scribis manibus, id est, operibus. Has ergo delere summoperè satage, lege eas coram sacerdote, & deletæ sunt. Quòd si eas legere fideliter corā sacerdote neglexeris, diabolus eas contra te in judicio coram omnibus pœnitentibus præteritis, & futuris, leget. Cave autem totā diligentiā, ne dum per computum absolvi apud Deum, & à Deo quæris, majoris vinculo reatus te alliges, hoc autem facies, si non fideliter computaveris. Primùm igitur, si placet receptam eorum, quæ à Deo recepisti, computemus, deinde expensam. Quæ igitur à Deo recepisti, sunt in parte naturalia, scilicet anima, & corpus, aures & membra, sensuum organa, oculi, & aures, os, nares, manus, & pedes amplius, vita ipsa, tota dies & horæ, anni & momenta singula. Deinde ingenium, ratio, ars, scientia, quam addidicisti: deinde temporalia, divitiæ, redditus, honor, & fa-

E miliaritas multorum, & magnorum amicitia, & gratia, quâ hominibus amabilem te exhibes. Deinde gratuita bona, scilicet gratiæ, quæ in baptismo accepisti, ut essent tibi arma contra hostes tuos, ut essent tibi talenta, quæ cum usuris modò reportares domino, & etiam in futuro. Ad hunc modum enumerentur omnia alia, quæ occurrerint. Hæc igitur sunt, quæ tradita sunt tibi, hæc sunt recepta, ut arbitror. An aliquid aliud recepisti? Nunc ergo computemus expensas, an hæc omnia in obsequium, & voluntatem domini tui expendisti, an quòd absit, in usum voluntatum tuarum, & diaboli obsequium consumpsisti, si vel centesimam in divino servitio, aut diaboli expendisti, si membra tua, & vires, sensuum organa ita expendisti, ut Deus, nec centesimam habuerit aspectuum tuorum, nec centesimam auditutuum, & ita de aliis, ut absolvaris. An habuerit luF xuria oculos tanto tempore, & corpus, & animam, & sic de aliis. An non interrupisti saltem rescriptionem diabolicam, ut vel modico tempore te haberet dominus tuus? quâ viâ igitur, quo casu, quo consilio quâ instigatione passus es, ut amitteret te tamdiu? An te traxit propria iniquitas, an aliena instantia? Ad hunc modum innuetur per interrogationes, ne doceatur peccata enormia, quorum tentationem, & desiderium affert ipsa eorum notitia, qualia sunt quædam peccata carnis, quæ nec in tanto corpore sacræ scripturæ leguntur inhibita expressè, cujus hanc puto causam esse, quia Deus nunquàm voluit ea ascendere in cogitationem hominum propter abominabilem fœditatem suam. Noluit ergo divina providentia sua prohibitione vel levem dare occasionem infirmitati humanæ talia cogitandi ipsa quippe nefandarum rerum cogitatio, & pollutio, pericula sunt, & interrogationes in confessione circa peccata carnis generales debent G esse, ut nullam dent occasionem ignorantibus, vel cogitandi innominabilia. Admoneatur autem super omnia pœnitens de fidelitate computationis, & statuatur ante oculos ejus divinæ bonitatis largitas, quæ de tot, & tantis latrociniis & pro tot, & tantis bonorum suorum damnis, solam exigit computationem. Computa fideliter, ô pœnitens, in quibus & qualibus, & qualiter tot, & tanta domini tui bona expendisti, & ecce ab omnium bonorum suorum dissipatione absolvit te. An non vides quàm facilè illarum tot, & tantarum lasciviarum evadis supplicia? Dic, & computa, & ecce remittuntur tibi omnia. Elige ô pœnitens computare coram Sacerdote uno, qui tibi compatiatur, & te adjuvet, & ipsa computatio est absolutio tua. An vis computare in oculis omnium vivorum, & mortuoH rum in die judicii, ubi ipsa computatio erit exprobratio tua acerrima, & ignominiosa? Festina miser solo verbo absolvere te. Festina inquam, accipe misericordiam, quæ tibi offertur, & forum redemptionis, & liberationis tuæ, dum pro redemptione tua solum verbum confessionis exigitur. Quid verò vis, quæso, faciat tibi Deus, nonne omnium, quæ à te pro tua redemptione exigi possunt, vilissimum, atque levissimum est verbum? sed qua fronte audes negare Deo rationem reddere tuæ villicationis? An alicui ex hominibus auderes hoc facere? an sustineres hoc cuiquam ex servis tuis, ut rationem suæ administrationis non redderet? tu verò adeò difficilem te exhibes ad reddendum Deo rationem, cùm tamen hæc ipsa rationis redditio, sive computatio, absolutio tua sit? An non putas te debere loquelam tuam Deo? dimitte igitur, ut utatur ea, vel ad modicum, qui loquelam contra Dei voluntatem toties tibi, & tamdiu usurpasti, vel ad horam non impendes eam Deo? An es adhuc in pertinacia illa, ut nec debere

debere velis vel ad momentum Dei voluntatem & tuam liberationẽ? Aut ignoras Deum intueri omnia illa, quorum confessionem à te exigit? Hoc jubet Deus, ut illa avertas ab oculis ejus quæ ei displicent in te, quæ puro verbo confessionis exsufflantur, & evanescunt. Noli quæso, noli plus vereri faciem Sacerdotis, quàm Dei conspectum. Difficile autem est nobis omnia enumerare, quorum ratio est reddenda. Sed de viribus, & de membris, de corpore ipso, & de ipsa sapientia, vel arte, vel officio, de tempore, de diebus, de annis, de amicitia, & de familiaritate magnorum, de stipendiis, & de redditibus ecclesiasticis in quos usus, vel abusiones hæc omnia convertit, de speciositate aut elegantia corporis, & aliis donis. Utrùm illis impugnaverit Deum, ut supra meminimus, perscrutatiùs inquirendum erit, sed cum omni modestia, & dulcedine. Cùm autem ut enumeravimus totam vitæ rationem reddiderit, quod quidem interrogatus, ut diximus, faciet, tunc si quid habet, ut satisfaciat, interrogãdus erit. Hæc autem, quibus satisfit veraciter à pœnitente, supra enumeravimus. Hic autem unum adjiciemus, cùm se dissipatorem bonorum Dei confessus fuerit, interrogabimus eum, utrùm habeat aliquid, unde se redimere possit, in tot latrociniis deprehensus; si quid habet, quod pro redemptione sua dare possit domino: quòd si nec divitias temporales, nec spirituales apud se invenerit: interrogabimus eum an ullos debitores habeat, hoc est si quis ei aliquid debet, quod est dicere, si quis eum læsit vel in se, vel in suis, vel injuriâ, vel contumeliâ, sive quovis alio modo, illum enim voco debitorem ejus: si responderit sic, multos habeo debitores tales: fœlix, dicat ei Sacerdos, qui habes unde te redimas. Noli mihi dicere de cætero, quòd pauper sis, cùm tibi tot, & tanta debeantur. Assigna ergo debita ista pro debitis tuis, & offer debita ei, dicens: Domine Deus meus non habeo alia, quæ tibi offeram ego tot, & tantorum, debitor tuus, sed ista offero tibi, ista dono tibi gratis, & gratanter. Tu ergo dona mihi debita mea, sicut promisisti. Hanc satisfactionem docet Deus in Evangelio. Mirabiliter enim pauper est, qui nullum habet hujusmodi debitorem. Gaude ô pœnitens, cui ignoranti, & invito, injuriatores tui pretium tuæ redemptionis thesaurizaverunt, & ad tam opportunum tempus servaverunt. Si verò temporales, aut spirituales habet divitias, utatur consilio Danielis, Salomonis, & domini dicentium: Peccata tua eleemosynis redime. Dan. 4. Redemptio animæ viri divitiæ propriæ. Prov. 13. Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis, Luc. 11. Divitias spirituales voco verbũ prædicationis, cujus erogatio tantò Deo gratior est erogatione bonorum temporalium quantò vita animarum vitâ corporum melior est. Item potiùs, quæ sunt artis, quàm quæ sunt officii, ut judicum, advocatorum, medicorum, doctorum consilia, patrocinia, eruditiones, quæ cùm pietas imperaverit, eleemosynæ Deo gratissimæ sunt, & erogantibus salutares. Omnibus autem eleemosynis præferendæ sunt spirituales, quales sunt remissiones injuriarum, & orationes quæ fiunt pro inimicis, pro persequentibus juxta præceptum domini: de his specialiter dictum videtur esse supra. Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis. Similiter & misericordiæ, & compassiones, quibus compatimur peccatoribus, & ægrotantibus, freneticis, illaqueatis, vinculatis, incarceratis. Beatus, cui datum est hujus pietatis, & compassionis super peccatores gestare viscera: de his specialiter dicitur Mat. 5. Beati misericordes, quoniàm ipsi misericordiam consequentur. Saluberrimum autẽ hujusmodi pœnitentibus, idest, qui per viam illam ad pœnitentiam deducti sunt duce Deo, & generaliter

A omnibus, quotidie coràm Deo, & tota curia cœlesti latrociniorũ suorum exhibere fasciculum, & exhortari, & exorare obnixiùs remissionem, & interpellare ipsam reginam cœlorum, totumque senatum curiæ illius, & totam militiam, ut ipsi preces suas offerant pro pœnitente, quæ Deo non possunt, non esse acceptabiles, ut judicem placatissimum & clementissimum placent, & leviant, sed & alios viros sanctos, qui sunt in terra, intercessores suos facere, non negligendum est. Quòd si responderit pœnitens nec has, nec illas se habere divitias, sed nec ullum habere debitorem, dico ei, saltem ipsum habes dissipatorem, ipsum malefactorem, ipsum potes utique tradere clementissimo judici, qui pro eo dignatus est crucis subire patibulum, ut ei ipsemet parceret. Trade igitur malefactorem illi judici, qui ut malefactoribus parceret, omnium malefactorum exolvit supplicium. Quòd si de indulgentia vis esse securus, &

B non vis te judici tuo tradere, nisi sub pignore, dic, quæso, quid ampliùs à te divina bonitas exigere potest? Si te totum beneplacito ejus cõmiseris, totum, ut dicitur vulgariter, miserationi ejus reddideris, vitam unicam, quam habes, & corpus, & animam in manu ejus, & beneplacito suo posueris, an potest exigere justitia nisi ut satisfacias, quantũ potes? nec humana justitia, aut pietas ampliùs exigit, vel exigere potest. Quid igitur divina justitia, aut clementia faciet? an non es liberatus, & absolutus omninò apud regem, & apud prætorem etiam si furem ei, & captum & vinctum tradidisti temetipsum? Trade te beneplacito ejus per manum sacerdotis, & dic: Ecce latronem trado, quem tuo adjutorio cœpi, & ligavi. *Nota.* Fac ergo ei quod tibi videbitur & quod tuum scis esse beneplacitum Quòd si clementissimus, ac justissimus voluerit ampliùs exigere, dic ei ore jocundo: Domine non intromitto me de cætero de latrone

C isto, fac ei quod beneplacitũ est in oculis tuis. Quòd si dixeris mihi Dominus Deus vult, quòd ego respondeam pro latrone isto super malefactis esto domine, quoad damna, & deperdita; sed ipse pro sceleribus suis occidetur, nolo eum vivere. Veruntamen ego de damnis quæ jam recepi per quæ, & unde est cautio agendi, semper cogitabo. Hæc igitur adeò vulgariter scribo, ut penè ludicra videantur, quia per viam istam profundiùs animo auditoris illabuntur, & vivaciùs penetrant.

CAPUT XIV.

De pœnitentia, prout est reconciliatio discordantium.

DEinde verò de pœnitentia, secundùm quod eã superiùs reconciliationem discordantium, seu concordationem vocavimus, aliquid loquamur, & est via ista, & modus aliis generalior. Igitur inter

D Deum, & pœnitentem mediator est Sacerdos. Est enim officium hujus pacem inter eos quærere & eos ad concordantiã, prout poterit, inducere. Primùm igitur interrogare debet ipsum pœnitentem, si velit cum Deo pacem habere. Ad hoc quippe ventum est novissimè. Quòd si responderit: volo, & conabor, ut potero, nec stabit per me, quin pacem ejus, & gratiã habeam: tunc ipse sacerdos proponat ei, quòd clementissimus, ac justissimus Deus nõ insolita, non gravia, non viribus suis imparia exigit ab eo, sed contentus est, ut aliqua ex usitatis apud nos compositionibus interveniat inter ipsum, & pœnitentem si vellet utique pœnitens id cum Deo facere, quod cõsuevit cum vicino suo facere, si vellet eo modo componere cum eo, quo solet cõponere cum vicino suo, aut quomodò solet videre vicinos suos invicem cõponentes. Quo quidẽ respondente gratiarum actio-

nes Deo, proponendus est ei aliquis ex modis, quos hîc enumerabimus. Primus ergo modus pacificandi discordes est judicium, de quo supra. Secundus est arbitrium. Tertius legitima inquisitio. Quartus communis partium assensus, & hic vulgò dicitur parur; quoniam partis utriusque voluntas tam diu à pacis mediatore taxatur, donec ad concordiam reducantur. Quintus bellum, subactis quippe, & occisis hostibus, pax est victori. Sextus deditio, qua quis adversarii sui beneplacito se cōmittit. Septimus merces, cùm projicit quis pecuniam, dans adversario, ut redimat sibi pacem. Matrimonio reverà regum & principum bella pacificari solent. Sed hoc ad cōmunem assensum pertinet manifestè. Si igitur ô pœnitens stare velis arbitrio scilicet sacerdotis compromitte in ipsū super omnibus querelis & causis, quas habet adversùm te Deus, nihil ampliùs potest Deus à te exigere, qui in illum jam cōpromisit, nec potest appellare ab eo. Quoniā ab arbitro non est appellandū, nec recusare eum potest, quem sciens, & prudens elegit. Vide autē quem elegerit dominus. Hîc autem dubitare nō potest fidelis, quin si arbitrio sacerdotis sui providi tamen, & circumspecti steterit, Deus ab ipso ampliùs non requirat, sed hunc necessariò docere habet sacerdotē, ut bona fide testis, si per inquisitionē legitimam vis cōponere cum Deo. Fiet igitur inquisitio per te ipsū interrogante sacerdote, ubi necesse est, ut tu testē Dei te geras, & jus ejus sacerdotē bona fide doceas. Quod autem per inquisitionem contigerit, hoc da tibi. Similiter da Deo hoc, quod inquisitione jus suū esse innotuerit. Deo igitur justitiam, & misericordiā, tibi patibulū infernale dabis, secundùm judicium meritorum tuorum, & hoc est quod David dicit: Quoniàm iniquitatē meam ego cognosco, quasi legitima inquisitione me reum deprehendens, me reum cognosco, & iniquitatē meam mihi tribuo: illa enim sola cum pœna sua jus meum est, tibi verò justitiā, & misericordiam. Quòd si tibi placuerit vindicare in me: hoc justè facies, quia merui, sin autem sit beneplacitum tuum ignoscere, hoc soli misericordiæ tuæ debetur. Hic est modus, quo recōciliari volebat Daniel ejusdem 9. populū Israël, & se ipsum Deo, qui peracta inquisitione, & enumeratis omnibus, dedit unicuique parti jus suum, dicēs: Et nunc tibi domine justitia, & misericodia, & propitiatio, nobis autem confusio faciei. Per cōmunem verò assensum erit pacis reformatio, quandò utriusque partis jure inspecto volūtas inquiritur pœnitētis, scilicet quid vellet facere, quid pro redēptione daret, quid abstinentiæ quid emendationis vitæ præter solitā vitam, quibus vellet jacturā præteritæ vitæ & conversationis redimere, & de consensu ejus cum taxatione modesta injungenda est ei pœnitentia. Nulli ergo injungenda est pœnitentia, nisi quam spontè susceperit: ad hoc debet sacerdos Dei voluntatē esse, scire hujusmodi compositionem legis: Mat. 6. secundùm primū modum reverà, scilicet judicium legis in principio capituli, sed postmodùm Dei voluntatem modo mediatoris populo denunciat dicens: Nunquid placari potest Deus in millibus arietum, & hircorum pinguium? Ista pro sceleribus nostris non acceptat, sed hoc utique acceptabit pro sceleribus nostris, habere consiliū nostrū; an velit is hoc facere ei. O homo, inquit, indicabo tibi, quid sit bonum, & quid Deus requirat à te, quasi dicat: Si vis cum eo pacem habere facere judiciū, & diligere misericordiam, & solicitè ambulare debes de cætero cum Deo tuo; solicitus ad bona opera nova, quæ bonis pristinis addis pro reconciliatione tua. Solicitū de custodiendo te reddant, ne ipsum amittas. Hoc igitur judiciū est, ut quotidie te judices coram eo, ut supra diximus, & dignum morte,

Compromittere.

*

quo ad merita tua priora te confitearis, & in alios abundantioris, & longioris misericordiæ sis, qui tantam misericordiæ largitatē tam indignus suscepisti. Tantóque magis solicitū in ambulando cum Deo tuo de cætero te exhibeas, ut verè te timere naufragiū, quod passus es, & amissionē gratiæ, quam assecutus es, innotescat. Appareat etiam te ex casu tuo cautiorem effectū, & de largitate receptæ misericordiæ gratiorē. Quintus modus est bellum; hoc ergo modo non Deus nobiscum pacem habet, quin nos velut expugnans sibi subigit. Hoc autem in sex gratiarum aciebus contra peccata nostra, & contra exercitū culparum, attritione nostra dimicantibus, clarū est: in hora enim contritionis, velut bellū geritur inter liberū arbitrium cum gratia ex una parte, & vitia, & peccata, & propriā infirmitatem ex altera. In hujusmodi belli victoria conteritur vetus homo, multis quidem actionibus ante percussus. Hæ sunt septem viriles oscitationes, quibus puer ille, quem suscitavit Helisæus, oscitasse dicitur, ut legitur 4 Reg. Hæ sunt illæ septē gentes, quas delevit Dominus ante faciem Israëlis. Hæ sunt illæ septē horæ febris, quam curasse legitur dominus in Evangelio, ubi dicitur, quòd horā septimā reliquit eum febris. Acies prima est recordatio beneficiorū Dei, quæ jam recepit peccator, beneficia dico tam naturæ quàm gratiæ, & temporis. Secunda est recordatio malorū, & ingratitudinū, quæ Deo reddidit & hæ duæ sunt in nostra rationali, sive apprehensiva. Tertia est pudor. Quarta timor. Quinta dolor. Sexta ira, qua quis sibi irascitur, & expendit ultionem de se ipso, & vitiis, & peccatis. Septima spes veniæ. Recordatione beneficiorum Dei percutitur caput veteris hominis, sicut ignorantia, vel error & tenebræ oculorum. Similiter & recordatione malorum. Pudore verò velut brachiū ejus sinistrum percutitur, scilicet impudentia. Dolore verò dextrū brachium, scilicet voluptas. Timore verò quasi in collo percutitur. Cervicositas enim audaciæ eo percutitur. Ira verò remissio, & laxitas ejus, id est tenerior pars. Vel possumus dicere, quia pudore, quasi in facie, percutitur, dolore quasi in latere dextro, ubi viget vis cōcupiscibilis, timore quasi in latere sinistro, ubi viget animositas, & audacia. ira verò, quasi in ventre, propter dictam causā: sæpè verò diffidentia, & timiditas, quæ sunt in alia parte veteris hominis, nec dum tamen moritur, donec charitas advenerit. Charitate enim Deo totaliter adhæret, & à malis suis avertitur. Quæ aversio casus est, & prostratio veteris hominis, adhærentia verò Deo est sustentatio novi. Hoc etiam bellum tota scripturæ sacræ series sonat, & docet. In matutino, inquit David, interficiebam omnes peccatores terræ. In matutino enim, id est, in ortu veræ lucis, scilicet gratiæ, cujus matutinū est hora contritionis, quæ est quasi crepusculū matutinū, quod plurimum habet tenebrarum & modicum luminis ante solis ortum. In hoc matutino dominus interficit omnes peccatores in homine, cujusmodi peccatores sunt raptor, fornicator, & ita de aliis, quæ supra tetigimus; dum malleo indignationis, & pilo doloris & lapidibus objurgationum, & grandine cōminationum, & gladio verbi tui intùs agens, hæc omnia in nobis per gratiam suam, in qua prævenit nos, velut debellans, subigit nos dominus sibi. Ut disperderem, inquit, de civitate domini, id est de te ipso, ô penitens, qui es civitas domini, operantes iniquitatem. Si igitur viriliter pugnaverit Deus in te, contra te, & tu cum eo addens gratiæ, quæ pro te certat, auxilium libero arbitrio, necessariò habebit pacem tecum: quòd si ipse tecum & tu cum illo. Idem enim est bellū, & eadem pax voluntaria. Sextus modus est voluntaria deditio, si vis te dare Deo,

Acies gratiarum

Septem gentes, & horæ.

Nota.

hoc est, miserationi ejus te reddere, ut de te pro beneplacito suo faciat; si totum te ei tradideris, & totum ad beneplacitū ejus commiseris, ut supra diximus, pacem habes cum eo. Quod ergo beneplacitū dicitur? salus tua: quid est, delitiæ ejus, esse cum filiis hominum? Prover. hoc legitur, fac ut non ejicias eum à te, ne polluas te ipsum, ne facias te sterquilinium, aut volutabrum porcorum infernaliū, ne recipias in te peccatū: illo enim solo excluditur Illud enim secum pati non potest Deus. Hæc est voluntas Dei, ut dicit Apost. ad Thes. 4 Sanctificatio vestra, ut vos sanctos servetis: & hoc quidē usibus, scilicet Dei, & operibus Illa enim sancta diximus, quæ Dei usibus deputata sunt, ut sacramenta, & sacramētalia. Septimus modus est per mercedem. Mercedē autem, & munus intelligo id esse, quod non debetur ex debito, ut est omne, quod est voti, ut est ingressus in religionem, crucis assumptio, & similia, ad quæ non tenemur. His itaque muneribus Dei pax, & gratia acquiritur. Interrogandus igitur est pœnitens, si vellet aliquod munus dare Deo pro pace sua, ac si sacerdos acceptor sit munerum, & cupidum noverit Deum. Et si hoc facit, nihil aliud ab eo exigendum est, quia totum Deo dedit, qui nihil sibi retinuit, & quia quibusdam sceleribus sufficit tanta apud clementissimum Deum redemptio.

CAPUT XVI.

Qualiter Confessor debet alloqui confitentem.

NUnc autem quid facere deceat sacerdotem, & qualiter alloqui pœnitentem breviter perscrutemur Primum igitur toto gaudio accipiendus, toto sinu dulcedinis amplectendus, totis visceribus pietatis refovendus, & consolandus, tota hilaritate, & affabilitate alloquendus, tota familiaritate interrogādus erit pœnitens Patrem te scito esse spiritualem, ô sacerdos, & exemplū tibi misericordiæ præscriptū, ut ipsum imiteris Lucæ 15 ubi filius ille prodigus, & patre occurrente toto gaudio in amplexus, & oscula receptus legitur, ubi nulla prioris vitæ mentio facta legitur, sed totum sibi gaudiū reversionis ejus, atque festivitas vendicavit, unicam esse solicitudinē patris de inventione ipsius perditi, & suscitatione mortui, nihil objurgationis, nihil omninò increpationis, aut improperii ibi fuisse recolitur. Recole ô sacerdos, quid sub typo pastoris centesimā ovem propriis humeris portātis, quid sub typo mulieris dragmā perditam quærentis, de se ipso intelligi velit, qui ovi inventæ proprios inclinat humeros, & ideò gratulabundus eam ad ovile Ecclesiæ, vel cœleste deportat, & omnes vicinos, & amicos suos ad hoc, ut sibi congaudeant & inventionē ovis perditæ cum ipso festicent, invitat. Recole mulierē, quæ præ desiderio dragmæ perditæ surgens de nocte, noctis celeritatē moras reputans, diemque expectare non valens, accendit lucernā, & evertit domum, & diligenter quærit, donec inveniat, & cùm invenerit convocat vicinas, & amicas, dicens. Congratulamini mihi, quia inveni dragmā, quam perdiderā. Quo exemplo Christus dominus desideriū, & amorem salutis nostræ insinuat, diligentiamque, & laborē, quibus nos quæsivit, cùm errabamus ut oves non habentes pastorē, & gaudium, & festivitatē de inventione nostra, quæ propriè in pœnitentia, & in cœlo fiunt. Tu ergo ô sacerdos, qui pastoris hujus, & mulieris vices agere & officiū implere juberis sine gaudio, & applausu ac festivitate, aut ovem illam, aut dragmā, hoc est pœnitentem, invenies? Si amicus es, aut vicinus hujus pastoris, congratulari pastori juberis. Si amica, aut vicina hujus mulieris, ad congratulandū cum ea invitaris. Omnia denique facere juberis, quæ ipse pastor Christus dominus pastorem fecisse dicit ibi, omnia, quæ mulierem fecisse: & ego non dubito, quin de ovibus, & asinabus materialibus, aut de dragma hoc faceres, si fidei tuæ cōmendatæ essent. Quid ergo de animabus te decet facere? An ipso rege cœlorū festivum gaudium, & grandem celebritatē imperante, & tota cœlesti curia congaudente, & laudes Deo inenarrabili concentu, resonante, te tantum miraculum divinæ voluntatis non movet? quod majus est Deo, quàm creare cœlū & terram, ut dicit B. August. Hoc miraculū, suscitatio, scilicet pœnitentis, & ereptio ejus de profundo mortis, & tenebrarum, admiratione tantæ bonitatis divinæ, tanti conspectus miraculi non resolvit labia tua in vocem laudis, & gratiarum actionem? nulla hilaritate perfundit cor tuū salus pœnitentis? non erubescis mutus esse solus inter eos, qui liberationē ejus in tota curia, in tota domo regis cœlorum læti decantant? non erubescis esse tristis omnibus aliis lætantibus? non vereris tristem te exhibere pœnitenti, cui tota cœlestis aggaudet, & arridet militia? Si judicem te geris scito judicium illud pœnitentiale judicium ejus judicis esse, qui ut reis parceret, quæ eis debebantur, subiit mortem atque patibulum Noli claudere tristitiā tuā, & vultus austeritate ostium salutis pœnitenti quem Christus dominus jubet intrare, cui pulsanti promittit apertionē. *Consolatio in ore medici.* Si medicum te geris, ubi est consolatio, & familiaritas, quæ debent esse, & resultare in labiis, & facie medicantis? Si inflammabundus, & sagittis increpationū, & lapidibus objurgationū armatus, si dentes tui, arma, & sagittæ, & lingua tua gladius est acutus, ad trucidandum, & occidendum venisse te cognoscito, non ad medicandum. Si dicis te ignem, & ferrum adhibere, ut ustiones & incisiones, & cauteria facias huic ægrotanti, priùs agnosce ægritudinem, febris quippe ferro, & igne non curatur, sicut nec oculus; an vis oculū incidere, & urere, febricitantē cauteriare, & nondùm an illa sint necessaria, nosti? an carnificem, vel tortorē te adhuc exhibes, & gladiatorē, & qui sanguinem quæris ægrotantis, cùm ipse per te (licet à Deo) salutem, & vitam quærat? Quòd si te chirurgum vis exhibere, non expedit ægrotanti donec aperta sint tibi vulnera Noli fugare obsecro à te ægrotantem, talem te exhibe ei, ut vitam per te quærat, non ut mortem à te fugiat. Negas planè ei medicamina tua, quem à te fugas, Quòd si veteri homini irasceris, hoc ipse pœnitens tecum: sed tu applaude fœtui novo, te obstetricatorem parturienti exhibere curato, & partum novum tenerrimum educere, ne dura obstetricatione suffoces ipsum Pannis mollissimis, ac suavissimis involvere studeto, & calore suavi, & mulcebri confovere. *Nota.* A timore tuo domine (inquit Isa 28) cōcepimus, & peperimus spiritum salutis. Pharaonis est illud, gladium parare parientibus, ut interficiatur partus eorum, masculi scilicet. Draco in Apoc. 12. adstat mulieri parturiēti veneno tristitiæ, & dentibus mordacis nimiùm increpationis, & duræ objurgationis armatus. Diabolicum est omninò non lætari, cùm vides hujusmodi mortuos suscitari. Solus enim diabolus, & qui sunt ex parte ejus, lætantur Pannis veteribus, & mollibus confovendi sunt cubiti Hieremiæ: & funiculis pœnitētiæ, & cōfessionis extrahēdus est Hieremias de lacu, & hæc submittēda sunt Hieremiæ, in quibus cōsolationes, & divinæ misericordiæ promissiones, quibus ante cōfessionē præveniendus est, & exhortandus pœnitens, intelligimus.

CAPUT XVII.

De syntagmatibus restituta sanitatis.

REceptus igitur à sacerdote pœnitens, ut à patre dulcissimo filius redivivus, ut à pastore aman-

tissimo ovis errabũda, ut à medico salutis studiosissimo ægrotus, ut ab amico familiarissimus & ut sic ad unũ dicã, eo gaudio, & festivitate, qua excipit illũ præclara illa curia cœlestis: interrogãdus est, si liberationem suam agnoscit, si videt se ereptum à potestate tenebrarũ, & manibus, & laqueis diaboli. Quòd si se non videre hoc, ad hoc responderit. docẽdus est, quia si in hoc proposito venit, & in eodẽ proposito est, ut committat, & trada se voluntati Dei, & beneplacito ejus, & hoc ex amore ejus, si se totum paratus est dare, & reddere miserationi Dei, & hoc hac de causa, ne ejus offensam incurrat, ut in amorem ejus, & gratiam redeat, mortis in se vincula dirupta esse cognoscat; si enim tantum sui amorẽ largitus est ei clementissimus Deus, ut de se toto beneplacitum ejus paratus sit facere pro cõsilio sacerdotis, cui omnia curandi, & regendi à Deo cõmissa est cura, nullatenùs de salute ejus dubitet quis enim dubitet Deum hujusmodi pœnitentes plenissimè possidere. Hoc igitur ipso recognoscente interrogandus est, unde credit hanc sanctã voluntatẽ & venustã se accepisse. Unde inquã credis ô pœnitens advenisse? à patre utique luminũ, à quo est omne datũ optimũ, & omne donum perfectũ, descendens desursùm. Quanti æstimas illã bonã voluntatẽ? ô pœnitens agnosce, quòd hęc est quæ te Deo restituit & Deum tibi, & hæc est, quæ Dei filium, & hæredem per gratiam efficit, hæc te amicum jam gratum & amabilem omnibus militibus cœlestibus reddidit. Hæc est cautio, & pignus securissimum regni cœlorum. Considera ô pœnitens quàm indebita erat tibi, quòd indigno data sit tibi illa arrha fœlicitatis æternæ. Considera quod, & quantũ est in cœlo de reversione tua gaudium quas laudes, & gratiarum actiones, pro te clementissimo miseratori, & liberatori tuo millia millium sanctorũ, ac animarũ beatarum, exolvant. An tu adhuc ingratus fuisti, & nondùm gratias pro tanto, & tam indebito tibi beneficio reddidisti? An decet te mutum esse angelis sanctis, & beatis nimabus, pro te canentibus, & de liberatione tua exultantibus? Cùm ipsa regina cœlorum de illo tuo tanto bono exultat, & gratias agit filio suo, qui preces ejus exaudivit; convenienśne est te ingratum exhibere, vel ipsi reginæ cęlorum, vel ipsi regi miseratori, & liberatori tuo, vel ipsi curiæ ejus, à qua favorem, & gratiam tantam adeptus es? Sed ipsos hostes tuos ampliùs dignum, & justum est, te confundere, qui perditionem tuam suum fecerunt gaudium, & sanguinem tuum tanta aviditate sitiebant. Me etiam decet, qui hujus liberationis tuæ conscius sum, gaudii tui esse participem, & congratulari tibi, & de ruina inimicorum tuorum, & de triumpho tuo tam præclaro tecum exultare. Cantemus igitur ambo domino; gloriosè enim honorificatus est, in liberatione tua, dum equum idest veterem hominem tuum, & ascensorem idest diabolum projecit in mare amarissimarum lachrymarum tuarum, & contritionis tuæ, in amaritudine compunctionis & indignationis sanctæ, quo immersit te insequentes, & in servitutem suam retrudere & retinere volentes. Non est ergo tuæ virtutis hoc, ut supra diximus, sed fortitudo tua qua victi sunt hostes tui, Deus est, qui factus est tibi in salutem, cùm tu propria voluntate tua factus esses tibi in peremptionem. Dic ergo tota devotione: Iste, qui me fecit victorem & inimicos meos submersit, est Deus meus cui totum, quod sum, quod vivo, quod morior, debeo, & glorificabo eum in me ipso confusione mea, & accusatione mea. Iste est Deus patris mei, & exaltabo ipsum humiliatione mea, humilians me, & cõfundẽs super omnibus, quę contra beneplacitum ejus attentare ausu cęco, & superbo, præsumpsi.

Nota. *Vide.* *Exo. 15.*

E Ostendo in me ipso ipsum esse Deum meum, cujus amore & beneplacito õnia facere paratus sum, quęcunque ipsum jubere me docueris. Totam turpitudinem meam denudabo, ut eum placem, ut ipsum non offendam, & ampliora ejus auxilio facturum me spero si beneplacitum ejus hoc esse cognovero. Nunc igitur ô frater non non verearis faciem meam, excute frænum diabolicum de labiis, & ore tuo, & evome spurcitias tuas audacter, & securè; ego enim ipse sum homo, non angelus, fortasse fragilior, & turpior, quàm tu fueris, non dico quòd modò sis, quia gratia compunctionis ex toto te lavat. Noli timere Ægyptios mortuos, idest, peccata, quæ gratia contritionis submersit, noli timere eos eousque, ut labia comprimant, & te de se loqui non sinant. Disperde quæso, & disperge thesaurum diaboli, noli esse de cætero arca ejus, ut scilicet dixi sed emunda potiùs cor tuum, & corpus, ut Deo in te gratum præpares hospitium. Evome quæso primùm spurcitias luxuriæ, si earum habes memoriam, ut audias ad singula verba confessionis, gratias Deo nostro cum illis agamus, ut videas confusionem hostium tuorum ex verbis singulis. Ecce verbum istud dixisti, ecce hanc spurcitiam evomuisti, totum cœlum lætificasti, te expedisti, & exonerasti, diabolum duriter percussisti, te ipsum lætificasti. An grave est tibi dixisse hoc? Eadem facilitate dic aliud, & idem fiet gaudium in cœlo, & emundatio, & liberatio vitæ à contumelia diaboli. Sic ergo per singula verba cõfessionis gratiarum actione mixta, & gaudio sacerdotis adjuncto, facilè extorquebitur confessio omnium. Ad singula ergo peccata dicatur ei: num es multùm gravatus dicendo hoc frater? sic non gravabunt te alia; dic ergo & aliud, sic & illud non gravabit te. Benedictus Dominus, qui reddidit tibi loquelam, & frænum diabolicum excussit de maxillis tuis. Sicut istud benè, & laudabiliter confessus es, confitere & alia. Quare alacer, expeditus, & exoneratus redibis modò in domum tuam, cùm omnia evomueris. Si ergo his adjuvetur pœnitens, non dubito cum Dei gratia, & auxilio confessionem etiam veram, puram, & integram, posse extorqueri facilè. Facta autem confessione ad integrum pœnitentiæ arbitrariæ erunt. Confessionis autem modus coram domino hic, & ex his erit.

F G *Nota.*

CAPUT XVIII.

Sequitur exemplum confessionis secretæ ad Deum.

AA, a, Domine pater misericordiarum, audeo-ne venire, & apparere in conspectu sanctorum angelorum tuorum infœlicissimus, & miserrimus: Ego tot, & tantorũ tuorum ingratus susceptor donorum, tam impudens, & tam execrabilis abusor? qui toties, & tam diu ipsis beneficiis tuis diabolo militare contra te toties, & tam diu non erubui? qui ipsa dona tua in arma diabolica convertere non timui? qui me ipso tam abominabiliter abuti præsumpsi, ut me ipsum servum ausus essem exhibere diabolo, & membra mea arma eidem facere, quibus te creatorem meum, & membrorum meorum largitorem impugnaret. Nunquid non ego sum domine Deus meus, qui me ipsum toties exhibui gladium acutum, flammeum, & ignitum diabolo ad vulnerandas animas, quoties armari contra te in alienam mortem voluit. Linguam meam arcum mendacii toties exhibui, quoties sagittas detractionis, aut adulationis in alios misi. Non sufficio misericordissime, & dulcissime pater enumerare, vel exprimere mẽbrorum meorũ nefarias abusiones quibus & diabolũ armavi, & te clementissimũ, ac benignissimum impugnavi. Ego sum ille, quem de nihilo creaveras, & de massa peccati, & perditionis, in filium gratiæ elegeras, & in confratrem, & cohæredem unigenito tuo Deo, & domino nostro Iesu Christo, adoptaveras, ad honorẽ, & gloriã regni tui tanta, & tam indebita gratiæ largitate vocaveras, qui & abundantiã hujus tantæ suavitatis oblitus, & tanta bona mea projiciens, spreto honore regni cœlestis in spurium filium, & degenerem me converti, & diabolo distrahendum per sterquilinia luxuriæ, & spineta avaritiæ, & allidendum scandalis, & flatibus, & procellositati superbiæ, me tradidi, &c.

H *Nota.*

FINIS.

GVILIELMI PARISIENSIS DE VNIVERSO OPVS CELEBERRIMVM ET SINGVLARE:

In duas partes principales divisum.

INCIPIT PRIMA PARS primæ partis principalis Guilielmi Parisiensis de Universo.

PROOEMIUM.

CIENTIA de universo dicitur secundùm duas intentiones, quarum altera est philosophia completa ex aggregatione omnium scientiarum philosophicarum; quemadmodùm universum est aggregatum ex omnibus, quę sunt, & ejus totalitas non est, nisi collectio omnium eorum. Hoc autem manifestum est ex proportione, quoniàm, quemadmodùm se habet unũquodque scibilium ad totum aggregatum ex omnibus scibilibus; sic scientiarum unaquæque ad scientiam aggregatam ex omnibus. Hoc autem est, ut jam diximus, philosophia completa in totalitate sua. Hujus verò exemplum est scientia de triangulo, & scientia de circulo, quæ partes sunt indubitanter geometriæ completæ: quemadmodùm triangulus, & circulus partes sunt universi per geometriam mensurabilis, seu cognoscibilis; sic numerus, & magnitudo cõtinua, ad aggregatum ex ambabus, & eodem modo scientiæ de his ad scientiam aggregatam ex ambabus se habent. Altera verò intentione, scientia de universo est scientia de ipso per modũ, quo est universũ, hoc est de his, quæ sunt, & per modũ istũ, videlicet inquantũ est universũ; & hoc nominabo, & numerabo, & prosequar inquisitione perscrutata per vias probationum, & declarationum, per quas acquiretur tibi certitudo eorum, si Deus voluerit.

Philosophia.

CAPUT I.

Quòd ista scientia sit pars secunda primi sapientialis, ac divinalis magisterij, propter duas causas, & de intentione authoris.

SCito igitur in primis, quia universum non intelligo hic, nisi universitatem creaturarum. & sive dicam universum, sive omne, sive mundum simpliciter hoc est, absque determinationis adjectione, una est intentio apud me trium istorum. quare scientia de universo per modum istum. & scientia de omni, scientiaque de mundo simpliciter, una scientia est, & est pars secunda primi sapientialis, ac divinalis magisterii. Hoc autem est propter duas causas, quarũ altera est honor, & gloria creatoris, qui est finis præcipuus, & ultimus totius sapientialis, divinalisque magisterii; propter hunc finem enim philosophantes in rebus hujusmodi soli rectè, veréque, philosophantur in illis. Non enim hac de causa sola investiganda sunt magnalia, ac mirabilia creatoris, ut cognoscantur, quin potiùs, ut ipse magnificetur, & agnoscatur esse Deus ac dominus sæculorum, & suadeatur per hoc, vel potiùs ingeratur, animabus humanis honorificentia cultus ipsius. Cognitio quippe sola, & enarratio laudum, atque magnalium ipsius non ei debetur, nec sola perficit animas nostras, sed veritas atque sinceritas ultimæ venerationis est ei debita propter supereminentiam gloriæ suæ. & altitudinis, & animabus etiam nostris debita est sicut nobilis perfectio earum, & ipsa etiam est humanæ vitæ decor unicus & decus eximium. Aliàs quoque jam didicisti, quia philosophantium quorun-

Universum.

dam errores sic non philosophantur, & animas suas miserabiliter decipiunt, & contra ipsam veram philosophiam quinque modis peccant Primùm, quia vacuam eam faciunt, & inanem, ab eo quod potissimùm continere debet, videlicet gloriam, seu glorificationem creatoris. Secundò quia sterilem eam faciunt à fructu suo, qui est remuneratio fœlicitatis æternæ, quæ in novissimo expectatur. Tertiò quia deformem eam faciunt, ac detruncatam, finem ab ea hujusmodi detruncantes, cùm præcipua ejus pulchritudo, ac speciositas in hoc fine consistat, quemadmodùm si pavo decaudetur, cujus pulchritudinis pars maxima in cauda consistit. Quartò stultam eam faciunt, quantùm ad seipsos, dum magis ex ea stulti, quàm verè sapientes, efficiuntur. Ex ea quippe stultè, non sapienter, & vivunt, & operantur. Quintò injuriosam, & contumeliosam illam Deo efficiunt, dum illam gloriæ suæ inanissimè applicant glorificari ex illa inaniter, & non creatorem glorificare veneratione congrua, cupientes. Hujusmodi ergo homines non philosophos veri nominis, sed philosophorum simias ridiculosissimas, quod utique verè sunt repudiabo. Secunda causa est destructio errorum qui sunt circa universum, sive de universo errorum, quibus declinatur à viis veritatis, & semitis rectitudinis, per quas ad hunc finem, scilicet, veræ philosophationis, venitur. Sunt etiam isti errores tales quibus eousque gloriæ Dei contradicitur, ut vel dimidius Deus, & non in ultimitate perfectionis perfectus putetur, vel indignus omni gratiarum actione, omnique honorificentia, utpote qui nec aliud, nec aliter possit, vel unquàm potuerit facere, quàm faciat, vel qui omninò non curet, quid agatur in rebus humanis aliqualiter, & isto errore involvunt se, qui ejus curam & providentiam in rebus humanis vel circa eas esse penitùs negaverunt. Sunt & alii errores, quibus & omnis lex contradicit, & eisdem ab omni lege contradicitur, nec contenti fuerunt, hujusmodi erronei sic imminuere gloriam Dei, & evacuare spem cultorum ipsius, qui & universo æternitatem attribuere ausi sunt, & probationibus se hoc posse astruere attentaverunt. Manifestum igitur est, quia errores istos destruere, & contradictionibus hujusmodi erroneorum respondere, quæstionesque eorum dissolvere, veritatemque contrariam astruere, præsentis propositi est, intentionis meæ, ac desiderii, in hoc tractatu, si Deus voluerit.

Veri philosophi.

CAPUT II.

Quòd auctor universi est unus, rationibus stabiliter, & error Manichaeorum simul destruitur rationibus metaphysicis.

Dico igitur quia universo est unitas, qua & est & dicitur universum, & auctori ejus, qui est benedictus Deus, & sublimis, quoniàm ipse est unus, & quoniàm non est ei alter contrarius: & hìc declarabo tibi per vias probationum, non quémadmodùm in primæ philosophiæ prima parte declaratur, sed probationibus facillimis, & penè vulgaribus; quoniàm hujus erroris auctores & inventores vulgares, hoc est, brevis intellectus, & paucæ exercitationis homines seduxerunt; & hìc est error primus, cujus destructioné intendo in hoc primo capitulo. Hic igitur error ortum habuit à regione Persidis, & auctor ejus dictus est Manes; unde & sequaces ejus manichæos nominat gens Christianorum, & cæpit error iste ferè cum ipsa lege Christianorum, fuitque, & est adhuc non solùm perniciosissimus, sed etiam pestilentissimus: quapropter ipsum etiam gladio, & igne persequi, & exterminare, usque hodie non desistit. Hoc etiam non minùs gens Hebræorum, aut Sarracenorum faceret, si apud eos inveniretur. Hic ergo seductor, & falsiloquens posuit duo esse principia, duos esse Deos, & nominavit alterum Deum lucis, & Deum benignum, alterum verò Deum tenebrarum, & Deum malignum. Sic posuit duo universa, duoque regna, duas etiam gentes, & vocavit eas juxta prædictas nominationes gentem lucis, & gentem tenebrarum, regnum lucis, & regnum tenebrarum. Substantias etiam divisit juxta modum istum, & quos græci vocant eudæmones. latini verò Angelos bonos, dicit à Deo bono, & principe lucis creatos, ejusque ministros esse. Quos autem vocant cacodæmones, latini verò Angelos malos, vel diabolos, posuit à principe tenebrarum & Deo maligno creatos esse, ejusque esse ministros ad omnia mala paratissimos, atque promptissimos, posuitque contrarietatem inter principes istos, & bellum, non solùm perpetuum, sed etiam æternum, & inter regna, & gentes eorum. Sunt & alia deliramenta, & mirabilia eorum, etiam rami multi erroris istius, quos persequi non est intentionis meæ hìc.

CAPUT III.

Radices erroris manichaeorum extirpantur per rationes methaphysicas.

In primis igitur contra ipsam radicem, ac radicale fundamentum erroris istius, disputandum erit. Dico ergo, quia cùm erronei isti ponunt duo principia coæva, & æterna, necesse habent consequenter ponere, utrumque esse necesse esse per se, & propter hoc simplex in ultimitate simplicitatis. Si enim aliquo modorum alterutrum eorum esset compositum, esset ex necessitate partibile, & propter hoc haberet aliquo modo partes, quare neutrum eorum esset principium simpliciter, cùm utrunque haberet multa priora se, videlicet partes suas, sive componentia sua; omnes enim partes, & omnia componentia sunt priora suo toto, quod componunt. Ampliùs. Neutrum eorum erit necesse esse per se secundùm hoc, immò utrumque erit possibile esse per se, cùm utrumque sit causatum ab ipsis partibus componentibus totalitatem ipsius; omninò enim compositum quolibet modorum causatum est ex partibus, ex quibus consistit totalitas ipsius, & est compositoris adunantis, seu agregantis partes illius, & adducentis, in totalitatem ipsius. Jam ante declaratum est in prima parte primæ philosophiæ, quia omne hujusmodi causatum est possibile esse per se, & est recipiens esse supra se, quod est aliud ab ipso, & propter hoc est in eo potentialiter sive possibiliter, quoniàm est ei accidens, hoc est, adveniens ei, & receptum ab ipso supra totam completam essentiam suam. Esse enim omne, quod datur à causa hujusmodi suo causato, separabile est ab illa saltem intellectu, & omne receptum à suo recipiente, & generaliter omne esse, cùm fuerit aliud à suo ente, separabile est ab ipso modo, quo diximus. Omne autem à quo ejus esse separabile est, non habet illud, nisi possibiliter, sive potentialiter, & ita non habet illud ea necessitate, qua aliquid dicitur necessariò esse per se. Manifestum igitur est, quia neutrum duorum istorum principiorum est necesse esse per se. Ampliùs. Si utrunque necesse est esse per se, utrumque erit simplex in ultimitate simplicitatis: in neutro igitur aliquid erit essentialiter,

Nota.

Nota.

essentialiter, quod non sit ipsum. Cùm igitur bonitas, & malitia sint in eis essentialiter, ex necessitate alterum erit sua ipsa malitia. Necesse ergo per se, aut dicetur univocè de ambobus, aut æquivocè: quòd si univocè, quicquid igitur erit alteri per hoc quod est necesse esse per se, sive per suam essentiam erit & alteri; quare si alteri est bonitas per hoc, quod est necesse esse per se, erit similiter & alteri. & de malitia eodem modo se habere necesse est, quare vel utrunque erit bonum essentialiter, vel utrunque malum, vel utrunque bonum, & malum simul. Amplius. Si univocè dicitur de eis necesse esse per se, declaratum ante est alibi, quòd necesse esse per se nullo modorum potest esse commune, immò necesse est ipsum esse unum in fine unitatis, & in ultimitate individuitatis, quod non potest esse, nisi unum numero. Nullo modo igitur erunt duo illa contraria, vel convenientia in illo. Quòd si quis dixerit, quia æquivocè dicitur de illis, manifestus est error ejus, cùm non dicatur necesse, nisi à non cessando. Necesse enim esse per se verissima declaratione est, quod non cessat esse, & hoc est ei per se, hoc est non aliunde: hoc autem est dicere cujus esse continuum est, non habens abscissionem, vel interruptionem in suo esse, & hoc est ei per se, non aliunde, videlicet ipsa continuitas essendi, seu permanendi, quantùm ad necessitatem; igitur non dicitur necesse per se de eis æquivocè, sed neque quantùm ad id, quod est per se. Si enim per se sonat negationem solam, ut ejus intentio sit hæc, scilicet non aliunde: manifestum est, quia negatio ista una intentione dicitur de ambobus. Si verò intentio ejus est firmitas essendi, quemadmodùm cadere videtur in ratione substantiæ, vel juxta modum illum: dico, quia nec sic dicitur de eis, nisi univocè. Utrunque enim est una intentione firmum in suo esse, cùm neutrum sit pendens ab alio, neque dilabens, neque diffluens in corruptionem, sive in non esse; ipsum verò esse cùm de utroque dicatur essentialiter tantùm, non recipit intellectus, quòd de eo dicatur æquivocè, nec est possibile intellectui humano quantumcunque protervo, & discolo, confingere, vel somniare ibi æquivocationem, nisi fortassis hæc delirare voluerit, quod de altero sic dicitur, ut significet bonitatem & de altero similiter, ut significet malitiam, quasi ens, & bonum primum convertantur uno modo: similiter ens, & malum primum convertantur altero modo. Patefaciam autem tibi præcedentes probationes, antequàm incipiam destruere hoc. Manifestum, enim per se, quia quicquid inest Socrati per hoc, quod est homo, inest & cuilibet alii individuorum ejusdem speciei, quare quicquid inest principio malo per hoc quod est necesse esse per se, inest & principio bono per hoc ipsum: si necesse esse per se communiter, & univocè dicitur de ambobus, ut homo de Socrate, & aliis individuis ejusdem speciei; quare si alterum est malum per hoc, quod est necesse esse per se, erit & reliquum malum per eandem causam: similiter & bonum, quare utrunque erit bonum, & malum. Quòd si necesse esse per se singulare est, seu proprium, & individuale, accidit idem & per eandem viam: quemadmodùm si dicatur quia album per hoc, quod est Socrates, est homo, erit & medicus per eandem causam homo. Jam ergo patefeci tibi certitudinem probationum istarum.

Nota.

CAPUT IV.

Error manichæorum aliâ viâ destruitur: si ens de duobus principiis, quæ ponunt, dicatur æquivocè.

Evertat igitur nunc juxta promissum ad destruendam istam vanissimam falsitatem, qua erroneus iste delirat. Ens de utroque dictorũ principiorum dici æquivocè, & altera intentione ipsam entitatem nihil aliud esse, quàm ipsam bonitatem, altera verò ipsam entitatem, nihil aliud esse, nisi ipsam malitiam. Dico igitur, quia cùm ipse ponat bonitatem, & malitiam contrarias vera contrarietate; necesse est ut ponat eis genus commune. Quòd si ipsum ens non est eis commune, quod indubitanter est omnium cõmunissimum, multò fortiùs nihil aliud erit eis commune. Amplius. Cùm contraria circa idem habeant naturaliter & esse, & fieri: si veri nominis contraria sunt bonitas, & malitia; & erunt & fient ex necessitate circa idem subjectum, idem inquam vel genere, ut album, & nigrum circa superficiem, & sanum & ægrum circa corpus animalis, vel circa idem specie, ut sanum, & ægrum circa eundem hominem, vel circa idem numero: ex necessitate ergo communicant genus aliquod bonitas, & malitia. Amplius. Manifestum per se est, quòd utrumque communicat ratione substantiæ, prout substantia generali intentione accipitur, ut dicatur de omni eo, quod propria firmitate sic stat, ut non indigeat fulcimento, aut sustentatore subjecto, per modũ quo accidẽs dicitur indigere subjecto. Quòd si rationem substantię communicant, ergo & ipsam substantiam, & nomen ejus. Amplius. Secundùm hoc nullus sermo erit aliis hominibus, cum hujusmodi erroneis, cùm ipsi aliis rationibus, & intentionibus omnes sermones accipiant, quàm alii homines. Si enim æquivocè utuntur, vel potiùs abutuntur hoc nomine ens, æquivocabunt eodem errore & alia, quare imponent eis significationes, & intentiones, quas nec recipit, nec capit intellectus hominum aliorum. Amplius. Non effugient, quin contrarium, & contrarietas communiter dicantur de utroque eorũ, sed nec declinare possunt, quin sit contrarium sub ente, cùm entiũ quoddam alii sit contrarium, & quoddam nulli. Contrariorum verò nullum est non ens, & nullum non enti contrarium. Cùm igitur communiter dicatur de his contrarium: ens verò superiùs sit ad id, quod est contrarium; manifestum est, quòd ens communiter dicetur de illis. Amplius. Unum ex necessitate communiter dicitur de illis, alioquin non verè dicerentur duo, nec essent, nisi utrunque esset unũ. Amplius. Quæ est ratio vel intentio unius, nisi in se indivisum, & ab aliis divisum divisione, quæ ei congruit? Nemo autem dubitat, quin hæc ratio utrique conveniat. Amplius. Nec duo principia, nec duo dii, vel essent, vel dici possent, nisi principium, & Deus univocè de his diceretur; quemadmodùm nec duo canes verè dicuntur animal gressibile terrestre, & piscis. Nomine enim semel posito, hoc est, una positione, non potest uti humanus intellectus æquivocè, eo quòd non contingat actu simul intelligere diversa: falsò autem dicitur ista duo animalia sunt duo canes. Sic & falsissimè asserunt, vel duo esse principia, vel duos Deos: si Deus, & principium æquivocè dicuntur de ipsis. Amplius. Quomodò omnia alia univocè dicerentur de eis: si ens, & necesse esse per se, æquivocè solùmodò dicerentur de eis? Rex enim univocè dicitur de ãbobus, similiter princeps, similiter & reg-

Error manichæorum.

Nota.

nũ,& principatus de regnis eorũ, & prĩcipatibus; similiter & gẽs de gẽte luminis, & de gẽte tenebrarũ: similiter & angelus de angelis bonis. & angelis malis. Eodem modo & substantia de substantiis bonis, & substantiis malis. Necesse igitur est, ut & illa suprema omnia, videlicet Deus, & dominus, & necesse esse per se, dicantur de eis univoce: quòd si est, manifestum est tibi, quia impossibile est. quicquid eos posuisse superiùs diximus; cùm necesse esse per se non dividatur ullo modorum, nec sit commune aliquo genere cõmunitatis multitudini, quæ sit multa essẽtialiter, id est, quæ sit hoc, & hoc. Ampliùs. Esse per se aut est pure bonũ, aut purè malũ aut neutrum: ita ut omninò sit immune à bonitate, & malitia; cùm enim sit impartibile per omnem modum, & simplex in ultimitate simplicitatis; non potest esse mixtum ex bono, & malo, cùm omne mixtum potentialiter sit compositum ex eis, ex quibus mixtum est; quemadmodùm oxymel ex melle, & aceto, cùm etiam omne mixtum posteriùs sit naturaliter utroque eorum, ex quibus mixtum est. Restat igitur, ut necesse esse per se sit per unum trium modorum, quos dixi tibi, videlicet ut sit vel purè bonum, vel purè malum, vel seorsùm omninò à bonitate, & malitia. Quòd si fuerit purè bonum; neutrum igitur duorum principiorum dictorum erit purè malum, vel essentialiter etiam malum, cùm utriusque esse sit purè bonum. Per eandem viam manifestum est, quia si fuerit purè malum, necesse est neutrum dictorum duorum principiorum esse purè bonum: cùm enim utrunque eorum sit in seipso & essentialiter necesse esse per se, erit utrumque ex necessitate purè malum, cùm ipsum necesse esse in ipso sit purè malum. Si verò necesse esse per se, est seorsùm in seipso à bonitate, & malitia; erit ex necessitate utrunque toto suo esse seorsùm, à bonitate, & malitia; cùm necesse esse per se sit totum esse utriusque ipsorum. Ampliùs. Cùm utrumque ipsorum simpliciter sit in ultimitate simplicitatis, & non habens ullo modorum partem, & partem: manifestum est, quia neutrum ipsorum habet aliquid essentiale, præter ipsum esse. & quod est, & quo est, quare cùm communicent univocè ipsum necesse esse per se, nihil habet alterum essentiale, quod non habeat & reliquum. Si ergo bonitas est essentialis alteri, erit essentialis ex necessitate ambobus: & de malitia similiter se habet: erunt igitur ambo ex necessitate essentialiter bona, & essentialiter mala. Impossibile igitur est, ut alterum sit essentialiter bonum, alterum essentialiter malum. Ampliùs. Manifestum est, quòd esse non habet contrarium, aut oppositum, nisi non esse, vel aliquid eorum, quæ ad non esse ducant, quod potius est medium inter esse, & non esse, quàm ipsi esse contrarium, qualia sunt mori, deficere, corrumpi, & similia, quorum unumquodque via est ad non esse, & medium per quod venitur ad illud. Jam autem didicisti, quia dignius est nomine contrarii extremum, quàm aliquod ex mediis; & quia vera contrarietas non est nisi inter extrema, cùm contrarietas verissima ratione, & depurata diffinitione, sit differentia completa, & propter hoc maxima. Manifestum ergo est tibi per hoc, quia esse plenum, atque perfectum non habet contrarium veri nominis, ac rationis, nisi non esse completum; hoc est, cum quo nihil omninò est de ipso esse. Sequitur ergo ista, ut principium bonorum, cùm sit ens perfectum in ultimitate perfectionis in se, & secundùm se, non habeat contrarium nisi non ens privatum in ultimitate privationis ab ipso esse. Intelligo autem sic privatum, cui omninò nihil relictum sit de ipso esse. Media autem, quæ posuimus, non sic privata sunt, completa scilicet privatione ipsius esse, neque diminuta completa diminutione ejusdem: completa enim diminutio consummata consumptio est. Manifestum igitur est quòd princeps tenebrarum secundùm deliramentum erroneorum istorum est verè, & omninò non ens, hoc est nihil prorsùs habens ipsius esse, cùm ipsi ponant ipsum contrarium ei, qui est, & secundùm eos sit in complemento, & ultimitate differentiæ ad ipsum esse, sive ad ipsum ens. quòd si dixerit, quia non eousque distat ab ipso esse, videlicet completa differentia, seu maxima, sed appropinquat ei: erit ergo sicut medium ad illud quare erit vel deficiens, vel demoriens, vel corruptionem sustinens, vel aliquid hujusmodi, ex quorum unoquoque manifestum est, quia nec Deus, nec principium, nec princeps ullo modorum nominandus est, cùm ejus esse adeò debile, & infirmum sit, ut ad omninò non esse festinet, ut pote in ejusdem via positum.

Nota.

Nota.

CAPUT V.

Destructio erroris Manichaeorum, si malitia principii tenebrarum ponatur occidere.

Jam patefactum est tibi, quòd malitia non potest essentialis esse ei, quod est necesse esse per se, & quia qui ponunt principium malorum è regione, & contrarium principio bonorum, necesse habent ponere ipsum necesse esse per se. Nunc verò declarabo tibi, quia malitia non potest ei esse adventitia, vel accidentalis. Dico igitur, quia si malitia adventitia est ei, erit ei vel à se, vel ab alio. Quòd si fuerit à se, videlicet acquisita ei per se, erit hoc ex necessitate uno modorum, quos dicam, videlicet vel naturaliter erit nata in eo, quemadmodùm putredo, & aliæ quædam passiones in quibusdam naturaliter nascuntur, aut erit ei ex operatione sua, qua fuit agens in seipsum, vel in aliud, vel erit ei impressa ab alio agente in ipsum. Quòd si fuerit in eo nata naturaliter, cùm in suo esse non sit ipsum, nisi bonum, & ejus entitas non sit, nisi bonitas, erit ex necessitate ex bono in eo malum, & ex bonitate malitia, & hoc naturaliter, ac per se, cùm non aliunde, videlicet per aliud, malitia ei advenerit. Ampliùs. Secundùm hoc ipsum genuit malitiam in seipso, quare de bono, & de bonitate sua genuit in se malitiam, & hoc per se. Manifestum autem, quia ex neutro contrariorum naturaliter, ac per se procedit reliquum. Ampliùs. Malitia aut est contraria bonitati ejus essentiali, & naturali, aut non. Si est contraria, ergo non est in eodem cum ipsa, nec patitur eam secum. Non est igitur in eo malitia, nec esse potest, cùm bonitas sit eidem essentialis, & inseparabilis. Quòd si dixerit, quia non est contraria, non est igitur veri nominis malitia, quare non erit verè malum ex ipsa, vel per ipsam. Ampliùs. Secundùm hoc non erit contraria bonitati alterius principii, videlicet quod est principium bonorum; communicant enim ex necessitate bonitatem essentialem: sicut & ipsum esse, ex quo est utrique bonitas essentialis. Ampliùs. Hujusmodi malitia aut est in aliquo modo repugnans bonitati ejus essentiali, aut nullo modo: si dixerit; quia est ei repugnans aliquo modo, quæro iterùm; aut repugnat essentiæ ejus, aut non: quòd si repugnat essentiæ ejus; non patitur igitur illam essentiam ejus; si fortior est ea, jamdudùm ergo destruxit eam. Si autem minus fortis est essentia ejus quàm ipsa malitia: jamdudùm igitur destructa est ab ipsa

Nota.

Vide.

malitia. Quòd si fuerint æquè fortes; altera igitur A impedit alterã, & non finit aliquid ex ea esse, quare non proveniet aliquod malũ ex ea. Si aliquid igitur non provenit ex ea, erit vel bonum, vel medium inter bonum & malum. Si verò non fuerit repugnans essentiæ ejus, secundùm se, sed repugnat ei in actibus, vel operibus suis: hoc non potest esse nisi altero duorum modorum, quos narrabo: quorum primus est, ut impediat ne operetur omninò, & tunc principium malorum nihil operabitur, vel poterit operari per essentiam suam: & ita erit impotentissimum secundùm essentiam suam. Secundus modus, ut impediat eam, ne operetur, prout vult aut sicut vult, prout deberet, aut sicut deberet, ex quo apparet alia impotentia, & miseria ipsius: videlicet quia non potest operari prout vult, aut sicut vult: neque prout debet, aut sicut debet. Ampliùs. Istam malitiam aut sustinet voluntariè, aut invitum: quòd si voluntariè, non repugnat igitur essentiæ ipsius naturaliter, cùm hoc clarissimè videat, & nihil tenebrarum, quantùm ad ignorantiam, patiatur. B Nihil enim omninò est, quod læsionem essentiæ suæ afferat: si sciat, aut videat, & voluntariè patiatur. Si verò non voluntariè, sed invitum patitur, vel sustinet suã malitiã, apparet impotẽtia miseriç ipsius, cùm velit repellere malitiã propriam, & excludere à se non possit, ex quo etiam apparet ipsum servum esse malitiæ suæ, & ea cogente operari mala, velut pressum servitute malitiæ propriæ, & non posse abjicere, vel excutere à se jugum hujus servitutis. Ampliùs. Hæc malitia aut est ei coæterna aut advenit ei ex tempore; quòd si est ei coæterna, cùm sit aliud ab ipso, erit creata, vel facta ab ipso, & creatura, vel factura ejus: quare erit voluntati ejus omninò subdita, & nihil contra ipsum omninò potens: quare non erit, nisi quandiu vult, & quomodò vult. Non est igitur in ipso nisi per voluntatem C ipsius & solus potest eam destruere, sicut & omnes alias facturas suas. Cùm ergo malitia ei noceat, faciens eum deteriùs, quàm esset sine illa, non sustinebit eam per punctum temporis in seipso. Ampliùs. Si cogitavit creando malitiam in seipso; aut intendit in hoc prodesse sibi, aut lædere se, & nocere sibi. Si intendit prodesse sibi, apparet ejus error, immò cæcitas manifestè, cùm dubitari non possit malitiam nocere ei, in quo est; error autem nullo modo cadit in Deum, similiter nec ignorantia: isti autem erronei ponunt ipsũ esse Deũ. Si verò intendit sibi nocere, & lædere se, & hoc sciens, & prudens, cùm error, ut dixi, & ignorantia apud ipsum locum non habeant, apparet evidenter ejus dementia; nihil enim est, quod sibi nocere, aut se lædere scienter intendat, nisi aut turbatio iræ, aut alterius passionis ipsum subverterit, sicut accidit in eis, qui seipsos jugulant interdùm, aut aliter occidunt, de quibus dubium non est, quin ex dementia hoc faciunt. Si verò ex tempore malitia ei advenit, manifestum est ipsum fuisse corruptum, atque perversum, & etiam seductum. Quòd enim aliquid efficitur malum, cùm priùs non esset; non est nisi uno trium modorum, quos narravi, videlicet corruptione, ut equus corruptione humoris, aut membri alicujus efficitur malus, cùm priùs non esset, aut ex perversitate; sicut accidit in hominibus, qui de bonis mali efficiuntur, cùm eorum voluntates pervertuntur, ut mala, vel malè velint aut seductione, quemadmodùm contingit in his qui per errorem, vel ignorantiam mali fiunt aliena suggestione decepti. Qualiter ergo iste somniatus Deus malus effectus est? quicquid enim horum trium passus fuerit, manifestum est ipsum nomine Dei indignissimum, nihil enim horum cadere potest in veri nominis Deum. Ampliùs. Mutatio non fit nisi in

Adverte.

Nota.

substantia, quç sustinet prædicamenta; accidens etiam omne in ea est, quare neque accidens, neque mutatio, attingunt ad id, quod est necesse per se esse; necesse enim per se est supra esse, & seorsũ lõgè à substantia, & accidenti. Ampliùs. Quomodò esset mutatus, an à se, an ab alio? ex quo patent tibi multæ viæ ad destructionem errorum istorum. Quòd si ab alio agente in ipsum, necesse est ipsum esse passibilem, & hoc passione vilissima, atque turpissima. Nihil enim vilius, aut turpius est, quàm malitia; quàm longè autem hæc sit à natura, immò à nobilitate, & supereminentia deitatis, seu divinitatis, nihil videt, qui hoc non videt.

CAPUT VI.

Adhuc destruitur error Manichæorum ex hoc per rationes communes, & intellectu faciles.

Quoniàm autem rationes, quas usque huc tibi adduxi, metaphysicæ sunt, atque sapientiales: satisfaciam tibi consequenter de promisso, & adducam tibi rationes vulgares & intellectu facillimas, per quas declarabitur tibi erroris istius non tam impossibilitas, quàm etiam ridiculositas. Dicam igitur in primis, quia malum propriè, vel nocivum est, sicut herba mala, & morbus malus vel nocumentum ipsum, juxta quam intentionem usualiter dicitur, multa mala fecit mihi homo ille. Tertio modo inordinatum: quemadmodum quædam malè sedere dicuntur, quæ non sedent in loco suo, vel ordine, ut viror in facie humana. Quarto modo dicitur malum imperfectum, idest, privatum quacunque perfectione sua, unde malè operari dicitur quis, cùm operatur opera privata convenientibus perfectionibus, & has perfectiones latini vocant circonstantias operum, quales sunt finis, causa, modus, locus, tempus, & per modum istum malè operari dicitur, qui vel non eo modo, vel non eo fine operatur, quo modo, vel quibus, operandum esset, & ad hunc modum se habet de aliis perfectionibus, vel circunstantiis, & ad hanc intentionem reduci potest privatio debitæ mensuræ vel quantitatis, per quem modum superfluum, vel diminutum, mala dicuntur; superfluitas verò, atque indigentia, malitiæ, forsitan autem hoc insinuare voluit Aristoteles in libro Topicorum, ubi dicit, quia bonum quantum dicitur, ut in mediocri, hoc est in medio, quod est inter extrema superfluitatis, & indigentiæ, & benè fecisse aliquis dicitur secundùm hoc, cùm ejus opus nec superfluitatem habet, nec diminutionem; omnium autem istarum intentionum, quæ magis conveniens videtur principio malorum, prima est, secundùm quam malum dicitur nocivum. Incipiam igitur auxiliante Deo destruere hanc intentionem in eo, quod ponunt, & somniant principium malorum. Dico ergo, quòd si principium malorum non est nocivum, non est malum per modum istum; si verò est nocivum, erit nocivum simpliciter, & universaliter, aut erit nocivum particulariter alicui. quòd si fuerit nocivum simpliciter, & universaliter, ergo nulli erit proficuum, nulli igitur proderit. Qualiter igitur erit dator esse, & vitæ toti genti tenebrarum, immò toti universitati malorum; secundùm errorem enim istum ipse est creator universitatis, & dator sapientiæ, & virtutis, atque potestatis omnis, quas habent maligni spiritus, aliæque malæ substantiæ. Ampliùs. Cùm dat eis omnia hæc, aut animo, & intentione, nocendi dat eis, aut dat animo, & intentione illa, quia scit ea eis vel bona esse, vel utilia, vel necessaria, aut animo nocendi aliis per hoc. Quòd si animo no-

cendi eis, manifestum est ipsum errare, cùm credat se eis nocere, quibus tantas virtutes, seu potestates, tantam sapientiam, tantas artes, & ipsum esse, quod inter omnia est maximè necessarium, largitur. Si verò animo proficiendi, sive prodessendi eis hæc omnia dat illis, manifestum est ipsum, & proficuum esse, & perutilem, toti regno suo, tam intentione, quàm facto. Non igitur est nocivus simpliciter, & universaliter. Quòd si animo nocendi alii, vel aliis, dat omnia hæc suis, illis igitur est nocivus, quantùm in eo est, & solis, cùm omnibus suis manifestè sit proficuus; quare illis solis est malus secundùm hanc intentionem, quare non aliter, nec magis malus est secundùm intentionem istâ quàm principium bonorum, cùm ipsum principium bonorum malis nocivum sit, & inimicum, ac destructivum ipsorum. Ampliùs. Aut ejus intentio est ad destruendum, vel occupandum regnum bonorum, aut ad defendendum suum tantùm; quòd si ejus intentio est ad destruendum, & occupandum regnum illud, cùm hoc non possit: quoniàm rex bonorum non est minùs potens ipso, nec regnum ejus debilius regno illius, manifestum est ipsum esse in ultimitate miseriæ miserum, primùm quidem, quia ardore insatiabili avaritiæ laborat, dum regnum ambit alienum, quod adipisci non potest, deinde odio vel invidiâ ardet inextinguibiliter, similiter irâ, dum non pro voto inimicissimum sibi principem bonorum fecisset, quem non impugnare, vel expugnare prævalet. Ira autem, & invidia, & odium, & avaritia ejus sunt ei in ultimo, & generaliter quæcunque de eo dicuntur per se sunt apud ipsum prima, & maxima. Quia igitur ista miseriæ sunt, & molestiæ, immò tormenta spiritualia; necesse est ipsum & miserum esse in ultimitate miseriarum & torqueri in ultimitate tormentorum. Quòd si dixerit, quia ista non dicuntur de eo, nisi secundùm effectum, quemadmodùm & principem bonorum Christiani dicunt iratum, non secundû turbationis affectû sed, secûdùm ultionis effectum; sequitur ergo ex necessitate ipsum esse omninò liberum, & immunem ab ira, & odio, ab invidia, & omni mala voluntate, & apud se quietissimum, pacatissimum ac beatissimum, & nihil habere omninò malitiæ in se, vel apud se, sed effectivè tantû ipsû vocari malum. Hoc autem multis viis facilè destruitur, & primùm quidem quoniàm si non est malus, nisi effectivè, non erit contrarius principi bonorum, cùm princeps bonorum bonus sit, non solùm effectivè per modum effectionis, immò etiam essentialiter. Secundò, quia quemadmodùm princeps bonorum simpliciter optimus est, & essentialiter, & per modum effectionis: sic principem malorum utroque modo pessimum esse necesse est, quare non solùm malus erit per modum effectionis, immò etiam essentialiter, ita ut ejus entitas ipsa ejus malitia sit: quemadmodùm, in principe bonorum se habet scilicet quòd ejus entitas ipsa bonitas est. Ampliùs. Bellum, quod ponunt inter ipsum, & principem bonorum, & regnum ejus, atque regnum bonorum, aut est justum, aut non; quod si est justum à parte ipsius, justè igitur impugnat principem bonorum, & regnum ipsius, quare, & benè, ipse etiam princeps bonorum debet ei cedere, & non repugnare, quare iniquus est in resistendo, & repugnando ei princeps bonorum. Si verò injustum est bellum, est igitur ex injusta causa hæc autem causa aut est sola contrarietas, aut est aliqua ex causis nominatis, scilicet ambitio, sive avaritia, sive odium sive invidia, sive ira; quòd si sola contrarietas causa est belli, hujusmodi contrarietas non potest esse injustitia per se, in eo quòd contrarietas: tunc

Nota. *Nota.* *Nota.*

E enim ex utraque parte esset injustitia, & iniquitas æqualiter, cùm æqualiter sit contrarietas à parte principis bonorum ad ipsum, & econtrariò. Præterea, malum invenitur sæpissimè malo contrarium, & etiam in rebus sensibilibus, quas ipsi ponunt creaturas esse, seu facturas principis malorum, ut caliditas, & frigiditas se habent, & multa hujusmodi; quare esset injustum bellum inter hujusmodi & etiam ex utraque parte; cùm enim contraria omnia veri nominis æqualia sint jure, & lege naturæ, injustum, & iniquum est, ut alterum alteri dominetur, aut supersit. Ampliùs. Si quemadmodùm se habet princeps bonorum ad omnia, quæ bonitatis sunt, sive bona; sic princeps malorum ad ea, quæ malitiæ sunt, sive mala, erit ex necessitate, ut quemadmodùm de principe bonorum justitia, pietas, & benevolentia, atque beneficentia, aliaque omnia hujusmodi in primis dicuntur, & maximè, ut F de principe malorum contraria prædictis dicantur in primis, & maximè; quare quemadmodùm princeps bonorum in primis est justus, & maximè, & ad hunc modum de aliis; sic princeps malorum in primis sit injustus maximè, & in primis impius, & maximè, & in primis malevolus, & maximè, & in primis maleficus. hoc est maleficentissimus. Facillimum autem est destruere unumquodque istorum de eo, sicut evidenter est videre de ipsa injustitia. Leges enim, quibus regnum suum regit, aut sunt quales esse debent in regno illo, aut non. Si sunt quales esse debent in regno illo: non dedit igitur leges subditis suis nisi quales dare debuit, & ita non præcepit, aut statuit in regno suo, nisi quod debuit; quod autem debuit statuere, debuit servari à sub-G ditis ejus: quod autem debet servari, justum est servari, & omne quod justum est servari, justum est: quare non statuit, aut præcipit, aut præcepit, iniqua, nisi quod justû est eum præcipere, vel statuere, & subditos ejus servare; à parte igitur ista nullo modo injustus est. Ampliùs. Aut ipse debet facere solùm, quod malum est, aut non. Si sic faciendo, igitur malum, non facit, nisi quod debet; faciendo autem quod debet, non est injustus, immò justus & bonus. Eodem modo est declarare de judiciis, quia si non debet judicare, nisi injustè, erit & judicando injustè justus; quare nullo modorum erit injustus, hoc est, nec operando injustè, nec judicando injustè, nec statuendo, vel præcipiendo quod injustum est. Quòd si dixerit, quia debet facere bonum, destruitur hoc multis modis: primùm quia naturali possibilitate prohibitus est facere bonum, sicut confitetur adversarius. Nihil autem eorum, quæ per se impossibilia sunt alicui, debitum est apud ip-H sum. Non enim quia bonum est esse hominem, debet asinus esse homo, cùm hoc impossibile sit apud ipsum. Ampliùs. Cùm principium, seu princeps bonorum ad bona proportionabiliter se habeat, hoc est, similiter, ut iste ad mala, erit & permutatim, ut quemadmodùm ille se habet ad mala, sic iste ad bona: quare sicut ille nec debet facere mala, nec decet eum, nec decere potest facere illa; sic nec iste unquàm debet facere bona; & sicut ille facit, quod eum decet, & ad eum pertinet, faciendo bona; sic iste faciendo mala: quare si verum est, quòd benè facere sit facere, quod ad aliquem pertinet, & quod eum decet; hoc autem modo semper benè facit princeps bonorum, semper igitur benè facit, mala faciendo, princeps malorum. Ampliùs. Sicut leges omnes, & statuta principis bonorum sunt de bonis faciendis, & de malis fugiendis; sic leges & statuta principis malorum erunt econtrariò de malis faciendis, & de bonis fugiendis; & sicut ille auctoritatem habet statuendi illa in regno suo; sic

Nota. *Nota.* *Nota.* *Nota.*

iste

iste habet jus, & potestatem statuendi contraria in A regno suo: & sicut illi obediendum est à subditis suis in regno suo; sic & isti in regno suo; quare manifestum est, quòd jura hujusmodi duorum regnorum contraria sunt, & cùm aliquid est jus in altero eorum contrarium est jus in reliquo. Quare manifestum est utrunque regnum justis legibus, ac statutis regi, & ideò benè, ac decenter administrari à principe suo. *Nota.* quare uterque est bonus administrator regni sui, quantùm ad hoc, & uterque bonus est in benè faciendo omnibus his, qui sunt de regno suo, dando scilicet eis esse, & alia, quæ sunt eis bona, hoc est, necessaria, & utilia: quare æqualiter boni sunt isti duo principes, tam in bona faciendo suis, quàm in administrando, & regendo ea, quæ sibi subdita sunt, & insuper eodem modo, & æqualiter mali, id est, nocivi, cùm neuter eorum nocivus sit, nisi vel contrario suo, vel ei quod est ex parte B contrarii sui Et de regnis eorum eodem modo se habet. Ampliùs. Cùm isti erronei ponant virtutes, & vitia contraria, & ab hujusmodi principibus contrariis, & eodem modo se habere principē malorum ad vitia, sicut principem bonorum ad virtutes, erit igitur ut quemadmodùm virtutes omnes de principe bonorum dicuntur in primis, & maximè per modum, quo ei congruit, sic & omnia vitia de principe malorum per modum eundem: *Adverte.* quare quemadmodùm ille est virtuosus in ultimo virtuositatis; sic iste vitiosus est in ultimo vitiositatis, quare laborans est omni peste vitiorum in ultimo, quare falsitate, & infidelitate, ergo nulli suorum fidem, aut veritatem servat, similiter videlicet amicitiam, quare omnes suos odit, atque persequitur, & cum nullo eorum pacem habet: omnes ergo suos implacabiliter persequitur. C Cùm igitur omnimodam habeat potestatem in eos, omnes destruit, quare nihil suorum esse patitur aut vivere: quemadmodùm & princeps bonorum, si odio haberet aliquem eorum, quæ facit, statim illud destrueret. Quòd si dixerit, quia fidem, amicitiam, & veritatem servat suis, & toti regno suo; inimicis autem, & contrariis nihil horum servat, manifestum est, *Adverte.* quia hoc nec falsitas est, nec infidelitas, nec vitiosa odiositas, cùm hæc omnia per modum suum inveniantur in principe bonorum: amicitias enim, vel fidem non habet ad mala, immò ea implacabiliter persequitur, veritatem quidem justitiæ habet ad ea qua eam punit, & vindicat; non autē eam veritatē quam fœdus, aut amicitia requirit, sive societas. Ampliùs Necesse est principem malorum esse sapientissimum, scit igitur & quid facit, & qualiter in omnibus, & per omnia, quare scit se malè agere cùm malè agit, si unquàm malè agit. Sciens igitur & prudens malè agit, quotiescunque malè agit, D aut potest igitur se continere ne malè agat, aut non potest; si non potest, non est igitur ei voluntarium malè agere, sed necessarium, maximè cùm impotentia illa naturalis ei sit; nullum autem est peccatum, nisi voluntarium, peccatum dico operis, *Nota.* quare non peccat in eo, quòd sic agit, nunquàm igitur malè agit, cùm nunquàm peccet. Si verò potest continere se, ne malè agat, & malè agit quomodò igitur sapiens est? Ampliùs, Sicut sapientia, & virtus necessaria combinatione se comitantur; sic insipientia, seu stultitia, & vitium. Cùm igitur vitiosus sit in ultimo vitiositatis, erit igitur stultus, & insipiens in ultimo stultitiæ & insipientiæ. Ampliùs. Si verum est, quia vitia obtenebrant eos, in quibus sunt, & stultos eos faciunt, ac insipientes, sicut virtutes econtrariò eos illuminant, in quibus sunt *Nota.* eosque prudentes faciunt, atque sapientes, cùm princeps malorum in ultimo, & maximè illa habeat, erit ex necessitate in ultimo obtenebrationis obtenebratus, & in ultimo stultitiæ, atque insipientiæ stultus, & insipiens. Ampliùs. Sicut princeps lucis in ultimo luminositatis luminosus, sic princeps tenebrosus in ultimo tenebrositatis tenebrosus, sicut enim ille ad lucē se habet; sic iste ad tenebras per omnē modū, quemadmodùm igitur ille in ultimo luminositatis *Nota.* spiritualis luminosus est; sic iste in ultimo tenebrositatis spiritualis tenebrosus. Sicut enim luminositas temporalis apud principem lucis locum non habet, cùm sit incorporalis in ultimo incorporalitatis; sic & tenebrositas corporalis apud principem tenebrarum locum non habet, neque necesse est tibi, ut removeam corporeitatem ab utroque, cùm jam dubitari non possit, necesse esse per se, seorsùm esse longè à corporeitate, utpote simplex in ultimitate simplicitatis, cùm omne corporeum partibile sit in infinitū, & aggregatum ex parte, & parte, immò ex partibus quibus non est numerus, atque compositum ex materia, & forma. Obtenebratus igitur est princeps tenebrarum obtenebratione spirituali, ultra quam non est obtenebratio hæc autem est ignorantia, sicut scientia lux, quare omnia ignorans est, & nihil sciens omninò. Ampliùs. Manifestum est de vitiis, quòd cùm vehementer invaluerint, non vitia tantùm sunt, sed insaniæ, sicut ira per vehementiam furor efficitur. Eodem modo se habet & de amore. Quare cùm omnia vitia in principe tenebrarum sint in ultimo vehementiæ, & intensionis, necesse est ipsum in ultimo furiositatis, & insaniæ furiosum & insanum esse. hoc autem est dicere furiosissimum, atque insanissimum: quare nec suis, nec aliis parcere, sed passim occidere, passim destruere, passimque in omnes, & in seipsum sævire est necesse. Sic autem necesse est & de gente ejus; quare in gente ejus est bellum universale, tam civile, quàm intestinum; quare regnum ejus destruit seipsum, immò jam dudùm destruxit, quemadmodùm multitudo insanorum, & in semetipsos sævientium, nec ad modicum stare potest. Quomodò igitur stetit regnum hujus per infinita millia annorum? non enim principium habet secundùm ipsos, vel si habet, jam ab ejus conditione annorum multa millia transierunt.

CAPUT VII.

Destructio erroris Manichæorum: si ponant principem malorum esse corporeum, & regna ejus tenebrosa obscuritate corporali.

QUia verò eousque decipiuntur erronei hujusmodi, ut principem istum corporeum esse sentiant, & regnum ejus totum esse tenebrosum etiam tenebrositate corporali, benè se habet, etiam de hoc contra eos juxta eorum insipientiam disputare. Quæro igitur ab eis utrùm tenebræ hujusmodi visum impediant; quòd si visum impediunt universaliter, cæcus igitur est ipse, & nihil videns, & tota gens ejus in regno suo, nisi fortè dixerit quòd gens ejus est, & ipsemet, quemadmodùm apud nos bubones, noctuæ, vespertiliones, & similia, quæ in tenebris vident, in luce verò cæcantur. Ponunt igitur isti totam gentem ejus esse corpoream; spirituales enim substantias, nec lux nec tenebra corporalis ad visum spiritualem, id est, intellectum juvat, aut impedit. Secundùm hoc igitur ipse de die nihil videbit, nec gens ejus, & propter hoc resistere non poterit principi lucis, & genti ejus de die; omni igitur die vincetur à principe lucis, si princeps lucis, & exercitus ejus, possunt intrare regnum ipsius. Quòd si dixerit quia rex lucis, si intraret regnum te-

nebrarum, obtenebraretur ibi, manifestus est in hoc error eorum. Lux enim tenebras intrans, ipsas expellit, & locum quantuncunque tenebrosum illuminat, nec tenebris lucem possibile est repellere, quia etiam modica lucerna tenebras magnas vincit, domum magnam illuminans; quare tenebræ regni istius non possunt prohibere, nec etiam resistere, quominùs princeps lucis, & gens ejus regionem intrent, & illuminent tenebras? quapropter excæcabitur sic princeps tenebrarum, & tota gens ipsius, & ita patebit gladio & direptioni, atque destructioni principis lucis, & gentis ejus. Ampliùs. Secundùm hoc regio nostra nec lucis erit, nec tenebrarum; cùm enim de die sit lucis scilicet, & de nocte tenebrarum: ad quem istorum principum, vel cujus regnum pertinebit? Quòd si dixerit, quia tenebræ adeò densæ sunt in regno illo, ut nullo modo luci perviæ, vel penetrabiles sint, manifestum est hujusmodi hominem non intelligere, quid tenebra sit. Tenebra enim non dicitur, nisi secundùm tres intentiones, quas narrabo. Prima est privatio lucis, sicuti apparet in nocte, & die. Nox enim non potest intelligi, nisi privatio luminis solaris, quam efficit interpositio terræ. Non enim novam dispositionem induit aer ex recessu solis, quæ tenebra possit dici, cujus declaratio hæc est, quia si intellexerimus splendorem solis ab aere recedere, & nullam ei novam dispositionem advenire; erit nihilominùs tenebra, & nox, & nihil videbitur in regione, à qua terra prohibet, & abscondit splendorem solis. Si enim tenebra dispositio esset contraria splendori, vel lumini in aere, cùm contraria ex necessitate æquali sint virtute, resisteret ei ex necessitate, & fieret mixtum, seu medium ex luce, & tenebra in aere, & ita dies non esset dies, immò mixtum ex die, & nocte, & eodem modo contingeret, quòd nulla nox esset, neque dies veri nominis. Secunda intentio, quia tenebra dicitur corpus densum, & densitate sua resistens lumini, sicut terra, nubes, & caligo. Causa autem in hoc est, quoniàm quoties dicitur alterum oppositorum, toties & reliquum dici necesse est quare si lux corpus dicitur, quemadmodùm sol, aut flamma; dicetur & corpus ei oppositum tenebra. Si ergo dixerit regnum tenebrarum regionem esse caliginis teterrimæ, vel terræ nubilositatis necesse habet concedere, quæ supra dixi, hoc est nihil ibi videre, vel videri, nisi quemadmodùm narravi supra, videlicet quòd animalia regni illius animalia noctis sunt, ut bubones, & noctuæ, & vespertiliones. Sed nec sic effugiet adversarius, quoniàm hujusmodi tenebra id est, corpus hujusmodi tenebrositatis, aut est impassibile à cõtrario quocunque, vel non: quòd si fuerit impassibile, non potest igitur in eo fieri motus, sicut nec divisio. Accidunt etiam ex hoc innumeræ perversitates, & inconvenientia. Primùm quia cùm sit corpus, erit vel simplex, vel mixtum; & si fuerit simplex, non habet hujusmodi densitatem, quia neque flamma, neque caligo neque nubes, neque fumus corpus simplex est; aer verò, depurationem recepit ab hujusmodi caliginositate, & densitate, sicut à nubibus, & nebulis, quare contingit ibi fieri depurationem, vel possibilem esse saltem fieri ibi depurationem, & ita fieri regionem illam receptivam luminis, & illuminabilem: quare non est regio tenebrarum, nisi propter absentiam lucis secundùm hoc, & ita non erit regio tenebrarum, nisi quemadmodùm habitatio nostra de nocte. Ampliùs. Cùm regio illa ignem habeat, ignis autem dissolutivus sit hujusmodi densitatis, & grossitiei, erit quemadmodùm & apud nos, ut cùm invaluerit apud eos in regione illa calor, subtilietur hujusmodi tenebra, & deponat il-

E lam grossitiem fiatque apta receptioni luminis. Ampliùs. Secundùm hoc aperte, hoc est arguere, quòd circa sedem principis tenebrarum sit tantò major tenebrositas, quanto major est dignitas, atque nobilitas loci illius, quàm inferioris, & à sede principis remotiorum. quare ibi major densitas, & caligo erit; ergo locus vilior, atque deformior; grossities enim, & densitas, ignobilitates sunt, & deformitates in corporibus. Ampliùs. In medio terræ (si locus ibi est) est ultimitas elongationis à luce similiter densitatis, & grossitiei, nec est somniare corpus grossius terrâ, vel magis resistens lumini; quare, si sedes principis tenebrarum in mundo isto est, ibi eam esse, necesse est, quare, quemadmodùm terra est fœx omnium corporum & locus ille fæculentior ac vilior; ita & habitatores loci illius, quasi fœx sunt
F omnium substantiarum spiritualium, si locus eorum ibi est, & ipse etiam fœx vilissima in imo loci illius resideat Ampliùs. Ab isto principe malorum, necesse est, ut sint omnia vitia, quemadmodùm à principe bonorum omnes virtutes. Sicut igitur quantò aliquis virtuosior, tantò principi bonorum acceptior, sic quantò aliquis vitiosior, tantò principi malorum gratior. Ampliùs. Secundùm hæc, quæ sunt vitia in regno principis bonorum, erunt virtutes in regno contrario, & econversò quare nihil erit simpliciter virtus, aut vitium, sed in quodam, vel alicubi, & similiter nihil erit simpliciter bonum, vel malum. Ampliùs. Sicut princeps bonorum colitur virtutibus, ita princeps malorum colitur vitiis, & colendus est Quæ igitur erit remuneratio vitiorum apud ipsum hujusmodi cultus? Cùm enim remuneratio virtutum, quæ in vita ista sunt, sit decor virtutum, quæ in altera vita sunt, erit-ne similiter, & remuneratio vitiorum, quæ hìc sunt, deformitas, atque perversitas, vitiorum, quæ in altera vita erunt?
G quæ tantò major erit, quàm hìc, quantò gloria animarum futura major est, quàm decor earum hìc. Hęc autem non est remuneratio, neque fœlicitas, sed damnatio, & infœlicitas, qua major cogitari non potest. Ampliùs. Declaratum est jam tibi, quia vitia, & virtutes circa idem subjectum habent fieri naturaliter, & omnia contraria. Secundùm hunc errorem autem vitia non habent fieri, nisi in gente tenebrarum, quæ tota creata est à principe malorum; quare apparet ea non esse contraria secundùm eos: quis enim est, qui non videat homines ex vitiosis virtuosos fieri, & ex bonis malos, & conversò? Ampliùs. Remuneratio, qua cultores suos remunerat princeps malorum, aut est fœlicitas, aut miseria; quòd si miseria, non est ergo remuneratio, sed vindicta. Si verò fœlicitas, manifestũ est, quia neque fœlicitas potest esse ex vitiis, neq; cũ vitiis, cùm unũ-
H quodque corũ miseria sit, & tãtò major miseria, quãtò majus. Quis enim dubitet avaritiam famem esse, sive sitim pecuniarum, & possessionum, famem autem, sive corporalis sit, sive spiritualis nemo dubitat esse miseriam, similiter & luxuriam famem esse & sitim corporalis voluptatis. Iram verò, & invidiam, & odium, quis non videat tormenta esse animarum humanarum, & spiritualia earum incendia? Manifestum igitur est, quia cum vitiis, vel cum vitio etiam earum non potest esse vera fœlicitas. Si igitur verâ fœlicitate remunerat cultores suos princeps malorum, necesse est, ut à vitiis eos exuat, atque purificet; quare necesse habet eis destruere merita magis, quàm ut mercedem retribuat. Manifestum etiam est ex hoc consequenter, quia quantò vitiosiores sunt hujusmodi cultores, tantò longiùs sunt ab hujusmodi remuneratione. Si autem reminisceris de gloria animarum, veraque fœlicitate earum, certum est tibi, quia status, cui debetur

hujusmodi

hujusmodi fœlicitas, similitudo quædam est perpetuis, & quasi umbra illius. Status verò vitiosus non solùm dissimilis est statui fœlicitatis, sed etiam contrarius; manifestum est igitur, quòd apud principem malorum non est remuneratio fœlicitatis pro cultu sibi exhibito, sed magis damnatio, & miseria, cùm apud ipsum impossibile sit cessare vitia, immò necesse sit tantò esse majora, quantò viciniora: & propter hoc tantò majorem esse miseriam, gravioraque tormenta. Ampliùs. Quis erit cultus ejus? quę sacra? quæ sacrificia, quæ laudes, & orationes? Sicut enim princeps bonorum colitur largiendo aliis & subveniendo, ita coletur iste fraudando, rapiendo, furando. Retribuet igitur ista facientibus, vel mercedem, vel pœnam; & de mercede jam diximus, quia fœlicitatem præstare non potest, nec apud eum potest esse ullo modorum fœlicitas. Si verò pœnam retribuit, erit ergo bonus, & justus, dum mala persequitur bonus, & dum, quod justum est, retribuit mala facientibus justus. Sacra verò, & sacrificia cujusmodi exhibentur ei, nisi execrationes omnium modorum peccatorum, & vitiorum? quæ omnia non sacra, & sacrificia cùm nec facerent, nec sanctificent, sed magis execrationes sunt, & inquinationes facientium. quare non cultus divinus, sed magis contrarium erunt omnia hæc. Ampliùs. Quæ laudes ei exolventur à subditis suis, & quid in eo, vel propter quid laudabitur? Non enim laudari potest pro eo, quòd bonus, vel quia boni aliquid faciat: quid ergo de eo prædicabunt laudatores ejus? Si enim prædicant de eo quòd malus est, & quia malè facit omnia, quæcunque facit, non est hoc laus, sed vituperium, & mala diffamatio. Si verò prædicăt, quia bonus est, & quia benefacit omnia, quæcúnque facit, hæc non tam falsissima adulatio est, quàm etiam irrisio, sive derisio, quemadmodùm, si quis corvum laudare volens prædicet album, & de cygno, similiter, si eum nigrum quis dicat, nemo dubitabit quin utrumque irrideat. Quas autem orationes, seu petitiones dirigent ad eum? ab eo enim peti non possunt bona cùm ea præstare non possit: ergo non potest ab eo peti, nisi ut mala faciat petentibus, vel bona ab eis avertat. Hæ autem sunt petitiones insanissimorum; qui enim talia petunt, non mercedem petunt & præmium, sed damnationem, atque tormentum. Præterea si interrogentur cultores ejus, videlicet propter quid colant eum; aliud respondere non poterunt, nisi propter id ipsum colimus, ut omnia mala nobis faciat, & omnia bona à nobis avertat. Ampliùs. Secundùm istos erroneos, quid dicetur de omnibus mala facientibus nisi quòd ea faciendo colunt principem malorum, sicut bona facientes colunt principem bonorum? dicetur igitur secundùm hoc, quòd omnes fornicatores, omnes fures, omnes raptores, cultores sunt principis hujusmodi, ex quo sequitur omnia lupanaria, & omnes speluncas latronum, templa ejus esse, cùm in eis locis cultus hujusmodi exerceatur. Quòd si dixerint, quia non colunt eum hoc faciendo, cùm propter amorem, aut honorem ejus ista non faciant: sed si quis propter honorem, vel amoré ejus talia faceret, ille ipsum in hoc honoraret, & coleret, dico, quia si hoc esset videlicet, quia talia placerent ei, inimicissimus esset cultorum suorum cùm exhonoratio animarum suarum ei placeret, illamque ab ipsis requireret. Sequitur etiam ex hoc, quòd non solùm fugiendus sit à cultoribus suis, sed etiam totis studiis, ac viribus impugnandus, eo quòd maxima mala eorum ei placeant, & ad ea illos præceptis, ac legibus inducat, & ab ipsis ea requirat. Maxima enim mala animarum sunt vitia, & peccata, ut pote morbi, & vulnera earum, & tanquàm quædam

A mortes ipsarum quod qui non videt, omninò obruduit, & nec hominis nomine dignus est omninò judicandus Jam igitur satisfeci tibi in hoc, quòd vulgaribus, & intellectu facillimis declarationibus atque probationibus, destruxi vanitatem de duobus principiis, qui est error notissimus Manichæorum, quem omnis lex impugnat; & sicut jam manifestum factum est tibi, primæ philosophiæ pars illum aliis viis destruit, & juxta illas multas hîc tibi posui, possent & alia ad destructionem hujus erroris adduci, quibus supersedeo metu prolixitatis. Adducam autem pro errore isto rationes, quæ ipsos in hoc induxisse videntur, & respondebo eis, ubi dignum aliquid responsione invenero. *Conclusi prem ssorum.*

CAPUT VIII.

B *Rationes adducuntur, sive radices, quæ Manichæos in errorem induxisse videntur.*

Horum igitur primum est quia ex altero contrariorum non potest esse alterum: malum igitur ex bono esse non potest: erit igitur ex malo. Et quia resnon currit in infinitum, videlicet, ut hoc malum sit de illo malo, & illud ex tertio, & ita in infinitum: erit igitur venire ad malum, quod non est ex alio, sed neque est ex bono, quare malum illud ex nullo est & ita est principium in se, & etiam principium malorum, cùm alia sint ex ipso. Ampliùs. Aut aliquod est primum malum, videlicet antè quod non est aliud, aut nullum? quòd si nullum, ascendit igitur res in infinitum. Jam autem destructa est infinitas causarum, & declaratus est status earum tibi per me in tractatu de primo principio, & de probationibus, ac declarationibus, quibus stabilitur esse illius, & de viis, quibus venitur ad

C ipsum. Si verò aliquod est primum malum, cùm illud non possit esse ex bono, erit ex necessitate principium in se, ut dixi, & causa illorum malorum. Ampliùs. Omne quod est malum, aut est malum ex se, aut ex alio: quòd si nihil est malum ex se, erit igitur omne quod est malum, malum ex alio, & ita vel ex alio, quod est malum, vel ex alio quod est bonum: non autem ex alio, quod est bonum, ex prima radice, quam primò posui, quare unú quodque quod est malum, erit malum ex alio, quod est malum, & ita redibit ad infinitatem prædictam vel fiet circulus aut reflexio causarum, videlicet, ut A, sit malum ex B, & B, sit malum ex A Jam autem destruxi tibi circulationem, & reflexionem in eodem tractatu destructione, post quam non relinquitur dubitatio. quòd si aliquid est malum essen-

D tialiter, aut erit illi principium aliud, ex quo sit, aut non. Si sic, erit igitur illud principium malum ex posita radice & non erit minus malum; quare erit malum essentialiter, & ita reditur ad id, quod antè dixeram, videlicet quòd aliquid erit malum essentialiter, & principium malorum. Eadem penè via est, qua quæritur, utrùm omne, quod est malum, sit malum secundùm substantiam, aut secundùm participationem: quòd si omne, quod est malum, est malum secundùm participationem: quéadmodùm si diceretur quoniàm A, est malum in habendo, seu participando B, & rursùm B, est malum in habendo, vel participando C, & ita in infinitum, jam errorem istum meministi esse destructum, ubi destructa est infinitas causarum. Similiter se habet, & de circulatione, vel reflexione. Aliâ autem viâ declarabitur hoc esse impossibile: malum enim secundùm hanc intentionem erit habens malum, & iterùm malum illud erit eiusdem intentionis, videlicet habens malum aliud, & sic in infinitum;

quare malum non erit, nisi habens in ipso infinities E implicatum. Cùm enim de malo habens totum, & solum extraxeris, nihil erit residuũ. Si enim aliquid erit residuũ, illud erit indubitanter malum aliquod, sed in omni malo intelligitur habens, & aliud. quare habens non est totaliter extractum à malo, cùm adhuc sit in illo quod erat residuum. Faciam autem hoc clarius, & dicam, quia si malum est habens malitiam, sive participans, erit malitia per explicationem habitus malitiæ, & malitia habita eodem modo erit habitus alterius malitiæ, quæ similiter erit habitus tertiæ malitiæ, & ita in infinitum; quare cùm aggregaveris omnes istas explicationes, invenietur ex necessitate malitia habitus habitus habitus, & ita in infinitum, ita ut non occurrat cujus sit habitus, nisi alterius habitus, & quoties ibi ponitur habitus, intelligatur genitivi casus. Quare secundùm hoc malum erit infinitum, & inexplicabile, & ideò inintelligibile, & propter hoc nõ ponit hoc, nisi homo, quia non intelligit se ipsum. Tu autem scis ex aliis, quia hoc est unum ex principiis primæ philosophiæ primæ partis videlicet, quòd omne, F quod est, est intelligibile esse. Scis etiam quia philosophia non consulit erroribus hominum qui se ipsos non intelligunt, vel qui ponunt inintelligibilia. Revertar igitur ad id, in quo eram, & dicam, quia impossibile est omne, quod est malum, malum esse secundùm participationem: ex quo erronei isti videntur sibi probasse, quòd aliquid sit malum essentialiter, sive secundùm substantiam.

CAPUT IX.

Destructio primæ radicis, cui rationes Manichæorum maximè innituntur.

HÆc igitur omnia, quæ proposita sunt, facile est solvere, vel potiùs dissolvere. Incipiam igitur à radice, cui rationes eorum maximè innituntur. G Hæc autem est, quam dixi, videlicet, alterum contrariorum esse non posse ex altero. Dico igitur hanc radicem esse falsam, nisi hoc modo eam intelligant, videlicet, quòd ex altero contrariorum non potest esse per se alterum. Manifestum enim est, quòd ex calore interdùm est frigus per accidens, & corpora animalium per calorem infrigidantur secundùm accidens; calor enim aperit poros in corporibus animalium, & amplificat eos, & propter hoc vaporat calor ex illis, & frigescunt postea. Similiter econtrariò per frigiditatem constringuntur pori eorundem, & ideò multiplicatus calor intùs retinetur. Ampliùs. Ex vino est ebrietas. Ibi ergo manifestum est, quia ex bono est malum, nisi fortè dicat, quia vinum non est bonum: eodem modo ex medicina quantumcunque bona & salutari, provenit interdùm ægritudo, cùm quis eam aut non debitè mensura aut non debito modo, aut non tẽpore accipit opportuno. H Quòd si dixerit nec medicinam esse bonã, nec ipsam sanitatem, procedam ad alia. Scientiã enim non negabit esse bonũ, vel bonam. Quid enim est bonum, si scientia non est bonum? ex illa tamen manifestè plerunque oritur malum superbiæ, & jactantiæ: quòd si nec ipsam scientiam bonum esse confiteri voluerit, de virtute hoc negare non poterit, ex qua etiam similia mala plerunque proveniunt: multi enim de sanctitate sua in mala superbiæ, jactantiæ, & inanis gloriæ deciderunt. Ampliùs. Malum invidiæ nunquàm non est ex alieno bono, & incessante cessat. Ampliùs. De visibilibus si quid concedunt esse bonum, de luce hoc indubitanter concedent. Non est autẽ dubium, quin ex ea proveniat obtenebratio visus, & tandem cæcitas, videlicet cùm nimia fuerit aut tẽpore, aut vehementiã. Quòd si de visibilibus nihil bonum esse dixerit, & de aliis sensibilibus similiter, jam in hoc devenit, ut sensu indigeat non quidẽ ad experientiam tantùm, sed quemadmodùm insensatus; quis enim non sentiat utilitates escarum, vestimentorum, & aliorum hujusmodi? & ipsemet etiam, qui hoc delirat, quicquid ad exteriorem rationem dicat, intùs tamen, & ad rationem ista sentit esse utilia, propter quod & & quærit illa: quemadmodùm cùm propter frigus superfluũ, cujus nocumentum sentit, & magis timet, quærit calorem, tanquàm utilem, & nocumentum frigoris prohibentem. Isti igitur erronei, dum ista quærunt, non tam salubriter, quàm etiam licitè, & honestè, testes sunt contra se ipsos: frigus enim superfluum patienti calorem quærere salubrem, non tam licitum est, quàm etiam debitum, eousque, ut reus mortis suæ sit, & homicida suiipsius, qui in eo statu calefieri neglexerit: quia igitur nemo tenetur quærere, nisi quod bonum est, manifestum est calorem hujusmodi bonũ esse, & de frigore similiter verum est. Ampliùs. Nemo dubitat, quin ex vino sit ebrietas, & quantò meliùs, tantò major ex illo ebrietas, tantòque faciliùs; quare manifestum est, quòd ex bono malum, & econtrariò ex malo bonũ; quemadmodũ, ex ægritudine, & flagellatione, correctionem, & eruditionẽ, & hoc ipsum testatur natura in unoquoque, quod nobis suggerit, & unumquẽque nostrũ docet parvulos, & stultos, flagellare, similiter maleficos punire, ut vel ipsi corrigantur, vel alii, & de canibus & equis similiter se habet. Quia igitur hoc naturæ testimonium apud omnes est, & super universale est: testimoniũ autem universale naturæ falsum esse impossibile est, ex hujusmodi malis, bonũ correctionis, & eruditionis provenire manifestũ est. Quis autẽ, qui mentem habeat, dubitare potest, quin ex bono sanctitatis, aliarumque virtutum interdùm superbia oriatur, & contemptus aliorũ? similiter & ex bono fortitudinis præceps audacia, & iracundia? Juxta hæc aquam, & ignem, aut dicent esse bona, aut mala. Si bona, cùm igitur manifestum sit mala plerunque ex illis provenire, videlicet exustiones hominum, & immersiones, aliasque multiplices destructiones, manifestum est ex bonis mala provenire vel oriri. Quòd si dixerit, quia mala sunt; manifestum est similiter ex his multa bona provenire, sicut sunt temperatæ calefactiones, purgationes, decoctiones, illuminationes, & ex aqua similiter ablutiones, piscium etiam omnigenæ nutritiones, agrorum fœcundationes, molendinorum aquaticorũ multiplices utilitates. Eodem modo se habet & de corporibus cœlestibus, quia & bona, & mala rebus inferioribus ex ipsis proveniunt. Ampliùs. Quis ignorat, quin ex eodem homine, & bona opera sunt quæcunque, & mala? alioquin necesse habent dicere, quòd qui bonus est, non potest mali aliquid facere, aut qui malus est, nihil boni facere potest. Hoc autem est cujus contrarium quilibet sentit in semetipso, & propter quod & pœnitet multa egisse, & erubescunt etiã, cùm videntur mala facientes, & nemo est, qui corde, vel ore, non arguat malefacientem, & non judicet eum pœnã dignum. Quare unusquisque credit malè agentem, quemcunque credit aliter agere debere, & etiam posse; alioquin nec culpandum, nec puniendum ipsum judicaret, quemadmodùm neque lapidem pro eo, quòd movetur deorsùm. Ampliùs. Secundùm eos correctio locum non haberet apud aliquem, nec etiam possibilis esset. Ampliùs. Ipsa justitia, qua puniuntur malefici per publicas potestates, & magistratus, iniquissima, & injustissima, esset. Si enim mali naturali impossibilitate prohibiti essent

essent secùs agere, non esset ab eis requirendum, neque propter hoc quod malè agunt, ullatenùs puniendi. Tu enim scis quoniàm à corporibus gravibus non requirimus, ut moveantur in sursum, neque quisquam audet eis irasci, pro eo, quòd moventur deorsùm. Quare si sui necessitate mali astricti, vel alligati sunt ad malè agendum, nec irascendum est eis pro eo, quòd malè agunt, nec requirendum ab ipsis, quandò taliter agant. Ampliùs. Laus, & vituperium falsissima erunt, cùm boni, & mali naturaliter tantùm agant, naturæ verò nec laus, nec vituperium debeatur in se pro operibus suis eo quòd necessitate operetur, non libertate, ad modum servientis, qui non potest aliud facere, quàm quod jubetur, sicut alibi didicisti. Relinquitur ergo hujusmodi erroneis, ut necessariò concedant ex bono malum, & econversò, licet per accidens, aut ut confiteantur nihil de sensibilibus bonum esse, cùm ex unoquoque eorum malum proveniat. Ampliùs. Cùm bellū æternum inter principem lucis, & principem tenebrarum sit secundùm eos, aut nocet ei princeps lucis in aliquo, aut non nocet: si nocet, aliquid igitur mali ei facit, & illud malum est evidenter ex ipso principe lucis, cùm illud faciat. Quare non solùm ex bono malum, sed etiam ex optimo. Si verò nihil mali ei facit, eadem ratione neque facere potest, & hæc scit ipse, cùm tu scias hæc stultissime; igitur pugnat contra ipsum, cùm sciat se nihil ei posse facere mali, & propter hoc se non posse nocere eidem. Jam igitur destruxi tibi primam radicem per quam videri poterat in istum errorem erroneos istos fuisse inductos.

CAPUT X.

Destructio secundæ radicis ejusdem erroris.

Secunda verò radix, qua quærunt, utrùm aliquid sit primum malum, aut nullum, & hanc determino tibi, & dissolvo per distinctionem ejus, quod est malum. Si enim malum intelligant nocivum, jam dixi tibi, quia nihil est tale simpliciter, & si aliquid sit nocivum tibi, vel malum, quemadmodùm si aliquid est sanum alicui, ut ustio, vel incisio, aut membri alicujus detruncatio: non ideò est sanū simpliciter. Præterea licet sit verum, quòd aliquid nocet alicui; non propter hoc consequens est, ut etiam sit nocivum illi: quemadmodùm non sequitur, ut si aliquid mortificat aliquid, quòd propter hoc sit mortificativum, vel si albat, quòd propter hoc sit albativum, vel albificativum, & hoc est quoniàm denominationes hujusmodi secundùm virtutem, & aptitudinem naturalē dicuntur. Non enim propriè percussivum dicitur, nisi quòd habet virtutem, vel aptitudinem ordinatam ad hoc, & intendentē, sicut incisivum non dicitur, nisi ex virtute, quam habet ad incidendum, neque penetrativum, aut digestivum, nisi quòd habet virtutem intendentem in hoc: nihil autem est tale in tota universitate rerum: quamquàm enim & venenata animalia, & rapacia noceāt aliis, sive occidendo, sive devorando illa, non tamen ad hoc est intendens virtus eorum, ut noceat illis, sed magis ut prosit proprio subjecto & hoc vel pascendo ipsum, & nutriendo, vel defendendo, & nocumentum, quod ei ab alio imminet repellendo. Leo quippe, cùm venatur onagrum, & devorat, non intendit ei nocere, licet plurimùm noceat. sed sibi prodesse, nutriendo scilicet seipsum carnibus illius. Eodem modo se habet & de aliis. Neque intentio ignis est destruere, quod comburit, sed magis multiplicare speciem suā in materia, quam superat.

A Quòd si dixerit quis, quia ira est ad nocendum alij, non rectè dicit, quin potiùs est ad ultionem, vel ad victoriam, & utrunque istorum bona reputat natura animalium. Ultionem quidem tanquàm justum reputat; victoriam autem tanquàm aliquid magnificum, sicut apparet in elephantibus qui subditos habent, quos vicerint, & quasi jura servitutis in eos exercent. Si verò malum accipiat nocumentum ipsū. Respondeo, quia primum malū est privatio, sive carentia primi boni naturalis, quod est esse. Primum verò malum gratuitum, idest, gratiæ oppositum, primæ gratiæ carentia est. Quæ autem sit prima gratia, non aliter tibi determino hìc, nisi quòd juxta ordines receptibilium sunt & ordines gratiarum, & juxta materies eorum; quemadmodùm in hominibus prima gratia est fides gratuita quoniàm primò & B docenda est. & tenenda hominibus tanquàm fundamentum, & caput veræ religionis, ac divini cultus. In angelicis verò substantiis, & aliis nobilibus abstractis, prima gratia est nobilis illa Dei cognitio, quæ naturali earum cognitioni, & sapientiæ incomparabilis est per modum omnem, & juxta hunc modum primum malum, idest nocumentum in substantiis intelligentibus, est aversio cogitatus, sive cognitionis à creatore; ex hoc enim malo sequitur defectio ipsius, sive derelictio, quæ est proculdubiò recessio à fonte bonorum, ex qua sequitur depauperatio recedentium, & arefactio, atque mortificatio ipsorum. Qui enim cogitatu fixi sunt in ipsum creatorem, necesse est, ut ei congruentibus virtutibus omnibus adhæreant. Cogitatus causa est quo in primis creator tenetur in intellectu, & per hunc consequenter in viribus motivis, quare ipso sublato fons bonorum quodammodò aret, & quantùm ad bona, seu data sua nobilia, quæ longè præstantiora sunt naturalibus cessat influentia largitatis suæ in C eos, qui cogitatum suum ab eo averterint, vel in alia converterint, converterint inquam conversione fixa, & adhærenti, vel averterint simul, hoc est illo modo. Non enim si ad momentum, vel horam, vel aliud vel de alio cogitet, propter hoc cogitatum suum ab eo avertit. De hoc autem perscrutatiùs, atque diffusiùs investigabo, ubi de malitia malorum angelorum, quos homines diabolos vulgò vocant, tractabo. De hoc autem malo quod diximus puram privationem esse, non est necesse, quòd ipsum sit ab alio vel bono, vel malo cùm omninò non sit; quòd enim omninò non est, impossibile est ab aliquo esse; non tamen negandum est negationem negationis interdùm causam esse. Quòd si quis quærat, unde hoc, vel quid est causa propter quam iste modò non cogitat de creatore? Respondeo, quia privatio alicujus eorum, quæ faciunt cogitare de D ipso. Si verò intellexerit malum tertio modo, videlicet vitium, vel peccatum, licet hoc ad alium tractatum pertineat, rectè responderi potest, quia vel superbia, vel invidia, quorum utrique occasio essendi est bonum, vel proprium, vel alienum, & sicut jam dixi tibi, ad alium tractatū hoc pertinet, & vides in omnibus his imbecillitatē intellectus hominū hujusmodi; omninò enim manifestum est eos ignorare, quid est quod dicitur malum, & confusè eos uti intentionibus prædictis. Sed nec etiam aliqua intentionū trium prædictarum potest esse principiū, quod debeat dici, vel Deus, vel princeps, vel rex, quod dicitur malū primū. Malum enim, idest nocivū, non potest esse princeps malorū sicut jam declaravi tibi, cùm tot. & tanta bona largiatur suis, idest, omnibus, qui in regno sunt Sed neque primum malum, idest primum nocumentum dignum est ut debeat dici principium, vel princeps, vel rex, vel Deus, vel auctor alicujus, cùm omnia nocumenta vel

privationes omninò sint, vel ferè privationes. Nocumentum enim non est, nisi ablatio alicujus boni, vel utilis, aut aplicatio alicujus, quod hujusmodi ablationem inducit. Nihil autem tale dignum est nomine principis, vel principii. Similiter nec vitium, aut peccatum. Quis enim audeat hoc cogitare, quòd vitium, aut peccatum sit principium, aut princeps, nec Deus, aut dominus, maximè tanti regni, quantùm ipsi dicunt esse regnum tenebrarum? Manifestum igitur est tibi per hoc, in quantis tenebris ignorantiæ sint, qui nec intelligunt intentiones ejus, quod malum est. Ampliùs. Interrogabo eos, de qua gente ipsi sint, & ad cujus regnum pertineant, videlicet, an sint de gente tenebrarum, an de gente lucis; quòd si fuerint de gente tenebrarum quod utique ex tenebris ignorantiæ suæ appareat forsitan alicui, non immeritò impugnant principem lucis, cùm hostes ejus sint; quare non est conveniēs testimonium eorum contra illum. Secundò, quoniàm gens tenebrarum aut omninò cæca est, & ita nihil prorsùs videt de luce, vel regno ejus aut non aliter videt, quàm animalia, quæ dicuntur lucifuga, ut noctuæ, vespertiliones, & similia. Utroque igitur modo indigni sunt, quibus credatur de luce, vel regno ejus. Si enim omninò nihil sciunt de ea, non est eis credendum, cùm de ea loquantur, ut somniantes, & nihil de ea videre valentes. Si autem non plus sciunt de luce, quàm animalia lucifuga, ut dixi manifestum est quoniàm non solùm falsum, sed etiam perversum est judicium eorum de luce; hujusmodi quippe animalia noctem reputant esse lucem, & econversò, & solem non lucem, sed tenebras: quare totum regnum lucis est eis regnum tenebrarum, & econversò. Cùm ergo credunt se loqui de Deo tenebrarum, loquuntur de Deo lucis, & econversò, sicut animalia, de quibus diximus: quare nesciunt pro certo de quo loquuntur, & mentiuntur ex omni parte, quoniàm lucem dicunt tenebras, & econversò. Si verò dixerint se esse de gente lucis, & pertinere ad principem lucis, intolerabiliter injuriosi, & contumeliosi sunt eidem; primùm quoniàm concedunt ipsum esse, non nisi dimidium Deum: potentia enim super utrunque contrariorum hoc est, super bonum & malum, est potentia perfecta: super alterum verò eorum tantùm est potentia dimidiata; quemadmodùm potentia super homines albos, & nigros, est potentia integra: potentia verò super albos est medietas potentiæ illius. Similiter & cùm dicunt, quia non est adorandus, vel colendus, nisi solùmodò à gente lucis, & à bonis solummodò, dimidiam ei deitatem attribuunt, & dimidiam ei auferunt. Manifestum enim est, quia qui dicunt eum esse ab omnibus colendum, & adorandum, plenam & integram confitentur de eo deitatem, qui verò à parte tantùm, partem ei deitatis attribuunt, similiter & partem dominationis, cùm non ipsum ubique, & in omnibus dominari concedere velint: quemadmodùm enim non simpliciter album est, quod ex aliqua parte non est album; sic non simpliciter dominus est, qui ex aliqua parte non est dominus. Non enim simpliciter dominum dicimus, qui alicui domui, vel civitati solummodò dominatur. Ampliùs. Non verè possidet, & plenè, qui in litigio, & bello possidet; quare nec verè, aut plenè dominatur. Ampliùs. Neque omnipotens est, aut perfectè potens, cujus potentiæ in toto resistitur, ut bellum de pari ex adverso ei fiat. Ampliùs. Cùm non possit quicquid vult se vel facere, vel posse, ipsemet confitetur de impotentia sua, cùm minùs possit, quàm velit. Ampliùs. Sicut non est albissimum, cui aliquid est æquè album, aut optimum, cui aliquid est æquè bonum: sic videlicet nec pri-

Nota.

Adverte.

Vide.

E mum, cui aliud est coæquævum; isti autem ponunt duo prima, sicut & duo principia. Debes etiam attendere hîc, quòd quia malum, sicut ipsi somniant, idem est dicere, quod pestilens, & cùm ponant ipsum in primis & universaliter malum, quemadmodùm principium, & principem bonorum in primis, & universaliter bonum; necesse habent ponere ipsum in primis, & universaliter pestilens; quapropter grassans, & sæviens in omne, in quod potest, & propter hoc in totum regnum suum, cùm præter illud nihil possit de jure suæ potestatis, limitatione, & finib⁹ regni sui naturaliter prohibitū. quare sævit & grassatur in ōnia sua, tanquā pestis tanquā corruptio, & mors. Nihil autē tale potest veri nominis esse principium, aut causa, aut auctor, aut princeps, aut Deus, aut dominus, cùm unumquodque horum nominatorum non solùm non sit pestilens in aliquod eorum, quæ ex ipso sunt, vel sub ipso, immò propensæ, atque largifluæ bonitatis, & utilitatis in unumquodque eorum, quæ ex illo sunt. Quapropter non aliter principium, aut auctor dici potest, nisi quemadmodùm destructio aut mors, aut

F destructivum, sive mortificativum per intentionem aut voluntatem. Quòd si non est pestilens, aut destructivum, nisi aliorum, & sibi contrariorum, videlicet, quæ sunt de contrario regno; tunc manifestum est ipsum non esse malum, nisi per accidens, videlicet per contrarietatem, quam habet ad illa, & quemadmodùm calor in se pacatus est, sed cùm obviaverit ei frigidum, quasi pugnat contra ipsum, & econversò, cùm non sit naturalis intentionis suæ pugnare contra frigiditatem: non enim est ad hoc, neque per hoc, calor: quare manifestum est principium malorum non esse malum, nisi per accidens, vel alicui & hæc intentio non minùs congruit principio bonorum.

G

CAPUT XI.

Secundus tractatus, quòd universa est unitas, & universum unum solum, & quòd mundus est unus, & qualiter unus ostenditur.

POstquā autem jam expedivi me de unitate primi principii, prout convenit præsenti tractatui, & satisfeci tibi super illa per aggregationem probationum, ac declarationum intellectu facillimarum, atque vulgarium, quæ sunt post probationes, & declarationes sublimes, quas didicisti in primo tractatu primi sapientialis, ac divinalis magisterii: consequens est sicut & promisi tibi, investigare de unitate universi, & declarare ipsum esse unum, &

H mundum unum, & qualiter unum. Dico ergo, quia omne totum unum est, & hoc apparet ex nominatione, & intentione ipsius; totum enim, & pars relativè ad invicem dicuntur, & totum est verissima diffinitione, seu explicatione, adunatum, seu aggregatum ex partibus. Aggregatio autem, & adunatio, non est nisi unitio, & conjunctio partis, & partis, sive partium ad invicem, quæ iterùm unitio seu conjunctio, non est nisi unitas totius. Ex illa enim totum est, & dicitur totum, etiam valde ampla cōtinuitate, & generalitate, intentio totius. Causa autem in hoc est, quoniàm adunatio, & aggregatio dicuntur & in eis, quæ continuabilia sunt, & in eis, quæ non. Unde & totum dicitur esse continuū, & mūdus etiam dicitur totus, sive sit corporalium, sive incorporalium: omne verò non dicitur propriè secundùm usum communem, nisi in disgregatis, cùm collecta fuerint, & qui dicit omne, non dicit hoc de uno aliquo continuo usualiter, atque communiter, ut nemo dicit omne hoc lignum est

album, vel omnis hæc massa auri, vel argenti, sed magis totum, vel tota. Quare manifestum est, quòd omne secundùm collectionem dicitur, & quandoque cum divisione, & quandoque sine divisione. Verbi gratiâ, quandòque jungitur nominibus aliis, ut ōne album, aut omnis homo. Non enim dicitur omnis homo est animal, queádmodùm dicitur, omnes isti homines sunt decem. Ita enim dicitur omnis homo est animal, ut etiam unusquisque divisim, aut per se intelligatur esse animal. Cùm autem dicitur omnes istos esse decem, econtrariò dicitur. De nullo enim istorum intelligitur, quòd ipse sit decem: est ergo intentio ejus, quod est omne, ut per ipsum agatur de collecto, sive de omnibus collectis in summa. Interdùm etiam eadem est intentio totius, & hoc modo usus est Plato vocans mundum omne; similiter multi ex philosophis vocantes mundum totum. Quemadmodùm ergo cùm dicitur in unoquoque totum, nihil relinquitur extra, quod possit dici pars illius, similiter & cùm dicitur omne simpliciter. Jam autem declaratum est tibi, quia totum, ubicunque dicatur, unum est: quare & omne unum cùm eadem sit prorsùs intentio omnis, & totius. Ampliùs. Si quis dixerit universitatem animalium, manifestum est, ipsum colligere unumquodque animalium nullo relicto. Similiter & qui dicit universitatem substantialem, nullam relinquit substantiam. Eodem modo & qui dicit universitatem entium; quare cùm universitas animalium, universitas sit, similiter & substantiarum, erit ex necessitate & universitas entium universitas simpliciter: quare contrarietas non prohibet unam esse universitatem amborum, quemadmodùm universitas colorum licet album, & nigrum contraria sint; & etiam medium utrique eorum quodammodò universitas tamen est, quare universitas bonorum, & malorum simul collectorum, universitas erit una, non obstante contrarietate, quæ est inter bona, & mala. Ampliùs. Quæcunque communicant intentionem unam, vel rationem, in eo uniuntur, & sunt quodāmodò unū, & quia etiā contraria omnia intentione & ratione, contrarietatis communicant, uniuntur in illa, & colliguntur ad illam, ut sit universitas aliqua: propter quod & dicitur universitas contrariorum; quare cùm omnia entia communicent ipsum esse, in eo quodammodò uniuntur, & colliguntur ad unum, ita ut & sit, & dicatur universitas entium. Ampliùs. Universitas, sicut apparet etiam ex ipsa nominatione, non est nisi in unum versa multitudo, versa autem non intelligitur, nisi collectione, vel adunatione in aliquod, vel sub aliquo, quod tota illa multitudo communicat; quemadmodùm dicitur universitas colorum, quæ colligitur ad genus, & sub genere quod omnes colores communicant. Similiter & universitas alborum colligitur ad albedinem, & sub albedine, quam omnia alba communicant. Sic autem fit, cùm dicitur universitas entium, quoniàm universa, sive tota, multitudo entium colligitur ad esse, vel sub esse, quod omnia entia communicant: quare tota multitudo entium universitas est: quicquid autem est universitas, est ex necessitate & universum, & totum, & omne. Omnis enim multitudo adunata, sive in unū versa totum aliquod est, similiter universum; quare & omne non est nisi collectio, & universitas omnium; quia igitur universitas semper est unum, in eo quod universitas, similiter & totum ex necessitate unum, in quantùm, totum, & omne similiter, in quantùm omne, extra omne autem nihil est de universitate, quemadmodùm nec extra omnia; quare unum est omne ex necessitate, præter quod nihil & una universitas cōgregans omnia, extra quā

Nota.

Nota.

A nihil, & unum totum adunans, & nihil extra relinquens. Ampliùs. Sicut non capit intellectus duo omnia; ita nec duo omne, nec duas universitates, nec duo tota, quæ sint universitates simpliciter aut tota simpliciter, quare impossibile est duos mundos esse. Aliud enim est dicere omne simpliciter, vel totum simpliciter, aliud dicere totum aliquid, ut totum lignum. Similiter aliud est dicere universitatem quorundam, ut colorum, & animalium, aliud universitatem simpliciter. Ampliùs. Contrarietas, ut dixi, non dividit universitates, sicut apparet in coloribus. Contrarietas enim unit contraria, necesse enim est contraria circa idem esse, vel fieri, & sub uno genere esse. Nec cogeris propter verba Aristotelis, quibus dicere videtur in libro Topicorum quia bonum, & malum non sunt in genere, sed sunt genera aliorum; ex necessitate enim prout contraria sunt in genere uno sunt; prout enim bonum de substantia dicitur, bonum non habet contrarium, etiam B secundùm ipsum, cùm apertè dicat in libro prædicamentorum proprium esse substantiæ, nihil habere contrarium; quare non sunt contraria secundùm ipsum, nisi prout cadunt sub genere accidentis; quare secundùm omnes intentiones suas juxta viam istam erunt contraria. Verbi gratiâ, si dixeris bonum naturæ, & malum naturæ contraria sunt, ut generatio, & corruptio, vita, & mors, sanitas, & ægritudo. Si verò intellexeris bonum moris, sive morale similiter contraria sunt, ut virtus, & vitium, & similiter sub genere uno. Eodem modo si intellexeris bonum suave, & malum molestum, contraria sunt, & sub uno genere simpliciter: utile quoque, & noxium eodem modo contraria sunt, & sub genere uno. Quare manifestum est, quia bonum, & malum ad genus unum reducuntur, secundùm omnes intentiones ipsorum. Quis enim dubitat universitatem accidentium universitatem unam esse, & sub genere, & in genere accidentis unitam, non obstante contrarietate, quæ tam multiplex inter accidentia invenitur? Ampliùs. Uniuntur aquæ unitate fontis. unde, & aqua una dicuntur omnes aquæ C ex eodem fonte manantes, & aquæ omnes, quæ per alveum Eufratis, vel Nili ab eodem fonte defluunt idem Nilus vel Eufrates dicuntur. Similiter & opera ejusdem artificis colliguntur ad unum propter unitatem ipsius, & propter hæc rectè dicitur universitas operum talis. Cùm ergo declarata sit tibi unitas primi principii, sive fontem universalis emanationis ipsum nomines, sive artificem universalis operationis propter unitatem ipsius, necessariò in unum vertitur tota multitudo influentiarum ipsius, & operum. Neque enim aliud est mundus, vel creaturæ universitas, quàm redundantia quædam primi, & universalis fontis bonitatis, qui est creator benedictus, & sublimis. Similiter & fabrica quædam operum, & artificiorum ipsius, præsertim, cùm opus artis, & sapientiæ artificium, propriè sit. Quapropter rectè nominaverunt mundum, sive omne quidam ex philosophis Dei opificium, fabricam, & opus; attendentes ipsum totum esse fabricam, & fabrefactum sapientiæ divinæ arte, & magisterio, D quod evidenter ostendit decor, & mirificentia, & non solùm universitas totius, sed etiam operum singulorum: quorum investigationi & admirationi, nec etiam eruditissimorum investigatorum sufficit intellectus. Mundus igitur, sive totum, sive omne, sive universitas, unum est opus quodammodò, unum artificium, una fabrica, atque unum opus creatoris: & si ad causas creationis erexeris intellectum tuum, & reminisci volueris eorum, quæ declarata sunt tibi in tractatu qui præcedit istum, invenies universum redundantiam quandam esse, ut dixi,

Nota.

Nota.

fontis, qui est ipse creator, & artificium pulcherrimum, atque mirificum, artis, & sapientiæ suæ, & verbum scriptum, sive scripturam, qua seipsum loquitur non quidem perfecta locutione; hoc enim impossibile est creaturis, videlicet designare creatorem, provt est, hoc est, pro immensitate magnificentiæ, & gloriæ suæ; sed reverà insinuant magnalia potentiæ, sapientiæ, & bonitatis ipsius, vel ut veriùs loquar, innuunt eam utcunque intelligentibus. In his igitur quæ dixi, & in multis aliis, videlicet in hoc, quod opera creatoris verba sunt quædam, vel magis innuitio, & signa exiguæ designationis, uniuntur, & ad unum reducuntur per unitatem ipsius; quemadmodùm prædixi, ut unum artificium, vel fabrica, una locutio, vel innuitio, unum signum, vel designatio ipsius, unus liber, vel scriptura coram posita humano intellectui, ut erudiatur legens in ea, & addiscat, provt possibile est, ipsum creatorem. Jam igitur ostendi tibi vias multas unitionis, & adunationis creaturarum, per quas simul collectæ sunt, & dicuntur unum omne, unus mundus, unum totum, & una universitas: adunantur enim & communicant esse, sive entitatem in creatione, & causatione, in designatione ipsius creatoris, in fabricatione, & fabrefactione, qua artificiosissimè, ac pulcherrimè conditæ sunt; & sic adunavit eas creator, & univit.

CAPUT XII.

Opinio quorundam philosophorum inducitur de unitate mundi.

Qui autem de philosophis dixerunt, quòd mundus est vel domus, vel civitas, idest, habitatio Deorum, & hominum, non improbabiliter dixerunt, nisi quòd nomine deitatis abusi sunt, sicut declaravi tibi in tractatu præcedenti; venerandum enim nomen deitatis non convenit verè, ac propriè, nisi uni primo, verò; propter quod & declaravi tibi ibidem quia non habet plurale, nisi per abusionem intortum, & extentum fuerit. Qui verò, qui sic dixerunt, nullam fecerunt mentionem de habitatione animailum, duabus de causis, ut arbitror, hoc fecerunt. Prima est, quia diis, & hominibus datum mundum intellexerunt in possessionem, & ad habitandum, & ad utendum bonis, quibus ipsum replevit Deus: animalibus verò nihil juris, aut possessionis dedit in mundo, immò potiùs ipsa dedit hominibus, ut eis utantur ad omnem utilitatem. Secunda causa est, quia animalia propter homines creata sunt, cujus indicium est ipse usus. Homines enim animalibus utuntur, tanquàm propter ipsos creata sint, sicut dicit ipse Aristoteles: omnibus utimur tanquàm propter nos: nec dicitur usualiter, iste ædificavit domum ad inhabitationem suam, & animalium suorum, vel pecudum, & hoc est, quoniàm non associantur animalia domino domus, quia neque socia sunt, sed magis subsequuntur, & subsunt. Est igitur hæc alia adunatio creaturarum in omni, vel mundo, vel universo, per quam dicitur una domus, una civitas. Nosti quoniàm inhabitantes civitatem, sive cives unius civitatis, unus populus dicuntur propter unitatem loci, quem inhabitant: quòd si divisiones in populo illo fuerint utpote alii masculi sint, alii fœminæ, alii servi, alii domini, alii liberi, & iterùm alii philosophantes, alii negociantes, alii ruricolæ & aliorum artificiorum, quantumcunque sit multiplex varietas, non propter hoc dividitur civitas, vel populus, ut ipsa sit multæ civitates, vel illi sint multi populi. Sic & in mundo Deorum, & hominum, licet multa sit in conditionibus, & officiis inter eos diversitas, unus est populus civitatis, qui mundus est; locus verò unus est mundus, ut locum intelligas generaliter, sicut & habitationem. De substantiis enim spiritualibus, cujusmodi locum suæ habitationis habeant, in tractatu singulari de ipsis intendo declarare, si Deus voluerit. Attende autem cum his, quia nec si bella civilia fuerint, vel etiam intestina, cogunt civitatem, quæ una erat, multas esse, alioquin non esset bellum civile, nec posset esse unquàm. Bellum enim civile non est, nisi inter cives unius, ejusdemque civitatis. Quòd si dixerit quis, quia tanta est distantia, ac discrepantia inter Deos illos, & homines, ut non patiatur unum esse populum ex illis, cùm illi spiritualissimi sint; isti verò corporales, atque corporei: Respondeo, quia mirum valdè est, si homo hujusmodi audet concedere hominem unū aliquid esse ex anima, & corpore, cùm anima spiritualis substantia sit; corpus verò corporea, sive corporalis, & major unitas, sive unio sit, qua homo dicitur unum ex tam diversis, atque discrepantibus, animâ scilicet, & corpore, quàm sit unitas illa vel unio, vel potiùs communio, sive communitas, quàm dii hujusmodi, & homines, dicuntur populus unus, & illa magis distantia ab invicem, videlicet anima, & corpus, quàm Dii, & homines, cùm isti in genere conveniant, quo sunt substantiæ viventes, & intelligentes, illa autem non conveniant in genere tam propinquó. Gubernatio autem, sive regimen est alia causa unitatis, per quam universitas est regnum ūnū. Regnum enim unum est tota ditio regis unius, quātumcunque ampla, aut lata sit, quod evidenter apparet ex eo, quòd cùm regnum Medorum per Nabuchodonosor subjectum esset, victo Arphaxat rege eorum, & adjunctum regno Babyloniorum, regnum unum nihilominùs fuit regnum scilicet Babyloniorum. Similiter & cùm posteà obtinuit regnum Persarum. Similiter & cùm regnum Macedonum, sive Græcorum, regna omnia illa obtinuit, nihilominùs regnum Græcorum, licet eousque ampliatum, & dilatatum, regnum unum permansit: sic & regnum Romanorum, cùm omnia regna mundi regno Romanorum, vel Imperatori servirent, principatus unus regnum Romanorum & habitus est, & vocatus, & monarchia, idest unus principatus totius orbis regnum Romanorum fuit. Quia igitur sub uno rege Deo, & de ditione ejus tota universitas est creatorum, & ab eo regitur ex necessitate tota universitas, sive totum universum, regnum unum est, & dominatio una ipsius: propter quod ipse vocatur rex, & dominus sæculorum. Alia unitio est hæreditaria possessio, vel dominatio, per quam quātumcunque distantes sint ab invicem partes, hæreditatis etiam una hæreditas sunt, similiter & una acquisitio, & una possessio acquirentis, & possidentis, quæcunque sit divisio vel distantia partium. Manifestum igitur est tibi, quia una creatoris possessio, una ditio, una dominatio ipsius, & totum quod est idest omne, sive mundus sit, sive universum, est unum regnum ipsius, præsertim cùm una lege sapientiæ suæ, uno imperio rectissimæ, ac dominantissimæ voluntatis suæ totum regat, & moderetur. Indicium autem unitatis istius, & continuatæ gubernationis à summo usque deorsùm est colligatio, sive connexio, qua infima & colligata, & subjecta sunt mediis, media verò superioribus, illa supremis, suprema autem ipsi uni primo vero, quod est facile videre considerantibus sensibilia inferiora, sive viventia, sive non viventia. Non viventia enim à mediis generationem, augmentum, conservationem, statum, declinationem, & corruptionem habent qualia sunt lapides, metalla, & mineralia

neralia omnia: similiter aquæ in fontibus, & fluminibus, lacubus, & paludibus, quarũ omnium generatio, & augmentum à mediis esse apparet. Eodem modo se habet de his, quæ fiunt in mari, & aere, sicut sunt fluxiones, & refluxiones, & diluvia particularia, similiter & occupationes locorum, in quibus non erant maria, & translationes ipsorum marium ad illa, quæ stellis fixis multi attribuunt, & planetis, & cœlis, licet non eodem modo, neque eadem omnibus. Eodem modo & terræ motus, & translationes partium terræ, ut montium, & minorum partium, quæ translationes nonnunquàm fiunt. Similiter & eorum, quæ fiunt in aere, videlicet ventorum, pluviarum, grandinum, nubium, fulgurum, tonitruorum, & scintillationum, & aliorum quæ in libris meteororum didicisti. Media autem hæc quantùm ad ea, quæ nominavi, cœlos & cœlestia corpora intelligo. Similiter, & quantùm ad ea, quæ fiunt in animalibus naturaliter & universaliter. & in vegetabilibus similiter, & quolibet modo viventibus, in quibus omnibus virtus, & potentia solis neminem latet, qui hæc consideret. Eodem modo dico & de spiritualibus, quia virtus, quæ est creatoris, est ordinans totum à summo usque deorsùm per media spiritualia, quæ alii angelos, alii dæmones, alii intelligentias vocaverunt; & de his, & de eorum officiis, atque operationibus in invicem, & in ea, quæ post illa sunt, hoc est in homines, hìc ampliùs, me dicere non oportet. Hæc enim omnia tractatum singularem, profundamque & diligentem perscrutationem desiderant. Similiter & illa quæ de cœlis, & cœlestibus tetigi, nec non & cura, & providentiæ, qua totum dixi administrari, & regi à summo usque deorsùm, & hoc est propter errores hominum, qui eo usque de talibus male senserunt, ut in injuriã, & contumeliam creatoris, & in subversionẽ humanæ vitæ lapsi sint,

Nota. Nota.

CAPUT XIII.

Aliæ opiniones ponuntur, & destruuntur de pluralitate mundorum, & de vacuo.

QUia verò etiam apud vulgares homines de pluralitate, ac diversitate mundorum, sive sæculorum invaluit opinio, & apud nonnullos ex Philosophis nominatur interdùm sæculum aliud, & usualiter homines creberrimè mentionem faciũt de præsenti sæculo, & de sæculo altero, ad quod per mortem corporum animæ humanæ transferuntur, & opinantur sæculum illud habere regionem amænissimam graminibus, & floribus, arborumque nobilissimarum umbraculis vernantissimam, ubi, & elysios campos juxta descriptionem poëtarum somniant: Sarraceni verò non solùm similia his, sed etiam omnium carnalium voluptatum turpitudines ex ipsa lege sua ibi esse delirant, & se obtenturos sperant: prædicti verò erronei circa quos multa dixi propter stabiliendam unitatem primi principii, mundum corporeum, contrarium isti per omnia esse ponunt. conveniens est post ea, quæ precesserunt, ut errores istos persequar, & destruam. Et primùm quidem extra mũdum istum esse mundum alium destruere aggrediar. Si enim extra ambitum ultimæ sphæræ, hoc est, ultimi cœlorum, esset sphæra alia instar istius, vel cujuscunque alterius formæ corpus, aut esset contingens hanc sphæram quam dixi, mundi istius ultimam, aut non: si non, esset igitur corpus aliquod medium inter duas illas sphæras quare esset extra utrumque mundorum istorum: esset igitur vel ambiens utramque sphærarum totaliter, & ita neutra illarum sphærarum esset ultima in mundo suo, Hoc autem erat positum Si verò non esset ambiens, nisi in parte, esset illud corpus extra utrumque mũdum, & hoc non potest dici, nisi vane, cùm hujusmodi corporis nulla possit cogitari utilitas. Præterea postquàm ponunt mundos, vel duos, vel tres, vel quot voluerunt, extra illos neque corpus, neque aliud esse concedere necesse habent: quemadmodùm qui unum solum ponunt mundum, nullum corpus extra illum esse ponunt, Alioquin non ponerent verè, ac intelligenter esse mundum. Sic & qui multos ponunt, sive finitos, sive infinitos, extra eos nihil ponere ex necessitate coguntur. Mundus enim est ex necessitate continens aut totam universitatem simpliciter, aut universitatem sibi congruentem. Impossibile autem est imaginari corpus, quod nec huic mundo, nec alii congruat; restat igitur ut nullum corpus sit inter mundos istos, quare contingunt se sphæræ hujusmodi non solùm in puncto, sicut declaratum est apud geometras, immò etiam totis arcubus exterioribus, & etiam tota medietate superficiei suæ exterioris. Necesse enim est omnia duo corpora totis suis terminis simul esse ex ea parte, qua se contingunt, nisi ex ea parte corpus aliquod ea separaverit, solum enim corpus distantiam facere potest inter corpora.

Nota. Nota.

CAPUT XIV.

Vacuum, vel inane, impossibile esse inter duos mundos, quos ponunt, ostenditur.

QUòd si dixerit, quia inane, sive vacuum, inter illa est, tu jam alibi didicisti, vacuum, vel inane esse non posse. Quòd si fortè non reminisceris vel non sufficit tibi declaratio illa, quam didicisti, intende in has declarationes, quas ego propono hîc Dico igitur, quia inane vel potest secari, aut dividi, vel non potest Si non potest, impossibile igitur est motum fieri in illo, vel per illud, quemadmodùm si aer, & aqua omninò indivisibilis, & insecabilis esset, impossibile esset motum fieri per alterum eorum, cùm omne corpus, quod movetur per aliud, viam sibi faciat per divisionem hujusmodi in illo, sive per illud. Qui autem ponunt vacuum vel inane, dicunt omnem motum in illo fieri, aut per illud. Ampliùs. Secundùm hoc omnium corporum solidissimum, atque fortissimum erit inane, vel vacuum, cùm nec penetrabile, aut divisibile, sive secabile, sit ullo modorum, nec cedere possit alicui ex aliis corporibus, qualiter igitur erit inane, vel vacuum? quòd si dixerit ipsum divisibile, aut secabile, necesse habet ponere aliud inane, & hoc est, quoniàm cùm corpus quod movetur per inane, scindat ipsum, expellit partes ejus à locis suis, & intrat loca earum, quare remanent vacuæ ab inani: & ita inane habet locũ, in quo est, ut iq; magis vacuum, & ita ibit res in infinitũ: quoniàm hoc inane erit in alio quod remanet vacuum ipso existente, & illud similiter erit in alio, & hoc non habebit finem Ampliùs. Si inane corpus est, erunt igitur duo corpora in eodem loco, videlicet ipsum inane, & corpus quod in eo est. Si verò non est corpus: qualiter igitur habet longitudinem, latitudinem, & profunditatem, seu spissitudinem. Ampliùs. Inane, quod est juxta domum istam, vel vas, aut potest expelli inde, aut non potest. Si potest: ergo si aer, qui in eo est, simul expelleretur, remaneret vas hujusmodi totum vacuum & ab aere, & ab inani; quare magis vacuum, quàm si aer solus exivisset ex illo, hoc autem nec cogitatione saltem recipit intellectus. Quòd si dixerit, quia non potest inde expelli, quæ

Nota. Nota.

igitur est causa, quæ ipsū ita alligatū tenet vasi isti, ut ab eo separari nō possit. Natura enim hæc nec in vase, nec in ipso inani esse potest quin potiùs cùm naturæ inanis, & pleni contrariæ sint, alterum debet fugere ab altero, & alterum diffugare à se alterum, quemadmodùm corpora gravia à levibus fugiunt desuper, & ad ea, quæ deorsùm sunt, gravia sibi similia descendunt. Jam ergo declaravi tibi inane nihil esse; quod etiam si esset, non prohiberet, quin contingerent se sphæræ duorum istorum mūdorum eo modo, quo dixi tibi; quicquid enim non est corpus, impossibile est ipsum prohibere motum corporis ad corpus, vel appropinquationem alterius ad alterum, vel attactum seu contactum. Accidit ergo secundùm hunc errorem, ut duæ convexæ superficies à parte convexitatis suæ contingant se totaliter, ac si essent planæ, & similia inconvenientia accident. si alterius formæ, quàm sphæricæ ponantur mundi alii ab isto, dummodò ponantur divisi, ut nullus intra alium sit. Neque enim plana superficies potest contingere sphæricam, nisi in puncto, nec angulosa potest eam contingere, nisi in puncto aut in punctis. Quare nulla parte sui totaliter posset contingere mundus ille alius mundum istum. Exempli autem gratiâ, imaginabor sphæram mundi hujus nostri, in quo sumus, & ponam capita diametri ejus A, D. Similiter imaginabor è regione sphæram mundi, quem somniant, & ponam diametrum ejus æquidistantem diametro mundi nostri, & capita ejus puncta F, G. Deinde protraham à centro mundi nostri ad centrum illius lineam C, E, ita ut C, & E, intelligas contra illarum duarum sphærarum, medium verò punctum lineæ C, E, in quo se contingere ponuntur duæ illæ sphæræ, ponam B. Dico igitur quòd quemadmodùm contingunt se in puncto B, ita necesse est ut contingant se in punctis A, F, & in punctis D, G, hoc est, in utrisque capitibus diametrorum positorum, & hoc est, quoniàm inter A, & F, nihil est medium. nihil quod distantiam faciat, cùm inane nec aliquid sit, nec distantiam facere possit: quare puncta A, F, simul sunt, cùm nihil inter ea sit medium. Similiter D, & G, puncta se habere necesse est & ad hunc modum se habet de omnibus punctis hemisphæriorum se in D, puncto contingentium, quare medietates illæ superficierum curvarum contingent se totaliter, ac si essent planæ, cùm nihil sit penitùs inter eas medium. Ampliùs. Secundùm hoc in nullo potest esse altera dictarum sphærarum longè ab altera, cùm nihil possit esse medium inter eas, ut jam dixi. Jam igitur est declarata tibi impossibilitas erroris istius in hoc, cùm declaratum sit per demonstrationes apud geometras, neque circulum posse contingere circulum, neque sphæram nisi in puncto: apud eosdem etiam declaratum est planum neque circulum, neque sphæram posse contingere, nisi in puncto. Declaratio autem hujus est per primā propositionē undecimi libri Euclidis, quæ est hæc, lineæ rectæ partem esse in plano, & partem in sublimi, est impossibile: possunt etiam adhuc adhiberi aliæ declarationes per scientiam geometriæ, quibus non indiges hîc. Per eandem viam facile est tibi destruere errorem aliorum, qui posuerunt mundum altiorem contingentem istū sensibilem, & sphæram ejus sublimiorem spherâ istâ longè, immò immensurabiliter, circundantem mundi hujus sphæram ultimam; & error iste concordare videtur uni ex responsionibus, quæ factæ dicuntur à Macometro ad centum quæstiones ei propositas ex parte hebræorum, ubi tot inopinabilia leguntur, videlicet de septem interstitiis, & de aliis quibusdam incredibilibus, & de solio, quod dicit esse super omnia, & de domino universitatis, quem

Nota.

Nota.

Nota.

E sedere dicit in solio illo, ut magis aliena loquentium ægrorum sermones illi videantur, quàm veritatis quicquam habere. Verùm quidam ex erroneis, quorum errorem adhuc prosequor, ita posuisse, vel potiùs somniasse dicuntur, mundum alium longè supereminentem isti sensibili, quem totum creatum dicunt à principe tenebrarum. De hoc ergo, qualiter ipsum ponant, inquirendum est: aut enim ponunt illum circundantem istum, aut omninò extra: quòd si omninò extra, jam satisfeci tibi in hoc. Quia si circa istum ponunt ipsum, nec dividi possit, aut distare ab isto per inane, ut jam tibi declaratum est: necesse igitur, dividatur per aliud, vel per alia. Inconveniens autem est, & contra ordinem naturæ, ut aliquid ignobilius cœlis sit supra eos; quare cœli alii erunt supra istos, vel cœlum aliud, sed F nobilius, aut nobiliores: pertinebunt igitur vel ad mundum istum, vel ad illum, aut habebunt per se mundum suum. Manifestum autem est, quoniàm mundus nihil habet extra se, quicunque ille sit; quare erit mundus medius inter hunc, & illum. Ampliùs. Cùm ille sit ambiens, & continens illos cœlos, & etiam cœlos mundi hujus, qui manifesti sunt, manifestum est, quòd ipse cum omnibus inferioribus mundus unus est, continens scilicet intra se omnia: licet enim tanta sit, tamque multiplex diversitas inter ea, quæ sunt intra cœlum mundi hujus, nullus tamen dicit propter hoc mundum istum non esse unum. Non obstante igitur diversitate contentorum, quæ sub cœlo mundi illius sunt, erit ex necessitate mundus unus ex continente illo cœlo ultimis & omnibus quæ intra illud sunt. Ampliùs quæcunque sit diversitas contentorum in domo una, dummodò extrema domus, videlicet parietes, te-G ctum, & fundamentum continua sint, nihilominùs una est domus. Jam autem didicisti, & prædixi tibi hæc, quia habitatores ex unitate loci unum dicuntur, ut unus populus, una familia, & interdùm nomine domus etiam familia, & tota multitudo inhabitantium nominatur. Mundus verò absolutè, & sine determinatione, non vocatur, nisi rarò, continens: usualiter autem continens cum tota universitate contentorum, erit igitur ex necessitate mundus unus ex continente omnia, illo videlicet supereminenti cœlo, quod somniant, & tota universitate cōtentorum infra ipsum, alioquin nec mundus iste tam notæ nominationis mundus unus erit. Ampliùs. Cujusmodi cœlum, vel cœlos somniant mundum illum habere? si enim similes cœlis mundi istius, manifestum est, quòd mundum alium similes cœli constituere non possunt, quemadmodùm decem homines, aut viginti, non possunt constituere universitatem aliquam seorsùm ab uni-H versitate hominum reliquorum, nec divisi esse ab aliis naturaliter, cùm eos similitudo naturalis uniat & conjungat; si verò dissimiles cœlos ponunt mundo illi cœlis mundi istius, aut sunt dissimiles solâ præstantiâ nobilitatis, & hoc similiter non dividit eos à cœlis nostris, ita ut transferat eos in alium mundum, & prohibeat eos esse de mundo cœlorum nostrorum, quoniàm tunc ipsi cœli nostri non possent esse de mundo uno, cùm differentia hujusmodi valeat in nobilitate, quæ invenitur apud eos: si verò posuerint eos contrarios, jam dixi tibi. & hoc vides ex multis exemplis, quia contrarietas non prohibet ea, quæ contraria sunt, esse, de mundo uno. Sicut apparet in albo, & nigro, & calido, & frigido, alioquin esset numerus mundorum duplus ad numerum contrarietatum, & haberet unaquæque contrarietas duos modos. Didicisti etiam alibi quia naturæ cœlesti corporali non invenitur contrarium, sufficiant tibi in hoc rationes Aristotelis, & sequentium

Nota.

Nota.

Nota.

tium ejus, & si firmatus est intellectus tuus certitudine super his. quòd si dissimiles longè, & nullo modo cõgruentes naturę cœlorũ nostrorũ posuerit eos, quemadmodùm qualitas, & quãtitas dissimiles sunt, manifestũ eos ponere, quod refugit imaginatio, & quod non recipit intellectus, cùm ipsi per ea, quæ nota sunt in mũdo isto, declarare non possint quærentibus naturam cœlorũ illorum. Cum his autem; qui non sciunt, aut nõ possũt scire, quid est, quod dicitur, præclusa est omninò via philosophandi, & etiam disputandi, cùm scientia ejus, quod est, quid est, quod dicitur, unum sit de principiis investigãdi, & philosophãdi, sicut alibi didicisti. Reminisci etiã debes, quia errori illius, qui vel confitetur se nõ intelligere quod loquitur, vel de quo, non intelligere se ipsum, absque cõfessione ejus manifestũ est quia nõ intelligit, quod ponit & per philosophiã consuli non potest, cùm omnis doctrina, & omnis disciplina ex præexistenti fiat cognitione, & ad cognitionẽ ignotorum impossibile sit per investigationem philosophicam, hoc est, per viam probationis, nisi per nota venire, quemadmodùm ad videnda ea; quæ per se ipsa videri non possunt, non est venire nisi per visionem eorum, quæ per se videntur, quẽadmodũ per lucida ad tenebrosa: per tenebrosa enim ad vidẽda alia tenebrosa nemo venit & nemo etiam hoc facere attentat. Et quoniàm isti iidem erronei posuerunt terram tenebrarum, & regionem infinitam tenebrarum, & caliginis, & eam esse habitationem gentis tenebrarum, quas vulgò Diabolos vocant, græci verò cacodæmones, conveniens est, ut & id ipsum non prætermittam tibi. Credo autem te reminisci probationum, & declarationum naturalium, per quas facta est certitudo tam ab Aristotele, quàm ab aliis de corpore cœli, qualiter scilicet in libro cœli, & mundi scire fecit ipsum esse finitum. In sequentibus autem contra quendam errorem ipsius adducam probationes meas in hoc, videlicet, quibus acquiretur tibi certitudo, quia impossibile est aliquid esse infinitum in magnitudinibus continuis, sive sint corpora, sive alia. Interim ergo vide in primis, quia error iste destruitur ubicunque corporis infinitas impossibilis esse ostenditur. De gente verò tenebrarum, & de ipsa regione, quam dicunt esse tenebrosam, vel tenebrarum, quæro ab eis, utrùm tenebras istas intelligant esse sensibiles, aut intelligibiles, hoc est, quæ impediant penetrationem visus corporalis, aut quæ impediant operationem intellectus? Quòd si tenebræ illæ sint prohibentes operationem visus, necesse est in tota regione illa, nihil videri; animalia enim quæcunque, quorum origo, & habitatio naturalis regio tenebrarum, cæca sunt naturaliter, & impossibilia videre, alioquin visus esset eis fortior, atque nobilior, quàm animalibus lucis. Ampliùs. Si animalia lucis nihil vident in hujusmodi tenebris, erit ex proportione, & à contrariis, ut animalia tenebrarũ nihil videant in luce: ubi autem nihil vident, quomodò pugnabunt, cùm nihil magis necessarium sit in agendis, quàm visus? Ampliùs. Si genus tenebrarum videt in tenebris illis; tenebræ igitur illæ sunt eis lux; quare regio illa non est tenebrarum, immò est cujusdam lucis; quare cõtraria est nostræ, & propter hoc tenebræ vocantur, & ita lux habet cõtrarium: contrariorum autem idem est sensus, sicut albi, nigri; quare idem visus erit nostræ lucis, & tenebrarum illarum; ergo visus gentis tenebrarum, qui potest in tenebras illas, poterit & in lucem nostram. Similiter, & visus gentis lucis. Quare æquè erit gens lucis gens tenebrarum, ut gens illa, quam dicunt tenebrarum, & econversò, cùm æqualiter possint in visum; &

Nota.

A in tenebras, lux igitur, & tenebræ, non diversificabunt gentes hujusmodi. Ampliùs. Si tenebræ sunt naturales hujusmodi genti, ergo lux erit eis contra naturam; quare non poterunt vivere in luce, nisi ad modicum, quemadmodùm animalia aquatica non possunt vivere in arido, nec econversò, nisi ad modicum. Quare sicut pisces in arido moriuntur absque gladio, solo defectu aquæ, & animalia; quæ nata sunt vivere in arido tantùm, citò moriuntur in aquis: sic genus tenebrarum in regione lucis, & gens lucis in regione tenebrarum per se, solâ contrarietate regionum moriuntur. Quòd si dixerit tenebras intelligibiles esse; tenebræ autem intelligibiles non sunt nisi ignorantia. erit igitur tota gens illa obtenebrata intellectu, & hoc est, dicere nihil sciens. Tu autem debes nosse; quia hujusmodi tenebrositas impossibilis est in substantiâ

Nota.

B intelligenti naturaliter, ex accidenti siquidem potest obtenebrari substantia intelligens, sicut accidit in animabus humanis, quæ etiam passionibus ægritudinum corporalium, & aliorum, quæ sunt à parte corporum, obtenebrantur ignorantiâ perpetuâ, vel ad tempus, perpetuâ quidem ignorant â, sicut accidit in morientibus: ad tempus verò, sicut contingit in febricitantibus, & alienationes patientibus, similiter in quibusdam aliis videlicet freneticis, maniacis, melancholicis. Verùm, quòd hujusmodi obtenebratio sit naturalis intellectui, æquè contra naturam est, ut quòd cæcitas sit naturalis visui: ipsi autem ponunt istas naturales illi regioni, & propter hoc toti genti tenebrarum, alioquin nec gens tenebrarũ diceretur. non enim propterea, quòd ad tempus, & ad modicum accidunt fiunt denominationes hujusmodi, sed propterea, quòd naturaliter insunt, atque perpetuò: & hoc idem ipsi confitentur, quoniàm non propter hoc dicitur homo

Nota.

C febris; vel alterius ægritudinis, quia ad modicum febrem patitur. Ampliùs. Huic nominationi; Regio tenebrarum, nec subest quidem intellectus; nihil enim ad regionem corporalem de tenebris intelligibilibus. Idem enim est ac si diceretur lapis insipiens vel lapis insipientiæ. Manifesta igitur est tibi non tam impossibilitas, quàm etiam ridiculositas erroris istius. Sed quid est dicere Deus tenebrarum secundùm hoc, nisi Deus insipientiarum, & ignorantiarum? Ista autem est tam ridiculosa oppositio in adjecto, ut nec etiam auditu digna sit, nedùm contradictione, vel disputatione. Sunt & alia deliramenta hujusmodi erroneorum circa ipsam gentem tenebrarum. Ponunt siquidem eam habitare in caligine, & igne teterrimo atque caliginoso, concordantes penè in hoc errori, qui est in lege Sar-

Nota.

D racenorum, quo dicitur, quòd Deus creavit angelos de luce, scilicet bonos: diabolos verò de flamma. Habitant igitur in flamma caliginosa, tanquàm in materia suæ originis, quemadmodùm pisces in aqua. Quòd si verum esset, aut flamma esset corrupta in generatione eorũ, aut remaneret. Essent igitur eadem facilitate mortales, quia flamma illa extinguibilis; quare multò faciliùs mortales, quàm homines, vel alia animalia: aspersione enim modica aquæ flamma illa extingui posset: extinctâ autem flammâ, necesse est, quòd moriatur quicquid ex illa est: quemadmodùm extincto corpore animalis moritur animal. Ampliùs. Sicut didicisti ex scientia meteororum flamma non est, nisi fumus incensus: tu autem scis, quia incensio consumit materiam, in qua est, tanquàm proprium pabulum, aut nutrimentum; quare eo deficiente deficit, finita autem flamma in unoquoque ex eis, finito tempore etiam; per se extinguerentur. non est autem adhuc auditum, quòd diaboli moriantur. Ampliùs.

Quoniàm flamma non est, nisi fumus incensus; continuè autē ubi hujusmodi incensio est, est generatio fumi, qui incenditur; quare continua generatio flammæ, & propter hoc generatio continua dæmonum. Similiter & continua corruptio propter continuum defectum fumi, atque continuam consumptionem ipsius; generatio enim uniuscujusque animalis generatio est corporis sui. Ampliùs. Secundùm hoc dæmones non haberent figuram stabilem, nec decentem; fumus enim tantò ampliùs intumescit, quantò ampliùs ascendit. Ampliùs. Flamma non potest separari à materia, in qua generatur, sive resolvitur, sicut vides in igne lignorum vel in cereo accenso, sive candela: quare dæmones, seu diaboli non erunt separabiles à materia, ex qua generatur, vel resolvitur flamma corporis eorundem, alioqui nec pugnare, nec destruere poterunt. Ampliùs. Pugna eorum erit in armis, vel in equis, an erit omninò sine bellicis instrumentis? Si verò dixeris, quòd flamma corrupta est in generatione eorum, cùm omne, quod corrumpitur, corrumpatur in aliud, quod ex illo generatur; quid igitur erit illud, nisi fumus, vel aer, vel aliquid hujusmodi, & hic error videtur concordare cum opinione Apulei, & quorundam aliorum, qui dixerunt dæmones esse animalia corporea, aerea. Alibi autem tentabo tibi declarare hæc videlicet in tractatu de hujusmodi substantiis abstractis. Ampliùs. Cùm isti erronei ponant terram, & ignem, quærendum est ab eis similiter, utrùm ponant aquam, & aeri similiter cœlos, & luminaria, & stellas, & mundum illum, quantùm ad talia similem huic, hoc excepto, quòd ille est totus tenebrarum, & nihil habens luminis: si enim haberet solem, & lunam & stellas lucentes, sicut & iste, esset ex necessitate mundus lucis, sicut & iste; si verò nihil habens luminis, Sol, & Luna, & Stellæ, quæ ibi sunt, aut potuit ea facere luminosa Deus ille tenebrarum, aut non potuit: si potuit, habet igitur potestatem in creando lucem, & etiam luminosa, qualia fecisset si voluisset corpora illa prænominata; non minùs igitur erit Deus lucis, quàm ejus adversarius, & regnum ejus lucis cùm voluerit. Si verò non potuit illa luminosa efficere, apparet ejus defectus, & impotentia, cùm tam facilis sit generatio lucis, sola enim accensione ignis generatur lux apud nos, quæ quàm levis sit ad faciendum, tu non dubitas. Si verò ponunt aquam, & aera in regione tenebrarum, & nihil ultra; tu jam didicisti alibi, quia omne humidum est malè terminabile proprio termino; quare necesse est, ut aera circundet aliud corpus, quod ipsum terminet. Et quoniàm circa hoc, facile est invenire vias multas ad destructionem erroris istorum eis, qui in naturalibus sunt exercitati; quoniàm etiam gentem tenebrarum ponere videntur diabolos solos, de quorum substantiis, & aliis, quæ circa eas sunt, disputare, magis pertinet ad tractatum, quem prænominavi tibi. reservabo illi tractatui ea, quæ restant de illis quantùm pertinet ad destructionem erroris istius; tuum autem erit, quæ præscripta sunt circa istos duos errores, diligenter intueri, atque considerare.

CAPUT XV.

Dissolvuntur quæstiones hujusmodi erroneorum.

Verùm necesse habeo respondere priùs quibusdam quæstionibus, quæ aliquos moverunt, & declarare tibi, quantùm abutantur nomine universi convenienter nominatur universum, quod non continet universitatem specierum, & individuorum.

Ampliùs. Neque totum, neque omne dici potest, cui tam nobilis pars deest, videlicet species hominum: isti autem in mundo, quem ponunt, non ponunt esse homines; quare non ponunt mundum alterum, sed partem ipsius: quemadmodùm, si ponerent mundum istum. in quo sumus, sine hominibus esse, aut sine angelis. Et quoniàm quicquid natum est esse pars, nunquàm est perpetuò extra totum; necesse est mundum, quem ponunt, quandoque perficiendum esse, atque complendum, ita ut habeat partes omnes, quas debet habere mundus ex eo, quòd mūdus quare necesse est ipsum quandóque habiturum esse omnia nata partes esse & mundi, & omnis, & universi. Quòd si dixerit, quia mundus ille homines habet, vel habiturus est & cæteras species animalium, similiter & omnes species plantarū, & aliorum, quæro ab eis, an species similes mundo isti habeat, vel habiturus sit? quòd si dixerint quia similes, & de aliis animalibus similiter, atque de plantis: manifestum est tibi, quia hujusmodi diversitas, quæ secundùm numerum tantùm est, non faciet diversitatem inter mundum, & mundū alioquin pars mundi orientalis ad alias partes mundi, esset mūdus unus, & illæ essent similiter mundi, cùm diversitas hujusmodi inveniatur inter homines & cætera animalia, quæ sunt apud partes illas. Præterea, diversitas hæc non requiret hoc, non enim oportet, ut hominibus propter diversitatem illam tam remotæ ab invicē constituantur habitationes: duabus enim de causis necesse est, ut diversificentur habitationes hominibus, maximè similibus, prima est cùm una habitatio eis non sufficit vel ad habitacula, vel ad alimenta; tunc enim necesse est. ut parti provideatur de habitatione alia. Secunda causa est, dissimilitudo, atque contrarietas in moribus, & modo vivēdi, quemadmodùm feres & belluini homines cum mitibus, & māsuetis in eadē regione habitare non possunt sicut neq; cum leonibus, aut draconibus, isti autem ponūt homines mūdi hujus similes esse hominibus mūdi illius. Quòd si etiā contrarii essent, non propter hoc necesse erat aliū mundū esse, cùm tam multiplicib⁹ diversitatibus hominū, & aliorū animaliū providerit Deus de habitationibus in mundo isto; dissimiles verò mūdi quantū ad elementa, vel generata ex illis, nullo modo esse possunt. cùm declaratū sit quatuor elemēta tātùm esse, sicut & quatuor primas, atque radicales naturas, videlicet caliditatē, humiditatē, frigiditatē, & siccitatē. Cōmixtiones verò esse elementorum præter eas, quæ in hoc mundo sunt, vel fieri possunt, nec imaginatio recipit nec intellectus; quare mundus inferior esse non potest extra istum dissimilis ei. De cœlo verò, & cœlestibus, nihil habent quod dicant, nisi somnia quæ nec ipsi intelligunt, sicut prædixi tibi. Quòd si dixerit tibi, quia tanta est sævitia, vel ferocitas hominum illorum, ut homines mundi istius eorum cohabitationem pati non possent, dico, quia nihilominùs in mundo isto esse debuerunt: speciem enim unam in diversos mundos dividi manifestum inconveniens est, cùm tantam diversitatem, atque contrarietatem specierum mundus iste noster admittat. Ampliùs Si creditur historiographis, gentes immanissimas reclusit Deus ad aquilonem in terra Sarphaica, reclusit inquam montibus intransmeabilibus, & has gentes vocant nonnulli caspios, propter montes, qui convenisse dicuntur terræ motu magno ad reclusionem eorum: alii vocant eos gog, & magog. Similiter igitur poterat Deus & aliis hominibus de illorum sævitia providere, alioquin nec dracones, nec serpentes. nec alia animalia, quæ infesta sunt hominibus, posuisset in hoc mundo; quare fures, latrones, & homi-

& homicidas, qui adeò infesti sunt mansuetis hominibus, debuisset in mundo alio collocasse. Amplius. Si homines illi sunt differentes numero solo, & non specie ab hominibus mundi hujus: manifestum est non ampliùs differre eos ab ipsis, quàm praenominatos malos à mansuetis; non fuit igitur eis propter istam differentiam danda habitatio propria per se aut singularis. Quòd si dixerit, eos esse alterius speciei, quàm sint homines mundi hujus: manifestum est ipsum errare, cùm animae humanae omnes numero solo differant, & non specie, quod apparet per vires singulas earum, & operationes virium. Corpora verò hominum non possunt differre specie, sed sola complexione, & aliis accidentibus, videlicet quantitatis, & qualitatis. Ampliùs. Secundùm hoc aequivocè dicentur homines isti, qui in hoc mundo sunt, & illi alii. Quòd si fortè dixerint, quia homines illi non sunt, nisi daemones incarnati, quod & isti erronei pro parte sentiunt etiam de aliis hominibus, difficiliorē facient quęstionem. Verùm error iste destruitur in primis per haec, quoniàm evidenter destruit animas humanas. Quid enim differant animae humanae à daemonibus, sive boni, sive mali sint, & ab omnibus substantiis separatis, apparet per diffinitionem Aristotelis, quam ponit in libro de anima. Manifestum quippe est intelligētibus animas ipsas natas esse perfectiones corporum humanorum, & ipsa corpora hujusmodi nata esse organa ipsarum, quantùm ad multas operationum suarum, quales sunt operationes sensuum omnium, & quaedam aliae; daemones vero, qui omninò incorporales sunt manifestum est in nullo indigere corporibus, cùm nulla operatio eorum ex corpore pendeat, & hoc manifestum est ex ipso modo creationis ipsorum; creati namque sunt seorsùm à corporibus & hoc in perfectione, & complemento sui esse, & hoc ipsimet etiam confitentur, alioquin non seorsùm à corporibus crearentur. Ampliùs. Manifestum est ipsas animas humanas natas esse perfici in corporib' perfectionibus multis, & hoc tanquàm à parte inferiori: nobilior enim earum perfectio ad sublime respicit creatoris, & inde advenit eisdem, sicut doceberis in tractatu singulari de hoc: daemones autem non sic; quare manifestum esse debet tibi, quàm imbecillis intellectus fuerint, qui talia somniant. Non enim intelligunt proculdubiò de quibus loquuntur, & hoc faciam te scire in tractatu de hujusmodi substantiis. Quòd si dixerit, quia tanta est numerositas, & multitudo rerum, ut unus mundus ei non sufficiat, & propter hoc necesse habuit creator multos facere: dico tibi, quia iste sermo vanus est: aut enim ponit mundos infinitos Deum creasse propter hoc, aut finitos tantùm. Quòd si finitos tantùm, debes reminisci, quia unus magnus mundus capacior est multis parvis. Verbi gratiâ. Unus mundus, cujus diameter decuplus sit ad diametrum alterius, millesies tantùm capit, quantùm ille: quae enim est proportio diametri ad diametrum, eadem sphaerae ad sphaeram triplicata; similiter & quae est proportio lateris cubi unius ad latus alterius, eadem est cubi ad cubum triplicata sicut alibi didicisti. Magis igitur decuit creatorem, unum mundum creare, qui simul omnia contineret quàm multos parvos, qui per partes eadem continerer. Sed & hoc etiam expedivit universitati propter colligationes partium suarum ad invicem, indigentias etiam, & utilitates earundem. Vides etiam quia unusquisque divitum, & potentium, sibi, & suis magis eligit aedificare unam habitationem, quae omnibus suis sufficiat, quā multas parvas. Ampliùs. Magis est gloria creatori, ut regnum ejus sit totum simul, & continuum, quàm dispersum, & major apparet magnificentia gloriae suae, quandò apparet totum regnum ejus simul, quàm si non appareret nisi pars, sed neque habitatoribus mundi istius apparet, nisi pars regni ejus, quae est mundus iste, & ita se habet de unoquoque aliorum mundorum; quare nusquàm laudatur, & magnificatur, nisi de parte dominationis, & potentiae suae: abscondunt igitur gloriam creatoris, & supprimunt, qui multitudinem mundorum ponunt, quare manifestam injuriam, & contumeliam irrogant eidem.

Nota.

Nota.

Nota.

CAPUT XVI.

Respondet cuidam quaestioni alij de hoc, quod supra.

NUnc verò respondebo quaestioni, qua urgere posse videntur similes sibi erroneos, & imbecilles, dicunt ergo sic, si tamen cousque sciunt, & intelligunt. Cùm Deus mundum istum creaverit solâ gratuitâ bonitate suâ, eadem facilitate potuisset creasse multos. Creavit igitur, cùm eadem causa sit apud ipsum creationis multorum, quae & creationis istius, videlicet bonitas sua. Ampliùs. Nec imminuta bonitas ejus, nec imminuta largitas ejus, nec imminutae, divitiae: nunquid igitur non creavit multos alios mundos? Ampliùs. Cùm nec largitatis ejus, nec divitiarum sit finis, quomodò & ipsius effectus erit, videlicet datorum, & donationum? mundus enim iste finitus est; quare finita sunt data, & dona ipsius, quare angustata, & restricta largitas ipsius in parte ista. Ampliùs. Quid non juxta largitatem suam largitur quis, cùm dignos inveniat receptores: Unde est hoc, nisi ex defectu, vel diminutione divitiarum? hic autem non habet locum apud ipsum, nec juxta bonitatem, aut largitatem suam largitus videtur, cùm utraque sit infinita, & quod largitus est, sit finitum tantùm. Vides igitur, quia hujusmodi ratiocinatio, non solùm adduci videtur contra creationem unius mundi, sed etiam contra creationem infinitorum, qui etiamsi creati essent, non responderent ex aequo divinae bonitati, & largitati, cùm extra ipsum neque finitum aliquid sit, comparatione ipsius, ne dum aequale ipsi. Dico igitur, quia nec plures, sive finiti, sive infiniti, essent mundi, creare potuit, nec adhuc potest, & hoc non ex defectu, qui sit apud ipsum, vel ex parte ipsius, sed magis ex parte mundorum, qui plures esse non possunt, sicut patefeci tibi in praecedentibus, quēadmodùm, quòd quis non potest majorem se invitare ad coenam, vel majorem se procurare in coena, non est ex avaritia ejus, vel ex penuria victualium, quam patitur, sed magis ex eo defectu, scilicet quo talis inveniri non potest, scilicet conviva, qui major sit eo. Sic, quòd ipse non scit diametrum esse costae symmetrum non ex defectu scientiae est, qui apud eum sit, sed ex defectu rei ipsius, quae scibilis non est.

Nota.

Nota.

CAPUT XVII.

Tractatus tertius, qualiter universum exivit à primo: & quales etiam res creantur ab ipso, aut alio modo efficiuntur, & quomodò aliqui erraverunt circa hoc.

POstquàm autem declaravi tibi unitatem primi principii, & unitatem universi, & destruxi tibi errores eorum, qui de his senserunt contraria veritati, prout congruebat praesenti tractatui: consequenter incipiam declarare tibi, qualiter universum exivit à primo, & qualiter etiam exeant ab eodem quotidie, quae creantur, & generantur,

Nota.

aut per modum alium efficiuntur ab eodem, & ponam tibi opiniones eorum in primis, qui non satis circumspectè de hoc locuti sunt, & eorum qui erraverunt in hoc, quoniàm errores hujusmodi non carent invidiâ creatoris, ut etiam deviatione animarum nostrarum à fine suo, propter quem scilicet sunt. Scito igitur, quia fuerunt, qui dicerent, cætera creata omnia exire à creatore per modum emanationis ex fonte, ponentes creatorem fontem, creata verò pro magnitudine, aut parvitate sua esse vel rivos, vel rivulos, vel distillationes defluentes ex ipso. Error autem ipsorum per hoc manifestè destruitur, quoniàm id, quod emanat ex fonte per modum istum, antequàm emanaret, erat in fonte pars ejus quod in ipso erat. Cùm igitur in fonte, qui creator est, nihil sit præter ipsum, sequetur ex necessitate omnia creata fuisse, vel totum creatorem, vel partes *Nota.* ipsius. Utriusque autem istorum impossibilitas manifesta est, cùm declaratum sit creatorem in ultimo impartibilitatis impartibilem esse. Manifestum igitur est tibi, quòd creator non potest dici fons universi propriè per modum, quem diximus; quare per dissimilitudinem, licet longè distantem, dicitur fons universi. (cf. Gabirol) Alii verò dixerunt, quia universum exit à creatore, quemadmodùm forma inspectoris in speculo exit ab inspectore, & isti similiter, licet veritas fuerit in intentione eorum, tamen non dixerunt eam sermone claro, & proprio, cùm universum non sit in alio, tanquàm speculo suscipiente ipsum, nisi fortè quis dicat, quia possibilitas, qua universum est possibile, in se est suscipiens formam, vel formositatem totius universi. Sed hoc habet dubitationes, & quæstiones, videlicet, quid est oppositio creatoris ipsius ad illam possibilitatem, seu inspectio ejus ad illã. Nõ enim potest intelligi inter creatorem, & illam, fuisse corporalis oppositio, cùm creator incorporalis sit in ultimo incorporali- *Nota.* tatis: illa verò nihil erat, antequàm crearet universum. Ampliùs. Cùm creator per omnem modum se habuerit ab æterno apud se, & illa similiter per omnem modum fuerit in se, sicut in creatione universi, & posteà: qualiter intelligitur facta creatio universi? Videri enim potest modis omnibus secundùm hoc ab æterno fuisse, & nullatenùs incepisse. Alii verò dixerunt universum exisse, à creatore ad modum umbræ ex corpore. Sed isti non declarant modum exitus, & insuper minùs circunspectè loquuntur, cùm umbra non sit aliquid exiens à corpore umbroso, licet lumen sit aliquid exiens à corpore luminoso, nec aliud est obumbratio, vel quod dicunt jactum umbrę, nisi prohibitio luminis, quam facit corpus umbrosum sua interpositione inter corpus luminosum, & id quod obumbrat, & hanc prohibitionem facit unumquodque corpus umbrosum juxta formam, seu figuram suam, & formam, vel figuram corporis luminosi, cui oppositum est: similiter & juxta magnitudines eorum, sicut declaratum est in libro de umbris. Umbrosum igitur corpus non est jaciens aliquid ex se, sed magis prohibens, ne luminosum oppositum jaciat lumen in id quod est post ipsum umbrosum. Alii dixerunt, quia universum est exiens à creatore per modum vestigii *Nota.* ab impressore, seu gradiente; & istos sequuntur eædem quæstiones. Qualiter enim intelligunt gradientem creatorem, & super quid? similiter qualiter intelligunt ipsum imprimentem vestigium istud, & cui cùm præter universum nihil sit? Alii etiam dixerunt, quia universum exiit à creatore per modum odoris ex odoramento, ita ut universum non sit secundùm eos, nisi odor pertenuis bonitatis creatoris. Fuit & sextum genus hominum, & adhuc est, dicentium universum exivisse à creatore, sicut exiit

E artificium ab artifice, & fabrica quæcunque à fabricatore, & isti videntur appropinquare veritati, licet eam non dicant lucidè, & explicatè. Sermo enim eorum obstructus est, & incompletus, cùm divinæ fabricationis, vel operationis modum non explicent.

CAPUT XVIII.

Quòd comparationes præmissæ non solvunt quæstionem præmissam.

Sermones verò præcedentium quęstionem propositam in nullo dissolvunt, sed reverà dicunt comparationes utiles ad imaginandum supereminen- *Nota.* tiam creatoris super universum, & super singula, quæ de ipso sunt, & ad erigendum intellectum hu- F manum, & ad contemplandam utcunque magnificentiam gloriæ creatoris. Cùm enim universum dicitur, velut umbra quædam creatoris, intelligunt, qui aliquid intelligere possunt, eam esse supereminentiam creatoris ad universum, quæ est corporis ad umbram suam, de qua constat, quia est designatio corporis vanissima, & nulla ex parte comparabilis corpori virtute, aut bonitate, & ad hunc modum se habet universum ad creatorem. Erit autem hoc evidentius, si singula universi, videlicet quæ in eo magnifica, aut mirifica videntur, comparaveris creatori. Verbi gratiâ, si dixeris quia omnis potentia, vel potestas universi, vel cujuscunque partis suæ, umbra permodica est potentiæ creatoris, & de sapientia similiter, atque de bonitate, de pulchritudine, de vita & suavitate, de magnitudi- G ne: verùm manifestum dices & erigent te, & adjuvabunt non parum hujusmodi comparationes ad imaginandum quoquo modo majestatem supere- *Nota.* minentissimam creatoris. Sic se habet de imagine inspectoris, & inspectore similitudo. Verùm in hoc differunt, quòd interdùm imago resultans in speculo penè ejusdem pulchritudinis apparet, ut ipse inspector, vel facies ejus. Universum verò incomparabilis distantiæ dissimilitudine longè est à creatore, & pulchritudine ipsius. Sed quemadmodùm vides pro diversitate speculorum magis, ac minus, relucere pulchritudinem inspectoris in illis; sic in diversitate creaturarum, quòd in quibusdam magis, in quibusdam minus, relucet similitudo pulchritudinis creatoris, & hoc est pro modo suæ receptibilitatis, atque suæ appropinquationis ad illa. In hoc enim verum dixit Plato, quia optimus erat, ab optimo porrò invidia relegata est: itaque cuncta sui similia, prout cujusque natura capax beatitudinis idest bonitatis esse poterat, effici voluit. Nec du- H bitari potest ab intelligentibus in substantiis separatis majores, ac nobiliores similitudines divinæ pulchritudinis relucere naturaliter quàm in animabus humanis, & in animabus humanis quàm in animabus brutalibus, & ita per ordinem de aliis. Eodem modo se habet & de aliis dispositionibus, videlicet de potentia, sapientia, vita, & bonitate: quicquid enim invenitur in universo, umbra permodica est ad vitam primam, potentiam primam, sapientiam primam, bonitatem primam pulchritudinem primam, quæ est creatoris, & hoc videtur intellexisse Avicembrom in sermone suo, quo dixit, quia creaturæ erexerunt se ad creatorem, & fecerunt ei umbram. Erectio autem ista, non est nisi receptio qualiscunque similitudinis ipsius. Forsitan autem clariùs dixisset, & fecit eas sibi umbram, & forsitan alius intellectus est sermonis istius, sed ego illum hîc prætereo. Qui verò vestigium creatoris dixerunt

Nota. universũ, fecerũt nos intelligere remotissimã distãtiã similiter illius ab universo, & dederũt nobis occasionẽ imaginãdi utcũque magnitudinem ejus super magnitudinẽ universi incõparabiliter supereminẽtem & parvitatẽ ipsius universi ad immensitatẽ illius. Fecerunt etiam nos scire, quia universum, & singula universi, signa quædam sunt, & viæ ducentes nos ad ipsum creatorem: quemadmodùm vestigia ferarum venatores ducunt ad latibula earum, & generaliter, omnium animalium vestigia investigatores suos dirigunt, & adjuvant ad inventionem sui; fecerunt ergo nos intelligere in hoc sermone, quantùm voluit Deus inveniri, & quantis voluit adjuvari investigatores suos, qui tot, & tanta sui vestigia, & signa dedit, quibus posset aliquatenùs inveniri. De odore, & odoramento negociandum est tibi, & intelligendum diligenter, qualiter omnis suavitas, omnis utilitas universi, odor est divinæ bonitatis, ac suavitatis, ex qua etiam comparatione erigitur intellectus tuus ad contemplandam immensitatem divinæ suavitatis, & ex hac eadem comparatione manifesta est parvitas cordium, quæ odore isto tam modico non solùm implentur, aut inebriantur, sed etiam immerguntur, & absorbentur. Cùm enim ad ipsum fontem suavitatis creatum sit cor humanum, manifestum est ipsum à sua debita magnitudine incomparabiliter minoratum. Facit nos etiam scire ista comparatio, quàm turpe & quàm longè à nobilitate animarum humanarum sit odoribus istis tam modicis inhærere, tantisque studiis illos exquirere, & tantis desideriorum ardoribus ad illos inhiare, ipsa fontali, & abyssali suavitate, vel neglecta, vel penitùs non curata.

Nota.

CAPUT XIX.

Vtrùm universum exivit à primo: sicut artificium ab artifice, & quomodò per verbum.

QUoniàm autem manifestum est universum esse velut Dei ædificium, vel artificium, & fabricam quandam, & opus nobilissimum, atque pulcherrimum: manifestum est illorum sermonem verum esse, qui universum sic à creatore exire, sicut artificium ex artifice, dixerunt. Verùm ea pars universi, quæ primò creata est, non videtur exivisse per modum artificii ab artifice, quantùm ad hoc, quòd non per instrumenta videtur fuisse fabricata; & de parte spirituali universi manifestum est, quòd nihil exteriùs adhibuit, quoniàm nec materiam nec instrumentum ad ejus formationem necessarium habuit. quare per semetipsum absque ullo forinseco adhibito, illam creavit. Necesse enim est de omni quod ab ipso creatum est, aut cõditum, seu quolibet modo factũ, altero duorũ modorũ ab ipso creatore exivisse. Videlicet aut per mediũ aliquod aut absque medio: si enim nihil creasset absque medio, intervenirẽt ex necessitate inter ipsũ, & omne creatũ, infinita media. Cùm enim quicquid est præter creatorẽ, creatũ sit, sicut alibi didicisti: ergo omne mediũ, per quod aliud creatũ est ab ipso, cũ sit aliud ab ipso, erit creatum ab eodem, & non nisi per medium aliud; omne autem medium creationis cujuscunque est causa illius, quod per ipsum creatum est. Præcedent igitur unumquodque creatorum causæ infinitæ ejusdem. Jam autem facta est tibi certitudo de statu causarum, & de impossibilitate earum, quare relinquitur ex necessitate aliquid esse creatum à creatore absque medio. Sed an unum solum, an plura, quęstionem habet apud philosophos quosdam. De illo ergo creato, vel de illis creatis, si plura sunt, est inquirendum in hoc capitulo, qualiter absque medio exierunt à creatore, medio inquam forinseco. Et quia gens Hebræorum meritò credit prophetiæ suæ & scripturæ illius, in qua dicit Deus: fiat lux, & facta est lux, & multa hujusmodi: conveniens est perscrutari de hoc, cùm gens Hebræorum hujusmodi testimonio inducta credat creatorem creata prima creasse dicendo, sive per verbum. Alius etiam eorundem propheta expresèsè dixit, loquens de creatore: dixit & facta sunt, ipse mandavit, & creata sunt. Et iterùm; verbo Dei cœli firmati sunt. Quia igitur nec forinsecum verbum, scilicet audibile, putandus est, aut cogitandus dixisse creator. cùm neque aer esset, qui in vocem formari posset, & sic loqui nullo modorum possibile esset, nisi animal; neque erat etiam, cui Deus creator hoc modo loqueretur, cùm nullus adhuc esset auditor sensibilis, hoc est, qui posset audire vocem sensibilem, modo spirituali dixit, & imperio spirituali mandavit. Ampliùs. Verbum hujusmodi, hoc est sensibile auditu, impossibile est, ut juvet operantem per seipsum solum artificem. artificem siquidem per alios ministros, & operarios operantem, adjuvare potest, verbum hujusmodi, vel ad eos instruendos, vel ad excitandos; quare modis omnibus inutile esset hujusmodi verbum, quantùm ad operationem, qua creator illa creata creavit, cùm per se solum, & non per medios ministros illa creavit. Nota. Nota.

CAPUT XX.

Quòd tribus intentionibus dicitur verbum.

DEbes igitur hæc reminisci, quomodò verbum juxta tres intentiones dicitur, & juxta primam quidem verbum intellectuale, quod usualiter vocant verbum in mente, & hoc non est nisi imago, vel similitudo rei intellectæ, & cogitatæ, resultans in effectu in speculo mentis, & hoc est cogitatio in effectu. Secunda intentio dicitur ipsa designatio scripta, sive descriptio facta, figura, vel figuris visibilibus, & vocatur usualiter verbum in scripto. Tertia intentione ipsa vox audibilis, quæ usualiter vocatur verbum in ore, & manifestum est tibi, quia neutra duarum intentionum secundarum juvat operantem artificem, neque per alterutram earum aliquid operatur, nisi per modum, quem diximus. Artificem verò per semetipsum solum operantem, impossibile est operari per aliquod, quod extra ipsum sit, & ut paucis compleam declarationem istam, dico, quia necesse est, omnem artificem operantem ex arte, sive per artem, operari per verbum. Hujusmodi autem prima declaratio est, quia verbum, quod hic intendo, scilicet spirituale, vel intellectuale, non est nisi ars ipsa in effectu. hoc est in actu cogitandi. quare ars, per quam creator omnium artifex, prima creata operatus est, non est nisi verbum ejus intellectuale, hoc autem est apud Deum (apud quem nihil est in potentia de his, quæ ejus sunt & in eo, cùm ipsum sit necesse esse ex omnibus modis suis) actus in ultimitate actualitatis: propter quod nec admittit, nec patitur in se defectum potentialitatis, quare ars ejus non est sicut dormientis, & quiescentis habitus, sed sicut vigilantis, & in actu semper existentis intuitus seu cogitatus. Intuitus autem, seu cogitatus verbum est intellectuale, seu spirituale, & verbum in mente ipsius. Jam igitur manifestum feci tibi per hoc, quia hujusmodi creata creavit creator benedictus per verbũ suum intimum; quoniàm per artem suam, quam necesse est esse verbũ suum. Ampliùs. Respice in omnes artifices operãtes per artes suas, & videbis manifestè, quia nullus eorum operatur aliquid, nisi dicendo spiritualiter, Nota Nota.

hoc est cogitando illud, & per cogitationem suam, hoc est per verbum suum spirituale, & intimum, & cùm scribis etiam tu ipse, vel loqueris, neutrum horum facis, nisi loquendo in corde tuo locutione intellectuali, quæ non aliud est, quàm cogitatio tua, qua cogitas, quod scribis, & qualiter scribendum sit, & ipsum scribere; propter quod si minùs rectum scriptura habuerit, statim illam corrigis, vel correctioni reservas. Cùm igitur artes, quæ apud nos sunt, & opera, quæ per ipsas fiunt, & ipsi artifices similitudines quædam sint primi, & universalis artificis, primæ, & universalis artis, & operum, quæ per ipsum facta sunt, necesse est, ut sicut se habet hîc, hoc est apud nos, sic se habeat & ibi, provt in rebus adeò distantibus possibile est similitudinem, licet dissimillimam, invenire. Debes autem attendere, quia sicut artes in artificibus, qui apud nos sunt, compositæ sunt ex multis partibus & conclusionibus; sic & particulatim, hoc est per partes exeunt de potentia in actum. Non enim possibile est animæ humanæ in depressione, quam patitur in corpore, actu cogitare omnia particularia artificia, vel opera, quæ fiunt per unam artem, actu inquam cogitare simul, sed sicut operatur partem post partem & opus post opus ita cogitat in effectu, vel potiùs econverso; sequuntur enim operationes cogitationes & non econversò, cùm ex cogitationibus sint. In creatore autem econtrariò se habet, quoniàm ars ejus simplex est in ultimitate simplicitatis, & in actu, ut jam dixi tibi & in fine actualitatis. Ampliùs. Omnium operationum prima est indubitanter cogitatio, & hæc est locutio intellectualis, & hoc est primum in omni artifice, qui est apud nos. Quicunque enim artifex, qui aliquid operatur per artem exteriùs apud nos, primùm operatur apud seipsum, & in seipso ejusdem operis imaginem, seu exemplar præcogitans ac præordinans apud semetipsum opus quod fabricaturus est, & propter hoc pingens, in semetipso exemplar alicujus, ne oblivione à corde ejus effugiat, descriptionem ejus interdùm facit exteriùs designationibus, & figurationibus, ad quam recurrit quoties alicujus eorum, quæ præcogitaverat, oblitum se videt. Quia igitur manifestum est opera exteriora ab ipso artifice non exire, nisi priùs exiverint ab eo exemplaria eorum in ipso progenita, per modum quem dixi, manifestum tibi esse debet, generationem exemplaris, quæ est ab artifice in semetipso, præcedere omne opus exteriùs, & generatio hæc non est, nisi generatio verbi, & generatio artis est generatio verbi, quod dixi tibi, & hæc est locutio, & prælocutio operis, & cogitatio ejus, & ars in effectu. Jam igitur declaravi tibi, quia dicendo dictione sibi congruenti, hoc est perfectissima ex omnibus modis, ac nobilissima, & per verbum suum, creavit creator excelsus quæcunque creavit absque medio forinseco, & ostendi tibi exempla, & similitudines, quæ erigant te ad intelligendum hoc, & adjuvent, donec quiescat intellectus tuus in his, & feci etiam te scire profunditatem sermonis, quo dictum est, dixit Deus; fiat lux, & facta est lux, quamquàm, vulgaris valdè, & intellectu facilis videatur. Ex quo consequenter patefactum est tibi, quia omniū causabiliū principiū est verbū, & si fas esset apud creatorē dici operationē, nomen operationis, & intentionē ejus, extendissent eousque sancti, & sapientes, qui de creatore secundùm veritatem locuti, alios de eodem loqui docuerunt, & proculdubiò verissimum, ac certissimum esset, primam operationem creatoris esse locutionem, hoc est verbi sui prolationem, seu generationem. Verùm sermones eorum omnibus debent esse exempla, immò limites, & regula loquendi de creatore; neque enim intentione, neque sermone ab illis recedendum est, quibus se primùm creator manifestavit, quousque de se ipso ipsemet docuit. Et sicut vides in isto sermone profunditatem philosophicam, ita intendo, & tibi ostendere in quibusdam aliis sermonibus prophetarum, ubi faciam te scire de multis narrationibus eorum, quòd ipsæ sunt conclusiones quarundam scientiarum, sicut vides de hac eadem, quòd conclusio est primæ partis primæ philosophiæ.

Nota.

Nota.

CAPUT XXI.

Vtrùm per verbum æternum res factæ sunt liberè, & ab æterno.

NEc te conturbet verbi primogeniti æternitas, aut æterna actualitas, quasi per hoc concedere cogaris prima creata ab æterno creata esse, ac si quis argumentaretur: dixit Deus & facta sunt: quia igitur ab æterno dixit: ab æterno & facta sunt. His etenim & similibus respondebo tibi in sequētibus videlicet in destructione antiquitatis, sive æternitatis mundi & stabilitione novitatis ipsius, & etiam in hoc capitulo aliqua tibi ostendam super his, quorum primum, & radicale est voluntas liberrima, ac potentissima creatoris, quam libertatem multi non intelligentes erraverunt, & non solùm necessitatem, immò naturalem servitutem imposuerunt creatori, existimantes ipsum operari ad modum naturæ, qui modus est, ut jam sæpè prædixi tibi, modus servientis, & modus servilis: sic enim arbitrati sunt universum exire à creatore, sicut splendorem à sole, vel calorem ab igne: sic ex bonitate ejus bonitatem universi, & ex vita ejus vitam, quæ est in universo, & ad hunc modum de aliis, & propter hoc ex necessitate inducti fuerunt in illud inconveniens, ut opinari cogerentur creatorem neque aliud, nec aliter facere potuisse, quemadmodùm se habet in præscriptis exemplis de sole, & igne. Neque enim sol habet in potestate lucem suam, neque ignis calorem suum, ut pro voluntate sua exeat inde operatio, vel non exeat. Creator autem sic habet bonitatem suam, sic potentiam, sic sapientiam, ut ex ea non exeat, nisi quod voluerit, & cùm voluerit, & quomodò voluerit, & hæc est nobilitas, atque sublimitas potentiæ ipsius, ac libertatis. Ampliùs. Hæc est copiositas, ac fortitudo sapientiæ creatoris, ut quicquid potest, possit de se solo, & per se solum, nihil autem ab alio, vel per aliud, alia verò totum quod possunt, ab ipso, & per ipsum. Cùm autem operatur quædam per alia, non ipse adjuvatur, vel ejus potentia per illa media, sed magis illa quæ per media illa creantur. Quòd quædam non possunt fieri à creatore immediatè, sicut animalia, quæ ex se invicem generantur, non hoc est ex defectu, vel diminutione potentiæ creatoris, sed magis ex elongatione ipsorum ab illa. Propter hoc enim non possunt recipere à creatore esse absque medio, & hac eadem de causa & minus est, & debilius esse quod recipiunt ab ipso similiter & omnia alia, quæ super ea descendunt de fontali bonitate creatoris. Quia igitur, ut dixi, totum potest & à se, & de se creator in creatione priorum creatorum, quæ indubitanter creat absque medio, manifestum est, quòd ea non creat, nisi dicendo, & volendo, dicendo inquam, ut dixi supra. Et si creare aliquid in eo est, non est nisi vel suum dicere dictione hujusmodi, vel suum velle. Non enim movet aliquid exteriùs in hujusmodi creatione, quemadmodùm artifices homines movent membra sua, dum operantur, & motu membrorum movent instrumen-

Nota.

Nota.

Nota.

ea, utpote securim, dolabram, & motu iterùm instrumentorum movent materias, in quibus, vel de quibus operantur, movent inquam eas ad formas, & actus, quas eisdem imprimere intendunt propter hoc ergo dixi, quia si creare est aliquid in creatore, non est nisi suum cogitare, vel suum velle in creatione hujusmodi Hujusmodi autem exemplum est in anima humana, vel in alia substantia nobili, quæ si aliquid per se solam operaretur, suum operari apud ipsam, & in ipsa, non esset, nisi suum cogitare, & suum velle, per quæ operaretur illud; & de unaquaque substantia nobili sic se habet, & hoc est, quoniàm in operationibus quas per se solas agunt, nihil habent apud se, per quod operentur, nisi ipsum cogitare, & velle Utrùm autem aliquid operari possint in alia, quæ sibi conjuncta non sunt, quæstionem habet difficilè dissolubilem, sicut posuerunt Aristoteles, & sequaces ejus de creatione, vel generatione intelligentiarum decem & quidem etiam de creatione animarum nostrarum id ipsum senserunt, ponentes primam intelligentiam, quam dicunt motorem primi cœli creare secundam, & secundam tertiam, donec veniatur ad decimam, & has creationes posuerunt fieri modis, quos dicam in sequentibus. De animabus verò nostris, quæ conjunctæ sunt corporibus, manifestum est, quòd per suum cogitare, & suum velle, quæ sunt primæ earum operationes, habent impressiones in corporibus suis, sicut motus localis, & aliarum multarum passionum, & per hæc etiam in alia corpora, sicut apparet tibi in exemplo artificiorum, quod proximè posui. In corpora etiam alia, videlicet non conjuncta eis, apparet eis esse multæ impressiones, sicut est operatio fascini, quo gravantur pueri, & operatio basilisci qui solo visu interficit homines & multæ hujusmodi, quæ sunt de occultis scientiæ naturalis, de quibus propono multas enarrare tibi, & causas earum patefacere loco suo. Intantùm igitur ad præsens determinatum sit tibi, unamquamque substantiarum nobilium, quæcunque sapienter, aut scienter operantur, non operari illa, nisi per suum cogitare, & suum velle, & ad hæc ad similitudinem operationum creatoris, quatenùs possibile est eas assimilari illi. Quicquid autem fit de eis, scire debes, quia verbum creatoris, de quo locuti sumus, verbum unum est per semetipsum influens de se ipso & esse, & vitam super omni, quod loqutioni ejus, vel ipsi placuerit. Eodem modo se habet de voluntate, seu velle creatoris Cùm autem volueris ad lucidum hoc intelligere cogita fortitudinem imaginativæ virtutis, ex cujus operatione sequatur ex necessitate forinseca operatio, quemadmodùm dixit quidam philosophus de quodam, qui imaginabatur casum cameli, & statim cecidit camelus. Sic intellige eam fortitudinem virtutis imaginativæ in aliquo, ut quicquid imaginabitur, statim fiat. Si imaginatur ædificari domum, eo ipso statim ædificetur, & si cadere, statim cadat. Sic & fortitudo, & virtus verbi primi ac primogeniti. Unde non tam ars, vel sapientia, quàm etiam virtus, & vita est, atque fructus influentissimus in omne receptabile verumtamen per ultimitatem libertatis, ut supra dixi, propter quod ipsum est ars vivida, & virtuosa in fine virtuositatis, & redundantissima in ultimo redundationis, & de voluntate creatoris similiter se habet. In animabus autem nostris debiles sunt artes, & parvæ influentiæ, ita ut penè aridæ sint, propter quod nisi multo operatu, & multiplicibus auxiliis non influunt super materias artificiorum, quæ apud nos sunt, & sic voluntates nostræ sunt debiles, & infirmæ: æqualis autè influentiæ, & virtutis sunt ars prima, & voluntas prima super ea,

Nota. *Nota.* *Nota.*

A quæ sunt, & super ea, quæ non sunt, hoc est, æquè per omnia possibile, & ejusdem omninò facilitatis est eis influere super ea, quæ non sunt, ut super ea, quæ sunt, & hoc est, quod dixit sanctus, & sapiens in sermone suo, qui vocat ea, quæ non sunt, tanquàm ea quæ sunt, hoc est adducit ad esse, & ista vocatio, vel adductio, non est nisi suum cogitare, & suum velle, quæ supra diximus. Habet autem quæstionem, utrùm alia, vel aliter creare potuerit, & dat causam huic quæstioni, & difficultati, id, quod dixi supra, quia per verbum, vel artem suam exeunt à creatore universa. Cùm enim ars ejus & verbum, in nullo per aliquem modorum mutari possint, secundùm illam autem ex necessitate operatur: omnis igitur operatio ejus, necesse habet sequi verbū, & artē ipsius: quare nec aliud, nec aliter, quàm in ejus arte sit, vel quàm dicat, aut dixerit, potest; vel unquàm, poterit, operari. Sic autem solummodò est in arte ejus, & verbo, sicut operatus est, vel operaturus sit, & illa sola in arte, & verbo ejus B sunt, quæ operatus est, vel operaturus est, & illo solo modo, quo ea operatus est, vel operaturus sit: quare nec alia, nec alio modo operari potuit, vel poterit unquàm, quàm operatus sit. Nihil igitur potest mutare de cursu, aut ordine sæculorum, aut de rebus, & artibus. Hujus autem exemplum evidentissimum esse videtur, quòd tu dum scribis, si nec aliud, nec aliter cogitare posses, quàm quod scribis, & ut scribis, ex necessitate scriptura tua, & modus scribendi sequentur cogitationem tuam, & modum cogitationis ex necessitate, neque aliud, neque aliter posses, quàm quod scribis, & ut scribis. Ampliùs. Si in arte artificis architecti non esset nisi domus una, manifestum est, quia ex arte illa non posset ædificare, nisi domum illam, & si non esset nisi unus modus ædificandi in ipso exemplari apud ipsum architectum, non esset possibile, ut exiC ret alius modus operationis; quare si sola ea, quæ creata sunt, vel creanda, in verbo, vel arte creatoris erant, non alia potuit creare, similiter neque alio modo, nisi quis dicat artem esse universalem, & exemplar similiter: manifestum est ergo, quia sicut multæ sigillationes in eadem cera, vel in pluribus fiunt: sic ex una arte ædificandi innumerabilia ædificia. & ex una arte scribendi innumerabiles scripturæ. Verùm ista responsio ad id inconveniens venit, ut artem divinam concedat arctatam esse & limitatam circa ea, quæ creata sunt, & quæ creanda, & horum similia. Hic est igitur hujus finis responsionis, & hæc est intentio, quòd creator potuit, & potest, & poterit per artem suam, & verbum multò plura, & alia, quàm creaverit, vel creaturus sit, non autem dissimilia, neque alias species, D aut alia genera rerum. Isti ergo videntur ponere finitam esse artem, vel sapientiam creatoris, quam limitant circa genera, & species, quæ nunc sunt, quæ indubitanter finita sunt numero, sicut & forsitin individua; infinitam verò eam ponunt quantū ad individua, quæ indubitanter potentiâ infinita sunt. Nec limitatum est, ut dicunt, creatori, ut non possit creare de illis, nisi certum numerum. Jam autem dixi tibi aliàs, quia creator ex omnibus modis suis est supra finitum, & supra infinitum, & supra completum, & supra diminutum. Ampliùs Declaravi tibi aliàs quia potentia creatoris est super possibile simpliciter, non super quoddam possibile precisè, neque super quandam partem possibilium. Quia igitur possibile simpliciter est aliquid, immò infinita, quæ nec sunt, nec erunt, nec eorum similia, manifestum est, quia potentia creatoris est comprehendens, & sub se continens omnia illa. Quis enim dubitat possibile fuisse, & esse creatori

Nota. *Nota.* *Nota.*

luminositatem continuam dare vel Lunæ, quam creavit, vel Lunæ al.i, quam non creavit, & creare cœlos, quos vellet multarum stellarum, de quibus indubitanter non creavit nisi unum? Solum enim cœlum octavum, quod vocant astrologi cœlum stellarum fixarum multitudine stellarum ornavit. Nulli autem inferiorum cœlorum dedit, nisi unam solam stellam. Ampliùs. quis dubitat creatorem potuisse creasse cœlum, cujus motus esset contrarius motui prænominati cœli, videlicet ab occidente in orientem, & cœlum etiam, cujus motus esset ab austro in aquilonem, & aliud, cujus motus esset ab aquilone in austrum? Isti autem cœli longè dissimiles essent proculdubiò cœlis jam creatis: hæc autem manifestum hoc, cùm imaginaveris cœlos jam creatos in possibilitate sua & extra actum essendi: tunc enim videbis eos tales per omnia cœlos, quos dixi tibi, videlicet motuum contrariorum motibus cœlorum, qui sunt, videbis inquam eos, ita se habere potentiâ, & non invenies alteros digniores aliis, ut potiùs detur eis esse, quàm illis, quantùm in ipsis est; hoc autem est, quoniàm nihil, quod extra creatorem esset, induxit eum ad hoc, ut potiùs daret esse istis, quàm illis; tunc enim illud esset prior causa essendi cœlis, quàm ipse creator, & etiam magis causa, cùm ipsum creatorem causam efficeret in effectu, quemadmodùm didicisti apud auditum Aristotelis, quòd finis est magis causa, quàm efficiens, quia ipse efficit, ut efficiens sit efficiens in effectu. Quare manifestum est, quia si ita esset prima causa, quæ est creator benedictus, & sublimis, nec prima causa esset, nec maxima causa: quòd igitur istis potiùs datû est esse, quàm illis fuit per electionem liberrimam, & bonitatem solam creatoris non suasam, non inductam à foris, hoc est, per aliud extra se ullo modorum. Vides igitur, quia multa sunt possibilia in se, hoc est, non prohibita impossibilitate essendi naturali, quæ ipse creator non vult esse, neque educere de potêtialitate essendi in actum, vel propter hoc, quoniàm ea, quæ jam creata sunt illa secum esse non patiuntur, sicut præostendi tibi, ubi locutus sum de unitate universi, & declaravi tibi, quia mundus unus non patitur alium esse, alia verò moderatur creator, vel parvitate, vel paucitate propter alia, quemadmodùm de serpentibus, & draconibus, & aliis, quæ nocentia vocantur: hujusmodi enim animalia magnitudine sua, & multitudine vel destruerent alia, vel turbarent, & læderent ea intolerabiliter. Si quis autem quærat, quoniàm in materialibus quemadmodùm dicit Aristoteles, nihil distat inter potentiam, & actum, & iterùm idem est potentia & actus, vel quod est verius apud creatorem nihil eorum quæ ejus sunt per se, est ut potentia, immò in ultimo actualitatis est unûquodque eorum: ergo quicquid potest loqui, vel dicere sublimi illa dictione, vel locutione, dicit semper, & cogitat in effectu. Similiter & quicquid potest velle, & vult. Si ergo nihil aliud est apud ipsum, & in ipso, suum creare, vel facere, quicquid potest facere, vel creare, creat & facit, immò ab æterno creavit, & fecit. Attende diligenter in his, quæ dicam tibi super quæstione hac in hoc loco, licet magis pertineat ad tractatum primum hujus magisterii. Dico igitur, quia sermones nostri audibiles facti sunt nobis multi ex necessitate, & hoc est, quoniàm sermones intelligibiles nostri, qui à rebus virtuti nostræ intellectivæ adveniunt, multi sunt similiter ex necessitate; causa autem in hoc est, quoniàm hujusmodi sermones res sequuntur, à quibus sunt, sicut imagines, & umbræ in multitudine sua, & paucitate, & unitate sua, atque diversitate: sermo verò creatoris non sic, similiter neque cogitatio ejus

Nota. Nota. Nota.

E neque sapientia, vel ars: hoc autem est, quoniàm non ipse à rebus, sed res ab ipso, propter quod res sequuntur ipsum, provt est eis possibile; ipse autem eas præcedit secundùm excellentiam nobilitatis suæ. Aliud etiam attende in hoc, quia sermo creatoris, cùm sit unus in ultimitate unitatis, tam multiplex, tamque innumera rerum diversitas per ipsum dicitur à creatore, & hoc absque permixtione, & confusione per omnem modum, adeò quippe singula, & quæ sunt, & quæ esse possunt lucidissima, distinctissimaque expressione per ipsum dicuntur, licet simul, ac unumquodque eorum solum diceretur; apud nos verò econtrariò se habet, quia uno sermone unum solum dicimus, nec est nobis possibile multa singulariter, & expressè, atque distinctè uno sermone dicere. Ampliùs. Illo eodem sermone, quo dicit creator aliquid esse futurum, cùm est futurum diceret illud idem non esse futurum, si non esset futurum, & de ejusdem cogitatione eodem modo se habet: apud nos autem econtrariò se habet, quoniàm non nisi contrariis sermonibus contraria dicimus; artes igitur nostræ, & artificia determinata sunt ad certas materies operum, & ultra nihil possunt, sicut ars ædificandi ad ædes, & in nullum aliud genus F operis quidquam potest; ars verò divina econtrariò se habet, quoniàm non plus ordinata est ad unum genus operis, quàm ad alia, sive sint contraria, sive omninò dissimilia, & incontingentia. Causa autem in hoc est, quoniàm artes nostræ, & scientiæ, quæ seorsùm sunt in animabus nostris, à rebus ipsis sunt, tanquàm umbræ quædam, & apparitiones resultantes in speculis intelligentiarum nostrarum ab ipsis, & propter hoc sequuntur eas, & terminantur, ac limitantur ab ipsis. Ars autem divina non à rebus est, sed res ab illa, & ideò res sequuntur illam, non econverso, nec ab ipsa sunt per naturalem operationem, immò per electionem liberrimam, & voluntatem imperiosissimam: si enim per naturalem operationem essent ab illa, quemadmodùm sigillationes G ex signaculis, & impressionibus, ordinata esset ex necessitate ad res sigillatas, & impressas per ipsam, & non posset in alia operum genera: quemadmodùm sigillum, & signaculum non potest in alterius modi imagines, quàm sit ea, qua ipsum insculptum est, vel impressum, & hoc est quoniàm non imprimit, ut vult, nec imperat materiæ recipere similitudinem suam, sed imprimit, ut habet, & qualem habet imaginem. quòd si dixerit quis, quoniàm ars divina similiter imprimit, vel dat rebus formas quales habet, & qualiter, dico quia hoc non est verum simpliciter, immò imprimit, & dat, ut vult, & quales vult. Secundùm quid tamen verum est, quòd imprimit quales habet, licet per similitudinem remotissimam, & incomparabiliter supereminentem H distantiam; ex eadem enim forma, seu sigillo imprimit uni materiæ unam formam, & alteri contrariam vel alterius generis, & hoc est propter altissimam amplitudinem suam, qua ei non solùm possibile, sed æquè facile est unam formam, aut quamcunque aliam dare cuicunque receptibili: quemadmodùm potentiæ, quæ est super utrunque oppositum, idest super facere, & non facere, liberum est utrumlibet quod est, utrumque oppositorum, cùm sit una, nec arctatur ad alterum, sed per electionem ad quod voluerit, se inclinat. Sic est de arte divina quantùm ad libertatem, & amplitudinem suam. Diligenter autem considera similitudinem, quam posui tibi de verbo: cùm enim verbum Dei, quod est ars ipsius, unum sit per omnem modum, & impartibile in ultimitate impartibilitatis, illo tamen, sive per illud, & ipse Deus seipsum dixit, & omnia, dictione spirituali perfecta ex omnibus modis. Quanta autem multitudine

Nota. Nota. Nota.

multitudine sermonum indigeamus propter multitudinem rerum nobis dicibilium, manifestum est tibi. quæ autem comparatio illius verbi primi ad sermones nostros, eadem est artis illius ad artes nostras. Vides autem de nostris sermonibus, quia nullo eorũ perfectè dicitur apud nos nisi unum, & hoc est propter angustias cogitationum nostrarum, quas sermones nostri sequuntur: & si aggregaverimus multitudinem sub nomine uno, dicemus per illud multitudinem illam, sed aggregatè solummodò, & non divisim; verbo autem primo etiam aggregatim, & sigillatim, & ex omnibus modis in ultimitate luciditatis, & expressionis, omnia dixit ab æterno primus locutor, sicut declaratũ est tibi in prima parte hujus magisterii: & si aliæ fuissent res futuræ, quàm fuerint, & aliorum generum, si possibile esset, eodem verbo per omnia æqualiter, atque similiter dictæ fuissent. Jam ergo declaratũ est per hoc, quoniàm sicut eodem verbo alia dicta fuissent, si alia facere voluisset; sic & eadem arte alia facta fuissent, nec verbo ullo modorum in aliquo immutato, & hoc est, quod declarandum erat tibi super quæstione præmissa. Si enim ars illa esset, sicut artes, quæ apud nos sunt, aut cogitatus creatoris, seu cogitatio, essent sicut nostræ, reverà non posset ex illa arte, vel cogitatione, aliorum generum opera fecisse, nec posset facere in futurum. Et exemplum evidens est in potentia libera super utrunque oppositorum, vel super multa genera operum, de qua nulli dubium est, quin eadem sit per omnem modum, quodcunque opus ex ea processerit. Sic se habet de arte, de verbo, atque cogitatione creatoris. Exemplum autem quantùm mihi videtur satis conveniens est in quantolibet magno exercitu clangor buccinæ, ex quo clangore, licet uno vel unico, tot, tam multiplices, & varii ordines procedunt ex clangore ipso in exercitu ipso. Ad ipsum enim unicum clangorem buccinæ alii ad machinas erigendas alii ad arma protectionis, alii ad arma impugnationis currunt, alii ad suffodiendos muros, alii ad implenda fossata, alii ad alia pugnandi officia, vel artificia festinant, vel se præparant: sic dato signo militibus à duce, simul diversitas in militibus, & aliis bellatoribus invenitur. Eodem modo creatore semel tantùm loquente, & velut unicum sermonis sui ineffabilem sonum spiritualem emittente, universitas operum naturalium in mundo procedit, ac si universitas creaturarum verbum ejus audiat. Si enim ex una voluntate, vel intentione regis, aut principis unius, qui intendit capere, vel expugnare castrum aliquod, vel urbem, tanta procedit multitudo operum, & instrumentorum in exercitu, vel obsidione illius, vel ex eo verbo, quo præcipit exercitui suo, ut expugnent castrum illud, quid mirum, si ex omnipotentis creatoris verbo, licet uno per omnem modum, procedit innumerabilis varietas operum in mundo,

Nota.

Nota

CAPUT XXII.

Vtrùm omnia per verbum simul creata sunt.

SI quis autem quærat, quomodò non cum ipsa prolatione hujusmodi verbi, omnia simul facta sunt, cùm ex verbo, & per verbũ, tanquàm causa efficiẽte & sufficiẽte omnia facta sint? Respõdeo, quia nõ omnia simul effici potuerunt, immò cùm reverà dicta fuerint, simul tamen omnia fieri non potuerunt. Tu enim & pater tuus, atque mater, simul fieri non potuistis, similiter neque pullus. & ovum, ex quo generandus erat ipse, eodem modo neque semen, & id, quod generandum erat ex semine, & in exemplis etiam, quæ præmisi, manifestum est. Etsi enim uno verbo imperetur expugnatio urbis, & propter hoc omnia, quæ ad ejusdem expugnationem faciunt, non tamen omnia illa simul fieri possunt. Scire etiam debes, quia creator benedictus non aliter dixit res fieri, quàm factæ sint, immò dixit unumquodque fieri suo tempore, ordine, & loco, sicut & tu non cogitas omnia scribi simul, quæ scribis, sed unumquodque suo ordine scribis, & etiã cogitas in universali scribere librum, non cogitas ipsum scribere totum simul, sed particulatim, & ordinatè, & de unoquoque per artificium sic se habet. quantò fortiùs igitur creator sapientissimus, nec dixit omnipotentissimo verbo, nec cogitavit ineffabili cogitatu suo, omnia fieri simul, sed magis ordine, quo congruebat eis esse, & fieri similiter & tempore.

Nota.

CAPUT XXIII.

Vtrùm creator meliores creare potuerit res, quàm creaverit.

QUæreret autem aliquis utrùm meliores potuit res facere, vel creare, quàm fecerit, vel creaverit? quòd si potuit, quæ igitur causa restrinxit largitatem bonitatis ejus, & arctavit ad hanc mensuram bonitatis, in qua res creatæ sunt? Si verò non potuit, hoc est longè majus inconveniens; hoc enim est ponere finitam tam ejus bonitatem, quàm potentiam: donum enim quod maximum ex largitate alicujus procedere potest, si finitum est, finitam esse videtur indicare largitatem, similiter & opus se habet ad potentiam. Hoc igitur est dicere, quia totam se effuderit divina largitas in dando, quæ dedit rebus creatis, cùm nihil majus, aut melius eis dare potuit. Debes igitur hoc scire, quia quasdam res, quantùm erat de amplitudine, ac copiositate potentiæ suæ majores, & meliores, quàm creavit, creare potuit, sed illæ non erant receptibiles majoris bonitatis, aut meliores creabiles. Sicut fortè lunam non potuit creare luminosam, quemadmodùm neque terra. Non enim terra esset, si luminosa esset, neque luna, luna esset, si luminosa creata esset, neque asinus esset, si Deus ipsum animal rationale effecisset, neque pulex pulex esset, si magnitudinem ceti, vel elephantis, creator eidem dedisset. Ampliùs. Ipsæ res invicem tales immutationes, & augmentationes, sustinere non possunt: si enim fecisset hominem ad magnitudinem solis, tota terra non suffecisset illi ad habitationem, neque omnes fruges, & fructus illius ad alimenta, neque omnes lanæ, & lina ad vestimenta ejusdem; & ita hoc facile est tibi videre in aliis animalibus, quia nullo modo se invicem pati possent. Si enim fecisset serpentes ad instar elephantorum, & cete, alia eos animalia non sustinerent. Similiter si muscas in magnitudine aquilarum, tota habitatio aeris quæ volucribus deputata est, muscis solis occupata esset, & repleta. Manifestum igitur est tibi ex his, quia creator sapientissimus, & optimus, sic temperavit omne, idest, mundum, seu universum, & sic moderatus est singulis generibus, & speciebus, ut quantitates, & parvitates earum, se invicem non solùm paterentur, sed adjuvarent, & salva esse possent, atque salvari insimul, idest, in ipso omni sive mundo. Quòd si dixerit quis quia non decuit infinitam potentiam creatoris, infinitamque bonitatem ipsius immensasque divitias bonitatis ejusdem, tam modica creasse omnia, quæ creavit, neque cœlos, neque mundum ipsum, quin potiùs decens fuit incomparabiliter majorem mundum, cœlosque similiter

Nota.

creasse, & pro magnitudine illa homines, & cætera animalia in mundo magnos creasse. Hîc ergo *Nota.* reminisci debes, quia corpora, & animalia, nec creari poterant infinita, neque esse; alibi enim didicisti omne corpus, & corporeum ex necessitate esse finitum. Quia igitur ex necessitate finita creari, & esse ea oportuit: ista quæstio eadem esset, si longè majora, quàm sint, creasset omnia creator; quantumcunque enim majora ea creasset, finita tamen essent, & propter hoc semper quæri posset, cur non majora ea creasset. Non fuit igitur ista mensura magnitudinis, & aliorum in rebus creatis ex defectu vel potentiæ, vel bonitatis, quæ esset apud creatorem, sed res ipsæ sicut paucis exemplis ostendi tibi, hanc mensuram potiùs requirebant, quamquàm veracissimè dici possit quia per electionem, & providentiam, sapientissimi datoris in his mensuris & dispositionibus, creatæ sunt res. Cœlum verò tantùm creatum est, & cœli alii, quantùm decuit, & requisivit utilitas creationis ipsius quæ reverà multiplex est, ut etiam sapientissimis inexplicabilis. De Sole verò illud ad præsens scito, quia fortè cœlo suo nec debuit, nec potuit esse, neque *Nota.* sol major, neque alius: quemadmodùm vides in corpore unius animalis, quia non potest absque perturbatione ipsius, vel fortè subversione cor majus esse, aut aliud: duo enim corda fortè esse non possunt in corpore unius animalis. Quòd si fortè duo possunt esse, sicut quidam opinantur de leporibus cujusdam regionis, tamen neque viginti, neque centum corda possunt esse in aliquo animali. Eodem modo se habet de hepate, & splene, & multis aliis membris. Hæc autem non propter hoc dico, ut quasi certum teneas, atque probatum, quòd Sol sit G in cœlo suo, vel in mundo superlunari, vel etiam in toto mundo, sicut cor ipsius, sed causâ exempli de mẽbris animalium locutus sum. Hæc autem forsitan in sequenti declarabitur tibi super hæc veritas, si Deus voluerit. Similiter autem loquor tibi hîc & de stellis fixis, & cœlo earum: forsitan enim, sicut corpus humanum ex necessitate naturę suę non uno solo esse contentum esse potuit, aut uno solo *Cœlum stellarum.* membro alio, sic cœlum stellarum non una sola stella, nec intelligas me hîc determinare tibi, quòd stellæ sint in eo, sicut ossa in corpore suo. Habet enim hoc quæstionem admodùm difficilem, sed ejus determinatio non hîc tibi expectanda est, vel quærenda. Forsitan autem alicui videri possit eadem quęstio hæc esse, ac si quis quæreret de cauda pavonis: propter quid tanto decore, ac varietate colorum ornata sit, & de toto corpore ejus, cur tanta venustate plumarum, atque speciositate vestitum sit: cygnus autem solo colore albo contentus fuerit, & H corvus solo nigro. Ubi evidens est etiam pauca intelligentibus, quia ista colorum varietas, ac spe- *Nota.* ciositas naturalis est pavoni cuidam, quod dicimus propter albos, cygno quoque, & corvo, unitas coloris est eis de natura sua. Quid ergo mirum si cœlo, quod opinione philosophorum est omnium corporum naturalium nobilissimum, est varietas stellarum, & multitudo de ipsa natura sua? Ad decorem & ornatum quæstionis porrò hæc ita dicta sint, ut excitetur intellectus tuus ad cogitandum aliquid de corporibus cœlestibus & de cœlis ipsis. Debes etiam scire cum præcedentibus, quòd sicut non fuit dictio creatoris, vel verbum, quo dixit semetipsum, & omnia, ut essent, vel fierent simul omnia: sic nec fuit voluntas ipsius, aut velle, ut essent, vel fierent simul omnia & licet mirabile videatur, potest velle aliquid, quod non vult. Verùm si vellet illud, nullo modorum esset immutata voluntas ipsius, & esset verum, quod illud voluerat ab æterno, & eodem E velle, quo vult aliquid, potest velle ejus contrarium, vel non velle id ipsum, absque ullo modorum mutationis, quæ fiat apud ipsum, vel voluntatem suam. De his autem expedivi me in parte hujus magisterii, quæ præcedit hanc, & declaravi tibi rationes ejus quod est scire, & ejus, quod est velle apud creatorem; & licet unum sint subjecto, & essentia, quia tamen differunt ratione, seu relatione, seu respectu, non de quocunque prædicatur alterum & alterum; sicut vides, quia scire, & sciri, rem unam solummodò dicunt, hoc est scientiam, sed diverso respectu, & propter hoc non de quocunque dicitur sciri, dicitur & scire, per modum eum se habent amari, & amare, & universaliter omnia, quæ apud nos dicunt apprehensiones, aut animarum passiones, aut actiones forinsecas, quæ sunt ex his sicut sunt dicere, & dici, & significare, & significari. De ipso verò errore ibidem patefactum est F tibi in capitulo de prædicamentis, & prædicationibus, quæ fiunt in rebus divinalibus, quia creare non dicit aliquid in creatore, sed ab ipso, neque illuminare dicit aliquid in sole, sed ab ipso, & propter hoc creare non est aliquid in ipso creatore, vel apud ipsum, sed magis ab ipso. Creatio enim non est nisi novitas existendi, vel essendi ex voluntate creatoris absque medio. Illud quippe solum & propriè creatur, quod est ab isto creatore absque medio, generante scilicet, aut efficiente, aut etiam instrumento. *Creatio quid.*

CAPUT XXIV.

Error Aristotelis, & aliorum philosophorum, qui sequuntur eum, de creatione intelligentiæ primæ, & corporum cœlestium, atque elementorum.

QUoniàm igitur jam patefactum est tibi sermone universali, qualiter exiverunt à creatore prima creata ipsius, si multa fuerunt, vel primum creatum, si unum solum fuit, & ostensum est tibi quoniàm per verbum suum, quod est dicere, quia dicendo dictione sua unica spirituali, & ex omnibus modis suis perfectissima, & dedi tibi exempla, & similitudines ad hæc. quia verò posuerunt Philosophi maximè peripatetici, idest, sequaces Aristotelis, & qui famosiores fuerunt de gente Arabum in disciplinis Aristotelis, primum creatum ex necessitate fuisse unicum, & dixerunt illud esse intelligentiam primam nobilissimam, & ex ea esse per modum, quem dicam, primum cœlum, & motum ejusdem, conveniens est, ut de his faciam hîc aliquam considerationem. Radix igitur opinionis eorum hæc fuit. Visum quippe est eis ex uno, secundùm quod unum, non posse esse ullo modorum, nisi unum. Multitudo enim in causato, vel in causatis, ut ipsi æstimaverunt, non haberet causam, si ex uno per modum, quo est unum, essent multa. & hoc est, quoniàm unitas non potest esse causa multitudinis propter contrarietatẽ quæ est inter ea, ex neutro enim contrariorum per se potest esse reliquum; unde igitur erit multitudo in causato, vel causatis, cùm causa sit unum, & causans per modum, quo est unum tantùm? per illum enim modum nec causa multi, nec causa multorum, aut multitudinis esse posse videtur eis: quare cùm creator sit unus, & unum per omnem modum, & non causaverit primum causatum suum nisi per se, non causavit illud, nisi per modum, quo est unum. Quare ex eo uno non nisi unum, & ex eo unico, non nisi unicum. Deinde processerunt ulteriùs, & putaverunt se declarare modum causationis istius, & dixerunt, quia creator creatum suum primum non causavit per medium forinsecum, & hos

hoc declaratum est tibi per me in præcedentibus, alioquin enim non esset primum creatum, cùm medium creationis illius necesse sit priùs esse creatum. Nullus autem modus videbatur eis conveniens causationi huic, nisi intelligendo, & volendo Cùm enim non uteretur creator, ut ita dicatur, nisi seipso in causando illud, nec aliud adhiberet extra se, adhuc non est visum eis. quòd alio modo se adhiberet creator in causando illud, quàm intelligendo se; cùm enim extra se nihil ageret, quia nec motum instrumenti, nec motum materiæ, totum in se agebat, quo causaretur illud. Intra se autem quid agere poterat, nisi intelligendo seipsum causaret illud? Quòd si dixerit quis, quia convenientiùs est, ut intelligendo illud, causaverit illud, quàm intelligendo seipsum? Respondebant quia non intelligebat illud, vel aliud extra se. nisi intelligendo se. tanquàm exemplar, & speculum lucidissimum, & expressissimum universorum, & singulorum & propter hoc in primis, & maximè se intelligit & intelligebat æternaliter, & per hoc omnia alia. Magis igitur conveniens fuit, ut intelligendo seipsum crearet illud, quàm intelligendo alia. Exivit ergo prima intelligentia à creatore per intellectum ipsius, quo scilicet intellexit seipsum, & quoniàm creator non potuit intelligere in se nisi se, & hoc unicè, hoc est absque ullo modorum diversitatis, non exivit ab eo sic, nisi unum creatorum omnium primum, ac nobilissimum. Hoc autem est, ut ipsi æstimaverunt, intelligentia prima.

Nota.

Deus exemplar universorum.

A

B

CAPUT XXV.

Quomodò à prima intelligentia secundùm philosophos multa exiverunt.

QUoniàm autem intelligentia prima in seipsa, & in suo intelligere, & in suis intellectis habuit multitudinem, & diversitatem multiplicem, & operari non potuit, nisi spiritualiter, & intelligibiliter, hoc est ad similitudinem creatoris, & hoc quantùm ei assimilari possibile fuit, necessariò quatuor ex ea per intelligere, & suum intellectum exiverunt. Intelligens enim primùm creatorem in magnificentiâ suâ, & gloriâ, velut tanto lumine irradiata atque repleta, emisit tanquàm splendorem quendam de seipsa secundam intelligentiam. Intelligens autem potentialitatem suam ejecit tanquàm umbram à se materiam primi cœli. Intelligens autem semetipsam in perfectione sua, emisit de se splendorem secundum, & exivit ab ea, tanquàm radius minoris, ac secundi luminis, forma primi cœli: & sic completum est primum cœlum per ejus intellectum, & per intelligere ipsius, & noluerunt quidem formam istam cœli intelligere formam corporalem ejusdem. Quartò verò intelligens hæc intelligentia suum esse spirituale, quo est intelligentia, emicuit de se tertium radium, id est, animam primi cœli quæ est virtus movens ipsum cœlum localiter tantùm, & hanc intellexerunt esse propriè formam, & perfectionem cœli. Posuerunt quippe cœlum animal esse compositum ex ipso corpore moto, tanquàm materia. & anima hujusmodi, sic movente, tanquàm forma, & per viam istam dixerunt intelligentias inferiores, materias cœlorum inferiorum, & formas eorum corporales & animas, exivisse ab intelligentiis superioribus, donec ventum est ad decimam intelligentiam, quam posuerunt solem esse intelligibilem animarum nostrarum, & ab ea incipere causationem rerum multarum, & multiplicabilium. & ex ea etiam esse animas nostras, & nihil nobilius posse esse ab eis, quàm sint animæ humanæ, tanquàm eo usque attenuato lumine, & debilitatâ virtute, per elongationem à primo, & universali fonte.

Nota.

Nota.

CAPUT XXVI.

Destructio præmissi erroris Aristotelis, & aliorum.

HIs igitur ita positis secundùm opinionem ipsorum, incipiam disputare, an ita se habeat veritas. Multùm enim videntur, qui sic ponunt, detrahere gloriæ & magnificentiæ creatoris, & ultra, quàm deceat, virtutis & potentiæ, attribuere substantiis antedictis In primis igitur errare videntur circa intelligentiam decimam. quam vocant intelligentiam agentem; aut enim possibile est ei uti suo intellectu, & suo intelligere, quemadmodùm superiores utuntur, aut non est ei possibile. Quòd si dixerint, quia non est ei possibile, non est igitur possibile intelligere se; quare nec intelligere aliud. Si enim propriæ essentiæ suæ veritatem quam præsentissimam habet, non potest per ipsam ejusdem præsentiam intelligere: quantò minùs ea, quæ extra ipsam sunt? frustrà igitur, & vanè nomen ei intelligentiæ tribuerunt. Quòd si potest per modum illum uti suo intellectu, & suo intelligere, debet igitur ex illa esse per modum illum alia intelligentia, & aliud cœlum, & per viam istam non erit finis cęlorum, & intelligentiarum. Ampliùs. Decima ista intelligentia intelligendo se solummodò, videlicet intelligendo potentialitatem suam, materias generabilium, & corruptibilium causat, intelligendo verò actualitatem suam hoc est, perfectionem potentialitati suæ contrariam, formas corporales eorundem; intelligendo verò se in spiritualitate sua qua est intelligentia talis, causat animas humanas, vel intelligendo aliud quodcunq; Intelligendo autem se sic, non est nisi unum, neque operatur, nisi inquantùm unũ, quare non erit ex ea, nisi unum per modum istum: omnes igitur animæ humanæ nõ erunt, nisi anima una secundùm essentiã & veritatem. Tu autem debes scire, quia in hunc etiam errorem deducti sunt, ut omnes animas humanas exutas à corporibus non differre ullo modorum, nisi differentiis corporum suorum, veritate autem & essentia unam esse omnes. Quem errorem hîc destruendum non suscepi destruetur autem irrefragabiliter tibi in tractatu de substantiis spoliatis spiritualibus. Ampliùs Intellectus, sive intelligere, quo creator intelligit se in se, & per se solum, non magis respicit unum creatum, quàm aliud, & generaliter quicquid est creator in se, hoc est sine comparatione ulla, & respectu ad aliud, vel alia, æqualiter est omnibus. Verbi gratiâ: quod est, vel quod est sapiens in seipso, hoc non magis est ad unum, quàm ad aliud. Non enim est magis sapiens unius, quàm alterius, nec magis videns, aut cognoscens unum, quàm aliud: quoniàm videns, aut cognoscens hoc est, in se, & à se Quod ergo est intelligens se, & per se, per hoc non magis pertinet ad unum, quàm ad aliud: quare non per hoc magis est ex eo unum, quàm aliud, quemadmodùm est Socrates per hoc, quòd est Socrates, æqualiter est ad omnia artificia Similiter ex hoc, quòd quis est architectus, vel ædificator, non magis exibit ex eo domus hæc quàm alia, nec ex eo, quòd artifex, magis ex eo exibit unum artificium, quàm aliud, ex eo tamen quòd ædificator, magis exibit ex eo ædes, vel ædificium, quàm aliud artificium. Quare manifestum est quia ex creatore, inquantùm est intelligens se non magis exibit prima intelligentia quàm aliud In hac enim consideratione, nec propinquitatem,

Error peripateticorum.

Nota.

C

D

neque ordinem, neque comparationem ullam habet ad creatorem potiùs, quàm aliqua ex rebus aliis; quare non est dignior, ut potiùs exeat ab illo, vel ut prior, quàm aliud ex causatis. Amplius. Creator per semetipsum intelligens omnia, æqualiter intelligit illa. Si enim magis intelligeret unum, quàm aliud, hoc esset ei vel à parte rerum, vel à se, à se quidem esse non potest, cùm omnia quæ habet à se, æqualiter habeat, & per modum unum absque ullo modorum diversitatis; quemadmodùm, quoniam à se sapiens est, & bonus, æqualiter sapiens est, & bonus; quare quoniàm à seipso solo habet, quod scit omnia æqualiter, ex necessitate scit omnia. A rebus autem non potest esse ista inæqualitas, per quam sciat magis unum, quàm aliud, cùm impossibile manifestum sit, res quicquam posse addere, vel minuere scientiæ ipsius. Æqualiter igitur per omnem modum, intelligendo seipsum, intellexit omnia; quare nec per hoc, quòd intellexit se, nec per hoc, quòd intelligat omnia, dignior fuit prima intelligentia, ut magis exiret ab illo, vel prior, quàm aliquid aliorum. Relinquitur ergo creatori omnipotenti libertas sua, & electio, qua ab eo exivit primum, vel unum, vel multa, quæ voluit, & prout voluit. Amplius. Si non esset operatus in creatione per electionem suam, & libertatem supereminentissimam, sed per ordinem, quem isti hic opinantur, esset operatus procul dubiò per modum naturæ. Hic autem modus, prout didicisti, modus est servientis, & non libertate ultima & modum operandi, & operationem suam eligentis. Amplius. Si in prima intelligentia destitisset, vel cessasset à suo illo intellectu, & intelligere, nihil aliorum esset creatum, hoc est, nec cœli, nec ea, quæ cœlorum sunt. Quæ igitur fuit sapientia creatoris in parte ista, ut in potestate unius substantiæ poneret totum esse, & totum non esse universi? Amplius. Aut potuit cessare ab hujusmodi intellectu, & intelligere prima intelligentia, aut non potuit. Si potuit, per voluntatem igitur, & electionem inclinavit se ad ista intellecta, & ad hujusmodi intellectum, & intelligere; quare & ad totum, quod ex illis effectivè subsecutum est. Per libertatem igitur suam, & electionem causavit omnia causata sua, quantò fortiùs ergo creatori conveniens est sic causare? Amplius. Ordine naturæ prior erat ei potentialitas sua, quàm actualitas sua, ipsa autem intellexit res ordinatè in ordine, quo erant; priùs ergo intellexit potentialitatem suam, quàm actum, seu perfectionem illi contrariam; idem autem est ordo causarum, & effectuū, quare fuit priùs materia cœli secundùm hoc, quàm forma ejusdem, & hoc est falsum, quoniàm nec priùs tempore; tunc enim esset materia actu spoliata à forma sua, nec priùs ordine naturæ, cùm actus causa sit, propter quam est potentialitas & materia propter formam sit, non est econversò. Corpus enim propter animam est, non anima propter corpus. Si verò non potuit cessare ab intellectu illo, & hujusmodi intelligere, sed fuit ei necessitas intelligendi illa, & eo modo, & ordine, aut ista necessitas fuit ei violentiæ urgentis desuper ipsam, fortioris, aut fuit ei de perfectione bonitatis suæ, quomodò creator dicitur ex necessitate benefacere, & non posse aliter, vel malefacere. Quòd si fuit ei necessitas illa violentiæ, tunc nihil ei attribuendum est de esse causatorum aliorum: magis enim passa est violentiam ab ipso cogente, hoc est, inferente illam, quàm egerit aliquid: gladius enim, qui violenter vibratur in aliquem, propriè nihil agit sed magis alienam patitur actionem. Si verò ex perfectione suæ bonitatis fuit ei sic intelligere, ut dixi, profectò intellexit ita, quia voluit causare causata prædicta, quæ sciebat esse debere per suum in-

Nota.

Natura ordine operatur.

Nota.

Nota.

E tellectum, vel suum intelligere, & ita reditur jam ad libertatem, quam dixi tibi, & electionem. Amplius. Secundùm hoc magis videtur voluntas ejusdem causa fuisse, quàm intellectus, vel intelligere ipsius. Cùm enim vellet esse causata sua, & sciret ea non aliter esse posse, nisi per suū intellectum, & suum intelligere, voluit propter hoc, ut illa essent, sic intelligere: quare voluntas fuit ibi, quasi primum movens, & primum agens. Qualiter igitur ponunt nudum, & solum intellectum, seu intelligere primæ intelligentiæ causam esse quatuor illorum, quæ dixi; & de voluntate ejusdem omninò tacent? Amplius. Utrùm istorum duorum concedent, vel eam voluisse esse causata ejus, quia sic intellexit, ut dictum est, vel eam sic intellexisse, quia voluit illa esse? si enim, quia voluit illa esse ideò sic intellexit, tunc indubitanter prima, & potissima causa essendi sequentia fuit voluntas ipsius. Si verò,
F quia intellexit illa per suum intelligere debere esse, ideò voluit sic intelligere, propter hoc scilicet, ut illa essent, quasi suum intelligere suaserit ei, ut vellet illa esse, eo quòd per ipsum cognoscebat bonum esse, quòd illa esse deberent, & hoc longè aliter invenitur alibi: licet enim visus ostendat à longè animali, in quo est, periculum viæ, aut securitatem, aut aliam commoditatem, non propter hoc tamen motus dicitur visualis, aut ex visu esse, immò magis voluntarius ex voluntate. Quia igitur intellectus erat apud eum, sicut visus interior, aut spiritualis, non ei attribuendum est aliquod ex causatis, quæ per voluntatem ab eodem facta sunt. Ut quid ergo nudo intellectui, & soli, ejusdem illa attribuunt, mentionem de voluntate ipsius nullam penitùs facientes? Amplius. In cœlo stellato quod secundùm
G quosdam primum est, & secundùm istos ad minùs secundum, invenitur tanta multitudo & stellarum, & naturalium ipsarum, & virtutum, & figurarum earundem, cui nec comparabilis est diversitas, aut multitudo cujuscunque cœlorum inferiorum. Cùm igitur intelligentiæ, quantò superiores sunt, tantò unitiores sint, & à multitudine elongatiores: necesse est secundùm positionem eorum, causata earum esse unitiora, & à multitudine remotiora; quare primum cœlum erit remotius à multitudine, quàm alij inferiores. Nos autem contrarium manifestum videmus. Amplius. Si intellectus, vel intelligere creatoris, quo intellexit seipsum, & sic intelligendo causavit primam intelligentiam, non exivisset in ipsam intelligentiam, hoc est, si eo, vel per ipsum non intellexisset primam intelligentiam, non causasset eam per illud; & ad hunc modum se habet de omni artifice per artem, sive per intellectum causantem. Si enim architectus non intelligeret, aut imaginaretur domum, quam ædificat, vel ædificare
H disponit, nullo modo per intellectum, vel imaginationem ædificaret illam: hoc enim est, quemadmodùm si scriptor intueatur aliud, quàm ipsam scripturam, quam scribit, aut pictor aliud, quàm picturam, quam figurat; neque enim scriptor, vel pictor, seipsum tantùm aspiciendo scribet, vel pinget aliquid foris artificiosè, sive decenter. Similiter neque cogitando seipsum solum, aut imaginando. Eodem modo se habet, si aliud aliquid, quàm se, vel picturam, vel scripturam, solummodò cogitet, aut imaginetur. Qualiter enim aliquis artifex aliud solummodò, quàm artificium suum cogitans, aut imaginans: nullo autem modo ipsum artificium operabitur illud? Hoc enim non posset esse nisi à casu, quoniàm, ut aliquis cogitans ædificare solummodò, illa hora scribat, vel pingat, non esset possibile, nisi à casu: omne autem, quod est ex casu, non est per artem, vel intellectum, sive imaginatio-

Voluntas creatoris.

Nota.

Cœlum stellatum.

Nota.

Architecti imaginatio.

nem. Aggregata igitur ex omnibus his ratiocinatione, manifestũ est, quoniam creator per intellectum in semetipsum solummodò reflexum, & in res nullo modo exeuntem, vel extensum, nihil creavit, vel aliter causavit, hoc est per intellectum, vel intelligere, quo se solum intellexit, nihil omninò creavit, vel aliter causavit: quare neque primam intelligentiam, aut aliquid aliorum. Necesse igitur fuit intellectum creatoris, exivisse, & extensum fuisse extra ipsum, hoc est, intellexisse eum omne id quod creavit; quare intellexit ex necessitate primam intelligentiam, si eam creavit per suum intellectum, & suum intelligere. Aut igitur intellexit illam, cùm ipsam causabat, aut illam potiùs, quàm aliquid aliorum: quòd si illam solã, apparet tibi imbecillitas hujusmodi hominum, & impossibilitas sermonis istius. Primùm, quoniàm limites ponunt intellectui creatoris, arctantes ipsum ad unum solum intelligendum, saltem unica hora. Deinde insinuant in sermone isto suo, creatoris intellectum adeò occupatum fuisse illâ horâ, ut alia tunc intelligere prohiberetur: proculdubiò non intelligentes amplitudinem, ac libertatem intellectus ac sapientiæ ipsius, esse in ultimitate amplitudinis, ac libertatis: sicut & omnia alia, quæ sunt ei per se, ac secundùm se; omnia enim hujusmodi sunt prima, & maxima, & insunt ei in primis, & maximè: hujusmodi autem amplitudinem, ac libertatem non est possibile restringi, aut prohiberi ullo modorum, alioquin non essent in ultimitate perfectionis consummatæ, cùm non essent in ultimitate elongationis à contrariis suis. Non enim est in ultimitate ista aliquid, ad quod vel potentiâ, vel actu accessus possit esse contrario suo. Addam autẽ istis declarationẽ demonstrativã, & dicam, quoniàm apud creatorem, qui est primus actus nominatione rectissima, non habet locum potentialitatis ullo modorum, hoc est dicere, quoniàm quicquid ejus est, totum est actus, sive actu, & in ultimitate actualitatis: si autem aliqua hora intellexisset intelligentiam primam solam, tunc actu illam solam intelligeret: aut ergo potentia intelligeret aliquid aliud, aut non: Si sic, habet igitur apud ipsum locum potentialitas, quare non est perfectus ex omnibus modis suis, cùm perfectibilis sit per acquisitionem intellectus ejus, vel eorum, quæ tunc non intelligebat, nisi potentia, reducibilis de hujusmodi potentia ad actum illius. Si verò non intelligebat potentia aliud neque actu illâ horâ, intellectus igitur ejus est omnium angustissimus, atque miserrimus, cùm omnis alius intellectus ad nihil unum arctatus sit, & plurima saltem potentia intelligat. Erit etiam creator benedictus ignorans omnium aliorum: nihil enim scit, nisi quod intelligit: nihil autem intelligit, vel intelligere potest secundùm errorem istum, nisi solam intelligentiam primam. Tu autem vides per temetipsum, quæ inconvenientia sequantur errorem istum. In primis enim sequitur ipsum creatorem esse insipientissimum: deinde ipsum ignorare cultores suos: omnia, quæ in mundo fiunt, & alia innumerabilia, in quibus non est necesse, ut occupem vel me, vel te. Ampliùs. Quæcunque sunt creatori ex semetipso, sunt ei & æqualia, & æqualiter: quare intelligere hoc, & intelligere illud, quibuscunque duobus demonstratis, sunt ei æqualia, & æqualiter: cùm intelligere vel hoc, vel illud non sit ei nisi à se: Non magis igitur intellexit primam intelligentiam, quàm aliquid aliorum quacunque hora, vel momento. Eodem modo, & eadem ratione neque melius intellexit, quoniàm nec à se ipso magis, aut melius intellexit eam aliquâ horâ, vel momento, quàm aliquid aliorum, & hoc est, quoniàm nec à seipso potuit ei esse propter illud, quod jam dixit, nec à parte intelligentiæ, cùm à parte rerum, sicut nosti, nihil habeat creatoris intellectus, aut ejus intelligere. Quia igitur per suum intellectum & suum intelligere præcisè & causavit, & causat omnia causata sua, ad omnia autem æqualiter se habet per omnem modum suus intellectus, & suum intelligere; æqualiter igitur, simpliciter, ac præcisè causat, & causavit omnia. Non igitur solam primã intelligentiam causavit, ut ipsi ponunt, & hoc utique verissimũ est. Verùm scito, quia iste intellectus est intellectus ab ipso genitus, sicut aliàs tibi declaratum est, & hujusmodi generationis revelatione, atque notitia sola gens Christianorum gloriatur: & vocat hunc intellectum genitum secundùm leges suas, & alias scripturas suas, sapientiam genitam, & artem, ac verbum Dei, & hæc est altissima profunditas, ad quam nec gens Hebræorum attigit, nisi fortè in paucis sanctis, ac sapientibus suis, videlicet Prophetis eorum, & si qui alij hoc à Prophetis acceperunt. Gens verò Arabum secundùm communitatem suam istum nondùm novit, immò juxta errorem, quo seducta est, hoc esse possibile contradicit. Avicembron autem Theologus nomine, & stylo, ut videtur, Arabs, istud evidenter apprehendit, cùm & de hoc in libro, quem vocat fontem sapientiæ, mentionem expressam faciat & librum singularem de verbo Dei agente omnia scribat. Ego autem propter hoc puto ipsum fuisse Christianum, cùm totum regnum Arabum Christianæ religioni subditum fuisse ante tempus non multum narrationibus historiarum manifestum sit. Nonnulli verò ex antiquis Philosophis, sicut Plato, & Mercurius, hæc vidisse videntur; præsertim autem Mercurius, qui de verbo perfecto librum integrum scripsit, quem & logon telion propter hoc nominavit. Debes autem scire, quòd intellectus, & intelligere, sicut docui te in tractatu de prædicationibus, quæ fiunt in rebus divinalibus, secundùm duos modos, & intentiones accipiuntur, & unus quidem modus est, quo intelligere nil addit supra esse, nisi secundùm respectum, aut relationem aliquam. Et secundùm hoc intelligere creatoris est esse ejus, & ejusdem intellectus non est nisi ipsius essentia, ita ut, cùm agitur de intellectu ipsius, hoc est cùm fit sermo de intellectu ipsius, aut de suo intelligere, fiat sermo de ipsius essentia, vel de suo esse. Secunda intentione, & modo, ejus intellectus est ejus sermo spiritualis, sive intelligibilis, & ejus intelligere, ejus loqui spiritualiter, sive intelligibiliter. Quemadmodùm autem sermo audibilis, sermo genitus est, aut prolatus; sic sermo spiritualis, aut intelligibilis intellectus est genitus, sive spiritualiter prolatus: & ad distinctiones istas coëgerunt sanctos viros, & sapientes, qui profundaverunt in rebus divinalibus, erronei, & contradictores veritatis, sicut & ad alias multas. Necesse enim erat, ut docerentur homines sermonibus, quibus doceri poterant, de rebus à vulgari intelligentia tam remotis. Tu ergo intellige magnificentiam verbi Dei, prout fuerit ejus dignatio. Verbum enim Dei, sicut aliàs te docui, nec minus est ullo modorum, inquantùm est verbum Dei, nec aliud quàm ipse, cujus verbum est quapropter ex necessitate Deus est, Deus inquam unus cum ipso, à quo est. Et ex hoc sequitur ex necessitate, ut sit sermo vivus in ultimitate vitæ & vivacitatis, & sit influens, ac redundans in ultimitate, influentiæ, ac redundantiæ & ut sit ars efficax, & operatrix omnium operum creatoris, & ut non sit ad modum artium nostrarum, atque sermonum spiritualium nostrorum, velut lucerna solummodò ostendens quid, & qualiter agendum sit, immò necesse est, ut sit

Nota. Nota. Nota. Sapientia genita. Avicembron qui fuerit. Verbum Dei.

virtus potentissima, omnia efficiens & non sit solummodo velut sigillum, aut signaculum, immò sigillatrix, & sigillans impressione suæ similitudinis, atque decorans omnia, & hoc sua electione liberrima, & sua voluntate imperiosissima. Quare non solùm est ars omnium notifica, sed etiam virtus omnifica: alterius modi enim sermo non potuit esse sermo primus, hoc est, primi locutoris. Necesse enim est sermonem primum æqualem esse per omnia suo locutori, seu generatori: sicut declaratum est tibi per meipsum in tractatu primo. Est igitur istud verbum Dei, sive sermo, velut splendor à genitore suo procedens, omnia pro captu, seu receptibilitate eorum illuminans, & pulchritudinis suæ similitudinibus omnia, prout decet, decorans: quemadmodùm & splendor Solis visibilis: & est quemadmodùm facies ultimæ pulchritudinis ejusdem genitoris sui, in universum, velut in speculum innumerabilium superficierum speciositatis suæ similitudines diffundens ita, ut pulchritudines creaturarum non sint, nisi resultationes quædam ipsius: propter quod faciem Dei ipsum crebrò prophetæ sancti, immò ipsemet in eis, & per eos loquens se nominat. Attende autem diligenter, quod dico tibi de speculis, ut consideres diligenter diversitatem, ac varietatem ipsorum, propter quam alia plus, alia minus similitudines hujusmodi pulchritudinis, & faciei recipiunt. Et hæc ipsa varietas atque diversitas, pulchritudo est maxima universi: quæcunque enim ex speciebus deesset, minor esset ex illo defectu pulchritudo totius. Saluti etiam, & conservationi universi nō parùm addit ista varietas sicut præostendi tibi. Jam igitur declaratum est tibi per hæc, quia omnium æqualiter causa est creator, & intellectus ab ipso genitus. Æqualiter inquam, quantùm ad se, res verò quædam aliis indigent mediis, quemadmodùm homo animâ, & corpore, similiter & quod fabricatur indiget materia fabricabili, instrumentis fabricabilibus, igneque & fabro; omnium autem illorum causator est Deus, & sine illis mediis posset facere id quod fabricatur, hominem tamen facere non posset sine anima, & corpore, quia nec homo esset, si illa non haberet, nec homo est aliud, quàm illa duo simul sumpta, vel alterum eorum in altero quadam comparatione, vel modo. Jam igitur intelligis ex his, quæ dixi, creatorem omnia quantùm ad ipsum æqualiter causare. Quædam autem per media, quæ tamē media & ipse causat, cùm vult, per media, & cùm vult, sine mediis, quemadmodùm primum hominem sine patre, & matre, eorumque commixtione causavit, cæteros autem per medios parentes, vel ambos, vel alterum eorum, nec propter hoc minus æqualiter causat, si per unum medium, aut plura media causat eos, quemadmodùm si quis per unum operarium, aut per multos domum ædificet, non magis causat eam, si per multos, aut econversò; eodem modo, si per nullum, aut per aliquid medium, non magis, aut minus, cùm per nullum medium, quàm cùm per aliquod. Quare simpliciter verum est, quòd creator æqualiter causat omnia, quantùm est de se, & etiam simpliciter, quia medium, vel media nihil addunt, vel minuunt causationi. Jam enim declaravi tibi in primo tractatu, quoniàm creator solus propriè, ac verè nomine causæ dignus est: alia verò, quæ velut media causationi ejusdem deserviunt, non sunt nisi nuncij, & deferentes, ultima recepta, tanquàm missa à creatore. Hujusmodi autem exemplum manifestum tibi est in aere, qui est medium illuminationum, quæ fiunt in terra, & aqua, & oculis animalium, aliisque illuminabilibus à Sole; de quo manifestum est, quia sicut deferens,

Verbum Dei

Pulchritudo creaturarum unde.

Nota.

Homo quid.

Deus causa prima.

E vel nuntius illuminationum hujusmodi est, & nemo dicit ipsum esse causam earum propriè ac verè, licet multum præstet adminiculum ad hæc ut perficiantur istæ illuminationes. Solem autem communiter nominant causam veram, ac propriam earundem. Eodem modo se habet de igne, & calefactionibus mediatis. Similiter de facie quacunque, & resultationibus ejusdem in speculis. Verùm si diligenter consideretur, quòd & ipse Sol, & ignis, & quicquid est eis in parte ista simile, nihil habent, quod non à creatore receperint; & quod vasa sunt influentiæ, seu redundantiæ primi fontis, & hoc tanquàm hoc pacto, atque conditione; ut primùm impleta quòd superabundat, in alia receptabilia refluant, ac redundent, quemadmodùm alvei fluviorum, aliæque profunditates, cùm impletæ fuerint inundationibus fontium, aut aliis, in alia loca receptabilia, quod superest, transmittunt: sic omnia ista, quæ causæ nominantur, inundatione primi, universalisque fontis impleta, quod superest, ad alia vel deferunt, vel transmittunt. Et hoc est quod dicit Avicembron in libro suo de fonte sapientiæ; hoc est, inquit, indicium largitatis datoris, & bonitatis & obedientiæ universorum ad ipsum;

F quòd unaquæque res compellitur dare seipsam, & intellexit in hoc dare similitudinem suam. & manifestum est hoc in influentiis naturalibus: adeò enim exclusit creator avaritiam à creaturis, quantùm est de lege naturæ, ut nulla earum possit sibi, vel appropriare, vel retinere aliquam ex bonitatibus suis naturalibus, ut non eam, prout possibile ei est, aliis communicet, & elargiatur. An putas Solem, vel minimum radiorum suorum posse retinere sibi? & si retineret illum, quid putas creatorem facturum? Meritò enim & illum, & alios omnes eidem auferret. Aggrega igitur exempla ista omnia, & similitudines, & apparebit tibi evidenter, quia creator causa est simpliciter, & æqualiter omnium, sicut est sciens, & intelligens æqualiter omnia. Ampliùs Si verum esset, quod ponunt, & sicut ponunt, creare, idest, de nihilo facere, non esset opus proprium, ac singulare creatoris, immò commune omnium intelligentiarum; quare ipse non

G esset propriè ac singulariter creator. De nihilo enim faceret unaquæque earum intelligentiam immediatè sequentem, & ipsam animam cœli sui, & insuper ipsum cœlum suum, cùm & materiam ejus, & formam de nihilo faceret. Ampliùs Cùm major sit potentialitas intelligentiæ novæ, quàm potentialitas primæ; apparet ex contrariis, quoniàm actualitas, & perfectio primæ major est longè, quàm actualitas & perfectio novæ: quod apparet ex propinquitate ad perfectissimum, idest creatorem, & ex nobilitate ipsius, quà longè nobilior est, quàm nova:

H quia igitur secundùm eos per potentialitatem suam, intelligendo scilicet eam, causat unaquæque earum materiam sui cœli; major debet ex necessitate esse materia cœli lunæ, quàm materia cœli primi, quapropter, & ipsum cœlum lunæ majus debet esse ex necessitate, quàm cœlum primum, quantitas enim ex materia est. Ampliùs. Secundùm hunc errorem, non erunt nisi decem substantiæ spirituales observatæ naturaliter: & ideò inanis erit credulitas de Angelis, & de omnibus militiis cœlestibus, quæ tamen est omni lege, & jam omni opinione penè omnium hominum firmata. Stabilietur autem tibi stabilitione demonstrativa multiplici, loco suo. Ampliùs. Minorem honorem ponunt creatori quàm cuivis ex regibus, vel principibus, cùm juxta eum non ponant multitudinē assistentium, & ministrantium eidem; propriè enim non assistunt ei, vel sunt coram eo, nisi qui eum (ut ita loquamur,) facie ad faciem,

Sol & ignis.

Conclusio supradictorum.

Nota.

Nota.

ad faciem intuentur, & hoc secundùm ipsos non est possibile, nisi decem intelligentiis, vel aliquibus earum; quare solitarium valde & absque honore regio illum ponunt; denarius enim non est multitudo magnificentia regia sola digna, neque sola apparere debet in regali palatio. Ampliùs Videmus Solem & magnitudine, & splendore, cæteris omnibus planetis, atque stellis majorem propter quod & cœlum ejus cæterorum planetarum cœlis videtur esse nobilius, cùm sit luce, seu splendore ornatius, & ejus splendore tota sublunaris regio illustretur, solusque sufficit diem efficere, noctemque fugare. Quia igitur idem est ordo causarum, qui est & causatorum, & proportionalia sunt semper causæ, & causata, necesse est intelligentiam cœli solaris nobiliorem esse, non solùm intelligentiis inferioribus, sed etiam intelligentiis superioribus id est, superiorum cœlorum, qui sunt cœli planetarum aliorum. Vides igitur manifestè, quia non est idem ordo in nobilitate cœlorum, qui est & intelligentiarum. Eodem modo & contra hanc ordinationem facit stella Jovis, quæ tantò major est stella saturni. similiter & stella Mercurii, quæ omnium planetarum minima est, cùm ejus cœlum non sit omnium cœlorum planetarum infimum, immò secundùm omnes aut tertium, aut quartum. Ampliùs. Si intelligendo, vel se, vel alia ita causaverunt cœlos suos intelligentiæ novem, causaverunt ex necessitate omnes perfectiones eorum, quare & planetas ipsos, qui quædam perfectiones eorum sunt, vel saltem partes perfectionum. Multo enim decori, & ornatui cœlorum suorum sunt planetæ naturaliter; quare aut perfectiones eorum sunt, aut partes perfectionum ipsorum, & propter hoc causata ipsarum intelligentiarum. Idem igitur debet esse ordo eorum in nobilitate, & aliis perfectionibus, qui est & ipsarum intelligentiarum; quare Saturnus secundùm hoc erit maximus, luminosissimus, ac potentissimus planetarum, & ita unusquisque aliorum habebit perfectiones istas juxta ordinem suum & juxta quãtitatem elongationis suæ, vel à Saturno, vel à cœlo ejus, & juxta comparationes intelligentiarum eos causantium. Tibi autem manifestum est, & omnibus videntibus, parúmque circa hæc exercitatis sensu ipso contrarium. Ampliùs. Si intelligentiæ causaverunt ipsos planetas, causaverunt eos utique per viam causationis, per quam & cœlos suos; quare intelligendo possibilitates suas causaverunt materias eorum, & intelligendo perfectiones suas, seu actualitates, causaverunt formas eorum. Dico igitur, quia ex necessitate secundùm hoc, planetæ non solùm æquales facti sunt cœlis suis, immò idem, cùm causæ per omnia eædem. Verbi gratiâ: Intellectus quo intelligentia cœli Saturni intellexit potentialitatẽ suã, causando materiã cęli sui, & materiã stellæ Saturni, aut est unus, & idẽ numero non repetitus, aut non: si est unus, & idem numero ergo & causatũ unũ & idem, non solùm æquale; quare materia stellæ Saturni, & materia cœli sui erit una, & eadem numero. Per eandem viam est ostendere, quòd & forma eorum eadem numero, quare cœlum ipsum Saturni cum ipsa stella ejusdem erit idem numero, non solùm æquale alterum alteri; si verò non est unus, & idem numero, sed fuit repetitus, tamen ex necessitate æqualis fuit intellectus, quo intellexit primo potentialitatem suam, cùm causaret materiam cœli sui, intellectui, quo intellexit, vel eadem hora, vel alia, potentialitatem eandem, cùm causaret materiam stellæ illius. Neque enim lassitudo, neque obscuratio aliqua, aut causa minorationis facta est circa eum, cùm hujusmodi mutationes ad intelligentias non attingant. Quia igitur ex æqualibus

Causæ, & causata proportionalia.

Planeta.

Nota.

A causis æqualiter per omnem modum se habentibus æqualia esse causata, necesse est, manifestum est ex necessitate ęquales esse materias illas per omnem modum, & eâdem viâ est ostendere æqualitatem formarum; necesse igitur erit cœlum Saturni æquale esse stellæ suæ, sive planetæ, & ad hunc modum de aliis cœlis scilicet, & planetis se habere necesse est, circa quod non oportet, vel me, vel alium disputare. Ampliùs Ubi erat illa innumerabilis multitudo intellectorum, quam intellexit intelligentia cœli stellati, dum causaret ejus formam? Manifestum enim est, quia in se ipsa non invenit tantam multitudinem, extra se igitur intellexit multitudinem quam intelligendo causavit tam multiformem varietatem in forma cœli illius; hoc autem non potuit esse, nisi vel ipsa multitudo, quę invenitur adhuc in forma cœli, vel alia post ipsam; alia verò quæ esset post illam, non potuit causa esse illius, cùm causa non possit esse posterior causato. si verò ipsa multitudo sic intellecta causa fuit multitudinis postmodùm actu existentis in forma cœli, hoc est, si intelligendo eam causavit eam, qualiter hoc denegabitur creatori, videlicet ut intelligendo per modum istum multitudinem universitatis, seu quamcunque ei placuerit, non causet eam? Quin etiam tantò ampliùs, ac fortiùs istud congruit creatori, quantò suus intellectus, & suum intelligere, super omnem comparationem, immò cogitatum supereminet intellectibus omnium aliorum. Manifestum igitur tibi esse debet ex his, quia ista, quæ posuerunt de generationibus intelligentiarum, atque cœlorum, magis dicta sunt subtiliter, & ingeniose, quàm verè.

Nota.

CAPUT XXVII.

C *De tribus causis, quæ videntur in errorem præmissum Aristotelem, & alios induxisse.*

CAusæ autem erroris istius videntur potissimùm fuisse tres. Harum prima fuit ignorantia eorum, qua non intellexerunt verbum creatoris, neque virtutem ipsius verbi. Est enim non solùm enunciativum, ut ita loquamur, sed etiam imperativum imperiositate forti in ultimitate fortitudinis propter quod ejus imperio obediunt non solùm ea quæ sunt, sed etiam ea, quæ non sunt, & non solùm in faciendo, & non faciẽdo, quæ mandaverit, aut prohibuerit, sed etiam in essendo, & non essendo, in fiendo, & non fiendo; propter quod quidam ex prophetis Hebræorum dicit. Qui vocat ea, quæ non sunt, tanquàm ea, quæ sunt. Hujusmodi autem D exemplum est, quia si fuerit dignatio creatoris ut dicat mortuo per verbum illud suum, vel præcipiat, surge: eadem facilitate per omnia obediet ei mortuus, & surget; sive resurget, qua obediret ei vivens, & sanus jacens, aut sedens, si eum surgere juberet. Cùm enim de se solo, & per se solum potestatem imperiosissimam habeat, & in mortem & in vitam, ex necessitate pari facilitate eidem obediunt. Attende etiam, quia nos ipsi non solùm verbis nostris annunciamus affirmantes, & negantes, sed etiam imperamus quicquid fieri volumus: sic & creator illo unico verbo suo, non solùm dixit omnia fieri, quæ fieri voluit, sed etiam fieri mandavit, sive præcepit, & hæc fuit una ex ignorantia eorum, quoniàm si fortè aliquid, vel noverunt, vel cogitaverunt, ignoraverunt, quod esset imperativum imperiositate, quam dixi, & hæc est virtus ejus omnipotentissima. Secunda causa fuit ignorantia libertatis ipsius creatoris, qua operatur absque eo, quod prohiberi possit ullo modorum ab eo, quod

Verbum Dei. Vide.

vult, aut cogi ad id, quod non vult; ipsi autem opinati dixi sunt sicut prædixi tibi, quòd operaretur per modum naturæ, & juxta ordinem ipsius, cùm ipse operetur per electionem, & voluntatem liberrimam. Quod ergo dicunt, quia ex uno secundùm quod est unum, & per id, quod est unum omni modo, &c. non pertinet ad creatorem in causationibus, & creationibus istis. Non enim operatur creator hæc causata, vel causat per id, quod unum, aut inquantùm unum, sed per voluntatem suam, & provt vult: sicut figulus non per unitatem suam format vasa fictilia, sed per voluntatem suam, & propter hoc facit ea provt vult, & qualia vult; sic & Deus per verbum suum quod non est verbum solummodò enuncians, sed imperans imperio fortissimo, & ejus imperium, atque voluntas, non est aliud ab ipso, & de isto verbo similitudines, & exempla dedi tibi F aliqua hîc. Verbum enim istud non est tantùm imago, seu expressio creatoris, immò est etiam expressio voluntatis creatoris lucidissima, ac perspicua, quibus datum est ipsum audire, & intueri. *Nota.* Tertia causa fuit opinio eorum erronea, qua putaverunt elongationem posse aliquid apud creatorem, & æstimaverunt creatorem longè esse à quibusdam, & propè quibusdam, & propter hoc ipsum non operari per se, aut minùs operari. Non intellexerunt igitur supereminentiam creatoris, & amplitudinem, ac fortitudinem virtutis ejus, qua attingit à summo universi usque deorsum, & à primo creatorum usque ad novissimum, omnia continens, tenens, & retinens, provt vult, & quamdiu vult, alioquin reciderent in non esse, unde educta sunt ab ipso, & per ipsum. Est igitur infra omnia, & sub omnibus ut fundamentum, & fulcimentum sustinens ea, & supportans, & est supra omnia non solùm ut Rex, & imperator omnium dominantissimus, immò & ut fons influentissimus, à quo incessanter descendunt rivi, seu fluenta bonitatum ipsius super creaturas ejusdem, hoc est super omnia sæcula, & sæculorum singula, & intra omnia, & in omnibus, omnia nutriens propagans, moderans, & regens, & propter hoc operatur omnia in omnibus, juxta quod exponam. Quemadmodùm enim prædixi tibi, quæcunque bona, quæcunque quolibet modo salubria à rebus exeunt, de præsentia ipsius hoc habent, quemadmodùm quòd ab anima exit vita, & hoc est quoniàm in ipsa anima præsentialiter est fons vitæ; sic se habet, & in unoquoque aliorum, sicut quòd à sole exit lux, de præsentia est universalis, ac redundantissimi fontis, & ad hunc modum se habet de omnibus aliis operationibus naturalibus seu potiùs effluentiis, propter quod sancti, & sapientes in lege Hebræorum, & in lege Christianorum, creatorem operari omnia in omnibus dixerunt, intendentes, & intelligentes omnia, quæ sunt naturæ, vel gratiæ.

CAPUT XXVIII.

De origine cœlorum.

Quòd autem verbum creatoris non tantùm sit ars, & sapientia ex ipso, æternaliter, & apud ipsum genita, atque verbum, quo non solùm dixit omnia, vel fieri, vel fienda esse, sed etiam imperavit, sive mandavit, propter quod & illud dixi imperium ipsius, ostendi tibi per similitudinem verborum nostrorum, quæ non solùm dictiones nostræ, sunt, id est, affirmationes, & negationes, sed etiam imperia, id est, præcepta, & prohibitiones, & hoc evidenter attestatur sanctus, & sapiens in sermone suo dicens: dixit Deus, fiat lux, & consequenter E multa similia, sicut illud, fiat firmamentum, quæ omnia sonant imperium. Verbum enim, fiat, imperium est, seu mandatum utcumque insinuans intelligentibus creatoris verbum esse etiam mandatum ejusdem, sive imperium, quo præcepit luci, ut fieret, & subjunxit. Et facta est lux, quasi diceret, obedivit lux, quæ non erat, omnipotenti mandato creatoris, & de non esse, tanquàm vocata ab eodem verbo venit ad esse, quemadmodùm, si vocetur mortuus ad vitam. Eodem ergo verbo, & illo unico, quo dixit omnia, vel facienda, vel fienda esse, mandavit, vel præcepit, ut fierent; in nobis autem non est possibile ita esse, propter imperfectionem verborum nostrorum; alio enim verbo, & alia locutione enunciamus, id est, vel affirmamus, vel negamus aliquid, alio præcipimus, seu mandamus. Cùm autem attenderis diversitatem multiplicem, quæ est in cœlis à parte motuum suorum polorum, & plagarum, & quia motus eorum est declinans, & obliquus à motu primi cœli, qui solus est rectus inter eos, & poli eorum diversi à polo ejus: poli enim ejus poli mundi sunt, propter quod ipsum philosophi apla non vocaverunt id est, sine errore, quoniàm motus ejus est semper unus, æqualis, non diversus, neque obliquatus super polos æquatoris diei, sive equinoctialis circuli: cùm inquam hæc omnia consideraveris, erunt tibi hæc omnia indicium, per quod apparebit tibi non esse de intelligentiis, & animabus cœlorum, atque cœlis ipsis, sicut ponunt, & hoc est, quoniàm & intelligentiæ, & animæ cœlorum, atque ipsi cœli similes essent ex necessitate per omnia, exceptis comparationibus quæ sunt secundùm prius, & posterius, & magis, & minus in virtute, atque nobilitate, & cæteris G hujusmodi, aliàs autem unde esset ista tanta diversitas similes enim causæ per modum, quo similes sunt, impossibile est, dissimiles habere effectus. Jam igitur declaratum est tibi, quia universitas exivit à creatore, per verbum, & imperium suum seu mandatum, hoc est, provt dixit dictione sua æternali, & verbo, & provt mandavit eodem verbo suo omnipotentissimo, atque imperiosissimo.

CAPUT XXIX.

De generatione cœlorum, & elementorum, utrùm simul, & subitò, an per successionem, & generationem in esse exiverunt.

H Jam verò restant adhuc aliæ quæstiones determinandæ, quarum prima est, utrùm omnia simul ab ipso exiverint, omnia inquam, quæ non per generationem, & corruptionem fiunt; quæ enim generantur per corruptionem aliorum, ex necessitate posteriora sunt illis, ex quibus per ipsorum corruptionem generantur, *Nota.* cùm impossibile sit aliquid generatum corrumpi, nisi postquàm generatum est, de his igitur manifestum est tibi, quo ordine à creatore exiverint, vel exeant. De substantiis autem nobilibus, abstractis, atque spoliatis à materia non est conveniens, ut considerationem hîc faciam, quoniàm nondùm stabilitus est earum exitus à creatore, nec declaratum earum esse, quorum utrunque fieri necesse est, antequàm convenienter inquiri possit, qualiter exiverunt à creatore; de cœlis igitur, & terra cæterisque elementis, de stellis, *Nota.* & luminaribus, & fortè de animalibus, atque vegetabilibus, si fortè fuerunt aliqua hujusmodi prima, quod dico propter eos, qui mundi antiquitatem, vel æternitatem posuerunt; hujusmodi enim homines ponere necesse habent absque principio semper fuisse generationem animalium, & vegetabilium, &

& generaliter generationem, & corruptionem æter- A
nā. Primùm igitur investigandum est de cœlis, at-
que elemētis, utrùm simul exiverint, & utrùm subi-
tò, an per generationem continuam. Et inter hæc si
quid horum primum exivit, vel si qua exiverint pri-
ma. Ubi etiam conabor stabilire, quod dixit san-
ctus, & sapiens Hebræorum propheta in sermone
suo primo, cui etiam gens Christianorum consen-
tit, dixit enim: In principio creavit Deus cœlum,
& terram. Ubi præmittam hanc radicem: ordo na-
turæ ordo est creationis, cujus hæc est intentio, ut
quæ priora sunt naturâ, intelligantur esse priora
creatione, sive priùs creata. Quoniàm igitur extre-
ma in omni contrarietate priora sunt aliis, cœlum
autem ultimum, & terra extrema sunt inter corpo-
ra, atque contraria, sicut loco suo declarabo, ex
necessitate ergo primò creata sunt. Idem autem est B
dicere primò creata, & in principio creata. Mani-
Nota. festum igitur est, quia in principio creavit Deus cœ-
lum & terram; hoc enim est ante corporalia. Appa-
ret igitur tibi jam ex his, quia quædam narrationes
propheticæ etiam conclusiones philosophicæ sunt,
hoc est in philosophia declaratæ, ac demonstratæ,
sicut est hæc: dixit & facta sunt, mandavit, & crea-
ta sunt, similiter & hæc: dixit Deus, fiat lux: & fa-
cta est lux: & similes narrationes, quæ ibi sequuntur.
Nota. Hæc autem narratio qua dicitur: In principio crea-
vit Deus cœlum, & terram, ex multis conclusioni-
bus aggregata est, quarum prima est, Deum esse; &
hujusmodi declaratio pertinet ad primā primæ phi-
losophiæ partem. Alia conclusio est, cœlum & ter-
ram creatā esse, & de potentialitate essendi educta
esse in actum essendi, & generaliter omne materia-
tum, atque formatum, & hanc declarat scientia na-
turalis. Tertia est hæc, scilicet cœlum & terram in-
ter corporalia primò creata esse, & hujusmodi de-
monstratio fundata est super radicem, quam præmi- C
si tibi, quę est hæc, quia idem est ordo creationis,
seu generationis quorumcunque, qui est esse, sive
essentiæ ipsorum, & declaratio radicis istius est per
hanc aliam radicem, quia finium, & viarum ducen-
tium ad illos, idem est ordo in prioritate, & poste-
rioritate. Esse autem, vel essentia, sic se habet ad
creationem, seu generationem, sicut finis ad viam
suam. Declaratur etiam idem ordo, id est, primitas
creationis cœli, & terræ, per hoc, quia idem est or-
do actuum, & potentiarum, sive actualitatum, &
potentialitatum; qui autem est ordo potentialita-
tum, idem est ordo exituum de illis, & qui exituum,
idem est & actuum, sive effectuum. Quia igitur
creatio, & generatio, exitus sunt de potentia in
actum, & potentialitate in effectum essendi, mani-
festum est, quòd quorum primi sunt actus, seu actua-
litates, eorum exitus de potentialitate primi sunt. D
Cùm igitur cœlum, & terra, ex necessitate prima
sint ut potè extrema inter corporalia, erunt ex neces-
sitate eorum exitus de potentialitate essendi in actū,
vel effectum, primi. Exitus verò isti non sunt nisi
generationes, aut creationes eorum. Quare mani-
Nota. festè declaratum est tibi per hæc consequenter ipsa
esse prima creata, & hoc est dicere: In principio.
Quarta verò conclusio est cœlum & terram à nullo
alio creata esse, quàm ab ipso Deo, seu creatore. Et
super hæc jam posui tibi in eis, quę præcesserunt,
probationes, per quas destruitur sermo eorum, qui
posuerunt cœlos creatos esse ab intelligentiis. Quia
verò esse non potest dari nisi à creatore, manifestum
est, nec intelligentiam, nec aliam ullam substantiam
dedisse esse cœlis, vel aliis quibuscunque existenti-
bus.

CAPUT XXX.

*Quòd solus creator dat esse rebus creatis, ex quo con-
firmatur quarta conclusio.*

Licet autem hoc declaratum sit tibi in prima par-
te hujus magisterii, faciam tamen tibi hîc reme-
morationem declarationis istius. Dico igitur, si non
esset lux, nisi lux solaris, non esset lucere, vel reluce-
re in alio nisi ab illa, vel per illam. Sic cùm non sit
esse essentiale, aut primitivū, nisi creator, non erit
receptum, vel datum, nisi ab illo, & per illum, & at-
tende diligenter cōparationem istam: quoniàm esse
est primum, & maximum idest amplissimū omnium
eorum, quæ procedunt à creatore, & quod recipit
unumquodque ab ipso. Impossibile enim est mani-
festum, aliquid recipi, vel fluere, super rem quācun-
que, ante esse. Non enim receptibile est alicujus in-
fluētiæ, nisi quod jam recepit, & habet esse. Est igitur Nota.
esse sicut lumē sparsū à luce creatoris super amplitu-
dinē & latitudinē universi, & sicut influētia implens
profunditatem, & receptibilitatem, sive capacitatem
ejusdem. Sic igitur imaginare creatorem universi, Nota.
sicut lumen radiantissimum, & similiter imaginare
esse universi, sicut circumfulgentiam ipsius, & radio-
sitatem, & luminositatem quandam ipsius expansam
in omnibus, & per omnia: sicut igitur ea quæ luce-
rent, si sola lux solis esset, suum lucere non deberent
nisi illi; sic quæcunque sunt, non debent suum esse,
nisi creatori, & hoc incomparabiliter ampliùs, quàm
lucentia debere posset suum lucere luci solari. Causa
autem una est in hoc, quoniā lux solaris elongationē
habet ex necessitate, & propinquitatē ad illuminabi-
lia sua corporalē, seu localē. Creator verò unicuiq;
creatorū proximus est, ac præsentissimus, immò etiā
intimus, & hoc apparere tibi potest per abstractionē
sive spoliationem conditionū omniū atq; formarum
accidentaliū, & substantialiū. Cùm enim ab uno-
quoq; creatorū omnia hæc abstraxeris, ultimū om-
niū invenietur esse, vel entitas, & propter hoc dator
ipsius: verbi gratiâ, cùm Socratē spoliaveris formâ
suâ singulari, qua est Socrates, & à specifica, qua est
homo, & à generalib' quibus est animal, corpus sub-
stantia, adhuc remanebit ens, quapropter remanebit
et esse suū, & entitas, quasi intimū indumentū ipsius,
& velut interula, qua primò induit ipsū creator, &
cùm ipsū esse, & entitatē ei detraxeris, erunt ei de-
tractæ omnes causæ essendi, & adminicula excep-
to solo creatore. Quare manifestū est quòd omnium
adminiculorū, & adjumentorū essēdi; primum est
creator & intimū. Hæc autem omnia idcircò scrip-
si tibi hîc, ut erigāt te quoquomodò ad imaginandū
sublimitatē creatoris, cujus cōpleta cognitio beati-
tudo est, & gloria virtutis intellectivæ nostræ. Jam
igitur ad hoc deduxi te per vias probationum, & de-
clarationū, ut certū sit tibi inter corpora & corpo-
ralia, primò creata esse cœlum, & terram. Et quia
narratio prophetica, qua dixit sanctus, & sapiens in
sermone suo: In principio creavit Deus cœlum, &
terram: conclusio est aggregata ex tribus conclusio-
nibus, vel quatuor, in scientiis divinalibus, & na-
turalibus declaratis, ac demonstratis, & feci tibi re-
memorationem quorundam ex declarationibus hu-
jusmodi, qualem opus fuit, & decuit hîc fieri.

CAPUT XXXI.

Utrùm primum cœlum creatum sit empyreum, an aliud.

Restant adhuc quæstiones, de cœlo in principio
creato, quid, vel quod illud sit, videlicet, an

totum, quod est à Luna supra, id est inter intimam cœli lunaris superficiem, & extremam, sive extimam superficiem cœli, quod Græci aplanon nominant, an sit aliud cœlum supereminens huic toti, de quo soli sapientes Christianorum loquuntur, & Græco nomine vocant illum empyreum, hoc est, valdè igneum, non à vehementia ardoris, ut ipsimet dicunt, sed à supereminentia splendoris. Stabilire autem esse istius cœli non est locus hic, quin potiùs in sequentibus, ubi numerabo tibi partes, & declarabo, universi corporei, seu corporalis. Hoc igitur supposito interim, videlicet, quòd sit cælum præter cœlos nominatos à philosophis, longè supereminens illis, non tam altitudine locali, quàm etiam nobilitate, relinquitur perscrutandum, utrùm subitò, an per partes cœlum illud, & terra creata sint, & utrùm aliqua alia sint simul creata cum eis, hoc est, eodem die, vel hora, vel puncto temporis, & quæ, & quot sint illa, quæ simul cum ipsis creata sint Dico igitur, si non essent inter cœlum, & terram creata aliqua corpora, vel aliquod unum, cùm solum corpus locum implere possibile sit, ex necessitate inter cœlum, & terram esset vacuum Jam autem didicisti alibi, & etiam in præcedentibus, & etiam declaratum est tibi per me, vacuum esse non posse, & facile est tibi ex illis, quæ præmisi tibi in hoc tractatu circa vacuum, ostendere, quia si vacuum esset inter prædictum cœlum, & terram, illâ horâ ex necessitate cęlum terræ contiguum esset ex omni parte, cùm vacuum distantiam facere non possit, sicut jam didicisti. Sequeretur etiam ex hoc, quòd intima superficies cœli, quæ est concavitas ejus esset, æqualis extimæ, seu extremæ superficiei terræ, quæ est per modum quendam convexitas ipsius. Ampliùs. Elongatio, quæ modò est inter cœlum & terram, esset facta aut per motum localem cœli, aut per inspissationem, aut densationem ejus. Utrunque autem est impossibile manifestè; si enim fuisset cœlum sic motum localiter in omnem partem motu sursum, videlicet ut superius hemisphærium motum fuisset in suum sursum, & inferius similiter in suum sursum, quod est inferius ad nos secundùm situm, facta esset ex necessitate scissura inter duo illa hemisphæria, & abruptum esset alterum ab altero Eodem autem modo necesse esset de aliis partibus, quare totum cœlum scissum esset in duas partes, & totaliter laceratum. Quòd si superius hemisphærium motum fuisset in sursum, & per hanc viam elongatum à terra, inferius autem hemisphærium quasi tractum ab ipso, ex necessitate appropinquasset terræ, & fuisset motum motu in deorsum, videlicet ad terram, & ita duæ partes cœli fuissent motæ contrariis motibus: hoc autem impossibile est, cùm natura una sit duorum hemisphæriorum: motus enim contrarii manifestè sunt motus à terra, & motus ad terram. Necesse igitur erit secundùm hanc positionem per inspissitatem corporeitatis cœli factam fuisse istam elongationem. Quare substantia cœli erit rarefactibilis, & densabilis. Non est autem opus, ut contra quamlibet opinionem disputetur, præsertim cùm adeò manifestæ falsitatis sit, ut inconvenientia, quæ ex ea sequuntur, quilibet etiam parvi intellectus facilè videat. Inutiliter quippe data fuisset cœlo ab initio subtilitas, & raritas substantiæ, sive corporeitatis suæ, si tam citò oportebat ipsum mutari in contrariam dispositionem. Sequitur etiam ex hoc, ipsum creatorem ignorasse mensuram operis sui, vel de industria errasse; si enim præscivit magnitudinem, in qua debebat esse, & remanere cœlum, cur ab initio illam eidem non

Nota.

E dedit? Nullus enim artificum apud nos adeò imperitus est, adeòve parùm solicitus operis sui, ut scienter in eo faciat aliquid, quod statim oporteat eum destruere, vel corruere; si verò non præscivit mensuram operis sui, necessariò fuit vel erroneus, vel ignorans in eodem: hic autem tantus defectus nec in mediocriter peritis apud nos artificibus invenitur. Sermo igitur iste manifestè erroneus est. Patefactum igitur est tibi, qua de causa inter cœlum primò creatum, & terram, necessariò fuit creatum cum illis vel unum, vel plura. Qui autem dicunt ultra cœlum, quod nominant aplanon, nihil esse corporeum, vel corporale. & ponunt illud cœlum primum, qui & novem cœlos, hoc est totum, quod est inter cœlum lunare, & aplanon, vocant quandóque cœlum, & Aristoteles interdùm dicit totum illud esse unum continuum, isti ergo ponunt inter illud cœlum, & terram,
F quatuor elementa modò esse, & quidam ex eis materiam quatuor elementorum creatam fuisse ab initio, velut massam quandam confusam: revolutione autem cœli calefactam, & exsiccatam & subtiliatatam superiorem partem ipsius, & sic generatum ignem elementum, & esse contiguum cœlo lunari: secundam verò ejusdem materiæ partem dicunt eodem motu cœli subtiliatatam quidem, & calefactam eodem motu cœlesti, non autem exsiccatam, & ideò remansisse humidam, & sic ex illa generatum esse aera: tertiam verò propter majorem elongationem à motu, minus quidem subtiliatatam, & omninò non calefactam, & propter hoc generatam esse ex ea aquam elementum, terram autem vel creatam esse ab initio in ea grossitie substantiæ, in qua est, quod
G insinuat narratio illa prophetica, quam præmisi tibi, vel resedisse in fundo mundi istius sublunaris, tanquàm fœcem omnium elementorum, & sic generatam esse per separationem partium subtiliorum, atque nobiliorum à communi massa. Isti igitur, si volunt intelligere sermonem propheticum antedictum, necesse habent ponere, quòd in principio creavit Deus cœlum, & terram, id est, massam illam, materiam quatuor elementorum & omnium aliorum generabilium, in mundo isto naturæ, præsertim cùm ipsi ponant generationes omnes, quæ hîc fiunt, fieri per motum cœlorum, quemadmodùm formationem vasorum fictilium per revolutionem rotæ figuli. Cùm igitur Deum ponant omnium formabilium istorum factorem, & velut figulum, rotam verò cœli ponant esse instrumentum, per quod omnia ista format, aut generat, necesse habent intelligere, ut dixi, quod dicitur: In principio creavit Deus cœlum, & terram, tanquàm universorum figulus rotam & li-
H mum. Manifestum enim est, de figulo, quia in primis habet providere sibi de rota, & limo, antequàm procedere possit ad formationem cujuscunque vasorum, quæ per rotam de limo formaturus est. Est igitur rota cęli sub pedibus creatoris hoc est, sub beneplacito ejus, ut volvat eam, prout requirit formatio vasorum, quemadmodùm rota figuli sub pedibus ejusdem, & materia illa, atque ipsa eleméta ex illa generata in voluntate ejus, quemadmodùm lutum obedientissimum in manibus figuli, & huic sermoni concordare videntur aliqui sermones prophetarum. Verùm difficile est eis, sermones prophetarum, qui sequùtur, isti intellectui suo convenienter aptare, pro eo, quòd omnia elementa sub cœlo esse ponunt, & per cœlum, ut prædixi generata fuisse, & ita nihil aquæ esse ultra lunam, quoniàm nec ultra aera. Sermo verò propheticus videtur ponere totum cœlum antedictum, id est, novem cœlos creatos

Nota.

creatos fuisse in medio aquarum, & medietatem *Nota.* aquarum super cœlos esse, ac remansisse. Cœlum verò quasi natare sub aquis illis & super aquas inferiores. Causa autem, quæ eos ad hoc induxit, una videtur esse contrarietas, quam opinati sunt esse inter cœlum istud, & terram. Terra enim omnium corporũ, immobilissima est secundùm totum, partes etiam ejus multæ secundùm totum moventur, sicut una gleba, vel unus mons, quemadmodùm apparet in terræ motu. Cœlum verò nobilissimum omnium corporum, quæ nota sunt nobis. Quare sicut illa infima, ita illud supremum. Alia autem causa, quoniàm quies, & motus contraria sunt, locus verò medius in sphæra mundi, qui & infimus est locus est quietis proprius, & propter hanc causam datus est terræ naturaliter sicut & quies data est ei solùm secundùm totum Quare motus locus proprius erit extremus, sive supremus. Hoc igitur cœlum, quod est nobilissimum omnium, supremum naturaliter obtinet locum. Modis enim omnibus eis visum est, ut sicut infima mundi pars, id est, terra, secundùm totum perpetuò tota quiescit, ita ultima pars mundi, sive extrema, tota perpetuò moveatur. In sequentibus autem satisfaciam tibi de hoc, & declarabo cœlum aliud esse, quod est omnium cœlorum ultimum, ac supremum, cui nec est motus, nec inquietudo aliqua, immò est *Nota.* perpetua stabilitate quietũ, atque firmatum. Quòd si qui sic ponunt, cœlos non alia de causa moveri nisi propter generationem, seu formationem generabilium, sicut dicunt de rota figuli, non erit naturæ motus hujusmodi, sed obedientiæ Dei altissimi, cessaturus ex necessitate, cùm cessabunt generatio, & corruptio, quas esse cessaturas suo loco patefaciam tibi per vias probationum, si Deus voluerit, & etiam ipsos motus cœlorum cessaturos.

CAPUT XXXII.

Stabilitio decimi cœli, quod empyreum vocatur, & stabilitatis, atque quietis ipsius.

Nota. ET quoniàm prophetæ tantò credidit primùm gens Hebræorum inducta signis & mirabilibus, in quibus missus est, ut ei crederetur ab ipsis, & per quæ etiam humiliato rege Ægyptiorum, & flagellata Ægypto flagellis, quibus nec dii Ægyptiorum resistere potuerunt, populum Hebræorum à servitute Ægyptia liberaret, gens etiam Christianorum non minus eidem prophetæ credit, qui etiam magnificentiùs, atque sublimiùs de eo sentit, & sermones ejus, sicut & verè sunt, sermones reputat Dei, & nefas esse contradicere eis. prosequar tibi narrationes ejusdem prophetæ, & declarabo veritatem, in quam lex utraque consentit. Dico igitur. quòd cœlum ultimum, ut prædixi, est ultra novem notos, ac nominatos cœlos, supereminens eis distantia multa, & est istud cœlum habitatio substantiarum, quæ vocantur angeli sancti, & terra non est ejus contrarium secundùm totum, sed secundùm medium sui, quod nominant infernum. Quemadmodùm enim infernus locus est puræ, & maximę, & solius miseriæ; sic cœlum illud locus est puræ, ac maximæ, soliusque fœlicitatis. Manifestum est autem tibi per se, quia indigentia est pars miseriæ, *Nota.* quare manifestum est in loco illo, nihil esse indigentiæ, sicut nihil miseriæ. Motus autem omnis propter indigentiam est, & si fuerit localis, erit propter indigentiam loci aut situs, qui per motum quæritur, quare apud cœlum illud omninò impossibile est esse motum Quòd si dixerit quis, quoniàm

A habitatores cœli illius seorsùm sunt ab omni indigentia, non autem ipsum cœlum, & propter hoc movetur, quia ipsum indiget renovatione situum in partibus suis, non in se toto, vel quia motus ipse perfectio ejus est, dico quòd ipse erroneus est, primùm, quia motu isto & si acquiruntur novi situs partibus cœli continuè, sic etiam auferuntur, & continuè, per eundem motum eisdem; pars enim quæ motu venit ad hunc situm, videlicet, ut superemineret verticibus nostris, eodem motu rapitur, & depellitur ab eodem situ, & ad hunc modum se habet de singulis partibus illius cœli. quare quicquid acquiritur de situ partibus cœli per motum illum circularem, totum aufertur eidem per ipsum. Quicquid igitur confert eis in parte ista, aufert eisdem. Idem est igitur, ac si nihil per se hujusmodi motu eis acquireretur. Quare omninò est eis superfluus & inutilis hujusmodi motus. Ampliùs Si virtus illa, sive anima, sive sit aliud, propter hoc B quærit, vel amat motum ejusdem, ut partes ejus situs illos acquirant; ergo propter contrarium debet & quærere & efficere motum contrarium Quia igitur per hujusmodi motum amittunt sic acquisitos situs, debet virtus illa prohibere motum auferentem eosdem situs; quare non magis movebit virtus illa cœlum, quàm quietabit. Ampliùs. Aut appetit cœlum cunctos situs illos propter se, aut propter aliud; *Nota.* si propter se, quiescet igitur illis acquisitis, quoniàm completum erit desiderium ejus in parte ista; quare sicut semper movetur, ita semper quiescet ex necessitate cùm semper obtineat situs quos per motum acquirit; hoc autem est dicere, quia in omni hora, & omni puncto, obtinet situs in partibus suis, ad quos per motum venit quòd si dixerit, quia propter aliud quærit situs hujusmodi partibus suis cœlum, quàm propter se, dico, quoniàm aut acquisitis illis acquirit illud, aut non si sic, cessat igitur motus acquisitis sitibus illis; omnis enim motus cessat acquisito fine C qui per ipsum intendebatur, si autem non acquirit illud, vel obtinet, acquisitis sitibus hujusmodi, frustra igitur intendit situs illos propter illud. Insuper *Nota.* & erronea est ejus intentio, quæ intendit per situs hujusmodi acquirere, quod non obtinet eis obtentis Si verò dixerit, quia motus est perfectio, quam intendit ipsum cœlum, sequitur hunc sermonem, quòd omnium perfectibilium ipsum vilius sit, & hoc multis viis. Primùm quoniã perfectibilibus inferioribus idest quæ sunt in mundo naturæ, motus via est ad perfectionem Nulli autẽ est perfectio vilior, quàm via sine fine, inquantùm via est Quare perfectio cœli secundùm hoc erit vilior omni perfectione cujuscunq; alterius perfectibilis. Secũdò, quia cùm interrogati fuerint, propter quid moveatur cœlum, non habent quid respondeant; aut enim D movetur propter motum & ita movetur, ut moveatur, & ita erit motus causa sui ipsius, quod est manifestũ impossibile, aut respondebunt, quia movetur propter aliud, & tunc non est motus perfectio illa, quã quærit, sed illud aliud. quod per motum quærit, & propter quod movetur. Non potest igitur responderi ad hanc quæstionem propter quid moveatur cœlum. Ampliùs. Aut movetur propter aliquid, aut nõ; quòd si movetur propter aliquid; ergo propter motum, vel propter aliud Jam autẽ destruxi tibi & ostẽdi, quia nec propter motũ, vel propter aliud; relinquitur igitur, ipsũ moveri propter nihil idest nullo fine: quare nullo fructu. vel utilitate; frustrà igitur, & vanè movetur. Ampliùs Si motus est totus finis, quẽ intendit, aut intendit hujusmodi finem per viam aliquã, aut non. Si intendit eum per viam *Vide.* aliquã: via autẽ per quam venitur ad quemcunque finem, non est nisi motus, aut mutatio aliqua; quare

E per motum intendit motum, & per motum non potest intendere eundem motum: tunc enim idem esset finis sibi ipsi, & via ad seipsum, quare prius, & posterius, majusque, & minus seipso, cùm omnis finis & major, & melior, & prior sit viâ suâ, hoc est, quæ ducit ad illum. Si verò intendit motum istum propter alium, erit eadem quæstio de illo alio, & ibit res in infinitum. Ampliùs. Si motus iste est finis, vel perfectio, quam intendit cœlum ultimum; ergo eo acquisito debet quiescere. Quia igitur semper habet hunc finem, semper debet quiescere. Ampliùs. Motus est dispositio non permanens in partibus suis, immò est jugiter fluens, & nihil ejus totum simul est, nec possibile est aliquid illius stare, vel retineri. Quare si motus est perfectio cœli illius, vel finis, perfectionem intendit, & quærit, quam retinere non potest & quæ ex necessitate tota illabitur, ita ut nihil ejus retineri possibile sit. Quis autem error intolerabilior inveniri potest, quàm perfectionem quærere, quæ semper sit in defectu, F & finem, in quo quiescere impossibile est? Ampliùs. Aut cœlum istud intendit omnes revolutiones suas, quæ futuræ sunt ei, aut intendit unam earum, aut quasdam: si omnes, impossibile igitur est desiderium ejus adimpleri, cùm impossibile sit omnes revolutiones consummari; secundùm enim positionem eorum nec numerus est, nec finis revolutionum cœlestium, quare nec consummatio. Ampliùs. Secundùm hoc finis desiderij istius, quo movetur cœlum, infinitus est, & infinibilis, & propter hoc desiderium ejus est inadimplebile, quemadmodùm si aliquis intenderet cogitare pecuniam infinitam, stulto desiderio duceretur, & erronea intentione, si pecuniam infinitam ipsum habere impossibile esset. Si verò intendit vel unam aliquam, vel aliquas determinatè, illis igitur expletis, quiescet. G Ampliùs. Totus motus præteritus jam disperiit, & abscessit in nihilum, ergo quasi medietatem suæ perfectionis amisit. Quare remanet imperfectum cœlum istud quantùm ad hoc. quod enim omninò non est, perfectio alterius esse non potest. Si igitur est perfectum cœlum hujusmodi perfectione, videlicet, quæ est motus, solo motu futuro perfectum est, sed ille etiam similiter omninò non est, quare non est perfectum cœlum hujusmodi perfectione, nisi per id, quod non est. Ampliùs. Nihil est motu deficientius, cùm ejus esse non sit, nisi deficere, quare nihil est perfectioni ineptius. Qualiter igitur perficit cœlum, quod manifestum est inter corpora esse perfectissimum, secundùm eos? Ampliùs. Anima illa, quæ movet cœlum secundùm istos, intendit ei acquirere in partibus suis quosdam situs post alios, ut quid ergo non retinet illos, cùm acquisierit illos? Ampliùs. Non minùs intendit hujusmodi anima H transferre partes cœli à sitibus, quos ei acquirit, quàm adducere illas ad ipsos. Non minùs igitur intendit auferre illi situs illos, quàm conferre, quare non minùs intendit perficere cœlum quantùm ad hoc, quàm perfectiones eidem auferre. Ampliùs. Sicut idem motus rectus est accessus ad unum locum, & recessus ab alio: sic motus iste circularis partium cœli simul est acquisitio novorum situum, & amissio quorundam aliorum æquivalentium, videlicet eorum, quos obtinent nunc partes illæ; quare non plus est perfectio, quàm defectio. Ampliùs. Quæ utilitas est partibus cœli in acquisitione novorum situum, quos obtinebunt post præsens nunc? Cùm enim non meliores sint, quàm hi, quos nunc obtinent, nullo modorum est eis utilis acquisitio eorum; quare inutilis est, vel cœlo, vel partibus ejus motus hujusmodi. Ampliùs. Aut meliores sunt quidam de hujusmodi sitibus partibus cœli, quàm alij aliquo modo, aut non. Si meliores, debent igitur partes cœli diutiùs in illis esse, quàm in aliis: hoc autem non est verum, cùm motus cœli continuus sit, & æqualis. Quòd si nullo modo meliores sunt quidam eorum aliquibus ex aliis: in nullo igitur prodest eis mutare eos, quod autem nullo modorum prodest omninò, vel noxium est, vel vanum. Quare mutatio situum, sive motus est omninò, vel noxia cœlo, vel partibus suis, vel inutilis, & frustra. Ampliùs. Si omnes situs sunt æquè boni cœlo, & partibus ejus, ergo cùm deserit quosdam, & acquirit alios, æquè bonos amittit, ut sunt illi quos acquirit: perinde igitur est, ac si non acquireret: quare frustra laborat in acquirendo. Ampliùs. Si perficitur in acquirendo, necesse est, ut deperficiatur amittendo æquè bonos. Si enim acquisitio novorum est perfectio ejusdem, necesse est ut amissio eorum sit amissio perfectionis.

CAPUT XXXIII.

Quòd cœlum extremum, sive supremum, necesse est esse quietissimum.

Hæc igitur omnia aggregavi hîc, ut patefacerem tibi, quia motus non potest esse perfectio: & quoniàm quies, atque stabilitas dignior est esse perfectio ejusdem, vel comes perfectionis, quia perfectio hæc finis est, in quo quiescit unumquodque; motus enim frustra esset, ubi nec indigentia, nec imperfectio est. Manifestum etiam est, quia natura non movet, nisi ad id, in quo quietibile intendit subjectum, quod movet, & propter hoc diffinitur ab Aristotele, principium motus, & quietis per se mobilis, & cætera: quin etiam si vera esset positio eorum. motus cœli non esset per se cœli, sed partium ejusdem, & hoc est, quoniàm cujus est finis, ejusdem est & motus: quia igitur finis, & perfectio hujusmodi motus est videlicet renovatio situum partium ipsius cœli per se, erit & motus cœli earum per se, cùm renovatio situum sit finis, & perfectio; contrarium autem didicisti, & dici consuevit à philosophis. Cœlum igitur extremum, seu supremum necesse est esse quietissimum propter ultimitatem elongationis suæ ab imperfectione, & indigentia. Ampliùs. Qualiter creator providisset terræ de loco quietis, perpetuæque stabilitatis, & non potiùs cœlo, maximè ultimo, sed reliquisset ipsum in inquietudine, & in instabilitate? Præsertim cùm post resurrectionem universalem futuram, quam omnis lex promittit, ibi collocandi sint omnes, quibus bonitas creatoris præparavit fœlicitatem æternam, & quos elegit ad illam. Non enim posset ibi esse eis fœlicitas, si eorum habitatio tam inquieta vertigine continuè volveretur. Motus quippe ultimi cœli esset omni tempestate rapidior, quia & de quolibet aliorum cœlorum hoc manifestum est. De resurrectione verò mortuorum, licet omnis lex eam supponat, certitudinem tibi faciam loco suo, videlicet in capitulo de renovatione universi.

CAPUT XXXIV.

De ordine, sive positione empyrei cœli ad alia corpora.

His igitur ita determinatis, & positis, videlicet, quòd cœlum primum creatum sit quietissimum in extremo, & supremo universi corporei, seu corporalis, terra verò ex opposito, dico quòd consequens est, ut cœlum, quod est in ultimitate mobilitatis, sit in æquali distantia ab illis duobus,

Nota.

Nota.

hoc est dicere in medio eorum, sicut narrat sermo propheticus. Fiat firmamentum in medio aquarum, aquam quippe totam massam, seu molem, quæ inter terram, & cœlum illud quietissimum, creata est, & Hebræi sapientes, & Christiani in rebus divinalibus philosophantes, nominatam dixerunt terram: (*Nota.*) quidam autem etiam & aquam, & abyssum ipsam vocatam arbitrati sunt, terram & aquam, quia potentialiter utrumque eorum erat; utrunque enim ex ea erat generandum, & generatum est omnipotenti virtute creatoris; abyssum autem quidam eam dixerunt propter profunditatem, & confusionem. Narratio autem prophetica totum insinuat fuisse aquam à terra usque ad cœlum empyreum, & totum vocat abyssum, quæ est propria nominatio aquarum multarum, & in medio hoc aquæ, quam præ multitudine sua vocavit abyssum, dicit factum fuisse cœlum, quod & vocat firmamentum. De igne verò, & aëre, ac generationibus eorum nullam videtur penitùs facere mentionem, licet quidam ex philosophis Hebræorum somniaverint, per spiritum domini prophetam aëra intellexisse, eo quòd apud eos, hoc est, in litera hebraica legis, pro spiritu habetur ventus tanquam ventum opinaretur esse aëra motum, quod & quidam æstimaverunt, & error eorum destruitur in scientia meteororum. Per tenebras verò, ubi dicitur, & tenebræ erant super faciem abyssi, voluit intelligere ignem elementum, eo quòd tenebrosus sit ignis hujusmodi; si enim luminosus esset, videretur, vel de (*Nota.*) nocte, vel de die, cùm totaliter circundet aera, & natet super ipsum, & ita totum cœlum videretur nobis ardere, qui sumus in terra; hujusmodi autem error est ex ipso sermone prophetico manifestus, quoniàm secundùm hoc dixisset propheta, quia tenebræ erant super spiritum domini, id est, ignis super aera. Ampliùs. Firmamentum non esset factum in medio aquarum. Si enim esset factum in medio earum, sicut & ipse textus prophetiæ dicit, pars aquarum esset sub eo, & pars supra; aer verò, & ignis ex necessitate sunt super omnes aquas, & erant secundùm ipsum; tunc ergo neque aer, neque ignis (*Nota.*) essent sub firmamento, neque iste aer esset veri nominis, sed potiùs aqua calefacta. Ampliùs. Inordinatissimè locasset Deus cœlum in medio aquarum, cùm naturali nobilitate superesse debeat omnibus elementis, & hoc requirit etiam motus ejusdem circularis, qui recto motu ex necessitate prior est, atque perfectior. Motus autem elementorum omnium rectus est. Propter hanc difficultatem dixit nomine aquarum prophetam usum fuisse æquivocè, & nomine aquarum intellectum fuisse totam materiam illam, ex qua facta est generatio cœlorum & elementorum. Et in hac æquivocatione multi etiam sapientum Christianorum eidem concordant, dicentes: cùm esset dictum ab eodem propheta. Congregentur aquæ, quæ super cœlos sunt in locum unum; intellexisse eum notas nobis aquas, quas maria continent: cùm verò dixit: Fiat firmamentum in medio aquarum, & dividat aquas ab aquis, intellexisse eum prædictam materiam & ex media parte ejus factos fuisse novem cœlos, tanquàm si diceretur. Fiat firmamentum in medio aquarum, id est firmitas, quod est dicere, firmentur media earum firmitate, scilicet, ac stabilitate cœlestis formæ, ut non subjaceant mutabilitati, & corruptioni, cui ipsa aqua, & inferiora corpora subjacent: & intellexerunt aliqui firmationem istam congelationem, & obdurationem instar crystalli: alij verò coagulationem simpliciter eam nominaverunt; sicut quidam (*Nota.*) ex philosophis Hebræorum dixit, coagulatam esse guttam mediam, hoc est, medium aquarum, sive

A mediam partem. Qualiter autem hoc factum sit, in sequentibus determinare tentabo. Iterùm autem revertatur ad stabiliendum probationibus, & declarationibus aliis primum cœlum, quod empyreum vocant qui de illo loquuntur. Dico igitur, quia medius locus, qui in mundo est, sive omnium infimus, debetur terræ tanquàm ei proprius, & naturalis, & propter hoc quiescit in eo quiete perpetua. quare supremus locus in mundo debetur alicui corpori, tanquàm ejus proprius, & naturalis, & propter hoc quiescit in eo quiete perpetua; est igitur ultra novem cœlos mobiles cœlum aliud quietissimum. Quòd si dixerit quis, quia totum cœlum nonum quiescit secundùm situm, & hoc secundùm se totum: sed partes ejus moventur propter acquisitionem, & renovationem situum, quos partes inquirunt naturaliter: hujusmodi sermonis error facilè destruitur, scilicet per hoc, quòd natura partium eadem est, quæ & totius; quodlibet enim cœlo-

B rum, excepto forsitan stellato simplex est, hoc est homogeneum, hoc est unius naturæ in omnibus partibus suis. Manifestum igitur est, quoniàm naturaliter partes cœlorum, nec novos situs nec nova loca inquirunt, sicut neque ipsi cœli. Ampliùs. Isti situs non sunt, nisi supereminentia directæ oppositionis super inferiora corpora, quare pars cujuscunque ex cœlis, quæ non excedit latitudinem terræ non habet istos situs ad terram. Cæteræ enim partes omnes declinant, sive exeunt à directa superpositione ipsius. Eodem modo se habet & de aliis elementis, idest, de igne, aere, & aqua. Si hoc igitur quæritur ad perfectionem sui naturaliter: partes autem septemtrionales, & australes eædem naturaliter sunt omnes cum suis cœlis; inquirent igitur naturaliter similes superpositiones orbi terræ, & ita mutabunt loca sua, ut appropinquent ad media cœlorum suorum, & ita partes primi cœli, scilicet noni, australes, & septemtrionales scilicet, appro-

C pinquabunt ad partem æquinoctialis circuli, sive æquatoris dici. Quare dissipabuntur omnes cœli per eandem viam, per quam & nonum. Ampliùs. Manifestum est habitationem beatificandorum hominum esse seorsùm à turbine, & tempestate tantæ rapiditatis: necesse enim illam esse pacatissimam; si igitur in aliquo cœlo collocandi sunt homines beatificandi, seu glorificandi, in cœlo quietissimo, ac placatissimo collocabuntur. Manifestum igitur est tibi, si tamen nosti adhuc gloriam status illius, quia nulla habitatio digna est ejus, aut conveniens illi fœlicitati nisi cœlestis. Corpora enim illorum, sicut doceberis in sequentibus, incomparabiliter majoris erunt gloriæ, quàm aliquod ex novem cœlis nominatis, & quàm aliqua ex stellis, vel luminaribus. Quòd si collocarentur in cœlo tam rapidæ volubilitatis, aut revolverentur cum eo, tunc inquietissima esset vita eorum, aut turbulentissima. sed & revolutionis ipsorum impossibile esset fructum aliquem, aut utilitatem inveniri, aut starent cœlo illo revoluto & tunc ex necessitate tot scissuræ fierent in corpore cœli illius, quot essent ibi corpora glorificandorum hominum: ipsi autem ponunt omne cœlum

D insecabile, & impassibile. Ampliùs. Cùm terra immobilis sit, & extrema pars mundi, idest, cœlum mobile, ipsique ponant mundum animal esse quemadmodùm & Plato ponit ipsum esse animal cujus pes, idest, infimum, immobilissimum est, caput autem mobilissimum, hoc videtur perversitas. Ampliùs. In unoquoque genere perfectum est melius, & priùs imperfecto, & non indigens indigente, inquantùm talia sunt. Corpus igitur, quod non indiget motu, neque ut perfectione, neque ut via ad perfectionem, melius est, atque prius, indigente

Nota. (right margin, at "Isti situs non sunt")
Nota. (right margin, at "inquirent igitur naturaliter")
Nota. (right margin, at "Manifestum est habitationem")

alterutro dictorum modorum. Quæ autem meliora, ac perfectiora sunt, prioraque aliis, magis sunt, & digniora sunt, ut sint, quàm illa. Quare si sunt corpora imperfecta indigentia, & posteriora, erit ex necessitate multò fortiùs cœlum, quale prædixi tibi, videlicet perfectum & non indigens motu. Ampliùs. Si Deus creasset hujusmodi cœlum, quale diximus, non est dubium, quin multùm addidisset perfectioni universi corporei, seu corporalis, & tunc esset completum in genere suo, & nullum ei genus operum deesset. Quare manifestum est, si deest ei istud, incompletum ipsum esse in genere suo. Omnium enim corporum nobilissimum, ac perfectissimum eidem deesset. Quemadmodùm etiam mundus elementaris incompletus, & imperfectus esset, si ei vel ignis, vel aliud ex elementis quatuor deesset. Quia igitur complevit Deus, & perfectum fecit omne suum universum corporeum, necessariò dedit ei hanc partem nobilissimam, quæ est tanquàm caput ipsius, & propter hoc quasi sine capite ipsum fecisset, nisi caput istud, idest, membrum ejusdem nobilissimum, in supremo, & quasi in ejusdem vertice collocasset. Quòd si dixerit quis, quia Nota. otiosum esset illud cœlum, jam dixi tibi super hoc unam utilitatem ipsius, videlicet habitationem jocundissimam hominum, quibus danda est æterna illa fœlicitas, aliam verò complementum, sive perfectionem universi corporei. Tertiam adducunt aliqui ex theologis, sanctisque doctoribus, videlicet habitationem angelorum, dicentes cœlum illud, quàm citò creatum est, sanctis angelis esse repletum. Et hoc reverà quæstionem habet difficilè determinabilem. Si enim cœlum illud locus corporalis est, repleri non potest, nisi corporeis substantiis. Spirituales enim substantiæ, sicut & magnitudinem corporalem non habent, sic nec locum replere possunt. Ampliùs. Quid ad hujusmodi substantias de habitatione corporali? Sicut enim nihil ad corpora de habitatione spirituali, sic nihil ad spiritus, vel spirituales substantias, de habitatione corporali. Propter hujusmodi ratiocinationes irrident imperiti sermones sanctos, authenticos, & divinis revelationibus editos, & scriptos. Ego verò in tractatu de hujusmodi substantiis, videlicet abstractis, & invisibilibus, patefaciam ubi veritatem, si Deus voluerit. Quarta verò utilitas cœli Empyrei est manifestatio gloriæ, ac magnificentiæ creatoris: quemadmodùm enim in palatio regali ex assistentibus ipsi regi, ex multitudine, ac varietate ministrorum, ex ornatu, & apparatu ipsorum, nec non ex ipsis obsequiis eorundem, ex ipsa etiam mirificentia, & decore palatij, apparet magnificentia, & gloria regis; sic in isto cœlo, tanquàm regis sæculorum præclaro nobilissimoque palatio Dei, gloria incogitabiliter conspicitur, ubi millia millium ministrant ei, & decies millies centena millium assistunt eidem. Ubi innumerabiles millium cœlestium chori laudes ejus ineffabilis concentus suavitate resonant incessanter. Ubi tantus est decor, tanta claritas, & pulchritudo, tam speciosus ornatus omnium, & singulorum, ut terreni regni gloria, quantumlibet incliti, atque magnifici, modicissima, ac servilis administratio, ad illius comparationem certissimè appareat.

CAPUT XXXV.

Nota solutionem quæstionis superiùs dictæ.

Nota. QUòd autem quærunt, quid ad sanctos Angelos de habitatione loci corporalis pertineat, quamquàm in seipsis aliquid sentire possunt, illud videlicet, quantùm pertineat ad animas humanas, quæ indubitanter incorporeæ sunt, quantùm, inquam, pertineat ad ipsas de habitatione sua in corporibus, quæ utique habitacula earum sunt, quantùm diligant speciositatem eorum, sanitatem, & alias bonas dispositiones ipsorum, & quod est ab eis remotius, quantùm diligant domorum etiam corporalium pulchritudinem, & quod ultra est, atriorum, & hortorum amænitatem, & quod magis adhuc longè, civitatum etiam suarum magnificentiam, & amplitudinem & quod est post omnia hæc, totius regionis, & regni, in quibus corpora earum sunt, similes dispositiones, licet nihil salubritatis afferant corporibus earum; si hæc omnia attenderent, ex hac comparatione ad Angelos sanctos aliquid de nobilitate, atque speciositate cœli Empyrei conspicerent pertinere, nec irriderent, nec forsitan mirarentur. Cùm autem diligentiùs universum corporeum cogitaveris, & homini comparaveris, invenies ipsum ostensum in consideratione illius, videlicet, quia quemadmodùm homo, quod spiritualius est in ipso, hoc habet intimum, hoc est intùs, quod autem est corporeum, hoc habet extra; Nota. sic videbis mundum, sive omne econtrariò se habentem; habet enim corpulentiorem sui partem, ac viliorem intimam, & hæc est terra, subtiliorem, & à corporali grossitie remotiorem, habet extimam, sive forinsecam, ac si diceretur, quia mundus habet corpus suum intra, & cor extra, circundans ipsum corpus, & circunvolvens ex omni parte. Homo verò corpus habet extra, & cor intra minus suo corpore penè incomparabiliter, corpus autem majus ipso corde; econtrariò autem se habet omne, sive mundus, cor enim habet maximam partem in totalitate sua. Jam autem didicisti, quia cor vas est, & receptativum proprium, vitæ, & vitalium, & etiam sedes est seu solium ipsius animæ, totum residuum regentis, & ministrantis. Sic cœlum ultimum ea, quæ maxima vitalia sunt mundo, seu universo, continere necesse est, & esse creatoris sedem, ac solium, universum regentis, & administrantis, & hic est sermo, qui sæpè apud prophetas legitur, ex persona ejusdem. Cœlum sedes mea & in cœlo sedes ejus. Et quicunque de gloria ejus ad dignum locuti sunt, cœlum sedem ejus esse dixerunt, sicut narrat Aristoteles in libro cœli, & mundi. Sedem autem indubitanter necesse est esse quietam, ac stabilissimam. Est igitur cœlum empyreum velut amictus splendoris Nota. totius mundi, & velut tectum pulchritudinis præclari palatij Dei, ac dominatoris omnium sæculorum, & velut operimentum speciosissimum templi ipsius, quod utique totus mundus est, & est habitaculum gloriæ ipsius penetrale, ac intimum, juxta quod prædixi tibi, quia quod extimum est in mundo, hoc est intimum, ac nobilissimum in eodem, & alia comparatione, velut sacrarium est in eodem templo, quod est mundus, sacrarium, inquam, continens, & recipiens quæcunque in toto universo sancta, vel sacra sunt, & dignitate tam nobilis habitaculi digna; & ipsum est cœlum, quod cælat, & continet omnia tam visibilia, quàm invisibilia, & propter hoc potissimùm cœli nomine dignissimum. Quod sensisse videtur, qui dicit, quia cœlum est continentia visibilium, & invisibilium, istud cœlum est domus Dei ubertima, à cujus ubertate inebriantur omnes, qui in ea sunt, & de cujus plenitudine instar tenuissimæ, atque rarissimæ irrigationis in istam regionem inferiorem aspergitur. Ipsum est civitas, quam fluminis impetus lætificat, quam torrens voluptatis spiritualis ineffabilis replet, juxta sermones prophetarum, à quorum fide, & veritate, suadeo tibi, quantùm possum, in nullo recedere. Quoniàm autem est primarum, ac nobilissimarum substantiarum habitatio, idem autem est ordo substantiarum,

ſtantiarum, qui & locorum, ſeu habitationum eorum, conſequens eſt, ut quemadmodùm illæ primæ ſunt inter ſubſtantias, ſic habitatio earum prima inter habitationes ordine naturæ; quare ſicut illæ primò creandæ fuerunt inter ſubſtantias; ſic & habitatio earum inter habitationes. Quare cœlum illud primò creandum fuit inter cœlos, & locus ille primò creandus inter loca. Ampliùs. Si mundus eſt velut domus regia habens omnes ſibi congruentes officinas; in domo autem regia principalis portio aula eſt ſeu palatium, & propter hoc primò ædificanda, deinde aliæ officinæ, tanquàm appendentes ei, & non exiſtentes, niſi propter illam. manifeſtum autem eſt, quia cœlum iſtud omnium partium mundi amplius eſt, atque capacius, & propter hoc aulæ, vel palatii nomine inter partes mundi ſolum dignum; primò igitur ædificandum fuit ab ipſo rege, cujus aula, vel palatium eſt, deinde aliæ partes mundi, tanquàm domus iſtius regiæ variæ officinæ, eo autem ordine quo palatia regibus alias ædificantur. Primò igitur creatum fuit quantùm fuit de ordine naturæ. Sed ut jam dixi, ſolum creari non potuit, quia intra ipſum fuiſſet vacuum, ſi ſolum creatum eſſet. quare creata fuit cum eo terra tamquàm ei contraria, ut in ſequentibus dicam. Qualiter autem creatum fuerit iſtud cœlum, uno verbo expedio, quia non per corruptionem alterius, alioquin iret res in infinitum, juxta errorem Ariſtotelis, qui per hoc probare intendit generationem & corruptionem æternas eſſe, hoc eſt non habuiſſe initium. Quare creatum ſimul fuit in ſua materia, & forma, ideſt materia ejus, & forma ſimul creatæ ſunt altera in altera vel ſub altera. Poſt ipſum verò, & ſub ipſo ſitu, & loco, creata eſt materia aliorum generandorum, hoc eſt cœlorum & duorum elementorum, quæ ſunt ignis, & aer, vegetabilium omnium, & animalium, & aliorum generabilium; hæc ergo materia fuit aqua juxta nominationem propheticam, & reverà aqua eſt omnium elementorum generationi aptiſſima, ita quòd ex ea ſola videntur fieri generationes vegetabilium; ſola enim corrumpitur, & conſumitur in generatione vegetabilium: quotcunque enim, & quantæcunque fruges ex agro aliquo generentur, terra agri in nullo minuitur quantitate. Ad hunc modum invenies, & de magnis vegetabilibus ſe habere; quamtæcunque enim ſilvæ ex montibus oriantur, montes in nullo per hujuſmodi generationem minuuntur, quod evidentiſſimum eſt in ſilvis cæſis, & etiam extirpatis. Redeuntibus enim illis per generationem, vel excreſcentibus, non invenies imminutam quantitatem terræ. invenies autem ipſam manifeſtè creſcere, quemadmodùm, ſi vas certæ quantitatis terrâ repleveris, & in eo aliquid plantaveris, vel ſeminaveris, aquam irrigantem, ſive ſit pluvialis, ſive alia, manifeſtè videbis ſemper corrumpi, atque conſumi, terram autem creſcere ultra quantitatem, quam habebat, quandò primùm ex ea vas repletum eſt. Quare generationes vegetabilium, & animalium, quę ex terra fiunt aquæ maximè dentur. Ex aere verò, vel igne, ſiquæ fiunt generationes, paucæ, atque rariſſimè fiunt. Apparet igitur tibi ex his aquam eſſe omnium elementorum generationibus aptiſſimum, propter hanc cauſam generationes cœlorum, animaliumque, ac vegetabilium expoſiturus propheta, aquam vocavit communem illam materiam, ex qua hæc omnia generanda erant, vel quia reverà aqua erat. De qua veriſimile eſt, quòd partes ejus non eſſent ejuſdem puritatis omnes. Cùm enim profunditas earum eſſet à terra uſque ad cœlum empyreum, non eſt mirum, ſi partes illæ, quæ viciniores erant loco

A puritatis, & remotiores erant à loco fœculentiæ & admixtionis, puriores erant, eiſque contrariè ſe habebant. Sicut & in omni profunditate aquarum contingit, & in aere ipſo, qui indubitanter purior atque ſubtilior eſt cum partibus ſuis à terra, & aquis remotioribus. *Nota.* Debuit etiam idem ordo partium eſſe materiæ illius in ſublimitate, atque puritate, qui erat in altitudine, & depreſſione, & propter hoc fęcem, & ſedimen, ſeu reſidentiam aliorum elementorum terram quidam philoſophi vocaverūt. Ampliùs. Quia cœlum ultimum puriſſimum eſt, & ab omni fęculentia remotiſſimum: terra verò econtrariò fęculentiſſima, & à prima ſinceritate remotiſſima: cùm omnia corpora in mundo ordinatiſſimè poſita ſint, conſequens eſt, ut quæ comparatio mediorum corporeorum in elongatione, & propinquitate, ad illa extrema, eadem ſit eorum adinvicem in fęculentia, & puritate, in groſſitie, & ſubtilitate, & eadem ratio eſt in uno illo medio propter partes ſuas, & in pluribus. Intelligo autem hoc ſic, quia eadem debet eſſe comparatio partium materiæ illius, ſive fuerit aqua, ſive aquæ ſimilis, quæ B & corporum eodem ordine in loco partium illarum poſitorum. Si quis autem dixerit, quia cœli non potuerunt fieri de aqua, tanquàm materia aquæ non fuerit potens ſive aqua recipere formam cœleſtem, ſermo ejus erroneus eſt; materia namque corporalis prima, poſtquàm nudata fuerit à forma ſua corporali, potentialitas eſt indeterminatè, & communis ad omnes formas corporales, nec magis appetens unam, quàm aliam: quòd autem in *Nota.* generationibus, quæ fiunt in mundo naturæ, magis recipit quandòque unam, quàm aliam, ex virtute agentis eſt & victoria, qua expellit formam ſibi contrariam à materia & ſuperinducit ſuam tanquàm potens factus ſuper hujuſmodi materiam. C Ubi verò non eſt agens, niſi creator multò incomparabiliùs ſic inducet materiæ denudatæ formam, quam voluerit, vel elegerit. Nihil enim eſt potentialitas materiæ, ut obſiſtat beneplacito creatoris, & idem ſentiendum eſt in omni alia natura. Nihil enim adeò naturale eſt unicuique naturæ, ut eſt obedire voluntati creatoris, cùm nihil habeat unaquæque natura, niſi quod de voluntate ipſius datum eſt ab eo. Non enim contra ſe, ſed ſibi, & ad ſe, fecit omnia creator, & propter hoc nihil contra ſe, hoc eſt unde rebellet, vel rebellare velit aut poſſit, naturaliter dedit alicui eorum.

CAPUT XXXVI.

De materia empyrei cœli, utrùm ſit ſimilis materijs aliorum corporum.

DE materia hujuſmodi cœli primi, ac nobiliſſimi, an communis ſit, id eſt ſimilis materiis D aliorum corporum, meritò dubitabit aliquis: & fuit quidam, quem Hebræi reputant philoſophum qui dixit, quòd Deus de ſplendore pallii ſui fecit cœlum: terram verò de nive, quæ erat ſub throno ejus. Et quia ſapiens apud Hebræos reputatus eſt, cùm juxta planum ſuū ſermo iſte manifeſtè erroneus ſit, quidam ex aliis eorum philoſophus non aliud eum intellexiſſe in ſermone iſto expoſuit, niſi quod per eum aliam fuiſſe materiam cœli, aliam verò terræ inſinuare voluit per ſermonem illum. *Nota.* Mirabile autē valdè eſt, quod cùm ponat materiam primitivam uniuſcujuſque corporis ab omni forma corporea, ſeu corporali in ſe ipſa nudiſſimam, cùm groſſities & ſubtilitas, & quæcunque alia hujuſmodi ſunt, formæ corporales ſint; quare manifeſtum eſt quia de materia non poſſunt dici, niſi per modum potentiæ

aut potentialitatis, ad utrunque contrariorum, cùm contraria circa idem secundùm materiam solummodò fieri habeant. Ut ex materia igitur fiat, vel sit, corpus subtile, vel mobile, cœleste, an terrenum, sive alterius modi, formæ soli debetur vel maximè. Quia igitur placuit creatori cœlum primum non solùm ordine, & positione, sive situ, primum facere, sed etiam nobilitate, & aliis perfectionibus ipsum perficere, decorare, & ornare, ita ut præeminentia perfectionum, & ornatus, omnibus intueri valentibus appareat decus omnium corporum mundanorum, & mundi ipsius caput, splendore mirabili redimitum, atque coruscum, ut supra dixi tibi, vel cor ejusdem, vel tectum: hæc omnia potiùs per ipsam nobilitatem formæ cœlo vel fecit, vel dedit creator, quàm per materiam ipsius formæ ejusdem. Materiæ igitur ejusdem non debetur omnis ejus perfectio, atque nobilitas. Hoc autem non ex proposito, sed tanquàm ex incidenti dixi in hoc loco: quoniàm de naturis cœlorum non est intentionis meæ disputare in hoc capitulo. Verùm propter vanissimas opiniones hujusmodi, quibus somniant de materia prima corporum feci rememorationem hanc de materia primi cœli, & ut appareat tibi, quoniàm non levitate intellectus ita locutus sum de primo cœlo, sed ex alibi perscrutatè investigatis, ac declaratis, quæ ostendentur tibi loco suo. *Nota.*

CAPUT XXXVII.

Quòd firmamentum factum fuit in medio aquæ.

ET quoniàm incæpi ex incidenti exponere narrationem propheticam, in exitu universi corporei, sive corporalis à creatore, prosequar, & declarabo tibi firmamentum, sive cœlum continens novem cœlos factum esse in medio aquarum, & dividere aquas ab aquis, hoc est, abyssum implentem totam concavitatem cœli empyrei usque ad terram. Dico igitur in primis, quia cœlum hujusmodi ibi factum est, ubi & est. Non enim fieri potuit alibi: si enim alibi factum esset, non esset translatum ad locum, in quo est, nisi per motum localem: hujusmodi autem motus esset ex necessitate vel circularis, vel rectus. Tu autem jam novisti, quia motu circulari non recessisset à loco suo; si enim recessisset, mutasset centrum, circa quod priùs movebatur, & ita non esset ei naturale medium centrum illud, & habuisset secundùm hoc infinita media motus ejus, cùm inter quælibet duo puncta in linea sint infinita. Quare inter centrum, quod est modò medium motus ipsius, & primum centrum ejus, essent infinita puncta, quorum quodlibet fuisset medium motus circularis, per quæ venisset ad locum in quo modò est, & motus ille esset, sicut motus rotarum, curruum, aut quadrigarum, qui motus longè est à natura cœlorum. Ampliùs. Si non fuit factum in aquis illis, sive in abysso illa, sed extra, esset ergo factum, vel in cœlo empyreo, vel in vacuo extra ipsum. Jam autem declaravi tibi in eis, quæ præcesserunt, quia non est possibile, nec unquàm fuit, corpus aliquod esse extra sphæram ultimam mundi in vacuo. In empyreo verò cœlo, manifestum est, ipsum non fuisse creatum, quia reliquisset vacuum in illo cùm inde motum est motu, quo pervenit ad locum ubi est, & fecisset scissuram exiens de cœlo empyreo, & dissipationem ejus incredibilem, cùm sit grossioris substantiæ. Manifestum igitur est ipsum non fuisse creatum intra empyreum, & propter hæc meritò intra aquas, sive in aquis. Non inconvenienter autem, neque mul- *Nota.*

E tùm abusivè dicitur creatum in medio aquarum, quod in ipsis aquis, vel intra aquas creatum est, licet non in loco æqualiter distante ab extremitatibus aquarum. Ampliùs. Cùm inter duo extrema quietissima medium sit, ut potè corpus extremæ mobilitatis, & iterùm medium inter extrema, quorum alterum est in ultimitate puritatis corporalis secundùm naturam, alterum in ultimitate fæculentiæ, alterum in ultimitate subtilitatis, alterum in ultimitate grossitiei corporalis, & insuper alterum in ultimitate inferioritatis, alterum in ultimitate sublimitatis localis; creator autem & natura, quæ tota ejus magisterio, imperioque regitur, ordinat loca corporibus ad proportionem, & similitudinem naturalem; ordinatum igitur est firmamentum in medio corporum extremorum in
F mundo; quare in medio mundi, hoc est, in medio spatio, quod est inter cœlum empyreum, & terram. Quia igitur hoc medium erat medium aquarum, sicut supra patefeci tibi; in eodem autem loco est, ubi & factum fuit: factum igitur fuit in medio aquarum. *Nota.*

CAPUT XXXVIII.

Quæ sit utilitas aquarum, quæ sunt super firmamentum.

SI quis autem quærat de aquis, quæ super istos novem cœlos remanserunt, quas firmamentum divisit ab eis, quæ sub cœlis erant, & dicat, quia non videntur ibi esse, supervacuè enim ibi essent: ego in primis respondebo tibi, quia cùm
G tanta multitudo piscium generata sit ex aquis, ipsi non dicunt aquas residuas otiosas esse. Manifestum enim est, quia non omnes aquæ corruptæ sunt, vel consumptæ in generationibus piscium, immò major pars earum restat, nec tamen inutiles dicit eas aliquis, aut supervacuas. Quòd si dixerit quis, si totæ aquæ consumerentur in generationibus piscium, frustra generarentur ex eis pisces, quia pisces sine aqua esse, vel vivere non possunt, rectè utique dicit: sed cur non est verisimile ipsum esse cœlorum conservari in aquis, cùm similiter ex aquis generati sint. Apparet igitur una utilitas aquarum, quæ reservatæ sunt, & ambiunt cœlum continens novem cœlos à parte superiori, videlicet quod in eis, & per eas salvatur, seu conservatur esse cœlorum, qui ex eis generati sunt, quemadmodùm in
H aquis & per aquas conservatur esse piscium, qui ex eis generati sunt. Et concordat ista ratio opinioni eorum, qui dixerunt cœlos esse ex aquis illis per congelationem earum vehementissimam, & obdurationem fortissimam instar crystalli, unde & crystallinæ substantiæ eos esse opinati sunt, verùm longè nobilioris, atque subtilioris, quàm sit crystallus terrestris, quæ apud nos invenitur. Hujusmodi enim homines attendentes grossa corpora motu calefieri apud nos, sicut & subtilia videbant per eundem frigidari, putaverunt tanta vehementia, atque continuitate motus corpora cœlorum eousque calefieri, ut necesse haberent, vel nimia desiccatione frangi, vel vehementia calorum dissolvi, nisi per contrarium hujusmodi calefactioni occurreretur, quare ad hoc visæ sunt eis utiles aquæ illæ superiores, ut ardorem hujusmodi temperarent. Hic autem sermo vanus est, quoniàm per hujusmodi temperamentum aquarum non occurretur periculis inferiorum cœlorum, præsertim cùm tanta sit profunditas, id est, spissitudo cœli noni; quòd infrigidatio illa, vel temperatio aquarum non posset penetrare usque ad medium illius. Propter hoc respondebo tibi alia *Nota.*

via

A via super hujusmodi quæstione, & dicam, quia sermo hujusmodi, quo cœlorum aliquod, vel omnes dicti sunt crystallinæ substantiæ: propterea dictus est, quia color hujusmodi videlicet crystallinus, secundùm opinionem vulgarem, apparere videtur in eis. Similiter & sæpè apparere videtur color sapphireus in eisdem, vel hyacinthinus sicut dixit prophetarum primus in secundo libro legis hebræorum; quia videlicet subter Deum Israël erat quasi opus lapidis sapphiri, quasi cœlum, cùm serenum est. Impossibile autem videtur, ut verè cristallinæ substantiæ sit aliquod cœlorum, & per congelationem ex medio aquarum generatio. Congelari enim non videtur aqua, nisi ex vehementia frigiditatis, neque congelatio aliud est, quàm excessus frigiditatis; sicut didicisti in scientia meteororum. Qualiter autem congelatum fuit medium aquarum extremitatibus remanentibus in naturæ suæ temperantia? præsertim cùm superiores partes omnium aquarum priùs congelentur; quare superior pars aquarum priùs congelari debuit. Ampliùs Cristallina substantia plus est terrestris, quàm aquea: substantia enim cristalli, & omnium gemmarum, non est nisi cinis vehementiâ caloris resolutus, seu liquefactus, & postmodùm congelatus. Quòd autem cinis sit substantia hujusmodi corporum, apparet ex confractione, & contritione ipsorum. Confractio enim in quàtascunque, & quotenascunque minutias fiat, non mutat substantiam. Eadem quippe est substantia totius, & duarum medietatum ipsarum, totius inquam, quod est homogeneum, id est, unius naturæ per totum: quemadmodùm eadem est substantia alicujus massæ aureæ, & duarum medietatum ejus; similiter & quatuor quartarum ipsius, & ita in infinitum. Cùm autem multis contriveris cristallum, vel ex gemmis quamcunque aliam, apparebit tibi manifestè totus acervus minutiarum cinis esse. Quare manifestum est substantiam cristalli velut cinerem esse. Hujusmodi autem exemplum manifestum est in vitro, & experientia assidua de eodem. Ampliùs. Si substantia cœlorum esset hujusmodi, in infinitum esset ponderosior, quàm tota terra, quare nec super ignem, nec super aera stare posset. Ampliùs. Ipsa aqua non posset ibi stare, super ignem scilicet, & aera, quantò minùs cristallus? Ampliùs. Cùm ignis impleat totam concavitatem cœli lunaris usque ad aera, quomodò stabit contiguum tanto igni cœlum lunæ, si cristallina est ejus substantia? licet autem non sit præsentis intentionis, ut prædixi, de naturis cœlorum agere, hoc tamen ad præsens hìc dico, quia propter similitudinem apparitionis dictum est, & propter parvitatem visus, & propter stabilitatem, & soliditatem ipsius substantiæ cœlorum; est enim fortissimæ substantiæ cristallus, ac difficillimus ad terendum, nec non ad liquefaciendum, sicut discere potes ab his qui operantur in gemmis. Sensu etiam hæc experiri quotidiè licet, sicut & hujusmodi stabilitionem, seu solidationem, seu congelationem vocari intelligo à præcedentibus, qui hoc dixerunt. Manifestum est igitur formam cœlorum, quam medium aquarum in materia sua suscepit à creatore formam esse præter formas quatuor elementorum, & omnium elementatorum, & propter hoc non est passibilis à calore, vel frigiditate, & ideò non est timendum cœlis de periculo confractionis, ac dissolutionis. Revertar autem ad respondendum ad eam quæstionem, quam proponunt de aquis, quæ dicuntur super cœlos remansisse, & repetam quod dixi, quia non est necesse, quòd in generatione quorumcumque corporum tota consumatur materia, ex qua generantur, sicut ostendi tibi de piscibus, supra

Nota.

B

C

D

A quos, & sub quibus multa copia aquarum remanet post generationem ipsorum, nec tamen inutiliter, vel otiosè. Ampliùs. Nullus hujusmodi hominum miratur, vel abhorret ignem esse sub aquis, & etiam sub terra, sicut apparet ex locis balneorum naturalium, & etiam ex inundationibus, & quasi diluviis ignis, quæ erumpunt ex tribus montibus, videlicet vulcano, ætna atque chimæra. Cur igitur adeò mirantur aquas esse super cœlos? non enim magis est hoc circa naturam, quàm ignem esse sub aquis, aut terris?

CAPUT XXXIX.

Destructio eorum quorundam.

B QUod autem aliquibus visum est aquas illas supercœlestes ibi reservatas esse propter diluvium, quod tunc erat futurum, & propter irrorationes pluviarum, quæ inde descendunt, nullo modo possibile videtur. Primùm quia propter soliditatem cœlorum nullo modo possent adhuc descendere, nisi vel novæ viæ, & aperturæ eis in cœlis fierent, vel veteres aperirentur, & hoc etiam quibusdam visum est, quòd aperturæ, & viæ in cœlis sunt ad descensum aquarum, & vocaverunt eas cataractas cœli, de quibus dicit propheta hebræorum, quia in inundatione diluvij cataractæ cœli apertæ sunt, propter quod & pluit quadraginta diebus, & quadraginta noctibus super universam faciem terræ. Quòd si verum esset juxta sermonem istum, cùm ex omni parte cœli descenderet pluvia super terram, ex omni parte ex necessitate apertum C fuisset cœlum. Venti enim contrarij non possent tot, & tanti ita perflare aera, ut aquas per ipsum descendentes, sic dispergerent, atque dividerent super terram. Ampliùs. Generatio pluviarum notissima est, quia ex nubibus fit per frigiditatem coagulantem eas in aquam, quemadmodùm etiam in nivem. Mirabile autem, quòd non eodem errore dixerunt nives, & grandines ex illis aquis descendere, sicut & pluvias, cùm tantam videamus copiam nivium fieri. Ampliùs. In quibus partibus cœli dicent esse cataractas hujusmodi, & qualia ostia, qualesve seras dicent habere cataractas hujusmodi, quibus quandóque occludantur, quandóque aperiantur? Ampliùs. In mille annorum spatio, & etiam in ampliori, non possent aquæ istæ descendere desuper novem cœlos, sicut declaratum est D in libro de profunditatibus cœlorum. Multùm igitur à longè oporteret creatorem aperire cataractas cœli, antequàm plueret super terram. Ampliùs. In quibusdam regionibus nunquàm pluit, & in quibusdam sæpissimè pluit. Propter hoc, & alia multa, quæ adducere possem, hìc, nondùm intelligo prophetam hebræorum cataractas cœli vocasse, nisi partes illas cœli, quæ generativæ sunt pluviarum, & inundationum aquarum, quales sunt signa aquatica, ut cancer, & pisces similiter pleïades, & Orion; & de stellis mars, venus, & luna, quod & astrologi in libris suis scripserunt, & experimentatores astronomiæ, se dicunt experientia comperisse. Cataractæ ergo hujusmodi tunc apertæ intelliguntur, cùm causæ hujusmodi ad istas operationes pluviarum scilicet, & inundationem aquarum nutu creatoris laxatæ sunt, & etiam confractæ. Si quis autem eousque desipiat, ut ex verbis prophetarum hoc astruere velit, videlicet quòd aquæ hujusmodi super dictos cœlos repositæ sint, quasi in thesauris, ut cùm fuerit beneplacitum creatoris utatur eis ad pluvias, & diluviorum inundationes, pro eo, quod dictum est à quodam ex prophetis de eo: Ponam in thesauris

Nota.

Nota.

abyssos: non effugiet, quin idem oporteat eum dicere de nivibus, & grandinibus, & hoc quoniàm in sermonibus sanctis ex persona ipsius creatoris legitur: Nunquid ingressus es thesauros nivis, aut thesauros grandinis aspexisti, quæ præparavi mihi in digne pugnæ, & belli? Eodem etiam errore videtur debere dici creator fructus, & grana non per generationem, sed magis de thesauris educere, vel emittere, & devenit error iste usque ad ventos, quoniàm quidam ex prophetis dixit: Qui educit ventos de thesauris suis: cùm manifestum sit, ventum non esse omnino, nisi cùm fluit. Revertar igitur ad id, in quo eram, & dicam, quoniàm aquæ, quæ super cœlos novem sunt, non sunt ibi in forma aquarum, quæ apud nos sunt, sed ex eis regio illa, quæ cœlo Empyreo circumtegitur, sic facta est, ut sit amæna, & salubris, & per omnem modum apta habitatio glorificandis hominibus, conveniensque vitæ, immortalitati, & impassibilitati eorundem, sic quibusdam fortè videatur. Tu enim non ignoras, quòd pisces in aquis vivunt, & in aere vivere non possunt, sed in aqua est vita eorum, atque salvatio. Econtrariò autem se habet in hominibus, qui non possunt vivere in aquis, sed in aere solummodò. Sic necesse est regionem superiorum aquarum sic præparatam esse, & aptatam, prout requirit salubritas immortalitatis, & incorruptionis futuræ post resurrectionem mortuorum. Convenientiùs enim videtur, ut sit regio illa, sive habitatio hominum beatitudine illa futura glorificandorum, quàm ipsa substantia cœli Empyrei, ut quidam forsitan opinantur: ejus enim soliditatis est cœlum Empyreum, ut spirationi, & respirationi deservire non possit. Quare si spirabitur, & respirabitur in illa vita beatitudinis ab hominibus, habitatio illa inter cœlum nonum, & Empyreum, sola conveniens videtur statui beatitudinis illius. *Nota.* Ampliùs. Pulchritudo illa, & splendor Empyrei cœli magis digna est conspici, quàm calcari. Super Empyreum autem cœlum non est locus, & propter hoc, neque habitatio. Ampliùs. Cùm cœlum illud tectum sit totius mundi, non convenit, ut subsit pedibus habitantium, immò potiùs debet patere aspectibus eorum, & supereminere capitibus. Quare manifestum est aquas illas vel jam versas esse in corpus, quale dixi, vel saltem eo tempore vertendas, quo homines beatificandi in sublime beatitudinis transferendi sunt. Tantò autem majoris puritatis corpus est, quod ex illis factum est, vel prædicto tempore faciendum, quàm alia elementa, quantò aquæ illæ puriores fuisse aliis aquis æstimandæ sunt, quapropter longè puriùs isto aere quem inhabitamus, & insuper quantò corpora nostra in statu gloriæ illius nobiliori habitatione digna erunt, quàm sunt in statu mortalitatis, & miseriæ præsentis. Si quis autem quærat propter quid tacuit de utilitate aquarum illarum, vel de generatione, quæ de eis vel facta est jam, vel facienda? Respondeo tibi, quia genti hebræorum sic loqui debuit lex & legislator, ut & intelligere possent, & crederent narrationibus illius. Non enim solummodò brevis erant intelligentiæ, immò innutriti idolatriis, & imbuti erroribus: propter quod nec de creatione angelorum, nec de resurrectione mortuorum, nec de multis aliis secretis mentionem eis expressam facere voluit: facillimi enim erant ea repellere, quæ non intelligerent, aut caperent: propter quod insonuit illud antiquum proverbium apud eos; locuta est lex lingua hominum. Utrùm autem vaporabiliter sint suspensæ aquæ illæ tanquàm in nubibus, aut aliis vaporibus, quæstionem quidam faciunt. Tu verò scito, quia isti cogûtur ponere idem esse aquam, & nubem resolutam ex illa, & tandem idem esse aquam, &

E aera. quemadmodùm cera indurata, & emollita sunt idem, & tandem liquefacta in quantumlibet cerarum liquore, idem erit ex necessitate, quod indurata secundùm eos. Similiter glacies, & aqua ex ea resoluta. Quapropter non erunt secundùm veritatem duo elementa aer, & aqua, immò erunt unum subjecto, sed differunt, sicut exemplificavi tibi de cera liquefacta, & indurata. Ampliùs. Secundùm eos esset calor vel in cœlo nono, vel supra ipsum. Resolutio *Nota.* enim, & evaporatio aquarum non fit, nisi operatione calorum. Hanc autem opinionem videntur sequi duo inconvenientia. Primum, quia necesse esset moveri illis alios cœlos in deorsum, quoniàm aquæ vaporabiliter rarefactæ majorem locum ex necessitate requirunt, quàm in liquiditate sua naturali. Quare necesse esset, ut propter hujusmodi rarefactionem ampliaretur locus earum, & hoc non posset esse, nisi per motum cœlorum, quem dixi. Aliud autem inconveniens est, quòd postquàm generatio nubium fit ibi per calorem resolventem aquas, necesse est ut

F per elongationem ab hujusmodi calore fiat coagulatio nubium, & ita pluvia, vel nix, vel grando. Ampliùs. Unde & in quo corpore esset calor hujusmodi, nec fingere potest, quantumcumque vanus somniator. Ex his igitur omnibus quæ præmisi tibi, collige declarationes singularum partium propheticæ istius narrationis, & ego abbreviabo tibi expositionem super eandem. Dico igitur, quòd in principio creavit Deus cœlum, & terram, & intelligo tribus modis, quod dixi, in principio. Horum primus est, ut referatur ad creationem, quod dixit: In principio, quasi dictum esset, primùm creavit, quod est dicere, antequàm faceret, antequàm ornaret, creavit inquam in substantia cœlum, & terram, facturus postmodùm eadem, id est, faciem perfectionis, & decoris eisdem daturus; facere enim est faciem dare, & hoc

G manifestum est ex ipso plano literæ. Sequetur enim in sermone ejusdem prophetæ, quia benedixit Deus diei septimo, & sanctificavit eum, quia in eo cessaverat ab omni opere, quod creavit, ut faceret, ac si diceret, quod creavit in substantia, ut postmodùm faceret illud, idest, faciem ei perfectionis, & decoris, dando compleret. In summa autem hic est intellectus. In principio creavit Deus, & cætera, idest, in operibus ejus primò est creatio, secundò factio, tertiò ornatus, quartò propagatio. Secundus modus est, in principio, id est, antequàm currerent istæ, quas quotidiè videmus, generationes, & propagationes creaturarum. & hoc idem dignum, & justum fuit, ut priùs crearentur illa, ex quibus, & per quæ alia postmodùm generarentur. Tacet autem de *Nota.* creatione aquæ, quoniàm non erat permansura in statu suæ creationis neque quantùm ad substantiam,

H nec etiam pro majori sui parte ad minùs, cùm ex ea generandi essent cœli novem, & pisces, omniaque reptilia aquatica, similiter & volatilia, & fortè aer, & ignis elementa. Jam etiam dixi tibi de partibus superioribus aquæ, vel aquarum, quòd nec in illo statu suo remanserunt. Cœlum verò Empyreum, & terra, in statu creationis remanserunt quantùm ad substantiam, licet multiplex perfectio decoris, & ornatus eis postmodùm superaddita sit. Vel propter hoc tacuit de creatione aquarum, quia ex creatione extremorum necessariò oportebat eam intelligi propter impossibilitatem vacui, sicut prædixi tibi. Tertius modus est, ut intelligatur, in principio creationis, & formationis universi. Intelligat autem forsitan aliquis, in principio, ut referat illud ad narrationem propheticam sub hoc intellectu, ac si propheta cogitaret ita narraturus, vel expositurus creationem, & formationem universi. In primis hoc dico, in principio scilicet sermonis mei, creavit Deus cœlum, & terram.

terram. Cur autem non sit dictum, dixit Deus: fiant, vel creentur cœlum, & terra, jam expediverunt me, & te, sancti, & sapientes in hoc, dicentes, quoniàm verbum, quod est ars ipsius omnifica, non fuit nominandum cum creatione, quoniàm creatio non fiebat, nisi secundùm substantiam, & nondùm in complemento perfectionis, artis autem est propriè formam perfectionis dare. Cùm igitur in creatione forma perfectionis neque data esset ei, neque danda, non fuit mentio facienda de arte, vel verbo Dei. Ego autem manifestiùs te expedio per ipsum planum literæ. Nota. Creavit enim Deus cœlum & terram, ut ea faceret, id est ut eis faciem perfectionis, & decoris daret, sicut in ipso plano literæ est. Quòd si quis dixerit, quia per verbum Dei creata sunt cœlum, & terra, quemadmodùm & lux facta, & firmamentum, & ideò dicere debuit propheta, dixit Deus, creentur cœlum & terra, respondeo tibi in hoc, quia de accessoriis, & secundariis operum nec sermo solet fieri apud artificem. Qui enim præcepit artifici fac mihi domum, vel ædifica, supervacuè diceret ei fodi fundamenta, extrahe lapides de lapidicina, congrega alias materias. Vides ergo, quòd præceptum est de forma principali; sic non debuit esse Dei præceptum, neque oportuit, quòd exprimeretur, super creatione, quoniàm accessoria, & præparatoria erat creatio ad factionem quam dixi tibi. Ampliùs. Ars est tanquàm sigillum principalis formæ, hoc autem in primis, & maximè per artem quæritur, scilicet, ut forma principalis per eã materiæ, de qua agitur, imprimatur, & propter hoc non conveniẽter in ipsa creatione fieret mentio de verbo, seu arte creatoris. Ampliùs. Quia non erant remansura cœlum, & terra, in illa perfectione creationis, non fuit conveniens, ut diceretur; Creentur cœlum, & terra. Sicut & ostendi tibi de domo ædificanda: quia non est conveniens, ut dicatur à præceptore, qui imperat artifici, ad singulos ordines lapidum, vel structuras; ordinentur isti lapides hîc, vel fiat hæc structura, alioquin non esset finis, vel numerus sermonum præceptoris ad artificem. Et ista quæstio non est longè ab ea quæstione qua quis quæreret, propter quid non est dictum de qualibet parte cœli, aut terræ; Creetur hæc pars cœli, vel terræ? Quæstio manifestè nihil habet dubitationis. Manifestum enim est, quia nec numerus, nec finis esset sermonum hujusmodi. Quia ergo creatio in nulla parte cœli, vel terræ sistebat, ideò non fuit dicendum; Creetur hæc pars, vel illa: similiter, quia non consummabatur opus creatoris in creatione cœli, & terræ, sed per creationem deducebantur ad perfectionem suam, ideò non fuit dicendum; Creetur cœlum, & terra, sicut neque de partibus cœli, & terræ.

CAPUT XL.

Declaratio sermonis sequentis, quo dixit, terram inanem, & vacuam, secundùm duas intentiones.

QUod autem sequitur in sermone prophetæ; Terra autem erat inanis, & vacua. Dico, quòd narratio hæc est conclusio scientiæ naturalis; non enim supervacuè dictum est inanis, & vacua. Duo enim sunt genera plenitudinis, aut plenitudo secundùm duas intentiones dicitur. Primò quidem plenitudo quædam interna est, sive intima, & ex illa fiunt exuberantiæ generationum, sicut vides terram, quasi ex interna plenitudine, & ubertate eructare generationes vegetabilium, & etiam multorum animalium. Secunda plenitudo est exterior, & habitationis, secundùm quem modum dicitur terra repleta adulteris, vel latronibus, vel aliis hominibus. Utroq; autẽ istorum modorũ terra se habebat, quia nec fœcunda erat, nec habitata. hujusmodi autem declaratio est. Manifestum enim per se est, quia terra veri nominis frigida, & sicca est; ex neutro autem istorum, vel ambobus simul potest, esse generatio vegetabilium, aut animalium naturaliter. *Terra frigida, & sicca.* Quare manifestum est, quia terra ex se naturaliter inanis est ab interna hujusmodi plenitudine. Ampliùs. Omne vegetabile, & omne animal, elementatum est ex quatuor elementis. De vegetabilibus, & animalibus, hoc intelligo, quæ ex terra generantur; quare manifestum est, quia ex terra sola non potest fieri generatio hujusmodi. Nihil autem habet terra ex creatione sua, nisi substantiam, & naturalia sua alia: quare quantùm in ea est, & ad naturam ejus pertinet, inanis est. Eodem modo & vacua ab exteriori plenitudine inhabitantium. Certum est, quia ista plenitudo adventitia est terræ, & advenit ei post completam ejus substantiam. Quare cùm vacuitas sit ei naturalis, plenitudo verò ista adventitia, ordine naturæ, & in ipsa creatione sua, erat terra inanis, & vacua. Post hoc subjunxit, Et tenebræ erant super faciem abyssi. Jam autem declaravi tibi in eis, quæ præcesserunt, quia tenebra non est aliquid contrarium luci, sed privatio lucis tantùm. Quare tenebras fuisse super faciem abyssi, non est aliquid fuisse super faciem abyssi, sed magis aliquid abfuisse à facie abyssi, scilicet lucem: vel dixit hæc propheta propter Empyreum cœlum, cui ab initio suæ creationis non fuit lux illa, qua posteà splendidatum fuit; *Nota.* sicut vides & de aliis cœlis, quòd nullum eorum in se luminosum est. Unde nec videtur aliquod eorum. Quod autem apparet luminis in eis, à parte luminarium est, & stellarum. Non est igitur mirum, si de Empyreo cœlo hoc idem dicatur, cùm Empyreum naturaliter diversatum ab aliis cœlis non videatur, nisi sola nobilitate substantiæ, ac subtilitate ejusdem, ordinem verò locorum, sive positionem in altitudine, & depressione, dedit ordo nobilitatis ipsorum, quemadmodùm, & aliis mundi corporibus primis, id est, quatuor elementis.

CAPUT XLI.

Exponit, de qua luce intelligi debet hoc, quod dicitur, fiat lux.

POst hæc autem subjunxit, dixit verò Deus, fiat lux, & facta est lux. Hujusmodi autem sermonis intellectus est, quia omnipotenti verbo suo mandavit, & imperavit, ut fieret lux, & potest intelligi vel spiritualis, vel corporalis. Spiritualem verò lucem fieri, quoniàm fieri non potest, nisi in substantiis intelligentibus, non fuit, nisi Solem intelligentiæ, & justitiæ oriri substantiæ hujusmodi, neque dies ex hujusmodi luxione, nisi præclara illuminatio earum est. Scire namque debes ex præcedentibus, quia cùm verbum spirituale creatoris non sit, nisi splendor micans ex luminositate ipsius, & dictio ejus non sit nisi generatio ejusdem verbi, & propter hoc ortus ejusdem, tanquàm micantis, ac spiritualis Solis, erit ex necessitate dictio ejus foris insonans, ipsa ejusdem solis illuxio, & propter hoc illuminatio audientium sonum illum ineffabilem, & videntium lucem illam jucundissimam, ac præclaram, & hæc eadem illuminatio fuit ex necessitate dies in tota regione intellectuum angelicorum. Attende ergo conjuncti: Dixit Deus, & fiat lux: quemadmodùm ortus solis, & dies. Attende autem; quia sicut substantiæ spirituales abstractæ priores sunt ordine naturæ, & etiam nobilitate, quàm aliæ substantiæ, utpote propinquiores primo, ac nobilis-

ſimo, videlicet creatori: ſic earum perfectio, decoratio, & ornatus, ex neceſſitate priores ſunt perfectionibus, decorationibus, & ornatibus aliarum. Illuminatio verò, quam dixi tibi, videlicet illuxio, ſive inſonatio ſpiritualis verbi ipſius, præclara, ac jucundiſſima. perfectio eſt ſubſtantiarum intelligentium conſummatè, & decor ulterius, ornatuſque ſpecioſiſſimus earundem, & meritò in operibus factionis, non dico creationis, prima fuit perfectio hujuſmodi ſubſtantiarum. Verùm utrùm ex tanta illuminatione earum ſplendeat cœlum Empyreum, quæſtionem habet non hîc plenè diſcutiendam. Multis enim impoſſibile videtur ex diſpoſitionibus, quæ ſunt in ſubſtantiis abſtractis fieri impreſſiones aliquas in corporibus. In animabus enim humanis ſecùs eſt: adeò quippe conjunctæ, & colligatæ ſunt corporibus ſuis, ut meritò ex eis, quæ in ipſis, aut apud ipſas ſunt, vel fiunt, fiant impreſſiones corporibus earundem. Faciam autem te ſcire in ſequentibus, videlicet in capitulo de renovatione mundi, quòd ex ſubſtantiis abſtractis ſequuntur multiplices impreſſiones in corporibus, & quòd ex beatitudine animarum bonarum erit multiplex perfectio in corporibus ipſarum & in reſurrectione, & perpetuò poſt illam. Si ergo ex tanta beatificatione cœleſtium illarum militiarum ſplenduit, & ſplendet perpetuò tota habitatio illorum, non tibi debet videri mirabile. Quòd ſi de luce corporali dixit Deus, ut fieret, convenientiùs intelligitur hoc de ſplendore Empyrei cœli, quàm de alia luce corporali, licet quibuſdam viſum ſit, quia de luce quadam intelligitur hoc: quoniàm dicunt fuiſſe quaſi nubem lucidam. & ejus revolutionem vel in aquis, vel ſuper aquas factam eſſe, ac deſignatam primam diem. Hic autem ſermo valde incredibilis eſt, cùm omninò nulla utilitas appareat lucis illius, neque revolutionis ſuæ; non enim erant animalia, vel homines, quibus luceret, aut horas. & cæteras partes deſignaret. Ampliùs. Quid factum eſt poſtmodùm de luce illa? Si enim expleta prima die, ſtatim destructa eſt. tanquàm ocioſa fuit, ſi poſtmodùm, ut nonnulli dixerunt, corpus ſolis ex illa factum eſt, ſequuntur multa, quæ videntur abſurdiſſima. Ubi enim eſſet fabricatum corpus Solis ex illa? Si enim ubi ipſa creata eſt, qualiter transferri potuit per cœlos medios ad cœlum Solis quarta die? Non enim modicum fuit corpus lucis illius, cùm ex ea formandum eſſet corpus Solis, quod conſtat eſſe tantæ magnitudinis; ſed de motu illius, num eſſet naturalis, vel violentus, vel voluntarius, quæſtionem habet. Tu autem quicquid horum ponatur, vides, quæ inde ſequantur. Ampliùs. Propter quid laudata eſt bonitas lucis illius, ſi non euſque bona fuit, ut placeret creatori permanentia ipſius? Non enim euſque attollenda erat bonitas cujus permanentiam creator non approbavit. Convenientiùs igitur intelligitur lux illa fuiſſe, vel ſpiritualis illa illuxio Solis intelligentiæ, quam dixi, vel ſplendor, quo illuſtratum eſt cœlum Empyreum, ex utralibet cauſarum antedictarum noveris. Neque enim ſubſtantiæ angelicæ in nocte ſuæ imperfectionis diu relinquendæ fuerunt: neque cœlum Empyreum abſque luce eſſe debuit, cùm ejus habitatores ad lucem creati eſſent. Non enim decet lucidos habitatores tenebroſa habitatio, ſicut neque econversò tenebroſos inhabitatores lucidæ manſiones. Apparet etiam ita eſſe ex contrariis ex proportione. Sicut enim habitatio obtenebratorum, ſcilicet infernus, tenebroſa eſt, & fuit, ex quo factus fuit infernus, quemadmodùm doceberis in ſequentibus: ſic habitatio contraria in luce illa, ſcilicet quam prædixi, jucundiſſima non debuit eſſe tenebroſa. Ampliùs,

Nota. (margin)

Nota. (margin)

E Quis eſt qui habitationem ædificet vel hominibus, vel etiam animalibus, & non eam ornet, atque decoret, omnique modo paret pro congruentia illorum? Decorandum igitur fuit ſplendore Empyreum cœlum, & etiam tanto ſplendore, ut tota ſubjacens ei habitatio uſque ad nonum cœlum inde clareſceret. De hoc, quod ſequitur in ſermone ejuſdem prophetiæ, ſcilicet, quia vidit Deus lucem, quòd eſſet bona, tuum eſt ex aliis tropis, & figuris propheticorum ſermonum iſtud intelligere. Non enim eſt poſſibile, ut tunc primùm lucem videret, cùm ab ipſo facta eſt. Nihil enim addit ſubſtantia rerum viſioni, vel cognitioni creatoris. Nihil detrahit eis non exiſtentia ipſarum, ſicut alibi tibi declaratum eſt in hoc eodem magiſterio. Quare intelligendum, vidit, id eſt, videre fecit, vel vidit, id eſt approbavit, ac ſi dictum eſſet, de qua placuit ei antequàm eſſet, ut fieret, placuit ei, ut poſtquàm facta eſſet, F maneret. quod autem ſequitur. Et factum eſt veſperè, & manè dies unus, multas habet quæſtiones. Primùm, quia creatio cœli Empyrei ſubitò facta eſt, & in inſtanti. Impoſſibile eſt enim creationem corporis ſphærici initium habere in tempore, & perfici in illo. Unde enim inciperet creatio illius, cùm nulla pars dignior ſit priùs creari, quàm alia? Ampliùs. Quid primum crearetur in ipſo, an ejus ſuperficies exterior, vel interior: an velut ejus quidam angulus, ſive arcus, an hemiſphærium, ſive pars hemiſphærij. Et de ſuperficie quidem manifeſtum eſt, eam non poſſe creari, niſi in corpore, vel cum ipſo. quocunque autem dictorum modorum dicatur cæpiſſe creatio cœli illius, redit tibi quæſtio de inani, & ſequeretur inter duo capita arcus hujuſ- G modi eſſe inane. Inane autem non facit ſubſtantiam, ut ſupra oſtendi tibi; quare duo capita arcus hujuſmodi ſimul ſunt, non erit ergo arcus hujuſmodi figura, ſed circulus. Eadem inconvenientia invenies in aliis modis. quòd ſi fortè dixerit, ſuperiorem partem aquarum congelatam fuiſſe, vel aliàs ſtabilitam, atque firmatam, aut tota igitur coagulatio illa facta eſt ſimul, aut pars poſt partem coagulata eſt, ſicut fit in aquis, quæ apud nos ſunt. Quòd ſi tota ſimul ſic coagulata eſt, verum igitur eſt, quod dixi, quia ſubitò, & in inſtanti creatum eſt illud cœlum. Si verò per partes, & ſucceſſivè facta eſt hujuſmodi coagulatio, non eſt virtus creatoris proculdubiò immediata, quæ ſic operatur, immò virtus corporalis. Operationes enim in tempore non congruunt omnipotenti virtuti creatoris. Cauſa autem eſt in hoc, quoniàm operatio omnis hujuſmodi per conflictum eſt, & victoriam agentis ſuper patiens, & paulatim ejicientis virtutis contrarium H ſuum à corpore contingente. Creatori autem ſicut non eſt reſiſtentia in operibus ſuis immediatis, ſic neque in mora. Quare quicquid operatur per ſemetipſum, ſubitò illud operatur, vel in inſtanti. Ampliùs. Si non creatum, ſed generatum eſſet per corruptionem primum cœlum, & hoc ex illa materia, ſive aquea, ſive alia, de ipſa materia relinqueretur eadem quæſtio. Quare abiret generatio, & corruptio in infinitum, vel occurreret corpus ſubitò creatum in ſua materia, vel forma, quod & erit immediatum opus creatoris. quia igitur nullum ex corporibus adeò decet opus eſſe ſolius creatoris, ut cœlum primum; conſequens eſt ipſum creatum fuiſſe ſubitò. Similiter, & lucem factam ſubitò ſecundùm veram intentionem, quam dixi. quomodò igitur dies una fuit ſpatium illud, ſive inſtantia illa, quibus creatum eſt cœlum primum, terra, & aqua media inter illos. & lux facta? Ampliùs, quid erit ibi manè, & quid veſperè? Ampliùs. Inſtantia illa non potuerunt eſſe vel contigua,

Nota. (margin)

Cœlum empyreum in inſtanti creatum. (margin)

Nota. (margin)

vel continua. Jam enim declaratum est tibi per Aristotelem in libro physicorum, quòd inter quælibet duo est tempus. Quid ergo factum est medio illo tempore, aut quæ utilitas temporis istius? Dico, quia sicut quibusdam ex sapientibus, & sanctis, visum est, medio illo tempore distulit creator illuminationem, quam prædixi tibi, ut angeli sancti experimento cognoscerent, quid essent ex creatione sua, ut postmodùm tanta gloria illuminationis illustrati, & humiliores, & in Deum magis grati, atque devoti postmodùm existerent. Nihilominùs tamen ab eisdem meritò quæritur, quia totum hoc incomparabiliter meliùs nosse poterant ex illuminatione illa glorificati, quam ex luce scientiæ suæ naturalis, sibi innatæ, atque concreatæ. Ego verò istam quæstionem dissolvi tibi per hoc. quod adjeci verbis eorum, experimento. Experimento siquidem ob imperfectionem suam cognoscere expediebat angelis sanctis valde ea, quæ prædixi. Plus enim humiliat sensus, & experientia imperfectionis, quàm alia ejusdem cognitio. Fortassis autem nec possibile erat naturam angelicam in gloria hujusmodi creari. Verùm hîc istud determinare, ac perscrutari, longum esset, & magis reservandum est loco suo, sed non effugitur propter hoc quæstio, cùm intellectualis operatio tempore non indigeat. Omnis enim cogitatio, & omne intelligere, atque cognoscere in instanti est, & subitò, & generaliter omnis passio, quæ fit in substantia impartibili. Si enim fieret in tempore aliqua passio substantiæ impartibilis, fieret in ea pars post partem, ex quo sequentur duo inconvenientia. Primum; quia passio illa esset ex impartibilibus. Partes enim omnes, quæ in impartibili subjecto vel essent, vel fierent, impartibiles essent ex necessitate. alioquin non possent esse in subjecto impartibili. Secundum inconveniens est, quia si intelligere unius non fuerit in instanti, non posset hoc esse, nisi altero duorum modorum, quos dicam tibi, videlicet, ut divideretur ipsum intelligere, vel à parte intellecti, vel à parte intellectus: à parte autem ipsius intellectus non dividitur, nisi hoc modo, ut aliquid ipsius intellecti priùs intelligatur. & deinde aliud, & ita consequenter singula, quæ ejus sunt, donec intelligatur totum. Nihil autem unum intelligitur per modum istum, quemadmodùm cùm intelligitur cœlum, non intelligitur particulatim, videlicet, ut priùs intelligatur una ejus pars, & deinde alia; sed ipsum cœlum totum simul intelligitur, etiam partibus non intellectis: sicut & homo, non intellecto pede, vel manu, aut oculo. In quibusdam autem quorum unitas adunata est ex multitudine, reverà contingit intelligere totius dividi juxta multitudinem, & divisionem ipsius totius: quemadmodùm intelligere propositionis unius dividitur per intelligere subjecti, & prædicati ejusdem, quoniàm aggregatum est ex eis: in eis autem, de quibus mentionem facio, manifestè vides, quia intelligere totius non est aggregatum ex intelligere partium ejusdem; quare manifestum est tibi jam, quia intelligere non dividitur à parte intellectus, cùm intellectum fuerit unum, & non sit adunatum ex multitudine, ut intelligere ipsius oporteat esse aggregatum similiter ex intelligere partium ipsius. Ubi etiam manifestum est tibi, quia intelligere uniuscujusque partis, quæ non dividitur in toto illo, similiter nec ipsum dividitur. Quemadmodùm si dixeris cœlum est volubile: intelligere ipsius cœli non dividitur per intelligere partium ejusdē, nec dividitur tempore. Non enim in intellectu tuo priùs fit quædam pars ipsius intelligere quo intelligis cœlum, & deinde alia: pars enim illa

A vel esset intelligere, vel aliud, & si esset intelligere, esset vel illud intelligere, quo intelligis totum cœlum, vel quo intelligeres partem ipsius. Quòd si esset ipsum intelligere, quo intelligis cœlum: ergo priùs fieret in te illud intelligere, quo intelligis cœlum, quàm intelligere cœlum. Si verò esset intelligere illud intelligere, quo intelligeres partem cœli, hoc jam destruxi tibi. Si verò esset intelligere, quo aliud intelligeretur, quod neque esset cœlum, neque pars cœli, tunc esset inutile, & impertinens ad intelligere, quo intelligis cœlum, & ita vanè de illo fit mentio aliqua. Manifestum igitur tibi per hoc, quia intelligere non dividitur à parte intellecti, nisi per modum, quem dixi tibi. A parte verò intelligentis, impossibile est ipsum similiter dividi, cùm intelligens omne per modum, quo est intelligens, substantia impartibilis sit. In substantia verò impartibili, non est possibile, ut pars post partem patiatur, nec ut pars post partem agat,

B cùm non sit ibi pars, & pars. Sive igitur intelligere sit agere, sive pati, impossibile est, quòd dividatur à parte intelligentis. Ad hunc modum se habet de actionibus aliis, & de passionibus, & generaliter de omnibus dispositionibus spiritualibus. quare lux illa prima, sive dies, sive fuerit illuminatio solis modo intellectivo, sive fuerit beatificatio completa hujusmodi substantiarum, videlicet abstractarum, nullo modo fuit divisibilis secundùm tempus. Quomodò ergo assignat ei propheta vesperè, & manè, præsertim cùm illuminatio illa nec vergere ad occasum, nec appropinquationē ullam ad tenebras habere potuerit? Qualitèr autem vesperè & manè ex duobus punctis temporis intelligatur esse, non est facile videre, nisi quis dicat substantias illas præclaras in consideratione propriæ defectibilitatis, atque potentialitatis, eas aliqua parte temporis in se immoratas, & hoc vocasse prophetam vesperè, quo occasum suum agnoscebant sibi esse ex se, &

C paratas esse ad hoc, ut reciderent in non esse, unde dicente Deo & mandante, ad esse eductę sunt, & creatæ. Idem est intellectus penè, si ad imperfectionem earum hoc referas; factum est igitur vesperè in eis per hujusmodi contemplationem sui occasus vel occiduitatis, & ideò priùs nominatur vesperè, quia priùs inest eis sua ipsa defectibilitas, & occiduitas, ut pote naturalis, & à seipsis, quàm earum beatificativa perfectio, quæ intelligitur per manè. Manè enim remotissimum est à vesperè & initium est profectus, hoc est, proficiendi, & operandi in ipsa perfectione, vel secundùm ipsam; Factum igitur est vesperè, ut dixi, in consideratione suæ occiduitatis, & luce illa. Et factum est manè in consideratione novitatis illius lucis, & initio proficiendi sive operandi secundùm illam. Opus autem perfectionis istius est potissimum, atque præcipuum admiratio, magnificatio, & collaudatio creatoris. Dicitur autem illuminatio illa manè, & propter hoc quia prima fuit illuxio creatoris, & primus ortus veri solis, quo ortus est creaturis, & quia etiam in eo stat, & permanet immutabiliter, in quo cæpit. Non enim augetur velut ab ortu Solis in meri-

D diem, cùm neque claritati ejus, neque fervori, seu ardori sincerissimæ dilectionis, qua creatori inseparabiliter adhærent, aliquid additur, vel accrescit. *Nota* Quanto autem spatio duraverit, vel vesperè illud, vel manè. & utrùm diem integrum compleverit, idest viginti quatuor horarum æqualium spatia, quæ est mensura uniuscujusque revolutionis integræ firmamenti sermo propheticus non determinavit. Veruntamen non est inconsuetum apud nos diem sex horarum, & pauciorum inveniri, & noctem similiter, & etiam diem dimidii anni integri,

& noctem similiter, sicut declaratum est tibi in tractatibus multis de his. Non abusivè igitur sapiens, & sanctus ille propheta vocavit diem spatium non minùs spatio vigintiquatuor horarum. Quapropter si spatium illud temporis, quo hæc omnia facta sunt, videlicet cœlum primum, terra, & aqua media, attingens à terra ad cœlum illud, & lux facta cum sequela sua, quam dixi tibi, videlicet de consideratione propriæ occiduitatis in substantiis illis, & de consideratione suæ imperfectionis, & potentialitatis, similiter & de ipso manè vocare voluit propheta vesperè, & manè, & diem, absque injuria loquelæ, & abusione, hoc fecit. De nocte verò ideò nullam mentionem fecit, quia nullus locus est nocti, vel tenebris in regione illa, vel propter hoc, quia inter vesperè illud, & manè reverà nihil est medium. Si quis autem dixerit beatissimas illas substantias in consideratione, & admiratione creaturarum, videlicet cœli, & terræ aquarum, & etiam suiipsarum moram aliquam traxisse, ut exinde magnificarent abundantiùs, atque sublimiùs creatorē, & exinde erexisse se ad ipsum, & moram aliquam in hoc traxisse, cùm collaudatio, & glorificatio creatoris nec brevis, nec perfunctoria sit, sicut nec esse debet, moramque hujusmodi dicat vesperè illud, sive finem illius moræ, quod est congruentius, non improbabiliter dicet, nec sermo ejus, tanquàm erroneus rejiciendus est. Elucidabo autem istud ampliùs, & dicam quia in principio, hoc est, in prima parte diei illius primi, quam propheta vesperam vocasse videtur, multa facta sunt, quæ omnia subitò, & in non tempore, hoc est, in puncto temporis fieri possibile non fuit. Horum unum est, creatio primi cœli, & terræ, & aquarum. Secundum est creatio angelorum. Tertium ordinatio angelorum in officiis, dignitatibus, & ordinibus suis. Quartum conspiratio angelorum malorum, & apostatatio eorum. Quintò casus, atque dejectio illorum. Hæc autem quinque cùm perscrutatiùs consideraveris, invenies absque ulla dubitatione facta fuisse in tempore aliquo, cujus finem vesperam vocavit sermo propheticus, vel posset intelligi vespera casus malorum angelorum, qui & fuit eis occasus, & obtenebratio à luce prima, ac præclara, quæ Deus est, quantùm ad naturalem illuminationem. Etsi enim multa luce scientiæ, sive sapientiæ naturalis adhuc clareant, in multis tamen obtenebrati sunt, sicut doceberis in tractatu de eis singulari; nec propter solam istam obtenebrationem dicta est vespera finis moræ, seu temporis illius, immò etiam propter infrigidationem, qua ab amore naturali creatoris penitus friguerunt. Jam enim nec scintilla hujusmodi amoris apud eos vivit, aut ardet, immò totaliter in iram, & odium ipsius conversi, immò potiùs subversi sunt. Addo insuper, quia postquàm cœlum primum creatum est, & ejus esse stabilitum atque firmatum virtute permanentiæ, & durationis, quæ habuerunt initium, & inceptionem, sive terminationem à parte principii, factum est ejus esse etiam mensuratum mensura temporis, & quies ejus non minùs digna, ut mensuraretur tempore, quàm motus aliorum cœlorum. Finis ergo mensuræ hujusmodi quietis, & durationis, vocata est vesperè propter consummationem, vel ipsius, vel eorum, quæ in ea facta sunt, quoniàm subsecutum est manè, id est initium partis alterius diei, in qua facta sunt, quæ narrabo. Utrùm autem ista duo, vesperè scilicet, & manè, essent verè, aut perfectè medietates diei, qui viginti quatuor horarum æqualium continet spatium, licet sermo sanctus non determinet; non est tamen contra veritatem, aut rationem, quòd quantitate à sequentibus diebus

Vide.

Nota.

Nota.

E non discrepet, præsertim cùm conspiratio malorum spirituum, quam prædixi, moram temporis, & prolixitatem requirat. Cùm enim numerus eorum sit innumerabilium millium, & primus, ac nobilissimus eorum contra creatorem primus se erexerit, qualiter hoc venit ad tot millia aliorum? Qualiter in hoc ipsum inducti sunt, nisi tractatus aliquis, & suasiones intervenissent? In tanta autem multitudine, quomodò potuit esse tractatus brevis, & suasio, atque inductio non prolixa, cùm sapientissimi creati essent, & in tantum ausum stultitiæ deducti sint? Si enim homo, qui non est sapiens, nisi ad modicum, sapientia naturali, averti non potest à sensu suo, ut à veritate, ac rectitudine declinet, nisi magnis, & multis, validisque suggestionibus, ac suasionibus, quomodò illi tanta sapientia præditi in tantam vesaniam tempore brevissimo induci potuerunt? ipse etiam tanti mali inventor tantò difficiliùs induci debuit, quàm aliquis aliorum, quantò eum constat majori luce, & sapientia, quàm omnes alios claruisse, potissimùm cùm nullus eorum exteriorem haberet instigatorem, ac suggestorem tanti mali, & haberet unusquisque splendorem sapientiæ, qua præditi erant, fortissimum mali illius dissuasorem, & etiam repressorem? Hæc autem omnia idcirco dico, ut appareat tibi vesperam primæ diei, hoc est, primam partem multarum horarum spatium habere potuisse, propter ea, quæ facta sunt in ipsa, cùm evidenter requirant tempus, & subitò omnia fieri nullatenùs potuerunt. Ipsum vero manè si secunda pars diei primi accipiatur, non minorem temporis mensuram requirere, evidenter elucesceret tibi, cùm diligentem considerationem feceris de his, quæ in eodem manè fieri oportuit, & quæ in eodem facta sunt. Horum primum est creatio lucis juxta modos, & intentiones, quas dixi. Secundum est collaudatio, & magnificatio creatoris de ipsa illustratione, & glorificatione sanctorum angelorum & de ipsa justa damnatione, ac dejectione malorum, sed & de aliis bonis, donisque, atque beneficiis creatoris erga seipsos. Tertium, quod veriori ordine primum est, admiratio creatoris in seipso. Sunt & alia, quæ sanctis angelis patefacta sunt ipsa claritate suæ glorificationis, quorum revelationem ineffabilibus gaudiis, & jubilationibus prosecuti fuisse nullatenùs dubitandi sunt, sicut de creatione generis humani, & restauratione angelicæ ruinæ ex hominibus, & de reparatione civitatis supernæ, ac integratione ipsius, quæ quasi detruncata, ac mutilata erat per casum malorum angelorum. Sunt & alia multa secretiora, atque profundiora, in quorum consideratione, & contemplatione, delectabiliter eos occupari voluit creator, & ipsa luminositas intelligentiarum suarum, amorque bonorum omnium propter gloriam creatoris, eos figebat, ac detinebat in eis. Nec est inconveniens, si mensuram primæ diei habeant sequentes, & si prima ubique exemplaria sunt sequentium. Posset autem quis intelligere unamquamque dierum istarum vesperè, & propter occiduitatem temporis, quantùm ad consummationem sui ipsius, quæ consummatio sui esse toto fluxu incessanter festinat. Manè verò ejusdem temporis finis; non autem inquantùm est finis præcedentis temporis, manè vocatum est, sed inquantùm initium mensuræ sequentis operis. Quòd autem magis congruit plano literæ est, ut intelligatur dictum, tanquàm in consummatione uniuscujusque operis sex dierum, & in fine uniuscujusque illorum. Quod verò sequitur in sermone eodem, quia vidit Deus lucem, quòd esset bona, tu jam scis figuras, & modos varios propheticorum sermonū, juxta quorum unum intelligitur, vidit, id est, videri fecit. Quem-

F G H

Nota. *Nota.* *Nota.* *Nota.* *Nota.*

Quemadmodùm & per eundem prophetam alibi dicitur. Nunc cognovi, quòd timeas Deum, id est cognitum feci tibi ipsi & aliis. Vel vidit, quòd esset bona id est approbavit bonitatem lucis, quam prænoverat antequàm eam faceret, approbavit inquam, formando ipsam in suo esse, & conservando. Et dixit post hoc sermo sanctus: divisit lucem à tenebris, Habet autem quæstionem quomodò divisit lucem à tenebris, cùm neque conjuncta esset priùs tenebris, nec etiam esset conjungibilis: intelligo igitur in hoc verbo, quia hanc lucem, de qua agitur, divisit à tenebris, hoc est, adeò seorsùm, & longè feciteam à tenebris, ut eam attingere nullo modorum possint, quemadmodùm vides lunæ lucem terræ tenebris occupari, & hoc in eclipsi ejusdem; sic & lucem aeris istius, in quo sumus, noctis tenebris obscurari, & hic est dies cœli, sicut mihi videtur, de quo dicit alius propheta: Et thronus ejus, sicut dies cœli, quasi perseverans absque ulla læsione, vel diminutione. Uocavitque lucem diem, ac tenebras noctem de quibus jam declaratum est tibi in præcedentibus, quia non sunt aliquid contrarium luci, sed absentia illius. Et manifestum est tibi, quia lux & tenebræ sive dies, & nox, non pro ipsis temporibus hîc accipiuntur: sed quemadmodùm usualiter dicitur dies aer nostræ inhabitationis illuminatus à Sole, & nox eadem habitatio per privationem hujus luminis obscurata. Nec debet esse improbabile tibi, dies istos sex æquales fuisse, cùm primus dies sit, quasi mensura quietis, vel permanentiæ primi cœli; dies verò. quibus utimur, mensuræ sunt motus secundi cœli cōtinentis novem cœlos inferiores. Quies enim, & motus eandem debent habere mensuram oppositionis. Decuit etiam uniformitatem esse mensuris hujusmodi, & ut nulla esset in eis confusio ex difformitate, & ut creator non videretur diversatus in operibus suis, tanquàm in majoribus major mensura temporis eidem necessaria esset, & in minoribus minor, quemadmodùm contingit in nobis, & in operibus nostris, & etiam in operibus naturæ, cùm omnipotenti virtuti ejus non sit contradictio, aut rebellio, aut resistentia in quibuscunque operari voluerit, sed per omnem modum. non solùm eadem facilitate majora, & minora operatur, immò ea imperiositate, cui æquè obediunt ea, quæ non sunt, ut ea, quæ sunt: hoc autem non propter hoc dico, quòd creator operari non possit, & celeriùs, & tardiùs, quædam quibusdam aliis, sicut primum hominem, & tempore brevissimo, & perfectum fecit, alios verò per multos dies & menses, multasque corruptiones, & generationes, atque alterationes ad complementum sui esse, & perfectionem adducit.

Nota. (margin)

Nota. (margin)

CAPUT XLII.

Nota de generatione cœlorum.

Generatio cœlorum ex aquis. (margin)

ET quoniàm generatio cœlorum novem ex aquis facta est id est ex materia, quæ erat inter primum cœlum, & terram, alioquin quid factum esset de materia illa? non enim per motum localem translata est ad alium locum, cùm alius locus nec tunc fuerit, nec esse potuerit, ut declaratum est tibi: quia igitur non est possibile eam remansisse in loco, in quo sunt cœli isti novem, cùm locum illum novem cœli totum impleant, manifestum est, ipsam per corruptionem transisse in generationem cœlorum. Corruptio autem hæc, & generatio non potuerunt fieri simul, & subitò quoniàm si subitò factæ fuissent. hoc est in puncto temporis, esset eadem materia simul vestita formis cœlorum & formis suis,

A Si enim in puncto esset corruptio materiæ illius, hoc est denudatio ejusdem à formis suis, & vestitio ipsius à formis cœlestibus, erit materia in puncto vestita utrisque, vel nuda utrisque. Utrunque autem manifestè impossibile est, quoniàm secundùm hoc, essent formæ tam diversæ simul in eadem materia, & essent cœli, & aquæ simul in eodem loco factæ; igitur ex necessitate generatio cœlorum illorum, sive cœli continentis novem, erit in tempore. Causa autem in hoc est quia materia illa, qua generabatur, non potuit corrumpi, sive denudari à formis suis subitò, & in non tempore. Si enim in puncto denudaretur à formis suis, esset in illo puncto nuda ab eis; jam autem didicisti alibi, materiam hujusmodi non esse possibile inveniri nudam à formis. Præterea, secundùm hoc in alio nunc ab ea vestita fuisset à creatore formis cœlorum, qui ex ea generati essent, & ita in medio inter illa duo instantia esset illa corrupta, & cœli generati non essent, si utrumque eorum factum esset in duobus punctis temporis. Quòd si dixerit quis, quia creator potuit creare eam nudam, & detinere nudam pro beneplacito suo, & hoc oportuit ibi fieri, licet alibi non fiat, quia operatio creatoris non potuit, nec debuit habere moram, vel remorationem aliquantam, sed sola virtute sua operaretur cui neque resistentia est, neque rebellio, ut jam dixi, & sicut potuit vestire materiā primi cœli, hoc est, Empyrei subitò formâ suâ, & reverà vestivit; sic & multò fortiùs potuit vestire subitò cœlum continens novem cœlos formis suis, cùm manifestum sit cœlum primum longè majus esse cœlo illo. In hoc autem jam dixi tibi, quia etsi non esset impotentia, vel defectus aliquis ex parte creatoris, quominùs hoc posset, defectus tamen erat ex parte materiæ, quę nō poterat subitò denudari à formis suis, & subitò vestiri, propter causas, quas dixi. Si quis autem dixerit quia eo modo potuit creare, C vel generare cœlos istos, quemadmodùm creavit, aut generavit Empyreum, aut etiam ipsam terram, jam respondi tibi in hoc, & adduxi etiam probationem, per quam feci te scire. quia generatio cœli Empyrei & terræ, subitò factæ sunt, & in non tempore, & quia non præcessit eas alia generatio, vel corruptio corporalis, alioquin deduceret nos via hæc in errorem Aristotelis de infinitate generationis, & corruptionis, & motus, & de antiquitate, sive æternitate mundi. Quia igitur materia media inter illa duo creata est cum eis, cujus pars corrumpenda erat in generatione cœlorum, ut jam ostendi tibi, manifestum est dissimiles ex necessitate fuisse generationes primi cœli, & novem sequentium, & tu scis intentionem meam in capitulo isto: quia ego non intendo hîc, nisi utcunque dirigere te, & erigere ad intelligendum sermonem prophetæ de generationibus istis, & defendere planum sermonis ipsius. Ipsum etiam planum sermonis istius hoc insinuat. Si enim Deus in principio creavit D cœlum, & terram, cùm principium illud convenientiùs intelligatur aut principium temporis, aut principium operum ipsius creatoris sive operū Dei, necesse est subitò creata fuisse cœlum, & terram, quia si in puncto temporis creata sunt, hoc manifestum est: si verò ante ea nihil creatum est, similiter necesse est ipsa subitò creata fuisse. Quemadmodùm enim prædixi tibi, quomodò crearetur primum cœlum per partes? & à qua parte ejus incœpisset creator ejus creationem? & propter quam causam creatio ejus esset in tempore? ita ut pars post partem crearetur, cùm sola virtus divina ibi operaretur, & nihil esset ei resistens, aut retardans, neque per corruptionem alterius corporis, aut denudationem materiæ ipsius cœli ab alia forma necesse esset venire ad

Nota. (margin)

B *Nota.* (margin)

Cœlum, & terra, quomodò creata. (margin)

vestitionem ejus, qua vestienda erat forma cœlesti. Quare subitò in materia sua, & forma creatum est: generatio verò cæterorum cœlorum, quia per corruptionem aquarum ex ipsis facienda erat: corruptio autem corporalis omnis ex necessitate fit in tempore, sicut & omnis alius motus corporalis, sicut declaravit Aristoteles in auditu suo, hoc est, in libro, quem vocat auditum, ex necessitate facienda fuit in tempore eodem, quo facta est aquarum corruptio in generatione ipsorum. Habet autem quæstionem, à qua parte cœpit generatio cœlorum, & verisimile quidem est, ut primum cœlum, quod aplanon vocant, primum creatum fuerit, hoc est, in prima parte diei: sic & deinde cœlum stellarum fixarum, quasi in secunda parte. Tertiò cœlum Saturni, & ita donec veniatur ad cœlum lunæ, quod est ultimum novem cœlorum istorum. Hoc etiam requirere videtur ipse ordo dignitatis, & nobilitatis eorundem. Certum enim est, quia comparatio cœlorum istorum est in nobilitate, virtute, & dignitate ad invicem, quæ est in altitudine, & positione ipsorum, & secundùm Alpetrangi, in velocitate, & tarditate motus. Nonnullis etiam videtur operationes cœlorum, & virtutes, influentes esse, ac descendentes à primo super secundum, & etiam super omnes inferiores, & ad hunc modum se habet de aliis. Quia verò ipsius esse ad esse, generari, & generare, ea videtur esse comparatio, quæ est virtutis ad virtutem in omnibus, quæ ordinem habent ad invicem, idem videtur esse ordo creationis, sive generationis cœlorum, qui est & virtutum eorum. Quare unumquodque eo ordine, quo recipit virtutem à primo, & universali fonte, recipit & esse. Verum igitur est, quod dixi, quia inter istos novem cœlos, primum, id est, in prima parte diei secundæ, creatum est aplanon: deinde cœlum stellarum fixarum, & ita de aliis. Econtrariò verò fortassis alicui videtur, quoniàm cœli isti novem simul omnes creati sunt. Cùm enim propinquitas, & elongatio, nihil sit ad creatorem, cùm attingat à summo usque deorsum, & à primo creato usque ad ultimum æqualiter, hoc est, cùm non magis præsens sit ei primum, quàm ultimũ aut aliquod mediorum: manifestum est non adjuvari operationem creatoris, vel virtutem ipsius, aut impediri, sive retardari hujusmodi propinquitate, vel elongatione. Quare non est prohibitus creator aut adjutus, sive impeditus ullo modorum, æquè citò operari generationem, sive creationem cœli lunaris, & cujuscunque aliorum, cùm ei ex omnibus modis suis, nihil sit potiùs, quantùm ad virtutem suam in cœlo aplano, vel cœlo stellarum fixarum, quàm in cœlo lunæ, aut in quocunque aliorum: hujusmodi autem exemplum est de artifice, & operatore, qui per solam virtutem suam, sive per seipsum solum operatur, & qui nihil habet adjumenti ad operandum plus in uno loco, vel materia, quàm in alio, vel alia. Talis enim non operabitur priùs in loco uno, & posteà in alio, presertim cùm ejus virtus, aut ars non sit alligata uni operi, aut uni loco, aut uni materiæ sed sit potens, atque liberrima, & ubicunque & in quibuscunque voluerit operari, qualem manifestum est virtutem esse creatoris, qui in uno loco operatur folia, in alio flores, in alio fructus, in alio semina, in alio lapides pretiosos, in alio metalla, in alio plantas, & in alio animalia, & operatur ita unumquodque istorum, ac si unum solum operaretur. Non enim ex hoc, quòd tam magna, tamque multa operatur, aliquid eorum aut minùs bonum, aut minùs benè operatur, quàm si illi soli intenderet; quare, si per se solum, aut virtutem suam solam, hoc est absque adminiculo, & mediatione virtutis alterius, creavit cœlos istos novem, simul eos creavit. Hoc autem dico, quia cùm creator per aliam virtutem operatur, quàm per suam; tunc indubitanter operatur juxta modum virtutis illius, quemadmodùm cùm per frigiditatem coagulat aquas, aut congelat eas successivè & per partes, ex ea velocitate, qua potest frigiditas, & qua patitur fieri materia, in quam operatur. Si ergo per solam virtutem suam creavit cœlos, hoc est, nulla virtute alia agente ad hoc, vel cooperante, nulla subest causa, vel ratio, quæ prohibuerit eum creasse omnes illos simul: sed neque virtus aliqua cooperata videtur ad creationem cœlorum, nisi fortè quis dicat virtutem aplani, hoc est, primi novem cœlorum cooperatam fuisse, atque egisse in partem aquæ sibi proximam, eique similitudinem, id est cœlestem formam sibi similem impressisse, & ita secundum cœlum generasse, quemadmodùm ignis, cùm generatus est juxta materiam receptibilem suæ actionis, & virtutis, indubitanter agit in illam, & generat ex ea ignem alium. Cùm ergo partes illæ aquarum, ex quibus inferiores cœli generati sunt, receptibiles essent formarum cœlestium: sicut apparet per hoc, quòd ipsas jam receperunt, videntur & receptibiles fuisse virtutum, & actionũ ipsarum. Omnis enim materia, ex qua aliquid generabile est, ex necessitate receptibilis est virtutis, & actionis illius, quod ex ea generabile est, & cujuscunque similis illi, hoc est, similis illi in forma, virtute, & actione. Quia igitur omnes isti novem cœli similes sunt, licet nobilitate, & aliis conditionibus differant, manifestum est materiam, ex qua generati sunt, receptibilem esse virtutis, & actionis uniuscujusque eorum. Secundùm hoc ergo primum cœlum generavit secundum, & ita de aliis; & quoniàm nihil generat antequàm ipsum sit generatum, quemadmodùm neque agit antequàm sit, consequens esse videtur, cœlos generatos esse unum post aliud, & non simul. Quòd si verum esset, forsitan unumquodque magis conveniret dici generatum à seipso, & hoc est, quia pars uniuscujusque generati priùs generata gignit sibi proximam, & illa generata gignit aliam, & ita, donec compleatur generatio totius. Hujusmodi autem exemplum de igne est magnæ efficaciæ, sicut tibi dixi, & in omni corpore continuo & per partes generato. Multùm etiã contra hoc videtur esse dissimilitudo cœlorum ad invicem. Generatio quippe assimilat ubique genitum genitori. Unde & generatio dicitur, quasi generis sui natio, sive generis sui in alium transfusio. Unde igitur tanta dissimilitudo inter aplanon, & cœlum stellarum? similiter & inter cęlum stellarum, & inter cœlum Saturni? & generaliter inter omnes in virtutibus, operationibus, magnitudinibus, & etiam motibus? sicut apparet ex tractatibus Ptolemæi, & aliorum, qui de his scripserũt. Forsitan dicat aliquis, quia sermones prophetarum ita crebrò clamãt, quoniàm Deus cœlos fecit, & quoniàm opera manuum ejus sunt cœli, & adeò vehementer execrantur alium fuisse vel factorem, vel cooperatorem cœlorum, quia ipse solus creavit novem istos cęlos, & creavit eos simul. Unde in sermone isto non est dictum; fiant cęli, vel firmamentum in medio aquarum: sed fiat firmamentum: ac si omnes illi cœli, unum cœlum simul sumpti acciperentur, & factio eorum factio unius, & una. Et licet materiæ eorum receptibiles sint formarum cęlestium, sicut prædixi tibi, tamen ipsi non sunt possibiles imprimere eas; quemadmodùm neque cùm materia hominis, hoc est, corpus humanum receptibile sit formæ humanæ, non tamen homo potest imprimere illam, vel dare: sive enim anima humana forma illa sit, sive pars illius formæ, manifestum est hominem non esse datorem hujusmodi

Nota. modi formæ, nec posse imprimere illam Sic primum novẽ cęlorũ, licet materia cęli stellati receptibilis esset formæ cœlestis, non tamẽ ipsũ potuit esse dator hujusmodi formæ, nec adhuc cogitatum est, quòd cœli sint generatores cœlorũ Alioquin etiã regio elementorũ, quæ est à luna usq; ad terrã cœlis plena esset, aliis enim cœlis fœcundis, atq; generantib⁹ cęlũ lunæ sterile non mãsisset. Generasset igitur cœlum aliud, & filius ejus aliud & ita donec veniret ad terrã. A qua parte autẽ incœperit creator fabricationẽ cœlorum, seu generationẽ, utrũ à parte latitudinis seu profũditatis, aut spissitudinis, aut quæ partes in eis primùm generatæ sint, utrũ interiores, scilicet cõcavitatib⁹ eorũ propinquiores, an illæ quæ sunt ex parte cõvexitatis, meritò quis quærat, licet non referat quæ. Si quis tamen consideraverit generationem cepę, & ovi, & aliorum similiũ, quæ ex partib⁹ sese invicẽ cõtingentibus cõposita sunt, videbit generationẽ hujusmodi partiũ simul incipere, & uniuscujusq; partis partiũ similiter. Quòd si quis dixerit, quia inter formas aquarũ, & formas cœlorũ, ex quibus aquis cœli generati sunt, nõ est cõtingẽtia, ergo non est motus ab his in illas. Motus enim omnis generationis, & corruptionis, est ab altero oppositorũ in alterum, & hoc per mediũ, alioquin saltus esset subitò generatio à non esse in esse. In hoc autẽ dico, quia mediũ est inter has formas, etsi non verũ, aut mediũ propriũ Manifestũ enim est, quia aqua quantũcunque subtilis, aut pura ampliùs subtiliari potest, & propinquior fieri naturæ ac substantiæ aeris. Sic & aquæ, de quibus cœlos fuisse dicunt, subtiliatione, ac depuratione ãpliori præparatæ sũt, ut formas cœlorũ reciperẽt, & hæc sunt media, per quæ transierunt ad formas cœlestes. Magis autẽ subtilis, & magis depurata aqua est mediũ inter ipsã secundùm naturalẽ puritatẽ suam, & nobilitatem formarum cœlestiũ, & generaliter omne propinquius alterutri extremorũ, via quædã est, & mediũ transeundi ab altero in alterũ. Nec debes opinari, quòd alia virtus fuerit præparans, aut præaptãs aquas illas ad hoc, ut formas cœlorum reciperent, quàm creator. Solus enim absque participe, & adjutore cęlos fecit, & omnia illa primordialia opera, id est mundi totius partes. Quandò autem ista præparatio aquarum facta fuerit, nec iste prophẽta determinat, neque alius, quia nec de præparatione quicquam expressè loquitur; quare salva veritate sermonis ipsius intelligi potest; quia prima die quandò fiebant ea, quæ facta priùs narravit, potuit fieri ista præparatio; illis autem expletis, & consummatis, creatæ sunt formæ novem cœlorum, secunda die, & materiis suis impressæ vel totum quod pertinebat ad generationem istorum cœlorum, videlicet, & præparatio materiarum ipsarum, & formarum eorundem impressio secunda die facta est. Si quis autem dixerit, quia non indiget creator omnipotentissimus præparatione hujusmodi, vel præparatore, verum quidem dicit, quoniàm virtus creatoris in ultimitate est sufficientiæ & copiositatis. Materiæ tamen cœlorum denudari à formis aqueis necessariò indigebant ad hoc, ut formas cœlorum tam longè ab illis distantes reciperent; hujusmodi verò denudatio non potuit esse, quin fieret aut in puncto temporis, aut in tempore, & quid ex utroque accidat, jam prędixi. Nec debet tibi mirum videri, si formarum cœlorum non fuit alius dator quàm creator, cùm de omni forma substantiali hoc multi sentiant; præparare quidem possunt virtutes naturales materiam, ex qua facienda est generatio naturalis, & fugare ab ea dispositiones contrarias, sive repugnantes formis, quibus supervestiẽda est, verùm formarũ illarum quarum impressio generatio est, hoc est, sub-

Nota.

Aquæ cœlestes.

A stantialium, non alius dator, quàm creator illarum Deus, cùm omnis forma substantialis, etiam substantia sit. Quia verò consequenter dictum est: Congregentur aquæ, quæ sub cœlo sunt, in locum unum, manifestum est hoc factum esse post creationem aquarum solo verbo, & imperio creatoris. Naturalis enim ordinatio aquarum, sive positio, aut situs earum, circa terram est, & ipsæ aquæ velut amictus circundans illam, sicut dicit alius propheta. Abyssus sicut vestimentum amictus ejus, & alius sapiens. Quis posuit aquas quasi in vestimento? Quia autem in partẽ secesserunt, & super montes aquæ etiam stant: sicut dicit alius propheta, quia super montes stabunt aquæ, & quòd in loco non naturali sibi sunt contra naturam ponderositatis, & fluiditatis suæ: factum est, non naturali aliqua virtute, sed solo verbo, & imperio ut diximus, creatoris, & ista congregatio non novę creationis opus fuit, sed jam creati operis, videlicet aquarum in locum alium translatio, & collocatio. Unde non dicitur in sermone B prophetico propter illud, factum est vesperè, & manè dies unus: immò conjungitur operi sequentis dici & hoc est, quoniàm congregatio aquarum, & denudatio faciei terræ propter sequentis dici opus facta sunt, videlicet propter fęcundationem terræ. Non enim poterat germinare herbas urentes, aut producere vegetabilia aquis operientibus eam. Congregatio igitur aquarum in loco, in quo sunt, conclusio est partim scientiæ naturalis, partim scientiæ divinalis: sicut apparet ex mediis, quæ præmisi. Quęrat autem meritò quis, quomodò aquæ dicantur congregatæ in locum unum, cùm tam multa sint maria, & non sit unum mare, quod omnes aquas contineat. In quo dixerunt quidam, quia maria omnia unum mare sunt propter continuationes ipsorum, quæ in quibusdam maribus manifestæ sunt, C & hoc experimento sciunt multi eorum, qui conversantur in maribus, & vacant navigiis. In aliis verò maribus occultæ sunt continuationes istæ, vel propter distantias suas à nobis, vel propter superpositionem partium terræ operientium maria, vel propter partes eorum. Sic famosum est de Sicilia, quoniàm, super mare sita est, & quatuor, vel quinque montibus, quasi columnis totidem sustentatur. Aliqui verò intelligit locum unum, magis dictum divisivè, sive separativè, quàm conjunctè, & hoc est, quoniàm creator magis intendere videbatur separationem earum à superficie terræ, quàm congregationem earum in locum unum. Tu verò secundùm intentionem meam, & opinionem in hoc reminiscere eorum, quæ didicisti in libro Meteororum Aristotelis in capitulo de mari & golfis ejus, & de abysso magna, quam dicit Aristoteles matricẽ aquarum, & ex illa maria, tanquàm golfos varis, & redundantias exire, & non recedes ab intellectu pro- D phetæ istius, qui dicit ruptos fuisse fontes abyssi magnæ, & ex illis inundasse diluvium. Attende autem, quia ex eodem verbo, & imperio creatoris, videtur fluviorum omnium decursus ad mare esse, sive ad maria. Si enim starent super terram absque fluxu, ex necessitate operirent eam, & prohiberent fertilitatem, & fœcunditatem ipsius. Ad hoc idem spectat quod dictũ est. Statuit aquas, quasi in utre, hoc est, ipsas instabiles, & fluidas stare fecit in loco non suo, prohibendo fluxum earum, quasi in utre. Et quia, ut dixi, operatio ista, videlicet congregatio aquarũ, præparatio erat ad opus sequentis diei, subjunxit Deus, & dixit: germinet terra herbam virentem & facientem semen, &c. & in fine subjunxit & factum est vesperè, & manè dies tertius. Et quia opus istud, videlicet hujusmodi, fœcundationis terræ non habet causam naturalem, hoc est, non est

Situs aquarum.

Nota.

Nota.

Aristoteles.

Fluviorũ decursus.

ipsi terræ de natura corporeitatis suæ: manifestum est quoniàm non est, nisi ex verbo, & imperio creatoris. Terra enim per se, hoc est, per modum, quo est terra non est generativa nisi terræ. Supra naturam igitur suam superaddita est ei virtus germinandi, & fructificandi talia. Quare manifestum est tibi istam fertilitatem terræ conclusionem esse partim scientiæ naturalis, partim scientiæ divinalis, & juxta hunc modum currit res in fœcundatione aquarum ad producendos pisces, & alia aquatica animalia.

Objectio. Habet autem quæstionem de duplici fœcunditate terræ, quibus producit vegetabilia, & animalia, propter quid non priùs de fertilitate, seu profunditate aquarũ, quàm de fœcũditate terræ locutus est sermo propheticus; cùm enim aqua prior sit in ordine elementorum, quàm terra, prior est & ejus fœcunditas, & prior data est ei, quàm terræ, prior igitur ordinanda fuit. In quo respondeo, quia fœcunditas terræ, qua gignit vegetabilia prior est ea fœcunditate

Responsio. ejusdem, qua gignit animalia, sicut vegetabilia priora sunt ipsis animalibus, & propter hoc generatio eorum, & vis generativa qua scilicet generantur, priùs ordinata est in sermone prophetico, deinde post fœcũditatem aquarum, & generationem animalium aquaticorum, fœcunditas secunda ipsius terræ qua gignit animalia, ordine est rectissimo narrata, & ipsa est pars operationis diei quintæ.

Operatio diei quartæ. Operatio verò diei quartæ fuit creatio stellarum, & luminum, & ordinatur prior operationibus vegetabilium, & animalium, & creatione ipsius hominis, propter hoc ut quidã putant, quia stellæ, & lumina sunt ipsorum causæ non solùm generativè, sed etiam regitivè, de quibus tam multa scripserũt, ut vix etiã legi possint.

Stellæ. Cõcedendũ autẽ est eis quòd Stellę multa adjutoria præstãt, & generationi, & cõservationi rerum generabiliũ. Verùm nõ est eousq; ut homines hujusmodi putaverunt. & de hoc jam multa scripta sunt tibi. Sive ergo hac de causa præordinatæ sũt eis Stellæ, & lumina, sive propter hoc, quia ornatus sũt corporis prioris, ac nobilioris quã sit aqua, & terra, sive propter hoc, quia nobiliora videntur ex incorruptibilitate, & perpetuitate sua rectè præposita sunt illis in sermone prophetico.

Quæstio. Habet tamen quæstionem, quare morata, seu retardata sit creatio stellarũ & luminum usque in quartam diem, & determinatio hujusmodi quæstionis pendet ex certitudine essentiarum, & comparatione earum ad cœlos suos, hoc est, in quibus sunt, videlicet utrùm sint instrumenta cœlorum, per quæ operantur in mundum istum inferiorem, an sint partes an ornatus eorum, an sint aggregationes luminum in partibus ipsius cœli, sicut apparet apud nos in quibusdam gemmis.

Smaragdus mirabilis. Memini enim me vidisse smaragdum, in cujus splendore apparebant tres stellulæ lucidissimæ. Et certum est de lapide, qui dicitur heliotropius, quia ipse est lapis viridis, stellis rubeis stellatus. Et quidem jaspis invenitur viridis coloris, & guttis sanguineis guttatus, & quidem alius invenitur omnium aliorum lapidum coloribus picturatus. Quòd si stellæ, & luminaria instrumenta sunt cœlorum, congruum fuit, ut tunc hujusmodi instrumenta cœlis darentur, cùm eis operari possent, & non antè. Quia igitur terra aptata est tertia die, similiter & aqua ut in eas possent operari cœli vegetabilia, & animalia, & alia omnia generabilia, prout visum est astronomis & multis aliis ex philosophis meritò quarta die fabricata sunt, & aptata hujusmodi instrumenta. Verùm de hoc alibi altiùs, & latiùs, perscrutandum erit, & à proposito, atque intentione præsentis tractatus longè est exponere capitulum illud primi libri legis Hebræorum, & tractatum desiderat grandem per se, & investigationem diligen-

E tissimam, quoniàm habet quæstiones plurimas, & ad determinandũ difficillimas. Quantùm verò pertinet ad præsentem tractatum, sufficiat tibi cognoscere saltem ex parte, quia sermo sapientis, & sancti viri, prophetæ scilicet Hebræorum, sermo veritatis est. Jam enim patefeci tibi in his, quæ præcesserunt, quæ necessitas coegit corpora prima creata esse, & non generata. Si enim generata essent, non essent prima; cùm generata essent ex necessitate ex corporibus aliis, generationem quippe corporum, non nisi ex corporibus fieri possibile est. Patefactum etiam est tibi, quòd corpora prima, videlicet creata, nòn fuit possibile esse cœlum ultimum, & terram solummodò, alioquin inter cœlum, & terram fuisset vacuum, immò cœlum ex necessitate fuisset terræ contiguum, ut præostendi tibi. Quare inter cœlum, & terram, creatum esset corpus unum vel multa, ex quibus facta esset generatio corporum mediorum primorum, videlicet trium elementorum, & novem cœlorum nobilium. Et non nominavit illud medium, vel illa media sapiens iste, nominatione appropriata, quin potiùs nominatione mutuata. Non enim veræ, ac propriæ nominaF tionis, aquæ esse potuerunt corpora illa media. Dixi etiam tibi propter quid cœlum ultimum, & terram primò creari oportuerit in ordine creationis corporum. De aquis verò, quas circa cœlos esse sapiens iste, vel sanctus, dicit, scire debes quia

Duplex vita. cùm hominibus duplex vita à creatore danda esset, videlicet, hæc præsens temporalis, miseriis, & ærumnis plenissima, & alia perennis post hanc gloriosa, debuit hominibus duplex habitatio pro vitarum istarum duplicitate provideri. Quare, sicut sub cœlis providit creator hominibus habitationem sive regionem vitæ, qua sub cœlis eis vivendum erat, congruentem; ita & vitæ, qua super cœlos eis post hanc vitam perenniter, & gloriosè vivenG dum est, providit regionem idoneam, & hoc intelligitur æther, quemadmodùm & ista inferior regio, quam homines inhabitant, noscitur esse aer. Scito tamen, quia & cœlum empyreum, & regio illa, quæ dicitur aquæ quæ super cœlos sunt, interdùm æther nominatur. Et sicut mortali vitæ nullo modo atherea regio congruit, ita ista aerea regio immortali vitæ, & gloriosæ, omninò incongruens est, & inepta. Hæc igitur est ratio, quæ movere potuit ut homines gloriæ futuræ vitæ inætherea ista regione, quæ ex aquis, quæ super cœlos mobiles erant, facta esse videtur, collocandi à quibusdam putarentur. Tu autem animadverte, quòd opinio hujusmodi hominum erronea est, maximè eorum, qui veri nominis aquas, hoc est, aquas in veritate, & forma aquatica ibi esse usque hodie suspicantur, & etiam post glorificationem futuram hominum ibidem esse futuras autumant, de nobilitate, & magnificentia hujusmodi gloriæ non tam erroneè, quàm ignobiliter sentientes, si quidem aqua habiH tatio piscium est, non hominum, etiam in statu hujusmodi miseriæ positorum; quantò fortiùs igitur non est, nec erit hominum in statu gloriæ illius constituendorum. Quòd si dixerit quis, quòd aquæ non sunt ibi in substantia labilitatis, aut fluiditatis, in qua videntur apud nos, sed vaporabiliter suspensæ, ut sermone utar hujusmodi hominum, & iste sermo erroneus est, cujus erroris declaratio hæc est. Ignobilior enim est habitatio hujusmodi, quàm sit habitatio aeris, quam nunc homi-

Habitatio aeris. nes inhabitant. Habitatio quippe illa, hoc est, aquarum hujusmodi, aut nubilosa, aut nebulosa est, aut nubeosa, vel quod est verius secundùm errorem istũ tota est aliquod istorũ triũ. Quare manifestũ est, quòd aer, qui est apud nos, nobilior est habitatione hujusmodi.

jusmodi. Ampliùs. Tria ista, quæ nominavi tibi, videlicet nebula, nubes, & nubilum media sunt inter aquas, & aera, cujus indicium est generatio eorum; ex aqua quippe generantur per rarefactionem & subtiliationem illius, & propter hoc substantia eorum nobilior est, quàm aquæ. Manifestum autem est, quòd eorum substantia grossior est, quàm substantia aeris. Manifestum igitur est, nobiliorem esse præsentem habitationem hominum, quæ aer est indubitanter, & habitatio utique est miseriæ, id est, hominum adhuc miserè, & ærumnosè viventium, quàm illa, quam ponunt esse gloriæ, quæ vel nebula est, vel aliquid aliorum, quæ nominavi tibi superiùs. Ampliùs. Quandò est facta hujusmodi subtiliatio aquarum in vapores, sive suspensio earum vaporalis? manifestum, quia in ipsa creatione earum nec facta est, nec locum habuit. Evaporatio enim non fit absque motu locali. Non erat autem quo moverentur, cùm non esset locus inter aquas, & cęlum ultimum, quod empyreum dicitur, quia nec vacuum ibi erat, nec corpus aliud, quod per evaporationem aquis tunc ascendentibus locum suum cederet. Quare manifestum est aquas hujusmodi creatas non fuisse in ista vaporabili substantia, in qua dicunt eas esse, si modò in ea sunt. Reminiscere autem ejus, quod dixi tibi in præcedentibus, quia qui ponunt aquam, & vaporem ex ea resolutum idem esse, non possunt effugere, quin ponant consequenter vaporem, & aera, in quem per subtiliationem transit idem esse. Quare necessitate coguntur aquam ponere aera, cùm necesse sit, quæcunque in substantia sua eadem sunt eidem, & sibi invicem in substantia eadem esse. Si verò dixerit aquas hujusmodi in substantia sua aquea, & primitiva adhuc permanere, & ita etiam ibi esse, tu jam nosti non solùm contradictiones philosophorum naturalium, sed etiam irrisiones eorum circa hoc. Ego verò jam dixi tibi in præcedentibus opinionem sapientium Hebræorum, videlicet, quia aquarum nomine æquivocè usus est sanctus iste, & sapiens propheta, & dixi tibi, quia secundùm opinionem meã de aquis illis superioribus, id est, de superiori parte aquarum facta est regio ætherea, sive æther qui est regio serenissima, puritate subtilissim, admodùque perspicua visu, interstitius dividens mundum mobilem, continentem novem cœlos mobiles & quatuor elementa à mundo immobili, & sæculo altiori, & hic mundus est cœlum empyreum, & regio lucis & habitatio gloriæ militiarum cœlestium, hoc est, sanctorum angelorum, & glorificandorum hominum, & hic est domus Dei in qua sunt multæ mansiones, quæ partim jam repleta est habitatoribus suis, partim restat implēda. Quid autẽ sit plenitudo ejus, quid inhabitatio, & modus inhabitationis, quid mãsiones, & mansionũ multitudo in eo, tibi declarabitur in sequẽtibus, si Deus voluerit. Si quis autem quærat, quæ natura sit hujus corporis dividentis, scilicet mundos duos, hoc est, an habeat motum, aut non? respondendum est ei, quia non habet motum, sicut neque cœlum empyreum. Causa autem hoc est, quoniàm nulla deest ei ex perfectionibus sibi congruentibus, & debitis, quam necesse habeat per motum inquirere, vel acquirere. Si verò quærat, quæ sit utilitas hujusmodi corporis, vel usus, & an serviat hab tationi aliquorũ, scilicet vel angelorũ, vel hominũ, vel animaliũ vel in futurũ sit habitationi aliem servituũ: dico, quia fortè non erant immediatè contingibiles duo mundi, quos dixi tibi, cùm propter distantissimas ad invicem nobilitatem electorum, & ignobilitatem inferiorum, tum propter contrarietates multiplices, quas habent ad invicem in dispositionibus suis prædicti mundi, de quibus loquar in sequentibus videlicet in capitulo de partibus universi corporei. Utrùm autem habitatores habeat, dubitationem non videtur habere rationabilem. Non enim est rationabilis dubitatio, quæ non habet rationes ex utraque parte contradictionis. Cùm enim videant ignem elementum non habere habitatores, similiter & aera, unde suborta est in cordibus eorum ista dubitatio. Quòd si dixerint, quia aer habitatio est hirundinum, & aliorum multorum volatilium: respondeo eis, quia omnibus animalibus est alius locus pascuus, alius habitationis. Locus enim habitationis est omnibus animalibus, ubi generant, & fœtus suos nutriunt, non ubi pascuntur, aut aliter pascuum quærunt. Hirundines enim muscas venantur, & eis pascuntur in aere, & hæc est causa volatus earum penè continui per aera. Nec est verum ullo modorum, quòd quorundam vanitas somniavit, videlicet, quòd hirundines de aere vivunt elemento, de aere siquidem roscido, & humecto, & ut veriùs dicam, crasso est eis forsitan nonnullum adminiculum ad nutriendũ interdùm, indicium autem hujus, est, quòd super aquas, & loca aquosa, paludosa, humecta, est earum volatus frequentior, & hoc est, quoniàm muscarum inibi est abundantia major, propter abundantiam majorem materiæ generationis illarum, similiter & nutrimenti. Nutriuntur enim de hujusmodi crassitudine aeris. De salamandra verò, quam putaverunt in igne habitare, quia & de igne nutritur, manifestum est, quia non hoc de igne elemento intelligere potuerunt. Ignis enim elementum implet concavitatem cœli lunaris, & aera circundat, & ei supernatat, quemadmodùm oleum aquæ. Ignis verò, quo cibatur salamandra, proculdubiò ignis est qui est apud nos, qui nullatenùs elementum est, immò elementatum, ut flamma, quæ non est nisi fumus incensus, ut alibi didicisti, & carbo lignum incensum; sic se habet & de aliis cremabilibus, & ignibilibus. De talpa jam innumerabilibus experimentis compertum est, quòd vermibus pascitur, & eos fodiendo sequitur, & venatur. Hoc autem propter hoc dixi tibi de istis tribus generibus animalium, ut agnosceres errorem erroneorum, qui posuerunt unicuique elementorum habitatores proprios. Revertar autem ad id, in quo eram, & dicam, quia non est necesse, ut philosophia comprehendat omnes utilitates, & usus singularium rerum creatarum, propter quas creatæ sunt. Non enim est perfecta illuminatio animarum humanarum philosophia, quæ infinitas ignorantiarum tenebras relinquit, etiam in eis, qui maximè in ea se profundasse, & profecisse reputati sunt. Est enim philosophia velut lucerna modici, ac tenebrosi luminis in tenebris multis, atque densissimis, & nocte opaca lucens, sicut dicit sanctus, & sapiens de antiquis, & sapientibus. Noctis quippe involvimur tenebris. Habet insuper quæstionem de hujusmodi corpore, an quemadmodùm novem cœlis mobilibus est situ, & positione superius, sic etiam & nobilitate sublimius: hic enim ordo in elementis ita se habet. Ignis enim sicut est aere superior, ita & nobilior, & etiam subtilior & in novem cœlis forsitan aliquid similiter se habere dicat. In quo respondeo tibi, quia aer, & ignis, licet superposita sint loco, & situ animalibus tam rationalibus, quàm irrationabilibus, non propter hoc nobiliora, aut digniora sunt his, neque tectum in omni domo parietibus, aut etiam pavimento, aut etiam area nuda, quam tegit, nobilius, ac dignius esse necesse est, neque oportet, ut istarum rerum exemplis te detineam, vel onerẽ: corpus enim hujusmodi, velut tectum videtur esse mũ-

Mmmm ij

Evaporatio non fit absque motu.

Ætherea regio ex aquis superioribus.

Quæstio.

Nota.

Nota.

Nota.

Ignis.

Ignis, qui est apud nos, non est elementum.

Nota. Philosophiæ imperfectio.

Similitudo.

di mobilis, cùm mundus mobilis domus esse non dubitetur, & velut pellis ejusdem est si mundus ille animal est, ut Platoni, & multis aliis visum fuit. De habitatoribus autem, an eos habeant cœli novem mobiles, ut magici & necromantici posuerunt, propono tibi satisfacere nutu Dei, in tractatu de parte universi spiritualis, hoc est, de nobilibus, & abstractis substantiis. Debes etiam reminisci ejus, quod prætetigi tibi, quia pisces, & animalia alia aquatica salvantur in aquis, tanquàm in materia, & loco suæ generationis. Sed forsitan dicat aliquis de cœlis novem, quòd salvantur his aquis, quæ super eos dicuntur esse, quicquid nomine aquarum intelligatur: quemadmodùm si dicat aliquis, quòd ignis elementum, hoc est, sphæra totius ignis salvatur in cœlo lunæ circumvolvente ipsum, & tota quatuor elementa, hoc est, ignis, aer, aqua & terra, salvantur in sphæra cœli continentis novem cœlos mobiles, cujus motum, & revolutione, quidam posuerunt ea esse generata, similiter & salvari, tanquàm eadem sit causa salvationis, quæ fuit & generationis. Quòd autem regio illa aquarum superiorum, sive quæ ex aquis à quibusdam facta esse putatur, nullo modo conveniat habitationi glorificatorum hominum, duabus viis tibi patefaciam. Prima via est nobilitas corporis hujusmodi hominum & gloria eorundem. Dico igitur, quia quemadmodùm nobilitate, & gloriâ præcedunt omnia alia corpora; sic habitatio eorum, sive locus sive ubi ipsorũ debet esse cæteris locis, & habitationibus omnibus præstantior. Secunda via est gloria animarum quæ indubitanter æqualis futura est gloriæ sanctorum angelorum; quorum autem æqualis gloria, sedes, & loca honoris, & gloriæ ex necessitate æquè sublimes erunt, & dignitatis ejusdem. Nec enim fas est, ut inæquales honores sedes æqualis altitudinis habeant, maximè in illo præclaro creatoris palatio, in quo omnia ordinata sunt in ultimitate convenientiæ, & decoris. Quare manifestum est, quòd sedes sanctorum Angelorum, & animarum beatitudine, & gloriâ illis æqualium, ejusdem erunt gradus in altitudine. Si igitur sanctorum Angelorum sedes in empyreo tunc erunt, vel etiam modò sunt, erunt ibidem, & etiam modò sunt, sedes beatarum animarum. Quare, quoniàm glorificatorum hominum animæ tunc erunt cum corporibus suis, & corpora cum ipsis, alioquin non in vita, sed in morte essent necessariò glorificati homines, & in animabus, & in corporibus in cœlo empyreo collocandi sunt. Quòd verò gloria animarum humanarum tota futura sit, manifestum est ex diffinitione gloriæ hujusmodi; sicut declaravi tibi in tractatu de meritis, & retributionibus animarum nostrarum. Et iterùm faciam te scire hæc via alia in tractatu, qui sequetur istum, quem jam nominavi tibi, de parte scilicet spirituali universi. Addam & & aliam manifestationem tibi de hoc, quòd aquæ à nonnullis creduntur esse super cœlos novem mobiles. Dico igitur, quia vel sunt ibi per naturam, hoc est, tanquàm in naturali loco suo, & ubi naturaliter, aut sunt ibi per violentiam: manifestum autem est, quia non sunt ibi per naturam, cùm naturalis locus ignis tam longè inferior sit: multò igitur fortiùs locus omnium aquarum debet esse non solùm infra cęlum, sed etiam infra ignem, & etiam sub aere. Quòd si dixerit, quia subtiliatio illa quam fecit aquis illa vaporatio hujusmodi, fecit etiam, ut locus tam altus eis congrueret: Dico, quòd sermo iste erroneus est, & impossibilis multipliciter. Primùm, quia aquæ non sunt per hujusmodi evaporationem saltem subtiliores, quàm aer sit: alioquin non esset salvata in eis natura, sive species aquietatis. Si enim

Nota.

Nota.

Nota.

Aquæ quomodo sup. cœlos sunt.

Nota.

E subtiliatæ solummodò essent, usque ad æqualitatem subtilitatis aeris, in aera per corruptionẽ transiisser; quantò fortiùs igitur si supra aera subtiliatæ sunt, non est salvata in eis natura, sive species aqueitatis? Quare necesse est eas transivisse, vel in ignem, vel in corpus subtilius atque nobilius. Ampliùs. Si locus ille est eis naturalis, quamquàm eas aquas non nomines, nobiliores ex necessitate sunt, quàm novem cęli mobiles, cùm eis naturaliter locus nobilior, & altior, quàm ipsis cœlis debeatur. Ampliùs. Certum est, quòd inter magna mundi corpora, cœlum ultimum, quod empyreum vocant, nobilius est, atque præstantius, & ideò situ, & positione sublimius. Si igitur quemadmodùm se habent in situ, & positione, sic & in nobilitate ad invicem, hoc est, ut qui est ordo inter ipsa situum, & positionum, idem sit, & nobilitatum ipsorum, erit ex necessitate, ut corpus hujusmodi, quod aquas, quæ super cœlos sunt vocant, sicut est post empyreum cœlum ordine positionis secundum, & cœlis novem altius; sic sit & ordine dignitatis, atque nobilitatis eisdem cœlis præstantius. Manifestum est igitur, quia nomine aquarum usus est legis Hebręorum lator ęquivocè, cùm evidens sit aquas, quarum congregationes vocantur maria, & aquas, quæ super cœlos esse dicuntur, non ejusdem posse esse rationis. Ampliùs. Hujusmodi aquæ, si veri nominis aquæ sunt, cùm natura aquarum sit infrigidari per quietem, & per infrigidationem coagulari à vaporabilitate sua, & sic reverti ad naturam veræ aqueitatis, necesse est, aquas hujusmodi jam dudùm reversas fuisse in multitudinem aquarum, quæ sub cœlis sunt, & propter hoc factas esse labiles, sicut manifestum est in vaporibus ex aquis resolutis, & per frigiditatem in pluvias coagulatis. Quare & ab eis diluvium universale inundasset, & mundum istum inferiorem totum delevisset. Cùm enim aer grossioris substantiæ, & corpulentioris, quàm cœlum, aquas in nubibus coagulatas retinere non possit, quin descendant in terram, & terram compluant: multò fortiùs cœli non poterunt aquas illas prohibere supercœlestes, quin descendant, & inundationem diluvialem faciant; & hoc quidem multi crediderunt inde pluvias omnes descendere, qui error adeò manifestus est, ut non sit necesse probationibus ipsũ destruere. Si enim gutta una inde abscinderetur, quæ tanta esset, quanta tota moles terræ, millesies consumeretur, antequàm perveniret ad terram. Quare aquæ omnes jam diu consumptæ essent in pluvias, & locus earum remansisset vacuus. Quòd autem gutta tantæ magnitudinis, quanta est terra, tam longo descensu consumeretur, antequàm perveniret ad terram: manifestum est ex lõgitudine distantiæ, quæ est inter cœlum nonum, & terram, quæ proculdubiò est itineris septem millium annorum, & multò ampliùs. Si verò hujusmodi aquæ per violentiam sunt super cęlos novem: manifestum est, non esse naturalem ordinationem dictorum maximorum corporum mundi, immò contra naturam verè per omnia. Novem enim cœli mobiles, & etiam ignis, & aer elementa deberent superesse hujusmodi aquis, & supersunt ordine naturæ; cùm ergo subsint, non hic est ordo naturæ, sed inordinatio.

F

G

H

Nota.

Nota.

Distantia terræ à nono cœlo.

CAPUT XLIII.

Stabilitio cœli empyrei, & aliarum partium universi corporei.

POst hoc investigabo partes universi corporei, quas videntur philosophi penitùs ignorasse, & tentabo stabilire esse earum. Hæ igitur

sunt cœlum empyreum, de quo nihil locuti sunt philosophi. Deinde infernus, de quo & aliqua fabulati sunt poëtæ, philosophi tamen illum prætereierunt ferè omnes. Tertiò paradisus terrestris, de quo gens Hebræorum multa vanissimè somniavit. De cœlo verò nono, quod aplanon vocant, non est declaratum adhuc, an sit, & propter hoc tentabo stabilire esse ipsius. Incipiam igitur cum Dei auxilio ab esse cœli ultimi, quod empyreum nominant, & dicam, quia totus mundus corporeus una domus est creatoris. Quare manifestum est, ipsam & officinis, & mansionibus pro magnificentia dominantis, & pro exigentia, ac congruentia inhabitantium suæ familiæ esse ordinatissimam, ac aptissimam; sic igitur, nec una mansio, nec una officina deest ei; multò fortiùs non deest ei, quod in omni domo sufficienter aptata, ac decenter ordinata, principale est, hoc autem est cœnaculum. Cùm igitur familiam è proximo sibi assistentem pascere spiritualibus epulis necesse habeat creator, tanquàm prælargus paterfamilias habet ex necessitate cœnaculum congruens, sive conveniens talibus epulis talibusque convivis, & hoc est cœlum empyreum videlicet creatoris commensalium, & convivarum præclarum, ac prænagnificum cœnaculum, in quo spirituales epulæ solummodò ministrantur, sicut alibi declaravi tibi, ubi & carnalem paradisum, hoc est, carnalium deliciarum, evidenter destruxi, & spirituales delitias, quales creator daturus est diligentibus se, nullo modorum cum carnalibus delitiis posse esse, sicut genus sarracenorum stultissimè opinatur, evidenter ostendi. Ampliùs. Glorificandis hominibus ex necessitate danda est habitatio, quæ congruat gloriæ illorum. Quia igitur gloria illorum, quantùm ad animas simul erit, & æqualis gloriæ sanctorum, ac beatorum Angelorum, ex necessitate eadem dabitur habitatio eis, quam nunc non obtinent sancti angeli, ac beati. Si igitur verum est, quòd habitatio hujusmodi Angelorum empyreum cœlum sit, erit similiter habitatio hominum glorificatorum. Ampliùs. Pro nobilitate, & gloria hujusmodi hominum glorificatorum necesse est, ut sit eis habitatio, & locus nobilis, & gloriosus; sicut igitur hujusmodi corpora erunt in ultimitate gloriæ, & nobilitatis corporalis; sic & locus eorum, & habitatio erunt in ultimitate nobilitatis localis. Cù igitur nõ sit nobilitas, aut gloria localis, quæ non sit minor nobilitate cœli empyrei; si ipsum est, manifestum est, quia corporibus hujusmodi debetur habitatio empyrei cœli: aut igitur jam est empyreum cœlum, & hoc est, quod quærebam, aut non est; quòd si non est, deest igitur domui Dei potissima mansio ejusdem, videlicet cœnaculum, & universo corporeo nobilissima, ac maxima pars ejusdem. Cœlum enim altissimum omnibus aliis majus est, atque capacius, & etiam nobilius. Quare universum corporeum nec esset mundus corporeus, neque omne, neque totum, neque universum, cùm esset adeò incompletum, ac tam nobilis partis patiens defectus. Ampliùs. Hominibus glorificatis omninò indigna, & inconveniens est habitatio terrena, si nec cœlo congruit, nec eo digna est, multò minùs corporibus hominum glorificatorum digna erit, cùm hujusmodi corpora gloria, & nobilitate omnium cœlorũ præstantiora futura sint. Sed neque habitatio cœlorum mobiliũ eis congruit. Tanta enim rapiditas motus quieti, & paci beatitudinis valdè repugnans est. Supra cœlos igitur mobiles transferendi sunt homines glorificandi. Quare ad cœlum ultimum, quod empyreum vocant. Quòd si dixerit quis, quia regio aquarum, quæ super cœlos sunt, sufficiens, & conveniens est habitationi glorificandorum hominum, & quia

Nota.

Mundus corporeus.

Cœlũ empyreum.

Nota.

Nota.

Nota.

A ultra non est aliquod cœlum, reminisci debes eorum, quæ paulò antè audisti, quia aquæ sive labiles sint, sive vaporabiles, nullo modo sunt habitatio gloriæ. Si verò sunt, sicut prædixi tibi, videlicet quòd ex eis factum sit corpus nobilius corporibus cœlorum mobilium, dico, quia nec sic etiam convenientes sunt gloriæ corporum hujusmodi. Sunt enim futura hujusmodi corpora incomparabiliter nobiliora, atque subtiliora, quàm sit corpus illud. Dico etiam, quia inordinatum valdè esset, ut supra hujusmodi corpora esset aliquod ignobilius. Quare non super ea cœlum empyreum, sed magis ipsa in illo, & cum illo. De eo verò, quòd dicit, quia super aquas non esset corpus aliud, attende quod alibi didicisti, scilicet, quia humidum est male terminabile proprio termino; benè verò terminabile alieno. Sive igitur aquæ hujusmodi labiles sint, sive vaporabiles, non possunt esse terminus mundi, quia nec ultimum corpus mundi corporei. Super aquas

B igitur est aliud corpus ambiens eas, & omnia quæ sub eis sunt. Hoc igitur est corporum omnium universi corporei, & cœlorum omnium maximum, utpote continens omnes cœlos & quæcunque ab eisdem continentur. Quòd si quæsierit aliquis, propter quid corpus illud, quod ex aquis supercœlestibus factum dicitur, non sit, aut nominetur cœlum? Respondeo tibi, quia aliqui jam nominaverunt cœlum illud aqueum, cœlorum naturam non satis attendentes. Cœlorum enim natura, non solùm contentativa est, sed etiam multiplicis virtutis influxiva super contenta, & omne cœlum corpus organicum est, & operationes, atque virtutes numerabiles, & penè innumerabiles attribuerunt eis astronomi. Unde & corpora organica evidẽter sunt, & nobiliores ex philosophis ea esse animalia posue-

C runt. De corpore verò illo aqueo nec virtus, nec operatio aliqua (operatio dico cœlestis virtutis) adhuc audita est, vel posita ab aliquo. Casus enim, sive descensus pluviarum cujusmodi operatio sit, satis nosti. De cœlo verò empyreo non videtur similiter se habere, ut de aliis cœlis, cùm sit quietum, & perpetuæ stabilitatis. Illi verò manifestè mobiles sunt. Corpus igitur illud, quod cœlum aqueum quidam vocant, necessariò fuit medium inter duos mundos, ut prædixi tibi, & est interstitium, & copula illorum. Non enim continguabiles, vel continuabiles esse potuerunt propter longissimam ab invicem distantiam. Qui verò mundum animal dicunt, vel rectum, vel inversum, necesse videntur habere ponere cœlum illud, cùm nec sine capite, nec sine corde, illud ponere opinandi sint. Qui enim dicunt

D ipsum esse animal inversum, dicunt habere ipsum suum vilius intimum, quod est terra, suum nobilius ex imum, & hoc est cœlum ultimum secundùm eosdem, & est cor ipsius mundi. Quare sicut cordis est sedem esse, & habitaculum proprium vitæ, & animæ, sive spiritus ipsius animalis; sic cœlum ultimum quod empyreum nominant habitatio est & receptaculum vitæ nobilissimæ, & spirituum, atque animarum sublimium, hoc est celsitudine fœlicitatis angelicæ jam beatorum, aut in futuro beatificandorum. Qui autem animal rectum ponunt, non quidem figurâ, cùm ipsum constet esse figurâ sphæricum, sed rectitudine dispositionis prædictæ inversioni oppositæ; similiter necesse videntur habere penere caput illi cœlum cæteris omnibus altius, atque præstantius, & capitalium substantiarum, id est, spiritualium propter quas omnes aliæ creatæ sunt, habitationem præclaram, ac preciosissimam, & tantæ civium suorum gloriæ congruentem. Debes autem scire, quia philosophos latuit esse cœli istius tam nobilis multis de causis. Harum prima

Nota.

Objectio.

Nota.

Cœlum ultimum receptaculum beatorum.

fuit defectus apparitionis tam ipsius hujusmodi cœli, quàm omnium eorum, per quæ innotescere consueverunt inapparentes, & ignotæ substantiæ, qualis est apparitio stellarum tam fixarum, quàm errantium, quàm etiam luminarium. Cùm enim nullum omninò octo cœlorum videatur, appareant autem stellæ, & luminaria, & motus, sive revolutiones eorum, indicant ex necessitate cœlos esse revolventes ea, indicant etiam & motus cœlorum, sicut te scire faciam in sequentibus. Propter hanc eandem causam nondùm declaratum est apud eos, immò penè ignoratum usque hodie remansit apud eos esse cœli, quod aplanon nominatur ab a, quod est sine, & planos, quod est error, quasi sine errore, propter unitatem, & invariabilitatem motus sui. Non enim apparet, aut stella ex eo, aut motus aliquis ejus, vel ab eo. Quia igitur defuit eis via ad hoc, defuit eis & perventio ad ipsum. Secunda causa fuit ignorantia, & inconsideratio gloriæ, & magnificentiæ creatoris, de quo etsi sublimiùs, aut magnificentiùs æstimare non potuissent, saltem ut regem, & dominatorem Angelorum, & hominum imaginari potuissent, & attribuere eidem, immò etiam cognoscere de ipso, quòd ei sit honore regio, & magnificentia digna habitatio, & tanquàm aula regalis pro magnitudine, & multitudine familiæ, nec non & nobilitate ejusdem, quæ, ut jam prædixi tibi, nec debet, nec potest esse aliquod ex cœlis mobilibus propter inquietissimam, ac rapidissimam velocitatem motus uniuscujusque eorum. Tertia causa fuit paucitas intellectus eorum circa naturam, & virtutes mundi mobilis. Apparet enim mundus mobilis, videlicet ab octavo cœlo mobili usque ad terram, & loca terræ profundissima, quod cœlum stellarum fixarum dicitur, non esse nisi quædam officina fabricalis, in qua fabricantur vasorum innumera genera, videlicet corpora animalium, & plantarum, & etiam aliorum generabilium, ac metallorum, gemmarum, & omnium aliorum mineralium. In hac igitur fabrica concesserunt ipsi, & scripserunt, quòd cœli ipsi cum stellis, & luminaribus, vel operatores sint, & fabricatores vel instrumenta fabricantis Dei. Nonnulli verò ex eis æstimaverunt materiam generabilem, & corruptibilem, quam cœlum lunare circumvolvit, esse in manu, id est, in beneplacito, & voluntate omnipotentis creatoris, ut lutum in manu figuli. Totum verò, quod est ab octavo cœlo, usque ad prænominatam materiam, hoc est, octo cœlos mobiles, sub jussu, & obedientia creatoris velut rotam, aut rotas multas sub pedibus figuli. Apparet igitur tibi brevitas intellectus eorum in hoc, quia etsi rectè forsitan in hoc æstimaverunt, manifesta est diminutio intellectus eorum, atque defectus. Non enim ponunt mundum, nisi officinam, ut dixi tibi, fabricalem, aut figulariam: omnipotentem autem creatorem, tantùm fabrum, aut figulum opinari videntur, non autem regem in ultimitate gloriæ, aut dominum in ultimitate magnificentiæ, dum nec ei aulam regiam, nec regale palatium sed solummodò opera fabrilia, seu fictibilia, licet mirifica, & magnifica, sapientiamque, & virtutem tot, & tanta, operandi ei attribuunt; licet autem regali congruat excellentiæ & necessitas administrandi regnum hoc exigat, ut in domo regia sit officina fabricandis armis, & vasis aliis deputata, longè tamen minùs debito nec laudatur rex, cui hæc sola domus attribuitur, & domus regia non ex toto, sed ex parte tantùm hujusmodi sermone describitur. Quarta causa, de qua aliqua prælibata sunt tibi in hoc ipso capitulo, fuit ignorantia futuræ gloriæ, quæ in regione futura præstabitur Dei electis, atque dilectis. In qua gloria incogitabili non solùm eorum animæ decorabuntur, sed etiam corpora eorundem incomparabiliter ultra omnem pulchritudinem naturalem corporum extollentur, & ultra omnem virtutem ipsorum, & hoc faciam te scire in sequentibus, in capitulo scilicet, de renovatione mundi. Quemadmodùm enim ex hoc statu vitæ præsentis, immò miseriæ, transferendi sunt electi Dei, ut dixi, atque dilecti; sic & ab hoc loco inquietudinis, & corruptionis transferendi sunt in locum fœlicitatis suæ, & gloriæ congruentem. Necesse enim est istam miseriam, & corruptionem, & inquietudinem peracto cursu suæ utilitatis cessare. Adhuc enim necessaria est propter innumeras utilitates, quas inde, qui à Deo erudiuntur in hoc, & adjuvantur, eliciunt. Quare illis cessantibus, ipsam esse necesse est cessaturam, & hoc est unum eorum, quod latuit multos ex philosophis, & præcipuè Aristotelem, & sequaces ejus, qui putaverunt istum conflictum, & pugnam elementorum, aliarumque contrarietatum, potentiæque, & actus, sive potentialitatis, & actualitatis, alternas victorias, seu superantias esse indefectibiles, & perennes. His igitur ita dictis, revertar ad id, in quo eram priùs, & dicam, quia potissima, ac præcipua pars regni creatoris, quod est regnum omnium sæculorum, & dominatio universitatis, cui omninò nihil esse possibile est non subditum, solumque veri nominis regnum, & dominatio potissima, inquam, ac præcipua regni istius, ac dominationis, pars est universitas substantiarum intelligentium: hujusmodi autem universitatis pars non modica est universitas animarum humanarum, seu hominum: & de animabus quidem humanis manifestum est, quòd brevi tempore in corporibus suis esse permittuntur propter corruptionem ipsorum. Quia igitur vivunt ex necessitate post mortem corporum suorum, sicut declaratum est tibi in tractatu singulari de immortalitate earum, ex necessitate est eis habitatio aliqua post mortem corporum suorum. Manifestum autem est, quoniàm habitatio mundi hujusmodi inferioris non est ei necessaria, nisi propter corpora sua, quæ rebus mundi hujusmodi indigent, propter victum, & vestitum, & tectum, sine quibus citissimè corrumperentur. Ampliùs. quis esset earum status in prædicto mundo, quæ operationes, quæ officia, præsertim, cùm nec natura ipsa, nec divinæ providentiæ bonitas, eas aut inutiliter, aut supervacuè vivere permittere possit? propter hoc Plato, & sequaces ejus cum multitudine poëtarum, posuerunt eis habitationes diversas, & ab ipsis habitationibus eisdem nomina posuerunt; æstimaverunt enim earum aliquas post mortem corporum habitare circa tumulos corporum suorum umbras easdem pro habitatione hujusmodi nominantes; aliquas verò apud inferos aliquo tempore, & vocaverunt eas manes ab hujusmodi mansione. Expletâ verò utriusque mansionis mansurâ, in cœlum transferri, & in stellis comparibus, in quibus & eas creatas esse somniaverant, collocari, & inde in corpora propria descendisse. In sermone autem isto non discordabant usquequaque à doctrinâ Hebræorum, vel Christianorum, licet discreparent in multo. De comparitate quidem stellarum aliqua tibi scripsi: audies autem certiora, ac perscrutatiora in sequentibus. In hoc igitur uno indubitanter rectè senserunt, quòd habitationem animabus solutis à corporibus posuerunt, & quòd diversas eis habitationes pro diversitate meritorum attribuerunt. Erraverunt autem circa habitationem circa tumulos, & causam habitationis hujusmodi, sicut scies post hoc. Quòd si dicat quis, quid ad spirituales substantias de loco, vel habitatione corporali? quemadmodùm enim nihil

nihil ad corpora de habitatione, vel domo spirituali; sic nihil ad spirituales substantias de loco, *Nota.* vel habitatione corporali; posset-ne, inquiunt, grammatica esse in bursa tua, vel in pyxide, aut alio vasculo? quantò fortiùs igitur essentia creatoris habitationem localem dedignatur, ac refugit naturaliter, cùm ipsa sit & in ultimitate spiritualitatis corporalitati repugnantissima, & in ultimitate simplicitatis omnibus spiritualibus substantiis incomparabiliter supereminens, & infra se omnia immensurabili distantia relinquens? In hoc igitur per interrogationes respondeo. quid inquio ad animam tuam de corpore tuo de qua dubitare non audes, vel non potes. quin ipsa in eo sit, & quin ipsum sit habitatio ejus? Quòd si dixeris, quia ad ipsam pertinet onus & solicitudo regendi illud, & providendi ei alimenta, & alia necessaria, hîc dico, quia ipsa omnia hæc quæ numeras, corpora sunt, quare dicis ipsam non solùm esse in corpore uno, sed etiam versari ex necessitate circa corpora alia multa. Quòd si dixeris, quia anima humana non est in corpore suo localiter, sed neque unquàm hoc cogitatum fuit ab aliquo, qui vel ad modicum apprehenderit naturam animæ humanæ, quam constat esse impartibilem partitione quantitativa Neque enim divisione continuitatis, ut linea, superficies, aut corpus, neque divisione disgregationis, ut numerus, seu multitudo partibilis est, locus autem divisione prædictas magnitudines sequitur, sicut declaravit Aristoteles in libro de physico auditu Quare manifestum est impossibile esse modis omnibus, animam humanam esse localiter in loco corporali. Quòd si dixeris, quia sic est in corpore suo, quemadmodùm Rex in regno suo, quod totum administrat, & regit *Nota.* potentiâ, & sapientiâ suâ, jam aliquatenùs ad veritatem approximasti, & usualiter quippe Rex esse in regno aliquo dicitur, etiamsi localiter, & personaliter extra sit, dummodò illi præsit, & illud administret, & regat. Verùm multa differentia est inter duas istas administrationes, seu gubernationes; quoniàm Rex, licet longè absens à regno, vel etiam localiter in eo præsens, per ministeriales subditos, & obedientiam populi, interdùm omninò quiescens, & nihil de his, quæ regni sunt penitùs agens, regnum administrat, & regit. Sæpè verò ipse personaliter multa agit eorum, quæ administrationis sunt, sicut cùm ipsemet judicat, hoc est causas exa- *Nota.* minat, & diffinit Similiter cùm de regni negociis, vel apud se, vel cum sapientibus tractat, atque deliberat Eodem modo cùm ipse personaliter circa hostes pugnat, & quoties de bellorum dispositionibus, de armis, atque munitionibus, de stipendiis bellatorum, aut de ipsis stipendiandis, aut congregandis, de machinis, & de copiis in apparatum belli colligendis, quid imperat, aut consiliatur; anima verò humana, nihil operatur in gubernatione corporis, nisi præsentialiter, & ibi solummodò, ubi ipsa præsens est. Quòd si dixeris, quia per spiritus etiam ipsa operatur qui movent nervos, chordas, & etiam alia ligamenta, & per hoc movet membra: verum utique dicis, sed nec ipsum sensum, nec vitam, nec ipsum motum, de quo loqueris, operatur, nisi præsentia sua, & viribus, & ipsa etiam clamat, si testimonio ejus credere volueris, in omni parte corporis sui, nisi dolor, vel læsio sit, hîc lætor, hîc doleo, hîc percutio, & ne fortè dicas, quia non patitur ibi ipsa anima, sed solùm corpus, cui ipsa tanquàm suo compatitur, attende quia non clamat, hic condoleo, sed magis doleo, nec dicit hîc compatior, *Nota.* sed magis patior. Sciendum verò est, quia opinati sunt quidam ex naturalibus philosophis animam humanam habitare in hujusmodi spiritibus, & eos

A cœlestis esse naturæ posuerunt, æstimantes non esse dignam naturam alicujus ex inferioribus corporibus habitatione animæ ipsius, propter nobilitatem ejusdem: istis ergo facilè suadetur, animas posse habitare in cœlo, qui eam, etiam, dum est in corpore, in corporibus cœlestibus, hoc est, in spiritibus, autumant habitare, meritò verò ab eis quærendum est, qualiter intelligant Deum habitare in templis Hic est enim sermo, quem omnis lex, omnis secta, omnis natio, quæ de Deo notitiam, vel opinionem habet aliquam, accepit. Quia igitur manifestum est, omne templum locum esse corporalem, & nobilitate, vel etiam sanctitate, nulla ex parte cœlo ultimo esse comparabilem, non possunt abhorrere Deum habitare in cœlo Quare & de diis, quos hujusmodi homines coluerunt, & templa eis erexerunt, & eosdem in ipsis adoraverunt, consequenter id ipsum sentire necesse habent, quod nec unquàm ab his inficiatum est Templa namque vocabant domos habitationi deorum, & cultui deputa- *Nota.*
B tas, quos in templis suis habitare adeò pertinaci credulitate sentiebant, ut eosdem nusquam alibi quærendos, aut requirendos adorando putarent Quia igitur illos nobiliores, longéque spirituales, quàm sint animæ humanæ, credebant, necesse habebant recipere, in locis posse corporalibus habitare Quid autem sit hujusmodi habitatio, sive Dei altissimi, sive deorum suorum, cùm utique localis esse non possit, localis dico localitate corporali, quoniàm ipsi nec declaraverunt, nec intellexerunt; sed vaga, ut ita dicatur imaginatione, & admodùm obscura, receperunt, necesse habent intellectum depuratæ veritatis recipere, & ubi spirituali ab ubi corporali scire distinguere & rationibus, seu diffinitionibus separare Dico igitur, quia ubi spirituale. hoc est, solùm, & propriè congruens spiritualibus substantiis, distat ab ubi corporabili, quod scilicet solùm, & propriè congruit corporalibus substantiis, diffe-
C rentiis multis, quarum prima, & principalis est circundatio, seu continentia, qua corpus circundatur, vel continetur ab intima superficie corporis ambientis illud. Secunda est repletio concavitatis hujusmodi, hoc est intimæ dictæ superficiei. Repletionem autem istam intelligo, per quam nec corpus aliud, nec partem corporis alterius secum patitur in eadem concavitate sive loco. Quarta est adæquatio *Nota.* loci, & locati, non solùm superficiei ipsius locati, sed ipsius, ut diximus, concavitatis, quam replet corpus locati, ac si vacuum aliquid esset, cùm reverà nihil sit, sicut declaravi tibi in præcedentibus. Quinta verò est situs, sive positio, & ordinatio partium locati, per quam est tibi designare sursùm & deorsùm, antè, & post, similiter longum, & latum, & profundum, principium, finem, & medium. E-contrariò autem se habet in ubi spirituali: spiritua-
D les enim substantiæ magis circundant id, in quo esse dicuntur, & continent, quàm circundentur, & contineantur ab ipso: quemadmodùm ipsa essentia creatoris magis circundat, & continet omnia, quàm circundetur, vel contineatur ab ipsis, & magis concludit, & omnia continet intra se, quàm sit inclusus in ipsis; & hoc quidam ex philosophis Italicis dixit in libro suo, quem scripsit de natura deitatis, his verbis: Deus omnia continet, & nutrit in terra, quasi partes suas, hoc est dicere, tanquàm essent partes suæ. Non enim intellexit Deum partes habere, aut esse ullo modorum compositum, cùm ipsum affirmet nihil omninò habere concretum in se, nihil adunatum, nihil duplex, sed esse velut mentem liberam ab omni concretione mortali Eodem modo senserunt de anima humana existente in corpore, qui de his vel ad modicū philosophati sunt,

videlicet corpus potiùs esse in anima, quàm ipsam esse in corpore. Unde & quidam eorum dixit, quia ipsa est corpus circundando illuminans, & illuminando circundans. In quo est ei ad creatorem nonnulla, licet incomparabiliter dissimilis similitudo; sic enim creator est in universo, quòd ipsum in circundando illuminat multiplici influentia prælargæ bonitatis suæ, & illuminando circundat velut fovens, & continens omnipotentissima virtute sua, alioquin in seipso deficiens in nihilum vanesceret, & recideret in non esse. Differt autem, quia essentia creatoris nec alligata est, nec admixta rebus ullo modorum, sed supereminens ei stat in ultimitate gloriæ suæ liberrima, cùm à parte rerum ad eam impossibile sit attingere. Anima verò humana multiplicem habet alligationem ad corpus, propter quod & patitur passionibus corporis, & dolet doloribus ejus, & quo trahitur corpus, trahitur & ipsa. Verùm alligatio ista non est indissolubilis, quia vel per mortem corporis solvitur, vel ipsa mors corporis est solutio ejus, ut quibusdam visum est. Et de cæteris differentiis facile est tibi videre, quia contraria earum comitantur ubi spirituale. Sciendum autem est tibi, quia substantiæ spirituales quæ alligationem habent cum corporibus, ut dixi tibi de anima humana, limitatas habent virtutes, & diffinitas, quasi limitibus, & terminis corporum suorum, ut ultra ea, vel extra ea per seipsas nihil operentur: per organa verò membrorum corporum suorum, vel per instrumenta membris eorum applicata multa manifestum est eas operari, sicut apparet in ædificiis, & aliis artificiis: & quod dico tibi de ista limitatione, seu diffinitione, intellige in pluribus, & non universaliter, quia forsitan anima basilici, & animæ quorundam aliorum animalium, & quædam animæ humanæ multa operantur, & mira valde extra corpora sua, & illa nominanda sunt, & numeranda in ea parte naturalis scientiæ, quæ vocatur magica naturalis.

Nota. Nota.

CAPUT XLIV.

Quantilitas, nobilitas, & ornatus provenit ex inhabitatione animarum humanarum, & angelorum, in cœlo empyreo.

Revertar autem ad id, in quo eram, & dicam, quia cœlum ultimum, de quo toties audivisti, nobilissimum est omnium corporum naturalium, quod sublimitas ejus planè indicat, & dico, quia penè spirituale est, hoc est vicinissimum in genere corporum naturalium spiritualitati, sive naturæ spiritualium substantiarum, & hoc est facilè videre ex comparatione corporum naturalium ad invicem. Quis enim non videat quantò est ipsa aqua, quàm terra, nobilior, atque subtilior, similiter & aer, quàm aqua? Eodem modo & ignis aere, deinde cœlum lunæ, quàm ignis, & sic de cæteris, donec venias ad cœlum ultimum; & in quanta excellentia nobilitatis ac subtilitatis invenies ipsum ad corpora humana? quare si hanc habitationem humanæ animæ non abhorrent, immò diligunt ultra modum, quantò fortiùs igitur cœli illius nobilissima habitatio, grata & jocunda erit animabus humanis, & etiam angelis sanctis? Quòd si dicat quis, quia evidens est causa, & utilitas habitationis animarum in corporibus, & evidens est, quid utilitatis proveniat corporibus, ex inhabitatione animarum in illis, similiter & utilitas animarum, id est, quæ provenit eis ex hujusmodi inhabitatione: verùm qui sic quærit, non novit, quia ex gloria animarum futura splendor mirabilis refulgebit in corporibus earum.

Nota. Nota.

E Hoc autem fiet per alligationem, quam dixi. Necesse enim est ex illa abundantia gloriæ multiplices redundantias fieri in ipsa corpora humana; sic ex præsentia beatissimorum Angelorum splendebit cœlum empyreum, licet splendore corporali, quemadmodùm cœlum stellarum choreis variis decoratum? Quòd si dixeris, qualiter splendor corporis ex spiritualibus substantiis in cœlo empyreo emicabit? Respondeo, quomodò splendor in facie, & oculis, qui utique corporalis est, ex gaudio cordis, quod esse spirituale non dubitatur. Tu etiam audivisti plurimùm, quòd odor suavitatis ex præsentia Angelorum sanctorum fragrasse compertus est; sic & domus, & templa eorundem præsentia splendore mirabili illustrantur. Quòd si quærat quis, quid prodest hoc angelis sanctis? Dico, quia permultùm est ad gloriam ipsorum, ut locus habitationis eorum, sic eorundem præsentia illustretur. Hanc tamen gloriam sibi ipsi minimè quærunt, sed ei de cujus munere hæc, & omnia alia acceperunt. Erit F ergo cœlum empyreum, sicut aula regia rege regum, & domino omnium sæculorum præsidente regibus innumeris, & hominibus, & angelis assumptis, honore & decore regio fulgentibus, adornata. Si verò quærat quantam partem unusquisque angelorum beatorum occupabit de cœlo empyreo: hic respondendum videtur, quod tetigi tibi in præcedentibus, videlicet de limitatione, & diffinitione virtutum hujusmodi substantiarum. Verisimile enim est, ut qui majoris gloriæ vel nunc sunt, vel tunc erunt in futuro, majores, vel sublimiores, vel nobiliores partes cœli illius obtineant, quamquàm verum sit, quòd etiam in partibus æqualibus dissimilis, vel inæqualis gloriæ possunt angeli collocari; quemadmodùm enim longè inæquales animæ humanæ sapientia, & virtutibus, & his vel naturalibus, vel G aliis, interdùm corpora æqualia inhabitant, interdùm econtrariò; sic nihil prohibet esse possibile in partibus empyrei cœli æqualibus inæqualis gloriæ angelos esse, aut econtrariò. Si verò quis quærat, quid accrescit gloriæ beatissimorum angelorum ex locis hujusmodi? Respondeo in hoc, quia etiamsi eis inde nihil accresceret ex habitatione, tamen hujusmodi præsentia eorum ornatur, atque decoratur mirabiliter aula illa Dei altissimi; quemadmodùm si posueris, quòd magnatibus nihil accrescit ex inhabitatione sua in aula regia, tamen ipsi aulæ regiæ accrescit ex inhabitatione eorum, & præsentia in eadem, ornatus pulcherrimus, & decor honorabilis, quorum uterque est ipsi regi in gloriam magnam, & hanc solam beatissimi illi angeli quærunt, non propriam: sicut enim totum, quod habent beatitudinis, & gloriæ, ab ipso recipiunt; sic totum in ejus H gloriam, & honorem, laudemque refundunt; & quemadmodùm non est corpus, in quo animæ humanæ virtuositas ita operari, & apparere possit, ut corpus humanum, neque ita ornabile virtutibus ejusdem, aut receptibile ipsarum: ita non est corpus in natura adeò ornabile præsentia sanctorum angelorum, ut cœlum ultimum, nec in quo ita refulgere possit gloria ipsorum. Jam autem alibi didicisti, quia gaudet unaquæque natura, quæ gaudere potest extensione, & diffusione virtutum suarum, & bonitatis, quam à creatore recepit, sicut apparet in omnibus luminosis, & aromaticis, & calidis calore actuali, etiamsi inanimata, & insensibilia omninò sint. Ampliùs. Qui ponit cœlum hujusmodi sic ornatum, & decoratum, ut prædixi, non esse, manifestum est tibi, quantùm detrahit gloriæ Dei altissimi; majorem enim, ac præcipuam partem indubitanter, similiter, & quantùm detrahit perfectioni universi, quia potissimam, maximamque, ac

Nota. Nota. Vide.

ac nobilissimam partem. Utrunque autem istorum & inconveniens, & impossibile est, quia nec universo potest deesse capitalis ista pars, ac præcipua, nec Dei altissimi gloria esse debet adeò enormiter detruncata, ac decapitata. Qui verò ponit, ut dixi, ponit & Dei gloriam in ultimitate suæ perfectionis, & universum in consummatione suæ integritatis. Quòd si quis dixerit, quia qui posuerit aliud cœlum supra empyreum, præstantius, & ornatius ipso, ponet in majori perfectione universum, & Deo altissimo majorem gloriam: respondeo in hoc duobus modis, primùm, quia ista positio ducit rem in infinitum, & cogit eum ponere cœlos sine numero, & universum absque termino. Secundùm dico, quia in corporibus naturalibus non potest esse nobilitate nobilius; ipsum enim est in ordine cœlorum, & aliorum magnorum mundi corporum, in ultimitate nobilitatis, quemadmodùm ignis in ordine elementorum. Debes autem scire, quia fuerunt loquentes, & forsitan adhuc sunt, qui posuerunt totum, quod est à Luna supra, vitam esse solummodò, & stellas, atque lumina spiritus tamen & nihil omninò corporeitatis, vel corpulentiæ ibi esse. Fulgores verò, & illuminositates, quæ ibi apparent, procedere ab hujusmodi spiritibus. Illud autem, quod eos in hunc errorem induxit, potissimùm esse videtur lucis nobilitas, & ordo, quoniàm inter corporales dispositiones, immò inter omnia, quæ videntur, prima eis visa est, ac nobilissima, & propter hoc à spirituali natura prima processisse; quare nec corpus esse, nec spiritum, sed medium inter ipsa. Tu verò jam non dubitas, quia hujusmodi homines motum destruunt in cœlestibus, & cœlis omnibus, & non solùm sensu indigent, qui nec oculis suis credunt, sed etiam pœna, ut ait Aristoteles. Jam autem dixi tibi in præcedentibus, quia stellarum, & rerum luminarium certitudo indiget inquisitione perscrutata, & tractatum desiderat singularem, qui non pertinet ad propositum, & multa de his, immò major pars eorum, quæ hìc audivisti, est præter intentionem propositi. Verùm ego digressus sum ad illa, ut patefacerem tibi aliquatenùs profunditatem, & veritatem sermonis philosophici, ne ullo modo putares ipsum contemnendum esse, sicut moris est quibusdam stultis, quibus videtur nihil sapienter dictum, nisi viderint illud armatum probationibus, & rhethoricis floribus adornatum, & quod est majoris insaniæ, quicquid non intelligunt, erroneum opinantur. Tibi ergo de rebus tam difficilibus, & à consuetudine, & exercitatione tua, tam longè distantibus, sufficiant ad præsens ea pauca, quæ audisti, donec pervenias ad investigationem partis spiritualis universi, & donec tibi patefiat natura spiritualitatis, & nominentur tibi, atque numerentur differentiæ ipsius, & comparationes, deinde species, ordines, gradus, & officia substantiarum spiritualium, & quid de iis contineant, vel habeant sermones authentici, qui sunt sermones prophetarum, immò sermones Dei altissimi, & post hoc opiniones philosophorum, nec non & magorum. Addam tibi etiam explanationes hujusmodi sermonum, nec non & declarationes veritatis in his, & destructiones errorum, qui circa ea sunt, vel fuerunt. Sequitur autem ea, quæ præcesserunt, stabilire esse cœli, quod aplanon vocatur. Hoc autem fiet tibi duabus viis. Dico igitur, quia cùm cœlum ultimum, quod est empyreum, simplex sit, hoc est unius naturæ, & immixtum, atque incompositum, & iterùm quietum, ac stabile stabilitate perpetua: quoniàm quies ac stabilitas ordine naturæ præcedunt motû, & instabilitatem, sive inquietudinem, consequens est eodem ordine simplex, & mobile; quare inter cœlum stellarum fixarum, quod est mobile, & multipliciter, ut tibi palàm faciam, compositum, & cœlum empyreum, quod est quietum, & stabile, intervenit ex necessitate cœlum medium, simplex videlicet, & mobile. Non enim dubitari potest, quin inter simplex stabile, & compositum mobile, medium sit simplex mobile. Ampliùs. Dubitari non potest, quin compositum mobile præcedat ordine naturæ simplex mobile. Quæ enim præcedunt, vel priora sunt ordine naturæ, si posteriora eis sunt, multò fortiùs ipsa; prioribus enim multò fortiùs competit esse, quàm posterioribus. Ampliùs. Si medium illud cœlum deesset, non esset completum in parte illa universum corporeum, & remansisset ibi vacuum naturæ. Quemadmodùm si solis extremis coloribus existentibus, medij non essent, incompleta esset universitas colorum, & reliquisset inter extrema vacuum, valdè indecens, & deforme, creatum. Ampliùs. Ordo naturæ, ordo veritatis est, neque enim falsa, neque erronea est natura; sicut igitur est in ordine naturæ, sic & veritatis. In veritate igitur est cœlum, quod aplanon nominant. Secunda via est palàm patens, & aperta; secundùm eos, qui octavæ sphæræ, sive cœlo stellarum fixarum ponunt motum secundum obliquum, vel in antè, & retrò. Manifestum est enim, quòd rectum priùs est deflexo, sive obliquo. Non enim est obliquatio, vel deflexio, nisi à recto, quare motus rectus, & indeflexus prior est motu obliquo, & deflexo, & propter hoc à proportione mobile rectum, & indeflexum, motu obliquo, atque deflexo. Aplanon verò est hujusmodi. Unde & aplanon nominatum est, quia sine errore, hoc est, sine deflexione, & obliquatione: propter hoc enim & planetæ sic nominati sunt, quasi erronei, vel errabundi, propter scilicet obliquationes, & deflexiones motuum, quæ apparent in eis. Ampliùs. Unum multo, & simplex multiplici, & æquale inæquali ex necessitate prius. Motus autem aplani unus est, simplex, & semper æqualis; cæteri verò motus, hoc est aliorum cœlorum, econtrariò se habent. Quare si isti sunt, multò fortiùs ille, & propter hoc ejus mobile, sive subjectum. Cœlum verò stellarum fixarum facilè stabilitur per motus stellarum ipsarum; apparent enim moveri stellæ fixæ omnes, quemadmodùm si fixæ essent in rota una, revolvente eas motu suo. Cùm enim impossibile sit eas moveri motu proprio, sicut confestim declarabo, necessariò moventur motu corporis, in quo fixæ sunt; palàm enim est, quia neque aliquo impellente, neque aliquo attrahente, quoniàm de illis eadem esset quæstio, & ita curreret res in infinitum, aut esset circulus; tu autem didicisti alibi destructionem utriusque istorum inconvenientium. Ampliùs. Si aliqua stella fixa moveretur suo motu proprio, & omnes similiter moverentur propriis motibus; manifestum autem est quasdam omninò non moveri videlicet polos ambos. Ampliùs. Cùm omnes hujusmodi stellæ ejusdem naturæ sint, quantùm ad principium motus, & causam, alioquin non moverentur una specie motus, videlicet motu circulari; ergo quæ sunt æqualis magnitudinis, moverentur æqualiter, quæ inæqualis, inæqualiter. Rarum quippe, & densum, ibi locum non habent. Stellæ igitur, quæ sunt in majori ursa lucidiores, aut in aliis septentrionalibus imaginibus, moverentur velociùs stellis omnibus, quæ sunt circa circulum æquinoctialem. Hoc autem manifestè falsum est, cùm septentrionales omnes minores circulos describant, quàm quæ sunt inter arietem, & libram, & generaliter quantò propinquiores sunt alterutri polorum, tantò minores circulos describunt in æquali tempore; quantò verò remotiores ab alterutro polorum

tantò majores circulos describunt in tanto tempore. Amplius. Si stellæ fixæ moverentur propriis motibus, moverentur indubitanter in cœlo, & per illud. Quare scinderent illud, atque dividerent tot scissuris, & tantis, quot & quantæ stellæ ipsæ essent, quæ moverentur. Quare fieret divisio partium cœli, & elongatio earum unius ab alia, & exitus ipsius cœli fieret à suis terminis, & limitibus, quemadmodùm si magna corpora instar magnorum montium moverentur per totum mare, scissuras, & divisiones in ipso facerent, & extrema ipsius maris exire cogerent litora, & inundationes ipsius maris immensas facerent, qui exitus, & inundationes, etsi in mari possibiles essent, in cœlo tamen stellarum manifestè impossibiles sunt, cùm extrema cœli illius, quo exire possint, non habeant, cœlum verò superiùs irrumpere non possint.

Similitudo bona.

Nota. Amplius. Tu jam nosti opiniones philosophorum de cœlis, quia impassibiles sunt à parte ista, hoc est insecabiles, & indivisibiles. Et dixit quidam ex eis, quia si secabiles, aut divisibiles essent, aut partes eorum divisæ redirent ad conjunctionem post divisionem hujusmodi, aut remanerent in illa divisione. Quòd si redirent, quemadmodùm in aqua divisa, reditus hujusmodi non posset fieri, nisi per motum rectum; esset igitur partibus ejus motus rectus, & proculdubiò naturalis, quare & toti cœlo esset motus rectus naturaliter. Necesse enim est partium, & totius eundem esse motum naturalem. Quia igitur prout æstimavit iste, in cœlo non est motus naturalis rectus in partibus ejus, consequens est divisionem hujusmodi, non esse reparabilem per reditum supradictum. Quare si fieret divisio hujusmodi, necessariò remanerent cœli scissi, & lacerati, & ita in divisionibus illis esset vacuum, aut necesse haberet creator continuè divisiones hujusmodi novis corporibus resarcire, cùm divisiones hujusmodi ex necessitate continuè fierent, eò quòd motus stellarum continuus sit, & non habens interpolationem. Amplius. Si stellæ in cœlo suo fixæ sunt, & ei adhærentes, manifestum est, quòd impossibile est eas moveri, nisi motu ipsius: quemadmodùm clavi fixi in rota volubili, vel alia quæcunque adhærentia eidem, non est possibile ut moveantur, manente hujusmodi affixione, & adhærentia, nisi motu totæ ipsius. Si verò sunt in cœlo, quemadmodùm pisces in aqua, vel in mari, & moventur in cœlo, quemadmodùm pisces in mari, accidit quod dixi tibi de divisionibus, & scissuris ejusdem cœli.

Nota. Amplius. De piscibus manifestum est, quia si de necessitate sequerentur motum maris, quòd fixi essent unusquisque eorum in loco suo, alioquin unde esset ista colligatio, & societas motuum in piscibus? si enim unicuique stellarum est proprium principium motus: unde erit ista societas, seu unitas motus, ut eousque sequantur motum cœli sui? neque enim in eis, quæ voluntariè moventur, hujusmodi societas invenitur, nisi in paucis, & ad modicum, neque in eis, quæ naturaliter moventur, hoc unquam reperitur, nisi ad invicem alligata sint, vel alterum in altero fixum, vel ambo in tertio, & propter hoc motum tertij ex necessitate sequentur simul. Amplius. Aut communicant stellæ, & cœlum in principio motus, quod est dicere, aut una, & eadem virtus est, quæ movet cœlum, & stellas, aut non: quòd si communicant, hoc est, si una, & eadem virtus est movens illud, & illas: sicut igitur non habent proprium motorem, sic neque proprium motum; & quemadmodum moventur à motore cœli, dum movet cœlum, ita & moventur motu ipsius cœli: non enim mo-

Nota.

E tor cœli motum influit in cœlum, & stellas æqualiter ordine influentiæ, licet ordine temporis hoc faciat. Quemadmodùm motor manus tuæ non influit simul ordine influentiæ motum super manum tuam, & super dolabram, dum aliquid dolas, simul inquam ordine influentiæ, licet ordine temporis hæc simul faciat; sic motor cœli primum super cœlum motum influit, & per hujusmodi motum super stellas. Si verò non communicant in principio motus: unde igitur tanta societas, tantaque unitas in motu? Diversitatem enim principiorum mediatorum diversitas sequi consuevit effectuum. Amplius. Stellæ, aut partes aut membra, aut instrumenta, aut ornatus sunt ipsius cœli. Quodcunque autem istorum sit, necesse est, ut moveantur motu ipsius cœli: partes enim, & membra ex necessitate moventur motu totius, & à virtute movente totum, similiter instrumenta, & ornatus motu utentis, sive habentis illa. Amplius. Si stellæ fixæ essent in cœlo, & moverentur motu ipsius tantùm, moverentur indubitanter eodem ordine, & æqualibus per omnia velocitate, & tarditate. Quare nihil accrescit eis quantùm ad motum, vel movendi motum, & ordinem, ex eo, quòd eis ponitur proprius motus. Inutiliter igitur, atque superfluè eis ponitur. Quare ex necessitate motu corporis, in quo sunt, moventur; est igitur cœlum, in quo ipsæ stellæ sunt, & hoc est cœlum cujus stabilitionem intendebam. Scito autem, quia si dixerit quis stellas esse sub cœlo stellarum, idem sequi necesse est. Cùm enim sit inter illas vacuum, nec ad invicem ipsæ sint continuæ, vel contiguæ, erit necessariò corpus continens eas omnes, quare erit circundans omnes cœlos septem planetarum. Ipsum igitur erit propria nominatione cœlum stellatum, sive stellarum fixarum. Amplius. Si stellæ moverentur propriis motibus à diversis motoribus, quæ esset causa, propter quam illæ, quæ propinquiores sunt polis, moverentur tardiùs, quæ verò remotiores ab eis, velociùs? Amplius. Quomodò starent imagines signorum, & aliæ imagines, seu choreæ earum? hæc igitur sunt duo indicia certissima, quibus indicatur eas moveri solo motu corporis, quod cœlum stellarum fixarum dicitur, videlicet stabilitas imaginum in figuris suis perpetua, & indissipabilis deinde ordo ipse, & æqualitas motuum earum, atque conformitas ad motum corporis ipsius cœli, quæ utique tanta est, ac si non alius esset stellis motus, quàm motus corporis cœli. In tantùm igitur stabilitum tibi sit cœlum stellarum fixarum. Stabilitio verò cœlorum inferiorum, videlicet septem planetarum, est per motum eorum, qui habet obliquationem, & declinationem ad austrum, & aquilonem, & hoc est acceptū à sensu, qui est per oculos. In primis igitur scito, quia impossibile est, ut uni corpori sint duo motus contrarij simul. Declaratio autem hujusmodi est duplex; prima, quia duorum motuum contrariorum simul existentium non est unum principium immediatum, & per se; quare nec una virtus simul utrunque eorum efficiens. Corpus igitur quod talibus motibus movetur, movetur à duabus virtutibus simul, quæ vel sunt æquales, vel inæquales. Quòd si fuerint æquales, stat igitur, & quiescit ex necessitate corpus hujusmodi; sive enim trahatur, sive impellatur in partes contrarias, postquàm attractiones, & impulsiones æquales sunt, necessariò altera alteram non superabit, aut vincet; & eodem modo se habet in motu alterationis, quoniàm si æqualiter agant, & æquales sint caliditas, & frigiditas, in aliquid corpus, vel remanebit in statu, in quo erat videlicet tepidum, vel calefiet in parte, & in parte frigefiet. Totū autem calefieri, vel totum frigefieri, in casu, de quo agitur, impossibile

Vide. *Nota.* *Declaratio supradictorum.*

F G H

impoſſibile eſt, ſic duabus virtutibus ęquè fortibus in corpus aliquod ad contraria loca trahentibus, impoſſibile eſt totum alterutram earum ſequi; quare vel ſtabit in loco uno totaliter, vel ſcindetur, vel diſrumpetur in partes; manifeſtum igitur eſt, quòd impoſſibile eſt corpus aliquod totaliter duobus motibus contrariis moveri. *Corpus an duobus contrariis motibus moveri poſſit.* Secunda verò declaratio eſt per hoc, quod eſt manifeſtum impoſſibile, videlicet corpus aliquod eſſe ſimul in duobus locis, ſi proxima ſint ad invicem illa loca, hoc eſt contigua. Hoc enim impoſſibile manifeſtum evidenter ſequitur ex hac poſitione, qua ponitur corpus aliquod moveri ſimul duobus contrariis, vel oppoſitis motibus. Oppoſitos autem motus vocamus, qui ſunt, vel qui fiunt ad diverſa loca, quorum alter non eſt via ad alterum: hoc autem deſcriptione literarum facilè tibi patefiet. Eſto enim quòd corpus aliquod moveatur ad duo loca, quæ exempli gratiâ, nominantur D, & E, ſit B medium ad D, locum, C, verò ad E: manifeſtum eſt igitur quòd hujuſmodi corpus, motu quo movetur ad D, locum, priùs intrat B, locum medium, quàm perveniat ad E; quia igitur ſimul movetur ad D, & E, ſimul intrat B & C; quare ſimul erit ex neceſſitate in B, & C, eodem modò in D, & E. Quia igitur hoc eſt manifeſtum impoſſibile, neceſſe eſt impoſſibilem eſſe poſitionem, ex qua ſequitur. Et hæc eſt via, per quam deſtruitur opinio eorum qui poſuerunt planetas ſeptem moveri contra motum octavi cœli proprio motu, & hoc ad orientem: motu verò ipſius cœli rapi eos motu contrario, ſcilicet ad occidentem. Hoc enim impoſſibile eſt indubitanter, ſive virtutes ſic moventes eos ſint æquales, ſive inæquales: quoniàm, *Nota.* ſi æquales fuerint, neceſſe habent ſtare ipſi planetæ, & diſrumpi; ſi verò inæquales ex neceſſitate ſequuntur fortiorem. Si autem diligenter intenderis viis iſtis, apparebit tibi via, per quam ex neceſſitate cogentur dicere, qui ſic poſuerunt: Solem quandoque eſſe ſimul in oriente, & occidente & de aliis planetis eadem inconvenientia eoſdem ſequentur. His autem ita declaratis revertar ad motus *Motus planetarũ.* planetarum, & dicam, quia ſi præter motum obliquum, & declinationis, quam dixi tibi, eſſet unicuique eorum motus proprius alius circularis ad ſimilitudinem motuum ſtellarum fixarum: non eſſet eis motus obliquus, qui in eis apparet, propter oppoſitionem, ſeu contrarietatem motuum iſtorum, propter rationes quas audiviſti. Virtus enim movens quamcunque ex ſtellis circa centrum circuli ſui, non permittit eam egredi ab ordine ſuo, ut aliqua hora ſcilicet ſit propinquior alteri polorum, aliqua hora remotior. Et hic eſt ordo motuum, qui apparet omni videnti in ſtellis fixis. Quòd ſi aliqua earum egrederetur ab ordine ſuo, fierent ex neceſſitate in ea, quæ prædixi tibi de appropinquatione & elongatione ad alterutrum duorum polorum; manifeſtum igitur eſt, quia iſti duo motus non compatiuntur ſe corpore uno. Quare cùm motus iſte ſecundùm obliquum appareat in unoquoque ſeptem planetarum, neceſſe eſt nullum alium motum eis eſſe. Et quoniàm nullus eorum eſt, qui non ſit in aliquo corpore continente ipſum, cujus motu ex neceſſitate vel movetur unuſquiſque, vel proprio, dico, quòd non moventur omnes motu unius corporis, alioquin moverentur omnes *Nota.* uno motu æquali, & ſimilis ordinationis motui ſtellarum fixarum. Una enim revolutione unius corporis fieret revolutio omnium planetarum, & tempore uno, & æquali: apparet autem ex ſenſu, quia revolutiones iſtæ, quæ fiunt in planetis ſecundùm obliquum, non ſunt ſecundùm unum motum, ſed eſt in iſtis diverſitas, ſicut revolutio Lunæ pro-

A priè unius menſis eſt, & revolutio Solis ſimiliter unius anni, & de aliis planetis nota eſt diverſitas, ſicut revolutio Saturni quadraginta annorum, vel circa, revolutio Jovis duodecim, & aliorum ſimiliter diverſitates in hoc notæ ſunt, & deſcriptæ in libris aſtronomorum, & declaratæ ibidem, & hic eſt motus, quem dicunt eſſe ad orientem, & quem dicunt planetis eſſe proprium. Quare manifeſtum eſt, quòd non motus unius corporis moventur motu hujuſmodi. Moventur igitur multorum corporum motibus motu hujuſmodi. Corpora verò continentia ipſos, cœli eorundem nominantur apud *Cœli.* omnes: apparet etiam per aliam viam, quia hujuſmodi motus non eſt motus eorum, nec eis eſt poſſibilis, & hoc eſt, quia nullus eorum movetur circulariter circa centrum aliquod, motu dico diurno, &
B nocturno, cujus menſura eſt vigintiquatuor horæ æquales. Verbi gratiâ, ut exemplum habeas in Sole, dico, quia Sol motu hujuſmodi non revertitur ad locum, á quo incipit moveri illo motu. Non enim oritur in loco, ubi ortus fuerat die præcedenti, immò longè ab illo loco, quaſi per gradum unum, donec compleatur declinatio motus ipſius. A puncto quippe ſolſtitij hyemalis unoquoque die naturali, id eſt, ſpatio vigintiquatuor horarum æqualium incipiens declinare ad ſeptentrionem, non ceſſat declinare, donec veniat ad circulum ſeptentrionalem, qui eſt terminus, & completio declinationis ipſius, quaſi medium † cancri. Ex quo apparet manifeſtè, quia iſte motus non eſt ejus, immò nec eſt *† Aliàs centri.* alicui corpori poſſibilis: non enim eſt circularis, *Nota.* quoniàm non eſt circa aliquod, id eſt non eſt ei centrum, vel circulus, quoniàm non eſt ab eodem
C ad idem reverſio, ſed neque rectus eſt rectitudine oppoſita curvitati: quare indubitanter non eſt motus potiſſimùm cœleſtis, cùm figura ipſius ſit curvitas incompleta ad modum ſphæræ. Ampliùs. Gradus, quem dixi declinationis aut tranſitur à Sole continuè per diem, & noctem, ita ſcilicet, ut qualibet hora diei, vel noctis aliquid de illo tranſeat, aut ſit ſaltu, & in hora aliqua. Quia igitur hoc eſt impoſſibile, ut fiat ſaltu, & in hora, & hoc per aſpectum evidenter deprehendi poteſt in aſtrolabio, & aliis inſtrumentis; quare continuè ex neceſſitate movetur motu declinationis ad ſeptentrionem in parte dicta circuli, & continuè movetur motu circulari ab oriente in occidentem, & econverſò. Iſti autem motus evidenter contrarij ſunt; quare manifeſtum eſt non moveri Solem motu proprio,
D ſed potiùs motu corporis continentis ipſum: juxta modum, quem declaravit Alpetrangi in libro ſuo de hoc, & declarationes ejus non parùm adjuvabunt te ad id, in quo eſt, hoc eſt ad ſtabilitionem ſeptem cœlorum, ſeptem planetarum, quarum declarationum ſumma hæc eſt, quia motus, qui videntur in eis, non eſt poſſibile, ut ſint eis proprij, nec ex motibus eorum eſt iſte, qui eis imponitur tranſitus circuli zodiaci, & partium ejus propriè propter duas cauſas. Primùm, quoniàm propriè in eo circulo non ſunt, immò ſub eo longè diſtantiâ incredibili. Secundùm, quia tranſitus iſte magis eſt ipſius circuli ſignorum, potiùs enim circulus hujuſmodi tranſit ſuis revolutionibus ipſos planetas, quàm tranſeatur ab eis, & hoc eſt, quoniàm moventur inæqualiter. Completa enim una revolutione cu- *Nota.* juſcunque ex planetis diurna, completur una revolutio ejuſdem circuli, & aliquid ampliùs de ſecunda, & ideò planetarum unuſquiſque non invenitur, neque apparet eſſe in fine completionis revolutionis ſuæ diurnæ, ſub ea parte circuli ſignorum, in qua apparebat in principio ejuſdem revolutionis. Verbi gratiâ, ſi fuerit Sol ſub gradu aliquo circuli

illius in principio alicujus diei in ortu suo, completa illa revolutione sua diei, & noctis illius, non invenietur in ortu suo, hoc est in principio secundæ diei sub eodem gradu, immò sub alio anteriori: quemadmodùm si fuerit in ortu suo in principio hujusmodi diei sub primo gradu, ponatur arietis, non invenietur cras eadem hora sub eodem gradu, immò sub sequenti, scilicet secundo. Causa autem in hoc est velocitas revolutionis cœli stellarum fixarum, quæ addit singulis diebus naturalibus super velocitatem motus cœli deferentis, & revolventis solem ferè gradum unum, & hæ additiones, cùm collectæ fuerint, complebunt revolutionem circuli signorum ferè, aut propriè. Tempus autem revolutionis istius annus solaris propriè dicendus est, cùm fuerit examinatissima calculatione collectum, & hoc est intentio philosophi prænominati Alpetrangi. Apparet etiam tibi ex his causa erroris eorum, qui putaverunt Solem, & alios planetas moveri contra motum cœli stellarum fixarum ad orientem: non enim adverterunt additionem, quam dixi tibi, quæ est velocitatis motus cœli stellarum fixarum, super velocitatem motus cœlorum septem planetarum, & ideò attribuerunt transitum circuli signorum planetis, quasi transiretur ab eis verè, ac propriè motu ipsorum, cùm potiùs ipse motu suo eos transeat, & super velocitatem eorum velocitas ejus addat, ut dixi tibi. Et quia Saturnus propinquior est cœlo stellarum, sive circulo signorum, conformior est in velocitate motus eidem cœlo, quàm omnes alij, & hic est ordo naturæ. Quare minùs discrepat in hoc ab ipso, & propter hoc minùs addit velocitas motus ipsius cœli super velocitatem motus Saturni, sive cœli ipsius. Quantò autem minores sunt additiones singulorum dierum, tantò necesse est plures eorum colligi ad completionem annuæ, vel annualis revolutionis. quare necesse fuit annum Saturni longè majorem esse anno solari, permutata proportione additionis ad additionem. Verbi gratiâ. sicut apparet manifestè de Sole, quòd addit velocitas motus cœli super velocitatem motus illius singulis diebus gradum unum; sic & in Saturno manifestum est, quòd velocitas cœli addit super velocitatem motus Saturni, vel cœli ipsius tricesimam tantùm unius gradus. Quæ omnes additiones cùm collectæ fuerint, donec impleant integram revolutionem cœli, non complebunt nisi in spatio quadraginta annorum, quod est annus Saturni. Similis est causa de anno Jovis, qui est duodecim annorum solarium: luna verò, quia longissimè à cœlo, seu circulo signorum remota est, maximè discrepat in motu, & velocitate illius à motu circuli signorum; quare ex necessitate majores sunt additiones motus circuli signorum super motum illius, & propter hoc meritò paucioribus hujusmodi additionibus completur integritas circuli. Inventus est enim addere circulus signorum super motum Lunæ singulis diebus tredecim gradus, & duas tertias unius gradus, quæ cùm aggregatæ simul fuerint, complebunt circulum integrum, & tempus earum erit mensis, qui propriè annus est Lunæ. Et juxta hanc viam se habet de cæteris planetis secundùm intentionem dicti philosophi, cujus ingeniositatem, vide, ne spreveris. Aggregabo igitur ratiocinationem ex omnibus antedictis, & dicam, quia motus alterius modi, qui ponitur in planetis, impossibilis est, primùm propter scissuras antedictas, deinde quia nec polos habet, nec centrum, cùm figura ejus nec circularis sit, nec circularis similis, immò irregularis, & inaudita usque ad tempora hæc. Tertiò propter contrarietates, quas audivisti de virtutibus moventibus. Quartò propter

Annus solaris.

Nota.

Saturnus.

Nota.

Ratiocinatio supradictorum.

E superfluitatem motus hujus, quia neque addit ista positio aliquid motui vel in velocitate, aut tarditate, aut ordine. Eadem enim omnia accidunt planetis de tarditate, & velocitate, de occultatione, & apparitione, de conjunctionibus, & oppositionibus, & aliis omnibus, quæ astronomi requirunt à ponentibus eos moveri motibus cœlorum suorum, quæ accidunt, positis istis, quæ tantas habent difficultates, & contradictiones: quare non solùm supervacuè ponitur eis hujusmodi motus, sed etiam noxiè, & perniciosè. Ampliùs. In regione septem planetarum certum est non esse vacuum: nequeigitur est, vel esse potest ibi corpus unum, vel multa, in quo, vel in quibus, & per quod, vel quæ moveantur hujusmodi planetæ, & penè eadem in hoc dices, quæ dixisti in motu cœli stellati: aut enim corpus illud habet motum, & illo motu revolvit planetas, aut non: si sic, non erit igitur diversitas in

F motibus eorum, nisi qualis est in motibus stellarum fixarum; quare non habebunt declinationes ad austrum, vel aquilonem, sicut stellæ fixæ, sed movebuntur uno ordine in circulis æquè distantibus. Contrarium autem apparet evidenter à sensu; quare vel non est unum corpus ibi continuum, vel non est illud revolvens corpora septem planetarum. Quòd si dixerit, quòd reverà est ibi unum corpus continuum, sed non revolvit corpora septem planetarum; tunc necesse est corpora septem planetarum in illo, & per illud moveri, & tunc occurrit inconveniens de scissuris, & divisionibus corporis illius, quemadmodùm de scissuris, & divisionibus cœli stellati. Quòd si dixerit, quia corpus illud revolvit corpora septem planetarum: manifestum est hoc esse impossibile, cùm corpus illud non possit habere nisi

G motum unum, quare non possunt movere motu illo aliqua, quæ in eo sunt, nisi motu uno. Apparet autem multa diversitas in motibus planetarum. Necesse igitur est, in regione illa esse corpora multa, & ab illis moveri corpora septem planetarum. Non dico in illis, & per illa, propter scissuras, & divisiones, quas prædixi tibi, quæ corpora, nisi essent ambientia, & continentia totum, quod est postea, sed essent sicut globi prægrandes, majores longè, quàm sint corpora planetarum, tunc eadem esset quæstio de motibus illorum, & quiete, quæ est de motibus ipsorum planetarum. Quare relinquitur, ut corpora illa sint corpora grandia, & sphærica, ambientia ea, quæ sub ipsis sunt, totaliter, & hujusmodi corpora vocamus cœlos, cùm sint mobilia, & moventia motu suo corpora septem planetarum. Quia igitur numerus motuum est juxta numerum mobilium, sive moventium: numerus autem mo-

H tuum septenarius est, sicut evidenter apparet per diversitates additionum prænominatarum; numerus igitur cœlorum, qui sunt inter cœlum stellatum, & quatuor elementa, septenarius est, cùm manifestè appareat septem esse motus. Jam enim claruit tibi ex his, quæ præcesserunt, quia motus septem, qui apparent in planetis, non sunt eorum propriè, sed sunt sicut partium in totis suis, quia ipsa tota moventur; propriè igitur septem cœlorum illorum sunt hujusmodi motus. Indicat etiam ista diversitas, quòd motus istorum cœlorum septem, non sunt circa populos circuli equinoctialis, seu circa populos mundi, neque super axes eorum, immò circa populos circuli signorum & super axem ejusdem. Si enim circa polos mundi essent, vel super axem mundi, sequeretur id, quod apparet de motibus planetarum, etiam de necessitate motuum stellarum fixarum, & propter hoc non appareret declinatio, in planetis ad austrum, vel ad aquilonem, & hoc est, quoniàm si imaginatus fueris duo

Nota.

Vacuum non est in regione planetarum.

Nota.

Nota.

circulos habentes idem centrum, & duas stellas moveri in eisdem circulis circa commune centrum earum, & super polos eorundem circulorum, si stella quæ describit majorem illorum circulorum, non habet declinationem, vel exit à circumferentia ejusdem circuli, neque illa, quæ describit minorem circulum, habebit declinationem, vel exibit à circumferentia circuli sui. Hujusmodi autem declaratio erit hęc; Manifestum quippe est, quòd unusquisque planetarum habet locum in cœlo suo sub aliqua stella quæ est in circulo signorum. Quare si cœli septem planetarum sequuntur in motibus suis, & ordine motuum ipsorum, sequuntur, & planetæ omnes motus stellarum in ordinibus suis, & in æqualitate temporum revolutionum ipsorum; quare non habebunt declinationes, sicut neque stellæ fixæ. Sequitur ergo ex his, quia motus planetarum sunt, sicut dixi, hoc est, circa polos zodiaci, sive circuli signorum, & inde sunt eis declinationes istæ sequentes declinationes circuli signorum, quibus declinat à circulo æquinoctiali, sive æquatore diei, & ego non induxi tibi ista de motibus planetarum propter ipsos motus eorum, sed propter stabiliendum esse ipsorum cœlorum, & numerum eorundem; facilis autem est tibi declaratio declinationum istarum, si clarè imaginare potueris motus istos obliquos septem cœlorum, & additiones, quæ fiunt à motu octavæ sphæræ ex revolutionibus ejus quotidianis super revolutiones ipsorum. Quemadmodùm enim rectitudo motus uniuscujusque istorum septem cœlorum prohiberet declinationes planetarum, & apparitiones eorum ad austrum, & aquilonem; sic & declinatio, & obliquatio motuum eorum facit diversitates apparitionum, & obliquationum planetarum ad austrum, & aquilonem, nec te conturbet, quod à quibusdam minus intelligentibus dici solet quòd si moveatur navis aliqua motu aquæ deferentis eam, hoc est, ea velocitate, qua ipsa aqua & aliquis moveatur à puppi ejusdem navis ad proram, vel econversò, & hoc motu contrario ipsius navis, quòd movebitur homo ille duobus motibus contrariis, videlicet motu navis, & hic quidem est motus aquæ navem deferentis, & insuper motu proprio, quo pertransit longitudinem navis. Iste enim sermo hominum est paucæ considerationis, & hoc est, quoniàm si pari velocitate nititur contra motum navis, quo movetur & navis, dico, quoniàm hujusmodi homo non movetur à loco suo, sed in loco, & motu isto retinet locum, in quo est, ne transferat eum navis ad alium; & hoc manifestum est à sensu, quia si notaverit signum aliquod extra aquam, vel etiam in aqua à dextris ejus, vel à sinistris, directè videbit se, & quicunque eum intuebitur in directo ejusdem signi toto tempore motus illius, & si notaverit duo signa prædicto modo, erit hoc manifestius. Quòd si majori velocitate, quàm navis moveatur, nititur contra motum illius, tunc manifestum erit à sensu per dictos modos id est, per signa notata, vel fixa, quia movebitur à loco per spatium aliquod. Si verò minori velocitate nitatur contra motum navis, quàm navis ipsa moveatur, tunc necessariò sequatur motum navis, sed non tāta velocitate, quanta navis; & hoc eisdem modis similiter manifestum fiet à sensu. Quare manifestum est hujusmodi homines errasse, qui in prædictis exemplis opinati sunt moveri hominem sic motum contrariis motibus. Si quis verò dicat motum rectum operari motum circularem, & iterùm motum circularem operari motum alium circularem illi cōtrarium, dico quia verum est hoc. & apparet à sensu. Aqua quippe movens rotam ligneam primam molendinariam, movetur motu recto, & movet

Nota.

Vide.

Nota.

A rotam illam circulariter, & iterùm rota illa movet circulariter rotam aliam, vel columnam, cui affixa est rota molæ, & ipsam etiam molam per illam motu alio circulari contrario; sed manifestum est, quòd illa omnia per accidens fiunt, & non per se. Nundùm autem scitum est à me, nec adhuc pervenit ad me, quòd ab aliquo scitum sit, quòd hujusmodi machinæ, vel machina inventa in cœlis sit, quamquàm Ptolemeus dicat, quia multa corpora sphærica sunt ibi quæ, vel quorum motus nondùm sciūtur. Eodem modo respondeo tibi in motu bigæ, sive quadrigæ, qui compositus est indubitanter ex multis motibus: motus enim axis rectus tantùm est; motus verò rotarum est motus multiangularis, & hoc est, quoniàm singula puncta singulorum radiorum describunt figuras multiangulas, & videntur esse hujusmodi figuræ difficilè imaginabiles, & reverà hominibus, qui in hujusmodi paucæ exercitationis sunt, difficilis est imaginatio earum. Quòd si

Motus bigæ.

B eas imaginari tibi placuerit, imaginare primùm in uno puncto ex aliquo radiorum ejusdem bigæ vel quadrigæ ascensus, quos facit, & descensus, revolutione rotæ suæ, & erit tibi facile de omnibus aliis similiter imaginari. Ordo verò cœlorum declarari posse videtur duabus viis. Et primùm per viam Alpetrangi, de quo tibi feci mentionem in præcedentibus. Quorum enim motus conformiores sunt motui cœli octavi, propinquiores eidem cœlo videntur. Quorum verò motus magis à motu illius discrepant, remotiores sicut evidenter ostendi tibi in motu cœli lunaris, & hæc fuit sententia prænominati philosophi. Habet autem causam suæ probabilitatis hanc; quia videlicet conformitas, & similitudo in motu comitatur, aut forsitan effectivè sequitur, conformitatem, & similitudinem in natura. Conformitas verò in natura propinquitatem, & vicinitatem, & interdùm unitatem in loco, & situ, sive positione. Econtrariò au-

Alpetrangus philosophus.

C tem difformitas, & dissimilitudo; quare idem erit ordo situum, sive positionum, atque locorum ipsis cœlis, qui est conformitatis, & difformitatis in naturis, & motibus eorum. Secunda via evidens est in parte à sensu. Eclipsis enim Solis, quæ per interpositionem Lunæ est, indicat Solem, & cœlum ejus, superiores esse Luna & cœlo ipsius, & Lunam ipsam citeriorem, & inferiorem esse, alioquin nec prohiberet radios Solis à mundo inferiori, nec Solem ipsum videri ab hominibus sua interpositione. Eadem via apparet, quia Mercurius est Marte citerior, & terræ vicinior, cùm Martem manifestè inventum sit eclipsasse, quod & in aliis planetis possibile est invenisse. Per instrumenta verò astronomica & etiam quædam geometrica, idem ordo certissimè deprehensus est, & deprehendi potest. Cùm enim inventa sit distantia centri terræ ad unamquamque quindecim stellarum fixarum, similiter & distantia, quæ est ab eodem centro ad stellam Saturni, inventum est stellam Saturni inferiorem esse, & etiam excessus distantiæ ad distantiam; & per eandem viam inventæ sunt distantiæ ad distantiam: & per eandē viam inventæ

Eclipsis solis.

D sunt distantiæ omnium planetarū ab eodem centro terræ, quare differentiæ, & proportiones eorum ad invicem, & propter hoc ex necessitate ordo ipsorum planetarum in prioritate, & posterioritate, in superioritate, & inferioritate, & hoc debes alibi didicisse.

Nota.

CAPUT XLV.

De profunditatibus ipsorum cœlorum, sive de spissitudinibus eorum.

VT autem erigam te ad pleniorem considerationem ipsorum cœlorum, qui sunt magna mirabilia Dei altissimi, & ut dem tibi occasionem exercitationis amplioris, dicam tibi aliqua de profunditatibus ipsorum cœlorum, hoc est de spissitudinibus eorum. In primis igitur illud dico, quia proportionales magnitudinibus ipsorum debent esse profunditates eorum, & hoc idem manifestum est in animalibus ejusdem speciei; corporibus enim eorum partes corporum proportionales sunt, nisi error, sive peccatum naturæ, aut alia occasio hoc impediverit. Verbi gratiâ: tibiæ tibiis, & digiti digitis, & ossa similium membrorum proportionalia sunt totis suis. Verbi gratiâ, si totum corpus unius duplum est in magnitudine ad totum corpus alterius, erit tunc tibia dupla ad tibiam, & ossa in eadem proportione se habebunt. Quia igitur, nec error naturæ nec alia hujusmodi occasio locum habet apud cœlos necesse est ita se habere, ut dixi. F Errorem autem naturæ sanè intelligo. Non enim errat natura, quantùm in ea est in operibus suis, aut operationibus, sed per aliquod ex accidentibus impeditur; quemadmodùm quòd strumosi, vel gibbosi nascuntur aliqui homines, fieri dicuntur per errorem naturæ, cùm fiant ex alia intentione, quàm ex intentione naturæ. Manifestum igitur eam esse proportionem spissitudinis, seu profunditatis uniuscujusque cœlorum ad profunditatem seu spissitudinem cujuscunque alterius,, quæ est magnitudinis, totius ad magnitudinem totam. Quare quantò minus est cœlum totum Lunæ toto cœlo Solis, tantò minus profundū, sive minus spissum est alterū altero, & ad hunc modum de aliis Ampliùs. Si aliter se haberet, esset in ipsis cœlis multa indecentia multaque deformitas, & non esset ordinatio naturæ, aut rectitudinis inter eos, nec etiam inveniretur tanta hujusmodi discrepantia. G Qualiter enim, vel natura, vel Deus altissimus providisset cœlis amplitudines ordinatas, & non spissitudines, sive profunditates juxta eundem ordinem? Quòd si volueris æstimare de quantitate profunditatum, ponam tibi exemplum de Sole. Dico igitur quòd Sol totaliter est inter duas superficies cœli sui, hoc est, inter intimam, quæ circumvolvit, atque circundat cœlum lunæ, & est terminus spissitudinis, sive profunditatis ipsius, & extimam ejusdem superficiem. Si enim exiret vel in parte, vel in toto ab extima superficie convexitatis cœli sui, tunc vel ipse totus, vel pars illa esset in cœlo alio, videlicet cœlo, quod H est proximum cœlo Solis. quare sua revolutione faceret scissuram in eodem. Utrunque autem istorum est inconveniens. videlicet & quòd ipse non sit in cœlo suo totaliter, vel quòd sua revolutione scindat cœlum proximum cœlo suo, & hoc scissura tam grandi, hoc est, ad magnitudinem ipsius Solis Eadem inconvenientia sequuntur, si exiverit ab infima superficie cœli sui: ex necessitate enim tunc erit in cœlo Lunæ, vel totus, vel in parte. ex quo sequuntur eadem inconvenientia. Quare relinquitur ex necessitate, ipsum esse totaliter locatum intra spissitudinem cœli sui. Ex necessitate igitur profunditas, seu spissitudo cœli solaris aut major est, aut ad minus æqualis diametro ipsius corporis solaris. Jam autem declaravit Ptolemeus, quia diameter Solis † quintò plus sesquialter est ad diametrum terræ: hoc autem est proportio vigintiduorum ad

Profunditates cœlorum.

Proportionalia.

Nota.

† Alias. quintu-

E quatuor. Cùm igitur posueris juxta positiones philosophorū, geometrarū scilicet & astronomorū, & probationes eorum, pones ex necessitate quinquies tantùm, quod est decem millia leucas cum ipsa medietate diametri terræ, quæ est mille leucas totum diametrum solis undecim millia leucarum. Quia igitur jam declaratum est tibi, quòd profunditas cœli solaris, sive spissitudo ad minus æqualis est longitudine diametri solis, patefactum est tibi consequenter per hoc, profunditatem illā non minorē esse undecim millibus leucarum; verisimile autem est & longè majorem esse. Per eandem viam erit declarare de aliorum cœlorum, in quibus planetæ alii moventur profunditatibus, videlicet, quòd ad minus profunditates eorum erunt longitudines diametrorum ipsorum planetarum. Quia verò declaravit Ptolemæus, & alii, longitudines diametrorum ipsorum planetarum, consequenter declaravit profunditates ipsorum cœlorum, ad minus tantas esse, quantæ sunt logitudines diametrorum ipsorum planetarum. Verbi gratiâ, quia declaravit lunam esse octavam partem totius terræ, declaravit diametrum Lunæ esse mille leucarum, & hoc est, quoniàm proportio sphæræ ad sphæram est diametri proporF tio ad diametrum triplicata, & ad hunc modum se habet de aliis. Proportio enim duorum millium ad mille triplicata est proportio octo millium ad mille, & hæc est octupla: hæc autem dupla triplicata. Juxta hanc viam negociaberis in aliis. & invenies, ita esse, si libros eorum consulere volueris.

plum sextaliter.

Nota.

CAPUT XLVI.

Contra illos, qui dicunt planetas esse malos.

QUoniàm autem circa virtutes tam planetarum, quàm stellarum fixarum, erraverunt erroribus in impietatem vergentibus, & blasphemaverunt etiam loquentes contra bonitatem Dei altissimi, dicentes quosdam eorum esse malos, & expressè vocantes eos infortunia, & attribuentes eis magnam partem malorum, id est vitiorum, & peccatorum, quæ G fiunt in isto mundo inferiori, videlicet homicidia, furta, rixas, cædes, vulnera hominum, & prælia, lites, & jurgia, fraudes, & quæcunque sunt hujusmodi, perscrutandum est de hoc. Hæc quippe infamatio planetarum duorum, videlicet Saturni, & Martis, in blasphemiam directè infunditur creatoris. Si enim per se, hoc est, ex naturali intentione virtutum suarum, causæ sunt malorum hujusmodi, necesse est & ipsos naturaliter esse malos, & virtutes eorum. Cùm igitur, & esse suum. & virtutes omnes quas habent naturaliter, à creatore receperint, sequitur ex necessitate creatorem malum esse, qui & H malos scienter, & voluntariè creaverit, & malas virtutes, & ad malum eis contulerit, cùm nulli dubium esse possit, ipsum nihil creasse, nisi scienter, & voluntariè, & virtutes omnes dedisse creaturis ad id, ad quod per se sunt, non ad intentionem abusionis. Qui igitur ita ponunt, ut dixi, manifestum est ista infamatione duorum planetarum eos blasphemare contra bonitatem creatoris. Omnis autem blasphemia contra creatorem, non solùm impietas est, ferro, & igne exterminanda, sed etiam error impossibilis Bonitati enim creatoris nihil mutabiliter, aut possibiliter accidit. Quòd si dixerint. quia mala hujusmodi non proveniunt à Saturno. & Marte, per se, nec intentione naturali, nec intentione voluntaria. tunc manifestum est ridiculosè hujusmodi homines, & magis iniquè. & magis erroneè planetas istos nominasse infortunios, vel infortunia, atque

Error quorundam de planetis

Bonum verbum.

Nota.

Blasphemia contra creatorem.

Nota. que malos. Primùm, quia quæ ex accidenti per A hunc modum fiunt, non nominant, neque denominant res, neque auferunt naturales nominationes à rebus per se debitas. Quare Saturnus, & Mars nominandi sunt boni & fortunati, & fausti, cùm istę nominationes eisdem debeantur naturali bonitate, quam nec casus, nec accidentia hujusmodi eis auferre unquàm potuerunt. Neque enim lux solaris mala dicenda est, quia ex ea vel contingit interdùm, vel contingere potest excæcatio alicujus stultè ipsum Solem, & diutiùs intuentis; neque ignis propter hoc malus nominandus est: quia ex ipso *Nota.* interdùm contingit exustio alicujus ex bonis, & sacris domibus, quales sunt templa, aut etiam alicujus viri sancti, & optimi. Similiter, si lapis cadens obviaverit alicui bono viro, & læserit ipsum, vel etiam occiderit, non propter hoc vel malus dicendus est, vel culpandus; lapis enim intendebat solummodò quærere, & acquirere sibi locum congruũ & naturaliter debitum; quare præter intentionem ejus, immò contra, & ut ita dicatur, eo invito, & non sine impedimento itineris sui obviavit ei vir B ille bonus. Ampliùs. Secundùm hoc nihil esset nominandum bonum, nihil etiam dicendum bonitas neque justitia, aut alia virtus bona, cùm ex unoquoque bono, mala aliis proveniant. Ex ipsa enim justitia, cujus bonitas tantis laudibus ab omnibus extollitur, & prædicatur, proveniunt carceres, & vincula, mutilationes, suspendia, & alia multa martyriorum genera, atque tormenta innumera latronibus, & aliis maleficis: ipsa etiam Dei bonitas, ex qua tot mala malis hominibus, atque dæmonibus proveniunt, secundùm hoc non esset bonitas. Ampliùs ex vino ebrietas, ex auro, & aliis divitiis cupiditas, ex aquis submersiones, & ruinæ molendinorum, domorum, & aliorum bonorum utilium: nemo tamen aliquid horum malum dicit, aut C nominat. Præterea, alia deliramenta sunt hujusmodi hominum, quoniàm & horam Solis infaustissimam dicunt: Mercurium verò ponunt quasi fallacem, & quasi assentatorem, & promiscuum ipsum dicunt, videlicet cum bonis bonum, & cum malis malum, cum masculis masculum, cum fœminis fœmininum: & quia super his aliàs per me multa tibi dicta sunt, abbreviabo sermonem, & subscindam narrationem compendio, ut scias in paucis, qualiter, & quæ ponenda sunt de his secundùm opiniones hujusmodi hominum. Dico igitur, quia nullo modo infamandi sunt de malitia, vel infortunio planetæ, vel aliæ stellæ: sed qui ponunt Saturno vel vim, vel potentiam adjuvandi, & dirigendi vim intellectivam humanam, nullo modo debent ei attribuere corruptiones, aut perversitates ipsius, neque inclinationem, sive extorsionem ejusdem ad fraudes dolos, astutias, simulationes, atque mendacia, sed hæc omnia fieri in vi intellectiva per ineptitudinem, sive inhabilitatem susceptibilis, & hæc ineptitudo est ei à parte materiæ, hoc est corporis, cujus exemplũ est in vitio claudicationis. Cùm enim D natura intendit virtutem gressibilem debitæ bonitatis præstare animali, vel adjuvare eam in animali per instrumenta gradiendi; inhabilitas, seu ineptitudo materię, quę fecit, ut alterũ crus altero sit brevius in hujusmodi animali, cogit gressum non esse rectum & esse claudicationẽ. Sic est videre & in operatione ignis, quia quod est calefactio in uno, est adustio in altero, & vides difficultatem, & tarditatem calefactionis in ferro: facilitatem autem, & celeritatem combustionis in paleis, & stuppa: & quia longè citiùs, quàm calefieret modicum ferrum, magna quãtitas stuppæ combureretur. Sic est tibi manifestum in comparatione lucis, quæ quidem visum in quibusdam adjuvat, in quibusdam autem impedit, maximè si vehemens fuit: in quibusdam etiam penitùs tollit, quemadmodùm in vespertilionibus, & noctuis, & aliis hujusmodi animalibus, quorum visus viget in tenebris, & confortatur etiam ex densitate tenebrarum. Juxta has vias, & ista exempla ponendum esset astronomis, si veritas subesset opinioni eorum. Verbi gratiâ; cùm Saturnus secundùm eos aspiciat in virtutem intellectivam animæ humanæ à parte corporis, quod multùm, & longè plus, quàm adhuc, innotuit, potest in animam humanam, impeditur tamen operatio hujusmodi Saturni in virtutem intellectivam, & impeditur jam, vel invertitur, seu torquetur in aliud, vel etiam in contrarium ejus, in quod cadit de virtute Saturni super virtutem intellectivam, & hoc est, quia cùm secundùm eos Saturnus intendat dirigere, & illuminare virtutem intellectivam humanam ad ea cognoscenda, quæ recta, & utilia, & interdùm usque ad splendorem prophetiæ, impeditur hæc intentio ejus, & operatio à parte corporis, quod animæ illi conjunctum est; & cùm ex hujusmodi illuminatione debet esse studiosus circa scientias sacras, & divinales, efficitur curiosus circa alias. Similiter cùm deberet per hoc esse solicitus rerum bonarum, & utilium, & ad sanctificationem animarum pertinentium, providendarum, & agendarum, efficitur melancholicus, & cogitator vanarum, & interdùm impossibilium rerum, vel excogitator rerum noxiarum, quales sunt fraudes, & doli, circumventiones aliorum, & simulationes, deceptiones, & hujusmodi, exemplum similiter est videre in visu corporali exteriori, in quo accidit, quòd cùm intorquetur, vel premitur aliquo modo pupilla oculi, unum videtur duo, & interdùm unum videtur multa, sicut in his, qui evacuati sunt per vigilias, & jejunia, una fenestra vitrea videtur eis multa, & una lucerna multæ. Similiter & quibusdam, quoties literas aspiciunt, videtur sibi videre tria puncta, vel quatuor lucidissima, vel etiam plura. De aliis deliramentis melancholicorum, videlicet, quæ tam multa, & tam stupenda sunt, ut vix credibilia videantur, innumera suppetunt exempla, quæ scribi non oportet, sed ad hæc ista tibi aggregavi, & posui, ut ex eis intelligas quòd ea, quæ sunt de erroribus, & perversitatibus, atque fallaciis visus, non sunt ex ipsa virtute visibili per se, neque à virtute altiori impediente rectitudinem, & bonitatem ipsius, sed à parte instrumenti, sive materiæ. Sicut vides in obliquatione visus, quam habent homines, qui vulgò strabones vocantur: non enim hujusmodi obliquatio est ex virtute visibili directè, & per se, nec à virtute sublimiori, multò minus, cùm virtutes quantò sublimiores sunt, tantò purioris bonitatis, & majoris rectitudinis eas esse necesse sit; & hoc est propter appropinquationem earum majorem ad potissimum, atque rectissimum, quod est creator benedictus. Juxta hunc modum esset eis dicendum secundùm opinionem suam de erroribus, & perversitatibus virtutis intellectivæ humanæ, atque de alienationibus, & deliramentis ejusdem, & ut curram per singula, juxta hunc modum esset eis dicendum & de Jove, quia cùm ipse intendat super animas humanas, ut ipsi ponunt, fidem, sive fidelitatem, clementiam, justitiam, benignitatem modestiam, & mansuetudinem, à parte materiæ, id est, corporum, impeditur hæc ejus operatio, quemadmodùm, cùm quis intendit calefactionem ceræ, & remollitionem ejus, atque aptationem ad scripturas, & sigillationes debilitas materiæ ipsius ceræ dissolvit eam per calorem in liquefactionem; sicque fit, ut cùm debeat

Marginalia: *Deliramenta quorundã astrologorum.* (left, beside "Præterea, alia deliramenta"); *Vide.* (left, beside "inclinationem"); *Saturnus.* (right, beside "plus, quàm adhuc"); *Nota.* (right, beside "bonarum, & utilium"); *Deliramenta melancholicorum.* (right, beside "De aliis deliramentis")

dictamre mollitionem, atque aptationem recipere, E recipiat dissolutionem, & liquefactionem. Sic secuudùm eos dici oportet, ut cùm anima humana debeat recipere à Jove secundùm intentionem virtutis illius clementiam, & benignitatem, quæ sunt sicut animi apta mollities, & applicabilitas ad omne bonum, & justum, recipit ex eadem virtute per occasionem dissolutam remissionem, & flexibilitatem debilissimam. Sic potest fieri secundùm eandem intentionem per contrariam materiæ dispositionem, ut recipiat anima humana pro justitia, & æquitate rigorem, duritiam, & inclementiam, inexecrabili tatem, severitatem pertinacissimam, immò sævitiam, quæ omnia, cùm vitia sint pestilentissima, justitiam reputari se faciunt ab imperitis, & parùm videntibus. Sic & de Marte ponere coguntur expositionibus suis quod intendit virtutem magnificentiæ præstare animabus humanis, iramque, & indignationem justissimas, & hoc est dicere, in res viles, & ignominiosas, atque in res odibiles, quales sunt vitia & peccata; per dispositionem autem materiæ, quam prędixi tibi, contraria recipiant animæ humanæ ex virtute Martis tanquàm excessus, aut diminutiones, quemadmodùm cùm debeat aliquod ex corporibus F recipere calorem ab igne sive calefactionem, recipit ex debilitate materiæ assionem: similiter & cùm debeat recipere coctionem, recipit ustionem, cujus exemplum evidens est in carnibus macilentis, hoc est, pinguedine carentibus, quæ se assari non patiuntur, quin etiam aduruntur. Sic de Venere eos ponere oportuit juxta opinionem suam quia cùm ipsa intendat vim generativam vel præstare vel adjuvare, atque dirigere, materiæ corporalis dispositio eam vim extendit in plus, & in excessum intolerabilem, extendit quippe eandem in luxuriam interdùm insatiabilem, & publicè prostitutam. Sic & de Mercurio, cùm ipse secundùm eos intendat adjuvare atque dirigere virtutem interpretativam in anima G humana, & præstare eloquentiā, contraria dispositio materiæ corporalis facit, ut non eloquentia, sed loquacitas, histrionica garrulitas, satyrica mordacitas & alia hujusmodi, quæ humanam loquelam vitiant & maculant, recipiantur. Sic de Sole eis existimandum fuit, ut cùm ipse intendat præstare præcellentiam, & virtutem regiam, id est, aliorum regitivam quā maximè decorat, & exornat humilitas, recipiatur per ineptitudinem materiæ corporalis superbia & dominandi libido, arrogantia, elatio, & violenta oppressio aliorum. Eodem modo & de luna sentiendum esset eis juxta opinionem suam, quia bona tantùm, & benè intendit animabus humanis, & per hanc viam: sicut in evidenti est, stat bonitas absque ulla infamatione malitiæ in septem planetis Scito autem, quòd ego non loquor hîc nisi de virtutibus naturalibus, aut vitiis, quæ per corruptionem naturæ videntur animabus humanis innata, qualis est irascibilitas in multis, levitas, atque lubricitas,, & alia hujusmodi, quæ medici non culpæ sed naturalibus complexionibus attribuere con- H sueverunt. Debes etiam scire, quia pauca valde renumeravi tibi de virtutibus, & effectibus quos posuerunt planetis, de quibus libri eorum refertissimi sunt Faciam etiam tibi de his rememorationem brevem. Quidam enim ad similitudinem quorundam partium humani corporis planetas in mundo posuerunt Verbi gratiâ: Lunam tanquàm cerebrum: Solem velut cor: Mercurium verò sicut linguam propter virtutem interpretativam, & eloquentiæ, labia eidem deputantes: Venerem verò tanquàm membra genitalia, propter virtutem generationis, quæ ex illa est secundùm eos, & in illis sedem habere videtur; Martem verò fel propter excessum caloris cho-

rationum nobilium. Cùm igitur Saturnum non posuerint terreum sua ipsa natura, & complexione, sed virtute, & efficacia super terrea, seu terrestria, addam & pro ipsis exemplum aliud; manifestum enim est considerationem in hoc facere volentibus, atque valentibus, quia homo terrestrioris est substantiæ, quàm pisces, aut aves; nec mirum, cùm ipse ex terra factus sit, illa verò ex aquis, quantò verò nobiliorum virtutum, & operationum sit susceptibilis, & effectivus, quam alia animalia, non indiges edoceri: eodem modo est eis respondendum. Neque enim identitas ordinis, neque diversitas neque vicinitas, aut proximitas similia efficiunt in partibus corporis animalis, sicut vides in cranio, & cerebro humanis, quia cranium cùm sit terrestrissimum, locum tenet supremum in corpore humano; cerebrum verò, cùm plurimùm habeat de natura aquæ, locum tenet secundum: fel verò, & splen è regione sibi opposita sunt sub duobus lateribus: debent autem esse secundùm hunc ordinem, qui eis objicitur, fel supremum in corpore humano, cùm habeat naturam primi elementi, hoc est ignis; & splen deberet habere locum infimum propter naturam terræ, non autem sic est. Quoniàm igitur inventæ sunt in cœlo stellarum fixarum variæ virtutes, & multiplices naturæ stellarum, nihil prohibet diversarum virtutum stellas sibi invicem esse proximas, cùm tamen illa proximitas, quæ ad sensum videtur, prægrandis elongatio sit. Sicut igitur diversa membra, & diversarum complexionum, diversarumque naturarum, atque virtutum conjunxit creator in corpore humano congruentia decentissima, & admirabili juxta profunditatem sapientiæ suæ & bonitatis: quemadmodùm artifex aliquis, vel opifex volens ornare, ac decorare tabulam aliquam, vel vas aliud gemmarum, & aliorum lapidum pretiosorum varietate, non omnes smaragdos simul ponit in ordine uno, neque omnes sapphiros, similiter neque omnes carbunculos, & ita de aliis, sed smaragdum juxta carbunculum, deinde sapphirum, quartò amethystum, vel alio ordine, prout ei decentiùs, aut pulchriùs esse videbitur, conjungens colores valde diversos: sic fabricator omnium Deus stellas multiplicium virtutum variarumque pulchritudinum in cœlis ordinavit pro beneplacito suo decentia mirabili, ac decore. Quapropter conjunxit terreas igneis, & aereas terreis, & ad hunc modum de aliis, prout vidit congruere pulchritudini ipsius cœli, & forsitan naturis ipsarum stellarum, atque cœlorum. Medulla enim decenter locatur in osse, licet contrariæ naturæ sit ipsi ossi: sic & caro decentissimè conjungitur nervis & ossibus, licet multùm diversarum naturarum sint, atque virtutum. Ut autem consummationem tibi faciam de radicibus judiciorum astronomicorum: dicam brevi sermone, quia quod maximè probabile videtur de virtutibus, & effectibus stellarum, & luminarium, habetur ex operationibus virtutum rerum aliarum tam animalium, quàm partium ipsorum: ampliùs herbarum, medicinarum lapidum, & istæ virtutes sunt sicut aspectus, & habitudines ipsarum ad alias res. Quorum primum exemplum pono tibi basilici serpentis, cujus aspectus, & habitudo ad naturam humanam est sicut odium, aut ira vehementissima, & ira est, per quam interficit hominem, cùm ipsum viderit; commovetur enim aspectu humano in tantam iram, & talem, quòd impressionem mortis facit in homine, & cùm de naturis occultis aliorum animalium similia, & fortè majora audiveris, non miraberis hæc. Sic vides de medicinis, quia reubarbari aspectus est in choleram, & est sicut odium naturæ aspectus hujusmodi, & contrarietas quædam imperiosa, ut diffuget ipsam choleram, & exire compellat à corpore humano, quasi fugentem à facie ipsius: sic myrobalanorum genera in humores suorum colorum, ut medici testantur. Sic theriaca in venenum, quod est ex cibo, habet aspectum, sive habitudinem odii imperiosissimi, propter quod fugit à facie ipsius, & præsentia hujusmodi venenum: ferrum autem ad lapidem magnetem duos habet aspectus, ac tertium quasi medium, & compositum, & primus aspectus ejus est, quasi habitudo amantis in amatum, propter quod trahitur ab ipso, & sequitur ipsum, sed limitata longitudine, quocunque translatus fuerit. Contrarius autem aspectus, & habitudo est ei ad aliud genus magnetis, à quo fugit, tanquàm ab hoste. Tertius aspectus est ei ad tertium genus magnetis, qui trahit ipsum altera sui parte, altera verò diffugat, & repellit, & iste aspectus est quasi compositus ex duobus primis. Sic omnium lapidum pretiosorum, & politorum est quidem aspectus amoris ad paleas modicas, atque levissimas. Sic considerandæ sunt tibi virtutes omnium lapidum, & gemmarum, quemadmodùm dicitur de sapphiro, quòd aspicit in anthracem morbum, & in ardores febriles, & hujusmodi aspectus est sicut odii, propter quod & istum sanare, & illos refrigerare creditur à multis. Mirabilior autem aspectus in ægritudines oculorum est illius sapphiri, qui in oculos morbidos proprio motu insilit, & intrans eos, atque circundans suavissima detersione mundificat illos, & humorem noxium inde secum extrahit. Extenderunt autem istos aspectus lapidum atque virtutes inopinabiliter, facientes eos, & ponentes spirituales. Imposuerunt quippe smaragdo aspectum in divitias, aspectum dico attractivum, dicentes, quòd eas attrahat possessori suo. Sic & lapidi topazio aspectum in ardores spirituales, & refrigerat tantùm ipsos. Ardores autem isti sunt, cupiditas, avaritia, luxuria, & omnes excessus mali amoris. Similem aspectum posuerunt amethysto circa ebrietatem. Omnium autem hujusmodi aspectuum mirabiliora & virtutis incredibilis posuerunt lapidi heliotropio: est autem lapis hujusmodi viridis ad modum jaspidis, vel sapphiri, stellis rubeis stellatus, & est primus ejus aspectus satis mirabilis in solem, cujus radios in sanguinem convertere dicitur. Facit enim eos apparere sanguineos, propter quod & nomen habet heliotropis ab helios, quod est Sol, & tropos, quod est conversio. Secundus aspectus est ei omnibus mirabilior, & est in oculos, seu visum hominum, quorum aciem ita perstringit, ut dicunt, ut videri non permittat portantem illum. Veruntamen hoc facere non videtur sine adjutorio virtutis herbæ ejusdem nominis, quæ vocatur heliotropia, hoc est solsequium. Cuidam verò lapidi jaspidi qui invenitur in nidis aquilarum, imposuerunt aspectum ad serpentes, & virtutem fugandi eos, propter quod & aquila, tanquàm ad custodiam ovorum suorum ponere illum dicitur in nido suo. Juxta hujusmodi operationes aspectus, & habitudines est invenire multas alias, quæ possunt adjuvare æstimationem tuam ad opinandum de sententiis dictorum astronomicorum, sicut est illud de pelle vituli marini quæ dicitur avertere, & repellere fulgur, & tempestatem, & de quibusdam aliis rebus. Eodem modo, & de aspectu formicarum ad cor upupæ, à cujus præsentia fugiunt, ut dicunt. Similiter & fel corvorum deterrere dicitur hominem à loco, in quo absconditum fuerit, cum quibusdā aliis rebus. Sic & apum ranium, à quo fugiunt oves, sicut à mortifero, & quod videtur mirabilius, hujusmodi mortis signū natura pinxit in hepatibus

ovium, in quibus, ut dicunt, figura apii ranini descripta naturalis apparet. Et similis aspectus videtur esse inter olivam, & meretricem, quam si meretrix plantaverit perpetuò manere infructuosam, vel arescere dicunt, propter quod in aliquibus regionibus procurant agricolæ, ut à virginibus & incorruptis mulieribus plantentur olivæ. Sunt & alia particularia, sicut est illud, quòd quidam homines vehementer horrent aspectum catti, sive murilegi, ita ut illum videre sine horrore gravissimo non possint. Eodem modo se habent quidam alii ad canem; quòd si consideraveris empirica medicorum, invenies admiranda, quæ opinionem excedant. Aggregata igitur ratiocinatione, tanquàm per aliquam conjecturam dicere potuissent, si advertissent, quòd si in corporibus terrestribus sint tot, & tantæ virtutes occultæ, licet manifestarum operationum, non est mirum, si in corporibus cœlestibus, vel ipsis cœlis, sint multæ virtutes mirabiles, & occultæ. Dicā igitur quid est, & quomodò est, & si quid veritatis in eorum opinionibus est. Manifestum est, quia aspectus lunæ est in frigidum, & humidum, & in ipsam frigiditatem, & humiditatem, & propter hoc virtus ejus est super illam in augmentum, & diminutionem, in intensionem & remissionem, & hoc evidentissimum est in maximo humido, & frigido, quod est mare, cujus augmentum, & diminutio sequuntur augmentum, & diminutionem apparitionis luminis in luna; eodem modo manifestum est se habere in cerebro, & medullis animalium, & hoc noverunt experientia certissima carnifices, & chirurgici, sic se habere, & in medullis arborum, hoc est, internis humoribus manifestum est cæsoribus lignorum. Ea verò, quæ accidunt ex augmentis, & ebullitionibus hujusmodi, non possunt prædici, nisi tanquàm per conjecturam. Verbi gratiâ: Destructio domorum, & villularum, quæ sunt propè mare allisiones, & fractiones navium, submersiones hominum, aut aliorum animaliū. Multis enim modis declinantur ista, ne accidant propter inundationem maris, quia per aggeres, & obices resistitur mari, & prohibetur inundatio ejus: homines & alia animalia interdùm fugiunt, & non comprehendit eos mare: sic & navibus multis modis consulitur: sicut norunt magistri, & experti homines maris. Sic non est necesse, quòd in omni plenilunio etiam in corporibus flegmaticorum fiant aut distillationes rheumatum, aut inundationes aliæ aquosorum humorum, & hoc est propter multa particularia, quibus hujusmodi superfluitatibus resistitur, qualia sunt abstinentia fortis, & longa maximè à potu, & exercitatio fortis, & multæ consumptionis, aut evacuatio per fluxum aliquem: talia etiam sunt medicamenta, idest medicinarum remedia, quæ medicinalis scientiæ periti norunt. Juxta hunc modum sentiendum est de inundationibus igneis, quæ fiunt à tribus montibus, videlicet, vulcano, ætna, atque chimæra. Quoniàm autem hujusmodi inundationes non sunt æquales, neque unius modi: manifestum est non esse illas ex sola virtute lunæ, quemadmodùm, quoniàm non omnes æstates unius modi, neque omnes hyemes, & ita de aliis varietatibus temporum, manifestum est eas non esse ex sola virtute Solis. Si enim hoc esset, cùm virtus una Solis omni modo non mutata in omni anno similiter se habeat: similiter & motus ejus uniformis, in omnibus annis eædem essent vicissitudines, & per omnia similes in omnibus annis. Quare consequens est ex necessitate, ut alii planetæ, vel stellæ fixæ participent cum Sole in operationibus hujusmodi vicissitudinum. Manifestum est etiam tibi ex his, quia quæ accidunt ex inundationibus marinis de prædictis advenientibus casu fiunt, quantùm ad intentionem maris, & lunæ, nec subsunt judicio humano, ac providentiæ, ut pote casualia, & particularia; quare nec per lunam, nec per mare, nec per aliquam dispositionem lunæ prædici possunt, & conjecturari, aut præsciri per scientiam astronomorum. Spiritu verò prophetiæ, & revelatione divina indubitanter præscibilia sunt, sicut omnia alia, quæ revelare voluerit divinæ voluntatis dignatio. Utrùm autem dissimiles virtutes eis, quas nominavi tibi, sint stellis, & luminatibus, vel etiam cœlis, similes inquam virtutibus rerum, quas nominavi tibi, & an verum sit, quod dixit Ptolemæus in libro centum verborum, quia imagines terrestres obediunt cœlestibus, nec solùm illis, sed etiam earum imaginibus, quasi non solùm leonis terreni leoni cœlesti, qui est unum de duodecim signis cœlestibus, sed etiam ex imagine leonis illius, hoc est, quæ fusa, vel sculpta, vel aliàs figurata fuerit, sub ascensione ipsius cœlestis leonis, obediant, prout magistri hujusmodi imaginum tradiderunt, & in libris suis scripserunt, quæstio est. Et primùm quidem id probabilitatis habere videtur opinio hujusmodi hominum, quòd omnium philosophorum opiniones in hoc concordes fuerunt, & etiam quòd longè præstantiores virtutes sunt stellis, & luminaribus, atque cœlis, quàm sint virtutes, quæ lapidibus pretiosis, & rebus aliis imponuntur, præsertim secundùm illos, qui omnem virtutem lapidum ponunt eis esse per id, quod habet unusquisque lapidum in se de quinta essentia. Tu autem jam audivisti à me super his multa in alio tractatu, & radix, quam posui tibi ad destructionem opinionum istarum, prima fuit hæc, scilicet, quòd nulla virtus dat majus, aut nobilius se, & in hoc etiam omnes philosophi concordant, quia omne datum & magis, & majus, est apud datorem. Usus sum etiam in eodem tractatu hac alia radice, videlicet, quòd virtutes spirituales, & dona spiritualia, ut sunt artes, & scientiæ, & aliæ perfectiones animarum humanarum, non sunt à corporibus per se, inquantùm corpora sunt: quare si stellæ, & luminaria, & cœli, pura corpora sunt, id est, non animata, seu non viventia, impossibile est ex ipsis esse virtutes prænominatas, quas eis imponunt. Si verò animata sunt & animalia, ut Platoni visum est, & Aristoteli, atque sequacibus eorum, nec solùm animalia, sed etiam rationalia, sed etiam intelligentia, sicut iidem opinati sunt, & scripserunt, tunc necesse est, ut perfectiones, & impressiones spirituales sint ab eis per virtutes, & operationes animarum ipsarum; & quoniàm animæ ipsorum non possunt esse, nisi bonæ, propter puritatem & nobilitatem materiarum ipsarum, cùm animæ rationales omnes in se naturaliter bonæ sint: cœlestis autem materia, ut pote purissima, atque mundissima, & immunis ab omni rebellione, & contrarietate, nihilque indigentiæ omninò afferens animabus suis, necesse est ut permaneant cum corporibus hujusmodi in puritate bonitatis suæ naturalis. Hoc autem dico, quia corpora animalium tam terrestrium, quàm hominum, & aliorum, multas indigentias, & rebelliones, & contrarietates afferunt animabus illorum, sicut indigentiam escæ, seu nutrimenti, indigentiam habitaculi, indigentiam etiam societatis in quibusdam, & propter indigentiam escæ rapacitatem naturalem. Non enim lupus, aut leo, intendit per se nocere ovibus, aut onagris, quos devoravit, sed potiùs sibi prodesse. Quòd si irâ moventur leones, & lupi in animalia, quæ rapiunt; ir a illa non est per se in nocumentum ipsorum, sed in utilitatem leonum, atque luporum. Intendunt enim conservare vitam suam per hujusmodi escam, seu nutrimentum,

& fortè non plus intendit gallina, vel gallus nocere, quùm devorat, aut diripit bufonem, aut ranam aliquã, quàm cùm comedit triticum, aut avenam: ipsi etiam homines, dum comedunt cibos suos, non cibis ipsis nocere, sed magis vitæ suæ consulere de nutrimento, aut voluptate, intendunt. Rebellionem etiam affert materia corporum animalium animalibus ipsis. Unde & pugnant ad invicem pro esca, similiter pro nido, vel cavea, & pro uxore, sive etiam circa uxorem, sicut tempore meo accidit de ciconia, quæ propter hoc, quòd alij masculo, quàm proprio compari, se commiscuerat, deprehensa in hoc à proprio masculo, à magna multitudine ciconiarum propter hoc congregata, tanquàm adulterij rea, & de eo convicta, rostris, & unguibus discerpta, atque dilaniata est. Similiter pugnæ accidunt in hominibus propter similes indigentias, vel propter desideria sua mala, quæ impleri contendunt litibus, & bellis, fraudibus, & dolis. Et hæc omnia à parte materiæ inebriantis, subvertentis, atque corrumpentis animas humanas, adveniunt eis. Quia igitur nihil omninò infectionis, aut corruptionis, nihil omninò indigentiæ, ingeritur animabus cœlestibus à parte cœlestis materiæ, necesse est eas in sua naturali innocentia, bonitate, & sapientia modis omnibus permanere, & nullatenùs velle hominibus nocere, hoc est, nec per se, scilicet directa intentione, nec per occasionem, cùm prohibita sit jam ab eis propter puritatem, & bonitatem cœlestis materiæ omnis occasio volendi nocere. Quare mala quæ in mundo inferiori vel sunt, vel oriuntur, non proveniunt ab eis vel per se, vel per occasionem voluntariam, quare nullo modo eis imputanda, tanquàm voluntaria. Si verò proveniunt ab eis, sed invitis, multò minùs eis imputanda sunt. Quòd si dixerit, quia proveniunt ab eis, sed eis nescientibus, quemadmodùm damnum provenit ab igne domino domus, quam comburit, sed nescienti igne; aut à lupo ei, cujus ovem comedit, lupo neque intendente, neque sciente damnum hujusmodi, jam incidit in majus inconveniens, quia hujusmodi animæ, vel animalia, cùm ponant ea rationalia, possunt scire ea, quæ faciunt in rebus mundi inferioris, vel non possunt; quòd si non possunt, multò minùs igitur ipsi astronomi, cùm maximè noti sint hujusmodi animalibus motus proprij, similiter conjunctiones, oppositiones aspectibus, & alia per quæ ipsi se, & scire, & præscire, existimant hujusmodi effectus eorum. Ampliùs. Quomodò possent ignorare operationes suas, quas tot millibus annorum operari non cessaverunt? Ampliùs. Quo jure requiritur ab animabus humanis, vel ab hominibus consideratio, & prævisio finium operum suorum, si illa animalia inculpabiliter ignorant fines, & eventus operationum suarum, cùm tantò nobiliores, tantòque sapientia sublimiores eas esse oporteat, quàm animas humanas, quantò remotiores sunt ab impedimentis sapientiæ, omnique infectione perversitatis, propter puritatem, & nobilitatem materiæ cœlestis? Quare consequens est ex necessitate, ut intentio, vel voluntas, nocendi innocentibus, nullo modorum cadat in eas, cùm in animas humanas sapientes hujusmodi voluntas, vel intentio cadere non possit. Nocent autem stellæ, & luminaria, sive cœli, etiam nascentibus in nativitate sua, & etiam in generatione, sive conceptione eorundem, cùm certum sit eos nihil tunc mali agere, vel anteà etiam egisse. Nocent etiam viris, ac mulieribus secundùm eos innocentissimis, atque sanctissimis. Plerunque enim gladio, & igne, naufragiis, & aliis multis modis pereunt hujusmodi homines: quare manifestum est præter intentionem, & voluntatem stellarum, luminarium, & cœlorum talia

Nota. (margin, beside "affert materia corporum")

Nota. (margin, beside "nullo modo eis imputanda")

A mortalibus provenire; à casu igitur proveniũt quantùm ad ipsa. Quòd si dixerit quis, quòd voluntate, & jussu creatoris talia faciunt, cùm voluntatem creatoris necesse sit semper esse bonam, immò etiam optimam: manifestum est stellas, & luminaria, atque cœlos, vel ministros, vel executores, vel instrumenta esse optimæ voluntatis creatoris, & honorum, mandatorum, vel jussuum ipsius. Ministeria igitur, & operationes ipsorum bona esse necesse est. Eos igitur infaustos, infortunatos esse, vel malos non tam falsò, quàm etiam malè senserunt. Quòd si dixerit quis, quia scilicet voluntate creatoris, & mandato aliquis depauperetur, vel occidatur, tamen malè accidit ei, & magnum malum irrogatur ei, & magnum infortunium est depauperatio, & mors: hic jam incidit in alium errorem, cùm manifestum sit depauperationem, & mortem bona tantùm esse, & etiam magna bona, benè utentibus eis, & à purissimo fonte bonitatis nihil posse procedere, nisi bonum, quod qui ignorat, proculdubiò Deum non B novit, & puritatem bonitatis ipsius nec dùm scivit. In tractatu verò sequenti istum, qui erit de cura, & administratione creatoris, quibus gubernat universum, faciam te scire, quòd omnia hujusmodi, quæ ipsi vocant mala infortunia, bona tantùm sunt, & declarabo tibi bonitates eorum, & utilitates magnas, atque multiplices. Talia enim posuerunt erronei quidam, qui Deum non curare ista inferiora opinati sunt. Similiter non alia esse bona, vel mala, quàm præsentia, & temporalia somniaverunt, ignorantes indubitanter immortalitatem animarum humanarum, bonaque vitæ alterius, futuræ, scilicet, & gloriam sæculi altioris, similiter & mala ejusdem, quæ talibus, & aliis creatorem non verentibus, & venerantibus, justissimo creatoris judicio reddenda tunc sunt. Mirabilis autem, & prorC sùs intolerabilis error est, sentire de lapidibus, qui nec seipsos juvare possunt, posse dare tam nobilia dona, ut sunt invincibilitas, gratiositas, apud homines, temperantia, sive castitas, & alia hujusmodi, quæ non possunt esse dona ullo modorum, nisi Dei altissimi. Et destructio hujusmodi erroris est ex radice, quam primam posui, videlicet, quòd nihil potest dare majus, aut nobilius seipso. Addam autem tibi & aliam declarationem erroris istius, similiter & erroris alterius, quo putaverunt imagines stellarum, & luminum factas sub ascensionibus earum, & aspectibus aliis quibusdam, quod hujusmodi homines observare consueverunt circa stellas, quòd talia & majora etiam præstant. Eodem modo & † specula quædam, vel suspensa, vel sepulta. Hæc enim opinio plus derogat honori, & gloriæ creatoris, quàm error, quo attribuitur stellis, & luminaribus ista virtus. Via verò destructionis istius erroris est multiplex, præter alias, quasi alibi per me audivisti. In primis enim est error iste D circa Dei altissimi providentiam, & gubernationem. Si enim hic potest præstare lapis aliquis, ut qui eum haberet, vel deferret, vinci non posset in quocunque certamine, posset præstare, ut quantumcunque hujusmodi homo injustum certamen haberet, semper victoriam obtineret. Quare sive contra Deum disputaret hoc est, contra veritatem, & gloriam Dei, sive etiam pugnaret contra ipsum, scilicet propter exterminandam honorificentiam cultus ejus, semper obtineret victoriam; quare virtutem hujusmodi dedisset in propriam injuriam, & contumeliam, & vellet vinci iniquissimè cultores, & amicos suos, adversareturque eis, & faveret inimicis suis, & hoc contra justitiam, & veritatem. Quòd si temperaverit istam sententiam, dicens, quia hujusmodi invincibilitas non est generalis, neque ad om-

Nota. (margin, beside "optimam: manifestum est")

Objectio. (margin, beside "tam falsò")

Nota. (margin, beside "versum, faciam te scire")

† *Aliàs* spicula. (margin, beside "sepulta")

ne certamen extenditur, sed ad justa tantùm, dico, quia non est minor iste error priore. Necesse enim est, ut ista virtus vel scientiam, vel gratiam, justè judicandi præstet judicibus, sub quibus hujusmodi homo decertat, vel adversariorum virtutem diminuat & certandi peritiam, vel ipsius certantis robur, & scientiam augeat: cùm contingere possit, ut multitudo fortium, ad bella doctissimorum contra hujusmodi hominem, vel solum, vel paucissimos bellatores habentem, pugnet, & tunc esset mirabilius lapidem aliquem præstare victoriam possessori suo, quàm virtutem, aut sapientiam, multiplicare in alia, vel illa minuere in tantundem: tu autem vides, quàm intolerabilis sit error hujusmodi. Secunda via est, quia istæ virtutes essent in turbationem iniquissimam rerum humanarum, & in subversionem perversissimam earundem. Manifestum enim est, quia dignitates, & honores, & potentiæ istæ seculares, aut hæreditariæ largitione majorum proveniunt, aut etiam electione multitudinis. Quòd si imago aliqua vel sculpta, vel fusa, vel descripta lineationibus præstare posset dignitatem, vel honorem, qui aliqua prædictarum causarum alicui de jure competit: posset igitur auferre hæreditarium honorem suum, & ad hunc modum de aliis, F quæ quisque justissimè possidet, & præferre seu præficere rebus humanis nequissimos, ac perversissimos: per hujusmodi autem homines perverti necesse est, ac turbari res humanas ac subverti jura omnia, & innocentes dari in direptionem, & gladium, & consequenter Dei justitiam, & pietatem pariter vel impediri, vel averti à rebus humanis: hoc autem est supra omnem potentiam, & virtutem: ut enim tanta mala sustineat omnipotentissima, & incogitabilis creatoris benignitas; sola potest ejusdem justitia, & tunc solùm, si malorum, hoc est vitiorum, & peccatorum, immensitas ad tantam iram eam provocaverit adversùs homines. Quare sequetur ex his, quòd hujusmodi imagines, & ardere eam possunt facere in tantam iram. Nihil autem insanius dici potest, quàm hujusmodi imagines posse ad iram provocare Deũ altissimum, aut etiã posse placare. Ampliùs. Ut aliquis non obtineat dignitatem per electionem, aut erit per impedimentum electionis, vel non erit omninò, vel erit discors, G vel erit de alio, vel erit per mortem illius, vel per iniquitatem judicis, vel per aliquem alium defectum, aut impedimentum. Qualiter autem hujusmodi imagines procurare possunt, & movere corda hominum, vel ad concordiam, vel ad discordiam, vel procurare mortes hominum, vel efficere, vel judices flectere ad iniquitatem? Secundùm enim hoc nihil esset in potestate hominum positum, vel voluntate. cùm tota potestas hominum, omnesque voluntates adeò subditæ essent hujusmodi imaginibus, ut contra eas omninò nihil H possent. Accidit & alius error majoris insaniæ, ut etiam ipsa creatoris voluntas eousque videatur eis subdita, ut aliud vel non possit, vel non velit facere, quàm quod requirunt imagines hujusmodi secundũ intentionem hujusmodi erroneorum. & quod etiam consentiat optima creatoris voluntas omnibus iniquitatibus, & injuriis quas per imagines hujusmodi faciendas esse, & fieri docuerunt. Ampliùs. Cùm imagines hujusmodi corpora tantùm sint, qualiter motus spirituales, aut alias dispositiones operabuntur in animabus humanis, maximè cùm abscondita fuerint. ac sepultæ, & omni modo ignoratæ, & inapprehensæ? quod dico propter imaginem mulieris speciosæ, quæ cùm apprehensa fuerit, movere utique potest per apprehensionem apprehendentem ad amorem, & concupiscentiam mulieris, cujus ipsa est imago. Omninò autem latens, & non apprehensa, non potest hoc, quare nec hujusmodi imagines absconditæ, & sepultæ. Ampliùs. Quomodò imago mortua, & omni modo inapprehensa, omnique modo immobilis moveret viventes? aut qualiter præstaret scientiam, quam nec habuit, nec actu, nec potentia eam habere certissimum est? Quòd si dixerit, quia sicut imago regis omninò mortua, ut pote, vel cerea, vel plumbea, vel aurea movet imagines viventes, & homines & inclinat voluntates eorum ad faciendam voluntatem regiam, & hoc facit virtute imaginis vivæ, quæ rex est: sic imagines hujusmodi, quia imagines sunt imaginum cœlestium, quæ utique vivæ sunt, ut ipsi ponunt, virtute illarum, scilicet cœlestium, faciunt omnia hæc, & hoc est, quod dicit Ptolemæus in libro centum verborum, quem vocat centilogiũ, quia imagines terrestres subditæ sunt cœlestibus virtutibus, & eis obediunt: in hoc facillimum est respondere, quoniàm imagines regalium sigillorum, nisi apprehensæ sint, neminem movent, nisi motu apprehensionis, neque ad voluntatem regiam faciendam, nisi ipsa voluntas regia, vel scriptura, cui appensa sit imago regia, vel modo aliquo alio innotescat. Si verò dixerit quis, quia sensu naturæ apprehenduntur hujusmodi imagines, qui sensus est omni apprehensione humana sublimior, atque nobilior, & prophetiæ vicinissimus, vehementerque similis, quo omni modo ignorante anima humana sentiuntur quædam nociva atque terrifica: unde terror, & horror. invadit plerunque homines, nihil de rebus hujusmodi scientes, vel etiam cogitantes: & de hujusmodi est latro latens in domo aliqua, qui cùm omninò tibi esse nesciatur, nec etiam cogitetur, horrorem tamen, & terrorem, cordisque inquietudinem incutit ejusdem domus habitatoribus, fortassis tamen non omnibus. quia iste splendor naturæ rarus est in hominibus, hoc est, in paucis. De hujusmodi est & meretrix, quæ quantumcunque abscondita sit in domo amplissima, interdùm tamen ab aliquo omninò ibi esse aliàs ignorante, & nihil aliàs de ea cogitante. ibi esse sentitur. Sed & mulier quædam tempore meo virum, quem vehementer adamabat, in domo amplissima absconditum ibi esse, sensu hujusmodi sentiebat, & venientem ad locum, in quo ipsa commorabatur, longè à duobus miliariis præsentiebat. Similiter narratur de quodam, quem servientis sui fornicatio latere non poterat. Quicquid enim de escis, vel mensæ inferret. vel aliter contrectaret, adeò domino suo ipso tactu abominabilem faciebat, quod nihil inde sumere poterat. De meretrice verò, quòd odibilis, Nota. & abominabilis naturæ sit, ex prædicto sensu ejus abominatio sensibilis indicium magnum. & mirabile est, quod supra dixi tibi, quòd oliva ab eadem plantata. vel infructuosa perpetuò manet, vel omninò arescit. Similiter & de latrone, quòd naturæ humanæ odibilis sit, indicat splendor mirabilis sensus naturæ, qui in quibusdam canibus reperitur, Nota. qui latrones omninò incognitos, & sibi, & hominibus, sensu hujusmodi sentiunt, & sua sagacitate investigant, inveniunt, comprehendunt, in inventos faucibus, & dentibus irruentes. Narrantur, & leguntur in libris historiographorum multa alia hujusmodi. Verùm non cogunt omnia hæc, ut vera esse credantur, quæ stellis, luminaribus, & cœlis magistri judiciorum astronomiæ imposuerunt, etiamsi omnia hæc ita se habere quis posuerit. Neque enim mirum reputandum est, si latro, vel meretrix, atrocissimi inimici naturæ humanæ, ipsi propter vehementiam nocivitatis suæ sensum sui ingerunt, cùm omnis natura solicitudinem mirabilem con-

servandi, custodiendi & defendendi se, seu proprium subjectum, habeat: similiter etiam in canibus, qui utique ad custodiam hominum creati sunt: quia hujusmodi virtus, videlicet custodiæ hominum, in quibusdam fortior est, non est mirum, si hujusmodi virtus pro vehementia suæ fortitudinis habeat aliquid plus splendoris minoribus virtutibus similium animalium, & hoc est, quoniam quantò plus habet hujusmodi luminis, tantò erit hominibus utilior, propter quod utrumque canibus datur. Multæ similitudines harum rerum præstò sunt considerare eas volentibus, atque valentibus: quemadmodùm enim, ne frustra nascerentur araneæ, si nere, id est, filare, & fila in reticula connectere nec possent, nec scirent, & periret omnis utilitas proveniens ex ipsis, providit eis per naturam creator benedictus, atque sublimis de utroque: sic & canibus de fortitudine, & hujusmodi splendore, ut esset ex hoc majoris custodiæ hominibus utilitas. Similiter autem accidit in hominibus, qui nec dona naturæ, nec alia æqualiter habent: alii enim præditi sunt majori fortitudine corporis, alii majori animi audacia, alii majori splendore sapientiæ, alii majori pulchritudine, & perfectione virtutum aliarum. & quò præeminentiores sunt in his, plures, aut majores utilitates afferunt hominibus: sic de canibus: alii enim sagacitate venatica prosunt hominibus, alii diligentia custodiæ, alii verò fortitudine, qua lupis, & interdùm leonibus resistunt, necnon raptoribus, & furibus interdùm armatis. Isti verò canes, qui tanto splendore sensus naturalis pollent, nobiliori, ac mirabiliori custodia, quàm cæteri prosunt hominibus. Fit autem plurimùm, ut officia, & potestates utiles hominibus adinveniantur revelationibus, & aliis illuminationibus, interdùm etiam somniis: sicut in quibusdam regibus factum fuisse, antiquitatum historiæ declarant. Sic agnus sentit inimicitias lupi contra se, id est, noxietatem, unde horret, & fugit ipsum naturaliter. Quidam tamen attribuunt istud virtuti æstimativæ: lupus verò sentit utilitatem nutritivam suam in agno, & propter hoc intentio ejus est ad devorationem agni, & similium animalium. Aggregata igitur ratiocinatione, respondeo, quia hujusmodi quæ sensu naturali sentiuntur, ipsa sunt, quæ sui sensum, aut nocivitatem, aut utilitatem suam ingerunt ea sic sentientibus. Verùm, ut alia sentiant, vel aliorum utilitates, aut nocumenta sentiant sic, non efficiunt imagines, nec sui sensum, nec alicujus, quod earum sit, ingerunt vel hominibus, vel animalibus; propter hoc manifestum est dissimilitudinem apertam esse inter prædicta, quibus niti volunt, & exempla, quæ posui tibi. Quòd si quis dixerit, quòd ad imaginem, columbæ lapideæ congregantur columbæ, dico, quòd non est hoc ex virtute imaginis illius, quemadmodùm ad agitationem unius plumæ, vel pennæ congregantur interdùm aviculæ, & ad aves vel domesticatas, vel excæcatas ab aucupibus congregantur aliæ aves, non aliqua virtute vel occulta, vel manifesta ipsarum, sed amore quodam, quem naturalis similitudo parit. Majoris autem incredulitatis sunt ea, quæ de ligaturis, & aliis præstigiis in libris suis de rebus hujusmodi scripserunt. Ibi enim apparet omnimoda subversio naturæ: exempli gratiâ, in ligatione ignis, ut accendi non possit in aliqua domo, vel in alio loco; quòd enim combustibile, vel arsibile appositum igni fortissimo ardere non possit, incredibilis subversio utriusque naturæ est, similiter quòd absque flatu, & aqua, in aere mundo, & puro, & aliis etiam remotis, per quæ ignis extingui consuevit, statim extinguatur, & reaccendi non possit. Vide hic duarum naturarum subversiones, videlicet naturæ ignis, & naturæ ipsius combustibilis. Quid autem de ligatione latronum, ut in aliqua regione furari non possint? ligatio verò molendini, ut nullo impetu aquæ, nulla vi ventorum molere possit, vel rotæ ejus volvit. Ligatio fontis, & putei, ut inde aqua hauriri nullo modorum possit, quin vasa aquaria confringuntur, quantumcunque fortia sint. Ligatio verò mercatorum in aliquo loco, quod nec vendere, nec emere possint. Similiter ligatio navium, ut nulla vi ventorum à portu egrediantur. Similiter ligatio fulgurum, & tempestatum, ut in aliquibus locis nocere non possint. Quæ quidem si essent possibilia fieri, ut ipsi scripserunt, non opera hominum, sed Dei omnipotentis mirabilia, atque miracula reputanda essent. Omnis enim gens tam hebræorum, quàm christianorum, quàm sarracenorum, hujusmodi opera miracula vocat, & soli omnipotenti virtuti creatoris possibilia esse credit. Ut enim aliquid combustibile in medio ignis non comburatur, ut aqua proclivum inveniens non fluat, facere creatori possibile est, cujus beneplacito naturarum unaquæque in ultimitate subjectionis, & obedientiæ subdita est. Indicium autem, quòd ista omnia erronea sunt, manifestum est illud, quia cùm ista scientia non veri nominis apud Chaldæos, Arabes, & Ægyptios maximè viguerit, absque viribus, & armis totum mundum subvertisse, & inimicos suos exterminasse per hujusmodi ligationes, atque præstigia potuissent. Manifestum autem est eos hoc voluisse, cùm igne, & gladio, omnique genere bellandi circa illos pugnasse certissimum sit. Quare manifestum est eos non potuisse facere per artem hujusmodi ea, quæ libri mentiuntur. Ampliùs. Secundùm hæc, omnia regna terrarum, omnis dominatio, & omnis principatus terreni in potestate essent unius modici hominis, videlicet Magi, seu malefici, cùm per hujusmodi artem posset hæc omnia auferre, & conferre quibus placeret ei, & quod est apertioris stultitiæ, & elementis, & animabus tam hominum, quàm aliorum animalium dominatione imperiosissima imperaret, atque dominaretur. Quòd enim Nectenabo mago imponitur, quòd hostes suos, & naves ipsorum periclitari faciebat in mari, & in aliis aquis, manifestè impossibile est. Dicitur namque de eo, quòd imagines navium hostium suorum faciebat cereas, & eo modo, & artificio, ut cùm ipsæ imagines mergebat, submergerentur & naves hostium. Quis autem credat eam esse habitudinem, vel ligaturam inter hujusmodi imagines, & naves, ut qualia fiebant imaginibus navium, talia necesse esset pati & naves ipsas? Palàm quippe est inter amicos adeò fortem esse ligaturam amoris interdùm, ut quod patitur alter eorum, pati velit & reliquus. Sicut mater insequitur filium aquis mersum, præ doloris magnitudine, vel amoris vinculo tracta post filium, quod vinculum nec mortis metus disrumpit, sed ut eo ipso, quòd filius mergitur, mergatur & mater, nec illa unitas amoris, qua illa, & filius unum sunt, efficere potest. Quantò minùs igitur in tam diversis, ut sunt imago hujusmodi, & imaginatum, nulla ligatura inter ea erit, quæ cogat, ut quod patitur imago, patiatur & imaginatum, aut econversò? Ampliùs. Longè convenientiùs est, ut imago sequatur imaginatum, quàm econversò, & ut signum trahatur à re, quàm res à signo, & hoc ipsi expressè negant, & evidentissimè verum est. quia non propter hoc si mergebantur naves, necesse erat mergi navium imagines; quomodò igitur fiebat econversò? Ampliùs. Quid fiet si duo hujusmodi magi circa se invicem operentur, vel uterque per se. Verbi gratiâ, imaginem pro obtinendo principatu in eadem civitate, vel regione? Non

enim dubium est, quin possibile sit ambos ambire simul unum & eundem principatum. Cùm igitur uterque operetur studiosissimè, atque certissimè, quod ars hujusmodi præcepit, quod uterque obtinebit totum principatum (quod non est possibile) vel neuter aliquid de eo, & ita mentietur ars ista, vel uterque obtinebit partem, & iterùm mentietur ars, licet non in toto. Eodé modo se habet & de imagine quam dicunt, pro obtinenda victoria faciendam esse; quare priùs sciendum est hujusmodi artificibus, ne fortè aliquis eis contra operetur. Scito tamen quia hujusmodi homines in libris suis dixerunt non omnes artifices, id est, artium peritos, idoneos esse, vel ut clariùs loquar, natos esse, obtinere fructum hujusmodi, & hoc putaverunt forsitan innuisse Ptolemæum in præscripto libello, ubi dixit, scientia stellarum est ex † se ipsis. Putant enim, quia licet aliquis faustus sit, vel fortunatus ad obtinendam scientiam aliquam, quòd non propter hoc & ad ejus scientiæ fructum; opinantur tamen interdùm faustum posse esse aliquem ex constellatione suæ nativitatis ad utrunque. Meritò ergo quærendum est ab hujusmodi hominibus, quid sentiant de Dei altissimis judiciis, & bonitate in parte ista? Puto enim eos credere, quòd per iram Dei interdùm auferuntur regna, dominationes, & principatus, & subjiciuntur nationes nationibus, & reges regibus. Similiter & dantur omnia hæc per beneplacitum creatoris. Similiter & credendum est eos sentire, quòd ira Dei, vel precibus, vel aliis modis placari potest, ut & bona jam data hominibus non auferat, & mala eisdem merita non inferat, & hæc quidem experientia per historias antiquitatis, & prophetarum comminationes, & prædictiones, & à sensu accipi potest. Quæ omnia si negare voluerit, neget necesse est Deum altissimum res humanas curare, & exposuisse eas magorum, & maleficorum beneplacitis, & quod est intolerabilioris stultitiæ, commisisse eas imaginibus hujusmodi vel æreis vel lapideis, quæ nec sibi ipsis providere, nec seipsas curare possunt. Verùm de ista cura Dei altissimi, & providentia ejus, atque administratione qua universum totaliter regit, & administrat, tractatum habebis in sequentibus singularem, in quo declarabitur tibi, quia totum administrat Deus altissimus à primo usque ad novissimum, & destruetur error hujusmodi destructione irrefragabili, ita ut, nec ullius dubitationis, nec ignorantiæ circa hæc, ullum tibi vestigium relinquatur. Manifestum est igitur, quia cùm contra voluntatem creatoris talia bona non proveniant hominibus, aut etiam auferantur: nihil autem possint hujusmodi imagines contra voluntatem creatoris: manifestum inquam est, quòd tota prosperitas hominum, tota fœlicitas, atque tranquillitas eorum, & omninò omnia bona eorum, omniaque mala totaliter pendent ex solo beneplacito voluntatis Dei altissimi, & imagines istæ nihil omninò possint in bonis, vel malis hominum. Pulchrè autem quidam, ut ipsemet narravit mihi, irrisit magum quendam, qui cùm promitteret ei dignitatem magnam in civitate illa, si vel modicam morulam ibi faceret, respondit eidem: Si Deus, inquit, non vult quòd ego istam dignitatem obtineam, poterisne procurare, quòd illam obtineam? Qui respondit, quia nullo modo posset hoc procurare, Deo illud nolente. Et ille, & si Deus voluerit me obtinere dignitatem istam, poteris-ne hoc impedire? Respondit ille, nec ego, nec alius. Tunc ille mago: Igitur totum est in Dei voluntate, quare totum dixit ipse, committo ei. Ampliùs. Nulli dubitare permittitur, quin & precibus ira Dei altissimi placari possit, & quin impetrari possit à bonitate ejus liberatio à quo-

Ptolemæus.

† Aliàs te, & ipsis.

In imagines magorum.

Bona à Deo, & mala, seu infortunia.

Responsio ad quendam magum.

E cunque malorum, alioquin longè minor esset ejus bonitas quantumcunque parva bonitate cujuscunque hominis. Si enim à quocunque homine impetrari potest, ut parcat omni, cui iratus est, ut benefaciat ei, sive liberando eum à malo aliquo, vel aliud beneficium præstando, & hoc faciente scintilla bonitatis, quæ in eo est; quantò fortiùs à fontali, abyssalique bonitate creatoris & liberatio à malis quibuslibet, & largitio quorumlibet bonorum poterit impetrari? quare solo verbo orationis exsufflabitur hujusmodi imaginum virtus, & insuper omninò nihil poterunt contra Dei altissimi veros, ac devotos cultores, nisi fortè ad utilitates eorum multiplices, de quibus audies in prænominato tractatu, cùm certum sit hujusmodi homines divinæ custodiæ, & protectioni non solùm verbis orationum, & obsecrationibus, sed etiam placatissimis obsequiis commendatos esse eidem. Ampliùs. Cœlestes imagines si præstant sic factis imaginibus secundùm hunc errorem prænominatas virtutes, aut hoc est,
F quia imagines earum sunt, aut quia sic sunt sub eis factæ, quod est dicere, quia imagines sunt tam virtuosarum imaginum, aut quia sub potentia, & ducatu earum factæ, siquidem, quia tam virtuosarum imaginum imagines sunt; tunc imago regis alicujus ex necessitate posset in toto regno ipsius, & obediet ei in regno illo quicquid obedit regi, & ad hunc modum de unoquoque principe, & duce contra quod non oportet aliquem disputare; si verò, quia sub hujusmodi imagine facta, aut intelligit sub veneratione, aut intelligit sub exaltatione, sive sub fortuna illius, hoc est, cùm benè se habet in figura cœli, videlicet in ascensione, & aspectibus, & tunc neutra via effugiet, quin destrueretur error iste per exemplum præmissum. Sub quantacunque enim veneratione regis fiat ejus imago, non propter hoc obediet ei totum regnum illius, maximè si absondita fuerit, vel sepulta. Similiter quantumcunque
G benè, prosperè, & fœliciter se habente rege facta fuerit imago ejus, non propter hoc aliquid potentiæ, vel virtutis acquiretur imagini illi. Ampliùs. Si homo vera, vivaque imago creatoris est secundùm animam, quomodò non omnia, saltem minora homine, quæ in regno Dei altissimi sunt, obediunt ei? Tu autem vides, quia nec minima animalia obediunt ei, cùm eum invitum multipliciter infestent, & adversùs eum totis studiis, ac viribus rebellent. Quòd si dixerit quis, quia ab initio omnia animalia obediebant homini, quasi naturali instinctu venerantia creatorem in imagine sua, quæ homo est; hoc autem faciebant durante hujusmodi imagine in integritate, & pulchritudine sua, atque veritate similitudinis divinæ; postquàm autem quasi fracta est per peccatum, inquinata, & corrupta, & in brutalem similitudinem deformata, cessa-
H vit obedientia hujusmodi, quemadmodùm, & sigillo imaginis regis creditur, & obeditur, quamdiu servaverit illæsam imaginem regiam; aliàs autem non: jam patefeci tibi in alio tractatu, homines nasci bestiales interiùs, hoc est, secundùm animam, & brutali similitudine deformatos, & etiam accepta sententia ista ex sermone prophetico, videlicet, homo cùm in honore esset, non intellexit comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis. Laudanda indubitanter est ista sententia, & scio me multoties hoc dixisse. Verùm non facit pro errore quem discutio, errore scilicet imaginum magicarum: illæ enim secundùm hunc errorem invisæ omninò, immò absconditæ, & sepultæ operantur mirabilia magica; homo verò non erat timori, vel honori cæteris animalibus, nisi vel visus, vel aliter deprehensus; aliàs autem ipse ordo naturæ hoc exigebat

gebat, ut omnia alia animalia ei subjecta essent, tanquàm domino suo, cùm propter ipsum, & ei facta essent. Unde & adhuc homines aliis animalibus tanquàm suis utuntur; quod & Aristoteles dixit, omnibus inquit utimur, tanquàm nostris. Addam & aliam destructionem erroris istius, & dicam, quia imagines magicæ non operantur per intelligentiam, aut voluntatem, cùm neutrum habeant; sed neque per virtutem corporalem ad modum naturæ; operationes enim corporales per modum naturæ per contactum sunt aut mediatum, aut immediatum, quod est dicere, quia corpus virtute sua corporali non agit, nisi vel in corpus, quod contingit, vel in aliud contingens illud; hujusmodi autem imagines non agunt in terram, qua sepultæ sunt, quæ utique eas contingit ex omni parte; quare impossibile est, quod agant in alia actione naturali, quod est dicere, quæ fit ex virtute corporis per corporeitatem suam; quare operationes hujusmodi imaginum, nec spirituales sunt, neque corporales. Quòd si dixerit, quòd per virtutes sunt, quæ descendunt à constellationibus super eas in hora suæ factionis, quomodò non potiùs descendant super imagines vivas hujusmodi virtutes? Exempli gratiâ, si super imaginem scorpionis mortuam, ut pote æream vel stanneam, vel ex alio metallo factam, descendit virtus congregativa scorpionum, vel diffugativa eorum, cùm vera propinquior ordine naturæ sit scorpioni cœlesti, immò, quod plus est media secundùm ipsos, quomodò non potiùs hujusmodi virtus descendit super ipsum scorpionem vivum? Ampliùs. Qualiter, & qua ratione adjuvat imagines hujusmodi, vel virtutes earum absconsio, vel sepultura? Virtutes enim imaginum cœlestium non impediuntur apparitione, vel manifestatione earum, immò secundùm eos augentur; fortissimas enim eas dicunt, & fortiorum operationum in apparitionibus suis, quod est dicere in ascensionibus, & cùm fuerint in medio cœli. Quia verò interdùm accidere videtur, quòd per hujusmodi imagines fiant maleficia aliqua, qualia dicuntur, invultuationes vetularum, quod est dicere, per vultus aut imagines, factæ maleficationes, qualiter hæc fiant, quoniàm istis experimentis multùm nituntur hujusmodi homines, dicam tibi. Supposito igitur quòd substantiæ, quæ dæmones nominantur, inimicissimæ sint generi humano, sicut patefaciam in sequentibus, inimicissimæ etiam Dei altissimi, cujus justissimo judicio, & laudabilissima omni modo justitia damnati sunt, & ejecti de cœlo, ubi & creati ab eo fuerant, facile est tibi videre, quòd omni astutia malignitatis suæ hominibus nocere, & divini cultus honorificentiam minuere, & etiam ad semetipsos trahere intendant. Ex qua radice pessimi omnes species, & modos idolatriæ, quos alibi audivisti, suggesserũt hominibus, ut ipsos Deo altissimo offensos, & odibiles redderent, & sic in potestatem suam redigerent. Ac licet ex historiis certissimis istud vehementer credibile sit, probationibus tamen istud tibi in sequentibus patefiet quòd istos divina providentia, & bonitas, propter multiplices utilitates, & propter pulchritudinem justitiæ suæ omni genere tentationis tentare homines, & multipliciter impugnare permittit, quemadmodùm vides, quòd & malis hominibus per multa hujusmodi contra bonos etiam facere permittitur. Ex suggestionibus igitur, dæmonum dico, hanc opinionem originem habuisse ut homines traherent ad servitium, id est, idolatriam stellarum, & averterent à cultura, & servitio Dei altissimi. Quemadmodùm enim, cùm ignis præstò sit ad calefaciendum, non à creatore calefactio petitur, sed ad ignem recurritur, quia scitur virtutem habere calefaciendi: sic qui tot, & tantas virtutes stellis esse crediderunt, vel adhuc credunt, pro omnibus bonis temporalibus, & multis etiam spiritualibus, recurrendum esse putaverunt ad stellas, & etiam in bonis, & malis, quarum largitio, vel à quibus liberatio, soli omnipotenti creatori, possibilis est. Nihil enim idolatræ majus de idolatria senserunt, nihil adeò magnum eis attribuunt, quàm isti sentiunt de hujusmodi imaginibus sepultis, & absconditis. Quis enim unquam regnum, vel imperium petere cogitavit ab idolo aliquo? Sed nec ab ipsis dæmonibus impetrari talia posse credendum est eis, cùm ipsi opinentur se posse & ligare, & recludere spiritus hujusmodi, & incarcerare ipsum principem eorum, quod & in libris suis scripserunt, quamquàm impossibile sit, ut alibi didicisti, spiritum invitum corpore detineri. Dico igitur, quia sicut homines multa procurant circa obtinendos honores, & dignitates, principatus similiter, & dominationes, & interdùm beneplacitum est Dei altissimi, ut fiat, quod intendunt: interdùm verò judicio suo, vel occulto, vel manifesto fieri illud permittitur, videlicet ut dominentur, & malos subditos premant ad correctiones ipsorum, vel etiam bonos, ut meliores efficiantur, & propter alias utilitates, quas audies in sequentibus: similiter & dæmonibus possibile est, & etiam faciliùs, suggerere multa hominibus, & inducere eos, ut aliqua velint, vel nolint, tanquàm suggestores, consultores, & suasores. Cogere autem eos nunquàm illis permittitur. Et de quodam creditur, quòd hujusmodi procurationibus dæmonum Romæ summam dignitatem obtinuit, quod utique Deus altissimus, sicut & alia mala, propter bona, quæ inde novit elicere, sustinuit. Sic & de amatoriis carminibus, vel aliis operibus, quæ propter amorem mulieris stulti, & decepti facere consueverunt, tibi sentiendum est. Si enim possibile est viro, vel mulieri suggestionibus, aut suasionibus mulierem aliquam seducere, & in consensum turpitudinis inclinare, quantò faciliùs istud est dæmonibus, si fuerit in hoc permissio creatoris, tales, & etiam fortiores suggestiones mulieri, quæ concupiscitur, ingerere? & quia spirituales substantiæ sunt, sive per cogitationem, sive per somnum formas virorum eas concupiscentium, & alia amoris hujusmodi incentiva in imaginationibus earum pingere? Quia igitur delectabile imaginatum movet desiderium, ut ait Aristoteles, manifestum est tibi ex hoc, qualiter dæmones procurent fieri occultis suggestionibus opera hujusmodi. Suggesserunt tamen eas fieri per imagines magicas, ut sic traherent homines ad venerationem, & servitium stellarum, cùm omnes virtutes imaginum hujusmodi stellis attribuant. De sermone verò invultuationis, qui tam vulgatus est, & cujus credulitas apud homines ita firmata: respondeo tibi, quia reverà fiunt interdùm hujusmodi invultuationes, & hoc per modum eundem. Non enim dubitandum est, quin omnipotens altissimus suo semper laudando judicio permittat aliquos ex hominibus vexari multis modis à dæmonibus, & quosdam fieri dæmoniacos, quosdam arreptitios, quosdam lunaticos. Quid ergo mirum, si ea hora qua malus hujusmodi imaginum operarius pingit imaginem, vel in aquam ferventem mittit, dæmones similes passiones infligant eis interdùm, quibus adscriptæ sunt, & contra quos fabricatæ: opinantur autem deceptissimi homines, quòd talia fiant per virtutes imaginum. De his autem, quæ fiunt per magicam naturalem, scito quòd nullam habent creatoris offensam, vel injuriam, nisi quis ex ea arte, vel nimis curiosè, vel malum operetur. Sicut contingit in arte medicinæ, per quam con-

Operationes corporales per contactũ.

Demones inimici generi humano.

Cultus stellarum ex dæmonum suggestione.

Carmina amatoria.

Imagines magicæ.

Nota.

tingit operari interdùm in mortem, vel in læsionem alicujus. Hoc autem apparebit tibi ex ejusdem radicibus, & principiis, & etiam in illis operibus, quæ fortè revelabuntur tibi per me. Quòd autem tam frequenter falluntur, & frustrantur intentionibus suis operatores imaginum hujusmodi, ne dubites esse propter hoc quia non permittit creatoris bonitas, nisi rarò, ut dæmones operentur pro voluntate hominum, & hoc ipsum propter multiplices utilitates ipsorum hominum. Quarum prima est declinatio ab erroribus, & seductionibus dæmonum: secunda est declinatio nephariorum operum, ad quæ paratissimi sunt multi, si opportunitatem, vel facultatem dæmones eis faciendi talia procurent. Nulla enim mulier speciosa incorrupta remaneret, nullus principum, nullus magnatum incolumis persisteret, si dæmones malis voluntatibus hominum adesse, & satisfacere permitterentur. Tertia causa est, ut honor proprius, & gloria debita creatori benedicto servetur, quæ hujusmodi operibus læditur, & minuitur ultra modum, dum ea quæ ipsius solius dona sunt, ab ejus inimicis capitalibus petuntur, & ab eisdem obtineri quæruntur. Sunt & aliæ causæ, quæ ex his tibi facilè possunt elucere.

Nota.

Et jam ad hoc deducti sunt aliqui ex astronomis, ut stellas, & luminaria, cœlosque non ponant causas eventuum, & aliarum rerum particularium voluntariarum, quæ fiunt sub sphæra lunæ, sed signa tantùm ea esse, jam dicunt, concordantes legi hebræorum, in qua dicit sermo propheticus de stellis: Sint in signa, & tempora. Istud autem habet multas quæstiones. In primis scilicet, utrùm sint signa per naturam, aut per intentionem, & voluntatem. Quòd si per naturam, necesse est ut sit comparatio causalitatis, aut effectualitatis inter eas, & res hujusmodi, aut comparatio alterius comitantiæ: exempli gratiâ. Elevatio manus cum gladio signum est imminentis percussionis, quoniàm & causa ejusdem fit, inflammatio oculorum signum est iræ, quoniàm effectus illius: sic & in aliis rebus sese invicem comitantibus se habet, quemadmodùm adventus eorum, qui solent regem præcedere, signum est imminentis adventus regis, similiter cùm aliquis videtur venire, sine quo rex non consuevit incedere, signum est præsentiæ regiæ, vel ejus adventus. Quòd si dixerit, quia comparatio causalitatis est, quæ est inter stellas, & res hujusmodi, jam dicit contrarium ejus, quod ante dixerat, cùm dixisset stellas non esse causas rerum illarum, sed signum tantùm. Quòd si dixerit, quia inter eas est comparatio effectualitatis, quod est dicere, quia stellæ, vel motus earum sunt effectus rerum sublunarium, devenit in absurditatem, quam nemo adhuc cogitavit. Si verò dixerit comparationem aliam, videlicet, comitantiam naturalem inter eas esse, manifestum est, cum non esse longè à prædictis erroribus, quoniàm comitantia naturalis non est inter aliqua, quæ non sint ad invicem in comparatione causalitatis, & effectualitatis, aut quæ non communicent in causa, quæ cogit ea simul esse; sicut illi, qui comitantur regem, communicant in causa, quæ facit inter eos concomitantiam sicut in subjectione, & familiaritate regia. Sic se habet & in omni causa, ex qua naturaliter provenit multitudo causatorum. Sicut vides, quòd grana multa comitantur se in una spica, quoniàm ex una causa generante ea omnia simul sunt. Verùm in rebus hujusmodi non est alterum comitativum dignius, ut sit signum alterius, quàm econversò. Quare non potiùs stellæ, vel dispositiones earum signa sunt rerum sublunarium, quàm econversò. Non autem est auditum adhuc, ut de statu stellarum, vel dispositionibus aliis, consultæ

Quæstio, an stellæ sint signa operum voluntariorum.

Nota.

Nota.

E unquàm fuerint res sublunares. Ampliùs. Cùm stellæ, & dispositiones earum omninò necessariæ, & immutabiles sint, dispositiones dico, id est, motus, & illa, quæ per motum sunt, videlicet conjunctiones, & oppositiones, aspectus, & alia, quæ hujusmodi homines observare consueverunt in stellis: res verò sublunares, particulares scilicet, & voluntariæ, contingentes sint, & corruptibiles, atque aliter, & aliter se habere possibiles, manifestum est non posse esse naturalem comitantiam inter has, & illas; & hoc est, quoniàm res sublunares antedicta sua corruptione, & instabilitate continuè deserunt statum, & stabilitatem illarum. Quòd si dixerit, quia per intentionem, & voluntatem significant stellæ, & earum dispositiones res antedictas, & dispositiones earum; tunc significatio earum est quædam locutio. Hujusmodi autem erroris destructio est prima per hoc, quia cùm non loquantur

F nisi hominibus, & propter homines, & omnibus hominibus communiter necessaria sit providentia, seu præscientia eventuum suorum; tunc necesse est, ut omnibus hominibus loquantur stellæ per dispositiones suas eventus eorum. Cùm igitur locutionem hujusmodi non audiant, vel intelligant, nisi rarissimi, & perpaucissimi, frustra, & vanè loquuntur eis talia. Hoc enim est, ac si surdis loquerentur. Ampliùs. Cùm loquantur sic per intentiones, & voluntates, necesse est res hujusmodi præscitas esse, & certas apud cœlos, & stellas; qua de causa necesse est & eas evenire, licet ratio ista possit habere calumniam. Licet enim omnia futura præscita sint, atque certissima apud sapientiam creatoris, tamen non ex necessitate futura sunt; tamen verissimum est, & demonstratione declarabile, quòd si apud

G homines certa essent, & scita hujusmodi futura, non esset fugere ullo modorum, quin essent & necessaria. De hoc autem satisfiet tibi in declaratione de cura, & gubernatione universi. Ampliùs. Cùm istæ locutiones cœlestes, seu significationes ex necessitate veræ sint, & immutabiles, hoc est videlicet duobus modis, ut & non significare non possint, quæ significant, & aliud vel contrarium significare non possint, quod dico propter sermones propheticos, quorum debes hìc reminisci, ut clarè intelligas, quid hìc dico. Quia igitur cœlum mentiri impossibile est, necesse est res evenire, provt eas significat, & loquitur: quare aut non significat, aut loquitur particularia contingentia de futuro, vel illa ex necessitate evenient. Ampliùs. Cùm cœlum sciat res humanas particulares, & voluntarias etiam, & naturales, scit ergo, qui de hominibus audiant, &

H intelligant locutiones, & significationes suas, & similiter qui non intelligant, vel non audiant, notum est eis. Cur igitur illis loquitur? Quis enim surdo, quem novit esse surdum, loqui velit? Ampliùs. Secundùm opiniones eorum, omnia secreta hominum loquitur, & clamat cœlum, etiam cogitationes hominum. De inveniendis enim cogitationibus per significationes stellarum ipsi libros habent, & multi ex eis scripserunt quare nihil est occultum apud homines, quod cœlum non detegat, & revelet, nec thesaurus, nec cogitatio, nec consilium. Nihil ergo permittit, quantùm in eo est apud eos esse secretum: quare quantùm in eo est, confundit homines, & turbat ad invicem eos, dum proditiones, simultates, & occultas inimicitias eorum prodit, immò palàm, & publicè clamat. quare si omnes homines essent periti astronomi, nihil esset secretum inter illos. Ampliùs. Vel status iste præsens stellarum, & mundi sublunaris est habiturus finem secundùm hujusmodi errorem, aut non est habiturus. Quòd si dixerit, quia status mundi sublunaris habiturus est finem

Nota.

Nota.

Significationes cœlestes.

Nota.

In magos, & astronomos.

finem sed status cœlestis non; tunc ergo mentietur totum cœlum: loquetur enim, & significabit easdem dispositiones rerum humanarum, quas & modò per easdem dispositiones suas, hoc est, constellationes, cùm post finem mundi sublunaris similes constellationes futuræ sint in cœlo, propter perpetuitatem, *Vide.* & immutabilitatem motuum ipsius. Si verò dixerit, quia neuter habiturus est finem, hoc destruetur tibi in tractatu de renovatione universi, & est error iste contra omnem legem. Jam igitur declaratum est tibi per hæc, quæ fuit causa prohibitionis observationis stellarum in lege hebræorum, quia indubitanter hujusmodi observatio, prout eam error iste extendit, vel in venerationem, & servitium stellarum vergit, vel ab hominibus aufert principalitatem operationum suarum, cùm omnia quæ hominum sunt, etiam cogitationes, quæ radices sunt operum, in cœlo, & dispositionibus stellarum, & luminarium, *Nota.* vel taliter dicta sint, vel prædicta, seu causaliter ordinata. Non igitur voluntariorum operum nostrorum nos ipsi principia essemus, sed à foris nobis advenirent videlicet de cœlis ipsæ cogitationes, & affectiones nostræ omnes. Quare nec in potestate nostra essent, sicut neque causæ earum, nec nobis imputandæ. Si enim causa conjuncta, & necessaria, qua posita ex necessitate sequitur effectus, non est in potestate nostra, videlicet ut eam vel avertere, ne sit possimus, vel eam impedire, ne operetur, non est in potestate nostra ipse effectus similiter: quare cùm dispositio omnis cœli, & figuratio seorsùm sit à potestate nostra, ita & omnis effectus ejus, quem in res humanas operatur, erit seorsùm à potestate nostra. Cùm enim circa causam nihil possimus, nihil poterimus circa effectum. Quòd si dixerit quis, quia naturalibus similitudinibus significant figuræ stellarum, & dispositiones earum res, quæ sunt, & fiunt sub sphæra lunæ, ut leo leones, & scorpio scorpiones, & iterùm leo propter nobilitatem, & audaciam, reges, & principes, & insuper milites propter quasdam alias proprietates, & conditiones suas, intolerabili abusione loquitur homo hujusmodi, quoniàm imago propriè id, cujus imago est, significat, non econversò; quare leo terrestris magis leonem cœlestem significat, quàm econversò. Non enim calor vaporem, sed vapor calorem significare dicitur propriè; quare si imagines cœlestes causæ sunt imaginum terrestrium, ut ipsi sentiunt, potiùs dignum est, ut ipsæ significentur à terrestribus, quàm significent eas. Ampliùs. Similitudo per se non facit dignius alterum similium, ut significet illud, quàm *Nota.* econversò. Quoniàm autem jam alibi in duobus tractatibus audivisti plura contra istum errorem per me, & præter intentionem præsentis propositi est perscrutatri de hujuscemodi, faciam hîc tibi finem hujusmodi disputationis, & dicam, quia concedendæ sunt virtutes cœlestes super res, quæ fiunt sub sphæra lunæ, prout jam determinavi tibi in præcedentibus; & quoniàm possunt in radicales naturas, hoc est, elementa, & humores, & in ea quæ composita sunt ex his, & in animalia, prout dixi tibi in his, quæ præcesserunt, in animalia quidem bruta virtute forti, & dominante. Causa autem in hoc est, quoniàm hujusmodi animalia necessitate sequuntur radicales naturas, & obediunt eis, & etiam dispositionibus, quæ ex ipsis sequuntur: frigus enim superfluum necessitate fugiunt, non libertate; similiter & pascua sequuntur ea necessitate. Quapropter cùm fuerit calor superfluus in aliqua regione, minuentur alimenta animalium pascualium, & fortè erit hoc usque ad destructionem, & consumptionem eorum, propter

A superfluitatem, & diuturnitatem caloris. Non enim possunt vivere animalia hujusmodi sine pastu. Sic se habet & de hominibus, quantùm ad aliquid, quod in homines possunt, sed non, nisi quantùm homines voluerint, & hoc est, quoniàm non necessitate vel sequuntur, vel fugiunt radicales istas naturas, immò libera voluntate. Quia verò vulgus, & multitudo ex paucitate intellectus, & aliis malis dispositionibus penè ad modum brutorum animalium vivit, sequitur in multa sui parte radicales naturas, & ex maximo sui, nolens consulere periculis corporum deficientibus alimentis, & *Nota.* aliis, quibus corpora humana indigent, efferatur in rapinas furta, homicidia, & bella: quemadmodùm lupi invalescente fame sæviunt in homines, B & devorant eos, cùm aliis temporibus ab eis abstineant. Sic & cùm cholera acuatur tempore nimij fervoris, & diuturni, efficiuntur homines facilis iræ, & vehementioris. Quapropter rixæ, & conflictationes, & bella, cæteræque turbationes, concitantur, maximè in calidis regionibus, & interdùm fiunt istæ turbationes pluris dissensionis, interdùm minoris, & augentur etiam ex diæta, & usu, scilicet immoderato hominum sicut ex vino, & aliis quæ passiones animarum ingerunt. Præscientes igitur has causas, prædicere possent, quia turbationes erunt in hujusmodi regionibus, & hoc per conjecturam, & sermone universali: particulariter autem, & singulariter de nullo hominum quicquam tale præscire, vel prædicere possunt. Sapientes verò, & animis suis dominantes, sciunt non esse sequendas hujusmodi passiones, & voluntate per virtutem libera non sequuntur eas, immò in seipsis eas compri- *Nota.* C munt & extinguunt. Quare manifestum est, quòd affligi occasionaliter possunt, vel nimio æstu, vel nimio frigore, vel defectu alimentorum, & aliorum corporibus suis necessariorum: afflictionibus autem, & passionibus, cedere est eis liberum, & voluntarium. Cogi igitur per operationes cœlestes nō possunt, neque ulla necessitas eis ingeritur, licet magnæ, & admirandæ virtutis sit afflictionibus à veritate, & rectitudine non abduci. Lupinum enim est non humanū inedia cibi, & famis rabie in homines faucibus, & dentibus, ad devorandum irruere. Quapropter sapientes, & modesti homines nulla fame, vel alia inedia in furta, vel rapinas, in bella, & homicidia induci possunt. Hæc igitur quæ dicunt, non propriè signa sunt, sed magis causæ rerum hujusmodi, eo modo, quo dixi tibi. Quemadmodùm si quis videt ignem in capite alicujus villę, quę ex lignis ędificata D sit, accensum, ventumque validum ex illa parte ignis venientem, intelligere potest, quòd periculum combustionis immineat illi villæ, etiam toti. Veruntamen quia possunt esse & aquæ copiosæ, & alia adjumenta contra ignem, & etiam viri fortes, & ingeniosi ad defendendum illam ab imminenti incendio, poterit vel defendi tota, vel pars aliqua ab eo. Sic est quòd cùm talia imminent rebus humanis multis adjumentis defendi possunt ad hujusmodi periculis. Consumptis enim pascuis superfluitate caloris, & longitudine siccitatis, pluvia data est multoties precibus prophetarum. Similiter & extincta incendia interventu sanctorum virorum. Sic pestes, & mortalitates prohibitæ, bella sedata, hostibus flagellis cœlestibus interfectis; quare non nisi per conjecturam, & sub conditione prædici possunt talia. Nec mirum *Nota.* cùm ab ipso diluvio universali, quod temporibus, Noë factum est, & à particulari, quod sub Deucalione, & à pluvia ignis, & sulphuris, & à tempestatibus innumeris, cùm omnia ista essent divina flagella, præcibus virorum sanctorum liberati multi sint, ipso clementissimo creatore contra justissimam iram suam

favente votis, & precibus dilectorum, & electorum suorũ. Verùm veræ nominationis signa, ut cladium, & aliorum magnorum eventuum in mundo, apparere consueverunt in cœlis, & in aere, sicut stellæ, quæ dicuntur cometæ, vel crinitæ, & de his fama publica est, & universalis credulitas, quòd prætendant mortes regum, & mutationes regnorum. Et stella illa, quæ apparuit in initio regni christianorum, non fuit de hujusmodi, nec similis ei visa est; prope enim terram ferebatur. Unde & ducatum habuit quibusdã regibus orientalibus usque ad locum, & domum ipsius regis, & institutoris regni christianorum: in aere etiã acies igneæ, seu gladij ferrei visi sunt in regno Italię imminente clade, quę per gentem Vandalorum facta est. Sic & Dracones ignei per aera discurrisse visi sunt multoties. De eclipsibus verò Solis, & Lunæ inconsuetis, & invisis adhuc, quales futuras esse aliqui prophetæ prædixerunt, ut Solem verti in tenebras, & Lunam in sanguinem, & istas etiam præcedere diem judicij futuri: eclipsis etiam Solis, quæ ferè in initio regni christianorum facta fuit horã ferè sextã, & Luna decima quinta, cùm indubitanter per interpositionem Lunæ ipsi Soli, & terræ, tunc fieri non potuerit, cùm & plenilunium esset, & Luna sub terra: Sol verò super terram, quasi per diametrũ, tunc distantes & à conjunctione sua longissimè, nonne est magnum aliquod portentum? Quo miraculo Dionysius philosophus permotus, relictã idolatriã, iisdem temporibus auditã prædicatione christianæ religionis, ad ipsum Christum conversus est. De hujusmodi apparitionibus, quæ fiunt in sublimi, non est dubitandum, quin portendant futura non qualiacunque, sed eventus magnos, atque terribiles, prout diligentissimã, atque longissimã experientiã compertum est. Ipsa etiam gens christianorum circa finem mundi, appropinquante die judicij, ex doctrina sua, & fide, expectat multa hujusmodi signa, scilicet incõsueta, & nec dum visa; fiunt autem ex providentia, & bonitate creatoris, ut sint terrori, & sint etiam ad prę-monitionem mortalibus, scilicet ut auferant à seipsis ea, quibus creator offenditur, & irascitur, & immittit in eos pestes, & fames, clades, & bella, & alia quæ eos deterrere consueverunt ab offensionibus creatoris. Firmatur etiam ex hujusmodi signis, & terroribus credulitas de providentia, & cura creatoris circa res humanas, quæ quàm necessaria sit, quàmque salutaris ad corrigendos mores & componendam vitam hominum dubitare non potest, nisi qui ratione uti non novit. Nosti enim virtutem, & efficaciam timoris ad reprimendas animositates hominum, & avertendas ab eis, quæ malè cupiunt, & ad deserendum ea, quæ malè diligunt. Jam igitur declaratum est tibi ex his, & per hæc, quid sentiendum sit de virtutibus cœlestibus apud ea, quæ fiunt sub sphera Lunæ, & quantùm, & circa quæ extendi oporteat eas circa homines, & cætera animalia; & quòd non per modum, quo putaverunt astronomi possunt in leges, vel sectas, nec in artes, aut disciplinas, aut mores hominum, similiter nec in honores, & dignitates, principatus, aut dominationes rerum humanarum. Declaratus etiam est tibi error, qui est de imaginibus magicis cum causa, quæ induxit illum. Fient autem omnia hæc tibi certiora, & clariora, per ea, quæ patefient tibi de cura, & gubernatione Dei altissimi circa universum. Cũ enim innotuerit tibi, quanta cura sit sapientiæ, & bonitati creatoris de hominibus, & rebus humanis, elucescet tibi evidenter, quia nec imaginibus, nec stellis, nec luminaribus, aut etiã cœlis committit gubernationem eorum, nec eos exponit ullo modorum voluntatibus magorum, aut maleficiis, cùm manifestum sit, quia à seipso, & contra iram justissimam suam, de immensitate pietatis suæ eadem tuetur, atque defendit. Et cùm

Nota.

Nota.

E multa de his, quæ præcesserunt, præter intentionem sint præsentis propositi, scias quòd hac de causa ex præmisi, & scripsi, ut erigerem intellectum tuum ad considerationem rerum occultarum, & mirabilium, & averterem te à periculosis erroribus, & firmarem credulitatẽ tuam in sermonibus propheticis qui reverà sermones Dei altissimi sunt, & ejusdem veneranda oracula. Post hæc autem persequar juxta inceptum ordinem investigationem reliquorum corporum magnorum mundi, quæ sunt de magnis ejusdem partibus, & hæc sunt quatuor elementa, quæ videntur esse quatuor magnæ partes mundi, quæ continet sphæra Lunæ. Scito igitur quia quidam ex philosophis generationem quatuor elementorum posuerunt esse ex motu vel omnium cœlorum mobilium simul, vel ex motu sphæræ lunaris. Causa autem, quæ eos induxit in hoc, fuit; videntes enim quia ex motu calor provenit, posuerunt primam partem materiæ quatuor elementorum, hoc est orbi Lunæ contiguam, calefactam maximè esse, atque desiccatam ex motu fortissimo, ac proximo eidem orbi lunari circa ipsam, sicque per vehementiam calefactionis, & desiccationis, ignem factum: partem verò proximam, ex qua generatus est aer, propter remotionem sui à motu cœlesti minus calefactam, & licet subtiliatam, in nullo tamen desiccatam, & sic generatum esse corpus secundùm calidum, & humidum & illud est aer. Tertiam verò partem propter majorem remotionem remansisse frigidam, & humidam, & sic factam aquam. Quartum autem propter maximam à motu cœlesti distantiam remansisse in ultimitate grossitiei, & hæc est terra, fæx omnium elementorum, ut multi dixerunt. Videntur autem errasse multis modis, qui ita opinati sunt, & primùm quidem, quia generatio corporis non est possibilis fieri nisi ex corpore, necesse habent confiteri, materiam quatuor elementorum, ex qua scilicet quatuor elementa per modum, quem posuerunt, sunt, corpus fuisse. Deinde, quoniàm omne corpus aut simplex est, aut compositum, sive mixtum ex multis. Quòd si dixerint illud simplex fuisse, manifestum est secundùm eos, ipsum non fuisse naturæ quinti corporis, quod quintam essentiam, & corpus cœleste ipsimet nominant, cùm corpus cœleste incorruptibile ipsimet sentiant: istud autem corruptibile fuisse negare non possunt, cùm ex eo generata esse quatuor elementa confiteantur, & generationem omnem ex quocunque fiat, per corruptionem ejusdem fieri necesse sit. Necesse igitur corpus hujusmodi, si simplex fuit, fuisse velut unum elementum, & ecce per hoc jam deducti sunt, ut ponant quintum corpus, & quintum elementum, quod hactenùs apud ipsos non fuit auditum. Destruitur autem error ipsorum & ab Aristotele, & ab eisdem in libris meteororum, quod ipsimet scripserunt. Ampliùs, si vera & debita est ordinatio quatuor elementorum sub corpore cœlesti, ita ut ignis ordine naturæ proximè sequatur sphæram lunæ, & ignem aer, & aerem aqua, aquam verò terra: non est igitur naturaliter medium, aut cœlo vicinius igne; hujusmodi autem corpus, si vel esset naturaliter, vel fuisset, esset ex necessitate igne prius ordine naturæ, & cœlo, ut dixi, & lunæ, naturaliter propinquius, & locus ejus naturalis esset medius inter sphæram lunæ, & sphæram ignis: quare ista generatio, quam ponunt elementorum, ejecisset corpus illud de loco suo naturali. Ampliùs. Corpus illud cùm esset igne prius naturaliter, & ordine sublimius, ex necessitate esset & nobilius; quare manifestum est, quia ista generatio imminuisset, & in deterius posuisset mundum sublunarem, cùm corpus nobilius destruxisset, & corpus pro eo minus nobile restaurasset. Quòd si dixerint, quia corpus illud

F

Nota.

G

Nota.

H

illud fuit compositum, & mixtum, tanquàm ex quatuor elementis, tunc fuit ex necessitate ordine naturæ posterius: omne namque compositum componentibus ex necessitate posterius est, & omne mixtum eis, ex quibus mixtum est: quemadmodùm oxymel tam melle, quàm aceto, ordine naturæ posterius est. Quare non fuit ordinata ordine naturali & recto, mundi sublunaris creatio, seu factio, cùm primùm facta sit quatuor elementorum in ea materia hujusmodi, quam secundùm opinionem istam manifestum est esse posteriorem. Ampliùs. Meritò quærendum est ab hujusmodi hominibus, utrùm una revolutione corporis cœlestis, vel pluribus facta sit hujusmodi generatio quatuor elementorum? Si dixerit quia una sola, & per illam generatus est tantus ignis: ergo mille revolutionibus debuit augeri generatio ignis, in millecuplum. Manifestum enim est, quia ubicunque ex motu calor, pro augmento motus, necesse est augeri & calorem in materia calefactibili, cujus exemplum est calefactio corporis tui. Si enim deambulatione unius stadij, vel miliarij, calefit corpus tuum aliquantulùm deambulatione æqualis velocitatis duorum stadiorum, vel miliariòrum, duplò calefiet, vel saltem aliquantùm ampliùs. Quare, cùm omnia elementa alia ab igne calefactibilia sint, & continua sit revolutio corporis cœlestis circa ea, necesse est augeri calorem, qui ex hujusmodi motu est, continuè, donec omnia hæc convertentur in ignem, & jamdiu etiam est, quòd deberent omnia hæc conversa fuisse in ignem. Quemadmodùm & per contrarium apparet tibi, quia si continuè augeretur frigiditas aquæ, & aeris, & calor non augeretur, neque ignis, necesse esset tandem aera converti in aquam, & ignem extingui, & in aquam similiter transmutari, & ita rediret facies mundi sublunaris, qualem eam secunda die creationis mundi multi dixerunt. Si verò dixerit, quia pluribus revolutionibus corporis cœlestis, aut finitæ fuerunt illæ, aut infinitæ. Si finitæ, accidit idem, quod prius, quia in quocunque numero ponantur, in ejus numero duplicato necesse est duplicatum, vel majorem generari calorem, verbi gratiâ: si mille fuerunt, per quas tantus calor factus sit, ut per ipsum generatus sit tantus ignis, & etiam ipse aer, in duobus millibus revolutionum necesse est vel duplicari calorem, & propter hoc ignem, vel saltem augeri, donec, ut prædixi tibi, omnia elementa convertantur in ignem. Quòd si dixerit, quia infinitis revolutionibus facta est generatio ignis, & ita de aliis. Destruitur hoc duabus viis, quia vel ponit, qui sic dicit, cœlum principium habuisse in tempore, principium inquam existentiæ suæ, vel ponit contrarium. Si ponit sic: tempus igitur tantùm finitum præcessit, non infinitum, præcessit inquam hanc horam præsentem, in qua hæc scribuntur. Jam autem alibi didicisti, quia in tempore finito spatium infinitum transiri non potest; quare non est possibile infinities fuisse transitum in hoc tempore mundi sublunaris. Non enim refert an infinitum unum pertransiri dicatur, an finitum aliquod infinities in tempore finito, quemadmodùm non refert; an dicas stadium unum infinities esse pertransitum in tempore aliquo finito, aut infinitorum spatium stadiorum. Quare manifestum est, quia corpus cœleste secundùm hoc nondùm complevit tales revolutiones infinitas. Si igitur infinitæ revolutiones hujusmodi requirebantur ad generationem ignis, manifestum est nondùm esse completam generationem ipsius, & multò fortiùs generationem aliorum elementorum, cùm remotiora sint à causa suæ generationis, videlicet à motu corporis cœlestis. Quòd si dixerit, quia tempus infinitum præcessit hanc horam, & ideò completæ sunt revolutiones infinitæ, quare & generatio elementorum completa; dico, quia hujusmodi homo errat duobus modis: primùm, quia contrarius est sibi ipsi: cùm enim ponit elementa generata esse, ponit ea esse postquàm non erant, præsertim cùm ponat eis materiam, quæ præcessit ea, & corrupta est in generatione ipsorum: quare ponit eis principium essendi in tempore, & propter hoc finitis ex necessitate revolutionibus corporis cœlestis ea esse generata propter causam prædictam. Secundò, quia infinitæ revolutiones præcesserunt, cùm secundùm eos totidem sequantur, quoniàm ponunt motum cœlestem perpetuum esse, necesse est, ut sicut adduntur revolutiones revolutionibus, ita fiant continuæ additiones super calorem, quare necesse est veniri tandem ad id, quod dixeram, videlicet, ut omnia, quæ sunt sub Luna, convertantur in ignem. Si enim una revolutione nihil addatur, sequitur quòd nec duabus, nec mille, & hoc est manifestum inconveniens, cùm in ferro levi motu, & uno, aliquid caloris fiat, & duobus tantùm motibus plus, & ita, donec veniatur ad ultimitatem caloris, quæ est arsio, vel ignitio. Certum autem est, quia totus mundus sublunaris facilè calefactibilis est, quia & aer, & aqua, & terra. Multò autem calefactibilior materia eorum, cùm omnis materia longè passibilior sit, quàm id quod ex ea est materiatum. Si verò dixerint, quia id, ex quo generata sunt quatuor elementa, non fuit corpus: fuit autem materia quatuor elementorum, ut ipsi ponunt: fugit igitur materia corporalis nuda, & propter hoc hyle tantùm absque omni forma, quod ipsimet confitentur inconveniens esse, & impossibile.

Nota. Nota. Nota.

CAPUT XLVI.

De materia, ex qua facta sunt quatuor elementa secundùm aliquos, aqua scilicet, & de ejus salsedine.

IAm autem dixi tibi, quia lex Hebræorum, & sapientes tam de gente eorum, quàm de gente Christianorum, dixerunt, materiam, ex qua facta sunt quatuor elementa, aquam esse, similiter & materiam omnium cœlorum, præter quam primi, quod empyreum vocatur, & quia majores, & sapientiores eorum in hoc concordaverunt, quòd non fuerit aqua veri nominis, quæ aqua vocata est, propter causas quas audivisti, sicut neque aquæ marium veri nominis aquæ sunt, quod probat salsedo earum, qui sapor non potest esse aquæ puræ, & veræ; quare de admixtione alterius corporis est eis sapor hujusmodi: indicium autem hujusmodi certissimum est, quia per excolationem amittunt salsedinem, sicut cùm excolantur per saburram subtilissimam, vel sabulum, vel quod est frequentius, quia in vas fictile diligenter obstructum, & vacuum in mare missum, intrant aquæ hujusmodi excolatione subtilissima; unde & cùm aliquanto tempore in mare fuerit vas hujusmodi, invenitur plenum aquâ dulcissimâ, & hoc est quoniàm angusta vaporositas vasis hujusmodi non permittit intrare aquam marinam cum grossitie suæ admixtionis, sed spoliavit eam grossitie illa, simulque salsedine saporis: per hoc igitur facta est dulcis, & de vase cereo similiter se habet. Invenitur etiam per ebullitionem, & virtutem caloris hujusmodi admixtio. Tu enim scis, quia calor est virtus disgregativa heterogeneorum, hoc est, rerum diversarum naturarum. Hinc est, quòd cùm aqua aliquandiu bulliverit in vase æneo, postquàm semota aliquantu-

Vide.

E lùm requieverit, apparebit tibi sedimen terreum in fundo vasis, quasi virtute caloris ab aqua pura separatum, & hujusmodi sediminis quantitas erit pro quantitate grossitiei, sive admixtionis, quam aqua habuerit; quantò enim grossior, & majoris admixtionis fuerit, tantò sediminis hujusmodi plus habebit. Hinc est quòd architectonici probant
Nota. aquas locorum, in quibus ædificia construenda sunt, utrùm aquæ hujusmodi salubres sint, an noxiæ, & quæ etiam magis salubres. Quòd si fortè quis dixerit, quia aquæ naturaliter salsæ sint omnes, per hoc, quod legitur in lege Hebræorum, dixisse Deum: congregentur aquæ quæ sub cœlo sunt in locum unum. Si enim puræ erant aquæ, & dulces, tunc non est facta congregatio earum in locum unum. Non enim eædem aquæ esse possunt aliquandò dulces, aliquandò salsæ, & hoc est, quoniàm purum, & mixtum in omni genere corporum diversantur specie, quemadmodùm medij colores, & extremi. In hoc igitur dico, quia aquæ ab initio dulces fuerunt, & hoc ipse ordo naturæ requirit. Purum enim mixto ordine naturæ prius est, sicut simplex composito: quare eadem comparatione se habent ad invicem dulcedo aquatica, & salsedo, utpote effectus, & consequentia illarum.
Nota. Salsedo igitur advenit aquis, sicut odor, & sapor sulphuris quibusdam ex eis; hoc autem ex multitudine caloris, qui erumpit in fundo cujuslibet maris ex terræ visceribus, ubi non est dubium plurimum esse calorem, qui adurens hujusmodi vapores, facit eos amari, & acuti saporis, & etiam odoris. Hinc est, quòd cùm admixti fuerint aquis, efficiunt eas salsas, & amaras, sicut apparet in lixivia, quæ fit ex commixtione cineris adusti, & aqua dulci. Hinc est quòd lixivia amara est, & salsa. Cinis enim terra adusta, vel incensa est, quapropter admixtio ejus cum aqua salsedinem, & amaritudinem ejus in lixivia efficit: quemadmodùm manifestum est in aqua sulphurea, & in balneis aquarum sulphurearum, & odoribus eorum.

CAPUT XLVII.

Propter quid aquæ, quæ sub cœlo fuisse dicuntur, priùs creatæ sint, quàm ignis, vel aer.

Nota. SI quis autem quærat de aquis hujusmodi, quæ sub cœlo fuisse dicuntur, ad quid creatæ fuerunt, cùm eadem facilitate possibile fuerit creatori creare quatuor elementa, ut corpus illud, quod nomine aquarum intelligitur? Non enim videtur esse sapientis artificis, cùm per unum expediri possit ab opere, quod intendit, multiplicare vias, & operationes, quæ nihil adminiculi, nihil meliorationis præstant operi principali. Cùm enim partem corporis illius oportuerit corrumpi in generationem ignis, & aeris, ad quid facta est, vel creata pars illius? ad quid iste labor naturæ in corruptionibus ipsius & generationibus ignis, & aeris, cùm ea facilitate idem solo verbo suo omnipotenti, sine his corruptionibus, & generationibus creare potuit ignem, & aera? ad hoc enim creasse videtur partem illam corporis antedicti, ut solùm eam destrueret propter generationem ignis, & aeris. Tu ergo scito, quia lex Hebræorum non loquitur de generatione ignis, aut aeris, sed dicit aquas, quæ sub cœlo sunt, congregatas fuisse verbo Dei in locum unum: aut igitur remansit vacuum in parte loci aquarum, quod non est possibile, aut pars aquarum, quæ totum occupabat usque ad sphæram lunæ, rarefacta est, & reliqua inspissata, seu condensata, ut ostendi tibi, vel etiam ampliùs, ut pars antedicti loci longè minor, quàm anteà, illam caperet. Per hanc igitur viam videtur esse generatus aer. De igne verò nullam mentionem facit propheta ille sapientissimus Hebræorum, vel Nota. propter hoc, quia non philosophari rudi populo curiosa, sed magis prophetare, & docere ipsum salubria intendebat, vel propter hoc, quia ignis hujusmodi multis sapientibus, & doctis adhuc absconditus, rudi populo ejus esse incredibilis videretur. Incredibilitas enim magnum, & valdè noxium, est doctrinæ salutaris, & peccatum grave non credere prophetæ, & legislatori. Fortassis autem & ob hanc causam, quia noluit populo in idolatriam, quam per legem funditùs exterminare intendebat, ruere, & incidere paratissimo mentionem facere de igne, & loco ipsius, nec memoriam culturæ ignis, quæ non solùm apud chaldæos celeberrima erat, sed etiam in terra, quam posteà populus
F obtinuit; terra scilicet chanaan; non parum frequens erat: facillimus enim erat populus ille in rebus, quarum cultus famosissimus erat, ex ipsa sublimitate locorum suorum aliquid divinæ virtutis, & numinis suspicari. Cùm enim transferri crederent homines in deos, homines inquam, quos in altum ferri putabant post mortem corporum, quantò fortiùs ea quæ semper in alto sunt, deos esse, & veneranda numina facilè poterant opinari? Generatus igitur videtur esse ignis ex superiori parte aquarum. Illam enim magis oportuit subtiliari, & rarefieri; quia etiam verisimile est, ut supra dixi tibi, aquarum illarum partes juxta appropinquationem suam ad nobilissimum, & subtilissimum corpus mundi quod est cœlum empyreum nobiliores fuisse, atque subtiliores.
G

CAPUT XLVIII.

Stabilitio esse ignis, quod scilicet est elementum.

ESse autem ignis duabus viis invenitur, & stabilitur, & fortè pluribus. Primùm, quia mundus sublunaris incompletus esset, & imperfectus, si deesset ei quarta pars ista suæ totalitatis, & esset quodammodò decapitatus, & enormiter detruncatus, si deesset elementum hujusmodi: elementorum enim quatuor nobilissimum ignis est. Alia via, quia in mundo sublunari esset vacuum naturæ, quemadmodùm si aliqua species mediorum colorum deesset, esset inter colores vacuum naturæ, ut supra dixi tibi. Ampliùs. Incompleta esset universitas ele-
H mentorum, & imperfecta. Incompletio autem, & imperfectio, in tam mirifico Dei opere, tamque nobili non possunt esse, nisi aut per impotentiam, aut igno- Nota.
rantiam, aut avaritiam, ut ita dicam, artificis, quæ omnia in ultimitate elongationis ab omnipotente, sapientissimo, optimoque creatore longè sunt. Alia via ex radicibus: si enim frigitas habet subjectum proprium, necesse est calorem, seu caliditatem habere similiter proprium subjectum. Ampliùs. Si alterum contrariorum invenitur in natura universi, invenitur in eodem & reliquum; quare si invenitur in universo mundo sublunari corpus frigidum, & humidum naturaliter, necesse est in eodem inveniri corpus contrariarum dispositionum, & juxta hanc viam postquàm invenitur in universo sublunari corpus frigidum, & siccum, quod est terra, deinde frigidum, & humidum, quod est aqua; tertiò calidum, & humidum, quod est aer: necessariò debet quarto loco inveniri corpus cali-

dum, & siccum, quod est ignis. Amplius. Si frigiditati associentur naturaliter duæ naturæ radicales elementales, videlicet siccitas in terra, & humiditas in aqua; quomodò non similiter, & caliditati associabuntur aliæ duæ in duobus aliis corporibus, videlicet humiditas, in uno, & hoc idem manifestum est, quia in aere, & siccitas in alio, quod indubitanter est ignis? Indicium autem esse ipsius ignis & collocationis ejus inter convexitatem aeris, & superficiem intimam sphæræ lunaris, sunt inflammationes, quæ fiunt in sublimi, & videntur esse stellæ cadentes. Inflammationes enim hujusmodi ex aere esse non possunt, cùm aer ibi inflammatus non sit, alioquin non jam aer esset, sed ignis: per inflammationem enim transivisset in ignem: est igitur ibi ignis, à quo fiunt hujusmodi inflammationes, & reverà iste ignis non est sicut flamma, alioquin de nocte totum cœlum ardere videretur, & nulla ex stellis appareret. Nosti enim quòd visus stat in flamma, & non transit eam ullo modorum. Nosti etiam ex aliis, quia flamma non est corpus simplex, immò mixtum, atque compositum. Quæ autem sit natura ignis elementi, declarare, vel determinare non est præsentis propositi.

Nota.

CAPUT XLIX.

Quæ utilitates mundo proveniant ex igne elemento.

Nota. Si quis autem quærat, quæ utilitates in mundo proveniant ex igne, dico, quia utilitates universales proveniunt ipsi mundo sublunari ex eo, videlicet perfectio, & decor, perfectio scilicet suæ totalitatis, & decor, quoniàm per ipsum ignem est mundus ipse, sicut decet eum esse. Et etiam ipse aer non staret in perfectione sua, nisi adjuvaret eum ignis. Scis enim quoniàm aer infrigidatur vehementer motu suo, qui est ei à flatu ventorum, & discursu nubium. Nosti etiam quia frigiditas aquæ multò fortior sit caliditate aeris, & jure naturæ non minùs fortis caliditate ignis. Contraria enim veri nominis, ac rationis æqualia esse semper necesse est. Non effugeret igitur aer, neque resisteret tantis frigefactionibus, quare totus tandem converteretur in aquam. Quantæ autem utilitates & hominibus, & aliis animalibus ex aere proveniant, nullum rationalium latere potest. Proveniunt igitur utilitates ab igne hominibus, & aliis animalibus, sicut possibile eis à tam remota causa provenire, & quales etiam possibile est esse ab hujusmodi corpore. Si quis autem quærat, utrùm ignis gignat, & nutriat aliqua animalia, quemadmodùm aer, aqua, & terra faciunt; scito quòd quidam somniaverunt quòd salamandra sit de hujusmodi animalibus, quæ ex igne generantur, & nutriuntur ab ipso. Tu autem jam audivisti in his quæ præcesserunt, intentionem meam super hæc. Et quoniàm omne corpus cujuscunque animalis compositum est ex multis partibus, & membris, quæ similiter compositæ sunt elementatæ, & mixtæ: compositum autem, & mixtum impossibile est generari ex uno simplici, & etiam nutriri dico, quoniàm neque ex igne elemento, nec ex aliorum quocunque solo, possibile est generari animal, vel nutriri ab eodem.

Nota.

A

CAPUT L.

Quòd augmentum, & diminutio maris, augmentationem, & diminutionem, luminis Lunæ sequatur.

Si quis autem quærat, qualiter Luna mare augeat vel minuat: dico, quia mare videtur augeri, vel minui, quandò non augetur, nec minuitur secundùm veritatem: quemadmodùm aqua bulliens ex bullitione non augetur, immò minuitur: videtur autem augeri propter ebullitionem, & exundationem, & vas, quod nec plenè plenum erat ea, videtur ex ea cumulatum, & etiam superfluens. Hoc autem facit apparere additio vaporum ex aqua ipsa resolutorum per vehementiam caloris, qui elevant eam ascensione sua, atque dispergunt multitudine sua; sic est & de maribus. Unde fervores maris & ebullitiones vocantur inundationes hujusmodi, & fiunt multiplicatione, & ascensione vaporum ascendentium à fundo maris & à profunditatibus terrarum, quæ maribus apertæ sunt, & ab ipsis terræ visceribus plurimum calorem habentibus, & hæc est causa, sicut jam audivisti per me, propter quam maria minoris latitudinis, & majoris profunditatis fortiores, & altiores habent inundationes, maria verò quæ sunt majoris latitudinis, minores habent ebullitiones: quemadmodùm vasa stricti orificii, quàm patellæ, & alia similia vasa, & hoc quoniàm liberiorem, & latiorem exhalationem habent vapores hujusmodi in maribus majoris altitudinis quàm in aliis, & ideò non cogunt aquas marinas eousque levari, vel dilatari. Et quoniàm scripsit Ablumasar in libro suo, quem vocat introductorium judiciorū astronomorum, quia mare exit, vel effluit in illa regione semper, cùm Luna ascendit: si verum est, quod ego utique non probavi, non reputo longè à veritate, si quis dicat, quòd mare assurgit ei, tanquàm duci suo, vel aliàs virtutem, & potestatem habenti supra ipsum, vel ex aliquo aspectu, qualem diximus esse inter ferrum, & lapidem magnetem, de quo manifestum est, quòd magneti ascendenti quasi assurgens coascendit, sicut econtrariò se habet in lapide jaspide, & lapidibus, quos vocant sardonichas, si vera sunt, quæ dicunt experimentatores de eis. Dicunt enim, quia fluxum sanguinis restringunt, & faciunt stare intra receptacula sua, & iste aspectus est quasi timoris. Stat enim sanguis, qui priùs fluebat in præsentia hujusmodi lapidum, quasi formidet præsentiam eorum. Possibile tamen est ut per virtutem Lunæ intendatur frigiditas. Jam autem nosti, quia frigiditas coagulat vapores in guttas pluviales, ex quibus fiunt inundationes pluviarum, generationes torrentum, & augmenta fluviorum, & fluminum: quòd si hoc operatur frigiditas in sublimi, quanto fortiùs similia, & majora operabitur in locis inferioribus, ubi sedes ejus est, & principalitas virtutis suæ. Quòd autem augmentationes, & diminutiones marium sequi videntur apparitiones, augmentationes, & diminutiones luminis in Luna, inde est, quia virtus Lunæ impedit ex conjunctione Solem, cùm prohibeat radios Solis, & propter hoc virtutem calefactivam ipsius super terras, & maria, vel quia ipsa virtus Lunæ impeditur ab operatione sua super mare ex conjunctione Solis, quam constat esse contrariæ operationis ad operationem Lunæ supradictę: quapropter sicut paulatim fit additio super elongatione ejus à Sole; sic fit confortatio virtutis ipsius, donec compleatur apparitio luminis in ea, & ideò tunc quasi liberata ab impedimentis completur operatio virtutis ejus super omne frigidum, & humidum, prop-

B Nota.

C Nota.

D

ter quod, & mare, & ea, quæ supra dixi tibi, est in E complemento suæ augmentationis, & inde per reversionem ad Solem juxta appatitionem diminutionis luminis in ea, fit diminutio eorum, hoc est frigidorum & humidorum tam in maribus, quàm in animalibus, & plantis. Quòd si dixerit quis quia hoc est ex virtute solari, & operatione luminis, & caloris ipsius: cùm enim Luna fuerit in ultimitate elongationis suæ ab illo, liberè operatur virtus solaris, & ideò vaporû majores, & fortiores resolutiones & inde est ebullitio, & augmentatio marium. Confortat etiam virtutes vitales in animalibus, & plantis, & virtutes similiter nutritivas, & ideò augentur materiæ nutritivæ in hujusmodi, & ex consequenti multiplicantur in cerebris animalium vapores, & in medullis: quapropter fieret ebullitio cerebri in homine, vel in alio animali, si pateret eidem exitus per fracturam cranii, & fortè nonpropter hoc, quia cerebrum in substantia sua adauctum creverit, sed propter vapores admixtos, & adjunctos cerebro, qui exhalantes ascensione sua partem cerebri secum exire cogerent: hoc autem magis esse videtur ex multiplicatione caloris, quàm ex intentione frigiditatis; frigiditas enim magis constringit, & minuit, & resolutionem per se ingerit, quemadmodùm, & coagulationem per se efficit, quæ contraria indubitanter est resolutioni, & liquefactioni.

Nota.

CAPUT LI.

Destructio errorum astronomorum, qui posuerunt, imaginem fusam ex ære in ortu Saturni, ut hominem loqui.

Nota.

DE secretis autē, & mirificis virtutibus quas imposuerunt planetis hujusmodi homines, ne dubites eos errasse, & deceptos astutia malignorum spirituum, quos græci cacodæmones vocant, quorum unum exemplum est de virtute, quam imposuere Saturno, dicentes, quòd in ortu ejus, si quis imaginem ex ære fuderit, loqui, ut hominem, probabit; cujus erroris destructio erit per vias, quas dicam. Aut enim intelligunt imaginem hujusmodi per seipsam loquentem, tanquàm vivificatam, & animatam ortu Saturni, aut intelligunt spiritum aliquem intrare illam & loqui in illa? Quòd si animatam, & vivificatam illam intelligunt, tu jam nosti quia æs non est corpus susceptibile vitæ, neque animale ullo modorum, & licet figuratum sit ad modum organici corporis naturalis, tamen membra ejus nulli operationi apta sunt, sicut nec pedes ad ambulandum, nec manus ad operandum, nec lingua ad loquendum propter duritiam, & inflexibilitatem æris: tu enim scis, quia operationes animales, hoc est quæ per membra animalium fiunt, indigent flexibilitate, & volubilitate membrorum. Amplius. Anima illa aut creatur tunc, hoc est, in ingressu imaginis hujusmodi, aut erat ante. Quòd si creatur tunc: est igitur multò nobilior animabus humanis, quia statim intelligit, & scit loqui; animæ autem humanæ vix multo tempore, & labore, nutritæ, ac diligentia doctorum loqui, & intelligere possunt. Quòd si anteà sint, sequuntur hanc responsionem multæ quæstiones, videlicet ubi erat, & an fœlix? an misera? & an haberet sedem, & mansionem propriam? an esset vagabunda? Quòd si beata erat, & in sede, ac mansione propria, quæ necessitas compulit eam, ut illam intraret imaginem, & sedem, ac mansionem beatitudinis suæ relinqueret? Si verò misera erat, similiter quæ necessitas eam illuc adduxit, ut carcerem imaginis illius intraret? Si enim invita ibi tenetur, carcer est imago illa. Si autem voluntariè intravit, cùm misera esset extra; speravit igitur ibi habere aliquam consolationem miseriæ suæ. Quid autem vanius cogitari potest, quàm animam intelligentem quærere consolationem, vel habitare in corpore, quo ad nullam operationem uti potest? Habent quidem animæ nostræ multiplices consolationes, & delectationes per operationes, ad quas utuntur corporibus, vel membris eorum. Amplius. Si invita intravit, quo vel compellente, vel cogente, sic incarcerata est? Sequitur etiam ex hoc, ut iniquitas pariter, & crudelitas sit carcerem fabricare, vel ædificare animæ illi, nisi tortorem ejus justum esse quantùm ad hoc constiterit. Quòd si Saturnus tortor est, & incarcerator animæ illius: peccavit igitur anima hæc vel Saturno, vel aliàs. Peccatrix verò anima qualia loqui poterit? divinationes enim & revelationes non loquetur, obtenebrata peccatis; artes autem, & scientias ubi didicit? præter verba autem artium, & scientiarum non oportet nos alia quærere, cùm illis abundemus. Præterea qualiter in ortu Saturni potiùs fit ista inclusio, vel incarceratio, quàm aliâ horâ, vel tempore? Quòd si fuerit anima hujusmodi vagabunda, non habens certam F sedem, vel mansionem, qua de causa spectat ad ortum Saturni, ut intret hujusmodi mansionem? an fortè quia Saturnus solus potest ei præstare hujusmodi mansionem? an quia in ortu suo ei est cura de hospitanda hujusmodi anima, & aliâ horâ non? Amplius. Manifestum est, quia nulla anima indiget hujusmodi corpore cùm nec ejus perfectiones, aut operationes per hujusmodi corpus adjuvari valeant ullo modo. Quantùm ad ipsam igitur supervacuus, & prorsùs inutilis est tam ingressus ejus in illud, quàm habitatio ejus in illo. Similiter & quantùm ad ipsam imaginem. Nihil enim boni, vel meliorationis advenire potest imagini ab anima, G vel per illam, quia nec vita, nec sensus, nec aliquid aliorum, quæ ab anima debent pervenire corporibus. Saturno verò, quæ utilitas est ex hoc, nisi fortè dicat quis, quòd est ei veneratio propter hoc, & adoratio? Si enim ea est Saturni potestas, vel virtus, quòd possit dare animam intelligentem, & loquentem, quid restat, nisi ut adoretur, & colatur tanquàm Deus verus? De hoc autem, an possit cadere in bonam aliquam creaturam intentio ista, & voluntas, ut velit exhiberi sibi hujusmodi cultum: multa tibi scripta sunt per me, in quibus declaratum est tibi quia idolatria injuria est intolerabilis, & contumelia Dei altissimi, & offensi ejusdem gravissima, per quam necesse est eum irasci exercentibus illam; & quia per ejus iram proveniunt mala mortalibus quæ nec idola avertere possunt ullo modorum ab eis. Amplius. Si creatur anima hujusmodi in hora illa, in ortu videlicet saturni, cùm creatio animarū operatio sit propria Dei altissimi ubi erit sapientia illius si creat eam hujusmodi corpori æreo, H vel propter illud, cùm prorsùs inutilis sit utrique amborum conjunctio? ubi bonitas ejus, qui animam illam imperfectam creat, quantùm ad perfectiones, quæ debent ei esse ex corpore, seu per corpus, maximè si voluntariè eam creat? si autem invitus, ubi ejusdem potentia?

Anima. *Saturnus.* *Idolatria est contumelia Dei.*

CAPUT LII.

Quòd non sit ut spiritus, qui in tali imagine loquitur.

QUòd si dixerit, quia non anima est, sed sicut spiritus est, aut angelus, qui in imagine hujusmodi loquitur, jam asserit multas quæstiones, à quibus se expedire non poterit. Primum, quia spiritus abstracti,

abstracti, qui animæ non sunt, non indigent hujusmodi corporibus, nec etiam aliis, cùm nulla operatio eorum vel in corpore, vel per corpus fiat. *Nota.* Quòd si in arreptitiis, vel dæmoniacis hujusmodi spiritus videantur quandóque loqui, illa tamen opera, non sunt eorum per se, immò ipsius hominis, qui loquitur indubitáter non cogitationes suas proprias, sed suggestiones dæmoniacas, hoc est, quas pingit in imaginatione ipsius hujusmodi spiritus, & sunt hujusmodi locutiones similes mente captorum, aut alienatorum sermonibus interdùm. Interdùm autem sunt locutiones exprimentes revelationes ipsorum dæmonum, & inde vocantur divinantes. Quocunque autem modo fiat, sive per alienationem, sive non, semper ipse homo loquitur, qui vocatur dæmoniacus, vel arreptitius: quemadmodùm in prophetis, quia sive loquantur ex seipsis, sive ex spiritu Dei, semper loquuntur ipsi, & tamen dicitur loqui in eis spiritus Dei. Quod autem quibusdam visum est quòd diversis vocibus loquatur ipse homo dæmoniacus, & dæmonium in ipso, & quia vox ipsius dæmonis subrauca est, vox verò ipsius hominis clarior, mihi etiam quandóque visum est ex assertione aliquorum, qui hujusmodi diversitatem vocum se audivisse crebrò mihi narrabant, & *Nota.* putabant hanc esse causam in hoc, ipsam naturalem aptitudinem, & adaptationem membrorum vocalium ad virtutem loquendi, quæ propria est animæ, & propter hoc expeditiùs, & meliùs uti ipsam animam membris hujusmodi, quàm spiritum dæmoniacum, cui nec virtus hujusmodi naturalis est, nec ipsa conjunctio, & applicatio instrumentorum vocalium naturalis: quemadmodùm anima humana meliùs, & expeditiùs utitur ad gradiendum instrumentis naturalibus, scilicet pedibus, quàm ligni pedibus, vel instrumentis aliis in naturalibus. Modis igitur omnibus inutilis est ingressus hujusmodi spiritus, & habitatio ipsius in talem imaginē. Quòd si dixerit, quia hominibus utilis est propter revelationes futurorum, & occultorum, ut præmoneantur de his homines, vel saltem ipse factor imaginis hujusmodi; respondeo, quia adhuc supervacua est imago hujusmodi, cùm ad revelationes hujusmodi & divinationes tales nihil possit penitùs operari; ad loquelam enim omninò inutilis est & secundùm partes, & secundùm totalitatem suam. Ampliùs. Si tanta cura est Saturno, ut sciantur futura, & occulta, per aliquem spiritum, cur laborare voluit homines in fabricandis imaginibus, cùm per solum spiritum hujusmodi tales revelationes, & divinationes fieri possint? Ampliùs Unde venit hujusmodi spiritus? non dubito, quin respondeat, si vel modicum de talibus novit: quoniàm de cœlo Saturni, *Nota.* quemadmodùm & Aristoteles credidit sibi advenisse spiritum de cœlo veneris, & habuisse eum familiatem, familiaritate, quæ solet haberi cum spiritibus hujusmodi. Ethor etiam in libello detestabili, quem scribit de stationibus ad cultum Veneris, promittit culturam illam exercentibus, quia Venus mittet ei septem angelos obedientes universis beneplacitis eorum, & jussis; quare indubitanter similiter sensit de Saturno, videlicet, quòd spiritum de cœlo suo mitteret in ortu suo, qui loqueretur in imagine ærea tunc fusa. Mirabile autem videtur unde credulitas, vel opinio hujusmodi facta est hominibus: & cùm omnia perscrutatus fueris, non invenies causam aliam, quæ ad hoc eos induxit, nisi error, quo crediderunt Saturnum ejus esse virtutis, & potestatis, ut hoc posset, scilicet mittere in ortu suo, qui in imagine hujusmodi crederetur loqui, & esse tantam venerationem ejusdem in imaginis hujusmodi fusione, tanquàm ei charam, & dilectam,

A ut eam tanta mercede remuneret, videlicet, ut spiritum de cœlo suo mittat imaginem ejus in ortu suo fundenti; quare fusio hujusmodi cultus est indubitanter Saturni. Jam autem feci te scire de cultura stellarum, quàm erronea, & quàm impia, quàmq; noxia sit exercentibus eam, & quòd vana sit, & inutilis modis omnibus &, propter hoc non oportet me in hoc ampliùs laborare, nisi in destructionem hujusmodi erroris, quo crediderunt spiritus de cœlis descendere ad cultores stellarum. Omni modo enim ignorant statum hujusmodi spirituum. Substantiæ enim abstractæ omnes, quæ immunes sunt à corruptione vitiorum, & peccatorum, ex necessitate in statu sunt fœlicitatis, & beatitudinis. Cùm enim immunes sint per omnem modum à culpis, immunes sunt ex necessitate, & à pœnis, quæ causâ culparum irrogantur Dei altissimi justitiâ, & judicio. Cùm autem abstractæ sint à materiis passibilibus, videlicet corporibus, immunes sunt ex necessitate à pœnis quæ comitantur passibilitatem corporum, vel potiùs sequuntur; quare nullo genere pœnarum affli- B guntur. Quia igitur nihil est quod dividat inter ipsas, & creatorem, nihil est quod abscondit faciem ejus, quæ est in ultimitate luminositatis, & pulchritudinis ab eis: quapropter necesse est eos videre absque ullo impedimento luminositatem, & pulchritudinem creatoris? Jam autem patefactum est tibi quia hæc est gloria virtutis intellectivæ & hoc est, quoniàm ipsa est plenitudo, seu perfectio ultima possibilitatis ipsius. Juxta hunc modum necesse est eos se habere secundùm virtutem suam nobilem motivā, quæ est voluntas, vel amor ad bonitatem, sive suavitatem creatoris; quare quemadmodùm irradiantur & delectantur luminositate, & pulchritudine creatoris, quantùm ad vim suam intellectivam sic necesse est, ut impleantur, & delectentur bonitate C ipsius, delectatione, quæ meritò beatitudo dicatur. Hæc autem est, quæ sola beatitudinis nomine digna est, quæ in ultimitate elongationis longè facit ab omni molestia, & implet in ultimitate plenitudinis obtinentem. Ultimitas autem plenitudinis est, quæ nihil omninò vacuitatis in continente relinquit; desiderium autem & signum est, & effectus vacuitatis spiritualis, id est, vacuitatis cordis, quemadmodùm & fames & signum est, & effectus vacuitatis stomachi, sive ventris, & generaliter omne desiderium & fames, & sitis, est spiritualis. Quare omnes spiritus abstracti, quos vel peccatum non obtenebravit, vel malitia non corrupit, in fœlicitate sunt vel naturalis cujusdam beatitudinis, quæ est ultimitas perfectionis in hujusmodi substantiis, vel in fœlicitate gloriæ, quæ est incomparabiliter perfectio nobilior & plenitudo desideriorum cumulatior, atque jocundior. Et dicunt sapientes Christianorum quòd beatitudinem priorem naturalem habuerunt omnes abstracti spiritus, antequàm malitiâ pervertebantur, D & caderent illi, qui vocantur maligni spiritus. Secunda verò, quæ propria nominatione gloria vocatur, collata est in bonitate sua naturali persistentibus, quæ bonitas, & beatitudo magna est, & perfectio multæ pulchritudinis, & desiderabilis suavitatis, quod pauca consideratione, atque levissima, tibi videre facile est. Tu ergo diligenter attende istas duas perfectiones, & ultimitates ordinum suorum, quas nominavi tibi, similiter & duas visiones divinæ luminositatis, & pulchritudinis. Nō enim dubitandum est, quin hujusmodi substantiis fuerit naturalis Dei cognitio, magna & lucida, antequàm quidam eorum propria malitia depravati caderent, & propter hoc hujusmodi cognitionem visionem dixi. Ex his igitur manifestum est, nullum hujusmodi spirituum descēdere vel ad loca, vel ad statuas

Nota.

Sapientes Christianorum.

in quæ, vel quas missi sint, descendere inquam spontè, vel voluntate sua. quis autem dubitat, quin exilium, & carcer, miseros eos faciat, qui inviti tenentur in illis? Nullus etiam dubitat, quin regio ista terrestris exilium sit ad patriæ cœlestis comparationem: imagines verò spiritibus in eis reclusis, ut ipsi putant, carceres esse certissimum est, si inviti in eis teneantur. Manifestum igitur est ex his, quia non propria voluntate descendunt in istos carceres, & exilium, deserta, & quasi spreta fœlicitate, in qua sunt. Quòd si dixerit, quia voluntarij descendunt, ut consulant hominibus, propter quid igitur expectant ortum Saturni, cùm non magis homines indigeant utilibus, & bonis consiliis in illo tempore, quàm in alio? Ampliùs. Ad quid requiruntur hujusmodi imagines, nisi quia saturnus magis propitium se exhibet propter imagines hujusmodi? Quòd si est; fiunt igitur in venerationem Saturni, & ita jam devenisti ad idolatriam ipsius, quæ tam tibi destructa est, ut nulla de vanitate, & noxietate ejus, relicta sit tibi dubitatio. Ampliùs Si tanta est benignitas & propitiatio Saturni in homines, cur tam paucos, tamque raros mittit hujusmodi spiritus ad consulendum eis? Ampliùs. Si quot imagines fieri possunt in ortu ejus, tot spiritus mittat Saturnus, poterit igitur fieri per multiplicationes imaginum hujusmodi, ut vel pauci, vel nulli spiritus remaneant in cœlo ejusdem. Ampliùs. Aut suadet spiritibus venire in hujusmodi imagines, sic paratas, aut cogit eos; si suadet, aut scienter acquiescunt ei, aut ignoranter; si scienter, hoc est, si sciunt, quòd suadet eis subire exilium, & intrare carcerem; qualiter igitur acquiescunt ei, nisi quia stultissimi sunt, immò dementes? Stulti autem, & boni simul esse non possunt, & multò minùs beati, unde mali simul, & miseri sunt; tales autem spiritus & vulgus vocat diabolos, atque dæmonia pessima, & græci cacodæmones. De quibus constat, quòd non ad consulendum hominibus appropinquant ipsis. Si verò ignorant, quàm noxia sit eis hujusmodi suasio Saturni, hoc est frivolum, cùm tantæ tenebrositatis ignorantia vix etiam in stultissimos homines cadere possit. Secundùm hoc, & ipse Saturnus, si in eadem ignorantia est, stultissimus est. Si verò scit tam noxium esse, quod eis suadet, deceptor est eorum, & proditor pessimus. quòd si dixerit, quia cogit eos tunc tirannidem, & violentiam, exercet in eos, & cogit ipsos, ut miseri fiant, quapropter & ipse malignissimus, & ideò miserrimus; quare de cœlo, cum malignis spiritibus detrudendus est ab optimo creatore, atque justissimo, & in eodem nullatenùs sustinendus. Ampliùs. Spiritus hujusmodi ordine, & jure naturali, longè nobiliores sunt, atque sublimiores omnibus corporeis substantiis; quare nullo modo subditi sunt eis naturaliter. Non habet igitur stella Saturni potestatem in hujusmodi spiritus, & ideò nec coactionem, neque coertionem in eos. Quòd si dixerit, quia non stella Saturni cogit eos, sed spiritus, qui præest stellæ, & toti cœlo ejus, & omnibus spiritibus, qui in eodem sunt; aut igitur ipsi mali sunt, qui rebellant principi suo, nolentes ei obedire spontanei, cùm adhuc naturali subjectione teneantur, aut ipse malus, qui imperat quod non debet Si enim imperat, quod debet, mali sunt, qui non nisi inviti ei obediunt. Si verò imperat quod non debet, malus est ipse, & abutens pace sua; quare auferenda fuit ei jam dudùm potestas illa. Si verò dixerit quia bonus est ipse tus ille, & boni subditi omnes spiritus, & libenter veniunt jussi in istam regionem, & in imagines sic eis præparatas, ut consulant hominibus, & aliter etiam eis serviant, quis non suspicetur eos esse malos, & divini cultus vanissimos ambitores; quandò ad consulendum hominibus, nisi priùs sibi fabricatis imaginibus descendere nolunt? Quis non videat, quòd hujusmodi imaginum fabricatio cultura sit manifesta Saturni?

Nota. Nota.

CAPUT LIII.

Quòd omnia ista, quæ fiunt per imagines, malignissimâ fiant dæmoniorum astutiâ.

In hujusmodi igitur nihil aliud tibi opinandum est, nisi quòd ista est malignissima astutia dæmoniorum, ut suggerant hominibus se in hujusmodi imagines descendere, ut ad earum fabricationem, quæ reverâ idolatria est, & ad observantias constellationum, sub quibus fabricandæ sunt, eos inducant. Hæc autem omnia apertè vergunt in servitium stellarum, & propter hoc consequenter in offensam creatoris, & aversionem à cultura ipsius, & veneratione. Jam igitur multis experimentis compertum est, quia hujusmodi dæmonia, vel resolvebant imagines suas, vel confringebant ad præceptum verorum veri, ac summi Dei cultorum, & fugiebant à facie ipsorum, ubi & malitiam suam clamore valido publicè confitebantur; propter quod de toto orbe (exceptis quibusdam barbaris partibus) fugata sunt, & idolatria exterminata, & intelligentes populi seductiones eorum, recesserunt ab eis, reversi ad creatorem benedictum, suscipientes culturam venerationis ipsius. In quo & facta sunt illa mirabilia, quòd & dæmoniis imperabant, & ab hominibus, quos vexabant, eosdem ejiciebant. Hoc igitur exemplum debet tibi sufficere cum eis, quæ audivisti, similibus de illusionibus dæmoniorum in hujusmodi, & de mirabilibus quæ malefici, & decepti homines facere credebantur per virtutes stellarum, & imagines hujusmodi, similiter & de figuris, quas vocant in libris suis anulos, sigilla, characteres, & imagines planetarum, quæ imagines non sunt similitudines aliquorum animalium, sed sunt quidam characteres His autem quatuor generibus tantas virtutes attribuunt, ut propter eas totam scientiam stellarum credant esse inventam. Jam autem expedivi & me, & te, in alio tractatu, & declaravi, quia nulla est virtus verborum, aut characterum, prout ipsi opinati sunt, & hoc credo sufficere tibi de his.

Nota.

CAPUT LIV.

Recapitulatio præcipuorum corporum universi.

Jam igitur pervenit ad hoc ratiocinatio investigationis istius, qua investigavi hactenùs partes universi corporei, videlicet, quòd quindecim sunt partes istæ, sive corpora magna ex quibus constitutum videtur universum istud, videlicet, denarius cœlorum, quos nominavi, & numeravi tibi; elementa quatuor, & corpus, quod propheta vocavit aquas, quæ super cœlos sunt, quod cœlum aqueum, & aqueam regionem quidam nominant, potiùs quia ex aquis, quæ super octo mobiles cœlos erant, factum, quàm ex veritate substantiæ suæ, licet lex Hebræorum de ejus generatione, vel factione taceat, sicut de generatione aeris, & ignis; & jam dedi super hoc causam, quoniàm non erat intentio prophetæ, neque officium philosophari eruditis, & sapientibus, sed magis simplici, ac nuda veritate communitatem populi Hebræorum instruere de his, quæ populum illum ad susceptionem legis, qua ad Deum ferebatur, & divini cultus, instruerent.

Nota.

Quòd autem Ptolemæus posuit quibusdam stellis fixis motum proprium ad † successionem signorum duodecim, & super polos circuli signorum, cogit ex necessitate illum ponere vel cœlum hoc, sive orbem revolventem eas, vel cœlos plures juxta numerum earum; quòd si verum est, necesse est magna mundi corpora plura esse. Investigare autem & de his, quæ dixi tibi, & de hoc sermone Ptolemæi usque ad verum certum, & admodùm difficile est mihi, & longè est ab intentione mea in hoc tractatu: sufficiat ergo tibi audivisse à me de his rebus ea, quæ convenientiora sunt intentioni propheticæ, & verisimiliora, & forsitan veriora.

† *Aliàs susceptionem.*

CAPUT LV.

Stabilitio loci, qui vocatur infernus.

Relinquitur ergo mihi post hoc, continuare sermonem, & stabilire locum, qui vocatur infernus, quoniàm credulitas ipsius utilis est valde, & errores circa ipsum noxij, & impedientes correctiones hominum à vitiis suis, & perversitate morum suorum; quare manifestum est investigationem ejus, atque stabilitionem ipsius, evidentis esse utilitatis ad ea, quæ prædixi. Dico igitur, quia jam claruit tibi ex aliis veritas fœlicitatis animarum humanarum; quare & veritas miseriæ earundem, & propter hoc cùm locum habeat certum, & proprium, vera fœlicitas earum; necesse est verum, & proprium locum habere veram miseriam ipsarũ. Quia igitur locus supremus declaratus est locus esse veræ fœlicitatis ipsarum, conveniens est, ut locus infimus sit locus proprius veræ miseriæ earundem. Non enim debet esse minor distantia inter veram fœlicitatem illarum, & veram miseriam earundem, quàm inter loca congruentia hujusmodi statibus ipsarum: maxima autem distantia non solùm localis est inter supremum, & infimum, sed etiam multiplicium contrariarũ dispositionum: quales sunt supremitas, & infimitas; amplitudo, & angustia; luminositas, & tenebrositas, stabilitas & inquietudo, & multa alia. Infimum autem universi corporis medium terræ est, quod etiam cor terræ nominatur. Ampliùs. Cùm inveniatur in universo vera fœlicitas animarum humanarum, & proprius locus ejus, videlicet supremus, quem cœlum empyreum tam frequenter nominari audisti; similiter inveniatur in eodem universo medius status veræ fœlicitatis, & veræ miseriæ, & quasi mixtus ex ambobus, & hic est status in quo sumus: similiter & locus ejus proprius, habitatio scilicet super terram, in qua moramur: invenietur igitur in eodem universo miseriæ animarum humanarum locus ejus proprius proportionaliter, prout possibile est, ab aliis remotus: & hæ quidem rationes penè naturales esse videntur. Tertia verò ratio similiter naturalis videri potest; cùm enim universum velut domus quædam sit creatoris, qui est dominus omnium sæculorum, & rex, ac rector universi, necesse est, ut domus ejus completa sit totalitate partium suarum, & oportuna sufficientia congruentium officinarum. Tu verò non dubitas, quàm necessarius sit carcer in omni regali palatio, atque habitatione, præsertim ubi tanta multitudo latronum est, & aliorum justitiandorum. Ampliùs. Nulla est civitas ordinata, cui bonus rex præsideat, & bono magistratu regatur, quæ non habeat locum exercendæ justitiæ; cùm igitur certum sit, & omnium philosophorum consensione firmatum, universum, seu mundum civitatem esse Dei altissimi, in qua cives sunt homines, & angeli, hoc est omnes, & universæ substantiæ spirituales abstractæ, exceptis dæmonibus malis, qui secundùm statum ma-

Rationes, cur sit infernus.

Medium cor terræ.

Mundus civitas Dei.

A litiæ suæ & etiam locum, quem nunc habét, & quem habituri sunt, juxta fidem, & doctrinam Christianam, non cives, sed exules reputandi sunt; quare necesse est hanc civitatem, quæ Deo altissimo rectore, & rege, regitur & magistratu ab eo instituto, locum habere universalem communem, & appropriatum exercendæ divinæ justitiæ, ejus inquam justitiæ, quæ procedit ex universali ejusdem judicio, quod tibi stabilietur in sequentibus, videlicet in capitulo de renovatione universi, & hic est locus, quem infernum intelligunt tres leges communes. Ampliùs. Cùm locum proprium, & determinatum habeant remunerationes ejus, & præmia, perénes, & perennia, necesse est, ut locum habeant proprium vindictæ ejusdem perpetuæ, quarum perpetuitas tibi alibi patefacta est, B & stabilita. Ampliùs. Cùm inveniatur pura fœlicitas animarum humanarum, & inveniatur eisdem pura miseria; necesse est, ut & hujusmodi miseriæ sit locus proprius. Ista autem habitatio, in qua sumus, non est congruens puræ miseriæ ullo modorum, cùm & lucem habeat, & multa alia, quæ inhabitantes delectant, & licet permodica fœlicitatis aspersione demulcent utcumque, atque deliniunt: pura autem miseria nec vera, nec pura est, nisi sit universalis; quare necesse est, locum ejus proprium, non solùm nihil habere, quod delectare posset aut aliquatenùs delinire, seu demulcere inhabitantes immò quicquid habet locus hujusmodi, torqueat illos, & aliquid miseriæ ingerat illis. Ampliùs. Sicut locus puræ, ac veræ universalis fœlicitatis, nihil habet, quod non addat fœlicitati, aut gloriæ inhabitantium ipsum; sic necesse est, ut proprius locus puræ, ac veræ, universalisque miseriæ, nihil habeat, quod non addat miseriæ, & C ignominiæ detentorum in eodem. Ampliùs. Sicut possessores prænominatæ fœlicitatis non solùm longè sunt ab omnibus malis, sed etiam cumulati sunt plenitudine bonorum, quæ desiderari permittit, & de quibus gaudere possessores suos patitur hujusmodi fœlicitas, sicut necesse est præfatæ miseriæ addictos, non solùm longè esse ab omnibus bonis, quæ miseriam hujusmodi vel téperare, vel lenire, vel minuere possint, sed etiam affligi omnibus malis, ut nihil in inferno vacet à tormento eorum, qui creatori placere, & servire recusaverunt. Cujusmodi autem corpora habeat infernus, videlicet cujusmodi ignem, hoc enim manifestè senserunt, quicunque de eo rectè senserunt, & tres leges in hoc manifestè conveniunt: cujusmodi verò sit ignis ille, & qualiter cruciaturus animas, non solùm corpora, & ipsa corpora absque consumptione, & an alia corpora D sint ibi, & quæ sint illa, alterius est investigationis. Et propter hoc creator benedictus dedit exemplum hujusmodi mirabilium: creans hîc in nostra scilicet habitatione ignem: qui absque læsione corporum cruciat intolerabiliter animas appropinquantium, atque tangentium, & dicitur ignis ille esse in regno Siciliæ, vel propè illud, ut tollatur totaliter admiratio, & dubietas hujusmodi hominum, qui admirantur, & credere nolunt, quòd ignis, qui utique corpus est agere possit in spirituales substantias: quorum admiratio non tam ridenda est, quàm insania reputanda. & hoc est, quoniàm hoc in semetipsis & jugiter sentiunt, & in aliis vident. Sentiũt enim animas suas pati ab igne, sed per corpora sua, ut dicunt, affligi eas, non dolore compassionis, sed ipso cruciatu verissimæ passionis; æquivocè enim dicitur dolor passionis, & compassionis, & multùm distat alter ab altero, nec possunt ullo modo negare, quin caro patiatur læsionem ab igne scilicet ustionem, aut consumptionem, & hoc palàm manifestè confitetur omnis anima, videlicet, se dolere, se affligi, se cruciari ab igne: nec ullo modo dicit anima,

Ignis quomodo agat in animas.

seipsam intelligens, aut cognoscens, se consumi ab igne, & dissolvi essentialiter; licet dicat se ardere propter vehementem sensum caloris. Si ergo per corpus, in quo est, ita cruciatur anima humana ab igne isto, qui est apud nos: quantò fortiùs ab illo infernali, qui incomparabiliter majoris est fortitudinis? Quòd si dixerit, quia hoc est per corpus, sed non immediatè patitur ab igne: Respondeo, quia hoc non est nisi per corpus jam inflammatum ab igne, vel per spiritus qui indubitanter corpora sunt inflammata. Ad hoc igitur deducit eos ista ratiocinatio, ut à suo corpore, sed inflammato, vel à mediis spiritibus inflammatis, patiatur anima existens in corpore; quare immediatè patitur ab ipso igne, videlicet, qui in corpore ejus inflammato est, & in spiritibus. Inter spiritus enim illos, sive ignem, qui in eis est, aut ardorem, & animam ipsam, nihil est medium. *Nota.* Non mirentur igitur de cætero, neque ambigant animæ humanæ, se posse pati ab igne illo, qui longè fortioris est virtutis igne, qui apud nos est visibilis, cùm ab isto visibili se tam durè, & dirè sentiant cruciari. Audies autem per me alia super quæstione ista, scilicet de statu animarum post corpora, & de statu corporum renovatorum per resurrectionem, quales in inferno futuri sunt post universale dei judicium, si tractare, & scribere mihi deus donaverit. Recurrant igitur animæ humanæ super ista quæstione, veritatem ignorantes, ad sensum proprium. Sensu enim indigent proculdubiò, qui super hac re dubitant, & etiam pœnâ non minùs indigent; quare sensu simul, & pœna tolletur hujusmodi dubitatio ab eis.

CAPUT LVI.

Stabilitio amœnissimi loci, qui vocatur paradisus terrestris.

POst hæc incipiam loqui de paradiso terrestri, quem plantasse Deum ab initio, vel ad orientem, legis Hebræorum lator, idemque propheta apertè dixit. Sunt etiam de eo narrationes historiographorum, sed & testimonia experimentatorum, qui eum se vidisse testati sunt, & posteris tradiderunt. Attestantur autem & ejus esse, vel essentiam, quatuor nobilissima flumina, videlicet geon, qui nunc nilus dicitur; secundùm phison, quem nunc gangem homines appellant, Tigris, & eufrates, qui antiqua nomina soli retinuerunt. *Quatuor flumina Paradisi.* Attestantur autem ipsi esse paradisi per hoc, & indicant ipsum esse per hoc, quòd ortus eorum, nec ex maribus, nec ex fontibus totius nostræ habitationis invenitur esse: & laboratum est antiquis, & regibus Ægypti, & etiam orientalibus in investigatione nili, qui necdùm inventus est, vel ab eis, vel ab aliis, sed hoc solùm inventum est, quòd ab extremis finibus orientis fluunt, *Ortus Nili ignotus.* ad quos non patet accessus hominibus: quare manifestum est ortum eorum non innotuisse hominibus adhuc, nisi per primos parentes totius humani generis, Adam videlicet, & Evam uxorem ejus, quos ibi fuisse tres leges evidenter testantur, aut per spiritum prophetiæ, à quo, & per quem prophetæ Hebræorum, & legislatori fuisse creditur revelatum, Si quis autem velit credere historiographis, & maximè his, qui de mundi mirabilibus, & velut historiam naturæ scripserunt; non mirabitur in extremis partibus orientis, regionem esse tantæ amœnitatis, atque vernantiæ, ut hortus voluptatis, & paradisus terrestris à tanto propheta, & legislatore meritò sit vocata, cùm & regionem sodomorum ante subversionem illam famosam civitatum, quæ in ea erant,

E paradisum vocare propter amœnitatem ejusdem, atque fœlicitatem non dubitaverit. Sed & si quis attendat ea, quæ narrantur ab historiographis, & historiæ naturæ descriptoribus de amœnitate, & fertilitate quarundam regionum, & locorum, quæ in majori India sunt, nobilitatem, etiam arborum, & fructuum, herbarum etiam, & arbustorū: non reputabit incredibile, quidquid vel à propheta, vel ab aliis sapientibus dictū est. Si enim ut aliqui scripserunt, tanta temperies, tantaque clementia aeris est in partibus illis Indię & tanta terræ, ut ita dicā, nobilitas, quomodò non verisimile est etiam nobiliorem esse regionem, à qua tam nobilia flumina, tam salubres aquæ, & tam copiosæ manare noscuntur? Scientiæ quoque naturalis, & astrorū professores, non tam probabile, quàm etiam certum, hoc facilè affirmarent, cùm isti solem dicant patrem vegetabilium; illi verò Jovem temperantissimum partibus illis præficiant. Quoniàm autē F hujusmodi quæstio est, quemadmodū, si quæreretur, an India sit, vel Ægyptus, cùm paradisum omnis rectè intelligens intelligat esse non minoris amplitudinis, aut latitudinis, quàm tota major India, vel Ægyptus sit, utpote totius humani generis habitationi primitùs deputatam, & primis hominibus Adæ scilicet & Evæ, illuc intromissis ad habitandum, & commorandum assignatam; quare sicut absque ulla dubitatione creditur major India, vel Ægyptus esse per assertionē narrantium, qui in eis fuerunt, vel eas viderunt, vel habitatores earum, vel qui ab hujusmodi narratoribus audierūt; sic & de paradiso credendum est ipsum esse. Ampliùs Ista quæstio proculdubiò & sensu indiget, & pœna, ad sui determinationem certissimam. *Puniendi qui negãt Paradisum.* Non enim scibile est facilè, nisi sensu, paradisum esse, pœna verò indiget, quoniàm incredulum esse sermonibus tanti prophetæ, immò spiritui Dei, ejusque G oraculis, scelus manifestissimum est, & peccatum in creatorem gravissimum, ideòque omni pœna ignis, & gladij plectendum, & exterminandum. Ampliùs. Non est dubium, quin famosum sit paradisum esse, *Famosi ideo parum stabilis.* famosum inquam famositate, quæ jam ex millibus annorum, & ampliùs, illæsa omninò duravit. Fama autem, quæ vel falsa est vel aliquid habet falsitatis, ab opinione hominum non solùm oblivione, sed etiā contraria opinione, & certitudine cadere consuevit.

CAPUT LVII.

Destructio erroris quorundam ponentium Paradisum regionem esse à tota terra distantem, & usque ad lunarem circulum elevatum.

H OPiniones verò hominum brevis intellectus, & paucæ exercitationis in rebus naturalibus, & doctrinalibus, circa hæc errores multos induxerunt, & quæstiones plurimas reliquerunt. Quidam namque dixerunt Paradisum esse regionem à tota terra, quæ in medio cœli est, sicut alibi didicisti, longè à tractu terræ, maris, aerisque distantem & usque ad lunarem circulum elevatum. *Opinio quorundam de Paradiso.* Hoc autem nec natura patitur, nec ratio: primùm, quia tantam molem aer sustinere non posset; quare ab initio suæ creationis tam ingenti pōderositate corruisset, & totam terram, ac maria concussisset. Ampliùs. Ista regio esset in igne elemento totaliter. Jam enim patefactum est tibi in his, quæ præcesserunt, quia ignis elementum est inter aera, & cœlum lunæ. Impossibile igitur esset ibi vivere vegetabilia quæcunque. *Ignis elementum ubi.* Ampliùs. Terra illa ex necessitate induceret eclipsim tam lunæ, quàm solis, maximè in partibus orientalibus quemadmodùm in extremis finibus Armeniæ majoris, & Indiæ majoris. Nihil autem adhuc auditum est de hujusmodi eclipsibus. Quòd si quis dixerit, quia terra illa regio

regio Paradisi continua non est terræ nostræ habitationis. sed mare est intermedium vel aer: qualiter ergo illa quatuor flumina tam magna veniunt ad terram nostræ habitationis? per mare enim tantæ latitudinis, & profunditatis, non est possibilis transitus fluminibus. Si verò aer tantùm est intermedius, necesse igitur est terram nostræ habitationis, aut sub ipsa regione Paradisi positam esse in parte, vel in toto, aut penè contiguam eidem esse, & tunc de terra nostræ habitationis videretur regio illa, quod nondùm est auditum. Si verò solus aer est medius inter Paradisum illum, & terram nostræ habitationis; non possunt igitur cadere flumina illa super terram nostræ habitationis, nisi valdè modicus aer esset medius, medius dico, qui faciat distantiam latitudinis, non altitudinis. Si verò contigua, vel continua est regio Paradisi nostræ habitationi; non erit igitur forma terræ cum omnibus partibus suis terrestribus, & marinis sphærica, immò forma ejus esset oblonga. Jam autem declaratum est tibi alibi, quòd figura terræ hujusmodi est, & adhoc etiam apparet tibi per aspectum in omni eclipsi lunæ: id enim, quod obscuratur de luna in omni particulari ejus eclipsi, arcuale est, hoc est, arcu terminatum; ex quo manifestè apparet umbram terræ pyramidem esse rotundam. Impossibile autem est corpus non sphæricum jacere hujusmodi umbram; quare manifestum est per hoc, Paradisum terrestrem partem esse magnam totius corporis terræ, & esse in extremis finibus orientis, & est verisimile, quòd ipse sit extremitas terræ à parte orientis.

Nota.

Umbra terræ.

CAPUT LVIII.

Propter quam causam creatus est Paradisus terrestris, cur vacuus derelictus.

Habet autem quæstiones multas propter quid creatus est. Si enim ut esset habitatio hominum (propter aliud enim creatus esse non videtur) cùm præsciret creator, quòd homines non erant ibi moraturi per diem integrum: non videtur creasse illum propter tam brevem morulam habitationis; cui ergo usui creavit ipsum? De aliis quidem animalibus manifestum est, quia cùm ejiciuntur de habitationibus suis, sive per venationem, sive per aliam viam, creator substituit alia nec invenitur locus congruens habitationi animalium quem ipse non repleat animalibus illi congruentibus; non reliquit igitur paradisum nobilissimam regionem vacuam. Amplius. Post ejectionem, & casum angelorum de cœlo empyreo, curavit secundùm doctrinam Christianam restaurare ruinam illam, & replere loca cœli empyrei, quæ vacua remanserant, animabus sanctis; quomodò ergo non similiter fecit in paradiso terrestri? quomodò credendum est eum voluisse tam nobilem habitationem, tam præclara opera sua lignorum, & fructuum ociosa esse, & hoc perpetuò? Tu ergo debes advertere, quia quemadmodùm plato, & platonici putaverunt infernum esse regionem istam generationis, & corruptionis, & poetæ in hoc assenserunt propter causas, quas audies in sequentibus: sic elysios campos, & tempe somniaverunt paradisum quendam esse terrestrem. Ego autem dico hîc, quia locus paradisi non est habitatio congruens hominibus pro statu, in quo modò sunt, & hoc est, quoniàm delitiæ corporales valde noxiæ sunt animabus humanis. Inebriant enim illas, & alienant à veritate, & rectitudine, & inducunt eas in oblivionem creatoris, & illaqueant eas, atque captivant, & inducunt eas in servitutem omnimodæ corruptionis. Contraria verò delitiarum corporalium purificant, atque clarificant, & abstergunt ab eis crassitudinem, atque rubiginem vitiorum, & malarum passionum; quapropter utilis est multipliciter animabus humanis habitatio respersa miseriis, nec oportet, ut quæratur à me, propter quid ergo creator sapientissimus posuit Adam, & uxorem ejus in paradiso delitiarum, si delitiæ adeò obnoxiæ sunt animabus humanis? Jam enim innui tibi, quia delitiæ corporales non poterāt prædicta nocumenta, vel alia inferre mentibus eorum propter puritatem, & bonitatē, atq; fortitudinem naturæ ipsorū, quemadmodū vides, quia vinū, licet fortissimū, quosdam ex hominibus inebriare non potest propter bonitatē complexionis ipsorum, bonamque dispositionem capitis eorundem: quosdam autem, licet debilissimum, & ad modicum sumptum, statim inebriat propter mollitiem complexionis ipsorum, & debilitatem capitum eorundem; sic factum est in toto genere humano, postquàm natura humana in Adā, & ejus uxore corrupta est, & infirmata, omnes corporales delitiæ factę sunt eis in vinum vehementis inebriationis, & in augmentum corruptionis, & ægritudinis ex primis parentibus, Adam scilicet & uxore ejus. De hoc verò, quod dicit, quia debuit creator benedictus alios homines in paradiso substituere scilicet incorruptos, quibus habitatio illa delitiarum congrueret: Respondeo, quia meliores, & incorruptiores, quàm Adam, & uxor ejus naturaliter fieri non poterant; quare verisimile est, quòd idē de illis accideret, quod de Adam, & ejus uxore jam acciderat, & per hanc viam iret res in infinitum. Si verò dixerit quia posset eos Deus custodire bonos, & immaculatos, verum utique dicit sed prælegit divina sapientia, & bonitas, potiùs ex malis hominum bona elicere, quàm mala illa esse omninò non sinere ex causis, quas audies in tractatu singulari de providentia, & cura ipsius, quibus universū administrat & regit. De hoc autem, quod quærit, ut quid Deus præclaram illam habitationem, nobilissima ligna & fructus præstantissimos otiosa esse perpetuò sinit: jam in parte respōdi tibi super hoc, quia in hominibus in statu, in quo modò sunt, & fuerunt à tempore corruptionis, scilicet priorum parentum, noxia valde, ac perniciosa est paradisi habitatio. Multi autem sunt usus, & utilitates regionis illius, lignorumque, & fructuum ejusdē. Et prima, & pręcipua utilitas illorum est, quia ut possunt, potentiam, sapientiam & bonitatem creatoris insinuant, innuunt, & loquuntur; non quidem vocibus audibilibus sed ipsa veritate bonitatis pulchritudinis, & mirificentiæ, quæ causa est, & finis communis creationis omnium, secunda est complementum, atque perfectio universi: si enim deesset, multùm detractum esset, non solùm perfectioni ipsius, sed etiam decori. Sunt & aliæ utilitates, sicut eruditio hominum, & correctio: dum enim audiunt amisisse habitationem tam nobilem, & hoc irrecuperabiliter, erudiri ex hoc debent & provocari ad obedientiam creatoris, & deterreri à similibus culpis illi, propter quam patria illa hæreditas ablata est, & miseriæ præsentis exilium irrogatum. Quòd si dixerit, quia inutiliter creat ibi creator fructus tam nobiles, cùm non sit qui comedat de eis; Respondeo ei, quia nec de omnibus arboribus, quæ in habitatione nostra sunt, fiunt ædificia, vel utensilia, nec de omnibus lapidibus, qui sunt in lapidicinis, construuntur parietes, aut turres, aut propugnacula. Sed & quanta multitudo est piscium marinorum, & fluvialium, de quibus nemo vescitur? quot etiam feræ, quas nemo venatur quot insuper, & quantæ copiæ auri, & argenti, aliorumque metallorum sunt in metalli fodinis, quæ inde non extrahuntur? Nec tamen propter hoc inutiliter omnia hæc creavit

Alia quæstio.

Plato.

Campi Elysij.

Misera habitatio nobis necessaria.

Quæsit utilitas Paradisi terrestris.

Objectio alia.

altissimus; has enim copias, & similes creavit juxta divitias bonitatis suæ, & immensitatem largitatis, non juxta mensuram avaritiæ, & cupiditatis hominum, aut etiam necessitatis. Cujus exemplum unum est in rege prædivite, & prælargo, qui non largitur munera sua secundùm merita, vel necessitates recipientium, sed juxta munificentiam principalem, tanquàm non attendens solummodò quanta, & qualia meruerunt, vel quantùm, aut qualibus indigeant recipientes, sed magis quanta, & qualia deceat largiri munificentiam ipsius. Aliud exemplum est de patrefamilias dapsili, hoc est, largo in dapibus, qui non attendit quanta, vel qualia comestuti sint invitati, sed quanta, & qualia apponere in splendida mensa deceat largitatem ipsius. Tertium exemplum est in fonte copioso, & abundanter inundante, cujus aquæ non fluunt juxta mensuram sitis, & possibilitatem bibendi, vel hauriendi, bibentium inde, vel haurientium. Quartum exemplum est in Sole, qui non lucet pro capacitate oculorum videntium: neque etiam illis solis, qui eum videre, vel intueri possunt, sed irradiat super omne illuminabile pro copiositate luminositatis suæ. Quintum exemplum est in igne, qui non calefacit pro indigentia calefieri volentium, immò juxta fortitudinem, & virtutem caloris sui, propter quod intendit, & ignit etiam, calefactibilia, quibus obviaverit.

CAPUT LIX.

De ligno vitæ, quod est creatum in medio paradisi scilicet propter quid lignum vitæ dicatur.

Lignum vitæ cur ita.

DE ligno verò vitæ quæstionem habet, propter quid lignum vitæ dictum sit: & dixerunt sapientes Hebræorum, atque Christianorum, quia virtus ligni illius vitalis erat, hoc est, vitæ conservativa, ut quandiu homines illo ligno vescerentur, à morte corporis immunes penitùs servarentur. Quòd si dixerit quis, quia hanc virtutem habent omnes sani cibi: Respondeo, quia reverà ita est, sed ad modicum, & ad tempus breve, non autem in perpetuum: lignum verò vitæ virtutem habebat hujusmodi, ut etiam in perpetuum vitam conservaret ex illo vescentium: si esset divinæ voluntatis beneplacitum, ut tamdiu essent homines in paradiso terrestri, & ipse exigentibus culpis eorum, pœnam mortis inferre eisdem, vel transferre in paradisum cœlestem, ac spiritualem, per mortem corporum non providisset, quamquàm per aliam viam hanc translationem pro beneplacito suo facere posset: quod dico propter hoc, quia quæstionem habet, quomodò tanta mutatio à statu habitationis paradisi terrestris ad gloriam paradisi cœlestis sine morte corporis fieri potuisset. Hoc tamen indubitanter verum est; quòd si per mortem translationem hujusmodi creator omnipotens statuisset, mors illa pœnalis omninò non esset: & hoc est, quoniàm causa mortis, id est, peccatum non præcessisset. Hoc autem unum est eorum, quæ perscrutatiùs investiganda reservo tractatui de renovatione universi. Cave autem tibi à fabulis, & deliramentis Hebræorum, quibus nec alienationes febricitantium errore, & incredulitate, comparabiles sunt. Unum est autem ex deliramentis eorum, quòd arbor, sive lignum vitæ in altitudine habeat iter quingentorum annorum; quapropter grossities ejus, hoc est, trunci, vel stipitis ejus, major erat grossitie totius terræ. Aliud deliramentum est, quòd dicunt arborem vitæ ambulasse. Sunt & alia multa non minùs erronea, & incredibilia, & risu digna, vel potiùs irrisione, quæ ipsi intolerabili

Lignum vitæ vitã in perpetuum servabat.

Deliramenta Hebræorum.

E cæcitate non solùm opinantur esse vera, sed etiam parvulis, & insipientibus dogmatizant. Si quis autem quærat, qualiter lignum vitæ per fructum suum virtutem habebat conservandi vitam corporalem in corporibus tunc incorruptis, & necessitati moriendi nullatenùs addictis, vel etiam addictis propter peccatum ipsorum, attendat, quòd myrrha, & aloë, & balsamum, atque sal, & multa alia, etiam corpora hominum corrupta, & quod plus est mortua, multo tempore servant à corruptione putrefactionis; multæ etiam medicinæ vitam prolongant, vel conservando naturalem humiditatem, & vitalem calorem, vel purgando, seu reprimendo ea, per quæ corpora humana morti maximè appropinquant; quædam verò per renovationem quandam. Sunt enim quædam habentia renovativam virtutem, sicut carnes serpentium, quæ vocantur thir, experimento istud cognoscere potes, atque narrationibus multis, quæ inter homines audiuntur, F & ego de plurimis notissimis, & famosis maximè, qui scilicet renovationes istas in seipsis habuerant, audivi talia. Non est igitur mirabile, si arbor vitæ, vel fructus ejus, virtutem habebat conservativam vitæ humanæ.

Quæstio.

CAPUT LX.

Stabilitio loci, qui purgatorium appellatur, in quo animæ humanæ purgationem in vita ista inceptam, & non completam perficiunt.

Purgatorium.

DE loco verò purgationis animarum, quem purgatorium vocant, an sit proprius, & deputatus purgationi animarum humanarum, seorsùm, à paradiso terrestri, & inferno, atque habitatione nostra, quæstionem habet. Verùm, quoG niàm manifestum est in quibusdam animabus multa restare purganda post mortem corporum suorum, antequàm purgationem hîc compleverint, quæ pœnitentia est secundùm doctrinam Christianam, quæ vel subitò, & improvisa morte rapiuntur, sive per gladium, sive per suffocationem, sive per passionis alicujus vehementiam, quæ citissimè interficit, necesse est restare, ut compleant id, quod restat, & deest de purgatione sua; quare & locus, ut hæc fiant, necessarius est, & hic est, quem purgatorium dicunt. Quòd si quis dixerit, quia non restat agendum post hanc vitam de purgatione animarum, sed statim ubi à corporibus exeunt, vel ad cœlos evolant, si absque culpa mortali sunt, vel si culpam mortalem habent, ad inferos rapiuntur: dico, quia non dubium est intelligentibus, peccata quædam levia esse, pro quibus infernalia supplicia non deH bentur. Cum hujusmodi autem peccatis impossibile est evolare in cœlum; quare priùs necesse est purgationem istam fieri, & ita in aliquo loco. Hic autem est locus, quem quærimus. Quòd si dixerit, quòd hujusmodi peccata deponuntur cum ipso corpore, & sola depositione corporis dimittunt animam humanam mundam, & liberam; meritò quæretur ab eis, propter quid non & majores culpæ mortales eximuntur ipsa depositione corporis? Ampliùs. Manifestum est quædam vitia inhærere tenaciùs animabus humanis, & quasdam passiones difficilè mobiles, & per contrarias consuetudines paulatim minui, vel remitti, donec radicitùs extirpentur; sic se habet ex necessitate, & de maculis, quæ relinquuntur in animabus. De hujusmodi igitur maculis, quòd momentanea & subdita depositione corporum abstergi non possunt, facienda est purgatio. Ampliùs. Quædam culpæ mortales faciliùs deferuntur quibusdam levibus;

Nota.

faciliùs enim pœnitet quis ab homicidio, vel latrocinio, quàm à risu nimio, vel delectatione cibi, & potus, & hoc est, quoniàm peccata illa gravissima horrore suo deterrent, & diffugant à seipsis, illa verò suavitate sua animas nostras alliciunt, & detinent; quare, si ista leviora tam facilè relinquuntur, ut sola morte corporis deleantur: quantò fortiùs illa, quæ constant esse minoris adhærentiæ, ac tenacitatis, delerentur. Ampliùs. Non est dubium, quin peccata omnia, quæ vocant actualia, voluntate, seu voluntariè contrahantur; quare contraria voluntate necessariò deseruntur. In eis autem, quos dixi, videlicet qui subitò moriuntur, locum non habet voluntas contraria, quia nec etiam cogitatus de correctione, vel emendatione, secum igitur deferunt animæ humanæ hujusmodi peccata; cùm igitur nec cum eis transferantur ad cœlum, nec pro eis detrudantur in infernum, necesse est eas expiari, antequàm in cœlestem gloriam transferantur. Est igitur locus, ubi purgatio ista, sive expiatio fit animarum. Ampliùs. Cùm manifestum sit non omnia peccata æqualia esse, nec dubium sit peccata expiari posse, vel per pœnam, vel per pœnitentiam; inæqualium autem peccatorum expiationes æquales esse non possunt, nec econversò, scilicet inæqualium æquales, æquales inquam, vel tempore, vel gravitate, vel asperitate; quare si quæ animæ æqualia habent peccata, vel simul incœperunt expiationes peccatorum suorum facere, vel impossibile erit alteram priùs exire de corpore suo, quàm alteram, vel alterius expiatio complebitur post exitum à corpore. Manifestum autem est, quia non est impossibile alteram priùs exire de corpore suo, quàm reliquam, similiter non est impossibile utramque exire ante completam expiationem. Quòd si ante completam expiationem alterutra exiverit, vel utraque, complenda igitur erit expiatio hujusmodi in futuro, & propter hoc in aliquo loco, & hic est locus, qui quæritur hîc. Si verò dixerit, quia postquàm incœperit purgationē, necesse est eā morari in corpore suo, donec eam consummaverit: ergo medio tempore non posset occidi homo ille, vel aliter mori, quod est manifestè frivolum. Attestatur autem ei, quod dico, latinorum ritus antiquissimus, qui expiationes hujusmodi, seu purgationes facere consueverūt anni sui mense secundo. Unde & nomen illi mensi inde imposuerunt februarij, illum februariū nominantes. Nam, ut ait Ovidius; Februa Romani dixere piamina patres. Similiter & si quis sacra Plutonis antiqua scrutari voluerit, inveniet ibi plurima, quæ ad hoc faciunt, quamquàm hujusmodi cultus, & sacra non solùm vanissima sint, sed etiam Deo altissimo odibilia, & iram ejus contra mortales provocantia, sicut per me alibi didicisti. Ampliùs. Inter culpas gravissimas, quæ mortales vocantur est ex necessitate via & medium ad virtutes, propter quas præmium fœlicitatis æternæ redditur, alioquin non esset reversio, sive conversio ab illis ad virtutes hujusmodi; hoc autem est impossibile manifestè, videlicet non esse reversionem à malitiis ad bonitates. Ipsa enim animæ humanæ mutabilitas non patitur aliquem hîc immutabiliter esse bonum, vel malum, similiter neque Dei altissimi misericordia, & justitia. Ampliùs Huic errori sensus ipse experientia frequentissima contradicit, cùm manifestè quotidiè videas & bonos malos fieri, & malos bonos vel eruditione, vel flagellatione, & divini numinis adjutorio. Malos autem non dico fieri quosquam, nisi propria adinventione: vitia enim & peccata adinventiones eorum sunt, in quibus sunt, non additæ, vel inditæ, vel immissæ. Si autem medium est, & via, atque reversio à malitiis ad bonitates, & à vitiis ad virtutes, manifestum est, quia illud medium, & via, non est nisi purgatio, & expiatio: qua de causa necesse est per expiationem minui vitia, atque malitias animarum humanarum, minui inquam quantùm ad opera, & quantùm ad cogitationes, & passiones, atque debilitari habitus malos per contrariam consuetudinem, ita ut jam non ex ipsis procedant actus mali, sive interiores, sive exteriores, donec radicitùs extirpentur, & sit facilis ingressus virtutibus in animas humanas, quarum adventu animæ ipsæ confortentur, decorentur, & velut renovatæ ex intimis juvenescant; & hoc idem interdùm fit hîc, possibile tamen est ipsi creatori animarum subitò animas, quas voluerit, expurgare, & qualiter hoc fiat, jam dixi tibi in tractatu singulari de hoc, qui est de justificatione malorum, & pœnitentia: hîc autem intentio mea est de expiatione animarum, quæ est de divina injuria satisfactio, & expiatio, hoc est animarum humanarum emendatio, & divinæ iræ placatio. Omnia autem ista convenientissimè fiunt per afflictionem, quæ vocatur purgatoria propter hoc. Nemo enim est cui non manifestum sit, & terrena mala desideria extingui per afflictiones, & hoc ipsum attestatur natura, quæ docet non solùm homines filios suos, & aliter subditos, per flagella, & afflictiones corrigere, & avertere à vitiis, & peccatis, sed etiam multa animalia. Ampliùs. Si creavit creator altissimus ignem, quo purgantur metalla cùm incomparabiliter major sit ei cura de purgatione animarum humanarum, quomodò non creavit & ignem, quo animæ purgarentur humanæ? Quòd si dixerit quis, quia sufficit afflictio pœnitudinis, & dolor internus spiritualis, quem habet verè pœnitens pro eo, quòd peccavit, verum utique dicit, quia sufficit quandóque, & hoc est, si vehemens, & fortis adeò fuerit, habensque perfectiones, quas alibi tibi scripsi. Verùm si paucus fuerit, & paucæ afflictionis, non sufficiet ad istam expiationem, quare necesse est ut adjuvetur hîc, donec suppleatur quicquid deest hujusmodi expiationi; quod si hîc id est, in vita ista factum non fuerit, necesse est, ut post hanc vitam apponatur supplementum. Ampliùs Quoniàm jam stabilita est alibi tibi pœnitentia, quæ est indubitanter purgatio animarum humanarum, & placatio Dei altissimi, manifestum est tibi per hoc, quia animabus post corpora est expiatio, & purgatio de necessitate, cùm possibile sit, & manifestè contingat, multas pœnitentias in vita ista non compleri; quapropter necesse est, ut post hanc vitā compleantur: quæ enim ex clementissimi creatoris adjutorio purgari cœperunt hîc, impossibile est remanere impurgatas: aut enim est in potestate earum positum, postquàm corporibus exutæ sunt, ut compleant purgationem hîc incœptam, aut non est; si sic, ergo, cùm tantò libentiùs, quantò propinquiores se vident glorificationi suæ, hoc meritò faciant, tantóque liberiùs, & expeditiùs, quantò ab ipso corpore, & impedimentis ex parte corporis, & à vita mundi istius liberatæ sunt, necesse est eas perficere in vita illa cœptam in præsenti expurgationem: quare necesse est esse locum hujusmodi purgationibus deputatum: si verò non est in potestate earum, cùm manifestum sit eas purgationem suam desiderare, & modis omnibus velle; nihil verisimilius, aut credibilius est, quàm clementiam creatoris satisfacere tam piis desideriis earum, & supplere eis omnipotenti virtute sua, quod ipsæ sine ejusdem adjutorio nec etiam incipere potuerunt. Quòd si dixerit, quia culpa earum fuit, vel quòd nimis tardè expurgationem hujusmodi incœperunt, vel quòd desidiosè nimis, & negligenter in parte ista egerunt;

Peccata actualia voluntaria.

Expiatio.

Nota.

Nota.

Nota.

alioquin eā potuerunt perfecisse: dico, quia homo iste omninò ignorat & virtutē veræ pœnitentiæ & ipsius pœnitētiæ veritatē. Non enim est verè pœnitens, nisi qui omninò aversus est corde, & volūtate à malitia sua, hoc est à vitiis, & peccatis, & ad Deū conversus, & eidē adhærens toto corde Talis igitur jam deseruit malitiam penitùs, & apprehendit bonitatem, factusque est bonus totaliter interiùs; quare vel nihil restat in eo expurgandum interiùs, nisi fortè leves aliquæ culpæ, vel forsitan aliquid ei patiendum restat, per quod satisfaciat Dei honori, atque justitiæ, & hujusmodi passiones nominavi tibi pœnas purgatorias, & pœnitentiales. Tu etiam nosti consuetudinem, quæ apud homines est, qui volunt sibi satisfieri pro irrogatis injuriis per pœnam aliquam, vel condignam, vel minorem, & hoc est, cùm clementes sunt homines, & justi. Amant autem pœnam hujusmodi non livore vindictæ, sed amore justitiæ, quod est, cùm viderint eam emendatoriam, & correctoriam patientium, & multò ampliùs amarent eas, si viderent animas exinde purgari & decorari. Quia igitur tales intelliguntur pœnæ purgatoriæ, quæ cœptā in hac vita purgationē pœnitentialē perficiant, & suppleant, levesque, ac velut desuper aspersas maculas leviū peccatorū abstergendo animas purificent, & decorent, necessariæ sunt multis animabus, & per eas divinæ satisfit justitiæ pariter, & clementiæ, ut supra tetigi tibi, & necesse est animabus humanis post corpora & tēpus, & locum habere hujusmodi expurgationis. Quòd si dixerit quis, quia clementissimus ac benignissimus creator non amat, vel quærit tormenta, & cruciatus animarum, cùm ipse sit essentialiter, atque fontaliter misericors, jam in alio tractatu satisfeci tibi super hoc, & iterùm dico, quia creator sublimis, & benedictus, sicut essentialiter, ac fontaliter est misericors; sic est essentialiter, ac fontaliter justus & propter hoc, sicut non quærit pœnas animarum, aut cruciatus per se, sed quia multipliciter utiles animabus, & salutares, sic non quærit eas, quia tormenta sunt animarum humanarum; hæc enim intentio crudelitatis est diabolicæ, sed potiùs, quia justæ, & honori suo convenientissimæ; inquantùm enim justæ, & bonæ sunt, sicut justitia inquantùm justitia est bonitas, sunt etiam decoræ, quoniàm decent & justitiam ejusdem, & merita patientium, vel patiētes propter merita mala. Quanta autem sit pulchritudo justitiæ, inde manifestum est tibi, quia tam vehementer diligitur ab iis, qui eam intueri valent, & videre. Quàm utilis autē, & quàm salutaris sit hominibus in parte ista Dei justitia, inde licet intueri, quia metu futuræ purgationis, etiam aliàs non deterriti, pœnitentialem purgationem & faciliùs, & citiùs in præsenti vita incipiunt, atque diligentiùs, & strenuiùs prosequuntur, & satagunt consummare, antequàm vita ista defungantur.

Nota. Adverte.

CAPUT LXI.

Alia stabilitio loci, in quo purgantur animæ defunctorum, & de causis, & modis purgationis.

Quòd autem fidem indubitatam facit de purgatorio, & purgatione hujusmodi, visiones sunt, & apparitiones animarum, seu hominum, qui in hujusmodi purgationibus existentes post mortem corporum suorum apparuerunt tam multis, & tam sæpè, & amicis suis, ut adjuvarent eas, & eis suffragia procurarent similiter & præmonentes eos, sibi à futuris suppliciis præcavere. Apparuerunt similiter, & viris sanctis multi petentes ab eis suffragia sua, vel ut ab amicis eorum ea ipsis fieri procurarent, faciunt & ad hoc testimonia redivivorum, hoc est, qui de morte corporis resurrexerunt, qui statum animarum & propriarum, & aliorum in prædictis purgationibus existentiū narraverunt, & testificati sunt, prout invenire poteris ex gestis, scriptis, & narrationibus Christianorum de hujusmodi apparitionibus, petitionibus, & querelis, præmonitionibus, & revelationibus, quæ non solùm auditu jocundæ sunt, sed etiam utiles, admodùmque salutares, multúmque proficientes ad correctiones hominum à suis vitiis, & peccatis, vehementer provocātes ad amorē sanctitatis, & desiderium æternæ fœlicitatis. Ampliùs Non est lex de tribus magnis legibus quæ in purgationem animarum post mortem corporū non consentiat, & etiam gentes, quæ legem non habent, neque creatoris benedicti notitiam, vel fidem, & semper intenderunt, & adhuc intendunt suffragari animabus defunctorum, & adjuvare eas, ut liberentur, & transferantur ad cœlos, vel in Deos etiam tanquàm deificatæ. Gens verò Christianorum, & orationibus, & eleemosynis, & sacrificiis, & omni genere piorum operum credit adjuvari animas defunctorum usque ad diem universalis judicij, non quidem omnes usque ad perfectam liberationem, & expurgationem; non enim credit sic esse purgabiles eas, quæ jam in inferno detinentur, similiter neque animas parvulorum, qui præter baptismalem sanctificationem à suis corporibus exiverunt: eas verò solas ad perfectum purgabiles, quæ pœnitentes, ut supra dixi, in alterum sæculum migraverunt, hisque solis prodesse posse ad liberationem omnimodam prædicta suffragia ex hac vita in alteram, quæ cum justificatione, seu justitia pœnitentiali ex hoc sæculo transiverunt in alterum. Restat igitur, ut qui expurgationes, sive expiationes istas negant animarum post corpora, vel concedant omnibus animabus verè hîc pœnitentibus solam pœnitudinem, & justificationem interiorem absque aliis operibus, & satisfactione, sufficere, vel non. Quòd si sufficere credunt, necesse habent confiteri supervacua esse opera hujusmodi, videlicet quæ pœnitentes pro peccatis suis in omni lege agere consueverunt. Similiter orationes, obsecrationes, & sacrificia quæ facere ubique noscuntur. Amplius. Manifestum est, non omnes pœnitudines interiores æquales esse, nec omnia vitia, vel peccata Aut igitur determinatum est, quanta hujusmodi pœnitudo, sive afflictio, & dolor pœnitudinis sufficiat ad plenam expiationem animarum, perfectamque reconciliationem ad creatorem, aut non est determinatum. Quòd si dixerit, determinatam esse quantitatem, necesse habet hoc intelligere altero duorum modorum, quorum primus est, ut intelligat unam aliquam quantitatem doloris pœnitentialis, quæ sufficiat pro omnibus æquè, videlicet pro magnis, & pro parvis peccatis, ita ut non sit necesse pœnitentibus aliquid ampliùs agere pro eo, ut reconcilientur creatori: sequitur ergo, ut si fortè majoris quantitatis fuerit dolor, quàm sint illa determinata, partem habeat superfluam, & etiam quòd injustus sit justificator animarum Deus altissimus, qui majorem infert pœnam doloris pœnitenti, quàm exigant culpæ illius. Quòd si dixerit, quia quod additur dolori ultra debitum, & exigentiam culparum, additur in profectum virtutum, & in medicinam: verum utique dicit, sed de Dei justitia non se expedit, vel absolvit. Neque enim humana justitia hoc patitur, ut pro inæqualibus delictis æqualis justitia fiat, & quòd pro uno, & pro multis, vel æqualibus vel majoribus pœna eadem infligatur; quantò magis ergo justitia divina hæc

Nota. Nota. Vide. Nota.

hæc non patietur? Alter verò modus est, ut intelligat determinatam esse pœnam pœnitentialem in quantitate, ita scilicet ut unicuique peccatorum debeatur propria, non una scilicet in omnibus, sed majoribus major, & minoribus minor. Intelligo autem hoc de pœna pœnitudinis interioris. Dico igitur si pœnam hujusmodi infert Deus in vindictam, & ex justitia sola, possibile esset fortè, quod dicit, sed hujusmodi pœnitudo, si vera est, atque perfecta, indubitanter perfectè justificat animam, sive hominem, & Deo reconciliat eundem: verè enim pœnitens interiùs, verè revertens est ad viam rectitudinis; quare verè est avertens se à malis, in quibus est, & quæ fecit, propositoque, & voluntate in bonitate est, & bonis, quæ deseruit. Quantumcunque autem pœnitudo hæc pœnitentem facere faciat, ipsum justificat, deoque ipsum conciliat, & conjungit. Non est autem dubium, quin clementissimo creatori longè plus placeat pœnitudo interior, quàm pœnitentia exterior, & hoc est, quia longè melior, utpote vitiis, & peccatis essentialiter contraria, ipsique animæ humanæ vicinior, ut ejus mundatio, ac decoratio, ipsiusque creatoris immediata operatio, & ipsarum animarum reformatio spiritualis: possibile autem est eam tantam esse, hoc est, tantæ afflictionis, & doloris, ut aliam pœnam ab ipso pœnitente divina justitia non requirat; plerunque autem divinæ justitiæ per hujusmodi pœnitudinem non satisfit totaliter, & ideò necesse est ut suppleatur, vel iteretur pœnitudinibus, vel exterioribus exercitationibus. Ampliùs. Qui peccavit & intùs, & exteriùs, & corde scilicet & opere, non-ne dignum, & justum est, ut satisfaciat intùs, & exteriùs, aut saltem eousque intùs, sicut tetigi tibi, ut sufficiat pœnitudo interior ut exterior satisfactio meritò non quæratur? Quòd si dixerit, quia non oportet hoc ita esse, quoniàm exterior satisfactio posset esse tanta secundùm hoc, quòd interior non esset necessaria, respondeo non esse verum, quia exterior exercitatio nec nomine satisfactionis digna est, nec unquàm Deo accepta, nisi de radice interioris processerit. Modis igitur omnibus necesse est locum esse purgationibus futuris deputatum, propter injurias animarum quarum hîc purgatio, juxta quod tibi dictum est, non expletur. Quòd si dixerit quia non decet creatoris clementiam ita exactricem esse pœnarum, maximè pœnitentium animarum, jam respondi tibi in hoc, qualiter decet, & qualiter est decorum, & feci rememorationem bonitatis justitiæ, & pulchritudinis ejusdem. Et nunc addo tibi, quia creator non intendit aliquid propter aliquid aliud à se, sed operatur quod decet ipsum, quia decet ipsum, & nihil magis decet ipsum, quàm clementia, & justitia, & tam clementiæ opera, quàm justitiæ etiam per se debita sunt, per se bona, per se decora, & propter hoc propter semetipsum operatur illa creator optimus, licet miræ utilitates, & immensæ proveniant ex eis hominibus.

Nota.

Nota.

CAPUT LXII.

Alia declaratio Purgatorij.

Nota.

DEbes autem scire, quòd qui negaverunt esse purgatorium, & purgationes istas animarum, ignoraverunt pœnitentiam, & ejus esse; est enim pœnitentia, sive pœnitudo interior, judicium spirituale, in quo judicio anima peccatrix accusat se, testificatur contra se, judicat contra se, videlicet se esse dignam tormentis, atque suppliciis infernalibus pro eis, quæ malè gessit, postremò exequitur judicium proprium contra se, videlicet torquendo

A se, non solùm spiritualiter modis, qui tibi alias declarati sunt per me, sed etiam corporalibus afflictionibus, qualia sunt, jejunia, labores, flagella, & alia hujusmodi, quæ sacræ exercitationes nominantur; & cùm videt, quia omnia ista non sufficiunt ad plenè satisfaciendum justitiæ creatoris, instat orationibus, & obsecrationibus apud clementissimum creatorem, implorans ejus misericordiam, ut ignoscat ei merita supplicia. Et jam declaravi, quia nulla est afflictio, nullum tormentum est, quod hîc sibi pœnitentes infligunt, quo non majora incomparabiliter debeantur peccatis gravibus, quibus animæ humanæ separantur à Deo. Sed neque honores quanticunque sint, æquari possunt, vel comparari contumeliis, & injuriis, quæ peccatis hujusmodi Deo altissimo irrogantur. Declaratum enim est tibi peccata hujusmodi omnia, & infinita esse, & infinitas pro eis pœnas de rectitudine divinæ justitiæ irrogari. Sicut igitur servum fugitivum non sola reversio sua ad dominum suum immò justissimè exiguntur ab eo opera, quibus tempore fugæ defraudavit dominum suum; sicut etiam vir bellator recedens à rege suo imminente eidem prælio, non sola reversione justificatur apud regem, immò exigitur ab eo satisfactio, & de fide violata, & de damnis, si qua regi pro ejus recessione provenerunt: sic & peccatoribus non sufficit sola reversio ad regem, & dominum omnium sæculorum, nisi & damna subtractæ servitutis, subtractique servitii restituant contumeliam, & injuriam fugæ suæ, & derelictionis, juxta legem ipsius emendent, nisi fortè tanta sit humilitas, & devotio, afflictioque interior, ut regi, & domino his placeat esse contentum. Purgatio igitur pœnitentialis exterior sequitur hujusmodi judicium, si datum fuerit spatium hanc complendi, nisi, ut sæpè dixi, interior sufficiat; & pœna judicialis, quam etiam pœnitentialem vocavi, sequitur animas exeuntes à corporibus suis. Utrùm autem locus aliquis per se his purificationibus deputatus sit solus, & proprius, nulla lex, vel alia scriptura determinat: apparet autem ex visionibus, & revelationibus animarum hujusmodi, quia in multis locis mundi hujus terreni, purgationes istæ, & supplementa pœnitentiarum fiunt. Apparere etiam potest ex ratione. Cùm enim purgationes hujusmodi supplementa sint pœnitentialium satisfactionum, non oportet, ut alius locus sit eis, quàm pœnitentiis: idem enim locus debetur semper toti, & partibus: ubi enim est locus hominis, ibi & pedum, & manuum: purgationes autem istæ partes sunt pœnitentiarum. Audivisti autem apud poëtas infernum esse, vel secundùm partem, vel secundùm totum deputatum suis purgationibus, & Plutonem deum vocari tartarorum, & præesse suppliciis animarum: quapropter statuerunt ei sacra, & sacrificia, quibus placaretur ad parcendum animabus. Apud eosdem etiam legisti mundum istum terrenum infernum esse ex causis, & similitudinibus, quas potes reminisci, in quibus secuti esse videntur Platonis metaphoras, qui ponit animas violenta morte de corporibus exeuntes circa corporum suorum tumulos commorari, nec ante inde recedere, quàm consummatum esset tempus, quo duraturæ erant in corporibus suis, nisi eas inde mors violenta expulisset, & ex hujusmodi commoratione umbras vocari, sicut in præcedentibus audivisti.

B Nota.

C Lege cantè.

D Nota.

CAPUT LXIII.

Stabilitio ignis purgatorij, & ignis infernalis, & quid animæ ab igne corporali torquentur.

His igitur ita dictis, secundùm quod mihi fuit possibile, transibo ad alia, & incipiam loqui de igne, quem vocat gens christianorum purgatorium, & de illo quem vocat infernalem, ut removeam à te dubitationem, & admirationem de his rebus, quas imperiti posse esse non credunt, sed more suo quæcunque non vident, alios videre non existimant; & etiam quicquid non cognoscunt, cognosci posse desperant; & nihil esse penitùs opinantur. Dico igitur in primis quia hujusmodi homines non crederent ignem esse, qui aquam combureret, nisi hoc eos credere vel oculi sui, vel famæ testimonia innumera, & irrefragabilia compulissent. Tu autem scis, quia ignis iste vocatur ignis græcus, & hujusmodi novem species dicit Aristoteles, & docet compositiones, & modum confectionis ipsorum in tractatu de eisdem singulari. Similiter ignem esse, qui oleo extinguatur, & aquâ frigidâ accendatur, quandò crederent hujusmodi homines, nisi errorem eorum convinceret experientia sensus, visus videlicet, atque tactus? hic autem est ignis qui est in calce viva. Quandò etiam crederent lampadem inextinguibilem posse fieri, videlicet quæ nec vento, nec pluvia posset extingui, nisi fuisset famosissima illa lampas quæ in templo Veneris quondàm fuisset; non est dubium, quin fuerit lampas illa, id est, quòd ardebat, & lucebat, in ea asbestus lapis, qui semel accensus reverà nunquàm extinguitur vento, vel pluviâ, & est lapis lividi, ac † ferruginei coloris. Est & ignis qui vulgò vocatur aqua ardens, cujus confectio notissima est, & ignis iste nihil consumit præter se ipsum; est enim liquor ex quatuor, vel quinque rebus confectus, quocum asperguntur capilli alicujus, aut liniuntur, non est alia lucerna necessaria ad mensam, in qua sedet; capilli enim illius ardere videntur, & illuminant ad modum faculæ, vel straminis ardentis, & capilli verò illæsi permanent omninò. Est & ignis, de quo supra feci tibi mentionem, vel in ipsa terra Siciliæ, vel propè, qui corpora non lædit. Sunt & alii ignes in lacubus, vel potiùs ipsi lacus, in quibus, & ex quibus intinctæ faculæ accenduntur, & ardent. Hæc autem omnia propter hoc aggregavi tibi de mirabilibus ignium, ut tollerem à te admirationem, atque dubietatem de igne purgatorio & de igne gehennali, quanquàm ignis purgatorius à multis intelligatur, non ignis propriè corpus, sed pœna, sive afflictio quâ divinæ justitiæ satisfit defectibus purgationum in vita ista cæptarum, & in eadem non completarum, & hujusmodi pœnam intelligunt non unam esse vel numero, vel specie, immò multas, & hoc eis visum est ex apparitionibus, & revelationibus antedictis. Multi enim apparuerunt ex mortuis, apparuerunt inquam modis, quibus fuit beneplacitum creatori, & revelaverunt pœnas suæ purgationis varias, atque multiplices, de quibus fit tibi sermo in sequentibus perscrutatior, atque diffusior. Debes autem scire, quia ignis secundùm doctrinam hebræorum tribulatio, vel afflictio nonnunquàm intelligitur, nec discordat in hoc intellectu ab eis doctrina Christianorum. Quòd si quis miretur, & quærat qualiter ignis, sive afflictio corporalis purgare possit animas humanas? Jam dixi tibi quia opera vitiorum, & peccatorum, nec non & delectationes, & desideria abradit ab animabus, & extinguit in eis afflictio corporalis, & radices etiam hujusmodi passionum, & operum adeò debilitat, ut ea

† *Aliàs* fulginei.

E durante in actus hujusmodi exire non possint. Alius modus est satisfactio, ut dixi tibi divinæ justitiæ per supplementum purgationis in vita ista cæptæ, & quia sicut prędixi tibi, leves quædam culpæ sunt, quasi tenuis superaspersio, animas inquinantes, & non profundè, atque radicitùs inficientes, non immeritò visum est multis ex doctoribus Christianorum purgationem cæptam, & non perfectam in vita ista in futuro compleri. Resumam autem quæstionē, qua multi quærunt, qualiter per corpus torqueri, vel affligi possint animæ humanæ, quæ incorporales omni modo sunt. Qui proculdubiò, sicut supra audivisti, nec ea quæ jugiter vident, & sentiunt, cognoscere possunt, dum vident animas humanas & jugiter delectari, & molestari à corporibus, & per illa. Quis enim non videat qualiter delectabilia corporalia inflammant desideriis animas, & irretiunt atque captivant voluptatibus, similiter ut quædam tristabilia contristant easdem? quot enim molestias desideriorum, quot & quantos dolores, cruciatus turpium amorum speciosæ mulieres ingerant animabus stultorum & interdùm animabus etiam sapientium, quis non videat? Similiter quanta, & qualia patiantur animæ avarorum à divitiis & à divitiarū passionibus, hoc est corruptionibus, & diminutionibus? Nu.
F quanta superbi, ut de aliis taceam, à solis detractionibus, & ab aliis vilitatibus, & vilifactionibus corporalibus, quis explicare, vel enarrare sufficiat? Quamquàm videri possint alicui pœnæ contumeliarum, & opprobriorum spirituales, quòd non alia de causa eis videtur forsitan, nisi quia in animabus sunt & propter hanc causam videri deberet eis, quòd omnes delectationes, & tristitiæ nostræ spirituales sunt, cùm in animabus nostris solùmodò sint, possibile tamen est hujusmodi pœnas aliquas spirituales esse. Non igitur abhorreant, aut mirentur, si ignis corporalis aliquis est, qui animas humanas & in corporibus, & à corporibus separatas torquere valeat,
G cùm tanta mirabilia ignium audiant, & plura atque majora forsitan apud scriptores rerum mirabilium mundi, & historiographos legere possint. Ampliùs. Si juxta legem Hebræorum igni, qui prophetæ ipsorum in rubo apparuit, vel datum, vel ablatum est contra naturam suam propriam, & ipsius rubi, vel forsitan novus ignis talis ab omnipotente creatore creatus est tunc, materiam combustibilem, in qua esset, non combureret, quomodò non verisimile est, ut propter exercendam tantam Dei justitiam talis ignis creatus sit, qui torquere possit animas impiorum, & vindicare in eis injurias Deo altissimo irrogatas? Ampliùs. Si pluvia ignis, & sulphuris creata fuit à justissimo creatore propter vindicandam Dei pariter, & naturæ injuriam, & contumeliam in gentes sodomorum: quantò fortiùs propter omnes injurias, & contumelias Dei altissimi fuit creatus ignis, qui universaliter omnes vindicet? Nec numero namque nec magnitudine peccata gentis illius Vide.
H comparabilia sunt peccatis omnium, qui extremo, & universali judicio in infernum detrudendi sunt. Ampliùs. Si creator dedit aquas maris rubri, ut contra naturā omnium aquarum, & propriam, se dividerent & aperirent, viam siccam præbentes populo Hebræorum ab Ægyptio exeuntium; quantò fortiùs pensato honore, & gloria ipsius, necnon & pulchritudine, & bonitate justitiæ suæ dedit igni contra naturam aliorum ignium, & propriam, virtutem torquendi animas eorum, quos inimicos suos reputat? Ampliùs. Si pro flagellandis Ægyptiis, gente scilicet impia, miscuit pluviam ignis, & grandinis, & ignem in aqua ardere fecit: quantò fortiùs pro torquendis universis impiis, tale aliquid, ac majora, & mirabilia facere decet justitiam ipsius? Nota.

ipsius? Amplius. Si hanc virtutem dedit ventri struthionis, ut ferrum frigidum, atque durissimum coquat in nutrimentum corporis ipsius, quid mirum, si dedit igni virtutem animas sic torquendi? Et si econtrario virtutem dedit ventri ejusdem animalis, ut à ferro ignito nihil ustionis, aut læsionis alterius patiatur, quomodò non potiùs igni, vel alij corpori dedit, vel dabit virtutem? Maximè cùm dignum, & justum sit apud ipsum, ut corporibus, quibus culpabiliter ad injuriam, atque contumeliam creatoris se subjecerunt, & hoc ad delectationem, subjiciantur inviti ad pœnam, ut in quibus, & per quæ regem gloriæ benignissimum delectabiliter offenderunt, in his, & per hæc tristabiliter patiantur. Amplius. Quid justius, quid divinæ gloriæ congruentius, quàm ut hi servire cogantur corporibus ad supplicium suum & cruciationem, qui neglecto creatore, atque contempto corporibus servire, quàm creatori, potiùs elegerunt? Amplius. Manifestum est ex historiis, & exemplis multis, quia creaturis creator propter servitium dilectorum, & electorum suorum auget vires, & dat novas, & ipsas etiam creaturas multiplicat contra naturam, id est, cursum naturæ solitum, exempli gratiâ; si credere vis historiis, & sterilibus mulieribus dedisse fœcunditatem, & sterilibus agris; similiter oleum multiplicasse, & farinam, & panes, & in multis aliis naturæ vires auxisse creatorem leges in eis. Quid igitur mirum, si in servitium propriæ justitiæ, aut virtutem adauget ignis, aut novam ei tribuit? Non enim dubitatur credenti, ac credentibus historias, quin fortitudinem adauxerit bellatoribus suis plurics creator optimus. Non est igitur causa, propter quam admirentur, vel dubitent, ignem talem creasse creatorem, qui servire justitiæ ejusdem sic possit, in vindicandis scilicet ejusdem injuriis, & contumeliis. Nota.

CAPUT LXIV.

Qualiter corpora damnatorum non consumantur, aut corrumpantur ab hujusmodi ignibus.

Nota. De eo verò, scilicet qualiter corpora damnatorum non ita lædantur, aut consumantur ab hujusmodi igne, aut mortem corporalem saltem non inferat; sufficere tibi possunt exempla salamandræ, quæ vivit in igne, ut ignis prænominatus, qui corpora non lædit, animas intolerabiliter excruciet: similiter & ventris struthionis exemplum, qui ferro ignito non læditur. Nosti etiam de lateribus quibusdam, qui in igne quantumlibet existentes, ab ipso non læduntur. Similiter audisti & de bitumine, quo linita fuisse dicuntur arma Amazonum, quod nec ferro, nec igne solvitur, sed & simili bitumine portæ Caspiæ linitæ fuisse dicuntur. Nosse etiam potes experientia de pellibus, & plumis salamandræ, quæ etsi incensæ videantur ab igne, & etiam ardere, atque lucere, nihil tamen læsionis ab ipso patiuntur. Sunt & alia innumera, quæ ignem non timent. Quòd si corpora hujusmodi hominum igne illo infernali mortificabilia essent, atque dissolubilia, non esset usquequaque ibi pulchritudo divinæ justitiæ, cùm non esset perennis pœna eorum, quam esse perpetuam necesse est, ut per me in tractatu alio didicisti. Nec esset talis, ac tanta, qualem & quantam eam esse requirit divinæ justitiæ pulchritudo, & dedi tibi in hoc causas, & probationes, quæ omni intelligenti satisfaciant, atque sufficiant.

CAPUT LXV.

Virtùm ignis prædictus in sola imaginatione torquere sufficiat animas humanas exutas à corporibus.

Et quoniàm aliquis ex sapientibus christianorum, atque doctoribus dixit, quia ignis hujusmodi sola imaginatione sui sufficit torquere animas humanas: bonum est scire, quæ ratio ad hoc illum induxerit, vel inducere potuerit. Non enim prætereunda, vel negligenda sunt tibi dicta tanti sapientis. Dico igitur in primis, quia tormentum, quod anima humana patitur ab igne per corpus suum, non est nisi vel in vi apprehensiva, vel in vi motiva, vel in ambabus. Quocunque autem modo se habeat, in anima est hujusmodi tormentum; cùm omnis passio in patiente sit ex necessitate. Quia igitur ipsa anima substantia spiritualis est, in ea impossibile est formam aliquam corporalem esse. Quapropter necesse est tormentum istud, sive cruciatum, sive dolorem, seu quocunque alio nomine illum nomines, formam spiritualem esse. Sed & in omnibus apprehensionibus corporalium, & sensibilium, similiter se habere oportet, videlicet, ut impressiones spirituales sint: quare nec calor, nec ardor est hujusmodi impressio, tamen calere, & ardere se dicit anima, quæ sic patitur. Non enim dubium est tibi, quia anima humana, nec calida, nec frigida esse potest, quoniàm hujusmodi qualitates corporales sunt, & in corporibus solummodò habent esse. Ardet igitur anima humana se ipsa teste, cùm nihil caloris in se habeat. Vides igitur, quia forma spiritualis eidem per corpus ab igne impressa, cùm nec ignis, nec calor sit, eandem tamen urit, & ardere facit, ut ipsamet confitetur. Quid ergo mirum, si sola imaginatione ignis ardere sibi videatur, & ardere se judicet, cùm ipsa imaginatio substantiæ animæ vicinior sit, quàm sensus, & solummodò spirituale sit, quod per impressionem sensibilem ad ejus substantiam venit, & in eandem intrat? Quòd si dixerit, quia reverà anima humana non uritur, nec ardet, sed hoc ei videtur propter fortissimam conjunctionem, & unionem, qua corpori unita est, & inde est, quòd sibi videtur, & se judicat pati, quòd ipsum corpus patitur, quia non solùm in corpore est, sed corpus, ut multi ex philosophis dixerunt, potiùs in ea, & hæc continentia spirituali, non ambitione corporali, tunc revertitur in id, quod ante prædixi, quia non verè dolet ipsa anima hujusmodi passionibus, tanquàm suis propriis, sed magis condolet, tanquàm alienis. Auferent igitur veritatem, ac proprietatem doloris ab animabus humanis; quapropter, & gaudiorum, atque delectationum. Contraria autem in eodem naturaliter habent fieri, ex quo consequens est, ut veritatem, & proprietatem hujusmodi ponant in corporibus, & ita expresse, & apertè, confiteantur corpora verè, ac propriè delectari, atque tristari, quod usque hodie nemo intelligentium dixit. Necesse igitur habent confiteri animas humanas verè gaudere, verèque tristari passionibus hujusmodi cùm in ipsis substantiis earum nulla sit passio corporalis. Et quoniàm species, vel fantasma, vel similitudo, seu quocunque alio modo nomines, cùm fuerit in vi apprehensiva, movet etiam motivam, necesse est, ut ipsa species in motiva virtute imprimat hujusmodi passiones, quæ dolores, & gaudia vocantur: sicut & Aristoteles dixit in libro de anima, quia delectabile imaginatum movet desiderium. Et si species æquè fortis esset in vi imaginativa, ut est in vi Nota. Nota.

sensitiva, cùm sensibile sentitur, minor esset impressio in vi imaginativa, quàm in sensitiva. Et hoc manifestum est in hominibus fortis imaginationis, quia non minùs delectantur imaginando quædam visu delectabilia, quàm delectarentur videndo: propter quod, & quidam notus mihi non curabat videre hastiludia, dicens se longè ampliùs delectari in imaginando ea, quàm delectaretur videndo. Ego etiam vidi hominem, qui solo aspectu medicinæ movebatur, quoties opus erat, motu expurgationis. Quid igitur movebat eum sic, quòd esset apud eum, nisi species ipsius, id est similitudo impressa in anima ejus, cùm nec substantia medicinæ, nec sapor, aut odor ipsius apud ipsum esset, sed sola species, ut dixi? Certum etiam tibi potest esse, si experimentari volueris, quosdam viros delectari aspectu mulieris, & mulieres aspectu virorum, ut amplexibus, nisi fortè, quantùm minùs fortis est apprehensio, quæ solo visu fit, quàm quæ tactu; propter quod non dubitandum est, quin si remanerent similitudines in organis visus, æquè fortes absente, sive remoto visibili æqualis fortitudinis passiones delectationis, & tristitiæ exinde proculdubiò sequerentur. Videri igitur ex his meritò potuit illi tanto viro, quòd species fortis, hoc est fortem faciens apprehensionem tristabilis, aut molestabilis, similiter & delectabilis, per se sufficiat efficere delectationes, & tristitias, gaudia, & cruciatus in animabus, & harum passionum quantitates erunt juxta quantitates fortitudinum hujusmodi specierum, & rerum, quarum species sunt: hoc autem est dicere, quia quantò fortior erit apprehensio, quantóque fortiùs ipsum apprehensum, hoc est, magis delectativum, vel magis tristativum; tantò erunt delectationes, & tristationes majores ex illis. Ampliùs. Manifestum est de somniantibus, quoniàm interdùm somniant se ardere, & esse in igne, & cruciantur intolerabiliter, tanquàm in veritate ardeant; quare quoniàm veritas, & substantia ignis apud eos non est, sed sola species ignis, vel in fantasia, vel imaginatione eorum est, manifestum est eos cruciatum hujusmodi ardoris à sola specie ignis pati. Eodem modo se habet & de somniantibus se tenere, & contrectare poma aurea, vel argentea, & lapides pretiosos. Manifestum enim est, quia nihil hujusmodi rerum apud eos est, sed solæ species, aut fantasmata in animabus. Delectantur autem dormientes speciebus, aut fantasmatibus hujusmodi, tanquàm ipsarum rerum veritate; quare necesse est, ut & possibile sit eos contrariis somniis contristari: Verbi gratiâ, ablatione, vel alio modo, hoc est, si somniant auferri sibi prænominatas divitias, vel alias sibi deperire, & forsitan fiet hoc in eodem somno, quo priùs somniabant se possidere eas, & tenere manibus, & post modicum sibi auferri. Non est igitur mirum, si vir ille sapientissimus dixit, sola apprehensione ignis animas humanas solutas à corporibus, & absque veritate, & substantia ignis, posse torqueri. Quòd si dixerit quis, quia non posset esse tantum tormentum à sola imaginatione ignis præter veritatem ipsius, atque substantiam, quantum esset cum veritate, & substantia: jam respondi ei super hoc, quia si præsentia, & veritas ignis non addunt apprehensioni, non addunt tormento, hoc est si non augent illa non augebunt illud. Declaratum etiam est tibi per hoc, quia non solùm ardoribus hujusmodi possibile est creatori cruciare animas, quas voluerit per solam imaginationem, vel intellectum, sed etiam omni genere tormentorum, & hoc est, quoniàm possibile est ei juxta omnipotentissimam virtutem ejus pingere, vel describere in vi imaginativa horrificas omnes, atque fortissimas species omnium generum

Nota.

Nota.

E tormentorum. Quòd si quis inferat: ergo supervacuè creatus est ignis hujusmodi: Respondeo, quia multæ sunt utilitates ipsius, quarum una est, ut & corporaliter, & verè torqueat corpora animarum hujusmodi, & etiam animas ipsas. Ampliùs. Cùm ipse sit Deus veritatis, & veritas, non decet magnificentiam gloriæ ipsius, ut utatur mendaciis somniorum. Tertiò, quia modus somniandi tantùm ardores, non satis deterreret homines à vitiis, & peccatis, cùm paucissimi intelligere possint animas posse vel somniis, vel suppliciorum imaginationibus cruciari. Nec dubites omnipotenti creatori multos esse possibiles modos vindicandi in hostes suos, nec omnes, vel mihi, vel aliis hominibus esse notos. Si quis autem quærat, an solus ignis in inferno sit, an etiam alia corpora; reminisci debet, quia poëtæ posuerunt ibi flumina, & paludes, & lethæum flumen, & cocyton, & stygem paludem, forsitan autem hoc per metaphoras platonicas dicentes. Lex F verò, & doctrina, sarracenorum ponit ibi arborem Adachum amarissimi fructus, tanquàm ibi possit arbor aliqua vivere, & fructificare. Disputare autem circa omnes fabulas, atque deliramenta, & figmenta insipientium, non tam laboriosum est, quàm etiam supervacuum. Doctrina verò christianorum, cui in parte concordat doctrina hebræorum, licet fabulis impossibilibus, & incredulissimis, refertissima, habet, quòd in inferno sunt aquæ gelidissimæ. Sed neque aquæ illæ, neque ignis infernalis, sunt per omnia earundem manerierum, quarum ignes, & aquæ, quæ sunt apud nos: quia nec ignis ille extinguibilis est, nec aquæ illæ consumptibiles, & fortè nec calefactibiles. Propter longissimam igitur corporum infernalium, ad corpora hujusmodi G mundi superioris, qui est supra ipsum infernum, dissimilitudinem, atque distantiam, ignoranter ex parte magna qualitates eorum. Habet autem admirationem magnam, & quæstionem dubitabilem, an infernus totus modò plenus sit, an sit apud ipsum vacuum; & de vacuo jam alibi didicisti, an possit esse; similiter & de quantitate ipsius. Si enim jam totus plenus est corporibus suis, qualiter intrabunt in ipsum penè innumerabilium hominum corpora, si ferè sola pars totius humani generis modica seorsùm salvabitur? Necesse igitur est, ut ignis, & aqua, quæ ibi sunt, exeant pro majori sua parte, & dent locum perditorum hominum corporibus, aut ut rarefiant. Inæstimabile est autem, ut secum capiant corpora perditorum; & de hoc quidem, & de aliis quæ circa hoc sunt, loquar in sequentibus.

Nota.

Nota.

Aversi- nes mdi- sit plus.

H

INCIPIT SECUNDA PARS primæ partis principalis Guilielmi Parisiensis de Universo.

PROOEMIUM.

SEQUITUR ea, quæ præcesserunt, investigare de ipso universo, an novum sit, an antiquum, quod est dicere, an temporale, an æternale, sive æternum. Secundò de cura, & gubernatione, qua gubernari dicitur à multis, & curari ab ipso creatore, licet à multis contradicatur. Tertiò an status iste sit ei perpetuus status, scilicet in quo est, an finem habiturus, & etiam quem finem, sive immutationem

immutationem, utrùm in melius, an in deterius, A & de ipsa novitate, vel de statu, quem habiturus est, an sit ei futura perennis, an iterùm habitura finem, an hoc debeat ire in infinitum, sicut aliqui opinati sunt. Et de ipso genere humano, quem statum habiturum sit, tam secundùm animas, quàm secundùm corpora humana. Et quoniàm hæc omnia præcedit investigatio de ipsa æternitate, perscrutabor in primis de ipsa. Similiter de sæculo, & sæculis, & de sæculis sæculorum, atque de sæculo sæculorum.

CAPUT I.

De æternitate, & contra ponentes tempus partem æternitatis.

Scito igitur, quia opinati sunt quidam æternitatem aliud non esse in essentia, quàm tempus. Unde & diffinierunt tempus esse perfectæ partem æternitatis, & isti fuerunt Italici. Secundùm eos igitur non differt æternitas à tempore, nisi sicut totum à parte sua, & sicut majus tempus à minori. Secundùm eos etiam æternitas non præcedit tempus, immò si verè pars est æternitatis tempus, naturaliter præcedit æternitatem: omnis enim pars prior suo toto est; quoniàm quædam causa ipsius. Ampliùs. Sicut ante æternitatem nihil fuit, vel esse potuit: sic nec ante totum tempus. Ampliùs. Nemo unquàm posuit æternitatem, nisi infinitam; quare ante æternitatem nihil fuit. Si enim aliquid ante eam fuit, vel præcessit eam alio medio, vel nullo; tu enim scis, quia diem crastinam præcedit dies hodierna, & nox tota, quæ media est inter istos duos dies. quare si præcessit eam alio medio, illi medio quasi contigua erat æternitas; quare finiebatur, sive terminabatur ad illud. Erit ergo secundùm hoc finita æternitas, & habens terminum, finem, scilicet illius medij, quemadmodùm dies crastina terminum habet initialem finem noctis imminentis. Si verò præcedit eam sine medio, tunc terminatur ex necessitate æternitas ad illud, quemadmodùm dies crastina ad noctem præcedentem ipsam; quare modis omnibus sequetur ex hujusmodi positione æternitatem esse finitam. Manifestum autem, quòd omnes diffiniunt æternum, quod nec habet principium, neque finem, & intelligitur principium, & finis durationis, sive permanentiæ suæ. Similiter & æternum dicunt homines communiter, quod nec incipit, nec desinit esse; quare æternitas infinita est secundùm communem intelligentiam hominum. Dico insuper, quòd æternitas impartibilis est secundùm prius, & posterius; cùm enim æternitatis esse permanens sit, immò ipsa æternitas permanentia interminabilis & ex utraque parte infinita; permanentia autem, & fluxibilitas contraria sunt; ergo nihil fluxus est in æternitate, nihil fluens; quare nec prius, nec posterius est in ea. Ampliùs. Quid est tempus, nisi fluens esse, & nullo modo permanens, id est nihil sui habens permanens in actu, vel potentia? Si enim aliquid temporis permaneret, jam non esset illud, vel tempus, vel pars temporis, cùm esse temporis non sit, nisi fluere secundùm totum, fluere inquam, irretentibiliter, & instabiliter. Quare esse æternitatis permanere est influxibiliter. Ampliùs. Indesinentia cadit in diffinitionem æternitatis: æternum enim est, ut prædixi, secundùm intellectum omnium, nec incipiens, nec desinens. Desinentia verò essentialis est temporis, sicut & fluere: fluere enim in tempore non est, nisi continuè cadere in non esse: cadere autem in non esse non est nisi desinere; quare desinentia essentialis est temporis: indesinentia verò essentialis æternitatis: tempus igitur, & æternitas essentialiter contraria sunt; quare sicut proprium, & essentiale est tempori fluere, vel desinere: ita æternitati permanere, & stare. Quòd si dixerit, quia æternitati secundùm totum est proprium stare, sed partibus essentiale fluere, destruitur hoc duobus modis. Primùm, quia æternitas secundùm ipsum totum est homocomeres, sicut & tempus, & propter hoc si fluere, vel desinere, est essentiale alicui ex partibus, erit essentiale & toti; quare nec actu, nec ratione separabitur fluere, vel desinere à tota æternitate, sicut nec ab aliqua partium ejus; quare totam æternitatem necesse est continuè desinere, & cadere in non esse. Et attende, quia ista positio est, quemadmodùm si quis ponat aliquod totum album, & quamlibet ejus partem nigram, aut econversò. Secundus modus destructionis est ex hac radice, quia nihil recipit in se contrarium essentiæ suæ. B Est autem tempus fluxus continuus irretinibilis, quoniàm ejus esse est fluere continuò, & irretentibiliter. Æternitas autem econtrariò, stabilitas continua, & influxibilis, quoniàm æternum est stabile continuum influxibiliter, quod est dicere indesinibiliter; essentia igitur æternitatis contraria est fluxibilitati, & desinentiæ. Non recipit igitur illam, vel in se, vel in partibus suis cùm essentia ipsius ab essentia partium contrarietate diversari non possit. Jam igitur declaratum est tibi per hoc, tempus non esse æternitatem, nec partem æternitatis, & in æternitate non posse esse prius, neque posterius secundùm successionem, aut fluxum, sive desinentiam: quare esse æternitatis totum simul est, non inquam simul concomitantia temporali, sed abnegatione prioritatis, & posterioritatis; quemadmodùm, si dicerem, quòd in ea nihil ante, nihil post. C Declaratum etiam est tibi ipsam esse infinitam, & interminabilem ex utraque parte, hoc est nec habere principium, nec habere finem; similiter nec habere primum, nec habere ultimum, & propter hoc nec habere medium. Ubi enim est medium in duratione, necesse est esse prius, & posterius, & successionis ordinem; quare simplicem, & impartibilem necesse est esse æternitatem. Hoc autem sequuntur multæ quæstiones. Prima est, cùm æternitas sit impartibilis, tempus autem in infinitum partibile, est igitur æternitas ad tempus, quemadmodùm ipsum nunc impartibile ad totum tempus: quare tempus est infinitum majus, quàm æternitas. Nemo autem dubitavit usque hodie, quin æternitas sit major in infinitum tempore, & quia tempus † intra æternitatem est; ipsum enim & præcedit æternitas & sequitur. D Si enim cessaret tempus, post ipsum esset æternitas, hoc est dicere, si desineret esse tempus, similiter, si cœpit tempus, ante ipsum fuit æternitas. Attende igitur, quia ipse creator benedictus est simplex, & impartibilis, & tamen est infinitus, & immensus amplitudine sua, & immensitate, omnia intra se continens, & circundans. Qua autem amplitudine, & circunscriptione omnia circuncludit, & circunscribit intra se, & claudit omnia, atque continet? manifestum est, quia incorporali. Attende & aliud exemplum, quomodò species, quæ in se impartibilis est corporaliter, id est, secundùm longum, & latum, & altum, sicut linea, amplitudine tamen generalitatis, quæ utique potentialis amplitudo est continet infinitam multitudinem individuorum. Continentia verò corporali non continet nisi partes suas. Alio verò modo continet puncta, quæ in ea sunt, ad quorum nullum habet in quantitate comparationé proportionalé, & propter hoc verissimè dicitur in infinitum

[Margin notes: *Æternitas.* — *Æternũ quid sit.* — *Nota.* — *Tempus quid.* — *Nota.* — *Nota.* — *† Aliàs infra.*]

major, quàm quodlibet eorum, hoc est, super omnem proportionem, cùm sit ad unumquodque ipsorum plusquàm dupla, plusquàm tripla, & ita in infinitum. Verissimè igitur dici potest ex eis, quæ jam dixi tibi, quòd individuum est in amplitudine speciei, sicut punctus in linea, & hoc est, quoniàm individuorum infinitus est, quare amplitudo speciei potentialiter infinita est, quantùm ad individua; non enim continet amplitudo ejus potentialiter tantùm individua, quæ sunt in actu, immò quæcunque esse possunt, & quibuscunque ratio ipsius potest competere, quod est dicere, quòd non est limitata hæc species homo, ut continere non possit, nisi individua, quæ sunt, vel quæ fiunt vel quæ futura sunt, quasi oporteret capacitatem ejus, & amplitudinem dilatari, si placeret creatori plures homines creare, quàm apud se statuerit, aut angustari, si pauciores ei creare placuisset. Omni quippe intelligenti manifestum est in amplitudine speciei in se utique immutatam penitùs permanere. Et propter hoc exempla Avicembron, licet laudanda sint, & intellectum adjuvantia, non tamen ita propria sunt, & convenientia materiæ, de qua agitur hîc. Dixit enim idem philosophus, quòd mundus sensibilis, sive insensibilis est in ipso esse in universali, quasi diceret in altitudine, vel amplitudine entis, ut accipias ens commune, ac generale, tanquàm commune omnium. In illa, inquam, amplitudine communitatis ipsius est mundus sensibilis, tanquàm navicula in medio maris, aut tanquàm avicula in medio aeris. Non enim dubitandum est, quin & mare finitum sit, & aer, & quòd finitum non potest continere infinita ejusdem quantitatis, hoc est, quantitatis ejusdem generis cum ipso, & propter hoc mare quantumcunque sit, non potest capere naviculas infinitas, quantumcunque parvas, similiter neque aer aviculas. Declaratum enim est tibi aliàs, quia nullum finitum aggregatum esse potest ex infinitis tantis sui generis, quod est dicere, nulla quantitas ex infinitis cubitis, & digitis. Quare manifestum est, quia quacunque navicula quantumcunque parva in mari existente, detrahitur amplitudini maris capacitate ipsius naviculæ, quantumcunque parvæ. Quare manifestum est, certum esse numerum, & determinatum, ultra quem non posset capere etiam unam naviculam, vel medietatem unius de naviculis, intelligo æqualis quantitatis. Necesse igitur esset ipsum dilatari, & additionem fieri supra amplitudinem ejus, si major numerus navium in ipsum mittendus esset. De amplitudine autem speciei, & generis, declaratum est tibi aliter esse. Debes etiam scire, quia quantitates non sunt proportionabiliter comparabiles, quæ non sunt ejusdem generis, & quibus non est unus modus mensurandi, & propter hoc æternitas, & tempus non sunt ad invicem comparabiles. Quapropter amplitudo corporalis, & amplitudo spiritualis, nullam habent ad invicem proportionem. Amplitudinem namque corporalem facit multitudo partium, & aggregatio: amplitudinem verò spiritualem unitas, & simplicitas; & hæc est causa propter quam creator altissimus, & benedictus est in ultimitate amplitudinis, sicut est in ultimitate simplicitatis, & impartibilitatis; & qui est ordo simplicitatis, & impartibilitatis, idem est ordo amplitudinis spiritualis, & capacitatis, sicut faciam te scire in tractatu sequenti hunc, qui erit de substantiis spiritualibus, & abstractis. Quia igitur amplitudinem, seu latitudinem, seu longitudinem in æternitate facit stabilitas, in tempore verò fluxus, seu fluxibilitas, impossibile est comparabilia esse proportionabiliter æternitatem, & tempus. Per hoc enim quòd stat

Similitudines geometricæ.

Avicembron.

Amplitudo corporalis & spiritualis.

E æternitas ininchoabiliter, & indefinibiliter, non habet primum, neque ultimum, & ideò nec prius, nec posterius, nec medium; tempus econtrariò se habet per hoc quòd fluit irretinibiliter, & hoc ipsum facit in ea simplicitas. Simplicitas enim prohibet eam ab aggregatione partium, & ordine ipsarum, quare prohibet eam habere prius, & posterius, & consequenter primum, & ultimum. Juxta hanc viam sciendum tibi, quia tempus, locus, & numerus improportionales sunt ad invicem; neque enim verè dicitur, quòd aliquis numerus est major aliquo tempore, aut econversò. Similiter neque tempus loco, aut locus tempore, & ridendæ sunt hujusmodi locutiones sophistarum, & comparationes, quibus dicunt horam, vel aliam partem temporis majorem esse, vel minorem, vel æqualem miliario. Vidi autem tempore meo doctores grammaticos, qui sic loquentes, non grammaticè loqui dicerent. F Debes etiam scire, quia de verbis, quod maximè congruit æternitati, est verbum essendi, standi, similiter & permanendi, & hoc in præsenti tempore solummodò. Fuisse enim, vel fore, stetisse, vel staturam esse, permansisse, aut permansuram esse non propriè pertinent ad eam, & causas super hoc jam prædixi, & in libris prophetarum, cùm de creatore loquuntur ipsi prophetæ, invenies sæpè, quòd est, vel eos, ad ipsum, vel de ipso dicunt. Raiò autem de eo dicunt aliorum temporum verba, quamquàm & rationabiliter de eo dici possint, sed cum interpretationibus, & expositionibus, quas alibi didicisti. Aristoteles autem dixit lineam curvam, & lineam rectam incommensurabiles esse; causa verò, propter quam hæc dixit, quia non est eis idem modus mensurandi, & hoc est, quoniàm linea recta mensuratur G secundùm distantiam extremitatum suarum ab invicem. Major enim linea recta dicitur, quàm alia, cujus extremitates magis distant ab invicem. Non enim idem est modus mensurandi lineæ curvæ; alioquin omnis chorda esset æqualis arcui suo, & econversò. Revertar autem adhuc ad impartibilitatem æternitatis, & dicam, quia perpetuitas videtur esse medietas æternitatis: habet enim medietatem rationis ipsius. Cùm enim æternum sit, quod nec habuit principium, nec habiturum est finem: medietas istius rationis ratio est perpetuitatis. Eodem modo, si dixeris, quia æternum est quod est ininchoabiliter, & indefinibiliter, indefinibilitas idem est, quod perpetuitas, quare videtur esse medietas æternitatis. Ampliùs Durationis æternæ accipe medium, vel medietatem, perpetuitas est medietas istius durationis. Tanta enim est duratio, H quæ non incipit, & terminatur in hoc nunc præsenti, quanta est duratio, quæ incipit ab eodem, & nunquàm finietur; quare præsens nunc dividit totam durationem, quæ nec incœpit, nec finienda est in duas istas partes æquales, & in utraque istarum est medietas totius. Scito ergo, quia duratio dicitur duabus intentionibus. Una namque intentione dicitur tempus vitæ, seu permanentiæ, sive existentiæ alicujus rei, & est mensura uniuscujusque eorum, & non congruit verbum durationis secundùm intentionem istam, nisi in tempore existentibus, hoc est eis, quorum esse, vel actiones fluunt cum tempore, sicut esse motus fluit cum tempore, similiter actiones cœlestium corporum, similiter passiones, & operationes naturalium, & vitæ etiam multorum animalium cum tempore fluunt; & sic se habet de omnibus, quæ incœperunt in tempore, vel ex tempore. Omnia hujusmodi mensurantur à tempore vel secundùm esse, vel secundùm actiones, & passiones suas: talia igitur sunt omnia mobilia, & aliter mutabilia, & de perennibus dico, id est, quorum esse

Simplicitas æternitatis.

Verbum essendi ad æternitatem pertinet.

Fili,

non est definibile, quia & secundùm esse suum mensurantur à tempore principii terminante ipsa: licet enim non finiatur esse eorum in tempore, tamen mensuratur à tempore, licet à tempore non finito, si tempus debeat esse infinitum. De hoc enim quæstio est plurimæ difficultatis & non est dubium, quin quædam mensuratio temporalis sit talis immensitas. Quodammodò enim metitur lineam. qui dicit eam finitam in se, & infinitam ad punctum, & propter hoc perpetuitas quædam mensura est; & si aliqua corpora infinita essent, vel aliqua linea infinita, ex altera tamen parte finita, non inconvenienter diceretur hujusmodi mensura esse lineæ talis, nec videtur esse aliqua ratio, si finita mensura mensurat finitum, quin & infinitum infinita, si infinitú est aliquid in quocunque genere quantitatis; quemadmodùm si quis diceret, quòd decem puncta numerat numerus finitus, scilicet denarius, & mille millenarius, & ita de singulis aliis numeratis, & numeris: eodem modo puncta infinita, & innumerabilia numerat infinitus numerus, & sermo authenticus, & sanctus habet, quòd numerus annorum Dei est inæstimabilis. Verùm quoniàm de esse hujusmodi substantiarum nihil omninò fuit cum tempore, sed totum est integrum, & illæsum per omnia in quolibet nunc ipsius temporis, non propriè eorú esse dicitur esse in tempore: quéadmodùm enim quod totum est in uno puncto loci, non propriè dicitur esse in toto loco Similiter neque quod est in parte loci, propriè dicitur esse in toto loco, sed magis esse ibi per accidens, quemadmodùm, nec locus alicujus dicitur nisi quod ipsum præcisè continet: major verò locus non dicitur locus ipsius, quod ipsum totum non implet. Sic animæ humanæ nullo modo per se dicuntur esse in tempore, quod est minus duratione earum, aut majus, & esse earum in corporibus est proculdubiò esse temporale, hoc est, à tempore mensuratum, cùm initium habeat, & finem in tempore. Similiter actiones, & passiones, quas agunt in corporibus, & per corpora, tempore mensurabiles sunt, & mensurantur. De esse verò ejus apud se, hoc est, extra corpus, non est quæstio, si in eo statu actiones aliquæ sunt ei, vel passiones, licet spirituales, quin tempore, vel puncto temporis mensurentur. Si enim subitæ. & durationem nullam habentes, manifestum est, quia puncto temporis mensurantur. Si verò permanent, sed finem habent, cùm certum sit eas incipere, manifestum est eas tempore mensurari. Quòd si finem aliquæ earum non habent, erunt infinitæ secundùm durationem, & hoc à parte futuri: ex alia enim parte finitæ sunt cùm incipiant, & principium habeant in tempore. Si enim tempus infinitum est, cùm tempus essentialiter mensura sit, erit mensura infinitorum, talium scilicet quæ in tempore incipiunt, & tempore finiuntur. Manifestú enim est, quia augmentum quantumcúque sit, non mutat essentiam ejus, in quo est, aut speciem, nisi in his solis, quæ determinatam habent essentiam, ut numeri, quorum unusquisque determinatam habet essentiam. Et ideò additione, & detractione etiam unius unitatis secundùm speciem diversantur hora verò non videtur secundùm essentiam, qua est tempus, alterius speciei esse, quàm dies. Licet posset dici forsitan alia species mensuræ, vel quantitatis & propter determinationem. Sicut cubitus, & duo cubiti diversæ species mensuræ sunt, propter manifestam determinationem, qua exiit altera ab altera: esse enim temporis ut supra dixi tibi, totum est fluere, & in hoc non differt dies ab hora, vel econversò sed reverà determinationibus differunt, & hæc est intentio mea in hoc, & determinatio ista essentialis est quantitati per modum, quo quantitas est. De tempore verò, an sit infinitum, vel an sit finem habiturum, apud sapientes quæstio est; Aristoteli namque visum fuit, nec habuisse initium, neque habiturum finem, & hæc erit perscrutatio tibi sufficiens in sequentibus, in quorum via nunc sum. Quod autem quærebam in præcedentibus, videlicet, an perpetuitas esset dimidiata æternitas, jam dixi tibi, quòd non est ullo modo partibilis æternitas, sed reverà, si tempus esset juxta opinionem Aristotelis, sine principio scilicet, & sine fine, reverà perpetuitas esset dimidium temporis ex utraque parte infiniti: hoc autem dici non potest, nisi equivocè, æternitas. Jam enim patefeci tibi contrarietatem manifestam inter æternitatem, & tempus, ex quo apparere tibi potest, quia qui dixit tempus partem esse æternitatis, vocavit totum tempus, scilicet infinitum, æternitatem, propter quod in ratione, seu diffinitione sua non est locutus de illo, sed de partibus determinatis ipsius, & ideò cùm dixisset: Tempus est pars æternitatis, adjunxit, cum † anni mésurantis, diuturnique certa cómensuratione. Revertar autem ad ipsam æternitaté, & dicá, quia ipsa est contraria tépori, sicut ostendi tibi jam, & quia ipsa impartibilis est partibilitate continuitatis, & quia ipsa est circundans tempus & tempore major, absque comparatione proportionali. Deinde dico, quia ipsa est propria creatoris benedicti atque sublimis. Omne enim aliud cœpit, postquàm non fuit, & finit, quod est dicere, quoniàm aliud habet esse post non esse, & hoc faciam te scire in sequentibus post pauca. Solum enim esse creatoris est necesse per se ex omnibus modis suis, omne autem aliud esse possibile est esse per se, & non necesse esse, immò est cessans esse quantùm in ipso est, & propter hoc recedit, & revertitur in non esse quantùm in ipso est, nisi retineatur per creatorem, quod est dicere per ipsum necesse esse per se. Determinandum autem est, ac studiosè perscrutandum de ipsa æternitate, quid sit ejus esse, videlicet an esse ipsius creatoris, an aliud ab illo, an privatio. Quòd si dixerit, quia est ipsum esse creatoris: qualiter igitur erit contraria tempori? esse quippe creatoris non habet contrarium, neque oppositum nisi non esse, sicut jam te scire feci in aliis. Si verò dixerit, quia esse æternitatis est aliud ab ipso esse creatoris, cœpit igitur æternitas, cùm omne aliud ab ipso cœperit; sed quia nondùm illud declaratum est, dicam quia sic æternitas est ad minus possibilis esse in se ipsa, & propter hoc definibilis, & cessans ab esse quantùm in ipsa est. Jam autem transivisti hæc, ubi dictum est, quia nihil recipit contrarium suum, vel essentiæ suæ. Non enim est nigredo dealbabilis ullo modorum, nec frigiditas calefactibilis, nec ipsa indefinibilitas definibilis Si verò dixerit, quia æternitas est continuitas essendi, erit eadem quæstio. Quòd si quis dixerit, quia ipsa est privatio incœptibilitatis, & definibilitatis, cùm constet privationem nihil esse, tunc consequens est, ut concedat æternitatem nihil esse, & neque etiam posse esse, quod multò fortiùs de tempore verisimile est, cùm totum præteritum tempus jam non sit, & totum futurum necdum sit, medium verò nulla particula temporis sit. Quòd si dixerit quis, quòd æternitas est status creatoris, vel stabilitas, qua stat in esse suo incœptibiliter, & indesinibiliter, & per omnem modum influxibiliter, non effugiet per viam istam. Eædem enim quæstiones sunt de statu, & stabilitate. Dico igitur, quia æternitas non est nisi esse creatoris, aut creator ipse, sed nomen æternitatis plus dicit quàm esse ipsius videlicet privationes incipiendi, & desinendi, similiter & fluxus,

Perpetuitas.

Animæ humanæ dicuntur esse in tempore quomodo.

Augmentum non mutat speciem.

Aristotelis opinio de tempore.

† Aliàs animi.

Æternitas cótraria tempori.

Quod esse æternitatis.

Nota.

Æternitas est ipsum esse creatoris.

atque mutationis, & hoc tam actu, quàm potentia, quod reverà esse creatoris sequuntur multæ privationes hujusmodi, quibus utcumque insinuatur nobis gloria, & magnificentia ipsius. Quòd si dixerit, quia indefinibilitas non est pura privatio, sed est fortitudo, & firmitas ipsius esse creatoris, prohibens ab eo definitionẽ, & inceptionem & actu, & potentia, non est dicendum, quòd hujusmodi homo erret, sed de fortitudine hujusmodi, & firmitate restant eædem quæstiones, quæ de æternitate præcesserunt, quare non effugiet quin revertatur in id ipsum, quod dixi, videlicet quia & æternitas, & indefinibilitas, & cætera hujusmodi non significant, nisi esse creatoris, sed ut prohibitum ab inceptione, & definitione, & fluxu, & mutatione. Sive autem dicas esse sic prohibitum, sive esse cum hujusmodi prohibitionibus, non refert, & æternus, & æternitas non differunt, sicut Deus, & deitas: & sicut non dubitat aliquis intelligens, quin Deus sit sua deitas, & econverso; sic æternus Deus, & ejus æternitas res una sunt. Licet igitur abstractum videatur nomen deitatis, non est ita abstractivum, ut non aliquid relinquatur de significatione nominis concretivi, quod est Deus, immò totum significat, quod hoc nomen Deus, nisi forsitan in alia significatione. Quòd si abstraheret nomen æternitatis solas privationes à significato hujus nominis æternus, tunc proculdubiò significaret res, quæ non essent, quæ privationes tantùm sunt & verum significaret ista oratio, æternitas nihil est,

Abstractum, & cocretum.

CAPUT II.

De æterno, perpetuo, & temporaneo.

POst hoc autem conveniens est, ut inquiram de sermonibus communibus, quibus dicunt homines, omnia & præsentia, & futura, & præterita esse in æternitate, simul præsentia, & etiam simul videri perinde, ac si semel essent, & quid sit esse in æternitate, nec non, & comparationem æternitatis ad tempus, ubi & ponam exemplum imaginabile comparationis ipsorum ad invicem. Primùm igitur inquiram utrùm æternitas præcesserit, & quantùm, & qualiter. Dico igitur aut æternitas præcessit tempus, aut non præcessit. Si non præcessit, eadem ratione nec prosecutum est tempus eam, quare simul incæpit cum tempore, & simul desinet, & erit æqualis eidem, & erit finita, si tempus finitum est, si verò infinitum, non erit major æternitas, quàm tempus, cùm nec prius fuerit, nec post futura sit. Si verò præcessit tempus, aut præcessit ipsum tempore, sive parte temporis, aut parte sui, aut se tota, & tempore quidem non potuit ipsum præcedere, cùm nullum tempus fuerit ante totum tempus, præcessit igitur tempus æternitas vel se tota, vel aliqua parte sui. Manifestum autem est, quia non parte aliqua sui præcessit ipsum cùm partem non habeat; quare præcessit ipsum tota se, quemadmodum, dicitur, quòd linea quælibet tota se major est quolibet puncto: quòd si verum est, tota igitur æternitas fuit ante tempus, & tota præcessit ipsum; quare postea nihil de æternitate vel fuit, vel futurum est. Amplius. Si tota æternitas præcessit tempus, eadem ratione tota sequetur ipsum, quare tota futura est post ipsum: nihil igitur de ea, vel est modò, vel fuit ante. Amplius. Ipsum esse temporis cœpit, & habuit primum sui esse; ejus ergo non esse antequàm esset tempus, aut erat perpetuum, aut erat æternum, æternum quidem dici non potest fuisse, cùm sit terminatum, sive finitum in ipsa creatione primi instantis totius temporis. Perpetuum verò dici

Quæstio.

Perpetuũ.

non potest, cùm non incæperit, & quoniàm definit, deest igitur hîc propria nominatio. Dico igitur quoniàm ad non esse temporis econtrariò se habet perpetuitas: perpetuum enim habet inceptionem, sine definitione; non esse verò temporis definitionem sine inceptione, & propter hoc nominari potest propriè antiperpetuum, quoniàm econtrariò se habet illi. Æternitas verò, & se tota præcessit tempus, & se tota est posterior tempore. Causa autem in hoc est, quoniàm tota semper est æternitas, nihil de ea succedit, nihil ejus omninò fuit: quare non sequitur, si tota fuit ante tempus, vel præcessit æternitas, quoniàm propter hoc nihil ejus futurum sit, quemadmodùm, si quis dicat, quoniàm, Deus totus est in cœlo, & supra terram; ergo nihil ejus est in terra, vel sub terra; esse enim ejus in cœlo, & super terrã, non prohibet esse ipsum in terra, & sub terra, quoniàm totus ubique sit, sic æternitas tota semper, & propter hoc esse ipsam ante tempus non prohibet ipsam esse post tempus. Apparet etiam tibi ex hoc, quia perpetuitas, & antiperpetuitas non complectuntur durationem æternam, sive æternitatem durationis, & hoc est, quoniàm potest aliquid medium intercedere, sicut vides, quòd perpetuitas animæ humanę, quę nunc creatur, & antiperpetuitas ipsius non esse cœli non complent unam durationem æternam. Deest enim ab hujusmodi duratione æterna tota duratio cœli à creatione sua usque in præsens nunc. Cave autem tibi ab hujusmodi comparationibus; non enim sicut linea dicitur major puncto suo initiali, vel terminali major se tota, sic potest dici æternitas major tempore se tota; quemadmodùm nec ipse creator potest dici mundo major se toto, primùm quia magnitudo creatoris, & magnitudo mundi non univocè dicuntur, & propter hoc non sunt ad invicem comparabiles, sicut alibi didicisti. Deinde cùm punctus initialis, vel terminalis alicujus lineæ sint in eodem situ, ut punctus in linea, & de linea; sic tota linea reverà est post punctum, & detracto puncto de linea, nulla particula propter hoc detrahetur, & ideò linea non fieret minor. Non ita autem se habent æternitas, & tempus, non enim æternitas punctus temporis est, nec velut in eodem situ, aut eadem serie sunt æternitas, & tempus. Similiter nec Deus, & mundus sic invicem habent, nec anima humana, nec corpus ipsius. Si verò quæritur de æternitate, an sit in tempore, distinguendum est indubitanter; quemadmodùm & cùm dicitur, an Deus sit in tempore. Non enim est in tempore mensurabiliter, sicut sæpè dictum est, sed comitabiliter, ut ita dicatur. Est enim dum tempus est, & quandocunque aliquid temporis est. Quòd si quis dixerit, quia si sola comitantia hujusmodi facit Deum esse in tempore: juxta modum istum posses dicere, quod est in qualibet domo, & qualibet civitate, quoniàm est, dum quælibet domus, aut civitas est tu scis in hoc, quia esse in tempore, & esse in loco, non dicuntur intentione una. Esse enim in loco est circundari, & contineri ab ipso loco; motus autem, qui est in tempore, non circumdatur eo modo à tempore, hoc est, per omnem dimensionem, & partem, sed quasi per longum successionis applicatur ei, & propter hoc solum breve, & longum de tempore, dicitur in nominibus dimensionum: latum enim, & strictum, altum, & profundum, nequaquàm de tempore dicuntur. Motus ergo dicitur esse in tempore propriè, quod ipsum præcisè comitatur, videlicet quòd nihil habet ante primum, seu principium motus, nihil post ultimum seu finem ipsius, & ista concomitantia est mensuratio temporalis, quæ quidem longè est à creatore, qui tempus omne æternaliter pręcessit, & æternaliter

Æternitas.

Antiperpetuitas.

Nota.

Motus in tempore.

A naliter post ipsum futurus est, & ipsum tempus illum continuè deserit, dum quotidie, & irretinibiliter, ut dictum est, fluit; ille stat immobiliter & per omnem modum influxibiliter usquequaque; est igitur hujusmodi comitantia inter creatorē, & tempus, qualis cogitari potest inter stantem in ultimitate stabilitatis, & fugientem in ultimitate fugacitatis. His autem ita se habentibus prosequar de hoc, quod omnia dicuntur esse in æternitate à quibusdam, videri inibi, & hoc simul, & quid sit propriè, ac verè esse in æternitate. Dico igitur, quia propriè & verè esse in tempore, est esse mensuratum à tempore secundùm longum successionis ipsius temporis, & propriè, & verè esse in æternitate, erit esse in statu, & ultimitate stabilitatis: hoc autem solius est creatoris altissimi, & benedicti. Ampliùs. Si solum verè, ac propriè, temporale est solum, propriè, & verè in tempore, solum propriè, & verè æternum erit solum, verè, & propriè, in æternitate. Et respondeo in hoc, quia ita est, videlicet quòd solus creator in æternitate est verè, ac propriè. Ratio enim æternitatis, ut supra dixi tibi, est duratio non habens principium, neque finem, immò status, qualem descripsi tibi, videlicet in quo nec est fluxus, nec mutatio, nec prius, nec posterius, quod est dicere, status per omnem modum influxibilis, inceptibilis, indesinibilis, impartibilis. Qui autem omnia dicunt esse in æternitate: si rectè intelligunt, penè eamdem habent intentionem in sermone isto, quam habent, cùm dicunt omnia esse in Deo: hoc enim in sermone intelligunt ipsum creatorem immensitate suæ amplitudinis omnia circundare, & ambire & velut intra claudere. Ipsi etiam dicunt per modum istum tempus esse in æternitate, & volvi, & fluere ipsum intra immensitatem æternitatis, quemadmodùm, & totus mundus mobilis volvitur, & movetur intra immensitatem ipsius creatoris, cùm ipsum totaliter circundet immensitas creatoris: est enim supra ipsum, ut dominator altissimus ipsius, & infra ipsum, vi supportans ipsum, & sustentans, ne recedat in non esse, & circa ipsum, ut conservans ipsum, atque custodiens

Esse in tempore.

Nota.

CAPUT III.

Quomodo omnia sint simul, & præsentia, in æternitate.

Omnia præsentia esse in æternitate.

De eo verò, quòd dicunt, omnia præsentia esse in æternitate, & simul, quæstionem habet, qualiter hoc intelligant. Contraria enim simul in eodem esse non possunt, quomodò igitur est? Socrates in æternitate est, est ne ibi simul senex, & puer? sanus, & æger? & an est ibi sola senectus ejus? an sola pueritia? an sola sanitas? an sola ægritudo Socratis an ambæ? an neutra? Quòd si neutra, non sunt igitur omnia in æternitate. Quòd si ambæ, cùm in æternitate non sint prius, & posterius neque ante, nec post, erunt igitur simul in æternitate; quare Socrates erit puer, & senex, sanus, & æger in æternitate, & ad hunc modum se habet de omnibus aliis contrariis ex quibus invicem est permutatio. Et generaliter, quomodò intelligunt ea esse in æternitate simul, quæ simul esse nunquàm potuerunt in tempore? Ampliùs. Aut sunt in æternitate, quæ præterierunt, aut quæ futura sunt secundùm veritatem suam, hoc est, prout fuerunt, & futura, aut non. Si sic; ergo cùm fuerint & etiam futura sint secundùm prius, & posterius, & in ordine successionis, erunt similiter & in æternitate; erit igitur in ea prius, & posterius, ante, & post, & successio. Jam autem prohibita sunt nomina hujusmodi ab æternitate. Si verò non fuerint ibi secundùm suam veritatem, quam dixi, cùm alium modum essendi non habeant, quàm successivum, & ordinatum, ut dixi, vel nullo modo igitur erunt ibi, aut figmentaliter, & falsò erunt ibi. Dico igitur in hoc, quia me, & te jam expedivi super hoc, nihil enim temporalium, prout jam tibi patefactum est, in æternitate verè, ac propriè esse potest. Sed sermo hujusmodi hominum habet intentionem hujusmodi: quia omnia, quæ habet æternitas, sunt apud eam semper præsentia, cùm nihil apud eam fluat, aut prætereat, incipiat, aut desinat. Cùm ergo generaliter intelligunt de rebus omnibus, hoc est, temporalibus, & spiritualibus, quia omnia hæc sunt in æternitate præsentia, intelligunt indubitanter, quòd creator æternus, qui est lucidissimus, aut infallibilis conspector, omnium

Nota.

B sæculorum, habet omnia sibi præsentia, hoc est videt & intuetur, quoniàm non magis videt præsentia, quàm præterita, vel futura, vel quolibet modo aliter absentia. Sicut enim non addit cognitioni luminosissimæ ipsius rerum præsentia, vel existentia, ita nihil detrahit eidem eorum præteritio, vel futuritio. Causa autem in hoc est, quoniàm creator non videt per aliud, quàm per semetipsum. Ipse enim est sibi ipsi lux, per quam videt, & ipsemet est sibi similitudo, vel exemplum, vel speculum, in quo videt, quicquid videt. Se enim ipsum intuens, videt omnia, de hoc tamen faciam considerationem, quæ tibi sufficere debeat in tractatu, qui sequitur ipsum.

Nota diligenter.

CAPUT IV.

C *Comparatio æternitatis, & temporis, & de utrisque.*

Exemplum verò imaginabile comparationis æternitatis, & temporis, quod promisi tibi, est, ut imagines rotam † immensam æternitatem, & intra eam rotam temporis, ita quòd tangat eam in uno puncto tantùm. Hoc enim alibi didicisti, quia sive circulus circulum, sive sphæra sphæram contingit, & hoc sit intra, sive extra, in uno tantùm puncto contingere necesse est. Quia igitur æternitas tota stat, ut audisti, & tota simul est, imaginare, quia quatenùs rota temporis rotam æternitatis tangit, contactus in tantùm est, quantùm punctatim tantum sua revolutione ipsam tangit punctum, & est ipsum tempus, & propter hoc nihil totum de tempore simul est. Simile est, si imagineris rotam æternitatem luminosissimam, & luminositatem ejus

† Aliàs universam.

Æternitas.

D esse ipsum esse ipsius, vel entitatem, & ex ea influere lumen ejus super tempus, quatenùs ipsum tempus receptibile est ipsius; & quoniàm non est receptibile ipsius esse secundùm totalitatem aliquam, hoc est neque secundùm suā totalitatem, neque secundùm totalitatem alicujus ex partibus suis, non fluit lumen essendi ab æternitate super ipsum, nisi punctatim, quemadmodùm neque tangibilis est rota hujusmodi, nisi punctatim; propter fluxum enim suum irretinibilem, non est illuminabile, nisi punctatim. Adjuvaberis etiam in hoc, si imaginatus fueris aquam exeuntē de vase aliquo guttatim, vel aliter exire nequeuntem: adeò enim est fortis potentialitas, adeòque angusta, ut de ea exire, nisi punctatim tempus non possit in actum, sicut angustia foraminis ex antedicto vase non permittit exire aquam, nisi guttatim. Omnium quippe rerum creatarum debilioris esse est tempus: hoc autem apparet ex hoc, quia actualitas ejus est in ultimitate parvitatis: potentialitas verò econtrariò. Est enim tempus secundùm minimum sui, hoc est, secundùm punctum tantùm est, & non est secundùm

Tempus.

plurimum sui, & istud esse intelligo hic ultimum actualitatis; illud verò non esse, hoc est, quod competit tempori, intelligo hic plurimum potentialitatis. Admiratione autem dignum videtur, quòd inter forte esse æternitatis, & debilissimum esse temporis, medium non est, ut videtur. Illud enim si esset medium, aut esset fluens totaliter, ut tempus, aut esset totaliter permanens, ut æternitas, & neutro istorum modorum esset medium, aut esset in parte fluens, & in parte permanens, & hoc non esset unum, immò esset aggregatio æternitatis, & temporis: si verè permanens esset pars ejus, & verè fluens esset pars altera. Quòd si quis dixerit, quia horizon æternitatis, & temporis, quem ponunt Philosophi, est medium; communicat enim, ut videtur, utrique, & iste horizon non est nisi perpetuitas, & perpetuitas communicare videtur cum tempore inceptionem, & cum æternitate indefinibilitatem; & propter ista duo dixit philosophus ipsum esse horizonté æternitatis & temporis, & post æternitatem supra tempus, post æternitatem inquam propter inceptionem: supra tempus verò propter indefinibilitatem esse, & isti videbantur sentire tempus esse finitum, id est, † finibilem durationem, quantùm ad hoc, quòd dicitur, supra tempus: horizontem verò nominavit ipsam perpetuitatem: horizon enim circulus est dividens duo hemisphæria, videlicet id quod apparet de cœlo super terram, quod est indubitanter medietas ipsius, & id, quod non apparet, quod scilicet terra prohibet videri, quod ex necessitate est reliqua medietas. Unde videtur illi, quòd in ipso initio perpetuitatis esset divisio, tanquàm per media ipsius æternitatis, sicut supra dixi tibi; sed hujusmodi æternitas non potest intelligi nisi tempus æternum; horizon autem intelligitur orientis zona, & vulgariter dicitur hujusmodi circulus finitor visus nostri. Unde Solem, & Lunam, & stellas tunc videre incipimus, cùm oriuntur motu suæ revolutionis super horizontem nostrum. Tunc verò ea videre desinimus, cùm descendunt subter ipsum. Potest autem & meritò quæri, quid intelligit Philosophus, quia omne esse aut est ante æternitatem, & supra ipsam, aut est in æternitate, & cum ipsa, aut post æternitatem, & supra tempus, ut anima, quæ est in horizonte æternitatis. Nihil autem potest intelligi ante æternitatem esse, aut ultra ipsam, nisi ipse creator benedictus, & hæc anterioritas, vel prioritas non potest esse nisi causalitatis, quâ generaliter causa omnis efficiens intelligitur prior esse omni causato suo. Impossibile enim est, ut æternitate & tempore præcesserit æternitatem, tempore quidem ipsum præcessisse æternitatem est impossibile, quoniàm tunc necesse esset tempus illud præcessisse æternitatem, quare æternitas esset finita, & terminata ad tempus illud. Similiter impossibile est, quòd creator æternitate præcesserit æternitatem; tunc enim oporteret, quòd vel eadem æternitate præcesserit eam, vel alia. Si eadem, esset igitur æternitas eadem prior seipsâ. Si verò alia, esset igitur æternitas altera post alteram, & hoc non posset esse, nisi uno duorum modorum, videlicet, ut aut sine medio esset post illam, aut non: si non, tunc esset terminata ad illam, & inciperet ab illa, quemadmodùm dies ad suum crepusculum, vel noctem præcedentem immediatè ipsum. Si verò medium esset inter duas æternitates, esset posterior æternitas terminata ad illud, & inciperet ab illo, & ita esset finita ab illa parte æternitas. Manifestum igitur est, quòd ante æternitatem nihil est duratione, quia nec tempore, nec æternitate, ut jam patefeci tibi. Eodem modo se habet à parte altera. Quòd igitur creator benedi- E ctus dicitur esse ante æternitatem; per modum causalis ordinis dicitur, non per ordinem durationis, aut successionis.

Horizon æternitatis, & temporis.

† *Aliàs* finibile duratione.

Nota.

Nota.

CAPUT V.

Qualis æternitas secundùm Aristotelem.

SCito etiam, quòd æternitas ista non est secundùm Aristotelem, neque secundùm intentionem ejus Philosophi est iste sermo, nisi tempus æternum, hoc est, duratio ex utraque parte infinita. Verùm an hujusmodi duratio possibilis sit in aliquibus rerum creatarum, faciam te scire in sequentibus, & declarabo; quia nec tempus, nec aliud continuum, ullo modorum potest esse infinitum. In hac ergo continuitate, & cum ea posuit Aristoteles esse intelligentias decem, vel plures: si plures essent, quàm decem: hoc enim non determinavit in metaphysica sua; sed posuit tot esse intelligentias moventes corpora cœlestia, quot erant motus cœlestes; sed neque numerum motuum cœlestium declaravit tractatu, qui adhuc ad me pervenerit. Inductus autem fuit ad F ponendum intelligentias in æternitate specialiter ob credulitatem, quâ credebat, eas nihil habere in potentia, & propter hoc nihil eis addi posse, nihil minui, vel acquiri ab eis: sed totum habere actu, quicquid habere naturaliter poterant, & propter hoc nihil eorum, quæ habent, eis posse fluere, nihil eorum, quæ non habent, ad eas posse influere, & hæc est quædam indubitanter propinquitas, & vicinitas ad æternitatem.

Intelligentiam [illegible]

CAPUT VI.

Explicantur aliquæ difficultates ex scriptura de æternitate.

G

MIrabile autem est, & quæstionem habens non levem, quod habet sermo propheticus ipsius Prophetæ Hebræorum & legislatoris ipsorum. Dominus, inquit regnabit in æternum, & ultra. Et alius ejusdem gentis propheta, Dominus regnabit in æternum, & in sæculum sæculi. Aut igitur aliquid est ultra æternitatem, & post ipsam, aliquid inquam quod est vel tempus, vel æternitas, vel perpetuitas, aut non. Si sic; tu scis, quòd hoc jam prohibitum est per ea, quæ præcesserunt: ex eo enim sequeretur æternitaté esse finiendam ad illud, si immediatè esset ultra æternitatem. Si verò mediú intercederet inter illud, & æternitatem, finiretur ex necessitate æternitas in illo medio, & ad illud. Si verò nihil est post ęternitatem tale, quomodò igitur regnabit in eo Deus? nec enim hoc videtur, quòd aliquid sit in æternitate, nec in perpetuitate, nec in tempore, nec in nunc temporis, propter hoc H visum est aliquibus quòd hæc sit intentio sermonis illius, Dominus regnabit in ęternum & ultra, hoc est, quantumlibet, & ultra, divisivè scilicet, ac si diceretur, per mille annos, & ultra, & per centum millia annorum, & ultra, & ita in infinitum. Sed qualiter exponent illud aliud, Regnabit in ęternum, & in sęculum sæculi? Videtur ergo sæculum sæculi intelligere sæculum, quod est futurum post præsens sæculum, id est, post sęculum, quod modò est, & secundùm hoc, in æternum esset intentio designans præsens sæculum tantùm. Verùm posset aliquis intelligere, quòd sæculum sęculi est expositio ejus, quod dixerat, in ęternum, ac si diceret, Dominus regnabit in æternum, hoc est, in sęculum sęculi. Jam enim declaratum est tibi, quia æternitas sicut

Anquidiquid ultra æternitatem.

Nota.

ficut præcedit fæculum præfens, & tempus, ita & fequitur illa, intra enim ipfam funt, ficut in præcedentibus audivifti. Si quis autem dixerit, dictū effe per figuram, quam Græci vocant hyperbolem, tu ne mireris, quia in libris prophetarum, qui indubitanter funt divina eloquia, & oracula, invenitur ifte modus locutionis; fic civitates dicuntur ibi ad cœlum ufque muratæ. Per hujufmodi igitur tropum locutionis, qui vocatur exceffivus, voluit defignare infinitatem creatoris. Debes autem reminifci, quia alius Propheta ejufdem gentis dixit de creatore, Qui fecit terram in fempiterno tempore. Qualiter ergo intellexit tempus fempiternū? Similiter in fcripturis Chriftianorū fæpiffimè legitur vita æterna & fœlicitas æterna danda Dei electis, & amicis, poft hanc vitā. Eft igitur ibi abufio, & non propria acceptio nominationis æternæ; fœlicitas enim, quæ danda eft poft hanc vitam, neceffariò incipiet tunc, quare non propter hoc æterna dici poteft. Æternam igitur dicunt pro perpetua. Sic & fempiternum vocant tempus, propter multam durationem ipfius. Si enim, ut quidam putaverunt tempus totum, hoc eft. in totalitate fua acceptum, videlicet quod cœpit à creatione mundi, & terminabitur die univerfalis judicij, feptem millium annorum eft tantùm, multa indubitanter eft duratio ipfius, & propter hoc vocavit ipfum Propheta fempiternum.

Notā.

CAPUT VII.

Quid fæculum, quid generatio, quid progenies, quid ætas, quid ævum, quid dies antiqui, quid anni æterni, & non deficientes Dei, quid perpetuitas.

His autem ita determinatis, profequar tibi juxta promiffum, quia fæculum accipitur fecundùm duas intentiones, videlicet & pro rebus ipfis, quemadmodùm mundus vocatur fæculum: unde & paradifus cœleftis, vocatur fæculum alterum. Sæculum etiam præfens dicitur ftatus ifte inftabilitatis, & mutabilitatis, in qua fumus, & iftæ funt ritæ intentiones hujus nominis fæculum, & funt valde ufitatæ. Tertia verò intentio eft ejufdem, qua accipitur pro tempore, vel alia duratione, five fit perpetuitas, five æternitas. Quantùm autem tempus intelligatur fæculum: alij dixerunt centum annorum tempus fæculum effe. Forfitan autem hujufmodi tempus veriùs dicitur generatio, ficut oftendam tibi in fequentibus, ufitatiùs autem dicitur fæculum fpatium, quod eft inter quafcunque duas magnas mutationes ex his mutationibus, quæ fæpè fiunt in mundo ifto terreno. Magnas autem mutationes iftas intelligo mutationes regnorū, mutationes fectarum, mutationes legum, renovationes etiam, five univerfaliter, five particulariter fiant, dummodò fint magnæ, quemadmodùm renovatio magna facta eft generis humani per diluvium, quod fub Deucalione dicitur inundaffe, maxima verò per diluvium, quod fub Noë dicitur fuiffe. Sed fi pefte, vel fame, aut tempeftate, aut terræ motibus fierent magnæ deftructiones hominum, & animalium, dico quòd effent vel initia, vel termini fæculorum, & dicuntur hujufmodi tempora fæcula, & ipfum tempus fæculum, à fequendo, hoc eft, fuccedendo, propter fluxum fucceffionis continuæ, ut quibufdam vifum eft. Magis tamen videri poteft, quòd dicatur fæculum à fecando, propter fectiones ejus continuas, & divifiones infinitas, quibus non folummodò dividitur, fed etiam fecatur & abrumpitur ab ipfo effe prætetitione continua,

Sæculum quid?

Sæculum unde.

A & huic intentioni atteftatur fcriptura nominis illius. Si enim ab eo, quòd eft fequor, fequeris, nominatum effet: fcribendum videretur per litteram q. Scribitur autem per litteram c. Debes autem fcire, quia fæcula alij minora, alij majora pofuere; alij enim centorum annorum fpatium, ut prædixi tibi; alij verò mille annorum fpatium, & ifti funt, qui diviferunt totum tempus durationis mundi inferioris in feptem chiliadas hoc eft millenarios Unde & fcripferunt magnas quafdam mutationes, quæ factæ funt & etiam quæ futuræ funt, ut dicunt. Fuerunt & alij, qui confiderantes totum tempus ab initio mundi, invenerunt mutationes magnas factas in eo à fexcentis in fexcentos annos ferè, & intelligo mutationes magnas exortus regnorum magnorum, & deftructionem ipforum, aut in toto, aut in magna parte. Similiter & legum magnarum, atque fectarum conftitutiones, & de-

Mutationes magnæ.

B ftructiones, ficut manifeftum eft tibi de regno Hebræorum, & lege, quandò exterminata funt à principe, & exercitu Romanorum. Deinde fexcentefimo ferè anno exorta eft lex Machometi, & regnum ejus, & deftructa lex Chriftianorum, & regnum, in Arabia, Perfide, Media, Syria, Æthiopia, & Ægypto, & Hifpaniarū, quæ funt ultra mare & quæ funt citra mare, parte maxima, fimiliter Aquitania, & Galliarum parte. Poftmodùm autem invalefcente regno Franciæ deftructum eft regnum Saracenorum, & fecta eorum exterminata ufque ad fines Hifpalis, quæ vulgò Sivilia vocatur, & percuffum graviter eft regnum illud, & fecta etiam in capite fuo, fcilicet in urbe Maroquenfi, & finibus ejus. Per idem verò tempus, quo fecta Saracenorum orta eft, Imperium Romanum penè deftructum eft,

Notā.

C partim per gentes fectæ Saracenorum. partim per barbaras nationes multas. Simul mutatio facta eft in regno, feu Imperio Græcorum, quod Conftantinopolitanum vocatur. Et iftæ omnes mutationes ultimo fexcentenario, in cujus fine fumus, factæ funt. In præcedenti verò cum fexcentenario, & ferè quadraginta annis ante exorta eft lex Chriftianorum, & regnum ipforum. Utrùm autem ifta fe habeat veritas per omnes fexcentenarios annorum, qui fluxerunt ab initio mundi, fcire poteris ex Chronicis. Quid autem futurum fit poft hoc de mutationibus magnis, Aftronomi prædivinare conantur ex conjunctione planetarum, quæ futura eft in libra. Caufa autem in hoc eft, quia omnes hujufmodi mutationes attribuunt conjunctionibus iftis & motibus ftellarum fixarum. Manifeftum etiam eft tibi ex his quæ præcefferunt, quia qui dixerunt corvum per tria vel novem fæcula vivere, intellexerunt fæcula centenarios annorum, quia per

Corvi ætas.

D tres centenarios annorum, vel novem opinati funt vivere corvum. Generatio autem non immeritò credi poteft fpatium centum annorum & tunc intelligendum eft dici à genere, & reverà tamdiu fe effe de eodem genere homines dicunt, quamdiu patrem generis agnofcunt, & tamdiu etiam gradus parentelæ, & cognationum computant, & hoc eft fpatium vitæ hominis, nifi ipfum, aut malitia complexionis, aut alia incommoditas abbreviet. Extenditur autem plerunque in plures, quàm centum annos, fæpiùs verò contrahitur in paucos Sciendum etiam eft tibi, quia generatio dicitur interdùm totum tempus, quo generantur homines, quemadmodùm & generatio dicitur tempus renovationis ipforum. hoc eft refurrectionis, & iftæ intentiones inveniūtur in lege Chriftianorum, quæ Græcè Evāgelium vocatur. Nec dubitandum eft tibi, quin generatio etiam unū genus, aut una progenies nominetur. Progenies autem generatio eft ex uno primo, ac principali

Generatio.

Progenies.

E

capite, famoso scilicet, ac nominato. Plebeij quippe homines, & ignoti non dant nomen generibus, nec eis ascribuntur genera, vel generationes, sed illis, qui patres, simul, ac principes generum suorum habentur.

Ætas.

Ætas autem propriè, & prima sui cognitione dicitur tempus vitæ uniuscujusque animalis. Dicitur etiam & status uniuscujusque partis secundùm quam est mutatio in ipso animali. Sicut in homine nominantur ætates sex: infantia, pueritia, adolescentia, juventus, senectus, & † decrepitas, & figuratè translata sunt ista vocabula ad status populorum, sicut & quidã ex historiographis infantiam descripsit populi Romani, & ætates assignavit, & adaptavit eidem, transfertur etiam & ad totius hujus mundi terreni status, hoc est, totius humani generis, unde & crebrò dicunt homines mundum senuisse, alij eundem senescere.

† Aliàs senium.

Ævum.

Ævum verò idem est secundùm quandam intentionem. Unde & apud

F

historiographos invenies, quòd isti homines non fuerunt ævi nostri, hoc est, temporis nostri. Dicunt autem quidam Italicorum, ævum interdùm pro æternitate accipi, & ab ævo, idest, ab æternitate tempus fluere. Scito post hæc quia in sermonibus authenticis invenitur scriptum, dies antiquos, & annos æternos, & numerus annorum creatoris inæstimabilis, & anni ejus non deficientes. Quibus omnibus sermonibus, nihil aliud convenienter intelligi potest, quàm ipsius æternitas nomina enim dierum & annorum, fluentis, & omninò instabilis durationis, nomina sunt propria intentione sua Necesse igitur est, hujusmodi nominibus non aliud intelligi, quàm æternitatem creatoris, qualem eam esse superiùs audivisti. Juxta has intentiones intelligenda sunt tibi sæcula sæculorum infinita, & immortalia. Unum enim sæculum, ut su-

G

pra dixi tibi, æternitas est, quæ nec recipit divisionem in se, neque aggregationem alterius, & ideò non propriè significatur per sæcula, quia in ea non est sæculum, & sæculum. Sed nec ipsa perpetuitas, quæ incipiet à die judicij, recipit aggregationem, nisi quis dicat, quia perpetuitas gloriæ, quæ promittitur electis, atque dilectis Dei, & perpetuitas miseriæ, atque suppliciorum, quibus affligendi sunt mali, & judicio creatoris damnandi, duæ perpetuitates sunt: hoc autem non videtur convenienter dictum Sicut enim in uno, & eodem tempore, quibusdam hominum benè est & quibusdam malè, sic in eadem perpetuitate benè erit glorificatis, & malè damnatis, & perpetuitas secundùm quosdam. non est nisi tempus interminatum à parte

H

finis, hoc est non habens finem. Utrùm autem veri nominis tempus, vel alia magnitudo continua possit esse infinita, declarabitur tibi in sequentibus. Quòd ergo habet sermo sanctus de Dei dilectis, & electis quibusdam, quòd fulgebunt tanquàm stellæ in perpetuas æternitates: manifestum est tibi, quia impropriè dicitur hoc: neque enim æternitas perpetua, neque perpetuitas æterna verè dici potest; rationes enim earum contrariæ sunt, sicut apparet tibi ex his, quæ præcesserunt. Sed neque æternitas recipit, ut dixi, aggregationem, sive pluralitatem.

Nota.

Sciendum etiam est tibi circa hæc, quia sermo sanctus habet cujusdam ex Prophetis Hebræorum, quia tempus inimicorum Dei erit in sæcula. Erit igitur, ut videtur, in æternum, & sine fine. Verùm, quoniàm nuda promissio, sive prædictio, nec comminatio est contra creatoris inimicos, qua deterreri debeant à malis suis, nec promissio est boni, quo debeant illi provocari ad ea, quæ recta sunt, ad quæ duo maximè est intentio Prophetarum in hujusmodi sermonibus, non videtur ullo modorum, quòd tempus accipiatur ibi secundùm intentionem,

E

qua tempus dicitur mensura motus. Quapropter visum est quibusdam. quòd tempus ibi accipiatur temporalitas, idest, instabilitas, qualem passuri sunt irrevocabiles à malis suis homines. In inferno quippe, si erit ibi vicissitudo tormentorum, ut unum post alterum infligatur, erit & ibidem veri nominis tempus: si verò non fuerit ibi vicissitudo hujusmodi, sed omnia tormenta simul cruciabunt illos, & hoc absque fluxu ullo, & transitu ipsorum, fortè multis non videri possit esse apud infernum veri nominis tempus. Si enim totum, quod meruerunt tormentorum, simul habebunt, nihil in posterum, vel ultra timentes, vel expectantes, sed totum præsentialiter patientes, status iste indubitanter non est status temporalitatis, quin potiùs multùm similis statui æternitatis, sicut & fœlicitas sancto-

Nota.

F

rum, & hoc est omnibus opinionibus magis congruens doctrinæ Christianorum. Sicut enim fœlicitas, quæ electis Dei promittitur, non per partes eis reddenda est, neque pars post partem, sed tota simul, alioquin nunquàm esset completa illa fœlicitas, neque integra, & propter hoc neque esset etiam veri nominis fœlicitas, neque integra: sic necesse est & in contraria miseria se habere, ut tota simul miseria malos obtineat. Signanter ergo dictum videtur, erit tempus eorum in sæcula, ac si dictum esset, quia tempus hujusmodi, idest, status eis competens, erit in sæcula, hoc est, in æternum per modum, & similitudinem, quo exposui, videlicet in quo simul totum malum sit, quod passuri sunt non particulatim, sive per partes.

Nota.

CAPUT VIII.

G

Utrùm mundus sit æternus, & de errore Aristotelis, & Avicennæ.

HIs igitur ita determinatis, aggrediar promissam investigationem & declarationem de novitate, & antiquitate universi universaliter, & de temporalitate, atque æternitate ipsius. Et est intentio mea in sermonibus istis, an sit ipsum universum novum, an antiquum, quod est dicere, an temporale, vel æternum, an cœpit esse, & an desiturum sit. Universaliter autem dixi, pro eo quia non est intentio mea investigare de partibus singulis universi. hoc est, universitatis creaturarum. Non enim intendo de singulis creaturis perscrutari, videlicet de Socrate, & Platone, an esse cœperint, quoniàm hujusmodi nullam habent dubita-

H

tionem, vel quæstionem, sed de partibus magnis ejusdem, de speciebus, atque generibus rerum creatarum. Ponam igitur in primis opinionem Aristotelis, & rationes quæ ipsum in opinionem suam de hoc induxerunt, & alias etiam, quæ eundem ad hoc ipsum movere potuerunt. Quicquid igitur dicatur, & quicunque conentur excusare Aristotelem, hæc indubitanter fuit ejus sententia. quòd mundus est æternus, & quòd non cœpit esse, & de motu similiter sensit, & Avicenna post eum, & adduxerunt rationes, & probationes ad hoc. Similiter & alij expositores ejusdem Aristotelis id ipsum senserunt, atque fecerunt. Prima igitur ratio eorum est, quia creator, vel præcessit mundum, vel non præcessit. Si non præcessit, non fuit ergo creator, quin & mundus non esset mundus, igitur non incœpit esse, & hoc est, quod intendunt, vel creator non fuit ante incœptionem mundi, & propter hoc tunc primùm fuit, quandò mundus incœpit esse. Incœpit igitur esse cum mũdo. Hoc autem impossibile manifestum est, quòd nec ipsi hujusmodi sententiæ professores recipiunt. Si verò præcessit mundum creator,

Aristoteles.

Avicenna & non præcessit ipsum, ut ait Avicenna, tempore, non præcessit igitur ipsum, nisi quomodò causa præcedit effectum. Jam autem audivisti, quia est etiam alius modus præcessionis, & dixi tibi in præcedentibus, quia æternitas præcedit tempus, & hoc in infinitum, cùm infinita sit. quare cùm creator æternus sit, & in tota, ut ita dicatur, æternitate semper fuerit, in infinitum creator præcessit mundum, & ut dictum est tibi, tota æternitate creator præcessit mundum. Adjuvandus igitur est in hac ratiocinatione Avicenna. Ita enim procedit, ac si non esset alius processionis modus, quàm duo illi quos nominavit. Potuisset igitur dixisse pro sententia sua: Si creator præcessit mundum, fuit igitur creator, vel quandò nec dum mundus erat, vel fuit creator sine mundo; imaginare igitur, quòd aliqua creatura esset in æternitate cum creatore, & cogitaret apud se de mundo, an esset futurus, aut non, vel si *Nota.* potuit dici in æternitate, mundus est futurus, quia reverà non poterat dici in æternitate mundus est, alioquin mundus esset in æternitate, & esset æternus: alterum igitur istorum poterat verè dici: mundus erit mundus non erit. Non poteratque verè dici, mundus non erit, vel non est futurus: futurus enim ab æterno poterat verè dici, mundus erit, vel mundus est futurus, igitur vel nullo intermedio erat futurus mundus, vel aliquo intermedio. Si nullo intermedio, erat igitur futurus subitò post, quare jam erat instans inceptionis ipsius, & propter hoc simul cum ipso creatore extitit; simul enim sunt, inter quorum existentiam nihil est medium. Quòd si dixerit quis, quia tota æternitate præcessit creator mundum: ergo in infinito præcessit mundum: post hujusmodi igitur dictum in infinitum subsecutum est esse mundi; non enim verè diceretur, in infinitum post hanc dictionem erit mundus. si non in infinitum longè ab ista dictione mea esset creatio mundi, quare nunquàm perveniretur ad eam: Infinitum enim intransibile est, ut alibi didicisti per Aristotelem. Quòd si dixerit ita, ac si loqueretur creator in semetipso in æternitate sua, & ante tempus, & loqueretur de creatione mũdi, & diceret, creo mundum, aut creavi, aut creabo: si diceret, creo mundum, vel creavi, cùm impossibile sit manifestè ipsum dicere, vel dixisse falsum; ante tempus igitur fuisset verum ipsum creare, vel creasse mundũ; quare ante tẽpus fuisset mundus secundùm hoc, & ideò æternus. Quòd si diceret creator ante tempus: creabo mundum, aliquantùm igitur post dictionem hujusmodi creaturus erat mundus, quantùm igitur est illud? quoniàm necesse est ut sit vel tota æternitas, vel pars æternitatis, aut tempus. Si tota *Nota.* æternitas, cùm impossibile sit eam finiri, impossibile erit venire ad creationem mundi, ut dixi, cùm impossibile sit illam finiri. Si verò pars æternitatis est id, hoc jam prohibui in præcedentibus, videlicet æternitatem habere partem. Quòd si etiam concedatur hoc, scilicet partem habere æternitatem, & pars illa præcessit creationem mundi, & intercessit inter prædictam dictioné creatoris, duobus modis destruitur hoc: primũ, quia nihil dixit apud se creator, quod nõ dixit ab æterno, quare impossibile est partem æternitatis solam inter dictam dictioné, & creationem mundi intervenisse. Secundo modo, quia illa pars æternitatis ex necessitate tota transiverat, quandò mundus creatus est, aut non tota, aut nihil de ea. Si tota, erat igitur finita, & insuper fluens ad modum temporis, nec invenietur differentia inter illam, & tempus. Non habebit igitur secundùm hoc tempus initium, & hoc est, quod ipsi intendunt. Si verò non tota transiverat, neque aliquid de ea, quandò mundus creatus est, duo inconvenientia se-

A quuntur: primùm, quia secũdùm hoc creatio mundi fuit in ea, & cum ea, quare creatus fuit mundus in parte æternitatis, & propter hoc in æternitate. Secundum, quia secundùm hoc etiam pars illa non erat media inter mundi creationem, & creatoris dictionem. Quia igitur ista inconvenientia sunt, & impossibilia, necesse est id, ex quo sequitur inconveniens esse, & impossibile. Illud autem est, ex quo sequuntur omnia hæc, inceptio mundi, & novitas creationis ipsius. quare impossibile est utrumque istorum. Secunda ratio Avicennæ super hoc hæc est: intellectus, inquit, purus, & verus testatur; *Nota.* quia si fuerit essentia una ex omnibus modis suis, sicut fuit priùs, quandò ex ea non erat aliquid, hoc est, quandò non operabatur, vel efficiebat aliquid, & inde operatur, vel efficit aliquid, tunc ex necessitate operabatur, & efficiebat illud priùs. alioquin inquit, quomodò operaretur nũc potiùs quàm priùs? quare si priùs non operabatur, neque modò, B & ut adjuvem ipsum, sicut adjuvi priùs, dico, quia dicere potuisset ex eodem errore, quo dixit hoc, quia hoc generale est in causis naturalibus, & in causis voluntariis, sive operationibus, & ponam *Nota.* exẽpla de ambabus. Si enim ignis calefacit aliquid modò, quod priùs non calefaciebat, necesse est, ex aliquo modorũ suorũ nõ se habeat sicut priùs, quod est dicere, quòd necesse est in ipso igne factã esse mutationem aliquam, aut in dispositionibus, seu operationibus. Verbi gratiâ in ipso igne, si non erat tantæ quantitatis priùs, ut posset calefacere illud, postea crevit eousque, ut posset calefacere ipsum. In dispositionibus verò, & operationibus, si fortè priùs erat interpositum prohibens calefactionem, vel minus longe erat ab ipso calefactibili aut ipsum calefactibile habebat in se aliquid, quod prohiberet, vel impediret calefactionem, vel congelatam du- C ritiam, vel ferrum, vel aspersionem aquæ super se ipsum; vel si nimis citò sublatum est calefactibile, antequã compleri posset operatio ignis in ipso. Sunt forsitan, & alia impedimenta, & aliæ cõparationes & dispositiones. In his omnibus apparet, quia cùm ignis operatur operationẽ suam, aut in se passus est mutationẽ aliquam, aut secundùm aliquã ex dispositionibus, & comparationibus suis ad calefactibile, mutatio est secundùm esse, vel non esse. Colligit igitur Avicenna quia ignis non operabitur operationẽ suam modò, si priùs eam non operabatur nisi ex aliquo suorũ modorum aliter se haberet modò quàm priùs: eodẽ modo se habere videtur & in volũtariis tam cõparationibus, quàm operationibus. Si enim artifex, qui ædificat domum, ex omnibus modis suis est, sicut erat priùs, quandò non ædificabat: si priùs non ædificabat, neque modò; aut si modò, & priùs; necesse autem est, ut vel in seipso novam dispositionẽ receperit, qualis est potestas operandi, vel ædificandi voluntas, scientia, & ars, aut quòd exteriùs ex aliquo modorũ se habeat aliter, quàm priùs, quod est dicere, quia novi sũptus accreverunt ei, quos non D habebat priùs: aut operarij, aut materia, sine qua ædificari non poterat domus, aut quòd impedimentũ aliud sublatum est, aut novum adjutoriũ oblatũ, & hoc manifestũ est in omni artifice, & operante voluntariè. Si enim nec potestate, nec scientia, nec voluntate se habet aliter quã priùs ullo modorũ: similiter & adjumẽta, ac impedimẽta ędificationibus, ex omnibus modis sunt ei, ut priùs: si operatur modò, necesse est ut & operaretur priùs, aut si nõ operabatur, nec modò operatur. quæ inquit, ratio esse potest, vel causa, ut potiùs modò operetur, quã priùs? Quia igitur creator benedictus ex omnibus modis suis erat, antequã crearet mundũ, vel mũdus esset ab eo, quẽadmodùm, & in ipso puncto tẽporis, quo creavit

ipsum, cùm priùs illum non creasset, nec tunc creavit ipsum, aut si tunc creavit ipsum, & priùs ex necessitate. Quòd autem ex omnibus modis suis ab æterno fuerit creator, sicut & cùm creavit mundum, manifestum est, cùm ipse sit in ultimitate immutabilitatis per omnia; & exteriùs, nec adjumentum, nec impedimentum habuit ullo modorum, cùm nihil esset ante universi creationem, quod ipsum vel adjuvare, vel impedire posset, & generaliter cùm nihil omninò esset præter ipsum: ipsum enim universum, sive mundus, impossibile est, ut intelligatur vel adjuvans, vel impediens creationem propriam; quare necesse est creatorem, quàm citò fuit, quod est dicere, ab æterno, mundum ipsum creasse, cùm nihil novum emerserit in ipsa creatione mundi, quod ipsam creationem adjuverit, nihil defuerit tunc, quod ejus creationem ante vel prohibuisset, vel impedivisset, & ut clarior, atque validior sit ista ratiocinatio, addo, quia nulla omninò novitas facta est in posse, vel scire, vel velle creatoris, nec circa ea, vel aliquod illorum, nec contra aliquid aliud ipsa creatio, de qua nemo intendit quòd ejus novitas, vel ejus existentia, fecerit debere creari mundum potiùs tunc, quandò creatus est, quàm non, vel quòd ad hoc adjuverit, ut mundus esset; tunc enim ex necessitate causa esset sui ipsius. Omne enim quod facit rem debere esse, vel quod adjuvat eam ad esse, causa est esse ipsius, & causa etiam creationis, vel factionis ipsius. Nihil autem aliud est incœptio, quàm novitas, & similiter nihil aliud est creatio à parte creati, quàm novitas essendi ipsius, vel nova essentia ejusdem. Ampliùs. Ut causa, & effectus conjuncta sint inseparabiliter, ita ut posita ea, necesse sit poni & effectum, non facit nisi sufficientia causæ, qua sufficiens est per se solam, scilicet nullo modorum aliunde adjuta, causare, vel efficere esse suum. Manifestum autem est hujusmodi causam esse creatorem ad universum: nullo enim modorum aliunde adjutus, per semetipsum solum, creavit universum. Intellige autem generaliter adjutum, ita ut adjumentum intelligas inductionem, & suasionem, & consilium; de quibus omnibus palàm est nihil aliunde habuisse; neque enim alieno consilio, aut inductione, aut suasione mundum creavit, seu causavit. Manifestum igitur est, quia omnimoda sufficientia causalitatis creator est per semetipsum solum causa sufficientissima universi; quare conjunctissima cum ipso: quare ex necessitate eo posito ponitur universum. Hujusmodi autem conjunctio prohibet separationem inter causam, & causatum. Non fuit igitur creator nec in æternitate, nec in tempore separatus ab universo, quod est dicere sine universo. Ponam tibi & tertiam rationem Avicennæ, qua dicit sic: Quoniàm creator ante mundum aut potuit creare corpus aliquod, quod haberet motum durantem usque ad creationem mundi, vel non potuit. Frivolum autem est, ut dicit, apud creatorem dicere, creatorem non potuisse creare hujusmodi corpus. Si verò potuit creare corpus, cùm ex possibili non sit possibile, ut accidat impossibile: posito igitur ipsum hujusmodi corpus creasse, non accidet impossibile. Esto igitur quòd creavit hujusmodi corpus, quoniàm motus illius duraturus est usque ad creationem mundi: omnis autem motus in tempore ex necessitate est cum ipso, erit igitur tempus mensura motus illius, durans usque ad mundi creationem. Mundi igitur creatio non fuit in initio temporis, cùm eam præcesserit tempus illud. Eodem modo est procedere, si possibile fuit, multa corpora motuum inæqualium creasse creatorem ante creationem mundi; tunc enim ex necessitate

Se solo Deus omnia creavit.

An Deus potuisset aliquod creare ante creationem universi.

E sequetur motum tunc fuisse, atque priùs, & posteriùs propter inæqualitatem motuum. Quæ enim inæqualiter moventur, necesse est, ut alterum eorum majus spatium in æquali tempore pertranseat, quàm alterum, & quòd minus spatium citiùs pertranseat, quàm alterum. Et generaliter in quacunque quantitate, vel cujuscunque quantitatis spatio, quod ab ambobus transeundum est, priùs necesse est, ut transeat illud, quod est velocioris motus, quàm id quod est tardioris. Sequitur igitur, ut sit in hujusmodi motibus prius, & posterius secundùm tempus, quapropter & tempus, & propter hoc possibile fuit fuisse tempus ante creationem mundi. Non igitur necesse tempus incœpisse à creatione mundi, vel mundum incœpisse in initio temporis.

CAPUT IX.

Solvit rationes Avicennæ.

F Respondebo igitur in primis his rationibus, & probationibus Avicennæ, & dicam, quia super eo, quod dicit de præcessione creatoris, jam responsum est in eo, quod dixi tibi, quòd creator præcessit mundum æternitate sua: qualem etiam descripsi tibi, & fuit ante mundum anterioritate, non temporis, id est, præterita, vel fluente, sed anterioritate æternitatis stante semper in præsentialitate sua. Et debes hîc scire, quia ante temporis, & ante æternitatis non dicuntur univocè, neque una intentione, sicut neque duratio temporis, & duratio æternitatis, & propter hoc comparationes secundùm prius, & posterius non habent locum inter æternitatem, & tempus, nec inter veri nominis æternum, & temporale. Univocum enim est omne

G comparabile, sicut ait Aristot. Quemadmodùm igitur non est recipienda comparatio inter tempus, & numerum, vel locum, ut dicatur, quia tempus est majus loco, & numero, aut econversò; sic nec inter æternitatem, & tempus, vel inter creatorem, & mundum, aut aliud temporale. Attende etiam, quia ante, & post, similiter prius, & posterius, fuit, & erit, intentiones sunt temporis, & propter hoc fluxus, atque successiones & præteritiones. Et scito, quia similes locutiones sunt, cùm dicitur aliquid fuit ante mundum, & cùm dicitur aliquid extra mundum, vel ultra mundum. Quemadmodùm enim mundus nec habet extra, nec habet ultra, cùm sit omnia continens, & ambiens; sic tempus, quod cœpit à creatione mundi, non habet ante, vel prius, cùm sit omnia tempora continens intra se, tanquàm partes suas. Scito etiam, quia grammaticæ doctores nugatorias, & non satis grammaticas dixissent locutiones istas. Si quis enim quæreret ab

H aliquo, si esset in summo cœlorum, posset-ne extendere manum suam ultra: responderet ei, quia non loqueretur, & quia vox ejus esset sine intellectu. Sicut si interrogaret: vidisti-ne hominem, qui est asinus? quemadmodùm enim hîc implicatur impossibile, videlicet hominem esse asinum, sic & ille implicat dicens locum esse, qui non sit mundus, aut intra mundum. Istæ autem locutiones, quòd aliquid fuit ante mundum, aut nihil, in intentione, quam dixi, non contradicunt sibi invicem, quemadmodùm nec istæ, aut vidisti hominem, qui est asinus, aut non vidisti, & quod plus est, non dicunt aliquid, non solùm non sibi invicem contradicunt. Qui enim quærit, utrùm ante initium temporis fuisset aliquid, cùm ante sit intentio temporis, idem est, ac si quæreret: utrùm in tempore, quod præcessit initium temporis, fuerit

Bona quæstio.

aliquid. Similiter, & qui quærit, utrùm extra mundum sit aliquid, vel ultra, idem est ac si quæreret: utrùm aliquid sit in loco, qui est extra mundũ. Nemo autem intelligens indicat istas locutiones veras locutiones esse, aut responsione dignas. Ad aliam verò rationem, cui ipse valde innititur, & quam dicit esse veri, ac puri intellectus testimonium, planè respondendum est, quia non est verum hujusmodi testimonium, & propter hoc non est veri, ac puri intellectus assertio. Declaratio autem hujusmodi est, quoniàm aut impossibile est creatori creare substantiam aliquam, cujus creatio non indigeat adjuvari aliquo eorum, quæ sunt, aut non est possibile; hoc autem non esse possibile creatori, inconveniens est, etiam apud ipsum Avicennam; quare necesse habet hoc confiteri. Nihilominùs tamen declarabo hoc esse verum, & dicam, quia potentia creatoris non est super quoddam possibile tantùm, sed est super possibile absolutè, & propter hoc super omne possibile, vel creabile in se. Causa autem in hoc est, quoniàm potentia creatoris non esset in ultimitate amplitudinis, cùm esset restricta ad quædam possibilia: longè enim ampliùs est possibile in se simpliciter, quàm quoddam possibile. Ampliùs. Influxum, & receptibile, relativè ad invicem dicuntur: quare non est alterum altero ampliùs. Sicut igitur receptibile in ultimitate amplitudinis est ad omnes influentias, quod est dicere, quia non est aliud super quod cadere possit aliqua influentia; sic influxivum primum, & maximum in ultimitate amplitudinis est ad influentias, ut nec actu, nec potẽtia, nec etiam intelligentia sit influentia, quæ non sit ab eo, vel quæ esse non possit ab eo. Neque enim amplior debet esse alveus receptabilitatis ad recipiendum, quàm fons relativè dictus ad ipsum, quantùm ad influendum. Ampliùs. Ponam ipsi Avicennæ exemplum in prima intelligentia, quam dicit esse nobilissimum omnium creatorum, & nec esse in corpore, nec pendere ex corpore, nec etiam ex aliquo eorum, quæ sunt, nisi ex solo creatore. Constat autem quia non impossibile est in intellectui nostro imaginari aliam similem intelligentiam, & considerationem facere de eis, prout se habent in seipsis, quemadmodùm de duobus individuis speciei humanæ, ut de Aristotele, & Platone, de quibus nemo intelligens dubitat, quin cùm in se ipsis considerati fuerint, æquè generabiles sint, & fuerint antequàm generarentur: sic dico & de Sole, quoniàm alium possibile est tibi cum ipso imaginari, quos dum in se ipsis consideraveris: invenies eos indubitanter æquè possibiles esse, & æquè generabiles, atque creabiles, quantùm in ipsis est. Sic dico de intelligentia prima, & de alia intelligentia ei simili, quæ tamen non est. Cùm enim in se ipsis consideratæ fuerint, abstractæ scilicet ab ipso esse, & spoliatæ ab eodem, invenies eas æquè propinquas ad esse, quare æquè possibiles esse, & propter hoc æquè creabiles, quantùm in ipsis est. Nihil autem creabile est, nisi à creatore benedicto; quare invenies creatorem æquè potentem creare alterum, vel alteram. Ampliùs. Potentia creatoris non magis aspicit in alteram, vel ejus possibilitatem, quàm in reliquam, vel ejusdem possibilitatem, nec causa est apud alteram earum; quare potentia creatoris magis aspiciat in eam, quàm in alteram, quantùm in ipsa est; hoc autem est, quoniàm in ista consideratione, videlicet quia considerantur in ista abstractione, & spoliatione, nec major, nec melior ullo modorum, nec ipsi esse propinquior est altera, quàm altera: quare manifestum est, quia non magis est creatori alteram creare, quàm reliquam. Esto igitur, quòd creavit reliquam, quo-

Solvitur alia ratio.

Potentia creatoris est super omne possibile.

Nihil creatur, nisi à creatore.

A niàm posito possibili impossibile est accidere impossibile, ex ista positione non accidet impossibile. Dico igitur, quia creator, qui modò creat intelligentiam ipsam, ex omnibus modis suis, sic erat priùs, quandò non creabat eam, ut est modò, cùm creat illam: apud se enim immutabilis est in ultimitate immutabilitatis. Nullæ autem dispositiones, vel comparationes sunt, quæ adjuvent creatorem, ut creet eam, vel ipsam, ut creetur nunc. Jam enim posui tibi ipsam nullo modo pendere ex aliquo eorum, quæ sunt; quare nullo eorum, quæ sunt, adjuta est, ut creetur, præterquàm à solo creatore, quod etiam apparere tibi potest ex creatione alterius intelligentiæ, quæ adducta est ad esse à solo creatore, & per ipsum solum. Manifestum igitur est tibi ex hoc exemplo, quòd scilicet cùm creat hanc intelligentiam, ex omnibus suis modis est sicut erat priùs, quandò non creabat eam: quare

B contrarium hujus est falsum, & propter hoc non est veri, ac puri intellectus testimonium: & hæc est radix, ex qua intendebat elicere probationem validissimam super æternitatem, vel antiquitatem mundi. Destruam autem tibi, & aliter hanc radicem, cui ita innititur Avicenna. & dicam: quia aut aliquid est novum, aut non, aut omnia sunt æterna. Novum, sicut prædixi tibi, intelligo, quod cœpit: quare si nihil est novum eorum, quæ sunt, erunt omnia æterna, hoc est, sine initio existendi: hoc autem adeò manifestum est inconveniens, & impossibile, ut circa illud non ratione disceptandum sit, sed magis igne, & gladio persequendum, & cum his, qui hoc dicerent, exterminandum. Restat igitur, ut confiteatur, quia reverà aliquid cœpit. Causa ergo clarioris intelligentiæ, quæ causa igitur

C nominetur A, operata est A, antequàm operaretur illud, aut erat omnibus modis suis, sicut cùm operata est, aut non. Si sic, jam igitur venit contra illud, quod dicebat veri, & puri intellectus testimonium. Si verò non erat causa A ex omnibus modis suis, antequàm operaretur A, sicut posteà cùm operata est A: immutata igitur est ex aliquo modorum suorum, & quod novum factum in ea, vel circa eam, illud novum nominetur B: & quoniàm certum est B, causam habere, eadem quæstio restat de causa ipsius B: aut enim antequàm operaretur ipsum B, causa ejus erat omnibus modis suis, sicut posteà cùm operata est B, aut non. Si sic, jam dicunt contra illud irrefragabile testimonium. Si verò dixerit, quòd non; erit igitur aliquid novum factum circa causam ipsius B, illud novum vocetur iterùm C: quoniàm igitur C, causam

D habet, eadem restat quæstio, aut ibit igitur res in infinitum, aut occurret causa econtrariò se habens illi veri, & puri intellectus, testimonio. Si dixerit, quia res currit ita in infinitum, impossibile igitur erit aliquid fieri, nisi infinita fiant cum eo. Jam autem declaravit Aristoteles in libro suo, quem vocavit auditum, hoc esse impossibile, & facilis etiam est tibi alia declaratio impossibilitatis ipsius, quoniàm infinita non possunt fieri simul ab uno & eodem agente, sed neque infinitos possibile est esse agentes simul, & propter hoc nec infinita corpora, nec infinita corporalia agentia possibile esse simul: quare nec infinita patientia, similiter nec unum patiens est possibile simul recipere infinitas passiones. Quòd si dixerit, quia cùm novum aliquid fit, non est necesse infinita simul fieri, sed necesse est quædam fieri, quæ adjuvent ipsum novum ad esse, quædam verò destrui, quæ impediebant illud, recidit in idem infinitatis inconveniens, & hoc est, quoniàm non est minus inconveniens infinita destrui, vel infinitas destructiones fieri, quàm infinita fieri,

vel infinitas generationes esse, & sequetur ex hoc, quòd impossibile sit aliquid fieri: quoniàm in cujuslibet novi factione, necesse erit infinita destrui. Sicut autem impossibile est infinita simul fieri; sic & impossibile est infinita simul destrui. Ex his etiam accidit ipsi Avicennæ, in omni cujuscunque novi factione, vel creatione, infinitas innovationes fieri. Et potes ratiocinari, si vis, super hoc, juxta eandem breviùs, & lucidiùs, ut videtur, secundùm hunc modum, ut dicas novi causam novam esse, vel secundùm se, vel secundùm aliquid, quod apud eam est, vel secundùm aliquam ex dispositionibus, aut comparationibus, quæ circa eam sunt, & hæc sunt, quibus vel adjuvatur vel impeditur, & hæc est intentio mea novi, & novitatis in hoc. Manifestum est igitur omnis novi causam novam esse secundùm hunc modum. Quia igitur causa nova est novum, per modum ipsum necesse est & ipsam causam novam habere per modum eundem, & ita ibit res in infinitum, vel erit circulus in causis. Jam autem declaratum est tibi impossibile esse earum ascensionem infinitam, similiter & circulum. Ad eam verò probationem, quam adjeci tibi, & dicebam, quia sufficientia causæ causa est, quæ efficit conjunctionem inseparabilem inter causam, & effectum, quod quidem probabile est, & ejus probabilitas multos decipit: Respondeo quia causarum aliæ sunt operantes per necessitatem, & hæ sunt causæ naturales, & non est eis potestas super operari, neque libertas, aut electio ad utrumlibet propter quod dixit Aristoteles, quia natura operatur per modum servientis. Exemplum autem hujusmodi est ignis, de quo scis, quia non est ei potestas super calefacere, & non calefacere, neque libertas eligendi utrumlibet, immò necesse habet calefacere obviantem sibi materiam receptibilem actionis suæ. Aliæ verò causæ sunt operantes per voluntatem, & electionem, & inter has sunt, quæ operantur per voluntatem mutabilem ad contrarium, videlicet noluntatem, similiter & renovabilem vel consilio novo, vel suasione nova, vel aliqua ex passionibus, quales sunt amor & odium, dolor, & gaudium, spes, & timor, ira, & pax; hujuscemodi enim mutatur voluntas ad contrarium, vel nova res generatur in volente; & indubitanter in hujusmodi verum est, quia cùm novum aliquid operantur, quod priùs non operabantur, necesse est ut innovatio aliqua fiat in ipsis agentibus, vel in aliqua ex dispositionibus, & comparationibus sæpè dictis. Debes tamen scire, quòd non est necesse, ut omne, quod destruitur, aut perit, destruatur novo aliquo agente in ipsum. Quædam enim sunt adeò debilis esse, adeoque infirmi, ut per semetipsa deficiant, & hoc manifestè vides in tempore, & motu; tempus enim nullo impellente fluit in non esse. Creator autem operatur per liberrimam, ac dominantissimam, atque per omnia immutabilem voluntatem, & propter hoc conjunguntur ei causata sua, cùm vult, & separantur ab eo, cùm vult. In causis igitur naturalibus, quæ per necessitatem, ut prædixi tibi, operantur, sufficientia hujusmodi sufficit ad prædictam conjunctionem, similiter & in operantibus voluntariè apud nos, & hoc est quia non est in potestate eorum postquàm posse, scire, & velle cæteræque dispositiones concurrerint, ut non incipiant operari. In creatore verò propter liberrimam, ac dominantissimam ejusdem voluntatem, atque immutabilitatem, non est necesse, ut operetur, vel incipiat operari, nisi cùm velit. Et attende, quia possibile est, ut creator velit modò aliquid, poterit tamen non velle illud, absque ulla mutatione voluntatis suæ. In nobis autem econversò se habet ex ne-

Validè impugnat Avicennam.

Adverte.

E cessitate, & hoc alibi didicisti, & propter hoc erravit Avicenna in hoc, similiter & Aristoteles, qui non viderunt, quòd creator posset velle aliquid, & posset non velle illud, absque voluntatis suæ mutatione, quemadmodùm & de scientia se habet, quia scit creator aliquid futurum esse, quod tamen possibile est non fore. Si autem accideret ipsum non fore, tunc creator in veritate modò non sciret ipsum fore. Quare scit aliquid creator, quod possibile est ipsum non scire modò, & hoc absque ulla mutatione, quæ in ipso fiat, vel scientia ipsius, & hoc est quod ipsi non attenderunt in creatore benedicto.

Avicenna. Aristoteles.

CAPUT X.

Solvuntur aliquæ difficultates.

Post hæc autem addam & alia, antequàm veniam ad rationes Aristotelis, & dicam, quia homines erraverunt circa novitatem mundi propter brevitatem intellectus sui, & difficultatem imaginationis suæ. Difficillimum enim est eis imaginari omnem locum, aut non intra mundum esse, aut ultra mundum, cùm non possent explicare se, F vel evolvere ab intentionibus istarum dictionum, extra, vel ultra, similiter neque ab intentione ejus, quod est, ante, & post. De his autem jam expedivi me, & te. Et ex hoc errore, & hac difficultate quærit quidam philosophus ex Italicis, inquiens, ut quid innumera sæcula dormierunt, an dormierat creator per sæcula innumera, & postmodùm, quasi expergefactus, creavit mundum? hujusmodi enim homo de his fuit, qui non potuerunt imaginari tempus finitum continens omnia tempora, cùm dicat innumera sæcula dormiisse, ac si tempus innumera tempora præcessissent. De his autem jam expeditus es, & expedieris meliùs in capitulo proximo contra errorem Aristotelis, de hac scilicet quæstione; Utrùm ab æterno creavit Deus mundum. Cùm enim nihil aliud ipsum ad creandum induxerit, G quàm bonitas sua purissima & largissima, & hæc non imminuta, neque adaucta, neque aliter per aliquem modorum immutata, & ipse similiter per omnem modum immutatus nec de novo vidit utilitates, propter quas mundus creandus erat, nec majores eas viderit in ipsa creatione mundi, quàm in sua æternitate, nec sibi faciliorem creationem ejus tunc, quàm in æternitate, ut quid igitur creavit eum, tunc potiùs, quàm in æternitate? In quo respondeo, quia in ipsa ista dubitatione, solutio est quæstionis: apparet enim ex ipsa disputatione, non † stetisse hoc, vel impedimentum fuisse, quominùs crearetur ab æterno, vel in æternitate mundus per defectum, vel per impedimentum, qui esset à parte creatoris. Quare manifestum est, quòd à parte mundi fuit istud impedimentum, cujus natura non fuit ab H æterno creabilis, nec susceptibilis æternitatis, & hoc declarabitur tibi in prænominato capitulo, non solùm de mundo, sed de omni possibili quia ipsa sua natura, quæ est possibilitas, prohibitum est ab æternitate. Per eandem viam, & modum eundem, respondebis ad omnes similes quæstiones, videlicet, cùm quæritur, quid intendebat creator in creatione mundi, aut intendebat gloriam suam in creatione mundi, aut utilitatem mundi, & rerum mundialium, aut utrunque. Quodcunque autem istorum dicatur, manifestum est, quia causata esset de creatione mundi, si ab æterno fuisset creatus, creatoris gloria major, & tantò ipsi mundo, & rebus mundialibus major utilitas, quantò æternitas tempore major est; ab æterno igitur debuisset eum creasse.

Deus solâ bonitate mundum creavit.

† Alias non fecisse.

Nota.

creasse. Quòd si dixerit, quia nihil horum intendebat creator, sed propter semetipsum tantùm, vel gratis ipsum creavit, tantò magis debuit eum creasse ab æterno. Scito tamen, quia ubi dicit, gratis, dicit intentionem alienæ utilitatis. De hoc verò, quòd creator dicitur aliquid facere in laudem, & gloriam suam, scito quia laus, & gloria creatoris, cùm intimiùs cogitata fuerit, est tota, & sola utilitas aliena. Ex hoc enim non solùm maximè, sed etiam singulariter, & solummodò, quod aliis benè est, ab ipso est, & quicquid boni habent, habent ab eodem: de hoc verò, quod dicit, quia & gloria in infinitum major esset ei, & ipsi mundo, & rebus mundialibus utilitas, similiter in infinitum major, verum est hoc, sed non sequitur, quòd propter hoc debuisset creasse mundum ab æterno, quoniàm impossibile est, ut dixi tibi, mundum creatum fuisse ab æterno, & non est hujusmodi sermo: quemadmodùm si quis diceret: si Deus creasset te impassibilem, & major gloria esset Deo de creatione tua, & major tibi utilitas; debuit ergo te creare impassibilem. Dico quòd non, quoniàm non debuit aliquid facere Deus, quod fieri non poterat, quæcunque utilitas ab ipso sequeretur; tu enim non poteras fieri impassibilis naturaliter, & ideò non debuit te creator talem facere. Post hoc autem conveniens est, ut ponam hîc rationes Aristotelis, quibus ipse inductus fuit ad credendum æternitatem mundi, ubi oportet te reminisci eorum, quæ præcesserunt hîc, per quæ responsum est sufficienter eis, per quæ astruere conatur, motum æternum esse in libro, quem vocavit auditum. & propter hoc non repetam tibi rationes illas, neque responsiones prædictas. Dicit igitur Aristoteles in libro suo cœli, & mūdi, quia natura determinavit quibusdam semper non esse, ut impossibilibus, quæ scilicet naturali, & propria possibilitate prohibita sunt esse, sicut quædā monstra, quæ contrarietas naturarum esse non patitur, qualem fingunt chimæram, & multa alia. Quibusdā determinavit natura quandóque esse, & quandóque non esse, sicut vides in animalibus, & hominibus, & multis aliis; quare necesse est, & quædam alia esse, quibus natura determinaverit semper esse, quare non solus creator semper est, vel æternus, immò multa alia cum eo, & adjuvatur ista ratio per hoc, quod dicit Avicenna, quia si invenitur alterum contrariorum in universo naturæ, atque medium inter illa, necesse est, ut inveniatur, & reliquum, & ponit exemplum de aceto, & oxymelle, & melle, quia cùm inveniatur acetum in universo naturæ, & inveniatur oxymel, quod est medium inter acetum, & mel, necesse est, ut inveniatur in universo naturæ & mel, quoniàm acetum est alterum duorum contrariorum, mel verò reliquum secundùm ipsum. Ampliùs. Adjuvatur ista ratio per hoc, quòd si aliter esset, duo inconvenientia viderentur sequi. Primum, quia incompleta esset contrarietas hujusmodi, cùm deesset ei partium suarum principalium altera, & hoc nec decet creatorem, nec decet naturam, videlicet incompletum aliquid facere naturaliter, maximè si illud susceptibile fuerit complementi. Aliud inconveniens est, quia in universo esset vacuum naturæ, quemadmodùm si in universo cœlorum deesset alterum extremorum, aut aliqua species mediorum. Hæc autem natura non patitur, sicut nec vacuum loci. similiter vides, quòd in genere animalium, non est vacuitas naturæ, quæ indubitanter est defectus alicujus ex speciebus. Ex his igitur omnibus videtur necesse esse, ut in universo inveniantur istæ tres maneries, videlicet semper existentia, semper non existentia, & quandóque existentia. Semper autem existentia sunt æterna;

Laus, & gloria creatoris utilitas est aliena.

Objectio.

Solutio.

Rationes Aristot. quibus credidit mundum æternum.

Firmatur ratio Arist. variis mediis.

A sic & sempiternitas est æternitas secundùm unam intentionem. Si autem invenitur multitudo semper entium, vel existentium, invenitur multitudo æternorum, & mundus, sive universitas eorum, æternus. Juxta hunc modum est ratiocinari de his tribus, videlicet necesse, impossibile, & possibile. Et dicit Aristoteles, quia necesse habet virtutem, ut semper sit, & ut nunquàm non sit. Impossibile verò habet virtutem, ut nunquàm sit, & exemplificat de diametro & latere, quia diametro est virtus, ut nunquàm æqualis lateri sit, & ista virtus non potest intelligi, nisi prohibitio ab ipso esse, & elongatio immobilis atque inappropiabilis. Et quia prolixus est sermo Aristotelis circa hoc, dico, quia esse de creatore, & rebus aliis, non dicitur secundùm unam intentionem, neque univocè, sicut album de colore, & de superficie æquivocè dicitur. Color enim dicitur albus essentialiter, & non secundùm participationem. Non enim dicitur albus in habendo seu participando albedinem, sed in essendo

B ipsa albedo. Superficies verò alba, vel paries albus econtrariò; sic creator non dicitur ens in habendo ipsum esse sed in essendo ipsum suum esse, ut per omnia idem intelligatur in eo quod est, & quo est. In nullo autem aliorum sic est, in omni namque alio aliud est, quod est, & aliud quo est, & secundùm participationem generaliter omne aliud à creatore dicitur ens. Quare quemadmodùm si quis dicat alba, non comprehendit simul una intentione colores, & colorata; sic qui dicit entes, & entia non comprehendit, simul creatorem, & creata, quoniàm una positione unius nominationis non potest æquivocè uti. Per hanc igitur interemptionem non procedit ratio illa Aristot. Quod autem dicit, quia natura determinavit quibusdam rebus, ut semper non sint, quamquàm multam habeat

C calumniam sermo iste, & propter sermonem naturæ, & propter verbum determinandi, quorum neutrius intentionem suam, vel intellectum determinavit; neque enim, quid naturam ibi vocet, explicat, neque, quid intelligat ipsum determinare, manifestat. Respondeo tamen, quia nulla natura aliquid determinavit creatori, licet verum sit, quòd natura sua nobilissima semper sit, & nulla sit ei penitùs ad non esse appropinquandi possibilitas: in rebus autem creatis impossibile est per hunc modum se habère, & hoc faciam te scire in sequentibus, neque conveniens est, neque ulla necessitas hoc exigit, ut si multitudo est semper non entium, vel existentium, quòd sit multitudo propter hoc semper non existentium sicut non est necesse, si est multitudo vilium, quòd sit propter hoc preciosior, neque si est multitudo effectuum, quòd sit ibi &

D causarum. Eodem modo se habet de rivulis, & fontibus, de ramis, & radicibus, licet contrarietas nonnulla sit inter eos: non enim multitudinem rivulorum sequitur ex necessitate multitudo fontium, vel multitudinem ramorum multitudo radicum. Tu autem jam non dubitas, quin creator omnium aliorum sit causa entium, & quin ipsa sint effectus ejusdem, & quin se habeat ad ipsa ex modo aliquo per modum fontis ad ipsa, & ipsa per modum rivulorum ad ipsum, similiter per modum radicis ad ipsa, & econversò ipsa per modum ramorum ad ipsum, licet non propriè, & multùm dissimili, ut ita dicatur, similitudine. Inter res igitur creatas, & universum creatum, locum habent hujusmodi comparationes, & similitudines, quibus utitur Aristoteles, non connumerato aliquatenùs creatore cum ipsis, etsi fortè apud creaturas teneant, non est necesse ut ad creatoris esse per similitudinem se extendant, cùm creator ab ipsis, & distantiā

Nota.

immensurabili distet & dissimilitudine incogitabili eisdem supereminea, & supersit. Et licet dicat Aristoteles, quòd quibusdam est virtus, ut semper sint, quibusdam verò, ut semper non sint: debes scire, quia sermo ejus non est verus in hoc. Illud enim videlicet semper esse, singulariter est proprium creatoris, & nulli ex rebus creatis inest virtus, ut semper sit, etiamsi verum esset, quòd quædam ex eis semper sint, nulla enim sua virtute eis est, ut subsistant. Jam enim declaratum est tibi aliàs, quia esse accidit unicuique, præterquàm soli creatori, cui soli essentiale est. Ipse igitur est sua virtute, & semper est fortitudine stabilitatis suæ. Unumquodque autem aliorum ejus virtute, & dono est, sicut est, & quandiu est, & quantùm in se est, recideret in non esse, nisi virtus, & bonitas creatoris ipsum retineret, & stabiliret in esse. Mirabilius autem est, quod dixit, quia quibusdam inest virtus, ut semper non sint, sive ad semper non esse, tanquàm non esse sit finis alicujus virtutis, & natura ei dederit principium ad hoc, videlicet ad non esse: cùm manifestum sit, quia non esse nihil est, neque à natura unquàm desideratum, aut quæsitum. Etsi enim negatio sequatur ex affirmatione, non tamen affirmatio est ad hoc, vel propter hoc; ex esse enim album sequitur non esse nigrum, albedo tamen non est ad hoc, scilicet propter non esse nigrum: sic & in exemplo, quod ipse ponit de diametro, & latere, sive costa, quia nec diameter, nec magnitudo ejus propter hoc est, ut non sit æqualis lateri, & idem est de latere. Sequitur quidem ex necessitate de quibuscunque duabus lineis, quòd si fuerint in eodem quadrato sic se habentes, ut altera sit illius quadrati diameter altera verò costa, ipsas non esse æquales, quemadmodùm sequitur de quibuscunque duobus corporibus, quia si fuerint in eodem toto sic se habentia, ut alterum sit ejus medietas, alterum quarta, illa non esse æqualia, cùm tamen nec propter hoc ibi sint, nec propter hoc sint simpliciter. Nec minoris erroris est sermo, quo dixit, quia virtus inest quibusdam, ut quandóque non sint, seu ut quandóque corrumpantur, & ut quandóque desinant esse, cùm hoc ex virtute esse non possit, videlicet desinere esse. Nulli enim dubium est, quin hoc sit ex debilitate ipsius esse, & quin defectibilitatem propriè sequantur defectus, & desitio ab esse. Sed ipsemet, & expositores, atque sequaces opinionis ipsius dicunt, quia ex potentialitate est ipsum non esse. Nemo autem dicit defectibilitatem, aut desinibilitatem virtutem esse, immò contrariam nominationem ei attribuunt, videlicet impotentiam & debilitatem eas vocantes.

Nota. *Nota.*

CAPUT XI.

Per historias, & rationes probat initium mundi.

Adverte.

Post hæc autem conveniens est, ut adducam rationes, & probationes, ad stabiliendam novitatem mundi, & destruendam æternitatem ejus. Non enim satis est respondere rationibus econtrariò sentientium, & dissolvere quæstiones eorum, & contradicere opinionibus ipsorum, ad completam certitudinem, nisi ex probationibus irrefragabilibus astruatur veritas, & declaretur. Ex his ergo duobus completur verè rectéque philosophantis intentio. Incipiam igitur ab ipsis mundi testimoniis, & dicam, quia stant apud omnes nationes annales historiæ, & chronicæ narrationes, in quibus narrantur conditiones, sive ædificationes, atque fundationes civitatum magnarum nominatarum, similiter & initia regnorum omnium, ex quibus

E manifestum est, ipsum mundum habuisse initium in tempore. Cùm igitur omnia hæc, quæ dixi, initia certa habuerint: si mundus ante ea in infinitum durasset, fuisset in infinito tempore absque civitatibus, & regnis, & ita otiosus, & vacuus in majori parte utilitatum suarum. Sed de istis initiis esset eadem quæstio, quam & ipse Aristoteles, & sequaces ejus de initio mundi referunt. Contradicere autem tot, & tantis testimonis, non stultitiæ tantùm sed intolerabilis est dementiæ. Restant & historiæ Hebræorum, & Christianorum, Adam primum hominem fuisse testantes; sed & ipse propheta Hebræorum hoc ipsum testificatur in principio legis Hebræorum, cui tam magnificis signis, & inauditis & prodigiis ipse creator testimonium perhibuit: cùm eidem prophetæ, nisi per signa, gens Hebræorum credere noluisset. Contradicere autem testimonio tanti prophetæ, cui & ipse creator testimonium

F perhibuit tantorum signorum, contradicere est ipsi creatori, & mendacem facere illum. Procedam autem ulteriùs, & dicam, quia ipse totus mundus confitetur se habuisse initium ex tempore, hoc audire ab eo, & intelligere valentibus. Confitetur enim potentialitatem suam, & sibi esse impossibile esse per se; quare confitetur potentialitatem, seu possibilitatem essendi esse sibi naturalem, & à seipso. Actualitatem autem, sive actum essendi recepisse aliunde, sive ab alio, & hoc est, quoniàm possibile, sive potentiale, inquantùm quòd hujusmodi, sive per hoc quòd hujusmodi, non venit in actum essendi, sive ad esse, sed neque per aliud simile in quantùm simile, hoc est, inquantùm potentiale, sive possibile, sed remanet in sua potentialitate, & possibilitate quantùm in eo est: quare & in

G non esse secundùm actum, sive in non esse actualiter. Quia igitur potentialitas est ei naturalis erit & non esse eidem naturale: quare erit priùs ex necessitate, quàm ipsum esse. Naturalia autem priora sunt unicuique rei ex necessitate quàm adventitia. Similiter & quod per se est unicuique prius est ei, quàm quod aliunde, vel ab alio. Quare mundus his omnibus consideratis confitetur se accepisse esse post non esse. Ampliùs. Cùm manifestum sit mundum factum, vel creatum esse: album verò non fit nisi ex nigro, & calidum ex non calido: ergo ens mundus non est factus nisi ex non ente. In omni autem factione priùs est ex necessitate id, ex quo fit aliquid quàm ipsum factum: quare priùs non ens fuit mundus, quàm factus fuit ens: fuit aliquandò igitur non ens, & propter hoc, non semper fuit ens. Ampliùs. Cùm esse accepit mundus à creatore, quoniàm ab illo & est, & habet esse, aut accepit illud,

H cùm jam esset, & hoc est impossibile: quoniàm cùm erat, habebat esse: non est autem possibile ipsum accipere quod habebat: quòd si dixerit, quia accepit illud, quandò habebat, quoniàm subitò accepit illud, & non per partes; tunc igitur accepit illud, quandò ipsum primò habuit: quare aliquandò primò illud habuit, quandò igitur primò habuit esse, tunc indubitanter incœpit esse: aliquandò igitur incœpit esse. Quòd si dixerit, quia incœpit esse, non quandò habebat illud; aliquandò igitur non habuit illud: quare aliquandò non fuit mundus: quare incœpit esse: omne enim quod aliquandò non fuit, & aliquandò fuit, incœpit esse. Ampliùs. De naturali potentialitate sua eductus est mundus in actum essendi; ergo vel subitò, vel per partes, sive continuè: quòd si subitò; ergo in instanti, sive in nunc temporis: quare in illo nunc primò fuit in actu essendi, sive in esse in illo ergo incœpit esse, & hoc est, quod quærebam. Si verò per partes, sive continuè exivit de potentia in actum, hujusmodi exitus indubitanter

Nota. *Nota.* *Nota.*

indubitanter generatio fuit: generatio autem finiti in tempore finito est, & ex utraque parte terminato. Generatum autem toto tempore generationis nondùm est, sed in termino generationis primum est, & incipit esse: quare mundus incœpit esse in termino suæ generationis, cùm antea non fuerit; sicut & alia generata. Nullum enim generatum potest esse, aut potuit unquàm ante complementum suæ generationis. Ampliùs. Potentialitas, & actualitas sunt contraria: similiter potentia, & actus, & non sunt simul in eodem, nec se compatiuntur: aut igitur potentialitas essendi præcessit actum in mundo aut non præcessit. Si dixerit, quia præcessit: fuit igitur hujusmodi potentialitas sine actu; quare fuit mundus aliquandò in potentia essendi, & nondùm in actu: fuit igitur ens in actu aliquandò mundus, quare non semper. Quòd si potentialitas nunquàm præcessit actum in mundo, cùm manifestum sit, quia naturaliter prior est ipso actu; non igitur ordo naturæ servatus est in creatione mundi. Contra ordinem igitur naturæ est, quòd mundus semper est actu. *Nota.* Ampliùs. Qualiter creatus est mundus à creatore? aut est generatus ex corruptione scilicet alterius, sive per corruptionem illius, aut factus ex aliquo præter corruptionem illius, ut domus ex lignis, & lapidibus nonnunquàm fit; aut causatus, & ex nihilo factus, aut aliter ab eodem creatus. Sive autem sit generatus, sive sit factus ut dixi: post non esse accepit esse. Si verò creatus, hoc est, de nihilo factus; aut subitò creatus fuit, aut continuè, & per partes. Si subitò: ergo in aliquo nunc temporis: quare tunc cœpit. Si verò pars post partem, & continuè, in termino creationis suæ, videlicet, in quo creatio ejus completa fuit, incœpit esse: quoniàm tunc primum fuit. Eàdem viâ procedendum est, quocunque modo aliter causatum à creatore dicat illum, quoniàm necesse est, ut causationem ejus dicat esse subitam, sive subitò factam, aut partem post partem dicat esse causatam. Ampliùs. Quid dicet de genere humano? aut dicet ipsum similiter æternum, & nullum esse primum hominem, aut non. Si dixerit æternum esse, & nullum ex hominibus fuisse primum: cùm pater ex necessitate sit causa filij, & avus causa patris, & ita in infinitum; necesse habet confiteri causas ascendere in infinitum, causas scilicet efficientes: pater enim est causa efficiens filij quantùm ad generationem corporis, sive ambo parentes, hoc est pater, & mater. Jam autem declaratus est, & stabilitus status causarum in omni genere causæ, & patefactum est, impossibile esse, ut ascendant in infinitum, & hoc per ipsum Aristotelem, & sequaces ipsius, atque expositores librorum ipsius. Procedam & aliâ viâ, & dicam, quia necesse esse per se, & possibile esse per se, contraria sunt. Eodem modo & necessitas per se, & possibilitas per se. *Nota.* Similiter antiquitas, & novitas: sicut enim necessitas per se causa est æternitatis, sive antiquitatis, erit ex necessitate, ut possibilitas per se sit causa novitatis, sive temporalitatis; quare sicut necessitas per se non invenitur, nisi in uno solo, quod est creator benedictus; ita æternitas, sive antiquitas non invenitur, nisi in eodem. Ampliùs. Sicut necessitas per se non sustinet novitatem in eo, in quo est, sive temporalitatem, ita & necesse est, ut possibilitas per se non patiatur secum in eodem subjecto æternitatem. Quare impossibile est, aliquam rerum creatarum æternam esse, & in aliis dispositionibus similiter se habet necessitas enim per se, neque creationem, neque corruptionem, neque generationem temporalem secum patitur, neque ullius modorum incœptionem. Quare necesse est, ut possibilitas per se e contrariò se habeat, & ista probatio fundata est super hanc radicem, videlicet contraria contrariorum causas esse per se, & super hanc aliam radicem, quæ est, proportionalium si alterum est, & alterum, & super tertiam radicem, quia quæ sunt proportionalia ex necessitate sunt & permutatim proportionalia. Quapropter quemadmodùm se habet necessitas per se ad æternitatem, & antiquitatem, sic possibilitas per se ad novitatem, seu temporalitatem; quare si necessitas per se causa est æternitatis, seu antiquitatis, erit possibilitas per se causa temporalitatis & novitatis; & si æternitas, vel antiquitas, consequens est, vel comitans inseparabile necessitatis per se, erit similiter ex necessitate temporalitas, & novitas, consequens, vel comitans inseparabile, possibilitatis per se. *Nota.* Et quoniàm rationes, quæ hucusque positæ sunt, partim ethicæ sunt, sive morales, ut illæ, videlicet, quæ sunt à testimoniis, partim verò naturales, & metaphysicæ; prosequar rationes metaphysicas circa hanc opinionem Aristotelis, & dicam in primis, quoniàm accidit Aristoteli, non priùs fluxisse horam de toto tempore præterito, quàm diem, vel mensem, vel annum, nec etiam antequàm mille millia annorum: hujusmodi autem probatio est, quia si dixerit aliquam horam fluxisse, antequàm mille millia annorum fluxissent; aut illam horam præcessit tempus in infinitum, aut non præcessit. Si præcessit eam tempus in infinitum, certum est, quia mille millia annorum pars fuerunt temporis infiniti illius: quare in toto illo suo præcesserunt horam prædictam. Non igitur hora illa priùs fluxit quàm mille millia annorum, nec solùm mille millia annorum præcesserunt horam illam, sed etiam infinita millia, cùm tempus infinitum ex necessitate contineat infinita millia. *Nota.* Quòd si horam illam non præcessit tempus infinitum, aut præcessit eam tempus finitum, aut nihil temporis. Si tempus finitum, initium igitur illius fuit initium temporis totius, quare tempus habuit initium. Si autem nihil temporis præcessit horam illam, manifestum est, quia initium illius horæ fuit initium totius temporis, quare manifestum est, quia secundùm opinionem Aristotelis non fluxit hora de toto tempore, antequàm mille millia annorum, & quia non est designare, quòd non præcesserint infinita millia annorum. Ampliùs. Cùm infinitum, ut ipsemet dicit alibi, intransibile sit, & maximè motu finito, tempus autem totum, quod præteriit, aut infinitum est, ut ipse dicit, aut finitum. *Nota.* Quòd si finitum, habet igitur initium. Quapropter & motus, & hoc est ei contrarium. Si autem infinitum: qualiter ergo totum jam transiit? fluxus enim ipsius non est infinitæ velocitatis, nec majoris est velocitatis, quàm motus cœlestis. Ponam autem ad hoc exemplum de aqua, & dicam, quia si imaginatus fueris aquam infinitam, & ponas fluxum ejus finitum, hoc est, ut per fistulam finitam, vel canalem finitum, & finita velocitate effluat, non erit unquàm possibile ipsam totam effluxisse. Ampliùs. Totum ipsum futurum secundùm Aristotelem infinitum est, nec finietur unquàm; non igitur minus est, quod futurum est de tempore toto, quàm quod præteriit de eodem; æquales enim sunt velocitates, quibus totum præteritum fluxit, sive præteriit, & totum futurum prætereundum est; ventum autem est ad finem præteritionis ejus, quod de tempore jam præteriit tanta velocitate fluxus, non obstante infinitate ipsius: venietur igitur & ad finem præteritionis totius temporis, quod futurum est, cùm æquali velocitate prætereundum sit, qua illud præteriit non obstante infinitate ejusdem: quare necesse est ipsum finiri. *Nota.* Ampliùs. In toto præterito

tempore cœlum complevit revolutiones finitas, aut infinitas. Si finitas: necesse est quòd in tempore finito; quoniàm in tot partibus temporis æqualibus, quot ipsę fuerunt, cùm paris velocitatis sint omnes revolutiones cœli. Erit igitur totum tempus, quod præteriit usque in præsens nunc finitum. Si verò dixerit, quia infinitas revolutiones complevit cœlum toto tempore præterito, imaginabor, quia ista imaginatio possibilis est intellectui, quòd duplo minori velocitate motum fuerit toto tempore præterito. Quia igitur quæ est proportio motus ad motum, eadem est pertransiti ad pertransitum in eodem tempore, vel æquali: ex necessitate necesse, ut eodem tempore, non nisi medietatem revolutionum jam completarum compleverit. Revolutiones igitur quas complevit toto tempore præterito cœlum, habent medietatem, & per eandem viam habebunt quartam & octavam, & ita in infinitum. Manifestum autem est, quia infinitum medietatem non habet. Ampliùs. Cùm imaginatur econversò, videlicet quòd duplò velocior fuerit motus totius cœli in toto tempore, quod præteriit, ergo per eandem rationem duplò plures erunt revolutiones completæ in eodem tempore. Non autem erat completurum cœlum plures revolutiones eis, quæ præcesserint, & eis, quæ futuræ sunt, simul acceptis, tot autem complevisset duplò majori velocitate revolutum, quare finivisset motum suum. Ampliùs. Non est dubium, quin duplò plures revolutiones complevisset duplicata velocitate motus, & in eodem tempore; quare numerus revolutionum jam completarum habet duplum, & est medietas alicujus numeri. *Nota.* Non est igitur infinitus hujusmodi numerus, cùm & medietatem habeat, ut dictum est, & etiam duplum. Ampliùs. Manifestum est, quia cœlum solis, vel sol ipse perficit unam revolutionum suarum in anno secundùm motum suum medium, & æqualem: imaginabor igitur exempli gratiâ, annum hujus revolutionis trecentorum 60 dierum æqualium, ita ut unicuique diei gradus unus solaris circuli deputetur. Erit igitur per ea, quæ audisti, proportio motus ipsius cœli ad motum solis, proportio quæ est trecentorum 60 ad unum quare & revolutionum cœli ad revolutiones solis erit eadem proportio. Erunt igitur revolutiones solis, & anni revolutionum ejus, ad revolutionem cœli, & annos revolutionum ejusdem, in *Adverte.* proportione unius ad trecentos 60. Nec te conturbet quòd dixi annos, & annos quia idem est, ac si dicerem, quantùm ad cœlum, dies. Eodem modo est considerare de revolutionibus Saturni, quæ sunt ad revolutiones solis in proportione unius ad triginta Similiter & de revolutionibus Jovis, quoniàm similiter sunt secundùm eundem modum ad revolutiones solis in proportione unius ad duodecim, & per eandem viam considera de revolutionibus Martis, Veneris, Mercurij, & Lunæ. Invenies enim proportiones eorum à revolutione cœli certissimas, & hoc est, quoniàm proportiones extre motum aggregantur ex proportionibus ipsorum ad media, & mediorum ad invicem: invenies igitur, quia revolutiones uniuscujusque planetarum secundùm computationem astronomicam erit pars certissima, hoc est certissimæ proportionis ad uni- *Nota.* versas cœli revolutiones simul acceptas, quæ completæ sunt toto tempore, quod terminatur in præsens nunc. Impossibile autem est infinitum esse, cujus partes certæ comparationis, & proportionis ad ipsum inveniuntur, &c. Ut autem manifestiora, & certiora sint hæc, declarabo, quia non potest esse continuum aliquod infinitum. Et primùm declarabo hoc in linea, & faciam sciri, quia non potest

E esse aliqua linea infinita ex altera parte tantùm. Protrahatur enim linea A. B, infinita ex parte B, & supponatur ei, & sit inter A & B, cubitus. Deinde applicetur ei alia infinita, quæ vocetur C, D, infinita scilicet ex parte D, applicetur autem ei sic, vel supponatur, ut sit C, punctus in directum B, vel super ipsum B. Dico igitur quia A, B, major est C, D, cubito uno, quod est inter A, & B, illo enim cubito excedit eam, ex altera verò parte non est excessus alterius ad alteram, hoc est, à parte infinitatis; si enim excessus esset, videlicet ita, ut altera ex parte illa extenderetur juxta alteram, inciperet excessus in aliquo puncto, sive esset excessus finitus, sive infinitus; quare ille punctus esset terminus lineæ minoris, esset igitur terminata ex utraque parte, non esset igitur infinita: posita autem erat infinita utraque. Restat igitur, ut ex illa parte, à parte scilicet infinitatis, non sit excessus alterius ad alteram, & *Nota.* ideò ex necessitate à parte illa æquales per diffinitionem æqualium: est igitur excessus alterius ad alteram, sicut dixi, intellige igitur, quòd linea C, D, trahatur super lineam A B, donec punctus C, sit super punctum A, & punctus D, super punctum C, aut ergo est excessus modò alterius ad alteram ex parte infinitatis, aut non; si enim est excessus à parte in- F finitatis, jam ostensum est tibi, quòd non est infinita utraque, hoc autem erat positum, ab altera verò parte non est jam excessus, cùm initiales termini earum, videlicet C, & A, simul sint: quare ex necessitate modò sunt æquales per diffinitionem æqualium, quæ est, æqualia sunt, quorum altero alteri supposito, neutrum alterum excedit: priùs autem erant inæquales, quare cùm neutra creverit, aut decreverit, adhuc sunt inæquales, quare sunt simul æquales, & inæquales, & hoc est impossibile, ergo & illud ex quo sequitur, est impossibile, hoc autem non est, nisi lineam illam infinitam esse ex altera parte. Erit autem declaratio hæc compendiosior, atque lucidior, si intellexeris à puncto B, protractam aliam lineam infinitam, cujus principium sit punctus C, & suppositam parti priori lineæ, quæ G pars incipiat A, B. Dico igitur, quia linea illa æqualis est illi parti A, B, lineæ, cui supposita est, quare est minor ex necessitate, quàm tota A B. Intellige igitur quòd trahatur linea illa ad partem A, donec principium ejus, hoc est, primus punctus ejus sit super A, punctum Quia igitur supposita ista A, B, lineæ non excedit eam, vel exceditur ab ea, quoniàm non *Nota.* excedit eam à parte infinitatis, ut præmonstratum est tibi, sed neque à parte A, cùm primus ejus punctus sit super A. erit igitur æqualis A, B lineæ, priùs autem erat æqualis parti ejusdem, videlicet ei parti, quæ incipit ab ipso B, & procedit in infinitum. Ampliùs. Per eandem viam demonstrabitur tibi, quòd in infinitum est major A. B, & hoc est, quoniàm si extraxeris eam adhuc per cubitum citra A, dico, quoniàm illo toto cubito excedit A, B. H Residuum enim ab illo cubito est æquale lineæ A, B, & hoc est quia sicut dixi à parte infinitatis non excedit A. B, illud residuum, nec exceditur ab eo, est igitur illud residuum à prænominato cubito æquale lineæ toti A, B, quare manifestum est, quòd illo *Vide.* cubito excedit lineam A, B, & eadem est via ad demonstrandum, quòd excedit eam duobus cubitis, videlicet si extraxeris eam prædicto modo per duos cubitus, similiter & mille millibus cubitorum invenietur excedere eam, si intellexeris eam tractam ad eandem partem per mille millia cubitorum, & ita in infinitum. Quia igitur posita linea ex altera parte tantummodò infinita, sequuntur ista inconvenientia, & impossibilia manifesta, videlicet, partem esse æqualem toti, & etiam majorem, & hoc

& hoc in infinitum, scilicet majorem partem toto suo in infinitum, manifestum est esse impossibile id, ex quo omnia ista impossibilia sequuntur. Hoc autem est lineam aliquam esse infinitam ex altera parte tantùm; tractus enim lineæ quantulilibet, vel applicatio lineæ ad lineam nihil addit, vel detrahit magnitudini ejus, quæ trahitur. Similiter neque applicatio lineæ ad lineam addit, vel detrahit alterutrius magnitudini. Addam & aliam manifestationem ad hoc. Dico igitur, quia si linea moveatur, vel trahatur secundùm rectum suæ longitudinis, movebitur æqualiter cuilibet ex punctis suis. Verbi gratiâ. Si moveatur, vel trahatur per cubitum, quilibet ejus punctus, movebitur tantundem, & transibit cubitum: sit ergo terminus lineæ ex altera parte infinitæ A, & tota linea illa infinita vocetur A, B, & sit C, punctus distans à, B, per cubitum. Dico igitur quia si linea A, B, moveatur à loco, in quo est usque ad C, quod est dicere per cubitum, dico quòd A, transibit cubitum illum, & perveniet ad C, & similiter quilibet ex aliis punctis tantundem transibit, quare punctus in linea A. B qui distabat per cubitum, erit in fine hujus motus in puncto, in quo erat A, & idem est manifestum de quolibet ex aliis; quare manifestum est, quia hoc modo movetur æqualiter linea omnis, sive finita, sive infinita sit, cuilibet ex punctis suis. Eodem modo est ostendere de qualibet ex partibus suis. Tota igitur linea A, B, mota est per cubitum. Omne autem quod movetur, tantum relinquit de loco, quem exit, quantum acquirit, vel intrat, de loco, in quem movetur, & iterùm omne, quod movetur ab aliquo loco in alium, sive moveatur secùdùm partem, sive secundùm totum, hoc est, sive exeat illum secundùm partem, & intret alium secundùm partem, sive exeat illum secundùm totum, & intret alium secundùm totum: totum est ex necessitate inter duo alia loca, sive inter partes illorum locorùm. quare ex necessitate terminatum utrinque, sive finitum. Ampliùs Omne quod movetur à loco in locum, relinquit tantum post se de loco in quo erat priùs, quantum acquirit ante se de loco novo, & omne quod habet post se. & ante se, finitum est, similiter ostendi potest, quia omne quod potest moveri finitum est, cùm motus non possit addere, vel detrahere quantitati. Quare si finitum est ex necessitate omne, quod movetur, finitum est ex necessitate omne, quod potest moveri. Quòd si dixerit, quia infinitum non potest moveri, quin transeat in infinitum spatium: respondeo, quia sermo iste impossibilis est, & error intolerabilis, & dico, quia si aliquid movetur, & transit infinitum, transit quamlibet partem ipsius tam finitam, quàm infinitam: quare transit finitum de illo spatio priùs, quàm transeat totum illud infinitum. Ampliùs. Si in spatio illo infinito non transit finitum, quicquid non transit de illo, remanet intransitum ab eodem; quare remanet quodlibet stadium de illo spatio, intransitum, ergo & mille millia stadiorum ubicunque signentur in illo spatio, invenientur intransita. Qualiter igitur totum illud spatium erat infinitum † per transitum. Jam igitur declaratum est tibi per hoc, quia non est possibile lineam aliquam infinitam esse ex altera parte tantùm, & per eandem viam facile est tibi ostendere & de superficie, & de corpore. Ex hoc autem evidenter sequitur quia si non est possibile lineam infinitam esse ex altera parte tantùm, multò fortiùs impossibile erit ex utraque parte illam infinitam esse. Si enim impossibile est duorum alterum esse, multò fortiùs ambo. Ampliùs. Si A, B, linea infinita est ex utraque parte, dico quoniàm quodlibet punctum signatum in linea A, B, est terminus duarum linearum infinitarum ex altera parte tantùm; à quolibet enim hujusmodi puncto progreditur linea finita, & infinita tantùm ex altera parte, cùm finitur ex necessitate in puncto, à quo progreditur. Quòd si dixerit, quia ab aliquo puncto lineæ A, B, non progreditur ulla linea infinita, sed finita tantùm, hoc est in partem alteram. Esto igitur in parte A, post A, igitur non erit nisi linea illa de tota linea A. B. quare post A, non erit nisi finitum de tota linea A, B, quare erit A, B, finita ex parte A, posita autem erat linea A, B, ex utraque parte infinita. Ampliùs Medium & in linea, & in omni continuo, est, post quod non est ampliùs, quàm ante illud, aut econversò. Et iterùm medium in linea est, à quo deducta perpendiculari, & circa ipsum revolutis, eo quod est ante illud, & eo quod est post, revolutis inquam ad perpendicularem, donec alterum superjaceat alteri, inter ea non invenietur excessus. Iterũ medium lineæ cujuscumque est, circa quod revoluta parte, quæ post ipsum est, donec subjaceat parti, quæ ante ipsum est, alterius ad alteram non invenitur excessus. Quia igitur posita linea ex utraque parte infinita hoc accidit in omni puncto illius, necesse est ex prædictis diffinitionibus punctum cujuscunque lineæ infinitæ medium esse inter illa. Ampliùs. Omne punctum est medium in quacunque linea, cùm in eo facta sectione, ipsa dividitur in duo æqualia. Quia igitur hujusmodi necesse est accidere in omni puncto cujuscunque lineæ ex utraque parte infinitæ, necesse est omne punctum hujusmodi lineæ medium esse in eadem Ex hoc autem accidit partem esse æqualem toti. Præterea ratio, quam posui de medio, non potest convenire duobus Esto enim, quòd conveniat, A, & B, punctus in aliqua linea, quæ sit infinita, cùm A sit medium in ea, non erit plus id, quod est de ipsa linea ante A, quàm quod est post ipsum, similiter cùm B, sit medium in eadem, similiter se habere debet; quare id de tota linea, quod est inter A, & B, cum eo quod est post B simul acceptum non erit plus quàm id, quod est post B per se sumptum, & ita non erit plus totum, quàm pars: illud enim, quod est post A, est totum ad id, quod post B, quoniàm continet illud, & insuper id, quod est inter B, & A. Accidit insuper ex hujusmodi dispositione, qua scilicet ponitur linea infinita ex altera parte, ut pars sit in infinitum major toto Si enim C, D, lineam infinitam prædicto modo subjacere intellexeris A, B. lineæ infinitæ, ita ut punctus C, superjaceat puncto B, non est dubium, quin linea C, D, sit æqualis parti lineæ A, B, parti inquam quæ incipit à B, puncto, & procedit in infinitum, & æqualitas ista manifesta est per diffinitionem æqualium, & si traxeris eam ad partem A, citra A, quantumcunque volueris, & per mille millia stadiorum, remanebit æqualis semper lineæ A, B, ex parte infinitatis ambarum, sicut jam feci te scire; quare toti residuo, quo tracta est citra A, excedit illam semper: erit igitur major ea mille millibus stadiorum, & iterùm millies mille millibus, si tantùm eam tractam in partem prædictam intellexeris. Priùs autem demonstratum est tibi eam esse æqualem parti lineæ A, B, ei videlicet parti, quæ incipit à, B, & progreditur in infinitum, quare pars illa lineæ A, B, major erit ipsa linea A, B, in infinitum, id est, absque mensura aliqua determinata, Jam igitur declaratum est tibi nec lineam, nec superficiem, nec corpus infinitum esse posse ex altera parte tantùm. & multò fortiùs ex utraque, vel ex omni; non erit possibilis alicui istorum trium infinitas. Quia verò similes sunt continuitates mensurarum hujusmodi, & temporis, necesse est, & in tempore similiter se habere, & hoc jam declaravit

Nota. — *Nota.* — † *Aliàs* pertransitum. — *Notâ.* — *Notâ.* — *Nota.* — *Corpus, linea, superficies, non recipiunt infinitum.*

Aristoteles in libro suo de auditu. Quòd si volueris calumniari, quòd non possumus tractus prædictos, & applicationes facere ad tempus, non effugies per hoc. Dico enim quia tempus simul fluit cum motu, & motus cum tempore, & à corporibus motis transeuntur spatia localia, vel situalia proportionaliter fluxui temporis, & motus. Quemadmodùm igitur feci te scire, quia si à quocunque motu transeatur spatium infinitum, necesse est, ut ab eodem transeatur priùs pars illius spatij, quàm totú, & pars de illo finita, quàm infinita; sic necesse est, ut à quocunque moto transeatur idem spatium priùs finities, quàm infinities, & transeatur priùs semel, quàm millesies, & infinities; quare cœlum priùs fecit unam revolutionem, quàm infinitas, & priùs partem revolutionis, quàm totam compleverit. Jam autem hoc destructum est in præcedentibus. Ampliùs. Intelligibile est, tempus velociùs posse fluere aliquantulùm quàm fluat, vel transeat: similiter & tardiùs. Esto igitur, quòd fluat, vel transeat velociùs, ita ut fluxus ejus sit velocior quantitate unius horæ. Dico igitur, quia totum tempus effluet una hora priùs, quàm aliàs esset effluxurum, quare à parte finis relinquit post se unius horæ spatium, quemadmodùm si aliquid intelligatur moveri velociùs, quàm moveretur ante; ita ut transeat majus spatium per cubitum, quàm aliàs transiret: sicut occupat ante se unum cubitum supra id, quod aliàs occuparet; ita post se reliquit plus unum cubitum supra id, quod aliàs reliquisset; quare & tempori detrahitur per istam adjectionem velocitatis à parte finis una hora, quare finietur ex necessitate in puncto, quod esset initium horæ illius, si hora illa futura esset. Causa autem in hoc esset, quoniàm quod occupat præteritio, sive antecessio, hoc amittit futuritio. Exemplum autem hujusmodi est in aquâ, quæ tota effluit, si intelligatur fluxus ejus augeri quantumcunque, videlicet in tantum, quantum est fluxus mille modiorum, ex necessitate accelerabitur ejus effluxio tanto tempore, quantum requirit fluxus mille modiorum. Quare detrahetur toti tempori in † tanto, & non detrahetur ei à parte principij, detrahetur igitur ei à parte finis, & ita finietur ex parte illâ, & non effugit Aristot. quin si intelligibile est, ut augeatur in duplum velocitatis cursus temporis, aut si minuatur in duplum, quin habeat medietatem, & quin habeat duplum. Similiter non effugit illud impossibile, videlicet quòd omne nunc in tempore infinito, ex utrâque parte sit medium in toto tempore illo, cùm non habeat plus de tempore ante se, quàm post se, vel econversò. Ampliùs. Addam, & istam ultimam manifestationem ad hoc, & dicam, quia creator benedictus aut potuit differre creationem mundi per horam, aut non potuit. Si non potuit, cujusmodi illum arctabat necessitas ad creandum? Præterea hoc reputant ipsi inconveniens, videlicet, quòd Deus non potuerit aliquid, quod in se est possibile: nulli enim dubium est, quin mundus in se ipso sit possibilis esse, quare quantùm in ipso est retardabile est ejus esse in infinitum. Nulla autem necessitas arctabat creatorem ad accelerandum eousque creationem ipsius, quare possibile fuit differri saltem per horam creationem ejus. Posito autem possibili, non accidit impossibile. Ponatur igitur istud, quòd per horam dilata sit creatio mundi. Dico ergo, quia in fine horæ illius creatus fuit mundus, quare tempus à creatione ejus usque nunc finitum est, cùm sit ex utraque parte terminatum. Jam autem didicisti alibi, quia si finitum remanet detracto finito, priùs erat finitum: & si finitum additur finito, totum erit finitum: quia igitur finitum remanet de tempore toto, quod est à creatione mundi usque nunc, solo finito detracto, scilicet hora dilationis prædictæ: ergo cum illo detracto erit ex necessitate finitum, quare non est possibile, ut sit infinitum, cùm non sit possibile, ut detractâ illâ horâ solummodò, de eo remaneat infinitum.

† *Aliàs toto.*

Nunc dicitur medium inter præteritum, & futurum.

CAPUT XII.

Respondet ad varia quæsita.

Post hæc igitur respondendum est quæstionibus, quæ sequuntur declarationes has. Harum autem prima hæc est. Cùm tempus finiendum sit, quid erit post ipsum? Deinde, an erit motus, vel mutatio? Et jam dixi tibi in præcedentibus, quia nulla erit mutatio glorificatis hominibus, vel animabus eorum, nulla spes erit eis ultrà aliquid acquirendi; nullus timor aliquid amittendi de obtentâ tunc fœlicitate, ipsa verò fœlicitas tota simul erit, nihil habens omninò de malo, seu defectu potentialitatis; & sicut alibi te feci scire, virtutes animarum humanarum erunt in perfectionibus suis omnes, & singulæ, nec erunt tunc habitus dormientes; immò erit unaquæque earum in actu suo perfectissimo, & ultimo, & actus earum delitiæ, & gaudia, sicut patefeci tibi ex diffinitionibus delitiarum, & gaudij. Similiter erunt ipsi actus præmia, dotes, & gloriæ, animarum nostrarum, qui si non essent simul omnes, non esset integra, vel completa fœlicitas animarum nostrarum, & si cessare possibile esset aliquam ex virtutibus hujusmodi ab actu suo, vel imminui ibi ab actu suo, possibile esset imminui fœlicitatem hujusmodi, immò & quod plus est, locum haberet ibi dolor, & miseria. Impossibile enim est tantum gaudium amitti, vel minui sine dolore, & miseriâ. Propter hoc ergo dixit Aristoteles, si tamen veritatem fœlicitatis illius intellexit, quia fœlicitas est actus intransmutabilis. Status igitur hujusmodi est intemporalis, & nullo modo obnoxius fluxui, & instabilitati temporis, & quoniàm habiturus est initium licet non temporis, horizon verissimè dicendus est æternitatis. Et dixi tibi, quia similiter se habebit status inferni; omnes enim dolores, omnes cruciatus infernales, simul patientur ibi damnati, sicut jam prædictum est tibi. Unde nec quies, sive cessatio alicujus eorum, vel imminutio locum habebit hîc, quare nec mutatio, & propter hoc neque tempus. Inveniuntur autem in libris, quos meritò vocant homines sanctos, sermones tropici de tormentis malorum hominum, quibus ego contradicere nunquàm volo, & his sermonibus juxta tropos intelligunt quidam vicissitudines tormentorum in inferno, ut nunc sint in ardore, & incendio inexcogitabili nunc in frigore. Nec miror, quòd si Deus ita eis futurum esse revelavit, ita & fit. Non enim fas est, quemquam sermonibus authenticis, vel sanctis contradicere. Verùm nihil periculi est in rebus hujusmodi sermones tropicos in ea, quæ rationis sunt, justitiæque divinæ, & meritis damnatorum congrua, interpretari, præsertim cùm rationibus, & probationibus, & non testimoniis contra errores impios disputetur. Et hujusmodi authenticorum virorum satis evidentia, & expressa, testimonia non negantur, ut in contrarium habeantur. Doctrina quædam Christianorum habet in libro, quem Sapientiæ librum nominant, quia flumina concurrent duriter, & intelliguntur flumina tribulationum, & dolorum, quæ propter hoc concurrere in malos dicuntur, quoniàm non per vices, & unum aliud non expectat. Si quis autem quærat de glorificandis hominibus, an in eo

Damnati dolores omnes simul patientur.

Bina quæstio.

ſtatu fixi manſuri ſint in locis, & ſedibus ſuis, an deambulaturi, vel aliter movendi ſint, & ex hoc arguere, quia motus erit, & propter hoc tempus: reſervo quæſtionis hujus ſolutionem in ſequentibus, ubi ſpero me declaraturum, quia motus hujuſmodi non erit ibi neceſſarius, nec aliquid addens fœlicitati glorificandorum hominum, nec ejus ceſſatio aliquid detrahens eidem, quin potiùs forſitan illa fœlicitas motum hujuſmodi nullatenùs patitur. Habet & gens Chriſtianorum prophetam introducentem Angelum jurantem per viventem in æternum: quia tempus non erit ampliùs, quam prophetiam non induco, tanquàm probationem; ſed potiùs ut ſcias, quia ſermones authentici ea continent, quæ audis hîc. Eadem quæſtio eſt de motibus cœlorum, an ceſſaturi ſint, ac permanſuri: quoniàm ſi permanſuri, erit igitur & tempus, cùm motus ſine tempore eſſe non poſſit. Si autem ceſſaturus eſt motus cœlorum; quid facient illi motores cœlorum duplices? ſicut poſuerunt Ariſtoteles, & ſequaces ejus, ponentes intelligentias movere cœlos, quaſi motores extrinſecos: quemadmodùm amata movent amantes: animas verò poſuerunt eiſdem, quaſi motores intrinſecos. quærentes ipſis cœlis perfectiones hujuſmodi, videlicet, ut habeant in actu ſitus, quos habent in potentiâ, quaſi ſituum renovatio tam frequens, immò magis, & continua, ſit aliquid tantâ inquiſitione dignum, immò quaſi ſit perfectio beatiſſima, ſimiliter & motus qui non debet eſſe niſi via, & inquiſitio alterius perfectionis, quæratur per ſe, tanquàm perfectio, & finis, & tanquàm ipſe ſit via ad ſemetipſum, & inquiſitio ſui ipſius. ubi non videntur poſſe effugere circulum eorum, quomodò dicitur, quia ita eſt, ita eſt & cęli moventur, ut moveantur, & incedunt, ut revertantur: quibus animabus ſi ita eſt, nullæ miſeriores ſunt, quæ nihil aliud quærunt, niſi motum corporibus ſuis, & exagitationem infinitam: propter hoc habet doctrina Chriſtianorum ceſſaturum eſſe motum illum penitùs, & alia circa hæc de ſtatu futuri ſæculi, quæ audies in ſequentibus.

Nota.

Ceſſabit motus cœli.

CAPUT XIII.

De errore Platonis circa ſtatum animarum.

Opinio Platonicorum de animabus.

POſtquàm autem ſtabilita eſt mundi novitas ſtabilitione univerſali; conveniens eſt, ut inquiratur de quibuſdam partibus ipſius, quibus nonnulli philoſophorum poſuerunt antiquitatem, quemadmodùm Plato, qui hujuſmodi antiquitatem animabus poſuit. Poſuit enim eas creatas ſimul extra corpora ſua, & poſitas in comparibus ſtellis ab initio, poſtmodùm deſiderio incorporandi illectas, & abſtractas, deſcendiſſe ad corpora. Doctrina autem Chriſtianorũ habet creari eas in corporibus ſuis quotidiè novas. Pythagoras autem poſuit à corporibus in alia corpora tranſire, & non ſolùm in humana ſed etiam in brutalia corpora, donec explerent tẽpora expiationis cujuſdam, ante quam non licebat eis redire ad compares ſtellas; & hoc idem Plato poſuit, quia numeri certi temporis præſcripti erant animabus, quos explere neceſſe habebant in corporibus, vel circa corpora, ut ait Plato. Inveſtigandum etiam reſtat de renovatione univerſi: utrùm renovandum ſit ſecundùm totum, an ſecundùm partem, & utrùm corpora hominum renovanda ſint per reſurrectionem, & utrùm ſola, an & alia corpora, & quæ ſint illa, & de univerſo corporeo, quem ſtatum habiturum ſit poſt renovationem reſurrectionis. Incipiam igitur auxiliante Deo, & dicam quia ſermo Platonis erroneus eſt, & patefaciam

A hoc multis viis. Dico igitur quia jam declaratum eſt ab Ariſtotele, quia impoſſibile eſt impartibile moveri motu continuo; quare non eſt poſſibile animas humanas ſic aſcendere, vel deſcendere, ut ipſe poſuit. Ipſe enim poſuit eis non ſolùm aſcenſiones, & deſcenſiones, ſed & partes, per quas aſcenderent, & deſcenderent; ac ſi ſubſtantiæ ſpirituales partibus, & apertionibus indigerent; & poſſent retineri corporeis obſtaculis, quominùs tranſirent. Secundò quæro ab eodem Platone, cùm pœnalis ſit habitatio corporum ſuorum animabus humanis: utrùm hujuſmodi habitationem ſpontè appetiverint, atque ſuſceperint, an invitæ. Quod ſi ſpontè, hoc non niſi de intolerabili ſtultitia proceſſit in eis: ſponte enim appetere tam horrendum, tantarumque afflictionum carcerem, non niſi dementis eſt; &

Motus ſpirituum inſtantaneus.

Deſiderium animarum.

B mente capti. Ampliùs. Deſiderium illud, quo deſideraverunt inhabitationes corporum, aut fuit eis naturale, aut adventitium: Si naturale, & non eſt dubium, quin deſiderium illud ſtultum fuerit, & ex inſania ſola procedens: naturalis igitur fuit inſania hæc, & propter hoc naturaliter inſipientes, & malæ ſunt animæ humanæ. Ampliùs. Quoniam naturalia non deponuntur; nec recedunt ab his, quibus naturalia ſunt, ergo poſt expletos numeros in corporibus, & reverſionem ſuam ad compares ſtellas, naturali iterùm deſiderio appetent inhabitationem corporum; quare incorporabuntur iterùm, & ita ibit res in infinitum. Quòd ſi dixerit, quia deſiderium hujuſmodi eſt eis adventitium, in ipſis igitur ſtellis commorantes deceptæ fuerunt, vel propria ſtultitia, vel ſuggeſtione aliena, & utrunque iſtorum frivolum eſt, quoniàm ut tales

C creatæ ſint, videlicet deficientes, non patitur bonitas creatoris: ſuggeſtor verò hujus ſtultitiæ, ſeu deceptor earum, quis erit? Si verò infinitæ de ſtellis dejectæ ſunt, & in corporibus detruſæ, hoc indubitanter fieri non potuit, niſi à creatore, quare neceſſe eſt, ut hanc pœnalem incarcerationem aliqua culpa meruerint, aliàs enim injurioſus eiſdem extitiſſet creator in hoc; quæ autem culpa in eis cogitari poteſt, niſi deſiderium hujuſmodi. Ampliùs. Aut præſcierunt pœnalitatem carceris hujuſmodi, aut latuit eas. Si præſcierunt, qualiter igitur eam appetiverunt? Si verò latuit eas, & hoc qualiter poſſibile, niſi lateret eas ſtatus generis humani totus? Omnes enim homines in afflictione, & miſeriâ eſſe nulli intelligenti ignotum eſſe poteſt, quia & ipſi, qui voluptates maximè ſequuntur; eaſdem minimè aſſequuntur, & doloribus, atque tormen-

Nota.

D tis innumeris eaſdem mercantur. Quòd ſi latebat eas ſtatus hujuſmodi terreni corporis, & hominum, quomodò & illæ, quæ revertebantur à corporibus ad ſtellas ſuas, alias ſuper hoc non inſtruebant, atque docebant? Ampliùs. Si latebat eas ſtatus hujuſmodi mundi, quomodò appetebant in ipſum venire, niſi pueriliter, atque ſtultiſſimè. Ampliùs. Aut creatæ fuerunt ſapientes in ſtellis ſuis animæ humanæ, aut non. Si ſic ergo, abſque pravo deſiderio atque ſtulto creatæ fuerunt; unde ergo hujuſmodi deſiderium, videlicet intrudi in corpora, in quibus & ſapientiam obliviſcituræ erant (ſicut ipſemet Plato dixit) & virtutes omnes immergendæ, velut in læthæo flumine, atque ſepeliendæ erant? Si verò abſque ſapientiâ creatæ ſunt & omninò nihil ſcientes; appeti autem, vel deſiderari incognita non poſſunt; quomodò ergo deſideraverunt inhabitationem corporum, quæ de corporibus omninò nihil ſciebant? Quòd ſi dixerit, quia ſciebant aliquid de eis, verumtamen non per ſapientiam, ſed per ſcientiam, & hoc, non obſtante pœnalitate, quemadmodùm accidit in hominibus, qui volu-

ptates corporales concupiscunt, & sequuntur, licet sciant eas sibi esse perniciosas. Quoniàm igitur manifestum est, quòd ista concupiscentia & inordinata est, & culpabilis, si in ista concupiscentia creatæ sunt animæ humanæ, manifestum est eas malas creatas fuisse à creatore bono, hoc autem impossibile manifestè. Ampliùs. In quo statu putavit eas fuisse Plato, cùm erant in comparibus stellis, in statu fœlicitatis, an in statu miseriæ? si in statu fœlicitatis, certum est, quia status ille nec ignorantiam patitur, neque culpabilem concupiscentiam; quare nullo modo erat eis desiderium inhabitandi corpora, cùm habitatio adeò perniciosa esset eis, ut ipsemet Plato confitebatur. Ampliùs. Quoniàm fœlicitas plenitudo est, & satietas omnium desiderabilium: manifestum est, quia nullum desiderium sustinet fœlicitas, sicut nullam famem satietas, desiderium enim fames spiritualis est & sitis, & generaliter desiderium non est, nisi ubi est carentia, & defectus, nec est unquàm sine molestiâ, quare impossibile est, ut sit cum fœlicitate, cùm molestia omnis pars sit miseriæ & vera miseria. Si autem in miseria erant animæ humanæ, cùm erant in stellis suis, vel fuerunt in eâ miseriâ creatæ, vel postmodùm advenit eis; si creatæ fuerunt in illâ, cùm ante creationem suam nihil meruerint, ergo absque meritis suis inflicta est eis miseria, & ita injustè egit cum eis creator. Si verò postmodùm advenit eis, & sine culpâ suâ, injuriosè eis irrogata est. Si autem culpâ suâ, vel ob culpam suam, peccaverunt igitur, antequàm intrarent corpora, & hoc etiam nonnulli erronei adhuc dicunt, & quia propter peccata illa expianda in corporibus velut in carceribus intrusæ sunt. Iste autem error destruetur multis modis. Primùm, quia pœna, quæ ab initio à nesciente sustinetur, non est ei ad expiationem, vel purgationem aliquam. Secundò, quia corpora humana magis inquinant animas, & polluunt, quàm purificent, & ad concupiscentias illicitas innumeras ipsas animas trahunt. Tertiò, quia in corporibus animæ ipsæ peccant, & pluribus peccatis, & gravioribus, quàm illa fuerunt, quæ in stellis commiserunt, & paucissimæ sunt, atque rarissimæ, quæ in corporibus penè absque numero non peccent. Quartò quia creator hæc omnia videns, quomodò non eis dat corpora ad expiationem priorum peccatorum, cùm potiùs sint eis ad majorem contaminationem, & inquinationem? Ampliùs. Quis dubitat quin omnes animæ sanctæ, & virtuosæ conqueruntur de corporibus suis, pro eo, quòd eas ad peccandum stimulant, & multipliciter alliciunt, & abstrahunt, & propter hoc bello implacabili contra ea incessanter decertant: Quomodò igitur possunt eis esse corpora ad expiationem? Ampliùs. Quæ animæ possunt meliùs nosse, an corpora sint eis ad expiationem quàm animæ sanctæ, & justæ, manifestum autem est, quia ipsæ de corporibus suis incessanter conqueruntur pro inquinamentis, quæ patiuntur ab illis, & continuè contra ea præliantur, ut se deffendant ab inquinamentis eorum, & propter hoc etiam mortem corporum suorum desiderare non cessant ut liberentur à pollutionibus, quas à suis corporibus patiuntur: animæ verò vitiis deditæ abeunt post corpora sua sequentes concupiscentias, & propter hoc ampliùs inquinantur per corpora sua; quare manifestum est, quia nec bonis animabus, nec malis sunt ad expiationem, vel expurgationem corpora sua per modum istum, quem erronei intelligunt. Aliàs autem certum est, quoniàm afflictiones corporales, & dolores sunt ad expiationem eorum, qui per eas emendantur, & propter hoc multi ex bonis viris eas sibimet inferunt,

Desideriū ubi carentia, & defectus.

Nota.

Impugnatur error Platonicus.

Corporales afflictiones valent ad animarum expiationem.

E ut ardores concupiscentiarum carnalium per eas, vel reprimant, vel extinguant. Insuper etiam cum eis irrogantur, gratanter eas recipiunt, & eis se gloriantur multipliciter adjuvari, habentes eas velut medicamenta vitiorum. Ampliùs. Animæ humanæ penitùs ignorant hoc, quod in stellis quondàm positæ peccaverunt, & propter hoc pro hujusmodi peccatis nec à Deo veniam præcatur, nec aliàs ipsum placare curant, nec Deum ullo modo peccata illa curare arbitrantur. Qualiter igitur vel expiationem habent, vel patiuntur pro illis, pro quibus, nec pœnam, nec pœnitentiam agunt, & de quibus nullo modo curant. Quòd si dixerit, quia pœnalitas, & afflictiones, quas patiuntur in corporibus sufficiunt ad placandum creatorem pro illis, & quia pœna illa contentus est, dico quoniàm errat multipliciter. Primùm, quia pœna hujusmodi, pœna tantùm est patientium animarum, & nihil omninò operans ad correctionem, vel emendationem eorum. F Secundò, quia hujusmodi pœnalitas culpabilis est, cùm ab invitis sustineatur: ipsa enim noluntas sustinendi expiationem, quam creator constituit animabus, peccatum est: quemadmodùm & ipsa redditio debiti per violentiam extorta, culpabilis est invito, & repugnanti, quæ esset volenti, atque spontaneo, opus justitiæ. Tertiò, quia hujusmodi pœnalitas non sufficit expiandis peccatis, quandò in ipsis corporibus ab animabus eisdem perpetrantur, quare necesse est, ut alia illis expiatio statuatur, & propter hoc secùndùm ipsum in aliis corporibus retrudentur. Ampliùs. Secundùm istum errorem Platonis non sunt novi homines, qui nascuntur, nec reverà homines nascuntur, cùm id, quod est potissimum, seu præcipuum in unoquoque eorum non sit novum, & hoc est anima uniuscujusque. Ampliùs. Non est dubium, quin certus sit in G se, & determinatus numerus animarum sic creatarum, quoniàm fuit juxta numerum stellarum secundùm ipsum. Si igitur post mortem corporū expletis numeris (ut ipse ait) revertuntur ad proprias stellas animæ humanæ: jam diù est, quòd reversæ debuissēt esse omnes ad stellas suas in tot millibus corporū expiatæ, cùm longè plura millia corporū jam mortua sint, videlicet longè plura millia, quàm sint stellarū. Ampliùs Secundùm hoc nō plura corpora hominū fuerunt, quàm ab initio fuissent creatæ animæ, cùm non propter aliud hujusmodi corpora generentur, nisi propter hoc, ut in eis omninò animæ expientur. Ampliùs. Manifestum est, quòd totum corpus humanum natum est ad perfectiones quasdam, ut oculus ad visum, auris ad auditum, pedes ad gressum, manus ad operationes multiplices, & ita de aliis: sicut autem singula membra ad suas virtutes & operationes; sic totum corpus in totalitate sua ad animam naturaliter. Quare totum unumquodque corpus humanum natum est perfici ab anima una; per- H ficere autem & perfici opposita sunt, & proportionaliter se habentia ad animam, & corpus. Quare si naturale est corpori perfici ab anima, erit naturale & ipsi animæ perficere corpus. Carcer autem, & incarceratum non sic se habent, immò carcer omnis innaturalis est incarcerato, aut pœnalis. Clarius autem erit hoc, si consideres, quia propria perfectio non est in suo perfectibili, seu perfecto, sicut incarceratum in carcere; elucescet autem ampliùs iste error, si in particulari fiat consideratio de his. Quis enim dicat, quòd visus est in oculo, sicut in carcere suo, & auditus in aure, & ita de aliis ad expiationem? Quare nec anima est naturaliter in corpore ad expiationem, sed ad perfectionem ipsius animam habentis, sicut visus in oculo perfectio est ipsius oculi, & tanquàm ejus anima. Ampliùs. Quis audeat

piationem.

Homines nihil de novo acquirunt secundum Platonem.

Totum corpus unitis animæ perficitur.

audeat dicere visum creatum esse extra oculum per se naturaliter, & tandem causa expiationis missum esse in oculum, & hoc modo de aliis viribus, & perfectionibus organorum aliorum? Quare nec de tota anima ita sentiendum fuit, ut extra corpus crearetur, cùm ipsa anima, secundùm quòd anima est, hoc est, animativa corporis, vel animans corpus, sic se habeat ad totum corpus, ut singulæ vires ipsius ad organa, seu membra sibi convenientia, seu congruentia. Quòd si dixerit, quia animæ humanæ in morte corporum separantur ab ipsis, & non auferuntur eis per mortem vires naturales suæ, sicut est virtus visibilis, & virtus audibilis, aut aliqua ex aliis; dico quia verus est sermo iste & addo, quia separatio animarum nostrarum à corporibus per mortem ipsorum violenta est ex parte virium ipsarum, quarum operationes non sunt, nisi in corpore, & per corpus; & quia mors innaturalis est valde, & plaga magna in genere humano, & de hoc dedi tibi probationes, & rationes alibi. & non est plaga tantùm corporum mors ipsorum immò & animarum nostrarum, quantùm ad vitam, quam habent in corporibus, non quantùm ad vitam quam habent in se, & apud se & hac plaga moriuntur operationes virium prædictarum Unde & inducti fuerunt nonnulli ex philosophantibus ut dicerent visum mori, & alias vires hujusmodi, morte corporis, & etiam visum eruitione oculorum. Qui sermo, etsi fortè secundùm intētionem eorum intellectum aliquem veritatis habere possit aliquo modo, non est tamen recipiendus: quoniàm sonat aliquatenùs in mortem animarum humanarum, quas jam non dubitas esse immortales cum omnibus viribus suis, & potentiis naturalibus: neque enim dico artem citharizandi, vel musicam mori in citharædo, seu citharista destructione citharæ ipsius, licet actus citharizandi moriatur, & pereat in eo, quin potiùs ipsam artem permanere omnimodò illæsam apud animam ipsius citharædi. Sic & vires ipsius animæ humanæ destructis organis illæsæ permanent apud animam humanam Eodem modo ipsa anima humana apud se, & in suo esse, omninò vivens, & illæsa permanet destructo corpore toto, in quo erat, & erat ei universale organum quantùm ad vires prædictas. Debes autem scire, quia Plato non satis attendit naturam humanarum animarum, cùm posuit eas creatas extra corpora sua. Non enim attendit vires eas habere, quæ non nisi per violentiam possent esse sine corporibus, quales sunt illæ, quas nominavi tibi, ut virtus videndi, & virtus audiendi, & similes his. Quarum operationes non possunt esse, nisi per corpora, & in corporibus, & hoc est quoniàm non spontè, neque sine dolore sustinent naturaliter animæ nostræ prohibitiones, & impedimenta operationum suarum Sicut vides in cæcis, & claudis, & aliis occasionatis, quòd molestissimè sustinent istas occasiones, & impedimenta operationum suarum. Adjeci autem, naturaliter, in hoc propter animas, quæ jam fœlicitate æterna fruuntur. Illa namque fœlicitas nec molestias eas habere patitur, nec dolores, licet quantùm est in natura earum non levis molestia pro impedimentis hujusmodi esset eis, sed superinundans torrens, divinæ ac spiritualis voluptatis eas eousque jocundat, ut nullus apud eas sit locus molestiæ, vel doloris. Vide ergo, quod dixi quoniàm Plato posuit eis has vires esse naturaliter, de quibus loquor, aut advenisse eis cum corporibus Si posuit illas animabus nostris naturaliter esse, aut posuit eis fœlicitatem, qualem dixi, aut non? si posuit utrunque, posuit eas esse in defectu, & carentia, sed reverà sine molestia ulla propter incogitabile

Nota.

A gaudium fœlicitatis ipsius. Quæro igitur, quid movit eas, vel induxit, ut desiderarent habitare corpora? ubi nihil verisimile responderi potest, nisi quia desiderium perfectionis virtutum antedictarum ad hoc eas induxit. quare ab initio suæ creationis eadem fuit causa intrandi corpora apud illas, & per moram in stellis nihil crevit eis, quantùm ad hoc: ab initio igitur suæ creationis quantùm in se fuit, intraverunt corpora. Apud creatorem verò, quæ potuit esse causa detinendi eas in imperfectione hujusmodi? nisi fortè quis dicat, quia creator voluit eas & prægustare & probare fœlicitatem illam, ut postmodùm ad eam reverti completis numeris festinarent. Sed hæc causa esse non potuit, cùm creator præsciret illius fœlicitatis nullam postmodùm eas habituras memoriam, sicut & ipsemet Plato testatur. Nullam igitur vidit causam Plato, B quare animæ nostræ vel ad modicum detinerentur in stellis. Si verò non posuit eis Plato vires hujusmodi, ergo non posuit eas esse veras animas humanas, cùm secundùm veritatem animæ humanæ vires hujusmodi habeant, & quasi nihil discrevit inter Angelicas substantias spirituales, & animas nostras in perfectione scientiarum, & virtutum creatas, non solùm perfectibiles Quare secundùm ipsum nulla est differentia secundùm speciem inter animas nostras, & substantias Angelicas, & spirituales. Et iste error est apud quosdam erroneos usque adhuc, qui dicunt animas nostras, non esse, nisi Angelos, qui de cœlo ferè ab initio mundi cecidisse creduntur: manifestum autem est tibi ex aliis, quia virtus intellectiva per se, & in eo, quòd talis, nec est in corpore, nec operatur per corpus. Quapropter nullo modorum est per se corpori unibilis, C quòd igitur anima humana unibilis est corpori, à parte aliarum virium est. quare si animæ nostræ naturaliter non sunt vires hujusmodi, non sunt unibiles corporibus naturaliter, sicut neque angelicæ substantiæ spirituales Quare positio ejus ex necessitate impossibilis est sicut enim vires hujusmodi naturaliter unibiles faciunt animas nostras corporibus; sic privatio naturalis hujusmodi virium naturaliter inunibiles facit angelicas substantias spirituales humanis corporibus Et ista ratio fundata est super radices, quæ sunt causalitas, & proportionalitas. De hoc autem alias audies, cùm faciam considerationem, & inquisitionem de eo, quòd dicuntur hujusmodi substantiæ, hoc est angelicæ, & spirituales, assumere corpora, & apparere in illis, videlicet an impossibile sit, an non. Manifestum igitur D tibi debet esse ex his, quia sermo Platonis non est sermo naturalis de humanis animabus, videlicet sermo, quo posuit eas creatas esse seorsùm à corporibus immò valde est contra naturam animarum ipsarum, & ipse etiam ordo naturæ contradicit eidem. Ordo enim naturæ casualis non est cùm sit universalis, atque perpetuus. Quia igitur istæ vires animarum nostrarum priùs efficiuntur in nobis universaliter, atque perpetuò, quàm vires animarum nostrarum sublimes, & nobiles: idem autem ordo est perfectibilium, qui est & perfectorum, manifestum est, quia non priùs sunt vires nobiles animarum nostrarum quàm vires earum inferiores, quæ in corporibus, & per corpora operantur. Quare non priùs sunt animæ nostræ in perfectionibus virium illarum, quàm istarum, nec priùs in viribus istis, sive cum eis, quàm in istis, & cum istis, quin potiùs, si locum haberent hîc priùs, & posteriùs, priùs essent in istis inferioribus, & cum illis, quàm cum istis, & in istis. Ampliùs. Dubitari non potest, quin oculus inquantùm oculus, sit natus, & fabricatus, ad videndum, & non expiandam,

Nota.

Nota.

vel purgandam virtutem visibilem, & ita est de toto corpore, quare ipsa natura membrorum singulorum hoc testificatur, quare & natura totius corporis, atque figura hoc ipsum testificatur de se quòd † admixtum est, tanquàm organum ejus convenientissimum, toti animæ humanæ, & hoc per naturam. Unde igitur ista falsitas vanissima, quòd in carcerem pœnalem, vel expiatorium sit corpus humanum animæ suæ naturaliter? Ampliùs. Certum est generationem in hominibus, & aliis animalibus, generationem esse universalem, quia omnes, & singuli generantur, atque perpetuò, hoc est usque in finem cursu uno non mutato currentem. Descensus igitur animarum aut est per hunc modum, videlicet ut sit ordinatus, & currens per successiones generationum corporum humanorum, aut non. Si sic, non est igitur casus, aut præcipitatio earum, sive dejectio ex alto stellarum. Casus enim in culpam nihil habet ordinis, nisi divinæ justitiæ, & hunc habet ad pœnam: præcedit enim pœnam per divinam justitiam, vel quod est verius, ac magis conveniens, eam sequitur pœna ex ordine divinæ justitiæ, quemadmodùm effectus causam suam. Ampliùs. Cujusmodi culpa animarum est hæc, quæ expianda est in corporibus, & utrùm æqualis in omnibus, an inæqualis? Desiderium enim incorporandi non est culpa aliqua, cùm sit naturale, maximè quantùm ad inferiores vires. Si enim virtus visibilis desiderat oculum, ut in eo, & per ipsum perficiatur, quantùm ad operationes visibiles, vel ut etiam ipsa perficiat oculum cujus nata est esse perfectio, & à qua natus est oculus perfici, nihil habet inordinatum, aut culpabile hujusmodi desiderium, quare nec animæ propter hujusmodi desideriũ culpabiles in aliquo sunt, & propter hoc nec indigentes erunt expiatione aliquâ. Si verò dixerit, quòd corporales delitias concupiverunt, cùm essent in stellis, & hujusmodi concupiscentia fuit in eis inordinata, atque culpabilis: quis dubitat quin convenientiùs expiarentur in locis, in quibus prohibitæ essent ab eis, & omni modo eis inaccessibiles, quàm in corporibus, in quibus eas quodammodò necesse habent non solùm concupiscere, sed etiam plurimùm sequi, & exquirere? Ampliùs. In corporibus incessanter eas concupiscunt, & hoc est eis à parte corporum, nec possunt non concupiscere hujusmodi concupiscentiam, dùm in eis sunt. Ex hoc igitur oriuntur, & sequuntur inconvenientia multa. Primum, quia si hujusmodi concupiscere culpabile, & expiabile judicavit creator, quantò fortiùs judicare debuit ipsum exquirere delitias hujusmodi, & eis immergi? Non debuit igitur animas humanas in corporibus includere, in quibus non solùm à concupiscendo non desisterent, sed etiam potiùs in voluptates animæ humanæ præcipites abirent. Secundum quomodò culpam concupiscendi expiare per corpora intendebat creator, cùm ignorare non posset per ea concupiscentias augeri? Tertium, quia nulla est expiatio peccati, vel culpæ, à quo non receditur, nec ab eo purificatur anima, quæ ipsum omninò non derelinquit. Quia igitur hujusmodi concupiscere, nec in corporibus, nec per corpora relinquunt animæ nostræ, imò magis econtrariò, manifestũ est nullam esse hujusmodi expiationem animarum, quam Plato posuit. Quòd si dixerit, quia animæ virorum sanctorum benè purificantur, & sanctificantur in corporibus suis: verum indubitanter dicit, sed hoc virtute, & dono creatoris, quo vel reprimuntur concupiscentiæ & aliæ passiones hujusmodi, vel extinguuntur, castigatione magna corporum, quâ in servitutem animarum rediguntur, nullatenùs autem est virtute corporũ cùm ea magis necesse sit debilitari sanctis exercitationibus, & etiam afflictionibus, ne animas humanas concupiscentiis, & aliis passionibus polluant & corrumpant. Ampliùs. Animæ humanæ cùm revertuntur ad stellas suas secundùm ipsum, aut recordantur miseriarum, & inquinamentorum, quæ passæ sunt in corporibus, aut non recordantur. Si recordantur, infideliter igitur agunt erga alias, si non eis hoc annunciant, & descendere in corpora non eisdem dissuadent, quare à quacunque de mundo isto illud reversa avertantur aliæ admonitionibus ipsius à voluntate descendendi huc; & ita cessabit hominum creatio, & iste descensus platonicus animarum. Si verò non recordantur eorum, quæ in hoc mundo passæ sunt, duo inconvenientia sequentur. Primum, quia tanta amissio memoriæ erit læsio gravissima, præsertim cùm expediat eis recordari expiationũ suarum, & aliorum beneficiorum creatoris, quæ hîc receperunt, ne incidant in execrabile nomen ingratitudinis, & propter hoc indigebunt expiatione aliâ, per quam ab illo purificentur, quare revertentur iterùm ad corpora, ut ab illo in eis expientur, aut erit in cœlo eis alius modus expiationis constitutus: quòd si est, quomodò & non pro aliis minoribus vitiorum inquinamentis est eis in eodem cœlo de expiatione provisum? Secundum inconveniens est, quia non avertentur à desiderio evertendi ad corpora, cùm non recordentur malorum, quæ in eis passæ fuerint, cùm sint, tanquàm si in corporibus non fuissent. Vides igitur, quia iste error Platonis non mediocriter vergit in opinionem erroneorum, quos Christiani vocant Manichæos, de quo supra mentionem feci tibi.

† Aliàs unitum.

Nota.

Al. conv.

CAPUT XIV.

Hîc impugnat opinionem Pythagoræ de transitu animarum.

Pythagoræ verò accidunt inconvenientia multa & inopinabilia. Primum est, quia omnibus animalibus brutis erunt ratio, & intellectus, & propter hoc omnia animalia erunt rationalia. Homo enim nec est, nec dicitur animal rationale, nisi propter animam rationalem, & nullo modo propter corpus. Cùm igitur animæ rationales, hoc est, animæ humanæ sint in corporibus brutorum, eadem de causa erunt bruta animalia rationabilia. Quòd si dixerit, quia hominibus liberum est uti ratione, & non solùm habent rationalitatem, immò & usum ipsius; respondeo, quia multi non habent usum, nec facultatem uti ratione; quemadmodùm illi, qui vocantur moriones: similiter & furiosi omnes tépore furoris sui, nihilominùs tamen & homines, & animalia rationalia sunt, & dicuntur. Si verò dixerit, quia non per naturam ligata est ratio in hujusmodi hominibus, sed à casu per malam dispositionem corporis; hoc ipsum necesse habet dicere & in hujusmodi brutis. Sola enim dispositio brutalium corporum, quia non congruit animabus humanis, impedit in eis usum rationis: aliam enim causam fingere non possunt, quare necesse habent concedere bruta hujusmodi animalia esse rationalia. Ampliùs. Aut creavit Deus corpora brutorum aliqua, in quæ non sunt translatæ aliquæ animæ humanæ, aut non creavit. Si creavit aliqua, quæ habent animas brutales exilis: cùm animabus suis brutalibus sint verè animalia & ex necessitate alterius speciei, quàm illa bruta, quæ habent animas humanas, quare nescient homines, qui habent animalia bruta, an habeant veros equos, veros asinos, veros boves, an falsos, aut si magis homines reputãda sint, quàm bruta animalia: & ita nepharium erit unicuique hominum uti servitute

Vide.

virtute brutorum animalium, & affligere illa, ne fortè stimulando boves, aut equos urgendo calcaribus, aut affligendo aliis variis laboribus, grassetur in animas parentum suorum, aut fratrum, aut cognatorum. Si verò nulla creavit corpora animalium brutorum Deus, in quibus non incluserit, vel inclusurus sit animas humanas; tunc manifestum est nullum verè brutum animal creatum esse à Deo, & nullum animal verè esse irrationale. Ampliùs. Virtus intellectiva non operatur in corpore, nec per corpus operatur suam nobilem operationem, ut sunt intelligere, & ratiocinari de substantiis sublimibus spiritualibus abstractis: quare non prohibebuntur à parte corporum bruta animalia philosophari de talibus, & contemplari in eis: ad philosophandum autem de corporalibus, & materialibus adjuvantur sensibus: & multò nobiliùs, atque sublimiùs adjuvantur quibusdam sensibus quædam, quàm homines. Unde & tempestates præsagiunt, & multa ex eis, & per ea prænoscuntur, sed & canes qui latrones investigant & deprehendunt splendorem propheticum evidenter imitari videntur. Manifestum igitur est consequens esse, animalia bruta & philosophari, & prophetare posse. Ampliùs. Aut animabus humanis est ordo, & aptitudo in humana corpora potiùs, quàm in brutalia aut non magis curant illa naturaliter, quàm brutalia. Quòd si dixerit, quia est illis ordo, & concupiscentia naturalis ad humana corpora; cùm hujusmodi concupiscentia non possit esse propter incarcerationem naturale desiderium earum ad illa; alia igitur intentione est eis naturale desiderium ad ipsa. Naturale verò desiderium ab ipso auctore & creatore naturaliter eis inditum est. Nihil autem est frustra inditum à creatore: quare necesse est impleri naturaliter hujusmodi desiderium. Impletio igitur desiderij naturalis est. Quia igitur impletio hæc non est nisi incorporatio ipsa, cùm impletio desiderij non sit, nisi adeptio desiderati: incorporatio igitur animarum humanarum naturalis est, quare incarceratio est ad pœnam earum, nec ad expiationem. Ampliùs. Si motus in aliquem finem est naturalis, ergo, & perventio in illum: quia igitur motus concupiscentiæ, sive desiderij in corpora humana naturalis est animabus humanis, ergo & perventio in illa. hoc autem non est, nisi incarceratio, scilicet in illa, sive incorporatio. Ampliùs. Quoniàm cujus est potentia, ejusdem est & actus potentiæ illius, quòd idem est semper ex necessitate potens, & agens per illam potentiam, qua est agens: quia ergo naturalis est animabus potentia incorporandi, alioquin frustra inditum esset incorporandi desiderium, si natura non dedisset eis potentiam ad hoc; actus incorporandi naturalis est animabus humanis: incorporari igitur est eis naturale, non carcerarium, aut piaculare. Ampliùs. Si motus in aliquid est alicui naturalis, & quies in eodem erit eidem naturalis, quare si motus, quem dixi desiderij, vel concupiscentiæ in corpora humana, vel alia, est animabus nostris naturalis; esse in corporibus est animabus nostris naturale. Ampliùs. Si exitus ab aliquo vel motus ab illo, est alicui non voluntarius, sed violentus, naturaliter quies in illo erit eidem naturalis: quia igitur exitus à corporibus violenti sunt animabus nostris naturaliter, & invitæ exeunt ab illis, erit quies in illis naturalis eisdem. Ampliùs Econtrariò, & indirectè. Si esse in corporibus est violentum, & contra naturam animabus nostris, exire ab illis erit eis voluntarium: manifestum autem est, quia invitæ semper exeunt naturaliter, quòd dico propter animas, quæ spe fœlicitatis æternæ plurimùm ibi lætificantur, ut desiderabile sit eisdem, dum sint in corpore, dissolvi ab codé & exire de illo. Ampliùs. Si duorum aliquorum separatio violenta est naturaliter, conjunctio erit naturalis, sed separatio animarum humanarum à corporibus violenta est, & mortem hominum vocat, & fugit eam communitas hominum naturaliter: quod enim universale est, atque perpetuum, non est casuale, sed naturale, & aliàs, sicut dixi tibi, luget ab ea, & dolet natura humana, teste totâ universitate individuorum suorum: quare manifestum est eam esse plagam durissimam naturæ humanæ. Manifestum igitur est per hoc, quia conjunctio animarum humanarum ad corpora sua, naturalis est, & divisio contra naturam, & propter hoc earundem animarum conjunctio ad alia corpora contrariarum figurarum, & dispositionum contra naturam est. Si verò dixerit, quia non est animabus humanis ordo, neque respectus ad humana corpora potiùs, quàm ad brutalia: ergo non est eis causa à parte suâ, propter quam potiùs intrent humana corpora, quàm brutalia, quare vel intrant utraque, vel neutra, quantùm in eis est: ergo judicium creatoris est, ut intrent potiùs ista, quàm illa, aut econversò. Ampliùs. Nemo adhuc ausus est dicere de brutalibus, quòd peccent: de hominibus autem manifestum est, quoniàm absque mensura, & numero peccant, quare aptiora expiationi, & sanctificationi animarum humanarum sunt corpora brutorum, quàm corpora humana; immò quod plus est corpora humana omninò inepta sunt istis purificationibus animarum nostrarum, cùm in eis tam multipliciter inquinentur, licet renitentes, & invitæ. In aliis autem inquinari nullatenùs possunt. Ampliùs. Qualiter possibile est, ut adeò irrecordabiliter obliviscantur ipso ingressu corporum status sui, in quo erant cùm essent in stellis: si enim causa hujusmodi oblivionis est ipsa conjunctio corporum, dum igitur sunt in corporibus, nullarum rerum poterunt reminisci, cùm causa oblivionis eadem remaneat. Si enim levia, & minima oblivioni traduntur, non est hoc mirabile, quoniàm non curantur, nec etiam si magna ad modicum obliviscuntur, sed quòd & semetipsas, & statum illum tam nobilem, tamque magnificum oblivioni tradiderunt, & hoc perpetuò, hoc est, quandiù in corporibus sunt. Quòd si dixerit, quia hæc est ebrietas, quâ inebriantur à parte corporis, velut immersæ in ipsum; quomodò igitur recordantur aliorum, leviorum scilicet, & minimorum? Si dixerit, quia ebrietas paulatim minuitur, dum sunt in corporibus: deberent igitur reverti ad cognitionem pristinam, quam habuerunt, antequàm ingrederentur corpora. Quia igitur nunquàm revertuntur ad hoc, nec reminiscuntur, dum sunt in corpore: manifestum est, naturalem esse ignorantiam hanc, cùm sit perpetua, & universalis: non enim est oblivio, vel ex oblivione. Quòd si dixerit, quia aliquæ aliquandò reminiscuntur se fuisse in aliis corporibus, quia & talia narrantur à poëtis: respondeo, quia nec illis creditur à sapientibus, nec illi probant hoc, præsertim cùm ex narrationibus eorum, nec præsumptio appareat eas vel in stellis fuisse, vel in aliis corporibus, sed quemadmodùm mente alienatis interdùm videtur, quòd fuerint reges, vel etiam aves, ut apparet manifestè desipientia eorum sic dico, & de hominibus hujusmodi. Ampliùs. Quid majus potest accidere circa animam humanam, quàm mors corporis sui: de ipsa autem morte corporis certum est, quòd non abolet, neque abradit quodcunque sciunt, vel fecerunt dum essent in corpore. Descensus igitur humanarum animarum in corpora, vel translatio etiam earum à corporibus, in alia corpora, non delevit oblivione universali, atque perpetua scientias omnes, & memorias, quas habuerunt

Vuun

vel in stellis secundùm Platonem, vel in corporibus aliis secundùm Pythagoram. Attestantur autem nobis omnes homines, se nihil penitùs scire de hujuscemodi rebus, vel quòd in stellis suis fuerint animæ eorum, & hoc etiam testificatur animæ eorum, quia nihil sciverunt antequàm essent in corporibus, vel fecerunt, sed omnia, quæ sciunt, se in suis corporibus didicisse. Nulla enim dicit alicujus se reminisci talium. Naturale autem est in omnibus animabus humanis, vel saltem in pluribus, vel multis, quoties aliquod rediscunt eorum, quæ priùs sciverunt, quod statim advertunt, & reminiscuntur se aliàs scivisse. In mille millibus autem studentium & discentium, vel etiam philosophantium, non est invenire animã unam, quæ reminiscatur aliquod eorum, quæ dicit se scivisse in cœlo, vel apud stellã suam. Ampliùs. Sicut ipse Plato posuit, philosophando deteguntur opertæ vel sepultæ naturaliter nobis inditæ, vel innatæ scientiæ, cùm tam multa, tam profunda inventa sint à philosophis, quomodò ab Aristotele, & sequacibus ejus, quos constat in philosophia & præeminẽtiores fuisse ac perscrutatioris investigationis, non est hoc unum inventum, atque detectũ in animabus nostris, videlicet animas eorum in cœlo fuisse & in cõparibus stellis habitasse? Ampliùs. Ista translatio, quam Pythagoras posuit animarũ, quousq; extendetur? in omnia corpora animaliũ? an stabit in animalibus aliquibus, quod est dicere, an sint in omnibus corporibus animaliũ animæ humanæ secundùm intentionem Platonis & Pythagoræ, an in corporibus hominum tantùm, an in corporibus etiam quorundam animalium aliorum: & de translatione eadem est quæstio, videlicet an transferantur à corporibus humanis in alia corpora humana tantùm, an etiã in corpora aliorum animalium. Quòd si dixerit, quòd in corporibus omnium animalium ergo in corporibus pulicum, & muscarum quare quotidie exibunt à corporibus hujusmodi innumerabilia millia animarum humanarum per solum venatum hirundinum. Omni enim die unaquæque hirundo venatur plusquàm duo millia muscarum. Quotidie igitur revertuntur innumerabilia millia animarũ humanarum ad compares stellas de solis corporibus muscarum. Ampliùs. Manifestum est non esse tot stellas in cœlo, quot sunt pulices, & muscæ. Cùm enim nota sit magnitudo cœli, & declaratum sit unamquamque stellarum fixarũ visibilium, & notabilium, majorem esse tota terra: manifestũ est musculas, & pulices numero excedere stellas omnes, quare & omnes animas humanas. Plato autẽ posuit animas humanas creatas esse ad numerũ stellarum. Si dixerit, quòd in aliquibus animalibus stat opinio Platonis, & Pythagoræ, vel in hominibus solis: illa igitur sola erunt vera animalia, utpote habentia animas naturali aptitudine convenientes corporibus suis: ex anima enim humana, & corpore brutali, non potest esse verus asinus, aut verus leo, & ita de aliis. Erunt igitur quædã animalia brutalia vera, & quædam falsa, quod est dicere, equi veri & equi quidã non veri, & de leonibus similiter: manifestum autem est, quia translatio animarũ humanarum in corpora brutorũ, nihil omninò habet utilitatis, plurimum verò habet noxietatis. Si enim cucurreris per omnes vias utilitatis quantùm ad ipsas animas, nullam prorsùs invenies, quia nec ibi sapiẽtiores, aut meliores effici possunt, quàm essent in corporibus humanis; immò prorsùs desipiunt ibi, & indociles sapientiæ, & honestatis omninò efficiuntur: ad expiatiõnẽ verò, vel correctionẽ, sive emendationem penitùs inutilis est hujusmodi translatio. Impossibile enim est eas corrigi, vel emendari in brutalibus corporibus. Quòd si dixerit, quia ex ordine divinæ justitiæ, videlicet

Nota.

E ad pœnam, propter delicta sua transferuntur à nobilibus corporibus humanis ad ignobiliora, & viliora, & hoc ipsum vanum est, quia pœnã hujusmodi non sentient ipsæ, vel aliæ, quas metus hujusmodi pœnæ deterrere posset, & arcere à similibus delictis. Inutilis autẽ est manifestè pœna omnis, quæ nec patienti, nec aliis prodesse potest, talis est autem omnis pœna incognoscibilis. Hæc autem adeò incognoscibilis est, ut nec prophetis revelata sit, nec à tantis prophetis potuerit inveniri. Quòd si dixerit, quia à Pythagora inventa est: respondeo, quia non est inventum, nisi quod vel sensu, vel ratione irrefragabili verum esse declaratũ est, nisi fortè creatoris revelatione fuerit ostensum. In hujusmodi enim rebus opiniones hominum, non inventiones, sed somnia reputãda sunt, nisi sint certis probationibus, aut saltem verisimilibus

F finaliter approbatæ. Si verò dixerit, quia Manichæi invenerunt hanc translationem, reminisci debes imbecillitatis, & erroneitatis ipsorum: & qualiter radicitùs destructa est per me in prima parte tractatus istius secta eorum, in quo apparet tibi evidenter, quia positiones eorum non solùm impossibiles sunt, sed deliramenta sunt mente alienatorum, & fabulæ aniles, quapropter nec dignum eas sigillatim, & omnes destruere, magis enim risu & derisione dignæ sunt, quàm disputatione. Si verò dixerit, quia stat in solis corporibus humanis hujusmodi translatio animarum humanarum, ut manifestum est, quia omnia animalia bruta, & verè animalia, & verè bruta sunt: soli autem homines, nec veri sunt homines, nec vera animalia, immò æquivocè animalia dicuntur, & anima humana æquivocè dicitur anima ad animas bru-

Adverte.

G torum, cùm anima brutalis omnis pars sit ipsius animalis bruti, ut forma ipsius, atque perfectio corporis ejusdem, & ut ita dixerim, naturalis inhabitatrix corporis ejusdem, & corpus brutale habitaculum ipsius, anima verò humana econversò: unde naturaliter, hoc est, ex ipsa creatione sua habet esse extra, juxta positionem Platonis, & Pythagoræ, & sit in corpore humano, tanquàm hospes, & advena limitatæ hospitationis. Secundùm hoc nobilissima species omnium animalium deesset universitati animalium, & quod est in ea velut caput, videlicet homo: hoc autem non decuit creatorem, videlicet, ut universitatem animalium relinqueret imperfectam, & tam enormiter detruncatam, immò decapitatam, ut aptiùs loquar. Si in omnia corpora animalium est ista translatio animarum humanarum, cur non in corpora Planetarum? Et deinde qualiter stabit ibi, ut non extendatur ista translatio in

H lapides, aut metalla? Ampliùs. Cùm corpus humanum non minùs organicum sit naturaliter, nec minoris aptitudinis naturalis, immò evidenter incomparabiliter majoris, quàm corpus brutorum ad operationes multiplices, quod manifestè apparet in sculpturis, figuris, & innumerabilibus fabricationibus & artificiis, quomodò creator non providit hujusmodi corporibus naturalem perfectionem eis congruentem, & debitam, ut est perfectio naturalis? Quia igitur perfectio naturalis non habet esse naturaliter, nisi in eo cujus est naturalis perfectio, animas autem humanas vocamus hujusmodi perfectiones; quare animæ humanæ per modum, quo animæ humanæ sunt, non habent esse naturaliter extra corpora. Si igitur extra corpora creatæ sunt, per violentiam tantùm sunt, vel fuerunt in locis suæ creationis, quare & injustè egit creator cum eis, cùm sine culpâ hujusmodi violentiam eis intulit. Nullam enim culpam in ipsa creatione sua, vel ante suam creationem contraxerunt, & ipsæ desiderio incorporandi nullo modo peccaverunt,

Vide.

verunt, cùm incorporari eis naturali jure competeret, & ipsum desiderium ejusdem naturale eisdem esset, & nullum naturale possit esse illicitum, vel peccatum. Quæ igitur causa potuit esse creatori, ut in istos carceres corporum tantæ tenebrositatis, atque pœnalitatis animas humanas detruderet, cùm contra justitiam ejusdem manifestum sit hoc esse, & in tantam ipsarum animarum perniciem? Pythagoræ verò major evidenter esse apparet insania in translatione animarum humanarum à corporibus in corpora. Impossibile enim est, ut hoc naturali earum desiderio fiat, vel etiam alio ipsarum desiderio, cùm neutro modorum hoc animæ humanæ desiderent, & hoc apparet † attestantibus eis, quæ desideria sua † purissimè cognoscunt, quare necesse est, ut fiat hoc per violentiam, hujus autem violentiæ nulla prorsùs inveniri potest utilitas. Sed & quomodò recordarentur tantarum mutationum, & violentiarum circa se factarum?

† Aliàs ex actibus earũ.
† Aliàs plenissimè.

CAPUT XV.

Pergit disputare contra Platonem, & Pythagoram.

IGitur ex his, quæ præcesserunt, manifestum est tibi Platonem, & Pythagoram destruxisse in parte ista naturam animarum humanarum, & si diligenter intenderis in hoc, invenies eos destruxisse omnes animas humanas, & posuisse substantias Angelicas spirituales secundùm veritatem positionis suæ creatas fuisse ante fabricationem corporum humanorum, non autem veras animas humanas, quoniàm non patitur natura earum, & in hoc vergit error eorum in opinionem eorum, qui cacodæmones, quos vulgò diabolos vocant de cœlo dejectos, & propter delicta sua in corpora humana, velut in quosdam carceres detrusos sentiunt, quare non effugerint Plato, atque Pythagoras, sicut nec hi, quos ultimò nominavi, destructionem totius humanæ speciei. Veritas enim humanæ speciei est ex vera anima, & ex vero corpore, ex angelica quippe spirituali substantia in corpore humano impossibile est esse verum hominem. De hoc autem quòd dicitur à quibusdam, substantias hujusmodi corpora humana assumere, ut homines appareant: quæstionem habet non facilè dissolubilem, an assumant hujusmodi corpora, an non assumant, & utrùm assumptio ista sit talis conjunctio, quæ debeat dici unio, vel unitio, per quam unum fiat ex substantia angelica, & corpore humano, & illud unum an sit homo, an alterius speciei, & iterùm secundùm errorem Platonis, quomodò non obliviscuntur angeli sancti, quod cognoverunt ante assumptionem corporum hujusmodi, an quia minùs immerguntur corporibus, quàm animæ nostræ, & nec etiam uniuntur eis, an etiam ob aliam causam: perscrutabor in sequentibus, in tractatu videlicet de hujusmodi substantiis.

Nota.

CAPUT XVI.

Impugnat annum vertentem, seu Platonicum, seu errorem dicentium, post 36. millia annorum omnia, singula, reversura in eundem omninò pristinum statum.

POst hoc consequens erit de universo investigare, an habeat renovationem, & utrùm unam, vel multas, & utrùm secundùm partem, vel secundùm totum. Ubi etiam perscrutandum erit de statu isto, scilicet generationis, & corruptionis, atque

A de morte, & vitâ, utrùm perennes sint, & nunquàm habituræ finem, & de vitâ ipsâ, utrùm perpetuò fluxura sit in mortem, an à perpetuâ fluxione stabilienda quandóque, & implenda tunc quædam prophetia Christianorum, quâ dicitur, quia mors non erit ampliùs, quod & ipsa lex Sarracenorum expressè habet. Primùm igitur ponam tibi opiniones antiquorum. Hæc ergo est opinio Astronomorum, & quorundam Poëtarum, quòd anno, quem vocant annum vertentem, fiat renovatio universi, & erunt omnia, sicut fuerunt in ipso principio creationis universi, & current omnia sæcula cursu eodem secundo anno, quo currerunt primo, & revertentur res eædem ad sæcula sua, quæ fuerunt in aliis sæculis Verbi gratiâ: Idem Plato, idem Aristoteles, iidem omnes alij homines, ita quòd revertantur singuli, & renascantur in ordine suo, eadem agentes, eadem patientes prorsùs, quæ vel egerunt, vel passi sunt in temporibus suis, & generaliter eventus omnes in omni parte mundi iidem erunt, qui
B & præcesserunt, & ista renovatio non est, nisi reversio omnium rerum, non solùm ad statum suum pristinum, sed etiam ad omnes cursus suos, actiones scilicet, & passiones, & alios eventus. Annus autem iste, ut eis visum est, continet 36. millia annorum, & hoc est quoniàm secundùm probationem Ptolemæi unaquæque stellarum fixarum movetur singulis centum annis uno gradu, quare quoniàm circulus cœli non continet nisi trecentos & sexaginta gradus, unaquæque stellarum prædictarum complebit revolutionem suam totam, id est, descriptionem totius circuli cœli in tot centenariis annorum, quot gradus continet cœli circulus, quare in trecentis sexaginta centenariis annorum. Trecenti verò sexaginta centenarij annorum 36 millia annorum sunt. Annus igitur magnus stellarum fixarum 36. millia continet annorum. De planetis ve-
C rò septem id ipsum sentiunt, quia eodem numero annorum ad statum suum primitivum absque ullâ diversitate revertentur. Prædictum igitur spatium annorum annus est revolutionis totius cœli, & reversionis ad omnium motuum suorum principium. Mundus verò naturæ, idest, generationis, & corruptionis, qui continetur inter circulum Lunæ, propter quod & mundus sublunaris dicitur, quoniàm secundùm opinionem eorum, mundum superiorem, ac cœlestem tanquàm ducem suum, & causam motuum, & mutationum suarum sequitur; necessariò revertetur secundùm se totum, & sua omnia ad suum primitivum statum, & hoc est dicere, quòd omnes iidem prorsùs homines, & animalia omnia, & cætera cuncta, quæ mundus iste sublunaris continet, regenerabuntur, seu reparabuntur eadem, & sequentur, postmodùm per similes cœli revolutiones eædem corruptiones, generationesque, & alij eventus omnes, donec compleatur
D iterùm numerus præscriptus annorum 36 millium. Post illius autem completionem fiet iteratio similis, & ita in infinitum. Et quoniàm de hujusmodi hominibus alij posuerunt mundum æternum: alij verò creatum in tempore ex necessitate coacti sunt quidam eorum ponere infinitas jam renovationes hujusmodi præcessisse, & infinitas futuras esse: alij verò infinitas quidem futuras esse, non autem præteriisse; hoc enim prohibet mundi novitas, & incœptio. Debes autem scire, quia sunt qui dicunt annum istum magnum, qui & mundanus dicitur † 40. millium annorum spatium continere, & credo, quia hoc est forsitan propter diversitatem reversionis 7. planetarum: Quid autem veritas de his habeat, facile est tibi videre, cùm noti sint motus planetarum, & facilè invenibiles ad omnem

Nota.
Nota.
Nota.
† Aliàs LX.

temporis quantitatem. Non refert autem quantùm ad intentionem præsentis tractatus. Et quoniàm magni reputati sunt, qui hoc dixerunt: conveniens est, ut acquiratur tibi veritas & certitudo super his, ne levi ratiocinatione, & debili contradictione dissentire videaris ab opinione tantorum.
Nota. Primùm igitur decet, ut audias causas, quæ eos in hanc sententiam vel induxerunt, vel inducere potuerunt, & jam tetigi tibi unam ex his, videlicet ducatum, sive mundi superioris principatum, & causalitatem, quam posuerunt ei super istum inferiorem, scilicet sublunarem. Ex quo visum est eis, quòd inceptio rerum generabilium, & corruptibilium sit ex inceptione motus cœlestis, & progressus ex progressione, quare reversio ex reversione, iteratio ex iteratione, & propter hoc iterari continget motum cœlestem toties & res inferiores generabiles, & corruptibiles, & hoc legisti apud libros Judicum astronomicorum: hac eadem de causa posuerunt mutationes magnas in mundo inferiori juxta dispositiones stellarum, & luminarium, & jam nominavi tibi mutationes magnas, quales fuit corruptio generis humani verè universalis per diluvium universale, & reparatio ejusdem per paucos, qui ab eodem diluvio evaserunt, similiter magnas mutationes, intelligo mutationes legum, & sectarum, atque magnorum regnorum.
Nota. Secunda causa, quæ eos ad hoc inducere potuit, ipsa circulatio, quæ omni anno contingit: omni enim anno revertuntur quatuor vicissitudines temporum juxta quadrantes circuli solaris, hoc est circuli signorum. Eæ autem vicissitudines sunt ver, æstas, autumnus, & hyems. Similiter attenderunt circulationes in rebus, quæ fiunt in sublimi, quales sunt pluviæ, grandines, nives, rores, & cæteræ hujusmodi: quorum omnium quia videbant circulares renovationes, æstimaverunt, quia universo sublunari esset & renovatio universalis, & annus ei appropriatus, in cujus completione totaliter reverteretur ad suum initium. Si enim partibus particulares renovationes sint, & anni suarum renovationum per congruentia naturarum suarum, conveniens est, ut sit & universo universalis renovatio, & annus renovationis congruens universitati suæ. Tertia ratio videtur illa fuisse. Certum enim est multa genera animalium virtutem habere in seipsis renovativam; sicut manifestum est de serpente, qui vocatur thirus, qui semetipsum renovat, & à senectute suâ rejuvenescit, sicut alibi didicisti. Similiter aquilæ, accipitres, & de cervis idem dicitur, sed & vegetabilia, quæ singulis annis veterascunt, singulis annis renovantur, & rejuvenescunt. De ave autem phænice fortassis habet quæstionem: verumtamen quantùm modò mihi occurrit, verisimiliùs videtur, quòd avis hæc magis intendat renovationem suam, quàm mortem. Totum enim, quod facit comburendo seipsam, natura movente facit: natura autem non movet subjectum proprium in destructionem sui ipsius, quare magis videtur renovatio phænicis per hujusmodi combustionem fieri, quàm generatio novæ phænicis. Inveniuntur etiam multa alia vim renovativam & reversivam in semetipsis habentia. Quantò fortiùs igitur universum, vel virtute sua renovabitur, vel aliena, quod dico propter thirum cujus virtus non est renovativa solummodò ipsius, immò etiam aliorum, quod nobiles mulieres docentibus medicis se nosse multoties ostenderunt. Quarta ratio est, cui omnes consentiunt, sicut dicit Aristoteles, quia virtus nutritiva in animalibus, & plantis restaurat, quod deperit de individuo. virtus verò generativa, quod deperit de specie, & adjecit, quia virtus nutritiva conservativa est individuo-
E rum, generativa verò specierum. Facit igitur vis generativa, quod potest, videlicet quia non potest renovare individua in seipsis, renovat ea in aliis. Quia igitur nulla utilitas est in generatione novorum individuorum, cùm æquè bona sint, quæ corrumpuntur, & simpliciter mala sit corruptio boni, manifestum videtur supervacuam esse generationem individuorum in semetipsis: postquàm vis generativa aliud non intendit, quàm conservationem specierum: & multò melius esset naturæ virtus renovativa, quàm generativa, quoniàm per eam & malum corruptionis tolleretur ab individuis, & bonum conservationis proveniret eisdem, & conservationi specierum nihil penitùs deperiret. Nota. Ipsi autem testantur, quoniàm natura intendit non solùm in bonum, sed etiam in optimum, quod est ei possibile. quare natura universalis intendit ad renovationem universi, quantùm ei possibile est, & quo-
F niàm non est stabile universum, cujus partes generabiles, & corruptibiles sunt, intendit renovationem ejus per successiones, & reductiones ad statum primitivum, & quoniàm in eo stare non potest, propter causam prædictam, necesse est ipsum corrumpi in partibus suis corporalibus, quare vel non stabit omninò, scilicet recidens in non esse, vel renovabitur status ejus, & quia nullus ejus status stabilis, nec possibile est, quòd omninò recedat in non esse, necesse est ut sint ei renovationes absque numero, & fine. Quinta ratio. In vegetabilibus, quæ singulis annis renascuntur, & postmodùm corrumpuntur, verisimile est illa corrumpi in ea, ex quibus composita fuerunt. Si enim compositum resolvitur in ea, ex quibus compositum non erat, cur potiùs in illa, quàm in alia, & quare potiùs in
G quædam, ex quibus non est compositum, quàm in quævis alia hujusmodi? Ampliùs. Quomodò resolvetur compositum in partes, ex quibus non est compositum, ut homo in animam & corpus, ex quibus non est, & numerus in unitates, ex quibus non est aggregatus? quare triticum, quod hoc anno comeditur, resolvetur in ea, ex quibus compositum est, & propter hoc si fiat generatio ex eisdem, generabitur idem triticum, ex eisdem enim non debet esse nisi idem, quare idem triticum erit præsenti, & sequenti anno, & eodem modo se habet de fructibus: quare consequenter & de animalibus similiter se habebit, quòd scilicet quæ generantur, & corrumpuntur, suo tempore eadem regenerarentur. Jam autem declaratum est in disciplinalibus scientiis, quòd propositis quibuscunque numeris possibile est invenire tam minimum, quàm maximum numerantem illos, quare possibile erit invenire spatium
H temporis, quo fiat omnium hujusmodi regenerabilium regeneratio. Hæc autem dico, quia quædam unâ, & eâdem die generantur, & corrumpuntur, Alterti. quædam uno mense, quædam pluribus, & quædam pluribus centenariis annorum, seu sæculis. Sicut corvus, & cornix, prout suprà audivisti, & multæ aliæ diversitates inveniuntur in hujusmodi, quare notis omnibus hujusmodi temporibus, & temporum numero, facile est invenire, quod dixi, exercitatis in talibus, videlicet tempus in quo fiat omnium hujusmodi regeneratio, quod tempus sive sit, ut prædictum est, majus, sive minus, non refert, quantùm ad opinionem istam. Sexta ratio. Necesse est, ut generatio, sive corruptio, extendantur in infinitum, aut ut stent, aut ut revertantur, & quasi reincipiant cursum suum. Quòd autem extendantur in infinitum impossibile videtur esse, cùm jam stabilitus sit status causarum, quare quemadmodùm non contingit causas efficientes ascendere in infinitum: sic neque descendere, quod est dicere, ut a-

generet b. & b. generet c, & hoc finem non habeat. Quòd autem non stet generatio in aliquibus individuis, inde manifestum videtur. Illa enim in quibus staret, essent in infinitum stabiliora, atque fortiora eis, à quibus generata essent, quare effectus esset fortior causâ suâ, atque stabilior: hoc autem non est possibile, cùm effectus per modum, quo est effectus, totum quod habet, à causâ suâ recipiat. Recipere autem ipsum majus à causâ suâ, quàm ipsa causa habeat, impossibile est: quare non est possibile, ut stent generatio, & corruptio in aliquibus individuis, nec possibile est ea currere in infinitum. Recurrent igitur, & reincipient cursum suum, vel resolventur omnia corruptibilia in nihilum. Quòd si dixerit, quòd non est necesse, quòd in nihilum, sed in primam materiam, ex quâ generata sunt, fiet ista resolutio, tunc non effugit, quin reincipiat generatio, si generatio secundum materiam est. Causa enim generationis efficiens eadem est, quæ & à principio, sive causa ista intelligatur motus cœlorum, sive natura, aut virtus alia, sive creator ipse sublimis, & cœlestis. Potuit & eos movere ad hunc errorem fictio, vel narratio poëtarum, in quorum libris inveniuntur aliqua hujusmodi.

Vide.

CAPUT XVII.

Solutio rationum pro prædicto errore inductarum.

POst hæc igitur per ordinem respondebo rationibus istis, & dicam, quia jam feci te scire, quia motus cœlestis intentio non extenditur in particularia, quia neque ipse pater Socratis intendebat generare Socratem, cùm daret operam generationi. Quantò fortiùs igitur cœlum, vel virtus cœlestis non intendit in particularia, vel individua singulariter: & si concessum fuerit eis, quòd virtus cœlestis causa sit efficiens omnium generationum, & corruptionum, quæ fiant in mundo sublunari, quamquàm de hoc multa in præcedentibus audieris, quare non est intentio motus cœlestis, ut generentur, neque possibile est hoc ullo modorum virtuti cœlesti, cùm animarum humanarum creatio, & corporũ humanorũ fabricatio, ipsorumque ad invicem conjunctio, operationes sint soli omnipotenti creatori possibiles, quare per interemptionem positionis illius astronomicæ dissolvitur ratio illa prima eorum. In sequentibus autem destruam radicitùs & positionem eorum, & rationem istam, & ostendam multis viis reversionem istorum & † renovationem illorum nullo modorum esse possibilem. De novitate verò mundi superioris, immò & totius universi, jam satisfactum tibi est, & acquisita certitudo, post quam non est ulla relicta tibi dubitatio. Secundæ verò rationi, cujus radix est circulatio, quæ videtur esse in rebus, quæ sequuntur motum Solis, respondeo, quia errant de ipsa circulatione: non enim est circulatio, nisi ab eodem uno in id ipsum. Non autem ita est in rebus, de quibus exempla ponunt. Non enim est ab eadem hyeme ad eandem reversio, nec ab eodem vere ad id ipsum, nec ab eadem pluvia ad pluviam, & sic de aliis. Quòd igitur istæ mutationes sunt ex quibusdam in alia numero, & ex illis iterùm in alia, dico hoc esse extensionem secundùm rectum, cùm in eis sit invenire principium, & finem, & diversa numero penitùs, econtrariò autem se habet in circulatione. Tertiæ verò rationi, quam de virtute renovativâ quorundam animalium inducunt, & per hoc, quod est in ali- A quibus partibus universi generabilis, & corruptibilis, nituntur eam extendere in universum, illud respondeo, quia virtus hujusmodi in paucissimis est partibus universi: & quia multùm distat inter renovationem hujusmodi, & regenerationem: ipsi verò non ponunt renovationes universi, renovationes inquam, quæ sint à vetustate, sed regenerationes, quæ sint à corruptione, & resurrectiones, quæ sint à morte, de quibus manifestum est, quòd nec universo generabili, & corruptibili possibile est, nec alicui parti ipsius. Nulla enim est omninò creatura quæ possit generare se, vel regenerare se post corruptionem suam, vel resuscitare se à morte suâ. Ad hoc autem, quòd dicunt, quia melior esset individuis generabilibus virtus renovativa, quàm B generativa: respondeo, quia necesse est corrumpi, & mori multa ex generabilibus propter conservationem aliorum, sicut de frugibus, & fructibus manifestum est, & de animalibus omnibus, quibus alia nutriuntur, in quibus omnibus non habet locum renovatio, sed magis regeneratio, & resuscitatio: comestione enim hujusmodi animalia corrumpuntur, & moriuntur. Similiter & plantæ multis modis pereunt propter conservationem hominum, & quorundam aliorum animalium, combustione scilicet, & dissecatione multiplici. Quare vis renovativa hujusmodi vel non habet locum quantùm ad utilitatem universi, vel in perniciem cederet universi, si ejus esset fortitudinis, ut esum, & alios usus necessitatis ab animalibus prohiberet. De eo vero, quòd dicunt, quia utilior vis hujusmodi renovativa, quâ & conservarentur species simul, & individua: Jam responsum est per hæc eadem, C cùm ex eis manifestum sit conservationem multorum individuorum destructionem esse multorum aliorum individuorum meliorum, atque nobiliorum, & etiam humanæ speciei, per quam aliæ species generabilium, & corruptibilium creatæ esse videntur. Scito autem, quia bonitas creatoris non intendit in conservationem speciei humanæ quantùm ad vitam præsentem tantùm (quemadmodùm hominum hujusmodi vanitas somniavit) immò intendit eam transferre in vitam alteram, quæ futura est post istam, quæ est vita beata & vita gloriæ, vitaque æterna rectissimè nominatur. Nec data est ab eodem vis generativa hujusmodi speciei individuis propter conservationem ejusmodi, immò propter ipsa individua generata, & sic cuilibet creator optimus prænominatam gloriam intendit sigillatim & singulariter, quantùm est de largitate D ineffabili beneficentiæ suæ, quamquàm propter causas multas, & impedimenta multiplicia, multa eorum eam minimè assequuntur, sicut doceberis in sequẽtibus. Et attende quia in ista responsione etiam quarta ratio dissoluta est. Quintæ verò rationi, quâ nituntur astruere eadem omnia regenerari, & singulis annis fruges, & fructus proximi præcedentis anni eosdem numero reviviscere, ac reverti, respondeo, quia intolerabiliter errant, & quia falsum impossibile supponunt, dicentes: Unumquodque resolubilium in ea, ex quibus est, solummodò posse resolvi, licet verum sit unumquodque compositum in ea, ex quibus est immediatè compositum, primâ sui resolutione resolvi, tamen possibile est secundâ, & tertiâ, & quâlibet alia resolutione in alia ipsum resolvi. Verbi gratiâ, corpus humanum in membra, ex quibus est, necesse est primâ resolutione resolvi, sive dividi, & omne aliud totum integrale: Verumtamen nullatenùs necesse est corpus humanum in semina maris, & fœminæ resolvi primâ resolutione suâ, nec forsitan ullâ, & hoc est, quoniam virtus resolvens vel dat materiæ

Nota. (margin, left)

† Aliàs reversionem.

Nota. (margin, left)

Nota. Nota. Nota. (margin, right)

resolubili formam sibi similem, vel præparat ipsam ad hujusmodi formam, propter hoc in res non solùm alterius speciei, sed etiam alterius generis, seu diversorum generum, resolvuntur plerumque composita. Cùm enim ignis lignea resolvit, in alia resolvuntur, quàm si illa aqua resolveret, quemadmodùm fit & econtrariò, virtute aquæ alia generantur ex eis, quàm si virtute ignis resolverentur. Similiter & cùm innaturalis siccitas fortis ea resolvit, generatur ex eis putredo pulverulenta; cùm verò innaturalis humiditas ea resolvit, generantur ex eis vermes, qui & teredones vocantur. Manifestum est, quia neque ex hujusmodi pulveribus, neque ex hujusmodi vermibus, ligna composita sunt. Summa autem hujusmodi ratiocinationis hæc est, quia resolvens non semper intendit resolvere in ea, ex quibus facta est compositio, immò sæpissimè nova generare, & insuper præter intentionem resolventis generantur nova, sicut vides in proposito exemplo. Non enim innaturalis humiditas generationem vermium intendit, sed alia virtus se ingerit, quæ præparatam ad hoc materiam inveniens, vermes ex ea gignit. Sextæ verò rationi respondeo, quia generationem habent ultimam individua humanæ speciei in ultimâ generatione suâ, quam generationem resurrectionem lex christianorum nominat; ubi stabilientur fixione perpetua, ita quòd mors non erit ampliùs apud ea, neque etiam alibi. *Nota.* De individuis verò aliarum specierum animalium, nec doctrina eorum, nec philosophia determinat quicquam. Verùm mihi verisimile est, ut ea, quæ propter esum, vel propter alium usum hominum & creantur, & sunt, cessare debeant, cessante causâ ipsorum. Vita enim illa hominum, impossibile est, ut indigeat hujusmodi adjutoriis; tunc cessabit etiam cursus generationis, & ipsa vis generativa cessabit in hominibus. Non enim erit necessarium, ut per ea conservetur humana species, cùm immortalitate firmissimâ ex tunc conservanda sint individua, quorum conservatione manifestum est speciem conservari. *Nota.* Quapropter dico limitatam esse vim generativam, sicut in singulis hominibus, sic & in universitate eorum, & propter hoc determinatum esse numerum individuorum humanæ speciei, eoque completo consummandam esse, & finiendam generationem hominum, ita ut nullus ulteriùs generetur. Debes autem reminisci eorum, quæ de vita post hanc futura didicisti in destructione erroris, qui continetur in lege Saracenorum. Ibi enim patefeci tibi probationibus certissimis, cessare omninò ex necessitate in alterius vitæ fœlicitate vim generativam, & quantùm ad fructum prolis & quantùm ad voluptatem: & quia fœlicitas illa delitias escarum pati non potest, quare nec ostendetur in infinitum generatio, nec ad suum recurret initium, ut nascantur, & regenerentur iterùm primi homines.

CAPUT XVIII.

Adhuc disputat contra magnum annum, seu circulationem status mundi.

POstquàm autem responsum est rationibus erroneorum hujusmodi, conveniens est, ut adducam tibi probationes, per quas acquiratur tibi certitudo veritatis in rebus tam longè, ut videtur, à consuetudine hominum, & inventu tam difficilibus, tam necessariis veræ, ac nobilis philosophiæ perscrutationem intendentibus, & hoc faciam si Deus voluerit. Dico igitur in primis, quia ista iteratio, sive circulatio, quam ponunt, in primis supervacua omninò est, & inutilis. Si enim non fluit in finem aliquem, qui sit post eum, hoc est, in statum nobiliorem, sed fluit solummodò, ne iterùm fluat, fluit ex necessitate sine causa, cùm ipsa sibi esse causa non possit. Quapropter inutiliter, & supervacuè. Ampliùs. Si idem per omnia est cursus ejus, qui est, & recursus, quem ipsi ponunt & in nullum melius recursus ejusdem, quàm cursus. & omninò nihil addens, vel ipsi esse, vel bonitati ejusdem, inutilis igitur est omni modo repetitio ipsius, quemadmodùm vides de orationibus repetitis, & nugatoriis. Unde & nugationem, & inconveniens, etiam ipsi sophistæ reputant. Ampliùs. Secundùm eos creator est sicut stultissimus ædificator, qui totum quod ædificavit, destruit, & postmodùm reædificat id ipsum, & hoc infinities, & nec melius, nec pulchrius, nec stabilius, & omninò nihil addens, vel operationi, vel modo. *Nota.* Quis enim non reputaret hujusmodi ædificatorem stultissimum? sic autem est secundùm eos & de creatore sapientissimo, & optimo, quòd quicquid ædificat per generationem in rebus hujusmodi, destruit per corruptionem, & postmodùm reædificat per generationem, per omnem modum rediens in id ipsum: quia igitur hujusmodi stultitia nec in operatoribus hominibus inveniri potest, quantò fortiùs creator sapientissimus, incomparabiliter longiùs erit ab ea? Pone igitur, quòd ipse sæculum unum prænominati temporis ædificet absque ulla additione, ut dixi: indubitanter est ponere illum stultissimum ædificatorem, & insanissimum operatorem. Ampliùs. Secundùm hunc modum ultimæ generationis homines vel generabunt, vel non generabunt. Si non generabunt, stabit igitur in illis cursus generationis absque extensione, & recurvatione: jam autem posuerunt contrarium: si autem generabunt, aut igitur generabunt proximè præcedentes se, hoc est, patres suos, & matres, & illos vel vivos, vel mortuos, quorum utrunque impossibile. Vivos enim generari impossibile manifestum est, cùm jam generati sint, & in hoc permaneant. Mortuos autem regenerare, vel resuscitare opus naturæ non potest esse. Ampliùs. Si generent parentes suos, *Absurdum.* hoc est patres, & matres, erit igitur unusquisque eorum pater, aut mater alicujus ex parentibus suis, quare erit unusquisque avus sui ipsius. Majus autem inconveniens est, si generent antiquiores se, quàm sint ipsi parentes eorum, & propter hoc longè majus inconveniens est, si avos, & iterùm proavos, & ita donec veniatur ad primitivos. Maximum autem inconveniens est in his dicere, quòd generent progenitores suos præcedentes eos multis millibus generationum, & tantò majus inconveniens, quantò pluribus. Ampliùs. Sic isti erronei non effugiunt circulum causarum in eodem genere causatum. Pater enim causa filii efficiens, & avus causa patris similiter efficiens, & generaliter generans generati, quare si circulentur generationes, circulabuntur & causæ. Jam autem destructa est per me in primo tractatu totius primi sapientialis, ac divinalis magisterij, qui est de primo principio, circulatio ista causarum, & infinitas. Ampliùs. Si propter hoc reincipiant istæ generationes, & corruptiones, quia reincipiet motus cœlestis anno hujusmodi completo, & revertentur eædem circulationes, quia annus idem revertetur, revertentur igitur diversæ numero, quia motus diversus numero. Identitas verò secundùm speciem non est causa identitatis secundùm numerum, alioquin omnia, quæ specie eadem sunt, erunt in numero eadem. Quòd si dixerit, motus non esse diversos numero, quoniam ab

ab eisdem scilicet initiis, & per eandem viam, eosdem scilicet circulos, & ad finem scilicet eundem, sequitur ex necessitate, ut cœli stellati vel superioris non sit infinita revolutio numero, & quòd ejus hodierna revolutio sit eadem, quæ crastina, & sic de aliis. Similiter se habet de revolutione Solis, & Lunæ, & eodem modo de anno, quoniàm non erit nisi unus annus, sed repetitus: quapropter sequetur & de die, quòd non sit nisi unus. Ipsi autem jam posuerunt triginta sex millia annorum, vel ampliùs, contineri in anno mundano, seu vertente. Ex hoc autem sequitur eandem diem esse nubilosam, & serenam, & alia innumerabilia hujusmodi, & annum non habere partes, nisi horas, cùm annus non contineat nisi diem unum. Sequitur & ex hoc resurrectio dierum, postquàm præterierunt, & horarum, similiter & motuum. Horum autem omnium facilis est destructio. Ut enim redeat tempus idem numero, quod abiit, non est ponere in die, quin necesse sit ponere in horâ unaquâque. Si enim dies revertitur tota, & unaquæque illius hora; quare quoniàm ista reversio circularis per naturam est in motu, & in tempore, cùm ejusdem prorsùs naturæ sit tempus cum unaquâque partium suarum, erit simul reversio non solùm in unaquâque horarum, sed etiam in unaquâque partium cujuscunque illarum; quare nec illam horam continget præterire, nec partem ipsius aliquam. Si enim præteriret pars aliqua, medietas ejus vel reverteretur post prætéritionem suam, vel non reverteretur. Si reverteretur. ergo non esset alia medietas illius, sed eadem repetita, & eodem modo se haberet de medietate ipsius repetitæ, & ita in infinitum. Quare impossibile esset aliquid de tempore præterire, impossibile etiam esset partem aliquam tempus habere. Ista igitur opinio destruit tempus: quapropter & motum. Ampliùs. Si melior esset generatio anni sequentis mundani, quàm præcedentis: verisimile est, ut & tertij anni, quàm secundi, quare finem haberent istæ generationes. Cùm enim nulla creatura distet in infinitum ab optimo statu suo: manifestum est, quia per meliorationes finitas perveniret ad illud, hoc autem est finis uniuscujusque naturæ, videlicet, ut sit in optimo statu suo, quare si sæcula illuc perventura sint, quiescent ibidem naturaliter. Completa enim intentione naturæ, & acquisito fine, quem intendit, impossibile est, quin moveatur ulteriùs. Si enim moveretur ulteriùs, moveretur duobus motibus contrariis, videlicet ad finem, & à fine, quod est dicere ad optimum sui statum, & perfectionem, & ab ipso. Quòd si dixerit, quia propter instabilitatem suam, id est, defectibilitatem suam, sæcula non possunt stare in aliquo statu, aut intelligit, quòd defectibilitas moveat ipsa: aut intelligit, quòd aliud. Dico igitur, quòd sermo iste defectibilitatis erroneus est. Si enim defectibilitas moveret ea, non moveret ea, nisi ad non esse, non esse autem non est finis, quem aliqua natura intendat, vel quærat, quia nec aliquid est ipsum non esse. Præterea nulla natura intendit in destructionem proprij subjecti. Si verò intellexit, quia propter defectibilitatem suam patiuntur violentiam alicujus, vel agentium aliquorum, quæ vel destruunt illa, vel transmutant in alia sæcula, erunt igitur contraria illis, cùm non agant. nisi contraria invicem, & habet iste sermo involutiones multas, & dubietates, & prosecutio ejus prolixitatem, videlicet an ipsa sæcula se destruunt, an unum destruat aliud, sicut manifestum est destrui generationes florum in vegetabilibus, & cadere eos per successiones fructuum, fructus verò destrui esu hominum, vel

Nota.

Nota.

Nota.

Nota.

A aliorum animalium. Similiter & animalia multa pereunt mutuâ invicem devoratione. Ampliùs. Innumera pereunt peste, fame, clade; homines verò morbis, gladiis, & aliis modis penè innumeris. De pluviis verò nivibus, grandinibus, & aliis generabilibus, & corruptibilibus: manifestum est, quibus modis, & qualiter destruantur, & qualiter generentur. Manifestum est igitur, quia secundùm opinionem istorum omnia resurgunt, videlicet & nives, & pluviæ, & cætera omnia, quæ prænominata sunt, & quòd sæculum unumquodque in generabilibus, & corruptibilibus suis destruit se, quia quædam partes ad invicem se destruunt, & verum est quòd quędam se invicem generent, sicut animalia ex se invicem generantur. Quare manifestum est, quòd sæcula rerum generabilium se invicem destruunt, & se invicem conservant prædictis modis. Verùm non est in natura, vel virtute alicujus eorum, ut semetipsum reducat ad statum suum primi-

B tivum. Jam autem patefactum est tibi, quia nec hoc habet virtus cœlestis, quoniàm non intendit in particularia determinatè, & particulariter. Nec etiam aliquis operatur hoc modo intendit, præter solum creatorem benedictũ, qui videt unumquodque particulariũ futurorum, quemadmodùm unumquodque præsentium, sicut alibi didicisti. Alij autem operatores, exceptis substantiis abstractis, nihil vident de particularibus futuris, quæ operaturi sunt, sicut manifestum est tibi, quòd pater Socratis non intendebat generare Socratem singulariter, & determinatè. Similiter nec ædificator intendit istam domum ædificare secundùm individuum vagum, ut Aristoteles ait. Sic nec solùm intendit generationem hujus numero floris, aut hujusmodi pomi, & adhunc modum se habet de aliis operatoribus.

C Quare manifestum est, quòd virtus cœlestis non est determinatè intendens in generationem hominum, vel quorumcunque animalium, & propter hoc nec in generationem hanc, vel sæculi hujusmodi. Ampliùs. Virtus, quæ intendit generationes sæculorum, & efficit eas, aut intendit esse particularium generatorum propter esse eorum, aut intendit illud propter conservationem sæculorum. Quòd si intendit esse particularium propter hoc, ut ipsa sint: non intendit igitur destructionem illorum, quare destructio eorum est à casu, quantùm ad intentionem ipsius, cùm sit præter illam, & insuper, cùm intendit esse eorum ex necessitate quantùm in ipsa est, erit prohibens non esse eorum, quapropter & destructionem. Quòd si dixerit, quia reverà intendit esse eorum, scilicet prout convenit, & patitur natura eorum: natura verò eorum, id est, naturalis infirmitas non patitur ea esse, nisi ad modicum, sicut dicit Aristoteles, quòd singularia minimè esse poterant, propter longè à principio distare. Intentio igitur istius hominis est, quòd intendit esse hujusmodi particularium breve. & modicum. Quia verò

D non est minus malum non esse, quàm sit bonum esse, quia non minùs hoc nocet, quàm illud prosit, & insuper ipsum non esse majus est, cùm extendatur in triginta sex millia annorum, ipsum verò esse ad plus in paucos annos, quomodò operatur tam modicum bonum, & non prohibet tantò majus malum? Ampliùs. Vel erit resurrectio mortuorum hominum universalis, vel non erit. Si erit: impossibile autem est, ut corpora hominum sint numero infinita, sicut alibi didicisti: non erunt autem plures animæ, quàm corpora; aut econversò. Erunt igitur animæ finitæ numero. Completo igitur illo numero stabit creatio earum, & propter hoc generatio hominum. Si verò non erit resurrectio hominum, & regeneratio humanorum corporum; erunt

Nota.

Nota.

Nota.

igitur animæ otiosæ perpetuò secundùm vires suas, per quas operantur in corpore, & ita penè supervacuæ, & prorsùs inutiles erunt vires illæ; cùm non sint utiles, nisi ad valdè modicum, videlicet ad breve illud temporis, quo animæ sunt in corporibus, quod est quasi nihil ad comparationem perpetuæ otiositatis, in qua erunt, cùm animæ solutæ erunt à corporibus suis; quare modis omnibus necesse est stare creationem animarum, & generationem hominum, & propter hoc, omnem generationem, quæ est propter illam, nisi forsitan alia appareret utilitas aliarum generationum. Ampliùs, Si circulus esset in generationibus, & sæculis, ita ut eadem omnia reverterentur, eadem inquam numero, fieret ex necessitate resurrectio, & regeneratio omnium, non solùm generabilium substantiarum, & corruptibilium, sed omnium accidentium ipsorum, hoc est, omnium quantitatum, & qualitatum: hoc autem est inconveniens, quod nemo adhuc dicere ausus est, videlicet, ut eædem omnes substantiæ, eademque omnia accidentia numero revertantur. Tunc enim & ipsa eadem mors resurgeret, & eædem corruptiones generarentur; hoc autem fieri non posset per vim regenerativam, quam diximus, cùm manifestum sit res innumerabiles omninò non habere illam. Per hanc etiam viam necesse habent confiteri easdem aquas numero singulis annis reverti per alveos fluviorum, quare nec stillam unam aquarum posse ullo modo vel retineri, vel aliter impediri; quin regeneretur, & revertatur in anno sequenti. Nemo autem dubitare potest, quin per multos annos aliquid aquæ salvari posset in vase vitreo, vel alterius modi: quare impossibile est fieri renovationes omnium aquarum singulis annis. Ampliùs. Secundùm hoc, eosdem panes comederemus, easdem aquas biberemus, eadem vina biberemus singulis annis, & de aliis, quibus ad esum utimur, similiter se habere oporteret: iidem etiam capilli renascerentur in nobis. Quæ omnia etiam manifestum est esse impossibilia, cùm manifestum sit capillos tonsos servari posse, donec in eâdem magnitudine sint alii generati. Quòd si dixerit, quia non de partibus capillorum, sed de totalitate intelligendum est totum, videlicet, quia cùm capilli, vel pili ad eam magnitudinem pervenerint, ut ultra in eo, cujus sunt partes, crescere non debeant, tunc regenerabuntur, & non ante, & eodem modo se habet de pilis, lanâ, cornibus, & de aliis superfluitatibus animalium: sermo iste multis modis apparet esse erroneus. Primùm, quia vel erit finis universalis omnium hujusmodi, quemadmodùm & ipsi ponunt reincœptionem universalem, aut deducetur paulatim unumquodque ad finem suum. Quòd si fuerit finis universalis omnium, & postmodùm statim reincœptio, necesse est, ut fiat hoc altero duorum modorum, videlicet, ut subitò, vel per successiones, sicut factæ fuerunt ipsæ regenerationes. Quòd si subitò, habebunt igitur & accipitres, & aquilæ, & aliæ aves, quæ renovant plumas suas, tot paria plumarum simul, quot mutationes habuerunt ipsarum. similiter, & cervi tot paria cornuum, quot mutationes ipsorum fecerunt. Similiter & equi habebunt ungulas cum omnibus detruncationibus, quæ eis factæ sunt tanta multitudine, & frequentia ferrationum. Similiter & oves cum omnibus velleribus, quæ tot tonsionibus amiserunt, reparabuntur, & omnes thiri cum omnibus pellibus, quas tot renovationibus deposuerunt. Ipsi verò homines cum duobus paribus dentium, & cum ridiculosâ, ac deformissimâ immensitate unguium. quare manifestum est impossibile esse, ut amissæ superfluitates sic, videlicet,

Nota. *Nota.* *Nota.*

E successivè, & per partes consumptæ, sive corruptæ, simul restituantur eis, quorum fuerunt. Manifestius autem est hoc in foliis, floribus, & fructibus arborum, similiter & in frondibus arborum quarū frondes sæpè resciduntur, quales sunt salices, & vites, & silvæ cedrinæ. In his autem manifestum est omnes prænominatas superfluitates simul esse non esse possibile. Quòd si dixerit, quia non simul fiet ista renovatio, sed successivè, & per partes, & eodem ordine, quo fluxerunt per corruptionem, generabilia revertentur, ut iterùm fluant, tunc redit ratiocinatio in id ipsum, quod priùs, videlicet, ut qui modò nepotes sunt in centesimâ, vel amplioris numeri generatione, nepotes inquam progenitorum suorum, fiant vice versâ ipsi progenitores illorum, in non minoris numeri generationes. Accidit etiam aliud impossibile secundùm hoc, quia vel in istâ regeneratione erunt omnes homines infantuli, similiter & omnes mulieres. vel erit sicut modò est. Si omnes infantuli: ergo sine patribus, & matribus, ex quibus ergo nati sunt à quibus geniti? Hæc igitur via manifestè impossibilis est, nec esset renovatio ista, sed potiùs quantùm ad homines universalis corruptio, atque mortificatio. Parvuli enim, statimque nati, & geniti, nec per diem vivere possent sine matribus, vel nutricibus. Si verò tunc erunt F illis patres, & matres, & nutrices, sicut & modò, manifestum igitur est, non esse generationem universi generabilis, atque corruptibilis, nisi forsitan delirare velint, quòd iste status, qui modò est, ejus est status, quam somniant, generationis. Ampliùs. Accidit in pluribus generabilium, & corruptibilium, quòd particulatim, & non in uno loco corrumpuntur. Qualiter igitur intelligunt regenerationem hujusmodi fieri, & convenire materias de tam diversis, & tam remotis locis, & unam virtutem agentem esse, quæ agat simul in totalitatem materiæ dispersæ sic: ab uno enim agente, necesse est unumquodque generabilium generari. Quòd si dixerit, quia virtute creatoris, quam constat esse potentissimam, fiat renovatio ista, & non virtute G naturæ, neque virtute alicujus agentis per naturam: in hoc jam declinant ab errore isto, & incipiunt appropinquare veritati. Verùm contrarij sunt sibi ipsis. cùm paulò ante adjecissent, quia circulatio mundi superioris, causa est circulationis mundi inferioris, de quâ agitur. Ampliùs. Accidit eis annum istum, hoc est, reversionis, & reparationis quam ponunt, non potiùs incœpisse ab initiis motuum stellarum, & luminarium, & ipsius sphæræ stellarum fixarum, quàm ab aliis quibuscunque punctis, vel terminis motuum eorundem: ab isto enim nunc incipit status quidam rerum generabilium, & corruptibilium, qui terminabitur in ultimo nunc triginta sex millium annorum, qui ab isto nunc incipiunt. Et ad hunc modum est videre de quolibet nunc, siquidem ab ipso in- H cipit tempus triginta sex millium annorum. Quare similiter est status, sive sæculum generationum, & corruptionum, & aliarum mutationum, quæ futuræ sunt in totalitate temporis illius, & similiter renovatio futura in ultimo temporis illius. In quolibet igitur nunc incipit annus vertens, qui est annus fluxus generabilium, & corruptibilium, & renovationis, atque reversionis ipsarum. De hoc autem, quod nonnullos movisse videri potest ex philosophis, & adhuc movere videtur multos ex vulgaribus hominibus, conveniens est, ut aliquid loquar tibi: hoc autem est, quia vident in hominibus, & aliis animalibus virtutem generativam permanere, & operari generationem, donec appropinquet finis vitæ eorum, eandem perseverantiam

Nota. *Alam.*

tiam virtutis generativæ, & generationis vident in terris, & aquis: nec apparet ullus defectus, vel debilitatio, vel hinc, vel inde. Quia igitur vis generativa, & operatio ejus, causa est continuitatis, & perseverantiæ rerum generabilium, & corruptibilium. necesse est perseverare, & perennem esse generationem, & corruptionem in illis. Quare statum generationis, & corruptionis perennem esse eis visum est, nec unquàm habiturum esse finem. In rebus enim non perseverantibus in esse necesse est defectum, & defectibilitatem apparere, & etiam in causis earum. Nos autem (aiunt) videmus concupiscentias virorum in mulieres, & econversò, nec minores esse in filiis, & filiabus, quàm in parentibus fuerint, sollicitudines generandi, & nutriendi, nubendi, & nuptui tradendi. Eodem modo se habet de agricolationibus, & vegetationibus, & navigationibus, & de aliis hujusmodi vitæ actionibus: quare inquiunt, sicut est modò, & ita semper erit. Postquàm enim neque apud causas, neque apud effectus invenitur defectus neque debilitas, neque lassitudo, necesse est perseverare, & esse, perseverare inquam perseverantiâ hujusmodi hoc est, universalitatis, & successionis. Hæc autem ratiocinatio debilis est, & est sermo iste hominum, qui naturam solam posuisse videntur, & gubernationem Dei altissimi, cui totaliter servit natura, penitùs ignorasse. Sicut enim equus validissimus, quamdiù ei vires suppetunt, sessorem portat motu uno & æquali: verumtamen in voluntate sessoris est motum ejus, vel omninò sistere, vel accelerare, vel aliter moderari; sed apud equum nec lassitudo, nec debilitas aliqua est, nec nova virtus ei accrescit: sic creatoris virtus dominantissima cursus hujusmodi naturaliter sistere omninò cùm voluerit & accelerare, & retardare absque lassitudine, & debilitate earum, potest pro beneplacito suo, lassatis etiam, & debilitatis, naturis vires novas dare, & veteres confortare: & sicut molendinarius fluxum aquæ vel sistit, vel avertit, vel liberum dimittit, prout vult: similiter sistit eundem, & retinet, & etiam ipsum, cùm vult, facit inundare copiosiùs. Non est igitur in potestate naturæ, ut fluat, vel ut magis, vel minùs fluat, vel etiam, ut stet fluxus ejus, sed in sola potestate creatoris regentis eam sapientia sua, cujus non est enarratio, & potentia sua imperiosissima moderantis eandem. Hæc est veritas, quam apertè viderunt, & scripserunt prophetæ illuminati splendore, qui vocatur prophetia. Hanc etiam cognoverunt, & scripserunt sapientes christianorum, ejusque credulitatem genti suæ communicare doctrinis suis, & exhortationibus, non tanquàm veram tantùm, sed tanquàm salutarem, & creatori placitam firmare, solicitè studuerunt. Attribuunt ergo philosophi causis naturalibus in aliquibus, ultra quàm ipsis competeret sicut per me alibi didicisti. Fortassis autem aliquid veritatis subest sermoni Avicennæ, licet habeat contradictionem multam, & fortem. Sermo autem ipsius est, quem dixit de duabus naturis, videlicet universali, & particulari. Intelligo, inquit, per naturam particularem, virtutem propriam regiminis unius individui, videlicet regitivam unius individui, & intelligo per naturam universalem virtutem infusam in substantias cœlorum, quasi unam rem, & gubernantem universitatem generationum, & adjecit quia motus, qui intendit in infinitum, est unus per continuationem, & intellexit per infinitum, durabilitatem interminatam tam ipsius motus cœlestis quàm generationum in mundo sublunari, & in hoc erravit, quia si verum est, quod intellexit de natura universali, ex necessitate esset intentio ipsius, hoc est, naturæ universalis contra ordinem, & beneplacitum creatoris, quem dico posuisse terminum generationum sicut scies in sequentibus. Manifestum etiam est tibi, quoniàm intentio naturæ universalis, quam ponit in infinitum durabilitatis, tam motus cœlestis, quàm generationum, non potest esse nisi altero duorum modorum; hoc est, vel particularis, vel universalis; & intelligo intentionem particularem infinitæ durabilitatis unius individui, & unius motus, vel unius generationis. Hæc autem intentio non solùm est frustra, sed etiam impossibilis, cùm impossibile sit aliquod hujusmodi individuorum secundùm intentionem ipsius durare in infinitum. Non enim de cœlestibus individuis, sed de solis sublunaribus loquor. Si verò universalis est ista intentio, non solùm impossibilis videtur, sed etiam ridiculosa, & hoc est, quoniàm si intendit generationis durabilitatem in infinitum, nam virtus illa, quam dicit naturam universalem, necesse est, ut intendat simul durabilitatem corruptionis infinitam. Quapropter erit intentio hæc non solùm, ut generentur individua infinita sublunaria, & in infinitum, sed etiam ut corrumpantur similiter; quare erit intentio hæc naturalis ad contraria, & intendet hæc natura non solum generare sed etiam corrumpere, & destruere quæ generavit. Hoc autem non videtur esse possibile, ut natura una, & eadem contraria intendat. Ridiculosa etiam est, quoniàm intentio ædificandi, & destruendi unam, & eandem domum in ædificatore ridiculosa est. Et qui ædificat domum unam, & ædificando destruit, perinde est, ac si eam non ædificaret. Quòd si dixerit, quia durant per partem aliquam temporis individua generabilia, & corruptibilia, videlicet tempore vitæ ea, quæ vivunt, & sic unumquodque aliorum: manifestum est tibi, quia vita ipsa non durat, nec permanet. Quare recipiendo vitam, amittunt eam, & consequenter vivendo moriuntur, & moriendo vivunt. De hoc etiam, quod dixit, quia virtus hujusmodi intendit in infinitum, videtur quòd eo modo posset dixisse, quòd similiter intendit in nihilum, quoniàm quemadmodum intendit in esse per generationem continuam, sic intendit in non esse per corruptionem continuam; quapropter in nihilum. De eo verò quod dixit, virtutem hujusmodi infusam in substantias cœlorum: scito quòd habet dubietatem, & involutionem multam. Primùm de hoc quod dixit virtutem, ac si intelligeret unam virtutem esse in substantiis omnium cœlorum. Tu autem scis quia nec una qualitas, nec anima una, infusa potest esse in substantiis omnium cœlorum etiam secundùm sententiam ipsius, cùm ipsemet posuerit, & se declarasse crediderit in libro suo, quem scripsit de anima, quia unicuique corpori animato est anima propria, & nulla eadem multis, & de qualitatibus, atque aliis accidentibus, nec tibi, nec alij dubium, quin appropriatæ sint sigillatim suis subjectis. Substantiam verò separatam non intellexit virtutem infusam in substantias cœlorum, cùm infusio, & separatio contraria sint. Si verò intellexit virtutem istam ipsam essentiam creatoris, & intellexit eam infusam in substantias cœlorum, quoniàm in illis est, ut in unaquaque earum (non quemadmodùm sensit Abubacer Sarracenus, qui dixit in expositione auditus Aristotelis, quòd Deus erat spiritus cœli) appropinquavit utcunque ad veritatem, & hoc didicisti in primo tractatu magisterij hujus, ubi te feci scire, quòd creator benedictus & sublimis in unaquaq; substantiarum est, & ex ipsius præsentia est unicuique earũ quicquid boni habet. Omne enim bonum, omnis virtus, omnis pulchritudo, velut quædam redundantia est primi, & universalis fontis. Quòd si de

hac virtute intellexit Avicennæ sermo prædictus, propter quid dixit eam infusam esse in substantias cœlorum, cùm in aliis substantiis sic esse infusa non dubitetur? Non minorem quoque dubietatem, aut involutionem habet, quòd subjunxit in sermone suo, videlicet, tanquàm unam rem. Utrùm enim intellexit virtutem illam infusam esse, tanquàm unam rem, an ipsas substantias cœlorum esse, tanquàm unam rem, non satis perspicuum est: quòd si virtutem ipsam intellexit, tanquàm unam rem, revertitur eadem quæstio, quæ priùs, videlicet cujusmodi unam rem intellexerit, an unam animam, an unam qualitatem, an unam substantiam separatam, sicut prædixi tibi, & unumquodque istorum impossibile est, sicut jam audivisti. Si verò ipsas substantias cœlorum voluit intelligere, tanquàm unam rem, hæc intentio indubitanter est magis erronea. Quis enim dicat, substantias cœlorum esse unam rem, vel tanquàm unam rem? Nec minus erroneum videtur, quòd dixit, virtutem illam gubernatricem generationum, cùm generationes in multis generibus animalium & vegetabilium, tot casibus, & pestibus expositæ sint, & multimodis corruptionibus, quarum pars magna de cœlis provenire videtur. Qualiter igitur gubernans est generationum virtus illa, quam tam multipliciter destruit? Frigus enim superfluum, & calor immoderatus: similiter siccitas, & humiditas destruunt multas ex generationibus. Harum autem qualitatum elementarium superfluitates, & diminutiones ab hujusmodi virtute esse ipsemet posuit. In generationibus verò hominum eadem accidunt: quam igitur intellexit generationem philosophus iste? Gubernatio namque & navem defendit à periculis, & navi providet contra ea: nec gubernans, aut gubernator navis dicitur, qui eam scienter mittit, sive immittit in pericula vel naufragiorum, vel alia. Si verò virtus illa non inducit pericula generationum, quæ prædicta sunt, immò præter intentionem ejus, & contra voluntatem eveniunt gubernabilibus, non potest dici gubernans earum simpliciter cùm pericula gubernationum nec minora, nec potiora sint, quàm profectus ipsarum. Quapropter & improvidè commissa est ei hujusmodi gubernatio generationum, utpotè ignaræ tot & tantorum periculorum, vel infirmæ, dùm ea avertere, & eisdem occurrere non potest. Ipsa etiam virtus hujusmodi propter quid gubernationem istam suscepit, quam supra prudentiam suam, & vires esse, ignorare non potuit, nisi & ipsa fuerit etiam intolerabili ignorantiâ obcæcata?

Nota.

CAPUT XIX.

Contra Origenem ponentem corporum annihilationem.

Postquàm autem jam patefactus est tibi error iste, quomodò posuerit quidam circularem renovationem generabilium, & corruptibilium, & reversiones mundi sublunaris juxta reversiones cœlorum, stellarum, & luminarium ad initia motuum suorum, & declaratæ sunt tibi absurditates, & impossibilia, quæ ex hujusmodi errore proveniunt: consequens est, ut alium errorem, qui penè similis est huic, incipiam tibi destruere, & hic est error, qui impositus fuit à quibusdam uni ex præcipuis doctoribus christianorum, & iste fuit ex sapientibus theologis græcorum, & vocatus fuit Origenes. Apparebit autem tibi ipsum nullatenùs istud ex sententia, & assertione dixisse, non solùm ex verbis ejus, sed etiam ex incredulitate, & impossibilitate erroris, quo magister tantæ sapientiæ, & eruditionis involvi pertinaciter, finaliterque non potuit. Error autem hic est, videlicet, quòd tota humana natura resolvetur in nihilum, quantùm ad corpora, quoniàm glorificatis animabus, usus corporum non erit necessarius secundùm hunc errorem, quin potiùs onerosus, & cùm secundùm opinionem omnium retrò philosophantium corpora non sint animabus humanis data, nisi ut sanctificentur, & perficiantur in eis perfectionibus, quibus præparentur ad fœlicitatem æternam, & dignæ fiant eadem, ad quam, & propter quam solam, creatæ sunt: quare expleto isto ministerio, & obtentâ istâ utilitate per ipsa cessabit esse eorum, tanquàm ulterius inutile, & supervacuum; sed & obtentâ fœlicitate, & gloriâ animarum, quia remanebit in animabus nostris naturalis mutabilitas, & separabilitas à gloriâ hujusmodi, tanquàm eis adventitiâ, & accidente, fiet immutatio in animabus, quâ & peccabunt, desiderantes incorporari, propter cujusmodi peccatum expiandum, & sanctificationem animarum perficiendam, erit usus corporum necessarius, quapropter fiet regeneratio corporum humanorum, donec iterùm præparatæ, & sanctificatæ animæ nostræ obtineant denuò fœlicitatem prædictam, à quâ iterùm cadentibus restituantur iterùm corpora, & hoc finem non habeat in æternum. Impossibilitas igitur istius erroris primùm apparet ex eo, quod in eo dicitur, quia usus corporum non erit necessarius glorificatis animabus. Hoc enim manifestum est esse falsum. In primis, quoniàm non perfectam possibile est esse gloriam animarum seorsùm à corporibus, quoniàm vires, quarum operationes sunt per corpus, remanent quasi extinctæ; naturalis autem molestia animarum nostrarum, quam patiuntur ab impedimentis hujusmodi virium, certissimum indicium est, partem perfectionis, & fœlicitatis earum, esse perfectionem virium hujusmodi. Ampliùs. Quid est aliud dicere animam humanam beatam, vel glorificatam esse amisso usu sensuum, & aliarum virium, quibus operatur per corpus, quàm hominem plenè beatum, & gloriosum esse cæcum, surdum & mutum, aliisque hujusmodi operationibus corporalibus omninò ineptum? Ne attendas autem mendaciis, & deliramentis quorundam, qui negant animas humanas videre, audire, & cæteras operationes, quæ per corpus sunt, exercere: sed hominem juxta verbum Aristotelis dicunt hujusmodi operationes exercere in animâ: cùm manifestum sit, operationes, quæ per instrumenta fiunt, fieri propriè ab ipso, qui utitur instrumentis, & ipsum propriè operationes hujusmodi operari. Cùm igitur corpus ipsum humanum totaliter instrumentum sit animæ humanæ, & membra singula similiter necesse est ipsam operari operationes, quæ per ea fiunt, & ejusdem esse proprias, propriéque de eâdem dici. Videre igitur, & audire propriæ operationes sunt animarum, cujus autem actus, ejusdem, & potentia, quare visus, & auditus, & cætera hujusmodi, vires sunt, & potentiæ animarum humanarum, quapropter & opposita earum, videlicet cæcitas, & surditas, & cæteræ privationes hujusmodi: opposita enim semper, & maximè privatio & habitus, ejusdem sunt, & circa idem naturaliter. Manifestum autem est hoc in privatione, & habitu. De hoc verò, quod dixisse dicitur, quia corpora humana non sunt necessaria glorificatis animabus, & propter hoc cessabit eorum esse omninò: manifestum est, quòd non sunt necessaria ad esse earum, sed adjuvantia, sunt & expedientia multum ad completum benè esse earum: est enim nonnulla pars benè esse earum gloria virium prædictarum, quam scire te faciam in sequentibus. Ampliùs. Si delectationes corporales

Nota. Nota. Advert.

corporales extinguit in animabus humanis omne desiderium delectationum spiritualium: quantò fortiùs delectationes fœlicitatis æternæ, quæ incomparabiliter majores sunt, extinguent in animabus nostris omne desiderium delectationum corporalium; quare & desiderium incorporandi, cùm hujusmodi desiderium non sit, nisi propter delectationes corporales. Nihil enim habent desiderabile animæ humanæ pro statu præsentis vitæ, nisi delectationes hujusmodi. Cætera enim, quæcunque corporum sunt in ista miseria, molesta, & onerosa sunt animabus. Ampliùs. Amor æternorum, ac cœlestium gaudiorum animas humanas fastidire facit delectationes corporales, & quod plùs est pugnare contra eas, & earum desideria, & insuper esse in hujusmodi corporibus, atque desiderare dissolutionem ab ipsis propter innumerabiles molestias, & impedimenta, quæ præstant eisdem. Quantò fortiùs igitur incogitabilis suavitatis illa fœlicitas non solùm reprimet, sed extinguet in animabus nostris desiderium tam molestæ, tamque onerosæ habitationis, qualis est pro statu miseriæ istius habitatio earum in corporibus nostris? Ampliùs. Manifestum est, quia desiderium fœlicitatis illius facit odire animas sanctas habitationem corporum nostrorum, licet permodicum sit, & vix tepidum: quantò fortiùs igitur amor habitationis, & gloriæ cœlestis, quo supra omnem cogitatum ardebunt, cùm eam continebunt, non patietur hujusmodi terrenæ habitationis desiderium advenire glorificatis animabus? Ampliùs. Amore illo in suo ardore permanente, impossibile est amorem contrarium, seu contrarium desiderium advenire, vel esse in animabus beatis. Si igitur advenit, necesse est amorem illum vel tepescere, vel frigere: quare necesse est, ut hoc fiat uno trium modorum, videlicet vel satietate, vel fastidio, vel corruptione perversitatis, quæ fiat in animabus ipsis. Jam autem patefactum est tibi alibi quia etsi satietas, & plenitudo desideriorum cumulatissima apud fœlicitatem illam sit, non tamen per eam minuitur, aut tepescit amor, quemadmodùm contingit in corporalibus delitiis, quæ ardenti amore, & desiderio non habitæ diliguntur, & appetuntur, sua verò satietate amorem sui minuunt, & extinguunt. Ibi autem impossibile est sic se habere multis de causis. Primùm quia suavitas primæ bonitatis non esset prima, aut perfecta ex omnibus modis suis, si hoc modo satiativa esset, videlicet, ut amorem sui, vel desiderium sui, fruitione, vel obtentu minueret. Ampliùs. Hoc ipsum videmus in multis bonitatibus, quæ obtentu suo amorem sui augent, donec plenè, ac perfectè obtineantur: quamdiù verò augentur in subjectis suis, augetur amor, & desiderium earum in eisdem subjectis: cùm autem in suâ plenitudine, & perfectione obtentæ fuerint, & hoc certum fuerit obtinentibus, quiescit quidem desiderium, quod est motus spiritualis in ipsâ; amor autem earum permanet in sua plenitudine, & perfectione. Quare impossibile est vel amorem primæ bonitatis, vel gaudium, quod ex eâ est in gloriâ, ibidem extingui, vel etiam tepescere. Quare impossibile est contrarium alterutrius eorum illuc ullo modorum attingere. Contraria enim impossibile est generaliter in eodem secundùm idem esse. Sed neque pugnam contrariorum, neque rebellionem ullo modorum patitur status ille. Ampliùs. Sicut ignis corporalis materiam calefactibilem in situ suo debito, & conjunctione, seu oppositione sibi convenienter obviantem frigere non patitur: sic & in igne spirituali se habere manifestum est: & quemadmodùm quantò ignis corporalis fortior, atque perseverantior; tantò operatio-

Nota. Nota. Nota. Nota.

A nem ejus fortiorem esse, atque perseverantiorem est necesse, quia prima, ac purissima bonitas, ignis spiritualis est, cujus calor est amor in ipsam, necesse est & substantias angelicas sanctas, & animas beatas pro magnitudine ignis istius, atque perseverantiâ, ab eo calefieri & ardere. Durante igitur conjunctione illâ convenientissimâ, quâ tantæ fornaci sic conjunctæ sunt; impossibile est eas, vel tepescere, vel frigere: quare impossibile est eis contrarium ignem, vel ardorem ad illas attingere. Ampliùs. Quoniàm amor vinculum est, & quantò major, & fortior, tantò majus, & fortius vinculum; quantò autem fortius vinculum, tantò à rupturâ, & dissolutione longius: quia igitur amor, quo hujusmodi substantiæ primæ, ac puræ, bonitati alligatæ sunt, & astrictæ, B est in ultimitate magnitudinis, erit ex necessitate in ultimitate elongationis à rupturâ, & dissolutione: erit igitur omninò irrumpibilis, & indissolubilis, & propter hoc impatiens contrarij amoris, & desiderij. Quòd si dixerit, quia desiderium essendi in corpore, sive incorporandi, vel corporis inhabitationis, non est contrarium amori cœlestis illius, & gloriosæ habitationis: dico, quia sermo ejus erroneus est in hoc, quoniàm desiderium istud ex necessitate aut est desiderium nudæ hujusmodi habitationis, & qualis scilicet est in statu miseriæ præsentis, & tunc desiderat statum illum ærumnosum propter ipsam ejus miseriam, quod est impossibile, aut est propter corporales delitias, & tunc manifestè contrarium est amori delitiarum gloriæ, sicut jam alibi scire te feci, videlicet in capitulo destructionis paradisi carnalis, quem gens Sarracenorum post hanc vitam expectat, aut est propter perfectio- C nem virium, quibus operantur per corpora sua, & hoc est indubitanter naturale desiderium, & haberet molestias durissimas, & afflictionem gravissimam, nisi vel spes resurrectionis corporum, in quâ hujusmodi perfectionem obtenturæ sunt, eas consolaretur, vel ipsa, in quâ sunt, fœlicitatis suavitas, omnem hujusmodi dolorem propelleret, vel potiùs absorberet, quamquàm & tanta sit eis voluntatis rectitudo, ut nihil eas velle, vel desiderare patiatur, nisi quod fuerit divinæ beneplacitum voluntatis; nec desunt etiam illæ duæ virtutes, quæ patientia, & longanimitas vocantur, quarum altera, videlicet patientia, molestiarum amaritudines dulcorat, altera, videlicet longanimitas, dilationis, & longæ expectationis tædium consolatur: utraque verò in tanto spei gaudio, tantaque obtinendi certitudine tantum præstat consolationis solatium, ut tæ- D dium hujusmodi procul pellat. Propter igitur istam causam manifestum est, nullam ex carentia corporum molestiam, nullum ex dilatione, vel longâ expectatione tædium apud istam fœlicitatem penitùs posse esse. Manifestum est tibi etiam ex hoc, quod audivisti hîc, & ex aliis, desiderium incorporandi, si naturale est, hoc est, propter perfectiones virium, quibus animæ nostræ operantur in corpore, & per corpus, non esse peccatum, nec culpabile, nec ullo modo expiabile. Quare propter expiandum illud non est necessarius usus corporeus, hoc est, corporum humanorum, vel aliorum, quæ propter utilitates hominum creata sunt. Sed reverà propter perfectiones virium animarum nostrarum, quæ per corpora operantur, usus corporeæ naturæ necessarius est, & erit semper, & hoc nulla dubitat anima, nisi quæ se, & naturam suam ignorat. Reminiscere etiam hîc, quia à primâ, & purâ bonitate, postquàm hujusmodi glorificatâ conjunctione conjunctæ ei fuerint animæ nostræ, nec violentiâ, nec voluntate propriâ, ab eâdem separabiles sunt. Causa autem in hoc est, quia violentia sublime fœlicitatis

Nota. Nota. Nota.

istius nullo modorum attingit, sed neque voluntate propriâ eas averti ab eâdem possibile est, quoniàm omne, quod ab alio voluntate propria separatur, non separatur ab eo, nisi altero duorum modorum, sive alterutrâ duarum causarum, videlicet, aut propter hoc quoniàm aliquid sibi molestum in eo sentit, quod impossibile est esse in primâ, ac purissimâ bonitate, aut propter hoc, quoniàm aliud suo placore, seu suavitate illud attrahit, & propter hoc necesse est ipsum esse majus cum placore, & suavitate, quàm illud quod pro eo dimittitur, quod verum impossibile est esse apud fontalem bonitatem. Vides, quemadmodùm prædixi tibi, quia sermo hujusmodi non est hominis, qui naturam animarum humanarum, & divinæ bonitatis suavitatem vel ad modicum cognoverit: adeò enim rapit in se divina bonitas & pulchritudo animas, quibus se intuendam, ac sentiendam exhibet, & apponit, ut aliud eis cogitare vel non libeat, vel non liceat. Etsi enim aliud, vel alia videant, qui eum in tanta humani illuminatione intellectus intuentur, in ipso, & per ipsum, & propter ipsum hoc faciunt, quapropter non tanquàm separatum, & seorsum, aspectuque declinato ab incogitabili pulchritudine creatoris, illud intuentur, sed in ipso intuitu pulchritudinis ipsius: tantò autem clariùs, tantóque certiùs unumquodque aliorum cognoscunt, & vident, quantò in luce, ac pulchritudine creatoris magis est defixus, & à declinatione elongatior eorum intuitus. Faciam autem te scire in sequentibus, quia quicquid cognoscunt vel angeli sancti, vel intelligentiæ, si tamen sunt, quod dico, quia earum esse nondùm stabilitum est apud me, & jam super hæc aliqua in præcedentibus audivisti: dico igitur, quia quicquid cognoscunt, magis cognoscunt illud in creatore, id est, intuendo creatorem ipsum, quàm aciem intellectus dirigentes in illud, & idem dico de animabus, quæ secundùm doctrinam christianorum, in gloria angelorum jam beatæ sunt, & de omnibus aliis glorificandis, sicut scies in sequentibus. Nunc autem revertar ad alias partes præmissæ divisionis, & dicam; quia infastidibilitas est de propriis perfectionibus divinæ bonitatis, atque suavitatis. Alioquin nec prima, nec pura esset, neque ex modis suis omnibus perfecta: neque enim mediocris perfectio est in bonitatibus, ac suavitatibus infastidibilitas. Ampliùs. Si fastidibilis esset: esset necessariò molesta, atque contristans possessores suos: fastidium enim longum ex necessitate sequitur contristatio. Quare non esset delectans, nisi propter sui desiderium, vel famem: hoc autem modo & cineres, & carbones, & lutum sordidissimum delectabilia sunt quibusdam ægrotantibus, similiter quibusdam mulieribus prægnantibus, & quibusdam parvulis. Manifestum igitur est tibi, quàm longè à veritate senserit de divina bonitate, si quis unquàm in isto errore erravit. De tertio verò membro divisionis, videlicet de corruptione, quod statum illius fœlicitatis nullo modorum attingat, adeò palam est, ut si quis inde dubitet, non rationibus, aut probationibus, erudiendus in hoc sit, sed magis suppliciis coërcendus. Ampliùs. Si appropinquatio ad creatorem elongatio est ab omni corruptione, & contagio: manifestum est, quia quæcunque sunt in ultimitate propinquitatis ad ipsum sunt in ultimitate elongationis à corruptione; prædictæ autem substantiæ in ultimitate sunt propinquitatis ad ipsum, cùm sint ei conjunctissimæ: Quare necesse est eas esse in ultimitate elongationis à corruptione. Nulla igitur est appropinquatio corruptioni ad ipsas. Ampliùs. Non est appropinquatio ad creatorem loco, sed

Nota. (margin, beside "autem clariùs, tantóque certiùs")

Nota. (margin, beside "quibusdam ægrotantibus")

Nota. (margin, beside "Non est appropinquatio")

E assimilatione sanctitatis, & bonitatis: quæ igitur substantiæ sunt in ultimitate propinquitatis ad ipsum, sunt in ultimitate assimilationis ad ipsum: quare impossibile est ad ipsas contingere corruptionem, aut contagium peccati. Ampliùs. Si virtus, & scientiæ sanctæ defendunt animas in statu miseriæ istius ab inquinamentis, & contagiis vitiorum, & peccatorum, ubi tot, & tam fortes insultus sunt, & penè continui, & tam longè repellunt ea ab ipsis: quantò fortiùs virtutes gloriæ incomparabiliter majores, & fortiores virtutibus hujusmodi vitæ prohibebunt accessum inquinamenti hujusmodi ad substantias, quæ in ea sunt, præsertim cùm nullus insultus, nulla pugna omninò sit ibi circa virtutes, aut possessores earum, & ipsius creatoris. Ad id verò, quod dicit de largitate creatoris, Respondeo, quia si continua est generatio, & corruptio, ut ipsi ponunt, nulla videtur largitas creatoris. F Cùm enim omne, quod dat per generationem, auferat per corruptionem, penè idem est, ac si non daret Et insuper si resurrectio mortuorum non est futura, major est ablatio ipsius incomparabiliter, quàm donatio ipsius, cùm donatio sit ad modicum temporis: ablatio verò ad perpetuum; per generationem enim obtinent ea, quæ generantur, ut sint ad modicum, & breve temporis; per corruptionem verò amittunt esse perpetuò Quia igitur eorum esse tempore brevi finitur, ipsum verò non esse eorum infinitum est, cùm non sit ipsorum resurrectio futura, verum est ex necessitate, quod dixi. Ampliùs. Cùm sicut indigent esse generabilia, ita indigeant & continuatione, & perpetuatione ipsius esse, & hoc possit eisdem dare largissimus creator absque ullo detrimento, seu diminutione divitiarum suarum; aliquid igitur indatum relinquitur apud ipsum, quod sine detrimento, & diminutione rerum suarum dare posset: quo & omnes homines indigere, manifestum est, & omnia alia, quæ generantur, & corrumpuntur. Manifestum est igitur principium ratiocinationis hujusmodi erronei esse falsum. Quòd si dixerit, quia non est conveniens creatori dare immortalitatem, seu perpetuitatem essendi hominibus aut animalibus aliis, aut etiam vegetabilibus, verum utique dicit, sed causam penitùs ignoravit. Si enim dixerit hoc, quòd homines non sunt receptibiles immortalitatis, quantùm est de statu, qui nunc apparet in natura humana, verum utique dicit, non tamen sic effugit. Quoniàm manifestum est possibile esse creatori statum naturæ humanæ mutare in melius, & firmare vitam in hominibus, atque prolongare quantùm voluerit, cùm multis medicinis ad hujusmodi H virtutem dederit, hoc est, virtutem renovandi; & confortandi naturam humanam, & prorogandi eidem vitam. Renovandi autem virtutem intellige, qualis apparet in thiro serpente, & aliis reptilibus multis. Latet etiam, & latuit hujusmodi erroneos utilitas mortis in hominibus: præcipua namque, & finalis utilitas existentiæ animarum humanarum in corporibus suis hæc est sanctificatio, & purificatio earum à passionibus, quæ illas à nobilitate sua degenerare faciunt, atque dejiciunt, & in brutalem ignobilitatem easdem transvertunt, sicut dixit sermo propheticus: quia homo comparatus est jumentis insipientibus, & similis, &c. similiter detersio, & elimatio ab immunditiis vitiorum, quibus, vel obtenebrantur, ut multa sibi salutaria omninò non videant, vel incrassantur ut ea minùs videant, atque difficilè cognoscant. Cum his autem est exornatio, ac decoratio virtutum, ac scientiarum, quibus adeò acceptæ placitæque creatori efficiuntur, ut eas dignas reputet fœlicitate, & gloriâ

Nota. (margin, beside "non daret Et insuper")

Advertis. (margin, beside "erronei esse falsum")

Nota. (margin, beside "dant, atque difficilè")

G (margin, beside "tiarum suarum")

æternâ. Ad hæc autem tria mors corporum non mediocriter utilis est, quæ à delitiis corporalibus, & divitiis, honoribus, potentiis, & vanis laudibus, quibus animæ humanæ obtenebrantur, inebriantur, horribiliterque deturpantur, atque ipsi creatori odibiles efficiuntur; ipsa sui meditatione, & timore, homines abrumpit, & separat, & amorem rerum hujusmodi, velut pestiferum, mortiferumque incendium extinguit in ipsis. Si enim per mortem tam citò auferenda prænominata homines tam furioso amore diligunt, ut eis tam miserabiliter captiventur, inebrientur, & desipere brutaliter compellantur; quid esset si perpetuò eis habenda concederentur à creatore? Denique ipse amor vitæ præsentis non solùm catena est, quæ alligatas animas humanas in corporibus tenet; sed etiam ipsam futuræ vitæ fœlicitatem vix cogitare, vix sperare, & diligere, vixque inquirere patitur, & hoc in paucissimis, qui ad hoc divinæ pietatis adjutorio, quod gratia vocatur, communiter adjuvantur. Quòd si dixerit quis, tamdiù igitur detineri debent à creatore animæ humanæ in corporibus, donec perficiantur in eis ista tria; videlicet sanctificatio, purificatio, & exornatio virtutum: respondi tibi in hoc jam in aliis tractatibus, & hîc dico tibi, quia multi culpâ suâ, hoc est, negligentiâ, & desidiâ non adjuvantur adjutorio antedicto. Multi avertunt se ab hujusmodi adjutorio, multi prohibent illud à se immanitate, & multitudine offensionum creatoris, multi judicio ipsius nobis occulto, & de his in tractatu de curâ, & providétiâ ipsius audies, unde tibi meritò satisfiat. Interim igitur attende utilitatem mortis in hominibus, quam audisti, cum quâ & multæ aliæ sunt suo loco tibi nominandæ, & forsitan numerandæ. Reminiscere autem eorum, quæ audisti in aliis tractatibus per me, qualiter, & quâ de causâ nascuntur homines in multâ corruptione & perversitate naturæ suæ. Et hanc corruptionem doctrina Christianorum, & fides, originale peccatum nominant, circa quod specialiter datum sibi remedium ponunt sacramentum regenerationis, & renovationis, quoniàm & ipsam hujusmodi corruptionem vetustatem rectissimè vocant, & de hoc in aliis sufficienter edoctus es. Nec sola utilitas mortis, vel solæ utilitates ejusdem, quæ reverà magnæ, & multæ sunt, prohibet vitæ perennitatem ab hominibus hîc, sed etiam & ipsa naturæ illius infirmitas, atque debilitas. Tertia verò causa mortis est in hominibus translatio in alteram vitam, quæ nisi per mortem fieri non potest. Quartam verò causam assignant non immeritò sancti & sapientes, ipsum creatoris judicium, sicut quidam ex eis dixit, hoc judicium à domino omni carni.

Objectio. *Responsio.* *Originale peccatum.*

CAPUT XX.

Stabilitur resurrectio mortuorum.

ET quoniàm quidem responsum est hujusmodi ratiocinationi, quod oportuit, revertar ad id, in quo eram, videlicet ad stabiliendam resurrectionem hominum † universaliter. Dico igitur, quia bonitatis, & sapientiæ creatoris est, non solùm bona, & benè facere, sed etiam optima, & optimè, facere, provt uniuscujusque natura receptibilis, seu capax est. Dico etiam, quia vita immortalis unius hominis, licet misera, melior, innumerabilibus, & infinitis vitis hominum miseris æqualis miseriæ, quarum unaquæque sit centum annorum. In vita namque perenni, seu immortali ipsius est invenire non solùm unam vitam centum annorum, sed etiam infinitas. Cùm igitur hujusmodi homo vixerit centum annis in tantâ miseriâ, & alius totidem in æquali miseriâ, erût ex necessitate æquales illi duo quantùm ad vitam dico, & miseriam, de bonitate, vel sanctitate nihil loquor hîc. Eodem modo, si succedat illi mortuo alius æqualis vitæ, & miseriæ, invenietur & iste immortalis æqualis illi toto centenario annorum, æqualis inquam quantùm ad vitam, & miseriam ipsius vitæ, & ita si infiniti succedunt, quorum unusquisque sit centum annorum, erit iste immortalis æqualis omnibus. Quia igitur neque majores, neque meliores sunt sigillatim uni succedentes, quàm si simul sint omnes, vel per millia, aut per centena millia alij aliis succedant, manifestum est unum hominem immortalem infinitis mortalibus ejusdem valoris in istâ miseriâ æqualem esse, & nullo modo minorem. Quare manifestum est additâ ei gloriâ fœlicitatis æternæ, de quâ dubium esse non potest intelligentibus, quin eum infinitum efficiat meliorem, utpotè bonitas, cui nulla præsentis vitæ bonitas comparabilis est, manifestum inquam est, unius solius hominis glorificationem in infinitum meliorem esse, atque præstantiorem omnium mortalium generationibus, & etiam durationibus. Multò fortiùs igitur multitudo glorificationum, omnibus generationibus hominum incomparabiliter melior, & multitudo glorificandorum hominũ omnibus aliis hominum multitudinibus super omnem cogitatum, & comparationem præcellentior futura est. Quare si tantæ generationes hominum factæ sunt, & tantæ vitæ tempora data sunt illis propter bonitatem præsentis, & mortalis vitæ atque bonitatem hominum, quam hîc obtinent, bonitatem dico, quæ est præter gratiam, & gloriam: quantò fortiùs multitudo hominum aliqua glorificanda est propter ininfinitum, & incomparabiliter majores bonitates glorificatorum, & glorificationum? Idem est etiam, si æqualitas in sanctitate ponatur in eis. Quòd si dixerit quis, quia si magnitudinem bonitatis vitæ gloriosæ, & glorificandorum hominum attendens creator sapientissimus, & optimus voluit eam esse tempore suo, & glorificare tunc quosdam ex hominibus, cùm major bonitas multò esset glorificationis omnium hominum, quàm paucorum, debuit igitur velle glorificationem omnium hominum, & ordinare, ut esset: respondeo in hoc, quia si à foris, & à rebus tantùm suasus, vel inductus creator operaretur, procederet ratiocinatio hæc aliquatenùs. Verùm non sic est, immò sola libertimâ electione sapientiæ suæ, & mero beneplacito optimæ voluntatis suæ, cujus impossibile est causam aliquam ullo modorum esse, cùm ipsa sit, ut ait Plato causa omnium, quæ sunt. Quapropter non est philosophantium intentio, vel officium circa divinam voluntatem inquirere, propter quid. Et ego hîc hoc solùm intendo declarare, quia creator operatur quicquid operatur ex purâ bonitate suâ, & quamvis superabundantia sint beneficia sua, seu dona, sine injuriâ hoc non accipientium, & plurimùm absque ullo meritò accipientium; opera autem omnia ipsius sic sunt, ut decet esse, & ut pulchrum est ea esse. Scito autem, quòd in quibusdam operibus ejus evidentior est pulchritudo justitiæ in aliis pulchritudo misericórdiæ ipsius: in utrisque autem cùm ad invicem considerata, & comparata fuerint, & major, & magis elucescit utraque pulchritudo, necnon & utilitas, quâ minus bona majoribus prosunt, & ipsa, quæ mala reputant homines, ut paupertas, & mors, & cætera hujusmodi, adjumenta innumera, & utilitates incogitabiles præstant bonis, & hoc contra vitia, & passiones pestiferas animarum humanarum. Qualiter etiam, & quantùm etiam boni homines

† Aliàs aliter. *Nota.* *Objectio.* *Responsio.* *Plato.*

per malos, licet persequentes, & impugnantes, & omni modo eis adversantes, proficiant, jam multa tibi dicta sunt per me. Ipsa etiam paupertas pauperum, non solùm ad ea, quæ naturæ sunt, atque fortunæ, sed etiam ad ea, quæ sunt honestatis, atque virtutis plurimùm prodest. Pauperes enim, qui tam multipliciter operibus suis, & necessarij, & utiles sunt divitibus, eisdem, nisi paupertas compelleret, non servirent. Ad ea verò, quæ honestatis, & sanctitatis sunt, quis dubitat, quin paupertate provocentur divites ad miserandum, ad subveniendum, & largiendum pauperibus? Hæ autem virtutes, scilicet pietas, & largitas, quem locum obtineant in bonis moribus, quis ignorat? Sic se habet & in afflictionibus omnibus. Quòd si considerationem feceris de paupertate spirituali quæ est defectus sapientiæ, & virtutum, & de afflictionibus spiritualibus, quas mali, atque perversi homines, partim sensibiliter, & partim insensibiliter patiuntur, videbis comparabiles, ac proportionales utilitates eas occasionaliter afferre bonis hominibus, & ipsam malitiam malorum hominum (si fas est dicere) multipliciter bonam, hoc est, utilem bonis: & considerata universitate creaturarum videbis admirandam pulchritudinem in universo, & laudabis sapientiam, & bonitatem creatoris quæ ex parvis malis immensa bona, & ex paucis malis innumerabilia bona elicit: parva dixi mala comparatione bonorum. Jam enim aliàs didicisti bonitatem incomparabiliter esse majorem malitiâ: pauca dixi mala comparatione multitudinis bonorum, quæ ex illis proveniunt occasionaliter, & ut videas hoc evidentiùs, attende hoc ex unius hominis unicâ paupertate, quot miserationes, sive compassiones, quot eleemosynæ proveniant, quot utilitates aliæ servitiorum erga divites. Deinde quot ipsi pauperi ex eâ utilitates proveniunt, videlicet puritatis, sive munditiæ, aliorumque alibi tibi nominatorum, & numeratorum; provenit etiam eidem pietas in alios pauperes, nisi ultra modum reprobus sit. Juxta doctrinam verò Christianorum ex unius tyranni sævitiâ quot, & quanta bona proveniunt patientibus? & ex unius hominis proditione salus innumerabilium provenit. Hæc omnia induxi, ut indubitanter agnoscas, quia omnia, quæ in universo sunt, decenter collocata, & utiliter ordinata à creatore sunt. Sustinet igitur bonitas creatoris, & permittit mala esse, & fieri, non tam utiliter, quàm etiam decenter, & pulchrè, & hoc in tractatu de cura ejusdem circa universum. Ubi etiam apparebit tibi quid utilitatis, & etiam pulchritudinis infernus habeat, totaque damnatio, & supplicia reproborum. Interim autem certum tene, paucorum hominum sanctificationem, atque glorificationem ex divinæ bonitatis, & gratiæ electione esse. Damnationem autem ex divinæ justitiæ judicio. Quæstio verò, quam proponit ad præsens, sic solvetur. Quare, inquit, non omnes sanctificat atque glorificat? Respondeo, quia hoc non faciendo, nulli eorum injuriam facit. Utitur enim libertate suâ, quamquàm verum sit, quia & malis meritis suis multi demereantur sanctificationem, & glorificationem, & mereantur etiam æternã damnationem. Ipsis etiam, qui dãnandi sunt, multa & magna bona largitur, & multis modis deserviunt utilitatibus hominum, & gloriæ Dei, sicut doceberis in sequentibus. Attende verò quia cùm explicueris istam quæstionem, quare potiùs quosdam de hominibus eligit ad gratiam suam, & gloriam, quàm alios, nihil invenies aliud per eam quæri, nisi hoc: Quare eligit quosdam, & non alios, nec aliud respondendum est, nisi quòd voluntate suâ optimâ utrunque facit, & voluntate sua eligit

Paupertatis utilitas. *Paupertas spiritualis* *Paupertatis bona.* *Ordo universi pulcherrimus* *Quæstio.* *Solutio.* *Nota.*

E istos, & voluntate suâ non eligit illos, idest, eligere postponit. Quæri autem non potest, nisi desipientissimè, quare vult eligere istos, & non vult eligere illos, & hoc est propter causam, quam diximus.

Vide supra in hoc capitulo.

CAPUT XXI.

De glorificatione animarum differit, ostenditque, & astruit futuram corporum resurrectionem, & glorificationem.

ET quoniàm glorificatio animarum humanarum his, qui norunt immortalitatem earum, dubitationem non habet, quin saltem, etsi non omnes, aliquæ tamen earum glorificandæ sint, necesse habent isti ponere resurrectionem corporum earum, nec non & glorificationem corporum suorum. Si enim omninò non redderentur eis corpora sua, non glorificarentur animæ ipsæ sed essent, ut prædixi
F tibi, damnatæ, & quasi mutilatæ, quantùm ad vires, quarum operationes exercentur per corpora; &, ut rememorationem ejus tibi faciam, essent sicut homines surdi, muti, paralytici, omnibusque sensibus damnati. Quia igitur nec damnatio, nec damnationis pars, locum habet apud gloriam illam, manifestum est, non esse possibile istam quasi mutilationem, & reverà damnationem, locum habere apud fœlicitatem illam. Ampliùs Aut meritis redditur hujusmodi gloria, aut datur ex solâ divinæ gratiæ largitate, aut in quibusdam sic, & in aliis sic. Quòd si meritis redditur, tanquàm ex divina justitia; cùm igitur vires exteriores non minùs, ut ita dicam, pugnaverint contra passiones delectationum sensibilium, & molestias illis contrarias, quàm vires interiores contra suas, nec minùs vicerint, quàm illæ, non minùs coronandæ sunt. Quòd si dixerit, quia hoc fuit imperio, & auxilio virium interio-
G rum, atque sublimiorum: dico, quòd homo hujusmodi per sermonem istum removet etiam meritum à viribus interioribus, & hoc est, quoniàm ipsæ auxilio gratiæ longè majoris, & imperio creatoris omnia faciunt, & fecerunt. Ampliùs. Tu scis, quia sermo hujusmodi, quo vires mereri dicunt, tropicus est, & non proprius. Homo enim est, qui propriè meretur apud Deum, vel anima humana. Quare sicut totus homo, hoc est, tam interiùs, quàm exteriùs, videlicet tam secundùm vires interiores, quàm exteriores, placitis creatoris obsequiis ei servit. & totus à Deo, hoc est, secundùm utrasque vires remunerandus est: quare totus ab eodem glorificandus, si glorificatio, remuneratio, & merces est hujusmodi obsequiorum; neque enim congruit divinæ bonitati, aut justitiæ, aliquod ex meritis, sive ex obsequiis sibi placitis quid irremuneratum relinquere, aut minùs, quàm se extendant merita, mercedem contrahere: quia igitur in totum hominem
H tam interiùs, quàm exteriùs, se extendunt merita, id est, grata creatoris obsequia, necesse est, ut in toto se gloria remunerationis extendat. Quòd si dixerit, quia solis virtutibus, donisque creatoris, quæ apud Christianos gratiæ creberrimè nominantur, debetur ista glorificatio, de quâ agitur, cùm ipsæ non sint nisi in animabus humanis, omninò nihil habentes in corporibus: respondeo duobus modis. Primùm, quia iste sermo cogit eum confiteri, quòd etiam placitis creatori obsequiis nihil remunerationis penitùs debeatur, cùm longè remotiora sint hujusmodi obsequia à virtutibus, & gratiis antedictis. Secundò dico, quia ex eis redundat in vires exteriores, & membra, & in totam vitam exteriorem decor multiplex, compositioque, & ornatus, quæ esse Deo grata nemo intelligens ignorat,

Resurrectio corporum. *Anima propriè meretur, vel homo.* *Nota.*

Decor animarum. ignorat. Quare, si decor interior animarum humanarum, qui utique virtutum est, & gratiarum, congruentem sibi habet remunerationem, pro eo utique, quia creatori grata, seu placita, cur non & exterior ex eâdem causâ? Et hoc est, quod aliquis ex sapientibus christianorum dixit, videlicet, quòd ex internâ gloriâ animarum humanarum redundabit in ipsa corpora earum sanitas incorruptionis, quod utique non mediocriter congruit divinæ justitiæ, & æquitati: videlicet, ut proportionaliter sint merita gratiarum, & præmia gloriarum. Quapropter quemadmodùm ex abundantiâ gratiarum redundat in totum corpus, totamque vitam humanam exteriorem decor creatori acceptus, & compositio eidem placita sic ex superabundantiâ gloriarum non minùs redundare necesse est mercedem congruentem in corpus, totamque vitam exteriorem. Quòd si forsitan objiciat de parvulis, in quibus locum non habet vitæ decor exterior, & propter hoc non est necesse corpora eorum glorificari: respondendum est ei, quia largitas creatoris non intendit ad calculos meritorum humanorum, immò largitur dona sua juxta magnificétiam gloriæ suæ, quemadmodùm alibi didicisti, quia totos, licet ignorantes, & anima, & corpore parvulos sacrat, atque sanctificat, sic & integrè tempore suo glorificabit eos. Revertar autem, ut respondeam ei de ratiocinatione, cui jam in parte respondi, & dicam, quia non omnia, quæ possibilia sunt esse, indigent ipso esse, ea scilicet indigentiâ, propter quam conveniat largitati creatoris dare eis illud. Jam enim patefactum est tibi, quia non minus bonum est vita perennis unius hominis in aliqua quantitate bonitatis naturalis, sive etiam gratiæ, generationibus infinitorum, quorum uniuscujusque vita in æquali quantitate bonitatis sit centum annorum. Quare necesse est, ut vita unius gloriosa tantò majus bonum sit infinitis vitarum centenariis, quantò vita gloriosa vita quacunque præsenti, hoc est, sive naturæ, sive gratiæ, præstantior, & unus homo gloriosus, sive glorificatus, infinitis hujusmodi hominibus incomparabiliter etiam in infinitum majus bonum; quare potiùs eligendum fuit creatori, & faciendum, quàm extendenda generatio hominum in infinitum, & vita eorum per successiones in perpetuum propaganda? Magis igitur inconveniens fuit largitati creatoris hoc bonum facere in infinitum majus, quàm illud in infinitum minus. Dico insuper conveniens esse sapientiæ, & bonitati, creatoris illud minus dimittere propter hoc, si isti præstaret impedimentum. Quia igitur nec infiniti glorificari possunt homines, nec esse simul, multos tamen glorificari, necesse est, ut, quod prohibet infinitas, & quod mala merita aliorum, aliæque causæ, quas audies in sequentibus, bonum glorificationis, cujus tota multitudo hominum non est receptibilis, de divinâ largitate, & in parte saltem aliquâ suppleatur. Quòd si interrogaverit aliquis, cùm omnipotentiæ creatoris possibile sit omnes glorificari, quid arctat, vel angustat magnificentiam largitatis ipsius? jam tibi multoties multis modis responsum est super hoc. Reminiscere igitur, quia naturalis corruptio, & acquisita per vitia & peccata, licet in nullo obsistere possint divinæ potentiæ, faciunt tamen, ut divina justitia partim hoc prohibeat fieri; partim autem divina voluntas est, ut hoc non fiat: cujus sicut nulla causa est, nec in ea, aut circa eam, propter quid inquirendum. Alias etiam responsiones super hoc audivisti in capitulo de perpetuitate suppliciorum infernalium; ubi etiam audivisti, quia quæstio hujusmodi est, quemadmodùm illa, quâ quæritur, propter quid luna non habet splendo-

Largitas creatoris quanta.

Objectio.

A rem æqualem splendori solis, & quare non omnes stellæ ejusdem sint claritatis? similiter & ei, quâ quæritur, propter quid non omnes homines sunt reges, aut principes terreni, talis est & illa, quâ quæritur, quare non omnes lapides pretiosi similes sunt, etiam illæ quæstiones, quibus quæritur: cur non omnes lapides carbunculi sunt, vel smaragdi. Scito autem, quia vulgaribus hominibus, atque simplicibus, non levia argumenta sunt resurrectionis corporum, quæ sumuntur ex comparationibus ipsorum corporum vel ad homines, vel ad animalia aliqua. Si enim corpora partes hominum sunt, si solæ animæ glorificabuntur, dimidii homines remunerabuntur. Tu verò vides, quàm ridiculosum sit servum, vel servitorem remunerare dimidium. Si verò domus animarum sunt ipsa corpora: domus inquam naturales earum sunt, conveniens est bonitati, largitatique creatoris, ut dum extra ipsa

B sunt, suo tempore reficiantur eis, atque reparentur; immò præparentur eis & decorentur, & ornentur pro congruentiâ gloriæ illius, quam adepturæ sunt. Eodem modo, si vestes animarum sunt, vestes inquam naturales, denudatio earum indubitanter pars miseriæ est, propter quod necesse est, ut reddantur eis vestes hujusmodi, non in vetustate, & scissuris, vilitateque, & sarcinâ, in quibus modò sunt, hoc est, quas in vita ista habuerunt, sed in gloriâ & decore, quæ fœlicitati futuræ deserviant, & concordent. Similiter & ex comparationibus regni illius, & gloriæ, ad ipsos homines, vel animas ipsorum, convenientia vulgaribus hominibus, atque simplicibus sumuntur argumenta. Indecens enim, & illiberale modis omnibus est, & inauditæ hactenùs rusticitatis, ut aliquis dives in hospitio suo, sive in domum suam nolit recipere hospitem, quem

C diligit, nisi dimidium, aut nisi nudum. Est enim gloria illa cœlestis domus gloriosæ habitationis beatificandorum hominum, & animarum: & sicut palatium regis regum, in quâ domo habitat, & manet creator benedictus, tanquàm paterfamilias, ejusque cum eo præclara familia, millia scilicet millium sanctorum angelorum, & beatarum animarum, quæ jam ibi pietatis suæ dignatione receptæ sunt juxta fidem, & doctrinam Christianorum. Ibi sedet Deus velut in palatio, & solio gloriæ suæ, velut rex universalis dominationis. cujus magnificentiam nec attingit æstimatio, neque cogitatus. An autem & aliæ substantiæ ibi sint, quas Arabes, & Græci philosophi, intelligentias vocant, audies loco suo. Ex comparationibus igitur quæ sunt domus ad hospitem, sive palatij ad eundem, & ex liberalitate, atque largitate creatoris, quas necesse est esse in ultimitate perfectionis, impossibile est, ut corpora hominum, si partes hominum sunt, excludantur omninò à domo suâ, vel hospitio, sive palatio. Similiter si vestes animarum sunt: eodem modo si corpora humana, velut equi animarum sunt, non patietur ea excludi à domo suâ vel palatio, magnificentia

D largitatis creatoris sublimis: hoc enim neque apud nos, neque apud liberales hospites permittit fieri ad modicum, quod apud eos est liberalitatis, & largitatis. quantò fortiùs igitur non patietur istam liberalitatem fons ille abyssalis, & redundantissimæ largitatis. Habet autem & gens Christianorum argumentum non solùm fortissimum ad astruendam resurrectionem bonorum, sed etiam auditu jocundissimum, ex resurrectione filii Dei, quem credunt ineffabili largitate pietatis, & gratię suę, pro salute hominum factum hominem, & etiam morte suscepti corporis mortuum: hujusmodi enim gloriosa resurrectio per testes, & multoties apud eos claruit, ita quòd etiam à quingentis simul testibus

Glorificatio corporum.

Similia.

Gloria cœlestis.

Resurrectio Christi.

visus est unâ horâ post mortem suam. Quia igitur apud eundem justissimum judicem æqualium meritorum æqua sunt præmia, & similium similia; omnium autem verorum, & bonorum, Christianorum merita similia sunt meritis illius. secundùm quod homo fuit; omnes enim veri, & boni Christiani, in eo quòd tales sunt, imitatores illius sunt, quare omnium talium merita apud Deum patrem justissimum judicem, meritorum, & datorem largissimum præmiorum, simile præmium, non dico æquale, obtinebunt. Similitudo enim est in meritis Christi, & suorum; nullatenùs autem æqualitas. Similem igitur gloriosam resurrectionem, & quam Christus obtinuit, necesse est omnes obtinere, & omnes suos, & ei similiter esse glorificandos, non dico æqualem, vel æqualiter propter prædictam causam. Quòd si dixerit quis, quia ratiocinatio ista non probat, nisi resurrectionem bonorum, & verorum Christianorum, & quia universalem resurrectionem non probat, hoc est universorum. verum indubitanter dicit. De parvulis verò sanctificatis, & in hujusmodi sanctitate decedentibus, non est dubium, quin similes sint Christo in gratia, & propter hoc ex necessitate similes ei futuri sunt in gloria. De meritis autem nihil pertinet ad eos in ætate illa. Merita autem intelligo hîc obsequia operum creatori placitorum ad quæ manifestum est parvulos in ætate parvula impotentes esse. De malis verò, & perversis hominibus atque mandatis creatoris rebellibus, ex præcedentibus apparere tibi potest, quia necesse est eos resurrecturos esse in corporibus, ut satisfiat divinæ justitiæ, hoc est, ut quemadmodùm malè, & culpabiliter se habuerunt in vita ista, tam interiùs, quàm exteriùs, sic & utrunque per justitiam creatoris retribuatur eisdem. retributione inquam peccatis & vitiis congruente. Hæc autem retributio est pœna tam spiritualis, quàm corporalis. Qualiter autem corpora eorum & ignem æternum, & alia tormenta corporalia, quæ eos expectant, sustineant, dicetur in sequentibus, cùm gloria corporum humanorum tibi fuerit declarata, videlicet stabilita in esse suo, & in qualitatibus suis. Debes autem scire, quia causam efficientem, & radicem per se resurrectionis corporum nostrorum in natura nostra, sive de natura, & etiam per naturam nostram, esse impossibile est. Et hoc brevi, & levi consideratione tibi patefiet. Neque enim animæ humanæ possibile est reformare corpus suum, aut reparare, cùm per mortem dissolutum, aut putrefactum, seu in pulverem redactum fuerit; corpore vero sic se habente, multò minùs, cùm tunc non sit. Ambobus autem simul, cùm alterum non est certum est, nihil esse possibile: nihil autem ampliùs est in natura humana, quare omninò naturæ humanæ impossibile est per modum refectionis ressuscitatio corporum nostrorum. Ampliùs Manifestum est tibi, quòd anima humana nec retinere se potest, nec etiam remanere in corpore suo contra morbum, vel ægritudinem mortalem, nec defendere ipsum à morte, vel vulneribus aut ægritudinibus, vel aliis causis mortis universaliter: multò igitur fortiùs nec potest eripere de morte, cùm jam mortuum fuerit, similiter nec reintegrare, nec reformare. Si verò dixerit quis, quòd in natura, seu virtute cœlorum est potentia ista ressuscitandi, & reparandi corpora nostra post mortem ipsorum, manifestum est hoc multipliciter esse falsum, quia nec virtus ea generandi in eis est, immò in parentibus: prætereà nullus hujusmodi effectus adhuc ex cœlis, vel stellis apparuit, neque enim adhuc auditú est ab illis vel unum hominem generatum, aut à mortuis suscitatum. Dico igitur, quia resurrectio corporum, atque reformatio, sive reparatio eorum, operatio est solius sublimis, & benedicti creatoris. Neque enim dicere possunt, quòd generatio, seu formatio primi hominis ex cœlis, vel stellis fuerit. Quomodò enim si in eis esset virtus hujusmodi operationum, vel unum solùm, vel tam paucos genuissent. Quomodò etiam tamdiu postmodùm à tam nobili opere destitissent. Manifestum igitur est ex omnibus his, quia omnipotenti bonitati creatoris solius est virtus, vel potentia resurrectionis, seu generationis corporum humanorum, & propter hoc apud ipsam quærenda est causa, & probatio, seu declaratio ipsius. Dico igitur, quia, sicut sæpè audivisti per me, bonitas, & virtus creatoris non operatur per modum naturæ, qui modus est servientis, atque servilis, sed ejus operatio est per electionem liberrimam, & beneplacitum voluntatis, quam vel cogi, vel impediri impossibile est, quæ nec suadetur, nec inducitur à foris. Consilio igitur sapientiæ suæ, ad quod impossibile est vel ignorantiam, vel errorem attingere, & de purissima bonitate sua potest facere, quæ facit, & quandò, & quomodò facit; similiter & non facere, quæ non facit. Necesse igitur est ipsam eligere, ea facere, quæ meliùs est facere, quàm non facere. Similiter & de temporibus, & modis se habet. Quare necesse est ipsum & optima, & optimè facere juxta quod decet ipsum, & secundùm quod res ipsæ receptibiles sunt, & eis ipsis expedit, seu utile est; neque etiam sapientis hominis, & boni, est vel minùs bona, vel minùs benè facere, cùm optima, & optimè, facere æquali facilitate possibile sit. Quia igitur in toto genere humano optimum est glorificatio, de quâ non dubitatur, quin creatoris bonitatem deceat, & quin homines illius, id est, glorificationis receptibiles sint, necesse est bonitatem creatoris in genere humano tempore suo optimum istud efficere, vel secundùm partem, vel secundùm totum; & quoniàm secundùm totum non est possibile, justitia creatoris partim propter mala, merito hominum obsistente, partim mero beneplacito suo & judicio nobis occulto; necesse est, ut in parte tantùm generis humani bonum istud præstantissimum operetur. Quòd si quis dixerit, homines nec secundùm universum suum esse receptibiles hujusmodi gloriæ, nec secundùm animam scilicet, nec secundùm corpora, vel saltem non secundùm opera: dico, quia hujusmodi sermo erroneus est, & impossibilis, & hominis ignorantis nobilitatem naturæ humanæ. Dico igitur, quia anima humana susceptibilis est omnium scientiarum philosophicarum naturaliter; si enim aliquæ animæ impeditæ sunt passionibus corporum suorum, ut moriones, vel defectu sensuum, ut qui cæci, & surdi nascuntur, vel aliàs occasionati, hoc ex accidenti est & adventitium, & innaturale animabus. De aliis verò animabus, quibus passiones hujusmodi, sive occasiones, impedimenta doctrinæ, & disciplinæ non præstant, non est dubium, quin capaces, seu receptibiles sint omnium philosophicarum scientiarum. Receptibiles etiam sunt quædam prophetici splendoris, & propter hoc necesse est etiam quòd omnes, cùm receptibilitas sit naturalis in omnibus animabus humanis, quemadmodùm & generaliter omnia naturalia unius individuorum cujuscunque speciei, ex necessitate naturaliter inveniantur in unoquoque aliorum individuorum ejusdem. Ampliùs. In prophetico hujusmodi splendore non stante naturali fixione, & prohibitione, quâ prohibeantur à sublimiori, & nobiliori claritate. Ampliùs. Apparet ex magicis operibus maximè, quæ sunt divinationum, quòd majoris, aut nobilioris claritatis susceptibiles sunt, quàm sit cognitio naturalis. Claritas enim illa

Boni Christiani.

Parvuli sanctificati.

Resurrectio humanæ naturæ impossibilis.

Resurrectio ex potentia cœlorum non est.

Natura servilem operatur.

Anima rationalis capacitas.

Opera magica.

illa, qua divinant præterita, vel futura, & etiam vident præsentia abscondita, major est omni cognitione naturali, quàm habeant, vel habere possunt animæ nostræ in corporibus, naturaliter enim talia videre non possunt animæ humanæ. Si igitur hujusmodi claritas, & illuminatio est eis ex conjunctione dæmonum tanquàm ex applicatione luminis, quia reverà & ipsi lumina quædam sunt, ex majoris luminis majori applicatione magis eas illuminari necesse est, cùm majoris luminis applicatio intellectum non obtenebret, vel obscuret, immò confortet magis, & illuminet. Licet aliter in sensibus se habeat, quod & dixit Aristoteles, propter quod dixit, quia extrema corrumpunt sensum, sicut vehementia solaris luminis vel offuscat, vel obtenebrat visum nostrum. Quia igitur conjungibilis est anima humana luci primæ, ac purissimæ, quæ est creator benedictus, necesse est, ut ex ejus conjunctione, vel applicatione, tantò ampliùs, tantòque sublimiùs illuminetur anima humana, quantò ipsa lux prima aliis luminibus, hoc est, sanctis angelis, atque dæmonibus, est clarior, seu luminosior. Necesse est etiam eam confortari secundùm vim intellectivam, & delectari in ea delectatione, quæ meritò beatitudo nominetur. Quòd si dixerit quis, quia anima humana non est sic conjungibilis, destruet errorem istum multipliciter. Primùm, quia non est dubitatum apud intelligentes, virtutem intellectivam creatam esse ad intellectum, seu visionem spiritualem primæ lucis, & non ad quemcunque intellectum, vel visionem ipsius sed ad nobilissimam, atque perfectissimam Hæc autem est conjunctio ad ipsam, & applicatio sine medio: frustra igitur creata esset, si ista perfectio non esset ei possibilis. Ampliùs. Non est conjungibilis ad alia, nisi propter illam, ergo magis illi Ampliùs. Unaquæque virtus, & unaquæque potentia propter optimum suum actum nobilissimamque perfectionem suam creata est. Aliæ enim perfectiones propter optimam, ac nobilissimam perfectionem sunt. Quia igitur optimi cognoscibilis optima cognitio, & nobilissimi nobilissima optima ac nobilissima perfectio est virtutis intellectivæ talis est cognitio creatoris, optima autem † cognitio est illa, quam prædixi, creatoris Ampliùs Manifestum est, quia localis distantia nec est, nec esse potest inter creatorem, & animam humanam: distantiam igitur spiritualem solam inter eos esse, possibile est. Hæc autem non potest intelligi, nisi altero duorum modorum, vel trium. Primùm dissimilitudine, & hæc est malitiæ, quæ dissimilat animas nostras à creatore, qui bonus est in ultimitate bonitatis, & hæc est quæ per se, & directè prohibet sentiri suavitatem ipsius. Quemadmodùm contraria dispositio in palato corporis sentire prohibet dulcedinem, vel aliam suavitatem cibi. Secundò verò tanquàm distantiam spiritualem facit aliud apprehensum, cùm via non fuerit ad apprehendendum creatorem. Hoc autem est, cùm fuerit apprehensum ut res. Reminisci namque debes sermonis, quem dixit Aristoteles, quia imago leonis apprehenditur quandóque, ut res, & quandóque ut signum, & cùm apprehenditur ut res, stat in ea, & figitur apprehensio, & non pervenit ad leonem Cùm apprehenditur, ut signum. non stat in ea apprehensio, sed transit ad leonem, & apprehenditur per ipsam leo. Vides igitur, quia uno modo imago leonis est interpositum inter apprehendentem, & leonem, & tanquàm obex figens in seipso apprehensionem, & prohibens eam transire ad leonem; alio verò modo velut via, non solummodò transitum præbens apprehensioni leonis, sed etiam transferens, sive transvehens apprehensionem in

Illuminatio animæ rationalis.

*

Virtutes, & potentiæ animæ ad quid.

† *Aliàs* conjunctio videlicet absque interposito medio.

Anima quomodò distat à Deo.

Nota.

A leonem Et juxta istos duos modos currit res in omnibus creaturis, & creatore: quoniàm quælibet creatura & res est in se, & via ad apprehensionem creatoris, & signum est ipsius intelligentibus Tertiò immersio, & incrassatio, quædam animarum distantia est, prohibens perventionem luminis, & irradiationis ab ipso super illas, nec mirum, cùm illuminationem intellectus, quæ debet esse per sensus à parte corporis, etiam prohibeat, & incrassatio ista, & immersio facit homines moriones, & penè brutales. Cùm igitur ista tria sublata fuerint ab animabus nostris, tunc erit possibile descendere super eas irradiationes, quæ sunt à lumine primo, & etiam à parte sensibilium, ut prædixi. Quia igitur quædam irradiationes hujusmodi naturaliter descendunt super quasdam substantias, videlicet super angelicas, inde & in quâdam perfectione sapientiæ naturalis creatas illas esse. manifestum est:
B quædam verò cadunt juxta beneplacitum creatoris, etiam post illuminationem hujusmodi naturalem, & istis non est mensura, nisi beneplacitum creatoris, qui influit de lumine suo, quantùm vult, & quomodò vult Opinati autem sunt quidam, quia splendor propheticus est secundùm receptibilitatem naturæ, hoc est, secundùm dispositionem animarum, super quas descendit. & propter hoc paucæ sunt animæ humanæ, super quas descendit, & insuper non æqualiter, neque uno modo super ipsas. Verùm ista non sunt indicia certitudinis, quoniàm similis diversitas invenitur in influentiis illuminationum, quæ gratiæ tantùm sunt, & nihil habentes omninò à parte naturæ, quod vel eas augeat, vel minuat sive expediat, aut impediat. Jam igitur manifestum est tibi per hoc quia gloria intellectus animæ
C humanæ est longè sublimior, quàm gratia prophetiæ, & quàm etiam illuminatio naturalis intellectus angelici, quemadmodùm & beneplacitum creatoris est incomparabiliter super omnem receptibilitatem naturæ, & super omnem limitationem ipsius, & jam scis. quia beneplacitum ejus non habet limitationem aliundè, sed à seipso. & limitatio ista non est in ipso secundùm se, cùm potentia ipsius, & divitiæ in ultimitate sint amplitudinis, & copiositatis, sed limitatio est in muneribus ejus, sive sint naturæ dona, sive gratiæ, & etiam in pœnis malorum, sive suppliciis, quæ semper minora sunt, quàm merita eorum requirant Ea enim est superabundantia & divitiæ misericordiæ suæ, ut mali nunquàm ab ipso totum, quod merentur, recipiant. Aggregatâ igitur ratiocinatione, dico quia decet creatoris bonitatem adducere naturam humanam ad optimum, ubi & non obsistit ejus justitia, & concurrit
D receptibilitas ejusdem & præsertim ubi merita congruunt, vel etiam hoc requirunt Hoc autem manifestum est in omnibus electis, quos hic præillustrat donis gratiarum suarum, atque virtutum quibus & dat, ut hîc secundùm beneplacitum suum vivant. Ampliùs. Sicut nata est vis intellectiva cognoscere creatorem, & videre veritatem, seu claritatem ipsius, sic nata est vis affectiva, seu desiderativa, superior, & nobilis, sentire bonitatem ipsius. Quare utraque ducenda est ad hunc suum finem nobilem juxta modum, quem prædixi tibi. Ampliùs. Sicut illa nata est illuminari, seu perfici lumine nobilissimâ veritate creatoris, sic ista jocundari, seu beatificari suavitate bonitatis ipsius, & nemo intelligens ignorat, quin intellectus principaliter, atque finaliter ad lumen primæ veritatis intuendum creatus sit, & quin ipsa lumen ejus sit, & suum proprium, & principale visibile ipsius; sic & prima bonitas suum desiderabile, & ut ita dicatur, suum sensibile virtutis nostræ affectivæ nobilis. Hujusmodi autem indicium

Immersio animæ.

Superabundantia divinæ misericordiæ.

Vis intellectiva ad quid.

Vis affectiva ad quid.

certissimum est, quòd neutra vel impletur, vel perficitur, vel etiam quiescit citra ipsum. Si enim creatori placeret omnia alia clarissimè ostendere virtuti nostræ intellectivæ se ipso eidem abscondito, nemo dubitare potest, quin adhuc & vacua, & imperfecta remaneret, nec reputaret se quicquam cognoscere, vel videre ignorato, vel non viso creatore. Sic se habet & de virtute nostrâ desiderativa, quam dixi, quia si possibile esset ei haurire omnes suavitates, quæ præter illam sunt, adhuc se vacuam sentiret, & primæ bonitatis suavitatem esuriret, atque sitiret. Corporales quidem delitias fastidiret; hoc enim est earum propriū, & naturale, ut ipsâ suâ abundantiâ fastidiū sui generent: Spirituales verò famem sui, sive sitim suâ ipsâ abundantiâ vehementiorem provocant, & inflammant, & propter hoc impossibile est, eis aliquem satiari citra fontem ipsum earum, qui est indubitanter bonitas creatoris, & inde promittitur eis satietas per Prophetas Hebræorum, quorum unus dixit ad ipsum creatorem loquens: satiabor cùm apparuerit gloria tua. Et alibi, Torrente voluptatis tuæ potabis eos: & inebriabuntur ab ubertate domus tuæ. Prophetia verò propria Christianorū dicit, quia deducet eos, & inebriabuntur ad vitæ fontes aquarum: manifestū igitur est per hoc, quia conjunctio hæc, sive approximatio ad creatorem fœlicitas est, & gloria, & iterùm plenitudo, atque satietas est perfectio earum. Ampliùs. Si citra sisterent, ut non ex ipso fonte luminis, hoc est, ex ipsa prima, ac luminosissima veritate haurirent, & ore, ut ita dicatur, pleno biberent cognitionem, sive scientiam, ad quam natæ, vel creatæ sunt animæ humanæ, non solùm imperfectæ, sed miseræ remanerent, cruciatuque vehementi famis, & sitis spiritualis torquerentur. Hoc autem apparet evidenter in viris sanctissimis, de quibus apud te non est dubitatio, quin plus descendat super animas eorum & de lumine primæ veritatis, & de suavitate primæ bonitatis, quàm super alios quoscunque. Certum etiam est tibi, quia quantò sanctiores sunt, tantò magis esuriunt, & sitiunt prædicta duo bona, videlicet lumen primæ veritatis, & suavitatem primæ bonitatis, & propter hoc magis affliguntur fame, & siti hujusmodi: & hoc sentiebat idem Propheta Hebræorum qui dicebat. Quemadmodùm desiderat cervus ad fontes aquarum; ita desiderat anima mea ad te Deus. Et iterùm: Sitivit anima mea ad Deum † fortem vivum, & alibi: Anima mea sicut terra sine aqua tibi. In ipso igitur creatore & ex ipso immediatè est quies omnium desideriorum & plenitudo Ampliùs Cùm hanc virtutem, & largitatem dedit Deus substantiis multis naturalibus, ut applicatione suâ, seu contactu assimilent sibi receptibilia virtutum suarum, & actionum per modū receptibilitatis earum, sicut apparet in igne, qui ferrum eousque sibi assimilat, ut non solùm ignitum, sed ignis etiam nominetur; sicut & omnis species speculum, quod ei objectum fuerit, si mundum, tersumque fuerit, ipsum sibi expressissimè assimilat, similitudinem suam expressissimam eidem imprimens; sic in odoribus, & in saporibus, & aliis innumerabilibus se habet: quantò fortiùs igitur largitas, & virtus creatoris, quas manifestum est esse in ultimitate copiositatis, ac redundantiæ, eousque assimilabit sibi animas humanas ultimatâ illâ approximatione sibi conjunctissimâ, ut non solùm deificatæ sint, sed etiam deæ, & dii, & fiat, & veraciter nominentur, & hoc indubitanter aliquo modo somniavit antiquitas: sicut apparet, ex Philosophorum antiquorum sermonibus, & etiam Poëtarum. Et deos generaliter nominabant viros magnificos, & strenuos, ut Herculem

Corporales delitia.

Spirituales delitia.

Conjunctio ad Deum fœlicitas.

† *Aliàs* fontem.

Quies omnis desiderij in Deo.

Poëtæ quos deos fieri putabant.

E omnesque illos, qui secundùm opinionem suam laudabiliter, & strenuè in hac vita se habuerant quos translatos, vel transferendos opinabantur, & deos eos fieri, seu deificari credebant. Quod inde apparet, quia & Saturnum. & Jovem & Mercuriū, & Apollinem, & multos alios, quos deos putabant, & ut deos colebant, homines, aut mulieres fuisse ex historicis narrationibus certum est. Unus etiam ex Prophetis Hebræorum ex persona creatoris deos vocat aliquos de gente illâ. Ego inquit, dixi, dij estis. Et iterùm ex persona sua: Deus stetit in Synagoga deorum, in medio autem deos dijudicat. Quòd si ex tam modica appropinquatione ad creatorem, quanta videlicet erat hominibus illis in vita ista; quantò fortiùs ex illa futura, quæ incomparabiliter major erit, dij congruentiùs poterunt nominari? Ampliùs. Cùm incomparabiliter major sit influentia ex largitate, & gratiâ creatoris, quæ est post influentiam, & largitionem donorum

F naturalium hic in hominibus, seu in animabus humanis: multò fortiùs major erit influentia futura omni influentiâ naturæ, quod & ipsa nomina ostendunt; præsens enim influentia hujusmodi gratia nominatur, futura verò, quæ Deo dilectis animabus promittitur, vocatur gloria communiter, & usu communissimo. Nemo autem intelligens dixit, adhuc comparabilem esse gratiam gloriæ. Hoc autem inde manifestum est, quoniàm nec stillam gloriæ sustinere potest vitæ præsentis infirmitas. Sustinet autem gratiam prophetiæ, quæ maxima inter gratias esse videtur. De hoc autem meliùs doceberis in sequentibus, ubi de ipsa essentia in veritate gloriæ inquiram inquisitione perscrutatâ, si Deus voluerit. Ampliùs. Si tantæ sunt influentiæ donorum, & gratiarum creatoris in eos, quorum nulla sunt ad hoc merita, nulla præcesserunt ei obse-

G quia, quantæ erunt in eos, in quibus inveniuntur & digna merita, & placita creatori præcessisse servitia? præsertim cùm non ipse intendat ad calculos meritorum, sed magis attendat, quid deceat magnificentiam largitatis suæ, quàm quid debeatur meritis servientium suorum: & propter hoc non videtur finitum id, quod addit supra condigna præmia meritorum; tunc enim vocare videretur ad calculos, si finitum esset, vel comparabile ei, quod reddit ex justitia, id quod superaddit ex suæ superabundantia largitatis. Ampliùs. Si inimicos etiam, qui quantùm in eis est, malis meritis suis non solùm restringunt, sed etiam penitùs repellunt divitias largitatis ipsius, regit & gubernat, quantæ erunt influentiæ bonitatis, & munificentiæ ipsius in amicos, & servitores suos? Ampliùs. Si pulchritudines, bonitates, atque suavitates sensibilium, ita rapiunt in se animas humanas, nec solùm rapiunt, sed etiam uniūt tanta unione amoris, quanta apparet in passionibus, & compassionibus, passionibus inquam dictorum sensibilium, & compassionibus animarum humanarum ad illa; quid factura est pulchritudo creatoris,

H & bonitas, atque suavitas, quas nec attingit admiratio, nec æstimatio, nec etiam cogitatus? sicut igitur amoris istorum ad amorem, qui tunc erit creatoris, nulla est comparatio; sic neque unionis prædictæ ad unionem erit beatarum animarum ad creatorem Differt autē, quoniàm amor hujusmodi, & unio animarum nostrarum ad sensibilia, ebrietas est, immò insania; captivitas insuper, & obcæcatio earum: illa verò illuminatio est animarum nostrarum, & sapientia perfectionis ultimæ & libertas simul, atque fœlicitas in ultimitate elongationis à miseria, & sanitas, ad quam nec læsio, nec aliquid attingit contrariorum ullo modorum. Ampliùs. Cùm adamas ferrum attrahat, tantâque velocitate rapiat

Gratia.

Gloria.

Amor & unio.

Adamantis natura.

rapiat illud ad se, & conjungat sibi, & approximet, quod non est nisi quodam occulto amore naturali; quid facient pulchritudo, & bonitas creatoris cùm innotuerint animabus nostris, & hoc absque velamine interposito? Ampliùs ex proportione cùm pulchritudo & bonitas creatoris super omnem mensuram, & comparationem majores sint pulchritudine, & bonitate quorumcunque aliorum, sive sint sensibilia, sive insensibilia; animæ verò nostræ, cùm æqualiter utraque eis innotuerit, & liberè, atque mundæ fuerint à perversitate corruptionis, de quâ sæpè audivisti, necessariò trahantur ab eis proportionaliter causis, hoc est secundùm proportionem, quam habent invicem prædicta trahentia: quia igitur trahentium ad trahentia nulla est comparatio, hoc est pulchritudinis, & bonitatis creatoris ad alias quascunque, non erit comparatio amoris, & attractionis pulchritudinis, & bonitatis creatoris ad amorem, & attractum aliorum omnium. Quare super mensuram, & comparationem erit amor pulchritudinis, & bonitatis creatoris ad amores, & attractus aliorum, & propter hoc nullus erit tunc talis amor, aut attractus, quantùm ad alias pulchritudines, & bonitates. Ex quo manifestum est paradisum carnalē in altera vita impossibilem esse; hîc enim quoniàm ad modicum valdè trahuntur animæ nostræ à pulchritudine, & bonitate creatoris & hoc est, quoniàm ad modicum eis innotescunt, trahuntur etiam ab aliis pulchritudinibus, & bonitatibus. Quâ de causâ in pugnâ magna sunt hîc animæ multę. Cùm autem invalescit etiam hoc in hac vita notitiâ pulchritudinis, & bonitatis creatoris, extinguitur amor aliarum, amor inquam qualem dixi: quantò fortiùs igitur cùm plenè innotuerit? hoc autem est, quemadmodùm si imaginaveris mobile aliquod, quod trahatur duabus virtutibus in partes contrarias: exempli gratiâ, nominetur mobile hujusmodi C, & virtus movens ipsum in sursum nominetur A, virtus verò trahens illud in deorsum nominetur B, manifestum est tibi, quia si A, fortitudine prævaluerit B, trahet in partem suam, hoc est, in sursum ipsum B; quare si in infinitum prævaluerit, totaliter trahet ipsum in partem suam, hoc est in sursum. Quia verò impossibile est aliquid moveri simul contrariis motibus, & hoc totaliter: manifestum est nullum esse motum ipsius C, tunc ad partem B. Et quoniàm motus animarum nostrarum desideria sunt, amor verò virtus est, & radix hujusmodi motuum spiritualium, manifestum est in altera vita animabus sic raptis, & attractis amore pulchritudinis & bonitate creatoris, nullum esse motum contrarium, hoc est, desiderium, vel etiam amorem ad sensibiles pulchritudines, & bonitates; & quoniàm in non amatis, & non desideratis impossibile est delectationem esse in sensibilibus pulchritudinibus, & bonitatibus, delectationem inquam, qualem ibi somniat, & delirat vulgus sarracenorum. Non enim verisimile est Philosophos gentis illius in parte istâ tam erroneè sentire, delectationem multiplicem esse futuram animabus, seu hominibus glorificatis ex creaturis, quæ tunc erunt, & etiam ex his, quæcunque esse desierint, quod manifestum tibi fiet in sequentibus. Verùm hujusmodi delectatio erit ex amore primæ pulchritudinis, atque bonitatis, & propter hoc nullo modo aliqua erit ei contraria, vel repugnans, neque impediens ullo modorum eam delectationem, quæ erit in pulchritudine, & bonitate creatoris. Ampliùs. Imaginare mundum divinum, seu sæculum altius, quod & patriam, & civitatem Deo delictorum, & ab eo electorum Theologi Christianorum vocant, & imaginare in ea duos populos, alterum sanctorum Angelorum, alterum sanctorum, & glorificatorum hominum: imaginare etiam infernum, velut carcerem, & locum tormentorum, ubi in malos, & creatoris voluntati rebelles vindicantur per justitiam creatoris injuriæ, & contumeliæ, quas & creatori, & hominibus, dùm in hac vitâ viverent, irrogarunt: imaginare etiam locum alium nihil habentem hujusmodi tormentorum, & ibi positos parvulos, qui nec corruptioni originali peccatum aliquod addiderunt, nec contra eam mundationis remedium perceperunt. Dico igitur, quia omnis generis homines sunt sic in statu convenientissimo eis, ac decentissimo. Decet enim modis omnibus creatoris famulos, ac ministros esse cum eo, & juxta eum quatenùs hoc fas & possibile est. Nihil enim decentius gloriæ ipsius, quàm multitudo militiæ, militiæ dico, indutæ, & ornatæ, atque decoratæ, prout decet regalem magnificentiam. Quia igitur iste status sic se habet, & hujusmodi est tam in hominibus, quàm in aliis substantiis nobilibus, qui & creatoris militiâ, & ejusdem familiâ digni vocati sunt, vel erunt: dico quia iste status congruentissimus est gloriæ creatoris. Decorum autem est, quod decet, & propter hoc maximè decorum, quod maximè decet. Nihil autem magis decet creatorem, quàm quod maximè decorum est, maximè juxta eum, atque in domo, sive in aula, sive in palatio suo. Quare sic se habere magnificentissimam domum ipsius, & præclarissimam aulam, nobilissimamque militiam ejusdem tempore suo necesse est. Quòd si dixerit quis, quia non est conveniens, ut homines simul & substantiæ spirituales, in una scilicet domo, vel palatio habitent, cùm homines corporei, illæ verò incorporeæ, & incorporales sint: respondendum est ei, quia multò ampliùs inconveniens videri debet eidem, quòd animæ humanæ cum corporibus habitent, cùm inter ipsas, & corpora sua longè sit major differentia naturarum. Homines enim etsi corporei sint, secundùm partem est hoc, partem dico inferiorem & ignobiliorem: incorporei autem secundùm partem præcipuam, prædictisque substantiis in statu illo gloriæ simillimam. Convenientius autem est, ut corpora humana sequantur animas suas, & trahantur ab eis in sublime sæculi altioris, quàm tunc ipsæ trahantur ab eis in locum inferiorem, & habitationi earum minimè congruentem. Dico etiam, quia sermo iste hominis est ignorantis gloriam corporum glorificatorum. Si enim scivisset, quòd valde similis est naturæ spirituali, sicut tibi patefiet in sequentibus, nullatenùs hoc dixisset. Dico etiam, quia sermo propheticus, quo creator dictus est rex gloriæ, non habet dubitationem suæ veritatis apud intelligentes. Non potest autem intelligi rectiùs rex gloriæ, quàm uno istorum modorum, videlicet, vel ut intelligatur regnum ejus gloria, & quia præcipua pars regni civitas est, in qua sedes est, & solium ipsius; quare illa tota gloria est, & omnes inhabitantes in ea gloriosi, seu glorificati, & civitas illa meritò civitas gloriæ habenda est, & dicenda. Et quoniàm gloria perfectio est, sicut alibi didicisti, impossibile est in civitate illa gloriæ aliquid esse imperfectionis. Alio modo intelligitur rex gloriæ, quomodò dicitur & rex justitiæ, quasi justissimus; quemadmodùm dicitur vas pulchritudinis, vas pulcherrimum, & quod nihil habet indecentiæ, vel deformitatis. Sic rex gloriæ rex gloriosissimus, quasi cujus regnum est in ultimitate gloriæ, & nihil habens gloriæ repugnans, seu contrarium. Necesse igitur est, regnum ejus totum, quod est universitas hoc est universa series sæculorum sic se habere, videlicet ut sit in ultimitate pulchritudinis secundùm

Paradisus carnalis non est possibilis in alio mundo. *Amor.* *Paradisus* *Limbus parvulorum.* *Rex gloriæ.* *Civitas gloriæ.*

omnes partes suas, & hoc provt congruit, & expedit unicuique earum tempore suo. Et propter hoc necesse est, ut & universitas angelica & universitas hominum sit ungquoque tempore, provt decet eam esse, & provt decorū est eam esse in tempore unoquoque; & quia decorum, ac decentissimum est, ut prima, ac suprema habitatio habitatoribus, seu civibus nobilitati ejusdem congruentibus impleatur, quod impossibile est fieri, nisi ex angelis, & hominibus, utrisque glorificatis; nec enim fas est, neque conveniens aliquem esse vestitum, nisi gloriâ: omne enim aliud vestimentum, vel operimentum indecens est, & regi gloriæ, & regno gloriæ: imperfectum autem vestimentum, & imperfectus ornatus, in hominibus est gloria animarum: necesse igitur est glorificandarum animarum corpora gloriâ communi congruente suo tempore vestiri. Tertio modo intelligitur rex gloriæ per appropriationem, videlicet cujus solius est, & cui tota debetur gloria; quare necesse est omnia suo tempore converti in gloriam ipsius. Non solùm igitur animæ humanæ, quatenùs eis congruit per glorificationem suam, convertendæ sunt in gloriam ipsius, sed etiam corpora earum. Quemadmodùm igitur animæ totum gloriæ habituræ sunt per gloriam, quam accepturæ sunt ab eo; sic & corpora totaliter in gloriam ejus, & obsequium convertenda sunt tempore suo, & propter hoc adeptura gloriam, quæ illi statui, & officio congruat. Amplius. Sicut alibi didicisti, mors plaga est non solùm innaturalis naturæ humanæ, sed etiam eousque contraria, ut eam etiam destruat. Hujusmodi autem indicium certissimum est, quod naturaliter horretur, & fugitur ab hominibus. Nihil autem naturale naturaliter horretur, & fugitur. Natura igitur humana naturaliter nec ad mortem tendit, nec ad illam ducit homines naturaliter; quare manifestum est plagam hujusmodi sanandam esse tempore suo. Si enim in pecude suâ, sive in grege, vel armento nemo sustineret plagam mortis, sive etiam mortalitatis, si eam avertere posset: quantò fortiùs creator in genere humano, quod velut grex ejus est, immò nobilissima, amabilissimaque possessio ejus, non sustinebit plagam mortis, quin eam curet tempore suo? Ampliùs. Quis paterfamilias pestem, seu pestilentiam à pecudibus suis, si possibile ei fuerit, non depellat? Quis denique rex in regno suo id, quod totum illud vastet, si hoc posset facere, non avertat? Et quia manifestum est, quòd genus humanum pars præcipua, ac nobilissima est post substantias abstractas, & nobilis regni creatoris: necesse igitur est bonitatem creatoris pestem istam, & vastitatem abigere à regno suo. Mors igitur, & corruptio finem habebunt in genere humano. Eodem modo est argumentari & de ruina domus. Quasi enim domus creatoris est universitas hominum, & aliarum substantiarum nobiliū. & ex illis velut duobus parietibus ædificata, seu constructâ; ruit autem alter paries totaliter per mortem: qualiter igitur istam ruinam in domo sua perpetuò sustinebit, cùm eam reædificare possit, atque statuere stabilitate perpetuâ? quis paterfamilias ruinam hujusmodi reparare negligeret, & domum suam stabilem facere, si posset? Quòd si dixerit quis, quia ruinam, quæ per mortem fit, vel corruptionem, reparat creator quotidie per novorum hominum creationem, debes reminisci ejus, quod audisti in præcedentibus, & in hoc eodem capitulo, quia reædificatio hujusmodi continuò destruenda, continuéque ruens, non reædificatio est; tantum enim destruere, quantum reædificatur ex altera parte, perindè est, ac si nihil reædificaretur. Ad alteram verò partem quæstionis non respondet, vi-

E delicet qualiter sustinet bonitas creatoris tantam ruinositatem, tantamque instabilitatem, tam præclari ædificij sui. Quis enim paterfamilias ruinam continuam in sua domo, vel ædificio sustineret, maximè cùm eam avertere prævaleret.

CAPUT XXII.

Quòd in altero sæculo omnes rectissimè collocabuntur, & quòd hæc vita non sit merces bonorum, sed futura.

Revertar autem, & dicam, quia creatoris aula, sive palatium, cùm repletum fuerit substantiis spiritualibus, & hominibus glorificatis, erit secundùm magnificentiam regni, & gloriæ creatoris; erit & secundùm ultimum decentiæ, & decoris proprij. Quare & ex parte creatoris, & ex parte sua erit secundùm optimum, ultra quod nec meliùs, nec decentiùs possibile est esse. Sic dico & de inferno, quia nihil magis decet carcerem, & locum tormentorum, quàm malefici, & justissimi cruciatus eorum. Quare secundùm imaginationem positam erit infernus secundùm ultimum decentiæ, & decoris, & hoc ex pulchritudine justitiæ creatoris, quæ ibi & pro magnitudine sua, & pro rectitudine lucidissimè apparebit, hoc est, provt possibile erit glorificatis oculis tam spiritualibus, quàm corporalibus magnitudinem, & pulchritudinem illius conspicere, & videre. Quia verò parvuli, qui nihil culpæ addiderūt originali corruptioni, nihil pœnæ actualis de justitia divina passuri sūt, & hoc est, quoniàm pœna actualis non debetur, nisi culpæ actuali, manifestū est eis non deberi, nec decere eos locum alicujus pœnæ actualis. Et quoniàm digni gloriâ non sunt, utpotè qui circa originalem culpam remedium, quod est gratia sanctificationis, non receperunt, locus gloriæ eos omninò non decet. Decentissimè igitur collocati sunt secundùm positam imaginationem in loco, qui nec sit pœnæ actualis nec gloriæ. Quòd si dixerit quis, quia impossibile est hujusmodi homines fore sine pœnâ actuali in quocunque loco sint, cùm cognoscant se fuisse creatos ad fœlicitatem, & gloriam, & non adeptos illam, dico quia sermo hujusmodi non est verus. Non enim creati fuerunt ad illam, nisi qui electi fuerunt creatoris prædestinatione ad ipsam. Cùm igitur videant, se non esse electos ad illam, vident se nihil juris habere in illâ, & sibi non deberi illam. Quemadmodùm igitur vides in multis hominibus quòd absque molestiâ, & dolore sustinent se non esse reges, pro hoc scilicet, quia sciunt sine injuria sua, & contumelia hoc esse: sic & isti absque ulla pœna, & cruciatu sustinebunt se non obtinere fœlicitatem, & gloriam regni illius sublimis, atque præclari. Si verò dixerit, quia videbunt se potuisse obtinere illam, & propter hoc dolebunt, quia non obtinuerunt, & hoc ipsum dissolves per prædictum exemplum. Non enim est homo, qui naturali possibilitate prohibitus unquàm fuerit à regno; sunt tamen innumerabiles, qui omninò non dolent pro eo, quòd reges facti non sunt. Non est igitur consequens, ut si aliquis bonum aliquod obtinere naturaliter possibilis sit, quòd propter hoc doleat, quia illud non assequitur. Jam igitur manifestum est tibi, quòd secundùm positam imaginationem status universitatis hominum hujusmodi est secundùm optimum suum, & in ultimitate decentiæ, & decoris, nec non & in ultimitate suæ pulchritudinis, & quia per ipsum satisfit simul misericordiæ creatoris, & justitiæ ipsius, atque naturæ humanæ, & meritis hominum. Naturæ quidem

F G H Nota.

humanæ, quia redditur ei sua perfectio naturalis, quantùm ad vires naturales exteriores, quas exercet per corpus. Redditur etiam ei corpus secundùm hoc, redditur, inquam quale congruit ipsi naturaliter, quod est dicere immortale, sicut alibi didicisti. Nec solùm quale congruit ei naturaliter, sed etiam quale congruit meritis ipsius, & statui. Statui quidem gloriæ congruit corpus gloriosum, cujus gloriam in sequentibus audies: statui verò æternæ miseriæ congruit corpus quod eam perpetuò sustinere possit, & tale redditur naturæ humanæ in vita futura secundùm positam imaginationem. Satisfit etiam secundùm hoc statui parvulorum, qui contra corruptionem, seu maculam originalem satisfactionis remedium non acceperunt. Hic igitur est status per omnia decentissimus, & quantùm ad gloriam creatoris tam ex parte misericordiæ ipsius, quàm ex parte justitiæ, similiter & quantùm ad salubritatem & utilitatem naturæ humanæ nec non & ultimam ejusdem perfectionem, quantùm humanæ naturæ possibile est, cum æquitate, & justitiâ creatoris, hunc igitur statum eliget, immò eligit æternaliter apud seipsam sapientia, & bonitas creatoris. Quare manifestum est in eo statuendum esse finaliter naturam humanam. Ampliùs. Quia nullus motus naturæ frustra est naturaliter, neque naturali impossibilitate prohibitus ab eo fine, in quem est: quia igitur appetitus immortalitatis naturalis est, id est, naturaliter inditus hominibus, quemadmodùm fuga mortis, hoc est timor, & horror illius, manifestum est immortalitatem, quæ est finis hujus appetitus, & evasionem ab ipsâ morte, non esse naturaliter impossibiles hominibus: nec aliud intendo in sermone isto, nisi quòd naturaliter possibiles sunt isti duo fines hominibus, possibiles quidem per modum receptionis, & insuper à naturâ intenti, sive intentati. Non enim sic intelligo possibilitatem istam, quemadmodùm dicitur possibilitas unicuique hominum essendi, vel fiendi regem. Regalitas quippe non intenditur à naturâ humanâ, neque directè naturæ humanæ advenit, sed magis ab accidente, & indirectè, sicut & causa ejus, quæ est voluntas, sive electio hominum, ad quos pertinet reges eligere, vel constituere. Insuper tota intentio naturæ perficitur, & impletur absque hoc, quod adveniat ei regalitas, seu regia dignitas. Non autem sic se habet immortalitas ad naturam humanam; quoniàm sine adeptione immortalitatis non perficitur natura, neque intentio ejus, nec pervenit natura ad finem, in quem tendit per duos prænominatos suos motus, videlicet appetitum immortalitatis, & fugam mortis. Ampliùs. Nullus motus naturalis est hominibus in regiam dignitatem, vel potestatem; sed magis ex cupiditate & ambitione est desiderium hujus potestatis hominibus, aut quod rarissimum est, ex creatoris electione, vel hominum ipsorum & hoc est, cùm creditur ab his, qui potestatem hujusmodi suscipiunt, vel Deo placere, vel hominibus expedire, ut ipsi regnent, & propter hanc solam causam regnare se sustinent. Manifestum igitur, quia hujusmodi possibilitas, non est possibilitas per se, & ordinata ad hujusmodi finem: quare consequens est, quia possibilis est humana natura recipere immortalitatem possibilitate per se, & ordinata ad illam; & quoniàm tendit ad illam naturalibus motibus pluribus suis: quare necesse est, ut ad illam perveniat, vel totaliter, vel in parte: quòd si concesserit, quia in parte perveniet ad illam, jam audivisti super hoc alias rationes, propter quas impossibile est, quòd in parte etiam non perveniat. Ampliùs. Jam alibi audivisti, quia etsi contingat speciem aliquam in aliquâ parte individuorum suorum perfectione sua, vel perfectionibus privatam esse; impossibile tamen est, ut universaliter privetur illâ, vel illis. Similiter impossibile est universaliter & perpetuò aliquam speciem remanere universaliter, & perpetuò in privatione, seu potentialitate suæ perfectionis; alioquin frustra, & vanè creata esset à creatore. Hujusmodi autem exemplum est in mineris metallorum, & gemmarum, aliorumque lapidum nobilium. Materia enim omnis, quæ per se materia est, non creatur, ut sit materia tantùm, sed creatur propter perfectionem, non creatur inquam in materialitate sua, ut in ea permaneat. Cujus expositio est, ut intelligas, minera auri non est minera, ut sit minera tantùm, neque ut remaneat in hac materialitate, quæ est mineralitas, sed propter aurum, ut aurum scilicet ex ea fiet. Quia igitur materia, ut materia, non est utilis, nisi propter id, quod ex ea exiturum est: manifestum est, quòd non creatur, vel est, ut sit, vel remaneat materia tantùm, quoniàm ejus esse sic inutile esset. Sapientia autem, & bonitas creatoris non permittunt hoc, ut creetur, vel sit inutiliter species aliqua totaliter, hoc est, secundùm omne individuum suum; quare impossibile est speciem aliquam remanere totaliter in sua materialitate, vel potentialitate. Necesse igitur est unamquamque specierum, vel in totalitate sua, vel in parte individuorum suorum ad id pervenire, quod supra dixi, suam scilicet perfectionem, vel actum. Quia igitur species humana in hac possibilitate, seu potentialitate creatur, ut ex ea possint fieri immortales homines: quare necesse est saltem aliquos fieri immortales. Hanc igitur mortem, quæ nunc est hominum, sequetur ex necessitate immortalitas. Hæc autem est vita immortalis. Ampliùs. Nihil magis erigit homines ab ejectione vitiorum, & passionum inordinatarum, quàm spes futuræ immortalitatis, & retributionis; nihil magis eos animat, atque confortat ad acquisitionem virtutum, atque custodiam & ad compositionem morum suorum, totamque vitæ suæ decorationem, quàm spes futuræ immortalitatis; & hoc apparet in his, qui nihil boni sperant in vita futura, qui omnia credunt cum ipsa luce vitæ præsentis relinquere: his enim nullus est amor virtutum, nulla cura componendæ vitæ suæ, sed totos se tradunt, & exponunt instar jumentorum voluptatibus corporalibus. Quare qui spem istam tollunt de medio, negantes eam, virtutes etiam de cordibus humanis extirpant, totumque vitæ humanæ decus, atque decorem in brutales delitias, atque turpitudines transferunt, & deformant. Manifestum igitur est hanc opinionem radicem esse perniciosissimam, atque pestiferam humanæ vitæ, & insuper ipsi creatori contumeliosissimam, quæ & amorem virtutum salubrium extinguit in hominibus, & creatoris cultum, & honorificentiam extirpat radicitùs, & laudem creatoris aufert ex ore hominum. Vita namque jumentina, ebrietasque, insania delitiarum carnalium, etiam ab anima humana cogitatum abradit, & abolet creatoris: ferro igitur, & igne profliganda est, & funditùs exterminanda hujusmodi opinio. Non tam igitur probationibus contra eam pugnandum est, quàm tormentis. Quòd si dixerit quis, quia propter divitias præsentes, & corporales delitias componenda est, & ornanda virtutibus, & moribus vita præsens; tu ipse vides quia ista sunt, quæ totam turbant, & confundunt vitam præsentem hominum, & ipsos etiam homines usque in insaniam subvertunt, & hæc est una ex causis, propter quas sapientes ipsas fugiunt, tanquàm pestes. Vides etiam, quia hæc sunt, quæ homines avertunt, ma-

Immortalitas corporis glorificati.

Nota.

Nota de materia.

Mortem humanam sequitur immortalitas.

ximè à creatore, & ab omni cultu, & honorificentiâ ipsius. Non inducunt igitur homines ad honorificandum, & colendum creatorem, quin potiùs abducunt. Ista etiam sunt, ex quibus sunt lites, & jurgia, seditiones, & bella, ebrietates, & furores hominum invicem. Qualiter igitur propter ista, quæ cultum, & honorificentiam creatoris adeò impediunt, quæ maximi cultores creatoris maximè fugiunt, & contemnunt, & ex quibus mala quæ prædixi, omninò sunt, colendus, vel honorandus erit creator? Ampliùs. Si propter hæc sola honorandus, vel colendus esset creator, quod utique esset, si alia vel meliora ab eo non sperarentur, vel quod rectius est, gratis tantùm colendus esset: qui igitur eas non habent, absoluti essent omninò à debito cultus, & honorificentiæ creatoris, cùm apud eos causa hujusmodi debiti non esset. Quòd si dixerit, quia ipsa vita præsens bonum magnum, & ipsa anima bonum maximum, similiter & corpus totum, & membra singula, bona, & magna sunt; verum utique dicit, & reverà largitione tantorum bonorum obnoxios sibi nos fecit bonitas creatoris, & debitores obsequiorum, quæ ex his eidem impendere possumus; verùm adeò læsa sunt omnia hæc, & corrupta in nobis, ex originali corruptione, de quâ tot, & tanta jam audivisti, & ex aliis causis, quas de industriâ prætereo, ut ex eis neque decenter, neque acceptabiliter creatori servire possimus, & propter hoc necessarium est nobis, ut mundemur ab hujusmodi, & novis adjutoriis à creatore adjuvemur. Hæc autem adjutoria sunt, quæ virtutes, & gratias, & dona, doctrina Christianorum crebertimè nominat. Scito autem quòd non est hæc intentio creatoris, ut propter obsequia nostra prædicta nobis munera largiatur. Non enim indiget his, sed nos eis indigemus, ut per hæc creatori nos acceptos, & placitos exhibeamus, & per eadem ab eodem incomparabiliter meliora, atque sublimiora obtineamus. Hæc igitur est intentio ipsius adjuvare nos hîc hujusmodi adjutoriis, ut non solùm munificentia ejus, & misericordia idoneos nos faciant majora, ac præcellentiora accipere, sed etiam ejusdem justitia nos dignos inveniat, ut talia nobis ex meritis debeantur. Quapropter manifestum est, quòd sicut bonitas naturæ ex dispositionibus bonis naturalibus præparat, & idoneam facit naturam humanam, sic ipsa adjutoria eandem præparant, non solùm, ut idonea sit ad ea, quæ sunt æternæ fœlicitatis, & gloriæ, sed etiam, ut & digna sit ex eisdem adjutoriis: de his autem licet multa per prophetas Hebræorum & dicta, & scripta sint genti illi, doctrina tamen Christianorum de hujusmodi adjutoriis, dignitatibus, retributionibusque creatoris, refertissima est, & gratiam adoptionis, hæreditatemque regni cœlestis studiosissimè attollit, & prædicat; ex quâ manifestè sequitur resurrectio mortuorum, & glorificatio eorum saltem in parte. Stabilitur autem gratia ista exemplo uno per bonitatem & largitatem creatoris. Dico igitur quia si rex aliquis in hominibus haberet regnum ditissimum, ac præclarum, nec esset ei nisi unicus filius, regnum autem ejusmodi maneriei esset, ut per multitudinem hæredum nulli minueretur, & ipsi unigenito regis gloria multa, atque præclaritas per multitudinem cohæredum, atque consortium accresceret, bonitas, & largitas ipsius regis multos filio suo consortes advocaret, & multos filios sibi gratiæ adoptaret: hoc autem apud nos in hominibus multoties factum est, qui cùm filios proprios non haberent, extraneos adoptabant: nec dubium est apud intelligentes, quin, etiamsi multos haberet filios, id faceret, postquàm per quantamcunque gratiam adoptionis, ac per

Divitiæ contemnendæ.

Gratia adoptionis.

E quantamcunque multitudinem adoptivorum, nihil deperit unigenito Regis de divitiis, aut gloria regni sui, quin potiùs augetur ei gloria exterior ultra omnem admirationem. Si ex multitudine militiarum, ex multitudine, & magnificentiâ principum augetur gloria regis uniuscujusque: quantò fortiùs innumerabilis multitudo regum cœlestium erit ad decorem, & gloriam regi regum omnium? Si enim decem regibus imperare, tanta gloria est imperantis, regibus inquam terrenis, & omnibus terrenis regibus imperare, tantò major gloria est terreni imperatoris, quantò major est numerus, atque potentia regum omnium terrenorum, quàm decem: quantò magis omnium regum cœlestium obedientia, & subjectio erit ad gloriam regis omnium sæculorum? manifestum igitur est, quia dominantissimus ille imperator, quem Dei filium dixi, sive intendat ad gloriam suam, sive in utilitatem hominum, prout decet divitias bonitatis ejus, atque justitiam, ex necessitate advocat, & adoptat sibi consortes, atque cohæredes regni, & gloriæ suæ innumerabiles, quos secum glorificaturus, & coronaturus est in novissimo, & assimilaturus sibi assimilatione, quæ deceat magnificentiam largitatis ipsius, & congruat meritis ipsorum. Dico etiam, quòd si posset eos æquales sibi facere in gloriâ, hoc

F est, si ipsi receptibiles essent ullo modorum, eosdem sibi in gloria adæquaret. Non oportet autem dicere, quia natura possibilis per semetipsam ullo modorum receptibilis est æqualitatis ad eum, qui est necesse esse per se ex omnibus modis suis, quamquàm receptibilis sit similitudinis, licet à supereminentia ipsius incogitabiliter longè distantis. Noc aliter sentiendum est de largitate, & magnificentiâ bonitatis ipsius creatoris: qui enim has divitias, hancque profusionem munificentiæ creatoris, quam dixi, negant, vel ignorant, consequenter & deitatem ipsius negant, & minimum suæ largitatis eidem relinquunt. Quicquid enim largitur bonitas creatoris, modicum valdè est ad nobilitatem, & gloriam regni cœlorum, & glorificationem, atque

G coronationem regum innumerabilium. Qui igitur eam negant, maximum sui quantùm ad munera largitatis, auferunt creatori, & propter hoc malè de bonitate ipsius sentiunt, immò non largitatem de eo, sed avaritiam potiùs restrictissimam de eodem somniant, & delirant. Ampliùs. Quis ex terrenis magnatibus, sive principibus habens militem, qui equum suum in bello ejusdem amiserit, illi non restituat, sive reddat? similiter & alia damna, quæcunque in servitio ejus incurrerit, eidem non resarciat, aut refundat? Quia igitur electi creatoris, atque dilecti in servitio ipsius corpora sua per eorum mortem amittunt; necesse habet creator ex bonitate suâ & justitiâ restituere tempore suo. Quòd si dixerit quis, quia corpora illa ex dono receperunt creatoris, & sic eadem eis donavit, & quòd eadem sibi retinuit, non à se abalienavit; quare quæ crea-

H toris erant amiserunt, non quæ sua tantùm, & propter hanc causam non tenetur creator hujusmodi eis facere restitutionem. Attende igitur quia sermo iste, hominis est erronei, & hoc declarabitur tibi duobus modis. Primùm, quia secundùm hoc sublata est spes mercedis, & retributionis, sublata inquam Dei servitoribus, ut nulla sit apud creatorem: omnia namque bona, sive sint virtutes, & gratiæ, sive grata creatori obsequia, dona sunt creatoris. Si igitur propter hoc, quia corpora nostra dona sunt ipsius, non est debitor retributionis ipsorum corporum, multò fortiùs neque gratorum sibi quorumcunque obsequiorum, cùm omnium obsequiorum, quæ in vita ista præstari possunt eidem, mors corporum majus sit, quandò propter eum suscepta

Notã. *Notã.* *Notã.*

suscepta fuerit. Alio modo destruitur delitamentum illud, quia etsi humana corpora dona creatoris sunt, nostra tamen aliquo modo sunt, & tantò magis nostra, quantò illa in obsequiis creatoris occupaverimus Et jam alibi didicisti per me, quia obsequia, quæ ex amore solo gratuito intendimus, donæ sunt apud eum, cui impenduntur, & propter hoc obligant ipsum ad redonationem, seu remunerationem, sive retributionem. Donant igitur à Deo dilecti, & Deum diligentes homines creatori corpora sua, cùm ex amore solo hujusmodi illa morti pro eo exponunt, faciunt ergo ipsum convenientis retributionis sibi debitorem. Hæc autem est communi omnium hominum opinione conveniens retributio, ut in primis restituatur damnum corporis per mortem amissi, & hoc de divinæ bonitatis largitate, quæ, ut jam dixi tibi, non vacat calculis meritorum, sed magis attendit, quid magnificentiam, & gloriam ejus deceat erga servitores suos, &, ut superaddatur gloria corpori, qualem audies in sequentibus. Quòd si fortè dixerit quia est convenientissimum magnificentiæ creatoris illis corpora restituere, qui pro eodem ea morti exposuerunt; in aliis verò, qui ea propter mortem naturalem, non propter illum videlicet in suo servitio, amiserunt, nec dignum, nec justum est ut eis restitutio sic amissorum corporum fiat, cùm non pro servitio creatoris illa amiserint, dico, quia homo iste Dei liberalitatem, & largitatem contrahit etiam infra notissimam, atque certissimam hominum bonitatem. Nullus enim est hominum, qui damna servorum suorum, quæ in servitio suo incurrunt, eis non resarciat, & qui non turpe sibi, & erubescendum reputet hujusmodi damna non refundere eisdem. Quæ igitur erit liberalitas, atque largitas creatoris, si quid avaritia hominum vel vix ullo modo sustinet, ipsa in servitores suos sibi gratissimos, ac devotissimos operetur?

Nota.

Adverte.

CAPUT XXIII.

De qualitatibus, seu dotibus corporum glorificatorum.

QUoniàm igitur ex eis, quæ præcesserunt, evidenter eluxit, & claruit tibi, animabus ipsis reddenda esse corpora sua in vita, quæ erit post hanc, & hæc redditio, resurrectio est mortuorum, quæ primùm ab ipso creatore prophetis revelata est, deinde rationibus, & probationibus, quas audivisti, sicut fuit dignationis ejus dare intelligentibus, approbata, relinquitur perscrutandum de dispositionibus corporum humanorum, quæ scilicet, aut quales erunt. Dico igitur, quoniàm cùm animæ humanæ quædam glorificandæ sint, illis ex necessitate reddenda sunt corpora non solùm immortalia, sed etiam impassibilia, & nutrimento non indigentia. Erunt etiam eis aliæ mirabiles dispositiones, propter quas ipsa corpora meritò glorificata nominabuntur. Si enim passibilia essent à læsionibus, & aliis passionibus sensibilibus essent animæ illæ glorificatæ obnoxiæ doloribus sensibilibus, cùm necesse sit patientibus corporibus animas eorum compati; non esset igitur vera, sicut nec pura illa futura fœlicitas, si tantorum dolorum miseria vel admixta esset, vel admisceri posset. Vera enim, & pura fœlicitas non tam actu, quàm etiam potentia longè est in ultimitate elongationis ab admixtione miseriæ, alioquin non esset ipsa fœlicitas in ultimitate suæ perfectionis, nec etiam esset gloriâ nominanda, aut status hujusmodi gloriosus,

Resurrectio mortuorum.

Immortalitas corporum.

Fœlicitas procul à miseria.

A qui contrariæ miseriæ susceptibilis esset, immò quod verius, per contrariam miseriam destructibilis. Nihil enim eorum, quæ sunt gloriæ, destructibile est. Per eandem viam clarere tibi potest, quia nec mortalia erunt corpora animarum glorificatarum, esset enim per mortem eorum animarum gloria destructibilis, & etiam doloribus mortis obnoxia. Ampliùs. Secundùm hoc non differt vita illa à præsenti, nisi secundùm magis & minùs, hoc est, non esset alterius & admirandæ, supereminentissimæque fœlicitatis, sed esset similis fœlicitatis, ut hîc, licet majoris, quemadmodùm accidit illis, qui paradisum delitiarum carnalium posuerunt. Quòd si fortè dixerit, quia nulla fœlicitas est ejus virtutis, aut potentiæ in rebus creatis, quæ prohibeat ab eis

B naturalem passibilitatem, seu defectibilitatem, dico, quia homo iste dicit sermonem impertinentem ad id, de quo agitur. Non enim hoc intenditur hîc, ut omninò per gloriam futuram destruatur defectibilitas naturalis, vel in animabus humanis, vel in corporibus, sed dico quia prohibetur ab actu suo prohibitione impossibilitatis perpetuę. Cujus rei exemplum unum licet longè distantis dissimilitudinis est aqua in vase solidissimo, & omninò impenetrabili circumclusa. Vides igitur ibi fluiditatem ipsius aquæ naturalem in nullo penitùs imminutam, & modis omnibus permanentem illæsam, substantiamque ipsius in nullo prorsùs mutatam, à fluxu suo prohibitam, sed hoc idem exterius est ei, & in hoc est dissimilitudo exempli hujusmodi ad gloriam fœlicitatis, de quâ agitur. Convenientius autem exemplum est in cristallo si posueris aquam

C vehementiâ congelationis in cristallinam duritiem solidatam, & hoc est, quoniàm secundùm hanc positionem ipsa cristalli substantia mutata est à fluiditate suâ, & prohibita à fluxu, prout possibile est cristallinæ soliditati Evidentius autem exemplum est de re istâ in lapide, qui dicitur diamas, similiter & in eo, qui adamas nominatur. Tantò autem convenientiora sunt exempla ista præsenti negotio, quantò substantiæ hujusmodi, videlicet quæ per congelationem induratæ sunt, solidiores fuerint, & à resolutione remotiores. Quapropter in cœlestibus corporibus convenientiora sunt exempla, quæ tantâ soliditate stabilita sunt, atque firmata, ut nec corruptioni, nec læsioni alicui obnoxia sint, licet naturali potentialitate, seu possibilitate defectibilia sint in se, prout visum est Aristoteli & sequacibus ipsius, similiter & Platoni. Non sunt igi-

D tur contraria, neque ad invicem eousque sibi repugnantia, ut se in uno, eodemque subjecto non compatiantur: sicut & econtrariò naturalis visibilitas, seu videndi potentia, & perpetuitas cæcitatis, habent in subjecto uno in vita ista inseparabilitaté. Quòd autem nec alimento indigeant in statu fœlicitatis illius corpora glorificata, inde manifestum est, quia omne nutrimentum, sicut alibi didicisti est restauratio ejus, quod fluit de corpore nutribili per motum, & consumptionem caloris naturalis. Quia igitur hujusmodi dissolutio, vel consumptio locum non habet in hujusmodi corporibus, manifestum est, quoniàm neque nutrimentum. Ampliùs. Fames & sitis miseriæ magnæ sunt, quoniàm simul sunt paupertas, & afflictio, quare nullus est locus illis, ubi vera est, ac plena fœlicitas. Si autem apud corpora illa esset dissolutio, seu consumptio, locum haberent ibi fames, & sitis. Ampliùs. Etiam haberet locum ibi mors. Cùm enim continua esset ibi deperditio, seu consumptio, quam prædixi, videlicet quæ per nutrimentum restaurari habet necesse, per eam tandem venirent corpora ad defectum, qui mortem induceret. Quia igitur extrema miseria

Similitudo aptissima.

Alia similitudo.

Adamas lapis.

Corpora glorificata cibo non indigent.

est hîc, hoc est, in vita ista mors corporum, manifestum est vitam illam futuram glorificatorum hominum à morte esse prorsùs liberam, & immunem. Quòd si dixerit quis, quia sufficere debet, & satis erit glorificatis hominibus, ut nunquàm moriantur; & quia non est eis necessaria hujusmodi impassibilitas, dico in hoc quia jam declaratum est tibi, quia sine impassibilitate corporum, non est possibile esse illam gloriam animarum, quoniàm quacunque passione corporum, hoc est, etiam sine læsione, & dolore sensibili, evacuaretur tota, atque destrueretur. Sed neque etiam veri nominis gloria esset, si ad eam ullo modorum esset accessus miseriæ Unum enim de consequentibus est hujusmodi gloriam ultimitas elongationis à miseriâ. Ampliùs. Dico, quia hujusmodi corporibus glorificatis cedent absque ullâ resistentiâ, & difficultate quâlibet corpora alia, alioquin passibilia essent ab ipsis. Causa autem in hoc est, quia omne corpus resistens alii, erit necessariò agens in illud vel retardans, aut impediens motum illius; & si fuerit alterum altero subtilioris substantiæ, intrabit alterum in alterum, faciens in eo sectionem, seu divisionem, Si autem sectibilia, aut divisibilia essent hujusmodi corpora, essent necessariò homines glorificati mortales; dissecatio enim, & divisio corporum humanorum, mortem inducit homini corporalem. Ampliùs Omne impedimētum, & retardatio motus voluntarii, omnisque difficultas, miseria est; nihil autem miseriæ habitura est illa fœlicitas: motus igitur voluntarius in hominibus nec resistentiam retardationis, nec difficultatis quicquam habebit: per quæcunque igitur corpora erit eis transitus ab omni resistentiâ, & difficultate liberrimus, & immunis, per quæcunque inquam corpora alia, videlicet quæ non sint glorificata. Si quis autem quærat, an ipsi homines glorificati, si moveri in cœlo, vel per cœlum maluerint, possint moveri: dico, quia jam responderunt sapientes Christianorum in hoc, quòd corpora glorificata poterunt esse in eisdem locis cum aliis corporibus, licet hæc nullâ probatione declaraverint Declaratio autem ejus est hæc; quoniàm si alia corpora in suis locis secum non possent pati corpora glorificata, necesse esset, ut glorificatis ingredientibus loca illa, ejicerent alia de locis illis, in quibus antea quiescebant quare per violentiam esset exitus illorum à locis illis; ex necessitate igitur retardarent ingressum illorum in loca illa, & difficultatem ingererent motui glorificatorum. Jam autem prohibitum est hoc à motu eorum. Quòd si quis dicat, quia glorificatis corporibus cedunt alia sponte loca sua, & hoc pertinet ad gloriam eorum, ut tanquàm honorabilioribus, atque nobilioribus cedant eis alia. Verùm Aristoteles, & sequaces ejus æstimaverunt se prohibuisse hoc, dicentes divisiones, & sectiones non esse possibiles apud corpus cœli, vel etiam apud quodcunque ex aliis corporibus cœlestibus, & causas æstimationis suæ jam alibi audivisti per me; hoc est igitur verisimilius, quod supra dixi, nec habet contradictionem Aristotelis, vel alicujus ex sequacibus ejus, videlicet quòd corpus non glorificatum secum in eodem loco patiatur glorificatum absque sui divisione vel sectione, & hæc est una ex causis, propter quas lex, & doctrina Christianorum corpus glorificatum vocat spirituale, videlicet, quoniàm quemadmodùm spiritus totum corpus, quod animat, atque vivificat, absque divisione, & sectione, absque ullâ etiam læsione intrat: sic corpora glorificata intrabunt alia, & etiam intrabuntur ab eis. Quod multi crediderunt de ferro ignito, & carbone ardente, opi-

Nota.

Corpus non glorificatum patitur secum glorificatum.

E nantes, quòd ignis totaliter intret ferrum ignitum, & totaliter intretur ab eo. Similiter crediderunt de ligno ignito, quod carbonem diximus. Et hoc ipsum opinati sunt de vipa, hoc est, de vinato, sive vino madefacto totaliter pane, & de omnibus similibus. Causa verò secunda, propter quam spiritualia dixerunt futura corpora glorificata, est, quoniàm non erunt indigentia nutrimento. Tu verò jam didicisti, quia nutrimentum restauratio est deperditionis, & consumptionis, quæ fit in vita ista in corporibus animalium mundi hujus, videlicet sublunaris. Quia igitur apud corpora illa glorificata nulla omninò erit in substantiis eorum deperditio, vel consumptio, nulla erit apud ea hujusmodi restauratio quare nec nutrimentum. Debes autem hîc reminisci eorum, quæ alibi didicisti de nutrimento animalium, videlicet, quia nutrimentum hujusmodi non fit, nisi per multas digestiones, ac depurationes, ex quibus sunt generationes multiplicium superfluitatum. Ex his autem sequuntur inconvenientia quæ audivisti in capitulo de destructione paradisi delitiarum carnalium: quantæcunque enim amplitudinis, & capacitatis
F sit regio illa paradisi, non esset possibile, ut sufficeret in perpetuum etiam solis superfluitatibus corporum humanorum. Manifestum igitur est tibi per illa, & hæc, quæ hic audis, non esse possibile corpora glorificatorum hominum nutrimentis, vel epulis indigere Utrùm autem sit eis futura mobilitas illa, seu agilitas, quam eis ponit doctrina Christianorum, facile est declarare, & hoc multis viis. Et prima quidem via ad hoc est id, quod audivisti in præcedentibus de subtilitate, seu spiritualitate ipsorum, per quam absque ullâ resistentiâ, & difficultate quâlibet, seu retardatione est eis liber transitus per omnia alia corpora; quare quemadmodùm, si motus esset possibilis fieri per inane, sicut visum est Aristoteli esset motus absque morâ, & mensurâ in tempore, & hoc est dicere subitus: totum enim, quod motus requireret, esset apud mobile: po-
G tentia autem omnis, quæ totum habet apud se, quod requirit ejus actus non debet habere moram in exitu ad suum actum, & est intentio mea in hoc sermone, quia non dicitur esse mora inter potentiam hujusmodi, & actum ipsius: quare subitus est ejus exitus in suum actum: ubi verò resistentia est circa ipsam potentiam, ibi non est mirum, si mora & retardatio locum habent. Exemplum autem hujusmodi est, quia motus hujusmodi non est, nisi per violentiam, & victoriam moventis super id, per quod est motus scindentis ipsum, & facientis sibi viam per illud: quia igitur grossiora corpora majoris resistentiæ sunt, & difficilioris divisionis, quàm subtilia, ideò ex necessitate unius, & ejusdem corporis motus est tardior per grossa corpora, quàm per subtilia. Cujus exemplum est, quia tardior est motus corporis cujuscunque, quod per
H terram moveri potest, quàm quod per aquam: similiter & per aquam tardior, quàm per aera; quare juxta positionem Aristotelis motus per inane, sicut omninò esset sine resistentiâ sic esset omninò sine tarditate & morâ: esset igitur in non tempore, & subitus, & hoc erat inconveniens temporibus Aristotelis, quandò nihil adhuc auditum erat, vel etiam cogitatum apud eum, & sequaces ejus de motu corporum glorificatorum. Ipse etiam Aristoteles de motibus naturalium corporum naturalibus agit, & tractat in libris illis. Quòd si quis dicere voluerit, quia nec cœlum, nec aliquod corporum cœlestium patitur resistentiam, aut difficultatem in motu suo, & propter hoc quilibet cœlestis motus deberet esse in non tempore, & subitus, & propter

Corpora glorificata cur spiritualia.

Nutrimentum corporum.

Agilitas.

Aristoteles.

& propter hoc etiam æquales omnes motus, & revolutiones eorum, & tunc nec esset dies, neque nox, neque mensis, aut annus, neque ullum tempus, cùm omnis motus subitus esset, & in uno solo nunc compleretur: dico, quia sermo iste non est declaratus adhuc, neque per se manifestus, videlicet quòd virtutes moventes cœlos non habent impedimentum, vel resistentiam motuum suorum: fortassis enim virtus, quæ movet cœlum lunæ non posset revolvere eâdem velocitate cœlum solis, vel fortè nec movere ipsum ullo modorum, & multò minùs cœlum stellarum fixarum; quemadmodùm anima, quæ movet corpus muscæ, vel pulicis non posset movere corpus hirundinis, aut equi, & quæ posset movere corpus hirundinis, aut equi, non posset movere corpus aquilæ, vel corpus elephantis. Forsitan igitur proportionatæ sunt virtutes moventes cœlos magnitudinibus ipsorum, ita ut in majora corpora motus tantæ velocitatis esse non possint. Si quis verò dicat, quia eadem anima movet corpus pueri in infantiâ suâ, cùm valdè modicum est, & movebit ipsum in juventute, etiamsi giganteæ staturæ, & magnitudinis fuerit: dico, quia creverunt ei adjutoria multa cum cremento corporis ipsius, videlicet nervorum, spirituum, ossium, chordarum, & ligamentorum, & inde est, quòd propter paucitatem ipsorum, hoc est, adjumentorum hujusmodi, non potest movere corpus parvuli, vel ad saltationem, vel cursum, apud cœlos autem nihil hujusmodi est. Revertar autem ad id, in quo eram, & dicam, quia naturalis motus naturalium corporum sequitur naturam ipsorum corporum, quæ est continuitas, & divisibilitas in infinitum, & propter hoc continuus est omnis motus naturalis naturalium corporum, & in infinitum partibilis, juxta sermonem Aristotelis, quo dixit, in quolibet moveri esse infinita mota, & in quolibet fieri infinita facta, & declaravit hoc in libro suo, quem vocavit auditum, & post eum multi alij etiam tempore meo. Quoniàm autem virtutes gloriæ virtutibus naturæ incomparabiliter nobiliores, & fortiores sunt, necesse est, ut in operationibus suis, & modis operationum præcellant eisdem super omnem comparationem, & mensuram. Quare necesse est, ut motus ad motus similiter se habeant, cùm proportionales sint virtutes utræque, & motus earum. Quia igitur nullus motus continuus ad alium continuum est incomparabilis in velocitate, necesse est alterum istorum duorum motuum, non esse continuum; quare necesse est ipsum esse in non tempore, sive subitum: necesse enim est omnes duos motus inæquales, quorum uterque est in tempore, comparabiles esse, & si fuerint in temporibus æqualibus, erit proportio spatiorum pertransitorum, quæ est velocitatum motuum. Quoniàm igitur non debet esse comparatio motus ad motum, ubi non est virtutis moventis ad virtutem moventem, non erit comparatio motuum naturæ ad motus gloriæ in velocitate. Erunt igitur motus gloriæ infiniti in velocitate ad motus naturæ, cùm virtutes gloriæ movebunt pro magnitudinis, & vehementiæ suæ immensitate. Non enim negandum est, quin pro voluntate, ac beneplacito suo glorificati homines moveri possint in statu illo, si vel decuerit, vel oportuerit, & status ille hoc permiserit, moveri inquam motu continuo, & non subito: habet enim non levem, neque facilè determinabilem quæstionem hoc, sicut patefiet tibi in sequentibus. Ampliùs. Imperativum, & ministrativum correlativa sunt. Similiter imperium, & ministratio, sive obedientia, quare necesse est esse ipsa æqualia. Omnia enim correlativa æqualia sunt, & omnis relatio suæ

Virtutes cœlos moventes.

Motus naturalis.

Motus.

Motus gloriæ.

A correlationi æqualis, & econversò. Nec obstat, quòd apud mathematicos positiones, quas vocant suppositiones, minores suis suppositionibus dicuntur, & hoc tempore meo declaratum fuit per me. Declaratio autem hæc est, quia quantùm A est majus B tantò B, minus A: quare majoritas A, ad B, tanta est, quanta minoritas B, ad A. Æquales igitur sunt omnes majoritates suis minoritatibus, & econversò. Quòd igitur dupla proportio major dicitur apud eos, quàm subdupla, ad denominationem refertur, & ita se habet in omnibus alijs: duplicitas enim a binario denominata est, & subduplicitas ab unitate.

B

CAPUT XXIV.

Respondet ad quæsita imperitorum circa gloriam corporum, ubi & de eorum claritate.

Revertar igitur ad id, in quo eram, & dicam, quia imperium, & obedientia æqualia erant, & imperativum, & ministrativum in suis comparationibus; quare quàm imperativa erit anima humana, sive quàm potens imperare corpori suo in statu illo gloriæ, tam ministrativum erit corpus, & tam potens ministrare eidem. Quantum motum igitur, & quàm velocem potens erit imperare anima humano corpori suo tunc, tantum, & tam velocem erit tunc potens exequi corpus ipsius. Quare motum non in tempore, sed subitum poterit imperare corpori suo tunc, & illum exequi corpus. Ampliùs. Quantumcunque
C velocem motum imperarent animæ in statu illo corporibus suis, & quantumcunque veloci motu moverent ea, dummodò motus illi essent in tempore, non essent illi motus gloriæ, cùm vel æquales, vel saltem comparabiles inveniantur motus naturales, vel ad minùs, qui non sunt gloriæ, qualis est motus primi cœli, cujus transitus est in ictu oculi, plus quàm mille millia milliariorum, quod apparet ex ipsâ magnitudine cœli illius. Motus enim ipsius est in spatio viginti quatuor horarum æqualium, & est iter sexaginta millium annorum ferè, ita ut annus sit trecentorum sexaginta dierum. Iter verò diei quadraginta milliaria. Ita inquam est juxta probationes, & declarationes, quas scripsit quidam in libro suo de profunditatibus cœlorum. Quoniàm autem admirationi est insipientibus, propter ignorationem
D gloriæ istius; qualiter tantâ stabilitate solidanda sint corpora glorificatorum hominum; qualiter tantâ sanitate incorruptionis firmandâ: respondebo in primis admirationi eorum, & dicam, quia super istâ quæstione satisfecissent eis scripturæ rerum gestarum, & historiæ, si eas vel videre, vel audire curassent. Notissima quippe est historia mulierum, quæ amazones nominantur, quarum arma linita dicuntur fuisse bitumine, quod nec ferro, nec igne solvitur. Quali etiam bitumine portas caspias ex ære fusas linivisse Regem Alexandrum narrat historia gestorum ejusdem. Simile bitumen apparet in arca Noë, quæ stat adhuc super montes Armeniæ à tot millibus annorum, durante adhuc linitura & ligatura illius bituminis. Si igitur natura illius bituminis in tantam solidationem potuit esse proprij subjecti, vel eorum, quibus applicata est, ut nec ferro, nec igne solvatur, quid existimandum est posse gloriam contra corruptionem, & passibilitatem subjectorum suorum? Ampliùs. Si creator dedit naturæ, quæ ad tam modicam est gloriam,

Anima corpori quomodo imperabit.

Amazones.

Arca Noe adhuc in montibus Armenia.

tantam virtutem soliditatis, atque fortitudinis: E quid putandus est creator esse daturus corporibus glorificatorum hominum, quorum perpetuitas, & incorruptibilitas erit ei ad incomparabiliter majorem, ac nobiliorem gloriam? Quòd si fortè dixerit historiographis, atque poëtis non esse credendum, in omnibus satisfaciam eis, per sensum oculorum suorum in parte istâ. Videant igitur oculis suis, & diligenter intueantur duritiem lapidis adamantis, & soliditatem lapidis diamantis, cui etiam ferri duritia cedere dicitur. Attendant etiam ad quantam soliditatem ex tenerrimâ aquæ fluiditate cristallus operante naturâ perveniat, & considerent, quia non est limitatum creatori solas naturales fortitudines, quibus voluerit, largiri, immò etiam nobiliores, atque sublimiores tribuere in solo dignationis ejus beneplacito est, cui voluerit. Ampliùs. Si regum terrenorum ea est potentia, & magnificentia, ut plebeios, immò natos servos homines, supra naturales conditiones eorum elevent, & exaltent, dantes eis dignitates, & potentias; qualiter abnegabitur regi omnium conditori, & dominantissimo sæculorum omnium imperatori naturas, ultra quam naturaliter sint, F posse extollere, & de electis, atque dilectis suis reges in regno gloriæ suæ facere, quod nullâ numerositate consortium minui possibile est, vel ullo etiam modorum lædi; quemadmodùm supra dixi, quin potiùs augeri unicuique consortium, & ipsi creatori, necesse est, esse ex hoc gloriam ampliorem. Quòd autem meritò quæri potest de hujusmodi corporibus, scilicet glorificatis: utrùm luminosa, & colorata futura sint, & de coloribus eorum, atque luminositate, an sint notorum apud nos, scilicet in hoc mundo generum, perscrutandum est inquisitione, quæ mihi possibilis est. Et quoniàm hujusmodi luminositates, atque colores, qui habentur apud nos, visibiles sunt, & visibilia faciunt corpora, quorum sunt, & oculis, & visibus quales in vita ista habentur, visibilia esse nobis corpora glorificata videatur G forsitan alicui, quemadmodùm & corpora mundi hujus, quæ videntur à nobis. Color enim secundùm rationem suam hîc, proprium est sensibile visus, & lux similiter, vel fortè prius, & magis propriè, magisque per se. Nemo autem adhuc dixit ipsa visibilia humanis oculis, quales sunt in vitâ istâ in splendoribus, & pulchritudinibus suis. Quòd si dixerit quis, quia propter hoc solum non sunt visibilia, propter vehementiam, scilicet, immò supereminentiam splendoris, atque coloris, quas infirmitas, vel harmonia secundùm Aristotelem visuum nostrorum non patitur: quemadmodùm se habet in Sole: tunc necesse est ea esse, quantùm in ipsis est, tantò magis visibilia. Sol enim quantùm in se est, inter omnia quorum luminositas nobis nota est, maximè visibilis est. Utrùm autem colores medij tantam luminositatis, H seu splendoris vehementiam, patiantur secum in eisdem subjectis, meritò dubitabit quis. Non enim visa est apud nos adhuc nigredo, vel † nitor, vel aliquis aliorum mediorum colorum, qui nostri visus harmoniam, vel infirmitatem, vel corrumpat, vel lædat. Ampliùs. In valdè subtilibus corporibus color locum non habet, sicut apparet de aere, & de etiam de aquâ. Si igitur tanta erit subtilitas corporum glorificatorum, ut omnia eis alia corpora pervia sint, quomodò colores in eis locum habebunt, colores inquam, qui apud nos sunt? Scito igitur in hoc, quia in rebus tam sublimibus, tamque longè à consuetudine nostrâ, & etiam ab aliorum corporum naturâ distantibus, non est via declarationis, nec esse debet per vias rerum naturalium apud nos consuetarum, hoc autem est propter longissimam ab eis distantiam, & vix nobis cogitabilem dissimilitudinem: propter hoc igitur necesse est te recurrere ad prophetarum oracula, & ad Dei revelationes, atque ad eorum, qui ex mortuis resurrexerunt, testimonia. Unus quippe eorum dixit, se in sæculo illo nihil vidisse, quod simile esset alicui ex rebus mundi istius, præter lucem, & illam longè nostræ luci dissimilem. Quare lux, & color apud vitam alteram, & apud hanc, in qua sumus, æquivocè ex necessitate dici videntur, & quòd habent prophetarum sermones, videlicet, quòd justi fulgebunt sicut sol, docti verò sicut firmamentum, & quidam sicut stellæ, intelligendum est de splendore congruenti gloriæ vitæ illius, vel quia vulgares homines, sublimiores, ac nobiliores splendores intelligere, & capere non valebant, dictum est sermonibus hujusmodi, quòd eos utcunque erigeret ad cogitandam sublimitatem gloriæ: quemadmodùm sapientes Christianorum scripserunt promissionem de terrâ lacte, & melle manante factam Hebræis, propter opulentias, atque delitias spirituales, quæ ab aliis sermonibus illi rudi, & penè puerili adhuc in rebus divinalibus populo, insinuari non poterant. Si quis autem juxta planum literæ ponere voluerit corpora glorificatorum hominum claritatem solis habitura, vel majorem, incidet in quæstiones difficilè explicabiles, videlicet de membris ipsorum corporum, videlicet an futura sint ejusdem claritatis, an diversarum. Non enim videntur oculi, & nasus ejusdem claritatis futuri, cùm magis congruat oculis claritas, quàm naso. Similiter & de intestinis similis quæstio erit, si habitura sint claritatem hujusmodi, tanquàm velut cristallina futura sint corpora eorum, sed incomparabiliter majoris claritatis, quàm cristallus. Quia igitur in his, & similibus non est certum, & determinatum positum fundamentum, quod vel declarare, vel defendere paratus essem secundùm possibilitatem parvitatis meæ, nolo de ingenio meo novum aliquid ponere in talibus. Tu autem generaliter in his, in quibus, nec fundamentum revelatum per prophetas, vel aliàs à creatore; & ubi deficit humanæ ingeniositatis investigatio, noli præcipitare opinionem tuam, sive judicium, sed indubitanter certum tene, quia corpora glorificatorum hominum in tanta gloria futura sunt, in tantaque pulchritudine, & decore, quantam requireret gloria eorum, qui non solùm amici, electi, & dilecti Dei, sed etiam filii ejusdem adoptivi, filiique ejusdem per gratiam ipsius dicendi sunt. Non enim intentionis est meæ in tractatu isto novam fidem astruere, sed veterem, atque communem veritatem, hoc est, communiter ab omnibus credendam, atque tenendam & quam non est dubitandum prophetas, & omnes sapientes, qui profundaverunt se in rebus divinalibus, tenuisse, & tanquàm principium ac fundamentum veræ religionis servasse, & defendisse.

† Aliàs viror.

Color.

Color quomodò sit in corporibus gloriosis.

CAPUT XXV.

Contra desipientes affert rationes, & similitudines, pro resurrectione corporum.

INsipientibus autem non solùm admirationi est, sed etiam incredibile videtur, quòd de pulvere, seu cinere, in quem resoluta fuerunt humana corpora, reformentur in regeneratione, seu resurrectione universali; hoc autem est eis ex ignorantia

Reformatio corporum in resurrectione.

ignorantia, quâ ignorant omnipotentiam creatoris, & mirabilia, atque admirationem excedentia opera ejus. Latet enim eos indubitanter, quòd cœlos creaverit de nihilo omnipotenti verbo suo: sicut declaratum est tibi in parte prima tractatus istius; quoniàm ipse dixit, & facta sunt; mandavit, & creata sunt. Latet etiam eos illa incogitabilis imperiositas verbi sui, quâ vocat ea, quæ non sunt tanquàm ea quæ sunt: & quia ea obediunt ei, quæ non sunt, ut ea, quæ sunt, & propter hoc cùm mandat, vel jubet, ea esse, statim sunt, quantò fortiùs igitur obediunt ei mortua corpora, ut viventia? quapropter eo vocante ad esse, necesse est venire ad illum, & eo mandante, seu jubente, ut resurgant, necesse habent resurgere. Audiunt enim mortui vocem filij Dei, quia vocat eos ad vitam, vel jubet eos vivere & propter hoc vivunt ex necessitate. Neque enim ferramentis, aut dolabris, aut securibus, aut malleis, seu quibuslibet aliis instrumentis, aut quocunque humano artificio refabricanda sunt corpora, sed omnipotenti, imperiosissimoque verbo creatoris jussa, resurgere reintegrata, & reformata resurgent; hoc enim modo & cœlum fabricavit, & terram. Mirabile verò est de admiratione hujusmodi hominum, qui ligna aridissima, & quotidiè salices reviviscere, refrondescere, reflorescere, & refructificare vident, & hoc de semetipsis desperant, vel etiam credere contradicunt. Cùm tantò majorem curam necesse sit esse curatori omnium, & singulorum creatori, de reformatione, ac renovatione mortuorum hominum, quàm mortuarum herbarum, arbustorum, aut arborum: quantò nobilior est humana natura naturis illorum, quantóque in majorem gloriam creatori est renovatio, ac reformatio hominum, quàm renovatio, aut reformatio hujusmodi vegetabilium. Ampliùs. Cùm videant tam multorum generum animalia & de pulvere, & de putredine generari, quæ generatio non fit, nisi omnipotenti virtute sapientiaque, & bonitate creatoris: quâ stultitiâ igitur desperant posse fieri, vel eam futuram generationem humanorum corporum ex pulveribus, in quos resoluta fuerint. præsertim cùm tam modica appareat hujusmodi generationis animalium utilitas, tam modica ex eis gloria creatoris, comparatione utilitatis hominum, & gloriæ creatoris, quæ ex hominum generatione proventuræ sunt? Ampliùs. Cùm virtute naturæ videant ex vilissimo cinere generari vitrum mundissimum, ac nitidissimum: similiter & gemmas coruscantissimas, atque vernantissimas; qualiter desperant ex cineribus corporum humanorum reformari posse, seu regenerari, vel etiam regeneranda esse corpora humana, præsertim cùm hoc requirant non solùm bonitas, & largitas creatoris, sed & justitia, & gloria ipsius. Quòd autem omnes gemmæ non solùm ex cineribus vehementiâ caloris resolutis, sed etiam cinis sint, jam in præcedentibus declaratum est tibi, nec ponitur alia causa dissolutionis eorum cum eis, quas audivisti, nisi ut reformentur in melius, quia etiam corpora damnatorum immortalia reformabuntur, sicut audies in sequentibus. Intolerabilis autem error est, quo hujusmodi homines consuetudinibus oculorum suorum adeò pertinaciter innituntur, ut nihil posse facere creatorem credant, nisi quod oculis suis videre consueverunt, tanquàm alligata sit omnipotens virtus creatoris rebus quas vel noverunt, vel nosse se credunt, & tanquàm angustata, & limitata sit bonitas, & largitas ipsius, avaritiæ velut quibusdam repagulis, ut vel non velit, vel non possit nova, & eis incognita dona dare quæcunque, quantacunque, & quotcunque decuerit magnificentiam gloriæ suæ. Mirabile autem est valdè, si credunt hujusmodi homines contentam esse potentiam, bonitatem, & sapientiam creatoris istâ alternatione mortis, & vitæ in hominibus atque generationis, & corruptionis, cùm longè melior, utiliorque sit hominibus immortalitas, etiam in uno, quemadmodùm in præcedentibus audivisti, quàm hujusmodi alternatio in innumerabilibus eorum, & nemo potens, & dives, domos ruinosas, jam jamque casuras ædificaret, si eas stabiles, nunquámque ruituras eadem facilitate ædificare posset, nisi domos illas vellet esse ad tempus tantùm, quemadmodùm tentoria, seu tabernacula quædam ad modicum tantum temporis ædificantur, vel nisi aliqua ex causis prohiberet, quarum nulla apud creatorem inveniri potest.

Verbo creatoris resurgent mortui.

Vitrum ex cinere.

CAPUT XXVI.

Ex variis nominibus Ecclesiæ probat resurrectionem futuram.

Si quis etiam sermonibus authenticis, & sanctis, qui sunt sermones sanctorum prophetarum, attendere voluerit, evidenter, & expressè videbit in eis, quòd totam congregationem electorum, & dilectorum suorum creator sublimis, & benedictus vocat civitatem suam, domum, templum, sponsam, equum, & vestimentum suum. Ex quorum nominationum unaquaque sequitur renovatio, & reparatio gloriosa ejusdem civitatis, sive domus. Nemo quippe vult habere sponsam, nisi speciosam, & quæ nunquàm veterescat, & ornatam, ac decoratam ornamentis similiter, quæ non veterescant, omnique apparatu spectabilem, & quæ congruat gloriæ mariti. Quis autem non videat, quòd immortalem sponsum non decet nisi sponsa immortalis, & sponsum gloriæ non nisi sponsa gloriosa, & ejus speciositatis, quæ quantùm possibile est, conveniat, & concordet pulchritudini sponsi, quæ omnem admirationem, omnemque cogitatum exuperat. Sic & de domo, & de equo, & de aliis, quæ prænominavi tibi, negotiandum est. Quòd si dixerit quis, quoniàm ista ratiocinatio deducit rem ad hoc, quòd creator altissimus ab initio debuit creare sponsam istam in gloriâ immortalitatis, & speciositatis hujusmodi, & non sustinere ruinas istas mortis, & aliarum miseriarum, respondeo, quia creavit eam, qualis decuit ut crearetur, & qualem eam decuit esse in ipso initio existentiæ suæ, & in quâdam gloriâ cujusdam immortalitatis, & in multo decore, ac speciositate scientiarum, & virtutum naturalium, & hic erat ordo decentissimus, ut perfectio naturalis, tanquàm fundamentum, præcederet perfectionem gratiæ, & gloriæ. Naturalia enim nostra priora sunt nobis, quàm adventitia, & hoc est, quoniàm innata nobis: dona verò, quæ sunt gratiæ, vel gloriæ superadduntur nobis divinæ bonitatis largitate. Si verò quæsierit: cur ergo postea creator morti, & aliis miseriis eam tradidit, & non ad prænominatam gloriam illam perduxit, & ut quid tot millibus annorum in morte, tantisque miseriis eam detinuerit? & quid expectat bonitas creatoris, & propter quod differt gloriam sponsæ suæ? Respondeo, quia justitia creatoris hoc exposcit propter peccatum primorum hominum, quod tibi alibi jam declaravi. Dico etiam, sicut in præcedentibus dixi, quòd innumerabiles utilitates, & bona inæstimabilia facit bonitas creatoris ex morte, & aliis miseriis provenire hominibus, & hæc omnia patefient tibi in tractatu, qui sequitur hunc absque medio,

Civitas Dei.

Objectio.

Objectio.

scilicet de cura creatoris. Manifestum verò tibi est, quia quotidiè revertuntur homines à malitiis suis, & efficiuntur boni multi: multi verò ex bonis efficiuntur meliores. Hæc igitur debet esse meritò una causa durationis status istius: generatio enim, & vita, quam non bonitas, & decor virtutum illustraret, ipsis, quorum est, esset noxia, licet aliis forsitan prodesse posset: & jam dixi tibi, quia vita malorum, ac perversorum hominum multipliciter utilis est bonis & virtuosis. Nosse autem debes, quia unaquæque species creata est propter optimum sui, sicut totum, quod in homine, & totus homo, propter optimum sui, & propter perfectionem ejus, quod est in eo optimum: hoc autem non est, nisi illud, quod præcellit brutis animalibus, & perfectio illius ultima futura gloria est animarum; sic tota species, scilicet humana, quod est dicere totum genus humanum, creatum est propter optimum sui, ac nobilissimum, & hoc indubitanter est cætus electorum, atque glorificandorum hominum: quare propter gloriam futuram in hominibus tota species humana creata est. Pars quidem, ut eam obtineat: pars verò, ut adjuvet obtenturam. Mali quippe, ac perversi homines bonos adjuvant, & ad bonitatem quam habent, & ad gloriam, quam habituri sunt, licet hoc ipsi mali ignorent. Quòd si quis quæsierit, quia aliqua multitudo hominum est, vel aliquis populus, in quo nullus est, nisi perversus; nec inde aliquis assumendus est ad gloriam futuram, & propter hoc tota est inutilis, vel forsitan noxia vita illorum, dùm, nec sibi, nec aliis prosunt, quantùm ad hoc, hoc est, quantùm ad perfectionem virtutum, & scientiarum, vel quantùm ad perfectionem futuræ gloriæ: non videntur igitur creati hujusmodi homines vel ad hoc ut futuram gloriam obtineant, vel ad hoc, ut adjuvent obtenturos: respondeo, quia sermo iste non est de sermonibus authenticis, nec de sermonibus per se manifestis, nec de sermonibus demonstrativis probationibus declaratis, vel etiam declarabilibus, nec est de sermonibus legis alicujus, propter quod non cogeris sermonem hujusmodi concedere, vel recipere, qui etiamsi verus esset, non propter hoc inutiles essent, aut inutiliter creati hujusmodi homines. Quemadmodùm enim luminositas Solis, etsi multis non prosit, non tamen inutilis est, aut inutiliter creata: sic & multi fructus sunt, quibus nec homines, nec alia animalia vescuntur, cùm tamen comestibiles sint, quia etsi actu comestibiles non sint, potentia tamen sunt. Largitas, aut bonitas creatoris non est tantùm erga homines ad necessitates eorum, sed est profusa ulteriùs, prout decet magnificentiam ipsius. Cujus exemplum posui tibi in præcedentibus in vero divite, & dapsili, qui nec præparat, nec apponit cibos convivis suis, prout requirit indigentia, vel fames eorum solummodò, immò prout decet largitatem ipsius. Et vult etiam largas, & magnas esse reliquias mensæ suæ ne improperetur ei à creatore, quod dixit sanctus, & sapiens: Nihil, inquit, remansit de cibo ejus. Reminisci etiam debes eorum hîc, quæ dixi tibi & in præcedentibus in hoc tractatu, & etiam alibi, quia universitas hominum velut materia est, & silva, & velut aurifodina, sive minera alterius mundi, de quâ per multas excoctiones, & depurationes, tanquàm aurum pulcherrimum, ac probatissimum extrahitur cœtus sapientium, atque bonorum, & in futuro glorificandorum. Tu autem vides quoniàm non omnia ligna silvarum, quæ apta sunt ædificiis, expenduntur in illis, nec omnes mineræ consumuntur in extractione metallorum. Qui igitur miratur divinam largitatem majorem esse circa nos quàm sint necessitates nostræ, vel expensæ, nescit cogitare Deum, ut Deum, neque divitias bonitatis ejusdem adhuc, vel saltem ad modicum apprehendit. Homines igitur, licet mali & perversi, & inutiles etiam aliis, quantùm ad debita adjutoria in multam gloriam sunt creatori, qui contra mala eorum merita, non obstante etiam ingratitudine ipsorum, innumerabilia, & inæstimabilia eis beneficia largitur, creando scilicet, conservando, & per creaturas eos multipliciter erudiendo, si advertere vellent. Electis autem, atque dilectis Dei multam devotionem, & gratiarum actiones in creatorem provocant, cùm eos vel vident, vel audiunt in suis perversitatibus sustineri, & expectari diutiùs à creatore, & à donis, & muneribus gratiarum, & virtutum, quibus obtinetur æterna fœlicitas non defraudari: sic autem ad futuram gloriam, tanquàm per arrham quandam prædictorum donorum electos, quemadmodùm eis possibile est, cognoscunt. Quamquàm autem de speciositate multa particularia supra nos sint eousque, ut ad ea philosophica investigatio non attingat, & honoranda potiùs silentio videantur, quàm philosophica perscrutatione indaganda: tamen in hoc & mihi, & tibi evitandum est ut error, & incredulitas rerum hujusmodi tollatur de medio, quoniàm contumeliosissimus est creatori. Debitus autem honor, & gloria creatori servetur per fidem verissimam, atque rectissimam, quâ creditur innumera mirabilia, & fecisse, & facere, & facturus esse incessanter, quæ non sufficimus ad certum, & liquidum invenire. Erroneum enim intolerabiliter est limitibus nostræ consuetudinis circunscribere, atque restringere creatorem, & tanquàm metiri eum nostri intellectus angustiis, & ejus immensitatem nostrâ includere parvitate, quod nec faciat, nec facere possit, nisi vel quæ, vel qualia videre consuevimus, aut comprehendere prævalemus, & hanc stultitiam non ignoras esse, & fuisse, in quibusdam hominibus.

CAPUT XXVII.

Quare differtur resurrectio mortuorum.

Si quis autem quærat, propter quam causam differatur resurrectio mortuorum, qui jam decesserunt, & ut quid imperfectio exteriorum virium quibus scilicet animę humanę operantur per corpora, tanto tempore sustinetur, & maximè animarum, quæ purgatione alterius vitæ non indigent, quasi sicut totum humanum genus particulariter moritur, sic & particulariter resuscitaretur, & universalis resurrectio non expectaretur: respondeo in hoc, quia homo, qui sic quærit, ignorat pulchritudinem ordinis, & ordinem pulchritudinis in resurrectione mortuorum, ignorat etiam unitatem, atque societatem electorum atque dilectorum creatoris, qui cœtum eorum & vocat, & sponsam suam habet. Quia igitur pulchrius est ut tota simul reformetur, decoretur, & exornetur, glorificetur, & recipiat pulchritudinem, quæ congruat gloriæ tanti sponsi, & ut tota simul introducatur in thalamum ejusdem, & in solium gloriæ suæ, quàm frustatim, atque per partes, ita & futurum est per electionem, & bonitatem creatoris, & est admiratio, & quæstio hujusmodi, ac si quæreretur de sociis amore fortissimo, & ingenti conjunctis, propter quid alter alterum expectat, nolens ingredi propriam civitatem solus, vel etiam intrare patriam absque totâ societate, quamquàm verum sit, quia animæ ab omni labe vitiorum, & peccatorum purgatissimæ,

atque donis virtutum, & gratiarum decoratæ cum sanctis, & beatis Angelis jam sunt, & in gloria simili gloriæ illorum, quantùm possibile est, sine corporibus, & expectant gloriam virium suarum exteriorum, gloriamque corporum suorum, ut fiat totius sanctæ, ac dilectæ Deo societatis gloriosa regeneratio, ex qua sicut alibi didicisti, propter ineffabilem incogitabilis dilectionis unionem, erunt cuique tot gaudia, quot erunt simul resurgentes in gloriam tantam, quanta erit charitas mutua in omnes alios, & in singulos eorum, ita ut nullus amor sæculi istius comparabilis illi sit, & propter hoc omnes amore vitæ istius, si in unum amorem congesti, vel conjuncti essent, non esset ille unus minimo amori vitæ illius comparabilis. Quia igitur amores præsentis vitæ, licet tam parvi, tamque debiles, ita devinciunt, & connectunt inter sese amantes hîc, ut separationem ab invicem vel vix, vel nullatenùs admittant quid facere æstimandus est amor ille beatarum animarum, quem habent in creatore, & in animas jam sibi sociatas in gloria illa, nec non & in consociandas in posterum? Quid mirum igitur, si simul cum eis recipiendam expectant gloriam, maximè cùm tot, & tanta gaudia sint eis ex universali resurrectione, & glorificatione totius illius electæ societatis proventura? cùm etiam non ignorent hoc esse beneplacitum creatoris, ut totam illam sponsam dilectissimam sibi sublimet solio regni, quod ei præparavit, & introducat in thalamum absconditæ, & incogitabilis nobis pulchritudinis, & gloriæ? Certissimum etiam est eisdem, quanta sit pulchritudo divinæ justitiæ, quantaque sit gloria creatori, ut innotescat publicè, quæ maximè clara, & evidens fiet per judicium universale, neque alia via est adeò conveniens manifestationi, ac declarationi ipsius quàm judicium, cùm judicium verissimâ, ac rectissimâ diffinitione, ac ratione, declaratio sit justitiæ. Major autem est pulchritudo semper in toto in totalitate sua constituto quàm sit in partibus in partialitate sua consistentibus. Aggreganda est igitur ex universis partibus suis justitia Dei forinseca, ex omnibus retributionibus, & ultionibus, aggreganda inquam in uno judicio faciendo: ut tantò magnificétiùs splendeat ad gloriam creatoris in totalitate suæ pulchritudinis, quantò major est universitas omnium retributionum, & ultionum unaquâque ipsarum. Est autem nonnulla similitudo judicij hujusmodi ad judicia regum terrenorum, qui magnificentiùs putant magnam multitudinem maleficorum simul punire, quàm singularibus judiciis singulos, & propter hoc interdùm reservantur, donec aggregetur ex eis multitudo magna, ut ex justitiatione tantæ multitudinis & magis. & major appareat justitia regum hujusmodi, tanquàm ex aggregatis parvis luminibus fulgor major splendeat, & bonitas ipsius principis tanto fulgore majori laudi, & gloriæ pateat.

CAPUT XXVIII.

Quòd animæ beatæ citra dolorem sustinent dilationem resurrectionis corporum, & de immortalitate corporum.

Si quis autem quærat, qualiter sine dolore carentiam corporum suorum sustineant animæ beatæ, quæ cum dolore magno amiserunt, similiter & de societate prædictâ, qualiter sustinent sibi differri, vel gaudium, quod ex hujusmodi associatione sperant, vel etiam tantum bonum societatis illius, quam supra cogitatum nostrum diligunt: aut enim desiderant gloriam corporum suorum, & virium suarum, quibus per corpora operantur, aut non desiderant. Quòd si desiderant, sine dolore igitur non differtur eis. Si verò non desiderant, hoc videtur mirabilius, quòd tantum bonum suum & sibi etiam debitum non desiderant. Respondeo in hoc, & similibus generaliter, quòd adeò est eis recta voluntas, ut in nullo discordet à rectitudine voluntatis ipsius creatoris, & hæc est pars potissima gloriæ ipsarum. Licet igitur desiderent prænominatam gloriam, non tamen desiderant eam habere, nisi quandò eam dare, vel reddere beneplacitum fuerit creatoris. Non ignoras autem, quia qui desiderat in tempus, non affligitur desiderio illo ante tempus illud, in quo habere vult, quod desiderat, & qui totaliter vult impleri beneplacitum creatoris, neque contrarium vult aut desiderat ullo modorum, nec ullo desiderio affligitur, cùm semper impleatur desiderium ipsius: semper enim in omnibus, & per omnia fit beneplacitum creatoris & hoc beatæ animæ non ignorant. Quantùm enim ad hoc, notum est eis totaliter beneplacitum creatoris. Eodem modo respondendum est tibi de illo desiderabili consortio animarum, quæ assumendæ sunt, & nondùm assumptæ ad gloriam, in quâ istæ sunt de quibus agitur. Addam autem adhuc tibi duas manifestationes, quibus evidenter patefiet tibi immortalitas corporum humanorum, quæ reddentur animabus glorificandis. Dico igitur quia etiam naturaliter pro magnitudine, ac fortitudine, virtutis est magnitudo & fortitudo, operationis, & pro copiositate fontis, est magnitudo & vehementia inundationis. Quare cùm animæ humanæ omnis virtus incomparabiliter major, & fortior, futura sit in gloria, de quâ agitur, quàm in ista vita, ubi tot miseriis affligitur, premitur, & debilitatur, necesse est, ut ejus omnis operatio in corpus suum longè major, & fortior sit, immò incomparabiliter, quàm sit hîc, hoc est, in statu miseriæ istius, vita verò corporis sui una sit ex operationibus ipsius major, & fortior incomparabiliter, quàm modò sit. Nullo igitur modorum erit morti obnoxia; si enim mortalis esset quemadmodùm hîc, non esset possibile, ut incomparabiliter fortior futura sit ibi, quàm sit hîc. Juxta hunc modum dico, quia vita corporis humani ad ipsam animam humanam est, ut inundatio ad fontem suum. Quia igitur anima humana in statu illo erit vita copiosior, erit ex necessitate inundatio, seu redundantia ejus etiam in corpus, tantò copiosior, ac vehementior, quantò ipsa tunc erit vita plenior, seu copiosior. Quare sicut ipsa anima humana erit tunc ex ultimitate propinquitatis, immò conjunctionis ad primitivum fontem vitæ, qui est creator benedictus, in ultimitate plenitudinis, ac copiositatis vitæ sibi congruentis, erit ex necessitate vita redundans ab ipsa in corpus, scilicet vita corporis, in ultimitate suæ vehementiæ, ac fortitudinis, & propter hoc in ultimitate elongationis à morte contraria. Ampliùs. Manifestum est tibi, quia ipsæ spirituales passiones, sive affectiones, cùm vehementes fuerint, mortem corporis inducunt, sicut sunt amor, & odium, ira & tristitia, dolor, & gaudium, & cæteræ hujusmodi. Cùm igitur incomparabiliter vehementiores, atque fortiores sint amor, & gaudium, in statu illo gloriæ, quàm possint esse hîc; vehementia autem, & fortitudine sua extinguunt vitam corporis, qualis est hæc; impossibile igitur est, ut eas passiones sustineat vita futura corporis humani in statu illo gloriæ, nisi fuerit incomparabiliter fortior, quàm sit hîc. Non erit igitur morte vincibilis, aut superabilis. Necesse enim est, omnes duas vitas corporales morti corporali obnoxias, sive ab ea vinci-

Nota.

Nota.

biles, comparabiles ad invicem esse fortitudine. Declaratio autem hujusmodi est hæc, quoniàm necesse est eas esse, aut æquales fortitudine, & tùc manifestè comparabiles, aut alteram alteram excedere. Quòd si alteram altera excedit, aut finitè eam excedet, & tunc necesse est proportionalem comparationem inter eas esse, aut infinitè, & tunc erit infinitæ fortitudinis, cùm ejus fortitudo contineat infinities fortitudinem alterius. Jam enim alibi didicisti omne aggregatum ex infinitis tantis sui generis, quâcunque quantitate demonstratâ, infinitum esse. Dubitari verò non potest ab aliquo intelligente, vitam infinitæ fortitudinis morte posse nullatenùs superari.

CAPUT XXIX.

De agilitate, & pulchritudine glorificatorum corporum.

ADdam tibi & aliam manifestationem pulchritudinis simul, & agilitatis hominum glorificatorum, quantùm ad corpora, & dicam, quia indubitatum est amorem eousque confortare animas humanas in hoc statu in corporibus suis, ut ipsa corpora eis longè leviora propter hoc videantur, & multò leviùs ea moveant quamquàm & in aliis passionibus ista etiam manifesta sint, ut in frenesi, & maniâ; his enim duabus passionibus laborantes, quantò fortiùs, quantóque leviùs corpora sua moveant quàm alij homines, licet sani, ac robustissimi: sensu forsitan edoctus es, alioquin super hoc sensu poteris edoceri. Neque enim ipsemet, quandò sani facti sunt ab hujusmodi passionibus, vel vincula irrumpere, vel homines fortissimos lacerare possent, aut ligantibus se resistere, quod eos in ipsis infirmitatibus positos posse videmus. A me etiam alibi audivisti, quia vires corporales in animabus plurimùm suæ confortationis, & fortitudinis, habent à naturis, & passionibus animarum. Quia igitur nullæ passiones amoris, & gaudij, quæ in vita ista habeantur, comparabiles sunt ad amores, & ad gaudia futuræ gloriæ animarum humanarum, & hominum, necesse est, vires motivas humanorum corporum infinitæ, sive incomparabilis fortitudinis esse futuras ad vires motivas, prout se habent in statu vitæ præsentis: agilitas igitur corporum glorificatorum, sive mobilitas super omnem proportionem excedit agilitatem corporum humanorum, quam habent hìc. Quòd si dixerit, quia tantam vehementiam motivam, tantamque exagitationem, sustinere non possent corpora humana: dico, quia sermo iste est hominis etiam corporaliter non videntis. Si enim verè videns esset, videret utique in infirmis corporibus prædictis passionibus laborantium, quantos motus quantasque exagitationes sustineant, quas nec sana sustinere valerent. Non attendit, & fortè apprehendere non prævalet velocitatem motuum cœlestium, quæ vix in nostram imaginationem cadit propter sui magnitudinem. Quòd si tantum robur corporibus licet ægrotantibus præstant passiones hujusmodi, quæ infirmitates tantùm sunt, & non vires, ac virtutes, quid æstimandæ sunt facturæ amor gloriæ illius, & gaudium quæ non solùm virtutes erunt, immò virtutes perfectissimæ in ultimitate perfectionum suarum, & in actibus suis ultimis intransmutabiliter stabilitæ. De pulchritudine verò ipsorum hominum glorificatorum, quòd ultra æstimationem nostram ex ipsa interna animarum humanarum fœlicitate augenda sit, indicium est id, quod apparet in hominibus in vita ista in vultibus eorum, etiam ex modico gaudio, cùm fuerit in animabus eorum. Vides enim, quòd inde splendescunt oculi eorum, & tota facies gratiori colore suffunditur; dilatatur etiam inde, tanquàm novo decore, atque pulchritudine venustatur. Quia igitur proportionales sunt semper causæ similes suis effectibus, erit ex necessitate pro immensitate futuri gaudij splendor, & venustas in facie uniuscujusque hominum glorificatorum. Ampliùs. Si ex sola bona dispositione animæ humanæ, dispositione inquam, sive statu naturali, tanta redundat in corpus bona dispositio sanitatis, & roboris, atque mobilitatis, sive agilitatis, quantò fortiùs ex illo statu gloriæ incomparabiliter modis omnibus meliori, hoc est fortiori, copiosiori, redundantiori, redundabit incomparabiliter major sanitas, & agilitas, expeditioque omnimoda in corpus humanum, & hoc quidem habet ipsa doctrina Christianorum: hoc quippe dixit unus ex sapientibus, & doctoribus eorum, scilicet, quoniàm ex beatitudine animæ humanæ redundabit in corpus humanum sanitas incorruptionis. Quod verò in parte vel non vident vel videre nolunt, aut quod verius est, videre nesciunt ea, quæ in prospectu oculorum habent hujusmodi homines, manifestum est tibi per ea, quæ ingeniati, ac philosophati sunt in corporibus cœlestibus, quæ ipsi posuerunt animata esse, & etiam incorruptibilia, & æstimaverunt se probationes adduxisse ad hæc. Ex quo sequitur eos, ut ponant animas hujusmodi corporum, aut nobiliores animabus corporum humanorum, aut æquè nobiles aut minùs nobiles. Quòd si minùs nobiles, consequens igitur est, ut si ex illis corporibus cœlestibus est vita perpetua naturaliter, quòd ex animabus humanis sit naturaliter vita perpetua corporibus nostris, est enim de nobilioribus redundantiis animarum vita nobilior, hoc autem non est nisi immortalitatis stabilitate, hoc est, immunitate à morte. Quòd si dixerit, quia hujusmodi vita, scilicet immortalis, utique redundaret ex animabus humanis in corpora humana naturaliter, si vitæ talis essent naturaliter susceptibilia: respondeo in hoc, & dico, quia errat intolerabiliter: si enim corpus humanum est naturale vas fonti hujusmodi emanationis, & propter emanationem suscipiendam fonti naturaliter applicitum, errat igitur natura vas emanationis insusceptibile fonti hujusmodi applicando. Natura autem in his, quæ naturaliter facit errare impossibile est, quare naturaliter congruit ex necessitate vas humani corporis per receptibilitatem fonti hujusmodi emanationis. Hæc autem emanatio est vita perpetua, ut ipse ponit. Naturaliter igitur ex animabus humanis redundat vita perpetua in corpora humana, & ipsa naturaliter receptibilia sunt ipsius, alioquin inepta valde esset, & naturæ prudentiam minimè decens hujusmodi vasorum ad hujusmodi fontes applicatio, sive conjunctio. Si verò fuerint nobilitate æquales animæ cœlestes, & animæ humanæ, manifestum est ex æqualitate causarum sequi debere naturaliter æqualitatem effectuum. Erit igitur redundantia vitæ corporalis in corporibus humanis immortalitate, id est, immunitate à morte, firmata naturaliter. Jam autem audivisti alibi probationes, & declarationes alias ad hæc. Quòd si dixerit, quia nobiliores sunt animæ illæ cœlestes animabus humanis, & hujusmodi indicium est ipsa nobilitas corporum; hoc enim jam multi dixerunt, dico quia longè major apparet nobilitas in humanis corporibus, in quibus apparent tot organa, & tam multiplicium operationum. In illis quippe corporibus nec unum apparet organum unius operationis, aut virtutis. Nobilitas autem animarum, & omnium virtutum etiam, apparet ex multitudine, & nobilitate, operationum

rationum propterea Aristoteles, & sequaces ejus posuerunt cœlum stellarum fixarum cæteris cœlis nobilius, & solum stellarum plurimarum multitudine insignitum, tanquàm ipsæ stellæ organa quædam sint, & signa virtutum multiplicium, quibus creator cœlum illud præ aliis illustravit, & in hoc Astronomi consentiūt illi. Verùm Aristoteles manifestè dicit organa motus non esse data stellis, utpote, qui eas non posuit moveri per se, sed in cœlis suis. Quia igitur tanta multiplicitas virtutum apparet in animabus humanis, tantaque redundantia, sive emanatio operationum: in illis verò non apparet, nisi motus, & virtus motiva, de qua non levis disceptatio est apud Philosophos, manifestum est animas humanas nobiliores esse illis, quas ponunt corporibus cœlestibus. Si verò dixerit, quia alias habent multiplices virtutes nobilissimas, quæ notæ sunt apud Astronomos, & scriptæ sunt in libris eorum: tu jam audivisti intentionem meam super hoc, & declarationes, quibus declaratum est tibi per me, quia non est possibile virtutes tam nobiles, atque sublimes esse cœlis, & stellis, ut multi ex Astronomis posuerunt, nec ampliùs eis relictum est à me de virtutibus, & influentiis, quas eis posuerunt, nisi super quatuor elementa, & in ea quæ ex elementis sunt, & hoc quatenùs alligata sunt eis, & de rebus voluntariis apud homines, quid possint, & non possint, qualiter, & quatenùs, patefactum est tibi probationibus, & rationibus. Ad hoc igitur jam devenit ista ratiocinatio, quia major nobilitas apparet animarum humanarum naturaliter, quàm illarum animarum, quas ponunt, cœlestium. Quòd si dixerit, eas intelligentes esse longè nobiliùs, atque sublimiùs naturaliter, quàm possibile sit animabus nostris, quippe ipsi nec probent, nec declarent hoc, dico, quia de intellectiva per se non fluit vita apud corpus, cùm ipsa per se non sit corpori conjungibilis, aut applicabilis. Quare si esset etiam ista nobilitas, atque sublimitas virtutis intellectivæ apud animas illas, non esset influentia vitæ corporalis ex illa per se. Quare impertinenter illam ponunt quantùm ad influentiam vitæ immortalis. Modis igitur omnibus necesse est vitam corporum humanorum, tanquàm naturalem redundantiam naturaliter respondere naturali fonti suo. Naturalis autem fons vitæ corporalis humanæ anima humana est absque ulla dubitatione. Quare naturaliter, sicut ipsa anima perpetuæ copiositatis est, ac redundantiæ; sic ipsum corpus humanum naturaliter perpetuæ receptionis est hujusmodi redundantiæ. Naturaliter igitur vita humani corporis perpetua est, & de hoc jam alibi alias probationes audivisti.

Astronomi.

Intellectiva pars animæ.

Anima humana fons vitæ.

CAPUT XXX.

De damnatorum pœnis, & eorum resurrectione, & primò explicat, quomodò corporum damnatorum immortalitas, atque passibilitas, compatiantur se invicem.

POst hæc autem revertar ad corpora damnatorum, de quorum resurrectione, seu regeneratione non debet esse apud te dubitatio, cùm plures ex his rationibus, & probationibus, quas audivisti super resurrectione, seu regeneratione glorificandorum hominum, sufficiant tibi certitudinem facere de illa. Maximè autem probationes, quæ sunt à parte justitiæ creatoris. hoc enim requirit justitia ipsius, ut effectus causis suis respondeant, & pœnæ malis meritis. Quapropter sicut duo præcesserunt in malis genera meritorum malorū, videlicet, & corporalia, & spiritualia, ita reddentur eis duo genera

Resurrectio damnatorum.

A pœnarum, videlicet spirituales, & corporales: hoc autem fieri non potest nisi malis, & perversis animabus corpora sua reddantur, quæ redditio non est, nisi resurrectio, seu ressuscitatio ipsorum. Habet igitur meritò quæstionem difficilè perscrutabilē, cùm corpora illa damnandorum necesse sit immortalia esse, & passibilia, sicut paucis declarabo tibi, qualiter istæ duæ dispositiones, videlicet immortalitas, & passibilitas se compatiantur in eis. Dico igitur, quia jam alibi declarata est tibi per vias multas perpetuitas pœnarum, & quoniàm aliter non esset satisfactum justitiæ creatoris, nisi mali, & incorrigibiles hîc, perpetuò torquerentur in vita futura. Perpetuitas autem pœnarum non potest esse in subjecto mortali, præsertim in ea magnitudine, & vehementia, quâ futuræ sunt, in quibus eas sustinere non possent ullo modorum corpora, quæ non essent immortalitate firmata. Si verò passibilia B non essent, nullæ essent pœnæ corporales, nulli dolores, ut videtur. Quòd si dixerit quis, quia dolor est solutio continui, sive continuitatis, sicut posuerunt aliqui ex Philosophis, & præsertim Medici: dico, quia jam responsum est ad hoc per me in hoc eodem tractatu, ubi dixi, quia est species ignis, qui nec dissolvit corpus, nec lædit ullatenùs: torquet autem intolerabiliter animam in corpore illo existentem: si enim pœnæ illæ corporales, quas mali homines passuri sunt, corpora dissolverent, ac comburerent, non essent pœnæ corporales æternæ, quoniàm deficientibus per mortem corporum suorum subjectis, pœnæ corporales deficerent, & ita non essent perpetuæ: restat igitur hujusmodi corpora insecabilia esse, & incombustibilia. Verùm quæstionem habet, utrùm ex propria dispositione hoc C habeant, an ex protectione divinæ justitiæ, sicut habebat se in primorum hominum corporibus, quæ non propriâ impassibilitate à sectionibus, & divisionibus atque combustionibus immunia erant, & libera, antequàm peccassent illi primi homines, similiter ab omni dolore & pœna. Hoc autem erat per ordinem divinæ justitiæ, quo prohibebatur pœna culpam præcedere; sicut & ordo naturæ non patitur, ut effectus causam suam præcedat; sic & protegente divinâ justitiâ à læsionibus dissolutionum, atque divisionum, in ipsis ignibus futurorum tormentorum libera, & immunia persistent corpora damnatorum. Jam autem multis experimentis didicisti ex narrationibus authenticis, de quarum veritate nefas est dubitare, multos in medio ignium homines per bonitatem creatoris illæsos fuisse servatos, & tam à læsione corporum suorum, quàm ab omni dolore tam corporali, quàm spirituali libera- D tos. Quia igitur non est majus creatori ab altero duorum salvare, vel liberare, quàm ab ambobus simul, quæ est admiratio, aut incredulitas stultorum de hoc, quòd salvatis corporibus in medio futurorum ignium, & illæsis per omnia, in ipsis per ignem hujusmodi animæ sint torquendæ? Facilius enim in se est, non dico quantùm ad omnipotentiam creatoris, sola corpora sic servare, quàm animas, & corpora simul. Quòd si dixerit, quia ignes illi infernales incomparabiliter fortiores sunt ignibus sæculi istius: verum utique dicit, sed ipsa corpora damnandorum erunt incomparabiliter fortiora ad sustinendum ignes hujusmodi, quàm nostra sint hîc ad sustinendum ignem sæculi præsentis, quamquàm omnipotentiæ creatoris non sit ullo modorum difficile præsentis fragilitatis, & infirmitatis, corpora ignibus, supple, illis futuris, servare illæsa. Ampliùs. Jam dixi tibi in præcedentibus, & pellem animalis, quod dicitur Salamandra, & plumas quarundam avium in igne fortissimo apud nos servarī

Nota. Quæstio pulchra.

Dolor quid.

Salamandra.

illæsas, & dicitur etiam, quòd ibidem purgantur, & meliorantur: aurum etiam in fornace non tam servatur, quàm etiam purgatur, & melioratur. Si igitur ista mirabilia sunt in naturis, & virtutibus eorum, quomodò non magis creatori possibile est, & etiam placitum, propter adimpletionem justitiæ suæ, servare corpora perpetuò in medio ignium infernalium à dissolutione combustione, atque consumptione? & si talis ignis, qui corpora non lædat, & animas torqueat, invenitur in naturis, & facturis, & creaturis, in mundo isto, quomodò non multò fortiùs in altero sæculo, quod totum refertissimum est mirabilibus creatoris, & ubi tam necessarius est propter executionem justitiæ suæ, non invenietur? Ampliùs Cui ex regibus magnis, & inclytis defuerunt unquàm instrumenta pœnalia ad executionem justarum vindictarum in maleficos? quantò fortiùs igitur non deerunt regi regum omnium? Quia igitur talis ignis necessarius est ad executionem justitiæ creatoris in perversos, & incorrigibiles, quæ sicut alibi didicisti, pœna perpetua est, necesse est non solùm ignem hujusmodi futurum esse, sed etiam ab eo tempore factum esse, quo ipsum requisivit Dei justitia propter usum istum, quare ab eo tempore, quo cœperunt esse, qui igne hujusmodi digni essent. Dico etiam, quia si factus ab eo tempore non fuisset, faciendus tamen esset creatori in judicio futuro, alioquin justitiæ ipsius deesset, vel executio, vel executionis celeritas. Turpe namque esset non mediocriter creatori, & omninò non decens gloriam ipsius, ut vel defectum instrumentorum hujusmodi, vel retardationem executionis suæ ejusdem justitia patiatur. Nec dubium est tibi jam ex aliis, quia pœna hujusmodi hominum perpetua sit. Quapropter necesse est ignem hujusmodi, & parcere eis à consumptione corporum suorum, & non parcere à tormento, præsertim cùm ad hoc tantùm creatus sit, nec est multùm mirabile hoc, cùm etiam ignis, qui apud nos est, in purgatione metallorum non parcat admixtis eorum sordibus, parcat autem puris substantiis ipsorum. De hujusmodi etiam igne jam dixi tibi, quia sæpè & corporibus, & animabus per virtutem creatoris pepercit, ut nec tormentum animabus eorum, nec corporibus aliquam læsionem intulerit. Aliàs etiam didicisti, videlicet in tractatu primo sapientialis, divinalisque magisterij, virtutes omnes naturales, sic teneri beneplacito creatoris, ut non influant operationes suas, nisi cùm creator voluerit, & quatenùs, & quomodò voluerit, & audivisti eum tenuisse, & aquam, & ignem, ita ut non influerent operationes suas, quæ sunt combustiones, & influxiones, & immersiones. & hoc legis in sermonibus authenticis prophetarum hebræorum. Multò autem plura, & majora in lege, & doctrina christianorum. & præcipuè in narrationibus miraculorum suorum, quas sæpè consului tibi inspicere, quoniàm multipliciter adjuvant philosophiam nobilem, & sublimem. Gens autem Sarracenorum ipso legislatore eorum testante non habet, nec habuit miracula, & causa tibi nota est ex aliis, quæ de lege gentis illius per me didicisti.

Aurum igne purgatur.

Ignis infernus.

Virtutes naturales.

CAPUT XXXI.

De statu corporum glorificandorum disputaturus, primò gloriam definit: deinde explicat causas, propter quas corpora glorificata spiritualia quodammodò dicantur.

His igitur se ita habentibus, conveniens est post hoc declarare tibi gloriam corporum glorificandorum, & hoc faciam ex ratione, & partibus suis. Dico igitur, quia gloria secundùm intentionem, & doctrinam christianorum, apud quos solos de ea sermo est (aliis enim gentibus nullatenùs innotuisse videtur) est inquam gloria, status seu dispositio † omnium statui naturæ in creaturis longè supereminens, & totus mirabilis: in corporibus autem spiritualitati similitudine multâ proximus, sicut audivisti in præcedentibus, quòd propter hanc causam in lege, & doctrinâ christianorum spiritualia dicta sunt corpora hujusmodi, primùm quidem propter subtilitatem substantiæ ipsorum, deindè propter velocitatem, sive agilitatem, quâ pari facilitate se transferunt habentes eas, si voluerint, quâ spirituales substantiæ à cogitatu in cogitatum. De hoc tamen aliquid audies in sequentibus. Tertiò, propter inconsumptibilitatem, atque stabilitatem substantiæ suæ, per quam prohibentur indigere nutrimento. Quartò quoniàm impalpabilia, & invisibilia sunt, & insensibilia omninò sensibus nostris, prout sunt in statu miseriæ istius, nisi se ipsi glorificati homines modo, quem ipsi noverunt, vel cognituri sunt, se ad hoc accommodaverint, & adaptaverint. Hoc enim quibusdam Dei electis, atque dilectis etiam in ista miseria divino munere concessum est, videlicet, ut nec viderentur, nec sentirentur, nisi cùm vellent, sicut legitur in narrationibus miraculorum gentis christianorum, & in operibus magorum tam naturalium, quàm maleficorum, de rebus hujusmodi multa inveniuntur. Tu etiam vides in Sole, quòd visui nostro per nubem interpositam coaptatur, ita ut meliùs judicent homines se videre illum, quàm detecto ad nudum fulgore suo. Verùm si glorificati homines apud nos viderentur, aut aliter sentirentur, meritò dubitari posset, an ipsi fulgorem suum sic visibus nostris temperarent, ut hoc solùm sui fulgoris in oculos nostros influerent, quod ipsi oculi pati possent, an novâ virtute ad hoc nostri visus & oculi juvarentur: & forsitan ita est in spiritualibus visionibus, quæ sunt propheticæ revelationes, & apparitiones, ad quod nostri visus interiores id est, nostræ virtutes intellectivæ novo adjutorio elevantur, & confortantur, ut talia valeant intueri. Interdùm autem velaminibus signorum, & figurarum rerum visarum, fulgor eis, & claritas temperatur. De hoc autem perscrutatiùs inquiram in sequentibus, si Deus voluerit. Iterùm autem verisimile valdè est homines glorificatos, sive glorificandos, cuilque habere corpora sua in pace, ut & qualitates, & quantitates suas pro beneplacito suo habeant ostendere, & exhibere quibus voluerint, & quomodò voluerint, & quandò. Et hujusmodi rei exempla multa invenies in prænominatis libris de miraculis christianorum. Quarta verò causa, propter quam spiritualia dicuntur, est ista potestas, atque libertas apparitionis, quâ apparent quandò volunt, & quibus volunt, & quomodò volunt, quemadmodùm spirituales substantiæ, de quibus multa leguntur tam in lege hebræorum, quàm in lege christianorum. Vides igitur, quia ista quatuor longè valdè sunt à quantumlibet sublimi nobilitate naturæ. Sic se habet de immortalitate, atque impassibilitate corporum hujusmodi, videlicet, quòd longè præstantiores dispositiones sunt atque sublimiores, dispositionibus aliorum corporum animatorum tam mundi hujusmodi sublunaris, quàm etiam superioris mundi corporei, quoniàm si ponantur cœli, & stellæ animalia, quemadmodùm visum est Platoni, & Aristoteli, atque sequacibus eorum, nec immortalitas, nec impassibilitas similis est illis. Et de impassibilitate quidem manifestum est: licèt enim forsitan passibilia non sint à contrariis, quia contraria non habent,

Gloria quid.

† Alias animæ.

Spiritualia corpora cur.

Corpora glorificata impalpabilia.

Plato. Aristot.

bent, ut hujusmodi philosophi posuerunt, tamen quòd indivisibilia, & insecabilia, atque impenetrabilia sint, non est verisimile. Scito autem, quòd omnes res creatæ seu factæ naturaliter receptibiles sunt melioris status, atque nobilioris, & perfectionis excellentioris, quàm naturaliter habeant. Creator verò solus additionem non recipit, & hoc est, quoniàm nobilitas, & perfectio ipsius in ultimitate supereminentiæ, & altitudinis est per omnem modum. Quòd si dixerit, quia stellæ cœli, & luminaria non recipiunt additionem, neque meliorationem, verum utique dicit, si intelligat à naturâ, vel naturaliter; natura enim non potest addere aliquid naturalibus perfectionibus ipsorum. Scire tamen debes, quia sapientes doctorum christianorum docuerunt, & scripserunt in tractatibus suis, & prophetæ eis attestari videntur expressè, quia meliorationem recipient, & nobilem valde renovationem in renovatione, seu regeneratione hominum: & causam hujusmodi audies per me in sequentibus. Quemadmodùm igitur vides in his partibus gloriæ corporum, quòd longè præstant naturalibus perfectionibus ipsorum; sic imaginari, & scire te oportet de gloria animarum humanarum.

Res creatæ susceptibiles melioris status.

Corpora cœlestia meliorationem suscepinra.

CAPUT XXXII.

Exponit, in quo statu futuri sint sensus humani glorificatis jam corporibus, atque animabus.

Meritò verò investigandum est de ipsis sensibus humanis, in quo statu, quibusve dispositionibus futuri sint glorificatis animabus humanis, atque corporibus. Dico igitur, quia glorificandi homines totaliter glorificabuntur. Si enim oculi non glorificarentur, sed remanerent in istâ miseriâ, & passibilitate, possent cæcutire vel penitùs excæcari. Sic & possent surdescere homines glorificati. Similiter & sensum tactus contingere posset obstupescere, vel extingui, & ita non esset vera ac pura illa fœlicitas, quæ tantam haberet partem miseriæ. Ampliùs. Non se viderent invicem glorificati homines, prohibente hoc subtilitate corporum ipsorum, quia nec aer, nec ignis elementum visibilis est hîc oculis humanis, propter subtilitatem substantiæ utriusque: quantò fortiùs igitur illa corpora glorificata non essent ibi visibilia oculis humanis, in istâ imperfectione permanentibus? Ampliùs Si electi Dei, atque dilecti, tunc fulgebunt, sicut Sol juxta promissionem prophetarum, & utriusque dictarum legum, scilicet hebræorum, & christianorum, non poterunt homines glorificati se invicem intueri, absque læsione visuum suorum, sicut neque modò Solem. Ampliùs. Manifestum est tibi, quia solâ vigiliâ deficit visus humanus; aut igitur erit somnus, id est, dormitio, aut continuitate vigiliarum necesse erit caligare oculos hominum glorificatorum, & tandem obtenebrari omninò. Quòd si fuerit ibi dormitio, erit ibi lassitudo, & defatigatio, non erit igitur vera fœlicitas. Necesse igitur est oculos hominum glorificatorum glorificatos esse: virtus verò visibilis perfectio est oculorum, quare necesse est virtutem visibilem in omnibus glorificandis hominibus glorificandam esse. Quæ igitur erit gloria illius, si per eam non vidêt homines tunc æquè longè, ut propè, & æqualiter remota, ut propinqua? Ampliùs Si non omnia corpora essent visui glorificato pervia, posset habere impedimentum virtus visibilis in operationibus suis, retardationes multas, atque difficultates; quare non esset elongata in ultimitate elongationis à miseriâ, quam habet hîc. Non esset igitur dispositio ejus aut status, aut dispositio gloriæ. Quòd si dixerit, quia retardationes hujusmodi, & impedimenta mirâ facilitate declinabit, hoc est longè majori, quàm posset hîc declinare: dico in hoc, quia qui sic dicit, gloriæ virtutis visibilis contradicit, & removet ab eâ gloriam futuram, sed reverà posuit ei longè minorem miseriam, quàm sit ea, in quâ nunc est hîc. Jam igitur declaratum est tibi per hoc, & alia, quæ præcesserunt, homines glorificandos totaliter glorificandos esse, atque ita glorificandos ut nulla eorum pars remaneat in miseriâ. Ampliùs Quoniàm ipsæ animæ humanæ, quæ glorificandæ sunt, totaliter glorificandæ sunt, hoc est, secundum omnes vires suas, necessariò glorificandi sunt oculi hominum, & aures & virtutes animarum, scilicet visibilis, audibilis & cæteræ exteriores, non solùm interiores, & jam audivisti causam in hoc. Apparet igitur ex his, quantò præstantior, atque sublimior est visus glorificatus visu adhuc existente in istâ miseriâ, & obnoxia tot & tantis passionibus, ac læsionibus.

Omnimoda glorificatio.

Nota.

Nota.

Nota.

CAPUT XXXIII.

Quis modus audiendi, videndi, vel aliter sentiendi futurus sit in glorificatis.

Quæstionem autem habere videtur difficilè explicabilem, quis modus vel videndi, vel audiendi, vel aliter sentiendi erit tunc hominibus glorificatis, si per passiones, & immutationes organorum sensibilium. In hujusmodi autem actionibus, & passionibus, propinquitas, & remotio, sensibilium evidens præstant impedimentum, vel adjuvant. Sensibilia enim quæ propinquiora sunt organis sensuum, fortiores immutationes operantur in eis, & vehementiores impressiones influunt, & hinc est, quòd magis sentiri se faciunt, remotiora verò econtrariò se habent. Quòd si dixerit quis, quia organa sensuum adeò erunt purgata tunc, adeòque facilè mutabilia, ut in quâtacunque remotione à suis sensibilibus immutentur, necesse habet dicere, ut ex appropinquatione sensibilium augeantur immutationes hujusmodi, & propter hoc tandem invalescent in læsionem ipsorum sensuum, & hæc sunt inconvenientia, quæ removi tibi in præcedentibus à sensibus glorificatis. Dico igitur, quia facile est creatori, apud quem nullo modorum est difficultas sic moderari, & mensurare immutationes istas, ut nec appropinquatione crescant, nec remotione sensibilium minuantur. Sicut enim multoties tenuit virtutem ignis, ut omninò non combureret, neque aliquatenùs læderet combustibile, in quo erat, & sicut modò vides sæpissimè laxatum ardorem ignis, ut influat combustionem super ligna arida; sic in beneplacito ipsius omni modo positum est, ut laxet virtutes sensibilium, & restringat mensura, qua voluerit, ad faciendas immutationes in organis sensuum, elongatione, & appropinquatione eorum nec addente aliquid, nec minuente. Hoc autem dico, si beneplacitum ejus est, ut iste sit modus sentiendi. Si cui autem videatur, quia mensura hujusmodi erit in diminutione sensuum, quantùm ad operationes ipsorum propter hoc, quoniàm majores immutationes, hoc est, excedentes mensuram hujusmodi, errat indubitanter, nec attendit etiam ea, quæ manifestè accidunt hic in naturis. Quidam enim homines non vident subtilia, nisi multa appropinquatione eorum ad oculos suos, & quibusdam necessaria est elongatio eorum ab oculis suis, & adjuvantur visus eorum per

Virtus creatoris.

illam. In lapide verò, qui diamas dicitur, quantumcunque parvus sit, distinctè tamen videntur ibi formæ multæ simul. Quid ergo mirum, si modicâ immutatione etiam clarissimè, ac distinctissimè videbuntur visibilia in futura fœlicitate? Si quis autem dixerit, quia sicut tota potentialitas virium animarum humanarum exibit, & perpetuò manebit in futura gloria in ultimitate suæ perfectionis, & actualitatis; sic & vires exteriores, quibus operantur animæ humanæ per corpora, liberabuntur tunc à malo potentialitatis, & erunt in ultimitate perfectionum suarum, & in ultimitate actualitatum suarum; hoc autem est dicere, quia vis intellectiva in statu gloriæ futuræ erit speculum in effectu omnium intelligibilium, & erit speculum intelligibile, hoc est, exemplum in effectu universitatis intelligibilis: sic unaquæque vis sensibilis erit speculum in effectu omnium suorum sensibilium, & propter hoc non indigebunt organa sensuum, vel vires sensibiles immutationibus novis, quemadmodùm nec vis intellectiva, tunc dico, quia sermo iste non est improbabilis gloriam futuram intelligentibus; causa autem in hoc est, quoniàm omnis imperfectio reverà, & omnis obnoxietas ad miseriam, tollenda est per gloriam futuram. Quòd si passionibus istis, & immutationibus obnoxiæ essent vires prædictæ, multæ imperfectiones remanerent apud eas, ex quibus una est, quia non omnia visibilia viderent glorificati homines simul, & non viderent ea, quæ essent post eos, sed tantùm ea, quæ essent ante; quare viderent particulatim unum post aliud sicut & modò. Ampliùs. Jocunditas, seu delectatio, quæ tunc erit ex visu, esset frustatim, atque particulatim, & non esset tota simul. Ampliùs. Deperiret particulatim, sicut & generaretur, quoniàm cùm desinerent videri quædam visibilia, periret delectatio, quæ foret ex visione eorum; non congruit aut megaudiis gloriæ ullo modorum quòd aliquid eorum pereat, vel aliquid ex aliquo eorum; congruit igitur iste sermo, ut dixi, gloriæ, atque perfectioni virium prædictarum. Quærat autem fortassis aliquis de virtute gustabili, & virtute tangibili, & etiam odorabili, si quæ erit earum operatio, vel usus in futura gloria, & reverà non est tibi dubitandum, quia vires illæ non recedent ab animabus humanis, sed operatio virtutis gustabilis, quæ gustatio est, sive comestio, cùm non sit necessaria, nisi propter nutrimentum, & restaurationem corporis, non erit ibi necessaria, sicut neque operatio virtutis generativæ, quæ generatio est. Liberabuntur autem istæ vires à miseriis, in quibus modò sunt. Tu enim vides qualiter hîc affligitur virtus gustabilis fame, & siti, malisque saporibus. De vi etiam generativa notum est tibi, quæ tormenta patiatur hîc ab ardoribus concupiscentiarum, & libidinibus. Ab his igitur erit libera tunc, & immunis, & erit decor ejus, & gloria, castitas inviolabilis. Sic non est tibi dubitandum, quin ornetur tunc, & glorificetur virtus gustabilis sobrietate, & abstinentiâ quæ illi gloriæ congruat, si fas est eas sic nominare. Non enim sobrietas, aut abstinentia, aut minùs virtutes sunt, aut minùs arma animarum humanarum in pace spirituali, quàm in bello, & hoc est, quoniàm non solùm arma sunt, sed etiam ornamenta, & pulchritudines animarum mirabiles ac desiderabiles. In eo igitur, quòd virtutes, quòd ornamenta, quòd pulchritudines animarum, usus earum manifesti sunt in statu beatitudinis illius; animas enim fortificant, ut virtutes, ornant eas, & decorant, ut ornamenta & pulchritudines. Verùm quoniàm pax illa bella non habet, nec ad illam attingere bella possibile est ullo modorum, in eo quòd arma, nullus est usus earum,

Imperfectio omnis tollenda per gloriã.

Virtus gustabilis.

Virtutes ornamenta animarum etiam in gloria.

E hoc est dicere nullus est usus protectionis earum, nullus usus impugnationis: hi enim sunt duo usus armorum in eo, quòd arma sunt.

CAPUT XXXIV.

Pulcherrimam quæstionem pertractat: an sit in futura gloria harmonia aliqua, aut concentus delectabiles. Ubi tandem adstruit rebus sensibilibus animas non esse delectandas, aut detinendas eo modo, quo hîc delectantur, quod est contra Sarracenorum, & Mahometistarum persuasionem.

Revertar autem paululùm ad ea, quæ præcesserunt, & dicam, quia reverà res fœlicitatis illius gloriæ propter elongationem suam à consuetudine nostra, & à rebus sæculi istius, non est facile, ut inveniantur per vias probationis ad certum, & liquidum per singula. Sed indubitanter verum est, quòd fœlicitas illa nullam secum patietur miseriam in glorificatis, nullam imperfectionem, quæ dedeceat, aut non deceat homines gloriæ illius. Utrùm
F autem vires sensibiles sic perficiendæ sint, quemadmodùm audivisti, an alio modo, creatori, & quibus revelare voluit, noto nobis autem adhuc ignoto, cùm ex sermonibus prophetarum, vel aliis sermonibus authenticis perspicuum non sit, non facilè affirmandum est. Si quis autem dixerit, quia sicut nihil corruptibile habet vita illa gloriæ, ita nihil habet etiam corrumpens, vel corruptivum, verisimile procul dubiò dicit. Scio enim multos, & maximè in rebus divinalibus ad modicũ exercitatos, non facilè posse videre, quòd omnia visibilia simul videantur in effectu visione lucidâ, & distinctâ. Similiter, & quòd omnes harmoniæ, omnesque concẽtus delectabiles, actualiter simul audiantur, & sub distinctione clarissimâ, non minùs eis incredibile videtur. Tu verò audivisti quid rationis hoc habeat. Interim igitur causâ exercitationis ista teneas, donec per me vel per aliũ acquiratur tibi certitudo rerũ hujusmodi. Non enim parùm habet admirationis, aut quæstionis, an har-
G monias habeat, & cõcentus delectabiles vita gloriæ illius, & tu scis quid senserit Aristoteles de sonis, & generatione ipsorum. Quamquàm autem Plato posuerit harmonias in cœlis mobilibus, in cœlo tamen immobili ponendæ non sunt etiam secundùm ipsum; propter motum enim ipsorum posuit in cœlis harmoniam. Tu autem jam audis sermones hominum de cantibus Angelorum. Audis etiam sermones Prophetarum, & maximè prophetias Christianorum de his, & revelationes, quæ apud eos sunt, de quibus sæpè dictum est tibi per me, quia valdè utile est videre eas, & sæpè inspicere. Habet etiam quæstionem, quæ futuræ sint ibi harmoniæ, & voces hominum, utrùm univocæ vocibus, quas habemus hîc, & utrùm conveniat eis ratio, quam posuit Aristoteles, vocis, quod est dicere, an sint univocæ voces illæ vocibus nostris. Generaliter ergo
H scito, quia delectationes sensibiles, hoc est per sensus, quæcunque erunt ibi, non erunt sensibiles per modum, quo hîc, quod est dicere, quoniàm non stabunt animæ nostræ in rebus sensibilibus, neque hærebunt eis per delectationes istas, sed magis erunt eis viæ ad bonitatẽ, pulchritudinẽ, atque suavitatẽ creatoris, omnes bonitates, pulchritudines, atque suavitates creaturarum. Tunc enim juxta sermones sapientum & sapiẽtũ, creaturæ omnes glorificatis hominibus intuentibus, & sentientibus eas, manifestè apparebũt vestigia, viæ, nutus, & signa creatoris, ducentes ad ipsum, & ostendentes ipsum, & hic est error, quo gens Sarracenorum involuta est miserabiliter, & seducta, quoniàm sic se credunt esse delectandos in rebus sensibilibus, & per sensum delecta-

Deharmoniis vocibus.

Error Sarracenorum.

delectabilibus, sicut delectari se sentiunt hîc, cùm indubitanter res sensibiles, & per sensum delectabiles, non detineant tunc animas glorificatas hominum, quin potiùs ducant eas, & transferant in creatorem, & propter hoc, quod maximè delectabit homines glorificatos in creaturis, erit ipse creator, & forsitan, quòd propriè, ac per se, quemadmodùm in vestigiis, & aliis signis, cùm sint delectabilia per ea solummodò, quorum vestigia vel signa sunt, illa propriè, & per se delectant: quorum signa, vel vestigia sunt, & forsitan non est delectatio veri nominis, aut veræ rationis, quam gens Sarracenorum somniat, aut quâ inebriantur, & quâ captivantur animæ stultorum. Hoc autem erit tibi manifestum, cùm rationes, seu diffinitiones delectationis consideraveris. Delectatio enim est apprehensio, ut ait quidam ex Philosophis, virtuti apprehendenti. Rectiùs autem diffinitur delectatio conjunctio conveniens convenientis cum conveniente. Jam autem alibi didicisti per me quia conjunctiones animarum nostrarum cum sensibilibus, & delectabilibus in ista miseria, neque naturales sunt, neque cõvenientes, cùm sint abusivæ, & adulterinæ: hoc autem est, quoniàm sicut amor propter se ab animabus nostris non debetur nisi creatori; sic delectatio non debet esse eisdem per se, aut propter se, nisi in illo, aut per illum. Et cùm imaginatus fueris animam ex omnibus modis suis benè dispositam, atque perfectam, invenies hoc evidenter, quòd omnia delectabilia vitæ sunt ei ad creatorem, nullum eorum finis, & propter hoc in nullo eorum stat; hoc enim reputat abusionem, finem habere viam, vel viam habere finem, similiter & adulterinum, cùm amorem suum, & amplexus suos spirituales per se, atque finaliter, sciat se non debere, nisi creatori, quem etiam omnis anima erudita non dubitat esse spõsum suum secundùm id totum, quod est in ea nobile, atque sublime, hoc autem est totum, quo præcellit brutalibus animabus, & hoc est, tres vires superiores nobiles ipsius animæ rationalis: & de hoc plura per me in aliis tractatibus didicisti: & quia Philosophi multi in hoc non leviter erraverunt, ponentes naturales, & veras esse delectationes istas abusivas, & adulterinas.

Delectatio quid.

Nota.

CAPUT XXXV.

Redit ad propositum, quandam anacephaleosim faciens supradictorum, & docet corpora damnatorum immortalia futura, & cibo non indigentia, quòd erunt inconsumptibilia, item de eorum immobilitate, & deformitate.

Nota.

NUnc autem revertar ad id, à quo longè digressus sum, & dicam: quia gloria animarum humanarum, quantùm ad exteriores, sive interiores simul vires suas, sive sit per modum illum perfectionis, quo omnia visibilia delectabiliter videant per modum, quo dixi, videlicet ut vestigia creatoris, ut vias ad ipsum, ut signa, & nutus ipsius, & ut refulgentiam quandam bonitatis, pulchritudinis, & suavitatis ipsius, sive sit per modum alium congruentem beatitudini illi futuræ, qui nec impedimentum habeat, nec retardationem, nec difficultatem ullam, nec periculum à læsionibus vitium illarum, aut organorum suorum; hoc enim congruit fœlicitati illi, videlicet, ut ad ipsam non attingat læsio, vel corruptio ullo modorum: non video errorem, utrumlibet dicatur, nec adhuc manifesta est certitudo in altero istorum, vel sermonibus authenticis, ut prædixi vel probationibus. Veruntamen primum istorum duorum magis philosophicum est, & magis congruens perfectioni illi A futuræ. Secundùm autẽ minùs eruditis credibilius; sed utrùm duorũ verum sit, propter novitatem diffinire supersedeo. Tu igitur ex his, quæ audivisti, imaginare, & considera veritatem futuræ gloriæ tam in corporibus, quàm in animabus, & reminiscere, quia quatuor tibi posita sunt in præcedentibus, velut partes quatuor gloriæ futuræ corporum, expeditio scilicet, sive agilitas, impassibilitas, & subtilitas, cui non obsistit soliditas, aut duritia corporum aliorum: deinde claritas quæ utrùm sit univoca claritatibus mundi istius, magis est disputabile, quàm perspicuum. Non est autem propositum meum hîc stabilire, quæ expresè non continentur in sermonibus authenticis aut quæ expresè in eis declarari evidenter non possint. Expositæ etiam sunt tibi quatuor causæ, propter quas spiritualia dicuntur corpora glorificata, & hoc est, quoniàm per illas multâ similitudine spirituali nostræ approximant. Exposui etiam tibi, pro ut mihi possibile fuit, qualiter, & quibus oculis visibilia futura sint, ex quo apparere tibi debet, qualiter etiam tangibilia, seu palpabilia, & quibus, seu qualibus tactibus. De B modulationibus autem, & harmoniis, quales ibi futuræ sint, manifestum est indubitanter, quia spirituales ibi erunt: quales autem ipsæ sint, & quales futuræ, reservo tractatui de substantiis spiritualibus, qui sequetur istum. De corporalibus autem modulationibus, & gesticulationibus, & de choris, sive choreis, quas ibi futuras multi credunt, determinandum est ex aliis, & per alia, quoniàm proculdubiò ante ea perscrutandum est, an possibile sit ibi fore motum corporalem. Si enim non est possibile ibi esse motum, impossibile est ibi esse causationes, aut gesticulationes, cùm gesticulationes evidenter motus sint, modulationes autem corporales non videantur nisi per motum posse fieri ullo modorum. Hanc igitur quæstionem, videlicet an motum possibile sit ibi esse, prosequar in sequentibus, primùm aliquibus dictis de natura, seu dispositione corporum eorum, qui damnandi sunt, & de corporibus parvulorum, qui absque remedio originalis corC ruptionis, & immunditiæ decesserunt. Dico igitur quia corpora damnatorũ immortalia erunt, ut jam audivisti, alioquin non essent susceptibilia cruciatus perpetui. Ampliùs. Nutrimẽto non indigebunt, cùm inconsumptibilia futura sint. Si enim locum haberet apud ea consumptio, nutrimento restaurabilia essent, & necessariò mortalia, & hoc est, quoniàm continuo defectu, seu consumptione tandem necessariò morerentur. Quòd si dixerit quis, quia ista duo sunt partes corporum glorificatorum, tu vides ex his, quæ dicta sunt, quoniàm ista inconsumptibilitas non excludit miseriam, immò est in extrema miseria, & verisimile est etiam, quòd non excludat miseriã famis, & sitis, quoniàm justissimũ est, ut quemadmodùm peccaverunt virtute gustabili, per eandem & torqueãtur, & quemadmodùm peccaverunt ingluvie ciborum, & ingurgitatione potuum, fame D & siti contrariis crucientur. Veruntamen possibile est omnipotenti creatori igne illo, de quo supra mẽtionem feci tibi, eos in faucibus & linguis sufficienter punire. De agilitate verò, vel mobilitate hujusmodi corporum, non aliud apparet ad præsens, nisi quòd non est ibi necessaria quantùm ad divinã justitiã, quoniàm magis decet corpora hujusmodi hominũ detineri gravata, & illigata suppliciis, quàm illâ agilitate, quâ audivisti superiùs, ad loca varia evagari, præsertim cùm de carcere infernali eis exire nec liceat, neque etiã conveniat. De coloribus verò eorũ verisimile est, ut sint tales, qui congruant deformitati animarum eorum videlicet tetri, & aspectu horribiles, ut quemadmodùm imitati sunt perversitate

Dotes corporum glorificatorũ.

An sint choreæ, & gesticulationes in gloria.

malignos spiritus, & horribiles: sic & eos pœnali E deformitate, & aspectu horrifico imitentur.

CAPUT XXXVI.

In quali statu corpora parvulorum resurgent.

DE corporibus verò parvulorum, quos prænominavi tibi, multas habet quæstiones, quas nusquàm credo determinatas, vel etiam propositas. Et prima est, utrùm in eis dispositionibus resurrectura sint, in quibus ex hac vita decesserunt, videlicet illâ infirmitate, seu debilitate, in qua erant, quandò decesserunt, & in illa desipientia, quâ nec loqui poterant, nec intelligere quicquam; aut si fortè corpora eorum, cùm sint immortalia, futura erunt & impassibilia, & hoc idem debet esse tibi clarum ex his, quæ præcesserunt, quia nulla pœna actuali punibilia erunt, sicut nulla culpa actuali tenebantur, dùm hîc viverent. Hoc autem ita esse cogit veritas justitiæ creatoris, quæ non permittit aliquem actualiter puniri, qui actualiter non peccavit. Si enim in desipientia, & puerilitate, in qua erant in cunabulis, ubi & decesserunt, permanerent, multa inconvenientia sequerentur. Primùm quidem, quoniàm vita eorum otiosa videtur, & omninò inutilis: deinde nisi immortalitate firmetur, nullo modo durabilis: Tertiò virtus tam spiritualis, quàm corporalis esset omni perfectione naturali privata in eis. Propter hoc, & alia, verisimilius est, in ea perfectione naturali secundùm cursum miseriæ istius, ut in virili ætate, hoc est, in perfectione virilis ætatis, quam adepturi erant, si tamdiù viverent, & hoc eis præstabitur divinæ largitatis beneficentia, ut sic impleatur decor, & perfectio humani generis, quatenùs divina justitia patitur. Nec est mirabile, si perfectionem, quam largiturus erat eis creator per successus ætatum, & temporum, si cousque viverent, ipso resurrectionis momento eisdem largiatur, & ita requirit ipsa miseria parvulorum, ut defectus adjumentorum naturæ divina bonitas suppleat, & quod naturalibus nutrimentis, & adjumentis acceptura erat natura, hoc virtus creatoris illis deficientibus largiatur. Similiter & de profectibus, atque perfectionibus animarum, ut eis in resurrectione tribuantur, quas si usque ad virilem ætatem viverent, obtinerent. Verbi gratiâ, naturalem prudentiam, & similes perfectiones, quas virilis ætas habere naturaliter consuevit. Si quis autem quærat de artificiis, & magisteriis, dignitatibus, & potestatibus, quæ omnia forsitan obtinuissent in vita ista, si in ea tanto tempore permansissent: respondeo duobus modis. Primùm, quia non est certum, quòd aliquis eorum aliquod ex hujusmodi artificiis, seu artibus, magisteriis, aut dignitatibus obtineret, etiamsi tamdiù in vita ista permansisset, & hoc utique tunc certum erit, quandò manifestum erit tunc, divinam providentiam aliter de hujusmodi muneribus ordinasset. Secundò respondeo, quia magisteria, & dignitates, & artificia distribuit bonitas creatoris ad communes utilitates hominum, quod exindè apparet, quia homines se invicem indigent propter hujusmodi artificia, & officia. Quis enim est, qui textore, & artificio texturæ non indiget? Similiter fabro, & arte fabricandi? Magistratibus autem potestatibus, judicibus, advocatis, & bellatoribus, quantùm res humanæ indigeant, quis non videat? Per hos enim justitia, & pax & fit, & servatur inter homines, per quas potissimùm benè est hominibus, benè inquam secundùm naturam, sicut & contraria, videlicet bella, lites, & injustitia res humanas perturbant, atque confundunt, ipsamque vitam humanam destruunt, propagationem etiam, & educationem generis humani multipliciter impediunt, sicuti nosti.

Actualis pœna sequitur actuale peccatum.

Nota.

Nota.

CAPUT XXXVII.

Aptissima conclusio dictorum.

QUoniàm autem multa in hoc capitulo aggregata sunt tibi, quædam de beneficentia largitatis creatoris, quædam de rectitudine justitiæ ipsius, quædam verò de perfectione, & decore status universalis generis humani, videlicet, quia ultimitas pulchritudinis ipsius est, in qua evidenter apparet beneficentia largitatis creatoris, & rectitudo justitiæ ipsius, & perfectiones naturæ humanæ, provt conveniens est bonitati, & justitiæ creatoris, F & dictum est etiam tibi, quòd genus humanum est in istis dispositionibus, provt decet magnificentiam, & gloriam creatoris, & hic est status ejus optimus, atque pulcherrimus, utpote sapientiæ, & bonitati ejus convenientissimus, & per hoc clarum tibi resurrectio mortuorum tam malorum, quàm bonorum, tam parvulorum, quàm magnorum, tuum erit de cætero ex his studiosè, ac diligenter considerare, an per hæc omnia sufficienter declarata sit tibi renovatio universi corporei futura in ea parte sua, quæ genus humanum vocatur, sive universitas hominum. & siquidem acquisita est tibi certitudo hujusmodi renovationis per hoc, & destructi errores contrariis, gratiæ tibi, & mihi, agendæ sunt bonorum omnium largitori. Alioquin saltem viæ tibi multæ apertæ sunt, & initia tradita per me, quibus & perscrutatiùs investigare, & faciliùs invenire super rebus à consuetudine nostra tam longè distantibus G poteris veritatem. Ego verò, provt distractiones occupationum permiserunt, secundùm possibilitatem meam, desiderio tuo curavi satisfacere in hac parte, & certum est mihi, quia exercitatis in rebus divinalibus, atque philosophicis, & veritatis salutiferis amatoribus sufficiunt, quæ audivisti.

CAPUT XXXVIII.

De renovatione, & melioratione reliqui mundi corporei futura.

COnsequenter igitur prosequar alias, quæ restant de quæstionibus, quæ circa hæc sunt. Quarum prima est de reliqua parte universi corporei, H an & ipsa renovationem, vel meliorationem receptura sit. Scito igitur, quia sermones Prophetarum Hebræorum hoc videntur innuere, Prophetiæ verò Christianorum expressè hoc testantur. Vidi, inquit unus ex Prophetis eorum, cœlum novum, & terram novam: primùm enim cœlum, & terra abiit. In ipsa lege verò, & doctrina Christianorum multa de hoc, & clara testimonia de ista renovatione poteris invenire. Quòd si quis dicat, quia cœlum, & terra incorruptibilia sunt, & immutabilia; respondendum est ei, quia nihil habent omnia hæc, nisi quod acceperunt ex solo beneplacito creatoris, nec stant, nec permanent, nisi eo conservante, & retinente, quemadmodùm ipse etiam Plato testatus est, dicens ex persona creatoris loquentis ad Deos, & dicentis: natura quidem vos dissolubiles, me autem sic volente, indissolubiles. Nullâ igitur necessitate, prohibita est omnipotens voluntas creatoris à renovatione, & melioratione cœlorũ, & cœlestium corporum. Jam autem testificati sunt Prophetæ, quia & terris, & fluminibus, & vegetabilibus, atque animalibus, & meliùs, & deteriùs fuit

Plato.

propter homines. Certum etiam factum est hoc experientia multiplici, quia & cœli non dabant pluviam, neque rorem aliquandò propter malitiam hominum, & sicut dixit propheta hebræorum, terram fructiferam dedit in salsuginem à malitia inhabitantium in ea. Audivisti etiam famosissimas subversiones civitatum quinque, & totius regionis illius exterminium, & qualiter, cùm esset antè sicut paradisus Dei, facta est postmodùm vastitas horribilis. Notæ etiam sunt tibi plagæ Ægypti antiquæ, quibus percussa est à creatore, & in fluminibus conversione in sanguinem, & in terræ vastatione locustarum, & in aere tenebris palpabilibus. Sic & econtrariò juxta testimonia prophetarum, terram sine aqua dedit creator in exitus aquarum, & fertilitatem terris, & vegetabilibus dedit multoties, & reddidit. Si igitur propter paucos electos, & dilectos suos, & brevem habitationem eorum super terram, beneplacitum fuit bonitati creatoris sic meliorare, & ornare terram, & congrua sibi venustate vestire propter modicum, & pauci temporis servitium; quantò fortiùs propter incomparabiliter plures electos, & dilectos, & incomparabiliter meliores, quàm esse possent hîc, erit beneplacitum ejusdem decorare cœlos, & stellas, & luminaria, quæ ab initio mundi servierunt eis tam multiplicibus servitiis? Ampliùs. Si beneplacitum fuit creatoris decorare habitationem electorum suorum tam brevem, tamque modici temporis in terra; quantò fortiùs decorabitur cœlum propter inhabitationem eorum perennem? Ampliùs. Si verum est juxta testimonia prophetarum, quòd cœtum electorum habeat creator, tanquàm sponsam suam spiritualem, nemo autem regum, vel etiam inferiorum hominum est, qui domum suam non præparet, & exornet: quantò creator sponsam hujusmodi ineffabiliter ampliùs sibi dilectam, introducturus in palatium illud præclarum, atque magnificum, & in thalamum illud secretissimum incogitabilis fœlicitatis introducturus, non prædecorabit, & præornabit præter solitum decorem. Ampliùs. Quis regum in coronatione unius filii sui non præparet, & ornet, atque decoret palatium suum novo decore, & ornatu? Quantò fortiùs igitur creator innumerabiles filios adoptionis, & gratiæ suæ coronaturus palatium illud nobilissimum, ac præclarum, in quo cum eo regnaturi sunt, & sessuri in gloria futura, novo decore, & ornatu faciet solito speciosissimum propter honorem, & gloriam ipsorum, & suam? Quòd si dixerit, quia longè secus est in natura, quàm in gratia, quia incomparabiliter plus diligitur filius naturæ, quàm filius gratiæ: verum indubitanter dicit, quia indubitanter super omnem comparationem, & etiam cogitatum, majoris gloriæ est, & habetur apud patrem filius naturæ, quàm filius gratiæ: verumtamen non est secùs in hoc, cùm & coronationis naturæ, & coronationis gratiæ debitum, & sequela, sit decoratio hujusmodi, & ornatus palatij. Si verò dixerit, quia tanta est speciositas, atque præclaritas cœlestis illius palatij, ut coronatio regum hujusmodi majorem meritò non requirat: dico quia majorem requirit quantacunque illa sit, & hoc est ex congruentia honoris, & gloriæ coronantis. Decet enim regem, & dominum sæculorum, ita facere, ut dixi, & indicium hujusmodi est naturale exemplum, quod posui tibi de regibus, & inferioribus ordinibus. Non enim otiosè, aut frustra pingit natura exempla hujusmodi in manifesto, sed ob eam etiam causam, quam dixit Avicembron. Scito inquiens quia manifestum est indicium occulti. Ampliùs. Si propter hospites, & advenas fit apparatus hujusmodi domorum, ut honorificè, ac festivè recipiantur, & hoc ab hominibus, ex modica virtute hospitalitatis, quid fiet ab illo patrefamilias, creatore videlicet, cujus largitas, ac liberalitas est in ultimitate perfectionis, & hoc pro electis, atque dilectis? Ampliùs. Cùm eos gratia adoptionis honoravit, quo honore in creaturis major cogitari non potest, quomodò honores minores, & comparatione istius nullos, non eis impendet? Vides igitur, quoniàm rectè senserint, & docuerint sapientes christianorum, qui cœlos, & stellas, atque luminaria remunerandos esse dixerunt pro servitio, quod electis impenderunt tam illuminando, quàm temperando, & aptando habitationem eorum terrenam, remunerandos, inquam, ob gratiam, id est, ob amorem, & honorem ipsorum. Quòd si dixerit quis, quia nobiliores sunt cœli, stellæ, & luminaria, quàm homines, & propter hoc indignùm est, ut eis servierint, & ut motus eorum, & aliæ operationes propter homines fuerint, quemadmodùm dixit Avicenna, quia res ignobiles, seu minùs nobiles non debent esse causæ rerum nobiliorum: dico igitur, quia manifestus est error eorum in hoc. Videmus enim evidenter quia homines serviunt cæteris animalibus, ut pastores ovium ovibus, & pastores equorum equis, & ita de aliis, & quod majus est, artifices omnium artificiorum artificiis non solùm fabricando, sed etiam decorando, & exornando, sed etiam in conservando, & custodiendo illa. Ipsi etiam reges, & principes, cæterique rectores atque doctores, qui videntur dominari subditis suis, servi eorum sunt, servientes eis in officiis, à quibus hujusmodi denominationes habent, & ista nomina, quæ audivisti, & cætera omnia hujusmodi, nomina sunt officiorum, atque servitutum. Rex enim verus nihil aliud est, quàm servus justitiæ, & propugnationis pro subditis, & propter hoc exigitur ab eo justitia, quemadmodùm à servo debita opera. Unde & usualiter dicuntur reddere justitiam, sive jura, quemadmodùm servi debitas operationes. Apparet etiam indubitanter tibi per hujusmodi exempla, & similia, quia non est inconveniens, ut res nobiliores serviant minùs nobilibus. Ex quo manifestum est tibi, quia verus est sermo, quia quicunque voluerit major inter homines fieri, necesse habet esse omnium servus.

Ornabuntur cœli novo decore.

Nota.

Nota.

Nota.

Nota.

CAPUT XXXIX.

De mundo sublunari, ubi quæritur quid fiet elementis, & animabus.

Sequitur autem post hoc, ut prosequar tibi de mundo sublunari, quem statum habiturus est tunc. Dico igitur in primis, quia necesse est elementa pacem habere inter se, & ut non sit ampliùs pugna, & conflictus inter ea. Causa autem in hoc est, quoniàm pugna hujusmodi, & conflictus, non est apud elementa, nisi propter generationem generabilium, & corruptibilium, quæ sunt sub sphæra lunæ. Quia igitur cessabit generatio, cessabit etiam, & corruptio, ut jam patefactum est tibi, & patefiet tibi per rememorationem aliquorum, quæ præcesserunt. Cùm enim animalia, & vegetabilia similiter metalla, & alia quibus utuntur homines in habitatione ista, non sint necessaria, nisi propter ipsos: translatis autem hominibus in loca perennium habitationum suarum cessent utilitates rerum hujusmodi, necesse est esse cessaturam tunc generationem & corruptionem ipsarum. Quòd si dixerit, quia ignis non potest manere ignis, & non pugnare cum aqua, quamquàm super hoc satisfactum tibi debeat

Pax in elementis futura.

esse ex præcedentibus, reminisci tamen debes, qualiter olim in Ægypto ignis in aqua magis ardebat, quàm extra aquam. Reminisci etiam debes ejus, quod audivisti per me, quia philosophi plus attribuerunt naturis causalitatis, atque influentiæ, quàm veritas habeat. Non enim naturas sic dimisit sibi ipsis creator benedictus, ut earum virtutes, & influentias non omninò in beneplacito suo retinuerit, atque posuerit, & hoc manifestum est ex miraculis hebræorum antiquis, quæ jam diu, & penitùs cessaverunt apud eos propter infidelitatem, & malitiam eorum, similiter & ex miraculis christianorum, quæ à tempore incœptæ legis, & religionis eorum incœperunt, & adhuc non cessant, tibi poterit elucere. Nec attendas sermonibus philosophorum in parte ista, nec etiam in aliis si vis eruditus esse, & absque errore in rebus divinalibus, nisi quatenùs eos concordare inveneris sermonibus prophetarum, & aliis sermonibus authenticis. Mirabilia enim creatoris, quæ miracula nominantur, tenendum est eos aut ignorasse, aut omninò non credidisse, & hæc est causa, propter quam erraverunt in naturis, & earum virtutibus, errore quem dixi tibi. Ex quo etiam in alios errores plurimos incidunt. Ne prætereas autem, quia qui ponunt generationem elementorum quatuor factam per motum cœlorum, conservarique ea per motum eundem, videantur cogi concedere, quòd cessante motu cœlorum, cessēt ex necessitate esse quatuor elementorum. Causâ enim conservativâ cessante, cessare necesse est esse, quod per eam conservabatur. Ampliùs. Si quatuor elementa non erant, nisi propter generabilia, quæ generabantur ex his, cessante igitur generatione, videntur & ipsa cessatura. Ampliùs. Quis usus, vel utilitas virtutum elementarium in statu futuro? quod est dicere, quis usus caloris, aut frigiditatis in statu illo? Ampliùs. Si terra renovanda est, & acceptura decorem, & ornatum perpetuum, quid fiet de aliis elementis? Ampliùs. Quatuor elementa, sunt partes domus creatoris, quæ totus mundus est: si ergo domus hæc renovanda, decoranda, & ornanda, quomodò in vetustate sua pars ista remanebit? Et de terra quidem aliqui ex sapientibus christianorum dixerunt, quòd graminibus semper virentibus, & floribus immarcescibilibus, perpetuaque vernantiâ, & amænitate instar paradisi terrestris decoranda est, & ornanda. Nec habet dubitationem apud intelligentes, quin ornatus hujusmodi, & perpetua conservatio ipsius possibilis sit creatori. De aliis autem elementis nec perspicuum est ex sermonibus authenticis, nec meum est novum aliquid hîc ponere, sed veterem veritatem, quam creator prophetis, & prophetarum sequacibus innotuit, quantùm mihi possibile est, astruere. Verisimile autem est nubes, & nebulas, pluvias, & nives, & grandines, fulgura, & tempestates, cæterasque hujusmodi impressiones, quibus aer deformari videtur, cessaturas esse, & ipsum aera decorandum esse puritate. De aquis verò nec lex, nec doctrina alicujus legis, quem statum habituræ sint, aliquid statuit, cujus declarationem me intendere oporteat. Quòd si quis ornatum aquarum dicat pisces, & alia animalia, quæ generantur in aquis, & vivunt in eis: dico, quia similiter idem potest dicere, quòd ornatus terræ est animalia terrestria, & uterque ornatus reverà pulcherrimus, atque nobilissimus, & nec terra, nec aqua potest habere præstantiorem. Quia igitur non potest hoc esse, nisi alterutro duorum modorum, videlicet ut immortalia sint utraque animalia, terrestria, scilicet, & aquatica, aut ut continuetur in perpetuum generatio, & corruptio. Nulla autem apparet

Miracula.

Qualis futurus status terræ.

Aeris puritas, & serenitas futura.

E utilitas immortalis vitæ animalium. Ea enim, quæ ad esum, & victum hominum tantùm utilia sunt, per mortem utrique usui deserviunt. Ad vectiones verò, & medicinas nulla erit utilitas eorum, cùm glorificandorum hominum corpora nulli oneri, vel tædio sint ejs futura, cùm laborem, & lassitudinem apud eos fœlicitas illa procul ab eis inaccessibiliter faciat. Medicinæ verò nullus locus ibi esse poterit, ubi nec morbi, nec vulnera, ubi tanta fœlicitas, & firmitas, ut confortationem, vel meliorationem non recipiat, corpora quoque damnatorum miseriâ omninò immedicabili, & irremediabili teneantur. De corporibus verò parvulorum, qui actualiter non peccaverunt, dùm hic viverent, quoniàm immortalitate stabilienda sunt, & divinæ protectionis impassibilitate munienda, sicut dixi, & qualiter dixi, manifestum est, quòd nullus usus animalium apud ea locum habebit. Quapropter consequens est, quia si propter usus, & utilitates hominum solummodò vel creata, vel creanda essent hujusmodi

Medicina nulla futura in altera vita.

F animalia, ea nec debere, nec posse esse, cùm usus isti, & utilitates cessaverint. Quòd verò propter usus, & utilitates hominum creata sunt, ipsa natura testificatur, quæ homines omnibus uti docet, & suggerit. Si verò dixerit quis generationem, & corruptionem animalium continuandam esse in perpetuum, ne habitationes istæ, terrarum scilicet, & aquarum, & aeris vacuæ sint, & perpetuâ otiositate inutiles: reminisci debes eorum, quæ præcesserunt in isto tractatu, quorum unum est, quia necesse est finiri generationem, & corruptionem, aliasque mutationes omnes, & motus, qui in tempore habent fieri, finiri, & cessare cum tempore, & diffinitione temporis, de quo non est tibi relicta dubitatio. Aliud verò est, quia generatio animalium cessatura est ex necessitate, cùm ejus omnis usus, & utilitas cessabit. Quòd si quis dixerit, quia depurabitur

G aqua, quemadmodùm, & aer, depurabitur inquam ab immunditiis suis, quæ sunt alienæ commixtiones, non improbabiliter dicit, neque incredibile est eam esse largitatem, & magnificentiam creatoris, ut electos suos, atque dilectos, non solùm in se ipsis, sed etiam in omnibus suis, hoc est, quibus in obsequium creatoris benè usi sunt, honorificet, atque remuneret, quemadmodùm suprà dixi de ipsis corporibus ac de corporalibus virtutibus animarum, hoc est, quibus operantur per corpora. Propter hoc igitur non immeritò sentiunt doctores christianorum, extendendam esse mercedem, sive remunerationem largitatis creatoris, non solùm in servitores ipsius, sed in ea etiam, quibus benè utendo eidem laudabiliter servierunt, & propter hoc in terras, & aquas, & aera, quasi non frustra, neque in vanum tot, & tanta commoda, sive servitia electis, & dilectis Dei aer, aqua, & terra, impenderint, quoniàm provt decet largitionem

H creatoris magnificam, inde remunerabuntur. Si verò dixerit quis, quia secundùm hanc rationem, & causam, extendenda est remuneratio, sive merces in alia animalia, & etiam in vegetabilia: respondeo, quia non sunt receptibilia remunerationis, cùm irresurgibiliter mortua sint, & irreparabiliter corrupta. Si verò dixerit, quia resuscitari debent, ut sibi congruentem remunerationem recipiant, dico, quia nec hoc possibile est, quia nec aquæ, nec terræ ea capere possent. Et jam aliàs patefactum est tibi, nec possunt, nec esse debent perennes, & multæ viæ ad declarationem hujusmodi ostensæ sunt tibi. Attende autem, quia quemadmodùm non esset nobis investigabilis status universi corporei, nec etiam status generabilium, & corruptibilium, antequàm esset; sic & multo minùs investigabilis est nobis status

status ejusdem futurus post cursum expletum præsentem, & hoc est quoniam incomparabiliter admirabilior est. Investigabilem verò intelligo ad certum, & liquidum, maximè, cùm de ingenio suo in talibus nemo aliquid, nisi temerè affirmare possit, nisi ea, quæ sermonibus authenticis expressa sunt, aut ex his evidenter sequuntur, aut saltem non contradicunt, & in assertionibus etiam talium, nisi vel necessariis, vel multùm verisimilibus probationibus, non est aliquid affirmandum.

CAPUT XL.

An motus sit futurus in altero sæculo.

Post hæc autem revertar ad investigandum de motu, utrùm futurus sit in statu illo futuro. Dicam igitur in primis, quia si motus est ibi futurus, necesse est ibi futurum esse tempus: tu autem jam audivisti remotionem temporis in præcedentibus, quam ex necessitate sequitur remotio motus, & omnium mutationum, quæ non habent fieri, nisi in tempore. Ampliùs. Si non potest ibi esse motus, erunt igitur homines glorificati immobiles, & hoc videtur esse non levis miseria. Ampliùs. Sanum corpus, sana membra, & incomparabiliter fortiora, magisque expedita, quàm possint esse hìc, quis prohibebit moveri? In hoc ergo respondendum videtur, si quis dicere voluerit, quòd motus non erit ibi, quia motum non prohibet infirmitas, aut debilitas corporum, sed ipsa dispositio status illius, qui erit æternitati simillimus, quæ non permittit ibi esse priùs, & posteriùs, nec continuitatem successivam ullo modorum, sicut in præcedentibus didicisti. Adjuvat autem responsionem istam perfectio status illius, per quam prohibita est omnis indigentia ab illo. Et jam patefactum est tibi in naturalibus, quòd motus elementorum, & omnium animalium, aliorumque elementatorum ex indigentia est, seu carentia. Indigentiam autem, & carentiam perfectio status illius omni modo removit ab illo. Quòd si dixerit quis, quia hoc non habet locum in motibus cœlorum, & cœlestium corporum, quoniàm per illos non intendunt cœli, vel cœlestia corpora consulere aliquibus indigentiis suis, vel carentiis, sed ipsi motus, perfectiones sunt, quas intendunt, non effugit, quin & ipsi motus hujusmodi ex carentia, vel indigentia sint, cùm ipsos intendant, ut perfectiones, & ipsis perfici quærant. Perfectio enim omnis ex indigentia, & imperfectione, quæritur. Si verò dixerit, quia quidam motus sunt velut jocundæ deambulationes, quæ interdùm fiunt non ex indigentia aliqua, vel ex necessitate, quemadmodùm venatoriæ exercitationes non ex indigentia fiunt à potentibus, & magnatibus, sed causâ jocunditatis tantùm: & sic se habet in omnibus ludis, & modulationibus, quæ causâ delectationis quæruntur, & fiunt: dico in hoc, quia sermo iste est sermo hominis non exercitati in rebus naturalibus, & etiam non intelligentis se ipsum; indigentia enim, & carentia voluptatis, indigentia & carentia sunt veri nominis, & veræ rationis, nec quæruntur, nisi ab indigentibus illis, & carentibus eis, & hoc ex indigentia, & carentia. Obtentæ enim non quæruntur, sed tantummodò dùm non habentur. Quia igitur cessantibus indigentiâ, & carentiâ earum voluptatum, quæ per hæc acquiruntur, cessant hæc, & durantibus indigentia, & carentia earum, durant hujusmodi vel motus, vel actiones, manifestum est indigentiam & carentiam hujusmodi voluptatum causam esse naturalem hujusmodi motuum, & actionum; causam inquam eo modo, quo carentiam, vel privationem principium unum naturalium mobilium ponit Aristoteles in libro physicorum: quia igitur ut prædictum est tibi, convenientissimum est illi statui habere simul omnia delectabilia, seu desiderabilia, quæ congruunt nobilitati, & perfectioni fœlicitatis illius, alioquin non tota simul esset, neque plena, cùm particulatim, atque frustatim esset: non enim verè fœlix, aut beatus est, cui aliqua pars veræ fœlicitatis, aut beatitudinis deest. Ampliùs. Fœlicitas amissibilis sive per totum, sive per partes, immò, quocunque verè amitteretur, qualiter fœlicitas dici posset, & de hoc jam multa audivisti in capitulo de æternitate, & tempore. Nec dubium est alicui intelligenti amissionem etiam partis fœlicitatis partem esse miseriæ magnæ, quæ est amissio totius fœlicitatis. Ampliùs. Si deambulatio locum haberet ibi, non esset, nisi propter obtinenda loca alia ab his, in quibus primùm locati essent homines, aut propter videndos amicos, seu aliqua delectabilia: loca verò alia si quærerentur, desererentur priora, & tunc necesse esset, ut vel essent æqualia nobilitate, & jocunditate, utraque, aut inæqualia: quòd si æqualia, frustra igitur esset motus ab his in illa, cùm illa melioratio nulla fieret, vel additio fœlicitatis, quæ obtinebatur in prioribus locis, nisi fortè quis dicat, quia deambulatio hujusmodi fieret propter tollendum fastidium moræ longioris in eodem loco; hic autem sermo valde erroneus est, cùm nulli dubium esse possit, fœlicitatem illam nec fastidium habere posse, nec tædium. Si verò dixerit loca priora inæqualia esse in jocunditate, & nobilitate posterioribus, manifestum est, quia acquisitione posteriorum aut augebitur, aut minuetur fœlicitas illa. Utrumlibet autem fiat, nec erit vera, nec perfecta fœlicitas illa: vera quidem non erit, quæ mutationes augmenti & diminutionis, & etiam amissiones saltem in parte patitur: perfecta non erit, quæ augeri potest, immò augetur secundùm hoc. Quòd si dixerit, quia deambulationes erunt ibi propter videndos amicos, aut aliqua delectabilia, quæ priùs non videbantur: ea igitur videre prohibebat vel remotio vel interpositio aliqua: quare remotio ibi, & interpositio prohibent, vel impediunt delectationes, quæ sunt ex hujusmodi visitationibus. Omnes autem delectationes, quæ ibi sunt, partes sunt fœlicitatis illius. Sed jam dictum est tibi, quia non est vera, aut perfecta fœlicitas, quæ vel minui potest, vel impediri, sive in toto, sive in partibus, & non est perfecta, quæ tota simul non est. Hic ergo sermo est statui æternitatis simillimo congruentior, & tam sublimia cogitare valentibus verisimilior. Sibi autem soli, & eis, quibus revelare dignatus fuerit, reservavit, atque retinuit creator sublimis, ac benedictus status illius claram ac liquidam certitudinem, & hoc insinuavit unus ex nobilissimis prophetarum hebræorum his verbis: Oculus non vidit Deus absque te, quæ præparasti diligentibus te. Et in lege, & doctrina christianorum invenitur sermo similis. Debes autem scire, quia sermo deambulationis jocundæ, & visionis amicorum, aliorumque delectabilium, sermo est hominum brevis intellectus, & paucæ exercitationis in rebus divinalibus, & maximè in rebus mirabilibus, quæ sunt sæculi altioris, & habitationis gloriosæ, ubi civitas illa, id est, cœtus glorificandorum hominum collocanda est, & mansura perpetuò. Cùmque consideraveris errorem hebræorum, atque Sarracenorum, quibus sperant paradisum delitiarum sensibilium, invenies sermonem istum multùm appropinquantem errori eorum. Hoc

autem est, quoniàm delectatio deambulationis, & visionis delectabilium sensibilium, provt isti sentiunt, ad carnalem, & sensibilem pertinet paradisum. Similiter & sermo de miseria quem somniant, eidem errori proximus est Si enim impossibilitas movendi sive motus, vel miseria esset, vel pars miseriæ, esset creator in parte illa miserrimus: hoc autem est, quoniàm tam longè est creator à possibilitate hujusmodi, quàm longè est ab omni indigentia, & carentia. Quare manifestum est motum, & movendi possibilitatem in ultimitate elongationis, & impossibilitatis prohibitam esse à creatore, quemadmodùm omnem carentiam, & indigentiam quòd si dixerit, quia in hominibus, qui sunt naturaliter voluntariè mobiles, miseria est movendi impossibilitas, non effugiet, quin cogatur concedere, quòd copiositas, & plenitudo omnium desiderabilium, immunitasque omnium tristabilium, tædibilium, fastidibilium, quæ sunt duæ partes totaliter constituentes, veram, ac plenam fœlicitatem, miseria sit, aut miseriæ pars. Quapropter ipsa fœlicitas erit miseria, vel miseriæ pars Vera enim, ac plena fœlicitas motum pati non videtur in statu suo ullo modorum, sicut neque carentiam, aut indigentiam. Si quis autem dicat quia sanctissimi, ac beatissimi Angeli visi sunt venisse ad homines, & ambulasse cum hominibus, & ducatum eis præbuisse quandóque, sicut evidenter legere potes in eorum legibus, & doctrinis, non amisso, neque imminuto statu fœlicitatis suæ: attende quia ad modicum edocti sunt in talibus homines, quoniàm non est molestum angelis sanctis, neque tædiosum ullo modorum pro beneplacito creatoris secedere ab habitatione gloriæ suæ, & descendere ad homines, ut eis consulant ut instruant, ut præmuniant, interdùm autem & defendant à malis angelis, quod diabolos vocant, vel etiam ab hominibus malis. Interdùm etiam ad malos, ut eorum civitates subvertant, & eos etiam perdant, & de hoc prædictæ leges, & doctrinæ multa continent testimonia. Doctores autem, & eruditores in talibus gentis christianorum, soli sensisse videntur, angelos sanctos, atque beatos, cùm ad hæc officia, vel ministeria descendunt, hoc est descendere vel videntur vel dicuntur in authenticis, & sanctis sermonibus beatitudinis, & gloriæ suæ nullum pati penitùs detrimentum, nec à visione pulchritudinis creatoris, aut à fruitione sua vitatis illius ullatenùs elongari, cùm quocunque vadant, quocunque mittantur, præsentissimum inveniant, vel potiùs habeant, creatorem. Ego verò dico tibi in hoc, quia sermones isti exactissimâ, ac diligentissimâ perscrutatione determinandi sunt. Similis quæstio esse videtur, & de glorificatis hominibus, quorum adventus, & apparitiones crebri habentur in gente christianorum, & jam de hoc in præcedentibus aliqua audivisti, & alibi plura, quæ deberent sufficere tibi. De angelis verò sanctis, atque malis, an possibilis, & an conveniens sit eis motus, & quis intellectus esse debeat in sermonibus authenticis, & sanctis, cùm dicuntur ibi vel moveri, vel deambulare, vel volare tentabo tibi satisfacere in tractatu singulari de eis, qui sequetur istum, si Deus voluerit. Interim autem scito, quia non est impossibile ullo modorum omnipotentiæ creatoris, neque incongruum fœlicitati, & gloriæ futuræ, ut fœlicitas illa omnes partes suas simul habeat, & ut visu glorificato, quemadmodùm dixi supra. omnia visibilia videantur à glorificatis hominibus, si hoc ad illam fœlicitatem pertineat, videantur inquam non obstante vel parvitate, vel magnitudine, non prohibentibus, vel impedientibus hoc distantiis, aut interpositionibus. Si quis verò dixerit, quia delectatio quantacunque

Nota.

Nota.

E possit esse tunc per sensus, quasi in ultimitate parvitatis erit ad delectationem, quæ erit ex aspectu, & visione creatoris, & propter hoc si detrahatur omninò, vel quantacunque pars ejus, perinde est, ac si nihil ei detraheretur, quemadmodùm si punctus lineæ, vel corpori detrahatur. Et istud exemplum adjuvat sermonem primum de descensu sanctorum, ac beatissimorum angelorum ad homines. Interpellatio enim brevis fœlicitatis illius ad totam quasi punctus est. Alius autem sermo, sicut sæpè dixi tibi, quo dicitur status fœlicitatis illius æternitati similis, & fœlicitas illa, propter hoc omnes partes suas habere simul, sapientiæ convenientior, & statui illi congruentior. Ratio autem ad hoc validior est, quia si quis ita non posuerit, necesse habet ponere priùs, & posteriùs in statu illo, & propter hoc tempus, quod jam videtur ex præcedentibus demonstrativâ destructione remotum. Sermo

F verò, quo ponuntur angeli sancti, atque beati propter ministeria, & utilitates hominum descendere ad homines, & interpellare ad modicum beatitudinem illam videri potest sermo impossibilis: tempus enim hujusmodi interpellationis erit tanquam divisio beatitudinis, dividens beatitudinem ipsam in duas partes, quarum altera terminatur initio temporis, altera verò fine ejusdem, nec videtur dubium esse posse apud aliquem intelligentium, omnem interpellationem divisionem esse duorum, quorum alterum alteri absque medio jungeretur, nisi interpellatio interveniens prohiberet. Erit igitur divisibilis in partes, & secundùm priùs, & posteriùs illa fœlicitas, nec solùm in partes duas, sed etiam in infinitas, cùm possibile sit quâlibet parte temporis descendere, & mitti angelos sanctos multos ad homines propter multa, & varia ministeria.

G Quia igitur illa ministeria in multis, & diversis temporis partibus exequuntur, & adimplentur, erunt ex necessitate tot interpellationes, & tantæ, quot, & quantæ temporis partes hujusmodi. Sequitur etiam ex hoc, non solùm divisibilem esse fœlicitatem hujusmodi, sed etiam innumerabiliter esse divisam, cùm ab initio creationis generis humani, angelorum ministeria innumerabilia, & innumerabilibus vicibus fuerint, & adhuc sint, & singulorum ministeriorum expletiones singulas interpellationes, atque divisiones, in illa fœlicitate fecerunt. Erit igitur mirabiliter quasi dilacerata, & innumerabiliter dirupta, quantùm ad angelos hujusmodi fœlicitas illa, & secundùm doctrinam christianorum etiam quantùm ad omnes sanctos angelos, & beatos, cùm secundùm illam omnes sint administratorij spiritus, missi in ministerium propter

H Dei electos homines, & dilectos. Hoc igitur causa exercitationis hîc posui, in sequenti tractatu studiosiùs perscrutandum. Et quoniàm quasi contraria sunt fœlicitas illa, & infernalis miseria, non immeritò, neque improbabiliter in multis similiter se habere, & in multis ab invicem discrepare dicuntur. Si enim illa est vera, & extrema miseria, omnes ejus partes simul esse videntur, sicut audivisti de partibus fœlicitatis oppositæ alioquin non esset in fine, sive ultimitate suæ ut ita dicatur, perfectionis, & eadem inconvenientia videntur sequi, quæ supra audivisti de divisione, & laceratione fœlicitatis, & de continuatione temporis, hoc est, de duratione ejus in perpetuum. Ampliùs Non esset leve remedium pœnarum, & tormentorum transitus eorum, vel earum, & multò plus cessatio tormentorum, quàm mitigatio eorum. Quemadmodùm igitur in illa fœlicitate nulla est remissio, vel diminutio gaudiorum; sic & in inferno, nulla est mitigatio, vel alleviatio tormentorum. Nota.

Quòd

Quòd si dixerit quis, quia longè superabundantior est misericordia creatoris in præmiis, & retributionibus, quàm sit justitia ejus in suppliciis, & tormentis, verum indubitanter dicit. Perpetuitas autem, & integritas communes esse videntur ex necessitate extremæ illi fœlicitati, & extremæ miseriæ, & hoc est propter statum illum futurum, quem, quantùm videre datur hîc, æternitati oportet esse simillimum.

CAPUT XLI.

Qualiter boni tot gaudia, & mali tot tormenta simul habeant.

SI quis verò quærat, qualiter animæ humanæ, vel homines, tantis, & tot gaudiis simul gaudere possint, vel tot, & tanta tormenta simul sentire: debes reminisci eorum, quæ alibi de hoc per me audivisti. Ubi ostendi tibi multis exemplis, quòd etiam in ista miseria, & angustia præsentis vitæ multæ animæ multis simul apprehensionibus vacant, & intendunt, & passiones simul multiplices patiuntur. Quid igitur de eis in illa fœlicitate sentiendum, ubi instar substantiarum angelicarum sublimium dilatandæ, roborandæ, atque libertate, & expeditione vix nobis cogitabili, donandæ sunt. Addo etiam tibi, quòd magnitudo gaudiorum, & claritas apprehensionum, & cognitionum cogit & ea simul sentiri, & illas simul esse. Juxta modum istum verisimile est se habere de doloribus, & suppliciis infernalibus: & videntur sermones sancti, & authentici hoc innuere. Dicitur enim in quodam ex sanctis, & authenticis libris quia flumina tunc concurrent duriter, & intelligitur evidenter hoc de fluminibus tribulationum illarum. ac si diceretur, quia simul, non per partes, neque per successiones torquebunt damnatos. In alio verò libro ex eisdem dicitur. donec Deus pluat bellum suum super eum: insinuando, quia quemadmodùm stillæ pluviæ innumerabiles simul cadunt super aliquem, sic & dolores illi innumerabiles simul affligent damnatos. Scito tamen, quòd aliqui aliter, & in contrarium sermones istos interpretabuntur, intorquentes eos & trahentes ad intellectum suum juxta consuetudinem suam. Attendere etiam debes, propter quid dixerim, quia fœlicitas hæc, & infernalis miseria, quasi contraria sunt, & non dixi quòd essent veræ contrariæ, quia reverà fœlicitas illa impossibile est, ut habeat contrarium: quemadmodùm impossibile est, ut causa ejus efficiens, & immediata, sit alicui contraria, vel aliquid ei contrarium: neque enim pulchritudo, neque claritas, neque bonitas creatoris contrarium ullo modorum habere potest, & hoc declaratum est tibi sufficienter in prima parte tractatus istius. Si reminisceris autem ejus, quod dixit Aristoteles in libris topicorum, quia scientia ex eo, quod est considerare, quoniàm diameter est costæ asymmeter, non habet contrarium, adjuvabit te ad hoc cognoscendum; propter hoc enim, scientia demonstrativa quæcunque sit, & ubicunque ipsa sit, non habet contrarium, quoniàm res demonstrabilis non habet contraria propter necessitatem sui esse, contraria inquam, quæ sint; à non entibus enim nec scientia, neque aliud esse potest. Alibi insuper audivisti, quòd omnia veri nominis, & rationis, contraria sunt sibi invicem è regione, alterum contra alterum in eodem gradu altitudinis, & dignitatis naturaliter. Tu autem non es oblitus vias, quibus declaratum est tibi, creatori nihil posse esse è regione juxta prædictum modum, immò universitas subest ei absolutè; ipse verò superest ei in ultimitate supereminentiæ, & altitudinis, & propter hoc in sermonibus authenticis rectissimè nominatur altissimus.

Nota. Nota. Nota.

CAPUT XLII.

De perfectione virtutis vocalis in beatis, & qualis sit futurus sermo.

REvertar autem, ut audias id, quod multis faceret admirationem grandem, si quis esset, qui hoc assereret. Si enim ut forsitan alicui videri possit, nihil potentialitatis, hoc est carentiæ, indigentiæ, imperfectionis, in viribus animarum humanarum relinquit perfectio futuræ fœlicitatis: tunc vis vocalis, ex qua sunt modulationes, emittet simul omnes voces, atque sonos, quos naturaliter emittere potest, & etiam quascunque perfectio gloriæ illius superaddiderint. Erit igitur os uniuscujusque hominis glorificati, sicut cithara chorearum innumerabilium, & sicut organum innumerabilium fistularum, & erit sonoritas ex ore uniuscujusque glorificati hominis concentus vocum, sive sonorum innumerabilium, mirâ, & incogitabili nobis hîc suavitate sibi invicem consonantium, & auribus perfectionis illius simul audibilium. Ratio verò, quæ aliquem fortassis adhuc moveat, est glorificatio, de qua audivisti, animarum nostrarum, quam necesse est fore, ut videtur, secundùm omnes vires earum Quia igitur virtus vocalis una illarum est, quæ alia existimari potest ejus glorificatio, quàm hæc, videlicet ut ejus possibilitas sic impleatur, & ejus potentialitas sic perficiatur? omnes igitur partes suæ perfectionis ex necessitate simul erunt: hæ autem non sunt nisi voces, sive soni vocales, aut musicati, aut articulati, & intelligibiles. Ampliùs. Nisi simul essent omnes illæ perfectionis partes, sed particulatim, & truncatim, ibi succederent, ex necessitate esset ibidem & tempus, ut audivisti. Quòd si quis dixerit, de virtute interpretativa, quæ est virtus loquendi, quòd similem debet habere perfectionem; hoc autem est, ut unusquisque hominum beatorum omnia simul loquatur, super quæ erit possibilitas virtutis ejus interpretativæ, non videretur mirabile hoc, si locutiones. & sermones, locum haberent ibi. Multis autem ex sapiētibus de gente Christianorum videtur, non fore ibi necessariò sermones, & hoc est propter claritatem status illius, ut nihil aliquem glorificatorum hominum ibi lateat, quod videre, vel scire ipsum deceat, & quod nosse ad gloriam illam pertineat. Supervacuum igitur esset ibi interpretari alterum alteri conceptus suos, seu cogitationes suas, cùm ibi neminem lateant, & à nemine absconditæ sint, cui expediat illas nosse, & manifestum sit, quia innotescere, vel interpretari, quod nosse non expedit, non solùm otiosum, sed etiam stultum est. Si quis verò quæsierit, qualiter una fistula sive arteria, tantæ multitudini vocum, tamque variis modulationibus deservire possit, proculdubiò qui sic ponit, necesse habet hoc attribuere gloriæ illi: ultra enim omnem admirationem nostram, & cogitatum, erunt virtutes, & potentiæ glorificatorum corporum supra id, quod sunt hîc. Sic dico & de partibus & organis quorum usus erit ibi, & non est mirabile, si status ille, qui totus est mirabilis, & miraculosus totus, plurima habet, vel etiam omnia, quæ virtute fidei sola, & ad modicum, quoquo modo capiantur: sicut igitur hîc facit unus homo, in statu scilicet miseriæ istius, in eis, quæ sunt roboris, & virtutis, & agilitatis, id quod decem, vel viginti alii facere non prævalent; sic non est improbabile, vel incredibile unam fistulam, vel arteriam in gloria

Nota. Nota.

perfectionis illius, multa posse facere, quæ multa millia fistularum, vel arteriarum, facere non possent. Nota. Reminisci etiam debes quæstionis in præcedentibus propositæ, quæ est de differentia vocum humanarum hic, & ibi, scilicet an sint univocæ, id est ejusdem nominis, & rationis. Si igitur ità se habet veritas, in hoc satisfactum sit desiderio tuo, & proposito meo, quòd non inermem, neque indefensam contradictores veritatis eam inveniant de cætero. Si verò aliter se habet, revelabit hoc creator benedictus, si voluerit, & declarabit eam, per quem voluerit.

CAPUT XLIII.

Negat à vita æterna choreas, saltationes, & tripudia, & cantilenas.

HAbet autem quæstionem de choris, sive choreis, & gesticulationibus, an in statu illo gloriæ futuri sint, & hanc quæstionem pro parte aggravant, & difficiliorem faciunt, sermones sapientium, qui præcesserunt in gente Christianorum, qui hoc evidenter scripsisse inveniuntur. Ipsa quoque natura, & naturalium experientia, hæc insinuare, immò etiam testari, videntur. In hoc enim statu ista modica gaudia, quæ in eo sunt, homines non sustinent absque motu corporum suorum, & penè singulorum membrorū: manifestum enim est tibi, qualiter ex gaudio quod in anima tua sit, movetur os tuum, motu, qui risus vocatus est tota etiā tua facies immutatur. Vides insuper viros, & mulieres pro gaudiis hujusmodi dissilientes, strepentes, saltantes, & sonis cantilenarum, aut musicorum instrumentorum, qua possunt effigiatione motuum, concordare conantes Multos quoque vidisti ex viris, & mulieribus qui vel cantantes, vel cantus audientes, ab hujusmodi effigiatione gesticulationis corpora sua nequeūt cōtinere. Nota. Quia igitur gesticulationes istæ exuberantiæ sunt, sive redundantiæ præsentium gaudiorum, quę tam modica sunt, immò nulla, comparatione gaudiorum fœlicitatis futuræ, qualiter possibile est incomparabiliter majores exuberantias, seu redūdantias convenientium saltationum, seu exultationū, convenientissimæque respondentium, non esse ex illis? Respondendum igitur videtur hic, vera, ac spiritualia gaudia non inundare in corpora humana gesticulationes, aut effigiationes hujusmodi, & hoc est, quoniàm, ut ait quidam ex sapientibus, verum gaudium res severa est, hoc est, non frangens, non emolliens, non dissolvens gaudentem, quin potiùs cōfortans, & erigens ipsum. Corporalia verò, & non vera gaudia meritò hujusmodi exuberantias influunt in corpora sic gaudentium. Et manifestum est unicuique intelligenti, quia magis videntur hujusmodi gesticulationes, atque saltationis exagitationes, insaniæ, quàm verorum gaudiorum exuberantiæ. Jam autem declaratum est tibi per me, quia hujusmodi gaudia falsa sunt, & gesticulationes, quæ ex illis foris prostrepunt, velut motus petulantiæ sunt, & impetus, atque præcipitationes jumētorum, & aliorum hujusmodi animalium. Non leviter autem moveri potest aliquis, si quis dixerit, quòd ibi dabuntur ore laudes creatori, cùm decentissimum, ac debitum modis omnibus per se videatur, & corde, & ore, ibi potissimùm laudari creatorem ab his, in quos incogitabiliter profusa erit beneficentia largitatis ipsius. Ampliùs. Ipsa virtus gratitudinis nec completa fore in operationibus suis videri potest, si non erumpit in voces collaudationum, benedictionum, & glorificationum creatoris. Dicet autem fortassis aliquis quia vocalis illa collaudatio supervacua esset ibi, propter id, quod in præcedentibus audivisti: videlicet quo-

E niàm virtus vocalis, & interpretativa ad alterū tantùm sunt, & operationes propter indigentiam & imperfectionē alienam. Hæc autem est mutua ignorantia, sive in alterutrum, apud homines cogitationum, seu passionum suarum: cessatura autem est ibi causa hujusmodi, quare cessaturus videri potest & effectus. Nota. Quòd si dixerit quis, quia non parva, neq; contemnenda pars fœlicitatis deerit illi statui futuro, si delectatio harmoniarū maximè benè † moratæ musicæ juxta sermonē Platonis, & suavitas concentuū, & harmonici generis cantilenæ ibi defuerint: tu jam instructus es ex præcedentibus, quia sermo hujusmodi manifestè vergit, atque declinat secundùm intentionem loquentis ipsum in paradisum sensibilium voluptatum juxta errorem gentis sarracenorum. Jam autem prohibitus est à te error hujusmodi per me destructionibus demonstrativis.

† Alii, harmonizatæ.

F

CAPUT XLIV.

Qualis harmonia delectabit animas nostras in alio statu.

NOn immeritò verò perscrutandum est, quid sit, quod delectet animas nostras in vocibus musicatis, seu melodiacis, & forsitan videatur alicui non irrationabiliter, quòd non voces ipsæ delectent eas, sed magis numeri, & proportiones musicæ, qui nullatenùs audiuntur, sed interiùs solummodò cogitantur. Nota. Indicium autem hujusmodi non leve est, quoniàm videmus aliquos absurdissimè canentes, & injucunda percussione aures audientium offendentes, suis cantibus non mediocriter delectari. G Intùs igitur apud animas eorum est, cùm tam insuaviter, tamque molestè foris sonent cantus eorum: quòd si ita est, videlicet, ut ea, quæ intùs sunt apud animas delectationem ingerant musicalem, non videtur necesse esse, ut propter eam sonent forinsecæ voces. Rectè autem utentibus vel harmoniis, vel aliis sensibilibus, & potissimùm in illo statu tam fœlicis perfectionis, impossibile est futurum esse modum istum delectationis sensibilis, vel veriùs, inventivæ invenire. Nec tibi dubitandum, Nota. quin omnis pulchritudo, omnis apta conjunctio, omnis conveniens applicatio tunc futura, resonet in eo statu spiritualiter pulchritudinem, bonitatem, & sapientiam creatoris, & ipsum universum universaliter, hoc est, in omnibus partibus suis spiritualibus, & corporalibus, erit quædam resonantia creatoris, & velut carmen pulcherrimum arte creatoris, H & sapientia, ineffabili artificio modulatum spiritualiter, ut ipsis glorificatis hominibus auditu jocundissimum non forinseco strepitu ullo modorum sit tumultuosum.

CAPUT XLV.

Quomodò sit intelligendum statum illum æternitati fore simillimum, ubi difficultates solvuntur.

SCiendum verò est tibi, quia sermo, quem audivisti de hoc, quòd status futuræ gloriæ hominum, & animarum statui æternitatis erit simillimus, quæstiones divinaliter philosophantibus plures, ac difficillimas generat, & silentio forsitan potiùs honorandas, quàm perscrutatione attendendas. Harum prima est hæc, quia fides veritatis, sicut est apud gentem Christianorum notissimum, evidenter asserit, quotidiè aliquas animas assumi in gloriam illam, quemadmodùm & gentes antiquæ reges suos in deos transvehi, sive transferri opinabantur, & abeuntes se vidisse

se vidisse jactabant, si creditur historiis earum. Esto A igitur, exempli gratiâ, aliquam ex hujusmodi heri fuisse translatam in gloriam illam, & aliam hodiè similiter transferendam: quia igitur spatio unius diei distant translationes, seu assumptiones hujusmodi, necessarium videtur alterum duorum; videlicet ut tantùm distent in statu illo gloriæ, aut ut simul fiant. Simul autem eas fieri impossibile videtur esse secundùm positionem istam, cùm altera alteram spatio unius diei præcedere, & etiam subsequi positum sit. Si verò distat ingressus alterius in illum statum ab ingressu alterius in eundem spatio unius diei, necesse est ibi esse tempus, & prius, & posterius, & antè, & post: ubi ergo similitudo ipsius ad æternitatem? Similem quæstionem generat descensus animarum ad judicium, & ad corpora sua resumenda. Judicium enim non videtur subitò futurum, præsertim cùm credatur habenda ibi disceptatio de meritis bonorum, atque malorum, & rapiendi sint utrique boni scilicet in sublime beatitudinis sibi promissæ & præparatæ; mali verò in profundum infernale. Illo igitur intervallo judicii, hoc est, parte temporis, quâ totum complebitur judicium, cum disceptationibus, & sententiis suis, & sententiarum ipsarum executionibus, videntur abesse à loco illo sublimi, à quo descenderunt, cum ipso judice vivorum, & mortuorum: inter descensum autem istum, & ascensum earum, quin tempus unum fuerit, sive futurum sit, aut plures temporis partes, quod dico propter hoc, quoniàm, non simul ascenderunt omnes, qui inde tunc descenderunt, dubium non est. Habitatio igitur earum ab ascensu, seu ascensibus hujusmodi, tempore, vel temporibus terminata est. Necessariò autem habitatio illa aut tota est habitatio eorum in sublimi illo fœlicitatis, aut pars: quòd si tota erit, igitur finita, & mensurata certo tempore habitatio illa gloriæ: non erit igitur perpetua: si verò pars est, igitur partibilis secundùm tempus, non erit igitur tota simul: Qualiter igitur erit æternitati similis? quòd si volueris circa hoc à propinquiori negotiari, poteris incipere sic, quoniàm aut aliquid de illo statu transit transitu unius diei, aut nihil. Si dixerit, quoniàm aliquid, est igitur status ille status non permanens ad modum temporis, sive motus, immò fluens atque dilabens, quemadmodùm alteruter ipsorum. Si verò nihil præterit de illo statu spatio unius diei, consequens est, sicut alibi didicisti, quòd nec aliquid inde prætereat spatio unius anni, & similiter mille annorum. Quâcunque horâ igitur, id est, quamtumcunque tarda, quis ingrediatur statum illum; nihil minùs obtinet illo, qui mille annis ante eum ingressus est, & inibi moratur: pro nihilo igitur habendum est ibi inhabitasse per mille annos, & similiter per mille millia annorum. Exemplum autem declarans objectionem istam est in tempore unius diei, vel quolibet alio determinato. Si enim nihil flueret de die, nihil minùs haberet de die, qui horâ meridianâ nasceretur, quàm qui summo diluculo, & hoc est, quoniàm totum diem simul inveniret. Eodem modo, & etiam manifestiùs se habet in aqua fluente, & in aqua stante. Si enim flueret ab initio diei aqua de clepsydra, & hoc per totam diem, plus ex necessitate haberet de illa, qui ab initio diei illam excipere inciperet fluentem, & exceptionem hujusmodi per totam diem continuaret, quàm qui horarum quâlibet aliâ ejusdem diei hoc faceret. Si verò nihil de aqua flueret, nihil hujusmodi diversitas alterutri vel afferret, vel auferret, cùm ea esset aquæ hujusmodi conditio, ut eam uterque totaliter haberet. Vides igitur, quia nihil desipientius dici posse videtur, quàm hoc, videlicet nihil esse, hoc est, nec prodesse, nec valere, quicquam per mille millia annorum fuisse in statu fœlicitatis illius. Istas igitur quæstiones proposui tibi hìc causa exercitationis: non enim facilè est determinare eas in capitulo isto, & hoc est propter difficultatem imaginandi, & declarandi statum hujusmodi, cujus declaratio singularem tractatum desiderat diffusum, ac perscrutatum. Interim autem tibi sufficiat, quia sermones, quibus scilicet utimur hìc, & intellectus, seu passiones, quæ sunt apud animas nostras in vita ista præsenti, multùm longè sunt multùmque differentes, & fortè non univocantur ad illos, vel illa, quia, vel quæ sunt, vel futuræ sunt apud statum illum fœlicitatis, & maximè sermones temporis, & motus, & quæstio est non facilè certificabilis, an sermones temporis, sive intentiones eorum, hoc est præteriti præsentis, & futuri, locum habeant apud fœlicitatem istam, vel apud æternitatem, maximè, cùm manifestum sit in æternitate nihil fluere, nihil esse antè, & post. De his igitur, quæ futura sunt in tempore, vel præterierunt in illo, an possit vel dici, vel excogitari in æternitate, B quoniàm erunt, vel fuerunt, meritò dubitabit quis. Si enim de unoquoque præteritorum verum est, quod fuit, & de unoquoque futurorum verum est, quoniàm erit, quomodò ista vera non sunt ibi dicibilia, vel cogitabilia? Ampliùs. Secundùm hoc nihil scitur ibi de veris hujusmodi, quoniàm omnis scientia, quæ ibi est, est scientia in effectu, & non tanquàm habitus dormiens; scientia autem in effectu non est, nisi cogitatio, sive visio spiritualis; consequens igitur erit ex hoc, ut neque creator ipse benedictus aliquid sciat de hujusmodi. Scito igitur, quoniàm ista temporalia, quæ dixi, cognoscuntur ibi, & cogitantur intemporaliter, quemadmodùm vides in temetipso, quòd quietus, & immotus vides moveri multa ex his, quæ moventur, & cogitas motum eorum, & transitum aliquorum transeuntium ante te, cùm tu non transeas immò stes fixus in loco tuo sic in immobilitate æternitatis existens creator in ultimitate stabilitatis fixissimus, videt flu- C xus motus, successus & mutationes temporalium, & non tangit eum, vel statum ejus aliquid fluxuum, aut successionum hujusmodi, quemadmodùm, & nihil pertinet ad te transitus eorum, quæ vides transire coram te, ut per hoc oporteat te moveri transitu simili, nisi hoc solùm reverà tangit te, quia motum non vides in instanti, immò necesse est, ut videas ipsum in tempore. Sed apud intellectum exemplum est de hoc convenientius, quoniàm motum, qui reverà non est, nisi in tempore, apprehendit eum, & cogitat, subitò, & in instanti, similiter, & tempus. Juxta hujusmodi exempla oportet te conari ad imaginandum, qualiter temporalia & in æternitate, & in instanti, & in statu simillimo ei cognoscantur, & intelligibiliter videantur & tamen seorsùm à tempore, hoc est intemporaliter. Et D quemadmodùm de localibus, seu locabilibus, loquuntur homines extra loca in quibus illa sunt, exempli gratiâ homines, qui sunt, in Alemania, loquuntur de rebus, quæ sunt in india, vel æthiopia, & homines qui sunt in terra, loquuntur de stellis, & aliis corporibus, quę sunt in cœlo, & cogitant de eis, & apprehendunt eas, cùm tam longè sint ab eis, similiter & homines, qui sunt in statu aliquo, cogitant de hominibus, qui sunt in statu longè alio, & alterius modi: ipsæ etiam animæ nostræ, dum hìc sunt, cogitant de sanctis, & beatis angelis, & de statu, ac fœlicitate ipsorum, secundùm possibilitatem suam, & homines cùm temporales sint, & in tempore de ipsa æternitate cogitant, & de creatore, qui solus in ea est, licet perdifficillimum sit eis clarè

Nota. Nota. Nota. Nota. Nota. Nota.

imaginari, & ad liquidum comprehendere ea. Manifestum igitur est, quoniam & de æternitate est tempus, & temporalia conspicere, & de ipso tempore æternitatem; sed verum est, quia de æternitate, tanquam in lumine, & ex lumine, ultra quod non est lumen; de tempore verò tanquam de tenebris, & illis admodum densis. Verus enim est sermo sancti, & sapientis, quo dixit: nos quippe involvimur tenebris. *Adverte.* Jam etiam audivisti alibi, quoniam sensibilia sunt nobis hîc tenebræ magnæ, & hoc est propter corruptiones, & incrassationes, quæ sunt animabus nostris à parte corporum, & augentur evidenter tenebræ istæ à parte quorundam corporalium, sicut vides à parte nutrimentorum quorundam corporalium, ut apparet manifestè in cibis, & potibus, quibus inebriantur usque ad desipientiam animæ nostræ. Attendendum etiam est tibi hîc, quia fœlicitas illa tantam habet claritatem cognitionis, ut non magis videantur illic, quæ præsentialiter sunt, quàm quæ præterierunt in tempore, vel futura sunt. *Status æternitatis.* Unde sermo communis videlicet sapientum, est, jam esse ibi, quæ adhuc in tempore futura sunt, & præsentia ibi esse, quæ jam in tempore præterierunt. Ex illo igitur lumine videntur futura in tempore, quæ ex illo lumine, neque per prætermitionem exeunt, neque per adventum suum in tempore suo noviter illucescunt. Hæc est causa, propter quam dixerunt aliqui antiquorum, quoniàm in æternitate est, & intra ipsam, quod nondùm est in tempore, quoniàm sicut audivisti in præcedentibus, infinitas æternitatis circundat, & continet angustissimam temporis brevitatem, quemadmodùm si diceretur, quia quicquid est in terra, est & in cœlo, quoniàm circundatur, & continetur cœlo. *Esse.* Unde & posuerunt hoc verbum Esse æquivocum, & diviserunt significationem ejus, ponentes alteram æternalem, alteram temporalem, & dixerunt, quia secundùm intentionem æternalem non declinatur in fuit, vel erit, & hæc est intentio, secundùm quam de solo dicitur creatore juxta fidem & doctrinam Christianorum, similiter & Hebræorum, *Æternum quid.* quorum utrique nihil æternum ponunt præter ipsum, & positio ista est tibi verificata in præcedentibus. Attestantur autem isti distinctioni sancti sermones, & authentici, quod manifestum est in libris prophetarum, & aliorum, qui prophetas secuti sunt. Secunda verò intentione suâ non congruit, nisi temporalibus, & tempori, sicut neque inflexiones ipsius. Verè tamen secundùm communem usum loquendi de his dicitur, quæ tota simul sunt, hoc est, quorum esse non fluit, sive sint simplicia, sive composita: in hoc enim vicinantur nonnullâ similitudine æternitati, propter quod secundùm intentionem æternalem, quam dixi, & etiam hanc, tempus verissimè dicitur non ens, & non esse, sed magis fluens, & fluere. Omnium enim quæ esse dicuntur quolibet modo, ab æternitate remotissimum est tempus, & hoc est, quoniàm æternitatem minimo sui tangit tantummodò; hoc autem est ipsum nunc, seu punctus ejus, & de hoc aliqua audivisti in prima parte tractatus istius. Quòd autem statum fœlicitatis futuræ similem æternitati sæpè dixi, necesse est, ut ita intelligas, non quin & initium, & partes habeat: fœlicitas enim sanctorum angelorum, cujus similitudo, & æqualitas promissa est electis, & dilectis Dei, ab ipso, & per ipsum indubitanter cœpit, & juxta doctrinam Christianorum, qui soli de ea philosophati sunt, paulò post creationem ipsorum habuerunt quidam ante hanc aliam fœlicitatem, quæ non immeritò naturalis dicitur, quoniàm ipsa fuit opulentia bonorum naturalium, hoc est, scientiarum naturalium, & virtutum, habens ex

E necessitate multam jocunditatem, cùm tam longè esset à molestiis, & miseriis Et quoniàm non erat sine cognitione magnâ, & luminosâ creatoris, habebat illa fœlicitas ex necessitate gaudium ex cognitione ipsius, licet incomparabiliter minùs, quàm habeat illa, quæ postmodùm data est eis, fœlicitas. Dico igitur, quia hæc fœlicitas in his, quæ narrabo, est æternitati simillima. Horum primum est, quòd omnia bona gaudiorum, & gloriarum simul habet, nec perit, aut fluit quicquam eorum, quorum permanentia ipsa requirit, & quæ decet apud eam permanere. Secundum est pax placidissima ab omni tumultu motionum corporalium, atque conflictuum longè immunis, & libera. Tertium est stabilitas, atque impermutabilitas in contrarium, vel in minus, vel in deterius. Mensurari autem eam nihil prohibet, sed hoc idem est alieno, tempore non suo, quemadmodùm & motus sublunares mensurâ propriâ motus cœlestis mensurantur. Et tu vides etiam, quia magnitudines, quæ notæ non sunt, per *Astrolabium.*

F alias notas mensurantur, sicut longitudo panni per ulnam, & altitudo visa per umbram suam meridianam, & per astrolabium, & tabulas ejus, ac circulos, aliasque descriptiones, quæ in eo sunt, mensurantur. Attende etiam, quia sunt quædam, de quibus feci tibi in præcedentibus mentionem, videlicet quorum esse totum est simul in omnibus, & cum omnibus partibus suis, sicut unaquæque scientiarum, atque virtutum se habet, & mora, seu mansio, earum in propriis substantiis. Non enim inconveniens est ullo modorum dicere, quòd aliquis per duos annos fuit justus, vel per plures, & in fine secundi anni cecidit à justitia, & perseverantia ejus, vel mora in ipsa justitia hîc mensuratur tempore, quod fuit inter justificationem ejus, & casum ejusdem à justitia. Jam igitur determinatum est tibi

G per hæc exempla, quia mora, sive mansio in fœlicitate angelica mensuratur tempore, tempore utique non suo & manifestum est tibi, quid est, fuisse in illa per mille annos. Utrùm autem recipiat divisionem, vel interruptionem per descensum futurum animarum, quæ ibi tunc invenientur ad judicium, *Aliquando fuit.* & etiam angelorum, qui descensuri sunt cum ipso conditore, & rege suo, & quid ipse descensus sit, reservandum est ex necessitate tractatui sequenti, sicut prædixi tibi.

CAPUT XLV.

An illa fœlicitas possit augeri.

Habet autem quæstionem, utrùm illa fœlicitas mutationem saltem recipiat in majus, quod

H est dicere, utrùm augeri possit. Videtur enim non parum augenda, tribus de causis. *Fœlicitas æterna augeri potest.* Primum est, si tantus est futurus glorificatis hominibus amor divinæ justitiæ, & exterminationis omnis iniquitatis, injustitiæ, omnisque miseriæ à sanctis, & electis hominibus seu animabus, qualiter possibile est eos ista videre fieri, & novum eis gaudium non accrescere? omne enim amatum obtentu suo, sive adeptione, aut novum ingerit gaudium, aut pristinum adauget Secundò ex receptione glorificatorum corporum: si enim tantus amor est corporum suorum animabus humanis etiam in ista miseria, & deformitate positorum: quomodò non incomparabiliter major amor est eis corporum suorum, cùm ea viderint glorificata? pro magnitudine enim amoris in amatum est magnitudo gaudii ex adeptione amati. *Gaudium ex corporibus glorificatis.* Manifestum igitur est ex receptione corporum glorificatorum accrescere eis gaudium inæstimabile. In ipsa enim glorificatione

hujuſmodi perficientur, & ipſæ ſecundùm vires ſuas exteriores, ſicut in præcedentibus audiviſti. Tertiò, cùm tantus amor ſit & Angelis ſanctis in animas ſanctas, & animabus ſanctis, quæ jam in illa fœlicitate ſunt, in animas glorificandas, hoc eſt, quæ ad illam fœlicitatem adhuc aſſumendæ ſunt, quomodò non ex adventu, & conſortio earum, augebitur gaudium utrorumque pro magnitudine amoris in eas? Debes etiam reminiſci eorum, quæ ſuper hoc alibi audiviſti, & demonſtrativæ declarationis, quam ſuper hoc feci tibi, videlicet de hoc, quòd gaudium uniuſcujuſque beatorum Angelorum de gloria uniuſcujuſque hominum glorificatorum, ſeu animarum, majus erit omnibus gaudiis, quæ in hoc mundo, vel vita, ſunt, etiamſi aggregarentur in unum. Quia igitur non unum tantùm, ſed innumerabilia millia hujuſmodi gaudiorum unicuique, tam beatorum Angelorum, quàm animarum, quæ jam conſortes ſunt fœlicitatis ipſorum, advenient, ſeu accreſcent, ex omnibus his, qui de judicio aſſumentur ad utrorumque conſortium, quomodò non augebitur tot, & tantorum gaudiorum millibus fœlicitas utrorumque priùs glorificatorum? Quòd ſi intendere quis voluerit in ipſam gloriam, & honorem, quæ tunc multipliciter non ſolùm innoteſcet, ſed etiam præſens erit, & hoc intelligo de gloria forinſeca, quæ erit apparitio clara magnificentiæ ſuæ & omnipotentiæ, juſtitiæque ejuſdem, inſuper exterminationis injuriæ, & contumeliæ ipſius, & in inimicos vindicta juſtiſſima, atque imperioſiſſima, videbit evidenter etiam pro magnitudine amoris earundem in creatorem gaudium accreſcere eiſdem ex omnibus his, præſertim cùm amor omnis ſtatus illius ſit in perfectione ultimi actus ſui, & æqualis eidem; omnis enim amor ſtatus illius æqualis eſt gaudio, quod primò, & principaliter eſt ex illis & propter hoc amor in creatorem æqualis eſt gaudio, quod per ſe, & principaliter eſt amanti ex illo. Secundaria verò gaudia, quæ ex aliis ſunt, licet propter ipſum creatorem, & ad ipſum, poſſibile eſt eſſe minora forſitan. Dico igitur in his veriſimile eſſe, augendam eſſe fœlicitatem ipſam prædictis cauſis, & modis, præſertim cùm in imperfectione ſit, & multa ei deeſſe videantur ad perfectionem ſuam, quemadmodùm audiviſti in præcedentibus, quia pars gloriæ hominum eſt gloria corporum ſuorum, & pars gloriæ animarum etiam gloria eſt virium illarum, quibus operantur per corpora, & in corporibus. Scis etiam quia nemo amicus propriâ fœlicitate contentus eſt, nec beatum ſe reputat, cùm in miſeria videt amicos ſuos eſſe, & ſemper ſibi ad beatitudinem deeſſe reputat beatitudinem eorum, quos amat. Quia igitur Angeli ſancti, ac beatiſſimi, tantò ampliùs, tantò rectiùs, ſinceriúſque diligunt amicos ſuos, quàm boni homines diligere poſſint in vita iſta amicos ſuos, neceſſe eſt tantò magis impleri, ac perfici fœlicitatem eorum conſortio, & communione amicorum, quantò fœlicitatis illius amicitia eſt amicitia vitæ præſentis, ſublimior, atque præſtantior; nec dubitandum tibi eſt Angelos illos amicos eſſe hominum amicorum Dei altiſſimi, cùm & videant illos ab eo dilectos, & etiam ſemetipſos ab illis. Quòd ſi quis dixerit, quia gaudia fœlicitatis illius ex apprehenſione ſunt, ſive cognitione, cognitioni verò fœlicitatis illius non videtur aliquid addendum, cùm tanta claritas ſit ſtatus illius, ut ipſa, quæ futura ſint, ibi tanquàm præſentia videantur, & propter hoc gaudiis illis nihil ex futura glorificatione hominum, vel animarum augetur gaudiis fœlicitatis illius: dico in hoc, quia non eſt iſtud ad certum, & liquidum declaratum adhuc, & etiamſi eſſet

Nota.

Angeli ſunt amici hominum.

A verum, multùm diſtat inter apprehenſionem, quâ apprehenditur res eſſe futura, & eam, qua apprehenditur eſſe præſens. Similiter & inter cognitionem, quâ aliquis cognoſcit ſe aliquid bonum habiturum, & eam, quâ cognoſcit, & ſentit, ſe jam habere illud. Et dixerunt aliqui, quia multùm diſtat inter gaudium rei habendæ, & jam habitæ, vel obtentæ. Et ſi igitur prænoſcatur à ſanctis, ac beatis Angelis certitudine indubitatâ ſocietas eorum, vel hominum, ſcilicet, vel animarum, qui ad eorum conſortium aſſumendi ſunt, nondùm tamen habetur, niſi in ſpe, & ut veriùs dicatur, tantùm ſperatur habenda, nondùm autem habetur Quòd ſi quis dixerit, quia non eſt futura eis major, aut certior cognitio, quàm jam habeatur ab eis de gloria B aſſociandorum ſibi, dico quoniàm nec verum eſt, quia cùm fixum erit, omninóque immutabile, quod creator ſtatuit de glorificatione futura hominum, vel animarum, erit certior, ac firmior cognitio ſanctorum Angelorum de illa. Quia verò de multis pendet adhuc, quoniàm multi, qui juſti ſunt, & ſancti, poſſunt & mali fieri & mali decedere ex hac vita, & multi præparati ſunt, & prælecti ad gloriam illam, qui poſſunt, & non eſſe electi, & nunquàm fuiſſe electi ad illam de hoc doceberis in ſequentibus. Manifeſtum eſt inſuper, quoniàm ſicut aliud eſt futuritio rei alicujus, aliud præſentia, ſeu præſẽtialitas ejuſdem: ſic alia eſt cognitio de ipſa futuritione rei alicujus alia de præſentia ſeu de præſentialitate ipſius. Apud creatorem autem non ſic eſt, cui & apud quem de his, quæ ſunt, nihil deperit, aut præterit. Verùm apud beatos Angelos, & animas ſanctas, quæ in conſortium eorum jam aſſum- C ptæ ſunt, perit, & præterit ſpes quorundam bonorum futurorum, ſimiliter & gaudium de ſpe ipſorum, quàm citò ipſa adveniunt, & ab eis præſentialiter obtinentur.

Nota.

CAPUT XLVI.

De gaudio futuræ beatitudinis, an ſecum compatiatur operationem aliquam corporalem.

Mirabitur autem quis non immeritò de ipſo gaudio futuræ beatitudinis ſpiritualis, quo fruituræ ſunt animæ ex aſpectu pulchritudinis creatoris, & ſenſu bonitatis, ac ſuavitatis ejuſdem, an ſecum patiatur operationem aliquam corporalem, ſive ſenſibilem in hominibus glorificatis: cùm enim deguſtatio tam modica, quæ nonnullis ſan- D ctorum virorum hîc interdùm conceditur, ita rapiat in ſe, & occupet corda eorum, ut aliud illâ horâ vel agere, vel cogitare non liceat, & ita etiam, ut vel verè mortui ſint, vel mortui videantur ſenſibus, & viribus corporis penitùs deſtitui, quid abyſſalis illa ſuavitas, & gaudiorum illorum immenſitas factura eſt in hominibus tunc glorificatis? Deficiet igitur, ut videtur, ex neceſſitate vita corporalis, & uſus omninò corporum humanorum. Dico igitur in hoc, quia ſicut prædixi, de plenitudine illa, & immenſitate, erit redundantia conveniens in ipſa corpora humana, & erit ipſa expediens, & confortans, ultra admirationem noſtram; vitæ autem noſtræ corporalis miſeria, & infirmitas, nec præſentem gratiam, aut virtutum operationes abſque moleſtia, & debilitate ſua ſuſtinet; hoc autem eſt non ſolùm propter infirmitatem, ac debilitatem ſuam, ſed propter quandam quodammodò contrarietatẽ, quam habet ad bona ſpiritualia: hæc autem eſt innata corruptio, quâ eis adverſatur; & hinc eſt, quòd convaleſcentibus, & proficientibus bonis ſpiritualibus, hoc eſt, gratiarum donis, & virtutum

ipsa infirmatur, & deficie. In sua verò puritate, & in suæ incorruptionis firmitate confortabitur, ut prædixi, ex bonis spiritualibus futuræ fœlicitatis, utpotè in nullo discrepans ab ipso spiritu, in nullo tunc adversans eidem, & hoc dignum, & justum est, ut cessante corruptione in natura, quæ causa contrarietatis, atque rebellionis istius sola est, fit pax inter carnem depuratam, & spiritum illa fœlicitatis gloria sublimatum.

CAPUT XLVII.

De loco futuri judicij universalis, & an beati in toto cœlo empyreo sint collocandi, an in parte.

POst hæc autem tentabo de ipso loco judicij universalis futuri, quis futurus est. In quo reminisci debes sermonum Prophetarum, qui de hoc aliquid locuti sunt, & expressit aliquis, quòd in valle Josaphat, quæ est non longè à Hierusalem civitate famosissima. Verùm hoc per metaphoram more prophetico dictum esse forsitan quis opinetur: quoniàm vallis illa posse capere nullatenùs videtur innumerabilem illam multitudinem omnium gentium, de quibus non est dubium, quin in illo judicio judicandæ sunt, & mirabile etiam est, si medietas totius terræ eas capere sufficiet. Sapientes verò, & Doctores gentis Christianorum dicunt, regem gloriæ, judicemque omnium, descensurum in aërem istum inferiorem, & ibi disceptaturum cum bonis, & malis, & laturum sententias duas, salvationis electorum, & damnationis aliorum. Sunt autem hîc quæstiones multæ. Et prima est, cùm credatur appariturus omnibus judicandis, & manifestum sit multitudinem illam longè plus, quàm centum millia per circuitum esse occupaturam, qualiter à tam longè distantibus videri poterit, & præsertim in forma humana, in qua creditur judicaturus: Secunda est, cùm disceptaturus sit cum judicandis, sicut expressè continet sermo propheticus & lex Christianorum hoc evidenter continet; disceptatio autem nulla fit, nisi disceptans audiatur, similiter & nisi sententiæ audiantur ab his, contra quos, vel pro quibus ferendæ sunt, in vanum, & insipientissimè proferentur. Dico igitur, quia non per metaphoram, immò juxta planum literæ, disceptatio judicantis, & sententiatio convenienter intelligitur: in terra enim fieri dicitur quod fit super terram, & non longè à terra. Salvum igitur est planum literę per hanc expositionem, licet in aëre inferiori super vallem Josaphat, & non longè à terra facturus est ea, quæ dixi, etiamsi non tota multitudo hominum in valle illa futura sit. Ibi enim disceptaturus est, & judicaturus justus ille judex, ubi & futurus est tunc. Qualiter autem illic videndus est à tam longè distantibus hoc & omnipotentissimæ virtuti ejus attribuendum est, & gloriæ tam visus, quàm auditus electorum, & de hoc multa audivisti in præcedentibus. Et qui credit ipsum dedisse visum omnibus videntibus, & etiam multoties cæcis, non potest dubitare, quin facillimum sit ei eousque clariorem, & ampliorem dare, quatenùs hoc requirit justitia, & judicium: hoc autem ita dixi, licet manifestum sit omni intelligenti, nullum esse locum difficultati apud ipsum. De damnatis autem non est dubitandum, quin & visibilem, & audibilē eis se tunc exhibeat; hæc enim pars non modica futura est pœnæ ipsorū, videlicet aspectus tremendi judicis, quo tantoperè contremiscēt, tantā erubescentia contundentur, ut requiret tunc & magnitudo scelerum, & fœditas vitiorum, &

Vallis Josaphat.

Disceptatio summi judicis.

E majestas terrifica judicantis. Manifestum igitur est tibi per hoc, quia hoc requirit illud judicium, ut judex vel suâ virtute se malis, atque damnandis exhiberet visibilem, & audibilem, vel ut hoc operetur in visu, & auditu eorum, unde ipsum tunc & videre valeant, & audire. His autem peractis disceptatione, scilicet, & sententiarum prolatione, nulla mora futura est executioni, nec aliud restat, nisi, ut judex in cœleste palatium se recipiat & electam illam, & præclaram familiam suam in ipsum introducat, ibidem cum eo perpetuò regnaturam, & gaudiis illis incogitabilibus fruituram. Si quis autem quærat, utrùm totum cœlum ultimum, quod sæpè dixi tibi esse habitationem glorificandorum hominum, & beatorum Angelorum, totum sit replendum, an in aliqua ejusdem parte sint mansuri, & pars illa quæ sit, an orientalis, an occidentalis, an australis, an meridionalis difficilè invenietur convenientem, ac certam responsionem. Si enim F totum cœlum illud, quod magnitudine sua excedit cœlum stellarum fixarum repleturi sunt glorificandi homines, qualiter capiet infernus omnes damnatos? Jam enim alibi didicisti totam terram in ultimitate parvitatis esse comparatione magnitudinis cœli stellarum fixarum. Infernum autem multò minorem esse terra tota dubitari non potest, cùm manifestum sit ex præcedentibus, ipsum esse in medio terræ, & propter hoc partem ipsius terræ non magnam, hoc est, neque medietatem, neque quartam. De multitudine verò damnandorum omnis lex determinatum habet apud se, quòd multò major futura sit multitudine glorificandorum. Non videtur ergo possibile, ut totum cœlum multitudo glorificandorum † exceptura sit, nisi fortè quis dicat eo tropo replendum esse cœlum hominibus hujusmodi, quemadmodùm diceretur terra repleta hominibus, aut pecudibus, aut ipsum cœ- G lum stellatum stellis, hujusmodi enim sermones inveniuntur in libris authenticis, videlicet Prophetarum. Cùm autem intimiùs, ac perscrutatiùs consideraveris sermonem hujusmodi, videbitur tibi occurrere intolerabilis absurditas, & hoc est propter distantiam stellarum ab invicem; quæ enim sibi invicem propinquiores videntur, distant per multa milliaria, & hoc apparere potest facilè per omnia instrumenta, quibus invenitur distantia stellarum ab invicem. Si igitur tantis interstitiis distantes in illo cœlo collocandi sunt, magis dispersi apparebunt, quàm congregati, vel etiam associati. Sed nec facilè corda hominum hoc recipient, inter homines, tanta sibi invicem amicitia conjunctos, tantas dispersionis distantias esse non pœnales, cùm de hoc semper sit apud amicos dolor querulus, quòd ab invicem sunt elongati. Si verò in parte cœli collocandi sunt homines, non est dubium, si proximi invicem futuri sunt, quin magis apparebit cœlum H vacuum, quàm hujusmodi hominibus plenum, & hoc etiam apud homines turpe, ac ignominiosum reputatur, ut perampla, ac permagnifica palatia in parte sui maxima vacua semper essent. Quantò fortiùs igitur in illo præclaro, nobilissimoque palatio regis regū hoc indecens, & turpe æstimandum est? Ampliùs. Regalibus mēsis, atque palatiis, quis dubitat ignominiosissimā esse paucitatē convivatū? quæ autem est paucitas, aut major aut ignominiosior, quàm illa, quæ nec palatij, nec mensæ partem centesimam occupare sufficit, aut implere? Ampliùs. Jam alibi didicisti per me, quia fœlicitas illa permagnificū est, atque opulentissimum convivium spiritualiū epularum: sicut expressè legere potes in lege Christianorū, & in libris Prophetarum Hebræorum, licet non adeò evidenter. Qualiter igitur pro honore

Infernus minor.

† Alias capiendus sit.

Nota.

& gloria, hoc est, provt decet honorem, & gloriam tanti regis, non erit ibi multitudo convivarum? quæ autem multitudo decere potest magnificentiam, & gloriam ipsius, nisi quæ totum ejus palatium implere sufficit, & mensam ejusdem totaliter occupare? Et apud homines quidem quanta sit indecentia, quantaque deformitas mensæ, etiam in parte, vacuitas, manifestum est, præsertim cùm ciborum tanta sit abundantia, tantaque ferculorum varietas, ut omni multitudini non solùm sufficiant, sed etiam ineffabiliter superabundent. In hoc igitur non aliud video respondendum, nisi quia decentia, & decor maximè hìc considerandus est, & plenitudinis intentio semper respondet ei, cujus est: aliter enim dicitur domus plena convivantibus, aliter hominibus. Non enim sic impletur convivantibus, ut pincernæ, & dapiferi, alijque epularum ministri, inter conviventes ad mensarum ministeria intercurrere non possint; plenitudo igitur convivantium ministros epularum non excludit. Similiter cùm dicis plenam domum hominibus, non intelligis plenam à summo usque deorsum; neque enim ad hoc domus facta est, ut sic repleatur hominibus: vasa verò aliqua ea intentione plena dicuntur, videlicet cùm à summo usque deorsum nihil vacuum habuerint, etsi fortè liquores aliqua eventatione indiguerint, quoniàm interdùm liquoribus noxia est nimia plenitudo; nihilominùs vasa plena dicuntur usualiter, licet aliqua particula eorum vacua sit, cùm plena fuerint juxta congruentiam hujusmodi, quam conservatio liquorum requirit. Aliud etiam vides in omnium rerum collocationibus: quædam enim requirunt propinquitatem summam, & hæc est contiguitas, sicut dentes in multis animalium: quædam verò distantiam ad invicem, ut manus, vel pedes, & alæ, & hoc est, quoniàm ipsa propinquitas & deformis esset, & membrorum hujusmodi officia impediret. In structuris etiam, & ædificijs hoc idem vides, quia columnæ rectam requirunt distantiam abinvicem: lapides verò in muris, & parietibus, per contiguitatem ordinantur, & ibi etiam multæ sunt interpellationes, maximè, si lapidibus varijs, aut pretiosis fuerit ædificium decorandum: non enim omnes lapides marmorei ejusdem coloris simul in eadem serie ordinantur, sed interpositis aliorum colorum lapidibus alternatim: hujusmodi enim varietas, & alternitas non parùm pulchritudinis addit ædificio. Istæ igitur duæ causæ videlicet necessitas, sive utilitas, & pulchritudo ita operantur in rerum collocationibus, & ordinibus, & neutra apparet nobis per aspectum in cœlo stellato. Quàm decenter enim, & quantæ pulchritudinis ordine locatæ sint stellæ in illo, non aliâ viâ probare possumus, quàm per sapientiam, & bonitatem creatoris, cui placuit cœlum illud indubitanter ordinare, & decorare stellis. Utrùm autem hujusmodi ordinatio stellarum necessaria est, vel utilis sit ipsi cœlo, non est nobis perspicuum: de necessitate autem, & utilitate earum apud res sublunares, multa & in multis capitulis jam audivisti per me. Nullatenùs autem dubites, quia si daretur nobis cœlum istud evicinò conspicere, appareret nobis evidenter pulchritudo ordinis ipsarum stellarum. In collocationibus verò hominum vides differentias multas videlicet in ordine secundùm antè & post; secundùm, superius & inferius. Vides & aliam differentiam secundùm longè & propè: magnates enim spatiosiùs sedere solent ab invicem, & distantiùs, quàm plebes; vulgus autem, etiam apud nos esse consuevit in angustia, & pressura. Et iterùm unusquisque magnatum cum comitatu suo collocari consuevit in majorum palatijs. Reges etiam, qui suberant imperio babiloniorum, in Babilonia habebant habitationes suas, & propria palatia ab invicem congruâ remotione distantia. Et forsitan apud urbem Romam similiter se habuit res, & verisimile est ad hoc specialiter ædificatum fuisse palatium magnificum, ut reges imperio romano subditi, in eo cum ipso Imperatore convenienter, & honorificè recipi possent. Quanquàm autem principatus, & potentatus, huiusmodique officia hominum similiter, & sanctorum angelorum, ut pote ibi nullo modorum sint necessaria, cùm ibi nec doctrinâ, nec eruditione, nec disciplinâ, neque correctione, sive coërtione opus sit, tantâ claritate sapientiæ illuminatis hominibus, tantâ compositione, immò perfectione morum, & virtutum, ut illam decet gloriam, decoratis, erunt tamen ibi gradus varij meritorum, atque præmiorum, pretiosaque varietas tam in sanctis, & beatis angelis, quàm in glorificatis hominibus: & sic hìc apparet in gente Christianorum, in qua diligenter considerantibus, & talia intelligere valentibus, provt possibile est, in vita ista multa resultat similitudo civitatis illius nobilissimæ, ac præclaræ, cujus ædificium ex prædictis angelis, & hominibus tunc erit in sua pulchritudine, atque perfectione cōsummatum. Sic erit ad decorem civitatis ejusdem varietas præmiorum, & gloriarum, sicut modò est varietas ordinum, & professionū ad decorem ipsius gentis Christianorum. Neque diversitas professionum contrarietatem habet, vel repugnantiam, quæ decorem in toto suo vel deturpet, vel minuat, aut aliquatenùs impediat, immò auget, & quod majus est, ex ista varietate, & in illa consistit pulchritudo totius, sicut neque varietas membrorum, aut officiorum ipsorum lædit ullo modorum pulchritudinem totius corporis humani: similiter neque varietas virtutum, aut operationum pulchritudinem animarum humanarum, quin potiùs illam exornat, perficit, & componit: sic se habitura est in totalitate civitatis illius speciosa illa gloriarum varietas. Quemadmodùm etiam cœlestes imagines ex quibus duodecim signa nominantur, ipsum cælum stellarum quamquàm multæ ex illo ab invicem multùm distent, distinguunt, atque decorant; sic illi supercœlestes ordines cœlum illud ultimum in quo collocandi sunt, incogitabili pulchritudine decorabunt: nec dubitandum est tibi, quòd in cœlo Saturni non indecenter collocata est stella unica, & in sequentibus cœlis similiter, nec ullo modo arbitrandum tibi, quòd tanta vacuitas à stellis deturpet, aut deformet ullo modorum aliquod ex cœlis hujusmodi, quemadmodùm neque paucitas oculorum corpora hominum, aut aliorum animalium, & quòd sola frons in hominibus oculis ornata est: totum verò residuum corporum humanorum vacuum est ab oculis, non deformitas est eorum immò decor, atque decentia: sic & quòd in fronte draconis solū carbunculum gignit natura, totum verò residuum corporis ejus vacuum relinquit, & à gemma hujusmodi, & ab aliis, nemo autem est, qui hoc imputare possit ad deformitatem: sic, & de cœlo ultimo, ac nobilissimo, quis existimare prohibeat, ut parte ejus modica, comparatione totius, repleta sanctissimis, ac beatissimis, civibus illis, major ejus pars vacua ab eis absque ulla indecentia, ac deformitate remaneat? quamquàm & ignotum nobis adhuc sit, an pars ejus aliqua aptior sit immò specialiter aptata habitationi hujusmodi, quàm alia. In eodem enim regali palatio mansiones multas, & officinas esse decet: quantò fortiùs in illo tam magnifici regis palatio multas mansiones esse, multamque amplitudinem, ubi multorū, tāquàm variorū meritorū cives collocandi sunt. Si quis autem dicat, quia cœlū illud

Similitudo. *Nota.* *Varietas decorem addit.* *Decor ex varietate.* *Simile.* *Carbūculus in frōte draconis.*

simplex est, & unius naturæ per totum, & ideò non habens diversitatem mansionum, attendat homo hujusmodi, quòd in aëre, & in aqua invenitur diversitas secundùm rarum, & densum, subtile, & grossum, licet sint corpora simplicia, & ubi etiam non apparent utilitates, aut necessitates similes eis, quas requirit tanta varietas, tantaque multitudo inibi collocandorũ. Quòd si dixerit quis, quia nihil ad gloriam sanctorum Angelorũ hoc pertineat, attẽdat hujusmodi homo, quàm multùm pertineat ad animarũ gloriam nobilitas, & tota gloria corporum suorũ, quæ etsi multis operationibus & multis virtutibus deserviant, animarũ habitacula tamen earũ, sive receptacula esse non dubitantur. Attendat etiam regum antiquorum gloriam non modicam reputatam, thronos aureos, lectos eburneos, palatia deaurata, multaque varietate pretiosorum lapidum decorata, omnemque ambitionem vestium, cortinarum, velorum, quorum nullum corpora cupiũt, vel per se corporibus cupiuntur. Quin potiùs animæ sunt, quæ ista desiderant, & delitias in his, gloriamque suam sentiunt, vel somniant potiùs, ut sæpè audisti. Si verò dixerit quoniàm animabus humanis, dùm in corporibus sunt, talia utcunque congruunt, hoc est, corporales vel delitiæ, vel gloriæ, & cætera, quæ nominavi: ad Angelos verò sanctos incorporales, & abstractos nihil pertinet de hujusmodi corporalibus: dico tibi, quia responsum est in præcedentibus de hoc. Addam autem hìc aliqua. Dico igitur, quia sermo iste adhuc deducit istum erroneum, ut dicat ad creatorem benedictum nihil pertinere de cœlo, vel de tota mundi corporei multitudine, de qua non est dubium, quin eam inhabitet, & repleat, provt decet hujusmodi inhabitatio magnificentiam gloriæ suæ; & isti sunt sermones authentici Prophetarum, quòd creator benedictus in cœlo est, & habitat, & cœlum, & terram ipse implet. Sermones etiam antiquorum Philosophorum sunt, mundum corporeum esse habitationem deorum, & hominum. Miror autem, si homo hujusmodi audivit sermones vulgatissimos, quibus dicitur Deum habitare in hominibus, & etiam in templis, & de hoc aliquid audivisti in præcedentibus. Scito igitur, quia habitationes communiter fiunt tribus de causis in rebus corporalibus, vel in locis. Primùm propter indigentiam inhabitantium, quam ob causam homines habitant in domibus, & volucres in nidis, & ferarum multa genera in speluncis, ut per hæc protegantur ab incommodis frigoris imbrium & ventorum. Habitant etiam aves in aëre, & pisces in aquis propter indigentiam vitæ, sive necessitatem, sicut scis. In turribus verò, & aliis munitionibus habitant ob aliam necessitatem, scilicet propter rapinarum, atque bellorum pericula. Secunda verò causa est indigentia locorum, & rerum quæ inhabitantur, & hoc modo habitat Deus in hominibus, non propter indigentiam suam, cujus plenitudine, & divitiis omnia indigent, ipse verò nullo omninò. Indigent quippe homines tali, & tanto inhabitatore, cùm ex ejus præsentia, & inhabitatione influat in eos quicquid boni habent, sive illud sit naturæ, sive gratiæ, sive gloriæ, sive etiam temporale, aut corporale bonum. In templis verò, quoniàm templa propter Dei honorem, & gloriam sunt, & propter sanctificationes, aliasque spirituales utilitates hominum, habitat Deus propter utilitates hominum similiter. Quòd enim ibi honoratur, & glorificatur, non sua utilitas est, sed hominum, sicut cùm sol videtur, non utilitas ipsius est, sed videntium: sic & Dei glorificatio, seu honoratio, tota perfectio animarum nostrarum est, & hominum, præsertim

Habitationes in locis cur?

Honoratio Dei utilitas animarum atque perfectio.

E cùm fuerit in ultimitate suæ completionis, quæ est fœlicitas futura. Tertia verò causa, ex duabus istis composita est, & hæc est causa habitationis animarum nostrarum in corporibus nostris: animæ enim corporibus indigent propter multas operationes, atque perfectiones, & corpora animabus propter utilitates multiplices, quæ notissimæ sunt, & quas nec nominare opus est, nec numerare. Etsi igitur creator benedictus nec cœlo, nec hominibus, nec templis indigeat, nec aliquid ei ex habitatione hujusmodi rerum accrescat, cœlo tamen, & hominibus, & templis multa, & magna ex inhabitatione creatoris adveniunt, quæ alibi didicisti, & hæc est causa inhabitationis ejus in his. Sic & sanctis Angelis, etsi nihil eis ex habitaculis suis, vel receptaculis suis, quæ habent in cœlo empyreo, accresceret, vel adveniret, propter utilitatem aliquam ipsorum receptaculorum inhabitare inibi possent: tantus quippe ornatus, tanquàm creatori honorificus, tamque associatis sibi hominibus jocundus, vel utilis, posset esse ex præsentia, & inhabitatione sanctorum Angelorum, ut meritò ipsa propter hæc inhabitare deberent, quemadmodùm narrat lex Hebræorum, quòd Angelus præcedebat exercitum eorum in columna nubis, quam & præsentiâ suâ illustrabat à parte ipsorum, à parte verò Ægyptiorum obtenebrabat, ut Hebræi in lumine, Ægyptij verò in tenebris ambularent. Sunt alij ornatus, quàm luminis, & de hoc feci tibi in præcedentibus aliquam mentionem.

Nota.

F

CAPUT XLVIII.

Terra post judicium innovabitur, & meliorabitur, & generatio cessabit, & omninò cessabit usus venereorum.

QUia verò terra deteriorata est, & maledictione quâdam à creatore damnata propter peccata primorum hominum, sicut narrat liber primus legis Hebræorum, non leve, neque invalidum argumentum est credentibus legis illius latori, terram liberandam à maledictione hujusmodi, cùm causa hujusmodi maledictionis omninò cessaverit. Hoc autem est dicere, ut spinas, vel tribulos ampliùs non generet. Similiter & in meliùs ipsam reformandam quàm ab initio constituta fuerit propter causam contrariam fortiorem. Si enim apud creatoris justitiam, peccatum illud hoc potuit, ut terra maledictionem istam incurreret, ut spinas, & tribulos, in pœnam hominibus generaret, panem verò non sine labore, & dolore multiplici: tantò fortiùs apud bonitatem ipsius, atque misericordiam, virtus, & gratia hominum, ne dicam gloria, facere poterit, non solùm, ut restituatur ad statum pristinum, sed etiam ut in meliorem, ac nobiliorem reformetur, quicunque ille sit. Propter hoc perpetuâ vernantiâ, & amœnitate venustandam esse terram creditur à gente Christianorum. Unde & floribus immarcescibilibus, perpetuique viroris graminibus à multis creditur exornanda. De lignis autem & arboribus nihil expresserunt, quod ad nos pervenerit, sermones authentici. Quoniàm autem ista credulitas firmata est in gente Christianorum per sapientes eorum, quos Theologos vocant, videlicet, quòd si primi homines non peccassent in paradiso terrestri, tota posterioritas eorũ remansisset ibidem, permansura usque ad præfixum tempus à creatore, à quo transferenda erat in paradisum, & consortium bonorum Angelorum, consequenter creditur habitationem istam, non patriam naturalem esse hominum, sed magis exilium, & ob hanc causam

Terra deteriorata propter peccata primorum parentum.

G

H

causam tot, & tantis miseriis, & ærumnis obnoxiam & aspersam. Quia igitur primis non peccantibus cessasset originalis corruptio, quæ causa radicalis est vitiorum consequētium, & peccatorum nullus nasceretur, vel postmodùm efficeretur peccator. Quare habitatio ista hæc deserviret hominibus, ut patria, cùm in ea nullus nasceretur, nec deserviret ut exilium, cùm in ea nullus exulare mereretur. Animalia verò, & alia vegetabilia, quæ in usus solos, & utilitates hominum creantur, similiter metalla, lapides, & gemmæ, nulli usui, vel utilitati hominum in eâ devenirent, sed nec alibi deservitura essent quoniàm nec in paradiso terrestri, cùm ibi nulla esset pœnalitas, nulla indigentia, cui per ea occurreretur. Quis igitur esset usus, quis status istius habitationis, si primi homines non peccassent? Sequitur igitur ex his non molestè ferendum esse philosophantibus, si ignorant statum habitationis istius, qui indubitanter erit naturali nobilior, & propter hoc esse debet occultior, quandò ipse status naturalis qui philosophicis est investigationibus vicinior, non potest esse per philosophiam usquequaque perspicuus Sed illud indubitanter tenendum est, quòd hujusmodi status, talis erit, ut gloriam creatoris decet, & futuræ perfectioni universi corporei congruat Si quem autem forsitan moveat vis generativa terrarū, & aquarum, quæ perpetuò otiosæ esse videbuntur, & ideò inutiles: respondeo in hoc duobus modis. Primùm, quia usus, ut jam prædixi tibi, virtutis generativæ non erit ulteriùs necessarius, usus dico consuetus, nec in hominibus, nec in aliis, & causas in hoc jam audivisti in præcedentibus. Secundò, quia novissima generatio in vegetabilibus, licet unica futura sit, nobilitate suâ, ac perpetuitate, non solùm eam compensabit, immò etiam superabit incomparabiliter. Contra somnia verò stultorum, atque deceptorum, qui inveniuntur in gente sarracenorum, qui usum, & utilitatem virtutis nostræ generativæ futuram, in sola voluptate carnali constituunt, in alio tractatu audivisti, per quæ sufficienter, & evidenter destructa sunt, & hoc est, quoniàm voluptas hujusmodi paradisum spiritualem nullo modorum sustinere potest. Ibi etiam declaravi tibi, quòd neque regio corporalis, etiam solas spurcitias egestionum aliarumque immunditiarum quæ hujusmodi errorem sequuntur, capere ullatenùs sufficeret, etiam si esset cœlo ultimo centies millies major.

Originalis corruptio.

Virtus generativa.

CAPUT XLIX.

Quòd futurus status mundi inferioris non sit adhuc determinatè inventus, quamquàm erit pretiosior quàm nunc.

Revertar igitur ad id, in quo eram, & dicam, quia status mundi inferioris terreni futurus post famosum illud, & universale Dei judicium, nondùm est inventus per me vel per alium: cujus inventio ad me pervenerit certitudine determinatâ. In universali verò, provt traditum est genti Christianorum à patribus, inveniri potest per vias, quas in præcedentibus audivisti, quòd erit indubitanter speciosior, atque præstantior, quàm modò sit, & erit laboribus humanis, & agricolationibus omninò non indigens, & omne genus hominum cessabit ab hujusmodi laboribus deinceps, hoc est, ab expleto prædicto judicio, & concordat in hoc lex Hebræorum & credulitas sapientum, quia manifestè intelligunt ab ipso legis principio hoc primo homini inflictum fuisse, scilicet laborem agricolationis, quandò dictum est ei ab ipso creatore. In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Intelligunt etiam evidenter ex eodem legis capitulo terram ab hujusmodi maledictione damnatam, quâ indigeret labore agricolationis. Si quis autem quærat, cujusmodi usui & utilitati deservitura est status illius pretiositas, atque præstantia, secundùm opinionem philosophorum, facilis est responsio, videlicet, quia perfectioni deserviet universi, specialiter autem perfectioni universi corporei, quam nullo modorum decet negligere creatorem; alias autem utilitates audivisti in præcedentibus, sed & de hoc, videlicet de ipsa parte terræ tota, quæ extra paradisum terrestrem esse dignoscitur, quos usus, vel utilitates habitura erat, si primi homines, non peccassent, & quem etiam statum, cùm statum præsentem statum maledictionis, & non statum suæ primæ constitutionis, seu conditionis esse appareat ex lege Hebræorum: Respondeo in hoc, quia reverà longè nobilior quàm iste sit, atque perfectior: de usibus verò, & utilitatibus ipsius, planum est juxta opinionem philosophorum, ut dixi, planum etiam est juxta communem fidem, ac veritatem, quia status ille deserviret gloriæ creatoris, ut appareret in eo juxta possibilitatem suam largitas, ac redundantia beneficentiæ creatoris. Jam etiam dixi tibi in præcedentibus de venis auri, & argenti, & venis omnium metallorum, & de lignis, seu arboribus, & fructibus earum, quibus omnibus nemo utitur, qualiter serviunt gloriæ creatoris, & de omnibus aliis hujusmodi.

CAPUT L.

Conclusio pulcherrima totius præcedentis tractatus.

De statu verò futuræ gloriæ sanctorum angelorum, & sanctorum hominum, quatenùs, & qualiter similis futurus est æternitati; dixi tibi, quod potui. Ubi posui tibi multa causa exercitationis, & ut appareat tibi insipientia eorum, qui spem gloriæ illius in Dei electis, & dilectis hominibus velut inanem, irrident, & vacuam, & ut etiam cognosceres, quia & suasiones habes per ista, & defensiones, quales possibile est in rebus tam arduis, & à nostra consuetudine tam remotis, tamque distantibus inveniri. In omnibus autem sermonibus meis de rebus hujusmodi, & de aliis rebus divinalibus hac intentione, & moderatione loquar, ut in nulla opinione velim esse fixus, & immobilis, nisi quatenùs Dei auctoritas, & patrum doctrina, atque testimonia me astringunt. Si igitur vel propriâ investigatione, vel cujuscunque alterius declaratione aliter se habere veritatem invenero me aliter sensisse dolebo, & veritati semper adhærere studebo. Hoc enim verè, ac rectè philosophantis est intentio, ut à deprehensa falsitate statim recedat, & errasse se doleat, atque inventam veritatem cum gaudio amplectatur: & hoc maximè in rebus ad veritatem religionis pertinentibus. Diligenter igitur, ac perscrutatè intende in his, quæ in præcedentibus sunt disputata contra errorem Arist de æternitate mundi: considera etiam studiosiùs de fine, sive temporis desitione, si fortè aliter se haberet, ut veritas inveniri possit, similiter & de perfectionibus virium exteriorum animarum nostrarum futuris in statu gloriæ illius, ubi videtur magis abscondi veritas, quam utinam tibi revelet Deus, & mihi per te: omninò enim periculosum est in rebus inventu tam difficilibus & de quibus nihil habemus traditum à patribus, aliquid temerè affirmare. De statu verò mundi superlunaris continētis cœlos mobiles novem, quòd reverà meliorandus sit, & quòd eis novus decor addendus sit, splendorque luminariūm adaugendus, & prophetæ Hebræorum insinuare videntur, & doctrina Christianorū doctorum

Nota.

Mundus superlunaris.

affirmat, & causas in hoc audivisti, & rationes, quas mihi possibile fuit invenire; sed & de tempore postquàm cessaverint motus cœlorum, stellarumque & luminarium, juxta doctrinam Christianorum, cùm in cœlis tempus tunc locum non habeat, nec in terris, aut aquis, cùm nulla in eis mutatio remaneat. Sed de inferno propter varietatem, & multitudinem tormentorum multis visum est tempus ibi futurum esse. Causa autem hujusmodi opinionis apud eos est credulitas, quâ credunt, nec omnia simul esse, vel aliquid eorum totum. Verùm si quis dixerit ea simul futura, & omnia, & unumquodque totum simul futurum in omnibus eis, qui post judicium ibi futuri sunt, quemadmodùm partes futuræ fœlicitatis, & omnes, & totas simul esse in glorificandis, non videbitur errare, multúmque periculosè, neque improbabiliter dicere: hoc autem est, quoniàm completa videtur futura esse infernalis illa damnationis miseria: quemadmodùm & completa futura esse videtur promissa sanctis fœlicitas: neutra autem earum completa fore videtur si non omnes partes suas simul habuerit, & de hoc nullam aggrediaris contentionem, quoniàm nullum est periculum in hoc, nisi sermo aliquis authenticus econtrariò habuerit, cui nullatenùs contradicendum tibi. Tunc enim verè, ac rectè prophetamus, cùm veritatem sanctis, & sapientibus divinitùs revelatam, vel per eos aliter declaratam vel defendimus, vel astruimus, vel cùm ipsam non declaratam aliàs prout nobis possibile est, declaramus, & intelligibilem facimus.

Vera Prophetia.

INCIPIT TERTIA PARS primæ partis principalis de Universo Guilielmi, &c. Ubi agitur de Providentia Dei circa universum.

PROOEMIUM.

Ost hæc autem aggrediar loqui de gubernatione universi corporei, & maximè quantùm ad res humanas, & ipsos homines; & hoc est, quoniàm circa homines ipsos, & res humanas magis est erratum, & periculosiùs, & erratur adhuc à multis. Ipsi etiam Prophetæ Hebræorum parùm intelligentibus dubitasse videri possunt de cura, & providentia creatoris: & hoc legere potes in libris Hebræorum; nonnulli etiam ex nobilioribus Poëtarũ interdùm dubitasse se scripserunt in libris suis Poëticis. Proponam igitur in primis tibi quæstiones, quæ sunt circa hæc, & tentabo determinare illas, quoniàm ex scientia, scilicet sapientiali, scientia est gubernationis Dei altissimi, sicut audivisti ex sermonibus Avicennæ. Harum igitur quæstionum prima est, an curet creator benedictus, & sublimis universa, & singula, & de universis & singulis. Secunda, qualiter curet de malis, quæ justis, & sanctis hominibus, accidunt in hac vita, & de aliis quæ circa hanc quæstionem sunt, videlicet qualiter, & quâ utilitate vel usu sustineat hîc florere malos, florere inquam potentiis, divitiis, & delitiis. Similiter quâ utilitate, vel fructu sustineat bonos affligi hîc, & etiam opprimi in malis, & ipsos malos dominari bonis, & multiplici tyrannide, atque violentiâ grassari in eos. Post hæc de ipso malo, an per provi-

De Providentia quæstiones

E dentiam creatoris ipsius eveniat. Loquar etiam hîc de fato & fatis, à quibus dicunt fatari homines, vel esse fatatos, & hic sermo valde vulgaris est, & valde anilis. Loquar etiam de his, quæ apud Poëtas parcæ, & nominantur ab eis clothos, lachesis, atropos: & faciam te scire de præscientia, & providentia creatoris, qualiter ex eis non sit rebus contingentibus necessitas, nec per eas ullo modorum impeditur, vel prohibetur nostra libera voluntas, neque arctatur, vel constringitur nostra libertas, quantùm ad velle, & non velle, facere, & non facere, nisi quatenùs, & quibus modis ostendam tibi.

Fatum.

Parcæ pictæ.

CAPUT I.

De differentia præscientiæ, & providentiæ, & quòd universa, & singula bona, & mala curantur, & reguntur, à creatore immediatè, vel mediate.

F SCito in primis, quòd differt intentio præscientiæ ab intentione providentiæ: quoniàm intentio præscientiæ amplior est, & extensa tam super bona, quàm super mala futura: æquè enim præscit creator benedictus mala, & bona, & econversò. Intentio verò providentiæ restrictior est, & non cadit nisi super bona futura, communiter enim sola bona provideri dicuntur. Nemo enim dicit providere malum, vel sibi, vel alij: providet enim qui consultè intendit aliquid facere, vel ut aliquid fiat. Mala verò non intenduntur consultè, sive circonspectè, immò per errorem. Ampliùs Qui providet aliquid, procurat aliquo modo ex intentione, ut illud fiat, vel eveniat. Non autem est bonitatis divinæ intentio, ut mala eveniant, vel fiant, mala dico culpabilia. Sed neque ejusdem bonitatis est procurare, ut G mala hujusmodi fiant, vel eveniant, quare manifestum est mala non esse provisa à creatore, sicut neque consultè procurata: quamquàm dubitare non debeas omnia, & bona, & mala præscita esse ab eodem, & præcognita, ac prævisa, & est intentio mea hîc de malis culpabilibus. Prosequar igitur primam quæstionem. Dico igitur quoniàm universa, & singula curat creator, & universa, & singula bona, nec non & mala, quorum duo sunt genera, culpabilia, scilicet, atque pœnalia, licet modo diverso. Hoc autem est videre per partes. Etenim omnia, quæ sunt ab ipso per creationem, dubitari non potest, quin curet, cùm eis scienter & esse tribuat, & conservet: non enim diminuta est ista curatio. Quòd si dixerit quis, quia postquàm dederit eis esse, dimittit ea sibimet non ea de cætero gubernans, vel curans ulteriùs, attende errorem istum, H quo multi se involverunt. Aut creator rebus hujusmodi dedit vires, sive virtutes, quibus se ipsas regere, seu gubernare sufficerent absque ampliori cura creatoris: aut non. Si sic, & hoc fecit utique scienter, & providè: per providentiam igitur ejusdem reguntur, cùm per curam, seu providentiam ejus factum sit apud eas, unde se regerent: hoc enim habent ex cura & providentia ipsius, ut se ipsa regant, atque gubernent. Exemplum autem hujusmodi rei evidentissimum est in illo, qui volens regere per se filium suum elegit ei, & dedit rectorem, instruens ipsum, qualiter filium regeret, & limitans ei certis mandatis, & regulis filij gubernationem. In hoc igitur exemplo manifestum est, quia pater non dimisit filium sibiipsi, immò potiùs regendum commisit rectori instructo ab ipso. Nec dubitare potest quisquam quin pater curet filium, nec quis audebit dicere, quòd negligat ipsum vel neglexerit. Illa quippe non curari dicuntur, quæ negliguntur. Ampliùs. Vires hujusmodi, seu virtutes quasi

Assert.

Nota.

quasi gubernacula sunt, quibus res ipsæ regunt se secundùm hoc. Nullus autē ex gubernatoribus navium negatur gubernare navem, cujus tenet gubernaculum, sed dicitur eam gubernare per gubernaculum. Si igitur hujusmodi vires tenet creator, quæ gubernacula sunt rerum hujusmodi, qualiter negabitur res hujusmodi gubernare? Ampliùs. Qui regit rectorem, aut gubernat gubernatorem in eo, quòd rector, aut gubernator est, indubitanter regit, & gubernat id, quod regitur, aut gubernatur ab ipso. Gubernacula enim navium reguntur, & gubernantur à rectoribus ipsarum, & hoc per manus eorum, tanquàm per quædam gubernacula, sed & manus ipsæ per musculos, chordas, & ligamina: & hæc iterùm per vires motivas: ita, donec veniatur ad sapientiam gubernantis, quæ est gubernaculum per se & gubernatore alio non indigens, si vera, & perfecta est. Et juxta hunc modum se habere necesse est in sapientia creatoris, quæ est gubernans, & dirigens per se ea, quæ immediata sunt apud ipsam, & per illa immediatè consequētia, & ita, donec veniatur ad ultima gubernata à creatore: si quis ergo dicere voluerit, quia non omnia creata reguntur à creatore immediatè, hoc est, per se solum, non contradico, cùm innumerabilia regat per rectores tam spirituales, quàm corporales. Multi enim ex hominibus rectores sunt aliorū, & multi ex Angelis præsunt aliis, & etiam hominibus, & in animalibus etiā invenitur in multis generibus, quòd parentes regunt filios, & erudiunt sicut aquilæ erudiunt filios suos ad volandū, & accipitres similiter. In volatu etiam multæ aves ducē sibi præficiunt, ut grues. Ampliùs Hujusmodi vires, aut egent naturaliter rectore, & gubernatore, aut non. Si egent, aut providit eis creator aut non providit. Si non providit, cùm egerent, reliquit igitur eas casui, & temeritati: eas igitur periclitari scienter voluit; quare ad casum, sive ruinā, & periculum eas constituit. Quòd si providit eis rectores, vel rectorē, quod indubitāter sapientiæ ejus, & bonitati congruit, tunc vel se rectorem per se, & immediatum, aut rectores alios, & per eos ex necessitate regit illas. Manifestum igitur est, quòd in eis, quæ per creationem sunt à creatore, locum habet cura, & gubernatio ipsius. Ampliùs. Illa nobilissima sunt in creaturis rationabilibus, similiter & corporalia, quæ sunt ab ipso per creationē nobilissimam. Intelligo autem de corporalibus, quæ merè corporalia sunt. Si non curat igitur ea, quæ nobilissima sunt, multò fortiùs non curabit ignobiliora, & sic nihil omninò curabit in universo. Si enim nobiliora non curat, multò minùs ignobilissima & si suprema, multò minùs neque media, neque infima. Ampliùs Omnis creatura indiget curā, & gubernatione creatoris, quantùm ad conservationem sui in suo esse. Quòd si dixerit, quia animalia quæ conservant suum esse per nutrimentum, non indigent ampliori curā creatoris; sed sufficit ejus natura, quoniàm quandò natus est porcus, scit currere ad ubera matris, & inde sugere lac: similiter ad pascendas herbas, & ad alia nutrimenta sumenda, non indigent duce, vel præceptore, & propter hoc sufficiunt sibi ad conservationem vitæ suæ, quamquàm jam removerim istud in præcedentibus, addam & aliā ad id ipsum ampliùs & lucidiùs removendum. Dico igitur quia natura, quæ docet animalia sic alimenta perquirere, & vitam servare, gubernatrix est eorum: hoc autem dedit eis creator sapientissimus, & ad hoc dedit utique ut ab ea, & per eam sic gubernarentur. Redit igitur iste sermo ad hoc, ut confiteatur, qui hoc dicit, creatorem gubernare hujusmodi animalia, sed per medium rectorem illum, videlicet per naturam hujusmodi: qui autem confitetur creatorem curare, & gubernare aliquid, sed per medium rectorem, & gubernatorem alium, non destruit curam, aut gubernationem creatoris, sed magis declarat eam.

Nota.

Nota.

CAPUT II.

Quòd providentia Dei se extendit non solùm ad superiora, sed etiam ad ista particularia inferiora, quantumcunque minima.

De motibus autem cœlorum, stellarum, & luminarium, & de vicissitudinibus temporum, & de generationibus, & corruptionibus, quæ vicissitudines temporum sequuntur propter curam, & providentiam creatoris, sunt indicia manifesta intelligentibus utilitates, quæ inde proveniunt hominibus, & aliis animalibus, quæ nullo modo provenire possent, nisi per curam, & providentiam creatoris. Inutiliter enim hujusmodi, hoc est, homines & alia animalia, atque vegetabilia creasset creator, si non eis alimenta, & alia, sine quibus durare non possunt, providisset. Exemplum autem hujusmodi est in architecto, qui non solùm inutiliter, sed etiam insipienter ædificasset domum corruendam per se, & statim, si non eidem fulcimenta, quibus stabiliretur, adjecisset. Frequentia similiter, sive perpetuitas, & universalitas indicia certissima sunt curæ, & providentiæ, & removent casum, & temeritatem, quemadmodùm dixi tibi in præcedentibus, quia mors accidit hominibus universaliter, & semper, quandiù sunt hîc: hæc igitur duo sunt indicia certissima, quòd per curam, & providentiam creatoris mors est in hominibus. Econtrariò verò raritas, atque particularitas, indicia sunt certissima casus, & temeritatis, quantùm ad nos, quantùm autem ad creatorem, neque casus, neque temeritas aliquid est, & istud tibi attendendum est diligenter in omni genere animalium: generatio enim pedum, alarum, & etiam plumarum in omnibus animalibus, quæ naturaliter habent membra hujusmodi, vel adjumenta, sicut plumas, & squamas, ex necessitate per curam, & providentiam est creatoris, quoniàm perennis est, ut ita dicam, hoc est durans quantùm creator hic esse animalia providit. Est etiam universalis unicuique generi animalium hujusmodi. Sic se habet & generatio pilorum in illis partibus animalium, in quibus consueverint generari. Curam dico intelligentiam, vel mediatam, vel immediatam; quantò fortiùs igitur motus cœlorum tam frequens, & tam immutabilis, erit per curam, & providentiam creatoris. Ampliùs. Non potest dubitari, quin creator præviderit, sive prænoverit, quid boni, vel esset, vel haberet motus cœlorum, & quòd propter illud dederit virtutes ad hujusmodi motus; providit igitur motum cœli, cùm illum procuraverit propter bonum, vel quod est, vel quod ex eo habet, vel quod ex eo est. hoc autem est per curam, vel providentiam, ut prædixi tibi. Est igitur hujusmodi motus ex providentia quare & omne id, quod per se naturaliter ex eo sequitur, quare dies, & nox, & generationes, & corruptiones vernales, autumnales, hyemales, & æstivales, & vicissitudines ipsæ temporum quatuor. Utilitates autem istæ notæ sunt nobis, multò fortiùs igitur creatori. Quoniàm igitur intentio sapientis est intendere in opere suo omne bonum, & omnem utilitatem, quæ provenire debet, aut potest ex opere suo, erit hæc intentio multò fortiùs creatoris sapientissimi. Quare

Nota.

Nota.

*

Motus ex providentia.

omne bonum, quod est, vel debet esse, ex quibuscunque operibus ejus, est per intentionem ipsius; omne autem bonum, aut opus ejus est, aut ex opere ejus: omne igitur bonum est per intentionem ipsius, & effectus ejus, vel mediatus, vel immediatus. Quicquid autem est creatum ab eo, est creatum per sapientiam ejus, & propter hoc omne bonum est provisum ab ipso, & per curam, ac providentiam ipsius. Scito autem, quia Italici Philosophi prædictis indiciis usi sunt ad declarandam curam, & providentiam creatoris circa universum corporeum, & circa corporalia, quæ generantur, & corrumpuntur sub circulo Lunæ. Verùm non potuerunt per has vias extendere curam, & gubernationem creatoris usque ad singula particularium: ut enim generetur hoc granum frumenti, vel corrumpatur per curam, & gubernationem creatoris, nullo modorum videtur declaratum per vias istas; hoc autem est, quoniàm non est patefactum per eas, quòd cura, & gubernatio creatoris sit immediatè circa hujusmodi, mediorum verò non est intentio ad hoc, verbi gratiâ: intentio patris Socratis non fuit ad hoc, ut generaretur Socrates, sed magis, ut generaretur proles in universali, vel forsitan, ut dicat aliquis, individuum vagum. Benè igitur se habet, & conveniens est huic capitulo, quod tractare incœpi, investigare de hoc. Debes igitur scire, quia non est necesse, ut media per quæ fit gubernatio, intendant generaliter, vel intentione universali, vel intentione particulari, sicut manifestum est tibi in armamentis navis, hoc est, in instrumentis gubernationis ipsius, quòd nihil omninò intendunt, vel universaliter vel particulariter. Neque etiam, cùm homines medij sunt gubernationum, necesse est ut intendant in omnia particularia, sicut ministri argonautarum, sive archinautarum non intendunt in singulos fluctus, vel undas, quæ possunt navem subvertere, nec in singulas guttas, quæ possunt in sentinam influere; quoniàm nec cogitant de illis cogitatione particulari; sic nec duces de singulis passibus, nec ipsi etiam ambulantes: ex quibus exemplis fortassis alicui videatur, quia multò fortiùs non est necesse omnipotentissimum creatorem intendere in singula eorum, quæ per curam & gubernationem ipsius fiunt, vel gubernantur. Si enim non oportet aurigam de singulis passibus equorum trahentium currum suum, aut de singulis revolutionibus rotarum currus, quem regit singulariter intendere, vel cogitare; quantò minùs creatorem omnipotentissimum, ac rectorem universorum Deum non *Nota.* oportebit singulariter intendere de omnibus, quæ per curam, & providentiam ipsius reguntur: præsertim cùm incomparabiliter facilius sit ei universum regere, quàm cuivis aurigæ currum levissimum? Amplius. Ridenda, & ridiculosa videri potest providentia circa atomos, atque arenarum calculos, præsertim cùm nemo sapiens hujusmodi minutias curet, vel etiam numerum earum sciat, aut scire velit. Quantò magis igitur creatori ista curanda non sunt? Hinc est quòd quidam ex sapientibus & doctoribus Christianorum reputati sunt Dei adulatores, qui talia ipsum curare dicerent. Tu igitur attende in his exemplis, quæ posita sunt tibi hic, quoniàm in eis sunt sermones, quorum intentiones tibi diligenter intuendæ sunt, videlicet, quòd auriga dicitur regere currum, aut equos trahentes ipsum, & dux itineris viantes. Non enim ista dicuntur simpliciter, & secundùm totum. Equi namque gressus suos regunt sensibus suis, & vi æstimativa, & maximè eorum & in minimo reguntur ab auriga; sic se habet & de itinerantibus, & duce eorum. De patre verò familias, vel sapiente quocunque, qui non

E curat minima domus suæ, ut atomos, & calculos arenarum, verum utique est hoc. Causa autem est, quoniàm intentio sapientis hujusmodi limitata est circa ea, quæ videt utilia sibi, vel expedientia domui suæ, vel his, quibus habet ex officio suo consulere, vel providere. Hinc est quòd nec numerũ atomorum vel aliarum minutiarum hujusmodi, neque aliqua ex eis curat, sed ea sola, in quibus est spes, aut certitudo quam intendit, utilitatis. Amplius. Nec possibile est homini ista sigillatim, neque per singula curare, quoniàm nec cogitare. In creatore verò tam longè aliter, tamque dissimiliter est cura, & providentia, quantùm longè est ejus bonitas, & sapientia à bonitate humana, & sapiẽtia, quantæcunque ipsæ sint. Sicut enim sapientiã creatoris, aut intuitum ejus non adjuvat magnitudo rerũ, aut paucitas, sic neque parvitas, neque multitudo impedit eam ullo modorũ. Hoc enim declaratũ est in prima parte scientiæ F istius, & causa in hoc est, quoniàm creator non est sapiens aliundè, vel à foris, sed essentialiter per hoc, quod est scilicet & per hoc æqualiter novit futura, ut præsentia, & præterita similiter: similiter parva, ut magna, & multa, ut pauca, & corporalia, ut spiritualia, & econversò, similiter particularia, ut universalia. Quapropter & singula, quæ creavit, & singulas utilitates eorũ, in ultimitate claritatis, & fortitudinis intuetur. Ex quo manifestũ est, quia omnes bonitates creaturarũ sigillatim providet, & sigillatim largitur. Hoc autem est esse per providentiã, & curam ejusdem, videlicet bonum esse, vel utile, & consultè, sive scienter factum esse. Amplius. In quolibet continuo indubitanter sunt partes infinitæ, & *Nota.* sicut providit, & curavit creator, ut esset totum, sic providit, & curavit, ut esset medietas; & eodẽ modo se habet de medietate medietatis, & ita in infinitum. G Qui enim providet, & curat, ut sit domus, providet, & curat ut sit paries, & etiam ut sit lapis in pariete. Verùm non oportet eũ curare, ut partes lapidis sint in lapide, hoc enim invenit præter curam, & providentiam suam jam factum: creator verò benedictus de his, quæ facit, vel fecit, nihil invenit, vel invenit factum aliàs, vel ab alio. Intendo autem factum, aliàs factum, non per curam, & providentiã suam. Manifestũ igitur est, quia totum continuũ cum universitate, & infinitate partium suarum factum est per curam, & providentiam creatoris: apparet autem hoc evidenter per hoc, quòd generatio omnis naturalis, *Vide.* hoc est cujuslibet continui, quod generatur, cùm non sit nisi per virtutem generantem datam à creatore ad hanc utilitaté, videlicet generandi consequens est, ut omnes, & singulæ partes cujuslibet continui generati, sint per curam, & providentiam creatoris, & multò fortiùs cujuslibet cõtinui creati, H quod dico propter cœlum ultimũ, videlicet empyreũ, & propter terrã, quæ forsitan videtur creata, & non propriè generata. De novẽ verò cœlis mobilibus, qui in medio aquarũ facti sunt, forsitan magis verisimile est, quòd sint generati, vel facti ex aquis, hoc est, ex media parte aquarũ, in cujus loco positi, & ordinati sunt. Revertar igitur ad id, in quo eram, & dicam, quia sicut partes in toto continuo sunt, non obstante numerositate, vel etiam infinitate earum, sunt inquam, per providentiam creatoris: sic & multò fortiùs in toto disgregato, hoc est in omni monte arenoso, & litore uniuscujusque maris, & in ripa uniuscujusque fluminis. *Adverte.* Neque enim obstat infinitas, aut numerositas sapientiæ, aut providentiæ creatoris, ut minùs eam videat, quàm unitatem, ut ita dicam, aut minùs infinita, quàm unum. Amplius. Unusquisque provisor domus suæ scit aggregare festucas, seu paleas ad sternendam inde domum, vel construendum stratum, licet non videat

uniuscujusque paleæ, vel festucæ utilitatem per se visione singulari, & determinatâ. In universali utique videt fascem paleatam necessarium esse ad alterum duorum prædictorum; quantò fortiùs creator omnia intuens, & singula, singulorumque omnium utilitates videns ad certum, & liquidum, novit aggregare sive in totum continuum, sive in totum congregatum, particulas minutissimas, sive corpora *Nota.* minutissima. Novit enim non minùs utilitatem uniuscujusque calculi arenalis, quantumcunque parvulus sit, & utilitatem aggeris totius ex innumerabilibus calculis arenalibus congesti: necesse igitur est & parva, & minuta corpora, in quantacunque parvitate sint, esse per providentiam, & curam creatoris: unde ipse novit utilitates uniuscujusque calculi arenalis, quas habet in se, & per se, & incomparabiliter lucidiùs, quàm nos eas, quas habet in toto. Nos autem propter hebetudinem, & obscuritatem intellectus nostri, atque brevitatem ipsius, ad hæc tam minuta non attingimus; quemadmodùm neque visu corporali videre tam parva possumus in sua parvitate, donec aggregata fuerint in atrium, vel aliam congeriem, vel continuitatem, in totalitate alicujus colligata. Manifestum igitur est tibi ex his, quoniàm singula creatorum suorum & etiam singulorum partes singulares no- *Nota.* vit creator. Ampliùs. Si curavit de singulis, ut essent, & ut bona essent, & benè essent, providens unicuique locum convenientem, & salutarem sibi, & etiam virtutem acquirendi ipsum locum unicuique tribuit: quomodò non per providentiam, & curam ejus, sunt omnia, quæ creavit, sub cura, & providentia ipsius? qualiter verisimile est, ut regere, & gubernare negligat ea, quæ esse voluit, & creavit? Ampliùs. Cùm propter certas utilitates unumquodque eorum, quæ sunt, creaverit, necesse est, ut ea dirigat, & perducat ad illas utilitates, quantùm in eo est, & ad finem, propter quem eas esse voluit, quod dico propter homines malos, & angelos malos, qui cùm ad fœlicitatem nobilissimam, scilicet perpetuam, creati ab eo sint, ad illam tamen non perveniunt. Causa autem in hoc est malitia voluntaria, quâ ab ejus regimine, atque directione se avertunt, quantùm ad hoc. Non enim extra regnum ipsius sunt, quos jam sæpè compescit, & laxat, ut non noceant mali angeli, quantùm volunt, neque mali homines libidines suas, aut cupiditates explere possent pro libito, neque in alios grassari; & de hoc perscrutatiùs, & diffusiùs *Nota.* loquar in sequentibus. Qualiter autem eos laxet, & compescat, & quibus utilitatibus, audies tunc. Manifestum autem est tibi, quia equus, qui à sessore interdùm laxatur à cursu, interdùm autem frenatur ab eo in ambulatione, interdùm autem & ligatur omninò, ita ut etiam nec moveri possit, non est extra regimen, & curam sessoris. De parvulis verò, quas utilitates habeant, quos usus, vel nativitates eorum, vel vita, jam aliqua super hæc dicta sunt tibi. Reliqua verò expectanda sunt usque in capitulum quod dixi. Alios verò homines, & angelos, quos amavit, indubitanter dirigit, atque perducit, creator benignissimus ad bonum, propter quod, & ad quod eos creavit, & adjuvat etiam illos multiplicibus, & penè innumerabilibus adjutoriis. *Nota.* Animalia quoque, quæ sunt ad usum hominum creata, per industrias & artes, quas ipsemet dedit hominibus ad hoc, convertuntur in usus hominum; quare, licet per homines medios, ad finem perducuntur, ad creatorem, ad quem sunt. Jam enim alibi dixi tibi, quòd quicquid est causa causæ per se in eodem genere causæ, est etiam causa causati, & intelligo causa causæ per se. Cùm igitur

A industria hominum, & voluntas utendi animalibus hujusmodi, à creatore causatæ sint efficienter, sive effectivè, & ipse causet usum hujusmodi eodem modo causandi, necessariò & usus hujusmodi opus est creatoris, & donum, atque beneficium. Quicquid autem est causatum ab eo ita, vel donatum, est causatum, vel donatum ab eo per curam, & providentiam ipsius. Quare usus animalium hujusmodi erit per curam, & providentiam creatoris. Ampliùs. Certum est, quòd mors, & vita totaliter in voluntate sunt, & beneplacito creatoris, neque vivit aliquis, nisi ex dono, & beneficio ipsius, & nec moritur aliquis, nisi vel eo faciente vel permittente; quicquid autem vel facit, vel donat, scienter facit, & quicquid permittit, similiter permittit scienter; quicquid autem scienter donat, vel facit, curat indubitanter & facere, & donare, & curat etiam finem, & fructum, qui ex hoc provenire debeat, nisi fortè sit ultimum donatum, quod est finis & fructus omnium præcedentium illud in B ordine suo, vel ordinatione; proinde igitur, & curatè, sive providenter omnia facit, quæ facit, & donat similiter, alioquin velut ludo, seu joco otiosa aliquid faceret, vel permitteret fieri, quod nec bonitas, nec sapientia ejus ullo modorum patitur. *Nota.* Manifestum igitur est tibi ex omnibus his, quoniàm à maximo creato usque ad minimum, omnia bona curat, & providet creator, & omne bonum aliud ab ipso est per curam & providentiam ipsius. Omninò enim indecens est bonitati, & sapientiæ ipsius, eum non curare vel quod ipsa faciunt, vel quid de eis fiat, quæ curavit facere, alioquin jocosè, & otiosè tantùm ea faceret, quemadmodùm si quis artifex artificium aliquod faceret, & postmodùm non curaret vel quid ipsum faceret, vel quid de eo fieret, vel quo deveniret, ad jocum stultissi- C mum, atque otiosissimum, operatus manifestè appareret. Quòd si dixerit quis, quia de modicis, & minimis non oportet creatorem curam habere, & quia ridiculosa esset, atque ridenda hujusmodi cura, sive curatio, jam respondi tibi in hoc, quia postquàm creator judicavit bonum illa facere, & non ridiculosum, necesse est, ut judicet bonum illa curare, & regere, alioquin ut dixi jocosè, & ridiculosè illa fecisset.

CAPUT III.

Per industrias, & ingeniositates brutorum probat providentiam.

VT autem erigam te, atque dirigam, ad subliniorem considerationem curæ, ac providentiæ creatoris in rebus minimis, considera, & in- D vestiga, ubi discunt, vel didicerunt araneæ nere, sive filare, & telas suas, atque retiacula texere, ubi didicerunt similiter casuras esse muscas in retiacula earum, & quòd muscæ prædæ earum esse naturaliter debeant, & esca, antequàm vel matres filantes viderent, antequàm cognoscerent vel fila, vel telas, vel retiacula, antequàm appareret eis musca aliqua. Similem considerationem fac de anatibus, qui quàm citò aquam vident, in eam statim insiliunt, & natare incipiunt, cùm nullum animal natare viderint, ubi natare didicerunt, & aquam esse habitationem suam, hoc est naturæ suæ convenientem? Similis est quæstio, ac consideratio de formicis, ubi didicerunt thesaurizare, & quod est mirabilius, ubi didicerunt grana tritici germinatura, si ea integra relinquerent, & ideò dividunt ea in frusta? De perdicibus verò habes admirationem non levem, qualiter matrem agnoscant, quam nunquàm viderunt, & relinquant perdicem, qui furatur ova

matrix, & fovit ea: perdiculi verò exclusi statim eum relinquunt, & matrem, quæ ova, in quibus nati sunt, posuit, sequuntur inseparabiliter. Longè autem mirabilius omnibus his est generatio scarabæorum. Scarabæi, cùm scarabæos alios generare non viderint, miro artificio generant alios; de stercore namque equino globos rotundos formant, ad receptacula sua eos portantes atque desuper incubantes alios generant. Sunt & alia innumera artificia animalium, quale est artificium picæ, quo compingit nidum suum, quem nemo carpentariorum, vel architectorum effigiare potest. Dicitur autem & illud mirabile, quod fateor me non probasse, quin etiam pluries restiti, structura illa, arte etiam cæmentariorum quâdam uti videntur hirundines, & quædam volucres aliæ, & ut ulteriùs te dirigam: quis docuit rosas texere flosculos suos, & cingere, & lilia similiter & de omni genere seminum, secundùm quod dixit Aristoteles, quia virtus est in seminibus similis artificiis, & propter hoc sunt genera artificiorum naturalium: quare manifestum est omnia semina artifices esse naturæ, vel naturales. Denique quis docuit gallinas, & alia animalia ovantia, superincubando ovis suis, generare animalia suarum specierum? quis docuit struthiones ova sua calefacere in sabulo ad Solem, & sic generare sibi pullos? Quis verò docuit apes, ut favos suos per exagonos operarentur? quis docuit eas, vel quem explanatorem habuerunt, quòd mel esset in floribus, & quis ostendit eis artificium illud colligendi ex illis? Ubi didicit fœnix ex aromatibus rogum sibi construere, & in eo se concremare, ut ex ejus cineribus fœnix alius generetur? Prætereo de medicinis animalium occultis, & saluberrimis, sicut de buffone, qui medicamentum veneni primus ostendit in ruta, & salvia, & innumera hujusmodi sunt quæ leguntur apud medicos, & naturales philosophos. Super hujuscemodi igitur jocosè multoties aliquos interrogavi, & est una responsio omnium, quòd natura docet animalia hujusmodi artes, & artificia. Postmodùm autem quæro ab eis, utrùm natura hæc liber sit, an magister, & iterùm cujusmodi liber, cujusmodi literis scriptus, & quæ quantitas, & cujus voluminis, & de scriptore interrogo eos, & nesciunt mihi respondere. Quòd si dixerint mihi, quia magister est: quæro iterùm, ubi magister ille tot, & tanta artificia didicerit, si didicit, quoniàm si non didicit, hoc est, si scientiam hujusmodi ab alio non habet, necesse habent confiteri, quia magister iste creator est, cùm solus creator scientiam ab alio non habeat, & quicunque habent, ab eo habeant. Mirabile autem valdè est, quòd similis artifex, & magister, aut similis liber apud nos nondùm inventus est. Quòd si creator ipse est, qui docet hujusmodi artifices, quibus nulla est artificiorum necessitas propriâ comparatione indigentiarum, & necessitatum nostrarum; quantò magis in nos deberet esse tantæ divinæ bonitatis largitas, ut in hominibus essent istæ artes naturaliter, vel saltem artes necessariæ, ut non cogerentur homines tantis vigiliis, & laboribus, artificia sibi necessaria discere, & acquirere? Mirabile autem est, si sit liber, in quo legunt isti artifices artificiorum suorum scientiam, qualiter ibi legere possunt, & videtur quòd literæ illæ non sint naturales, si literæ ibi sunt, quoniàm nullæ literæ naturaliter leguntur ab hominibus, & literæ non possunt esse naturales aliud, quàm naturalia signa: sed & hæc signa, ubi impressa sunt, & quis impressit? Ampliùs. Natura, quæ ita docet hujusmodi artifices, si non est subjectum, sed in subjecto, quemadmodùm docet Aristoteles qualiter docet, cùm

Nota.

E ipsa nihil scire posse videatur? quis enim opinetur accidens, vel scire aliquid, vel docere, nisi quemadmodùm quis dicat albedinem, vel alium colorem per visum, & calorem per tactum, & unumquodque aliorum sensibilium docere sentientem se per sensum, sive per sensionem sui. Modus autem iste multùm longè est à cognitionibus, quæ videntur esse naturaliter in animalibus antedictis, & in multis aliis. Dicendum igitur videtur, ut quemadmodùm fluit esse à fonte primo, & universali essendi, & pro beneplacito ipsius, super esse causatum ab ipso; & quemadmodùm bonitas, & pulchritudo & alia quæ vocantur bona, sunt bonitate suâ super omnia creata, & generata, sic & à lumine sapientiæ creatoris descendunt, sive fluunt pro beneplacito ipsius naturaliter lumina prædictarum cognitionum, prout requirit necessitas, & utilitas eorum; quemadmodùm super formicam lumen quoddam providentiæ, quia hoc requirit necessitas vitæ ipsius: nisi enim congregaret in æstate, unde aleretur in hyeme, periret indubitanter in hyeme, cùm extra receptacula sua propter asperitatem frigoris, & teneritudinem, atque passibilitatem proprii corporis, alimenta, & receptacula sua perquirere non valeret; sic quædam venandi astutia, velut aliud quoddam lumen, descendit super araneam: manifestum enim est, quoniàm venatione muscarum vitam suam sustentat aranea: & quoniàm hoc lumen in ipsa inutile esset per se, superadditum est ei ex providentia creatoris aliud lumen, videlicet nendi, sive filandi, & retiacula sua texendi, similiter & receptaculum duorum fortissimum, ubi ova sua ponit & cubat, & fovet. In lupis autem, & lupabus, astutia venandi non modica lumen quoddam naturale est, & quod mirabilius videtur esse, in canibus non solùm olfactus nobilior est, quàm in multis aliorum animalium, sed etiam velut quoddam lumen prophetiæ, seu divinationis, quibusdam canibus à creatore inditum est naturaliter, ita ut & latrones, & homines occultos hoc lumine investigent, dignoscant, & apprehendant. Causa autem in hoc est, quoniàm canis creatus est propter custodiam hominum, & rerum ipsorum, quam ipsi sollicitudine suâ & amicabilitate quâdam, exhibere videntur hominibus, nec non latratibus, & morsibus, quibus arcere nituntur ea, quæ videntur eis nocitura hominibus dominis suis, vel rebus eorum evidenter indicant. Quia igitur latrones, & occulti homicidæ de his sunt, quæ multùm nocent hominibus, & rebus eorum, lumen hujusmodi, quasi divinationis cujusdam, datum est canibus, verumtamen paucissimis, vel propter nobilitatem ipsius luminis, vel propter raritatem dispositionis, quæ illos receptibiles illius luminis facit. quemadmodùm & quidam dixit de splendore prophetiæ, quia tanta bonitas complexionis rarissimè invenitur in hominibus, quæ receptibilis sit splendoris illius: ideò rarissimè invenitur in illis. Tibi verò certum potest esse, splendorem istum non sequi bonitatem complexionis, quin potiùs datur ab ipso præter dispositionem, quoniàm multis data est propter meritum sanctitatis ipsorum, multis propter alios instruendos, & præmuniendos contra mala ipsius imminentia, multis ob alias causas, quas audies suo loco, & interdùm valdè malè complexionatis invenies & datum esse & dari bonum istud. Quemadmodùm igitur à primo fonte essendi, sive à primo esse, ut esse, descendit esse aliud: sic à primo lumine sapientiæ, ut est lumen sapientiale, descendunt omnia hujusmodi lumina pro beneplacito creatoris, & per providentiam ejusdem, ad utilitates, quas dixi, & alias innumerabiles,

Nota. (margin, beside "Dicendum igitur videtur")

F (margin, beside "goris")

G (margin, beside "dant.") — *Canis cu... fui bono...* [illegible]

H (margin, beside "splendoris illius")

biles, quas nominare, & numerare, & mihi difficile est, & multæ me latent, & tibi forsitan esset tædiosum. Debes in hoc etiam scire, quia stultitia augurium, & opinio tam antiqua de veritate auguriorum, quâ opinione multi adhuc errare noscuntur, hanc potest videri habuisse occasionem sui esse, & suæ credulitatis, tanquàm super corvos, & cornices, aliasque aves, circa quas observantur auguria, descenderent quædam lumina præsagiorum à lumine antedicto, & quæ per hæc de eventibus humanis præsagirent aves hujusmodi, garritibus, & volatibus, aliisque corporum suorum motibus hominibus indicarent. Qualiter autem, & ex quibus viis error iste declaretur non solùm impossibilis, sed etiam ridiculosus, patefiet tibi per me loco suo, si Deus voluerit. Causas etiam deceptionis istius audies ibidem, & fient tibi manifestæ. Videtur etiam juxta hanc viam, ut omnia, quæ sunt virtutis, & fortitudinis, & pertinent ad illas, descendant similiter à prima virtute, sive fortitudine, sive potentia, ut est virtus, & fortitudo, & potentia, semper per providentiam ipsius, & prout requirunt necessitates, & utilitates recipientium. Unde in quibusdam sunt arma defensionis, sicut in bobus, & vaccis apparet in cornibus, quia per illa se defendunt à lupis: quædam verò sunt arma protectionis, sicut duritia cutis in apris, & cocodrilis, licet & aliæ sint utilitates istorum. In aliis verò dentes, & ungues ad impugnationem pariter, & defensionem sunt, sicut in ursis, & leonibus, & aliis animalibus quæ de præda, sive rapina sua nutriuntur. Sic etiam de pulchritudinibus dicendum videtur, quoniàm omnes descendunt à prima pulchritudine, ut est pulchritudo, & bonitates à prima bonitate, ut est bonitas, similiter scientiæ, vel sapientiæ, à prima scientia, ut est scientia, & altitudines à prima altitudine, ut est altitudo, & suavitates veri nominis à prima suavitate, ut est suavitas. Causa autem in hoc est, quoniàm omnia hæc relucent ad primum, inquantùm talia sunt: ad primum inquam inquantùm tale, quale determinavi tibi: sicut omnis virtus ad ipsum inquantùm est virtus, & omnis bonitas relucet ad ipsum inquantùm est bonitas, & eodem modo currit res in aliis. Quia igitur omne, quod relucet ad ipsum, non relucet ad ipsum, nisi per id, quod cadit super ipsum de irradiatione primi, manifestum est, quòd omne quod est potens, & omne quod est bonum, non est tale, nisi per illud, quod cadit super ipsum de irradiatione primi. Per prædictas comparationes omnis virtus videtur esse causa, & declaratio sermonum hujusmodi. Cave autem ne per hoc intelligas diversari primum apud se ullo modorum, quemadmodùm & fons quantâcunque multitudine, vel diversitate rivorum, apud se non diversatur, aut multiplicatur: sic nec primum propter multitudinem, aut diversitatem influentiarum, quæ ex ipso sunt. Cautè autem intellige, ubicunque nominari creatorem audieris fontem, & creaturas rivos, vel flumina: non enim est propriè rivus, nisi aqua, quæ fluit in fonte, vel pars fontis, id est aqua fontalis, & propter hoc minueretur ex necessitate ejus fluxu vel exitu aqua fontalis, nisi ei alia daretur. Remota enim jam à creatore est per me partibilitas, nec super hoc est tibi relicta dubitatio. Et ab uno, & eodem calore est emollitio in cera, & induratio in luto. Vides etiam, quia ex eodem semine tam modico proveniunt fructus, flores, & folia, frondes, & cortices, & etiam semen simile; cùm semen unum, & fortè unum simplex hoc est, unius naturæ sit In semine enim humano, quod unius naturæ tantùm est, videtur apparere major multitudo,

Contra auguria.

Nota.

Nota.

Nota.

A majorque diversitas in effectibus suis hoc est, in eis, quæ ex ipso generantur, quorum est tanta multitudo, atque varietas, ut pili, ungues, caro, ossa, nervi, carthilagines, medullæ, & quatuor humores radicales, & ipsa substantia cerebri: quantò fortiùs igitur à creatore, per modum effectionis, per imperiosissimum verbum ipsius erit multitudo, atque diversitas adeò seorsùm ab ipso, adeóque discreta, ut nec specie, nec genere, nec etiam prædicamento communicet? In his autem similitudinibus attende longissimè distantem dissimilitudinem. Semen enim, licet fortissimam habeat virtutem operativam, causa materialis est, & propter hoc corrumpitur in generatione eorum, quæ ex ipso fiunt: hoc autem non est causæ efficientis unquàm per se, scilicet ut ipsa corrumpatur ipsâ operatione suâ, quæ est ei propria, & per se. Nec moveat te exemplum fœnicis, quod posui, quoniàm ignis ille, quem ipse succendit, est causa efficiens corruptionis ipsius: ipse autem fœnix non est causa per

B se, & propriè ignis illius. Reminiscere igitur sublimitatis, ac supereminentiæ creatoris benedicti, imperiositatisque verbi ipsius, de quo plura audivisti in prima parte tractatus istius, & videbis, quàm longè est omnipotentissima virtus ipsius, & excellentia, atque munificentia operationum ipsius ab aliis virtutibus, & modis operationum ipsarum. Reminiscere etiam, quia nomen, & intentionem causæ efficientis videntur meritò philosophi extendisse ad exactam, ac depuratam ejusdem rationem; forsitan enim sic non congruit, nisi primæ causæ efficienti, quæ est creator benedictus. Quia verò similes illuminationes eis, quas supra posui, habere videntur omnia alia animalia & quædam multò minores, minusque nobiles, quædam etiam majores, quemadmodùm vultures, si verum est quòd de eis multi sunt fabulati, quia prævident strages fu-

C turas ex præliis, & propter hoc cõgregantur in locis, ubi futuræ sunt strages hujusmodi, tanquàm prævideant futuram escam cadaverũ humanorũ & equorum: apparet tibi ex omnibus his luminibus luminositatem sapientiæ creatoris penetrare atq; pertingere non solùm usque ad extrema animaliũ, sed usque ad extrema seminum; lumina enim quæ cadunt super semina, similia sunt artificiis, ut dixit Aristoteles: attende etiam quòd lumina hujusmodi non sunt tantùm sicut artes, aut artificia operandi, sed sunt velut imperia creatoris, quæ necesse habent implere ipsa semina Non enim ex libero arbitrio operantur, sed ex necessitate per modum scilicet servientis, quod & Aristoteles aliter alibi generaliter dixit, de natura scilicet, quoniàm ipsa operatur per modum servientis. Nemo autem dubitat, quin semina nec alia, nec aliter operari possunt, quàm quemadmodùm in ipsis est, impediri tamen & adjuvari possunt, ut meliùs & citiùs operentur sicut

D apparet ex operibus magiæ naturalis quæ sunt subita generatio pediculorum, ranarum, vermium, & aliorum multorum. Impediuntur verò semina in agris multoties per naturam agrorum repugnantem, ut ex seminato tritico non generetur nisi sinapis, aut sigalum Jam igitur declaratum est tibi, quoniàm ad omnia hæc pervenit non solùm luminositas sapientiæ creatoris, sed & imperium; quare omnia hæc, quæ sic fiunt, generantur, & fiunt creatore sciente, & imperante sic fieri; quare & evidenter ab ipso, & per ipsum. De hoc quoque, quod quærebatur, cujusmodi cognitiones, vel scientiæ essent lumina ista: reminisci debes eorum, quæ alibi audivisti per me, videlicet, quoniàm scientiarum, sive cognitionum, aliæ sunt descendentes desuper à luminositate creatoris, & hæ vocantur

Nota.

scientiæ inditæ, vel infusæ, & inditæ quidem, E quæ naturaliter insunt, & cum his creantur, quibus inditæ sunt, & nominantur rectè scientiæ naturales, vel innatæ. Aliæ verò, quæ post naturam completam dono creatoris adveniunt, communiter vocantur infusæ. Tertiæ verò rebus ipsis adveniunt, quemadmodùm imagines resultantes in speculis ab inspicientium faciebus, & istæ sunt, quæ sequuntur numerositatem rerum, & varietatem, atque diversitatem, utpotè causatæ ab ipsis. Nec mirum cuiquam videri debet, si multitudinem, aut varietatem rerum sequantur imagines earum, & verificatur istud per argumentationem à causa, & à proportione. Cùm enim res omnes ad hujusmodi imagines suas similiter se habeant, sive proportionaliter, consequens est, ut permutatim, sicut res ad invicem se habent, sic & imagines earum se habeant ad invicem, & propter hoc, ut est diversitas in rebus ad invicem, sic & in imaginibus. Propter hoc igitur, sive res hujusmodi universales fuerint, sive particulares, eodem modo erunt, & scientiæ, vel universales, vel particulares. Scientiæ verò aliæ, videlicet tam innatæ, quàm infusæ sequentur imitationem causæ suæ, & propter hoc una earum est multorum generum, & multarum specierum; quædam verò una numero, & per omnem modum impartibilis est omnium generum, specierum, & individuorum. Hinc est, quòd lumina, quæ numeravi tibi, & nominavi, sequentur hoc modo unitatem ipsius; nec habent lineationes, aut descriptiones librorum, nec aggregationes partium, quemadmodùm nec sapientia prima. Et idem dico de splendore prophetico, quoniàm unus est, non divisibilis, neque aggregatus ex particularibus splendoribus, & in illo, & per illum visa est à prophetis tanta rerum, & eventuum multitudo, atque diversitas. Sic dico & de istis luminibus, quamquàm nec lumina dicenda sint comparatione splendoris prophetici: in uno tamen ei assimilantur, videlicet in hac unitate, & indivisibilitate. Si tamen invenirentur in hominibus lumina similia, videlicet investigandi latrones, & dignoscendi, atque deprehendendi eos; aut nendi, sive filandi, texendique retia, & venandi; si inquam invenirentur in hominibus præter eruditionem, & doctrinam, splendores illos propheticos, nemo nominare vereretur. *Nota.* Sed neque scientia illa, neque per scientias operari animalia, vel semina usualiter dicimus, propter paucitatem nostræ exercitationis in his, & propter novitatem, quam semper mirantur, & plurimùm abhorrent vulgares homines, & imperiti; propter quod Aristoteles dicere noluit, quòd artificia essent in seminibus, sed virtutes similes artificiis: propter quod, & convenientiùs accommodato, aptatoque, sermone non dicimus lumina ista scientias, aut artes, seu artificia, sed magis similitudines scientiarum, & artificum, & artificiorum. Si quis autem quærat, utrùm aranea sciat nere, sive filare, & retiacula tendere, & alia facere, quæ facit, proponet quæstionem non facilè determinabilem imperitis. Aut enim scienter facit aut casu, quod facit, & præter intentionem. Quòd si respondeat quis, quia nescienter facit, quod facit: qualiter igitur declinat errorem omnem in operibus suis? Ampliùs. Si quemadmodùm dicit Aristoteles, quia omninò scientis signum est dicere posse, cur non potiùs signum scientis erit facere posse? Ampliùs. Quòd signum est in muliere filante, quòd ipsa filare sciat, quòd non & meliùs, & magis appareat in aranea? Si verò dixerit, quia mulier hoc facit arte, vel scientia sive artificio, oblitus videtur hujusmodi homo sermonis, quem dixit Aristoteles, quia quod naturale tale, magis tale: quare naturalis ars, magis ars, & naturalis scientia, magis scientia, & naturale artificium, magis artificium, & naturaliter sciens, magis sciens. *Nota.* Quare & magis sciens est aranea hujusmodi operis, & magis scienter operatur fila, & retia, quàm mulier quæ per doctrinam alienam, aut per propriam adinventionem hoc scit, vel didicit. Quòd si responderit, quia instinctu naturæ hoc facit aranea, involvit se difficilioribus quæstionibus, de instinctu scilicet, & natura, quid utrunque istorum sit. Eadem enim restat quæstio de natura, utrùm scienter instiget araneam ad ista facienda, aut inscienter. Quòd si scienter, non erit hujusmodi natura in subjecto: eis enim quæ in subjecto sunt, nullo modorum congruit scire, vel scienter aliquid facere. F Si verò subjectum fuerit natura hujusmodi, sequentur aliæ quæstiones de hujusmodi subjecto, an per se hoc faciat, an alieno instinctu. Quòd si per se, restat quæstio, quâ utilitate, & cujus: Si enim suâ utilitate hoc facit, non erit hujusmodi subjectum, nisi ipsa aranea; venatio enim muscarum soli araneæ, quæ illam exercet, utilis esse videtur. Nisi fortè quis dicat, quia etiam utilis est hominibus ad admirationem sapientiæ creatoris, & ad philosophandum de providentia ipsius. Si verò alieno instinctu hoc facit hujusmodi natura, perveniet hæc eadem ad creatorem, & fiet per hoc manifestior in rebus hujusmodi providentia divina, cùm inventum fuerit, quòd per ejus instinctum & filant araneæ, & texunt fila sua, & retia, & venantur. *Nota.* Si autem non pervenerit hoc usque ad creatorem, necesse est, ut veniat hoc ad aliam substantiam nobiliorem, quàm sit aranea, & G hoc, vel unam, vel multas: quòd si fuerit una sola, apparebit esse regitiva omnium aranearum, docens eas hujusmodi vivendi artificia, vel instigans eas ad hoc, ut illa exerceant, quod vel erit ei commissum à creatore, vel erit eidem innatum. Per utranque autem viarum istarum apparet evidenter omnia hujusmodi artificia & esse, & exerceri providentiâ creatoris. *Nota.* Eodem modo si multæ fuerint hujusmodi substantiæ regitivæ aranearum, non poterit esse dubium, quin regimen hujusmodi sit eis vel innatum, vel commissum à creatore. Tu ergo attende in his, & similibus, quia non est contendendum rectè philosophantibus de vocabulis, aut nominibus, quin potiùs sine litigio, & contentione utendum his, sicut utitur communitas hominum; H extraneitas autem, quam repudiat usus communis in vocabulis, modis omnibus fugienda est philosophantibus. Similiter & novitas earum, nisi fortè defectus, vel necessitas cogat nova vocabula fingere, aut saltem circunlocutionibus utendum est eis. Propter hoc igitur Aristoteles noluit dicere virtutes quæ sunt in seminibus, artes esse, vel artificia, sed similes artificiis, quamquàm absque abusione intolerabili dixisset eas esse quasdam artes, seu quædam artificia naturæ. Neque contendendum est tibi super hoc, quod dixi, videlicet utrùm araneæ sciant facere, quod faciunt, vel utrùm scientiæ ibi faciant, quod faciunt: cùm usus communis hominum recipiat eas scire operari, & scienter, opera hujusmodi, & tantillum luminis accepisse eas à luminositate sapientiæ creatoris ad acquirendum sibi sustentationem vitæ, sicut dixi. Utrùm autem per medium, sive media, an immediatè, non diffinio hîc, quoniàm esse, & vita immediatè videntur procedere à creatore, & creari ab ipso, & propter hoc fortassis videatur alicui, quòd ita modica lumina, sicut & magna, descendant ab ipso super hujusmodi creaturas, sicut,

& nobilissima

& nobilissima lumina, quæ vocantur dona gratiarum, scientiæque, & virtutes sublimes dicuntur ab ipso immediatè descendere super homines, & angelos beatos. In tantùm igitur determinatum sit tibi per hæc omnia hujusmodi, quæ prænominata sunt, per providentiam creatoris & esse, & fieri. Quoniàm autem datum est à creatore omnibus corporibus, ut possint sibi acquirere loca naturalia, hoc est, naturis suis congruentia, & virtutes etiam ad hoc eis datæ sunt ab eodem, quibus hæc acquirant per motum, & quibus etiam in eis quiescant: non est tibi dubitandum, quin per providentiam creatoris sint motus eorum, & quietes, præsertum cùm motus naturalis uniuscujusque corporis non tam sit inquisitio loci naturalis, quàm etiam fuga innaturalis, atque contrarii. Vides igitur evidenter, quia corpora naturalia sibi provident naturaliter ad conservationem sui esse, & à locis nocivis per fugam, & de locis salutaribus per motus & inclinationes naturales, & hæc est causa, ut mihi videtur, quæ induxit Aristotelem dicere, naturam hujusmodi in corporibus naturalibus, quasi quandam esse vitam, quoniàm in viventibus hujusmodi providentia evidentissima est, videlicet quâ declinant noxia, & quærunt sibi salutaria, atque proficua. Et in quibusdam quidem animalibus videtur esse quædam naturalis peritia, & ars innata medicinalis. Quis enim docuit buffonem alieno morsu, atque veneno, vulneratum rutam adire, & eidem locum vulneris affricare, & propter hujusmodi affricationem à periculo veneni curari? & hoc idem de salvia facere creditur à multis. Similiter, quis docuit cattam per affricationem suam ad herbam, quæ nepita nominatur, concipere posse, & sic defectum masculi supplere? Eodem modo & equas exponere se flatui venti favonii, & ex ejus afflatu, atque attractu concipere? Quis verò docuit pisces, quosdam, postquàm in aquam effusa fuerint ova eorum, semine suo superfundere? aliàs autem generare non posse? Denique quis docuit aquilas, & corvos rejuvenescere, & juventutem suam, modis, quibus alibi audivisti, renovare? Quis docuit scorpiones exteriora tantùm manuum in hominibus percutere, palmis autem parcere: vel quod verius credo, timere forsan, ne fortè ab eis inclusi, capti detineantur, quod ab exterioribus manuum minimè timent? Sunt & alia innumera, quæ historiographi naturæ hujusmodi scripserunt, in quibus omnibus manifestum est tibi & communiter dici, artes quasdam, & artificia, & ingenia naturæ dici, & non immeritò. Ista tamen vocabula usque ad naturas inanimatorum corporum neminem adhuc audivimus extendisse, & hoc est propter parvitatem suam, & ut ita dicam, tenuitatem luminis. Nullum enim philosophantium audivimus dixisse, ponderosa corpora inclinari, vel moveri, ad medium mundi arte, vel artificio. Similiter neque ignem comburere ligna arte, vel artificio naturæ, licet communiter receptum sit, quòd hoc faciat virtute naturæ suæ: sed hoc est, ut dixi, propter longam distantiam, atque dissimilitudinem ad artes, & artificia. Creatoris autem providentia, sicut & virtute ejusdem primariâ, omnia ista fieri, quæ nominavi tibi, jam dubium esse non debet, nec in partibus, nec in totis, ut prædixi. Fortassis autem non intendit singularia in his, nisi quis dicat, eam intendere singularia vaga. Non enim videtur intendere aranea hoc filum determinatè, vel hoc reticulum. Jam autem audivisti alibi intentionem meam de individuo vago, qualiter se habet in ipso sensu, & in ipsa imaginatione. Et hujusmodi exemplum quoddam est in homine, qui videtur à longè veniens, sed propter elongationem nondùm scitur esse homo, sed scitur esse hoc animal veniens: deinde cùm appropinquaverit, cognoscitur esse iste homo veniens, & nondùm Socrates. Erit autem magis vagum, si eousque remotum fuerit, ut non deprehendatur animal esse, sed hoc movens, magis etiam vagum, si nec moveri appareat. Tunc enim non cognosceretur esse, nisi hoc corporale. Ex his igitur apparet tibi, quia denudatio à conditionibus particularibus, & circumvestitione eorum facit individuum vel vagum, vel magis vagum, vel expressum, ac determinatissimum, juxta modos hujusmodi exemplorum. Quia verò sermones philosophorum de animabus animalium non rationabilium ferunt eas apprehendere universalia non posse, & dixerunt hoc esse proprium animarum rationalium, & substantiarum intelligentium, non videtur secundùm eos, quòd in animabus animalium similiter artificibus operationum sint imaginationes, vel aliæ impressiones universalium, neque quòd possibilis sit eis abstractio à circumvestitionibus individuantibus usquequaque. Quapropter difficile erit eis determinare, utrùm aranea imaginetur muscam, si universaliter eam apprehendere non posset, secundùm eos. Si verò individualiter, aut singulariter imaginatur, quâ conditione vel circumvestitione illam individuet, difficile posse videri videtur, cùm ipsæ conditiones primò individualiter necessariò apprehendantur. Fiet autem evidentius, quod dico per exempla. Si enim imaginatur aranea muscam casuram volatu in telam suam, istæ conditiones omnes communes sunt, & pluribus communicabiles; non individuant igitur muscam, & ut breviùs dicam, per has conditiones non est descendere ad hanc. Qualiter igitur descendet aranea ad quamcunque? Quòd si non descendit ad hanc aliquam stabit igitur ei imaginatio, sive apprehensio alia, in communi, sive in generali. Non erit igitur propria substantiarum intelligentium apprehensio communium, sive universalium. Ampliùs. De artificibus, qui sunt apud nos, nullus dicit se ædificare hanc domum determinatè, sed potiùs quandam domum. Similiter neque textor aliquis dixit se texere hunc pannum, sed quendam pannum. Nec aliquis ex fabris dicit se fabricare gladium, sed quendam gladium. Multò minùs igitur in animalibus ratione carentibus erit possibile hanc individuationem, seu determinationem esse. Ampliùs. Cùm animæ rationales multò nobiliores, & fortiores sint in apprehendendo, quàm animæ hujusmodi, quomodò extendent se in apprehensionem singularium vires apprehensivæ earum & vires apprehensivæ animarum rationabilium erunt adeò breves, & decurtatæ, ut in suis artificiis usque ad particularia, & vaga similiter individua non attingant? Si quis autem dixerit, quia araneæ operantur quemadmodùm aliquis artifex operaretur cœcus, vel clausis oculis: nec sic etiam absolvit se à nodo quæstionis istius, quoniàm qui sic operatur, etsi clausos habeat oculos, vel omninò obscuratos, apertam tamen habet, atque revelatam imaginationem, & ipsum sensum communem interiorem. Difficile autem, est invenire exemplum dissimilitudinis imaginationis, & intentionis hujusmodi animalium in operibus suis apud nos, & hoc est, quoniàm ipsa intendunt ab intus, & imaginantur insuper, nos autem à foris, & deorsum in artificiis, quæ apud nos sunt. Et jam dixi tibi in pluribus capitulis, & tractatibus scientiæ istius, quia lumina quæ de sursùm descendunt, & longiùs, & latiùs se extendunt, quàm quæ deorsùm & à rebus animabus nostris, & animabus animalium irrationabilium adveniunt, propter quod & mensurantur, & numerantur

secundùm res. Unius enim una est visio, & unius soni una est auditio, & duorum duæ, & ita se habet de aliis, & hoc est, quoniàm omnia hæc ad modum passionum sunt à rebus agentibus in animas apprehensivas, & ad modum resultationum à formis rerum sensibilium in speculis: animæ verò apprehensivæ, & receptibiles hujusmodi passionum, & resultationum sunt, velut passibilia & receptibilia hujusmodi passionum, & specula resultationum hujusmodi. Visus verò, & auditus, naturalis, & cæteri hujusmodi habitus, ampliores sunt, atque latiores, licet imperfecti actu naturaliter, & indigentes passionibus, & resultantiis, quas diximus. Sic se habet & de luminibus, quæ nominavi tibi, & quantò ampliùs ascenderis & cogitatu, & consideratione, tantò ampliùs illud invenies dilatari, donec pervenias ad purissimum lumen, videlicet lumen luminum, quod est creator sapientissimus. Cujus lumen luminositas est in ultimitate latitudinis, similiter & longitudinis, sicut habet sanctus, & authenticus sermo, videlicet, quoniàm sapientia attingit à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter. Hinc est, quòd splendores prophetici, provt possibile est, imitantes illud lumen, scilicet, luminum, non solùm in latum amplissimè descendunt, sed etiam in longum, propter quod ipsi prophetæ non solùm prima vident in splendoribus istis, sed etiam novissima Apparet igitur tibi per hæc ista lumina naturalia non immeritò, esse extensiora apprehensionibus nostris, quæ à foris adveniunt, & propter hoc necesse est, ut res præcedant apprehensiones hujusmodi, tanquàm causæ earum. Splendores verò prophetici, & ista lumina, sicut à rebus non sunt, sic nec exigunt existentiam rerum præcedere se propter hoc, & ideò non existentia, antequàm sint extenduntur Ideò & splendores prophetici prophetis ostendunt præterita, quæ jam non sunt, & futura, quæ nondùm sunt. Sic & ista lumina aquilis, & cervis ostendunt suas renovationes, antequàm sint & causas earum, & modum operationis, quo eas faciant, aut procurent. Similiter & araneis retiacula, quæ non sunt, & fortè muscas, quæ nondùm sunt, & casum earum in retiacula, antequàm sint. Quòd si quis dixerit nec araneas, nec hujusmodi animalia scire, vel videre, quæ operantur, vel utilitates operum, tunc magis accedit, ut concedat ea non suâ, sed alienâ providentiâ operari, & tandem deveniet sermo iste ad hoc, ut concedat omnia opera hujusmodi fieri per providentiam creatoris, sicut prædixi tibi. Sequitur etiam hoc, ut dicat araneas alieno instinctu comedere muscas, quas capiunt. Et hoc ipsum habebit necesse concedere in porcis, & omni genere animalium, quod non instinctu propriæ naturæ, aut famis comedunt, sed alieno instinctu Ut quid enim potiùs faciunt operationes hujusmodi alieno instinctu, & non illas videlicet comedere, & bibere, quæ finis horum sunt, & utilitas? Ampliùs. Quicquid potest in finem & in viam, & quicquid in extremum & in medium naturaliter. Quòd igitur istæ operationes, filare, texere retiacula, insidiari muscis capere eas, media sunt. & viæ naturales ad comestionem earum, & ad acquisitionem nutrimenti ex eis: si extrema naturalia sunt, similiter & media naturalia sunt ad illa extrema, & hoc ordinatione naturali; ergo si araneæ naturaliter possunt in finem, vel extrema, poterunt multò ampliùs in vias, & media. Ampliùs Hoc est dicere, quòd aliquis potest naturaliter comedere, quod non est naturaliter, nisi per masticare, & non potest naturaliter masticare: similiter. quòd aliquid potest naturaliter nutriri cibo, & non potest coquere vel digerere cibum. Vides igitur per me in his nonnullas vias exercitationis ingenii tui: quòd si meliùs videre dederit tibi Deus in his, gauderem, & hoc ipsum vellem fieri mihi.

Nota.

Nota.

CAPUT IV.

De utilitatibus creaturarum generalibus, & diversis, ubi diffusè disputat de usu flagellorum, & tribulationum.

De motibus verò naturalibus, qui sunt à medio, & ad medium, & quidam addunt tertium, videlicet circularem, qui est circa medium, quamquàm hoc improbabile meritò valdè videatur Aristoteli & sequacibus ejus: similiter & de inclinationibus, ex quibus sunt hujusmodi motus: jam dixi tibi, quia neque motus per scientiam fiunt eorum, quæ moventur, sicut neque per providentiam. Neque Aristoteles voluit nominare principia motuum istorum artes, vel artificia, vel animas, vel vitas, sed quasi vitas, & causa in hoc fuit, sicut prædixi tibi distantia, & elongatio ab his, quibus hujusmodi nominationes rectâ, ac verâ, nominatione congruunt. Jam igitur apparet tibi ex his, quæ præcesserunt, providentiam divinam attingere à primis creatis usque ad minima, & intelligo hoc de substantiis, & tam de partibus, quàm de totis corporeis substantiis; & quia non est inconveniens, vel indignum sapientiâ, & bonitate creatoris ea curare, postquàm sunt. quæ curavit cùm non essent, & eousque curavit, ut ea esse faceret, & quia modis omnibus decet ejus sapientiam, & bonitatem ea deducere ad fines hujusmodi, & utilitates, quibus ea aptavit, & ordinavit, sive sint nobis noti, sive ignoti. Hoc autem est, sicut prædixi tibi, indubitanter, regere videlicet, & conservare, & deducere ad finem, vel usum, ad quem res est. Quòd si quæsierit quis, qualiter curat musculas, quas hirundines tam studiosè venantur, cùm nec videatur eas conservare, quin potiùs videtur eas exposuisse devorationi hirundinum, qualiter etiam videtur deducere ad finem, ad quem sunt, & an est alius finis earum, quàm nutrimentum, seu sustentatio hirundinum: respondeo in hoc, quia reverà hic est unus finis, & una utilitas muscarū hujusmodi, & ad hunc finem, & utilitatem deducit eas creator per naturam ipsarum hirundinum, quam creavit esu earum nutribilem, seu sustentabilem quibus & dedit lumen naturale de prædictis luminibus, quo hæc illo modo cognoscant, & etiam ipsas capere sciant, quemadmodùm, & comedere. Conservat igitur eas creator usque ad usum hujusmodi, quamquàm & aliæ utilitates sint, & alii usus, quos audies in sequentibus. Nec est inconveniens quædam animalia in esum, & sustentationem aliorum creatorem creasse, vel etiam in alios usus multiplices. Sicut apparet de equis, & asinis, & mulis, quæ non comeduntur ab hominibus communiter: boum verò, & ovium, & caprarum, aliæ sunt utilitates multæ, quibus adjuvantur homines, quàm ejus & nutrimentum; & ut evidentior tibi fiat Dei providentia in omnibus, narrabo tibi, & numerabo generales utilitates creaturarum. Prima igitur generalis est bonum quod habet res unaquæque, sive illud sit esse, sive aliud, sive alia, sive esse cum alio, aut cum aliis. Gratuita namque bonitas creatoris non intendit prodesse sibi in creando res, in dando eis esse, vel bona alia, sed prodesse rebus istis, & hæc est semper intentio creatoris, vel gratuitæ bonitatis, videlicet hujusmodi rectitudinis, ut nec recurvet eam dator in se, intendens scilicet sibi ipsi, hoc est, in proprium bonum, vel honorem, vel commodum, vel gloriam,

Nota.

Nota.

gloriam, vel voluptatem, vel aliquid hujusmodi, neque deflectens eam ab hujusmodi rectitudine, vel in nocumentum inimicorum, vel in profectum amicorum suorum, videlicet, quia sui sunt. Hæc enim consideratio, videlicet quòd sui sunt, declinatio est à rectitudine gratuitatis, & habet aliquid recurvationis prædictæ. Secunda causa creationis in quibusdam est utilitas aliena, & hoc accidit in multis generibus rerum. Quædam enim sunt nata esse per se, & insuper esse utilia aliis, sicut jam superiùs multoties audivisti de vegetabilibus, & animalibus irrationabilibus, quòd nata videntur esse utraque utilitati, & usui hominum. Alia verò sunt non nata esse per se, ut partes, & membra animalium, quemadmodùm oculus non natus est esse per se, & pes, & manus similiter, sed in toto, similiter & toti. Similiter os, & nervi, & caro in animalibus non sunt nata esse per se, sed in animalibus tantùm nata sunt esse, & utilitati totalitatis eorum. Quapropter finis quidem, & utilitas creationis eorum, videtur esse utilitas totalitatis animalium, quorum partes, & in quibus solummodò nata sunt esse, & hic non intelligo, nisi utilitates naturales. Sunt enim & aliæ utilitates sublimiores, atque nobiliores, & hæ sunt, quibus adjuvantur virtutes, & compositio morum in hominibus, & ea bona gratiarum, atque virtutum, quibus perennis, & futura fœlicitas obtinetur, & hæc est omnium utilitatum nostratum ultima, atque perfectissima utilitas. Ex quibus manifestum est tibi, quia virtutes, & dona gratiarum utilia sunt omnibus aliis, quoniàm utilitas istorum, ad quam scilicet sunt, & quam intendit creator principaliter hominibus, utilitas est, ultra quam nihil quærendum erit. Post hæc verò secundùm gradum utilitatis obtinent in ordine isto ea, quibus ista acquiruntur, nutriuntur, adjuvantur, conservantur, adaugentur, & inter hæc primæ sunt bonæ dispositiones earum naturales, sive bonitas complexionis, & benignitas naturalis, & mansuetudo naturalis. Qui enim istis præditi sunt, faciles sunt recipere gratuitam, ac nobilem virtutem patientiæ, & sanctæ dilectionis, nec non & pacis atque serenitatis cordis, cujus contrarium est turbulentia, & inquietudo. Et de his omnibus satisfactū debet esse tibi per ea, quæ audivisti de virtutum tribus generibus, hoc est, naturalibus, gratuitis, & consuetudinalibus, & eis, quæ circa ipsas sunt. Tertium locum obtinet in ordine isto doctrina, studiositas, & disciplina, & propter hoc gens christianorum, quæ maximè placet creatori nititur, studiis, quibus creatori placeat, summoperè invigilat & sacris doctrinis, & prædicationibus singulariter insistere videtur, cùm aliæ gentes ista negligant evidenter. Nec dubium est apud te de sacris doctrinis, & prædicationibus, quantùm incitent ad cultum, & honorificentiam creatoris, quantùm illuminent mentes hominum ad cogitationem ipsius, & eorum quæ amanda, quærenda, tenenda, & servanda sunt hominibus, similiter ad cognitionem eorum, quæ eis fugienda sunt, & dimittenda, & etiam persequenda: & omninò non ignoras, quanta sit virtus doctrinæ, & prædicationis in immutandis cordibus hominum, & in avertendis eis ab omni errore, & pravitate, & ab omnibus adversitatibus, & contagiis vitiorum, maximè cùm gratia creatoris & loquentibus, & audientibus affuerit. Et tu jam didicisti, quâ reverentiâ, quâ puritate intentionis sacræ doctrinæ, & exhortationes, & loquendæ, & audiendæ sunt, & quomodò per irreverentiam, & impuritatem contrarias absque fructu plurimùm, & audiuntur, & docentur. Studia verò sunt lectionum & meditationum, lectionum quidem in sacris libris, meditationum verò unicuique apud semetipsum, & per se, & deliberationum, seu circumspectionum in eis, quæ aguntur, aut sustinentur. Quidam enim imparati, & improvisi, parumque circumspecti prosiliunt ad opera, quæ consultissimè agenda essent, & incauti irruunt in pericula adversitatum prius dejecti, & læthaliter vulnerati, quàm de pugna deliberent, & quàm armis se accingant, vel induant. De disciplina verò aliquantulùm diffusior sermo habendus est, propter hoc, quoniàm minimè cognoscunt homines utilitates eorum, quæ sunt disciplinæ, propter quod ipsam tanquàm noxiam fugiunt, & cum dolore, & molestia, & pro viribus renitentes illam plurimùm sustinent. Res igitur disciplinæ sunt, quæ timorem, aut dolorem aut oppressionem inferunt, & quæ fomenta vitiis subtrahunt, aut eis concludunt, vel accessum ad ea omninò auferunt. Timoris autem utilitates jam alibi audivisti in capitulo de operibus, & mirabilibus ipsius, & per se manifestum est, quia timor fuga spiritualis est, & resilitio ab eo, quod timetur: timor igitur bonus, & sanctus est, quo fugitur ab omni, quod iram provocat creatoris, hoc est, ab omni inquinamento peccati mortiferi: propter hunc igitur timorem incutiendum mortalibus creator & stellas comatas in cœlo, gladiosque igneos, & dracones flammeos creat, & apparere facit in sublimi; similiter, & portenta in terra, & in mari, & mulas parere, monstra in hominibus etiam nasci, ut infantulos multorum capitum, propter quod & monstra dicuntur, non solùm quia propter admirationem novitatis ea homines sibi invicem monstrant, sed quoniàm iram Dei monstrant imminere mortalibus, ut scilicet turbato rerum ordine turbatus hominibus creator appareat. Sunt & alia innumera præter illa, quæ lex christianorum expressè continet, quæ scilicet futura sunt in Sole, & Luna, & stellis, & in aliis inter quæ etiam terræ motus ennumerantur, ut ipso tempore suo terra tremorem hominibus incutiat, & tremendum eis suadeat propter imminentem vindictam creatoris. Quapropter manifestum est terræ motum fieri per providentiam creatoris, propter eam evidentem utilitatem, quæ ex eo debet provenire hominibus mortalibus, & hoc, sive fiat per naturam, quam didicisti in libro meteororum, sive aliàs per voluntatem creatoris, propter hanc causam lex hebræorum data est eis in tantis terroribus ignis, caliginis, & lampadarum ignis discurrentium, clangorisque terrifici; sed & ipsam præcesserunt terribilia facta in Ægypto, ut timerent à malo inobedientiæ, & à pessimis consuetudinibus Ægypti, quibus nutriti erant: propter quod eleganter interpretatur doctrina christianorum hebræos fugisse de Ægypto in sequentibus Ægyptiis, & eos fugantibus, ut eo ipso intelligerent fugiendum eis esse non solùm ab hominibus Ægyptiis, sed etiam ab Ægyptiis moribus, ab execratione scilicet idolatriæ, & à vitiis, quibus illi se creatori abominabiles, & odibiles fecerant. Ampliùs Cùm diligentiorem considerationem de timore feceris, invenies ipsum evidenter super omnia alia dona deprimentem cor humanum, & subjicientem ei, quem timet, cor inquam immobile, durum, atque servile: propter quod sciens creator rebellionem cordis gentis hebræorum, se eis timendum, atque tremendum tot, tantisque tremoribus in legis datione exhibuit, ut eos ad legis suæ obedientiam non tam incurvaret, quàm etiam frangeret. Gens enim illa, sicut ipsemet creator dicit, in lege eorum gens duræ cervicis fuit, & propter hoc inclinationem voluntariam non suscipiens, terroribus horrificis terrenda fuit ab initio.

Brutorum usus. *Dona gratiarū.* *Doctrinæ, & studia christianorum.* *In temerarios.* *Disciplinæ utilitas.* *Timor quid.* *Monstra.* *Fuga ex Ægypto quid.* *Gens hebræa dura.*

CAPUT V.

De bono doloris.

Bona ex dolore.

Ea verò, quæ ſunt doloris, ſicut ſcis, mortificant, & extinguunt concupiſcentias voluptatum, deſideriaque carnalia, ac ſæcularia, ipſaſque voluptates mortificant, & abradunt hominibus. Jam autem noſti ex aliis, quàm noxiæ ſint hominibus voluptates hujuſmodi, & deſideria, quia videlicet captivant, inebriant, debilitant, diſſolvunt, excæcant, atque dementant in omne genus inſaniæ animas humanas, ſeu homines. Dolor igitur, qui omnia hæc extinguit, & abradit ab eiſdem, quàm ſalutaris ſit, apparet ex his, & quia reverà medicina eſt, inſtar abſynthii, vermes hujuſmodi mortificans, & eſt velut lixivia abominanda hujuſmodi inquinamenta diluens: propter hæc igitur duo, videlicet mortificationem iſtam, & ablutionem à vitiis, nominata videtur aqua tribulationis in ſermonibus prophetarum. Sciendum etiam tibi eſt, quòd ipſam avaritiam, atque ſuperbiam radicitùs exterminat cum ſeminibus earum; & quemadmodùm ignis lateres, & omnia alia vaſa fictilia firmat, atque fortificat, & obduratione quodammodò armat, non ſolùm contra aquam, ſed etiam contra ſe; lateres enim excocti nec ignem timent, nec aquam: ſic dolor præſentium tribulationum animas humanas armat, atque fortificat, & veluti armaturam quandam eis patientiam operatur, & præſtat, & hoc expreſsè legitur in utraque lege, hebræorum ſcilicet, & chriſtianorum, & in lege quidem hebræorum dixit ipſe legiſlator ad gentem illam: Excoxi te in camino paupertatis. In lege verò chriſtianorum legitur: Tribulatio patientiam operatur.

Tribulatio.

Animas etiam humanas mirabiliter adjuvat, & illuminat ad ſapientiam. Ipſe verò ſapientiſſimus hebræorum, & rex gentis illius dixit in quodam ex libris ſuis, quia colligata eſt ſtultitia in corde pueri, ſed virga diſciplinæ fugabit eam, & eodem libro: Virga, ac correctio tribuunt ſapientiam. Alius etiam ex ſapientibus antiquis dixit, quia ſapientia non invenitur in terra ſuaviter viventium. Et ex philoſophis Archytatentinus expreſsè dixit: Ubi dominatur libido, nullum eſſe locum temperantiæ, & in regno voluptatis virtutem non poſſe conſiſtere; quare nec ſapientia, cùm ſapientia veri nominis virtus ſit, plus quàm ars, ſicut dicit Ariſtoteles de metaphyſica ipſa. Attende igitur iſtas utilitates dolorum, & adverte, quia eas novit creator, & quia eſt bonitas creatoris, ut diligat animas noſtras, & propter hoc nec eſſe eſt, ut eis provideat bona tam ſalutaria, quibus à tantis malis liberantur, atque purificantur.

Sapientia.

Ampliùs. Cùm omnia numerata mala, à quibus per dolores prædictos eſt liberatio animabus, morbi ſint, vulnera, fœditates, deformitates, & inquinamenta abominabilia animarum & aliàs multipliciter noxia animabus noſtris, & lædentia illas, cùm nemo intelligens dubitet creatorem amare, & velle ſanitatem, munditiam, pulchritudinem, & fortitudinem, cæteraſque perfectiones animarum noſtrarum, qualiter dubitari poterit, hæc bona eum non providere animabus noſtris, quibus adeò efficaciter adjuvantur ad obtinendum prænominatas perfectiones, quas non diligere in eis, non eſt poſſibile, creatorem? Ampliùs. Si vides ægrum multiplicium ægritudinum incommodis laborantem, & videris ei exhiberi medicinam ſalutarem contra omnia illa, cùm ipſe nec de ſanitate ſua cogitet, nec aliquid ſibi medicationis procuret, aut perquirat, dubitabis ne

Amor Dei erga animas noſtras.

E alterius bonitate, & ſapientiâ medicinam hujuſmodi eidem præſtari? De illis verò, qui dolores inferunt, & mederi patientibus non intendunt, manifeſtum eſt, quòd eorum medicina, non ut medicina præſtatur ab hujuſmodi, quoniàm intentio eorum non eſt, ut ſanent, vel proſint aliis, ſed magis, ut lædant, & noceant, niſi fortè ſint eruditores, atque doctores. Quòd ſi imaginari volueris univerſitatem hominum prænominatis tibi ægritudinibus laborare, & attendas creatorem jugiter intueri morbos, ſive ægritudines hujuſmodi in genere humano, conſideraveriſque divitias pietatis ipſius, non aſcendet ullo modorum in cor tuum ipſum negligere tantam plagam in genere humano, & relinquere irremediatam, ſeu immedicatam. *Nota.* Quia igitur optimi, & ſapientiſſimi medicantis eſt ea ſemper medicandis adhibere remedia, quæ ſaluberrima eſſe conſpicit, & ad curandas ægritudines efficaciſſima, prænominatos verò dolores videt creator benedictus adeò virtuoſos ad acqui-F renda prædicta incommoda, adeò ſalutares ægro hujuſmodi, neceſſe eſt, eos eidem adhiberi per ipſum. Manifeſtum igitur jam ex hoc, dolores tribulationum, quæ in hominibus ſunt, eſſe in eiſdem per curam, & providentiam creatoris. Quòd ſi dixerit quis, quia iſta eveniunt hominibus ab ipſis, vel in ſe per ſemetipſos, vel ab aliis malis in alios, verbi gratiâ, ægritudo interdùm ex crapula, interdùm ex ebrietate, interdùm ex cibo, vel potu non ſano, interdùm ex æſtu, vel frigore nimio, & aliis pluribus modis; ab aliis verò in alios, ut verbera, & plagæ, carceres, vincula, damnificationes per fraudes, dolos, rapinas, eodem modo, & contumeliæ, & quæ contumeliarum ſunt; hujuſmodi igitur omnibus cauſa eſſendi, vel adveniendi non videtur eſſe divina bonitas, quin G potiùs humanæ iniquitates, atque malitiæ, & ignorantiæ. Agentes enim cauſæ ſunt occaſionum ſuarum, & paſſio omnis effectus eſt, illatioque actionis. Propter hoc igitur dixerunt majores ex ſapientibus chriſtianorum, quia reverà actiones hujuſmodi, hoc eſt, malas qualcunque, atque perverſas, non cauſat directè bonitas creatoris, ſed ſuſtinet eas, ſive permittit propter bonitates, & utilitates paſſionum, & propter hoc ipſas paſſiones eum cauſare dixerunt, quoniàm eas providet, diligit, approbat, ut pote tam multipliciter utiles; propter hoc igitur ſuſtinet actiones perverſas, ſive permittit. Et quoniàm longè majores ſunt, & plures bonitates, & utilitates paſſionum, eligit providentia creatoris paucas, & modicas malitias, atque perverſitates, ut inde multò plures, multòque majores bonitates eliceret, quàm ſi illas om-H ninò eſſe non fineret. In hoc igitur, & ſecundùm hoc, à quibuſdam dictus eſt creator cauſa malarum, atque perverſarum actionum, quia & actores earum creavit, & vires eiſdem dedit, quibus abutentes, eas faciunt, licet non ad hoc eas illis dederit. *Cauſa.* Tu verò vides evidenter, quòd nomine cauſæ abutuntur, & etiam cùm dicunt, à creatore eſſe malas actiones, abutuntur præpoſitione hac, à: eſt enim hujuſmodi præpoſitio nota, ſive ſignum directæ originis, & rectæ cauſationis: cujus exemplum congruentiſſimum eſt in rege juſtiſſimo, & præfecto ejus iniquo, ſive prætore, qui occidit innocentem ſcienter iniquè. In hoc igitur exemplo nemo dicit hanc occiſionem innocentis eſſe à rege, vel per regem juſtiſſimum, licet prætoriana poteſtas, per quam iniquè occiſus eſt, ab ipſo rege ſit; hoc autem eſt, quoniàm, etſi poteſtas prætoriana à rege ſit directè, & per ſe, occiſio tamen innocentis non eſt ab illa directè, & per ſe, quin potiùs

per intorsionem, & abusionem, & inflexionem in latus; non enim descendit pœna directè à potestate, nisi per judicij rectitudinem, & tunc super nocentes solummodò, vel qui meritò nocentes habentur, seu reputantur, quod dico, propter probationes, quæ interdùm vel falsæ sunt, ut falsi testes, vel falsa instrumenta. Neutrorum tamen falsitas apparet judici. Multoties etiam deest juris probatio, & necesse habet judex ex officio judiciario condemnare innocentem. Cujus exemplum est in debitore, qui reverà solvit mutuum, sed deficit in probatione solutionis. Confitetur autem se recepisse mutuum: stat ergo judex meritò confessioni ejus, quam contra se facit, cùm probationem solutionis non adhibuit. Ex his igitur manifestum est tibi, quòd malæ actiones atque per se, non propriè dici possunt esse à creatore, sicut neque innocentum supplicia, aut falsa, sive iniqua judicia prætoris, à rege justissimo, vel per ipsum esse, nisi abusivè, immò nisi intolerabili abusione, nemo diceret. Si verò volueris utilitates dolorum invenire, & numerare, quomodò dolor & aqua tribulationis vocatur, & ignis in sanctis, authenticisque sermonibus, considera actus, & operationes ignis naturalis, & invenies ad similitudinem, & proportionem earum, operationes, & utilitates spirituales doloris, & tribulationis in animabus humanis, & de his alibi plurima audivisti per me. Ex his etiam est manifestum tibi, quàm utiles sint in genere humano, qui dolores inferunt, sive ea, ex quibus dolores sunt, quoniàm tot utilitatum ministri, & vasa sunt, seu instrumenta, licet non intendentes, & scientes hæc faciant, & interdùm contraria intendentes, hoc est, nocumenta, sive nocere, hinc est, quòd cùm utilitates ministerij eorum cessaverint, projicientur in locum damnationis, nisi interim resipuerint, & per pœnitentiam fuerint emendati. Hujusmodi autem exemplum est in virga, quam erudito ad plenum filio paterfamilias in ignem projicit: propter hoc dixit sanctus, & sapiens, & in gente Christianorum doctor clarissimus. Quid gloriatur impius, quia de illo flagellum mihi facit pater meus? Si igitur novisti adhuc creatoris pietatem immensam erga genus humanum, & diligenti scrutatione considerationem in rebus humanis feceris, invenies ipsum paterna solicitudine, atque dulcedine sic erudire totum genus humanum per malos, quemadmodùm pater unusunicũ filium. Aliis etiam malis, quæ non sunt per malos, quemadmodùm sunt mors, & pestes, fames, atque sterilitates, innumeras utilitates præstat bonitas creatoris mortalibus; & quoniàm de his multa alibi dicta sunt, & alibi etiam dicenda, videlicet in prædicationibus, & exhortationibus, revertar ad propositum, & dicam, quia bonitas creatoris, & sapientia, cùm nihil faciat, aut fieri permittat sine causa, & inutiliter, nec ala unius muscæ sit, nisi per curam, & providentiam ipsius: quantò fortiùs ea, ex quibus tot, & tantæ utilitates nobis proveniunt, non erunt nisi ipso patiente, vel fieri rationabiliter permittente, & etiam ordinante? Quòd si dixerit quis, quia multis non prosunt, immò nocent mala hujusmodi, jam responsum est tibi super hoc in præcedentibus per mensam convivæ dapsilis, qui non solùm ad mensuram satietatis convivantium, sed juxta magnificentiam largitatis suæ mensam ornat, & præparat, & addo alia hìc, & dico, quia culpa, & defectus eorum est, qui tam utilibus auxiliis uti vel noluerunt, vel nescierunt, quamquàm & hoc non facilè concedendum sit, quòd videlicet flagella hujusmodi non semper prosint, cùm verisimile valdè sit filium sub virga patris rebellantem multò rebellantiorem

Dolor aqua tribulationis.

Virga disciplinæ.

Nihil fit à Deo sine causa.

Convivia dapsilis.

A fore sibi dimissum. Manifestum etiam est intelligentibus, ipsam mortem admodùm utilem esse etiam in malitiis suis pertinaciter persistentibus, cùm evidenter hujusmodi hominibus expediat malefaciendi amittere potestatem, atque libertatem, quemadmodùm & in furentibus, & furiosis se habet de amissione, seu ablatione gladiorum. Omnis enim potestas abutentis eâ in perniciem suam, & aliorum, velut gladius est in manu furentis. Ampliùs. Cùm tot, & tantis utilitatibus, indigeat genus humanum, si malitia eorum ad eas reficiendas non sufficeret, eas indubitanter procuraret bonitas creatoris. Nullo enim modorum tam pernitiosum defectum in genere humano sustineret. Quid mirum igitur, si providè, immò sapientissimè, causas

B hujusmodi bonorum in hominibus esse sustinet, & permittit? Ampliùs. Propter hujusmodi utilitates sunt justificationes judiciales, videlicet mulctationes pecuniariæ, membrorum mutilationes, latronum suspendia, omnesque cruciatus prætoriales, ut ipsi mali, qui non judicio, sed malitiâ quæcunque mala, quæ dixi, inferunt hominibus, compescantur, ne eousque turbent suis insolentiis res humanas, ut non solùm benè vivere, sed nec etiam vivere inter eos liceat. Tibi igitur manifestum est prænominatos dolores, atque mala per divinam providentiam procurari hominibus. Cùm omnes rectores, & judices propter has utilitates dari ab eodem manifestum sit hominibus. Non debet igitur esse dubium alia mala dolorum, & tribulationum scilicet divinâ providentiâ permitti, & ordinari propter causas easdem. Ampliùs. Multa de hujusmodi malis, licet non prosint patientibus, prosunt

C tamen aliis. Unius enim pœna malefici multos deterret à similibus. Ampliùs. Quis non videat, quia si mundus iste non haberet, nisi pacem, atque delitias, inseparabili adhærentiâ detineret in seipso homines, & à bonis futuris, & virtutibus eousque averteret, ut paucissimi vel has, vel illa curarent. Vita igitur humana, & magnis, & multiplicibus respergenda fuit amaritudinibus, & doloribus, ut tantum malum, tantaque noxietas averteretur ab hominibus. Quid enim magis pernitiosum, magisque noxium humano generi cogitari potest eo, quod aufert ei bonũ, propter quod solum creatum est, bonum scilicet fœlicitatis futuræ, & malum, quo nullum majus est, videlicet supplicium damnationis æternæ, infert eidem? Non immeritò igitur vitæ istius dulcedinem amaricari velle debuit creator hominibus, ne à bono, ad quod eos creaverat,

D illos averteret, & in malum contrarium eosdem traheret: quomodò igitur opinandum est, dolores tam utiles, tamque salutares, divinâ providentiâ vel procurante, vel permittente, & ordinante, non esse in hominibus. Ponam autem tibi ad hæc exẽpla multa, multò plura prætermittens, declinans prolixitatis tædiũ, & horum primũ erit exẽplum nutricis, quæ tempore ablactationis pueri, quem nutrit, videns parvulum dulcedine lactis adeò illectum, ut ab eo se separari non patiatur, nec ad solidiorem, aut congruentiorem sibi cibum inclinari velle, summitates papillarum aliqua aspergit amaritudine, quam parvulus sentiens in papillis, spontè eas respuit, & etiam refugit, & ad mensam patris inhiat, & postmodùm comedit. Quid igitur mirum, si totius generis humani creator nutritius, & nutritor, à lacte non dico pueritiæ, sed puerilitatis humanæ, quæ turpissima, ac perniciosissima est, separare volens, & ad mensam futurarum spiritualium epularum, quæ in cœlo gloriæ suæ parata est, inhiare volens homines, atque aspirare, amaritudinibus multiplicibus aspergit carnales, ac sæculares dulcedines,

Mors quibus utilis.

Nota.

Amaratur hæc vita.

Simile.

quarum falsitas, atque fallacia adeò noxia. adeóque perniciosa est hominibus, ut & à mensa illa delitiis inexcogitabilibus refertissima omninò avertat homines, & in seipsis eosdem inebriet, & dementet, res insuper humanas bellis, litibus, omnique inordinatione, atque inquietudine deturpet, confundat. atque perturbet? Aliud exemplum hujusmodi rei est paterfamilias, qui videns filium in loco periculoso, arrepto flagello ipsum crebrò percutiens, illum absterret inde, & diffugat, de quo dubitare non potes, quia si multitudinem magnam haberet filiorum dispersam in multis locis periculosis, quin multiplicaret flagella, & flagellationes ad id ipsum faciendum multitudini filiorum, quod faceret unico. Cùm igitur universitas hominum, sicut multitudo sit filiorum aliquo genere filiationis, quid mirum si creator benignissimus, cui manifestissima sunt omnia pericula, omniaque noxia habitationis istius, & mora, quæ per amorem noxia est hominibus, quid inquam mirum, si multiplicatis flagellis, atque doloribus eos, ne huic habitationi, sive mundo hæreant, absterret, & diffugat? Quòd si dixerit quis, Deum nec habere, nec reputare homines filios suos ullo modorum filiationis, quamquàm in parte ista ipsius creatoris oraculis hoc est, sermonibus propheticis apertè contradicat, negare tamen non potest. quin saltem aut ut boves, aut ut oves, aut in aliqua conditione, seu comparatione suæ possessionis eos habeat. Quis autem paterfamilias de ovibus suis, aut bobus, si in periculoso aliquo loco eos esse conspiceret, non ita faceret, ut dixi? apparet igitur ex hoc providentiam divinam causam esse dolorum præsentium in hominibus Tertium exemplum est de vino fortissimo, & inebriantissimo, cui simillimæ sunt vitæ hujusmodi præsentis carnales, aut sæculares voluptates, inebriant enim usque in brutalem desipientiam, & insanissimam dementiam. Tribulationes verò, & dolores contrarij, simillimi sunt aquæ, quantùm ad virtutem reprimendi malitiam vini hujusmodi, & obsistendi ne inebriet. Nemo autem intelligens ignorat omnes homines quosdam creatoris esse convivas, vel saltem hospites; quin potiùs manifestum est etiam alumnos esse, quos omnes cibet, & potet. Quis autem paterfamilias convivis suis vinum tam noxium non temperet. Quis alumnis suis, quibus curam alendi, & sumptus alimentorum impendit, non provideat à mortifera pernicie, si eam esse cognoverit in alimentis? Quis hospitibus suis à veneno mortifero non caveat, nisi malignissimus proditor, & quærens mortem hospitum suorum? Nullum autem venenum perniciosius est voluptatibus antedictis immò illæ tantò perniciosiores omni veneno pestifero, quantò vita beata futura quam hominibus auferunt, est vita corporis, quam sola venena extinguunt, præstantior. Quia igitur per aquas tribulationum, & dolorum, supradictas tantis malis saluberrimè occurritur, atque periculis non relinquitur tibi dubitatio, quin aquæ tribulationum, & dolorum hujusmodi providentiâ, & bonitate creatoris admisceantur præsentibus delitiis. Ut autem finem faciam ratiocinationis istius, dico, quia nec de † minimo bono quocunque dubitare permittitur, qui homo est, non nomine tantùm, sed re, & non nomine, quin ipsum sit à creatore, quemadmodùm si non esset fons luminis, nec esse posset præter Solem, qui hoc nosset, non dubitaret de quocunque lumine, vel quantocunque, quin ipsum esset à Sole Quia igitur jam declaratum est tibi in prima parte magisterij hujus, nec esse, nec posse esse fontem boni. vel bonitatis præter creatorem, manifestum factum est tibi, non posse esse aliquid

Aliud simile.

Homines filii creatoris.

Aliud simile.

Perniciosæ voluptates

† *Aliàs animæ.*

E boni, vel bonitatis, nisi ab ipso. Declaratum etiam est tibi in præcedentibus, tribulationes, & dolores hujusmodi, non solùm bona esse, sed etiam valdè bona. Tam magna verò bona creatorem negligere, quis nisi homo sine intellectu cogitet? negligere autem intelligo, ut non ea esse. nec curet qualiter, aut quo fructu. Sunt alia innumera exempla hujusmodi innumerabilium utilitatum, & fructuum dolorum, & tribulationum hujusmodi, quæ alibi, & maximè in exhortationibus sacris & dicendæ, & exponendæ sunt. Si quis verò dixerit, quia reverà communitati hominum & consulitur, & providetur innumeris utilitatibus, & fructibus per hæc, & quia creator gerit indubitanter curam universitatis, non autem singulorum; respondendum est homini illi, quia in rebus naturalibus singulorum evidenter apparet cura creatoris, & providentia ipsius, videlicet in compositione formatione, numerositate, & colligatione membrorum. atque perfectione. Nulla enim est natura, nulla virtus alia, cui possibilis sit fabricatio humani corporis, & de natura quidem corporali dubitationem non habet: de natura
F verò spirituali brevi cõsideratione id ipsum videre potest, quoniàm illa non operatur instrumẽtis, cùm illa non habeat, sed imaginando, sive intelligendo tantùm & volendo, sive imperando. Non recipit autem intellectus rationalis, ut esse subsit voluntati, aut imperio alicujus alterius, quàm creatoris, similiter neque quòd formæ corporales, & maximè corporum animalium subsint, nisi soli imperio creatoris, quoniàm quod non potest naturaliter imperare esse, multò minùs non potest imperari sic esse, aut tale esse. Manifestum igitur est per hoc, solâ virtutem creatoris posse fabricare, & formare corpora humana, & etiam aliorum animalium, ex quo manifestum etiam est consequenter, & ipsam nutritionem, vitam, & conservationem, totamque reliquam gubernationem ad creatoris providentiam pertinere. Non enim minùs est mirabile nutrimentum, & crementum corporeum animalium, atque
G vegetabilium, nec minori difficultate inventum, aut potiùs æstimatum, quàm generatio, & fabricatio ipsorum Quis enim admirari sufficiat tam studiosè, tamque diligenter decoqui nutrimentum, tam crebrâ excolatione depurari, tantâ fidelitate, ut ita dicatur, distribui singulis membris, & partibus, prout unicuique opus est, & convenit, & prout etiam justum est? quâ arte arithmeticâ numerari possent nutrimentorum, & nutritorum particulæ? quâ geometriâ dividi, mensurari, & commensurari membris, & aliis partibus, atque aptari necessitatibus, & indigentiis earum? nulla enim conqueri potest, quòd minùs justè, aut plus recipiat, quantùm est in virtute nutritiva, & nutrimenti distributiva, nisi cùm ei, aut plus debito, aut minùs ei de nutrimento traditum fuerit, aut eidem virtuti inobe-
H diens. In his autem tribus casibus culpa est tantùm superioris dispensatoris, quemadmodùm cùm aliquis vel plus justè onerat stomachum, vel minùs cibi, quàm naturæ sufficiat, infert in illum, vel cibum, quem decoquere, & depurare stomachi virtus non sufficit, non culpa est stomachi, quicquid viriationis aut corruptionis ex his accidit nutrimento, vel corpori nutriendo sed ut prædixi. culpa est malè dispensantis ipsi stomacho. sed nec in his cessat providentia, aut bonitas creatoris, qui ægritudines, & dolores exindè provenientes, tam multipliciter efficit fructuosas, ut audivisti Apparet igitur evidenter ex his tibi, quia in corporibus animalium, & partibus eorum, quæcunque naturaliter fiunt, & per divinam providentiam, & bonitatem, fiunt & ordinantur, ut exindè multiplices utilitates prove-

Nota.

Nota.

Nota.

niant

niant, ſicut non eſt pilus in veſte tua qui locum convenientem in ea non teneat, licet propter parvitatem ſuam, & utilitatis ipſius parvitatem, hoc ſenſus percipere non ſufficiat. Ita eſt, & de omnibus uniuſcujuſque totius particularis cujuſcunque generis, totum ipſum ſic ſe habet. Jam enim declaratum eſt in tractatibus de continuo & infinito, quia omne aggregatum ex continuis, id eſt, ex partibus, quorum unaquæque continua eſt, ipſum verò totum diſgregatum, aggregatum eſt de neceſſitate ex finitis. Quapropter omnis pannus cujuſcunque magnitudinis ſit, ex finitis pilis eſt, & omnis acervus arenæ ex finitis arenis, & ſi unus pilus detraheretur de panno, detraheretur aliquid de totalitate ipſius, & pars certæ, ac determinatæ in ſe comparationis ad totum pannum, licet neque comparationem hujuſmodi, neque detractionem ſenſus percipiat. Luminoſitas verò ſapientiæ creatoris omnia hæc, & ſimilia menſurat atque dinumerat: neque enim ſine cauſa dixit ſanctus, & ſapiens loquens ad ipſū: omnia in numero, pōdere & mēſura diſpoſuiſti.

CAPUT VI.

De utilitate oppreſſionum, & paupertatis, & quomodò diverſimodè Deus largitur proſpera, & adverſa, & de utilitate mortis.

POſt hæc autem veniam ad ea, quæ ſunt oppreſſionis, & ſubtractionis materiæ malorum, & prohibitiva acceſſus ad ipſa, hoc eſt, quæ prohibent homines abſcedere, à malo, & econverſò. Dico igitur, quia oppreſſio ipſâ intentione, & nominatione ſuâ habet utilitates multas ſpirituales, quarum prima eſt contra iniquiſſimam elevationem ſuperbiæ, quam imminentem ſanat, & contra imminentem præſervat. Secunda utilitas ejus eſt contra inconſtantiam, levemque mobilitatem, quibus quidam ex hominibus adeò exagitantur, ut nec in uno loco corporaliter, nec in uno ſtatu ſpiritualiter perſiſtere poſſint, & primæ utilitatis exemplum eſt compreſſio pellium inflatarum, ſimiliter & follium fabrilium, & omnia alia, quæ compreſſione detumeſcunt. Evidens autem exemplum eſt in bufonibus, qui generantur in anguſtis fixuris petrarum, qui intumeſcere non poſſunt, donec inde exeant. Secundæ utilitatis exemplum eſt in levibus recturis domorum quæ lapidibus onerantur, ne à vento auferantur. Similiter & omnia illa, quibus ponderoſa ſupponuntur, ne vel flatu ventorum, vel fluxu aquarum rapiantur. Tertia utilitas eſt, cujus exemplum apparet in equis, quorum nimia velocitas, & impetus reprimitur oneribus, & greſſus ad ſuavitatem & modeſtiam redigūtur, & juxta has vias tuum erit videre, & excogitare multas alias. Quæ verò faciunt homines abſcedere à peccato, vel peccata abſcedere ab eis, ſunt carceres & vincula, & cuſtodiæ diſciplinales, atque circunclufiones, qua viri ſancti omnem aditum peccatis occludere intendentes, ſeque atque diſcipulos ſuos ab abſceſſu eorum prohibere volentes, ſibi fecerunt, & adhuc faciunt, & iſta apud gentem Chriſtianorum ſolam inveniuntur. Nonnulli tamen ex Philoſophis aliud vicinum hujuſmodi cuſtodiis feciſſe dicuntur, eligentes ſibi habitationes ſeorſum, & longè ab hominibus, ſcientes quàm periculoſa ſit ſocietas indoctorum, atque incompoſitorum hominum philoſophari volentibus. Paupertas verò adeò ſalutaris eſt caſtitati & ſobrietati, ut incendiis lignorum ſubtractio. Opulentia namque ciborum, & potuum, aliorumque temporalium, quæ corpori deſerviunt, hoc ſunt ad luxum, & luxuriam, atque nimias concupiſcentias ciborum, & potuum, quod ligna ad ignem, vel incendium. Secunda utilitas paupertatis eſt vallaris munitio: quod enim eſt vallum ad arcem, quam circundat, ſive munitionem, hoc paupertas ad pauperem, ſive hoc intelligat ſive non: & quoniàm quemadmodùm vallū arcet hoſtes, & prohibet ab ingreſſu, immò ab acceſſu; ſic paupertas vitia luxus, & luxuriæ comeſſationum, & ebrietatum accedere non ſinit ad homines. Ex incommodis autem divitiarum facilè apparebunt tibi fructus, & commoda paupertatis, & jam alibi per me de utriſque plurima didiciſti. Quoniàm autem maximè erraverunt, & adhuc errant homines circa providentiam, & curam creatoris in eis, quæ caſu tantùm videntur accidere & hæc ſunt, quæ communiter, & æqualiter eveniunt ſapientibus, & inſipientibus, juſtis, & injuſtis, qualia ſunt pericula naufragiorū, quæ juſtum, & injuſtum pariter abſorbent, & mortes, & alia incommoda fortuita. Secundò in eis, qui omninò non curari videntur tam à creatore, quàm ab aliis, quales ſunt furioſi, qui furore ſuo ſolummodò ferri videntur. Tertiò in his, qui pro libito vivunt, hoc eſt, ut volunt, & non niſi malè vivere volunt, & ut ita dicatur, ſtultâ voluntate ſuâ ducuntur, vel potiùs aguntur nullo rectore, vel curatore, ut videtur exteriùs. Quartò in his, qui omninò derelicti videntur, quemadmodùm cadaver expoſitum canibus, & avibus, pro cujus liberatione à diripientibus, & devorantibus, nihil fit ſic nonnulli pauperes diripiuntur, & multipliciter affliguntur hîc nullo eripiente, vel defendente, vel etiam contradicente, aut ſaltem compatiente, præſertim cùm ſanctiſſimi, atque juſtiſſimi ſunt. Qualiter ergo eos curat creator benedictus? Si verò hos non curat, qualiter alios curat? Scito ergo in primis, quia caſus, & temeritas tam longè ſunt à ſapientia, & bonitate creatoris, quàm longè ſtultitia, vel ignorantia, & propter hoc quantùm ad creatorem nihil eſt caſus. Apud nos verò locum habet caſus, ſed quantùm ad nos, hoc autem eſt propter ignorantiam, & improviſionem: creator enim omnia intuetur, non intuitione, quæ fit habitus dormiens, quin potiùs intuitu, qui eſt in ultimitate vigilantiæ, & actualitatis, neque aliquid eſt opertum, vel abſconditum ullo modorum à viſione ipſius. Sed neque intuetur aliquid tanquàm longè ſit ab eo, neque tanquàm propinquum ſit ei, & intelligo in hoc ſermone meo, quòd propinquitas, & remotio rerum nec addit, nec minuit cognitioni ipſius: quapropter videt omnia ad nudū, & tanquàm proxima. Manifeſtum igitur eſt, quoniàm nihil evenit, ut ſit in rebus, quod ipſe non ſciat, & etiam præſciat, & quoniàm intentio eſt ejus & ut bona ſint, & fiāt, & permaneant quandiù videt decere gloriam ſuam, & provenire ex eis utilitates, quas vult ex eis eſſe. Circa mala verò, quæ vulgus mala nominat, & hæc ſunt mala pœnalia, quæ vulgares inſipientes homines totis ſtudiis, ac viribus fugere, & declinare, vel ſaltem minuere, atque lenire conantur: quoniàm reverà bona ſunt hujuſmodi, ſicut alibi didiciſti, & ſunt opera juſtitiæ, & miſericordiæ ipſius, multipliciter utilia, ac ſalutaria hominibus, circa, inquàm, hæc eſt eadem ei intentio, quæ & circa alia bona temporalia, ſeu corporalia, hoc uno excepto, quòd iſta conventiora ſunt bonis correctionis, & retractationis hominum à malis vitiorum, & peccatorum, & convenientiſſima nominatione bona diſciplinalia, bonaque diſciplinæ, & eruditionis creatoris nominari poſſunt, aliæ verò bona, temporalia ſcilicet & corporalia, bona attractionis, & allectionis divinæ benignitatis dicenda ſunt. Ex enim largitur benignitas creatoris

Oppreſſionis commoda.

Solitudo Philoſophorum.

Paupertas ſalutaris.

Caſus procul à ſapientia Dei.

Cunctavidet Deus adnudū.

Bona disciplinalia.
Bona temporalia cur à Deo.

hominibus vel ad necessitatem sustentationis, & hoc communiter omnibus, vel ad blandimentum attractionis, & allectionis. & hoc specialiter puerilis sensus hominibus; adeò enim modica bona sunt hæc, ut ea sapientes despiciant, & ea dignitate suâ indigna omninò esse cognoscant: puériles verò homines eadem, tanquàm magna, totâ aviditate amplectuntur. Per hæc igitur quasi blanditur eis bonitas creatoris, ut eos ad amorem sui. & cultum attrahat, & paulatim proficientes ad sublimia bona, propter quæ eos creavit, provocet, instar matris atque nutricis, & etiam boni patris parvulos per munuscula pirorum atque pomorum in amorem sui provocantium, & deinde vel ad studia literarum, vel ad alia quoque majora eosdem provocantium, quo artificio erga gentem Hebræorum creatoris bonitas manifestè usa est, cui, utpote puerili, & adhuc parvulæ bona sublimia, vel cognoscere, vel amare non valenti, pro observatione legis suæ sola modica temporalia, tanquàm puerilia munuscula promisit, & sola contraria, videlicet paupertatem, mortem corporalem minatus est eisdem tanquàm parvulis deterrendis. Non enim judicavit sapientia creatoris cum gente illa sibi agendum eo tempore, tanquàm cum sapientibus, sciens puerilitatem & ruditatem ipsius, promissiones enim hujusmodi munusculorum sapientibus illusiones, & irrisiones essent, si eis fierent. Quis enim sapiens non se irrideri cognoscat, si ei mulier papillas discooperiens sugendas offerat, etsi pro muneribus magnis, ac pretiosis duas eidem, vel tres avellanas porrigat. Propter hoc igitur paulatim erudito genere humano tam doctrina legis Hebræorum & Prophetarum, quàm Phisicis dogmatibus, & aliis creatoris eruditionibus atque miraculis, bona sublimia promissa sunt in lege veritatis, & perfectionis, & promissa bona sublimia, videlicet bona alterius vitæ, quæ sola digna sunt excellentiâ generis humani, & perfectione ejusdem, in quo nobilitati Philosophorum satisfactum est, similiter & aliorum sapientum, qui & puerilia hujusmodi munuscula contemnenda esse cognoverunt. & docente Dei sapientiâ per legem & doctrinam Christianorum, promissiones bonorum desiderabilium, hoc est, futurorum, totâ aviditate receperunt. Similiter & comminationibus malorum magnorum deterriti ad virtutes sublimes confugerunt. Intelligentes in lege hujusmodi, & evidentissimè cognoscentes perfectiones, quas quærebant. Intellige igitur ex his, quia lex & doctrina Christianorum non universali populo, ut puerili data est, quod manifestum est ex promissionibus, & comminationibus ejusdem, quoniàm earum cognitio non cadit in animos pueriles, nec ab eis capiuntur. Apparet igitur ex his, quæ dixi tibi, intentio bonitatis creatoris circa utraque bona prædicta, quia per altera intendit sustentationem communem omnium hominum: specialiter autem blandiri puerilibus, & eos attrahere ad majora futura videlicet, & præsentem miseriam taliter qualiter consolari: per altera verò intendit bona disciplinæ, hoc est, retrahere & præservare à malis vitiorum, & peccatorum. Et jam dixi tibi in præcedentibus, quia nullus est, cui ipsa mors corporalis utilis non sit. Sanctis enim & justis liberatio est à præsentibus malis omnibusque periculis, exitusque de carceribus & vinculis, & egressus ad regnum fœlicitatis futuræ. Multa etiam alia bona mortis corporalis per me aliàs audivisti. Malis verò, & quibus statim post mortem imminet infernale supplicium, in hoc mors utilis est, quoniàm malis meritis suis, à quibus resipiscere non proponunt persistendo in eis, majoris damnationis sibi supplicia cumularent. Di-

Mors corporalis utilis omnibus.

E co autem, resipiscere non proponunt: quoniàm quicunque hoc proponit, sanctus & justus est; propositum enim non peccandi de cætero, & rectè vivendi continuè in posterum omnem maculam peccati mortalem abolet & abradit ab animabus humanis, sicut & voluntas, quâ hoc vult, non dico, vellet. Sic igitur volentibus restat interdùm aliqua satisfactio, quæ non minùs purgatio est post mortem; satisfactio autem & purgatio, justitiam, & sanctitatem non extinguunt, aut minuunt, quin potiùs adjuvant multipliciter, atque clarificant, sicut alibi didicisti. Est & alia utilitas hujus mortis communiter evenientis justis & injustis hominibus: est enim non levis admonitio mortalium ad præparationem finis sui, & exitûs de hac vita, & magna exercitatio contra torporem atque pigritiam humanam, quâ quædam in vita ista velut dormientes sunt, & omninò nescientes quid eis, vel circa eos

Propositum rectè vivendi.

Utilitas mortis temporalis.

F agatur, neque præcogitare † volentes, quid eis immineat. Est etiam ipsa mors aliena adjumentum validum ad contemptum vitæ præsentis, de qua creator evidenter ostendit, quàm parùm illâ appretietur, & quâ parvi nobis ipsis esse debeat, quâ tam facilè extinguibilem fecit, & tot mortis generibus subjecit. Mala igitur hujusmodi & bonis, & malis communiter eveniunt, & omnibus indubitanter, sed non æqualiter prosunt. Dico etiam, quia ipsis injustis, & peccatoribus multoties præstantur, ut horrore tempestatis, & metu mortis imminentis, avertantur à suis vitiis, & peccatis. Est enim timor fortissimæ virtutis ad expellenda peccata, & ad abrumpendum homines à viis suis malis, & perversitate consuetudinis. Manifestum igitur est, quia expedit, & est saluberrimum multis ex peccatoribus, perire naufragiis: quantò fortiùs ergo sanctis & justis? Hoc autem fiet tibi manifestius testimonio eorum, qui frequenter navigant, & versantur in maribus.

† Aliàs valentes.

Timor utilis.

G Ipsi enim manifestè narrant atque testantur, numquàm adeò sibi displicuisse vitia sua, & peccata, numquàm adeò doluisse, vel pœnituisse de illis: numquàm adeò desideràsse, & amàsse justitiam & sanctitatem, quàm cùm sibi videbant imminere naufragii periculum. Quia igitur nulli incredibile, vel ignotum est creatorem prænoscere hæc bona provenire bonis & malis, justis & injustis communiter ex naufragiorum periculis, quid mirum si creator vult eisdem esse communia hujusmodi pericula? ubi enim effectus communis, & utilitas, non indecens est causam esse communem.

CAPUT VII.

Quòd furiosi non sint extra curam Dei, & quòd mala pœnalia non debent dici verè mala.

De furiosis verò respondeo, quia non sunt extra curam, & providentiam creatoris, cùm videamus quosdam religari, vel flagellari, ne sibi, vel

H aliis noceant, cùm etiam videamus eos pasci, nutriri, & vestiri, & alia necessaria eisdem præstari, quod sive ex naturali amore, sive ex pietate præstantium, sive etiam ad custodiam vel rerum, vel hominum, quibus nocere possent, si dimitterentur; per curam fiunt hæc omnia, & providentiam creatoris, cujus dona sunt amor, pietas, & solicitudo prædicta. Quòd si dixerit quis, quia in hujusmodi satis apparet cura & providentia creatoris, sed in furiosis, qui sibi ipsis dimittuntur, nulla esse videtur, cùm neque à seipsis, nec ab aliis regantur: respondeo, quia in quibusdam ipsa dimissio, quâ sibi dimissi videntur, non solùm est per curam & providentiam creatoris, sed etiam per curam & providentiam hominum,

hominum, & hoc, quoniàm quidam propter hoc solvuntur à vinculis, & liberi dimittuntur, quia ipsa dimissio, & libertas, discursus, & evagatio contra furiositatem salutaris est eisdem. Nec adhuc pervenit ad me, quòd aliâ de causa dimitteretur sibi ipsi furiosus. Sed neque etiam hâc de causa dimittitur, si ejus dimissio, atque libertas aliis periculosa videtur. Quòd si etiam de vinculis evaserit, sicut interdùm contingit, manifestum est ex hoc & sibi, & aliis bona magna provenire. & ei quidem provenit bonum cautioris custodiæ, videntibus autem illum esse suo, & aliorum periculo liberum, provenit inde provocatio ad pietatem, & beneficentiam in ipsum. Quæ tria magna esse bona, & creatori accepta, nemo rationalis dubitat, etsi etiam aliquem læserit, antequàm comprehendatur, hoc ipsum utilitates, quas jam didicisti, & forsitan multas alias parit. Si verò semetipsum in aquam, vel ignem præcipitaverit, & hoc ipsum eidem utile est, sicut audivisti, & eis etiam quos lædere poterat, bonum pacis, & securitatis ab eo per mortem ipsius provenit. De ipso etiam malo furoris dico, quòd plerumque, immò semper valdè utile est furiosis: sive enim boni, & justi sint, cùm in furorem incidunt, in tuto ponitur per furorem sanctitas eorum, sive bonitas, cùm tempore furoris peccare non possint, & ita nec amitti ab eis, nec minui eo tempore sanctitas, & justitia eorum possit, cùm per sola peccata sanctitatem, & justitiam possibile sit vel minui, vel omninò tolli, sive mali & injusti sint, in hoc eis per furorem consulitur, ut malitia eorundem eo tempore non augeatur, & propter hoc ne futuræ damnationis supplicia eis crescant. Quòd si creditur Galeno, adjuvat hunc sermonem id, quod dicit in libro de Melancholia, videlicet quia quidam ex nimio desiderio videndi Deum, nimiaque solicitudine circa hoc, incidere in melancholiam, quod non esset possibile apud creatoris bonitatem, videlicet ut ex tanto bono, tamque ei accepto, quantum est desiderium videndi ipsum, & circa hoc vehementer esse solicitum, permitteret eos in tantum malum incidere, morbum videlicet melancholiæ, nisi eisdem ipsum præsnosceret utilem fore multipliciter, & salubre. Debes autem scire, quia tempore meo multi fuerunt viri sanctissimi ac religiosissimi, quibus desiderio magno erat morbus melancholiæ propter securitatem antedictam. Unde & cùm inter eos esset quidam melancholicus, & statum ejus non mediocriter affectarent, apertè dicebant Deum inæstimabilem gratiam illi melancholico contulisse in hoc, videlicet quòd bona ejus spiritualia adeò in tuto eidem constituerat, ut ea amittere non posset, cùm bona hujusmodi, nisi per peccata, ut prædixi, amitti non possit. Quòd si dixerit quis, quia non est impossibile apud voluntatem creatoris, ut propter bona aliquis mala recipere permittatur, neque rarum esse, immò frequentissimum: quis enim dubitat multos occidi pro justitia, quia eam, vel fecerunt, vel deserere nolebant? ab idolatris quot millia hominum interfecta sunt, quoniàm à cultura creatoris, quæ dubitari non potest justissima, recedere nolebant, & quoniàm idola colere, vel eis sacrificare contemnebant? Deindè quot millia matronarum, & virginum interfecta, pro eo quòd libidinibus corruptorum coinquinari renuebant. In hoc igitur respondeo, quia multa hujusmodi pœnalia à vulgaribus & insipientibus hominibus & malè, & falsè, & etiam injustè dicuntur, atque creduntur. Non enim possunt esse mala, quæ justa sunt, & quæ judicio creatoris, quem errare, vel falli impossibile est, bona sunt, ac ejusdem remuneratione dignissima: nec adhuc dubitatum est à quoquam intelligente, quin pati pro veritate & justitia, & bonum, & iustum sit, & apud homines gloriosum, laudeque dignissimum, apud etiam justitiam creatoris remunerabilissimum. Malè igitur, atque damnabiliter infliguntur mala pro bonis, sed laudabilissimè tolerantur. Non nôrunt ergo virtutem patientiæ, neque rectitudinem eius pulchritudinemque ipsius, & gloriam penitùs ignorant, qui necdum sciunt, quàm decorum sit pati pro justitia, & quòd patientia omnium aliarum virtutum protectrix est, & velut clypeus, omnes ictus, & insultus, quibus aliæ impugnantur, cunctaque jacula, quæ in eis jaciuntur, in semetipsa excipiens, & elidens, omnes illæsas protegit, & custodit. Et sermo iste de patientia, quem hîc dico, determinatio est quæstionis quartæ, quam proximè supra posui.

Nota.

Furoris utilitas.

Galenus.

Melãcholia à multis expetita.

A

Patientia clypeus quidam.

B

CAPUT VIII.

Quòd voluptuosè viventes; & barbaræ nationes, non sunt extra curam Dei.

De his verò qui voluptuosè hîc vivere vidẽtur, & pro voto, tanquã vitiis prostituti & expositi per omnia, qualiter sub cura, & providẽtia creatoris vivant: hinc intelliges, quia qui donis creatoris ad solas voluptates utuntur, quique adeò dediti sunt voluptatibus, molestias divinorum flagellorum nullatenùs ferre possent, immò occasionaliter per eas deteriores fierent. Quanto enim dolore, quantâ iracundiâ tabescerent, & excandescerent, si eis delitiæ, quas summoperè amant, auferrentur: inde manifestè videre potes quoniàm delitiarum ablatione insaniunt. Ampliùs. Si eis donis quæ maximè amãt, & de quibus maximè gaudent, non provocantur ad amorem creatoris, sed potiùs ingrati eorum, abutuntur eis in tantam animarum suarum perniciem, quid credis eos facturos in flagellis contrariis? procuidubiò insanirent usque ad blasphemias creatoris, & perverterentur ad negandum ipsum, & etiam in nefandam idolatriam corruerent, sicut de multis jam audivisti. Consultò igitur sapientia, & bonitas creatoris elegit huiusmodi homines, quantùm in se est, provocare, & attrahere ad se donis, & beneficiis, quæ maximè diligunt quàm conterere flagellis, & à se absterrere tribulationum doloribus, quas maximè oderunt. Si enim lactis dulcedine non provocatur parvulus, ut papillas diligat, & eis adhæreat: quantò minùs attrahetur absynthii, aut cujuscũque alterius amaritudine? propter hoc enim & creator providentissimus dulcedinem in lacte posuit mammillarum, ut ipsum appetibile, atque amabile faceret parvulis, qui nutriri eiusdem substantiâ totâ ætate parvulâ indigent. Ad hoc igitur dulcedo temporalium bonorum potissimùm creata est, ut parvulos adhuc sapientia nutriat in amore, & obedientia creatoris, non solùm ut eos corporaliter nutriat, & impinguet. Nec fas est sentire de sapientia, & bonitate creatoris, ut corpora humana tantoperè curet, & animas negligat, & ut bona corporalia, quæ ingratis, & insipiẽtibus, per ingratitudinẽ & abusionẽ suã adeò noxia efficiũtur, tãtã profusione suæ largitatis tribuat? quæ verò tã necessaria, tãq; salutaria hominibus, & sine quibus ipsa bona corporalia perniciosa esse conspicit, avaritiâ, & credulitate, quarum utramque de ipso cogitare nefas est omninò gladio & igne ab ipso exterminandum, largiri non curet. Quòd si dixerit quis, huiusmodi bona corporalia, seu temporalia multis non esse provocatoria, aut nutritoria amoris, & obedientiæ in creatorem, quin potiùs in perversionem, & corruptionẽ animarum suarum, videlicet in superbiam, & luxuriam, cæterasque pestes vitiorum;

C

D

Deus animas præcipue curãt.

ideò non divinâ providentiâ, aut curâ ea dari hominibus, cùm intentio sapientiæ & bonitatis creatoris sit, ut dona ejus prosint recipientibus, non autem ullo modorum ut noceant: Respondeo quia verissimus est sermo ultimus hic, videlicet de intentione sapientiæ & bonitatis creatoris, & præter intentionem ipsius reverà est, quòd bona Dei dona hujusmodi homines in propriam vertunt perniciem, quod indubitanter faciunt per abusivam intorsionem datæ sibi à creatore liberæ potestatis. Hujusmodi rei autem exempla multa sunt. Dedit quidem vinum creator hominibus ad salubritatem, quod multi ex eis inverterunt in ebrietatem. Dedit etiam ignem multiplex adjumentum salutis, & conservationis, furiosi tamen in eum se præcipitantes, ipsum faciunt instrumentum perditionis. Dedit etiam aquam eisdem ad utilitatem tam multiplices, tamque necessarias; multi tamen per insaniam in eam se immergentes enecantur. Dat interdùm paterfamilias filio gladium ad ipsius defensionem, qui tamen per furorem, aut iracundiam nimiam eodem se perimit. Sic & lux solaris tam latè, tamque longè ad illuminationem oculorum radians fit eisdem in obtenebrationẽ per nimietatem, sive superabundantiam aspectus in eum, vel lumen ipsius. Quoniàm autem manifestum est omnes hujusmodi abusiones & intorsiones culpabiles esse, atque peccata & pravitates, utpote contra rectitudinem, dignum & justum est, atque justitiæ creatoris convenientissimum, ut hæc peccata pœna sequatur, & Dei dona, quæ perverterunt in abusionem culpæ, sint eis causa justæ pœnæ. Justissimum igitur est, ut abusionem vini sequatur ebrietas, vel alia pœna juxta beneplacitum creatoris, quemadmodùm interdùm sequitur eam hydropisis, interdùm febris aliqua, interdùm somnus inexcitabilis, per quem datur opportunitas latronibus spoliandi, aut etiam jugulandi ebrios. Sunt & alii casus innumeri, atque mala ex ebrietate provenientia. Apparet igitur in his omnibus pœnis evidenter, scilicet abutentium beneficiis creatoris ipsius, justitia. In benè verò utentibus eisdem ejusdẽ prælarga benignitas. Utraque autem indubitanter ad curam & providentiam ipsius pertinent, videlicet, & quæ justa sunt, & quæ, ut ita dicatur benigna. Nec dubitatur, quin vinum virtute suâ naturali, quam habet à creatore, inebriet quemquam: non quòd ad hoc hujusmodi virtutem creator eidem dedit, sed per occasionem abusionis malè utentis fit creatori instrumentum justissimæ ultionis. Quapropter verissimum est, quia qui sic beneficia creatoris in suam invertunt perniciem, eadem arma creatoris faciunt, & instrumenta justitiæ circa semetipsos. Quin autem placeat hujusmodi justitia creatori, apud intelligentes dubium non est. Utrique igitur homines, id est & benè, & malè utentes Dei beneficiis, vel sub larga beneficentia rectè se regunt, atque compositè, vel sub ejus justitia vindictas ejusdem iustissimas patiuntur. Quis autem non videat sub ejusdem Regis regimine, atque gubernatione esse bonos, quibus pacem, & alia bona largitur, & maleficos, quos justo judicio, atque justitiâ torquet & punit. Si verò dixerit aliquis, quòd hujusmodi pœnas non intendit creator, facile est tibi videre, quia sermo hujusmodi hominis erroneus est. Cùm enim manifestum sit pœnas omnes hujusmodi justas esse, & propter hoc bonas, & creatori placitas, necesse est creatoris intentionem cadere super illas. Causa autem in hoc est, quoniàm cùm non sit fons justitiæ, præter ipsum creatorem, nec stillam est reperire justitiæ, quæ non sit donum ipsius: quòd igitur justæ sunt pœnæ hujusmodi, ex dono est creatoris.

Responsio.

Mala ebrietatis.

Nota.

E Quicquid autem dat creator, dat sciens, prudens, & vigilanter, atque volens, non ignorans, aut dormiens. Quare sciente, volente, & dono suo hoc faciente creatore, justæ sunt, & justæ hujusmodi hominibus inflictiones; per curam igitur, & providentiam creatoris. Ampliùs. Certum est, quoniàm in regno totaliter, & immediatè subjecto regi suo justissimo, nec fit justitia, vel judicium, nisi per providentiam & curam ipsius; quia nec potestas judicandi est in eodem regno cuiquam, nisi ab eo, & per ipsum, & multò fortiùs si nec voluntas faciendi judicium, aut justitiam, nec scientia cuiquam fuerit in hujusmodi regno, nisi per illum regem. Quia igitur universa series sæculorum regnum est creatoris, & nulli est in ea potestas, vel voluntas, aut scientia, judicium, vel justitiam faciendi, nisi à creatore, & per ipsum, nec judicium, nec justitia fit in tota serie sæculorum, nisi ab eo, & per ipsum; justitia igitur, quâ abusores beneficiorum ejus tam justis pœnis justitiantur, ab ipso est, & per ipsum, & hoc utique scienter, atque volenter,
F ut prædixi. Quicquid igitur justitiæ fit in totalitate universi, sive in exemplis propositis, vel alibi, per curam fit, & providentiam creatoris. Ampliùs. Quàm salutaria sunt judicia, quàm necessariæ justitiæ, quot & quanta bona, atque utilitates ex eis proveniant rebus humanis, manifestum est, etiam pauca intelligentibus, & est intentio mea in hoc sermone de judiciis & justitiis, quæ per judices, atque justitiarios homines exercentur: tanta autem bona, videlicet judicium, & justitiam esse in rebus humanis, ubicunque sunt, dubitari non potest, cùm incomparabiliter, minúsque utilia rebus humanis providere nec unquàm cessaverit, nec adhuc cesset: necesse igitur est, ubi per homines judicium & justitia non sunt, aut exercentur, divinam sapientiam, & bonitatem ista tanta bona vel per se, vel per alias creaturas hominibus supplere; & hoc non solùm Prophetarum, historiarumque authenticarum testimoniis notum, sed etiam iugi experientiâ.
G Manifestum est, quòd per aquas quidem diluvii universalis in totum genus humanum, velut universale iudicium & iustitiam exercuit, ubi ab huiusmodi inundatione, atque consumptione, octo hominibus solis parcendum duxit. Per pluviam ignis, & sulphuris, flagitia quinque civitatum vindicavit: famosissima sunt judicia, quæ in Ægyptios, & Deos eorum, per bestiolas ranarum, & cinifum per ignẽ & grãdinẽ per cõversionẽ aquarũ in sanguinẽ, per obtenebrationẽ eius partis Ægypti, in qua erant Ægyptii, per illuminationem eius partis, quam inhabitabant Hebræi; & novissimè per submersionem regis Ægypti, & totius exercitus sui in mari rubro, fecit altissimus, in ipsos etiam Hebræos multoties ultiones per ignem, & interdùm per ipsam terram, hiatu suo absorbentem aliquos ex ipsis, creatorem
H fecisse certissimæ narrant historiæ. Pestes insuper, fames, & sterilitates, siccitatesque, & pluviarum defectus notissimæ sunt, quæ creatoris judicio, & justitiâ propter peccata hominum facta esse non dubitantur, cùm in eas, earumque contraria solus habeat potestatem. Legentibus etiam historias manifestum est, & ursos, & alias bestias, videlicet locustas, & mures in vindictam missas esse super nationes iniquas. De tempestatibus verò maris, & terræ, hoc est, inundationibus, & terræ motibus, demersionibus, & conflagrationibus civitatum, & regionum, non est necesse ut loquar tibi. Diligentem autem considerationem faciens per singula, invenies nihil vacare à creatoris justitiâ, quandò & ipsas belluas, & penè omnia genera animaliũ invenies quandam exercere justitiam, & jura sua defendere.

Series sæculorum regnum creatoris.

Judicia Dei & vindictæ in genus humanum.

Vindictæ Dei.

Justitia Dei in bestijs quæ.

Attende

A Attende qualiter ursa rapinâ, vel necem catulorum suorũ vindicet. Similiter & leo, qualiter pro uxoribus, pro nidis pro escis, & pro pullis, seu fœtibus suis pugnet: quantâ justitiâ labores suos masculi, & fœminæ invicem patiantur, ut fœminâ remanente in nido, vel spelunca, masculus ad perquirendum cibum, atque reportandum fœminæ suæ & fœtibus egrediatur, & regrediatur. Tempore etiam meo ciconia, tanquàm de adulterio convicta per olfactum masculi sui, congregata multitudine ciconiarum, nescio qualiter accusante masculo, vel detegente ejus crimen, à tota illa multitudine deplumata, atque dilacerata est, tanquàm concilio, aut judicio omnium esset adulterii judicata. Narratur etiam de equo, qui ignoranter cum matre sua concubuerat, postquàm hoc deprehendit, propriis dentibus sibi genitalia abscidisse, tanquàm in seipsum vindicans incestum quem cõmisisse sibi videbatur, licet ignorans, eo quòd operimento abscondita fuisset ei mater ejus, dùm eam ascendebat. Angelos etiam sanctos, necnon & malos missos esse sæpè in vindictam scelerum legere potes in libris historiarum, maximè gentis Hebræorum, atque gentis Christianorum, quarum gentium historiis nemo sapiens dubitat esse credendum. In narrationibus autem gentis Christianorum, & miraculis eorum, quarum & admodùm salutaris, & valde jocunda est inspectio: invenies innumeras & consolationes angelicas, & vindictas magnificas sceleratosque principes multos arreptos à dæmonibus & miserabiliter cruciatos. Si quis autem dubitat de barbaris nationibus, quæ omninò extra leges, & extra regnum omne esse videntur: scito quia nulla est natio adeò barbara, quæ majores suos non habeat, quibus paret, & per quos utcunque regitur: similiter & deos, & sacra, quæ magis execrationes dicendæ sunt, & ritus aliquos, & cæremonias, non tam impias quàm etiam ridiculosas. Adjuvat & gubernationẽ earum, ipsa feritas, seu ferocitas barbarica, per quas se invicem reprimunt & castigant, nec permittitur barbarus in barbarum sævire absque vindicta; qualem quidem irrogare sufficit ipse, qui patitur, & propter hoc mutuo se invicem timore compescunt aliquatenùs. Ipsa etiam barbaries, atque indomabilitas, atque incredulitas justissimæ pœnæ sunt nationum hujusmodi ex justissima desertione creatoris, qui nec duces, nec rectores, neque doctores eis adhuc dedit, quibus erudirentur, & componerentur ad instar nationum, quæ vivunt, ut homines. Et quoniàm alibi didicisti, aliam justitiam esse naturalem, aliam verò positivam, & institutam per homines: tertiam verò divinam ab ipso creatore institutam, & hoc est de componendis ad perfectionem moribus humanis, atque de cultu ei per se placitissimo, atque sanctissimo; quemque solum ipsemet dignum reputat remuneratione fœlicitatis æternæ, circumi, & investiga universum mundum sublunarem, & invenies evidenter nihil vacare ab istis tribus generibus justitiæ. Invenies unumquodque regi aliquo istorum trium generum, vel duobus, vel omnibus tribus. Quia igitur istæ omnes justitiæ, sive leges à creatore sunt & per ipsum, manifestum est nihil esse in mundo sublunari, quod non aliquâ lege creatoris, vel aliquibus ejusdem legibus regatur. Quicquid autem regitur lege, vel legibus cujuscunque, curâ, & providentiâ ejusdem regitur indubitanter. Nihil igitur est in universo sublunari vel hominum, vel animalium, quod non regatur curâ, & providentiâ creatoris.

Mirum de ciconia

De equo.

B

Nota.

C

Nota.

D

Providentia creatoris in mũdo toto sublunari.

CAPUT IX.

Quòd delitiosè viventes vindictam Dei faciunt in seipsis, & quòd sæpe prosperi eventus fiunt causa salutis.

Revertar autem ad id, in quo eram, & dicam, quia homines, qui voluptuosè, & pro voto vivere hîc videntur, & beneficiis creatoris abutuntur in superbias, avaritias, luxurias suas, cæterasque pestes hujusmodi, ipsa beneficia, sicut dixi, sibi faciunt pœnalia, & instrumenta contra se ipsos divinæ justitiæ, & sic creatoris donis abutentes, executores sunt, licet nescientes, contra semetipsos divinæ justitiæ, atrocissimi quippe lictores sunt animarum suarum, dùm delitiis eas inebriant, & excæcant. Mala verò superbiæ, & avaritiæ, & aliorum vitiorum quos morbos & vulnera, servitutes, & vincula omnis sapientia Philosophorum, cæterorumque sapientum nominat, quis metiatur, aut numeret? Quis divitias corporales thesauris honestatis, & virtutum divitiis comparet? Si igitur ablatio pecuniæ corporalis pœna est, & ablator ejus punitor amittentis eam: quantò fortiùs ablatio divitiarum prænominatarum est pœna, & ablator earum punitor amittentis eam & hæc tantò acrior, quantò spirituales illæ divitiæ excellentiores. Ad hunc modum, qui corporalia mala inferunt, vel morbos, & vulnera, carceres, & vincula, si verè lictores sunt eorum, quibus hæc irrogant; quantò fortiùs qui morbos, & vulnera spiritualia cæteraque mala hujusmodi, & inimici, vel lictores reputandi sunt patientium: cùm hæc mala tantò deteriora sint malis corporalibus, quantò animæ humanæ præcellunt corporibus. Verus igitur est sermo, quem dixi, quia creatoris beneficia instrumenta sibi pœnarum faciunt, & se ipsos executores divinæ justitiæ, licet ignorantes, constituunt, dùm creatoris injurias, & contumelias in animas suas tam atrociter vindicant, & plerunque in corpora sua, sicut prætetigi tibi. Quare justissimo creatori judicio, & per omnia laudanda justitia ejusdem serviunt in executionem contra semetipsos justitiæ, qui ingratos seipsos de beneficiis exhibentes, servi voluntarii nolunt esse ejusdem justitiæ. Debes autem scire, quia interdùm impiis, atque pessimis hominibus prodest divinæ largitatis beneficentia, & à malis suis, hoc est, vitiis, & peccatis avertit, sicut accidit tempore meo de quodam divite, & magno, cujus vita cùm esset de tantis beneficiis creatoris ingratissima, luxuriaque spurcissima, & nihilominùs electus esset ad honorem, & dignitatem pontificalem, oblata sibi electione statim dixit: vicisti me benignissime, ac dulcissime Deus infatigabili bonitate, & beneficentia tua, quia beneficia tua mihi semper largiri non cessasti, cui & ego mala semper reddere non destiti. Nunc autem me omni bono indignissimum, omni damnatione, & morte dignissimum, ad istum tantæ sublimitatis honorem vocare fecisti, conclusisti mihi, & conclusum me pietati tuæ trado, de cætero abdicans & hunc honorem, & omnia bona tua temporalia, quibus tam ingratè, tamque damnabiliter abusus sum. Abiens igitur relictis omnibus artissimæ religioni se dedit, ibidem perpetuò creatori victurus. Nosti etiam quia liberatio de periculis tempestatum, de carceribus, obtentus victoriarũ, innumerabiles averti à suis vitiis, & peccatis, & ad emendationem vitæ eorum, & morum compositionem induxit. Sic & alia beneficia creatoris multos etiam, de quibus nescitur, ad amorem creatoris, &

Donis Dei abutentes.

Morbi animæ.

Nota hoc exemplũ.

Beneficia Dei.

obedientiam induxerunt. Quarta verò quæstio facilè determinabilis est post hoc, de his videlicet, qui flagellis, & tribulationibus, omnibusque corporalibus incommodis expositi sunt. Dico enim quoniàm patiuntur hæc pro justitia, & ab impiis hominibus, videlicet volentes eam servare, & non deserere, neque iniquitati consentire: & tunc manifestum est hoc non esse extra curam, & providentiam creatoris, cùm nihil justius, nihil legi creatoris consonantius, nihil eidem acceptius, aut apud ipsum remunerabilius. Si verò pro delictis suis, & facinoribus, hoc patiuntur, & hoc utique justissimum est, non solùm curâ & providentiâ divinâ, sed etiam ejusdem procuratione dignissima. Ampliùs. Cùm nec sic resipiscant, nec à malis suis revertantur, manifestum est etiam, quia majoribus suppliciis digni sunt: justè igitur infliguntur eis ea, quæ patiuntur, & misericorditer de meritis suppliciis detrahitur eis. Ampliùs. Cùm eorum malitiam tanta flagella non avertant, quanta esset, & quousque procederet, nisi flagellis reprimeretur, & frænaretur. Manifestum igitur est quia non derelinquuntur à creatore, quorum malitiæ sic consulitur, ut per flagella saltem aliquatenùs reprimatur. Aliis etiam hominibus in hoc utiliter providetur, quòd tanta malitia per crebra flagella repressa in eos grassari non sinitur. Solicitè igitur, ac perscrutatè intellige sermonem meum de malis pœnalibus, & de malis culpabilibus, & attende, quia mala pœnalia, & omninò culpâ carentia, bona propriè, & verè sunt, sed insipientia hominum, & corruptio palati cordis humani, malitiæ nomen ejus imposuit. Insipientia quippe hominum, & ea fugere facit, & etiam ut eisdem fugienda videantur, sicut vides in equo umbratico, qui fugit quod fugiendum eidem non est, & ex eodem vitio umbraticitatis periculum æstimat, ubi non est, nisi securitas. Eodem modo, quoniàm hujusmodi bona palatum cordis corruptum habentibus malè sapiunt, etiam mala bona nominant, & bona mala, dicentes bonum malum, & malum bonum, atque ponentes lucem tenebras, & tenebras lucem, sicut ait sermo propheticus. Hujusmodi ergo nominationes sunt, quemadmodùm si febricitantes imposuissent nomina saporalibus, & noctuæ luci, & tenebris. Non enim dubium est, quin febricitantibus dulcia amaritudinem sapiant, & amara dulcedinem; similiter manifestum est, quia noctuis, & vespertilionibus, cæterisque similibus, lux tenebra videtur, & tenebra lux, similiter nox dies, & dies nox. Attende etiam, quia in errorem Epicuri proculdubiò declinant, quibus vel sola pœnalitas malitia, vel sola voluptas maximè bonum videtur. Causa autem in hoc est, quoniàm necesse est ut eisdem vel sola voluptas bonum, vel maximè videatur. Apparet igitur tibi evidenter ex his, utraque ista bona, cùm dona creatoris sint, & non nisi scienter, & volenter donentur ab ipso non esse extra curam, & providentiam ipsius, licet per actiones iniquas, atque perversas, mala pœnalia infligantur patientibus. Quòd si quis quærat qualiter mali homines per actiones malas suas causæ efficientes possint dici, & ipse creator simul cum eis; jam determinavi tibi, quia creator causa est eorum per intentionem rectissimam faciens, non tantùm, ut sint, sed etiam, ut bonæ, & salutares, & multipliciter utiles sint. Cujus exemplum est in impio, qui vulneravit alium gladio, ubi manifestum est, quia vulnus exivit ab eo per malam voluntatem, tamen per potentiam datam à creatore & ipsi & gladio, & etiam per possibilitatem, hoc est per potestatem recipiendi vulnus ipsi vulnerato. Intendebat igitur impius nocere vulnerato per vulnus, creator

Equus umbraticus.

Febricitantibus dulcia amara.

E verò per idem vulnus intendebat contrarium, videlicet eidem prodesse. Elicuit igitur impius ex potentia bona malum, videlicet malam actionem, creator verò passionem bonam. Absit autem ut soli malitiæ infligentis attribuendum sit vulnus illatum, cùm & potentia ferientis, & voluntas, idest, vis volendi, & ipse gladius, & ipsa possibilitas, ut dixi, patientis, bona creatoris dona sint. Ipsa igitur malitia ferientis & ipsi vulnerato servit, & prodest, invito feriente, & ipsi creatori, & ob hanc causam esse permittitur, vel sinitur. Cùm igitur tot Dei dona adjuvent, & cooperentur ex ipsa intentione creatoris ipsum esse vulneris, aut doloris ex vulnere, cùm esse vulneris & doloris creatori placeat, non immeritò ejus esse attribuendum est creatori. Malitia verò

F eidem nullatenùs attribuenda, præsertim cùm multi hoc opinentur, quòd malum velle, & malum agere, hoc ipsum quod est, à creatore est. Sed inordinatio ejus, atque deflexio à debita rectitudine, quæ & malitia est, & pravitas, tam ipsius agere, quàm ipsius velle, à malè agente, & malè volente est. Hic autem est intellectus eorum secundùm intentionem meam, quemadmodùm si diceretur, idem esse secundùm essentiam, & veritatem, occisionem hujus hominis, cùm occiditur per judicium & justitiam, & cùm occiditur per iniquitatem, & impietaté: idem igitur est ejus esse utrumque. Quare si ejus esse est à creatore, cùm est per judicium, & justitiam, erit & à creatore etiam, cùm fuerit per iniquitatem, aut impietatem, præsertim cùm iniquitas, & impietas non videantur posse dare esse, vel illi, vel alij. Ampliùs. Inordinatio, & pravitas quas dixi, accidunt & ipsi esse, & ipsi velle, & ipsi

G agere: non constituunt igitur eis esse, nec dant illis; omnia autem alia, ex quibus procedit ipsum velle, vel agere malum, bona dona creatoris sunt. Nec velle igitur, nec agere quodcunque, non est, nisi ex Dei altissimi donis, quod est, & inquantùm est, & propter hoc non est nisi bonum omne agere, & omne velle, quod est, & inquantùm est. Non est igitur mirum, si mala agere, & mala velle sunt quod sunt à creatore, & per curam, ac providentiam ipsius, & si bonæ sunt passiones, quæ ex illis sequuntur. Hujusmodi autem exemplum unum est in motu navis, qui non potest dici non esse à vento, vel aqua, vel ambobus simul: quòd autem sit non rectus, vel distortus potest esse, vel à mala dispositione veli, vel à mala dispositione gubernaculi. manifestum autem est, quia nec dispositio veli, nec dispositio gubernaculi, causa est motus, hoc est, ipsius esse, vel es-

H sentiæ motus, sed distorquere, aut dirigere motum, indubitanter possunt, & faciunt; sicut igitur motus navis distortus aliundè est motus, & aliundè distortus; sic & actio distorta, sive prava aliùndè est, & aliundè est distorta sive prava: & sicut nec vento, nec aquæ attribuenda est distortio motus maris, sed motus tantùm ipsius, sic creatori neque distortio, neque pravitas actionum, aut voluntatuum nostrarum, sed ipsum esse earum, quo sunt, aut quibus sunt actiones, & voluntates. Secundùm istos igitur cùm omnia sint à creatore, non solùm substantiæ, sed etiam actiones, & voluntates earum, facile est videre omnia esse sub cura, & providentia creatoris, cùm omnia sint opera ejus, & omnia scienter, & volenter, atque sapienter necesse sit ipsum operari, neque possibile sit ipsum aliquid operari sapienter, & non providenter. Dicat autem forsitan aliquis ex potentiis esse totaliter actiones, ac voluntates, sicut cursus equi totus ex virtute gressibili ipsius, & non ex calcaribus, aut fræno, nec ex compunctionibus calcariû, aut fræni: sic non ex ipso velle actu, sive actuali, est aliqua ex actionibus

Malitia Deum attribuenda.

Malum velle à quo

Nota.

Simile.

Lege cautè.

nostris, quia ipsum velle, sicut compunctio tantùm est, & passio in anima agentis, & suggestio forinseca, sive imperantis, sive monentis, sive terrentis, velut calcar tantùm est. Jam autem dixerunt multi ex philosophis velle, & nolle, timere, & sperare, & cætera hujusmodi, passiones tantùm esse, & ideò secundùm sermonem istum, sicut calcaria non equos currere faciunt, nec cursuum equorum causæ sunt, vel dicuntur, punctiones verò calcarium excitationes tantùm, sic prædictæ passiones animarum nostrarum excitationes sunt ipsarum, atque virium earundem ad actiones suas, & non causæ. Quicquid igitur nominetur malitia, secundùm hoc non erit causa actionis. Sint igitur ista tibi in hoc capitulo materia exercitationis ingenii, quoniàm declaratio, ac diffinitio rerum istarum, tractatum diffusiorem, ac perscrutatiorem desiderat.

CAPUT X.

Quòd sapientia creatoris non minùs cognoscit maxima, quàm minima, ubi docet, quid sit cura, & curare.

Utrùm autem venationes hominum, & animalium, sic in divinam curam cadant, & providentiam, & actiones voluntariæ, quæ videntur omninò indifferentes, & non referre an fiant, an non fiant, quæstionem habet, quam potiùs aliqui ridiculosam reputant, quàm fructuosam, aut investigatione dignam. Hujusmodi sunt, an per curam, & providentiam creatoris cadat iste piscis in rete piscatoris potiùs, quàm alius, & an evadant alii per providentiam creatoris, quasi parcat eisdem à captione, & devoratione. Et eadem est quæstio de leporibus, & capreolis, & aliis retiaculis venatorum. In animalium verò venationibus similis est quæstio de onagris, & leonibus, videlicet an per curam, & providentiam divinam capiatur, aut devoretur potiùs unus onager à leone uno, quàm alius, & unus mus à murilego potiùs, quàm alius. Eadem est quæstio de araneis, & muscis, & hirundinibus, & musculis, & devenient istæ quæstiones ad canes, & ossa, ad vultures, & cadavera, ad gallinas, & grana, & alias aves, quæ granis vescuntur. In rebus verò voluntariis similes quæstiones sunt, an per curam, & providentiam creatoris comedat iste potiùs hanc bucellam panis, quàm aliam, & priùs hanc, quàm aliam. Eodem modo se habet de leguminibus, an per curam, & providentiam creatoris comedat hoc granum priùs, quàm aliud, & hanc fabam potiùs, quàm aliam, & an per curam, & providentiam creatoris pares, vel impares. Dico igitur in hoc, quia sapientia creatoris non minùs attingit ullo modorum minima, quàm maxima, vel media, vel econversò, nec minùs cognoscit utilitates minimorum, licet minimas, quàm maximorum, licet maximas, & tam hæ quàm illæ ex ipso sunt, & per ipsum sapienter, providenter, volenter; & sicut cura fuit ei, ut essent singula, quemadmodùm prædixi, sic & ei cura ordinare singula ad fines suos, & utilitates: nec dubitant venatores, & piscatores dicere, Deus dedit mihi hodiè piscem istum, vel feram istam, & quandò nihil capiunt, similiter apertè dicunt, hodiè non dedit mihi Deus aliquid capere. In qua diversitate, sive alternatione capiendi uno die, vel non capiendi, una evidens est utilitas, credulitas, & admiratio divinæ providentiæ, & bonitatis: similiter excitatio timoris, & amoris creatoris, similiter & gratitudinis in ipsum, ut cùm dat, eidem gratia referatur, & cùm non

Sapientia creatoris circa minima etiã.

A dat, timeatur offensus, & de ejus munere, quod quæritur, expectetur. Debes autem scire, quia quantùm pertinet ad id, de quo nunc agitur, curare, aut non curare, per duos modos, aut intentiones dicitur. Et una ex his est pertinens apud nos ad virtutem nostram motivam internam mobilem, & est secundùm hunc modum, non curare, non habere cordi eousque aliquid, ut nec gaudeat, si fiat, nec offendatur, si non fiat, aut econversò, & juxta hunc modum non curare dicitur creator apud vulgus omne id, quo nec offenditur, nec placatur. Hoc autem est dicere, pro quo nec pœnam infert, nec remunerationem largitur, & hoc modo nec numerum muscarum, quæ ab araneis capiuntur, aut ab hirundinibus glutiuntur, similiter neque numerum fabarum, quas quis comedit, neque ordinem, quo hanc priùs, illam posteriùs, curat creator, & forsitan concordat ista intentio etymologiæ nominis, qua dixerunt quidam, quia cura dicitur quasi cor urens, unde & illa curari dicuntur

Curare duobus modis dicitur.

Cura unde.

B propriè, quorum eventus, vel non eventus corda nostra urunt, hoc est, movent quacunque passione, ut irâ, vel placatione, dolore, vel gaudio, & ad creatorem non pertinet ista intentio, nisi per tropum, quem scis, cùm ipse sit in ultimitate impassibilitatis, & immutabilitatis. Hic autem tropus est, quia iratus dicitur, cùm facit ad modum irati, videlicet cùm infert ultionem, & gaudens, cùm largitur remunerationem pro quocunque facto, similiter & placatus, cùm desistit ab ulciscendo, & istæ intentiones aliis sermonibus apertiùs designantur, videlicet cùm ita dicitur, quia nomina, vel verba hujusmodi cùm in nobis dicuntur, affectivè dici intelliguntur, quod est dicere, quia affectiones nostras, id est, passiones animarum nostrarum significant; cùm verò ad creatorem referuntur, effectivè

Irasci, & curare per tropum Deus dicitur.

Affective.

C dicuntur, hoc est effectiones ejus, quas nominavi, significant. Hoc autem est, quoniàm passiones hujusmodi ad creatoris puritatem supereminentissimam nullo modorum attingunt. Rectissimè igitur dixit quidam ex doctorum Christianorum sapientioribus, quia iratum Deum non facit dici turbationis affectus, sed ultionis effectus. Per modum igitur istum, sive intentionem, non curat creator captionem hujusmodi feræ, vel piscis, vel evasionem, nisi cùm vel ad necessitatem quæritur capientis, aut alterius eam indigentis, vel cùm aut amor ipsius creatoris, aut obedientia, aut honor, aut pietas ad quærendum, & venandum, piscandum, & capiendum homines inducunt. In hujusmodi enim intentionibus, & operationibus, nemo qui bonitatem creatoris noverit, eum adesse dubitat adjutorem, cùm hoc ipse, qui novit omnia, viderit

Effective.

Nota.

D expedire, & gloriam suam decere. Nec mirum, cùm etiam tempore suo frumenta, & legumina omnipotenti suâ virtute, atque largitate, etiam in ipsis horreis tempore famis in centuplum, & eo ampliùs multiplicavit, satisfaciendo simul, & piis desideriis religiosorum fame periclitante populo, & compatiendo necessitatibus egenorum. Leges etiam in narrationibus, & miraculis Christianorum, ad quorum lectionem te sæpiùs hortatus sum, & hortor adhuc, aureos multiplicatos in loculis virorum sanctorum. Tempore etiam meo pisces jam coctos ad mensam cujusdam viri sancti mihi notissimi multiplicatos fuisse constat benignitate, & largitate creatoris: quia cùm vix sex convivantibus ministrari posset de illis in uno ferculo, ministratum est per singulas scutellas in tribus ferculis toti multitudini convivantium epulanter: ipsæ quoque, quæ superaverunt, reliquiæ piscium, majores longè fuerunt paratis piscibus, & appositis

Miracula.

mensis. Non est igitur mirandum, si de piscibus, aut feris jam creatis largitur creator certa cura, & providentia venantibus, & piscantibus, aut eis pro quibus venatio exercetur, atque piscatio, cùm pisces jam coctos, atque paratos ad comedendum, mirabiliter interdùm in ipsis mensis multiplicet. Secundo modo, vel intentione dicitur curare, attendere, vel cogitare, & hoc modo pertinet ad vim nostram apprehensivam nobilem, & juxta excellentiam nobilitatis suæ ad ipsum creatorem; nec est aliquid in rebus creatis, vel earum eventibus, quod per modum istum, & intentionem non curet creator. Nihil enim est ex omnibus hujusmodi, quod non videat, & attendat non solùm ipsum, sed fines, & utilitates, quas inde proventuras suâ ordinatione præcognoscit, & prævidet. Per modum igitur istum curat & numerum muscarum, quæ capiuntur ab araneis, & muscularum, quæ degluttiuntur ab hirundinibus, & omnem ordinem captionis, atque devorationis earum: omnia enim intuetur intuitu fixo, ac lucidissimo cum utilitatibus, ac finibus suis. Devoratio enim unius musculæ pars est saturationis unius hirundinis, & ipsa muscula pars est totalitatis cibi illius. Quòd si quis quærat quâ utilitate, vel fructu hæc intuetur, respondeo, quia totâ utilitate, vel fructu qui inde provenit. Dico etiam, quòd rector navis uniuscujusque si ejus virtutis, & claritatis esset ipsius intellectus, ut non solùm gubernacula, vela, & remos, sed etiam singulos navis asses, atque clavos, atque funiculos conspicere simul sufficeret, omnia hæc simul intueretur: quantò fortiùs igitur rector universitatis altissimus, nihil extra intuitum suum patitur. Dico etiam hoc esse debitum per se omnium rerum, passionum, & eventuum, ut omnia, & singula sint sub lucidissimo intuitu creatoris; & quoniàm non est possibile ipsum aliquid videre ignoranter, vel inscienter, necesse est, ut attentè omnia videat, & sit intentio ejus in omnia, & singula: non enim videt, ut nos, qui nullam ex rebus totam simul, aut plenè videmus, immò multæ ex rerum conditionibus innotescunt nobis una post aliam: illi autem omnes simul, & totæ, atque æqualiter. Ampliùs. Nobis multa in re una innotescunt subitò, & præter intentionem, apud ipsum autem econtrariò est. Si verò quæsieris, quæ est utilitas ordinis in comestione fabarum, aut granorum: dico quòd eam videt creator, sive nos ignoremus, sive non, quamquàm in anima comedentis aliquid sit, quod inclinavit, & movit ipsum comedentem, ut hanc priùs, vel potiùs comederet, quàm illam: apparet etiam in hoc bonitas libertatis apud comedentem, qui forsitan absque ulla cogitatione, vel consideratione utilitatis ordinavit de comestione sic, ut hanc priùs, vel potiùs comederet, quàm illam, volens solummodò liber comedere, & usque adeò liber, ac si neque suasus, neque illectus, faceret, sed mero, ac liberrimo imperio voluntatis, quod mihi scio multoties evenisse.

Curare cogitare.

Simile.

Adverte.

CAPUT XI.

Quidquæ casualiter evenire videntur sunt sub providentia Dei, ubi agit de virtute registiva rebus à Deo indita ad conservationem sui.

Sicut autem in eis, quæ casualiter evenire videntur, videlicet in occursionibus hominum improvisis, & in aliis, quæ præter intentionem, & cognitionem nostram eveniunt: sic respondendum est de casu piscium in retia, atque ferarum in reticula, videlicet cur potiùs hic, quàm ille, vel hæc, quàm illa incidit in ea. Quemadmodùm, quæ sit causa, quare hujusmodi homo obviavit isti in foro, cùm ab eo non quæreretur, nec de eo etiam cogitasset. Manifestum enim est, quia eadem hora, eadem via, quoscunque è diverso ambulantes, necesse est sibi occurrere, & potuerunt esse eis diversæ causæ ambulationis; alteri enim negociationem, alteri repetitionem debiti, alii exactionem vectigalium, alii receptionem teloneorum, alii investigationem latronum, aut aliorum maleficorum, causam hujusmodi ambulationis fuisse possibile est. Unitas ergo viæ, sive fori concurrentibus in eo, hujusmodi causis occursum fecit, sive concursum hujusmodi hominum: sic cùm ibat piscis forsan ad pastum per viam aliquam, contingebat tunc trahi rete per eandem, vel fortè fugiebat à clamore, & strepitu, quem faciebant socii trahentium rete. Occurrerunt igitur sibi invicem piscis, & rete, occursus autem causa est evidenter captionis, alius autem piscis eâdem horâ, vel eâdem viâ non ibat ad pastum, vel fortè non pervenit ad eum terror piscantium, ut fugeret, aut fortè fugit in profundiores latebras, aut per aliam viam, & ideò non occurrit reti, aut rete illi, & propter hoc non est retentus ab ipso. Causa verò prioritatis captionis suæ manifesta est, interdùm propinquioritas sua ad rete, vel major natatus velocitas, vel prioritas perventionis terroris ad ipsum. Evasionis autem, id est, non captionis plurimæ possunt esse causæ, quas per temetipsum videre, tibi facile est. quemadmodùm major hora, vel tarditas natatus. Hoc autem est, quia priùs fuerunt collecta retia, quàm posset in ea incidere, vel fugit forsitan per aliam viam, aut forsitan fugit retrò, cùm ante esset extensum rete, aut irrupit rete, & fecit sibi aperturam in eo, per quam effugit, aut exilivit desuper rete, & transilivit, aut immersit se, & infixit se in arenam, vel lutum sub ipso reti, & ita transivit sub ipso, vel cùm ipse traheretur, transivit super ipsum; & hæc omnia universa, & singula intuetur, & attendit sapientia creatoris, & ordinat ad fines, & utilitates convenientissimas, & sibi soli perfectè notissimas. Ne dubites autem, quia sicut omnes pisces simul capi, omnesque feras, destructio esset universalis in piscibus, & feris, ita quasdam, & quosdam, quandoque capi, & comedi, destructio esset naturæ particularis in eisdem quantùm ad aquam unam, vel ad regionem, verbi gratiâ, cùm pauci sint aliqui pisces in flumine, vel stagno aliquo, paucos illos capi, vel comedi est vastatio atque destructio generis illius in eodem. Non est igitur mirum si creator, & conservator naturarum per curam, & providentiam suam præcavet naturis particularibus, sicut & universalibus, ne ex toto vastentur, & pereant, donec cessare debeat usus, & utilitas earum, de quo in præcedentibus audivisti. Si verò principes terrarum, & minores domini earundem, interdicunt interdùm venationes, & piscationes in aquis, & terris jurisdictionis suæ, avaritiæ suæ solummodò per hoc consulere intendentes, non naturæ de conservatione providere; quantò magis bonitas creatoris naturarum conservationi, quas tantis utilitatibus creavit, consulere non dedignabitur ne pereant usquequaque? Et notum est tibi ex lege Hebræorum, qualiter in arca illa famosissima conservare præcepit per bina, & septena animalium genera, contra aquas diluvii. Vides etiam quantas astutias effugiendi piscatorum insidias, quantasque vires piscibus dederit creator benedictus: similiter & feris, quot latibula, quot refugia contra venatores, & etiam ipsas feras invicem altis contractus.

Deus naturis particularibus providet.

contrariis. Quis enim docuit cervas in via calcata parere ad declinandas luporum insidias? Quis docuit eas, quòd lupi vias calcatas timeant, & declinent? Quis docuit onagros sustinere vehementem sitis ardorem, donec leones ab aquis potatis reversi sint, ne si hora illa, qua leones ad aquam vadunt, vel inde redeunt, leonibus occurrant, ab ipsis devorarentur? Quis eos fecit scire, quòd leones eisdem insidientur? Sic & leporibus levitatem pedum, & cuniculis profunda, & penè inaccessibilia aliis receptacula ad conservationem sui esse dedit creator; sic & hirundinibus tantam velocitatem volatus, & multis aliis aviculis, & multi credunt hanc esse causam, quare nulli avi rapaci hirundo unquàm præda fiat. Mihi tamen videtur, quòd acquisitio victus ejus tota est per volatum, quoniàm per ipsum solummodò venatur musculas volitantes; & sicut multa ex animalibus tam gressibilibus, & volatilibus, quàm natatilibus non sint nobis in escam, aut esum, quin potiùs abominamur ea, & eis omninò vesci respuimus; sic non mirum reputo, si hirundines ex causa simili ab avibus rapacibus non comeduntur. Memini etiam me vidisse catum carnem avis, quæ vulgò plumalia dicitur comedere, nullatenùs voluisse, cùm caro illa adeò gustu suavis sit, & sapora, ut inter regalium ciborum delitias computetur. Hoc autem incidenter dixi, ne multùm facilè credas hominibus paucæ exercitationis in rebus naturalibus, & ut erigam, & elevem intellectum tuum, & cogitatum tuum ad considerationem mirabilium creatoris in rebus naturalibus, & radiositatis sapientiæ suæ, quâ illuminantur omnia animalia ad regendum se & vitam suam, licet luminibus permodicis, quamquàm magna sint, & meritò esse debeant in admiratione nostra, & in comparatione obtenebrationis animarum humanarum, & obfuscationis, quam patitur intellectus humanus ex corruptione originali, & superadditis tenebris ex vitiis, & peccatis. Hac quippe comparatione splendorem propheticum reputaremus in animabus humanis eam sagacitatem, sive sensum naturæ, seu quodcunque aliud nomen nominari libeat, in canibus virtutem investigandi, & apprehendendi latrones: sic & providentiam formicarum, de qua dixi tibi, si absque doctore, & absque libri inspectione inveniretur in hominibus, sicut & alia innumera hujusmodi lumina, quæ non dubitaremus splendores vocare propheticos in hominibus, si absque doctrina, & eruditione invenirentur in eis; & quemadmodùm inveniuntur in animalibus, invenitur etiam in corporibus inanimatis virtus regitiva, qua declinant noxia, & quærunt sibi salutaria per motus naturales. Videtur autem in omnibus speciebus lapidis magnetis virtus esse multùm appropinquans sensui: penè enim videtur sentire ferrum, & vidi oculis meis, quòd per interpositam spissitudinem pelvis æneæ trahebat ferrum magnes. Tres namque sunt species lapidis magnetis, si creditur Mercurio. Prima est, quæ ferrum attrahit, hæc est notissima. Altera verò species repellit illud à se. Tertia verò species ex altera parte ipsum attrahit, ex altera verò repellit. Est & aliud de mirabilibus magnetis, quòd in præsentia veri adamantis cessat ab hujusmodi operationibus attractionis, ac si sentiat illum nobiliorem, ac fortiorem se, quasi reverentiã deferens ei. Et simile aliquid dicitur de palma masculina, & palma fœminina, quoniàm cùm ramus alterius ramum alterius tetigerit, se complicant in mutuum amplexum, in quo virtus ejus vitalis videtur aliquid habere aspectionis de luminositate virtutis sensibilis; & forsitan hæc est causa, propter quam Aristoteles eam dixit nobilissimam plantarum. De virgulto quoque, quod corylus nominatur, simile aliquid dicunt loquentes, videlicet, quòd cùm divisa fuerit per medium secundùm longitudinem, in ipsa recentia divisionis partes sibi invicem per se appropinquantes rejunguntur, quod deceptores verborum quorundam virtuti ipsi decepti attribuunt, cùm hoc sit ex virtute, & sensu naturæ.

Natura sagacitas in brutis.

Nota.

Magnes lapis, & ejus species.

Palma.

CAPUT XII.

Cur malos in hac vita florere, & dominari bonis Deus permittat, & quæ bona inde eliciat.

De flore verò, & dominatione malorum, ac perversorum hominum, quantas utilitates præstet bonis, qui per ipsos in hac vita premuntur, & multipliciter affliguntur, & ipsis etiam malis, atque perversis, quantam ingerat admirationem divinæ bonitatis, & largitatis, quantamque provocationem, & etiam amorem, & obedientiam creatoris, manifestum est, cùm dona, quæ ipsi tam magnifica reputant, videlicet divitiarum, & delitiarum, & hujusmodi, non solùm immeriti, & indigni, sed contra merita sua pessima obtineant. Habet etiam & illud salutaris eruditionis erga bonos, verosque creatoris cultores, ut ex hoc, quod tam vilibus hominibus præstantur, vilissima ea esse cognoscant, & vix inter creatoris munera reputanda, addiscantque ex eodem minima reputare creatorem ea, quæ etiam inimicis præstat, & doceantur patienter carere donis tam vilibus, licet interdùm hujusmodi dona suis etiam cultoribus largiatur in consolationem vel ipsorum, vel aliorum bonorum, ne desertos à creatore, aut derelictos se putent. In communicationem etiam, & adjutorium, atque defensionem indigentium, & bonorum contra iniquos oppressores, amicis suis, bonisque servitoribus præstat hujusmodi bona bonitas creatoris: opulentia namque divitiarùm, cùm obtinetur à bonis, alit indigentes, atque sustentat, & præcipuè bonos. Potentia verò ab injustis oppressoribus defendit eosdem.

Cur mali floreant in prosperitate.

CAPUT XIII.

Quòd perniciosissimus error sit negare providentiam Dei, & ejus credulitas utilissima.

Quoniàm autem ex his, quæ præcesserunt, credo satisfactum esse tibi de cura, & providentia creatoris, quia ipsa est attingens universa, & singula; & propter hoc tantam rationum, & exemplorum multitudinem aggregavi tibi, scilicet ut firmaretur in te credulitas hæc tam salutaris & destrueretur error perniciosissimus, quo quidam de insipientibus opinati sunt, creatorem non curare ista inferiora, neque etiam homines, aut res humanas, & agi omnia hæc casu, atque temeritate. Quid enim jocundioris consolationis potest esse hominibus in suis oppressionibus, & afflictionibus quàm firma credulitas de cura, & providentia creatoris circa ipsos, & res eorum, quâ credunt sapientiam, & bonitatem creatoris in omnibus curam eorum gerere? Quis enim non videat omnia, quæ circa eos fiunt, eo sciente, propter ejus sapientiam, & utiliter quantùm in eo est, propter ejusdem bonitatem: eodem etiam volente, aut permittente, & etiam ad finem debitum ordinante, per ejus virtutem omnipotentissimam fieri? Cuncta igitur circa se agi & benè, & utiliter, nisi per ipsos steterit, consequenter cognoscunt homines, apud quos est de cura, & providentia creatoris circa ipsos fixa sen-

Nota.

Credulitas divinæ providentiæ.

tentia, nec mediocriter ipvitat, & provocat ad amorem, & obedientiam creatoris ista credulitas. Quis enim credat magnificentissimum creatorem se, & sua omnia curare, ac si solum curaret, & amorem suum, atque obedientiam contineat? Timores etiam, & pudores sanctissimos in eisdem excitat ista sententia, & tam attentè curare, & se ipsos, actusque suos, atque passiones tam interiores, quàm exteriores, tamque vigilanter intueri, & etiam jugiter sentiunt. Alias etiam virtutes plures in nobis vel provocat, vel nutrit. vel roborat, vel auget ista credulitas, sicut prædixi tibi de patientia, & de aliis pluribus levi consideratione invenies. Error verò contrarius adeò noxius est, adeòque perniciosissimus hominibus, ut omnem curam honestatis, omnem honorem virtutum, omnem spem futuræ fœlicitatis radicitùs extirpet ab hominibus. Quid enim restat hominibus erroris istius tenebris excæcatis, ac dementatis, & mercedem sanctis, ac Dei cultoribus non esse constitutam, nec pœnam malis, atque perversis, & nec hîc, nec in futuro Deum judicare, vel judicaturum esse, credentibus, nisi ut in omnia flagitia, & scelera sese præcipitent, & omni turpitudini vitiorum, & peccatorum absque ullo repagulo se prostituant? postquàm enim nec creator adeò bonus, aut justus est ut curet quid agant boni, vel mali, vel quid patiantur, nec alius pro eo, vel ex parte ipsius, secundùm errorem istum, nihil est in rebus humanis, nisi perturbatio, aut perversitas, omnimodaque inordinatio, atque confusio, cùm solus creator eas ordinare possit, nec curet secundùm ipsos, nec velit etiam, ut ordinentur, atque dirigantur, sed potiùs casui, atque temeritati eas præcipitandas, atque subvertendas reliquerit. Vides igitur evidenter in parte ista, quàm salutare sit magisterium, quàmque utilis sapientia, quâ tam perniciosus error destruitur, & tam necessaria, tanquàm fructuosa credulitas stabilitur.

Negare divinam providentiam quot mala afferat.

CAPUT XIV.

Quæstionem stultorum mirantium ad divinam providentiam, curamque multitudinem rerum, & mortalium pertinere, hoc loco subtiliter authord ssolvit exemplis.

Consequens igitur est post hæc, quæstiones, quæ sunt circa hæc, prosequi, ac determinare. Quarum prima est stultorum, & insipientium, quærentium, qualiter possibile est creatori tantam rerum multitudinem, & diversitatem regere, & curare. Cui quæstioni respondet Apuleius Platonis discipulus hoc modo quemadmodùm inquit rex unus, aut dux regit exercitum innumerabilium bellatorum, & ad unum clangorem buccinæ alii ad arma, alii ad equos, alii ad machinas currunt, & circa unumquodque istorum tam multa, tamque varia opera fiunt, sic totam multitudinem creaturarum unus nutus creatoris perindè regit, ac si singulæ naturæ illum audiant, aut sentiant; exequitur res quæque vices suas, sciens legem à creatore sibi inditam, quemadmodùm in exercitu quantumcunque magno scit unusquisque eorum, qui ibi sunt, quid ad eum pertineat ex officio suo, & illud exequitur dato signo, vel clangore buccinæ, ut dixi, vel alio, sciunt quippe armigeri, quòd ad eos pertinet arma parare militibus, sciunt ipsi milites, quia eos oportet armari, & parare se ad prælium, sciunt custodes equorum, quòd ad eos pertinet sellare, cingula parare, equos frænare, & de frænatura per alios providere. Et per hunc modum considera tantam multitudinem, tantamque varietatem officiorum unâ

Stulta quæstio.

Apuleius.

Simile optimum.

E voluntate regiâ quam buccinæ clangor, vel aliud signum innuit, ad tam multa, & varia tam citò, tamque facilè, concitari, & aggredi, quod unusquisque cognoscit ad suum officium pertinere. Quid igitur mirum, si rex, & dominus sæculorum, creator benedictus universitatem creaturarum, & singulas etiam illarum omnipotentissimâ, imperiosissimaque voluntate suâ commovet, & concitat, aggredique facit operationes ad unamquamque pertinentes, legesque quas ei imposuit, vel potiùs edidit, & officia, quæ eisdem injunxit, quàm studiosissimè, atque officiosissimè adimplere? Quòd si dixerit quisquam quòd bellatores, utpotè rationales intelligunt per clangores tubarum, aut per alia signa, naturæ verò, & maximè insensibiles, qualiter cognoscunt creatoris voluntatem? quamquàm ex præcedentibus huic quæstioni responsum. sit per exempla animalium, & artificiorum, addam tamen

Obiectio contra providentiam, & solutio.

F tibi declarationem evidentiorem ad hoc, & dico, quòd unicuique naturæ naturaliter indita est divinæ cognitio voluntatis, & cum ea nascitur unaquæque, & hujusmodi cognitiones vocabuli tibi modica lumina de irradiatione, & aspersione luminositatis sapientiæ creatoris, & hujusmodi exemplum convenientissimum, ac evidentissimum est in substantiis spiritualibus, & abstractis, quæ creatæ sunt cum perfectione scientiæ naturalis, & honestatis similiter naturalis, & hoc est, cum inscriptionibus naturalis honestatis in virtute sua intellectiva, & cum impressionibus, sive sigillationibus pulchritudinum virtutum naturalium in sua virtute motiva, sive affectiva, & hoc est voluntas in ipsis; quare manifestum est, quòd cum lege sua creata est unaquæque ipsarum, & quasi cum libro, ubi legit quid ei naturaliter, aut faciendum sit, aut declinandum; similiter, quasi cum lucerna, vel lumine ostendente sibi vias, per quas ambulare debeat, & de via, quam

Virtutum naturalium impressio.

G necesse habeat declinare, quod in primis etiam fuit hominibus, qui in simili perfectione pro modo suo facti, & formati fuisse non dubitantur ab illis, qui propheticis sermonibus, & divinis oraculis non credere nefas credunt. Manifestum igitur, quia secundùm hunc modum nascitur aranea cum lege, libro, & lucerna hujusmodi, qui & lex est ei, quam transgredi non potest, & liber est, in quo legit quodammodò, qualiter ei & benè vivendum sit, & quâ arte. vel artificio modus sit ei quærendus, & lucerna est ostendens eidem vias, per quas debeat ambulare naturaliter. Manifestum autem est tibi, quia omnis lex sermo est, & designatio voluntatis eam jubentis, sive imponentis: quia igitur omnis natura tam substantiarum nobilium abstractarum, quàm hominum, & cæterorum animalium, & etiam vegetabilium, nascitur ex necessitate cum indicio, & designatione voluntatis, & beneplaciti creatoris, quoniàm cum lege sua, habet unaquæque ex necessitate in se, & apud se, non solùm ubi cognoscat vo-

Lex unicuique naturæ indita.

H luntatem creatoris naturaliter, sed etiam ipsam cognitionem naturalem ejusdem, & hoc apparet ex præscripta diffinitione legis. Secundam responsionem ad hanc quæstionem dedit quidam ex sapientioribus, sanctisque doctoribus Christianorum, dicens, quia cùm præceperit rex aliquis ædificari sibi civitatem, de una ejus voluntate, unoque Imperio ipsius, de ædificanda civitate procedunt tam multa, & tam varia opera operariorum, nec non equorum multorum, asinorum, omniumque animalium oneriferorum. Videbis ibi alios in lapidicinis eruderantes, alios cædentes, alios sculpentes, alios polientes, videbis alios comportantes eosdem lapides, alios porrigentes illos cœmentariis, alios collocantes eos in structura murorum. Videbis ibidem

Simile.

ibidem quadrigas, & quadrigarios, alias onerari, alias oneratas ad locum ædificii convenire. Videbis fabros ferrarios multiplicia instrumenta necessaria illi ædificio fabricantes. Videbis & fabros lignarios, quos vulgò carpentarios vocant, suarum artium opera facientes. Sunt & alia officia, & opera innumera, quæ per temetipsum excogitare tibi facile est. Ex una igitur voluntate regia, vel jussu, videretam multos motus hominum, & animaliũ, quadrigarum, & aliarum evectionum fieri, tam multa genera artificum, & operariorum, tam multis, & variis generibus artificiorum occupari, scientibus operariis omnibus, & ministris, quid artis, vel operis ad unumquemque pertineat, ad unum jussum regium, quod levissimo signo agnoscunt, singulos opera sua aggredi, & explere. Et jam dixi tibi ex sermone Aristotelis, quòd virtutes seminum similes sunt artificiis, quare & ipsa semina artificibus. Apparet igitur tibi ex hac consideratione, qualiter sine labore, & solicitudine, nutu voluntatis suæ tantam multitudinem, varietatemque creaturarum suarum movet, & regit creator altissimus, quantò & rex nullo modo magnificentia, & gloria, & nulla ex parte ei comparandus, tantam multitudinem animalium, & hominum, & artificum & operariorum, instrumentorumque innumerabilium movet, & regit, & in finem intentionis suæ dirigit, & conjungit, sedens in solio suo quietissimus. Quòd si de toto ipso regno considerationem facere volueris, invenies expressiorem similitudinem, exemplumque convenientius, quàm regis ad regem, & regni ad regnum, & gubernationis ad gubernationem providentiæ ad providentiam, curæ ad curam, justitiarum ad justitias, & judiciorum ad judicia; præsertim si eum adeò inclitum imaginatus fueris, ut plenè, atque totaliter absque rebellione ulla, sive resistentia, sit ei subditum regnum suum, eaque præditum sapientiâ, ut velut splendore prophetico illuminatus, omnia cognoscat, & videat, quæ aguntur in eodem regno, cui ea sit bonitas, atque rectitudo, & fervor rectitudinis, ut toto studio, & viribus omnem iniquitatem, & justitiam persequatur. Hic igitur constituet, & ordinabit ab initio, vel potiùs ornabit totum regnum suum magistratibus sapientissimis, ministris obedientissimis & instruet eos mandatis veritatis, & justitiæ, leges justissimas, ac saluberrimas per omnes fines suos promulgabit. Sed & de aliis omnibus, quæ faciunt ad pacem, tranquillitatem, defensionemque regni contra hostes sapientissimè providebit. Hic igitur solo nutu optimæ voluntatis suæ movebit sibi afsistentes, demùm præsides, provinciarum suarum rectores, & custodes finium, magistratus civitatum, judices omnium ordinum. Videbis sub eo compositissimam, armatamque militiam. In primis duces legionum, deindè chiliarchos, quinquagenarios, centuriones, decuriones, & ita usque ad extremum, vel unicum bellatorum, totam armatam militiam decentissimè ordinatã Regem istum de solio suo videbis regentem & omnes, & singulos, homines regni sui. Tempore siquidem pacis regentem tribunalia, ne quid injustitiæ, vel iniqui judicii ex eis prodeat, regentem singulos privatos, ac suis legibus coërcentem, & ne quid injuriæ, vel fraudis alii ab alio irrogetur, & ut ad unum locum dicã, omnia genera hominum sub eo legibus propriis regi, servos, liberos, & rurales: similiter & bellatores legibus sibi appropriatis vivere, & juxta hũc modum se habet de aliis, ipsum verò in solio regni sui pacatissimum residere. Quemadmodùm enim dixi tibi de seminibus in regno naturali rerum naturalium, & de artificibus in ædificatione civitatis, sic intellige hic de officiis

Nota.

Nota.

A publicis, quibus respublica gubernatur, atque defenditur necnon, & de artificiis, quibus unicuique privatorum victus acquiritur, sicut sunt artificia fabrorum, argentariorum, lignariorum, & etiam agricolarum quæ non eis solis, qui ea exercent, necessaria sunt, sed publicis utilitatibus multis modis deserviunt. Ars enim fabricatoria, & lignaria, & cœmentaria, defensioni reipublicæ deserviunt; quoniàm fabricatoriâ ferrariâ fabricantur loricæ, tela, & gladii, & galeæ; fabricatoria verò lignaria arcus, balistæ, & lanceæ fabricantur, & machinæ omnium generum extruuntur, cœmentaria verò turres, & muri, omnisque generis lapideæ munitiones ædificantur: solo igitur nutu voluntatis suæ tempore pacis per judicium, & justitiam regit universos subditos suos, & singulos, & tempore belli regit B armatam militiam à maximo bellatore, usque ad minimum per belli peritiam. Defendit autem regnum suum, regnique sui habitatores per armatam militiam, & vasa, sive instrumenta bellorum; & non est dubium tibi, quin per providentiam, & curam ejus omnia bona, & tempore pacis, & tempore belli regno suo proveniant, & quin mala omnia exterminentur per ipsum ab eodem regno, & hoc per judicium. Bona verò tempore pacis sunt pax, & tranquillitas subditorum, custodiaque rerum eorum. Bona verò tempore belli sunt defensio, victoria, & alia, quæ ex victoria provenire solent victoribus ut spolia hostium, & subactio eorum, vel servilis, vel tributaria, vel communis judiciaria. Ad hunc modum creator in regno suo, quod est regnum omnium sæculorum: quid mirum si dispo- C suit universam seriem sæculorum nutu suo & suæ beneplacito voluntatis, & singula, quæ in ea sunt, sive naturalibus legibus suis, sive legibus per prophetas, aut per semetipsum editis; & hæ leges divinæ meritò nominantur, sive legibus per homines principes editis, quæ humanæ vocantur, quibus ipsemet creator parari vult, quatenùs legibus divinis concordant, aut saltem non contradicunt: ubi enim contradicunt, non leges, sed blasphemiæ, nec jura sed creatoris injuriæ reputandæ sunt, & propter hoc igne, & gladio exterminandæ, de medioque tollendæ. Si quæ verò nationes hujusmodi perversis legibus regi dicuntur, justissimo Dei judicio, & laudanda per omnia ejusdem justitia, hoc fieri permittitur, propter scelera eorum, atque spurcitias abominabiles, ut talibus legibus non regi, sed opprimi dici potiùs debeant, quoniàm nec legibus æquitatis voluntariæ subditos se esse patiuntur; quapropter nec justo regimine, nec jugo suavi reguntur, sed oppressione, & violentiâ; quemadmodùm feræ, aut beluæ indomitæ, quæ magis ferro religandæ sunt, & flagellis assiduis tundendæ, quàm disciplinis & legibus erudiendæ. D Quia igitur quicquid boni, quicquid æquitatis, atque justitiæ, leges humanæ continent, totum vult, totum approbat, totum docuit, & docere non cessat altissimus, vel per se, vel per homines, aut libros eorum, vel per res ipsas, quæ, dicit Aristoteles mentiri non norunt, meritò per curam ejus, & providentiam leges hujusmodi in tantum & conditæ, & editæ sunt. Quare manifestum est, quòd tota gubernatio generis humani ad curam, & providentiam pertinet creatoris, & leges iniquæ, ut dixi, propter injustitiam, justissimam oppressionem, & afflictionem beluinorum, atque incompositorum hominum, ad curam ejus, & providentiam pertinent. Si verò aliud exemplum gubernationis & curæ creatoris habere volueris, considera domum regiam per omnia benè dispositam, & primùm regi afsistentes senes, videlicet sapientes: deindè

Artes mechanicæ.

Dispositio, & œconomia regis omnium sæculorum.

Simile.

Res non mentiuntur.

Leges iniquæ.

Consideratio domus regiæ.

judices: tertiò thesaurarios; quartò dispensatores opum regalium; deindè cubicularios; post hæc dapiferos; deindè cocos; deindè eos, qui deputati sunt deferendis nunciis, aut literis legalibus, & post hoc pincernas, panifices, mensarumque regalium varios ministros: novissimè custodes equorum, quorum est equos parare, quoties regi equitandum est: & videbis in tota domo regia omnia prænominatorum officiorum opera solo nutu fieri regiæ voluntatis. Cùm igitur totus mundus velut domus sit creatoris, & aula ejus regia, in qua habitat cum tota familia sua, & opulentia; quid mirum si ad nutum omnipotentissimæ voluntatis ipsius omnia in ea fiunt, & singula? voluntatis dico, vel imperantis, vel prohibentis, vel utrumlibet permittentis, & ordinantis unumquodque malorum, quæ fiunt, cui prosit, cui noceat, ordinantis inquam lege æquissimâ. Et præscriptus sapiens de gente Christianorum hoc expressit in sermone suo, dicens: nihil fit in tota rerum universitate, tanquàm in republica universali, quod non ab intelligibili aula summi Imperatoris, aut volendo, & jubendo, aut sinendo, seu permittendo, procedat, qui sicut ex præcedentibus tibi patefactum est, neque sinit, aut permittit fieri, nec eos ipsos, qui hîc malè agunt à cura, & providentia sua seorsùm sinit, aut relinquit, quin potiùs ipsos malè agentes sic ordinat, ut prædixi, ut creatoris judicium, & justitiam contra semetipsos exequantur, & ipsæ malæ actiones eorum creatoris sint arma, & vindictæ justissimæ: ipsis verò patientibus, si voluerint, utilitatum multiplicium adjumenta præstantes, similia habes exempla de navi, & rectore ipsius, de ministris gubernationis, & instrumentis, de cursu, & auriga.

Mundus domus creatoris.

CAPUT XV.

Utrùm providentia, seu præscientia creatoris rebus, & eventibus necessitatem imponat.

Post hæc autem prosequar antiquam illam quæstionem, quæ multos antiquitùs exagitavit, & multos etiâ tempore meo involvit, videlicet utrùm providentia, & cura creatoris rebus, & eventibus necessitatem inferat, & ferè eadem quæstio est de scientia, & præscientia ipsius. Ponam igitur in primis ea, quæ in errorem istum multos induxerunt. Horum autem primum est, quoniàm, inquiunt, impossibile est divinam providentiam falli, necesse est evenire quicquid providit: quicquid autem necesse est evenire, necessarium est, quicquid igitur providit creator, necessarium est, providit autem omne, quod est futurum, seu eventurum, omne igitur futurum, seu eventurum, necessarium est, omne igitur futurum est immutabile, & inaversibile. Ampliùs. Inquiunt, aut possibile est non evenire aliquid eorum, quæ providit Deus, aut non: si est possibile, eo igitur posito non accidet impossibile. Ponatur igitur. Erit ergo verum, quòd aliquid eorum, quæ providit Deus eventura, non eveniet, erravit igitur providendo, & verum est providentiam ejus falli: hoc autem certum est omnibus esse impossibile, videlicet Deum errare, vel providentiam ejus falli in aliquo, id igitur ex quo accidit est impossibile. Impossibile igitur est aliquid eorum, quæ providit Deus eventura, non evenire. Nihil autem est futurum, quod non providerit. Nihil igitur est futurum quod non sit necesse evenire. Quia igitur omne, quod est eventurum, providit Deus eventurum, omne quod est eventurum necesse est evenire, quare omnia de necessitate eveniunt. His igitur, & hujusmodi, quæ sophistica ridicula, & intelligentibus, exercitatisque in rebus hujusmodi ridendæ ac pueriles argutiæ sunt, nolo te detinere diutiùs. Reminiscere igitur, quia hoc necesse est esse eventurum, quicquid eveniet, vel necesse est evenire quicquid providit Deus eventurum, duas habet intentiones, sive duos intellectus, quoniàm necessitas potest referri, vel ad singula, vel ad totum, & aliis verbis ferè idem dicitur compositè, vel divisim. Primus est, ac si diceretur necesse est hoc evenire, quod providit Deus, & illud, & ita de singulis. Multa autem de singularibus hujusmodi proculdubiò contingentia sunt, & non evenire possibilia. Si verò necessitas referatur ad totum, quod est hoc, quod hac locutione significatur. Quicquid providit Deus eveniet, de qua nemo dubitat quin vera sit & necessaria, sicut & contradictoria ejus impossibilis, quæ est hæc, aliquid providit, quod non eveniet, & hoc sophistæ Italici, vel Latini dicunt esse duplicitatem locutionis, quia potest intelligi, ut dicunt, de re, vel dicto, & intentio eorum est, quòd dictum, quod per illam locutionem dicitur, quicquid providit Deus eveniet, necesse est, sive necessarium, sicut & ipsa locutio necessaria, & ejus contradictoria manifestè impossibilis. Intellectum verò de re vocant id, quod ego dixi de singulis & hoc puerili, & vagâ intentione. In explicatione namque hujusmodi duplicitatis defuerunt eis, & desunt adhuc, non tantùm sermones, sed etiam intellectus clarus, ac deputatus; hoc autem apparet tibi per hoc, quod dicam, manifestè. Primùm, quia locutione omni dicitur res, hoc autem est quoniàm omni locutione dicitur id quod ipsa significat. Id verò, quod unaquæque locutio significat, res ejus est, etiamsi sermo sit, vel signum aliud quodcunque, res dicetur ad sermonem, seu locutionem significantem illum, dictum igitur per locutionem res est; quare intellectus de dicto est intellectus de re. Ampliùs. Considera ipsum prædicatum & videbis, quòd aliud non est, nisi necessitas eveniendi, hoc autem de ipso dicto nullo modo verè dicitur, quoniàm dictum nec evenit, nec eveniet. Non enim est de futuris, cùm ab initio sæculorum, & modò etiam verum sit, & necessarium. Quia igitur prædicatum istud non dicitur, nisi de rebus, & naturis, non potest intelligi illa locutio, nisi de rebus: est ergo veritas, & vera distinctio, quia ista necessitas potest de rebus prædicari, vel rebus attribui in universali, sive universaliter, & hoc fit secundùm veritatem, quandò intelligitur de dicto secundùm eos, vel potest intelligi in singulari, seu divisim, & hunc intellectum vocant ipsi de re: hoc igitur est, quod facit duplicitatem in re, videlicet universalitas, & singularitas. Nullo modo enim verum est de singulis singulariter, & divisim, quicquid providit Deus evẽturum, evenire necesse est. Est tamen verum in universali, & conjunctim, etiamsi unumquodque futurum esset contingẽs, & possibile non evenire, tamen verum esset hoc, & necessarium, & hoc est, quoniàm universalitas est, cui competit necessitas, singularitati verò non, quemadmodùm cùm dixeris de duobus oppositis contingentibus, alterum istorum duorum esse verum necesse est. In utroque enim contingentia est, & in neutro necessitas, & quemadmodùm si dicas, semper erit verũ alterum, sempiternitas veritatis non divisim, aut singulatim attribuitur alteri, sed in communi, sive in universali. Eodem modo intellige & ibi, quicquid providit Deus eventurum, evenire necesse est. Quemadmodùm, & si quis dixerit omnem hominem vivere necesse est cùm de quocunque verum sit singulatim, atque divisim, quòd ipsum vivere non est necesse, cùm ipsum mori possibile sit, nec ista locutio omnis homo vivit, semper vera

Quæstio ardua.

Argumenta sophistica.

Nota.

Nota.

Advert.

vera est pro eisdem hominibus, nec pro eisdem etiam enũciatur. Ideò sempiternitas veritatis stat in universitate ipsius, & in universalitate hominum, quæ non mutatur mutatione individuorum sicut neque species in ratione speciei. Ampliùs. Dictum hujusmodi, quicquid providit Deus evenire, aliud est, cùm dictio refertur ad singula divisim, atq; determinatè, aliud est, cùm statur in universali, sive communi. Cùm enim ad singula dictio refertur, singulatim ac determinatè, perindè est, ac si singula singularia dicerentur; hoc autem est, ac si diceretur, hoc quod providit Deus necessè est evenire, & id, & illud, atque ita de singulis. Cùm autem statur in universali, ut dixi, non dicuntur illa singula singulatim ac determinatè, & ideò manet eadem significatio locutionis, sive eadem maneant provisa, sive alia provideantur. quemadmodùm & ista locutio, omnis homo vivit, non mutat significatum, vel dictum mutatione individuorum speciei, nisi quis prædicto modo intendat de singulis singulatim; tunc enim perindè est, ac si diceret, singula dicta singularia, hoc est, hoc vivere, & illud vivere, & ita de singulis; hæc est igitur duplicitas prædictarum locutionum, & hæc mutatio deceptoria, sive sophistica in eis. Cùm enim concessum sit per modum universitatis, & conjunctionis, quicquid providit Deus eventurum, evenire necesse est, tu scis, per quem modum conceditur. Cùm autem assumit, quicquid necesse est evenire, est necessarium, transfert se ad singula singulatim. Istâ enim locutione, omne, quod est eventurum, est necessarium, vel immutabile, vel inaversibile, singulis singulatim attribuitur necessitas, & immutabilitas, & perindè est, ac si diceretur, & hoc eventurum, & illud, & ita de singulis aliis, est necessarium, vel immutabile, nec solveret sophisma istud, nisi ad hominem, si quis diceret, quia fit in hujusmodi argumentatione mutatio tam subjecti, quàm prædicati. Quoniàm in hac locutione, quicquid providit Deus eventurum, evenire necesse est, infinitivus subjectum est, & necessitas prædicatum de re infinitivi. In conclusione verò, quæ est hæc, quicquid providit Deus eventurum, est necessarium, totum hoc, quicquid Deus providit, eventurum est subjectum, & necessitas prædicatum. Mutatio igitur prædicati facta est, quia necessitas, quæ prædicabatur de re infinitivi quæ est evenire, in conclusione prædicatur de re hujusmodi circumlocutionis, quicquid providit Deus eventurum. Res autem hæc est universitas eorum, quæ vidit Deus eventura. Mutatio etiam subjecti facta est, quia priùs subjectum erat infinitivus, in conclusione verò prædicta circumlocutio: hoc autem est, quia non explicabit se homo, qui hoc dicit, cùm interrogatus fuerit, an omni rei infinitivi, provt ibi subjicitur, conveniat prædicata necessitas, quod est, an omni eventui futuro à Deo proviso conveniat, an non conveniat; & quia manifestum est, quòd non convenit, cùm non omne hujusmodi evenire necesse, vel necessarium sit, cogetur non obstante istâ mutatione confiteri primã propositionem esse falsam omni modo, videlicet hanc: quicquid providit Deus evenire, evenire necesse est. Manifestum etiam est, quia aliquo modo vera est, non igitur liberat se ab hujusmodi laqueo, vel nodo sophistico. De his verò locutionibus, si Deus providit hoc, necessariò eveniet, vel necesse est illud evenire, licet pueri tempore meo noscerent duplicitates earum, multos tamen video postmodùm miserabiliter involutos. Quis enim non videat, quia necessitas potest fieri super conditione, & tunc dicitur, & asseritur illa conditionali locutione necessitas conditionis, sive consecutionis, & perindè est ac si diceretur, ista conditio, vel consecutio, quâ dicitur, si Deus providit hoc, ipsum eveniet, est necessaria quòd proculdubiò est verum. Alius verò intellectus ipsius est, quo necessitas fertur ad consequens præcisè, & absolutè, & est perindè, ac si diceretur, si hoc est verum, Deum providisse hoc, istud est necessarium scilicet ipsum evenire, quod est, quia si antecedens est verum, consequens est necessarium, quasi diceretur, ad veritatem antecedentis sequitur necessitas consequentis, hoc autem indubitanter est falsum. Scito autem, quòd hanc eandem distinctionem aliis verbis alii faciunt, dicentes, quia illâ oratione conditionali: si Deus providit hoc, necesse est illud evenire, potest vocari necessitas consequentis, & hoc est, quod dixi, quia potest referri necessitas ad consequens, vel potest vocari necessitas consequendi, & hoc est, quod dixi, necessitatem referri ad consecutionem: verùm quoniàm ista puerilia sunt, & nec tolerabilis est ignorantia eorum in pueris, transibo ad ipsam radicem quæstionis istius. Dico igitur, quia ignorantia scientiæ, sive cognitionis creatoris atque hujus modi, quo ipse providet, vel cognoscit, dedit occasionem isti quæstioni, & hæc est etiam causa, propter quam opinati sunt, quia si aliquid providit, vel scivit, non potest illud non providisse, vel non scivisse, vel non cognovisse. Induxit etiam eos quædam alia radix veritatis, quæ est hæc, videlicet, quia divinam providentiam falli, vel errare, vel non esse veram, impossibile est, quod utique indubitãter verissimum est, alia fuit ignorantia dispositionis, sive conditionis quorundam verorum, atque falsorum, quæ nata sunt habere alterutrum, videlicet vel veritatem solam, vel falsitatem solam: non tamen ita fixè, ut necessariò sint in alterutra, & hujusmodi conditionis, sive dispositionis sunt propositiones singulares contingentes in eis, quæ sunt de futuro, vel dependentia ab his contingentibus, quæ futura sunt, & horum exempla sunt, te esse comesturum cras semel tantùm, & ejus oppositum. Manifestum est tibi, quia hoc vel est verum, vel est falsum. Si autem est verum, non tamen est ex necessitate in sua veritate fixum, immò potest esse falsum, & econversò. Accidit etiam in hujusmodi, quia si est verum, semper fuit verum, & de falsitate similiter se habet & hinc est, quòd nullum hujusmodi mutari potest à veritate in falsitatem, aut econversò. Mutari enim est post unam dispositionem habere aliam, aut ante unam dispositionem habuisse aliam. Hoc autem non est possibile in hujusmodi, quoniàm si aliquid de his est verum, nũquàm fuit in dispositione contraria, & de falsitate similiter se habet, & propter hoc non sequitur, hoc est verum, & potest esse falsum, ergo potest mutari à veritate in falsitatem. Similiter neque argumentatio econtrariò valet: causa verò in hoc est, quoniàm verbum mutandi duas dispositiones dicit, scilicet alteram ante, & alteram post: hujusmodi autem vera non sunt receptabilia veritatis, & falsitatis simul, sicut scis, neque etiam diversis tẽporibus, videlicet ut alteram priùs habeãt, alteram verò post. Juxta hunc modum se habet divina providentia, quia si providit aliquid, providit illud ab æterno; si scit aliquid, scivit illud ab æterno, & si non providet, vel scit modò, nec providit, nec scivit ab æterno. Verum tamen illud est, quia scit aliquid de hujusmodi, & tamen potest non scire illud, & quod mirum videtur insipientibus, si scivit aliquid ab æterno, vel providit, tamen possibile est ipsum nunquàm vel providisse illud, vel scivisse. Declaratio autem hujusmodi manifesta est, quia si verum est te cras comesturum esse semel tantùm, etiam verum fuit hoc ab æterno. Omne autem verum inquantùm est

verum, & quandiù verum est, & scitur à creatore, & scitū est; quare si hoc verum est, scivit illud Deus ab æterno, non autem, si est verum, propter hoc est & necessarium; quare licet sit verum, possibile tamen est, ipsum non esse verum, etsi non esset verum, nec modò sciretur à creatore, neque unquàm scitum fuisset ab eo. Comitantur enim se semper veritas in unoquoque dicibilium, & scientia creatoris, ita ut si est verum, sit scitum à creatore, & si non est verum, non est scitum ab eodem, & si fuit verum, quandocunque fuit verum, est scitum, & econversò. Quia igitur accidit in exemplo posito, ut cùm sit verum, scilicet te esse cras comesturum semel, possibile sit, illud non esse verum; & etiam cùm semper fuerit verum, possibile tamen sit, ipsum nunquàm fuisse verum: consequenter verum est propter dictam ante comitantiam, ut cùm sciatur à creatore modò, non sciat posteà, & cùm scitum ab æterno fuerit à creatore, possibile tamen sit ipsum non fuisse scitum ab eodem: quemadmodùm & possibile est ipsum fuisse nunquàm verum: tu enim non dubitas, quia non est possibile cadere scientiam, vel providentiam, aut prævidentiam, nisi super verum. Ex his igitur apparet tibi similitudo, quam prædixi. Non enim si providit Deus aliquid, & possibile est non evenire illud, ergo possibile est ipsum falli, vel errare, & hoc est propter comitantiam antedictam, scilicet scientiæ divinæ, & veritatis in proviso, vel præviso.

CAPUT XVI.

Quomodo verum sit creatorem aliquid scivisse, vel prævidisse, quod tamen possibile sit ipsum non scivisse, vel prævidisse.

Qualiter autem, & qua de causa verum sit, ut Deus providerit, vel sciverit aliquid, quod tamen possibile est ipsum nec scivisse, nec providisse; dico, quia hoc est per perfectionem, & luminositatem ipsius creatoris, cui à parte rerum nihil accidit, vel advenit, per quod sciat. Similiter nec aliquid ab eo recedit, vel tollitur ullo modorum, per quod efficiatur non sciens, hoc est, per cujus recessum, & ideò cùm sit sciens aliquid, absque ullo modorum mutationis, & præterquàm, quod aliquid ab eo recedat, vel in eo esse desinat, potest effici non sciens illud. Aliud autem mirabile in scientia creatoris est, quia ea scientia, & eodem intuitu per modum omnem, quo scit, vel videt alterum oppositorum, cùm est verum, erit sciens reliquum, si erit verum. Longè autem aliter se habet apud nos. Omnis enim scientia nostra, omnis etiam cogitatio nostra aliquid est novum, & adventitium. & super additum super essentias animarum nostrarum, & propter hoc non absque mutatione earum efficimur scientes eorum, quæ priùs non sciebamus, aut non scientes eorum, quæ priùs sciebamus. Neque una & eadem scientia, quâ scimus alterum oppositorū, possumus scire reliquum. Causa autem in hoc est, quoniàm scientiæ hujusmodi in nobis, cùm à rebus ipsis sumptæ sunt, sequūtur diversitatem rerum, tanquàm causarum suarum, & propter hoc affirmationis, aut negationis, aut quorumcunque aliorum duorum, non est una, numero scientia actualis apud nos. Scientia tamen habitus una forsitan est contrariorum, & una disciplina, quod propter hoc dico, quia sermonem istum Aristoteles absque masticatione perscrutationis deglutivit. Cùm enim quorumlibet duorum contrariorum utrunq; proprias habeat passiones, & dispositiones separatas, & forsitan contrarias habeat passiones, & dispositiones, à dispositionibus, & passionibus alterius, non videtur, ut amborum eadem esset scientia per se, sed forsitan per accidens, & ex consequenti intelligendus est sermo ille Aristotelis: quoniàm qui novit per se ac propriè, hoc est, ex propriis passionibus, dispositionibus, aut etiam rationibus, novit per accidens, & consequenter, de reliquis. Quòd si scientia nostra fuerit ex luminibus naturalibus, qualis naturaliter est in angelis, aut ex irradiatione nobiliori, quales sunt splendores prophetici, sicut res cognitę non sunt causę ipsorum; sic non sequitur, ut imitentur eas in unitate sua, vel multitudine, neque in identitate sua, aut diversitate; quocunque tamen modo fiant in nobis scientiæ actuales, vel etiam habitudinales, non fiunt tamen sine immutatione nova animarum nostrarum, nisi quis instare velit in scientiis naturalibus, & habitudinalibus, quæ secundùm Platonem concreantur ipsis animabus nostris. Manifestum igitur est ex his omnibus, qualiter, & quam ob causam verum est, quòd creator aliquid scivit ab æterno, & tamen possibile est ipsum nunquàm scivisse illud, & qualiter, & quam ob causam scit aliquid modò, & tamen possibile est ipsum nunquàm posteà scire illud, & utrunque istorum absque ullo modorum mutationis, & propter quid non sequitur, si prævidit aliquid eventurum, quod tamen possibile est non evenire, quod ideò possibile sit ipsum falli, vel errare, quia verbum fallendi, & verbum erroris notat duplicem statum, & discrepantiam, sive separationem inter eventus rerum, aut res ipsas, & providentiam, vel scientiam creatoris, cùm inter eas, & illam comitantia inseparabilis semper sit, sicut audivisti. Declaratum igitur est tibi per hæc, propter quid, & qualiter non est necessaria hoc modo providentia creatoris, ut si aliquid sit provisum ab ipso, propter hoc necessarium sit illud esse provisum ab ipso, immò possibile est, sicut ostendi tibi, illud nunquàm fuisse vel scitum, vel provisum ab ipso, tamen verum est indubitanter, quòd ipsa est infallibilis & immutabilis: infallibilis quidem propter necessariam comitantiam ipsius, & rerum, per quam non est possibile, ut discrepet, vel discordet à rebus: hoc autem est dicere, quia non est possibile, ut aliter præviderit, quàm eveniat, vel econversò, nec est possibile, ut prævideat aliquid eventurum, & non eveniat, quamquàm per se de multorum prævisorum quolibet possibile sit ipsum non evenire, & de eorum similiter quolibet verissimum est possibile esse ipsum non fuisse prævisum. Comitantia autem prævisionis & inventionis in nullo genere rerum separabilis est, quoniàm se invicem sequuntur, ut si prævisum est de unoquoque, quod ipsum eveniat, ac si non eveniat, sequitur non esse prævisum, quod eveniat: immutabilis etiam est providētia creatoris propter duplicitatem, quam prædixi tibi statuū, & conditionum. Eodem modo & de scientia ejusdem se habet, quoniàm immutabilis est, hoc est, non est receptibilis duplicitatis illius, quam prædixi tibi, & propter hoc neque novitatis. Non enim possibile est, ut dicatur verè de creatore ipsum aliquid vel scire, vel prævidere de novo: quoniàm si scit aliquid, semper scivit illud, & si prævidit aliquid, ab æterno prævidit illud. Novitas igitur procul est ab ipso in parte ista; hoc autem est propter duos status, vel duas conditiones, quas habet intellectus, & intentio novitatis, sicut & intentio mutationis, & mutandi. Hi autem duo status sunt novitatis, esse scilicet, & non fuisse: mutationis verò, aliter esse, quàm priùs, vel aliter se habere: utraque autem istarum diversitatum procul est à scientia, & providentia

Scientia nostra est adventitia.

Aristoteles.

Falli, & errare.

Scientia & providentia.

Nota.

creatoris: propter eandem causam nec discere, vel fieri scientem dici potest ullo modorum de ipso: quoniàm intentio discendi, & discentis, in duos status est, videlicet in scientiam, & ignorantiam, scientiam inquam præsentem, & ignorantiam præteritam. Eodem modo se habet, & de eo, quod est fieri scientem, quoniàm similis duplicitatis intentio est in eo, quoniàm nemo dicitur fieri sciens, nisi ejus quod antea ignorabat. Et hæc omnia exempla ideò aggregavi tibi, ut caveas in prædicationibus, quæ fiunt de creatore, ab hujusmodi sermonibus, ne per eos ad creatorem referatur aliqua hujusmodi duplicitas. Hoc autem dico, quia nisi ad ipsum creatorem referatur, vel ad id, quod est ipse creator, hoc est ad scientiam, vel providentiam ejus, non habent hujusmodi periculum, quemadmodùm cùm dicitur creare aliquid de novo, vel mutare impios in justos, novitas ista non refertur ad creatorem, neque refunditur in ipsum, sed in id cujus verè ipsa est, videlicet in id, quod creatur. Illud enim verè novum est; est enim, cùm priùs non fuerit, & mutatio in ipso exemplo non refertur in creatorem, sed in eos, quorum verè est. Hi autem sunt, quibus aufertur malitia, quam priùs habebant, & præstatur justitia, quam priùs non habebant: de creatione verò, quâ creator aliquid creare dicitur, & de omnibus aliis, quæ per modum agendi de eodem dicuntur, quid significent, & in quo esse debeat, vel non debeat, quod significant, satisfeci tibi in tractatu primo hujus magisterii, qui tractatus est de primo principio.

Nota.

CAPUT XVII.

Cautela contra versutias sermonum de Deo, & de differentia scientiæ divinæ, & nostræ.

A Sæpè dictis quoque duplicitatibus similiter cavendum est in eis, quæ dicuntur de futuro, aut dependent à futuro, de quibus dixi tibi, quòd non sunt susceptibilia duarum hujusmodi dispositionum, aut conditionum, & debes esse circumspectus circa intentiones sermonum, qui hujusmodi duplicitates quoquomodò significant, sicut dixi tibi de sermone novitatis, cujus intentio non explicatur, nisi de significatione duorum statuum, sive conditionum, quæ sunt præsens existentia, & præterita non existentia, nec abhorreas si non existentiam, vel aliam quamcunque privationem, dispositionem, vel conditionem, vel statum nomines. Usualiter enim paupertas status aliquis dicitur, & etiam nuditas alius. Ipse etiam Aristoteles in physico auditu non est veritus carentiam vocare principium naturale, nec in hujusmodi vim aliquam constituas, cùm vel propter defectum sermonum, vel propter evidentiorem rerum explicationem, nomina plerunque fingere oporteat: sermones autem hujusmodi sunt incipere, desinere, similiter & primò aliquandò esse. Non sequitur ergo si te esse comestutum cras semel tantùm, est verum, & potest esse falsum, quòd ideò possit, vel desinere esse verum, vel incipere esse falsum, vel aliquandò primò esse falsum. Hoc autem est propter antedictam causam, quoniàm si est verum, semper fuit verum, & si est falsum, semper fuit falsum; si autem inciperet esse verum, aut falsum, esset verum, cùm priùs fuisset falsum, aut esset falsum, cùm priùs fuisset verum; apud ipsum autem non habet locum statuum ista diversitas, vel duplicitas. Eodem modo cavendum est tibi in omnibus, quæ significant additionem, vel minutionem, vel crementum. Si enim dixerit quis, quia multa potest creator providere, quæ non

A providit, & multa non providere, vel etiam non providisse: potest igitur addi, & detrahi numero provisorum à creatore, vel potest crescere, vel decrescere numerus provisorum ab ipso, scito conclusionem esse impossibilem. Si enim esset possibilis, eâ positâ nullum accidet impossibile, ponatur igitur aliquid addi numero provisorum. Dico igitur quia illud non erat priùs de numero provisorum non erat igitur provisum; additur autem numero provisorum: est igitur de numero provisorum, cùm priùs non esset de illo; quare est provisum, cùm priùs non esset provisum. Jam autem patefactum est tibi, quia si aliquid est provisum à creatore, ab æterno fuerit provisum ab eodem. Manifestum igitur est prædictam conclusionem esse impossibilem. Juxta hanc viam declarabis impossibile esse aliquid detrahi numero provisorum à creatore. Si enim possibile esset sequeretur illud, quod detraheretur de numero provisorum, effici non provisum, cùm priùs esset provisum, & hujusmodi impossibilitas jam patefacta est tibi, quòd numerum provisorum à creatore crescere, vel decrescere impossibile sit ex his. Certissimum enim est impossibile esse numerum crescere, vel decrescere, nisi per additionem, aut detractionem. Quia igitur manifestum est tibi, tam additionem, quàm detractionem ibi esse impossibilem: manifestum est tam crementum, quàm decrementum ibidem impossibile esse. Cujus enim causa impossibilis, & ipsum impossibile esse necesse est. Causa verò crementi, & decrementi additio, & detractio sunt. Aliâ tamen viâ impossibilitas hæc crementi, scilicet, & decrementi declarabilis est videlicet, quoniàm si aliquid adderetur numero provisorum, contractum ejus detraheretur eidem, & ita quantum adderetur illi, tantum detraheretur, & ita quemadmodùm cresceret ex additione unius, tantum decresceret ex detractione contrarii. Maneret igitur in eadem quantitate. Attende igitur diligenter hæc exempla, ne involvaris tendiculis sophistarum; & ne pueris ista scientibus te exhibeas deridendum. Et quoniàm manifesta est tibi jam diversitas, & differentia multipliciter inter scientias, quæ nobis de rebus, & de foris adveniunt & scientiam creatoris, & inter modos nostros sciendi in hoc, & ipsius, quoniàm illa est essentialis ipsi, & nullo modorum adventitia, & una per omnem modum: neque aliquo modorum multiplicabilis & quoniàm non sequitur diversitatem, vel multitudinem rerum, quarum est, & una numero, & eadem per omnem modum est alterius oppositorum, si est verum, quæ etiam esset reliqui, si esset verum: in nostris autem scientiis econtrariò se habet per omnia, & ex hoc declaratur tibi consequenter quoddam, quod est & admirationi, & incredibile insipientibus. Hoc autem est propter ignorantiam istarum differentiarum. Cùm immutabilior, inquiunt, & fixior sit incomparabiliter creatoris scientia, vel providentia, necessarium autem est, ut si aliquis ex hominibus vel scit, vel scivit aliquid, ipsum scivisse illud semper post hoc sit necessarium, nec ullo modorum possit non scivisse illud; qualiter igitur possibile est de aliquo, quod creator scit nunc, vel scivit ipsum, non scivisse illud, & qualiter potest de cætero non scivisse illud? Intende in his, quæ dixi, quia hoc est præter mutationem omnem apud creatorem, itaut ex hoc, quo aliquid scit, vel scivit, non intelligatur aliquid advenisse, vel accessisse ei & si non sciat, vel non sciverit, non intelligitur aliquid amisisse, vel recessisse ab eo aliquid. In nobis autem econtrariò se habet per modum omnem, & hoc est, quoniàm scientia, qualem dixi, advenit nobis per doctrinam, aut disciplinam; aut

Notà.

Nota.

B

C

Insophistas.

D

Scientia.

Creatoris scientia qualis.

Scientia nostra qualis.

experientiam, aut investigationem propriam, nec potest contingere ut simus non scientes, nisi per recessum ejus à nobis, & per amissionem ipsius, quæ est oblivio, aut contraria scientiæ dispositio, quemadmodùm per dubitationem. Possibile enim est aliquem etiam per modum demonstrationis scire aliquid, & per argumentationem aliquam sophisticam postmodùm dubitare illud, aut opinari, vel etiam credere contrarium. Tu autem vides, quoniàm istæ tres dispositiones, videlicet dubitatio ejus, quod sciebatur; opinio contrarii illius, atque credulitas ipsius contrarii, dispositiones sunt contrariæ scientiæ eo modo, scilicet, quòd eam ab animabus nostris expellunt, nec secum esse in eisdem illam patiuntur. Oblivio verò privatio est scientiæ, & abrasio ejus à memoria, vel intellectu, quemadmodùm abrasio scripturæ, sive obliteratio ejus à libro, vel tabula. Manifestum igitur est tibi, quia qui sciens est, vel fuit, apud nos non potest esse non sciens absque aliquo istorum modorum mutationis, & absque amissione scientiæ, quod est per oblivionem, vel acquisitionem alicujus ex contrariis tribus dispositionibus istis, quas nominavi tibi. Oblivio autem, & acquisitio hujusmodi dispositionum, amissioque scientiæ mutationes sunt habentes duplicitatem, de qua tamen sæpè locutus sum tibi. Non enim possibile est quemquam amittere scientiam, nisi & aliquandò illam habentem, & qui aliquandò illam habet apud nos, non potest illam non habere, nisi amittat illam. In creatore autem secùs est, quia creator habet modò scientiam multorum, quæ futura sunt, tamen potest non habere illam, idest, non scire illa absque amissione scientiæ illius. Cave autem, ut sanè intelligas hoc, quia reverà creator non potest non habere scientiam aliquam, quam vel habeat, vel habuerit unquàm, sed comparationem ipsius scientiæ, quâ dicitur sciens aliquid, & quæ quoquo modo potest nominari casus scientiæ ipsius super illud, vel respectus aliquis scientiæ ipsius ad aliud, & tam casus hujusmodi, quàm respectus iste, licet eos habeat creator, potest tamen eos non habere absque amissione alicujus, quod sit apud ipsum, & non est istud mirabile in creatore, cùm apud nos in comparationibus, ac relationibus, atque respectibus, eodem modo res se habeat: quod enim est æquale alij, vel simile, potest esse non æquale, & non simile illi absque ulla mutatione sui, atque sine amissione alicujus, quod sit apud ipsum. Hujusmodi autem exemplum est in duobus æqualibus, quorum alterum augetur, vel minuitur, quod causâ evidentiæ volo nominari B, alterum verò remanet immutatum in sua quantitate, & illud nominetur A. Vides igitur quia A, cùm esset priùs æquale B, modò est non æquale, vel inæquale, & hoc absque ullâ sui mutatione, vel amissione alicujus, quod esset apud ipsum: sic se habent de duobus similibus, quorum alterum alteratur, reliquo remanente immutato secundùm qualitatem. Quæcunque igitur mutatio fiat in rebus, super quas cadit divina providentia, vel prævidentia, non propter hoc apud divinam scientiam, vel providentiam mutatio aliqua fit, nec propter hoc aliquid additur, aut detrahitur, sed reverà si ista duo compossibilia essent, ut creator sciret aliquid modò, & posteà non sciret illud, necesse esset mutationem aliquam fieri circa scientiam, vel providentiam ipsius. Jam autem audivisti in præcedentibus duplicitates hujusmodi non esse conjungibiles, hoc est, simul prædicabiles de ipso creatore, nec secundùm idem tempus, nec secundùm diversa, est enim immutabilis per omnem modum. Si quis autem quærat de aliquo falso, quod

Oblivio quid.

Exempla philosophica.

E tamen potest esse verum, quod exempli gratiâ nominetur A, utrùm creator nunc habeat scientiam A, & procedat sic. Creator modò non scit A, ergo non habet modò scientiam A. Ampliùs. A non est scibile modò, cùm sit falsum, ergo non est modò scientia ejus, vel de eo; nec creator igitur, nec alius habet modò scientiam ejus, & potest habere scientiam ejus, immò habebit, quandò erit verum, ergo potest habere, vel habiturus est scientiam, quam non habet. Manifesta est hæc deceptio. Non enim si potest habere scientiam, cujus modò non habet, consequens est, ut possit habere scientiam, quam non habet. Quemadmodùm rex aliquis ex potestate sua regia, quâ rex est, & dominus omnium subditorum suorum, si nascatur in regno ejus aliquis, vel efficiatur alter de novo subditus ejus, habet potestatem illius, cujus priùs potestatem non habebat: non tamen habet potestatem, quam priùs non habebat: quia ex potestate priori est potens super istum, vel dominus ipsius. Habet igitur dominium ipsius, cujus non habebat, non tamen aliud dominium, quemadmodùm rex est ejus, cujus priùs non erat, non tamen habet regnum, quod priùs non habebat, de dominio enim universali quæstio est, & est intentio mea hîc, non de singulari, quod forsitan in istum habet. Si verò processerit ulteriùs, & dixerit, quia creator habet modò scientiam hujusmodi, quod modò est verum, & primò non habuit scientiam hujus, nosce in parte ista insidias sophistarum, & quia ipsimet distinguunt hîc, concedentes, quia scientiam hujus habuit priùs, nec tamen concedunt, quòd priùs habuit scientiam hujus, quia comparatio prædicta quandò præcedit verbum præteriti temporis, quod est, habuit, liberè refertur, ut dicunt, ad præsens, vel præteritum tempus; quandò verò sequitur verbum illud, non refertur nisi ad tempus ipsius verbi, hoc est, ad tempus præteritum, & tunc secundùm hanc positionem non cadebat scientia divina super ipsum, cùm esset falsum. Si verò dixerit, habet modò creator scientiam hujusmodi, & priùs non habuit scientiam hujusmodi: ergo habet modò scientiam hujusmodi, & priùs non habebat illam: cave tibi in hoc, quia cùm dicitur creator non habebat priùs scientiam hujusmodi, non negatur simpliciter ipsum habuisse scientiam hanc, sed in comparatione ad hoc, vel potiùs comparationem ad hoc, quia propter ipsam comparationem, quæ ibi negari intelligitur, recipiunt eam. Cùm autem dicitur habebat illam, vel non habebat illam, negatur simpliciter, vel affirmatur simpliciter, scientia, vel habitus scientiæ de ipso creatore.

Simile.

Nota.

CAPUT XVIII.

Responsio ad quosdam errores circa sermones, & enunciabilia, & quid providentia Dei non infert necessitatem rebus.

NE obliviscaris autem opinionem eorum, qui dicunt omnia vera esse hujusmodi, ut non cadant istæ duplicitates circa ea, vel super ea, videlicet alteratio à veritate in falsitatem, vel econversò, similiter inceptio essendi verum, & desitio contraria. Horrendum enim reputant, & non immeritò, creatorem nunc primùm scire aliquid quicquid illud sit, & incipere, aut desinere scire illud. Multùm quippe sonare videtur injuriam, & contumeliam sapientiæ creatoris, nec ista effugere possunt, qui ponunt vera, & falsa quædam, sic alterari, & mutari. Cùm enim non possit sciri à creatore aliquid, nisi cùm est verum, & quandiù est verum, necesse

necesse est, ut tunc incipiat ipsum scire creator, cùm incipit esse verum, & consequenter tunc desinet illud scire, cùm ipsum desinit esse verum, & tunc sciat primò aliquid, cùm illud primò est verum. Videtur enim consequens esse, ut si incipit aliquid scire, vel desinit scire illud, discat illud, vel obliviscatur, & si nunc primò scit aliquid, quod priùs non sciverit, quod vel doceatur illud ab alio, vel inveniat illud per se de novo, vel alio modo de novo venerit ad notitiam ejus. Tu verò debes scire, quia non solùm veræ blasphemiæ in creatorem, id est, quæ veras injurias, aut contumelias creatoris significant, cavendæ sunt omni generi hominum, sed etiam omni igne, & gladio exterminandæ. Causam verò, vel occasionem dedit huic errori alia stultissima, & creatori contumeliosissima opinio, quâ posuerunt enunciabilia, hoc est, omnia vera, & falsa omnia ab æterno fuisse, & habere suum modum existendi per se scorsum à creaturis, & ab omnibus Dei operibus nec esse facta, aut creata à creatore, sed esse æterna, & ab æterno fuisse, quapropter nihil debere creatori, vel quantùm ad esse, vel quantùm ad suum benè esse. Qualiter autem composita sunt hujusmodi ex subjectis, & prædicatis, quæ utique temporalia sunt, & ex tempore cœperunt pro majore parte, & quomodò præcesserunt partes suas non solùm tempore sed æternitate, præterea cùm composita sint, & non à creatore, neque à seipsis, qui fuerunt compositores eorum, aut quis compositor, vel quomodò composita nullo componente? Pertranseo destructionem erroris istius, quem incogitabilis intellectus imbecillitas somniavit. Revertar igitur ad id, in quo eram, & dico, quia affirmationibus, & negationibus non affirmantur, neque negantur, nisi res, quæ per prædicata significantur, & nisi de rebus, quæ per subjecta, & nisi ex his, idest, ex rebus subjectis, & prædicatis, potest aliquid unum componi compositione naturali, immò hujusmodi compositiones rationis sunt, & intellectus, in cujus potestate est & componere intelligibiliter, seu rationabiliter, quæ per modum naturæ componibilia non sunt, & dividere similiter per modum suum, quæ per modum naturæ dividi impossibile est, & compositiones istæ, atque divisiones intellectuales, seu rationales non sunt, nisi affirmationes, & negationes, de quarum utrisque inveniuntur veræ, & falsæ, possibiles, & impossibiles, necessariæ, & contingentes, & propter hoc, grammaticam musicam esse, de quo audivisti apud logicam Aristotelis, nec factum est, nec æternum, quoniàm nec affirmatio, nec negatio facit affirmatum, vel negatum, quoniàm non dat ei esse, neque compositio intelligibilis conjungit res, nisi apud intellectum, neque propter eam minùs sunt in sua divisione, vel sua contrarietate apud semetipsas. Similiter neque propter negationem minùs sunt in sua conjunctione. Si enim dicas, quòd oriens est occidens, aut econversò, non minùs longè est propter hanc conjunctionem oriens ab occidente, & si dicas de eo, quod est in oriente, quòd ipsum est in occidente, aut econversò, non propter hoc recessit hoc ab oriente, aut appropinquavit etiã occidenti. Similiter neque econversò. Et ab hujusmodi errore non longè est ille, qui posuit tria prædicamenta, & tria genera rerum, videlicet naturalia, moralia, vel civilia, & rationalia, & de rationalibus quidem, si solos sermones vocaverunt rationalia nihil periculi vel periculosi erroris habuit opinio eorum, nisi fortè in illam declinaverint insaniam, ut idem delirarent de vocibus, quod prædicti erronei de veris, & falsis, & hujusmodi errores, videlicet, quòd dicebantur voces fuisse ab

Blasphemia in creatorem.

Opinio perversa.

Nota.

Nota.

Alius error præcedenti similis.

A æterno, & æternas, aliarumque falsissimarum insaniarum circa hæc, ubi non latet te, quanta fuerit ignorantia eorum in rebus naturalibus, & quanta imbecillitas intellectus eorum in his rebus, in quibus exercitatos se autumabant, & de quarum sapientia se jactabant: horum verò destructio facillima est tibi ex aliis. Revertar igitur ad id, in quo eram, & dicam, quia orationes de præterito, & de futuro per ista tria tempora non diversantur significationibus, aut significatis, sicut neque ipsa verba; est enim, & fuit, & erit, rem unam significant, videlicet esse, vel entitatem, & disputat, & disputavit, & disputabit, non significant nisi disputationem, licet modis variis, quemadmodùm ipsa disputatio cùm est præsens, & cùm est futura, & cùm erit præterita non aliud est, aut alia: res autem sunt ea, quæ sciuntur indubitanter, & ea, quæ significantur, & ea, quæ apprehenduntur. In omnibus enim scientiis de rebus agitur illarum, & in omnibus quæritur vel esse rerum, vel dispositiones earum propriæ, sive passiones. Scientiæ igitur omnes de rebus sunt, & creator etiam dicitur sciens, sicut & reverà est, præterita, præsentia, & futura, & hæc non sunt, nisi res. Illa enim, quæ ipsi vocant enunciabilia, affirmabilia scilicet, & negabilia, vera, & falsa, secundùm errorem eorum, sunt semper, & ideò nec præterita sunt, quæ perpetuò manent, nec futura, cùm semper fuerint secundùm eos, nec præsentia, cùm eorum esse tempus præsens non limitet, aut mensuret. Respondebo autem in proximo ad ea, quæ pro errore hujusmodi facere videntur, & eidem dedisse occasionem. Dicam igitur non solùm, quòd veritas habet hîc, & quòd alibi declaratum per me tibi est, videlicet in prima parte tractatus de Universo, & etiam in prima parte hujusmodi scientiæ sapientialis, videlicet, quòd ipse solus, & æternus est, & ab æterno & ipse novit ab æterno, & vidit, & videt intuitu vigilantissimo (ut dixi tibi in præcedentibus) omnia, quæ jam præterierunt, & quæ futura sunt, & quæ præsentia sunt, & hic est sermo fidei communis, atque veridicus, qui jam declaratus est tibi, & sicut audivisti, scientia ejus, & providentia, fluxus sunt, cui subest tota series sæculorum, & universi cursus eorum immutabilis est, & omninò prænominatæ duplicitates statuum non habent locum ullo modorum apud ipsum, & vides ex his qualiter, & quam ob causam scivit aliquid, quod tamen non potest scivisse, & qualiter in nobis non est possibile, quoniàm non est una numero scientia actualis, & per se, apud nos duorum contrariorum, alterius post alterum: & quoniàm non est possibile apud nos, ut aliquis sciat aliquid, quod possit non scire, nisi per aliquam mutationem, quas dixi, & ideò nemo nostrum potest aliquid scire scientia hujusmodi, quod possibile sit postmodùm ipsum non scivisse, propter mutationes, quas dixi tibi, & dualitatem scientiarum de duobus oppositis. In creatore verò econtrariò, propter dictam immutabilitatem ipsius, & unitatem, ac singularitatem scientiæ ipsius. Ut autem evidenter videas quod dico, intende in exemplum, quod pono tibi de rebus, quæ sunt apud nos, sit positum inter me & te, quòd aliquis homo priùs omnibus aliis locuturus est mihi, ut sit nomen ipsius A. Dico igitur quia A, nomen cujusdam ex hominibus, videlicet illius, qui primò locuturus est mihi, possibile tamen est ipsum A, nunquàm fuisse nomen illius, & hoc quoniàm possibile est, quòd alius priùs mihi loquatur: quòd si esset, videlicet, ut alius primò mihi loqueretur, A, esset nomen illius, non autem prioris. Eodem modo si demonstraverim illum ad intellectum, & dixerim

B

C

D

Est, fuit, erit.

Deus solus æternus.

Exemplũ declaratiuum.

iste homo loquetur mihi priùs, possibile erit per eandem viam me non demonstrasse illum, quoniàm si aliús est mihi primò locuturus, quod utique esse potest, manifestū est, quòd illum demonstravi, secundum scilicet. Manifestum igitur est tibi, quoniàm in his duobus actibus meis, qui sunt nominatio, & demonstratio, accidit, quod dicebam, quia nominavi, & demonstravi hominem, quod tamen possibile est me nec nominasse, nec demonstrasse. Hoc autem est, quoniàm super quem hominem cadat nominatio, vel demonstratio, connexum est, & comitans actui, vel statui futuro hominis illius: eodem modo casus scientiæ, vel providentiæ creatoris comitatus est veritatem, sive eventum rei, ad quam refertur, ita ut si non subsit veritas, vel eventus, non cadat super illum; & quia non cadit aliquid super quod ab æterno non ceciderit, pendet ex ipsa veritate, vel eventu, quodammodò, non solùm ut cadat, vel non cadat super illud scientia creatoris, sed etiam ut ceciderit super illud, vel non ceciderit, quemadmodùm prædicta nominatio, & demonstratio super quem ex hominibus cadant, vel non cadant, pendent ex actu futuro ad hoc, videlicet ex locutione primò habenda mecum. Similiter & super quem ceciderit, vel non ceciderit alterutra earum pendet, etiam postquàm utraque facta est & ideò super quemcunque alterutra earum ceciderit, potest non cecidisse super illum; quemadmodùm, & actus ille cujuscunque futurus sit, potest non fore illius, & fore alterius. Declaratio autem evidens est, quia providentia creatoris non infert necessitatem rebus nec ex ea sequitur necessitas apud res. Si enim hoc esset, nihil esset contingens, & possibile non evenire. Cùm dubitari non possit omnia quæ futura sunt, & quæcunque unquàm futura fuerunt, sub providentia divina & cadere, & ab æterno cecidisse. Jam enim declaratum est tibi per me in primo tractatu hujus sapientialis, ac divinalis magisterii, omnia tam præsentia, quàm præterita, quàm futura creatori ab æterno fuisse notissima, nec minùs fuisse ei nota, cùm essent futura, quàm cùm essent præsentia, nec minùs postquàm sunt præterita, quam cùm sunt præsentia. Et causam in hoc audivisti quoniàm nec res, nec dispositiones earum, nec rerum tempora, quod est dicere, quia nec futuritio nec præteritio, nec præsentialitas rerum addit aliquid ullo modorum scientiæ, vel providentiæ creatoris similiter neque minuit apud ipsum. Omnia igitur ex necessitate evenirent, & nihil esset contingens de futuris, sed unumquodque esset vel necessarium evenire, vel impossibile evenire. Hujusmodi autem destructionem jam nosti ex libris Italicorum philosophorum, & aliam destructionem audies per me in sequentibus. Ampliùs Si ex providentia creatoris sequeretur necessitas eventuum futurorum, aut sequeretur ex ea tanquàm ex causa, & tunc necesse est ipsam esse causam conjunctam rerum hujusmodi, videlicet quâ positâ consequenter essent res ex necessitate & tunc cùm bona, & mala, hoc est futura adulteria homicidia, & cætera hujusmodi mala culpabilia æquè cadant in creatoris scientiam, & in providentiam, quemadmodùm in cognitionem, necesse esset divinam scientiam vel providentiam causam esse omnium, & singularium hujusmodi malorum: hoc autem nefas est sentire de creatore, vel scientia, vel providentia ipsius: nec solummodò causam ipsam esse necesse esset hujusmodi malorum; sed etiam causam agentem, & efficientem; & propter hoc ipsum creatorem auctorem hujusmodi omnium malorum, & etiam propter hoc non solùm malum, sed pessimum. Si verò non sequitur ex providen-

Vide quã acutè & ingeniosè.

Providentiam creatoris num sequatur necessitas.

E tia creatoris prædicta necessitas in rebus, tanquàm ex causa: quæ igitur erit causa consequentiæ istius? Duo enim, quorum neutrum est causa alterius, & quæ non habent communem causam, neque colligationem relativam ad invicem, impossibile est esse hujusmodi concomitantiam, vel consequentiam. Ita autem est inter divinam providentiam, & res, quas nominavimus, hoc est, mala culpabilia Quòd si dixerit, hanc esse causam hujus consequentiæ, quia si creator scit, vel scivit aliquid eventurum, ipsum eveniet, & necessaria est ista conditio, vel consecutio, duobus modis destruitur error iste. Primùm, quia sicut necessaria est ista consecutio, sic & econversò, videlicet si eventurum est hoc, creator scit, vel scivit eventurum: non minùs igitur erunt res inferentes necessitatem providentiæ creatoris, quàm providentia creatoris rebus. Secundò, quia etiam similis conditio, vel consecutio est necessaria de te unoquoque hominum, quia si scis aliquid eventurum, illud eveniet, non propter hoc tamen

Divi- [illegible] praescien- tia.

F visio tua facit, ut illud eveniat, nec ut necessarium sit illud evenire; ergo neque scientia creatoris faciet res evenire, per modum, quo est scientia, vel cognitio, alioquin scientia, quâ tu scis solem esse in cœlo, vel super terram, faceret solem esse ibi, vel necessarium esse, ipsum esse ibi. Manifestum autem est tibi utrunque impossibile esse videlicet, ut, quia tu scis solem esse in cœlo, vel super terram, necessarium sit ipsum esse in altero duorum locorum illorum. Ampliùs. Divina scientia, vel providentia adeò separata est à rebus hujusmodi, & omnibus etiam temporalibus, quòd ipsa præcessit eas tota æternitate, in qua erat, cùm nulla earum adhuc esset; ipsa igitur erat sine rebus, ipsæ verò non possunt esse, quin illa præcesserit, præcessio verò per modum quo est præcessio, nullam dat necessitatem sequentibus. Licet enim non possit esse occasus solis, quin ortus ejus præcesserit, tamen ortus non facit

G esse necessarium, ut sequatur occasus, vel econversò; præsertim cùm sicut alibi didicisti, relativorum alterum non sit dignius causa esse alterius, aut econversò, neque alterum contrariorum similiter. Ortus igitur non dignior est causa occasus, quàm econversò, nec præcessio, ut sit causa conversionis, neque econversò; neque igitur scientia divina per modum, quo est scientia, dat necessitatem scitis: sicut neque visio tua, quâ vides solem in cœlo, dat necessitatem soli essendi in cœlo; neque tanquàm causa dat providentia creatoris necessitatem rebus, neque per modum, quo est scientia, vel visio, sicut neque visio tua, neque necessaria concomitantia est inter illam, & res, per hoc quòd ipsa sit causa earum, cùm innumerabilia sint, quorum ipsa non est causa, videlicet omnia mala culpabilia, omnia vitia, & peccata: neque per hoc, quòd communem

Simile.

H habeat causam cum rebus, cùm ipsa causam non habeat ullo modorum. Sed neque ipsa necessaria est in ea comparatione, quam prædixi tibi, hoc autem est dicere, quòd casus ejus super quasdam res est possibilis, & contingens, videlicet super res contingentes, quas possibile est evenire, & non evenire. Et jam dixi tibi, & dedi convenientissimum exemplum ad hoc, quia ipsa cecidit super res multas ab æterno: possibile tamen est non cecidisse unquàm super aliquam earum; & hoc est quoniàm possibile est nullam earum evenire: & si ulla earum eveniret unquàm, super aliquam earum cecidisset providentia creatoris Patefeci etiam tibi, quomodò una est scientia creatoris, & quomodò non multiplicatur multiplicatione rerum, nec diversatur diversatione earum: & propter hoc una, & eadem per omnem modum permanens cadit super alterum contra-

Acute.

contrariorum, & potest cadere super alterum absque ulla diversificatione, & mutatione, quæ fiat apud ipsam. Declaravi etiam tibi, quomodò econtrariò se habet in scientiis, quæ vel adveniunt à rebus, vel acquiruntur nobis per ipsas. Intende igitur diligenter in hoc, & non involveris erroribus, qui sunt circa hoc; neque conturbabunt te ullo modorum puetiles argutiæ sophistarum.

CAPUT XIX.

De quatuor, quæ moverunt erroneos opinari, omnia ex necessitate fieri, & nihil libere.

Quia verò & per alias vias, quàm per creatoris providentiam, visum est nonnullis erroneis, omnia ex necessitate fieri, vel evenire in mundo isto, & nihil esse omninò in potestate nostra liberè, sed potiùs impelli nos necessitate ad omnia, quæ facimus, & prohiberi impossibile esse ab omnibus, quæ facimus: convenientissimum arbitror negociari aliquantulùm circa hæc, & intendere ad destructionem erroram istorum, quos tu vides tam perniciosos. Scito igitur, quia quatuor sunt, quæ induxerunt eos in errorem hujusmodi: primum fuit providentia divina per comitantiam, quam audivisti, sive comitantiam mutuam inter ipsas, & res futuras, vel non futuras: & adjuvit eorum deceptionem ridiculositas argutiarum, quas dissolvi tibi in præcedentibus: & non est necesse vel ut repetamus, quæ dicta sunt de hoc, vel ut alia superaddamus eis, cùm illa sufficere tibi debeant. Secundum fuit motus cœlorum atque figurationes, cæteræque dispositiones stellarum, & luminum, de quibus consueverũt astronomi omnes eventus, omnesque actiones & passiones, quæ fiunt considerare in mundo inferiori, & maximè in hominibus, & rebus humanis. Tertium fuit imarmene, quam vocaverunt aliqui ex philosophis implexam seriem causarum, & indeficienter currentem, dependentiamque necessariam unius ex alia. Quartum fuit fatum, sive fatatio. De tribus igitur his tentabo satisfacere tibi per viam quam consuevi probationum, & satisfaciam, si Deus voluerit.

Destructio erroris pernicio-sissimi.

Imarmene quid

CAPUT XX.

Disputat contraponentes ex motu cœli, & dispositione stellarum causari necessitatem in rebus.

Quoniàm si inter motus cœlestes. & res antedictas est hujusmodi causalitas, quæ necessariam consequentiam faciat in rebus, cùm duorum quorumlibet, quorum alterum sequatur ad alterum, vel alterum ex altero, si antecedens est necessarium, necesse est ipsum consequens esse necessarium, non esset effugere, quin quemadmodùm motus cœlestes necessarii sunt, & immutabiles, & adeò seorsùm, & longè à potestate nostra, ut nihil circa eos omninò possimus, quin currant per omnem modum, sicut currunt; erit ex necessitate, ut nihil possimus etiam circa cursum rerum antedictarum; quare nihil erit nobis imputandum de cursu earum. In omnibus igitur, quæ in rebus hujusmodi accidunt, erimus per modum omnem inculpabiles: quod enim non est imputandum alicui, non est culpabile apud ipsum, neque ipse propter illud similiter laudandus. Quare nemo benè, aut malè aget, cùm nemo malè agat nisi culpabiliter, & vituperabiliter, & nemo similiter benè nisi laudabiliter: Nihil igitur erit vitium, vel peccatum, & nihil vitiosè agetur, & peccare quemquam impossibile erit. Non peccantes autem puniri, iniquum & injustum est: Ipsa igitur justitia quâ rei puniuntur, vel erit iniqua, vel iniquitas, & judicia omnia, quibus hoc decernitur, ut rei puniantur, iniqua erunt, & injustissima; cùm omnes homines necesse sit esse innocentes: cùm impossibile sit quolibet modorum aliquem vel reum esse, vel peccare. Iste igitur error destruit justitiam, & judicium, quæ tam necessariæ, tamque salutares sunt & hominibus, & rebus humanis, totumque ordinem subvertit, totamque pacem, atque tranquillitatem rerum humanarum. Ampliùs. Nihil erit correctio, nihil disciplina, cùm correctio nihil aliud sit, quàm aversio à malo culpabili, & conversio ad contrarium. Utrunque autem est impossibile secundùm errorem istum: necessitas enim inaversibilis est, & inevitabilis, & impossibilitas inconversibilis: impossibile enim est secundùm errorem istum aliquem averti ab eo, ad quod impellit ipsum necessitas motuum cœlestium, nec minùs impossibile est eum converti ad id, à quo prohibet ipsum contraria prædictæ necessitati impossibilitas. Contra errorem igitur istum non est tam ratione disceptandum, quàm igne, & gladio pugnandum. Cùm omnia vitia & peccata inde descendere asserant, omniaque esse inculpabilia, & nullatenùs habentibus ea, vel facientibus, imputanda, & propter hoc nec illos, nec illa ullâ pœnâ, vel punitione esse digna. Nutricem verò vitiorum & omnium peccatorum, videlicet impunitatem, adeò defendat, & nutriat, ut pœnas omnes exterminet, nec aliquam infligi, nec infligendam esse patiatur. Ubi non est dubitandum ullo modorum, quin pœnis maximè indigeant, & illis solis edoceri possint. Si enim undique flagellentur, contumeliis afficiantur, rebusque suis spolientur, mirum est, si tanta, tamque erronea sine pertinacia, ut de nullo ista eis irrogantium conquerantur, si neminem sibi injuriari dicant, vel etiam posse injuriari; hoc enim necesse habent confiteri, vel resipiscere ab isto errore, & hic est unus de tribus modis, quibus philosophia consulit erroribus, sicut etiam audivisti alibi, preces, & admonitiones inter homines inutiles erunt, aut supervacuæ. Pulchras autem irrisit quendam ex hujusmodi erroneis quidam amicus meus. Cùm enim constanter assereret omnia, quæ eveniunt, ex necessitate evenire, & omnia, quæ non eveniunt, impossibilitate prohibita non evenire, jactaretque se hoc posse probationibus irrefragabilibus astruere, nec posset ab ista pertinacia illum avertere, quin potiùs erroneus ille rogabat eum, ut cum eo iret ad quendam, qui inter sapientes, & doctores præcipuus habebatur, & promitteret, quia illum sapientem probationibus validissimis ad hoc ipsum concedendum cogeret: respondit illi erroneo dicens: Tu credis, quia omnia, quæ eveniunt, ex necessitate eveniunt, vel evenient, & quæ non eveniunt, vel evenient impossibile est ut eveniant: stultissimè igitur rogas me, ut eam tecum, quia vel impossibile est, me facere quod petis, si non sum facturus illud, & tunc inutiles sunt preces tuæ, vel necesse est me facere illud, si facturus sum illud, & tunc preces tuæ supervacuæ sunt, cùm sive roges me, sive non roges, ex necessitate sim facturus illud. Sic ergo illusus, & irrisus, cognovit errorem suum. & destitit à precibus illis. Ampliùs. Secundùm errorem istum nulla vi, vel virtute poterit impediri volatus musculæ unius, quemadmodùm neque causa ipsius, id est, motus cœlestis, & conatus omnes ad quæcunque opera, frustra essent apud homines, hoc est, vel supervacui, vel inutiles; frustra ergo laborabitur, ut fiant quæcunque

Error perniciosus.

Error igne extirpandus.

Nota.

Arguta responsio. Vide diligenter.

Nota.

bona, vel ut declinentur aliqua mala, cùm declinatio venturorum, vel imminentium malorum sit impossibilis, & assecutio non venturorum bonorum sit impossibilis. Cavendum autem est tibi ne decipiaris, & erres responsione, quam facit quidam ex Philosophis Italicis, dicens: Cùm quæritur de ægro, an sit convaliturus de ægritudine, quam patitur, an non: si dixerit quis, quòd sic, & ei objectum fuerit, ergo supervacua sunt ei medicamenta; si verò dixerit, quia non est convaliturus, & objectum fuerit ergo inutilia, respondeo, quia non benè arguit, qui sic dicit, convaliturus est, ergo supervacua sunt medicamenta, quoniàm medicamenta sunt, per quæ convaliturus est, & est perindè ac si diceret, hoc est futurum, ergo supervacua est, per quam est futurum, vel si dixerit, hæc domus erit, ergo supervacua est ædificatio illius, vel si dixerit, istam scientiam obtinebis, vel habebis, ergo supervacuum est tibi dare operam ut illam habeas, vel supervacuum studium, per quod illam acquiris, vel supervacua inspectio librorum, & auditus magistrorum, vel aliud quodcunque, per quod illa scientia acquiretur tibi. Nemo intelligens dubitat hujusmodi argutias magis irrisione, quàm solutione dignas: forsitan autem illusioni prædictæ, & aliis, quæ in præcedentibus induxi ad hoc conabitur aliquis respondere ad similitudiné responsionis istius, & dicet: licet aliquid ex necessitate futurum, vel faciendum, non tamen preces, vel supervacuæ, vel inutiles sunt apud factorem illius, & hoc est, quoniàm per preces obtinebitur ab ipso, quòd faciat illud, sicut dixi de medicamentis, & sanitate futura. Eodem modo se habet & de correctione, quoniàm licet iste convertendus sit ab errore suo, & ignavia ex necessitate, non tamen objurgatio, vel pœna porrigentis supervacua est, quoniàm per objurgationem, & pœnam, hujusmodi correctio ejus futura est. Eodem modo videtur posse respondere ad alia similia. Tu igitur attende, quoniàm ista exempla, & causæ multùm longè distant, hoc est, multâ dissimilitudine à motibus cœlestibus quantùm ad res humanas, & voluntarias, & hoc, quoniàm causa scientiæ, quæ acquiritur, in nobis est, vel nos sumus illa, & ipsa acquisitio ex nobis est, & propter hoc liberum est nobis acquirere illam, & non acquirere. Motus verò cœlestis secundùm positionem erroneorum istorum extra nos est, & in eum per se nihil possumus, neque quantùm ad esse ipsius, neque quantùm ad aliter se habere ejusdem: manifesta igitur est tibi dissimilitudo causarum prænominatarum in causalitatibus suis. Faciam autem scire quoniàm in rebus voluntariis, hoc est, in rebus quæ per voluntatem nostram vel fiunt, vel acquiruntur, nihil potest naturaliter, & per se, motus cœlestis. Hujusmodi autem prima declaratio est per ipsam libertatem nostræ voluntatis. Dico igitur, sicut & alibi per me audivisti, quia tanta est libertas hujusmodi, ut nō patiatur eam cogi ad suum actum per se, quæ est velle, neque prohiberi ab eo invitā, hoc est dicere, si velit illum: esto enim, quòd cogatur invita, vel subjectum ejus invitum velle aliquid, & nominetur illud A, secundùm hanc positionem igitur ipsum subjectum est volens A, invitum, & volens ipsum velle: quia igitur ipsum velle A, est volens, & hoc propter A magis est volens ipsum A, quoniàm propter quod unumquodque tale, illud magis, est igitur volens A, non est igitur nolens illud, ergo non coactum, nec invitum vult A. Similiter dico, quia non potest prohiberi velle A, si vult velle A. Esto enim quòd prohibeatur, si possibile est; dico quia priùs vult velle A, cùm velle simpliciter non sit volibile nisi propter A, neque aliud quod-

Vide diligenter.

Motus cœlestis extra nos.

Libertas nostra voluntatis.

E cunque velle volitum esse potest, nisi propter illud in quod, aut supra quod cadit, aut transit. Quapropter velle A, non est volitum ab ipso subjecto, nisi propter A, quapropter erit A, non solùm volitum, sed magis volitum. Vult igitur A. Non ergo prohibitum est à volendo A, positū autem erat ipsum esse prohibitum. Manifestum igitur jam feci tibi, quia non est possibile aliquem cogi ad volendū aliquid, cùm nolit velle illud, neque prohiberi à volendo ipsum, cùm velit velle illud, & est intentio mea hæc in hoc sermone de voluntate, quâ aliquis veraciter dicit, volo, quod nemo veraciter dicit, qui non facit, illud quod potest. De voluntate, quâ dicit quis, vellem: non est intentio mea in hoc sermone: hæc enim voluntas, magis est desiderium, quàm voluntas, quoniàm magis optativa est, quàm imperativa. Illa autem est imperativa, quâ, qui vult aliquid fieri, imperat eis, quorum obedientia est ne-F cessaria ad faciendum illud, ut unumquodque faciat, quod suū est, sicut vides in opere scribēdi, quia si vult aliquis scribere, hujusmodi voluntaté imperat, & oculis, & manibus motus ad scribendū necessarios, atque incisionem calami, & alias præparationes ad hoc. Jam igitur declaratum est tibi per hoc, quòd voluntas nostra secundùm intentionem, quam dixi non subest necessitati motus cœlestis, nec cuiquam alij necessitati: quapropter neque ea, quæ subsunt voluntati, aut quæ ab ea, sive per eam: Si enim libera est voluntas per semetipsam, necesse est libera esse, quæ subsunt ejus imperio, & ab illo, & per illud, quamdiù subsunt ejus imperio. Hoc autem dico propter hoc, quoniàm motus membrorum nostrorum interdùm non subsunt imperio voluntatis, sicut apparet in eis, quorum manus ligatæ sunt, sive pedes, de quibus manifestum est, quòd non solvuntur per motum cœlestem, neque G ligantur per ipsum, immò per voluntatem potestatem habentis in hoc. In his igitur, & hujusmodi, quæ possunt non subesse imperio nostræ voluntatis, & vim, & violentiam, & necessitatem pati potest voluntas nostra, & nos ipsi, sed in sua propria operatione, & immediata, quæ est velle, liberrima est, ut dixi. Similiter & in se ipsa: hoc enim impossibile est, ut velit coacta, vel invita, cùm velit aliquid. Manifestum igitur est tibi, quoniàm nec voluntas, nec res voluntariæ subsunt alicui necessitati, sed nostræ voluntati, vel alienæ, vel partim. Nos enim ipsi vel patiendo, vel etiam adjuvando impedire possumus voluntates nostras ab operibus exterioribus quæ fiunt in corpore, vel per corpus, salva per omnia libertate ipsarum, quantùm ad primam, & immediatam operationem ipsarum, ubi manife-H stum est, quòd prohibitio hujusmodi operum non est nisi voluntaria, vel nostræ voluntatis, ut dixi, vel alienæ, vel partim. Potest enim quis ligare sibi manus, vel pedes aliquo adjutorio, vel artificio, vel adjuvare ligantem. Manifestum igitur est tibi per hoc ex cœlesti motu nullam esse necessitatem in rebus voluntariis, cùm ex voluntatibus humanis omninò, ut dixi, dependeant, & fiunt. Ampliùs. Voluntas humana non inclinatur in aliquid violentiâ, vel necessitate, ut dixi, sed consilio, vel suasione, metu, & spe, & aliis passionibus, & hoc etiam non nisi sponte, & propter hoc per apprehensionem vel unam, vel plures. Ex motibus verò cœlestibus nullæ sunt ei apprehensiones, sed magis à rebus, nisi fortè cogitet de ipsis motibus, sed rerum voluntariarum nullæ sunt ei apprehensiones ex illis. Quare nulla inclinatio est voluntatibus nostris ex hujusmodi motibus. Ex inclinationibus autem voluntatum nostrarum sunt voluntaria nostra, hoc est actiones, & ea quæ ex illis sequuntur, aut per illas

Voluntas imperativa.

Voluntas libera.

Voluntas [illegible]

Voluntas humana quomodo inclinatur.

illas fiunt. Nihil igitur ad motus cœlestes de rebus hujusmodi. Ampliùs Apprehensiones omnes circa res voluntarias aut similitudines sunt hujusmodi rerum, aut per similitudines earum fiunt. Apprehensiones autem, sicut alibi didicisti, causæ sunt generātes affectiones aut alio modo eas imprimentes. Quia igitur motus cœlestes non sunt causæ apprehensionum, non erunt causæ affectionum causatarum ab illis, & propter hoc consequenter neque operum, quorum illæ causæ sunt. Si enim principio, ex quo per modum affectionis sunt & media, & postrema, non est causa, non erit causa alicui mediorum, & multò minùs postremo: hujusmodi autem convenientissima, lucidissimaque exempla multa sunt, quorum unum est in motu Solis & die, & anno solari. Si enim, quod Solem involvit, non daret causam motui ipsius, vel non esset causa motus ipsius, non esset causa diei, vel anni, & ad hunc modum se habet de aliis. Et quòd non est causa efficiens ignis vel in hoc ut sit, vel in hoc ut calidus sit, non erit causa efficiens calefactionis, vel combustionis, quæ ex illo est. Nec moveant te sermones vulgarium hominum, & rationē causalitatis ignorantium, qui causam combustionis dicunt, vel illum qui ligna applicat igni, vel ignem lignis, aut alij combustibili. Similiter dicūt homines imperiti, qui subtrahit columnam ædificio, vel suffodit fundamentum illius, causa est ruinæ ejusdem, & reverà causa quædam est, non autem efficiens, immò ponderositas ædificij causa est efficiens casus ipsius, qui est motus naturalis in deorsùm, cujus principium naturale, & efficiens ponderositas est; hujusmodi causam vocaverunt nonnulli causam, sine quâ non fieret ruina ædificij, & reverà non est causa in aliquo genere causarum, quas alibi audivisti, sed est de his, quæ dicuntur adjuvantia causas ipsas, vel tollendo impedimentum prohibens eas operari, vel præstando aliquid, quo causa ipsa indiget ad ad hoc, ut sit operans in effectu, quemadmodum vides in exemplo columnæ proximè posito, & in exēplo fundamenti in ædificio; reverà nihil novum præstat ponderositati, quæ est causa efficiens ruinæ illius, sed tollit impedimentum, quod erat prohibens operationem ponderositatis ædificij, hoc est descensum, sive ruinam ipsius ædificij. Prohibebat enim columna, vel fundamentum motum ædificij in deorsùm, & tenebat illud in alto contra naturam ipsius ædificij, similiter & fundamentum hoc ipsum faciebat. Qui verò vel ligna applicuit igni, vel ignē lignis, donec sese contingerent, præstitit indubitanter novum adjumentum & ipsi igni, quantùm ad actionem combustionis, & ipsis lignis quantùm ad passionem, videlicet contiguitatem, sive contactum, vel appropinquationem, sine quorum alterutro non perficiuntur adeò fortes, atque vehementes actiones. In motu autem cœlesti, & voluntariis actionibus, & passionibus nostris, nec etiam possibile est fingere hujusmodi adjumenta, nisi quis fortè dicat, quòd Sol luminositate suâ adjuvat voluntarias operationes nostras, & maximè illas, in quibus actus videndi requiritur. Saturnus adjuvat venditores lignorum in venditionibus eorum ex prolongatione frigoris, & augmentatione ipsius; facit enim secundùm positionem astronomorum, ut & faciliùs, & cariùs, & copiosiùs vendātur: similiter & Mercurius navigantes, quoniàm est dominus ventorum secundùm ipsos, & interdùm non minùs impedit secundùm eos, similiter & ventilantes in aëra adjuvat, & ad hunc modum se habet de aliis secundùm opinionem eorum, & de his, & hujusmodi multos libros impleverunt, videlicet omnes libros judiciorum astronomicorum. Manifestum

Apprehēsiones circa quid.

Nota.

Nota.

A autem est tibi, quoniàm hujusmodi adjumentà non sunt digna, ut debeant planetas facere esse causas efficientes rerum voluntariarum nostrarum, videlicet quarum voluntates nostræ sunt principia effectiva. Ampliùs Si cœli luminaria, & stellæ per motus suos, & alias dispositiones sunt causæ rerum voluntariarum nostrarum, quas dixi, aut erit hoc per intentionem, & voluntatem ipsorum, aut præter intentionem eorum, & voluntatem: quòd si per intentionem eorum, & voluntatem propriam, cùm vitia, & peccata sint voluntaria apud nos, alioquin nec vitia essent, nec peccata, neque ullo modorum aliquibus imputanda, nec causis antedictis, ipsæ igitur solæ erunt coinquinatæ omnibus humanis vitiis, & peccatis, præsertim cùm secundùm B errorem istum; non sit possibile hominibus causis hujusmodi resistere, quæ per naturales dispositiones suas, & motus necessarios operantur: naturales enim dispositiones earum augeri, vel minui, vel ullo modorum mutari per nos, non possunt, quare nec ea, quæ ex his naturaliter & per modum effectionis sequuntur. Ampliùs. Sequitur ex hoc malitiam stellarum luminaribus, & cœlis innatam esse, & eos esse naturaliter malos, & ad mala hominis incendere, quare non solùm malos esse, sed & deteriores hominibus, quibus sunt malitiarum omnium voluntarij actores. Jam autem destruxi tibi hoc in alio capitulo de hac eadem materia, judiciorum scilicet astronomiæ. Si verò præter intentionem, & voluntatem eorum sunt voluntaria nostra, sunt igitur à casu, sive casualiter quantùm ad ipsos. Casualium autem nec ordo est, nec certitudo, nec perennitas, nec etiam frequentia, qua-C re nec scientia, ergo, nec ipsi astronomiæ super hujusmodi credendum est, neque ejus professores super talibus consulendi. Et hoc est quod intendebam, videlicet declarare, quòd motus cœlestes non sunt causæ ullo modorum necessitatis apud res humanas.

Malitiā non esse innatā cœlis.

CAPUT XXI.

Impugnat imarmenem, seu implexam seriem causarum necessitantem.

QUoniàm autem alibi circa hoc multa tibi & dicta, & scripta sunt per me, procedam ad destructionem imarmenes, prout eam isti erronei posuerunt. Hanc igitur dixerunt esse implexam seriem causarum, juxta quod intellexit Mercurius, & expressit in libro suo de Deo deorum. Primùm igitur D quærendum est ab eis, utrùm intelligant istam seriem sic implexam, & continuè fluentem à primo causante usque ad ultimum, ita ut aliquod causatum primò fluat à primo causante, qui est creator benedictus, fluat inquam immediatè, & per necessitatem, & ab illo aliud similiter immediatè, & hoc donec veniatur usque ad ultimum causatum, vel currat hoc in infinitum, aut non est ita. Quòd si dixerit, quoniàm à primo causante fluit primò, & immediatè unum causatum per necessitatem, tunc necesse est ut fluat ab ipso per modum naturæ, aut per voluntatem; & de modo naturæ jam scis, quàm longè sit à nobilitate & gloria creatoris, quoniàm sicut didicisti apud Aristotelem, natura operatur per modum servientis & ideò serviliter. Ampliùs. Non est liberum naturæ non facere, quod naturaliter facit, nec est ei potestas, aut libertas, neque electio super facere, & non facere, quare modus operationis naturæ nullo modorū congruit creatori, sicut neque servitus, aut servilitas, neque magis decet magnificentiā ipsius, atque præstantiā aliquid quàm libertas. Est igitur causatio primi ex operi-

Natura quemodò operatur.

bus creatoris per voluntatem ipsius liberrimam, quare non per necessitatem. Non igitur est continua causarum ista implexio per totam seriem causantiũ, & causatorum, continua inquam, idest continuæ necessitatis. Amplius. Si primum opus ipsius creatoris est substantia intelligens, erit idem ostendere de illa, cùm omnis substantia intelligens non operetur, nisi per electionem, & voluntatem, alioquin nec benè agere, nec malè posset, nec rectè agere, nec peccare, nec aliquid ei imputandum esset ad meritum, vel ad culpam, ad laudem, vel vituperium. Propter hoc enim nec benè, nec malè agere posse, nec culpabiliter, aut laudabiliter quicquam facere posse dicuntur, quorum non est potestas super facere, & non facere, sed necessitate feruntur ad ea, quæ cupiunt, & necessitate avertuntur ab eis, quæ timent, non libertate se illis applicant, aut contraria declinant; quare si hujusmodi substantia ferretur simili necessitate ad aliqua, vel resiliret ab eis, neutrum esset ei imputandum, hoc est neque inclinatio, sive applicatio ad illa, neque resilitio ab illis. Amplius. Intellectus esset supervacuus, & omninò inutilis in hujusmodi substantia, intellectus, inquam, quo cognosceret quæ ei agenda, & quæ declinanda essent. Cùm ista cognitio esset in hujusmodi substantia nulli usui, vel fructui. Amplius. Nec ea, quæ virtutis sunt, essent agenda hujusmodi substantiæ, nec ea, quæ vitiorum, declinanda, nec ulla eidem lex imponenda, neque cum eadem de moribus agendum, sicut neque cum brutis animalibus, aut lapidibus, cùm necessitas legem non habeat, nec legi subdita esse possit; quare nec intellectus virtutum, aut vitiorum, neque cognitio boni, & mali intelligibilium esset in ea, nisi frustrà. Quòd si dixerit, quia propter bona, & mala sensibilia adipiscenda, vel declinanda, hoc non est verum, cùm ad hoc ipsi sensus cũ virtute æstimativa sufficere possent, & deberent eidem. Amplius. Hujusmodi intellectus, videlicet agendorum, & declinandorum, quem vocant practicum, non est, nisi ad hoc, ad agenda scilicet intelligibilia bona, & declinanda intelligibilia mala: hoc autem est impossibile; quare intellectus hujusmodi erit ad finem impossibilem, & hoc frustra; frustra enim est omnis virtus, & omnis potentia, cujus operatio est impossibilis, & res ista curret per totum ordinem, ac seriem substantiarum nobilium abstractarum. In toto igitur ordine illo non erit propter prædictam convenientiam implexio causarum necessaria, & inevitabilis, atque immutabilis, hoc est, nec in toto ordine intelligentiarum, quas posuit Aristoteles, & sequaces ejus, nec in omnibus novem ordinibus Angelorum sanctorum, quos ponit doctrina Christianorum, & est intentio mea in hoc sermone de necessitate, quâ natura naturaliter operatur, sicut prædixi tibi, & hæc est necessitas servitutis, sive servilitatis. In causis verò, quæ per sapientiam, vel providentiam, & electionem operantur, libertas est super operari, & non operari, & nulla necessitas impellens, vel cogens eas ad operandum, nisi fortè quis dicat voluntatem, sive imperium creatoris cogere causas hujusmodi ad implesse, vel exequi jussa ejus, vel beneplacita, ubi cavendum est tibi à sermone coactionis, & intentione ejusdem: non enim propriè intentio sermonis hujus currit in eis causis, quæ voluntariè operantur, quamquàm vulgaris usus, atque certissimus hæc habeat, ut cogi se dicat amore imperantis, qui amore fortissimo eidem est obnoxius, & astrictus. Dicitur etiam secundùm hunc modum aliquis operari amore cogente, quod maximè voluntariè, maximèque libenter, atque gaudenter operatur. Causa autem in hujusmodi sermonibus est, quia quemadmodùm

Inconveniens.

Intellectus practicus.

Virtus sine operatione frustrà.

Cogi.

E violentia cogentis virtutes, seu vires coacti, totaliter sibi subjectas habet, ita ut contra ipsum, nihil possint, hoc est nullatenùs resistere violentiæ ipsius, sic in vehementer amante totam voluntatem ejusdem amor occupat, & possidet, ut contrarium voluntatis jubentis non velit, etsi amor fuerit fortissimus, atque firmissimus, nec etiam velle possit, qualis amor est in sanctissimorum Angelorum consortiis erga creatorem, ubi dubium non est, quin quemadmodùm amor ille nec minui, nec ullo modorum tepescere potest apud eos, sic neque voluntas adimplendi quicquid jubere eisdem fuerit dignatio creatoris, & hujusmodi voluntatis fortitudo, atque immutabilitas, ex immutabilitate, & fortitudine est amoris in creatorem. Cùm autem certum habeas, quia coactio omnis ex debilitate, atque defectu est

F patientis illam, & majori cogentis virtuti propter hoc resistere non valentis, manifesta est tibi diversitas inter propriam coactionis sive violentiæ intentionem, & istam vulgarem, & impropriam, cùm illa, propria scilicet, sit ex infirmitate virtutis illam sustinentis, ista verò ex fortitudine, & ex hoc, quod cogens illo modo coacti virtutem impedit, & ad contrariam operationem sua virtute impellit; voluntas autem jubentis in sic amante virtutem ejus, amorem scilicet, & obedientiam, nullo modorum impedit, quin potiùs eam augeret, & confortaret, si augmenti, & confortationis eam susceptibilem inveniret. Certum enim est gaudium verè, ac perfectè amantium, non tantùm eorum, quos amant, necessitatibus subvenire, sed etiam eorundem parere beneplacitis, & mandatis. Scire etiam debes,

G quia quemadmodùm bonitas creatoris per hoc ipsum, quod nec potest minui, nec mutari, & per hoc ipsum, quod non potest, nisi benè agere, non solùm non minùs libera, immò hoc est ei ex ultimitate, ac supereminentia libertatis; sic nec præclaris illis, ac nobilibus substantiis, quòd non possunt vel non amare creatorem, vel non velle, quod sciunt ipsum velle, vel non facere, quod intelligunt ipsum jubere eas facere, non est ex debilitate suæ virtutis ullo modorum, vel ex depressione, vel læsione aliquâ libertatis. Malè igitur agere aut servitus est, aut ex servitute, aut etiam servum fieri, sicut alibi didicisti. Sicut igitur, quòd aliquis non potest servus fieri, vel servire, sive opus facere servitutis, ex perfectionibus eidem est libertatis, videlicet ex magnitudine, & fortitudine ipsius, sic se habet in creatore, & in prænominatis substantiis; hæc enim omnia sunt ex elongatione, vel etiam ipsa elongatio à servitute, ex elongatione autem à servitute

H impossibile est impediri libertatem, vel lædi quolibet modorum. Jam igitur manifestum est tibi per hoc, quoniàm implexio causarum non currit cum causalitatis naturalis, atque necessitatis hujusmodi in substantiis intelligentibus abstractis, neque in aliquibus aliis substantiis quantùm ad actiones voluntarias; & quia necessitas obedientiæ voluntariæ non contradicit libertati, nec lædit eam ullo modorum, quin potiùs perficit eandem, & quòd non possunt non obedire jussis creatoris prænominatæ substantiæ nobiles, non est ex debilitate, vel impotentia, vel defectu virtutis, quin potiùs ex fortitudine, abundantiaque, & perfectione ipsius. Quòd si dixerit quia, quia non obstantibus his currunt res, sicut currunt, & quia ista non faciunt deberet esse, ut non sit cursus causarum necessarius, hoc est aliter esse, vel se habere impossibilis: dico in hoc, quia voluntas creatoris sublimis, aut benedicti non est in per hujusmodi cursum causarum, ut ita semper sit, & non aliter; quemadmodùm non est super virtutes moventes cœlos, ut semper ita eos moveant,

neque super motum cœlorum, aliorumque corporum cœlestium, vel ut semper sit, vel ut ita semper sit, quin potiùs cessaturi sunt motus hujusmodi. & virtutes moventes eos, si virtutes intelligentes sunt, & moventes eos voluntariè (sicut posuit Aristoteles, & sequaces) definent eos movere in fine sæculorum currentium, intelligentes voluntatem creatoris esse in hoc: sic dico & de sanctissimis angelis, qui ad multiplices utilitates hominum dominantissimo serviunt creatori; cessantibus autem utilitatibus hujusmodi, cessabunt & ministeria eorum, quæ propter eas adimplebant, quapropter in ejs etiam invenitur non solùm aliter posse esse, sed etiam aliter multoties non fore: quoniàm quæ operantur modò angeli sancti circa homines, quandóque non operabuntur. Manifestum igitur est, quòd in operationibus eorum hujusmodi neque impletio necessaria prænominata, neque etiam sempiternitas, aut perpetuitas locum habet. Jam etiam patefactum est tibi in præcedentibus, quòd in rebus voluntariis, quæ apud homines sunt, similiter locum non habet necessitas, aut implexio, cùm tanta sit libertas voluntatis humanæ, ut neque cogi possit ad suam primam, ac propriam operationem, quæ est velle, vel prohiberi ab illa invita. In eis autem voluntariis, quæ sunt ex velle, & post ipsum, corporalibus scilicet actionibus, locum habet prohibitio, & coactio antedictæ, inquantùm sunt motus corporis, aut membrorum ipsius, aut contrarium motus. Invito enim unoquoque hominum in statu miseriæ istius possunt moveri corpus ejus, & membra, & prohiberi à motu per ligationes, aut alia impedimenta.

Virtutes cœlos moventes desinent movere.

CAPUT XXII.

Utrùm ex aggregatione causæ efficientis, & omnium adjuvantium ex necessitate sequatur effectus.

SCias autem me dixisse, inquantùm motus corporis, aut membrorum, & noluisse dicere, inquantùm sunt actiones voluntariæ, propter hæc, quoniàm in manu alicujus potest poni thus eo omninò invito, & penitùs obnitente, seu renitente, & moveri munus hujusmodi ad pedes idoli, & poni thus ante idolum per manum ipsius. Sed positio ista non erit thurificatio, neque actio voluntaria quantùm ad ipsum, nec etiam motus voluntarius, sed violentus erit, at thurificatio fortassis. & veneratio idoli, quantùm ad ipsum. qui violentiam infert hujusmodi, & hoc si intentio ejus fuerit in hoc, ut sic idolum veneretur. Forsitan autem dicat aliquis, quia ista implexio est juxta sermonem, quem dixit quidam ex Italicis philosophis, occupationes, inquiens, serimus. Hujusmodi autem exemplum est, quia cùm in aliquo concurrerint scribendi voluntas, & opportunitas, cæteraque omnia, quæ requiruntur ad hoc, ut potentia scribendi exeat in actum, exibit necessariò in actum; & eodem modo se habet de his; quorum causa est actus scribendi cum aliis, quoniàm sequuntur ex actu scribendi cum aliis, & hoc necessitate simili, qua actus scribendi est secutus ex causa sua. & aliis adjutoriis, & ita in infinitum, vel usque ad novissimum causatum. Quâ de causa cujuscunque singularis vel existentia, vel eventus erit necessarius, & hæc ratio induxit aliquandò me in adolescentia mea, ut mihi videretur nullum ex singularibus contingentibus habere causam hujusmodi, vel unam, vel plures simul aggregatas, eadem inquam, conjunctam scilicet, quâ posità de necessitate ponatur; audies & alia à me in hoc præsenti capitulo. Scito igitur hîc, quoniàm fortassis verum est, quòd positâ hujusmodi aggregatione causæ scilicet efficientis, & eam ad hoc quod operetur, adjuvantium, necesse est operationis initium esse, vel operis, non autem opus ipsum, vel ejus perfectionem, & hoc dico in his, quæ generantur, vel per successionem temporis fiunt, & hoc est, quoniàm aut consummationem, vel perfectionem operis hujusmodi possibile est, vel ipsam causam efficientem omninò non esse, vel aliquid de aggregatione illam adjuvantium. Sicut vides in ædificatione domus, cujus causa efficiens est voluntas ædificantis, vel ædificari facientis? quam voluntatem possibile est mutari in contrariam voluntatem, antequàm perficiatur domus hæc, & omninò desinére esse: similiter possibile est facultates ei auferri, seu furto subripi: possibile etiam est prohibitionem ei fieri, ne ædificet, & alia multa impedimenta evenire, quibus impediretur perfectio domus. Eodem modo se habet, & de scriptura, sive actu scribendi, quia scilicet hujusmodi rerum, vel eventuum perfectio pendet ex aggregatione multorum possibilium, quorum quolibet non existente, impeditur ejus perfectio: est igitur necesse, ut confluentibus, sive aggregatis causâ efficiente, & omnibus eam adjuvantibus, ut dixi, opus, vel operationem incipere, seu inchoari: & quoniàm ad ejus perfectionem, seu consummationem stabilitas necessaria est totius aggregationis hujusmodi, si illa concurrant, sequetur consummatio. Verùm quoniàm ipsa stabilitas, ut ita dicam, non est necessariâ stabilitate stabilis, immò non esse possibilis, non est necesse, ut ex prædicta aggregatione sequatur necessaria consummatio, & propter hoc generaliter non est verum in rebus hujusmodi, quòd ex aggregatione sæpè dicta sequatur consummatio, nisi in ea intelligatur totius aggregationis permanentia. Similiter non est necessarium, ut sic etiam, hoc est, computatâ ibi stabilitate, sequatur consummatio, seu perfectio necessaria, nisi ipsa permanentia necessitate firma intelligatur: & ad hunc modum se habet in omnibus causis operantibus in tempore, sive per successionem. Sicut evidenter apparet in claritate diei, quæ cùm sit ex revolutione Solis super terram, tanquàm ex causa efficiente, tamen non est necesse, ut sit ex illa, licet necessarium sit illam esse, quoniàm lux solaris potest impediri quantùm ad operationem istam, vel per nubilum, aut nubes, vel eclipsim Solis. vel per adventum multitudinis locustarum, sicut plerumque fit in terra palestinæ, & in partibus Ægypti. Lux igitur solaris non est necessaria, aut necessitate stabilis.

Nota. *Nota.* *Advertе.* *Exemplū.* *Simile.*

CAPUT XXIII.

Quòd multæ passiones pendent ex ipsis patientibus, & quomodò dici possit esse aliquid in potestate nostra.

SCiendum etiam est tibi, quoniàm actiones multæ, & etiam innumerabiles pendentes sunt ex ipsis patientibus, quoniàm non fiunt contra voluntatem patientium multoties, immò secundùm eam, quemadmodùm vides in illuminatione hominum à Sole, & in calefactione eorum ab eodem; possibile namque multis hominibus est avertere se à lumine, & à calore ipsius, & multi hoc faciunt, abscondentes se ab eo vel in silvis, vel in antris, vel in locis subterraneis, vel in aliis ad hoc ædificatis, & aptis: Sicut audire potuisti de æthiopibus, & in lybia; & si intenderis in hoc, erit tibi facile

Actiones pendentes ex ipsis patientibus.

solvere quæstionem, quæ aliquandò mihi difficilis visa est ad solvendum. Hæc autem quæstio illa: si causa non est in potestate nostra, causa inquam, quâ positâ ponitur effectus: non erit effectus in potestate nostra, & est intentio mea in sermone isto, qui est, esse, vel non esse in potestate nostra, ut tunc dicatur esse in potestate nostra causa, cùm facere possumus, ut vel sit, vel ut operetur, aut prohibere ut vel non sit, vel non operetur. Quare consequens videtur, ut cùm causa non est in potestate nostra, vel quantùm ad esse, vel quantùm ad operari, nec effectus sit in potestate nostra. Cujus exemplum est in sole & die, de quo manifestum est quòd non est in potestate nostra dies, quia nec Sol quantùm ad esse suum, neque quantùm ad operari operatione, quâ diem operatur, quæ operatio est lucere super terram. Neque enim prohibere possumus esse ipsius Solis, neque ejus lucere super terram, aut omninò avertere, aut ullatenùs impedire, & ideò manifestum est, quia non est in potestate nostra, ut dies non sit. Eodem modo, neque ut dies sit, quia sole existente subter terram, non possumus facere, ut sit, vel ut luceat super terram. Manifestum igitur est, quia si causa hujusmodi non est in potestate nostra, neque effectus. Quare si effectus est in potestate nostra, & causa; quare & causa causæ, cùm quælibet causarum usque ad primam effectus sit alicujus causæ. Quare si aliquid est in potestate nostra, erit ipsa prima causa in potestate nostra Quia igitur ipsa non est in potestate nostra, per destructionem consequentis sequitur, nihil omninò esse in potestate nostra. Quare nihil eorum quæ sunt, vel fiunt, est in potestate nostra, vel ut sit, vel ut non sit. Nihil ergo de his, quæ sunt, vel fiunt, possumus avertere, vel prohibere ne sint, vel fiant, aut facere, vel procurare, ut sint, vel fiant. Quare omnia erunt, vel fient, vel evenient ex necessitate quantùm ad nos. Nulla igitur erit libertas nostra, nulla omninò potestas. Scito igitur in hoc, quia non solùm cavendum est tibi, ne falsum aliquod dicas, vel sentias de creatore benedicto, sed etiam timoratè, & reverenter, & circumspectis, examinantissimisque sermonibus loquendum est nobis de ipso, qui nec speciem ullam, nec suspicionem erroris habeant. Quia igitur causam primam esse in potestate nostra sonat subjectionem ipsius, quem constat non solùm esse liberrimum, sed etiam omnium sæculorum dominatorem dominantissimum, indubitanter malè sonat sermo hujusmodi, speciem habens erroris pessimi. Verumtamen illud manifestum est, & non habens dubitationem, quia quemadmodùm non possumus facere, ut radius Solis intret per fenestram aliquam, tamen possumus prohibere ne intret: possumus etiam facere aliud, quo facto intrabit, sicut aperire fenestram, vel aliud obstaculum amovere, & ob hanc causam interdùm dicitur in potestate nostra esse, ut domus nostræ illuminentur à Sole, quia videlicet præsto sunt lux solaris, & bona dispositio aëris, si concurrerit cum eis amotio prohibentis obstaculi. Totaliter enim nihil de forinsecis actionibus est in potestate nostra, videlicet neque comedere, neque bibere, neque ambulare, & hoc est, quoniàm vita nostra, & duratio nostra requiritur ad unumquodque istorum. Non est autem in potestate nostra, ut duret ad comestionem buccellæ unius, vel ad haustum modici vini, vel donec perficiamus unum passum. Eodem modo se habet, & de sanitate membrorum, atque virtutis gressibilis: non enim possumus conservare sanitatem pedum, donec pertransiverimus, etiam passum dimidium, via etiam requiritur, circa quæ quid

Operatio solis non est in potestate nostra.

Cum timore loquendum de Deo.

Similia.

E possimus, & non possimus, manifestum est tibi. Quare manifestum est tibi de omnibus hujusmodi, quòd nihil eorum est totaliter in potestate nostra, hoc est, cum omnibus adjumentis, & impedimentis suis. Intende etiam in opera creatoris, quæ operatur in nobis, qualia sunt dona gratiarum, atque virtutum. Dico igitur, quia in potestate nostra est avertere nos à largitate, & beneficentia ipsius, quantùm ad hujusmodi, quemadmodùm possibile est tenenti vas, avertere illud, & desuper cadente pluvia, vel obstruere ejus orificium, aut obvertere fundum ipsius ad pluviam. Sic enim stulti, & mali homines faciunt, dum corda sua, quæ sunt vasa virtutum, & gratiarum receptacula, convertunt ad vitia, & peccata: avertunt enim vasa hujusmodi à largitate, & beneficentia creatoris, quæ parata est descendere, velut imber descendens à fonte redundantissimo, quæ est bonitas creatoris: & sicut vides homines avertentes oculos suos corporales, sic plerumque oculos cordium avertere à lumine primo, F quod est Deus altissimus, dum virtutes suas apprehensivas nobiles, ad alia cogitanda, & inquirenda intendunt, atque convertunt. Patefactum igitur est tibi per hæc, & hujusmodi exempla, quia multæ sunt de operationibus primæ causæ, quas possumus avertere, vel prohibere, ne fiant in nobis, veruntamen non contra voluntatem creatoris, id est, eo invito, & propter hoc non est mirum, si intimiùs ac diligentiùs consideres: non est hoc propriè, atque totaliter in potestate nostra, cùm etiam ipsa aversio, vel perversitas hæc adeò sit in potestate creatoris, ut eam prorsùs à nobis tollat, cùm voluerit, & dispositiones contrarias, & præparationes ad dona sua recipienda nobis dare possit quandocunque fuerit dignatio bonitatis ejus. Eo igitur sinente, vel permittente sic, ab ejus muneribus G manus nostras, sive vasa cordium nostrorum avertimus, & propter hoc eadem non recipimus, & hoc facimus ex viribus, sive virtutibus naturalibus, quas ipse nobis donavit. Non igitur ex aliqua potestate, quâ ei resistere possumus, adeò perversè agimus. Vides ergo, quia propriè non debet dici esse in potestate nostra, contra quem nihil possumus, ex cujus viribus ab ipso nobis donatis per abusionem ipsarum: eo tamen non injustè, sed justo judicio, permittente, non ipsum creatorem impedientes, sed nos ipsos gravissimè lædentes, dona ejus optima à nobis repellimus: quemadmodùm si quis eruat sibi oculos, non contra Solem, cujus lumen à se repellit, hoc facit, neque in læsionem, aut detrimentum ipsius, sed in propriam læsionem. Apparet igitur tibi ex omnibus antedictis, cùm ea diligenter consideraveris, quia intentio ejus, quod H est esse in potestate, non dicitur propriè, simpliciter, & secundùm totum, nisi de creatore, quoniàm in ejus potestate est unumquodque eorum, quæ sunt, ut sit, vel non sit, ut fiat, vel non fiat, & etiam vitia, & peccata destruere, & exterminare omninò, quoniàm hoc est eximiæ, ac dominantissimæ potestatis. Ipsa autem facere, vel procurare, ut fiant, non est ullo modo potestatis ejusdem, quia hoc est debilitatis, ac vilissimæ servitutis. Utrùm igitur aliquid sit in potestate nostra, jam tibi determinatum est, quoniàm propriè, ac verè, nec nos ipsi in potestate nostra sumus, & propter hoc nihil verè, ac propriè est in potestate nostra, quoniàm nihil vel facere, vel esse, facere, sive procurare, ut sit, sufficimus: sicut ostensum est tibi in actibus, qui maximè videntur esse in nostra potestate, quales sunt actus comedendi, bibendi, & ambulandi. Causa autem in hoc est, quoniàm ad hoc, ut unumquodque talium sit, vel fiat, requiritur aggregatio

Opera creatoris in nobis.

Nota.

[illegible] ipsius.

Actus qui sunt in nostra potestate.

gregatio multa adminiculorum adjuvantium ad hoc, ut illud fit, vel fiat. Eâ verò intentione, quâ dicitur interdùm aliquid esse in potestate nostra, videlicet secundùm quid, vel quia possumus aliquid facere, quo facto, illud fiet, vel non fiet, non sequitur ullo modorum necessitas, aut impossibilitas circa nos, neque læsio ulla nostræ libertatis. Sed neque etiam sequitur, ut si aliquid possumus circa effectum aliquem creatoris, vel alterius causæ, quòd propter hoc possumus aliquid circa ipsum, vel circa illam. Manifestum enim est, quia aliquid possumus in illuminatione, quæ fit in nobis, aut circa nos à Sole; nec tamen aliquid propter hoc in Sole possumus, vel contra ipsum.

CAPUT XXIV.

Quid fatum diversimodè accipitur.

POst hæc transibo ad investigationem fati, & fatationis, & earum personarum, quæ vulgò dicuntur fatatæ, & fatandi potestatem habere, utrùm sint, vel non sint, & quid sit ipsa fatatio secundùm intentionem eorum, qui eam posuerunt. Scito igitur quia fatum secundùm intentionem unam, est fortuna, vel infortunium, adversitas, vel prosperitas, exaltatio, vel depressio, præordinata, seu prædestinata, aut præparata alicui in ipsa nativitate sua, vel ante, & hæc est intentio, secundùm quam astronomi scientias judiciorum suorum fatidicas nominant, & dicitur fatum abusivè à for, faris, tanquàm constellatio nativitatis, vel conceptionis, vel etiam alterius horæ præcedentis conceptionem, & nativitatem, hæc fata, sive loquuta fuerit præsignando, sive præsignificando. Alio modo, & aliâ intentione fatum intellexerunt cultores multitudinis deorum, præordinatum, & prædictum ab ipsis diis, quos colebant, prædictum inquam denunciativè. Opinabantur enim Deos tripliciter loqui, videlicet commonitoriè, comminatoriè, & denunciativè. Ea verò, quæ comminatoriè, vel commonitoriè dixissent, posse averti, ne eveniant. Denunciata verò necessariò evenire, tanquàm decreta, & statuta Deorum. Unde & fata, tanquàm dicta, & prædicta deorum ipsorum, quos mentiri impossibile esse credebant, nominaverunt. Fatum igitur secundùm intentionem istam est sententia, & assertio deorum ipsorum, dicendo, vel fando expressa, & denunciata mortalibus de magnis eventibus alicujus. non enim dicitur fatum de quotidianis, & modicis eventibus. Dedit autem causam huic opinioni multiplex narratio, & assertio hominum, & maximè mulierum dicentium, se audivisse Deos loquentes in nativitatibus hominum, & mulierum, eventus istos. Sed & usque hodiè apud multas nationes est hujusmodi opinio, & forsitan apud omnes, & multos ex egregiis militibus, quos fatatos sic dicunt, id est, magnos eventus eorum à diis, vel deabus antequàm evenirent, præfatos, sive prædictos. Exposuerunt quidam deas esse, quæ talia præfarentur, aut prædicerent, maximè in nativitatibus hominum, forsitan ex similibus narrationibus, & assertionibus hominum dicentium, se audivisse deas colloquentes de eventibus nascentium, vel forsitan arbitrati sunt convenientiùs deas assistere parientibus, hominumque nativitatibus, quàm Deos. Et hoc licet superstitiosè & penè aniliter dici videatur, quia vel famosè, vel fabulosè, tamen penè communiter dicitur, & fatati multi de antiquis, & quidam etiam hujus temporis non multùm longè à terra nativitatis meæ.

Fatum unde.

Fatum quid secundùm aliam intentionem.

Fatati.

A Non est prætermittendum, quin de hoc aut veritas, si Deus voluerit, aut verisimilitudo quæratur, & tentetur an per me valeat inveniri. Sciendum autem est tibi, quia fuit ex Italicis philosophis, cujus eloquentiam usque hodiè tota latinitas non immeritò admiratur, & inter Italicos sapientiam ejus reputo, & arbitror admirandam, qui dixit fatum, & imarmenem idem esse, nec distinxit inter ea, nisi nominibus tantùm, dicens fatum esse causas colligatas, per quas res rebus connexæ serie oriuntur, vel fiunt. Et iterùm alio sermone dixit, quia fatum est ex omni æternitate fluens veritas sempiterna. Quibus sermonibus, etsi veritatem explicare sibi visus fuerit, rationem tamen, & explicationem præteriit nominationis, nec apparet nobis, nec facit nos scire, quare fatum sit nominatum sic. Reminiscere igitur eorum, quæ audivisti in præcedentibus, hoc est, in prima parte tractatus istius,
B qui est de universo, & in prima parte totius spiritualis, ac divinalis magisterii de verbo primo, seu primogenito, quo primus genitor, primusque loquutor semetipsum dixit æternaliter, ante omnia tempora, & antequàm aliquid crearet, & esse dixit eodem verbo quæcunque facturus erat, & quæcunque futura erant, sive in rebus, sive de rebus, ita ut nullus ex eventibus vel rerum, vel hominum sit, quod non in eo verbo, & per ipsum dixerit, similiter nec ordo, nec modus in tota serie sæculorum ab eo prætermissus est, vel tacitus; quare quicquid tunc erat futurum, tunc fatus est, & loquutus, & propter hoc fatum tunc, sive dictum esse hujusmodi. Inde igitur videri potest nominatum fatum primogenitum verbum, quia dictum est ab ipso primo loquutore, primoque genitore. Scis enim
C quia dictum, aut fatum, non solùm res dicitur, sed ipsa fatio, sive dictio ipsa, quâ res dicta, vel fata, dicenda est. Hæc igitur ratio videtur esse nominis, seu nominationis fati, & congruere soli verbo creatoris, in quo, & per quod constituit, & ordinavit apud semetipsum ante sæcula totam seriem sæculorum, atque causarum, omnesque eventus hominum, qui dicuntur fortunæ, vel infortunia, & bona quidem omnia tam naturæ, quàm gratiæ, quàm futuræ gloriæ, & etiam temporalia, sive corporalia, de quorum numero sunt pœnæ, & afflictiones, depauperationes, contumeliæ, ipsaque paupertas, omniaque tormenta hujusmodi, & etiam mors, quæ omnia vulgaris stultitia mala nominat, & tanquàm mala fugit eadem, & prout potest repellit. Mala verò culpabilia, quæ vitia dicuntur, atque peccata dixit apud semetipsum futura, atque prævidit, nec voluit ut essent ex ipso, vel ab ipso,
D vel per ipsum, quoniàm non decet gloriam ejus, & bonitatem, ut sit causa talium. Statuit igitur apud se in verbo suo omnipotentissimo, & per ipsum, non prohibere ea esse, sed limitare, atque ordinare, & moderari; limitare quidem, ne eousque prosilirent, quocunque mali homines, vel mali dæmones vellent, aut suggererent. Moderari verò multiplicibus repressionibus, ac resistentiis, quas omnes sola totaliter novit sapientia ipsius: ordinare quoque, ut non ante, vel priùs fierent, quàm ipse utilitates illas ex eis eliceret, propter quas eas permittenda potiùs elegit, quàm quominùs essent, avertenda, seu prohibenda.

Ciceronem intellige.

Epilogus quidam.

Fatum quid secundùm catholicos.

CAPUT XXV.

Si fatum accipitur pro verbo Dei, cautè utendum verbo illo, & de errore, qui dicit omnia vera esse primâ veritate.

Fato evenire quomodò.

HIs igitur ita determinatis, cave diligenter ab intellectu, & intentione sermonis communis, quo dicunt homines valdè incircumspectè, fato evenit hoc, vel per fatum: quoniàm si fatum intelligatur ibi verbum Dei altissimi, non poterit verè dici nisi de bonis vel naturæ, vel gratiæ, vel gloriæ, vel corporis, seu fortunæ, & nomine fortunæ intelligo ipsa bona antedicta, quæ vulgus insipientium infortunia nominat, cùm nemo sapiens dubitet, illa esse bona Dei dona, multipliciter fructuosa benè utentibus, & inæstimabiliter pretiosa. Verbo quippe Dei, atque per ipsum facta fuisse omnia, & fieri, quæcunque operatur creator, & fienda quæcunque facturus est, declaratum est tibi in prima parte tractatus istius, & hoc habet usus authenticorum sermonum prophetarum gentis hebræorum. Horum enim unus dixit: Verbo Dei cœli firmati sunt. Lex verò, & doctrina christianorum refertissimæ sunt hujusmodi sermonibus.

Nota.

Hoc autem est, quoniàm verbum istud illis maximè innotuit, & ipsum legis suæ latorem, auctorem, doctorem, & prædicatorem indubitatâ fide tenent, ipsumque pari cultus honorificentia cum ipso genitore suo in unitate deitatis tota devotione, ac studio venerantur; nec apud eos, qui docti sunt de gente christianorum, recipitur sermo hujusmodi; fato evenit hoc, vel per fatum; quoniàm nec intentio hujusmodi, quam dixi, videlicet quâ significet verbum Dei nomen fati, est apud eos, & etiam si esset, non reciperent absque distinctione expressa, atque declaratione.

Fatū non est apud prophetas.

Cavent enim sibi non immeritò non solùm ab erroribus impietatis cujuscunque, sed etiam ab ipsa specie, & suspicione eorum in sermonibus, & colloquutionibus suis. Hinc est quòd fati nomen abhorrent, tanquàm resonans idolatriam, quam summoperè detestantur, vel irrident, tanquàm anilis, seu vetularis insipientiæ deliramentum. Nec te conturbare poterunt, aut debebunt argutiæ sophistarum dicentium, postquàm creator dixit æternaliter omnes eventus futuros, & verbum ejus immutabile est per omnem modum, & omnis dictio, vel assertio necessaria, & omninò impossibile est ipsum mentitum fuisse; necesse igitur est evenire, vel verum esse, quicquid dixit, si reminisceris similium argutiarum, quas in præcedentibus de providentia creatoris audivisti: per omnia enim similiter te habere debes in omnibus, quæ contra verbum Dei, vel dictum objiciuntur, quemadmodùm & in his, quæ contra providentiam, & cavere tibi à sermonibus, qui duplicem statum, aut duplicitates, de quibus audivisti, vel expressè significant, vel insinuant, vel discrepantiam, sive dissimilitudinem inter verbum Dei, vel dictum, quale est verbum mentiendi, vel dicendi falsa, ut falsitas verbi Dei, aut falsum verbi Dei. Ista enim dicunt discrepantiam inter verbum Dei, & res dictas, & hujusmodi discrepantia indubitanter impossibilis est. Impossibile enim est aliter esse in rebus, vel se habere res, quàm Deus dixerit, & sicut non est necesse de unoquoque, quod providit Deus ipsum providisse illud, immò multa providit, quorum unumquodque possibile est ipsum non providisse, & de scientia similiter se habet, sic & de verbo, seu dictione ipsius, verissimum est ipsum multa ab æterno dixisse, de quorum unoquoque

E possibile est, quòd ipsum non dixerit. Quemadmodùm etiam dixi tibi cavendum esse ab universitate, & particularitate, & compositione, atque divisione, à re, & dicto, juxta sermones loquentium de providentia creatoris, sic & in similibus locutionibus circa verbum ejusdem, vel dictionem, tibi cavendum est de similibus sermonibus. Et ut clariora fiant tibi, quæ audivisti circa verbum creatoris, & providentiam: intende diligenter in exemplum, quod propono tibi.

Exempli[...]

Si quis dixerit de duobus oppositis contingentibus, quorum necesse est semper alterum esse verum, hoc est verum, demôstrato eo, quod est verum, & firmaverit intentionem suam in hoc, ita quòd aliud non demonstraret: manifestum est ipsum non posse mentiri hac oratione, hoc est verum, in hac intentione, quam dixi, quia possibile est non esse verum id, de quo dicit, hoc est verum, quoniàm de utroque possibile est ipsum non esse verum. Cùm secundùm positionem istam utrunque contingens sit: quantò fortiùs F non debet esse mirabile, Deum non posse mentiri verbo suo, licet multorum quodlibet eorum, quæ dicit, vel dixit, possibile sit non esse verum? Causa autem in hoc est, quoniàm quemadmodùm intentio, vel demonstratio istius non cadit, nisi super illud de duobus, quod est verum, similiter hæc loquutio, vel hoc verbum ipsius, quæ est, hoc est verum, non potest esse falsum, vel falsa, licet falsum esse possit, quod per eam significatur. Sed si falsum esset, non significaretur per eam, vel per illud: quantò fortiùs igitur verbum Dei esse falsum non potest, licet multa subsint ei, quæ possibile est esse falsa.

Argum.

Evidentius autem erit in eventibus, si dixero de morte, vel vita alicujus, ita erit de isto cras, demonstrato eo quod erit de morte, vel vita ejus, nescio tamen, quid erit, hoc est, an morietur, an vivet, illo, quod erit, demonstrato: vides hìc manifestè, quia non possum mentiri, & verbum meum verum est, quicquid accidat de morte, vel vita ejus.

Verbum Dei circa quæ cadit.

Sic verbum Dei non cadit, nisi super ea, quæ vera sunt, aut verè futura, vel præterita: sicut audivisti G de providentia ipsius, & sicut hoc eodem verbo, scilicet, hoc erit, si aliud esset futurum de vita, vel morte istius, dicerem illud fore: sic est de verbo Dei, quatenùs in rebus tam longè ab invicem distantibus fas est vel dici, vel inveniri similitudinem, quia creator benedictus eodem verbo per omnia, quo dixit, hoc esse futurum, quod reverà est futurum, dixisset illud ipsum non esse futurum, si in veritate non esset futurum, & illo unico verbo dicta sunt omnia, quæ omnibus orationibus nostris dicibilia sunt. Jam verò error, quem prædixi tibi de dicibilibus, & enunciabilibus occasionem habuisse videtur ex hoc, quia enunciabilia fuerunt ab æterno, & hoc per vias, quas ostendam tibi: aut enim vera fuerunt veritate, quæ erat, & quæ erat in eis, aut non: si sic, erat igitur veritas eorum, & erat in eis, erant H igitur & ipsa, cùm in non entibus nec veritas nec aliud esse possit: si verò non erat veritas eorum, nec erat in eis, quomodò igitur vera erant eâ veritate, quæ nec erat, nec erat in eis? hoc enim ita dici videtur, ac si diceretur, quòd aliquid erat album albedine, quæ nec erat nec erit in eo. Nec minorem fortè difficultatem habet sermo quo dicuntur vera esse ea, quæ de futuro sunt, sive sint necessaria, sive contingentia: quomodò enim verum est Solem esse oriturum cras, si veritas ejus non est? Non aliter videtur, quàm si dicatur: Socrates est philosophus, aut sapiens sapientia, vel philosophia, quæ non est. Quòd si dixerit, quia veritas illa futura est, hoc est, ac si diceretur, quia Socrates est sapiens sapientia, quæ nondùm est, sed futura est. Si verò dixerit,

dixerit, quia veritas illa est, ubi ergo est? non potest dici, quòd in Sole, quoniàm etiamsi Sol non esset, dummodò cras esset oriturus, vera esset enunciatio, quâ diceretur cras oriturus. Quòd si voluerit de hoc calumniari, quia Sol est, & propter hoc habet veritas illius enunciationis subjectum, in quo sit, & à quo sustentetur errat multâ imbecillitate intellectus: deseret enim eum ista solutio, si dixeris ei: aliqua dies præterit, quæ modò non est, vel aliqua dies erit, quæ nondùm est, manifestum est tibi, quia neutra istarum enunciationum habet subjectum, quod sit; quare non habet subjectum, in quo sit veritas, cùm neutrius subjectum sit. Exagitati quidam vel his, vel similibus rationibus, & imbecillitate intellectus deficientes ab inventione veritatis, & ejusdem januam tanquàm cæci, & errabundi non invenientes, dixerunt primam veritatem esse, quâ vera sunt omnia hujusmodi. Hic autem error destruetur viis, quas ostendam tibi. Harum prima est, aut enim intelligunt, quòd B primâ veritate vera sunt omnia hujusmodi formaliter, aut effectivè, quod est dicere, quoniàm aut intelligunt, quòd per hoc nomen, vera, prædicetur prima veritas, quæ non est nisi creator benedictus, & tunc ponent eam ex necessitate in omni vero, aut intelligunt, quòd per hoc nomen, vera, prædicetur quidam effectus primæ veritatis cadens super omnia vera, quemadmodùm lumen sparsum à Sole super omnia illuminata ab ipso. Et manifestum est intelligentibus, quia veritas hujùsmodi, lux est intelligibilis ad virtutem nostram intellectivam; quemadmodùm lux corporalis ad virtutem nostram visibilem, & propter hoc omne; & solum, verum scibile est nobis, quemadmodùm solum lucidum actu, vel illuminatum, visibile. Necesse igitur habent ponere primæ veritatis essentiam secundùm intentionem hanc in omninò non entibus quoniàm innumerabiles substantiæ, tam corporales, quàm spirituales, ut animæ humanæ, & passiones earum, atque habitus, futuræ sunt, & nondùm sunt, tunc verum est de qualibet earum, quoniàm hæc res erit, quacunque earum demonstrata, aut fortè nihil est, quoniàm subjectum hujusmodi enunciationis non est, neque prædicatum, neque enim fore prædicat esse, vel quod non. Sed neque compositio est subjecti, & prædicati; non entia enim illa nullo modo conjuncta sunt conjunctione reali, & secundùm veritatem, immò reverà divisa, quoniàm reverà hæc res non est, vel nondùm est; quare hanc rem fore de non entibus est, est autem verum, hanc rem fore secundùm intentionem positam hujusmodi nominis, verum, quâ dicit primam veritatem in eo, de quo prædicatur. Quare prima essentia erit in hoc non ente, & in omni simili vero, & propter hoc similiter in non ente. Quis autem intelligat hoc, quòd ens sit in non ente? Neque enim liquor in vase, quod non est, neque anima in corpore, quod nondùm est, neque scientia in anima, quæ non est, neque ullum genus rerum potest cogitari esse in alio, quod non sit. Amplius. Manifestum est multa, & innumera modò esse vera, quæ possunt esse falsa & econversò; quòd si contingeret, recederet ab eis primæ veritatis essentia & intraret opposita eorum, quasi ergo locum mutare, vel habitaculum, eam sequetur. Ampliùs. Ex hoc sequetur majus inconveniens, quia vel falsitate, vel alio illum expellente, fugabitur à vero, in quo erat, tanquàm non potens ibi remanere: non enim potest remanere veritas, ubi inhæret falsitas. Amplius. Sive falsitas aliquid sit, sive nihil impossibile est, quòd expellat primam veritatem; si enim aliquid

Nota. (margin, beside "ralis ad virtutem nostram visibilem")

Falsitas. (margin)

A est, impossibile est, ut sit ei fortitudine comparabilis, quomodò igitur expelletur per ipsam, si nihil est falsitas? Multò minùs poterit contra primam virtutem, sive veritatem. Juxta hoc invenies, & alia inconvenientia, non tam impossibilia, quàm irrisione dignissima. Si verò dixerit, quòd veritas hæc, qua veræ sunt enunciationes, vel vera eorum significata, est velut lumen sparsum à prima veritate super omnia vera hujusmodi, non effugit quin necesse habeat concedere, & confiteri quòd lumen illud spargitur super non entia, & quòd eo illuminata sunt, & eo lucent infinita non entia, hanc autem positionem nec imaginatio recipit nec intellectus. Si enim lumen illud accidens est, quomodò est in subjecto non ente? Ampliùs. Istud accidens erit æternum, & immortale, & incorruptibile universaliter, impossibile etiam in contingentibus veris. Impossibile est enim nullum contingentium dicibilium verum esse; necesse enim est quorumcunque duorum cōtradictoriè oppositorum alterum verum esse. Ampliùs. Si in eadem propinquitate sint ad veritatem primam duo hujusmodi opposita, qualiter non cadet æqualiter super ambo lumen istud veritatis? quemadmodùm si duo luminabilia in eadem propinquitate, & aliis dispositionibus fuerint, vel se habuerint ad Solem, & æquè illuminabilia fuerint, æqualiter illuminabuntur, & vel utrunque illuminabitur, vel neutrum. Ampliùs. Qualiter recedit hujusmodi lumen veritatis ab altero eorum? aut prima veritas retrahit ad se radium, & hoc non accidit in aliquo genere naturalium operationum: aut ipsum, quod erat verum recedit à lumine illo & hoc non est possibile, nisi illud moveatur. Quis autem intelligat dicibilia moveri? qualiter intelliget quis enunciationem moveri, vel ipsum enunciatum, cùm nec voluntariè, nec naturaliter possibile sit ea moveri. Ampliùs. Hujusmodi lumen erit vel partibile, vel impartibile in omni enunciato. Si partibile: erit igitur pars ejus in subjecto, & pars in prædicato; quare alterutro eorum destructo, destruetur pars illa: hoc autem manifestè impossibile est & ponam tibi exemplum C ad hoc scilicet Socratem disputare, vel non disputare. Hoc enim semper est verum, sive Socrates sit, sive non, & æquè verum destructo Socrate. Si autem pars veritatis istius esset in Socrate, destrueretur illa pars veritatis destructo Socrate: destructa autem parte, non remaneret totum integrum, nec etiam maneret: manet autem integra veritas ejus, quòd est Socratem disputare, vel non disputare: manet etiam illud non minùs ullo modo verum, quàm fuerat Socrate permanente. Quare manifestum est, nec totam veritatem illius, nec partem in Socrate esse: quare erit in prædicato, quòd est disputare, vel non disputare. Quia igitur in eo, quod est non disputare, nec veritas, nec aliud est, vel esse potest, cùm ipsum etiam sit non ens, & nihil, ut pote pura negatio, erit ex necessitate tota in eo, D quod est disputare, quare eo destructo, destruetur. Cùm igitur non erit disputare Socratis, non erit veritas in toto illo, quod est Socratem disputare, vel non disputare: Socrate igitur non disputante, non erit verum Socratem disputare, vel non disputare. Ampliùs. Ista influentia hujusmodi luminis à prima veritate descendens super omnia vera sparsim, aut est naturalis, aut est voluntaria ipsi primæ veritati. Quòd si fuerit naturalis, ut prætetigi, erit servilis, sive servitutis: hoc autem non patitur nobilitas primæ veritatis, sicut multoties audivisti. Si verò fuerit voluntaria per voluntatem igitur ipsius erunt vera omnia vera; quare istum rapere, illum furari, illum blasphemare, illum negare Deum, erunt vera per voluntatem ejus, & ipso faciente, ut vera sint, erit

Exemplū aliud. (margin)

Nobilitas primæ veritatis non est servilis. (margin)

igitur voluntas ejus causa omnium furtorum, & rapinarum. Quicquid enim facit, ut verum sit furari istum, facit ut iste furetur. Ampliùs. Ista influentia non est vel essentia creatoris, vel creatoris essentialis; quare potest separari ab eo actu, vel saltem intellectu: separemus igitur intellectu eam ab ipso, id est, intelligamus non influere, vel spargere, cùm istud lumen aliam non habeat causam, non erit omninò, postquàm non erit à creatore. Quare nulla erit veritas, & propter hoc nihil erit verum; erit igitur hoc ipsum verum, scilicet nullam veritatem esse, & hoc aliud nihil esse verum, & innumerabilia hujusmodi. Ampliùs. Hujusmodi veritas, cùm nec sit pars ejus, super quod cadit, nec sit ipsum totum, separabilis est ab eo, saltem intentione, vel intellectu. Ampliùs. Amissibilis est, & irrecuperabilis in multis, id est, multa sunt vera, quæ possunt non esse vera, & multa non sunt vera, quæ possunt esse vera, de omnibus autem hujusmodi dicitur univocè verum. accidit igitur omnibus hujusmodi. Ampliùs. Socratem disputare non recipit in ratione sua, vel essentiâ veritatem, si enim essentialis erit ei veritas, nullo modo potest recipere falsitatem, nihil enim receptibile est alicujus, quod sit contrarium, vel privatio, aut totius essentiæ suæ, aut alicujus essentialium suorum, est autem receptibilis falsitatis, non est ei igitur veritas essentialis. Ampliùs. Socratem disputare non aliud est, nec alterius rationis, si sit verum, quàm si sit falsum, esset autem aliud, vel alterius rationis, si veritas esset ei essentialis. Manifestum igitur est secundùm hanc intentionem, cùm sit influentia à luminositate primæ veritatis descendens super omnia vera, & univocè dicatur de omnibus illis, quòd erit separabilis, saltem intellectu ab unoquoque eorum, & hoc indubitanter. Sic se habet in omni eo, quod nec est tota essentia ejus, in quo est, neque pars, sed est receptum super totam, & completam essentiam. Quare ab unoquoque hujusmodi erit actu, vel ratione saltem separabilis veritas hæc: hoc autem manifestè impossibile est in innumerabilibus, quorum unum est Socratem disputare, vel non disputare. Nullus enim intellectus potest ab eo separare veritatem, & eodem modo se habet in omnibus similibus, hoc est quæ sunt disjunctæ contradictionis. Eodem modo se habet in eo, quod est, aliquid esse verum, vel aliquam veritatem esse. Nullus enim intellectus admittit, ut non sit verum, aliquid esse verum, neque ut sit verum nihil esse verum, similiter nullus intellectus recipit nullam veritatem esse. Ampliùs Cùm manifestum sit multa fuisse vera ab æterno diversa, & varia, & omninò ad invicem non contingentia, multa inquam contingentia de futuro, nihil autem ab æterno fuerit, præter creatorem, non fuit igitur veritas effusa, cùm ipsa creator non sit, immò lumen sparsum ab ipso super omnia vera secundùm hanc opinionem: aut igitur non erant vera, aut erant vera veritate, quæ non erat. Quòd si dixerit, quia veritas illa fuit, quàm citò fuit prima ac luminosissima veritas, quæ est Sol spiritualis intellectus & omnium substantiarum intelligentium, quemadmodùm, quòd citò fuit Sol, sive luminositas ejus, tam citò fuit & splendor ex ipso emicans, & sparsus per totum orbem receptibilem ipsius: dico, quia etiamsi totum cœlum ultimum luminosum esset ad instar Solis, nihil luminis caderet, vel spargeretur ab eo extra se, & hoc est, quoniàm extra cœlũ non est aliud receptibile vel luminis, vel alicujus influentiæ, nisi quis deliret, non ens aut nihil esse receptibile alicujus impressionis, aut influentiæ: hoc autem est, quemadmodùm prædixi tibi, ac si quis dicat, vas, quod non est, recipere liquorem aliquem, & aërem, qui nondùm est, illuminari à Sole, atque subjectum non ens sustentare accidens quodcunque. Quòd si dixerit, quia splendor à cœlo spargeretur super inane, vel vacuum, jam audivisti super hoc Aristotelem, & expositores ejus, qui opinati sunt se destruxisse inane, sive vacuum.

Advertе. *Deliramentum.* *Vacuum destructum.*

CAPUT XXVI.

Quòd veritas accipitur sex modis, & in quo consistat veritas enunciationum de non entibus.

Sciendum igitur est tibi in his, quoniàm veritas secundùm multas intentiones dicitur, & unâ intentione signum, sive significatio, & sic falsitas, & veritas opposita sunt, & hoc modo veritas non est, nisi res ipsa significata Secundo modo veritas opponitur falsitati, quæ est apparentia rei alicujus, quæ non subest, & secundùm hunc modum dicuntur falsi homines, qui prætendunt exteriùs contrarium ejus, quod habent interiùs, & & ut communi, & noto nomine nominem eam tibi, usualiter simulatio vocatur. Tertio modo veritas ipsa est puritas ab admixtione, quemadmodùm dicitur verum argentum quod est purum, & tantò verius, quantò purius; huic ergo veritati impuritas opposita est, sive ut contraria, sive ut veriùs videtur, ut privatio. Quarto modo ipsum esse rei uniuscujusque, hoc est, residuum à tota varietate, & circunvestitione accidentium, & hoc est esse, quod explicat diffinitio, in quam non cadit aliquid de accidentibus, sed ea sola, quæ vel sunt rei essentia, sive substantia. Unde & ratio substantiæ nominata est vera diffinitio, quoniàm explicatio est ipsius substantiæ integra, ac pura absque admissione, vel admixtione alicujus ex accidentibus, & nominata est substantia propter hoc, quod stat sub tota illa veritate, ac circunvestitione accidentium, sustineat eam, alioquin caderent in non esse; propter quod & accidens nominatum est, tanquàm ad substantiam cadens, quærens inniti ei, & sustentari ab ea, tanquàm per se subsistere non valens. vel dictum est accidens, quasi ad non esse cadens, quantùm in se est, hoc est, quantùm est ex natura accidentalitatis, tanquàm per se, hoc est propria firmitate, scilicet naturali, subsistere non valens. Quinto modo dicitur veritas esse creatoris, sive ipse creator, & omne aliud comparatione ipsius dicitur falsitas: sicut dixit Aristoteles in libro metaphisicorum, dicens: unum esse solum, cujus nulla est causa, & illud est veritas Omne autem aliud est possibile esse, & illud est falsitas, vel vanitas, & intentio ista similis est aliquatenùs uni ex præcedentibus intentionibus. Causa autem in hoc est, quoniàm quemadmodùm non dicitur verum argentum, quod exteriùs solummodò argentum est; neque simia dicitur homo, quoniàm exteriùs homo est tantùm, interiùs autem brutum; sic unumquodque eorum, quæ sunt præter creatorem, exteriùs tantùm est, & à foris, habens esse de foris, & adventitium; quoniàm sicut declaratum est tibi in prima parte totius sapientialis, ac divinalis magisterii, esse quod prædicatur per hoc verbum est, hoc est, esse, quo unumquodque est, hoc inquam esse, de unoquoque aliorum dicitur accidentaliter, sive secundùm participationem. De solo autem creatore dicitur essentialiter, sive secundùm essentiam, aut secundùm substantiam. Ab omni quippe alio est separabile actu, vel ratione, sive intellectu. A creatore verò solo nullo modorum separabile est, alioquin esset ei acquisitum, vel adventitium. Hujusmodi autem impossibilitas manifesta est, quoniàm si esset ei acquisitum, aut

Veritas. *Simulatio.* *Ratio substantiæ.* *Substantia.* *Accidens.* *Esse.*

aut esset ei acquisitum à se, vel ab alio, & ita vel esset causa sui esse, vel causam haberet aliam, & ita nec esset primum, nec principium, & non oportet, ut prosequar hîc destructionem erroris istius, de quo est tibi in prænominato tractatu plenissima certitudo. Quia igitur omne aliud à creatore exteriùs tantùm est, hoc est, esse forinseco & adventitio, utpote accidentaliter; solus autem creator intùs, vel potiùs intimè, meritò falsum ens dicitur omne aliud, aut falsitas; solus autem creator verum, sive verè ens, & verus atque veritas. Hujusmodi autem exemplum convenientissimum est in aëre luminato, sive lucidato, falsò enim lucidus, sive lucens, comparatione Solis dicendus est, & maximè comparatione lucis solaris, quæ essentialiter lux est, & ejus esse lucere. Sexta verò intentio veri, & veritatis quâ vera dicuntur enunciata & veræ enunciationes, & hoc, ait Avicenna, est adæquatio orationis, & rerum, id est affirmationis, & negationis; & intelligendum est in sermone Avicennæ quòd orationem vocat tam exteriorem, scriptam scilicet, vel vocalem, quàm spiritualem, sive intellectualem. Sive autem dicas æquationem, sive æqualitatem, sive similitudinem non refert, quantùm ad intentionem Avicennæ. Verum igitur est secundùm hanc intentionem adæquatum, ut dixi, suæ affirmationi, vel negationi, & ista adæquatio est non secundùm unum tempus tantùm, immò secundùm omne, & extenditur etiam in æternitatem. Oratio igitur vera est, quâ dicitur esse, quod est, aut non esse quod non est, vel fuisse, quod fuit, vel non fuisse, quod non fuit, & similiter se habet de futuro. Debes etiam scire hoc, quia non est enunciatio vera alicujus enunciabilis, quæ vel aliud aut plus, aut minùs, aut aliter quolibet modorum asserit, vel negat, quàm habeat, vel contineat ipsum enunciabile, & hæc est similitudo, vel æqualitas, vel adæquatio, quam intendit Avicenna, sive dicas convenientiam, sive concordantiam inter ipsum enunciabile & suam orationem, vel negationem; suam inquam sicut exposui tibi priùs, hoc est ipsa convenientia, vel concordia enunciabilis, & enunciationis veritas est utriusque, & contrarium, sive privatio illius, est falsitas utriusque. Verum igitur est enunciabile, quod à sua affirmatione, vel negatione non disconvenit, vel discordat. Unde manifestum est, quòd veritas, & falsitas secundùm intentiones istas, velut respectus sunt: aut comparationes compositionum, atque divisionum ad affirmationes, & negationes suas, & veritas, atque falsitas affirmationum, & negationum comparationes sunt, sive relationes, aut respectus ad compositiones, & divisiones rerum, quas significant: alibi autem declaratum est tibi per me, quia comparationes, & relationes nec addunt, nec minuunt rebus in semetipsis, nec ponunt aliquid in illis, neque comparatum, aut relatum, per hoc, quod est comparatum, aut relatum, habet aliquid in se, sed habet aliquid ad se, vel sibi. Similiter dictum, vel significatum, apprehensum, cogitatum amatum, per hoc quod significatum, cogitatum, aut apprehensum, aut amatum, non habet aliquid in se: nec istæ dispositiones, seu comparationes requirunt esse illud, in quo sunt, vel de quo sunt. Significatur enim plurimum id, quod non est, nec significatio, quâ significatur, est aliquid in eo. Similiter amatur etiam id, quod non est, & desideratur filius, qui nondùm est, & desideratur aurum, quod nondùm generatum est, nec unquàm erit. Apprehenditur igitur res apprehensione, quæ in ea non est, & amatur amore, qui in ea non est, & desideratur filius desiderio, quod in eo non est, & generaliter verum, quòd denominationes passivæ, sive prædicationes fiunt de rebus, in quibus non sunt, quoniàm sunt in eas, vel ad eas, vel de eis: ab albedine autem, vel alia quacunque sensibilium qualitatum non fit denominatio, vel prædicatio, nisi de rebus, in quibus sunt album enim nihil dicitur, nisi quod habet in se albedinem, vel in quo est albedo. Amatum autem dicitur, non in quo est amor, sed id, in quo est, vel de quo est, nisi fortè superaddatur amatum à seipso: tunc enim idem est amans, & amatum, & ad hunc modum se habet de significationibus, apprehensionibus, & affectionibus nostris: quoniàm prædicantur de rebus, in quibus non sunt, & de rebus in quibus sunt: hoc autem ne extenderis ad apprehensiones sensibiles, similiter neque ad affectiones sensibiles, quoniam quemadmodùm non sentit, nisi quod est, ita non sentitur, nisi quod est. Causa autem in hoc est, quoniàm non sentitur, nisi quod præsentialiter agit in sensum, hoc est, in organum sensus. Similiter non delectat sensibiliter nisi quod est, neque delectatur id, quod non est. In imaginationibus autem, & in his, quæ supra eas sunt, dispositionibus animarum nostrarum, currit res, quemadmodùm dixi. Revertar igitur ad solvendas quæstiones, & argumentationes supra positas, & dicam, quia enunciabilia de futuro, ubi nec subjecta sunt, nec prædicata, præsentialiter vera sunt hujusmodi veritate, hoc est, convenientia, sive concordia, sive adæquatione, sive æqualitate. & dico multas convenientias, multasque hujusmodi comparationes nec esse aliquid in rebus, nec ponere aliquid in eis, & esse etiam privationes quasdam earum, vel dici secundùm privationes. Usualiter enim dicitur omnia non entia convenientia esse, vel convenire in non esse, & omnia impossibilia convenire in impossibilitate, & omnes cæcos similes esse in cæcitate, & nudos in nuditate, & pares etiam, & æquales dicuntur, quantùm ad hoc. Manifestum autem est nihil horum aliquid esse secundùm veritatem. Similiter & foramina dicuntur æqualia, & vasa similia, vel æqualia in foraminibus & æquè nudi dicuntur homines, & nuditates eorum æquales: Imago etiam Herculis dicitur similis illi, cùm nec Cęsar, nec Hercules sit. Quia igitur convenientia inter orationem, & ejus significatum vel privatio est, vel secundùm privationem dicitur: sicut apparet ex ratione adæquationis, quæ posita est videlicet quæ non aliquid aut aliud aut aliter, nec plus, aut minùs, quàm ipsum enunciatum continet, hoc est, asserit, vel negat, nihil igitur prohibet secundùm hoc aliquid esse verum veritate, quæ nõ est, sicut neque aliquid esse nudum nuditate, quæ non est, & convenire non entia convenientia, quæ non est, & impossibilia similiter. Debes etiam scire, quòd cùm dicuntur enunciabilia vera esse, id est convenientia, sive adęquata, affirmationibus, aut negationibus suis, non intelligitur hoc, quod dicitur, de affirmationibus, & negationibus suis secundùm actum, sed secundùm potentiam, & hoc est dicere, quia non intendo affirmationibus, vel negationibus suis, quas præsentialiter habeant, hoc est, quibus præsentialiter, aut actualiter significentur, sed potiùs quibus possibilia sunt affirmari, vel negari. Vera igitur fuerunt ab æterno enunciabilia, id est convenientia, sive adæquata orationibus suis, quibus scilicet erant affirmabilia, vel negabilia. Non cogeris igitur per prædictas argumentationes dicere innumerabiles veritates, vel innumerabilia enunciabilia actu fuisse ab æterno. Si quis autem dicere voluerit, quoniàm primo verbo omnia affirmabilia vera, & omnia vera negabilia, affirmata, & negata sunt ab æterno & illi semper convenientia, atque adæquata, verũ quidem dicet: sed non solvit nodum quæstionis quoniàm non exponit veritatem de hujusmodi convenientia,

Verum ens.

Veritas enunciationis.

Nota.

Animadvertenda hæc.

Nota.

vel adæquatione, & hoc est, quoniàm claudicabit E ex necessitate secundùm ipsum, cùm non habuerit à parte enunciabilium, ubi pedem figeret. Cùm res, etsi essent enunciabiles: non essent tamen in veritate essendi. Qualiter igitur intelliget convenientiam relationem esse, cùm correlationem habere non possit in rebus, propter non existentiam earum, nisi recurrat ad ea, quæ dixi? Sicut igitur aliquid est verum, quod tamen non est, ut Chimæram esse, cujus nec prædicatum, nec subjectum est; sic non est mirum, si aliquid est verum veritate, quæ non est, maximè cùm veritas hujusmodi, veritas rationalis, sive logica, sit, & convenientia enunciationum, quæ non magis exigit res esse, quàm non esse, & econversò, nec magis est ad entia, quàm ad non entia. Affirmatio enim, qua affirmatur, Chimæram † esse, æquè convenit cum affirmato suo, & adæquata est ei, ut qua affirmatur creatorem esse, convenit cum suo affirmato, vel adæquatur eidem. De relationibus autem, & prædicationibus, & modis prædicandi expedivi te, & me in tractatu singulari, F occasione prædicationum, quæ fiunt juxta doctrinam christianorum in rebus divinalibus, vel potiùs divinis. Et si reminisci volueris eorum, quæ dicta sunt ibi per me, adjuvaberis non parùm ad declarationem quæstionum, & declarationum propositorum, quamquàm ea, quæ hîc audivisti, meritò tibi sufficere debeant.

† *Aliàs non esse.*

CAPUT XXVII.

Unde nomen fati inolevit, & quòd vilipendenda est fatatio deorum, vel dæmonum, & inquisitio de anima mundi secundùm Platonem.

Fatum.

Post hæc autem revertar ad fata, & fatationes. Scito igitur, quia tam lex hebræorum, quàm christianorum in hoc concordat, quòd & in nativitatibus, & ante nativitates factæ sunt revelationes magnorum eventuum de viris nascentibus, G & lex hebræorum narrat ab ipso creatore revelationes hujusmodi factas, & maximè de principibus, & patribus gentis illis. Lex autem christianorum per angelos narrat revelationes factas hujusmodi. In narrationibus etiam eorum leguntur multæ revelationes hujusmodi factæ esse per somnia, & etiam per prophetas, sive per propheticos viros. Nomen autem fati, vel fatæ, vel fatationis, apud utramque gentem, sicut prædixi tibi, horrificum, est, & abominabile, nec in alterutra dictarum legum legitur, vel auditur; & quoniàm utrâque lege antiquior est mentio culturæ deorum, atque dearum, & idolatria, velut reliquia quædam ex sequela aliqua hujusmodi culturæ remansit opinio fatationis: potissimùm autem circa anus, seu vetulas, quæ vel curiositate faciente, muliebrique levitate, vel H quæstuatione, pro qua mentiri non verentur, nondùm recesserunt ab eis. Quare, si creditur eorum historiis, credulitas utcunque tolerabilis est, eo tempore quo colebatur multitudo deorum, hoc est, dæmoniorum pessimorum, sicut permittebantur cultoribus suis dare responsa, & multa alia facere, sic potuerunt in multorum nativitatibus colloquentes audiri, & prædicentes, quæ opinabantur de eventibus nascentium, & quæ ipsimet forsitan nesciebant, & suggesserunt hominibus collocutiones suas hujusmodi esse fatationes, hoc est, firmas ordinationes eventuum illorum: similiter & fata, quasi decreta irretractabilia, haberi. Omnia autem hæc faciebant intentione malignissimâ atque nequissimâ, videlicet, ut cultoribus suis, & etiam aliis, se Deos veros esse suaderent, & quòd in potestate haberent solo verbo, vel dicto magnis, ac præclaris eventibus prosperare, & præclaris honoribus sublimare, ut insipientes homines ad culturam suam provocarent; in quo nihil intendere poterant, nisi vel contumeliam creatoris, vel subversionem, ac perditionem colentium, vel vanissimam honorationem suam: hoc enim putatur esse, ut vehementer concupiscant nominari, & haberi dii, & divinis honoribus venerari. Eodem modo sentiendum est & de fatabus, hoc est, de falsissimis, & vanissimis deabus, quia non sunt nisi dæmones, cùm aliquid sunt, & cùm in veritate collocutionis eorum audiuntur, seducere intendentes eos, quibus permittuntur talia, & taliter loqui. Interdùm fictiones sunt, & ad inventiones vetularum, aliquid per hujusmodi mendacia ab insipientibus obtinere volentium: quæstuositas enim, & adulatio à vetulis, & maximè pauperibus non facilè recedit. Sed & de divinationibus, & somniis, vel exponendis, vel fingendis est eis tanta aviditas mentiendi, tantaque audacia, ut nec etiam flagellis ab eis exterreri possint, aliis etiam est mulieribus generaliter tanta circa hujusmodi credulitas, ut vetulas res istas mentientes, atque fingentes, frequentare desistere non possint, licet & multoties mendaces eas probent, & in nullo veridicas. Insuper & hujusmodi mendacia, atque figmenta pretiis magnis emere audacissimæ sunt. Nihil autem habere firmitatis, aut necessitatis dicta deorum hujusmodi, inde manifestum est, quoniàm nec verbum, nec dictum creatoris omnipotentis infert firmitatem, vel necessitatem eventibus contingentibus, sicut sæpiùs in præcedentibus audivisti: quantò minùs dicta falsorum deorum, aut dicta vanissimarum dearum alicujus firmitatis, aut necessitatis erunt? Ampliùs. Quoties mendaces & illi, & illæ, probati, & inventi sunt ab ipsis cultoribus suis: quòd si de mendaciis eorum, vel earum certitudinem habere volueris, lege narrationes Christianorum, lege etiam responsa eorum, & invenies innumerabilem multitudinem mendaciorum, nec-non & ambiguitatum in responsis ipsorum, quæ in utranque partem contradictionis interpretari possunt: in quo apparet eos ignorasse veritatem, & eâ astutiâ hujusmodi dedisse responsa, ut quicquid eveniret, illud prædixisse viderentur. Ampliùs. Jam declaratum est tibi in alio tractatu, & scriptum est tibi de cultura eorum, quoniàm nihil possunt statuere, vel destituere pro mortalibus, vel contra illos, quin potiùs totum benè esse, tota prosperitas, totum malè esse, quod est adversitas, in beneplacito est creatoris omnipotentis. Si ergo nulla vi, vel virtute suâ, sive potentiâ possunt prodesse, vel nocere hominibus: quantò fortiùs nullo dicto suo, vel loquutione, aut loquela? Ampliùs. Si natura, vel virtus eorum est, ut scirent eventus hominum, quantò magis deberent prænosse suos? præscierunt igitur exterminium sui cultus, quomodò ergo illud non averterunt? Ampliùs. Si solo dicto honores, & potentias dare possunt hominibus, & avertere ab eis omne genus infortunii, quomodò se ipsos exhonorari, & deprimi, atque conculcari passi sunt, & adhuc patiuntur? ut omnis honorificentia culturæ suæ exterminata sit à regno Christianorum, & à regno sarracenorũ, & aliquandò à toto orbe Romano? an fataverunt Imperatores Romanos in tantam sui contumeliam, & depressionem? Ampliùs. Certum est gentem Judæorum, & gentem Christianorum, gentemque sarracenorum inimicissimas esse omni cultui eorum, & eos ex lege sua totis studiis, ac viribus persequi: quomodò ergo solo dicto, cùm hoc possint, non adeò infortunant, sive infaustant unumquemque eorum

Astutia idolorum.

Deæ fatales deorum nequissimæ.

Vetulæ fatuæ, & superstitiosæ.

Responsa deorum ambigua.

In Deos gentilium.

qui nascuntur in aliqua istarum gentium, ut nihil possit contra eos? De his autem, & aliis qui circa eos sunt, expediam me, & te in tractatu proximo post istum, si Deus voluerit. Quoniàm autem in mundo sublunari rectores multos posuerunt Philosophi, & alii animam mundi, ut Plato, & sequaces ejus; alij verò virtutem ejusdem, mundi totius regitivam, necnon & alias virtutes occultas, & dæmones etiam consulere rebus humanis, conveniens est perscrutari de his; quantùm pertinet ad præsentem tractatum: & primùm circa animam mundi negociandum mihi videtur. Anima enim corporis, quod animat gubernatrix indubitanter est, reginaque, atque imperatrix ipsius. Imperium autem ipsius, & dominatio super illud apparet ex obedientia tam ipsius totius, quàm membrorum. Similiter & providentia ex inquisitione eorum, quæ corpori ipsi, & membris necessaria sunt, sicut tectum, & tegumen, cibus, & potus. Albumasar etiam Astrologus totam fabricationem, atque formationem corporum animalium attribuit animabus eorum, sive naturis eorum, quasi anima leonina ex materia, de qua generatur corpus leonis, assumit unde format sibi dentes, & ungues, similiter, & anima ursina. Nec mirum est, si hoc attribuat animabus, cùm Aristoteles similiter sentire videatur de seminum virtutibus, ut prædixi tibi. Ut quid enim in seminibus virtus esset formandi flores, & folia, & fructus, corporaque omnia vegetabilium, & nō potiùs in seminibus vegetabilibus esset virtus formandi corpora hominum, cùm tantò nobiliora debeant esse semina animalium, nobilioresque virtutes seminum ipsorum, quantò nobiliora sunt corpora animalium corporibus vegetabilium. Tota igitur gubernatio mundi ex anima ipsius erit, præsertim, cùm Plato expressè posuerit ipsum esse animal intelligens divinæ prudentiæ sanctionem. Quid autem induxerit eum ad hoc, & utrùm totum mundum, idest, universum corporeum posuerit esse animal, an solum cœlum, idest, partem illam universi corporei, quæ est à Luna supra, & tota mobilis circulariter, quæ scilicet continet novem cœlos mobiles, de qua in præcedentibus audivisti: an totum universum, quod constat scilicet, ex novem cœlis istis, & quatuor elementis, dubium esse potest: quoniàm Aristoteles, & sequaces ejus solum cœlum, id est, partem illam, quæ est à luna supra, vel forsitan cœlum stellarum fixarum animal esse posuisse videntur, & Avicenna evidenter dicit, quia cœlum est animal Deo obediens. Quatuor autem elementa animata ponere non videtur tanto philosopho congruisse. Quis enim dicat ignem, vel aëra animatum esse, similiter aquam & terram? neque enim vita in eis apparet, nec aliqua species motus, præter motum localem, nisi violentus qui nullo modo vitalis est. In omnibus autem vegetabilibus apparent motus crementi, & decrementi, & Aristoteles dicit, quia cremento, atque decremento determinantur. Videntur autem ex his, quæ apparent in terra, & aquis, virtutem quandam generativam vegetabilium, & etiam animalium habere. Et lex Hebræorum, atque doctrina, assentiunt in hoc, & doctrina Christianorum, atque fides non dissentit ab hoc. Ego autem jam dedi tibi causam, & probationem in hoc in præcedentibus, & dixi, quia terra per hoc, quod est terra, non habet virtutem generativam animalium, aut vegetabilium: nullum enim corpus per suam corporeitatem potest generare, nisi corpus suæ speciei, terra terram solam, & aqua aquam solam. Quòd igitur alia corpora generant, videlicet animalia, aut etiam vegetabilia, ex alia virtute superaddita est utrique, & hoc confi-

Plato. — *Anima imperat corpori.* — *Mundus animal secundùm Platonem.* — *Cœlum animal secundùm Aristotelem.*

tentur prænominatæ leges; quia scilicet ex benedictione creatoris datum est utrique generare nobiliora quàm ipsæ sint, & insinuavit lex Hebræorum in principio suo verba creatoris, quibus intelligitur ista benedictio, videlicet quibus dicitur, producant aquæ, & producat terra, &c. Tu verò debes scire, quia inanimatio quatuor elementorum non est causa, quæ debeat prohibere esse animal; quemadmodùm inanimatio quatuor humorum in corpore humano non prohibet hominem esse animal & est istud exemplum sententiæ isti Platonis convenientissimum, cùm inter hominem, & mundum quandam posuerit esse similitudinem, ut hominem mundum minorem non dubitaverit nominare. Secundùm Platonem etiam, sciendum est tibi, quia mundus circundans quatuor elementa mundo non indiget sublunari, quin potiùs econversò, & hoc jàm noscitur ex aliis. Scis etiam, qualiter quatuor humoribus, qui quatuor elementis assimilantur, nutriuntur membra humani corporis, & partes illorum, & qualiter ex illis fit generatio superfluitatum, & † inimicorum quorundam animalium in eodem: sic vegetabilia, metalla, & liquores generantur ex quatuor elementis, & ea, quæ nutribilia sunt ex hujusmodi generatis, nutriuntur ex ipsis elementis. Dixerunt etiam sequaces Platonis in confirmationem opinionis ipsius, quia effluxiones marium sunt spirationes, & respirationes ipsius mundi. Unde, & quasi nares ei posuerunt, ubi majores sunt inundationes, sive effluxiones marium, quod est vel in abysso magna, quam matricē omniū aquarum dicit Aristoteles, vel in maribus illis, ubi vehementiores, majoresque apparent hujusmodi inundationes. Horum autem error facilè manifestus fit, si consideraveris qualiter spirationes, & respirationes fiant in animabus, & primùm quidem, quia non fiunt sine motu dilatationis, & cōstrictionis quarundam partium in eis, videlicet ventris, atque pulmonis. Nihil autem tale apparet in partibus terræ, hoc est in omnibus profunditatibus ipsius terræ, quæ est velut venter continens maria omnia. Ampliùs. Spirationes, & respirationes augentur in animalibus ex vehementia motus, & fortitudine, & minuuntur ex contrariis, nullus autem motus apparet in corpore terræ. Inundationes verò marium hyemales, atque vernales, majores sunt, ac fortiores inundationibus, quæ fiunt aliis temporibus. Ampliùs. Maria occidentalia, & septentrionalia vehementiorum sunt, ac majorum inundationum, quàm orientalia, vel meridionalia, quia viciniora videntur esse vitalibus ipsius mundi, quemadmodùm quæ viciniora sunt pulmoni, & cordi in animalibus, spirationibus, & respirationibus fortiùs moventur partibus remotioribus ab eisdem. Apparet autem evidenter secundùm Aristotelem, & sequaces ejus, quia fons vitalis caloris ad orientem est, atque meridiem. Virtutes etiam, ex quibus ponunt esse generationem, & vitam animalium ad meridiem ponunt, videlicet solem, & alios planetas, & duodecim signa. Ampliùs. Manifestum est, quoniàm aquas marium, aut sinuositas, atque profunditas terræ attrahit, & eas rejicit, aut aliud, cùm aqua non nisi violento motu ita exundet. Si dixerit, quoniàm terra attrahit eas intra sinus suos, atque profunditates, hoc multis modis apparet esse impossibile. Primùm, quoniàm non possunt attrahi, nisi ubi aquæ non erunt, quare aliqua profunditas terræ vacua esset ab aquis, immò tanta sinuositas, tantaque profunditas, quæ capere sufficeret aquas revertentes. Hoc autem est manifestè impossibile; quia locus ille, quem intrant, vel esset omninò vacuus à corpore, quod est impossibile, vel

Homo minor mundus. — *Humores corporis humani.* — *† Aliàs minutorum.* — *Respirationesque modo fiat.* — *Nota.*

esset plenus aëre, aër verò non posset prohibere aquas, quin intrarent, & dividerent ipsum, & ejicerent de loco illo, præsertim cùm locus ille tam multiplices habeat sinus, & exitus. Ampliùs. Non aliter corpora attrahunt aëra, nisi dilatato pulmone, & extenso ventre. Nihil autem tale fit in profunditatibus terræ. Ampliùs. Spiratio, & respiratio non sunt, nisi spiritus, idest, aëris, à quo & denominantur: manifestum autem est, quia si omnia interiora alicujus animalis, videlicet venter, & pulmo, plena essent aquis, respirare non posset, quin potiùs occluso spiritu, & viâ spirationis obstructâ, suffocaretur, sive extingueretur. Apparet autem inde spirationem, & respirationem esse aëris, quoniàm sola animalia spirantia, & respirantia aëra, vivunt in illo, propter quod & pisces in eo vivere non possunt, nisi qui in aëra capita elevant, & natantes capita super aquas portant. Pisces verò, qui semper inter aquas morantur, non respirant, propter quod, neque pulmonem habere dicuntur. Nec oportet, quòd ampliùs immorer in destructione fantasiæ istius, cùm præter hæc, quæ hîc dixi tibi, reminisci possis eorum, quæ didicisti in scientia meteororum, ubi declaratum est tibi causa motus marium, ubi & declaratum est tibi, quia motus hujusmodi, motus ebullitionis tantùm est: unde & fervor maris usualiter dicitur. Et tu jam nosti, quia motus ebullitionis est ex vaporibus resolutis per calorem, atque multiplicatis, & ascendentibus, multitudineque sua, & ascensu aquam impellentibus, sursùm elevantibus, exundareque eam cogentibus.

Aër attrahitur pulmonis dilatatione.

Pisces qui pulmonem habere negantur.

CAPUT XXVIII.

Utrum Plato, & similes posuerint animam unam novem cœlis, vel plures, & quemodò anima illa possit in hæc inferiora.

Plato.

Revertar igitur, & dicam, quia Plato, & quicunque sic posuerunt, aut intellexerunt unam animam esse omnium cœlorum novem, aut non. Si sic, dico quoniàm eadem indicia, quæ indicant unum cœlorum esse animatum, indicant omnes esse animatos, videlicet motus. Ampliùs. Diversos motores illorum indicat diversitas motuum ipsorum, motores autem eorum nullus posuit, nisi animas ipsorum; non erit igitur anima una animans omnes novem cœlos. Quòd si dixerit quis, quia multitudo cœlorum non prohibet unam animam animare eos omnes: cùm enim evidenter appareat in corpore humano tantam esse multitudinem membrorum, atque diversitatem, & animam unicam animare omnia illa; quantò fortiùs non prohibebitur anima unica tam nobilis, corpora tam similia, ut sunt novem cœli, animare: Quòd si dixeris, quia motuum diversitas hoc prohibet in cœlis, cur non & in animalium membris? tanta quippe motuum diversitas est in animalium membris. Cor enim non habet motum similem motibus aliorum membrorum, & motum ejus dixerunt systolen, & diastolen, hoc est, elevationem, & depressionem, & motus hujusmodi non est voluntarius, aut imperatus, nec est in potestate, vel voluntate hominis, vel alterius animalis motum hujusmodi reprimere, vel prohibere. Motus verò oculorum videtur volubilis; motus brachiorum ad intùs; motus pedum in antè. Quid verò aliud dici posse videtur de hepate, splene, corde, genitalibus, lingua, labiis, quæ tam longè ab invicem esse videntur? tamen nemo posuit adhuc unicuique istorum animâm esse propriam, sed anima una vivificari, administrari, & regi communiter omnia hæc, quæ est anima totius corporis. Ampliùs. Si Plato sentiebat diversis animabus cœlos omnes moveri, & regi, totumque mundum sublunarem simul; ad quid posuisset eum compositum, præsertim ex eodem, & diverso? nisi quia istas duas naturas requirebat ipsa mundi diversitas, quæ & partem habet quasi eandem, in uno scilicet statu persistentem, ac permanentem, videlicet partem cœlestem, quæ novem prædictos cœlos continet, & partem sublunarem, cujus tanta mutabilitas, & tanta diversitas est, maximè quantùm ad statum inferiorum elementorum, & eorum, quæ in eis sunt, ut nihil ferè in eodem statu apud ea permaneat. Ampliùs. Corpora animalium, & vegetabilium elementata sunt, & ex diverso composita; quoniàm ex contrariis, elementa enim contraria sunt, sicut alibi didicisti; non est igitur mirum, cùm unaquæque anima congruere debeat corpori suo, utpote perfectio illius, & forma tanquàm materiæ propriæ, non est mirum, si partem animæ totius mundi † quidam posuit, & partem diversam propter congruentiam, quam dixi eam oportere habere ad idem, & diversum. Ampliùs. Cùm ipsi novem cœli mobiles individui sint, aut ejusdem speciei, aut diversarum, qualiter posuit Plato unicam illis animam esse, potiùs quàm multis hominibus, aut multis aliis animalibus? Ampliùs. Non videtur nosse naturam animæ per hoc, quod anima est, neque naturam formæ per modum, quo forma est qui ponit unam animam diversis corporibus per se esse natis, aut unam formam diversis materiis similiter per se esse natis. Quod dico propter membra hominum, & aliorum animalium, quæ non sunt nata esse per se, sed in totis suis, & de illis, & propter hoc anima totius, uniuscujusque sufficit toti, & partibus, præsertim cùm partes omnes colligantiam habeant ad invicem mediatam, vel immediatam, quemadmodùm se habet res in omnibus animalium membris; cœli verò non habent ad se invicem colligantiam, nisi contiguitatis, contiguitas autem non est colligantia, quæ sufficiat efficere, ut una anima sufficere debeat multis corporibus, quare nondùm dicit, qui hoc dicit causam, propter quam debeat esse una anima novem cœlis mobilibus. Quòd si dixerit alias esse colligantias illorum cœlorum, quæ non immeritò ignorantur ab hominibus propter suam longè distare ab ipsis; dico in hoc, quoniàm ille ignorat motus istorum cœlorum, & diversitates motuum ipsorum; ea enim est diversitas eorum, ut & centra diversa habeant, & polos, & propter hoc etiam plagas. Insuper motus uniuscujusque continuus est, & indeficiens, atque totalis, idest, secundùm omnem partem: nulla enim pars in quocunque illorum quiescit, in hominibus autem, & animalibus aliis, aliter se habet. Nulla enim pars motum habet proprium, & per se de interioribus, nisi cor, quemadmodùm dixi. Cæteræ enim de interioribus non moventur, nisi motu totius. Exteriores verò partes moventur imperio totius, & tu scis causam motuum illarum. Manifestum igitur est ex his, quia cœli non sunt ad invicem, ut membra, vel partes superioris mundi mobilis, cùm adeò invicem divisi sint, & motibus, & motorum centris, & plagis, & polis, ut nec partes, nec membra illius ullo modorum reputari possint. Ampliùs. Cùm animas cœlorum ponant hoc solum operari in corporibus suis, videlicet, ut circulariter moveantur; non enim vitam nutribilem operantur in ea, sed solum motum hujuscemodi: quia igitur tam diversi sunt motus, tamque diversi ad invicem, tamque appropriati motoribus suis, utpote immediati, & per se effectus eorum, necesse est motores esse diversos; ex una enim virtute per se, & immediatè non est possibile

Motores cœlorum.

Cordis motus.

Una anima corpus vivificat.

Elementa contraria.

† *Alias idem.*

Cœli contigui.

Nota

bile actus exire diversos specie operatione naturali, motus autem isti sunt operationes naturales, & solæ hujusmodi motorum in corporibus suis. Nihil enim aliud operantur in corpora sua, hoc est, non aliud influunt in ea, nisi fortè dicant, quòd non videtur, aliud esse quàm motus: conservatione enim non indigent corpora hujusmodi, vel restaurativa, quæ nutrimento perficitur. vel alia, cùm incorruptibilia naturaliter esse ipsimet ponunt, qui hæc senserunt. Ad hoc igitur deducit eos ista ratiocinatio, ut necessariò cogantur multos motores cœlis antedictis ponere pro multitudine ipsorum, quapropter & multas animas, cùm motus circularis omnis anima sit, sive ab anima. Quòd si dixerit, quia nihil prohibet & in membris animalium esse virtutes motivas multas, & unicuique membrorum mobilium propriam virtutem, licet anima una sit, ex qua tanquàm ex una stella multorum radiorum procedunt omnes vires illæ, velut quidam radii: sic ex anima illa primi cœlorum mobilium procedunt virtutes octo motivæ in octo cœlos inferiores: dico in hoc, quia sermo iste discordat ab opinione Platonis in parte ista, cùm ipse posuerit contrarietatem in motibus cœlorum. Cœlos enim septem planetarum posuit moveri ab occidente ad orientem: econtrariò motus octavi cœli. Ab uno autem principio per se, & immediatè impossibile est esse contrarietatem. Si verò dixerit, quia animam illam non posuit Plato unam propriè, & verè, immò posuit eam multa, atque contraria, cùm posuerit eam compositam ex eodem, & diverso, quæ non est dubium esse contraria, dico in hoc, quia vel utraque pars compositionis istius est in cœlo uno, vel sunt in diversis cœlis duæ partes illæ. Quòd si fuerint in cœlo uno, ita quòd neutra in aliquo aliorum; debet igitur movere cœlum illud duobus motibus contrariis, hoc autem nec invenitur in aliquo cœlorum, & manifestum est ipsum esse impossibile. Quòd si dixerit, partem esse in uno cœlorum, & partem in alio, non erit ex illis anima una; quemadmodùm nec ex corporibus hoc est, ex cœlis, in quibus sunt. Ampliùs. Perindè est hoc, ac si diceretur, quòd ex anima, quæ est in corpore Socratis, & illa, quæ in corpore Platonis, est composita anima una. Ampliùs. In corpore uno est anima una, corpore dico animato, & per se uno, ac diviso ab aliis. Quia igitur secundùm ipsum omnes cœli animati sunt, erit hoc non anima una numero, sed tot animabus quot ipsi cœli sunt; quemadmodùm se habet in aliis individuis animatorum, tam hominum scilicet quàm aliorum animalium, & etiam vegetabilium. Ampliùs. Cœli, qui moventur ab occidente in orientem econtrariò primo motui, ut ipse posuit, non habent diversitatem, aut contrarietatem in motibus suis, quin potiùs motus eorundem sunt, & uniformes secundùm tempora sua; quemadmodùm, & motus primus. Non est igitur ratio, quare dicatur motus diversus, vel ediversò motus eorum, quàm motus primi; nisi fortè dicere velit, hoc esse propter stationes, & retrogradationes, elevationes, & depressiones, epicyclos, & motum eorum, & aliorum motus, quos Ptolemæus ibi posuit ex causa, quam audivisti. & per modum, quem alibi didicisti: respondeo in hoc, & dico, quia qui hanc diversitatem motuum posuerunt in motibus planetarum, & circulorum, posuerunt similiter multas diversitates in stellis fixis, & posuerunt motum antè, & retrò in capite arietis, & in capite libræ. Si verò totam animam istam ponant in cœlo mobili primo, ponent igitur inferiores inanimatos, undè igitur eis motus. Si autem posuerit eam totam in unoquoque cœlorum mobilium: in unoquoque igitur de-

Plato de cœlis.

Absurdum.

Ptolemæus.

A bet esse motus idem, & diversus; cùm isti duo motus duas partes animæ illius, quæ sunt idem, & diversum causas habeant, atque principia sui esse. Si verò intellexerit idem, & diversum in anima, velut duos respectus, aut comparationes, quæ animæ illi sunt, altera, scilicet ad idem creatori, hoc est ad unitatem, & immutabilitatem creatoris ipsius: altera verò ad diversum, hoc est ad diversitatem, & immutabilitatem mundi sublunaris, in quo est tanta rerum varietas, & multitudo, atque diversitas per motus, & mutationes tam multas, ac si intenderet ipsam unam, vel unum esse ad partem creatoris, in qua. & secundùm quam non diffurcatur, vel dividitur vel virtutibus, vel operationibus: ad partem verò mundi sublunaris diffurcatur, atque dividitur innumeris virtutibus, & operationibus. tam secundùm Platonem, quàm secundùm Aristotelem, & sequaces ejus, omnesque illos qui astrorum judiciis

B crediderunt. Omnes enim hujusmodi totam diversitatem rerum generabilium, & corruptibilium, omnium quoque eventuum, qui in mundo sublunari fiunt, à mundo superiori, sive cœlo fieri posuerunt, & hoc propter animam ipsius, vel animas, corporis enim per modum, quo corpus est, impossibile est esse virtutem effectivam tam nobilium, tamque multiplicium operationum. Propter istud igitur idem, atque diversum, angularem formam, & bifurcatam Plato posuit animæ isti, & hoc parabolicè solummodò juxta consuetudinem suam, quâ (sicut dixit Aristoteles) sequebatur parabolas. Jam etiam didicisti alibi, quia nulla anima nobilis, sive intelligens. partibilis est partitione, aut divisione corporali, nec ullo modorum illi congruit forma angulata, aut diffurcata. Difficile autem intellectu videtur, quòd anima in corpore uno existens, operari

C possit in corpora remotissima, & animæ quidem nostræ potiùs patiuntur à corporibus alienis, atque remotis, quàm impressiones in illa faciant. Qualiter igitur in terris, & in aquis, & in aëre, tam multiplicia, tamque nobilia opera fiunt per animam istam, nisi intellectu, & voluntate? Corpus enim animæ hujusmodi, sive sit unum, sive multa, ut prædixi tibi, non est tanquàm instrumentum fabricationis, ut tactu, vel impressione, vel tunsione, vel aliquo modorum hujusmodi fiat fabricatio animalium, & vegetabilium. Manifestum igitur est, sicut alibi ostensum est tibi, quòd operatio animæ illius in ea, quæ dixi, & eorum, hoc est animalium, & vegetabilium, non est nisi spiritualis, hoc est, non est nisi per spiritualem voluntatem, quemadmodùm in præcedentibus audivisti de operatione creatoris, qui verbo omnipotentissimo, atque imperiosissimo dixit. & facta sunt, & dominantissimâ voluntate suâ

D mandavit & creata sunt. Accidit autem secundùm hanc positionem, motus cœlorum, stellarum, atque planetarum non operari res sublunares, neque in eas, nisi quantùm ad quatuor elementarias; & radicales naturas, seu qualitates, quæ sunt caliditas, humiditas, siccitas, & frigiditas. Cùm enim anima illa operetur per intelligẽtiam, & voluntatẽ tantùm, neque indigeat cœlis, aut motibus eorum, aut stellis, aut planetis, vel motibus eorum; omnibus illis stantibus, & quietis, easdem operationes operabitur in mundo sublunari. Destruit igitur opinio hæc judicia astronomiæ, quæ in motibus prænominatorum corporum, & in motum consequentibus, quæ sunt conjunctiones, oppositiones aspectuum, figuræ, ortusque, & occasus, omninò consistunt; & propter hoc astronomici judices hæc omnia considerant, & observant, & ex eis judicant. Dubium insuper esse non potest intelligentiam, & voluntatem animæ illius nullo modorum pendere ex prædictis

Aristoteles.

motibus, alioquin omnium animarum inconstantissima esset, ac mutabilissima; cùm hujusmodi corporibus nihil mobilius sit, & figuris constellationum nihil inconstantius. Ampliùs. Cùm animæ humanæ longè viciniores sint passionibus, & mutationibus propter passibilitatem corporum suorum, & propter hoc multipliciter passibiles per illa, & non sequantur motus corporum suorum intelligentiæ, & voluntates earum, immò potiùs econversò, impossibile erit ex necessitate, ut intelligentia, & voluntas animæ illius sequantur motus antedictos; quare nec operationes hujusmodi sequuntur ipsos, cùm sint per intelligentiam, & voluntatem ab anima illa. Ampliùs. Quis diceret hoc, quòd ipsa figuret aspectus triangulares, quadratos, & alios vel quòd ipsa intendat in eos, cùm ipsâ non intendente, nec cogitante per motus cœlorum ex necessitate accidant? Supervacuum enim esse manifestum est, ea vel intendere, vel cogitare, quæ absque intentione nihilominùs fiunt. Ampliùs. Secundùm hoc faciet stationes, & retrogradationes, elevationes, & depressiones, cæterasque figuras omnes constellationum, & hoc non faciet, nisi per intelligentiam, & voluntatem. Quare scienter turbabit, & confundet motus cœlestes per intelligentiam, & voluntatem, cùm ejus intelligentia errare non possit, nec ejus voluntas esse, nisi recta. Ampliùs. De animabus nostris manifestum est, quia motibus suis, hoc est, corporum suorum non intendant aliquam ex figurationibus supra dictis, nisi fortè figuratio hujusmodi sit necessaria ad aliquam aliam operationem. Interdùm enim se invicem aptant homines in figuram circularem, quemadmodùm ad choros ducendos, vel ad onus, quod habet figuram hujusmodi, supportandum similiter se aptant, & in figuram parallellam, vel in figuram longitudinis tantùm, vel etiam aliam aliquam, prout necessitas operationis, quam exercere intendunt, requisierit. Triangularis verò, quadratus, aut alterius figurationis aspectus, in nullo juvare potest operationem quæ est ex intelligentia, & voluntate per se, & sola. Alioquin non esset operatio hujusmodi per intelligentiam, & voluntatem per se, sicut neque operatio texendi, aut ædificandi, de quibus manifestum est tibi, quia licet sint per intelligentiam, sive imaginationem, & voluntatem, non sunt tamen per ea sola, aut ex eis solis, immò ex eis per instrumenta. Ampliùs. Quid esset, quod dicit Aristoteles, & quod etiam sensuum attestatione manifestum est de virtutibus seminum: quarum operationes adeò evidentes sunt, si vel non essent in seminibus, vel non operarentur in eis, quorum alterum esse necesse est, si anima illa, quam Plato dixit animam mundi, omnia hæc, quæ generantur, & corrumpuntur, sub sphæra Lunæ, videlicet homines, animalia, & vegetabilia per intelligentiam solam, & voluntatem animæ illius generarentur? Supervacuè enim & inutiles essent hujusmodi virtutes in seminibus, si intelligentia & voluntas animæ mundi per se sufficiens esset ad hujusmodi operationes. Quòd si dixerit quis, quia vires motivæ etiam aliarum etiam operationum effectivæ sunt in membris animalium, licet sit una anima in corpore uniuscujusque animalis, nec tamen vires illæ superfluunt, dico in hoc, quia sermo iste destruitur duobus modis: primùm quoniàm secundùm hoc homines, & alia animalia, erunt membra animalis istius, cujus anima illa anima est, hoc est mundi, & propter hoc, sicut nullum membrum animalis animal est, ita nec homo, nec aliud aliquod ex animalibus animal erit; sed erunt membra animalis illius magni monstruosissimi, & horrificissimi, & consequēter ex hoc accidet in nul-

Absurdū.

Vires motivæ in membris.

Inconvenientia.

E lo hominum, vel animalium aliorum animam esse; nec anima humana anima erit, nisi æquivocè: cùm nulla perfectio cujuscunque ex membris hominum, vel animalium aliorum animal sit, vel etiam dicatur, sed neque homines erunt animalia plura, vel animal unum, & propter hoc neque unus homo, neque multi homines. Secundò destruitur sermo hujusmodi per hoc, quòd anima, quæ est extra corpus quodcunque, impossibile est, ut animet, vel vivificet illud, sive perficiat, cùm perfectio omnis essentialis pars perfecti sit, atque de ipso, & in eo de necessitate esse habeat. Quare, quemadmodùm anima, quæ est in Socrate non potest animare, aut vivificare Platonem, neque ullo modorum esset perfectio ejus; sic neque anima cœli, sive anima octavi cœli, sive alterius corporis potest esse perfectio, alicujus ex hominibus, aut animalibus, aut vegetabilibus, quæ sunt apud nos, hoc est, sub circulo lunari.
F Quoniàm autem dixi tibi in præcedentibus de anima ista, quòd in retrogradationibus, exaltationibus, & depressionibus, aliisque hujusmodi, videlicet obsessionibus planetarum, & ecclipsationibus, aliisque omnibus, quibus virtutes eorum, & operationes impediri posuerunt astronomi, & non dixi in hoc sermonem completum, per quem firma fieret ratio, seu probatio, quam intendebam, supplebo igitur hîc, & firmabo probationem hanc. Dico igitur, quia si anima illa efficit ea, quæ numeravi, & nominavi tibi, vel efficit illa scienter, vel nolenter, & ignoranter, & propter hoc non volenter, aut invita. Quòd si scienter operatur impedimenta operationum planetarum, qualiter igitur movet eos cùm per motus, & motuum figuras operari ponant omnes astronomi, & omnes philosophi consentientes astronomis? Ampliùs. Ut quid eos retrogredi facit, an quia plus justo processerunt ul-
G tra, quàm ipsa imperasset, an quia nimis celeriter moti sint, an quia pœniteat eam eousque movisse? Quare præter imperium ejus, & voluntatem ejus, moveri eos necesse est, vel in parte, vel in toto. Ampliùs. Qualiter obsidet eos constituens aliquem eorum inter duos malos, ubi mirabiliter ligatam virtutem ejus scripserunt astronomi? Et quâ de causâ ecclipsat Solem, & Lunam, & interdùm alios, frequenter? quo fructu, sive utilitate, tot & tanta mala quærit, atque procurat corporibus hujusmodi, nec in animam brutalem cadit ista malignitas, & corpus, in quo est, vel membrum, vel aliquod ex membris ejus scienter moveat ad impedimentum ipsius, vel læsionem virtutis ejus. Multò fortiùs igitur non est possibile, ut hoc cadat in animam illam nobilissimam, ac sapientissimam. Si verò nesciens hoc operatur, hic etiam sermo valdè erroneus est;
H quoniàm etiamsi ista ignorantia in ea naturalis esset, tam longâ tamen assuetudine millesies ablata esset ab ea, & contraria eidem scientia acquisita. In brutis enim animalibus videmus per assuetudinem naturales ignorantias multas tolli, & ipsa in multis quasi disciplinabiliter erudiri, ita etiam ut quædam ex illis loqui, sive discere videamus, si loquela dicenda est locutionis humanæ talis effigiatio. Qualiter igitur tam diu durasset ista ignorantia in anima mundi? Ampliùs. Ipsi astronomi, qui homines fuerunt, & sunt etiam brevis vitæ & longè à motibus istis, & figurationibus eorum, & aliis quæ numeravi, & nominavi tibi, invenerunt investigationibus, & observationibus suis operationes cœlorum. Qualiter igitur ignorare potest anima mundi aliquid omnium istorum? Ampliùs. Cùm animabus nostris notissimi sint motus corporum nostrorum, atque membrorum, & hoc est per imaginationem, sive intelligentiam, & voluntatem earum, qualiter motus

Naturales ignorantiæ in brutis tolluntur per assuetudinem.

motus omnes cœlestes, vel motuum figurationes latere possunt animâ mundi, cùm fiant per intelligentiam, & voluntatem ipsius? Si verò dixerit, quòd eâ invitâ accidunt hujusmodi impedimenta virtutum suarum planetis; est igitur alia virtus movens cœlos, & planetas, quàm ipsa anima mundi. nullus autem Philosophorum posuit aliquod horum moveri, nisi ab anima, neque etiam Plato ipse. Quare erit alia anima movens cœlos, vel aliæ animæ moventes eos, quàm anima illa mundi, quam Plato posuit. & de hac erit adhuc quæstio eadem, & difficultas eadem. Sequitur etiam hunc errorem per vias multas, quòd violentia, atque conflictus, & velut pugna, atque rebellio apud cœlos sit, hoc autem nemo Philosophorum dixit.

CAPUT XXIX.

Declarat, quid Plato de anima mundi senserit, ubi agit de errore dicentium, unam animam mundi animare quicquid est animatum.

Platonis sententia de anima mundi.

HIs igitur causa exercitationis, & declarandæ veritatis propositis, circa opinionem Platonis, dico quia secundùm sententiam meam non fuit opinio Platonis, mundum totum corporeum animal unum esse, sed cœlum solùm, hoc est, totum, quod est à Luna supra vel ultimam sphærarum mobilium superiorum, quam Plato forsitan credidit esse sphæram stellarum fixarum; forsitan enim nona sphæra latuit eum, quemadmodùm. & decima, & ipsum, & alios Philosophos. Sola quippe Christianorum doctrina decimum cœlum ponit, quod & vocat empyreum, hoc est, prælucidum, sive præfulgidum, & videtur hoc ipsum sensisse Avicennam, & Platoni concordasse, ubi dixit quia cœlum est animal quoddam, Deo obediens, & illud mundus à præcellentia munditiæ, & puritatis, aut ab ultimitate nobilitatis, & velocitatis secundùm hoc nominatus videtur Abusamar verò Sarracenus in libro expositionis auditus Aristotelis dixit, Deum esse spiritum cœli, quod de creatore intellexit, & erravit intolerabiliter, ignorantiâ etiam damnabilissimâ eum excæcatum fuisse non dubites: creator enim in supereminentia nobilitatis, ultimitateque libertatis suæ: sic est in rebus, ut neque unitus, neque alligatus sit eis. aut alicui earum; spiritus enim omnis qui verè dicitur unitus corpori, sic alligatus est corpori suo vinculo naturali, ut vel non possit esse extra illud vel non possit benè esse ex omnibus modis suis, nisi in illo, & cum illo; hoc autem dico propter animas humanas, quæ in consortio beatissimorum Angelorum sunt, quibus quidem benè est, non autem ex omnibus modis suis, quod est dicere, quia nondùm completa est beatitudo earum, aut gloria, cùm restent adhuc eis perficiendæ, & glorificandæ omnes illæ vires earum, quibus illæ operabantur in corporibus suis per illa. Quàm longè autem sit à creatore omnis incompletio, omnisque defectus, manifestum est tibi ex ultimitate gloriæ illius: quia ergo de tanto philosopho tantus error facilè credendus non est, magis verisimile arbitror sermonem suum ipsum intellexisse per transumptionem, ita videlicet, ut censuerit, ipsum spiritum cœli propter nobilitatem suam, & appropinquationem ad nobilitatem, atque divinitatem creatoris non eâ intentione, vel intellectu, quâ creator Deus dicitur; in illa enim nihil ei communicat, immò nomen illud nomen est proprium, & incommunicabile creatoris; propter quod nec plurale habet, quoniàm non multiplicatur ullo modorum ejus divinitas: æquivocè igitur, & Deus,

Christiani soli decimã sphæram noverunt.

Nota de spiritu appropriato.

Anima glorificata sine corpore perfectè beata non est.

A & dij, de omni alio, & de omnibus aliis dicitur, & nullatenùs illâ ratione, vel intentione; sic igitur spiritum cœli Deum dixisse opinandus est Abusamar, sicut Jovem, aut Apollinem. & etiam eodem modo, quo quidam mundum ipsum Deum dicere non veriti sunt, quos quidam ex Philosophis Italicis irridens, dixit in libro suo de hoc, quæ pulchritudo potest esse isti rotundo Deo? Quod autem quæritur de aliis cœlis, utrùm illa eadem anima animati sint, an habeat quodque eorum animam propriam, convenientiùs dicendum videtur secundùm Platonem, quòd unumquodque eorum animâ propriâ animatum est; quoniàm unam intellexit compositam ex eodem, & diverso, totam aggregationem animarum illarum propter colligationem, quam habent cœli ad invicem. Quemadmodùm ipse idem Plato posuit caput & cor, & matricem in hominibus animal esse, nihilominùs hominem B unumquemque animal unum esse. Sicut & mundus unum totum, & unum universum communiter ab hominibus nuncupatur: unum verò, sive unitatem, quod posuit in anima illa, posuit in cœlo, quod ipse opinabatur principale, ac nobilissimum inter cœlos. Diversum verò animæ illius videtur intellexisse aggregationem animarum aliorum cœlorum, tum propter multitudinem, atque diversitatem earum, tum propter diversitatem, quæ apparet in motibus eorum, nec non & contrarietatem ad motum cœli illius. quod nobilissimum, ac principale opinatus est. Debes etiam scire, quòd caput in homine Plato posuit hominem esse, residuum verò sicut columnam ad supportandum, atque gestandum in alto hominem, id est, caput ipsum; sic & nobilissimam partem universi corporei, totique residuo ejusdem supereminentem animam C esse posuit, & residuum velut quoddam vehiculum, ac sustentaculum in sublimi habere, & deferre animal illud. Neque negaret Plato membra hominis partes hominis esse, propter communem usum nominandi hominem. Homo enim nominatur communiter, & usualiter, non caput solum, sed totum, quod ex capite, suppositoque componitur, & ipse intelligitur, & Plato intelligebat, quòd à parte illa supereminenti totum nominaretur homo, quemadmodùm à parte corporis, tanquàm ab humo, pro eo, quod terrestris est, sive terrena, totum nominatur homo. Quamquàm igitur Platonis consuetudo esset sequi metaphoras; ista tamen videtur verisimilior intentio sermonis ejus de anima mundi. Debes autem scire, quia eousque excæcati sunt, & eousque intellectu deficientes, ut crederent unam animam mundi numero, quicquid in mundo est animatum, animare, nec D aliud esse secundùm essentiam, & veritatem animam Socratis, quàm animam Platonis, sed aliam animam, & hoc ex alietate animationis, & animati. Ex quo necesse habent recipere non aliud esse Socratem, quàm Platonem secundùm essentiam, & secundùm veritatem, sed alium ex prædictis alietatibus. Quapropter generatio, & corruptio secundùm eos non erunt in hominibus, vel in aliis rebus, cùm generatio sit in rebus secundùm Aristotelem in substantiam, & corruptio egressus ab illa, nec fiant secundùm accidentia, quin potiùs secundùm substantiales formas. Hujusmodi enim mutationes, videlicet, quæ fiunt secundùm accidentia, vel accidentales formas alterationes sunt, non autem generationes, aut corruptiones. Ampliùs. Neque homines, neque aliæ res numerantur secundùm accidẽtia, neque dicuntur unus, & alius, aut unũ, & aliud. Neque enim Socrates quondàm puer, & modò senex numeratur unus, & alius, aut duo homines, quamvis ipse

Dij æquivocè.

Notã.

Plato de homine.

Error manifestus.

senex differat à se puero multâ numerositate accidentium. Quare si non est inter homines alterius modi differentia, quàm secundùm accidentia, non cadet numerus apud eos, neque erunt multi, vel multa, sed erunt unus, & idem homo, quemadmodùm Socrates quondàm puer, & modò senex. In destructione autem hujus erroris non rationibus, aut probationibus utendum est, sed igne, & gladio, omnique pœnali genere exterminii. Nec te conturbet sermo cujusdam ex Italicis philosophis, qui dixit, quia sola accidentium varietas facit differentiam numero, quoniàm intentio ejus non fuit in hoc, nisi vel excludere differentiam specificam, vel aliàs substantiales differentias, vel retulit intellectum sermonis sui ad nos, intelligens differentiam ipsam distinctionem nostram; fuit igitur intentio ejus in hoc sermone, quòd sola accidentium varietas, id est, non species, aut differentia substantialis, aut aliquid communium omnium essentialium facit differentiam numero, hoc est diversificat ipsa individua, vel facit distinctionem numeralem nobis individuorum; non enim in specie distinguimus individua, sed magis unimus similitudine essentiali omnimoda, quæ est eis in specie, vel potiùs, quæ est ipsa species secundùm ipsum. Ipsemet dixit, quia species est substantialis similitudo individuorum, & debes intelligere, quod dixi, substantialis, hoc est secundùm totam substantiam: præter enim rationem speciei, nihil habet substantiale individuum. Scito autem, quia hujusmodi similitudo nominatur communiter identitas in specie. Nec dubites, quin si intellectus noster illuminatus esset hîc illuminatione gloriæ suæ ultimæ, distingueret, & numeraret in ipsa specie sua, non quidem dissimilitudine, quia nulla est eis in ipsa specie, sed diversitate, quâ videret hoc non esse illud, & econversò, & verissimè numeraret, diceretque unum, & aliud, & tertium. In statu verò hujusmodi tam tenebrosæ miseriæ non illuminatur ad ea numeranda, & distinguenda, nisi per ipsas accidentium varietates, accidentium dico sensibilium, nisi fortè splendore prophetico, aut alio desuper venientis irradiationis humanæ hoc ei facere posse donetur. Dico etiam, quia quemadmodùm & alibi didicisti, sicut anima brutalis non est perfectiva humani corporis, aut hominis: ita propter hoc, & multò fortiùs anima ista cœlestis, quam Plato posuit, non erit perfectiva humanorum corporum, aut aliorum animalium, aut vegetabilium, cùm multò major diversitas sit inter corpus cœleste, & corpora humana, quàm inter humana, & brutalia. Et eodem modo se habere necesse est de animabus aliorum cœlorum, si animas eis, vel animatos ipsos posuit. Revertar igitur, & dicam, quia animam istam non videtur Plato posuisse, nisi vel in cœlo uno, vel in ipso universo novem cœlos mobiles continente. Quòd autem in præcedentibus contra hujusmodi sermonem Platonis dixi de divisionibus, atque diversitatibus cœlorum, videlicet, quòd per eas prohibeatur anima una animari eos omnes, scito quòd facile est & naturis multis, & animabus nobilibus colligationes habere ad invicem, & firmari eas, atq; roborari per contactum corporum suorum. In naturis autem unum exemplú est tactus ferri, & adamantis vel etiam magnetis, qui est longè minoris virtutis, quàm adamas in parte ista. Cùm enim ferrum tetigit adamantem, vel etiam magnetem, attrahet aliud ferrum & illud aliud, & forsitan non habet istud finem. Unde & si acus tetigit hujusmodi lapidem, recipit ex ipso tactu hujusmodi virtutem attrahendi, & quasi agglutinandi sibi acum aliam, & secunda similiter faciet de alia, & tertia eodem

Species quid.

Anima cœlestis non perficit corpora humana.

Naturalis sympathia, vel colligantia rerum.

E modo operabitur in quartam, & quarta in quintam, nec est experientia probatum adhuc apud me, an finem habeat hoc, an stet in aliquo numero acuum. Videbis enim acuum primam sic ordinatam pendere ex lapide isto quem tangit: deindè secundam acum adhærere illi per tactum similem: & tertiam; & quartam, & ita de aliis. Quia igitur virtus adamantis, qua sibi facit adhærere acum primam, transfunditur in omnes acus: quid mirum si virtus vivifica, vel animalis primi cœli transfunditur in secundum, & à secundo in tertium, & ita donec veniatur ad ultimum cœlorum mobilium, quod est cœlum lunæ, etiamsi non sit alia ligatura, vel ligatio inter eos, quàm contiguitas, sive contactus, quemadmodùm apparet in exemplo proposito. Ampliùs In incisionibus arborum manifestum est tibi ipso sensu, quia transfunditur virtus

F vitalis à trunco in surculum insitum illi, cùm aliâ ligaturâ, quàm contactu, sibi invicem non hæreant. Quid ergo mirum si vita illa primi cœli se transfundit in secundum, & ita de aliis? Ampliùs. In ipsius vitæ contrariis invenies transfusiones innumerabiles, quemadmodùm in morbis humanis, quod non est apud me levis admirationis, quia uno laborante morbo caduco cadente cadunt multi. Vides igitur, quòd morbus iste se transfundit in astantes, & maximè pueros, etiam propter appropinquationem contiguitatis. Ipsa etiam medicina laxativa, & purgativa solo aspectu virtutem suam transfundit in aspicientem, & humores noxios illius, & evacuat ipsos. Notissimum etiam est tibi de virtute ignis; & aliis activis, qualiter transfundant operationes suas in contigua sibi passibilia, atque receptibilia operationum suarum, &

Similitudo.

Virtus medi- [illegible]

G quia contactus via est ad hujusmodi operationes Quare, si primum illud, ac nobilissimum cœlum secundùm Platonem sedes animæ est illius, & propter hoc necessariò est habens in se maximam redundantiam vitæ ex ipsa præsentia fontis illius, quid mirum, si in corpora sequentium cœlorum influit vitam, & motum aliasque animarum operationes? cùm hujusmodi corpora et ipsa similitudine cœli illius, nobilissimisque sui dispositionibus, ad has influentias recipiendas, naturaliter aptissima sint, eorumque capacissima! Sic enim mihi videtur secundùm intentionem Platonis fontem vitæ, & motus habere in se cœlum illud, sicut sol fontem luminis, & caloris, & simili largitate in receptibilia illos influere. Quòd si dixerit quis, influentiæ illæ aut animæ sunt, aut

H tantùm influentiæ animales, non refert, opinor, secundùm Platonem, hoc est non videtur inconveniens esse concedere, quòd reverà animæ sint, cùm ipsemet quasdam partes animalium animalia esse dixerit: & Aristoteles non abhorruit dicere quoque animam oculi visum esse, sive virtutem visibilem. Si verò quis objiciat, quòd secundùm hoc erit anima & anima, nec hoc inconveniens est apud multos, videlicet quòd virtus visibilis ex anima totius animalis, sive hominis, sive alterius sit. Nec dubitatur ab aliquo intelligente, quin perfectio oculi, quâ est instrumentum vivum, & naturale videndi, sit perfectio corporis naturalis tantùm potentiâ viventis, sive vitam habentis; quare erit ex necessitate anima secundùm hanc rationem Aristotelis, nisi fortè Aristoteles intelligere voluerit de corpore perfecto, quod natum est esse per se, non in alio, vel de alio, & hoc fortasse non irrationabiliter quis intelligat. Animam verò filii ex anima patris esse impossibile esse, jam declaratum est tibi per me alibi. Apud Aristotelem verò, & sequaces ejus non reputatur inconveniens intelligentiam

Intelligentiæ motrices cœlorum.

tiam esse ab intelligentia, donec veniatur ad ultimam, quam dicunt esse motorem cœli, sive sphæræ lunaris. Primam autem intelligentiam solam à creatore esse per viam creationis. Secundam verò à prima, sicut alibi jam dixi tibi. Consequens igitur est, ut nec reputent inconveniens animam secundi cœli esse ab anima prima, vel ab intelligentia primi cœli. Animas etiam nostras creari ab aliqua ex intelligentiis dicere veriti non sunt, intolerabiliter abutentes verbo creandi, & creationem ipsam, quæ operatio est propria, & possibilis creatori benedicto, creaturæ errore impiissimo tribuentes.

CAPUT XXX.

Destruitur error ponentium animam mundi compositam ex numeris, & consonantiis musicalibus, & expositio parabolæ Platonis.

Mundus musicalis secundùm Platonem. Quòd numeros formæ animæ illius Plato applicuit, & aptavit, & quasi in compositionem ipsius venire illos asseruit ex ipsa mundi fabrica, cui animam hujusmodi posuit, accepisse videtur. Posuit enim distantias, quæ sunt à terra usque ad cœlum nonum, immò usque ad octavum, secundùm ipsum, proportionales esse numeris, quos posuit in figura sua, & totum mundum esse posuit musicalem, partesque ipsius; juxta quod de eo intelligere potui, proportionibus musicis sibi invicem naturaliter consonas, & connexas: & propter hoc ipsam animam mundi, quæ corpori suo concordare necesse habet, atque congruere, similibus nexibus esse naturaliter unitam quodam modo compactamque, quemadmodùm tetigi tibi supra, cùm loquerer de eodem ipsius, & diverso. Induxit etiam eum vis, virtusque musicalium proportionum, quæ adeò, ut ipsemet dixit, potentes sunt in animas nostras, ut totæ animæ nostræ in potestate earum positæ videantur. Immutant quippe eas mirâ facilitate secundùm dispositiones illas, quæ sunt secundùm virtutem concupiscibilem, & irascibilem: & hoc pro voto, seu libito musicantis, si in arte musica exercitatus fuerit, & evidenter peritus. A dolore namque in gaudium, & econversò, & ab iræ turbatione in tranquillitatem, atque serenitatem; à timore in spem, sive fiduciam: à pusillanimitate in magnificentiam, & econversò, incredibili velocitate eas transferunt, atque demutant. Hinc est, quòd cùm Plato credidisset, nihil, nisi suo simili delectari naturaliter, credidit animas nostras, propter vehementissimas delectationes, quas habent animæ nostræ in consonantiis, simillimas esse ipsis, & propter hoc compositas esse ex consonantiis musicalibus, & inde etiam idem de anima mundi sensit, addens ipsi mundo velut musicam duplicem. *Musica cœlestis secundùm Platonem.* Cùm enim musica humana bis diapason non excedat, musicam cœlestem usque ad quater diapason ascendere affirmavit. Philolaus verò, quia Philosophus, hac eadem ratione permotus, animam humanam posuit harmoniam, & consequenter ipsam animam mundi. Multis autem viis, & modis positio ista destruitur, & primùm quia similia non solùm fastidiunt, sed etiam contristant animas nostras. Neque enim calore delectatur, nisi qui frigidus est, nec frigore, nisi qui calidus, nec cibo, vel potu, nisi qui esurit, vel sitit; sic quietem delectabilem facit motus, & econversò, & ad hunc modum est reperire in multis aliis. Ampliùs. Secundùm hoc in solis numerabilibus, & mensurabilibus esset delectatio

A animabus nostris. Quare in simplicibus, & in corporalibus scilicet quantitatem non habentibus, nulla esset eis delectatio; quare nec in scientiis, nec in virtutibus, nec etiam in ipso creatore, in quo constat esse ultimitatem delectationis, & animarũ nostrarum beatificam sanitatem. Ampliùs. Quemadmodùm animæ nostræ tantis studiis consonantias exquirunt, & instrumenta musicalia sibi fabricant amore suavitatis musicalis; sic & multò ampliùs anima illa consonantias istas exquiret, & potissimùm naturæ suæ, & compositioni congruentissimas, ita ut si possibile esset, harmonicas melodias omnes cœlos faceret resonare. Jam autem declaravit Aristoteles musicalem sonum, vel alium quemcunque cœlos resonare, vel habere non posse: voces enim B ibi locum non habent, sicut neque musicalia instrumenta. Sonus verò omnis ex violenta collisione perficitur. *Sonus unde.* In cœlis verò nec violentia, nec collisio locum habet, & propter hoc neque sonus, præsertim cùm sonum emittat aër collisione hujusmodi compressus. Aërem verò in cœlis esse, impossibile est, cùm locus ejus naturalis infra sphæram Lunæ sit sub sphæra ignis. Declaravit etiam Aristoteles, quòd sonus est dispositio per collisionem impressam in aëre, & propter hoc tam diù portat impressionem hujusmodi, hoc est tam longè quàm ipsum collisio impellit, unde nec ulteriùs auditur. Hinc est, quòd nec pilus, nec capillus, nec lana sonum perficit, vel imprimit nisi densatus, vel globatus, quoniàm aliter collisionem aëris efficere non sufficit, nec in aqua sonus posse fieri videtur, & sonitus, qui auditur maris, non est ex collisione aquæ ad aquam absque interposito aëre neque aquæ marinæ ad littora, vel scopulos: omni C modò enim istius dispositionis aër receptibilis est; *Sonus aqua ad aquã quomodò.* & propter hoc multi ex antiquis sonum diffinierunt aërem ictum, vel allisum, quæ ratio evidenter materialis est. Inconvenienter igitur collocata esset anima in parte superiori mundi corporei, in tanta scilicet naturæ suæ dissimilitudine, ut cùm ipsa composita sit ex numeris harmonicis, nihil harmoniæ esset in illa regione sua. Quòd si dixerit quis, quoniàm harmonia spiritualis, sive intellectualis, est ibi in numeris motuum, & proportionum ipsorum, dico quia sermo iste est evidentis impossibilitatis. Motus enim octavæ sphæræ ad motum sphæræ, vel stellæ Saturni, est in proportione triginta annorum ad unum dié: motus dico diurnus, unaquaque enim die naturali octava sphæra, quasi se totam perfectè describit, sive pertransit. *Cursus Planetarum.* D Stella verò Saturni secundùm Platonem, non minori tempore, quàm triginta annis pertransit eandem. Stella verò Jovis in duodecim annis pertransit totum circulum signorum. Manifestum autem est, quoniàm istæ proportiones harmonicæ non sunt. Ipse etiam posuit, quòd musica cœlestis non excedit quater diapason, quater verò diapason non est, nisi sexdecupla proportio, vel secundùm eam. *Diapason quod.* Sexdecupla enim proportio quatuor duplas continuè continet, quarum prima est à sexdecim in octo, secunda ab octo in quatuor, tertia à quatuor in duo; quarta à duobus in unum, prænominatæ autem proportiones multò majores sunt. Quòd si dixerit, quia inter sphæras planetarum, sive motus earum, sunt proportiones harmonicæ, & iste sermo similiter manifestè erroneus est. Proportio enim motus sphæræ, sive stellæ Saturni ad motũ sphæræ, vel stellæ Jovis, proportio est triginta ad duodecim, hæc autẽ est dupla sesquialtera secundùm cursum eorum mediũ. Sed cursus æquatus facit aliam longè proportionem inter eos, & omninò non harmonicam secundùm veritatem. Si enim cursus

E æquatus, & cursus medius ejusdem quantitatis essent precisè; esset reverà proportio inter motus istorum duorum planetarum, Saturni, videlicet, & Jovis, harmonicè composita ex diapason, & ex diapente. In cæteris quoque Planetis, cùm examinaveris motus eorum æquatione verissima, invenies proportiones motuum omninò non esse harmonicas, & si diligentiorem considerationem feceris, per retrogradationes, & stationes invenies motuum proportiones alias ab harmonicis dispositionibus, & si aliàs essent inter motus illos, multipliciter illos avertere. Quòd autem posuit de distantiis, & proportionibus earum, an concordet probationibus Ptolomæi, & aliorum, tuum erit videre, quamquàm proportiones distantiarum magis videantur debere esse, sicut tetigi tibi in præcedentibus; cœli enim omnes mobiles proportionales esse videntur & magnitudine, & spissitudine, seu profunditate Contrarium enim, hoc est contraria habitudo videtur indecens mundo superiori deformitas. Non erunt igitur illæ proportiones distantiarum, quas Plato posuit. Hæc & similia relinquenda arbitror considerationi tuæ. Ampliùs. Diversum illud, quod partem animæ istius posuit, aut est diversum secundùm essentiam suam, habens scilicet in se ipso partem, & partem, aut est diversum tantùm secundùm virtutes, & operationes. Quòd si secundùm essentiam, erit de ipsis partibus eadem quæstio, videlicet, an partibiles sint, & aggegatæ ex multitudine, an non, & quoniàm illud diversum non est compositum continuatione, sive continuitate partium: hujusmodi enim compositio corporis tantùm est, & per se, quare erunt aggregatæ partes illæ ex simplicibus, seu impartibilibus, & illis utique finitis; alioquin esse animæ illius esset infinitum, & inintelligibile, atque intellectu interminabile, & intransibile; hujusmodi autem positiones respuit ista philosophia, & omnis alia: nemo enim rectè sapiens philosophatur de non intelligibilibus, erit igitur diversum istud aggregatum ex finitis simplicibus, & illa erunt ex necessitate substantiæ, cùm sint partes substantiæ illius, quæ est diversum hoc. Hæ igitur substantiæ aut erunt viventes, aut non viventes, & iterùm intelligentes, vel non intelligentes. Quòd si fuerint intelligentes, & viventes; erunt igitur substantiæ nobiles, & erunt vel animæ, vel intelligentiæ, vel spiritus angelici. Quare pars animæ illius erit composita ex animabus, vel intelligentiis, vel spiritibus angelicis. Hoc autem quàm inconveniens sit, & quàm inauditum hactenùs, plenè nosti. Si verò fuerint partes illæ non viventes, erit igitur multò fortiùs totum non vivens; ex non vivis autem, & mortuis, vivum esse impossibile est. Quòd si dixerit, quia diversum illud, non est diversum diversitate partium aggregatarum in compositione ipsius, sed diversitate virtutum, & operationum, quæ ex ipso sunt, tunc pars reliqua ejusdem animæ non erit multò fortiùs diversum, cùm ex eo necessitate sit major diversitas, & multitudo operationum, tanquàm ex superiori, ac nobiliori, quàm sit illud diversum: omnis namque virtus quantò superior est, quantòque nobilior, tantò est virtutibus, & operationibus multiplicior, & maximè, si conjuncta fuerit corpori: sicut apparet evidenter in anima rationali, quæ longè multiplicior est in virtutibus, & operationibus, quàm brutalis, & brutalis, quàm vegetabilis. Qualiter autem aliquis ponere possit ex aliquibus substantiis, vel virtutibus, unam esse, vel aggregatam, vel alio quolibet modorum compositam, nisi ex defectu, & imbecillitate intellectus, videre non posset; hoc autem dico propter imbecilles, & erroneos, qui vel animam rationalem, vel aliam quæcunque ex substantiis nobilibus aggregatam ponere audent ex simplicibus vel substantiis, vel virtutibus, ex quarum operationibus, vel virtutibus unam aggregari, vel alio quolibet modo componi, impossibile est. Hoc enim est, ac si quis diceret unam virtutem aggregatam esse, vel alio modo compositam ex virtute visibili, & virtute audibili. Ampliùs. Si secundùm veritatem numeri venirent in compositionem animæ mundi, esset composita secundùm veritatem essentiæ suæ ex illis. Quare ex necessitate numerus esset in veritate essentiæ suæ, & propter hoc non esset vera substantia, immò essentia sua, & veritate, atque genere, quantitas, & propter hoc esset in subjecto, & non esset ipsa

F subjectum veri nominis. Ampliùs. Unitates, ex quibus esset numerus ille, vel essent substantiæ, vel accidentia. Si essent substantiæ, redit quæstio, quam præmisi, quia vel vivæ, & intelligentes, vel non, &c. Quòd si essent accidentia, ex illis impossibile esset fieri, nisi accidens. Ampliùs. Sicut in numeris illis sunt proportiones harmonicæ, sic & proportiones contrariæ; sicut enim sunt ibi novem, & octo, & sex, & quatuor, tria, & duo, & unum, habentes ad invicem proportiones harmonicas; sic sunt & ibi novem, vel septem, & quinque, & tria, & novem, & quinque, & septem, & quatuor, quorum proportiones omninò contrariæ sunt harmoniis. Quare sicut præcedentes numeri ad invicem resonantiam faciunt in anima illa, sic isti contrariam dissonantiam in eadem, & etiam majorem

G dissonantiam, utpote plures discordantium proportionum, quàm illi, qui proportionibus harmonicis ad invicem connexi sunt, non minùs igitur inepta est compositio ista ratione hujusmodi dissonantiarum, quàm apta ratione consonantiarum. Manifestum est igitur tibi per ea, quæ præcesserunt, non secundùm rem, & veritatem Platonem posuisse hujusmodi compositionem animæ cœlesti, & hoc apparet evidenter ex aliis sermonibus ipsius. Cùm enim dixerit, eam omnibus intelligentibus præstantiorem, evidenter intellexit eam simplicem esse, cùm simplices sustantiæ ex necessitate præstantiores sint compositis. Similiter apparet ex mixturis, & divisionibus, ex quibus illam esse compositam dixit. Spirituales enim substantiæ nec mixtibiles sunt, nec secabiles, sed neque corporales substantiæ mixtibiles incorporeis, aut econversò, sicut alibi didicisti; & quocunque modo conjungibiles sint ad unum efficiendum, illud tamen, quod ex simplicis componitur, impossibile est divisibile esse: quemadmodùm homo, ut homo, divisibilis non est, aut secabilis; quocunque enim modo divideretur, necesse esset animam in aliquam ex partibus cedere: illa enim indivisibilis est divisione hujusmodi. Ap-

H paret igitur evidenter secundùm rem, & veritatem, nec Platonem, nec alium intelligentem ita sensisse de anima. Parabolas verò Platonis prosequi per singula, quæ ipse enumerat, diffusiorem expositionem desiderat, quàm patiatur meum hoc propositum. Neque aliud in hoc, quòd formam corpoream animæ illi posuit, intelligendum puto, nisi quòd virtutes animæ illius extensas, & dilatatas esse in corpus cœli juxta figuras illas cœlestes imaginatus est; quemadmodùm, si quis dicat, animam humanam figuram habere duarum linearum rectarum æqualium sese invicem orthogonaliter secantium: quoniàm & corpus humanum hujusmodi figuram evidenter habet. Hoc autem est, ac si quis poneret eam compositam ex virtute intellectiva prima, ac superiori parte, & virtute operativa infima, operativa inquam in corpore, & per corpus. Mediis autem

Cœlorum proportio qua.

Nota.

Error quorundam.

Simplicitas partium substantiarum.

virtutibus concupiscibili, & irascibili, tanquàm partibus, altera dextera, altera sinistra, & virtuti quidem concupiscibili sedem quidam posuerunt hepar, sive in hepate, & sedem amoris hepar dixerunt, virtuti verò irascibili cor. Unde & magnifici cordis, & parvi cordis eos dixerunt, quibus magnificentia, & pusillanimitas sunt, quas non est dubium dispositiones esse virtutis irascibilis nostræ. Si quis igitur hac de causa, scilicet, quoniàm animæ humanæ virtutes extenduntur, velut ab alto in deorsùm, & à sinistro in dextrum, & econversò, juxta figuram corporis sui, posuerit eam spiritualiter habere figuram hujusmodi, in hoc ponere videbitur ad modum Platonis, & si ulteriùs in hujusmodi positione procedere voluerit, etiam totam figurationem corporis humani aptare eidem per viam istam poterit. Diffunduntur autem, & extenduntur vires, si virtutes ejus per omnia membra usque ad omnes extremitates ipsius corporis: quemadmodùm manifestum est de sole, quia luminositas ejus in orbe circa ipsum circumquaque, & in omnem partem effunditur, sequens formam ipsius corporis solaris, & generaliter verum est, quòd virtutes corporales suâ extensione, operationumque suarum diffusione, formam suæ originis, hoc est, corporis, à quo oriuntur, imitantur; sic visum est forsitan Platoni de virtutibus spiritualibus, quòd formam suæ originis, id est, substantiarum, à quibus exeunt, imitantur. Visum est etiam multis ex philosophis, quia virtutibus, & substantiis spiritualibus, quæ conjungibiles sunt corporibus, & perfectivæ eorum, corpora aptantur pro exigentia, seu congruentia operationum ipsarum, & quòd etiam configurentur eis, hoc est, figuratione assimilentur, & in hoc utique rectè senserunt, videlicet de aptatione figurarum. Anima namque serpentina, vel alterius, reperitur non posse esse in corpore elevato, & ad gradiendum naturaliter apto, sicut neque anima humana in corpore serpentino. Ipsæ igitur virtutes, & operationes animarum requirunt figuras corporum sibi congruentes. Quare potentialiter, sive virtualiter videntur ipsæ animæ, aut figuras hujusmodi habere, aut nonnullam similitudinem earum. Potuit etiam esse, quòd Plato consideravit in anima humana virtutem vitalem, seu vivificativam, quasi centrum, vel modicum animæ ipsius, deindè virtutem intellectivam procedentem ex illo medio in sublime, virtutem verò operativam per corpus, velut procedentem ex illo medio in deorsùm, virtutem verò concupiscibilem, & irascibilem procedentes iterùm ex illo medio, alteram in dexteram partem, alteram in sinistram. Et forsitan propter hoc opinatus est figuram corporis humani hujusmodi lineationis esse debuisse: hoc enim expressè videtur in orbibus cœlestibus. Quatuor enim sunt numerositate virtutes, & videntur esse principales in anima humana. Si quis verò dixerit virtutem gressibilem esse, velut unam ex hujusmodi lineis, videlicet, quæ à virtute vitali protenditur in deorsùm, virtus verò operativa artificiorum, vel aliorum quorumcunque necessariorum protenditur in utrumque latus ad instar brachiorum, & indubitanter in brachiis, & manibus est virtus hujusmodi: unde non leve argumentum humanæ salutis, & reformationis in hujusmodi figura posuit lex, & doctrina Christianorum, quoniàm reformatio formæ, sive formationi respondere debet, atque congruere. Quia igitur Plato motum circularem intellexit esse primum, ac nobilissimum motuum, & hunc opinatus est esse difformem, & unum, sive eundem, & diversum, sive rectum, & obliquum, juxta sermones Aristotelis, formam congruentem his motibus, & figuris eorum, posuit animæ mundi superioris, quasi & anima potentialiter juxta exempla posita apud primam sui virtutem, ac præstantissimam, esset una, & eadem, & potentialiter circularis, hoc est, potens naturaliter in motum circularem hujusmodi, posuit ex ea primum motum esse illum rectum, scilicet unum, & eundem, & æqualem, in quo nulla diversitas. Secundæ verò parti posuit similiter formam circularem, sed diversam, atque obliquatam, utpote in motum obliquum, multisque diversitatibus obnoxium, naturaliter potentem. Super his, quæ de motibus ipse sensit, & sequaces ejus, audivisti contradictionem, quæ si vera est, neque secundùm veritatem, neque secundùm parabolam stare potest positio hæc Platonis. Audivisti etiam intentionem meam in hoc, hoc est, in motibus cœlestibus, prout sustinuit brevitas capituli. Audivisti probationes, & imaginationes Ptolomæi. Ex quibus omnibus facile est tibi destruere hanc positionem Platonis, & ex his, quæ audivisti à me hîc, licet adjuverim parabolam ejus exemplis, quibus potui, & ista sufficere arbitror hîc, ut fiat tibi certitudo de ista positione Platonis tam famosa, & quæ tam profundata, & à Græcis, & à Latinis, usque hodiè habetur.

Irascibilis ubi.

Concupiscibilis.

Anima virtutes per universum corpus diffusæ.

Nota.

Plato.

Aristoteles.

CAPUT XXXI.

Utrùm mundus ille superior animal unum sit, vel plura; & utrùm cœli ipsi, & animæ eorum rationales sint.

VTrùm autem mundus ille superior animal unum sit, an plura, & utrùm cœli ipsi animati sint, & an animæ eorum rationales, apud Aristotelem, & sequaces ejus determinatum habetur, & etiam apud multos ex Italicis philosophis; doctrina verò Hebræorum, & Christianorum hactenùs talia non curavit. Gens enim Hebræorum contenta solebat esse libris suæ legis, & prophetarum. A tempore autem multo ad fabulas incredibiles se convertit, & illis se totaliter dedit, paucis dumtaxat exceptis, qui commixti genti Saracenorum philosophati sunt. Gens verò Christianorum virtutibus, & sanctitati, atque venerationi creatoris totaliter se subjiciens, philosophiam ad modicum amplexata est, nisi quantùm erroneorum perversitas, & insipientium contradictio eos coëgit, & ad defensionem legis, & fidei, & destructionem eorum, quibus vel salus, quam sperant, vel honor creatoris impugnabatur. Et de animabus suis homines hujus legis soliciti, animas cœlorum attendere noluerunt, pro eo scilicet, quòd nec professioni eorum, nec saluti scientia earum prodesse, vel ignorantia earundem obesse visa est ipsis, sive mundus ille animal sit unum, & sive cœlum animal, sive cœli animalia. Horret tamen gens illa hoc, tanquàm monstrum, sibi penitùs ignotum, & tanquàm novitatem, de qua ad se nihil pertinere arbitratur, stupet, & etiam refugit, quamquàm aliquis de nobilioribus, ac sapientioribus, inter doctores gentis illius ignorantiam ejus in quodam libro suo non erubuerit confiteri, & in alio etiam hoc se dubitare dixerit. Credere igitur in parte ista Aristoteli, vel cuivis alii, nihil periculi est legi, vel fidei, vel doctrinæ

Hebræi contenti suis libris.

Christiani.

Christianorum. Illud autem non leve periculum habet, videlicet sentire de animabus illis, quòd gubernatrices sint rerum inferiorum, & maximè humanarum, & hominum, similiter & quòd effectrices sint, sive per se, sive per corpora sua eventuum humanorum, legumque perfectarum, vel aliorum, quæ astronomi posuerunt eis. Nec mihi etiam videtur ullo modo, quòd signa sint rerum hujusmodi, neque pro rebus humanis ullo modo consulenda corpora cœlestia, & de hoc audivisti intentionem meam jam in multis capitulis. Illud dubitandum tibi non est, quia si cœli vel animati, vel etiam animalia sunt, animabus eorum naturaliter commissum est regnum corporum suorum, & motuum, in alia verò nihil ad eos de gubernatione naturaliter. Nihil enim faciunt eorum, quæ sunt gubernatorum, sive rectorum, quoniàm nec leges condunt, neque promulgant, nec quicquam præcipiunt, aut prohibent, neque consulunt, aut suggerunt, neque suadent, aut dissuadent quicquam. Quare genus humanum arbitrio suo commissum est, & gubernationi, cùm adjutoriis, quæ sunt ei à parte creatoris, propter naturalia, sicut sunt judices, reges, principes, & consules, & magistratus, consiliarii, & doctores, sacerdotes, & sacerdotum officia. Et de his adjutoriis sunt lex, & doctrina, atque prophetia, & intelligo in prophetia visiones, & revelationes, in adjutoriis etiam creatoris, quæ numerare non sufficio, immò nec intelligere, intelligo miracula, flagella, & terrores, hisque contraria.

Nota.

CAPUT XXXII.

Quòd erroneè ponatur à quibusdam vis regitiva in universo, præter creatorem, & ipsius adjutoria.

QUi autem posuerunt in universo vim regitivam, præter ipsum creatorem, & adjutoria ipsius, juxta quod ea nominavi, & insinuavi supervacuè posuerunt illam, cùm ista sufficiant ad regimen universi. De adjutoriis verò creatoris etiam ipsi sancti angeli sunt, qui multiplicibus officiis

Angeli adjutores.

E rebus humanis consulunt, hominesque dirigunt; & adjuvant; sicut audies in tractatu sequente istum. Et de hujusmodi vi regitiva, an sit substantia, an accidens, & ubi sit, & quæ est ejus operatio præter eas, quas nominavi, quærendum esset ab his, qui hanc posuerunt. De quo si perscrutari volueris, invenies eam vel omninò supervacuam, otiosamque, & nihil agentem, vel esse figmentum errore incredibili somniantium. Et cùm partes gubernationis numeraveris, atque diligenter considéraveris, non invenies de hujusmodi figmento, quòd aliquam earum efficiat, vel adjuvet, ut

F fiat, quoniàm neque mandatum, neque prohibitionem, neque aliquid aliorum, quæ prædixi, eam invenies operari.

CAPUT XXXIII.

De nefando errore eorum qui dicunt spiritum sanctum esse animam mundi.

QUi verò spiritum sanctum, tertiam scilicet in beata, & gloriosa Trinitate personam, animam mundi posuerunt, & ipsum spiritum sanctum omninò non nosse, & naturam, ac rationem animæ ignorare evidenter se ostenderunt.

G Cùm anima omnis perfectio sit, & pars animati sui, & alligata corpori, quod animat. Spiritus verò sanctus tam longè sit ab unoquoque istorum, quantùm ultimitas libertatis, & gloriæ, quâ Deus verus, ac solus est, eum, vel alligari, vel includi nulli corporum permittit. Et in prima parte tractatus istius declaratum est tibi declarationibus certissimis Trinitatem unum solum, ac verum Deum esse, & unamquamque trium personarum purum, verum, ac solum Deum esse. Quòd si illud in errorem istum induxit eos, qui sic

Error ipsius.

H posuerunt, quia, videlicet spiritus sanctus dator est vitæ, & fons, ubicunque vita sit, & quia tota vita mundi ab eo est, idem necesse habebant sentire de unaquaque trium illarum personarum, cùm unaquæque illarum vitam det omni viventi; propter quod & dicitur vita sæculorum id est fons vitæ, quæ datur omni, quod vivit in unoquoque sæculorum.

SECUNDA

SECVNDA PARS PRINCIPALIS TOTIVS OPERIS GVILIELMI PARISIENSIS DE VNIVERSO.

A

INCIPIT PRIMA PARS secundæ partis principalis de Universo.

PROOEMIUM.

HONORET te Deus, quoniàm & tu ipsum non parùm acceptabiliter honoras amando, & inquirendo scientias, quibus maximè illuminantur, & B diriguntur animæ nostræ ad magnificandum ipsum, & ad intelligendam & contemplandam supereminentiam, & gloriam ipsius: in quo & ipsæ animæ tuæ honori eximio consulis, quærens eidem perfectiones tam nobiles, tàmque desiderabiles. Ex quibus duobus manifestum est, te verè cognoscere sublimis, ac sapientialis philosophiæ fines optimos, & beatificationes præclarissimas, quæ indubitanter sunt magnificatio creatoris, & perfectio animarum nostrarum, quæ non est, nisi luminositas scientiarum hujusmodi, & speciositas virtutum. Ex his enim duabus perfe- C ctionibus, & in his consistit religiositatis integritas, quæ est totius decoris, totumque decus animarum nostrarum. Religiositas verò cùm completa fuerit completione suâ ultimâ, erit gloria earundem; sicut & per me ex aliis didicisti. Comparatio autem scientiarum in nobilitate, aliarum ad alias, est secundùm comparationem scibilium suorum. Quapropter necesse est scientiam de universo spirituali tantò nobiliorem esse scientiâ, quæ est de universo corporali, sive corporeo, quantò natura spiritualis quæcunque corporali dignoscitur esse præstantior. Ex quo manifestum est, eam tantò diligentiori perscrutatione esse tibi D tractandam, & tradendam per me, & tantò studiosiori attentatione suscipiendam. Præsertim cùm penè nihil de illa ab eis, qui nos præcesserunt, philosophis ad tempora ista devenit, exceptis paucis narrationibus. Cujus rei causam aliam verisimile est non fuisse, nisi profunditatem ipsius, & brevitatem humani intellectus, atque elongationem substantiarum spiritualium à consuetudine nostra, & propter hæc tria ab eis, qui me præcesserunt, philosophis desperatam, & ideò derelictam; incredibile namque videtur viros philosophiæ studiis totaliter deditos, scientiarum conquisitores avidissimos, & amore philosophiæ ferventissimos tam nobilem scientiam contempsisse, & eam desidiâ, vel negligentiâ præteriisse.

CAPUT I.

Quòd universi spiritualis secundùm opinionem antiquorum tres partes sunt, & propositio tractandorum.

SCito igitur in primis, quòd universum spirituale, cujus hunc tractatum incipio, in tres partes dividitur secundùm opinionem antiquorum. Quarum prima, ac nobilissima, est intelligentiæ spoliatæ, & abstractissimæ à materia, & appendiciis ipsius, secundùm quod posuit Aristoteles, & sequaces ipsius. contra quorum errores in parte istâ, & in primo hujus partis capitulo disputare intendo; secunda pars est substantiæ, quas græci calodæmones vocant, nos verò juxta legem, & doctrinam Christianorum angelos bonos, & angelos sanctos dicimus; tertia verò pars est substantiæ, quas ipsi græci cacodæmones appellant, nos autem angelos malos, & malignos spiritus usualiter, atque vulgariter diabolos nominamus. Debes etiam scire, quia intentionem specialitatis sine examinatione, atque distinctione, pertranseo; quæstionem enim habet apud doctos difficilè determinabilem, utrùm ipsi, qui Dæmones, vel angeli dicuntur, verè, ac merè, spirituales sint, sive spiritus in corpore, an sint habentes corpora, & utrùm omnes incorporei sint, an pars illorum solummodò, & de hoc audies in sequentibus; verùm quoniàm ad modum spirituum in multis se habere videntur, quia nec alimentis uti videntur, nec attrectabiles, vel tangibiles esse dicuntur, nec secabiles, nec vulnerabiles esse dicuntur; clausis etiam ostiis, aditibusque omnibus diligentissimè obstructis, templa, & domos alias intrare & exire, visibilesque se exhibere, cùm volunt, similiter, & invisibiles, famosum valde est apud homines spirituales, propter has causas interim dicantur, donec veritas in hoc per vias probationum, prout potero, declaretur. Horum igitur omnium species, gradus, differentias, potestates, officia, declarare, nec non & nominationes authenticas atque vulgares assignare, nominationes non dico singulares, sed communes, præsentis negotii erit; an enim nominationes singulares habent, vel habere possint, disputationem habet, sicut doceberis in sequentibus. Et primùm quidem circa essentialia, atque naturalia eorum, negociari tentabo: deindè circa quæ post illa sunt, & quæ ex tempore in ipsis, aut circa ipsa, facta sunt: tertiò de his, quæ hominibus, aut circa homines agere dicuntur, ubi de operibus magorum, & maleficorum, de divinationibus, responsis & revelationibus, & de aliis mirabilibus, quæ per utroslibet (hoc est, sive bonos sive malos) fiunt, vel fieri dicuntur, faciam perscrutationem, per quam acquiretur tibi certitudo de omnibus his, si Deus voluerit.

CAPUT II.

Quòd Aristoteles & alii, qui ponunt intelligentias, necesse habent eas perfectas ponere perfectione scientiarum, & naturalium virtutum.

VT autem certior, ac lucidior, tibi sit sermo meus de intelligentiis, quas posuit Aristoteles, quem in hoc secuti sunt multi ex græcis philosophis, & arabes omnes, quorum tractatus pervenerunt ad nos: reminiscere eorum, quæ audisti de illis in prima parte tractatus istius, & aggrega ea his, quæ dicam, sciens, quoniàm non parùm adjuvabunt te ad cognitionem veritatis de intelligentiis. Scito igitur, quoniàm Aristoteles posuit intelligentiarum unamquamque substantiam nobilem, valdè perfectam naturaliter ex omnibus modis suis, hoc est, sibi congruentibus, quod dico propter supereminentiam creatoris, cujus perfectio super omnem numerum, & mensuram, nec non & super omnem comparationem longè præcellit, & præminet omnibus aliis perfectionibus. Intelligentiæ verò perfectæ sunt naturaliter secundùm opinionem hanc pro congruentia sui gradus, & ordinis: quemadmodùm & homines perfectos dicimus vel sapientiâ, vel virtutibus, vel utrisque; ut homines quidem, hoc est, ut decet naturam, vel statum eorum, vel officium; sic & creatorem perfectum dicimus pro sublimitate sui. Est igitur perfectio uniuscujusque intelligentiæ, non tantùm lux, seu luminositas innatæ cognitionis, sed etiam speciositas virtutum naturalium omnium, quarum naturaliter intelligentia capax est: si enim nulla ei esset speciositas virtutum, esset deformis intolerabiliter, & detruncata turpissimè. Ampliùs. Inutiliter cognosceret bona, cùm unde amare posset ea, non haberet, similiter & mala, cùm illa odire non posset. Ampliùs. Nec posset bona, nec mala esse, cùm nec bonum, nec malum velle posset. Amando enim, & volendo bonum, boni sumus, & amando, vel volendo malum, fiunt mali: sola enim & nuda cognitio boni, & mali, non sufficit perficere bonum, vel malum habentem illam, propter quod & ipse Aristoteles dicit, quòd scire vel parùm, vel nihil, operatur ad virtutem. Ampliùs. Secundùm hoc intelligentiarum unaquæque non esset, nisi oculus: videre autem oculi non est propter se, sed propter alias operationes, videlicet propter regendos pedes in gressibus, aut manus in operibus, & aliis multis. Ampliùs. Videre propter se non facit bonum videntem; quia etiam videre bonum non facit illum bonum; quare sapientia, & bonitas creatoris, nec sapienter, nec benè creasset hujusmodi substantias. Ampliùs. Cùm tam nobilis, tamque perfecta sit scientia intelligentiarum, necesse est, ut omnibus aliis subjectis lucidiùs, atque perfectiùs, cognoscant creatorem: & propter hoc, ut magis eum diligant (dilectio autem creatoris omnium virtutum nobilissima est) quod non potest esse, nisi in eis sit virtus, cùm sit in eis immobilis, atque perfecta, juxta perfectionem cognitionis, sive scientiæ, qua creatorem cognoscunt. Ampliùs. Vel delectantur in ipsa cognitione creatoris, vel non: si sic, diligunt igitur creatorem. Est igitur in eis dilectio creatoris, virtutum, ut dixi, nobilissima, quæ, sicut alibi didicisti, per se, vel sola esse non potest; si verò non delectantur in aspectu seu in cognitione, igitur non delectantur in aspectu, vel in cognitione alicujus aliorum intellectui enim earum, & omni etiam intellectui, maximè naturaliter intelligibilis est creator; quare conjunctio

E hujusmodi intellectus, & creatoris, maximè naturalis est; quare maximè delectabilis: delectatio enim est (ut alibi didicisti) apprehensio rei naturalis virtuti apprehendenti. Ampliùs. Cùm omnium virtutum apprehensivarum nobilissima sit intellectus, erit ex necessitate apprehensibile ipsius omnium apprehensibilium nobilius, & tantò magis conveniens illi, quantò intellectus nobilior. Quare, quia intellectus hujusmodi substantiarum omnium intellectuum nobilissimus est, secundùm rationem istam, erit conjunctio ejus ad intelligibile nobilissimum omnium hujusmodi conjunctionum convenientissima, quare & delectabilissima, cùm (sicut alibi didicisti) delitia, seu delectatio sit conveniens conjunctio convenientis cum convenienti. Ampliùs. Qualiter creator sapientissimus, & optimus, largitus est tam præclarum, tamque praeciosum donum, videlicet nobilissimum intellectum substantiæ, quæ nec per hoc, nec propter hoc diligat, nec diligere potest, neque ipsum inde laudare, F aut eidem inde gratias agere. Ampliùs. Aut diligit hujusmodi substantia suum intelligere, sive suum scire, aut non: si sic, delectatur, igitur in illo, & diligit ex necessitate datorem, à quo scit se accepisse illud; si verò non diligit illud, non curat igitur uti illo plus, quàm non uti, nec habere illud plus, quàm non habere: non igitur utitur illo, nisi forsitan, quemadmodùm sol luce sua, aut ignis calore suo. Hoc autem est ex necessitate, & per modum servientis. Manifestum autem est, quòd hujusmodi usus nihil habet utilitatis, vel fructus in intellectu. Quoniàm, etsi sol splendorem spargat alienæ utilitati, non suæ, intelligens tamen intelligere non potest, nisi sibi, nisi forsitan ad docendum alium intelligat, quemadmodùm docens, aut præintelligat, ut præmeditans: hoc autem non est apud G aliquem absque intentione, & voluntate docendi. Sed isti removent ab intelligentiis omnem voluntatem, & amorem, & omnes alias dispositiones motivas, atque virtutes. Ex his igitur omnibus declaratum est tibi, quòd necesse habent quicunque ponunt intelligentias, ponere eas perfectas utrâque perfectione, scientiarum, scilicet, & virtutum naturalium. Ponunt autem eas nudas, & abstractas, ut dixi tibi, & tamen tantò perfectiores omni modo perfectionis eis congruenti (hoc est tam scientiarum quàm virtutum) necesse habent eas ponere, quantò viciniores, sive propinquiores in ordine nobilitatis illas esse ponunt creatori.

CAPUT III.

Causæ, quæ induxerunt Aristotelem, & alios ad ponendum novem intelligentias, nempe novem motus, atque destructio positionis eorum. H

CAusæ verò, quæ induxerunt Aristotelem ad ponendum novem intelligentias, fuerunt novem motus novem cœlorum mobilium. Posuit enim cœlis illis animas moventes eos, & animabus illis animata intelligibilia, abstracta, substantias scilicet intelligentes, & perfectissimas, intuentes jugiter perfectionem earum, & quærentes amore vehementissimo, & desiderio ardentissimo, assimilari eisdem, & etiam assimilare eis cœlos in hujusmodi perfectione. Perfectionem verò istam intellexit & dixit, completam actualitatem in eis, per quam nihil haberent in potentia, sed totum, quod ad earum perfectionem pertineret (prout eis possibile erat) semper haberent in actu, qualis meritò videri potest status gloriæ animarum nostrarum, cùm totum, quod ad gloriam earum pertinet, in

in actu præsentialiter obtinebunt, nihil novum in futuro sperantes, aut desiderantes, quod pertineat ad gloriam earum. Hac igitur de causa posuit continuâ revolutione moveri cœlos ab animabus suis, & hoc est, quoniàm situs posuit perfectiones quasdam esse partibus cœlorum, quemadmodùm loca sua naturalia corporibus, naturâ mobilibus. Quia igitur cœlorum partes non possunt habere simul omnes situs hujusmodi, videlicet quia non possunt omnes simul esse super hanc partem terræ: est autem unicuique illarum potentialitas ad unumquemque situm, eduxit unaquæque anima cælorum hanc potentialitatē unicuique parti cæli sui eâ velocitate, quâ potest, & eo modo, quo possibile est, supplens per successionem, & perficiens potentialitatem unicuique partium cæli sui hujusmodi actu post actum, quoniàm actus hujusmodi potentialitatum simul omnes esse non possunt. Nulla enim pars cæli potest esse simul super omnes partes terræ superpositione directâ. Et propter hoc acquiritur eis hujusmodi superpositio per successionem, & renovationem. Intende, & intellige, quia error iste non solùm multipliciter ridiculosus est, sed etiam impossibilis, patet, quia utilitas nulla est alicui parti cujuscunque cælorum ex quocunque hujusmodi situum, & superpositionum, nec etiam ex omnibus, si omnes simul haberet. Inutiliter igitur eis quæruntur hujusmodi situs, quare otiosus est motus iste, & supervacuus. Ampliùs. Situs per hoc, quod est situs, id est, superpositio corporis unius super aliud, nihil ponit utilitatis superposito, nisi propter aliud illud intendatur (quemadmodùm accidit de pugnantibus, & belligerantibus) quia alta superpositio super hostes prodest superpositis multipliciter, scilicet ad perspiciendum quid agant hostes suppositi, vel ad jacienda saxa, vel tela, vel alia, quæ nocere possint, in eos. Nulli autem parti cæli hujusmodi situ, vel superpositione aliquid aliud acquiritur. In nullo igitur melius est ei hujusmodi situ: supervacuè igitur acquiritur. Quòd si dixerit, quia in hoc ei melius est ex hujusmodi situ, quia potentialitas, quam habebat ad illum, per eum perficitur: dico quia simpliciter per hujusmodi actum alius actus, vel perfectio non minùs bona, destruuntur, quoniàm acquirendo situm istum perdidit æquè bonum, & ita decidit in æquè malam potentialitatem, sive imperfectionem. Perinde igitur est, ac si nihil ei acquireretur, cùm tantum amittat, quantum ei acquiritur. Manifestum igitur est in nullo melius esse ei ex accessu hujusmodi sitûs, quàm esset ante. Ampliùs. Cùm per unam revolutionem acquisierit omnes situs, & æquè eos perdiderit, non plus prodest ei illa revolutio, quàm noceat, simpliciter ergo est inutilis. Ampliùs. Si posuerimus, quia omnes hujusmodi situs simul habeat unaquæque pars cujuscunque cæli, quæritur, quæ utilitas est ex his partibus cælorum, dicet Aristoteles reverà, quòd perfectio antedictæ potentialitatis. Interrogo igitur Aristotelem in hoc, in quo malè erat alicui ex hujusmodi partibus per carentiam cujuscunque ex omnibus hujusmodi sitibus? Non enim malè est alicui ex corporibus inferioribus per hoc, quòd non est in omni loco, in quo possibile est ipsum esse: tunc enim natura ipsius averteret ipsum ab omni loco, & impelleret in omnem locum. quemadmodùm animæ cælorum secundùm ipsum faciunt de partibus ipsorum. Ampliùs. Natura declinat proprium subjectum, & fugere facit ab omni loco, in quo malè est ei, & avertit ipsum à malo potentialitatis hujusmodi: inclinat autem ipsum, & impellit in locum. in quo benè sit ei: ubi autem bene est ei, ibi facit ipsum quiescere. Malè igitur est unicuique parti cælorum in quocunque situ sit, cùm multò plus sit unicuique potentialitatis ex carentia omnium aliorum situum, quàm actualitatis ex una. Ampliùs. Unumquodque corporum naturalium quæ sub circulo Lunæ sunt, contentum est unico sub loco naturali, nec potentialitas, quam habent hujusmodi corpora, cogit ea fugere à locis naturalibus. Quomodò igitur non unaquæque pars uniuscujusque cælorum contenta erit situ unico, ita ut non cogat eam potentialitas, quam habet ad alios, tantâ velocitate festinare ad illos? Ampliùs. Motus ab aliquo, & motus ad illud, contrarii sunt, sicut fuga, & insequutio. Non sunt igitur unius, & ejusdem simul. Secundùm autem potentiam istam unaquæque pars cujuscunque cælorum movetur ad unumquemque situm hujusmodi, & ab illo simul. Et illam insequitur, & fugit ab illa simul. Totus igitur motus uniuscujusque revolutionum hujusmodi æqualiter est insequutio omnium illorum situum & fuga ab illis. Quare totus motus uniuscujusque cælorum est sibi ipsi contrarius, & propter hoc erit sibi ipsi aliud contrarium. Ampliùs. Non omnis carentia, neque omnis potentialitas, perfectibilis est actu, vel habitu, propter quam oporteat esse motum. Etsi enim potentialitas sit tibi ad tenendam, vel habendam festucam unam, non oportet ut movearis ad hoc. vel motu spirituali, qui est desiderium, vel motu locali, qui est apprehensio festucæ, vel motu corporis tui ad apprehendendum illam. Causa autem in hoc manifesta est utilitas, vel inutilitas festucæ; majoris autem stultitiæ esset moveri ad illam utroque motuum prædictorum, si statim continuò dimittere cogereris & excutere manum tuam ab illa. Quia igitur evidenter sic se habet in hujusmodi sitibus, cùm & nihil utilitatis afferant partibus cælorum acquirentibus eos, nec etiam malum potentialitatis minuant, quod debet esse una ex utilitatibus uniuscujusque motus: & insuper acquisiti ex necessitate continuò amittantur, stultissimum est, in acquisitionem ipsorum intendere, & ridiculosum tam nobilia illa corpora continuâ repetitione & amissione ipsorum laborare. Exemplum etiam stultitiæ istius in omni avaro est evidentissimum, qui cùm amore divitiarum, & passionum, insipientissimè totus ardeat, nulla tamen insania avaritiæ ad hoc adduci posset, ut acquirere vellet pecuniam, quam acquirendo amitteret, vel quod mirabilius est, cujus acquisitio amissio ejusdem esset. Et illusionem tantùm, non acquisitionem reputaret, quemadmodùm, si ei pecunia in saccum pertusum daretur, aut in manibus posita ponendo inde auferretur, aut si cui daretur civitas ita, ut transeundo eam cursu velocissimo acquireret, & simul illam eodem transitu amitteret, acquisitio hujusmodi amissio simul esset. Nemo adeò desipere potest, qui non magis illusionem, quàm acquisitionem donationem hujusmodi reputaret. Et quoniàm multa in prima parte tractatus istius per me jam audivisti, transferam me ad alia, quæ ibi non dixi.

CAPUT IV.

Destructio errorum Aristotelis, & aliorum, ponentium, animas cœlos moventes, propter hoc, quod amant superiores intelligentias, & illis assimilari intendunt.

Dicô igitur, postquā animas cœlis posuit Aristoteles, quę amare possint hujusmodi substantias nobilissimas, spoliatas à materia, & ejus appenditiis,

atque conditionibus, posuit eis ex necessitate intellectum valdè nobilem. Non enim intellectu hujusmodi intelligunt animæ illæ intelligentias universaliter, quin potiùs singulariter. Si enim intelligerent eas universaliter, quemadmodùm cùm tu intelligis hominem intentione speciei (id est, inquantum hominem) reverà nondùm intelligis Socratem, aut Platonem: & eodem modo si amas hominem in eadem intentione, vel consideratione, nondùm propter hoc amas Socratem, aut Platonem: quare si ita esset apud animas istas, ut per modum universalem, sive communem intelligerent, & amarent, non autem hanc, vel illam, non haberet unaquæque earum amatum proprium, intelligentiam, scilicet propriam, sed omnibus eis esset amatum unum commune, videlicet intelligentia simpliciter: non hæc autem, vel illa. Non igitur essent motus multi diversati ab invicem novem cœlis, sed unus, & idem omnibus, quoniàm ex una, & eadem causa non diversata, videlicet ex intellectu uno, & amore uno universali. Quemadmodùm si multi homines deberent moveri ex intellectu hominis, inquantùm homo, & ex amore ipsius in eadem intentione, vel ratione, non esset diversitas motus apud eos ex causa una, & eadem. Ampliùs Unaquæque animarum illarum intelligendo pulchritudinem, & perfectionem intelligentiæ suæ amat eam, & quærit ei assimilari secundùm istam opinionem, & assimilare etiam cœlum suum. Cùm igitur unaquæque intelligentiarum omninò immobilis sit, & quietissima: mobilitas autem & immobilitas contrariæ sint, & contrarietas sit dissimilitudo, & differentia completa, & maxima, sicut alibi didicisti: maximè igitur secundùm eos est dissimilitudo, & dissimilatio, & hoc ignorare non possunt animæ illæ: scienter igitur errant animæ illæ, quærentes per contrarietatem assimilationem, vel similitudinem, inter ea, in quibus est ipsa contrarietas. Ampliùs. Si omninò immobilia vel facerent, vel permitterent, esse corpora cœlorum suorum, tunc vera esset assimilatio, qualem esse possibile est inter substantias naturaliter tam dissimiles. Ampliùs. Intelligentiæ ipsæ nec movent, neque moventur. Nisi fortè dicat, quemadmodùm amata movent amatores suos, sive amatoria illa. Si igitur animæ illæ, quas cælis posuerunt, nec moverent, nec moverentur, assimilatæ essent intelligentiis suis: multò magis quàm sint. In hoc enim discrepant ab eis, quòd moverent sic corpora sua, magis igitur pertinet ad perfectionem earum non movere corpora cælorum ullo modorum, quàm movere ea quocunque modo. Quare hoc eligere debuerunt potiùs, quàm illud: si liberè fuit eis eligere per voluntatem, quod earum perfectionem juvaret: si verò non fuit eis liberum, non movent igitur cælos suos voluntariè, quare non quærunt voluntariè perfectionem hujusmodi assimilationis, neque amorum etiam movent eosdem, cùm omnis motus, qui ex amore est, voluntarius sit, & liber. Ampliùs. Unaquæque istarum animarum aut intelligit solam intelligentiam, quæ est proprium amatum ejus, aut intelligit cum ea alias, aut aliquas earum, & non refert, quantùm ad intentionem meam in hoc, an concedat hoc adversarius de omnibus, an de aliquibus, quoniàm eodem modo procedit ratiocinatio mea, utrumlibet horum dixerit. Quòd si dixerit, quia nõ intelligit unaquæque animarum istarum nisi intelligentiam, quæ est proprium amatum ejus, longè igitur nobilior est intellectus noster etiam in ista miseria, quàm intellectus earum cùm liber sit, & expeditus ad intelligenda omnia intelligibilia. Ampliùs. Angustia istius miseriæ nec etiam cadit in

E aliquem ex sensibus nostris, licet omnes sensus particulares sint, & particularia sola, sive singularia apprehendant: quantò magis igitur impossibile est ipsam cadere in intellectum, quem constat esse incomparabiliter majoris amplitudinis, & capacitatis. Quòd si dixerit, quoniàm vehementia amoris illum in suo amato figit, & detinet alligatum, prohibens ipsum aliud cogitare, vel intelligere, juxta miseriam, quæ invenitur in animabus humanis, quæ interdùm amore perverso sic capiuntur, & illaqueantur, ut aliud cogitare non valeant, quàm amata sua: dico, quoniàm amor hujusmodi perversus est, quemadmodùm & amores animarum nostrarum, quos dixi: propter hoc enim perversi sunt, atque pravi amores hujusmodi, quoniàm avertunt animas à creatore, & prohibent respicere illum, quapropter & vertere faciem ad illum. Quare dorsum habent ad creatorem, & faciem ad amata sua
F animæ, quæcunque sic amant; quâ dispositione nihil perversius esse manifestum est. Amor igitur hujusmodi vitium pessimum est, creatori intolerabiliter injuriosum, atque contumeliosum. Si verò dixerit, quia unaquæque hujusmodi intelligit omnes intelligentias, manifestum autem est, quoniàm inter illas multa est diversitas, multiplexque differentia, quantùm ad perfectiones, & nobilitates earum: quantò enim similiores sunt primo perfecto (quod est creator sublimis, ac benedictus) tantò perfectiores sunt, atque nobiliores, & desiderabilioris pulchritudinis: aut igitur amant eas animæ cælorum per electionem liberam, & amorem gratuitum, aut ex causa aliqua trahitur unaquæque, & inclinatur in amorem propriæ intelligentiæ. Si sic, necesse igitur est, ut unaquæque animarum hujusmodi amet omnes illas intelligentias, & aliam magis alia, juxta differentias, & comparationes perfectionum, & pulchritudinum ipsarum Erit
G igitur unaquæque intelligentiarum amatum uniuscujusque animarum istarum juxta comparationes, & differentias prædictas. Quare prima intelligentia, cùm sit in prima ultimitate perfectionis, & pulchritudinis inter intelligentias, erit in ultimitate amoris inter eas. Et erit unicuique animarum cælestium desiderium assimilationis ad illam in ultimitate intentionis. Et de aliis curret res secundùm gradus, ordines, & comparationes antedictas. Non erit igitur unicuique animarum illarum proprium amatum, ac solitarium, cùm unaquæque illarum omnes intelligentias amet communiter pro modo, & mensura, perfectionis, & pulchritudinis suæ. Neque erit etiam alicui earum desiderium aut intentio, assimilationis singulariter fixa in aliqua earum, & hoc idem manifestè est videre in animabus nostris, cùm benè compositæ fuerint. Amant enim omnia amabilia juxta differentias, & gradus, atque dignitates amabilium, videlicet ita, ut majori amore digna magis diligant, & æquali, æqualiter, &
H minori minus. Ubi autem aliter se habent, causa in hoc est perversitas, & incompositio, & hoc est de per se notis apud intelligentes. Quia igitur ponentibus animas hujusmodi nefas est ponere eis perverssitatẽ, aut incompositionem quamcumque, necesse habent ponere eas cõpositissimas, & ordinatissimas compositione, & ordine virtutum. Quare in parte ista tantò ordinatiùs, tãtóque rectiùs eas se habere necesse est, quã animas nostras, quantò ipsas ab omni corruptione, atque perversitate illis elõgatiores esse manifestũ est. Neq enim in animas nostras benè cõpositas cadere possibile est hujusmodi perversitatẽ videlicet ut in amore & desiderio assimilationis suę præferãt minùs amabilia, minúsque imitatione digna, magis amabilibus, & imitatione dignioribus, & hoc ipsum est

est evidenter videre in omni genere artificum, scriptorum, pictorum, sculptorum, & omnium aliorum; nullus enim de hoc genere hominum deteriora exempla sibi ad imitandum proponit in operibus suis ad effigiandum. Qualiter igitur possibile erit, ut vel una animarum illarum non sibi præponat, & eligat exemplar imitatione, & assimilatione dignissimum, si liberum, & possibile est ei de exemplaribus eligere quodcunque voluerit. Manifestum igitur est consequens esse ex his unamquamque animarum istarum intendere amore fortissimo, & desiderio vehementi, assimilationis suæ in primam intelligentiam vel singulariter, vel maximè. Quòd si dixerit, quia non est eis liberum sic eligere, multo igitur infœliciores sunt, multoque miserabiliùs angustatæ, atque depressæ, quàm animæ nostræ etiam in statu præsentis miseriæ existentes. Nulli enim animarum nostrarum inflicta, vel indicta est ista necessitas, ut non possit imitari quamcunque ex melioribus, & sanctioribus animarum, vel etiam angelos si eos illi videre concessum est. Quòd si dixerit, amorem hujusmodi animarum naturalem esse intelligentiis suis, & ipsum desiderium assimilandi eis similiter naturale: dico, quòd si intelligit naturale, id est, necessarium, vel servile, quemadmodùm prædixi tibi in præcedentibus, non adjuvatur per hoc: natura enim, vel naturalitas, nec pervertit, nec depravat amorem, vel desiderium, alioquin amor creatoris, & voluntas essent in ultimitate perversitatis, & pravitatis, cùm sint in ultimitate naturalitatis, utpote essentiales ipsi creatori, & nullo modo eidem adventitiæ, vel acquisitæ, vel etiam contractæ. Ampliùs. Declaratum est tibi per me in tractatu de virtutibus, voluntatem omnem in quocunque, vel ubicunque, vel cujuscunque sit, esse de necessitate liberrimam, & à violentia, & coactione, immunissimam. Voluntas igitur in hujusmodi animarum libera est. Quapropter & electio, quam dixi, libera est eisdem. Si verò dixerit, quòd unaquæque animarum istarum in intelligentiam, à qua creata est, fixum habet intellectum, & desiderium suæ assimilationis, quemadmodùm & apud nos se habet, quia filii in patrum mores maximè intendunt, & eos maximè imitantur: respondeo in hoc, quia reverà hoc faciunt filii, dum adhuc parvuli sunt: cùm autem adulti fuerint, provectæque ætatis, & eruditi sapientia, atque moribus bonis compositi, venerantur unumquodque sanctæ imitationis exemplar, & imitantur magis, ac magis, quos majoribus virtutibus præditos esse conspexerint. Quòd si dixerit, quia naturalis est imitatio filiorum ad patres, id est, naturalis similitudo, quantùm ad corpora, hoc quidem plerumque verum est, & multoties accidit econtrariò, & causam per me alibi didicisti. In moribus autem frequenter multa dissimilitudo, & contrarietas est inter filios, & parentes; non enim parentes in hoc parentes sunt filiorum, hoc est, quantùm ad mores, & virtutes, vel vitia, neque quantùm ad aliquas dispositiones animarum. Causa autem in hoc est, quoniàm totum, quod transfunditur à parentibus in filios per generationem, de corporibus eorum exit, atque deciditur. Nihil autem ab animabus, vel ex animabus eorum, in corpora, vel in animas, traducitur, & credo me tibi hoc alibi declaratione certissima declarasse. Si verò dixerit, quòd unicuique animarum prælata est intelligentia propria, ut doctor, seu rector, aut exemplar, & propter hoc in eam ex ordinatione creatoris singulariter, & solitariè intendere, non autem ex necessitate naturæ, quæ servitus est, aut servilitas, ut sæpiùs audivisti: respondeo in hoc, quia hujusmodi arctatio non

Filii patres imitantur.

Quòd filii non semper sequuntur parentes in moribus.

congruit bonitati creatoris, nec etiam bonitati intelligentiæ, ut ea utatur, etiamsi hoc posset de licentia creatoris: nemo enim bonus discipulum, qui proficere magis possit apud alium, vel alios, addicit magisterio, vel doctrinæ alicujus magistri, vel prohibet ipsum ab aliis discere, vel audire, sed nec aliquis bonus magister singulariter, & solitariè, sibi vendicare vult unquàm discipulos, quandò apud alios magistros magis proficere parati sunt. Et si quis hoc facit, vel fecit, vel quæstuarius est, atque venalis magister, vel zelo malo, atque invidia, perversus.

De malo doctore.

CAPUT V.

Destructio præcedentis erroris per alias probationes.

Non modicam autem admirationem habet amor iste, quem ponunt animabus cœlorum. Amor enim omnis aut inquisitor est utilitatis in amatum, aut in amantem, aut voluptatis aut alicujus aliorum, quæ desideriis inquiruntur. Qui autẽ est inquisitor utilitatis apud amantem, nec levis amor est in amatum, nec apud philosophos adhuc propriè amor nominatus est, sed potiùs negotiatio, & venalitas. Exiguum enim valde, & exile, est amicitiam extimare, vel intorquere ad calculos, sicut ait quidam ex philosophis latinorum: si igitur amor animarum in intelligentias suas est intentionis hujusmodi, manifestum est eum esse non verum amorem, sed magis negotiationem, amoris falsa specie obumbratam. Præsertim si perfectio, quam intendunt animæ istæ, fluit ab intelligentiis super eas. Etsi propter hujusmodi influentiam amant eas: non enim refert, an spiritualis, an temporalis sit utilitas, quæ prætio amoris emitur, non refert enim quantùm ad amoris falsitatem, quia æquè falsus est amor hinc, & inde. Ampliùs. Si istam perfectionem influunt intelligentiæ super animas hujusmodi, intendentes eas sibi assimilare, assimilatione, quam dicunt, quæ utilitas est ipsis intelligentiis in assimilatione hujusmodi, vel ipsis animabus? quid deperiret intelligentiis, si motum hujusmodi, vel virtutem movendi, eo motu non influerent super animas illas, præsertim cùm animabus illis nihil, nisi labor movendi, & revolvendi assiduè, tam ingentia corpora accrescere videatur? Manifestum est tibi, quia nemo nostrum vellet super animam suam, vel super animam equi, vel asini sui, fieri vel à quacunque intelligentiarum, vel etiam ab ipso creatore. Fortè super molendinum tuum, vel rotam, quancũque, cujus assidua rotatio, seu revolutio, tibi utilis esset, hoc meritò velle posses. Et si hanc utilitatem præstarent hominibus intelligentiæ, meritò laudarentur ab eis, & honorarentur actionibus gratiarũ. Ipsę verò animæ cœlorum ex ista inquietissima vertigine corporum suorum quid consequuntur, vel acquirunt, nisi laborem inutilem, & ut ita dicatur, nugatorium? Ampliùs. Quid aliud videri possunt animæ cœlorum revolutiones ipsorum indefessa cõtinuatione facientes, nisi equi, vel asini ad molam molendinariam revolvendam positi: nisi, quòd equi, & asini, evidenti utilitati hominum laborem molendinariæ revolutionis sustinent: animæ verò illæ nullius utilitati. Neque enim ex hodierna revolutione melius est in aliquo alicui cœlorum, vel partibus ejus, quàm si quievisset toto tempore revolutionis illius: nec alicui alii quicquam ex illa utilitatis accrevit, nisi fortè diem, vel lumen, & calorem, cæterasq; dispositiones hujusmodi mundo inferiori inde abũdantiùs advenisse. Hoc autem ipsi pertinacissimè negant, dicentes, quòd si propter hujusmodi

utilitates moverentur cœli: tunc res viliores essent causæ rerum nobiliorum, & res nobiliores servirent vilioribus, hoc est, cœlestes terrenis. Dixerunt autem hoc non attendentes, neque videntes, quòd pastores, qui utique homines sunt, serviunt ovibus, & capris servitio multiplici, custodiæ scilicet, & regiminis pastoralis. Reges etiam, & principes, atque rectores spirituales subditis suis penè innumerabilibus servitiis serviunt. Quòd si dixerit, quia pastores serviendo animalibus, sibi ipsis, & dominis suis, serviunt in custodia, & regimine animalium; sic necesse habet dicere ipsas animas cœlorum servire vel sibi ipsis, vel sibi dominantibus, aut dominanti, qui eis officium hujusmodi servitutis injunxit; sibi ipsis autem eas non servire in hoc manifestum est, cùm nihil eis utilitatis perveniat ex dispositionibus prænominatis, quas operantur in mundo inferiori quare vel virtutibus, quæ eis præsunt, in hoc serviunt, & in illis creatori benedicto, si rectè intendunt: sic reges & principes in gubernationibus regnorum, & principatuum, si rectè intendunt, non sibi, sed creatori serviunt. Et etiam si malè, atque perversè, intendunt, officia sua in quæstum avaritiæ, aut vanitatem superbiæ intorquentes, creatori serviunt nescientes, quorum malis, atque perversitatibus ipse optimè utitur, eliciens ex illis utilitates multiplices, atque magnificas, sicut in tractatu præcedenti didicisti. Non est igitur inconveniens res meliores servire vilioribus, quandò in eis creatori serviunt. Nec vile potest esse servitium, vel officium, aut indignum dignitate cujuscunque, vel quantumlibet excellentis, quod creator injunxit, vel si eidem placuerit: nihil enim est possibile creaturæ cuicunque, quod ab injunctione, vel obedientia creatoris exemptum sit, & illud fieri non oporteat, si creator ipsum faciendum injunxerit, vel quicunque ex ministris creatoris illud præcepit ex parte, & nomine ipsius.

CAPUT VI.

Quòd animæ cœlorum finaliter non quærunt, nec amant intelligentias, cùm solus creator propter se quærendus sit, & amandus.

Reminisci quoque debes eorum, quæ audivisti in tractatu de virtutibus, videlicet, quòd creator finis est omnium rectarum intentionum, voluntatum, & operationum. Et quoniàm finis alius non est ponendus nec in alio sistendum est. Omne enim aliud via debet esse ad ipsum, & gressus, & viæ quædam sunt virtutes, & naturales habitus, atque dispositiones: gressus verò operationes, sive spirituales sint, sive corporales. Nihil igitur est quærendum propter se, vel amandum finaliter propter se, præter creatorem, nec ista, quam dicunt perfectionem animarum cœlestium, quærenda est ab eis, vel ab alio quocunque propter se tantùm, & finaliter. Aut igitur malè quæritur, & intentione non recta: aut quæritur propter finem illum ultimum, qui est, ut dixi, creator sublimis, & benedictus. Hoc igitur dixisse debuerunt, scilicet quòd animæ cœlorum propter creatorem finaliter movent sic corpora cœlorum suorum. Quod non potest intelligi, nisi uno istorum modorum, videlicet vel quoniàm placet creatori, vel ut placeant creatori, vel quoniàm inde magnificatur, aut glorificatur creator. Et Avicenna hoc videtur sensisse, cùm dixit, quia motus cœlorum motus est obedientiæ Dei altissimi. Movent igitur animæ istæ cœlos suos ex obedientia Dei altissimi, sive quia ita placet Deo altissimo, quod idem est. Non est igitur causa motus desiderium per-

E fectionis, sive assimilationis ad intelligentias suas? Forsitan autem propter hoc non est necesse ponere animas esse cœlis, cùm sine animabus etiam in quocunque genere motus obedire necesse habent cœli Deo altissimo. Ampliùs. Omnium perfectionum nobilissima, & substantiis intelligentibus, atque rationalibus, congruentissima est perfectio, quæ ex sapientia, & bonitate consistit. Et præter hanc nec perfectio est, nec pars perfectionis. Et ista cùm completa fuerit completione sua ultima, nec indigentiam, nec potentialitatem, nec carentiam ullam alicujus boni desiderabilis patitur in suo perfecto. Cùm igitur ponant Aristoteles, & sequaces ejus animas istas perfectas perfectione sua ultima, necesse est, ut removeant ab eis omnem carentiam cujuscunque boni desiderabilis. quare & omne desiderium, cùm desiderium semper sit cum carentia ejus, quod desideratur. Non enim posuerunt eas perfectibiles animarum nostrarum. Non est igitur eis hujusmodi desiderium, quod eis posuerit. Am-

F pliùs. Non possunt eas ponere, nisi in statu gloriæ, quemadmodùm nec angelos. Status autem gloriæ nihil habet imperfectionis, aut carentiæ, seu desiderii cujuscunque rei non habitæ. Ampliùs. Desiderium istud, quo desiderant sic assimilari intelligentiis suis per cœlos suos, similiter impossibile est impleri. Impossibile enim est, ut potentialitas, quæ est in partibus cœlorum ad unumquemque finium prænominatorum, educatur ad actum totaliter, & simul: impossibile enim est omnes partes cœlorum simul obtinere omnes hujusmodi situs. Aliter autem potentialitas hæc totaliter educi non potest in actum. Quare impossibile est, ut dixi, ut potentialitas illa totaliter educatur in actum, ita ut non remaneat maxima pars ejus. Quare remanet maxima pars desiderii antedicti. Desiderium autem hujusmodi semper habet afflictionem desiderantis. Et quantò majus fuerit desiderium, tantò major afflictio ex ipso apud desiderantem. In continua igitur afflictione sunt animæ cœlorum, & ita in continua miseria ex hujusmodi desiderio. Indicium au-

G tem hujusmodi afflictionis ex vehementi ardore desiderii istius est velocitas motus ipsorum, per quam conantur eousque assequi perfectionem istam, ut ipsi ponunt, & quoniàm non cessat hujusmodi motus, manifestum est non cessare desiderium hujusmodi, similiter quoniàm non minuitur motus, non minuitur desiderium. Ampliùs. Quoniàm desiderium omne fames spiritualis est: motus verò, quo fames hujusmodi satiari, vel impleri quæritur, sicut cursus est animalis esurientis ad cibum, & sicut leonis vehementer esurientis prædam, quam videt, saltus ad ipsam, & sicut volatus aquilæ, vel vulturis in id, quod esurit, erit necessariò motus cœlorum, sicut rapidissimus cursus hujusmodi animalium ad ea, quæ vehementer esuriunt. Desiderium verò uniuscujusque animarum cœlestium, si-

H cut fames est validissima, licet spiritualis. Quemadmodùm igitur cursus, vel saltus leonis ad prædam, non est, nisi quamdiu est fames, ardorque appetitus prædæ, cessat autem apprehensa præda, & devorata; sic necesse est fame validissima, & insatiabili continuè affligi animas cœlorum, cùm continuus sit motus eorum in ea, quæ tanto ardore appetunt. Et quia nunquàm cessat motus eorum, ut ipsi ponunt, necesse est nunquàm cessare famem hujusmodi. Ampliùs. Cùm fames omnis, & omne desiderium sit in satietatem, & propter illam, necesse est satietatem hujusmodi non esse impossibilitate prohibitam ab illa, quare & possibile pervenire ad illam, sive assequi eandem ipsam famem esse necesse est. Alioquin frustra esset, aut non esset nisi in tormentum

ipsius esurientis. Quare non naturalis esset, sed infernalis, sicut se habet in desideriis infernalibus, quorum nullum ibi impleri possibile est. Omnium enim desiderabilium consecutio creatoris justitia, & ordinatione, ab illis, qui in inferno erunt, erunt perpetuò prohibita. Quare manifestum est hujusmodi desideria in animabus cœlorum pœnalia tantùm esse, aut supervacua Attende autem diligenter exemplum, quod ponam tibi de animalibus famelicis ad escam toto præcipitio festinantibus, quoniàm convenientissimum est desideriis, & motibus cœlorum. Attende, quia cibus, cujus sumptio nec famem minuit, nec confortat sumentem, aut aliter adjuvat, omninò inutilis est, sic & assecutio desiderati, quæ nihil horum trium præstat assequenti illud, ex necessitate omninò inutilis est. Quare omninò inutilis est unicuique cœlorum talis assequutio situum, cùm manifestum sit nullum istorum per ipsam acquiri cœlorum partibus. Et neque etiam per ipsam delectatio acquiritur. Si enim hoc esset, acquireretur & tristitia ex amissione: quia igitur simul sunt, & fuerunt acquisitio uniuscujusque illorum, & amissio ipsius, simul ex necessitate fierent in animabus cœlorum gaudium, & tristitia, & essent simul, & perpetuò animæ illæ in gaudio continuo, atque tristitia, vel in statu mixto ex istis duobus.

CAPUT VII.

Quòd animæ cœlorum non intendunt, ut cœlum in situbus renovetur, vel ut renovatio continuetur.

QUòd si dixerit, quia non est intentio, vel desiderium animarum cœlestium ad hunc statum, vel illum, sed ad renovationem situum continuam, sive ad continuationem renovationum, etiam in ista renovatione vel continuatione, quæ utilitas est? Ampliùs. Autem est ex motibus cœlorum aliquis naturalis, aut non est: si sic, aut iste, quo movetur, circularis scilicet, aut alius: si iste, supervacuum igitur est desiderium, & intentio animarum cœlestium circa motum istum Cùm illum natura per semetipsum efficiat, quemadmodùm & in corporibus animalium evidenter se habet, quia si naturæ ipsorum moverent ea motibus, quibus moveantur ab animabus suis, supervacua esset intentio & otiosum desiderium animarum ipsorum ad istos motus: quòd si alius motus est cœlis naturalis, erit igitur iste eidem violētus, quare non erit eis perfectio, cùm omne violentum sit potiùs in læsionem, & destructionem ei, cui irrogatur violentia, quàm in perfectionem. Ampliùs. Si iste motus est violentus, quies igitur opposita erit eidem naturalis, quies autem omnis naturalis perfectio est quiescentis, propter quod & illam quærit per motum omne, quod naturaliter mobile, & quiescibile est. Motus igitur non erit perfectio cœlestium corporum, impossibile enim est duo contraria perfectionis esse ejusdem. Quare renovatio situum, quæ indubitanter non est nisi motus circularis, non erit perfectio corporum illorum. Si verò nullus ex motibus naturalis est hujusmodi corporibus, jam contradicunt Aristoteli, qui asseruit, & putavit se declarasse declaratione tutissimâ omne corpus habere motum naturalem. Et declaratio ejus est hæc, & applicabo eam corporibus cœlestibus. Dico igitur, quia si cessarent intentiones, & desideria animarum cœlestium, per quas movent corpora cœlorum, aut moverentur corpora hujusmodi, aut non moverentur per semetipsa Si dixerit quia moverentur, & non moverentur tunc ab animabus, moverentur igitur à naturis propriis, quare naturaliter habent motus Si verò non moverentur, cùm eis nulla violentia inferretur, quæ illa detineret ubi sunt, vel sicut sunt, quiescerent igitur per semetipsa, ubi sunt: quare non abstraherentur inde nisi per violentiam: omne autem quod non abstrahitur ab aliquo loco, vel situ, nisi per violentiam, naturaliter redit per semetipsum ad locum illum. Quare reditus ad locum illum est ei naturalis, sicut exitus ab illo violentus. Habent igitur corpora cœlorum motus naturales. Et per eandem viam est tibi ostendere de aliis. Ampliùs. Juxta positionem istam desiderium est animabus cœlestibus assimilandi propriis intelligentiis in hujusmodi perfectione, ut totum, quod habent in possibili, habeant in actu, quemadmodùm ipsæ intelligentiæ, quatenùs eis possibile est. de perfectionibus autem spiritualibus, quæ sunt animarum ipsarum per se, non possunt negare assertores hujus opinionis, quin eas habeant animæ cœlorum ad similitudinem, & exemplar intelligentiarum ipsarum. Hæ autem perfectiones non sunt nisi scientiarum, & virtutum hujusmodi substantiis convenientium. Qualiter igitur ex his perfectionibus influunt in corpora sua rotationes istas continuas, & inquietudines circulationum istarum, cùm econtrariò se habeat in animabus nostris, quæ quantò majores, & nobiliores obtinuerint perfectiones hujusmodi tantò minùs curant de motibus corporum. & de aliis corporalibus Quin potiùs amant quietem corporum & ipso motu se impediri ab omnibus intentionibus perfectionum suarum se sentiunt. Ampliùs. Cùm completæ fuerint hujusmodi perfectiones in eis, ipsorum corporum suorum & omnium corporalium obliviscuntur & quasi raptæ in sublime earum, à corporum omninò sollicitudinibus suspenduntur. Qualiter igitur in animabus cœlorum non multò fortiùs hæc possunt perfectiones earum tam nobiles. tamque sublimes, ut eas in sua amata totaliter elevantes & rapientes, & omninò figentes in illa, à sollicitudine corporum suorum illas prohibeant, præsertim à tanta sollicitudine, quâ tantam molem tam ingentium corporum tantâ velocitate revolvunt. Apparet utique in animabus nostris, cùm in amata sua corporalia vehementer rapiuntur, ut non desinant movere corpora sua plerunque, quin potiùs ea moveant ad amata sua vel motibus, qui saltationes, & gesticulationes dicuntur. Et hi motus sunt expressiones quædam, vel potiùs eruptiones internorum gaudiorum, sive jocunditatum, fiunt & isti motus ad auditum modulationum musicarum. Et respondentur per illos, qua possibile est, convenientia vocibus, vel sonis, qui audiuntur; cùm verò vehementiùs hujusmodi amor inarserit, fiunt motus inordinatiores, paulatimque minuitur compositio, & ordo eorum, donec omninò deficiat, & tunc adeò incompositi, & inordinati motus efficiuntur hujusmodi, ut magis insanientium, & rabie exagitatorum, quàm hominum rationalium videantur Et procedit amoris istius corporalis ardor, & vehementia usque ad spasmum, & defectum cordis, novissimè verò usque ad mortem corporis invalescit Quia igitur animas cœlorum beatissimas ponere necesse habent, quicunque eas ponunt. necesse est ut eas raptas, & fixas in amata sua ponant, atque suspensas ab intentionibus, & desideriis motuum. & aliorum corporalium, & omninò non curantes, nec cogitantes de his, nisi fortè attribuere velint eis statum gloriæ, de quo audivisti in precedente tractatu. Ille enim status non videtur prohibere animas humanas à motu corporum suorum, si vel necessarius, vel placitus ei fuerit, licet perfectiones illæ gloriæ omnibus perfectionibus

spiritualibus, quæ hîc haberi possunt, super omnem comparationem sublimiores, ac nobiliores sint. Quòd si hæc quis dicere voluerit, reverà non attendit, quàm indecens, quámque omni modo inconveniens sit nobilitati gloriæ rotationis hujusmodi inquietudo. Ampliùs. Secundùm positionem istam ad infinitum est, & nunquàm finiendum, intentio, & desiderium animarum cœlestium. Quare ad id, quod impossibile est obtineri, supervacuè igitur, & inutiliter, quemadmodùm desiderium pertranseundi spatium infinitum motu infinito. Manifestum enim est hoc impossibile esse. Sicut ergo frustra quis sic moveret corpora cœlorum, sic & frustra intendunt animæ ipsorum. Omne enim impossibile frustra intenditur. Et omne quod obtineri non potest, frustra desideratur. Aliud exemplum de eodem est conatus ejus, qui vult per partes bibere, vel haurire aquam infinitam. Conatus enim ipsius, & voluntas ad impossibile est. Sicut se habet & de illo, qui vult numerare revolutiones cœlorum, quas tamen credit esse infinitas, vel puncta alicujus lineæ, quæ manifestum est infinita esse, vel instantia cujuscunque temporis, quorum similiter nota est, & jam per Aristotelem declarata, infinitas. In quo si dixerit, quia animæ hujusmodi non intendunt, nisi semper movere corpora sua, nec cœli, nisi moveri semper, dico quoniàm utrumque istorum est infinitum. Ampliùs. Sicut ipsæ intelligentiæ nobilitate, & dignitate, inæquales sunt, sic & animas cœlorum necesse est esse inæquales dignitate, & nobilitate. Cùm enim dignitas, & nobilitas animarum ex ipsis intelligentiis sit, ut ipsi ponunt, proportionaliter autem influant, & per omnia similiter, intelligentiæ in animas illas perfectiones, quas animæ illæ habent, erit ex necessitate proportio intelligentiarum ad invicem in nobilitate, & perfectione, quæ est & animarum illarum; quare & eorum, quæ ex ipsis perfectionibus animarum illarum similiter fluunt, hoc autem manifestè falsum videtur. Cùm semper movere, & continuè renovare situs cœlorum, non diversentur apud animas moventes, nec apud cœlos motos; unaquàque enim die naturali fit renovatio integra situum uniuscujusque partium uniuscujusque cœli. Quòd si dixerit, quoniàm in hoc non est diversitas apud cœlos, vel animas eorum, quantùm ad nobilitatem, vel dignitatem, etsi in aliis invenitur multa diversitas, videlicet in ipsis substantiis: superiores enim cœli nobiliores videntur esse substantiæ, quàm inferiores, insuper in magnitudine evidens est diversitas: dico in hoc, quia magnitudo corporis non indicat naturaliter nobiliorem esse animam inhabitantem, ac regentem ipsum, sicut apparet in equo, & elephante, & homine. Manifestum enim est nobiliorem esse animam humanam, quàm sit equina, vel elephantina, cùm corpus humanum longè melius sit corporibus hujusmodi animalium. Quòd si dixerit, quòd inferiores cœli tardioris motus sunt, quàm superiores, & propter hoc cœlum lunare tardissimi motus est inter omnes cœlos mobiles, sicut putavit se declarasse Alpetragi: respondeo, quia neque hoc indicium est certum majoris nobilitatis vel in cœlis, vel in animabus eorum, sicut apparet in prædictis exemplis elephantis, & equi, & hominis. Evidentius autem apparet in volatilibus, quorum motus inter motus animalium nobilissimus est. Nam quoad hoc ipsa volatilia inter omnia animalia nobilissima sunt. Ampliùs. Finis amoris proprius est vel conjungi amato, vel acquirere ipsum: hoc igitur maximè intendunt fine principali animæ cœlestes. Si verò amata earum sunt intelligentiæ, ut vel eis conjungantur, vel eas acqui-

E rant, in utroque scilicet istorum in nullo profecerunt motibus omnibus, qui præcesserunt usque modò. Si enim diffinita est distantia inter eas, & intelligentias, sive corporalis, sive spiritualis, cùm infinitæ revolutiones hujusmodi jam præcesserunt secundùm opinionem ipsorum, cùm ipsi ponant motum cœlorum infinitum esse ex utraque parte, hoc est, nec incœpisse nec desiturum esse, proculdubiò jam pertransissent hujusmodi distantiam. Et si finita est multò fortiùs, apparet igitur infinitam esse, & propter hoc intransibilem, frustra igitur est motus, vel conatus ad pertranseundum illam: hoc autem est, ad conjunctionem hujusmodi animarum, & suarum intelligentiarum. Eodem modo se habet & de acquisitione ipsarum, qualemcunque ponant acquisitionem earum. Ampliùs. In animabus nostris ita est, quòd ipsæ credunt assimilari creatori in mundo isto, quatenùs possibile est eis, atque conveniens, ut per hanc assimilationem, vel similitudinem placeant ei; quærunt autem placere ei, ut obtineant à Deo remunerationem æternam. Impossibile autem est ita se habere in animabus cœlorum: nihil enim possunt sperare per assimilationem istam ab intelligentiis suis: hæc enim ante multa millia annorum jam obtinuissent ab eis, cùm per infinita millia annorum secundùm eos, qui eas ponunt, ad hoc intendentes, laboraverunt, & nondùm obtinuerunt, alioquin, id est, si obtinuissent, ab hujusmodi labore jam diu decessissent. Ampliùs. Qualiter in animabus nostris, cùm sit in eis desiderium, & intentio assimilandi creatori, stant hæc intentio & desiderium in ipsis animabus, ut nihil de perfectione motus, vel continuatione intendant operibus suis? Intendunt reverà, quæ intendere prudenter noverunt, corporibus suis perfectionem, quam tibi nominavi in tractatu præcedenti, gloriam scilicet corporum humanorum, sed non motum continuum tam rectum, quàm circularem, nec pulchritudinem, nec perfectionem, in qua quiescendum, seu sistendum non esse certum habent animæ nostræ, & non solùm non est eis desiderio, immò econtrariò se habet; omnimodo enim odio, & fuga ipsum à corporibus suis repellerent, si eis vel auferretur, vel inferretur; quid igitur vel suavitatis, vel utilitatis, vel pulchritudinis est cœlis ex motibus istis? Ampliùs. Animæ istæ apprehendunt creatorem, aut non apprehendunt. Quòd si apprehendunt illum, cùm non apprehendunt ipsum nisi apprehensione nobili, & depurata tam ab erroribus, quàm obscuritatibus, apprehendunt ipsum ex necessitate apprehensione nobilissimâ, & jocundissimâ, quæ est perfectio intellectus ipsarum, & gloria: hujusmodi autem apprehensio facit vilescere, & vanescere, & penè nulla reputari omnia alia apprehensa, & prohibet figi intellectum in quocunque alio, & separari ab ipsa creatorem quocunque modorum, prohibet igitur figere animas cœlorum, ac intellectus suos intelligentiis. Ampliùs. Non noverunt proculdubiò, qui sic ponunt, immensitatem pulchritudinis, & suavitatis creatoris, quibus se intuentes ita rapit in se, & figit, ut nec aliud, nec ab alio ipsos vel desiderare, vel quærere patiatur. Quare si animæ cœlorum intuentur ipsum ad nudum absque medio, ut prædixi, nec aliud, nec ab alio quicquam vel desiderant, vel sperant, nec in aliis figi intuitum, vel aspectum eorum permittit pulchritudo, & bonitas creatoris, & propter hoc frivolum, & vanum est, quod opinati sunt de animabus istis apud intelligentias. Ampliùs. Ipsæ intelligentiæ, si sanctæ, & beatæ sunt, quales eas necesse ponere habent, qui eas ponunt, nullo modorum patiuntur, ut in eis figant intellectus suos, & amores animæ cœlorum, nec

nec ut eis sic adhæreant, ut in eis sistant, quin potiùs se ipsas vias eis faciunt ad contemplandum, & amandum creatorem, & nullo modo fines contemplationis, aut amoris hujusmodi animarum se substinebunt. Tu enim scis, quòd nullus ex hominibus sanctis, & justis, nulla omninò anima bona, & sapiens, vellet sic vel amari, vel cognosci, ut in ea finaliter cognitio, vel amor cujusquam sic staret, aut hæreret, sciens se in hoc injuriari creatori; quantò fortiùs igitur beatissimæ illæ intelligentiæ, atque sanctissimæ hanc injuriam creatoris à se repellent, & prohibebunt? Ampliùs. Ipsæ intelligentiæ aut intendunt, & volunt rotationes istas cœlorum, aut non curant eas: si intendunt eas, & volunt, & influunt eas in cœlos, vel animas eorum, necesse est, ut hoc faciant propter honorem, & gloriam creatoris, alioquin nec rectè, nec sincerè, ipsum diligerent, nisi omnes intentiones suas, omnesque voluntates, & omnia desideria in honorem ipsius, & gloriam, converterent, & confirmarent: necesse igitur est, cœlos moveri secundùm hoc propter honorem solùm, & gloriam creatoris. Quis autem est honor & gloria creatoris in motibus eorum potiùs, quàm in quiete ipsorum? propè enim astantibus nec videre, nec mirari pulchritudinem cœlorum, nec ornatus eorum permittitur propter rapiditatem motus ipsorum. Quies autem videre volentes, & creatoris gloriam ex mirificentia eorum considerantes, non mediocriter adjuvaret. Ampliùs. Quomodò bonitas creatoris adeò de propinquo super intelligentias influens, & inundans non implet omnia desideria earum, ut propter illam nihil cupiant, vel quærant. Quòd si intelligentiæ non curant motûs cœlorum, non sunt igitur ab eis vel per eas, quia de causa quantùm ad eas præter intentionem sunt, & tanquàm à casu. Non fluunt igitur ex perfectionibus earum, quapropter nec ex amore, nec ex desiderio vel ipsarum, vel assimilationis ad ipsas. Ampliùs. Si fides, & veritas, est in intelligentiis, quomodò animas cœlorum non transmittunt ad exemplar perfectionis nobilissimum, ac lucidissimum, quod est creator benedictus, & sublimis, ut ei desiderent, & quærant assimilari, aut quomodò non repellunt eas à se, ut magis proficiant imitando perfectionem creatoris, quàm ipsas? hoc enim infidelitatem, & deceptionem apud nos nemo esse dubitat, & nec posse cadere in animam quamcunque sapientem, & bonam. Ampliùs. Intellectus, & veritas se habent ad invicem quodammodò per modum sponsi, & sponsæ, sic amor, & pulchritudo, sive bonitas: non licet autem sponso alij adhærere, quàm sponsæ, vel econversò, alioquin committitur adulterium; manifestum etiam est, quia hæc est tota, & sola perversitas animarum nostrarum, quòd alij adhærent, quàm creatori; quare manifestum est, hoc esse debitum per se naturale, & quasi conjugale: non licet igitur amore, vel desiderio adhærere cuiquam alij adhærentiâ fixâ, & inibi terminatâ, animabus nostris; quantò fortiùs igitur non licebit hoc nobilibus illis, ac sublimibus substantiis, hoc est, animabus cœlorum? Ampliùs. Quælibet intelligentiarum suâ pulchritudine, & perfectione sufficiens est ad hoc, ut ametur, vel amabilis sit ab omni apprehendéte, vel cognoscente illam, dûmodò non sit aliquâ perversitate depravata, nullaque cœlestium animarum est aliquâ perversitate depravata, ut vel amare non possit, vel ut non amet quicquid est per se ipsum amabile, amet inquam amore fortissimo: quia igitur unaquæque earum cognoscit, & intuetur ad nudum unamquamque intelligentiarum, amat ex necessitate unamquamque amore fortissimo, quia etiam cognoscit pulchritudinem

A perfectionis uniuscujusque desiderat assimilari ei; in omnes igitur intelligentias est unicuique earum amor fortissimus, & desiderium assimilationis ad illas; quare ex omnibus intelligentiis, & ex unaquaque earum, est quilibet motus cœlorum, & non singulariter motus ex singulis intelligentiis. Quòd si dixerit, quia non cognoscit vel intuetur unaquæque animarum cœlestium, nisi unam intelligentiam, videlicet illam, ex qua est juxta positionem istam, qualiter igitur cognovit Aristoteles, & ejus sequaces omnes istas intelligentias, si unaquæque animarum cœlestium non cognoscit, nisi unam sibi appropriatam: si verò dixerit, quia Aristoteles, & sequaces ejus non cognoverunt intelligentias omnes, nisi cognitione obumbratâ, &
B obscurâ propter præsentis vitæ fantasias, & elongationem intelligentiarum ab animabus nostris: dico in hoc, quia si omnia ista impedimenta non prohibuerunt Aristotelem, & sequaces ejus à cognitione intelligentiarum, qualis possibilis est eis in statu vitæ hujus multò fortiùs non prohibebantur aliquæ cœlestium animarum à cognitione lucidissimâ omnium intelligentiarum, cùm nullum hujusmodi impedimentorum obsistat alicui earum in hoc. Sequitur etiam in hoc, sicut prædixi tibi, ut omnes animæ cœlorum maximè fixæ sint in prima intelligentiarum amore, & desiderio ut in aliis, proportionaliter; amor enim rectè amantem omnem ordinat, & proportionat ad amabilia, ut quæ est proportio amabilium, & desiderabilium in amabilitate, & desiderabilitate, ea sit amorum, & desideriorum ipsius ad invicem. Ampliùs. Minima intelligentiarum omnium sufficeret omnibus animabus
C cœlorum ad hoc in eis perficiendum, quod omnes intelligentiæ in omnibus animabus illis perficiunt: nulla enim est in eis, quæ non sit tantæ pulchritudinis, atque perfectionis, & non amore fortissimo, & desiderio, amabilis, & desiderabilis omnibus animabus illis sit; quare si amor hujusmodi, & desiderium causa est movendi cœlos in animabus cœlestibus, necesse est minimam ex omnibus intelligentiis pulchritudine suâ, atque perfectione sufficientem esse ad omnium motus cœlorum: pluralitas igitur, vel diversitas motuum non fuit causa sufficiens ad faciendum debere esse plura amata, seu plures intelligentias, quarum amore, & desiderio animæ illæ cœlos moverent. Ampliùs. Unus amor est solus creatoris, & unum desiderium assimilandi ei, & placendi per assimilationem, qui operatur in sanctis, & justis hominibus tantam multitudinem,
D tantamque diversitatem operationum, professionum, sive ordinum, nec propter hoc necesse est ponere vel multos creatores, sive multa amata hujusmodi. Non fuit igitur ratio hæc, quæ deberet inducere sapientem ad ponendum plura amata animabus cœlorum propter pluralitatem motuum eorundem, leviter igitur, & non sapientiali circunspectione manifestum est Aristotelem posuisse intelligentias, vel pluralitatem earum propter causas hujusmodi, videlicet propter pluralitatem motuum cœlorum. Debes etiam hic reminisci exemplorum, quæ posui tibi in præcedentibus, videlicet de duce exercitus, de rege, de rectore navis, de patrefamilias faciente ædificare domum sibi, in quibus omnibus manifestum ex una voluntate, vel amore, vel desiderio procedere magnam multitudinem, multiformemque diversitatem, motuum, & operationum.

CAPUT VIII.

Quòd omnis intellectus est propter intellectum solius creatoris, & quòd est speculum totius universitatis intelligibilis.

POst hæc autem tentabo prosequi, & investigare perscrutatiùs naturam ipsam intelligentiarum, si sunt secundùm positionem istam, deinde officia, & operationes, & de numero, in quo Aristoteles non tam errasse, quàm etiam insanissimè delirasse videbitur evidenter: quia igitur visus exterior etiam secundùm ipsum Aristotelem creatus est ad videndum visibilia, necesse habet concedere & de visu interiori, hoc est, intellectu, quod necesse est ipsum esse creatum ad videnda, hoc est, ad intelligenda intelligibilia, & sic de aliis viribus, seu virtutibus naturalibus se habere necesse est, videlicet, ut virtus amandi propter amanda amabilia creata sit, & ad hunc modum de aliis: quoniàm autem intellectus uniuscùm perfectus fuerit perfectione suâ ultimâ, intellectus illius perficitur vis intellectiva perfectione completâ, ita quòd ultra nec aliud quærit, aut desiderat, nec aliquid ei deest, necesse est intellectum compleri perfectione ipsius completione ultimâ Omnis enim virtus, & omnis potentia creata habet esse propter perfectionem sui ultimam, & hæc est gloria ipsius, sicut in præcedentibus didicisti. Intellectum igitur, idest, virtutem intellectivam necesse est creatum esse propter intellectum solius creatoris, intellectum inquam illum ipsius, qui perficitur perfectione completâ, seu completione perfectionis ultimæ. Quòd si dixerit, quia alia intelligibilia necesse est ut intelligat intellectus, alioquin non esset completus perfectione hujusmodi, proculdubiò verum dixit. Sed intelligere sive intellectus primi, ac nobilissimi intelligibilis, quod est creator, non est intellectus solius creatoris, immò est intellectus, sive intelligere omnium, quo intelliguntur intelligibilia omnia intellectione nobilissimâ, ac perfectissimâ Ipse enim creator benedictus est in seipso velut mundus intelligibilis, & exemplar lucidissimum omnium, & propter hoc in ipso lucidissimè videntur omnia ab his, qui eum ad nudum, & absque medio intuentur, nec speculum tantùm est intuentibus ipsum, immò etiam lux præfulgora, & irradiantissima suâ irradiatione immediatâ, sicut dixi, perficiens & illuminans intellectum omnem, cui suâ dignatione concesserit, ut illum sic intueatur Ampliùs. Intellectus omnis natus est esse speculum intelligibile, cùm natus sit recipere in se descriptionem universitatis intelligibilium, manifestum autem est, quòd cùm istam descriptionem receperit, erit velut exemplum universi, & velut liber totius descriptionis ipsius. Ampliùs. Cùm intellectus speculum sit natum, hoc est, naturaliter aptum, ut in eo resultent omnes formæ intelligibiles, cujuscunque autem forma in eo naturaliter resultare potest, natus est esse speculum illius. Intellectus igitur omnis natus est esse speculum omnium, & singulorum intelligibilium, & totius universitatis intelligibilis. Ampliùs. Omnia specula visibilia apta sunt esse specula omnium visibilium, & uniuscujusque. Insuper omne speculum visibile, cùm fuerit visibile, in effectu, hoc est, cùm in eo resultaverit in effectu forma aliqua visibilis efficit speculum in effectu omne aliud visibile, si mundum, & tersum fuerit, & illi directè oppositum; quod autem faciunt specula visibilia suâ directâ oppositione ad invicem, hoc faciunt intelligibilia inter se suâ intelligibili, & convenienti invicem conjun-E ctione, & per hoc omnes substantiæ intelligentes suâ conjunctione immediatâ ad primum universale, ac lucidissimum speculum (quod est creator) recipiunt ex irradiatione ipsius, ut sint in effectu specula intelligibilia, si beneplacitum fuerit creatoris, ut tantâ ei conjungantur appropinquatione, & tantâ super ea irradiet illuminatione; non enim sunt operationes creatoris, quas per semetipsum operatur, sicut operationes naturæ, quæ serviles sunt, & per modum servientis, ut sæpè audivisti: illæ autem sunt secundùm beneplacitum ipsius & ex ultimitate libertatis: sic etiam se habet inter substantias nobiles abstractas, sive immateriales, & animas nostras, suâ enim conjunctione ad illas faciunt ipsa specula intelligibilia pro modo, & mensura conjunctionis hujusmodi, & propter hoc prophetiæ,
F & revelationes non sunt secundùm unum modum, aut mensuram unam, & evidens est ista diversitas in prophetis, & omnibus illis, qui verè, ac propriè divinare dicuntur; alij enim & magis, & majora, & plurima vident aliis, & de his audies in sequentibus, quæ sufficient tibi.

CAPUT IX.

Destructio erroris Algazelis, & aliorum Philosophorum de hoc, quòd ponunt, quòd à primo principio non provenit, nisi unum primum creatum, quod est intelligentia prima.

HInc autem revertar ad id, in quo eram, & dicam, quòd intelligentia omnis secundùm
G hanc positionem est substantia intelligens in effectu intellectu, sive intelligere completo naturaliter; non autem perfectibilis potentiâ, quales creantur animæ nostræ secundùm Aristotelem: est igitur omnis intelligentia naturaliter, aut proxima, aut conjunctissima primo, & universali speculo, quod est creator, & recipit ex hujusmodi conjunctione irradiante luminositate creatoris hujusmodi perfectionem intellectivam, quâ est speculum intelligentium, vel speculum intelligibilium, juxta modum, & mensuram, quam ei limitat, & præscribit creator. aut est conjunctissima alij speculo, per quod effecta est speculum in effectu, speculum inquam intelligibile, quale dixi: & quoniàm non potest res ista currere, vel abire in infinitum, necesse est ut intelligentia sit aut creatori proxima, aut immediata aut ut alia substantia interveniat, vel aliæ, quas impossibile didicisti numero esse infinitas: jam enim destructa est per me infinitas causatũ in omni ordine
H destructione irrefragrabili primâ parte magisterij istius. Et quoniàm unicam ponunt potentiam intellectivam, & illam esse causam secundæ, & secundam tertiæ, & ita deinceps, donec compleatur numerus, qui denarius est secundùm eos, & non major: si igitur aliqua ex intellligentiis absque ullo medio conjuncta, seu proxima est creatori, hæc erit prima. De aliis enim si sunt, manifestum est, quòd post illam, & sub illa sunt, ubi ipsi posuerunt, & ipsa inter creatorem, & illas: & quoniàm manifestum est illas elongatissimas esse ab omni tumultu materiæ, necesse est etiam eas esse benignissimas, cùm gloria intellectus sit hæc conjunctio intellectus, atque visio creatoris; est enim perfectio ultima, perfectio autem ultima uniuscujusque virtutis gloria est ipsius, sicut alibi didicisti, didicisti etiam in præcedentibus, quia in nulla substantia est intellectus sine voluntate, & amore, quæ dicuntur virtutes motivæ. Habitudo autem amoris, & voluntatis, non est nisi conjunctio perfecta ad ultimum amatum, seu volitum; ultimũ autem amatum, & volitum

& volitum omnium rectè volentium, ac rectè amantium, creator est, ultima verò conjunctio ad ipsum est obtentio, sive obtentum ipsius, & vocatur amplexus spiritualis. Manifestum igitur est beatissimas esse omnes intelligentias, quæ creatori conjunctissimæ sunt tam à parte virium suarum apprehensivarum, quàm à parte motivarum, conjunctio autem hæc, atque perfectio ultima gloria est ipsarum, & beatitudo. Nisi quis fortè dicat, quoniàm istæ perfectiones, sive conjunctiones, naturales sunt, naturalia autem omnia longè sunt infra gloriam, & hoc utique verè dicitur eâ intentione gloriæ quâ animæ sanctorum, & justorum hominum glorificari expectant in renovatione mundi à creatore. Verùm iste status verè gloria magna est comparatione status animarum nostratum in vita ista, adhuc existentium, doctrina verò Christianorum, & etiam lex, ponit super quantumcunque nobilem, atque sublimem statum naturæ supereminentiorem, atque præstantiorem statum gloriæ. Et hic status non cognoscitur in mundo isto adhuc, nisi per fidem, aut revelationem. Non refert autem quantùm ad propositum, & intentionem meam in hoc tractatu, utrùm ponant in intelligentiis duos istos status, aut alterum solùm. Hoc igitur ita posito, quæritur ab eis, utrùm otiosæ sunt, & omninò nihil agentes, sed vacantes, solummodò intentæ pulchritudini creatoris, & fruitioni bonitatis, atque suavitatis ipsius in quibus duobus cõsistit beatitudo earũ: quòd si est, quæ fuit igitur causa ut non nisi unam earum, videlicet primam solam, crearet creator, nec enim impossibile, nec difficile fuit ei creare multas, bonitas etiam ipsius æquè sufficiebat beatificare multas, ut unam solam. Pulchritudo enim visibilis ex multitudine intuentium non minuitur, nec angustiatur: similiter nec luminositas, sicut apparet evidenter in sole. Invidia autem, & avaritia sunt in ultimitate elongationis à creatore. Quòd igitur non sunt multæ creatæ, non fuit ex diminutione, seu parvitate virtutis ipsius creatoris, nec ex defectu divitiarum, nec ex invidia, vel avaritia ipsius, quia quàm certissimum est eum esse largum in ultimitate largitatis, hoc igitur solum prohibuit multas esse primas intelligentias, quod erat à parte earum, videlicet impossibilitas essendi, quâ naturaliter prohibitæ erant, & remotæ ab ipso esse, aut impossibilitas essendi simul, sicut jam alibi in præcedentibus didicisti de duobus mundis, aut duobus universis: quia igitur nefas est dicere, vel opinari apud creatorem quicquam defectus, vel diminutionis esse, vel fuisse, similiter, & avaritiam, vel invidiam manifestum est ab ipso omnimodâ impossibilitate prohibitas, ac remotissimas: necesse est igitur à parte intelligentiæ prohibitam esse multitudinem intelligentiarum primarum, impossibile est autem prohibitionem istam esse, nisi uno modorum, quos dicam Quorum unus est contrarietas, aut repugnantia Et de illo manifestum est, quòd non habet hîc locum. Intelligentiæ enim primæ, si multæ essent, simillimæ essent in omnibus essentialibus, ac naturalibus suis, deinde concordantissimæ, & amantissimæ inter se, utpote bonæ & justæ. Non esset igitur inter eas repugnantia, vel contrarietas, quæ prohiberet eas simul esse Nulla insuper intelligentia est naturali impossibilitate ab esse prohibita in semetipsa, aut per semetipsam: fiet hoc autem manifestum tibi, si imaginatus fueris multas intelligentias similes illi primæ, invenies enim eas simillimas esse in potestate essendi, sive in potentialitate: electione autem, & beneplacito creatoris illam, quam ipsi ponunt primam, eductam esse de potentia essen-

A di in actum, cùm non esset naturaliter, quantùm in ea erat, propinquior, vel etiam paratior actui essendi, quàm aliqua aliarum. Et hoc videbis evidenter, si imaginatus fueris eam non esse. Tunc enim ex modis suis omnibus erit, sicut aliæ, quas imaginaberis. Cecidit ergo electio creatoris secundùm opinionem istam super hanc solam, ut educeret eam solam de potestate essendi in actum. Manifestum igitur est tibi, quoniàm ipsa non est nata esse sola, nec naturaliter prohibita esse cum aliis, aut prohibens naturaliter esse alias. Alius modus est superfluitas, quæ similiter non habet hîc locum. Si enim mille millia hujusmodi intelligentiarum essent nulla esset superflua, vel supervacua. Et hoc apparet ex operationibus earum, quæ sunt

B intelligere, sive cogitare, sive scire, amare, velle, gaudere. Supervacuum enim est, sive superfluum, quod non prodest, hujusmodi autem operationes prosunt operatoribus quoniàm lætificant ipsas intelligentias, quarum sunt, & creatorem tantò ampliùs glorificant in semetipsis & à cognoscentibus ipsas glorificari, & laudari faciunt. Neutro igitur istorum modorum prohibita est multitudo intelligentiarum. De eo verò, quod visum fuit Aristoteli, & sequacibus ejus, quia multitudinem hujusmodi prohibuit unitas creatoris: respondi tibi in præcedentibus in prima parte tractatus hujus de universo. Illud autem quod movit Aristotelem, & sequaces ejus, videlicet quòd non posuit plures esse substantias abstractas à materia, & appendentiis materiæ spoliatas, ejusdem ordinis, & æquales per omnia, atque similes omni modo: propter quod & animas spoliatas posuerunt non

C esse plures, nec differre numero, vel alio modo est error pessimus, & cui omnis lex non immeritò contradicit: hoc enim est dicere, omnes animas unam esse, postquàm à corporibus separatæ fuerunt, & solummodò dum sunt in corporibus, eas differre, & esse plures.

CAPUT XI.

Destructio erroris Aristotelis, Alfarabij, & aliorum, qui posuerunt omnes anima separatas unam esse ipsaque separatione à corporibus unam fieri, atque illas uniri.

Declaratio autem hujus erroris, atque destructio manifestissima est hæc: manifestum enim per se est ea, quæ accidunt non facere aliud: similiter & ea, quæ à foris sunt, nec sunt de substantia,

D nec de necessitate, aut ratione ipsius esse Quia igitur corpora nec sunt de substantia, vel substantiis animarum suarum, manifestum est, quòd non faciunt eas aliud, & aliud Similiter accidentia, hoc est, virtutes, & vitia, scientiæ, & ignorantiæ, & passiones, quæ sunt gaudium, & tristitia, timor, & audacia, & cætera hujusmodi non faciunt animas, in quibus sunt, aliud, & aliud. Secundùm hoc enim anima, quæ nunc gaudet, non posset tristari, aut econversò, cùm non possit esse aliud, & aliud; gaudium autem, & tristitia facerent eam aliud, & aliud secundùm errorem istum, videlicet si accidentia, & à foris advenientia hæc possent facere, scilicet aliud, & aliud, id cui advenirent. Et propter hoc alteratio, vel mutatio, nihil esset apud animas: si igitur verè sunt anima Socratis, & anima Platonis, aliud, & aliud, dum sunt in corporibus, erunt verè aliud, & aliud, ex necessitate, cùm erunt extra illa. Ampliùs. Sicut ea, quæ differunt substantialiter, vel essentialiter, nullo adventu accidentium, nullâ similitudine qualitatum, possunt idem fieri, vel eadem; sic ea quæ sunt unum

essentialiter, nullâ dissimilitudine, vel differentiâ accidentium possunt fieri diversa: si igitur sunt unum essentialiter animæ omnes humanæ, nullâ differentiâ, vel diversitate corporum aut accidentium efficientur diversa, quemadmodùm homo, & asinus nullâ similitudine accidentium possunt fieri unum: aut igitur modò sunt unum omnes animæ humanæ, dùm sunt in corporibus, aut non erunt unum, cùm fuerint à corporibus separatæ. Ampliùs. In uno, & eodem subjecto non potest esse contrarietas secundùm totum, vel secundùm idem, contrarietas autem est tristitia, & gaudium. Non possunt igitur esse in uno, & eodem subjecto, diversa igitur sunt ex necessitate: anima igitur, quæ gaudet, aliud est ab anima, quæ tristatur; aliud est igitur essentialiter anima Socratis, quæ gaudet, quàm sit anima Platonis, quæ tristatur. Ampliùs. Aliqua anima est modò separata, aut ipsa est eadem cum qualibet anima in corpore existente, aut alia cum qualibet: non enim potest dici convenientiùs eadem cum una, quàm cum alia: quare vel eadem est cum qualibet in corpore existente, vel cum nulla: esto igitur quòd anima Socratis sit separata à corpore, & non anima Platonis: si hoc est possibile, cùm anima Socratis sit separata à corpore, & ipsa essentialiter sit anima Platonis, erit ex necessitate anima Platonis separata à corpore Socratis: saltem enim per accidens verum est, quòd anima Platonis est anima Socratis: albus enim est Musicus, & sedens Musicus. Ampliùs. Si omnes animæ sunt una essentialiter, non erit anima una aut melior, aut scientior alia, quemadmodùm sedens non est melior, aut scientior Musico, hoc est dicere, quòd iste sedens non est melior, aut scientior isto Musico. Ampliùs. Secundùm hoc non erit vera generatio hominum, generatio enim maximè secundùm formam est, & maximè propter novitatem formæ generatio dicitur, in isto verò homine, qui dicitur generari non est nova forma, cùm non sit nova anima: nec anima potest dici nova ex novo accidente, vel ex novo corpore sicut nec novus homo ex domo, quam de novo inhabitat. Ampliùs. Si omnes animæ separatæ sunt anima una, & unum, erunt utique unum impartibile, quoniàm una anima, quæ utique impartibilis est, aut possibile est generari aliquem hominum, aut non est possibile. Manifestum est hoc esse possibile: esto igitur quòd generetur aliquis de novo homo. Aut dabitur ei hæc una anima, quæ est separata, & est omnes illæ, quæ fuerunt dudùm in corporibus, & exiverunt ab illis, aut creabitur alia prorsùs, & dabitur illi homini de novo generato. Quòd si datur ei hæc una, quæ utique non est, nisi una, & unum impartibiliter, dabitur igitur ei tota, & totaliter, nihil igitur de ea remanebit extra corpus, sed nec ipsa tota, sive totaliter. Quare nec anima Socratis, vel anima Platonis, vel alicujus alterius ex mortuis remanebit extra corpus: ubi ergo sunt animæ mortuorum, quorum tot millia præcesserunt sæcula nostra? si verò creabitur alia prorsùs, necesse est & idem dici de omnibus aliis, quæ in corporibus sunt; quare omnes animæ, quæ in corporibus sunt modò, aliæ prorsùs sunt à separatis, & aliæ prorsùs erunt ab eisdem, cùm ipsæ fuerint similiter separatæ. Ampliùs. Secũdùm hoc nulla anima crearetur; non enim potest creari anima, quæ jam est. Jam autem est omnis anima essentialiter secundùm hunc errorem in illa una, quæ est omnes separatæ: præterea si crearetur, aut crearetur in corpore, cui conjungitur, aut extra: si extra, hoc est impossibile, cùm priùs essent in illa una, quæ omnes separatæ sunt: si verò in corpore, fieret hoc aliqua hora, vel instanti:

E quare in illa hora, vel instanti esset primum, & ante non fuisset: hoc autem impossibile, cùm ante jam fuerit in illa una, in qua unitæ sunt omnes separatæ. Ampliùs. Hæc anima, quæ nunc primo est, videlicet quæ nunc creatur, non fuit in aliquo corpore, & impossibile est esse separatam à corpore, in quo non fuit; non est igitur separata ab aliquo, illa autem una est separata à multis secundùm hunc errorem, hæc igitur non est illa. Ampliùs. Separatio animæ à corpore, & conjunctio ad ipsum, circa idem subjectum numero sunt ex necessitate. Non enim possibile est separari nisi conjunctum, manet igitur idem ex necessitate, quod erat conjunctum, quandò separatur. Sed quandò separatur est anima illa una, ergo cùm erat conjuncta, erat illa eadem, & idem est dicere de omnibus aliis animabus. Quare omnes animæ, quæ corporibus conjunctæ sunt, adhuc, etiam nunc sunt anima illa una. Ex quo sequitur ex necessitate nullam animam creari, nullum hominem generari, sicut prædixi. Ampliùs.
F Ipsa separatione aufertur ab unaquaque animarum, quæ sunt in corporibus, non solùm materia, sed & multa de accidentibus, & passionibus, quæ aut auferuntur omnia, aut non. Si omnia, ergo nec remanet scientia, nec virtus in eis post mortem corporis, nec pœna ulla; in hoc autem contradicunt omnes leges: apparet autem evidenter hoc esse erroneum, & impossibile per hoc, quoniàm si ita est, omninò inutilis, & supervacua esset conjunctio animarum ad corpora, cùm tales omninò egrederentur à corporibus, quales ingrediuntur, nullo superaddito, vel acquisito. Ampliùs. Esse animarum per corpora esset omninò inutile, & supervacuum, cùm vacuæ à scientiis, & virtutibus essent extra corpora, quemadmodùm esse speculi, in quo nulla resultaret apparitio, vel esse tabulæ, in qua nulla scriptura, vel pictura esset. De quorum utroque non est dubium, quin ejus esse, quantùm ad
G istam potentialitatem, omninò otiosum esset, & vacuum, & similiter inutile omninò, si aliquis alius usus, vel utilitas non esset illorum. Quod dico propter hoc, quòd tabula, & vitrum forsitan aliis usibus, quàm scripturis, vel picturis, vel apparitionibus applicari possunt: esse verò animarum nostrarum, cùm spoliatum fuerit omninò, à scientiis, & virtutibus, & aliis actibus, & separatum à corporibus, nullum penitùs habet usum, vel utilitatem. Quòd si dixerit, quia reverà omnia accidentia, omnes habitus, & dispositiones tolluntur ab animabus in ista separatione à corporibus, novi verò habitus, dispositiones, aut novæ qualitates dantur eis, aut dantur eis per omnia similes, & hoc est stultum, & iniquum, apud datorem, videlicet ut eadem per omnia dentur animabus, quæ benè egerunt & illis, quæ malè egerunt. Si verò dissimilia dantur
H eis juxta merita, manifestè igitur diversitas est inter eas quandò sunt separatæ, quoniàm dissimilitudo evidens in meritis & præmiis, sive pœnis, & etiã in istis novis qualitatibus, & dispositionibus, quæ dantur eisdẽ, licet nec sint præmia, nec pœnæ, post quàm dissimilia sunt; dissimilitudo enim evidens signum est pluralitatis, & diversitatis. Ampliùs. Si imaginari volueris animam unam separatam jam esse, & alteram de novo separari, secundùm errorem istum, necesse est, ut concedant, quòd hæc sit illa, vel fiat illa. Jam autem vidisti inconvenientia multa, quæ sequuntur dicentem, quòd hæc est illa, ubi vehementer admirabile est, qualiter dicunt, quòd hæc est illa, cùm hæc tot habitibus, dispositionibus, & passionibus circũvestita sit, illa verò nudata ab omnibus hujusmodi: necesse enim habent concedere vestitionẽ & nuditatem, quæ sunt privatio, & habitus,

Anima virtutibus, & aliis habitibus privata, nullius utilitatis.

tis, aut affirmationem, & negationem, quæ sunt vestitio, aut non vestitio de eodem. Si verò dicunt, quòd hæc sit illa, cùm priùs non esset illa, fit igitur aliud quàm esset priùs, hoc auté non potest esse, nisi altero illorum modorum, videlicet aut retinendo esse, quod habebat priùs, aut amittendo illud. Si retinendo erit igitur unum, & aliud unum, scilicet quod erat priùs, & aliud, quod fit per separationem. Quare erit duo, ex quibus non fit unũ; si enim unum fieret ex illis duobus, compositum ex ipsis neutrum esset illorum. Erit igitur anima humana non solùm partibilis, aut divisibilis in duo, sed etiam erit duo diversa secundùm esse, itaque utrunque illorum, quòd si amittit per separationem esse, quod habebat priùs, corrumpitur ergo. Quare hunc errorem sequitur corruptibilitas, seu mortalitas animarum humanarum, hic autem est error, quem igne, & gladio lex omnis persequitur. Contra hunc igitur errorem animæ humanæ non solùm rationibus, & probationibus, armari debent omnia genera hominum, sed ferro, & omni genere tormenti ad exterminandum ipsum, cùm error ille, & vitam alteram, & gloriam, propter quam creatæ sunt, auferat eisdem. De hoc autem alibi satisfeci tibi.

CAPUT XI.

Adhuc contradicitur errori præmisso propter inconvenientia, quæ sequuntur ex illo.

Et quoniàm error iste adeò manifestus est, ut quivis rationalis (licet paucæ exercitationis) sufficiat sibi ad destructionem ipsius, onerari te nolo majori prolixitate probationum. Verùm scire debes, quoniàm intolerabiliter detrahit gloriæ, & magnificentiæ creatoris, quia aufert ei tot millia animarum in altera vita, nec ab ipsis magnificandus, & collaudandus est sine fine? Non enim solùm obstruit, seu claudit ora laudantium, & canentium ipsum, sed etiam tollit de medio ipsa ora, & laudes, atque decantationes creatoris innumerabiles, dùm ponit de uno solo ore canendum ipsum, & magnificandum, atque laudandum: & propter hoc unam solam laudem, ac decantationem, ipsius esse futuram ab omnibus beatificandis animabus ponens universitaté earum unam solam animam esse futuram, & unum solum essentiâ, & veritate. Nec miseranda est etiam imbecillitas, vel erroneitas hominis hujusmodi, qui pro eo, quod non apprehendit differentias accidentales in rebus aliquibus ponit identitatem essentialem in eis cùm videat in omnibus individuis multarum specierum similitudinem omnimodam in accidentibus, quemadmodùm in muscis ejusdem speciei, & ejusdem ætatis, quarum innumerabilis est multitudo: & quia non videt eas differre nisi loco, putat eas sublatâ illâ differentiâ esse unum, & unam muscam. Sic sublatis differentiis, quæ à parte corporum erant in animabus, quæ non sunt, nisi accidentales, putat omnes animas unam, & unum solum. Et hoc est, quod dicit Aristoteles, quòd non possunt esse plures substantiæ separatæ ejusdem ordinis, & nobilitatis; decem autem intelligentiæ propter differentias, quas habent in ordine, & nobilitate, factæ sunt plures, quia si essent ejusdem ordinis, & nobilitatis, nulla esset inter eas differentia, & propter hoc nulla earum pluralitas. Quidam quoque ex Latinis Philosophis dixit evidenter in libro suo, quòd sola accidentium varietas facit differentiam numerorum inter individua. Et hoc sermone conati sunt aliqui confirmare sibi erroré istum. Ego verò exposui tibi supra, quis sit verus intellectus sermonis istius, &

Intellige Albertum Magnũ.

sufficiat tibi: jam enim didicisti in logicis, quoniàm accidentales differentiæ non faciunt aliud, sed alteratum solum; & propter hoc secundùm eas nec generatio, nec corruptio est, sed alteratio sola. Quapropter si tota accidentium varietas auferretur à Socrate, non propter hoc Socrates minùs esset, quod est, aut quod fuit ante. Nec propter hoc esset aliud, forsitan tamen alteratus, vel alterius modi factus dici posset. Corruptus autem, aut generatus, aut aliud, aut etiam alius homo nullo modo. Alioquin alius homo esset Socrates factus senex, & sapiens, atque famosæ honestatis quàm fuisset cùm esset puer, & hoc esset dicere, nullum hominem posse crescere, vel proficere sapientiâ, vel moribus. Sequitur etiam ex hoc, Socratem nec natum fuisse, nec didicisse, & alia innumerabilia, in quibus sufficit tibi conclusio præmissorum. Jam igitur declaratum est tibi per hæc, quòd similitudo, quantacunque, & æqualitas non prohibent multitudinem, aut diversitatem & differentiæ accidentales non prohibent identitatem, cùm sint in eodem temporibus diversis; & quoniàm similitudo quantacunque sit, non prohibet societatem, quin potiùs attraheret eam, si ad ipsam pertineret, neque cogit debere esse solitudinem, aut singularitatem, & quòd multitudo similium non inducit de necessitate superfluitatem. Et ex his claruit tibi, quòd à parte intelligentiæ, quam ipsi ponunt primam, ac nobilissimam, non est prohibitio pluralitatis in natura intelligentiæ. Nec est prohibita per naturam, quin sit ei socia multitudo simillimarum substantiarum; nec ipsa multitudo similium substantiarum prohibita est naturali impossibilitate ab esse. Patefactum etiam est tibi, quòd nec ex parte creatoris fuit defectus aliquis, aut impedimentum quod prohiberet eum creare tam nobilem multitudinem. Ex quibus etiam innotescit tibi, quantùm detraxit Aristoteles, & sequaces ejus magnificentiæ & gloriæ creatoris in positione solitudinis, & singularitatis primæ intelligentiæ, similiter & in positione paucitatis omnium intelligentiarum, quas restrinxit, & limitavit in denarium numerum cœlorum, motuumq; cœlestium, parùm attendens, quantùm ex innumerabilibus intelligentiis magnificetur, & glorificetur creator, plus quàm ex una, vel quàm ex dictis decem, in quo apparet eum vel non credidisse Philosophis, vel non inspexisse libros eorum, nisi fortè alibi errorem istum revocaverit, atque correxerit. Admiratione autem dignum est quod primam intelligentiam posuit impatientem similitudinis, & societatis, si hoc fecit ex illa causa, quam dixi, cùm natura bonitatis sit sociabilis, & societatis amica, & ipsa bonitas verissimâ ratione principium sit conjunctionis, & assimulationis, hoc ipsum audivit à Platone magistro suo Aristoteles, qui de creatore dicit in Timæo, sive in libro, quem Timæum vocavit: Optimus inquit erat, porrò ab optimo invidia longè relegata est, itaque cuncta sui similia, idest bona, prout cujusque natura beatitudinis, idest bonitatis capax esse poterat, effici voluit. Licet Aristoteles non dicat ex invidia primæ intelligentiæ prohibitam esse multitudinem similium, sed ex eo, quòd tam nobiles substantiæ, adeòque abstractæ, plures esse non poterant. Jam autem ostendi tibi, quòd naturalis impossibilitas essendi multitudinem hujusmodi ab esse non prohibuit, sed nec repugnantia naturalis, aut invidia. Nunc verò addo, quòd nec habitatio creatoris angustiâ suâ hoc prohibuit, tanquàm capere non valens tantam, tamque nobilem multitudinem.

Nota illã recapitulationem, vel epilogationem.

De bonitate pulchra dicta.

CAPUT XII.

De ubi, sive loco primæ intelligentiæ, & aliorum, secundum sententiam Aristotelis.

QUia verò intelligentiam istam, & alias esse posuit Aristoteles, meritò perscrutandum est, ubi eas esse posuit, an in cœlis, an extra cœlos. Et an posuerit eas esse cum creatore, & juxta eum, & de ipso creatore, & habitatione ipsius, quid senserit, videlicet an ipsum esse solitarium, & habitare singulariter apud se absque consortio familiæ præclaræ atque congruentis magnificentiæ, & gloriæ ipsius, an esse contentum consortio istius intelligentiæ, primæ videlicet, an omnes decem, quas posuit, assistant ei, vel stent ante eum propinquitate spirituali, quia de corporali propinquitate, vel distantia, nihil ad eum, vel etiam ad illas. Et de prima intelligentia sensisse videtur, quòd ipsa est in convexitate cœli primi, & hoc idem censisse videtur de anima cœli illius; propinquitate enim spirituali conjunctissimæ esse videntur, propter influentiā bonitatis intelligentiæ continuè descendentis super animam illam, prout ipse posuit; qualiter autem in convexitate, vel extremitate cœli animam illam, vel intelligentiam posuerit, cùm in cordibus animalium, & etiam hominum, animas eorum esse posuerit, hoc autē est, in medio eorum, in quo visum est aliquibus, quòd extremitates cœlorū velut corda eorum sunt. Propter quod & motus, & vita abundantior ibi est, quàm in aliis partibus eorundem, quemadmodùm & in corporibus animalium: in medio verò spissitudinis, sive profunditatis cujuscunque cœlorum forsitan verisimilius videri posset opinatum esse Aristotelem animas cœlorum esse, vel in ipsis planetis quæ fortassis credidit velut corda esse suorū cœlorum: de quibus declaravi tibi in præcedentibus, G quòd unusquisque eorum est in medio profunditatis, hoc est, spissitudinis cœli sui. Alia verò consideratione medium uniuscujusque cœli terra est, vel centrum ejus, in quo non fuit possibile animam, vel vitam alicujus cœlorum esse, nisi per separationem ab illo; separata autem anima à corpore suo quæcunque sit, non potest movere ipsum, nec vivificare. Quare mortui essent cœli omnes, si hoc esset, & ideò non moverentur, & hoc est apud ipsum, & sequaces ejus, intolerabile inconveniens. Secundùm hoc autem non levem habet quæstionem de anima cœli stellati, in qua stellarum esset. Et de intelligentia, in quam intendit anima ejus similiter, in quo non video, quid aliud dicere posset, qui sequitur somnia ista, nisi quòd in ariete, vel in galaxia in ariete quidem, quoniàm ab eo debet esse principiū motus cœli H illius, quemadmodùm à corde in animalibus, & hominibus Relinquitur autem hîc quæstio, in qua stellarum arietis ponere voluerit animam cœli illius, & intelligentiam, in quam illa intendit. Ubi dicendum eis videretur, quoniàm in stella, quæ videri potest corpus ipsius arietis, quemadmodùm & quod de stellis fixis dicitur cor leonis, In galaxia verò dicet forsitan aliquis animam esse cœli illius, & judicium, vel signum hujus esse candorem ipsius, qui est ex adunato, seu aggregato in eo multarum stellarum splendore. Plato namque animam humanam in capite humano sedem habere opinatus est, propter multiplices in eo splendores sensuum, qui sunt velut radij quidam animarum, de fulgore animarum procedentes. Quid autem respondebunt, si objiciatur eis, quòd capricornus est nobilioris, ac abundantioris virtutis, quàm aries, aut forsitan sagittarius? dico quòd respondere poterunt, hæc

E signa in virtutibus multarum esse diversitatum & differentiarum, quemadmodùm se habet in membris animalium; manus enim in homine expeditioris est, & abundantioris virtutis, quàm pes, penè enim innumerabiles sunt operationes manus, paucissimæ verò pedis, quia duæ tantùm propriæ, scilicet substentare, & ambulare. Calcare enim vias, & pugnare, & hujusmodi, non propriæ, & naturaliter pedum sunt. Sic & oculus habet operationem, quæ est videre, & utique nobilissimam, & perquam diriguntur, & reguntur in multas operationes aliorum membrorum: sic & capricorno attribuunt operationes mirificas, maximè cùm saturnus in eo directus fuerit, & liber † à malis, ita ut etiam gratiam visionum, & revelationum more suo, & modo illi attribuant, arieti similiter alias, quas ipsi diligenter, & diffusè exposuerunt in libris suis de hujusmodi substantiis. In corde verò certum est, non esse sensum, nisi tactu, quo multo nobilior visus, nec tamen judicavit Aristoteles dignum esse, vel decens, F ut anima humana esset in oculo, vel in nervo optico contingente virtutem visibilem. Quare nobilitas vel signi, vel virtutis ipsius non facit debere esse in eo animam cœli, cujus illa pars est. De galaxia verò qui somniare voluerit, quod prædixi, convenientiùs videbitur, ut in eodem errore sequatur astronomos, qui ponunt circulum signiferū zodiacum nobiliorem esse partem cœli stellarum fixarum. Quapropter conveniens esse videtur homini hujusmodi, ut ponat animam cœli illius in altera ex sectionibus, quibus galaxia secat circulum digniorem, & de illis duabus eligat illam, quæ convenientior ad hoc videbitur.

† Al. amicitia

CAPUT XIII.

Destructio erroris quorundam Philosophorum de ubi intelligentiarum.

QUoniàm autem in nullo cœlorum est aliquid, quod non moveatur, cœlorum dico novem mobilium, moventibus verò nobis moventur ea, quæ in nobis sunt, sicut dicit Aristoteles, moventur inquam, saltem per accidens, movetur igitur anima uniuscujusque cœli in quacunque parte cœli sui sit. Quapropter movebitur intelligentia, si in ea, vel cum ea est, vel etiam in cœlo suo est, ubicunque in eo sit: misertimus igitur erit status ipsius ex ista rotatione tam rapida. Prætereà omni modo fuit, & erit, motus ejus inutilis cùm nec ei prosit, nec alicui alteri: quòd si non movetur ipsa intelligentia, movetur autem anima tam vehemens amatrix illius; separatur igitur anima illa ab intelligentia sua per motum illius, & ex necessitate cum dolore gravissimo. Quapropter necesse est ipsam non voluntariè movere cœlum suum, quemadmodùm nec voluntariè separari ab intelligentia sua. Quòd si dixerit, quòd separatio hujusmodi, videlicet localis in nullo impedit animas cœlorum, nec etiam alias substantias spirituales: nec enim minùs videt, aut minùs intuetur substantia spiritualis aliam spiritualem propter distantiam corporalem: nec magis propter propinquitatem, hoc utique verè dicit, si in visione † revelata, idest, admodùm alta, alteram intuetur. Verùm si corpore adjuvetur cognitio, aliter se habebit, quemadmodùm se habet in cognitionibus animarum nostrarum mutuis, quæ non nisi per corpora, & ea, quæ corporum sunt, invicem se cognoscunt. Perfectiones verò, quæ in corpora influuntur, vel infunduntur à substātiis spiritualibus, motu, & elongatione impediri, & adjuvari plerunque manifestū est; cœli autem corpora sunt, & in eos influunt istæ in-

† Alias revelata.

Quomodo substantia intelligentes motus causant in corporibus cælestibus.

telligētiæ amores, & desideria, ex quibus sunt motus illorum. De corporibus autem nostris manifestum est, & de nobis ipsis, quòd non moventur, nisi ab animabus, quæ sunt in ipsis, quia nec etiam virtus intellectiva, qua reguntur motus, & operationes nostræ, nisi proxima, & conjunctissima, esset animabus nostris, non posset eas regere per se: si igitur intelligentiæ regunt motus cœlorum, & per semetipsas, necesse est, ut sint conjunctissimæ illis, propter hoc perfectiones, quas animæ quærunt ab ipsis, necesse est, ut sint in ultimitate perfectionis ipsius. Quare, si tanta est vehementia amoris illarum in illas, totæ rapiuntur in illas, nec possibile est eis aliâ sollicitudine occupari. Cùm enim vehementer amans amato suo conjunctione perfectâ, & ultra quam nulla major eidem quæritur, convenienter conjunctum est, toto cogitatu, atque amore eidem adhæret, ita ut etiam non solùm suorum negotiorum, vel rerum, sed etiam sui ipsius obliviscatur: quare non est possibile, ut occupentur animæ cœlorum rotationibus corporum suorum, præsertim cùm motus ejusmodi tanti sunt, tantorumque corporum, atque tantæ rapiditatis, ut mediocri sollicitudine peragi non possint. Eadem etiam est quæstio de ipsis intelligentiis, quia si ejus nobilitatis sunt cujus esse necesse est secundùm positionem illam, necesse est, ut intellectus earum totaliter fixus sit in pulchritudine creatoris, & ipsæ amore vehementissimo adeò rapiantur, adeóque adhæreant pulchritudini, & bonitati ipsius, ut ab omnibus aliis solicitudinibus suspensæ, nihil aliud, quod creatorem cogitent, aut desiderent, nisi ut forsitan aliquid eis alterius officii creatoris dominantissima voluntas injunxerit, quemadmodùm fieri certissimum est in sanctorum angelorum visionibus, sicut apparet ex libris prophetarum, de quo loquar in sequentibus, si Deus voluerit. Quòd si intelligentiæ separatæ sint ab animabus istis, non immeritò quærendum est, utrùm sunt extra cœlos, vel in ipsis cœlis, & in quibus partibus ipsorum, & utrùm ordinatæ sunt ad proportionem, & similitudinem locorum, ita ut ultima, quam vocant intelligentiam agentem, & solem animarum nostrarum, & lucem intelligibilem hujus mundi terreni, hoc est, hujus habitationis nostræ, sit proxima nobis. Secundo loco, & ordine intelligentia, quæ est amatum animæ moventis primum cœlorum mobilium, & supra illam solus creator, qui est Deus altissimus, qui si non habet familiam spiritualem, & nobilem, vita ejus non longè est à vita leonis, & lupi: sicut dixit quidam ex philosophis Latinorum, scilicet, quòd vita sine socio vita leonis, ac lupi est. Quæ autem sit ista familia creatoris, & de aliis, quæ circa hanc inquirenda sunt, perscrutabor in sequentibus, hoc est, postquàm expedivero me de intelligentiis. Incipiam igitur ab intelligentia agente, quam ipsi ordinaverunt ultimam, hoc est, infimam nobilitate, & dignitate.

De vita solitaria.

CAPUT XIV.

Inquisitio de intelligentia agente quam infimam nobilitate, & ordine, posuerunt. Et quæ causa coëgit Aristotelem, & sequaces ejus hanc intelligentiam ponere.

Dixit igitur Aristoteles de ea (quemadmodùm prædixi) quòd ipsa est velut sol intelligibilis animarum nostrarum, & lux intellectus nostri, faciens relucere in effectu formas intelligibiles in eodem, quas Aristoteles posuit potentiâ esse apud ipsam, eamque educere eas de potentia in actum. Quemadmodùm sol visibiles colores potentiâ, hoc est, qui potentiâ sunt in corporibus coloratis, educit in actum suâ irradiatione, hoc est suæ lucis superfusione. Causa autem, quæ coëgit ipsum hanc intelligentiam ponere, fuit positio Platonis de formis, sive de mundo specierum, qui & mundus archetypus, & mundus principalium formarum, & mundus specierum, & mundus intelligibilis, sive intelligibilium dicitur. Non enim poterat defendere se Aristoteles, quin cogeretur concedere positionem hanc Platonis, in quo quæ fuerunt rationes, vel probationes, Platonis non pervenit ad me. Ponam igitur rationes, quas vel habuisse videtur, vel habere potuisset. Ad hoc dico igitur, quòd non minùs credendum est intellectui de intelligibilibus, quàm sensui de sensibilibus: quia igitur testimonium, seu testificatio sensus cogit nos ponere mundum sensibilium, & ipsum sensibilem, mundumque particularium, sive singularium, cogere nos debet intellectus multò fortiùs ponere mundum intelligibilium, hic autem est mundus universalium, sive specierum. Intellectus enim noster hic non apprehendit propriè per se particularia, seu singularia, sed universalia tantùm, quæ sunt genera, & species, & alia communia, quæ Plato formas, & species abstractas vocasse videtur. Ampliùs. Quoniàm omnis cognitio nostra assimilatio quædam est ad ipsa cognita secundùm eam vim, vel partem, per quam cognoscuntur, ut si per sensus cognoscuntur, assimilatio erit sensus ad illa, ut evidens est in tactu, & visu, & in omnibus sensibus; in organo enim uniuscujusque sensus necesse est imprimi similitudinem ejus, quod per ipsum sensibiliter cognoscitur, seu sentitur. Et ipsum sensibile generaliter non aliter per sensum cognoscitur, nisi per actionem suam in organum illius, & impressionem suæ similitudinis in eodem, sic & intellectum se habere necessitate videtur. Quare non est intelligere intelligibile nisi per actionem ipsius intellectus passibilis, seu receptibilis hujusmodi passionum, & impressionum, sive similitudinis in eodem. Et hoc ipsum sentire visus est Aristoteles, ubi dixit, quòd impossibile est intelligi sine fantasmate. Intellectus igitur nostri, hoc est, intellectiones, quibus sumus intelligentes, non sunt in effectu, nisi passiones, seu similitudines intelligibilium impressæ ab eisdem intellectui nostro. Agere autem vel imprimere, non potest, quod non est. necesse igitur est intelligibilia esse, quæ hujusmodi similitudines, seu passiones imprimunt in intellectu nostro. Hæc autem sunt, quæ sola hic, id est, in vita ista intelligimus. Necesse est ergo hujusmodi intelligibilia esse. quare necesse est formas communes, scilicet genera, & species, & alia hujusmodi, convenientia esse, & non solùm modo, sed etiam esse, sicut intelliguntur. quemadmodùm sensibilia, & particularia, necesse est esse, non solùm simpliciter, sed etiam esse ea, sicut sentiuntur. Ampliùs. quomodò verior testis putabitur esse sensus, quàm intellectus? si ergo ita se habent res in esse suo, res, inquam, sensibiles, quemadmodùm testificatur de eis sensus, multò fortiùs necesse est res intelligibiles ita se habere, sicut de eis testificatur intellectus. Testificatur autem eas esse communes, sempiternas, & seorsùm à generatione, & corruptione & ab omni tumultu mutationum; sic igitur eas & esse, & se habere, necesse est. Ampliùs. Si aliter esset, solus sensus verax esset, sive veridicus, & intellectus totus mendax, quia mentiretur de omnibus, de esse, & veritate rerum intelligibilium, aut de modo essendi, & modo se habendi earum. Ampliùs. Formæ intelligibiles, cùm sint passiones, sive impressiones, necesse est,

Rationes quibus probatur, quòd in intellectu sunt ideæ, sive species intelligibiles.

ut sit agens imprimens, sive agentia, & imprimentia illas. Sensibilia autem naturali operatione, & per se, non imprimunt, nisi similitudines suas, quæ non possunt esse signa, nisi eorum, à quibus impressæ sunt. Quare non sunt signa, nisi sensibilium naturaliter. Non erunt igitur signa intelligibilium, non est autem cognoscere res aliquas, nisi per signa sua propria. Erunt igitur rebus intelligibilibus signa propria intelligibilia, impressa ab eisdem, vel non erunt cognoscibilia nobis in statu isto intelligibilia, hoc est res intelligibiles. Quòd si dixerit, quia formas, quæ imprimuntur à sensibilibus spoliat intellectus & denudat à conditionibus particularibus, & hoc modo facit eas formas intelligibiles, & signa rerum intelligibilium: in primis sequitur eum, naturam neglexisse virtutem intellectivam in nobis, & multò studiosiùs curasse virtutes sensibiles, quàm ipsam, cùm ipsis tantam copiam signorum propriorum, & ea imprimentium providerit: virtutem verò intellectivam in ea paupertate constituerit, ut à signis sensibilibus mendicare necesse habeat signa sibi necessaria, & non nisi de reliquiis eorum eidem consultum sit, deinde quid est ista spoliatio, vel denudatio, habet-ne in potestate virtus intellectiva aliqua abolere, vel abradere de signis sensibilibus? & quæ sunt hujusmodi vestimenta, quæ detrahit ab eis. Licet igitur nondùm approbem sermonem istum Aristotelis, & opinionem, quia tamen toties legitur in libris ejus, & aliorum, qui eum sequuti sunt, & hoc tam crebrò sonat in labiis quorundam, qui se philosophari opinantur, exponam tibi sermonem hunc spoliationis, & denudationis.

Sensibiliū est sensatio, sicut intelligibilium intellectio.

E

F

G

CAPUT XV.

Quomodò intelligitur spoliatio, seu denudatio rerum ab intellectu.

SCito igitur, quia virtus intellectiva nostra nihil detrahit, nihil tollit, vel minuit omninò de signis sensibilibus, sed magis ei detrahitur, quoniàm non attingit ipsa signa hujusmodi totaliter, sed quasi partem tantùm eorum, nec ipsa perveniunt ad eam cum integritate, seu totalitate sua. Sed est, quemadmodùm dicam tibi, si quis imaginem Socratis vel sculpat, vel pingat, & eousque illam socrati assimilet, ut omni cognoscenti socratem, & à propè illam intuenti, evidenter imago socratis appareret, manifestum est, quòd à longè eam intuenti non imago socratis expresè, sed imago hominis indeterminatè, sive indefinitè, hoc est, in universali appareret: hoc igitur manifestum est tibi, quia nec visus, nec videns, aliquid imagini socratis detraheret, nec aliud ab ea vel aboleret, vel abraderet. Similiter si appropinquaret ipsi imagini, ut illam plenè, ac perfectè intuens, imaginem socratis illam esse cognosceret, non propter hoc circa imaginem additio aliqua, vel minutio fieret, hoc modo scito se habere virtutem intellectivam ad signa particularia sensibilium, quemadmodùm à longè intuentem ad prædictam imaginem socratis, & hanc esse intentionem spoliationis, ac denudationis prædictæ, scilicet brevitatem intellectus, per quam attingere non potest conditiones particulares, quibus signa illa appropriantur signatis suis particularibus, sicut dixi tibi de à longè intuenti imaginem socratis ante dictam, & ista brevitas est intellectus nostri, dum est hìc in corpore, nisi aut splendore prophetico, aut alio lumine desuper ipsi adveniente illustretur.

Qualiter intellectus noster spoliat formas sensibiles à conditionibus particularibus.

CAPUT XVI.

Adhuc destruitur error Aristotelis, & aliorum circa intelligentiam agentem, & utrùm aliquid fluat ab ipsa super virtutem nostram intellectivam, inquiritur.

REvertar autem ad hoc, ut prosequar, quod incœpi de opinione Aristotelis circa intelligentiam agentem; dico igitur, quoniàm non est ea virtus in sole visibili, ut in speculo vitreo, vel cujuscunque alterius materiæ faciat relucere in effectu per se, hoc est, solâ superfusione lucis suæ, aliquam formam sensibilem. Non erit igitur in intelligentia agente ex sola causa hujusmodi, ut faciat relucere in speculo virtutis nostræ intellectivæ formam aliquam intelligibilem. Sed, quemadmodùm satis ipse exprimit, in intellectu sunt formæ intelligibiles potentiâ propinquâ: in speculo autem visibili non sunt formæ visibiles, nisi potentiâ remotâ, & longè majoris indigentiæ, & imperfectionis, & propter hoc necesse est adhiberi formas visibiles, quæ sint in actu ad hoc, ut lux solis eas relucere faciat in hujusmodi speculis in effectu. Ex sermonibus autem Aristotelis evidenter apparet ipsum Aristotelem sensisse virtutem nostram intellectivam & ab inferiori, hoc est, à parte sensibilium per spoliationem, vel denudationem, quam exposui, & à parte superiori, hoc est, ab intelligentia agente esse illuminabilem. Manifestum etiam est ipso sensu, quia propheticos splendores, & illuminationes animarum nostrarum, quæ fiunt in raptu, & extasi, & aliis quibusdam passionibus & dispositionibus, quæ tibi narrabuntur, & numerabuntur, in sequentibus, impossibile est fieri à sensibus vel per sensum: interrogo igitur Aristotelem hìc, utrùm quod recipitur ab intelligentia agente super virtutem intellectivam nostram, cùm ab ea sic illuminatur, vel irradiatur, sit forma ipsa intelligibilis, aut formæ, aut aliud. Quòd si fuerit ipsa forma intelligibilis, tunc non educitur de potentia in effectum per modum, quem dicebat: quemadmodùm de potentia speculi visibilis non educitur in effectum forma in eo resultans, cùm in eo esset potentiâ, sive potentialiter, nisi quis intelligat hanc potentiam esse potentiam recipiendi solummodò. Non autem ita est in coloratis corporibus, & coloribus eorum. Colores namque à sole non recipiunt, sed adjuvantur operatione solis, ut quod habent in potentia educant in actum. Sic & semina non à calore, vel humore recipiunt formas vegetabilium, vel animalium. Illas enim imprimere nullo modorum potest calor, vel humor, sed adjuvatur eorum potentialitas calore, & humore, & tolluntur impedimenta, quæ formas hujusmodi prohibebant exire in effectum. Restat igitur, quod imprimitur ab intelligentia agente, sive influit super virtutem nostram intellectivam aliud esse, quàm formam ipsam intelligibilem. Hunc autem sermonem sequuntur quæstiones multæ: ab intelligentia enim agente naturaliter non influitur, nisi similitudo, aut ipsius, aut ejus, quod habet; nihil autem habet apud se nisi formas intelligibiles in effectu, quod igitur fluit ab ea super virtutem nostram intellectivam ab intelligentia agente, aut substantia est ipsius, aut forma intelligibilis similis alicui ex formis, quæ apud illam sunt, cùm (sicut alibi audivisti) secundùm eos sit omnis intelligentia plena formis: causa autem hujus quod dico, est quia intelligentia agens non operatur sic irradiando, scilicet super virtutem intellectivam nostram, nisi aut per

Quid per spoliationem & denudationem illuminationem intellectus superiori per intelligentiam agentem.

H

per substantiam suam, aut per suam formam; & si per suam substantiam, debet imprimere similitudinem substantiæ suæ, hoc est, sibi similem substantiam; si verò operatur per suam formam, debet imprimere formæ suæ similem formam. Ampliùs. Cùm sensus illuminetur ad cognitionem sensibilem per solam similitudinem formæ sensibilis, quæ imprimitur in organo sensus; quantò fortiùs per solam formam intelligibilem illuminabitur ad cognitionem intelligibilem noster intellectus. Id ergo, quod imprimit intelligentia agens virtuti nostræ intellectivæ, non est, nisi forma intelligibilis, & similitudo intellecti, hoc est, rei, quæ intelligitur: de sole autem manifestum est omni sentienti, ne dicam intelligenti, quòd colores non imprimit corporibus coloratis, quoniàm nec apud ipsum sunt, nec etiam Aristoteles hoc censuit, nec hoc virtuti solis imposuit, præsertim cùm sciret operationem hanc solis naturalem esse, & ideò per similitudinem. Non ignoravit igitur Aristoteles lucem solis non imprimere, vel non dare, colorem corporibus coloratis. Ampliùs. Cùm omnis similitudo à veritate sit, & omne exemplum ab exemplari formæ autem intelligibiles, quæ recipiuntur ab intellectu nostro, sive virtute intellectiva nostra, similitudines sint; sunt igitur à veritate, ad quam similitudines dicuntur. Hæc autem veritas, aut est apud intelligentiam agentem, & in ipsa, aut sola similitudo hujusmodi veritatis. Quòd si veritas ista est apud intelligentiam agentem, erit in ipsa modus verax specierum, & verarum formarum, & non erit similitudo sola veritatis apud ipsam, sed ipsa veritas, & ad hunc modum se habet de aliis formis: recidit igitur Aristoteles in sententiam Platonis, quam se per hujusmodi positionem putaverat effugisse. Si verò sola similitudo est apud intelligentiam agentem (ut jam dictum est) similitudo autem omnis à veritate sua est; sic igitur veritas apud illum. Et quoniàm impossibile est rem currere in infinitum, occurreret uno, vel pluribus numero determinato interpositis, aliud, apud quod est veritas hujusmodi similitudinis, & omnium similiter aliarum; hoc autem est quod ponebat Plato, mundum scilicet veritatis rerum, & specierum, & formarum. Mundum autem istum sensibilem ponebat exemplorum, atque similitudinum, dicens hoc non esse verum ignem, quod est apud nos, nec ignem, vel veram terram esse apud nos, sed igneum, & terreum, nec veram humanitatem, sed humanum. Quòd si dixerit, quòd veritas similitudinum, atque formarum, quæ sunt apud intelligentiam agentem, est in rebus particularibus, dico quòd homo iste contradicit Aristoteli: primò quoniàm intelligentia agens nihil recipit à rebus particularibus, maximè secundùm ipsum, qui ponit omnem intelligentiam immaterialem, & impossibilem esse; deinde quoniàm omnis veritas prior est similitudine suâ, in ordine autem universi creati, sive universitatis, primas post creatorem altissimum ipse posuit intelligentias eo ordine, quem narravi. Debes etiam scire, quia eadem quæstio est contra Aristotelem de ipso creatore benedicto, & semper benè dicendo, utrùm apud ipsum solæ similitudines rerum sint, an veritates ipsarum, quoniàm si solæ similitudines, quas plato ideas nominasse videtur, necesse est priores esse similitudines suis veritatibus, & hoc videtur absurdum. Ampliùs. Istæ similitudines aut erunt creatæ à creatore, aut non si sic: erit igitur inordinata, & præpostera hujusmodi causatio creatoris, A veritate enim debuisse videtur incipere, quæ in omni re ordine rectissimo prior est omni similitudine suâ, tanquàm exemplar omne quolibet exemplo suo. Si verò non sint causatæ à creatore, cùm omnis similitudo causata sit: erunt igitur causatæ ab ipsis veritatibus suis. Et ex hoc sequitur ipsum accepisse aliquid à creaturis, & sic adjutus fuisset ab ipsis, ut crearet eas, quod dicere, vel etiam cogitare nefas est, & blasphemia impiissima contra ipsum. Sed ne videar sophistare, vel litigiosè disputare, contra opinionem Aristotelis: dico, quia similitudo unâ intentione dicitur ipsum quod oritur à veritate, & est tantùm ad designandum ipsam, sicut imago socratis, vel cæsaris, quæ indubitanter post utrunque est, ad ipsum solummodò designandum. Et ista etiam similitudo non prohibetur esse veritas ad similitudinem suam, quæ imprimitur in animo intuentis ipsam Et illa etiā similitudo, quæ impressa est in animo intuentis ipsam, potest esse veritas, & exemplar ad aliam imaginem, quam potest in se fabricare ipse, qui intuitus est priorem, & tunc similitudo, quam hujusmodi fabricator habet in animo suo, erit exemplar illius secundæ imaginis; illa verò exemplum ipsius, & nihil prohibet, ut dicatur veritas ad illam. Aliâ verò intentione etiam similitudo ipsum simile dicitur, licet non æquè propriè, aut rectè, quomodò ideæ rerum omnium similitudines earum dicuntur, & fuisse ab æterno in mente creatoris. Maximè verò secundùm Platonem, qui hoc primus dixisse videtur Et secundùm hanc intentionem non est necesse, ut omnis similitudo posterior sit eo cujus est similitudo, vel quòd originem habeat ab illo.

Quòd similitudo duobus modis capitur.

CAPUT XVII.

Quæ sit intentio mundi archetypi secundùm doctrinam Christianorum, & quòd in intelligentia agente est plenitudo formarum exemplarium secundùm Aristotelem.

De mundo verò archetypo, qui est ratio, & exemplar universi, scito, quòd doctrina Christianorum hunc intelligit esse Dei filium, & Deum verum, & ipsum gens illa ex fide, & lege sua vocat imaginem Dei patris in ultimitate similitudinis, & expressæ repræsentationis ejusdem; quapropter Deus pater ad ipsum veritas est in ista comparatione, & ipse imago ad ipsum, quia ex ipso est habens originem, propter quam & filius verissimè dicitur ejusdem. Et ipse est exemplar rerum omnium, quæ verè, ac naturaliter bonæ sunt. Unde & ipse dicitur similitudo universi, ut exemplar, & universum relucet ad ipsum omni mirificentia suâ, & decore, omni virtute, & potentia, omni bonitate, & suavitate, quæ in eo est, licet à longè, supra omnem mensuram & comparationem, ita ut non, nisi velut umbra tenuissima, & vestigium permodicum ipsius, dicendum sit. Ipse verò verbum completum Dei patris quo semetipsum completissimâ loquutione dixit æternaliter & in eo, & per ipsum omnia, universis verò vix ejusdem nutus exiguus habendum & est, sicut declaratur in prima parte sapientialis scientiæ, quæ comparativa nominatur, eo quòd gloriam, & magnificentiam creatoris ex comparationibus universi, & partium ejusdem ad ipsum creatorem, prout possibile est, patefacit contemplantibus; ipsa enim est quarta pars sapientiæ contemplativæ. Ponendum igitur est secundùm Aristotelem intellectum agentem habere apud se rerum similitudines, id est, exemplaria quæ à solo primo exemplari, quod dixi, intelligentiæ illi naturaliter sunt inditæ & innatæ. Quapropter ipse est rerum omnium, quæ sibi naturaliter scibiles sunt, liber, in quo est eas legere modo, quem

Quòd similitudines rerum imprimuntur intelligentiis à Deo secundùm Aristotelem.

dicam. Et ut dixi, speculum mundum, in quo lucidissimè resultant omnia illa. Non igitur necesse est, veritatem particularium esse apud ipsam vel in ipsa essentialiter, scilicet, ut socrates sit apud illam, vel in illa, & ad hunc modum de aliis. Secundùm positionem autem Aristotelis ipsa est veritas quodammodò formarum particularium, tam spiritualium, quàm corporalium. Quoniàm ipsa est secundùm Aristotelem & creatrix etiàm animarum nostrarum, & fabricatrix corporum nostrorum, & hæc omnia, quæ sunt post ipsam, ipsa operata est, & quæ fiunt, ipsa operatur, ut eidem visum est Et sicut in præcedentibus prædixi tibi, non operatur, nisi intelligendo, & volendo, ad similitudinem creatoris.

CAPUT XVIII.

Qua de causa non posuit Aristoteles plures intelligentias agentes, & quare ab una intelligentia non possunt causari plures intelligentiæ secundùm ipsum, inquiritur.

Mirabile autem non immeritò videtur, qua de causa posuit eam unicam, & non plures, cùm operari non possit, ubi ipsa non est; cùm igitur operatur in toto hoc mundo terreno tot animas, & tot corpora, necesse est vel ipsam esse ubique in mundo terreno, vel plures esse similes eidem, quæ cum ea similiter operantur. Erunt igitur in India, similiter & in Britannia, in Æthiopia, & Italia, in Armenia, & Hibernia, quod videre non parùm difficile est. Ampliùs. Cùm fabricet hoc corpus hîc, & simul eidem hîc infundat animam, & hoc faciat per semetipsam, hoc est, per essentiam suam, & virtutem propriam, necesse est eam esse in hoc corpore, quod fabricat, & in hac anima, quam facit, ut ipsemet dixit; quomodò igitur est in tot corporibus simul, & in tot animabus? Ampliùs. Quomodò potest in tot animas, videlicet, ut eas efficiat, vel alio modo causet, quo non multò fortiùs potest in substantias speciei suæ, ut eas similiter causet, & ita sint multæ intelligentiæ agentes? Ampliùs. Omnis species plus potest naturaliter in multitudine sui, quàm alterius, & plus potest, & expeditior est ad illam, quia omne dans magis potens est ad dandum, quod habet, quàm quod non habet Nec est objectio de creatore, multis de causis, maximè secundùm legem, & doctrinam Christianorum, cùm ipse dederit & deitatem, & omnipotentiam, quas habet, filio suo, & spiritui sancto. Nec est objectio etiam de filio, & spiritu sancto, quoniàm & ipsi dant, quod habent, sed pro receptibilitate eorum, quibus dant; omnipotentiæ enim nulla creatura receptibilis est, neque deitatis essentialiter: dii tamen vocantur homines apud eos, & deificantur secundùm fidem eorum. Manifestum enim est tibi, quoniàm hæc æquivocè dicuntur, omnipotentia verò de nulla creatura dicta est, vel dici potest, verùm potentia, & virtus multiplicatur creaturis, & augetur secundùm beneplacitum eorum. Ampliùs. Manifestum est animas rationales esse non solùm alterius speciei, quàm intelligentiam agentem, sed etiam alterius generis. Quomodò igitur ab illa per se exit ista diversitas? Ampliùs. Qualiter ab illa una tanta multitudo, atque diversitas procedit, præsertim cùm illud coëgerit eos primam ponere intelligentiam unicam, & solitariam esse, quoniàm est à creatore uno, & inquantùm uno, & eodem? Ampliùs Si intelligentia ista, quæ utique novissima est, & inter intelligentias nobilitate, & dignitate, atque virtute

E infimâ, potest in tantam multitudinem animarum rationalium, quæ omnes substantiæ nobiles, & intelligentes sunt, quomodò non poterit intelligentia, in quam intendit anima cœli lunæ, in multitudinem substantiarum nobilium intelligentium, quarum habitatio sit cœlum lunæ, quemadmodùm habitatio nostra est orbis terræ, & aër circa ipsam? eodem modo & intelligentia, quam sibi præesse posuit cœlo solis: quomodò non causabit multitudinem substantiarum nobilium nobilitatis suæ, quatenùs possibile est, vicinarum? Et ad hunc modum de aliis intelligentiis, ita ut ex unaquaque sit multitudo substantiarum nobilium, & nobilitati ejus, prout congruit, appropinquantium? Scito igitur, quòd hæc posuerunt philosophi, qui dicti sunt magi, dicentes unicuique cœlorum multitudinem esse spirituum illi deservientium, quos in operibus suis invocare consueverunt: hi

F igitur ordines spirituum, & hæ multitudines, si eos esse, & ita se habere, certum esset, videri possent esse utilitates intelligentiarum, propter quas scilicet positæ sunt, vel ponendæ essent, quod est dicere, ut quemadmodùm multitudo hominum ex una, & per unam; sic unaquæque istarum multitudinum, sive ordinum ex una etiam intelligentia, & per unam, & has intelligentias forsitan ipsi intellexerunt esse principes, & rectores hujusmodi ordinum, seu miliarum. Quòd si res currit per omnes intelligentias in hunc modum, perveniet ex necessitate & hoc ad creatorem, ut non solùm infra se fluat largitas ejus super primam intelligentiam, sed etiam circa se creando aliter multitudinem innumerabilium substantiarum nobilium congruentem supereminentiæ gloriæ suæ, & hic est exercitus militiarum forsitan qui dividuntur in astantes coram eo, & ministrantes ei, ut legitur in libris prophetarum Hebræorum. Quòd

Quòd si tantam magnam ponimus cœli sunt multi spiritus.

G si non est ita, sed est solus, & solitarius, in solio gloriæ suæ ignominiosè ipsum sedere ponunt. Et ista ignominiosa solitudo adhuc audita, vel dicta, non est. Hoc enim ita est, ac si dicatur rex aliquis in palatio suo amplissimo, & præclaro solus esse, & habitare, & nullam habere frequentiam vel militum, vel aliorum ministrorum, cùm nulli unquàm patrifamilias aliquis delirus hoc adhuc imposuerit Quicquid autem sit de ordinibus prænominatis, quos in cœlis magi habitare posuerunt, & si intelligentiæ omnes & steriles, & impotentes adeò essent, ut nulla multitudo ex eis esset, creatoris tamen magnificam affluentiam & virtutem omnipotentissimam nullatenùs decet solitudo, aut singularitas ista. Pingit autem natura nobis hoc in omni genere animalium. Et hoc est, quoniàm omne genus animalium, prout sibi possibile est, multiplicat sibi familiam, & reimplet habitaculum suum fœtibus suis, seu filiis, &

H hoc est ex largitate, & redundantia naturali sua. Quomodò igitur bonitas, & largitas creatoris adeò angustata, & restricta erit? Verùm in sequentibus stabiliam tibi ordines militiarum hujusmodi cœlestium viis aliis multis, & declarationibus, si Deus voluerit.

CAPUT XIX.

Quòd multitudo animarum nostrarum, sive diversitas, non potest esse creata ab intelligentia agente.

Revertar igitur, & dicam, quia sic intelligentia agens, & causans, & perficiens animas nostras, sicut ipsi posuerunt, cùm nihil operetur nisi intelligendo, & volendo, juxta modum intelligentiarum

tiarum aliarum: intelligendo igitur se habere virtutem istam causandi eas, & perficiendi insuper illas; atque volendo virtutem istam adimplere id, propter quod ei data est, & non patiens eam esse otiosam, causat eas, & perficit; cùm igitur ista causatio, & perfectio sit ex illa per se, & secundùm se, & cùm in causando non sit diversitas, propterea omnes animæ nostræ causantur in ordine uno essentialiter, & ideò non diversantur dignitate ab invicem naturaliter, nec diversabuntur similiter perfectione: quare sicut naturali, & essentiali dignitate causantur æquales, sic & naturalibus perfectionibus causabuntur æquales. Tu autem vides rem econtrariò se habere. Quædam enim ad scientias, & virtutes causantur naturaliter aptissimæ, & etiam propheticis splendoribus, & sublimibus aliis illuminationibus proximæ, quædam verò vix mechanicis artibus aptæ, quædam in omnia vitia promptissimæ. Quia igitur ab uno, & eodem, inquantùm unum, & idem, secundùm ipsos non potest esse multitudo, sive diversitas, necesse habent ponere, quòd multitudo hujusmodi, atque diversitas, non est ab intelligentia agente naturaliter, sed neque voluntariè. Tunc enim mala esset indubitanter; si animas aliquas humanas dissolveret, & quodam modo prostitueret in vitiis. Quòd si dixerit quis, quia hoc est à parte corporum, cùm igitur ipsam ponant fabricatricem corporum nostrorum, accidet idem inconveniens; si enim naturaliter fabricat ea, fabricat ea unius dispositionis, cùm ex una virtute, & arte, non sit secundùm eos per se multitudo, atque diversitas; si verò voluntate fabricat ea ita noxia animabus nostris, imputanda est ei omnis animarum nostrarum malitia, quemadmodùm ei, qui domum pestilentem alicui habitatori ædificat, & scienter, atque voluntariè illum in illam inducit, & habitare facit. Mors enim, atque corruptio omnis, quæ hujusmodi domus habitatori provenit, non habitatori, sed illi imputanda est. Quippe omnis naturalis virtus, & omnis potentia operatur, quàm largè, quàm latè quàm copiosè potest, sicut est evidenter videre in operatione solaris luminis, & caloris. Quare si intelligentia ista naturaliter operatur, causando, & perficiendo animas nostras, causat eas quantas, & quot potest, & influit in eas perfectiones quot, & quantas potest. Omnes igitur æqualiter causat, & perficit, manifestum autem est, & hoc esse falsum. Quòd si dixerit quis, quia utique facit quantùm in illa est, sed aliæ magis, aliæ minus receptibiles sint influentiarum ipsius; erit de receptibilitate hujusmodi quæstio forsitan non minor. Totum enim quod habet unaquæque anima humana naturale, habet à causatore suo. Quare receptibilitas hujusmodi, si naturali operatione intelligentiæ præstatur animabus, æqualiter erit in omnibus. Quare & omnes influentias naturales ejusdem super illas necesse erit esse æquales. Non igitur naturali operatione diversificat intelligentia hæc influentias suas super animas nostras, sed neque voluntaria, ea de causa, quam prædixi. Manifestum igitur est, quòd non potestate, vel arbitrio suo operatur eas, vel in eas. Ampliùs. Si extra corpora causaret animas nostras, cùm ex voluntate, & identitate non possit esse multitudo, atque diversitas, non esset apud animas nostras multitudo, nec diversitas; Tunc enim à parte corporum nihil esset, vel fieret apud eas, haberent igitur totum, quod esset eis à causante intelligentia una, & per unum, & eundem modum; quare omnes essent una, & eadem, & per eundem modum. Corpora verò in quacunque sui comparatione considerentur, nihil diversitatum, vel differentiæ essentialis, afferre possunt animabus: sive enim considerantur esse organa, sive instrumenta animarum suarum, manifestum est, quòd diversitas instrumentorum non diversificat operationem in illis: unus enim, & idem citharista utitur nunc unâ citharâ, nunc aliâ; sic & idem faber lignarius nunc utitur securi, nunc dolabrâ, nunc bisacutâ, nunc runcinâ, nec propter hoc est quatuor artifices, vel quatuor fabri lignarii; sic se habet etiam in organis naturalibus, & operationibus naturalibus. Una quippe, & eadem anima nunc utitur oculis, nunc linguâ, sive labiis, nunc manibus, & nunc pedibus, nec propter hoc alia est, cùm utitur uno organo naturali suo ad naturalem operationem suam, & alia cùm utitur alio, nec multa, cùm utitur multis. Consequens igitur est ex necessitate, quòd nec à parte corporum nostræ animæ diversantur. Quantùm autem est à parte causantis intelligentiæ, una, & eadem sunt omnes; simpliciter igitur, & absque determinatione necesse est unam & eandem animam essentialiter esse omnes animas nostras, in quo nihil insanius dici potest. Et de hoc multa audivisti in præcedentibus; 798a propter unitatem autem, & identitatem ipsius intelligentiæ agentis dixerunt ipsi, quòd animæ separatæ à corporibus revertuntur ad intelligentiam, à qua & exiverunt, per modum quem ipsi juxta opinionem suam posuerunt, redeuntes in id ipsum, & unitæ eâ unitate, quam dixi. Et ob hoc posuerunt animam redire ad suum sæculum altius (hoc est, ad intelligentiam suam, à qua est causata) ibique perfectionem novissimam (hoc est, in sæculo suo altiori ipsam recipere, nec ultra eam ascendere, aut aliam expectare. Qui error indubitanter sequitur eos ex falso fundamento suæ positionis; neque enim fas judicare possunt eas ultra causam suam ascendere debere vel etiam posse. Nec notiorem perfectionem, quàm illa habeat, & in ea inveniant, eas sperare debere.

CAPUT XX.

Quòd animæ humanæ, cùm separantur à corporibus, non revertuntur ad intelligentiam agentem, ut ab ipsa perfectionem recipiant in suo sæculo altiori.

Juxta fidem autem, & legem Christianorum facilè declaratur erroris istius impossibilitas; de omni enim rege, & principe bono manifestum est, quòd servitoribus suis majora, & nobiliora largitur, quàm eis ex paterna hæreditate contingant, atque honore, & gloria super parentes suos eos exaltat, si hoc gratis obsequiis meruerint, & longè super naturam suam Et interdùm super filios proprios divitiis, & potentia eosdem elevant. Multos enim videre potuisti de servitoribus regum per ipsam regalem gratiam super naturam ipsorum, & super parentes suos honore, & gloriâ elevatos, & ipsorum regum filiis potentia, & divitiis fuisse præpositos, seu prælatos, interdùm quoque adæquatos, & in filios adoptatos: quantò fortiùs igitur de rege sæculorum omnium, cujus bonitatis, & largitatis differentias nullus attingit cogitatus, nullæ linguæ sufficiant enarrare, adeò magnificè sentiendum est, ut ad similitudinem, & proportionem exemplorum istorũ, faciat sibi servientibus pro beneplacito? Ampliùs. Quis de regibus terrenis bellatores suos, atque victores juxta magnificentiam suam non remunerat, & coronat, non eosdem ditat, magnificat & exaltat ultra, quàm sint, vel etiam meruerint? Ignominiosè igitur, & exiliter senserunt de creatore intolerabiliterque detraxerunt magnificentiæ, & gloriæ

Objectio de receptibilitate influentiarũ.

Hoc in fortunæ rota conspicias.

ipsius, qui Dei electos, atque dilectos servos, & eidem laudabiliter (hoc est ad beneplacitum servientes non majora, quàm sint, vel quàm naturaliter habeant, sperare ab eodem debere opinati sunt, & majores fieri eosdem in regis illius palatiis, quàm esse possent in domibus parentum suorum.

CAPUT XXI.

Quòd fœlicitas animarum nostrarum non est ex conjunctione sui, vel unione, cum intelligentia agente, & cur hæc infima intelligentia aliam intelligentiam non genuit.

OStendam autem congruentiam exempli istius, atque parabolæ istorum exemplorum, atque parabolarum: ubi ponam tibi juxta opinionem ipsorum intelligentiam, & sæculum perenne, & domum ipsius, creatorem verò, & præclaram illam habitationem suam, sive palatium gloriæ suæ, regem remunerantem, domum, vel curiam ipsius, illis, qui nullam mercedem credunt, vel sentiunt servituti, sive servitiorum, quantacunque, & qualiacunque ibi † rependentur tam inclito, & magnifico regi, sed in novissimo servorum ejus secundùm se ipsos, hoc est intelligentiâ agente, posuerunt spem totam, & finem suæ perfectionis, quod est dicere, omnium bonorum suorum futurorum. Intelligentia namque agens novissima, & infima est omnium substantiarum nobilium abstractarum. Ipsi verò nullam aliam ponere videntur. Cùm ab ipso creatore non ponant nisi unam, & ab illa non nisi aliam. Et ita donec perveniatur ad istam novissimam. In quo ridenda est philosophia eorum, & ridiculosa etiam reputanda, qui vident substantias incomparabiliter ignobiliores, videlicet corporales, operari naturaliter, & diffundere virtutes suas in omnem partem. Istas verò ponunt operari solummodò in deorsùm, & per minorationem effectuum, quasi tenuatâ virtute, pervenire ad infimum, & deficere tandem in nihilum. Cùm manifestum sit in omni genere animalium parentes filios sibi adæquare, & assimilare: interdùm autem meliores, ac potentiores etiam gignere. Ignem etiam videre non possunt plerunque majorem se gignere, & quominùs hoc semper faciat, per solam parvitatem materiæ, ex qua generationem hujusmodi faciat, impediri. Horum autem ipse creator benedictus exemplar se posuit, qui æqualem sibi filium æternaliter de se genuit, & æquale sibi donum de immensitate, & copiositate largitatis suæ æternaliter effluxit. Exemplo hujus exemplaris omnes verè largitores tota profusione largiuntur, quæ habent, & cùm æqualia sibi ipsis dona non habeant, largiuntur se ipsos in omne, vel ad omne, quod accipientibus prodesse cognoscunt. Omnes veri patres filios meliores, & sapientiores, efficere quàm ipsi sunt, enituntur. Omnes veri, & boni doctores discipulos sapientiores, ac meliores, facere student, quàm ipsi sint: omnes etiam veri amici se ipsis meliores esse volunt, quos veraciter amant, Qualiter igitur intelligentia agens vel non potest naturaliter, vel non vult, aut avaritiâ angustatâ, aut invidiâ perversatâ, adæquare sibi, & assimilare statim assimilatione perfectâ animas nostras, quas miro, & stupendo genere causationis eam causare dicunt. Ampliùs. In impietatem idolatriæ planè ista vergit opinio, dum non alium auctorem, non alium remuneratorem ponunt animabus nostris, quàm ipsam. Non enim aliam gloriam ponit animabus nostris, quàm redire ad ipsam, & perfectionem, quam apud ipsam receptura est ex sua separatione à corpore, & conjunctio-

† *Aliàs* impendentur.

Proprietas liberalium.

E ne ad illam, nec alium paradisum ponit eisdem, quàm sæculum illud altius, quod prædixi: hic enim est sermo nominationis paradisi spiritualis apud eos; fœlicitatem igitur, & perfectionem ultimam animarum nostrarum non possunt intelligere (juxta positionem hanc) sed conjunctionem, & unionem earum ad eam, & habitationem apud eam. Suadent igitur nobis per hanc viam istam intelligentiam habendam esse auctorem, reformatorem, perfectorem, atque remuneratorem unicum animarum nostrarum; quare ipsi soli serviendum, ipsumque solum colendum esse animabus nostris, tanquàm proprium, & unicum earum Deum. Neque enim de visione creatoris, neque de fruitione bonitatis ipsius, neque de habitatione apud ipsum, promissionem aliquam eisdem faciunt, vel etiam intentionem. F Si enim hoc intelligerent, vel sentirent animas nostras ad creatorem redire, & super cœlos omnes istos ascensuras, atque cum eo, & apud eum habitaturas, proculdubiò prædixissent. Nunc autem nec ad cœlum lunare easdem ascensuras esse, vel etiam attingere posse sequitur ex opinione ista, cùm sæculum istud altius, quod ipsi sic nominant, non sit supra intelligentiam istam. Cùm enim dicunt illam solam esse hujus mundi terreni solem spiritualem, & intelligibilem, necessariò ponunt, eam esse solummodò in isto orbe terreno, ubi & solummodò lucet, & solùm illum illuminat, quatenùs luminis illius receptibilis est. Quemadmodùm solem, & lunam, in orbibus suis fixos esse manifestum est, & inde vel esse descensuros, vel ascensuros, neminem adhuc dixisse audivimus. G Ipsa verò intelligentia agens, cùm ipsa sit in se ipsa perfectissima, & propter hoc beatissima, & ideò non expectet perfectionem, vel perfectionis suæ aliquod complementum, de orbe suo in sublimius ascensura, vel alio quocunque itura, non nisi supervacuè, & inutiliter poneretur, nisi fortè ad creatorem ductura secum multitudinem animarum, quæ ab ea, & per eam sic illuminante directæ, & perfectæ sunt, & eam præsentatura creatori in testimonium boni regiminis, & bonæ administrationis suæ, & oblatura ei, tanquàm lucrum de sorte luminositatis, & perfectionis ab eodem acceptæ. Quòd si est, operatur igitur per imperium dominantissimum creatoris, & injunctionem ejus, quam transgredi non licet eidem. Quapropter erit sicut unus ex ministris Dei altissimi, & custodibus, atque ministratoribus, regnorum, & provinciarum, quæ illis commissæ sunt; hujusmodi autem ministri sunt angeli discursores propter varia ministeria. Non erit igitur hæc intelligentia, nisi sicut unus ex angelis. Nisi fortè quantùm ad hoc, quòd major est ei administratio commissa, & potestas data, quàm multis ex angelis sanctis, atque beatis. Frustra igitur novitatem hujusmodi nomi- H nationis adinvenisse videbuntur, cùm res nova non subsit. Nulla enim lex dubitat angelorum exercitus, & ordines multos esse, & inter ipsos multiplices esse gradus dignitatum, principatuum, & potestatum. Ampliùs. Omnium individuorum ejusdem speciei eædem sunt vires, & potentiæ naturales, & etiã naturaliter æquales. Aut igitur hæc intelligentia agens est ejusdem speciei cum intelligentia, à qua genita est, vel (quemadmodùm ipsi dicunt) creata, aut non: si sic, igitur eidem non solùm similis viribus naturalibus, & potentiis, sed etiam naturaliter æqualis. quare si illa naturali virtute suà, atque potentiâ potuit generare, vel creare intelligentiam, necessariò potuit ista similiter hoc ipsum. Quare ex ista erit alia intelligentia. Et ita currit res in infinitum. Si verò non est ejusdem speciei cum illa, non est igitur per generationem, aut alterius modi

causationem

causationem naturalem ab illa. Omnis enim causatio, quæ per se, est naturalis transfusio ejus, quod est apud causantem in causatum, & omne datum naturaliter est apud dantem, hoc autem intelligitur secundùm speciem, & similitudinem, & non secundùm numerum. Non enim idem lumen numero est apud solem illuminantem aëra, & apud aëra illuminatum à sole. Erunt igitur omnes decem intelligentiæ ejusdem speciei; hoc autem concedere noluit Aristoteles videlicet possibile esse multas substantias abstractas ejusdem speciei esse. Quoniàm nec ipsas animas nostras (quarum multitudo, atque diversitas tam evidens est) concedere voluit multas esse, cùm separatæ fuerint à corporibus, immò posuit de necessitate eas omnes unicam esse animam. Ampliùs. Cùm hæc intelligentia sit substantia impartibilis, qualiter in ea simul, & actu, est tanta multitudo formarum intelligibilium? Necesse enim videtur esse eas vel inibi confusas esse, & velut commixtas, aut unitas invicem, & unum effectas mixtum, & unum naturaliter, non nisi ipsummet mixtum, & unum. Quare in intellectivam virtutem nostram non influet ab intelligentia agente aliqua forma dilucida, & distincta, sed quasi confusio, & mixtura formarum. Confusione verò vel mixtura formarum non est intelligere aliquid dilucidè, vel distinctè. Quia igitur quæstio ista non magis est contra Aristotelem, quàm contra eos, qui econtrariò sentiunt, determinabo eam tibi in sequentibus. Non enim intendo contradicere ei, vel etiam cuiquam alii, nisi in quibus ipsum video sentire contrarium veritati. Ampliùs. Hæc intelligentia, cùm illuminat, & perficit quamcunque ex animabus nostris, aut conjungitur ei alio modo conjunctionis, aut non: si sic, cùm hæc conjunctio non sit per motum, est igitur proxima unicuique animarum nostrarum, & conjuncta illi absque medio. Et propter hoc in unaquaque animarum nostrarum tota, sive totaliter. Cùm necesse sit ipsam impartibilem esse. Si enim partibilis esset, & habens magnitudinem continuam ad similitudinem corporum, impossibile esset eam conjungi multitudini simul secundùm unam, & eandem partem. Restat igitur ipsam esse in unaquaque animarum humanarum; quare necesse est illam esse simul in unaquaque regione nostræ habitationis. Ampliùs. Si seorsùm est ab anima, quam illuminat, & perficit, verbi gratiâ distans ab ea per miliare, vel per miliaria multa: lumen utique corporale posset emicare ab illa per medium aëra, vel aliud corpus diaphanum. Lumen autem spirituale non requirit hujusmodi media. Ampliùs. Cùm operari non possit, quod operatur per semetipsam & non per aliud, nisi ubi est, necesse est igitur ipsam esse ubicunque operatur. Est igitur in unaquaque animarum nostrarum, quotiescunque illuminat eam. Impossibile autem est eam recedere, vel elongari per motum à quocunque, in quo sit; necesse igitur est eam esse essentialiter, atque præsentialiter in unaquaque animarum nostrarum, & manere etiam perpetuò apud illam.

Quòd Aristoteles non posuit, nisi unam animam post separationem.

A B C D

CAPUT XXII.

Quòd non sit reditus animarum nostrarum ad prædictam intelligentiam, adhuc probationibus declaratur.

EX hoc autem oritur quæstio de reditu animarum nostrarum ad ipsam intelligentiam, quam posuit Aristoteles: cùm enim ab ipso puncto suæ creationis cùm ipsa intelligentia sint, nec ab ea elongari possint, nec etiam ab illa recedant, cùm intrant corpora nec redire igitur ad illam possunt propriè. Nisi redire intelligat ex toto recedere à sollicitudine corporum, curaque, & gubernatione ipsorum, & aliorum, quæ per ipsum fiunt, totaliterque vacare, & adhærere intelligentiæ isti, & fruitioni influentiarum, quæ descendunt ab ipsa intelligentia super animas nostras cùm à corporibus separatæ fuerint, & in sæculo suo altiori sic receptæ fuerint, inibi perpetuò permansuræ; habet autem nonnullam similitudinem reditus iste ad eum, quem ponit fides, & doctrina Christianorum. Differt tamen, quoniàm reditum istum ponit fides, & doctrina Christianorum translationem essentialem animarum à mundo inferiori ad alium, hoc est, ad mundum sublimem, qui est habitatio gloriæ, vel ad mundum alium, qui est habitatio damnatorum, vel ad locum purgationis, vel ad locum de quo superiùs audivisti, qui est deputatus hominibus, qui peccato originali juxta doctrinam Christianorum mortale non addiderunt. In isto autem alio reditu non ponitur translatio, nisi spiritualis, quoniàm nec exitus de mundo isto, nec ingressus in mundum alium, vel locum. Ampliùs. Cùm hæc intelligentia causat, vel sicut ipsi dicunt, creat aliquam ex animabus nostris proculdubiò non creat eam nisi ubi ipsa est; creatio enim non est operatio, quæ per aliud, quàm operantem (hoc est creantem) fieri possit, unaquæque autem animarum nostrarum impartibilis est, non creat igitur aliquam ex animabus nostris foris extra semetipsam. Quare creat ipsam intra semetipsam, non enim possibile est, ut intelligentia, & anima, quam creat, contingat se secundùm partem, cùm neque sit partibilis: si verò contingunt se secundùm totum; altera igitur tota est intra alteram. Verum igitur est, quod dixi, quòd creat eam intra semetipsam, & non extra se unaquæque igitur animarum nostrarum, cùm creatur, creatur intra ipsam intelligentiam, & est intra eam. quæcunque igitur simul creantur ab ea, simul sunt intra eam, sive in ea. Cùm igitur nulla animarum nostrarum creetur extra corpus, sed potiùs unaquæque creetur in corpore suo, necesse est omnes ipsas esse, dum singulæ sunt in corporibus suis, simul in intelligentia agente. Quare omnes animæ nostræ, licet dispersæ sint per omnes partes habitationis istius, conjunctæ tamen simul sunt, & congregatæ omnes in intelligentia agente. Valdè autem mirabile est, cùm ita sint, videlicet unaquæque in omnibus aliis, & singulæ in singulis, ut nulla earum de aliis aliquid sciat. Præsertim cùm in tanto lumine sint, lumen enim earum intelligentia agens est: debes autem reminisci, qualiter declaratum est tibi aliàs nostras animas extra corpora non fuisse creatas, nec etiam potuisse creari.

Diversa loca post hanc vitam consideranda.

CAPUT XXIII.

Quòd intelligentia agens, cùm animas secundùm ipsos creavit, à se ipsa non abjecit eas, ut alliget corporibus, & detrudat.

QUòd si dixerit, quia intelligentia agens, cùm creavit unamquamq; animarum nostrarū intra semetipsam, dimittit eam statim à se, & mittit in corpus, dico in primis, quòd confitetur homo iste animas nostras causari extra corpora: deindè quòd non solùm inutiliter, sed etiam perniciosissimè mittit eas in corpora; dum enim eas ejicit à se, ejicit eas de paradiso fœlicitatis, & gloriæ ipsarum, & mittit eas in carceres tenebrosissimos sordidissimos, & horrificos corporum; tenebrosissimos quidem,

Vide deductionem

quia ibi omnia ignorant statim, & quæcunque scituræ sunt, necesse habent per singula addiscere, sordidissimos verò, non tantùm temporali fœculentia, sed etiam spirituali; in corporibus enim manifestum est animas nostras omnium vitiorum, & peccatorum sordibus inquinari; horrificos autem quoniàm vix invenitur, qui corpora mortuorum, postquàm ab eis animæ recesserint, non horreat ferè intolerabiliter intueri. Ex præsentia namque animarum, videlicet dum animæ ipsæ in eis sunt, & placita sunt, & aspectu desiderabilia nostra corpora. Ampliùs. Cùm apud intelligentiam nihil mali meruerint animæ nostræ, utpote quæ nunquàm peccaverunt, nec etiam peccare potuerint, propter munditiam, & sanctitatem intelligentiæ ipsius, nec non & propter ipsius status, in quo apud illam erant, fœlicitatem: quomodò possibile est, ut innocentibus animabus nostris, omniq; culpa omni modo carentibus, à sanctissima, ac beatissima ista intelligentia tanta injuria irrogetur, ut in tantas miserias, in tam diros carceres, nostra scilicet corpora detrudantur? Ampliùs. Qualiter exeuntes animæ nostræ ab intelligentia intrant corpora nostra? An motu, an saltu, an subitò? Et de motu, & saltu, jam audivisti apud Aristotelem, quia neuter possibilis est apud substantias impartibiles. Si verò subitò est hoc, scilicet, ut simul exeant ab intelligentia, & intrent corpora sua, erunt igitur vel simul apud intelligentiam, & in corporibus, & propter hoc in fœlicitate, & miseria simul (quod est impossibile manifestum) vel erunt apud intelligentiam tantùm, cùm intrant corpora, vel in corporibus tantùm, cùm exeunt ab intelligentia. Qualiter igitur exeunt ab intelligentia, si nec apud intelligētiam fuerint, nec aliquid earum, aut intrant corpora, si nec ipsæ fuerint in corporibus, nec aliquid earum? Ampliùs. Secundùm hoc violentus erit exitus iste animarum ab intelligentia, & violentus ingressus earundem in corpora: quis enim opinari possit, ut spontè paradisum suæ fœlicitatis deserant, & carceres tantarum miseriarum, atque pœnalitatum nolentes intrent, non erit igitur conjunctio animarum nostrarum, & corporum. Quare nec vita, sive vivificatio corporum nostrorum naturalis erit. Ampliùs. Finis creationis animarum nostrarum perfectio earum est, atque fœlicitas. Utrunque autem istorum recipiunt ex habitudine sua apud intelligentiam agentem. Cùm igitur intelligentia agens intendat perfectionem earum, atque fœlicitatem solummodò, & propter hoc solum creet illas: sciat quoque indubitanter hanc perfectionem, & hanc fœlicitatem illas nec alibi, nec aliunde, quàm ab ea, & ex habitatione earum apud ipsam, & cum ipsa, posse obtinere; quomodò possibile est, ut elonget eas à fine isto, quem solum eis intendit? Elongat autem, & prohibet illas à perfectione, & fœlicitate, quas eis intendit, dum eas à seipsa abjicit, & in carceribus eas corporum alligat, & detrudit.

CAPUT XXIV.

Quomodò secundùm eos potest esse intelligentiarum multitudo.

CUm autem substātiæ separatæ à materia, & materiæ conditionibus, atque appenditiis, non sint in se ipsis innumerabiles secundùm opinionem hominum istorum, propter quod, ut prędixi tibi, etiam animas nostras non posuerunt innumerabiles esse, hoc est, plures sive multas, nisi dum sunt in corporibus, ac si pluralitas, & multitudo, sive numerus, non sint eis, nisi per corpora & corporum conditiones,

E sive accidentia: meritò perscrutandum, est qualiter ponant numerum, sive pluralitatem in intelligentiis, cùm ipsæ omni modo liberæ sint, & seorsùm longè à materia, & conditionibus illius. Quòd si dixerint, quia eas invicem numerant, & plures esse faciunt comparationes causalitatis, & effectualitatis, hoc si esset, videlicet, quòd causalitas, & effectualitas pluralitatem facerent in eis, de quibus dicuntur; cùm igitur inveniantur in socrate istæ duæ comparationes simul, erit ex necessitate socrates plures homines simul. Est enim socrates causa filii sui per generationem, qua genuit eum, & est effectus simul patris sui per generationem, qua genitus est ab ipso. Ampliùs. Jam declaratum est tibi, alibi, quia ad aliquid non diversat, nec numerat res, alioquin quælibet res esset non solùm multæ, sed etiam innumerabiles, & infinitæ, cùm unicuique accidant comparationes innumerabiles, & infinita ad aliud. Quòd si dixerit, quia causalitas, & effectivitas sunt comparationes, quæ non possunt esse ejusdem ad se, dico, quia similitudo similiter non potest esse ejusdem ad se, & in infinitis ad aliquid, idest, relativis similiter se habet, tamen similitudo, & dissimilitudo non numerant res, nec ponunt eas in numero, vel pluralitate, alioquin, sicut prædixi tibi, socrates non esset idem homo, qui ipse fuit puer, vel quandò nascebatur. Ampliùs. Ipsa intelligentia agens ex tot causalitatibus, quot sunt animæ nostræ, cùm ad unamquamque habeat causalitatem appropriatam, per quam est causa illius esset tot intelligentiæ, quot sunt animæ nostræ. Videtur autem Aristoteles numerasse intelligentias per cœlos, & motus eorum, atque animas, videlicet, quia, ut ei videtur, causæ sunt motus eorum, & modo eo, quo prædixi tibi; hoc autem longè absurdius est, & à ratione remotius, quàm esset de corporibus, & de ad aliquid. Neque enim aqua propter hoc ponenda est multæ, quia movet multas rotas molendinorum, nec ventus multi, quia unus evidenter multas movet naves: quòd si dixerit, quia ventus non est movens naves, tanquàm amatum, nec aqua ipsa molendina, sed violento impulsu, intelligentiæ verò movent cœlos, tanquàm amata ipsorum, & propter hoc multiplicatæ sunt, sive multæ inventæ simul accidit Aristoteli in primis creatorem benedictum, qui jam tibi declaratus est unus in ultimitate unitatis, esse multipliciorem innumerabilibus exercitibus: innumerabiles enim homines movet tanquàm amatum ipsorum, non spiritualiter tantùm, sed etiam corporaliter, nec solùm uno motu, immò tantâ varietate motuum, quantâ potest esse in ejus cultu, atque servitio, vel fieri. Ampliùs. Quis non videt unum, & idem amatum innumerabilia amantia quotidiè movere ad se ipsum, videlicet unum, & eundem cibum multa animalia, unam, & eandem prædam multos raptores, unam, & eandem mulierem sponsam multos amatores, unam, & eandem pecuniam multos cupidos, unum, & eundem honorem multos ambitiosos? Ampliùs. Omnes intelligentias & æquales esse per omnia, & similes esse necesse est. Si enim ejusdem speciei sunt, cùm sint substantiæ separatæ à materia, & appenditiis ejus, unde est inter eas diversitas, cùm apud animas nostras, postquàm separatæ fuerint à corporibus, nulla secundùm homines istos sit futura diversitas, immò etiam nec pluralitas? Ampliùs. Cùm unaquæque res sit à causa sua operatione naturali, & per se, operatio verò naturalis, & per se, sit per similitudinem, sicut sæpè dixi tibi, unde erit inter causam, & effectum ibi vel dissimilitudo, vel diversitas, maximè secundùm eos, qui sic

Ingeniosè ratiocinatur.

ponunt? Amplius Omnis virtus, & omnis potentia, & generaliter omnis causa operans per se solam, & ex se sola, & secundùm se solam, adæquat sibi, & assimilat assimilatione, & adæquatione perfecta causatum: si enim luminositas solis causaret secundùm se solam luminositatem, quam infundit in aëra, ex necessitate adæquaret eam sibi: non autem hoc facit, quin potiùs secundùm receptibilitatem aëris, & secundùm propinquitatem, aut distantiam ipsius aëris ad solem; hujusmodi autem exemplum manifestum est in speculis forma, & tersione, atque munditia simillimis, cùm enim convenienti oppositione, & appropinquatione sibi invicem coaptabis, apparitio resultans ab altero in alterum erit æqualis per omnia, & similis apparitioni, quæ resultat primum, & in primo speculo, & curreret æqualitas ista, & similitudo in infinitum, si infinita hujusmodi specula, hoc est, tersa, & munda æqualiter, & ejusdem formæ per omnia, sic coaptari sibi invicem possent Quia igitur prima intelligentia isto modo causat secundam, & ex necessitate adæquat eam sibi, & assimilat per omnia, & de secunda, & de tertia similiter se habere necesse est, & deinceps, donec veniatur ad novissimam, quam vocant intelligentiam agentem. Æquales igitur sunt, & similes per omnia invicem intelligentiæ omnes. Quare nulla earum dignior est, ut vel prima, vel suprema sit, & creatori vicinior, aut primò exiens ab eo. Et per hanc viam manifestum est non debere ordinem esse nobilitatis, aut sublimitatis, vel etiam cujuscunque perfectionis inter eas: ex quo sequitur, quòd nec inter animas cœlorum, & consequenter nec etiam inter cœlos propter proportionalitatem, hoc est, similitudinem comparationum intelligentiarum ad ipsas, & ad cœlos earum Amplius. Creatio quam ponunt intelligentiæ ab intelligentia, aut fit ab intelligentia inter ipsam, quod est dicere, aut creat prima intelligentia secundam intra se ipsam, aut extra. Quòd si intra seipsam: creata igitur fuit intelligentia secunda à prima inter ipsam.

CAPUT XXV.

Quæritur quomodò unam intelligentiam asserunt aliam creasse, ubi ostenditur, quod creatio, non est, nisi omnipotentis creatoris virtute.

EX hoc oriuntur quæstiones istæ, quas audies, videlicet, aut tunc secunda intelligentia, quæ citò fuit, creavit tertiam, aut distulit eam creare aliquo tempore, sive hora. Quòd si tunc creavit tertiam, necesse est, ut tertia creet quartam. Curret igitur res usque ad novissimam. Eo modo est quærere & de primo cœlo, utrùm cum ipsa etiam intelligentia creatum sit, an priùs; si sic, an ita se habet & de aliis cœlis, an non; si non, fuit igitur, quandò cœlum primum solummodò fuit. & nullum aliorum, sed nec alia corpora erant. Cùm ipsi ponant & materiam primi cœli, & formam ejusdem creatas à prima intelligentia. Restat igitur vacuum solum sub illo cœlo quare mundus totus inferior nec tunc erat, sed vacuùm, & inane, tantùm continebatur, & ambiebatur à primo cœlorum istorum. Jam autem audisti destructionem vacui & per Aristotelem, & per me. Si verò tunc creavit prima intelligentia cœlum illud totum, hoc est, animam, & corpus illius, insuper materiam, & formam corporis ejusdem cœli; creatio autem ista non fuit nisi verbo spirituali, quod est, intellectu, & imperio spirituali, sive mandato, quod non est nisi voluntas in effectu sive velle: manifestum est autem, quoniam sic operari, & hoc opus tam præclarum, tamque magnificum, ut est primum cœlum in sua perfectione integra, tamque sublimem effectum causare, ut est secunda intelligentia, non est nisi supereminentis & omnipotentis virtutis creatoris. Amplius. Secundùm hoc creator in omnibus, & per omnia otiosus, & omninò nihil agens fuit, & est adhuc. Et erit etiam vacans ab omni opere in sæcula sæculorum, nisi in hoc, quòd intelligentiam primam solummodò creavit, intelligentias verò alias, & animas cœlorum, atque corpora eorum, cæteraque omnia aliis à se creanda reliquit Et hujusmodi homines in hoc saltem honorant creatorem, ut dicant, quòd alia aliis creanda commiserit. Vides igitur hîc, quia omnis lex contradicit sermoni isti, dum & ipsum Deum altissimum creatorem omnium vocant, & ipsum cœlos creasse, fabricasse, tetendisse, & stabilivisse confitentur. Quòd si de mandato, & injunctione creatoris intelligentia prima ita operata est, & aliæ consequenter, inde manifestum est, eis solùm ministerium creationis, non autem auctoritatem ullatenùs esse attribuendam; quamquàm manifestum sit creationem juxta intentionem communem non esse ullo modorum operationem servitutis, aut ministerii, sed summæ, ac primæ auctoritatis. Unde nec creatoré aliquam ex hujusmodi substantiis adhuc nominare ausi sunt vel idolatræ, vel hujusmodi homines, quin potiùs nomen creatoris singulariter, & incommunicabiliter uni tribuerunt, quem auctorem omnium, & regem sæculorum dominantissimum posuerunt.

Quod creare non communicatur creaturæ.

CAPUT XXVI.

De hoc quod supra, scilicet quòd intelligentiis non inest virtus creandi.

REvertar ad id, in quo eram, & dicam. quia si intelligentia prima creavit substantiam in semetipsa, & ita de aliis, æqualiter igitur descenderet ad cœlos inferiores, & eodem modo est quærere de animabus cœlorum. Amplius. Si unaquæque intelligentiarum creavit aliam, atque suum cœlum præter novissimam, quam agentem vocant, quomodò illa vel non potuit, vel non voluit creare cœlum sibi conveniens? Amplius. Creatio mundi istius inferioris sublimioris cui attribuetur? Si enim creatori soli, quàm ineptè, & quàm contumeliosè hoc dicant, manifestum est, cùm opera nobiliora, ac sublimiora intelligentiis attribuant, omniumque hujusmodi operum minimum, atque vilissimum relinquant creatori. Sed & intelligentiam agentem, quam eousque honorant, ut ei animarum nostrarum creationem, & perfectionem attribuant: qualiter eousque eam dejiciunt, & deprimunt, ut eidem saltem creationem mundi sublunaris, vel saltem terræ non attribuant? Amplius. Aut hujusmodi homines confitentur sanctos, & beatos Angelos esse, juxta sermones Prophetarum Hebræorum, legemque, & doctrinam tam Christianorum, quàm Sarracenorum, aut non confitentur. Quòd si confitetur, necesse igitur habent confiteri multa millia esse, immò millia millium substantiarum & intelligentiarum separatarum, inter quas intelligentias impossibile videtur esse posse distinguere. nisi fortè secundùm majus, & minus, officiaque, & dignitates commissas eisdem à creatore, in quo saltem aliquatenùs communi veritati appropinquare videntur. Quòd si dixerint, quia creationes intelligentiarum, atque cœlorum, initium non habuerunt, nec aliqua earum in tempore, vel in instanti temporis facta est, quin potiùs ab æterno & æternaliter, & omnes intelligentiæ, & omnes animæ cœlorum,

& ipsi cœli, sunt, non est necesse, ut ea repetam, quæ super hoc in præcedentibus audivisti.

CAPUT XXVII.

Destructio erroris prædictorum Philosophorum de hoc, quod dicunt, intelligentias creare per intellectum.

VErùm non est prætereundum de modo operationis, quo dicunt intelligentiam primam creasse secundam, videlicet intelligendo creatorem. Ex hoc enim sequitur eos omnem substantiam intelligentem creatorem creare. Si enim ex intelligere creatorem fuit, vel est primæ intelligentiæ creare secundam, vel potiùs si ipsum intelligere creatorem est ei creare secundam intelligentiam, & omne simile intelligere creatorem, in quocúnque reperiatur, erit creare intelligentiam aliquam, nisi fortè dicat, quòd ipsum intelligere creatorem adeò nobile, & perfectum fuit in prima intelligentia, quod ex eo exire debuit tã nobilis, ac præclarus effectus, videlicet intelligentia secunda: dico igitur, quia ex unoquoque intelligere creatorem debet esse congruens effectus ipsi intelligere, hoc est, juxta differentias, & comparationes ipsorum intelligere. Quod est dicere, ut quæ est comparatio, seu proportio unius intelligere creatorem ad aliud, ea sit effectus illius ad effectum sequentis, & quemadmodùm ex intelligere prænominato primæ intelligentiæ secutus est ille sublimis, ac præclarus effectus, quem secundam intelligentiam vocant, sequatur ex omni alio intelligere creatorem similis, & æqualis, aut ejusdem nobilitatis effectus. Ampliùs. Apud nullum artificũ hoc reperiri possibile est, videlicet, ut domum intelligens, aut imaginans, statuam fabricet, vel arcam. Ex intellectu enim, vel imaginatione, & ex forma, vel conceptu, & artificio semper est forma, quam artifex dat, vel imprimit, & non ex alia; intelligentiam autem secundam non potuit creare intelligentia prima, nisi intelligendo ipsam, non creavit igitur ipsam intelligendo creatorem, nisi fortè quis dicere velit, quòd intelligendo creatorem sublimiùs, ac meliùs, intellexit ipsam, quàm si illam per se intelligeret, & aciem intellectus sui in illam immediatè dirigeret. Si autem ista esset intentio eorum, tunc verum esset, quòd intelligendo eam propriè, ac per se, creavit prima intelligẽtia secundam: hic igitur debuisset esse sermo eorum, videlicet, quòd intelligendo secundam intelligentiam prima intelligentia creavit eam. Magis autem incongruum, & rationi contrarium videtur sermo eorum de creatione animæ primi cœli, cùm formæ intelligentiæ primæ, & animæ illius, non solùm specie, sed etiam genere discrepent, & propter hoc est sermo iste eorum est, ac si dicerent, quòd faber ferrarius intelligendo, vel imaginando gladium, fabricet dolabram, aut econtrariò. Cùm, sicut prædixi, ex forma intellecta, vel imaginata apud artificem, fiat ex necessitate semper forma, quam dat, vel imprimit. Irrationabilius etiam longè est, quod dixerunt de creatione formæ corporalis ipsius cœli. Et hoc est, quoniàm longè distantioris similitudinis, ac majoris discrepantiæ est ad omne id, quod est apud intelligentiam quàm ipsa materia cœli. Et propter hoc multò minùs esse potuit ab imaginatione, vel intellectu cujuscunque, quod esset apud intelligentiam, cùm omnis forma impressa per intellectum, aut imaginationem, aut artem, necessariò similis sit formæ, quæ est in intellectu, vel imaginatione imprimentis. adhuc autem & de creatione materiæ ipsius cœli manifestum est per hanc eandem viam multùm improbabiliter, at-

E que inopinabiliter, eos opinatos fuisse. Causa autem in hoc est, quia ipsa materia propter informitatem suam non potuit habere apud intelligentiam formam sibi similem: necesse autem est ut prædixi tibi, omne quod est per intellectum, aut imaginationem, habere esse juxta similitudinem formæ, ex cujus intellectu, vel imaginatione est. Quapropter non fuit possibile per hanc viam materiam exire à prima intelligentia. Ampliùs, Cùm jam declaratum sit tibi per me in rebus, & substantiis immaterialibus, possibilitatem non esse aliud, nisi potentiam causæ efficientis illius intelligentiæ, igitur possibilitas, seu potentia apud intelligentiam primam non fuit nisi intellectus potentiæ creatoris. Potentia autem creatoris, nec minus est, nec aliud, quàm ipse, nec aliquid defectus, vel impotentiæ apud ipsum esse possibile est, quare ex intellectu potentiæ ipsius non fuit possibile aliquid imperfectum, vel quod

Effectus necessario similis sui causæ.

F in pot ntia tantùm existat, exire, nec dignũ aut decens fuit ut minùs perfectum esset, quod exibat ex intellectu potentiæ ipsius, quàm quod exibat ex intellectu essentiæ ipsius, cùm nullo modorum vel minor, vel minùs perfecta esset potentia ipsius, quàm essentia ejusdem. Ampliùs. Potentia creatoris potentia tantùm activa est, & influens solummodò; nullo autem modo passiva, vel receptibilis, sive recipiens, qualem manifestum est esse potentiam materiæ, & ipsam materiam receptibilem tantùm, & ex nullo modorum ipsam esse agentem, vel influentem: per intellectum igitur potentiæ primæ non debuit exire materia ab intelligentia prima, immò potiùs substantia activa, & influens.

CAPUT XXVIII.

G *Quod in intelligentiis nihil sit possibilitas, & tantùm in Deo sit potentia effectiva earum, & quod nihil possunt creare intelligendo creatorem, vel aliud de se ipsis.*

QUòd autem possibilitas in hujusmodi substantiis, hoc est, immaterialibus, nihil sit, nisi potentia activa, vel effectiva eorum, hoc est, ex qua, vel à qua, ipsæ sunt per modum effectionis, declarabitur tibi evidenter, & facilè, cùm intellexeris aliquam ex hujusmodi substantiis non esse. Exempli autem gratiâ, nominetur aliqua ex illis A, dico igitur, quia possibilitas, quâ A est possibilis esse, non est aliud in A, vel apud A, cùm A nondùm est: in eo enim quod nondùm est, non est possibile aliquid esse, quod verè sit. Quare potẽtia A, quâ est possibilis esse, secundùm veritatem nihil est, cùm non sit in A, nec in aliquo ex parte A, hoc est, nec in materia ipsius A, cùm A immateriale sit, nec in aliquo alio ex parte A, cùm nihil sit adhuc omninò

H ex parte A, igitur omninò nihil est hujusmodi possibilitas, cùm non habeat ubi sit ex parte A. Aut erit per se, hoc est, sine subjecto, quod est impossibile, aut erit in ipsa causa efficiente ipsius A: in causa autem efficiente non est potentia, nisi effectiva ipsius A, aut alia activa; hoc autem est dicere, quia potentia, quâ creabilis est A à creatore, antequàm creatur, non est nisi potentia, quâ ipse creator potens est creare A, sicut & potentia, quâ potest intelligi, quod nondùm est, non est aliud in illo, vel apud illud, cùm in illo, vel apud illud, quod nondùm est, nihil esse possit adhuc, sed est tantùm potentia intellectiva, quæ est solummodò in eo, vel apud illum, qui potest intelligere illud. Et eodem modo se habet de opinabili, & opinativo, & de laudabili, & laudativo, & de similibus, maximè quæ apprehensiones, aut passiones, quæ sunt ex appetitibus, significant. Et declaravi tibi hoc multis viis in

Quid potentia creationis.

viis in tractatu singulari de prædicationibus] & modis prædicandi; quia idem in omnibus hujusmodi, & in exéplo proposito, & in illis similibus, prædicatur per modum actionis, & per modum passionis, & per modum potentiæ, & possibilitatis. Quemadmodùm cùm dicitur aliquid amare aliud, & illud ab ipso, utroque verbo, activo scilicet, atque passivo, prædicatur solus amor, qui non est nisi in amante, & apud ipsum. Similiter cùm dicitur Socrates cognoscere aliquid, & illud cognosci ab illo ipso, una cognitio numero, & sola, quæ est in Socrate solo, & apud illum solum, prædicatur utrunque, hoc est, utroque verbo, hoc est, activo videlicet, atque passivo? Ampliùs. Intellectus in eo, quod intelligens, non est agens in rem intelligentem. Neque etiam in aliud, neque enim videre agere est, & Aristoteles in tractatibus suis, intelligere quodammodò pati, & quoddã pati dicere consuevit, & communiter formas intelligibiles in speculo nostri intellectus à rebus intellectis resultantes, seu relucentes, passiones vocare, quemadmodùm in libro peri hermenias dixit, quia voces sunt notæ earum, quæ sunt in anima, passionum. Intelligens igitur, per hoc, quòd est intelligens, & sciens, per hoc, quòd est sciens magis est patiens secundùm Aristotelem, atque recipiens, quàm agens, vel influens, vel saltem habens aliquid apud se, nec in creatorem benedictum aliquis sermonis istius hujusmodi intentionem extendat, vel in aliquam ex substantiis immaterialibus nobilibus abstractis, de quibus Aristoteli, & sequacibus suis, non est visum, quòd aliud recipiant. Cùm posuerint eas ab æterno in omnibus perfectionibus suis fuisse & nihil eis de novo unquàm advenisse, vel adventurum fore. Iste autem sermo, vel opinio non liberat eos, vel facit effugere, quin intelligere, aut scire, sit vel pati, sive recipere, vel habere aliquid apud se, videlicet scientiam, vel intellectum. Quare generaliter verum est, quòd sciens, vel intelligens per intentiones scientis, aut intelligentis, hoc est, per modum, quo est sciens, vel intelligens, non est agens, vel influens in aliud. Vanè igitur, & falsò, posuerunt primam intelligentiam, vel quamcunque aliarum per modum, quo erat intelligens, hoc est, per suum intelligere aliquid vel creare, vel agere. Ampliùs. Si intelligens, vel sciens, ex intentione scientis, vel intelligentis, esset agens, vel influens, potiùs hoc esset in rem scitam, vel intellectam, quàm in aliquam aliam. Si enim videns hominem, vel aliquid aliud, per hoc, quòd videns, esset agens, vel influens influentiam quamcunque, dignum esset, & magis debitum, ut per hujusmodi visionem, vel visum, esset agens in hominem, vel influens in ipsum, quàm in aliquid aliud. Et si non esset agens, vel influens, per visionem in rem visam, multò minùs hoc esset in quodcunque aliud. Tu autem audivisti positionem eorum. Et legis in eis manifestè, quia nulla intelligentia aliquid causavit, vel creavit, nisi intelligendo se, vel aliquid eorum, quæ sua sunt, & suam actualitatem, seu potentialitatem, aut ipsum creatorem. Nec dixerunt aliquam eorum in aliquid horum, hoc est, in aliquam rerum intellectivarum, aliquid egisse, vel influxisse, sed quemadmodùm quis diceret artificem, vel operatorem quemcunque intelligendo, vel imaginando arcam, fabricasse pontem omninò ad fabricationem arcæ nec adjuvantem, nec pertinentem, Ampliùs. Ignorasse eos apparet, quòd in omni operatore, qui per artem, vel sapientiam operatur, artem esse tantùm, sicut lucernam, & non operari eam aliud, sed ostendere solummodò, quid, vel qualiter, operandum sit: quemadmodùm visus se habet ad gressum, in quo nihil operatur per modum effectionis, sed tantùm ostendit viam, & viæ discrimina: voluntas autem gressum imperat; virtus autem gressibilis, quæ est in pedibus, & tibiis, aliisque membris gressum adjuvantibus, illum efficit, vel perficit. Cùm igitur intelligere in quocunque gradu nobilitatis, vel excellentiæ, sit, nec plus sit ad quamcunque intelligentis operationem, quàm videre ejusdem, manifestũ, est quòd nulla intelligentiarum, ex intelligere suo per modum effectionis aliud operatur, vel operata est. Quare nec prima intelligentia secundam, nec secunda tertiam, & sic de aliis, nec intelligentia agens animas nostras per suum intelligere vel creavit, vel alio modo causavit per modum effectionis, ut dixi. Ex his apparet tibi, quòd per artem operari, vel ex arte artificem aliquid facere per modum effectionis, nũquàm apud nos verè, ac propriè dicitur. Quòd autẽ lex Christianorum artem creatoris vocat ejusdem filium, & ex illo, & per illum, omnia facta esse, vel fuisse docet, & prædicat, proculdubiò verissimè hoc facit. Et hoc jam declaratum est tibi per me, quia ars hæc non solùm ars est, sed etiam verbum, & imperium omnipotentissimi Dei patris, cui obediunt ea, quæ non sunt, non minùs, quàm quæ sunt, sicut audivisti apud quemdam ex Prophetis Hebræorum, qui dicit, quòd ipse vocat ea, quæ non sunt, tamquàm ea, quæ sunt. Ampliùs. Intelligentia agens cùm causat aliquam ex animabus, aut causat eam intelligendo creatorem, aut intelligendo semetipsam, aut intelligendo aliud de se ipsa juxta modum, quem posuerunt aliis intelligentiis, si dixerit, quia intelligendo creatorem: ex hoc igitur intellectu, vel intelligere, debet causari alia intelligentia, sicut ipsi dixerunt de aliis intelligentiis, alioquin quam causam diversitatis assignare hic poterunt? nisi forsan hîc dicant, quòd intellectus creatoris est apud alias intelligentias sublimior, atque nobilior, & propter hoc sublimiores, atque nobiliores sunt ex eo effectus, quàm sint ex intellectu creatoris, qui est apud intelligentiam agentem: dico in hoc, quòd rectè dicunt secundùm positionem istam. Verùm, quia proportionales sunt semper causæ similes suis causatis, cùm causæ non differant, nisi secundùm magis, & minùs, ut ipsi ponunt, necesse habent ponere causata eorum non differre nisi per modum eundem, & hoc est secundùm magis & minùs tantùm. Quoniàm igitur intellectus, quo intelligentia agens intelligit creatorem, non differt ab intellectibus, quibus aliæ intelligentiæ intelligunt ipsum, nisi secundùm magis, & minùs, non differrent effectus qui sunt ex hujusmodi intellectibus, nisi per modum eundem. Causatum igitur, quod exit ab intelligentia agente ex intellectu, quo intelligit primum, videlicet creatorem, erit ejusdem speciei cum similiter existentibus causatis ab aliis intelligentiis; erit igitur intelligentia: Ipsi autem dicunt, quòd ab intelligentia agente non causatur substantia aliqua nobilis, præterquàm animæ nostræ. Quòd si dixerit, quia intelligendo se ipsam causat animas nostras intelligentia agens; quemadmodùm aliæ intelligentiæ intelligendo se ipsas causant animas cœlorum, vel causaverunt, consequens est per eandem viam, ut animæ nostræ omninò non differant ab animabus cœlestibus, nisi per modum, quo intellectus hujusmodi, & intellecta: non differrent igitur specie, sed secundùm magis, & minùs, quasi gradibus tantùm nobilitatis, & sublimitatis atque perfectionis. Manifestum autem est hoc esse impossibile, cùm animæ cœlorum & naturaliter perfectæ sint, & longè dissimilium operationum ad operationem animarum nostrarum. Indicat etiam magnitudinem diversitatis istius

Quod intelligere non agere.

Nota.

magnitudo diversitatis corporum cœlestium, & corporum nostrorum, qua differunt ab invicem tam genere, quàm figura, quàm motu. Et in figura, atque motu, & etiam genere differre manifestum est eis quoque, qui in rebus naturalibus paucæ exercitationis sunt, manifestum est figuras corporum animalium pro diversitate animarum diversas esse, interdùm etiam, & complexiones. Quòd si quis objiciat de leone, & cane, quia corpora eorum similis figurationis esse videntur, licet specie manifestè differant: Respondebo in hoc, quia non satis consideravit figuras corporis leonis, & canis, qui hoc dixit, & maximè in unguibus, & dentibus, nec sermo Aristotelis, quo dixit in libro suo de animabus, quòd leo intùs est canis, & canis intùs est leo, cogit nos concedere canem, & leonem, specie idem esse, hoc enim magis secundùm figuram interiorem leonis, & canis, dixit, quàm secundùm naturam. Quod apparet evidenter ex alio ejusdem sermone in eodem libro, quo dixit, quia ex ossibus leonis invicem collisis ignis exilit. Non sic autem ex ossibus canis. Apparet & eadem diversitas inter animas eorundem animalium ex naturali ferocitate, & rabie, ac feritate leonis, & habitatione ejusdem seorsùm ab hominibus, & ex naturali mansuetudine canum, atque custodia, & adulatione, multiplicique servitio, necnon inseparabili eorum cohabitatione ab hominibus Causa autem in hujusmodi est, quoniàm naturalia omnia omnibus individuis ejusdem speciei semper convenientia sunt.

CAPUT XXIX.

Quod intelligentia agens intelligendo non causat animas nostras, nec intelligentia prima secundam, nec aliquid aliud.

SI verò dixerit, quòd intelligentia agens, aliud aliquid intelligendo de se, causat animas nostras, sequuntur ipsum eadem inconvenientia, quæ in præcedentibus circa intelligentias alias audivisti. Ampliùs. Non est dubium secundùm positionem istam, quin unum, & idem, & eodem modo intelligendo, causet omnes animas nostras. Unde igitur in eis tanta dissimilitudo, tantaque diversitas, tam multa denique artium, officiorum, & omnium generum operationum non solùm varietas, sed etiam repugnantia, & contrarietas. Ampliùs. Cùm nunquàm cessaverit, nunquàm cesset, vel cessaturus sit intellectus creatoris apud intelligentiam primam, nec intellectus sui ipsius apud eandem & ad hunc modum se habeat de aliis intellectibus, hoc est de intellectu suæ actualitatis & intellectu suæ passibilitatis, nunquàm igitur debent cessare actiones, sive alterius modi causationis effectus, quæ ex hujusmodi intelligibilibus sunt. Erit igitur continua, & æterna unaquæque causationum hujusmodi, quare non una sola intelligétia causata erit ab illa, sed infinitæ per intellectum creatoris. Et ad hunc modum se habere debet de aliis intellectibus, & causatis ipsorum. Si enim ex uno intellectu, quo intelligentia prima intellexit creatorem per horam unam, aut diem unum, processit intelligentia secunda, cùm ejusdem perfectionis, atque virtutis, æqualisque per omnia sit intellectus ipsius de creatore in quacunque hora, vel die alia, necesse est, ut ex illo simpliciter procedat intelligentia alia. Ut quid enim otiosus, & vacuus ab æquali, & simili effectu est æqualis, & similis alterius horæ, vel diei intellectus apud eandem intelligentiam? nisi fortè quis dicat, quia illa prima causatione, vel generatione, seu etiam creatio-

E ne, totam virtutem suam omninò explicuit, & effudit prima intelligentia, & propter hoc inepta, & impotens effecta est ulteriùs creare, vel aliter causare, sive generare: quemadmodùm manifestum est in quibusdam animabus se habere, propter quod determinatus est eis & numerus generationũ, & tempus generandi. Impossibile autem est apud virtutem intellectivam ita se habere. In animalibus namque ita se habet propter debilitatem virtutis generativæ, quam efficit frequentia generandi; apud intelligentiam autem primam, vel quamcunque aliarũ, non habet locum debilitatio, vel alterius modi defectio. Ampliùs. Virtus intellectiva omnis ex intellectu creatoris confortatur, atque perficitur, & si est augmenti receptibilis, ex illo adaugetur Ampliùs.
F Ipsum intelligere intelligentiæ primæ nec minuitur, nec deficit, nec ullum genus recipit detrimenti. Quapropter stat continuè in virtute sua, atque perfectione illæsum per omnia Aut igitur nunquàm ex illo, sive per illum est aliqua intelligentia, aut incessanter ex eo fluunt infinitæ intelligentiæ, una post aliam. Hujusmodi autem exemplum est in fonte indeficientis per omnia copiositatis, & diminutionis nullo modorum receptibilis Ibi enim, quemadmodùm stat in eadem virtute, & perfectione, absque ullo modorum diminutionis, copiositas fontis, sic indeficienti perseverantia redundant ex eo emanationes absque numero, & termino: nullo modo igitur potest esse sola intelligentia secunda Ampliùs. Omnis virtus intellectiva ex suo intelligibili nobilissimo, & maximo illuminatur cognitione ipsius, & inflammatur amore ipsius, & illæ duæ sunt primæ influentiæ illius super illam. Ex his ve-
G rò duabus influentiis consequenter emanant ex illa operationes servitutis, atque servitiorum, quibus hujusmodi intellecto, & amato placere se cognoscit, aut quarum debitorem se reputat erga hujusmodi cognitum, & amatum. Et hoc non habet instantiam, nisi ubi intelligentem hujusmodi substantiam pravitas aliqua pervertit. Manifestum igitur est tibi, quòd ex hujusmodi amore, & cognitione procedunt laudes, & gratiarum actiones, & placita obsequia apud hujusmodi cognitum, & amatum, nullo modo verò ex his duabus influentiis, vel impregnatur, vel alio modo recipit hujusmodi cognitor, & amator, ut ex eo procedat substantia intelligens, nisi fortè per modum meriti, vel gratiæ: quemadmodùm narratur in lege Hebræorum, & in lege Christianorum de aliquibus, in quibus adeò sibi complacuit creator benedictus. ut cùm essent
H steriles, daret eis etiam in ætate senili filios. Non est autem sic apud intelligentiam primam secundùm opinionem istorum, apud quos de gratia, vel merito nulla est in parte ista mentio, vel etiam cogitatus. Sunt & aliæ influentiæ in animabus nostris ex intellectu, & cognitione creatoris, videlicet timor honor, & reverentia, atque sanctitas, quâ ipsius honoribus, & cultui totaliter se addicunt, nisi alicujus corruptionis perversitas eas ab his averterit.

CAPUT XXX.

Quòd intelligentia prima naturali processione non exivit à creatore, nec secunda à prima.

QUòd si dixerit juxta sententiam eorum, quòd naturæ virtus est simile ex simili procreari, & propter hæc, cùm intelligentia prima naturali processione procedit à creatore, transfunditur in eam à creatore virtus creandi similem sibi substantiam. Quemadmodùm à luce solis transfunditur in lumen, quod ex ea procedit, virtus causandi simile lumen,

lumen, & ita donec veniatur ad ultimum receptibile luminis: Respondeo ad hoc, & dico, quòd non omne, quod est apud gignentem, transfunditur in genitum generaliter, quoniàm nec omne, quod est apud gignentem, decet, aut possibile est habere genitum, & hoc docet evidenter fides, & doctrina Christianorum in primo genitore, & primo genito, & primo donatore, & primo dono, sicut in prima parte magisterij istius didicisti. Dico etiam, quòd prima intelligentia non exivit à creatore per modum, quem dicunt, hoc est naturali processione: immò liberrimâ creatione, & beneplacitâ electione. Addo insuper, quia per modum, quo fas est dici multitudiné apud ceatorem, multa sunt apud ipsum, quæ non sunt transibilia in creaturas, vel communicabilia ipsis. Et ex his unum est omnipotentia, & aliud est dominatio universalis, quorũ neutrorũ vel decet, vel possibile est creaturam aliquod habere: sunt & alia plurima hujusmodi, quæ per temetipsum videre tibi facillimum est. Ampliùs. Si naturali operatione, ut isti homines ponere videntur, secunda intelligentia exivit à prima, jam autem audivisti apud Aristotelem, quia natura operatur per modum servientis: omnis autem operatio hujusmodi ab alio est, & per modum imperantis: creatio igitur intelligentiæ secundæ à creatore ipso est secundùm opinionem illorum per modum imperantis. Ampliùs. Serviens per modum servientis nihil potest in operatione per se (operatione dico) quam per modum istum operatur. Nec enim potest desistere ab ea per semetipsum nec accelerare eam, nec addere, aut minuere quicquam eidem; totaliter igitur consistit hujusmodi operatio, hoc est, quantùm ad suum esse, aut suum non esse, quantùm ad suum accelerari, & suum retardari, & quantùm ad omnia alia, quæ ejus sunt, in beneplacito imperantis; illi igitur soli est & attribuenda, & imputanda, & hoc ipsum nos, velut interpretantes naturæ servitutem, & creatoris imperium super naturam, in moribus nostris servamus; illi soli gratias agentes de servorum suorum obsequiis, cujus solo beneplacito & mandato nobis præstantur. Sic & mittentibus munera, non ea nobis deferentibus regratiamur, & eisdem solis nos debitores, & obnoxios pro hujusmodi muneribus, vel obsequiis reputamus. Totam igitur creationem suam creatori soli debet intelligentia secunda, & nihil omninò ipsius intelligentiæ primæ. Quòd si dixerit, quia intelligentia prima creavit, vel aliter causavit, intelligentiam secundã imperio creatoris, & hoc fecit voluntariè & non coactè: dico in hoc, quia jam cõfitetur, qui hoc dixit, non naturali operatione intelligẽtiam secundam exivisse à prima, sicut nec operatio voluntaria à servo exit per modum naturæ, vel etiam servitutis. Manifestum insuper etiam est quia voluntaria nobis munera, ab aliis nobis missa, deferentibus; munera non attribuimus, vel imputamus. Præsertim cùm voluntatem deferentium sola voluntas mittentis ad ea deferenda nobis inclinaverit, vel induxerit. Quod fas est, ac convenientissimum sentire de unaquaque intelligentia secundùm eos, qui eas tantâ præcellentia nobilitatis, & perfectionis extollunt. Nihil enim de eis rectius, aut magnificentius sentiri potest, quàm eas in ultimitate subjectionis, & servitutis esse subditas creatori.

CAPUT XXXI.

Quot modis, vel intentionibus, dicatur nomen creationis.

DEbes autem scire, quia verbum creandi, & nomen creationis, cùm transfertur ad vulgare Hispanicum, penè ejusdem intentionis, & significationis est cum verbo generationis, vel nativitatis, unde apud Hispanos creatus de domo aliqua (hoc est stirpe, vel familia) dicitur, qui de ea vel natus, vel genitus est. Non autem istâ intentione Deus altissimus creator commũniter dicitur, nec creatio, quin potiùs creatio singularis est operatio creatoris, quia solo beneplacito voluntatis suæ absque ullo medio, vel adminiculo, largitur esse cui voluerit. Et per modum istum, vel intentionem, non dicitur creare, nisi substantias incorporeas, sive incorporales, exceptis solis cœlestibus. Aliæ enim generantur, & per actiones, & passiones, multosque conflictus agentium, & patientium generantur. Cœli verò, & alia cœlestia corpora creata sunt per modum prædictum, & intentionem. De quatuor autem elementis manifestum est, quia secundùm partem incessanter generantur, & corrumpuntur, etsi non secundùm totalitatem suam; Christianorum verò consuetudo, etsi concedat homines generare homines alios, & homines esse generatores hominum, non tamen creare recipit homines homines alios, aut homines creatores esse hominum aliorum. Abhorret etiam audire, tanquàm impium, atque nefarium, verbum creandi de omni alio à creatore, nisi translatâ significatione, & intentione. Quemadmodùm apud gentem eandem creari dicuntur reges vel sacerdotes. Quod indubitanter longè aliâ intentione dicitur. Hæc igitur operatio, videlicet creationis secundùm hanc intentioné creatori appropriata est apud gentem istam in ista intentione, & nominatione. Et quemadmodùm dixi tibi de quibusdam aliis virtus ejus, & ipsa, non transfunduntur à creatore in creaturam aliquam, nec communicatur alicui.

Quòd creare nulli communicatur.

CAPUT XXXII.

Narratio mirabilium virtutum quorundam animalium, & applicatio.

COnveniens autem est, ut in hoc capitulo reminiscaris virtutum, atque substantiarum intelligentium, vel etiam sentientium, quæ extra se ipsas, & corpora, quibus conjunctæ, vel colligatæ sunt, operãtur impressiones mirabiles. Verũtamen nullam invenies quæ substantiam sibi similem vel in se, vel extra se generet, aut creet Et ex isto genere, sicut alibi dixi tibi) est piscis, qui vocatur torpedo, qui tangentis manum solo attactu sui adeò torpidam efficit, ut nihil illa hora omninò operari possit. Et quod est mirabilius, si lanceâ quantæcunque longitudinis tangatur, eundem torporem in manu tangentis, non dico in lancea, operatur. Ex his est piscis, qui echeneis nominatur, qui adhærens exteriùs fundo navis, quantumcunque maximæ, & quantocunque flatu, vel impulsu ventorum agitatæ, eam stare cogit immobilem. Ex his est & basilicus (solo visu hominem ut dicitur) interficiens. Ex his est vir, vel mulier, quicunque oculos habens fascinantes, si creditur sermonibus vulgaribus, & maximè mulierum vetularum. Ex his est lupus, si creditur verbis hominum dicentium, quòd si priùs viderit hominé, quàm videatur ab ipso, ipsum naturaliter raucũ facit, prævisus auté ab homine hoc in cũ minimè operatur. Sunt & alia innumera hujusmodi, quæ libri de secretis, & mirabilibus animaliũ virtutibus continent. Horum igitur tibi rememorationem feci, ne fortè ipsorum exemplo in opinionẽ creationis aut generationis, quas imponunt intelligentiis, inducaris. Quod est dicere, ne propter hoc, quòd intelligentias ponunt incomparabiliter nobiliorum, ac majorum virtutum, quàm sint animæ

Nota de natura cujusdam piscis.

animalium prænominatorum, cogi te credas ad opinandum, vel concedendum, quòd hujusmodi creationes, quas eis imponunt, posse debeant intelligentiæ, cùm audiveris jam sæpiùs animas canum, & aranearum, multa posse, quæ non possunt animæ nostræ, licet nobilitate, atque perfectione sint eis naturaliter incomparabiles. Vulgare autem exemplum est in ferro, & auro; ferrum manifestum est multa posse, quæ non potést aurum. Sic & auris potest, quod non potest oculus, cùm sit oculus aure multò nobilior. Et de his suppetit tibi exemplorum innumerabilis multitudo.

CAPUT XXXIII.

Determinatio contradictionis Platonis & Aristotelis, de mundo archetypo, & quòd nomina, quæ excellentiam notant, soli Deo proprie, & vere conveniunt, creaturis autem æquivocè, vel secundum quid.

Post hæc autem revertens ad contradictionem Platonis, & Aristotelis, determinabo eam tibi, & narrabo veritatem communem, in quam omnes leges consentiunt, & cui attestantur eloquia Prophetarum. Dico ergo in primis, quia creator est veritas per semetipsum, & apud semetipsum, & rectissimè, ac convenientissimè, nominatur primus verus. Est etiam veritas ad universum, quod ab ipso creatum, vel conditum, & ordinatum est ordine pulcherrimo, & ipsum universum est umbra vanissima, ac tenuissima ad ipsum, & comparatione ipsius. Et hoc insinuavit Avencebron in sermone suo, quo dixit, quòd creaturæ erexerint se ad creatorem, & fecerunt ei umbram. Expositio autem intentionis meæ in sermone umbræ est hæc, videlicet, quia cùm consideraveris immensitatem, & sublimitatem creatoris in omnibus prædicationibus, & singulis, quæ magnificentiam ejus innuunt, & curam, & gloriam: invenies manifestè easdem prædicationes, cùm ad universum, vel ejus partes referuntur, non significare nisi umbras exiguas, & nutus, atque vestigia, & signa permodica eorum, quæ significant apud creatorem, cùm de ipso dicuntur; exempli gratiâ, attende diligenter intentionem potentis, & potentiæ, cùm creator potens dicitur, vel ejus potentia nominatur. Considera similiter intentiones eorundem nominum, cùm aliqua creatura potens dicitur, aut ejus potentia nominatur, & compara potentiam creatoris ad potentiam creaturæ, & videbis manifestè, quia potentia creaturæ ad potentiam creatoris non est digna, ut nominetur potentia, sed signum, vel vestigium permodicum illius, cùm sit impressa ab illa. Non enim est comparatio inter illas, qualis cogitari potest inter fontem copiosissimum, & indeficienter redundantissimum ad

Nota. unam ex guttis totius aquæ illius, vel abyssi, vel maris, vel ad stillam permodicam totius aquæ suæ, propter multas causas. Harum prima hæc est, quia videlicet utrunque aqua dicitur, & hoc univocè secundùm unam, & eandem intentionem; tota enim aqua ex hujusmodi fonte manans, & unaquæque gutta ipsius aqua dicitur; sic & tota abyssus, sive mare, & unaquæque stilla ipsius: non sic autem se habet in creatoris potentia, & cujuscunque creaturæ potentia. Secunda, quia quælibet stilla, vel gutta totius fontalis emanationis pars est illius. Similiter & quælibet stilla, vel gutta abyssi, vel maris, pars ejusdem est. Non sic autem est inter potentiam creaturæ quamcunque, & quantamcunque, & potentiam creatoris videlicet, ut hæc pars illius sit, vel etiam aliquid côparabile ad illam. Tertia causa est, quia stillæ, vel guttæ in aliquo numero aggregatæ,

E seu congregatæ aliquid côparabile, hoc est aliquam aquâ comparabilê in magnitudine totali emanationi prædictæ, aut toti abysso, indubitáter constituere possunt, vel etiam æqualem aquam; tota enim abyssus magna ex finitis numero guttis æqualibus constituta est, & sicut alibi didicisti, nulla magnitudo aggregata est ex infinitis tantis sui generis, verbi gratia, nulla linea ex infinitis tantis lineis, nulla superficies ex infinitis tantis superficiebus, nullum corpus ex infinitis tantis corporibus, quacunque quantitate demonstratâ. Cùm autem aggregaveris in imaginatione tua, vel intellectu omnes omnium creaturarum, & singularum potentias, & cogitaveris aggregatum ex illis, tanquàm potentiam unam omnium, aut potentiam universi, tota hæc sic aggregata potentia non erit aliquid comparabile ad potentiam creatoris; declaratio verò hujus est, quoniàm si intellexeris vel universa esse infinita, vel hujusmodi potentiam aggregatam ex infinitis, sive multiplicatam, neutra infinitas etiam ad punctum,

F scilicet horum, poterit resistere potentiæ creatoris: juxta hunc modum considera sapientiam creatoris ad unamquamque aliarum sapientiarum; & aggregatam infinitatem ex illis, & invenies unamquamque illarum, & etiam infinitatem aggregatam ex illis non esse aliquid comparabile ad sapientiam creatoris. Sic se habet de bonitate creatoris, & de aliis bonitatibus, sic de suavitate, & de aliis suavitatibus, de largitate, & de aliis largitatibus, de pulchritudine, altitudine, nobilitate, & de omnibus aliis, quorum prædicationes nobis, ut dixi, magnificentiam, sive excellentiam creatoris utcunque innuunt, & ad creaturas pro suæ exiguitatis congruentia referuntur. Cum his autem comparationibus, & considerationibus attende diligenter veras impositiones, & proprias significationes hominum, & videbis evidenter, quòd nullum nomen coloris propriè nominat colorem, aut denominat, nisi purum, & immixtum suo contrario, quemadmodùm

G nec albedo nominat colorem, nisi purum à nigredine, nec album denominat propriè, ac verè, nisi, quòd puram, & immixtam nigredini albedinem participat, & propter hoc dixit Aristoteles, quoniàm alba dicuntur quædam, quæ nihil dealbare videntur, intendens indubitanter, quòd nullâ ratione albere dicerentur, si vel modica in eis admixtio nigredinis appareret. Quare manifestum est, per errorem, aut ignorantiam, nominationes in talibus, & denominationes fieri. Nomen igitur potentiæ verâ impositione, & propriâ significatione non nominat, nisi potentiam puram usquequaque ab impotentia, & eidem omninò immixtam. Juxta hunc modum & potens non denominat, nisi habentem veræ rationis potentiam, & per hanc viam currit res in ente, & entitate, in vero, & veritate, bono,

H & bonitate, pulchro, & pulchritudine, sapiente, & sapientia, alto, & altitudine, nobili, & nobilitate. Manifestum igitur est ex his, & per hæc, quia veræ, & propriæ significationes hujusmodi prædicationum soli creatori conveniunt, aliis autem non applicantur, nisi æquivocè, & secundùm quid, vel ad aliquid, vel qualiqualem, & longissimè distantem à creatore similitudinem. Quantùm igitur ad hujusmodi nominationes, & denominationes, veritates (ut ita dicatur) sunt apud creatorem. In creatura autem solæ similitudines hujusmodi veritatum, juxta modum, quo similitudines inter creatorem, & creaturas, esse possibile est, & convenienter cogitari.

CAPUT XXXIV.

Destructio erroris Platonis qui posuit denominationes rerum mundi hujus non fieri per veritatem, sed tantùm per similitudinem.

Verùm Plato ultra, quàm oporteret, & veritas exigeret, extendit hujusmodi similitudines, & expressit in sermonibus suis in libro, quem Timæum nominavit. Quoniàm nominationes creaturarum omnes per similitudinem tantùm fiunt, & nulla earum per veritatem, unde nec veram terram, nec verum ignem, nec veram aquam, aut verum aërem in mundo sensibili esse patenter asseruit, non attendens quòd multæ nominationes sunt de creaturis, quæ nullâ comparatione, vel similitudine ad creatorem dicuntur. Non enim terra nominata est terra, quemadmodùm bonum, nec denominata est nigra, quemadmodùm bona, neque corporalis, aut fæx elementorum, quemadmodùm creatura, aut opus creatoris, similiter non sic nominata est materia terrestrium corporum aut habitatio hominum, & animalium gressibilium, de quibus nominationibus manifestum est, quòd per se nihil innuunt, quod ad creatorem pertineat. Hæc igitur, & similes nominationes sunt creaturis secundùm suum esse, & veritatem, & secundùm proprias dispositiones suas absque ulla comparatione, & respectu ad creatorem: si enim vera terreitas, aut igneitas vera non esset in mundo isto sensibili, nec vera terra, nec verus ignis esset in eodem; non est igitur vera terra hîc, aut verus ignis. Tamen necesse est concedere Platonem de terra, quæ est in hoc mundo sensibili, quòd vel est aliquid in veritate, sive secundùm veritatem, vel nihil: quòd si est aliquid secundùm veritatem, cùm ei nomina posuerimus, redibit Plato ex necessitate in id ipsum, quod negaverat. si enim nominetur terra, concedet igitur ex necessitate terram secundùm veritatem esse in mundo sensibili, & veram terram esse hanc, quam videmus in eodem; si verò non placeat ei, ut terram eam nominemus, nominet eam A, vel B. Et eadem quæstio erit, utrùm verum A. sit in hoc mundo sensibili. Quia igitur necesse habet recipere verum A esse in mundo hoc, cogetur ex necessitate concedere veritaté A. esse hîc, non solùm similitudinem illius. Ampliùs. Quid responderet Plato interrogatus, an verus Plato esset ipse, qui ita opinabatur, & an veritas Platonis esset in ipso, & apud mundum istum sensibilem. Si verò responderet, quia reverà ipse est verus Plato & veritas Platonis est in ipso, & apud mundum istum, qualiter effugeret ut non similiter confiteri cogeretur, & veram terram hanc esse, & veritatem ejus in mundo isto esse? Quòd si diceret se non esse verum Platonem, nec veritatem Platonis in eo esse, sed secundùm similitudinem quandam solùm veri Platonis fecisse, verum autem Platonem apud mundum esse specierum, nec vera igitur individua, sive particularia sunt in mundo isto sensibili, quod est dicere nec veri homines, nec veri equi, aut veri asini. Quare nec verè mundus iste sensibilis est, nec verus mundus. Consequens igitur est nihil esse omninò in mundo isto sensibili secundùm veritatem. Ipsumque mundum similiter nihil esse in veritate, sive secundùm veritatem. Quòd enim nihil est in veritate, nihil est similiter, & verè nihil Nec volo uti contra eum illo sermone Aristotelis, quo dixit in libro Metaphysicorum, quia unumquodque sic se habet ad veritatem, sicut ad esse, propter hoc, quoniàm adversarius non est testis idoneus contra aliquem. Ampliùs. Saltem similitudo terræ apud mundum istum est, etsi non veritas, secundùm Platonem, & hæc similitudo non facit eam verè, sive essentialiter terram, sed solummodò terreum. Similiter dicet, quia apud istam terram non est vera corporeitas, sed similitudo, quæ similiter non facit eam verè corpus, sed tantùm corporeum. Necesse igitur habet tandem venire ad hoc, ut neque verè substantia sit, nec essentialiter, sed neque aliquid aliud. Quare neque verè, neque essentialiter, aliquid erit. Et ad hunc modum se habet res in unoquoque aliorum. Nihil igitur erit verè, aut essentialiter de omnibus singularibus, seu particularibus. Quòd si dixeris, quia hoc est esse terræ, scilicet esse terreum similiter, & esse ignis, vel esse ignem non est, nisi esse igneum, & hoc modo se habet res in omnibus aliis hujusmodi prædicabilibus: manifestū autem est, quia te[r]eum, & igneum, non dicunt quid, neque prædicantur in eo, quod quid est, nihil igitur prædicatur apud nos, hoc est in mundo isto, vel potest prædicari in quid. Quare nihil est quid, nec aliquid est diffinibile cùm non sit dicere de aliquo, quid hoc est. Ampliùs. Veritas, & verum semper simul sunt, sicut albedo & album, & ad hunc modum de aliis verbi gratiâ, veritas humanitatis, ubi verus homo, & ubi solummodò veri homines, sicut ubi vera albedo, ibi solummodò vera alba; apud mundum igitur specierum solummodò sunt veri homines, & veri æqui, & vera omnia alia. Quare vera individua, seu particularia omnia apud mundum illum sunt, & nullum apud nos hoc est, in mundo isto. Manifestum est tibi ex his quarum rerum veritas, & cujusmodi veritas, apud creatorem sit, & quarum rerum similitudines apud nos hoc est, in mundo isto sint: deindè quarum rerum veritates apud nos sint, similitudines verò solæ apud creatorem. Et hoc apparet ex ipsa communicatione, seu communione nominationum, communione inquam, qualem dixi tibi, quæ reverà æquivocationis est, & non univocationis, hoc est, unius rationis apud nos, similitudo verò sola apud creatorem Intellige autem similitudinem eo modo, quo prædixi tibi, videlicet eo modo, quo exemplar similitudo est exempli Quemadmodùm vides, quia reverà domus extra est, scilicet quæ videtur foris oculis corporeis, & quæ ædificatur essentialiter ex lignis, & lapidibus Similitudo verò, & exemplar illius intus est, sive intra, hoc est, in mente artificis. Vides etiam, quia nomen domus impositum est ei, quod extra est, extra inquam mentem artificis, & nullo modorum impositum est ei, quod est apud artificem, sive in mente ipsius, sed ei soli impositum est & illud solùm nominat, quod foris videtur, quod est scilicet habitatio, & receptaculum hominum. Nullo modorum autem nominat aliquid quod sit apud artificem. Nec alius hominum hujusmodi exemplar unquàm domum vocare ausus est, nisi per abusionem intolerabilem. Juxta hunc modum terra est nomen ejus, quod est apud nos & videtur, & nullo modorum alicujus, quod sit apud creatorem, vel in mente ipsius, nec alius hominum adhuc vocavit terram, vel ignem, vel aquam, nisi quæ sunt apud nos, & videntur.

Vide sententiam Platonis.

CAPUT XXXV.

Destructio erroris Platonis de hoc, quod posuit veritatem particularium rerum esse in mundo archetypo.

Cum autem intentiùs consideraveris sermones Platonis, apparebit tibi manifestè impossibilitas eorum. Primùm, quoniàm exemplar nec verè,

nec propriè dici potest veritas exempli. Veritas enim uniuscujusque rei non est, nisi vel substantia, vel essentia, sive esse ipsius. Et hoc est, quod ratio, sive diffinitio explicat. Hoc autem est residuum à tota circunvestitione accidentium. Manifestum autem est, quòd nullo istorum modorum exemplar est veritas exempli, sed neque res veritas signi sui verè, vel propriè, dici potest; dicitur quidem veritas rei apud illud, vel in illo esse, apud, vel in quo, est ratio, seu diffinitio, & cui nomen primò, ac principaliter impositum est, quemadmodùm apparet in homine, atque ejus pictura, siv: imagine. Nam homini, qui est animal rationale gressibile bipes, nomen hominis impositum est principaliter, atque primò. Et apud ipsum, & in ipso, est tota ratio, seu diffinitio hæc, quam posui. Et ipse est, qui verè, ac propriè, atque singulariter, idest solus, dicitur verus homo; pictura verò, vel imago ipsius nullo modorum dicitur verus homo, dicitur tamen homo, sed æquivocè, sicut audivisti apud Aristotelem: mundus igitur archetypus, sive exemplaris nullo modorum est veritas rerum particularium, hoc est, nullo modorum est vel substantia, vel essentia, vel esse illarum. nisi quis per abusionem intolerabilem dicere velit omnem imaginem, ad cujus similitudinem imago alia facta fuit, veritatem esse illius. Ampliùs. Aut intellexit Plato species, dùm dixit mundum specierum exemplar esse mundi istius sensibilis, atque particularium, quas dicimus prædicari de pluribus differentibus numero in eo, quod quid est, aut intellexit rerum similitudines, sive ideas, sive imagines rerum exemplares. Quòd si juxta priorem intentionem, contradicit huic sermoni ipsemet Plato evidenter in libro suo, quem nominavit Timæum, dicens, quia non hoc, quod est apud nos, terra est, sed terreum, nec ignis verus est, qui apud nos est, sed igneum, verbi gratiâ, terra, & verus ignis, non prædicantur de his, quæ apud nos sunt essentialiter, sive in eo, quod quid est, secundùm ipsum Platonem, cùm ipsemet in prædicto sermone suo removeat verum ignem, & veram terram, ab his quæ apud nos sunt. Ampliùs. Hujusmodi species totum est esse individuorum; quicquid enim habet Socrates præter hominem (hoc est præter ea, ex quibus est homo) accidit eidem; id verò, quod habet residuum ab accidentibus, est totum esse ipsius, quare totum esse ipsius, est ipsa species videlicet hęc species homo, sicut dicitur, vel prædicatur de ipso, cùm dicitur, Socrates est homo. Quia igitur totum esse individuorum omnium in ipsis individuis est, & non extra, manifestum est hujusmodi species in individuis suis, sive singularibus totaliter esse & non extra. Ampliùs. Ubi uniuscujusque veritas, ibi est ipsum, & econtrariò. Quare si veritas terræ, & veritas ignis apud mundum exemplarem, sive archetypum sunt, necesse est verum ignem & veram terram esse apud ipsum, hoc autem innumerabilia inconvenientia sequuntur. Primum quidem, quoniàm verus ignis non erit corpus, similiter nec vera terra. Quare corpus non erit genus ad ignem, & terram, verum inquàm ignem, & veram terram. Ampliùs. Verum corpus secundùm hoc non erit apud mundum istum, sed apud archetypum. Et eodem modo sequitur, ut nec vera substantia sit apud mundum istum. Quare nec verum accidens per eandem rationem, & ita nihil verum erit in mundo isto particularium. Quare nec verus sol, nec vera luna, nec verus Socrates, aut verus Plato, similiter: nec verus calor, nec vera frigiditas, quare nec verè calidum, nec verè frigidum apud nos est aliquid. Ubi autem est vera frigiditas, ibi est & verè frigidum, similiter ubi verus est ca-

E lor, ibi & verè calidum; verè igitur calidum, & verè frigidum in mundo solo archetypo sunt, & per eandem viam verè album, & verè nigrum; quare verè visibilia, & verè tangibilia, in solo illo sunt, & propter hoc verè sensibilia, quare & verè particularia apud illum solum sunt; ipse igitur est verè mundus particularium solus. Ampliùs. Si vera albedo apud ipsum solum est, quomodò vera albedo est, qua nihil est verè album, vel etiam album? Manifestum autem est secundùm sententiam Platonis in mundo intelligibili nihil esse sensibile; quare neque album, neque nigrum, nec calidum, nec frigidum, nec molle, nec durum; quare veritas qualitatum sensibilium non est ibi, cùm verè sensibilia non sunt ibi. Ampliùs. Secundùm hoc non est apud nos veritas motus, sed in mundo archetypo: ipse autem ponit ipsum quietissimum, immobilem, æternum. Ampliùs. Cùm veritas

F uniuscujusque rei sit esse ipsius, quod ejus ratio, vel diffinitio explicat: nihil est diffinibile eorum, quæ in mundo isto sunt, hoc est, nihil eorum habet rationem, vel diffinitionem explicantem ejus esse. Et propter hoc nihil eorum habebit esse creatum, sive causatum, cùm omne hujusmodi esse sit inexplicabile, & ita nihil eorum, quæ sunt in mundo isto, habebit, esse, omne autem, quod habet non esse, non est. Quare nihil erit omnium eorum, quæ in mundo isto sunt. Ampliùs. Cùm Plato ponere non possit mundum illum, nisi impartibilem, non potest in eo ponere aliquid, quod habet trinam dimensionem. In impartibili enim non potest poni trina dimentio, nec aliquid habens trinam dimensionem. Ampliùs. Vera terra, quæ ibi est, nec frigida est, nec sicca, nec gravis, sive ponderosa. Hujusmodi enim dispositiones non habent locum in mundo intelligibili. Quomodò igitur vera terra est terra illa, quæ nullam istarum dispositionum habet? Ampliùs.

G Quomodò terra est, de qua non potest fieri, vel vas unum fictile, vel laterculus unus? Ampliùs. Terra illa, vel est una numero, & singularis, vel non: si sic, eodem modo se habet & de igne, & de uno quoque aliorum. Quare quicquid est in mundo archetypo unum numero est, & singulare, sive particulare. Est igitur mundus ille particularium, sive singularium, & omnia illa exemplaria, quæ apud illum sunt, singularia, sive particularia sunt. Quare ad exemplar singularium, sive particularium facta sunt omnia, quæ sunt in mundo isto. Ampliùs. Terra illa, vel est composita, atque partibilis, vel est simplex, & impartibilis. Quòd si simplex, & impartibilis, quomodò vera, aut verum corpus? Si verò composita, & divisibilis, sequitur, ut sit vel gravis, vel levis, quare & sensibilis, & propter hoc per omnia similis terræ, quæ apud nos est. Ampliùs. Secundùm hoc erit etiam in loco eodem modo. Per eandem viam oportebit eos idem dicere de igne, & de

H aliis corporibus mundi istius sensibilis. Quare mundus archetypus non erit, nisi alter mundus sensibilis similis huic. Manifestum igitur est per hæc, & alia, quæ præcesserunt, Platonem non intellexisse hoc, quod dixit, de mundo archetypo, de speciebus, quæ de individuis, vel singularibus in eo, quod quid, prædicantur. Illas enim esse necesse est, & in singularibus suis, & cum singularibus. Ubi enim Socrates est, necesse est esse hominem, & ubi homo est, necesse est, esse aliquem hominem. De ideis igitur, sive formis exterioribus, quæ in mente creatoris æternaliter sunt, intellexit sermones suos.

Quid intellexerit Plato per mundum archetypum.

CAPUT XXXVI.

Alia destructio erroris Platonis, ubi docetur entitatem idealem, & rerum, quæ apud nos sunt, differre essentialiter, nec dici de eodem, & nomina rerum istarum mundi esse vera, & essentialia, propriè nominantia, quæ verè sunt, & quòd per similitudinem transferuntur ad creatorem, vel spirituales substantias, non propriè.

IN hoc autem vel per abusionem intolerabilem locutus est, vel erravit evidenter, quòd nomina terræ, & ignis, & alia similia, dixit non prædicari secundùm veritatem de corporibus, quæ sunt apud nos neque per essentiam, sed per similitudinem tantùm. Cùm dubium esse non possit alicui intelligenti hujusmodi nomina essentialia esse, & veri B nominis nomina esse, non denominationes, aut agnominationes, atque instituta esse ad declarandas rerum essentias, sive substantias, non autem similitudines, aut alias dispositiones, seu comparationes earum, sicut prædictum est tibi. Ampliùs Nec Platoni, nec alii unquàm dubium esse potuit omne exemplar, & suum exemplum quodcunque, duo esse secundùm veritatem, sive essentialiter, quemadmodùm causam, & effectum suum, similiter priùs, & posteriùs, de quibus manifestum, quòd cùm ad se invicem referuntur, impossibile est, ut dicantur de eodem: in hac enim comparatione, sive consideratione, contraria sunt, quare impossibile manifestum est, terram, quæ apud nos est, & terram exemplarem, videlicet cujus ista exemplum est, C unius esse veritatis, aut essentiæ: quia igitur utraque est secundùm veritatem, necesse est illas esse duas, & duorum esse, atque duarum veritatum, cùm unumquodque se habeat ad esse, sicut ad veritatem. prout audivisti apud Aristotelem in libro metaphysicorum, & sicut per semetipsum hoc manifestè verum est, quoniàm veritas uniuscujusque rei est ejus esse, & èconversò. Manifestum igitur est mundum istum corporeum verum mundum esse, & verum habere esse, non similitudinarium tantùm. Quia sicut prędixi tibi, nomina partium mundi istius non sunt nomina similitudinum, neque denominationes, aut agnominationes impositæ ab accidentibus, sed sunt nomina veri nominis, & veræ nominationis, nominantia, quæ sunt verè, & essentialiter. Et propter hoc essentialia nomina sunt imposita rebus ad nominandum eas, quod verè, atque essentialiter sunt, sicut sol, luna, terra, vel aliorum hujusmodi unumquodque. Et hujusmodi D nominationes propriæ sunt eis secundùm istas intentiones, nec ullo modo secundùm eas transferuntur ad creatorem, vel ad spirituales, & abstractas substantias, sed magis per similitudinem aliquam, quemadmodùm apud prophetas sol justitiæ, & sol intelligentiæ interdùm nominatur. Causæ autem, propter quas hoc fiat, manifestæ sunt tibi. Terra verò, sive cùm dicitur apud prophetas terra viventium, sive etiam cùm dicitur in lege hebræorum terra manans lacte, & melle, juxta similitudines acceptas à prophetarum, & philosophorum sermonibus, per nonnullas similitudines accipitur; ipse enim, idest, creator, est velut patria, & urbs quædam, sanctorum angelorum, & sanctarum animarum in eodem beatè viventium. Est & tanquàm regio delitiis spiritualibus affluentissima, de qua torrens voluptatis, & fluenta delitiarum spiritualium per emanationes in omnes exercitus militiarum spiritualium incessanter, & indeficienter, inundant. Terra igitur dicitur ex similitudine habitationis, quæ habitatio prænominatorum civium est, A lacte verò, & melle manans ex redundantia prædictarum delitiarum; hæc autem, & similia nota sunt exercitatis in sermonibus prophetarum.

CAPUT XXXVII.

Quod nominationes quædam, quæ secundum veritatem exactissimam conveniunt creatori, creaturis communicantur, & quidem vere, tamen secundùm intentionem, qua eis aptantur.

IAm verò dixi tibi in eis. quæ præcesserunt, quòd nominationes quædam secundùm veritatem exactissimam, & positionem nominum primitivam propriè conveniunt creatori. Communicat tamen hujusmodi nominationes vel omnibus, vel aliquibus ex creaturis. Sicut est ens, esse, potens & potentia, sapiens, & sapientia, bonus, & bonitas, pulcher, & pulchritudo, & his similia, quæ secundùm depuratam, & immixtam contrario per omnia veritatem, soli conveniunt creatori. Verùm communicantur aliis per quandam (licet longè distantem) similitudinem, sicut exposui tibi. Et nomina quidem ad supereminentiam, & gloriam pertinentia, qualia sunt, rex, & dominus, & his similia, cùm depuraveris, & à contrariis usque ad purum removeris intentiones eorum, invenies ea esse nomina solius creatoris, excellentiam ejus, & gloriam significantia, quemadmodùm si depuraveris regem ab eo, quod est regi, & ipsum regem similiter depuraveris ab omni iniquitate, injustitiâ, imprudentiâ, negligentiâ, & infirmitate, seu debilitate, regis nomen soli conveniet creatori; sic dico & de hóc nomine, dominus, cùm depuraveris intentionem ejus, videlicet dominationem, ab omni ejus contrario (quod est dicere ab omni subjectione, & debito servitutis: non enim verè, aut purè dominus est, qui alii vel subjectus est, vel etiam debitor servitutis) similiter cùm depuraveris intentionem dominationis à parte inferiori, hoc est, à parte comparationis, quam habet dominus ad inferiores, vel subditos, hæc autem est potestas, invenies potestatem ejus puram, & immunem ab omnibus his. quæ sunt ex parte impotentiæ, & occurret tibi intensio dominationis ex utraque parte sic depurata, soli creatori conveniens, & eidem appropriata appropriatione incommunicabili, sicut in lege hebræorum, & in libris prophetarum ipsorum invenies sæpè dictum, Dominus nomen illi, & ex persona ipsius, ego Dominus, hoc est nomen meum. Manifestum igitur est tibi, quia hujusmodi nominationes non communicantur creaturis secundùm intentiones depuratas, quibus appropriantur creatori, & propter hoc non univocè, sed æquivocè, & distantissimâ similitudine. Verùm ista diversitas rationum, & intentionum, non prohibet, quin verè dicantur de creaturis, & intentionibus, quibus applicantur, & aptantur eisdem; non enim dubium est, quin rex Indorum, & rex Æthiopum, his intentionibus, quibus reges ab hominibus communiter nominantur, verè reges sint, sive ex nuda potestate (licet eam multis iniquitatibus, & injustitiis maculent) sive ex potestate, justitiâ, aliisque regis virtutibus decoratâ, propter quod, & tyrannos reges impios vocant homines, licet eos non regant, idest rectè agant, sed magis violentâ tyrannide illos premant, & grassantur in eos, non eos custodientes, aut defendentes, sed magis prædam de illis sibi facientes, quemadmodùm dixit sapientissimus hebræorum, leo rugiens, & ursus esuriens, princeps impius super populum pauperem. Quòd si dixeris, quia rex nomen juris est, & officii, & impositum

Quòd nomina, quæ pertinent ad supereminentiâ creatoris secundum depuratas intentiones, non communicãtur creaturis.

Quomodo nomina præmissa secundum veritatem creaturis conveniũt.

non ab his, quæ malè potentes faciunt, sed ab officio, vel jure, vel debito eorum, quæ facere debent: & quia non est rex aliquis ex eis, quæ facit, (quæcunque illa sint) nec ex potestate faciendi hujusmodi, sed ex officio, & jure, sive debito, regendi, hoc est, custodiendi, defendendi, pacificandi per justitiam, & judicandi subditos, rectè eum dicere consentio. Verùm hoc est secundùm veram, ac propriam intentionem hujus nominis, rex, nihilominùs tamen in prædictas abusiones intorquet vulgus nomen illud, & alia hujusmodi. Nec dicendum est, vulgaribus hujusmodi sermonibus nullam subesse veritatem; omnibus enim communibus sermonibus subest virtus intentionis, quantùm ad nominationes & designationes rerum. Et est intentio in hoc sermone, quòd nullus tropus, vel abusio quantacunque, prohibet veritatem intentionis à nominantibus sic, idest, tropicè, vel abusivè, & hoc est dicere, quòd vulgus tyrannum verè regem, aut principem nominat, secundùm intentionem suam, alioquin, nec malum regem, nec malum principem ipsum verè dici possibile esset. Quemadmodùm, qui non est homo, nec verè potest dici homo, nec potest ullo modorum dici malus, vel impius homo, nec oportet, ut pueriles sophistarum argutias, quibus dicitur homo mortuus, qui non est homo, vel falsus nummus, vel homo pictus, qui non est homo, hìc declarem, vel referam tibi: tu enim scis, quòd in eo, quòd dicitur homo mortuus, per quod est mortuus, tollitur potior pars ejus, quod est homo, & hæc pars anima est; quare tota ista intentio, homo mortuus, non dicit hominem, sed partem ipsius, illam scilicet, quam mors relinquit apud nos, & hæc est corpus, hæc verò intentio, falsus nummus, non dicit similiter totum nummum. Et hoc est quoniàm per adjectivum, falsus, tollitur vera materia nummi, quod debet esse, vel aurum, vel argentum. Tota igitur intentio, falsus nummus, non dicit nummum, sed solùm residuum à materia nummi, hoc est, formam solam illius, quemadmodùm homo mortuus solam materiam veri hominis dicit; hæc autem intentio, homo pictus, nec verum hominem, nec veri hominis veram materiam, aut veram formam, sed solùm similitudinem, seu picturam ejusdem, nec aliud est homo pictus, quàm pictura, seu picta similitudo hominis. Adjectivum enim, quod est pictus, totum hominum verum tollit, hoc est, & quantùm ad materiam, & quantùm ad formam totam, ut dixi, appellationem sibi vendicans, & in propriam significationem transferens, hoc est, in solam picturam. Adjectiva verò, quæ sunt, malus, & impius, nihil tollunt de substantia rei, quam nominat substantivam; sive enim dicatur malus homo, vel impius, sive malus rex, vel impius, integra manet, quantùm ad significationem tam vera materia, quàm vera forma, regis, & hominis. Revertar autem ad id, in quo eram, & dicam, quòd sive per proprietatem, sive per tropum, sive per abusionem, sive per similitudinem, aut aliam quamcunque comparationem, nominantur res vulgariter, atque communiter, verè nominantur secundùm intentiones nominantium: nec enim falsas dicimus parabolas, nec tropos, nec alias quascunque abusivas orationes in eo, quòd parabolæ, vel tropi, vel abusivæ sunt, & hoc est, secundùm intentiones earum, inquantùm hujusmodi. Verum igitur est, quòd terra vera terra est, & vera terra quâcunque intentione accipiatur nomen terræ, & ex intentionibus præmissis, & Plato in eo, quod dicit, non est terra, quæ apud nos est, sed terreum, non contradicit huic sermoni.

De hoc, quod supra determinavit.

E

CAPUT XXXVIII.

Utrùm mundus archetypus sit ipse creator, vel aliud à creatore secundùm ipsum Platonem, & de absurdis sequentibus ex ejus positione.

HAbet autem admirationem non levem, neque prætereundam intentio Platonis in hac parte, propter quod investigandum est, utrùm intellexit mundum archetypum esse ipsum creatorem, vel aliud à creatore, & ab eodem factum, vel creatum. Quòd si ipsum creatorem, necesse habet confiteri unamquamque specierum, vel idearum hujusmodi creatorem esse, vel partem creatoris. Quia igitur creatorem declaratum est in prima parte hujus sapientialis, ac divinalis, philosophiæ impartibilem esse, per omnem modum, necesse habet concedere unamquamque hujusmodi specierum, vel idearum
F esse ipsum creatorem, præter hoc veram terram secundùm intentionem suam esse ipsum creatorem, & veram aquam similiter, & ad hunc modum de unoquoque aliorum; quare necesse habet concedere omnes species, & intelligibilia mundi illius intellectualis, unum, & idem esse secundùm essentiam, & veritatem, & illud esse impartibile in ultimitate impartibilitatis, si autem unum singulare, quomodò mundus, aut universum, hoc proculdubiò debuit declarare. Tu verò de hoc audies per me aliqua, in his, quæ sequuntur. Quòd si intellexerit Plato mundum istum intellectualem, sive specierum, aliud esse à creatore, necesse erit ipsum creatum esse, vel factum ab illo. Necesse etiam erit partes ejus esse substantias intelligibiles, sive intellectuales, & propter hoc intelligentes, & tanto præstantiores ac nobiliores in omnibus dispositionibus suis substantiis angelicis, & intelligentiis, quantò ordine
G naturali creatori propinquiores; necesse etiam erit secundùm hoc istum mundum habere exemplar aliud apud creatorem, ad cujus similitudinem ab eo conditus sit. Et per hanc viam ibit res in infinitum. Et non habebunt finem hujusmodi exemplaria, sive mundi, aut cogetur Plato confiteri creatorem aliquem ex hujusmodi mundis, sive exemplaribus creasse. Quod non solùm secundùm Platonem impossibile est, sed etiam declaratum tibi jam est per me in prima parte hujus philosophiæ, quòd apud omnem sapientem operatorem, & per sapientiam operantem necesse est exemplar esse omnium operum, quæ per sapientiam operatur, & idem est apud ipsum, & in eo est ars, sive sapientia, ex qua, & per quam operatur, & exemplar ad quod, sive ad cujus similitudinem, operatur. Et non oportet, ut faciam tibi repetitionem hujusmodi declarationis.
H

CAPUT XXXIX.

Alia declaratio contradictionis, quæ fuit inter Platonem, & Aristotelem, in quo declaratur, quòd sapientia creatoris est mundus archetypus.

HIs itaque determinatis revertar ad determinationem contradictionis istius, quæ fuit inter Platonem, & Aristotelem, & dicam, quia mundus archetypus, hoc est exemplaris omnium eorum, quæ facta sunt, vel creata à creatore, vel quæ fient, aut etiam fieri possunt, propriè est sapientia ab ipso creatore æternaliter genita quam dei filium, & Deum, lex, & doctrina, fidesque Christianorum verissimè nominat. De quo, & ejus generatione, atque aliis, quibus magnificentiam suam, & gloriam

cognosci,

Nota de mundo archetypo, & sapientia Dei. cognosci, & declarari per me bonitatis ejus dignatio fuit, in prima parte hujus philosophiæ tractatum habes desiderabilem, & nobilem Hunc igitur deum, ac dei filium, artem dei omnipotentis plenam rationum viventium sapientes, & doctores Christianorum nominant: rationes viventes intelligentes ipsas species, vel ideas, quas Plato posuit secundùm intentionem, & opinionem, ipsorum, qui in parte ista de Platone, & ejus philosophia, benè, & laudabiliter opinati sunt. Est igitur benedictus, ac venerandus dei filius exemplar, & mundus, & universum specierum, & idearum hujusmodi, & ars plena rationum viventium, quæ omnes unum in ea sunt juxta sermones sapientum, atque doctorum Christianorum, & istæ rationes prædictæ species, vel ideæ, vel formæ Platonicæ sunt. Et quemadmodùm dicit philosophus, quia omnis intelligentia plena est formis, propter hanc plenitudinem rationum, & innumerabilem multitudinem idearum hujusmodi, vel formarum, in lege Christianorum, & doctrina appellari, & videri, potest meritò multiformis Debes etiam scire, quia substantia intelligens, cùm virtus intellectiva ipsius perfecta fuerit perfectione suâ completâ, efficitur mundus intelligibilis, sive sæculum intelligibile, sicut prædixi tibi, & hujusmodi perfectio, & gloria, & virtus est nostri intellectus, & pars prima beatitudinis futuræ, & fœlicitatis perpetuæ, quam promisit creator benedictus electis suis, de qua aliquid jam audivisti per me. Qualiter autem & unum in ultimitate unitatis sit sapientia creatoris, & qualiter multiformis, qualiter in ea etiam unum sint innumerabiles illę multitudines idearum, & qualiter multæ, nec- non qualiter in angelis sanctis, atque beatis, & etiam in animabus nostris, cùm prænominata gloria beatificatæ fuerint, similiter se habeat de hac multitudine formarum, & unitate, pro modo congruentiæ suæ, declarabitur tibi manifestè, si deus voluerit, ubi spiritualitatis naturam, & propria ipsius investigabo, & hæc est quæstio, quam dixi superiùs Platonem declarare debuisse.

CAPUT XL.

Quòd in omni intelligentia est plenitudo, seu multiformitas idearum, vel exemplarium.

Debes autem scire, quòd perfectio ista intellectiva, & multiformitas non debet esse ullo modorum solius intelligentiæ agentis, imò omnium aliarum intelligentiarum (si ipsæ sint) omnium substantiarum angelicarum beatarum; verùm ista perfectio dividitur in eis in duas, quarum altera est eis naturalis, & innata, altera verò largitate gratuita, & creatoris largitione superaddita, & nominatur apud hujusmodi substantias tam gratia, quàm gloria, gratia quidem, propter gratuitam largitionem, gloria verò, propter supereminentiam perfectionis, ultra quam nec quæritur alia, nec speratur. Cujus verò amplitudinis, sive largitudinis, aut capacitatis sit naturalis ista perfectio, quantùm ad scibilia, seu cognoscibilia, quod est dicere, utrùm apud istam, vel ipsam, sive in eâ, sive intra eam, sint omnia scibilia, vel cognoscibilia, an quædam tantùm, sive pars eorum, in sequentibus investigare, & determinare tentabo cum dei adjutorio: non conturbet igitur te simplicitas, aut impartibilitas substantiarum hujusmodi, vel etiam creatoris, quasi per eam prohibeatur ab ipsis multiformitas ista, seu multitudo rationum, aut idearum, seu formarum exemplarium. In sequentibus enim faciam te scire, si deus voluerit, quoniàm ipsa simplicitas, & impartibilitas in hujusmodi substantiis est amplitudo, & capacitas earum intellectiva. Hoc igitur sic posito de hujusmodi substantiis manifestum est tibi, qualiter intelligentia agens secundùm Aristotelem sit sol, sive lux animārum, quod etiam de omni hujusmodi substantia, videlicet abstracta, atque perfecta perfectione prædictâ, verum esse necesse est, & tantò magis de superioribus, quantò majoris luminositatis ipsas, quàm inferiores esse necesse est. Distantia enim localis non prohibet hujusmodi substantias à luminositate sua, quemadmodùm manifestum est tibi in corporibus luminosis, quoniàm tenuatur, atque debilitatur irradiatio eorum in alia corpora secundùm magnitudinem propinquitatis, & remotionis illorum ad illa, nec non secundùm dispositiones mediorum corporum inter irradiantia, & irradiata: hæ autem dispositiones, sicut alibi didicisti, sunt raritas, & densitas, in substantiis autem spiritualibus alterius modi sunt appropinquationes, & elongationes, & forsitan corporales appropinquationes, & elongationes, adjuvant & impediunt interdùm aliquas ex hujusmodi irradiationibus. Verisimile enim est, licet nondùm demonstratione per me declaratum, vel per alium, cujus declaratio ad me pervenerit, non omnes angelos bonos, & malos, æqualiter nosse propinqua sibi, & remota, propinquitate inquam, & remotione localibus, sive corporalibus. Quis enim opinetur angelos, sive bonos, sive malos, qui sunt in civitate Arim, æquè nosse ea, quæ fiunt in ultima Thule, ut ea, quæ fiunt in Arim? Hæc igitur est una de quæstionibus, quæ multos exagitat, & conturbat, similiter cùm viri sancti in spiritu rapiuntur ad visiones, & revelationes, utrùm fiat per motum localem, vel quòmodò aliter, non minori investigatione inquirendum est. Jam autem dixi tibi de sole, & luminositate ipsius, quoniàm non est imprimens per ipsam colores superficiebus corporum, quorum superficies irradiat, sed est adjuvans colores, qui potentiâ sunt in corporibus, quemadmodùm calor arenæ, vel pulveris, non est imprimens materiæ, quæ est in ovo struthionis, formam struthionis, sed est adjuvans materiam illam ad hoc, ut exeat in effectum in illa forma struthionis. Potentia enim, quæ est in materia illa, potentia incompleta est, & non sufficiens per semetipsam educere in effectum formam struthionis sine adjutorio caloris, sicut manifestè vides in calore solis, quoniàm ipse non est imprimens formas vegetabilium, sed est adjuvans ipsa semina ad hoc, ut ex eis educantur in effectum ea, & formæ eorum, quæ potentialiter sunt in seminibus. *Intelligentia agens lux animarū secundum Arist.*

CAPUT XLI.

Utrùm lumen scientiæ desuper totaliter cadat super animas nostras ab intelligentia agente. Et utrum ab omni alia spirituali substantia irradiatio hæc fiat, vel illuminatio.

Declaratio autem hujus manifesta est hæc. quia nihil imprimit naturaliter, & per se, formam, vel similitudinem formæ, quam non habet. Operatio verò solis in his naturalis est per se. Ampliùs. Exempla in Aristotele & similitudines perfectibilitatis animarum nostrarum nullo modo congruunt istis sermonibus ipsius. Nec enim in tabula picturæ, vel scripturæ, sunt potentialiter, quarum receptibilis est, quin potiùs totaliter ei à foris adveniunt, & imprimuntur, ab agente, scilicet, vel

scribente in ea, ab ipsa verò non exeunt ullo modo, & nec in parte, nec in toto. Similiter se habet de speculo, formæ enim, quæ resultant in eis ex oppositione aliarum formarum, nullo modorum exeunt ab illis, sed totaliter à foris, & aliunde illis adveniunt; quare si similiter se habet de animabus nostris, non exeunt formæ intelligibiles ab eis per irradiationem intelligentiæ agentis super ipsas, sed totaliter ab illa eis adveniunt, & imprimuntur.

De receptibilitate formarum in speculo.

Ampliùs. Ipse usus communis loquendi hoc habet: non enim dicunt homines scientias extrahi de animabus nostris, vel exire ab eis, sed magis dari animabus: eodem modo, & de virtutibus loquuntur homines, vocantes creatorem scientiarum, & virtutum, non autem extra actorem, vel eductorem earum; sed neque quis hominum dicit solem dare colores, aut datorem colorum, immò corpora communiter dicunt homines colorata in se esse per naturam propriam. Solem autem dicunt manifestare colores, & etiam figuras, quantùm ad visum, hoc autem dicunt, non ausi ampliùs attribuere soli circa colores, quàm manifestationem ipsorum, nullatenùs autem generationem colorum. Alioquin pictores, & tinctores, dicerent esse otiosos, & supervacuos, cùm communiter dicant eos facere colores, & dare. Quædam corpora etiam dicunt dare colorem aliis, de sole verò adhuc inauditum est apud homines, quòd vel det, vel gignat, vel faciat colores. Ampliùs, si potentiâ essent in animabus nostris formæ hujusmodi, cùm tanta facilitate, tantaque velocitate in actum exeant, vel educantur, potentia hujusmodi non esset potentia tantùm, sed habitus proximus actui suo. Quare etiam anima humana creata esset secundùm ipsum Aristotelem perfecta habitibus scientiarum, & propter hoc similiter habitibus virtutum. Recidit igitur Aristoteles in sententiam Platonis de perfectione, & perfectibilitate animarũ humanarum, & etiam majorem ponit eis perfectionem, quàm Plato. Necesse igitur est veritatem se habere, sicut dixi, videlicet, ut lumen scientiæ desuper adveniens totaliter cadat super animas nostras, à quacunque virtute descendat. Nec necesse est, ut ab una sola virtute, vel substantia fiat irradiatio, vel illuminatio.

Deductio notanda.

Quod ex propheticis revelationibus, & illuminationibus, manifestum est, qui diversos, ac multos angelos, missos ad se nominant, multas, atque diversas illuminationes, & varios illuminationum suarum modos scripserunt. Alii namque per figuras, alii per ænigmata verborum, alii ad nudum, absque ullo velamine res sibi cœlitùs revelatas descripserunt. Ex quibus omnibus manifestè apparet non esse illuminationes hujusmodi per intelligentiam unicam agentem, cùm fixam, & immobilem ponat Aristoteles intelligentiam agentem, nec dicat, in qua parte mundi terreni illam esse opinetur. Otiosè namque in sphæra ignis esset, vel aëris, vel etiam aquæ, cùm in nulla hujusmodi sphærarum animæ humanæ creentur, vel sint, aut inhabitent. Si verò in sphæra terræ eam posuerit, nondùm assignavit nobis montem, aut vallem, regnum, vel civitatem, aut alium locum, ubi eam esse intelligat. Ipsi verò prophetæ scripserunt angelos ministros suarum illuminationum missos ad se, vel in seipsis, quod est dicere, quosdam sibi locutos, quosdam verò in ipsis. Ampliùs. Non magis est conveniens, quàm intelligentia agens irradiet hujusmodi illuminationes, quàm aliqua ex aliis superioribus substantiis spiritualibus, cùm ex necessitate minoris luminositatis eam esse necesse sit, quàm aliquam ex superioribus, propter majorem sui elongationem à lumine primo, quod est creator bene-

E dictus, si verò dixerit, quia ex propinquitate suâ ad animas nostras est ad has illuminationes magis idonea, aut intelligit de propinquitate corporali, sive locali, aut spirituali: si de corporali illa nihil omninò prodesse videtur ad spirituales illuminationes: si verò de propinquitate spirituali, vel essentiali, quærendum est ab ipso, utrùm intelligat, quòd propinquitas hujusmodi faciat eam conjunctam animabus nostris, aut magis conjungibilem ipsis, quàm aliquam aliam ex superioribus spiritualibus. Quòd si faciat eam conjunctam animabus nostris, esset igitur essentialiter in unaquaque animarum nostrarum, & econtrariò; de hoc autem audivisti me in his, quæ præcesserunt. Si verò non facit illam conjunctam animabus nostris conjun-

F ctione essentiali, quam dixi; remanet igitur seorsùm ab animabus nostris in loco uno aliquo: ab illo igitur oportet eam discurrere per singulas animarum nostrarum, quas illuminare voluerit, & ad singulos ventres mulierum, in quibus animæ humanæ creandæ sunt, & infundendæ corporibus humanis, ibique jam formatis, secundùm hunc sermonem Aristotelis, qui attribuit ei creationem animarum humanarum. Quare non differret ab aliquo ex omnibus angelis discurrentibus per mundum istum terreum ad implenda jussa creatoris. Erit insuper discursus ejus simul incredibilis, & intolerabilis, & contrarietatibus motuum refertissimus, si per motum localem intelligatur fieri discursus hujusmodi. Necesse enim habet moveri simul antè, & retrò, sursùm, & deorsùm, dextrorsùm,

G & sinistrorsùm, intus, & extra. Ampliùs. Si non potest in præsentia exhiberi in aliquo loco, nisi per motum ad illum veniat, necesse est eam incessabili, & impossibili discursu exagitari, vel etiam fatigari; discursus enim tot contrariorum motuum impossibilis est manifestè, cùm veræ contrarietates, quas dixi superiùs, in motibus sint. Ampliùs. Si ponatur ei motus hujusmodi, atque discursus quærendum est ab eo, qui sic ponit, utrùm per motum hujusmodi recedat ab aliquo: quòd si ab aliquo loco, necesse est, ut ab omni, in quo est, si in multis locis simul est, in quocunque enim loco aliquid sit, si ab illo non recedat, non movetur ad alium; quare vel recedit ab omni, si in multis est, vel à nullo recedit. Quòd si recedat ab omni, in nullo igitur remanet. Si verò à nullo recedit, non movetur igitur ad locum. Quòd si dixerit, quia præsentiam suam exhibet multis locis, præterquàm quod moveatur ad illa, vel etiam ad aliquem illorum, dico, quia iste sermo est hominum vel non intelligentium ipsum, vel quibus aut impossibile est, aut valdè difficile est, explicare sermonem hujusmodi. Didicisti & apud Aristotelem de substantiis impartibilibus, qualiter visus est sibi declarasse impossibi-

H litatem motus apud eas declaratione demonstrativâ. Quoniàm autem nec doctrina Christiana, neque hebraïca, neque etiam alterius gentis, quæ adhuc ad notitiam nostram pervenerit, attribuit alicui substantiæ, ut naturaliter possit exhibere præsentiam sui in multis locis, atque corporibus simul, neque in uno post alium absque motu locali, quemadmodùm audivisti prophetas loquentes de diversitate, sive pluralitate, & etiam de nominibus angelorum sanctorum ad ipsos missorum: & quoniàm non omnis veritas circa substantias spirituales abstractas adhuc declarata est, nec philosophia in his adhuc completa, suo loco tentabo investigare de hoc, si deus voluerit.

CAPUT XLII.

Qualiter in omni substantia spirituali, sine confusione est innumerabilis multitudo formarum spiritualium distinctione lucidissima.

INterim autem sufficiat tibi cognoscere, quia causæ, quæ induxerunt Aristotelem ad ponendum intelligentias, & ordines earum, & ad ponendum intelligentiam etiam agentem, & illam unicam, non fuerunt causæ sufficientes ad hoc; revelationes enim, & derivationes, & omnes alias illuminationes, quæ desuper adveniunt, & non per naturam, sed pro divino munere, vel aliis viis, quas audies in sequentibus, adveniunt inquam animabus nostris, fiunt vel allocutionibus angelorum vel bonorum, vel malorum, vel applicationibus spiritualibus quibusdam, vel elevatione animarum nostrarum & raptu fortissimo quo elevantur, B usque dum applicentur, & conjugantur lumini primo. Cujusmodi applicationem, vel conjunctionem non sustinet præsens vita corporum nostrorum. Qualiter verò in quacunque hujusmodi substantiarum abstractarum sit prædicta multiformitas, hoc est, multitudo innumerabilium formarum spiritualium distinctione lucidissimâ, & absque permixtione, & confusione, per omnem modum, ostendam tibi primò exemplis evidentissimis, in ipsa anima tua, ubi non dubitas nec partes scientiarum, quæ in anima tua sunt, vel commixtas esse, vel confusas in ipsa. sed neque etiam ipsas scientias, quantumcunque magnæ, & amplæ sint, possibile est, ut coangustent se, vel comprimant, aut impediat altera alteram ullo modorum, quin potiùs necesse est, ut quantò altera dilatatior, seu quolibet modorum major fuerit, tantò cum ipsa latiùs, ac spatiosiùs in anima existat. Addo & aliud isti exemplo. Et dico, quòd quantò majores, ac plures scientiæ fuerint apud animam tuam, tantò aliis erit & ingressus facilior, & locus amplior apud illam: Et hæc nulla anima intelligens ignorat. Quis enim dubitat animas, apud quas sunt scientia arithmeticæ, & scientia musicæ, atque scientia geometriæ, capaciores esse scientiæ astronomiæ, quàm si illæ apud eas non essent, quin potiùs manifestum est alias animas scientiam astronomiæ capere non posse, nisi quæ istas in se ipsis habuerint, & tantò magis illam eas capere posse, quantò his tribus fuerint pleniores. Manifestum igitur est tibi per exemplum istud formam intelligibilem in substantia impartibili non coangustari, nec comprimi, vel constringi, neque obscurari, aut ullo modorum impediri consortio alterius, quin potiùs spatiosiùs esse cum illa, & etiam distinctiùs. Et hæc est una ex proprietatibus naturæ spiritualis. Econtrariò se habet per omnia in amplitudine. & capacitate corporum. Corpora enim se angustiant, & comprimunt, & D mutuò se ejiciunt de locis eisdem, & cùm unum eorum in loco aliquo fuerit, alterum in eodem situ nec patitur, nec admittit quin potiùs ipsum pro viribus repellit, & quominùs intret in illum obnititur, & obsistit. Idipsum vides in memoria tua, idest in vi memorativa tua, & quod mirabilius est, quia formæ intelligibiles existentes in thesauro memoriæ alias inibi secum advocant, & attrahant. Similiter & omnes scientiæ alias secum attrahunt, & advocant, & invitis nobis, & etiamsi obniti vellemus, scire alia nos compellunt. Addam & aliud exemplum in visu oculorum, de quo manifestum est, quòd ad organum ipsius, idest oculum, veniunt simul innumerabiles formæ visibiles, & colores

A multi. Quorum forsitan impressiones in ipsa pupilla oculi, vel in humore crystallino permixtione confunduntur. Veruntamen apud videntem, idest in anima videntis distinctissimæ sunt, alioquin non eòs distinctè videret. Si enim confusæ, vel permixtæ essent apud animam videntis, non videret eas distinctè. Indicium autem hujusmodi certissimum est infectio, quæ facit, ut aliquibus infirmis videantur omnia nigra, quæ indubitanter infectio est prohibens formas visibiles distinctas esse, vel fieri in anima videntis. Confusio, quam dixi fieri in pupilla, non prohibet hoc, propter debilitatem suam, per quam nec profundata, nec fixa est, in pupilla, vel in spiritu visibili. Ex his etiam manifestum est tibi, quia si velut oculis intellectus intueri tibi ad purum, vel nudum, liceret aliquam ex hujusmodi substantiis sic perfectâ, ut dixi tibi, indubitanter videres eam velut mundum intelligibilem, aut universaliter ex omnibus illis regnum constitutum, quorum formæ in illa, vel apud illam essent, & etiam tantò clariùs, atque distinctiùs, quantò hujusmodi substantia esset impartibilior, & ultimitati simplicitatis, quæ creatoris solius propè est ordinatione naturali, aut gratiæ propinquior. De modis autem illuminationum istarum, & de applicationibus, atque conjunctionibus hujusmodi substantiarum sive ad creatorem, sive adinvicem, sive ad animas nostras, & de aliis modis illuminationum hujusmodi, quæ per artificia, vel ingenia quædam, sive etiam per naturam, philosophis visi sunt fieri, & hominibus tam à magis, quàm à malis angelis per ipsos multipliciter illuditur, dicam in sequentibus, prout Deus donaverit.

CAPUT XLIII.

De hoc, quod supra, scilicet quòd formæ exemplares, & rationes omnium creatorum & creandorum, viventes sunt apud scientiam creatoris æternaliter, & sunt unum cum illa, nec differunt ab ipsa essentialiter.

C IAm igitur determinatum est tibi per hæc, quæ veritas subesse possit, vel debeat, sermonibus Platonis, & de sermonibus Aristotelis; & quoniàm si Plato intellexit mundum specierum, sive formarum intelligibilium, scientiam creatoris, vel sapientiam etiam uniuscujusque sic perfectarum nobilium substantiarum, verissimè hoc dicit, juxta modum, quem exposui tibi, quomodò dictum est, omnis intelligentia plena est formis Et sequentes Aristotelem de ultima perfectione animarum humanarum, quæ fœlicitas earum æterna nominatur, exposuerunt quantùm ad virtutem intellectivam earum, dicentes expressè, quòd unaquæque animarum nostrarum illa fœlicitate, seu beatitudine, præditarum erit sæculum intelligibile, quantùm ad veritatem suam intellectivam. Cujus autem, aut quantæ amplitudinis, seu capacitatis, & an omnes in parte ista æquales futuræ sint in ista plenitudine formarum, nondùm certitudine demonstrativâ declaratum audivi. Manifestum etiam est tibi Platonem nullo modorum sensisse res istas creatas, sive substantiam, aut veritatem earum, esse, vel fuisse, æternaliter apud creatorem, cùm nec ipsæ, nisi ex tempore sint, formæ verò exemplares, & rationes omnium creatorum, & creandorum, viventes apud ipsum æternaliter fuerint, quemadmodùm, & sapientia, quæ de ipso genita est, quam Christianorum lex, & fides, atque doctrina Dei filium verissimè nominat. Hæ verò formæ non aliter ab ipso genitore hujusmodi sapientiæ differunt, quàm ipsa, nec aliter ab ipso processerunt.

Ab invicem autem ipsæ formæ essentialiter nullatenùs differunt, ita ut dici possit veraciter, hæc aliud ab illa, neque aliter multæ dicuntur, aut dici possunt, quàm ipsa sapientia dicitur multiformis, quod ad rerum multiplicitatem, atque varietatem forsitan maximè refertur. Nec obsistit, aut impedit ullo modorum unitas, aut impartibilitas sapientiæ ipsius, quin ex ea procedat rerum tam multiformis, tamque multiplex varietas. Causa autem in hoc est, quoniàm ipsa non operatur per unitatem suam solummodò, immò per virtutem suam largifluam, & immensam, & redundantiam diffusivam, juxta possibilitates receptibilium, non per modum naturæ, ut sæpè jam dixi, sed per largitatem liberam in ultimitate liberalitatis. Ut autem intelligas sermonem meum de possibilitatibus, & receptibilitatibus, creatorum, & creandorum, fac considerationes in unaquaque specierum creaturarum, & invenies manifestè, quia species leonina non est susceptibilis perfectionum humanarum, sive sint essentiales, sive accidentales, similiter neque aliarum, sive sint spirituales, sive corporales. Et ad hunc modum facile est tibi videre de aliis speciebus; nullo modorum autem intelligas, quòd possibilitates, seu receptibilitates rerum, modificent, vel aptent sibi influentias descendentes super eas à datore perfectionum, vel sapientia ipsius, quin potiùs ipse per eam influit super unumquodque, & aptat eidem, quod illi congruit de influentiis largitatis suæ. Hujusmodi verò exemplum evidentissimum est in unoquoque de operibus artificiorum, hæc enim influit solùm de arte & exemplari, quod est in mente artificis, super materiam, in quam operatur, quod est beneplacitum fluere super illam. Neque materiæ aliquid virtutis, aut potestatis attribuunt homines in formas, quas per artificium recipit, sed totum ascribunt prudentiæ, & beneplacito artificis. Quemadmodùm argilla nihil aliud potest in formam, quam ei dare voluerit figulus, nisi solùm recipere. Quòd si dixerit quis, quia materia potest contra formam, quam imprimit artifex, saltem resistere magis, vel minùs, quemadmodùm durum ex duritia resistit interdùm, & retardat impressionem, sive receptionem formæ, in materia muri, dico, quia verum dicit. Verùm istud non est potestas modificationis, vel aptationis formæ ipsius. Nec per hoc potest addere, aut minuere aliquid ipsi formæ, licet possit majus, aut minùs, & meliùs, vel deteriùs ipsam recipere. Quemadmodùm forsitan in artificiis nostris hoc possibile esset, si tamen esse potest, in creaturis tamen operibus, & artificiis, totum sibi vendicat dominantissima voluntas, & imperiosissimum beneplacitum ipsius. Causa autem in hoc est, quoniàm tam recepta, quàm receptibilia, quàm etiam receptiones eorum, subsunt virtuti, & sapientiæ creatoris subjectione plenissimâ, & obedientiâ perfectissimâ. Nolo autem hîc esse tibi adeò profusus, sive prolixus, ut pueriles sophistarum argutias tibi ponam, & exponam, qui eos incessanter audis, vel audire poteris apud homines, qui ridiculis hujusmodi gloriantur, & magis illudere discipulis, & auditoribus suis per hoc, quàm veritati studere consueverunt, in quibus ipso etiam tempore non tam dispendiosè, quàm etiam periculosè, abutuntur. In his igitur si forsitan eas audieris, reminisci te oportet fallaciæ accidentis, & consequentis. Quòd si quis dixerit, quia eadem debet esse habitudo formarum exemplarium ad invicem, & exemplatarum, & quoniàm, sicut sunt in exemplari, sic debent esse in veritate, cùm exemplar, exemplar sit veritatis. Et propter hoc sicut apud formas exemplares non

E est diversitas, aut pluralitas essentialis; sic apud res, quæ arte, vel sapientiâ divinâ factæ sunt, non debet esse diversitas, vel pluralitas essentialis. Quemadmodùm igitur omnes formæ exemplares, sive rationes viventes, unum sunt in arte, vel sapientia creatoris; sic omnes res, etiam per illam factas, unum oportet esse in veritate, quod est, essentialiter, & dicit Aristoteles Empedoclem ferè ita sensisse, qui posuit omnia unum esse secundùm rationem, multa verò secundùm sensum. Post eum verò fuerunt aliqui magis insensati, & insensibiles, & neque quantùm ad hoc, inter bruta animalia computandi, qui rerum formas, & differentias, omninò negantes, unum, & idem, esse omnia insanissimâ vanitate deliraverunt. Quibus, ut aliàs tibi dixi, ipsa bruta animalia præferenda sunt in hoc, quòd rerum diversitates, & differentias, saltem sensibilium, manifestè dignoscunt. Quapropter ad con-
F fundendam, ac repellendam, istam insaniam brutorum animalium sufficit contradictio per se sola, præsertim cùm sensus, & discretio sensibilium in hujusmodi animalibus vox quædam sit naturæ, veritatem pluralitatis, atque diversitatis rerum hujusmodi publicè, manifestéque, clamantis.

CAPUT XLIV.

Quòd unitas essentialis exemplaris non prohibet ab exemplis pluralitatem, aut differentiam.

Dico igitur, quia mundus exemplaris, sive ars, sive sapientia genita creatoris, per unitatem suam, sive per id, quod unum est, non est exemplar creatæ multitudinis, aut diversitatis. Unitas tamen ejus, quæ est unum exemplar, & unus mundus intelligibilis, exemplar est unitatis, qua mundus crea-
G tus est unus. Et totus simul mundus intelligibilis ratione mundi, & universalis exemplaris, acceptus non est exemplar uniuscujusque rei creatæ, sed sicut fas est intelligere, ac dicere, unaquæque res creata habet in illo exēplari suum exemplar, ac ideam propriam, appropriatam scilicet sibi, & similibus suis, in eo, quòd similes sunt, sive inquantùm similes. Quemadmodùm arca una exemplaris in mente artificis non est exemplar unius arcæ tantùm, sed innumerabilium similium, inquantùm similes sunt, nec oportet, ut quæque propriam arcam exemplarem habeat in mente artificis, cùm una exemplaris innumerabilibus exemplis sufficiat. Sicut manifestum est in sigillo regio, vel quocunque alio, ex quo uno innumerabiles impressiones formantur. Et per hoc exemplum manifestum est tibi, quia unitatem exemplaris non sequatur unitas exemplorum,
H nec ad diversitatem exemplorum sequatur simul diversitas exemplaris. Scire tamen debes, quia unitas essentialis idearum non prohibet ab eis omnem modum pluralitatis, aut differentiæ, seu differentiarum, sicut neque apud primum genitorem, & ejusdem primogenitum. Cùm enim inter eos sit unitas essentialis, nihilominùs tamen inter eosdem est pluralitas, & differentia, quam Christianorum fides, & doctrina vocant rectissimè personalem. Scito etiam, quia in istis formis exemplaribus unitas non solùm non prohibet pluralitatem, seu diversitatem in exemplis, sed etiam adjuvat illam & perficit, sicut unitas creatoris non arctat, aut restringit causalitatem magnificam, & multificam creatoris, immò adjuvat, & perficit ita, ut quantò unitior est, ac simplicior in seipso, tantò multificentior, ac magnificentior sit necessariò in causando.

CAPUT XLV.

Intelligentias non esse ponendas propter motus cœlorum, nec in eo numero, in quo posuerunt eas Aristoteles, & sequaces ejus.

IAm igitur patefactum est tibi per ea, quæ præcesserunt, nec intelligentias ponendas fuisse per motus, seu propter motus cœlorum, neque in eo numero, in quo posuerunt eas Aristoteles, & sequaces ejus, neque nomen intelligentiæ appropriandum fuisse decem substantiis nobilibus, cùm omnibus angelicis, incorporeis, aut secundùm virtutem intellectivam, juxta modum quem dixi, perfectis, communiter & univocè conveniat nisi fortè per excellentiam aliquam istam appropriationem fecerit, quam indubitanter ponere. & declarare debuit in libro suo, hoc autem eum perfecisse nondùm audivi. Admirationem verò habet de viro, qui in rebus physicis adeò profundasse creditus est; & benè in omni genere rerum exercitatissimus, & auctor, & instructor peripateticæ disciplinæ cùm fuerit, quomodò in libris hebræorum, librisque magorum, vel non legerit, vel si legisset, non meminerit, cujus professio erat omnium sermones audire, omnium scripta legere, pro omnibus, & contra omnes disputare, vel dicere, & simul veriorem, aut saltem verisimiliorem viam eligere, de septem angelis pretiosissimis apud deum, nec-non de cherubim, & seraphim, ac de innumeris principatibus, & potestatibus, de quibus tam multa magi, ac malefici scripserunt; quemadmodùm audies in sequentibus, mirum est quomodò nihil legit, vel meminit. Seraphim enim ordinem substantiarum nobilissimarum, & præstantissimarum spiritualium hebræi in libris prophetarum suorum nominant, Cherubim verò secundæ dignitatis ordinem, an fortè fidem non adhibuit his, vel illis? Qualiter autem spiritus, quem de cœlo veneris advenisse sibi jactat, non ei enarravit omnium hujusmodi substantiarum ordines, virtutes, & dignitates, aut quomodò adeò parùm sollicitus fuit ipse Aristoteles de scientia substantiarum hujusmodi, de quibus, & scribere, & alios docere intendebat. Præsumpsit autem Aristoteles eousque de scientia earum, ut malos angelos, quos usualiter cacodæmones, & diabolos vocant homines, esse negaret, & hoc astruere probationibus attentaret, seductus forsitan ab illo spiritu, qui hujusmodi familiaritatem se adeptum esse dicebat, nolens infamare de malitia consortes suos, & propter hoc, tanquàm spiritus mendacii omnes spiritus bonos dicere non expavit.

CAPUT XLVI.

Quod dictum supra fuerat, probationibus declaratur, scilicet, quòd unitas, & simplicitas capacitatem, & distinctionem rerum scitarum in substantiis impartibilibus non impediunt, sed juvant.

POst hæc autem revertar ad declarandum probationibus, quod dixi tibi de unitate, ac simplicitate, quia ipsa non solùm non est prohibens distinctionem rerum, quæ sunt scitæ à substantiis simplicibus impartibilibus; & quòd non solùm non sunt coangustantes ipsas scientias, quæ sunt in substantiis hujusmodi, quin potiùs adjuvantes sunt distinctionem hujusmodi, & amplificantes ipsas scientias, & virtutes, ut eis quodammodò spatium facientes. Dico igitur in primis, quia si

A unitas, & impartibilitas confusionem rerum facerent apud cognoscentem, & distinctionem earum impeditam, aut ipsas scientias invicem comprimerent, aut coangustarent, necesse esset, ut apud creatorem hoc maximè efficerent, cùm manifestum sit creatorem esse in ultimitate simplicitatis, & impartibilitatis. Quare apud creatorem, sive scientiam ipsius, esset maxima rerum scitarum confusio, minimaque vel nulla apud illum earum distinctio, necesse igitur esset ipsum maximè confusè videre; & cognoscere quæcunque videt, aut cognoscit, & maximè distinctè eadem cognoscere, vel videre. Quare vel minima, vel nulla rerum discretio, sive distinctio esset apud ipsum. Esset igitur ultimus in incertitudine cognitionis, & dijudicationis rerum, ultimus, idest minimus. Ampliùs. Cùm corporalitas, & spiritualitas contrariæ sint, necesse est, ut sequantur eas per se dispositiones contrariæ. Cùm igitur corporalitatem sequantur istæ dispositiones, videlicet coangustatio receptorum, seu
B contentorum, coangustatio, inquam, mutua eorum ad invicem, & minoratio capacitatis amplioris ex quocunque recepto, seu contento, & etiam repulsio aliorum, vel pro parte, vel pro toto, quia unumquodque contentorum corporalium continente corporali pro magnitudine corporali sua repellit alia, atque intrare prohibet, & hoc, ut dixi, pro magnitudine sua corporali, quod est dicere, ut quantò majus fuerit, tantò magis prohibeat, & repellat alia similis magnitudinis; econtrariò igitur se habere necesse est apud naturam spiritualitatis: quantò enim major fuerit scientia, vel virtus in substantia quacunque spirituali; tantò non solùm non prohibet, aut non repellit, sed etiam adjuvat, ut intrent alias, & interdùm, ut prædixi tibi, intrare compellit, tantoque alias non solum meliùs secum patitur in eodem subjecto, sed etiam
C magis eas amplectitur, & spatiosiùs cum eis est in eodem. Manifestum est tibi per temetipsum, quia non sequitur spiritualitatem ex quantiscunque, & quotcunque receptis, sive contentis, minoratio capacitatis amplioris, quin pòtiùs majoratio ipsius, & augmentum. Quantò enim majores, & plures scientias, atque virtutes recipit anima tua, tantò plurium, & majorum erit capacior; & econtrariò, quantò minores, & pauciores receperit, tantò aliorum minus capax erit. Dico etiam, quia quantò plures, & majores erunt scientiæ apud animam tuam, tantò lucidior erit apud eam rerum scitarum discretio, atque distinctio: econtrariò verò, quantò minores, atque pauciores recipit. Ex his igitur manifestum est, quia simplicitas, & impartibilitas in substantiis nobilibus abstractis non solùm non faciunt confusionem rerum, & indistin-
D ctionem, quin potiùs augent, & illuminant scientiam. Et hæc est natura, & proprietas spiritualitatis, contrarium verò natura est, & proprietas corporalitatis. Ampliùs. Fac considerationem comparativam animarum nostrarum, & substantiarum angelicarum, animarumque brutalium, & invenies evidenter, quia animæ nostræ, quantò unitiores sunt in se, majorisque simplicitatis, atque impartibilitatis, tantò sunt majoris capacitatis, quantùm ad cognitiones. Animę quippe brutales solas capiunt cognitiones sensibiles, & imaginativas, ac memorativas, quæ relinquuntur ex sensibilibus, & imaginativis, & has etiam non habent omnia animalia bruta, quædam enim ex illis carent virtute memorativa: Propter quod nec disciplinabilia sunt, sicut dicit Aristoteles in libro metaphysicorum. Animæ verò nostræ receptibiles sunt omnium scientiarum, angelicæ verò substantiæ similiter omnium;

verùm tantò magis, & majorum, ac sublimiorum scientiarum receptibiles sunt, quantò à natura corporeitatis, atque partialitatis, naturali nobilitate sunt elongatiores. Et invenies ita se habere per omnes ordines substantiarum sublimium, donec perveniat consideratio tua ad supereminentiam creatoris benedicti, apud quem tantò est amplitudo, latitudoque spiritualis omnibus aliis major, quod est dicere, ut quemadmodùm ejus unitas est in ultimitate simplicitatis, sic ejus amplitudo, atque latitudo spiritualis sit in ultimitate sibi congruentis magnitudinis. Et ob hanc causam res omnes sunt apud ipsum, sive in sapientia ejus, in ultimitate luciditatis, atque discretionis, similiter & in ultimitate spatiositatis.

INCIPIT SECUNDA PARS Secundæ partis principalis Guilielmi Parisiensis de Universo.

PROOEMIUM.

His igitur ita determinatis, revertar ad stabiliendum partem secundam universi, quæ est pars ejus spiritualis: hanc enim omninò negavit secta quædam gentis hebræorum. Aristoteles quoque eam negavit esse in parte, videlicet, quantùm ad malos angelos, quos græci, cacodæmones vocant: vulgus verò diabolos vocat.

CAPUT I.

Stabiliuntur substantiæ spirituales, & abstractæ contra errorem Saducæorum, & Aristotelis, de his male sentientium.

Dico igitur, quoniàm omnium duorum contrariorum veri nominis, hoc est, quæ verè contraria sunt, neutrum est altero dignius, ut sit, cùm omnia contraria hujusmodi per omnem modum æqualia sint. Quare necesse est, ut si alterum eorum in universo naturaliter invenitur, & alterum eorum in eodem inveniatur. Quia igitur corporalitas in universo tam multipliciter, tamque variata, manifestè naturaliter est, manifestum est, spiritualitatem nec minorem, nec minùs multiplicem, in eodem naturaliter esse. Juxta sermonem philosophi, qui dixit, quoniàm si tanta est multitudo corporalium, necesse est esse spiritualium non minorem. Ampliùs, quæ æqualis bonitatis, & dignitatis sunt, necesse est, naturam curasse æqualiter, alioquin nec sapientia, nec providentia regeretur (cùm æquè curanda sint naturaliter æquè bona) si de altero eousque curet, ut ipsum faceret, alterum verò eousque negligeret, ut ipsum esse non curaret. Debes autem attendere in hoc sermone meo id, quod supra dixi, videlicet veri nominis, & vera contraria. Bonum enim, & malum, non sunt vera contraria, & propter hoc neque ejusdem bonitatis, nec ejusdem dignitatis. Quapropter neque æquè curanda ipsi naturæ. Jam autem audivisti intentionem meam de bono, & malo, & declarationes meas de utriusque intentionibus in tractatu singulari de eis. Dico autem hoc, ne te conturbet loquacitas imperitorum, & ignorantium veritatem intentionum boni, & mali, atque non intelligentium veritatem contrarietatis. Ampliùs. Priora sunt naturaliter simplicia, quàm composita ex his; quæ autem priora sunt ordine naturę, priora sunt ordine essēdi; quæ verò priora sunt ordine essendi, digniora sunt, ut sint, quàm posteriora eorum in hoc quare simplicia generaliter digniora sunt, ut sint, quàm composita eorum: quia igitur natura digniora præfert minùs dignis, alioquin cum eis iniquè ageret, & ordinem juris sui, atque justitiæ perverteret, priùs igitur, & potiùs, simplicibus præstat esse, quàm compositis. Quia igitur purè corporeum, & pura corporalitas, similiter purè spirituale, & pura spiritualitas, simplicia sunt comparatione ad composita ex eis, necesse est, ut natura, & priùs, & potiùs præstet eis esse, quàm compositis ex ipsis, verbi gratiâ, si natura creat, vel alio modo efficit hominem, qui utique compositus est ex merè spirituali, quod est anima, & purè corporali, quod est corpus, necesse est, ut & priùs, & potiùs ordine naturali efficiat animam, quàm efficiat corpus. Quòd si dixerit quis, quia hoc non habet dubitationem, verum utique dicit, non autem est intentionis meæ, ut hîc inquiram, & stabiliam esse simplicium in suis compositis, verùm potiùs, ut stabiliam illud per semetipsum hoc est, seorsùm ab ipsis Hæc autem est intentio mea in hoc sermone astruere probationibus. quòd si invenirentur simplicia in compositis, naturaliter invenirentur separata, & seorsùm ab illis. Quemadmodùm si inveniatur mixtum naturaliter ex auro, & argento, quod dicitur electrum, dico quia necesse est naturaliter inveniri aurum, & argentum, seorsùm à compositione electri. Et eodem modo se habet de miscibilibus, & mixtis, verbi gratiâ de elementis, & de omnibus aliis hujusmodi. Et generaliter de omnibus contrariis, verbi gratiâ, si naturaliter invenitur color mixtus ex albo, & nigro, necesse est naturaliter inveniri colorem album per se, & nigrum similiter. Sic dico & de substantiis purè spiritualibus, & purè corporalibus, quia postquàm inveniuntur in constitutione, seu compositione naturaliter, necesse est ut inveniantur & per se. Quòd si dixerit quis, quia reverà inveniatur anima humana per se, & corpus humanum per se, scilicet cùm alterum ab altero per mortem ipsius corporis est separatum, verum utique dicit, sed nondùm loquitur ad id, quod intendo. Hoc autem, quod intendo, est, quia componibilitas, seu conjungibilitas ad corpus, & inconjungibilitas similiter ad ipsum contraria sunt, & circa idem naturaliter habent fieri. Quia igitur conjungibilitas hujusmodi non habet esse nisi in substantia corporali, & circa ipsam, necesse est, ut inconjungibilitas contraria in substantia spirituali sola sit, vel circa ipsum. Est igitur substantia spiritualis corpori inconjungibilis naturaliter, & seorsùm habens esse à corpore. Ampliùs. Perfectum imperfecto & priùs est, ac dignius, & magis est, & magis ei debetur esse. Et similiter se habent adinvicem minùs perfectum, & magis perfectum. Cùm igitur spiritualis substantia non indigens corpore propter aliquam ex suis perfectionibus perfectior sit substantia spirituali, quæ indiget corpore propter multas sui perfectiones, necesse est illam esse & priorem, & digniorem, magisque deberi ei esse, quàm isti. Hujusmodi autem exemplum est anima rationalis, quæ per multas sui perfectiones indiget corpore, videlicet propter perfectionem virium sensibilium, & quasdam alias perfectiones, quæ relinquuntur ex perfectionibus illarum. Necesse igitur est substantiam esse spiritualem anima rationali nobiliorem, cujus perfectio non sit in corpore, nec per corpus. Ampliùs. Si verum est, quod dixit Aristoteles, videlicet quòd anima rationalis creatur

Quòd bonum, & malu non sunt vere contraria.

perfectibilis, & non perfecta. Perfectio autem perfectibilitate prior est, & dignior. Et perfectum similiter se habet ad perfectibile. Est igitur ante animam rationalem ordine naturæ prior, atque nobilior substantia spiritualis, in ipsa sua creatione perfecta. Amplius. Quemadmodùm dixit Avicenna, cùm inveniatur oxymel, quod est compositum ex melle, & aceto, & inveniatur mel per se quandoque in universo naturæ, necesse est, ut & inveniatur acetum per se in eodem universo. Juxta hujusmodi argumentationem dico, quoniàm cùm inveniatur in universo naturæ naturaliter substantia merè corporalis, & naturaliter per se, atque separata à substantia spirituali, & inveniatur in eodem naturaliter composita substantia ex ambabus, hoc est, ex substantia corporali, & substantia spirituali, quæ sunt in homine anima, & corpus, necesse est naturaliter inveniri, & esse, substantiam spiritualem separatam, & per se, & corpori inconjungibilem, quemadmodùm dictum est de substantia merè corporali substantiæ spirituali omninò inconjungibili. Amplius. Cùm inter primum principium, quod est creator benedictus, & animam rationalem sit velut locus spiritualis, & distantia spiritualis infinita, si non essent ibi substantiæ spirituales perfectæ, esset ibi vacuum naturæ: abhorret autem vacuum natura inter extrema quæcunque, dummodò inter ea possit esse medium: hujusmodi autem exemplum est in coloribus albo, & nigro, quorum differentia, seu distantia maxima est in genere colorum, ubi vides evidenter, quòd distantiam illam implevit natura coloribus mediis. Vides etiam, quòd vacuum corporale natura non patitur. Quantò fortiùs igitur non patitur natura vacuum hujusmodi, quod incomparabiliter magis inimicum est naturæ universi, magisquè minuens perfectionem illius, & magis deformans pulchritudinem ipsius? Amplius. Inspecta natura possibilitatis substantiarum spiritualium generaliter, manifestum est eam non magis congruere substantiis spiritualibus imperfectis naturaliter, quàm naturaliter perfectis. Et hoc notum est per se omni intellectui, neque aliquis intellectus contradicit huic sermoni, quin saltem possibiles sint hujusmodi substantiæ, possibiles, inquam, in se. Similiter manifestum est per se, quia possibilitas substantiarum spiritualium naturaliter perfectarum prior sit ordine naturæ possibilitate naturaliter imperfectarum, quemadmodùm unum priùs duobus. Illa enim possibilitas una tantùm est, vel quasi una; hæc verò duæ, vel quasi duæ, cùm sit possibilitas ad esse, & etiam ad perfectionem, quæ est post esse. Et perfectio, quæ est in esse, vel cum ipso esse, quasi una est comparatione perfectionis, quæ est post esse. Sive igitur procedat esse à creatore naturaliter, sive per electionem, & voluntatem largissimam, necesse est ipsum priùs cecidisse, vel influxisse, super possibilitatem nobilium substantiarum, cùm sit vicinior, sive propinquior, ipsi fonti essendi, quàm possibilitas animarum nostrarum. Influentiæ enim naturales continuæ sunt, hoc est, absque saltu, & interruptione; quæ verò per electionem, & largitatem sunt, non relinquunt digniora, transilientes ad minùs digna. Digniora autem sunt, ut prædixi tibi, substantiæ inconjungibiles corporibus, & nullo modorum corporibus indigentes, quàm animæ nostræ, quæ propter tantas perfectiones indigent corporibus. Quòd si fortè dixerit quis, quia non est possibile, ut aliquæ substantiæ spirituales perficiantur, nisi in corporibus, & etiam per illa, dico, quia iste sermo hominis est se ipsum non intelligentis, & anima semetipsâ ignorans cogitavit illum: omnis enim anima semetipsam cognoscens sentit in se ipsa, quòd quantò ampliùs se abstrahit à corpore suo, tantò ampliùs perficitur scientiis nobilibus, atque virtutibus, & quantò ampliùs se in illo conjungit, tantò ampliùs ab hujusmodi perfectionibus se elongat. Amplius. Omni animæ intelligenti manifestum est, quòd virtus intellectiva ipsius non recipit per corpus irradiationes nobiles, quales sunt prophetici splendores, & aliæ multiplices illuminationes, de quibus audies in sequentibus, sed potiùs desuper illi adveniunt, sive à lumine primo immediatè, sive per lumina substantiarum, quarum esse hîc inquiritur, & cujus stabilitio hîc quæritur. Nobiles ergo perfectiones, cùm desursùm tantùm adveniunt, non requirunt corpus, vel corporis operationem aliquam, cùm manifestum sit animas humanas tantò aptiores esse ad recipiendas istas influentias nobiles, quantò corpora earum quietiora fuerint & ipsæ ab eis magis aversæ, & ad se ipsas magis conversæ. Manifestum etiam tibi, quoniàm in hujusmodi illuminationum receptionibus fit raptus animarum de corporibus suis, & extasis, & debilitatio vehementissima corporum, appropinquatioque multa ad separationem ab eis, quæ est mors corporum. interdùm autem & ipsa mors quantò fortiùs igitur sublatis tot, & tantis impedimentis, quæ per corpora præstantur animabus humanis, receptibiles erunt perfectionum hujusmodi? Seorsùm igitur à corporibus, manifestum est, quòd tantò perfectibiliores sunt animæ nostræ perfectionibus hujusmodi sublimibus, quantò liberiores à corporibus, & impedimentis, quæ ipsis per corpora ingeruntur.

CAPUT II.

Probatio puritatis, & immaterialitatis substantiarum spiritualium, & de similitudine earum ad creatorem.

Debes etiam scire, quoniàm non parvum adjutorium est ad investigandas, & cognoscendas, naturas substantiarum hujusmodi consideratio speciositatis, & excellentiæ creatoris. Ea enim de perfectionibus naturalibus, sive gratiæ, sive gloriæ, quæ de hujusmodi substantiis dicuntur per modum naturalem, sive innatum, sive per quemcunque alium, de creatore dicuntur essentialiter, sive per modum essentialem. Fortassis autem naturalia hujusmodi substantiarum eadem sunt, quæ & essentialia ipsarum. Et est conveniens huic tractatui investigare etiam certitudinem de hoc. Iterùm autem fac considerationem de hujusmodi perfectionibus in comparatione ad nobilissimam supereminentiam creatoris, prout per similitudinem dicuntur de hujusmodi substantiis. Similitudinem inquam, quam fas est, & possibile est, esse, vel cogitari inter ipsas, & creatorem. Dico igitur, quia sapientiam, sanctitatem, justitiam, & cætera hujusmodi, quæ secundùm modum essentialem de creatore ita dicuntur, invenies stantes, & fixas, per semetipsas in ultimitate simplicitatis. Sic sapientiam, sanctitatem, & cæteras hujusmodi perfectiones, cùm cogitaveris eas apud hujusmodi substantias, invenies eas descendentes, sive fluentes à creatore stabilitas ab eodem, & innixas super eundem innixione incorporali firmissimâ, & singulari, non habentes, nec requirentes aliud vel fundamentum, vel fulcimentum & ad hunc modum se habet in omnibus his, quæ à creatore per viam creationis descendunt. Ipse enim est solus sustinens, & sub-

stentans ea, atque assimilans sibi, provt possibile est eis, secundùm ordines, & gradus, quos eis creator constituit, atque disposuit. Omnes enim creaturas necesse est creari simplices, donec perveniatur ad corpus. Causa autem in hoc est, quoniàm sola forma corporalis indiget materia, & hoc est propter operationes suas corporales, quas exercere non potest nisi per dispositiones materiales, quas prædixi tibi, quæ sunt quantitas, continuitas, & contiguitas, sive contactus, deinde locus, & situs. Notum enim est tibi de situ oppositionis, & in operationibus speculorum, & resultationum, atque reflexionum, & in aliis corporalibus operationibus, quantùm adjuvet illas. Spirituales autem virtutes, quæ per semetipsas, & absque hujusmodi adminiculis operantur, nullo modo indigent materiâ. Supervacuè igitur ponitur illis Ampliùs. Forma substantialis uniuscujusque substantiarum hujusmodi vita est, & vivens, in semetipsa. Quare impossibile est eam esse in substantia non vivente, videlicet in substantia, quam non vivificet Quod exemplo animæ humanæ, & omnium aliarum animarum exemplis manifestum est: omnis enim anima materiam, in qua est, vivificat, & intelligo materiam istam corpus, in quo unaquæque animarum est. sive cui conjuncta est. Manifestum enim est tibi, nec latet aliquem ex hominibus corpora non solùm hominum, & aliorum animalium, sed etiam plantarum viva esse, & vivere per animas, quæ in eis sunt. Quare necesse esset materias hujusmodi substantiarum & vivas esse, & vivere. Nemo autem adhuc dixit primam, purissimamque materiam, & in se ipsa ab omni forma abstractissimam, vel vivam esse, vel vivere, præsertim vita spirituali, quæ vel est intellectus, vel voluntas, aut sequens ex illis, aut ex qua ipsi sequuntur. Ampliùs Cujus est potentia ejusdem est & actus & in quo potentia, in eodem est actus. Quare in quo nec actus, nec aliquid de actu, in eo nec potentia, nec aliquid de illa Intelligere verò nec est in hujusmodi materia, quam somniant, nec aliquid de illo, cùm sit impartibile Quare nec potentia intelligendi, nec aliquid de illa, est in hujusmodi materia. Et eodem modo se habet de potentia volendi. Quia igitur nemo dubitat potentias hujusmodi formas substantiales esse hujusmodi nobilium substantiarum, si formatæ, vel materiatæ sint, manifestum est formas substantiales earum nec esse in materia, nec aliquid habere in materia. Scire namque debes, quia forma substantialis uniuscujusque substantiæ principium per se est actus nobilissimi substantiæ illius. Et simultæ formæ substantiales hujusmodi erunt ex necessitate principia nobilissimorum actuum substantiæ, quam perficiunt essentialiter. Causa autem in hoc, est quoniàm nobilissimæ formarum omnium in unoquoque substantiales sunt. Et propter hoc necesse est eas esse principia nobilissimorum actuum substantiæ, quam perficiunt Ampliùs. Perfectio uniuscujusque substãtiæ consistit in nobilissimis actibus ipsius. Quemadmodùm perfectio nostra, sive animarũ nostrarum in nobilissimo intelligere, & nobilissimo amare, seu velle. Quia igitur formæ substantiales propter ultimam ac nobilissimam perfectionẽ sunt in omni eo, cujus formæ substantiales sunt, necesse est ipsas esse propter actus nobilissimos in illo, & hoc in primis, & maximè. Actus verò propter quem est quæcunque forma, in primis, & maximè principium, & causam habet eandem Manifestum igitur est ex his, quia potentia intelligendi, seu cognoscendi, sunt formæ substantiales substantiarum abstractarum nobilium. Oportet autem cavere te ab errore eorum, qui dixerunt, quòd forma & materia correlati vè dicuntur ad invicem. Hoc enim similiter falsum est, cùm ipsum creatorem benedictum, & formam dicamus, & pulchritudinem, & formam etiam usu communi dicatur quodcunque exemplar, & tantò veriùs forma dicitur unumquodque abstractorum immaterialium; & intelligibilium, quantò materiæ immixtiùs, & ab eadem longiùs, & hoc est propter communitatem, quam dixi tibi superiùs. Hujusmodi etiam substantiæ tantò veriùs formæ nominantur, & formæ nomine digniores sunt, quantò creatori per istam immixtionem & elongationem similiores. Dico etiam, quia indigentia comitans est materiam per hoc, quòd est materia, similiter & imperfectio. contraria verò his sunt comitantia formam per hoc, quod est forma. Ampliùs Qualiter intelligunt hujusmodi formas, & materias substantiarum istarum? Quod est dicere, quoniàm aut illi intelligunt eas simul, & eodem ordine à creatore exiisse, aut non simul Quòd si simul intelligunt, intelligunt igitur eas in eadem esse propinquitate ad creatorem naturaliter: quare ejusdem dignitatis, atque perfectionis; quæcunque enim eodem ordine, & simul naturaliter exeunt à creatore, sic se habere necesse est. Si verò non simul, & eodem ordine, tunc vel materiæ hujusmodi exeunt ab illo priùs naturaliter, vel posteriùs; quòd si priùs, erunt igitur naturaliter priores suis formis, quare & ordine creatori propinquiores, & propter hoc majoris nobilitatis, atque perfectionis: quæcunque enim naturaliter creatori propinquiora sunt, quibuscunque aliis nobiliora, atque perfectiora illa esse necesse est. Hoc autem manifestè impossibile est, materiam enim quacunque suâ formâ perfectiorem esse impossibile est. Ampliùs Secundùm hoc quantùm est in hujusmodi materia, creabilis esset naturaliter sine forma, cùm priùs posteriori naturaliter non indigeat, nec perfectius minùs perfecto; quòd si posteriùs exivit naturaliter à creatore, quàm ejus formæ, redit res in id, quod anteà dixeram, videlicet, quòd formæ illæ non indigent hujusmodi materiis propter esse. Manifestum autem est, quoniàm neque propter operationes, aut perfectiones hujusmodi substantiarum, aut etiam proprias: jam enim ex eis, quæ præcesserunt, didicisti perfectiones spirituales, & operationes etiam animarum nostrarum, sive nostras, nihil sui omninò habere in materiis nostris, quin potiùs totaliter in animabus nostris sunt; quantò fortiùs igitur perfectiones, & operationes hujusmodi substantiarum nihil sui omninò habent in materiis ipsarum, præsertim cùm per materias earum nihil eis de illis adveniat, nec per ea adjuvantur ullo modorum ad perfectiones, & operationes suas. Nos verò quantùm adjuvemur in multis ex perfectionibus, & operationibus nostris, omni intelligenti manifestum est. Ampliùs. Cùm inveniantur in universo naturaliter substantiæ omninò materiales, sive corporales, quales sunt corpora, vec viventia, nec vivificabilia, & inveniantur mediæ substantiæ in parte scilicet corporales, & materiales, & in parte spirituales, ut homines, qui à parte corporum corporales, & materiales sunt, à parte verò animarum spirituales, & immateriales, necesse est naturaliter in eodem universo inveniri substantias omninò immateriales. Et est intentio mea in hoc sermone, quoniàm cùm inveniantur in universo naturaliter formæ materiales tantùm, videlicet, quarum esse non est naturaliter, nisi in materia, & cum ipsa, quales sunt formæ corporales sensibiles, & inveniantur etiam formæ, quarum esse medio modo se habeat, videlicet, ut in parte habeant esse naturaliter in materia, & cum ipsa, in parte verò seorsum, quales sunt animæ humanæ,

manæ, secundùm Aristotelem, & sequaces ipsius; A quæ quantùm ad partem virium suarum non habent esse, nisi in corpore, ut ipsi opinati sunt; quantùm verò ad partem aliam, separabiles sunt à corpore, & habent esse seorsùm ab illo, quod indubitanter, sicut materia hominis est ad ipsas: necesse igitùr est inveniri naturaliter in eodem universo formas, quarum esse omninò seorsùm sit à materia, & nullo modorum habens esse in illa, vel cum illa. Eodem modo est ratiocinari per operationes. Quemadmodùm si dixeris, quia cùm sit naturaliter invenire in integritate, & plenitudine universi, formas, quarum operatio non est nisi in materiis suis, & per eas, quales sunt formæ corporales sensibiles, ut prædixi, similiter & inveniantur naturaliter in eodem formæ, quarum operationes partim sunt in materiis earũ, & partim extra, necesse est inveniri in ipso formas, quarum operationes sunt omninò seorsùm à materiis. Formæ verò, quarum operationes naturaliter seorsùm sunt omninò à materiis, & ipsas omninò necesse est seorsùm esse à materiis. Impossibile est autem invenire hujusmodi formas, nisi in genere substantiarum. Quare necesse est evidenter in universitate substantiarum substantias esse, quarum esse sit omninò seorsùm à materiis. Hoc autem est immateriales esse omninò, quod est nec esse in materia, nec partem habere materiam, nec operari in materia. Et debes reminisci, quia hujusmodi ratiocinationibus usus est Aristoteles in libro suo cœli & mundi, & quia Avicenna posuit in hujusmodi ratiocinatione exemplum de oxymelle, & partibus ejus. Ampliùs. Inspectâ similitudine creatoris ad ea, quæ ex ipso sunt, cùm ipse sit purus in ultimitate puritatis, & immaterialis per modum omnem formarum, quomodò exeuntes proximè, sive primò, & immediatè, ab illo substantiæ non erunt puræ, & immateriales formæ. Si enim naturaliter operatur creator creando hujusmodi substantias, necesse est primas substantias esse creatori simillimas, maximè in hoc, quod dixi, videlicet immaterialitate, & puritate. Ampliùs. Ex forma naturaliter non exit, nisi forma nec ex colore nisi color, nec ex calore nisi calor. Et ad hunc modum de aliis. Quare si per modum naturæ exeunt primæ illæ substantiæ à creatore, quem constat esse purissimam, atque immaterialissimam formam, necesse est ipsas esse puras, atque immateriales formas, provt requirit ordo, & inferioritas, quam habent ad creatorem. Non enim comparabiles sunt ullo modorum creatori nobilitate & dignitate, vel perfectione. Si verò per modum electionis, & beneplaciti à creatore exeunt (quod nullatenùs dubitandum est) tunc multò fortiùs in ea puritate immaterialitatis, atque perfectione; quas dixi eas exire ab illo necesse est. Neque enim avaritia, neque invidia, neque ulla restrictio, vel arctatio omnipotentiæ apud creatorem cogitanda est, nec aliud aliquid, quod ipsum prohibuerit, quominùs in ultimitate nobilitatis, atque perfectionis, quæ in substantiis creatis naturaliter esse potest, eas creaverit. Hæc autem est, quam dixi, puritas videlicet formalis, & immaterialitas. Scito autem, quia homines, qui negaverunt, vel qui adhuc negant puritatem, sive immaterialitatem hujusmodi substantiarum, non fecerunt hoc nisi propter causas, quas audivisti in præcedentibus, & quia terruit eos, & terret adhuc, quosdam eorum nomen formæ. Ridendus autem est in eis, qui Philosophi nominari voluerunt, vel volunt adhuc, error iste, utpote puerilis & ridiculosus. Non enim materia ad formam simpliciter dicitur, sed ad formam generabilem, tanquàm mater ad prolem. Inde & nomen materiæ sumptum est, ac derivatum, videlicet, ut à nomine matris. Forma verò agens; & generans formam generabilem, ad illam est, ut pater, pro eo, quòd illam generat. Sed neque forma simpliciter ad materiam dicitur, & in hoc laudanda est sententia Platonis, quâ posuit formas esse, & esse immateriales, hoc est seorsùm à materia. Licet de his formis hoc non intellexit. In hoc tamen ipsum laudandum reputo, quòd formas non ad materias retulit, nec eas dici ad materias voluit, quin potiùs illas à materiis omninò abstraxit, & seorsùm longè à materiis eas posuit. Ampliùs. Cùm bonitatis intentio sit assimilationis, & associationis, atque diffusionis abundantiæ propriæ in alia, necesse est, ut hæc ratio tantò superabundantiùs conveniat bonitati creatoris, quantò ipse super omnem comparationem magis bonus est omnibus aliis. Quia igitur ipse bonus est in ultimitate bonitatis, erit ex necessitate intendens, & quærens B assimilationes, & associationes assimilabilium sibi, & associabilium. Eritque diffundens abundantiam bonitatis suæ in omnia, quæ receptibilia sunt illius; juxta imperiosissimum beneplacitum dominantissimæ voluntatis suæ. Quia igitur ex hac intentione bonitatis suæ placuit ei creare animas nostras in assimilationem scilicet, & associationem suam; atque participium bonitatis suæ, provt erat illis possibile, atque ipsi creatori conveniens, necesse est eâdem intentione bonitatis ejusdem placuisse illi creare alias substantias, & magis associabiles, magisque bonitatis ejusdem receptibiles, & ad majorum bonorum participium naturaliter aptiores ipsum creare voluisse.

CAPUT III.

Destructio erroris circa præmissa, & alia universi spiritualis stabilitio. C

QUòd si dixerit quis, quòd per hanc viam necesse erit infinitos ordines substantiarum sublimium creatorem creasse pro eo, quia videtur ei, quòd nullus sit ordo, vel esse possit substantiarum hujusmodi, quo nobilior, atque sublimior excogitari non possit, & etiam quàm sit possibilitas? Respondeo in hoc, quia hujusmodi sermo est hominis ignorantis naturam spiritualem limitatam esse, & terminatam, atque determinatæ propinquitatis ad creatorem. Et intelligo in hoc sermone meo, quia velut horizon altitudinis spiritualis est, ultrà quam non est accessus, aut appropinquatio naturalis ad supereminentiam creatoris, & forsitan est gloria, ultrà quam prohibita est ascendere substantia spiritualis, prohibita inquam limitatione D naturalis capacitatis suæ, nec non & limitatione ipsius gloriæ. Quod est dicere, quia nec substantia spiritualis naturaliter est capax amplioris gloriæ, nec ipsa gloria hujusmodi majoris sublimitatis, aut altitudinis. Quemadmodùm vides in corporibus animalium, & vegetabilium limitationes in magnitudinibus. Nec enim leo unquàm in magnitudinem elephantis excrescit. Neque cocodrilus in magnitudinem equi. Et in minoribus animalibus manifestum est tibi, quòd magnitudines naturaliter limitatæ sunt singulis, & terminus unicuique generi naturaliter positus, ultrà quem in magnitudine non ascendit aliquod ex individuis ipsius. Ampliùs. Manifestum est, quia nobiliora priora sunt in esse, quàm minùs nobilia: quare prima in esse nobilissima esse necesse est. Quia igitur substantiæ hujusmodi, quarum esse stabilire intendo, primæ

Quòd substantiæ spirituales limitatæ sunt in perfectione.

sunt inter omnes substantias creatas in nobilitate, sive in ordine ejusdem, erunt primæ ex necessitate in esse & ordine ipsius: si igitur de posterioribus, & minùs nobilibus esse conceditur, multò fortiùs de primis, ac nobilissimis ipsum concedi necesse est. Concedendum igitur est ex necessitate substantias hujusmodi esse. Hujus autem exemplum est, ut postquàm conceditur calor de his, quæ posteriora sunt in calore, necesse est, ut concedatur de igne. Cùm manifestum sit ipsum esse primum omnium corporum in calore. Ampliùs. Qui negat hujusmodi substantias esse, detruncat universum nobiliori parte suâ. Nobilior enim pars illius est pars ejus spiritualis, & in parte spirituali pars ista nobilissima. Quare intolerabiliter imperfectum faciunt universum detruncantes ipsum sic, ac deturpantes. Ampliùs. Ipsi regno, & gloriæ creatoris quantùm detrahant ex hoc ipso manifestum est. Cùm potissima pars regni ipsius, immò caput, hujusmodi substantiæ sint. Regnum enim creatoris nondubitanter est universum in sua integritate, & totalitate. In toto enim universo regnat & imperat in ultimitate rectitudinis, & dominationis. Extra verò universum nihil est. Ampliùs. Sive creator intenderit in gloriam suam, sive in rerum utilitatem, sive universi perfectionem, sive in omnia hæc, manifestum est necesse esse ipsum creasse esse tam hujusmodi substantiarum, quàm aliarum, quin & incomparabiliter major gloria est ei creatio hujusmodi substantiarum, & supra omnem comparationem major utilitas earum, quantùm etiam pertineat ad perfectionem universi nulli dubium est. Ampliùs. Ex revelationibus propheticis, ex operibus magorum, & maleficorum, ex innumerabilibus testimoniis eorum, qui apparitionibus, consolationibus, & adjutoriis multitudinibus hujusmodi substantiarum confortati, & adjuti sunt, adeò famosum est, & quantùm potest irrefragabilibus attestationibus atque creberrimis ad liquidum, esse singula, quæ dixi, considerantibus dubium esse non potest, immò ut dixi, quia omnium gentium consensione firmatum est, adeò quoque pro certo apud ineruditissimos barbaros habitum, ut multas ex hujusmodi substantiis & deos reputent, & ut deos colant, eisdem templa, sacra, & sacrificia jam à multis millibus annorum statuerint. Hæc etiam opinio in toto orbe diffusa idolatriam in eodem ferè per totum non solùm dilatavit, sed etiam penè inextirpabiliter radicavit. Quòd si dixerit quis, quia servitium idolatriæ nunquàm exhibitum fuit illis nobilibus, ac sublimibus substantiis, de quibus hic agitur, sed quibusdam longè inferioribus, respondeo, quia homo iste penitùs ignorat idolatriam, & illam maleficam, ac maledictam necromantiam, in quarum libris creberrimè legitur & manifestè, de principatibus, & potestatibus, quibus hujusmodi cultus impendebatur ab idolatris, similiter tam crebrò nominatur ibi princeps dæmonum nomine suo. Et ego tibi rememorationem faciam de hujusmodi in sequentibus, & de hoc, quòd sermo Platonis in Timæo est de diis deorum, qui non possunt intelligi, nisi de sublimioribus, & præstantioribus spiritualibus substantiis. Licet ad ipsos planetas sermo iste directus, seu factus videatur. Taceo etiam præteriens de familiaribus hujusmodi substantiis, de quarum familiaritate multi multa dixerunt, de qua si constaret probationibus, ipsa de se sufficeret ad stabilitationem esse ipsarum. Ampliùs. Sic est pars ista spiritualis in universo, sicut anima humana in homine, & sic pars ista nobilissima in toto universo, sicut virtus intellectiva, sive superior, aut nobilior pars animæ humanæ in ipso homine.

E Quare ponere universum, & negare partem ejus spiritualem, est ponere hominem, & negare animam humanam. Et iterùm ponere universum & negare partem hanc nobilissimam ipsius, est ponere hominem, & negare de eo virtutem intellectivam ipsius, aut partem animæ rationalis nobiliorem, atque sublimiorem, sive præcipuam. Ampliùs. Platoni, & Aristoteli, atque sequacibus eorum nullo modorum possibile est negare partem hanc nobilissimam universi, cùm ipsi ponant mundum animal esse intelligens, deoque obediens, & ipsum macrocosmum (hoc est) majorem mundum vocent, & nominant, hominem verò propter multam convenientiam, & similitudinem ad ipsum, microcosmum, hoc est, minorem mundum appellent. Erit igitur pars hæc nobilissima spiritualis in ipso macrocosmo, sicut pars animæ humanæ nobilior in suo microcosmo, hoc est in homine. Quare sicut non possunt ponere hominem & negare animam humanam, aut

Qui macrocosmum, & quidam, microcosmum dicant.

F præcipuam, sive nobiliorem partem ipsius; sic non possunt ponere universum, & negare partem istã nobilissimam ipsius. Ampliùs. Neque omne, neque totum, neque universum dici potest ullo modorũ, cui vel minima pars defuerit. Et per singula videre facillimum est; neque enim totus homo, aut tota domus, ubi pars una defuerit, dicitur. Et ad hunc modum se habet de aliis. Non est igitur vel omne, vel mundus, si pars hæc eidem defuerit. Est igitur inane, & falsum unumquodque istorũ trium nominum, cùm res nulla subsit alicui eorum. Ampliùs. Negari non potest ullo modorum, quin imaginari, aut intelligi possit universum in ista integritate, & completione partium suarum. Similiter negari non potest, quin pars ista, de qua loquor, possibilis sit, & neque contrarietate naturarum, ut chimæra, neque aliâ causâ impossibilitatis, quantùm in ea est, ab esse prohibita naturaliter. Dico igitur, quia actualitas debet respondere, & adæquari, naturaliter huic possi-

G bilitati. Et hanc decet & esse, & fuisse, semper voluntatem creatoris, ut hæc possibilitas totaliter exeat in actum, atque perfectionem: neque enim decet excellentiam creatoris imperfectio aliqua in quocunque ex operibus suis. Ampliùs. Qualiter elegit sapientia creatoris, qualiter permisit hoc bonitas ipsius, ut partem viliorem perficeret possibilitatis universi, & partem nobiliorẽ imperfectam relinqueret? Manifestum enim est, quia pars nobilior possibilitatis universi possibilitas est partis hujusmodi nobilissimæ, cujus stabilitio hic quæritur; hoc autem inde manifestum est, quia proportionabilia sunt possibilitates & actus. Quare si actus actu nobilior erit, & possibilitas possibilitate nobilior. Quia igitur esse hujusmodi substantiarum, nobilissimarum scilicet, longè nobilius est, quàm sit esse omnium aliarum, manifestum est, quòd & possibilitas ejus possibilitate totius residui universi nobilior est.

H

CAPUT IV.

Quòd necessarium sit universum spirituale propter corpora, & propter quid creator non creavit plures soles, aut plures stellas.

SI verò dixerit quis, quòd possibilitas solis alterius, quàm iste sit, possibilitas inquam solis æqualis non est indignior, quàm possibilitas istius, quam creator elegit perficere, & educere in actum, cur ergo creator non elegit perficere illam, quin potiùs eam imperfectam relinquit? Respondeo, quòd postquàm ponuntur æquales istæ duæ possibilitates, liberum per omnia fuit creatori utram vellet perficere, similiter & utrùm vellet relinquere imperfectam.

A fectam. Et jam dixi tibi, quòd in voluntate. & beneplacito, creatoris non habet locum quæstio hæc, videlicet propter quid, & causa in hoc est, quoniàm voluntas creatoris causam non habet, sed ipsa potiùs causa est aliorum. Scire tamen debes, quòd duo Soles, vel duæ Lunæ, vel duo Saturni, aut duo Joves, etsi possibiles sint in se, non tamen compossibiles sunt. Quemadmodùm vides in animalibus, quòd quædam membra non patiuntur singularitatem. aut solitudinem suam per naturam, quin potiùs requirunt duplicitatem, aut quadruplicitatem, aut majorem numerum sicut pes in hominibus, & multis aliis gressibilibus requirit consortium, & auxilium alterius; in quadrupedibus verò requirit aliorum trium consortium, & adjutorium, in aranea multorum aliorum, quinque ad minus: culex autem non paucioribus pedibus, quàm duodecim, ambulat naturaliter, atque perfectè: sunt & alia membra in eisdem, quæ multiplicari se non

B patiuntur, sicut cornu in unicorni, si quis velit istud inter membra computare, similiter cauda in animalibus, quæ sunt apud nos, eodem modo de hepate, splene, & corde, salvo hoc, quod dicunt de leporibus cujusdam regionis, quos putant habere duo corda: sicut igitur deformitas esset in homine pes unicus, aut oculus unus solus, sic deformitas in cœlo solis si essent duo soles, similiter in cœlo lunæ duæ lunæ, & eodem modo se habet de aliis quinque cœlis aliorum quinque planetarum. Hoc autem, quemadmodùm duo capita in homine uno, aut duo alia membra in eodem, vel in quocunque alio animali. quod non debet habere naturaliter, nisi unum illorum. Declaratio verò hujusmodi sermonis est, quod neque creator, nec etiam natura detruncata, vel mutilata facit naturaliter, sed unumquodque in integritate partium suarum. Quemadmodùm igitur unicuique animalium dat integritatem totalitatis suæ, & perfectum numerum partium sibi congruentium, sic fecit ex cœlis.

C Quare nec plures lunas naturaliter habere potuit quodcunque septem cœlorum septem planetarum, alioquin detruncatos debitis partibus, & quasi mutilatos congruentibus membris illos creatos fecisset, & hujusmodi falsitas manifesta est Nec oportet, quòd probationibus declarem tibi, quòd hæc pars nobilissima universi. & residuum. sive reliqua pars ejusdem compossibiles sint, & se invicem compati naturaliter possint. Cùm manifestum tibi sit alteram alterâ multipliciter indigere, & alteram ab altera multipliciter adjuvari. Et hujusmodi exemplum est in ipsa anima humana, & homine, juxta quod prædixi tibi, pars enim nobilissima animæ humanæ, & ipsum residuum hominis multipliciter se adjuvant. In administrationibus quoque rerum humanarum manifestum est tibi quantùm

D indigeat vulgus principibus, & potestatibus, eisque, qui proximè regibus assistunt, hoc est, consiliariis, & alio regio comitatu. Juxta modum igitur istum non videtur incredibile, nec mirum cuiquam intelligenti, si mundus iste quem ponere communi attestatione coguntur, multipliciter indiget sublimibus, ac præstantissimis substantiis, quæ creatori è viciniori, & è proximo assistunt, etsi ab eisdem modis innumerabilibus & admodùm necessariis adjuvatur.

CAPUT V.

Proponit quæ, & quo ordine sit tractaturus.

Quoniàm autem idolatria, & ars malefica, & multiplex illusio, vexatioque substantiarum, quæ mali angeli, vulgariter verò dæmones vocantur, cum innumerabilibus narrationibus, quæ apud omnes gentes audiuntur, famosum jam, & pro parte etiam maxima notum esse fecit illorum, & firmavit credulitatem in hominibus de differentiis eorum, & speciebus, necnon de potestatibus, & operibus eorumdem mirabilibus, propter quæ & deitas eis est ab idolatris attributa, & ritus omnis idolatriæ constituti, & hac de causa etiam illos deos nominare, & habere decepti homines non sunt veriti, benè se habet, & omni modo conveniens est perscrutari de illis, & de malitiis eorum, præsertim propter Aristotelem, qui malitiam de omnibus substantiis spiritualibus negavit, & diabolos esse concedere noluit, sed & de ipso principe malitiæ, & rege eorum omnium, & unde illi malitia sit, & de aliis similiter de substantiis eorum, videlicet utrùm corporei sint, aut incorporei, & de natura corporum ipsorum, si corporei sint: si verò incorporei sint, cujusmodi, & unde sunt eis formæ corporales, in quibus apparent hominibus, necnon utrùm assumant hujusmodi figuras, & quid est assumptio corporum apud eos: sed & de nominationibus eorum, sive nominibus, quibus nominari dicuntur in libris maleficis, & quas de seipsis ipsimet hominibus expresserunt, perscrutari diligentia meæ possibilitatis necesse habeo hic, si Deus voluerit. Et quoniàm ferè omnia hæc. quæ hìc enumeravi, de consequentibus naturam sunt, vel saltem de his, quæ posteriora sunt naturalibus, incipiam à naturalibus, & essentialibus substantiarum nobilissimarum, & investigabo primò de essentialibus ipsarum De inde de aliis naturalibus earum. Tertiò de officiis, gradibus, ordinibus, virtutibus, & operationibus earum. Et de his, quæ circa homines, & res humanas operantur, quantùm me adjuvare in hoc fuerit creatoris dignatio

CAPUT VI.

Declaratio immaterialitatis substantiarum abstractarum ubi refutatur error Sarracenorum dicentium Deum creasse Angelos de luce, diabolos verò de flamma.

Dico igitur in primis hujusmodi substantias, aut immateriales esse ex necessitate omnes, aut saltem pro parte, & hoc non deberet habere quæstionem, neque habet apud sapientes, & exercitatos in his, nisi propter apparitiones multas in formis corporalibus, & operationes, quas circa corpora exercent multæ ex his, quales sunt eversiones domorum, & deportationes columnarum, atque evectiones, sive equitationes hominum similiter jactus lapidum, & alia innumera quæ in sequentibus enarrabo. Quod enim legitur in lege Sarracenorum, quia Deus creavit Angelos de luce, diabolos verò de flamma, non solùm vanum. & frivolum est, sed etiam impossibile. lux namque, & flamma, non nisi corporales immò etiam corpora ibi intelligi possunt; spiritualium verò substantiarum corpora materiæ esse non possunt secundùm hunc modum, vel intentionem, hoc autem est, ut de eis fiat, ut enim de corpore fiat spiritus manifestè impossibile est, alia verò intentione materia spiritualis substantiæ illa est, quam perficit, & in quæ

exercet operationes suas, juxta quem modum corpus humanum materia est animæ humanæ, quemadmodùm & ipsa forma est corporis humani, hoc est perficiens ipsum perfectione exteriori, non autem essentiali, quoniàm nullo modorum pars est illius. Et hic est modus, quo materia corporalis, & forma corporalis sunt materia, & forma corporis, quod est dicere essentialiter, quia illud componunt, atque constituunt essentialiter ut veræ, & essentiales partes. Manifestum est igitur, quia sermo ille, quo dictum est, quia Deus Angelos creavit de luce, diabolos verò de flamma, de impossibilibus est. Lux autem corporalis, quæ accidens est, nullo modorum potest esse materia substantiæ, quoniàm neque pars. Ampliùs. Secundùm hoc non essent priùs angeli in ordine creationis, & hoc est per omnem modum inconveniens, cùm ordine naturæ, & dignitate, & etiam propinquitate ad creatorem, priores sint omnibus corporibus, & corporalibus. Lux autem, & flamma, vel corpora sunt, vel corporalia: quare priores sunt angeli, & dæmones etiam, tam luce, quàm flamma, priores igitur sunt materiis suis, & hoc est manifestè impossibile.

CAPUT VII.

Destructio erroris quorundam ponentium receptibilitatem formarum esse propriam materiæ, & ideò nullam creatam substantiam immaterialem esse.

Debes autem scire quosdam, qui nominari voluerunt inter sapientes, posuisse receptibilitatem formarum esse propriam materiæ, & propter hoc nullam substantiam immaterialem esse, quoniàm, ut ipsi opinati sunt, receptibilitas hujusmodi non est nisi materiæ propria, & per materiam adest omni substantiæ. Erraverunt autem hujusmodi homines in sermone isto multipliciter. Primùm in ipso intellectu, & ratione materiæ: receptibilitas enim simpliciter non est dispositio materiæ, sed potiùs substantiæ, sicut dicit Aristoteles, quia maximè proprium est substantiæ esse susceptibile contrariorum. Secundò erraverunt in ipsa ratione receptibilitatis nimis extendentes, vel ampliantes receptibilitatem materiæ, cùm nullo modo se extendat materiæ receptibilitas, nisi ad formas corporales, quarum acquisitione fit generatio, & quarum amissione corruptio. Alias enim formas, quæ sunt post istas, sive substantiales sint, sive accidentales, sicut quantitates, & qualitates corporales, sola substantia composita recipit, & sustinet. Et propter hoc vocant tantùm philosophi substantiam, quæ sustinet novem prædicamenta. Tertiò errant in hoc, quòd materiam ponere coguntur exire primùm à creatore, & ita omnium substantiarum imperfectissimam propinquiorem esse creatori, & priùs ab illo exire, quàm aliquam aliarum, & propter hæc imperfectum prius erit ordine naturali, quàm perfectum. Quartò errant in ratione substantiæ, non intelligentes, vel non advertentes, quoniàm substantia est ens per se, hoc est, non indigens sustinente, vel sustentante quemadmodùm accidens, quod à debilitate, sive infirmitate sui esse, accidens nominatum est quasi ad aliud cadens, hoc est ad sustinens, vel sustentans ipsum, non valens est stare propriâ virtute per semetipsum. Cùm igitur forma substantialis omnis substantia sit, non indiget substinente, vel substentante. Non indiget igitur hujusmodi materia, quam ponunt. Sed neque propter receptibilitatem formarum sibi congruentium, hanc enim habet à parte sua, videlicet per id, quod est substantia; frustrà igitur, & vanè ponitur hujusmodi

E formis materia. Quintò errant in ipso nomine substantiæ, non attendentes etymologiam ipsius. Substantia enim dicta est ab eo, quòd stet sub, & non ab eo, quòd supra. Formæ autem substantiales in substantiis, de quibus agitur, non stant sub, ut fundamentum, sed stant supra, ut fundatæ, videlicet in materia, quam eis ponunt, quare nec per se, nec propriè, nomen substantiæ dicitur de eis. Et propter hoc nec propriè, nec verè erunt substantiæ. Et propter hoc neque composita ex eis, & materiis hujusmodi, verè, aut propriè substantiæ erunt, cùm ex non verè substantiis veram substantiã componi, vel esse, manifestum impossibile sit. Sextò errant in superfluitate positionis hujusmodi materiæ. Hoc autem manifestum est ex consideratione formarum, quarum susceptibiles sunt substantiæ hujusmodi. F Quemadmodùm enim intelligere non est in corpore, nec per corpus, nec adjuvatur in anima humana à corpore suo, intelligere inquam quo desuper irradiatur; sic intelligere hujusmodi substantiarum non adjuvatur ab hujusmodi materia. Quoddam enim intelligere, quod ab inferiori est à parte, scilicet rerum sensibilium, per spoliationem, & abstractionem particularium, seu singularium conditionũ ab eis adjuvatur per corpus, hoc est quia in corpore recipiuntur hujusmodi formæ, videlicet sensibiles, à quibus fit spoliatio, & abstractio, sicut in præcedentibus exposui ibi: in materia verò, quam ponunt hujusmodi substantiis, nulla fit receptio formarum desuper advenientium: propter intelligere igitur hujusmodi, vel propter receptionem formarum desuper eis advenientium G nullo modorum indigent substantiæ illæ materia. Considera enim omnes formas hujusmodi substantiarum, & videbis eas nihil omninò habere in materia. Quemadmodùm scientiæ, & virtutes, & aliæ hujusmodi formæ spirituales, quæ sunt in animabus humanis, vel hominibus, nihil omninò habent in corpore: sic scientia, & virtutes substantiarũ hujusmodi, nihil omninò habent in materiis earũ, & neque secundùm partẽ, neque secundùm totum in eis sunt. In nullo igitur adjuvant hujusmodi materiæ, vel susceptibilitatem, vel susceptionem scientiarum, aut virtutum, aut aliarum quarumcunque perfectionum, quæ sunt apud hujusmodi substantias. Septimò jam patefactum est tibi, quia corpora impediunt nobiles perfectiones hominum, hoc est eas, quæ desuper sunt. Si igitur materiæ veri nominis sunt, quas ponunt substantiis hujusmodi, ex necessitate impedient perfectiones earũ. Causa autẽ in hoc est, quoniàm perfectiones hujusmodi secũdùm formas tan- H tùm sunt, & nihil ad materias de illis. Insuper materia, & forma, contrariæ sunt, sicut alibi didicisti. Et propter hoc impediunt se multipliciter, sicut manifestum est in anima humana, & corpore suo, quoniàm alterum impedit perfectiones alterius in statu vitæ istius. Octavò dico, quoniàm materia, quam ponunt hujusmodi substantiis, aut est corporalis, hoc est, ejusdem speciei, vel materiei, cujus materia corporum, aut non: si sic, poterunt igitur ex hujusmodi substantiis fieri naturaliter, & econtrariò, & redigi substantia hujusmodi in corpus, & econtrariò, quemadmodùm ignis in aëra, & econtrariò poterunt inquam, quantùm est de natura communis hujus materiæ, quæ susceptibilis est formarum corporalium, aut spiritualium Si verò est alterius modi, sive materiei, quàm materia corporum, esset hæc differentia ex necessitate vel secundùm ipsas substantias earum, vel secundùm dispositiones aliquas, per quas altera non est receptibilis, nisi formarum spiritualium, altera verò non nisi corporalium. Quòd si fuerit differentia hæc

secundùm

secundùm substantias suas apud se, esset hæc, quoniàm altera est simplex, & impartibilis, altera verò cõposita, & divisibilis, hoc autem est in rebus ejusdem generis, sicut differẽtia puncti ad lineam. Punctus enim, & linea, cùm sint ejusdem generis, solâ partibilitate, & impartibilitate contraria differunt. Non erit igitur materia incorporalium alio modo differens à materia corporalium, nisi sicut terminus continui ab ipso continuo. Si verò fuerint differentes per dispositiones, quas dixi, hoc est, per dispositiones, quæ faciunt alteram receptibilem solarum formarum materialium alteram verò tantummodò corporalium, necesse est, ut istæ dispositiones sint vel partes essenciales earum, sicut forma substantialis ipsarum, aut sint eis advenientes super completas essentias ipsarum, aut sunt id ipsum, quod illæ. Quòd si fuerint formæ substantiales earum, erunt igitur eis materiæ, ex quibus, & hujusmodi formis erunt ipsæ compositæ quare non erunt veræ, & puræ materiæ, sed materiata. Quòd si fuerint dispositiones superadditæ completis substantiis earum, cùm per alia non differant, ut prædictum est, non differunt igitur essentialiter. Quapropter erunt una materia essentialiter, & communis spiritualium, & corporalium, hoc autem jam destructum est. Si verò fuerint id ipsum, quod hujusmodi dispositiones tunc erunt invicem contrariæ contrarietate verissimâ. Qualiter igitur alterum erit in altero? Nihil enim recipit intra essentiam suam contrarium suum veri nominis. Addo autem in hoc sermone contrarium veri nominis, propter id, quod prædixi, videlicet, quia materia, & forma, contraria sunt, quemadmodùm, & ipse dixit Aristoteles, non autem essentialiter, neque veri nominis cõtrarietate. Non enim est maxima, seu completa, differentia inter eas, hujusmodi autem differentia contrarietas est sicut alibi didicisti. Major autem differentia longè est inter corpoream, & incorpoream substantiam. Causa verò in hoc est, quia materia, & forma, cadunt in genus incorporeæ substantiæ. minùs igitur distant, vel differunt ab invicem, quàm corporea, & incorporea, substantia. Omnia enim duo, quæ in genere eodem conveniũt, minùs ad invicem differunt, quàm ea, quorum alterum in illo genere, alterum in opposito est. Ampliùs. Ipse Aristoteles dixit, quoniàm proprium est substantiæ nihil contrarium habere. Possem & alia tibi addere ad majorem declarationem hujusmodi sermonis, quo dixi, quia non est veri nominis contrarietas inter materiam, & formam.

CAPUT VIII.

Impugnatur materia, quam aliqui somniant in Angelis, & quomodò intelligitur solum Deum esse hoc, reliqua verò hoc, & hoc.

REvertar igitur, & dicam, quia homini à parte materiæ suæ, quæ est corpus ejus, est multiplex adjutorium, & ad multas perfectiones suas intelligibiles, & per impressiones, quæ fiunt in ipso adjuvatur, sicut prædixi tibi ipse homo ad perfectiones, quæ fiunt in ipso Adjuvatur etiam, sicut prædixi tibi, ipse homo ad perfectiones scientiarum, & virtutum. Quemadmodùm per experientiam, & memoriam sensibilium similiter & per imaginationem, ad scientias, quæ desuper ei adveniunt. Ad virtutes verò consuetudinales quantùm doloribus, & laboribus, totaque frequentia corporalium actionum, & passionum adjuvetur, soli nesciunt inexperti. Materia verò, quam somniãt in istis nobilissimis substantiis, nihil penitùs adminiculi præstat hujusmodi substantiis; hoc autem inde manifestum est, quoniàm nulla impressio fit in hujusmodi materia, qua perfectiones hujusmodi adjuvantur; neque enim habitus intelligibiles, quæ sunt scientiæ, & virtutes, neque dispositiones, aut passiones, quibus adjuvantur hujusmodi, in hujusmodi materia recipiuntur. Ampliùs. Sicut ait quidam ex sanctis, & sapientibus Christianorum, scientiæ, & virtutes, omnesque passiones, & dispositiones pertinentes ad eas, vitæ sunt; amor enim, ut ipse dixit, est vita corporalis, & propter hoc non sunt, vel esse possunt, nisi in vita, vel vivente substantia. Manifestum igitur est per hoc, quoniàm scientia non est præcisè, & absolutè descriptio formarum intelligibilium in speculo viventis, sed magis viva, & viventium formarum descriptio in eodem Quod inde manifestum est, quoniàm mortuas substantias, idest, non viventes, nulla descriptio formarum sensibilium, vel intelligibilium, nulla pictura, nulla scriptura, nulla sculptura potest facere scientes. Alioquin libri philosophiæ omnes scientes essent. Et liber totam philosophiam continens esset omnium philosophorum sapientissimus, cùm non immeritò & philosophus, & Philosophos omnes incomparabiliter sapientia excedens dicendus esset. Patet igitur, quòd materia hujusmodi in semetipsa mortua est, hoc est, nec vivens, nec vivificabilis, materia inquam nuda, nec est receptibilis vivæ substantiæ, aut vivæ formæ, nec adjuvat receptibilitatem hujusmodi, sed neque adjuvat operationes intelligibiles, sive spirituales. In nullo igitur utilis est substantiis hujusmodi, frustra igitur, & vanè eisdem ponitur. Ampliùs. Ipsa receptibilitas ipsa passibilitas est, quemadmodùm recipere ipsum non est nisi pati. Pati verò, & passibilitas, sicut mori & mortalitas, longè sunt inaccessibiliter ab hujusmodi substantiis, sicut dixit quidam ex Philosophis Latinis Christianorum, divinorum, inquit, est agere, caducorum verò pati Debes autem circumspectus esse in disputando cum hominibus, qui philosophi haberi volunt, & nec ipsa rudimenta philosophiæ adhuc apprehenderunt. De rudimentis enim philosophiæ est proculdubiò ratio materiæ, & ratio formæ: & cùm ipsa ratio materiæ posita sit ab Averroë philosopho nobilissimo, expediret, ut intentiones ejus, & aliorum, qui tanquàm duces philosophiæ sequendi, & imitandi sunt, hujusmodi homines, qui de rebus philosophicis tam inconsideratè loqui præsumunt, apprehendissent priùs ad certum, & liquidum. Ratio igitur materiæ, quam posuit iste philosophus in libro suo, hæc est Quoniàm materia prima potentia est substantiæ sensibilis, & adjecit ad declarationem hujusmodi rationis, quia substantia sensibilis est ultimus actus materiæ primæ. Ex hoc igitur manifestum est tibi, quia prima materia non est materia, nisi substantiarum sensibiliùm. Quare nullo modorum est materia, nisi substantiarum intelligibilium: hoc ipsum dixit dictus philosophus Latinorum, dicens, quoniàm solorum corporeorum hyle est materia. *Quid est materia secundùm Averroën.* Aristoteles quoque in libro suo de anima evidenter asserit animam formam immateriatam esse; tripliciter, inquit, cùm dicatur substantia & hoc quidem, sicut materia, illud autem, sicut forma, quæ jam erat aliud esse; tertium verò compositum ex his. anima nec materia est, nec compositum ex materia, & forma, relinquitur igitur, ut sit forma, quam & ibidem vocat entelechiam, quam quidem interpretantur absolutam perfectionem consilium autem meum est semper, ut de rebus philosophicis, philosophis solùm, in quantùm ad eos pertinet, credas, disputationes, & conflictus, sive conflictiones im-

peritorum omninò declines, nihil sollicitus de opinionibus eorum, sunt enim velut somnia, & deliramenta Causam autem hujusmodi somniorum, & deliramentorum expressit tibi Aristoteles in sermone suo, quo dixit, quia imperiti velut à longè distantes speculantur. Tu verò nosti, quia lapis erectus, vel truncus ligni, à longè intuentibus homo videtur. Somniantes autem, & deliri fantasmata imaginationum suarum pro ipsa veritate amplectuntur. Debes autem scire cum his, quæ dixi tibi in hoc capitulo, quòd prædictus latinorum philosophus disputans de simplicitate, & unitate creatoris, in quodam ex libris suis, dixit, quia primum principium est hoc tantùm, omne autem aliud est hoc, & hoc per quem sermonem visum est nonnullis omne aliud à principio primo esse compositum, F & esse duo, & propter hoc nihil esse hoc præter ipsum. Et ex hoc visum est eis, quòd omne aliud compositum sit ex materia, & forma. Quòd si ita esset, sequitur ex necessitate, si omne aliud est hoc, & hoc, secundùm intellectum eorum, quòd omnis materia esset hoc, & hoc, & omnis forma similiter esset hoc, & hoc, & etiam omne esset hoc & hoc, & sic iret res in infinitum, & esset omnis res infinita numero, sive infinita hoc, & hoc Ex quo contingeret nihil esse intelligibile, aut demonstrabile, seu nominabile. Errasset igitur intolerabiliter iste sapiens, si intellectus ejus in sermone suo esset secundùm opinionem istorum. Ego verò dico, quòd ex sermonibus ejus præcedentibus, & subsequentibus hunc sermonem apparet evidenter intentio ipsius in eodem sermone, dicit enim in præcedentibus, quia omne simplex esse suum, & id quod est, unum habet. Quod est dicere, quia in verè simplici, de quo ipse loquitur, non est aliud quod est aliquid, & quo est, sive esse; hujusmodi autem simplex est in ultimitate simplicitatis, sicut patefactum est tibi per me in prima parte istius philosophiæ sapientialis, in capitulo scilicet de necesse esse per se: hæc igitur declaratio est necessitatis per se apud ipsum, quia unum per omnem modum ipsum est, & suum esse non est separabile ab ipso actu, vel intellectu. Ab omni verò possibili, & ab omni eo, quod est necesse esse per aliud, est separabile suum esse, aut actu, aut intellectu, sive ratione. In omni igitur alio est aliud ipsum ens aliud ejus esse, seu entitas. Et iste est intellectus sapientis illius de hoc, & hoc. Et omne aliud ens est quodammodò compositum ex eo, quod est, & ex eo, quo est, sive esse suo, sive entitate sua. Quemadmodùm album est album ex subjecto, & albedine, hæc autem conjunctio albi, & albedinis, non est veri nominis, & propria compositio, videlicet per quam aliud novum constituatur, cùm manifestum tibi sit ex aliis, quæ alibi didicisti, impossibile esse ex substantia, & accidente aliquid esse, vel fieri. Accidens enim non advenit substantiæ ad constituendum novum aliquid, sed magis ad ordinandam, decorandam & perficiendam perfectionibus forinsecis ipsam, cui advenit, substantiam. Non debet igitur conturbare te sermo iste sapientis illius de hoc, & de hoc, tanquàm per ipsum cogaris confiteri omnem substantiam compositam esse ex materia, & forma, sive spiritualis sit illa, sive corporalis. Sollicitè autem attendere debes exemplum, quod posui tibi de albo, & albedine. Convenientissimum enim est ad id, de quo agebatur. videlicet de ente creato, & entitate, & hoc, quoniàm esse, sive entitas unicuique accidit, & advenit præter completam ejus substantiam, & rationem præterquam primo principio, cui soli essentiale est, & unum cum eo in ultimitate unitatis. Addam au-

Quòd esse, sive entitas advenit cuilibet rei creatæ propter com-

E tem, & aliam declarationem ad ostendendam immaterialitatem substantiarum de quibus agitur. Et dicam, quia forma spiritualis, & substantialis non indiget materia, ut in ea, vel per eam exerceat operationes suas, forma inquam abstracta naturaliter, & separata à corpore, & conditionibus corporis, & hoc patet in superiori, & nobiliori parte animæ humanæ, sicut prædixi. Tu etiam vides, quia formæ corporales, videlicet quæ sunt perfectiones corporum, non operantur, nisi in materiis suis, & per eas, & per dispositiones materiales, hoc est, quæ sunt substantiis à parte materiarum suarum, quales sunt quantitas, continuitas, contiguitas, sive contactus, situs, & locus. Spirituales autem operationes, hoc est, quæ & esse habent, & fieri spiritualiter tantùm, non indigent nisi forma, hoc est principio agente illas. Quare non indigent materiâ ullo modorum; ergo neque principium agens illas indiget materiâ Si enim anima humana propter ullas sui operationes corpore indigeret, omninò non indigeret illo propter suam essentiam, vel suum esse; non indiget igitur, vel propter suum esse, vel propter operationes suas materiâ hujusmodi substantiæ, quare nullo modorum. Ampliùs. Ipsimet philosophi non attribuunt creationem materiæ immediatam, & immediatè, ipsi creatori, sicut in præcedentibus ostendi tibi in creatione materiarum cœlorum secundùm opinionem Aristotelis, & sequentium ejus, hoc autem est propter inexplicabilem dissimilitudinem ipsius ad creatorem. Secundùm Platonem verò in mundo G archetypo nec ideam videtur habere materia, qualiter igitur tam è vicino ab eo exivisset?

pletã ejus substantiam, & rationem.

De hoc supra.

CAPUT IX.

De diversitate, & multitudine substantiarum abstractarum, & qua de causa creator destitit à creatione substantiarum tam nobilium.

POst hæc restat perscrutatio de hujusmodi substantiis, an sit diversitas apud eas, & multitudo, & intelligo in hoc sermone, an diversantur numero, & an illo solo, an etiam specie. quod est dicere, utrùm inveniantur plures species, hujusmodi substantiarum. Et si numerus est apud eas, quis numerorum ille sit, & in quo numero decentius, aut dignius, sit eas esse. deinde utrùm omnes simul creatę sint, & utrùm in illo numero steterit largitas, & beneficentia creatoris, ita videlicet, ut post illas nullam hujusmodi substantiam creare voluerit creator benedictus, & quæ causa, vel ratio cessare fecerit ipsum ab operatione tam nobili, tamque magnifica. Et intendo in hoc, utrùm sola volun- H tas ejus, & beneplacitum ipsum desistere fecerunt à creatione substantiarum tam nobilium, an numerus earum major esse non potuit. nec etiam potest adhuc. Scito igitur, quia non est intentio mea in capitulo isto, & inter quæstiones istas. investigare de substantiis naturaliter nobilibus, quæ vocantur Fauni, satyri, & dæmones incubi, & lemures, & lamiæ, neque de aliis, qui nominati sunt apud poëtas, & quibus servitus idolatriæ exhibita est multorum annorum millibus, & adhuc exhibetur à deceptis, & perditis hominibus. Post discussionem verò prænominatarum quæstionum, & earum, quæ sequuntur illas, nec-non & incidentium in ipsis, tentabo declarare veritatem de illis sic nominatis substantiis, & determinare quæstiones, quæ sunt de illis. Et de prima quidem quæstionum prænominatarum audivisti sermonem Aristotelis, & se-

mones Alpharabii, & Avicennæ, & aliorum, qui in parte ista Aristoteli consenserunt. Qui omnes in hanc unam sententiam concordaverunt, quòd omnis diversitas, omnis numerus à materia est corporali, propter quod etiam animas nostras, cùm separatæ sunt à corporibus, numerum nec facere, nec habere, sed omnes illas unam substantiam esse, & unum prorsùs, nec inveniri apud eas hoc, & hoc, quin potiùs nec demonstrationem, nec designationem alterius modi habere locum apud eas dixerunt. Et super hoc multa audivisti in præcedentibus, videlicet in sermone ultimo de intelligentiis. Sufficit autem intelligenti cuicunque ad destructionem sermonis istius, quòd omnis lex, & omnis prophetia, quæ de statu animarum nostrarum post corpora aliquid loquitur, contradicit ei evidenter, sive negetur resurrectio corporum nostrorum, sive concedatur. Si enim non sunt redituræ animæ nostræ ad corpora, sed remanebunt in separatione illa, & abstractione à corporibus, in qua non erit inter eas diversitas, aut differentia secundùm opinionem eorum, non uni erit meliùs, quàm alteri, aut deteriùs, sed omnibus erit unus status, sicut & una substantia absque ullo modorum diversitatis, quemadmodùm & una essentia. In uno namque, & eodem per omnia subjecto, non est possibile esse contraria. Cùm nec secundùm idem in eodem esse possint propter eorum advenientem repugnantiam, nec secundùm diversa propter omnimodam diversitatis carentiam. Omnibus ergo animabus humanis post corpora erit vel una nullo modorum diversata fœlicitas, vel una, & æqualis miseria, non enim una earum fœlix erit, & altera misera, cùm ibi non sint futuræ una & altera secundùm ipsos, sed una tantùm, cùm omnes unum per omnem modum tunc futuræ sint simpliciter, neque majoritas, & minoritas, propter prædictam contrarietatem, & indivisam modis omnibus unitatem.

CAPUT X.

Quòd Deus designabilis est, & verè demonstrabilis, dicendo hic, & iste, similiter de substantiis abstractis, contra dictum errorem.

Dicam igitur in primis, quia leviter, & ratiocinatione debili inducti fuerunt ad hoc. Primò, quia necesse habent concedere, & confiteri intelligibilium abstractorum unumquodque singulare, & unum numero esse, quod saltem in creatore inficiari non possunt, sed neque demonstrationes, aut alias designationes differentiales, & distinctivas, præsertim cùm prophetæ omnes & ad ipsum, & de ipso singulariter, & distinctè, tam per demonstrationes, quàm per appropriatas nominationes loquantur. Crebettimè namque de ipso dicunt, hic est Deus, & non æstimabitur alius ad illum, & insuper, Tu domine Deus meus. Ipsum etiam introducunt loquentem sæpè, & dicentem: Ego Deus, ego dominus. Ampliùs. Quomodò, vel qualiter orabitur, vel adorabitur creator benedictus? Qualiter dirigetur ad ipsum vel oratio, vel sermo alius, si non est singulariter intelligibilis, aut designabilis? præsertim cùm ipse velit, atque præcipiat tantâ districtione, solus, & singulariter adorari, atque evidenter, & tam frequenter per prophetas Hebræorum dicat, ego dominus, & non est alius, stabiliens cœlos, & nullus mecum. Sed & ipse Aristoteles, & omnes sequaces ejus, ponunt ipsum unum in ultimitate unitatis, & posuerunt ei individuum dicentes, quia individuum ejus est bonitas pura implens omnia sæcula bonitatibus, & gratiis. Ampliùs. Ipsimet existimaverunt se declarasse sermonibus primum principium, quod rectissimè nominaverunt necesse esse per se, non habere comparem, & coæquævum aliud, & ejus esse incommunicabile omni modo & ipsum necesse esse per se nullo modorum prædicabile esse de multitudine. Proprium nomen verò, seu propria nominatio est, quam impossibile est naturaliter prædicari de multitudine, quare necesse esse per se est propria nominatio ipsius. Ampliùs. Jam declaratum est tibi per me, quia verissima, ac purissima unitas prima unitas est, & hæc est ex necessitate in ultimitate elongationis à multitudine. Eodem modo se habet & unum, hæc autem est, quod nec actu, nec potentia, vel multum est, vel multa est. Omne autem commune, sive universale, potentiâ multùm, sive multa est, quoniàm potentialiter est tota multitudo individuorum, de quibus dicitur. Manifestum est tibi, quia animal potentialiter est unumquodque animalium, & homo potentialiter Socrates, & Plato, & unusquisque aliorum. Quapropter unitas in numero prima, ac verissima, unitas est, & primum unum unum numero. Ipsi etiam diffinierunt individuum, cujus imaginatio prohibet ipsum prædicari de multitudine. Aggregata igitur ratiocinatione, manifestum est tibi ex omnibus his, primum principium designabile esse designatione singulari, & appropriatâ, & verè demonstrabile & ita ut dicatur de ipso hoc, vel iste, & hæc essentia altissima, vel hoc esse nobilissimum, licet ejus esse sit in ultimitate immaterialitatis, & abstractionis. Non prohibet igitur spoliatio, sive abstractio, à materia, & appendiitiis materialibus substantias intelligibiles, sive per demonstrationem, sive quolibet aliorum modorum singulariter, & appropriatissimè, designabiles esse, alioquin in creatore tantò magis hoc prohiberent, quantò majores apud ipsum sunt, scilicet hujusmodi spoliatio & abstractio. Ampliùs. Prima substantia creata aut esset hoc aliquid, aut esset commune tantùm, sive universale. Quòd si non esset hoc aliquid quocunque demonstratio: non esset igitur vel quid, vel aliquid. Ampliùs. Actio creatoris, vel creatio, non esset in aliquid, neque alicujus, hoc autem est, ac si diceretur, generationem esse in hominem, vel hominis, in nullum tamen hominem, vel nullius hominis, & hoc est dicere, generari hominem, nullum tamen. Tu verò jam didicisti alibi actiones omnes, quibus aliquid fit vel esse recipit, non esse nisi in singularia. Sicut ædificatio non potest esse, nisi in domum aliquam. Non enim possibile est ædificari domum in universali, nisi domus aliqua singularis, & in singulari ædificetur. Sic impossibile est dari esse in universali, nisi detur cuidam singulariter, & in singulari. Primum igitur creatum non potest esse universale absque singulari. Est igitur vel unum singulare, vel multitudo singularium. Et jam dixi tibi in præcedentibus in secundo sermone de intelligentiis, non fuisse possibile ullo modorum primam substantiam solam aliquam creare, quia nec fuit hoc possibile à parte creatoris, nec à parte hujusmodi substantiæ, non à parte quidem creatoris, quoniàm bonitatem ejus, nec avaritia, nec invidia, nec impotentia, nec difficultas ulla arctavit, vel angustavit, ut non nisi talem substantiam creare vel vellet, vel posset, vel saltem non sine difficultate. A parte verò creatæ substantiæ simpliciter non fuit hoc possibile. Quoniàm nec fingi contingit in ea vel invidiam, qua sibi similem, vel æqualem pati non posset, vel aliquid aliud, quod illam solam esse cogeret, & alias cum ea esse prohiberet. Sicut facile est

tibi videre in exemplis, quæ tibi in supradicto capitulo posui. Manifestum enim est tibi propter quid sol unus, & alius cum eo esse non potest. Similiter & luna unica, & solitaria creata est propter similem causam. Eodem modo se habet, & in omnibus aggregationibus stellarum, quæ signa, vel imagines, aut partes earum, aut gestacula sunt, qualia sunt arcus, cingulum, gladius, qui manifestè apparent in signo orionis, qui est de australibus imaginibus una.

CAPUT XI.

Utrùm creator unum solum creare debuit angelum scientiis, & virtutibus, omnium aliorum excellentissimum, ac nobilissimum.

Quòd si dixerit quis, quia secundùm doctrinam Christianorum unus ex angelis creatus fuit excellentissimus, & in gradu, & ordine suæ nobilitatis solus, quem gens Christianorum dixit à creatore apostatasse, & in tantam malitiæ perversitatem demutatum, ut & caput omnis malitiæ & princeps omnium dæmoniorum, & rex super filios omnes superbiæ apud ipsos habeatur. quid ergo mirum, si prima intelligentia, vel alia substantia in suæ nobilitatis gradu, & ordine sola creata est? Respondeo in hoc, quia si reminiscaris eorum, quæ in præcedentibus audivisti, manifestum est tibi creatorem creasse quæcunque creavit per electionem liberrimam, & voluntatem imperiosissimam, & nihil, quod extra ipsum sit, terminos posuisse magnificentiæ, & largitati ipsius, sicut neque extendisse, aut ampliasse bonitatem ipsius, vel adauxisse, ut in plura, vel majora illam extenderet, vel diffunderet, quàm beneplacitum ejus fuerit: & sicut sæpè dixi tibi, sermonibus prophetarum tanquàm sacris creatoris oraculis absque ulla declinatione, & hæsitatione adhærendum est; qui enim aliter sentiunt, aut prophetas, quos manifestum est fuisse sanctissimos, aut seductores, aut fallaces fuisse, necesse habent opinari, aut creatorem mentitum fuisse in sermonibus ipsorum, vel quod verius est, in ipsis suis oraculis. Quorum errorum uterque ferro, & igne exterminandus est cum auctoribus suis. Dico igitur, quòd ita se habet veritas, ut gens Christianorum à prophetarum accepit oraculis, & placuit creatori benedicto angelum illum primum nobilissimum in illa excellentia scientiarum, & virtutum naturalium creare, in qua nec consortem, nec parem habuit, nec prohibitus fuit creator omnipotentissimus, & optimus ullâ necessitate multos ejusdem nobilitatis creare. Verùm, quoniàm prævidit, atque prænovit illum pervertendum, & in tantam malitiam ruiturum, tolerabiliùs judicavit illum solum ex tanta altitudine casurum, quàm multos. Probabile namque erat æquales per omnia substantias aut æqualiter casuras, aut æqualiter in gradu suæ altitudinis permansuras. Et de formatione primi hominis, ac primæ mulieris juxta humanam rationem similiter, & non improbabiliter videri potest, videlicet quare non in multo numero homines ab initio creaverit altissimus, propter hoc scilicet, quia tolerabiliorem judicavit ruinam, & corruptionem duorum, quàm majoris multitudinis. Si verò objecerit quis, quia doctrina Christianorum tradit, non solùm primum angelum cecidisse, sed etiam ex unoquoque ordine angelorum, quos novem esse dicunt, multos cecidisse, qui autem sunt, vel fuerunt, ejusdem ordinis, æquales erant per omnia in scientia, & virtutibus naturalibus, nec tamen omnes de unoquoque ordine æqua-

De casu primi angeli, & quare non creavit Deus plures tales.

E

liter ceciderunt, alioquin nullus eorum in cœlo remansisset, & propter hoc non est necesse, ut æqualitas antedicta, vel æqualiter eos stare faceret, vel æqualiter eos dejiceret: dico in hoc, quia in rebus naturalibus, & naturaliter tantùm operantibus, ita se habere necesse est. Verum tamen est, sicut alibi declaratum est tibi, ut duobus vel hominibus, vel angelis, quantùm ad naturalia sua sibi invicem totaliter adæquatis, possibile sit ex hac libertate voluntatis alterum inclinari ad malum inclinatione corruptiva, alterum verò continere se ab illo. Et propter hanc libertatem adjeci tibi in præcedentibus humanæ rationis probabilitatem. Quemadmodùm erit, seu contingit in duobus æqualiter per omnia benè videntibus aliquid, quod visibus ambo-

F

rum æqualiter objectum sit, non æqualiter tamen videri ab eisdem, vel ab altero videri, & ab altero non videri. Causa autem in hoc est, quoniàm non est necesse eos æqualiter intendere ad videndum illud. Multoties enim accidit coram oculis planissimè videntium posita ab eisdem non videri, pro eo quòd non attendunt, sive non intendunt ad videndum illa. Manifestum verò est similiter se habere in voluntate, sicut in intentione, & attentione. Verùm quid casus ille angelicus fuerit sine ruina, & qualiter possibilis fuerit, maximè secundùm Aristotelem, & sequaces ipsius, qui substantias abstractas, atque à materia, & materialibus appenditiis spoliatas posuit immateriales, aliasque multas, ac difficiles quæstiones, quæ circa hæc sunt, examinare, & determinare tentabo in sequentibus, si Deus voluerit. Forsitan autem dicet aliquis non improbabiliter, quia propter innumerabiles utilitates,

G

& bona multiplicia, quæ de malitia ipsius primi angeli, & sequacium ipsius elicere voluit, & incessanter elicit bonitas, ac sapientia creatoris, illos damnari, & cadere permisit, & soli uni tantam excellentiam dare voluit, ne major angelorum ruina fieret. Illam enim majorem futuram fuisse verisimile est, si plures auctores, aut causas, quàm habuerit, habuisset. Forsitan autem & si plures æquales, & similes illi primo creati fuissent, plures auctores, & causas habuisset illa ruina: quare merito multiplicari noluit creator optimus, cujus sapientiam nullo modorum latere potuit, quicquid inde futurum erat. Casus enim ille prodesse debuit aliis ad virtutem humilitatis, in hoc videlicet, ut de viribus suis longè minoribus nullatenùs præsumerent, aut inaniter confiderent, qui fortissimum illum virtutibus naturalibus, & sapientiâ, cecidisse

H

conspicerent. Cùm autem audieris ipsam excellentiam scientiarum, & virtutum, occasionem dedisse eidem angelo tantæ ruinæ, non miraberis, si nullum æqualem ei creare voluit bonitas creatoris, qui minora dona, sive gratiæ, sive naturæ, plerunque tribuens salubriter consuluit recipientibus, quibus majora causa essent ruinæ. Eos enim extollerent in superbiam, & in alias corruptiones dejicerent. Tu etiam vides, quia viri sapientes apud nos aut mediocritate, aut etiam paupertate consulunt filiis suis, in quibus conservantur, qui in divitiis, & superfluitatibus corruptione multiplici periclitarentur. Quemadmodùm enim in minoribus aquis conservantur, qui in majoribus perirent, aut saltem inde enatant, qui in majoribus mergerentur, & sub modicis oneribus vivunt, & ambulant, portantes ea, qui majoribus sternerentur; sic in minoribus servantur, qui in donis majoribus perderentur. Dispensat igitur creator sapientissimus, & optimus dona largitatis suæ tam naturalia, quàm gratuita, prout scit unicuique expedire debere atque sufficere. Tu etiam vides, quia illi primo angelo nocuit ipsa

Quod casus primi angeli profuit aliis ad humilitatem.

Quod necessitas quandoque corrumpat.

ipsa excellentia, in qua creatus est, sicut tradit doctrina Christianorum. Ex illa namque intumuit, & elevatus est in superbiam. Propter quod & dejectus est à consortio ipsius creatoris, & aliorum angelorum, qui permanserunt. Non debet igitur mirum videri tibi, si creator sapientissimus, & omnia prænoscens antequàm fiant, uni soli tantam excellentiam sapientiæ, & virtutum naturalium largiri voluit, cùm etiam illi nocituram illam prævidit. Quod igitur prævidit in uno prævidisse potuit & in multitudine similium, & æqualium illi per omnia. Meritò igitur noluit divinitas bonitatis suæ nocere multis, & in perniciem converti. Quod verisimile est fuisse futurum, si multos illi primo creasset similes, & æquales. Verisimile etiam est, ut qui supereminentiam creatoris pro superbia ferre non potuit, ut æqualitatem, atque similitudinem in suis consortibus, atque comparibus non tulisset. Secundùm enim doctrinam Christianorum esse similis altissimo ambivit. Manifestum igitur est tibi verisimile esse in multitudine tam excellentium substantiarum bellum fuisse futurum, & discordiam intolerabilem secundùm doctrinam hanc: qui enim in supereminentissimum, & benedictum creatorem armari, & contra eum consurgere non formidavit, quid in compares suos facturus esset, & illi invicem, & versâ vice in illum, secundùm hanc doctrinam? Ampliùs. In illo uno evidenter ostendit creator benedictus quid posset in creatione similium. Et hoc propter gloriam ipsius innotescendum erat hominibus, qui propter glorificandum eum principaliter creabantur. Ne fortè plura, vel majora, quàm ipsi essent, creator non posse facere putaretur, aut non scire, vel non facere velle. Creandus igitur fuit unus in illa excellentia, per quem elucesceret potentia creatoris in magnificentia operum, & in quo innotescerent divitiæ bonitatis ejus ex largitione præclarorum munerum. Cadere etiam permittendus fuit, ac damnari propter immensas, & innumeras utilitates, quas eliciturus erat creator ex malitia, & ruina illius, inter quas una non modica est, quia illius exemplo cognoscitur omnem creaturam, vel in deterius esse mutabilem, vel in ipsum non esse, à quo educta est per creatorem, posse recedere facillimè, si sibi ipsi à creatore dimittatur, postquàm ille inter omnes substantias fortissimus, sic immutatus est, & dejectus. Et hæc omnia scito me dicere secundùm verisimilitudinem, & probabilitatem, juxta doctrinam Christianorum, & etiam secundùm humanam rationem, & æstimationem. Perscrutatiùs enim, & latiùs de statu primi, ac nobilissimi angeli illius, ac de immutatione, & casu ejusdem, loquar in sequentibus, si Deus voluerit. Interim hæc dico tibi, ut mitigetur admiratio tua in rebus his. Et ne stupor te in incredulitatem adducat, cùm audis contraria eorum, quæ apud Aristotelem, & multos didicisti.

Quòd non fuit creatus nisi unus angelus ita perfectus, sicut fuit Lucifer.

CAPUT XII.

Quòd spoliatio, vel abstractio à materia non prohibet à singularitate intelligentias, nec aufert ab eis multitudinem.

Post hæc igitur ad id, in quo eram, revertar, & repetam, atque dicam, quia nulla abstractio, vel spoliatio prohibet substantiam creatam à singularitate, vel individualitate, nec à designatione, vel demonstratione hujusmodi. Quoniàm quemadmodùm dixi, illa prohibitio esset longè fortior in creatore. Cùm manifestum sit causam

A illius incomparabiliter fortiorem esse apud illum. Ampliùs. Prohiberet illam esse hoc, & illud, & ita de singulis. Quare prohiberet eam esse in numero, vel de numero universitatis. Cogetur igitur illam ponere esse extra universitatem entium, & propter hoc poneret illam in non esse. Quòd si dixerit, quia genera, & species, nec sunt extra universitatem, nec in non esse, vel extra esse, tamen nulla species, vel genus est hoc aliquid. Verbi gratiâ. Hæc species homo, nec est Socrates, nec Plato, nec aliud quodcunque individuorum tamen dubium non est eam esse: jam responsum est tibi per me, quia species, ut species, nec est actu aliquod individuorum, nec aliud ab aliquo eorum, immò potentia est unumquodque. Et ratio ejus, seu diffinitio totaliter est in unoquoque illorum. Et jam fuerunt aliqui dicentes speciem unamquamque esse universitatem individuorum suorum. Tibi verò manifestum B est, quia species non dicitur totaliter, id est non secundùm omnem sui partem de aliquo individuorum. Licet dicatur totaliter de unoquoque secundùm rationem suam. Et intelligo totalitatem istam, quæ est ex partibus rationis, seu diffinitionis. Et hæ partes sunt genus, & differentiæ. Alio modo partes speciei individua sunt, quoniàm ipsam speciem, cùm de eis prædicatur, sibi invicem quodammodò partiuntur. Cùm enim dicitur, Socrates est homo, & Plato est homo, pro alio dicitur homo de Socrate, & prædicatur de Platone, pro alio inquam numero. Quare aliud est in numero, quod Socrates habet in prædicato, cùm dicitur Socrates homo, & aliud est, quod habet Plato in eodem. Propter quod dixi, quia individua quælibet speciem suam sibi invicem partiuntur. Et manifestum est similiter de ratione speciei, quòd illam sibi similiter partiuntur. Non autem secundùm totalitatem C antedictam, aut prænominatas partes ejusdem, quæ sunt genus, & differentiæ, quin potiùs totaliter secundùm partes illas de unoquoque eorum dicitur. Et quoniàm genera, & species ipsi æternas ponunt, hoc est, tam platonici, quàm peripatetici, licet diversis intentionibus, sicut jam multoties audivisti, & propter hoc nec creatas, nec generatas, cautè posui in præcedentibus hoc participium, creatam, quamquàm necesse sit, ut jam declaratum est tibi in tractatu præcedente istum, qui scilicet, est de novitate, & renovatione universi, nihil esse antiquum, vel æternum, nisi creatorem benedictum, & unumquodque aliorum esse novum, & esse incœpisse, secundùm Platonem, cui impossibile est aliquid creari vel generari. Causa autem in hoc est, quoniàm species æternæ sunt secundùm ipsum, omnis autem species est totum esse uniuscujusque individuorum suorum. Quare totum esse uniuscu- D jusque individuorum cujuscunque speciei æternum est, cujuscunque autem totum esse æternum est, ipsum æternum esse necesse est. Ampliùs. Cùm species totum esse sit uniuscujusque individuorum suorum, & omnia essentialia uniuscujusque illorum apud speciem sint, & in ipsa nihil eorum, quæ essentialia sunt unicuique individuorum, nihil novum est, vel generatur, aut fit, cùm omnis species secundùm ipsos cum omnibus, quæ intra ipsam sunt, æterna sit, & nec fiat, nec generetur, aut nova sit; quare nihil, quod sit essentiale cuicunque individuorum, vel generatur, vel fit, vel novum est, sed potiùs æternum. Omne igitur individuum necesse habent confiteri æternum esse. Destruunt igitur tam creationem, quàm generationem, quoniàm uniuscujusque modi factionem, & omninò novitatem essendi, & in singularibus similiter, & in universalibus, cùm omnia universalia ponant esse æterna.

Realizantium modus.

Ampliùs. Secundùm hoc non erit singularitas, vel individualitas, in substantiis spoliatis nobilibus: si enim non est in eis reperire vel illud, aut illam, non erit nisi universalitas, & communitas apud eas, quare non nisi genera, & species. Erunt igitur tam genera, quàm species sine individuis apud eas. Hoc autem est ponere hominem esse, cùm nec socrates, nec plato, nec unus aliorum sit. Ampliùs. Hoc est ponere potentiam otiosam, & supervacuam, cùm omnis actus ejus æternaliter impossibilis sit: esse enim omnis speciei potentiale est, & incompletum, perficitur autem, & completur perfectione suâ ultimâ in individuo: quemadmodùm esse generis potentiale, & incompletum, est comparatione esse ipsius speciei, perficitur autem, & completur in ea: secundùm opinionem igitur istorum potentia speciei, sive potentia generis, remanet æternaliter incompleta, & sua perfectione ultimâ privata: quapropter inutilis est, & supervacua, & hoc naturaliter secundùm ipsos. Ampliùs. Esse omnis speciei absque individuis omnimodò inutile est, verbi gratiâ, esse equi, qui nec potest ferre hominem, neque onus, nec bigis, nec quadrigis, aut curribus, aut aratro servire, & cujus neque corium, neque pellis, nec caro alicui applicari potest usui, manifestè inutilis est. Talis autem est species equi per omnia. Evidentius autem videtur hoc in hac specie, homo, qui nec arare, nec seminare, nec aliud quicquã ex sensibilibus operibus operari potest, sed neque creatorem laudare, aut benedicere, aut glorificare, aut ei gratias agere, aut modicum canticum saltem unius versus eidem cantare potest. Similiter & ad spirituales operationes omninò inutilis est. Nec enim intelligere, aut ratiocinari, nec creatorem timere, aut amare, aut venerari ullo modorum potest. Manifestum igitur est in substantiis nobilibus, & abstractis species sine individuis omninò inutiles esse: quia igitur nihil inutiliter creavit creator sapientissimus, & optimus, manifestum est ipsum, vel non creasse speciem aliquam hujusmodi substantiarum, aut creasse eam cum multitudine individuorum. Si quis enim dixerit eum creasse speciem aliquam cum uno solo individuo, vel duobus, vel tribus tantùm, homo erroneus est, & inutilis. Et sermo ejus est, quemadmodùm si diceret unum solum hominem, aut duos debere esse in terra, & unam solam, vel duas, aut tres stellas debere esse in cœlo. Ampliùs. Si regibus omnibus multitudinem variorum ministrorum creator contulit, si aulas sive palatia eorum tanta varietate ministrorum implevit, quomodò ista gloria se ipsum fraudavit, & reliquit ingloriosum, ut non multitudinem, ac varietatem ministrorum pro congruentia magnificentiæ suæ, & gloriæ sibi ipsi non creaverit, atque providerit? Qualiter aulam suam, sive palatium desertam esse, & vacuam voluit? Qualiter tantâ frequentiâ magnatum, & servientium, alios reges, qui utique non sunt, nisi ministri regni ipsius, voluit honorari? Qualiter sibi ipsi regalem gloriam invidit, & solitarius dignoque consortio destitutus esse voluit? Et quidam prophetæ tam Hebræorum, quàm Christianorum nominaverunt nobis exercitus cœlorum, & militias, atque milia hominum ministrantium creatori & decies centena milium assistentium eidem. Quia igitur de habitatoribus, & animalibus terrarum à nobis multùm distantium creditur testimonio eorum qui talia viderunt quantò fortius sanctis prophetis, quibus tam sublimia, tamque à nostra consuetudine remota videre datum credere nos oportet, & de testimoniis eorum nullatenùs dubitare? Sed & omnis doctrina, omnisque disciplina

In quo perfici habeat species.

Vide conclusionem, quod non satisfit species uno individuo.

E testimoniis utitur, & experientiis, quemadmodùm Ptolemæus utitur testimoniis Abratis, & observationibus ejus. Sic & Abategni testimoniis Ptolemæi, & observationibus ejusdem. Ampliùs. Nulli unquàm ex prophetis denegatum est accipere à sensu quocunque testimonia aliqua, & multa ex singularibus, & quoniàm probationem aliam habere non poterant à sensu credere, & aliis credenda tradere coacti sunt. Quare à sensu, & testimoniis prophetarum, atque experientiis credere nullo modorum est extra viam philosophicæ rectitudinis, nec à via philosophandi rectè deviat ullatenùs, qui talia, & sic, ad probationem aliorum ab eis accipit.

CAPUT XIII.

F *Ponit duplicem sensum, corporalem, & spiritualem, & quòd etiam corporalibus sensibus probatur angelos bonos, & malos esse.*

QUòd si dixerit quis, quia sensibilis cognitio, vel experientia, non habet locum in insensibilibus; insensibilia verò sunt ea, de quibus hic agitur, videlicet spirituales & invisibiles substantiæ, dico in hoc, quia sermo hujus sermo est hominis imbecillis intellectus, aut calumniari volentis. Est enim sensus non solùm corporalis, sed etiam spiritualis. Et hoc modo, atque secundùm hanc intentionem dicit unusquisque hominum se sentire gaudium suum, & dolorem suum, cæterasque hujusmodi passiones. Et intendo dolorem spiritualem, & gaudium in hoc loco, & non corporales. Similiter dicunt homines communiter se sentire scientias suas & dubitationes, & ignorantias. Sic manifestum est prophetas sensisse visiones suas, & revelationes, atque omninò desuper descendentes in G animas suas illuminationes, & eodem sensu sensisse ipsa visa, & revelata. Ab his sensibus, & testimoniis tantorum virorum, quibus tam sublimia videre, & sic sentire datum est, accipit hæc theologica, seu divinalis philosophia, cœlestes exercitus esse, & militias spirituales præclaras, & milia milium, deciesque centena milium, & cætera hujusmodi, quæ suis eloquiis se vidisse testati sunt. Addo & ad hoc, quia etiam ab ipsis sensibus corporalibus stabilitur esse hujusmodi substantiarum, ubi & lapides jactari, & alia corpora transferri, seu transportari, & hæc tam corpora hominum, quàm lapides grandia, quàm columnæ, quòd etiam partes ingentes domorum nullo apparente motore evidenter videntur. Qui motus, quoniàm contra naturam erant, manifestè indicant se esse, vel fuisse ab invisibilibus, & spiritualibus motoribus, & de jacta- H tione lapidum, atque collisione vasorum, frequens est, & vulgarissimum apud homines, quòd fiant vel in eos, vel in domibus eorum. Et effectores hujusmodi motuum vocant stultos Dæmones. Sunt & alia innumera sensibilia opera, quibus homines inquietantur, & ludificantur ab hujusmodi substantiis. Ubi admirationem non levem habet, quia jactus lapidum hujusmodi nec vulnus, nec læsionem ullam inferunt hominibus, in quos fiunt: in hujusmodi casibus igitur sensus hujusmodi rerum, & motuum, motores esse indicat evidenter, cùm omnem motum motorem habere necesse sit. Per hoc etiam quod motores hujusmodi nec videntur per se, nec per alios sensus directè, & propriè sentiuntur, indicatur eos esse invisibiles, & spirituales. Quòd si dixerit quis, quia substantiæ, quæ hujusmodi operationes operantur, non sunt de primis illis,

illis, ac nobilissimis substantiis, sed potiùs de his, quos græci cacodæmones vocant, respondeo, quoniàm creditur, quòd indubitanter fatendum est, quòd bonæ fuerunt illæ substantiæ, quæ subverterunt sodomam, & gomorrham, quæ ad ulciscendum abominationem illarum civitatum venerunt, & tantam, tamque famosam, totique mundo notissimam vindictam de his sumpserunt. Quos etiam, si mali fuissent, sapientissimus ille, atque sanctissimus Hebræorum pater nec hospitio, nec aliis honorasset, quin potiùs tanquàm inimicos Dei, & ob hoc hominum inimicos, longè à se penitùs repulisset. Alia plura in illa historia invenire potes, ex quibus evidenter est videre, quia non solùm bonæ erant illæ substantiæ, sed etiam nobilissimæ, & creatori benedicto charissimæ. Verùm de malitia hujusmodi substantiarum restat adhuc (& reservo eam in sequentibus) grandis, & perscrutata inquisitio, non solùm propter contradictionem Aristotelis, sed etiam propter alias plures, & determinari valde difficiles.

CAPUT XIV.

Quòd visiones spiritus prophetici non credulitates, vel opiniones, sed cognitiones certissimæ sunt, & quòd spiritus separati faciunt numerum.

Revertar igitur ad id, in quo eram, & dicam, quia unicuique videnti de suis sensibilibus credendum, prophetis igitur, qui antiquitùs videntes vocabantur, de suis visibilibus absque ulla dubitatione credendum est. Quia igitur hujusmodi substantiæ in vita ista solis prophetis ac prophetico splendore illuminatis visibiles sunt, prophetis indubitanter de illis credendum est. Ampliùs. Visui nostro corporali, cùm fuerit liber ab impedimentis suis, non solùm credimus de visibilibus corporalibus, quæ per se, & propria sensibilia sunt ipsius, sed etiam scire certissimè nos arbitramur, & dicimur scire quæcunque, quæ per illum videmus. Quia igitur intellectus propheticus, id est, splendore prophetico illuminatus, visus est hujusmodi visibilium in statu isto præsenti, necesse est visiones ejus non opiniones, aut credulitates, sed cognitiones certissimas esse. Propter quod & ab hujusmodi visu prophetæ videntes dicti sunt, tanquàm proculdubiò videntes ea, quæ procul, sive longè sunt à cognitione aliorum hominum, nec intelligi possunt, vel prophetæ quasi providentes. Providebant namque hominibus à malis eis imminentibus, vel interpellando pro eis apud misericordiam creatoris de instruendo eos, qualiter vel illa à se averterent, vel declinarent. Scito autem, quia raptus, & extasis, & quædam somnia, & quædam aliæ illuminationes, de quibus in sequentibus audies, propheticis splendoribus annumerandæ sunt propter similitudinem ad illos. Ampliùs. Ponam aliud exemplum in animabus nostris, quas dicunt numerum non facere propter separationem suam à corporibus: quia igitur designabiles sunt designatione singulari, dum sunt in corporibus, & demonstrabiles, ita ut verè, aut propriè dicatur unaquæque earum, hæc substantia, quæ vivificat, & regit hoc corpus, est quædam anima, & quædam substantia, & similiter illa, quæ vivificat, & regit illud aliud corpus, est quædam alia anima, & quædam alia substantia, alioquin, videlicet si anima socratis non est quæ-

Nominis prophetæ interpretatio.

A dam alia anima, & quædam alia substantia, non erunt duæ animæ, nec duæ substantiæ anima socratis, & anima platonis: quare neque dum sunt in corporibus, neque dum sunt extra corpora, facient numerum: quapropter non erit in omnibus corporibus humanis, nisi anima una numero. Cùm igitur separatur de corpore suo anima socratis, aut definit esse hæc anima, sive hæc substantia, aut non. Quòd si remaneat hæc anima, & hæc substantia, & remaneret hoc; remanebit, similiter anima platonis illa anima, & illa substantia, & illud. Remanebunt igitur extra corpora hæc, & illa, & hoc, & illud. Quare remanebunt duæ, & duo, remanebunt igitur in numero extra corpora, in quo sunt, dum sunt in corporibus. Quòd si utraque definit esse hoc, simpliciter igitur utraque definit esse. Quemadmodùm enim cùm aliquid fit hoc, fit simpliciter; B sic & cùm definit esse hoc, definit esse simpliciter, fieri enim hoc non est recipere aliquid, quod sit post esse, vel supra illud, sed est recipere ipsum esse. Quare amittere esse hoc non est amittere aliquid, quod accidat, sed est amittere ipsum esse; amittere autem esse non est nisi desinere esse. Manifestum autem est, quòd creatio, & generatio, non dicuntur ad accidentia, neque secundùm illa, neque propter illa, sed ad ipsum esse, & propter illud: Non enim dicitur Socrates generari, quomodò dicitur justificari, vel doceri, quoniàm non justificatur, vel docetur, nisi qui jam est, & postquàm est. Generari verò non dicitur, nisi qui nondùm est, sed esse recipit. Justificari verò, qui jam esse habet, & super illud recipit justitiam. Quare generatio receptio est ipsius esse, similiter se habet & de creatione. Nulli autem dubium est, quin generatio, & creatio circa singu- C laria, sive individua sint, & quin de illis solis propriè, ac verè dicantur. Quare contraria creationi, & generationi, circa illa sola, & de illis solis naturaliter, propriè, ac verè dicuntur. Nec creatur igitur, nisi hoc, inquantùm hoc: nec destruitur, nec corrumpitur, nisi hoc, inquantùm hoc. Quemadmodùm ergo tunc verè creatur, aut generatur, cùm accipit esse hujusmodi: similiter tunc verè destruitur, aut corrumpitur cùm amittit esse hoc. Jam autem dixerunt, quia unaquæque animarum nostrarum in separatione à corpore suo amittit esse hoc; quare separatione à corporibus suis unaquæque animarum nostrarum destruitur, aut corrumpitur. Quod enim accipit accipiendo esse hoc, necesse est ipsam amittere desinendo esse hoc. Quia verò exemplum de duobus per omnia simillibus ad sensum hujusmodi homines induxisse D videtur in hunc errorem, eo quòd in talibus non sit à sensibus distinctio, nisi per locum, aut situm, aut aliud hujusmodi, verbi gratiâ, inter duas oves simillimas tam colore, quàm quantitate, quàm aliis, quæ sensibus apparent, vel inter duas apes simillimas nemo per sensum distingueret, nisi attenderet vel locum, vel situm; propter hoc enim, quòd vides hanc in uno loco, & illam in alio, vel hanc à dextris, & illam à sinistris, vel hanc alicui propinquiorem, illam remotiorem, aut hanc oppositam alicui directè secundùm situm, illam verò non, visus inquam non distingueret inter illas, nec apud visum numerum facerent: sic inquiunt, se habet & apud intellectum, quia si animæ nostræ omnes post spoliationem à corporibus simillimæ remanerent in omnibus spiritualibus, sive intellectualibus, remanerent ex necessitate indistinguibiles secundùm intellectum apud ipsum & propter hoc singulariter indesignabiles, & individualiter indemon-

strabiles, quapropter & innumerabiles; ubi enim nec sensus, nec intellectus distinguit, impossibile est distinctionem esse, quare & numerum. Amplius. Unum ex principiis sapientialis hujus, ac divinalis philosophiæ est omne, quod est intelligibile, esse, ex quo manifestè sequitur omne, quod non est, intelligibile non esse. Quia igitur distinctio, sive diversitas non est intelligibilis, & intellectu apprehensibilis inter hujusmodi substantias, necesse est ipsam non esse. Ubi autem nec distinctio, neque diversitas est, impossibile est numerum esse; quare inter substantias separatas, sive spoliatas à materia, & appenditiis materiæ, impossibile est numerum esse. Sequitur autem hanc conclusionem nec apud intelligentias, nec apud animas nostras, cùm separatæ fuerint à corporibus, numerum possibilem esse, sed neque inter has. & illas distinctionem, aut diversitatem ullam esse, & quod est omnibus his impossibilius, inter creatorem benedictum, & quamcunque hujusmodi substantiarum nullam esse distinctionem, aut diversitatem: quare non erit creator alius à quacunque illarum, & propter hoc erit idem ex necessitate cum unaquaque illarum. Omne autem idem cum aliquo est esse illud, quod illud: quare creator benedictus erit id, quod unaquæque substantia separata. Nec intelligentia igitur, nec anima separata quæcunque erit, nisi ipse creator benedictus. Quare nec animæ nostræ, nec intelligentiæ, neque ulla alia substantia separata erit vel creata, vel facta, vel aliter causata ab ipso, & propter hoc in hujusmodi non creabit, vel faciet, vel per viam aliam causabit, nisi seipsum.

CAPUT XV.

Reprehendit eos, qui animas spoliatas omnibus dispositionibus in hoc mundo acquisitis corpora exire dixerunt. Et hujus erroris causas diligentissimè perquirit.

Licet autem jam sæpè dixerim tibi, quia contra hujusmodi errores non rationibus, aut probationibus, sed ferro, & igne disceptandum est, ostendam tibi tamen hîc causas erroris istius, & imbecillitatis intellectus hujusmodi hominum. Dico igitur, quia homines isti opinati sunt animam humanam, cùm exit à corpore suo, spoliari omnibus passionibus, & dispositionibus, quas acquisivit à corpore, quod est dicere, hominem, cùm exit de domo aliqua, nihil secum portare de his, quæ in ea acquisivit, vel habuit, vel comedit, aut bibit in eadem. Propter hoc suspicati sunt nihil remanere in animabus nostris, cùm eximuntur à corporibus, nisi ea sola, quæ in ipsa creatione sua à creatore receperunt, in quibus nec inæquales, nec dissimiles ullo modorum videntur, & hoc indubitanter erroneum est, & impossibile. Quicquid enim ponas corpus humanum ad animam, hoc est, sive equum, sive domum, sive vestem, sive organum, quæ ipsimet recipiunt, non est necesse ullo modorum, ut separatione ab illo amittat, vel deponat quæcunque per illud idem acquisita sunt. Quemadmodùm se habet de vino, quod ex vase interdùm corruptionem contrahit, si corruptum ipsum invenerit, interdùm verò saporis, aut odoris suavitatem, aut etiam medicinalem virtutem, si hanc dispositionem in se vas habuit. Longè autem arctior, ac pressior est conjunctio animarum nostrarum ad corpora, quàm sit, vel esse possit liquorum ad vasa continentia illos. Multò fortiùs igitur non est possibile denudari animas omnibus dispositionibus, quas in corpori-

E bus habuerunt, vel acquisierunt, denudari inquam per separationem corporum suorum. Amplius. Secundùm hoc tales omninò exirent de corporibus, quales intraverunt. Superfluè igitur, & inutiliter in corporibus tam diu moram fecerunt, cùm ex eis exeant in nullo melioratæ. Amplius. Exibunt inde secundùm hoc actu imperfectæ, sed perfectibiles sapientiâ, & virtutibus, quemadmodùm tabula vacua, aut speculum, sive liber vacuus, sicut dixit Aristoteles: aut igitur post corpora adveniet ista perfectio, aut remanebunt perpetuò in sua possibilitate, & perfectione. Quapropter esse earum erit perpetuò supervacuum, & inutile, hoc autem nec natura patitur, nec bonitas creatoris. Quòd si perfectionis istius, sapientiæ scilicet, & virtutum, tunc eis advenientium, tunc æquè habiles, æquè capaces, & nulla hujusmodi perfectione dignior futura sit una alia in statu illo, æquales eis perfectiones istas tunc advenire necesse est: sive enim

F per naturam eis adveniant, sive per gratiam creatoris, æquales illas esse necesse est. Unde enim in eis frustra esset inæqualitas: cùm in se ipsis æquales per omnia sint in statu illo, & æqualium per omnia comparationum tam ad naturam, quàm ad gratiam creatoris. Amplius. Nec creatoris judicium, neque justitiam in homines, vel in animas humanas patitur error iste. Cùm similia & æqualia, sive bona, sive mala futura ponat omnibus animabus humanis post corpora, similiter & hominibus, si resurrecturos eos ponat. Similes enim eos per omnia ponere necesse habet quantùm ad merita. Merita enim totaliter in animabus, & ab animabus sunt. Illas autem ponunt ejusdem fore dispositionis per omnia: quare secundùm eos nulla futura est vel apud homines, vel apud animas differentia, vel dissimilitudo meritorum apud homines, vel animas post corpora, & propter hoc nec retributionum inter bonos, & malos; quare

G nulla justitia creatoris, nullum judicium futurum de malis hominibus, nulla spes retributionis futuræ relinquitur bonis. Tertia causa errorum istorum fuit, & est, ignorantia differentiæ apprehensionum sensus, & intellectus. Sensus enim sola forinseca apprehendit; de interioribus verò, vel intimis nihil, sicut dicit quidam ex philosophis latinorum. Sensus inquit nihil integritatis percipit, sed usque ad proximum venit. Ratio verò quidam subesse perpendit. Intellectus igitur videt interiora omnia, hoc est, ipsa substantialia rerum, ipsasque substantias earum. Et propter hoc quoniàm in substantiis suis differunt omnia creata, sive sint sensibilia, sive intelligibilia, omniaque singularia, videt differentias earum essentiales, per quas nulla earum est alia; sicut enim hoc non est hoc, nisi per hoc, quod

H est, hoc est dicere non à foris, neque ab aliquo quod sit post esse ipsius, & supra id adveniens, sicut, quòd hoc non est illud, non est ex forinsecis, neque accidentalis differentia, sed diversitas, & differentia essentialis. Hanc igitur videt intellectus, qui videt intùs, ubi ista diversitas est. Sensus verò inter simillima sensibilia diversitatem non videt, nisi ad intùs, quemadmodùm dixi. Intellectus verò totum penetrat, quemadmodùm dicitur de visu lyncis. Hoc autem non putes me dicere de intellectu in corpore quodammodò demerso, atque sepulto, & originali nostra corruptione obscurato, fantasiisque depresso, sed de intellectu (ut Christianorum utar sermone) glorificato. Jam igitur patefactæ sunt tibi duæ causæ erroris istius, quæ sunt ignorantia adhærentiæ, & remissionis passionum, & dispositionum multarum in animabus humanis, quæ

quæ nec abolentur, neque abraduntur, neque avelluntur, neque ullo modorum separantur ab eis separatione corporum suorum ab eis, & causas, atque rationes, & exempla posui tibi in hoc. Tertia verò causa hujusmodi erroris fuit ignorantia penetrationis, & profundationis intellectus in intima intelligibilium. Hæc autem sunt substantiæ, & substantialia illorum, & differentiæ essentiales ipsorum, quæ faciunt diversitates secundùm numerum. Erraverunt etiam hujusmodi homines decepti æquivocationes ejus, quod unum est. Cùm enim refertur ad speciem, hoc est, cùm dicitur unum specie intentio ejus non est, nisi similitudo essentialis. Species enim (ut ait idem philosophus) substantialis est, & intelligitur secundùm totum. Non enim sunt unum specie, nisi ea, quæ essentialiter, atque totaliter, hoc est, secundùm totas substantias similia sunt. Quæ verò genere tantummodò unum, vel idem sunt, non totaliter, nec integrè, sed secundùm partem substantiarum suarum tantùm similia sunt, quoniàm secundùm unum eorum, quod intentio, seu ratio generis continet. Quemadmodùm homo, & equus secundùm ea substantialia sua, quæ habent in genere suo, quod est animal, similia sunt, secundùm autem ea substantialia sua, quæ post genus sunt, dissimilia. Intellectus igitur noster in his tenebris, & in hac depressione, in qua sumus hîc, non distinguit ad nudum socratem à platone in hac specie, homo. Quoniàm nec ad nudum, & clarum penetrat apprehensio ejus, nec intrat in illam. In gloria tamen futura sua ad nudum, & clarissimè intuebitur eorum diversitatem numero, per quam solam numerantur, & per quam solam verè, ac propriè dicitur hoc, & illud unum, & alius unus, & alius alter, & reliquus, non autem ullo modorum per varietatem accidentium. Et sermo, quo iste philosophus Italicus dicit, quia sola accidentium varietas facit differentiam numero, intelligendus est (ut prædixi tibi) per subauditum, quod subauditur, nobis videlicet, in his tenebris constitutis, per quas prohibetur (ut prædixi tibi) intellectus noster penetrare ad nudum, & videre ad liquidum intima sensibilium substantiarum, quæ in præsenti non videt, nisi velata, id est quasi sub operimento varietatis sensibilium accidentium.

CAPUT XVI.

Epilogatio dictorum, & quòd ad decorem ipsius universi, gloriamque creatoris, esse substantiarum hujusmodi stabiliendum est, multis comparationibus perpulchre demonstrat.

IAm igitur declaratum est tibi per ea, quæ præcesserunt, spoliationem à materia, nec in animabus nostris, nec in aliis substantiis spoliatis prohibere numerum, seu pluralitatem, seu multitudinem, nec designationem singularem, & appropriatam: & quia verissimè dicitur in eis hoc, & illud, hæc & illa, declaratæ etiam sunt tibi causæ erroris contrarii, & imbecillitas intellectus hominum, qui tam debili rationi cedentes, in hunc errorem tanquàm victi dejecti sunt. Patefactum etiam est tibi cum his, quia decens omninò est & debitum per se, magnificentiæ, & gloriæ creatoris, ut sit ei frequentia, & multitudo nobilis, & præclaræ militiæ spiritualis, tantò innumerosior, atque sublimior, quantò ipse supereminentior, atque præstantior est aliis regibus, qui quantumcunque divites, & incliti videantur, non sunt tamen nisi ministri regni ipsius, quod est regnum omnium sæculorum, & cujus dominatio universalis est, & imperiosissima su-

A per universa, & singula. Et quoniàm non est possibilis demonstratio de singularibus, non est hîc mihi possibile demonstrativè declarare de quacumque ex hujusmodi substantiis ejus esse, aut ipsum esse. Similiter & de rebus, quæ per electionem, & voluntatem ipsius creatoris liberrimam, & imperiosissimam sunt, vel fuerunt, vel futuræ sunt, non est demonstratio, quoniàm neque voluntatis ejus est per se scientia, sive cognitio, qualis debet esse principium scientiæ demonstrativæ. Sed nec adeò firma & necessaria est communicantia voluntatis ejus, & earum, quæ ab illa, vel per illam esse debent, ut non possit quædam velle, quæ non vult, & quædam nolle, quæ vult. Quamvis, sicut in præcedentibus ostensum, & declaratum est tibi, mutatio non attingat ad ipsum ullo modorum. Quapropter non est via, vel medium ad stabiliendum esse substantiarum hujusmodi per voluntatem creatoris, nisi decor, sive decentia, & decus, quibus decet bonitatem ipsius, & magnificentissimam largitatem ipsius, ac supereminentissimam

B gloriam, ut sit ei militiarum nobilis, & innumerosissima præclaritas, & ministrorum decentissimus ornatus & frequentia honorifica, ita ut in omnibus his sit creatori decus eximium, post quod non sit decus aliud, id est quemadmodùm neq; regnum aliorum ad ipsum, nec regnorum aliorum ad regnum ipsius est comparatio in nobilitate, sive sublimitate, nec in potentia, aut divitiis: sic absque ulla comparatione gloriæ regnorum aliorum ad gloriam regni ipsius nec multitudine, nec magnitudine congruenti, nec ornatu aut apparatu ministrorum apparent, nec videntur alicujus momenti. Et idem intendo, sive intelligo de aliis omnibus, quæ regali excellentiæ congruunt, de quibus dubium esse tibi non potest, quin in hujusmodi locum habeat proportionalitas, & consideratio proportionalitatis. Scire etiam te feci, quia cætus prophetarum est velut oculus speciei humanæ, sive universitatis hominum, non solùm ad videnda secreta creatoris & militiarũ istarum exercitus, sed etiam ad regẽdos gressus suos, & ambulandum in via mandatorum, hoc est, in via veritatis &

C honestatis Et in hoc didicisti, propter quod credendum est ei de visibilibus suis, hoc est ipsi soli in nocte, sive in tenebris præsentis vitæ visibilibus His ergo ita determinatis prosequar secundam quæstionem, qua scilicet quæritur, an sit finitus numerus aliquis, & determinatus hujusmodi substantiarum.

CAPUT XVII.

An sit aliquis determinatus numerus substantiarum spiritualium, & an possit esse aliquis numerus infinitus.

DIcam igitur in primis, quia quęstio ista multam habet difficultatẽ, tũ propter sermones authenticos, qui de eo cõtrarii videntur, tum propter ratio-

D nes urgẽtissimas, quibus respõderi oportet. Ait enim de antiquis sapientibus unus, nunquid est numerus militum ejus, hoc est, creatoris? Et hæc interrogatio sonat negationem, sicut scis, & perinde est, ac si diceret, non est numerus militum ejus. Quod quidem per hyperbolem, figuram locutionis, dictum intelligere non est novum, neque insinuatum in sermonibus authenticis. Alius verò sapiens dicit in libro suo, quia omnia fecit creator in numero, pondere, & mẽsura. Ipsas igitur substantias, quarum numerus quæritur, in numero fecit. Quæ autem in numero sunt, numerabilia sunt, & quæ numerabilia sunt, in aliquo numero determinato sunt, sive sit notus, sive ignotus nobis. Neque enim intelligibile est in numero esse, & esse facta innumerabilia. Si quis

autem dixerit, quia omnia non comprehendit, nisi numerabilia, & ponderabilia, & mensurabilia, & tunc est intentio sermonis: Omnia fecit in numero, pondere, & mensura, videlicet omnia numerabilia in numero, omnia ponderabilia in pondere, & omnia mensurabilia in mensura; non enim partes continui, cùm sint infinitæ, & innumerabiles, fecisse videtur in numero, nec de isto dico, quòd reprobandus sit intellectus ipsius. In sermonibus enim hujusmodi non semper ita colligitur numerositas totaliter, ut nihil sit extra collectionem sumere. quoniàm autem propter multos, & varios tropos, & interpretationes multiplices hujusmodi sermonum, neque stabiliri ad certum, & liquidum, nec destrui per eos potest substantiarum istarum numerus, ad rationes, & probationes recurrendum est. Dico igitur in primis, quia restrictio, & determinatio numeri, necesse est, ibi ut sit vel ex parte creatoris, vel ex parte ipsarum substantiarum, vel utrumque. Et à parte quidem creatoris nullo modorum possibile videtur, ut sit. Paucitas enim filiorum ex diminutione, vel defectu est generativæ virtutis in altero parentum, vel in ambobus; sic & paucitas hominum, atque parvitas, ex defectu, vel diminutione virtutis operativæ, apud autem potentiam creatoris nec defectus, nec diminutio locum habet ullo modorum. Non enim est sicut virtus generativa in animabus, quæ operationibus generativis vel minuitur, vel deficit. Nec est determinata, aut arctata ad numerum aliquem, quemadmodùm illa. Propter quod quædam animalia semel tantùm generant, sicut dicitur de vipera, quædam verò ter, aut quater, aut quinquies tantùm, aut in alio numero solo, & iterùm quædam uno partu fœtum unicum, sicut equæ, & vaccæ, quædam verò duos, & quædam tres, quædam quinque, septem, quatuordecim, vel plures, & de ovis, & de ovantibus animalibus, similiter se habet. Quæ omnia, & singula tu vides, per temetipsum. Nullus autem adhuc adeò imbecillis, & brevis intellectus fuit, qui de virtute, & potētia creatoris cogitaverit, quin ipsa sit in ultimitate tam amplitudinis, quàm fortitudinis, quàm libertatis, & propter ultimitatem fortitudinis incogibilis ad id, quod non vult, & improhibibilis ab eo, quod vult, similiter infatigabilis, & indefessibilis. A parte verò bonitatis ipsius non videtur esse possibilis arctatio ista, seu determinatio. Cùm enim æquè facilis fuerit ei creatio multarum, ut paucarum hujusmodi substantiarum, & infinitarum, ut finitarum, quis hunc finem imposuit creatori, quis eam sic limitavit, & stare fecit in numero finito, quis eam prohibuit in infinitum extendi, quis vel modicæ largitatis, si eadem facilitate posset dare magna, qua parva, & multa, qua pauca, & infinita, qua finita, præsertim cùm laudabiliter omnia dare posset, restringeret se, & arctaret ad dona finita? Quantò fortiùs igitur largitas creatoris stare non potuit in numero aliquo, vel etiam quantitate donabilium? A parte verò substantiarum hujusmodi nulla causa restrictionis esse potuit, cùm nulla inter eas esset contrarietas, aut adversatio, qua se invicem ullatenùs impedirent. Non enim apud eas est quemadmodùm apud leones, vel alias bestias, hominibus inimicos quorum multitudo restringenda fuit, & ad paucitatem redigenda propter homines, sed neque quemadmodùm apud corporales substantias, quæ in locis se invicem coangustant. Et propter hoc in uno loco altera alteram, vel una aliam non patitur secum esse. Et de his in præcedentibus aliqua audivisti. Respondeo igitur in hoc, sicut respondi in præcedentibus de singularitate, vel solitudine hujusmodi mundi,

E quia non fuit defectus à parte creatoris, sive ex parte potentiæ, sive ex parte bonitatis, aut largitatis ipsius, quin alium creare vellet, & posset, sed iste mundus alium secum pati non potuit, sic & de magnitudine. Non enim defuit creatori virtus, sive potentia, ut mundum infinitum creare non posset, sed mundo defuit potentia, cujus defectus infinitus creari non potuit. Defuit enim ei receptibilitas infinitæ magnitudinis. Declaratum namque est tibi jam & in naturalibus, & in metaphysicis non esse possibile, ut corpus aliquod sit infinitæ magnitudinis. Cùm igitur mundus corporeus corpus esset, vel aggregatum ex corporalibus, necesse habebat esse finitus. Non igitur fuit arctata divina potentia, ut majorem ei magnitudinem præstare non posset.

F Sed cùm videret eum non posse recipere infinitam, providit ei finitam naturæ suæ congruentissimam, quæ omnia alia corporea capere sufficeret, & inter se continere. Sic etiam providit omnibus aliis corporeis naturis suis congruentissimas quantitates. Non enim sine causa formicam minorem esse voluit elephante, & muscam tam longè à magnitudine gruis, vel aquilæ. Si tamen multitudo infinita esse non possit, ex parte multitudinis fuit ista finitio. Quapropter stetit largitas, & bonitas creatoris in numero determinato, quoniàm indeterminatus esse non poterat, seu infinitus. Hac igitur de causa creatæ sunt substantiæ istæ in numero certo, & limitato. Certum enim tibi est ex aliis, quia omnis numerus determinatus est essentialiter. Et ipsa determinatio adeò essentialis est ei, ut omni additione, vel diminutione nova numeri species constituatur. Verbi gratiâ, si ternario unitatem addideris,

G alius numerus, quàm sit ternarius, & alterius speciei constituitur, videlicet quaternarius. Si verò ei unitatem detraxeris, & alius numerus, & alterius speciei, ex eo relinquitur, videlicet binarius. Hæc igitur determinatio, quam essentialem dixi, prohibet omnem numerum recipere magis, & minus, & majoritatem, & minoritatem. Ampliùs. Hæc determinatio constituit unumquodque numerorum in sua specie. Quapropter ubi determinatio mutatur, mutatur & species numeri cujuscunque. Et immedo, mutatur, idest, alia est à priori. quia igitur necesse est unumquemque numerorum in aliqua specie numeri, vel sub aliqua esse, utpote individuum: necesse est unumquemque numerorum determinatum esse, & limitatum, & esse binarium, vel ternarium, vel aliquem aliorum determinatorum. Quapropter impossibile est modis omnibus esse nu-

H merum aliquem infinitum. Ampliùs. Si esset numerus hujusmodi substantiarum infinitus, cùm esset numerus esset ex necessitate vel par, vel impar. Quòd si esset par haberet medietatem, quæ vel esset finita, vel infinita. Si finita, totus numerus igitur esset finitus, cùm esset aggregatus ex duabus finitis. Si infinita esset, non esset minor toto suo, quoniàm non esset reperire numerum, vel etiam cogitare, qui excederetur à toto suo. Ampliùs. Quicunque numerus esset pars totius, esset pars ipsius medietatis. Postquàm enim infinitus numerus esset ipsa medietas dicti numeri, omnis species numerorum esset pars ejus, quod apparet per inductionem singulorum, ut binarius, ternarius, & ita de unoquoque aliorum. Quare nullo numero excederetur à toto suo, sed neque unitate sola, cùm sit medietas illius. Si verò esset impar, tunc haberet parem sibi proximum, & immediatum, & ante, & post. Quorum alterum unitate sola excederet, ab altero verò sola unitate excederetur. Quare esset amborum illorum simul aggregatorum medietas. Hoc enim declaratum est jam per demonstrationem in arithmetica.

A Aliquis igitur numerus esset duplus ad ipsum, qualiter igitur infinitus? Ampliùs. Quod esset nomen numeri illius? Manifestum est, quia non posset inveniri nomen illius, cùm omne nomen cujuscunque numeri à suo numero, hoc est, à numero, quem nominat, sumptum sit, ut ternatius à ternario, & ab uno unitatum numero derivatum, & determinatum, cùm numerus omnis non aliud intelligatur, quàm suarum unitatum summa, & infinitarum unitatum nulla sit summa, vel possit esse. Innominabilis igitur est hujusmodi numerus, si infinitus est, quapropter & inintelligibilis. Jam autem audivisti, quia principium unum scientiæ istius est omne, quod est intelligibile, esse. Ex quo manifestè consequens est omne, quod non est intelligibile, non esse. Impossibile igitur est hujusmodi numerum esse. Ampliùs. Omne, quod recipit additionem super se, est finitum, & terminatum additione hujusmodi, cùm totum sit citra eam, & nihil omninò habens ultra. Quia igitur numerus omnis recipit B additionem unitatis supra se, vel etiam numeri alterius speciei, necesse est omnem numerum finitum esse. Quare impossibile est hunc numerum esse infinitum. Ampliùs. Quod numerare non potest, nec numerari, numerum esse impossibile est, sed hujusmodi numerum, videlicet infinitum impossibile est numerari, quare impossibile est ipsum numerare, quoniàm numerando, idest dum numeratur, omnis numerus numerat. Et generaliter numerus numerans & numerus numeratus semper, & ubique, ex necessitate æquales sunt. Sicut igitur est impossibile ipsum numerari, sic impossibile est ipsum numerare. Quod autem impossibile est numerare, impossibile est numerum esse. Quemadmodùm quod impossibile est albare, impossibile est albedinem esse. Et omne quod est impossibile mensurare, impossibile est mensuram esse. Impossibile igitur C est numerum aliquem infinitum esse. Ampliùs. Necesse est omnem numerum, & omnem mensuram genere esse quantitatem, quantitas autem est omne faciens quantum, & numerus omnis est faciens quot; totus igitur cœtus hujusmodi substantiarum & numero quantus est, & numero quot, idest aliquot, quemadmodùm non est aliquis, de quo non est assignare, vel respondere quis, neque qualis, neque aliqualis, de quo non est assignare, & respondere interroganti, qualis. Quia igitur non est assignare, vel respondere de toto cœtu, sive de universitate substantiarum, de quibus agitur, quantus est, vel quanta est numero, vel quot est, manifestum est non esse numerum aliquem hujusmodi substantiarum. Non est igitur numerus infinitus. Ampliùs. Si infinitæ sunt, sunt igitur innumerabiles, quare multò fortiùs innumeratæ, & propter hoc numerum non habentes. Ampliùs. Usualiter, atque communiter dicitur, quarumcunque rerum non esse numerum, quæ infinitæ, vel innumerabiles sunt. Si igitur ita est de hujusmodi substantiis, manifestum est, quia earum non est numerus. Ampliùs. Quicquid est in aliquo numero est ex necessitate quotum in illo, idest secundum, vel tertium, vel quartum, vel quintum, vel centesimum, vel millesimum. & ita de aliis, nihil igitur in illo numero numeratur. Et de hoc quidam sapientes Christianorum tradiderunt in libris suis, quòd numerus hujusmodi substantiarum numerabilis quidem est, & certus, & determinatus in se, licet nobis ignotus, & incertus, & quoniàm ipse est superans mundanos numeros.

CAPUT XVIII.

De numero beatificandorum, & an æquari debeat numero eorum, qui ceciderunt, & quis eorum numerorum major, minorve debeat esse.

Quem autem deceat numerum esse, & quis ipse sit, non est facilè determinare, propter quod non levem habet admirationem sermo illius, qui dicit, quòd legio una medio loco proportionabiliter est inter ordinem unum, & substantiarum hujusmodi unam. Hoc autem est dicere ordinem unum tot legiones continere, quot hujusmodi substantias continet legio una. Hujus autem sermonis declaratio nō pervenit ad me, atque quis hoc dixerit, aut à quo istud audiverit, adhuc est mihi inauditum. Quia verò notus est numerus legionis unius, videlicet, sex millia, sexcenti, sexaginta sex, facilis est tibi quadrati numeri istius inventio. Hoc enim est ducere ipsum in semetipsum, sive multiplicare ipsum per se, idest toties ipsum sumere, quot in se continet unitates. Videri tamen potest, ut quoniàm juxta legem, & doctrinam Christianorum animæ electorum hominum, idest glorificandorum, adæquandæ sunt angelis sanctis, atque beatis in gloria futura, adæquandæ sint eis in numero. Et hoc ipse decor, & pulchritudo nobilis illius, ac præclaræ civitatis. quæ secundùm eorum doctrinam ex hominibus, & angelis in cœlo illo primo, ac nobilissimo ædificanda est, quam & ipsi supernam Hierusalem nominant, requirit evidenter. Decet enim omnem domum æqualitas parietum, & omnem civitatem æqualitas laterum. Deformis enim est inæqualitas contraria tam in domibus, quàm in civibus. Quia igitur secundùm hæc duo parietes domus illius, & duo latera civitatis illius erunt, universitas bonorum angelorum & universitas hominum glorificandorum; impossibile autem est aliquid indecorum, vel indecens habere domum illam, vel civitatem, quæ erit domus Dei præstantissima, ac nobilissima, impossibile est inæqualitatem hujusmodi esse in ea. Quòd si major numerus bonorum angelorum futurus esset ibi, quàm hominum glorificatorum, esset ibi indubitanter illa inæqualitas. Ex hoc igitur non improbabiliter videtur eundem futurum esse numerum glorificandorum hominum, qui nunc est, & sanctorum angelorum. Scilicet & ipse numerus hominum hujusmodi admodùm invitus est, & nobis adhuc incertus. Quòd si dixerit quis decimum ordinem ex hujusmodi substantiis cecidisse, & per hujusmodi ruinam deformatam esse detruncatione indecenti domum illam, sive civitatem, & propter hoc resarciendum, ac supplendum esse hujusmodi defectum sanctorum, ac bonorum angelorum, ex hominibus, nihilominùs autem integrum parietem ædificandum illic ex hominibus, quapropter non solùm adæquandum esse numerum hominum numero angelorum, sed etiam superagendum tantâ multitudine, quæ suppletura est ruinam antedictam angelorum: Responderunt quidam in hoc verisimiliter, quòd non propriè dictum est hoc à doctoribus Christianorum, sed per æqualitatem. Non enim aliquis, ut dicunt, ex decem ordinibus ex integro cecidit, sed in omnibus ordinibus aliqua pars hujusmodi ruinæ facta est tantaque multitudo ex omnibus ordinibus cecidit, quæ uni ordini æqualis est. Intendunt igitur, sive intelligunt decimum ordinem cecidisse, hoc est, tantam multitudinem ex ordinibus, quæ uni ordini numero æquaretur. Utrùm autem aliter se habeat veritas, in sequentibus declarare tentabo.

Nota.

CAPUT XIX.

Numerum denarium Angelis convenire, corporalesque substantias à spiritualibus non dependentes, ipsis nullo pacto in numero adaequari, demonstrat.

QUoniàm autem lex, & doctrina tam Hebraeorum, quàm Christianorum, & utriusque legis Prophetae crebrò nominant millia millium, & decies centena millia, opinabitur fortassis aliquis denarium esse radicem numeri illius. Denarium etiam vocaverunt Pythagorici primam quadraturam. Et ipsam esse dixerunt numerorum consummationem, nec ultra ipsum numerum esse propriè, & sicut in mensuris corpus primum, ac praecipuum locum obtinet, est enim omnium mensurarum perfectissima, & in corporibus sphaera, vel cubus, sic cubici numeri perfectiores aliis, ac majores sunt. Quia igitur cubus denarij millenarius est, primus scilicet cubicus, qui additionem in se nec habet, nec continet, sed neque diminutionem à denario, per ipsum maximè numerari videntur spiritualium militiarum exercitus, similiter & per centenarium in medio loco proportionalem, & est quadratus denarij, latus autem millenarij. Quod autem dixi tibi de diminutione à denario, dixi propter octodenarium, qui reverà est omnium cubicorum numerorum primus, utpote cubus denarij, qui est omnium numerorum primus. Quod verò dixi de additione, dixi propter xxvij, qui est cubicorum numerorum secundus, utpote cubus ternarij, qui est omnium numerorum secundus, & continet additionem in se super digitum, qui est vicenarius, continet enim septem super viginti. Cùm igitur cubicaveris millenarium, excrescet in millies mille millia. Cùm enim quadraveris millenarium, proveniet quadratus ejus, videlicet mille millia. In quem si duxeris latus ipsius, idest mille, cubicabis illud, & proveniet millies mille millia, quem si iterùm cubicaveris excrescet in millia, quae vix recipiet imaginatio tua. Et erit tertius cubus in ordine millenariorum. Quem iterùm si cubicaveris, excrescent millia millium. In quorum apprehensione laborabit intellectus tuus, & indubitanter omnium numerabilium mundanorum superabit numerum. Non autem intelligas, vel arenam maris, vel pluviae guttas, vel grana quaecunque me intelligere hîc numerabilia esse, sed ea, quae in mundo isto consueverunt numerari, sicut exercitus, & greges, & alia, quae versantur in contractibus hominum. Hi igitur inter innumeros videntur pulcherrimi, & ab ipso denario, qui numerus est tam coelorum, quàm ordinum per multitudinem perfectissimam, hoc est, cubicam consurgentes. Verisimile igitur videtur, ac decens, elegisse creatorem in ista ordinatione numerorum numerum, quo numerari eidem placuit militias suas, & exercitus tam bonorum Angelorum, quàm hominum electorum. Si quis autem fortasse dicat omnem numerum substantiarum coelestium, ac spiritualium eundem esse, qui est & stellarum fixarum, tanquàm coeli illi duo, videlicet stellarum, & empyreum, similes debeant esse in ornatibus suis, ut qui alterum eorum ornatissimum est stellis, videlicet stellatum, alterum verò ornatissimum substantiis nobilibus, sint aequales ornatus eorum in numero, ut non sint plures hujusmodi substātiae coelo empyreo, non video hîc ratiocinationem validā, quae sufficiat stabilire hoc. Non enim necesse est, ut corporales substantiae quae non pendent à spiritualibus, eis ex necessitate numero adaequentur, sed neque etiam quandò penderent,

E quemadmodùm cùm membra corporis uniuscujusque animalis pendeant ex viribus animalis illius, non est necesse, ut quot sunt vires hujus, tot numero sint & membra, aut econtrariò. Nemo enim dixit duas esse virtutes visibiles in animali uno, licet sint duo membra, videlicet oculi duo, pendentia ex illa, quoniàm propter ipsam, & operationem ipsius sunt oculi. Et ad hunc modum se habet de virtute gressibili, & pedibus, multò minùs igitur, quandò ipsa corporalia non pendent ex spiritualibus, non est necesse, ut numero sibi invicem adaequentur.

CAPUT XX.

F *De diversitate inter hujusmodi substantias, & an verè sint ejusdem speciei, al aque perpulchra declarat.*

POst haec autem tentabo perscrutari, an apud hujusmodi substantias est diversitas secundùm species, an omnes sunt unius speciei. Et quaestio ista apud illos, qui dicunt alias ex illis esse corporeas, alias incorporeas determinata est quantùm ad hoc, si declarata esset ista divisio declaratione demonstrativâ. Verùm multae quaestiones, & difficultates sequuntur illam, quas audies in sequentibus. Dico igitur in primis, quoniàm secūdùm doctrinā Christianorum qui ponunt praestantiorem, ac praecellentiorem ex his omnibus, corruisse, quem & dicunt principem esse daemoniorum, difficile est respondere, & contradicere ratiocinationibus, quae ad G probandum hanc diversitatem induci possunt. Primùm, quoniàm omnia individua ejusdem speciei essentialia sua omnia, & naturalia naturaliter habent, & aequalia. Et inaequalitas in his non est, nisi ab accidenti: quòd enim non omnes Æthiopes aequè nigri sunt, aut omnes flavi aequè, aut albi, non est eis hoc à natura, quam communicant per se, sed ab accidenti aliquo, vel passione, quae facta est eis vel impressa praeter communis, & universalis naturae intentionem, & praeter intentionem speciei, apud quam est totum esse singulorum. Similiter quòd non omnes homines sunt, aequè fortes, aut aequè agiles, & expediti, de communi intentione speciei suae, aut de universalis naturae humanae intentione non est hoc. Similiter quòd aliquis claudicat, aut strabonizat, non est ei ex intentione naturae. Natura enim non intendit claudicationem, neque visus obliquationem, sicut neque virtus gressibilis intendit malitiam, sive depravationem operationis suae, hoc est, obliquationem, sive distortionem gressus. Sed passio, vel dispositio, quae est in instrumento gressus, impedit virtutem gressibilem. Nec tamen ipsam malam dispositionem instrumenti gressibilis intendebat per se natura sed vel paucitas H materiae, vel superfluitas, vel alia dispositio impedivit virtutem formativam membrorum, & prohibuit eam formare instrumentum perfectè conveniens operi gressus. Dissimilitudo igitur, & inaequalitas in individuis ejusdem speciei non est naturaliter ab ipsa natura communi. Quia verò non est utile, ut contendas mecum de nomine, cùm soli veritati intendamus ego, & tu, accipe secundùm intentionem meam verba, quibus ego utor tecum. Et credo, quòd ista est intelligentia communis apud omnes. Nemo enim dixit hominem claudum, aut simum naturaliter, nisi fortassis intelligens à nativitate, vel nativa aliqua passione, verum quidem est secundùm intentionem meam, quia omnia individua ejusdem speciei naturaliter aequalia, & simillima sunt, exclusis, ut dixi, passionibus, & accidentibus, quae praeter intentionem naturae, vel à loco

Utrum substantiae abstractae differant specie.

Quòd dissimilitudo, & inaequalitas in individuis ejusdem speciei non est ab ipsa natura communi.

Quod omnia in- dividua ejusdem speciei æ- qualia, & simillima sint ex- ipsis pas- sionibus, & acci- dentibus.

loco ipso generationis, vel ab aliis causis adveniunt. A Quòd si quis dixerit inæqualitatem, tum multiplicitatem, & dissimilitudines tam varias à constellationibus esse, maximè in homines, debes reminisci eorum, quæ circa hoc per me jam in tribus tractatibus audivisti, quamquàm secundùm eos, qui virtutes istas stellis posuerunt, scilicet ipsas stellas non operari secundùm naturas suas, sed potiùs secundùm situs, aspectus, & oppositiones, & alias multas dispositiones, quæ ipsis aliundè adveniunt, audieris ex libris eorum; quicquid autem sit in substantiis corporalibus, in substantiis tamen spiritualibus abstractis, nulla hujusmodi exceptionum locum habet, cùm nihil à loco, nihil ab aliis forinsecis, nihil à stellis, sed totum, quicquid naturaliter habent, ex sola largitate, & beneficentia creatoris eas habere manifestum est. Quia igitur illa prima, ac præclara substantia, quam primum Angelum apostatam tam gens Hebræorum, quàm gens Chri- B stianorum nominat longè inæqualis, longèque dissimilis fuit naturalibus sapientia, & virtutibus, cæteris omnibus, ex necessitate alterius speciei fuit. Cùm ista inæqualitas, istaque dissimilitudo, & naturales, & naturaliter in eo fuerunt. Ad hunc modum est ostendere & de aliis. Ampliùs. Si naturalis est inter eas dissimilitudo, atque diversitas, aut erit hoc per naturam, aut erit per solum beneplacitum creatoris, qui voluit alias aliis præstantiores, ac nobiliores naturaliter esse. Quòd si fuerit per naturam aut hoc erit per naturam agentem, aut perficientem eas naturaliter, aut erit à parte ipsarum, videlicet per receptibilitatem ipsarum, per quam aliæ majores, & sublimiores scientias, & virtutes recipere, quàm aliæ, vel natæ, vel aptæ erant. Quòd si dixerit hoc esse per naturam naturaliter agentem, ac perficientem eas, jam removi tibi hoc in eis, quæ præcesserunt. Ibi enim declaravi tibi creatorem non operari per modum naturæ, sed per electionem liberrimam, & voluntatem imperiosissimam. C Modus autem, quo operatur natura, servilis est, quemadmodùm dixit Aristoteles, quia natura operatur per modum servientis: si verò dixerit, quia diversitas ista est per diversitatem receptibilitatis ipsarum, reminiscere, quia jam removi tibi hoc. Et feci te scire, quia receptibilitas in substantiis simplicibus abstractis, receptibilitas inquam essendi, non est aliquid apud ipsas, vel in ipsis, nec est aliud secundùm veritatem, & essentiam suam, quàm donabilitas ipsius creatoris; hujusmodi enim substantia non habet potentiam creandi, idest ad hoc ut creetur, potest enim creari, cùm nondùm est. Si igitur potentia hujusmodi esset in ipsa, vel apud ipsam, esset in non ente, vel apud non ens. Quapropter sicut amare, & amari non sunt duo, alterum in amante, alterum in amato; sic potentia, quâ quis potest amare aliud, & potentia, quâ quis illud potest amari, non sunt duæ. Proportionabiliter enim se habent po- D tentia ad potentiam, & amare ad amari. Et de hoc satisfeci ibi in tractatu singulari de prædicationibus, & prædicamentis in rebus divinalibus. Quòd si fuerit diversitas ista, scilicet, secundùm speciem in substantiis hujusmodi per solum beneplacitum creatoris, tunc habet hoc admirationem non levem. Primùm, quia ipsam primam, ac nobilissimam, quæ nunc princeps dæmoniorum dicitur, sublimiorem fecit omnibus aliis, ac longè præstantiorem, cùm ignorare non posset omnibus illis eam nobilibus donis, sapientia scilicet, & naturalibus virtutibus, abusuram esse, & omnia illa conversuram in contumelias, & injurias largitoris ipsorum. Inferiores autem quâ de causâ fecit innumerabiles ex ipsis esse, cùm tamen sciret eas esse benè usuras tantis donis, & conversuras ea totaliter in obsequiū, & gloriam ipsius? In nullo autem genere rerum invenitur sic fecisse creator. Stellas enim, & animalia, & plantas, & corpora inanimata, in tanta constituit specierum varietate, ac multiplicitate, ut vix specierum earum numerus, sive numerositas deprehendi possit, aut inveniri. Ampliùs. Manifestum est intellectum à rebus acquisitum, & intellectum, ut ita dicatur, nobis innatum, qualis est primarum impressionum, & intellectum propheticum, intellectum etiam, qui est gratiæ, & intellectum naturalem angelicum, atque intellectum, qui est gloriæ tam in sanctis, ac beatis angelis, quàm in animabus humanis jam consortio, & adæquatione illorum glorificatis, manifestum est, inquam, diversos esse secundùm speciem, & intelligere, quod est ex unoquoque illorum differre specie ab unoquoque intelligere, quod est ex quocunque aliorum. Quia igitur proportionabilia sunt ipsa intelligere in intellectibus suis, sive virtutibus intellectivis, ex quibus sunt, necesse est, ut ipsæ virtutes intellectivæ secundùm speciem ad invicem diversentur. Ampliùs. Ipsi prophetici splendores diversantur ab invicem multipliciter. Visio enim ad nudum, & visio figuralis, atque visio ænigmatica, manifestè differunt secundùm speciem. Ipsa etiam visio ad nudum differre videtur alia ab alia. Intellectus enim naturalis angelicus longè sublimior ac nobilior est, quàm intellectus propheticus. Et visiones Angelorum naturales, quæ sunt eis ex naturali scientia sua, latiores, atque clariores manifestè sunt, quàm propheticæ. Prophetæ namque arctatas, & limitatas habuerunt visiones ad ea, quæ ad gloriam creatoris, vel cultum specialiter pertinebant, vel ad ea, quæ ad res humanas propter Dei cultum. Et intelligo res humanas, non aurum, aut argentum hominum, aut cætera hujusmodi, quæ in divitiis eorum computantur, sed status ipsos adversitatis, & prosperitatis, pestis & famis, belli, & hostilitatis exaltationis, & depressionis gentis, vel regni, vel etiam unius hominis, & similiter mortis, vel vitæ, & similium. Intellectus verò naturalis angelicus de omnibus naturalibus est, & omnia naturalia verisimile est Angelos naturaliter videre debere, vel posse. Quare latior, atque sublimior, est intellectu prophetico, de hoc tamen investigatio perscrutatior mihi facienda est in his, quæ sequuntur. Ampliùs Si nulla esset apud hujusmodi substantias diversitas, sive dissimilitudo essentialis, naturaliter non esset in eis, vel apud eas, causa ulla alterius diversitatis, vel dissimilitudinis, esset igitur tota à parte creatoris. Et hoc habet admirationem non parvam; ut quid enim apud eos essent gradus dignitatum, & differentiæ tantæ, quantæ exprimuntur in sermonibus sanctis, & authenticis, ut quid alij principatus, alij dominationes, alij throni, alij potestates, alij virtutes nominati essent? Et ut quid potiùs de septem dictum esset, quòd ipsi astant ante Deum, hoc enim unus de ipsis dixisse invenitur in quodam ex libris authenticis. Si natura igitur æquales essent, irrationabiliter, & sine causa videtur facta à creatore tanta differentia, tantaque varietas in eis dignitatum. Quòd si dixerit quis, quia per hanc viam non deberet esse differentia dignitatum, ac potestatum apud homines, cùm & ipsi natura æquales sint, respondebo in hoc, quia reverà, si sola natura in hominibus, & apud eos operaretur, non essent isti gradus, vel ordines apud ipsos sicut neque apud alias species animalium: neque enim unus equus præest multitudini equorum, aut unus leo multitudini leonum, neque unus mus vult dominari cæteris muribus, aut unus asinus aliis asinis. Apud verò

Quod Prophetæ visiones habuerunt limitatas, & Angeli magis amplas habēt notitias, & visiones suas.

hominesnon curritres per viam hanc. Quia præter naturales perfectiones habent alii plus industriæ, plus ſapientiæ, per quas poſſunt præeſſe aliis hominibus, & regere eos, habent etiam ſtudia, & artificia multa, quibus quærunt, & acquirunt perfectiones, alij majores, alij minores. Et hujuſmodi perfectionibus ſunt præſtantiores aliis, & idonei regere illos. animalia autem alia perfectiones hujuſmodi neque habent, neque ullo modorum inquirunt. Ampliùs. De viribus apprehenſivis exterioribus, & à foris, ſimilior eſt virtuti intellectivæ viſus. Propter quod & ipſa etiam viſus nominatur. Diverſatur autem viſus exterior multipliciter ſecundùm ſpeciem, ſi creditur hominibus; viſus enim cati, & viſus veſpertilionis, & viſus noctuæ. cæterorumque animalium, quæ in tenebris vident, non videtur ullo modorum eſſe ejus ſpeciei, cujus eſt viſus humanus, ſimiliter nec viſus aquilinus, cùm illum adjuvet vehementia fulgoris ſolaris, hunc autem deſtruat. Lyncus verò, ſi creditur hominibus, longè alterius modi eſt. cùm ei, ſicut dicunt homines, denſiſſimi parietes parvi ſint, noſtrum autem omninò prohibeant. Viſus quoque baſiliſci, ſi verum eſt, quòd interficiat homines, qualiter videri poteſt ejuſdem ſpeciei cum viſu humano? Forſitan autem ſunt & aliæ multæ differentiæ apud ſenſum viſus. Qualis eſt viſus columbarum, qui, ut dicunt aucupes, à cæcitate nonies reviviſcunt. Viſus quoque lupinus hominem viſum, antequàm ab eo videatur, raucum efficere dicitur vulgariter. Apud experimentatores quoque forſitan aliæ differentiæ inveniri poſſunt. Si igitur tanta invenitur diverſitas apud viſum corporalem, qui euſque ſimilis eſt viſui ſpirituali, quomodò non invenietur tanta diverſitas apud viſum interiorem, ſive ſpiritualem? Quia verò hæc diverſitas non eſt poſſibile, ut ſit in una ſpecie, neceſſe eſt eam eſſe in multis. Inveniuntur igitur naturaliter apud viſum interiorem, ſive ſpiritualem, differentiæ ſecundùm ſpeciem; econtrariò verò, quemadmodùm ſe habet in accidentibus ejuſdem puritatis, & immixtionis, videtur ſe habere & in ſubſtantiis, ut quemadmodùm albedines ejuſdem puritatis, & immixtionis, ejuſdem ſunt ſpeciei ſpecialiſſimæ; ſic & ſubſtantias ſimplices, quarum alia ſuper aliam, ſive plus alia, nihil habet naturaliter admixtum, ſe habere neceſſe eſt. Unde enim eſſet diverſitas ſpiritualis inter eas? In coloribus enim diverſitatem hujuſmodi extremorum ad medios & mediorum ad invicem ſola facit admixtio. Quia igitur in ſimplicibus ſubſtantiis non habet locum admixtio, vel depuratio, nec diverſitatem hujuſmodi inter eas locum habere poſſibile eſt. Ampliùs Quæcunque ſunt eadem genere, non diverſantur ex parte generis, diverſantur inquam diverſitate, quæ eſt ſecundùm ſpeciem. Similiter neque ſecundùm genus ſuperius diſſimilantur, aut diverſantur. Et ita curritres, donec veniat ad primum, & ſupremum commune, quod eſt ens. Manifeſtum autem eſt, quia quæcunque ejuſdem ſimplicitatis, & puritatis, ſunt in eſſe, non diverſantur in illo, neque diſſimilantur ad invicem. Quia igitur omnes hujuſmodi ſubſtantiæ ſic ſe habent, manifeſtum eſt eas nec diverſari, nec diſſimilari ſecundùm totum ſuum eſſe. Non enim adjuvatur, vel aggregatur earum eſſe ex multitudine partium ullo modorum, cùm ſint ſimplices in eſſe ſuo, & non habentes partem. & partem. Genus enim, & differentia, vel differentiæ, non faciunt aggregationem, per quam ſit aggregatum hoc, & hoc. Aggregatio enim hæc eſt ſecundùm rationem vel intellectum, & abſtractionem Logicam, & non ſecundùm naturam. Alioquin ſimplices ſubſtantiæ non eſſent, niſi velut acervi aggregati ex ſuis differentiis, & genere ſuo, vel ex ſuis formis ſubſtantialibus, abſque materia quas etiam ſubſtantias eſſe neceſſe eſt. Eſſet igitur omnis ſimplex ſubſtantia velut acervus aggregatus, & diſgregatus, ex ſimplicibus ſubſtantiis, & propter hoc non eſſet unum aliquid. Ex viribus enim multis naturalibus cujuſcunque ſubſtantiæ impoſſibile eſt aliquid unum eſſe. Quemadmodùm ex actibus earum impoſſibile eſt unum actum aliquem eſſe, vel aliquid aliud. Et de hoc audiviſti intentionem meam alibi, ſecundùm quod poſſibile fuit mihi videre in hoc.

CAPUT XXI.

Quòd varietas, & diverſitas, in ſubſtantiis abſtractis non diverſat ſpeciem.

Quid difficile ſit invenire diverſitatem ſpecialem in ſubſtantiis abſtractis.

Dico igitur in his omnibus, quoniã m difficile eſt valdè invenire diverſitatem ſecundùm ſpeciem in ſubſtantiis hujuſmodi propter elongationem earum à conſuetudine, & experientia noſtra Prophetis autem, & aliis viris ſanctis, qui familiaritatem aliquarum ex illis habuerunt, & frequentiam alloquiorum, & apparitionem ipſarum, poſſibile fuit, & facile, ſi in hoc intendere voluiſſent. Tu tamen ſcis, quia à ſenſu ſpirituali, vel corporali incipientes ſcientiæ, per memorias, & experimenta perveniunt ad perfectionem artis & ſcientiæ. Verùm de hoc, quod dicitur, quia quicquid eſt naturale uni ex individuis cujuſcunque ſpeciei, eſt naturale & in omnibus aliis individuis ejuſdem, dico quia non eſt verum hoc. Et apparet hoc in primis hominibus, quorum corpora in integritate, atque perfectione magnitudinis, & fortitudinis à creatore facta ſunt. Si enim nata eſſent corpora illa ex aliis. non eſſent illi homines primi. Et ſi eſſent facta in illa teneritudine, parvitate, & infirmitate, in qua modò naſcuntur corpora humana, non duràſſent ſine multiplici adjumento, & officio incrementi, horum autem nihil eſſet, cùm primi ſoli homines eſſent: dedecens autem, & incongruum eſſet, atque naturæ humanæ admodùm inimicum, pueriles, immò infantiles animas, tantisque defectibus imperfectas, in corporibus virilibus, atque perfectis ponere, cùm ipſa nec movere, nec regere ſufficerent. Perfectæ igitur ſapientiâ, & virtutibus naturalibus, creatæ ſunt, & corporibus illis infuſæ. Quare ſapientia hujuſmodi, & virtutes illis naturales fuerunt, in ipſa ſcilicet creatione ſui ipſis inditæ, vel innatæ. : Manifeſtum autem eſt, quòd in aliis animabus humanis non invenitur iſta perfectio naturaliter. Non eſt igitur neceſſe omne, quod eſt naturale uni individuorum cujuſcunque ſpeciei, eſſe naturale aliorum individuorum ejuſdem, cùm animas illas, ſcilicet primorum hominum, nemo dubitaverit adhuc ejuſdem ſpeciei eſſe cum omnibus aliis animabus humanis. In eo verò, quòd dicitur æquales eſſe omnes ſimplices ſubſtantias, de quibus hîc eſt ſermo, vel æquales debere eſſe naturaliter, dico hoc non eſſe verum. Niſi fortè quis intelligat hîc naturam ſpeciem ipſam. Naturalia enim uſu vulgariſſimo, atque certiſſimo, vocant homines omnes eas rectas, & bonas diſpoſitiones, quæ ſine impedimento, vel læſione ſunt à prima creatione in ſubſtantiis ſuis. Et veriſimile eſt ſapientiſſimum creatorem non omnes ſimplices, ac ſpirituales ſubſtantias, licet ejuſdem ſpeciei eas creaverit, creaſſe per omnia æquales, & in omnibus ſimiles. Quemadmodùm neque in aliqua ſpecie ſenſibilium ſubſtãtiarum hoc ei facere placuit, ſicut neque omnes homines, neque equos. Et eodem modo ſe habet in aliis omnibus ſpeciebus ſubſtantiarum

Quid non oportet, quod quicquid eſt naturale uni, ſit naturale omnibus ejuſdem ſpeciei.

Quod animæ primorum parentum creatæ fuerunt perfectæ ſcientia, & perfectæ virtutibus.

A rum sensibilium. Prævidit enim, atque prænovit sapientia, & bonitas creatoris, quòd ex ipsa inæqualitate, dissimilitudine atque varietate, augeretur inæstimabiliter ipsa speciositas illius præclaræ, ac nobilissimæ, civitatis suæ supercœlestis. Quemadmodùm enim ipsam militiam ornat, atque decorat, vestium varietas pretiosa, quemadmodùm frequentiam ministrorum ornatuum varietas efficit spectantibus gratiorem; sic donorum naturalium, hoc est, scientiarum, & virtutum multiformis speciositas militias illas substantiarum simplicium, atque spiritualium speciosiores efficit, & universitati ipsarum plurimum decentiæ tribuit, & decoris, instar amœnissimi prati, cui florum quantò major est varietas, ac multiformior speciositas, tantò est oculis spectantium magis gratum, ejusdemque præstantior pulchritudo. Sic in veste se habet colorum varietas. Sic & in picturis, & in omnibus aliis, quæ
B fiunt ad pulchritudinem, & decorem. Evidens autem de hoc exemplum est cœli stellarum fixarum varietas, quæ tantam pulchritudinis speciem ei præstat. Manifestum etiam tibi, quia æqualitas, & similitudo per omnia pulchritudinem minuit, & apud nos confusionem generat, & inducit. Memini quidem me vidisse in pueritia mea duos fratres gemellos, & adeò similes, ut nemo alterum ab altero dignoscere posset, nisi vel alterius modi vestis, aut signum adhuc aliquod aliud adhiberetur. Nec mirum, si multiformitas, atque varietas adaugent pulchritudinem, atque magnificant, quandò & ipsa contrarietas hoc efficit evidenter. Juxta quod dicit Aristoteles, quia contraria juxta se posita & magis, & majora videntur. Et ille philosophus Italicus, de quo supra tibi feci pluries mentionem, manifestè dicit, quia contraria juxta se posita magis elucescunt. Quòd si quis in hujusmodi dubi-
C tare potest, videtur nunquàm vidisse caudam pavonis, cujus pulchritudinem omnis oculus admiratur. Est etiam hoc declarare ex proportione, seu proportionabilitate. Proportionabilia enim sunt ornatus, & pulchritudines corporales, sive sensibiles ad suas substantias, substantias videlicet corporales, atque sensibiles, & ornatus, atque pulchritudines spirituales ad substantias suas, spirituales, scilicet & intelligibiles. Quare quod accidit in uno, & in multis, & in parte universitatis, & in tota, ex pulchritudinibus, & ornatu sensibilibus, similiter accidere necesse est ex ornatu, & pulchritudine spiritualibus, & in una substantia spirituali, & in multis, & in parte universitatis earum, & in tota universitate. Non est ergo dubitandum, quin creator benedictus militiarum suarum exercitus multa spiritualium pulchritudinum varietate in ipsa creatione earum
D decoraverit, & ingentem illam frequentiam ministrorum suorum spiritualium multipliciter exornaverit, & notabilia hujusmodi, hoc est, secundùm hanc intentionem, naturalia; non est debitum, ut faciant in substantiis suis diversitatem secundùm speciem. Quemadmodùm manifestum est in columbis, quia invenitur in eis multipliciter naturalium colorum diversitas, & etiam contrarietas. Sic & in equis, & in hominibus. Ipsæ etiam monedulæ alicubi inveniuntur tantùm nigri coloris, alibi tantum albi. Nec ista diversitas, aut contrarietas sufficit in aliquo prænominatorum speciem diversare.

CAPUT XXII.

Quomodò inter potentiam & actum, nulla est naturaliter distantia, causas assignando, & nonnullos errores confutando, declarat.

Quòd si dixerit quis, quia in spiritualibus, & abstractis nihil differt inter actum, & potentiam, quemadmodùm dixit Aristoteles, potentiæ verò hujusmodi substantiarum substátiales eis sunt, quare & ipsi actus, cùm igitur differant hujusmodi actibus, qui utique non sunt, nisi scientiæ naturales, atq; virtutes, differunt ex necessitate substantialiter, quare & secundùm speciem, respondeo in hoc, quia sermo iste Aristotelis est duarum intétionum. Et prima est, quia intelligitur de distantia temporis. Et hoc indubitanter verum est, quia in hujusmodi substantiis nihil distat naturaliter, idest nulla est naturaliter distantia temporis inter potentiam, & actum. Causa autem in hoc est, quoniàm operantur de se, & per se, nec indigent ad operationes suas aliquo forinseco, hoc est, quod extra eas sit. Quia igitur totum habent apud se, & intra se, quod exigitur ad actum, nulla est necessitas moræ inter potentiam earum, & actum, & propter hoc nulla mora. Inter actus verò, quos operantur ex novis influentiis descendentibus super eas à creatore, vel à mediis, quæ sunt inter ipsas, & creatorem, multiplices moras nihil prohibet esse. Et hoc est, quoniàm hujusmodi non operantur per se solum, neque de se solis, sed ex influentiis, quas recipiunt & propter illas, quæ non sunt nisi aut novæ visiones creatoris, aut novæ revelationes, aut novæ aliæ illuminationes. Et hoc est, quod non vult Aristoteles, qui putavit eas immunes omninò ab omni novitate, & innovatione, & esse per omnia immutabiles. Et hic est unus ex erroribus ejus circa eas, sicut in sequentibus declarabitur tibi. Secunda intentio sermonis ipsius prædicti est, quia intelligitur distantia, sive differentia, ipsa diversitas. Et est intellectus ipsius secundùm hoc, quòd nihil distat in hujusmodi substantiis inter potentiam, & actum, sed idem prorsùs sunt ibi potétia, & actus. Et hoc etiam erroneum est, si potentiam intelligas radicem ultimam ipsius actus. Sed si intelligas habitum, quem multi vocant potentiam propinquam, immò proximam actui, verus utique esset sermo ipsius: habitus autem iste accedit hujusmodi substantiis, & est perfectio superaddita, sive superapposita viribus, quæ sunt radices ultimæ omnium operationum hujusmodi substantiarum, & radices, quæ essentiales sunt eis, sive substantiales differunt à radicibus similibus, quæ sunt in animabus nostris, in hoc, quòd natæ sunt statim perfici perfectionibus naturalibus suis, & hoc per se, & seorsùm à corporibus, hoc est, abstractæ, & nó in corporibus, vel per corpora, natę etiá sunt longè nobiliores, atq; sublimiores, per perfectiones naturales, quàm animæ nostræ. Quare hæ differentiæ diversant eas ab animabus nostris, quantùm ad vires animarum nostrarum nobiliores, quoniàm vires hujusmodi econtràriò se habent viribus substantiarum istarum. Jam igitur declaratum est tibi per hæc, quoniàm rationabiliter, ac prudentissimè exornavit, atque decoravit creator benedictus militias hujusmodi varietate tantâ, ac multiplicitate pulchritudinum spiritualium; & quoniàm non respexit in hujusmodi exornationibus æqualitatem, aut similitudinem essentialem in eis, sed potiùs attendit ad decorem, qui ex hujusmodi varietate proveniebat, primùm in parte ista tam præclara spiritualis universi, & demùm in toto totaliter universo. De puritate verò, & immixtione, quia reverà locum

Quòd actus substantiis abstractis sunt scientiæ, & virtutes.

Quomodò actus, & potentia differunt in substantiis abstractis.

Quomodò animæ nostræ differunt ab angelis secundùm suas radices essentiales.

non habent secundùm intentionem philosophicalem, sive naturalem in simplicibus, & quæ non sunt adunatæ, sive aggregatæ unitatis, manifestum est tibi. Verùm quia communiter dicunt homines, & sapientes, aliquas ex hujusmodi substantiis puriores esse aliis, & utimur communiter hujusmodi sermonibus loquentes de rebus simplicibus, & inadunatis, quales sunt scientiæ quædam, & virtutes omnes, non est negligendus, neque prætereundus sermo hujusmodi.

CAPUT XXIII.

Quòd magis, & minùs, intentio, & remissio, non sunt per admixtionem contrarij, vel remotionem à contrario, & quòd diversus intelligendi modus non variat speciem.

Scito igitur quia magis, & minùs atque intentio & remissio, non differunt secundùm intentiones istas. Et hoc manifestum tibi faciam in tribus exemplis. Dico igitur in primis, quia motus non est tardus ex admixtione quietis. Cùm enim sit tardus aliquis motus æqualiter in omnibus partibus suis, esset ei admixta quies in omnibus partibus suis & singulis, quies autem, qua nihil quiescit, nihil est, quiesceret igitur subjectum hujusmodi motus in omnibus, & singulis partibus, motus istius quiesceret inquam quiete contrariâ illi motui, & quietibus contrariis omnibus, & singulis partibus illius, in nulla igitur moveretur. Ampliùs. Privatio non miscetur habitui, nec recipit illum, aut recipitur ab illo, sed tollit ipsum totaliter, & removet. Vides igitur manifestè quia tarditas, vel remissio motus non est per admixtionem quietis, sed neque per admixtionem motus contrarij. Tunc enim necesse esset unum corpus moveri simul contrariis motibus, hoc est, in sursùm, & deorsùm, vel in ante, & post. Si enim motus, qui est in ante in omnibus suis partibus æquè tardus, admixtum haberet motum qui est in retro, moveretur subjectum utroque motu, si mixtio illa utrumque motum salvum esse permitteret. Jam autem declaratum est tibi per me in prima parte tractatus istius non esse possibile ullo modorum corpus aliquod moveri simul duobus motibus contrariis. Ampliùs. Vera commixtio destruit utrumque mixtorum. Si igitur miscerentur motus in antè, & motus in retrò, ex necessitate destrueretur uterque, cùm in vera mixtione contraria salva esse non possint. Non moveretur igitur in antè, nec in retrò, corpus hujusmodi. Unde frustra esset apud ipsum uterque hujusmodi motuum. Manifestum igitur est, quia motus non remittitur per admixtionem vel quietis, vel motus contrarij. Quare nec per depurationem à quiete, vel à motu contrario intenditur. Secundum verò exemplum, pono tibi in luce, & tenebris, sive in nocte, & die. Si enim remissio lucis esset ex admixtione tenebrarum, sequerentur quæcunque dixi in priori ratiocinatione, videlicet quòd nox & dies esset simul, & quòd in aere æqualiter per totum illuminato, nisi esset in ultimitate illuminationis illuminatus, esset ex necessitate tenebra per totum, & propter hoc totus esset tenebrosus. Ampliùs. Tenebra secundùm propriam, ac veram intentionem suam, qua est privatio perfecta luminis, non recipit magis, aut minùs, sicut neque quies. Nulla igitur tenebra est major alia secundùm intentionem; æquales autem tenebræ admixtæ lumini secundùm hanc opinionem, æqualiter remitterent lumen illud ex necessitate. Omnia igitur lumina, quæ non sunt intensa in ultimitate intentionis, habēt admixtas tenebras æquales. Quare ex necessitate sunt remissa. Aër igitur, qui

E est intra domum, & aër, qui est radiis solis totus infusus, erunt æquè illuminati. Tertium exemplum ponam tibi in ipsis scientiis, & virtutibus. Manifestum enim est tibi, quia scientia una non est minor aliâ, vel minùs intensa per admixtionem ignorantiæ, neque virtus admixtione vitii. Primùm, propter ipsam simplicitatem, & impartibilitatem suam, quæ prohibet omne aliud intrare essentiam ipsius. Mixtio enim necessariò est alterius mixtorum ad alterum per totum. Secundò, quoniàm ignorantia, quæ esset admixta sciētię, aut esset ejusdē, & de eodem, cujus & de quo ipsa scientia, aut non. Si esset ejusdem, & de eodem, esset igitur contraria ipsi scientiæ. Quare subjectum illarum esset simul sciens, & ignorans, unum & idem, hoc autem est impossibile manifestè. Ampliùs. Ignorantia hæc non potest tollere partem scientiæ, cùm scientia impartibilis sit; vel igitur nihil tollit de ea, vel

F tollit eam totam. Quòd si nihil tollit de ea, in nullo igitur minuit ipsam. Quare non facit minùs scientem subjectum. Si verò tollit eam totam, non facit igitur minùs sciens subjectum, sed omninò non sciens, & ignorans. Quòd si ignorantia, quam dixit esse mixtam scientiæ, non fuit ejusdem, & de eodem, cujus, & de quo, ipsa scientia, non lædet igitur eam ullo modorum, nec minuet, nec remittet illam, utpote non tangens, nec attingens ipsam. Nisi fortè dicat, quòd ignorantia hæc est de re, cujus scientia necessaria est ad illam, de qua agitur. Quòd si ita est, deest igitur aliquid eorum, quæ necessaria sunt ad hujusmodi scientiam. Quare necesse est ipsam non esse, cùm impossibile sit aliquid esse, cui desit aliquid eorum, quæ necessaria sunt ad ejus esse. Si verò dicat, quia deest scientia alicujus rei, per quam, si haberetur, esset scientia, de qua agitur, major aut clarior, sive intensior: manifestum igitur est tibi, quia ignorantia illius rei nec admixta est scientiæ, de qua agitur, nec re-

G mittit illam aliquo modorum. Et est sermo iste, quemadmodùm si diceret quis, remissum esse ignem istum, vel calorem ipsius, per hoc, quòd non est ibi torris quicunque alius. Quia si ibi esset per hoc, vel propter hoc, quod ibi esset, fieret major ignis, aut calor ejus: & similiter se habet se de lumine candelabri alicujus, si defectus alicujus lucernæ, quæ ibi non est, minuit, vel remittit luminositatem ejus per hanc causam, videlicet quia si ibi esset lucerna illa, majus esset lumen, sive luminositas candelabri, quàm sit sine illa. Ubi manifestè etiam vides, quoniàm defectus lucernæ illius non est admixtus lumini, seu luminositati candelabri propter quod convenientissimum est exemplum istud. Per eandem viam negociaberis de intensione virtutis, & remissione ipsius, quoniàm non potest esse per depurationem à vitio intensio illius, nec per admixtionem vitii remissio ejusdem. Qui igitur sic locuti sunt cir-

H ca hæc, erraverunt intolerabiliter, si intentiones eorum de intentionibus, & remissionibus in rebus spiritualibus, sive essent substantiæ, sive accidentia, fierent per depurationem, & admixtionem à contrariis, vel privationibus. Per similitudinem igitur locuti sic fuisse intelligendi sunt, quoniàm intensiones, & remissiones in aliis rebus per hanc viam fiunt, & quoniàm reverà plus luminis, ut ita loquar, videntur habere scientiæ principiorum, quàm scientiæ conclusionum. Et curritur per hanc viam, donec veniatur ad extremas conclusiones in unaquaque doctrina, sive disciplina, fitque tenuatio luminositatis istius scientialis, ac si aliquid contrarii admisceretur. Tu autem jam alibi didicisti, quoniàm scientiæ non est contrarium, scientiæ inquam veri nominis, & demonstrativæ, quoniàm ignorantia

dum dispositionem recipientis, aut influentis eas.

rantia privatio est scientiæ, non contrarium. Contrarium verò omne ejus, quod per demonstrationem cognoscitur, impossibile est. Quemadmodùm illud, quod per demonstrationem scitur, necessarium esse necesse est. Impossibile verò non est possibile, ut sciatur. Est igitur magis, & minùs in scientiis, & virtutibus secundùm dispositionem recipientis eas, aut secundùm dispositionem virtutis influentis eas. Quemadmodùm vides in hominibus naturaliter timidis, quòd virtus magnanimitatis impeditur à parte receptibilitatis ipsorum. In eis verò, qui naturaliter animosi sunt, vel iracundi econtrariò adjuvatur. Et intendo hîc de consuetudinalibus virtutibus. Quæ enim de sursum sunt ex influentia, scilicet largitatis creatoris, dantur secundùm liberrimum beneplacitum ipsius. Et largitatem ejus intelligo hîc dispositionem, per quam majores influit scientias, aut virtutes. Et hæc largitas non est aliud, quàm bona voluntas ipsius, quæ non augetur, aut minuitur ullo modorum apud ipsum secundùm ipsum; dicitur tamen magis larga, & minùs, secundùm comparationem datorum majorum, scilicet, & minorum. Quia igitur tenuantur ista, & minuuntur, & intenduntur, & remittuntur, licet non per viam per quam illa, quæ recipiunt admixtionem, & depurationem, similitudine æquali, quoniàm apparet in eis quasi densatio, & rarefactio, sicut in miscibilibus, & depurabilibus, loquuti sunt homines secundùm prædictum modum de ipsis. In rebus quoque naturalibus tu vides evidenter, quia major ignis majorem, ac fortiorem, flammam emicat, & minor minorem, cùm nec ignis, nec flamma admixtionem intra se naturaliter recipere possit frigiditatis. Sermo verò præteritus de intellectu prophetico, & de speciebus ejus, quem intellectum operationem intelligo virtutis intellectivæ, non ipsam virtutem, sermo inquam iste non cogit, ut concedatur diversitas secundùm speciem apud virtutem intellectivã; causa auté in hoc manifesta est, quoniàm manifestum est in uno homine, vel in anima una humana, non esse nisi virtutem intellectivam. Tres verò illi intellectus, sive tres modi intelligendi in uno, & eodem homine inveniuntur, vel eos inveniri possibile est, quod est dicere, ut quædam videat ad nudum, quædam ænigmaticè, quædam verò parabolicè: & eodem modo se habet de aliis propheticis illuminationibus, atque propheticis similitudinibus, de quibus omnibus secundùm possibilitatem meam loquar in sequentibus, secundùm quod dare fuerit datoris, & illuminatoris, ipsius intellectus dignatio.

Quod eadem virtute aliqua videntur ad nudum, & aliqua ænigmaticè & aliqua parabolicè.

CAPUT XXIV.

Virtutes nostras apprehensivas arctatas esse, virtutemque intellectivam omnium formarum naturalium nudam in actu, potentialiter tamen omnium illarum receptibilem, sensibilium vero diversa organa necessaria esse clare deducit.

SI quis verò quærat, qualiter vires nostræ apprehensivæ plures factæ sunt, & ad certas materias, & diversas arctatæ incommunicabiliter, & inconfusibiliter, sicut apparet in quinque sensibus, quoniàm visus arctatus est ad visibilia, & auditus ad audibilia, & sic de aliis absque communione, & consortio, ita ut nec visus videat audibilia per se, nec auditus audiat ea, quæ sunt visibilia per se, quomodò, cùm tam multa sint genera, & species intelligibilium, non diversata est & in multos ramos divisa virtus intellectiva. respondeo tibi in

A hoc, quia non oportet hoc fieri, nec etiam potuit, propter abstractionem, & amplitudinem, virtutis intellectivæ, de qua re in præcedentibus audivisti. Sicut enim pupilla oculi abstracta est à coloribus, & ita facta, ut nullius sit in effectu coloris, receptibilis tamen sit omnium colorum, non autem aliorum sensibilium; tangibilia enim istam destruerent, ut calor, & frigus, & acumen, atque asperitas: sic facta est virtus intellectiva omnium formarum materialium nuda secundùm effectum, potentialiter tamen receptibilis est uniuscujusque eorum. Hæc igitur est causa, per quam non recipit in se divisionem, vel ramificationem. Sensibiles verò virtutes, quia non operantur nisi per organa corporea, seu corporalia (nec potuit esse organum, quod omnium formarum sensibilium esset receptibile) fabricata sunt eis diversa organa ideò sunt divisæ, atque ramificatæ secùndùm illa. Dependentia igitur à corpore cum diversitate formarum sensibilium cum ea contrarietate, quam dixi, quam quædam habent ad quædam organa, coëgit ponere hanc divisionem, & pluralitatem virtutum sensibilium, quam audivisti. Latitudò verò, seu amplitudo virtutis intellectivæ, quam dixi, sustinuit, & sustinet in ipsa unitate sua, sive cum ipsa, multitudinem, atque multiformitatem formarum intelligibilium. Quòd si reminiscaris sermonis Aristotelis, quo dixit, quia sensus, cùm sentit calidum, efficitur calidus, nec sentit calidum, nisi per calorem, quem ab eo in organo suo recipit, intellectus verò non sic, non enim, cùm intelligitur calidum, calefit ipse, adjuvaberis non parùm ad meliùs intelligendum quod dico.

CAPUT XXV.

An animæ nostræ, seu Angeli, cognoscant immaterialia, & si sic, quomodò.

HAbet autem quæstionem, qualiter vis intellectiva, sive nostra, sive substantiarum abstractarum, intelligat immaterialia. Si enim propter hoc necesse fuit illam esse nudam in effectu ab omnibus materialibus formis, ut omnium illarum esset receptibilis, aliter non valeret eas apprehendere, quemadmodùm dixi de organo visibili, idest pupilla oculi, aut igitur non apprehendit formas immateriales, aut nuda videtur esse ab omnibus illis. Quare erit per omnem modum informis, hoc est, nec habens materialem formam nec immaterialem. Est igitur sicut pura hyle, & nuda apud semetipsam, sive in semetipsa. Nemo autem philosophantium, vel etiam vulgarium hominum tantum

Quomodo intellectus noster, sive angelorum apprehendit immaterialia.

D deliramentum circa ipsam cogitaverit. Scito igitur in hoc, & diligenter intende, quia vis intellectiva, sive ex luminositate naturali perfecta sit, sive influentia nobiliori, ipsa est sibi forma, & liber, & speculum, ad omnia alia, quæ illuminatio hujusmodi requirit, apprehendenda. In imperfectione verò, & obscuritate, atque tenebris, in quibus nunc est absque hujusmodi perfectione intellectus ab ipsis rebus materialibus accipit formas, per quas illa apprehendit. Immaterialia verò in hujusmodi statu non apprehendit ad nudum & liquidum, sed tanquàm sub operimento. Quoniàm nec ipsum creatorem, nisi tanquàm sub nube universi, & gubernationis ipsius; sic neque animas, dum sunt in corporibus, sed quasi sub nube corporum, & corporalium operationum, per quas perpendit eas inesse corporibus. Cùm manifestum sit ei motus corporum animatorũ, gubernationemque eorum habere principiũ in ipsis corporibus. Quo cessante, vel recedéte, cessant hujusmodi motus, & gubernatio. Cùm

igitur animæ ad hanc perfectionem illuminationis per benignissimam largitatem creatoris perductæ fuerint, erit status earum, & perfectio, gloria adæquata gloriæ sanctorum, ac beatorum, de quibus agitur, Angelorum.

CAPUT XXVI.

An hujusmodi substantiæ abstractæ corporeæ sint, vel incorporeæ.

POst hæc verò sequitur, ut inquiram de substantiis istis nobilibus, & abstractis, utrùm aliqua, vel etiam omnes sint corporeæ. Quod quidem nonnullis visum est, quibusdam verò ex his propter hoc, quoniàm aliqui ex Doctoribus Christianorum dixerunt, ad comparationem creatoris ipsius omnes alios spiritus corporeos esse. Perscrutabimur igitur non de hoc, scilicet, an sint substantiæ hujusmodi corporeæ ad comparationem creatoris, ad quem omni intelligenti certū est eas penitùs nihil esse, & in sermonibus sanctis, & authenticis ipse nominatur, qui est, & dicitur, & tu solus es, sed potiùs, an in se ipsis, corporeæ sint, vel omnes, vel aliqua earum. Dico igitur in primis, quia substantia, cujus nulla operatio pendet ex corpore, ipsa non est indigens corpore. Cùm igitur omne compositum, vel adunatum ex partibus indigeat omni parte sua, necesse est nullam ex hujusmodi substātiis corpus habere partem sui; & de hujusmodi quidem substantiis, quarum operationes tantùm spirituales, & intelligibiles sunt. nullus philosophantium dubitat, quia nec ipsæ, nec operationes earum indigent corpore. Ampliùs. Si corporeæ essent aliqua ex illis, cùm sint substantiæ vivæ, & intelligentes, essent ex necessitate animalia rationalia, & propter hoc vel essent sensibilia, vel non. Quòd si essent sensibilia, in quo igitur differrent ab hominibus, nisi fortè formis, aut figuris corporum. atque subtilitate, & agilitate ipsorum. Quod forsitan in aliquibus visum est propter apparitiones, & ludificationes quorundam ex dæmonibus, quorum multi motus, & operationes sæpè apparent hominibus, & præ subtilitate corporum januis clausis intrare videntur domos, & nec gladio, nec aliquo alio percuti. vel vulnerari posse, sed neque etiam cathenis, aut funibus retineri. Sequuntur igitur istum errorem multa inconvenientia, quæ tibi prosequar hìc pro parte Dico igitur, quia corpora hujusmodi aut essent simplicia, ut ignis, aër, aqua, aut aliud, aut essent composita, sicut elementata. Quòd si essent composita, essent igitur dissolubilia igne, vel ferro. Essent etiam reclusione, & retinaculis, atque obstaculis retardabilia à motu suo, & agilitate. Ampliùs. Qualiter eis non obstarent parietes, & aliæ structuræ? Ampliùs. In corporibus istis, in elementis, scilicet, nullum est subtilius igne, vel aëre, & tamen utrisque obsistunt grossa corpora, & retardant ipsa, atque prohibent totaliter à motu suo. Compositum autem omne corpus ex elementis grossius est, resistentiæque, & retentioni magis obnoxium. Quare multò fortiùs aptum & teneri, & retineri, & à motu suo totaliter prohiberi Contrarium autem apparet evidenter in prædictis exemplis, & quoniàm nec malleis ferreis videntur posse ullo modorum lædi. Si verò simplicia sunt hujusmodi corpora, verbi gratiâ ignis, aut aër, aut aqua, cùm esse videantur adeò subtilis substantiæ, ut & paucis appareant, & nōnisi quibus & quandò voluerint: quòd si ignea, aut aërea, aut aquea sunt, tunc manifestum est ea esse obnoxia sectionibus, & divisionibus, & aliis corporibus, atque passionibus innumeris. Erunt igitur mortales hujusmodi substātiæ & passibiliores, quàm sumus. Ampliùs. Si ignea sunt, earum corpora quomodò substinent esse in aqua absque extinctione? Et si aërea, vel aquea, quomodò vivunt in igne? Ampliùs. Cùm natura aëris, & aquæ sit malè terminari proprio termino, benè tamen alieno, & aquam manifestum sit effundi. atque diffundi, sive disperg., & in aëre, & in aqua, & in igne, nisi ex omni parte, præterquàm à superiori, retineatur, quomodò stant corpora illa, quæ sunt velut globi aquei, stant inquam, vel in igne, vel in aëre, vel in terra, & qualiter etiam in omnem plagam, & regionem discurrunt? Ampliùs. Si sensibiles sunt, oportet, ut totaliter sensibiles sint, cùm nulla pars earum aptior sit sensui, quàm alia. In globo enim aquæ, vel aëris non est possibile, ut aliqua pars deserviat virtuti visibili ad videndum, & alia auditui ad audiendum, & sic de cæteris, cùm omnes æqualis sint aptitudinis ad omnes sensus. Quare totus globus aëris, qui est pars uniuscujusque hujusmodi substantiarum, erit oculus illi, hoc est, instrumentum videndi. Similiter & totus auris, hoc est instrumentum audiendi, & ad hunc modum de aliis sensibus. Ampliùs. Tam aër, quàm ignis, quàm aqua, statim, ut conjunguntur simili suo, uniuntur ei contiguitate, & efficitur vel unus aër, vel una aqua Ubicūque igitur sit in alio trium elementorum aliqua ex hujusmodi substantiis, efficietur ex necessitate unum cum illo. Omnium autem duarum substantiarum corporearum, quarum corpora unum sunt, & ipsæ ex necessitate unum sunt. Quemadmodùm si corpus Socratis, & corpus Platonis, continuarentur, vel essent continua, ex necessitate unum essent; quare omnes hujusmodi substantiæ, quæ in unoquoque trium istorum elementorum ponuntur, ex necessitate unum sunt. Ampliùs. Si aliqua ex hujusmodi substantiis est aërei corporis, & est in aëre, cùm corpus ejus aëreum continuum sit toti aëri circunstanti, quæ causa erit, vel ratio, ut pars aliqua totius aëris sit composita potiùs, quàm totus aër circunstans? De terra verò hoc prætereo, quoniàm corpora earum terrea nemo unquàm dixit, nec patitur quemquam istud opinari agilitas, quæ apparet in eis. & velocitas operationum, similiter & insensibilitas earum, quâ nec tangi, nec arctari ullo modorum possunt, sed neque retineri, vel retardari, vel impediri à motibus suis quocunque obstaculo, hæc autem terreno corpori impossibilia sunt.

CAPUT XXVII.

An saltem hujusmodi substantiæ habeant ætherea corpora.

SI verò dixerit, quia corpora hujusmodi substantiarum ætherea sunt, hoc est, cœlestis substantiæ, vel naturæ. dico, quòd hoc non est eousque remotum à probabilitate, sicut præcedentia deliramenta. Cœlestem quippe naturam corpoream posuit Aristoteles, & sequaces ejus, impassibilem ab inferioribus corporibus, hoc est, elementis, & elementatis. Alioquin cœlum lunæ, quod ignis immediatè circunvolvit jam diu exustum esset, atque consumptū. Congruere etiam videtur hujusmodi substātiis cœlestis hujusmodi corporeitas propter ipsā habilitatem, & optimā dispositionem, ad motum. Præsertim secundùm illos, qui tantam agilitatem, tantamque velocitatem motus ponunt eis, ut simul in locis à se invicem remotissimis esse videantur propter insensibilitatem motus, quæ est eis ex adjumento cœlestis corporeæ naturæ. Et hoc apparere potest ex velocitate motus cœli stellarum, fixarum,

qui in ictu oculi videtur esse mille milliariorum, A vel spatij amplioris. Si enim revolutionem ejus integram, quam peragit xxiiij. horarum spatio, posueris esse iter sexaginta millium annorum, ita, ut annum intelligas esse trecentorum sexagintaquinque dierum, iter verò uniuscujusque diei quadraginta milliaria, invenies evidenter in ictu oculi cœlum stellarum fixarum longè plus pervolare, quàm sit iter mille milliariorum. Nec abhorreas, quod dixi de motu cœli istius, quòd motus ipsius unius diei iter est sexaginta millium annorum ad mensuram, & computationem prædictam; hoc enim, vel propè hoc, invenies per æstimationem infallibilem, cùm comparaveris diametrum terræ ad diametrum cœli, & diametrum cœli ad ambitum ipsius cœli, & cogitaveris, quantùm unius horæ atomo, & atomi quantacunque particula de toto suo ambitu transeat dictum cœlum. Apparebit igitur tibi evidenter non esse incredibile, quod dixi, de agilitate substantiarum hujusmodi, si corporeæ sunt corporeitate cœlesti. Ampliùs. Animæ B cœlorum, ut posuit Aristoteles, & sequaces ejus, non indigent corporibus, nisi propter virtutes suas motivas; non enim habent vires sensibiles, aut imaginativas, propter quas indigeant corporibus, instrumentis, aut organis, sed solum motum in corporibus cœlestibus operantur, & cùm dicunt solum motum, intendunt eas non operari operationes apprehensivas corporales, quales sunt sensibiles, & imaginativæ. Similiter intelligunt eas non operari operationes motivas imperativè, quales sunt ira, odium, dolor, & gaudium, similiter & amor in res, vel erga res sensibiles, quæ per hujusmodi passiones vel acquiruntur, vel declinantur. De amore verò earum, & delectatione in spiritualibus intelligentiis, vel ab ipsis, prout ipsi posuerunt, non loquor hîc, quia de his multa locutus sum tibi in iis, quæ præcesserunt. Vitam C verò, qualis congruit hujusmodi corporibus, similiter non excludunt, cùm evidenter ponant motus cœlestes non esse possibiles sine vita, quoniàm motus infinitus, & interminabilis non potest esse à natura corporali. Naturam enim omnem corporalem, & virtutem finitam esse æstimavit Aristoteles se declarasse libro suo, quem vocavit auditum: has igitur animas vocaverunt angelicas, propter elongationem suam, sive abstractionem à sensibilibus operationibus, quas dixi, & propter immunitatem à passionibus prædictis. Cùm ergo cœlestis corporis natura susceptibilis sit secundùm ipsos animarum nobilium, quæ non moveant cœlestia corpora nisi motu circulari, quomodò non erit susceptibilis animarum nobilium, quæ moveant illa motu voluntario in omnem plagam, & partem, cùm motus D hujusmodi naturæ non sit nisi ab anima, & hujusmodi natura obedientissima sit animabus suis? Quomodò prohibebitur moveri recto motu quocunque, si hoc fuerit voluntas animæ moventis ipsam? hoc ergo si posuissent, videlicet alias † causas angelicas, & cœlestibus animabus simillimas esse in corporibus æthereis, & sic compositas esse quasdam substantias ex animabus hujusmodi, corporibusque cœlestibus, mobiles in omnem partem, quam voluerint, & plagam, ea mobilitate, quæ nobilitati tam animarum, quàm corporum hujusmodi sit congrua, & hoc est, in ultimitate agilitatis, & velocitatis, hoc inquam si posuissent, non esset tantæ absurditatis, nec videretur tam longè esse à via philosophantium, præsertim, cùm ita appareat esse in substantiis, quas Faunos, & Satyros, & cætera hujusmodi homines communiter vocant. Ampliùs. Istæ substantiæ videntur natura esse possibiles, & quoniàm si essent, completa esset perfectio universi, quantùm ad possibilitatem hujusmodi, quare si desint, videbitur incompletum universum.

† *Aliàs* animas.

CAPUT XXVIII.

Reprobat opinionem, quæ oriri possit, quòd substantiæ hujusmodi junctæ sint corporibus æthereis.

IN hoc igitur respondendum videtur, quantùm ad præsens pertinet. Quia forsitan sunt substantiæ, quæ sic apparent, scilicet ludificantes homines hujusmodi, hoc est, ex animabus, & subtilissimis corporibus compositæ; & forsitan non ita se habet veritas, cùm non appareat indigentia aliqua, quæ cogat debere esse hujusmodi corpora in mundo sublunari. Et quia forsitan non est possibile, ut animalia cœlestia, vel æthereа, si essent, viverent in mundo prædicto. Quemadmodùm neque animalia mundi hujus vivere possunt in regione superlunari: determinavit namque natura unicuique speciei, animalium regionem habitationi suæ congruam, & conservationi aptam. quemadmodùm evidenter apparet in animalibus aquatilibus, quorum habitatio, & vita, & vitæ conservatio est in aquis. De terrestribus similiter se habet, quòd vivere non possent in aquis, nec servari, vel salvari vita eorum in eis, & pisces extra aquas vix ad modicum vivere possent, homines verò, & multa ex aliis animalibus terrestribus, in aquis vivere non possunt. Quòd si quis in hoc persistere voluerit, ut dicat substantias hujusmodi esse, & vivere apud nos, hoc est, in regione nostræ habitationis, difficilè expediet se, vel explicabit de forma, vel figura substantiarum hujusmodi. Figuram enim, vel formam aliam, quam sphæricam habere non posse videntur, cùm omnia alia illius naturæ corpora, hoc est, cœlestia, hujusmodi formam habeant, & figuram. Quare si hæc forma, vel figura naturalis est hujusmodi materiæ, erit omnibus ex hujusmodi materia compositis. Est autem forma hæc, vel figura, soli motui circulari conveniens, motui verò recto valdè inepta; quare propter motum rectum non est eis hujusmodi forma data ad operationes omnes incongruentissima, cùm nec attrectare, nec tenere, nec ullo modorum movere aliud permittat subjectum suum. Evidens autem est, quoniàm nullum genus operationis adjuvat hæc figura, operationis dico, quam operetur subjectum ejus in aliud quodcunque, etiam nec motui lapidum conveniens est ista forma. Ridiculosè insuper cogitare videntur de hujusmodi substantiis, qui cogitant eas velut globos esse, sive sphæras æthereas modicas, volitantes, aut discurrentes per mundum istum inferiorem, nec enim puerilis desipientiæ videtur esse hujusmodi cogitatio. De hoc verò, quòd corporibus eorum cedere videntur corpora mundi istius inferioris, ut lapides, & ferrum, non levem habet quæstionem, qualiter transeant per illa. Aut enim transeunt per ferrum, & parietes, & ligna solidissima sine divisione, & læsione eorum, per quæ transeunt, aut non. Si sic, intrant igitur illa, & intrantur ab eis. Quare cedunt illis, sicut & ipsis illa. In ipso igitur transitu sunt in eisdem locis, cum partibus illorum, quas intrant; sunt igitur duo corpora in eodem loco in transitu hujusmodi. Hoc autem in corporibus naturalibus non patitur ullo modorum natura corporeitatis naturalis; hoc enim est de substantialibus ipsius corporeitatis, videlicet repletivitas loci, & prohibitio, sive repulsio alterius ab eodem. Corpus enim solum, & verè est repletivum loci, & impatiens alterius corporis secum in illo. Attende

autem in hoc, quia si quis hoc dixit, non longè est, quin concedat gloriam corporum humanorum, quam habituri sunt electi, aut dilecti Dei homines, post finem vitæ istius. Si verò attribuant eis formam rectam ad similitudinem humanorum corporum, vel aliorum animalium, sequuntur hæc absurditates multæ. Primùm, quia ventrem, & intestina impossibile est habere animalia hujusmodi naturaliter, similiter neque membra genitalia. Superflua enim, & otiosa in eis naturaliter essent, nulla enim officia exercerent in eis. Eodem modo dentes, & labia inutiliter haberent, & linguam, cùm loquelâ, sive locutione non egeant. Et ad unum dicam, cùm corpora earum simplicia sint, secundùm hoc erunt omnes partes eorum æquè aptæ omnibus officiis, quæ per corpora exercentur. Quare non erit dignior una ex partibus in quocunque ex illis corporibus, ut sit digitus, vel lingua, vel labrum, quàm quæcunque alia. Erit igitur quælibet pars pes, aut nulla erit pes, & ita de aliis membris. Manifestum igitur est ex his, quia nec figuram animalem, nec sphæricam hujusmodi substantias habere possibile est: quare nec corpora, cùm omne corpus formatum, vel figuratum esse necesse sit. De his verò, quæ apparent circa eas in ludificationibus, quas narrant homines, & de quibus tot, & tantorum hominum, testimonia dubitari non sinunt, audies loco suo. Interim verò manifestum est tibi per ea, quæ præcesserunt, quoniàm qui ponunt nullas earum esse incorporeas, destruunt nobiliorem partem universi spiritualis; hoc enim est ponere omnes substantias spirituales aut animas esse, aut animalia, & propter hoc nullas esse substantias, quæ non indigeant corporibus; destruunt igitur, & perfectissimas substantias, & perfectionem istam earum, & de hoc multa tibi in præcedentibus dicta sunt. Qualiter autem possint defendere corporeitatem, vel animalitatem, in omnibus hujusmodi substantiis, ipsi viderint. Et ego aliquid tentabo dicere de hoc in eis, quæ sequuntur de ludificationibus, & operationibus, quæ fiunt in quibusdam per invisibiles substantias. Interim igitur prosequar ea, quæ restant perscrutanda, & declaranda, antequàm veniatur ad illud.

CAPUT XXIX.

Quòd non est eadem ratio continuæ generationis, & creationis, & quomodo erravit quidam maleficus concludere intendens ex perpetua generatione perpetuam creationem, & quotidianam spirituum.

Quia verò fuit, qui diceret, & etiã scribere auderet in libro suo, quem de operibus maleficis maledictis cõposuit, quotidiè creari novos spiritus, sive substantias spirituales nobilissimas, & posuit duodecim ordines earum, quotidiéque cadere multitudinem ex illis, quemadmodùm lex, & doctrina Christianorum docet cum ipso principe dæmoniorum multa millia ex aliis cecidisse, decens, atque debitum est videre de hoc, & destruere errorem istius in parte ista, qui non veritus est dicere se ea, quæ in libro suo scripsit, ab inhabitantibus lucem didicisse, & se cum eis sex lustrorum spatio habitasse. Dico igitur quia similitudo, quam somniavit inter creationem, & generationem induxit eum in errorem istum. Opinatus est enim creationem esse debere perpetuam, quemadmodùm opinabatur & de generatione, quoniàm scilicet ex eodem fonte divinæ largitatis, & bonitatis emanat. Adjecit etiam, & dixit, quoniàm apud largissimum datorem nihil indatum relinquitur, quod dari possit: **E** quia igitur creator omnipotentissimus, atque promptissimus, semper est ad dandum, impossibile ipsum est cessare ab ista largitione. Non cessat igitur unquàm, aut cessaturus est, dare esse, aliis quidem per creationem, videlicet creabilibus, aliis autem per generationem, videlicet, generabilibus. Quare non cessat creatio, quemadmodùm, neque generatio secundùm errorem suum. Tu autem manifestè vides, quòd generabile non generatur, nisi ex alio præcedente ipsum, ea propter generabilia impossibile est simul generari. Creabilia verò non creantur, sicut alterum ex altero, nec pendet aliud ab alio, vel alia ab aliis. Et ideò non est necesse, ut alterum expectet alterum, quemadmodùm filius necesse habet expectare patrem, & præcessionem **F** ejus, antequàm possit venire in esse. Necesse enim est, ut pater priùs sit in esse in opere generationis, quàm filius ingredi possit ipsum esse, vel esse extendi, vel derivari in ipsum per patrem. In creabilibus verò econtrariò se habet, cùm nullum creabilium requirat hoc, ut esse veniat per aliud præcedens ad ipsum. In creabilibus igitur non est causa ulla istius successionis, & ordinis secundùm ante, & post, in tempore. Creatio igitur non requirit ordinem istum, vel successionem: apud creatorem verò, nec fingere causam possibile est retardationis, vel accelerationis, per quam oporteret ipsum creare unum creabilium ante, & aliud post; quare simul ex necessitate creata sunt omnia creabilia hujusmodi, videlicet separata, & abstracta à materiis, & generatione corporali non indigentia. Quod dico propter animas nostras, & ejus potentias animales, quæ non creantur sine generatione corporum suorum **G** propter perfectionem quarundam virium suarum, quæ indigent corporibus, & organis corporalibus; simul igitur creati sunt omnes abstracti spiritus: vides igitur manifestè dissimilitudinem magnam inter creationem, & generationem; generationem enim necesse est fluere in aliud ex uno, & per unum in aliud, quoniàm generabilia indigent invicem alia aliis, creabilia verò non sic, nisi quemadmodùm dixi tibi de animabus. Largitio igitur ejus, quod est esse, in his quæ merè abstracta sunt, & generatione nullo modorum indigentia, simul tota esse debuit, cùm nulla causa apud ea fuerit ordinis in tempore suæ successionis. À parte verò largitoris ipsius esse nulla causa fuit divisionis, aut successionis hujusmodi largitionis. Non enim est, ut fons guttatim effluens, seu influens dona sua, ubi receptibilia parata simul invenerit. Apparet igitur, quòd **H** homo iste in sermone suo, ubi æstimavit magnificare se divinæ bonitatis largitatem, diminuit eam inæstimabiliter, & restrinxit. Incomparabiliter enim magnificentiùs est largiri simul omnia donabilia, quàm guttatim illa distibuere, & unum post aliud, cùm receptibilia simul parata sint, elargiri. De eo verò, quòd dicit, quoniàm apud largissimum largitorem nihil indatum relinquitur, quod dari possit; respondeo, quia non est sermo iste largitatis, sed prodigalitatis, & effrænatæ profusionis. Non *Nota diligenter.* enim dat largus quicquid potest, nec cuicunque potest, nec quandocunque potest, sed quicquid decet, & cuicunque decet, & quandocunque decet. Non solùm autem decens fuit spiritus separatos in numero certo creatos esse, sed etiam necesse, quemadmodùm in præcedentibus audivisti.

CAPUT

CAPUT XXX.

De scientia naturali angelorum tam bonorum, quàm malorum, & utrùm omnia scibilia cadant in uniuscujusque scientiam, vel quædam in aliquos, & quædam non.

POst hæc relinquitur perscrutandum de ipsis scientiis hujusmodi substantiarum naturalibus, per quas dicuntur à sapientibus specula clarissima, ac libri lucidissimæ, & apertissimæ inscriptionis, sive descriptionis rerum ab eisdem substantiis naturaliter cognitarum, utrùm æquales sint in eis omnibus, aut non, & utrùm per eas omnia scibilia sciantur ab ipsis, & an æqualiter ab ipsis. Et quidem alterum eorum determinatum est tibi, & dictum in eis quæ præcesserunt, quia non decuit omnes hujusmodi substantias æquales esse, & similes per omnia sapientiâ, & virtutibus naturalibus, propter B decorem, qui provenit toti cœtui earum ex varietate, & inæqualitate pulchritudinum hujusmodi. Quoniàm autem scientiæ æquales dicuntur aut claritate, sive certitudine, aut amplitudine, possibile enim est, ut scientia propter quid & scientia quia, æquales sint in aliquo secundùm amplitudinem; hoc autem tunc est, quandò vel super eadem tantùm cadunt, vel super æqualia numero. certitudine verò, vel claritate impossibile est eas æquales esse, cùm scientia propter quid luminosior semper, & certior sit, utpote prior, & ex ipsis luminibus principiorum, tanquàm ex maximis luminibus scientialibus emicans, scientia verò quia ex minoribus, & posterioribus luminibus, & tanquàm tenebris ignorantiæ vicinioribus. Quòd igitur scientiæ horum omnium æquales non sunt secundùm claritatem, & certitudinem, inde manifestum est, quoniàm si æquales essent, necesse esset & virtutes earum naturales æquales esse. Essent igitur simpliciter in omnibus pulchritudinibus suis æquales per omnia, atque simillimæ Et de hoc audivisti jam, quia non fuit decens, & quòd ipsum minueret intolera- C biliter decorem militiarum illarum. Necesse igitur est ipsas non esse æquales per modum istum. Si verò fuerint æquales per modum istum, videlicet amplitudinis, & expansionis, ita videlicet, ut nihil cadat in scientiam alicujus, quod non cadat in scientias singulorum, restat nihilominùs investigandum, utrùm omnia scibillia cadant in uniuscujusque scientiam, an quædam sic, & quædam non. Et iterùm, utrùm omnia scibilia cadant in quarundam scientiam, & in quarundam scientiam nonnisi quædam. Et quæ vel cujusmodi sint illa, & quæ sit causa diversitatis hujusmodi. Dico igitur in primis, quia virtus intellectiva apud eas, si est perfecta in eis perfectione sua naturali, habet totum in effectu, quicquid naturaliter habet in potentia Habet igitur scientiam omnium in effectu, quorum habet D eam naturaliter in potentia. Manifestum autem est quoniàm intellectus purus à corruptione, & obtenebratione, atque obscuratione habet naturaliter in potentia scientiam omnium præteritorum, præsentium, & futurorum. Quemadmodùm enim visus ad visibilia, sic intellectus hujusmodi ad omnia intelligibilia. quare sicut si perficeretur potentialitas visus totaliter, sive perfectè redigeretur ad actum, omnia visibilia essent apud ipsum visa in effectu: sic apud intellectum hujusmodi omnia intelligibilia sunt intellecta, sive scita in effectu: quare unaquæque substantiarum hujusmodi est sciens omnia præterita, præsentia, & futura in effectu. Amplius. Si aliqua earum non est sciens nisi quædam,

A & non omnia, est igitur in parte perfecta virtus intellectiva apud eam, & in parte imperfecta. Tuum autem est videre, an deceat divinæ magnificentiæ largitatem ista dimidiatio. Amplius. Id quod deest de perfectione hujusmodi, aut est acquisibile per doctrinam, aut est expectans largitionem creatoris. Quòd si per doctrinam diu ergo est, quòd acquisita est pars illa perfectionis, cùm tot millia annorum à creatione substantiarum hujusmodi transierint. Nisi fortè quis deliret, vel doctrinam, vel doctorem eis defuisse tam diu. Quòd si perfectio hujusmodi à solo creatore danda est hujusmodi substantiis, quid igitur retardavit, vel prohibuit largitatem creatoris, ut cùm dedit alteram partem ipsius perfectionis, non dederit & reliquam? Dicet igitur forsitan, quia scientiam earum rerum dedit creator hujusmodi substantiis quarum scientia vel necessariâ, vel utilis erat eisdem. Multæ namque res esse videntur, quarum scientia non prodesset eis. Sicut est scientia numeri arenæ maris, aut guttarum pluviæ, aut numeri muscarum, quæ quotidiè vel generantur, vel pereunt. Dico in hoc, quia sermo iste sermo est hominis ignorantis perfectionem substantiarum hujusmodi, & animarum nostrarum, ipsamque veritatem perfectionis, atque nobilitatem etsi enim nulla videatur necessitas, vel utilitas nosse numerum arenæ maris, vel aliquod de aliis hujusmodi, gloria non tamen modica est scientia tam difficilium, & nostris intellectibus in isto statu scitu impossibilium. Gloria etiam magna est, immò gloriæ, qualem vis intellectiva naturaliter habere potest, pulcherrimum complementum, impletio possibilitatis absque diminutione, & evacuatio integra potentialitatis, & imperfectionis Ex consideratione verò similium, hoc est, exemplorum convenientium apparebit hoc lucidiùs. Sive enim speculum, sive librũ, sive sæculũ intelligentiæ dicas intellectivam virtutem, vacuitas à resultatione, & defectus ab inscriptione & detruncatio etiam modica ab assimilatione ad sæculum reale, sive † numerum, deformitas est, quemadmodùm completa perfectio pulchritudo. Sic & in capite, quod speciositate capillorum ornandum, ac decorandum est, paucorum capillorum defectus deformitas est, etsi non appareat longè distantibus, & imperfectè videntibus, non omnia igitur naturalia calculanda, & existimanda sunt ex comparatione nostrarum necessitatum, atque utilitatum, qui illa sola hic necessaria, vel utilia reputamus, quibus præsens vita ad sui sustentationem, & conservationem, atque defensionem indiget, vel quæ nobis ad promerendam, & obtinendam fœlicitatem perpetuam suffragantur. Multas hîc imperfectiones nostras, & ignorantias, eousque negligimus ut illas nec etiam cogitemus, licet contrariæ perfectiones, atque scientiæ multo essent decori nobis, & animabus nostris, licet etiam ipsæ animæ nostræ nos ad earum acquisitionem per ipsa naturalia desideria non mediocriter sollicitent. Causa autem in hoc est, quoniàm partim absterret nos ab hoc vitæ præsentis brevitas, partim acquirendi eas difficultas, partim necessariarum, vel etiam noxiarum occupationum multiplicitas. Viros autem bonos maximè ad hujusmodi arctant amor, & timor creatoris per urgentes eos abjicere à se, & longè fieri ab eis, quibus creator offenditur, studiaque, & labores in ea totaliter conferre, quibus ei placetur, & quibus futura illa, ad quam nati sumus, & propter quam alia omnia largitur nobis creator benedictus, fœlicitas obtinetur. Non immeritò igitur, neque irrationabiliter ab hujusmodi se abstrahunt ut amittendæ, aut minuendæ, aut etiam differendæ fœlicitatis illius devitent peri-

† Aliàs mundum.

cula, & ad ea ſe colligunt, & conferunt, per quæ illa obtineatur eis, & acceleretur, cujus obtentus, ut ſæpè audiviſti per me, ſicut eſt adimpletio perfecta poſſibilitatis animarum noſtrarum, ſic eſt & evacuatio completa potentialitatis, & imperfectionis: propter hanc cauſam multi neglexerunt philoſophari in vita iſta, & multi negligunt etiam adhuc, non curantes perfectionem philoſophicam, tam modicum duraturam, ſcilicet ſolo tempore vitæ præſentis, contenti perfectionibus gloriæ futuræ, in qua etiam omnibus hujuſmodi ſcientiis tantò nobiliùs perficiendos ſe ſperant, quantò ſtatus illius fœlicitatis præſenti miſeriæ noſcitur præeminere: ob hoc etiam interrogaverunt me nonnulli ex hominibus hujuſmodi, utrùm totam philoſophiam, pro cujus acquiſitione philoſophorum ingenia tam diu ſudavere, vitæque hujus partem maximam in hoc ipſi expenderunt, ſcituri ſint ipſi in ſtatu futuræ gloriæ, qui eam in hac vita & ignoraverunt, vel etiam nec curaverunt. Cui quæſtioni jam multoties coactus ſum reſpondere. Etiam patefactum eſt tibi, quanta eſt neceſſitas, quæ Dei amicos hîc philoſophari compulit, & etiam adhuc compellit, ubi præcipua, atque urgentiſſima cauſa eſt creatoris honor, & gloria, cui imperiti, & divinæ veritatis ignari homines pertinaciſſimè contradicunt. Secunda cauſa eſt inſultatio philoſophorum, atque irriſio, quibus religioſitatem eorum, qui ſoli Dei cultores ſunt, cultores inquam acceptiſſimi, vilipendebant, & vilificabant, tanquàm ſimplices, & inſipientiſſimos, & quod eſt intolerabilius erroneos, aſtutiaque imperitorum hominum deceptos, ac ſi apud eos ſolos eſſet ſublimitas, & profunditas ſapientiæ. Tollit igitur à cœtu creatorem vero, ac ſincero, cultu venerantium contumeliam iſtam veræ, ac ſapientialis philoſophiæ ſtudium, dum hujuſmodi philoſophorum repellitur imperitia, & confutatur ſuperbia apparentibus pretioſioribus, ac incomparabiliter nobilioribus, ac apud veros Dei cultores errores eorundem rationibus irrefragabilibus deſtruentibus evidenter, ſicut vides in præſenti tractatu.

CAPUT XXXI.

Quòd hujuſmodi ſubſtantiæ creantur perfectæ perfectione naturali, non tamen omnia ſciunt, ſed ſicut voluntate perficiuntur, ita & illuminantur à creatore.

NUnc autem revertar ad id, in quo eram, & dicam, quia ſi hæc eſt natura ſubſtantiarum, de quibus agitur, ut non poſſint naturaliter creari, niſi perfectæ perfectione naturali, quantùm ad vim ſuam intellectivam, cujus perfectio eſt ſcientia completa, ſcientia dico naturalis, hoc eſt, naturaliter indita, vel etiam innata eorum, quæ naturaliter ſcibilia ſunt, quemadmodùm piſces multi non poſſunt naſci, niſi perfecti integritate membrorum ſuorum, & etiam virtutibus animalibus, motivis, ſcilicet, & apprehenſivis, propter quod & ſtatim natant ad paſtum; ſic ſe habet & in multis volatilibus: quantò fortiùs igitur in ſubſtantiis ſpoliatis ita ſe habere neceſſe eſt? Præſertim cùm perfectio earum nec tempus, nec moram ullam requirat, ſicut vides in multis animalium, quòd neque magnitudine, neque etiam figurâ perfecta naſcuntur. In hominibus etiam manifeſtum eſt tibi, quia ſine dentibus naſcuntur; & quia virtus loquendi, & virtus greſſibilis, quæ eſt in pedibus & tibiis, & virtus operandi, quæ eſt in manibus, tempore, & ſucceſ-

E ſione, atque paulatim perficiuntur, virtus verò intellectiva nihil per partes, aut ſucceſſivè, recipere poteſt, ſed ex neceſſitate tota ſimul, & ſubitò illuminatur. Similiter & vis motiva earum, hoc eſt, hujuſmodi ſubſtantiarum quacunque virtute tota ſimul, & ſubitò perficitur. Quare in ipſa ſua creatione neceſſe eſt eas & illuminari totaliter, & ſubitò, ſcientiâ naturali completa, quantùm ad virtutem intellectivam, & perfici totaliter, & ſubitò bonitate integrâ, quæ eſt totus decor virtutum naturalium, quantùm ad virtutem motivam. Ampliùs. Tota perfectio earum eſt eis deſuper adveniens, à parte ſcilicet creatoris, nihil enim recipiunt à parte inferiori, hoc eſt, ſenſibilium. Et hoc eſt, quoniàm non ſunt ſicut animæ noſtræ, quæ ſunt ſicut ſpecula duarum facierum, alteram ad inferiora, videlicet ſenſibilia, obverſam habentes, alteram verò ad ſuperiora, hoc eſt, intelligibilia. Quapropter

F nihil recipiunt niſi ex parte altera, hoc eſt à ſuperiori. Omnis igitur earum perfectio deſcendens eſt deſuper, hoc eſt à creatore ſive per medium, ſive abſque medio, ſuper ipſas. Ampliùs. Virtus intellectiva abſtracta non eſt paſſibilis à ſenſibilibus. Quoniàm nec vis intellectiva noſtra, quæ lõgè vicinior eſt eis, eſt paſſibilis ab ipſis. Nõ enim colorabilis, aut calefactibilis eſt intellectus noſter, ſicut ſæpiùs audiviſti. Nec intelligit, vel apprehendit ſenſibilia, niſi per abſtractionẽ, & ſpoliationẽ, quam in præcedẽtibus expoſui tibi. Omne igitur, quod recipit vis intellectiva in hujuſmodi ſubſtantiis, deſuper recipit. Nulla ergo eſt cauſa remorationis, ſeu retardationis apud eam, per quam neceſſe habeat paulatim, & per partes perfici ejus illuminatio Et eodem modo ſe habet de virtute motiva, quantùm ad ejuſdem perfectionem naturalem. Subitò igitur, & ſimul perficiuntur ambæ in hujuſmodi ſubſtantiis. Quare in ipſa creatione ſui perficiuntur omnes iſtæ ſub-

G ſtantiæ. Ampliùs. Perfectiones iſtæ non ſunt niſi dona ipſius creatoris. Nec aliter deſcendunt ab ipſo, quàm per creationem. Creantur igitur ab ipſo in hujuſmodi ſubſtantiis. Creatio autem eſt operatio, quæ non requirit tempus, vel moram, cùm fit à creatore per ſe, & abſque medio, maximè in ſubſtantiis, de quibus agitur. Quod dico propter animas noſtras, quarum creatio requirit tempus propter generationem, & formationem corporum noſtrorum. Hoc autem non dico propter hoc, quia ſubitò fiat, & nullo modorum per partes. Sed expectat creator, & differt creationem eorum, donec completa ſit fabrica in unoquoque corporum noſtrorum, & figura, niſi prohibeatur ejus completio aliqua paſſione, vel occaſione. Quemadmodùm accidit in quibuſdam occaſionatis, & naturaliter impeditis, qui patiuntur defectum alicujus ex membris, ut digiti vel etiam pedis. Non dico igitur,

H quòd creator differat creationem animæ humanæ, donec completa ſit forma, & figura corporis completione integra, ſed ea completione, quæ ſuſtineat animæ ipſius gubernationem. Quemadmodùm neque creator revocat eam propter detruncationem pedis, aut defectum oculorum, vel cujuſcunque etiam alterius membri, ſine quo ipſa vita ſalva eſſe poſſit. In hujuſmodi verò ſubſtantiis, ſicut ſæpè audiviſti, nulla eſt creatori cauſa retardationis, aut dilationis ſuper creatione earum, ſimiliter neque ſuper creatione perfectionum ipſarum. Ampliùs. Sicut animæ noſtræ non creantur abſtractæ, & ſeorsùm à corporibus, ſed in ipſis corporibus, in quibus viciniores ſunt perfectionibus ſuis, propter quod nec perficiuntur naturaliter perfectione virtualitatis ſpiritualis, donec & ipſa corpora, in quibus ſunt, perfectionem ſuam adepta fuerunt; ſic nec

nec decet creari substantias istas in imperfectione potentialitatis cùm nihil expectent à foris, neque per forinsecum. sed totum, hoc est, ipsa tota integritas suarum perfectionum, est eis ab ipso creatore. Alioquin viderentur creari parvulæ, & puerilis perfectionis, processibusque temporum erudiri, ac perfici instar puerilium animarum; quæ autem esset illa schola, quis in ea magister, qui modi docendi atque discendi? Si enim solis revelationibus addiscant hujusmodi substantiæ, certum est, quòd illæ subitò fiunt, & non per partes. Aliter namque se habet in illuminationibus, quæ desursùm sunt, aliter in scientiis acquisitis, & de deorsùm, & de virtutibus idem tibi sciendum est; propter quod dicit Aristoteles de virtute consuetudinali, quòd tempore indiget, atque generatione. Scientiæ namque discuntur per partes, & successivè, videlicet propositio post propositionem, & alia post aliam: Et sic currit res donec veniatur ad extremas conclusiones: sic se habet de memoriis & experimentis. Prophetici verò B splendores, & aliæ illuminationes, quæ de sursùm sunt, totaliter simul, & subitò infunduntur. Ampliùs. Manifestum est tibi, quia visus noster non per partes innascitur nobis, sed totus simul & subitò. Nec sequitur divisionem, aut diversitatem visibilem, cùm ipse unus numero sit in homine uno: visibilia verò tam multa, támque diversa; longè autem perfectior est visus spiritualis naturalis, & interior, hoc est, intellectus; quare multò fortiùs unus est non aggregatus, vel adunatus ex partibus, licet tam multa sint intelligibilia. Quemadmodùm igitur visus exterior, & corporalis, in ipsa generatione sua datur naturaliter animalibus sic habere illum debentibus naturaliter, sic & visus interior. Differt autem, quoniàm visus exterior perfectiones suas recipit à foris ab ipsis rebus visibilibus, quibus paulatim, & per tempus conjungitur, & non omnibus simul. Visus verò interior à visibilibus suis nihil recipit, nec ex conjunctione ipsius ad ea perficitur ejus visio, sed in se, & apud se videt visibilia suo nullo modorum illuminatus ab eis. Nisi fortè quis dicat, quòd unum de visibilibus est creator benedictus, à quo indubitanter illuminatur tam illuminatione naturæ, quàm illuminatione gloriæ, si ad hoc idoneus est. Apparet igitur ex his intellectus abstractos simul illuminari, totumque lumen scientiæ suæ naturalis simul, & subitò recipere. Sic & de virtutibus motivis necesse est ipsas simul, & subitò, omnes perfectiones naturales suæ bonitatis recipere; non enim est generatio apud eos, hoc est, apud istas substantias. Et intendo, quoniàm non generantur una ex alia, sive ab alia: Si enim hoc esset, transfunderet aliquid de substantia generans in generatam, alioqui non generaretur ullo modorum ex illa, nisi quis dicere velit, quòd sic est generatio apud illas unius ab alia, sicut ignis ab igne, & luminis à lumine. Manifestum autem est, quia hujusmodi generationes per corruptionem fiunt, aut extentionem virtutis agentis super subjectum passibile Rarescit etiam, & tenuatur id, quod ab agente sic transfunditur in patiens secundùm dispositionem ipsius patientis. Substantiæ verò spirituales, & separatæ nihil agunt nisi per intelligentiam, & voluntatem, quod est dicere, nisi intelligendo, & volendo; sic autem causare substantiam quamcunque non esset nisi creare illam. Cùm enim velle non sit, nisi imperare, si per voluntatem solam, & intelligentiam causarent hujusmodi substantiæ, alias solo verbo spirituali, & imperio causarent; hæc autem est sublimitas, & gloria creatoris benedicti singularis, & nulli communicabilis. Ampliùs. Istæ generationes, vel potiùs creationes irent in infinitum. Quemadmodùm audivisti in eis, quæ præcesserunt, de intelligentiis. Infinitas autem causarum jam remota est tibi, & destructa destructione irrefragabili. Quòd si generans hujusmodi substantia transfundit aliquid de se in substantiam generatam, hoc erit vel pars sui esse, vel totum ejus esse. Non autem pars, cùm sit impartibilis: erit igitur totum esse generantis, vel destruetur igitur ipsa, quæ generat, vel remanebit apud eam suum esse. Si enim non remaneret suum esse apud eam, ex necessitate amitteret illud, amissio autem ipsius esse destructio est, sive desitio. Quapropter esse generatio inutilis, cùm æquè bonam substantiam destrueret, & ab esse abrumperet. Nec esset illa, quam in esse educeret. Si verò remaneret apud generantem suum esse; & nihilominùs transfunderetur in generatam unum igitur esse esset ambarum, sive in ambabus. Quare ex necessitate essent ambæ res una, & substantia una, & unum hoc, & similiter necesse esset se habere in aliis, videlicet ut generantes, & generatæ omnes essent res una. Quia igitur hoc jam destructum est in animabus nostris, & declaratum impossibile esse, ut generetur una ex alia, vel ab alia, multò fortiùs apparet impossibile esse in hujusmodi substantiis generationem. Aristoteles autem, & sequaces ejus posuit in solis intelligentiis generationem. Et de hoc audivisti in præcedentibus, quæ tibi sufficere possunt. Videtur autem mihi, in omnibus his, quòd quoniàm creator benedictus non operatur sive creando, sive aliter causando, nisi per electionem liberrimam, & voluntatem suam imperiosissimam, ac dominantissimam, ideò nullo modorum prohibetur, vel prohibitus est, vel prohiberi potest, largiri quandocunque vult perfectiones majores, & minores, juxta beneplacitum optimæ voluntatis suæ, prout videt decere magnificentiam gloriæ suæ & ipsum decorem, atque perfectionem regni sui, quod est universum in sua totalitate, atque integritate. Et cùm dedit animabus primorum hominum perfectiones naturales scientiarum, & virtutum naturalium, in ipsa C creatione earum, non transtulit eas à specie sua, nec mutavit eas essentialiter, cùm nec perfectio destruat, vel lædat aliquod perfectibile, quin potiùs illud perficiat. Et propter hoc acceleratio perfectionis, & decoris non aufert esse perfectibilis, quod invenit, neque novum esse superinducit eidem: neque quicquam læsionis, aut alterius mali infert, aut irrogat, immò bonitate ipsius perfectionis malum totum, quod invenit, abolet, & expellit. Animæ igitur primorum hominum non exiverunt à specie sua per inditas, vel innatas perfectiones, hoc est, in ipsa creatione sibi à creatore datas, nec alterius speciei factæ sunt, quàm aliæ animæ humanæ, quæ paulatim, & per tempora proficientes perficiuntur, sicut neque corpora illorum hominum dissimilitudo generationis, hoc est, divinæ fabricationis, & acceleratio suæ perfectionis, abstraxit à D communi specie corporum humanorum. De ea verò quæstione, qua quæritur, an omnes hujusmodi substantiæ, & singulæ, omnia sciant, vel videant, quorum naturaliter scibiles sunt: Respondeo tibi, quia non naturaliter, hoc est, naturali operatione illuminantur, vel perficiuntur à creatore, sed voluntariâ tantùm, atque gratuitâ beneficentiâ ipsius, qui mensurat unicuique dona sua, ac decorem universi sui, & decentiam gloriæ suæ. Et sicut non est verisimile, quòd animabus primorum hominum dederit scientiam dinumerandi arenam maris, aut pluviæ guttas, sciens alias scientias eis sufficere ad regendam vitam suam, & custodienda mandata, quę ipsis ad gloriam suam & hono-

Quæstio notanda.

rem tradiderat, quemadmodùm viatori, inquantùm viator est, sufficiunt ea, quæ requirit ipsa viatio, & negociatori, inquantùm est negociator, omnia illa, quæ requirit negociatio, & militanti ea, quæ requirit ipsa militia; sic & homini dona Dei, quibus illum ornavit, & instituit, sufficiebant ad omnia officia perfectè, & laudabiliter adimplenda quæ ipsi ad sibi serviendum duxerat imponenda. Non videtur autem imposuisse ei officium dinumerandi arenam maris, aut pluviæ guttas. Et propter hoc nec artem, nec artificium hoc faciendi eisdem tradidisse. Quis enim dicat creatorem sapientissimum, & optimum, hominem ab initio arithmeticum, vel geometricum instituisse, qui nihil habebat numerare, vel mensurare, vel cœmentarium, cùm nullum eidem immineret ædificium? Quia igitur solum rectè, aut benè vivendi officium eidem imposuit, ejusdem illi & artificium, sive artem indidit. Hinc est, quòd ignorantia artis istius sive artificii erubescenda est, atque culpabilis, quemadmodùm in omni officio ignorantia exequendi, sive adimplendi illud excusationem non habet. Culpabiliter enim, & ignominiosè à quocunque suscipitur officium, quod adimplere ignorat. Propter quod dicit unus latinorum philosophorum, & judicio meo nobilissimus, quia ridendus est grammaticam professus, si locutione barbarizet, & si is, qui musicus haberi velit, absurdè canat. Apuleius quoque platonicus dicit in libro suo, quem scripsit de Deo Socratis. Interrogatus, inquit, an scias statuam facere, absque erubescentia dices, non, nec pudet te non esse significum. Interrogatus, an scias benè vivere, non audebis dicere, nescio benè vivere, præ erubescentia, & confusione. Adhuc enim in unoquoque hominum adultorum, quos vel insania, vel morbus alienativus, vel naturalis desipientia, non occasionavit, est aliquid residui naturalis artis, & institutionis divinæ deserviens vivendi officio, etsi longè sit id à luminositate, & perfectione artis, & scientiæ benè vivendi, quæ data fuit primis hominibus in ipsa creatione sua. Quia igitur substantiis spoliatis impositum est naturaliter benè vivendi, & creatori serviendi, officium, inditum est & ipsis hujusmodi officii exequendi artificium, & ars benè vivendi naturaliter eisdem inscripta. Non videtur autem pertinere ad vitæ rectitudinem dinumerare arenam maris, aut pluviæ guttas, & attentare alterutrum eorum, esset non mediocriter ridiculosum. Præsertim cùm vitæ propriæ gubernatio, & creatoris servitium, vitæ, & etiam substantiarum illarum ab omnibus aliis solicitudinibus liberrimarum, totalitatem sufficiant occupare, nihil de eadem vacuum aliis operibus relinquentes. Quòd si dixerit quis, quia perfectionis scientiæ est hoc scire, scilicet numeros arenæ maris, & guttarum pluvialium, meritò respondeat quis, quia non perfectionis est hæc, sed supervacuitatis, & superfluitatis. Quemadmodùm & ipsum dinumerare talia opus esset hominis otiosi, & tempore abutentis. Et si quis adjiceret, quià operatio hujusmodi operatio est hominis vitam propriam, & Dei servitium, culpabiliter negligentis, non dubitat aliquis intelligens eum dicere bonum, & rectum. Non est igitur defectus, & læsio perfectionis absentia cujuscunque, quod adesse posset, sed eorum dumtaxat, quæ requirit, aut ipsius esse integritas, aut ejusdem bonitas, hoc est benè se habere, aut ipsius pulchritudo, atque ornatus. Non enim tibi reputas deesse ad perfectionem integritatis corporis tui cornua, vel bovina, vel cervina, sed neque varietatem plumarum pavonis ad complementum tuæ pulchritudinis, aut ornatus. Sic neque pellem ursinam

Nota in quibus defectus est culpādus.

E dicis tibi deesse propter prædictam bonitatem, hoc est, tuum benè habere, vel benè esse. Dico insuper, quia scientia hujusmodi neque appetibilis, neque etiam desiderabilis est, neque aliquem adeò curiosum esse credo, vel avidum sciendi, qui pro ea obtinenda etiam modicum laborem vellet suscipere, vel subire. Addo insuper, quia creatore illam gratuitò offerente, nescio si inveniretur, qui eam curaret recipere, nisi propter hoc forsitan, quia recusationem ipsius displicere crederet creatori. Arbitror aut neminem pro illa voluisse unquàm, vel velle rogare creatorem, etiamsi preces suas speraret super hoc audiendas. Intelligentes verò, atque rationabiles in hominibus arguerent in semetipsis, atque damnarent in se ipsis, non solùm scientiarum, F sed omnium aliarum rerum, quæ sola otiosa sciendi, vel obtinendi, aviditas, & non fructus ipsarum bonitas, aut utilitas, ingereret, vel incitaret. Interim igitur determinatum sit tibi de scientiis naturalibus, atque virtutibus substantiarum spoliatarum. Et qualiter eas naturales dixerint, vel intenderint, & de causa inæqualitatis dissimilitudinisque, atque varietatis ipsarum.

CAPUT XXXII.

Quòd magnifica largitas creatoris potest superabundare in ordine ad scientiam hujusmodi spirituum.

SI quis autem quærat, utrùm augeri, vel minui possint in eis hujusmodi scientiæ, & virtutes, cùm ea quæ naturalia sint substantiis, nec augeri posse, vel minui videantur, & potissimùm in substantiis simplicibus, quæ à passionibus immunes esse, G & liberæ non immeritò forsitan putantur: respondeo, quia non sic, neque eousque sentiendum est, eas liberas esse à passionibus, ut ab ipsa largiflua bonitate creatoris nihil vel recipere possint, vel etiam ultra ea recipiant, quæ ab ipso in sua creatione recipiunt. Nihil enim arctavit omnipotentissimam bonitatem creatoris ad hoc, ut naturalia dona sua eis augere non possit, aut nova etiam eisdem superapponere. Præsertim cùm doctrina Christianorum hoc habeat, quod ipsis, & virtutibus, cæterisque donis naturæ superaddiderit magnifica largitas creatoris dona præclarissima incomparabiliter naturæ supereminentis gloriæ. Ampliùs. Cùm innumerabilia sint secreta, & mysteria creatoris, quæ non videtur eis ab initio revelasse, quomodò non eis poterit aliqua ex his revelare? Præsertim cùm H tam profunda, tamque inscrutabilia circa genetis humani gubernationem incessanter faciat, & disponat, quæ non nisi ipsi videntur esse cognoscibilia propter elongationem suam ab omni intellectu naturaliter dato à creatore. Similiter & propter remotionem distantissimam, & profunditatem occultissimam, fructuum, & utilitatum, quas inde mortalibus elicit, de quibus, quod inattingibiles, & incomprehensibiles sunt, nisi per revelationem ipsius omnis intellectus humanus indicat apud semetipsum, & absque ulla hæsitatione recognoscit, & confitetur. Apparet autem hoc evidenter in multis, quæ sunt apud fidem Christianorum solam. Qualis est humanatio, sive incarnatio filii Dei, & multa alia, quæ ipsi vocant sacramenta. In quibus nullum suggerit, aut subministrat natura cognitionis initium, nec invenit intellectus naturalis per naturam ullo modorum viam inventionis, neque quid de eis cogitet, aut etiam leviter conjectaret. Causa autem in hoc est, quia nihil in his vel factum est, vel fit virtute naturæ, vel ordine, sed solâ benignissimâ, & incogitabilis largitatis gratiâ creatoris.

creatoris. Manifestum igitur est, quia in hujuſmodi A naturalis intellectus ipſa naturali limitatione ſua prohibitus eſt à cognitione, cùm non ſit ejus ordo, & comparatio naturalis, niſi ad ea, quæ per naturam naturaliter ſunt. Non autem ad ea, quæ ſuper naturam, & quæ tam longè ſuperſunt naturalibus. Modis enim omnibus neceſſe eſt, ut quemadmodùm naturæ virtus, & operatio in ſola naturalia ſemper extenditur, & nec ſuprà aſcendit, nec ultra progreditur; ſic naturalis intellectus, ejuſque naturalis cognitio ſolis naturalibus contentus ſit naturaliter. Quòd ſi dixerit quis, quoniàm iſta ratiocinatio eſt removens ab intellectu naturali cognitionem etiam creatoris, cùm creator non res naturæ, aut res naturalis eſſe videatur: Reſpondeo, quia ſermo hominis iſtius ſermo eſt hominis imbecillis, & naturæ rationem, atque intentionem ignorantis. Creator enim indubitanter natura eſt prima, ac primitiva, & in ordine naturali univerſi primus, & altiſſimus, & ipſi univerſo ultimitate ſuæ nobilitatis incogitabili ſupeteminentiſſimus. Et ipſa natura diligenter conſiderata hunc ordinem naturaliter nobis ſuggerit, & oſtendit. Ipſumque univerſum totalitate ſua, & ſingulis partibus ſuis indicat naturaliter, & prædicat creatorem, & eſt ipſi auditui ſpirituali velut carmen pulcherrimum geſtorum ipſius, & velut reſonantia ſuaviſſima laudum ejuſdem, atque concentus univerſarum creaturarum concordantium etiam ineffabiliter, non quidem vocibus, ſed ipſa veritate eſſentiarum ſuarum, & ordinatione ſua pulcherrima ſuper omnem melodiam gloriam ipſius concinentia. Habet igitur intellectus naturalis vias tot ad inveniendum creatorem, & ſtabiliendum, quot et ſunt coram poſitæ creaturæ, & ambulatio per vias iſtas ad creatorem eſt eidem naturalis. Naturale namque eſt unicuique effectui cauſam ſuam indicare, & ad ipſam deducere rationabiliter cogitantem. Ad ea verò, quæ dixi de fide Chriſtianorum, non ſunt viæ intellectui naturali naturaliter, quoniàm nullæ ex rebus naturalibus, indicant aliquid eorum neque conſideratione ſua aliquid eorum adducere poſſunt naturaliter ſagaciſſimè etiam requirentem. De his autem rebus, quæ apud ſolam fidem Chriſtianorum ſunt, ut dixi, tu audiviſti jam per me, quoniàm credulitas earum inclinat virtutem noſtram intellectivam, tanquàm caput mentis humanæ, in venerationem, & adorationem creatoris. Et propter hoc ipſa eſt caput veræ, ac perfectæ religionis. Et licet res hujuſmodi non credantur religiosè, & acceptabiliter creatori, remunerabiliterque credentibus, niſi cùm creduntur per obedientiam noſtræ virtutis intellectivæ, probationes tamen adduxi tibi ſuper his partim, ut deſtruerem errores eorum, qui contraria illis vel ſentiunt, vel ſenſerunt, partim, ut patefacerem tibi fidem Chriſtianorum, ideſt ea, quæ ſunt apud fidem eorum rationibus, & probationibus non carere. Volui inſuper intellectus aſſuetos, & nutritos probationibus & rationibus, tanquàm claudicantes, & ſingulis penè paſſibus in dubitationes, aut ignorantias corruentes, notis ſibi, & familiaribus hujuſmodi ſubſtentaculis adjuvare. Jam igitur declaratum eſt tibi per hæc, quia ſcientia naturalis ſubſtantiarum ſpoliatarum duobus modis limitata eſt, primùm limite, ſeu termino rerum naturalium, quarum fines exire non ſinitur, ſecundò neceſſitate, vel utilitate rerum, quarum ſolarum eſt eis vel neceſſaria, vel utilis cognitio. Apparet etiam tibi per hæc, quia poſtquàm hominibus revelare creatori placuit antedicta myſteria, placuit eidem, ut & ipſa ſcirent ſubſtantiæ ſpoliatæ, tum propter hoc, quia miniſterio earum multa de

Naturalis conditio in quo ſit limitata.

his, & annuncianda, & agenda erant, tùm propter hoc, quia tantas divitias bonitatis ejus eis abſcondi non decebat, qui de ipſis & creatorem ineffabiliter glorificarent, & qui de ſalute ac reparatione humani generis gaudio inenarrabili gaviſuræ eſſent, utpote de acquiſito tanto numero tam dilectorum conſortium, quorum ſocietas pro magnitudine dilectionis tam naturæ, quàm gloriæ in ipſos, erat eis deſiderabilis, & jocunda. Quòd ſi quis dicat, quia jam beatis, jamque glorificatis angelis ſanctis, ſicut ex reparatione, atque ſalute generis humani, accrevit eis ſcientia, ſic accrevit eiſdem & gaudium, quapropter crevit & eorum gloria, non improbabiliter, neque irrationabiliter, hoc dicere reputandus eſt.

CAPUT XXXIII.

Refutatio definitionis Apuleii qua dæmones ponit animalia eſſe paſſibilia, non ſubjecta corruptioni.

B Quia verò jam incœpi perſcrutationem de corporeitate, & de corporibus, an ſint hujuſmodi ſubſtantiis, conveniens eſt, atque connexum huic quæſtioni diſputare de ſententia illius, qui diffinit dæmones eſſe genere animalia, ſpecie rationalia, corpore paſſibilia, tempore æterna, officio diligentiam hominibus impertientia. Sermo igitur iſte ſermo eſt indubitanter hominis, qui opinatus eſt ſubſtantias, quas dæmones nominabat, eſſe animalia rationalia, & eſſe corporeas. Alioquin nec animalia illa eſſe dixiſſet, cùm nulli unquàm dubium fuerit animal omne ex anima, & corpore compoſitum eſſe. Evidenter autem expreſſit, cùm adjecit, corpore paſſibilia. Et homo iſte fuit Apuleius platonicus, & ſcripſit ſermonem iſtum in libro ſuo, quem nominant, de Deo ſocratis. Pri-C mùm igitur in iſto ſermone illud inveſtigandum videtur, qualiter poſuit ſubſtantias iſtas corpore paſſibiles, & nihilominùs immortales. Quicquid enim natura paſſibile eſt de corporibus, neceſſe eſt & natura deſtructibile eſſe: erit enim ſecabile, & diviſibile omne corpus poſſibile, erit & combuſtibile, & putrefactibile. Quia igitur deſtructionem corporis ſequitur ex neceſſitate deſtructio & mors animalis, cujus pars eſt, ſive materia corpus illud: erunt igitur mortalia hæc. Ampliùs, Omne animal eſt habens multa membra, ſive partes corporis ſui, quibus abſciſſis, aut detruncatis, ſive quolibet modo deſtructis, neceſſe habet mori, ſive deſtrui. Quia igitur animalia poſuit corpore paſſibilia, conſequenter neceſſe habet concedere ipſa eſſe mortalia, cùm paſſibilium corporum omnes partes ſecabiles ſint, & ſeparabiles à ſuis totis. D Quòd ſi dixerit, quia fides, & doctrina Chriſtianorũ eſt, homines damnandos in futuro in univerſali judicio habituros eſſe corpora paſſibilia ab igne infernali, & tamen indeſtructibilia & immortalia, ipſoſque homines habentes hujuſmodi corpora, nihilominùs futuros eſſe in ſtatu illo immortales: Reſpondeo, quòd fides, & doctrina Chriſtianorum non ponit immortalitatem iſtam eſſe futuram naturaliter, ſive per naturam, quin potiùs ſuper naturam, & forſitan contra eam, hoc eſt, contra curſum ejuſdem conſuetum; in diffinitionibus verò non ſunt ponenda ea quæ ſuper naturam, vel præter naturam rebus adveniunt, ſed naturalia ſola, ſive eſſentialia. Si verò dixerit, quia corpora hujuſmodi non ſunt naturalia dæmonibus, ſed data ſunt eis, ut ad pœnam, tanquàm carceres; & quoniàm perpetua eſt ipſorum pœna, judicio creatoris, data eſt perpetuitas hujuſmodi corporibus, & nihilominùs paſſibilitas, ut ſatisfiat ex utraque parte

De diffinitione dæmonum ab Apuleio platonico data.

judicio creatoris, quod non est possibile esse, nisi justum, dico in hoc, quia Apuleius debuit declarare intentionem suam, & dicere, quia non erat intentionis suæ dicere, quòd naturaliter, vel essentialiter sunt ipsi dœmones, sed quòd sunt modò ex casu, & passione circa eos facta. Quòd si quis hoc intelligere voluerit, in sermone ejus contradicit huic intellectui ipsemet Apuleius, ubi dixit hujusmodi animalia tempore æterna, cùm animalitas, & corporeitas non sint eis æternæ, secundùm intentionem istam, quin potiùs temporales, & adventitiæ. De figuris quoque corporum non facile est Apuleio, ut se expediat, sicut reminisci potes ex eis, quæ in præcedentibus dicta sunt tibi. De motu verò eorum, an sit gressus, vel volatus, non minori involutione arctabitur: utrumlibet enim istorum motuum illis ponat, necesse est, ut possint recludi, & religari, & per obvia alia corpora retardari, & prohiberi penitùs motus eorum, contraria autem testificantur de ipsis experimentatores. Ex quibus aliqui dicunt se attentasse pugnare cum eis, & percutere eos ferro, & prohibere motus eorum obstaculis fortissimis scilicet funibus, & catenis, & trabibus, & nihil potuisse in parte ista. Ampliùs. Quæ vel qualia instrumenta ad motum ponent eos habere, videlicet pedes, an alas? Quòd si posuerint eis alas, necesse habent eas eis ponere aut ex pellibus ad modum vespertilionum; aut ex plumis ad modum volatilium, quæ volant de die. Quòd si subtilissimas illas eis posuerint ad instar muscularum, ponent igitur illas debilissimas, & filis aranearum captibiles, & retentibiles. Eodem modo, si ponat quis eis pedes, est multa quærere contra eum, & de ipso motu, & de forma, atque figura pedum ipsorum, videlicet si ponat pedes illorum figuram, vel formam habere pedum humanorum, aut ponet eos monstra ex diversis formis, & figuris diversorum membrorum animalium composita, sicut est animal, quod vocatur bever, sive castor, caudam habens piscis solam, cætera verò membra habet multorum animalium, aut ponet eis consequenter totam formam, vel figuram humani corporis, & staturam erectam ad modum hominum, seu corporum humanorum. Et tunc quod aliud dicet de eis, nisi ipsos vel esse homines nostræ speciei, vel esse eos invisibiles quosdam homines alterius sæculi, tertii videlicet, quod oportet eum ponere sæculum imaginabile continens omnes hujusmodi substantias invisibiles, sed tamen imaginabiles, quarum multitudines innumerabiles multis apparere, & maximè de nocte dicuntur. Verùm hujusmodi sermo videtur anilis, seu vetularis, quamquàm non dubitem eam esse stultitiam nonnullorum imperitorum, ut facilè delirent tres mundos debere esse, videlicet intelligibilem, sensibilem, & imaginabilem, & unumquemque ipsorum habere partes sibi congruentes, & habitatores proprios, & aliis impermixtos, & ad mundum imaginabilem pertinere omnes hujusmodi substantias, de quibus est sermo, quasi ad intelligibilem pertinere non possint, cùm sint figuratæ, & formatæ formis, & figuris imaginabilibus, neque similiter ad sensibilem, cùm nec tangi, nec attractari manibus possint, nec etiam videri visione verâ, cùm non nisi de nocte, & in tenebris appareant, ubi fortè magis imaginatio locum habet, quàm veritas visus. Deliramentum autem hujusmodi facilè destruitur per hoc, quòd manifestum est eadem esse sensibilia, & imaginabilia, nihil enim est sensibile, quod non sit imaginabile. Et similiter nihil propriè, ac per se, est imaginabile, quod non sit sensibile. Intelligibilia verò propriè, & verè, sunt omnia, sed intellectui perfecto, & ex nulla parte obtenebrato, vel

E obscurato. Eadem igitur continent mundi duo, quorum alterum ponunt sensibilem, alterum imaginabilem, eadem inquam, tantùm ita, ut nihil alter contineat, quod non & reliquus. Non possunt igitur duo esse, id est, vel duo continentes, sive duæ regiones, neque duo contenta, hoc est, duæ universitates, altera, scilicet sensibilium, altera imaginabilium, cùm prorsùs eadem sint hæc cum illis: intelligibilis verò regio sit continens omnia, ut quicquid est sensibile, vel imaginabile, ex necessitate intelligibile sit. Quid autem sit unumquodque hujusmodi apparentium, & qualiter, & propter quid fiant apparitiones hujusmodi, suo loco investigare tentabo, videlicet cùm de ipsis dæmonibus, quos diabolos vulgò vocant, erit mihi sermo. Videtur autem hujusmodi apparitionibus inductus Apuleius sic diffinivisse dœmones, vel hoc accepisse ab homine sic suaso. Manifestum tamen est, quia paucis ex hominibus fiunt hujusmodi apparitiones, etsi vera visa, & verè visibilia essent, quæ sic apparent,
F omnibus æquè videntibus, & in loco apparitionis existentibus, æqualiter viderentur, & hoc non est verum.

CAPUT XXXIV.

Quòd dœmones non assumunt vera corpora in suis ludisicationibus, nec quæ assumunt, apud nos assumunt.

SErmo verò eorum, qui dicunt corpora data hujusmodi substantiis ad pœnam carceralem, & sermo eorum, qui dicunt eos assumere corpora, provt volunt, vel provt requirunt ministeria, ad quæ mittuntur, vel quæ ipsis imponuntur, easdem ferè habet contradictiones. Primò, quia corpora hujusmodi, si vera corpora sunt, quæ apparent sic, organica sunt, & figuram humanorum corporum, vel aliorum animalium
G habentia. Organa verò naturalia, seu membra, non sunt conjungibilia aut virtutibus, aut per virtutes, sive vires, quarum operationes perficiuntur, vel exercentur per ea. Necesse igitur est substantias hujusmodi habere vires, quarum operationes exerceantur per organa, ad instar animarum nostrarum; quare si veræ sunt operationes, quas exercent per membra corporum istorum, & veræ conjunctiones hujusmodi organorum ad vires sibi congruentes, erunt veri homines, qui apparent sic, & vera animalia, quæ sic apparent. Quare erit vera generatio hominum, sive aliorum animalium, in hujusmodi apparitionibus, quare & vera mors in contrariis disparitionibus. Sed & unde erit ista mors unicuique hujusmodi substantiarum, nisi cuique à semetipsa, occident igitur semetipsas. Ampliùs. Hæc erit ex necessitate vera caro, erunt & vera
H ossa in hujusmodi corporibus. Cùm ergo deposita fuerint ab ipsis substantiis, remanebunt ad tempus, quemadmodùm corpora nostra remanerent, postquàm ab eis exiverunt animæ nostræ, & resolventur, atque dissolventur paulatim putrefactione, & corruptione donec consummetur dissolutio eorum. Sed hoc nunquàm hactenùs visum fuisse auditum est. Ampliùs. Si essent vera corpora humana, qualia apparent, essent verè tangibilia, verè palpabilia, & verè passibilia omni genere passionis. Nihil autem horum reperitur in ipsis. Ampliùs. Ut subitò corrumpantur, & redigantur in nihilum, non est possibile. Corruptio enim corporis, vel generatio, non videtur possibile, ut subitò fiat; & de creatione, sicut jam audivisti, manifestum est, ipsam esse subitaneam, sive instantaneam, & non fieri ullo modorum per partes, aut successionem.

Ubi ergo fieret ista corruptio, nisi ubi & apparitio eorum, & disparitio? Ibi igitur necesse est apparere, & esse secundùm veritatem id, in quo fit corruptio, seu resolutio hujusmodi corporum. Manifestū autē est, quia nihil post se relinquunt, quod sit corpus, vel corporeum. Invenies autem in narrationibus miraculorum, quæ facta sunt apud Christianos, aliquos ex malis dæmonibus ejectos ab hominibus fœtorem intolerabilem post se reliquisse. Quòd si per motum, idest recessum fit disparitio hujusmodi, impossibile esset, ut fieret subitò. Recedentes enim à nobis homines aliquantulâ horâ videmus, donec elongatio, aut aliud medium visum prohibeat. Ampliùs. Fabricatio hujusmodi corporum aut esset subita, aut successiva: quòd si subitò, fieret ergo solo nutu, & imperio assumentium ea hujusmodi substantiarum; hoc autem non est nisi omnipotentis virtutis creatoris. Si verò subitò non fieret, sed per successionem, pars scilicet post partem, tunc esset generatio fabricatio hæc. Quare esset ex aliquo, quod corrumperetur in generatum; quia igitur illud oportet esse visibile, necesse est alibi fieri generationem hujusmodi, quàm ante homines, quibus fit hujusmodi apparitio. Cùm igitur nunquàm in toto mundo visa fuerit vel ipsa fieri, vel materia, ex qua fit, necesse est ipsa fieri extra habitationem hominum. Qualiter igitur adveniunt ad conspectum hominum tanta velocitate, & abeunt similiter non minori, & ubi deponunt, atque reponunt corpora ista, quorum nullum indicium post earum disparitionem apparet. Ampliùs. Quàm magnum, quàm bonum esset hominibus, ut corpora eorum talia, & sic fierent, videlicet, quæ animas humanas non inquinarent, non ebriarent, non onerarent. A quantis malis provisum esset toti generi humano, si sic homines formarentur. Cessarent igitur dolores parientium, labores educantium, & innumerabilia alia mala. Ampliùs. Corpora hujusmodi nisi ab ipsis, à quibus assumuntur, destruerentur, qualiter se haberent relicta sibimetipsis, dissolverentur-ne, & putrefierent? Non est hoc verisimile, cùm nec passibilia videantur, quantùm in ipsis est; igitur perpetua sunt, & incomparabiliter nobiliora, quàm fuisse ponantur à gente Christianorum corpora primorum hominum, antequàm ea peccato maculassent, & morti obnoxia necessitate divinę justitię effecta essent. Ampliùs Quâ de causâ ponunt hujusmodi corpora, per quæ adducitur eis perfectio corporalium operationum, & virium, quæ per organa corporum operantur? Præsertim cùm tantæ gloriæ corpora etiam inter cœtus militiarum spiritualium decori sint, quemadmodùm spes Christianorum est, lexque, & fides eorum, quòd corpora glorificata humana nihil indecentiæ ingerent civitati isti nobilissimæ, ac præclaræ, quam dicunt ex hominibus glorificatis, & beatis substantiis spiritualibus constituendam, & in ipso cœlo ultimo collocandam. Ampliùs. Secundùm hoc necesse habebunt hujusmodi substantiæ, quoties apparent, nova sibi corpora fabricare, & quoties disparent, illa in quibus apparuerant destruere. Ampliùs Si vera corpora sunt, quæ apparent; sic non erit effugere, quin & veræ vestes sint, & veri equi, & vera arma cum quibus apparent. Quia igitur interdùm apparent absque numero, & videtur exercitus eorum major omnibus exercitibus omnium regum, & principum terræ, non parvam habet admirationem, & quæstionem, unde sumpta sit materia, ex qua tanta numerositas corporum humanorum, & novorum equorum, scutorum, lancearum, galearum, & aliorum apparentium fabricata sit, cùm integri montes omnes, & aliæ partes terræ persistant. Ampliùs. Illi exercitus sic apparentes non bellant, nisi contra se invicem. Qualia igitur prælia committunt, qui nec occidi, nec vulnerari possunt ferro, quod apud nos sit? Quid sibi volunt hastiludia ista, & pugnæ, quibus nemo læditur, vel etiam lædi potest? Quòd si non sint veræ pugnæ, quæ sic apparent, & committi videntur? Non erunt igitur veri bellatores, nec veri equi, nec vera arma, quapropter fantasmata erunt omnia hujusmodi, id est apparentia tantùm, & nihil internæ veritatis habentia. Ampliùs. Si potestas hæc tam subitò fabricandi corpora, & tam subitò destruendi eadem, esset Angelis bonis, & sanctis, qui ea non utuntur, nisi ad gloriam creatoris, & utilitates hominum, non propter hoc deberet esse malignis spiritibus, qui ea non videntur velle uti, nisi ad illusionem, & deceptionem hominum.

CAPUT XXXV.

Quòd solæ imaginationes, vel phantasmata, vel similitudines, sufficiunt apparitiones facere, & de mirabilibus phantasiis, & melancholicis quorundam hominum.

INtende igitur in hoc, & vide ex aliis apparitionibus, quia non est necesse per hoc, quod aliquid apparet, vel ostenditur, alicui in forma, vel in specie, quòd ejus substantia assumatur ab aliquo, vel fabricetur nova substantia, vel novum corpus propter hujusmodi apparitionem, vel ostensionem. Et hujus rei primum indicium, & exemplum pono tibi in somniis, & somniantibus; apud quos certum est tibi, non esse substantias, vel corpora, sive res corporales, quas videre, & contractare certissimè se credunt, nec minùs clarè, quàm per sensum. Indubitanter enim se credunt aliquandò videre, & contractare poma aurea, & massas argenteas. Disputant etiam interdùm apud semetipsos, an veritas sit, an somnium, quod apud eos sic agitur. Tibi verò non est dubium veritatem pomorum aureorum, aut massarum argentearum, non esse apud ipsos. Ipsi tamen, si interrogari tunc possent, & respondere, durante somnio, cum juramento affirmarent rerum istarum veritatem se certissimè & videre, & contractare. Secundum exemplum ponam tibi in febricitantibus, qui patiuntur alienationes, etiam vigilantes. Et dicunt se videre latrones, vel alios homines, qui quærunt eos occidere, & clamant contra eos, & invocant auxilia circunstantium, & nituntur exurgere de lectis suis, ut effugiant eos, quos dicunt se videre. Videtur eis etiam, quòd intrent per fenestras adeò parvas, per quas nullo modo intrare possent. In hoc exemplo manifestum est tibi, neque apud febricitantem, hoc est, neque in interioribus suis esse hujusmodi homines, neque etiam in domo, ubi dicunt se videre illos, sic etiam nonnunquàm, ut id ipsum patiantur de mortuis. Manifestum igitur est solas imaginationes, seu phantasmata quæ sunt apud animam febricitantis, sufficere per se ad apparitionem, sive ostensionem hominum hujusmodi, & non oportere ullo modorum, ut assumantur corpora ipsorum, vel alia corpora illis similia à quoquam, vel à quibuscunque. Tertium exemplum ponam tibi in melancholicis quibusdam, qui videntur sibi videre multitudines hominum armatorum, & qui ascendunt muros civitatum, in quibus sunt, vel ingrediantur portas ipsarum, & quòd capiant eas. Unde & ipsimet timentes ab eis capi, exclamant terribiliter, & cum tremore fugientes quocunque, & quacunque possint. Nec potest eis suaderi ullo modorum contrariū

propter quod non potest cessare in eis timor, nec tremor, neque etiam clamor, neque fuga, nisi teneantur. Memini me vidisse virum bonum, & religiosum, qui cùm mihi exponeret, & narraret ægritudinem, quam patiebatur, etiam in ipsa narratione hujusmodi videbatur sibi videre mures magnos, & nigros tentantes ascendere desuper vestimenta sua ad caput suum, & non cessabat passio hæc in ipso, propter quod erat in horrore, & timore continuo. Nec mirum est, si de rebus, quæ extra nos sunt ex causis, quas alibi didicisti, per phantasias, sive phantasticas imagines, nobis illuditur, postquàm de nobis ipsis in incredibiliores opiniones. & apparitiones hujusmodi phantasmata nos inducunt. Fuit namque tempore meo vir, qui credebat se esse gallum adeò pertinaci credulitate, quòd ab ipsa nullo modorum poterat averti. Et ad hoc etiam deductus erat. quòd loquelâ humanâ nullatenus uti volebat, galli vocem tantùm pro viribus effigiabat. Fuit & alius, qui mortuum se indissuabiliter credebat. Et propter hoc inter homines, vel cum hominibus viventibus se nec debere, nec posse comedere ullatenus deliraba, donec quidam alius simulans se similiter mortuum, suggessit ei, quia cum eo & poterat, & debebat comedere, cùm esset mortuus, sicut & ipse, cum viventibus autem neuter eorum. Potuisti quoque audire, & scire, si reminiscaris, de quodam, qui semper putabat se videre aquam magnam ante se, & propter hoc nec passum unum volebat ambulare hujusmodi phantasiâ deterritus. Audire potes & alia hujusmodi innumera, quibus adjuvari poteris ad videndam intentionem meam super eo, quod hîc declarare intendo. Appropinquabo autem ad illud, & dicam ea, quæ viciniora, atque similiora sunt eidem. Reminiscere igitur visionum, & apparitionum, quæ videntur fieri per maleficos quos vulgò necromanticos vocant. Ex his una est, quæ fit per inspectionem pueri virginis in ungue proprio, ubi & rem furtivam. & furem. & nomen furis, & vias ipsius, & locum rei furtivæ tam à quo subrepta fuit, quàm illum, in quo reposita est, se videre videtur ipse puer. Impossibile autem est manifestè, in ungue esse furem ipsum propter parvitatem ipsius unguis. Impossibile etiam est ibi esse, quia etiam ab aliis æquè clarè, subtiliterque videntibus, & diligenter in eadem propinquitate, & situ convenienti, intuentibus, videretur. Eodem modo est & de auditu nominis ipsius furis. Non igitur in ungue videt furem puer, vel alia antedicta: sed neque alibi extra semetipsum, cùm nec alibi intueatur, & res ipsa furtiva fortè consumpta sit, & ipse fur parietibus conclusus, vel alio obstaculo interposito videri prohibitus. Intra semetipsum igitur videt hæc omnia puer iste. & audit etiam nomen furis. Certum autem est, quia rerum istarum veritas non est apud ipsum, sed solæ imaginationes, sive phantasmata earum. Ecce patefactum est tibi hoc exemplo, quia nec aliquis spiritus assumpsit corpus furis, neque corpus rei furtivæ, neque corpora similia corporibus eorum, sed solæ imaginationes vel phantasmata sufficiunt ad apparitiones, & ostensiones istas; fiunt igitur hujusmodi apparitiones, sive ostensiones per impressiones hujusmodi imaginum, sive phantasmatum, in virtute imaginativa videntis illas. Si enim corpus furis assumpsisset aliqua spiritualis substantia, corpus inquam illud idem numero, amisisset illud ex necessitate fur ipse, & esset mortuus, & occisus ab illa. Si verò corpus simile, quomodò illud invisibile effecisset? Quomodò etiam illud in locum apparitionis abduxisset, vel attulisset, & de re furtiva eadem est quæ-

De magica, & divinatione.

Quomodo illusiones fiunt.

Quod spiritus faciunt apparere res in anima nostra

E stio. Si enim hoc habet in potestate substantia spiritualis effectrix hujusmodi visionis, ut novum corpus rei furtivæ efficiat, cur non potiùs illud novum furtum passo restituit, ut parcatur ei, & à sumptu, & à labore, atque apparatu talis investigationis? Præsertim cùm ejusdem pretij, seu valoris esse videatur ex omnimoda similitudine ad illam. Quâ de causâ non vult tam piè agere in eos, maximè, quæ furta gravissima, & intolerabilia rerum etiam non suarum patiuntur? Ampliùs. Si res pretiosissima furto sublata fuerit, cujus fur per multos hujusmodi inspectores investigetur pari per omnia diligentia, & apparatu, verisimile est, ut pariter ab omnibus hujusmodi inquisitoribus inveniatur. Quòd si est, fabricabuntur igitur tot corpora furis, ut assumantur à substantiis spiritualibus revelationes istas efficientibus, similiter & res furtivæ rei similes multæ. F Nisi fortè quis dicat, non tot esse substantias spirituales. quot sunt hujusmodi investigationes, vel aliis officiis occupatas, aut propter hoc non plures de una re facere revelationes, cùm una sufficiat. Nihil enim superfluum, vel otiosum façere velle vel debere videntur. Eodem modo se habet & de aliis inspectionibus maleficis. quales sunt inspectio in ovo, in ebore, in ense, in pelvi, in speculo quoque, & etiam in speculo apollinis, quod est in operibus hujusmodi apud maleficos maximum. Similis est & inspectio in libro execrabili, quem ipsi vocant sacratum. Nec dubites omnes istas visiones arreptiones quasdam denominatas esse, propter quod horrorem efficiunt in vultibus sic videntium. G Jam igitur declaratum est tibi per hæc secundùm duos modos esse apparitiones omnes hujusmodi. In quibus non intendo comprehendere propheticos splendores, neque sanctorum angelorum collocutiones, atque consortia, de quibus loquar in sequentibus. Et modus quidem primus ex morbo est, sive ægritudine, nec est jam tibi dubium de alienationibus. quæ fiunt ex ægritudinibus, quoniam vel fixæ sunt, vel mobiles ad instar somniorum. Et mobiles quidem sunt, quæ fiunt ex fumis, sive vaporibus ascendentibus ad cerebrum, & in eodem infectionem non imprimentibus, atque relinquentibus, sed potiùs facilè recedentibus, propter quod & cum ipso somno velut evanescentes, excutiuntur, & de ipsis infectionibus relictis aliæ facilè abolentur, propter quod & ipsâ ægritudine cessante, & humore purgato, ex quo erant, non faciunt ampliùs aliena vel videre, vel loqui, quod ante faciebant; aliæ verò sunt intimioris infectionis, atque tenacioris, magisque adhærentis, & ideò difficilè curantur, & faciunt ut quis videatur sibi H Rex esse, ut vidi patientem, qui putabat se esse avem, quocunque vellet, volantem, & interdùm putabat se esse filium Dei, interdùm verò Spiritum sanctum, quandoque verò Messiam Judæorum, quem & adhuc expectant, ipsumque gens Christianorum nominat Antichristum, & hoc ipsum esse apertè dicebat, videlicet, quòd ipsemet erat Antichristus, & cum ipso morbo interdùm immiscet se suggestio diabolica, quam gens Christianorum vocat spiritum blasphemiæ. Et est passio perniciosissima, quoniàm intolerabilis, & horrificæ vexationis, & solâ virtute divinâ curabilis. Fit ex morbo interdùm, ut aliquis videatur sibi esse lupus, & fit nihilominùs ex suggestione diabolica. Invenies namque in narrationibus miraculosis Christianorum de quodam, quem sic agitabat, & vexabat dæmonium, quòd videbatur sibi certis temporibus fieri lupus, & videbatur sibi, quòd curreret coram hominibus, & terreret eos, & quòd fugerent à facie ejus, sicut à facie lupi, donec per virum quendam sanctum liberatus

Quòd cū morbis immiscet se suggestio diabolica.

beratus est, & sanatus, inventumque est corpus ejus, quasi exanime, in saltu quodam, & inde surgens sanus vidit lupum adhuc currentem, quem credebat se esse. Intra semetipsos igitur vident armatos exercitus, & hastiludia, & pugnas, quas dixi, multi ægritudine faciente, multi verò maligno aliquo spiritu hæc omnia in virtute imaginativa ipsorum pingente. Debes autem attendere hîc, quæ dixi de armis, & exercitibus bella agentibus & armis malè utentibus, & propter hoc apparent eis ibi plerunque chari eorum, qui gladio occisi sunt, vel quos ipsi gladio occiderunt, apparent inquam in labore intolerabili, & dolore, ex armis, & pugnis, quas exerceri videntur. Quod verisimile est fieri ex misericordia creatoris ad commonitionem ipsorum, videlicet, ut ab iniquo usu armorum deterreantur agnoscentes, quia per quæ quis peccat, per hæc & torquetur. Et hoc ipsum nonnulli dixerunt se in hujusmodi visionibus audivisse, & charis suis annunciantibus eis pondera armorum, quæ portabant, seu portare videbantur, gravissima, & incredibilis tormenti, nec-non & illud tormentum sibi esse purgatorium aliquod dixisse dicuntur, & certo tempore finitum, quidam verò illud esse sibi perpetuum, nec habere spem liberationis ex illo. Interdùm autem dixerunt aliqui ex his, qui talia se vidisse dicunt, & charis suis multa de futuris suis eventibus revelata fuisse, & ex his unum memini me vidisse. Verùm si hastiludia illa, & pugnæ nec vera, nec veræ sint, qualiter eis puniri, vel torqueri possunt? Gladio enim phantastico percuti, vel lædi quomodò possibile est? Armis verò hujusmodi, quæ nihil, nisi imagines, & phantasmata armorum sunt, quomodò onerari gravissimè aliquem possibile est, cùm nihil oneris eas habere manifestum sit? Respondeo tibi in hoc, quoniàm jam expedivi me, & te super hoc: & tu jam scis, quia & dolorem vehementissimum, & dolorem intolerabilissimum, similiter & timorem patiuntur ex solis phantasmatibus somniantes. Tu etiam dubitare non debes, quia clarè, & ad liquidum videntes vitia sua, & turpitudines operum suorum, dolore horribili cruciantur, etsi pœnam aliam non formidant. & hoc apparere tibi potest ex dolore pœnitentium, qui gratuitò oderunt monstruositatem horrificam vitiorum, & speciositatem diligunt virtutum. Cujus indicium est dolor mulieris videntis deformitatem, aut vilitatem vestimentorum suorum, atque defectum convenientis ornatus, aut deformitatem faciei suæ. Præsertim cùm eam sciat palàm hominibus apparere: sic & incomparabiliter ampliùs, torqueri non dubites eos, qui clarè, & ad liquidum deformitates suas spirituales & ipsi intuentur, & alios videre cognoscunt. Potest igitur esse reverà, ut malignus spiritus hujusmodi visiones suggerat, & procuret, non propter bona, quæ dixi, sed ut mala aliqua, & noxia admisceat ad deceptionem videntium. Nec intendo, quin boni, & sancti angeli & revelare possint pœnas purgatorias bonorum, & etiam infernales malorum, & quin plerunque revelaverint ad commonitionem viventium. Verùm etsi non sit eadem causa revelationis bonis, & malis angelis, idem tamen est eis revelationis modus, videlicet pingendo in virtute imaginativa visiones istas videntium imagines, & signa hujusmodi visorum. Est etiam nonnulla differentia & initio, & in fine inter utrasque visiones. Et super hoc visum est quibusdam, qui reputati sunt sapientes, visiones, quæ fiunt per spiritus malignos, blandas esse in sui initio, in fine verò terrificas, sive terribiles: contrariè verò se habere dixerunt visiones, quæ fiunt per angelos sanctos. Et reverà in libris prophetarum Hebræorum in aliquibus visionibus propheticis invenies, prophetas territos fuisse sanctorum angelorum præsentia, territos inquam fuisse terrore vehementi, & deinde confortatos allocutione angelica atque solatio. Puto autem hoc non esse generale. In his enim, qui angelicis visionibus, & allocutionibus assueti sunt, cessare videtur terror hujusmodi tum ipsa assuetudine, tum ipso placore angelicæ visionis, atque præsentiæ: naturale namque est ab insuetis pavere, atque stupere, assuetudine verò minui timorem, & curari ex toto, & contrariam audaciam generari. Ampliùs, ipsa delectabilia delectandi frequentia sui desiderium incitare, desiderabilia verò, sicut desiderio sui alliciunt, & attrahunt ad se quærenda, & obtinenda desiderantem, ita nec resilire, nec refugere illum timore faciunt à se ipsis. Hinc est, quòd assueti magicis operibus, & horrificis monstruositatibus dœmonum, ad hujusmodi non expavent. Est & alia differentia, quia in magicis operibus, & prædictis visionibus, qui vel semel eos viderunt, vix ab aliquo incommodo corporis immunes ab eis recedunt, & horrore vultus, sive aspectus, perpetuò notabiles evidenter apparent. Visiones verò sanctorum angelorum, & allocutiones, si frequentes fuerint, evidenti gratia placatiores efficiunt homines, cùm eos frequentant. Nec mirum si humani generis tam atroces inimici absque læsione aliqua non appropinquant ulli, vel conjunguntur. Similiter sentiendum est, & de angelis sanctis, quòd bonitatis, & amicitiæ suæ in eis certa relinquunt, & grata insignia, quos visitant, propter quod unus de patriarchis Hebræorum, immò pater eorum, à quo & filii Israël usque hodie nominantur, dixisse videtur: vidi dominum facie ad faciem, & salva facta est anima mea. qui utique dominum sæculorum non in veritate gloriæ suæ viderat, sed potiùs in specie, vel forma pulchritudinis angelicæ, vel forsitan humana, in ea elegantia, quam habere decuit formam humanam, in qua Deus gloriæ apparebat. Notum autem est apud eos, quos creatoris prælarga bonitas gratia dignatur hujusmodi, hoc est angelicæ visitationis, & frequentationis solatio, quanti placoris, & suavitatis sit, quod ipsi soli sentiunt. Debes autem scire, quia ratio illa, quam in præcedentibus audivisti, de hominibus sic apparentibus, quòd invulnerabiles, & illæsibiles sunt, non cogit te concedere eos esse phantasticos, & non veros. Cùm de priorum corporibus hominum, antequàm peccassent, idem sentiendum esse videatur. Neque enim potuisse vulnerari, vel lædi in statu illo visibiliter videtur, non quidem impassibilitate naturæ suæ, sed ordine divinæ justitiæ, per quam pœna non potest præcedere culpam, immò necesse est, ut culpa præcedat pœnam, tanquàm causa effectum suum. Quare ante culpam, nec morti, nec alii læsioni obnoxia erant, nec susceptibilia illius prohibente hoc protectione divinæ justitiæ, non armatura impassibilitatis suæ. Non enim impassibilitate illa naturali armavit altissimus contra mortem, & alias læsiones, sed protectione justitiæ suæ ea quasi stipavit, atque vallavit. Quia igitur angeli sancti nec in se, neque in corporibus hujusmodi, si vera corpora sunt, unquàm peccaverunt, necesse est eodem ordine divinæ justitiæ ipsa esse immunia, & protecta ab omni læsione ignis, & gladii. Verùm quid respondere poterit de malignorum spirituum corporibus, cùm & in se ipsis, antequàm illa assumerent, peccaverint, & in ipsis assumptis corporibus peccare non cessent? Juxta fidem quoque, & doctrinam Christianorum, si veram carnem assu-

Quòd maligni spiritus immutant imaginativas nostras.

Quòd primi parentes non poterant lædi in primo statu.

munt, & vera corpora humana, maligni spiritus, carnem utique assumunt, non per concupiscentiam genitam, neque ex originali corruptione peccatricem, aut infectivam conjuncti sibi spiritus; qualiter igitur, aut qua de causa assumunt tam nobilia corpora, tanquàm munda, cùm animas humanas, quas utique mundas creator benedictus creat, & de quibus multitudinem tam copiosam ad gratiam hìc sanctitatis obtinendam, & ad gloriam fœlicitatis perfectæ in futuro perficiendam elegit, non nisi corpora immunda eas polluentia, & inficientia habere, vel assumere, vel faciat, vel patiatur? propter has causas, & alias rationes, quæ ad hoc induci possunt, vocant communitas hominum homines, qui sic apparent, phantasticos, non veros, & ipsos etiam, quibus apparent, dicunt homines phantasticos, sive phantasiatos, atque ex infirmitate capitis hujusmodi illusiones phantasticas eos pati. Quod sicut apparere potest tibi ex præcedentibus, pro parte verum est, pro parte verò in ministerio dœmonum malignorum, interdùm etiam & in ministerio sanctorum angelorum, sicut legitur in historiis Hebræorum, ad orationem prophetæ cujusdam vidisse puerum, qui cum eo erat, exercitum penè innumerabilem armatorum pro populo Hebræorum pugnare paratum. In ipsa quoque lege gentis illius narrat ipse legis eorum lator, ipsum Jacob, sive Israël, angelos obviam habuisse, & dixisse: castra Dei sunt hæc. Propter quod & vocavit eos linguâ suâ manai, idest castra. Castra verò militantium propriè sunt, & dicuntur. Quare videtur ex ipso plano, & contextu narrationis istius angelos sanctos ibi apparuisse in modum castrorum, aut exercitus, ordinatos. In prophetis verò Christianorum narratur visum fuisse prælium in cœlo inter angelos sanctos, & angelos malos. Et verisimile est species præliantium, & formam ipsam, vel figuram prælii ibi apparuisse. Nec est dubium apud gentem Christianorum revelationem istam, vel visionem factam fuisse per angelum sanctum, & bonum. Patefactum igitur est tibi per exempla hæc, & testimonia, etiam per angelos bonos exercitus, & prælia interdùm apparuisse. Nec videtur ullo modorum creatus fuisse propter quamcunque istarum revelationum, vel apparitionum, tantus verorum hominum, seu vera corpora habentium, novus exercitus. Quare, sicut prædixi, multitudo ista sic apparens, nec verorum hominum, nec verorum corporum humanorum, nec verorum equorum, aut armorum, qui de novo essent, fuit. Fuerunt igitur apparitiones istæ ex irradiatione angelica super animas prophetarum pingente, & describente, in eis hujusmodi visa. Sic intelligendum puto id, quod invenitur in historiis regum Hebræorum, de suscitatione cujusdam prophetæ ipsorum facta per mulierem magam, quæ in eadem narratione dicitur pythonissa. Neque enim vel mulieri, vel spiritui cuicunque maligno, potestas est, vel fuit unquàm per naturam suscitare mortuum, neque etiam data à creatore, cùm ea hora, qua propheta ille suscitatus à morte loqui cum rege Israël videbatur, corpus ejusdem prophetæ in sepulchro jacebat omninò mortuum. Aliud verò corpus se oculis regis illius exhibebat; non enim propheta ille à morte resuscitatus erat, sed alius quidam, & novus homo regi loquebatur. Manifestum igitur est, quia spiritus ille pythonicus speciem prophetæ illius exhibuit, vel præsentavit animæ ipsius regis, non ipsam veritatem propheticæ personæ, vel corporis. Qualiter autem istæ descriptiones, vel impressiones fiant in virtute imaginativa, vel etiam in nobiliori, vel sublimiori virtute, declarare tentabo, cùm de ministeriis, & operationibus sanctorum angelorum loquendi locus advenerit, & de operibus magorum, & de omnibus generibus divinationis, & de modis prophetarum non prætereo.

Quod maligni spiritus ex natura sua non possunt suscitare mortuos.

Expositio notanda.

CAPUT XXXVI.

Qualis fuerit, & sit corporum assumptio in operationibus multis angelorum, & dæmonum.

Quoniàm autem narratur in scripturis Hebræorum angelos præbuisse ducatum itineris aliquibus, & consortes, atque custodes eorum fuisse in itinerationibus, non videtur hoc fieri potuisse absque veritate corporum humanorum. Præsertim, quod factum est Hebræo, qui dictus est Thobias junior, qui narratur ibi custodem, ac ducem itineris habuisse archangelum, qui se Raphaëlem nominavit, eumque duxit ad locum, ad quem mittebatur, atque reduxit incolumem. Cùm igitur visiones quodammodò quasi somnia vera & clara sint, si totum, quod actum est ab hujusmodi Archangelo circa Tobiam, visio fuit, vel si in visione factum est, & non in veritate, necesse est Tobiam tanto tempore itinerationis illius in visione fuisse, & tanquàm in somnis. Quomodò igitur ambulavit tot diebus? Quomodò duxit uxorem, celebravit nuptias, & dormivit cum uxore sua, recepitque pecuniam suam, atque numeravit, & ponderavit illam? Hujusmodi enim actus non sunt in spiritu existentis hominis, & in visione tantùm, & quasi in somno agentis. Ampliùs. Archangelus ille, sicut in discessu suo testatus est, videbatur comedere, & bibere cum homine illo, cùm tamen nec comederet, nec biberet, invisibili namque cibo, sicut ipse dixit, utebatur. Exhibebat igitur se hominem aspectibus Thobiæ, hoc excepto, quòd non verè comedebat, nec bibebat, nec verè agebat alia, quæ spiritualis natura non patitur. Verè autem comedebat, & bibebat Thobias. Quare non agebat in visione actus comedendi, & bibendi. quòd si quis dixerit, quia Archangelus ille, sicut exhibebat speciem comestionis, & bibitionis, & non veritatem; sic possibile erat eidem speciem vini, cùm non subesset veritas, exhibere: difficile quoque videtur secundùm doctrinam Christianorum doctorum carnem humanam esse credere, quæ non sit ex carne primi hominis, id est, Adæ, per generationem etiam concupiscibilem propagata, excepta sacratissima illa carne, quam summi patris unigenitus pro mundi salute suscepit, Quam etiam in se suscipiendo sic mundavit, atque sacravit, ut animam sibi conjunctam nec lædere, ut in aliis fit, posset, neque eam aliquatenùs inquinare. Unde igitur caro illa, sive corpus ab illo archangelo susceptum, vel assumptum, secundùm hanc doctrinam, quandò nec ipse Dei filius tam nobilem suscipere, sive assumere voluit? Ampliùs. Si vera erat caro illa id est, verè humana, indigebat utique alimento naturaliter. Quod apparet ex carne primorum parentum, quæ naturaliter erat nutribilis. Ut quid igitur prohibita est à nutrimento & illusum est ei tot diebus per phantasiam, id est, apparentiam inanem cibi, & potus? Præsertim cùm labor tam longi itineris refectionem veram exposceret. Si verò dixerit, quia omnipotentissimæ virtuti creatoris nullo modorum difficile est corpora humana absque refectione hujusmodi sustentare multis diebus, cùm hoc facturus sit perenni stabilitate, & nunquàm finienda in gloria futura, quam promisit dilectis suis & electis, relinquitur quæstio, ut quid hujusmodi corpus vel fabricatum

catum à creatore, vel assumptum fuit ab Archangelo illo, cùm sola species humani corporis, hoc est, absque veritate, sufficeisset ad ministerium, quod Thobiæ illi impendendum erat ab ipso? quemadmodùm sufficiebat eidem species apparentis, & non veræ refectionis, & eadem ratio in omnibus fortè ministeriis angelicis, quæ propter homines suscipiunt, adhiberi potest. Ubi igitur sola species absque veritate satis esse potest ministerio angelico, non videtur à sapientissimo, & optimo creatore, vel ab ejusdem ministris veritas adhiberi, cùm in nullo ex operibus ejus putandum sit esse aliquid otiosum. Nihilominùs autem quæstionem istam aggravat id, quod dixi tibi in præcedentibus. Aut enim in hujusmodi assumptione corporum apponuntur istis substantiis vires sensibiles, aut non. Si sic: mutantur igitur in alteram speciem, & efficiuntur vel veræ animæ humanæ, vel permultùm eis similes. Quare non manent in sua specie priori. Aut si manent, simul sunt in duabus speciebus. Quòd si dixerit, quia vires sensibiles sunt eis adventitiæ, & super necessitatem, complementumque essentiarum suarum appositæ, errat, ignorans, quia vires sensibiles non sunt sic apponibiles, sive superadvenibiles alicui substantiæ. Non enim possibile est, ut addantur substantiæ jam terminatæ, ut complemento suæ perfectionis finaliter consummatæ, cùm ipsæ perfectiones sint, & complementa naturaliter, & non sint natæ, nisi perficere, & complere substantiam, quæ alias, id est, sine ipsis, esset essentialiter incompleta. Si verò dixerit, quia substantiæ spoliatæ ad hoc, ut utantur corporibus humanis, & membris, non indigent appositione hujusmodi virium, scilicet sensibilium, habere potest ad hoc argumentum non leve in asina, quæ in lege Hebræorum legitur locuta fuisse, in qua angelus sanctus indubitanter magis pro ipsa asina, & in ipsa videtur fuisse locutus. Neque enim verisimile est ullo modorum locutionem hujusmodi ab ipsa asina esse potuisse, cùm rationabilis fuerit, & arguens prophetam asinæ superinsidentem; hoc esset igitur intolerabiliter, & etiam inutiliter extollere, & adaugere miraculum locutionis illius. Quis enim credat asinam illam factam fuisse animal rationale ad horam propter arguendam prophetæ illius stultitiam? Ampliùs. Dicit communitas hominum malignos spiritus in hominibus arrepticiis loqui. Et discernunt homines loquelam hujusmodi hominum, & vocem, à locutione, & voce, dæmoniorum in eis loquentium, dicentes vocem dæmoniacam vel raucam, vel subraucam esse, vocem verò propriam ipsorum hominum dissimilem. Cujus hanc puto causam esse, quia liberiùs, expeditiùsque utitur homo vocalibus organis, seu instrumentis, pro eo quòd naturalia sunt eidem, quàm malignus spiritus, cui extranea sunt, & per violentiam usurpata. De sanctis autem angelis, utpote naturæ humanæ amicis, qui homines sua inhabitatione nec lædunt, nec impediunt, nec conturbant, quin potiùs illuminant, & adjuvant multipliciter, insuper & ab aliorum malignitate defendunt, non est dubitandum, quin & liberiùs, & leviùs, & per modum omnem aptiùs se applicent ad organa vocis humanæ. Quapropter quiete, & placide, & absque turbatione ulla ipsorum hominum loquuntur in eis angeli sancti, mali verò tanquàm per furorem, & alienationem, & tanquàm etiam in nescientibus, & mente captis, licet interdùm quieti esse animo videantur. Manifestum est etiam tibi de spiritibus, quos Pythones vocant à Pythio Apolline, quia ipsi loquuntur in hominibus, & mulieribus, quos Pythonicos, & Pythonissas vocant. Utuntur igitur humanis corporibus à creatore per naturam, sive naturaliter fabricatis. Ampliùs. Si utuntur statuis, ut ita loqui videantur in eis, quantò fortiùs corporibus humanis, quæ adeò apta sunt & ad loquelam, & ad alia innumerabilia opera. Ex his igitur omnibus videri potest, non esse necesse nova corpora fabricari propter hujusmodi ministeria sanctorum angelorum, vel propter alia opera malorum, cùm jam fabricatis utrique uti ad illa possint.

Quod asina non loquebatur sed angelus in ea.

Concludit quod angeli non assumunt corpora nova necessario, sed utuntur corporibus jam factis.

CAPUT XXXVII.

Quòd fabula in libro mercurii reperta, quòd angeli verè sint incarnati, nullius sit momenti.

Vera tamen, & nova corpora humana, & verè incarnatos angelos sanctos quosdam fuisse, lex sarracenorum evidenter narrat. Et Mercurius in libro suo, quem septem planetarum dicit, fabulam eandem scripsit, nominans angelos illos haroc, & maros, ita inquiens; convenientes angeli sancti quadam die coram domino sanctorum dixerunt ad ipsum: ut quid domine sancte, & juste sustines filios Adæ super terram, qui prævaricantur legem tuam? Et respondit eis dominus sanctorum: nescitis infirmitatem, & fragilitatem conditionis humanæ, neque vires carnis. Qui respondentes dixerunt: nulla fragilitas, vel infirmitas carnis excusare debet eos. An non noverunt te esse Deum sæculorum? ut quid igitur audent in conspectu tuo talia facere? Et ait ad eos dominus sæculorum: Eligite ex vobis duos ex religiosioribus, ut & ipsi experiantur in se, & vos probetis in eis infirmitatem humanæ conditionis. Electi igitur sunt ad hoc haroc, & maros, statimque incorporati corporibus humanis, atque virilibus, oblataque est aspectibus eorum venus speciosissima. Qui exardentes in concupiscentiam ejus solicitaverunt eam, & interpellaverunt de turpitudine fornicationis, quæ ter sollicitata cùm semper responderet se nolle eis acquiescere, nisi priùs negarent dominum sæculorum, & ipsam adorarent absque participe alio, tandem consentientes negare ipsum, rapti sunt de corporibus, & adducti ante dominum sæculorum. Dixit autem eis dominus sæculorum, & omnibus aliis. Ecce jam probastis, & certum vobis est factum, quod dixeram de fragilitate carnis humanæ. Desistite igitur accusare de cætero homines coram me. Vos autem duo haroc, & maros, qui reverà puniendi estis, eligite vobis locum tormentorum. Qui elegerunt sibi locum tormentorum in aëre. Postmodùm verò ex aëre translati sunt precibus cujusdam prophetæ in Babylonem, & reclusi ibi in antro quodam, ubi diescit eis, & advesperascit usque in diem judicii. Et tunc faciet dominus sæculorum de eis secundùm beneplacitum voluntatis suæ. Contra hanc fabulam disputare supervacuum esset, cùm facillima tibi sit ejusdem destructio. Ex parte autem aliqua similis fabula invenitur in lege sarracenorum de quibusdam angelis, qui recepti hospitio apud quendam, vino inebriati sunt, & ad fornicandum inducti: propter quam causam interdixit legis sarracenorum lator sarracenis bibere vinum. Ecce alia fabula, in qua evidenter vides legis illius latorem sensisse angelos illos aut homines veros fuisse, aut verè humanatos, seu verè incarnatos. Manifestum autem est tibi, quia neque ut propheta, neque ut sapiens in rebus divinalibus, neque

Nota fabulam de haroc, & marote.

Quare sarraceni non bibunt vinum.

ut philosophus sensit angelos concupiscentia carnis, & ardore hujusmodi libidinis, illectos, & abstractos. Quare nec sententia, nec opinio reputandus est error hujusmodi, sed magis ridiculum puerile.

CAPUT XXXVIII.

Quid sentiendum de angelis, quos Abraham hospitio suscepit.

Difficiliorem autem efficit quæstionem istam illud, quod in Hebræorum lege legitur, ipsum patrem Hebræorum Abraham sapientia, & sanctitate famosissimum angelos suo hospitio recepisse, numero tres, & tanquàm veris hominibus hospitalitatis obsequium, & gratiam obtulisse, & etiam impendisse. Qui vel sciebat eos angelos esse, & tunc insipientissimè & præparabat, & offerebat eis talia, cùm dubitare non posset eos talibus nec egere, nec uti posse, aut ignorabat eos esse angelos, & veros homines esse credebat, & tunc non parùm habet admirationis ejus ignorantia, cùm esset vir prophetici spiritus, & omni scientia Chaldæorum eruditissimus. Videtur igitur potiùs scivisse veros homines illos esse, aut vera corpora humana gestantes. Neque enim illusisse tanto viro, tamque sibi dilecto, creator ullo modo credendus est. Quid autem fuit falsorum, sive phantasticorum convivarum, illa adductio, nisi illusio? Credebat ille vir sanctus bonos convivas se verè reficere, G & totum apparenter tantùm, & falsò agebatur. Ut quid creator benignissimus, qui loquebatur ad eum in ipsis, & vice versa ipse ad creatorem in illis, non prohibebat illum parare, quæ paravit? Ut quid non dicebat ei, noli hujusmodi præparare, quia isti qui mecum sunt, talibus nec indigent, nec uti possunt? Quòd si dixerit quis, quia placebat creatori sancti viri hospitalis illa officiositas, ut illam digna mercede remuneraret, verum utique dicit; sed adhuc sufficit bonitati creatoris bona voluntas, & devotio bona volentium, qui bonam voluntatem pro facto semper computat; ut quid igitur ciborum illorum consumptio? consumentibus enim non profuisse videtur, in quo non irrationabiliter respondetur, quoniàm illi viro sancto profuit illa consumptio, & illud, quod consumptum fuisse videtur, thesaurizavit apud fidelissimum, atque largissimum retributorem bonorum omnium Deum. Ex eo vero, quod Archangelus Raphaël dixit, ut audivisti, quia videbar, inquit, comedere, & bibere, H cùm essem ad mensam tecum, ego autem invisibili cibo utor, videtur quibusdam simile fecisse angelos istos. Nec tamen illusio reputanda est hujusmodi factum, cùm in ipso, & per ipsum intenderet creator utilitatem ipsius viri sancti, non erubescentiam, aut contumeliam ejusdem. Non refert autem apud omnipotentissimam virtutem creatoris, novos, quales vult creare homines, an eis, quos jam fecit, prout voluerit, uti. Neque veritas in hujusmodi ad certum, & liquidum, declarabilis est per vias probationum. Sufficere autem arbitror illud in eis vel videre, vel sentire, quod magis congruat gloriæ creatoris, & utilitati eorum, propter quos talia fiunt, & angeli igitur potuerunt esse hospites viri sancti istius, & veri homines, vel novi, vel priùs à creatore conditi. Nihil enim horum trium contradicit gloriæ creatoris, vel communi intelligentiæ sermonum propheticorum, præsertim cùm ipsos homines interdùm angelos ipsi prophetæ intelligant,

De ignorantia Abrahæ in ordine ad angelos hospitio susceptos.

E & Joannes, qui Baptista agnominatur, tam apud Saracenos, quàm apud Christianos sanctitate eximius, angelus præcedens faciem Dei filii à quodam propheta nominatus sit, & ipse etiam Dei filius magni consilii angelus ab alio sit propheta vocatus. Quid ergo convenientius sit in prædictis exemplis facile est tibi videre. Et puto, quòd decentius sit veros angelos illos prænominatos viri sancti hospites, atque convivas, fuisse.

CAPUT XXXIX.

Quòd aliqui angeli sint mali, etiam lumine naturali ratiocinatur, quamvis contra Aristotelem.

F Et quoniàm de bonitate, & malitia substantiarum spoliatarum, quasi per suppositionem crebrò mentionem in præcedentibus feci, Aristoteles verò negavit expresè malitiam de ipsis, necessarium est, & præsenti tractatui convenientissimum investigare de hoc, & respondere contradictionibus Aristotelis in hoc, nec non & aliis rationibus, quas audies per me, determinare insuper quæstiones, quæ sunt circa hoc, & illas, quæ incidunt, vel emerserint circa illa. Dico igitur in primis, quia malitiam multorum ex hujusmodi substantiis primùm indicat evidenter idolatria, qua se coli, & venerari sustinent cultu, & honorificentia soli debita creatori. Omne enim, quod soli creatori debetur, jus ejus proprium est. Et nulli alii communicabile. Quia igitur latriam, hoc est cultum soli creatori debitum, sibi impendi sustinuere, manifestum est eos in hoc injuriosos existere creatori, dum jus creatoris singulariter proprium sibi vendicant, & usurpant. Si enim hanc injuriam creatoris in aliis sustinerent, quàm in se ipsis, dubitari non potest, quin creatori injuriosi essent in hoc ipso, præsertim, si hanc injuriam avertere prævalerent. Neque enim fingere possibile est substantiam rationalem, vel intelligentem, quæ fidem, atque fidelitatem naturaliter non debeat creatori. Quare non solùm non lædere tenetur unaquæque jura creatoris, sed etiam conservare, prout eidem possibile est, & tueri. Quantò fortiùs igitur infideliter agunt erga creatorem, si ipsæmet hanc injuriam, vel suggerunt hominibus, vel nutriunt illam in ipsis, vel quolibet alio modo procurant? Et hujusmodi injuriæ exemplum est in omni servo, & domino suo, in omni subdito, & præcedenti suo. Nullus namque servus absque damnabili injuria vel auferre honorem, sive obsequium, domino suo soli debitum, vel eidem subtrahere ullo modorum potest. Nisi fortè dominus ejus in eum adeò graviter delinquat, ut à servitute ejus pro hoc meritò sit exemptus. Cogitare autem, quòd creator erga quamcunque substantiam istarum deliquerit, nefas est ferro, & igne, de medio auferendum, omnique tormento plectendum: manifestum est igitur eas ob hoc. Etsi aliàs nullo modorum peccarent, culpam gravissimam infidelitatis incurrere quòd se hujusmodi cultu, videlicet creatori singulariter debito, sustinent honorari. Quare multò fortiùs, ut prædixi, cùm vel hoc suggerunt hominibus, vel alio quolibet modorum procurant. Ampliùs. Eousque processit earum malitia, & infidelitas, ut omnem creatoris cultum, & honorificentiam ferè de toto mundo exterminaverint, rarissimosque in toto genere humano creatoris cultores earum malitia faciente etiam de terra delere per cultores suos semper totis studiis, ac viribus conatæ fuerint. Quia igitur manifestum est divini cultus abolitionem in hominibus esse manifestam, & intolerabilem malitiam, quantò

quanto magis igitur in spiritualibus substantiis, A quas creatori incomparabiliter magis necesse est esse obnoxias, magisque honoribus ejus, & obsequiis intendere? Quid aliud est hoc, quàm si servi domino suo, & majorem partem suæ dominationis abstulerint, & residuum eidem auferre omnibus fraudum conatibus enitantur? Evidentius exemplum est in rege, quem subditi sui à regno suo pro majori parte dejecerunt. Et nec vel angulum unum, vel portionem quantumlibet modicam, eundem in pace possidere permittunt. Nusquàm enim creatorem coli, vel venerari, etiam à paucissimis, patiuntur. Antequàm enim lex Hebræorum lata esset, & promulgata, quàm pauci essent creatoris cultores, & veneratores, quàm modica totius orbis terrarum portionum creatoris cultus conclusus esset, ex historicis narrationibus, tam Hebræorum, quàm aliarum gentium, facile est tibi colligere, si eas inspexeris. Regnum quippe Babyloniorum, omniaque regna usque ad Ægyptum, & Lybiam, & etiam B Ægyptum, & Lybiam usque ad oceanum occidentalem occupaverat, & de regno Judæorum famosissimum est. Qualiter autem exterminata est inde idolatria per ipsam gentem Hebræorum non oportet, ut enarrem. Postmodùm verò de regnis orientalibus, & meridionalibus, & magna parte occidentalium, septentrionaliumque regnorum, ex historiis Christianorum, qualiter profligata fuerit per ipsam gentem eorum, legenti eas palam est. Præsertim cùm regnum Romanorum initio ipsius regni Christianorum toti orbi terrarum dominaretur, & ipsum captivum teneret in idolatriæ servitute, donec Rex ipse Romanorum, & totius orbis Imperator fidem, ac legem Christianorum suscepit, orbemque Romanum universum Christianæ fidei, & legi lege publica subjectum esse debere constituit. Tertiò quoque exortum est C regnum saracenorum, quod de finibus suis idolatriam in gladio diffugavit. Et hæ sunt tres leges famosissimæ, quibus cultus, & veneratio solius creatoris benedicti indicitur, & ipsa idolatria tanquàm pestis nepharia, & creatori inimicissima, non solùm interdicitur, sed etiam modis omnibus, quibus id fieri potest, extinguitur, aboletur, abradicatur. Vides igitur, quod dicebam, quia de tota dominatione orbis terrarum permodicum relinquerunt multæ ex hujusmodi substantiis, & illud etiam eidem auferre, prout poterant, conabantur. Sed per istas tres leges, triaque regna destructa est, quantùm vides idolatria, nec tamen usquequaque consumpta. Multa enim, & penè inæstimabilis barbaries occidentalis, & septentrionalis, nec-non & orientalis, adhuc tenebris ejus involvitur, & operibus insanit, licet paulatim ad fidem, & legem Christianorum venire non cessent, & tempore meo etiam multæ D ex his regionibus provinciæ venerunt. Manifestum igitur est tibi ex his idolatriam eousque inimicam esse creatori, ut ablationem cultus, & venerationis suæ. Quare manifestum est substantias, quæ hanc sibi impendi quocunque modo procurant, vel etiam sustinent, creatoris honorem & gloriam præsumptione intolerabili usurpare. Qua malitia quæ major potest cogitari, aut quæ eidem coæquari, vel etiam comparari? Ampliùs. Quis enarrare sufficiat afflictiones, & tormenta, stragesque, quas irrogari procuraverunt Dei cultoribus, & fieri de eisdem. Quod qui malum esse dubitat, vel malos esse, qui talia fieri suggerunt, vel procurant, non per vias philosophiæ erudiendus est, sed suppliciis coërcendus. Quartum indicium, quod eas nequissimas esse evidenter indicat, sunt artes maleficæ, & opera eorum, quibus nocumenta innumera tàm spiritualia, quàm corporalia irrogata sunt innocentibus. Et hoc similiter legere potes in narrationibus ferè omnium gentium. Quintum indicium est opera ipsorum malignissima, sicut interfectiones hominum, & multa alia incommoda, quæ hominibus irrogasse, & narrant historiæ, & famosissimæ narrationes hominum confitentur. Sicut in historiis Hebræorum legis de dæmonio, quod vocabatur Asmodæus: quia septem maritos unius puellæ occiderat, quam postea duxit uxorem Thobias ille junior, de quo feci in præcedentibus mentionem. Et proptet malignitatem suam dæmonium illud religavit Archangelus Raphaël in deserto superioris Ægypti. Sextum indicium est ejectio earum de hominibus arreptitiis, & aliis, quos vulgò dæmoniacos vocant. Similiter & fuga earum à facie amicorum creatoris, & cultorum ipsius, & amissio omnimodæ potestatis, quam priùs habebat in hominibus. Quòd si vis testimonium habere ab ipsis, scito ipsos hoc ipsum testificatos fuisse multoties, & cum clamoribus, & ululatibus exivisse, & fugisse multoties à facie amicorum dei altissimi. Septimum indicium est manifestus exitus, atque visibilis earum vel de corporibus obsessis hominum, vel de ipsis idolis, & hoc est testimonium de visu. Visi enim sunt exivisse specie horrifica, atque teterrima instar Æthiopum. In ipsa autem lege Christianorum, & in multis narrationibus historicis eorum, invenies, si inspexeris, quod modis omnibus consulo tibi, confessiones clamosas hujusmodi substantiarum, quibus in mediis turbis hominum clamabant, se ante tempus torqueri pro eo, quòd se non dubitarent, præter ea tormenta, quæ hîc patiebantur à viris sanctis, & angelis bonis, etiam in futuro universali judicio esse torquendos. Verùm hæc malitia ipsorum usque ad promulgatam legem, & doctrinam Christianorum latuit ex majori parte. Et sicut audivisti, non dæmones, vel cacodæmones, vel maligni spiritus, vel diaboli, nisi à paucis, quod est, veris veri Dei cultoribus, & à nonnullis ipsorum familiaribus, sed dii immortales, per quos omnia bona præstabantur mortalibus, vocabantur. Aristoteles verò, & sequaces ejus vexationes dæmoniacas in morbos interpretabantur, unde & incubum nocturnum quem ephialtem aliqui vocant, ipse magis humorem cor comprimentem, quàm dæmonium opinatus est. Similiter & morbum, quem dæmonium lupinum medici vocant, non dæmonium verum, sed magis morbum esse putavit, sic & lunaticos, & similiter occasionatos, non per dæmonia, vel à dæmonibus vexationes hujusmodi pati, sed à certis ægritudinibus putavit. Quapropter admirationem habet non parvam, qualiter latere potuit tantum philosophum tam patens, tamque per totum orbem sæviens malignitas dæmonum. Præsertim cùm ipse quendam familiarem habuisse, & nephando sacrificio obtinuisse se dixerit. Qualiter enim opinari potuit bonum esse spiritum, quem sacrificio tam impio acquisivit, vel qualiter potuit bonus esse, qui sibi sacrificium offerri permisit, nisi forsitan illud creatori obtulerit. Quod ipsa ejusdem verba, & locus sacrificii nullo modo patiuntur. Cur etiam potiùs de cœlo veneris, quàm de alio cœlo missum sibi credidit spiritum illum.

Quòd Aristoteles dæmonem habuit familiarem.

CAPUT XL.

Quod hujusmodi substantiæ sunt receptibiles passionum, influentiarum, malitiarum: & consequenter passibiles, deductio contra Aristotelem.

POst hæc autem prosequar rationes, quæ in hunc errorem Aristotelem induxerunt, vel inducere potuerunt. Dicam igitur in primis, quia ipse Aristoteles posuit hujusmodi substantias puras intellectivas esse, & à corporibus, & à corporalibus spoliatas, & propter hoc impassibiles ab his, quæ infra eas sunt, & ideò non esse receptibiles alicujus influentiæ, vel passionis, nisi desuper, quod est à parte creatoris. Ab illa verò parte manifestum est nihil influere potuisse in eas, nisi bonum. Nullo modorum igitur receptibiles erant malitiæ, quare nec receperunt eam. Ampliùs. Malitia ista aut est hujusmodi substantiis naturalis, sive innata naturaliter, aut adventitia, sive acquisita. Quòd si dixerit, naturalis, hoc jam removi aliàs, & declaravi tibi quòd impossibile est aliquid esse naturaliter, sive essentialiter malum, quocunque modo intelligas malum. Si enim intelligas privationem malum, manifestum est tibi privationem essentialiter nihil esse. Si verò intelligas substantiam esse, hoc jam declaravi tibi nec substantiam aliquam secundùm essentiam suam posse esse malam, nec secundùm naturalia sua, sive essentialia. Et non oportet, ut ista repetam tibi, cùm reminisci facilè possis eorum, quæ dixi tibi in destructione errorum illorum, qui posuerunt duo principia, alterum bonum, & alterum malum, & hæc sunt in prima parte tractatus istius de universo. Necesse igitur est malitiam, quæ ponitur in hujusmodi substantiis, acquisitam esse, sive adventitiam. Et tunc non est effugere, quin sit acquisita hæc malitia unicuique hujusmodi substantiarum, scilicet malarum, & impressa vel à se, vel ab alio. Quòd si à seipsa, ipsa igitur est, quæ movit, vel mutavit se, & alteravit à bonitate naturali in malitiam hujusmodi, & tunc redeunt disputationes Aristotelis, quas posuit in libro suo, quem vocavit auditum. Aut enim secundùm idem sui fuit movens, & mota, sive alterans, & alterata, aut secundùm diversa. Et quidem secundùm idem sui non potuit esse movens, & mota, sive movere & moveri, cùm ista contraria sint. Agere enim, & pati, movere, & moveri sunt contraria. Quare non possunt in eodem esse, vel de eodem dici secundùm idem, sed neque in hujusmodi substantiis secundùm diversa sui, cùm non possit in eis reperiri aliud, & aliud, quorum alterum sit movens, & alterum sit moveri; hoc enim prohibet earum simplicitas, & impartibilitas. Ampliùs. Cùm hujusmodi substantiæ nihil habeant à creatore naturaliter, vel essentialiter, quod non sit bonum; quicquid autem possibile est eas agere, vel in se, vel in alia, necesse est eas agere primùm ex suis naturalibus, vel essentialibus: cùm igitur illa omnia bona tantùm fuerint, hoc est purè bona, quoniàm à creatore solo data, non fuit possibile ullo modorum, ut ex illis exiret malitia, sive malum. Ex aliis quoque bonis minoribus, videlicet bonis aliarum creaturarum, similiter non potuit esse malitia, sive malum. Ampliùs. Antequàm malæ fierent hujusmodi substantiæ, neque erat malitia, neque malum: non erat igitur nisi bonum, ex bono vero nec potuit, nec debuit esse malum. Nulla igitur invenitur causa malitiæ hujusmodi substantia-

E rum, nisi fortè quis dicat bonum esse causam mali, & bonitatem similiter malitiæ. Et hoc indubitanter bonum est, sicut expositum, & declaratum est tibi in prima parte tractatus istius, ubi didicisti, quia malum essentialiter nihil est, nec etiam esse potest, neque etiam simpliciter, neque in rebus naturalibus, neque etiam in rebus moralibus, nisi quis dicat in rebus naturalibus, ipsum non esse malum essentialiter, vel simpliciter, esse. Et secundùm hanc intentionem malum non potest intelligi, nisi ipsum nocumentum, sive defectus, sive amissio boni. Similiter in rebus moralibus non adhærere, sive aversum esse à primo fontali, & capitali bono, quod est creator benedictus. Et hujusmodi malum est ipsum nocumentum, sive privatio, sive carentia, sive defectus hujus boni quod est totum, & solum bonum eidem adhærentium; cætera enim bona non sunt bona illi adhærentium, nisi inquantùm ad illud sunt, vel ipsa, quorum sunt, ad hoc adjuvant, ut illi adhæreant. Verùm privationem puram

F malum essentialiter dicere non debet intelligi tanquàm essentiam, vel esse habeat, cùm neutrum habere possit: sed ac si diceretur, malum in se, sive in ratione sua, sive in eo, quod non esse, aut non adhærere, & propter hoc etiam, quoniàm quemadmodùm nihil recipit contrarium ejus, quod est, vel habet essentialiter, ita ipsum non esse nihil boni in se recipit, cæterum nihil est nocens, vel noxium, sive nociturum essentialiter, vel etiam per se, & simpliciter, sed cui tantùm. Neque prohibet aliquid, quin res una sit bona simpliciter, & mala alicui, & quin etiam bonitate sua mala sit, & nocens alicui, sicut tibi manifestum est in vino, quod bonitate sua nocet illi, quem inebriat: sic & divitiæ multos, licet bonæ sint, faciunt insanire. Ipsa etiam scientia malum superbiæ in multis occasionaliter generavit, & bonum humilitatis abstulit ab eisdem. Et hæc omnia, nec divitiæ, nec scientiæ facere possunt, nisi bonitate

G sua. Quare & ipsum bonum est malum cui, & ipsa bonitas illius est mala eidem, cui illud est malum. Quare ipsam bonitatem nihil prohibet dici posse malitiam per occasionem, sive per accidens, cùm sit principium nocendi, & causa nocumenti, & bonum adveniens per eundem modum facit, manifestum etiam est tibi superbire interdùm homines ex ipsa bonitate sua, licet non per se ex illa; sed quemadmodùm dixi, per occasionem, & per accidens. Quare ex ipsa bonitate manifestum est apud nos oriri, sive nasci per prædictam viam, sive modum, tantum malum, quantum est superbia, & ex virtute tantum vitium. Nihil igitur prohibet, vel obsistit, quin ex bono naturali oriatur malum per modum antedictum, & quod est admirabilius, ex ipso bono gratiæ, quod est malis vitiorum repugnantius, & magis adversans.

Quod eadem res est bona simpliciter, & mala alicui.

CAPUT XLI.

H *Quòd substantiæ spirituales, de quibus est sermo, proficiant in cognitione, & influentiis, contra Aristotelem.*

EX his exgo expedivi te, & me quantùm ad istam contradictionem Aristotelis. In eo verò, quod posuit impassibiles hujusmodi substantias, jam dixi tibi, quia passibiles, id est, receptibiles multarum influentiarum, quas ab initio habuerunt, creatæ sunt, & multa, sicut ante dixi tibi, post ea receperunt. Declaravi etiam tibi, quia non omnium, quorum scibiles erant naturaliter, data fuit eis scientia ab initio. Vellem autem audire Aristotelem, utrùm possent investigando, seu

Quæstio notanda.

philosophando, seu quolibet alio modo proficere in scientia, sive in scientiis. Quòd si non potuerunt, nulla fuit apud eas inveniendi vis, sive virtus, & propter hoc nec ingenium, nec ingeniositas. Quare in parte ista imperfectiores creatæ sunt animabus nostris. Ex quo etiam sequitur, ut nec inventione, nec revelatione, neque alia qualibet viâ proficere possent in quacunque scientia. Intendo autem in hoc, ut nec aliquid melius, aut magis, cognoscere possint, quàm cognoscant. Et de profectu virtutum necesse habet Aristoteles idem sentire, videlicet, quòd nullam mutationem, vel innovationem possibile sit fieri circa eas, quantùm ad virtutes, quod est dicere, quia nullo modorum meliores, aut magis boni, sive magis virtuosi effici possunt. Propter quod consequens esse videtur secundùm Aristotelem, ut in ultimitate bonitatis, qualis congruere potest substantiis creatis, creatæ sint. Et eodem modo se habet de ipsa earum sapientia. Ex quo etiam consequens est omnes illas creatas fuisse æquales tam sapientiâ, quàm virtutibus. Quæcunque enim in ultimitate cujuscunque dispositionis sunt, sive ex creatione, sive ex acquisitione, necesse est æqualia esse in illa dispositione, cùm post, vel ultra ultimitatem nihil sit; hoc autem ipse non posuit, cùm manifestum sit ipsum posuisse ordinem in intelligentiis decem. Propter quod necesse habet concedere primam intelligentiam, quæ est motor primi cœli secundùm ipsum, esse nobilissimam, & deinceps ordinare alias in nobilitate, & dignitate secundùm comparationes elongationum suarum à prima, & appropinquationum suarum ad ipsam. Et erit hoc secundùm ipsum, id est, idem ordo, eædemque comparationes cœlorum ipsorum, & animarum illarum. Ampliùs. Qualiter fixæ sunt hujusmodi substantiæ in gradibus suis, & dignitatibus, ut denegatus sit eis omnis profectus, atque melioratio? Manifestum enim est apud nos virtutem visibilem nostram proficere, & augeri, appropinquatione rei visibilis ad organum visus, & adminiculis similiter: eodem modo se habet & de virtute nostra intellectiva, quoniàm augetur, & melioratur ejus operatio, quæ est intelligere, ex frequentia cogitandi res, similiter ex indiciis & causis, & aliis adjutoriis, quæ tanquàm varia lumina adhibita illi, adjuvant illam, & augent claritatem cognitionis ipsius. Et tu etiam scis, quia causæ immediatæ magis appropinquant virtutem intellectivam nostram ad res, quas immediatè causant, & ideò magis, & meliùs eas videri faciunt, quàm causæ mediatæ. Et hæc est causa propter quam maximè cognoscuntur primæ impressiones, quoniàm absque medio conjunctæ sunt virtuti nostræ intellectivæ. Ob eandem etiam causam habitus, & dispositiones, atque passiones, quæ sunt essentialiter apud animas nostras, sunt apud eas in ultimitate cognitionis, quoniàm non per signa, aut alia media cognoscuntur, sed ipsâ suæ præsentiâ veritatis. Aristoteles etiam adjuvat me, & te, in hoc contra se in eo, quod dicit, quia imperiti veluti à longè distantes speculantur. Aut igitur omnia hujusmodi substantiæ cognoscunt absque medio, tanquàm primas impressiones; aut igitur ipsa suæ præsentia veritatis, cùm in sua cognitione proficere non possint ullo modorum; absque medio verò omnia eas cognoscere, & tanquàm primas impressiones, impossibile est manifestare, cùm juxta ordinem rerum sit & ordo cognitionum earum apud hujusmodi substantias. Non enim æquè propinquæ sunt naturaliter res omnes virtuti intellectivæ. Sicut manifestum est tibi de generibus, & generum generibus, & speciebus specialis-

A simis. Quare non est possibile, ut res omnes cognoscant essentialiter hujusmodi substantiæ, cùm necesse sit eas, quæ propinquiores sunt naturaliter virtuti earũ intellectivæ, magis esse notas eisdē naturaliter, & juxta ordinē propinquitatis, & lōgitudinis ipsarum rerum naturalium, naturaliter eas cognosci. Illud verò nec fingi quocunque deliramento potest, quòd omnes res sint habitus, vel dispositiones, vel passiones hujusmodi substantiarum. Impossibile igitur est, quòd res omnes, quas cognoscunt naturaliter, cognoscant æqualiter.

CAPUT XLII.

Quòd sit aliquis ordo in cognoscendis rebus in talibus substantiis.

Quòd si dixerit, quia cognitiones, quæ ex ipsis rebus fiunt, juxta ordinem ipsarum rerum se
B habent, ordinem dico in prioritate, & posterioritate, & hic ordo est ordo propinquitatis ad virtutem intellectivam, & elongationes earum ab eadem, cognitiones verò hujusmodi substantiarum non sunt à rebus cognitis, sed potiùs à lumine primo irradiatione naturali super ipsas, verum utique dicit secundùm Aristotelem. Adjuvatur enim contra objectionem istam ex eo, quòd eadem objectio posse fieri videtur de scientia, vel sapientia creatoris, apud quem nullo modorum locum habere potest, cùm manifestum sit omni exercitato in rebus divinalibus creatorem omnia æqualiter cognoscere. Quoniàm cognitio ejus est in ultimitate claritatis, & fortitudinis, simpliciter, & per omnia. Hujusmodi verò substantiæ sunt secundùm Aristotelem in scientia, & virtutibus, in ultimitate assimilationis ad ipsum in ordine rerum creatarum. Et propter hoc pro congruentia suæ inferioritatis ad ipsum cognoscunt similiter illi. Quare assimilantur eidem secundùm Aristotelem, & in hoc, quòd non
C cognoscunt res ex ipsis, vel per ipsas, & ideò æqualiter omnes, & in hoc assimilantur earum scientiæ scientiæ datoris, vel creatoris. Dicendum etiam est Aristoteli ex necessitate per consequentiam hujus opinionis suæ, quòd non est eis possibilis major appropinquatio earum ad res, vel rerum ad ipsas, appropinquatio inquam intelligibilis, quæ sola illuminationem adjuvat intellectivæ virtutis: corporalis enim appropinquatio nihil operatur apud virtutem intellectivam, neque ex illa ullo modorum proficere potest, vel meliorari. Per eandem causam necesse habet Aristoteles dicere, quòd nec ampliùs, nec minùs cogitare possunt hujusmodi substantiæ de rerum qualibet, quam cogitent. Verùm ista non sunt, per quæ effugere possit Aristoteles. Aut enim cogitant æqualiter de omnibus rebus, aut non: si sic, non plus ergo cogitant de creatore, quàm de muscula minima, vel
D minimo calculo totius arenæ maris. Manifestum autem est, quia incomparabiliter plus est unicuique earum cogitandum de creatore, quàm de toto universo creato. Inordinatus igitur, atque perversus est cogitatus earum. Ampliùs. Qualiter opinatur eas vivere Aristoteles? Aut enim sunt in continua laudatione creatoris, & jugi gratiarum actione ejusdem, à quo tam nobilia, tamque magnifica dona receperunt, & à quo eis perenniter conservantur, aut non. Si sic, parùm igitur aut nihil vacant aliis cogitationibus, vel operationibus. Ipsum igitur creatorem, quem vel jugiter, vel maximè intuentur, maximè cognoscunt. Ampliùs. Cùm secundùm modum cognitionis, & mensuram, sic amoris modus, atque mensura, cognitio verò, quam habent de creatore hujusmodi substantiæ non

sit comparabilis cognitioni quantæcunque cujuscunque viri sancti de eodem. non erit igitur comparabilis amor, quem habet quicunque vir sanctus in creatorem, amori, quem habet quælibet hujusmodi substantiarum in eundem. Tantus autem est amor iste in multis sanctorum virorum, etiam in vita ista, ut vix eos aliud cogitare permittat, quàm ipsum creatorem, vel aliquid eorum, quæ beneplacita credunt eidem, etsi aliud interdùm cogitant, hoc inviti faciunt, & dolentes. Multò fortiùs igitur amor creatoris non patietur hujusmodi substantias aliud cogitare, quàm creatorem, vel aliquid eorum, quæ beneplacita esse norunt eidem, cùm tantâ libertate præditæ sint, ut nihil invitæ, nisi juxta beneplacitum suum cogitent. In primis igitur, & maximè intendunt cogitatu suo in ipsum creatorem, consequenter autem in beneplacita obsequia ipsius. Maximè igitur vident, & propter hoc cognoscunt creatorem, quare non omnia æqualiter cognoscunt. Ampliùs. Cùm virtus intellectiva tam in eis quàm in nobis creata sit ad cognoscendum, seu intelligendum creatorem in primis, & maximè, consequenter verò alia propter ipsum; est igitur maximè prompta, & expedita ad intelligendum, & cognoscendum ipsum, & longè magis etiam potens in hoc, quàm ad cognoscendum quodcunque aliud. Quare maximus atque fortissimus ejus actus est in ipsum creatorem, & similiter se habet de virtute motiva nobili, quæ est amor, sive voluntas. Maximus enim actus amoris omnium substantiarum intelligentium est naturaliter in creatorem, & econtrariò se habet ex perversitate, atque ex corruptione virtutis hujusmodi. Estque hæc iniquitas, & injustitia intolerabilior, videlicet, ut aliud in amore creatori præferatur quod est dicere, ut plus, quàm creator, aliquid aliud diligatur. Ampliùs. Qualiter credit Aristoteles hujusmodi substantias generaliter vivere? an credit eas omninò otiosas, & ab admiratione, atque magnificatione creatoris, & laudibus totaliter vacare? Non est verisimile tantum Philosophum hoc sensisse de præclaris illis, sanctissimisque substantiis. Quod nec etiam de hominibus justis sentiendum est, cùm in eis contrarium evidenter appareat. Ampliùs. Incomparabiliter minora dona cognitionis ipsius creatoris, & amoris in ipsum, receperunt naturaliter omnes homines, etiam primi, quàm hujusmodi substantiæ. Quia igitur ingratitudo ista damnabiliter culpabilis esset in hominibus, multò fortiùs, & incomparabiliter in hujusmodi substantiis. Præsertim cùm liberum sit eis gratiarum juges actiones referre, & laudes continuas impendere creatori. Non enim est eis impedimentum à parte corruptionis, cùm incorruptibilissimæ sint secundùm Aristotelem, & etiam ab omnibus & molestiis, & occupationibus liberrimæ, exceptis ministeriis, quæ de injunctione, seu jussu creatoris, interdùm suscipiunt & peragunt. Quod non solùm necesse est, ut compleant absque labore omni, & molestia, sed etiam tanto majori gaudio, quàm sancti homines, quanto majori obedientiæ devotione subjectissimi sint.

Quòd creator benedictus limitat cogitationes Angelorum.

CAPUT XLIII.

Quòd speciositas creatoris rapiat ad se intuentes, & de ministeriis Angelorum.

HAbet autem admirationem vehementem ignorantia Aristotelis in parte ista, si ignoravit speciositatem desiderabilissimam creatoris, & ultimitatem placoris ipsius, quibus necesse est, ut in se corporaliter rapiat omnem intuentem ipsum ad nudum, & liquidum, similiter & omnem sentientem è proximo & absque interposito, juxta sermonem Prophetiæ, quæ dixit ad eum: memoriam abundantiæ suavitatis tuæ eructabunt: nullæ igitur divitiæ, nullæ delitiæ comparabiles sunt respectu pulchritudinis ipsius, & sensui suavitatis ejusdem. Quapropter obtentu ipsorum impletur tota possibilitas uniuscujusque spiritualis substantiæ, quam tantis delitiis, & divitiis dignatur bonitas creatoris. Quare cùm continua sit tantorum donorum, seu beneficiorum largitio, atque receptio, continua est ex necessitate gratiarum actio, & collaudatio in datorem, nisi recipientes, aut ignorantia, aut corruptio, aut occupatio, aut ingratitudo ab hoc avertat. Quorum nullum locum habet apud ipsas, nisi fortè quis dicat, quòd occupatio ministeriorum, quæ, ut dixi, jussu creatoris peragunt, eas in parte ista impediat. Hoc autem non est possibile, cùm non sint prohibitæ ullo modorum varias operationes spirituales, & multas simul explere, sicut declaravi tibi in præmissis, & in eis quæ dixi de gloria futura animarum nostrarum. Tu etiam vides quia major est, & creatori acceptior recognitio obsequiorum, quàm verborum, sive sint spiritualia verba laudis, sive corporalia hujusmodi quoque substantiæ nec sapienter, nec laudabiliter obsequia sua creatori vel impenderent, vel redderent nisi quid ei debent, & quid ei placeat, & ut ejus beneplacita impleant, jugiter cogitarent, hujusmodi autem cogitatus, & cogitationes gratiarum actiones, & collaudationes spirituales sunt. Quia igitur hujusmodi ministeria, & obsequia, quæ erga nos exercent, non continua sunt, neque perpetua, sive perennia, immò pro exigentia, vel congruentia rerum humanarum, & mutationibus temporum, alia eis, & alia injunguntur, & nunc nova, & nunc vetera, nec semper eadem, necesse est eis plerumque, & nova jussa recipere, & nova beneplacita creatoris addiscere. Quapropter manifestum est, eas non omnia, etiam quæ actu ipsæ erant ab initio nosse, cùm tam multa, & varia circa res humanas agant officia & nunc unus, nunc alius aliusque, & alii ad hæc agenda temporibus à creatore constitutis deputentur, & de his in sermonibus Prophetarum plurima invenies.

CAPUT XLIV.

Quòd tales substantiæ non omnia à suo primo esse cognoverunt, cùm post multa illis revelata sint.

QUòd si dixerit fortè, quia unaquæque hujusmodi substantiarum ab initio suæ creationis naturalis illius scientiæ lumine vidit, vel novit omnia, quæ injungenda erant ei à creatore, & ministeria, quæ peractura erat totâ perennitate vitæ suæ, debes reminisci eorum, quæ audivisti in præcedentibus de scientia naturali hujusmodi. Ibi enim dixi tibi multa esse, & penè innumerabilia beneplacita creatoris, & opera, quorum nullum signum, nulla via inveniri potest naturaliter apud virtutem intellectivam vel nostram, vel earum, per quam innotescere possint eidem. Ampliùs. Non omnia bona, quæ potest, & scit creator facere, revelavit hujusmodi substantiis, quoniàm nec omnia hujusmodi facturus est, vel fecit, vel facit. Quare nullum hujusmodi vel fuit unquàm, vel est, vel erit, nullum igitur horum cadit in scientiam hujusmodi substantiarum. Qualiter enim revelatum esset eis, quod nec unquàm fuit, nec erit unquàm? Unde si aliquid ex hujusmodi fieret à creatore, sicut esset novum

novum in esse, sic & in scientia earundem secundùm ipsum, quare accresceret eis scientia, vel cognitio illius; potest igitur augeri scientia hujusmodi substantiarum. Ampliùs. Sicut visio nostra corporalis non est, nisi eorum, quæ sunt infra horizonta nostræ habitationis, & secundùm quod occidunt, vel oriuntur, visibilia, hoc est, elevantur super horizonta, vel descendunt infra ipsum, & secundùm hoc destruuntur in nobis quorundam illorum visiones, & quorundam aliorum generantur novæ; sic sola illa, quæ sunt in esse, vel in fuisse, sive fore, vel futurum esse, cadunt in visionem spiritualem, quæ est scientia, vel cognitio. Ens enim secundùm prædictas temporum comparationes horizon est terminans visum spiritualem, idest scientiam. Quare necesse est, in substantiis hujusmodi secundùm sententiam Aristotelis fieri, sive generari novas visiones, & destrui alias secundùm ortum, & occasum, & moram super hujusmodi horizonta, hoc est, dicere secundùm ingressum earum in esse, & egressum contrarium, & moram earundem in esse.

CAPUT XLV.

De differentia scientiæ angelorum, & scientiæ creatoris.

SI autem dixerit, quia visio corporea nostra à rebus ipsis est, & propter hoc sequitur earum esse super horizonta, & harum non esse super illum, visio verò spiritualis hujusmodi substantiarum non à rebus visis, seu scitis est, sed est eis naturalis, & lumen innatum, dico in hoc, quia dissimilitudo ista non expedit eum, cùm manifestum sit esse rerum, & veritatem horizonta esse scientiæ, & visionis spiritualis, & super hoc, super istam scilicet radicem fundatur ratio mea hæc. Si verò dixerit, quia hæc eadem potest referri quæstio de creatore, quoniàm similiter esse, & veritas terminare videntur scientiam ejus, quoniàm creator nihil scit, nisi quod est in esse, aut veritate, secundùm aliquem prædictorum modorum, respondeo in hoc, quia sermo iste erroneus est; esse enim, & veritas rerum non terminant scientiam creatoris, sed magis scientia creatoris determinat & limitat rebus esse, & veritatem. Quia verò naturaliter priùs sunt in suo esse, & veritate, quàm cognoscantur ab hujusmodi substantiis, dico, quia necesse est scientiam hujusmodi substantiarum de esse, & veritate rerum, posteriorem esse ipsis; econtrariò verò se habet in creatore, quoniàm prior est scientia creatoris de esse, & veritate rerum, quàm sit veritas earum, utpote causa ipsorum. Quare necesse est ipsam scientiam creatoris, & priorem esse, & sublimiorem ipsis. Ampliùs. Æternaliter novit esse, & veritatem omnium rerum creator ipse, res autem omnes ex tempore esse cœperunt, nec suo esse, aut veritate, scientiæ creatoris quicquam addiderunt, quare neque suo non esse aliquid detrahitur scientiæ creatoris. Quare manifestum est longè aliter cognosci esse rerum, & veritatem à creatore, quàm ab hujusmodi substantiis.

CAPUT XLVI.

Quòd ab æterno res in actu esse scivit creator, & aliquo modo incipit scire, quomodo etiam sciverint intelligentiæ secundùm Aristotelem, non tamen adæquandæ creatori.

QUòd si dixerit, quia rerum esse in actu, sive in tempore, non scit ipse creator, nisi cùm ipsæ in actu, & in tempore sunt; non enim scit creator Socratem esse, nisi cùm Socrates est, & propter hoc non scit Socratem esse nunc, nisi nunc est, debes reminisci eorum, quæ prædixi tibi in præcedenti tractatu, scilicet in capitulo de scientia, & providentia creatoris. Ubi dixi tibi, quia Socratem esse nunc scivit creator ab æterno, sed reverà oratio ista; Socrates est nunc, nunquàm ante hoc nunc significavit Socratem esse nunc, quemadmodùm neque hoc adverbium nunc, demonstravit hoc nunc antea, nec demonstrabit in posterum. Non enim demonstrat nisi nunc solum, quod est, & solummodò cùm est, similiter se habet & de hoc verbo est, quoniàm non significat esse, nisi quod est in ipso nunc; quo dicitur, vel profertur, vel ad quod, tanquàm ad præsens, refertur. Quòd si etiam dicere voluerit, quia similiter se habet, & in scientia substantiarum hujusmodi, secundùm sententiam Aristotelis, propter hoc, quia nullo modorum est à rebus, vel per ipsas; nec esse rerum aliquid ei addit, neque non esse ipsarum aliquid ei detrahit, cùm ipsa sit innatum, sive nativum lumen in ipsis, dico, quia etsi fortè hoc verum sit, tamen non est extollenda, neque extendenda eousque, ut perficiatur, vel adæquetur scientiæ creatoris. Præsertim cùm tanta sit, ac talis, quantam, & qualem eam esse fuit, & est beneplacitum creatoris, de quo nullus intelligens dubitat, quin ea necessitate, & utilitate recipientium, & decentia gloriæ suæ limitaverit illam. Ampliùs. Etiamsi concessum fuerit Aristoteli, & sequacibus ejus, quòd per istam scientiam, quam dixi innatum, sive nativum lumen, cognoscunt istæ nobiles substantiæ universum, & ordinem ejus, quo est institutus à creatore, & cursum generationum, & corruptionum, & aliarum mutationum, atque motuum, quæ fiunt in mundo corporeo, & nobili, stabilitatemque, & pacem, cæteraque omnia, quæ sunt in mundo spirituali, ubi & ipsæ sunt, non tamen verisimile est eas alium, & novum ordinem ejusdem universi, & partium ipsius, si creatori placuisset ab initio, vel etiam modò placeret instituere, per eandem scientiam, vel modò cognoscere, vel ab initio cognovisse: hujus autem exemplum est in visu nostro corporali, quia si alterius modi visibilia esse, vel creari, quàm lucem, & colores, qui sunt, placeret altissimo, isto visu nostro non possemus ullo modorum illa videre. Quemadmodùm multis ex sapientibus, & doctoribus Christianorum visum est de corporibus glorificandorum hominum, quia non erunt visibilia naturaliter visu nostro ex sola virtute sua naturali. Propter quod addunt, quia solo visu nostro glorificato visibilia erunt, non enim potest natura nostra ullo modorum in gloriam, neque ipsa virtus intellectiva nostra apprehendit illam, nisi fortè apprehensione ænigmatica, & valde obscura. Et hoc videtur innuere sermo ille, qui in quadam prophetia legis ipsorum scriptus est, scilicet hoc nomen nemo novit, nisi qui accipit. Aliud exemplum est in artibus, & artificiis. Scientia enim, vel ars, qua quis scit se ædificare, non extendit se ad vasa aurea & argentea, neque est illa potest artifex ædificator fabricare vasa

Socratem esse nunc quomodò scivit creator. 773

hujusmodi, neque etiam cognoscere. Quare manifestum est, quia si scientia substantiarum, de quibus agitur, est de universo, ut est, & ordine ejus, & partibus ejus, ut sunt, & ut se habent, & æqualiter se habent, non erit possibile cognoscere per eandem idem universum, si in statum alterius generis transmutetur, alterius generis, intelligo, quantùm ad formas, & dispositiones suas exteriores, quales habiturus creditur post futurum universale judicium, de quo statu manifestum est, quia similitudinem nullam habet in naturis, hoc est, nullus status similis invenitur in rebus naturalibus, quia etsi gratia pertenuis, & permodica similitudo gloriæ dicatur, non est tamen ipsa gratia de rebus naturalibus. Ipsa etiam lex, & doctrina Christianorum hoc continet, quia nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se, & est iste sermo propheticus etiam, & in quodam ex Prophetis legitur: quia igitur status mundi futurus non erit ignotus hujusmodi substantiis, & per nativum illud, vel per innatum lumen scientiæ, non est eis cognoscibilis; nova igitur scientia adveniet eis, vel ab ipso mundo se eis tunc in illo statu ostendente, vel ex novo munere creatoris. Ampliùs. Si creditur mortuis redivivis, hoc est, à morte per resuscitationem redeuntibus ad vitam, in narrationibus, quas semper tibi suadeo inspicere, invenies quendam mortuum redivivum, ut dixi, narrasse in altero sæculo se nihil vidisse rebus hujus mundi simile, præter lucem, quam tamen dicebat luci huic nostræ longè dissimilem. Manifestum igitur est ex omnibus his, quia & mutationem, hoc est augmentum, & additionem, & etiam innovationem recipit, & novæ scientiæ additionem scientia substantiarum hujusmodi, & intendo innovationem novæ scientiæ additionem. Ampliùs. Si posuit Aristoteles corpora cœlestia impassibilia esse, & immutabilia, doctrina verò Christianorum ponit ea mutanda esse in multo nobiliorem statum, quàm sint, sicut in præcedentibus exposui tibi; ipse etiam legis Christianorum lator, & auctor evidenter dixit, quia cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt; expositores verò legis ipsarum exponunt, addentes, in aliam formam, non in aliam substantiam, intendentes hujusmodi formam decorem exteriorem cæli & terræ qui est eis super completam substantiam eorum: si enim de forma substantiali intelligerent hoc, contradicerent sibi ipsis, quia ex necessitate, si in aliam formam substantialem transitiva essent cælum & terra, in aliam utique substantiam transitiva essent; quia igitur ista passibilitas, seu receptibilitas nullo modorum lædit cælum & terram, nec est eis in aliquo detrimentum, quin potiùs ad meliorationem, & illustrationem nobilissimam; neque in impotentiam, neque in defectibilitatem ullatenùs deputanda est; viæ enim, quæ ad perfectionem sunt, & meliorationem, non in contrarium retorquendæ sunt, quapropter passibilitas hæc, vel mutabilitas, nec impotentia naturalis, nec potentiæ naturali contraria habenda, vel dicenda est. Sanabilitas enim in ægro magis ad potentiam conservativam, & ad virtutem, ac fortitudinem naturæ, quàm ad debilitatem ejusdem pertinet. Quemadmodùm quòd aliquis non potest æger fieri, vel infirmus, non ex impotentia ex toto, vel debilitate, sed ex fortitudine est potiùs ac virtute, alioquin impotentissimum esse necesse esset creatorem, cùm nec peccare, nec mori, nec aliquid omni modo læsionum pati possit, si omne non posse ex impotentia esset. Verùm sicut non posse sanari, vel meliorari in multis ex impotentia est, sic non posse meliorari in creatore ex potentia est, videlicet ex ultimitate bonitatis, ex qua est ei multa non posse, sic est illud non posse invitare meliorem se ad cœnam. Quia igitur ultimitas bonitatis non est apud hujusmodi substantias, etiam bonitatis in ordine bonitatum creatarum, & etiam si esset ibi, non esset nisi apud unam ex illis, videlicet apud intelligentiam, quæ est motor primi cæli; illa enim est secundùm hujusmodi homines nobilior, ac præclarior cæteris, quare cæteræ non sunt prohibitæ per hanc causam, scilicet per ultimitatem nobilitatis hujusmodi à profectu & melioratione, sed neque alia naturali potentia cùm potentiæ naturales non sint naturaliter prohibitivæ perfectionum nobiliorum, quin potiùs fundamenta earum sunt, & adjumenta præparatoria ad illas. Non invenitur igitur apud eas causa naturaliter prohibens eas à perfectionibus sublimioribus, quàm sint naturales perfectiones ipsarum. Ampliùs. Ex ipsis naturalibus perfectionibus suis, si tantæ, ac tales sint, quantas, & quales eas ponit Aristoteles, totas se conferunt in obsequia atque honorem, & gloriam creatoris, cui etsi alia obsequia non impenderent, utpote non jussæ impendere, à gratiarum tamen actionibus, & jugibus præconiis, seu collaudationibus creatoris cessare non possent etiam ad punctum horæ. Præsertim cùm hujusmodi collaudare, & gratias agere, non sit nisi cognoscere, & intelligere jugiter magnalia ipsius, & recognoscere magnifica beneficia in semetipsis prælargæ bonitatis ipsius. Qualiter igitur vel arctata est omnipotentissima largitas creatoris, ut tantis, tamque sibi gratis obsequiis nihil dignæ remunerationis retribuat, vel ipsæ qualiter prohibitæ sunt, ut nihil ultra dona primitiva de divitiis magnificentissimæ bonitatis creatoris recipere possint? Cùm manifestum sit in creatoris gloriam, & obsequia jugiter intendentes magis, ac magis, ex hujusmodi operationibus in ipsum proficere, & continuè ab eodem recipere potiora, maximè autem ultimæ remunerationis mercedem; & hoc quidem ita se habere apud nos in omni exercitatione sapientiæ, & virtutum, nulli hominum dubium est, his duntaxat exceptis, qui sacratum exercitationum omninò expertes, & ignari sunt. Cum quibus non est sermo de rebus hujusmodi, vel habendus, vel conferendus, quemadmodùm neque cum cæcis de coloribus disputandum. Et ad hunc modum de aliis se habet res, de quibus agendum est cum Philosophis ignorantibus.

CAPUT XLVII.

De malitia hujusmodi substantiarum, & an talis fuerit eis coæqueva, & unde, seu à quo provenerit.

POstquàm autem jam patefactum est tibi, quia nullæ ex hujusmodi substantiis, vel naturaliter vel essentialiter malæ esse potuerunt, & quia multæ ex eis malæ sunt, necesse est malitiam eis adventitiam esse, hoc est nec essentialem, neque innatam, sive nativam; apparere etiam tibi debet ex his, quia priùs fuerunt bonæ puræque, & immunes à malitia, quàm malæ. Causa autem in hoc est, quoniàm priora sunt unicuique ex rebus essentialia sua, & naturalia, quàm adventitia, & acquisita. Ampliùs. Si malitia esset eis coæquæva, videlicet, ut in ipsa sua creatione, & in ipso primo nunc existentiæ suæ malæ essent, non esset ab eis hujusmodi malitia, sed potiùs à creatore. Neque enim possibile est ullo modorum, ut in ipso hujusmodi nunc se ipsas depravassent, & in malitiam demutassent.

Hoc

Nova scientia adveniet Beatis.

E F G H

A Hoc enim esset ponere primam earum operationem fuisse malam. Cùm autem benè agere sit eis ex naturalibus suis, malè autem agere sit eis acquisitum, vel ex acquisito, necesse est priùs fuisse eis ipsum benè agere, quàm malè, sicut esse bonas, quàm malas. Ampliùs. Proportionabilia sunt bonitas, & malitia, benè agere, & malè agere. Quare sicut bonitas præcessit malitiam in eis, sic benè agere præcessit in eis malè agere. Quòd si quis quærat, quid ejusmodi bene agere præcessit earum malum agere? Respondeo, quia vis apprehensiva, & vis motiva, non fuerunt in eis otiosæ, & velut dormientes ab initio, maximè secundùm Aristotelem, qui ponit eas liberas, & immunes à malo potentialitatis, & omni imperfectione. Vires igitur utræque, quas dixi, in ipso nunc creationis fuerunt in actu, sive in effectu suarum operationum. Quare virtus intellectiva fuit in actu cognoscendi, sive intelligendi, sicut & vis motiva B in ipso actu, vel effectu amandi, sive volendi. Ampliùs. Cùm intelligere, sive cognoscere non fuerit eis à rebus, nec sit etiam, aut per illas sed ex innato, ut sæpe dixi, lumine virtutis intellectivæ, necesse est in ipso primo nunc existentiæ suæ eas intellexisse & cognovisse in actu ea, quorum cognitio, vel intellectio naturaliter eis erat indita, vel innata, & de amore, & voluntate similiter se habere debere, manifestum est tibi, maximè secundùm sententiam Aristotelis ut prædixi. Sed nec dubitare potes, quoniàm omnis actus cujuscunque virtutis naturalis naturaliter bonus sit. Quare primum intelligere, sive cognoscere, & primum amare sive velle hujusmodi substantiarum bona fuerunt, & boni actus, sive operationes. Si quis autem dixerit, quoniàm animæ nostræ in ipso nunc suæ creationis malæ sunt secundùm doctrinam, & fidem Christianorum, quæ sola ponit originale peccatum, de quo aliàs sufficienter C expedivi te, & me, verum utique dicit, & si adjecerit, quia malitiam hujusmodi non habent à creatore, & hoc indubitanter verè dicit. Sed si dicat, quia similiter possibile fuit in substantiis, de quibus agitur, quia in ipso primo nunc existentiæ suæ possibile fuit, ut non essent malæ, licet hujusmodi malitiam creator eis non indiderit, aut impresserit: Respondeo, sicut & alibi ostendi tibi, quia malitia ista originalis, quam sola fides, & doctrina Christianorum ponunt, est animabus nostris ex conjunctione corporum nostrorum ad ipsas. Et dixi tibi, quia malum istud est, sicut ebrietas, aut insania quædam, & ibidem multa exempla audivisti de ipsa ebrietate, qualiter est animabus nostris ex ipsa conjunctione vini ad ipsas, quæ longè minor est, hoc est, minoris adhærentiæ, & profundationis incomparabiliter, quàm illa: eodem modo se habet, & de D applicationibus multarum rerum ad animas nostras, ex quibus melancholia, vel frenesis, vel alia insania fit animabus nostris. In hujusmodi verò substantiis longè aliter se habet res, cùm separatæ creatæ fuerint, & seorsùm ab omni conjunctione, & applicatione corruptiva, vel perversiva earum, & cùm sic separatæ remanserint, animæ verò humanæ in ipsis corporibus, quibus infunduntur, creantur & infunduntur simul. Quapropter ipsa infusione in corpora, & ipsa conjunctione corporum ad illa, inebriantur ebrietate hujusmodi spirituali, quæ vocatur & corruptio originalis, & peccatum originale apud gentem Christianorum; malitia igitur hujusmodi substantiarum non fuit eis, nisi à se ipsis, & per voluntariam operationem ipsarum, sicut scire te faciam in proximo, nisi fortè quis dicat ex applicatione voluntatis, sive conjunctione ipsius ad res istas, malitiam istam hujusmodi substantiis advenisse.

CAPUT XLVIII.

Quòd mali angeli per aliquam moram steterunt in bonitate, & utra priùs peccaverit in eis, vis apprehensiva, an motiva.

Quòd malitia angelorum à se ipsis provenit.

QUoniàm autem operatio culpabilis; quæ propriè peccatum dicitur actuale, non est nisi malus usus, sive abusus alicujus ex viribus naturalibus, quæ sunt apprehensiva nobilis, & motiva, neque possibile, quamquàm substantiam intelligentem aliter peccare potuisse, nisi vel malè utendo altera virium istarum, vel non utendo, cùm utendum ei esset; peccatur enim non tam faciendo, quod non esset faciendum, vel quod verius est, quod esset non faciendum, sed etiam non faciendo quod est faciendum, vel fieri debitum, nec intendo peccasse parvulos inquam peccato originali, quod tibi in alio tractatu stabilitum, ac declaratum est, declaratione, & stabilitione, post quas non est tibi circa illud relicta dubitatio, quoniàm peccatum illud non est actus, neque actus privatio, sed magis habitus, non solùm difficilè mobilis, sed etiam soli omnipotenti virtute creatoris mobilis, aut mutabilis, & super his non est necesse, ut faciam tibi repetitionem, vel recapitulationem eorum, quæ alibi per me didicisti; necesse igitur est primum peccatum, de quo hîc agitur, fuisse secundùm alterum duorum modorum, hoc est, vel malum usum, sive abusum alterius hujusmodi virtutum, aut privationem boni, & debiti usus. Præsertim cùm substantiæ hujusmodi, quarum primum peccatum inquiritur neque vires, neque principia alia operationum habuerint; non enim vires sensibiles, aut motuum executivas habuerunt ab initio. Hoc autem addo propter sermonem eorum, qui dixerunt data postea fuisse eis corpora, quasi quosdam carceres, in quibus luerent injuriam, quam peccando irrogaverant creatori. Quòd si dixerit quis, quia & viribus executivis motuum voluntariorum, & etiam membrorum motibus, & operationibus peccatur exterioribus, verum utique dicit. Sed si vires antedictæ omninò immunes sint, & liberæ, à peccato, impossibile est peccatum esse, quod per illas agitur. Hujus autem exemplum est manifestum est in eo cujus manu per alterius violentiam, vel sacrificatur idolis, vel etiam occiditur homo, seu quodcunque aliud malum perficitur. Causa autem in hoc evidens est quia operatio hujusmodi operatio est violentiam inferentis & actus proprius ipsius, & nullo modorum illius, cujus manus per hujusmodi violentiam sic movetur, quemadmodùm si in manu imaginis mortuæ posueris thus, sive thymiama, & per istam posueris ante idolum, vel super altare idoli, thurificatio hæc non erit thurificatio imaginis illius, sed tua. Sic manifestum est se habere in exemplo, quod posui tibi de imagine viva, videlicet, quæ est homo. Quare declaratum est tibi, per hoc, quia cùm fuerit quæcunque substantia intelligens munda, & libera secùndùm duas vires suas antedictas à malitia tam actus, quàm privationis, sive, ut supra dixi, abusus, aut abusionis, erit ex necessitate munda totaliter ab omni peccato, & culpa actuali. A culpa verò, & peccato originali, & naturali mundæ fuerunt substantiæ, de quibus hîc intendo initio existentiæ suæ, licet nec lege aliqua, nec sermonibus prophetarum determinatum sit tempus durationis munditiæ, sive bonitatis istius, & hoc satis expresè dicit quidam ex prophetis hebræorum his verbis: Tu cherub extentus, & protegens, & posui te in monte sancto Dei in medio lapidum ignitorum. Ambulasti

perfectus in vitiis tuis à die conditionis tuæ, donec inventa est iniquitas in te. Alius verò ex sapientibus antiquis dixit: Ecce qui serviunt ei, non sunt stabiles, & in Angelis suis invenit pravitatem, nec est contrarium istis sermonibus, quod ipse legis Christianorum lator dixit de Angelo primo, ac nobilissimo in ipsa lege sua, quia ille in veritate non stetit ab initio. Intelligitur enim, non stetit, quia non perseveravit, vel propter modicitatem existentiæ in bonitate naturali. Et tibi manifestum est, quia stare, & status, & statio, & stagium, mansionem, & moram dicunt, atque quietem. Tropus etiam ille loquendi, quo usu certo dicitur quis non fecisse, quod non perfecit, & quo dicitur non fuisse factum, quod non fuit perfectum, non est ignotus tibi, juxta quem non inconvenienter intelligitur non stetisse in veritate eum, qui in ea non perstitit. Attende etiam, quòd sermones Prophetæ prioris, scilicet Hebræorum, & quod supra posui, & alii, quibus in eodem capitulo magnificat, & extollit præeminentiam Angeli illius primi, ac nobilissimi ad naturalia dona, hoc est, ad divitias sapientiæ, & virtutum naturalium ipsius referendi sunt, & in eas solummodò interpretandi, nullo modorum autem ad divitias gloriæ, quæ est ultimitas perfectionis, & fœlicitatis, post quam nihil quæritur, vel speratur. Ab illa enim non est possibilis casus, propter quod Aristoteles in libro Ethicorum dixit eam actum intransmutabilem. A naturali igitur eminentia casus hujusmodi substantiarum intelligendus est, cùm gloria casus, & cujuscunque alterius transmutationis, quæ illam vel tollat totaliter, vel minuat aliquatenùs, receptibilis omninò non sit. Et hoc jam declaratum est tibi per me aliàs. Aggregatâ igitur ratiocinatione patefactum est tibi ex omnibus his cecidisse à naturali bonitate substantias hujusmodi, quæ malæ sunt. Apparet etiam tibi evidenter ex eisdem, quia casus hujusmodi, seu peccatum non fuit nisi abusus, vel privatio debiti usus alterius ex viribus antedictis, & potuisti videre, quia peccatum hujusmodi fuit secundùm priorem vim, hoc est, apprehensivam nobilem; quemadmodũ enim ordine naturæ prior est ejus usus vel actus, quã usus vel actus motivę nobilis: sic & priorẽ ejus abusũ esse necessariũ videri potest, cõtrariorũ enim est idẽ ordo. Et intendo in sermone de identitate ordinis, quia cùm fuerint duæ contrarietates proportionabiles ad invicem, quales sunt istæ duæ, quas posui, erunt & ordines earum proportionabiles. Quare quemadmodùm prima est in ordine nobilium virtutum naturalium apprehensiva nobilis, & ejus usus, sive debitus actus in ordine actionum, vel usuum primus; sic ejus abusus in ordine abusuum, vel abusionum, necesse est ut sit primus. Primus autem abusus cujuscunque virtutis naturalis hujusmodi primum peccatum est. Quare primum peccatum, vel hujusmodi virtutis fuisse, vel secundùm eam meritò fuisse videri potest. Ampliùs. Cùm vis ista, videlicet apprehensiva nobilis, ad modum suggerentis, & suadentis, atque consiliarii, se habeat ad virtutem motivam nobilem, illa verò & apud nos, & apud omnes substantias intelligentes ad modum dominantis & imperantis, aut illa fecit quod ad se pertinebat in suadendo, & dissuadendo, consulendo, & disconsulendo apud virtutem motivam nobilem, aut non fecit: si sic, non fuit igitur possibile cadedere virtutem motivam nobilem, quoniàm necesse erat tantò ad omne bonum esse suadibilem, quantò purior tunc erat, tamque facilius ab omni malo aversibilem, quantò ab omni servitute corruptionis liberior: neque enim erat furiosa, aut ebria, qualis est in nobis ex originali corruptione, antequàm

Quòd peccatum primum Angelorũ fuit in vi apprehensiva.

E divino munere purificetur, & liberetur. Sed nec etiam apud eam, sive in hujusmodi substantiis, radix aliqua, vel seminarium corruptionis, aut ebrietatis hujusmodi, quæ semel extincta, sive perempta, reviviscere posset, sive resurgere, quemadmodùm in nobis plerumque fit. Quare facillimâ dissuasione averti eam necesse erat à quocunque malo. Si igitur totum fecit vis apprehensiva nobilis apud eam, nullo modo eam inclinari possibile fuit ad contrarium ejus, quod illa suadebat. Quare non fuit possibile, ut peccaret secundùm utramque virium istarum: igitur mundæ, & liberæ permanserunt ab omni peccato, & omni culpa. Quare non peccaverunt. Si verò non fecit totum, quod ad se pertinebat de suasionibus atque consilis: ipsa igitur F prima peccavit, & prima in culpa fuit, ad minus privationis debiti usus; nisi fortè quis dicat, quòd ipsa etiam in culpa fuit abusus, suadens, & consulens virtuti motivæ applicationem sui, vel malam, ad id, quod non erat licitum, hoc est, ad malum, vel applicationem sui ad bonum, sed malè. Ipsum enim bonum interdùm malè appetitur, & est malè volitum, & in hoc similiter peccavit apprehensiva nobilis. Ampliùs. Hujusmodi peccatum aut fuit ignoranter commissum, aut scienter. Quòd si ignoranter, in culpa igitur fuit, cùm præcavere, & providere deberet virtuti motivæ ab omnibus malis, atque periculis, & præostendere quid agendum, quid declinandum esset eidem. Aggregatâ igitur ratiocinatione ex omnibus his videri potest primum peccatum in apprehensiva nobili fuisse, vel secundùm illam. G

CAPUT XLIX.

Quod in vi motiva consistit omne peccatum.

IN quo respondeo, quia peccatum in ista non est, nec secundùm illam, ita ut ei imputandum sit, vel etiam secundùm illam, per modum, quem patefaciam tibi; tota enim est in potestate motivæ virtutis, & quicquid operatur, per modum servientis operatur, & applicationes ejus ad res intelligibiles, seu cognoscibiles, cùm aliquid habeat laudis, sive meriti, sive culpæ, sive vituperii, per imperium fit virtutis motivæ, & privationes earum similiter fiunt per negligentiam, aut non imperium, quod intelligo privationem imperii ejusdem motivæ. Et hujus rei exemplum evidens est in oculo, & virtute visibili corporali. De quo manifestum est tibi, quia non applicatur ad res applicatione, quam requirit visio, & hæc est directa oppositio, non applicatur inquam, nisi jussione moventis ipsum. H Et intendo, quia nec clauditur, nec aperitur, nec elevatur, nec deprimitur, nec in dextram, aut sinistram partem gyratur, aut vertitur, nisi jussione ejusdem. Non est ergo in potestate ejus vel videre, vel prævidere aliquid, sed neque contrarium, hoc est, neque non videre, nec non prævidere; & eodem modo se habet de virtute visibili. Dico igitur, quia exemplum hoc evidentis similitudinis est, & evidentissimæ comparationis ad virtutem visibilem interiorem, hoc est apprehensivam nobilem. Quoniàm ipsa est tanquàm oculus, & tanquàm virtus visibilis interior in omni substantia intelligente spirituali. Quemadmodùm igitur calefacere, vel non calefacere, nec culpam, nec meritum habet apud ignem, nec laudem, nec vituperium, & neque vitiosum, neque virtuosum potest esse igni; sic neque videre, neque non videre apud virtutem apprehensivam nobilem, de qua est hic sermo. Apud nos quoque manifestum est tibi, quia virtus

nostra

A nostra intelligibilis non agit operationes suas, quæ sunt cogitare, investigare, & aliæ hujusmodi, nisi jussa à virtute imperativa, quæ est voluntas; neque suæ potestatis, aut libertatis est, ut avertat se à cogitationibus, & aliis operationibus suis, nisi quemadmodùm dixi, imperio scilicet, sive jussu voluntatis, propter quod neque non cognoscere potest primas impressiones, neque contradicere syllogisticis complexionibus, ignorare quidem potest aliqua, sed ea quæ dixi, non habet in potestate ignorare, vel etiam dubitare. Causa autem in hoc est; propinquitas hujus rerum ad eam, ex qua per semetipsas se ingerunt, & imprimunt in eandem. Quemadmodùm & passiones, quæ sunt apud animam, quales sunt dolor, & gaudium, ignorare non est ei possibile propter præsentiam veritatis ipsarum. Ex hoc igitur est, ut talia nec laudem habeant, nec vituperium apud eam, quia nec voluntaria sunt, propter quod dixerunt sapientes Christianorum, quia omne peccatum adeò voluntarium est; quòd si non est voluntarium, non est peccatum. Hinc est, quòd inquisitiones, & investigationes scientiarum, & privationes, sive negligentiæ earundem; laudabiles, & vituperabiles sunt, & culpam habent, & laudis meritum. Ignorantiæ verò per se, aut scientiæ non sic, hoc autem est, quia illæ sunt voluntariæ, scientiæ verò necessariæ sunt, & omninò insubditæ voluntati, propter quod nullo voluntatis imperio vis apprehensiva nobilis potest eis contradicere. Aboleri utique, & amitti possunt scientiæ per voluntatem avertentem vim apprehensivam nobilem à cogitatu, & consideratione rerum, quarum sunt, & occupantem illam cogitationibus, & sollicitudinibus rerum ad illas non pertinentium. Quod frequentissimè fieri vides ferè in omni genere scientiarum. Hac enim de causa in oblivionem abeunt. Nec ita se habet res in virtutibus; virtutes enim omnes adeò voluntariæ sunt, ut solâ voluntate contrariorum, aut nolumtate ipsarum; destruantur, & pereant omninò ab eis, in quibus sunt. Cujus exemplum est manifestum in hoc, quòd quàm citò quis vult, vel amat virtutibus contraria, tam citò sine illis est, & quàm citò desinit velle, vel amare ipsas, amittit easdem; virtutes enim, ut ait Aristoteles, aut voluntates sunt, aut non sine voluntate.

Quòd intellectus quantùm ad principia per se nota non subest voluntati.

B

CAPUT L.

Quòd contravenientes dictis fidei Christianorum non sunt dicendi infideles, & hæretici, nisi hoc cum pertinacia dicant.

QUòd si dixerit quis, quia errores quidam, & dubitationes, & ignorantiæ multæ culpabiles sunt, atque damnabiles, & omnis lex ferro, & igne illos prosequitur, & exterminare conatur, sicut est hæresis apud gentem Christianorum, & ista omnia non ponunt nisi in virtute apprehensiva nobili, cùm contraria in eodem, vel circa idem secundùm naturam habeant & esse, & fieri. Quapropter ubi scientia, ibi & error & ignorantia, & ubi vera ac salutaris fides, ibi & hæresim modis omnibus esse necesse est; & non est dubium, quin hæresis pessimum, ac execrabilissimum vitium sit, sicut & fides nobilissima, ac virtuosissima: Respondeo in hoc, quia ista nec laudem habent, nec vituperium per se, nec error per se unquàm damnabilis est, sed pertinacia in eodem, & negligentia, sive privatio voluntatis avertendi ab errore, & sciendi, vel cognoscendi veritatem, cujus cognitio salutaris est, propter quod unus ex Prophetis Hebræorum evidenter increpat voluntariè errantes in sermone suo,

C

A quo dixit: Ecce homo qui noluit intelligere, ut benè ageret, & sapientes, atque doctores Christianorum, non senserunt hæreticos esse simpliciter errantes, & simpliciter de his, quæ fidei communis sunt, vel de aliquo eorum, malè sentientes, sed eos solos, qui pertinaciter malè sentiunt in his, & errores suos irrevocabiliter defendentes, adversarios, & inimicos fidei se constituunt, contra etiam cœtum fideliũ factionem, & Ecclesiam malignantium ex adverso erigentes ad impugnandam fidem communem totis studiis, ac viribus. Propter quod prudenter, ac laudabiliter attendit gens Christianorum, an simpliciter errant contra fidem veridicam, tanquàm seducti, an pertinaciter, & ut seductores, & illis utique medetur eruditione & correctione, tanquàm vulneratis à serpentibus, illos verò gladio & igne, tanquàm serpentes exterminat. Multùm quippe differt inter serpentem & vulneratum à serpente.

B Nec laudem igitur, nec vituperium habent; nec culpam, nec meritum hujusmodi errores, & ignorantiæ, nec culpabiles, aut damnabiles sunt, nisi inquantùm sunt voluntatis, & inquantùm eos suos facit, hoc autem est, volendo approbando, defendendo, vel etiam negligendo. Non enim negligenda est vis apprehensiva nobilis, quin potiùs studiosissimè, totisque viribus purificanda est ab erroribus noxiis & clarificanda ab omnibus ignorantiarum, quæ virtutes impediunt, tenebris. Et quoniàm nec doctrinæ, nec studia, nec experientiæ sensuum ad hoc sufficiunt, à creatore instantissimè, ac devotissimè illuminatio ejus, & purificatio incessanter petendæ sunt. Operaque vitiorum omnium, quæ opera tenebrarum gens Christianorum verissimè nominat, quia animas humanas obtenebrant, & à vero lumine avertunt, sunt in opere declinanda. Scito autem de fide, cujus laudes, & virtuositatem alibi tibi sufficienter declaravi, nec habere laudem meriti, nec spem retributionis futuræ, nisi cum amore, & voluntate teneatur, licet sine hoc esse posset vera ista, ac salutaris fides armativa, cùm esset & ornatus eximius virtutis apprehensivæ nobilis, & fortitudo ejusdem. Sed non esset, nisi quemadmodùm bonæ dispositiones oculi, & claritas, & fortitudo, atque agilitas pupillæ ipsius, quorum bonus usus voluntarius apud imperantem posset habere laudem, vel meritum. Videre verò, quod omninò esset sine voluntate, nihil haberet hujusmodi apud virtutem visibilem; sic & apud virtutem apprehensivam nobilem se habet, & de suo videre, & de suo cognoscere, eodem modo se habet, & de contrariis. Jam autem declaravi tibi declaratione, quæ tibi meritò sufficiat quid sit mereri, vel meritum secundùm omnem intentionem, & modum, & quid retributio per comparationem alterius ad alterum. Si verò dixerit quis, quia bonitas creatoris cùm sit naturalis, quin potiùs essentialis, & voluntati, vel alii nullo modorum subdita, non debet habere laudem, nec nominari virtus: Respondeo in hoc, quia bonitas creatoris ipsa est ejusdem voluntas, & non solùm non est alicui subdita, sed omnia alia ipsi neque bona est, per applicationem suam ad res bonas, sed magis econversò res, onę per applicationem ejus ad illas. Non enim bona est Dei voluntas per bona volita, id est, quæ vult, quin potiùs res, quas vult, sunt bonæ per ipsam, & intendo, quia volitæ per ipsam. Secùs autem est inter voluntates nostras, & res à nobis volitas. Voluntates enim nostræ bonæ sunt per applicationem suam ad res bonas, applicationem inquam convenientem, & debitam. Volunt enim homines interdùm bona, sed malè. Res verò non ex necessitate fiunt bonæ per applicationem voluntatum nostrarum ad

Fides non habet meritum, nisi amore teneatur.

D

De applicatione voluntatis nostræ ad res bonas.

ipsas. Interdùm tamen res paucæ bonitatis efficiuntur bonæ longè ampliùs, quàm sint in se, ex applicatione bonæ voluntatis ad illas. Sicut vides in eleemosynis, dare quippe eleemosynam modicam etiam nonnullius bonitatis est, ex applicatione tamen multum bonæ voluntatis efficitur multum bonum, & multi meriti apud largissimum retributorem, Deum videlicet, cùm fuerit multâ pietate, aut vehementi dilectione creatoris ornata voluntas, ex qua est, aut etiam cùm fuerit non de superfluitate, aut divitiis largientis, sed de necessitate, atque penuria ipsius. Et intendo, cùm ipse dator cum difficultate & molestia, eam necessitati propriæ subtraxerit, ut tollat, vel saltem leniat molestiam, aut miseriam indigentis. Ea verò, quæ in seipsis mala sunt, quæ Aristoteles vocat mox nominata conjuncta malo, nullius quantumcunque bonæ voluntatis applicatione bona fieri possunt: si tamen possibile est voluntatem bonam talibus applicari.

CAPUT LI.

Quod virtus apprehensiva nihil consulit, vel suggerit, quin potius alia potentia necessario id faciat, & quod mali Angeli sint abusi vi motivâ.

IAm igitur expedivi te à quæstione ista, & patefeci tibi, quia præter voluntatem, hoc est, sine ipsa non potest esse culpa, vel peccatum. Et intendo, quia omne peccatum est abusus voluntatis in primis, aut negatio sive privatio debiti usus ipsius. Et intelligo negligentiam voluntatis, & tepiditatem ipsius, privationem, sicut expressit sapiens in sermone suo, quo dixit: vult, & non vult piger. In primis autem, dixi, quia ex hoc abusu, vel privatione sequitur abusus virtutis apprehensivæ nobilis, defectusque multi, & privationes noxiæ in eadem, videlicet applicatio ipsius ad res superfluas, & noxias, & aversio ejus ab utilibus, atque salutaribus, ex qua aversione sunt in ea ignorantiæ errores, & dubitationes, atque opiniones malæ. Scis enim ipse multos ex hominibus non solùm cogitantes mala, & malè, sed etiam studiosos in his, quales sunt dolosi, fraudulenti, & omnes inquisitores malorum, videlicet omnes illi, quos malæ passiones, seu vitia exagitant. Scis & multos ignaros rerum necessariarum, atque utilium, per negligentiam, atque desidiam, vel studendi, vel discendi, vel experiendi, vel sicut dixi, à creatore postulandi bonam, & salutarem scientiam. Necesse igitur est ex omnibus his substantias, de quarum primo peccato agitur, abusas fuisse virtute motivâ nobili, id est voluntate in primis, vel non usas fuisse, ut decuit, & consequenter similiter se habuisse eas circa virtutem suam apprehensivam nobilem. Manifestum autem est, quòd ubicunque vis motiva nobilis, vel aliter se applicat, quàm ei suggerat, vel consulat virtus apprehensiva nobilis, quòd alio suggerente ex necessitate hoc faciat. Quemadmodùm vides in nobis ipsis, qui non aliter applicamur vel divitiis, vel deliciis, vel aliis, quarum applicatione non convenienti corrumpuntur, & pervertuntur animæ nostræ. Fit enim hoc rebus hujusmodi quasi allicientibus, & abstrahentibus animas nostras. Quemadmodùm dixit Aristoteles, quia desiderabile imaginatum movet, & dixi tibi in alio tractatu, qui est de fide, quia suavitates, & pulchritudines, & aliæ dispositiones rerum, quæ apud eas vocantur bonitates, sicut ignes sunt ad virtutem

Quod virtus motiva nobilis quandoque ab alio movetur, quàm ab intellectu.

E nostram motivam, interdùm calefacientes eam, interdùm inflammantes amore ferventissimo, & flammis desideriorum ipsarum. Apparet igitur evidenter ex his, quæ præcesserunt, quia peccatum actuale primum apud hujusmodi substantias fuit abusus virtutis motivæ in illis. Quapropter fuit, vel amor, vel desiderium, vel voluntas in rem aliquam, in quam erat indecens, vel indebitum ipsum esse, & à qua decens erat, & debitum, ut contineretur, & averteretur. Quapropter necesse est, vel amorem indebitum, vel desiderium, vel voluntatem fuisse hujusmodi actum. Aliquid igitur amavit, vel desideravit, vel voluit, qui hujusmodi peccato peccavit, à quo debuit continere, & avertere tam amorem, quàm desiderium suum, quàm voluntatem, vel ipsam vim, sive virtutem motivam suam nobilem illi indebitè, & indecenter applicuit.

Quod fuerit primum peccatum Angelorum.

F

CAPUT LII.

Quod aversio ab incommutabili bono fuit primum peccatum actuale diaboli, quamvis omne peccatum à Deo avertat.

QUia verò unus ex sapientibus gentis Christianorum doctoribus dixit, primum malum aversionem fuisse ab incommutabili bono, & intellexit istam aversionem recessionem esse, sive separationem ab ipso, conveniens est perscrutari de sermone tanti sapientis, & apud prædictam gentem tam famosi. Reminiscere igitur in primis sermonis, quem audivisti à me in tractatu singulari de bono, & malo, ubi audivisti, quia primum, & maximum malum, & ut ita dicatur, malum omnis mali in moribus, atque rebus moralibus, est ista privatio, quæ opponitur inten-
G tioni, quam sapiens iste vocavit adhæsionem, quâ adhæretur incommutabili bono, quod ipse intelligebat solum creatorem. Cùm autem rationes, quibus adhærere dicit bonum, contraria habeant, dicitur & malum adhærere illis, & rectà malum est, sicut cùm dicitur lepra alicui adhærere, & ubicunque adhærere dicitur quis ei, de quo non convenit. Quo modo unus ex Prophetis Hebræorum dicit de gente sua: Pueri alienis adhæserunt. Adhærendum autem est creatori, sicut dixit alius ex Prophetis ejusdem gentis: mihi adhærere Deo bonum est, & alibi: adhæsit anima mea post te: lex autem Hebræorum evidenter in multis locis dixit, per insinuationem, quoniàm adhærendum est creatori, tanquàm sponso: & de hoc in diversis tractatibus multa audivisti per me, videlicet quia creator sponsus est uniuscujusque animæ humanæ secun-
H dùm tres vires ejusdem nobiles. Secundùm intellectivam quidem in eo, quòd ipse est veritas luminosissima. Secundùm concupiscibilem in eo, quòd ipse est bonitas suavissima. Secundùm irascibilem verò in eo, quòd ipse est gloria magnificentissima, & honor, sive decus, post quem non est honor alius, vel decus aliud. Circa hoc enim versantur omnia nobilia desideria animarum humanarum, & ista sunt quæ sola rectè, & magnificè, & laudabiliter ab eis quæruntur, & in quibus finiuntur, ac quiescunt, & à quibus solis implentur recta desideria earum, & propter hoc ab omnibus aliis, quæ per ista tria non quæruntur, illuditur eis, & remanent vacuæ etiam, cùm assequutæ fuerint illa. Causa autem in hoc est

Quid sit secundum tres vires adhærendum sit Deo.

quoniàm omnia alia sunt vanitas per modos, & intentiones, quas alibi jam exposui tibi. Quapropter cùm illa venantur, vel acquirunt quolibet modo, non verè comedunt, sed instar somniantium eis illudunt vanitates hujusmodi, & hoc est, quod insinuavit quidam ex prophetis antedictis hujusmodi sermone suo: quomodò, inquit, somniat esuriens se comedere, cùm autem expergefactus fuerit, anima ejus vacua est; & quomodò somniat sitiens se bibere, cùm autem evigilaverit anima ejus, arida est, sic erit multitudo gentium, &c. De hoc eodem dixit sapientissimus gentis illius, justus comedit, & replet animam suam: venter autem impiorum insaturabilis; justum intelligens eum, qui se, & sua omnia servitio creatoris impendit, vel potiùs reddit, ut debitor eorum in hoc, & ad hoc; non enim venatur vanitates, nec laborat ad acquisitionem earum, sed vera, & solida bona, quæ sola animam ejus implere sufficiant, totis studiis exquirit: hæc autem sunt tria illa, quæ nominavi tibi, quæ sunt creator unus benedictus. Jam autem dixi tibi, quia omnia alia vanitas sunt, & etiam falsitas secundùm Aristotelem, & de hoc audivisti intentionem meam, in prima parte hujus sapientialis, ac divinalis magisterii. Ratio verò vanitatis verissima secundùm intentionem communem, & opinionem, est hæc, ut ita dicatur, vanitas est, quod nec confert plenitudinem continenti, nec fulcimentum innitenti, nec fructum laboranti. Venter verò impiorum idcirco evidenter est insaturabilis, quoniàm clausus est, & obseratus inaperibiliter ad bona vera & solida, à quibus solis impleri posset: apertus autem, & hians inclausibiliter ad vanitates, à quibus non est possibile illum impleri, & intendo in sermone sapientis istius ventrem impiorum famem eorum vel desiderium. Ad ista igitur tria bona est conversio animarum nostrarum decens, & debita, castaque, & incorrupta, ad alia verò quæcunque illa sint, turpis est, & fornicaria. Quapropter manifestum est tibi ex his, quoniàm adhærendum est creatori, tanquàm sponso legitimo ab animabus nostris; ab aliis autem continendum est eis, & avertere se debent, tanquam à corruptoribus, & adulteris videlicet, ab adhærentia eorum, scilicet, ne quærant ea per se, aut propter se, & ne diligant ea per modos istos, aut gaudeant in eis, & intendo ne admittant ea, quasi ad torum, & amplexus. Ista enim soli sponso creatori debentur. Verùm, ut pedissequas, seu ancillas introducentes eas in thalamum sponsi, vel ad sponsum creatorem, eas admittere, & etiam diligere non est injuria sponsi, vel maculatio sponsarum, cùm manifestum sit creaturas omnes introducere animas nostras ad ipsum sponsum, veritate quidem sua nostram vim intellectivam ad veritatem luminosissimam primam, & suavitate sua ad bonitatem suavissimam primam, & honorabilitate sua, idest, si quid habet, quod pertineat ad vim nostram irascibilem nobilem, ad gloriam magnificam, & honorem ultimum creatoris. Et intendo suavitatem veram non somniatam, quales sunt delitiæ corporales, de quibus jam patefeci tibi, quia palatis corruptis solummodò suave sapiunt, sanis autem, & mundis abominabiliter desipiunt, & propter hoc verus est sermo nobilis illius moralis philosophi ad discipulum suum, dicentis: Crede mihi, gaudium verum res severa est. Adhærendum, etiam est creatori ut fonti bonorum indeficientissimo ac redundantissimo. Adhærendum, ut Domino, contra omnia, quæ se erigant contra ipsum, vel ei modo quolibet adversantur. Adhærendum est ei, ut magistro, sive doctori, & à doctrina, atque disciplina ejusdem nullatenùs

Quid est vanitas.

Qualiter diligendus est Deus, & alia in ordine ad eum.

A recedendum. Adhærendum est ei, tanquàm medico soli animarum, & à cura ejus, atque curatione nullatenùs declinandum. Adhærendum est ei non solùm, ut Salvatori, sed etiam, ut saluti, ut vitæ à quo separatio vera mors est, & sola verissimè est. Adhærendum est ei, ut custodi, & defensori unico, à quo si vel ad punctum se quis separaverit, vel abrumpi permiserit, incidit in fauces, & dentes bestiarum crudelium, in manus, & gladios hostium implacabilium. Quocunque istorum modorum intellexeris sermonem prophetæ prædictum, quo dixit: Mihi autem adhærere Deo bonum est, non errabis. Vides igitur evidenter in omnibus istis intentionibus, quoniàm separatio, recessio, aversio à creatore contraria est unicuique adhærentiarum, quas nominavi, & numeravi tibi. Verùm aversio est, qua tanquàm dorsum vergit à creatore, qui ab eo recedit. Intentio verò recessionis nihil innuit de dorsi ad creatorem versione. Quia igitur adhærere creatori totum, & solum bonum est animarum nostrarum,
B sive nostrum, privatio opposita ex necessitate est totum, & solum malum earum, & nostrum. Ampliùs. Hoc toto, & solo salvato boni sumus, & omni modo à malitia culpabili immunes, & liberi; quare hoc est bonum totum, & solum, atque tota, & sola bonitas, qua boni sumus: contrarium igitur, idest privatio huic bonitati opposita, tota, & sola malitia est, qua mali sumus. Ampliùs. Dixit Aristoteles, & verè, quia per se est, quo posito ponitur, & quo remoto removetur; posita autem hujusmodi adhærentia ad creatorem boni sumus, remota autem non boni sumus: ipsa igitur est, qua per se boni sumus, quare privatio opposita est malitia, qua per se mali sumus. Ampliùs. Posita hujusmodi privatione, & sola, mali sumus, & ponitur malitia nostra, & remota removetur; ipsa igitur est per se malitia nostra, & ipsa est, qua per se mali sumus. Quare ante eam nullum malum, cùm ea, quæ per se sint, prima fiant unicuique sub-
C jecto. Ampliùs. Si ante eam esset, vel fuisset malum, sive malitia, non ea remota removeretur malum, aut malitia, cùm antequàm ipsa esset, non esset ipsa, & esset malum, sive esset ipsa malitia, ipsa igitur est primum malum. Ampliùs. Quicunque actus, vel usus ponatur fuisse in hujusmodi substantiis, si non avertit eas à creatore, permittit eas adhærere creatori adhærentia quacunque; quare permittit eas esse bonas, & patitur secum bonitatem, quæ tota, & sola bonitas earum erat. Non est ergo possibile hujusmodi actum, vel usum fuisse malum, qui patiebatur & bonitatem veram secum, & bonas esse hujusmodi substantias; si quis igitur actus vel usus malus fuit, fuit, quia scilicet avertebat à creatore, aversio igitur à creatore fuit malum primum, sive malitia prima. Cùm nihil in actibus, vel operationibus, vel etiam in dispositionibus, aut habitibus, aut passionibus possibile sit esse malum, nisi per ipsam, ipsa enim sublata, ut
D dixi, impossibile est aliud esse malum culpabile, vel motibus bonis, atque virtutibus nocivum. Hujusmodi autem exempla etiam in omnibus vitiis, & maliis operibus manifesta sunt. Si enim avaritia non averteret avarum à creatore, in nullo mala esset. Et intendo, quia si animæ nostræ possent simul adhærere creatori adhærentia debita, & convenienti, atque divitiis adhærentia, quæ est avaritia, nullo modorum esset mala avaritia, cùm salva tota, & sola bonitate qua boni sumus, vel esse possumus, esset in nobis.

CAPUT LIII.

Quòd avaritia avertit à creatore, & quod est ponenda connexio virtutum, & quod aversio non videtur totaliter intenta ab angelis malis.

De avaritia, & avaris.

NIsi fortè, quis erroneus dicat, quia avaritia posset esse avaritia sine aversione à creatore, cùm reverà avaritia esse non possit, quin multa impedimenta, & multas læsiones inferret bonitati, sive adhærentiæ, qua convenienter, & debitè adhærendum est creatori, licet non totaliter avarum averteret ab eodem. Scito ergo, quia sermo iste sermo hominis est opinantis aliquem consortem, vel participem posse esse creatori in jure, & dominatione animarum nostrarum, & creatorem non offendi, si in parte adhæserimus, & servierimus alii, quàm ipsi. Et jam audisti ex lege Christianorum, quia nemo potest duobus servire, & ipse legis illius lator manifestè dixit: Non potestis Deo servire, & Mammonæ. Et causas multas audivisti à me super hoc in expositione sermonis, quem scilicet dixit legis illius lator. Addam autem hîc tibi, quia non est verè, & propriè avarus, nisi qui amat pecuniam propter se ipsam, tanquàm per se bona, per seque expetenda sit. Qui enim amat eam ad bonos, & pios usus, non avarus est, imò verè largus est. Hæc enim intentio multùm longè est ab avaritia, & verè contraria avaritiæ. Amor verò, quem dixi tibi, videlicet, quo aliquis amatur propter se, amor debitus est soli creatori. Quare manifestum est, quia non est impendendus ullo modorum vel pecuniæ, vel alii. Et propter hoc qui eum impendit alii, idolum suum illud facit, & servit ei servitute, vel servitio, quæ est idolatria. Præsertim cùm amor potissima pars sit divini cultus. Ampliùs. Hoc habet evidenter doctrina, & lex Christianorum, quòd avaritia est simulacrorum servitus, & quoniàm nihil iniquius, quàm amare pecuniam. Causa autem in hoc est evidentissima, quoniàm creator ordinavit nos ad pecuniam ut nos ei superponeret, & eam sub pedibus nostris poneret. Totam enim terram & omne, quod terrenum est, posuit sub pedibus nostris corporalibus, sicut dicit unus ex prophetis hebræorum loquens ad ipsum: Omnia inquit subjecisti sub pedibus ejus. Ipsæ etiam pecuniæ totis viribus ponderum suorum contendunt, & conantur esse sub pedibus nostris, nec inde levari, nisi invitæ, & per violentiam patiuntur, manifestè ostendentes avaris iniquitatem, atque perversitatem avaritiæ, quibus se pecuniis spiritualiter subjecerunt. Hæc igitur est perversitas avaritiæ, quòd pecuniam, quam avari corpore calcant, corde adorant. Ex quo palàm est illos, & pecuniam habere vilissimam forinsecùs, & eam habere honoratissimam intrinsecùs, quam pedibus corporis calcant, & inclinato capite ad eam hoc est, corde per amorem illum, ut Deum, adorant. Audivisti etiam per me, quoniàm amor unio quædam est amantis, & amati. Unitus igitur est omnis avarus omni pecuniæ, quam per avaritiam amat. Istas etiam pecunias, quas amore hujusmodi amat, efficit membra sua. Et hoc ipsi sermonibus strictissimis confitentur avari, dicentes de uno prædio, vel molendino, vel furno, hoc est melius membrum, quod habeo. Non adhæret igitur creator unitus pecuniæ, cùm apertè contineat lex Christianorum, & doctrina, quoniàm qui adhæret deo unus spiritus est cum illo, cùm non sit possibile, ut avarus sit unus spiritus cum deo, & una terra cum pecunia, vel in parte, vel in toto. Ampliùs. Cùm unaquæque iniquitas, & una-

E quæque macula mortaliter culpabilis, sive damnabilis sit, maculet animam humanam, & creatori eam abominabilem, atque inimicam constituat, impossibile est, ut in parte avarus sit aliquis, & nihilominùs creatoris amicus. Non enim necesse est eum, qui inimicus est alicujus, omnia nocumenta intulisse illi, & omni genere impugnationis impugnasse ipsum. Alioquin non esset possibile quemquam hominum habere aliquem inimicum, cùm non sit possibile omne genus inimicitiarum vel exercere, vel exercuisse, quemquam in alium. Ampliùs. Cui dubium est, quin ex uno casu in lutum profundissimum inquinatur, qui in illud ceciderit, similiter cui dubium esse potest, cui unica mors illata est, quin mortuus sit. Quare non relinquitur tibi dubium, quin avarus, cùm ejus cor in lutum profundissimum divitiarum ceciderit, atque demersum sit ipsum esse inquinatum, & propter hoc omni appropinquatione ad creatorem indignissimum, similiter omnem avaritiam mortem esse, & extin-
F ctionem ejus, in quo est, inquantùm ad vitam gratiæ, qua deo, & ex deo vivimus. Non enim possibile est, vel fuit unquàm, aliquem prolabi in omnem avaritiam; non enim possibile est aliquem omne furtum committere, aut omnem rapinam exercere, neque omni fraude, & dolo pro obtinenda pecunia alios circumvenire, quoniàm non est possibile quemquam omne aurum concupiscere, vel quaslibet alias ex divitiis, cùm non sit possibile ipsum omne aurum, vel omne argentum videre, vel alio modo apprehendere, apprehensione dico particulari, neque ad hoc, ut aliàs injustus sit, necesse est ipsum omnem injustitiam exercere, quare neque ad hoc, ut malus sit, necesse est ipsum exercere omnem malitiam, aut omnis malitiæ opera: sic neque ad hoc, ut idolatra quis sit, necesse est
G ipsum omne idolum adorare, neque ad hoc, ut sit fornicator, omnem fornicationem agere aut omne adulterium ipsum perpetrare ad hoc, ut adulter sit. Quare manifestum est in omni genere malitiæ malum esse simpliciter, & dixi quemcunque, qui vel uno opere illius se ipsum maculaverit, quare separatum à creatore, tam similitudine, quàm connexione, & vinculo, sive adhærentia, qua deo adhæretur, diruptis. Quemadmodùm enim ligatura fortissima sibi cohærent invicem colligata, sic amore sincero adhæretur creatori. Et propter hoc contensione ipsius fit separatio, sive aversio ab illo. Tibi etiam manifestum est usu notissimo, ac vulgarissimo dici amicos amoris vinculo sibi invicem colligatos, & odio, vel inimicitia, ab invicem separari. Quamquàm autem ita de amore dixerim, quòd eo adhæretur creatori, nihilominùs tamen verum est,
H quòd unaquaque virtutum, quæ in eum sunt, adhæretur eidem, videlicet fide, qua creditur in eum, & timore, quo ipse timetur, similiter & spe, qua in ipsum speratur, sic quoque honore, quo honoratur, & pudore, quo omnis turpitudo propter jugem inspectum ipsius, sive intuitum, erubescitur: & ad hunc modum se habet de aliis quæ in eum sunt, ut dixi priùs, & nominavi eas, & numeravi tibi in tractatu singulari de virtutibus, amore tamen, quia essentia ipsa sua unitio est amati ad amatum, & vinculum, quo adhæret, atque constringitur, potissimè creatori adhæretur, cùm fuerit perfectus perfectionibus suis septem, quas in eodem tractatu didicisti. Relinquitur igitur ex omnibus his non esse possibile dimidiationem istam, sive particulationem in substantiis intelligentibus, videlicet, ut in parte creatori adhæreant, & in parte ab eo separatæ sint, seu aversæ, tum propter impartibilitatem earum, quæ partitionem, & partes non recipit,

A recipit, tum propter proportionalitatem meritorum, & retributionem, tum etiam propter inseparabilem concomitantiam virtutum veri nominis, & veræ rationis; cùm enim proportionabilia sint merita retributionibus suis, sicut non est possibile in retributionibus esse, vel fieri dimidiationes, vel particulationes hujusmodi, sic neque in meritis, quæ sunt prædictæ virtutes, & opera earum. Quia igitur non est possibile substantiam quamcunque intelligentem in parte obtinere retributionem gloriæ futuræ, & in parte damnationem miseriæ contrariæ; sic non est possibile ullo modorum eam hîc habere meritum in parte futuræ gloriæ, & in parte demeritum damnationis contrariæ. De ipsis verò virtutibus, de quibus hic est sermo, declaratum est ibidem tibi eam esse concomitantiam, atque connexionem ipsarum, ut non sit possibile, vel unam esse in quocunque subjecto, in quo, & omnes aliæ non sint, & intelligo unamquamque sine aliis omnibus esse non posse, ita ut ubicunque una est impossibile B sit aliam quamcunque deesse. Dico igitur, quoniàm aversio à creatore non patitur, vel unum ex tantis bonis, quantæ sunt virtutes hujusmodi, secum esse. Ex quo etiam apparet, quantum malum sit ipsa aversio à creatore, per quam & ipse fons bonorum, idest creator benedictus, amittitur, & etiam tam preciosa, tamque salutaria dona ipsius, ut sunt virtutes, & dona, quibus decorat, illustrat, & perficit animas nostras juxta beneplacitum suum. Quemadmodùm cùm sol visibilis amittitur, & totus calor ipsius, & tota radiositas. Dico insuper, quoniàm aversio nec inquisita, nec intenta fuisse videtur ab aliqua primarum substantiarum, quia nec etiam ab hominibus in nocte hujus vitæ, atque perversitate degentibus, quæri, vel etiam desiderari videtur. Qui enim quærit appropinquare pecuniæ, & conjungi, & possessioni, sive dominio, non C intendit recedere à creatore, nec hujusmodi recessus quæritur, vel desideratur apud ipsum, quemadmodùm vides de ambulante, quem movet desiderium essendi in loco, ad quem tendit, quia non movet eum, vel amor, vel desiderium recedendi à loco, in quo erat, nec recessus hujusmodi est apud ipsum quæsitus, vel desideratus, est tamen consequens accessui ad locum alterum. Non enim possibile est, ut quis accedat ad locum aliquem, quin deserat locum, in quo erat ante, & quin recedat ab illo, licet hoc desiderium, vel intentio ejus non sit. Nec verisimile est, aliquam ex primis essentiis intelligentibus ejus perversitatis fuisse, cùm peccaverunt, ut istud malum aversionis, scilicet, vel separationis à creatore quæsierit, vel intenderit, cùm manifestè nihil habeat bonum, vel desiderabile, vel apparens alterum istorum. Non enim verisimile est aliquam earum in eum iracundiæ furorem exarsisse adversùs creatorem, ut eum negare, offendere, & ab eo omninò recedere desideraverit, vel D intenderit, quemadmodùm videtur in aliquibus, qui ex dolore amissionis alicujus rei, quam charam nimis habebant, vel cujuscunque alterius infortunii, in tantam iram adversùs creatorem exardescunt, ut excogitatis blasphemiis, & contumeliis ipsum offendere conentur, negentque ipsum, & recedant ab ipso, per intentionem, & inquisitionem ipsius recessionis ab ipso Hujusmodi autem status non fuit apud primas substantias, & etiam si fuisset, non esset tamen primum peccatum eorum ista recessio, vel aversio, sed dolor immoderatus, aut ira, quemadmodùm vides in proposito exemplo.

Quod virtutes se comitantur.

Quod aversio à deo non quæritur, nec intenditur.

Quod per furorē non desideraverunt angeli recedere à Deo.

CAPUT LIV.

Quòd separatio à creatore fuit primum malum, & prius aversione ab ipso, sicut causa prius causato, & utrùm aversio prior conversione.

Debes tamen scire, quia aversio, & recessio, & separatio, in corporalibus, sive corporibus, dicuntur secundùm duas intentiones Est enim recessio intentio motus interdùm, & est idem motus recessio ab uno loco, & accessus, sive accessio ad locum appositum, sicut via una, & eadem, est à Thebis ad Athenas, & ab Athenis ad Thebas; non enim movetur duobus motibus, qui ab uno loco movetur ad alium; sic se habet, & in spiritualibus, quemadmodùm, qui appropinquat pecuniæ movente avaritia modo appropinquationis, quem dixi, eadem appropinquatione, sive motu spirituali recedit, & elongatur à creatore, & est unus, & idem motus spiritualis appropinquatio hæc, & elongatio. Et iste motus non est, nisi concupiscentia, vel desiderium pecuniæ, qualem concupiscentiam, vel desiderium, suggerit, vel potius inflammat avaritia. Dicuntur insuper separatio, & recessio privationes oppositæ dispositionibus, quæ dicuntur adhærentia, conjunctio, propinquitas, societas. Viri namq; sancti deoq; dilecti dicūtur habere societatem cum deo, & esse prope eū, & habere eū prope se. Separatio igitur à deo, sive aversio dicitur privatio adhærentiæ, qua deo adhærendum est, & ipsa eadem dicitur aversio, qua ab eo recessum est, quasi verso tergo, seu dorso ad ipsum. Et quoniàm non fit hoc nisi adhærendo alii, necesse est primas istas substantias creatore deserto per hujusmodi privationem alii, vel aliis adhæsisse, & hanc adhæsionem, sive adhærentiam, vocant doctores Christianorum conversionem ad ea, quibus per eam adhæretur, reversionem verò, qua substantiæ intelligentes ab hujusmodi recedentes ad creatorem convertuntur, ita ut ei adhæreant. Manifestum igitur est tibi, quia primum malum, idest nocumentum, & damnum, atque maximum omnium damnorum, & nocumentorum est privatio hæc, videlicet separatio à creatore. Primus verò actus malus conversio fuit ad aliud, per quem desertus est creator, sive derelictus, & separatæ ipsæ ab eo & hujusmodi actus, scilicet conversionis, per quem adhæserunt alii, quàm creatori, est malum, ex quo provenit separatio earum à creatore, quare ex necessitate est prius illa, causa enim efficiens semper prior est causato suo Quòd si dixerit quis, quia hujusmodi actus non fuit malus, nisi propter malum aversionis à creatore, sive separationis ab ipso, ergo malitia illius prior est quàm malitia actus hujusmodi, vel major, indubitanter verum dicit, quia malitia ejus, & prior, & major illo genere prioritatis, & ordine, quo omne, quod est per se, prius est eo, quod per accidens, sive per aliud, & unicuique subjectorum prius est quod est ei per se, quàm quod est ei per aliud. Quia igitur malitia per se est hujusmodi privationi, & tanquàm essentialiter necesse est & prius, & magis illam esse malam, quàm actum hujusmodi, non tamen necesse est illam prius esse: cujus exemplum est in cæcitate, & actu, vel passione, per quam cæcitas irrogatur, aut visus aufertur; necesse enim est hujusmodi actum, vel passionem priorem esse cæcitate, utpote causam ipsius, non tamen plus, vel magis esse malam, causa quidem est hujusmodi actus, vel passio, scilicet, ut cæcitas sit, sive ut visus non sit, non autem causa est malitiæ ipsius cæcitatis, hoc est, ut cæcitas ipsa mala sit. Cæcitas enim in se ipsa,

Quod primum mali fuit separatio à creatore.

& per se ipsam mala est malitia naturæ, idest, ipso nocumento, & damno, quod ipsa est, vel irrogat naturæ, ejus igitur malitia non est ei adveniens aliunde, vel ex causa alia. Causæ verò cœcitatis non est malitia, nisi ab ipsa cœcitate, & æquivocè dicuntur mala nocivum, & nocumentum. Nocivum enim effectivè, nocumentum verò per se, & essentialiter. Actus autem hujusmodi, vel passio, non dicitur malus, sive mala, nisi effectivè, tanquàm scilicet nocivum, hoc est, quia vel bonum aliud adimit, vel malum infert, aut imprimit. Simile exemplum de hac re est in actu spoliationis, & nuditate, in actu depauperationis, & paupertate, in actu mutilationis, & membri carentia, & in actu vulnerationis, & morte, similiter in actu extinctionis luminis, sive ablationis ipsius, & tenebrositate, & ad hunc modum in actu occasus solis, & noctc. Manifestum igitur, quia primum malum, idest nocumentum, ex necessitate fuit separatio à creatore, sive amissio ejus, sive desertio; primum verò malum, idest primum noxium, vel nocivum, primus hujusmodi actus abusivus, vel privatio prima debiti usus, aut actus vitium, quas sæpè nominavi tibi. Quòd si quis dixerit, quia prima adhærentia, sive primum adhærere, quo adhæsum est alii, quàm creatori, per se, & in se malum, & turpe fuit; quare nihil prius fuit eo malum, & propter hoc ipsum fuit primum malum: Respondeo, quoniàm sic adhærere ipsa intentione, & ratione sua, mox nominatum juxta sermonem Aristotelis conjunctum est malo, quod est desertio creatoris, sive aversio ab illo. Non enim adhæret creatori, qui alii adhæret, quàm ipsi, quemadmodùm non adhæret uxori suæ, qui alii adhæret. Et de aliis modis adhærendi, qui supra nominati sunt tibi, similiter se habet. Reverà igitur adhærere alii, quàm creatori, quolibet dictorum modorum in se, & per se malum est, juxta intentionem, quam dixi & non solùm noxium, & maximum bonum, quod est creator, adimens, vel auferens, sed etiam turpe, & iniquum turpitudine omni adulterio incomparabili, & omni iniquitate ab æquitate in infinitum remotiori. Si quis enim spreta uxore, seu deserta, quæ utique fœmina est, & conditione naturæ eo in nullo inferior, alii fœminæ adhæreat, minùs longè incomparabiliter à castitate conjugali se facit, quàm substantia intelligens, quæ deserto sponso suo, qui est creator benedictus, alii cuicunque rei adhæret. Nec est solummodò hujusmodi adulterium, seu fornicatio, qua fornicantur multæ ex hujusmodi substantiis à creatore, sicut aliqua ex nephariis abusionibus, quibus se polluunt homines ignominiosè, quemadmodùm si spreta uxore quis asinæ suæ commisceatur, & adhæreat, sed incomparabiliter majori distantia à conjugio creatoris, majorique abusione super omnem comparationem, cùm miscentur rebus, & adhærent, quæ nec sui generis, nec sui etiam prædicamenti sunt, multæ substantiæ rationales. Vanitas enim, & voluptas nec de genere substantiarum sunt; manifestum est tibi, qualiter fornicentur à creatore cum eis homines. Si ergo nepharia abusio est in hominibus commisceri, & adhærere animalibus non suæ speciei, quantò fortiùs, & incomparabiliter major, & intolerabilior magisque abusiva est fornicatio cum vanitatibus, & voluptatibus, deserto nobilissimo, ac sublimissimo sponso, qui est creator benedictus? Vides igitur turpitudinem, & immensitatem ipsius turpitudinis, qua turpe est cuicunque alii adhærere creatore deserto: immensitas verò est iniquitatis, qua ab æquitate verissima recedunt avari, tanto viliora se ipsis adorantes, & nobilissimum, ac præstantissimum creatorem omnium omni inimicitia, omnique fragmento auri, vel argenti, omnique luto, & stercore viliorem habentes, studiosè namque, & laboriosè stercora de plateis colligunt, coacervant, atque custodiunt, ipsum verò creatorem optimum nec curant, nec recogitant.

Quòd primum malum noxium, sive nocivum fuit actus adhærendi alii, quàm creatori, & primum malum, idest, nocumentum, fuit separatio à creatore.

CAPUT LV.

Quod origo peccati fuit superbia, & de origine invidiæ similiter, & aliorum peccatorum.

QUoniàm autem, sicut audisti in præcedentibus, nec ira, nec dolor, nec gaudium, locum primum habere potuerunt apud primas substantias, nisi fortè dolor invidiæ, sicut nonnullis visum est, qui dixerunt primam, ac nobilissimam substantiam invidisse ipsi filio Dei, quem videbat sibi infinita superminentia gloriæ præcellentem, conveniens est de hoc ipso aliquantulùm perscrutari; non enim negligendi, vel prætereundi sunt sermones tantorum sapientum in rebus arduis, tamque longè à consuetudine nostra distantibus. Dico ergo in primis, quia dolor invidiæ locum habet ubi ex aliena quacunque præstantia, seu præeminentia, quoquo modo quis, vel cognoscit, vel timet, excellentiæ suæ vel diminutionem, vel læsionem, vel obscurationem, idest apparentiæ quolibet modo minorationem. Verè autem hîc nihil horum est, quod causa potest esse doloris, vel invidiæ, nisi fortè quis dicat, amorem singularitatis in bonis quibuslibet dolorem hujusmodi generare, quod & hic nullo modorum locum habere videtur. Hæc enim ratio cogeret illam nobilissimam, ac primam substantiam invidisse ipsi patri, ac primogenitori, etiam spirituisancto, cùm in ultimitate præstantiæ sit uterque eorum præstantissimus, & per utriusque eorum præstantiam, seu præcellentiam non minùs prohibeatur singularitas, seu solitudo, quam amisse dicitur, quàm per præcellentiam ipsius filii Dei; quare eadem causa, & æqualis per omnia invidendi utrique eorum, quæ fuit invidendi filio Dei. Ampliùs. Amor hujusmodi singularitatis superbia est essentialiter, & per se; hæc enim est supra se ire, nolle scilicet habere parem, vel majorem; Dei autem filius incomparabiliter ei supereminens nec erat ei par, nec ullo modorum poterat ei par videri; hoc igitur non fuit malum, videlicet, quòd noluit habere parem filium Dei, cùm justissimum esset non esse parem ipsi filium Dei, in aliis verò parem non habebat; quare satisfactum erat voluntati ejus in parte ista. Ampliùs. Hoc ipsum nolebat creator, quare voluntas ejus concordabat in hoc voluntati justissimæ creatoris. bona igitur erat voluntas hujusmodi, & bonum velle. Quòd si dixerit, quia nolebat habere superiorem filium, & hic erat ei dolor, videlicet quòd superior erat ei filius, vel eo præstantior, ista causa, ut jam dixi, doloris erat communis erga totam beatam, & gloriosam Trinitatem. Necesse igitur est aliam causam fuisse doloris hujusmodi; quod ergo verisimilius videtur hoc est, ut dicat qui hoc dicit, quia prævidit filio Dei regnum ex humano genere acquirendum, & congregandum vel in terra, vel tam in terra, quàm in cœlo. Ambivit igitur secundùm istam sententiam simile regnum, licet contrarium, in hominibus. Sed cur non similiter, & in angelis sibi regnum ambivit, cùm videret, & in angelis tunc regnantem, & postmodùm regnaturum filium Dei? sed & hæc causa similiter communis erat toti Trinitati. Non enim, vel magis, vel meliùs regnabat, vel

Nota, in quibus consistat invidia.

vel regnaturus erat in angelis Dei filius, quàm pater, vel Spiritus sanctus. Subjungit autem auctor hujusmodi opinionis testimonium cujusdam prophetæ ex prophetis hebræorum ex persona filii dicentis. Si propter me orta est tempestas, mitte me in mare, dicentis inquam hoc ad patrem, & Spiritum sanctum. Et intelligo tempestatem hanc totius generis humani lapsum in corruptionem, & mortem. Hanc igitur dicebat filius secundùm hoc propter se ortam, tanquàm in invidiam suam, ab hujusmodi primo, & principali angelo, concitatam. Sciens enim iste princeps malitiæ non posse cedere in partem suam, & regnum homines, nisi per malitiam, per quam à deo receditur, seduxit primos homines, & ad inobedientiam creatoris induxit, sicque eos in partem suam traxit, permittente namque creatore omnes mali cedunt in partem ejus, & regnum, & soli boni ad partem, & regnum filii pertinent, sicut ipsemet dixit per quẽdam ex prophetis hebrçorum: B Funes, inquiens, ceciderunt mihi in præclaris, etenim hæreditas mea præclara est mihi. Habet autem admirationem non levem, quomodò regnum, vel regnare, velle potuit, qui se exemi non posse ab omnimoda servitute, plenissimaque subjectione filii debita, nec debuit, nec etiam potuit. Se enim nihil posse, vel in se, vel in subditos, nisi quantùm creator daret eidem, vel permitteret, nullo modorum ignorasse videtur, cùm etiam stulti homines ab hujusmodi ignorantia immunes sint. Ampliùs. Cùm ignorare, vel dubitare non potuerit, nec aliquid se posse facere contra voluntatem filii Dei certum habuerit, certum igitur ei fuit, se non posse esse nisi subjectum ei subjectione plenissima, & nisi servum ejus servitute omnimoda. Quare manifestum erat ei se, nec regem, nec Dominum posse esse, nisi falsissima, ac vanissima nominatione. Ampliùs. C Ipsam subjectionem, & obedientiam esse totaliter in potestate, & beneplacito filii Dei, ut eum ab ea dejiceret, ac deturbaret, quandocunque beneplacitum ejus esset, videbat evidenter; qualiter igitur contra voluntatem ipsius, & verè per furtum, atque rapinam, & ipsius filii Dei injuriam, hujusmodi dominationem seu regnum obtinere volebat? Ampliùs. An nesciebat, quia servitus creatoris, cùm perfecta fuerit, regnatio nobilissima est, beatitudoque, atque fœlicitas, rebellio verò, & erectio contra ipsum, nequissima servitus, atque vilissima? Qualiter igitur verum, ac nobilissimum regnum hujusmodi, hoc est, servitutem creatoris, vilissimæ, ac nequissimæ servituti, illusionique turpissimæ non prætulit? Præsertim cùm servitus illa creatoris nec onus haberet ullum, neque molestiam, neque depressionem in illo statu, D quin potiùs libertatem, jocunditatem, atque honorem, & gloriam inæstimabiles. Ampliùs. Cùm ex parte filii Dei non solùm non minueretur, aut non læderetur quocunque modorum fœlicitas substantiæ illius primæ, quin potiùs & esset, & augeretur ei, ex ipso, & ex parte ipsius, qualiter invidere potuit illi? Vides igitur manifestè, quia sermo iste cogit superbiam esse primum peccatum, quæcunque invidia, idest cujuscunque intentionis, hæc fuerit. Omnes etiam sacri Doctores in hoc conveniunt, quòd invidia filia sit superbiæ, & multi primogenitam filiam ejus illam dixerunt. *Quod primum peccatum fuit superbia.* Quòd autem superbia primum peccatum sit, sicut dicit ille sapientissimus de gente hebræorum: Initium omnis peccati superbia, evidenter ostenditur, si memoriter retines, quòd primum peccatum ex necessitate fuit abusus virtutis motivæ nobilis in substantia sic peccante. Dico enim, quia non eousque sua erat illius substantiæ vis motiva nobilis, ut A liceret eidem uti illa quocunque modo voluisset, hoc est, ut ullo modorum ea illi abuti liceret. Abutens igitur ipsa usurpavit in ea dominium, quod in illa non habebat. Quare elevavit se, vel exaltavit super vim illam in dominium, quod in ea non habebat. Quare superbivit, idest super illud, quod erat, vel habebat, sic abutens, ivit, & inde dictum est superbire, quasi super ire. Ampliùs. Ex ordinatione creatoris totaliter debebat esse subjecta totaliterque serviens eidem, & intendo totaliter, hoc est, ex omnibus suis, & pro omnibus, sicut & illa omnia ex mera largitione creatoris acceperat. Quia igitur in omnibus, & per omnia serviens, vel servus creatoris, tenebatur in nullo esse Dominus, & quia in omnibus, & per omnia eidem servire tenebatur ex necessitate, & in nullo dominari, & in nullo dominum se gerere, ideò tenebatur voluntatem propriam, & in omnibus abdicare, & voluntatem creatoris solam facere. Ubi ergo econtrariò se habuit, se quantùm ad hoc Deum gessit. Superbivit igitur, cùm à servitute creatoris in hujusmodi dominium ascendit. Ampliùs. In animabus nostris ex naturali, & pura impressione, inditum est, ut in omnibus exhibeamus nos creatoris ministros. In omnibus enim nostris, & de omnibus tenemur ministri esse creatoris, & ea convertere in ejus obsequium, & honorem. In nullo igitur licet nobis econtrariò agere; quia igitur peccato primo econtrariò egerunt † primum peccantes, non solùm se non ministros creatoris sic agendo exhibuerunt, sed etiam adversarios. (*† Aliàs primi parentes.*) Quapropter in creatoris æquiparantiam se extulerunt, adversarietas enim æquiparantia est in prædicamento relationis. Et qui in adversarium se erigit, certum est, quòd eidem ex adverso, & è regione se opponit, non minus altum, potentem aut fortem in hoc se gerens. Quare primus peccans longè super id, quod erat, & esse debebat, ivit, cùm in creatoris adversarium se erexit. Ampliùs. Omnia dona, quæ contulit creator hujusmodi substantiis, videlicet sapientiam, & virtutes naturales, non contulit eis, nisi ut inde eidem servirent, seu ministrarent, non contulit igitur eis, nisi ministerium voluntatis propriæ quod est dicere, usum voluntatis suæ, hoc est, creatoris. Utentes igitur contra voluntatem ipsius, deserto ministerio, quod solum in illis habebant, usurpaverunt dominium in eisdem. Quare à ministerio, sive administratione, quæ sola commissa erat eis in ipsis, ascenderunt in dominium usurpatum, hoc autem est superbire, ut jam dixi.

CAPUT LVI.

De libertate virium disputatio, & quòd superbia fuerit primum peccatorum.

QUòd si dixerit quis, quia non cõmisit eis creator ministerium in rebus hujusmodi, quin potiùs dominationem liberrimam largitus est ipsis in eisdem, dans eis potestatem liberrimam absque ulla legis restrictione, ut uterentur eis quocunque modo vellent, destruitur sermo iste multis modis. Primùm, quia evacuatur sic primum peccatum. Si enim hoc est, nullam legem sunt transgressæ hujusmodi substantiæ, cùm nullam habuerint. Secundò, consequens est errorem istum licitum hujusmodi substantiis fuisse in omnem injuriam, & contumeliam creatoris, uti potuisse inculpabiliter omnibus donis hujusmodi. Tertiò dico, quia iste error in multa parte gentem Saracenorum involvit, quæ ad hoc deducta est, ut credat rebus omnibus suis, quocunque modo voluerit vel uti, vel abuti,

propter quod & servis masculis abutuntur, & etiam multis animalibus. Sufficit autem ad destructionem erroris istius innumerabilis multitudo manifestorum inconvenientium, quam cognosces ex paucis: nihil enim magis nostrum est, quàm ipsa membra nostra, & partes. Sequitur igitur, ut & linguis nostris liceat nobis abuti in omnes blasphemias, & contumelias creatoris, in omnia perjuria, & mendacia, in omnem subversionem, & seductionem hominum, similiter & dentibus ad mordendos, & laccrandos homines, & manibus ad rapiendum, furandum, percutiendum, lædendum quolibet modorum homines. Eodem modo videri potest & de viribus animarum nostrarum, quoniàm licebit nobis secundùm hoc vi intellectiva nostra abuti ad cogitandum quæcunque turpia, vel noxia, ad excogitandas omnes Dei injurias, atque blasphemias, similiter ad excogitandas omnes fraudes, & dolos, & ad hunc modum se habet de omnibus inventionibus malorum. Quapropter licebit nobis excogitare destructionem legis ipsorum, & ejusdem erroris defensorum, & propter hoc tam corde, quàm lingua impugnare, & destruere utcunque: & quia duorum contrariorum non est possibile, ut utrumque sit licitum in rebus hujusmodi, non erit licitus error hujusmodi, cujus destructio est licita, vel concessa, quoniàm in rebus hujusmodi non habet locum indifferentia, hoc est, in rebus, quæ sunt ex lege, vel contra legem. Quartò, quia jam audivisti in præcedentibus, quia unaquæque substantia sensibilis nascitur cum ipsa lege sua, secundùm quam vivendum est ei, & cum artificio acquirendi sibi victum, & conservandi tam individuum suum, quàm speciem. Quapropter multò fortius est hoc in hominibus naturaliter, & eminentius, & sublimius in substantiis nobilioribus. Quantò enim natura compositores esse debent, tantò & major, & lucidior est eis impressa ars vivendi, & regulæ vitæ suæ, & hanc radicem assumo à sensu; hoc enim manifestum est sensu in omni genere animalium, sicut supra audivisti de aranea, & cato, sive murilego, quorum utrunque nascitur cum arte sive artificio venandi, & per venationem acquirendi victum suum. In hominibus verò manifestum est tibi ex te ipso, quoniàm naturaliter sunt eis inditæ vel inscriptæ lex, & regulæ, secundùm quas eis naturaliter vivendum est, & dixi, ex te ipso, propter hoc, quoniàm naturalia omnia in omnibus individuis uniuscujusq; speciei naturaliter eadem, & communia sunt. Exceptis duntaxat casu, vel passione aliqua occasionatis, sicut vides in his, qui cœci nascuntur, aut claudi, & in aliis similiter occasionatis, sive plaga, sive morbo hoc factum sit. Creatæ igitur sunt substantiæ nobiles cum arte sua vivendi, & cum omnibus regulis honestatis eas decentis, & hæc est lex naturalis eisdem vivendi. Quintò, nemo intelligens dubitare sinitur, quin hujusmodi substantiis tantò honestius, hoc est, in se compositius, & creatori honorabilius, & jure naturali vivendum sit, quàm hominibus, quantò hoc eis liberius, atque facilius, innatoque lumine sapientiæ est notius. Ipso igitur jure naturali, & lege incomparabiliter magis obligatæ creatæ sunt, quàm homines sint, etiam postquàm adulti fuerint. Est igitur eis lex vivendi posita naturaliter, & inscripta, & justitia naturalis eisdem indita, & quoniàm nihil in eis naturaliter vacat à libertate, hoc est, quoniàm se & omnia sua naturaliter habent in potestate sua liberrima, atque plenissima, necesse est nihil vacare in eisdem à lege, quemadmodùm vides in nobis, quoniàm in illis soli ab omni lege exempti sumus naturaliter, quorum non est nobis potestas data libera, & propter hoc inculpabilia in

E nobis sunt, sicut est esurire, sitire, & superflua nutrimentorum egerere, vel purgare. Quare cùm omnia, quæ apud hujusmodi substantias naturaliter sunt, in liberrima potestate habeant, secundùm illa omnia necesse est eas esse sub lege, nec intelligo, quòd suum esse, vel suum non esse, subsint potestati, & de omnibus substantialibus idem intendo, sed de usibus virium naturalium suarum, quæ sunt nobilis apprehensiva & nobilis motiva, dico, quòd in potestate earum sunt naturaliter, atque voluntate liberrima, ita ut non utantur eis, nisi quandò voluerint, & quantùm voluerint, & circa quæ voluerint. Et intelligo, ut nulla passio, nullus usus sit apud eas naturaliter, vel esse possit, etiam violentus, hoc est dicere, contra voluntatem earum. Omnia igitur hujusmodi sunt in libera potestate, seu voluntate posita earundem. Circa hæc verò sunt virtus, & vitium, rectitudo, & peccatum, circa hæc intel-
F ligo, idest circa voluntaria, sive voluntati subdita: voluntatem autem in tam nobilibus substantiis, nec otiosam, nec superfluam, nec differentem, esse necesse est, cùm nulla eis fuerit difficultas in quocunque usu alterutrius duarum virium: nec enim status noster similis est illi primo statui substantiarum hujusmodi, cùm hîc nos & multarum ignorantiarum tenebris involvamur, & innumeris difficultatibus & intùs, & foris ab eis, quæ bona, & recta sunt, vel prohibeamur, vel impediamur, nec putes culpâ carere eum, qui voluntatem omninò liberam habet, si illam vel in malum, vel in non bonum quolibet modorum intorqueat. Hac igitur lege justitiæ tenebantur istæ substantiæ, in bono, & benè vires suas intendere totaliter, & purè in statu illo primario. Tam negligentia igitur, quàm omissio, hoc est, privatio debiti, & boni usus culpabilis in eis erat, atque damnabilis. Similiter otiositas, & superfluitas in nobis plurimum habent excusationis interdùm propter causas ante dictas,
G quæ sunt ignorantia, & difficultas. Manifestum igitur est, quoniàm apud primas substantias hujusmodi virium usus aut boni fuerunt, aut culpabiles, & quoniàm constat multas ex eis à statu illius bonitatis naturalis, atque naturæ, in malitiam declinasse, seu cecidisse, manifestum est hoc, idest casum istum malum aliquem ex usibus hujusmodi fuisse virium. Jam autem patefactum est tibi, omnem malum usum cujuscunque ex viribus nostris, vel earum, usurpatum ex necessitate per superbiam esse. Quare superbiam primum earum peccatum fuisse necesse est. Ampliùs. Nulli intelligenti dubium esse potest, hoc solum illas habuisse in dictis viribus, quod eis à creatore concessum est; non autem concessum fuit eis à creatore, ut eis, vel altera earum malè quolibet modorum uterentur, in aliquo autem, quod eis à creatore concessum non erat, nihil planè juris habuisse, palam est: cùm igitur nullus malus usus
H hujusmodi virium esset in illis à creatore concessus, dubitari non potest eum fuisse ab eis per injuriam usurpatum, hoc autem est iniquum dominium in re quacunque, & hoc est indubitanter peccatum superbiæ, quo superbit, idest, superit in quacunque re super id, quod in eadem eidem concessum est, dum quicquam sibi vendicat, vel usurpat. Ampliùs. Lex est unicuique id, contra quod ei facere, vel venire nullo pacto licere potest. Quia igitur contra creatoris voluntatem nulli eam cognoscenti venire, vel facere, licere potest, ipsa est lex ex necessitate eidem: voluntas igitur creatoris lex fuit omnibus hujusmodi substantiis, nisi quis dicat fortasse, quòd eam in statu illo nativæ suæ bonitatis ignorabant. Hoc autem est frivolum circa vitam, & actus earum, cùm, sicut dixi tibi, hujusmodi ignorantiam

Quod voluntas creatoris est lex.

nec

hæc in animalibus brutis Dei bonitas patiatur. Omne enim animal brutum, ut sæpè dixi tibi, cum arte sua, & artificio vivendi creatur, & nascitur. Non ignoraverunt igitur nobiles illæ substantiæ, quæ esset voluntas creatoris de vita, & actibus earum, ipsa igitur erat eis lex, quare eidem per omnia tenebantur esse subditi. Erigentes igitur se contra eam elevatæ sunt quasi in altum exemptionis, & hoc est earum superbire, vel superire. Ampliùs. Aut voluit creator illas esse subditas per omnia voluntati suæ, & totaliter insistere suis obsequiis, aut non? quòd si voluit, & servaverunt, in nullo contra facientes, manifestum est eas nullo modorum peccasse; si verò non servaverunt, propria igitur voluntate à debita subjectione creatoris quasi in altum exemptionis, & rebellionis se ipsas erexerunt, & hoc iterùm non est, nisi superbire. Quòd si noluit creator eas totaliter subditas esse voluntati suæ, quicquid igitur agerent non agebāt quicquam contra voluntatem ipsius; cùm igitur contra voluntatem ipsius sit, quicquid malè, seu culpabiliter agitur, nihil male, seu culpabiliter secundùm hoc agere potuerunt, quare consequens est eas nunquàm peccasse. Ampliùs. Quis audeat dicere aliquam tantæ nobilitatis substantiam exemptam esse jure naturali à servitute omnimoda, & omnibus servitiis creatoris, & non esse econtrariò obligatas? Quis adeò delirus, aut insipiens esse potest, ut virtutem gratitudinis, & vitium ingratitudinis naturaliter non cognoscat, & hanc non probet, illam verò non damnet? Ipsa etiam bruta animalia erga benefactores suos (quantumcunque sæva, vel indomita sint) gratitudinem evidenter ostendunt, & parentibus mira subjectione inseparabiliter adhærent. Cujus exemplum ostendi tibi memoriâ dignissimum in leone per militem de faucibus serpentis, hoc est, draconis mirabiliter liberato. Quantò fortiùs igitur illæ naturali bonitate optimæ, & nativo, ut sæpè dixi, lumine sapientissimæ, hac virtute tam naturali, videlicet gratitudine carere non potuerunt naturaliter? Hæc autem est, quæ per se ipsam, & sola sufficiens, hujusmodi substantias creatoris obsequiis, omnibusque ejusdem beneficiis jugiter insistentes illas efficeret. Ampliùs. Quis dubitare potest, vel audeat, voluntatem creatoris legem esse universi, & universitatis partibus singulis, adeò ut quicquid in illo regitur, hoc est rectè agitur, in tantum solummodò rectè agitur, in quantum juxta illam, sive secundùm illam agitur, similiter & hoc solum malè in universo agitur, quod contra illam, aut non secundùm illam agitur, præsertim à cognoscentibus, vel cognoscere debentibus illam? Hujus autem indicium est manifestum, & declaratio evidens, quòd in solo genere humano, atque malignis spiritibus locum habet peccatum, nec ulli ex aliis rebus imputatur aliquid ad culpam, sed solis nobis hominibus, & illis, propter quod & divinæ ultionis justissimo ministerio, & judicio divinæ justitiæ notæ pœnæ infliguntur, cæteris omnibus, quicquid agunt, impunè agentibus. Cujus rei nulla alia causa est, vel confingi potest, quàm hujus optimæ legis, cui jure multiplici, sicut aliàs didicisti, subditi esse tenemur vita, & actibus voluntariis, ita ut voluntas creatoris lex unica sit, & regula voluntatibus nostris, in quantum nobis cognita est, sive nativo lumine, sive ejus eloquiis, vel potiùs elogiis, seu sacrorum doctorum monitis, seu dignationis ipsius revelationibus declarata. Manifestum est igitur ex his, quia omne, quod agitur contra hanc legem optimam, postquàm innotuit, vel innotuisse debuit peccatum est, & in hoc, & quantùm ad hoc superbire dicitur, quod loco debitæ subjectionis, qua peccans subditissimus esse tenebatur, contra eam se erigit, & quantùm in eo est, rebellat. Ampliùs. Cùm manifestum sit voluntatem creatoris semper esse rectissimam, necesse est omnem voluntatem à tam sacræ regulæ rectitudine discordantem esse distortam; duo enim recta, cùm sibi invicem applicata fuerint, & coaptata, impossibile est discordare. Non est igitur recta voluntas, quæ à divinæ voluntatis rectitudine hujusmodi contrarietate discordat. Quia verò manifestum est rectitudinem, & peccatum esse contraria, & circa idem semper esse; vel fieri, manifestum est consequenter circa hujusmodi voluntatem esse peccatum, & eam esse peccatricem.

CAPUT LVII.

De peccato superbiæ primi angeli; & quid sit illud; & quod alia comparatione sit avaritia, & quomodò invidia secundùm Bernardum.

ATtende autem, quoniàm quemadmodùm primum peccatum necesse est fuisse superbiam; hoc est, actum eundi super id, quod erat, vel habebat & hoc est à ministerio, sive administratione; in dominium; & à servitute quasi in altum exemptionis, sive dominationis; sic ex altera comparatione scire potes; ipsum primum peccatum fuisse peccatum avaritiæ, & furti, seu rapinæ, & in lege Christianorum evidenter legitur, avaritiam esse radicem omnium malorum. Unus etiam ex egregiis doctoribus generis Christianorum dixit, avaritiam non tantùm esse pecuniæ, sed altitudinis, & scientiæ, & evidenter in ipso principio legis Hebræorum legitur, quia promissione altitudinis, & scientiæ, in peccatum inducti sunt primi homines, eis quippe dictum est à maligno spiritu per serpentem: quacunque die de fructu illo comederitis, eritis sicut eloïm, scientes bonum & malum, eloïm namque dii, vel judices interpretantur, quare promissa est eis altitudo deitatis, sive judiciariæ potestatis. In eo verò, quod sequitur in sermone promissionis, videlicet, scientes bonum, & malum, evidenter promittitur eis scientia boni, & mali, non quæcunque, aut qualiscunque, sed eminens, & nobilissima, cùm in illo statu præditi essent & naturali boni, & mali scientia, & etiam, ut ita dicam, gratuita, quæ est longè omni scientia naturali præstantior. Dico igitur manifestam fuisse rapinam in ambitione; sive appetitu hujusmodi scientiæ, primùm per hoc, quòd non per illum, qui est scientiarum dominus, immò contra illum; ad ipsam obtinendam intenderunt; non enim frustra dictum est in sermone illo prophetico apud Hebræos: Deus scientiarum dominus est, velle autem quamcunque rem obtinere, vel possidere non per dominum, cujus res est, furtum indubitanter spirituale, vel rapina est, & intelligo spirituale, quoniàm in corde est apud animam, & in voluntate sic rem habere volentis; quoniàm velle illud supra concessionem creatoris usurpatum est in ipsa voluntate, sive in ipsa volendi virtute, cùm in illa non fuerit cuiquam concessum à creatore, ut ipsa abuteretur, vel ut in injuriam ipsius, vel contumeliam illam rei alicui applicaret. solus enim rectus usus & in illa, & in omnibus juribus aliis naturalibus unicuique concessus est: jam igitur declaratum est tibi per ea, quæ præcesserunt, hujusmodi substantiarum peccatum primum fuisse una consideratione, seu comparatione, superbiam, à super eundo, hoc est abeundo super id, quod erant, vel quod habebant in viribus suis naturalibus, & alia intentione, seu comparatione

fuit peccatum avaritiæ, in cupiendo, scilicet seu rapiendo, quod alienum erat. Vendicare namque, vel usurpare in re aliena sibi dominium, in qua non habet hujusmodi vendicator, seu usurpator, nisi ministerium, sive administrationem, superbia simul est, & avaritia. Apparet igitur evidenter ex his, quomodò non discordant illi duo sermones authentici, quorum alter est: Initium omnis peccati superbia, alter verò: Avaritia est radix omnium malorum. De eo verò, quod audivisti in præcedentibus, istum principem malitiæ invidisse filio Dei, quoniàm sanctus, ac sapientissimus vir in rebus divinalibus dixit hoc, nec tutum, nec bonum est contradicere sermoni ipsius; reverentia enim multa honorandi, sunt tanti, ac tales viri, ac sermones eorum; stultitia enim intolerabilis est, & omninò philosophantibus inconveniens, statim contradicere, & opinari eos errasse, licet veritas, & causa, quæ induxit eos ad sentiendum, & dicendum sic, ignoretur, & difficilè inveniatur: in hoc tamen nec insipienter, nec improbabiliter dicitur invidiam non fuisse primum illud peccatum, sed, ut sæpè dixi, veriùs, ac verisimiliùs de superbia dicitur, quam fortè necesse est semper sequi invidiam. Fortasse autem nec verisimile est, nisi multùm exercitatis, multùmque eruditis in rebus divinalibus principem istum, vel prævidisse, vel præcogitasse etiam ea, quæ futura erant in genere humano de colligendo, seu congregando regno sanctorum per filium Dei, & de hoc, quòd ipse regnaturus esset in eis in humana forma, & natura, sicut docet lex, & doctrina totaque fides Christianorum. Cùm enim solum lumen naturæ, seu naturalis cognitionis habuerit, & ex illo ea, quæ supra naturalem ordinem, & cursum, futura erant, cognoscere, vel cogitare non potuerit, utpote ea, quæ in rebus naturalibus nec indicia nec conjecturas ullas futuritionis habebant, manifestum est ex illis passionem invidiæ, sive dolorem eidem principi fuisse non esse possibile. Nihilominùs tamen verum est, quod alibi habet sermo authenticus, videlicet, quòd invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum. Potuit enim diabolus conjicere ex excellentia, & nobilitate, in qua vidit humanam naturam conditam, & ex abundantia donorum eidem superadditorum, ad æqualitatem primarum nobilium substantiarum tandem esse transferendam, & longè altius, quàm esset status, à quo ipse ceciderat, elevandam. Et nulli intelligenti dubium est, quin hoc potuerit occasio esse invidiæ apud eum adversùs homines, cùm tantò se ipso inferiores naturaliter, tantò futuros esse perpenderet superiores, ex quo & adversùs Dei filium ira suæ malignitatis excandescere potuit, & invidia tabescere, & torqueri; non enim ignorabat benignissimam, ac piissimam sollicitudinem ipsius circa primos homines, seque ipsum ab eodem despectum, atque dejectum, quam ob causam invidisse ei gloriam regni, quod in eodem genere humano conditurum opinabatur filium Dei, vel quoquo modo subtrahere, vel minuere eidem voluisse, non improbabile est. Tunc igitur apud eum invidia ista exarsisse videtur, quandò primum hominem conditum agnovit, & quod intendebat Dei filius bonum tam magnificum per antedictam sollicitudinem, perpendit. Forsitan autem dicat quis, quia sicut Deus pater per filium, & in eo constituit genus humanum tam magnificè instaurandum, & ad angelicæ gloriæ consortium vocandum, & exaltandum; sic per ipsum, & in ipso principem malitiæ cum tota factione sua dejiciendum, ac deturbandum statuit, juxta sermonem, quem ipsemet filius Dei dixit in lege Christiano-

E rum, loquens de patre, & de se. Pater, inquit, omne judicium dedit filio, non solùm igitur hominum viventium, & mortuorum, sed etiam apostatantium angelorum. Hujus ergo judicii condemnatio, non mirum, si adversùs ipsum inimicum justitiæ odio inextinguibili inflammavit diabolum. Post hæc autem consequens est, ut prosequar opiniones, seu quæstiones, quæ sunt circa peccatum ejusmodi superbiæ. Harum prima est, quid illud sit, quod ambivit, vel appetivit, vel voluit primus iste peccator, & visum est aliquibus, quòd illud fuit æqualitas, sive similitudo altissimi, juxta sermonem cujusdam ex prophetis Hebræorum, qui dixit, ut multi opinantur, ex persona hujus peccatoris: super astra cœli exaltabo solium meum. Ponam sedem meam ad aquilonem, & ero similis altissimo. Hanc autem similitudinem intellexerunt quidam æqualitatem, quam nec ipsum appetivisse, nec præsumpsisse valde verisimile est; non enim ignorare potuisse videtur ullo modorum impossibilem sibi fuisse,

F immò impossibilem simpliciter æqualitatem hujusmodi, cùm tantâ scientiâ præditus esset. Ampliùs. Cùm incomparabiliter longiùs esset hic primus peccator ab æqualitate altissimi, quàm sit vilissimus quisque servus ab æqualitate imperiali, & insuper ab eadem sciebat se naturali impossibilitate prohibitum, quod non ita se habet in servo vilissimo quocunque: si igitur tam stulta, ne dicam præsumptio, sed nec cogitatio in servo, quantumcunque vili, mentis tamen compote & non mente alienato, non est possibilis; quantò fortiùs non fuit possibilis in hujusmodi substantia? Ampliùs. Non fuit ei possibile ignorare, quin tanta esset distantia ipsius à creatore, ut nec genere, nec etiam prædicamento ei appropinquaret. Certum igitur ei fuit, non nisi per corruptionem, & mutationem substantiæ suæ ad di-

G gnitatem creatoris ipsum potuisse pertingere, si tamen & sic possibile fuisset. Sciebat autem & substantiam esse incorruptibilem, & existentiæ perennis. Sciebat igitur impossibile esse etiam et propria incorruptibilitate se pertingere ad illam æqualitatem. Ampliùs. Cùm sciret creaturâ omnem non esse possibile ullo modorum æquari creatori, quomodò hoc ascendit in cor ejus, ut hoc vellet, à quo sciebat se esse naturali impossibilitate prohibitum? Ampliùs. Qualiter credebat hoc, quòd esset similis futurus, idest, æqualis altissimo? Aut enim credebat, quòd hoc esset futurus remanens essentialiter creatura, & intelligo essentialiter id, quod erat à creatione, aut se mutandum, ac corrumpendum in essentiam creatoris, vel essentiam similem essentiæ creatoris. Quòd si credebat se futurum similem creatori in statu creaturæ, hoc est insania, quæ in nullius

H unquàm cor intelligentis, & mentis suæ compotis ascendere unquàm potuit. Quis enim unquàm ignoravit infinitatem distantiæ supereminentiæ creatoris ad creaturam omnem? Si verò credebat essentiam suam mutandam per corruptionem in essentiam creatoris, aut essentiam similem illi, credebat igitur generabilem esse essentiam creatoris ex essentia sua, & essentiam suam corrumpendam in illam. Ignorare verò non poterat, quia per corruptionem non solùm non acquiritur perfectio aliqua, sed etiam auferuntur ab eo quæcunque habebat. Non credebat igitur se futurum æqualem altissimo, cùm sciret se nihil esse futurum per illam corruptionem. Ampliùs. Cùm essentia creatoris multiplicationem nec actu, nec potentia recipiat, nec æqualem, nec similem essentiam patiatur ullo modorum, sicut jam declaratum est tibi in prima parte hujus magisterii, aut sciens, & prudens mentitus fuit, cùm dixit: Ero similis altissimo, aut

non intellexit de similitudine, vel æqualitate hujusmodi, cùm sciret nec similitudinem, nec æqualitatem talem possibilem esse. Et forsitan nec intellectus admittit hujusmodi æqualitatis, vel similitudinis positionem; neque ipsa intelligibilis est: ergo nec similis patri, nec æqualis secundùm istam intentionem esse voluit. nec posse esse ullo modorum præsumpsit. Propter has & hujusmodi rationes alius intellectus acquirendus est in sermone prædicto. Nisi fortitan quis dicat, quia non est multùm inconveniens patrem mendacii, qui in veritate non stetit, in hujusmodi sermone mentitum fuisse, sic enim vocat eum ipsa veritas in lege Christianorum. Quòd si quis dixerit, quia cùm videret se signaculum similitudinis tantæ expressionis, quanta in nulla creatura naturaliter esse poterat, inaniter elevatus in gloria pulchritudinis, atque similitudinis tam ad ipsum patrem, quàm ad ipsum Dei filium; voluit haberi filius, cùm se simillimum patri conspiceret, neque elongatissimam imaginem patris instar filii se esse videret. Ex hoc igitur voluit haberi filius, & recusavit esse servus, non quòd essentialiter, vel personaliter voluerit esse ipse filius unigenitus Dei patris, sed voluit esse sicut ipse, videlicet quòd non subesset. sed præesset tantùm aliis omnibus inferioribus se substantiis, quemadmodùm unigenitus Dei patris filius. Et hujus exemplum est in magnatibus, qui exaltati, & elevati, vehementerque honorati à Regibus, præesse volunt aliis, & nullo modo subesse eisdem. Interdùm autem etiam servire renuunt, atque refugiunt illis servire, à quibus ita magnificati sunt: lex autem creatoris, quam expressit lator legis Christianorum, & in semetipso adimplevit, est, ut quibus unusquisque præesse videtur, illis maximè serviat, & maximè subditus sit. Et tunc ritè, ac rectè præest unusquisque multitudini, cùm in officiis injunctis, vel susceptis, fideliter, ac diligenter, eis servit, vel potiùs creatori in regimine, seu gubernatione ipsorum. Primus verò peccator, ut jam dixi, econtrariò se habere voluit, dominari volens subditis, & omnibus, quos sibi subjicere posset, non servire, sed neque creatori in ipsis. In hoc igitur, quòd servitutem penitùs abdicans, servitutem inquam creatoris, & subditorum, & dominari tantùm voluit, quemadmodùm filium Dei dominari videbat, ipsum perversè imitari voluit. Et hoc est perversitas in omni substantia intelligente, aliud scilicet quærere in subditis, quàm creatori placere, atque servire, & ipsis prodesse. Quærere autem, vel amare ipsum dominari, vel quæstum alium ex ipsis subditis, diabolica perversitas, ac ferina rapacitas est; sicut dixit ille sapiens Hebræorum: leo rugiens, & ursus esuriens princeps ipsius super populum pauperem; & unus ex prophetis gentis illius, qui devorant, inquit plebem meam, sicut escam panis. Utraque etiam lex videlicet gentis Hebræorum, & gentis Christianorum quantùm detestetur in eis, qui præsunt, cupiditatem, & avaritiam, & quæstum facere de subditis, ipsaque officia, quæ pietati & sanctitati deservire debent, in quæstum pervertere, nullus in eis legens, & intelligens permittitur ignorare. Væ Principibus, & væ terræ, quorum tribunalia quæstui deserviunt, ubi foro non judicialia, sed venalitatis sunt. Væ curiæ, ad quam tanquàm ad forum rerum venalium, tanquàm ad lupanar, tanquàm ad tabernam, tanquàm ad mensam nummulariam, solummodò est ingressus.

Quomodo quis alius dicitur præesse.

Quòd male præsunt qui in subditis solum quæstum quærunt.

CAPUT LVIII.

Quòd dicens primum Angelum præesse voluisse consequenter dicere potest ipsum Dei filium imitari voluisse.

Revertar igitur, & dicam, quia si quis hoc dicere voluerit, quòd hoc modo, & his de causis imitari voluerit Dei filium primus peccator, & prædictas difficultates effugiet, & non longè à probabilitate dicet. Præsertim cùm manifestum sit exéplũ de magnatibus quod posui, & tã pronos manifestũ sit esse homines ad libidinẽ dominãdi, quibus possunt, nec contẽti esse velint magnis multitudinibus subditorum multi, quin potiùs extendere dominationem suam in alios totis studiis, totis fraudibus, & viribus enitantur. Quanquàm indubitanter verum sit, quòd tantò longiùs ab hujusmodi perversitate esse debuerunt primæ illæ substantiæ, quantò & à tenebris ignorantiæ, & ab originali corruptione creatæ sunt liberæ, & immunes. Sermo quoque loquentium de hoc vulgarissimus est, quòd primus peccator præesse voluit, & non subesse, licet non explicent qualiter præesse, aut qualiter non subesse. Verisimiliùs autem est, quantùm nunc in re tam ardua video, ut hoc modo præesse voluerit, & hoc modo non subesse, quibus dixi; difficillimè enim qui majores sunt, in minorum, vel subditorum obsequia inclinantur, & servos se reputant eorundem, nisi divino munere in parte ista magnificè adjuventur. Difficillimè etiam suadetur hominibus, qui in locis sublimitatis sunt constituti, officiorum suorum honores onera esse, & ipsas sublimitates, vel dignitates, atque potestates esse subditorum verissimas servitutes, & quod est mirabilius ipsos subditos eorum dominos esse, eisque tanquàm servis econtrariò dominari, atque divitias, reditus, tributa, vectigalia, omniaque alia hujusmodi, quæ à subditis recipiunt non esse aliud, quàm stipendia debitæ servitutis, qua militare & servire tenentur subditis sive jura reddendo in judiciis, sive defendendo præliis, seu alia qualibet faciendo, quæ utilitati serviant eorundem. Ab his igitur, quos subditos & reputant, & vocant, tanquàm à veris dominis suis, ut milites hujusmodi stipendia recipiunt, tanquàm militaris servitutis hujusmodi debitores: & hoc in lege, & doctrina Christianorum, lucidissimè pluries est expressum. Si quis autem quærat unde ei tantus ausus, tamque intolerabilis præsumptio, ut subesse creatori noluerit eo modo, quo dictum est: Respondeo, quia ipsum præesse tantâ libidine ei placuit, ut subesse non curaverit, adhærens ipsi præesse amore, non solùm perverso, sed nimio, & penè insano, propter quod nec vidit illa hora, quòd verè subesse, & ritè, esset verè præesse, & quod mirabilius, non sensit jucunditatem, quam habet servitus creatoris, quæ super omnem comparationem major est, quàm delectatio, vel gaudium, quam somniat & mentitur ambitio in hujusmodi falsi nominis dominatione. Non enim est in ea gaudium verum, aut delectatio, sed illusio sola, declarabitur autem tibi hoc diffinitione delectationis evidenter. Subesse enim, sive subjectio, omnimodaque servitus ad creatorem, omni substantiæ intelligenti naturalissima est; quare contrarium innaturalissimum, & propter hoc molestissimum, & propter hoc virtuti apprehendenti injucundissimum. Ampliùs. Ista conjunctio substantiarum intelligentium ad creatorem est conjunctio convenientis cum convenientе convenientissima; nihil enim convenientius substantias intelligentes conjungere

Qualiter Prælati servi sint subditorũ suorum.

Unde fuit quòd primus Angelus noluit subesse creatori.

potest creatori, quàm subjectio perfectissima, & servitus ad eum omnimoda. Ampliùs. Quàm nequam, quàmque turpis sit servitus libidinis, id est cujuscunque improbæ, seu reprobæ voluntatis, quis æstimare sufficiat? Quòd si ambitiosos, & inanis gloriæ amatores diligentiùs consideres, apparebit tibi nequitia, & ærūnositas hujusmodi servitutis, dū cognoveris, quibus laboribus, & doloribus torqueantur vanissimorum bonorum, & falsissimarum gloriarum servi, hoc autem in sermonibus exhortationum potiùs, quàm hîc conveniens est declarare.

De ambitione dominandi in Angelo primo.

Non ausu igitur fortitudinis, sed temeritate præcipiti illectus est, & abstractus, raptus, & inflammatus falsâ pulchritudine, & illusoriâ delectatione falsæ dominationis, immò veræ, & nequissimæ servitutis, propter quod apud gentem Christianorum semper videbis in picturis eorum ambitiosos velatis oculis pictos: & cùm omne vitium subjectum suum obtenebret, ambitio tamen appropriata denominatione cæca dicitur apud eos, & pingitur. Quòd si quis quærat, qualiter non advertit iste peccator se non posse effugere subjectionem, atque servitutem creatoris: Respondeo, quia subjectionem, & servitutem voluntariam effugiunt omnes mali, cùm voluntate, & actibus, adversùs eum quodammodò rebellent, ipso ad hoc patienter, & misericorditer sufficiente. Sed quin per omnem modum adeò subditi, & in potestate ejus positi sint, ut de eis faciat juxta beneplacitum voluntatis suæ absque ulla contradictione, & resistentia, nullo modorum avertere, vel declinare possunt, & ista potestas, qua hi, vel illi potuerunt, vel mali homines hoc possunt, ut volūtate, & operibus ei non solùm non subditi sint, sed etiam adversarii, & rebelles, non est veræ rationis, aut nominis potestas, sed magis impotentia, & infirmitas, quemadmodùm in creatore, quòd malus esse non potest, aut malè agere, non impotentia est, aut defectus, sed magis virtus, & fortitudo.

Qualiter obtenebrata fuit scientia Angeli primi.

Si verò quærat, qualiter naturalis illa, seu nativa scientia tam facilè, tamque citò, cùm adeò luminosa esset, eousque obtenebrata, vel obscurata est, ut tanta mala non adverterit, qualiter palatum ejus spirituale tam citò corruptum est, ut ei tantum malum, videlicet superbiæ, non desipuerit, bonumque contrarium sapuerit, & ipsum falsum bonum illusione nominationis non senserit: Respondeo, quia vel incredibilis virtutis ad obtenebrandum intellectum, & ad pervertendum palatum spirituale est falsa dominatio, & honor illustris, vel incredibilis levitatis, atque infirmitatis fuit in isto primo peccatore unaquæque virium istarum; sicut evidenter vides in hominibus, quos tantâ celeritate rapit in se, & inflammat amore suo honor illusoriæ & tam fugacis dominationis. Nec ignoravit hoc ille Poëta de gente Latinorum, qui dixit, nihil est, quod credere de se non possit, cùm laudatur Diis æqua potestas. Adjuvaberis autem ad hoc lucidiùs videndum, si dementationes adulationum cogitaveris, quæ adeò falsa, adeóque incredibilia suadent, & credere faciunt homines, quos dementant. Si tanta est virtus adulationis ex alieno ore blandissimæ applaudentis ut falsa manifestissima, & incredibilia sic suadeat, & credi faciat, cujus virtutis esse putanda est, quæ ex ipso corde seu intellectu, unicuique confingit inopinabilia, cùm idem est orator, & judex, decipiens, & deceptor? Aliis namque credere, vel non credere, aliquid habet libertatis, sed sibi ipsi non credere, cui erit liberum, vel possibile? Alioquin, si sibi quis suggerenti non crederet, crederet simul, & non crederet idem. Alii quidem potest, quòd ipse suggestor

E non credit, suggerere sibi verò nequaquàm, quia nemo sibi suggerit, nisi quod dictat ei conscientia sua; quicquid autem dictat unicuique conscientia sua, hoc proculdubiò credit, propter quod dixi, quia difficillimum est non credere propriis suggestionibus, aut suasionibus: quare eruditissimus est, & magno munere creatoris adjuvatur, qui propriæ conscientiæ suggestiones examinare consuevit, & difficilem se ad credendum eis exhibere, nisi ubi vel ex lege, vel ex doctrina authentica, vel ex evidentia veritatis suggestionum aliter appareat, & cùm etiam quid aliquem credere velit, aut jubeat, ignoranti saluberrimum est, & non damnabile, totâ sollicitudine inquirere veritatem. Si quis quoque admiretur, qualiter tam subitò rapere potuit eum in se honoris illius illusorii pulchritudo, unàm attendat, quantâ facilitate pulchritudo mulieris rapuerit in se corda sapientissimorum, eodem

F modo & pulchritudo divitiarum, atque delitiæ: sed & de ipsis mulieribus, quæ speciositatem suam, hoc est, suorum corporum interdùm attendentes, in tantam elevantur superbiam, ut alias contemptui habeant, & penè ab hominibus adorari velint. Nosti etiam de scientia, vel sapientia, si tamen sapientia dicenda est, in quantam superbiæ desipientiam elevant plerunque scientes, cùm econtrariò ab insania superbiæ eisdem mederi potiùs debeant, & insipientiam repellere à proprio subjecto. Obtenebratio autem hujusmodi & fuit in primo peccatore, & adhuc est in omnibus imitantibus eum, ex hoc, quòd sibi, & verè luci interposuit: & ipsi interponunt falsæ dominationis falsissimam pulchritudinem, & sic & nativi luminis radium, & geniti, si quem habent, à se prohibent, & abscondunt. Quòd si quis quæsierit, tu, qui hoc disputas & loqueris, quâ audaciâ te hoc videre præsumis, & illum primum peccatorem, quem sapientis-

G simum fuisse nemo dubitat, ista non vidisse, vel cognovisse contendis? Præsertim cùm tenebris involutum, & immensa distantia à luce sapientiæ illius te longè esse negare non possis. Respondeo: quia quantumcunque expedita sit virtus visibilis in aliquo, quantumcunque benè disposito oculo, non tamen æquè benè, vel clarè videre potest id, in quod aciem oculorum non dirigit, ut qui lippientibus oculis in illud respicit: sed neque solem ipsum videre potest, qui dorsum habet versum ad illum: sic dico & de me, & de omnibus in hoc intendentibus, quia non est mirum, si videmus, vel intelligimus minori longè lumine scientiæ falsitatem, & vanitatem pulchritudinis, & illusoriæ dominationis, cujus amore, & ambitione primus ille peccator à creatore aversus est, cùm in eam oculum cordis, & aciem mentis, prout possumus, dirigamus, & visum in eandem, quantùm nobis de-

H super datur, profundemus; ille verò non profundavit intellectum suum, ut videret intimam vanitatem, & falsitatem dominationis illius, & ut cognosceret, quia ipsa intus erat servitus vilissima, atque nequissima. Aspexit igitur eam à foris, ubi se mentiebatur libertatem, & dominationem, & propter hoc obscuratus est hujusmodi mendacio intellectus ipsius, & subversa vis motiva, quæ non erat, nisi amor, aut voluntas in eo. Conversus igitur ad bonum forinsecum, & apparens, eique amore cæco adhærens, ab interno bono, videlicet naturali rectitudine sua distortus est, & à vero & intimo bono, quod est creator, aversus. Quòd si quærat quis, cur non statim, vel saltem aliquo tempore post, à tam cæca perversitate non resipuit, præsertim, cùm tantâ irâ creatoris dejectus sit, atque deturbatus ex alto naturalis illius nobilitatis,

in qua

in qua creatus fuit, in tam ignominiosam vilitatem, A tamque grandia tormenta, ut per quendam ex nobilioribus prophetis Hebræorum dictum sit ad creatorem de eo: Draco iste, quem formasti ad illudendum ei: etsi enim innumerabiles homines seducat, atque subvertat, ab omnibus tamen sanctis, & Deo dilectis, cousque eidem illuditur, ut illusionibus eorum videatur à creatore merito suæ perversitatis expositus, & hoc proculdubiò dignum, & justum est, ut qui tam perversè gloriari non est veritus, extremis contumeliis illudatur; de his verò illusionibus, & contumeliis, convenientius est, ut in exhortatoriis sermonibus exponatur; vix enim est cogitare contumeliam, aut modum illusionis, quem ei non irrogent viri sancti, sive in certaminibus spiritualibus vincentes ipsum in semetipsis, sive aliàs eidem resistentes, fortiter quidem quantùm ad se, & mirabiliter, quantùm ad ipsum verò, cum grandibus contumeliis, & illusionibus, & omnia palàm sunt eis, qui sciunt victorias B sanctorum virorum de eo, dejectiones ejus, depredationes, spoliationes, defugationes, & ereptiones peccatorum de faucibus ejus, atque de ventre. Omnia autem hæc, & alia innumerabilia, quæ nec enarrari, nec explicari per hominem possunt, non avertunt ipsum, nec avertere possunt à perversitate sua. Adeò enim profunda, adeóque intima est in eo superbia, ut non tam affectio apud eum, quàm infectio meritò habeatur. Et hujus stultitiæ nonnullum exemplum est in stultis, quibus insigniis regalibus illuditur. Propter quod & credunt se reges esse nulla irrisione, vel contumelia ab amore hujusmodi credulitate aversibiles, nec ab amore hujusmodi illusoriæ regietatis, ut ita dicatur, revocabiles. Aliud exemplum, & evidentius est in regibus, & principibus, qui solùm dominandi libidine, soloque amore inanis gloriæ, & honoris illusorii, occupant loca sublimitatum, nullo amore C rei publicæ vel spiritualis, vel temporalis, nullo creatoris honore; qui enim tot labores, & dolores, & horrores, tot cruciatus spirituales, & temporales incessanter patiuntur, ut etiam indomita animalia, & feræ rapidissimæ & erudiri, & ab omni præda absterreri deberent, non tamen sic ab hujusmodi dominationibus, & honoribus averti possunt. Aliud exemplum est in militibus, qui in exercitationibus militaribus, quas vulgò torneamenta vocant, tot, & tantis livoribus, vulneribus, sumptibus, & sumptuum oneribus, & plerunque grandibus contumeliis, turpissimisque delectationibus, & captionibus affliguntur, nec aquis tantarum tribulationum extinguitur in eis amor vanissimæ gloriæ vanitatis militaris, & falsæ laudis de strenuitate armorum. Quartum exemplum in hypochritis, quorum jejunia, vigilias, orationes, cilicia, cingula ferrea, labores, quis enumeret, vel D exponat? Et hæc omnia perferunt amore vanissimæ laudis, & falsissimæ opinionis hominum. Non est igitur numerus, non est mensura aliqua cruciatuum, & tormentorum, quam profundata superbia, & intimatus amor inanis gloriæ non perferat, etiam gloriæ, quæ apud nos est. Qui enim amore modici, & pauperis regni, tot, & tanta sustinere non dubitat, ex proportione incomparabili majora pro incomparabili majori, ac nobiliori regno sustinere indubitanter paratus est; proportionabiles enim debent esse in eodem genere causæ & effectus earum: qui ergo pro regno unius civitatis, vel provinciæ, tot & tanta patitur, ut illud vel obtineat, vel obtentum jam non amittat, quanta pro regno regnorum terrenorum, hoc est, pro totius orbis imperio perferre non dubitaverit? Omnibus autem regnis terrenis, & etiam totius orbis terreni imperio incomparabiliter præstantius, atque sublimius est regnum, quod primus peccator ambivit. Tantò enim magnificentius fuit regnare super omnes substantias angelicas, & hoc perenniter, quàm super paucos homines, & ad tempus, quantò perennitas brevi tempore longior, & quantò angelicæ substantiæ naturali dignitate præcellunt hominibus. Quare ex proportione incomparabiliter major etiam intentione fuit avaritia, vel ambitio illa diaboli omni humana superbia, ambitione, & avaritia. Et propter hoc ex eadem proportione, seu proportionalitate causarum, & effectuum, ad incomparabiliter majores cruciatus perferendos armavit, & fortem fecit diabolum, quàm ipse possit armare, & fortes facere homines. Sequitur & ex eadem proportionalitate, ut incomparabiliter difficilius sit, eum resipiscere, quàm prædictos imitatores ipsius. Difficultas autem, quæ incomparabilis est ad aliam difficultatem finitam, & determinatam intentione, vel magnitudine, quid est nisi impossibilitas? quare impossibilis non immeritò videatur ejus reversio. Attende etiam, quia in omnibus passionibus spiritualibus est interdùm profundatio, & intimatio, sic totum subjectum rapiens, & possidens, ut ab omnibus aliis ipsum avertat. Et manifestum est tibi hoc in exemplo amoris fortissimi; sicut est in amore interdùm mulieris in virum aliquem, vel viri in illam, qui omnes cogitationes, & alias affectiones locutiones simul, & operationes, sibi vendicat, nec aliud cogitare sinit amantem, quàm amatum, vel ea, quæ amori deserviunt, aut ex amore sunt, sic se habet & de avaritia, cùm cousque inarsit. Notum autem est tibi de amore, qui dicitur heros qualiter totaliter in se rapiat, & inflammet amantem, & in ipsum amatum quodam modo transferat illum. Sic se habet & de dolore, eo enim usque interdùm invalescit, ut dolentem efficiat inconsolabilem: sic & timor interdùm inassecurabilem. Quid ergo mirum si superbia vehementia sua superbum faciat inhumiliabilem, quod dico de virtute, & potentia naturæ. Potentiæ enim creatoris nihil impossibile est, nihil difficile de his, quæ in se possibilia sunt.

CAPUT LIX.

Quod non solùm quadam ratione probabili, sed evidenter ostendi potest casus primi angeli, qui fuit primus peccator.

ADdam autem tibi declarationem evidentem hujus casus, & quasi cujusdam mortis primi peccatoris. Si enim consideraveris statum primi hominis, antequàm peccasset, etiam in puritate, & nobilitate solarum perfectionum naturalium, & statum præsentis hujus corruptionis, cum qua nascimur, invenies, quia status ille fuit verè humanus, & veri hominis; hic autem status est ex magna parte brutalis, & etiam totaliter brutalis persisteret, nisi eruditione, & aliis sive parentum, sive aliorum hominum adjutoriis à sua brutalitate aliquatenùs recederet. Quod evidenter apparet in parvulis seorsùm ab hominibus nutritis, qui nec ambulare, nec loqui, nec aliud, quod ad humanæ perfectionis nobilitatem pertineat, facere norunt. Primus verò homo nihil omninò brutalitatis habuit, hoc est, nihil omninò brutalis desipientiæ, aut temeritatis, sive præcipitationis habuit, sed rationalis, & modestus erat in statu illo, & erectus ad bona *De statu primi hominis.*

ſpiritualia, & ſuſpenſus ad illa, & averſus ab infimis ſuis, hoc eſt, à carnalibus, & temporalibus; propter quod nec ipſam nuditatem corporis ſui cogitabat, vel cognoſcebat. Unde in ipſa lege Hebræorum legitur, quia poſt peccatum cognoverunt ſe eſſe nudos, quemadmodùm & ipſe creator interrogatione, quam primo homini proponit, hoc ipſum evidenter aſſerit, dicens ad eum: Quis indicavit tibi, quòd nudus eſſes, niſi quia de ligno hujuſmodi comediſti? Econtrariò verò nunc ſe habet, quia in inferioribus ſuis, & exterioribus ſuis adeò demerſus, atque ſepultus eſt, ut ea in hac miſeria ſola cognoſcat, & ſentiat, interiora verò ſua nec videat, nec ſentiat, neque nuditatem animæ ſuæ, quæ ſpoliata eſt veſte ſuâ pulcherrimâ, quæ eſt ex omni decore, & varietate virtutum contexta. Sed neque deformitates ſuas ſpirituales videre prævalet, neque pulchritudinem. Ex hac eadem cauſa, neque ſpiritualia pericula ſua videt, nec quòd mundus mare ſit periculis ſpiritualibus refertiſſimum, nec videre prævalet quòd in eo periclitantur ſpiritualiter homines. Non videt, quòd omnia delectabilia corporalia laquei ſunt, atque muſcipulæ ſpirituales: ſicut dixit quidam ex ſapientibus, dicens, quia creaturæ Dei in odium homini factæ ſunt, id eſt, verſæ, & in laqueum, & in muſcipulam pedibus inſipientium. Non videt, quòd pulchritudines corporales, ignes, & gladii ſunt ad exurendas ſpiritualiter, & tranſverberandas animas humanas, & alia innumera hujuſmodi pericula ſpiritualia, quæ ſcientia illa divinalis, quam ſcientiam ſanctorum, & ſcientiam ſalutis ſermones vocant authentici, docet, & explicat. Ad hæc igitur mala inſenſibilis effectus homo, ad mala corporalia tranſit, valdè ſenſibilis. Mare namque viſibile, & ignes, & gladios viſibiles, vincula, & carceres, & alia mala corporalia lucidiſſimè cognoſcit, & ſentit, inquantùm hujuſmodi ſunt, quemadmodùm & multa ex brutis animalibus. Eodem modo ſe habet & de bonis corporalibus, & pulchritudinibus, ut de ſanitate, eſca, veſtimento, tecto, & lumine, omnibuſque aliis hujuſmodi. In ſpiritualibus verò bonis, & malis, ut ego dixi, cæcus, & inſenſibilis eſt, niſi gratia creatoris ipſum illuminet in his, atque adjuvet. In prædicto verò ſtatu econtrariò ſe habebat. Eſt igitur quaſi mortuus ab illa vita ſublimi, & erecta, atque ſpiritualiter ſenſibili, propter quod juxta planum litteræ verus fuit ſermo creatoris, quo dictum eſt ad primos homines, ſicut narrat lex Hebræorum, quacunque die comederitis, morte moriemini, hac ſcilicet morte ſpirituali, qua ſenſus ſpirituales juxta intentionem prædictam, in eis ſic extincti ſunt. Propter quod doctrina Chriſtianorum veriſſimè vitam nominat gratiam creatoris, qua ſenſus & iſti interiores, ac ſpirituales reviviſcunt aliquatenùs. Exempli gratiâ, viſus interior reviviſcit ad videndam & intuendam lucem ſuam, ſolem ſcilicet intelligentiæ, & juſtitiæ, qui eſt creator benedictus. Sic & ipſa voluntas, hoc eſt virtus volendi, vel amandi, tanquàm vivifico, ſeu vitali calore recaleſcit amore creatoris rectiſſimo. Et ad hunc modum eſt videre de virtute iraſcibili, quòd ipſa reſurgit, & elevatur magnificentia ſancta, & recaleſcit ſimiliter ira nobiliſſima, quæ eſt zelus rectiſſimus: & juxta modum iſtum ſingulæ virtutes veræ rationis, & nominis, & ſingula dona gratiarum vitam iſtam ſpiritualem, aut tanquàm partes ejus conſtituunt. Econtrariò per omnia fit extinctione perfectionum hujuſmodi, & vitiorum, ac peccatorum adventu, quo non ſolùm depravantur, deformantur, & fœdantur animæ humanæ, ſed etiam ſicut dixi, & in

Qualiter homo dicatur mortuus per peccatum.

Quomodo gratia eſt vita.

E tantum mortificantur, ut propter hoc, niſi viverent apud eas vires inferiores, omninò mortificatæ apparerent. Quia igitur apud primum peccatorem, & ſequaces ejus non ſunt vires inferiores, ſed ſolæ ſuperiores, ac nobiles, apparent penè mortificatæ comparatione vitæ nobilis, & rectæ, qua in bonitate illa ſua naturali, ſeu primitiva vixerunt; vires enim eorum antedictæ à bonis, quæ ipſa natura naturaliter ſuadet, & ſuggerit, penitùs averſæ, ad mala totaliter converſæ ſunt, ac potiùs ſubverſæ, atque detortæ, & hoc irreverſibiliter, atque irreſurgibiliter, propter profundatam, & intimatam inæſtimabiliter infectionem perverſitatis: hic igitur eſt caſus eorum, videlicet ex alto naturæ, ſeu naturalis bonitatis, & rectitudinis, in infimum maF ligniſſimæ perverſitatis: & hæc eſt mors quædam apud eos, vivifici, ſeu vitalis caloris extinctio. Et intelligo calorem iſtum amorem naturalem bonorum omnium, quæ natura naturaliter amanda ſuadet, & ſuggerit apud eos. Patefactum etiam eſt tibi per hoc, in quam mortem ceciderunt primi homines, & in qua alii naſcuntur; & cauſas etiam didiciſti hîc, & comparationes, atque ſimilitudines, propter quas & caſus in mortem, & mortificatio non immeritò dicitur lapſus hujuſmodi, & ſtatus ille inferno ſimillimus eſt, & habitatio taliter mortuorum. Forſitan autem hoc intellexit in ſermone ſuo ſapiens ille, qui dixit, caſus in Angelis, mors in hominibus. A quo caſu non eſt poſſibile naturaliter eos reſurgere, ſicut neque homines à morte. Reſurrectio enim hominum, vel regeneratio morG tuorum, non eſt humanæ naturæ poſſibilis, neque ejus operatio ullo modo credenda eſt, ſed ſolius omnipotentis, & divinæ virtutis mirandus effectus. Jam igitur reſponſum eſt tibi ſuper quæſtionibus ante propoſitis, & declaratum ſecundùm poſſibilitatem meam, & parvitatem ſcientiæ meæ, quod, vel quale fuerit peccatum primi peccatoris: & quia reverà ſuperbia fuit juxta intentionem nominationis ſuæ, qua dicta eſt ſuperbitio, quaſi ſuperitio. Et addo hîc, quia vix ſeparantur ab invicem tres illæ, vel partes, vel ſpecies, vel rami, vel filiæ ſuperbiæ, quæ ſunt dominandi libido, amor inanis gloriæ, & honoris ambitio. Nec eſt veriſimile primum iſtum peccatorem ab aliqua earum fuiſſe immunem. Declaratum eſt etiam tibi, quid ipſum ad hoc induxerit, vel ſeduxerit, & dictum eſt tibi, quia pulchritudo apparens illuſoriæ dominationis, falſique honoris, & inanis gloriæ: & dedi tibi exempla, & ſimilitudines ad hoc. Reſponſum etiam eſt tibi, qualiter ipſum ſic decipi, & aberrare permiſit tanta illa ſapientiæ illius naturalis claritas. Et dictum eſt tibi, quia quemadmodùm oculorum H quantacunque claritas, & viſus quantumlibet bona diſpoſitio permittit vel ceſpitare, vel etiam cadere non dirigentem viſum in viam ſuam, & viæ diſcrimina, quemadmodùm etiam ipſum ſolem, qui eſt viſibilium maximè viſibilis, quantacunque perfectio viſus, & oculorum ſit, permittit non videre eum, qui dorſum habet ad illum, vel qui oculos ſuos ab ipſo averterit. Ex quibus omnibus apparet ſubitum, & non deliberatum fuiſſe hujuſmodi peccatum. Quemadmodùm accidit in eo, qui in viſæ mulieris ſpecioſæ pulchritudinem libidinoſâ concupiſcentiâ ſtatim ardet; nec requirens, nec habens conſilium, neque deliberationem, an ſit ei concupiſcenda mulier hujuſmodi, ſeu amanda, ſed ſubitò cor ejus in eam rapitur, & inflammatur: ſubitaneitas autem, atque temeritas magis conveniunt, & adhærent ſuperbiæ, quàm alicui ex aliis vitiis: propter quod & ventus ei quodammodò à ſanctis doctoribus, & moralibus Philoſophis, appropriatur;

Quam mortem patiuntur Angeli.

Quid temeritas adhæret ſuperbiæ.

ctiatur, non tam propter inflationem, quâ intumescunt omnes superbi, sed propter inconsultissimam, indeliberatissimamque præcipitationes, quâ omnes separationes suas improvisim, & impatati peragunt. Omnium enim motuum corporalium, qui in mundo sublunari fiunt, motus ventorum velocior esse videtur. Audivisti insuper in his, quæ præcesserunt, qualem similitudinem voluit iste peccator habere astissimi, hoc est quia nullo modorum essentialem. In nullam enim substantiam intelligentem cadere potest hujusmodi voluntas, aut desiderium; videlicet, ut velit esse ipse creator, & sicut dixi tibi, similitudinem, qualis ei apparebat non benè, nec plenè, nec intus, sed foris tantùm, videnti, similitudinem inquam libertatis, & dominationis, gloriæque, & honoris. Et hæc est pulchritudo, quæ ipsum in se rapuit, & subvertit. Non enim erat vera pulchritudo, sed in nocte, quam ipse sibi fecit, aversus à lumine sapientiæ suæ; & ab ipsa luminositate creatoris, vera illa pulchritudo, & magna apparuit. Vidi ego ipse mulierem deformem, quæ ad ignem, & lucernam, pulchritudinis videbatur esse mirabilis: in luce verò diei apparebat evidenter in ea non pulchritudo, sed magna deformitas. Causam etiam propter quam nec statim, nec posteà à tam stulta nequitia resipiscens se correxerit, assignavi tibi videlicet profundatissimam perversitatis, atque corruptionis superbiæ illius infectionem Exempla etiam humanæ superbiæ apposui ad hoc. De invidia verò, qualis sit, & quando ei fuerit adversus Dei filium, dixi per verisimilitudinem, quòd vidit regnum ipsius in homines dilatandum, ubi contra regnum ipsius in seductione primorum hominum ejus se malignitas patefecit. An verò de gloria, & divinitate filij Dei doluerit, non est adhuc mihi sermone aliquo authentico declaratum, sed quòd facto etiam Trinitati inviderit gloriam regni illius, hoc est, Angelicarum substantiarum dominationem, ex hoc manifestum est, quòd tantam eam multitudinem in partem suam traxit, & à creatore avertit. Si tamen aversionem, & casum earum, quæ cum ipso cecidisse dicuntur, modo quolibet procuravit Hoc enim habet quæstionem non levem, sicut audies in sequentibus Quæstio autem, quâ quærebatur, qualiter ambiret adversus creatorem etiam, vel partem regni sui modicam, cùm se adversus eum omninò nihil posse non ignoraret, cùm nec in stultissimum servum hominem adversus regem suum, vel principem similis stultitia unquam ceciderit, determinata est per hoc, quia non habet servus talis pulchritudinem, vel gloriam aliam, quæ ad hujusmodi cogitatum, vel ambitionem ipsum erigat, vel extollat. Accidit tamen sæpiùs in servis vilissimis potentia, & honoribus, atque divitiis à suis regibus, vel principibus exaltatis, ut regna, & principatus eorum ambiant, & inde eos dejiciant, ipsaque regna, & principatus illorum sibi usurpare attentent, interdùm etiam & usurpent, de obstinatione quoque, durissimaque pertinacia ipsius primi apostatæ, qui nec tormentis, nec contumeliis erudiri potest, ut resipiscat, causam audivisti, & exempla, atque similitudines hominum imitantium superbiam illius. Ubi & reminisci debes vim amoris incredibilem, quæ tot, & tanta sustinere facit amantes; nec tantis gladiis tribulationum persequentium secari, vel dividi potest. Habet tamen quæstionem de isto peccatore, qualiter vis ejus nobilis motiva sic perversa, & subversa est qualiter tanta sapientia, vel astutia ut verius dicatur, in vi ejus intellectiva remansit, ut nulla scientia humana ei valeat comparari. In quo respondeo, quia luminositas hæc in ea, quæ intendit, reverà facit eũ perspicacissimum, ac profundissimum; quemadmodùm se habet & in omni genere vitiorum. Avaros enim ad exequendas, multiplicandas, congregandas divitias, ad damna vitanda, & ad lucra captanda calidissimos non solùm non prohibet, licet perversissima sit, totaque subversa, quin potiùs adjuvat, & etiam illuminat, & videre facit in rebus hujusmodi ultra, quàm videre prævaleant sancti & justi, veræque rationis, & nominis sapientes. In eis autem, quæ ad sapientiam salutarem, atque honestatem, & virtutes pertinent, penè penitùs sunt cæci. Et hæc à sensu accipere tibi facillimum est. Si enim de rebus hujusmodi, hoc est, de his, quæ sanctitatis, & honestatis sunt, locutus eis fueris, eos cæcos, & surdos intus evidenter probabis nec aliquid ampliùs in his intelligentes, quàm cæcum natum de coloribus, aut noctuas, aut vespertiliones de sole, & luce diei. Propter quod eruditi in sacris exhortationibus non tam mortuos avaros dicunt spiritualiter, quàm sepultos in luto, seu sterquilinio divitiarum, quas avarè diligunt. Eodem modo se habet de luxuriosis, & pompaticis, & superbis. Sic se habet, & de diabolo, qui in eis, quæ malignitatis, & vanitatis ipsius sunt, perspicacissimus, ac profundissimus est. In aliis autem, scilicet, quæ sunt bonitatis, & rectitudinis, non sic, propter quod & sæpissimè frustrantur à viris sanctis insidiæ ipsius. Verùm, utrùm usu insidiandi, & antiquitate astutia ejus profecerit, quæstionem habet non facilè determinabilem. Quamvis jam multi dixerint, quòd reverà crevit ejus illa scientia malignandi, vel astutia. Sed nec modum istius crementi, sive profectus dixerunt, nec probatione aliquâ declaraverunt, cùm à rebus, quæ post ipsum fiunt, nihil accipere videatur; maximè secundùm Aristotelem. Reservabo autem istam quæstionem cum aliis loco suo. Nec illud prætereundum est, videlicet, utrùm ab initio creatoris cultum, & honorificentiam, quæ Græcè latria dicitur, ambiverit. Et intendo, utrùm in similitudine creatoris coli, & adorari voluerit, cùm postmodùm tanta multitudo sectionis, id est, congregationis suæ hoc appetierit, & eousque hoc hominibus suaserit, ut penè totum genus humanum idolatriæ execrabilitas polluerit. Sola enim pars modica gentis Hebræorum in unius veri, ac summi Dei cultura remansit, plusquàm tribus partibus gentis ejusdem ad culturam idolatriæ jam translatis. Decem enim tribus, & dimidia per Regem Persarum, atque Medorum, captivatæ, & in montes Persarum, atque Medorum translatæ, in ritus idolatriæ transeuntes, unus populus, & gens una, cum gentibus, inter quas commixtæ fuerunt, effectæ sunt, paucis dumtaxat exceptis, qui in abscondito legi Hebraicæ, & ritui adhærebant; & apparebit tibi hoc ex historiis Hebræorum, quas gens Christianorum recipit. De toto verò regno Romanorum, & de toto regno Græcorum, quæ fuerunt regnorum omnium mundanorum amplissima, atque fortissima, utpote quibus omnia alia regna subdita fuerunt, manifestum est ex historiis, quia destructis aliis sectis, & ritibus, ad idolatriam compellebant in toto orbe, quoscunque poterant, donec lex Christianorum, velut vivifici luminis saluberrima claritas, Imperatori Romanorum mirabiliter illuxit, & aversum à sordibus idolatriæ ad religionem Christianam convertit Per hunc ergo in

Qualiter tanta astutia remansit in vi intellectiva primi Angeli.

Utrùm astutia diaboli usu augeatur.

toto orbe Romanorum, atque Græcorum idolatria profligata, & exterminata apud solas barbaras nationes remansit, religione Christianâ adhuc durante in Regibus, eatamen excepto, quòd in multis postmodùm remanens per negligentiam Sacerdotum, & Principum, apostatante quodam ex Regibus Romanorum à fide & religione Christiana ad idolatriam, quasi denuò reviviscens, multas regiones in regno Sarracenorum occupavit. Ubicunque autem vel fuit, vel est idolatria, coluntur his Dii hujusmodi, quos malos Angelos atque apostatas gens Christianorum nominat, hoc autem non fit, nisi suggestione ipsorum. An igitur ab initio sic coli, & adorari voluerint: an postmodùm dejecti, atque damnati à creatore, irâ adversùs eum exardescentes in hoc injuriam, & contumeliam ipsius excogitaverunt, atque procuraverunt, perspicuum ex sermonibus authenticis nondùm est. Nec est parùm admirandum insaniam istam eos ab initio incurrisse, cùm nullus hominum, nisi mente captus, hujusmodi culturam impendi sibi unquàm voluerit, donec suasum est hominibus in Deos aliquos transire, atque deificari propter egregios, ac magnificos actus. Invaluit & adhuc eousque ista opinio de translatione hominum in Deos, suffragante ad hoc non modicùm adulatione Poëtarum, atque mendaciis, ut etiam viventes homines Dii haberi vellent, & statuas sibi erigi vel præciperent, vel gauderent. Unus etiam ex Regibus Babylonis in eam dementiam prosiliit, ut Deos omnium gentium exterminare intenderet, & solus in universa terra Deus haberi vellet. Nec oportet, ut onerem multitudine narrationum super hoc. Potest igitur ex his exemplis hominum, qui soli Dii haberi, & culturam Deorum impendi sibi voluerunt, videri alicui, quòd ab initio apostatæ Angeli in eam superbiæ dementiam elevati sunt, ut culturam divinam sibi impendi, vel exhiberi appetierint: & hoc est similitudo, vel pars similitudinis, quam appetiit primus ille, atque maximus eorum, & de qua dixit: Ero similis altissimo, videlicet in honorificentia culturæ, & aliis, quæ dixi. Non est ergo multùm longè à probabilitate, & verisimilitudine hoc, cùm similis insania postmodùm evenerit hominibus, licet ignorare non possent se esse mortales: illi autem scirent se esse immortales. In quo nonnullam creatoris similitudinem eos habuisse manifestum est. Tuum ergo erit rationes istas, exemplaque, & similitudines in unum congerere, diligentiùsque considerare, ut auferas à te dubitationem, & admirationem circa sermones propheticos, cùm præter authoritatem divinam, per quam editi sunt hominibus, & sancti apud eos, etiam rationes habeant probabiles, quibus eorum credulitas adjuvetur.

Quòd à principio primus Angelus voluit coli sicut Deus.

CAPUT LX.

Qualiter tanta multitudo Angelorum peccavit, & num adhærendo Lucifero, an per se quisque superbiendo, & num ipse eos sollicitaverit, & num fuerit conspiratio.

His ergo ita determinatis, restat inquirendum, qualiter tanta multitudo Angelorum sic peccaverit. Utrùm vel adhærendo ei in ista stultitia, vel per seipsos superbiendo, & utrùm ipse hoc procuraverit aliquâ suggestione, vel suasione, & utrùm inter eos tractatus aliquis fuerit, vel deliberatio de conspiratione facienda contra creatorem, & de erigendo ei, atque eligendo Regem alium, & Principem ex adverso. E Dico igitur inprimis, quia hujusmodi aggressus non fiunt apud nos sine fautoribus ac complicibus; neque adhuc auditum est, quòd unus in quocunque regno quantumlibet potens, & magnus solus contra Regem suum ex adverso surrexerit, & se ei opponere præsumpserit, maximè si Rex bonus, & justus sit. Aut ergo non intendebat aliquid in creatoris injuriam attentare, cùm sciret se contra eum penitùs nihil posse, aut fretus fiduciâ multitudinis, & potentiæ sibi adhærentium hoc præsumpsit, sed & hoc eandem habet rationem suæ destructionis. Similiter enim certissimum erat, etiamsi omnes exercitus illi substantiarum spiritualium eidem adhærerent ad rebellandum contra creatorem, se contra ejusdem beneplacitum nihil posse, nec etiam ullo modorum durare posse, vel vivere, creatore nolente. F Ampliùs. Si ipse induxit suggestionibus, vel suasionibus suis, ut eum tanquàm Deum altissimum adorarent, & pro Deo altissimo illum colerent, quibus promissionibus, aut blanditiis, quibus minis, aut terroribus, quorum miraculorum, vel mirabilium ostensionibus, aut signis eos ad hoc induxit, cùm enim suum creatorem agnoscerent, & de non esse ad esse omnipotenti virtute, & bonitate creatoris eductum? Ampliùs. Quæ erat scientia eorum, vel credulitas de ipso? Si enim suggerebat eis se esse Deum altissimum, in hoc nullus eorum ei credere potuisse videtur. Si verò suggerebat eis sibi deberi divinos honores, dico, quòd in hoc ei credere non permisit eos eminens illa naturalis sapientiæ luminositas, cùm divinis honoribus, & adoratione hujusmodi, nihil dignum esse posse cognoscerent lucidissimè, nisi illum, qui verè Deus, ac solus est. Sed neque hujusmodi cultus honorificentiam, scilicet alii, quàm ipsi creatori servire, in- G juriam, & contumeliam creatoris esse ignorare, aut dubitare poterant tunc. Quare scientes, & prudentes in execrationé idolatriæ prolapsi sunt, ipsum Principem malitiæ sibi ipsis idolum facientes. Ampliùs. Isti tractatus, aut latebant alios Angelos, aut conscii erant eorum. Si latebant, qualiter erant abscondita apud eos? sic enim nec voce aliqua loqui eis poterat, cùm essent præsentissimi, ac propinquissimi, si loqui posset, nec signo alio suggerere cuncta poterat, cùm signa hujusmodi ab oculis eorum abscondita esse nullo modorum possent. Si verò conscii fuerunt hujusmodi tractatus, similis eos culpa involvit cum eo statim, & à tanta stultitia non se averterunt, & præsumptioni insanissimi Principis non restiterunt. Non enim ignari erant debiti, & obligationis, quibus tenebantur & honorem conservare creatoris, & avertere injurias, & contumelias ipsius. Ampliùs. Cùm dicant nonnulli sacrorum do- H ctorum in gente Christianorum, quòd non omnes imitatores primi peccatoris ex uno ordine fuerunt, quicunque autem in uno ordine erant æquales scientiâ, & bonitate fuisse videntur: unde igitur ista diversitas, ut de Angelis æqualibus quosdam sic perverteret, quosdam verò pervertere non potuerit, cùm æqualibus suasionibus apud æquales per omnia illum usû fuisse verisimile sit? Alioquin minimos, seu extremos naturali scientiâ, & bonitate elegisse videtur, qui suis suggestionibus tam facilè crederent, de majorum ac sublimiorum subversione desperans, & sciens eos sibi magnitudine bonitatis, & eminentiâ scientiæ restituturos, vel saltem metuens. Ampliùs. Non solùm inveniuntur in Regibus, & Principibus, aliisque Magnatibus isti tres rami superbiæ, sed etiam in minimis, atque vilissimis hominibus. Illud

verò

verò ferè universale vitium est, videlicet nolle servire, sive subesse, neque enim est reperire in hominibus aliquem, qui non jugum servitutis detrectet; & abjicere conetur, & libertatem, quâ omninò non subsit, non affectet. His dumtaxat exceptis, qui ad regulam voluntatis creatoris, & ad perfectionem, quam lex Christianorum, ut superiùs tibi dixi, continet, ejusdem gratiâ directi sunt & adjuti. Quia igitur ista est verè perversitas & generalis est naturaliter in hominibus, & perpetua, exceptis his, de quibus dixi, & divino munere, quod creatoris gratiam nominavi, naturalis videtur esse in substantiis rationalibus, maximè secundùm Aristotelem, qui originalem corruptionem non posuit in genere humano. Eadem autem causa, & longè fortior, sic superbiendi in ipsa creatione sua fuit apud substantias spoliatas, videlicet eminentiâ scientiæ naturalis, atque virtutum. Manifestum autem est tibi, quia eminentiæ, sive sint spirituales, sive temporales, occasiones sunt, & fuerunt superbiendi, atque subjectiones, & servitutes repellendi: & hoc à sensu, & experientia tibi liquidū est. Non enim suasum habent homines, nec fortè illæ substantiæ faciè, quòd ab eminentiis debeant descendere in deorsum subjectionis, & servitutis eorum, quæ sunt post ipsas, & sub eis. Magis enim videtur ista cognitio esse in omni, in quo est, ex superiori lumine, atque nobiliori, quod est gratiæ, vel gloriæ. Quemadmodùm & ipsa voluntas gerendi se inferiorem, & subditum eis, qui post aliquem, & sub ipso sunt, non videatur fortasse alicui naturalis institutionis esse, sed ex divino creatoris munere & ordinatione. Quicquid autem dicatur hîc à quocunque, mihi tamen videtur, quòd naturalis ordo, vel institutio naturæ hoc non prohibeat, etiam si hoc naturaliter non efficeret. Multa enim plerunque natura efficere per se non sufficit, quæ tamen in substantiis suis non prohibet naturaliter ab alio effici. quin potiùs susceptibilem se exhibet, atque præbet ad perfectiones subjectorum suorum, ad quas efficiendas virtus ei propria non suppetit. Et hoc manifestum est tibi in aëre, cujus virtus, cùm illuminationem ejus efficere non valeat, ipsum tamen ab illa non solùm non prohibet naturaliter, sed ad ejus susceptionem ipsum habilem reddit, & præparat. Addito insuper, quia in substantia intelligente, nondùm aliqua subversione perversa, hæc ordinatio, vel institutio est naturaliter indita, vel impressa, videlicet, ut ex his, quæ à creatore recipit, serviat indigentibus, & recipere possibilibus, quin manifestum est in substantiis etiam inanimatis, hoc ita se habere. Cujus exemplum est evidens in sole, qui de luminositate, quam habet ex dono creatoris, servit omnibus lumine ejus indigentibus, & etiam omnibus illuminabilibus ab ipso, quantumcunque eo inferiora sunt: & hoc tanta amplitudine largitatis, & diffluentiæ, ac si solum ministerium luminis, & sola servitus ministrandi illud esset ei commissa. Ampliùs. Quis pastor non est incomparabiliter per naturam ovibus suis sublimior, nec tamen servire eis in exquirendis pascuis, in regimine, custodia, & defensione, atque medicatione naturaliter dedignatur? Quòd si dixerit quis, quia in hoc sibi ipsi servit, cùm servitus illa totaliter cedat, & refundat in utilitatem ipsius, verum utique dicit; sed hoc ipsum potest facere intuitu mercedis conductus, scilicet à domino ovium. Verùm insuper est manifestè, quia reges, & principes serviunt subditis suis in regimine custodia, atque defensione; & subditi eisdem nihilominùs in vectigalibus, tributis, & aliis multis præstationibus. In corpore etiam animalis manifestum est omni consideranti, unumquodque membrorum omnibus aliis, & singulis servire ex ordine, & institutione naturæ; & in toto genere humano si sic esset, ut omnes homines se invicem mutuis servitiis adjuvarent, & ab omnibus læsionibus unusquisque omnes, & singulos, prout ei possibile esset, defenderet, non contra naturam, immò secundùm naturam, indubitanter hoc esset, cùm naturalis benignitas, & pietas hoc ipsum naturaliter suggerat unicuique. Nec propter hoc vel minus naturaliter, vel minus benè, atque decenter, substantiæ istæ nobiles vel hominibus servirent propter hoc, quia ut homines eis serviant vicceversa, non indigent, immò tantò melius, tantòque pulchrius quantò liberalius, & magis gratis. Non obsistit igitur bono & recto ordini naturæ, quòd superiores vel homines, vel aliæ substantiæ inferioribus suis absque indigentia, quâ eis indigeant, & absque ullo commodo, quod ab eis recipiant, ipsis serviant. Libertas enim & gratiâ nullo modo naturæ ordinem subvertunt, vel impugnant. Ampliùs. Intelligentibus palàm est virtutem visibilem non esse in oculis propter oculos solos, neque etiam propter totum, & solum subjectum; si enim visu cujuscunque hominis quicunque alius indigeat, eidem videre tenetur. Et propter hoc cæcis hominibus ipsi, qui vident, adjutorium sui visus exhibent, vel ducatum eis præbentes, vel illos à viarum, & ab aliis discriminibus avertentes: sic & de visu spirituali se habet, quod est sapientia, vel scientia, quia nulli propter se solum datus est, vel datur, cùm multis aliis notum sit prodesse, & interdùm majoribus utilitatibus in aliis deservire, quàm in ipsis, in quibus sunt. Quapropter manifestum est, quoniàm si naturali illâ scientia sua uti voluissent, multò meliùs, quàm quidam Philosophi, quibus istud innotuit, cognovissent. Quare si subesse creatori in hoc ministerio, vel etiam substantiis, quibus prodesse poterant, contempserunt, vel quolibet modo noluerunt: patens est superbia eorum in hoc, quamquàm & alterius ministerij sublimioris, ac nobilioris, eos debitores fuisse, tibi dubium esse non debeat. Hoc autem ministerium est fœlicissimæ, ac beatissimæ jocunditatis, quo vacatur admirationi, & glorificationi creatoris, jubilationibus, & collaudationibus suavitatis incogitabilis, quibus solum post consummationem præsentis miseriæ dilecti, & electi creatoris homines sunt perenniter vacaturi. Ex his igitur omnibus verisimile non immeritò videri potest, superbiam hujusmodi primum fuisse peccatum communiter in omnibus hujusmodi substantiis, & causam unam dedisse occasionem eidem, videlicet eminentiam, quâ in semetipsis in eam superbiam elevatæ sunt; ut superesse vellent altero prædictorum modorum, appetentes falsam illam, quam dixi in præcedentibus, libertatem, & in eis, quæ post ipsas, hoc est, quæ inferiores ipsis erant, vanissimam, & illusoriam dominationem. Quòd enim in solos malos, ac perversos homines dominari appetierint, non est verisimile, cùm neque de hominibus, neque de malitia eorum, aliquid etiam cogitasse illo tempore videantur; non enim erant homines eo tempore, quo ipsi sic depravati sunt, secretum igitur in consilio creatoris tunc fuisse videtur de creatione hominum, ac depravatione, cùm tunc futuræ essent. Ampliùs. Depravatio hominum futura erat per eos, aut aliquem, vel aliquos eorum; hoc ipsum autem ignorasse videntur, videlicet quòd ipsi priùs depravati seducturi essent homines, & in subversis dominium

Quòd eminentia scientiæ naturalis & virtutumsuperbierunt Angeli. Nota de habitudine superiorum ad inferiores.

Quomodo principes serviũt subditis,

& subditi principib⁹.

Quod primus Angelus non seduxerit alios, sed unusquisque auctor fuit propriæ malitiæ.

obtenturi. Ad eam verò quæstionem, quam supra posui, videlicet utrùm primus, & maximus peccatorum istorum alios seduxerit, atque subverterit: nihil verisimilius occurrit mihi nunc, quàm unumquemque propriæ malitiæ fuisse auctorem ex occasionibus antedictis. Neque enim contractu, vel sine contractu video factam fuisse seductionem istam. Quòd si quis quærat, quare peccaverunt quidam eorum potiùs, quàm alii omnes, cùm nec minùs scientes, nec minùs fortes fortitudine spirituali fuerint omnibus aliis? Respondeo, quia manifestum est nullum eorum violento impulsu in malitiam fuisse dejectum, quare unusquisque eorum peccavit suâ voluntate, applicans eam falso bono, & avertens eandem à vero bono, nec aliam causam, vel occasionem habuit aliquis eorum, quàm eas quas audivisti. Sive- F rò quærat quare potiùs hujusmodi causæ, vel occasiones illos induxerunt in malitiam, quàm alios? Respondeo, quia ipsi dederunt se hujusmodi causis, vel occasionibus: & hoc dare, vel tradere, non fuit nisi ipsum velle, vel appetere falsum bonū, quod audivisti. Quòd si dixerit, quia eandem causam habuerunt alii, qui non similiter peccaverunt, quia voluntatem suam falso bono malè non applicaverunt: contingit enim in duobus æquales gladios habentibus, quòd alter gladio suo se interficit, alter verò nō, & in hoc nō est alia causa, nisi quia alter applicat stultissimè voluntatem suam tanto malo; videlicet interfectionis propriæ, alter verò non: & sic est de duobus habētibus æquales vires, seu virtutes ad ambulandum: & æquales etiam suggestiones, exempli gratiâ exercitationem, vel negociationem, alterambulat hujusmodi occasione suasus, & allectus; alter verò non: si quæris, unde hæc: respondeo, quoniàm à voluntate efficienter, vel effectivè: de suggestione, & suasione tu scis, unde est, quoniàm ab exercitatione, vel negociatione. Quare inclinatur, si quæris, voluntas istius potiùs, quàm illius ad acquiescendum hujusmodi suggestioni: Respondeo, quia hujusmodi inclinationis non est causa, nisi voluntas ipsa quæ tantæ libertatis, atque imperiositatis est, ut nullo modorum cogi possit ab operatione sua immediatè, & per se, & hoc est velle, vel nolle: & quemadmodùm in factis Imperatorum est audientibus, & videntibus ea, pro causa & ratione sufficienti, voluntas, adeò ut cùm ea esse facta Imperatorum cognoverint, non ulteriorem causam requirant: sic voluntas vis imperativa motuum, & propter hoc instar Imperatoris in toto regno uniuscujusque substantiæ intelligentis se habet. In malis igitur actionibus non habet auctorem, nisi se ipsam: in bonis verò ipsum creatorem habet auctorem, cùm illa ex jussione, vel præceptione ipsius faciat, & jussio hæc pervenit ad illam vel per nativi, ut dixi, luminis scientiam, vel per gratuitā inspirationē, vel per legē, vel per doctrinā, nec inclinatur suasionibus, aut suggestionibus, aut consiliationibus, nisi ad quæ vult & quando vult, & quomodo vult. Et intendo, quòd nullo modorum omninò invita ad aliquid volendum inclinatur. Et forsitan ejus inclinatio non habet causam efficientem, quantùm ad mala, quæ propriè dici debeat efficiens. Efficiens enim propriè est, & per se, quâ positâ ponitur effectus. Extra voluntatem autem nihil est ponere, quo posito ponatur effectus hujusmodi, id est inclinatio ipsius voluntatis, sive ipsum velle. Sed neque etiam ipsa voluntas est sic causa efficiens sui velle, ut ex necessitate ipsam sequatur, sed semper potiùs libertate. Attende igitur differentiam aliorum principiorum, sive causarum efficientium, ad voluntatem, & invenies concomitantiam, seu connexionem necessariam, & modis omnibus inseparabilem inter ip- E sas, & operationes suas; liberam autem & separabilem, inter ipsam voluntatem, & ejus immediatam, ac per se operationem, quæ est velle, nisi bonitas creatoris ipsam confirmet in suo bono velle, & idem dico de malo velle, nisi pertinacia obstinationis ipsam in suo velle induraverit.

Quòd voluntas suasionibus non inclinatur, nisi ad ea, quæ vult.

Debes autem scire, quòd fuerunt, qui dicerent causam depravationis primorum peccatorum fuisse naturalem mutabilitatem, seu defectibilitatem ipsorum, quam Philosophi vocant possibilitatem seu potentialitatem. *Nota.* Quod autem induxit eos in hoc, induxit etiam in errorem pernitiosiorem, quo opinati sunt gloriam animarum post corpora, vel hominum, vel etiam sanctorum Angelorum, non posse esse perennem, quoniàm naturalis mutabilitas proeo, F quòd naturalis est, vel essentialis, non potest auferri ab ipsis, & propter hoc neque effectus ejus perpetuò, & hic effectus est mutatio. Quare non est possibile, ut eis visum est, quin quandoque in quocunque statu sint, vel futuræ sint, ab eo demutentur in alium. Quare à statu gloriæ necessariò quandoque in alium mutabuntur, non autem in æqualem, vel superiorem; in superiorem quidem non, quoniàm non est possibile statu gloriæ alium esse superiorem, in æqualem verò, vel similem nec est possibilis mutatio, & etiam superflua esset, cùm nihil haberet meliorationis, in similem verò alibi didicisti non posse esse mutationem, ut ab albo in album. Erit igitur secundùm hunc errorem in deterius, & contrarium; sicut in peccantibus Angelis, & hominibus jam factum fuisse manifestum est, quia à bono in malum, & à statu bonitatis in pravitatem malitiæ demutati sunt. Ampliùs. Substan- G tiam aliquam perpetuò manere in potentialitate sua, quantùm ad quamcunque ipsius operationem, visum est eis impossibile esse. Mutabilitas autem est potentia, & amittendi jam habitum, & acquirendi, quod nondùm habetur. Cùm igitur sit naturalis ista potentia in omnibus substantiis nobilibus, & separatis: necesse est ipsam aliquando educi de potentialitate sua in actum, & de perfectione sua ad perfectionem. Quicquid igitur in se naturaliter mutabile est, necesse est ut & quandoque mutetur. Quare cùm substantiæ omnes intelligentes naturaliter mutabiles sint, necesse est eas quandoque mutari. Quapropter & ab ipso statu gloriæ necesse est eas aliquando mutari, seu mutandas esse. Habes sermonem Platonis, atque sententiam de hac re, videlicet quòd mutabilitas in substantiis nobilibus sit naturalis. Hic enim est sermo ipsius H in libro suo, quem Timæum vocavit, ex persona creatoris ad Deos etiam Deorum: Dii Deorum, inquit, opera mea vos estis, naturâ quidem dissolubiles; me autem sic volente indissolubiles. Ampliùs. Mutabilitas & immutabilitas contrariæ sunt, non possunt igitur naturaliter esse in eodem, & secundùm idem. Mutabilitas autem naturalis est in omnibus hujusmodi substantiis, & inseparabilis ab ipsis; impossibile igitur est, ut immutabilitas adveniat ipsis. Si enim adveniret aliquo tempore, cùm contraria mutabilitas separari non possit ab illis, esset simul cum illa in eisdem. Quòd si dixerit, quia mutabilitas naturalis, sive naturæ, & immutabilitas gratiæ, seu gloriæ, non sunt ad invicem contrariæ, neque etiam repugnantes, videtur eadem ratione posse dicere, quòd albedo naturalis, qualis est in nive, vel cygno, & nigredo adventitia non sunt contrariæ; necesse etiam habent concedere, quòd possunt esse in eodem secundùm idem, alteram enim altera non repellit: sic nec contrarietas, nec repugnantia est inter eas. Intēde igitur, & scito sermonē istū erroneum

esse, & destructionem ejus esse multiplicem. in primis, quoniàm mutabilitas ista non est tantùm secundùm amissionem, aut acquisitionem eorum, quæ accidunt, vel adveniunt substantiis post completam essentiam, sed etiam ab esse in non esse, & etiam à non esse in esse. Alioquin intentio immutabilitatis solius esset creatoris benedicti, qui nec à non esse in esse, vel ab esse in non esse, unquàm mutabilis esse potuit. Falsò igitur eam ponerent, vel supponerent in hujusmodi substantiis, vel in quacunque alia re. Quare ex falso fundamento, atque positione inducti sunt in errorem istum. Ipse etiam præmissus sermo platonis evidenter hanc intentionem insinuat, videlicet de mutabilitate ab esse in non esse. Si igitur valida est ratio eorum prior, videlicet quia hujusmodi potentia necesse est ut quandoque educatur ad actum mutationis, consequens est ex necessitate nihil esse perenne, seu perpetuum in substantiis, cùm necesse sit unamquamque substantiam aliquandò mutari ab esse in non esse secundùm ipsos: & animæ igitur nostræ mortales erunt, & ipsæ substantiæ omnes nobiles, de quibus mihi sermo totus. Amplius. Jam alibi didicisti, quòd mutatio corporum continua est ex necessitate, & non subita. Quare defectio cœlorum, & corporum universorum cœlestium paulatim fieret, donec perveniret ad extremum defectus. Tu autem scis, quia nihil defectionis apparet in eis, vel apparuit, cùm jam per tot milia annorum duraverit. Quòd si appropinquarent ipsi non esse per naturalem istam defectibilitatem, apparerent in tot milibus annorum propinquiora facta esse suæ defectioni aliquatenùs: hoc autem non est verum. Amplius. Si per tot milia annorum prohibita est mutabilitas naturalis in hujusmodi corporibus virtute ipsorum, nec apparet virtutem hujusmodi in aliquo debilitatam, neque virtutem mutabilitatis in aliquo confortatam, ita ut vel fortior sit hæc, quàm ab initio fuerit, vel illa in aliquo debilior, nec lassitudo apud alterutram earum locum habeat, necesse est & in tanto numero annorum utramque, quantùm in eis est, similiter se habere. Quare sicut virtus cœlorum prohibet potentiam mutabilitatis istius, & prohibuit per tot millia annorum ab illo defectu suo, qui est mutatio de esse in non esse, sic sufficiet & prohibere illam absque debilitatione sua, & lassitudine, per totidem sequentium annorum milia, & ita est necesse, ut hoc sufficiat in infinitum. Est igitur perpetua corporum hujusmodi duratio, seu perennis. Ad hoc verò, quod dicere potuisse videntur, quia naturalis mutabilitas non recipit immutabilitatem propter contrarietatem, vel repugnantiam, quam habet ad ipsam: Respondeo, quia potentialitas non repellit actum, nec imperfectio perfectionem, immò desiderat eam, & obtentam quemadmodùm fœmina marem amplectitur; sicut dixit Aristoteles de materia ad formam in libro auditus. Amplius. In omni genere rerum, ubi potentialitas habet locum, quærit ipsa res exire de malo potentialitatis. Et propter hoc Aristoteles in prænominato libro suo posuit potentialitatem propter malum impotentialitatis, atque carentiæ, principium motus naturalis. Non enim actum, vel perfectionem sibi convenientem solummodò quærit omne, quod movetur, sed etiam naturaliter fugit malum potentialitatis, & carentiæ, ut ponderosum in aëre non solùm intendit per motum acquisitionem loci sibi congruentis naturæ suæ, sed etiam malum carentiæ illius, & locum incongruentem sibi, atque contrarium effugere. Amplius. Nulli dat, vel dedit unquàm natura virtutem, vel principium ad de-

A structionem proprii subjecti; quoniàm tunc intenderet in destructionem propriam, cùm non fundetur natura unaquæque nisi in proprio subjecto. Amplius. Ipsum non esse manifestum est nihil esse, ad nihilum autem nec aliquid tendit naturaliter, nec principium, vel virtutem habet ad illud. Nullum igitur esse naturale principium est ad non esse, vel destructionem ipsius esse in quocunque genere rerum, similiter neque ad non habere, neque ad amittere aliquid per se. Quare nec mutabilitas principium est naturale, nec virtus ullo modorum, similiter neque defectibilitas, neque mortalitas, sed magis defectus virtutis, atque potentiæ conservativæ ipsius esse, & defendentis illud à læsionibus, neque posse non esse, aut posse destrui, ex potentia, vel virtute est. Alioquin quæ impotentissima sunt, necesse esset esse potentissima, hoc est potentiis refertissima. Si enim posse mori, posse destrui, posse mutilari, posse vulnerari, posse capi, posse ligari, essent ex potentiis, posse igitur cadere

B in quamcunque miseriam vel molestiæ, vel carentiæ, esset ex potentia. Cùm sint igitur innumerabiles læsiones, atque aliæ miseriæ, & innumerabiles amissiones, in quas potest cadere hominum unusquisque impotentissimus, esset ipse ex necessitate potentiis plenissimus, & propter hoc potentissimus, quomodò igitur esset impotentissimus. Declaratum igitur est tibi per hæc, quia mutabilitas nec virtus, nec potentia est, sed potiùs virtutis, & potentiæ defectus. Quòd si etiam esset potentia aliquo modo, non propter hoc necesse esset eam aliquandò exire in actum. Nullus enim hominum est, qui non habeat potentiam, ut fiat, vel sit rex. Manifestum autem est tibi, & omni alii, cui aliquid potest esse manifestum, paucissimas ex tot potentiis exire in effectum hujusmodi. Patens igitur est eos errasse, qui mutabilitatem, seu defectibilitatem esse potentiam posuerunt. Amplius.

C Secundùm hoc mors naturalis esset unicuique mortalium. Naturalia autem ea, quibus naturalia sunt, naturaliter non fugiunt, neque contraria illis naturaliter appetunt. In genere verò humano manifestum est omnes homines & mortem naturaliter fugere, & vitam, atque stabilitatem ejus naturaliter amare. Quare mors contra naturam humanam est naturaliter, atque inimica eidem, & vitæ stabilitas naturalis, & amica ipsi. Quòd si dixerit quis, quia interdùm homines mortem desiderant, & nonnulli eorum semetipsos occidunt: Respondeo, quia desiderium hujusmodi naturale non est, seu tædio vivendi per se, sed magis infortuniorum tædia, aut aliarum molestiarum, qualia sunt incommoda senectutis, ab ipsa natura penè extortum, & ex plurimo sui involuntarium: & declaratum est tibi per me hoc in tractatu alio, ubi patefactum est tibi, unde mors, & quia plaga est humano generi justo judicio creatoris illata.

D

CAPUT LXI.

Quòd non est mirum depravatio & casus malignorum spirituum, cùm superbiæ occasionem habuerint.

Post hæc autem tentabo, ut tollam à te admirationes hominum, quibus admirantur casum, sive depravationem substantiarum, quas malignos spiritus, & diabolos jam tres leges nominant. Prima igitur causa admirationis eorum est præeminens illa, & præclara sapientia naturalis, qua eos

naturaliter præditos fuisse jam nosti, qualiter, inquiunt homines, tanta in eis sapientia tantam stultitiam, vel potiùs insaniam superbiæ ab eis non repulit, immò, quod mirabilius esse videtur, qualiter illam admisit? Hi igitur causam superbiæ non noverunt, & ipsam consuetudinem scientiæ non attendunt, propter quod sapientissimus ille, & doctor Christianorum, evidenter dixit, quia scientia inflat: ex quo sequitur, quia & major magis Scientia igitur inflationem quasi de consuetudine parit superbiæ. Non igitur mirabile debet videri cuiquam, si scientia, illa licet præeminens, & scientiis humanis incomparabilis superbiam non repulit, aut etiam admisit, cùm de consuetudine eam gignere habeat, & nutrire, & tantò magis, atque major est, quantò majorem ipsam esse contigerit. Idem dico de virtutibus jam naturalibus, & tota bonitate nativa, & de omnibus præeminentiis, quia provocare, & gignere consueverunt superbiam secundùm omnes partes ipsius, quas debes ex aliis reminisci. Nec mirum, si ex virtutibus naturalibus, atque scientia, quantumcunque nobilibus processit superbia, quandò ex virtutibus gratiæ, quæ longè præstantiores sunt, & superbiæ magis incomparabiliter adversantur, interdùm oritur. Multi enim de sanctitatis eminentia in superbiam elati, & elevati sunt. Quæ autem major abusio in generatione vitiorum inveniri potest, quàm quod superbia ex ipso contrario suo nascatur, hoc est ex virtute humilitatis. Nonnulli enim de ipsa humilitate sua superbia intumuerunt. Addo etiam, quia de ipsa morte sua reviviscit superbia, & resurgit, & interdùm de ipsa victoria, qua victa est, victorem suum vincit perniciosius, & de ipsa dejectione sua damnabilis elevatur. Non enim dubitandum est tibi nonnullos ex hoc in inanem gloriam & elevatos fuisse, & adhuc etiam elevandos, quod superbiam in seipsis vicerant, & ipsam dejectam, atque prostratam superbiam de ipsa dejectione, & prostratione sua, vires majores resumpsisse, & contra victores suos se altiùs erexisse. Accidit, & singulariter, in vitio superbiæ, quod in nullo rerum aliarum genere reperitur, videlicet, ut cõtrarium suum diligat, speciemque suam, atque similitudinem totis studiis, ac viribus persequatur. Humilitatem enim diligit omnis superbus in alio à se, superbiam verò alienam implacabiliter, implacabiliterque persequitur, & causas horum per me alibi didicisti. Non mireris igitur, si præter consuetudinem rerum naturalium, & contra naturæ ordinem, prima est nata superbia, quam vides tam prodigiosè, tamque monstruosè quotidie generari. Cujus abusiones si scruteris per singula, incredibilia apparebunt tibi ejusdem monstra; cùm enim pondus spirituale sit superbia, elevat tamen in altum superbientem, & non minus monstruosè, seu abusivè, de hujusmodi pondere spiritualiter movetur in sursùm. Pondus istam dico, quoniàm principium est casus, sicut dixit sapiens in sermone suo, quia initium omnis peccati superbia. Peccatum autem omne casus spiritualis est, quare principium descensus spiritualis. Hæc autem est verissima ratio, seu diffinitio ponderis spiritualis, quemadmodùm principium descensus corporalis diffinitio est ponderis corporalis. Quòd si ipsam superbiam intimiùs, ac profundiùs cognoveris, videbis eam monstrum horrificum, & istum superbum prodigium ridiculosissimum, juxta sermonem cujusdam sapientis, qui dixit: Si videres unum murem dominantem aliis muribus, vel etiam dominari volentem, nunquid risum contineres? aut si unum asinum regem esse volentem aliorum asinorum, quid

E diceres? cùm autem volueris imaginari superbum intimiùs, atque profundiùs, invenies ipsum idolatram simul, & idolum sui ipsius, & videbis ipsum non solùm velle adorari, & coli, tanquàm Deum, & dominum ab hominibus, sed etiam adorantem, & colentem se, ita ut quemadmodùm veri Dei cultores adorant, & colunt ipsum, laudantes, & benedicentes, & bona, quæ habent, vel faciunt eidem attribuentes: sic & ipse hæc omnia sibi impendit. Non mireris igitur, si tam prodigiosum monstrum, tam monstrificè, seu monstruosè nascitur. Præsertim cùm ipsum tam crebrò nasci videas inter tot humilitatis præsidia ubi tot, & tanta sunt, quorum minimum extinguere, & suffocare ipsam sufficiens est, si his benè uteretur superbiens. Quis enim enumeret miserias humanas à parte animarum in ipsis, & quæ à parte corporum in eisdem, deinde ipsam mortem, & ad extremum terrificum judicium creatoris, & venturam damnationem: & hæc omnia

F pugnant contra superbiam. Pugnant etiam linguæ detractorum, contumeliæ, & injuriæ persequentium, irrisiones, & cachinni, & omne genus illusionis vilipendentium, ac vilificantium. Hæc igitur omnia sunt velut exercitus armatus contra superbiam, & velut apotheca copiosissima contra morbum superbiæ, & velut præsidia humilitatis armantia, ac defendentia eam contra superbiam, & ipsam animam humanam contra hostem tam noxium munientia. Nec tamen adhuc prohibetur; vel repellitur tantis præsidiis eousque superbia, ut non solùm non oriatur in majori parte humani generis, sed nec etiam, ut non sæpissimè sicut tibi dictum est, & mortua reviviscat, & prostrata resurgat. Attende etiam & illud, quia vehementi admirationi est virtus humilitatis in magnatibus, in regibus, atque principibus. Et causa hujusmodi

G admirationis est credulitas difficultatis, qua creduntur potestativas istas sublimitates difficillimè posse pati virtutem humilitatis, & ipsam superbiam comitem earum penè inseparabilem opinantur, licet tot sint præsidia, totque adjutoria humilitati in ipsis, quot nocumenta, atque impedimenta superbiæ in eisdem. Cùm igitur hæc tanta, & tot præsidia humilitati defuerint in substantiis, de quibus agitur, & nullum de omnibus hujusmodi nocumentis, vel impedimentis habuerit superbia in eisdem; eminentiæ verò longè præstantiores, atque sublimiores omnibus regalibus, & imperialibus excellentiis, fuerint istis, de quibus agitur, substantiis, sublata meritò videri debet omnis admiratio circa superbiam earum. Quòd si dixerit, quia ratiocinatio ista ad hoc deducit, ut cùm eandem causam superbiendi habuerint substantiæ primæ, quæ non similiter

H superbierunt: propter hoc similis apud eas sequi debuit effectus, jam respondi tibi super hoc, quia libera voluntas non habet causam necessariam, vel cogentem, quin potiùs in libertate ejus est, ut applicet velle suum qui voluerit, & avertat, à quo voluerit. Intellige autem hîc non duo velle esse ex necessitate in hujusmodi applicationibus, quia secundùm hoc cogeremur & infinita ibi concedere. Non enim dicitur voluntariè aliquis velle aliquid, quia solum vult se velle illud, sed quia simpliciter vult illud. Et hoc est propter voluntatis libertatem, quæ nullam cogi patitur ad volendum, & etiam propter hoc, juxta usum loquendi certissimum, quia non facit aliquid, per quod velle illud avertatur ab ipso, & hic est modus, quo dicitur ad servum delinquentem, tu vis verberari, quoniàm nec facit aliquid per quod declinet verbera, & insuper facit, quod aliquis faceret volens verberari. Cave igitur in his, & hujusmodi, & adverte, quia

non

non est solummodò voluntarium, quod est volitum, sed etiam quicquid ex voluntate est libere. Si A
enim hoc esset, aut velle non esset voluntarium; aut præcederent ipsum infinitæ voluntatis ordinatæ causæ efficientes ipsius. Si enim velle esset volitum alio velle, quàm ipsum sit, & illud aliud velle similiter esset volitum alio velle, per hanc viam curreret res in infinitum. Jam autem destructa est tibi infinitas causarum, & stabilitus status earum Manifestum igitur est, quia non est necesse omne velle volitum esse, vel voluntarium, nisi secundùm intentiones, quas dixi, videlicet liberè à voluntate causari, scilicet non per coactionem, aut compulsionem. Interdùm tamen contingit velle verè, ac propriè volitum esse, & hoc alio velle, quàm ipsum sit, quemadmodùm aliquis debilitatam habens vim appetitivam, & omninò non habens appetitum sumendi cibum, excitat ipsum appetitum, & procurat. In eo ergo verum est, quod ipse appetit appetitum sibi verum est, quod appetitus apud ipsum B
appetitur; & desiderium hujusmodi desideratur, & duo sunt ibi appetitus, & duo desideria. Sic & multi timentes se non amare; aut timere creatorem, prout deceret, & deberent, volentes ipsum amare sic, videlicet & ut eos deceret, & deberent, conantur ut possunt, provocare, & accendere in se hujusmodi amorem, similiter & incutere sibi hujusmodi timorem. Hic ergo vides duos amores diversos, alterum videlicet qui quæritur, quoniàm non haberi timetur, & alterum, quo ille quæritur, qui movet quærentem ad quærendum illum. Et hanc diversitatem ostendit tibi sermo ille propheticus, quo dixit sanctus, & sapiens ille propheta Hebræorum: Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas in omni tempore. In hoc enim quòd dixit, concupivit, & desiderare; duo desideria evidenter expressit, alterum per verbum concupivit, alterum per verbum desiderare, alterum, C
videlicet quo concupiscebat desiderare, procul dubiò & habebat, & se habere sciebat, ipsum verò desiderare quod concupiscebat, vel non habebat, vel se habere nesciebat. Nemo enim concupiscit, quod habere se cognoscit. Contingit tamen interdùm, aliquem quærere, quod habet, & desiderare, quando videlicet se istud habere ignorat Stat igitur per hæc, quæ jam dicta sunt infinitas hæc, stat inquam actu non autem potentia, de quolibet enim velle nihil prohibet, quin possibile sit alio velle ipsum esse volitum, & procuratum. Unumquodque igitur singulorum infinitatis hujusmodi per se ipsum possibile est Infinitas tamen tota simul impossibilis, quemadmodùm Democrito respondet Aristoteles in libro de generatione, & corruptione, videlicet quia possibilis est cujuslibet partis continui divisio per se, universitatis autem partium, D
sive infinitatis, tota simul divisio impossibilis, & similiter se habet in causis quibusdam efficientibus, verbi gratiâ, de quolibet homine generato possibile est, quòd ipse generet alium, & de generato ab illo similiter, quòd generet alium, & de tertio, quòd generet quartum, & ita in infinitum. Singula igitur istius infinitatis per se possibilia sunt, ipsa tamen infinitas in sua universalitate impossibilis est. Et in duobus oppositis contingentibus manifestum est de utroque, quia esse verum possibile est, verum utrumque esse verum in sua universalitate, seu conjunctione non est possibile.

CAPUT LXII.

Quòd dæmonum scientia, & astutia potest augeri; contra Aristotelem.

POst hæc autem expediam te, & me, prout erit mihi possibile juxta promissum, de quæstione illa, qua quærebatur in præcedentibus de primis peccantibus substantiis, an possent proficere scientia. Jam igitur audivisti sententiam Aristotelis super hoc, qui posuit eas esse immutabiles, & impassibiles. Ex quo manifestè consequens est eas creatas fuisse limitatæ receptibilitatis, ita videlicet, ut non possent vel plura, vel majora à creatore, vel aliunde recipere, quàm ab initio suæ creationis receperint. Quare necesse est virtutes intellectivas ipsarum angustiores, minúsque capaces fuisse, quàm nostras, cùm nostræ receptibiles creatæ fuerint quantæcunque scientiæ naturalis; & insuper scientiarum gratuitarum, quales sunt prophetici splendores, & intellectus sanctus, & contemplativus, & aliquæ aliæ. Ampliùs. Primam intelligentiam nobilissimam esse secundùm positionem ipsius manifestum est, & propter hoc sapientia, & virtutibus naturalibus præstantissimam Alias verò secundùm gradus inferioritatum suarum; & ordinum, sapientia, & virtutibus minores esse; quare vel minores esse multitudine, seu numero, scitorum, vel ipsa claritate, ac nobilitate scientiæ; quòd si numero cognitorum, manifestum est eas omnia illa, quæ desunt perfectioni scientiæ suæ, vel per revelationem vel per doctrinam posse addiscere, atque cognoscere, cùm necesse sit ea intelligibilia esse, cùm sint intellecta apud primam intelligentiam, & cùm unum ex principiis hujus sapientialis, ac divinalis scientiæ sit, omne, quod est, intelligibile esse, & propter hoc, nihil sit non intelligibile. Ampliùs. Virtus intellectiva est super omne intelligibile, quemadmodùm, & sensitiva super omne sensibile. Omni igitur virtuti intellectivæ intelligibilia sunt illa, aut igitur non est completa perfectio virtutis intellectivæ apud alias intelligentias, aut cognitio istarum non deest eisdem. Aristoteles verò posuit completam esse perfectionem scientiæ naturalis, & virtutum naturalium apud ipsas Ampliùs. Nihil est intelligibile, quod non per doctrinam, aut revelationem cadere possit in virtutem intellectivam nostram, atque cognitionem; quantò fortiùs igitur in cognitionem substantiarum hujusmodi? Ampliùs Si in primis impressionibus, & principiis doctrinarum, atque disciplinarum, quæ sunt apud animas nostras, eousque philosophando proficiunt animæ nostræ in tanta obscuritate, tantisque philosophandi impedimentis, ut penè nihil non inventum, vel cognitum de intelligibilibus totius universitatis relictū sit à philosophis quomodò non potiùs habitantes in luce primæ substantiæ, & ab omni impedimento, & difficultate philosophandi liberrimæ, etiam absque nativi luminis scientia, & absque etiam desuper irradiatione alia, & absque etiam doctrina, non omnia intelligibilia invenerunt? quòd si ex his, quæ enumeravi; proficere non potuerunt, vel etiam modò non possunt, quomodò ex eisdem animæ humanæ in philosophantibus eousque profecerunt? de mutabilitate verò earum in deterius jam facta jam satisfeci tibi in his, quæ præcesserunt. Ampliùs Ipse usus, sive consuetudo malignandi ex necessitate auget astutiam ipsarum: hoc enim manifestum est in animabus humanis Homines enim malignationibus assueti ipsa hujusmodi

assuetudine astutiores efficiuntur ad malignandum. Quomodò igitur, vel qua de causa prohibitæ erunt primæ peccatrices substantiæ, ut non possint in sua insidiositate, atque versutia crescere? Præsertim cùm incessanter videamus, aut audiamus easdem novis & hactenùs inauditis insidiis homines seducere, atque subvertere, & in nova easdem flagitia, atque stupenda inducere. An fortè creatoris bonitas malignitatem eorum compressit, atque frænavit usque modò, ut eos, non permitteret tanta, ac talia mala suggerere hominibus, quod utique verisimile dici posset pro parte. Vix enim inveniuntur vitia, vel peccata in hominibus, quorum similia non præcesserunt in eisdem, propter quod dixi, pro parte. Non enim improbabiliter, neque impiè creditur eam esse circa homines divinæ pietatis sollicitudinem, ut malignos spiritus non permittat totis malignitatis suæ conatibus sævire in homines, cùm & ipsos invicem sibi inimicantes homines à mutuis nocumentis reprimat, & compescat. Ampliùs. Cùm omnes isti primi peccatores non sint pares etiam nunc astutia, vel malitia, quomodò prohibentur, quin in minores, tanquàm sibi subditos, & ministros innumeras suæ malignitatis fraudes exerceant? Ampliùs. Quis ignorat omnem affectionem, sive bona sit, sive mala, ad ea, quæ ad ipsam pertinent, exacuere, & quodammodò ut ita dicatur, docere. Cujus exemplum posui tibi unum in avaritia, quæ aliàs simplicissimas mentes ad exquirenda lucra, & ad vias ejus excogitandas incredibiliter exacuit, & dirigit. Si & turpis amor se habet erga turpem amatorem docens ipsum excogitare vias, quibus obtineat, quod amor suggerit, hoc est, vel amasiam ipsam, vel delitias amatorias. Ampliùs. Si verum est juxta sermonem Aristotelis, quia virtus est omni arte certior, & melior, sic &, quòd malitia omni astutia certior, ac nequior sit, dubium esse non debet; quare sicut virtus scientiam illuminat circa ea, quæ ad doctrinam pertinent, quemadmodùm justitia scientiam juris; sic & malitia ipsam malignandi astutiam circa ea, quæ malignitatis sunt illuminat. Quare si crescit malitia, necesse est, & ut ipsa crescat malignandi astutia, hoc enim modo, & circa virtutes se habet, videlicet ut eis crescentibus omne lumen salutaris, atque moralis scientiæ crescat in animabus, in quibus ipsæ virtutes crescunt. Quòd autem crescat diabolica malitia incessanter, licet hoc habeat sermo propheticus tam apud gentem hebræorum, quàm apud gentem Christianorum, quo sermone dictum est superbia eorum, qui te oderunt ascendit semper, manifestum ex hoc, quòd regna eorum, hoc est, multitudines malorum, ac perversorum hominum, & quandóque decrevisse in immensum noscuntur, & quandóque similiter crevisse, videlicet prout pestis idolatriæ, vel extirpabatur, vel pervagabatur: amantes enim dominationem necesse est, & dolere, cùm eis, vel aufertur, vel minuitur, & gaudere, cùm eam vel recuperant, vel acquirunt, & hujusmodi dolores, & gaudia, majores, & minores esse pro quantitate ampliatæ, vel detruncatæ dominationis. Nulli autem dubium est, quin acquisitio hujusmodi dominationis mala sit, atque culpabilis, similiter & gaudia quæ ex illa sunt. Eodem modo se habet, & doloribus, qui sunt ex amissione illarum. Quia igitur continuè sunt hæc apud illos, manifestum est eos continuè, & semper se novis peccatis, & novis malitiæ operibus implicare; quare & deteriores, sive pejores fieri. Ampliùs. Pertinacia crescit ex mora: magis enim pertinax est, qui pertinax est per annum, quàm qui per diem. Quare

Quod maligni spiritus nō permittuntur à deo tota malignitate sua sævire in homines.

E pertinacia eorum, seu contumacia crescit incessanter, & ideò malitia. Ampliùs. Quis dubitat eos incessanter insistere seductionibus, & subversionibus hominum, deinde ludificationibus, & magicis operibus, quæ per eos fiunt, jugiter inservire? Quemadmodùm igitur ex frequenter malè agere crescit malitia in hominibus; sic necesse est fieri & apud illos. Præsertim cùm tantæ renovationes & malorum operum, & malarum dispositionum, seu passionum in eis evidenter fieri appareant. Si igitur crescit eorum malitia incessanter, necesse est, ut crescat & eorum astutia ex eadem assuetudine studiorum malignitatis. Ampliùs. Cùm apud eos sint principatus, & potestates, nova jussa mala incessanter eis imperant, novas malitias semper eis suggerunt, quomodò non incessanter, & nova mala addiscunt, cùm & novis suggestionibus principum suorum, & nova faciendi experientia revelentur?

F

CAPUT LXIII.

De cognitione, quam habent maligni spiritus de singularibus incessanter, ut de invocationibus, & sacrificiis eisdem oblatis.

Ex his igitur manifestum est eos particularia; sive singularia incessanter addiscere, singularia inquam tam hominum, quàm rerum aliarum. Non enim tanquàm cœci alieno ducatu ad illos veniunt, qui eos invocant, vel tanquàm surdi aliena interpretatione cognoscunt invocationes, quæ eis fiunt. Et similiter se habet de sacrificiis, quæ immolantur eisdem. Evidentissimum autem est de statuis vel idolis, in quibus responsa dare videntur, ubi & interrogantes singulariter nosse, & interrogationes singulas, nec-non & responsiones suas cognoscere quodammodò, dubitari non potest. Alioquin qualiter respondere possent ad quacunque earum? Manifestum autem est iisdem, & experimentis innumeris, ipsos, & ad ipsos, & ad interrogationes singulas, ad quas respondent singulariter respondere, & ipsos, quibus respondent, singulariter, expresséque distinguere. Et de his apud gentem Christianorum innumerabilia legere potes in libris narrationum, & miraculorum suorum, & in ipsa lege & legis eorum latorem expressè nominant, & de ipso conqueruntur, quòd eos perdere venerit ante tempus & cùm clamarent exeuntes ab hominibus, coacti, vel prohibiti, ejecti, per ipsum, clamarent inquam ipsum esse Christum, quia ipse non sinebat eos loqui de hoc. Postquàm igitur patefactum est eos rerum particularium particulares cognitiones acquirere quolibet modo, multiplicemque varietatem passionum doloris, & gaudii, timoris, & cupiditatis, iræ, & invidiæ in eis incessanter fieri, similiter amoris, & odii, declaratum est consequenter earum & astutias, & malignitates augeri posse, & etiam augeri quotidie. Scito autem, quia quod dixi de gaudio apud eos, non est indubitatæ certitudinis. Utrùm enim gaudeant, vel etiam gaudere possint ex quacunque causa, quæstionem habet, cujus nodos, atque difficultates in sequentibus dissolvere intendo. Ampliùs. Cùm dicat Aristoteles se obtinuisse spiritum, qui descendit ad eum de cœlo veneris, de cujus obtentu, & familiaritate gloriatus est, qualiter sentire potuisse videri potest hujusmodi spiritum non cognovisse ipsum, cùm esset ei familiarissimus, & jussionibus suis obedientissimus? Similiter & jussiones ejusdem quibus promptissimè ipsum obedientem fuisse dicebat Aristoteles, qualiter non agnoscebat?

Quod maligni spiritus singulariter cognoscunt invocationes, & responsiones formant.

G

Quod dubium est, utrùm dæmones gaudere possint.

H

De spiritu, quem Aristoteles habuit sibi familiarem.

agnoscebat? Agnoscebat igitur & ipsum Aristotelem singulariter. & omnes jussiones, seu præceptiones, quas ad eum faciebat. Alioquin quomodò ad ipsum singulariter, & consultè descendere potuit potiùs, quàm ad alium, & jussionibus singularibus ejus, quomodò singulariter obediebat, si eas singulariter non intelligebat? eodem modo se habet de omnibus operibus maleficis, quæ per eos, sive ministerio eorum fiunt. Aut enim ipsa opera singulariter, & singillatim intellectu conspiciunt, aut operantur illa in tenebris, & velut clausis oculis, aut tanquàm cœci, cùm evidenter ponant intellectum in singularibus, sive quantùm ad singularia, cœcum, quemadmodùm sensum in universalibus, & abstractis, non dubitant esse penitùs non videntem. & propter hoc nec de ipsis, nec in ipsis, nec circa ipsa, quicquam operari valentem, vel aliquid per ipsum, aut secundùm ipsum. Præsertim cùm nec apprehendi possibile sit talia sensu, aut per ipsum. Ampliùs.

Quod sensus non percipit nisi singularia.

Nulli intelligenti dubium est de unoquoque, qui vexatur à dæmonio, quin singulariter vexetur ab illo. Quòd si spiritus hujusmodi malignus vexat inscius, & ignorans & ipsam vexationem, & ipsum, quem vexat, cùm & ipsa vexatio singulare sit, atque sensibile, & ipse similiter qui vexatur, operatur igitur hic quemadmodùm, & operari cogit ipsum, quem vexat, & intendo, velut insanus, & nesciens quid agat. Insania autem, & similes passiones procul sunt ab hujusmodi substantiis, etiam secundùm errorem istum. Per modum istum apparet enormitas hominum istorum ex spiritibus prophetarum, hoc est, qui vel in prophetis loquebantur, vel per quos ipsi prophetæ illuminati prædicebant, & prænunciabant, vel futura, vel alia occulta hominibus. Ubi manifestum est spiritus ipsos loquutos fuisse prophetis, cùm hujusmodi revelatio locutio sit intellectualis, nisi fortè per signa aut figuras facta fuerit. Horum autem interpretatio locutionem spiritualem requirit. Alioquin nec ipsi spiritus scirent, vel quæ, vel quibus loquebantur, vel ipsi prophetæ, utrumque autem absurdissimum est. Ampliùs. Qualiter verum est, quod continet ipsa narratio prophetica in principio legis hebræorum de angelis, qui venerunt ad succendendam infœlicem illam, & maledictam pentapolim? Qualiter ad illam potiùs, quàm ad alia loca declinaverunt, si non cognoscebant illam, nisi in universali? Ex intellectu enim universalis non est potiùs descensus in unum individuum illius universalis, quàm in aliud, quemadmodùm ex intellectu, quo intelligitur homo, hoc est, in universali non potiùs descendere in Socratem, quàm in Platonem. Ampliùs. Nec aliquo modorum est descensus intellectui circa speciem, cùm descensus ejus non sit nisi apprehensio. Omne autem lumen virtutis intellectivæ, omnisque cognitio ipsius terminatur in speciem, postquàm, sive circa quam, non sunt nisi particularia, sive singularia, quæ omnia abscondita sunt, & invisibilia, etiam intellectui secundùm ipsos. & tenebræ, vel tenebrosa quantùm ad ipsum. Singularitas enim regio tenebrarum est, quantùm ad intellectum, vel tenebrositas, lumen autem, seu luminositas, aut regio luminis, quantùm ad sensum: sic abstractio, & universalitas lumen est, & regio luminis, quantùm ad intellectum, regio verò tenebrarum, & tenebrositas, quantùm ad sensum apud illos, cùm intellectum ponant quantùm ad singularia, & sensibilia, prorsùs cœcum: possent & alia ad destruendam erroris istius absurditatem adduci, quod facere supersedeo, quoniàm ista ad hoc sufficiunt evidenter; interim igitur ad præsens tibi determinata sint hæc.

CAPUT LXIV.

In bonis, & malis angelis generari solertias; & prævidentias; & quomodo boni dicantur sæcula intelligibilia.

Quoniàm autem substantiæ primæ nobiles, quæ remanserunt in puritate nativæ, seu naturalis bonitatis suæ, modis omnibus præferendæ sunt eis, quæ in malitiam depravatæ ex alto statu illius ceciderunt: revertar ad prosequendum ea, quæ restant de ipsis, & ea, quibus adjuvaberis ad intelligendas, & imaginandas perfectiones, & pulchritudines ipsarum, de quibus nonnulla in præcedentibus audivisti, ex quibus hæc; videlicet quòd nominantur sæcula intelligibilia, specula clarissima spiritualia, mentes sapientia naturali, & bonitate perfectæ, substantiæ nobiles separatæ, intelligentiæ nudæ, seu spoliatæ, videlicet à materiis, & materialibus appenditiis, & conditionibus, quæ sunt generatio, & corruptio, cæteræque permutationes, quarum principium est natura corporalis. Et in illa prima nominatione, qua nominatæ sunt à philosophis sæcula intelligibilia, caveto ne intelligas eam esse amplitudinem earum, ut omnium, & singulorum, & substantiæ, & actiones, & passiones, quæ in mundo isto sunt, vel fuerunt, vel futura sunt, vel fiunt, vel facta sunt, vel facienda sunt, descriptiones, & ordines in eis appareant, vel resultent. Et jam audivisti in præcedentibus, quia nativi, seu naturalis luminis scientia non est, nec esse potest eorum, quæ supra, vel contra naturam, vel sunt, vel fiunt. Audivisti etiam, quia hujusmodi scientia nihil superfluum, vel otiosum habet, qualis est scientia numeri guttarum pluviarum, aut arenæ maris, ostendi tibi hoc per ipsas scientias, si tamen scientiæ dicendæ sunt, naturaliter inditas, vel impressas animalibus, ex quibus, sive per quas, nihil cognoscunt naturaliter, nisi quod confert ad vitam eorum conservandam, atque propagandam, quemadmodùm pica novit utique nidum suum compingere ex ramusculis, & frustulis lignorum. Lapides autem quadrare, vel sculpere non novit, neque de arte geometriæ aliquid, videlicet neque quadrare circulum, neque angulos mensurare, videlicet, utrùm recti, vel obtusi, vel acuti sint, & ad hunc modum se habet de aranea, & de aliis, quibus lumina naturalium quarundam scientiarum quædam videntur indita, vel impressa. Eorum igitur duntaxat scientia hujusmodi substantiis est à creatore naturaliter insita, vel innata, quorum cognitio ad regendam vitam ipsarum, & dirigendas operationes necessaria, & conveniens est. Tunc autem benè regitur vita earum, & operationes rectæ, & laudabiles sunt, cùm & creatori in omnibus honorificæ, & in se decoræ, atque decentes, & aliis utiles, sive beneficæ sunt, & intendo, aliis, quibus videlicet ex ipsa naturali institutione, vel ex nova creatoris injunctione, sive consulendo, sive adjuvando, sive defendendo, & noxia arcendo, prodesse debent. Et partem utilitatum istarum ipso nativo lumine scientiæ hujusmodi in semetipsis agnoscunt. Pars verò hæc sola superiori illuminatione, sive revelatione innotescit eisdem. Causa autem in hoc est. Quoniàm majora, ac præstantiora beneficia, quàm sint ipsa naturalia dona, largitur creator hominibus ministerio earum, quales sunt annunciationes, & revelationes de his, quæ pertinent ad reparationem, & glorificationem hominum, & penè de omnibus, quæ continet fides Christianorum. Illa enim non nisi divinis oraculis, seu

revelationibus innotescere unquàm potuerunt, nec nisi miraculis suaderi communitati hominum. In ipsa etiam gubernatione totius humani generis, & rerum humanarum innumerabilia sunt abscondita, quæ non nisi per revelationem creatoris cognoscuntur, quales sunt eventus bellorum, videlicet victoriæ, & earum contraria, eventus navigationum, negociationum, peregrinationum, similiter & eventus fœderationum, & amicitiarum, & generaliter omnes eventus, quos usualiter vocant homines fortuitos, aut casuales. Hæc & hujusmodi non nisi prophetico spiritu, aut divina revelatione talia cognoscuntur, etiam ab ipsis angelis sanctis. Quod autem mali talia interdùm prædicere, vel prædivinare videntur, ex supernis revelationibus est, vel ex conjecturis. Cùm enim creatoris justissimo judicio malignis spiritibus vexandi traduntur aliqui homines, hoc eis ex ea revelatione innotescit, qua eis dicitur hoc. Et limitatur eis ipsa vexatio, atque potestas restringitur, ut non vexent eos pro suæ malignitatis voto, seu desiderio, sed pro creatoris permissione, & arbitrio. Et hujus exemplum evidens est, & etiam testimonium, in libro apud gentem hebræorum, & gentem Christianorum, notissimo de sancto illo, ac sapiente, qui nominatus est Job. De quo in ejusdem nominis libro legitur ipse creator dixisse ad Sathan: ecce omnia, quæ habet in manu tua sunt. Verumtamen animam illius serva. Nec mirum si peccatores angeli multa ex conjecturis prænunciant de bellorum eventibus, quandò exercitati in bellis milites ex ipsa arte, & peritia pugnandi prægnoscunt victorias vel suas, vel hostium. Et hoc ex ipso modo appropinquandi ad prælium, & ex ipsa ordinatione, vel inordinatione acierum, & dispositione præliantium, & ex ipso etiam initio conflictus; sic ex ipsa arte medicinæ medici imminentes mortes, vel sanationes, infirmantium plerumque cognoscunt, & prædicunt, interdùm autem in hoc ipso patenter deficere, & errare inveniuntur. Ex eis etiam, quæ præcesserunt non debet tibi videri incredibile apud tam bonos, quàm malos angelos per tam longas, tamque multiplices experientias, tantasque, & tot cognitiones revelationum generari in eis solertias, & providentias inveniendi, & deprehendendi multa de futuris, & etiam de præsentibus, quæ aliàs occulta essent eisdem. cùm apud homines manifestum sit rerum, & negociorum experientiis diu exercitatos hujusmodi solertiis, & providentiis, præditos esse, propter quod & in dandis consiliis præpollent aliis sapientibus, & frequentius ab hominibus consuluntur. Juxta verbum cujusdam ex philosophis latinorum, quo dixit, quia sapiens ex parvis magna, ex paucis multa, ex propinquis remota perpendit.

Quòd non omnia futura sciunt angeli sancti.

De modo sciendi per conjecturas.

CAPUT LXV.

Quòd novæ scientiæ de rebus particularibus possint fieri, & quòd non omnis passio similis est agenti.

VErùm qualiter novæ scientiæ rerum particularium, ac sensibilium in eis fiant, quæstionem habet non parùm determinatu difficilem. A rebus enim sensibilibus, & materialibus nihil recipere videntur, cùm nec passibiles esse videantur ab illis: neque enim animæ nostræ à rebus sensibilibus aliqua reciperent, nisi per organa sensuum venirent ad illas passiones ab ipsis: sic neque passiones hujusmodi aliquid operarentur in animabus nostris, nisi ipsa organa hujusmodi alligata essent eisdem. Indicium autem hujus est, quòd postquàm

E exutæ, & separatæ sunt à corporibus, nihil patiuntur, vel recipiunt ex passionibus corporum: sive enim frustatim concidantur corpora nostra sive exurantur, nihil de hujusmodi pervenit ad animas nostras, cùm fuerint ab ipsis exutæ. Sicut verissimè legis Christianorum lator in ipsa sua lege evidenter ostendit dicens Nolite timere eos, qui occidunt corpus, & ampliùs non habent quid faciant, faciens nos intelligere apertè, quia nihil doloris, vel tormenti, præter mortem corporis, inferre possunt occisores corporum animabus nostris post corporum mortem. Quantò minus igitur à rebus sensibilibus nulla passio, vel impressio, contingere potest ad substantias separatas? Et quoniàm manifesta est tibi quæstio hæc, & ratiocinationes, quæ circa eam vel sunt, vel esse possunt, expediam me, & te, absque ultimiori protractione. Dico igitur, quia apud gentem Christianorum, vel etiam quoscunque alios, qui ponunt, vel credunt animas humanas cruciandas esse ante resumptionem, vel resurrectionem corporum, in gehenna, sive in igne gehennali, F juxta prædicti legislatoris sermonem, non reputant multum mirabile, si ab aliis rebus sensibilibus hîc patiantur substantiæ separatæ, & incorporales. Præsertim passionibus, quæ eas non lædant, quin potiùs adjuvant, erudiunt, & illuminant. Modus autem patiendi, & recipiendi, non solùm in eis admirabilis est, & inventu difficilis, sed etiam in virtutibus intellectivis animarum nostrarum. Non enim videtur vis intellectiva nostra materiales formas recipere, sicut sensus, & fortasis nec recipit. Causa autem in hoc est, quia sensus recipiendo calorem, sive passionem ex calido, calidus fit, quod dico, quantùm ad instrumentum tactus, intellectus verò intelligendo calorem, non fit calidus, nec intelligendo colorem coloratus; quare vel non G recipit, ut dixi, quemadmodùm sensus, vel omninò non recipit, quemadmodùm quidam de sapientibus Christianorum dixit. Et fuit sermo ejus, quia intellectus excitatus per sensum mira agilitate format sibi in seipso formas intelligibiles Non enim arbitrabatur passionem ex calore, vel colore per se exeuntem posse esse nisi calorem, vel colorem, quarum manifestè impossibilis, & insusceptibilis est intellectus. Verumtamen jam nosti ex aliis, quòd non est necesse passionem generaliter assimilari agenti, hanc enim assimilationem prohibet & elongatio ab agente, & irreceptibilitas patientis. Vides enim, quia ex anima non mota exit motus tam sui corporis, quàm sæpè etiam aliorum. Et ab adamante omninò immoto localiter, & totaliter quiescente, exit motus ferri ad ipsum: sic ex vino ebrietas, & ex specie muliebri concupiscentia, quæ dicitur amor. & interdùm ardor vehementissimus libi- H dinis; nisi fortè quis dicere audeat, quòd amor hujusmodi, seu concupiscentia non est, nisi ipsa species, seu pulchritudo muliebris profundè infixa, sive intimata in anima concupiscentis. De quo aliqua audivisti in eis, quæ præcesserunt. Verùm cùm attenderis istas dissimilitudines agentium, & passionum, quæ ex illis sunt, & apprehensiones mirabiles quasdam, de quibus mentionem tibi faciam, non miraberis diversitatem hanc. Quod enim est in virtute intellectiva nostra à rebus sensibilibus, vel specie, vel etiam genere, scientia est, nihil tamen, quod sit in rebus sensibilibus, vel specie, vel etiam genere scientia est. Ista igitur diversitas propter elongationem rerum sensibilium à virtute intellectiva partim est, partim verò propter spiritualitatem virtutis intellectivæ, quæ prohibet eam à receptione formarum materialium, & passionum similium illis. Et est hujusmodi diversitatis causa evidentior

De a[...] ... porum & animæ nostræ.

Quòd non omnis pa[...] similis est agenti.

dentior in creatore, & creaturis. Nulla enim ex dis- A
positionibus, donis, vel passionibus, quæ de influentia, & largitate creatoris descendunt super ipsas, habet convenientiam, vel similitudinem, vel speciei; vel generis, vel etiam prædicamenti, cum aliquo eorum, quæ sunt apud creatorem, videlicet nec esse, quod est defluxum à creatore in creaturas, est ejusdem prædicamenti cum ipso esse creatoris, nec bonitas cum bonitate, nec sapientia cum sapientia, nec virtus cum virtute, nec pulchritudo cum pulchritudine creatoris. Quælibet enim rerum creatarum quantumcunque propinqua sublimitate sua, & nobilitate, videatur creatori, in infinitum tamen remota est ab eo, & distans ab eodem distantia infinita, cujus distantiæ exempla sunt, quæ ponam. Hæc autem sunt infinita minoritas, sive minoritatis incomparabilitas. Non enim dicendum est, nec dici B
verè potest de quacunque ex creaturis, quòd duplo, vel triplo, minor est ejus potentia, quàm potentia creatoris, vel quòd si cresceret in centuplum, vel millecuplum, perveniret ad æqualitatem potentiæ creatoris, & ita in infinitum. Atque eodem modo de sapientia, bonitate, & pulchritudine, quantumcunque sublimis, atque nobilis creaturæ. Non enim est cogitare numerum, vel mensuram, cujus additione pervenire possit ad æqualitatem earum dispositionum, quæ per ante dicta nomina significantur de creatore. Apparet igitur tibi evidenter infinitas distantiæ, sive minoritatis, & elongationis, quam dixi, esse causam diversitatis, atque dissimilitudinis inter virtutes agentes & passiones, quas imprimunt. Apparet etiam tibi per vias istas infinitas, & immensitas creatoris, & insuper excellentia illa, qua dixit eum Avicenna super finitum, & infinitum, super perfectum, & imperfectum, super completum & diminutum. Jam enim alibi didicisti, quia aggregatum ex infinitis suæ C
speciei, vel sui generis, necesse est esse infinitum, quemadmodùm lineam rectam ex infinitis tantis lineis rectis aggregatam necesse est infinitam esse, in quantacunque quantitate ponatur unumquodque hujusmodi aggregatorum, & intendo, sive in magnitudine digitali, sive in quantumlibet minori quantitate ponantur aggregata illa. Hoc autem est dicere, quia si linea recta quæcunque, vel etiam curva, sit aggregata ex infinitis lineis digitalis longitudinis, necesse est ipsam esse infinitæ longitudinis, & ad hunc modum se habet de cæteris magnitudinibus ex infinitis tantis suæ speciei, vel suæ maneriei, in quacunque parva quantitate aggregatis. Declaratum namque est declarationibus multis demonstrativis nec lineam aggregatam esse ex punctis, nec superficiem ex lineis, nec corpus ex superficiebus, sed omne continuum ex suæ speciei continuis esse compositum, & propter hoc omnem partem continui continuam esse, ideóque D
omne continuum in infinitas partes divisibile esse. Revertar igitur ad id in quo eram, his ita positis. Et dicam, quia si sunt substantiæ aliquæ infinitæ, quemadmodùm opinatus est Aristoteles, & sequaces ejus de intelligentiis nudis, quas posuerunt, cùm manifestum sit creatorem esse infinita supereminentia super illas, manifestum est ipsum esse super infinitum, & plusquàm infinitum. Si verò nulla est substantia infinita, tamen hanc passionem recipit intellectus noster, & imaginatio, ut intelligatur aliqua substantia infinita tam potentia, quàm sapientia, quàm bonitate. Et ne videar ex consensu, vel gratia, ut ita dicatur, istud à te obtinere, tanquàm probationes in parte ista mihi non suppetant, tentabo istud à te probationibus extorquere. Dico igitur, quia bona, quæ sunt gloriæ

Quod si esset infinitum, deus esset super illud.

super omnem proportionem meliora sunt, & majora bonis naturæ, & etiam gratiæ. Et jam declaravi tibi, quia virtutes, & potentiæ corporum glorificatorum in infinitum majores, & fortiores sunt virtutibus, & potentiis corporum nostrorum miserorum, hoc est, in præsentis vitæ miseria constitutorum. Manifestum enim est impassibilitatem ipsorum in infinitum majorem, ac fortiorem, esse virtute, vel fortitudine quacunque, & quantacunque, quam hîc habent. Quod evidenter apparet ex ipsis virtutibus, & potentiis, eorum, à quibus tam facilè læduntur, atque destruuntur hic corpora nostra, quæ in statu illo futuræ impassibilitatis nihil læsionis omninò eisdem inferre poterunt. Si enim esset comparatio impassibilitatis illius ad virtutem quantamcunque corporis humani in præsenti miseria constituti, esset ex necessitate, & læsionis ad læsionem. Et intendo, quia si tanta percussio tanti gladii tantam læsionem inferret hîc humano corpori, juxta comparationem, seu proportionem, impassibilitatis illius ad hujusmodi virtutem adaucta dicta percussio tantam læsionem inferret, vel tantò minorem, quantò dicta virtus in passibilitate minor esset. Verbi gratiâ, si impassibilitas millecuplo major esset dicta virtute præsenti, millecupla percussio ejusdem gladii tantam læsionem inferret corpori glorificato, aut in eadem quantitate manens ipsa percussio millecuplo minorem. Manifestum est autem, quia omninò nullam inferre potest quantumcunque adaucta, vel millecuplata virtus glorificato corpori læsionem. Eodem modo est ratiocinari de igne, quemadmodùm si diceretur, quia si tantus ignis tantum calefacere sufficit humanum corpus hîc, millecuplus tantumdem illud calefacere sufficeret in statu impassibilitatis, cùm impassibilitas millecuplo tantum magis resisteret, atque millecuplo tantum magis prohiberet ab eo calefactionem. Relinquitur ergo ex necessitate, cùm quantumlibet major ignis resistente impossibilitate in ipsum nihil possit in statu illo, nullam prorsùs esse proportionem impassibilitatis illius ad quantamcunque virtutem corporis humani in præsenti miseria existentis. Ex aliis etiam nosse debes, quia puri ad mixtum non est proportio; sic autem se habent ad invicem impassibilitas, & virtus quæcunque læsibilis, aut destructibilis, sicut purum, & mixtum. Impassibilitas enim est virtus, vel potentia pura, non habens admixtionem impotentiæ, læsibilitas autem omnis impotentia est, sicut didicisti apud librum prædicamentorum Arist. Quare omnis virtus, vel potentia læsibilis, vel destructibilis, est sicut mixta, vel mixtum ex potentia, vel virtute, & impotentia, vel infirmitate. Quare nulla proportio est impassibilitatis illius ad quantamcunque virtutem, sive potentiam, de qua hîc agitur. Ampliùs. Difficultatis ad impassibilitatem nulla est proportio. Manifestum enim est impassibilitatem infinitam esse, & nulla potentia, sive finita, sive infinita sit, vincibilem, vel superabilem. Difficultas autem vincibilis est, etsi non facile, & quamvis non parva virtute. Quare manifestum est potentiam quamcunque corporalem, quæ non faciat corpus, in quo est, nisi difficile passibile, aut læsibile, in infinitum minorem esse, seu minus fortem impassibilitate, quæ omne corpus, in quo est vel futura est, facit impossibiliter non solùm læsibile, sed etiam passibile. Potentia autem naturalis, sicut docuit te Aristoteles in prædicto libro suo, qualitas est efficiens subjectum suum difficile pati, & propter hoc multò fortiùs facit ipsum difficile lædi. Eodem modo est ratiocinari de virtute corporum glorificatorum, qua penetrativa sunt omnium aliorum

Quod bona gloriæ super omnem proportionem meliora sunt bonis gratiæ, & naturæ.

corporum absque ulla resistentia, absque ulla difficultate, vel etiam resistendi potentia. Si enim nequead quantumlibet modicum quantacunque durities, vel densitas, seu quælibet alia potentia, vel fortitudo corporum non glorificatorum resistere potest virtuti glorificatorum, ut per ea non transeant, aut ea non intrent, manifestum est fortiorem esse virtutem, cui absque ulla resistentia, vel retardatione sui motus cedunt, quàm sit illa, qua cedunt. Quòd si volueris de ipsa agilitate, hoc est virtute motiva ipsorum, similiter negociari, invenies eam similiter in infinitum majorem qualibet virtute motiva corporum aliorum. Præsertim si verum est, quòd in præcedentibus tentavi, videlicet quòd subitò, & non per successionem, sive per tempus, se transferant quò voluerint; quemadmodùm enim nulla est proportio temporis ad tempus, ut ita dicatur, sic non est proportio motus ad motum. Et ne calumnieris, quòd tempus voco ipsum nunc. Hujusmodi enim calumniæ pueriles sunt, & ridiculosæ, & philosophos penitùs indecentes, & cum aliis incommodis ab inquisitione, & acquisitione, veritatis impediunt, & prohibent imbecilles. Quia igitur subitò, hoc est sub ipso nunc, transeunt quanta voluerint spatia, cùm corpora nostra glorificata fuerint, alia verò corpora non nisi in tempore quantumcunque parvum spatium, alia inquam corpora non glorificata pertransire non possunt. Quia igitur manifestum est virtutes moventes proportionales esse motibus suis, & spatiis, prout Aristoteles in libro suo physicorum declaravit, manifestum est virtutem motivam, qua spatium aliquod in infinito minori tempore transitur, ea, per quam idem spatium nisi in tempore in infinitum majori transitur, non posse in infinitum majorem esse. Ampliùs. Motum, quo in puncto temporis spatium aliquod pertransitur, in infinitum velociorem necesse est motu, quo idem spatium in tempore transitur, cùm enim omne tempus ad omne punctum temporis infinitum sit, hoc est, super omnem proportionem majus, quod est dicere, magis, quàm centuplum, magis, quàm millecuplum, & ita in infinitum, necesse est motum, quo aliquod spatium in puncto temporis pertransitur, in infinitum velociorem esse omni motu, quo tantum spatium in tempore pertransitur. Eodem modo necesse est de virtutibus moventibus se habere, cùm virtutes moventes motibus suis proportionabiles sint semper ex necessitate. Et est intentio mea non de solis virtutibus, sed etiam de omnibus, sicut Aristotelis in libro suo physicorum, motus verò suos virtutum intelligo, quos majores efficere possunt in ea, vel per ea, in quæ, vel per quæ movent. Et juxta intentionem istam non invenies instantiam, cùm parificaveris ea, in quæ, vel per quæ est motus, quemadmodùm cùm fuerint, vel æquè rara, vel æquè densa, vel subjecta, in quæ est motus, fuerint æquè passibilia. Verùm in virtutibus gloriæ raritas, sive rarum, & depressitas, vel densum, nec virtutes adjuvant glorificatorum quantùm ad motus eorum per ipsa, vel in ipsa, nec in aliquo eas impediunt, vel retardant. In spiritualibus quoque virtutibus, & aliis dispositionibus gloriæ, manifesta est infinitas, sive incomparabilitas ad ea, quæ sunt vel naturæ, vel gratiæ, vel quascunque etiam alias; virtutes enim gloriæ ad virtutes, quæ hîc sunt & similiter spirituales scientiæ, infinitæ sunt ad virtutes, & scientias, quæ sunt in vita ista. Et hoc secundùm doctrinam Christianorũ nec quæstionem habet, nec dubitationem; in infinitum enim majora sperantur præmia à creatore de magnificentissima largitate sua danda dilectis suis, quàm possint esse merita eorum hîc.

Corpus glorificatum quo movetur.

E Jam etiam declaravi tibi in tractatu singulari de virtutibus tã naturalibus, quàm gratuitis, quàm etiam consuetudinalibus, quòd virtutes gratiæ in infinitum majores sunt, quàm virtutes naturæ, & etiam quàm vitia. Quantò fortiùs igitur virtutes gloriæ in infinitum majores erunt & illis, quæ sunt naturæ, & illis, quæ sunt gratiæ? Non enim possibile est minus supereminere gloriam gratiæ, quàm gratiam naturæ. Cùm igitur, sicut apparet tibi ex his, omnia, quæ sunt gloriæ, infinita sint ad omnia, quæ citra vel infra sunt; quantò fortiùs gloriosus creator erit infinitus, & etiam supra infinitum ad omnia illa, quæ sunt gloriæ. Infinitus enim ad infinita non tantùm infinitus est, sed supra infinitum, & plusquàm infinitus.

F

CAPUT LXXI.

De improportionabilitate vitæ istius, & futuræ, & de infinitate creatoris.

QUòd si dixerit quis, quia etsi illa, quæ sunt gloriæ, de quibus agitur, infinita sint ad ea, quæ infra ipsa sunt, non est necesse propter hoc, ut ipsa sint infinita simpliciter: Respondeo, quia reverà non ex hac causa, quia infinitum est aliquid ad aliud, necesse est ipsum esse infinitum simpliciter. Hujus exemplum evidentissimum est ab omni linea, & quolibet suo puncto, & in angulo recto, & in angulo contingentiæ. Tu enim scis quantitates hujusmodi diversarum esse manerierum; G verùm si scientia de una re ad aliam scientiam de eadem est infinita, dico, quia necesse est ipsam esse infinitam, quemadmodùm si linea una recta ad aliam quamcunque rectam infinita est, necesse est ipsam esse simpliciter infinitam. Eodem modo habet se de amore ad amorem, & gaudio ad gaudium, cùm amor gloriæ, & amor gratiæ de eadem re non dicantur æquivocè, nec differant ad invicem specie, sed numero tantùm, & secundùm magis, & minus. Et eodem modo se habet de gaudiis, & scientiis, aliisque dispositionibus, quæ partes sunt gloriæ futuræ. Scito autem, quia magnitudo corporalis non est de partibus gloriæ istius. Quòd si quis quærat in quo, vel secundùm quid est infinita vel scientia, vel directio futuræ gloriæ: Respondeo de scientia, quia certitudine infinita est, atque firmitate. Quòd si iterùm quærat, ipsa certitudo, vel firmitas qualiter infinita sit: Respondeo, quia ex impugnabilitate, & inconcussibilitate. Nullis enim contradictionibus, nullis ex adverso ratiocinationibus, nullis etiam miraculis, vel expugnari, vel concuti eam possibile est. Propter quod scientiæ H illius firmitas, & certitudo super omnem proportionem major est omni certitudine, & firmitate cujuscunque scientiæ certitudine, seu firmitate, seu quàm hîc esse possibile est, sicut prædixi tibi de comparatione impossibilitatis ad difficultatem. Est enim comparatio illa sicut infiniti ad finitum, & sicut intransibilis ad transibile, licet difficile transibile. Per eandem viam est ostendere, quia nec gaudiorum illorum ad gaudia vitæ præsentis est verisimilis comparatio, & hoc quoniàm nulla adjunctione, vel admixtione amaritudinum, seu dolorum, etiamsi possibiles essent hujusmodi conjunctiones, seu commixtiones, vel remitti, vel minui possunt. Neque est hîc quemadmodùm amaritudo maris ad dulcedinem unius guttæ mellis, quoniàm inter illas ex necessitate est proportio, & finita ex utraque parte. Inter gaudia verò gloriæ, & gaudia præsentis vitæ, non per aliam etiam viam potest tibi acquiri certitudo de hoc videlicet, quàm per propor-

tionalitatem, ut ita dicam, amoris ad amorem, & bonorum illorum ad bona vitæ istius. Si enim in infinitum major est amor bonorum illorum, quàm possit hîc esse bonorum præsentium, erit ex necessitate similiter gaudium ad gaudium, similis est via ex parte infinitæ majoritatis bonorum illorum ad bona hæc; pro magnitudine enim bonorum obtentorum, necesse est esse magnitudinem de hujusmodi obtentu gaudiorum. Manifestum igitur est bona illa infinita esse ad hæc, sicut prædixi. & propter hoc simpliciter infinita. Non enim est ista infinitas, sicut lineæ ad punctum, quemadmodùm prædixi tibi, sed sicut lineæ ad aliam lineam, vel superficiei ad aliam superficiem. Quia igitur creator benedictus est in infinitum major, & unoquoqùe illorum, & etiam omnibus illis simul sumptis, manifestum est ipsum esse non solùm infinitum, sed etiam super infinita, cùm sit super tot infinita, etiam supereminens infinitum. Nec te conturbet error quorundam imbecillium, qui nesciverunt, nec potuerunt scire, quòd super infinitum, aut majus infinito posset aliquid esse, cùm nec pueriles etiam intellectus latere possit, quin major sit infinitas punctorum uniuscujusque lineæ totius, quàm medietatis, cùm hæc sit pars, & illa totum. Et eodem modo se habet de medietate, & quarta, atque de quarta, & octava, & ita in infinitum. Declarata autem est jam tibi, & per Arist. & multis aliis viis, infinitas continui generaliter, & quia non potest esse pars continui, nisi continuum. Quare declarata est tibi simul infinitas uniuscujusque partis omnis continui; tu autem sentis apud intellectum tuum, & imaginationem tuam, quia omnis pars universaliter minor est suo toto: & quoniàm contrarium non recipit intellectus tuus, vel imaginatio tua, sive totum, & pars finita sint, sive infinita, etiam dixi tibi in præcedentibus, quia qui posuerunt tempus infinitum, non possent negare, nec unquàm negasse dicti sunt, totum tempus, quod præcessit diluvium universale, quod fuit temporibus Noë minus fuisse toto tempore, quod præcessit hanc horam, in qua præsentialiter sumus, licet secundùm Aristotelem, & sequaces ejus utrunque infinitum fuerit: eodem modo se habet de infinitate punctorum cujuscunque lineæ ad infinitatem punctorum cujuscunque suæ partis. Aliam etiam diversitatem oportet te in rebus istis, de quibus sermo meus est, attendere, videlicet, quoniàm aggregatio impartibilium, impossibile est, ut quantitatem continuam vel faciat, vel augeat. Et hæc declaravit Aristoteles in libro suo, quem vocavit auditum. Et multi alij tempore meo hoc ipsum declaraverunt declarationibus demonstrativis. Quæcunque autem dispositio est, quantumcunque parva, de dispositionibus, de quibus agitur, & quanta est in se, & multitudine sua, auget, atque multiplicat quantitatem, sicut apparet de scientia, & pulchritudine, & bonitate quacunque. Duplicata enim scientia duplo major est, & si triplicaveris, habebis triplo majorem & ita in infinitum. Quapropter si intellexeris eam in infinitum multiplicatam, necesse habes intelligere eam in infinitum majorem, & propter hoc infinitam, utpote infinitas tantas continentem. In punctis autem apud quantitates continuas longè aliter se habet. Quoniàm punctus, nec in se quantus est, nec sua multiplicatione quantitatem auget, & majorem efficit, quantitatem dico continuam, quantitatem enim discretam proculdubiò & auget, & efficit. Causa autem in hoc est, quoniàm in se ipso unus est. Unum autem omne pars est multorum, & unitas pars multitudinis. Punctus autem neque pars est continui magni, neque punctalitas pars est, vel

A esse potest continuæ magnitudinis, sicut evidens est ex præmemoratis declarationibus. Licet autem scientiæ, & virtutes, nec magnitudines continuæ sint, nec magnitudines continuas habeant, habent tamen intensiones, & remissiones magis, & minùs, secundùm quæ dicuntur ad invicem. Et per hoc mensurantur ad similitudinem, & proportionem quantitatum continuarum, sicut didicisti in tractatibus Philosophorum temporis mei, & etiam in eis, qui tractatus sunt de intensionibus, & remissionibus, intensibilium, & remissibilium; & de magis, & minùs, si tamen eos vidisti; utinàm autem eos vidisses, quoniàm ad multa utiles sunt, quæ aliæ scientiæ non declarant. Erronei autem, & imbecilles circa hujusmodi omninò nihil intelligentes sunt, quoniàm neglexerunt tractatus istos. Revertar igitur ad id in quo erã. & dicã, quia patefactũ est tibi per hoc quòd intẽdebã de infinitate & superinfinitate creatoris, cũ tamẽ nõ sit intẽtio mea, ut vera, ac propria comparatio, quæ inter sola univoca est, sit inter creatorem, & quodcunque aliud;

Quamvis scientia non habeat quantitatem, habent tamen intensionem, & remissionem.

B sed quemadmodùm dicitur, quòd infinitum majus est finito, & quemadmodùm corpus in infinitum majus est puncto. Quamquàm & istæ similitudines longè dissimiles sint comparationibus, quæ quoquomodò admittuntur inter creatorem, & creaturas; & quemadmodùm dicitur sol magis & in infinitum magis lucere modicâ squamâ piscis, aut modicâ putredine ligni, cùm tamen intelligenti, & exercitato in comparationibus, & proportionibus, manifestum sit infinitas tantas luces, quanta est lux modicæ putredinis ligni, si aggregata essent in unam, non pervenire ad æqualitatem lucis solaris, nec posse facere diem, cùm illa nihil efficiat diei ubi est. Apparere etiam tibi potest evidenter ex notis comparationibus apud sapientes, comparationibus inquam creaturarum ad creatorem, creatoris infinitas, & superinfinitas, & ad

C unamquamque creaturarum, & ad omnes simul. Comparationes autem hujusmodi sunt, etiam vestigii tenuissimi ad id, ex quo est, & umbræ veracissimæ, ac permodicæ ad veritatem, cujus umbra est, & designationis perexiguæ ad id, cujus designatio est, hoc est, ad rem, cujus est. Juxta hunc modum dicuntur creaturæ nutus, quibus se, & magnificentiam gloriæ suæ nobis innuit in vita ista creator, & hoc unus ex eis, qui sapientiores habentur apud gentem Christianorum, dixit his verbis loquens ad ipsum: Nutus, inquit, tui sunt omne creaturarum decus: non enim cessat nobis innuere, qualis, & quanta sit purgatarum mentium suavissima lex. Quia igitur manifestum est tibi, quàm longè sit nutus à plena, ac perfecta designatione, & multò fortius à re, & veritate, quam innuit, vides evidenter, quàm longè sit omne creaturarum decus à magnificentissima supereminentia, ac majestate creatoris, & ad hunc modum est considerare in aliis comparationibus antedictis: quòd si considerationem facere volueris inter prædicationes, quæ di-

Comparatio gloriæ creatoris & creaturarum.

D cuntur de creatore, & de creaturis, fiet tibi manifestius, quemadmodùm est, vel esse secundùm intentionem, qua de creatore dicitur, & secundùm intentionem, qua dicitur de creaturis, invenies esse creatoris non sicut mare ad guttam, neque sicut fontem abyssalem ad aspersionem pertenuem, & vix sensibilem: & de bonitate similiter se habet ad bonitatem, & de aliis, quæ audivisti, & sicut luminositas infinita non ad radium, vel radiolum, sed ad id, quod relucet in lapillo permodico, vel ligno parvissimo intra domum, quam nullus ex radiis solis ingreditur, à sole tamen illuminatur, vel sicut id, quod relucet ex radiositate alicujus stel-

larum fixarum in nocte, in decima, vel minori parte unius grani frumenti ad luminositatem solis, & sicut odor unius gariofili, qui relinquitur ex contactu ipsius ad apothecam aromatum infinitam. Et est intentio mea in hoc non ad odorem ipsius apothecæ, vel aromatum in ea contentorum, sed ad ipsam immensitatem ipsorum aromatum; non enim intelligo totum universum esse velut aroma unum modicum, seu speciem aromaticam ad ipsum creatorem, quasi ipsum creatorem intelligam velut speciem infinitæ aromaticitatis, quamquam & hoc verum sit, sed ipsum universum, aut bonitatem ipsius, velut odorem solummodò pertenuem, aut perexiguum creatoris. Ampliùs. Nemo rationalis ignorat creatorem intra amplitudinem suam spiritualem continere totaliter universum continentia spirituali, non locali, seu corporali, & si duo, vel etiam infinita creasset universa, nihilominùs amplitudine illa sua ea omnia contineret, atque circumdaret, absque ulla coangustatione, quemadmodùm dixi tibi in eis, quæ præcesserunt, de scientiis, & virtutibus, & continentia earum apud animas nostras. Manifestum igitur est omnibus illis universis, seu mundis majorem esse amplitudinem creatoris, quæ omnia illa amplitudine contineret. Ampliùs Sicut ipsemet dixit per quendam ex Prophetis Hebræorum, cœlum, & terram ego impleo, in quo sermone licet convenienter, & rectè intelligatur plenitudo ex donis, & bonis, creatoris, nihilominùs intelligenda est plenitudo ex essentia ipsius, sive ex se ipso, quod est dicere, quia non solùm implet creator benedictus cœlum & terram, & omnia quæ in eis sunt, donis, & bonis suis, sed etiam se ipso, cùm nulla pars universi, pars inquam quæ substantia sit, vacet ab ejus præsentia. In omnibus enim, & singulis hujus partibus necesse est ipsum esse præsentialiter, & hoc declaratum est tibi per me in prima parte hujus sapientialis, ac divinalis magisterij. Si autem duo essent mundi, similiter & illos implere ipsum necesse esset. & eisdem probationibus, si infiniti essent, oporteret ipsum impleri illos, necesse autem est infinitum esse absque ulla dubitatione, quòd sufficit infinita tanta implere, quantùm est totus mundus: eodem modo se habet de virtute movendi, & † cohærendi, & de sapientia regendi, & ministrandi ipsius creatoris.

† Aliàs coërcẽdi.

CAPUT LXII.

Quòd terminus magnitudinis corporum nostrorum proveniat ab anima, non quantùcunque extensam materiam nata informare, cùm nec sit infinita, ut creator.

Quòd si quis voluerit per hanc viam astruere similem infinitatem de animabus nostris, quia cùm unaquæque anima humana totum corpus suum impleat, & quantumcunque majus esset illud, nihilominùs impleret, moveret, & regeret, etiamsi infinitum quantitate esset. Dico, quia opinio hujusmodi hominis erronea est, & ratiocinatio imbecillis. Primùm, quoniàm ea, quæ non vivunt in corporibus humanis, non implet anima humana. Et de his sunt quatuor humores, cerebrum, medullæ, & forsitan aliqua alia. Deinde corpora gigantium in natura humana maxima fuerunt, & verisimile est naturam humanam non esse receptibilem majoris magnitudinis, cùm nec ante, nec post, tanta magnitudo inventa sit in eis, neque appareat posse in posterùm inveniri. Quare limitata videtur naturaliter in humanis corporibus magnitudo, & potiùs à parte formarum, quàm à parte materiarum

Qualiter animæ limitata

E videtur ista limitatio esse in hominibus, cùm & materiæ corporum, & alimenta longè majora inveniantur, quàm requirant corpora gigantæa, A parte igitur animarũ, quæ majora, vel movere, vel regere non sufficerent, est ista limitatio. Manifestè etiam vides, quia limitata est virtus animarum nostrarum circa motum, & regimen corporum humanorum, cùm unaquæque earum non sufficiat movere, vel regere, nisi unum & ex motu etiam illius, & regimine adveniunt ei lassitudo, & tædium, & similiter forsitan videatur alicui, quòd hæc causa fuit limitationis in magnitudinibus cœlorum, videlicet, quoniàm animæ cœlorum non erant potentes movere, vel regere corpora majora, quamquàm Aristoteles insinuare videatur causam istam esse à
F parte materiæ, quæ majores magnitudines recipere non potuit: sicut expressè dicit hanc fuisse causam unitatis seu singularitatis mundi, quòd tota mundi materia, hoc est, ex qua sola mundus alius fieri poterat, in mundo isto inclusa est, & ab ejus forma totaliter occupata sicut de phœnice ave similiter dicitur, quòd in specie sua propter hanc causam non potest habere nisi individuum unum. In minimis quoque animalibus, quorum tanta multitudo generatur, non immeritò videri potest à parte formæ, hoc est, à parte animarum ipsorum limitata esse quantitas eorum, & ad tantam parvitatem redacta, sive restricta, cùm tanta corpora, tantaque abundantia inveniatur materiæ hujusmodi animalium; non est igitur ex defectu, seu paucitate materiæ hujusmodi animalium diminutio quantitatis in eis, quare est à parte formæ, sive animarum ipsorum. Abundat quippe, & subabundat materia co-
G rum, cùm innumerabiles multitudines ex eis tam sæpè generari videamus; quis enim numerare sufficiat pulicum, & muscularum, multitudines, & agmina, & aliorum similium: inde igitur apparet esse parvitas quantitatis in eis, hoc est, à parte animarum, quæ non sufficiunt movere, & regere corpora majora. Ampliùs. Cùm animas cœlorum ponant implere cœlos totaliter, ipsam animam mundi juxta sententiam Platonis implere mundum ipsum ab ultima superficie cœli † permanenter influentem usque in oppositum, quomodò multo majorem non poneret creatorem? Et hoc utique non est auditum adhuc aliquem dixisse, videlicet non multo majorem esse creatorem omnibus animabus cœlestibus, & etiam anima totius mundi Cùm igitur istud inficiari non possint, quid respondebunt, si quæratur ab eis, utrùm finito tantùm, an infinitum ma-
H jor sit creator anima totius mundi? Quòd si dixerint, quia finito, quasi duplo, vel triplo, vel centuplo, sequitur hoc ex necessitate, ut si creator creasset centum mundos tantos, ac tales, quantus, ac qualis, est iste, creator esset æqualis omnibus illis centum mundorum animabus, quoniàm eadem esset proportio creatoris ad unam illarum, videlicet centupla, & omnium illarum simul sumptarum ad eandem: jam autem declaratum est in quinto libro Euclidis, quia quorum ad idem eadem proportio, æqualia esse necesse est. Ampliùs. Consequens esset ad hoc, ut si mundum istum condidisset creator centuplo majorem, quàm sit modò, ejus anima esset æqualis creatori, & hoc est deliramentum, quod nemo adhuc cogitavit.

sint; & quod non possunt regere corpora majora, quàm regant.

† Aliàs permanentem, &

CAPUT LXVIII.

Quòd Deus est hoc unum numero demonstrabile, & intelligibile, esto quòd infinitum, & de ejus impartibilitate, deq; amplitudine prælium.

POstquàm autem audivisti destructiones erroris istius, & declarationes veritatis contrariæ, conveniens est, ut audias etiam ea, quæ in errorem istum induxerunt imbecilles: hoc autem est potissimùm, & cui maximè innituntur, videlicet, quia creator est unum hoc numero singulare, atque demonstrabile demonstratione intellectuali, & etiam intelligibile quid. Quomodò autem est intelligibilis, si est infinitus, & supra infinitum, infinitum enim omne inintelligibile esse, principium est Philosophiæ istius. Ampliùs. Qualiter erit unum, & infinitum, cùm unitas finitio esse videatur, divisioque, ac determinatio ab aliis, & in seipso indivisio? Ampliùs. Qualiter cadet sub demonstratione, vel alia designatione, si infinitus est: res enim unaquæque, & designatio ipsius æquales esse videntur, qualiter igitur erit finita designatio creatoris, si ipse est infinitus? præsertim vera designatio, cùm veritas æqualis sit designationis & rei. In quo respondeo, quia ratiocinatio ista debilis est, cùm manifestum sit, & apud unumquemque loquentium frequentissimum, designatione unâ designari multa, & designatione finitâ designari infinita. Quis enim ignorat nomen multitudinis unum esse, & tamen per ipsum designari multitudinem, similiter & nomen infiniti finitum, eoque designari infinitum, quis adeò imbecillis est, qui non sciat se designare, & intelligere infinita puncta cujuscunque lineæ, cùm dicit infinita sunt puncta lineæ istius, & etiam designatione finitâ? subjectum enim orationis illius, quæ hoc dicit, & intellectum ipsius, finita esse, nec ipsemet dubitat; similiter si dixerit, quia numeri pares infiniti sunt, & numeri impares similiter, nonne utraque nominatione, quâ dicit numeros pares, & quâ dicit numeros impares, infinitos numeros designat, & intelligit? similiter & si dixerit, omnium numerorum alii sunt pares, alii impares, nonne sic colligit, & etiam dividit, tam designatione, quàm intellectu, & utroque finito totam universitatem numerorum, quam manifestum est esse infinitam, & etiam plusquàm infinitam? Si enim universitas parium finita est, & universitas imparium similiter, necesse est universitatem utrorumque, cùm eas contineat, ut partes & etiam ut medietates, majorem esse duabus illis, quarum utraque est infinita. Quapropter non solùm infinitam, sed etiam superinfinitam ipsam esse necesse est, cùm sit evidēter super penè innumerabiles infinitas est: enim infinitas una primorū, videlicet qui à sola unitate numerātur, alia † cōtra se primorū, alia quadratorum, alia cubicorum, & multæ aliæ sunt, sicut apud arithmeticam didicisti, quælibet autem istarum universitatum infinita est, quare universitas tota numerorum omnium multas universitates, quarum quælibet est infinita, continet: est igitur multis infinitis major, & propter hoc supra multa infinita multitudine: quid ergo mirum si dicitur esse non solùm infinita, sed etiam superinfinitum, & ultra. Ampliùs. Una & eadem figura, videlicet unitatis, juxta quod didicisti apud Algorismum de numeris Indorum, designatur interdùm unitas, interdùm denarius, interdùm centenarius, interdùm millenarius, interdùm millies mille, & ita in infinitum, & vulgares etiam numeratores, vel

Quod infinita signis finitis designantur.

† Aliàs quasi.

A computatores uno calculo designant nunc minimum unum, nunc libram auri, vel argenti, nunc centum libras ejusdem, quandoque mille, quandoque mille millia, & quantumlibet ampliùs voluerint, juxta ordinem, in quo illum posuerint. Non respondet igitur, vel parvitati, vel paucitati, vel unitati signorum, & designationum, paucitas, vel parvitas designatorum; neque parvitati, aut unitati istorum, unitas, vel parvitas illorum. Attende, quàm modica est tabula astrolabii tui, quàm modici in ea descripti circuli, quàm modicæ in ea designationes, gradus, & tamen circulos cœlestes, orbesque difficilè cogitabilium magnitudinum designant: sic & modici apices literarum, res magnas significant, & rebus minimis res quantumlibet magnæ, designantur, & numerantur, & intelliguntur, sicut vides de stellis, & ipsis signis cœlestibus, quæ sunt corpora tantarum magnitudinum, deinde uno puncto designamus stellam Jovis in sphæra, vel

B astrolabio, cùm ipsa sit nonagies quinquies major totâ terrâ, & ipsum Solem, qui longè eo major est. Deinde nihil prohibet pictorem, vel sculptorem majori longè picturâ, vel sculpturâ designare herculem, quàm ipse fuerit, nec propter hoc falsa erit designatio illius; sicut igitur neque parvitas signorum, aut designationum, cogit parvas esse res designatas, neque magnitudo magnas: ita nec finita cogit esse finitas, nec etiam infinita, si possibilis esset, designatio cogeret rem designatam esse infinitam, videlicet si pictura, vel imago Herculis infinita esset magnitudine, vel dimensione quacunque, non ideò cogeret Herculem fuisse infinitum; quemadmodùm igitur absque ulla repugnantia patitur parvitas signorum, & designationum; designatorum magnitudinem, & paucitas horum multitudinem illorum; sic finitas signorum, & designationum infinitatem designatorum: & sicut ista diver-

C sitas non inducit falsitatem circa signa, vel designationes, sic vera est finita, & parva designatio creatoris infiniti. Ampliùs. Cùm aperis oculum, & intueris cœlum, & vides medietatem ejus, quam alibi didicisti unicuique hominum, in quocunque loco terrarum habitet, apparere, attende quàm modicum est, quod à tota medietate cœli, & ab aliis, quæ cum illa vides, imprimitur spiritui visibili tuo quod tamen evidenter, & clara designatione ostendit tibi illa, quæ tunc conspicis, & videbis quàm modico signo, quanta magnitudo, immò quantæ tibi magnitudines designantur. Præterea. Quis nescit omne nomen finitum esse, & omne aliud instrumentum loquendi: reminisci etiam debes, quòd in modico panno descripserunt antiqui omnia, quæ in mundo isto inferiori continentur; videlicet maria, & flumina insulas, & regiones, civitates, & multa ex castellis, & vo-

D catur instrumentum hujusmodi mappa mundi. De hoc verò, quòd dicere videntur intellectum nostrum finire creatorem, respondeo quia frivolum est hoc, & puerile. Nihil enim circa creatorem operatur intellectus noster, neque signum, aut designatio unquàm circa rem designatam: neque enim parvitas signi, vel designationis, parvificat rem designatam: neque magnitudo illius magnificat illam, & propter hoc neque finitas istius finit illam: neque infinitas istius infinitat eandem; res tamen designatæ, & intellectæ plerumque augent, & minuunt, signa sua secundùm receptibilitates intelligentium, aut recipientium ea, & secundùm alias dispositiones, quibus plus adjuvantur, aut impediuntur hujusmodi operationes, cujus exemplum evidens est in speculis visibilibus; in spe-

Quòd parvitas signi non parvificat rem desigñatam

Quòd intellectus noster intelligens creatorem non finit eum, nec terminat.

culis enim convexis facies inspectoris minor, quàm sit, apparet, in planis verò, quanta est, sic & oculi aquilani plus luminositatis à sole recipiunt, quàm nostri, quia fortior est dispositio, & melior ad hoc, oculi namque nostri magis turbantur, & obscurantur ex vehementia luminis solaris; sic se habet & in intellectibus nostris, & angelicis, illi enim majores longè splendores recipiunt de luminositate creatoris, quàm nostri, dùm in sæculo isto vivimus, quoniàm nec ipsi prophetici splendores ad fulgores illos angelicos comparabiles sunt. De hoc verò, quòd dixi, quia creator unus est, & unitas finit illum, & disterminat ab aliis, quasi ipse finiatur ad ea, & illa ad ipsum, sicut se habet in omnibus corporibus se contingentibus, quoniàm alterum, alterum terminat. dico, quia intolerabiliter ridiculosus est sermo iste, unitas enim ipsius est ultima simplicitas, sive impartibilitas, & hoc est immensitas ipsius, & amplitudo, atque capacitas, sicut in præcedentibus dixi tibi, & quia econtrariò se habent amplitudo, & capacitas spiritualis ad amplitudinem, & capacitatem corporalem. Quòd si dixerit ipsam unitatem finitam esse instar unitatis apud Arithmeticos; si propter hoc finitam eam esse dixerit, quoniàm ultra eam non est unitas, dicat necesse est numerorum omnium universitatem finitam esse, quoniàm ultra eam non est numerus: quòd si finitam dixit, quia impartibilem, errat transferens intentionem suam in alium intellectum ejus, quod dicitur finitum, & error iste multos involvit, quia non aliam impartibilitatem de creatore cogitant, quàm impartibilitatem, quæ est puncti. Tu ergo scito, quia impartibilitas puncti oppositio est partibilitati, qua partibile est continuum, & ideò tollit eam, & prohibet à puncto, & est terminus ipsius; partitio enim continui secundùm potentiam terminatur in solo puncto, & sicut punctus vel lineæ, vel corporis non habet esse alibi, quàm in linea, vel corpore, sed est fixus in eis, non habens extra, vel ultra, sui extensionem, vel expensionem, ita nec impartibilitas ipsius dat ei hoc, ut extra, vel ultra continuum extendatur vel expendatur ejus essentia. Ampliùs. Ista impartibilitas tollit, & prohibet ab eo amplitudinem, & capacitatem corporales quoniàm sicut per me multoties audivisti, partibilitas corporalis causa est hujusmodi amplitudinis, & capacitatis; impartibilitas autem, quæ est secundùm rationem, qualis est in ultimo prædicabilium communium, illa est faciens amplitudinem, & extensionem prædicabilem, ultra quam non est extentio, vel amplitudo generalitatis, sive communitatis Ens enim omnium prædicabilium primum, ac communissimum est, nec dividit ipsum, aut explicat intellectus, seu ratio nostra, divisione, vel applicatione, qualibus dividuntur, vel explicantur genera, & species, & hoc est, quoniàm ens per modum, quo est ens, nihil habet aggregatum in se, nihil implicatum, omne autem genus habet ens intra se, & aliquam differentiam, vel differentias. Ens igitur impartibile est per modum istum, unum verò, & multum, post ens sunt, quoniàm unitas, & multitudo accidunt enti, & sequuntur ipsum. In eo igitur manifestum est tibi, quòd impartibilitas hujusmodi efficit ipsum, & primum in prædicabilibus, & latius, atque capacius omnibus, sicut alibi didicisti: hæc etiam impartibilitas facit in eo statum prædicamentorum, & est ei causa ultimitatis, & terminationis ipsorum; partibilitas verò, quæ est ex aggregatione differentiarum, est minuens, atque restringens amplitudinem istam, seu latitudinem. Et jam patefactum est tibi aliàs, quia genera, & differentiæ, partes quædam, &

De impartibilitate creatoris cum ejus amplitudine.

Quòdaliter intelligendum est creatorem indivisibilem esse, quàm punctum.

De communitate entis, & impartibilitate ejus.

E quodammodò, sunt specierum. Manifestum igitur est tibi per hæc, quia partium hujusmodi aggregatio, ac multiplicatio, diminuens est, & arctans, sive angustans amplitudinem communitatis. Essentia verò creatoris, cùm omni modo impartibilis, & inexplicabilis sit, utpote una in ultimitate unitatis, & simplex in ultimitate impartibilitatis, seorsum est, & incogitabiliter longè ab omni coangustatione, & limitatione, & exhibitione expansionis, atque terminationis. Corpora enim se invicem terminant, & prohibet alterum extentionem alterius, & incursionem in ipsum Omnis autem substantia est amplectens, si dici fas est, essentiam creatoris intra se, ac si sentiat præsentiam creatoris sustinentem se, ne ruat in non esse, à quo per ipsum educta & elevata est in esse, & retinentem in se, ne refluat, & vanescat in nihilum, & implentem se non solùm ipso esse, quo ipsa est. sed etiam viribus, seu virtu-

F tibus, & aliis bonis naturalibus, quibus omnis substantia à creatore impleta est usque ad redundantiam, & refluentiam, nec aliud intendo esse vires, & virtutes naturales, quæ principia sunt operationum, quàm fontes quosdam redundantes, velut influentias quasdam, operationes suas. Hujus exemplum evidentissimum in sole, quem creator eousque luce replevit, ut eam redundet, atque refundat, quam, & qualiter vides sic ignem calore, & aliis etiam bonis suis, ex quibus innumeræ utilitates redundant mortalibus, & operationes mirabiles, quas non est probare, vel reperire, nisi in mineralibus, & hæ redundantiæ indicia manifestissima sunt copiositatis, & divitiarum, inexhaustibilis largitatis creatoris benedicti, quibus implet omnia sæcula, & sæculorum creaturas omnes, & singulas: lux au-

G tem solaris, quoniàm affixa est, sive alligata ipsi soli, non est potens transferre se ipsam in aëra, vel in alia innumerabilia, & propter hoc stans in ipso fixa, & à creatore in eodem collocata, atque ad pulchritudinem, & ornatum ipsius solis eidem à creatore deputata, facit etiam in alia quod potest, largitatem quodammodò exequens creatoris per lumina, quæ refundit, quod per propriam essentiam facere naturali illa, quam dixi, affixione, & alligatione, atque adhærentia, quæ omnium quantitatum, & qualitatum propria est, prohibita est. Essentia verò creatoris in ultimitate libertatis, & super omnem cogitatum bona, quod est dicere, larga, & diffusiva, est exequens congruentissimum sibi suæ largitatis officium, etiam per semetipsam, & impendens se ipsam creaturis, quibus nulla ejus dona vel ad esse, vel ad benè esse sufficerent, admittendo eas intra semetipsam ad conservandum, nutriendum, sustentandum, & retinendum, sicut prædixi, cùm extra eam nec quamquam esse, nec be-

H nè esse possibile sit. Et quemadmodùm de se ipsa fortissima est, atque firmissima, ad omnia sustentanda, ac retinenda; sic de se ipsa amplissima est, atque latissima ad omnia, quæ sunt, vel esse possunt, continenda, ac circundanda, non amplitudine, ut sæpè dixi, corporali, quæ angustissima est etiam in ultimo cœlorum, sed amplitudine spirituali, quæ totum universum intra se continet, quemadmodùm æternitas omnia tempora, de qua jam declaratum est tibi per me, quòd impartibilis est. Licet tam tempus omne, quàm ejus quælibet pars, partibile sit. Dico insuper, quia creator major est super omnem comparationem, quàm ens secundùm intentionem, quâ dicitur de solis creaturis, nec ista majoritas est comparatio corporalis amplitudinis, aut magnitudinis cùm ens in hac consideratione incorporalis sit, & seorsum longè à corporalibus dimensionibus, & cùm non sit, ut sæpè audivisti, nisi

Quod Deus per essentiam est ubique.

umbra

umbra permodica, & vestigium tenuissimum creatoris. Est igitur incorporali magnitudine, & amplitudine incomparabiliter major. Considera igitur amplitudinem hujus speciei, homo, & considera Socratem in amplitudine, vel latitudine ipsius, & invenies ipsum in ea, quasi punctum in superficie aliqua, videlicet in circulo. Amplitudo enim speciei infinita est ad Socratem: neque mille millia hominum aliquid, quod possit dici pars ejus, occupant in ea, vel de ea: neque enim ad aliquem numerum hominum arctata est, vel restricta, videlicet; ut illi soli in ea capi, vel contineri possint, non enim possunt esse homines in aliquo numero, & non in majori: licet enim determinatus sit numerus hominum actu, & apud creatorem certissimum sit quot fuerunt, quot sint modò, & quot futuri sint: tamen non est limitatum in natura, vel potentia speciei humanæ, ut vel alij, vel plures esse non possint, propter quod dixi, speciei humanæ latitudinem, & amplitudinem infinitam, & si Socrates nunquam fuisset futurus, nihil de magnitudine, vel amplitudine speciei detractum, vel minutum esset, nec appareret hujusmodi detractio, sicut neque detractio puncti in superficie circuli, & eodem modo se habet de additione. Considera similiter hanc speciem, homo, vel quamcunque vis aliorum animalium, in latitudine, vel amplitudine hujus generis animalis, & videbis eam sicut aviculam in latitudine, vel amplitudine aëris, aut sicut aviculam volitantem in latitudine, vel amplitudine ejus. Similiter videbis de hoc genere animal, cùm consideraveris ipsum in latitudine, vel amplitudine hujus generis, substantia, eodem modo apparebit tibi de hoc genere, substantia, cùm consideraveris ipsum in latitudine, vel amplitudine entis, & ipsum etiam ens, cùm cogitaveris ipsum in latitudine creatoris, vix apparebit tibi magnitudinis unius musculæ volitantis in amplitudine aëris, & idem dico tibi de universo creato, seu mundo toto, & hoc est, quoniàm si infiniti tanti mundi essent in ipso, nec se angustarent, nec minus ample, aut spatiose essent in eo, quàm sit iste solus modò. Essent autem in ipso proculdubiò, si creasset eos: hîc autem nulla esset dubitatio, nisi esset difficultas abducendi intellectum à consuetudine sensuum, & hanc ingerit apud quoscunque & multitudo consuetudinis circa corporalia, & paucitas exercitationis circa spiritualia: sicut enim spiritualia sese non coangustant aut comprimunt in loco suo spirituali, multò minùs ipsa corporalia se se coangustare, aut comprimere possunt in eodem; causa autem in hoc est, quia quemadmodùm spiritualia locum corporalem nec implere, nec occupare ullo modorum possunt; sic neque corporalia amplitudinem, vel capacitatem spiritualem, nihil enim implere, vel occupare potest naturaliter non locum proprium, ac naturalem suum, vel suo similem, quod dico, quia & terra potest esse ubi est naturaliter aër, & aër ubi est naturaliter terra, & intendo secundùm partem, non secundùm totum, quemadmodùm dicit Aristot. quia terra secundùm totum immobilis est, veruntamen loca similia sunt, de quibus dixi, loca inquam corporum, similis figuræ, & hoc est, quoniàm loca hæc, sicut declaravit Aristo. non sunt nisi superficies ambientes locata. Mirabile autem videtur unde opinantur aliqui creatorem finitum, & qualiter etiam hoc intelligant, puto eos non intelligere, puto autem eos illud cogitare, quia creator totus est in mundo, & nihil sui habet extra, videtur quasi esse in mundo inclusus, mundique terminis circumclusus, atque terminatus, dico igitur, quia nec ipsum intelligere videntur: si enim intelligunt creatorem esse in mun-

A do localiter, quemadmodùm aqua, vel vinum in vase, quod replet, & hoc est verè localiter esse in aliquo, quoniàm interior superficies vasis hujusmodi est ambiens, & circumcludens ipsam aquam; vel vinum; intolerabiliter absurdè intelligunt creatorem esse in mundo. De nulla enim substantia spirituali, nedum de creatore, hoc cogitare fas est, sapientes autem, & præcipuè doctores gentis Christianorum, potiùs dicunt dicendum esse mundum esse in creatore, quàm creatorem in mundo, & creatorem continere mundum, quàm creatorem contineri à mundo. In hoc verò, quòd dicunt creatorem nihil sui habere extra mundum, non verum dicere videntur, cùm extra unamquamque partem mundi se totum habeat. Non enim est in cœlo partem aliquam designare, extra quam se totum creator non habeat: quemadmodùm enim in una parte cœli est, sic & in qualibet alia: suspectus autem est sermo

B quo dicitur creator totus esse in aliquo, vel in aliqua substantia, & propter hanc præpositionem, in, & propter hanc dictionem, totus. Manifestum autem est tibi, quia hæc dictio, totus, non dicit in creatore aggregationem aliquam partium ullo modorum; quin potiùs sonat privationem diminutionis. Totus igitur dicitur esse in mundo, hoc est, in sua perfectione & absque exceptione, vel diminutione ullo modorum. De intentione verò hujus præpositionis, in, & quot modis, vel intentionibus dicatur esse aliquid in aliquo, ad alium tractatum pertinet, videlicet ad illum, qui est singulariter de hoc, quod creator dicitur esse in mundo, & in creaturis, scilicet qualiter est hoc, & utrùm humano intellectui explicabile, vel declarabile sit. Verùm digressionem istam magnam ad hoc feci, ut contradiceretur

C eis, qui creatorem sentiunt, & dicunt esse finitum, & mirantur ipsum, cùm sit super finitum, & supra infinitum, quo modo vel in mundo, qui utique finitus est, vel in quacunque substātia multò minore sit, vel etiam esse possit. Dixi etiam hoc, ut erigerem te, & adjuvarem aliquatenùs ad intelligendam, & contemplandam immensitatem creatoris, quam fides Christianorum tam evidenter asserit, utpote, quæ à vera, & examinatâ prophetiâ in nullo penitùs discordat. Scito etiam cum prædictis, quia ipsi, qui hoc mirantur, vel nondùm cognoscunt, videlicet creatorem infinitum esse, vel posse esse, in mundo finito, vel alio quocunque, quod finitum sit, non mirantur & species, & genera, & etiam ipsum ens, quæ omnia infinita sunt, esse in particularibus vel singularibus, quorum unumquodque finitum est, & etiam in aliis particularibus, quæ etiam si infinita sunt in infinitum, tamen minora sunt suis speciebus, atque generibus, & ipso ente, quorum unumquodque jam

D scis esse infinitum ex eis, quæ præcesserunt.

Nota tractatum qualiter Deus est in mundo.

Quòd Deus insit in rē finita.

CAPUT LXIX.

Quomodo Angelis causantur cognitiones de rebus sensibilibus, & de receptione formarum intelligibilium in ipsis.

POst hæc igitur revertar ad id, in quo eram, & tentabo declarare, qualiter substantiæ angelicæ, sive bonæ, sive malæ, cognoscant à rebus particularibus, & sensibilibus, cùm nec sensus, nec instrumenta sensuum habeant, per quæ sola acquiri vidētur scientiæ novæ de rebus sensibilibus, & particularibus. Si enim verè spoliatæ sunt, & corpora penitùs non habentes, non videntur passibiles à rebus sensibilibus, res autem non docent, nec sciri faciunt, nisi per passiones, quas imprimunt. Quoniàm ipsæ scientiæ, quæ à rebus forinsecis animabus nostris adveniunt, non sunt nisi descriptiones simi-

litudinum ipsarum instar apparitionum, quæ fiunt in speculis ex objectu rerum in eis apparentium. Specula enim sunt ipsa organa sensuum, sive spiritus sensibiles, & nulli etiam ad modicum exercitato in eis, quæ de anima humana sunt, dubium est virtutem intellectivam speculum esse intelligibile, & apprehensiones intelligibiles ipsius non esse nisi apparitiones, vel resultationes rerum intelligibilium in ipso per formas, vel imagines suas, sive alia signa ipsorum. Aut igitur à rebus sensibilibus, & particularibus patiuntur recipientes ab eis signa, & similitudines ipsarum hujusmodi substantiæ, de quibus agitur, aut omninò non generantur apud eas novæ scientiæ de rebus hujusmodi, de modo igitur signa recipiendi est tota quæstionis istius difficultas. Quòd si intimiùs ipsas apprehensiones animarum nostrarum scrutatus fueris, occurret tibi similis difficultas; cùm enim organa sensuum corpora ponantur, & ipsi etiam spiritus, qui in nervis interioribus sunt, per quos, & à quibus impressiones hujusmodi fiunt in animabus nostris, necesse est ipsas animas nostras pati saltem ab hujusmodi spiritibus, & recipere similitudines, vel imagines has. Quid ergo mirum si à corporibus patientur substantiæ, de quibus agitur, non obstante spiritualitate ipsarum, cùm animarum nostrarum spiritualitas hoc apud ipsas non prohibeat, videlicet, quin patiantur à spiritibus hujusmodi, qui corpora esse dubitari non possunt? Quòd si dixerit, quia impressiones, quæ fiunt in spiritibus, sistunt vel stant in ipsis spiritibus, ita ut nihil ab eis, vel per eos intret apud animas nostras, necesse igitur est scientias hujusmodi in ipsis spiritibus esse, & fieri, & non in animabus nostris, quapropter remanebũt animæ nostræ insciæ prorsùs rerum hujusmodi, & soli spiritus antedicti scient illas, erit igitur scientia in corpore, & sequitur ex hoc animas nostras cæcas, & surdas esse, & penitùs inscientes rerum sensibilium, atque particularium. Ampliùs. Irasci eas, & dolere, aliisque hujusmodi passionibus obnoxias esse, manifestum est ex narrationibus Hebræorũ, & ex narrationibus Christianorum, & ex omnibus historiis idolatrarum, qui, idolatræ scilicet, eas & placari sacrificiis, & ludis, & delectari cantibus eas crediderunt, similiter provocari ad iram, & offendi, & non intendo de omnibus spiritualibus substantiis. Alibi enim declaratum est tibi per me, quia ex necessitate malæ sunt omnes spirituales substantiæ, quæ honorificentiam divini cultus impendi sibi volunt, vel etiam patiuntur. De ligationibus verò earum, & cruciatibus, & clamoribus suis, à tempore legis Christianorum ipsæmet fidem fecerunt, & de his in narrationibus Christianorum plurima jam legisti, si juxta consiliũ meum in hoc te habuisti. Manifestum igitur est ex testimoniis earum, eas passibiles esse à rebus particularibus, & sensibilibus. Dolores enim & cruciatus se pati testabantur, vel ab Angelis sanctis, vel à viris sanctis legis Christianorum doctoribus. Libri quoque magorum, sive maleficiorum, si tamen eis credendum est, de ligationibus earum, inclusionibus, & incarcerationibus incredibilia narrant. Quicquid autem sit de hujusmodi, dubitari tamen non debet eas à rebus sensibilibus, aut per eas novas scientias, & particulares rerum particularium, atque sensibilium quacunque occasione, vel modo hoc fuerit, acquirere. Nec mirum videri tibi debet mira facilitate, & occasione levissima, hoc fieri apud eas, cùm in animabus nostris similia fieri didiceris. Accidit siquidem tempore meo, quòd quædam mulier adamabat virum amore supra modum vehementi, & præsentiebat eum venientem ad villam habitationis suæ, cùm adhuc longè esset per unum, vel per duo milliaria.

Difficultas quomodo formæ intelligibiles recipiuntur ab intellectu.

Qualiter species intelligibiles formantur in anima.

Quod Angeli ex rebus sensibilibus novas sciẽtias acquirunt.

E Accidebat etiam plerunque, ut cùm absconditus esset in magno, & amplissimo palatio, muliere à foris existente, & de eo nihil penitùs audiente, vel aliter sciente, non posset eam latere, quòd ibi esset. Dic ergo, quæro, cujusmodi erat ista cognitio, vel apprehensio? non enim poterat agere aliqua ex formis sensibilibus viri illius in sensum, vel imaginationem mulieris, cùm hoc tot, & tanta interposita prohiberent. Quia verò & in civitate posset eam latere vir ille, & à longè per quatuor milliaria non præsẽtiret adventũ ipsius, verisimile est virtutem cognoscitivam ipsa propinquitate, vel appropinquatione illius adjuvari, licet non appareat imprimens aliquam passionem in animam illius, vel passio aliqua sit impressa. Verùm negari non potest, quin aliquid novè F circa animam mulieris tunc fieret, à quocunque fieret, cùm sic præsẽtiret virum illum. Simile accidit & de quodam alio, quem latere non poterat meretrix intrans domum, in qua esset, quantacunque diligentia absconderetur. Simile exemplum est de viro, quem fornicatio servi sui latere non poterat; eo enim die, quo fornicatus fuisset, nihil, quod servus ille tangeret, de cibariis, vel potibus, sumere poterat. Omnia enim abominabilia fiebant ei, quæcunque servus ille accurasset. Forsitan autem & illud non est dissimile, quòd mulier quædam interfectorem filij sui, quem hæredem charissimum habebat, levi horrore, quem ei ingerebat, non solùm aspectu, sed ipsa propinquitate, qua in eadem domo, cùm illa erat, deprehendit. Similia videntur esse penè incredibilia, quæ de cæcis hominibus narrantur. Propè namque terram nativitatis meæ fuit vir cæcus à nativitate, nihilominùs tamen G bellator acerrimus, ac strenuissimus, toto tempore cæcitatis. Tandem verò miserante creatore in servitium ejus totum se contulit, & illuminari visu corporis ab eodem obtinuit. Hic ergo cæcus qualiter vel cognoscebat hostes, vel à jaculis, & sagittis hostium atque insidiis sibi cavebat, cùm clarissimè videntes vix ad hoc sibi sufficiant.

CAPUT LXX.

De eodem, & quòd vis motiva adjuvat apprehensivam, & quantæ virtutis sit sensus naturæ, & quomodo dæmones movent corpora.

DEbes igitur scire in omnibus his, & hujusmodi, quia vis motiva & in animabus nostris, & aliorum animalium, vehementia suæ affectionis incredibiliter adjuvat vim apprehensivam: neque H enim vanè dictum est, ubi intenderit ingenium ibi valet, propter quod & viri sanctissimi in eis quæ pertinent ad creatoris honorem, & gloriam, & ad promerendam futuræ fœlicitatis remunerationem, longè profundius, & clarius vident, & enunciant, quàm multi, qui nomen magnorum doctorum obtinent apud homines, sacræque doctrinæ studiis insistendo senuerunt, propter quod dixit ille sapiens de gente Hebræorum: Anima viri justi enunciat veritatem, quam septem circumspectiores sedentes in excelso ad speculandum: sic non immeritò æstimandum est imaginationem mulieris, de qua sermo præcessit, ad apprehensionem hujusmodi mirabilem viri, cujus amore eousque ardebat, adjutam, & quodam novo splendore in parte ista irradiatam, quemadmodum vice versa vehementia imaginis vis concupiscibilis non tantùm invalescit, & confortatur, sed plerunque etiam inflammatur. Videtur igitur ex adjutorio virtutis motivæ hoc datum esse virtuti imaginativæ in exemplo isto hujus apprehensionis adjutorium. Quòd autem à longè per quatuor milliaria,

Qualiter virtus motiva adjuvat apprehensivam, & econtrà.

liaria, vel ampliùs, mulier hæc virum illum præsentire, vel præsagiari nonpoterat, ex limitatione erat, & paucitate hujusmodi adjutorii, quemadmodùm quòd aliquis rem aliquam à remotiori loco videre non potest, quàm videat, ex parvitate visus est, & limitatione ipsius, vel ex parvitate virtutis rei visæ, qua virtute vel perficitur, vel adjuvatur visus, & virtus hæc est forma visibilis, hoc est, lux vel color, vel aliqua aliarum visibilium, quemadmodùm, quòd tu non potes jacere lapidem aliquem ultrà decem passus ex paucitate virtutis tuæ est, nec jaceres ultra prædictum spatium illum, nisi novo aliquo adminiculo juvareris. Quòd si quæras aliquis, quid causæ est, quòd virtus motiva ita adjuvat apprehensivam? Respondeo, quia sic posset forsitan quærere, qua de causa apprehensiva adjuvat motivam, manifestum tamen est, quia vis apprehensiva subest virtuti motivæ tanquàm imperanti: imperat enim vis motiva non tantùm motum, sed etiam ea, quæ adjuvant motum, ut præcogitationem, deliberationem, apertionem oculorum, & elevationem, licet multi dixerint, & forsitan adhuc multi sentiunt passiones, quæ fiunt in motiva non esse, nisi profundatas vel intimatas apprehensiones, nec differunt nisi, sicut scriptura, & sculptura, & impressio, seu sigillatio, quare non videtur mirabile si altera ex altera est, vel altera alteram adjuvat, & in prædictis exemplis, quæ sunt de imaginatione, vel sensu communi, verisimile est virtutem imaginativam accedere aliquatenùs ad splendorem propheticum, de quo certum est exercitatis in eo, quòd descendere habet virtutem super imaginativam, & quædam species prophetię imaginativa est, quoniàm fit in virtute illa. & secundùm ipsam, & adjuvatur virtus imaginativa ad recipiendum hujusmodi splendorem privationibus sensuum exteriorum, sicut doceberis in sequentibus. Causa autem in hoc est, quoniàm luminositas naturalis, seu natura animarum nostrarum ex obturatione sensuum multiplicatur interiùs, tanquàm aqua currens ex obice, vel per obicem retinentem, seu prohibentem fluxum illius, vel tanquàm radii luminis per reflexiones, quæ fiunt à speculis, vel aliis politis, vel tersis corporibus, & hanc distinctionem idcirco posui, quia alii de philosophantibus opinati sunt hoc fieri per reflexionem, alii tanquàm per retentionem virtutis apprehensivæ interioris, & debes scire in hoc, quia non fit solùm per hujusmodi retentionem, vel privationes, confortatio, seu multiplicatio virtutum apprehensivarum, sed etiam motivarum, propter quod qui debiles habent pedes, & tibias, manus plerumque fortissimas habent, & brachia, & qui debilitatis incommodum habent in altera manuum, vel brachiorum, eis in altera restauratur, & de pedibus, & tibiis similiter se habet. Manifestum igitur tibi esse debet ex his, quia quod minus habebat in visu exteriori, suppletum est ei in ipsa virtute imaginativa, vel in sensu communi interiori; & quia suppletio ista fuit ei vel ex multitudine dicti nativi luminis, vel ex superadditione divini muneris similis prophetico splendori, nihilominùs tamen sciendum est tibi sensu naturæ multas apprehensiones mirabiles fieri, & hanc ipsam apprehensionem mulieris, amore viri, de quo agitur, inflammatæ potuisse fieri sensu naturæ. Quæ enim vehementer inimica sunt naturæ, hoc est, vehementer contristantia ipsam, vel vehementer delectantia ipsam, horret. & refugit natura absque ulla apprehensione ipsorum, & ex hujusmodi horrore convincit, & conjecturatur ipse, qui hoc patitur, præsentiam seu, propinquitatem rei hujusmodi: & eodem modo se habet de vehementer delectantibus, & sicut narratur, ita fuit in

Quod sensu naturæ multæ apprehensiones fiunt mirabiles.

muliere, quæ ita pavebat, & horrebat, interfectorem filii sui, cùm nihil de interfectione ejus apprehendisset. Et hoc tamen, si ejus esset solertiæ, æstimare potuit, prope se vel inimicum, vel vehementer contristans ipsam, sic erat & de muliere forsitan adamante virum, de quo præcessit sermo. Memini etiam me vidisse mulierem, quæ adeò exhorrebat maritum proprium, ut quoties intrabat domum, in qua ille erat, morbo caduco arriperetur, licet aliàs omninò eum ignoraret esse. Similiter se habet de meretrice, & fornicatore, meretrix enim non parum inimica est humanæ naturæ, meretricium enim nobilissimos fructus humanæ naturæ, antequàm nascantur, suffocat, & præextinguit, hoc est, filios, & filias, quos nec etiam patitur generari, licet ex alia causa inimica sit, & abominabilis ipsi humanæ naturæ propter immunditiã simul, & contumeliam, qua naturam humanam abominabiliter vilificat, & polluit. Hoc igitur sensu poterunt fieri quæ de fornicatore, & meretrice prædicta sunt, licet virtus castitatis ex sua præeminentia efficere potuerit hæc. Quemadmodùm apparet de cane investigante, & deprehendente latrones, cùm enim impositum sit ei tanquàm à lege naturæ, vel institutoris ipsius, & conditoris Dei altissimi, velut officium custodiendi homines, & res eorum, additur ei, licet in paucis individuis, astutia hæc investigandi scilicet, & deprehendendi latrones. Astutia enim hæc adjutrix est efficacissima ipsius ad implendum sive exequendum hujusmodi officium. Quemadmodùm vides, quòd ratio, seu virtus ratiocinativa, data est à creatore generi humano in omnibus individuis suis propter gubernationem, & compositionem vitæ suæ, & morum. Et nihilominùs superadditus est splendor propheticus, licet in paucissimis, atque rarissimis, additus inquam eis propter eandem causam, quæ est compositio, & decoratio vitæ, nec fit ista investigatio, aut deprehensio latronum per apprehensionem aliquam, quæ à foris fit. Neque enim latro, neque latrocinium odoris alicujus vestigio, vel cujuslibet alterius sensibilis, investigabilia sunt, sed sicut prædixi, velut sensus naturæ, aut aliud lumen est, quo sentit nocumentum latrocinii canis investigator. Et eodem sensu sentit & ipsum, qui nocumentum intulit, & viam, per quam rem furtivè subreptam asportavit. Et dicunt nonnullos ex hominibus astutia simili præditos, videlicet investigandi, & deprehendendi latrones, & via simul simillima ad hoc eos uti. Juxta hunc modum se habet res in vulturibus, si creditur hominibus, qui dicunt eos prę̨sentire strages hominum, & equorum, & propter hoc prælia imminentia, in quibus facienda est strages hujusmodi. Cùm enim in vulturibus maxima pars victus sit in cadaveribus hominum, & jumentorum, data est eis ista, ut ita dicatur, prævidentia in adjutorium virtutis ipsorum nutritivæ, quemadmodùm araneæ in adjutorium virtutis ejusdem data est nendi, sive filandi quædam peritia, & insidiandi muscis astutia. Juxta hoc melius videtur, & magis verisimile est, Eritium, de quo narrat Aristoteles, quod dedit indicium ventorum imminentium apud Constantinopolim per hoc, quòd ingressum speluncellæ suæ obstruxit ex ea parte, qua patebat ventis, qui postmodùm secuti sunt, vel eos præsentire, antequàm essent, vel alio modo sentire non potuisse, quàm sensu, quem prædixi naturæ, qui datus fuit ei in adjutorium virtutis suæ conservativæ, quemadmodùm hominibus data sunt artificia, & artes multæ in simile adjutorium, quales sunt ars, seu artificium nendi, texendi, filandi, suendi, seminandi, & aliorum hujusmodi. Illud auté non parvam habet admirationem,

De lumine naturæ multorum animaliũ.

quòd ipsæ insaniæ, & aliæ alienationes occasionem dant revelationibus magnis, & irradiationibus animarum humanarum, propheticis splendoribus valde similibus, & causam, propter quam hoc fiat, declarabo tibi in sequentibus in capitulo de prophetia, & divinatione. Addo insuper præcedentibus, quoniàm etsi mirabile videatur, quòd animæ nostræ sic patiantur à corporibus, vel corporalibus, & non per sensus exteriores, vel per corpora sua, sed tanquàm ab intus, patiantur inquam istos horrores in semetipsis, & etiam horripilationes in corporibus, non tamen sine causa & ratione hoc est: quemadmodùm enim istæ spirituales substantiæ agunt in corpora, & corporalia, non per organa corporalia, vel alia organa, cùm omninò nulla habeant, sed totum faciunt ab intus, & nihil per foranea, seu forinseca; sic & animæ nostræ in rebus hujusmodi totum patiuntur ab intus, & nihil per organa sua corporalia, vel alia. Viva enim est tota natura animæ humanæ, & propter hoc tota sentiens in se etiam cum organis, seu membris corporis sui non adjuvatur ad hoc: sicut natura substantiæ spiritualis tota viva est, & tota agens, vel activa in semetipsa, vel per semetipsam, & propter hoc non indigens ad actiones suas hujusmodi instrumentis: quemadmodùm igitur circa corpora & corporalia patiuntur ab eis, non per medium aliud; sic animæ nostræ patiuntur à corporibus, & corporalibus, non per medium interveniens inter hæc, & illa, & hujus rei ponam tibi exemplum primum in cacodæmonibus quos satyros, vel faunos vocant. De quibus manifestum innumerabilibus testimoniis, & experientiis, quòd lapides projiciunt, & ostia interdùm effringunt, & alias innumerabiles hujusmodi molestias hominibus irrogant. Cùm igitur nec fundas, nec manus, nec ulla omninò instrumenta corporalia habeant jaciendi, manifestum est, quòd lapides non jaciunt, vel alia corpora movent instrumento aliquo corporali, nec assumptis corporibus hoc faciunt, cùm hoc facientes nihil omninò à referire eos intendentibus, & conantibus pati possint; quare relinquitur evidenter vim imperativam, hoc est, voluntatem apud eos ejus esse virtutis, ut ei in hujusmodi motibus per se solam lapides, & alia corpora obediant, ut quemadmodùm per manus, aut alia instrumenta virtus imperativa motus apud homines lapides sic movet, alias eos sic movere non valens, quod est diminutio perfectionis apud eam; sic apud hujusmodi substantias solo imperio, & non alio adjumento moveant eos sic hujusmodi substantiæ, & hoc est apud ipsas fortitudo, atque perfectio hujusmodi virtutis: quod autem in narrationibus miraculorum, & etiam aliis apud gentem Christianorum legitur, videlicet, quòd ipsos dæmones equitaverūt, vel ipsos instar equorum equitaverunt, vel assumpta forma hujusmodi, forma scilicet equina, factum est, vel virtute, qua dixi, quæ movendi sit corpora nostra est eis virtus innata, & interdùm potestas data. Quod verò apud quendam ex Prophetis Hebræorum legitur, quòd Angelus bonus Prophetam quendam arreptum cincinno capitis in Babylonem portaverit, dico quia præter virtutem nativam angelicam affuit ibi nova virtus superaddita creatoris, cujus jussu hoc factum fuisse narratur in eodem libro; non enim cincinnus capillorum hanc virtutem naturaliter habuit, ut pondus corporis Prophetæ ferre posset, neque ipsi capilli adeò tenaciter adhærebant capiti ipsius, ut tanto tactu, & pondere non avulsi essent ab ipso. Verùm si depravatis, atque perversis hujusmodi substantiis ponitur tanta perfectio hujusmodi virtutis; quantò fortiùs ponenda est bonis, & Deo altissimo famulantibus,

Quomodo cacodæmones jaciunt lapides imperando eis.

De Abacuc portato per Angelum.

E cùm illæ non uterentur ea, quantùm est de intentione sua, nisi in contumeliam, & injuriam creatoris; istæ verò non nisi ad gloriam ipsius. Ampliùs. Quis non videat, quòd animæ humanæ movent corpora sua, hoc est, in quibus sunt, solo imperio, quia si media sunt alia corpora, quemadmodùm prædixi de spiritibus, illos etiam movent solo imperio: sed sicut jam dictum est vis imperativa debilis est, & etiam incompletæ fortitudinis in parte ista, non autem quantùm ad motum spirituum, ad quem perficiendum non indiget ullo adjutorio. Quamquàm de motu hujusmodi videlicet spirituum, & lacertorum, atque musculorum, chordarumque, & ligamentorum, qualiter per dictos spiritus fiat, non usquequaque liquidum sit; quòd si per se, & solo F imperio fiat ab anima, non minùs mirabile est, quàm jactus lapidum antedictus. Decet si quidem, & congruit, ut anima humana, cujus multarum virium operationes pendent ex corpore, & non fiunt nisi per illud, ut parum possit in alia corpora, & ferè totum per semetipsam in proprium corpus; sic & conveniens est naturæ separatæ, ut multum possit in corpora ista, quæ vel elementa, vel elementata sunt, & hoc totum possit in ea dominatione, atque præstantia, qua prælata est, & antepositа eisdem; corpora enim humana, & cæterorū animalium aptata sunt figura, & aliis dispositionibus ad obediendum animabus eorum, & in operationibus, quibus perficiendis apta nata sunt. Substantiis verò separatis, tanquàm apud semetipsas perfectis, nullisque organis corporalibus indigentibus, nulla aptata sunt, sed omnia prædicta plenè subdita ad usum, G quem voluerint. Nec intendo per hoc, sic omnia plenè subdita, ut quantumlibet magna corpora movere possint in quamcunque partem voluerint, & quantumcunque voluerint. Quin potiùs verisimile est, limitatam esse, ac determinatam vel à natura, vel ab ipso creatore, virtutem earum in parte ista. Nondùm enim pervenit ad me aliquam ex hujusmodi substantiis totam terræ molem motu, qui terræ motus dicitur, concussisse, neque totum mare, licet particulares hujusmodi commotiones eas fecisse manifestum sit ex narrationibus certissimis, quæ de miraculis Christianorum apud eos inveniuntur. Ex libris etiam historicis, & magicis multa hujusmodi colligi possunt, & saxa enim ingentia, & montes eas prorupisse, tempestates concitasse, navesque submersisse narrationum hujusmodi scriptores scripserunt de hujusmodi substantiis, in corpora verò cœlestia nullam habere potestatem videntur, neque aliquid apud me adhuc auditum est, quòd in ea fuerint operatæ. De aëre verò non est dubium, quin multa in eo hominibus terrifica, H & miranda egerint: in quo secundùm doctrinam Christianorum habitare creduntur usque ad diem judicij, & tunc in profundum suppliciorum infernalium detrudendæ: cùm autem ex virtute naturæ suæ spiritualis in quædā ex inferioribus corporibus adeò miranda operentur, & hoc solo imperio, idem videntur per omnia posse in parva, & magna hujusmodi corporum. Magnitudo enim nec restrinxisse, nec arctasse ullatenùs vel virtutem imperativam ipsarum, vel ipsius imperium videtur; quid enim prohibet eas vel imperare, vel velle motus magnorum corporum inferiorum, ut parvorum? maximè cùm tanta sit, tamque vehemens malignitatis earum perversitas, & perspicuum sit eis plus eos posse nocere hominibus motu totius terræ, vel medietatis ipsius, quàm longè minoris partis, nisi malitiam eorum compescat divina bonitas, cùm non inveniantur nisi tres causæ limitationis, vel arctationis hujusmodi, videlicet vel naturalis

[T]res sunt [c]ausæ li[g]ationis [d]æmonū.

impotentia, qua prohibitæ sunt à tam magnificis operibus, vel ipsa ratio earum dissuadens eis ausus tantarum nequitiarum, vel miseratio creatoris, tenens eas ligatas, velut immanissimas beluas, & non sinens eas implere atrocitatis suæ desideria adversùs homines: & hoc indicium certissimum esse videtur, quòd projicientes lapides in homines, quandoque lædunt eos, & quandoque non lædunt, & interdùm flagellant eos cum læsione, quod mihi certissimis testimoniis hæc ab illis patientium, & patientes videntium, certum factum est: libri quoque narrationum de miraculis, & mirabilibus, quæ facta sunt, & usque hodie fiunt, multa valdè continent de hujusmodi. Quod autem in corpora cœlestia nulla eis potestas relicta est, si tamen aliquid potestatis in eadem ante depravationis suæ lapsum habuerant, non immeritò causæ istæ fuisse videntur, videlicet, quoniàm nec habitationis locum in eis habere permissi sunt tam longè ab eis dejecti, videlicet, in aëra istum caligionum super habitationem nostram, hoc est non multùm longè ab ea: nec admiratione cuiquam dignum videri debet hoc apud creatoris sapientiam, & justitiam, si potestatem eorum imminuit, & ligavit, quos hostes sibi, & adversarios cognoscens, non solùm ab aula sua illa Imperiali, atque præclara ejiciens, longè à pulcherrimis finibus cœlestis pulchritudinis certis ergastulis, sive carceribus deputavit, nec irrationabiliter, sciens eas generi humano inimicissimas, seorsùm ab hominibus eas constituit, ne ipsa propinquitate major esset illis ad nocendum hominibus opportunitas, atque facilitas. Quamquàm autem ab ipso initio apostasiæ suæ detrudi eos in ignem gehennalem non ignoraret creator esse justissimum, conveniens tamen judicavit, ut & cum hominibus suæ perversitatis imitatoribus, atque sequacibus in extremo, & universali judicio damnarentur, & quos consortes habuissent in culpa, consortes haberent similiter & in futuræ damnationis pœna.

CAPUT LXXI.

Quod in homine vis motiva sive imperativa, quæ aliàs dicitur voluntas incompleta, & diminuta est, sicut in angelis, & quomodo diversimode animæ, & angeli movent corpora.

REvertar igitur ad id, in quo eram, videlicet, ut magis clarere tibi faciam, qua, vel cujusmodi virtute, corpora, quæ movent hujusmodi substantiæ, moveant. Dico igitur, quoniàm cùm nec alias vires ad operandum habeant, quàm intellectivam & imperativam, quæ est voluntas, instrumenta verò motiva nulla eas habere apud semetipsas, vel in semetipsis jam patefactum sit tibi, manifestum est non nisi intelligendo, & volendo, quod est dicere, imperando. Cùm autem diligentiùs consideraveris vim motivam, & intendo vim imperativam motus, quæ est in anima humana, invenies incompletam, & diminutam valdè, & hujus indicium manifestum est indigentia manifesta tot organorum, seu instrumentorum, quibus indiget ad perficiendum motum vel corporis sui, vel cujuscunque alterius. Quia igitur imperfectum imperfecto suo ordine naturæ necesse esse priùs, similiter completum diminuto, & sufficiens indigente, necesse est virtutem motivam perfectam, sive completam absque diminutione, & indigentia hujusmodi in spiritualibus substantiis naturaliter inveniri, & hæc est virtus, cujus inquisitionem intendo. Quòd si dixerit, quia virtutis istius tanta

A completio, sive perfectio singularis est perfectionis, & gloriæ creatoris, videtur homo hujusmodi nullam spiritualem substantiam credere esse inter ipsum, & animas nostras, hoc autem jam remotum est tibi per ea, quæ præcesserunt. Ampliùs. Cùm ex narrationibus historicis, atque propheticis manifestum sit hujusmodi substantias & civitates subvertisse, & alia non pauca similia fecisse, manifestum est eas virtutem hujusmodi habuisse; si verò dixerit, quia hujusmodi perfectio non fuit innata, sive naturalis, sed potiùs de novo data, cùm ad hujusmodi facienda creator illas misit, dico quia & hoc vanè dicitur: eodem quippe modo dicere posset & de virtute intellectiva. Ampliùs. Cùm nulla virtus naturaliter frustra sit, vis autem imperativa motus, sive voluntas, qua velle potest unaquæque substantiarum motū in hujusmodi corporibus, cùm & plerumque utilis, & sæpissimè ad gloriam creatoris inveniatur, frustra virtus hujusmodi esset indita substantiis istis, si prohibitæ essent à perfe-

Quod voluntas in angelis perfecta est, & in animabus nostris imperfecta, & propter hoc alligatæ sunt corporibus.

B ctione cujuscunque imperati motus, prohibitæ inquam impossibilitate naturali. Ampliùs. Alligatio animarum nostrarum ad corpora quantùm ad virtutem hujusmodi motivam est supplens indigentiam ipsius, & adjuvans infirmitatem ipsius per ea ad hoc, ut compleatur ejus imperium de motu, sive perfectione ipsius: & ex hoc, ut prædixi, apparet ejus in parte ista imbecillitas. Manifestum autem est tibi, quia substantiæ spirituales, quantò alligatiores sunt corporibus, tantò imbecilliores, atque diminutiores, sunt virtutes earum imperativæ, vel executivæ motus. Propter imperfectionem enim istam, & diminutionem alligantur eis & aptantur membra, & alia, quæ sunt organa motus corporalis, & ob hanc causam anima vegetabilis paucioribus motibus movet plantam, quàm anima brutalis corpus animalis irrationabilis. Anima verò rationalis potentior est, & imperiosior naturaliter, quàm anima cujuscunque inferioris animalis irrationalis

C in corpus proprium: impedita autem est virtus ejus motiva per corruptionem originalem, quemadmodùm & ipsum corpus passionibus innumeris, & morti factum est obnoxium, per eandem corruptionem.

CAPUT LXXII.

De celeritate motuum ab animabus animalium.

QUòd si quærat, an anima humana potentior esset in motus proprii corporis, quàm animæ volatilium, & intendo, an posset in motum volatus, vel æquè nobilem, aut velocem, antequàm impedimentum istius corruptionis haberet: Respondeo, quia verisimile est, quòd sic; nulla enim difficultate prohibebatur movere corpus suum eo tempore, nec ipsum corpus tarditate aliqua, vel gravitate resistere poterat tunc imperio illius, cùm

D esset ei jure naturali subditissimum, & obedientissimum, atque ab omnibus passionibus, quibus nunc premitur, & aggravatur, immune, atque liberum; quare si eo tempore imperaret ei cursum, vel volatum, velocius absque ulla rebellione, & resistentia, hujusmodi imperium adimpleret: nec dubitari debet etiam de animabus irrationabilibus, quin quædam earum fortioris imperiositatis sint super corpora sua quibusdam aliis, sicut hirundines, & alia volatilia gressibilibus, & naturalia serpentibus. Quis enim non videat climacas, & vermes longè debilioris esse imperii in corpora sua, quantùm ad motum, quàm canes, aut tigrides, aut aspiolos? Scito tamen imperiositatem istam limitatam esse,

ut non sit velocitas motus eorum pro desiderio ipsorum, alioquin nec lepus velocitate motus canem unquàm effugeret insequentem, nec perdix accipitrem, & ad hunc modum se habet de multis aliis. Juxta hunc modum videntur se habere & animæ cœlorum, si tamen animati sunt, sicut opinati sunt Plato, & Aristoteles & sequaces eorum in hoc; semper enim fortissimum esse videtur imperium earum in corpora cœlorum, ubi & tam veloces sunt, tam fortesque motus, atque continui, & æquales, & quos nec sequitur, nec comitatur lassitudo, vel fatigatio, sed nec retardatio secundùm intentionem, vel opinionem meam: quod enim de statu, & retrogradatione planetarum, & de motibus in ante, & retro, capitum arietis, & libræ, multi ex astrologis æstimasse videntur, nullo modorum est ex contrarietate, vel resistentia, quæ apud cœlos, vel alia cœlestia corpora sint, sed vel ad sensum ita apparet, quemadmodùm de motu octavæ sphæræ, atque motibus planetarum declarasse sibi visus est Alphraganus in libro suo singulari de his, vel quemadmodùm dixit Ptolemæus, multa corpora sunt in regionibus cœlestibus, quæ sicut non apparent nobis, ita & motus eorum ignoramus. Adjuvaberis autem non parùm ad æstimandum de his, si diversitates apparitionum veneris, & mercurii, & causas earum, atque intricationes circulorum ipsorum, distantiasque centrorum, & positionem plenè, ac dilucidè cognoveris.

CAPUT LXXIII.

Quod quanto minùs animæ alligatæ sunt corporibus, tanto fortiorem habent vim imperativam, & de modo, quo substantiæ spirituales movent corpora etiam ingentia.

Revertar igitur post hoc ad id in quo eram, & dico, quia sicut paucitas alligationis spiritualium substantiarum ad corpora auget virtutem motivam in eis, sive fortificat; sic perfecta absolutio, & libertas ab eisdem, & illas liberat, & absolvit, & in complemento congruentis sibi fortitudinis constituit. Cujus indicium evidentissimum est virtus omnipotentissima creatoris. Quæ sicut est in ultimitate libertatis, & elongationis à corporibus, ita est & in ultimitate imperiositatis, & fortitudinis super motus eorum. Separatio igitur, & libertas naturalis à corporibus nullo modorum impedit, aut retardat potentiam substantiarum hujusmodi, nec prohibet apud eas esse potentiam, seu virtutem motivam corporum nec prohibet eam esse apud hujusmodi substantias. Alioquin cùm maxima sit hujusmodi libertas, & separatio apud creatorem, maximè prohiberet illum ab hujusmodi potentia, vel virtute. Quapropter in ultimitate elongationis esset creator elongatus ab ea, & in ultimitate prohibitionis prohibitus ab eadem, esset igitur non solùm impotens movere quæcunque corpora, sed & impotentissimus ad id ipsum. Fortassis autem virtus hæc in omnibus aliis spiritualibus substantiis limitata est etiam secundùm notam longitudinem: quemadmodùm virtus lapidis magnetis in attrahendo, & repellendo, ad se, & à se ferrum; non enim attrahit ipsum à longè per miliare unum, nec repellit illud à se per longitudinem miliaris, quapropter consequens est, ut substantiæ hujusmodi, quæ in Alexandria sunt, non possint movere corpora, quæ in Babilone sunt, aut econversò, nisi appropinquaverint ad ea, & aliquo modo adhærentiæ, vel conjunctionis eisdem, vel adhæreant, vel jungantur. Et manifestum est in animali, quod torpedo vocatur, quia torpidum efficit membrum tangentis, quod utique non efficit nisi tangat membrum illud, vel instrumentum, quo tangitur, & hoc solummodò quandiu instrumentum illud tenetur, vel tangitur à tenente ipsum, & intendo quia quandiu tenet manu virgam, vel baculum quis, quo, vel qua, tangit torpedinem, tandiu torpet manus ejusdem, nec refert, quantùm ad operationem hujusmodi, quàm longa, vel brevis sit virga, qua tangitur. Simile ex parte aliqua est illud, quod accidit ex adhærentia, qua sibi invicem adhærent acus, cùm prima earum tetigerit magnetem, vel adamantem, quod inde indubitanter est, quia secunda sentit in prima virtutem lapidis illius, & tertia in secunda, & quarta in tertia, & ad hunc modum de aliis; fortassis autem minuitur, & debilitatur virtus hæc, qua transfundi videtur in acus sic ordinatas per elongationem ab ipso lapide, donec omninò deficiat. Notæ quippe longitudinis esse videtur operatio hujus virtutis per omnem modum: sicut igitur anima antedicti animalis, hoc est, torpedinis in membro fortissimi, ac velocissimi motus, operatur contrarium ejus, hoc est, immobilitatem corporis, & hoc solo imperio, vel desiderio, quomodò improbabile hóc videnti videri potest, ut substantiæ tam nobiles incomparabiliter fortius operentur motus fortissimos, ac nobilissimos in corpora antedicta. si echeneidis anima similiter solo imperio, vel desiderio, retinet navem ingentissimam, quantocunque ventorum impetu per mare currentem, quomodò non potiùs verisimile est substantias hujusmodi motus fortissimos, ac velocissimos, solo desiderio, vel imperio, in antedicta corpora operari, solo imperio, vel desiderio dico, quoniàm neque torpedo, neque echeneis instrumentum ad hoc vel adhibent, vel movent, propter perficiendas hujusmodi operationes. Quare in animabus earum sunt principia, & virtutes, ex quibus exeunt hujusmodi operationes absque ullo corporis, vel instrumenti alterius adjumento, nisi fortè quis dicat, quia hujusmodi animalia per corpora sua sentiunt attactum, vel læsionem à tangentibus, vel navibus, quæ super ea feruntur, et quibus commotæ sive ad iram, sive ad aliam passionem, operantur per hujusmodi passiones antedictas operationes, quemadmodùm dixi tibi de basilisco, quòd per iram vehementissimam, qua exardescit in hominem, quem intuetur, interficit illum; quòd si prævisus ab eodem homine fuerit, non nocet eidem visu suo. Verisimile enim est aliquid posse naturam mansuetissimam in animalibus, & hæc est humana, naturaliter inquam, aliquid posse ad compescendam, vel temperandam tantam sævitiam basilisci, cùm ejus sævitia tantum possit in humanam naturam. Hoc autem me dicere scito secundùm opinionem, & æstimationem. Debes etiam scire cum his, quæ præcesserunt in hoc capitulo, quòd quemadmodùm substantiæ istæ, naturaliter nobiles animas nostras non movent, nisi cum eis appropinquaverint quoquo modo, & eisdem se conjunxerint, vel adhæserint. movent inquam motibus spiritualibus, quæ sunt illuminationes, & revelationes, & aliæ vexationes; sic nec motibus corporalibus movent corpora, nisi aliquo modo appropinquaverint eis, aut se illis adjunxerint. Conjunctio autem hujusmodi, sicut alibi didicisti, nec continuatio, nec contiguatio est, nec alia conjunctio corporalis, cùm ipsæ sint impartibiles: corpora verò partibilia sint in infinitum, nec mirum est si igni gehennali, qui utique corpus est, subjiciendæ sint in futuro judicio ad tormentum, & ignominiam,

ita ut

ita ut ab ipso torqueantur ex ordine divinæ justitiæ, A quæ tanta gloria naturaliter, & illi, & aliis corporibus suppositæ fuerant ex ordine bonitatis divinæ. Adjuvaris autem exemplo hoc ad æstimandum de re tam ardua, tamque à consuetudine nostra remota, cùm edoctus sis ex libris propheticis; maximè autem ex lege, & doctrina Christianorum, ignem antedictum operaturum esse passiones, & dolores spirituales in quasdam ex hujusmodi substantiis. Ampliùs. Considera in leone vim imperativam motus, quo abrumpit à tauro, vel bove fortissimo, totam coxam ipsius, quod quatuor boves vix facere sufficerent, & apparebit tibi hujusmodi abruptionem fieri per fortitudinem virtutis imperativæ, quæ vel est ira ipsa vehemens leonis, vel ardens appetitus, sive fames ejusdem; non enim fortiores nervos habere videtur leo, quàm taurus, vel bos. Quod igitur nervi taurini, sive bovini cedunt leoninis, debetur fortitudini imperativæ virtutis, quam dixi, fiet quoque fortitudo hujusmodi B virtutis tibi manifestior, cùm consideraveris eam, & ejus operationes in furiosis, & arreptitiis, & melancholicis. Manifestum enim est freneticos longè fortiores esse in ipso furore suo frenetico, quàm priùs essent in sanitate sua, & hoc declaratur ex vinculis fortissimis, quæ tunc dirumpunt, quæ cùm sani erant, dirumpere non valebant, similiter ex eo, quòd tanta difficultate ligantur, qui ante furorem freneticum longè minus difficilè ligarentur; cùm igitur corpora eorum per hujusmodi morbum nullo modorum fortiora effecta sint, apparet evidenter istas, ut ita dicatur, fortitudines provenire freneticis, & aliis insanientibus, à parte animarum per vehementiam, scilicet hujusmodi passionum. Videbis enim melancholicos tota die absque quiete, & lassitudine, obambulantes quod nullo modorum sanati facere sufficiunt. Hæc igitur omnia aggregata consideratione confer apud temetipsum, & C fiet tibi lucidum de vehementia virtutum imperativarum influere fortitudines obedientiarum, sive executionum motus, de vehementia, quam virtuti imperativæ superaddunt hujusmodi passiones. Ampliùs. Si substantiæ hujusmodi solam haberent virtutem imperativam motuum antedictorum, vel haberent in semetipsis executivam hujusmodi imperii, aut extra se, aut nec hic, nec ibi. Quòd si nec hic, nec ibi, frustra igitur, & vanè haberent imperativam, imperium enim omne, cujus naturaliter nulla est executio, frustra tantùm, & vanè fit naturaliter. Manifestum autem est impossibile esse, ut aliquid frustra, & vanè, naturaliter fiat, multò autem fortiùs impossibile est virtutem aliquam naturalem naturali impossibilitate prohibitam esse ab actu suo naturali. Quare impossibile naturaliter est substantias hujusmodi motus, de quibus agitur, D imperare, vel virtutem imperativam illorum habere, & propter hoc, cùm virtus hæc imperativa motuum non sit, nisi voluntas, nec imperare eos sit, nisi velle eos, vel velle, ut fiant, impossibile est eas & habere virtutem volendi hujusmodi motus, & ipsas velle eosdem; quia igitur manifestum est ipsas efficere hujusmodi motus, manifestum inquam à sensibus, & experientiis innumeris, necesse est ut illos efficiant vel casu, vel violentia aliena, cùm voluntas propria apud eas locum non habeat in parte sua, sed nec etiam per hanc viam effugeret, si quis hoc diceret, quoniàm eadem remanet quæstio de modo efficiendi motus istos, & etiam difficilior efficitur, cùm nec vis imperativa motus, nec etiam executiva, vel instrumenta hujusmodi executionis eis ponantur secundùm deliramentum istud. Ex omnibus his igitur,

Quod fortitudine imperante leones, & frenetici mirabilia operantur

quæ præcesserunt in capitulo isto, cùm eadem aggregaveris, & ordinaveris, & studiosè consideraveris, colliges evidenter solo intellectu, vel imaginatione, & imperio substantias hujusmodi efficere motus istos, cùm apud eas nihil aliud esse manifestum sit, quod motus hujusmodi vel efficiat, vel adjuvet, ut fiant, quoniàm etiamsi corpora haberent aërea, ut nonnullis visum est, corporibus talibus, hoc est, aëreis, non possent movere saxa ingentia, aut domos, cùm hujusmodi corpora debilissima sint, & duris corporibus naturaliter cedentia, seu cessibilia, præsertim in ea magnitudine, in qua necesse habent ponere, qui hoc dicunt; non enim ponunt magnas hujusmodi substantias ad æqualitatem montium, vel elephantum: hoc autem dico quia aër, quemadmodùm ventus, non est prohibitus in aliqua magnitudine sua vel montem, vel domum evertere, vel à loco suo transferre; modicus autem aër non est potens in hoc, nisi fortè, cùm fuerit vehementer inclusus, quemadmodùm accidit in vinis, quæ in vasis fortissimè ferratis, seu religatis diligentissima, ac fortissima obturatione obstruuntur, & forsitan posset accidere hujusmodi concussio, & abruptio in terræ motu, præsertim si pars terræ superior argillosa esset, ac butiminosa, & vehementer prohibens inclusi vaporis exhalationem.

Nota.

CAPUT LXXIV.

De hoc ipso per exemplum virtutis motivæ corporum inanimatorum.

CUm istis autem, quæ hîc præmisi tibi, debes reminisci sermonis Arist. quo dixit in unoquoque natura mobilium ipsam virtutem motivam, sive inclinativam in plagam, quasi esse vitam ipsius mobilis, & potuisset secundùm intentionem suam hanc dixisse esse quasi sensum quendam: sic enim fugiunt ponderosa ex alto, sive sublimi, quasi sentiant ipsum sibi innaturale, & noxium, sic requiescunt in imo, & adhærent eidem, quasi in naturali, & proprio loco, & quasi nutritivo, aut conservativo ipsorum. Juxta modum istum currit ferrum ad adamantem, & adhæret eidem, nec solùm illi, sed etiam tangenti illum, & insuper juxta modum, quem dixi de acubus: non solùm enim amicum, ut ita dicatur, adamantem, sive magnetem, ferrum sibi sentire videtur, sed quemadmodùm apud nos est, ut amicus amico etiam amanti amicum amicus sit: sic non solùm magnetem ferrum amare videtur, quod ei amore senserit adhærere, sed & deinde adhærens adhærenti; sicut vides de his, qui mutua sibi invicem amicitia cohæserint. Quòd si hujusmodi quasi sensus quidam, & absque ulla, ut videtur, passione, invenitur in corporibus antedictis; quantò fortiùs in substantiis antedictis nobilior, passionibusque longè minus indigens inveniri debet in istis substantiis. Ampliùs. Manifestum est intueri volentibus araneas in latibulis, quæ sibi ad hoc contexuerunt, casus muscarum in telas suas deprehendere, & hoc levissimo unius fili motu, sive concussione. Motus verò hujusmodi non videtur, cùm & unus, & unum sit, signare totam istam rationem, videlicet muscam aliquam in telam hujusmodi cecidisse, sed potiùs, quasi commotionem facere, seu excitare ipsam araneam, illa verò sic excitata ex lumine quod apud ipsam est, rationem hujusmodi apprehendere; & sensit hoc idem de vi intellectiva nostra unus ex nobilioribus sapientibus Christianorum, dicens in sermone suo, quia passionibus sensuum, quasi pulsatur, seu excitatur intel-

Quod inclinationes à loco proprio videntur esse quidam sensus.

Quod sensibilia non imprimunt formas intelligibiles in intellectu, nisi excitativè, sed intellectus format eas in semetipso ex se ipso.

lectus, ipse verò per semetipsum, & in semetipso E format sibi formas intelligibiles, & rationes intellectuales; & in hoc concordare videtur Aristoteles, ubi dicit, quia intellectus non patitur à formis materialibus, seu corporalibus, quemadmodùm sensus, intelligentes enim calidum non calefimus, & tamen sentientes calidum calefimus. Jam igitur per ea, quæ præcesserunt, nec impossibile, nec mirum tibi videri debet, à rebus sensibilibus, præter passiones, & impressiones, occasionaliter, quemadmodùm dixi, fieri, seu generari novas cognitiones, seu apprehensiones in substantiis abstractis spiritualibus, & quoniàm occasiones istæ, sive pulsationes, sive excitationes, non fiunt nisi secundùm notam longitudinem. Causa autem in hoc est, quoniàm formæ sensibiles finitæ sunt per omnem modum, & propter hoc operationes earum omnes nota tantùm longitudine extenduntur, sicut dixi tibi de operationibus, quæ sunt inter ferrum & magnetem, atque adamantem.

CAPUT LXXV.

Quòd sicut in animalibus ex variis occasionibus generantur novæ scientiæ, ita multò magis in angelis.

Quòd si quis quæsierit de istis sive pulsationibus, sive excitationibus, utrùm passiones sensibiles, sive materiales sint, eodem modo & quærere potest, utrùm per contactum fiant, quemadmodùm corpora naturalia naturaliter ab invicem patiuntur; cùm autem durissima corpora sint, & ferrum, & adamas, difficilliméque patientia, non videtur ullo modorum alterum ab altero quantùm ad hoc quicquam pati. Ampliùs Cujusmodi passio esset, quam alterum ab altero reciperet? sensibilis enim nullo modorum esse videtur, cùm nullo sensu apprehensibilis sit, intelligibilis verò cujusmodi esse posset? Est igitur apprehensio, quam dixi araneæ super casu, seu captione, muscæ occasionaliter ex motu, seu concussione fili in tela ipsius, effectivè verò, sive efficienter, est ex innato lumine, sive ex arte, sive artificio naturaliter indito ipsi, vel per modum, quo procedere vides ex thesauro memoriæ reminiscentias, & recordationes in effectu, similiter ex habitibus scientiarum, & virtutum, atque vitiorum cogitationes, & passiones, levissimis excitationibus rerum obviantium, quemadmodùm se habet in exemplo, quod de solertia posuit Aristoteles, videlicet de eo, qui videt aliquem loquentem cum cambitore, sive campsore, & ex hoc viso incidit ei opinio, quòd velit ab illo mutuari pecuniam, dat igitur occasionem iste aspectus solertiæ ut ex ea exeat ista cogitatio, sive suspicio. Manifestum autem est aspectum hujusmodi nullo modorum per se causam posse esse hujusmodi opinionis, sive suspicionis, dubium verò non est, quin aliqua occasio sit, & quin aliquod adminiculum præster generationi illius, solertia verò per se causa est generationis illius, & ex ea exit tanquàm inundatio, vel rivus ex proprio fonte. Quòd si in nobis per adeò exiguas, & exiles occasiones, sive excitationes generantur novæ scientiæ particulares, sive opiniones, aut alterius modi apprehensiones, quantò longè minoribus in substantiis abstractis hoc fieri possibile est? Præsertim cùm incomparabiliter promptiores, & expeditiores sint ad omnes cogitatus, & apprehensiones, quàm animæ nostræ; sicut apparere tibi potest in ipso exemplo solertiæ, qui quantò fortior, & major est, tantò facilius, & expeditius, ac per modum omnem occasione minori ab ea exeunt solertes cogitationes, & cogitatus. Quapropter necesse est minoribus adminiculis rerum exteriorum particularium incomparabiliter facilius excitari ad hæc, quæ dixi, istas substantias, quàm animas nostras, necesse insuper est adminicula, quæ præstantur animabus nostris per passiones, quæ fiunt in organis sensuum nostrorum, suppleat perfectio virtutis intellectivæ, & etiam imperativæ in substantiis, de quibus agitur: non enim possibile est, ut perfectio soporet eis solertiam, vel alium nobilem habitum, aut ut faciat ipsum inexcitabilem, & inadjuvabilem, cùm, sicut dixi, & manifestissimum est tibi, quantò major, ac perfectior fuerit, tantò facilius excitabilis, atque adjuvabilis, per hunc modum fit, nec propter hoc passibiles dici consueverunt substantiæ, videlicet spirituales, quia tam levibus occasionibus excitabiles sunt ad operationes suas spirituales, quemadmodùm neque Arist. intellectum voluit esse passibilem à formis materialibus, licet per eas excitetur F passionibus, quas imprimunt in organa sensuum, & est longè alter modus agendi, & patiendi, & hujusmodi excitationes, actiones, aut passiones, dicendæ sunt alio modo, quàm audiveris in naturalibus de actionibus, & passionibus corporum invicem naturaliter agentium, & ab invicem patientium; quòd si reminisci velis exemplorum, quæ in præcedentibus posui tibi, videlicet de sensu naturæ, quo canis investigat, & deprehendit latronem, & de aliis hujusmodi, quæ multùm assimilantur propheticis splendoribus, videbis non ex consuetis passionibus organorum sensibilium ista fieri, sicut prædixi sed levissimis penè occasionibus. Quòd si quis dixerit, quia & latro, & meretrix, & omnia alia, quæ vehementer inimica sunt naturæ humanæ, non possunt esse alicubi, etiam ad modicum, quin relin- G quant signa aliqua, vel impressiones malitiæ suæ, & per hæc signa, scilicet sensus naturæ deprehendit hujusmodi noxia, & inimica illi, non videtur mihi hoc improbabile. Præsertim cùm de maximum bonis, & naturæ humanæ amicis relinqui manifestum sit indicia existentiæ suæ, sive præsentiæ in locis, in quibus fuerint: quemadmodùm de præsentia sanctorum, ac beatissimorum angelorum, interdùm fulgor, interdùm fragrantia, sive odor suavitatis, interdùm etiam sanctitas, & reverentia quædam, seu venerabilitas in locis. in quibus apparent, & relinquitur, & sentitur: sic ex præsentia malignorum spirituum loca horrifica, & fœtida. Ipsi etiam, qui vel ad modicum appropinquaverunt eis in maleficis operibus, horrore aspectus, sive vultus, ab eis perpetuò horribiles relinquuntur; multò autem ampliùs, si ab eis aliquandò vel vexati fuerint, vel H arrepti; si autem tam evidentia signa, & sensibilia, ex utraque præsentia relinquuntur, hoc est amicorum, & inimicorum naturæ, quid mirum, si minima, & insensibilia ab eis in locis, in quibus fuerint, imprimuntur? Manifestum enim est minores, & leviores impressiones tantò facilius, & levius imprimi, quàm majores, & sensibiliores, quantò eisdem leviores fuerint, ac minores; sicut calefactio tantò facilius imprimitur, quàm arsio, quantò minorem eam esse illa manifestum est. Justa quem modum tugurium palatio tantò levius ædificabile est, atque facilius, quantò & materia leviori indiget, artificioque minori, nec propter hoc minus aut imprimitur, aut relinquitur, quia nobis non apparent, aut à nobis non sentiuntur, cùm innumerabilia sint opera naturæ, in quibus præ parvitate, ac subtilitate, & sensu deficimus, & intellectu: quis enim pedes sutrionis, & intestina, dignoscat, atque dinumeret? Forsitan autem & possibile est, ut ipsa natura

Quòd apprehensio araneæ de captione muscæ est à motu fili in tela ipsius occasionaliter & effectivè à lumine sibi innato.

natura locorum aliquid turbationis aut læsionis patiatur ex attactu, seu præsentia tam noxiorum, tamque inimicorum sibi, cùm experimentis plurimis manifestum factum sit specula tersissima rubiginari ex inspectu mulieris menstruatæ; mortuosque ipsos, atque sepulchra eorum propter ipsam mortem terrifica fieri, & horrenda: quemadmodùm autem dictum est tibi in præcedentibus, quia corpora humana electorum Dei ex magnificentia, & largitate creatoris, cùm nunc & mortalia, & passibilia sint, innumerisque læsionibus obnoxia, futura tamen sunt immortalia, ab omnique noxia passione, & læsione liberrima, sic ex ordine divinæ justitiæ factum esse, ut malignorum spirituum substantiæ, quæ naturaliter à corporibus illæsibiles erant, & impassibiles, nunc læsibiles esse, atque passibiles verisimile est: quemadmodùm & in corporibus nostris simile aliquid factum esse jam alibi tibi per me declaratum est, ut cùm essent ab initio suæ constitutionis in primis hominibus immortalia, & illæsibilia, non quidem fortitudine naturæ, sed protectione divinæ justitiæ, quæ non permittebat, ut pœna culpam præcederet, & apud quem semper injustum fuit, ut vel morte, vel læsione quacunque affligerentur, qui peccati culpam non haberent, nunc ex ejusdem justitiæ rectitudine propter præcedentium peccatorum culpam, & morti & aliis læsionibus, manifestum est ea esse obnoxia, sicut & primorum hominum corpora, postquàm morti, & aliis læsionibus sint addicta. Intende igitur in hæc omnia, & attende, quia sicut diximus, ex attactu ferri ad adamantem, sive ad magnetem, relinquitur aliquod vestigium, propter quod & aliud ferrum illi adhæret, & tertium secundo, sicut præaudivisti. Juxta hunc modum poteris negociari circa divinationem, quæ imponitur vulturibus, de qua & dixi tibi Non enim possunt prævidere imminentem stragem hominum, sive multitudinem cadaverum occidendorum hominum, aut equorum, nisi altero duorum modorum, quos dicam tibi, videlicet aut in ipso innato sibi lumine juxta modos, quos priùs audivisti, aut aliquo signo forinseco excitati in aëre, vel in alia parte mundi inferioris, impresso. In magnis enim eventibus fieri consuevit, ut signa aliqua eos præcedant, sicut sæpe audivisti de apparitionibus stellarum, quæ comatæ vel cometæ dicuntur, & solent fieri in mutationibus regnorum, similiter & in partubus, seu in fœtibus monstruosis, atque prodigiosis, quales sunt partus mularum, & hominum, sive aliorum animalium, duo capita, aut aliam monstruositatem habentium. Sic apparuerunt nonnunquàm & dracones ignei volantes per aëra imminente dejectione alicujus regis de regno suo per alium, sive ab alio; sic & gladii ignei apparuerunt in aëre imminente strage hominum sub aëre illo habitantium Eodem modo se habet & de aliis terroribus manifestis. Eritius verò qui prævidit in urbe Constantinopolitana ventum magnum futurum, atque fortissimum, non prævidit hoc in aliquo signo sensibili, aut aliter nobis deprehensibili Quemadmodùm enim canis olfactu aliquid deprehendit de odorabilibus, in quod non potest olfactus noster, & lynx aliquid visu suo, quod non est apprehensibile nostro, similiter se habere non dubites, & de occultis signis multis rerum futurarum, multa apprehensibilia esse aliqualibus animalibus, quæ nobis non sunt, sicut apparet in cane leporario, & exploratore perdicum, qui præsentit tam lepores, quàm perdices, quod non possunt exercitatissimi, vel aucupes, vel venatores.

Quòd malignorum spirituum substantia quæ illæsibiles creatæ fuerunt corporibus, nùc læsibiles sunt ab his.

Quibus modis vultures præsentiunt imminentem stragem hominum, vel equorum.

Quod magni eventus præcedunt aliqua signa

CAPUT LXXVI.

Quòd astrologia divinativa malè ponit planetas, & alia corpora influere in animas, & in incorporalia.

QUoniàm autem apud astronomicos judices, hoc est, doctores judiciorum, qui ea extendunt in res particulares, & voluntarias, iste modus operationis neque novus, neque inopinatus est, conveniens est, ut adjuveris quantùm possibile est, contra errorem eorum, similiter, & contra errorem eorum, qui magisterium imaginum professi sunt, nec non & exemplis occultarum operationum, & mirabilium, quæque nonnulli medicorum, & etiam quidam philosophorum naturalium, empirica vocant. Dicunt igitur saturnum agere in animas humanas scientias magnas, & sublimes, insuper etiam interdùm splendores propheticos, nec tamen ponunt hujusmodi actiones ad modum naturalium, videlicet per similitudinem, quemadmodùm illuminationes, quæ sunt à sole, aut in aëre, aut in aliis per medium aëra, quod est quasi eructatio, aut effluentia, sive inundatio quasi de pleno. Et intendo, tanquàm saturnus esset luminosissimus luce sapientiæ divinalis, quemadmodùm sol luminosissimus est luce corporali, atque visibili, & propter hoc sicut inundantissimus sol illuminationum corporalium: sic & saturnus inundantissimus illuminationum spiritualium. Verùm ipsi non ponunt ita, neque artes, aut fontem artium inundantem apud mercurium: & ita se habet de aliis planetis, & stellis. Et juxta hunc modum de honoribus, & dignitatibus terrenis quarum manifestum est nullam esse apud stellas, vel planetas. Quemadmodùm igitur animæ nostræ secundùm opinionem illorum res antedictas recipiunt à non habentibus quicquam earum; sic adjuvantur istæ substantiæ spirituales à non agentibus in eas, & recipiunt, ut ita dicatur, istas excitationes, vel occasiones à non agentibus in ipsas. Quemadmodùm audivisti in præcedentibus de intellectu, qui cùm nihil patitur à formis materialibus, & sensibilibus, per occasionem tamen alienæ passionis, scilicet quæ fit in aliquo ex organis sensuum, exeunt ab ipso novi cogitatus, aut novæ etiam passiones; sic in hujusmodi substantiis secundùm hujusmodi homines se habet: & quod dico, à non agentibus, intendo secundùm modum agendi naturalem, qui est secundùm duos modos, videlicet interdùm secundùm victoriam alterius contrariorum super alterum, & iste modus non habet hìc locum, sicut tu vides evidenter: secundus modus est per similitudinem, sive assimilationem, qua agens assimilat sibi patiens, imprimens ei similitudinem, per quam agit, sicut calidum calorem, & lucidum lumen, & ad hunc modum de aliis. Jam autem audivisti in præcedentibus ex sermonibus Aristotelis, & aliis, quòd intellectus noster non est recipiens à rebus sensibilibus, & materialibus similitudines earum. Non enim calefit à calidis intelligens ea, neque intentio judicum astronomorum est virtutes cœlorum, aut stellarum imprimere animabus nostris similitudines dispositionum suarum, atque virtutum; quia neque sol, quem manifestum est generare calorem, apud se calidus est, vel calorem habet. Licet autem in explicandis occasionibus istis, sive excitationibus, per quas novæ vel cognitiones, vel cogitationes, aut aliæ dispositiones fiunt in substantiis, de quibus agitur, ita dixerimus, non tamen verisimile est, ut eousque liberæ sint, & immunes

Quod intellectus, & substantiæ separatæ excitentur à non agentibus in ipsos.

ab omni genere passionum, ut à rebus sensibilibus & particularibus nihil ullo modorum recipere possint. Hoc est, neque per occasionem, neque per aliam viam. Aranea quippe, licet dici non posset propriè, quòd à musca per motum telæ suæ recipiat æstimationem, vel imaginationem casus ipsius muscæ, aut captionis ejusdem, fit tamen per occasionem motus hujusmodi in ea prædicta imaginatio, vel æstimatio, cùm manifestum sit ipsam muscam needùm visam, nec alio sensu apprehensam impressionem facere non posse. Quòd si intendere volueris in ipsam unitatem, sive colligantiam universi, atque comparationes, & habitudines occultas, quas habent res corporales ad invicem; sicut dixi tibi de ferro, & lapide adamante, atque magnete: similiter & rerum spiritualium ad invicem, cujus exemplum est in animabus nostris, videbis interdùm duos homines ex unico aspectu mutuo, seu colloquio, se invicem diligentes dilectione forti, invenies insuper & alios duos econtrariò statim, ut se invicem viderint, ab invicem discedere, & irasci alterum contra alterum, odioque implacabili alterum in alterum concitari, cùm nulla subsit causa, vel materia in alterutro hujusmodi passionis, & intendo causam, vel materiam in hoc, injuriam, vel offensam: invenies etiam inter viros, & mulieres similes iras & odia, atque passiones horrificas alterius ab altero. Et de hujuscemodi scio me vidisse mulierem, quæ in aspectu, vel præsentia mariti sui, morbo caduco, vel epileptico arripiebatur. Sic debes considerare comparationes, & habitudines substantiarum spiritualium ad res corporales, & corpora, videlicet ut quemadmodùm corpora ligaturam quandam habent ad substantias spirituales, & velut quandam obedientiam, ut ad earum imperium moveantur; sic & spirituales substantiæ non omni modo seorsum sunt, sive immunes, aut liberæ à comparationibus, & respectibus, sive habitudinibus, ad corporales, ut de dispositionibus earum nihil, ut ita dicatur, sentiant, aut alio modo cognoscant. Et forsitan quicquid adminiculi præstat colligatio corporum nostrorum animabus nostris ad cognoscenda sensibilia, præstat separatio à corporibus substantiis separatis, & intendo, separatio, id est, perfectio, qua natæ sunt non indigere corporibus. Et hujus exemplum est in quibusdam cæcis à nativitate, in quibus vis æstimativa, vel imaginativa eousque defectum visus supplevit, ut etiam essent in ipsa cæcitate famosi, ac strenui bellatores. Invenies quoque, quòd debilitatem pedum in claudis supplet fortitudo brachiorum, & manuum. Mercurius verò in libro, quem scribit de captionibus animalium, & ferarum, narrat Aristotelem interrogasse eum, qualiter animalia, cùm non audiant, nec intelligant verba illa, quibus docet illa capi, qualiter inclinantur, vel inducuntur ad veniendum, & dandum se in manus capere volentium, & hoc est dicere, cùm verba hujusmodi nullo modorum agant in animalia, qualiter per ipsa inducuntur, ut depositâ feritate tradant se capientibus ad omnem eorum voluntatem: nec solvit quæstionem istam Mercurius, nec dicit in ea sermonem sufficientem ad declarationem. Dixit enim creatorem inclinare corda animalium ad hujusmodi verba, quemadmodùm cùm aliquis orat creatorem, ut liberet eum ab inimicis suis, illis nescientibus, neque ullo modorum advertentibus, ipse mitigat, atque pacificat corda eorum per semetipsum. Verùm si verba hujusmodi ad creatorem dirigerentur & creator ad illa per hoc invocaretur, hoc est, ad danda animalia in manus capientium, tunc forsitan istud possibile esset, si tamen & ipsi sic invocantes digni essent, quibus bonitas creator hoc præstare deberet. Addo

E etiam, quia si per invocationem creatoris captio animalium obtineri posset, tunc supervacuè confectiones, & odores ad hoc adhiberi præcepisset. Præsertim cùm illa non velut in sacrificium ad placandum creatorem, & impetrandam ab eo captionem hujusmodi præparari præceperit. Manifestum igitur est tibi ex his & aliis, quæ declarata sunt tibi per me de virtutibus verborum, & characterum, quia si quid habet veritatis doctrina illa Mercurii, non est nisi per modum, quem dixi tibi in capitulo illo. Et hic est modus, sicut ibidem declaravi tibi, per quem fit incantatio serpentum. Nec mirum tibi videri debet, si spirituales substantiæ, quæ multam habent similitudinem, quantùm quidem decet, & possibile est, ad nobilitatem creatoris, in operando F magnifica, & mirifica, & etiam in modo operandi, quod est intelligendo, sive docendo spiritualiter, & volendo, ei utcunque assimilantur. In tantùm igitur tibi pro parvitate scientiæ meæ determinata sint hæc, donec creator benedictus veritatem super his vel per me, vel per alium, magis & meliùs revelet.

CAPUT LXXVII.

Prælibatio quæstionum terminandarum in sequentibus.

POst hæc igitur auxilio Dei sequitur perficere declarationes quæstionum, quæ restant adhuc de sublimibus substantiis tam bonis, quàm malis. Et primùm de ubi earum, quod est dicere de lo- G cis, aut sedibus, sive habitaculis, aut habitationibus, deinde de officiis earum, dignitatibus, & gradibus, sive ordinibus: tertiò de apparitionibus earum, revelationibus, & illuminationibus, cæterisque operationibus, quas in hominibus, & apud homines operari dicuntur, ubi loquar de religationibus, quas in malignos spiritus operantur, sed & de tormentis, atque de cruciatibus, quos vere illæ substantiæ creatorique adhærentes in depravatas, & jam à creatore damnatas operantur, juxta quod continet tam lex, quàm doctrina Hebræorum, & Christianorum. Post hæc circa malignos spiritus, & differentias eorum, operationes, & illusiones, apparitionesque & figuras monstrificas, in quibus apparere dicuntur, necnon differentias eorum tam in operationibus, quàm in habitationibus, prout dare mihi creatoris dignatio fuerit, per vias, H quibus assuetum me incedere nosti, declarare tentabo.

CAPUT LXXVIII.

Quòd Angeli, qui in sua naturali bonitate remanserunt, nobiliorem bonitatem receperunt à creatore, & in aula regia, id est ultimo cœlo remanserunt, & utrùm idem locus futurus sit habitatio hominum glorificandorum.

SCito igitur in primis, quia doctrina Christianorum est eas de hujusmodi substantiis, quæ in sua naturali bonitate perstiterunt, nobiliorem à creatore bonitatem recepisse, & hanc bonitatem, gloriam, seu beatitudinem nominant, & in ultimo cœlorum, quod & Paradisum nominant, & mundum divinum, & regnum cœleste, & aulam præclaram universalis Imperatoris, & Regis Regum, permagnificum, & incogitabilis pulchritudinis palatium, patriam electorum, & Dei dilectorum, & civitatem eorundem, & Dei domum specialem,

ſpecialem, electiſſimamque Dei habitationem. Ibi ergo dicunt iſtas beatiſſimas ſubſtantias, atque ſanctiſſimas remanſiſſe, hominesque glorificandos, & in conſortium earum aſſumendos illuc transferendos poſt futurum univerſale judicium, & inibi collocandos, tanquàm in patria propria, & loco gloriæ ſuæ congruentiſſimo. Cùm autem ponant idem cœlum patriam eſſe, & locum proprium ſubſtantiarum ſpiritualium, atque naturalem, ſive nativum, utpote ubi creatæ ſunt, propter quod & cœligenas eos dicunt, impoſſibile videtur idem locus congruere habitationi hominum, & eſſe debitus, aut proprius eorum, cùm manifeſtum ſit homines etiam glorificatos corporales futuros eſſe ſubſtantias, locus autem ſpiritualis capere non poſſit corporales ſubſtantias, aut econtrariò. Ampliùs. Locus ille aut eſt merè ſpiritualis, aut eſt merè corporalis, aut mixtus, ſive compoſitus ex ambobus. Quod ſi merè ſpiritualis, quomodò igitur congruit ſubſtantiis corporalibus? Similiter ſi merè corporalis, qualiter igitur congruet ſubſtantiis ſpiritualibus? contraria enim ſunt veri nominis, & rationis corporalitas, & ſpiritualitas, & propter hoc ſubjecta eorum naturaliter contraria loca requirunt; ſi verò habet partem ſpiritualem, & partē corporalē, ita ut pars ejus ſpiritualis habitatio ſit ab initio, & etiam in perpetuum ſubſtantiarũ ſpiritualium, pars verò corporalis ipſius habitatio ſit futura hominum glorificandorum, non erunt igitur ſimul loco, & habitatione angeli ſancti, & homines glorificandi. Quare cùm illa duo loca non poſſint ſibi invicem eſſe, & è regione, ſpiritualitas verò ſitum non habet, erit igitur alter eorum ſuperior eo modo, quo ſuperioritatem in terra eſſe poſſibile eſt. Quare vel homines erunt ibi loco ſuperiores angelis ſanctis, & habitatione, aut econtrariò. Si autem loco, & habitatione, ergo & dignitate. Ipſi autem ponunt homines glorificandos ſanctis angelis adæquandos. Ampliùs. Cùm non dubitetur apud gentem Chriſtianorum cœlum empyreum locum eſſe corporalem, & omnia continentem, qualiter ponunt ibi ſpirituales ſubſtantias collocatas? Debes igitur ſcire, quia creator omnipotentiſſimus palatium illud nobiliſſimum, ac permagnificum, tantum, ac tale, condidit quantum, & quale vidit decere magnificentiam gloriæ ſuæ, multitudinemque, & varietatem exercitus ſui. Et intendo, quia ejus capacitatis, & amplitudinis ipſum fecit, ut in eodem collocari poſſint ea decentia, & decore, quibus convenit, omnes exercitus militiarum ſuarum, hoc eſt ſanctorum ac beatiſſimorum angelorum, & hominum, & electorum, qui ad ſimilem, & æqualem gloriam illorum aſſumendi ſunt. Quapropter neceſſe eſt ipſum eſſe ejus capacitatis, atque naturæ, qua receptibile ſit, & ſpiritualium ſubſtantiarum, quæ in eodem remanſerunt aliis inde cadentibus, & hominum, qui illuc ad conſortium, & gloriam earum poſt futurum, & univerſale judicium transferendi ſunt. Alioquin valde improvidè, & incircumſpectè, conſtructum eſſet hujuſmodi palatium. Si enim nemo ex regibus terrenis ædificat ſibi palatium, niſi juxta quod prævidet, & prænoſcit decere magnificentiam, & gloriam regni ſui, & juxta quod videt requirere multitudinem, ac varietatem, exercitus ſui, ſive familiæ, quæ inhabitatura eſt cum eo palatium hujuſmodi, quantò magis impoſſibile eſt creatorem in parte iſta non proſpexiſſe in ædificatione palatii ſui & gloriæ ſuæ, & inhabitantium, & inhabitaturorum congruentiæ. Manifeſtum igitur eſt palatium iſtud neque ejus corporalitatis eſſe, qua non patiatur apud ſe inhabitationem ſubſtantiarum ſpiritualium, neque ejus diſpoſitionis, qua repellat inhabitationem glorificatorum hominum. Neceſſe igitur eſt, & ipſum naturæ ſpiritualitatis eſſe quàm proximum ſubtilitate, ac nobilitate corporali, ſimiliter & ipſi gloriæ glorificatorum corporum debita convenientiâ concordare & propter hoc utraſque dictas ſubſtantias congruâ receptibilitate in ipſo oportet eſſe locabiles. Declaratio autem hujuſmodi multiplex eſt. Primùm, per ipſam ultimitatem incorporalis altitudinis, & ordinem, ac proportionalitatem, quas in præcedentibus audiviſti; ordo enim altitudinis, & nobilitas in corporibus magnis, & primis, ex quibus mundus corporeus conſtitutus, ſive compoſitus eſt, proportionabiles ſunt. Quare quod eſt primum in altitudine, neceſſe eſt eſſe primum & in nobilitate: quare & in ſubtilitate, & propter hoc ad ſpiritualitatis naturam in proximitate, & aſſimilatione; ſecundò ex conſiderationibus prædictorum corporum; manifeſtum enim eſt terram in ultimitate groſſitiei, & corpulentiæ eſſe, & propter hoc fecem elementorum, & quaſi ſedimen, & reſidentiam ipſorum; ipſam aliqui ex philoſophis eſſe dixerunt, ſecundò loco manifeſtum eſt eſſe aquam, tertio aëra, quartò ignem. Et ita ſe habet donec perveniatur ad ultimum cœlum. Manifeſtum igitur eſt ipſum eſſe in ultimitate parvitatis, quantùm ad groſſitiem, ſeu corpulentiam corporalem. Et propter hoc in ultimitate ſubtilitatis. Tertiò jam audiviſti quoſdam ex medicis, & aliis philoſophis, poſuiſſe ſpiritus, qui in corpore humano ſunt, ſedem propriam, & immediatam eſſe animæ humanæ, & primas influentias, quæ ex ipſa exeunt deſcendere in ipſos; & ab ipſis in nervos, & venas, & inde per alias partes corporis; quæ influentiarum illarum receptibiles ſunt, ipſos etiam ſpiritus cœleſtes eſſe, vel æthereæ naturæ. Quæ ſi vera ſunt, cùm anima humana ſpiritualis eſſe naturæ non dubitetur, conſequenter manifeſtum eſt corpus cœleſte, ſive æthereum in primis eſſe ſedem, & habitaculum ſpiritualis naturæ. Si enim apti ſunt, & idonei ſpiritus, qui in corporibus humanis ſunt, habitacula, vel receptacula eſſe animarum noſtrarum propter ſubtilitatem, & nobilitatem ſuam, non obſtante, vel prohibente hoc natura corporalitatis ſuæ, quantò magis non obſiſtet, neque prohibebit natura corporalitatis ultimi cœli ipſum eſſe receptaculum, & habitaculum ſubſtantiarum ſpiritualium ſeparatarum? Propter hoc dixerunt aliqui ſpiritus hujuſmodi mediam habere naturam inter ſpiritualem, & corporalem. Quod forſitan conſiderationem in hoc facienti facilè inveniretur impoſſibile eſſe. Ampliùs. Sermo communiſsimus eſt apud nos, atque certiſsimus, corpora noſtra, & habitacula, & receptacula eſſe animarum noſtrarum, in lege verò, & doctrina Chriſtianorum, & domos, & tabernacula earum nominamus. Et ſermo iſte non longè eſt à conſuetudine philoſophantium, vel etiam philoſophiæ. Quòd ſi hoc conceditur de corporibus noſtris, videlicet, quòd ipſa ſint habitacula, vel receptacula animarum noſtrarum, quantò fortiùs concedendum eſt de præclaro, ac nobiliſsimo corpore cœleſti, quòd ipſum ſit habitaculum ſubſtantiarum ſeparatarum? Sed dicet quis forſitan, quia corpora noſtra non tam habitacula ſunt animarum noſtrarum, quàm etiam organa, ſive inſtrumenta earum, quod manifeſtiſsimè verum eſt. Addet etiam ſi voluerit, quia animæ noſtræ propter multas ex viribus ſuis, & operationes illarum, neceſſe habent eſſe in corporibus. Alioquin otioſæ eſſent vires hujuſmodi, & propter hoc inutiles,

Quod angeli, & homines, poſſunt, & debeant, eſſe in cœlo, tãquàm in habitatione, & loco proprio.

Substantiæ verò separatæ non habent istam necessitatem, vel causam essendi, vel inhabitandi in corporibus. Et ideò non est necesse, ut vel cœlum, vel aliud corpus habeant habitaculum. Dico igitur in hoc, quia substantiæ spirituales habent organa, quæ sunt eis etiam habitacula, & habent organa, quæ non sunt eis habitacula, qualia sunt instrumenta fabrilia, & musicalia. Cùm igitur substantiæ spirituales abstractæ organa non habeant, quoniàm nec eis indigent, quomodò habitacula certa, & sibi congrua non habebunt? Aliud enim est habere domum ad inhabitandum, sive habitaculum ad commorandum in eo, & quiescendum, aliud operatorium, vel cum organis, sive instrumentis convenientibus ad operandum. Quòd si dixerit, quia spirituales substantiæ abstractæ sicut non indigent organis ad operandum; sic non indigent habitaculis, vel tabernaculis ad inhabitandum, vel quiescendum; dico in hoc, quoniàm habitacula, & receptacula habentur multis de causis: primùm, in protectione ab injuriis, & passionibus aëris, videlicet à ventis, & pluviis, & aliis hujusmodi, secundò in defensione ab hostibus: ut turres, & arces: tertiò ad delitias, quemadmodùm fiunt tabernacula tempore æstivo in locis amænis, quartò fiunt ad gloriam, & hoc manifestum est in palatiis regum antiquorum, qui picturis, & sculpturis, auraturis, aliisque multiplicibus ornamentis decorabant palatia sua, ut essent eis ad gloriam, & ostentationem, necnon in admirationem, & delectationem inhabitantium in eisdem; quod de isto palatio, & habitaculo creatoris sentire non indignum est. Sic manifestum est substantias quasdam corporeas indigere locis, & locali positione in eis, quemadmodùm vides in corporibus mundi hujus inferioris; sic & loca quædam eousque indigent corporibus, ut vacuitatem suam nullo modorum sustineant. Propter quod dicunt homines, quia vacuum, sive vacuitas attrahit, & attractiones istæ notissimæ sunt ibi, & ex ingeniis quibusdam, quibus ductus aquarum ascendunt in sublime, & ex vasculis, quæ ventosæ dicuntur, & ex aliis innumeris. Dico etiam, quia quædam collocantur in locis corporalibus, non propter indigentiam locorum, quam patiantur, sed propter custodiam, ut thesauri, alia quædam ad decorem, ut gemmæ, & alii lapides preciosi in ornamentis, similiter aurum, & lapides pretiosi, marmorque in structuris parietum domorum, & aliorum ædificiorum collocantur; non quia locis illis indigeant, aut loca illa ipsis, sed quia ad ornatum, & decorem locorum ipsorum, & gloriam ædificantium. Hæc autem propter hoc induxi, ut videres evidenter, quia collocationes rerum corporalium non fiunt omnes, neque omninò, vel quia ipsæ indigeant locis, vel quia loca ipsis. Principum verò, & magnatum collocationes, & ordinationes fiunt in palatiis ad honorem, & gloriam ipsorum. Interdùm & in magnis palatiis sedes habent appropriatas, sive sedilia. Festivi insuper conventus, & splendida convivia, quæ hodie curiæ vocatur, fiunt à regibus, & principibus, in majoribus palatiis suis ad ostentationem, & admirationem gloriæ suæ. Ipsi etiam reges, & principes coronis preciosissimis gemmis, & auro fulgentibus, aliisque regalibus ornamentis, in hujusmodi conventibus, & conviviis seipsos ornare consueverunt. Sicut igitur in præcedentibus audivisti, ipsa multitudo militiarum, & magnificentia magnatum, longè ampliùs decorat, & exornat regale palatium, quàm gemmæ aurum, & marmora. Quare cœlum ultimum, cùm tot splendebit,

Quod multis de causis habentur habitacula.

Quod quædam loca indigent corporibus.

E & decorabitur, sanctis, ac beatissimis angelis, velut gemmis, inæstimabili fulgore micantibus, & hominibus glorificatis, velut lapidibus preciosissimis coruscantibus, ac vernantissimis, ipsam cœli stellati pulchritudinem, & ornatum tam multiplici varietate, ac luminositate stellarum, & luminarium tantò ampliùs superabit, quantò fulgores, & speciositates spirituales corporalibus antecedunt. Et apparebit, quòd tunc, & in perpetuum, magnificentissima gloria regni regis regum, non solùm incomparabiliter, sed etiam incogitabiliter, superat gloriosas, vel, ut veriùs dicam, exigua, exiliaque ministeria, vel potiùs servitutes regum terrenorum. Jam enim patefactum est tibi in eis, quæ præcesserunt, quoniàm omnis potentiatus, & omnes dignitates, sive cœlestes sint, sive terrenæ, sive spirituales, sive temporales, servitutes veri nominis sunt, si legitimè administrentur, excepta dominantissima potentia
F creatoris. Quapropter consequenter etiam tibi declaratum est, quia nomen dominationis illi soli congruit, & qui se nominari dominos vel volunt, vel sustinent, furtum, vel rapinam adversùs creatorem indubitanter committunt, nisi forsan æquivocè, & alia ratione, vel intentione de ipsis hujusmodi nomen accipiatur. Quòd si quis calumniari voluerit similitudinem istam, sive exemplum, per hoc, quòd aurum, & lapides preciosi, situs habent & positiones designabiles; atque distantias in ornatibus domorum, similiter proceres, & milites in festivis conventibus, & conviviis regalibus; hæc autem longè sunt à substantiis abstractis, & impartibilibus, dicam quod aliqui dixerunt, quia etsi ipsæ substantiæ hujusmodi non habeant situs scilicet, & distantias designabiles, ac mensurabiles, effulgentiæ tamen earum hæc habent in illo palatio. Nec mirum si aliqui sic senserunt, cù fuerint nonnulli ex nominatis philosophis,
G qui à luna supra corpus aliquod esse, dixerunt non esse possibile, quin potiùs totum esse vitam, totumque esse spirituale, & ea, quæ apparent de sole, & luna, & stellis, non esse corpora ullo modorum, sed effulgentias tantùm substantiarum vivarum & quarum unaquæque vita est tantùm, omninò incorporalis, & spiritualis, & ad istas effulgentias referri quicquid de motibus cœlestibus astrologi vel dixerunt, vel scripserunt. Et hæc quidem opinio inexplicabilis difficultatis esse mihi videtur, & facilis destructionis, si quis exercitatus in his ad hoc intendere voluerit. Verùm non oportet confugere te ad opiniones hujusmodi, cùm præsto sit videre valentibus, & volentibus veritas, & exempla evidentissima, quæ intellectum tuum ad ejus cognitionem erigant, & adjuvent. Quorum primum est anima humana, quæ cùm in corpore humano nec situm, nec positionem, nec constitutionem localem habeat, effulgentiis tamen suis multis corpus, in quo est, exor-
H nat evidenter, atque decorat, ut oculos visu, & aures auditu, cæterasque partes corporis aliis virtutibus suis, quæ non sunt nisi effulgentiæ quædam, & radii luminositatis ipsius, Aliud exemplum in hoc ipsum in præcedentibus audivisti, videlicet de sanctis, ac beatissimis angelis, qui præsentia sua interdùm, & fulgore mirabili, & fragrantia suavitatis, loca, in quibus hominibus apparent, mirificant, & jocundant. Tertium exemplum, & omnium evidentissimum, est creator benedictus, & sublimis, qui universum præsentia sua tam magnificè, tamque mirificè, non solùm replet, sed etiam tam multiplici speciositate illud pingit, & variat, incomprehensibili numerositate pulchritudinum spiritualium scilicet, & corporalium. Jam autem declaratum est tibi aliàs, quia omnis speciositas universi to-

Quod [illegible]

tius, & singularium partium ejusdem, non est nisi A effulgentia quædam, & irradiatio ipsius, licet tenuissima, ac perexilis, seu perexigua, propter quod nec irradiatio, nec effulgentia verè, ac propriè, dici potest, propter incomprehensibilem nobis immensitatem fulgoris ipsius. Aggrega igitur ex his tribus exemplis ratiocinationem, & apparebit tibi evidenter consequens esse substantias angelicas, de quibus agitur, licet nec situm habeant, nec positionem localem in cœlo habitationis suæ multiplici effulgentia sua venustare cœlum, & exornare. Per hæc igitur soluta est tibi prædicta calumniatio.

CAPUT LXXIX.

Quòd angeli certi spatii occupant locum, & quare non punctualiter se habent.

QUòd si dixerit, ad quid occupant vel unum pedem cœli omnes illæ, & innumerabiles substantiæ, cùm omnes tanquàm impartibiles in uno puncto concludi possint? Respondendum est, quia intentio creatoris fuit ab æterno, & implere, & decorare totum cœlum, non solùm partem, aut punctum ipsius: & quoniàm diffinitæ, aut determinatæ, & notæ longitudinis, aliarumque dimensionum futuræ sunt hujusmodi effulgentiæ, noluit eas commisceri, vel confundi, aut alio quolibet modo ad invicem impediri. Quod indubitanter fieret, nisi congruentia spatia, atque sedes debitæ singulis deputatæ, seu distributæ essent. Hujus autem exemplum est in circulo cœlesti, qui græcè dicitur galaxias; & latinè lacteus, ubi lacteus ille color ex confusione est, ut nonnulli dixerunt, radiorum multarum stellarum. Ibi ergo manifestum est, quod in aliis partibus cœli stellati, & pulchrius, & gratius micant stellæ separatis ab invicem, & distinctis fulgoribus, quàm in illa confusione luminum, seu radiorum, quæ magis oculis spectantium lactei candoris speciem, quàm radiosæ luminositatis prætendit. Verisimile igitur est creatorem hanc distinctionis pulchritudinem in cœlo illo beatæ habitationis elegisse potiùs, quàm hujusmodi confusionem. Si verò quæsierit, cur non & in cœlo stellato confusionem hujusmodi similiter devitavit? Respondeo, quia forsan non est confusio ibi, licet nobis in terra appareat. Neque enim, prout distant, neque quantum distant, neque positiones, aut situs stellarum, nobis ad liquidum, & certum videntur. Multoties enim apparent nobis propinquiores, quæ remotiores sunt, & inferiores, quæ superiores: & de radiositatibus earum similiter se habet. Videntur enim nobis permixtæ, quæ separatæ sunt; & commixtæ, sive congregatæ, quæ multa distantia ab invicem disjunctæ, ac disgregatæ sunt. In quantam autem admirationem, & gloriam creatoris sint decores, & ornatus isti effulgentiarum hujusmodi, considera ex prædictis exemplis corporalibus, videlicet de ornatu regalium palatiorum ex auro, & gemmis, & marmoribus variis. Quod autem dixi de nota longitudine, & dimensionibus, non debes absque discussione, & perscrutatione deglutire. Qui enim dicunt substantias hujusmodi non localiter, sed diffinitivè, in locis esse, istam diffinitionem referre debent ad expansionem effulgentiarum, quas dixi. Non enim extendunt eas hujusmodi substantiæ in infinitum, aut in totum cœlum; sed in tantam partem, quantam eis mensuravit creator, & intendo mensuram istam pro mensura sapientiæ; atque virtutum,

Quod situs, & positiones stellarum, non videntur nobis ad liquidum.

Qualiter angeli diffinitivè sūt in cœlo, & de expansione effulgentiarum suarum pro limitatione.

quibus eas prædidit, & illustravit creator. Et intendo, quòd quæ in his præcellentiores, ac præeminentiores sunt, longius, & latiùs, copiosiusque per omnia effulgentias istas diffundant, quàm illæ, quæ minoribus donis hujusmodi donatæ sunt. Si verò quæsierit aliquis, quomodò concessum est unicuique animarum humanarum in totis partibus totius corporis sui essentialiter esse, atque præsentialiter, una verò quæque substantiarum, de quibus agitur, prohibita sit esse in qualibet parte cœli illius: Responderi utique potest quia necesse habet hoc unaquæque anima humana propter perficiendas operationes, quas per hujusmodi partes exercet, ipsis etiam partibus humani corporis singulis, in quibus vita est, necessaria est existentia, & præsentia animæ ipsius, propter effulgentias antedictas. Causa autem in hoc est, quoniàm indigent eisdem, etenim vita est inter hujusmodi effulgentias prima, deinde sensus. Nemo autem dubitat, B quin omnia, quæ vivunt in corpore humano, vità indigeant, similiter omnia organa sensuum sensibus, ita quod eis, ablatis, vel impeditis destruuntur, vel impediuntur affectionibus suis; in substantiis verò separatis non est indigentia ulla, quà indigeant omnibus partibus cœli propter operationes aliquas, sed in partibus ipsius cœli est indigentia, sive vivant partes illius, sive non vivant: si enim vivunt, per propriam vitam vivunt, atque perfectionem, & non per hujusmodi substantias. Alioquin quandò mittuntur ad nos istæ substantiæ, morerentur partes hujusmodi, & extingueretur vita earum per recessum earum, quemadmodùm vita corporum nostrorum per recessum animarum nostrarum ab eis, fierent igitur innumerabiles mortes in partibus cœli per recessus istos, & innumerabiles resurrectiones per reversionem contrariam substantiarum istarum ad partes illas. Amplius. C Quantæ mortes, & quanta mors ipsius cœli, vel magnæ partis ipsius, futura esset in judicio universali, cùm rex ille regum omnium venturus sit ad judicium cum eo comitatu sanctorum angelorum, qui deceat magnificentiam gloriæ suæ? Præsertim cùm non solùm judicaturus, sed quasi præliaturus contra rebelles, & incredulos suos, venturus & prædictus sit à prophetis Hebræorum; & tam evidenter in lege Christianorum hoc ipsemet asseruerit, quòd si forsitan & de ipsa deturpatione cœli quis objicere voluerit, quia recedentibus inde hujusmodi substantiis, ex quarum præsentia erat ei tam nobilis, tamque speciosus ornatus, ex hoc videtur non modica deturpatio, seu deformatio: Respondeo in hoc, quia depositio ornatus adventitii, quæ non est nisi ad horam, vel diem, non est reputanda, vel censenda deturpatio, vel deformatio, quemadmodùm neque econtrariò, qui propter verecundiam rubeus ad horam efficitur, ru- D beus non propter hoc dicitur, neque rex, qui diadema de capite suo deponit, aut alia ornamenta regia, rex hujusmodi depositione deformatus censetur, sic nec mulier cultissima, cùm cultum hujusmodi deposuerit. Juxta hos modos, neque aula regia, cùm inde rex etiam cum toto comitatu suo quantocunque apparatu adornato ex ea exiverit, deturpata dicenda est simpliciter, licet illius ornatus speciositas ab eadem ad tempus recesserit, licet ad tempus illa claritudine non fulgeat, ut priùs.

Vide hic causam, quare anima est in qualibet parte corporis, & angelus non est in qualibet parte cœli, in quo est.

CAPUT LXXX.

Quod Angeli decentissimè à Deo sint collocati, & non affixi partibus cœli.

SI quis verò dixerit de hujusmodi substantiis, quòd neque congruit naturæ spiritualitatis eas arctari, vel affigi certis, & determinatis partibus habitationis suæ, quæ est cœlum ultimum, quin potiùs unaquæque illarum in qualibet parte corporis sui vivente est, novum quidam, & admirabile dicit, & non solùm declaratione, sed etiam intellectu nobis aliter assuetis difficile. Et potest ad hoc eum inducere forsitan illud exemplum, quod induxi de anima humana, & etiam similitudo earum, quæ nobilitate spiritualitatis inter alias substantias simillimæ sunt creatori, & propter hoc nec loco, nec corpore conclusibiles eis fortasse videntur, & quemadmodùm angustiam corporalem non extendit in ampliùs à quantitate suâ certissimâ substantiæ spiritualis amplitudo; sic nec immensitatem spiritualis amplitudinis contrahit, vel angustat ullo modorum naturaliter angustia corporalis. Licet enim corpus quod corrũpitur, aggravet animã, & terrena inhabitatio sensum deprimat multa cogitantem, & noxia corpora tardent velocitatem, ac agilitatem ingeniorum, & animarum, ut ait Latinorum Poëtarum egregius, non hoc per naturam corporum est, vel animorum, sed per corruptionem adventitiam corporum. Ab initio enim corpora humana ista corruptione caruerunt, puraque, atque mundissima à creatore condita sunt, sed peccantibus primis hominibus eâ corruptione infecta sunt, ac depravata, ut etiam ipsas animas conjunctione suâ, & applicatione obtenebrent, & quasi inebrient: licet igitur quasi conclusæ, sint animæ humanæ in corporibus nostris, operationes tamen earum, & vires limitibus corporum, sive terminis, nec angustatæ sunt, nec conclusæ. Ipsæ namque vires, quas per corpus exercent, longè, latéque extra corporum suorum terminos extenduntur. Sicut manifestum est de visu, & operatione ipsius, qui usque ad stellas fixas, quæ remotissimæ à nobis sunt, pertingit. Sic imaginatio, & memoria, & intellectus longè ampliùs operationes suas per omnia, quibus eis congruit, in longinquum extra terminos corporum nostrorum diffundunt: de auditu verò, & tactu manifestum est unicuique, quàm longè distantia à corpore, in quo sunt, sentiant. Quantò fortiùs igitur substantiæ illæ eousque spirituales, ac nobiles, in minus suæ amplitudinis immensitate restringi, aut in minore concludi non poterunt? Et debes scire, quia licet negari non possit creatoris essentia ubique tota esse, hoc est, in omni substantia creata, sive corporalis sit, sive spiritualis, non tamen dixit aliquis intelligens eum in aliqua inclusum esse, quemadmodùm neque, quamvis extra substantiam tuam totaliter illum esse concedas, propter hoc intelligis ipsum à te esse exclusum. Nemo enim recti, & sani intellectus dixit usque adhuc, rem quamcunque ab eo exclusam esse, in quo totaliter est. Ampliùs. Posset & illum movere sermo sapientis, qui dixit potiùs dicendum esse corpora nostra esse in animabus nostris, vel intra eas, quàm econtrariò. Et causam hujus sermonis aliquandò audivisti per me, & nunc addo causam aliam. Si enim amplitudinis est continere erit ex necessitate & maximæ amplitudinis maximè continere. Quare cùm amplitudo spiritualis major sit incomparabiliter amplitudine corporali, erit incomparabiliter magis pertinens ad illam, magisque congruens eidem continere, quàm amplitudini corporali.

Quòd vires animæ, & effulgentia ejus extenduntur extra corpus, in quo est,

Quod quamvis essentia creatoris sit in qualibet re creata in nulla tamen includitur, & quamvis tota sit extra substantiam ejus, non tamen ab ea excluditur.

E Quomodò igitur extremæ amplitudini corporali, quæ est amplitudo ultimi cœli, continere solummodò corporaliter congruit, & nullo modo corporaliter contineri; sic & amplitudini extremæ spirituali maximè congruit continere, inquam spiritualiter, & nullo modorum congruet illi corporaliter contineri. Corporaliter enim continere, & corporaliter contineri, circa idem naturaliter videntur habere esse, & fieri. Quemadmodùm igitur corporaliter contineri non congruit, nisi corporibus; sic & corporaliter continere, & insuper, quemadmodùm corporales substantias concludere, vel circumcludere, non congruit nisi corporalibus; sic spirituales substantias includere, vel circumcludere, non congruit nisi F spiritualibus. Quare nec cœlo, de quo agitur, nec partibus ejus, congruit habere inclusas, vel circumclusas in se substantias spirituales. Quemadmodùm igitur essentia creatoris universum implet præsentia sua; sic unaquæque illarum totum cœlum habitationis suæ. Ampliùs. Cùm cœlum illud, si corpus est, quod dubitationem nullam habere videtur, simplicissimum omnium illud esse necesse sit, & omnes partes ipsius unius, ejusdemque esse naturæ, nulla earum alicui ex substantiis spiritualibus magis congruit appropriatione naturali, quàm alij, quare ordinatio, seu constitutio earum in cœlo illo non est naturalis; & propter hoc neque habitatio. Præsertim cùm immobiles naturaliter sint omnes, & singulæ. Pisces enim in aqua, cujus omnes partes unius, ejusdemque, naturæ sunt, non sunt affixi G naturali appropriatione partibus illius, immò transferunt se à parte in partem, & à loco in locum, vel propter inquisitionem pastus, vel propter effugium insectantium eos, & capere volentium. Substantiis autem illis nulla causa esse videtur transferendi se ab una parte cœli in aliam. Quare affixæ videntur esse naturaliter sedibus suis, aut totaliter esse in unaquaque earum. Jam autem prohibui hoc, videlicet affixionem naturalem hujusmodi, cùm natura eadem sit in toto cœlo, & in omnibus, ac singulis partibus ejusdem; videtur ergo verisimile unamquamque naturaliter totã esse in toto cœlo illo, & in unaquaque partium ipsius, quantùm est tam de natura earum, quàm de natura ipsarum partium cœli, cùm neque naturalis adhærentia inveniatur in eis ad partes cœli, nec naturalis attractio cœli partium ad easdem. Ampliùs. Sicut ipsum quoniàm earum omni tempori præsens est, cur non & ubi earum similiter præsens est omni loco, & econtrariò omnis locus illi? Ampliùs. Secundùm Aristotelem æternitas ipsa quandò earum est circundans omnia tempora, H & præsens unicuique ipsorum; quare sic necesse est & ubi earum circumdare loca omnia, & præsens esse unicuique illorum, & unumquemque locum illi. Quapropter quemadmodùm sine motu ullo, & mutatione, cùm sint in æternitate, sunt etiam & nunc, & fuerunt in omni tempore, & futuræ sunt; sic & absque ullo modorum motus, & mutationis, cùm sint in suo ubi spirituali, atque amplissimo, sunt quandocunque volunt, & hic, & alibi, & in omni loco. Et hujus rei quoddam exemplum esse videtur anima humana, dùm est in corpore humano. Cùm enim corpus humanum propriè esse non possit ubi ipsius animæ humanæ, ipsa tamen de suo ubi, quodcunque illud sit, in omni parte corporis absque ullo motu præsentem se exhibet ad omnem operationem peragendam, sive sit sensus illa operatio, sive motus, quare suo ubi præsens est omni parti corporis, & omnis pars corporis humani absque motu quocunque ad omne, quod agendum est per corpus, & ad omnem passionem sensibilem, quæ

in eodem

in eodem sit, statim præsens adest. Si enim inter suum ubi, & quamcunque partem corporis, esset distantia localis, nullo modorum, ut videtur, possibile est ipsam subitò ad omnia prædicta præsentiam suam adhibere: quemadmodùm & dixi de suo quando, & proximitate illius ad omnem partem temporis, & etiam ad omne nunc ipsius. Verùm sermo iste præter admirationem habet etiam horrorem inauditæ novitatis, atque periculosæ, habet insuper multiplicem contradictionem. Si enim unaquæque hujusmodi substantiarum cœlum præsentiâ suâ totaliter occupare sufficit, vel implere, hoc est, ita esse in toto cœlo illo, ut etiam in qualibet parte ipsius sit, quid causæ erit, quòd non similiter totum impleat universum, & quin verè dicere possit, quod habet sermo propheticus de creatore; cœlum, & terram ego impleo? Ampliùs. Secundùm hoc in qualibet parte cœli, & forsitan universi, necesse erit esse totam universalitatem, hoc est, omnes exercitus militiarum hujusmodi, & forsitan in quolibet puncto totius cœli ultimi, & propter hoc infinities erunt omnes, & singulæ in qualibet parte illius, & etiam in quolibet puncto illius. Qualiter igitur non erit ibi aut coangustatio, aut confusio, & inordinatio? Reverà respondere possunt, quod nos responderemus eis de existentia creatoris in toto universo. Videtur igitur mihi modestiùs, & magis sobriè sentiendum de rebus tam arduis, & à consuetudine nostra tam longè distantibus, & præcipuè juxta doctrinam Christianorum, quæ in rebus divinalibus Prophetarum oraculis, & sacrorum Doctorum revelationibus solis credendum esse arbitratur: quæ duo illa, quæ præmisi, videlicet implere cœlum, & terram, & esse in universo totaliter, sive ubique, propria dicit supereminentiæ, & singularis immensitatis ipsius creatoris. Hoc igitur convenientiùs, & magis consonare videtur doctrinæ illi, ut substantiæ istæ in cœlo sint habitatione naturali, sive nativa: non autem adhærentia, vel affixione necessaria, quemadmodùm se habet in corporibus quæ locis suis naturalibus inclinationibus suis adeò adhærent, ut inde nisi per violentiam abstrahi se non sinant. Nihil autem hujusmodi est in substantiis, aut locis, vel potiùs sedibus earum, sed voluntate propria, & creatoris ordinatione pulcherrima, & decentissima in illo præclaro palatio constitutæ sunt. Nec est improbabile, neque alienum à doctrina veritatis, aut eidem contrarium est, in eodem palatio mansiones multas esse, & varias, & multorũ ordinum atque graduum sedes, sive sedilia, & alias aliis honoratiores, etiamsi cœlum omninò verum corpus sit, quoniàm & in aëre, & in aqua inveniuntur partes subtiliores, ac pulchriores aliis, cùm manifestum sit ea esse corpora simplicia, sive simpla. Ampliùs. Cùm hoc requirat in omni regali palatio ipsa palatij pulchritudo, ordines scilicet, & graduum dignitates inhabitantium, aut convivantium, quomodò pulchritudo ista deesse credi potest præclaro illi Imperatoris universalis palatio, ad cujus magnificentiam, & mirificentiam omnia terrenorum Regum palatia vix tuguria vilissima sunt? Ampliùs. Cùm igni purgatorio, & igni infernali, virtutes mirificæ purgandarum, & torquendarum animarum humanarum datæ sint à creatore supra vires, & virtutes ignium, qui apud nos sunt; quantò magis datum est corpori cœli empyrei quicquid ad gloriam creatoris, & fœlicitatem inhabitantium, necessarium est, vel etiam congruum? Etsi igitur alia corpora spiritualium substantiarum habitacula, vel sedes propriè, ac convenienter esse non possint, illi tamen ex hac causa verisimile est datum esse à creatore, ut & illarum, & etiam corporalium receptacula congruentissima sint. Ampliùs. Si naturale est consortium animarum humanarum, quæ utique spirituales substantiæ sunt, & corporum humanorum, tanta est unio ad invicem, quomodò horrent imperiti, & credere non possunt, futuram bonorum Angelorum, & hominum glorificatorum in eadem cæli habitatione consortium? Ampliùs. Si corpora humana in tantam gloriam transferenda sunt, tantamque subtilitatem substantiæ, ut comparatione corporum mundanorum ferè spiritus videantur, quid de cœlo, quod totum erit, & est habitatio gloriæ, sentiendum est? Si enim ipsa corpora nostra tanta corpulentia, & grossitie naturali, hic depressa, in eam, quam dixi spiritualitatis gloriam, immutanda sunt: qualis credenda est gloria corporis illius, quod creatum est, non solùm ut sit habitatio tantæ gloriæ corporum, sed etiam glorificatorum, ac beatissimorum Angelorum? Si enim propter hanc gloriam corpora nostra lex, & fides Christianorum spiritualia dicit esse futura, quomodò non multò fortiùs ex majori subtilitatis gloria corpus illud, cœleste videlicet, spirituale censendum est? Sunt tamen & aliæ causæ, propter quas etiam spiritualia futura dicta sunt, cùm natura corporeitatis non solùm non corrupta, & illæsa, sed etiam incorruptibilis, & perfecta per gloriam resurrectionis salvanda sit ad integrum, & servanda. Apparet igitur ex his sublimitas, atque nobilitas fidei Christianorum, imperitiaque, & imbecillitas intellectus eorum, qui mundum gloriæ, hoc est, divinæ habitationis, & glorificatorum Angelorum & hominum, ex habitatione miseriæ istius æstimare conantur, ac si creator non sublimiora, & nobiliora opera sua tam invisibilia, quàm visibilia & esse voluerit, & fecerit, & non majora, ac per modum omnem meliora suis apud se reposuerit, quàm hîc eis adhuc contulerit, & quasi omnia magnalia sua, & mirabilia ingeniis humanis vel ostenderit, vel investigabilia exposuerit. Ampliùs. Negare non possunt, quin in eadem anima humana, licet secundùm diversas vires, similitudines substantiarum corporalium, & substantiarum spiritualium, & receptibiles sint, & recipiantur, & locabiles suo modo sint, & etiam collocentur juxta modum, quo dicitur anima esse locus specierum. Quomodò igitur non erit possibile in eadem substantia corporali, saltem secundùm diversas partes, locabiles esse substantias tam corporales, quàm spirituales. Et intendo quoniàm cùm non obsistat spiritualitas receptioni, & locationi similitudinum corporalium in substantia spirituali, sicut apparet in anima humana quapropter prohibebit corporalitas cæli ultimi collocationem, sive receptionem spiritualium substantiarum in cœlo illo nobili, ac præclaro; & declaro adhuc, quia si non prohibet simplicitas spiritualis, quominùs formæ compositorum corporalium recipiantur in substantia spirituali, quomodò prohibet compositio corporalis receptionem substantiarum spiritualium in substantia corporali? Ampliùs. In uno, eodemque homine recipiuntur & corporalia, & spiritualia, & aptissimè collocantur, quoniàm utraque inveniunt in eo convenientia naturis suis receptacula, spiritualia scilicet in anima, & corporalia in corpore. Quemadmodùm igitur dices mihi, quoniàm hoc est propter hoc, quia homo est ex utrisque naturis, corporali videlicet, & spirituali compositus, & propter hoc rerum utriusque naturæ capax, ac receptibilis, sic debet & dicere, quia similiter se habet in cœlo, de quo agitur.

CAPUT LXXXI.

De vicinitate cœli empyrei ad utramque naturam, scilicet corporalem, & spiritualem.

QUòd si dixerit quis, quia si cœlum sic compositum esset ex duabus naturis, corporali scilicet, & spirituali, idem esset, vel similiter de eo dicendum, dico in hoc, quia cœlum illud, etsi compositum non sit ex anima, & corpore, habet tamen ex necessitate aliquid de utraque natura, corporali scilicet & spirituali. Et intendo in hoc vicinitatem multam, & proximitatem ipsius ad utramque naturarum illarum. Quemadmodùm dixi tibi de spiritibus qui sunt in corpore humano, qui recipiunt inprimis influentias animarum, & per eos transmittuntur ad membra, & partes corporis, similiter novissimi recipiunt influentias corporum, & passiones venientes ab ipsis ad animas nostras, propter quam causam mediæ naturæ inter corporalem, & spiritualem esse ponuntur à quibusdam, propter istam etiam proximitatem ad spiritualem naturam animarum spiritus eos vocaverunt, & primam, atque immediatam sedem animarum humanarum. Aptum igitur à natura creatum est, vel ex superapposita ei gloria aptatum recipiendis spiritualibus substantiis de quibus agitur, & hominibus glorificatis. Alioquin non satis sibi, hoc est gloriæ, & magnificentiæ suæ perspexisset creator benedictus; quemadmodùm dixi in præcedentibus, si familiæ suę tam magnificæ, tam multæ, tamque præclaræ congruentissimum per omnia habitaculum non extruxisset, nec esset solùm improvidus, sed insipientissimus, cùm de palatio, & aula regia, vel sanct sac beatis Angelis, vel hominibus glorificatis non providisset. Si enim ejus corporalitatis habitaculum sanctum cœli ultimi condidit, ut spirituales substantias recipere vel omninò non posset, vel non, ut est conveniens, aut ejus spiritualitatis, sive alterius naturæ adeò alienæ, adeóque longè à natura corporalitatis, ut glorificatos homines non admitteret, proculdubiò similis esset Regi stultissimo, qui convivas innumerabiles invitasset, & cœnaculum ubi eos pasceret non haberet; & qui familiam magnam ac multam nimis, & cives innumerabiles congregasset, & de palatio, vel civitate, ubi eos reciperet, ubi eis mansiones congruas assignaret, non curasset: quàm longè autem sint hæc ab omnipotentia, sapientia, & bonitate creatoris nulli intelligentium non manifestum est. Ampliùs. Cùm ad eam gloriam deducenda sint corpora dilectorum, & electorum creatoris in eamque nobilitatis præstantiam extollenda, ut non solùm sarcinæ, vel oneri non sint vel etiam ad modicum sed potiùs gloriæ, sed & in eam spiritualitatis proximitatem ut sępè dixi, transferenda sint, ut omnia alia corpora, nō glorificata scilicet sint eis pervia, & absque ulla resistentię, vel retardationis difficultate sint eis inæstimabili velocitate cedētia, cujus, quantæ, aut qualis gloriæ, credendum est esse cœlum, quod habitationi hominum glorificatorum præparatum est, qui utique & corporales & sunt, & futuri sunt, ut de sanctis ac beatissimis Angelis taceatur. Quemadmodùm enim aqua subtilioris substantiæ est, quàm corpora natatilium in ea degentium, similiter & aër subtilioris, ac sublimioris substantiæ est, quàm corpora hominum, & aliorum animalium in aëre viventiū & habitantium, sic fortassis verisimile videatur alicui cœli illius substātiam sublimiorem, ac subtiliorē esse corporibus glorificatis hominū glorificādorū. Siquis autem voluerit hoc referre ad substantias spirituales,

Quod cœlu subtilioris naturæ sit, quam corpora glorificatorum.

E & dixerit, quia ratio ista, si valida esset, cogeret illam esse præstantiorem etiam substantiis spiritualibus, responderi posset hujusmodi homini; quia substantiæ spirituales non requirunt hoc, cùm nec motum, nec respirationem, nec alimentum habere eas, oporteat ab eo, vel in eo, in quo vivunt, & habitant, homines verò, & etiam animalia in habitationibus suis hîc, in mundo scilicet inferiori, necesse habent moveri, respirationemque, & alimentum accipere ab eisdem. Homines verò glorificati, etsi nec alimento, nec forsitan respiratione indigere habeant in illa habitatione gloriæ: motus tamen non debet esse ab eisdem tunc impossibilitate prohibitus, aut difficultate aliqua impeditus, quod proculdubiò esset nisi corpus illud cœleste esset corporibus humanis cedens, ac pervium si per illud in F illo moveri vellent glorificati homines aut si esset corpulentiæ majoris, aut grossitiei densioris, nisi quis dicat, quoniàm, etsi solidioris, aut densioris substantiæ futurum sit, cedet tamen illis cessione velocissima, & nullam penitùs difficultatem habente cùm illis in illa gloria & ferrum cederet & adamas absque ulla motus retardatione. Verùm secundùm Aristotelem, & sequaces ejus non est possibile in corpore cœlesti quocunque esse, vel fieri scissuram, vel divisionem quamcunque, quantò minùs corpus illud, comparatione aliorum cœlorum, gloriosum, immune est ab hujusmodi passionibus?

CAPUT LXXXII.

Quòd Deus est paradisus spiritualis beatorum, in quo exultant, & quòd non est absurdum angelos, & homines simul habitaturos in gloria.

G QUia verò Latinorum philosophorū non ignobiliores dixerunt, creatorem velut urbem quandam, & patriam esse animarum beatarum in ipso degentium, hoc ipsum à fide, & doctrina Christianorum, non discrepat, immò verissimè & paradisus, & habitatio gloriæ tam beatorum angelorum quàm hominum glorificatorum, verissimè dicitur; & determinat doctrina Christianorum paradisum spiritualem ipsum esse, & quemadmodùm loca propria, sedes, receptacula, & habitacula, mentes angelicæ, & humanæ sunt scientiarum, & virtutum, donorum, & gratiarum & etiam quæ post ista sunt, gloriarum In ipso igitur creatore, tanquàm in abysso fontali luminis & gaudij, vitæ, & pacis, libertatis, & gloriæ, quemadmodùm vulgò dicitur pisces in aquis, incogitabili fœlicitate exultant. Et habet hoc doctrina Christianorum creberrimum, videlicet ipsum creatorem & gaudium H esse, & præmium dilectorum, & electorum suorum. Et jam dixi tibi de immensitate creatoris in præcedentibus; & de amplitudine incogitabilis speciositatis spiritualis ipsius, qualiter continet universa, & singula, absque ulla compressione & absque ullo modorum coangustationis. Et hujusmodi exemplum est nonnullius similitudinis amplitudo animæ humanæ, quæ tantam numerositatem scientiarum, & virtutum continet tantā latitudine spirituali, tantaque amplitudine, ut quantò plures, ac majores fuerint, tantò spatiosius in ea inhabitent, propter quod manifestum est, quòd dona gloriæ & virtutes, atque scientiæ in animabus humanis glorificatis tantò spatiosiùs erunt in eis in statu futuræ gloriæ, quàm quæ in hac vita apud eas in eis modò sint, quantò gloria, quàm gratia, major est. Et adjuvat te exemplum istud ad videndum, qualiter millia millium spiritualiū substantiarum glorificatarum in amplitudine gloriæ creatoris jocundissima

Quod li- r Deus t verissi- ie para- isus An- elorum, beatarū nimarū, amen cœ- um ulti- um est aradisus, habita- o earum.

dissima spatiositate inhabitant. Licet autem creator benedictus paradisus glorificatarū animarum, & etiā beatissimorum Angelorum, convenientissimè, verissiméque dicatur, nihilominùs tamen cœlum ultimum paradisus est, & habitatio gloriæ beatorum Angelorum, & hominum glorificandorum Et vocatur etiam spiritualis paradisus cœlum hujusmodi, licet corpus sit, contra paradisum carnalem, qualem gens Sarracenorum stultissimè, sicut alibi tibi declaratum est, expectat, propter quod & spirituali paradiso se defraudat. Non solùm enim incompossibilis est carnalis paradisus spirituali, sed etiam per se impossibilis. quemadmodùm alibi didicisti. Debes etiam circa hoc attendere, quia quædam loca aptant se corporibus, quæ non continent, & configurant se eis sive conformant, sicut aqua, & aër. & quædam corpora conformant se, atque configurant locis, in quibus sunt, ut ipsa eadem aqua. Aqua enim figuram induit loci continentis ipsam, & aër similiter. Verbi gratia, si in vase rotundo fuerit, rotunditatem ab illa assumit, similiter à quadrato quadraturam, & ita de aliis. Et si aër, vel aqua corpus quadratum, aut rotundum continuerit, simili forma, vel figura circundabit illud. Quia igitur tanta pax tantaque concordia futura est in fœlicitate illa, & gloria ut nulla prorsùs dissidētia, nulla contrarietas, vel adversatio ibi locum habitura sit, manifestum est, & locum fœlicis illius habitationis sic se coaptare eis, quæ continebit, & contenta eidem sicut pacis illius immensitas, & suavitas requirit. Cum his autem, quæ audivisti, considera diligenter, quoniàm corpora nostra, & animas simul esse in habitatione hujus miseriæ, & consortes esse hujus habitationis, nemo miratur, aut horret. cùm unicuique manifestissimum sit, hæc corporales substantias esse, illas verò spirituales: sicut igitur non obstante contrarietate hujusmodi, videlicet, quæ est inter corporalitatem, & spiritualitaté, non se ab invicem repellunt, immò istius habitationis consortium amplectuntur, & diligunt, custodiunt, & defendunt pro viribus, quid mirum si glorificatos homines & beatos Angelos una continebit habitatio gloriæ, & in se ipsa jocundo consortio sociabit? Præsertim cùm ipsi glorificati homines à parte animarum adæquandi sint Angelis, & à parte corporum in eam subtilitatis, ac nobilitatis gloriam transferendi, ut per illam corpora eorum spiritualia, prout tibi exposui, reputentur. Quia igitur ipsæ animæ nostræ tunc in Angelorum gloriam sublimatæ consortium corporum suorum non solùm sustinebunt, sed etiam cognoscent sibi esse ad gloriam, quomodò possibile est, ut Angeli sancti, quorum spiritualitas nec major erit, nec majori gloriæ, quàm spiritualitas animarum nostrarum, non patietur consortium vel hominum, vel corporum ipsorum, in tanta illius status gloria constitutorum? Ampliùs. Considera & aliud exemplum, quia thesaurus, qui est in arca, in arca esse, & in domo continente arcam illam, à nemine dubitatur. sic & nos ipsi & in mundo, & in ipsa immensitate creatoris mundum amplissimè continente, & largissimè circundante, manifestissimè sumus. Et à parte quidem corporum, & etiam animarum, multiplicibus influentiis ejusdem mundi, velut quibusdam inundationibus, replemur; corpora namque passionibus sensibilibus. animæ verò passionibus intelligibilibus, & de deorsum, similiter & ex omni latere variis, & multiplicibus influentiis divinæ bonitatis, & largitatis influuntur. Et influentias istas intelligo delitias, divitias, & illuminationes apprehensionum, & cognitionum, quales esse possunt à mundo corporeo, &

A rebus sensibilibus. Hæc igitur sunt nobis ex continentia, & circumdatione mundi corporei, & sunt quasi tactus, quo quasi undique tangit nos. Spirituales verò delitiæ, atque divitiæ, videlicet scientiales & sapientiales, sunt nobiliores influentiæ; quæ veniunt in animas nostras ex cōinentia, & circūdatione creatoris, & sunt quasi attactus ipsius, & conjunctiones immediatæ ipsius ad animas nostras, & econtrariò. Verùm isti attactus tenuissimi sunt; & tanquàm ad modicum, nec dici poterunt repletiones, quin potiùs sunt permodicæ aspersionis, quemadmodùm si humidum superficialiter tangat aridum, in statu verò gloriæ erunt incomparabiliter influentiæ istæ spirituales largiores, & uberiores, & intelligo similitudinem, quemadmodùm si humidum se infundat arido per totum, vel ignis in ferrum, quemadmodùm fit in ferro ignito, & est hoc, ac si diceretur, quæ asperguntur tenuissimè, hoc est, aspersione tenuissimâ animæ nostræ, ab ubertate domus Dei; ibi verò implebuntur, &
B hic calefiunt ad modicum, ibi verò ignientur, & est comparatio status istius ad illum, quæ est aspersionis exiguæ ad immersionem in abyssum infinitam, similiter & quæ est calefactionis levissimæ, modicumque extendentis teporem, ad ignitionem ferventissimam. Eo modo se habet diluculum, sive crepusculum. ad meridiem pleni luminis, vel sicut illuminatio à stellis supra terram ad irradiationem, hoc est, fulgorem radiorum solis. Quod autem invenitur apud quendam ex Prophetis Hebræorum de lapidibus ignitis. tu ne intelligas hoc de nobili ista ignitione, quæ gloria est animarum nostrarum, promissa eis in futura renovatione mundi. Non enim habuerunt hujusmodi gloriam Angeli, qui mali sunt, & cacodæmones vocantur. Ab illa enim, cū sit vera, & completa fœlicitas, non fuit casus pos-
C sibilis, neque transmutatio juxta sermonem Aristotelis, quo dixit in libris Ethicorum, fœlicitatem esse actum intransmutabilem. Ipsa enim transmutabilitas à statu hujusmodi, sive amissibilitas illius, pars est miseriæ. Vera autem, & perfecta fœlicitas nihil habet admixtum miseriæ, quemadmodùm se habet, & in omnibus verè contrariis; hoc est, quæ differunt differentiâ complerâ. Neutrum enim talium habet aliquid admixtum alterius. cùm contrarietas differentia completa sit inter qualitates ejusdem generis: minùs autem ex necessitate semper differat mixtum, vel medium, ab utroque extremorum, quàm illa ab invicem. Alioquin non esset verè medium inter illa, immò nec esset etiam inter illa. Aggregata igitur ratiocinatione colligere potes ex omnibus, quæ dicta sunt tibi per me de ubi sanctorum Angelorum, & glorificando-
D rum hominum in statu futuræ gloriæ, quia nec impossibile, nec etiam improbabile est, eos simul habitaturos esse, & etiam perpetuò permansuros in cœlo nobili, ac præclaro, de quo tibi toties facio mentionem, cùm animæ nostræ, & corpora simul sint in isto mundo inferiori: licet aliter in eo sint corpora nostra modò, aliter animæ; sic beatissimæ illæ substantiæ spirituales consortium hominum glorificatorum nullatenùs refugiunt, quin potiùs & nunc desiderant, & tunc illud amore incogitabili amplectentur, quemadmodùm consortes erunt ejusdem gloriæ. Gloria enim hominum glorificatorum quasi tota erit in animabus, cùm gloria, quæ futura est corporum sit quædam effulgentia, & quædam redundantia ex illa. Ampliùs. Ad comparationem futuræ gloriæ animarum gloria futura corporum non potest dici pars, neque aliquid comparabile ad illam. Et propter hoc dixi; quia quasi tota gloria hominum futura in ani-

mabus eorum erit, licet magna futura sit pulchritudo, & nobilitas corporum eorum. Quòd si quis dicere voluerit, illam esse partem gloriæ cujuscunque glorificandi hominis, tu de hoc ne contenderis, cùm sano, & vero intellectu hoc dici possit, & etiam usu communi dicatur. Erit igitur communis habitatio bonorum Angelorum, & hominum glorificatorum, & communicabunt in loco, & habitatione, quemadmodùm & in gloria, & communicabunt in ubi communicatione univoca beati Angeli cum animabus glorificatis, quantùm ad inhabitationem cœli illius. Habebunt tamen & animæ humanæ habitationem gloriosam in corporibus suis tunc, quemadmodùm nunc habent eam in eisdem miserrimam. Et si quis voluerit habitationem vel hanc, vel illam, nominare ubi, non contendo: neque si dixerit animas glorificatas duo ubi habitaturas, alterum, scilicet commune cum beatis Angelis, alterum verò propriũ in corporibus suis, non oportet de hoc decertationẽ esse inter philosophantes, cùm decertatio ista nõ de re ipsa, & veritate, sed de nomine tantùm esset. Decertare autẽ non physicum est, sed sophisticum, & puerilis est hujusmodi litigiositas.

CAPUT LXXXIII.

Quod animæ nostræ non sunt locus, sive ubi Angelorum, nec econtra & quod cùm omnia sint in Deo, & ipse in omnibus, impossibile est ipsum inquinari.

Quòd si dixerit, quoniàm Angeli boni in animabus nostris inhabitare dicuntur, cùm in eis apud Prophetas locuti fuisse ipso. Prophetarum testimonio sciantur, non video, qualiter effugere possit, quin vice versa dicere necesse habeat, & animas glorificatas habitaturas esse in illis. Quapropter habebunt suum ubi in animabus nostris, & illæ in ipsis, hoc autem frivolum est in hujusmodi substantiis, videlicet quòd altera sit locus alterius, & econtrariò. Licet enim de creatore, & de animabus humanis, vel hominibus leges Hebræorum, & Christianorum, atque doctrinæ earundem hoc recipiant, tamen in aliis est hactenùs inauditum. Quòd autem, & creator in animabus humanis inhabitet, & ipse versa vice sit habitatio earum gloriosa, & paradisus incogitabilis fœlicitatis, creberrimum est in utrorumque libris, & doctrinis. Et jam dixi tibi, qualiter universitas intra immensitatem creatoris sit. Ipse enim est continens, & circundans omnia immensitate sua, & ipse erit continens, & circundans glorificatos tam Angelos, quàm homines, influens in eos influentias nobilissimas, ac suavissimas, & implens eos impletione, post quam non relinquitur vacuitas ulla desiderij: & dedi tibi exempla in hoc, & est infundens, & penetrans tam animas glorificatas, quàm Angelos beatos, secundùm exempla, quæ super hoc audivisti. Tertio verò modo est continens omnia, & habens apud se, per modum exemplaris, universa præsentia, præterita, & futura, & iste est modus, per quem dicitur esse Socrates ubi ejus imago est. Mundus enim archetypus, sive exemplaris, imago quædam est universi, quemadmodùm id, quod est in mente artificis, imago exterioris artificij, quod per artem suam vel operatus est artifex, vel operaturus est. Jam igitur tibi dixi hîc tres modos, quibus res dicuntur esse in creatore. Quartus modus est, quòd dicuntur esse in eo tanquàm in sinu nutrientis, & conservantis, ac protegentis. Et de hoc dixit quidam ex nobilioribus Philosophis Italicis, quia Deus intra se omnia continet, ac nutrit. Et liber Christianorum, quem librum sapienti nominant,

E vocat omnium nutricem gratiam ipsius. Neque aliud intelligo sinum, vel gratiam creatoris omnium nutricem, quàm ipsam bonitatem redundantissimam, influentissimamque ipsius, cujus redundantijs, & influentijs omnia nutribilia nutriuntur, omnia indigentia juxta ejusdem beneplacitum ditantur, omnia per semetipsa ruentia, & in non esse, à quo per ipsum educta sunt, recidentia, sustentantur, ac retinentur omnia per semetipsa deficiẽtia cõservantur, omnia decorabilia, quantùm in ea est, decorantur, & illustrantur usque ad ultimum congruentium sibi pulchritudinum, & perfectionum. Et intendo, quantùm in ea est, magnificentissimam largitatem ipsius, qua nulli dona sua, vel beneficia denegat, aut subtrahit, quin potiùs multas ex no-

F bilioribus creaturis sola malitia earum ab eisdem, scilicet inventa, & acquisita, prohibet, & avertit, hæ sunt maligni spiritus, & mali homines. Et hæc malitia, quantùm displiceat, judicia ejus, non solùm manifesta, sed etiam occulta declarant, illis potissimùm, quibus ea manifestare dignatur, & hoc secundùm datum, & mensuram gratiæ suæ. Quasi igitur natat universum in ipsa amplitudine spatiosissima bonitatis creatoris, & hoc, sicut sæpe dixi, absque coangustatione, & compressione ulla, quemadmodùm universitas piscium in amplitudine, atque profunditate maris, & quasi volitat velut avicula in spatiositate aeris. Et hujus exemplum nonnullum est universum scientiarum, & virtutum existentium in ipsa amplitudine capacitatis animæ unius, in qua si infinitæ tantæ multitudines essent,

G non minori spatiositate, aut largitate in ea essent, quàm paucæ illæ, & numerabiles, quæ in ea sunt. Quapropter manifestum est, quia cùm tanta sit ad hujusmodi locabilia sua capacitas animarum humanarum, consequens est ex necessitate amplitudinem creatoris non solùm esse infinitam, & immensurabilem, sed etiam magnitudine sibi congruente inæstimabilem. Attende autem & tibi, & aliis à stultitia intolerabili quorundam imperitorum, qui negaverunt creatorem ubique esse, ne fortè locorum immunditijs inquinaretur purissima, mundissimaque ipsius essentia, & non solùm indignum, imò contumeliosum arbitrati sunt esse gloriæ ipsius, esse in locis hujusmodi. Vide igitur imbecillitatem istorum in uno exemplo animæ humanæ, quæ in corpore humano, quod manifestum est esse vas stercorum, & multiplicium spurcitiarum, inhabitat, & moratur depuratissima, ac sacratissima multoties, & quamdiu in eo est, ab hujusmodi sordibus mundissima. Neque enim ullo modorum receptibilis est inquinamentorum hujusmodi, nec passibilis ab eis est per modum hujusmodi, videlicet inquina-

H tionis. Nec est possibile, ut ad ejus altitudinem attingant færulentiæ corporales. Quantò fortiùs igitur non erit possibile, ut purissima illa sublimitas essentiæ creatoris contaminetur, aut attingatur ullo modorum à sordibus corporalibus. Isti igitur erronei, & imbecilles sic timuerunt gloriæ creatoris, quemadmodùm si timuissent animæ humanæ ab albedine corporis sui albi, ne fortè dealbetur ab illa, vel ab ipso, non attendentes incontingentiam, & inaccessibilitatem, per modum illum albedinis ad animam humanam: sicut enim color necessitate stat in corporibus naturali impossibilitate prohibitus à sublimioribus, hoc est, incorporalibus substantijs; sic multò ampliùs, & super omnem comparationem, & cogitatum, prohibitæ sunt inquinationes corporales à supereminentissima celsitudine creatoris. Juxta deliramenta imbecilliũ istorum invenies, qui horreant, & timeant munditiæ creatoris, si audiverint universitatem substantiarum

rum corporearum, & incorporearum esse in ipso, ne fortè accidat ei . quod accidit vasis sordes continentibus. Proculdubiò delirant universum esse in creatore, quemadmodùm in vase amplissimo, ac profundissimo. Adjuvaris igitur in hoc exemplo animæ humanæ juxta sermones sapientum qui dixerunt corpus humanum potiùs esse in illa, quàm ipsam in illo. Nec aliquis in hoc cogitavit corpus, quantumcunque sordidum inquinare ipsam, nec etiam in corpore leproso, quod ferè per totum infectione lepræ inquinatum est, lepra hujusmodi aliquis unquàm animam opinatus est inquinari. Sufficit autem tibi ratiocinatio, quam præmisi, indubitanter valida & irrefragabilis, de incontingentia, & inaccessibilitate, sordium corporalium ad spirituales substantias. Præsertim cùm nulli intelligenti dubium sit, quia corpus sordidum nihil inquinat, nisi tactu suo corporali Corpus verò non ad modum vasis corporalis circumattactu continet animam, neque anima circumdatione simili continet corpus. Nec est possibile ullo modorum, ut sit tactus corporalis inter animam, & corpus, quod regitur ab illa. Adjuvaris etiam exemplo albedinis, quod posui in præcedentibus. Ampliùs. Sicut non est eis timendum à grammatica, quæ in anima humana est, ne fortè grammaticum efficiat corpus, vel ab anima, quæ in se habet grammaticam, sic nec ipsi grammaticæ, nec animæ, in qua est, timendum est à corpore, videlicet ne fortè corporalem illam efficiat aut aliâ dispositione corporali alterutram earum inficiat. Justam igitur habet admirationem, unde tam delirus error, tantaque imbecillitas intellectus eis irrepserit, ut videre non valerent dispositiones quascunque corporales nihil hujusmodi posse in substantias spirituales, aut econtrariò. Quia verò duæ prænominatæ leges, Hebræorum scilicet & Christianorum, & prophetiæ utriusque gentis illius evidenter asserunt substantias illas spirituales, ac beatissimas mitti ad nos, & volare, propter multiplicia ministeria, sed & innumerabilibus apparitionibus earum hoc jam in utraque lege claruit; necesse est, ut ponatur eis ubi, quale convenit naturæ, & excellentiæ ipsarum, quoniàm neque volatus, neque missio ad hujusmodi ministeria, neque translatio à cœlo ad terras, potest fieri ullo modorum circa hujusmodi substantias, nisi eis alicujus modi ubi fuerit: quemadmodùm autem jam sæpissimè dixi tibi per prophetas, & prædictarum duarum legum latores veritas rerum divinalium, quam fides salutaris continet, divinæ bonitatis piissima dignatione primùm revelata est, deinde illuminatus, & multipliciter adjutus rectè philosophantium intellectus circa res divinales directus est, in earumque inquisitione, & certitudinis de ipsis acquisitione incredibiliter profecit. Quapropter nullo modorum recedi potest à veritate quam scripserunt, & suis sermonibus mundo tradiderunt, absque errore impio, & intolerabili. Necesse igitur habemus ponere substantiis istis ubi, & habitationem, sive mansionem, congruentiæ suæ, non autem circundationem circumscriptivam, aut localem circumscriptionem, quoniàm hoc natura spiritualitatis pati non potest.

Quòd corpus non continet animam, nec anima corpus, sicut vas continet liquorem.

CAPUT LXXXIV.

An Angelus gubernans unum regnum possit esse simul in diversis partibus illius, sicut anima in partibus corporis.

QUòd si quis quærat, cùm anima humana necesse habeat esse in toto corpore, saltem quan- A tùm ad partes viventes, per quas sensibiles operationes suas exercet, quoniàm nisi per præsentiam ejus inibi exerceri non possunt, quomodò non potiùs omnes substantiæ angelicæ, de quibus agitur, in omnibus locis, in quibus præsentiam earum requirunt sibi injuncta ministeria, simul erunt? exempli gratiâ, ut Angelus Persarum, juxta nominationem propheticam, in omnibus partibus ejusdē regni, in quibus ministeria ejusdem necessaria sunt, præsentialiter simul sit. Præsertim cùm ministeria illa, nisi per præsentiam illam explere non possit. Respondeo, quia non est necesse, neque etiam possibile, ut in omnibus illis partibus præsentialiter simul sit princeps ille Persarum Angelus, cùm subitò præsentiam suam exhibere valeat cuicunque parti, cui necessaria est, nec esse possit moræ, vel morositatis periculum. Quòd si dixerit quis, quia in multis, & remotis partibus ejusdem regni possunt oriri plurima negotia, quorum unumquodque præsentiam ejus requirat. B Respondeo in hoc, quia non est verisimile per unum solum hujusmodi principem totum regnum ministrari, sive regi. Quare verisimile est datam ei esse ab Imperatore universali, qui est creator benedictus, multitudinem angelicarum substantiarum, ut sint ei in adjutorium, & cooperationem ministeriorum suorum, quapropter non oportet, ut omnia regni illius negotia præsentiam ipsius ex necessitate requirant, immò plurima illorum per minores illi adjunctos angelos expedivit Dico etiam in hoc, quia si solus esset, suppleret velocitate exhibitionis præsentiæ suæ ministeria multitudinis, & prohiberet à negotiis emergentibus omnia dispendia morositatis: si verò quæsierit quis, quomodò vel propter quid, diversitas, & multitudo negotiorum expediendorum non cogit ipsum simul esse in omnibus partibus, in quibus per præsentiam suam expedienda C sunt negotia, quemadmodùm diversitas operationum cogit animas nostras esse in omnibus membris nostris, in quibus non nisi per eam operationes perficiendæ sunt: Respondeo in hoc, quoniàm diversitas, & multitudo operationum hujusmodi non facit animas nostras debere esse in membris singulis, aut aliis quibuscunque partibus simul, quin potiùs, quoniàm anima humana est sustinens, vivificans, & portans omnia membra corporum nostrorum, & singula & est retinens ea in esse, alioquin fluunt, & recidunt per corruptionem in non esse: similis autem necessitas non invenitur in partibus regni Persarum, vel alterius, similiter neque in partibus cœli ultimi, quantùm ad hujusmodi substantias. Et intendo, quòd partibus cœli non est vita, neque sustentatio, neque retentio in esse per aliquam hujusmodi substantiarum, sed est solummodò locus, & habitatio congruentissima gloriæ ipsorum. Quòd si quis dixerit, hujusmodi D substantiis non esse locum corporalem, sed ubi spirituale tantùm? quemadmodùm generibus, & speciebus, aliisque universalibus. quoniàm communicant eis in abstractione, & in esse seorsum à materia, & materiæ conditionibus, & cùm interrogatus fuerit, ubi sunt substantiæ hujusmodi, nolit aliud respondere, quàm, ubi sunt genera, & species, & alia universalia. quæ videntur prohibita ab omni ubi corporali, dico, quia sermo hujusmodi multùm longè est à spe, & fide communi, & à sermonibus prænominatarum duarum legum, atque à promissionibus, quæ per Prophetas Dei dilectis, & electis hominibus factæ sunt, inconsonabiliter discrepans, & destructio ejus est destructio universalium juxta positionem Platonis secundùm intentionem Aristotelis: neque enim habet alias vias ad destruendum istum sermonē præter vias Arist. & illas,

Quòd non oportuit Angelum Persarum esse in qualibet parte regni illius propter ministeria diversa.

quas per me in præcedentibus didicisti. Falso namque fundamento innititur sermo iste, hoc est, positione universalium secundùm quod Aristoteles intendit destruere illam. Ampliùs. Sermo iste evidenter contradicit visionibus, & revelationibus Prophetarum, qui expressè testantur se vidisse exercitus angelicos in cœlo. Testes autem de visu certissimi sunt de visu, seu visione rerum, quas testificantur. Quòd si quis hujusmodi testibus non esse credendum dixerit, vel ipsemet credere noluerit, manifestum, ipsum esse intolerabiliter incredulum, eumque deductum esse ad illud incredulitatis extremum, vel nulli hominum credat, nulli credendum esse concedere cogatur. Si enim Prophetas indignos fide judicat, quos spiritu Dei altissimi locutos fuisse tot, & tantis signis, & prodigiis, declaratum est, restat ei ex necessitate non solùm, ut nullis testibus; sed etiam, ut nec ipsi creatori, qui est benedictus in sæcula credat, cùm ipse creator in omnibus, quæ signis, & miraculis approbat, testem se exhibeat, & ipsa signa, & miracula testimonia sunt quædam, & affirmationes, atque confirmationes propheticorum sermonum. & quia à Deo altissimo missi sunt, & ab eodem esse mandata, quæ prædicant, & annunciant, quibus miracula attestantur. Jam igitur satisfactum est tibi super hoc, videlicet propter quid principes illi angelici, qui regendis regnis singulis singuli deputati sunt, non habent necessitatem essendi præsentialiter simul in omnibus, & singulis partibus uniuscujusque regnorum suis ministeriis commissorum: anima verò humana necessitatem habet hujusmodi propter sustentationem, & vivificationem singulorum membrorum corporis, quod regitur ab eadem. Et hoc apparet ex separatione ejusdem ab illo, vel à quocunque membro ipsius, separatione inquam ipsius vel ab ipso toto corpore, vel à quocunque membrorum illius, & ipsum corpus, & illud membrum statim extinguitur à vita, atque corrumpitur, & in putredinem resolvitur. Nulli autem regnorum nulli parti cujuscunque illorum, quicquam deperit, quantùm ad esse, ex recessu, seu separatione principum, seu rectorum hujusmodi ab ipsis.

Contra erroneos, qui dicunt quod Angeli non habent locum corporalem, sed ubi spirituale tantum, sicut genera, & species.

CAPUT LXXXV.

Quod Angeli sancti sint in suo cœlo collocati ad similitudinem stellarum.

De collocatione verò, atque ordinatione sanctorum Angelorum in cœlo suæ habitationis non aliud, neque aliter sentiendum adhuc mihi videtur. quàm quod apparet ex collocationibus stellarum in cœlis suis, evidentiùs autem in cœlo stellarum fixarum, ubi nemo intelligens dubitare potest, quin à sapientissimo, omnipotentissimoque creatore collocatæ, & ordinatæ sint eo decore, atque decētia, quibus vidit convenientius hoc fieri posse, & hoc juxta exigentiam, seu congruentiam partium ejusdem cœli. Stellæ namque Septentrionales non congruebant partibus cœli australibus, neque econtrariò. Quemadmodùm & numerus stellarum Septentrionalium non congruebat parti australi, immò minor. Quapropter factus est numerus stellarum Septentrionalium major, quàm numerus sit australium; sicut apertè declaravit Ptolemæus in libro, quem vocavit Almagesti, in quo numeravit notabiles in utraque parte, hoc est, Septentrionali & australi, & quod dixit de notabilibus, similiter se habere de his, quæ notari præ parvitate sua non potuerunt ab Astrologis, verisimile est. Non enim dubitandum est in tam nobilibus, atque sublimibus operibus omnipotentis, ac sapientis-

E simi creatoris, nihil incongruentiæ, vel indecentiæ prorsùs esse. Sed neque sentiendum est ullo modorum majorem numerum stellarum congruisse parti australi, vel minorem parti Septentrionali, quàm alterutri earum à creatore datus sit. Alioquin incongruenter, vel indecenter de stellarum numeris dictis partibus providisset. Juxta hunc modum dicendum arbitror, videlicet, ut caput signi arietis signum libræ non decuerit, hoc est, stella, quæ est in capite arietis, in capite libræ esse non debuit, aut econtrariò. Quemadmodùm neque signum libræ collocandum fuit, ubi signum arietis collocatum est, nec vice versa, neque Orion ubi major, aut minor ursa, neque Arctophylax ubi pleiades sunt, & ad hunc modum de aliis. Alioquin nec stellas singulas, nec signa, seu imagines ex stellis aggregatas, ordine debito creator disposuisset, quin potiùs ordinem pervertisset. Evidentius autem apparebit tibi hoc in corpore humano, vel alterius animalis. Ubi consideranti, & intelligenti

F manifestum est oculos nec in alia parte, quàm in corpore, nec in alia parte capitis, quàm in anteriori, nec in alia etiam parte anterioris, quàm sub fronte & superciliis collocari debuisse. Quòd si cœlum stellatum animal est, quemadmodùm visum est nobilioribus Philosophorum Græcorum, & Arabum, erit ex necessitate similiter sentiendum de ordinatione partium ipsius, quemadmodùm de ordinatione partium corporis alterius animalis, nec decet te, nec expedit tibi, ut diligentiam meam prolixitatem reputes, cùm apud omnes manifestum sit, in rebus à consuetudine nostra tam remotis probationes philosophantibus suppetere non posse ad cōpletam declarationem. Et hæc est caula, propter quam prorogo, & aggrego tibi tantam multitudinem, ac varietatem exemplorum, atque similitudinem.

G Adjuvantur enim non mediocriter ipsæ probationes exemplis, & similitudinibus, & ad tam sublimia, & spiritualia intelligenda similitudo exemplorum vita est aptissima, atque intellectibus humanis adjuvandis, & erigendis efficacissima.

CAPUT LXXXVI.

De vero ubi Angelorum, & sanctarum animarum, qui est Deus, & quo sensu sit verum cœlum esse habitationem Angelorum.

Vt autem ad ipsam veritatem de ipso vero ubi sanctorum, ac beatissimorum Angelorum, necnon & electorum, ac dilectarum Deo altissimo animarum, per viam probationis intellectum tuum elevé, & adducam, attende inprimis, quia inclina-

H tio, & motus in corporibus indicant naturale ubi uniuscujusque illorum, sicut vides de inclinatione, & motu in deorsum, sive mundi medium, indicare naturale ubi corporum gravium, quod est ipsum mundi sublunaris medium. Et econtrariò inclinatio, & motus in sursum indicant in corporibus levibus ipsum extremum mundi sublunaris esse locum naturalem ipsorum, & apud ipsum esse ubi eorundem. Verisimile etiam est, ut si aliqua ex stellis esset in isto mundo sublunari, quod non quiesceret in eodem, quin potiùs tota virtute naturæ suæ ferretur in sublime regionis cœlestis. Juxta hunc modum manifestè se habet & in animabus nostris, quia non quiescunt quantùm ad vires suas nobiles, atque præcipuas, nisi in sublimitate, & amplitudine creatoris. Et propter hoc omne aliud quantùm ad hoc carcer, & captio eis est, & mora in eo captivitas miserabilis. Jam etiam declaratum est tibi multipliciter aliàs, & per me, quia nō est vera quies

sed somniata tantùm in corporalibus delitiis secundùm vires hujusmodi, tum propter hoc, quia animæ nostræ, cùm evigilaverint in eis hujusmodi vires, respuunt hujusmodi delitias, tanquàm sordes abominabiles, & fugiunt ab eis, tanquàm à venenatis, atque mortiferis, tum etiam propter hoc, quia nulli quærunt eas, nisi illi, in quibus vires istæ sopitæ, & quasi sepultæ sunt, tum propter hoc, quia sicut viribus sensibilibus non est possibile quiescere verè in spiritualibus bonis; sic neque viribus spiritualibus possibile est quiescere verè in sensibilibus, sive corporalibus bonis, tum etiam propter hoc, quia corporalia, sive sensibilia bona inquietissima sunt, & passionibus innumeris obnoxia, quibus necesse est amatores eorum exagitari, atque torqueri. Cùm enim amor unio quædam sit amantis, & amati, per quam unum spiritualiter amici invicem dicuntur: necesse est, ut amato patiente quamcunque læsionem, eam in amantem redundare, si ad notitiam pervenerit illius. Ex his igitur omnibus patefactum est tibi non esse veram quietem animabus nostris secundùm nobiles, ac sublimiores vires suas, apprehensionibus aut obtentibus rerum quarumcunque aliarum à creatore. Ampliùs. Cùm intellectus, seu vis intellectiva nostra, natus sit apprehendere creatorem apprehensione luminosissima, & hæc sit fœlicitas, ac beatitudo ipsius, quoniàm ultima perfectio ejusdem, similiter & vis motiva nobilis nostra sublimis, ac spiritualis nata sit conjungi eidem, & obtinere ipsum, ipsoque frui fruitione ultimæ jocunditatis, post quam non est possibile esse jocunditatem, manifestum est ipsum creatorem esse non solùm maximum bonum ejus, sed etiam finale, & completivum perfectionis ipsius, atque impletivum totius possibilitatis ejusdem, impletivum inquam impletione ultimæ satietatis, & plenitudinis, qui nec quicquam famis relinquat desiderii, nec quicquam vacui. Quare manifestum est omne aliud bonum non esse, nec plus, nisi viam ad hunc finem ultimum. In via enim non est natum aliquid quiescere quiete naturali, cùm in solo fine naturali omnium motuum quietem esse possibile sit. Quare non est possibile, ut vera quies sit animabus nostris, quantùm ad vires hujusmodi, nisi circa creatorem. Quare omnes motiones animarum nostrarum spirituales, quæ rectæ, & perfectæ sunt, in hunc finem ultimum sunt, quemadmodùm se habet in corporalibus motionibus; quæ enim non sunt in finem, propter quem debebat esse motus, aut erroneæ sunt, aut imperfectæ: erroneæ, si in aliud, quod non sit medium, aut via ad finem hujusmodi; imperfectæ verò, si in viam, vel medium sunt, & finem ultimum non attingunt. Ex omnibus igitur his manifestum est locum naturalem, & patriam unicam, omnium substantiarum spiritualium nobilium esse creatorem, & apud ipsum, & in eo solo esse verum, ac proprium ubi earum, sicut egregius ex philosophis Italicis dixit in libro suo de natura deitatis his verbis: Nihil, inquit, aliud mihi Deus esse videtur, quàm urbs quædam, & patria beatorum spirituum, & animarum in eo beatè degentium, atque viventium; sicut enim locus corporalis naturalis est unicuique corpori, in quo solo vivere, & quiescere natum est; sic ex necessitate unicuique substantiæ spirituali locus spiritualis proprius, ac naturalis est ille, in quo solo verè quiescere nata est. Quapropter ubi substantiarum hujusmodi apud creatorem, & in ipso solummodò est, & ipse verus, ac naturalis, & proprius locus earum. Ampliùs neque natæ sunt hujusmodi substantiæ ad aliud, vel in aliud moveri, neque in alio quiescere. Omne autem

Quod creator est verum ubi animarum. & angelorū.

A quod est natum moveri, vel mobile naturaliter, ad illud solum, vel in aliud solum est natum moveri, sive spiritualiter, sive corporaliter mobile sit; quod ejus locus naturalis, ac proprius; & apud quod est ejus ubi verum, ac proprium. Quare manifestum est quod dixit antedictus philosophus, creatorem esse velut urbem quandam, & patriam animarum, atque spirituum, in eodem beatè degentium, sive viventium. Quod ergo sapientes Christianorum dixerunt, quia cœlum ultimum, id est decimum, est habitatio, & patria Sanctorum, & beatissimorum Angelorum, habet etiam causam suæ veritatis, & intellectum convenientem, quoniàm inibi creatos eos dixerunt iidem sapientes; & propter hoc apud gentem Christianorum celigenæ crebrò vocantur. Non enim est ei motus in cœlum, vel ad cœlum illud, vel ad quodcunque aliud corpus, seu corporale, motus inquam desiderii naturalis. Manifestum enim est quietem naturalem, aut perfe- B ctionem spiritualem, non posse esse substantiis abstractis in corpore, vel corporalibus, cùm omnes perfectiones earum spirituales omninò sint. In corporibus autem, & corporalibus, perfectiones spirituales esse indubitatum impossibile est. Sed & nemo intelligens ignorat naturam frustra movere, aut quamcunque perfectionem naturaliter eam quærere, ubi eam esse impossibile est. Quapropter prohibitæ sunt substantiæ abstractæ ab hujusmodi inquisitionibus; & quoniàm omne naturale desiderium est inquisitio perfectionis naturalis, quæ est perfectio per se, manifestum est substantias hujusmodi nec in cœlos, nec in alia corpora, vel corporalia moveri desiderio naturali per se. Quare si desiderio aliquo moventur in illa, vel ad illa, non est hoc desiderium naturale, neque motus hujusmodi est per se ad illa, vel in illa; sed quemadmodùm ex jussione creatoris veniunt interdùm in mundum istum inferiorem propter explenda mandata aliqua C ipsius: sic interdùm & ad cœlos mobiles. Quòd enim steterunt Sol, & Luna, donec duplicaretur dies, sicut narrat lex Hebræorum, ministerio alicujus ex hujusmodi substantiis factum fuisse verisimile est, & ad hoc illam jubente creatore venisse quemadmodùm & de aliis mirabilibus Dei altissimi, quæ in isto mundo inferiori narrant hebræorum, & Christianorum historiæ, ea videlicet facta fuisse ministerio sanctorum Angelorum ad hoc missorum. Sermo autem, quo dicitur sanctos Angelos in cœlo ultimo creatos esse, illum videtur habere intellectum, videlicet, quòd statim, hoc est, absque ullo intervallo temporis, & in ipsa creatione sua in cœlo apparuerunt. Possibile enim fuit omnipotenti creatori illos creare ante omnes cœlos, & ante omnia corpora, quoniàm non requirebat natura eorum cœlorum existentiam, vel aliorum corporum, cùm sit naturaliter abstracta à corpore, & nullo modorum pendens ex ipso.

Quomodo intelligendum sit, quod cœlū sit habitatio angelorum.

D

CAPUT LXXXVII.

Quòd si Deus creaverit Angelos ante creationem omnium corporum, creavit eos in amplitudine suæ immensitatis.

QUòd si quærat quis, si creasset Deus altissimus Angelos sanctos ante creationem omnium corporum, ubi creasset eos? Manifestum est, quòd in amplitudine suæ immensitatis: ex quo etiam manifestum est, quia illa est naturalis locus ipsorum, cùm sit locus creationis, sive generationis ipsorum proprius. Locus enim generalis naturalis uniuscu-

juſque videtur eſſe locus naturalis ejuſdem: quòd enim grando, & nix, & pluvia generantur in ſublimi, non eſt ex natura grandinis, ſed inde eſt, quia materia grandinis inventa eſt in ſublimi à frigiditate, & ſiccitate, quæ ibi erant non ſecundùm naturam. Hujuſmodi enim frigiditas, & ſiccitas, potiùs naturaliter eſſe habent in regione duorum inferiorum elementorum, ſcilicet aqua & terra. Tu autem manifeſtè vides terram ibi eſſe ubi creata, vel generata eſt. Et manifeſtum eſt tibi cœlos non mutaſſe loca ſuæ creationis, vel generationis, nec inde eſſe motos. Ampliùs. Secundùm hoc manifeſtum eſt ipſam amplitudinem immenſitatis creatoris patriam eſſe propriam ſubſtantiarum abſtractarum: cùm patria unicuique ſit ubi, & unde natum eſt, & inde unumquodque eſſe dicatur, ubi natum eſt, ſicut Græci, & Arabes, vocantur, & de Græcia, vel Arabia eſſe dicuntur, qui ibi nati ſunt. Patria verò ſi naturalis eſſet unicuique, naturale ubi illius eſſet unicuique in illa. Accidit autem plerumque, ut genitus, vel conceptus in una regione, naſcatur in alia, & transferantur homines à natalibus regionibus ad alias, ſicut & de animabus noſtris futurum ſperamus ex promiſſionibus creatoris benedicti; naſcuntur enim, ideſt creantur in corporibus noſtris, ſicut per me alibi didiciſti, & transferendæ ſunt ad patriam, atque conſortium ſanctorum, ac beatiſſimorum Angelorum. Quemadmodùm transfertur miles benè meritus à tabernaculo militiæ ad aulam regiam, vel imperialem, ut in ea honoretur, & exaltetur, interdùm etiam ad regnum, vel aliam dignitatem, interdùm etiam de propria domo abſque ullo merito militationis, ſicut jam didiciſti de parvulis ſacramentis ſanctificatis in ætate parvula, antequàm ſit eis virtus, ſive poſſibilitas contra peccata, & vitia militandi, didiciſti inquam ex doctrina, & fide Chriſtianorum. Vides igitur manifeſtè, quia ubi ſubſtantiarum nobilium abſtractarum non eſt niſi in creatore per ſe, quoniàm non eſt eis quies niſi in ipſo, & apud ipſum. Unicuique autem ſubſtantiæ, ſive ſpiritualis ſit, ſive corporalis, quies eſt vera; ac perfecta naturaliter in ſuo ubi, & nullo modorum alibi. Quia ergo Angeli ſancti in ipſo puncto ſuæ creationis cœlum ultimum repleviſſe dicuntur; vel potiùs cœlum ultimum repletum eis tunc fuiſſe dicitur, potiùs ſecundùm effulgentiam, quàm ſecundùm localem continentiam, intelligendum eſt, quoniàm totum cœlum illud effulgentiis eorum ſplendidatum eſt, ac decoratum. Quemadmodùm & cœlum ſtellarum fixarum fulgoribus totum ſplendet, ac retinet, & eis quodammodò repletum eſt. Et propter hoc etiam ſtellis repletum dicitur, non quia corporeitate ſtellarum totum plenum ſit. Juxta quem modum non inconvenienter intelligitur ſermo ille ſapientis, quo dictum eſt; Spiritus domini replevit orbem terrarum, non quia ipſa ſubſtantia ſpiritus Dei repletiva loci per ſe, ac propriè ſit ſed quia ingenti ubertate, ac largitate donorum omnes creaturas ditat, ac replet. Vas quippe replere, vel implere dicitur, & liquor, qui ejus capacitatem totam occupat, & ipſe, qui liquorem in ipſum infundit, vel mittit. Ampliùs. Manifeſtum eſt tibi, quia quicquid decoris, utilitatis, aut alterius cujuſcunque boni, poteſt eſſe ex ſuo ubi alicui creaturæ, totum eſt angelis ſanctis ex inhabitatione, qua inhabitant in ipſa amplitudine immenſitatis. Quemadmodùm enim vita eſt radicibus vegetabilium ex ipſa terra, in qua infixæ ſunt, & ex ipſa radice diffunditur vita hujuſmodi in totum unumquodque vegetabilium, quantò fortiùs ex inhabitatione in ipſo creatore inavelli-

Quod quicquid boni poteſt eſſe alicui creaturæ ex ſuo ubi, totum illud eſt Angelis ex habitatione in amplitudine immenſitatis creatoris.

E

biliter in ipſo radicata erit unicuique ſanctorum Angelorum, & ſimiliter beatarum animarum vita nobilis tam naturæ, quàm gloriæ? Sic gemmis ex auro grata renitentia, ſic ex vitro vino flavor delectabilis, ſic gemmis ab invicem coruſca vernantia, ſeu vernans coruſcantia. Quare manifeſtum eſt ex exemplis hujuſmodi, ex inhabitatione prædicta in ipſo creatore decorem incogitabilem eſſe ſanctis Angelis, cùm nulla collocatio naturalis, nulla adhærentia, decentia, ſeu convenientia, comparabilis ſit ei collocationi, & ordinationi, quibus ſubſtantiæ hujuſmodi in ipſa amplitudine, ut ſæpe dixi, immenſitatis creatoris intelligibiliter collocatæ, atque ordinatæ ſunt. Cauſa autem in hoc, quoniàm nihil magis conveniens cogitari poteſt, nihil magis debitum quàm eos inſeparabili adhærentia fixos eſſe in ipſo creatore ſecundùm omnes vires ſuas nobiles. Neque enim couſque decere

F poteſt creaturam quamcunque aliquid, ut vim intellectivam angelicam immobiliter fixam eſſe contemplatione & admiratione in luce & pulchritudine creatoris, & ſimiliter vim motivam concupiſcibilem, ſcilicet nobilem, amore, & gaudio inexpreſſibilibus in bonitate, & ſuavitate ejuſdem. Eodem modo conſequens eſt & de iraſcibili nobili, quæ eſt inquiſitrix altitudinis, & eminentiæ, non minùs decens eſſe, ut ipſa fixa ſit in honore, & gloria creatoris ultimitate ſubjectionis, & obedientiæ: cùm enim inquiſitrix ſit altitudinis, & ſupereminentiæ virtus hujuſmodi, hæc autem altitudo, immò culmen altitudinis, & ſupereminentiæ, tam Angelicarum ſubſtantiarum, quàm animarum noſtrarum, videlicet, ſit ultimitas ſubjectionis, & inferioritatis ad ipſum, neceſſe eſt, ut in hoc ſit ei quies, & pax uſquequaque completa. Neceſſe igitur eſt ex omnibus his in ſolo creatore quietem eſſe & pacem omnibus ſubſtantiis hujuſmodi, & hoc naturaliter. Quapropter manifeſtum eſt ſolum creatorem eſſe

G locum naturalem ipſarum, & in eo, & apud ipſum eſſe ubi naturale ipſarum. Cùm hoc autem non debet tibi eſſe dubium creatorem eſſe habitationem gloriæ earundem, & ubi, ut ita dicatur, gloriæ illarum eſſe apud ipſum. Ampliùs. Nulli intelligenti dubium eſſe poteſt, quin creatori poſſibile fuit creare ſubſtantias hujuſmodi, hoc eſt ſpirituales, & ſeparatas, ſive ſpoliatas antequàm crearet mundum corporeum, vel quamcunque ſubſtantiam corpoream, & hoc duabus de cauſis: primùm, quoniàm creatio ipſarum non pendet ullo modorum ex creatione, vel exiſtentia corporis vel corporum, ſimiliter nec eſſe earundem: ſecundò, quia ordine naturæ priores ſunt tam perfectione, quàm dignitate: quæ autem priora ſunt hoc modo, non indigent poſterioribus, quare multò minùs indiguit creator, vel creatione, vel exiſtentia mundi corporei, vel cujuſcunque ſubſtantiæ corporeæ ad crea-

H tionem ipſorum. Poſſibile igitur fuit omnipotentiæ ipſius creare eas necdùm creato mundo corporeo, nec alia ſubſtantia corporea. Quæro igitur ubi creaſſet eas, ſi tunc illas creare voluiſſet? Manifeſtum eſt, quoniàm extra locum omnem corporeum, aut corporalem, cùm tunc locus hujuſmodi nullus eſſet. Locus autem ſpiritualis nullus tunc eſſet, niſi ſola amplitudo immenſitatis creatoris. Si igitur non fuit poſſibile eas creari, niſi in loco vel corporali, vel ſpirituali, neceſſe eſſet eas fuiſſe creatas in ipſa amplitudine immenſitatis creatoris, & intra ſemetipſum tantum creatorem creaſſe illas; poſtmodùm verò qualiter ejeciſſet eas creator à ſemetipſo, & in mundo corporeo collocaſſet illas, cùm etiam ipſum mundum corporeum non extra ſe, ſed intra ſuæ immenſitatis ambitum creaſſet?

CAPUT

CAPUT LXXXVIII.

Quòd creator non tangit mundum, nec mundus ipsum, & quemodò totum mundum esse in amplitudine ipsius creatoris intelligitur.

Qualiter tus mūdus est in amplitudine immensitatis creatoris nec tangit mundum, nec mundus ipsū.

QUia verò brevis intellectus, & paucæ exercitationis homines, mundum corporeum esse intra ipsum creatorem, nec considerare, nec capere, nec etiam cogitare prævalent, qualiter sanctus, & sapiens dixerit. omnia esse in ipso, conveniens est, ut hoc cognoscas, etiam per exemplum, quod talibus sufficere debeat. Dico igitur, quoniàm quemadmodùm anima humana in corpore, quod vivificat, & regit, proxima est unicuique parti ejusdem, & hoc absque tactu vel contactu illius; sic & universum est in ipso creatore, & ab ipso circundatur, vel ambitur, nec tamen tangit illud, vel totaliter, vel secundùm partem, vel tangitur ab eodem. Licet igitur proximus sit ipsi, & unicuique partium ejusdem, & econtrariò, impossibile tamen est ut tangat ipsum, vel tangatur ab ipso. Et idem dico de anima humana, & de corpore, in quo est, ac de singulis partibus corporis illius. Manifestum igitur est, quòd absque medio sibi invicem proxima sunt tam hæc, quàm illa, nec tamen ullo modorum contingunt, aut contingere possunt, cùm sicut alibi didicisti, contactus locum habere non possit ullo modorum, nisi in corporalibus. Ampliùs. Si contingerent se, aut contingerent se secundùm totum; quemadmodùm alibi audivisti, quia mixtio est contactus secundùm totum, sive contactus universalis, quod in prædictis exemplis nefas est cogitare, aut contingunt se secundùm partem. Et hoc iterùm impossibile est, cùm impartibile totaliter tangere non possit, pars autem continui omnis totaliter partibilis sit. Quare non tanget ipsum nisi impartibiliter, & hoc est secundùm punctum. Hoc autem est dicere, quòd non tanget nisi punctum ipsius, & propter hoc ab illo solo tangetur. Sed declaratum est tibi jam in auditu Aristotelis impartibilia se invicem tangere non posse, quoniàm nec secundam partem, cùm impartibilia sint, nec secundùm totum: quæ enim secundùm totum se invicem tangunt, hoc est, secundùm singula sui, non tangunt se, sed unum est totaliter immixtum alteri. Mirarentur etiam imperiti, si eis diceretur, quòd aliqua est propinquitas inter aliqua quæ nec est contactus, nec ullo motu pervenire possibilis ad contactum.

CAPUT LXXXIX.

Similitudines ad cogitandum locum, seu ubi, substantiarum abstractarum.

REvertar autem ad id, in quo eram, & dicam, quia id, quod movet, atque conturbat indoctos, & inexercitatos homines in parte ista, est difficultas imaginandi, & intelligendi substantias abstractas, & eandem difficultatem patimur circa æternitatem, & circa ipsum creatorem, & circa genera. & species, & quæcunque alia, quæ ad hunc modum cogitanda. & consideranda sunt, propter quod & esse divinum, seu divinale hujusmodi rebus attribuit Aristoteles, & sequaces ejus, rebus hujusmodi, scilicet immaterialibus. & spoliatis, quemadmodùm esse creatoris seorsùm à materia, & conditionibus ipsius, seorsùm à tempore, & loco juxta congruentiam suæ inferioritatis eas in hoc habere posuerunt. Similiter & numerorum ordo, atque series infinita absque ubi, & quando; sic ea,

A quæ in doctrinis, & disciplinis per viam probationis sciuntur, ut diametrum esse costæ asymmetrum in scientia geometriæ, & omnes numeros in sua proportione contra minimos se esse primos, & omnia illa hujusmodi, quæ cogitabantur in abstractione in spoliatione, quam dixi. Sicut igitur non est considerare distantiam localem inter numerum, & numerum, quoniàm nec cogitantur esse in loco, nec etiam ut in loco intelliguntur: & ad hunc modum se habet de omnibus prænominatis, quomodò non juxta hunc modum se habebit in substantiis spoliatis, ut neque in loco, neque ut in loco intelligantur, aut cogitentur, quod est dicere, ut neque in cœlo, neque in terra, nec in alia parte mundi? Quòd si dixerit quis, quia

B similitudo ista multam habet dissimilitudinem, cùm hæc, quæ prænominata sunt, ab omni motu quietissima sint, & ab omni operatione vacantissima, & ut ita dicatur, tanquàm si mortua essent, nihil agentia, sed & prorsùs nihil patientia, utpotè à mundo actionum, & passionum, & ab omni pugna potentialitatis, & actus, omnique conflictu contrariorum, tanquàm essent in mundo alio seorsùm, longè distantia: verùm substantiæ, de quibus agitur, nobiles, ac beatæ admirationi, & magnificationi, collaudationibus ejus, & jubilationibus, incessanter insistunt, quemadmodùm sermo sanctus, & authenticus, ubi eras, inquit ex persona creatoris, cùm me laudarent astra matutina, & mihi jubilarent omnes filii Dei? Animabus etiam electorum, & dilectorum Dei altissimi promittit unus ex nobilioribus hebræorum prophetis hoc ipsum dicens: Memoriam abundantiæ suavitatis tuæ eru-

C ctabunt, & iterùm alio loco: Beati, qui habitant in domo tua Domine &c. Sicut igitur incessanter torrente voluptatis spiritualis, & incogitabilis, incessanter potabuntur, & inebriabuntur, ab ubertate domus Dei, quemadmodùm idem propheta testatur; sic gratiarum actionibus. & collaudationibus magnificentissimæ gloriæ, & largitatis creatoris, totaliter vacabunt. * A quo tam magnifica dona, tamque desiderabilia jugi inundatione recipiunt, Alioquin tanto vitio ingratitudinis tantis bonis indignos se facientes à justissimo creatore privarentur eisdem, nec ad punctum horæ illa fœlicitas tam inimica vitiis illas ferret. Similiter quoties mittuntur propter gubernationem humani generis, sive ad illuminandos prophetas, sive ad alia ministeria, certum est eos operari operationem illuminationis in ipsis pro-

D phetis, & alia ministeria interdùm in rebus corporalibus, sicut fuerunt eversiones civitatum quarundam, & eversiones templorum idolatriæ, contritiones idolorum, & multa hujusmodi. Qualiter autem operari eas possibile est, ubi non sint? Ipsis igitur operationibus hujusmodi manifestam esse faciunt evidenter præsentiam suam in rebus, in quibus operationes hujusmodi perficiunt. Patens igitur est multam dissimilitudinem esse inter positas similitudines, & hoc utique nemo intelligens negabit. Ad hoc tamen adjuvaris per hujusmodi similitudines, ut abstracta, & spoliata, quoquomodò imagineris habere quæ ubi, videlicet spirituale, & non cogaris eis ponere ubi locale ullo modorum, neque situs, neque distantias, quas tibi pingit imaginatio propter depressionem intellectus tui.

CAPUT XC.

Quod inter scientias, & virtutes, & substantias angelicas multiplex similitudo reperitur, & quod sicut una, & eadem anima multarum scientiarum, sic unus, & idem locus multorum angelorum est capax, & num unus spiritus potest esse in alio.

QUòd si diligentem considerationem feceris de scientiis, & virtutibus, qualiter in amplitudine animæ humanæ spatiosissimè collocatæ sint, & quantò plures, atque majores fuerint, tantò spatiosius, adjuvaberis non parum ad intelligendum ubi substantiarum nobilium abstractarum. Et apparebit evidenter tibi, quòd non est necesse, ut exercitus militiarum illarum divisi sint per singula, & distributi certis partibus cœli, vel dispersi per agmina in amplitudine cœli ad instar muscularum, vel aliorum volatilium agminatim in latitudine aëris volitantium, vel gregatim in ea quiescentium, quemadmodùm se habent de quantacunque numerositate scientiarum, & virtutum in mente humana creatoris munere existentium. Si verò dixerit, quia ista etiam similitudo dissimilitudinem multam habent ad id, de quo agitur, cùm scientiæ, & virtutes accidentia sint, res verò de quibus agitur substantiæ, verùm indubitanter est, quòd hæc dissimilitudo est inter res illas, sed multiplex similitudo est inter easdem, primùm, quia utræque spirituales sunt, deinde, quoniàm neutræ comprimunt se invicem, vel coangustant in suo loco, vel ubi, sive aliæ in aliis, sive simul in uno. Neque enim scientiæ, vel virtutes, comprimunt se, vel coangustant in anima una, neque ipsam animam ullo modo coangustant, vel occupant occupatione, quæ prohibeat eam à receptione plurium, vel majorum, quemadmodùm fit in sacris, & aliis vasis corporalibus, quæ interdùm nimia repletione, vel occupatione, confringuntur, aut dirumpuntur; tertiò ipsam animam dixit Aristoteles, locum esse specierum, sive formarum; quare secundùm hoc apud ipsam est ubi specierum, sive formarum; quartò, in hoc est alia similitudo inter res, de quibus agitur, quia substantiæ spirituales, cùm sint spirituales, & impartibiles, non sunt prohibitæ per substantialitatem suam compati se multæ absque compressione, & coangustatione in uno loco spirituali, quemadmodùm econtrà quantitas continua per accidentalitatem suam occupat, & replet locum corporalem, ut quidam posuerunt, & adhuc etiam pluribus videtur. Alioquin qualiter essent omnes hujusmodi substantiæ in amplitudine immensitatis creatoris, si substantialitas earum prohiberet illas ab hujusmodi societate, & compossibilitate, quam diximus. Ampliùs Secundùm hoc, cùm nec sit possibile, nec fuerit, creatorem benedictum creare aliquam hujusmodi substantiam extra se ipsum, aut non potuit creare nisi unam, aut non potuit creare plures, quàm creaverit. Si enim duæ, vel plures non possint esse in sinu immensitatis creatoris, sed una totum illum impleat, & occupat, prohibens, & repellens alias ab eodem, non potuit creare, nisi unam semel, cùm simul intra immensitatem creatoris esse non possint, sed neque multas creare potuit unam post aliam. Alioquin ejiceret à se primam, cùm crearet secundam, & ita de aliis, quod jam in antecedentibus prohibitum est. Scito cum his, quia non est prohibita una substantia spiritualis aliam recipere intra se. Cujus exemplum evidens est in supereminentissima, ac gloriosissima Trinitate, qui est unus verus, ac E solus Deus, pater, scilicet & filius, & spiritus sanctus. Ubi manifestum est ex lege & doctrina Christianorum, quia unaquæque trium nominatarum personarum in utraque sit reliquarum, & econtrariò. Et jam declaratum est hoc tibi per me in tractatu singulari de primo principio. Creberrimum etiam est tam in lege hebræorum, quàm in lege Christianorum, & in doctrinis utrarumque, Deum & habitare, & loqui in animabus hominum sanctorum: & de hoc unus ex nobilioribus prophetis dicit: Audiam quid loquatur in me dominus Deus; quomodò autem loquitur dominus Deus in eo in quo non est? Alius iterùm de prophetis hebræorum dixit: & dixit angelus, qui loquebatur in me. Præcepit insuper lex hebræorum occidi tam virum, quàm mulierem, in quo, vel in qua spiritus pythonicus esset. F Tu etiam audis dæmoniacos sæpissimè nominari, & vulgarissimum est apud legem Christianorum, & narrationes miraculorum ipsorum dæmones ejectos esse ab hominibus. Et in libris magicis invenies multa remedia ad ejiciendos dæmones ab hominibus, si tamen vera sunt quæcunque in eis scripta sunt. Quare si creditur tantis testimoniis, non relinquitur dubium, & bonos, & malos spiritus, seu angelos in animabus hominum plerumque fuisse, & etiam adhuc esse posse. Ampliùs. Qualiter prohibita est substantia spiritualis impartibilis recipere posse aliam intra se, cùm capax sit, & receptibilis innumerabilium scientiarum, atque virtutum? Quòd si dixerit, quia hoc prohibet substantialitas ipsius, dico in hoc, quia substantialitas ipsius non angustat illam, aut efficit incapacem, quominùs recipere possit aliam. Alioquin nulla substantia capax, vel receptibilis esset alterius. Quod si dixerit, quia impartibilitas prohibet hoc, videlicet ut aliam substantia impartibilis intra se recipere possit: G quomodò igitur non prohibet ea receptioné scientiarú, & virtutú, cùm substantia spiritualis nec corporaliter, nec spiritualiter magis repletiva vel occupativa sit, quàm virtus, vel scientia ratione impartibilitatis. Alioquin ipse creator esset omnium angustissimus, & incapacissimus, cùm manifestum sit, & per vias multas in præcedentibus declaratum, ipsum esse in ultimitate amplitudinis, & capacitatis. Cui autem videri potest, ut angelus, qui erat, & loquebatur in anima antedicti prophetæ, non patipellet, vel potuisset scientias, & virtutes prophetæ, quæ erant in illa, & quod necesse habuerunt fugere ab eadem, cùm in eo spiritus ille propheticus intravit. Vel quis dubitare potest quin splendor ille propheticus adventu suo omnes illustraverit, atque adauxerit, & quin animam ipsam prophetæ dilataverit, & ampliaverit potiùs, quàm angustiaverit, & occupaverit, vel minus capacem reddiderit? Deinde H quid est quod dicitur in libro, qui dicitur Sapientiæ apud Christianos, videlicet quòd in ipsa sapientia est Spiritus sanctus, & post pauca? Qui capiat omnes spiritus intelligibiles. Ampliùs. Si multa millia dæmoniorum esse possunt in anima una humana, sicut continet lex Christianorum, cur non potiùs multa millia sanctorum, ac beatarum hujusmodi substantiarum? Præsertim cùm hæc inimica sint animæ humanæ, eamque intolerabiliter vexantia, ac perturbantia, illæ verò amicissimæ, & modis omnibus ordinantes, tranquillantes, perfectionibusque ejusdem nobilibus benignissimè, ac studiosissimè intendentes. Et intendo, quòd si ignis aquam intra se recipere non refugit naturaliter, multò fortiùs non refugit & aqua intra se admittere ignem.

CAPUT

CAPUT XCI.

Quod multi doctores Christianorum dixerunt; quod trinitas gloriosa esse potest in anima humana, & nulla alia substantia, videtur tamen verisimile, quod cum Deo veniant ad eam etiam Angeli.

QUòd si fortè dixerit, quia animam humanam sibi sedem propriam, & habitaculum nulli communicabile, beata, & gloriosa trinitas retinet, & reservat, quod multi ex sapientibus Christianorum dixerunt, fortassis non improbabiliter hoc dicet; quanquàm verum sit, quia & non minùs probabile est, consortium sanctissimarum substantiarum ei jugiter famulantium nunquàm eidem displicere, nunquàm ipsum repellere, & propter hoc ab ingressu sanctarum animarum eas non excludere, quæ non nisi ad implenda jussa ipsius, nunquàm nisi ad pa-
B randum, & ornandum ei habitaculum in animabus humanis, eas ingrediuntur. Nec opinandum est ullo modorum, ut præclara illa familia creatoris sit ei, vel esse possit in quocunque loco vel corporali, scilicet vel spirituali ad compressioné, vel coägustationé vel ad aliquid aliud, quod eidem displiceat, quin potiùs ad gloriã, & honorem, cùm potiùs dominãtissimam ipsius majestatem stipatam, ac circunda ã nobilissimo divitiarum suarũ comitatu esse deceat, quàm solitariam. Nec hoc pati posse videtur immẽsitas bonitatis ipsius, cũ, sicut ait nobilis ille Latinorum Philosophus, vita sine socio, vita leonis, ac lupi est. Qualiter igitur volunt magnificentissimum gloriæ Regem, & ullius dominationis imperatorem solitarium esse in amplitudine capacitatis animæ humanæ? Si enim ita est, ut ipsi ponunt, anima humana non erit ei honoris habitaculum, sed magis ignomi-
C niæ, & nescio cujusmodi absconsionis latibulum, in quo excluso comitatu gloriæ suæ quasi delitreat solus. Manifestum igitur tibi est ex omnibus his substantiã quantumcũque abstractam, & impartibilem prohibitam non esse naturali impossibilitate, quin & recipere possit aliam hujusmodi intra se, & recipi similiter in eadem. Debes etiam scire, quia nonnullis visum est nihil pertinere tam locum, quàm ubi ad animam, vel ad alias substantias spirituales, ac simplices. Ad substantias verò, de quibus agitur hic, dixerunt etiam quandò non pertinere, cùm eas æternas posuerint, nisi quis forsitan quandò æternitatem, vel æternalitatem dicere voluerit. Ad solam enim substantiã, quæ sustinet decẽ prædicamenta ubi & quandò pertinere existimaverũt. Adjuvãtur autẽ in hoc per sermonem Arist. quo dixit, & corpus quidem materia est: anima verò forma. Quia igitur manifestum est tibi formas materiales, sive sint accidentales, sive sub-
D stantiales, non habere ubi, nisi subjectorum suorum, quemadmodùm neque motum: videri potest & de anima humana non aliter habere ubi nisi in corpore suo, neque aliud ubi, quàm corporis sui. Et hoc videntur approbare, qui dicunt eam esse in corpore suo diffinitivè. Intendunt verò in eo, quod dicunt diffinitivè, ad negationem existentiæ ipsius extra illud. Et intendunt in sermone essendi in corpore diffinitivè esse in corpore, & non alibi; hæc autem ratio congruit albedini ad superficiem, cùm in illa sit, & non alibi. Verùm quoniàm animam esse in corpore, & ipsam animare corpus, subjecto, atque re, & veritate unum sunt; animare autem non dicit ubi ullo modorum manifestum est, quoniàm animã esse in corpore non dicit ubi ullo modorum, per eandem viam corpus habere animam, & corpus esse animatum, idem sunt subjecto, & veritate: neutrùm autem dicit aliquod genus ubi ullo modo, similiter

Quod in anima humana cum trinitate gloriosa possunt esse Angeli multi.

pinio dientium, uod substantia spirituales habent ec quan- nec ubi.

Quid intelligitur per esse diffinitive in ubi, sive loco.

A & quoniàm esse animam in corpore, & corpus esse animatum, animamque animare corpus, & corpus habere animam, idem sunt, per eundem modum consequens est nullum istorum quatuor dicere aliquod genus vel aliquem modum ubi, vel ubietatis. Jam verò pervulgatum, ac pervagatum est apud loquentes de anima humana, quia ipsa est in corpore suo, quemadmodùm Rex in regno suo, & quemadmodùm Dominus in domo sua, sicut & alibi audivisti per me, quia corpus humanum velut domus est animæ humanæ vasorum, & utensilium, sufficientia ad omnes operationes necessarias præparata, & ornata: & quemadmodùm ipsum est sicut officina quædam, aut operatorium ut textrinum, vel fabrica, ipsa verò est in eo, ut operarius, vel operator exercens operationes suas per partes corporis, & membra, tanquàm per varia instrumenta. Et intendo operationes etiam sensuum, & imaginationis; cæterasque omnes tam interiores, quàm exteriores.
B Differt autem quoniàm operarius, sive operator, qui utique substantia corporea, & homo est, certam habet sedem, & locum suæ circumscriptionis corporalis, unde operatur, & illam unitam sedem anima verò humana non sit, cùm in tot, & de tot corporis sui partibus operetur. Quòd autem Plato dixit eam sedem habere in capite, Aristoteles autem in corde, non absque ratione dictum esse opinandum est. Sedes enim vitæ, & sensus, maximè tactus in corde potissimùm esse videtur, per rationem, quã ad hoc inducit Aristoteles, hanc videlicet, quia modicã, & levi compressione nervi cujusdam procedentis à corde cessat in toto corpore motus, & sensus tactus: sicut manifestum est in oppressionibus, quas sæpè patiuntur dormientes, & supini jacentes, & hujusmodi oppressio vocatur ephialtes, quam nonnulli dæmonium esse credunt, vel à dæmonio in-
C cumbente supra corda dormientium, & modo, quo dixi, jacentium. Plato verò sensibus caput cæteris partibus ornatius attendens, positioneque & loco supereminentius, in eo sedem animæ humanæ posuit, & sedem rationis in media cellula cerebri esse voluit pro eo, quòd læsione cellulæ illius læditur ratio quantùm ad usum suum, vel operationem, & cùm vehementer invaluerit, operationem rationis omninò impedit; propter hæc igitur omnia eousque permotus est Plato, ut caput humanum ipsum hominem esse diceret, residuum verò corporis humani quasi columnam quandam esse caput in sublimi portantem.

Quod anima humana est in corpore, sicut Rex in regno.

Quod Plato dixit animam sedem habere in capite, & Aristoteles in corde & motiva eorum de hoc.

CAPUT XCII.

Quòd creator est ubi proprium Angelorum, & animarum beatarum.

D REvertar autem ad id, in quo eram, & dicam, quia ex his quæ in hoc capitulo præcesserunt, clarere debet tibi locum naturalem, & patriam, & etiam locum gloriæ substantiarum, de quibus hic sermo est, unum esse amplitudinis creatoris benedicti & utrumque ubi earum esse apud ipsum propriè ac verè solum, & quoniàm in cœlo ultimo dicuntur esse, ipsumque replere effulgentiis vitæ suis mirificis, atque pulcherrimis; nullo modorum autem essentiis suis, cùm impartibiles sint, & jam declaravit Aristoteles, & alii multi impartibilia, sive finita sint, sive infinita, non posse replere locum partibilem, etiam quantumcunque parvum? Hujus autem exemplum est in anima humana, quæ corpus, in quo est effulgentiis vitæ, sensuum, & motus, aliarúmque virtutũ, & operationũ replet; non autẽ implet illud essentiã

Quod Angeli replent cœlum effulgentiis suis, & non essentiis suis.

sua, nec hoc eam facere possibile est, vel alicui tali substantiæ impartibili, sicut dixi. Nec intelligas in hoc sermone meo, quòd effulgentiæ sanctorum Angelorum sic repleant cœlum ultimum, quemadmodùm effulgentiæ animarum replent corpora, in quibus sunt, quoniàm effulgentiæ istæ animarum corpora ipsa vivificant, perficiunt, & aptant ad varias operationes, tanquàm naturalia earum instrumenta, vel organa, effulgentiæ verò illarum beatissimarum substantiarum cœlum nec vivificant, nec perficiunt neque ad operationes aliquas illud aptant. Sed quemadmodùm regale palatium ornaretur, ac decoraretur militibus ornatissimis, & apparatissimis, si parietes, & aliæ partes illius natæ essent relucere instar speculorum ad decorem, & apparatum illorum: sic cœlum natum est nobilitate, ac præcellentiâ, qua supereminet mundanis corporibus relucere ex vicinitate sanctarum, ac beatarum hujusmodi substantiarum, eisque ornari, ac decorari. Et hoc ipsum in inferioribus corporibus accidisse ex utraque lege Hebræorum, & Christianorum, & ex narrationibus miraculorum sæpiùs accidisse manifestum est videlicet carceres, templa, aliaque loca, vel habitacula ex sanctorum Angelorum præsentia refulsisse, & suavitatis miris odoribus fragrasse. Non debet igitur tibi videri mirum, si nobilissimum illud cœlum ordinatione naturali sanctissimis illis, ac beatissimis substantiis super omnia alia corpora proximum multiplici decore refulget ex tanta vicinitate earum, quemadmodùm spiritus in corpore humano priùs recipiunt effulgentias animales, quàm nervi, & nervi, quàm ossa, & forsitan copiosiùs. Ampliùs. Respice in gloriam creatoris, & videbis effulgentiis ejus ornatum esse, & refulgere universum. Et effulgentiæ istæ sunt potentiæ, virtutes, bonitates, & pulchritudines, quibus ordinatissimum, ac pulcherrimum est universum. Quid igitur mirum si à præclaris, ornatissimisque substantiis illis effluunt convenientes, ac speciosæ effulgentiæ in cœlum illud, decorantes, & exornantes ipsum? Declaratum etiam est tibi cum his omnibus, quoniàm anima humana non dicitur esse in corpore suo, quod regit, & administrat, per modum ubi, sicut animatum, & habere corpus nullo modorum significant ubi, neque animare, vivificare, aut regere pertinent ullatenùs ad prædicamentum ubi, est igitur per modum, quem dixi, & dicitur esse anima humana in corpore. De hoc autem scito, quòd ipsum habet quæstiones multas, & disputationes, & explicatio ejus completa nec facilis, nec contemnenda, quas ego motu prolixitatis prætereo. Quòd si volueris imaginari statum substantiarum separatarum, & animarum beatitudini, & gloriæ illarum associatarum, considera diligenter, quoniàm anima separata à corpore separatione perfectâ, nihil habet secum de pertinentibus ad sensum, & imaginationem, sed quasi detersa, & abrasa sunt ab ea omnia fantasmata sensuum, & imaginationis, similiter & memoriæ congruentis istis. Est igitur nuda, & pura ab his: sive enim hujusmodi signa, sive fantasmata in spiritibus sint, qui deserviunt viribus illis, sive in ipsa essentia animæ ex præsentia corporis, per hujusmodi separationem ab eis protsùs nudatur, atque detergitur. Spiritus enim omnes illi, cùm corporei sint, ab ea separantur cum corpore, & extinguuntur cum eodem. In ipsa verò essentia animæ humanæ nullo modorum fingi possunt, cùm immediatè impressa sint à formis sensibilibus. Præterea etiam sola ægritudo ab hujusmodi formis animas nostras dispoliat, & à memoria nostra funditùs eas abolet, & abradit. Quãtò fortiùs igitur mors nullã carũ in nobis relinquet? Sic igitur anima spoliata cũ se cogitare

Quòd in morte omnia fantasmata separantur ab anima.

E voluerit seorsum se inveniet, & cogitabit ab omnibus sensibilibus. Quare nec in cœlo, nec sub cœlo, nec in terra, nec super terram se esse intuebitur, nec de ullo sensibilium cogitabit cogitatione sensibili, vel imaginabili, aut memorativa memoria, quam prædixi, sed cogitatione tantùm intellectiva, vel intelligibili, & tanquàm seorsum à mundo isto, & in alium mundum raptam, sive translatam se sentiet, aut videbit. Et hic est status valde similis, immò penè idem statui raptus, sive animarum, quæ dicuntur rapi, seu raptæ, de quibus dicitur, quoniàm in alio mundo, vel seculo sunt in raptu, quàm essent ante: & similes alienationes, seu translationes videntur interdùm fieri melancholicis, & quibusdam alijs furiosis, propter quod videntur sibi F ipsis esse in spiritu, vel quasi in spiritu. Contingit autẽ hoc hujusmodi hominibus interdùm ad modicũ, interdùm autem ad multum temporis, propter quod & multa de futuris, & de aliis occultis enunciant. Qualiter autem hoc fiat, vel qua de causa, fieri impediatur, audies in sequentibus, si Deus voluerit. Ego verò non intendo hic de animabus, quæ vel per mortem rapiuntur ex hac vita ad supplicia, quæ meruerunt, vel ad loca suppliciorum hujusmodi per raptum visionis, aut revelationis, & hoc vel ad hoc, ut ipsæ sibi prospiciant, & caveant ab hujusmodi, vel ad hoc, ut viventes præmoneant, atque præmuniant, ut mala huiusmodi præcaveant, & devitent. Scito igitur, quoniam animæ hujusmodi vel per mortem omninò separatæ & à corporibus, & à mundo isto sensibili, vel per raptum visionis, aut G revelationis, quasi in quadam regione lucis sibi esse videntur, propter quod & ad videnda, quæ in alio statu non viderant, illuminantur, & hoc secundùm majus, & minus. Verùm quæ omninò separatæ sunt, visione intellectiva tantùm vident, quæ vident. Et visum fuit multis ex sequacibus Aristotelis eas non videre nisi universalia, hic autem est error nulli legi tolerabilis, & destruxi eum in his tibi, quæ præcesserunt. Prohibet enim iste error, & negat omninò gloriam animarum humanarum quæ est perfecta, lucidissimaque visio creatoris: cùm enim creator singularissimus sit, singularitas autem sit prohibens à se visionem intellectus, erit ex necessitate creator benedictus omnium invisibilissimus, visione scilicet intellectiva. Manifestum igitur est secundùm huiusmodi errorem animas separatas esse quasi in regione universalium, & absque ulla memoria particularium, sive singularium, quæ priùs noverant in corporibus suis, & in isto mundo, & propter hoc de ubi nihil eas penitùs cogitare, vel noscere. Et si in eo statu interrogarentur de ubi, ubi essent, H nescirent, nec etiam cogitare possent, quid interrogarentur, ubi enim omne particulare est. Et insuper non habet locum in regione substantiarum abstractarum, & separatarum, in qua nec ipsæ alia vel cogitant, vel cogitare possunt quantùm in eis est, quàm huiusmodi spoliata, sive abstracta. Manifestum igitur est ex omnibus his ipsam non habere ubi per se ipsam, neque indigere: cùm autem intrat corpus, acquirit ubi corporis, quod intrat, & facit illud suum, sed multum extraneè est suum, multumque per accidens. Quapropter intrare corpus, vel exire de illo, multum extraneè dicitur, & multi ex philosophis abhorrerent, & repudiarent huiusmodi sermones. Hæc autem imaginatio ad hoc te adjuvat, ut cognoscas, quia si anima humana absque ullo usu sensuum, & imaginationis, & memoriæ de sensibilibus, cogitaret se, & de esse suo, non inveniret vel ubi, vel situm, id est neque sub, neque supra, neque juxta, neque ante, neque retro, sed neque naturalem potentiam, vel aptitudinem ad quodcumque istorum

Quod animæ omninò separatæ visione intellectiva tantùm vident quæ vident.

Quod in[illegible] anima[illegible] penitus [illegible]

Et propter

Et propter hoc videri non improbabiliter potest, quoniàm non aliter dicit, vel cogitat se esse in corpore, vel in loco corporis, quàm se lædi, vel percuti, quando læditur, vel percutitur ejus corpus. Hi autem sermones, sicut plenè nosti, sermones non proprii, neque per se sunt. Reminisci verò debes sermonis illius, qui nolebat recipere animam esse in corpore, sed corpus potiùs esse in anima, quemadmodùm nemo recipit æternitatem esse in tempore, hoc est, intra tempus, sed potiùs tempus esse in æternitate, & intra ipsam. Indignum quippe meritò videri potest immensitatem amplitudinis spiritualis, intra angustiam parvitatis spiritualis includi; & de amplitudine, & de immensitate amplitudinis spiritualis, non oportet te in hoc capitulo ampliora audire. Circa hoc igitur cogita secundùm ingeniositatem tuam. Et si aliud vel verius, vel melius videris, donum reputa creatoris.

CAPUT XCIII.

Quòd infima aëris regio malignorum spirituum est habitatio, à qua in cœlum, ut expulsi, transcendere non valebunt. Et de his, quæ à prophetis videntur fieri, & de quodam spiritu, qui Regem Achab decepit.

Quòd mali spiritus sunt in parte inferiori aëris damnati exilio perpetuo à reversione in cœlum, à quo dejecti sunt.

Post hæc autem conveniens est, ut aggrediar quæstiones, quæ oriuntur nobis circa hoc ex sermonibus Prophetarum, & ex narrationibus historiarum, quas omnis lex recipit. Habet siquidem lex, & doctrina Christianorum totam multitudinem malorum Angelorum de cœlo ultimo merito suæ depravationis dejectam, ac profugatam in inferiorem partem aëris. Et hæc est pars caliginosa, quam venti, & nubes, cæteraque, quæ in sublimi generantur, ut nives, & grandines, & pluviæ, & fulgura occupant. Habet insuper eadem lex, & doctrina eos prohibitos perpetuò, & tanquàm damnatos exilio perpetuo, à reversione & ascensione in cœlum illud, à quo sic dejecti sunt. His igitur ita se habentibus, qualiter stabit sermo, quem dixit sanctus & sapiens, videlicet quia quadam die, cùm essent filii Dei coràm Domino: affuit etiam & Sathan. Si enim filii Dei, hoc est Sancti, & beati Angeli in cœlo illo ultimo sunt mansione perpetuâ, Sathan autem perpetuo exilio damnatus absque ulla spe reversionis inde ejectus est, qualiter affuit cum filiis Dei coram Domino? Quomodò affuit ibi Sathan? Scito igitur, quia quidam Hebræorum opinati sunt virum istum sanctum, scilicet Job nunquã fuisse in veritate, sed fuisse tantùm exemplum, & parabolam propositam hominibus ad intelligendam creatoris providentiam, & curam circa homines, & hujusmodi parabolæ vocantur usualiter argumenta apud Rhetores, & Oratores. Argumentum enim est secundùm eos res ficta, & non facta, quæ tamen fieri potuit. Verùm non sic effugiunt, quoniàm Michæas unus ex Prophetis eorum dixit se vidisse Deum, & omnem exercitum cœli circa eum, & audivisse ipsum dicentem: Quis decipiet mihi Regem Achab? Et surrexit spiritus in medio, dicens, Ego decipiam Regem Achab, & ero spiritus mendax in ore omnium, & in ore omnium Prophetarum. Erat quidem inter eos, quibus communiter interrogatio illa creatoris proponi videbatur: aut ergo ascenderat ad locum habitationis sanctorum, ac beatorum Angelorum, aut illi descenderant ad locum illum ubi ista ostensa sunt Prophetæ Micheæ. Utrumque autem inconveniens est manifestum, videlicet & creatorem descendisse de habitaculo illo

A excelso, & gloriam omnis exercitus sui illuc adduxisse, ut loqueretur illi spiritus mendacii, & illum spiritum in habitaculo illo admissum fuisse. Propter hoc, & multa hujusmodi necesse habes exercitatus esse non mediocriter in expositionibus, & intellectibus eloquiorum Prophetarum. Scito igitur quià ubicunque sit Sathan, semper est coram Domino, hoc est dicere in conspectu, in oculis. Et intendo utrumque istorum non aliud esse, quàm in clarissima visione, & lucidissimo intuitu creatoris. Et secùndùm intellectum istum non cogeris, vel in cœlo, vel in alio loco aggregatos fuisse beatissimos, ac sanctos Angelos, & Sathan cum eis inibi fuisse, & intellectus iste est secundùm planum literæ. Scito etiam, quòd distantia locorum non detrahit aliquid præsentiæ, quantùm ad creatorem, nec propinquitas aliquid addit eidem. Et intendo, quòd nec illa facit, ut aliquid minus præsens sit creatori, nec illa magis, sicut

B neque magis notum, aut minùs. Debes etiam in hujusmodi rebus attendere, quia quædam fiunt in visione, quæ reverà non fiunt secundùm rem, & veritatem, sed fieri videntur. Et propter hoc nullo modorum consequens est, ut quod videt Propheta, seu visum est ei fieri in visione propter hoc sit, vel fiat in re, & veritate. Plerumque enim adducti sibi videntur Prophetæ ab una regione in aliam, cùm omninò non moveantur, & videntur eis equi & quadrigæ, cùm nec equi veri nec quadrigæ sint, sed signa tantùm, & imagines ostendentes ex figuris suis, & aliis designationibus, quæ ventura sunt, vel alia occulta, quæ tamen expediat scire hominibus, vel quæ facienda, vel cavenda sunt eisdem. Unde & Prophetæ nominati sunt quasi providentes hominibus, & videntes pro eis. Attende igitur in visionibus Pro-

C phetarum, quæ fiant in visione, nec tamen fiant simpliciter, sicut dixi tibi de adductione Prophetæ in regionem aliam. Quod verò de spiritu mendacii audivisti, juxta planum literæ rectissimè intelligi potest, sicut illud, quod dictum est, filii Dei coram Domino. Quemadmodùm enim coram Domino sunt substantiæ istæ ubicunque sint, quocunque modo alicubi esse dicantur, coram Domino semper sunt; sic & assistunt ei semper ubicunque esse dicantur. Et hic est sermo Prophetæ istius secundi, videlicet Deum, & omnem exercitum cœli assistentem ei. Nec inconvenienter de exercitu cœli intelligi potest esse spiritus ille mendacii vel quia inde fuerit, antequàm malitia sua depravatus inde corrueret, & frequentissimus usus habet loquentium nominare & res, & homines ex hoc, quòd fuerunt, vel habuerunt. Multi enim dicti sunt Reges vel Principes regnorum, atque provinciarum, etiam quorum potestates habere desierunt, & etiam postquã mortui fuerunt. Scito ta-

D men, quia non cogit planum sermonis illius, ut concedas spiritũ mendacii fuisse de exercitu cœli, hic est enim sermo: Egressus est autẽ spiritus, & stetit corã Domino. Jam autẽ exposui tibi quid sit intellectus ejus, quod est corã Domino. Posset tamen intelligĩ totum factum fuisse in visione, ut significaretur totó hujusmodi facto spiritũ illum mendacii potestatem accepisse decipiendi Regẽ illum, & illudendi sic Prophetis ejusdem mendacibus, & non habuisse eã nisi ex permissione creatoris, in quo voluit creator benedictus firmari credulitatem hominum de providẽtia sua, & cura circa homines, & res humanas; cũ enim ipsam mali spiritus illius deceptionem, & Prophetarum illorum illusionem, se sciente, & permittente hoc facto docuit; quantò fortiùs igitur de bonis hoc est sentiendum, videlicet quòd ex magnificentissima munificentia ejus ad homines veniãt. De malis verò, quòd ex rationabilissima, justissimaq; ejusdẽ permissione hoc est, eo rationabilissimè, ac justissimè

permittente homines tentent, aut vexent, ut fiant solertes, intelligentes instruxit.

CAPUT XCIV.

Quod dæmones in pluribus locis apparent, sicut lares, penates, domina abundia hellequin, & de aliis, ex quo non videntur in aere carcerati.

CUm autem doctrina Christianorum evidenter habeat, & scientia sapientum eorum, expresserit, quòd in aëre isto inferiori in quo prænominatæ mutationes fiunt, sit habitatio dæmonum, licet carceralis, usque ad diem judicii, in quo cum cultoribus suis, & imitatoribus suis detrudendi sunt in locum suppliciorum, qui communiter infernus nominatur, quæstiones oriuntur philosophantibus multæ de hoc. Primùm, quia si habitatio illa est eis carcer, qualiter inde tam liberè, ut videtur, & in tanta multitudine egrediuntur? Ampliùs. Aliquandò hujusmodi spiritus totam terram occupaverunt, partim in templis, sive delubris, partim in statuis & aliis receptaculis, partim in domibus communibus, unde quidam eorum lares vocati sunt, partim in penetrabilibus domorum, propter quod & alii penates dicti sunt, alii in hortis, ubi & colebantur, alii in limitibus agrorum, alii in silvis, sive nemoribus, alii in fluminibus, alii circa fontes, sed & in omnibus locis amænis colebantur, & responsa dabant cultoribus suis; plurimi verò in hominibus, vel in his quos vexabant, vel in quibus, seu per quos loquebantur, vel paucissimi igitur in loco habitationis illius remanebant, vel multitudo eorum est incredibilis numerositas. Prætereo de incubis, & oculatoribus, & de aliis, qui multis ex hominibus familiares se exhibebant, sicut dixi tibi supra de illo, de cujus familiaritate Arist. se jactat; propter hoc ego dixi, quòd liberum videntur habuisse egressum à loco illo, & adhuc etiam habere cùm ad invocationes magorum, & necromanticorum veniant. Quid autem dicam de opere majoris circuli, & de opere etiam minoris, in quibus tanta multitudo eorum apparet, ubi & quatuor Reges ipsorum à quatuor mundi partibus, cum exercitibus innumerabilibus suis convenire dicuntur, sed de exercitibus nocturnis, quos alii hellequin vocāt, alii exercitum antiquum, quid de fatis, sive de fatabus, quid de dominabus nocturnis, quarum principem dominam abundiam, sive satiam vocant, ab abundantia scilicet, & satietate, quam in domibus, quas frequentant, largiri eam credunt, maximè mulieres, quæ vilibus deliramentis intendunt, cùm hæc omnia, si quid veritatis habent, maximè maligni spiritus esse videantur. Quomodò ligati, vel incarcerati videri possunt, qui tantis exercitibus & agminibus discurrere tam longè latèque videntur, in maribus etiam apparet eorundem non minima multitudo. Quid verò sentiendum sit de Deo Plutone, & toto regno ejus, cui vulgus, ut ait Poëta quidam Latinus, innumerum famulabatur, an totum figmentum Poëticum est, quod de regno ejus Poëtæ fabulati sunt, aut si veritas subest, proculdubiò etiam in regno ejus, & habitatione est innumerabilis tartareorum civium multitudo. Qualiter igitur omnes illi maligni spiritus incarcerati in loco antedicto detineri videri possunt? quantâ quoque libertate, atque licentia, si illic habitant, inde egrediantur, apparet evidenter ex hoc, quòd ipsa lex Christianorum habet expressè in uno videlicet homine unam legionem ipsorum habitasse, legionis autem numerus est sex millia sexcenti sexaginta sex: magna igitur est eis

De numero legionis

E libertas exeundi de carcere hujusmodi, quando ad vexationem unius solius hominis tanta multitudo descendens inde convenit. Ampliùs. Fabula illa gentis Hebræorum manifestè contradicit huic incarcerationi. Narrant quippe inter alia fabulosa quendam ex Regibus suis sapientiâ indubitanter famosissimum, totam universitatem hujusmodi spirituum vasculo uno vitreo religasse reclusos, postmodum autem fracto, nescio quo casu, hujusmodi vasculo eos inde exivisse: in qua igitur potestate, vel virtute potuit Rex ille carcerem creatoris aperuisse, & vincula, quibus religati spiritus hujusmodi, tenebantur inibi, vel solvere potuit, vel disrumpere? Ampliùs. Quomodò ipsimet non potuerunt hujusmodi vasculum frangere, cùm inter eos nullus sit, qui non majora, & fortiora incom-
F parabiliter possit? quis vel etiam puer septemannorum carcerem illum vitreum frangere non prævaleat? quis denique nisi intellectu carens, corpore etiam licet solidissimo, hoc est, ferreo, vel adamantino substātias spirituales retineri non posse ignorat.

CAPUT XCV.

Quòd spiritus maligni, etsi in aliis locis appareant, inferiorem aëris sedem habitant. Quotque legiones singuli ordines Angelorum contineant, deque tentationibus ab ipsis permissione divina aliis factis.

REvertar igitur, & dicam, quia doctrina Christianorum nullam debet habere apud te de veritate sua dubitationem, nec movere te debet multitudo quocunque loco, vel regione, apparentium dæmonum. Et reverà non movebit, si consideraveris universam multitudinem ipsorum. Quòd si
G reminisceris sermonis ejus, quo dixi quia tot legiones sunt in unoquoque ordine substantiarum abstractarum, quot substantiæ sunt in una legione, apparebit indubitanter tibi in unoquoque ordinum esse sex millia, & sexcentas & sexaginta sex legiones substantiarum hujusmodi. Quantam verò partem totius terræ occupare poterunt sex legiones: præcipuè cùm una hujusmodi substantiarum in multis regionibus coleretur, & colatur etiam adhuc, vel etiam in uno regno toto, propter quod & Apollo Delphicus à Delpho Insula, & Pythicus à locis culturæ suæ, & venerationis suæ dictus est; magnus enim numerus est unicuique sex legionum. Esto autem quòd concedatur improbitati disputantium in parte ista sexaginta legiones, & sex, dispersas esse per mundum istum inferiorem, & permissas esse illudere hominibus, & vexare illos atque tentare juxta beneplacitum creatoris, non habebunt quid ca-
H lumnientur. Addo etiam adhuc, quia & unus malignorum spirituum sufficit ludificationibus, & vexationibus unius regionis, vel etiam regni; cùm possibile sit ei, atque liberrimum se transferre subitò quocunque voluerit, & præsentiam suam inibi exhibere, nisi hoc divinæ providentiæ, & bonitatis virtus prohibuerit, quæ non permittit hujusmodi spiritus sævire in homines juxta desiderium suæ malignitatis; & de hoc feci tibi in superioribus mentionē, videlicet cùm loquerer de sanctis Angelis regnorum rectoribus. Faciam autē te scire, quod dico in tractatu singulari de moribus, & volantibus, vel si quo alio nomine nominantur hujusmodi substantiarum. Debes etiam attendere in hoc, quòd & apud gentem Christianorum unus ex sanctis, quos propter Dei altissimi honorem, & gloriam, venerantur, in multis regionibus, & regnis, templa habent & statuas, & picturas, aliasque sui honoris memorias Verū quam ob causam legio una, vel qualiter cōvenerit

Sex sūt legiones in unoquoque ordine Angelorum

ad vexationem unius hominis, conveniens est, ut aperiam tibi hîc. Scito igitur, quia, sicut jam audivisti, non est liberum malignis spiritibus sævire in homines pro malignitatis suæ voluntate; cùm autem libenter vexaret legio illa vel totam universitatem hominum, vel multos de illa, non est tamen permissa vexare, nisi unum, sed neque in illum data est ei potestas pro voto sævitiæ suæ; verisimile verò est, quia multis ex dæmonibus servierat, vel alias multis generibus peccatorum creatorem offenderat, & propter hoc multis in potestatem, limitatam tamen, ut prædixi, datus est; hæc enim est creatoris benedicti justitia, ut illos habeant mali homines tortores, quos habuerunt criminum suggestores, & propter hoc, quòd creatorem deseruerunt, hoc est, horum servitium servitio creatoris præposuerunt, malitiam eorum sentiant per tormenta, postquàm credere noluerunt, atque ab eis recedere contempserunt, ad creatorem redire, & adhærere contemnentes, & cùm ita retribuatur eis, & hîc nisi ad modicum crimina non vindicantur, prudentibus indicatur quod hujusmodi retributio complenda est in die ultionis, ac plenæ retributionis: nec enim frustra aut vanè sermo sapientiæ scriptus est, quo dicitur: Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur. Quod verò quæritur, qualiter de illa carcerali habitatione aëris huc venire permittuntur, manifestum debet esse tibi ex his, quæ audivisti de cura, & providentia, atque gubernatione Dei altissimi, quâ non veniunt in hanc habitationem nostram, nisi ex permissione creatoris, qui interdùm justissimo judicio suo permittit eos vexare homines propter peccata sua, & vitia, sicut de his, qui blasphemant eum, sæpè visum est, distorqueri ora eorum, & linguas paralysi ligari, labia igne sacro exuri, & innumerabilia hujusmodi. Ipsi etiam visi sunt à dæmonibus arripi, & cruciatibus intolerabilibus ab ipsis necari; de his autem doceberis aliqua ex libris, & historiis Hebræorum: plurima verò, & memoria, ac narratione dignissima ex doctrinis, & narrationibus Christianorum; & quia illusiones, & deceptiones pœnæ gravissimæ, sunt hominum, quamvis hoc stultis non videatur: justissima ira Dei infliguntur interdùm hominibus, & eadem justitia traduntur homines ministris pœnarum hujusmodi taliter puniendi. Ex hac ergo justitia manifestum est ad illudendos, & decipiendos homines Dei judicio de carcerali illa, quam dixi, habitatione dæmones venire permitti; & similiter se habet de omnibus aliis peccatis, in quæ suggestionibus dæmonum decepti homines se præcipitant. Debes etiam scire, quia intentio creatoris nunquàm est in hoc, ut malum fiat, vel proveniat, intentio verò diabolica finaliter semper est ad hoc, propter quod fraudatur diabolus desiderio suo in omnibus, qui tentationibus ejus, atque suggestionibus resistunt viriliter. In quo & adjuvantur à creatore, ut eas vincant ab eodem postmodùm coronandi: cautè igitur, ac circumspectè intelligere debes sermones hujusmodi, quibus dicuntur maligni spiritus justo judicio à creatore permitti venire ad ludificandos, vel decipiendos homines; nullus enim operationis, vel intentionis, vel voluntatis creatoris, finis est malum culpabile, seu peccatum. Quare non est permissio creatoris, vel dimissio dæmonum, ad hunc finem, videlicet ut vel ipsi decipiant, vel decipiantur homines, sed hic est finis convenientissimus intentionis ejus in hoc, sive permissionis, sive dimissionis, scilicet ut impleatur decor, & ordo divinæ justitiæ, & iræ justissimæ ipsius, quoniàm dignum, & justum est, ut dignissimè, ac justissimè illam sentiant, qui eam iniquitatibus suis provocant, &

A intelligo dignissimè, atque justissimè ac si dicerem, secundùm exigentiam vel congruentiam meritorum, & jam dixi tibi multa de his in tractatibus aliis. Manifestum enim est plerunque accidere, ut & iniquè fiat aliquid, & à Deo tamen finatur justissimè fieri: quòd igitur probantur, quòd exercentur, quòd vincunt, & quòd multis modis, suggestionibus, & tentationibus diabolicis meliores efficiuntur viri boni, ex providentia divina, & bonitate est directè causaliter, & per intentionem. Quòd autem mali inde peccant, & corruunt, non de permissione ejus est causaliter causalitate propria, ut ullo modorum imputandum, vel attribuendum ei sit, vel quòd mali, vel deteriores inde fiant qui eis idest dæmonibus consentiunt, vel non resistunt, nisi illo modo impropriissimo, quo apud communiter disputantes usualiter dicitur causa sine qua, reverà enim nisi permitteret, talia non fierent. Si ergo dictum est de permissione, idest eo permittente, non tamen monente, vel operante, vel quolibet modorum adjuvante, ut mala hujusmodi fiant. Perfecta

Quod aliquid iniquè fit ab aliquo, ut ab homine, vel dæmone; & tamen justissimè permittitur fieri à Deo.

B enim causa suggestionis, & tentationis apud dæmones est, videlicet ipsa malignitas eorum: sic & perfecta causa ruinæ, & deteriorationis est apud eos, qui suggestioni, & tentationi consentiunt, resistere non volentes. De reclusione verò universali dæmonum, quam regem quendam suum fecisse fabulantur Judæi non aliud hîc dicendum video, nisi quod aliis eorundem fabulis adnumeretur; quanquàm autem ex præcedentibus manifestum esse tibi debeat, vasis adamantinis teneri non posse spirituales substantias; in sequentibus etiam intendo facere te scire, quæ sint quibus ligari, vel religari possint hujusmodi substantiæ, ubi & alia audies de erroribus hominum, qui talia vel crediderunt, vel credere suggesserunt. De exercitibus verò nocturnis, & de his, quæ fiunt in operibus, quæ dicuntur major circulus, & minor, quantùm convenit præsenti tractatui, hoc est, capitulo, quod modò prosequor, & pertracto, dico quia non cogeris

C concedere, vel credere exercitus hujusmodi veros esse vel etiam si veri essent, quod essent ex hujusmodi substantiis: non omnia enim, quæ sic videntur à videntibus vera esse necesse est, sicut neque ea, quæ videntur à somniantibus, raptis, aut alias mente alienatis, hoc autem est, quoniàm multa de hujusmodi in visione tantùm fiunt, non autè in re, vel veritate, & hoc doceberis in sequentibus. Attendendum quoque tibi est, quia nec veri equi, nec veri equites esse possunt, nec vera arma habere, cùm nec corporei sint. Hoc autem evidenter apparet ex hoc, quia nec corpora retinent, nec ab eis retinentur nec eis obsistunt nec ab ipsis obsistitur illis, & conati sunt homines interdùm retinere eos funibus, & trabibus objectis, illi verò nocturni exercitus omnia illa transibant, tanquàm ventum, aut inane, sed nec gladiis, nec malleis unquàm vulnerari potuerunt, immò tanquàm ventus, & inane excipiebant eos. Quòd si quis dixerit hujusmodi exercitus

D corpora habere aërea, debet reminisci eorum, quæ in præcedentibus per me contra hoc didicisti. Et quoniàm hæc incedenter tibi dicta sunt, expecta patienter, donec perveniam ordine suo ad capitulum singulare quod de hujusmodi visis similibus in sequentibus scribam tibi

CAPUT XCVI.

Quod in cœlis, stellis, aut circulo obliquo, etsi inferiora ab illis regantur, nulli sunt Angeli, aut habitatores; & ea, quæ ab ipsis hic inferius fiunt, per ministros Angelos fieri negantur.

Inquiritur, quare ignis cœli, & stellæ non habeãt habitatores, cùm multi posuerint eis habitatores.

NEc illud hîc prætereundum est, quòd multos in quæstionem, & dubitationem adduxit, videlicet quòd cùm terra habeat animantia inhabitantia illam; ac si diceretur habitatores proprios, & convenientes sibi, videlicet reptilia, & innumerabilia jumenta, & bestias, necnon & homines: unde & usualiter habitatores vocantur, similiter aqua & in maribus, & fluminibus, in lacubus, stagnis, & paludibus, habitatores manifestè proprios habeat; eodem modo & aër, volucres scilicet, & volatilia, quæ etiam habitacula sua in aëre compingunt, vel ædificant, cur non & ignis habitatores proprios habebit? similiter ipsi cœli, & planetæ, atque stellæ, quarum unaquæque latissima regio est? qualiter, & quâ de causâ habitatoribus, & incolis naturis suis convenientibus privati erunt? Quomodò inquiunt tam nobiles regiones vacuas, & quasi solitudines, & deserta habitationi ineptissima derelinquit creator optimus, atque largissimus. Ampliùs. Salamandra, etsi quod est similis naturæ aliud animal, habitationem videtur propriam habere in igne; qualiter autem non habebit ignis convenietem sibi multitudiné generum diversorum, & specierum animalium, quemadmodùm & aqua? cùm contraria æqualia & dignitate, & aliis naturaliter esse debere videantur. Magistri verò imaginum, & magistri præstigiorum posuerunt singulis cœlis habitatores suos, & singulis planetis, & nominaverunt de habitatoribus hujusmodi, de circulo scilicet Lunæ, quinquaginta: & de circulo Veneris alios quinquaginta: & dixerunt eos ministrantes circulis illis. Posuerunt similiter Angelos ministrantes duodecim signis, & alios quorum nomina in libris eorum non legi. Aristoteles verò sicut audivisti in præcedentibus jactavit se, quòd apud ipsum descendisset spiritus de cœlo veneris sed & Thot Græcus in libro, quem scripsit de cultu veneris, dixit quandam stationem cultus illius obtinere ab ipsa venere colentes septem, qui illi, & veneri serviant. Quomodò inquiunt terram, quæ velut fæx est, & vilissimum omnium elementorum, omniumque corporum mundi magnorum ignobilissimum, & in ultimitate parvitatis ad magnitudinem cœli, quod est dicere velut punctus, ornavit creator tam multiplici, tamque decora varietate animalium in eadem habitantium, cœlum verò præclarissimum, omnium verò corporum mundi magnorum maximum, ac nobilissimum, quasi vastam solitudinem, nec unius animalis habitatione dignatus est, quin potiùs fecit illud inhabitabile? quoniàm si habitabile fecisset, implevisset, aut ejus habitabilitas otiosa fuisset. Dico igitur, quia considerare debet in his, causas habitationis, & essendi in locis: & jam audivisti in præcedentibus, quia causa essendi in loco est natura, per quam naturaliter inquirunt illum. & quiescunt in illo; & hæc est communis omnibus corporibus inferioribus, idest, sublunaris mundi: & causa hæc non est apud substantias spirituales abstractas. Secunda causa est animalibus, & vegetabilibus, nutrimentum, & victus. Propter hoc enim pisces in aquis sunt, quia inde est eis nutrimentum, & victus, & inde cibantur; & causa ista similiter non est apud substantias. de quibus agitur, cùm alimentis corporalibus non in-

Quod quidam posuerunt habitatores in cœlis & planetis

De causa essendi in loco.

E digeant ullo modorum: sed neque ipsi cœli, aut cœlestia corpora sunt sicut pascuæ cibandis, aut nutriendis animalibus, vel plantis, vel etiam herbis apti; ipse enim motus circularis, quo tanta velocitate, immò rapiditate moventur, non paterentur apud eos plantas, vel etiam herbas esse, cùm cœli contingant se invicem. Quapropter hujusmodi plantæ, & herbæ vel facerent divisionem sectionis in corporibus cœlorum, cùm eis cederent corpora cœlorum, vel si eis non cederent, abrumperentur à radicibus suis, vel penitùs eradicarentur. Et de corpore quidem Lunæ manifestum est, quòd nec herbas, nec plantas habeat, cùm uno modo semper sit: nisi fortè quis dicat ver esse perpetuum apud ipsam. Jam autem didicisti de vegetabilibus, qualiter generantur, & nutriuntur, & quoniam cibantur à parte radicum suarum, & super eas attrahunt, & exugunt nutrimentum à corpore, in quo infixæ F sunt; quare necesse esset corpus Lunæ esse corruptibile secundùm partem ad minus, necesse enim esset corrumpi quicquid de eo vegetabilia eidem infixa sibi attraherent, & in nutrimentum suum assumerent; deberet etiam in eclipsi Lunæ aliquid de hujusmodi vegetabilibus apparere: verùm tota Lunæ superficies apparet secundùm unum modum in eclipsi ejus universali: quare secundùm hoc tota esset, sicut nemus densissimum, aut esset in parte nemus; in parte verò carens coloribus, & appareret ista diversitas in superficie corporis ipsius. Sol autem, & stellæ omnes, si arbores, aut plantas haberent, non lucerent omninò, sicut lucere videntur, videlicet luce continua, & non interpolata, seu tenebris mixta, lumen quoque ejus in superficie terræ appareret sic, & non continuum. Tertia causa essendi in loco quibusdam est exercitium alicujus officij: quemadmodùm speculatori vigilia, & rectori navium nave, & sacerdotibus causa essendi in templis sunt officiorum suorum exercitia, videlicet cultura, & G servitia creatoris; hoc autem fingere non possunt in cœlis, vel signis, vel stellis; nulla enim officia, vel ministeria Angelorum locum corporalem requirunt, cùm vires eorum, sive virtutes spirituales verè sint, & omninò abstractæ à corporibus, & operationes eorum non sint nisi sicut intelligere, leu cognoscere, & velle, sicut sæpè audivisti, & hæc seorsum à corpore perfectissimè exercentur, atque perficiuntur: non igitur propter operationes aliquas, vel officia, in cœlis, vel planetis, vel stellis oportet esse substantias aliquas spirituales abstractas, quod dico propter eos, qui eis animas ponunt. & eos esse existimant animatos: de eo verò, quòd ponunt Angelos ministrantes signis, aut planetis, aut circulis, facile est tibi videre, quàm erroneæ, quàmque absurdè hoc ponant; cùm enim angelicæ substantiæ abstractæ longè nobiliores sint, quàm substantiæ quælibet corporales, & propter hoc, quàm planetæ, vel stellæ, vel signa, manifestè indignum est. & lex ipsa naturæ istud non patitur, ut sint ministræ illarum, vel etiam ministrent eisdem: quòd si dixerit, quia actores animalium. atque custodes, incomparabiliter digniores animalibus ministrant illis, & ministri sunt eorum in pascendo, & custodiendo illa, non rectè instat; quod enim faciunt animalibus, propter se ipsos faciunt homines, & propter hoc pascunt animalia sibimetipsis, & custodiunt sibimetipsis, non animalibus ipsis. Quare propriè, & verè sibi ipsis impendunt homines hujusmodi servitia, seu ministeria, & non animalibus; & idem oportebit te videre in similibus. Ampliùs. Qualia servitia, seu ministeria impendunt signis, vel circulis, vel stellis hujusmodi Angeli, nunquid parant eis cibos, aut lectos sternunt? nunquid ve-

Quod in- sunt sub- stantiæ [illegible] signis mi- nistrantes.

niunt,

Quod quamvis mundus inferior regatur circulo signorum, tamen circulus ille non facit hoc ministerio Angelorum.

A niunt, aut calciant eos, nunquid discurrunt in varias legationes missi ab eis? in quo quidem difficillimum aliquid verisimile fingere. Quòd si quis diliret, quia cùm circulus signorum regat mundum inferiorem, regimen istud, & gubernationem administrat, & efficit per Angelos hujusmodi, quantò probabilius diceret Angelos istos mundùm sublunarem regere per signa ipsa? Spirituales namque substantiæ corporalibus, vel tanquàm instrumentis, vel tanquàm aliis adjumentis utuntur, sicut animæ nostræ corporibus suis, & membris, & aliis etiam instrumentis forinsecis ad exteriores operationes, quemadmodùm securi, & dolabra: econtrariò autem in toto universo non invenitur corporalis substantia uti spirituali, neque habere eam eousque subditam, & ut ministra ipsius debeat nominari. Ampliùs. Unumquodque signorum vel est mortuum, idest, vita carens, vel est vivum, sive vivens: quòd si mortuum est, juxta dictum modum, nec regimen nec gubernatio alterius ullo modo- B rum congruit ei, nec etiam est possibilis eidem: quòd si vivum est unumquodque ipsorum, manifestum est, quia non est animal, sed pars animalis tantùm; pars enim cœli stellarum fixarum est unumquodque signorum, pars dico, corporeitatis & continuitatis ipsius: verùm nulli dubium est, partes animalium nihil regere, cùm nec se ipsas regere sufficiant, quin potiùs à suis totis reguntur, nullo sibi prorsùs regimine suo, vel suæ partis cujuscunque, vel relicto, vel commisso: tu etiam vides in rebus omnibus, quia non partibus, vel cuiquam earum, deputantur unquàm ministri, vanè enim ministraretur eisdem, cùm servitia nec cognoscerent, nec adverterent: vides etiam, quoniàm ipsi, qui ministrant calceamenta dominis suis, non dicunt se servire pedibus, aut tibiis ipsorum, sicut neque in cor C quantumcùque parum intelligentis hominis ascendit, ut diceret pedem regis dominari, vel imperare calceanti, aut discalceanti se. Si verò dixerit quis, quia hujusmodi Angeli ministrant signis in motibus eorum, & hoc quàm frivolum sit, quàmque vanum, ex multis manifestum facile tibi fiet: cùm enim jam tibi declaratum sit aliàs nec signa, nec stellas, aut planetas moveri propriis motibus, sed motibus cœlorum in quibus fixi sunt, & hoc est, dicere motibus partium in totis suis, manifestum est tibi cum hoc, quia motus unus est totius & partium, & propter hoc ab uno motore. Ampliùs. Si verè cœli animalia sunt, quemadmodùm Aristoteles, & ejus sequaces posuerunt, ab uno autem motore movetur unumquodque animal cum omnibus partibus suis; moveretur igitur unumquodque cœlorum ab anima sua: similiter & partes ipsius ab eadem. D Ampliùs. Si posueris cessare Angelos illos à motibus signorum, non propter hoc necesse est, ut anima cœli stellarum fixarum cesset à motu, quo revolvit illud revolutione completa in spatio viginti quatuor horarum. Impossibile autem est, ut moveat ipsum, quin moveat omnes ejusdem partes; quacunque enim parte quiescente, necesse est quiescere totum cœlum, aut scissuram fieri partis illius, & residui: quòd si dixerit, quia non possunt cessare Angeli illi à motu, quo movent signa, quin necesse sit & ipsam animam cœli illius à motu suo, quo movet cœlum, cessare, tunc necesse est, ut moveant ipsum cœlum eodem motu ipsi, & anima illius, aut diverso, utrumque autem horum manifestè impossibile est: si enim motum, quem operatur anima illa sufficienter, conantur iterùm efficere Angeli, hujusmodi supervacuus est, & omninò inutilis conatus, & intentio eorum: eodem modo est ratiocinari de

Quod propter motus signorum non sunt ponendi Angeli in eis.

A anima ipsius cœli, quòd vero diverso motu moveant ipsum cœlum impossibile esse, per me jam tibi alibi patefactum est; generaliter enim declaratione demonstrativa feci te scire in præcedentibus impossibile esse quodcunque corpus moveri diversis motibus.

CAPUT XCVII.

Quod ad effectum motuum cœlestium non requiruntur angeli ipsis cœlis condsistentes.

Si autem dixerit, quòd angeli isti non movent cœlum, neque signa motu novo, sed adjuvant velocitatem motus ejusdem, quasi non satis velociter moveretur, nisi ipsi velocitati suum adjutorium adhiberent, & hoc iterùm non nisi vanissimè dici potest. Manifestum est enim, quia creator unicuique mobilium, sive sint mobilia voluntarie, sive sint mobilia naturaliter, dedit vir- B tutes motivas sufficientes ad motus convenientes eisdem, & congruentes naturis eorum: quemadmodùm vides in hirundinibus, quibus dedit volatum, & volandi virtutem, quæ sufficit ad acquisitionem victus earum; similiter & leporibus levitatem pedum ad effugium, & evasionem captionis, non quidem ab omnibus animalibus, quoniàm & quibusdam aliis, & quibusdam canibus, & tigribus, & aquilis longè majorem velocitatem dedit: propter quod & eos capiunt. Qualiter igitur & ipsis cœlis non providit sapientissimus, & optimus creator virtutes, quæ sufficerent ad motus convenientes ipsis cœlis? Ampliùs. Hujusmodi angeli non adjuvant velocitatem cœlorum impingendo, vel trahendo, cùm istæ operationes non fiant, nisi per corpora, vel corporalia instrumenta; C ipsi autem incorporei sint, adjumentum igitur, quod præstant cœlis in parte ista, spirituale tamen est; hoc autem esse non potest, nisi vel intelligere, vel velle, vel imperare majoritatem motus; quod si esset, manifestum est, quia tunc non ipsi ministrarent signis, sed potiùs imperarent. Per hanc eandem viam destrui potest, si quis dixerit eos in hoc ministrare signis, quantùm ad motum, quia temperant ipsum à superfluitate, vel nimietate velocitatis, & hoc etiam aliâ via destrui potest; si enim animæ cœlorum per semetipsas non possent motuum cœlorum velocitatem, vel vehementiam moderari, non esset voluntarius motus earum ullo modo, sed esset vel naturalis, vel brutalis; naturalis autem non potest esse nimius, vel superfluus, & hoc est, quoniàm natura nec superfluè quicquam, nec diminutè unquàm aliquid operatur, cùm omnia D agat, provt ei ab ipso creatore constitutum est, nec in potestate habet vel aliud, vel aliter operari; sicut enim sæpiùs audivisti: ipsa operatur per modum servientis, vel potiùs per modum servi limitatum mandatum habentis, limitatione, scilicet intransgressibili, de brutali quoque anima non oportet doceri te, quin quadam necessitate moveat, & non libera voluntate, & quin impetu passionum ita ferantur bruta animalia, & quasi rapiantur post concupiscentias suas, vel repellantur timoribus, nullo modo autem refrænant se nisi moderentur, aut retrahantur, sed potiùs, ut dixi, repelluntur quasi vi, & impetu necessario, & non libertate. Ignobiles igitur essent valde animæ cœlorum, si brutales essent, & motus eorum non essent rationabiles, sed præcipites, & inconsiderati; sed & ipse creator omninò improvidè, & insipienter tam nobilia, ac sublimia tam ignobilibus animabus commisisset, aut credidisset, qualiter autem cœlis;

Quòd non sunt ponendi Angeli in cœlis, ut adjuvent velocitatem motuum ipsorum.

Quòd animæ cœlorum non sunt, nec debent dici brutales.

qui utique animalia bruta essent secundùm hoc, totius sublunaris mundi gubernationē, & omnium animalium tam brutorum, quàm hominum, creator sapientissimus, & optimus tradidisset? nec enim uni ex asinis alius asinus regendus unquàm creditus est, vel commissus; quantò fortiùs igitur, nec homines, nec res humanæ cœlestibus illis, & tamen brutis animabus tradendæ ad regendum à sapientissimo, optimoque creatore non fuerunt, & propter hoc nec traditæ sunt? Manifestum igitur est ex his, quia non propter exercenda aliqua officia, vel ministeria substantiæ abstractæ aliquæ in supernis illis regionibus constitutæ sunt.

CAPUT XCVIII.

De errore magistrorum imaginum circa Angelos; necnon & de quodam familiari spiritu ipsi Aristoteli.

AD id verò, quòd magistri imaginum, atque præstigiorum deceptissimi posuerunt, respondendum est, quia boni, & sancti Angeli nullis invocationibus, nullis suggestionibus, aut promissionibus, nullis donis, aut oblationibus unquàm deserunt injuncta, vel imposita sibi à creatore officia, vel ab aliis quibuscunque, qui eis legitimè imperent & jure dominentur eisdem. Quapropter frustra invocari eos docent, frustra eis offerri sacrificia, propter hoc, ut ad serviendum invocatoribus suis veniant propositis sibi servitiis derelictis. Quòd si mali sunt hujusmodi Angeli, sicut ex hoc manifestè apparet, quòd creatoris honorem, & gloriam in se transferri suadent hominibus vel insanissima aviditate inanis gloriæ, vel insanissima malignitatis, & nequitiæ odiositate ipsorum hominum, quos tantis creatoris offensis ab eodem avertere conantur, non debet alicui intelligenti dubium esse, quin mentiri paratissimi sint eis quibus tam vehementer inimicantur. Quare manifestum est eis mendaciter istud hominibus suggessisse, videlicet habitationem sibi esse in cœlis, ut per hoc faciliùs eisdem de deitate vel divinitate, quam se habere semper mentiti sunt, crederetur sic & de ministerio, vel ministratione signorum falsum suggesserunt, ut homines ad eorum servitium, & ad idolatriam stellarum, & cœlorum, atque circulorum, per hujusmodi mendacium inclinarent. Non debet igitur mirum videri tibi si mentitus est aliquis de nequam spiritibus Aristoteli, dicens, se ad eum de cœlo Veneris descendisse cum sacrificio agni capistrati & aliis hujusmodi sacrificio nephario ritu adhibitis. Hoc ipse Aristoteles scripserit esse factum; neque enim mentiri veritus est, qui idolatriam suggerere, & sacrilegum sacrificium recipere non expavit, propter quod non parum admiranda est cæcitas, & decipientia eorum qui tantam malitiam hujusmodi spirituum vel non viderunt, vel videntes eis crediderunt. Quòd si fortè dicat sacrificium illud immolasse Aristotelem Veneri, & propter hoc obtinuisse ab ea spiritum antedictum ad se mitti, dico quia istud videtur absurdius. Primò: quia cùm Venus corporalis substantia sit, sive animata, sive inanimata, omninò indignum, & indecens est, & naturæ nullo modorum tolerabile, ut ipsa imperet, & dominetur substantiis abstractis merè spiritualibus, cùm illæ longè nobiliores, atque potentiores sint, quàm substantiæ corporales. Secundò: quia longè propinquiores, ac viciniores sunt deitati, seu divinitati, quàm ipsa Venus esse possit hoc autem est propter spiritualitatem, atque nobilitatem, & perfectionem suam, propter quas nullo modorū indigent corpore; nullo modorum igitur conveniens est, ut hujusmodi substantiæ serviant substantiis corporalibus; sed & de signis, sicut prædixi, nullo modo conveniens esse potest, ut eis serviant cùm partes, ut dixi, sint cœli stellati, quod & si esset animal, ipsa tamen signa animalia esse non possent; partes enim animalium animalia esse impossibile est.

Quod angeli, qui apparent hominibus per invocationes, sunt mali & per quid, vel unde hæc apparent.

CAPUT XCIX.

Ex cæteris modis essendi in loco destruit habitationem Angelorum in stellis cœlis, planetis, & cur dæmones in montibus, vel desertis apparent.

QUarto verò modo, & quarta causa, est aliquid in aliquo ad perfectionem, & exinde est ei plurimus decor, & ornatus: quemadmodùm anima est in corpore, & visus in oculo; & inde est ipsi corpori, & oculo plurimus decor & ornatus. Iste verò modus & causa nullo modo conveniens est hujusmodi substantiis, cùm ex eis non sit perfectio cœlis, aut stellis; non enim animant, vel vivificant eas sive enim inanimati sint sive animati, nec animantur, nec vivificantur ab eis, cùm sint abstractæ substantiæ, & à corporibus separatæ: maximè secundùm eos, qui cœlos animatos ponunt, & stellas similiter. Dico etiam, quòd neque ad ornatum in cœlis possunt esse hujusmodi substantiæ; spiritualia enim abstracta non possunt esse ornatui apud semetipsa corporeis, aut corporalibus substantiis, cùm neque applicationem, neque conjunctionem aliquam habeant ad illas. Ampliùs. Ornatus ille aut corporalis esset, aut spiritualis, & corporalis quidem esse non potest, si per se, hoc est, per ipsas essentias suas, & non per aliud, præstant illum hujusmodi substantiæ, & intelligo suas per essentialia hoc est, ipsa earum applicatione, ut annulus digito, & annulo gemma: non tamen negandum est substantias spirituales multiplices ornatus præstare interdùm templis, in quibus apparent, & in aliis locis, sicut in præcedentibus audivisti de fulgoribus & odoribus, quibus eas illustrasse & templa, & alia loca, sæpè visum est: & credo, quòd adhuc istud facere non desistunt. Verùm isti ornatus nec essentiæ earum sunt, nec ab eis essentialiter exeunt, vel effluunt; spiritualem verò ornatum præstare non possunt cœlestibus corporibus, quoniàm nec illius receptibilia sunt. Quòd si consideraveris alias causas essendi in loco, & per singulas curras, invenies nullam earum convenientem esse prædictis substantiis; neque enim sunt ibi, ut custodes, aut defensores, cùm nihil vel cœlos impugnet vel insidietur eisdem, neque sunt ibi, ut thesauri ad custodiam, ne rapiantur, neque ut captivi, qui custodiantur, ne effugiant, neque ut militiæ exercituum, & congregatorum, & præparatorum ad bellum cùm apud hujusmodi substantias neque arma, neque bella locum habeant. Quòd si quis dixerit, quia in sermonibus Prophetarum vocantur & militiæ cœli, & cœlestes exercitus, non te conturbet istud, quoniàm sermones hujusmodi non cogunt te, ut concedas Prophetas hoc intellexisse de aliquo cœlorum mobilium, nec etiam ille sermo ejusdem ex Prophetis Hebræorum, quo arguit gentem Hebræorum servisse omni militiæ cœli, vel sermo, quo prohibetur adorare militiam cœli, etiam non cogit ad hoc, cùm militia cœli in utroque sermone evidenter intelligatur Sol, & Luna, & stellæ, quamquàm & alias intentiones ejus, quod est militia cœli, audiveris in eis, quæ præcesserunt. Aggregata igitur ratiocinatione ex omnibus, quæ ad hoc inducta sunt hîc, manifestum est tibi nullam esse causam, quæ debere faciat substantias angelicas esse in cœlis, vel stellis, aut in signis, aut

Quod a[illegible] ... [illegible]

Quid [illegible] ... militia cœli [illegible]

aut planetis, sed neque aliquis fructus, neque utilitas ulla ex earum esse in illis inveniri potest. Patefactum ergo est tibi per hæc, & alia quædam, quæ præcesserunt, quia non sunt ibi ullo modorum, & quia se ibi esse mali angeli mentiti sunt hominibus, ut eos in cultum, & venerationem suam inducerent, & ut se ipsos deos esse per hoc credibilius suaderent. Habes autem quæstionem, cùm & in multis desertis locis& in montibus sæpè appareant, nullã aliam ludificationem, exercentes, quàm ut homines videant, aut cognoscant, quâ de causâ inibi sint. In hoc ergo ad præsens aliud dicendum non video, nisi quòd ipsa apparitio eorum non modica ludificatio est, cùm provocatio magna sit ad hoc, ut consulantur, vel requirantur, & propter hoc via, & appropinquatio ad illusiones, & deceptiones hominum, quorum pronitas ad familiaritatem eorum manifesta est; hujusmodi enim apparitiones curiosis, & malignam astutiam hujusmodi spirituum ignorantibus provocatio vehemens est ad collocutiones ipsorum, & familiaritatem conquirendam.

CAPUT C.

Propter quid dæmon dictus Asmodæus in quodam deserto superioris Ægypti ab Angelo Raphaële ligatus extiterit, & refutatio fabulæ de Harot, & Marot.

Quòd si quis quærit, qualiter Archangelus Raphaël religavit dæmonem nomine Asmodæum in deserto superioris Ægypti, & qua de causa mutavit ei carcerem, in quo fuerat cum aliis, videlicet carceralem illam habitationem aëris; de qua sæpè audivisti: dico quia expediens, & perutile fuit, ut firmaretur credulitas de ipso bonorum Angelorum, & malorum esse, & de potestate bonorum Angelorum super malos. Dico etiam, quia si remisisset Archangelus Raphaël dæmonium illud ad carcerem pristinum, aëris scilicet, occulta esset illa incarceratio, nec roboraret credulitatem hanc; & verisimile est ipsum dæmonium dare plerunque suæ religationis indicia certa; hoc enim in aliis similiter religatis leges, si mihi credideris, in narrationibus miraculorum, quæ sunt apud gentem Christianorum. Quod totum fit ad firmandam credulitatem antedictam, & fidem de omnipotentia creatoris, & cura ejusdem circa homines, & res humanas. De hoc quoque, quod in lege Saracenorum legitur de Haroth, & Maroth, quòd in antro quodam in Babylone incarcerati sunt, quòd & Mercurius magus in libro veneris, qui est pars libri septem planetarum, rememorat: scito fabulam esse mendacissimam propter multas causas. Primo; quia sicut ibi dicit, quasi de injustitia arguerunt Deum sæculorum. Secundo, quia concupiscentia libidinosa dicit eos ibidem peccasse, & eousque concupiscentia hujusmodi exarsisse, ut negare parati essent Dominum sæculorum. Tertio, quia expressè affirmat illos Domino sæculorum servivisse mille septuaginta annis, ex quo consequens est non omnes malos angelos simul cecidisse, & non cecidisse eos omnes per superbiam, cùm dicat istos cecidisse per libidinis concupiscentiam, & apostasiam, atque idolatriam, utpote qui, ut ipse testatur, parati fuerunt Dominum sæculorum negare, & Venerem solam absque participe adorare, cùm in angelicam substantiam concupiscentia hujusmodi cadere non possit; concupiscentia enim propria est virtuti generativæ corporali, quam impossibile est esse in abstractis substantiis, impossibile igitur fuit eos peccare concupiscentia libidinis. Quòd si dixerit quis, quia ipsam virtutem generativam assumpserint cum ipsis corporibus, non effugiet, quin eum oporteat confiteri, & de aliis viribus animalibus similiter. Quapropter cogetur ex necessitate ipsos sanctos fuisse homines: ut autem Angelus homo fiat non minùs impossibile, quàm Angelum hominem fieri.

CAPUT CI.

Quales sint motus substantiarum abstractarum, & de motu impartibilium, ubi de locis operatione.

Postquàm autem complevi sermonem istum de ubi substantiarum istarum, prout mihi possibile fuit ex largitione creatoris, & prout occupationes, & alia impedimenta permiserunt, aggrediar sermonem de motibus, qui apparent in eis, & qui etiam in utraque lege Christianorum, & etiam Hebræorum attribuuntur eis. Incipiam igitur, & dicam, quia jam dixit Aristoteles in libro suo, quem vocavit auditum: quia motus est exitus à potentia in actum continuus, & non subitus, & intellige actum non motum ipsum, sed id, cujus acquisitio per motum intenditur, alioquin esset motus in motum omnem, & ita in infinitum, cùm à potentia movendi in actum movendi exitus esset motus, in quem similiter exitus à potentia sua esset alius motus, & in illum similiter exitus à potentia sua esset tertius motus, & secundùm hunc modum iret res in infinitum. Quapropter necesse esset consequenter, ut omnem motum præcederent infiniti motus: & propter hoc infinita mota, cùm unum impossibile sit infinitis motibus moveri. Hanc definitionem motus cùm perscrutatè consideraveris, apparebit tibi liquidò ipsam esse diffinitionem motus corporalis solius, apparebit etiam consequenter tibi impartibile non posse moveri motu hujusmodi, hoc est, continuo, & hoc jam declaravit Aristoteles in eodem libro; ego autem addam tibi hîc declarationes faciles, & manifestas, atque huic tractatui convenientes. Dico igitur, quia omnis dispositio, quæ est, vel esse potest in substantia impartibili, impartibilis est partitione continuitatis, alioquin non esset tota in impartibili, quin potiùs minimum sui haberet in impartibili, & plurimum, imò totum, videlicet totalitatem essentiæ suæ, haberet extra illud, & propter hoc totalitas ejus esset extra proprium subjectum, nullã omninò partem sui habens in illo, sed solum punctum, quemadmodùm quantitas continua non potest dici esse in puncto. Manifestum igitur est per hoc, quia partibilis dispositio partibilitate continuitatis non potest esse dispositio impartibilis. In id autem est motus uniuscujusque moti, quod est vera, & propria dispositio illius. Impossibile igitur est motum impartibilis esse in dispositionem impartibilem partitione hujusmodi: quia igitur omnis motus cujuscunque moti est in aliquam dispositionem, ut acquiratur illi, & omnis dispositio subjecti impartibilis, vel partibilis est, quod jam removi; vel impartibilis, erit ex necessitate omnis motus hujusmodi substantiæ in dispositionem impartibilem, sed omnis dispositio impartibilis acquiritur ex necessitate subito, & non per partes, neque per continuitatem successionis, cùm partes non habeat. Nihil autem aliud est exitus à potentia in actum, quàm acquisitio dispositionis, quare omnis exitus à potentia in actum, hoc est, dispositionem impartibilem, est subitus, & non continuus. Juxta hanc viam facile declarari tibi potest, quia dispositionis prædicto modo partibilis continua est, & successiva, non subita acquisitio, dico acquisitio, quæ motus est: jam enim declaravi

De motibus substantiarũ abstractarum.

Quod imã partibile non potest moveri motu continuo.

tibi in prima parte tractatus istius de Universo, quod acquisitio formæ cœli primi, & acquisitio corporeitatis ejus, subita fuit, & non continua, quoniàm fuit creatio, & non generatio; & sic dico de dispositionibus omnibus prædicto modo partibilibus, quæ sunt opera immediata creatoris, videlicet, quæ sunt per creationem tantùm, quòd acquisitio earum subita est, non continua. nec te conturbet error eorum, qui opinati sunt operationem lucis subitam esse, & non continuam. Hoc enim visum est eis propter velocitatem ipsius, propter quod apparet eis quàm citò sol in ortu est, tam citò in oppositum ejus, quantumcunque remotum sit ab eo, lumen ejus relucere, hoc autem impossibile esse multis viis cognosces, si considerationem in hoc feceris. Mutatio enim à tenebris in lucem, si fieret in instanti, necesse esset, ut in illo instanti ipsum, quod transmutatur à tenebris in lucem, vel esset tenebratum tantùm vel luminatum tantùm, vel utrumque simul, utrumque autem simul illud esse impossibile est: quòd si tenebratum tantùm, nondùm igitur esset saltem incœpta mutatio, cùm se haberet eodem modo prorsùs ut priùs; si verò luminatum tantùm esset; igitur perfecta totaliter, & completa mutatio; quare tunc non mutaretur, cùm esset omninò mutatum, quemadmodùm non intrat domum, qui totus intus est, nec exit eam, qui totus extra est, nec acquirit aliquid, quod jam totum habet, nec amittit illud, quo jam totaliter caret; sed jam illud totum amisit. Ampliùs. Cùm splendor ille à sole emicans totum pertranseat, & percurrat aëra, quem totum illuminat, necesse est, ut priùs partem pertranseat, quàm totum, & præsertim, cùm pars luminata partem sibi continuam illuminet, & illa aliam, donec perveniatur ad finem luminis, necesse est unamquamque partium prius habere lumen in effectu, quàm generare lumen aliud. Ut enim generet, vel agat aliquid, quodcunque generantium, & agentium, necesse est ipsum esse prius in effectu. Ampliùs. Manifestum est lumen tenuari, ac minorari per elongationem à luce, ex qua emicat, donec annihiletur, alioquin virtus lucis, quantumcunque parvæ, esset infinita: cùm posset in infinitam operationem, hoc est, in infinitam illuminationem: si enim aër esset infinitus, quantumcunque modica lux posset in totam illuminationem illius, necesse igitur est per continuam hujusmodi attenuationem tandem veniri ad consumptionem, & annihilationem ipsius: manifestum igitur est fortitudinis majoris esse lumen in partibus vicinioribus ipsi soli, quare & fortiores motus, & propter hoc velociores: quantò igitur propinquius est lumen à sole emicans ipsi soli, tantò fortioris, ac velocioris est motus, & quantò elongatius, tantò minoris, ac debilioris virtutis. quapropter tantò tardioris, ac remissioris motus. Impossibile autem est, ut mota eodem tempore, vel puncto temporis, idem spatium, vel æqualia spatia transeuntia, inæqualis motus sint, quapropter manifestum est de luminibus inæqualibus, quòd impossibile est, quòd æqualis velocitatis sint in illuminando, seu emicando, quod est, corpus luminabile percurrendo; esset autem necesse, si subitò, quod est, in puncto temporis, unumquodque lumen totum corpus, quod illuminat, percurreret? idem enim spatium, vel æqualia spatia uno puncto temporis pertransirent, & hæc est ratio æqualis motus. Ampliùs. In calore manifestum est, quòd non subita est mutatio ab ipso in contrarium, nec econversò: & hoc apparet per augmentum, sive intensionem ipsius, quæ est arsio, vel combustio; de quibus manifestum est, quòd non subitæ sunt, neque in puncto temporis perficiuntur.

Quòd operatio lucis non fit subito.

E Omne enim, quod ardet, vel comburitur, articulatim, & successione continua ardet, vel comburitur; quapropter in calefactione, & etiam in tepefactione eodem modo se habere necesse est. In sonis quoque hoc evidens est: priùs enim videbis percussionem mallei, vel alterius instrumenti percussionis, quàm perveniat ad te sonus hujusmodi percussionis: quòd si fueris supra ripam lati fluminis, & in opposita ripa fiat sonora percussio sensibilis, apparebit tibi distantia inter percussionem istam, & sonum ejusdem, nimis igitur crediderunt oculis suis, & visui suo homines hujusmodi. Mirum autem est, si non credunt solem bipedalis magnitudinis esse tantùm, cùm visus hoc testificetur: similiter & si non credunt lunam sole multò majorem esse, & stellarum, atque planetarum, unamquamque, quomodò credent multò majorem esse terra tota contra testimonium visus sui? an verò credent F declarationibus demonstrativis, quæ super hoc jam inventæ, & scriptæ sunt à Philosophis? In his igitur, & multis aliis philosophia humanis consulit erroribus. Debes etiam hîc reminisci, qualiter declaratum est in motu sphæræ cœlestis, quòd habitantibus hominibus sub æquinoctiali alter colurorum oritur in instanti, sive subitò, & quoniàm ortus ejus, sive ascensio super horizonta non habet moram, vel successionem. Omnia enim puncta, quæ sunt immediatè circunferentiæ ipsius à parte orientali, simul emergunt super horizonta prædictum, & propter hoc ortus omnium illorum, vel ascensio, non est plus quàm ortus unus ex eis. Unius autem punctus ortus, vel elevatio super horizonta in instanti ex necessitate perficitur. Similiter omnia puncta, quæ sunt immediatè ejusdem coluri orien- G talis, simul elevantur super horizonta: quare & tota illa medietas, & propter hoc necesse est, ut reliqua medietas, videlicet occidentalis, tota simul, & subitò occidat: non autem ita est de æquinoctiali apud illos habitatores, & hoc est, quoniàm & ascendit super horizonta non totus simul, neque aliqua pars illius, sed neque aliquis ortus, neque etiam duo aliqua puncta ipsius: quod autem dixi de coluro, non est, nisi propter hoc, quoniàm colurus nec habet spissitudinem, neque aliam dimensionem in parte illa, videlicet ascensionis suæ; sed solam superficialem tenuitatem, de qua manifestum est tibi, quantùm ad ascensionem suæ spissitudinis, cùm illam non habeat, quod nec morari potest, nec extendere ascensionem ipsius in morulam quantumcunque parvam; nec in aliquo ullo modo quod excedat punctum temporis. Illi verò rationi, quam induxi de illuminatione, & tenebratione; videlicet an luminatus, an tenebrosus sit aër, quandò mutatur à lumine in tenebras, non est necesse, quòd illi H innitaris: quia in impartibilibus, & spiritualibus mutationibus te induceret in errorem; nec secundùm unam rationem dicitur mutatio in corporalibus & spiritualibus, & æquivocatio ista latet multos imperitos, & propter hoc coguntur interdùm concedere spirituales mutationes continuas, & non subitas esse. Secunda verò declaratio, quòd impartibilia non moventur, vel mutantur mutatione partibili partitione continuitatis, est, quia cùm consideraveris dispositiones substantiarum impartibilium, invenies eas impartibiles partitione hujusmodi.

Secunda declaratio quòd impartibilia non moventur motu partibili.

CAPUT

CAPUT CII.

Quod motiones Angelorum nullo adminiculo fiunt, sed sola voluntate, & intellectu, quare & subito.

Quòd si dixerit quis, quia scientiæ geometricæ, & aliæ hujusmodi scientiæ, compositæ sunt ex multis, & aggregatæ ex scientiis principiorum, & propositionum, quarum forsan non est numerus. Dico in hoc, quia scientiæ hujusmodi non habent veram unitatem, nec verè, ac propriè, aliqua earum unum dicitur, nec dicuntur unum, nisi quia de uno, videlicet Arithmetica de numero. Et ad hunc modum se habet de aliis, nec credo, quòd aliquis eousque unquàm deliraverit, ut crederet partes alicujus scientiæ unitas esse ad invicem unione continuitatis, quare remanent disgregatæ ab invicem, & non aliter conjunctæ, nisi quia in uno subjecto, & de una materia, quemadmodùm dixi de numero. sed neque contactus habet locum apud eas: quia igitur motus, seu mutationes locales, quales eis congruunt, non fiunt apud eas, videlicet apud hujusmodi substantias corporali aliquo adminiculo, hoc est, neque corporali impulsu, neque corporali tactu, nec corporali evectione, non enim equitant in curribus, aut aliis vehiculis vectitantur, necesse est translationes hujusmodi locales, quibus moveri dicuntur, fieri apud eas per ea sola, quæ in eis sunt, & intendo spirituales apprehensiones, & affectiones & hoc est dicere eos in solo intellectu, & voluntate sic se transferre ab uno loco in alium. Intellectus autem, ut voluntas subitæ sunt in operationibus suis. Quod est dicere in instanti perficiuntur. Velle enim, & intelligere, sicut partes non habent, sic nec particulatim fiunt in hujusmodi substantiis. Quare quantùm est ex principiis, & causis hujusmodi motionum: motiones ipsæ instantaneæ, sive subitæ sunt, non enim est in abstractis substantiis, & earum motionibus, quemadmodùm est in animabus nostris, & corporum nostrorum motibus, maximè secundùm quod se habent corpora nostra in vita ista, hoc autẽ est, quia corpora sua ipsa grossitie, & continuitate corporali, non possunt moveri subitò, imò necesse est ea sequi, & comitari continuitatem suam in motibus suis: non possunt igitur ea velocitate obedire imperantibus motum animabus, quâ imperant illum; subitò enim imperantur, hoc est in instanti, imperantur inquam moveri, nec tamen in instanti possunt moveri, cùm omnis motus corporalis non possit esse, & perfici nisi in tempore, quamquàm verisimile dici possit animas nostras non imperare in vita ista corporibus suis, ut subitò moveantur hîc; quoniàm certum habent ea non posse sic moveri, igitur naturali instinctu prohibentur hujusmodi impossibilia desperata imperare corporibus suis. Quia verò in futura vita post hanc erit vita gloriæ, facillimum erit corporibus obedire animabus imperantibus, cùm per gloriam futuram sublata erit omnis difficultas, & omne aliud impedimentum, ipsaque corpora, quæ modò sunt sarcinæ animabus, tunc erunt gloriæ, sicut in præcedentibus didicisti. Adæquabuntur enim invicem in velocitate animarum impetia, & obedientiæ corporum, nec debet tibi videri mirum, aut incredibile, si præstatur per gloriam futuram corporibus, ut ad nutum imperantium animarum vel subitò, vel morosè, se transferant, quocunque animæ nostræ vel miserint, vel voluerint, cùm non improbabiliter alicui videri possit, hoc ipsum etiam per naturam fieri posse, si necessitas hoc requirere,

Vnde scientia dicitur una.

Quod mutationes substãtiarũ abstractarũ non fiunt, nisi intellectu, & voluntate.

Quod corpora glorificata poterunt moveri subito.

A per naturam inquam nondùm corruptione originali depressam, atque gravatam, & intendo, quia si Adæ antequàm peccato suo hujusmodi corruptionis, & aggravationis pœnam incurrisset, necessitas esset transferendi se subitò ab uno loco in quemcunque alium, & hujusmodi translationem corpori suo imperaret; nullatenùs in hoc illud ei repugnaret, sed absque difficultate aliqua eidem obediret; alioquin neque naturale organum, neque conveniens naturaliter animæ ipsius videri non immeritò posset corpus, quod vel repugnantiam, vel tarditatem adhiberet obedientiæ sive executioni imperij illius. præsertim cùm relatio, & correlatio æquales esse debeant, relativa verò ad invicem esse non dubitantur imperativum, & ministrativum; similiter imperium, & ministratio, sive executio. Quare hujusmodi correlationes non videntur & naturales, & naturaliter esse inter animas nostras, &

B corpora nostra secundùm statum illum primarium, in quo non erat causa aggravationis, vel retardationis hujus, propter quam dixit sapiens quidam, quia corpus, quod corrumpitur aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem, quod & Poëta ille nobilissimus Latinorum intellexisse videtur in sermone suo, quo dixit; quantùm non noxia corpora tardent. In quo etiam intellexisse videtur ipsas animas humanas à parte corporum originali corruptione læsorum tardati, & multipliciter impediri ab operationibus suis. Ex his igitur omnibus manifestum est tibi, quia nulla subest causa, quæ faciat debere moveri substantias impartibiles motibus partibilibus partitione prædicta; neque enim hoc faciat deberi continuitas corporum in substantiis abstractis, cùm corpora illa non habeant, neque etiam in nostris animabus: non enim necesse est illas moveri motibus, quibus movent corpora; & hoc jam declaravit Aristoteles in auditu suo, ubi sciri fecit, quia

C nullum movens necesse est moveri ex hoc, quod movet, vel motu, qui movet, vel alio. Motus autem spirituales animarum nostrarum, quos ipse vocat passiones, impossibile est esse continuos, sive continuitate partibiles: & hic est sermo, qui non habet contradictionem ad interiùs rationem: quæcunque enim anima gaudet, gaudet subitò, & intendo; quia in instanti recipit gaudium, similiter & tristitiam, & ad hunc modum se habet de aliis passionibus. Quare manifestum est motus hujusmodi, quos Aristoteles passiones vocat, omnes subitos, & instantaneos esse, quapropter & istas lationes, sive translationes, ex necessitate similes esse, hoc est, subitas, & instantaneas, quemadmodùm si subitus, & instantaneus esset motus manus te-

D nentis securim, & percutientis in ea, subita & instantanea esset hujusmodi percussio. Quia igitur subita, sive instantanea est voluntas, sive velle, quâ vult se transferre ab uno loco in alium quæcunque substantia spiritualis, cùm nec sit continuitas apud ipsam, nec sit ei aliud sui hujusmodi motus instrumentũ, vel adminiculum, necesse est lationem, sive translationem, quâ se transfert ab uno loco in alium, per solum velle suum, subitam, & instantaneam esse, cùm causa partibilitatis hujusmodi nec fingi etiã possit, neque enim impellit se, vel impingit hujusmodi substantia ab uno loco in alium, nec aliud in ea, vel apud eam fit propter hoc, scilicet, ut ab hoc loco transferatur in illum, quàm solum velle, quo videlicet vult esse in illo loco Modis igitur omnibus necesse est, ut sola voluntate se transferant, & esse se faciant quocunque voluerint. Ampliùs. Si hãc potestatem habent in suis corporibus sanis, sanitate scilicet, primaria, quâ libera prorsùs, & immunia

erant ab omni corruptione, ut ea transferrent quocunque vellent, & quàm citò vellent, antequàm peccarent primi homines, quantò fortiùs in seipsis erunt hujusmodi potestatis, & libertatis animæ humanæ, cùm fuerint à corporibus liberatæ, & propter hoc, incomparabiliter majoris substantiæ abstractæ?

CAPUT CIII.

Quòd quamvis in motis, & moventibus corporalibus, nihil à seipso movetur, in spiritualibus tamen secus est.

NEc te conturbet sermo Aristotelis, quo voluit declarare nihil moveri à seipso: dicens, quia si aliquis moveretur à se ipso, essent in eodem simul movere, & moveri; hæc autem sunt contraria, quare non est possibile ea esse in eodem secundum idé. In impartibili verò substantia non possunt esse secundùm diversa, cùm in hujusmodi substantiis non sit pars, & pars, quemadmodùm se habet in nobis, quantùm ad motus voluntarios. quoniàm aliud est in nobis movens nos motu voluntario, videlicet anima, aliud motum, scilicet corpus; quòd si quis contendere velit, dicens, quoniàm similiter se habet & in motibus animarum nostrarum, præsertim secundùm Aristotelem, qui motus hujusmodi dixit esse, & posuit, passiones, non effugiet absurditatem impossibilem: aliud enim necesse est esse id, quod imprimit hujusmodi passionem: aliud id, quod recipit illam, cùm alterum sit agens, & alterum patiens; imprimere enim passionem verè, ac propriè agere est, recipere verò illam propriè, ac verè pati est, quare necesse est in unaquaque hujusmodi passionum aliud esse imprimens illam, & aliud recipiens eandem: quemadmodùm aliud agens, & aliud patiens, sed iterùm secundùm hoc, cùm ipsum pati moveri sit, necesse est, ut inveniatur apud patiens movere & moveri, quod est imprimere, & recipere; & de utroque illorum necesse est similiter se habere, si veri nominis, & rationis motus sint, quemadmodùm vocat ea doctrina Christianorum: quia igitur non est utile, nec decet philosophantes de nomine, seu vocabulo contendere, dico igitur quia si meræ, verique nominis & rationis passiones essent dispositiones hujusmodi, videlicet velle, & nolle, gaudere, & tristari, sive dolere, & delectari, hujusmodi nec laudem nec vituperium haberent apud patientes, nec gratiam, nec meritum, aut culpam, sive demeritum, apud creatorem; & hoc notissimum est apud doctrinam Christianorum: si enim quis occideretur, aut aliquid aliud pateretur pro honore, vel gloria creatoris, patiens inquam tantùm, & nihil omninò agens: quemadmodùm lapis, dum confringitur, aut conteritur: nihil omninò remunerationis ei deberetur à creatore: nihil omninò laudis ab hominibus sicut neque lapidi confracto, ut dixi, sive contrito, quemadmodùm manifestum est, quòd lapidi, si per violentiam tantùm sursum fertur, de hujusmodi motu, vel latione nihil eidem imputandum est, nec inde laudandus est ullo modorum; causa autem in hoc, quoniàm nihil agit, vel operatur, in motu hujusmodi, nihil omninò suum est in illo, hoc est, quod debeat ei attribui: sed totum est alienum, hoc est, alienæ virtutis, & operationis, propter quod nec gratiæ referuntur ovibus pro lana, aut carnibus, vel rotis molendinariis pro eo quòd benè molitur per eas triticum, neque aliis, quæ aliena vel virtute, vel involuntariè penitùs operantur: quemadmodùm si quis omninò invitus pro honore, & gloria creatoris occidatur, nulla enim propter hujusmodi morte gratia; nullum est ei meritum apud creatorem. Quòd si dixerit quis, quia meræ, & veræ passiones tunc laudabiles, & remunerabiles sunt, cùm placenter, & gaudenter sustinentur propter creatorem, non sic effugit, quoniàm gaudere, vel placere hujusmodi, si meræ, & veræ passiones tantùm sunt, impossibile est, ut dent causam laudi, vel merito, & ut faciant deberi remunerationem, sive mercedem sic patientibus. Quare manifestum est hujusmodi dispositiones interdùm, & fortè semper, nec meras nec veras passiones solummodò esse, nec intendo in hoc illud solum, quod aliquibus visum est, videlicet, quòd procurare hujusmodi passiones agere est, habens laudem, vel vituperium: quemadmodùm multi procurant dolere de malis aliquandò, & gaudere de bonis, & hoc multis laboribus, & quandoque magnis, sicut multo auditu exhortationum, aut multâ inspectione librorum, & aliis pluribus bonis, ubi nulli intelligenti dubium esse potest, quin procurationes istæ actiones sint, & quin habeant laudem, & vituperium. Quare necesse est dispositiones, de quibus agitur, non meras esse, aut veras solummodò passiones: alioquin nec culpandæ, nec laudandæ essent; neque nos, aut animæ nostræ propter illas, quemadmodùm neque tabula propter picturam, sive speciosam, sive deformem, sed solus pictor, & eodem modo se habet de sculptura in lapide, vel metallo, quod nec pulchritudo illius, nec deformitas attribuenda est vel tabulæ, vel tabulis, vel metallis, sed pictori solummodò, & sculptori. Scire tamen debes, quia per passiones, & sustinentias multa quodammodò facimus, & intendo, nobis imputanda, vel attribuenda; quemadmodùm, si quis suscepisset custodiam tabulæ, & obligatus esset custodire, & defendere eam, ne turpis pictura, aut imago deformis in ea pingeretur, si sustineret in ea picturam, vel imaginem deformem pingi, imputanda esset ei deturpatio tabulæ illius: sic & nobis, & animabus nostris imputandæ sunt impressiones turpium passionum, quandò sustinemus eas in illis fieri: custodes enim sumus, & defensores animarum nostrarum, & ipsæ similiter; & propter hoc tenemur defendere eas ab hujusmodi passionibus, & prohibere eas ab illis. Dico etiam, quia hujusmodi sustinentiæ non sunt passiones veri nominis, & rationis, sed negationes, aut privationes potiùs actionum; nihil enim aliud est sic sustinere, quàm non defendere, vel non prohibere, & pati talia fieri non est veri nominis, & rationis pati, sed negatio tantùm ejus, quod est verè agere, est enim non defendere, sive non prohibere, non agere; defendere autem, & prohibere veri nominis, & rationis agere est. Manifestum igitur est tibi, quemadmodùm pati non propriè ac verè ibi dicitur; nec reputat inconveniens doctrina Christianorum, si anima humana conceditur movere se moveri, quod est velle, aut nolle, istos enim duos motus habet liberrimos, & ab omni imperio, & coactione immunissimos: quapropter in ea, quæ vult, sponte inclinatur, & ab eis, quæ non vult id est à nolitis sponte avertitur, non tamen negandum est, quin suggestiones, & exhortationes, atque consiliationes multùm possint apud voluntatem; quemadmodùm allegationes apud judicem, & jam alibi audivisti à me, quia creator benedictus instituit, & ordinavit animam humanam, quemadmodùm regnum quoddam, in quo posuit voluntatem, sicut regem, vel imperatorem, virtutem verò ratiocinativam, sicut consiliarium, propter quod & philosophi voluntatem imperativam virtutem dicunt, de qua manifestum

Quod velle, nolle, gaudere, & tristari, nō sunt mera passiones.

est, quòd suæ libertatis, atque potestatis est omni modo: & quia apud ipsam nihil potest virtus ratiocinativa, nisi quemadmodùm advocatus apud judicem, aut Consiliarius apud Regem, vel Imperatorem. Declaravi etiam tibi hoc in alio tractatu, qui est de virtutibus, & moribus, eam esse libertatem voluntatis, ut neque cogi possit ullo modorum ad propriam & primam operationem suam, quæ est velle, vel nolle, neque prohiberi ab eadem; & intendo, quod non est possibile aliquem velle aliquid omninò nolentem se velle illud, vel nolle omninò volentem se velle illud. Quod ergo dixi animam humanam movere se motu voluntatis, intelligo suggestione, vel consilio virtutis suæ ratiocinativæ inclinare se ad volendum, hoc est velle. Non enim aliud intelligo inclinari ad volendum, quàm velle; licet consilio, vel suggestione hoc fiat.

CAPUT CIV.

Quòd varii sunt modi movendi, & de inclinationibus voluntatis, & quòd tribus modis dicitur quis moveri ad volendum.

Quibus modis dicitur movere.

QUod si dixerit quis, quia necesse est movere & moveri, non secundùm idem inesse, cùm sint contraria, verum utique dicit, si rectè intelligat, & circumspectè distinguat diversas intentiones eius quod est movere, palam enim est, quia una intentione movet advocatus judicem, & suggestor suggestionibus acquiescentem, & alia intentione movet anima humana corpus, in quo est, inclinando illud, vel erigendo: tertio modo movet impulsor impulsum, & quarto attrahens attractum; quintus verò modus videtur esse, quem Aristo. expressit in libro suo de anima in sermone suo, quo dixit quia delectabile imaginatum movet & motus ille desiderium est indubitanter: sic forsitan verum est, quia volitum movet volentem, licet non usquequaque similiter se habeat. Desiderium enim sic videtur esse ex imaginatione, sicut calor ex luce: & intendo causaliter, & effectivè: velle verò non sic est ex volito, sed ex voluntate liberè. Liberum enim est voluntatem inclinari in volitum, nisi corruptione aliqua perversa, aut depravata fuerit, voluntas, virtuti autem desiderativæ, sive concupiscibili inferiori non sic; necesse enim habet calere ex imaginatione delectabilis, nisi eam voluntas, quæ super ipsam habet dominationem, & imperium, hoc averterit, ac prohibuerit. Quod si quis dixerit, quia vis concupiscibilis, si munda & immunis esset ab omni perversitate, atque corruptione, liberum haberet moveri desiderio delectabilis ex imaginatione ipsius, dico quia sermo iste erroneus est; & hoc apparet duabus vijs, primùm: quoniam in brutis animalibus non est hujusmodi perversitas, aut corruptio; nec tamen apud ea est hujusmodi libertas in vi concupiscibili: non enim liberum habent concupiscere, vel non concupiscere, delectabilia sua, cùm ea viderint, vel aliter ea apprehenderint; sed quasi necessitate feruntur, vel rapiuntur ad ea. Secundò, quia si libertatem hanc haberent, culpanda, vel vituperanda, essent bruta animalia propter hujusmodi desideria, vel concupiscentias: præsertim cùm positos sibi limites à natura transgrederentur, quemadmodùm quando commiscentur alijs speciebus, & de furto arguendus esset canis, vel catus, cùm frustum panis, aut carnis, invito, vel nesciente domino illius rapit. Quòd si dixerit quis, quia in primis hominibus, Adam scilicet, & Eva, non erat ista necessitas, quantùm ad virtutem concupiscibilem inferiorem, imò pacatissima erat

Quod ex imaginatione delectabilis vis concupiscibilis necessariò movetur, nisi voluntas eam retrahat.

A rationique, & voluntati obedientissima, posset ei responderi, quia reverà pacatissima erat, sed hoc non erat ei ex se, hoc est, ex natura sua, cùm non videatur diversificata secundùm naturam in nobis, & in brutis. sed potiùs erat ei pax ista ex fortitudine, & dominatione voluntatis, quia cùm erat in fortitudine sua, plena, & libera in pace possidebat subjectas sibi vires, hoc est, absque rebellione, & contradictione ulla; postmodùm verò debilitata, atque depressa, per corruptionem originalem patitur rebelliones concupiscentiarum, & desideriorum, quæ sunt à parte carnis, quas unusquisque nostrum sentit in semetipso: patitur inquam eas nolens, velut servitutem durissimam corruptionis, quemadmodùm in primis hominibus exemit se per superbiam à servitute suavissima, ac nobilissima creatoris. Scire tamen debes, quia tranquillitas, & præceps imperiositas operationum non diversant vires, seu virtutes secundùm speciem. Invenitur namque interdùm, & etiam sæpè in duobus

Quòd tranquillitas, & impetuositas operationum nō diversant vires secūdum speciem.

B hominibus, quòd alter est velocis inventionis, alter verò tardæ, & quoniàm alter est temerarij judicij præcipitans sententias suas, alter verò gravis, & maturi, nihil affirmans, aut judicans, nec profert nisi consiliatus, & præmeditatus, aliquam sententiam: similiter invenies, quosdam levis, & subitæ iræ, quosdam verò gravis, & tardæ, nec tamen propter hoc opinatur aliquis diversitatem esse secundùm speciem inter vires rationabiles ipsorum, nec inter concupiscibiles eorundem. Si quis autem dixerit, quòd effrænitas ista, sive impetuositas, quæ apparet in vi concupiscibili nostra modò, non fuit in ea ab initio, quin potiùs ex ebrietate corruptionis originalis processit in eam, non improbabiliter dicet, & insuper concordabit magis doctrinæ Christianorum, cujus veritas per tractatus istos tibi, & per alios, qui scribendi invenientur, elucescet. Ex his igitur, quæ præcesserunt hîc, & in

C alijs tractatibus, manifestum factum est tibi, nihil esse culpandum, vel laudandum in substantijs rationalibus, nisi voluntatem, aut ejus contrarium, vel privationem, aut propter ipsam. Revertar igitur ad id, in quo eram, & dicam, quia ipsum velle maximè liberum est, aut voluntarium, & maximè nostrum, & maxime nobis ipsis attribuendū, & intendo maximè, id est, longè plus, quàm aliæ dispositiones, vel operationes nostræ. Sive igitur velociter, sive tardè, sive subitò, & præcipitatim, sive deliberatè, aut consultò aliquid fit à quocunque volitum, sponte ab illo est volitum, & ipsa applicatio ejus voluntatis ad illud voluntati illius & attribuenda, & imputanda est, cùm sola voluntas ipsius in sui applicationem ad quodcunque aliud, quod est dicere, in suum velle, & in retractionem suam ab illo, quod est dicere, in suum nolle illud, plenissimam habeat potestatem. Velle igitur unus solus motus est in semetipso indivisibilis, sive impartibilis; nec præcedit illum alius motus, nisi apprehensio illius voliti, aut procuratio

De isto velle vide superius.

Quod tribus modis dicitur quis motus ad volendum.

D ejus vel ipsius velle, sicut audivisti, & quod usualiter dicitur quis motus ad volendum, dicitur hoc tribus modis, sive intentionibus. Primo: eo modo, quo dicitur judex motus ad judicandum pro aliquo, vel contra aliquem, & hoc est dicere, suasus, vel inductus. Secundò: dicitur per viam procurationis, quia reverà ubi ipsum velle procuratum est, plerunque per alios motus procuratur: quemadmodùm per timorem, qui indubitanter motus spiritualis est, movetur timens ad velle evasionem, & ad velle fugam, similiter & per motum amoris, vel amicitiæ movetur amicus ad id velle facere, quod vult, vel quod fieri vult amicus. Tertiâ verò inten-

tione moveri ad volendum non est, nisi ipsum velle, quemadmodùm procedere ad sententiam non est, nisi sententiare, & procedere ad litis contestationem, non est nisi litem contestari: similiter moveri ad iram non est, nisi irasci. Attende igitur, & cave ab ista tertia intentione, ne per hujusmodi sermonem, quo dicitur moveri ad volendum, ponas duos motus, videlicet ipsum velle, & alium, quo moveatur ad ipsum velle; quéadmodùm per sermonem, quo quis dicitur moveri ad iram, non ponis ei duos motus; alterum, scilicet iram, & alterum, quo moveatur ad illam.

CAPUT CV.

Iterùm probat motum instantaneum in Angelis, exemplo creationis primi cœli in instanti factæ immediatè à Deo.

HIs ergo determinatis revertar ad id, in quo eram, & dicam, quia postquàm spirituales, & impartibiles substantiæ inventæ sunt non habere in se vel instrumentum, vel aliud, per quod transferre se possint ab uno loco in alium, nisi suum apprehendere, & suum velle: cùm hujusmodi trãslationes immediatè sint ex ipsis earum apprehendere, & velle, & ista sint, vel fiant in eis subitò, & non in tempore, ex necessitate hujusmodi lationes, vel translationes earum, subitò, & non in tempore erunt, vel fient: quemadmodùm se habet & in operibus creatoris, quæ sunt ex eo, quòd absque medio. Creatio enim ultimi cœli, quia ab ipso creatore immediatè fuit, quod est ab ejus scire, vel velle, non per medium, vel media, ex necessitate, & instantanea fuit, & subitò factum est cœlum illud, & non per partes: non enim recipit intellectus naturalis rationalis, quòd pars post partem ejus facta fuerit. Ampliùs. Mora supervacua omninò esset, cùm ea nec creator indigeat, nec partes cœli illius hanc requirerent, causa autem in hoc est, quia non erat inter eas aliqua dignior in esse, vel ordine essendi aliis, quocunque modo cœlum illud cogitatione diviseris, hoc est, sive in hemisphæria, sive in quartas, vel quascunque alias partes, nihil invenies in una earum, quod faciat eam priùs debere esse, quàm quamcunque aliam, & de hoc facta est tibi aliàs per vias multiplices certitudo, videlicet in capitulo de exitu mundi corporei à creatore, & de diebus sex, quibus mundus totus conditus est.

CAPUT CVI.

Quòd licet Angeli sola apprehensione, & voluntate moveantur, non tamen sequitur eos esse posse ubique.

ORiuntur autem hîc quæstiones multæ, & difficiles. Prima est, quia si sola voluntate sua se transferant in quemcunque locum voluerint hujusmodi substantiæ, si igitur in omnem simul se transferre voluerint, in omni loco simul, & subitò, erunt, quare movebuntur simul, & subitò motibus infinitis, atque contrariis; quia in omne sursùm & in omne deorsùm similiter, & in omne dextrum, & in omne sinistrum. Ampliùs. Propter quid in uno loco solo constituta esset aliqua ex eis, & illi affixa, cùm possibile esset ei in omnibus locis esse? cur saltem in omnibus locis, in quibus jussa creatoris executuræ erant, non sunt constitutæ, in quibus jussa creatoris explerent; manifestum est enim, quia ponderosa, quæ sursùm sunt aliquandò, ut pluvia, nix, & grando, quæ in sublimi fiunt, deorsùm non descenderent, si simul, & in imo, & in sublimi esse possent? Ampliùs. Semel missæ à creatore à primo cœlo ad terras nunquàm illuc reverterentur; non enim possibile est aliquid ire ad locum in quo est. Prætereà nihil deperiret eis, si remanerent in terra, cùm propter hujusmodi remansionem nihilominùs essent in cœlo ultimo. Ampliùs. Secundùm hoc immobiles essent, sive intransferibiles, videlicet, si ubique, idest, in omni loco, essent; impossibile enim est, sicut prædixi, aliquid moveri ad locum, in quo est, & etiam si esset possibile, supervacuum esset, & omninò inutile. Dico igitur in hoc, quia voluntas hujusmodi substantiarum, sive naturalis sit, sive gratuita, in nullo discordat à voluntate creatoris, & propter hoc nec esse volunt, nisi ubi sentiunt eas esse velle creatorem, nec transferre se, nisi in quo jubet creator. Dico etiam, quia nec naturali voluntate possunt velle se esse ubique, cùm sciant hoc esse singularem præcellentiam creatoris, & sibi nullo modo competere, voluntasque earum firmata sit in justitia naturali, & etiam justitia gloriæ: in malis verò, sive malignis spiritibus, quos relegatos, & incarceratos asserit doctrina Christianorum, non est mirum, si ligata est ista potentia movendi vel transferendi se quocunque voluerint, vel etiam, si est in multo sui debilitata vel imminuta; quemadmodùm apparet tibi etiam in nobis, in quibus potestas, & dominatio super corpora nostra, ipsaque libertas arbitrij adeò infirmata est, ut penè magis servi corporum nostrorum, quàm Domini, magisque servire corruptioni, quàm libertate prædiri meritò videamur. Si ergo ex peccato originali justissimo, laudandoque semper creatoris judicio pœnalitas ista ex peccato primorum hominum in nos est velut hereditariè devoluta, quantò fortiùs in malignos spiritus ex propriis eorum peccatis nõ minor similis pœnalitas devenit? quòd autem religati, & incarcerati sint maligni spiritus omnes, duabus viis tibi scire facile est. Prima est, superabundantissima pietas creatoris, quæ paratissimos grassari, atque servire toto malignitatis suæ furore in genus humanum non permittit, alioquin nec ad momentum subsisteret. Secundo, quia vocati sæpè invocationibus, & illecti sacrificiis, nec veniunt nec apparent; quare cùm avidissimi sint inanis gloriæ, quæ eis in sacrificiis hujusmodi impenditur, sed & nostræ perditionis ardentissimi amatores, quotiescunque invocantibus, & sacrificia illis offerentibus, non apparent, manifestum est eis hoc non permitti; hæc autem est manifesta ligatio ipsorum, sive potestatis eorum. Apparet etiam ex alia via, quia sæpissimè jacere lapides in homines permittuntur, quos tamen nec vulnerant, nec lædunt ullatenùs: cùm igitur omnium belluarum immanitatem, omnium ferarum rabiem excedat eorum sævitia, & furor adversùs homines, nullatenùs dubitandum est alicui intelligenti, quin si liberum eis esset recipere hujusmodi sacrificia, reciperent ea, & quin offerentibus apparerent, si possent. Jam igitur patefactum est tibi per hæc, quòd motus localis, qualis competit hujusmodi substantiis, non potest esse, nisi subitus, & instantaneus.

Quod Angeli non sunt fixi in ... loci, neque ubique esse.

Quod ... ubique ... competit creatori.

Quod potestas dæmonum retinetur & frenatur.

CAPUT CVII.

Quod anima in sui creatione nullam partem primo ingreditur corporis, sed in omnibus membris simul creatur.

HAbet autẽ quæstionẽ de anima humana, cùm sit in quolibet mẽbro, & qualibet parte corporis quod vivificat, utrùm simul intret omnes, an priùs unã, quàm aliã, vel alias. Quod si omnes simul intret, movetur igitur in hujusmodi ingressu in omnẽ partẽ, quæ

tē, quare infinitis motibus contrarijs: Dico igitur in hoc, quia ingressus istæ animæ humanæ in corpus, quod vivificat, & regit, non est veri nominis ingressus, cùm extra corpus nunquàm fuerit: quemadmodùm, qui in domo aliqua nascitur, non potest dici verè ingredi domum illam; sic manifestum est se habere & in anima, quæ in corpore, & intra ipsum creatur, quòd ipsa creatione sua non ingreditur illud, sicut neque homo nativitate sua ingreditur domum, in qua nascitur: si quis autem quærat utrùm in aliqua parte, & illa sola creetur anima humana, an in omni parte corporis sui, parte dico, quam vivificat, & regit: dico, quoniàm in omni parte hujusmodi creatur, & declaratio hujus est, quemadmodùm creatio ipsius non est, nisi inceptio, sive novitas essendi per solam voluntatem creatoris absque ullo medio; quia igitur inceptio ista, sive novitas essendi est ei sic à creatore in omni parte corporis sui, necesse est, ut & creatio sit ei in omni parte corporis sui, quapropter est manifestum ipsam creari simul & in omnibus partibus illis, & singulis, nec propter hoc consequens est illam creari multoties, aut multis creationibus: sicut enim una creatione datur toti corpori, & singulis ejusdem partibus, sic una creatione creatur in toto corpore, & singulis partibus illius: cùm non aliud sit datio hujusmodi, quàm ipsa creatio: hujus autem exemplum convenientissimum est in viro, qui creatur, sive constituitur rex in regno aliquo: una enim creatione, vel constitutione constituitur rex toti regno, & singulis partibus illius, dico etiam, quia constituitur rex, sive creatur in omni parte regni: quoniàm fit rex, inquam inquantùm rex, quod est potestativè, sive potentialiter, & dominanter, sive regaliter non dico localiter: tu autem jam didicisti, & declaratum est tibi in alijs, quoniàm anima humana in corpore, quod vivificat, & regit, est queadmodùm rex in regno suo, aut rector navis in nave, quam regit, nullo autem modorum localiter, propter quod dixi exemplum hoc esse convenientissimum ad id, de quo agebatur: quòd si quis dixerit animam humanam creari vel extra corpus, vel in parte aliqua corporis, ut in corde, vel in capite: quorum utrunque nonnulli opinati sunt, & inde transfundi in omnem partem corporis, necesse habet dicere cùm hoc transfusionem istam non esse motum voluntarium, neque naturalem animæ humanæ, sed solummodò beneplaciti creatoris; causa autem in hoc est, quoniàm nihil voluntariè agere potest anima humana in illa hora ingressus videlicet sui in corpus quemadmodùm neque intelligere potest illa hora, sed neque voluntariè id est voluntate sua, corpus ingreditur, sicut somniavit Plato: hoc enim jam remotum est per ea, quæ præcesserunt, naturalis verò non potest esse uni substantiæ, nisi motus unus, infusio autē non potest esse motus unus animæ humanæ, quin potiùs necesse est ipsum esse multiplicem, & infinitæ numerositatis, atque contrarietatum innumerabilium. Utrùm autem punctus, qui ponitur terminus lineæ, vel superficiei, vel corporis, moveri possit, & lineam describere saltem in eo, cujus est terminus; per se enim manifestè impossibile est, ipsum moveri, quæstio non divinalis, sed potiùs geometrica, esse videtur, & ad propositum præsens non pertinet. Si enim imaginatus fueris pyramidem, cujus cacumen sit angulus solidus, quocunque modo imaginaveris ipsam moveri, non videtur intelligibile, quin capitalis ejus punctus moveatur, nisi fortè intelligas eam moveri circulariter circa diametrum basis suæ: si enim imaginaveris eam moveri super planum motu recto, describet basis ejus superficiem planam, capitalis verò punctus ejus describet lineam rectam: punctus verò in se nec corpus est in se, nec substantia aliqua, manifestum est, quoniàm non est ei virtus motiva in se, quare non est mobile per se quocunque genere motus; quin verò moveatur motu ejus, in quo est, quod est dicere per accidens, non videtur prohibitum esse, juxta sermonem Aristo. quo dixit, quia motis nobis moventur & ea, quæ in nobis sunt; quod autem motu continuo punctus punctum intret, aut exeat, impossibile videtur evidenter. Quòd si quis dixerit, quia si punctus moveatur sive per se, sive per accidens, necesse est, ut priùs transeat locum in quo est, sive exeat ab illo, quàm intret alium: verum dicit, & ut evidentius istud faciam, dico, quia punctus capitalis ille pyramidis, de quo agitur, priùs exiverit à puncto, in quo, quàm intret alium: & cùm quærit quis, utrùm exeat illum quandò totaliter in eo est, vel quandò totaliter extra illum, cùm non possit esse partim intra illum, & partim extra: Respondeo, quia tunc exit illum, vel ab illo, quandò totaliter est intra illum, & hoc quandò ultimo est in illo, & generaliter dico, quia exire vel intrare impartibile, non est aliud, quàm vel ultimo esse in loco, vel primo non esse in illo, aut econversò, & de hujusmodi ingressu, vel exitu, audivisti per me aliàs, quod debeat tibi meritò sufficere.

Qualiter punctus imaginatur moveri.

Quod impartibile exit locum in quo est, quando est in eo & quid intelligitur per intrare, vel exire impartibile.

CAPUT CVIII.

Quod non est necesse angelos, dum moventur de loco ad locum, transire per medium.

QUæret autem aliquis, utrùm in translationibus, & motibus hujusmodi videlicet substantiarum impartibilium, necesse sit fieri transitum per media: quemadmodùm necesse est in motibus corporum, sive substantiarum corporalium? & dico, quia non est necesse, quia in spiritualibus mutationibus earum non est similiter necesse: quemadmodùm cùm transit anima tua ab ignorantia rei alicujus in certitudinem, vel scientiam ejusdem, non est necesse, ut primò veniat in dubitationem rei illius; deinde in opinionem, tertiò in credulitatem, quartò in certitudinem, vel scientiam ejusdem: quamvis dubitatio, opinio, & credulitas media indubitanter sint inter meram, sive puram ignorantiam, & certitudinem. Ampliùs Sicut volens esse in hoc loco nunc efficitur volens esse in alio absque ulla voluntate essendi in aliquo mediorum locorum, vel etiam in omnibus; sic & transfert se ab hoc loco in illum præter hoc omninò, quod sit in aliquo mediorum locorum: causa autem in hoc est, quoniàm proportionales causæ semper sunt similes effectibus suis similibus; quare quemadmodùm voluntas ad voluntatem in hujusmodi substantijs: sic acquisitio loci ad acquisitionem, & esse in uno loco ad esse in alio apud hujusmodi substantias: quare sicut non est medium inter causas, id est voluntates illas, sic neque inter effectus antedictos: quemadmodùm igitur motus, sive mutatio, qualis hujusmodi substantijs congruit, est eis à voluntate essendi in hoc loco ad voluntatem essendi in quocunque alio absque media ulla voluntate, quæ non potest esse, nisi voluntas essendi in aliquo ex locis medijs: sic necesse est, ut sit transvolatio, sive transilitio hujusmodi substantiarum ab uno loco in alium absque eo, quòd sint in aliquo intermediorum locorum, si hoc modo transilire, vel transvolare voluerint: non enim prohibitæ sunt impossibilitate naturali transferri ad aliquem ex locis medijs, si injuncta eis ministeria à creatore hoc requisierint,

Ampliùs. Cùm voluntate sola semetipsas sic moveant, ut antedixi, & voluntates earum, quæ bonæ, & sanctæ sunt, non sint ad hoc, ut sint in omnibus locis intermedijs nec alia causa sit eis intrandi loca quæcunque, quàm voluntas essendi in illis, transvolant igitur absque illis. Si quis autem dixerit, quia voluntas est, ut sint semper in locis medijs, antequàm intrent extrema: Dico in hoc, quia errat indubitanter homo cujus est sermo iste. Voluntas enim bonarum, atque sanctarum substantiarum nunquàm inutilis est, aut supervacua. Supervacuũ autem, & inutile prorsùs est eis esse in locis, in quibus non requirunt ea esse injuncta illis à creatore ministeria: si verò dixerit, quia minor velocitas sufficit explendis ministerijs earum, quàm habeat ista transvolatio: Respõdeo in hoc quia creator non injungit eis motum, qui naturæ earum non congruat, aut qui ei repugnet. Jam autem declaravi tibi in hoc eodem sermone, vel capitulo, quia nullus motus est naturæ earum congruens, vel etiam possibilis, nisi subita, & instantanea quam dixi, transvolatio: & propter velocitatem hanc in sermonibus prophetarum dicitur volatus, quoniàm inter motus animalium, quæ apud nos sunt, volatus est velocissimus: similiter & motus fulguris. Volentes igitur Prophetæ ex inspiratione creatoris hominibus intelligibiliter quatenùs possibile erat, loqui, designaverunt nobis velocitatem motus hujusmodi substantiarum per motum fulguris, & volatum, propter quod dixit unus ex eis, Volavit ad me unus de Seraphin: & alius, animalia ibant in similitudinem fulguris coruscantis.

Quòd velocitas motuum angelorum designatur per volatum & motum fulguris.

CAPUT CIX.

Quod tribus de causis dignitates, & officia inveniuntur in universo, & an inter angelos hæc reperiantur.

ET quoniàm jam complevi sermonem de ubi, & motibus substantiarum abstractarum, prout mihi possibile fuit ex dono, & largitate dignationis creatoris: & perduxi eum eousque, ut consequenter investigare debeam de dignitatibus, & officijs, & de principatibus, & potestatibus earum, & de ordinibus, cæterisque differentijs, & gradibus ipsarum, atque alijs, quæ circa eas investiganda sunt, sicut sunt causæ, & rationes nominationum ipsorum, & alia quæ suis locis audies: Incipiam igitur auxiliante Deo investigare, & determinare primam prænominatarum quæstionum. Dico igitur quoniàm dignitates, & officia principatus, & potestates, non inveniuntur in universo, nisi tribus de causis. In regnis scilicet, & domibus principum, atque civitatibus, & alijs locis. Primùm scilicet, propter reges ipsos, aut principes; quemadmodùm sunt cubicularij, & alij ministri personis istis regum, aut principum singulariter servientes, & hoc vel ad necessaria, vel ad beneplacita; ad necessaria quidem ut coqui, pincernæ, quia ciborum, & potuum solummodò regiorum curam gerunt, & qui cubicularij sunt, custodesque ipsius personæ regiæ, vel alterius dignitatis: ad beneplacita verò cantores, & fabricatores ornamentorum regiorum & conquisitores delitiarum illorum, & in hujusmodi numeratione, vel nominatione, non est necesse, ut immorer, quia nota est tibi multitudo, & varietas hujusmodi ministrorum; quia igitur manifestum est tibi hujusmodi ministris non indigere regem regum, & Dominum sæculorum, nec etiam eum habere velle, nec etiam eos decere magnificentiam gloriæ ipsius, manifestum est, quòd in domo gloriæ habitationis ipsius, & in aula, seu palatio imperiali ejusdem, quod est cœlum ultimum, nullo modorum est multitudo, aut varietas hujusmodi ministrorum. Ampliùs. Substantijs spiritualibus abstractis omninò non congruunt hujusmodi officia, nec etiam possibilia sunt eisdem. Manifestum etiam est, quia si etiam essent eis possibilia, impossibile tamen est inter servientes soli personæ regiæ tantam esse multitudinem dignitatum, apparet etiam ex ipsa excellentia nominationum suarum creatorem non deputasse servitio suo singulariter, & solitariè, totam multitudinem ministrorum, cùm uni personæ regiæ, licet indigentissimæ, ac voluptuosissimæ pauci ministri sufficiant ad omnimodas necessitates, & ad quascunque potest exquirere voluptates; quantò fortiùs igitur ditissimus, abundantissimusque creator non sibi propter se solum constituit, atque appropriavit tantam multitudinem ministrorum, tot gradus dignitatum, & officiorum? Manifestum igitur ex his primam causam, quam dixi, causam inquam constituendi gradus, & ordines principatuum & potestatum, variaque officia ministrorum, non esse apud creatorem; hæc autem causa est proprium, ac solitarium ejusdem servitium. Quare relinquitur ex necessitate, ut vel propter seipsas, vel propter homines sint eis constitutæ dignitates, & potestates hujusmodi, aut propter utrosque. Verùm, quòd propter se imposita sint eis officia, quæ ex nominationibus earum designantur, impossibile esse, videre facile est: in civitate namque pacatissima, pace scilicet inviolabili, & in agregatione justissimorum, atque sanctissimorum, seseque perfectè diligentium, in qua nullum habet locum injuria, vel injustitia, ad quam nullus est accessus hostibus, nulla cuiquam nocendi facultas, nulla omninò voluptas, nec esse potest, non est opus magistratibus, neque judicibus, neque prætoribus, aut alijs quibuscunque justitiæ ministris. Ibi enim nullum est delictum, nulla querimonia quapropter nullum locum habet ibi punitor, aut pæna, ubi tutissima est innocentia, ubi nulla est nocendi audacia: lex etiam, quæ propter transgressiones ponitur, nec necessaria est, nec locum ibi habet. Ibi enim impossibilis est omnis transgressio, sed neque rectoribus, aut ducibus ibi opus est, ubi nullum erroris, aut deviationis periculum: quia igitur talis est illa civitas sanctissimarum, ac beatissimarum substantiarum, ut omninò nec judicibus, nec magistratibus, nec alijs hujusmodi officialibus egeat; otiosi igitur, atque omninò inutiles in ea essent; cùm igitur ejus sit perfectionis, ac puritatis, ut nihil supervacuum, nihil inutile habere possit, manifestum est hujusmodi principatus, aut potestates apud eam non esse; ubi enim unusquisque civium semetipsum per se laudabiliter regere sufficit, & etiam regit, nec gubernatione alia, nec rectore alio opus est. Ampliùs. Quid principatus, & potestates, & rectores hujusmodi gubernationi civium illorum adderent, si eis præessent? nec enim præciperent, aut aliter facerent, quàm faciant, cùm omnia faciant, provt decet perfectionem gloriæ, in qua sunt, status aut gloriæ ultimitas est perfectionis, ultimitas autem perfectionis non recipit additionem. Quare per hujusmodi dignitates, vel officia nihil potuit accrescere vel civitati illi gloriæ, vel civibus illius; superfluè igitur, & vanè ponuntur quantùm ad ipsam civitatem, vel cives illius; relinquitur ergo, ut neque propter ipsam civitatem gloriæ, aut cives illos gloriosos, sint in ea, vel apud illam, dignitatum, vel officiorum hujusmodi, qualis vel in sermonibus prophetarum, vel in lege, & doctrina Christianorum, nominatur, & numeratur varietas, cùm inutiliter

Vtrùm sint gradus potestatu, & ordinum inter angelos.

inutiliter ponatur, & vanè omne id, quo posito nec in re, nec in modo, quicquam boni additur, & quo remoto nihil vel in re, vel in modo deperit, aut detrahitur. Ampliùs. Hoc habet evidenter lex Christianorum, atque doctrina, quòd Dei filius in fine, scilicet in judicio, & deinceps evacuabit omnem principatum, & potestaté: cujus evacuationis nulla alia causa ponitur, vel poni potest: nisi quia hominibus ad perfectum gloriæ reformatis non erunt necessaria officia principatuum, & potestatum, cùm nihil corrigendum, nihil compescendum, nihil repellendum, nihil subjiciendum habeat status ille gloriæ. Quia igitur idem erit ille status in hominibus, hoc est, ejusdem perfectionis, & gloriæ, qui nunc est in sanctis, & beatis Angelis, propter eandé causam à tempore glorificationis ipsorum cessaverunt apud eos officia principatuum, & potestatum; sed & apud eosdem etiam in statu naturalis innocentiæ ex necessitate cessaverunt, cùm status ille in ultimitate naturalis perfectionis esset & bonus, nihil habens omninò corrigédum, nihil judicandum, aut vindicandum, aut purgandum; bonitas namque naturalis eorum non patiebatur in eis, qui permanserunt, aliquid indecens, vel indebitum, vel turbidum, aut turbulentum, sed neque à foris erant civitati illi hostes, ut ad pugnandum contra eos necessarij essent ei duces, vel principes. Ampliùs. Habet ipsa lex Christianorum, & doctrina, quia omnes sunt administratorij spiritus, missi in ministerium, propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Propter electos igitur Dei, atque dilectos, qui valde pauci sunt comparatione multitudinis reproborum, videtur in isto sermone dicere omnes illos Angelicos spiritus administratorios esse, & missos in ministerium propter homines ad hæreditatem illam præclaram gloriæ electos; quare administratores omnes, atque ministeria eorundé solis hominibus deservire videntur. Habet autem sermo iste quæstiones tres. Prima est de hoc, quia in eo dicitur omnes esse administratorios spiritus, & etiam omnes missos esse: videtur igitur civitas illa sanctorum, ac beatissimorum Angelorum, tota evacuata civibus suis, & creator sublimis relictus in ea solus, hoc est, absque omni consortio eorum. Non enim possibile est ullum ex eis simul esse apud nos, hoc est, in terra, & in cœlo illo ultimo habitationis eorum. Secunda quæstio est: quia cùm pauci sint valde comparatione reproborum illi, qui capiunt hæreditatem salutis, innumerabiles verò Angeli sancti, & beati, erunt deputati plusquàm centum Angeli unicuique electorum; & hoc non potest esse nisi supervacuè, cùm unus Angelus uni electo sufficiat ad perfectum. Tertia quæstio est de hoc, quòd unus ex Prophetis Hebræorum expressè dixit, quia millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei, iidem autem sunt ministrantes, qui & missi in ministerium, assistentes verò qui alij intelligi possunt nisi assiduè ipsi creatori astantes? hoc enim sonare videtur ipsum vocabulum, quo dicuntur assistentes. Dico igitur in hoc, quia sermo ille ita ordinandus est, & intelligendus, videlicet, ut ita conjungantur partes illius, & dicatur, omnes administratorij spiritus sunt missi in ministerium propter eos qui hæreditaté capiunt salutis. Posset tamen intelligi, quòd omnes non accipitur ibi pro singulis generum, ut usualiter dicitur; sed quasi pro generibus singulorum, quéadmodùm illud; convertentur ad dominum universæ familiæ gentium, quod intelligi non potest de singulis universarum familiarum, cùm manifestum sit innumerabiles de familiis illis in idolatria non tantùm remansisse, sed etiam decessisse, & in aliis vitiis multis similiter, & adjuvatur intellectus iste ab ea opinione, quæ dicit de omni ordine sanctorum Angelorum mitti aliquem in ministerium prædictum. De hoc verò, quod dicitur, propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis, videlicet, quod tam pauci sunt, ut centum, vel plures sancti Angeli uniuscujusque electorum ministerio deputentur: manifestum etiam est tibi, quia utrolibet modorum prædictorum intelligatur prædictus sermo, evidenter expeditus est, nec procedet hujusmodi conclusio ex illo.

CAPUT CX.

Quòd non ad solos electos, sed etiam ad reprobos, & gentiles Angeli mittantur ministraturi.

Habet tamen quæstionem, utrùm omnes hujusmodi spiritus, quos administratorios vocavit sanctus, & sapiens ille, mittantur propter electos, & dilectos Dei, propter alios sermones propheticos, quibus dictum est, quia in unaquaque gente præposuit rectorem altissimus, & prædictus Propheta evidenter nominat Principem Persarum, intelligens Angelum rectorem regni Persarum. Manifestum auté est, quia eo tempore, quo Prophetia illa edita est, gens Persarum idolatra erat, & regnum illud abominationibus idolatriæ inquinatum totaliter, & pollutum; non igitur electis solis ad hæreditatem salutis hominibus mittuntur in ministerium Angeli sancti: quare non propter illos solos sanctos, hoc autem convenientiùs, & pleniùs determinabitur, cùm de ministeriis istis, & causis, atque utilitatibus eorum loquar in sequentibus. His ergo ita se habentibus, revertar ad id, in quo eram, & dicam, quia civitas illa sanctissimorum, ac beatissimorum Angelorum, non habet principatus, aut potestates, aut judices, aut alios magistratus; quoniàm si haberet inutiliter prorsùs, aut otiosos illos haberet, quantùm ad se, & unumquemque civium suorum. si igitur habet eos, propter gubernationem humani generis, & rerum humanarum utilitates, habet eos.

Quòd civitas Angelorũ non habet potestates, & magistratus, etsi eos habet; hoc est propter utilitates humanarum rerum.

CAPUT CXI.

An in Angelis sint ordinum, & graduum dignitates; propter varias illustrationes, quas transfundunt inter se.

Quòd si dixerit quis, quia propter ipsos Angelicos cives, est in civitate illâ præclarâ, & graduum illa, & ordinum varietas, quoniàm ibi superiores, & creatori propinquiores abundantiùs ab ipso creatore, tanquàm à fonte redundantissimo, tam luminis, quàm aliorum donorum, virtutum scilicet, & gratiarum, in propinquos sibi transfundunt, & illi in alios, & ita donec universitas illa civium tota impleatur inundationibus, & donis nobilissimis primæ, ac puræ bonitatis, provt congruit unicuique ex civibus illius, & decet magnificentissimam largitaté creatoris; habet & iste sermo quæstiones nonnullas. hujusmodi enim inundationes, sive illustrationes, non sunt nisi scientiarum, & virtutum nobilissimarum, atque sublimium; hæ igitur aut effluunt, & descendunt incessanter continuè una post aliam, quemadmodùm aquæ ex fonte copiosissimo erumpentes, unda post undã, aut non; si sic, consequens est ex necessitate, nullum ex hujusmodi civibus plenum esse, aut perfectum, quoniàm potiùs sunt velut homines incessanter bibentes, & nihilominùs sitientes, & sicut vasa perforata incessanter aquam recipiétia, & nunquàm ad plenitudinem pervenientia. Quòd si dixerit, quia sermo

per pleni ſunt inundationibus hujuſmodi primæ bonitatis, & nihilominùs inceſſanter influit in eos inundans bonitas prima inundationes hujuſmodi, quemadmodùm omnia flumina inceſſanter in mare intrant, licet mare ſemper plenum ſit; ſic ſe habet & in Angelis ſanctis ad fluentia, ſeu flumina, quæ ſunt inundationes primi, ac univerſalis omnium bonorum fontis, ſermo iſte deſtruitur multis viis. Primò: quoniàm aut inundatio hujuſmodi inundationem, quam invenit, expellit ante ſe, quemadmodùm unda undam in fluminibus, aut ſuperveniens unda undæ ſtat cum illa, & permanent ambæ ſimul, quòd ſi expellit extrà, fruſtrà igitur ſupervenit quantùm ad recipientem, cùm nihil accreſcat recipienti per influentiam illius. Cauſa autem in hoc eſt, quoniàm non melior eſt unda ſuperveniens, & expellens inventam, quàm illa quæ expellitur: quare nihil plus boni confert recipienti, quàm auferat eidem. Inutiliter igitur advenit illi, ſive influit in illud: quòd ſi permanet influxio cum influxione, accidit quod prædixi, quia nec ſatiantur, nec unquàm implentur inundationibus hujuſmodi ſubſtantiæ recipientes illas; ſunt igitur ſicut ſemper potantes & nihilominùs ſitientes. Præſertim cùm à creatione ſua, à qua jam fluxerunt pluſquàm quinque millia annorum, infundi ſic, & influi influentiæ hujuſmodi non ceſſaverint, nec tamen vel ex parte ſitis earum ſedata adhuc apparet, vel in modico impleta vacuitas. Quæ igitur eſt intentio primæ ac puræ bonitatis influentiis, ſive inundationibus iſtis, ſi nec ſatiare intendit recipientes angelicas ſubſtantias, nec replere? Ampliùs. Status ille gloriæ nec imperfectionem, nec vacuitatem patitur, cùm ſit ſtatus perfectionis ultimæ; eſſet autem in eo vacuitas hæc, & imperfectio perennis, ſi juxta modum antedictum erumperent per ſucceſſioné inundationes iſtæ à fonte primo. Ampliùs. Diſpoſitiones, quæ ſunt gloriæ, ſive ſcientiæ ſint, ſive virtutes, perpetuæ ſunt, & indeſtructibiles, alioquin nec ipſa gloria perpetuâ ſtabilitate firma eſſet, ſi partes ejus deſtructibiles eſſent, nec ipſa fœlicitas gloriæ vera, & pura fœlicitas eſſet, ſi tranſmutabilis eſſet. ſed neque actus eſſet purus, & verus, cùm ſubjectos ſuos in imperfectione potentialitatis perpetuò detineret ſimiliter, & mutabilitatis; in potentialitate namque eſſent quantùm ad futuras influentias, & quaſi in motu, vel mutatione ad illas. Dico igitur in hoc, quoniàm influentiæ iſtæ non ſunt per ſucceſſionem, neque undatim, aut alio modo particulariter infunduntur, ſed totæ ſimul quoniàm fœlicitas vera tota ſimul eſt, nec ſapientia, vel alia diſpoſitio gloriæ amiſſibilis eſt; quoniàm ſi amitti poſſet, non eſſet hoc, niſi per oblivionem; oblivio verò, & maximè ſapientia illius, non attingit ſublimitatem ſtatus illius: & idem manifeſtum eſt de virtutibus, quia nec eradicabiles ſunt à ſubſtantiis ſuis in ſtatu gloriæ, neque abrumpibiles, neque ullo modorũ ſeparabiles ſunt à ſubſtantiis ſuis in ſtatu gloriæ. Ampliùs. Omnes inundationes illæ ejuſdem ſpeciei ſunt, & æquales. manifeſtũ auté eſt unicuique, quia cùm fuerit in ſubjecto aliquo, diſpoſitio quæcunque, diſpoſitio ejuſdem ſpeciei, & æqualis non expellet illam, neque ſubjectum erit receptibile illius, non expellet inquam quoniàm non vincet eam, cùm non ſit fortior illâ; victoria enim eſt, ubi eſt inæqualitas fortitudinis inter pugnantes. Ampliùs. Neque pugnam ibi eſſe poſſibile eſt, ubi eſt omnimoda ſimilitudo, & æqualitas, & nullo modorum contrarietas. Sed neque poſſibile eſt duas diſpoſitiones ejuſdem ſpeciei, & æquales per omnia, eſſe in eodem ſubjecto, maximè diſpoſitiones immobiles, atque perpetuas. Ampliùs. Inundationes hujuſmodi non ſunt ſicut aquarum, & fluminũ

Quod ſcientiæ, & virtutes in Angelis totæ ſimul infunduntur.

E ex fonte fluxus, ſed magis ſunt creationes ſcientiarum, & virtutum gloriæ, & propter hoc in ſanctis, ac beatis Angelis ſimul creatæ ſunt, hoc eſt, in ipſo inſtanti glorificationis eorũ, quemadmodùm ſcientiæ illorum naturales, atque virtutes concreatæ ſunt illis, & propter hoc cum eiſdem ſimul creatæ. Neque ſcientiæ hujuſmodi, videlicet gloriæ eſſe poſſunt per momentum temporis abſque virtutibus congruentibus, hujuſmodi ſcientiis, quemadmodùm non eſt poſſibile aliquem ſic cognoſcere creatorem, ſcilicet, cognitione gloriæ, quin amore gloriæ totus ardeat, & rapiatur. Alioquin poſſibile eſſet aliquem ſapientiâ eſſe perfectiſſimum, & virtutibus imperfectum, cùm ſapientia illa gloriæ perfectiſſima ſapientia ſit; virtutes verò, quæ non ſunt gloriæ, perfectæ non ſint, ſed magis via ad promerendas, & acquirendas illas, quæ ſunt gloriæ. Tu verò jam noſti comparationes, quæ ſunt viæ ad finem, & medij F ad extremum, & ſeminis ad fructum ultimum, quas cùm perſcrutatè conſideraveris invenies eſſe inter virtutes viæ iſtius, quæ indubitanter via eſt ad vitam alteram, quæ eſt gloriæ; invenies inquam inter ipſas eſſe, & virtutes gloriæ, quæ proculdubiò finis eſt illarum, & fructus ultimus, comparationes antedictas. Scientiæ igitur, & virtutes gloriæ, cùm ſint finis ultimus aliarum omnium ſcientiarum, & virtutum, non ſunt viæ ad illas, ſed ſtatur ex neceſſitate in illis, ſtatur inquam ſtatu intranſmutabili. Quod igitur habet Theologia Græcorum, & Latinorum apud Chriſtianos, de deſcenſibus, & influentiis venientibus à fonte primo, & implentibus totam illam præclaram Dei altiſſimi civitatem, hoc eſt, univerſitatem ſanctiſſimorum, ac beatorum ſpirituum, necnon & anima- G rum humanarum, quæ ad conſortium eorum jam receptæ ſunt: non eſt niſi per modum, quem dixi; nec poſſibile eſt, ut ſint, vel fiant, quemadmodùm deſcenſus radiorum luminis à ſole fit per ſucceſſionem, itaut unus poſt alium exeat, aut unus alium expellat, ſed omnia ſimul exeunt à luce ſolari, & ad terminos ejuſdem diſtantiæ ſimul perveniunt. Et intendo, quod dico, ſimul, quod non prius pervenit illuc unus alio, nec præcedit unus alium ſua interventione ad terminum æqualis, ut dixi, diſtantiæ à loco exitus ſui; hoc autem ſic determino, ut intelligas in hoc, quod dixi, ſimul, ſubitaneam, & in non tempore perventionem eorum ad terminos ſuos, cùm jam declaratum ſit tibi per me in præcedentibus motum luminis ſolaris per aëra, ſive illuminationem ipſius aëris à ſole in tempore, utpote, & ſucceſſione fieri. Differt autem illuminatio iſta ab irradiationibus ſpiritualibus, quæ fiunt in beatis iſtis, ac ſublimibus ſubſtantiis, quoniàm illæ ſublimes, ac divinales fixæ ſunt in ſuis ſubjectis, H & immobiles ab eis, & intranſmutabiles, ita ut nec augeantur unquàm, nec minuantur; lumen autem, quod in aëre eſt à ſole, & minuitur, & augetur ſecundùm diſpoſitiones aëris, & ſecundùm interpoſita, rara, ſcilicet, aut denſa, deſtruitur etiam per interpoſita, ſicut in nocte, per interpoſitam terram, & de die etiam per interpoſitionem terreſtrium corporum, & lumini imperviorum, ſive impenetrabilium. Quapropter & diverſantur multipliciter, ut cùm prohibitus fuerit unus radius ſolaris à loco uno per interpoſitum aliquod ſublato impedimento illo non idem numero redeat, ſed alius prorsùs novus, alioquin reſurgerent lumina extincta. De reſurrectione verò luminum, vel aliorum accidentium, non eſt hactenùs aliquid auditum. Manifeſtum igitur eſt quia verba iſta videlicet inundationes, influentiæ, ſive influxiones, & deſcenſiones luminum gratiarum

gratiarum à fonte primo, non intelliguntur aut motus, aut per modum motus, ſed cauſaliter tantùm, ſive per modum cauſæ, nec aliud eſt deſcendere eas à fonte primo, quàm eſſe, vel creari ab illo. Et creatio iſta ſubita eſt, & non in tempore, & ipſæ, ut ſæpè dixi, ſcientiæ, atque virtutes, fixæ ſunt, & intranſmutabiles, non fluentes, neque transfuſæ ab aliis in alios, & ab uno in aliú; immò dona creatoris ſunt, ab eodem immediatè donatæ, atque creatæ, omnes hujuſmodi perfectiones ſpirituales; ejus enim eſt illas ſubſtantias perficere, qui eas fecit, ſimiliter reformare, & decorare, qui eas formavit. Non tamen negandum eſt ullo modorum, quin ſublimiores, ac præſtantiores inter hujuſmodi ſubſtantias multa cognoſcant, & videant, quæ abſcondita ſunt inferioribus, & quin per eas inferioribus revelentur ad hoc, ut per eas, hoc eſt, per inferiores innoteſcant hominibus. Et hoc evidenter apparet in ſermonibus Prophetarum, & in lege Hebræorum, ſimiliter in lege, & doctrina Chriſtianorum. Manifeſtum igitur eſt ex his, quia officia ſupradicta, & dignitates, non habent locum in civitate illa præclara gloriæ. in qua unuſquiſque civium ordinatiſſimè, & compoſitiſſimè, atque pacatiſſimè ſe habet, niſi in hoc ſolo, hoc eſt, in revelationibus, quas dixi. Propter revelationes autem ſi qua dignitas eis congrueret, vel officium, illa non eſſet, niſi magiſterium, nec ex illa, niſi doctores, aut magiſtri nominandi eſſent. Verùm quoniàm illæ paucæ ſunt, nec qui ab eis diſcunt, diſcipuli nominari debent, nec illi magiſtri, vel doctores, qui tam pauca docent; alioquin quaſi quædam ſchola eſſet civitas illa. Hoc autem non videtur conveniens, quia ſchola non eſt congregatio, niſi quæ congregata eſt propter hoc, ut ipſa doceatur, & diſcatur, & hoc principaliter; hujuſmodi autem docere, & diſcere de ſecundariis ſunt, & minimis, quæ inibi aguntur. Manifeſtum igitur eſt ex omnibus his, quoniàm dignitates, & officia, quæ cognominationibus hujuſmodi ſubſtantiarum deſignantur, non ſunt eis, niſi propter homines. Ampliùs. Cùm completa fuerit reparatio, & reformatio generis humani, quæ non eſt niſi glorificatio ipſius in parte electorum, ceſſabunt iſtæ revelationes, quæ fiunt nunc pro hominibus: tunc enim non erunt neceſſariæ annunciationes, aut inſtructiones angelicæ. Ceſſabunt igitur omnia officia angelica, quantùm ad homines, cùm illa tunc ſimpliciter non ſint eis futura neceſſaria. Si igitur ulteriùs duratura ſunt, non durabunt, niſi propter ipſos angelos. Jam autem audiviſti, quia nec ipſi Angeli indigent hujuſmodi officiis. Tunc autem, ſi qua erit indigentia, omninò tolletur ab eis, quemadmodùm ad hominibus.

Quod Angeli ſuperiores aliqua poſſunt revelare inferioribus, ut revelentur hominibus.

Quod dignitates, & officia quæ cognominationibus hujuſmodi ſubſtantiarum deſignantur, non ſunt eis niſi propter homines.

CAPUT CXII.

De novem ordinibus Angelorum, & tribus hierarchiis, prout B. Dionyſius tradit, & ſimilitudo ad terrenum regnum.

VErùm, ne viro tam ſapienti, & ſancto, per quem innotuerunt ordines ſubſtantiarum iſtarum genti Chriſtianorum, in primis Græcis, & poſtmodùm Latinis, & qui dicit ea ſe accepiſſe à primo perfectore, maximoque doctore legis, & doctrinæ Chriſtianorum, hoc eſt, ab uno ex Apoſtolis, à quo & ipſe converſus fuit ad fidem, & religionem Chriſtianam, & edoctus ab eodem fidem, & legem antedictas, contradicere videat; quod neque levis culpæ, neque parvæ præſumptionis reputo: tentabo inveſtigare, & declarare intentiones cognominationum ordinum hujuſmodi, & ipſos ordines, & officia, juxta intentionem, & traditionem ipſius; ſimiliter numerum eorum, & cauſas ipſius miſſionis eorum, & an reverà mittantur aliquæ ex hujuſmodi ſubſtantiis, an non. Dixit ergo vir iſte ſanctus, & ſapiens in libro ſuo, quem de iſtis ſanctis, ac beatiſſimis ſubſtantiis ſcripſit, quòd novem ſunt ordines earum, ſicut edoctus fuit à præclaro illó doctore ſuo, qui raptus in paradiſum hoc ibi didicit, & vidit, & novem cognominationes ipſorum ordinum ab eodem doctore ſuo, & perfectore accepit. Et primum ordinem dixit cognominari Seraphim. & cognominatio iſta Hebraica eſt, & addidit ei alias duas, videlicet recalefacientes, & pennoſos, & cauſæ iſtarum duarum cognominationum ſunt duæ, prima, quia Seraphim interpretatur incendium eorum, vel totus ardens: propter hoc ergo dicit recalefacientes. Secùndæ cognominationis, quæ eſt, pennoſos, cauſa ut puto eſt, quia duo Seraphim apparuerùnt uni ex Prophetis Hebræorum alati, & pennoſi, ſex alæ ſcilicet uni, & ſex alæ alteri. Secundum ordinem cognominavit Cherubim, Et quoniàm Cherubim interpretatur plenitudo ſcientiæ, cognominavit iterùm Cherubim fuſionem ſcientiæ. Et quia Cherubim apparuerunt cuidam alij Prophetarum pleni oculis, vocavit eos oculoſos. Tertium autem thronum, & ſedes. Quartum dominationes. Quintum virtutes. Sextum poteſtates, Septimum principatus. Octavum archangelos. Nonum angelos, Alij tamen Theologi Chriſtianorum in loco virtutum ponunt principatus, & in loco principatuum virtutes. Hos etiam novem ordines per ternarios dividens, & conjungens, dividit in tres hierarchias, tres ordines unicuique ponens, & deputans. Ita ut prima hierarchia contineat Seraphim, Cherubim, & Thronos. Secunda Dominationes, Virtutes ſecundùm ipſum, & Poteſtates. Tertia ſecundùm ipſum Principatus, Archangelos, Angelos. Secundùm alios verò, ut prædixi, Virtutes, Archangelos, & Angelos. Hierarchia verò eſt ex Græco eloquio, & intepretatur ſacer principatus. Communiter igitur ſacros principatus vocat omnes hujuſmodi ſubſtantias; ſacros propter elongationem, & inacceſſibilitatem ad omnem execrationem, principatus verò propter ſublimitatem, & præcellentiam, quæ eſt eis ſuper alias creaturas, nec non & propter perfectionem ſubjectionis, qua primo principi, atque principio, ſubjectiſſimæ ſunt à gubernatione, ſive regimine ipſius nullo modorum declinabiles aut diſcrepabiles; ſed & in eandem legem ſubjectionis, eandemque pulchritudinem gubernationis prout poſſe acceperunt, & ſuper hoc beneplacitum eſſe, ſive injunctionem creatoris, cognoſcunt, vel intelligunt, ſibi ſubjecta, & inferiora ſe, ſummo opere reducentes, ſeu convertentes. Principatus autem non immeritò vocatur ſacra illa congregatio, non ſolùm illius ordinis; ſed etiam omnium, ideſt, novem antedictorum, cùm principatus etiam ab uno ſolo principe non inconvenienter nominetur unus exercitus, vel unum regnum. Quantò fortiùs igitur tota illa ſancta militia novem ordinum ſacer principatus non immeritò cognominatur, in qua unuſquiſque princeps eſt, quæ digna ſunt ſemper principi cogitans, juxta ſermonem Prophetæ unius ex Prophetis Hebræorum, & ſemetipſum principaliter, hoc eſt, magnificentiſſimè, ac decentiſſimè regens, quamvis non incongruenter etiam appropriatè principatus cognominetur ordo ille, juxta ſermonem ſapientis illius, qui hæc tradidit, & ſcripſit primus. Habet autem diſtinctio, quam ex ſermonibus ſapientis illius poſui, quæſtiones multas profundam, ac perſcrutatam inveſtigationem, requirentes. Et primam inter eas ponam de ratione

Novem ordines Angelorum qualia nomina ſint ſortiti.

numeri, videlicet, quam ob causam, in isto numero, videlicet novenario, steterunt militiarum illarum ordines, & propter quid prohibita est multiplicatio earum extendi in denarium. Tu verò jam audivisti intelligentias abstractas Aristotelem in eodem numero posuisse. Et opinati sunt aliqui de philosophantibus novem ordines, & novem intelligentias non differre ab invicem, sed potiùs esse novem ordines novem intelligentias, & econtrariò. Negat enim Aristoteles, sicut audivisti in præcedentibus, numerum in substantiis abstractis per se, sive quantùm in eis est, sed concedit ratione materiarum, in quibus sunt, vel quas movent, aut regunt, sicut evidenter asseruit Aristoteles, & sequaces ejus, propter quod & animas humanas non esse numerabiles, neque multas, nisi dum sunt in corporibus: neque est eis multitudo, aut numerus, nisi ratione corporum, in quibus sunt, & quæ movent, atque regunt; quapropter cùm separatæ fuerint à corporibus non erunt numerabiles. Jam autem removi hoc in præcedentibus destructione, cui non est contradictio, aut resistentia. Intelligentias quoque non dixit numerabiles similiter, nisi ratione cælorum, quos movent. Et propter hoc posuit eas novem juxta numerum cælorum, & mundi terreni, deputans octo cælis intelligentias octo; mundo verò terreno principaliter, ac specialiter intelligentiam agentem, quam posuit esse creatricem animarum humanarum, & solem intelligibilem earundem. Manifestum igitur est tibi, quia Aristoteles secundùm opinionem suam antedictam non potuit ponere ordines, cùm ordo omnis multa millia contineat substantiarum abstractarum.

De cognominationibus Angelorum per comparationem ad familiam regiam.

Scito, quòd tempore adolescentiæ meæ, cùm cogitarem de sacris istis principatibus, & ordinibus, incidit mihi cogitatus de regno terræ benè ordinato, ac decenter disposito, & de familia regia. Et visum est mihi, quòd proximi, ac laterales Regis necessariò debent constituere tres ordines hominum, quos necesse est indesinenter, & lateraliter assistere ipsi Regi. Primus ergo est amantissimorum, hoc est, maximè Regem amantium, & amore ipsius super omnes ferventium. Et manifestum est tibi, quia hæc est consuetudo Regum omnium, scilicet, ut & velint habere, & habeant juxta se, & proximos sibi, quos sibi credunt amicissimos. Secundus est ordo sapientum, quo ordine nihil regi convenientius, nihil decentius; præsertim, cùm ipsa sapientia dicat, quia per me Reges regnant, & ille Rex Hebræorum sapientissimus omnibus aliis donis sapientiam prætulerit, aliisque postpositis illam singulariter petierit. Tu quoque scis, quàm necessarii sunt sapientes gubernationibus regnorum, sicut & ille idem sapientissimus Rex dixit, quia multitudo sapientum, salus est orbis terrarum. Nosti etiam, quia per sapientiam conduntur leges, & statuta salutaria, hominibusque perutilia eduntur. Tertius ordo est judicum, videlicet qui jura reddant, qui controversias, & lites dirimant. Quartus ordo est excellentissimorum, atque honorabilium magnatum. Inter quos sunt Regi subditi, & tributarii Regis, vel illi, qui solent dici Proceres regni, & Barones, in quibus consistit magna pars fortitudinis, & potentiæ regni. Quintus ordo Præsides Provinciarum. Sextus ordo Duces legionum, atque bellorum instructores, & capitanei acierum. Septimus ordo centurionum, videlicet ministrorum, qui vindictas, & justitias exequuntur. Octavus magnorum Nunciorum, qui Legati usualiter nominantur, videlicet qui magna nunciant, & aliis nunciis non revelanda, & de magnis rebus atque negociis deferunt ad quos Rex jusserit. Nec numero

E coquos in ista familia regia, quia nec regni necessitas, nec ejusdem decor, aut gloria, sed magis noxia deliciositas eorũ ministeria exquisivit. Sic dico de pincernis, & de cubiculariis, & thesaurariis, hoc est thesaurorum custodibus; quia curiositas, & voluptas, & avaritia causam dederunt superfluitati eorum, cùm longè minori apparatu, & sollicitudine posset Regibus ministrari, & regna etiam gubernari. Et tunc benè erat rebus humanis, cùm à deliciis, & superfluis divitiis, vanisque honoribus se Reges abstrahebant, & sicut dicit Philosophus quidam, cùm Philosophi regnabant, & Reges philosophabantur. Nonus & novissimus ordo est minorum nunciorum per totum regnum discurrentium, sive equitum, sive peditum, jussa Regis,

F & mandata deferentium. Quia igitur iste numerus ordinum, & ista dispositio eorum, & regni terreni tota hujusmodi dispositio decentissima est, atque pulcherrima; omnis autem pulchritudo, & decor, sive decentia cujuscunque regnorum aliorum, exemplum est pulchritudinis, & decentiæ regni illius primi, ac nobilissimi; necesse est in illo regno pulchritudinem, & decentiam, numerum, & ordinationem, non solùm similes esse istis, quas de regno terreno posui, sed etiam exemplares istarum; cùm enim proportionales sint Reges ad regna, Reges scilicet boni ad regna sua bene disposita, erunt & permutatim regna proportionalia. Quia igitur omnis Rex bonus exemplum est, & similitudo primi, ac summi Regis, qui est creator benedictus, erit necessariò & omne regnum benè dispositum exemplum, & similitudo regni illius, & ordinatio hujus ordinationis, & ordines hujus

G ordinum illius. Apparet etiam hoc evidenter in similitudine, & proportionalitate, atque comparationibus partium, sive ordinum ad partes, sive ordines primi, ac nobilissimi regni illius. Ordo enim primus, scilicet ordo amore Regis ferventissimorum ordini Seraphim assimilatur, atque proportionatur, sicut apparet ex ipsa cognominatione ipsius, quæ est totus ardens, sive incendium totum. Et ordo sapientum, qui est secundus ordo, per similitudinem, & proportionem respondet ordini Cherubim, quod ostendit ejusdem cognominatio ex Hebræo in Latinum interpretata, quæ est plenitudo scientiæ, vel fusio sapientiæ. Similiter & tertius ordo, qui est judicum, assimilatur & proportionatur ordini tertio præclari illius, ac nobilissimi regni, qui throni vel sedes cognominatur: in illis tanquàm in regno regalis excellentiæ suæ sedet Rex ille, & Dominus sæculorum, & inde, sive per illos judicia sua exercet. Quartus ordo potentissimorum, honoreque, ac sublimitate potestatis in

H regno præeminentium, respondet per easdem vias quarto ordini regni antedicti, qui cognominatur dominationes, quoniàm in illis maximè relucet dominatio supereminentissima creatoris, quemadmodùm in ipsa potentia, & gloria Magnatum maximè apparet regni terreni potentia: unde & Barones à fortitudine, sive potentia cognominationem hujusmodi acceperunt. Præsides verò Provinciarum, per quos scilicet Provinciæ reguntur, Principatibus similitudine convenientissimâ comparantur. Quod videre facillimum est, si officium, & opera Principum, quæ maximè justitiâ, atque clementiâ decorantur, diligenter attendantur; hæc enim dignissima Principe sunt. Longè enim differt Principatus à tyrannide, à rapina, & oppressione subditorum. Veri namque nominis Princeps ministrum, id est, quasi patrem se gerit, & exhibet subditorum. Unde quidam Princeps Romanorum subditos nobiles potentes commilito-

nes suos vocabat. Et de vero Principe verissimum est, quia prodesse intendit subditis suis, & hoc solùm amat in principatu suo, non præesse. Sexto ordini, qui est potestatum, rectissimè comparantur Duces legionum, instructores acierum, & Principes militiarum, quoniàm per eos in potestatem Regis reducuntur, & rediguntur, qui à potestate recesserant, vel eidem rebellant. Septimus ordo, qui est vindictas exercentium, & justitias, sive judicia exequentium, quales solent esse centuriones, aptatur ordini virtutum, qui adeò inimici debent esse vitiis, ut in mortem eorum conjurati appareant, & eousque adversarii videantur vitiis, ut non solùm virtuosi, sed etiam virtutes nominari digni sint; præsertim cùm officium eorum sit vitia, & vitiorum opera totis studiis ac viribus exterminare cum ipsis eorum auctoribus. His igitur incumbit, ut armis etiam militiæ sæcularis strenui sint, armis videlicet omninò spiritualibus, & præcipuè illis, quæ propriè nominantur arma justitiæ. Novissimi verò ordines duo, qui scilicet sunt majorum nunciorum, atque minorum, evidentissimam habent proportionem, atque similitudinem Angelorum, & Archangelorum, & evidentia hæc non indiget declaratione. Debes autem scire, quia Theologi Christianorum moderni attribuunt officium faciendi miracula ordini virtutum. Causa autem in hoc videtur, quia licet admiranda, & magnifica sint omnia opera creatoris, in miraculis tamen, & per ea magis apparere videtur omnipotentia virtutis ipsius, quemadmodùm in resuscitatione mortuorum, quàm in generatione vivorum, & vix est, si tamen est, qui non dicat majoris virtutis esse suscitare jam mortuum, quàm generare viventem. In sequentibus tamen de hujusmodi officiis, & cognominationibus, perscrutatiorem faciam inquisitionem.

De ordine virtutum secundum modernos Theologos.

A Ecclesiastica malignantium, & synagoga Sathanæ congregetur, & quodammodò regnum spirituale hujusmodi diabolo præparetur. Dominationibus verò respondent Patriarchæ, sive Primates, qui indubitanter post tres antedictos ordines præeminentiores sunt in Clero. Principatibus Archiepiscopi, sive Metropolitani adaptantur, sicut & cognominatio eorum sonat. Potestatibus Episcopi, virtutibus Archidiaconi, Archangelis Archipresbyteri, Angelis Presbyteri convenienter respondent, juxta sermonem Prophetæ, qui dicit, quia Sacerdos Angelus Domini exercituum est. Virtutibus autem ideò Archidiaconos comparavi, quia eorum est virtute irrumpere iniquitatem, cùm judices sint, & ad eos jurgia pertineant. Quòd si Presbyter Angelus Domini exercituum est, quis dubitat consequens esse, quòd & Archipresbyter Archangelus Domini exercituum sit? Potestates quoque non immeritò Episcopis aptantur, quoniàm ad ipsos maximè pertinet exercitus spiritualis regere legiones, ducere spirituales B acies, ordinare, atque instruere militiam spiritualem, seu docere: similiter & rem militarem spiritualem non tam docere, quàm etiam scribere, astutias, insidias, vires hostium detegere, arma etiam spiritualia dare, ac distribuere, quod in sacramento Confirmationis evidenter ostendit doctrina Christianorum, ubi armaturam spiritualem recipere se credunt per manus Episcoporum, de quo alibi aliqua audivisti. Quia igitur omnis ordinatio, & omnis pulchritudo ordinationis, in omni regno terreno, sive spirituale sit, sive aliud, non est nisi exemplum & similitudo quædam, sive relucentia, & propter hoc designatio quædam, sive signum pulchritudinis illius primi, ac nobilissimi regni; manifestum est hujusmodi pulchritudinem, & ordinationem esse apud ipsum, licet incomparabiliter majorem, atque præstantiorem.

CAPUT CXIII.

Quòd ordines Angelorum, officia, & dignitates se habent modo, quo debet se habere politia Clericalis.

ADdam tibi, & aliam similitudinem regni, scilicet spiritualis, quod gens Christianorum Clerum vocat, in quo Pontifex, vel Sacerdos summus similitudinem tenet primi, ac summi Regis, cujus loco esse, & cujus vices agere, quantùm ad spiritualem gubernationem, ipsum dicunt in terris. Circa ipsum verò nulli intelligenti dubium est, quin esse debeant, & assistere eidem jugiter tres ordines Clericorum, quorum primus instar Seraphim debet esse amore creatoris ferventissimorum, & totaliter ardentium. Secundus instar Cherubim debet esse sapientissimorum, & in rebus divinalibus eruditissimorum. Tertius instar thronorum, seu sedium judicum, qui & jura spiritualia, & leges Ecclesiasticas, sive Clericales ad perfectum noverint, & jura reddant petentibus. Et ista Hierarchia, trium scilicet istorum ordinum, vocatur apud gentem Christianorum sacer cœtus Cardinalium. Manifestum autem est tibi, quia tribus ordinibus istis vehementer indiget res publica spiritualis, & gubernatio ejusdem. Et manifestè vides, quia nulla major pernicies potest pervenire regno spirituali, nulla major confusio, vel subversio rei publicæ, spirituali, sive Clericali, quàm si loco istius Hierarchiæ econtrariò se habens cœtus loco istius constituatur, videlicet si ex inimicis Dei, quasi ex antiseraphim, & insipientibus, tanquàm ex antichérubim, & iniquis leges spirituales, & jura ignorantibus, justitiamque, & judicium pervertentibus, quasi ex antithronis, & antisedibus, velut Antihierarchia

C CAPUT CXIV.

Quomodò intelligitur, quòd cognominationes Angelorum eis sint tributa ex officiis, quæ circa se, vel homines exercentur.

QUoniàm autem dixerunt quidam antedictas cognominationes sortitas esse hujusmodi substantias ex officiis, quæ circa vel se, vel homines exercent, conveniens est, ut ponam tibi, & exponam intentionem hujusmodi hominum, & postmodùm, ut perscrutet per vias probationum, an veritas ita se habeat, an aliter. Intenderunt igitur hujusmodi homines Seraphim nominatos esse supernos illos spiritus, qui à creatore acceperunt hanc potestatem, ut possent alios Angelos amore dilectionis creatoris accendere, vel officium, ut hoc facerent. Ob hanc igitur potestatem, & officium nominati sunt Seraphim, & juxta viam istam, qui potestatem, & officium illuminandi sapientiâ, vel D scientiâ receperunt, Cherubim ex plenitudine, vel fusione scientiæ, nomen habent. Similiter se habet circa judicia, & judicandi potestatem, vel officium, ut qui ad hæc docenda potestatem, vel officium acceperunt, throni, vel judices nominentur, quasi qui de his possunt docere, vel instruere judicantes, vel judicare habentes, & qui ex officio hoc faciunt, throni, sive sedes nominati sunt. Dominationes verò, qui ad domandos, vel domesticandos indomitos, & ferinos homines, atque ad exaltandam, & ampliandam divinæ dominationis honorificentiam ex officio diligenter, ac studiosè intendunt, vel qui homines ipsos ad domandam, & domesticã-dam animalitatẽ, seu bestialitatem, quæ in eis est,

instruunt ex officio, & adjuvant, prout de injúctione creatoris acceperunt. Principatus verò, qui homines principari, & regere se ipsos, vel alios decenter, docent, & adjuvant. Potestates verò illi angeli, seu spiritus, per quos maligni spiritus reprimuntur, ne noceant quantùm vellent. Virtutes verò illi, quorum ministerio miracula divina fiunt, Archangelos, per quos majora, ac secretiora nunciantur, quemadmodùm de partu virginis, de incarnatione verbi Dei, & reparatione generis humani. Angeli verò vocantur, qui minora de occultis, & secretis annunciant ex officio suo hominibus. His verò non inconvenienter respondent minores nuncij regij, seu regales.

CAPUT CXV.

Vtrùm ordines, & dignitates sint naturales angelis, vel adventitiæ.

VTrùm autem ordines isti, & dignitates, & officia naturales sint istis substantijs, an adventitiæ sint, non habet parum quæstionis, & difficilis investigationis. Et primùm quidem videri posset, quoniàm adventitiæ sunt eis. Si enim ad similitudinem, & proportionem hujusmodi ordinum dispositi sunt cætus clericales, sive ecclesiastici; manifestum autem est, quia ordines, & dignitates omnes clericales adventitiæ sunt, & nulla earum naturalis cuiquam ex his nominatur in clero, & ista, ut ita dicamus, hierarchia ecclesiastica est imitans illam superiorem, utpote exemplum, & imago quædam illius, videri potest consequens esse, ut & illa tota ordinatio supernarum substantiarum adventitia tantùm sit, & non naturalis. Quòd si quis dicat nil prohibere, quin adventitia imitentur naturalia, & etiam, quin multa similitudine assimilentur eis, sicut in sculpturis, & picturis artificiorum, indubitanter verum dicit, neque necesse est, ut artificia per omnem modum imitentur naturam. Non enim oportet ex necessitate, ut homo pictus ad idem per omnia respondeat homini vivo. Quoniàm autem omnes illæ substantiæ ex quibus tres nominatæ hierarchiæ constitutæ sunt, ordinatæ sunt in dignitatibus suis, & gradibus, ita ut aliæ sint propinquiores alijs creatori, aliæ remotiores, & aliæ mediæ inter creatorem, & alias, & quæ propinquiores sunt abundantiùs recipiunt influentias perfectionum, meritò investigandum est, an istæ propinquitates ad creatorem, & remotiones ab eodem, & mediationes inter creatorem & quasdam earum, & propinquitates immediatæ quarundam ad creatorem, sint eis à natura, an sint eis à foris. Et intendo in hoc, quia propinquitas ignis elementi ad cœlum lunæ est maxima, & immediata ad ipsum; propinquitas verò aëris ad illud est minor, & mediata; propinquitas verò aquæ ad idem cœlum est iterùm minor, & remotio terræ ab eodem est maxima in remotionibus elementorum ab illo. Nec intendo, quòd ordo propinquitatum ad creatorem, vel elongationum ab eo, sit ordo propinquitatum, nisi spiritualium, & ipsemet ordo spiritualis tantùm est.

Vtrùm omnes angeli æque propinqui sint creatori à natura

CAPUT CXVI.

Quòd nulla inter hujusmodi substantias naturalis, aut essentialis dignitatum diversitas, seu differentia reperitur, maximè si sint ejusdem speciei.

DIco igitur, quia si omnes illæ substantiæ ejusdem speciei specialissimæ sunt, quantùm est

E de naturalibus, & essentialibus suis, non est apud eas differentia, vel diversitas sublimitatum, vel dignitatum; æquales enim per omnia sunt nobilitate, quantùm ad hæc, quemadmodùm manifestum est apud homines, & apud alia animalia, quòd à parte specierum suarum non est inter ea, quantùm ad naturalem dignitatem, vel nobilitatem gradus, aut diversitas. Quare manifestum est, quia cùm species sit totum esse uniuscujusque individuorum suorum; apud hujusmodi substantias non est ordinum, vel graduum à parte ipsius esse earum diversitas, aut differentia. Aut igitur non sunt unius speciei specialissimæ, aut differentiæ hujusmodi graduum, & ordinum, sunt eis adventitiæ, hoc est, super completum esse earùm appositæ, quemadmodùm apud homines regia, & sacerdotalis dignitas, & omnes omninò tam clericales,

F quàm militares gradus, & dignitates adventitiæ sunt hominibus, & non essentiales, aut substantiales ullo modorum. Tu autem vides, quia gradus, & dignitates non faciunt creatori proximiores ordine naturæ, sed neque etiam ordine gratiæ, ut ita dicatur, cùm malis hominibus non minùs, quàm bonis plerumque donentur, & insuper, quod mirabilius est, ipsis malis spiritibus propter quod & ipse magister, qui sapientem istum, scriptorem scilicet hierarchiarum, de his docuit, vocat adhuc in doctrina sua malignos spiritus principatus, & potestates, & spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Sed & usualiter princeps dæmoniorum apud hebræos nominatur Beelzebub. In libris etiam magicis, & necromanticis, de principatibus illis, & potestatibus multa invenies, nec parvam habet admirationem, quam ob causam reliquerit eis creator benedictus principatus, & alias dignitates. Damnatis enim & morti adjudicatis non est audi-

G tum adhuc, quòd relicti fuerint honores aut dignitates suæ. Ampliùs. Qui de ipsa aula regia, seu palatio imperiali, ejecti sunt, & perpetuo exilio damnati, quomodò possibile est, ut à justissimo judice reservatus sit eis aliquis honor, aut dignitas, cùm nec vita gloriæ, vel etiam gratiæ, digni judicati sint, immò indigni, & insuper eadem privati. Quòd si placuerit tibi inspicere libros, qui scripti sunt de miraculis apud gentem Christianorum, invenies in illis aliquos ex dæmonibus honoratos, & coronatos à principibus suis pro eo, quòd alios homines vel seduxissent, vel in creatoris offensam dejecissent, & alios flagellatos econtrariò pro eo, quòd minùs hominibus nocuissent, hoc est, in minores, vel pauciores offensas creatoris homines induxissent.

CAPUT CXVII.

H *Quòd sicut Deus hominibus malis potestatem eis ab ipso datam omninò non aufert; sic & malignos spiritus in suis potestatibus sustinet, & num retineant potestatem in alios spiritus.*

QUòd si quis dixerit, quia quemadmodùm malis hominibus non aufert Deus plerumque potestatem, quam eis dedit, & causa in hoc est multiplex utilitas, quam omnipotens, ac sapientissimus creator de abusu hujusmodi potestatis elicit; sic & malignos spiritus in multis potestatibus adhuc sustinet, sciens quot, & quanta bona de malitiâ ipsorum faciat. Sicut manifestum est ex libro, quem prænominavi tibi, in quo scriptum est, quia ipsi Sathan dedit creator potestatem super illum, scilicet Job sapientissimum, atque sanctissimum, volens eundem & victorem impugnationum illius efficere,

Quod homines vel loca sæpe denominantur ab his, quæ habuerũt.

efficere, & tandem honore, & gloria coronare. A Verùm an potestatem habeant illi super alios, & quam, & cujusmodi, non est adhuc aliter, quàm hîc audivisti, declaratum. Nec est cogens sermo ille sapientis, quem dixi, quo vocat malignos spiritus principatus, & potestates. Plerumque enim agnominantur & homines, & loca ab eis, quæ habuerunt, vel à quibus habita sunt, sicutà principatibus, quos habuerunt, vel potestatibus, licet illos amiserint. Et civitas Aristot. adhuc dicitur civitas, quæ ejus fuit, & jam non est & princeps, vel rex Ptolemæus dicitur, qui nec rex modò, nec alius princeps est. Ex olim igitur habitis principatibus, vel potestatibus, potuit eos agnominare principatus, & potestates. Alius verò ex sanctis, & sapientibus ex lege Christianorũ primis, maximisque doctoribus, dixit, quia hujusmodi angeli deseruerunt suum principatum. Quòd autem deseruerunt, proculdubiò non retinuerunt. Iste sermo igitur hoc testari videtur hujusmodi apostatas spiritus principatum nullum habere.

CAPUT CXVIII.

Quòd si hujusmodi spiritibus potestates relicta sunt; incomparabiliter tamen sunt diminuta, & deteriorata, & ligata, bonisque angelis & spiritibus subdita.

Verùm non improbabiliter quis intelligat in eo principatum principatus gloriam, & honorem, quam sponte deseruerunt, & abjecerunt; & in malitiam commutaverunt; ipsam enim fœlicitatem, in qua erant, abjecerunt in malitiam declinantes. Nec dubitandum est immutatam esse virtutem earum, & debilitatam omnem potentiam naturalem in eis. Sicut enim gloria illa omnem virtutem naturalem confortat, dilatat, & per omnem modum nobilitat, sic privatio ipsius intra limites naturæ eam restringit, & arctat. Malitia quoque superaddita eandem in multò deteriorat à naturali bonitate sua, atque pervertit. Revertar autem ad id, in quo eram, & dicam, quia potestates, & dignitates illæ, si remanserunt hujusmodi spiritibus, non remanserunt eis, nisi incomparabiliter imminutæ, & deterioratæ, ac deformatæ, multùmque ligatæ, bonisque, & sanctis spiritibus omni modo subditæ; ita ut etiam malignos spiritus ligent, interdùm, absterreant, & diffugent, undè voluerint, & quo voluerint. Nec mirum, cùm viri sancti, & Dei altissimi placiti cultores, hujusmodi potestatem in eos exerceant, videlicet ligandi, & eijciendi, atque arcendi eos unde voluerint. Et quoniàm non diversantur hujusmodi substantiæ specie, nisi diversetur hujusmodi diversitate vis intellectiva, aut vis motiva, aut ambæ simul, necesse est autem esse diversitatem hujusmodi apud illas, aut omnes esse ejusdem speciei specialissimæ, inquirendum est hîc an vis intellectiva diversificabilis sit diversitate prædictâ. Et quoniàm si actus proprius, & mediatus, qui est intelligere, non est diversificabilis secundùm speciem, necesse est eam esse indiversabilem, & immultiplicabilem, secundùm speciem, oportet de hoc primùm inquirere, videlicet an ipsum intelligere sic diversificabile sit. Dico igitur, quia intelligere recipit magis, & minùs: magis autem, & minus diversationem hujusmodi non faciunt simpliciter. Præsertim cùm ex eadem vi intellectivâ possibile sit aliquo modo etiam unum aliquid magis, & minus intelligere, saltem temporibus diversis. Scire tamen debes, quòd in eis, quæ per

Quomodò dæmones subditi sunt angelis, & sanctis viris.

Virũ intelligere diversificetur secundùm speciem.

admixtionem, & depurationem, magis, & minus recipiunt, mutatio fit speciei. Et intendo, quòd alterius speciei est mixtum, quàm immixtum, sive purum: similiter magis mixtum, quàm minùs mixtum. Declaratio autem hujusmodi est quoniàm medius color secundùm speciem differt ab utroque extremorum: similiter & unusquisque mediorum ab unoquoque eorum, qui medij sunt inter ipsum, & utrumque extremorum. Idem est recipere in metallis; sicut enim admixtio alterius extremorum cum altero, facit ut mixtum diversetur ab utroque extremorum: sic si major fiat admixio, erit ex necessitate major diversatio per hujusmodi admixtionem compositi ad purum, cui facta est prior admixtio. Exemplum autem hujusmodi est, quia si admisceatur albedo nigredini, certum est, quia color sic compositus erit diversus specie à pura, & vera albedine. Si verò sic mixto colori fiat adhuc admixtio nigredinis, erit hac secunda admixtione color compositus magis diversus ab albedine verâ, & purâ. B Causa autem in hoc est, quoniàm erit magis recedens ab illa, & magis accedens ad nigredinem veram, & puram. Et causa in hoc est, quoniàm plus habet de admixtione nigredinis, quàm priori admixtione color compositus. Nec debes ullo modo æstimare quòd omne magis, & minus dicantur secundùm accidens tantùm: similiter neque quòd omnis intentio & remissio accidant tantùm, immò essentialiter, sive secundùm substantiam fiunt, ut dixi tibi, sicut in exemplo quod audivisti. Non enim magis album dicitur quid ex aliquo, quod accidat albedini, quin potiùs ex eo, vel pro eo, quod est de substantiâ ipsius, videlicet, quòd majorem partem albedinis habet in se, vel minorem de contrariò. Et quoniàm manifestum est, & sermone usitatissimo dicitur, magis intelligere, qui intelligit per ipsam suam substantiam, quàm qui intelligit C intelligere acquisito, quemadmodùm se habet in substantijs abstractis, & in animabus nostris; illæ enim essentia sua, & natura lumina sunt: animæ verò nostræ non sic, sed luminabiles sunt, consequens est intelligere, & scire, & diversari secundùm speciem in animabus nostris, & hujusmodi substantijs. Et similis differentia est inter ignem veri nominis, videlicet, qui essentialiter est ignis, vel lignum, vel ferrum ignitum, sive flammam, quæ est non nisi fumus ignitus, vel incensus. Et est conveniens ista similitudo, vel comparatio, cùm omnis scientia aut lumen sit, aut illuminatio, hoc est, vel acquisita, vel innata, sive essentialis, & omnis sciens ex necessitate sciens sit, aut essentialiter, quod est, per essentiam suam, aut innatâ scientiâ, quod est, per naturam, aut adventitiâ, sive acquisitâ, quod est, D à foris, quemadmodum aër luminosus est, sive luminatus non essentiali, aut innato lumine, sed superfuso eidem, & à foris adventitio: quemadmodùm autem diversificatur ipsum scire, sic & intelligere ipsum. Nec est dubium alicui intelligenti, quin ista diversatio sit secundùm speciem, cùm videas inter lucem solis, & ipsum solem lucidum, & aëra illuminatum à sole, non uno modo secundùm speciem, immò tribus evidentibus modis, & patenter diversis posse dici lucere. Et lux quidem essentialiter lucet, hoc est, per semetipsam, sive per essentiam suam, quâ est lux, sol verò non per essentiam suam, sed per innatam sibi lucem; & intendo, non per essentiam suam, non per hoc, quod est sol, idest non per hoc, quod est hoc corpus, aut hoc animal, si tamen animal est quod multis visum est de philosophis. Ampliùs. Videre per interpositum, & videre ad nudum, non dicuntur univocè neque secundùm modum unum, immò evidenter specie diversantur,

Quod non omne magis, & minus dicuntur secundùm accidens.

Quod intelligere nostrum & angelorum differunt specie.

Quare quoniàm omne scire, & omne intelligere, videre est spiritualiter, manifestum est, quia intelligere per se, & ad nudum, & intelligere per interpositum, sive per medium aliud, diversantur secundùm speciem. Ampliùs. Videre lumen ipsum, & videre aliud per illud, secundum speciem diversa videre sunt, sicut evidenter apparet in principiis scientiarum, quæ per seipsa cognoscuntur, sive videntur, tanquàm lumina, & in eis, quæ per ipsa principia cognoscuntur, ostendunt illa, & hæc sunt conclusiones. Lumen enim est, quod seipsum, & alia ostendit, propter quod dixi hujusmodi principia lumina esse, quoniàm ipsa se per semetipsa ostendunt, & in hoc sibiipsis sunt lux ad lucendum per se: conclusiones verò non sufficiunt sibiipsis ad hoc, ut luceant per se, & ostendant se intuentibus, id est cogitantibus. Et propter hoc dico, quia non lucent per se, sed per principia. Quare sicut lucere æquivocè dicitur de principiis, & de ipsis conclusionibus; ita necesse est, ut videri, sive cognosci æquivocè dicatur, & hoc indubitanter verum est, & videre, quo videntur principia scientiarum intelligere nominatur apud Philosophos; videre verò quo videntur per principia conclusiones, scire vocatur apud eosdem: sicut dixit Aristoteles, quia scire arbitramur unumquodque, cùm cognoscimus ejus causas, & principia prima; & hoc non est nisi cognoscere illud per viam demonstrationis, sive demonstrativè. Et debes scire, quòd videre visu, qui est sensus, diversatur secundùm visa, & recipit contrarietatem à parte illorum, & alias dispositiones multiplices; sicut sunt magis & minus, & à longè, & à propè; similiter nudè, sive ad nudum, & sub opertimento, sive per interpositum, nec hujusmodi diversitates faciunt debere diversari virtutem visibilem. Similiter neque unitas ipsius cogit unificari, sive uniri secundùm speciem operationes, quæ sunt ex illa; & causa in hoc est, quoniàm non totaliter sunt ex illa, immò ex parte magna causantur ab ipsis rebus visibilibus. Et inde est, quòd visio albi, & visio nigri, contrariæ sunt propter contrarietatem, quæ est inter album, & nigrum: altera enim est sicut disgregatio visus, & altera congregatio ejusdem; contraria enim eidem subjecto non nisi contrarias inferunt passiones, eidem inquam subjecto, cùm fuerit receptibile illarum, & intendo, quòd ea, quæ fiunt in oculis per se ab albo, & nigro, verè contraria sunt. Quæ autem fiunt apud animam occasione passionum hujusmodi, non dico esse contraria, quoniàm anima non est susceptibilis passionum, quæ per se exeunt ab albo, & nigro, & hæ non sunt nisi cognitiones, sive judicia, ut quidam nominant de albo & nigro. Quod inde manifestum est, quia non solùm sese compatiuntur in eadem, sed etiam se invicem adjuvant. Cognitio enim alterius contrariorum cognitionem alterius adjuvat. Vides etiam in his exemplis quia ex eadem numero vi intellectivâ est intelligere principia, & scire conclusiones, similiter ex eodem visu numero est videre lumen, & in lumine, licet visiones diversæ sint specie. Quare manifestum est tibi, quia hujusmodi operationes non diversant, nec cogunt esse diversas virtutes, ex quibus exeunt. Negari verò non potest, quin naturalis perfectio, & naturalis imperfectio, virtutem intellectivam diversificent secundùm speciem. Causa autem in hoc est, quoniàm individuis ejusdem speciei generaliter eadem sunt naturalia omnia, & maximè perfectiones naturales, quare & imperfectiones.

Quod videre, & cognoscere dicuntur multum æquivocè.

CAPUT CXIX.

Num est ponenda diversitas graduum, & superioritatis, si omnes substantiæ abstractæ sunt ejusdem speciei.

MEritò autem dubitatur, & quæritur de abstractis substantiis, quæ sunt naturalia lumina, claraque, atque perfecta naturaliter specula, & libri, ut sæpè dixi naturaliter inscripti, non quemadmodùm animæ nostræ, quæ vacuæ, sed tamen scriptibiles creantur, ut visum est Aristoteli & sequacibus ejus, utrùm diversitatem graduum, & præeminentiam habeant ad invicem. Videri namque potest de animabus nostris, si seorsùm à corporibus creantur, nudæ scilicet & abstractæ, quòd omnimoda esset inter eas æqualitas, nullaque dissimilitudo, quod secundùm Aristotelem & sequaces ejus dubitationem non habet. Ipsi namque ponunt eis omnem inæqualitatem, omnemque dissimilitudinem à parte corporum esse; quòd si ita est, quomodò verisimile est inter substantias abstractas ullam esse dissimilitudinem, aut inæqualitatem? Quare nec præeminentiam, nec dignitatem possibile est esse apud illas; quia verò nec Regia dignitas, nec Sacerdotalis, sed neque scientia, vel ars, neque virtus potest eis esse à parte corporis, nec servitus, nec libertas, neque fortuna, neque infortunium, necesse est, ut aliunde eis sint, vel proveniant hæc omnia; sed neque à parte complexionis corporum provenire possunt eis hæc cùm manifestum sit non omnibus ejusdem complexionis eadem hujusmodi provenire, immò interdùm aliquibus hominibus ejusdem complexionis contraria evenire. Ampliùs. Chiromantici nituntur ex signis naturalibus, quæ apparent in palmis hominum, dignoscere, & dijudicare eventus eorum. Hæc autem signa, si naturalia signa sunt, nec à complexione, nec à parte corporum ullo modo esse possunt; & indicium manifestum est in hoc, quia non ejusdem complexionis omnibus hominibus apparent similes lineationes, aut figurationes palmarum, forsitan nec in aliquibus duobus ex omnibus; & videtur sustentare Chiromanticos in hoc sermo authenticus, quo dicitur: Qui signat in manibus singulorum opera eorum; multò fortiùs igitur in radicibus, hoc est, in animabus: sicut enim ex animabus procedunt opera hominum, sic videri debent procedere ex eis & signa: & sicut unaquæque herbarum vires suas in figuris foliorum, & numero, atque in sapore, & odore ostendit talia intelligentibus; sic non solùm interiora sua ostendit humana natura intelligentibus, sed eventus suos, id est fortunas, & infortunia significat lineationibus, & lineationum figuris secundùm istos. Propter quod non immeritò quis credat esse à creatione sua in animabus nostris dispositiones ad hujusmodi fortunas, vel infortunia. Jam autem removi tibi hoc in alio tractatu remotione sufficienti; nec dubitat aliquis rationabilis, quin istæ dignitates, & potestates à foris, & aliunde adveniant, & ex aliena voluntate, ac potestate. Qui enim eligunt duces, sive ad majorem potestatem homines, suâ voluntate hoc faciunt, & ex eo, quòd apud ipsos est, illos in hujusmodi officiis constituunt, non ex eo, vel per id, quod in animabus illorum est. Possibile tamen est, ut videntes illos idoneos ad hujusmodi exercenda officia, idoneos inquam prudentiâ, & virtute, per hæc duo inducti vel suasi, constituant eos in hujusmodi potestatibus, & hoc non nisi suâ voluntate, suâ inquam constituentium. Videri tamen possunt quædam

quædam prælationes & quidam principatus naturales, quemadmodùm in animalibus homo principatum, & dominationem habet ex ipsa lege naturæ & ordinatione naturali; sed & leo super multa animalia, & aquila rex avium, & basiliscus à quibusdam rex serpentum dicitur, sicut nomen ejus sonat. Magis autem congruere videtur ista regalitas draconi, qui cristam instar coronæ velut quoddam insigne regni gestat in capite. In lapidibus etiam quibusdam similiter se habere videtur. Lapis enim magnetis velut principi, aut aliter superiori suo, cedit adamanti, in præsentia ipsius non attrahens ferrum, quamquàm & hoc ferro non improbabiliter deputari possit, quasi sentiat adamantem nobiliorem magnete, illo deserto, adhærens adamanti. Sed & si quis dicat majoris, ac fortioris virtutis adamantem esse, quàm magnetem, & propter hoc etiam rebellante magnete, & quasi majoritate virtutis superato, non tam trahere ferrum, quàm eripere ipsi magneti: nolo ad præsens contendere de hoc. In metallis quoque nonnulli aliquid simile suspicantur, quemadmodùm inter argentum vivum, & aurum, cui cedit in auraturis, sive deauraturis, sibique superpositum non repellit: immò cedens ei infra se illud admittit, & quasi se toto amplectitur. Quamvis autem verum sit de ipsis principatibus, prout narravi, non tamen verum est, quòd principatum, vel dominationem exerceat aliquid ex prænominatis in res suæ speciei, ut homo naturaliter non dominatur hominibus; neque leo unus leontibus, sed in alias species solummodò principatum exercet hujusmodi: sic aquila, sic draco, non aquilis, aut draconibus, sed aliis speciebus solummodò principantur; propter quod dixit sapiens quidam Latinorum: Si videres, inquit, murem unum velle dominari cæteris muribus, nunquid risum teneres? Insinuat igitur iste sapiens nulli individuorum cujuscunque speciei naturalem esse potestatem dominationis in alia individua suæ speciei, hoc autem indubitanter nihil naturaliter prohibet, nisi naturalis illorum ad invicem æqualitas. Quapropter consequens modis omnibus esse videtur, ut isti principatus, atque potestates apud sublimes, nobilissimasque spirituales substantias non sint. Quare si ibi naturaliter sunt, necesse est multiplicem diversitatem secundùm speciem esse apud illas; quòd si est: qualiter igitur animæ humanæ omnes ejusdem speciei erunt, cùm ab hujusmodi substantiis differre non videantur, nisi perfectione naturali, & imperfectione? Præterea qualiter in gloria futura illis adæquandæ sunt, cùm apud illas sit tam multiplex secundùm speciem diversitas; apud animas verò nostras omnimoda naturalis similitudo, & æqualitas? In eodem quippe gradu sublimitatis non est possibile esse diversarum specierum substantias spirituales abstractas. Omnia enim individua cujuscunque speciei naturaliter in eodem gradu altitudinis, & nobilitatis esse necesse est, cùm sit apud ea naturaliter omnimoda similitudo, & æqualitas in naturalibus suis, & essentialibus. Ampliùs. Apud eas non diversatur ipsum intelligere earum: uno etenim modo intelligunt omnes, quæcunque naturaliter intelligunt: de ipso enim intelligere naturali earum intendo hîc; quæcunque enim naturaliter intelligunt, nudè, & absque velamento intelligunt. Intellecta verò non cogunt, nec faciunt debere diversari virtutem intellectivam, cùm nec visa sua diversitate diversari debere faciant virtutem visibilem. Quantò igitur minùs diversitas intellectorum non poterit facere debere diversari virtutem intellectivam, quæ incomparabiliter magis unita est sive unificata, & à diversatione omni longè remotior, & propter hoc tantò latior, atque capacior, & ampliùs extensa super intelligibilia, quantò intelligibilia & majora, & plura sunt, quàm visibilia. Non diversatur igitur vis intellectiva naturaliter in hujusmodi substantiis diversatione secundùm speciem, & per eandem viam neque vis motiva nobilis. Igitur, cùm nihil ampliùs habeat esse earum, quàm istas duas, & in his duabus consistat tota necessitas, totumque esse uniuscujuscunque illarum, manifestum est, quia toto esse suo similes sunt. Quia igitur æqualitas, sive identitas secundùm speciem, non est nisi similitudo essentialis, sive secundùm totum esse; consequens est eas esse similes secũdùm speciem, & ejusdem speciei, & propter hoc natura omninò æquales, & similes. Non est igitur naturalis principatus, aut dominatio apud illas, videlicet ita ut aliæ naturali dominatione præsint aliis. Nõ sunt igitur apud eas, ut sæpè dixi, principatus, aut potestates, aut aliæ dignitates aliarum super alias; quare non sunt ibi ordines antedicti naturaliter. Ampliùs. Primus ordo ponitur Seraphim ab incendio, vel ardore, sic nominatus; hic autem ardor non potest intelligi nisi amore; secundus autem ponitur Cherubim à plenitudine sciẽtiæ, vel fusione sapientiæ. Et hæc ordinatio videtur perversa atque præpostera, cùm cognoscere priùs sit ordine naturali, quã diligere. In primo igitur gradu totius ordinationis ponendus fuit Cherubim. Ampliùs. Aut isti ordines æquales sunt scientiâ, sive sapientiâ, aut alter altero major; quòd si æquales sunt, cur igitur nomen scientiæ appropriatur Cherubim? Ampliùs. Si æquales sunt scientiâ, sive sapientiâ; æquales igitur sunt in cognitione creatoris. Quare æquales sunt & in dilectione ejusdem. Non enim est possibile, ut à duobus ejusdem perfectionis, & sanctitatis, idem bonum æqualiter cognoscatur, & inæqualiter ab eisdem diligatur; & unus ex Prophetis Hebræorum uno calamo dixit mensurari altitudinẽ, & latitudinem ædificii, quod ei ostendebatur in visione, insinuans eandem esse mensuram, & æqualem latitudinis dilectionis, & altitudinis scientiæ. Alius autem Propheta Christianorum proprius, & intendo, non Hebræorum, dixit in Prophetia sua, quia quanta est latitudo civitatis, tanta est & altitudo ejusdem. Si verò inæquales sunt, erit ex necessitate, ut vel Cherubim sit major in scientia, quàm Seraphim, vel minor. Quòd si major, erit igitur & magis ardens in dilectione, & propter hoc magis ei cõpetet nomẽ Seraphim, quod est nomẽ ardoris. Quòd si minor est in cognitione: minùs igitur cõvenienter nominabitur Cherubim, cũ magis congruat nomen illud ipsi Seraphim. Ampliùs. Cũ dona, nõ dicã gratiarũ, sed potiùs gloriarũ, recipiantur proportionaliter secundùm propinquitatẽ ad creatorẽ, & remotionẽ ab eodem, sicut evidẽter dixit sapiens iste & sanctus si Cherubim plus de sciẽtia recipit, quàm Seraphim, à propinquiori igitur recipit: erit igitur Deo propinquior in ordine suo, quàm Seraphim. Similiter si Seraphim plus recipit de ardore dilectionis, quàm Cherubim, erit igitur Deo propinquior. Quare uterque erit altero superior, & etiã inferior. Ampliùs. Ex lumine, & per lumẽ cognitio, & ex cognitione, & per illã, dilectio. Prior ergo videtur esse ordo Cherubim ordine naturali, quã ordo Seraphim. Ampliùs. Qualiter Seraphim erit perficiens Cherubim, juxta sermones sapiẽtis istius, nisi derivãdo, & trãsfundẽdo in ipsum perfectionẽ, quã ipse abũdanter habet: hæc autẽ perfectio non est nisi ardor dilectionis; trãsfundẽdo igitur ardorẽ dilectionis in ipsum, perficiet ipsum, & hoc non est nisi calefaciendo ipsum amore creatoris: calefactio verò hæc non est sicut per contactum, quemadmodùm est ignis ad ferrum, aut carbonem: contactus enim non habet

Quòd res ejusdem speciei superioritatem non habent ad invicem naturaliter.

Quod una substantia abstracta non præest alii naturali dominatione.

locum apud hujusmodi substantias. Est igitur ista calefactio ostensio bonitatis, suavitatis, & pulchritudinis creatoris. Ista enim sunt, quæ cognoscentes inflammant in amorem creatoris. Docent igitur Seraphim ipsos Cherubim ista, vel alia, quæ illos ad amorem creatoris inflamment, aut augeant in eis amoris incendium. Quomodò igitur nominabuntur Cherubim, id est fusio sapientiæ, vel plenitudo sciétiæ potiùs, quàm doctores eorũ, Seraphim scilicet?

CAPUT CXX.

An æquales, & tres sunt ordines circa Deum immediatè collocati; ab ipso dona recipientes sine medio, & an convenienter aptentur beatissimæ Trinitati.

Quod juxta ordinem nominationum non est ordo superioritatis in Angelis.

SCito igitur in hoc, & in aliis, quæ proximè propositæ sunt, quæstionibus, quia sapiens iste & sanctus, æquales per omnia ponit tres ordines istos primos, & circa creatorem immediatè collocatos, & ab ipso non per medium recipere dona illa, propter quæ nominationes istas obtinuerunt, videlicet ardorem, sive incendium divinæ dilectionis, plenitudinem illius scientiæ, vel sapientiæ, sive cognitionis divinæ sublimitatem, & excellentiam regiminis, seu gubernationis, nec juxta ordinem nominationum est apud eos ordo superioritatis, aut inferioritatis. Acceperunt autem nominationes has juxta tria, quæ sacræ, ac divinales scientiæ attribuunt creatori; hæc autem sunt potentia ex omni modo perfectissima, deinde sapientia ejusdem perfectionis, omnia æqualiter intuens, & ad nudum in ultimitate certitudinis; tertiò bonitas pura in ultimitate copiositatis fontalis, & universalitate redundantiæ. Et non distinguo tibi nunc pulchritudinem, & suavitatem creatoris, à bonitate ipsius, bonitatem intelligens quicquid eum amabilem facit, quicquid in illum desideria cognoscentium trahit, aut rapit. Sicut enim verum, & veritas ad virtutem intellectivam, sic bonum, & bonitas ad virtutem motivam. Et jam dixi tibi in tractatu singulari de bono, & malo; quia veritas, & verum ad virtutem intellectivam se habent, ut lux, & lucidum ad visum. Ipsa enim visus interior est, & sicut visus, aut oculus spiritualis in omni substantia intelligente est; bonitas verò, & bonum ad vim motivam nobilem, sicut dulce, & dulcedo ad gustum, & sicut amabile ad virtutem amativam, & sicut desiderabile ad virtutem desiderativam, & sicut appetibile ad virtutem appetitivam, & sicut nolle ad virtutem nolitivam, sive voluntatem. Quòd si dixerit, quia ipsa sapientia bona est incomparabiliter, & pulchritudo est super omnem admirationem desiderabilis, & suavissima, & appetibilis; verum utique dicit indubitanter, sed sapientia, provt hîc intendo, perfectio est virtutis intellectivæ per se, & propriè, licet secundariò ex his, quæ hîc nominantur, perfectio sit virtutis motivæ, sive appetitivæ nobilis. Et quamvis pulchritudo visibilis delectet visum, aut videntem secundùm visum, non tamen hoc efficit per se, sed propter aliud, quod pulchritudini, vel adesse credatur, vel subesse. Nec negandum est, quin sapientia, quæ creatoris est, & quam creator quibus vult largitur, pulchritudo sit, sive pulcherrima. Veruntamen non inquiritur per se, sive appetitur ut pulchritudo, ab ipsa virtute intellectiva, immò tanquam perfectio ipsius, & tanquàm lux ejusdem, tanquàm ejusdem visus & oculi. Bonitas autem creatoris non solùm suum desiderabile est, sive appetibile virtutis motivæ nobilis, immò ipsa per seipsam communicativa est, & diffusiva sui ipsius pro capacitate, & aptitudine recipientium, & bonifactiva eorum, sicut dicit Plato; Quia cuncta sui similia, provt uniuscujusque natura beatitudinis capax esse poterat, effici voluit, intelligens beatitudinem, quam nos vocamus bonitatem, & intendo in ista cõmunicatione secundùm similitudinem, hoc est, assimilationem. Cujus exemplum est in sole, qui communicat lucem suam non transfundendo ipsã numero, quæ apud ipsum, & in ipso est, in aëra, vel partes aëris, vel alterius illuminabilis cujuscunque: sic divina bonitas non semetipsam participatam transfundit in alia, quæ ipsa efficit bona, sed quasdam sui permultum dissimiles similitudines. Hæc igitur est intentio mea de hac diffusione, & communicatione. Et bonitas hæc, videlicet creatoris, cùm eam perscrutatiùs consideraveris, non est nisi amor purus, & rectus, atque gratuitus alieni boni, propter quod & bonos dicimus homines, qui aliis bona amant, volunt, & quærunt cùm possint. Debes autem reminisci, quoniàm amor est primum omnium donorum, & donabilium & etiam maximum, sicut alibi didicisti, & quoniàm non est veri nominis, vel rationis donum, nisi amor, qualem dixi, aut quod ex amore processit. Qualis autem sit amor iste in creatore æstimare te oportet ex ipsa immensitate creatoris. Jam enim didicisti per me, quoniàm omnia, quæ creatoris sunt per se, sunt in ultimitate magnitudinis & excellentiæ, ut potentia, sapientia, bonitas, ad quæ nec contingit æstimatio nec mensura; quare amor ejus erit ex necessitate super omnem magnitudinem, & mensuram. Et propter hoc erit sicut caminus, aut fornax ardoris spiritualis, super omnem æstimationem, & admirationem, atque cogitatum immensa. Declaratio autem hujus est ex comparatione bonitatis, sive amoris, cujuscunque boni viri ad bonitatem creatoris, sive amoris, qui ejus est boni alieni. Quia igitur non est comparatio bonitatis ad bonitatem, cùm bonitas creatoris bonitatem nisi quantumcunque boni super omnem proportionem, & comparationem excedat, erit ex necessitate, & bonitas infinita creatoris, & amor prædictus in ipso. Meritò igitur & caminus, & fornax infinitæ, & incogitabilis magnitudinis dicenda est. Quare necesse est omnes illas substantias, quæ non solùm juxta fornacem istam immediatè constitutæ sunt, sed etiam in ipsa, & intra ipsam habitationem habent, perpetuò ardere super alias, quæ minùs propinquæ sunt eidem juxta proportionem propinquitatum suarum ad illam, & remotionum suarum ab eadem. Quare quæ æqualiter propinquæ sunt eidem, æqualiter ardent ex illa, & per eandem viam æqualiter lucent ex sapientia ipsius: similiter æqualiter possunt ex omnipotentia ipsius. Si igitur alia causa non subest, quæ differentiam inter eas esse debere faciat quantùm ad hoc, æquè nominandi sunt Seraphim omnes illi ordines, id est, ex æquali ardore nominandi sunt æqualiter Seraphim, & ex æquali fusione scientiæ æqualiter nominandi Cherubim, & ex æquali potentia similiter nominandi sunt Throni. Propter hoc visum est nonnullis ex antiquis Theologis, quia non nudè, & purè, aut per se ab ardore nominati sunt Seraphim, sed ex officio inflammandi homines amore creatoris. Similiter Cherubim non ex plenitudine sapientiæ, sed magis ex officio docendi homines, & implendi eos sapientiâ sacrâ, ac divinali. Similiter Throni non sunt nominati illi de tertio ordine ex sublimitate regitivæ potestatis, sed ex officio instruendi, & docendi homines, qui in hujusmodi officiis constituti sunt de regendo, & dirigendo sibi commissos, & commendatos, quos usualiter subditos vocant; cùm reverà ipsi, qui præesse, vel Prælati dicuntur, magis illorum subditi sint, nec solùm subditi, sed etiam servi,

& tot

& tot servitutum debitores, quot officia pro illis susceperunt. In quibus nulli intelligenti dubium est, si illa rectè, & ut decet, exequuntur, quin ministri, & servitores sint. Et hoc habet evidenter ipsa lex, & doctrina Christianorum, quæ expressè interdicit, ne magistratum, aut dominatum, vel nomina magistratus, aut dominationis sibi vendicent. sed ministros solummodò se exhibeant, & dispensatores mysteriorum Dei, & etiam servi sint aliorum, qui minores videntur. Ad hunc modum sentiunt, & de aliis ordinibus, ut dominationes intelligantur illi sancti, ac beati spiritus, qui homines instruunt, & adjuvant ad domandam carnem rebellantem contra spiritum, & ad redigendam in servitutem spiritus eandem: necnon & nequam servos, qui se erigunt contra dominos. Principatus verò, qui hominibus inspirant, & in se, & in eos, quos habent regere, cogitare, & facere, quæ Principe digna sunt, sicut est, ut prædixi, declinare tyrannides, & iniquas oppressiones, atque rapacitates, necnon & insidias, & captiositates: sectari verò, quæ sunt rectitudinis, clementiæ, & pietatis in eosdem, & ad hoc summam intentionis, & officii sui deducere, ut quietam, & tranquillam vitam habeant, rectamque pariter, scilicet absque declinatione, sive distortione in devia vitiorum. ut ipsa vita sit eis via ad finem ultimum fœlicitatis: in seipsis verò ut ipsum Regem Regum, & rectorem universorum, domini in suis officiis imitentur; in hoc videlicet ut sint incorruptibiles acceptione personarum, vel munerum, inadulabiles, hoc est, blandimentis adulatorum inseducibiles, vel quod convenientiùs dicitur, indementabiles falsis consiliis, & suggestionibus infallibiles. Potestates verò eos sanctos, & beatos spiritus, qui contrarias potestates, scilicet dæmonum, arcent ab hominibus, atque repellunt, & ad pugnandum contra eos eosdem instruunt, & adjuvant. In bellis etiam atque prælis temporalibus, sive corporalibus, nemo de bonitate creatoris benè sentiens dubitat, quin multipliciter consiliis, auxiliis, & revelationibus Dei cultoribus suffragentur. Sic & de virtutibus senserunt illas sublimes, ac nobiles substantias, quæ homines ad aggredienda, & prosequenda difficilia incitant, & adjuvant. Ex his enim virtuosi homines nominantur propter hoc, quia virtus, & ars circa difficillima sunt, ut dicit Arist. Propter hanc causam per hujusmodi beatas substantias miracula fieri dicuntur quæ sunt super omnem virtutem naturæ. Ipsa quoque miracula usu certissimo virtutes divinæ vocantur propter excellentiam virtuositatis, qua fiunt. Et etiam non solùm propter difficultatem, sed etiam propter impossibilitatem naturæ, cui omnia miracula impossibilia sunt. De Archangelis autem, & Angelis manifestum est, quia ipsis suis nominationibus eorum officia innotescunt. Angelus enim Græcè nuncius Latinè dicitur. Archangelus verò ab archos, quod est Princeps. quasi nuncius principalis, hoc est, majorum, ac principalium revelationum annunciator. Quamquàm tamen ista probabiliter dicta sint, non tamen dissolvuntur per hæc totaliter præmissæ quæstiones: si enim æqualiter ardent tres illi ordines, quare primo eorum injunctum est illud officium, cùm omnes æquè idonei sint, videlicet omnes illi tres ordines supremi; idonei inquam accendere, vel inflammare homines, vel etiam post se inferiores Angelos amore creatoris? Quomodò credendus est sapientissimus, omnipotentissimusque creator in officio isto æquè idoneos aliis postposuisse, & non magis idoneos præposuisse? Amplius. Cùm omnes æquales sint, qualiter sunt ibi primus, secundus, & tertius? istæ enim nominationes ordinales sunt. Amplius. Cùm in om-

Quòd dicta superius de nominibus Angelorum possunt impugnari.

A nibus illis primæ Hierarchiæ, hoc est, trium ordinum spiritibus, sit ex omni parte æqualitas, & ex omnibus modis similitudo, sicut iste sanctus & sapiens ponit; manifestum est, nec diversabiles eos esse, nec distinguibiles ullo modorum, nisi distinctione numerali, secundùm quam iste unus, & ille alius. Amplius. Si ardor ille dilectionis, & plenitudo scientiæ, & ea dignitas, quæ nominatione thronorum insinuatur, solummodò distinguit eos, cùm ista æqualia per omnem modum, & similia inveniantur in unoquoque, erit ex necessitate in quolibet illorum assignare tres ordines, quia eædem causæ triplicis istius distinctionis in unoquoque eorum per se inveniuntur. Quidam verò. qui & in hoc sequaces habet, & habuit, voluit istam Hierarchiam primam, scilicet trium ordinum supremorum, adaptare beatissimæ, ac supereminentissimæ Trinitati, assignans Seraphim propter ardorem B amoris Spiritui sancto, qui indubitanter fornax immensa est, & caminus infinitus per omnem modum spiritualissimi, ac sanctissimi amoris. Cherubim verò propter plenitudinem scientiæ, sive fusionem sapientiæ, adaptavit comparatione, quâ possibile est, filio, qui est sapientia abyssalis per modum omnem infinita, & inscrutabilis, sicut continet lex & doctrina Christianorum. Et jam tibi declaratum est hoc per me declaratione certissimâ. Thronos verò adaptavit ipsi patri propter omnipotentiam ipsius, & nobilitatem, excellentiamque regiminis, & gubernationis, quâ omnia suo coercet, & administrat imperio, quod est dicere propter excellentiam regiminis, ac supereminentiam.

Quidam volunt aptare primam Hierarchiam Trinitati.

CAPUT CXXI.

Quare Seraphim, ante Cherubim, & Thronos, & Cherubim post Seraphim nominentur.

C VErùm istæ adaptationes, sive comparationes novas dubitationes ingerunt, & pariunt quæstiones. Primùm, propter quid ordo ille Seraphim primus ponitur, cùm Spiritus sanctus non sit primus in Trinitate, & semper in ea novissimus numeretur: secundò cùm ipsa charitas, sive dilectio Dei, non prima sit, & penè novissima numeretur: tertiò, cùm ipsa charitas inter gratuitas ac divinales virtutes primatum obtineat, quomodò ordo ejus non præcellentior sit sequentibus duobus ordinibus? In quo scire debes, quoniàm etsi Spiritus sanctus ex omnibus modis æqualis sit patri & filio, bonitas tamen ei appropriatè attribuitur, & amor, ex quibus sunt omnia dona, sicut jam in præcedentibus audivisti. Amplius. Propter ipsum amorem donantur alia, & fides scilicet, & spes, & D scientia, & quæcunque aliæ, propter ipsam Dei dilectionem in nobis, vel accendendam, vel conservandam, vel defendendam. vel adaugendam, donantur, sicut expressè legis in Theologia Christianorum, quia sine ipsa omnes aliæ nihil possunt. Meritò igitur propter istum duplicem primatum, primum locum obtinuit in cognominatione, vel denominatione ordinum. Ipsa insuper inter omnes virtutes creatori placet in nobis, & sola nos ei facit placitos, & acceptos. Addo & tertium, quia omnis substantia intelligens hoc maximè intendit, & intendere debet in se, ut amore isto sanctissimo totaliter creatori adhæreat, & in ipsum alios quos potest inducat, & inflammet. Hic est ergo & alius primatus, sive alia præcellentia hujus semper diligendæ, & totis studiis, ac viribus semper quærendæ dilectionis. Et si perscrutatiùs intenderis; propter hanc est, & propter hanc habet totum quod habet, videlicet ut hac sincerissimâ, perfectissimâ,

Nota spiritus sancti nominationes.

que dilectione creatori totaliter adhæreat, atque uniatur, plenéque per omnia ab ipso possideatur. Quàm verò grata Deo sit ista unitas amoris, & amicitiæ, iste legislator Christianorum, & institutor ostendit, dum hanc tam studiosè, tamque devotè postulat à patre dari credentibus, & credituris in eum. Evidentissimum autem, fortissimumque ex ore ejus est testimonium, quo ex ipsa dicit pendere legem totam, & Prophetas. Et quod est expressius, atque validius, quia ignem dicit se venisse mittere in terram, & quid inquit volo, nisi ut accendatur? & iterùm: Hoc est præceptum meum; quasi diceret, hæc lex est, & doctrina mea, ut diligatis, quibus omnibus sermonibus manifestè ostendit, quantùm arderet amore patris, & quantùm vellet accendi homines amore illius. In quo verissimâ, ac propriâ ratione nomen Seraphim juxta supereminentissimam excellentiam suam sibi convenientissimè vendicavit, dum incogitabiliter in se totus ardens fuit, & suos simili ardore accendi voluit. Secundus autem ordo, qui est Cherubim, rectissimè ordinatur post Seraphim, tum quia dono amoris maximè obtinetur sapientia, & ipse est, qui maximè familiares, Secretariosque creatoris efficit. Nemo enim secreta consiliorum suorum revelat, nisi amicis, & apud sapientes ordo semper iste servatur, ut primò amicos suos esse cognoscant, quibus secreta sua duxerunt committenda, quàm illis committant: propter hoc ipse prædictæ legis lator, & auctor quibusdam ex suis: Vos, inquit, dixi amicos, quia omnia quæcunque audivi à patre meo, nota feci vobis. Priùs igitur sapientissimus, optimusque creator accendit in cordibus electorum suæ dilectionis incendium sive flammam, quàm ea impleat secretissimâ, sacratissimâque sapientiâ suâ. Alioquin insipienter ageret, & manifestè contra consuetudinem, & consilium omnium sapientum. Nec tibi videatur ullo modorum sapientiam, sive scientiam, ex qua cognominati sunt Cherubim, eam esse, quæ apud inimicos Dei, videlicet idolatras, aut aliter execrabiles homines, sæpissimè invenitur, & falsi nominis scientia, hominesque inflare in doctrina Christianorum dicitur; cùm manifestum sit homines hujusmodi ignorare Deum, & non amare amore, quo & ardet, & incendit Seraphim.

Quod dono amoris maximè obtinetur scientia, & ideò post Seraphim immediate sequitur Cherubim.

CAPUT CXXII.

Cur throni tertio loco nominentur, & quomodo per eos Deus sua judicia exercet.

ORdo verò thronorum tertio loco ponitur, quia virtus Regis, sive regiminis, & potestas judiciaria, non est danda nisi creatoris amatoribus sapientibus, Deique consilia, atque judicia scientibus. Rege siquidem insipiente, & Dei inimico, nihil Reipublicæ perniciosius, & potestas in manu ejus non est nisi gladius in manu furentis: propter hoc sapientissimus ille Rex Hebræorum, cùm Regem factum se videret, prætulit sapientiam omnibus aliis donis Dei, quæ illi offerebantur; attendens, quòd potestas regia, sive sapientia, gladius esset, ut dictum est, in manu furentis; & quia dux cæcus, & rector insipiens, non ducatum præstare possunt rectitudinis, sed magis deviationem præcipitationis. Hæc igitur omnia observavit creator benedictus in sanctissimis thronis, sive sedibus, sive subselliis suis, in quibus, & per quos judicare voluit, & regere omnia subjecta, ut essent dilectione ipsius ardentissimi, sapientiâ ejus perspicacissimi, atque virtute ejus potentissimi, sciens amore alieno facilè corrumpi, qui ejus amore carerent, facilè er-

E rare, qui ejus sapientiam non haberent, facilè esse di judicia judicum, qui virtute irrumpendi iniquitatem præditi non essent, qui sententias suas executioni demandare nequirent; propter hoc igitur beatissimos istos thronos, & inflammavit amore suo, & illustravit sapientiâ, & firmavit insuperabili potentiâ, ut essent ex omni parte idonei ad exercenda Dei judicia, & nihil eorum, quæ tribunalia perficiunt, deesset eis. Dicit insuper iste sanctus, & sapiens, omnes istos spiritus æquales esse in istis perfectionibus, & in aliis multis, quas ipse nominat, & numerat in libro suo de his. Quòd si quis quærat, qualiter in his sanctissimis thronis, & per eos regit Rex, & Dominus sæculorum, omnia, quæ sub ipsis sunt; & intendo, an ipsi ferant sententias Dei ex ejus consilio, & inspiratione, an exequantur eas, an utrumque faciant; & insuper ubi hoc faciunt, an in sua gloria, & habitatione, an alibi: nihil enim judicandum habet civitas illa gloriosa substantiarum beatissimarum, de quibus agitur. Si
F qua ergo judicia per illos exercet creator, non fit hoc, nisi apud nos, vel spiritus malignos; nec parvam habet admirationem, qualiter ista judicia exerceantur, cùm judicium esse posse non videatur, ubi nulla potest esse disceptatio, vel disputatio: disceptatio enim, & disputatio, impossibile est, ut sint, ubi nulla est falsitas, vel malignitas, per quas veritati, & justitiæ contradicatur; aut igitur ibi non sunt judicia, aut æquivocè dicuntur judicia illa ad nostra judicia. Scito igitur, quia omnia opera creatoris judicia dicuntur in sermonibus propheticis, & hoc est propter circumspectissimam providentiam; quemadmodùm enim dicitur in sermone prophetico: Lingua justi loquetur judicium, id est examinatissimam sententiam. Sic dictum est; omnes viæ ejus judicia, quod est dicere examinantissimæ bo-
G nitatis, aut æquitatis opera. Nihilominùs tamen verum est disceptationes inter sanctissimos illos, ac beatissimos spiritus interdùm haberi, sicut dicit unus ex Prophetis de Principe Persarum, & Principe Græcorum. Habet autem doctrina Christianorum, quòd disceptatio illa non sit nisi allegationes duorum Principum hujusmodi, id est laudatorum Archangelorum illorum allegantium merita regnorum suorum, id est sibi commissorum. Et erant allegationes istæ de meritis eorum, videlicet, an merita alterius regnorum requirerent liberationem illius, an requirerent prolongationem servitutis ejusdem, sive subjectionis. Et de hoc nemo dubitare potest, quin per supernos illos, sanctissimosque thronos, dijudicari poterit, quid Deo altissimo faciendum esset in parte ista. In Prophetia verò
H Christianorum, quam ipsi Græco nomine vocant Apocalypsim, evidenter dicitur de Principe malignorum spirituum, quia projectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat eos die, ac nocte. Iniquissimum autem est tribunal, sive consistorium, apud quod, vel in quo accusationes solæ locum habent, & nullæ defensiones, ibi vel sunt, vel admittuntur. Necesse igitur est apud illud sublimissimum tribunal Dei altissimi, & defensiones esse, & defensores, contradicentes hujusmodi accusationibus; quare veri nominis disceptationes, & propter hoc & vera judicia, & veros judices, qui malignis, & falsis accusatoribus, & justo judicio imponant silentium, & potestate firmissimâ, quod pronunciant, exequantur. Quòd si quis quærat, ubi hujusmodi disceptationes fiant, videlicet coram ipso Rege, & dominatore omnium sæculorum, an coram antedictis beatissimis thronis vices ejus in parte ista gerentibus, non debet esse tibi dubium, quin ubicunque fiant, coram ipso fiant, cùm

omnia sint nuda, & aperta oculis ejus. Si verò miretur, qualiter admittitur ante conspectum creatoris aliquis ex malignis spiritibus: Respondendum est, quia non aliter admittitur ante conspectum ipsius, quàm sicut dixi in præcedentibus; videlicet, quia ubicunque est, coram ipso est, sicut dixit sapiens quidam, & sanctus. Quia nudus est infernus coram eo, & nullum est operimentum perditioni; & iterùm. Non sunt tenebræ, & non est umbra mortis, ubi se abscondent, qui operantur iniquitatem. Dico insuper, quoniàm accusationes istæ diabolicæ non fiunt clamoribus vocalibus, sed cogitationibus tantùm, & desiderijs malignitatis malignorum spirituum. Spirituales enim substantiæ per se non nisi spiritualiter loquuntur, spirituales verò locutiones cogitationes sunt tantùm, vel desideria. Quare manifestum est, quia non est necesse accusatores istos localiter appropinquare propter proponendas accusationes hujusmodi tribunalibus, vel judicibus, sive thronis: cùm cogitationes neque per appropinquationem localem magis audiantur, neque per elongationem contrariam minùs: ubicunque enim sunt, vel fiant istæ accusationes, æqualiter audiuntur ab hujusmodi judicibus, sive ab ipso etiam creatore. De judicijs etiam justis, quæ fiunt apud homines, non est tibi dubitandum, quin plerumque fiant per beatissimos thronos, seu judices, sicut dixit rex ille sapientissimus hebræorum: Multi, inquit, adeunt faciem principis, sed à Domino judicium egreditur singulorum. Nec mirum, cùm ipse legislator hebræorum expressè dixerit: Quia judicium Dei est. Quapropter manifestū est justis justè judicantibus, & justitiam diligentibus adesse consilium, & inspirationem creatoris. Hæc autem convenientissimè fiunt per beatissimos istos thronos, seu judices. Quia verò regalis officij, & dignitatis, est leges condere, statuta edere; appropriato autem vocabulo throni sedes regiæ vocantur, juxta quod prænominatus rex dixit ex persona sapientiæ: Per me reges regnant, per me conditores legum justa decernunt. Ad sacratissimos thronos pertinere conditiones legum, editiones statutorum justorum, & utilium pertinere, consequens est, sicut evidenter dictum est de ipsa lege hebræorum, videlicet, quòd ordinata sit per angelos in manu mediatoris. Inspirare igitur leges salutares, & statuta necessaria, regum cordibus, ad sanctissimos thronos pertinet. Propter quid autem iste ordo in prima prænominata hierarchia novissimus ponitur, illa causa mihi videtur esse, quoniàm ordo iste adaptatur, & comparatur patri, & relucet ad ipsum, atque respondet per potentiam, quæ in donis creatoris, ut potentia considerata, minima est, & minimè expetenda, nec ex ipsa per se, videlicet inquantùm potentia, exit actus aliquis. Cùm autem jussa fiunt à charitate, seu recta voluntate, & illuminatâ, seu directâ à sapientia, exeūt ab ea laudabiles operationes. Et cùm diligenter consideraveris, invenies eam in consideratione, quam dixi, subjectam voluntati, & quasi informem, & infæcundam, ut non solùm nihil formatum, aut decorum ex ea exire valeat, sed neque etiam aliquis actus, quantumlibet indecorus, aut informis. Hoc inquam dico de potentia ut potentia, & intendo, quod dico, ut potentia, idest, in ista nuda, & generali consideratione. Manifestum etiam est, quem gradum valoris obtineat apud judicium creatoris, cùm etiā vilissimis hominibus plerumque donetur, cùm tot, & tanta mala, non solùm secum patiatur in hominibus, sed etiam ministra sit; immò serva nequitiarum suarum, & omnes nequitias suas

Quod locutiones dæmonum sunt cogitationes, & desideria.

Quod accusatores localiter non appropinquant ad creatorem, vel ad thronos.

Quod judicia, quæ fiunt hic per judices fiunt quandoque ab angelis.

Quod inspirare ordinibus regum leges salutares, & statuta necessaria, pertinet ad thronos.

A per ipsam exerceant, tanquàm per executricem malitiarum suarum. Novissimum igitur ordinans divina providentia ordinem potentiæ post ordinem charitatis, & ordinem sapientiæ, convenienter hoc facit, insinuans potentiam locum habere non debere nisi post charitatem, & sapientiam, quarum alteram habet, ut imperatorem suum, alteram autem, ut consiliarium. Tu autem ne cogites quicquam juxta hunc modum de potentia creatoris; quoniàm ipsa est potentia viva, vel potiùs vita in semetipsa, & est formata, immò potiùs forma; & formifica, atque formatrix omnium formabilium; & est in semetipsa sapientissima, quin potiùs verissima, ac per omnia perfectissima sapientia, & juxta istas cognominationes, & considerationes adaptatur ei, atque respondet ordo sanctissimus, ac beatissimus thronorum. Et sunt comparationes istæ, & aptationes ad beatissimam, ac gloriosissimam trinitatem, quæ est unus verus, ac solus Deus, ita ut ad fornacem Spiritus sancti appropriatā comparatione recalescat Seraphim, ad luminositatem filij B reluceat Cherubim, ad perfectissimam ex omnibus modis potestatem, seu regalitatem patris, conformitate appropriatâ assimilantur throni, quemadmodùm didicisti. Usitatissimum quippe est in theologia tota Christianorum, quia in benevolis propter ipsam benignitatem, vel potiùs propter ipsam bonitatem relucet Spiritus sanctus, in sapientibus per sapientiam filius, in verè potentibus per ipsam veri nominis potentiam relucet pater. Et intendo per veri nominis potentiam, quæ non habet admixtam impotentiā ullo modorum. Servitus autem, & omnis subjectio impotentia est, similiter & omne vitium impotentia, & infirmitas, quemadmodùm & omnis virtus potentia est & fortitudo seu firmitas: quia igitur omnis vitiosus servus est, aut unius aut plurium vitiorū, manifestum est nullum vitiosum verè potentem esse. Quapropter omnes tyranni, quantacunque potentiā prædití esse C videantur, verè impotentes sunt, quoniàm verè servi nequitiarum suarum. Jam etiam alibi didicisti per me, quia charitas proprium signaculum est Spiritus sancti, & tanquàm ejusdem sigillatione impressa similitudo, propter quod & nomen suum eidem communicat: tam ipse enim, quàm ejusdem prædicta similitudo, charitas apud theologos Christianorum vocatur, sic & sapientia proprium signaculum filij, sic & potestativa ista virtuositas, seu virtuosa potestas signaculum proprium est patris altissimi. Et hoc reverà dignum, ac justum est, ut ex calore calor, & ex ardore ardor, & ex igne ignis propriè imprimatur; sic ex luce sapientiæ lux sapientialis emicet, & ex virtute virtus, & ex potestate potestas. Vides igitur per exempla hæc in anima humana exemplum quoddam, & imaginem, sive similitudinem quandam istius hierarchiæ primæ, trium videlicet prædictorum ordinum. Et hoc est, cùm fuerit inflammata amore D creatoris per spiritum sanctum sapientificata per filium, potentificata, sive fortificata per patrem. Erit enim Seraphim per hujusmodi inflammationem, Cherubim per sapientialem illuminationem, Throni verò per regalem istam potentificationem. Si quis tamen dicere voluerit, quoniàm virtus justitiæ pertinet ad thronos propter sermonem sapientis, quo dixit: Firmabitur justitia thronus ejus: & quia dictum est per quendam ex prophetis: Thronus tuus Deus in sæculum sæculi, virga directionis, vel æquitatis, virga regni tui, sive sceptrum, & iterùm idem: Justitia, & judicium præparatio sedis tuæ. Hæc igitur regalitas, quam dixi, justitia est secundùm hoc fortissima, & per modum

Utrum virtus justitia pertinet ad thronos.

omnem indeclinabilis, & incorruptibilis, & inadulabilis, magnifica, atque iniquitatis, & injustitiæ invincibilis, & victoriosissima, persecutrix, plurimumque assimilata, vel quod verius est, ipsa eademque virtus regia nominatur à prophetis; hæc autem virtus & potestativa, & sapientialis juxta modos, quos dixi. Et est tibi sciendum, quia licet Seraphim ab ardore cognominetur, & Cherubim à plenitudine scientiæ, vel fusione sapientiæ, & Throni ab ipsa potestativa, sapientialique regalitate, non tamen propter hoc æstimandum est plùs ardere Seraphim igne divinæ dilectionis, quàm Cherubim, aut throni, similiter neque Cherubim propter cognominationem, quam habent à plenitudine scientiæ, vel fusione sapientiæ, arbitrandi sunt luminosiores esse scientiâ, vel sapientiâ, quàm Seraphim, vel Throni. Similiter neque throni propter potestativam istam regalitatem vel potestatem, vel justitiâ, vel scientiâ judicâdi, ullomodo judicandi sunt præcellere vel Seraphim, vel Cherubim. Quemadmodùm in ipsa beata, & gloriosa trinitate, licet enim Spiritus sanctus, & charitas, & ardor, & ignis appropriatè nominetur, tamen non propter hoc, aut magis calet, aut magis ardet, aut magis diligit, quàm pater, aut filius. Eodem modo neque filius, quamvis in sacra, aut veridica theologia, sapientia appropriatâ nominatione dicatur, sapientia luminosior putandus est esse, quàm pater, aut Spiritus sanctus. Juxta vias istas non est alicui sentiendum, ideò potentiorem esse patrem ullo modorum, quàm sit filius, aut Spiritus sanctus, quoniàm appropriatè attribuit ei potentiam scientia divinalis. Jam enim declaratum est tibi per me in primo tractatu sapientialis, divinalisque magisterij, quia omnia, quæ per essentiam insunt tribus istis benedictis, & gloriosis personis, æqualiter sunt illis, & æqualia per omnem modum. Quare cùm isti tres ordines specula clarissima sint, & imagines pulcherrimæ beatæ istius, & gloriosæ trinitatis, non est mirum, si quemadmodùm est apud eam veritas de rebus prænominatis, sic relucet, vel resultat in speculis mundissimis istis, & si quemadmodùm se habet veritas, sic & imago repræsentat. Ista igitur beatissima hierarchia trium dictorum ordinum imago est pulcherrima gloriosissimæ, atque supereminentissimæ trinitatis, & repræsentatio ejusdem expressa, provt possibile est, creatoris: licet enim & in alijs creatoris reluceat similitudo nonnulla benedictæ, ac semper adorandæ trinitatis, in his tamen tribus ordinibus lucidiùs, atque perfectiùs, quàm in alijs, exceptis duntaxat duabus animabus, de quibus cùm de alijs creaturis agitur, volo te semper intelligere me nolle extendere ad illas sermones aliarum creaturarum, sive de alijs creaturis. Causa autem in hoc est, quoniàm incogitabili præcellentiâ præeminent alijs omnibus creaturis. De sanctis autem, ac beatis animabus, quæ jam in consortium, & ad æqualitatem beatissimarum sanctarum substantiarum receptæ sunt, non aliud intendo sentiendum, quantùm ab ea, quæ hic dico, nisi quemadmodùm & de illis, quibus adæquatæ sunt gloriæ adæquatione. Ostendi etiam tibi in his, quæ proximè præcesserunt, quòd una, & eadem anima sanctificata, atque perfecta, imago est hujusmodi beatæ, ac primæ hierarchiæ. Et nunc addo, etiam ipsa perfectibilitate sua, hoc est, secundùm tres vires suas, imaginem esse ipsius semper benedicendæ trinitatis, ita videlicet, ut virtus intellectiva per fœcunditatem, & generationem scientiæ, vel sapientiæ, imago sit patris & sapientia genita imago filij: vis autem concupiscibilis imago sit Spiritus sancti, quoniàm fornax est potentialiter

Quod quivis spiritus scilicet sit charitas, & calor, & ignis, non tamen plus diligit, quàm filius, vel pater.

E amoris. Aliqui verò voluntatem filij imaginem intelligi voluerunt, idest vim volendi, quæ est virtus concupiscibilis superior, atque nobilior; virtutem verò irascibilem imaginem appropriatam Spiritus sancti propter benignitatem, non propter iram, benignitas enim ipsi Spiritui sancto plerumque appropriatè attribuitur. Et hæc est contraria iræ, sive malignitati, quæ est ira inordinata, & nimia. Et propter ipsam contrarietatem sunt in eadem vi: unde & quemadmodùm dicitur malignus malè, vel malo, ignitus: ita benignus vel benè, vel bono, ignitus. Tunc igitur erit juxta viam istam imago, vel similitudo semper adorandæ trinitatis expressè relucens in anima humana, cùm vis intellectiva erit in ea perfecta sapientia, & vis volendi voluntate rectissimâ, atque irascibilis benignitate placidissimâ, atque dulcissimâ, & quoniàm æqualitas per omnia est in causantibus personis tribus, de-

F cet, ut sit æqualitas in tribus istis ordinibus, æqualitas inquam per omnia, quæ nominata sunt. Et hoc secundùm naturam sic se habere necesse est, si beata, & gloriosa trinitas juxta modum naturæ tres illos beatissimos ordines causasset. Tu autem jam didicisti, quia natura operatur per modum servientis, quod est dicere, serviliter, scilicet non habens aliud, vel aliter operari. Creator autem liberaliter operatur in ultimitate libertatis, & liberalitatis. Dico insuper, quòd etiam per hunc modum necesse est primos istos tres ordines esse per omnia coæquales. Si enim fas esset vel dicere, vel cogitare ordinem Seraphim causatum esse proprium Spiritus sancti, & Cherubim esse proprium causatum filij, & Tronos per eundem modum patris, nullomodò possibile esset, ut Spiritus sanctus causatum suum vellet

G esse præferret ipsi causato filij, aut causato proprio patris. Causa autem in hoc est incogitabilis concordia, & pax, amorque, quo se invicem diligunt, quæ enim causa hoc efficere posset, nisi vel invidia, vel superbia? Ampliùs. Cùm Spiritus sanctus nullo modorum præferre se velit vel patri, vel filio, aut econtrariò, quomodò vellet præstantissimum opus suum sive causatum præferri præstantissimo operi alterutrius illorum? Ampliùs. Cùm per omnia æquales sint, quomodò vel dignum, vel justum esse potest, ut unius eorum causatum proprium melius, aut pulchrius, aut quolibet modorum perfectius sit causato alterius reliquorum? Quia igitur indignum, & injustum hoc, manifestum est, nullum eorum hoc voluisse. Dico etiam cum his, cùm opus, & imago gloria sit causantis, scilicet exemplaris, quemadmodùm totus mundus gloria quædam est, & laus creatoris, & carmen pulcherrimum, immò resonantia laudum ipsius, cùm impossibile sit, ut aliquis eorum plus diligat gloriam propriam, quàm

H alterius reliquorum, impossibile est, ut præstantius opus operetur, quàm sit opus alterius aliorum. Ampliùs. Quilibet eorum æqualiter diligit utrumlibet aliorum, ut se ipsum, & econtrariò. Si enim pater minus diligeret filium, quàm seipsum, minus diligeret, quàm esset diligendus; non enim minus est diligendus, quàm pater, cùm non sit minus bonus, nec minus sapiens, nec ullo modorum minor. Quare non est minus diligendus ullo modo. Si ergo minus, quàm se ipsum, illum diligeret pater, minus illum diligeret, quàm esset diligendus. Esset igitur in hoc diminutus, & inordinatus, & imperfectus: hoc autem impossibile non indiget destructiva ratiocinatione. Manifestum igitur est, quia cùm per omnia æqualiter se diligãt, per omnia æqualiter diligunt, volunt, & quærunt æqualiter unusquisque gloriam alterius, non solùm unam, sed etiam quantamcunque. Gloria autem uniuscujusque, sicut dixi

quodlibet

quodlibet ejus causatum, vel opus est, æqualiter igitur diligunt causata sua, & opera, & intendo, æqualiter unusquisque causatum alterius, ut suum proprium. Quare non majorem pulchritudinem diligit, vult, aut quærit, unusquisque causato proprio, quàm causato alterius; ergo nec præstat. Non igitur pulchriùs, aut meliùs, aut alio quolibet modo perfectiùs efficit causatum proprium, quàm sit causatum alterutrius aliorum: æqualia igitur volunt esse causata sua invicem, nec sustinet inæqualitatem inter illa, quæ per omnia æqualiter, & æquè propinquè causant. Manifestum igitur est per istas vias primos tres ordines prænominatos æquales per omnia esse. Ampliùs. Appropriationes, de quibus hîc agitur, non prohibent ullo modorum, quin æqualiter creent, vel creaverint istos ordines tres illæ gloriosæ personæ, & in hujusmodi declaratione non est tibi opus, ut immorer. Omnes enim operationes suas communes habent; operationes inquam, quæ circa creaturas exercent, quales sunt creatio, sanctificatio, illuminatio. Non magis, nec aliud, nec aliter creat, quàm filius, aut Spiritus Sanctus, aut econtrariò; nec magis sanctificat, aut illuminat Spiritus sanctus quàm pater, vel filius, neque etiam aliter. Quicquid igitur influit à Spiritu sancto de perfectionibus spiritualibus in Seraphim, influit æqualiter per omnem modum à patre, & filio super ordinem eundem. Et quicquid vult Spiritus sanctus influere de hujusmodi perfectionibus super Seraphim, hoc ipsum vult influere in ipsum pater, & filius. Si enim plus de ardore sanctissimæ dilectionis vellet influere Spiritus sanctus super illum ordinem, quàm pater, aut filius; jam esset discordia inter eos: quapropter non plus, neque minus vult influere de hujusmodi ardore sanctæ dilectionis in illum ordinem, quàm velit filius, aut pater; & propter hoc nec plus, nec minus, influit de eodem super eundem, quàm filius, aut pater. Generaliter enim, ut prædixi, in nulla creaturarum aut aliud, aut plus, operatur unus eorum, quàm uterlibet reliquorum, quin potiùs communia sunt illis per omnem modum omnia opera, quæ operantur in creaturis, & omnia dona, quæ largiuntur eisdem, similiter & per omnem modum æqualia. Quapropter omnibus donis, & perfectionibus suis æquales sunt ordines isti, ex quibus constituitur prima hierarchia, quamvis appropriatè reluceat primus, vel recaleat potiùs ad fornacem vivifici caloris, quæ est Spiritus sanctus, & secundus resplendeat appropriatè ad luminosissimam sapientiam, quæ est filius, & tertius per omnem modum ad regalem, omnipotentissimamque virtutem excellentiùs conformetur, quæ est pater, sicut ostendi tibi, quia pater nec potentior est, quàm filius, aut Spiritus sanctus, licet ei approprietur, & attribuatur potentia: nec filius sapientior, quàm pater, aut Spiritus sanctus, licet per eundem modum, scilicet appropriatè, attribuatur eidem sapientia; & ad hunc modum se habet de Spiritu sancto, & dilectione, vel amore.

CAPUT CXXIII.

Quomodò filius dicatur imago patris potiùs, quàm Spiritus sanctus, & quomodò variè procedant à patre.

SI quis autem quærat, qualiter, aut propter quid, filius & sit, & dicatur imago patris potiùs, quàm Spiritus sanctus, nisi similior sit ipsi patri, quàm Spiritus sanctus: si autem est ei similior, difficile erit invenire in quo; non enim in potentia cùm nec illam, aut magis, aut majorem habeat, quàm Spiritus sanctus, eodem modo neque in sapientia, cùm similiter, nec majorem sapientiam, nec magis sapientiam, habeat, quàm ipse Spiritus sanctus. Ad hunc modum videtur se habere de aliis. Ampliùs. Quis dubitat tres illas gloriosas personas ejusdem esse per omnia pulchritudinis, ejusdem per omnia bonitatis? quapropter & simillimas, hoc est, in ultimitate similitudinis similes illas esse necesse est. Quia igitur quod per superabundantiam dicitur, non est possibile dici de aliquo magis, vel de aliquo minus, non est possibile, ut verè dicatur filius similior patri, quàm Spiritus sanctus. Jam autem didicisti in tractatu singulari de ista beata, & gloriosa Trinitate, quia cùm simile, & dissimile dicantur propriè secundùm qualitatem, quæ indubitanter accidens est, non habent locum istæ denominationes apud illam, neque apud dictas personas. Feci etiam te scire ibidem differentiam inter processionem filij de patre, vel à patre, & processionem Spiritus sancti de eodem, vel ab eodem. Amor enim rectissimus, atque gratuitùs procedit ab amante, ut donum à datore. Filius autem à patre, ut genitus à genitore. Et intentio generantis est in prolem, ut sit. Generatio enim via est ad esse, & esse terminus est generationis, seu finis. Intentio verò donantis non est finaliter, ut res data sit, sed extenditur ulteriùs, videlicet in hoc, ut sit alterius, juxta usitatum illum sermonem, quo dicitur. Quia dare est suum accipientis facere: datum etiam, seu donum omne per hoc, quod est donum, vel datum, non solum est, sed etiam est alterius. Per hoc autem, quòd est alterius, non est imago donantis, sive dantis, neque hoc est in ratione, seu necessitate ejus, quod est datum, vel donum: & eodem modo manifestum est se habere de amore, inquantùm amor. Verbum autem spirituale, quod est intellectus genitus, est ex necessitate imago ejus, qui gignitur; sicut vides in intellectibus, qui gignuntur à rebus in animabus nostris; & resultant in eis, tanquàm imagines ipsarum rerum in speculis: quia ergo primogenitus intellectus ab ipso primo genitore est, & gignitur, & resultat ex ipso apud ipsum; rectissimè, & absque ulla dubitatione ejus imago est, & in ipsis scientiis naturalibus didicisti, quia generatio omnis per similitudinem est: & ut sonat ipsum vocabulum, generatio est generis sui de se ipso propagatio, sive multiplicatio, & hoc de se ipso, & per se, ut dixi, quoniàm in multiplicatione ipsa stat finaliter intentio generatis, juxta quod exposui tibi. *Unde filius dicatur imago patris.*

CAPUT CXXIV.

De æqualitate ordinum primæ hierarchiæ, & penes quid attendi debeat ipsarum propinquitas.

HIs autem ita determinatis revertar ad id, in quo eram, videlicet ad æqualitatem ordinum istorum trium. Et dicam, sicut dixi, quia illam facit debere esse æqualitas trium personarum, non per modum naturæ, quoniàm per illum modum, ut jam edoctus es, non operatur creator, sed per ipsam dilectionem, & concordiam, quâ nulla ex illis, videlicet dictis personis, vult præcellentiam sui ad utramlibet aliarum, neque in se, neque in opere suo. Et intendo opus suum, non quòd illa sola efficiat, aut causet, vel magis illud faciat, quàm alterutra aliarum sed per appropriationem antedictam, & in sacra, ac veridica Theologia consuetam. Scito etiam, quia iste sanctus, & sapiens, non ponit ordinationem prioritatis, aut posterioritatis; similiter neque majoritatis, aut minoritatis, neque ullam omninò præcellentiam dignitatis, sed potiùs ponit

eos immediatè collocatos circa ipsam eminentissimam majestatem creatoris, & propter hoc ab ipso, & in primis, & immediatè, atque superabundanter omnibus aliis ordinibus recipere influentias donorum scientiarum, & virtutum. Et causam istam dicit esse propinquitatem immediatam ad ipsum fontem abyssalis infinitatis redundantiæ indeficientis, qui est creator benedictus. Nec debes intelligere propinquitatem istam localem ullo modorum, sed dignitatis, & sublimitatis spiritualis; & quod est magnificentius, ac efficacius, amoris, & gratiæ ipsius, per quam solam tanta præcellentia perfectionum spiritualium eosdem sublimavit, & decoravit.

Quòd propinquitas non intelligitur secundùm locum, sed secundum dignitatem,

---

CAPUT CXXV.

Quot modis exponitur? Quis est iste, qui venit de Edom: & quomodo est ordo, & æqualitas inter spiritus ejusdem hierarchiæ.

Habet autem quæstionem, & de ipsis sanctissimis Seraphim, & aliis trium illorum ordinum spiritibus, & utrùm æquales sint omnes ad invicem per omnia. Et ponit iste sapiens sermonem Prophetæ dicentis ex persona istorum sublimium spirituum, & interrogantium: Quis est iste, qui venit de Edom? &c. Hanc enim quæstionem ad invicem facere videntur non enim proponere videntur eam ad ipsum principem suæ illuminationis Deum. Alij ergo aliis hanc proponunt, quasi minus sapientes sapientioribus. Dico igitur, quia deliberativè possunt eam proponere, vel potiùs admirativè, tertiò expressione desiderii sui, hoc est, exprimendo desiderium suum, videlicet sciendi, quis esset ille, qui veniebat de Edom? Quod & statim audivit ipse illuminator eorum Deus, & statim responsione suâ adimplet desiderium eorum, dicens: Ego sum qui loquor justitiam, & propugnator sum ad salvandum Ex hac responsione, quasi assumptâ interrogandi ipsum fiduciâ, quærunt consequenter; quare ergo rubrum est indumentum tuum, & vestimenta tua, sicut calcantium in torculari? Et propter hoc quòd ab ipso audiunt, quod quærunt, non ab invicem, neque ab aliis immediatè eos illuminari, sed ab ipso fonte luminis, dixit. Quòd si quis miretur in tanta multitudine individuorum unius speciei nullam inveniri posse inæqualitatem, aut dissimilitudinem, propter hoc quoniàm in hominibus, & aliis animalium speciebus, similiter & vegetabilium tam multiplex varietas, tantáque inæqualitatum, & dissimilitudinum multiplicitas invenitur. Respondeo, quia in manifesto sunt causæ inæqualitatum, & dissimilitudinũ hujusmodi; quemadmodùm inter hominem, & filium suum necesse est inæqualitatem esse multiplicem, & dissimilitudines multas; cùm alter alterum multo præcedat tempore, & ipse filius multò minor ex necessitate nascatur, quàm pater ejus, cùm ipsum generat, & tam in anima, quàm corpore innumeris immutationibus ad æqualitatem patris vix perveniat. Scis etiam à parte materiæ, videlicet corporis, quòd causæ differentiarum, & dissimilitudinum sint. Hæc autem dixerim salvo hoc, quòd innumeræ sunt, & inscrutabiles; pro tanto autem dictum sit, quia multæ earum tibi notissimæ sunt. In sublimibus autem illis substantiis nihil inveniri posse videtur, nisi à parte datoris universalis, cùm omni modo immateriales sint, quapropter & ad se invicem simillimæ. Et ista magnitudo similitudinis errare fecit Aristotelem, & sequaces ejus, abscondens eis diversitatem numeralem, atque substantialem, & prohibens eos videre, quòd una non est alia, neque hoc ipsum,

E quòd una est, est illud idem numero, quod alia. Invenitur tamen ad sensum in multis generibus animalium similitudo omnimoda; quemadmodùm in apibus ejusdem speciei, & quantitatis; & in multis generibus muscarum; similiter & in ovibus ejusdem quantitatis, atque coloris: interdùm autem & in ovis. Propter hoc, ad sensum, dixi, quia sensus in hujusmodi nihil dissimilitudinis deprehendere sufficit. Ampliùs. Si non essent ejusdem speciei specialissimæ omnes illæ substantiæ trium primorum ordinum, non essent naturaliter in eodem gradu altitudinis naturalis, neque naturaliter æquales. Naturalis enim æqualitas non est nisi ab identitate speciei; sicut neque naturalis similitudo. Naturales enim dispositiones ab ipsis essentialibus

F sunt, quemadmodùm accidentales, & casuales ab his, quæ accidunt & quæ casu adveniunt. Non videntur igitur naturales esse dissimilitudines inter hujusmodi substantias: in eis autem, quæ gloriæ sunt, non videtur similiter dissimilitudo, aut inæqualitas apud eas esse; nulla enim ex eis vel gratia, vel gloria digna fuit præferri alij, aut alicui ex eisdem, cùm omnibus dispositionibus suis æquales essent, dispositionibus suis inquam, quas ante perfectiones illas gloriæ habebant. Apud eas igitur nulla erat causa, vel ratio, propter quam uni major, aut minor gloriæ perfectio, quàm alij præstaretur à creatore. Creator autem in collatione naturalium perfectionum æqualem per omnia, & sine acceptione personarum se omnibus exhibuit, quomodò igitur in collatione perfectionum gloriæ non similiter erga omnes illas se habuit? Et

G non intendo in sermone isto, quòd necessitas ulla fuerit creatori conferẽdi æquales, & per omnia similes perfectiones, omnibus illis, sed cùm naturalibus, quas solas habebant, non esset una majoribus perfectionibus gloriæ dignior, quàm alia, non est verisimile, ut in unâ esset propensior largitas magnificentiæ suæ, quàm in aliam; jam etiam audivisti in sermonibus Prophetarum, principem omnium malignorum spirituũ multâ præstantia perfectionũ naturalium præcellentiorem creatum fuisse omnibus hujusmodi substantiis. Nec propter hoc tamen putandus est specie diversatus ab illis; magis enim & minus naturales perfectiones non diversant secundùm speciẽ. Quis enim dubitat omnes homines ejusdẽ esse speciei; & tamẽ vides perfectiones naturales eorum multùm differentes esse multúmque dissimiles? Non enim visus, & auditus, neque alij sensus in eis æquales per omnia sunt; similiter neque interiores virtutes, ut memoria, intellectus, & ratio, & ingenium; alij enim tardi ingenij, alij velocioris sunt, & alij brevioris intellectus, alij altioris. De

H animabus etiam primò creatorum hominum audivisti, quia perfectæ creatæ sunt perfectionibus scilicet naturalibus. De istis autem dicit Aristoteles, quia perfectibiles solummodò creantur, & non perfectæ. Verùm sicut acquisitio, vel obtentus hujusmodi perfectionum, non mutat speciem in animabus nostris, sed decorat eam, & perficit; sic carentia earum speciem ipsam non alienat, aut destruit alioquin sapientes, & insipientes essent secundùm speciẽ diversati. Et puer non efficeretur vir, sed potiùs corrumperetur in virum, & generaretur acquisitio sapientiæ, & aliarum perfectionum virilium. Et propter hoc consequenter non esset idem homo vir, qui fuerit puer. Quod non dubito nonnullos insipientes sensisse. Verùm hunc errorem destruit sensus, quo unusquisque virorum se sentit esse, quod fuit; alioquin memoria nihil esset. Non enim recordaretur quis eorum, quæ fecit puer, quoniàm nunquàm fuisset puer. Cùm enim non fuisset

fuisset, manifestum est, quia nunquàm fuisset puer, incæpisset enim esse vir per novam generationem. Accidit etiam secundùm hunc errorem nullum virum natum fuisse, soli enim parvuli nascuntur: viri verò alij homines sunt, quàm parvuli pueri. Si quis autem quærat, si omnes hujusmodi spiritûs, videlicet unius hierarchiæ æquales sunt per omnia, atque simillimi, quomodò ordines sunt inter eas? Et jam dixi tibi, quia reverà ordinatæ sunt hierarchiæ, & ad ipsum creatorem, per hoc; quia post ipsum, & sub ipso, & ad invicem, quoniàm prima ista, de qua nunc loquor supra secundam est, & secunda supra tertiam, & sub primâ, tertia verò post præcedentes, & supra quartam.

CAPUT CXXVI.

Impartibilitas in animabus brutalibus, quæ sunt substantiæ incorporeæ, non prohibet multiplicem diversitatem secundùm speciem, non etiam prohibebit in angelis.

CONveniens autem est, & expediens valdè, ut extendas considerationem tuam in animas brutales, de quibus, cùm manifestum sit eas esse incorporeas, non est tibi dubitandum, eas consequenter impartibiles esse, nec diversitatem specificam, quæ inter eas est, aut inter operationes earum, à diversitate materiarum suarum, idest corporum esse, quoniàm potiùs pro diversitate ipsarum aptata sunt eis corpora operationibus earum velut organa convenientissima. Vides igitur quanta sit ista diversitas, quantaque multiplicitas hujusmodi animarum, & operationum ipsarum, licet impartibiles sint substantiæ earundem. Sed & C cùm consideraveris virtutes earum, videbis apud eas artes mirabiles, & artificia, quæ nec etiam in hominibus inveniri possunt, sicut sæpè dixi tibi de artificio nendi, sive filandi, quo prædita est aranea. De artificio ædificandi, quod edocta est hirundo. De artificio compingendi nidum suum, quod habet pica, & multæ aliæ aves. Sic etiam dico & de artificio pugnandi delphinis, videlicet pinnulis, vel pennulis, quæ in dorso ejus sunt, ad modum serræ, quibus etiam secant ventres cocodrilorum, multo impetu se ponentes, & natantes, sub eis. Animal etiam, quod græcè Bonachon dicitur, egestionibus suis pugnat, emittens eas vehementi impetu in facies venatorum, aut aliorum, à quibus se defendere vult. Ursi verò pugnant non solùm dentibus, & unguibus, sed etiam lapidibus: modos verò prædationum, quibus cibum sibi quærunt D quædam animalia, quis non miretur? Quæ fraus, sive dolositas major cogitari potest, illa, quâ utitur hierca quam lupum africanum quidam dicunt? Addiscit enim nomen alicujus hominis, & veniens nocte ad ostium ipsius profert illud, quod audiens homo, & se vocari ab aliquo homine credens, exit domum suam, & sic rapitur, & devoratur ab ea. Insidias verò luporum, & catorum, quis cogitet? vulpis etiam malitiam, quâ se mortuam simulat, & descendentem milvum super eam capit, & devorat? Quod & de mustella dicitur. Astutiam verò avis, quæ cucula nominatur, nolo præterire, quæ devorans ova quarundam avicularum, propria ponit in nidis earum, ut ea foveant, sive cubent. Sic ergo deceptæ pullos cuculæ excludunt, & nutriunt, & tandem ab eis devorantur. Sunt & alia innumera, quæ in libris de naturis animalium jam editis, & scriptis invenire potes, si vis. Hæc autem sufficiunt ad declarandum, quod hîc intendo, hoc autem est, quia impartibilitas in substantiis incorporeis non prohibet multiplicem diversitatem secundùm speciem. Quomodò igitur prohibebit eam in substantiis abstractis? Et sicut manifestum est astutiam serpentinam, & astutiam lupinam, nec non & vulpinam diversas esse astutias secundùm speciem, quid mirum si Cherubim novo, & propriò lumine scientiæ, vel sapientiæ lucent, quo non lucent Throni, aut Seraphim, si tanta varietas, tantaque multiplicitas artium, ut ita dicam, & scientiarum, in animalibus brutis invenitur? Quomodoque sublimes illæ scientiæ, vel sapientiæ, non multo plures erunt, atque diversæ? Ut quid enim magnificentia quædam data est leonibus, & non similiter data sit aliquibus spiritualibus hujusmodi substantiis, ex qua vel throni, vel dominationes, vel principatus, vel potestates nominari debant? & quid prohibet, ut quemadmodùm serpens calliditate, vel sapientia, juxta testimonium legislatoris Hebræorũ, præeminebat aliis animalibus, quin eodem modo aliquis ex sublimibus istis ordinibus luce sapientiæ eousque præfulgeat cæteris, ut aliqui de hujusmodi spiritibus, meritò inter eos cherubim debeant nominari. Quomodò etiam leo fortissimus bestiarum dicitur fortitudine præcellens aliis, quomodò hoc dono scilicet fortitudinis, non erit aliquis ordo præditus, ut per ipsum meritò virtus, aut fortitudo nominetur? Scito etiam, quòd est natura leonum in hoc, quia alienam subjectionem amant; & subjectis sibi naturaliter parcunt, in erectos autem contra se insurgunt, nec cessant ab impugnatione eorum, donec se sub eis humiliaverint, atque subjecerint, nunquid non in hoc relucet in eis aliqua similitudo, vel saltem vestigium, excellentiæ illius ordinis, qui dicitur dominationes, parcere, inquam, subjectis, & debellare superbos.

CAPUT CXXVII.

Exempla, & similitudines ab animabus ad dona, & dignitates Angelorum.

QUòd si quis attendat ipsam aquilam, qualiter scilicet regit domum suam, nidum, idest qualiter munit ipsum lapide jaspide contra serpentes, qualiter replet eum cibis, quandò pulli ibi sunt, qualiter ornat ipsum linteis, forsitan ad decorem, vel forsitan ad protectionem pullorum, ne scilicet æstus, aut pluvia noceat eis, qualiter erudit familiam suam, hoc est, pullos, erudit inquam ad volatum volitans super eos, quam justitiam exercere videtur de aliis avibus, si ad nidum ejus appropinquare præsumpserint, videbit nonnullum vestigium dignitatis, & officij ordinis principatuum apparere in ea. Similiter & in domesticis quibusdam animalibus, & etiam feris inveniet quasi quandam similitudinem ejus doni, quo præditus est ordo, qui dicitur potestatis, qui semper præsto est contrarias, & inimicas repellere potestates, & à nocumentis omnibus prohibere. Respice in arietes, & videbis in omne id, quod eis ex adverso erigitur, irruere paratissimos, totoque impetu illud ferire. Hinc est, quòd viri sancti etiã cornua habere dicti sunt apud Prophetas: sicut est illud: Exaltabuntur cornua justi. Cornu in sermonibus Prophetarum potestas intelligitur, quâ adversatio resistitur, vel quâ etiam debellatur. Considera igitur hæc omnia, quæ adduxi, tam exempla, quàm rationes; & tenta, si quomodò, vel venari, vel conjicere possis hanc remotissimã à nobis, & propter hoc occultissimã veritatem istam, quam vir iste sanctus, & sapiens, doctoris sui primi, ac perfectoris, revelatione genti Christianorum primus scripsit, &

scriptam tradidit, præteriens omninò de identitate, aut diversitate secundùm speciem inter hujusmodi substantias. Quæ præmissa exempla brutalium animarum, si qui diligenter, ac studiosè considerant, non videbuntur eis improbabiles rationes prædictæ; intendo diversitatem secundùm speciem, & dissimilitudines perfectionum tam naturæ, quàm gloriæ, ipsos non abhorrere inter substantias hujusmodi, sive ejusdem hierarchiæ sint, sive etiam ejusdem ordinis. Manifestus est enim amor vehementissimus canum in dominos suos; manifesta etiam fidelissima custodia eorum in res illorum, similiter defensio, & protectio eorundem, & si fas est dicere, justitia, seu vindicta ipsorum in raptores, vel invasores tam dominorum, quàm rerum ipsorum. Quis autem ignoret prudentiam, vel astutiam ipsorum in præsensione, & investigatione venationum, & præcipuè in investigatione, & deprehensione latronum. Attende igitur diligenter istas eminentias animarum brutalium, & alias, quas in præcedentibus audivisti; quarundam scilicet ex hujusmodi animabus super alias; & hoc quantùm ad vires apprehensivas, quemadmodùm intellexisti de canibus, quantùm ad virtutem investigativam, & deprehensivam, similiter in aquila, & lynce, quantùm ad virtutem visibilem. Sic etiam audivisti eminentias quarundam hujusmodi animarum super alias; sicut est virtus basilisci, per quam solo visu interficere dicitur hominem. Et fortè similis est virtus buffonis, quem fortissima armatura non prohibet, quin interficiat hominem, cùm super armaturam illam incubuerit, & iratus vehementer eidem fuerit. Similis est virtus piscis illius, qui dicitur torpedo, de quo superiùs mentionem tibi feci. Sic forsitan sunt & aliæ in multis animalibus non minus mirabiles. Cocodrilus etiam, & unicornis virtute bellicâ in animalibus præcellere videntur, licet viribus apprehensivis multis aliis inferiores sint. Dico igitur, quia indomabilitas, & insubjicibilitas, & inservibilitas, ut ita dicatur, in quibusdam hominibus, & fortè in nationibus, evidenter apparent, quæ non sunt in eis magnificentia, sed magis ferilitas, vel ferina duritia. In sanctissimis dominationibus libera magnificentia est, aut magnificentissima libertas, qua omni servilitati, & subjectioni, præterquàm soli dominationi creatoris, adeò adversantur, eamque adeò dedignantur, ut nullus omninò sit accessus ad eas. Hoc autem efficit in eis ultimitas subjectionis, & jocundissimæ servitutis, ac fidelissimæ, quâ gaudent, & gloriantur dominatione super eas nobilissima creatoris: juxta sermonem illum sapientis. Qui timet Deum, nihil trepidabit, & alibi. In timore domini fiducia fortitudinis. Sicut igitur timor Dei, cùm fuerit fortissimus, ac vehementissimus, omnem alium timorem ab anima, in qua est, avertit, & prohibet; eamque erigit, & confortat, atque firmat fiduciâ; sic nobilissima ista sub dominatione creatoris subjectio altissima, ac beatissimâ dominatione magnificâ libertate elevat, & firmat eousque, ut dominationes meritò cognominentur, ex eminentia scilicet insubjicibilitatis, & inservibilitatis, ad omne aliud à creatore. Et juxta hunc modum ex eminentia incorruptibilis rectitudinis, sive regiminalis incorruptibilitatis, principatus cognominati sunt; sic potestates ex eminentia invincibilitatis; sic virtutes ex eminentia infatigabilitatis, & indefectibilitatis. Etsi enim omnes illi sublimes, ac beati spiritus, hujusmodi donis præditi sint: isti tamen quatuor & eminentiùs, & appropriatè illa obtinent, quemadmodùm in una acie bellatorum, etsi omnes bellatores in ea fortes sint, & fortitudinem obtineant, illam tamen eminen-

Quod qui Deo subjiciuntur, omnem aliã dominationem dedignantur

E tiùs obtinere debet, qui dux in ea constitutus est; aut signifer, quoniàm ex officio ducatus, aut signiferatus, incumbit eidem, ut sit omnibus aliis audacior, & in conflictibus prior. Tu etiam scis, quia Bubali leonibus fortiores sunt; & quia leones vincunt pugnantes cum ipsis. Fortitudo tamen ista pugnatoria appropriata est leonibus, & data eisdem ad acquirendum victum: Bubalis verò non ad pugnandum data est; sed potiùs ad labores evectionum, seu agricolationum. Eodem modo se habet & de bobus. Cùm igitur ex ea pugnant contra leones, vel lupos, non hoc tanquàm ex officio, & per se ea illa faciunt, sed tanquàm intorsione vel extorsione; Leones namque, & lupi eos ad defendendum se, & repugnandum cogunt. Et propter hoc dixi intorsionem, vel extorsionem, quoniàm virtutem ad F alium usum datam bubalos, & boves, in pugnam intorquere leones, & lupi compellunt, & ab inimicis hujusmodi pugnam metu mortis extorquent. Notum etiam est homines & capite, & pedibus, humeris interdùm pugnare, præsertim cùm impugnantur, & arma quibus se defendant, vel repugnent, non habeant. Idem etiam dentibus facere quandoque coguntur. Fortassis autem dicet aliquis non esse univocam fortitudinem bubalorum, & leonum. Verùm non refert, an univoca, an æquivoca sit: nec pes aliud est ullo modorum, cùm quis eo utitur ad gressum, & cùm eo utitur ad pugnandum. Quemadmodùm igitur non miraris, neque abhorres eminentias antedictas in animabus animalium irrationabilium; multò fortiùs non debes eas stupere, vel abhorrere in substantiis abstra- G ctis nobilibus. Neque necesse est, ut vires apprehensivæ, & motivæ semper æquales sint; quemadmodùm in canibus non est necesse, ut qui sagacior est ad investigandam feram, cursu velocior sit, aut in ipsam fortior, neque econtrario. Et hoc idem similiter se habet in hominibus; non semper enim cõtingit, ut qui ingeniosior est sit irâ vehemẽtior, aut timoratior; & de aliis dispositionibus similiter se habet, nec clarè videntur istæ diversitates provenire vel hominibus, vel animalibus ex parte materiæ corporalis, sive corporum. Quis enim crederat araneis esse à parte materiæ suæ peritiam vel filandi, vel nendi: quòd si apprehensivæ virtutes non sunt animalibus à parte materiarum suarum, quomodò erunt eis motivæ à parte earundem, & si hoc ita est, eminentiæ, de quibus agitur, erunt eis ex necessitate à parte datoris universalis, qui est creator benedictus. Quare nihil est, quod cogat te confiteri apprehensivas, & motivas, vel dispositiones, quæ sunt secundùm ipsas, vel æquales semper esse, vel proportionabiles. Et intendo quia non est ne- H cesse, ut si major est apprehensio rei alicujus apud animam, ut major sit affectio quæcunque in illam apud eandem. Hujus autem exemplum est, videlicet, quia non est necesse, ut si quis ex hominibus magis novit aliquem hominem quàm tu, magis vel diligat, vel odiat ipsum, quàm tu. Propter quod non est necesse, quòd basiliscus si vehementiori ira in hominem moveatur, quèm videt, quàm quivis alius ex serpentibus, non est inquam necesse, ut magis illum videat, quàm serpens alius. Quemadmodùm non propter hoc, quia leo majori audacia, aut ferocitate invadit onagrum, aut majori animositate pugnat contra feram quamcunque, quàm canis aliquis, non inquam propter hoc necesse est, ut major sit apprehensio, vel cognitio ejus de illa, quàm cognitio, vel apprehensio canis de eadem. Eodem modo se habet de cognitione cibi, & appetitu ejusdem. Non semper enim qui magis appetit cibum, magis & cognoscit illum.

Ex

Applicatio ad propositum.

A Ex omnibus igitur his, & aliis, quæ audivisti de mirificis istis eminentiis virtutum, seu virium animarum brutalium, considera, & collige, quia in sublimibus substantiis istis non minus possibile, atque conveniens, videri debet, esse virtutum eminentias congruentes nobilitati suæ, quales nominavi tibi, videlicet ut in dominationibus sit virtus contraria indebitæ servituti, sive servibilitati, & erecta præcellenter contra omnem vilitatem, & dejectionem subjectionis. Sic & in principatibus nobilis, ac præcellens, & incōparabiliter, atque indeflexibiliter erecta, & omni modo ininclinabilis, sive indeclinabilis in partem iniquitatis quamcunque, vivax potestativa justitia, vel potiùs regibilitas, seu principalitas. Sic & in potestatibus erecta, fortis, & aversans omnem iniquam rebellionem strenuitas, & vinci nesciens, aut cedere rebellantibus per modum omnem impatiens: propter quod & incessibilitatem, & invincibilitatem eam tibi nominavi in præcedentibus. Sic in virtutibus vigor infatigabilis, & indefectibilis, potestativus eorum

B etiam operum, ad quæ virtus naturæ nequaquàm attingat, & hæc sunt, quæ meritò dicuntur mirabilia, sive miracula. Cùm igitur quatuor ordines istos perscrutatiùs cogitaveris, videbis in eis magnificentiam gloriæ creatoris, quantùm quidem est possibile dilucidè relucere. In dominationibus enim nobilitas, ac præcellentia dominationis ipsius evidenter apparet. Sic in principatibus principalitatis illius mundissima, & per modum omnem immaculabilis veritas, atque sinceritas se ostendit. In potestatibus verò omnipotentia ejusdem, contra quam nec resistentia ulla, nec rebellio stare potest, nisi quæ minus clarè ostenditur: & juxta hunc modum in virtutibus ultimitas virtuositatis ejus, ad quam nullo modorum attingere posse defectibilitatem,

C vel aliquid ex consequentibus illam, intueri valentibus apparet expressè. Quòd si quis dixerit, quia ista etiam in superioribus ordinibus non minus apparent: Responsum est tibi jam ad hoc in præcedentibus. Cum his autem, quæ præcesserunt, debes scire, quia omnis & virtus, & potentia, & principatus, & dominatio, similitudo quædam est, & designatio aliqualis, atque velut umbra, & vestigium, & virtus dispositionum, quæ hujusmodi nominibus per ultimitatem excellentiæ de creatore dicuntur. Scito etiam quia quemadmodùm splendor propheticus majori influentiâ primi sapientialis luminis fit in hominibus, & potestas miraculorum majori simpliciter influentia divinæ virtutis: sic virtutes illæ, quas ita mirantur homines in animalibus prænominatis, ut in basilisco, & torpedine, & echeneide ex valde nobili influentia divinæ virtutis fiunt in eis. Juxta

D hunc modum astutia investigationis in canibus, & in aliis, quæ jam audivisti, procedit ex nobili quadam influentia primi, ac divinalis luminis. Audivisti autem, vel audire potuisti, quia similes virtutes, ad nocendum scilicet, imponunt homines quibusdam hominibus, & mulieribus, & virtutem fascinandi, & virtutem occidendi quibusdam arcariis, & balistariis, eousque scilicet, ut quantulumcunque vulnus sagittis suis infligant, dummodò stilla sanguinis inde effluat, mori necesse sit vulneratum ab ipsis. Alias etiam virtutes aliter occasionandi homines, & nocendi eis, multiplices imponunt hominibus. Utrùm autem verè an falsò, disputationem requirit philosophicam, quam nondùm auditus est aliquis ex philosophis apud me diffinisse.

CAPUT CXXVIII.

An angelorum militia ex diversis secundùm speciem aggregata sit, & unde causetur inter ipsos dilectio.

POst hæc igitur revertar ad id, in quo eram, & dicam: quia cùm tot, tamque mirabiles influentiæ descendant à fonte primo universali super animas brutales, quomodò non multò plures, longèque mirabiliores descendant ab eodem fonte super istas sublimes, longèque nobiliores, & longè receptibiliores magnificarum, & mirificarum influentiarum substantias? Et licet in viribus apprehensivis earum inveniatur interdùm æqualitas, aut inæqualitas, non propter hoc tamen similem æqualitatem, aut inæqualitatem in virtutibus motivis earundem semper necesse est inveniri: & de hoc multa exempla posita sunt tibi; & jam nosti exemplis præcedentibus, quia non cogunt istæ præeminentiæ, ut debeas concedere diversitatem secundùm speciem in substantiis, de quibus agitur: quemadmodùm apparet tibi in canibus, qui præditi sunt, & præeminent aliis sagacitate venandi, & astutiâ deprehendendi latrones, tamen propter hujusmodi præeminentias non diversantur à quibuscunque aliis diversitate, quæ est secundùm speciem. Nec ullo modorum verisimile est, ut civitas illa, seu aula aggregatione diversarum multitudinum secundùm speciem repleta sit, & aggregatus illarum militiarum exercitus qualiter potest credi ex substantiis, sive militibus, secundùm speciem diversatis; cùm societas illorum sit in ultimitate pacis, & dilectionis, quam diversitas secundùm speciem pati non potest? Quis enim credat non multo majorem esse absque ulla comparatione pacem, ac dilectionem inter homines optimè dispositos, quàm inter homines, & alterius speciei animalia? Quòd si dixerit quis, quia inter homines, qui glorificandi sunt, cùm in consortium beatorum illorum spirituum assumpti fuerint, & inter illos spiritus, non erit ullo modorum major societas, sive unitas pacis, & dilectionis, quàm inter homines illos, licet manifestum sit ipsos homines glorificandos diversos esse secundùm speciem ab hujusmodi spiritibus. Respondeo in hoc, quia societas, & æqualitas gloriæ in utrisque prohibebit impedimentum, & diminutionem societatis, & dilectionis, quòd alias præstaret hujusmodi diversitas, quemadmodùm contingit plerunque, quia nullâ propinquitate sibi invicem attinentes homines ex convictu, vel alia societate, non minùs se invicem diligunt, quàm multi, qui invicem sunt fratres.

c 176

Quod dilectio ex societate causatur.

CAPUT CXXIX.

Quòd aliquæ denominationes sunt communes Deo, & angelis.

ET quoniàm nominationes angelorum, & archangelorum, designationes tantùm sunt officiorum exteriorum, & quæ exercentur in alios, nihil de substantialibus, aut naturalibus substantiarum hujusmodi nos scire facientes, septem ordinum aliorum cognominationes solertiùs, & perscrutatiùs, tibi cogitandæ sunt Nominationes enim illæ propriæ creatoris esse videntur, & hujusmodi substantiis eadem largitate, quâ & influentiæ donorum, & gratiarum, ab ipso creatore communicatæ; quemadmodùm enim ipse primus

Quod nominatio seraphim congruit patri, & filio.

propheta, & legis Hebræorum lator dixit: Deus noster ignis consumens est; Et alius iterùm propheta? Non est qui se abscondat à calore ejus; sic veracissimè, si hoc usus loquendi haberet, seraphim diceretur, cùm sit in se totus, idest, purè ardens, & incendium aliorum, quæ incensibilia sunt, & calefaciens eorum quæ calefactibilia sunt calore hujusmodi, qui est calor spiritualis, idest, amor. Et iste ardor sive igneitas in ipso, vel apud ipsum, non est nisi bonitas, & pulchritudo ipsius, quibus incendit amore suo eos, qui proximi sunt ei; & propter hoc tota illa civitas gloriæ ipsius ardet ardore incogitabili, ardore scilicet, dilectionis ipsius, ad quem ardorem vix tepor dicendus est amor, quantumcunque fortis, aut vehemens, quo in vita ista diligitur; & istam differentiam fecit nos intelligere alius ex prophetis Hebræorum, dicens: Vivit dominus, cujus ignis in sion, & caminus in hierusalem; Proculdubiò ignem vocans dilectionem, quâ creator in hac vita diligitur à dilectis, & electis suis: caminum verò illam, quâ in statu gloriæ illius diligitur. Ipse verò creator in se, & apud se, fornax est vivifici, ac spiritualis ardoris; fornax inquam incogitabilis immensitatis, ex qua creaturarum universitas tota calet; calet enim quicquid calefacere natum, vel aptum est. Quòd autem calefacere possint creaturæ, ex minimis earum, & ignobilioribus, hoc est, ex sensibilibus, manifestum est. Quis enim non videat quantùm ardeant avari, & cupidi, & alijs vitijs laborantes homines, ardent inquam amore creaturarum sensibilium. Hic igitur ardor, & hujusmodi inflammatio, manifestum indicium est caloris, quo calent creaturæ sensibiles amatores suos taliter inflammantes. Quòd si dixerit quis, quia non est hoc ex calore, quo caleant, sed ex perversitate est malè amantium; nemo tamen dubitat, quin creaturæ, omnes ipsâ bonitate, & pulcritudine suâ amabiles sint, & amoris flammas aptæ natæ, & potentes accendere in cordibus eas prudenter & rectè considerantium: & hoc est, quod vocamus in eis calorem, quo calent, & virtutem calefaciendi, quâ calefaciunt inspectores, & consideratores suos. Ex quo duo tibi manifesta esse debent, videlicet, quam immensa sit, quàmque incogitabilis fornax, sive caminus, bonitas, & pulchritudo creatoris, ex qua omnia sic calent, & cujus vestigia sunt omnes calores hujusmodi. Neque enim bonitates, & pulchritudines creaturarum aliud sunt, quàm vestigia permodica bonitatis & pulchritudinis creatoris. Secundò manifestum est tibi ex hoc, quàm vehemens sit ardor amoris in eum, eorum; qui non solùm ex proximò ei sunt sed totaliter in eo, & ex illo igniti; quemadmodùm ferrum candens ex igne. Vides igitur, quia quibusdam incendium se exhibet bonitate sua, & pulchritudine creator, inflammans eos, & igniens, ut dixi, & tales sunt sancti, ac beati spiritus & animæ humanæ quæ in consortium gloriæ ipsorum jam assumptæ sunt: quibusdam verò calorem tantùm se exhibet, videlicet dilectis, & electis suis, quos in vita ista pro congruentia præsentis status amore suo calefacit, atque vivificat. Alio autem modo, sicut jam dixi, nulla ex creaturis absconditur à calore ejus; omnes enim calidæ sunt calore ipsius, hoc est, consideratores, & inspectores suos calefacere, ut supra dictum est, aptæ natæ sunt: & hoc non est aliud dicere, nisi quòd ipsâ pulchritudine suâ, & bonitate amabiles sunt, & amorem sui ingerentes naturaliter spectatoribus, & consideratoribus suis, rectum autem, & sanctum, amorem rectè, piéque considerantibus ipsas, ita ut per eas non solùm amabilis creator benedictus appareat, sed etiam ametur

Quod creatura ingerunt amorem sui considerantibus.

E per eas; non autem, propter eas; hoc enim est amoris perversitas; ipsæ enim propter creatorem diligendæ sunt, ad quem cognoscendum diligendum, & venerandum multipliciter adjuvant rectè sanctéque philosophantes. Viæ namque sunt eis ad ipsum cognoscendum, diligendum, & venerandum, & propter ipsum sunt, quoniàm ipse est finis ultimus, & unicus earum. Quapropter eis utendum est, ut vijs, quibus, & per quas venitur ad ipsum; nullo modorum autem abutendum est creatore, videlicet, ut ipse via habeatur ad ipsas, & ille finis ad ipsum; quod indubitanter facit, qui propter eas, & non per eas diligit creatorem; propositio enim, quæ est propter designativa, est finis sive finalitatis, illa verò, quæ est per designativa, est viæ, & mediationis. Isto quoque modo calendi, sive caloris, tantò vehementiùs calet ordo seraphim creaturis sensibilibus, quantò puræ, & divinæ pulchritudinis, & bonitatis, abundantiorem, expressioremque similitudinem accepit; & hoc est dicere, quia tantò amabiliores sunt suâ ipsâ pulchritudine, & bonitate substantiæ illæ, quæ de ordine seraphim sunt, quàm creaturæ quæcunque sensibiles, quantò donis illis duobus antedictis propensius decoratæ. Quid autem jocunditatis, quid sanctarum, spiritualiumque deliciarum habeant aspectus earum, & alloquia, & omnis omnimodò appropinquatio earum ad homines, illi soli norunt, quibus datum est hoc sentire, & earum frequentiâ gloriari. Apparet autem & hoc ex lege Hebræorum, & sermonibus prophetarum, & potissimùm ex narrationibus miraculorum, & exemplis sanctorum, qui apud gentem Christianorum inveniuntur. Apparet etiam ex comparatione sensibilium ad spiritualia, si tamen aliqua comparatio est pulchritudinis, & bonitatis sensibilium, ad pulchritudinem, & bonitatem spirituales. Si enim, quod nullatenùs tibi dubitandum est, super omnem comparationem majores sunt pulchritudo, & bonitas spirituales, pulchritudine, & bonitate sensibilibus, & hæ duæ utrinque, hoc est, in utrisque creaturis, hoc est, in spiritualibus, & sensibilibus, simul sumptæ, sunt ipsa amabilitas earum, erit amabilitas spiritualium super omnem comparationem major amabilitate sensibilium, quare spirituales substantiæ incomparabiliter magis amabiles sunt substantijs sensibilibus, & propter hoc evidenter incomparabiliter calentiores, sive calidiores calore hujusmodi. Scito & cum his, quæ præcesserunt, quia lex, & doctrina Christianorum expresè habet, quia ipse Deus charitas est, id est, ipsa dilectio, quâ diligit: non enim alieno, vel ullo modorum adventitio, calore calet in ea, quæ diligit, sed proprio, & essentiali, & in ultimitate gratiæ gratuito. Quòd si seraphim ex officio intendens intelligitur, ipse Dei filius, & legislator Christianorũ istud officium se suscepisse confitetur evidenter, dum dicit in eadem lege. Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi ut accendatur? Ex isto igitur officio seraphim rectissimè intelligitur ipse creator benedictus. Et primò, sicut prædixi, ex ipsa ultimitate pulchritudinis, & bonitatis suæ, ex quibus est fornax, & caminus incogitabilis ardoris, omnes illas spirituales militias exercituum antedictorum flammans, & igniens, ut audivisti, propter quod cœlum ultimum empyreum nominatum non immeritò forsitan quis existimet: empyreum enim valde igneum & ignitum interpretatur. Ardet enim totum cœlum illud ardoribus incogitabilis suavitatis, quemadmodùm clibanus succensus, cujus substantia nequaquàm ardet, sed ligna in eo posita: sic non ipsa substantia cœli empyrei ardet, sed illi sancti & Deo

Deus est charitas.

dilecti exercitus, qui in eo collocati sunt. Verisimile igitur dicitur ardens, quemadmodum prædixi, sicut clibanus succensus. Debes hic reminisci, quòd quidam ex Prophetis Hebræorum, ipsum Sathan inter lapides ignitos fuisse dixit; intelligens proculdubiò lapides ignitos illos sanctos, ac beatos spiritus, non quòd tunc igniti essent illo sancto, ac suavissimo ardore amoris. qui pars potissima gloriæ illius est, sed ardore potiùs naturalis amoris, qui tantò in eis erat ardentior, quantò & majora beneficia, & magis se à creatore accepisse cognoscebant, nihilominùs tamen, quod dicitur ignitos, ad aliud tempus referri convenienter, & rectè potest sub hoc intellectu, inter lapides ignitos fuisti, hoc est, qui nunc igniti sunt, rectè enim intelligitur inter lapides ignitos fuisse, qui vel inter eos, qui igniti erant, vel qui nunc igniti sunt, fuit. Et quoniam omnes illi spiritus, qui de ordine Seraphim sunt, rectissimâ, fortissimâque dilectione creatorem diligunt: necesse est, ut gloriam ejus totis studiis, ac viribus quærant. Quare quoniàm pars potissima gloriæ ipsius est dilectio, quâ ipse diligitur; necesse est eos totâ diligentiâ intendere ad hoc, ut creator ab aliis, prout dignum, & justum est, diligatur; quare necesse est eos invitare, & provocare ad dilectionem creatoris, & inducere modis, quibus eis possibile est, ad hoc, vel homines, vel Angelos etiam, si talibus indiguerint adjumentis. Hoc autem est apud eos, tanquàm ex officio incendere alios amore creatoris. Manifestum igitur est per hoc, quòd toti ordini Seraphim congruit ex officio dilectionis, quâ creatorem diligunt, incendere alios ad id ipsum. Jam igitur declaratum est tibi per me, quia duobus modis congruit creatori nominatio Seraphim, videlicet tam ex natura, quàm ex officio, & ex natura quidem duobus modis; ardet enim in se, quemadmodùm fornax, aut caminus spiritualis, aut vivifici amoris; ardet etiam in alios, quos ipsemet se diligere testatur in sermonibus Prophetarum, & nihilominùs incendit ex miræ dignationis officio suscepto. quo dixit se venisse ignem mittere in terram, & adjecit, quid volo nisi ut accendatur? Tribus verò modis congruit ipsis sanctis, ac beatis spiritibus, qui in ordine Seraphim constituti sunt: & istos modos non est necesse, ut repetam tibi.

Sathan esse inter ...des ...itos.

Quòd officium Seraphim est incendere amorem creatoris.

CAPUT CXXX.

Quare aliqua lumina scientiæ Cherubin supra Seraphim non descenderunt, & quomodo Angeli ejusdem ordinis dicantur inæquales, deque causalitate dilectionis Dei.

NOminatio verò Cherubim, quâ plenitudo scientiæ, vel fusio sapientiæ intelligitur, in primis, & maximè congruit, seu cōpetit creatori, & appropriatè, sicut audivisti, Dei filio: sanctis verò, ac beatissimis spiritibus, qui beati sunt in illo ordine, quem Cherubin nominavi, ex abundantissima influentia sapientialis luminis ex lumine primo; & per hanc communicata est ei denominatio ista ab ipso fonte luminis plenissimo, ac redundantissimo. Quòd si quis dicat, sicut in præcedentibus audivisti, quia non minori influentiâ inundavit super Seraphim fons luminis, his, quæ super hoc in præcedentibus dixi, adjicio nunc, quia nihil prohibet aliquibus luminibus scientiæ, vel sapientiæ illustratos esse Cherubim, quæ tamen super Seraphim non descenderunt: multi enim sunt, atque immensi, & inscrutabiles thesauri sapientiæ creatoris, & potuit aliquibus ex illis ditare Cherubim, quibus ex causa, quæ apud ipsum est, non placuit ditare Seraphim, vel non eousque, quemadmodùm manifestum est eum etiam fecisse, & facere adhuc in hominibus; non enim easdem artes, vel scientias, vel eadem artificia omnibus largitur, sed neque illis, quibus eadem tribuit, æqualia vult esse. Non enim omnes eandem scientiā, vel idem artificium habentes, in illa, vel in illo æquales sūt. Sic se habet & de virtutibus, omnibusque donis, quibus genus humanum ornat, ac perficit. Verisimile igitur est alicujus præclaræ, ac præeminentis sapientiæ donatum fuisse munere Cherubim, quo forsitan non est donatum Seraphim; secundùm datum enim suum præbet illam diligentibus se, nec potest quisquam conqueri sibi factam injuriam, si non tantum ei datum est de lumine scientiæ, vel sapientiæ, quantum alicui alij; quemadmodùm luna conqueri non potest, quòd non tantum luminis ei; quantum soli datum est: nec stella Mercurij conqueri potest, nisi injustissimè, quòd non ita splendet, ut stella Veneris. Mensuravit igitur creator dona sua beneplacito suæ optimæ, ac liberrimæ voluntatis. Sic forsitan, & de Seraphim videatur alicui alicujus amoris privilegio obtinuisse nomen ardoris, & incendij: unus enim ardor amoris sancti zelus est rectitudinis, quo multi ex Dei electis, & dilectis, aliis non minoribus præeminere videntur: non enim necesse est, ut quicunque major est zelator Dei, major sit & amicus ipsius, quoniàm in altis amoris ramis potest alius esse præstantior; magis enim amicus videtur interdùm, qui magis amico compatitur, & magis, atque libentiùs miseriam ejus aut supportat, aut consolatur, eo qui irrogatam amico injuriam acriùs vindicat. plerunque etiam ex propensione beneficentiæ magis amici judicantur: nonnunquàm verò ex negligentia, vel sustinentia damnorum. quæ pro amicis incurrunt, juxta sermonem sapientis, quo dictum est. Qui negligit damnum propter amicum, hic justus est. Hæc autem omnia induxi tibi, ut intelligas sermonem sancti, ac sapientis istius, qui dixit ordines ejusdem hierarchiæ æquales esse. Quemadmodùm enim præeminentia in uno dono, vel arte, vel artificio, æqualitatem in bonitate, vel in amicitia, ut dixi, non prohibet apud homines: sic forsitan neque ibi, quia quod minus habet unus ordo in aliquo donorum, suppletur ei in præeminentia doni alterius: sicut quod minus habet in zelo rectitudinis, suppletur ei in propensione, & amplitudine cōpassionis. Nihil prohibet igitur ordinē Seraphim, & ordinē Cherubin, æquales esse in totalitate suæ perfectionis, & multiplices inæqualitates habere, atque præeminentias, sive differētias in partibus illius. Hoc etiam iste sāctus & sapiens dixit; quia in ipsis ejusdem ordinis spiritibus multiplex est inæqualitas: inter ipsos verò primos tres ordines, quantùm ad totalitates suas, æqualitas, & adduxit exemplum de una, & eadem anima humana, dicens: quia in ipsa quantùm ad vires, & perfectiones suas, invenitur multiplex inæqualitas: & propter hoc visum est ei non posse esse mirandum, si in uno, & eodem ordine, in quo innumerabilia millia beatorum spirituum sunt, invenitur multiplex differentia, & inæqualitas, nec habet parvam admirationem ista inæqualitas quæ ponitur in partibus ad invicem: in totis autem æqualitas; qualiter enim ejusdem ordinis sunt si inæquales sunt? Et respondeo in hoc, quia non omnes ejusdem exercitus bellatores æqualis fortitudinis, aut dignitatis esse necesse est, sed neque ejusdem aciei; sic neque stellas ejusdem signi, aut ejusdem altitudinis, à terra, æquales esse oportet, licet ejusdem ordinis sint in situ, & positione sua; alia enim differt ab alia in claritate, & quantitate, & forsitan in virtute, si virtus est eis juxta positionem astronomo-

Quod Cherubim aliquibus luminibus sapientiæ fuerit illustrati, quæ nō descenderunt super Seraphim.

Qualiter stat, quod Angeli inæquales sint ejusdem ordinis.

rum cujus exempla tibi sunt præ oculis. Vix enim in aliqua constellatione habente plures stellas, quàm quatuor, inveniuntur tres æquales splendore, vel magnitudine, quanquàm ejusdem ordinis sint in altitudine, id est, in elongatione sui à terra, vel à medio cœli, quod est medium mundi. Si quis autem dicere voluerit, quia sapientia Cherubim non minor est, neque minùs accepta creatori, quàm charitas Seraphim; quemadmodùm sapientia filii non minor est ullo modorum, quàm charitas Spiritus sancti, sive quæ est Spiritus sanctus; & quia quemadmodùm se habet veritas ad veritatem, sic similitudo ad similitudinem, vel exemplum ad exemplum, sive signaculum ad signaculum, & propter hoc, cùm Seraphim, & Cherubim Spiritus sancti, & filii imagines quædam, & signacula expressissimæ similitudinis illorum sint; necesse est, ut sicut est æqualitas veritatis ad veritatem, id est sapientiæ, quæ est filius ad charitatem, quæ est Spiritus sanctus; sic sapientiæ, quâ illustratus est Cherubim, ad charitatem, quâ ardet Seraphim, necesse est æqualitatem esse per omnia. Non improbo sermonem istum, quamquàm apud nos longè aliter sit; hoc autem est, quoniàm sapientia apud Cherubim, sive in illo, non solùm viva est, sed etiam vita, vita inquam beata beatitudine completâ: & propter hoc actus in ultimitate perfectionis suæ. Apud nos autem est habitus sopitus, seu dormiens, excitatione, & evigilatione indigens ad hoc, ut exeat in actum suum, hoc est, ut operetur operationem suam, & est fortissima, & inseparabilis unio, sive unitio intellectus ipsorum Cherubim ad primum, & sapientiale lumen. Apud nos autem non sic, quin potiùs admodùm tenuis aspersio luminis illius propter multiplices tenebras, quibus involvimur, & desipientiam palati cordis nostri, qua de febre originalis corruptionis incessanter nobis bona vel malè sapiunt, vel minùs bona, quàm bonitas eorum requirat. Quòd si dixerit quis ipsam charitatem similiter se habere apud nos propter eandem causam, desipientiæ scilicet spiritualis, quam ex naturali corruptione, ut prædixi patimur. Respondeo in hoc, quia charitas, quâ in hac vita creatorem diligimus, licet penè torpor sit, & quasi modicus igniculus comparatione perfectionis, quam ne dicam in beatissimis, ac sanctissimis Seraphim, sed etiam in animabus humanis, jam glorificatis, & habet & habitura est, immediata tamen est ad ipsum creatorem: & intendo immediationem istam, sive conjunctionem absque medio, quòd ea, sive per eam, creator benedictus hîc diligitur: & intendo, quia per semetipsum, & propter semetipsum. Quapropter mens humana dilectione hujusmodi unitur ei, quasi ad nudum, & non sub operimento, neque per semetipsam cognoscitur hic, nisi à rarissimis atque paucissimis, & eximio splendore prophetico illustratis: sicut dicitur in lege Hebræorum de quodam Propheta, quia Deum facie ad faciem videbat, & ei non per visiones & somnia loquebatur: & de aliis quibusdam in utraque lege, Hebræorum scilicet, & Christianorum, scriptum est. Sed egregius iste splendor rarissimorum, ut dixi, atque paucissimorum etiam Prophetarum est. Creator autem benedictus non videtur hîc per se, neque ad nudum, sed quasi sub operimento, & nube universi: quemadmodùm scilicet sub nube densissima; & sicut anima humana non videtur, neque cognoscitur ad nudum in corpore, sed sub operimento corporis per motum, & alias operationes, quas exercet in illo, & per illud quodammodò videtur, atque cognoscitur: sic creator sublimis per ipsam mundi gubernationem, atque

E per operationes, quibus mundum administrat, & regit, intelligibiliter cognoscitur. Hoc modo forsitan, dicet aliquis, substantiam, quæ sustinet decem prædicamenta sub operimento, & circumvestitione, accidentium sensibilium videri, vel cognosci: & de his exemplis sunt sermones authentici multi in legibus prædictis, in lege quippe Christianorum, & doctrina præcipua evidenter legitur. Quia videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem, hoc est, in statu gloriæ, videmus facie ad faciem, & alius iterùm sermo in libro eodem. Invisibilia Dei per ea, quæ facta sunt visibilia, intellecta, quod est dicere, intus lecta, conspiciuntur: sempiterna quoque virtus ejus, atque divinitas: & alius iterùm sermo de hoc est. Videbimus eum, sicuti est, creatorem scilicet, non est igitur mirandum, si melior est charitas, quâ creator a sanctis, & electis suis in hac vita diligitur, quàm sapientia, F quâ ab eisdem in eadem vita cognoscitur, cùm charitas cousque approximet, seque ipsam, & diligentes ipsum, absque medio ei conjungat, & uniat: prædicta autem sapientia, quasi foris stans, ad fores scilicet creaturarum, sive pro foribus, ad ipsum nullatenùs attingat. Adjuvatur autem sermo iste probatione, ut videri tibi potest, validâ, & irrefragabili, quam tibi ponam hîc: si enim non minùs beata, aut minoris gloriæ erit in statu illo perfectionis ultimæ vis nostra apprehensiva nobilis, quàm vires, si duas vis ponere motivas, videlicet concupiscibilis, & irascibilis, superiores, quales igitur erunt beatitudines virium istarum? Quare sapientia illa, ultimæ scilicet illuminationis, non minor futura est, quàm charitas illius ultimi, ac supremi ardoris. Ampliùs. Cùm non minor sit ullo G modorum pulchritudo, ac luminositas, quàm bonitas ejusdem, neque minor, aut minùs conveniens conjunctio visus interioris nostri ad illam, quàm virtutis nostræ concupiscibilis nobilis ad bonitatem ipsius; non minor igitur erit delectatio, nec minus gaudium ullo modorum prædictæ nostræ virtutis apprehensivæ, quàm prædictæ motivæ: quare nec minor beatitudo. Manifestum igitur est tibi ex his, quia nihil prohibet sapientiam Cherubim æqualem esse charitati, sive dilectioni, quâ ardet Seraphim, nec minor est alterius applicatio, sive conjunctio, sive unio spiritualis, & gratiæ alterius ad creatorem, quàm alterius.

CAPUT CXXXI.

De ratione denominationis, seu cognominationis, & designationis thronorum.

H

THronorum verò cognominatio, designatio est stabilissimæ quietis, & regalis magnificentiæ, seu gloriæ, quibus sedet firmiter, & imperturbabiliter in ipsis sanctissimis spiritibus, qui throni cognominati sunt. His enim est in regali gloria, & magnificentia creatoris tantum gaudium, tamque pacata quies, ut eum instar sedis aut throni portare videantur; intuentes enim ipsum Regem dominantissimum sæculorum in regali gloria sua, quæ non est ei ullo modorum adventitia, sed nativa, essentialis, non gaudere, non gloriari incogitabiliter nullatenùs possunt, nullatenùs eidem inseparabiliter, & inconcussibiliter non adhærere, & subservire. Non enim parva gloria est Regem suum in tanto decore, & gloria incessanter videri; præsertim ab eis, qui eum incogitabiliter diligunt, qui ei servire verissimè, ac beatissimè, regnare esse lucidissimè cognoscunt, qui Regi ab eodem gloriam supermun-

supermundanam, & inæstimabilem esse sciunt; & A propter hoc de potestate ejus regia, & de regali ejusdem ipsius gloria, super omnem nostram æstimationem, & cogitatum gloriantur. Propter hoc igitur in eis, & decore regio, ac gloriâ quiescere meritò dicitur Rex dominantissimus, Rex sæculorum omnium. Ponatur autem exemplum tibi trium istorum sanctissimorum ordinum in tribus puellis, quarum matrem novi, & fratrem unum. Prima earum mirabiliter gaudebat de potestate creatoris, secunda de sapientia illius, tertia de bonitate ipsius, & incredibiliter sibi complacebant in illis; quid ergo mirum, si tres illi beatissimi ordines ex sensu, & fruitione creatoris gaudent, & gloriantur, sibique eousque complacent in illis, ut inde & luminosi, & gloriosi sint, quando tres illæ puellæ ex tenui, adumbrataque consideratione illarum tanto gaudio perfundebantur. Et jam dixi tibi, quia potestas creatoris non est consideranda, vel recogitanda, ut informis, sive materialis, vel irrationabilis, quin potiùs, ut viva sapientia, luminosissimaque, & per modum omnem in ultimitate formalitatis decora; quapropter nullo modorum minus beatificans thronos sanctissimos, qui appropriatâ intentione ei adhærent, atque superserviunt, camque intuentur, quàm bonitas beatissimos Seraphim, aut sapientia luminosissimos Cherubim. Hæc igitur de tribus ordinibus istis, & cognominationibus eorum, ita dicta tibi sunt juxta possibilitatem meam.

CAPUT CXXXII.

De duabus novis denominationibus, Cherubim scilicet, & Seraphim; & quare isti ordines dicantur pennati, & oculati.

Alias quoque nominationes duas adjecit duobus primis ordinibus, & Theologus iste vocans Cherubim, & Seraphim, oculosos, atque pennosos ordines, quas indubitanter à Prophetis Hebræorum accipere potuit, vel etiam accepit. Plena enim oculis ante, & retrò, atque intus, & foris scripsit animalia quidam ex Prophetis Hebræorum. Oculi autem non possunt intelligi in sanctissimis, ac beatissimis spiritibus, nisi indita, vel insita eisdem sapientialia lumina, & multò magis propriè ac verè lumina hujusmodi oculi dicenda sunt, quàm instrumenta videndi, si ad causam videndi per se respexit Propheta corporaliter; magis enim propriè videmus visu quàm oculo, sic & hujusmodi luminibus magis vident, & magis propriè visione spirituali prænominati spiritus, quàm nos videamus oculis visione corporali. Scito secundò, quia lumina ista sive naturæ sint, sive gloriæ magis infixa sunt eis, & magis inseparabiliter adhærentia, hoc est, longè difficiliùs separabilia, quàm oculi corporales à nobis: & convenienter oculosi, & pleni oculis dicti sunt Cherubim, propter plenitudinem luminum istorum, quam ipsa eorum cognominatio sonat expressè. Ante verò, & retrò plena oculis dicta sunt propter plenitudinem sapientialis cognitionis eorum, quæ sunt ante, id est, spiritualium, & æternorum, & eorum quæ sunt retrò, id est, corporalium, & temporalium, vel eorum, quæ sunt ante, id est, quærenda, vel eligenda, & eorum, quæ sunt retrò, id est relinquenda, vel postponenda. Juxta hunc modum plena oculis intus, & foris, propter plenitudinem scientialium luminum, quibus ad lucidum intuentur interiora, & exteriora, & sunt spiritualia, & temporalia, vel interiora sua, hoc est, naturalia sua, sive essentialia, & exteriora sua, hoc est, advenientia à foris ex prælarga beneficentia creatoris sibi adventitia. Et intende, quid in se, vel ex se sint, & quid in se, vel ex se habeant, plenè cognoscentia; item & quanta, & qualia ex munificentia creatoris acceperint, jugiter considerantia. Juxta hanc viam intelligere debes illud, quod dicitur, in circuitu plena oculis; hæc enim plenitudo non est, nisi luminositas circumspectionis, quâ ea quæ supra ipsa sunt, & post ea, & circa ipsa, circumspectè considerant animalia illa beatissima, & qualiter erga unumquodque illorum se habere debeant, qualiter illis, vel frui illâ oporteat sapientialiter, plenéque cognoscunt. Quòd si quis circuitum istum oculorum eorum præsentium, & futurorum, circumspectionem intelligat; eorum inquam præteritorum, atque futurorum, & præsentium, quorum sapientiali cognitione illustrata intelliguntur; non est errare putandus.

CAPUT CXXXIII.

Quòd non solùm duo ordines Cherubim, & Seraphim, pennosi, & oculosi dicuntur, verùm etiam cæteri.

Pennosos verò ordines sublimes illos spiritus, qui de ordine Seraphim sunt, vocasse videtur iste sanctus & sapiens, & accepisse hoc ex sermone Prophetæ, qui dixit. Quia Seraphim stabant supra templum, sex alæ uni, & sex alæ alteri, & quia duabus velabant faciem ejus, & duabus velabant pedes ejus, & duabus volabant: & ex simili, quod alius Propheta dicit, quòd unum duabus alis corpus suum tegebat, & alterum similiter velabatur. Sciendum tamen est tibi, quia iste sanctus Propheta illa animalia nominat Cherubim. Et propter hoc non C soli Seraphim pennosi ordines intelligendi sunt, quin potiùs, si diligenter consideres, omnes illæ sublimes substantiæ pennosæ sunt, & etiam oculosæ; licet ista duo ordinibus Seraphim, & Cherubim, appropriatâ quadam significatione attribuantur: pennæ enim in eis intelligi non possunt nisi dona virtutum, & gratiarum, quibus absque omni terreno fulcimento, & adminiculo stant in sublimi beatitudinis suæ; hæc enim est propria virtus una, sive proprietas, ex multis virtutibus, & proprietatibus: Pennæ autem sublimes sunt in eis virtutes, & gratiæ antedictæ, & ad terrena, & inferiora per se nullatenùs intendentes, neque inclinabiles inclinatione, quâ declinent hujusmodi spiritus à sublimitate fœlicitatis suæ; quamvis enim interdùm ad exteriora, vel inferiora officia jussu creatoris veniant, ab initio tamen, & sublimi veræ contemplationis suæ, nec exeunt, nec recedunt: & hoc declarabitur tibi in sequentibus, alioquin inæstimabile detrimentum, seu damnum ex jussu creatoris, & obedientiæ suæ bono incurrerent, quoties huc mittuntur, si fœlicitas illorum, & gloria, vel ad momentum interpellaretur. Quod apparet ex sermone Prophetæ dicentis ad ipsum creatorem: Quia melior est dies una in atriis tuis super millia: In quo sermone intellexit super infinita millia dierum aliorum. Causa autem in hoc est, quoniam non est comparatio fœlicitatis diei unius gloriæ illius ad quotcunque millia fœlicitatis vitæ præsentis. Et hoc jam declaratum est tibi per me etiam generaliter, bonorum præsentium ad bona illa futuræ gloriæ nullam omninò esse comparationem. Quòd si unius diei gloriæ illius ad millia præsentis quantæcunque fœlicitatis non est comparatio; ergo nec unius horæ gloriæ illius ad quotcunque infinita millia præsentis fœli-

citatis; si enim unius horæ esset, comparatio ad illam, cùm uniuscujusque horæ ad diem suum comparatio certa sit, esset & unius diei ad eandem. Omnium enim duorum ad invicem comparabilium, sive proportionem ad invicem habentium, si alterius est proportio ad quodcunque tertium; erit & reliqui ad idem tertium: eodem modo se habet & de quacunque particula. Quantacunque igitur particula diei interrumpatur gloria uniuscujusque ex istis sanctis, ac beatis, spiritibus, inæstimabile damnum, seu detrimentum gloriæ illius incurreret, & propter hoc incogitabiliter damnificarentur pariter, atque miserabiliter, illi, qui continuè cum hominibus commorantur, quemadmodùm illi, qui in sermonibus Prophetarum principes regionum, atque provinciarum vocati sunt. Taceo de his, qui assiduè cum hominibus sunt familiaritate jocundissimâ sive custodiâ saluberrimâ, de quibus audies in eis, quæ dicentur tibi post hæc.

CAPUT CXXXIV.

Quòd virtutes, & dona substantiarum hujusmodi rectè pennæ, sive alæ quadruplici ratione vocatæ sunt.

Revertar autem ad id, in quo eram, & dicam, quia virtutes, & dona substantiarum hujusmodi rectè pennæ nominatæ sunt, sive alæ. Primùm propter vim velocissimè sustentativam, ut dixi: deinde propter vim velocissimè motivam, est enim volatus apud nos in animalibus velocissimus. Tertiò propter parilitatem, sive æqualitatem, quæ naturaliter invenitur in alis; non enim sic est in pedibus, aut in manibus etiam nostris; dextera enim manus in hominibus, & dextrum brachium, fortitudine, & agilitate excedunt sinistram manum, & sinistrum brachium, ferè in omnibus hominibus. In paucissimis enim econtrariò invenitur. Quartò propter societatē, quæ est inter alas ad invicē in operatione sua, non enim movet volatile, cujus est altera sine altera: & ita se habebunt in virtutibus, & donis hujusmodi substantiarum, quia societas & pax absque ulla rebellione, & resistentia est inter eas, omnes se invicem adjuvant, tanquàm consortes fidelissimi in motibus, & operationibus suis.

CAPUT CXXXV.

Quòd assignatio hujusmodi pennarum, & alarum à Prophetis variè enarrata nihil aliud est, quàm veritatis figuratio, seu virtutum earum declaratio.

Nec te conturbent antedicti sermones Prophetarum, quibus penè contrariæ sunt operationes, attributæ sunt alis, & pennis: velatio enim & volatus antedicti contraria sibi invicem esse videntur operationes, & alter eorum non facit mentionem expressam de volatu animalium illorum, sed insinuationem modicam tantùm, audiebam inquit sonum alarum, quasi sonum aquarum multarum, in quo insinuat indubitanter motum alarum. Ampliùs Ambulasse dicit animalia illa, cùm ambularent, inquit, animalia. Scito igitur, quòd in visione fiebant ista, in cujus expositione sapientissimi Hebræorum laboraverunt, nec adhuc causam invenisse eos per venit ad me, similiter & alterius Prophetæ narratio, quâ dixit, quia duabus alis velabant faciem creatoris, & duabus velabant pedes ejus, duabus autem volabant. Ampliùs. Iste

E posuit sex alas utrique Seraphim evidenter, iste autem non posuit Cherubim, nisi duas: iterùm posuit uterque Cherubim, corpus, de quibus constat, quia incorporei spiritus sunt, & corpora non habentes. Apparet igitur tibi, quia sermones isti sermones visionis sunt, & figurati, veritatem ipsam rerum, & est secundùm planum suum nullatenùs designantes, per similitudines & figuras, longè aliud, quàm secundùm planum significantes. Ego verò non intendo tibi, in hoc tractatu exponere visiones illas: quia grandem, atque profundum, & super possibilitatem meam tractatum exquirunt. Adjuvabo te tamen ad hoc, ut nonnullum ingressum habeas ad ista, quæ tam profunda, tamque obscuratè nobis clausa videntur; & ex magna parte sunt Dico igitur, quia secundùm ultimam intelligentiam suam inter sermones non est contrarietas Prophetarum istorum, licet secundùm planum contrarij videantur, sapientum autem Hebræorum opinio est eandem veritatem sub esse duabus visionibus
F illis, & idem vidisse sub diversis signis Prophetas illos. Manifestum enim est tibi spirituales substantias nec alas habere, nec corpora, neque pedes, cùm tamen aliter istorum dicat, eorum pedes recti, & planta pedis eorum quasi planta pedis vituli, nec dubitandum est tibi ipsos Prophetas hoc scivisse, sed aliud quàm secundùm planum suum figuræ illæ continerent, eisdem per ejus figuras figuratum fuisse.

CAPUT CXXXVI.

Quot modis, & quibus de causis illæ beatissimæ substantiæ ex Deo exire, & in eundem reflecti, seu redire intelligantur, & de ratione communicationis denominationum.

G Ordini verò, thronorum adjecit secundam cognominationem, vocans illum deiferum, Seraphim igneum, & Cherubim luminosum propter antedictas causas, ordinem verò Thronorum, deiferum, attendens intentionem throni, & officium, per quod est thronus, & hoc est portare, vel supportare sedentem, cujus nonnullum exemplum invenitur apud nos. Portari enim se faciunt sive supportari à familiaribus suis interdùm reges magni apud nos: & hoc non ad infirmitatis subsidium, nec propter casus, sive cadendi metum, sed potiùs ad honoris obsequium: sic verisimile est propter aliquem, si ita cogitare fas est, hujusmodi famulatum thronos deiferos prædictos, prædictum ordinem nominatum Cherubim quoque Dei nidum et aliqua præcellentia, ut prædixi, quâ vel Deum, vel
H ex Deo sublimius videt, hoc est, sicut ante dictum est, ex aliquo sapientiali lumine, quo cæteris præfulget. Hæ igitur sunt nominationes quibus nos volunt, quantùm satis fuit, facere cognoscere ordines illos sacratissimos sapiens, & sanctus ille. Sacros autē principatus, sive hierarchias omnes ordines nominat, non tam propter potestativa officia, quæ habent in subditos, sed quia inter substantias creatas principatum nobilitatis obtinent. Et intendo principatum eminentiam, sive supereminentiam ejusdem, Prophetam verò, qui visionem rotarum scripsit, easdem substantias rotas intellexisse non improbabiliter forsitan neque inconvenienter opinabitur aliquis: si quis enim naturam earum perscrutatiùs consideret, videbit spiritualiter eam circularem, atque rotabilem; intentio enim circuli est exitus ab uno, & reversio, seu reflexio ad ipsum. Tales autem natæ sunt beatissimæ illæ substantiæ, ut totum, quod sunt, sicut ex Deo exeunt, totum reflectant

reflectant in eundem: & intendo in reversione, seu reflexione ista totalem conversionem ad ipsum, totum enim quod sunt, totumque, quod habent ab eo, & ad ipsum, & sunt, & habent; quemadmodùm enim rectitudo est exitus purus, id est, sine retrocessione, seu reversione totaliter, sic rotunditas exitus est cum totali reversione. Vocatæ autem sunt istæ rotæ volubiles, audiente Propheta, sicut iste testatur, quia omnis motus earum spiritualis revolutio est, & reversio ad ipsum principium, à quo operantur; & hoc est secundùm duos modos; primo videlicet, secundùm intentionem; & hoc est dicere, quoniàm sicut ab ipso, sive ex ipso creatore totaliter operantur; sic & propter ipsum, secundo per virtutem gratitudinis: sicut enim totum & quod sunt, & quod habent, ex gratuita bonitate creatoris, & sunt & habent; sic totum per virtutem gratitudinis ei attribuunt, & per gratiarum jugem actionem, seu collaudationem totum in ipsum reflectunt, sive refundunt. Potest & tertio modo rotunditas, seu circulatio ista intelligi, videlicet in hoc, quia totum quod sunt, totumque quod habent, non sibi ipsis sunt, vel sibi ipsis amant, sed creatori benedicto, cui totum sunt quod sunt, & totum vivunt quod vivunt, in nullo autem sibi, scientes hoc esse rapinam damnabilem, si quicquam de toto eo, quod sunt, vel quod habent, sibi appropriarent, vel suum esse quodlibet modorum arbitrarentur. Cùm enim totum sciunt se debere creatori, totum eidem reddunt, non solùm attribuendo illi: sed etiam totum convertendo in obsequia honoris, & gloriæ illius; fur enim, & raptor est omnis, qui quod debet, suum dicit, vel utitur tanquàm suo. Cogita igitur diligenter in sermone hoc, quòd rotæ istæ audiente Propheta vocatæ sunt volubiles, non solùm natæ sic volvi ut dixi, sed etiam per rotam illam, hoc est per rotam influentiam donorum, & gratiarum, quibus à creatore illustratæ sunt, & repletæ, incessabili revolutione rotatæ. Quòd si rotas istas cœlos corporales mobiles quis intelligere conatus fuerit, occurrent ei difficultates difficillimè explicabiles, & forsitan nullo modo intelligibiles. cùm rotis istis oculos posuerint: qui enim oculis cœlis istis confingi possunt, nisi forsitan quis existimet eos animalia esse, & animabus nobilissimis animatos esse, animasque istas oculos eorum intelligere, velit: quomodo ergo rotæ istæ intelligentur quatuor? Cùm jam declaratum sit cœlos mobiles plures esse, quàm quatuor, & iterùm, qualiter intelligetur, rota esse in medio rotæ juxta sermonem Prophetæ istius? quod enim cœlorum mobilium dici potest in medio esse cœli alicujus? Si verò hoc ipsum quis mihi objiciat, quomodò videlicet aliquis ex hujusmodi spiritibus possit esse in medio alicujus alterius: reminisci debes, quia jam feci te scire hoc declaratione, quâ fuit mihi possibile. Reminisci etiam debes sermonis sapientis, quo dixit, quia in sapientia est spiritus sapientiæ, qui omnes capiat spiritus intelligibiles, qualiter autem capiat eos. si illos non continet, & intra ipsum non sunt? & quoniàm, sicut jam dixi tibi, non suscepi exponendam visionem illam, neque aliam. revertar ad id, in quo eram, & prosequar capitulum istud de sanctissimis istis, ac beatissimis substantiis, & dicam, quia dominatio, & dominus nominatio est propria sublimitatis, & præcellentiæ creatoris. Communicata autem est quarto ordini ex ea causa, quam prætertigi tibi, videlicet quia in eis præfulget evidentiùs, quàm in cæteris ordinibus, hoc autem est, vel propter altissimam subjectionem ipsorum, quâ apparent in ultimitate

A subjectionis ejusdem esse subditi, vel quoniàm ad illam manifestandam, videlicet dominationem creatoris, specialiter intendunt, vel quia dominationis neque rem, neque nomen, in aliis ferunt, quin, quantùm permittuntur, utrunque ab omnibus aliis exterminant, & excludunt, tanquàm nomen ipsius domini, & dominationis, & res ipsa utriusque, in alio ferenda non sit, ac si sit gravissima injuria, & contumelia creatoris, omni igne, & gladio persequenda: quemadmodùm igitur in ipsa lege Christianorum legitur, quia qui se humiliat exaltabitur; sic & iste ordo beatissimus altissima humilitate subjectionis obtinet nomen, & honorem dominationis, verissimè namque dominari in omni substantia intelligente non est, nisi verissimè, ac perfectissimè, domino sæculorum subjectum esse: quemadmodùm enim verus est sermo sapientis, quo dixit, qui timet Deum, nihil trepidabit, ipso enim timore Dei ab omnibus aliis securus est, sic

B perfecta subjectione ad eundem ab omnibus aliis subjectionibus adeò liber est, ut nihil in eo possint quæcunque alia quantùm ad subjectionem: non enim dominari quærunt sanctissimæ illæ substantiæ cuiquam earum substantiarum, quæ Deo voluntariè serviunt, quin potiùs omnibus subservire paratissimæ sunt. Propter hanc igitur subjectionem nobilissimam adeò venerabiles effecti sunt, ut dominationes nominentur, apud nos etiam usitatissimum est personas venerabiles dominos vocare. Juxta modum istum princeps, & principatus creatoris sunt propriæ nominationes, sed per præfatum modum quinto ordini attributæ, qui eousque ab eo solo se regi gaudent, & gloriantur, adeò Dei principatum super se diligunt, & illum dilatari, & extendi in alios cupiunt, & quantùm eis permittitur, vel injungitur, enituntur, ut nomen principatus Dei non immeritò obtineant, quasi ab eo, quod in se, & maximè diligunt, & maximè obtinent: &

C etiam aliis cupiunt, nomen istud habentes: sic potestas, cùm per proprietatem excellentiæ soli creatori conveniat tanquàm essentialiter, & per se, id sextum tamen ordinem bonorum spirituum translata est, ipse enim solus est verè. & essentialiter potestas, ab omni impotentia, difficultate, prohibitione, & impedimento, in ultimitate elongationis longè, contra quem nihil rebellare, nihil erigere se nisi ad gloriam. & victoriam ipsius potest; nominationem igitur istam huic ordini, sexto videlicet, communicavit, quia contra omnem rebellionem, contra omne, quod adversùs ipsum extollitur ordinem istum adeò potentem efficit, ut neque resistere ei valeat, neque ex adverso stare. Ipsi etiam homines, qui potestates apud nos dicuntur, ad

D hoc utique constituti sunt, ut inimicos reipublicæ, vel comprimant vel exterminent, viribus, & armis, nec dubitandum est tibi, quin potestatem creatoris incogitabiliter diligant, & supra, quam cogitare possumus, de eadem glorientur. Virtus quoque non est tibi dubium, quin propria, & essentialis nominatio creatoris sit, præsertim secundùm intentionem præsentem, cùm ipse sit, qui facit mirabilia solus: hanc ergo nominationem septimo ordini communicavit, quem ea virtuositate extulit, ut dixi, ut ministerio eorum operetur opera admiratione dignissima, quæ usualiter miracula nominantur, quibus virtus ejus singularis ostenditur, & ipsi per quos talia fiunt, ministri ejus fidelissimi appareant, propter quod & eis creditur, & obeditur in his, quæ ad gloriam pertinent creatoris. Isti ergò septem ordines nominationum suarum has videntur habere causas & rationes, quantùm ad præsens capio. Si quis autem dixerit, quia in omni

palatio regali, seu comitatu regio inveniuntur personæ honorabiles, quarum aliæ vocantur purpurati, aliæ togati, aliæ anulati, aliæ fibulati, aliæ mitrati, pro varietate dignitatum ab ipsis ornamentis suis, quibus propter dignitates hujusmodi decorantur: sic in præclara aula illa, atque civitate regis, & dominatoris sæculorum omnium, pro varietate dignitatum, & officiorum nominationibus hujusmodi designavit beatos illos, & sublimes spiritus ille, qui illuc raptus per visionem illos cognovit, quemadmodùm etiam magistratus, & seniores populi, scribæ, & judices, cæterorumque officiorum, & dignitatum homines, nominibus officiorum, & ipsorum officiorum varietate, apud nos distinguuntur, & diversantur, sic & ibi.

CAPUT CXXXVII.

Quòd Angelorum, & Archangelorum, duo sunt ordines, secundum quod ad majora, aut minora nuncia, seu officia Dei diriguntur.

VErum Angelorum, & Archangelorum qualiter duos ordines esse possint, quæstionem habet. Et primo; quoniàm neque Angeli, neque Archangeli sunt, nisi majores nuncij, vel minores, & omnes isti videntur esse de aliis ordinibus, quoniàm inde videntur mitti: quemadmodùm unus ex Prophetis dixit, quia volavit ad me unus de Seraphim, & tetigit labia mea. Ampliùs. Archangelus Raphaël dixit de seipso, quia ipse erat unus de septem, qui astant ante Deum, quo sermone indubitanter insinuatur ipsum esse de majoribus, ac superioribus. Ampliùs. Secundùm legem, ac fidem Christianorum cùm verus Dei filius, & verus Deus missum se toties dixerit in mundum, quali comitatu credendus est venisse in mundum? nunquid de solis inferioribus ordinibus, & ignobilibus comites habere voluit? Ampliùs. Quis rex proficiscens ad maxima regni sui negotia non majores, ac sapientiores domus suæ secum ducit? Manifestum autem est, quia de superioribus ordinibus sunt majores, & sapientiores inter hujusmodi spiritus. Consequens igitur est illum de ordinibus supernis congruentem gloriæ suæ: & qui deceret honorem suum, inde comitatum assumpsisse. Quòd si dixerit quis, quia ad humilia venit, humilitatem scilicet in semetipso exhibiturus, minoratus etiam ab Angelis apparuit; & propter hoc pompam illam regalis comitatus habere noluit Respondeo in hoc, quia adventus ejus in mundum non fuit nisi naturæ humanæ susceptio, & in eadem ipsius apparitio, omnes autem ordines militiarum suarum præsto erant ei ad explendum omne voluntatis suæ beneplacitum. Cùm igitur de adventu ejus in mundum, & de adventu beatissimorum illorum spirituum quis loquitur, æquivocè proculdubiò de illis loquitur, nullus enim illorum unquàm sic venit, ut homo fieret, neque hoc oportuit, vel humani generis saluti utile, vel expediens fuit; quòd si eos sic venire voluisset, magis comitatum hominum, quàm beatissimorum illorum spirituum adduxisset. Ampliùs. Quem ex hujusmodi spiritibus mitti noluit, aut cui illorum in parte ista pepercit, quandò nec etiam in hoc charissimo unigenito suo parcere voluit, quin eum mitteret, quandocunque hoc humanæ reparationis negotium hoc requireret, propter quod ipsum filium miserat? Dubitandum igitur non est, quin frequenter comitatum mittantur, & veniant

E huc, de sublimibus illis ordinibus multa millia; unde & in libris Hebræorum apparuisse leguntur in specie magni, & innumerabilis, exercitus armatorum. Illi quoque tres, qui in specie trium virorum venisse dicuntur in lege Hebræorum ad subvertendam Sodomam, & Gomorrham, qualiter videri possint de inferioribus, cùm illos solos comites habere voluerit, & elegerit in illo stupendo opere subversionis civitatum illarũ? Ampliùs. Illos quibus regna credita, & cõmissa sunt, quis existimet non de majoribus, ac precellentioribus esse? cui videtur Michaël de minoribus istis militibus esse, cui regnum Judæorum credendum, & regendum commissum est? Quòd si, ut apparet de sermonibus Prophetarum, de tota universitate hominum sibi elegerat, & matrimonio spirituali F gentem illam sibi sponsam, & uxorem copulaverat Deus. Cui videatur non de maximis esse Archangelis ille, cui tam carum creatori regnum creditum erat, & commissum ad gubernandum? Quis rex maxima sua bona minimis servis suis regere credit, aut committit? maxima enim sua maximis suis reges credere, & committere consueverunt; minoribus verò minora. Tu etiam audivisti in antecedentibus ex lege Christianorum: quia omnes sunt administratorij spiritus, missi in ministerium propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Propter hoc visum est quibusdam ex Theologicis doctoribus, quia de omnibus ordinibus mittit creator in hunc mundum: & hoc ex prædicto sermone astruere se confidunt; adjuvantur etiam in hoc ex illo sermone prophetico, quo dictum est: G Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis, vel ignem urentem; ipsos inquam spiritus, hoc est, sublimes ac spirituales substantias, facit Angelos suos, id est, nuncios suos: & hoc non facit, nisi quandò mittit eos ad annunciandum aliquid. Quod autem sequitur, & ministros suos flammam ignis, vel ignem urentem, ad Seraphim specialiter pertinere videtur. Est ergo intellectus hujus sermonis, quia illos de Seraphim, qui sunt flamma ignis, vel ignis urens, sicut in præcedentibus audivisti, facit ministros suos: & hoc non nisi tunc, intelligi potest, cùm eos mittit ad ministeria aliqua propter utilitatem hominum, vel etiam aliqualiter de sublimibus substantiis istis. Quod apparet ex prophetico illo sermone, quo dictum est: Quia Seraphim clamabant alterum ad alterum, ac si diceretur, quia Seraphim annunciabant aliqua de secretis, quæ habebant alterum ad alterum, & ista annunciatio clamor dicta est; quia omnis vox Seraphim indubitanter clamor est, non vocalis, H sed spiritualis. Quod enim clamor est in voce corporali, hoc est evidentia, & intelligibilitas in voce spirituali; sicut enim clamor vocem facit audibilem, sic evidentia illius annunciationis faciebat eam intelligibilem eis, quibus fiebat: vel quoniàm clamor alta vox accipitur, Seraphim clamare alterum ad alterum dicta sunt, quoniàm de altis, ac profundissimis alterum annunciabat ad alterum. Aggregata ratiocinatione videri potest ex præmissis: quia cùm creator benedictus omnes spiritus sublimes illos Angelos suos faciat, similiter facit & Archangelos suos, dum eos ad majora, & principalia nuncianda dirigit, & transmittit. Angeli igitur, & Archangeli ex aliis ordinibus sunt assumpti ad principales, & minores annunciationes; non videntur igitur ordines esse per se. Ampliùs. Si septem prænominati ordines ad omnes annunciationes peragendas sufficiunt & creatori, & illis, quibus faciendæ sunt,

et quid propter illas duo inferiores ordines constituti sunt? Aut igitur supervacui sunt, aut omninò non sunt.

CAPUT CXXXVIII.

Quòd ad ornatum aulæ Dei altissimi multi angelorum ordines juxta ipsius voluntatem cognominantur, & ordinantur, secundùm officiorum diversitatem, & recapitulatio prædictorum.

Dico igitur in his, quia reverà duo ordines sunt supernorum spirituum angeli, & de aliis ordinibus ad annunciationes faciendas creator pro beneplacito suæ voluntatis plerunque assumat: quemadmodùm vides in domibus regiis, magnorum scilicet, & inclytorum regum, quia sunt ibi laterales ipsorum regum magni viri, ut satrapæ, & qui vocantur proceres, atque barones: & sunt similiter ibi annunciationibus faciendis, & mandatis regum deferendis viri multi. Nihilominùs tamen de latere suo mittit unusquisque pro magnis, & arduis negotiis suis expediendis. Sic quasi laterales dominantissimi regis omnium sæculorum Dei altissimi sunt cherubim, seraphim, & throni, & immediatè assistentes eidem. De illis igitur, tanquàm de latere suo, mittit interdùm tanquàm legatos, prout requirit magnitudo, & arduitas negotiorum. Posset autem, si esset beneplacitum voluntatis suæ, mittere de illis pro expediendis quantumcunque parvis negotiis; sed hoc neque deceret magnificentiam gloriæ ipsius, neque deceret tam honorabiles personas pro parvis negotiis discurrere. Qualiter enim conveniens esset ducem unum, vel comitem, pro vili uno latrone suspendendo mittere; licet ergo sufficerent magnates alicujus magni, & incliti regni, paucos latrones, vel alios maleficos suspendere, vel alias justificare, non tamen supervacui sunt lictores prætorij, qui hujusmodi officio cōveniētissimè deputati sunt, magnates verò inconvenienter se talibus officiis applicarent. Non est igitur ullo modorum negandum creatorem de spiritibus cujuscunque ordinis angelos suos, id est, nuncios suos facere, & ad omnia alia ministeria, quæ magnificentissimam gloriam ejus, & dignitatem ejus, non dedeceant, mittere, vel deputare. Civitates quoque Italiæ habent majores, & minores nuncios, ad majora, vel minora mandata sua, & consilia ex officio deferentes, quo missi fuerint; & vocant quosdam eorum ambassatores, qui etiam insignia officij sui deferunt in veste, vel in pileo: interdùm autem de potentioribus, & honoratioribus civium assumunt legatos, hoc est, assumunt, & legatos illos suos faciunt. Jam igitur declaratum est tibi per hoc, quantùm ex divinæ largitatis dignatione mihi datum est: quia nominationibus novem prænominatorum ordinum apparet utcunque gloria creatoris, & ordinatio regni ipsius spiritualis, & ornatus aulæ præclarissimæ suæ, nec non & aliquatenùs, sive ex parte, mirificentia gubernationis suæ, quam partim per semetipsum, partim per sublimes illos, ac beatissimos spiritus, partim per homines exequitur: & intendo gubernationem istam in substantiis intelligibilibus, quantùm ad res voluntarias. Alia enim est gubernatio naturalis, quam per ipsas naturas, & naturales vires in corpore hujusmodi animalium & plantarum, & in corporalibus generabilibus, & corruptibilibus, multa mirificentiâ, & decore diffundit, sicut ipsa corpora animalium per animas vivificat, & regit, adauget, & minuit, atque conservat, & propagat, sive multiplicat. Ostendunt etiam isti ordines, unusquisque in se, non parum de gloria creatoris: quemadmodùm seraphim ardore suavissimo sanctissimi, ac beatissimi amoris non parum ostendit de bonitate, & pulchritudine creatoris, ostendit evidenter, quòd fornax sit, & caminus amoris vivifici, sincerissimi; hoc inquam ostendit ex flamma, quæ in eum ordinem ex illa emicat. Sic cherubim ex splendore, quo relucet ad ipsum creatorem, ostendit non parum, de luminositate ipsius. Sic & beatissimi throni de regia, ac magnificentissima bonitate ipsius. Sic dominationes de supereminentissima, ac dominantissima nobilitate ipsius. Sic principatus de illæsa, ac per omnem modum immaculabili, principatione, & gubernatione ipsius. Sic potestates de invincibili, & per modum omnem inccessibili, per omniaque victoriosissima potestate illius. Sic virtutes de infatigabili, & super omnem admirationem mirifica virtute ipsius, quæ apparet in miraculis, & mirabilibus suis. Sic angeli, & archangeli providentissimam curam, & per omnem modum ineffabilem, & inenarrabilem, ac purè bonam in ea, quæ regere, & administrare, atque ordinare dignatur. Hæc igitur omnia, sic ostenduntur, quantùm est in istis sanctis, ac beatissimis ordinibus, licet paucissimis ad liquidum, & lucidum videre donetur in vita ista. Vidit magister primus, & præfector hujus sancti, ac sapientis viri, per quem græci primum theologi, & deinde latini acceperunt scientiam istam, vidit inquam beatissimarum militiarum istarum exercitus, & ordines, & ordinationem pulcherrimam, vidit & pulchritudines substantiarum istarum, atque officia, nec vidit omnia hæc illuminatione prophetica, sed nobiliori longè, ac sublimiori splendore raptus scilicet à spiritu sancto, & translatus in cœlum illud præclarissimum, quod est civitas universalis imperatoris; in qua velut cives omnes sancti spiritus collocati sunt, & distinctis ordinibus pulcherrimè, ac decentissimè constituti, & dignitatibus, atque officiis, quæ audivisti, præditi, ne dicam onerati: quemadmodùm vides apud nos, manifestum est tibi quia dignitas, & officia onera sunt gravissima, & portitores suos, nisi virtute creatoris fulciantur, confringentia: ibi verò gaudia sunt, & pulchritudines. Et generaliter totus creatoris famulatus ibi est decus, & decor regni, & fœlicitas, ultrà quam non est alia, servire enim illi fœlicissimè regnare est.

CAPUT CXXXIX.

An nominationes, dignitates, & præcellentiæ supradictæ sint naturales, an adventitiæ spiritualibus substantiis.

Post hæc autem consequens est perscrutari de dignitatibus, & præcellentiis prænominatis, an sint naturales, sive essentiales sanctissimis istis, ac beatissimis spiritibus, an sint eis adventitiæ, & post essentialia sua naturalia dono creatoris appositæ, ubi primùm illud occurrit, quia lex & doctrina Christianorum principatus, & potestates adhuc nominat ipsos malignos spiritus, de quibus manifestum est, quia de his, quæ gratiæ, vel gloriæ sunt, nihil unquàm habuerunt, vel habent, quòd ergo sunt principatus, & potestates essentialiter, vel naturaliter habent. Accidit utique plerunque aliquem nominari, vel denominari ex eo, quod fuit, vel habuit, sicut evidens est in quibusdam, qui reges fuerunt, qui etiam mortui reges nominantur. Debes igitur reminisci, quia maligni spiritus principes hominum fiunt perversâ voluntate, ac vitiosis operationibus se illis subdentium, & hujusmodi principatum, atque potestatem ipsi ardore vehementissimo ambiunt,

Ipsum etiam malignorum spirituum principem hujusmodi sæculi Deum, ac principem vocat lex, & doctrina Christianorum; sæculum, hoc est, mundum istum, non aliud intelligens, quàm sæculares homines, & mundanos; videlicet, qui hæc sæcularia, & mundana, id est, transitoria bona solummodò, neglectis spiritualibus, & perpetuis, quærunt: & nihilominùs tamen verum est, quod inter eos sunt principatus, & potestates, & alij in alios principatum quendam, & potestatem exercent, & ipse, qui fuit inter omnes spirituales substantias, antequàm peccasset, summus, princeps malignorum spirituum est, juxta sermonem sapientis qui de eo loquens dixit: Quia ipse est rex super omnes filios superbiæ. Potest aliter intelligi, quòd principatus, & potestates dicti sunt, ad hanc enim gloriam nati sunt hoc est, naturaliter aptati, & illam perfectè obtinuissent, nisi per peccatum illam deseruissent; sicut dixit quidam ex primis sapientibus Hebræorum, evidenter dicens: Quoniàm deseruerunt principatum suum. Et iste modus loquendi usitatissimus est in quibusdam regionibus: omnes enim filij comitū in aliqua regione comites nominantur, & omnes filiæ regum similiter reginæ dicuntur in aliqua regione. Habet autem admirationem non levem, maximè secundùm illos, qui ex omni ordine ponunt aliquos cecidisse, quòd nullus eorum vel Seraphim, vel Cherubim, vel Thronus, vel Dominatio, vel Virtus, nominatus invenitur in sermonibus authenticis: propter quod & aliquibus visum est de his quinque ordinibus nullum cecidisse: ut quid enim nomina suorum ordinum, inquiunt, non retinuissent? quemadmodùm nomina principatuum, & potestatum eos manifestum est retinere. Dico igitur in hoc, quia ipse princeps malignorum spirituum Cherubim nominatus est ab ipso creatore, sicut testatus est quidam ex Prophetis Hebræorum dicens ex persona creatoris: Tu cherubim extentus & protegens? Et quoniàm ipse omnibus sublimior extitit, quem cecidisse manifestum est, non est mirum si de quocunque ordine aliqui ceciderunt: ipse enim aut de ordine Seraphim, aut de ordine Thronorum fuit, aut super ordines excelsior omnibus ordinibus constitutus est. Propter quas verò causas nomina illa quinque ordinum neutra dictarum legum, aut doctrinarum, eis attribuit, quæstionem habet proculdubiò, in qua mihi non videtur aliud respondendum, nisi quòd nominationes istæ adeò contrariæ sunt malignitati ipsorum, in qua obstinatissimi sunt, ut eas nullo modorum patiantur: quis enim creatoris sedem, vel thronum, nominare audeat, quem constat inimicissimum ejus esse, & regno ipsius toto animo, totaque voluntate, quod utique non potest opere, rebellare. Oderunt enim indubitanter creatorem omnibus modis, cùm malignitatis suæ studiis eidem inviti serviunt, sicut in eis, quæ præcesserunt, didicisti: & plerunque etiam nescientes: dùm enim voluntati optimæ creatoris adversari intendunt, illam adimpleri inviti, & nescientes, procurant. Quis verò Seraphim eos nominet, apud quos nec scintilla una sanctæ dilectionis remansit, quin potiùs ira, & odio in creatorem benedictum inextinguibiliter ardent? Quis Cherubim nomen attribuat, quorum omnia opera insanissima sunt, sapientiæ contraria? Quis dominationes illos dicat, qui malignitatis suæ servi nequissimi sunt, & eousque subditi eidem, ut nihil contra eam omninò possint? Quis demùm virtutes illas nominet, quibus cum Dei mirabilibus nihil omninò est, qui nihil facere norunt nisi monstra vitiorum. qui

E tantâ infirmitate, ac debilitate pressi sunt, vinculis scilicet vitiorum suorum adeò irretiti, & contriti, ut nec minimum filum eorum irrumpere prævaleant? Nominationes verò principatuum, & potestatum, rerum utique informium, & penè materialium sunt, secundùm usum apud nos consuetum, rerum, quæ bonis, & malis communes sunt, & communiter utrisque tribuuntur; annunciationes autem sive majorum, sive minorum, per hoc, quod annunciationes, nec bonæ, nec malæ sunt, & propter hoc nec nominationes ab eis sumptæ. Deformatis igitur malignis spiritibus informes istæ nominationes non inconvenienter relictæ sunt, quemadmodùm & etiam malis hominibus & quod plus est, pessimis ablatæ non sunt: quid igitur mirum, si similes similibus nominationibus nominantur, similes quippe sunt mali homines malis spiritibus; propter quod & ipse legislator Christianorum ad F quosdam malos verissimè dicit; Vos ex patre diabolo estis. Propter evidentem igitur repugnantiam nominationes quinque supradictæ malignis spiritibus meritò ablatæ sunt. Apparet etiam ex ipso testimonio creatoris, quo principem dæmoniorum vocat extentum, & protegentem, atque signaculum similitudinis, perfectum etiam decore, aliis insuper magnis perfectionibus illum describens; apparet inquam omnia illa, quæ creator illi attribuit, in ipsa creatione accepisse: & per hoc, quòd Cherubim eum nominat, sapientiâ naturali, & inclytâ, illum eousque claruisse, ut ad gloriæ spiritualis splendorem præparatissimus, & aptissimus esset. Et juxta hunc modum verisimile est se habere de aliis, videlicet, ut donis naturalibus, & excellentiis eorum, ad dona gloriæ apti nati, & à creato- G re præparatissimi viderentur, quemadmodùm dicit unus ex Prophetis Latinorum: Te excelsum natura creavit, audita de magnificentia oratio struis insedit animo. Quòd si magnificentia, quædam leonibus naturaliter indita est unde & illud dictum est. Nobilis ira leonum; cùm nihil magis deceat nobiles istas substantias, de quibus agitur, quàm magnificentia, & excelsitas, quid habet admirationis, si hac virtute præditæ naturaliter dicuntur beatissimæ dominationes, quemadmodùm dixit vir iste sanctus, & sapiens; Quia nihil pedestre habent dominationes, quod est dicere, nihil dejectum, nihil vile, nihil conculcabile, quin potiùs totum magnificum, præterquàm in creatorem, in quem totum habent subditum quicquid sunt, & quicquid habent, & hoc in ultimitate subjectionis. Sic sentiendum de sublimissimis Seraphim, quia ipsâ natura & amorosi, & amabiles sunt: Quod in quibusdā etiam hominibus invenitur, sunt enim ad amicitiam quidam vehementer applicabiles, & H valde prompti. Quid ergo mirum, si naturali amore ardent Seraphim in creatorem? Quid mirum si tam largâ beneficentiâ provocavit eos creator, & rapuit in amorem sui? Quid mirum, si pulchritudine suâ, & bonitate, quam naturaliter ignorare non poterant, inflammavit eos amore sui, ita ut ex ista naturali inflāmatione Seraphim nominari meritò debuerint: licet postmodùm incomparabiliter majori ardore, videlicet gloriæ & arserint & ardeant? Sic & cogitandum est tibi de luminosissimis Cherubim, quòd multo lumine sapientiali naturaliter fulserint, antequàm illo splendore gloriæ illustrati fuerint. Et simile aliquid vides in hominibus, quorum quidam non tam dociles, quàm natura prudentes cognominantur, & habentur; nec dubitatur, quin natura prudentes homines ad eruditiones, & doctrinas, atque scientias per ipsam naturalem, prudentiam naturalem, atque naturalem docilitatem,

aptiores, atque paratiores, quàm alii sint; sic & quidam regalibus obsequiis, & maximè Regibus in thronis suis sedentibus assistere, atque famulari multis aliis habiliores, atque convenientiores sunt: ipsi etiam naturaliter in hujusmodi obsequia promptiores, & animo inclinatiores sunt. Sic & invenies de principatibus etiam apud homines, quòd quidam ad regendum alios, vel regentibus in ipso regimine adhærere, & cooperari naturaliter amant, & ab aliis officiis animo longè sunt nec illa appetunt. Vidi multos quibus nullum aliud officium placere poterat, nec aliis animo applicabantur, quàm armorum seu bellorum exercitio: vidi & alios, quibus plus placebat malignitatem alienam comprimere, quàm bonitatem alienam fovere. Interdùm quidam plus ardent zelo rectitudinis, & vehementiùs excandescunt contra aliena mala, quàm ferveant calore sanctæ dilectionis; quemadmodùm quidam ex sapientibus Latinorum dixit, Quia profundiùs injuriæ, quàm beneficia descendunt; sic injuriæ creatoris beatissimas illas potestates etiam ex naturali dilectione creatoris ultra æstimationem nostram inflammant in vindictam contra hujusmodi injuriatores: quapropter aptiores habiti sunt isti beatissimi spiritus ad officium, quod prædixi; non enim possibile est, ut sit divinarum injuriarum propulsator idoneus, aut impugnationum creatoris repugnator, & expugnator conveniens, nisi qui zelo rectitudinis juxta exigentiam hujusmodi injuriarum, & expugnationum in eas exarserit. Jam autem declaratum est tibi per me aliàs de magnitudine injuriarum, & contumeliarum, quæ irrogantur creatori, sive à malignis spiritibus, sive à malis hominibus: præsertim quando scienter irrogantur eidem. Declaratum, inquam est tibi, quia unaquæque earum infinita est: & propter hoc, nec modus, nec mensura debent esse, si possibile est, zeli, & iræ justissimæ contra illas: quare qui naturaliter sic ardent, ut prædixi, contra eas aptiores indubitanter, & paratiores inventi sunt, ut zelo incomparabiliter nobiliori, atque sublimiori, videlicet qui gloriæ est, arderent. Ampliùs. Cùm princeps ille malignorum spirituum ab initio contra creatorem se erexerit, & partem regni ejusdem ei detraxerit, & ad se traxerit, & postea id ipsum facere non cessaverit cum tota factione sua, & hoc totum ipse creator benedictus lucidissimè, certissiméque prænoverit; quid mirum, si contra nequissimos istos rebellatores suos bellatores ex adversò constituerit. Quis Rex bellum habens, videns exercitum contra se armatum, & acies ordinatas, non congreget exercitum suum, & acies suas ex adverso non ordinet, & totum apparatum bellicum contra hostes suos non instruat? nisi fortè quis dicat, quia vel vinci vult, vel in fugam se vertere, quod Regi sæculorum minimè conveniens est, nullatenúsque de eo verisimile. Paravit igitur contra iniquissimos, ac nequissimos hostes istos exercitum congruentem gloriæ, & ordinavit acies bellatorum suorum, & istæ acies ad bellandum contra malignos hostes à creatore ordinatæ non sunt, nisi ordo beatissimarum potestatum. De virtutibus quoque quòd debeant esse intra supercælestes ordines illos ordo unus, non immeritò videri potest ex consideratione ejus, quod ab ipso invenitur in hominibus quibusdam, qui non contenti rectis, & laudabilibus communiter operibus, præcellentiora appetunt, & eximia, atque admiratione digna. Sic & de scientiis in quibusdam se habet, non sufficiunt notæ, licet magnæ, & profundæ scientiæ, sed ad occultissimas, & à communi consuetudine remotissimas, enituntur, parùm se æstimantes profecisse, nisi eas scientias, quas sapientes ignorant, acquisierint, & quas alii mirentur, ac desperatas habeant, adepti fuerint; quia igitur appetitus ejusmodi, & desideria naturaliter in quibusdam sunt hominibus, seu animabus humanis, suntque boni, atque laudabiles; quid mirum, si similis magnificentia appetituum, seu desideriorum inveniatur naturaliter in quibusdam substantiarum spiritualium sublimium; & hæc utique tantò præcellentior, quantò nobilitas earum nobilitati præcellit animarum humanarum. Nec potest dici ullo modorum, quòd hujusmodi appetitus, vel desideria sint in animabus humanis à parte materiæ, id est, corporum; nihil enim ad corpora nostra de hujusmodi magnificentia, aut etiam de rebus arduis, & mirabilibus, quæ ab animabus nostris vel appetuntur, vel fiunt, vel acquiruntur. Quòd si in animabus nostris invenitur ista appetituum, & desideriorum, quam dixi, nobilitas, licet non universaliter, sed particulariter tantùm; quantò fortiùs, saltem particulariter, invenietur apud illas sublimes substantias, quæ ad omnem præcellentiam, & præclaritatem tantò aptiores naturaliter sunt, tantóque ad operationes quascunque, quas voluerint, promptiores & expeditiores naturaliter sunt animabus nostris, quantò ipsis nobiliores creatæ sunt, atque liberiores? Cui autem non convenientissimum videatur ipsâ glorificatione superapposita eis congruente dispositionibus, quas dixi, virtuositatem inquam gloriæ incomparabiliter majorem, atque nobiliorem, virtuositate naturæ? gloria enim omnis naturæ superveniens, nec minuit aut pervertit illam, aut ullo modorum lædit, sed potiùs illustrat, ac perficit. Quòd si dixerit quis, quia appetitus, & desideria, efficiendarum rerum mirabilium invenitur apud hujusmodi substantias, sed non propter hoc consequens est, ut inveniatur apud easdem virtus efficiendi, aut perficiendi res hujusmodi: Dico in hoc, quia sermo iste est sermo erroneus, & hominis omninò ignorantis naturam substantiarum hujusmodi in illis, sive voluntariis; & iterùm sive naturæ sit, sive gloriæ, non potest esse frustra, & vanè, neque inordinatus, sive temerarius; frustra autem, & vanè est appetitus efficiendi, cujus non est virtus, aut potentia apud appetentem: nec tam temerè, quantùm etiam stultè, appetit quis efficere quod non potest: hæc autem sunt longè à sapientissimis, & ordinatissimis. Ampliùs. Qualiter beatæ intelligi possent, vel etiam cogitari cum ista miseria cruciatus, & imperfectionis? Impossibile enim est aliquem velle efficere, quod non potest absque dolore, sive cruciatu: impossibile similiter est aliquem non posse quod vult, sine defectu, & imperfectione. Jam igitur per hoc utrumque deduxi te ad æstimandum de beatissimis virtutibus, propter quod necesse est eas esse, & decorare suâ virtuositate, atque mirificentiâ præclaros illos ac divinales exercitus. Harum igitur virtus, & officium est operibus mirabilibus creatorem magnificare, & admirabilem efficere, atque cognoscentes eas in admirationem, & laudem creatoris inducere, quæ etsi datâ sibi virtuositate miranda efficerent, superveniente tamen eis virtute creatoris longè majora, magisque stupenda efficiunt. De septem igitur prænominatis ordinibus in tantùm tibi dictum est. De novissimis verò duobus cognominationes eorum sola indicant annunciandi officia, & nihil evidenter, quod sit vel naturæ, vel gloriæ indicant; quapropter non fuit mihi possibile, nisi hoc unum, quia forsitan natura viciniores sunt animabus nostris, & propter hoc ad eas illuminandas, vel commonendas per re-

velationes applicabiliores; & de his applicationibus audies juxta possibilitatem meam in sequentibus, ob hanc igitur causam ista officia suscepisse videntur.

CAPUT CXL.

Definitio, & divisio Hierarchiæ secundùm Dionysium, & quæstiones circa definitionem.

QUoniàm autem vir iste, & sapiens distinxit beatissimas istas substantias in Hierarchias tres, & ordines novem, & diffinivit Hierarchias secundùm se, hoc est, secundùm sententiam suam, & assignavit eis officia tria; videlicet purgationem, illuminationem, & perfectionem. Juxta sensum, & planum literæ suæ, non inconvenienter aggrediendum est mihi exponere paucos de sermonibus ipsius, cùm manifestam obscuritatem habeant, partim propter ipsarum rerum profunditatem, & remotionem multam, sive elongationem à consuetudine nostra, sermonumque nostrorum, partim propter inæqualitatem Latini eloquii, & Græci, per quam contingit, ut translatio Latina non ex æquo, & plano respondeat Græco eloquio, ex quo translata est. Forsitan autem causam huic obscuritati, & difficultati pariter dedit imperitia interpretum: has verò difficultates meliùs disputando, & exponendo cognosces, manifestum verò illud est, quòd Hierarchia ex Græco sermone interpretata sacer est principatus. Et juxta intentionem sapientis illius nominatio ista, seu cognominatio per excellentiam convenit beatissimæ, ac gloriosissimæ Trinitati, quæ est Deus unus, verus ac solus; ipsa enim est sacra supra omnem cogitatum, ipsa etiam est principatus in ultimitate principalitatis, & princeps atque principium ex semetipsa, & non aliunde, nec principatus est in ea, vel apud ipsam, susceptum, vel injunctum officium, quin potiùs pura, ac vera, essentialisque nobilitas ipsius. Cœtus verò substantiarum sublimium, sive etiam hominum, qui ad officia antedictorum ordinum sacrati sunt, juxta similitudinem quam in talibus esse possibile est, Hierarchiæ dicuntur, juxta intentionem sapientis istius: distinxit quippe Hierarchias in tres, Divinam, scilicet, Angelicam, & Humanam, Divinam intelligens ipsam venerandam, solamque & semper adorandam beatissimam Trinitatem. Hierarchiam verò humanam, & ordines ejusdem declaravi tibi in præcedentibus. Diffinivit autem Hierarchiam simpliciter, & absolutè, sic dicens: Est quidem Hierarchia secundùm me divinus ordo, & scientia, & actio, Dei formæ, quantùm possibile est, similans, & ad inditas ei divinitùs illuminationes proportionaliter in Dei similitudinem ascendens. Primum ergo non solùm falsum, sed impossibile videtur, quod dixit, quia Hierarchia est divinus ordo, cùm omnis Hierarchia, maximè Angelica, & humana multi ordines sit, & unus ordo; ipsemet etiam divisit spirituales, divinasque substantias, in tres Hierarchias, & unamquamque Hierarchiam in tres ordines, sicut pluries in præcedentibus audivisti. Deinde manifestè impossibile est Hierarchiam esse scientiam, similiter & eandem actionem. Quòd si dixerit quis, quia dictum est eam esse scientiam & actionem, pro eo, quòd est esse scientem, & agentem, non videtur effugere posse sic: quæ enim urgebat sapientem istum necessitas eousque abusivè loqui? cùm abusio sermonis hujusmodi nec ornatum, nec decorem præstaret locutioni, & insuper impossibilem sermonem ipsius omnibus audientibus videri faceret evidenter? Qua

E utilitate, vel fructu voluerit, velle mentiri sanctus, & sapiens tantus? Quòd si dixerit quis, quia in abstractis substantiis idem est sciens, & scientia, & agens, & actio, quemadmodùm dicunt multi ex Philosophis de primo principio, quia ipsum est actio sua, & voluntas sua. Ipse etiam Aristoteles dixit, quia in abstractis, seu separatis substantiis nihil differt potentia ab actu: Dico in hoc, quia etiamsi ita esset, non videtur diffinitio sermo antedictus, diffinitio enim omnis propria est diffinito, & cum eodem convertibilis; quælibet autẽ congregatio ordinata substantiarũ intelligẽtiũ est divinus ordo sciens, & agens. Et etiã quod sequitur convenit eidem: videlicet dei formæ, quantùm possibile est, similians, quod est dicere deiformem pulchritudinem, seu perfectionem, quantùm naturæ possibilitas adjuvat, vel efficere sufficit, imitans, hoc est

F assimilata illi, nec tamen verum est, quòd hujusmodi congregatio, seu aggregata multitudo substantiarum hujusmodi Hierarchia sit, quia tunc quilibet novem ordinum, & etiam quælibet legio cujuscunque ordinis Hierarchia esset: necnon etiam quælibet duæ, vel tres ex substantiis, de quibus agitur, essent Hierarchia, cùm diffinitio prædicta Hierarchiæ illis conveniret. Hoc etiam, quod sequitur de præmissa diffinitione, non minus impossibile videtur duabus de causis. Primò, in eo quod dixit; ascendens in Dei similitudinem; non ascendunt enim in Dei similitudinem nobiles illæ substantiæ, sed magis stant, & quiescunt in illa, nec in illam, vel ad illam ulteriùs proficiunt, vel natura, vel gloria, nisi fortè quemadmodùm dixi tibi in præcedentibus, videlicet, quia de associatione glorificandorum hominum augebitur gaudium earum, & gloria, verum augmentum istud est de accidentibus, & propter hoc ad diffinitionem impertinens.

G Quod verò dicitur ad inditas sibi divinitus illuminationes, & hoc iterùm impossibile videtur, nihil enim ascendit ad id, quod habet: habent autem sibi divinitùs inditas illuminationes, ergo nec acquirunt illas, nec ascendunt ad illas. Ampliùs. Ista diffinitio non convenit, nisi unicuique ordinum novem, sicut prædixi, quia esse ordinem divinum, quod est prima pars illius, non convenit, nisi unicuique ordinum; nihil enim divinus est ordo, nisi aliquis ex ordinibus novem antedictis, Hierarchia verò, quod est diffinitum ibi, non dicitur nisi de tribus ordinibus ad minus, quemadmodùm ipsemet dixit, quia prima Hierarchia continet Seraphim, Cherubim, & Thronos, atque pennosos ordines, secunda Hierarchia dominationes, principatus, & potestates, vel virtutes secundùm ipsum, tertia continet virtutes, Angelos, & Archangelos, sicut prædixi, secundùm ipsum

H verò Potestates, Archangelos, & Angelos.

CAPUT CXLI.

Solutio prædictarum quæstionum.

DIco igitur in hoc, quia ordo non sic accipitur in hujusmodi diffinitione, seu descriptione Hierarchiæ, quemadmodùm cùm ordo dicitur unus de novem, aut cùm dicuntur ordines esse novem, sed quemadmodùm in choro psallentium, & Deum laudantium, varii ordines distinguuntur & in psallendo, & laudando, ita videlicet ut alii sublimiùs, alii verò voce humiliori, seu depressiori psallant, & laudent, & quemadmodùm in cithara, & organo varii sunt ordines nervorum, fistularum, sonorum, qui ex ipsis sunt, sic spirituales illi cœtus sublimium

virtutum,

virtutum, seu substantiarum, de quibus agitur, or- A dinati sunt per societates, & congregationes novem, non solùm ad laudes, sive hymnodias creatori spirituali resonantia decantandas, sed etiam ad alia obsequia, quæ honor, & gloria creatoris requirunt. Quemadmodùm etiam in uno, & eodem capitulo sunt ordines dignitatum, sive nobilitatum, verbi gratiâ, in primo sublimiori ordine sunt, qui dicuntur illustres, in secundo, qui dicuntur spectabiles, in tertio verò, qui dicuntur clarissimi, ad hunc modum de aliis, & ordo iste primus Regum est, propter quod Reges adhuc hodie cognominantur illustres; sic ergo dictum est, quia Hierarchia est divinus ordo, id est, divinæ ordinationis, societatis, sive cœtus aggregatus, atque divinitùs ordinatus ad obsequia, seu officia creatori placita, vel ab eodem imposita, & habet nonnullam similitudinem cognominatio ordinum Ecclesiasticorum ad hanc divinalem, & sublimem ordinationem. Exempli gratiâ: vides evidenter, quòd ordo B Monachorum non est nisi cœtus aggregatus, & sanctè ordinatus ad certa officia, & determinata obsequia creatoris, sic & ordo Canonicorum regularium, similiter ordo Templariorum, & ad hunc modum se habet de unoquoque aliorum, sed & in unoquoque istorum ordinum manifestum est gradus diversos esse, atque multiplices, atque personas uniuscujusque ordinis vides non omninò æquales esse vel sanctitate, vel sapientiâ, vel aliis donis, licet in uno, & de unoquoque ordine sint. Differt autem in hoc inter istos, & illos supercœlestes ordines, quia non invenitur in aliquo ordinum istorum aliquis, cui æqualis, vel forsitan eo major non inveniatur in aliquo ex aliis ordinibus, vel forsitan in omnibus, ibi autem non sic: sublimiores enim sunt, qui de primis tribus ordinibus sunt, quàm qui de inferioribus, & qui de mediis, quàm qui de ex- C tremis: sicut igitur ordines apud nos dicti prænominati cœtus, seu congregationes sunt sanctæ conversationis, & sacrorum officiorum secundùm pulcherrimam ordinationem, ad quam instituti, & in qua constituti sunt: sic & in illa beatissima civitate nobilissimarum substantiarum ubi incomparabiliter major est pulchritudo ordinationis in Dei obsequiis, & ab eodem eis impositis officiis, & nihilominùs tamen tota universitas illa beatissimorum spirituum divinus ordo convenienter & dici potest, & dicitur; quemadmodùm ordo Clericorum apud nos, qui tamen continet ordinem sæcularium, & ordinem claustralium, & in utroque eorum multi ordines sunt: sic & ordo militum ordo unus dicitur usualiter, in quo tamen multi ordines sunt: videlicet centurionum, decurionum, quaternionum, & iterùm Ducum, Marchionum, Comitum, Conte- D stabilionum. Tolerabile igitur est, & præter abusum, quod iste sanctus, & sapiens dixit, quia Hierarchia est divinus ordo, licet multos ordines contineat. Quod autem sequitur, & scientia, & actio, sic dictum est, quemadmodùm intelligentia dicitur substantia nobilis, & sublimiter intelligens, & eodem modo, quo iste idem sapiens, & sanctus istas substantias nominat supernos intellectus, ac si non aliud esset in eis, vel apud eas, intelligens, & aliud intellectus, quod est dicere, quòd non aliud est ibi, qui intelligit, & quo intelligitur, & hoc est dicere, quia essentialiter, hoc est per seipsas, sive per substantias, aut essentias suas, non per aliud aliquid, quod additum vel appositum sit eis, intelligunt, & sua essentia est unicuique earum suus intellectus, sive sua intellectivitas; quemadmodùm sua vita est unicuique sua essentia, & suum vivere unicuique, similiter suum esse, sicut suum mori

esset unicuique suum destrui, & suum desinere esse; hoc autem non dico hîc per diffinitionem, habet enim disputationem, & dubitationem apud multos. apud Philosophos verò, nec plenè discussum est hoc adhuc, nec ad liquidum declaratum. Propter multam quoque similitudinem ad primam sapientiam, sive intelligentiam, quemadmodùm illa & sapientissimus Dei filius est, & sapientia nihilominùs, sic substantiæ istæ & intelligentes, & intellectus sunt, propter prædictam causam, quia non aliud videtur apud eas, vel in eis esse ipsa intellectivitas, sive virtus intellectiva earum, quàm ipsa essentia, vel substantia ipsarum sit, & scientia ipsarum non aliud, quàm essentia earundem. Ad hunc modum se habere videri potest & de actione: sicut enim unaquæque illarum & intelligens est, & intellectus, sic est sciens, & scientia, & agens, & actio, actio inquam, quam agit apud semetipsam, vel in semetipsa, multas enim actiones agunt, extra videlicet, in alias substantias, nec possibile est, ut sint illæ, & de his audies in sequentibus, cujusmodi, & quales sint actiones istæ, quod autem intra semetipsas agunt, vel operantur sunt admiratio, & collaudatio creatoris, & similes, nec sunt apud eas per modum actionum, quæ sunt, & fiunt in tempore, neque fluunt cum tempore, sed totæ, & simul sunt, neque differunt secundùm Aristotelem, & sequaces ejus à potentiis, seu principiis, ex quibus eas exire ponunt multi, quia secundùm Aristotelem nihil differt in hujusmodi substantiis potentia ab actu, quin potiùs creatæ sunt potentiæ non in potentialitate, sed in actu, & perfectione sua ultima; ita ut secundùm ipsum nihil aliud sit ipsa potentia apud eas, quàm ipse actus; perfectæ enim secundùm ipsum creatæ sunt illis potentiæ earundem, perfectæ quidem perfectionibus naturalibus: alias enim perfectiones eis non ponit, ignorasse siquidem videtur omninò perfectiones gloriæ, quas sola gens Christianorum plenè novit, & sola sperat, quare necesse habet ponere gens ista aliud esse perfectiones gloriæ, aliud potentias glorificandas, hoc est, quæ perfectionibus gloriæ illustrandæ sunt, & etiam jam in sanctis, ac beatis spiritibus, & glorificatis animabus humanis illustratæ: quia igitur secundùm legem, atque doctrinam Christianorum etiam sancti illi, ac beati spiritus, in solis naturalibus perfectionibus suis creati fuerunt, & postmodùm incomparabiliter nobilioribus, ac sublimioribus, videlicet perfectionibus gloriæ decorati ultra nostram admirationem, & cogitatum, & adornati, necesse est perfectiones gloriæ longè, hoc est, essentialiter, & etiam majori diversitate, quòd sit diversitas in specie, diversas esse, & ab ipsis beatissimis spiritibus, & perfectionibus eorundem naturalibus, cùm manifestum sit secundùm hoc & has, & illas aliquando fuisse, quando perfectiones gloriæ, quas postmodùm adepti sunt, nondùm erant; non enim possibile est in quocunque genere rerum aliquid esse, quoniàm ipsum non est, vel aliquid separari à seipso. Sententia quoque Aristotelis de hujusmodi substantiis immaterialibus, & abstractis evidenter est, eas esse, & fuisse semper in ultimitate suarum perfectionum, & propter hoc, nec aliquid eis addi posse. Gens autem Christianorum ex lege sua, & doctrina ponit eis nova dona multiplicia advenire, & in magis, & melius eas proficere, donec compleatur reparatio, & reformatio humani generis, quod erit per glorificationem hominum, quos Deus altissimus ad illam prædestinavit, & elegit.

CAPUT CXLII.

Quòd ipsæ beatissimæ substantiæ nova dona, ut est ob creatoris gloriam exultatio, & similia suscipiunt, & Aristoteles oppositum dixerit naturali cursu procedendo.

HÆc parvam, aut levem admirationem habet positio, sive sententia Aristotelis, quia posuit eousque immutabiles esse intelligentias, ut nec proficere ullo modorum possent in majus, aut melius: si enim diligunt creatorem, quod utique necesse habent facere, quæ & ultimitatem bonitatis ejus ignorare non possunt & à vitio ingratitudinis, omnique alia perversitate, atque inordinatione ex necessitate liberæ sunt, & immunes, cùm in futuro universali judicio vindicandæ, & exterminandæ sint omnes contumeliæ, & injuriæ, quæ ab initio mundi irrogatæ sunt creatori, cùm inquam hoc viderint, videlicet ipsum creatorem sic glorificari, ut nihil appareat, nisi gloria creatoris in mundo, purgato eo scilicet, & quicquid immundum, vel turpe erat in eo, quasi quandam fæculentiam, in ejus infinito, & quasi fundo dejectam, perpetuoque residere, & hoc non sine magna gloria creatoris tum ex decore justitiæ ipsius, quæ ibi omnium oculis elucescet, tum ex laudibus beatorum spirituum, & glorificandorum hominum, quæ non sunt cessaturæ in sæcula sæculorum, quomodò non gaudere possent de tanta gloria creatoris, & utique novo gaudio de tam nova, immò novissima gloria ejusdem, novissimam dixi, non quia finem faciant glorificationis ipsius, sed propter admirationem, & immensitatem ipsius, propterea quod modò vix creditur, & à paucis: quòd si dilectos, & electos Dei homines, quos Deum diligere, & à Deo diligi cognoscunt, non diligunt, & perversæ, & iniquissimæ sunt hujusmodi intelligentiæ si verò diligunt, de glorificatione igitur eorum nova, erit eis novum gaudium. Verùm si dixerit aliquis, quia illam glorificationem, licet futura sit, istæ intelligentiæ jam quasi præsentem vident, meliùs eum videbunt quandò fiet, quàm modò videant eam, licet futura sit? Respondeo in hoc, quia naturalis cognitio, quam solùm ponit eis Aristoteles, non attingit altitudinem, seu profunditatem tanti miraculi; naturalis enim cognitio rebus naturalibus limitata est, nec ultra eas extenditur, sicut alibi jam audivisti, quæ verò supra naturam sunt, extra universalitatem, & limites rerum naturalium sunt, quare ad illas naturalis cognitio non pertingit.

CAPUT CXLIII.

Prosequitur magis diffusè dictam Hierarchiæ diffinitionem, ostendens qualiter dicti ordines beatissimi, divinæ pulchritudini assimilentur, & in quibus.

REvertar igitur ad id, in quo eram, & dicam quæ iste vir sanctus, & sapiens, cùm dixit in sermone suo, quia Hierarchia est divinus ordo, & scientia, & actio, hæc intellexisse videtur, quia cœtus ille beatissimorum spirituum, & sacratissimus principatus est divinitùs ordinata societas, ordinata inquam pulcherrimâ distributione donorum, ac decentissimâ constitutione graduum, ad obsequia creatoris, juxta congruentiam donorum, hoc est, scientiarum, & virtutum, quibus illustrati sunt ab eodem, & juxta decentiam officiorum, quibus ea præditi sunt. Quod verò dixit scientia, & actio, ad hanc ipsam ordinationem pertinet; in ipsa enim **[E]** scientia, vel sapientia ordinati sunt, & ipsa in illis; multa enim alii aliis, & prius & melius cognoscunt, & de ipsis secretis, atque consiliis creatoris juxta hunc ordinem aliis, & priùs, & clariùs revelationes recipiunt, quas interdùm aliis innotescunt juxta beneplacitum ipsius, à quo fiunt. Et hoc insinuat ille sermo Propheticus, quo dictum est, quia Seraphim clamabat alter ad alterum: hoc igitur est unum eorum, in quo Aristoteli & sequacibus ejus contradico, quia de substantiis hujusmodi senserunt, quia neque nova cognitio, neque nova alia ulla dispositio, advenire potest illis, vel fieri quolibet modorum in eis propter perfectionem naturalem ipsarum, quæ neque additionem, neque aliam mutationem ullo modorum recipit, aut patitur in eisdem: sic tibi sentiendum est de scientia naturali beatissimorum spirituum, quia ordinata est in eisdem majoritate, & minoritate, propinquitate & remotione **[F]** ad luminositatem sapientiæ creatoris, juxta hunc modum se habet, & de actione, secundùm quam exposui tibi actionem. Quòd si actionem intelligere volueris ipsum agendi quamcunque operationem officium, non discrepabit intellectus tuus à vero, & verisimili, & pertinebit evidentiùs ad ordinationem prædictam, quemadmodùm vides in ordinibus, qui apud nos sunt. Ordinem enim habent dignitatis; alia enim aliis digniora sunt, habent etiam ordinem subjectionis, sive obedientiæ, & prælationis, sive imperii, & multos alios, de quibus non est tibi opus, ut ponam multitudinem exemplorum, seu faciam prolixum sermonem, nec est remotum ab usu nostro, ut officium dicatur ipse, cui impositum est officium, quemadmodùm mandatum dicitur usualiter Regis, aut Principis, ipse, cui **[G]** mandatum datum est. Erit igitur intellectus sermonis istius, videlicet, quia Hierarchia est divinus ordo, hoc est, divinitùs aggregata, & ordinata societas, & scientia, & actio, hoc est, tam scientia, quàm officio, quod est dicere, scientialiter, & officialiter: ordinatæ namque sunt scientiæ in eis ut prædixi, ordinata etiam officia convenientissimâ impositione, ac pulcherrimâ dispositione ipsorum, non juxta difformitatem, quæ apud nos, prò dolor, sæpissimè invenitur. Præclariora namque, ac sublimiora officia illis imponuntur, qui & minimè sciunt illa exequi, & exercere, & maximè executionem ipsorum oderunt, & pulchritudinem eorum perversitate suâ deturpant intolerabiliter, ac deformant: ibi verò omnia ad congruum, ad decentiam & decorem omnia composita sunt, & constituta: omnia quippe officia idoneis imposita sunt, & aptis aptissimè coaptata: propter quod sequitur in eodem sermone, dei formæ, quantùm possibile, simulans: **[H]** & intendo dei formæ, hoc est formositatem, seu pulchritudinem similans, hoc est, eximiâ similatione imitans, quantùm possibile est, hoc est dicere, quantùm permittit inferioritas, & remotio, seu distantia incogitabilis à supereminentissima præcellentia creatoris, aliter, quantùm possibile est naturali perfectione; non enim habet, quò ulteriùs se extendat apud hujusmodi substantias naturalis perfectio, cùm in unoquoque ordinum prædictorū sit in ultimitate completionis suæ. Jam enim audivisti aliàs per me, quia vires, & potentia ex ultimitate actuum suorum sunt ibi, quod est dicere, quia quæque est ibi in actu quanto potest majore. De perfectionibus quoque gloriæ similiter se habet, quia unaquæque relucet ad Dei pulchritudinem actu quanto majori, ac pulchriori potest: non enim possent in majores, ac pulchriores actus, nisi novo adjutorio scilicet novæ revelationis, aut ali o novo munere adjuvētur; non enim contrahunt, sed potiùs

extendunt,

extendunt, inquantùm possunt; neque restringunt A se parva, & modica, scientes, quia in hoc gloriæ detraherent creatoris quod est dicere, si minus in se divinæ pulchritudinis ostenderent, quàm haberent, vel etiam quàm ostendere possent. Aliter dico, quia sermo iste, quantùm possibile est, intelligitur non inconvenienter, quantùm fas est, & quantùm dignum est, sive conveniens: neque enim ultra fas, seu dignû est, ut divinam pulchritudinê imitentur, nisi quantùm ipsa eis constituit, & gratuita bonitate contulit. Si quis autem quærat, qualiter, & in quibus sacratissimi, ac beatissimi illi ordines assimilentur divinæ pulchritudini; licet de hoc tam multa audieris in præcedentibus. Dico, & addo, quia unaquæque hujusmodi substantiarum exemplum est divinæ, ac beatissimæ Trinitatis, & unaquæque speculum clarissimum est illius pulchritudinis, & exemplum quidem Dei patris virtuosissimâ potentiâ quâ unaquæque prædita est: exemplum verò filij luminosissima sapientia, quâ illustrata est: exemplum verò Spiritus sancti vehementissimo, ac beatissimo B ardore sanctissimæ dilectionis, quo inflammata est. Tota verò illa sublimis, ac beata civitas in singulis civibus suis, sic conformis est dominantissimæ, ac supereminentissimæ Trinitati, & sic relucet ad ipsam, ut unusquisque illorum signaculum illius similitudinis sit, & uniuscujusque trium personarum divinalium, propter quod & tota civitas in singulis civibus, ut prædixi, divinæ pulchritudinis exemplû est: sed & ipsa tota civitas in ipsa totalitate sua pace, concordiâ, & bonitate sanctissimi, ac sincerissimi amoris, eximiâ pulchritudine similitudinis ad Dei formam, seu divinam formositatem, quantùm fas est, se conformat. Quapropter unaquæque nobilium hujusmodi substantiarum, sicut exemplum est, ut dixi, beatæ, & gloriosæ Trinitatis, & ipsa civitas in totalitate sua, sicut & speculum clarissimum divinæ pulchritudinis est; sic unusquisque illorum civium per se & ipsa C civitas in totalitate suæ speciositatis similiter reddens quasi inspectori Deo in semetipsa similitudinem pulchritudinis illius.

CAPUT CXLIV.

Quid ultima hierarchiæ diffinitionis particula contineat, & de hujus nominis interpretamento.

QUod verò sequitur in prædicta diffinitione, videlicet, ad inditas sibi divinitùs illuminationes in Dei similitudinem proportionaliter ascendens, quod est dicere, ad, idest, juxta, inditas ei divinitùs illuminationes, quemadmodùm dictum est, quia creavit Deus hominem ad imaginem, & similitudinem suam in Dei similitu- D dinem, ascendens, idest elevatus, non enim secundùm motum profectus, sive profectionis, ascendens dicitur, non enim proficiunt in Dei similitudinem, vel proficiscuntur in illam, aut in augmentum ipsius, nisi quemadmodùm, & quatenùs audivisti, videlicet novis revelationum illuminationibus, & gaudiis. Scito tamê, quia sanctus iste, & sapiens ponit unicuique substantiarum hujusmodi virtutem ascensivam, & ab omni humili, & abjecto remotivam, ab omnique inclinatione, & dejectione in terrena fugacem, sive fugitivam; juxta quem modum ponunt Philosophi inclinationes in corporibus naturalibus, & dicunt inclinationem in levibus corporibus naturalibus ad sursum, inclinationem videlicet ignis esse ad sublimem concavitatis sphæræ, seu cœli lunaris. Et Philosophi Latinorum vocant inclinationem conatum, eo quòd totâ virtute sua tendat, & intendat ignis in locum illum; similiter & tota virtute sua, atque conatu illi inhæreat, & abrumpi se ab illo totâ virtuositate suâ prohibeat, & nisi per violentiam virtute suâ majorem separari ab illo non patitur. Tanta etiam est, tamque vehemens inclinatio hæc, ut ab illa non possit esse declinatio, nisi, quemadmodùm dixi per violentiam vincentem juxta sermonem Aristot. quo dixit. Quia ignis nunquàm descendit. Ad hunc modum se habet unaquæque beatarum, ac sublimium hierarchiarum, ut unicuique sit inclinatio fortissima in sublime divinæ similitudinis, quantùm fas est, aut possibile est, ut prædixi, & adhærentia inabrumpibilis ab eadem, & stabilitas inconcussibilis in illa, ac vera quies, ac pacatissima, eisdem in illa, tanquàm in loco naturæ suæ convenientissimo, & in patria, extra quam esset ei damnationis exilium, & captivitas, carcer, & locus tormentorum. Rationabiliter igitur dicta est hierarchia in Dei similitudinem ascendens, ex illa, quam dixi fortissima inclinatione, quæ est ei tam ex natura, quàm ex gloria, quemadmodùm de inclinatione ignis tibi exposui. Quod autem dictum est, ad, idest, juxta, vel secundùm inditas eis divinitùs illuminationes, non aliud est, quàm secundùm intimas à Deo eisdem datas virtutes, per has enim est eis inclinatio, quam dixi, & intentio, sive ascensivitas, & ab inferiorum, seque ignobiliorum, fugacitas, seu fugivitas. Quod verò adjecit, quia vera interpretatio est hierarchiæ, ad Deum, quantùm possibile, similitudo, & unitas, sic intelligendum videtur. Cùm enim interpretatio expositio sit ampliato vocabulo unius sermonis per alium ejusdem linguæ, vel alterius, intendisse videtur sanctus, & sapiens iste interpretari, vel exponere nomen hierarchiæ per hunc sermonem suum, juxta planum litteræ. Cùm enim hierarchia sacer principatus interpretetur, & sit divinus ordo, juxta quod exposui, & sanctitate, & principalitate assimiletur, & uniatur Deo sanctitate quidem, idest, elongatione ab omni execratione, & ab omni inquinamento, quod Deo dissimilat, & ab ipso separat: similiter & principalitate, dùm omnem utilitatem servitutis, omnemque iniquam dominationê refugit, & repellit, & ad regulâ rectitudinis divinæ voluntatis se ipsam, & omnia quæ sibi subdita sunt, regit. Et intendo, quia & sanctitate & rectissimâ, ac modestissimâ sui, & subditorum gubernatione, Deo assimilatur, eo quòd unitur, quantùm possibile est quod est dicere, non unitate essentiali, sed adhærentiâ singulari, & immaculata per omnia, de qua dictum est. Qui adhæret Deo, unus spiritus est cum eo. Et in sermone Prophetico. Mihi autem adhærere Deo bonum est; qui enim voluntate propriâ, vel semetipsum regit, vel quæ sua sunt administrat, à Deo se separat, & contra ipsum se erigit, atque sedem regni, idest, regiminis proprij ex adversò eidem ponit; vel statuit, semetipsum sibi caput constituens, & Deum caput habere nolens. Ubi ergo solus Deus caput esse debuit, ibi aliud caput semetipsum erigens, unitatem dividit, pro uno capite duo statuens. Rectè igitur dictum est quia interpretatio hierarchiæ, idest, significatio, vel intentio, est ad Deum, quantùm possibile, similitudo & unitas, sive assimilata, & unita ad Deum hujusmodi substantiarum societas. Et videtur mihi, quia Græca lingua utitur nominibus abstractis pro concretis, & econversò, quemadmodùm & latina; usualiter enim latinè dicitur, rogo dilectionem tuam, pro eo quòd est, rogo te dilectum: & hujusmodi exemplorum tibi præsto multa est copia. Erravit enim quidam, qui dixit interpretem malè transtulisse pro Græco

quod est scopos, hoc nomen, interpretatio. Causa autem erroris istius fuit, quia ignoravit significationem hujus nominis intentio; illam ejus inquam significationem, quâ significatio vocabuli dicitur intétio ejusdē. Etiam usitatum est apud Philosophos tam Græcos, quàm Latinos, ut intentio cujuscunque vocabuli significatio ejusdem dicatur; interpretatio verò pro significatione sæpissimè accipiatur. Ex hoc etiam alius error, qui interpretem ejusdem hujus libri, qui de sacris principatibus est, involvit; dixit enim pontificata pro eo, quod est in Græco, episcopata, timens, ut videtur, plus nominationem hanc episcopata, quàm illam aliam, cùm econversò ei faciendum videretur; episcopata enim rectissima translatione, & interpretatione superintenta dicitur, juxta quod exposui tibi in præcedentibus de igne, cujus inclinatio est in sublime concavitatis cœli lunaris, & rectissimè hujusmodi inclinatio intentio dici potest; non enim aliud videtur inclinari in locum illum, quàm intendere in illum; & intendere non est aliud, quàm tendere in super: quémadmodùm igitur de igne diceretur, quòd esset episcopatus, idest superintendens, hoc est, tendens in super, quod super est locus superior in mundo sublunari; & unaquæque beatissimarum hierarchiarum est episcopata, idest tendens in suum super, quod non est nisi similitudo, qualis possibilis est eis, ad perfectionem, & pulchritudinem creatoris. Sicut igitur ignis nihil habet inclinationis ad inferius, sed totaliter est inclinatus, & tendens in suum sublime, quod dixi, sic beatissimæ istæ substantiæ nihil habent inclinationis in deorsùm ullo modorum, sed totaliter, hoc est totalitate suarum virium, atque perfectionum, in sublime suum, quod dixi, inclinatæ, & intendentes sunt. Fiet autem apertiùs, quod dico, si consideraveris naturam animarum nostrarum, quæ duas habent naturaliter inclinationes; alteram quidem per se, videlicet in sublime suæ perfectionis: alteram verò ad corpora sua, & hoc non est illis per se, sed sicut in viam quandam, & adminiculum suarum perfectionum inclinantur; corpora namque nonnulla adminicula præstant eis ad perfectiones quasdam, verùm in illis non stant, neque quiescunt stabilitate perpetuâ, neque sunt eis desiderabiles per se, & propter causam, quam dixi. De his enim perfectionibus sunt scientiæ propheticæ, & quædam virtutes consuetudinales; quoniàm per has adjuvantur ad cognitionem, & admirationem, atque magnificationem creatoris, & præparantur utcunque ad longè nobiliora, ac præstantiora dona gratiæ creatoris, per quam potentes efficiuntur, & aptæ promereri ab eo sublime illud divinæ assimilationis, post quod non est eis expectatio ulla, nec desideriū ulterioris acquisitionis: & quemadmodùm ista sublimitas, & reverà vera fœlicitas non obtinetur, nec quæritur, nisi per gratiam creatoris, sic neque desideratur, neque cognoscitur nisi per ipsam. Propter quod non est animabus nostris naturalis inclinatio, sive intentio in ipsam, sed in solam perfectionem naturalem, quæ super omnem æstimationem, & cogitatum inferior est, quàm ipsa: & de perfectionibus istis animarum nostrarum multa jam audivisti per me in tractatu de virtutibus.

E

CAPUT CXLV.

Quòd tria officia, illuminatio scilicet, purgatio, & perfectio ipsis beatissimis hierarchiis attribuuntur, & de ratione dictarum nominationum, & in qua acceptione ipsis conveniant.

HAbet autem quæstionem sermo sapientis istius quo assignavit, & attribuit beatissimis hierarchiis tria officia, videlicet illuminationem, purgationem, atque perfectionem. Videtur enim intellexisse illuminationem, vel quâ illuminantur à lumine primo, quod est creator benedictus, vel illuminationem, quâ illuminant ipsæ subditas, & post
F se, sive infra se collocatas beatissimas substantias: quòd si intellexit illuminationem, quâ illuminantur ipsæ à lumine primo, hoc videtur absurdissimum, primùm, quoniàm non est consuetum officium esse ad passiones, seu receptiones, quin potiùs ad actus, & distributiones; qualiter enim officium lignorum, vel aliorum combustibilium esse potest comburi? maximè cùm officium potestatem sonet; comburi verò impotentia sit. Ampliùs. Manifestum est tibi, quia officium diffinitur apud oratores, congruus actus uniuscujusque personæ secundùm mores, & instituta patriæ, quomodò igitur passionem illuminationis, seu receptionem intelligere potuit officium beatissimorum spirituum istorum? Si verò intellexit illuminationem, quâ illuminant; & hoc ipsum non est usquequaque
G clarum, vel evidens; qualiter enim illuminent, & quos illuminent, restat quærendum: quia creatoris dare quidem sapientiæ lumen, vel cujuscunque virtutis, solius est. Ampliùs. Omnes illæ illuminationes, quæ apud beatissimas hierarchias dantur, vel recipiuntur, non solùm gratiæ esse videntur, sed etiam gloriæ. Quia igitur ea, quæ gratiæ sunt, dare, creatori soli possibile est, multo fortiùs ea, quæ gloriæ sunt donare, non erit alicui quam possibile. Quia igitur illuminare est lumen dare; illuminatio enim non est nisi luminis datio, manifestum est illuminationes non esse possibiles beatissimis istis spiritibus, officium autem nunquàm est alicui ad actū impossibilem. Quòd si dixerit quis, quia non sunt datores luminum istorum, scilicet ministri, quemadmodùm doctores non sunt datores scientiarum, sed ministri quidam, & adjutores discipulorum ad percipiendas illas, ipsi etiam libri adjumenta magna, & efficientia sunt, nec tamen eos dicimus datores scientiarum. Quòd si ad modum doctorum, sive docentium, & hoc ipsum difficile est videre qualiter fiat ab eis; videlicet, an per
H se ipsos, an per signa aliqua, quemadmodùm doctores, & libri, sicut prætergi tibi in sermone illo, quo dictum est, quia Seraphim clamabat alter ad alterum; clamor enim hujusmodi non videtur fuisse clamor vocalis, sive vocis sensibilis; supervacuè enim ad spirituales substantias fiant, cùm non deserviant nisi sensibus Prophetæ. Ampliùs. Cùm nec os, nec labia, nec lingua, nec palatum, nec alia instrumenta, quibus vox audibilis perficitur, & clamor, sicut in animalibus, sint in hujusmodi substantiis; qualiter vox, vel clamor est apud eas? Et similiter, cùm nec auris, nec auditus sit in eis, ad quid clamor sensibilis fieret eis? Hoc igitur in sequentibus explicare tentabo. Dico igitur in hoc, quia tres istæ nominationes, intentiones duplices habent; dicuntur enim secundùm habitum, seu potentiam, & secundùm actum; & secundùm habitum quidem nihil aliud est illuminatio, quàm luminositas, similiter & purgatio non est nisi puritas.

Et ad

A Et ad hunc modum perfectio non est in eis, nisi plenitudo, sive integritas eorum, quæ sunt ad esse, vel bene esse. Sanctus autem vir, & sapiens iste interdùm intendit in ista tria actus esse officiorum beatissimarum substantiarum hujusmodi, quod quidem esse posset multis modis, quod scire te faciam exemplis, quæ tibi ponam ad hoc quoniàm visus lumen dicitur & propter hoc illuminatus, qui lumen visus recipit, & illuminans, qui illud dedit, atque consequenter illuminator, qui sic illuminandi, vel usum habet, vel officium, vel potestatem. Lucerna quoque illuminare dicitur, similiter & qui tenet eam, vel adhibet alicui ad hoc, ut videat, vel melius videat. Propter quod & lucerna verbi Dei illuminare dicitur audientem, atque legentem illud, & ipse doctor, vel prædicator, qui adhibet eam per aures oculis, seu visui cordis, illuminare dicitur. Ad hanc causam doctores, & prædicatores in lege Christianorum mundi lux dicti sunt: nec tamen datores luminis, propter B hoc, vel auctores habendi vel dicendi sunt, sed ministri luminis tantùm, præcedentes videlicet, & adhibentes illud prædicto modo illuminandis hominibus, auctor verò, & dator omnis luminis spiritualis non dubitatur esse creator sublimis, & benedictus. Qualiter igitur conveniens sit beatissimis spiritibus illuminare vel nos homines vel quosdam de se, jam tibi manifestum est ex his, quemadmodùm de doctore, qui lumen scientiæ, quod habet in anima sua, adhibet vel per vocem, vel per scripturam, vel per quodcunque aliud signum interiori visui, seu intellectui, ejus quem docere intendit. Verùm qualiter hoc fiat à lucidissimis istis substantiis, sive in quibusdam earum, sive in nobis, nondùm declaratum est per me alicubi, neque etiam mihi per alium, signa quippe sensibilia non habent locum apud eas, sicut neque vox, neque clamor, neque scriptura, quemadmodùm in proximè præcedentibus audivisti, & propter hoc quis C modus sit illuminationis, quo sublimes isti spiritus illuminare dicuntur, declarare, ut potero, citò post hæc aggrediar. Interim ergo tibi determinatum sit nunc, quòd licet occultus sit modus iste tibi, adhuc tamen manifestum est tibi, quia longè ampliùs possunt in illuminationem inferiorum suorum, quàm ipsi doctores nostri, & multò ampliùs operantur ad illam. Quapropter si doctores verè illuminare dicuntur illos, quibus lumen scientiæ juxta modum, quem dixi, ministrent, multò fortiùs isti luminosissimi spiritus illuminare dicendi sunt.

CAPUT CXLVI.

Quomodò intelligatur substantias aliquas aliis puriores esse, & de ipsarum purgationis essentia, & ratione.

DE purgatione verò duas habet quæstiones, D unam, quia nihil purgandum videtur esse posse in infimis etiam omnium illorum ordinum spiritibus, quare officium purgationis supervacuum esse omninò videri potest, quantùm ad illos, alteram verò quæstionem facit ipsa essentia purgationis, quæ nec verè, nec propriè, videtur esse posse, nisi de maculis, aut maculosis, aut impuris. Manifestum autem est, quia maculæ istæ non est possibile ut sint corporales; similiter neque impuritas, aut inconvenientis admixtio potest ibi cogitari corporalis: maculæ autem spirituales quid sunt nisi vitia, aut peccata? hæc verò delere, sive purgare, solius virtutis est omnipotentissimæ creatoris, illique soli conveniens. Dico igitur in hoc, quia sicut sunt inter eos aliqui aliquibus lucidiores, ac sanctiores, sic & puriores, ab omnique aliena, & indecente admixtione remotiores, quemadmodùm si propinquiores efficerentur lumini primo efficerentur lucidiores ex necessitate, sic ex necessitate efficerentur & puriores, non quidem detersione sordium, & majori elongatione ab illis, sed majori receptibilitate beatissimarum influentiarum, quæ ex magnificentissima largitate creatoris pro beneplacito suo indesinenter descendunt, & ad instar tersissimorum speculorum, hoc est, nihil omninò fæculentiæ, vel labis habentium, quæ efficiuntur splendidiora in apparitionibus ad pectora, efficerentur ista spiritualia specula divinæ pulchritudinis apparitionibus, seu resultationibus convenientiora, ac receptibiliora. Nec te conturbet quod alibi determinatum est tibi; videlicet de simplicibus substantiis, qualiter depurationem recipiunt, cùm admixtionem fæculentiæ nullam habeant, aut qualiter virtutes, quæ simplices sunt, magis, & minùs recipiant cùm hoc non aliter esse posse videatur, nisi per depurationem ab admixtione contrarij, aut per admixtionem ejusdem, quemadmodùm in corporibus mixtis, & mixtibilibus invenitur: jam enim dixi, quòd in simplicibus, sive substantiæ sint, sive alia, per elongationem fit, & appropinquationem, juxta quod dixi in proximo. Addo autem hîc tibi, quia remissio lucis, sive luminis non est per admixtionem tenebrarum, neque remissio motus per admixtionem quietis. Tunc enim motus æqualis qualis est motus circularis, totus esset quies, & nihil haberet veritatis, aut essentiæ motus, & hoc jam alibi per me tibi declaratum est. Sic dico, quòd remissio, seu obscuratio, visus non est per admixtionem cæcitatis. Quod igitur verus, & purus motus invenitur remissus, & minus velox alio, manifestum minoritatem istam, sive remissionem non esse per admixtionem quietis, alioquin nec verus, nec purus motus esset motus hujusmodi & ita nec verè, nec purè movetur aliquod cœlorum, cùm intelligibile sit motu primi cœli aliquem esse, vel posse esse velociorem. Hic est modus, quo solo locum habere potest purgatio in sublimibus substantiis, videlicet illis dando causam, vel occasionem majoris appropinquationis ad fontem inundantissimum puritatis, qui est creator benedictus. De purgatione verò peccatorum jam nosti, quia usu certissimo apud gentem Christianorum per sacerdotes, homines utique, dicuntur & tolli, & deleri, & remitti peccata, hominesque justificari, sacrari, & ab omnibus peccatorum maculis, seu sordibus emundari, & modum etiam, quo illud dicatur, atque intentionem, non ignoras: non enim auctores, seu largitores sanctitatis dicuntur sacerdotes, sed ministri solummodò, videlicet, quia ministerio eorum datur, non ab eis. Et intendo, quia ministerio eorum adest virtus omnipotentis, ac misericordissimi creatoris, quemadmodùm orationibus eorum, cum ritè fiunt, adest pius, ac promptissimus exauditor, faciens quod ab eis petitur: sic ministeriis exterioribus eorundem adest ipse inter quos operatur, efficiens interiùs, ac spiritualiter quod designat exteriùs ministerium eorundem. Jam igitur patefactum est tibi per hæc, quia purgatio nec fit, nec dicitur in substantiis spiritualibus, vel dispositionibus earum, per depurationem ab earum contrariis. Verùm, quòd animæ nostræ purgari dicuntur, & reverà purgantur, cùm deponunt sordes vitiorum, & cùm seorsum fiunt ab omnibus innaturalibus, & apprehésionibus, & affectionibus, non dicitur hoc per modum illum, qui est depuratio alicujus ab admix-

tione cõtrarij sui, cùm ea, quæ prædixi, non sint contraria animabus nostris verâ ratione contrarietatis, quamvis sint obscurantia eas multipliciter, quia noxia eisdem, & impedientia illas; non enim admixta sunt illis, sed potiùs in ipsis sunt, quemadmodùm accidentia in subjecto. Nemo verò adhuc cogitavit admixtionem esse veri nominis inter accidens, & subjectum eorum, cùm eorum conjunctio utrumque salvatum esse essentialiter permittat, quod admixtio vera in neutro mixtorum patitur ullo modo. Purgatio igitur, prout verè dicitur in rebus antedictis, elongatio est à maculantibus ipsum, de quo dicitur, & de hoc suppetit multa tibi copia exemplorum, & hic est modus manifestissimus, ac communissimus apud legem, & doctrinam Christianorum in animabus humanis. Unde purificari, mundari, sanctificari, & lavari per ipsa, quæ ipsi nominant sacramenta, dicunt animas nostras; & ministros hujusmodi purificationum, & ablutionum, sicut prædixi, nominant sacerdotes tanquàm sacra dantes, non quidem virtute sua, & largitate, sed ministerio, quo prædixi. Neque enim qui fenestram aperit, vel alio quolibet modo viam parat, quâ ingrediatur lumen, à sciente dator luminis dicitur, nisi multùm ampliatâ, & extensâ, ultra proprietatem suam intentione vocabuli; similiter neque qui componit in rogum ligna effector ignis, aut dator propriè habendus est, vel dicendus; sic neque qui plantat, aut rigat, aut arat, aut seminat, dator rectè dicitur frugum, aut fructuum, licet nonnullum adjumentũ ministerio suo præbeat ad generationem ipsarum: sic neque doctrina, vel prædicationis magistrorum dant, vel efficiunt eruditionem, aut morum compositionem in auditoribus; quin potiùs omnipotentis, ac misericordissimi virtus creatoris, sicut lucerna, aut qui lucernam adhibet, sive anteponit oculis alicujus, non præstat visum eidem, aut efficit illum in ipso; verbum autem doctrinæ, vel prædicationis lucerna est, sicut ait sermo propheticus: Lucerna pedibus verbum tuum. Congruit & aliud exemplum, de illo scilicet, qui excitat dormientem, de quo manifestum est, quòd non dat sensum, aut virtutem surgendi, & ambulandi, sed tollit impedimentum, quod hujusmodi vires prohibeat ab actibus suis, videlicet somnum, qui sensum, & virtutem surgendi, & ambulandi prohibet in dormiente ab operationibus suis, quemadmodùm vinculum quoddam ligatas eas tenens, juxta sententiam Aristotelis in libro de somno, & vigilia. Nemo quoque dubitare potest de illo, qui solvit ligatum à vinculo, quòd virtutem illi movendi se, vel ambulandi, non tribuit, sed ab impedimento, quo virtus ejus motiva prohibebatur operari, eam liberat, & expedit, sic qui fenestram aperit, non lumen præbet domui, vel introducit, sed impedimentum, quo lumen intrare prohibebatur, removet, & tollit.

CAPUT CXLVII.

Quòd macularum, & inquinamentorum, quibus animæ nostræ polluuntur, abstersiones, & remissiones, soli creatori, quæ verò erga homines fiunt, sicut injuriarum, & satisfactionum, & similia, homini possibiles sunt.

VTrùm autem isto modo conveniat intelligi de sanctis, ac sublimibus istis substantiis, quod purgare dicuntur, vel quædam illarum ad quasdam alias, vel saltem animas nostras, an alio quolibet modo non immeritò dubitari potest: non enim ad modum ministrorum, qui sacerdotes vocantur, ministeriis exterioribus purgare videntur. Sed neque ille de Seraphim, qui attactu calculi, quem tulerat de altari, labia Prophetæ purgare dictus est, ministerium hujusmodi, sacerdotale videlicet, adhibuisse videtur. Præsertim, cùm totum illud in visione factum fuisse dubitari non potest; præsertim cùm de altari materiali ibi agi non videatur. Quod si etiam fieret, nec calculus in eo convenienter fuisse intelligi posset, qui etsi ibi fuisset virtutem sic purgativam nullatenùs habuisset: qualiter enim credibile est calculum vim, seu virtutem purgativam inquinamentorum spiritualium habere potuisse? sed neque virtus angelica ad hoc potens esse videtur, sicut neque virtutes infundere, sic neque vitia tollere posse, angelicæ virtutis est, nulla insuper legum nominatarum trium, nulla doctrina, quæ secundùm aliquam earum sit, adhuc ausa fuit attribuere hoc alicui virtuti, vel potentiæ, vel quantumcunque nobili, vel eminenti creaturæ, invocari quippe invenies sublimes illas, ac beatissimas virtutes, & rogari ab hominibus, & potissimùm à gente Christianorum, quæ sola in hoc plenè edocta est, invocari inquam sublimes illos, ac beatissimos spiritus, ut ipsi eos adjuvent apud misericordiam creatoris ad obtinendam remissionem peccatorum, non ut ipsi præstent illam: sanctificatio quoque, & justificatio animarum soli Deo attributa est semper à Prophetis. Propheta namque erat, qui dicebat ad ipsum, secundùm multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam; similiter illud. Ampliùs lava me Domine ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me; & iterùm: Averte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Crebrò etiam ingeminat lator legis Hebræorum: Ego Dominus, qui sanctifico vos; ex persona creatoris loquens, & alius ejusdem gentis Propheta: *Ego sum, qui* deleo omnes iniquitates tuas propter me, & alia multa hujusmodi. Ampliùs. Peccata, & offensas, quæ in Deum committuntur, quis remittere potest, nisi ipse? similiter & à debitis, quæ Deo soli debẽtur, quis potest absolvere, præter ipsum? Quòd si dixerit quis, quia saltem peccata, quibus peccatur in homines, homines posse remittere videntur. Dico igitur in hoc, quia remissiones peccatorum, quæ fieri dicuntur ab hominibus in homines, remissiones sunt aut injuriarum, aut satisfactionum, aut pecuniarum, seu aliarum rerum, quæ in potestate hominum positæ sunt: pœnarum verò æternarum remissiones non sunt possibiles hominibus: similiter macularum, & inquinamentorum, quibus animæ nostræ polluuntur ablutiones, & extersiones soli omnipotenti creatori possibiles sunt.

CAPUT CXLVIII.

Quòd vitia in potestate nostra sunt, virtutes verò non cùm nobis à creatore dentur, & sola vitia fugare possunt, & purgare.

QUòd si dixerit quis, quia abolitio, & destructio virtutum, non solùm possibiles sunt hominibus, sed etiam facillimæ, cùm omnes virtutes omnibus vitiis indubitanter sint incomparabiliter fortiores, sicut declaratum est tibi in tractatu de virtutibus; quomodò igitur infirmitas, & debilitas vitiorum, & macularum, virtutum pulchritudini contrariarũ, non efficiet destructioné, & abolitionem earum hominibus multo possibilioré, multoque faciliorem? Respondeo in hoc, quia audivisti in hujusmodi quæstionibus penè vulgarium, &

ab altitudine sapientiæ remotissimorum, qui dixerunt, quia facilius est destruere, quàm construere. Sermo autem iste illorum nec dissolvit nodum, nec difficultatem explicat propositæ quæstionis. Scito igitur, quia vitia, & peccata sicut vulnera sunt, & sicut mortes animarum, non tantùm sicut inquinamenta, & sordes, & propter hoc, quia non solùm est possibile, sed etiam facile hominibus vulnera, & mortes sibi inferri: ea verò tollere, idest, vulnera, & mortes, non solùm difficile, sed etiam interdùm impossibile. Et hoc utique de corporis vulneribus, & mortibus manifestum est omnibus. De spiritualibus verò vulneribus, & mortibus multò manifestiùs est illa diligenter considerantibus: vitia siquidem, & peccata, non recedunt ab animabus nostris, nisi per virtutes contrarias, ac sublimes, quæ omninò in potestate nostra non sunt, cùm sint creatoris dona gratuita, bonitate ipsius sola in animas nostras descendentes. Quemadmodùm igitur si aqua non est in potestate alicujus, neque ablutio, quæ per ipsam solam fit, erit in potestate illius; sic aqua illa divinæ gratiæ, cujus rivuli virtutes singulæ sunt, non est in potestate nostra, & propter hoc neque ablutio ab inquinamentis vitiorum, & peccatorum, quæ per illam solam fit in potestate nostra est. Ea verò, quibus inquinantur & maculantur animæ nostræ, non solùm propè nos, & in potestate nostra sunt, sed etiam plerumque nobis se ingerunt, & ex nobis ipsis, quasi ex ærugine nobis innata, vel indita, oriuntur. Manifestum siquidem est tibi delicias, & divitias corporales cæteraque hujusmodi, propè nos esse, nosque quasi undique circundatos obsidere, scis etiam penè assiduâ experientiâ ex nobis oriri passiones concupiscentiarum carnalium, quarum quædam immundæ, & noxiæ sunt, & reverà plures earum, quod dico propter famem, & sitim naturales, & alias hujusmodi, quæ non inquinant animas nostras, nisi vel ordinem, vel mensuram excesserint. Sic dico de passionibus iræ, & timoris, doloris, & gaudij, quæ non semper noxiæ sunt, aut perversæ, quin potiùs interdùm rectæ, atque laudabiles, & animas nostras nullatenùs inquinantes, sed potiùs decorantes. Cùm enim ira fuerit pro quibus meritò irascendum est, & nec præceps fuerit, nec infrænis, erit in anima velut ejusdem decentissima pulchritudo, alioquin non erit leonina rabies, aut lupina, subvertens in primis subjectum proprium, & bona, quæ in eodem sunt, velut incendium, faciens ipsam faciem mentis, velut vultum combustum, horrificam, & deformem. Hæc igitur purgatio non est, nisi depositio hujusmodi sordium, sive ablutio, aut emundatio ab ipsis: labia igitur prophetæ nec virtute spiritus illius, qui ad eum de Seraphim volaverat, nec virtute calculi illius purgari ullatenùs potuerunt, sed virtute omnipotentissimâ creatoris, nec calculus adhibitus est, ut purgationem illam efficeret, quod utique nullo modorum poterat, sed, ut illam prophetæ significaret: virtus enim purgativa omnis de altari invisibili sumitur, hoc est, de altitudine, & immensitate misericordiæ creatoris: inde enim animabus humanis venit purgatio, & omnis sanctificatio, omnisque firmitas, atque soliditas spiritualis, omnisque calor vivificus, seu vitalis, qui non est nisi ardor sanctæ, Deoque placitissimæ dilectionis, quæ omnia in calculo designata sunt. Quòd si juxta planum literæ de altari visibili sumptus fuit calculus corporalis, certum est facillimum esse omnipotentiæ creatoris in hujusmodi actu illius calculi purgasse labia prophetæ, idest, peccatum labiorum, quod timebat, abstersisse: calculum autem, & ministerium angelorum, adhibitos fuisse ad ministerium, & designationem solummodò purgationis illius, non ad virtutem, vel necessitatem effectionis ipsius. Et hæc quidem ita hîc determinata sint tibi.

CAPUT CXLIX.

Quòd spiritus illi beatissimi animarum nostrarum purgationes sua virtute efficere nequaquam possunt, juvant autem plurimum, & hoc multifariam.

Revertar igitur ad in quo eram, & dicam, quia sancti, ac beatissimi illi spiritus purgationes animarum nostrarum non efficiunt, aut perficiunt virtute sua, ut prædixi, sed eas adjuvant multipliciter, & procurant. Et primùm quidem impetrando eas nobis ab omnipotente & universali bonorum datore, qui est Deus altissimus, impetrando inquam orationibus suis, deinde absterrendo, & arcendo malignos spiritus à nobis, qui nos inquinant, & polluunt suggestionibus suis. Cogitationes, nãque & imaginationes quas nobis vel suggerunt, vel ingerunt, plerumque accendunt in nobis desideria, & delectationes, & alias passiones, quas nemo dubitat inquinamenta esse animarum: quamquàm etiam ipsæ cogitationes, & imaginationes interdùm immundæ sint. Quoties igitur malignos spiritus ab hujusmodi suggestionibus, & ingestionibus cessare compellunt, ab earum pollutionibus animas nostras liberant, saltem in hoc, ut in eis, saltem illa hora, non sint in effectu. Tertiò contrario suggestionibus purgationem animarum nostrarum adjuvant angeli sancti, & procurant. Sicut enim illæ malignorum spirituum suggestiones animas nostras obscurant, & inquinant; sic angelorum sanctorum spirituales allocutiones animas nostras splendificant, & emundant, non solùm ratione contrarietatis inquinationes illas depellentes, & abstergentes, sed etiam virtutes animarum nostrarum naturaliter confortantes, & quodammodò elevantes. Ampliùs. Omnis virtus, & omnis potentia debito usu suo, & moderato confortatur, & expeditur, & quodammodò exacuitur, sicut econtrariò abusione sua, & otio, atque usu immoderato hebetatur, obtunditur, & flaccescit, si tamen in statu est receptibili meliorationis, quod dico propter statum completæ gloriæ, in quo nihil ulteriùs expectatur. Ibi etiam non habet locum abusio, vel hebetatio, seu debilitatio quæcunque cujuscunque virtutis, ad statum igitur præsentem vitæ istius refero, quod prædixi de hoc. Hujusmodi autem indicium est manifestum expeditio, & promptitudo, quæ acquiritur virtutibus nostris naturalibus ex bonis assuefactionibus. Quartò adjuvant, & procurant, beati spiritus purgationem animarum nostrarum eruditionibus suis, quibus ostendunt animabus nostris, & frequenter suggerunt noxietatem, vilitatem, fugacitatem divitiarum, & fallacitatem vitiorum, & peccatorum, atque omnium eorum aliorum, quibus ad illa trahuntur; sic enim non solùm contemptibilia, sed etiam odibilia, atque horribilia illa nobis efficiunt; cõtemptus autẽ atque horror, & odium elongationes spirituales sunt ab his, de quibus sunt. Per hunc igitur modum longè faciunt animas nostras ab inquinamentis vitiorum, & peccatorum angeli sancti. Elongatio autem ab inquinamentis, & impuritatibus purgatio quædam est: hoc igitur modo purgationem animarum nostrarum sancti angeli adjuvant, & procurant. Quinto verò modo per contrarium ad amorem, & desiderium puritatis, & sanctitatis animas nostras

accendunt. Amor autem puritatis, & desiderium appropinquatio est spiritualis ad illam. Jam autem nosti, quia appropinquatio ad puritatem purgatio quædam est, sicut appropinquatio ad purissimum. Quòd si dixerit quis, quia sufficit alterum contrariorum fugare, & abolere reliquum totaliter à subjecto, in quo est; & propter hoc purgare ipsum ab illo: quare non est necessarius purgator alius animabus nostris inquinatis per vitia, vel peccata, aut opera ipsorum, nisi applicatio earum, & assuefactio ad contraria. Scito igitur in hoc, quia si possibile fortasse sit, ut assuefactio in operibus largitatis destruat penitùs, & abradat habitum avaritiæ ab anima, in qua est, non tamen facile, & forsitan neque possibile est animæ, quæ vitio avaritiæ irretita est, & oppressa, assuefacere se per semetipsam operibus largitatis; teterrimo enim atque tenebrosissimo carcere, & vinculis fortissimis ligata tenetur, & sicut audire consuevisti in sermonibus moralium exhortationum, velut in profundo sepulchro malæ consuetudinis pressa. Nolo tamen hîc negare, quin assuetudo non furandi, & non rapiendi, & cæterorum hujusmodi, quæ avaritiæ sunt, extinguere possint famem illam habendi validam, & sitim illam ardentissimam avaritiæ; quemadmodùm longa tenuitas diætæ gulositatem; opera enim vitiorum omnium quasi pabulum sunt, & nutrimentum illorum. Et propter hoc subtractis lignis extinguitur ignis per semetipsum nullo sufflante. Propter hoc autem, id est, propter abolitionem, seu deletionem avaritiæ, non est necesse, ut statim succedat habitus largitatis; sive enim consuetudinalis sit hujusmodi habitus, sive desuper adveniens, & infusus, privatio sola avaritiæ non est causa, quæ facere sufficiat illum debere esse. Causa autem in hoc est, quoniàm consuetudinales habitus assuefactione operum acquiruntur, & quodammodò generantur. Habitus verò desuper infusi, qui Theologici usualiter vocantur, nonnisi de fonte gratiæ, seu gratuitæ bonitatis creatoris in animas humanas descendunt. Debes autem scire in hoc, quia mundatio, sive purgatio hæc non liberat sic purgatum ab offensa creatoris, & culpa. Quapropter necessaria est sic purgato reconciliatio ad creatorem, & placatio ipsius, quâ impetretur propitiatio ipsius, & effugiat vindictam ejusdem: reus enim est mortis, & iram creatoris incurrit homo hujusmodi primo opere avaritiæ suæ; non enim qui occidit hominem unum, licet multis millibus hominum pepercerit, immunis est à culpa, & offensa creatoris: neque qui unicum adulterium commisit, licet innumerabilia non committat, reus non est adulterii; nec propter hoc dignus est, ut ei parcatur à judice super illo adulterio, quoniàm à multis aliis abstinuit, quemadmodùm quidam stultus, cùm confiteretur se domum Dei quandam, id est Ecclesiam, combussisse, diceretque parci sibi debere, quia multis hujusmodi domibus pepercerat, nolens eas comburere, quid aliud reputari debuit, quàm infamis? Sunt & alia multa adjumenta, quæ Angeli sancti præstant hominibus, quæ in sequentibus enarrabuntur, & enumerabuntur tibi: modum autem alium, quo Angeli sancti quidam quosdam alios purgare dici debeant, nondùm inveni. Tentabo autem investigare de hoc in sequentibus, cùm de collocutionibus eorum ad invicem, & de allocutionibus eorum ad nos, inquiram; non enim ignotum est tibi, quin multa, & majora de secretis creatoris aliquæ aliis noverint. Et cùm tota purgatio eorum sit assimilari, quatenùs possibile est creatori in munditia, & puritate, manifestum est quia quantò ampliùs puritas, & sanctitas creatoris eis innotescit, tantò

E ampliùs diligunt illam, & in amorem, ac desiderium ejusdem, atque in ejusdem similitudinem avidiùs rapiuntur. Et forsitan iste amor atque aviditas, non solùm appropinquatio ad illam, sed etiam assimilatio ad illam est, nec dubium est illis beatissimis spiritibus virtutes multas esse nobis impeiscrutabiles, & inattingibiles.

CAPUT CL.

De perfectione hujusmodi spirituum, & de differentia lucis corporalis, & spiritualis.

DE perfectione verò, quæ beatissimis, ac sublimibus substantiis spiritualibus attribuitur, jam dixi tibi, quia secundùm duas intentiones intelligi potest nominatio perfectionis. Primò, ut F perfectio accipiatur, quâ ipsi perfecti sunt; secundò, ut intelligatur perfectio, quâ ipsi perficiunt, videlicet quidam ex ipsis aliquos alios, & animas nostras juxta injunctionem creatoris. Et perfectio quidem congruit eis, quemadmodùm imperfectio animabus nostris, quæ juxta sententiam Aristotelis perfectibiles creatæ sunt scientiis, & virtutibus; non autem perfectæ. Plato namque perfectas eas fuisse creatas credidit, & extra corpora, atque in stellis comparibus ab initio collocatis. Et jam audivisti per me, quia perfectio ista, in qua creatæ à Platone positæ sunt, non possit intelligi, nisi perfectio naturalis; non enim possibile fuit, neque conveniens, ut crearentur in perfectione gloriæ. Et causas, quæ hoc prohibuerunt, audivisti in secunda parte tractatus istius. Scito etiam, quia perfectio ista naturæ non est, sicut de ea sensit Aristoteles, qui eam posuit eousque completam, ut additionem non recipiat, quemadmodùm audivisti de G intelligentiis, quas posuit per omnem modum immutabiles, & propter hoc dispositiones earum neque majus, neque minus recipere posse. Causa autem in hoc fuit Aristoteli, quoniàm ignoravit mutationes, & additiones, quæ sunt supra naturam, & omninò statum gloriæ, qui genti Christianorum spiritu Dei cæli revelatus est, visumque est de sublimibus, ac nobilissimis substantiis abstractis, quod ab initio tantùm à creatore receperint, quod ad perfectionem earum pertinet, & quòd nihil à parte creatoris essent ulterius accepturæ; propter verò sublimitatem suam, & elongationem suam ab imperfectione, & statu mutabilitatis, atque impossibilitatem, non posset ad eas attingere mutatio quæcunque, & propter hoc neque additio, neque diminutio. Tu autem audivisti nonnullos ex nobilioribus Philosophis dixisse, Aristoteli credendum esse de his, quæ sunt sub circulo lunæ; de altioriH bus, sive superioribus, nequaquàm, quoniàm in eis non profundavit usque ad perfectum. Prophetis autem, quorum prophetia miraculorum testimoniis approbata est, aut præcellentia sanctitatis, & aliis viris sanctis, quos manifestum est spiritu Dei fuisse locutos, tu ne dubitaveris esse credendum de rebus hujusmodi divinalibus, quorum etiam sermonibus probationes non desunt, sicut jam tibi apparet ex præcedentibus. Quòd igitur scientia hujusmodi substantiarum interdùm crescat novis revelationibus, similiter & fœlicitas earundem novis gaudiis, & qualiter hoc fiat, jam in eis, quæ præcesserunt, audivisti. Quapropter erravit Aristoteles indubitanter ponens perfectionem ipsarum eousque completam, ut additionem, vel crementum recipere non posset. Quemadmodùm igitur in præcedentibus audivisti, perfectio earum indubitanter antedictum recipit incrementum, & tunc primùm

primùm erit completa, cùm erunt homines electi, A & dilecti Dei glorificati, atque consortio beatorum spirituum donati; eritque civitas illa Imperatoris universalis Regisque, ac Domini sæculorum, velut ex duobus parietibus, altero videlicet ex beatissimis istis substantiis, altero ex hominibus glorificatis, ædificata, & in mundo, seu sæculo altiori, quod est cœlum ultimum. & mundus divinus, quod est cœlum decimum, & ultimum, collocata, ab illa enim hora nihil expectabit, nihil perfectionis ejus addetur. De perfectione autem, quâ perficere dicuntur hujusmodi substantiæ, tu ne abhorreas, si perficere dicuntur vel quædam quasdam alias, vel animas nostras; cùm iste sapiens perfectorem suum nominet doctorem suum, à quo Theologiam istam de sacratissimis Hierarchiis didicit, & accepit. Congruit quoque illis eisdem modis, & eodem modorum numero, perficere, quibus, & quos audivisti, quòd eisdem conveniat purgare. Nec expectes, ut illos modos repetam hic tibi. Similiter & de illuminationibus mihi videtur sentiendum, ut iidem modi sint, & totidem, quibus illuminare dicuntur. Verùm quæstionem habet; & utinàm ille, qui hoc scripsit, mihi, & tibi illam determinasset; si enim lux corporalis verissimè naturali virtute suâ illuminat conveniens, aut convenienter sibi appositum illuminabile; unde ista impotentia, vel imperfectio erit luci spirituali, ut non illuminet, vel illuminare possit, propriâ virtute naturali convenienter applicatum sibi spiritualis illuminationis receptibile: majoris siquidem, ac largioris influentiæ est ex necessitate lux spiritualis, quàm corporalis, quod evidenter apparet, quia lux corporalis limitatæ influentiæ est, & ultra terminos suæ limitationis illam extendere nullo modorum potens: deinde influentia ipsius tenuatur, atque minuitur continuè, & proportionaliter elongationi suæ ab origine, & causa: illa verò infinita est, & ejus diminutionis, seu tenuationis, omni modo non receptibilis; cujus exemplum est nonnullum in docente, qui docet per sermonem suum quantumcunque longè sint ab eo, qui sermonem ejus audiunt illuminationem doctrinæ ejus. si æqualiter capaces sint, æquales recipiunt; nec si aliquis eorum longè magis remotus est ab eo, propter hoc minùs lumen doctrinæ recepit per sermonem illius, dummodò sermonem illius plenè audiat, ac perfectè; in hoc enim videlicet, ut auditum, vel ipsam vocem adjuvet, vel impediat, potest aliquid reverà remotio, vel appropinquatio ad loquentem. Vides igitur manifestè, quòd illuminationem spiritualem, sive influentiam spiritualis lucis, distantia, vel propinquitas nec expedit, nec impedit, quantùm in ipsa est. Sic evidenter videre potes infinitatem ejusdem lucis ad comparationem lucis corporalis; lux enim solaris orbem sibi limitatum influentia sua non potest excedere, si ex necessitate cum prædicto orbe terminatur influentia luminis ipsius: lucis verò spiritualis influentia non solùm à quàm longè doctor auditur, sed etiam quàm longè audiri potest, ostenditur, & si ad infinitum longè vox docentis à quocunque audiri posset, in auditorem doctrinæ lumen influeret, in nullo per hujusmodi distantiam diminutum; non enim propinquiores discipuli majus lumen doctrinæ recipiunt, quàm remotiores ab eodem, dummodò omnes æqualiter capaces doctrinæ sint, & sufficienter vocem ejus audiant. Quòd si dixerit quis, quia virtute vocis influentia ista doctrinæ in tam longinquum extenditur, & virtute vocis fit hoc, non virtute lucis spiritualis, errat intolerabiliter: quia vox vehiculum solummodò influentiæ lucis illius est. Illuminatio enim effectus lucis proprius est, & singularis, non vehiculi, nec à vehiculo recipitur, scilicet à luce. Quemadmodùm, si quis deferret ignem, & applicaret illum combustibili, non virtute suâ combureret ille combustibile illud, sed virtute ignis quem deferret. Ampliùs Vox in se nihil habet lucis ad infundendum scientiam, sicut neque alia signa, quæ non significant per naturam; quare manifestum est, quia virtute suâ non illuminat, vel influit lumen scientiæ, sed reverà quodam modo applicat intellectus audientium luci scientiæ, quæ est in anima doctoris, applicat inquam applicatione spirituali. Innatum siquidem est nobis intellectus nostros applicare ad significata, quæ per signa nobis significantur; innatum etiam est nobis per signa hæc procurare in eis, quibus hujusmodi signa ostendimus; signa enim quodammodò res ad intellectus signa intelligentium deferunt, & propter hoc res ipsas, quas significant, applicant intellectibus eorum, ostendentes eas suo modo eisdem. B Rebus autem intellectui per modum istum applicatis, fit illuminatio cognitionis, vel alterius apprehensionis in animabus eorum, quibus signa hujusmodi exhibentur, quemadmodùm calefactibilibus applicatis fit calefactio in eis. & cognoscibilibus applicatis intellectui per signa fit illuminatio cognitionis, non in rebus, sed in animabus de rebus, & applicatio ista spiritualis approximatio est, non corporalis attactus.

CAPUT CLI.

De modo illuminationum, & allocutionum Angelorum ad invicem, & ad animas hominum.

C Quoniàm autem jam ingressus sum sermonem de hujusmodi illuminationibus, & applicationibus, per quas illuminationes istæ fiunt; aggrediar investigare de his perscrutatiùs, & latiùs, & de allocutionibus hujusmodi substantiarum ad invicem, & ad animas nostras, & specialiter ad animas Prophetarum. Dico igitur inprimis, quòd nullo modo de luce spirituali negandum est, quin ex ea descendant influentiæ luminales, sive scientiales, & ad inferiores earum à superioribus, & ad animas nostras, & præcipuè ad animas Prophetarum, aliorumque tam virorum sanctorum, quàm mulierum, quibus divinæ revelationes sive per raptum, sive per extasim, sive per somnium fiunt: verùm non per modum influentiarum corporalium, & naturalium; illæ enim per necessitatem, & quandam servitutem fiunt; istæ verò per D voluntatem, ac libertatem. Non enim est in potestate solaris lucis, ut minùs luceat, quàm lucet, vel ut aliquem ex radiis suis retineat, sed quasi impetu, & violentiâ divinæ largitatis toto posse luminositatis suæ lumen circumquaque diffundit. Istæ verò luminosæ substantiæ, prout volunt, & quantùm volunt, lumina revelationum infundunt: similiter & retinent, & luminositatem suam habet unaquæque plenissimè in libera potestate sua. Hujusmodi autem exemplum est in eo, qui tenet librum multorum voluminum, atque foliorum, habens plenissimam potestatem aperiendi illum, atque claudendi, & aperiendi illum ad inspectionem unius folii, vel unius versiculi, & ostendendi in eo, quicquid voluerit, & quantùm voluerit, & quoties. Unaquæque namque hujusmodi substantiarum verus liber spiritualis est lucidissimæ inscriptionis scientiarum naturalium, hoc est, quæ in ipsa creatione sua eidem inscriptæ sunt, &

inditæ, similiter, & divinalium, hoc est earum, quas super illuminationem, sive inscriptionem creationis, divinæ bonitatis largitione receperunt. Quantùm igitur voluerint, se aperiunt, & aspicientes in se legere permittunt, vel potiùs concedunt, quod est dicere, quot versus, seu sententias voluerint, ex jussione scilicet, & beneplacito creatoris, sine quibus, & extra quæ, nihil omninò faciunt, & sunt ex omni modo, sicut specula materialia, & visibilia. sunt reverà specula clarissima visibilium, & invisibilium juxta quod mensuravit eis creator benedictus, imagines lucidissimè redolentia, sive reddentia, verumtamen eousque suæ potestatis, ac libertatis, ut in eis nemo videat nisi inquantùm ipsæ voluerint. Hoc autem est ad nonnullam similitudinem creatoris, atque sapientiæ ipsius, quæ reverà speculum sine macula bonitatis illius sermone prophetico dicitur; in illa enim nemo intueri potest, nisi quantùm fuerit bonitatis ejusdem dignatio: neque quisquam Prophetarum in ea vidit, aut legit, nisi quantùm fuerit ejus beneplacitum, & quidam multùm clarè; quidam verò multùm obscurè, videlicet in figuris, & ænigmatibus. Causa autem hujusmodi diversitatis alia esse non potest, quàm beneplacitum creatoris. Si quis autem quærat de applicationibus hujusmodi, qualiter fiant; jam dixi tibi, quia non fiunt per corporalem attactum; ille enim proprius est corporum, atque substantiarum corporalium. Jam autem aperuerunt Prophetæ, videlicet, quia sublimes istæ, ac beatæ substantiæ in homines intrant. Unde & quidam eorum dixit. Et dixit Angelus, qui loquebatur in me. De ipsa verò sapientia creatoris dixit quidam, quòd intravit in animam servi Dei; & iterùm. In animas sanctas se transfert & alius: Quocunque introierit benedicetur Deus. Tu verò jam didicisti, quia non est prohibita aliqua ex hujusmodi substantiis intrare animas nostras: prohibitio enim non potest habere, nisi duarum causarum alterutram, grossitiem, scilicet, aut contrarietatem, & grossitiem quidem nullam habent, quæ vacuitatem requirat, quemadmodùm audivisti in præcedentibus de substantiis, & virtutibus, quæ plenitudine nec repelluntur, nec coangustantur; quin potiùs illam velut amplitudinem amplectuntur, & in ea tantò spatiosiùs collocantur, quantò major fuerit. In anima enim humana, quantò arithmetica plenior fuerit, tantò in eam geometria & largiùs intrabit, atque faciliùs, & spatiosiùs manebit. Nec est prætereundum hîc, quod dixit ex divinis unus Prophetis: Quia dæmonibus non est possibilis ingressus animarum nostrarum, quoniàm ipsas creator benedictus proprias sibi sedes, & habitacula consecravit. Tibi verò nec alii non licet contradicere, ubi honor vel gloria creatoris tangitur. Notum etiam est prohibita esse dæmonia à multis modis nocumentorum humani generis: & specialiter interdùm à quibusdam quorundam nocumentis: non enim arrepticios, aut lunaticos, aut aliter occasionatos, possibile quidem est omnipotenti creatori malignos spiritus prohibere, & tenere ligatos à quibusdam animabus humanis, & etiam ab omnibus, ne illas intrent, vel polluant, aut lædant ullo modorum, ubicunque decreverit istud congruere gloriæ suæ. Verùm quod hic dico, secundùm naturalem possibilitatem intelligi volo, naturaliter siquidem possibile est & malignis spiritibus intrare animas humanas, & animabus humanis eos recipere, & interdùm hoc permittit sapientissima bonitas creatoris vel ad terrorem sanitate, & libertate malè utentium, & aliis de

E causis, quæ illi soli notæ sunt. Interdùm verò non sustinet sciens malignitatem hujusmodi spirituum, quorum intentio tota est ad nocendum hominibus, & creatoris gloriam minuendam, à tempore quoque promulgatæ legis Christianorum evidens est longè ampliùs repressam esse, ac refrænatam, eorum malitiam, quando neque invocationibus, nec adjurationibus, nec oblatis sacrificiis quibus maximè alliciuntur, & attrahuntur, plerumque etiam nec apparere permittuntur, quod jam multorum revelationibus, & testimoniis mihi innotuit. Enarrationibus verò miraculorum, quæ per primos doctores gentis Christianorum facta sunt, & ejectos fuisse ab hominibus, in quos intraverunt, & ligatos eousque fuisse, ut nihil ludificationum suarum, nec etiam loqui possent, manifestum est. Quòd si maligni spiritus animas dæmoniacorum, & arreptorum, nec habitant, nec intrant; quò ergo intrant, & inhabitant apud eos? Mirabile F namque, & vehementer admirandum videtur, qualiter moveant, vel etiam movere possint corpora eorum quos vexant, & ipsas animas eorum ad ea videnda, vel cogitanda, quæ eas videre, & cogitare faciunt, si extra ipsas sunt. In hujusmodi namque narrationibus nullo instrumento utuntur forinseco, & omninò nullo adminiculo nisi vel seipsis, vel eis, quæ apud ipsos, & in ipsis sunt. Si autem seipsis absque ullo medio tantis passionibus, & cogitationibus, exagitant animas illas, hoc non est, nisi cum ipsis sint, & propter hoc in illis: impartibile namque non potest esse aliquo modo conjunctionis, nisi sit etiam in illo; neque enim continuitas, neque contiguitas locum habet apud impartibilia, sicut jam declaravit Aristoteles in libro Physicorum. Ampliùs. Nulla substantia intelligit, vel aliter cognoscit, nisi in seipsa, & intra se G ipsam, & per ea, quæ apud ipsam sunt, nisi per seipsum. Istæ autem substantiæ, videlicet malignorum spirituũ, nihil cognoscũt per sensum, quare per se, & intra semetipsas cognoscũt quęcũq; cognoscũt absq. forensibus adminiculis. Sicut autẽ cognoscunt sic & docent, quod est dicere, non per forinseca, sive sensibilia signa, quemadmodùm docemus nos, sicut vocibus, libris, imaginibus, vel aliis signis. Forsitan autem & hoc possibile est hujusmodi substantiis tam bonis, quàm malis, videlicet voces, vel alia signa adhibere in revelationibus quas faciunt, ore namque, & linguâ, & labiis dæmoniacorum interdùm loquuntur ipsi dæmones in eis. Et narravit mihi quidam, qui multos curasse videbatur, quia distinguibiles erant voces dæmonum & dæmoniacorum, dicebatque, quia voces dæmonum in dæmoniacis loquentium semper subraucæ sunt, voces verò ipsorum dæmoniacorum clariores. Sciebat igitur, prout multoties narravit H mihi, quando loquebatur ipse malignus spiritus in eo per antedictam distinctionem vocum in claritate, & obscuritate: hujusmodi autem obscuritatis, sive subraucedinis, causa mihi aliquando visa est ineptitudo, & incongruentia, instrumentorum vocalium ad naturam dæmoniacam; non enim ea sibi ipsi ita convenienter aptare poterat, nec ita pro voluntate uti, ut ipse homo dæmoniacus, vel anima hujusmodi, cui erant naturali convenientia coaptata: quemadmodùm neque nos, aut animæ nostræ adeò rectè, aut expeditè uti possumus ligneis pedibus, aut aliis materialibus instrumentis, sicut pedibus. Forsitan autem divinæ bonitatis providentia est, ut non possint se occultare maligni spiritus quantùm vellent. Et propter hoc ipsa voce suâ interdùm produntur, & manifesti fiunt, cogente hoc, & aliter eos facere non sinente

divinæ

divinæ bonitatis miseratione propter causam, quam prædixi. Ampliùs. De omni operatore manifestum est, qui instrumento forinseco non utitur, quia seipso, vel dispositionibus aliquibus, quæ intra ipsum sunt, operatur, quicquid operatur. Intelligibiles igitur, ac spirituales istæ substantiæ, quoties instrumentis non utuntur, aut se ipsis, aut suis dispositionibus, illuminationes istas & revelationes, de quibus hic agitur, efficiunt. Ampliùs. Usus instrumentorum non est, nisi ex impotentia, & defectu virtutum operativarum, aut ipsas operationes recipientium. Propter hoc enim & libris, & signis aliis docentes utuntur, quia nec per se, nec per res, possunt ipsas introducere, vel applicare ad corda discentium: si enim hoc vel per ipsas, vel per suas dispositiones, possent, inutiliter, & supervacuè signorum adminiculis uterentur. Cùm igitur ea sit perfectio substantiarum, de quibus agitur, ut instrumentis non egeant, manifestum est per semetipsas istas illuminationes, & revelationes eas efficere. Ampliùs Si per libros sensibiles fiunt in animabus nostris scientiales illuminationes, & doctrinæ, quantò fortiùs per libros intelligibiles, qui incomparabiliter lucidioris inscriptionis sunt, fieri debent spirituales illuminationes, & revelationes, & in animabus nostris, & in substantiis spiritualibus abstractis? Cùm igitur dubium non sit substantias spirituales abstractas libros hujusmodi esse, manifestum est per applicationem eorum, juxta quod dixi, spirituales fieri illuminationes, & revelationes applicatione eorum convenienti. Eodem modo est ratiocinari à similitudine, & proportione speculorum: multo enim potentiora necesse est esse spiritualia specula ad transferendas, seu transfundendas apparitiones, seu resultationes suas, in similia spiritualia specula, quàm ad id efficiendum corporalia specula in similia sibi specula, cùm sint incomparabiliter expressiorum apparitionum, seu resultationum, & majoris receptibilitatis formarum: corporalia namque specula una apparitione occupantur eousque, ut alteram cum illa non recipiant, spiritualia verò quantò plures, & majores, receperint, vel habuerint, tantò plurium, & majorum receptibiliora sunt. Ampliùs. Cùm hujusmodi substantiæ libri, & specula spiritualium inscriptionum, & intelligibilium apparitionum sint, quâ de causa erunt arctata hujusmodi specula, & libri, ut in eis legere, vel inspicere nemini liceat, præterquàm ipsis? Quòd si aliis licet in eis legere, vel inspicere, cùm hoc non possibile sit per corporalem applicationem, fiet igitur hoc per spiritualem applicationem: hoc autem non potest alia intelligi, quàm conjunctio essentialis, quâ scilicet altera intret alteram, sicut prædixi, cùm ex necessitate immediata sit, & medio non indigens, quoniàm nec corporali medio, nec spirituali. medium enim corporale, si esset in hujusmodi illuminationibus, esset deferens lumen ab altera in alteram, quemadmodùm se habet in illuminatione corporali, quæ fit à sole super terram, & in aqua, per aera medium deferentem evidenter lumen in superficie terræ, & in aquam. Corporale autem medium non est possibile deferre, vel recipere lumen hujusmodi, videlicet spiritualis illuminationis quoniàm nec receptibile est illius. Quòd si dixerit quis, quia non est necesse medium deferens lumen spirituale, ut sit receptibile illius, quemadmodùm de libris, & vocibus, & aliis signis corporalibus; jam expedivi te, & me de hoc, cùm dixi tibi; quoniàm signa propriè non deferunt lumen scientiæ, neque propriè deferunt res, sed animas nostras excitant, ut applicent se rebus. Et applicatio ista non est, nisi cogitatus, seu cogitatio: quòd si hoc possunt signa ista forinseca, & corporalia. quæ utique nec naturalia signa sunt, nec per se, sed positiva tantùm, & voluntaria. quantò fortiùs hoc poterunt naturalia signa propriè, ac per se signa, & naturales libri, proprièque, ac per se libri? quales sunt istæ substantiæ, de quibus agitur, & voces non institutione, vel placitò loquentium, sed vera, ac naturali similitudine significantes, ut veræ expressæque imagines rerum; formæ enim quæ in hujusmodi substantiis sunt, veræ, ac propriæ imagines rerum, qualiter scientia est apud istas substantias, similiter & verè, ac propriè naturales voces, sive locutiones sunt earundem Quare non sunt alia signa necessaria beatis hujusmodi substantiis ad loquendum, vel significandum, quod voluerint animabus nostris, aut aliis substantiis spiritualibus. Loqui igitur earum, vel ad invicem, vel ad animas nostras, non est, nisi applicatio eorum ad invicem, vel ad animas nostras, quemadmodùm nec loqui nostrum ad alios est, nisi applicatio nostræ vocis ad auditum illorum. Cùm igitur unaquæque substantiarum istarum vox naturalis sit, non positiva, & tota signum, tota liber, liber inquam naturalis, & proprius; applicatio earum ad invicem, vel ad animas nostras, est spiritualis locutio earum ad invicem, vel ad animas nostras, similiter instructio, & revelatio earum ad invicem, vel ad animas nostras.

CAPUT CLII.

De illuminationibus iterùm, deque applicationibus angelorum ad animas, & de raptibus.

Quòd si dixerit quis, quia prophetiæ, & revelationes, interdùm per imagines, & figuras corporales, factæ sunt, & fiunt forsitan hodie multæ, exempli gratia, per animalium diversorum generum figuras, sicut aquilarum, leonum, ursorum, hominum, & iterùm, quadrigarum, rotarum, & curruum, & aliorum plurimorum figuras, & imagines. Respondeo in hoc, quia possibile est sanctis, ac beatis spiritibus sic homines instruere, vel docere: nihilominùs tamen interdùm hoc eis facere possibile est per se ipsos; non est igitur negandum, quin possibile sit eis hoc: sed dico, quia non est necesse, ut sic homines doceant, vel instruant, videlicet per signa corporalia, vel imagines corporales; nobiliores enim ex prophetis absque hujusmodi figuris, & imaginibus ab aliis sunt edocti; sicut evidenter apparet in sermonibus eorum, videlicet in illis, in quibus nulla hujusmodi figurarum, vel imaginum mentio habetur. Sed & tu nosti intentionem meam in hac parte. Investigatio enim mea est hic de naturis hujusmodi substantiarum, & de naturalibus viribus earum: de injunctionibus autem creatoris, scilicet quas eis facit de officiis, atque operibus earum, consequenter inquiram. In tantùm igitur tibi determinatum sit nunc id, de quo agitur, unumquemque beatissimorum istorũ spirituum totum librum esse spiritualẽ, & lucidissimæ inscriptionis; & vocem naturalem, ac clarissimæ auditionis, & expressissimæ spiritualem significationis; & propter hoc applicationes eorum, sive conjunctiones, essentiales, & immediatas ad animas nostras per illuminationes earum esse, quoniàm reverà lumina sunt ad ea, quæ illuminanti, & instructiones, vel edoctiones nostræ sunt, quoniã in semetipsis doctrinæ sunt & scientiæ; & allocutiones nostræ sũt spirituales, quoniã veræ, ac naturales voces spirituales sunt. Applicatio autẽ, sive conjunctio luminis ad illuminabile illuminatio est, similiter &

libri, sive doctrinæ veræ, ac spiritualis, ad doctibile instructio, sive doctio est. Eodem modo applicatio, seu conjunctio vocis spiritualis ad auditum spiritualem locutio est: & hujusmodi locutio loquela est naturalis, & linguagium naturale, quoniàm per naturalia signa tantùm est Debes autem scire, quia vox hujusmodi non tantùm vox spiritualis est, sed etiam clamor fortissimus, atque clarissimus, & auditui spirituali aptissimus, propter quod, sicut jam prædixi tibi, dixit unus ex prophetis Hebræorum. Quia seraphim clamabat alter ad alterum; non enim submissis vocibus sibi invicem loquuntur angeli sancti; voces enim eorum scientiæ vivæ, ac veræ sunt, nec sunt habitus dormientes, sed actus; sicut intuitus, aut cogitatus, sunt etiam pars gloriæ sanctissimorum, ac beatissimorum spirituum. Et propter hoc neque remissionem, neque submissionem, neque ullius generis diminutionem, patiuntur; hoc enim audivisti in præcedentibus. Quia status gloriæ nulli detrimento obnoxius est, & nullius mutationis, qui in indeterius vergat, receptibilis, augmentum autem recipit, sicut jam dixi sæpè, & nec mirum tibi videatur si conjunctio animarum nostrarum ad viva, & vera lumina est illuminatio earum: neque si conjunctio earum ad vivas, & veras scientias, & sapientias scientificatio, & sapientificatio est earum. Similiter non est tibi abhorrendum, si applicatio, vel conjunctio habitus spiritualis ad voces vivas, & veras spirituales, auditio spiritualis est, & propter hoc instructio, vel edoctio spiritualis; auditus enim spiritualis non est nisi intellectus, quemadmodùm neque visus spiritualis aliud, quàm auditus spiritualis est. Quapropter audire spiritualiter non est nisi videre spiritualiter, & intelligere, Cùm autem de novo fiunt, videlicet videre spiritualiter, & intelligere, utrumque eorum addiscere est, & propter hoc utrumque eorum est instrui, vel doceri. Audaciùs autem loquitur gens Christianorum, dicens. Quia conjunctio, vel applicatio animarum humanarum ad Deum altissimum deificatio earum est, quod tibi dubium esse non debet. Erit etiam tibi manifestum, si consideraveris conjunctionem istam in perfectione sua, & plenitudine, qualis speratur à dilectis, & electis creatoris. Et ipsa est indubitanter glorificatio animarum, quemadmodùm completa conjunctio ferri ad ignem ignitio ferri ipsius est, licet multæ sint conjunctiones, & appplicationes aliæ ferri ad ignem, quarum nulla ignitio dici potest. Eodem modo se habet & de aliis, quæ ad hoc inducta sunt tibi, exemplis De conjunctione verò dæmonum ad animas humanas nullatenùs dubites, quin exturbent eas horribilitate malignitatis suæ; sicut vides, quòd appropinquatione, & etiam aspectu, multò autem ampliùs attactu serpentis, vel alterius nocentis, ac venenati animalis, horrent, & expavescunt homines, & præ vehementia timoris, ac terroris, interdùm in amentiam vertuntur, interdùm etiam fiunt perpetuò horrentes, ac paventes Quid ergo mirum, si præsentiâ maligni spiritus, cui nullum animal, quantumcunque venenatum æquè noxium est hominibus, exturbatur humana natura? Hujusmodi enim conturbatio in vultibus eorum, & aspectu, qui aliquem de malignis spiritibus intra se receperunt, semper posteà notabiliter, nec sine horrore, aspicienti postmodùm videtur tanquàm malignus spiritus inhabitationis suæ insignia hujusmodi relinquat in habitaculis hujusmodi, hoc est, hominibus. Nec mirum tibi videatur, si adeò horribiles, adeòque horrifici, & terrifici spiritus horroris sui vestigia aliqua imprimant, ubicunque fuerint: propter hoc enim dixit quidam in libro suo malefico, quo-

E niàm in locis, quæ frequentant dæmones, fiunt horrores, & horripilationes transeuntibus sic econtrariò tibi dubitandum non est, quin sancti, ac beati angeli in locis frequentationis suæ relinquant nonnulla placoris sui vestigia: sicut interdùm odorem suavitatis, & alia, quæ hîc tibi numerare, & nominare supersedeo. Debes etiam scire, quia facile est beatis, ac sanctis spiritibus transferre se in animas humanas, & suo ingressu, vel inhabitatione confortare eas, dirigere, & jocundare, & per modum omnem, ut meliùs eis sit, vel meliùs se habeant, præsentiâ suâ efficere Quòd si consideraveris in anima tua habitus scientiarum diversarum, & ipsum thesaurum memoriæ tuæ, qualiter ab illis illuminatur anima tua, & effulget in ea in effectu ex ipsis id, quod reminisci, vel cogitare volueris; non abhorrebis, neque admiraberis; si de ipsa præsentia lumi-
F nosissimarum substantiarum, de quibus agitur, effulget in anima humana lumen revelationis, quam facere voluerint: si enim effulgentiæ istæ ex luminibus dormientibus, hoc est, ex habitibus, quasi sopitis, atque sepultis, sunt in anima humana juxta voluntatem tuam, & exeunt extra illam, juxta quod possibile est eis, videlicet per signa forinseca: quantò fortiùs possibile est hoc eis, videlicet vigilantissimis, & in actu semper existentibus substantiis, præsentiâ suâ effulgentias revelationum in animabus nostris efficere? Multò enim magnificentiùs, atque efficaciùs hoc possunt per se in animas nostras, quàm animæ nostræ in alias per signa forinseca. Multò enim magis illuminare potest, quod luminosum est in seipso, quàm quod lucet ex alio tantùm. Et omnis virtus generaliter, & omnis potentia expeditior, & potentior est, & efficacior ad id, quod potest per semetipsam, quàm ad id, quod non potest, nisi per aliud. Similiter omnis virtus, &
G omnis potentia potens per se, hoc est per essentiam suã, vel per id, quod est apud eam, & in essentia sua, quàm quævis alia, quæ non potest nisi per id, quod extra ipsam est Nec propter hoc intelligas tu, vel intendas, quòd una & eadem virtus, non possit & aliquid per se, & insuper aliquid per id, quod est extra se. Creator enim benedictus multa facit per se, & nihilominùs multa per beatissimos hujusmodi spiritus, similiter & per homines, & per alia quæcunque vult; ipsos enim primos, & supremos spiritus per semetipsum illuminat, omnique modo perficit, cæteros autem novis revelationibus illuminat per ipsos. Attendenda quoque est tibi in parte ista similitudo eorum ad creatorem, necesse enim est. cùm omnes beatissimi, sanctissimique spiritus: ut pote in quibus similitudo pulchritudinis ipsius clarissimè resultat: necesse inquam est, ut influentiis illuminationum ei simillimi sint: si enim sub-
H stantiæ corporales influentiis corporalibus simillimæ fiunt juxta possibilitatem, & congruentiam naturæ, tantò fortiùs congruit, seu convenit, & debitum est, ut istæ, videlicet spirituales substantiæ, in influentiis spiritualibus similes illi sint, tantoque eidem similiores in hoc, quantò sublimitate, ac nobilitate, naturæ pariter, & gloriæ constat eas esse viciniores eidem. Attendendum etiam est tibi in capitulo isto, videlicet de appropinquationibus, & applicationibus istis sublimium istarum substantiarum ad animas nostras, quòd valde concordant, valdeque amicabiles sunt naturis animarum nostrarum, ut ita dicantur: hujus autem indicium est, quòd ipsæ animæ nostræ ad præsentiam hujusmodi substantiarum ipsa corpora quandoque proparte desertũt, quandoque etiam ex toto, sicut apparet in raptu, & extasi, & in eo statu, qui dicitur esse in spiritu. Quemadmodùm igitur ferrá

ad præsen-

ad præsentiam adamantis, vel lapidis magnetis, deserit locum suum & currit rapida velocitate ad illum, ac si raperetur de loco suo ab ipso adamante: sic est & de animabus nostris. non enim violentiæ est iste raptus, quo rapiuntur ad præsentiam hujusmodi substantiarum: quin potiùs amoris naturalis, quemadmodùm raptus ferri ad adamantem, qui indubitanter ex amore naturali est, quo ferrum naturaliter amat illum. De hoc accidit tempore meo cuidam viro religioso, qui ex applicatione cujusdam de hujusmodi substantiis, tanto gaudio perfusus est, immò repletus est, ut ab illa hora, qua cessavit hujusmodi appropinquatio, desiderium similis applicationis in eo post ea quiescere non potuit, dicebatque; quia si Deus hujusmodi gaudium semel adhuc eidem iteraret, in tota vita ista nihil ampliùs ab eo peteret. Quòd si dixerit quis, quia similes raptus efficere videntur maligni spiritus; verùm indubitanter dixit. Tu verò scito, quia multa dissimilitudo est inter raptus istos, & etiam contrarietas quædam. A principio enim malignus spiritus suam occultans malitiam, sine ullo terrore, vel errore, rapit hujusmodi raptu, quo dixi, ad se animam humanam. Et hoc naturali bonitate, & placore, quos habet, & sentire facit, cùm suam occultat malitiam, quemadmodùm, cùm transfigurat se in angelum lucis. Verùm quia non permittitur diutiùs illam abscondere, ostendit istam faciente hoc divinâ providentia, & prohibente eum à deceptione hominum, sentitur tandem ejus noxietas atque malitia, & propter hoc sentitur horror, & terror, & reliquit pavidum, & trementé illum, cujus animæ se applicuerit. Interdùm etiã cogitur suam immunditiam revelare, recedens cum fætore intolerabili, & fæculentia abominabili. Beatissimi verò, atque sanctissimi spiritus écontrariò faciũt applicationibus, & conjunctionibus suis, ad animas nostras. ab initio enim timorem ingerunt reverentiæ suæ, similiter & novitatis, atque magnitudinis ipsius doni apparitionis, vel revelationis: in recessu verò suo relinquunt animas confortatas, consolatas, atque jocundatas, contrariaque vestigia vestigiis antedictis. Dicitur autem hujusmodi raptus excessus mentis, & extasis. quoniàm per ipsam extra statum pristinum, quasi in alio sæculo, & alia vita, constituta videtur sibi anima sic rapta. Et hoc est excedere, hoc extracedere à seipsa & ascendere supra se: hoc autem est, quoniàm trahitur à superiori se, & conjungitur illi. Propheta namque qui dixit: Ego dixi in excessu mentis meæ, projectus sum à facie oculorum meorum: cognovit se hoc non vidisse ex proprio lumine intellectus sui, sed ex desuper infuso, de super se igitur, & non de se vidit hoc; & propter hoc reverà excedens se, & quasi existens supra se: ista enim projectio, quâ quis à facie Dei projectum se conspicit, intellectu humano, & naturali, videri non potest, sed solo desuper infuso lumine divinæ revelationis, nec hoc propheta vel intellexisset, vel dixisset, nisi supra se raptu hujusmodi ascendisset; ascensum hujusmodi spiritualem intelligens nullatenùs corporalem. vel essentialem. Interdùm tamen essentialiter rapiuntur animæ, sicut rapta fuisse videtur anima illius, qui dixit raptum se fuisse usque in tertium cœlum; sicut nonnullis visum est. Verùm cùm virtuti nostræ intellectivæ nihil accrescat ex loco, vel appropinquatione corporali ad id quod intelligendum est ei, vel videndum, supervacua videri potest essentialis translatio animæ illius in tertium cœlum; sicut nonnullis visum est. De hoc verò audivisti in præcedentibus intentionem meam; miræ siquidem nobilitatis, & vix nobis cogitabilis in vita ista est cœlum, quod

A dicitur paradisus. Et propter hoc ipsis spiritualibus virtutibus, beatissimisque spiritibus in cœlo illo creatoris ordinatione decentissimè constitutis, non est dubium aliquid accrescere, quod addit ad gloriam illorum, cùm & unicuique regi ex pretiositate, ac præclaritate aulæ suæ non parùm gloriæ. & honoris accrescat, & unicuique; habitatori similiter ex pulchritudine, & mirificentia suæ habitationis. Nec putes ullo modorum, quòd maligni spiritus in pythonicis, & phanaticis, ariolis, & arreptitiis habeant liberum pingere, vel effulgere facere in animabus hominum, in quibus loquuntur, quicquid voluerint. Neque ipsis etiam permittitur scire, vel dicere de secretis, & consiliis creatoris pro voto suo, & voluntate, sed neque de absconditis hominum, licet multa de illis noverint, & interdùm revelent, atque exprobrent hominibus. Etiam temporibus meis multa de hujusmodi revelationi-

B bus, & exprobrationibus audivi. Vidi etiam mulierem arreptitiam. quæ mulieribus aliis exprobrabat me audiente, & vidente, turpitudines suas, quæ cùm sana facta esset, & mentis compos, interrogata, respondit mihi se vidisse manifestè quæcunque loquebatur de absconditis hominum, vel mulierum, tempore infirmitatis suæ, & ita se adhuc memoriter tenere atque plenè reminisci earum. Utrùm autem per naturam solùm tales visiones, & revelationes fieri possint, quæstionem habet non facilè investigabilem, aut determinabilem, de qua tentabo dicere quod tibi sufficiat loco suo. In sermonibus verò præcedentibus meis, in quibus dixi, beatissimos spiritus libros esse spirituales, & voces, non fuit intentionis meæ multùm curare, an ipsas hujusmodi substantias, an formas vivas. & lucidas,

C quibus inscriptæ sunt, libros, & voces intellexerint; quoniàm non multùm refert, quantùm ad intentionem meam, neque quantùm ad præsens; eadem enim veritas utroque modo declaratur. Ex his etiam aliquid capere potes, quid est, quod dicitur in visione illa, cujus obscuritas. atque profunditas, nec dùm est explicata, cùm multorum ingenia sudarint in eadem. Audiebam, inquit, sonitum alarum cherubim, quasi sonum aquarum multarum, quasi sonum sublimis Dei. Et iterùm: Cùm ambularent, quasi sonus erat multitudinis, ut sonus castrorum: apparet enim tibi quantus sonus, quantaque sonoritas innumerabilium vocum illarum excelsarum erat, quod aliis sermonibus explicari non poterat, quàm sono aquarum multarũ, & sono multitudinis, atque castrorum. Isti enim soni maximi sunt apud nos, ita ut alios audiri non sinant. Considerandum tibi est, quandò unaquæque ex illis vocibus clamor validissimus est, quanta debet esse sonoritas, atque

D vociferatio omnium insimul clamantium. Iste etiam sonus, quasi sonus sublimis Dei est, duobus modis; quoniàm ipsum sublimem creatorem omnis illa sonoritas resonat laudibus incogitabilibus, secundò quoniàm reverà similis est ipsi verbo sublimis Dei: omnis enim sapientia, & omnis scientia viva imago quædam est. & similitudo primogenitæ sapientiæ, quæ est primus sonus sonans ipsum creatorem perfectâ, & inestabili resonantiâ; sic unaquæque beatissimarum substantiarum pro modo suo sonat ipsum, quantùm similiter potest primo sono. Et hoc est dicere, quasi sonũ sublimis Dei, quod est dicere, in universo, quem ipse sublimis Deus sonat, emittendo de se per generationem, ut verbum proprium, & à quo ipse sublimis Deus sonatur plenissimâ, ac perfectissimâ significatione, ac repræsentatione. De hoc sono & ejus suavitate in prima parte primi sapientialis. ac divinalis, magisterii multa jam audivisti per me.

CAPUT CLIII.

Utrùm scientiæ, vel doctrinæ lumen hujusmodi spirituum in animas nostras transmitti possit, & si sic, quomodo id fiat, & cur non virtutes etiam transfunduntur.

QUòd si quis quærat, quomodo lumen scientiæ, vel doctrinæ, ab hujusmodi substantiis in alias quasdam, vel in animas nostras, transfunditur, & non similiter transfunduntur virtutes; hoc enim non videtur. Si enim transfundi possent sic virtutes, manifestè verum esset, & planè, quòd hujusmodi substantiæ verè justificent, & verè perficerent animas nostas, viderenturque veri datores gratiarum, quod nondùm à quoque dictum est. Hoc enim est singulare, ac proprium creatoris, videlicet datio gratiarum, atque virtutum. Quod autem & illuminare, & docere possunt aliquæ substantiarum istarum aliquas alias, & animas nostras, non negatur ab aliquo. Si igitur tantum possunt ad perfectionē virtutis intellectivæ nostræ quæ est illuminatio ejusdem, quomodò minùs poterunt ad perfectionem virtutis nostræ motivæ nobilis, quæ est directio, & reformatio, atque decoratio ipsius? neque enim minùs salutaris est, aut necessaria, neque per modum aliquem minus bona, vel utilis, quàm perfectio intellectivæ, neque ad minorem gloriam cedens creatori. Ampliùs. Si non minus receptibilis est virtus motiva suæ perfectionis, quàm intellectiva, neque virtutes hujusmodi substantiarum minoris, aut difficilioris influentiæ sunt ex perfectionibus motivis suis, quàm ex perfectionibus suis intellectivis; unde erit eis ista imperfectio, vel impotentia, ut lumina scientialia tanta facilitate transfundant ex luminositate virtutum suarum intellectivarum, & non possint æquâ facilitate ex perfectionibus virtutum suarum motivarum virtutem vel gloriæ transfundere in animas nostras, & purificare, seu decorare eas tam gloriæ, quàm gratiæ virtutibus? Scito igitur in hoc, quoniàm apprehensiones, & perfectiones intellectivæ faciliores sunt, sicut & priores, quàm virtutum motivarum nobilium. Causa autem in hoc est, quoniàm quasi exteriores, & forinsecæ sunt: illæ autem profundiores, & intimiores. Et iterùm istæ sicut pictura, illæ verò sicut sculpturæ, istæ sicut appositiones forinsecæ, & quasi superficiales, illæ verò sicut tincturæ totum penetrantes, & intimè inhærentes. Non est igitur mirum, si substantiæ hujusmodi possint id, quod est minus, atque facilius, & deficiunt ab eo, quod est majus, & difficilius. Quatenùs autem illuminatio virtutis nostræ intellectivæ attribui debeat hujusmodi substantiis, jam audivisti; neque enim qui librum adhibet, vel speculum visui, neque ipse liber, neque ipsum speculum propriè docet vel videre facit, licet multū adminiculum ad videndum præstet. Juxta modum istum multa proculdubiò adminicula ad perfectionem virtutum obtinendam præstant doctores, & correctores, & qui exempla rectitudinis ostendunt, & præbent, ipsam autem virtutum pulchritudinem, & per hoc adminicula etiam sine his præstat pro beneplacito bonitatis suæ dator & auctor omnium bonorum. De tribus igitur istis, illuminatione, purgatione, atque perfectione, in tantùm ad præsens dictum sit tibi. Debes autem sollicitè attendere, quia scientiæ, sive sapientiæ, sanctarum, ac beatarum substantiarum, de quibus agitur, abyssi sunt latissimæ, ac profundissimæ: & propter hoc visio earum vel etiam uniuscujusque, quasi visio maris est, hoc est, quasi abyssa-

E lis profunditatis & latitudinis, juxta quod dicit sapiens quidam, de sapientia ipsa. Alta profunditas: & quis investigabit eam? Et iterùm, aqua profunda verba ex ore viri, & torrens redundans fons sapientiæ. Et iterùm: Sicut aqua profunda, sic consilium in corde viri, & homo sapiens exhauriet illud. Statura verò, quam antedictus propheta esse rotis dixit, substantialitas, vel altitudo, est sapientiæ, juxta quod idem propheta dixit exponens illam staturam, & dicens: Statura quoque erat rotis, & altitudo, & aspectus horribilis. Et intende horrorem istum non terroris, aut terribilitatis, sed vehementis admirationis, atque stuporis. Innatum nobis quippe est ad aspectum rerum magnarum, & inconsuetarum, vehementi admiratione, atque stupore moveri, & infra limites nostræ parvitatis resilire, & quodammodò nos ipsos contrahere. Quod autem subjunxit de oculis rotarum, expeditum est tibi ex F præcedentibus. Quod verò dixit, quia cùm ambularent animalia, ambulabant pariter & rotæ, non est dubitandum, quin ambulatio spiritualis profectus est, vel operatio. Manifestum autem est quod omni recta, & spirituali ambulatione, hoc est, omni profectu, & operatione spirituali, & in nobis, & in substantiis aliis, in quibus locum habent profectus, & operatio rectitudinis, simul proficiunt sapientia, & virtutes, & ipsa subjecta earum, hoc est, substantiæ, in quibus sunt, & econverso. Et hoc est dicere, cum virtutibus ibant, & cùm elevarentur animalia, elevabantur pariter, & rotæ sequentes ea. Jam autem dixi, propter quid & animalia & rotæ eædem beatissimæ illæ substantiæ dictæ sunt. In hoc verò, quod dixit, sequentes ea, propter illud dictum videtur, quia subjecta omnia priora sunt perfectionibus suis semper. Et propter hoc ad quodcunque opus rectitudinis, ad quodcunque jussum, vel beneplacitum creatoris, se incitent, vel G transferant, perfectiones illas præclaras, quibus eas decoravit, & ornavit creator, secum trahant, quoniàm per illas jussa creatoris ad beneplacitum ejus per omnia adimplent. Nec te conturbet, quòd de rotis, & animalibus, tanquàm de diversis videtur esse sermo propheticus; secundùm enim ea, quæ dixi, in visione tantùm erat, sicut & apparebat ista diversitas. Quòd autem pedes animalium illorum pedes recti dicti sunt, nihil convenientiùs intelligitur nominatione pedum rectorum, quàm affectiones eorum rectissimæ, pedes enim & instrumenta motuum sunt, & ab ipsis est virtus motiva illorum. Et hoc declaravit iste sanctus, & sapiens in tractatu de sacratissimis hierarchiis. Manifestum autem est tibi, quia cœli nullo genere pedum utuntur, nisi fortè talibus, quales dixi: & hoc utique, si animalia, vel animati sunt: elementa verò nullo H genere pedum utuntur. Hoc autem dico propter quosdam, qui visionem illam partim judaicè, partim propheticè exponere conati sunt: cùm expositiones eorum nihil prophetali intentione, vel officio dignum contineant, aut eidem conveniens. Prophetarum quippe officium, & intentio tota est mores hominum, vitamque componere, & de malis, quæ illis imminent, præmonere, Dei comminationes, & promissiones, mandata ejusdem, atque judicia, & cerimonias, hoc est omnia, quæ ad honorificentiam divini cultus pertinent, exponere, quorum omnium nihil invenies in expositionibus ipsorum. De motibus autem elementorum, aut aliorum corporum, superiorum scilicet atque cœlestium, nulla cura fuit unquàm hominibus intendentibus in compositionem, & decorem vitæ præsentis, & acquisitionem futuræ, quapropter multò minus curanda fuerunt illa prophetis, qui ad hoc,

&propter hoc solùm ad homines missi sunt à creatore, ut eos de legis doctrina,& bonis moribus audirent;& per eos ad futuram gloriam intendere, eaque sperare hominibus suaderent: neque inanem prophetiam, aridamque, & mortuam, quæ animas vivificare non potest, neque nutrire, neque conservare, neque in eis, quæ salutaria sunt ullo modorum dirigere, Prophetæ voluerunt. vel intenderunt: propter quod expositiones hujusmodi, tanquàm inanes, & vacuas ab omni pabulo salutis, & fructu contemnendæ tibi sunt & rejiciendæ. Quòd si considerationem de illis per singula tibi facere placuerit, facillimum erit tibi destruere illas. Tu ergo noli oblivisci eorum, quæ hîc audivisti de naturis, & officiis sublimium substantiarum abstractarum. Et cum his attende in eis, quæ addam tibi de ipsis.

CAPUT CLIV.

Quomodo dicti Angeli beati laudant creatorem.

unum ... Angelorũ ... laudare ... creatorem.

Dico igitur, quia unum ex officiis ipsarum est laudare creatorem vocibus, quas prædixi tibi. Laudare verò juxta communem intelligentiam non est, nisi bona narrare aliquibus, vel significare; laudare verò ipsum, hoc est bona illius eidem narrare, vel significare. Et quoniàm voces istæ clamores spirituales sunt, ut prædixi; laudantes creatorem vocibus istis sunt ex necessitate clamantes laudem creatoris: quoniàm insuper istæ voces continuæ sunt, nec ullo silentio interrumpuntur; manifestum est, quia non habent requiem die, ac nocte, quin clament de creatore, sanctus, sanctus, sanctus, similiter & alia magnalia ipsius. In statu enim gloriæ, in quo manifestum est hujusmodi substantias esse, non habet locum interruptio ab actu quocunque, cùm ad ipsum neque mors, neque mutatio ulla in deterius vergens attingere possit, sicut jam audivisti; sed neque requies locum habet ibi, cùm motus spirituales, qui ibi sunt, & actus, perfectiones, & gloriæ, sint inibi existentium: nihil autem contrarium perfectionibus illis, aut gloriæ adminiculis patitur status ille. Ampliùs. Ubi lassitudo nullum locum habet, ibi nec pausatio, sicut igitur à cognitione in effectu magnalium creatoris, quæ non est nisi cogitatus certissimus, ac lucidissimus eorum, nunquàm cessant illæ beatissimæ substantiæ, sic neque à clamoribus laudum ipsius, non solùm à clamore triplici sanctitatis ejusdem juxta sermonem Propheticum, sed neque à clamoribus laudum aliarum ipsius.

CAPUT CLV.

De aliis officiis Angelorum, quæ sunt benedicere, magnificare, & laudare Deum.

Secundùm officium ipsorum quale sit.

Secundum officium earundem substantiarum est benedicere creatori: benedicere verò alicui, prout hîc intenditur, non est nisi bona imprecari eidem, vel bona dicere de illo; primum verò magis conveniens est intentioni propositi, quemadmodùm, cùm dicitur, benedictio, & claritas, & sapientia, honor, & gloria, illi, subauditur, sit. Hac igitur oratione ostendunt, qui hoc dicunt, se velle, vel optare bona in oratione hujusmodi nominata illi, de quo, vel ad quem loquuntur. Quòd si quis quærat, qualiter optant ei, vel volunt ea, quæ plenè habet, & possidet, præsertim cùm hoc non ignorent. Respondeo, quia optatio hæc, quam oratio illa insinuat, magis amor est bonorum hujusmodi, cùm desideriũ propriè non sit, nisi eorum, quæ non habẽtur, vel haberi nesciuntur, aut non putantur; desiderium namque veri nominis in usu, qui est apud nos, sic est, quemadmodùm dixi. propter quod & cessat omninò obtenta desideratione. Non improbabiliter igitur dicit quidem ex sapientibus, quia placitum est quieta voluntas, desiderium verò mota voluntas, sive in motu,& hoc est dicere. motus voluntatis in id, vel ad id, obtinendum, in quod est; hoc autem est ipsum desideratum. Sunt igitur placitum, & desiderium, sicut quies in re, & motus in illam: veruntamen visum est quibusdam, quia tanta est suavitas bonorum gloriæ, ut semper ipsa rapiant in se ipsa fruentes eisdem,& semper eosdem in se quiescere faciant. Et apertè dixerunt, quia semper obtenta, & habita semper desiderantur. In quo sermone difficile est aliud intelligere, nisi quia infatigabiliter,& amantur & possidentur, econtrariò autem se habet res in corporalibus delitiis. Hic est igitur intellectus sermonis prædicti, quo dictum est benedictio, & claritas, &c. hujusmodi, sint creatori, scilicet illa ei esse volumus, & amamus, & hoc imprecatione, non tanquàm ea non habeat, illa optant eidem, vel imprecantur, quin potiùs gaudere,& gratulari se insinuant tantis, ac talibus bonis illius. Tertium earundem officium est magnificare, quod in seipsis, & quantùm ad se ipsas nihil aliud est. nisi magnitudinem seu immensitatem creatoris prædicto modo clamare: quantùm ad alias verò ejus gloriæ consortes substantias magnificare creatorem non est, nisi illum eisdem prædicare, vel quoquomodo insinuare; nihil enim prohibet unamquamque substantiarum in se, & apud se magnum, & immensum, cognoscere, & habere: quantùm ad alias verò non est nisi hoc ipsum eidem modo quodlibet nunciare, vel innotescere. Quartum autem officium est ipsum glorificare, & quoniàm gloria, sicut alibi didicisti, non est, nisi clara, sublimis, & lata fama glorificare ipsum non est. nisi clarè sublimiter, & latè bona ipsius prædicare: clara quidem est fama creatoris propter nobilitatis ipsius præstantiam; claritudo enim, & claritas ad nobilitatem apud nos referuntur, unde & clarissimi vocari solẽt, qui in primo ordine nobilitatis erant; qui verò in secundo expectabiles: qui autem in tertio, & supremo illustres; & hic est honoris, & dignitatis regiæ gradus proprius. Quare soli reges illustres vocantur: ultra enim regiam celsitudinem non est gradus alius nobilitatis. Sublimis verò dicitur fama propter supereminentiam altitudinis creatoris, qua incomparabiliter supereminet universis, & singulis. Eodem modo & bona sua, quæ intelligo potentiam, sapientiam, bonitatem. pulchritudinem, & hujusmodi, quæ de ipso propter semetipsum dicuntur, hæc enim omnia in ultimitate supereminentiæ, & nominibus superlativis de eodem dicuntur, quapropter non sublimiter laudatur, cùm potens. & sapiens, aut bonus simpliciter dicitur; sed cùm potentissimus, au sapientissimus, aut optimus vocatur, ultimitatem siquidem supereminentiæ ipsius solæ superlativæ nominationes utcunque designant; sed neque illæ, neque aliæ plenæ, & ut est, in enarratione illius quippe deficiunt omnes linguæ, & non consequitur eum loquela, neque cogitatus, sicut alibi didicisti: pro brevitate igitur, ac depressione nostri intellectus, & etiam omnis alterius intellectus creati dixi hoc, quia superlativis nominationibus laudatur sublimiter, quorum intellectus reputat sublimia, quæ hujusmodi nominationibus designantur, quamquàm ineffabiliter procul ab ultimitate suæ altitudinis,& laudabilitatis. Lata verò propter universalem pervagationem, quâ replet omnia; non enim solùm vocibus hominum omnium, sed resonantia etiam creaturarum omnium; omnes

Tertium officium.

Quartũ officium.

enim creaturæ laudes ejus resonant, & prædicant audire spiritualiter, hoc est, intelligere valentibus, & tantò veriùs, ac magnificentiùs ipsam laudat universitas creaturarum, quantò veritas major est sua designatione exigua. Et intendo, quia opera magnifica majora sunt laus artificis, ac verior, quàm voces opera prædicantium. Propter quod Prophetæ Hebræorum verissimè dixerunt: Operuit cælos gloria ejus, & laudibus ejus plena est terra: & plena est terra gloria ejus: & iterùm: Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum ejus annunciat firmamentum; non aliis utique vocibus, quàm ostensione mirificentiæ, & pulchritudinis suæ. Meritò igitur gens Christianorum cantat in laudibus ejus: Quem terra, pontus, æthera, colunt, adorant, prædicant, trinam regentem machinam, claustrum Mariæ bajulat. Ista igitur prædicatio creaturarum universarum fama, seu famositas est creatoris, non solùm latâ universali pervagatione, sed etiam clarâ, dum præcellentiam nobilitatis ipsius per eam innotescit cunctis audientibus auditione spirituali. Et etiam est sublimis; quoniàm ultimitas altitudinis creatoris tantis vocibus, tantisque testimoniis in totalitate universi clamatur. Glorificant igitur sublimes, atque beatæ substantiæ, dum vocibus antedictis famam ejus claram, sublimem, & latam, clamare non cessant; glorificare enim creatorem non est aliud, quàm gloriam ejus, cujus diffinitionem jam audivisti, vel in seipso recognoscere, vel nunciare. Hæc igitur quatuor officia sunt beatissimis spiritibus in seipsis ad creatorem: ad quosdam verò eorum, ut ad nos, inquantùm ad annunciationem, vel pertinent, vel respiciunt, vel officiis hujusmodi deservitur partim aliquibus eorum, & partim hominibus.

CAPUT CLVI.

Prosequitur magis diffusè officia, seu servitia ipsorum spirituum nobis ab eisdem præstita, quæ sunt instruere, & orare, &c. & num sibi mereantur.

His ergo ita determinatis incipiam prosequi officia, quibus deserviant hominibus, & horum primum officium est instruendi, per quod revelant hominibus Dei beneplacita, vel mandata, & leges, atque ea, quæ ad ipsas leges, & earum observantiam pertinent, quemadmodùm sunt promissiones, & comminationes creatoris. In lege namque Christianorum expressè legitur, quia lex Hebræorum ordinata fuit per Angelos in manu mediatoris. Qualiter autem fiunt instructiones, & revelationes istæ animabus hominum, jam declaratum est tibi in eis quæ præcesserunt. Effulgere siquidem faciunt in humanis animabus signis vivis, & luminosissimis, & hoc præcepto creatoris, & liberâ voluntate propriâ, res, quarum notitia, vel necessaria, vel salutaris est hominibus. Nec mirum tibi videri debet, sicut prædixi, si per naturalia signa, & viva, & vera, & luminosissima, effulgentiæ istæ fiunt in animabus nostris, quando per innaturalia signa, & minoris, atque debilioris incomparabiliter significationis, necnon & multùm remotiora ab animabus nostris, fiunt in eisdem; hoc igitur tibi non est necessarium, ut repetam. Quapropter transeo ad secundum hujusmodi eorundem officium. Dico igitur, quia illud est interpellare, & orare pro nobis. Cui officio quidam addiderunt officium præsentandi orationes nostras, & vota, quod utique valde simpliciter, & incircumspectè dictum videtur. Insinuat igitur hujusmodi sermo non aliter venire ante Deum orationes

E nostras, & vota, nisi beatissimis illis spiritibus præsentantibus, quod manifestum est impossibile esse: nulli enim hominum intelligentium dubium esse potest, creatorem primum videre, & cognoscere quæcunque vel à nobis, vel in nobis fiunt, & mediatione præsentationis, vel oblationis hujusmodi illum nullo modo indigere. Deinde cujusmodi præsentatio, vel oblatio erit hæc; ridiculosa quippe, & supervacua iteratio precum nostrarum erit hujusmodi vel oblatio, vel præsentatio, cùm ante quàm ipsa fiat, venerint jam preces nostræ, & vota ante creatorem. Si enim petitionem, quam quis offert Regi alicui, postmodùm offerret eidem nullo addito, vel mutato, indubitanter ridiculosè, & supervacuè, hoc faceret: necesse igitur est ab offerentibus, & præsentantibus Angelis sanctis orationes F nostras Deo, & vota altissimo, aliquid addi eis, quod exaudibiliores eas efficiat, hoc autem non est, nisi interpellatio ipsorum, vel aliud adjutorium: procurator namque, vel mediator, si favorem, vel gratiam habuerit in conspectu judicis, adjuvat proculdubiò, & promovet ipsam petitionem, quam porrigit: fit etiam plerumque apud nos, ut petitio, quæ de manu, vel ore offerentis à judice non recipitur, ab intercessore, vel de manu ipsius, aut ore, gratiosè accipiatur, quod est dicere manu ipsius petitio scripta ad exauditionem suscipitur, aut ad vocem ipsius petitum conceditur, non solùm enim vox rogantis impetrat, sed etiam manus porrigentis: satis enim rogat, ut ait sapiens, qui causam rogandi insinuat, similiter non minus efficaciter desiderium obtinendi insinuans intercedit interdùm, G quàm si voce, vel petitione illud exprimeret. Manifestum autem est, quia qui petitionem manu porrigit, vel ad recipiendam illam manus extendit, desiderium obtinendi insinuat: & unus ex Prophetis Hebræorum dixit desiderium cordis eorum audivit auris tua, & iterùm alius: desiderium cordis eorum justis dabitur. Orationibus igitur nostris, & votis permultùm addunt Angeli sancti. Et hoc est favore suo, vel gratiâ, quas obtinent in conspectu altissimi, non solùm orando, vel petendo, sed etiam favendo, vel porrigendo. Amore enim ipsorum plerunque nobis tribuitur, quod petimus, & etiam quandoque, quod non petimus ipsi nobis impetrant per semetipsos; namque nobis dormientibus, & torpore, vel negligentiâ ab oratione, vel ab aliis bonis cessantibus, ipsi pro nobis vigilant orantes, & gratias pro nobis largitori bonorum omnium referentes; nunquàm enim dormiunt sublimes illæ virtutes, sed semper vigilant. Et quia neque lassitudo, neque alius hujusmodi defectus, locum habet apud ipsos, sicut nunquàm à creatoris H laudibus cessant: sic neque ab aliis sacris officiis, ex quo consequenter manifestum est, quòd multa nobis merentur, & impetrant quæ meritis nostris nullatenùs obtineremus: sanctissimi quippe sunt, & creatori acceptissimi, spiritualisque rhetoricæ peritissimi oratores, quapropter gratiositate tantâ digni sunt obtinere, quicquid petunt. Impossibile autem est denegari eis à benignissimo, largissimoque largitore bonorum omnium, utpote omnibus, quæ petunt, dignis, & eadem dignè petentibus. Manifestum igitur est ex his, quia nobis merentur, & impetrant quæcunque pro nobis petunt: neque enim possibile est sapientissimos, sanctissimosque, aliquid petere vel indignum, vel indignè. Utrùm verò sibimetipsis aliquid mereantur, vel mereri possint, quæstio fuit nonnunquàm apud sacros doctores, in quo facile est tibi videre, quia si nobis mereri possint, etiã sibi gaudium, quod est eis, vel esse potest de justificatione, vel sanctificatione

tione

A tione nostra. Jam autem declaravit legislator Christianorum, quia gaudium est eis super uno peccatore pœnitentiam agente, declaravit inquam indubitabili, & irrefragabili testimonio suo: quia igitur meritis suis nobis obtinent pœnitentiæ gratiam, seu justificationis, in qua est gaudium antedictum, meritis suis indubitanter obtinent gaudium illud. Quòd si dixerit quis, quia si intenderent per merita sua obtinere gaudium illud, & referrent orationes suas ad illud, ut sic orarent, & peterent, omnipotens, & misericors Deus, justifica peccatorem illum, & fac nos gaudere de pœnitentia, vel justificatione illius, vel si dicerent, ut nos gaudeamus de justificatione ipsius, si inquam ita intenderent, & dicerent, tunc meritò mererentur: Dico in hoc, quia jam declaratum est tibi per me, quia obsequium, quantò magis gratis impensum fuerit, tantò magis est meritorium, magisque retributionis obligatorium: quantò autem plus intenditur in præmium, vel mercedem, tantò minùs gratis impenditur; tantò minus igitur est meritorium: quare si B omninò in præmium non intenditur, vel etiam non cogitatur de præmio illo ab Angelis sanctis, non minus propter hoc illud mererentur, quin potiùs verius, rectiusque, quod apparet ex ratione, seu diffinitione meriti, quæ est hæc meritum est obsequium gratis impensum retributionis obligatorium. Cui igitur magis convenit hæc ratio, magis convenit & nomen meriti. Quare quantò magis gratis impensum est obsequium, tantò magis habendum est, & dicendum est meritum. Et propter hoc quantò minùs impensione obsequii intenditur præmium, nec de illo etiam cogitatur, tantò rectiùs, veriúsque, & habendum, & dicendum est meritorium sic impensum obsequium. Si quis autem quærat, qualiter orant pro nobis, vel pro quibuscunque aliis beatissimæ istæ substantiæ: Respondendum est, quia piis desideriis, & petitionibus spiritualibus. Et jam dixi tibi aliàs, C quia petitio spiritualis multùm distat à desiderio: desiderium enim per hoc, quod est desiderium, non respicit in rem desideratam; petitio verò est intentio respiciens in ipsum datorem ad inclinandum ipsum, seu inducendum ad dandum rem petitam. Et est alius motus, id est alia inclinatio animi, cùm quàm optatio, & desiderium. Et desiderium quidem per hoc, quòd desiderium cadit in substantias non intelligentes, petitio verò non. Ampliùs. Petitio per hoc, quod est petitio, intendit in concessionem, seu donationem rei petitæ, & est inquisitio propriè concessionis, seu donationis hujusmodi, desiderium verò per se est in illam, hoc est, in rem desideratam. Est enim petitio per se, & hoc est, absque medio, in concessionem rei desideratæ: concessio autem, vel donatio via D est ad obtinendum rem desideratam: in concessionem autem, seu donationem hujusmodi rei est petitio per hoc, quòd est petitio: desiderium autem per hoc, quòd est desiderium, non est in hujusmodi via, alioquin non caderet in animas brutales. Hæc autem omnia de differentia, scilicet petitionis spiritualis, & desiderii, dixi tibi hîc, propter brevitatem intellectus, & levitatem assertionis quorundam hominum, qui levissimi sunt ad judicandum de rebus, ad quas non attingit intellectus eorum: quis enim non videat, quia petitio nec de manifestis impossibilibus est, nec de rebus desperatis, desiderium autem est de utrisque, multa namque desideramus, quæ nullatenùs obtinere posse nos putamus, nulla autem petimus, quæ impossibilia esse sciamus, vel obtenturos nos esse desperamus. Et hæc est patentissima differentia

Nota differentiam inter petitionem & desiderium.

inter desiderium, & petitionem spiritualem. Ampliùs. Petitio & consiliabilis est, & desiderabilis, nec aliter unquàm exit ab homine rationabili. Ampliùs. Justa, vel injusta dicitur semper; nullum autem istorum convenit per se desiderio, declarata igitur est tibi per hoc multiplex differentia inter petitionem spiritualem, & desiderium.

CAPUT CLVII.

Quòd Angeli deserviunt hominibus regendo, & gubernando, ac præsertim defendendo à dæmonibus, bestiis, & aliis noxiis.

Tertium officium, quo hominibus deserviunt Angeli sancti, est regimen, seu gubernatio nostra, cujus multæ sunt partes, præter prædicta officia: non enim dubitas, quin instructio, seu revelatio, similiter & interpellatio pro nobis ad regimen, & gubernationem nostram pertineant. Instruendo propriè quippe nos, & orationibus suis obtinendo nobis bona, & avertendo à nobis mala, regunt nos Angeli sancti. De his igitur duobus expedivi te, & me: propter quod transeò ad alia officia eorum, quæ pertinent ad regimen, ut dixi, & gubernationem nostram. Hujusmodi igitur primam partem pono defensionem, secundam liberationem, tertiam custodiam. Dico igitur, quia defensionem hujusmodi impendunt Angeli sancti contra omnia, quæ nocent, vel nocere possunt nobis primùm contra malignos spiritus; & hoc faciunt arcendo eos, & diffugando à nobis; & interdùm etiam religando, sicut legitur in libris Hebræorum de Archangelo Raphaële, quòd religavit dæmonem nomine Asmodæum in deserto superioris Ægypti; quibus autem, vel qualibus vinculis hoc fecerit, in sequentibus tibi patefaciam, ut potero, si Deus voluerit. Et in narrationibus miraculorum gentis Christianorum innumerabilia penè leguntur de hujusmodi religationibus. Secundò defensionem nobis præstant contra homines nobis nocere volentes, atque conantes, non solùm arripiendo eos, sed etiam interficiendo. Et sicut dixi tibi in libris miraculorum illorum, de istis arreptionibus, & interfectionibus multa est tibi copia exemplorum. Multi namque ex persecutoribus Christianorum arrepti fuerunt à dæmonibus, & illi per hoc liberati: arreptiones verò, nisi permissione, aut præceptis sanctorum Angelorum, nullatenùs facere potuissent. Interdùm etiam ipsi beatissimi, sanctissimique Angeli per semetipsos nefarios homines interfecisse sciuntur, ut liberarentur innocentes, & sancti. Cujus unum exemplum evidens est de filio præfecti cujusdam urbis Romæ, qui violentâ oppressione, dum sacratissimam quandam virginem Christianam polluere attentabat, ab Angelo sancto interfectus est; quod miraculum adeò celebre fuit, ut non solùm toti Urbi Romæ, quæ totius orbis monarchiam eo tempore obtinebat, innotuerit; sed etiam multis postmodùm temporibus ipsa virgine in multa gloria post mortem suam multoties apparente famosum effectum est. Contra quoque ipsas bestias defensionem nobis multiplicem præstant Angeli sancti (sicut in eisdem libris plura legere potes) à leonibus quippe, & serpentibus, atque draconibus terrificis. Et in lege Hebræorum in eisdem libris narrationum liberatos invenies homines sanctos per beatissimos Angelos Dei altissimi. Notissimum quippe miraculum est illud, quod sub Rege Babylonis Nabuchodonosor Propheta quidam Hebræorum de medio leonum liberatus est, cùm fame validissimâ laborarent leones,

de quibus non est dubium, quin à sanctis Angelis prohibiti fuerunt nocere Prophetæ. Et de hujusmodi prohibitionibus, quòd multoties factæ fuerunt ab Angelis sanctis ad bestias, remitto te ad libros illos Et, quòd missi fuerint Angeli sancti ad liberandos viros sanctos, in prænominatis libris invenies. Quartò defensionem præstant hominibus Angeli contra ipsa elementa, sicut dixit ipse Propheta; Quia descendit Angelus Domini de cœlo, & excussit flammam ignis de fornace, & medium fornacis fecit, quasi ventum flantem; ubi etiam legis exemplum de interfectione eorum, qui ipsum Prophetam persequebantur; ipsemet enim testatus est; quia flamma fornacis incendit ministros regis, qui eam incendebant. Quintò contra semetipsos ipsi boni Angeli præstant nobis defensionem, sicut apud eundem Prophetam legitur de principe Persarum, qui resistebat alij Archangelo satagenti pro liberatione populi Hebræorum: ille verò, videlicet princeps Persarum econtrariò allegabat pro regno suo, scilicet regno Persarum, ac liberatio populi illius fieret in derogationem, vel detrimentum regni Persarum. Et de hac defensione manifestum est, quod facta non fuit disceptatione, quæ esset viribus, seu per vires: hic enim modus disceptandi, videlicet, qui viribus exercetur, ut ait quidam Philosophus, magis beluinus est, quàm humanus: quantò minùs igitur decet sanctissimos, ac beatissimos Angelos, & hoc contra se invicem: contra malos siquidem Angelos non est dubium, quin utantur fortissimâ disceptatione, dùm eos ligant, & incarcerant, sicut prædixi tibi. Et intendo istam disceptationem non ideò fortissimam esse, quia nulla fit eis à malignis spiritibus resistentia, vel rebellio, nisi sola voluntate: subjectissimi enim sunt bonis spiritibus, ac beatis, nec est eis potestas contra eos in aliquo rebellare. Fortissimam igitur istam disceptationem dixi, quòd ex magna valde fortitudine est, quâ præditi sunt beatissimi spiritus, & magna est valde districtio atque pœnalitas, quâ eos & carceribus includunt, & vinculis distringunt. Quòd si quis quæsierit, quæ sint hujusmodi vincula, vel carceres? cùm nec corporalibus carceribus teneri naturaliter, nec corporalibus vinculis arceri valeant. Dico in hoc quia Dei beneplacitum, & sanctorum Angelorum jussa sola virtute suæ imperiositatis hoc faciunt substantiæ istæ nobiles. Quod enim instrumentis corporalibus faciunt substantiæ spirituales corporibus conjunctæ, & alligatæ, hoc faciunt substantiæ istæ nobiles virtutum suarum sola perfectione, & multò ampliùs idest ampliora, atque magnificentiora Sicut enim in præcedentibus audivisti, indigentia instrumentorum de imperfectione est virtutum, quibus illa deserviunt. Quare perfectione sua non tam suppletur hujusmodi virtutibus, videlicet abstractis, & absolutis instrumentorum hujusmodi indigentia, sed etiam additur multa mirabilium operum mirifica præstantia, & hoc cogit non tam perfectio, & libertas, per quam instrumentis hujusmodi indigent; sed etiam ipsa naturalis earum nobilitas. Et debes hoc scire, quia non est parva similitudo hujusmodi substantiarum ad creatorem benedictum in perfectione, & virtuositate. Quemadmodùm igitur vides creatorem benedictum virtuositate sua omnipotentissima omnia coërcere, & hoc solo imperio optimæ voluntatis suæ, ita ut nihil ultra vel progredi, vel citrà sistere possit, quàm ipse unicuique creaturarum præscripsit: sic omnes beati spiritus simili virtute, licet incomparabiliter dissimili ejusdem virtutis inæqualitate præditi sunt, ut subjecta sibi sive lege, & ordine naturæ, sive justo Dei judicio, imperiositatis

E suæ districtione coërceant. Et intendo subjecta sibi ea ordine naturæ, & lege, quibus naturaliter imperant, quemadmodùm superiores spiritus inferioribus, justo verò judicio intelligo subjectos esse, tanquàm in pœnam damnationis, omnes malignos spiritus omnibus sanctis, ac beatis. Claruit etiam experimentis innumerabilibus multis Dei electis, & dilectis hominibus, malignos spiritus subditos fuisse, & jussis eorum per omnia obedivisse. Ex eodem etiam ordine divinæ justitiæ gehennali igni subjecti sunt, & effecti passibiles ab eodem. Quid igitur mirum, si subjecti omnimoda servitute justissimo creatoris judicio effecti sunt sanctis, ac beatis spiritibus, quando etiam ex isto tartareis carceribus, & flammis justissimè subesse coguntur, vel cogendi sunt? Ampliùs. Quemadmodùm leges creatoris, quasi vincula, sunt universis creaturis, tenentes eas, ne ultra eas, vel supra eas, quicquam naturaliter possint: sic beneplacitum creatoris, & jussa ejus, F quæ per sãctos Angelos malignis spiritibus innotescunt, quasi vincula fortissima malignos spiritus retinent & prohibent, ne ultra hujusmodi jussa aliquid possint. Non est igitur mirum, si beneplacitum creatoris per se velut ligatos tenet, atque coërcet malignos spiritus, cùm universum tanta fortitudine, tantaque districtione retineat, & constringat. Quare quemadmodùm creator benedictus ad tenendum, & retinendum aliis ligatoris, & cathenis non indiget, quàm imperiosissima omnipotentia virtutis suæ; sic nec sancti, ac beati spiritus aliis vel carceribus, vel vinculis, indigent ad coërcendos dæmones, quàm fortissima virtute imperiositatis suæ, præsertim cùm ad hoc beneplacitum creatoris accesserit, vel saltem non discrepaverit; hoc inquam dico eos posse ex virtuositate imperiositatis suæ; multò autem fortiùs, si de novo ex novo jussa G creatoris potestatem acceperint, quemadmodùm apud nos fieri consuevit: quia præsides provinciarum & multa possunt semper per se, & de multis novam potestatem accipiunt, novaque jussa, novaque mandata, & cum ipsis mandatis interdùm etiam potestatem novam pristina non amissa.

CAPUT CLVIII.

Quòd à sanctis Prophetis, immò & ab ipsis philosophis cognita est hujusmodi custodia, & gubernatio. & probat rationibus.

ET quoniàm eousque pervenit investigatio ista ut jam dixerim quosdam ex beatissimis illis spiritibus rectores esse, & gubernatores: conveniens est, ut faciam te scire, qualiter istud inventum est. Dico igitur, quia istud innotuit hominibus per Prophetas Hebræorum, quibus Deus multa re- H velavit de misteriis consilij sui, & primùm quidem per eosdem genti Hebræorum: & deinde genti Christianorum. Apud unum igitur ex Prophetis illis legitur expresſè de principe Persarum, & principe Græcorum, atque Michaële Archangelo, qui ibidem insinuatur princeps esse gentis Hebræorum: apud autem alium, cujus libros libris Prophetarum annuat gens Christianorum, legitur de creatore, quia in unamquamque gentem præposuit rectorem. Et iterùm in 5. libro legis Hebræorum legitur de eodem creatore juxta quandam translationem. Constituit terminos populorum juxta numerum filiorum Dei. Plato verò, & platonici omnes ex doctrina ejus hoc ipsum senserunt, videlicet, quòd bonis, ac beatis spiritibus credita esset, & commissa generis humani gubernatio, & cura. Gens autem Christianorum ex ipso testimonio legislatoris sui

A sui credidit unicuique hominum unum bonum spi-
ritum assignatum à creatore , ita enim legitur in le-
ge ipsorum de parvulis. Angeli , inquit , eorum
semper vident faciem patris. Et parvulis igitur , &
adultis dati , vel assignati sunt Angeli boni à patre
misericordiarum. Nec solùm testimoniis Prophe-
tarum credibile est hoc , sed etiam probationibus ,
quæ fidem indubitatam tibi facere de illo sufficiant.
Et primùm quidem , quia naturalis est pietas , & di-
lectio in hominibus ad invicem , naturalisque
amor honestatis , & compositionis vitæ , per quem
unusquisque pater familias ad hoc intendit , ut
componantur mores , & decoretur vita familiæ
suæ in forinsecos. Etiam ostendit hanc pietatem ,
& dilectionem , monens eos , atque corripiens à
vitiis , & peccatis , quibus deformantur mores ho-
minum , & vita turbatur Et nemo dubitavit adhuc ,
quin hoc & bonum sit , & Deo altissimo placitùm ;
quantò fortiùs igitur in sanctis , ac beatissimis An-
gelis , est ista naturalis pietas , atque dilectio ? Et
B etiam tantò major , quàm in hominibus , quantò
nobilitas eorum ad hæc , & alia bona omnia expe-
ditior est atque potior . quàm ipsi homines in mi-
seria vitæ præsentis : si igitur natura humana in ista
depressione , & miseria , homines bonos à correptio-
ne & gubernatione hominum , quoad possibile est ,
abstinere non patitur quantò magis nobilissima il-
lorum bonorum Angelorum natura ex incompara-
biliter majori pietate , atque dilectione , miserabi-
lissimos homines suis consiliis , & auxiliis , aliisque
omnibus ad gubernationem eorum pertinentibus ,
carere non sinet ? Ampliùs Si in tantùm possunt
apud homines naturalis pietas , atque dilectio , ut
quemadmodùm prædixi , alij aliis consulant , alij
alios adjuvent , aliisque officium regiminis impen-
dant : quantò magis hoc poterunt pietas gloriæ , ac
C dilectio ut beati , ac sancti Angeli in tanta miseria ,
ac desolatione , deesse nolint hominibus ? Ampliùs.
Si justitia est , quæ nec miserum facit , nec miserum
deserit ; nulla igitur erit justitia sanctorum , ac bea-
torum Angelorum , si curam non gerant hominum.
Ampliùs. Quæ erit eorum pietas , si videntes genus
humanum in faucibus , & dentibus malignorum
spirituum eos eripere inde non curant. Quòd si di-
xerit quis , quia reverà ea est , & tanta est bonitas An-
gelorum sanctorum , sive sit naturæ , sive gloriæ ,
quòd parati essent omnem curam boni regiminis
impendere nisi hoc prohibitio creatoris impediret.
Respondeo in hoc , quia sermo iste valde erroneus
est , quoniàm si ita esset , longè major esset creatoris
crudelitas ea , quæ pietatis sunt , prohibentis , & im-
pedientis , quàm ipsorum. Causa autem in hoc est ,
D quoniàm major est crudelitas bona avertere , quàm
eadem non conferre , quapropter tantò major esset
malitia creatoris injustitia sanctorum Angelorum
in parte ista , quantò impedire bonum alienum ma-
joris est nequitiæ , quàm illud non expedire. Am-
pliùs. Innumerabilibus experimentis jam manife-
stum factum est sanctos Angelos multipliciter &
consulere , & auxiliari hominibus , multipliciterque
curam boni regiminis impendere eisdem , quemad-
modùm prædixi tibi de instructionibus & defensio-
nibus , & religationibus malorum spirituum : simi-
liter & de liberationibus sanctorum virorum de ma-
nibus impiorũ. Ampliùs. Quot , & quantæ prophe-
tiæ aliæ , & salubertimæ revelationes hominibus
oblatæ sunt , & missæ hominibus à creatore per An-
gelos sanctos quis non videat ? manifestum igitur est
curam regiminis hominibus impendere sanctos An-
gelos licet tota non appareat , cùm tot , & tanta ejus-
dem indicia tam manifesta sint. Ampliùs. Si homi-
nibus datur potestas in homines , & præficiuntur eis

A rectores hominum , & hoc contra perturbatores pu-
blicè faciunt homines , atque privatè : quantò fortiùs
contra malignos spiritus , qui maximè infesti , maxi-
mè noxij sunt hominibus necessarij sunt eis rectores ,
& defensores ? si igitur cura est creatori , videlicet
Deo altissimo , ut omnes rectores , & defensores ha-
beant , sive reges , & principes , contra infestatores ,
& perturbatores homines : quantò fortiùs cura est
eidem creatori benedicto , ut sint eis rectores , & de-
fensores , contra infestatores , & perturbatores spiri-
tuales , videlicet malignos spiritus , ubi tantò magis
indigent hujusmodi regimine & cura , quantò ma-
jora sunt spiritualia & bona , & mala , corporalibus
& temporalibus Ampliùs. Cùm ordinata sit univer-
salis gubernatio Dei altissimi , & nihil ultra guber-
nationem suam esse patiatur , nihil sinat debito care-
re regimine ; unumquodque igitur pro modo , & or-
dine suo , congruentibus subjecit rectoribus : mani-
festum autem est , quia homines hominibus nec con-
gruentes pro toto , nec sufficientes rectores existunt ,
B maximè cùm in majori , & meliori parte , regiminis
eorum deficiant , videlicet contra principes malitiæ
spiritualis : contra eos enim virtute suâ , aut sapien-
tia incomparabiliter minùs possunt , quàm requirat
cura gubernationis hominum . ut igitur perfecta sit
gubernatio Dei altissimi , quâ regi totum indiget
universum , necesse est & sapientiores , & fortiores
atque modis omnibus meliores , esse rectores homi-
nibus , præsertim propter infestationes , ac perturba-
tiones , quæ hominibus , & rebus humanis , à spiri-
tibus proveniunt : præsertim cùm manifestum sit
per gubernationem rectorum , hoc est , regentium
homines , nec astutiæ , nec potentiæ malignorum
spirituum resisti posse , alioquin quid aliud esset de
hominibus , nisi quòd malignis spiritibus tanquàm
animalia occisionis , absque pastoribus , & custodi-
C bus dati essent in prædam , & devorationem , quod
bonitas , atque benignitas creatoris benedicti nullò
modorum patitur.

CAPUT CLIX.

*De officio defendendi homines in adversis , atque instru-
ctione eorumdem . & quòd justo Dei judicio
multa permittunt.*

HIs autem ita determinatis prosequar tibi de
duobus officiis sublimium virtutum istarum ,
videlicet de instructione , atque custodia hominum ,
paucis ante præmissis de officio defensionis , quam
eis sæpissimè impendunt. Quia igitur jam alibi de-
claratum est tibi , bella , & clades , ægritudines ,
& mortes hominum ex occultis , ac justissimis Dei
D judiciis propter inenarrabiles utilitates hominum
in mundo isto terreno fieri ; non debet tibi vi-
deri , sanctos istos , ac beatos spirituales princi-
pes defensionem hominum à Deo altissimo sic
suscepisse ad hoc , ut ejus resistant judiciis , aut
utilitates eorum impediant , qui antedicta offi-
cia , non nisi propter Dei gloriam , & utilitates ho-
minum , susceperunt. Quare manifestum est non
imputandum esse negligentiæ sanctorum , ac beato-
rum Angelorum , quòd una gens , aut civitas una ,
tota detur in gladium vel etiam multæ. Quemad-
modùm enim Dei justissimo judicio exercitus
Ægyptiorum in mari rubro est submersus ; & quod
est mirabilius , totum genus humanum , exceptis
octo hominibus , diluvij universalis aquis im-
mersum est ; sic & in multitudine hominum , &
in paucitate , & etiam in uno plerunque similia fiunt
ex causis , & utilitatibus , quas novit solus inspector
omnium , & curator altissimus. Jam enim declara-

tum est tibi hîc, quia æqualiter cognoscit, & videt universa, & singula quapropter sicut nihil effugit cognitionem, sic neque curam ipsius. Præsertim in hominibus, & rebus humanis, in quibus quotidianis, & innumerabilibus experimentis, & indiciis providentiæ suæ curam evidenter ostendit: stultus igitur est sermo, & omni modo erroneus hominum dicentium, quare permisit princeps ille angelicus civitatem illam subverti, aut gentem illam perire totaliter, aut virum illum bonum tam injustè occidi; mors enim est injustissima, quæ à viris bonis proculdubiò non solùm justissimè, quando pro justitia, sed etiam gloriosissimè cùm propter Dei gloriam sustinetur, quemadmodùm cùm pro lege ejus, aut honorificentia, cultus ipsius, nec mors tantùm est mors, quæ sic suscipitur, sed fœlicissimum commercium, quo morte hujusmodi vitam mereatur, ad quam mors non attingit. Non est igitur mirum, si sanctissimus ille tam lucrosè mercari permittit viros bonos, quare non eos à mortibus hujusmodi defendere in hujusmodi casu negligit, sed tam amabile, tamque preciosum lucrum acquirere eosdem permittit, nec sine gaudio mortem eorundem tam preciosam, quàm gloriosam intuetur. Eadem causa prorsùs est, propter quam isti angelici defensores sævientibus in innocentes & bonos impiis plerunque non resistunt nisi intantùm, ut non pro voto sæviant, sed quatenùs ipsi angeli sancti vident expedire. Et quoniàm, qui prohibet persequentem, ne noceat illi quem prosequitur, indubitanter defendit eum, manifestum est beatos, ac sanctos angelos illos etiam defendere quos occidi corporaliter sustinent: quantò fortiùs igitur illos, quos nec usque ad mortem affligi permittunt.

CAPUT CLX.

Quare angeli tot gentes permiserunt, & permittunt in perfidia perire.

POst hoc præmissum incipiam investigare, ac determinare quæstiones, quæ sunt de instructione sanctorum angelorum, quam ex officio impendere debent hominibus, ubi illa occurrit prima; quam ob causam, videlicet, & qualiter, tot regna, & tot nationes in erroribus impiissimis vel cecidisse permiserunt, vel permanere patiuntur. In hujusmodi enim homines exercere non videntur instructionis officium, cùm de his potissimùm instruendi sint homines, in quibus & periculosius est errare, & perniciosius. Cùm igitur omnes idolatras, & omnes incredulos, & infideles, omnesque leges in his, quæ Dei sunt, tam graviter errare permittant, non solùm ipsos homines non curare, sed ipsa etiam à creatore sibi injuncta officia, & propter hoc se ipsos negligere manifestè videntur. Ampliùs. Cùm hujusmodi officia nec eis injuncta sint, nec ea ipsi susceperint, nisi propter Dei gloriam, & utilitatem hominum quomodò vel Dei gloriam, vel hominum utilitates curant per ista officia, cùm tantas ipsius contumelias, tantas hominum pernicies, immò strages spirituales, nec avertant nec avertere studeant? Sed quod non avertant, in evidenti est: quòd verò nec avertere studeant, facile est videre, cùm nec hujusmodi contumeliosos puniant, nec eos vel probationibus, vel signis ad contrariam veritatem erudiant. Cùm enim de his, quæ Dei sunt, sapientissimos ipsos esse dubitari non debeat manifestum est, quia tanta hujusmodi erroneorum fatuitas, atque stultitia contra sapientiam eorum stare nullatenùs posset Ampliùs. Si per homines validissimis probationibus destruuntur errores hu-

E jusmodi, quantò fortiùs per sanctos angelos hoc facile fieri posset? Et hoc tantò faciliùs, quantò sanctorum, ac beatorum angelorum sapientia sublimior, atque præstantior est. quantacunque humanâ scientiâ. Manifestum igitur est, quia non est eis cura avertere hujusmodi erroneos à tam impiis, tamque perniciosis erroribus. In hoc igitur, nec Dei gloriam, nec hominum illorum utilitates quærere, vel curare videntur. Ampliùs. Prophetæ cuidã ex prophetis Hebræorum, sicut ipse testatur, & est creditum hoc tam in gente Christianorum, quàm in lege Hebræorum, quia ipse creator benedictus dixit ei: Annuncia populo meo peccata eorum & scelera eorum. Quòd si non annunciaveris, sanguinem peccatoris de manu tua requiram. Si simile mandatũ receperunt isti principes spirituales à creatore, scilicet de instruendo super peccatis suis nationes

F sibi subditas, & commissas; igitur non implent hujusmodi mandatum: videlicet non annunciantes hujusmodi hominibus scelera sua, & non instruentes eos, de his quæ Dei sunt, & quæ ad salutem pertinent animarum: & ex hoc sequitur patenter, quòd transgressores sunt divinorum mandatorum hujusmodi angeli, & inobedientes Deo altissimo: & quia sanguis tantarum multitudinum pereuntium requirendus est à creatore de manibus eorum; quare non boni angeli, sed mali sunt: & ita de principibus hujusmodi nullus bonus invenietur, cùm in omni regno innumerabiles defectu eruditionis pereant. Ampliùs. Quæ pietas, & charitas in eis esse credenda est, qui tam miserabiliter pereuntibus non subveniũt? Quòd si dixerit quis, quia non est eis hoc ex defectu pietatis, aut charitatis, quod hujusmodi errores non destruunt, aut erudiunt, sed ex prohibitione creatoris, qui inscrutabili judicio prohibet angelos sanctos pretiosissima dona sapientiæ suæ

G tam indignis communicare In hoc singulariter applaudere sibi possunt videri Judæi, cùm de eis per unum ex prophetis eorum dicitur. Non fecit taliter omni nationi Non mediocriter igitur honoravit creator altissimus gentem Hebræorum, cùm eam, ut populus ejus esset pecularis, & sacerdotale regnum ipsi esset, elegit: sed etiam magnificè, & sublimiter ipsam dotavit, cùm lege suâ, & cognitione sapientiali illam inter omnes nationes singulariter illustravit: quod licet meritis patrum populi illius nonnulli attribuant, tamen de ipsis patribus dubitari non potest, quin gratuita creatoris benignitate sapientiali, ac divinali, eiusdem cognitione præditi fuerint. Manifestum igitur est ex his, quia quemadmodùm gens Hebræorum ex prælarga creatoris benignitate tam præclara, tamque preciosa dona sortita est, sic ex ordine justitiæ ipsius in tenebris ignorantiæ suæ nationes relictæ sunt. Quemadmodùm etiam per unum ex prophetis gentis il-

H lius dixit ipse creator ad quendam. Quia tu repulisti scientiam Dei, repellam & ego te, ne sacerdotio fungaris mihi. Quid ergo mirum, si hi, qui honorem creatoris repulerunt, nolentes ei debitæ servitutis culturam impendere, ab eiusdem scientia repelluntur? evidentiori; autem justitia abscondantur eis, vel ab eis secreta sanctæ istius, ac venerabilis scientiæ, si ipsæ hujusmodi nationes eam repulerunt, & nec doctores de eadem habere nec ipsæ per semetipsas in illis studere voluerunt? Jam autem nosti, qualiter barbaræ nationes multæ divinales, atque salutares scientias, non curantes, in magicas, & maleficas, vanæque curiositatis scientias studia sua totaliter contulerunt. Quemadmodũ & nostris temporibus multos fecisse manifestum est, & lucrorum studia, id est, lucrativas scientias, vides innumerabiles studentes, sola diligere, & curare. Apparet igitur

igitur evidenter ex his, quia indignos multi se fecerunt, vel facere potuerunt nobilis dono sapientiæ ipsius, & propter indignitatem suam illud non obtinuerunt à creatore. Qui verò vel repulerunt illam, vel habere non curaverunt, repellentes sacros doctores, vel per semetipsos addiscere, vel studere neglexerunt, patenter justo Dei judicio non eis donata sunt. Apertè igitur videre potes ex his, quia sine culpa sanctorum, ac beatissimorum principum istorum spiritualium erroneæ nationes scientiâ Dei & caruerunt, & adhuc carent. Lex autem Christianorum apertè continet, quia spiritus sanctus prohibuit sacros doctores prædicare verbum Dei in Asia: quid igitur mirum, si sacri, ac veri principes illi interdùm prohibentur à creatore revelare secreta sapientiæ suæ ipsius revelatione indignissimis? præsertim cùm ipse legislator Christianorum discipulis suis præceperit, dicens: Nolite dare sanctum canibus: nolite margaritas vestras spargere ante porcos; evidenter ostendens sacram doctrinam non esse communicandam caninis hominibus, aut porcinis. Et caninos quidem homines intelligo eos, qui sacris doctoribus oblatrant, eosque dentibus, id est, verbis maledictis persequuntur; hi enim nequissimè bonam doctrinam Dei repellunt, dùm panem sacræ doctrinæ rejicientes, eos qui illum porrigant, caninâ rabie mordent, & lacerant; porcos verò vel porcinos homines, quibus sola spurcitia vitiorum sapit, aromata verò spiritualia abominabiliter eis desipiunt, eaque instar porcorum, qui etiam ea, quæ comedunt, pedibus conculcant. Si igitur legis Christianorum lator Deus, & Dei filius, prohibuit doctrinam suam communicari talibus; quid mirum, si sanctis, ac beatis angelis propter eandem causam similem prohibitionem, aut fecit, aut facit. Non est igitur culpa eorum, quòd hujusmodi homines tam perniciosè errant; quare manifestum est eos non negligenter, vel aliàs culpabiliter exercere officium instructionis, etiam circa sic errantes. Ampliùs. Si tales sunt erronei, qui doctrinam bonitatis oblatam sibi respuerent, vel receptam non servarent, non expedit eis vel recipere, vel audire illam: sive enim illam respuant, sive receptam non servent, deteriores efficiuntur, quàm essent, doctrinâ hujusmodi, eis nec etiam oblata, cùm manifestum sit grande peccatum esse, & Deo inferens contumeliam, legem ejus repellere, ne vel etiam audiatur: aut cùm sit jam recepta, recedere sive per apostasiam, sive per inobedientiam. Parcitur igitur hujusmodi nationibus in hoc ipso, quòd sacra ista, & salutaris scientia eisdem nec etiam offertur, in hoc inquam parcitur, quia deteriores aliis efficerentur. Ex his igitur causis, vel ex aliqua earum prohibendum fuit verbum Dei prædicari in Asia, videlicet, ne ipsa prædicatio occasio esset illi genti deteriorationis, ut prædixi, vel propter hoc, ut sacræ, ac venerandæ doctrinæ debitus honor servetur. Nam contumelia irrogatur sanctis, cùm à prophanis vel pollutis hominibus traduntur, aut exponuntur. Si verò fuerit quis, qui quærat, quare districtè sit præceptum principibus hominibus, videlicet, qui principatum spiritualem obtinent, quòd ab instructione subditorum non cessent, ut errores impietatis docendo, & disputando, exterminent: & ut eos etiam igne, & gladio persequantur, cùm angelis sanctis permittitur errores hujusmodi sustinere, non solùm veteres, ut maneant, sed etiam, ut crescant, & ut novi suboriantur, atque succrescant. Respondeo in hoc, quia tanta est in quibusdam nationibus horribilitas, & abominabilitas, ac fæculentia vitiorum, & peccatorum, ut ipsi angeli sancti cohabitationem eorum abominentur, & horreant, nec mirum, cùm ipse creator benedictus de gente Hebræorum dixit: Coinquinabor in medio eorum, quod utique non propter hoc dixit, quia ulla sit via inquinamentis attingendi ad ipsum; sed quoniàm abstulit se ab eis, ac separavit, & longè fecit; quemadmodùm facere consueverunt timentes coinquinari, fugiunt enim à sordibus, & sordidis. Et adjuvatur iste sermo meus ex eo, quod accidit in civitate famosissima Hierusalem imminente excidio ejusdem, quod factum est per Imperatores Romanos, audita namque fuit ibi vox sanctorum angelorum dicentium: Transeamus ex his sedibus. Quo sermone evidenter ostenderunt sedes illas indignas fuisse contubernio, seu habitatione illorum. Similis vox audita fuit in quadam domo religiosa imminente dissipatione ipsius. audita inquam fuit ex persona beatæ genetricis filii Dei, quæ patrona erat domus illius, ut pote quæ ædificata erat in honore, & nomine ipsius: subsecuta autem patefecit dissipatio ipsam Dei beatam genitricem, juxta verbum, quod auditum fuerat, à domo illa recessisse, eidemque consuetum patrocinium subtraxisse. Ex omnibus igitur his ostenditur tibi sanctos ac beatos istos principes patrocinium, & eruditionem, & alia officiorum suorum beneficia hominibus propter antedictas causas non immeritò, neque injustè, aut culpabiliter, interdùm subtrahere. Et quòd nationes, quæ hujusmodi beneficiis tam indignas se fecerunt, aut adhùc faciunt, justissimo Dei judicio sceleribus suis & ea amittere, & amisisse, perditionemque suam non sanctorum angelorum negligentiæ, sed eorum malis meritis imputandam esse. Si enim juxta sermonem sapientis spiritus sanctus disciplinæ fictum effugit, & aufert se à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu; quid mirum, si sancti, ac beati angeli sequentes tantum, ac talem ducem, effugiunt sceleratissimas, deoque altissimo, & ipsis abominabilissimas nationes? quid mirum, si creator benedictus relinquit eas, cùm ipsæ priores ipsum dereliquerint: si abjicit eas quæ priores eum abjecerunt, si subtrahit eis præcipua beneficia sua, quæ sunt spiritualia, cùm ipsæ sacræ, ac debitæ suæ servitutis officia eidem subtrahere nec timuisse habitæ sunt, nec adhuc etiam expavescunt. Justissimum quippe est, ut his, qui se ab illo averterit, seipsum avertat. Admiranda autem est benignitas creatoris, quòd talibus vitam & largitur, & conservat aliaque multiplicia dona sua pretiosissima largitate sua præstare non cessat, qui non solù vita ista indigni sunt, sed etiam omni bono, præsertim cùm ipsis bonis, quæ ab ipso creatore accepisse illos manifestum est, non solùm exectabiliter abutantur, sed etiam ipsum creatorem benignissimum nequissimè impugnant, non solùm in semetipsis semetipsos nefariè polluentes, sed etiam in Dei cultoribus, quos à Dei cultu, & honorificentia recedere totis studiis, & viribus, atque igne, & gladio compellere conantur.

CAPUT CLXI.

Quatuor modi custodiarum impensi hominibus ab angelis.

POst hæc de custodia, quam hominibus vel adhibent, vel exhibent sancti, ac beati angeli, conveniens est ut aliquid juxta possibile audias. De hoc igitur officio, custodiendi scilicet, testatur unus ex nobilioribus prophetis Hebræorum, quia mandatum acceperunt de ipso Deo altissimo, scilicet ut illud exequantur in homines: Angelis, inquit,

suis Deus mandavit de te: ut custodiant te in omnibus viis tuis, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Jam autem didicisti alibi ex sermonibus Propheticis, quia custodes dicuntur etiam civitatum, sive ab hominibus, sive ab aliis noxiis eam prohibeant, & longè faciant. Interdùm enim adhibent custodes civitatibus contra incendia, videlicet ne ignis per incuriam vel volans, vel aliter, non benè custoditus eas incendat: pedagogi etiam pueros ducentes à casibus, & offensis pedum, id est, à scandalis custodire dicuntur: nutrices quoque ab aqua, & igne pueros similiter custodiunt, & à porcis, ne eos conculcent: ipsi etiam medici ægros quorum curam gerunt, visitare, & custodire dicuntur. Dico ergo, quia isti quatuor modi custodiarum impenduntur à sanctis, & beatis Angelis, Dei dilectis, & electis hominibus juxta sermonem propheticum antedictum; excubant namque, & dormientibus illis ipsi vigilant, ut fideles vigiles, & avertunt ab ipsis multis modis etiam corporalia pericula, seu nocumenta, & hoc vel excitantes, vel sollicitos reddentes, qui talia prohibeant, & avertant; procurantibus enim illis fit plerumque, ut excitentur à somno, qui occurrant incendio, vel vigilent eâ horâ, quâ imminet; nonnunquàm etiam procurant aquam præparari contra incendium, quod ipsi præsciunt imminere, licet propter aliam causam ab hominibus præhauriatur. Hæc, & his similia, ex insidiis, & nocumentis malignorum spirituum lucidissimè innotescere possunt, qui ad contrarium, hoc est, ad nocendum hominibus, contraria procurant; plerunque enim absentiam eorum, qui nocumenta prohiberent, si adessent, somnolentia per ebrietatem procurant: incendium autem spirituale summo opere intendunt ab hominibus avertere Angeli sancti, videlicet incendium nostrarum cupiditatum, & aliarum pestium hujusmodi, de quibus in libris miraculorum Dei, & aliorum mirabilium plurima exempla legere potes, & leges, si mihi credideris; sicut est illud de parvulo, quem occidit sanctus Angelus, & sic liberavit parentes ab incendio cupiditatum, & ab incendio nimii amoris ejusdem; eo namque nato ardore cupiditatis, & avaritiæ succensi sunt, ut in acquirendam, & adaugendam illi hæreditatem, congregandasque eidem divitias totum studium suum, & labores suos conferrent; sed per mortem ejusdem parvuli extinctum est utrunque incendiū ab eorum utroque, liberati ipsi parentes ad pristina largitatis, & pietatis opera ipso mortuo redierunt, qui taliter à die nativitatis illius cupiditati, & avaritiæ, intenderunt, seu intendere proposuerunt: sic & alius bonus vir interfecto nepote suo à quodam ex Angelis sanctis de mandato Dei, à morte, quam idem nepos eidem inferre cogitaverat, liberatus est, & ipse nepos à peccato, & impietate hujusmodi homicidii. Ex his igitur exemplis patefieri tibi potest, quòd pluribus, & nobis incogitabilibus modis à morte tam corporali, quàm spirituali custodiunt homines Angeli sancti, de quibus plura exempla prolixitatem metuens ponere tibi nolo.

CAPUT CLXII.

Quòd à variis periculis corporalibus, & spiritualibus Angeli eruunt homines.

Ad instar quoque pedagogi interdùm homines ducunt, regentes, & dirigentes gressus eorum, ne offendant ad lapidem, vel lubricum E patiantur, aut cadant in quodcunque discrimen viarum. Hæc autem maximè spiritualiter eis, quos custodiunt, impendunt, & interdùm manibus, juxta sermonem propheticum, aliquos ex hominibus portant, juxta planum litteræ, aut aliis vehiculis, quemadmodùm quendam Prophetam Hebræorum in curru igneo tulerunt in cœlum, sed & alii rapti sunt per Angelos sanctos de habitatione nostra, sicut invenire poteris in libris narrationum miraculorum de parvulis projectis, & expositis à matribus suis, quam curam adhibeant custodiæ illorum Angeli sancti cognoscere facile est ex custodia, quam eis adhibent lupæ, quæ quamvis sævissimæ sint, inventos rapiunt, & ad speluncas suas deportant, eosque inibi, quasi humanâ benignitate, ac pietate custodiunt, & nutriunt, & à devoratione luporum defendunt, quod F nisi procurantibus sanctis, ac beatis Angelis fieri posse non videtur; innaturale enim est, ut lupina rabies humanam pietatem, atque benignitatem per semetipsam servet in homines, quare aliunde, & adventitia est lupabus ista benignitas, ac pietas. Unde igitur vel suaderi eis, vel procurari, putanda est, nisi à sanctis, ac beatis Angelis, quemadmodùm, quòd corvi pascebant quendam ex Prophetis Hebræorum, sicut legitur in libris ipsorum, unde procuratum est, vel qua viâ opus tam insuetum, & à natura corvina tam alienum, nisi ab eisdem sanctis Angelis curam de alimento Prophetæ illius gerentibus? sicut in eodem libro legitur idem creator dixisse, quia præcepi, inquiens, corvis, ut pascant te, per quos præcepit, nisi per Angelos sanctos, qui eos ad hoc, ut implerent voluntatem creatoris, modis qui nobis ignoti sunt, induxerunt. A periculo igitur famis, & molestia per sanctos Angelos liberatus fuit antedictus Propheta. Juxta modum eundem corpus sancti viri pro fide, & lege G Christiana cruciatibus horribilis interfectum, custoditum fuit à corvo, ita ut neque aliæ aves, quæ cadaveribus vescuntur, neque alia ulla fera appropinquare auderet ad illud, nec ullo modorum lædere. Contra corvinam quippe naturam evidenter est parcere cadaveribus, & custodire ea ne comedantur ab aliis. Unde igitur corvo illi fuit istud, ut non solùm corpori sancti viri parceret, sed etiam ne ab aliis feris, vel avibus devoraretur, illud custodiret? Quod etiam ad modum narricum ab aqua & igne, tam corporalibus, quàm spiritualibus, homines custodiant Angeli sancti, ne in ea vel cadant, vel postquàm ceciderint, in eis pereant, & ab aliis similiter periculis eisdem caveant, jam innumerabilibus experimentis declaratum est. Cùm enim parvulos sine custode, & incautissimè plerunque reliquerint nutrices, quot H modis periclitati fuissent, nisi custodes angelici subvenissent eis, ab ipsis, qui hoc viderint, vel ab aliis, qui ab illis audiverunt, audire facillimum est. Audivi temporibus meis muros magnos cecidisse supra corpora parvulorum, & de sub acervis lapidum magnis extractos fuisse illæsos, ubi quisquam eos omninò intactos ab omni læsione servare non potuit, nisi virtus creatoris per sanctorum ministerium Angelorum. In ipsis autem, igne & aqua, multos præcipitatos, aut casu mersos, incolumes exivisse inde, in gente Christianorum famosissimum est. Hæc autem, quia humanâ virtute fieri nullatenus potuerunt, necesse est, ut divinæ potentiæ deputentur, quæ per ministerium sanctorum Angelorum in tantis discriminibus sola potuit servare, quos voluit; à spiritualibus verò ignis, & aquæ periculis, quibus modis & viis Angeli sancti custodiât, quos creatorem velle custodiri cognoscunt, enarrare,

vel enumerare non est possibile: plerunque enim spirituales plagæ, & ægritudines corporalibus plagis, & ægritudinibus sanantur, juxta sermonem sapientis, quo dictum est: Infirmitas gravis sobriam reddit animam: & iterùm, malitia unius horæ oblivionem facit luxuriæ maximæ. Leges autem, si volueris, quod tibi consulo, quantùm possum, in libris miraculorum, quæ facta sunt in gente Christianorum, multos à sanctis Angelis verberatos, plagatos, etiam membris mutilatos, ut sic corrigerentur, & cessarent à vitiis suis, & peccatis, & proculdubiò, sic correcti fuerunt. Medicinale namque officium exercent in homines, non solùm spiritualis sanationis, sed etiam corporalis. sicut apparet ex libris Hebræorum de Archangelo Raphaële, qui sanavit oculos à cæcitate quam irrogaverunt stercora hirundinum calica cadentia supra oculos ejusdem. Medicinas verò spirituales ultra quam scire possumus, exhibent, & impendunt hominibus: quemadmodùm enim mali spiritus vitiis, & peccatis homines lædunt, & vulnerant: sic isti sancti, atque beati eisdē contra læsiones istas, & vulnera salutaria medicamenta præstant: magna quippe læsio ignorantia est eorum, quæ Dei sunt, & quæ ad componendam, decorandamque vitam nostram pertinent; & hanc læsionem sanant ipsi per instructiones, & illuminationes, quas hominibus ipsi, vel per seipsos faciunt, vel per alios fieri procurant, siquidem timores passiones graves sunt, quibus medentur confortationibus: eodem modo vulneri gravissimo, & læsioni desperationis, dum eos erigunt, & animant, ad ardua, & magnifica: sic doloribus per consolationes, tristitiis per gaudia, quæ vel ingerunt, vel promittunt, iras quoque velut ardores febriles, freneticosque furores, suis allocutionibus mitigant, & extinguunt. His igitur modis, & aliis nobis incognitis serviunt, & consulunt hominibus.

CAPUT CLXIII.

Cur Angeli sancti flagellis, vel aliter non avertunt peccata mundi, & cur dæmones permittuntur sic propinquare hominibus.

HAbet autem quæstionem; cùm homines, qui præsunt hominibus, sive in temporalibus, sive in spiritualibus, non solùm doctrinis & exhortationibus, inducant subditos suos ad ea, quæ rectitudinis sunt, & quæ divini cultus, & honoris, atque ab his eos aberrare non sinant, quin etiam variis pœnis, & etiam mortis suppliciis his bonis insistere; & à contrariis eos cavere compellant, qualiter, & quam ob causam, isti sancti, ac beati principes tantas nationes, & multitudines sceleratissimam vitam, creatorique contumeliosam ducere patiuntur, præsertim cùm adeò facile sit eis quantumcunque robustos viribus, quantacunque astutia pollentes virtute subjicere, vel domare absque ullo effugio; potestas enim humana resistere non potest virtuti angelicæ, neque fortitudo mundana contra potestatem hujusmodi. Respondeo igitur in hoc, quia, sicut in præcedentibus audivisti, grande divinæ bonitatis beneficium est, & gratia incomparabilis ipsa flagellatio peccantium. Quapropter manifestum est innumerabiles homines indignos esse tam salutari beneficio. Angeli verò sancti, quibus plurima revelat Deus de consiliis, & secretis suis, norunt qui tanto bono digni sunt, & de quibus beneplacitum ejus sit, ut eis impendatur, nec dubitat aliquis intelligens, quin juxta Dei beneplacitum omnia in parte ista faciant Angeli sancti. Quod ergo vindicant interdùm injurias creatoris, interdùm

A autem non vindicant, totum est ex beneplacito justissimi, ac sapientissimi creatoris; & quòd insipientes misericordiam, vel indulgentiam reputant in peccatores, tanto major ira est, duriorque vindicta in eosdem, quantò æternale supplicium, gehennalesque flammas constat esse suppliciis temporalibus acriores. Meritò igitur obstinationis, pertinaciæque suæ minoribus suppliciis, quæ ad correctionem pietas creatoris irrogari vel jubet, vel permittit, incorrigibiles impij indigni justo creatoris judicio reputantur, & majoribus, quibus digni sunt, sceleribusque suis congruentibus, justissimè, ac convenientissimè reservantur, nec debes ullo modo opinari judicem justissimum iniquè agere, flagello, vel virga latronem, vel homicidam, si non percutit, cùm videas eum hujusmodi maleficium patibulo reservare. Ampliùs. Si principes isti sancti, atque beati, cùm omnibus impiis in principatibus B eorum commorantibus, eisdemque subditis, pœnis, & suppliciis, sic agerent, ut nullum peccare sinerent, quin eum statim digna pœna ferirent, coacta esset vita nostra, non libera. Vir autem iste sanctus, & sapiens hoc solùm in quæstionis hujus determinatione dixit, & scripsit; videlicet, quia non habemus vitam coactam, haberemus autem indubitanter, si peccantibus statim imminerent supplicia, nec aliter regeremur, quàm quemadmodùm canes, aut asini, qui solo aspectu, & timore verberum, & stimulationum, impelluntur ad ea facienda, quæ homines volunt, vel coërcentur à contrariis. Disposuit igitur de nobis sapientissimi creatoris bonitas, juxta sermonem sapientis, qui dixit: Quòd reliquit Deus hominem in manu consilij sui, posuit ante eum aquam, & ignem, ad utrum vo- C lueris extendet manum; & quod placuerit ei, dabitur illi. Si quis autem quærat, quomodò si nullus hominum videns lupum, vel leonem devorantem alium hominem, contineret se, quin eriperet eum de faucibus, & dentibus belluarum hujusmodi, si posset, immò & bovem, & asinum, & ovem; præcipuè si pastor esset, & hoc utique, ut servaret illi, exemplo scilicet, vitam temporalem: qualiter igitur isti sancti, ac beati principes, & pastores spirituales hominum, vident omnibus belluis incomparabiliter acriores, lupos scilicet, leones infernales, devorantes homines, & hoc in mortem utramque, scilicet æternam, quæ ultra omnem cogitatum major est morte corporali & non eripiunt eos de faucibus, & dentibus istarum tam crudelium bestiarum? respondeo in hoc, sicut prædixi, quia certissimam cognoscunt Angeli sancti hanc esse voluntatem creatoris, ut relinquantur à creatore, quem ipsi impiissimè reliquerunt, & permittantur devo- D rari à bestiis, quibus propria voluntate ad injuriam, & contumeliam creatoris, se suis peccatis, & vitiis tradiderunt, præsertim cùm auxilium creatoris adversùs hujusmodi bestias respuant, & repellant: auxilium namque unicum contra hujusmodi bestias cultus est, & honorificentia creatoris, observatioque mandatorum ipsius; quam ob causam in eos, qui hoc faciunt, nihil possunt hujusmodi bestiæ, nisi hujusmodi suffragentur ad salutem, sicut sæpè audivisti, quia Dei dilectis, & electis hominibus, omnia cooperantur in bonū, & ubi maligni spiritus maximè eis nocere intendunt, atque conantur, ibi maximè, licet occasionaliter, eis prosunt. Homines autem principes, sive spirituales, sive corporales, longè sunt ab illa claritate, & perfectione angelicæ cognitionis, & cùm voluntatem Dei, & judicia ejus aliter nosse non possunt, nisi quatenùs legibus Dei, & aliis sanctorum sermonibus, atque consiliis innotescunt, benè, & laudabiliter agunt, cùm

juxta hoc, & secundùm hoc judicantes, parcunt, vel puniunt: aliàs autem eis nec licet parcere, nec punire. Hæc igitur est causa diversitatis inter judicia, & facta Principum utrorumque, & intendo rectè judicantium, & agentium. De Principibus enim malis, & judicibus iniquis à nemine curandum est, cur vel malè parcant, vel malè puniant, cùm certissimum sit, quia ex malitia propria talia faciant: etsi enim quidam ex ignorantia facere videantur interdùm, si voluerunt, vel neglexerunt intelligere, ut benè agerent: malitiæ tamen eorum hujusmodi mala deputanda sunt, cùm tam repellere, quàm non curare scientiam eorum, quæ officiis suis necessaria est, malitia damnabilis sit. Jam igitur declarata est tibi innocentia, & inculpabilitas sanctorum, atque angelicorum Principum, & licet pauca de officiis eorum dicta sint tibi, prudentiæ tamen tuæ sufficere debere arbitror; est enim prudentium virorum ex paucis multa, ex parvis magna, & ex propinquis remota, posse, & scire cognoscere, præsertim cùm in scientia probationis provecti fuerint, & in viis inventionum in multis materiis, multoque tempore exercitati; plures namque scientias nobiles propter defectus contrarios plurimi perdiderunt. Quòd si boni homines continere non possunt vires suas, ut non eripiant homines de tam perniciosa morte, quomodò non credendi sunt digni morte boni, ac sancti Angeli, atque fideles, & pastores Dei, qui tam nobilem gregem ita passim vastari, devorarique permittunt? Dico igitur in hoc, quia justissimo creatoris judicio non impenditur sic devoratis peccatoribus illud magnificum beneficium ereptionis, & culpæ eorum prohibent, & arcent ab auxilio eorum sanctissimos istos pastores, qui certissimè cognoscunt justo Dei judicio derelictos esse eos, & hanc esse ipsius rectissimam voluntatem, & qui propriâ, & damnabili voluntate se dederunt in hujusmodi devorationem injicientes se, vel immittentes in fauces, ac dentes bestiarum tam crudelium, relinquantur eisdem justissimè à creatore, quoniam ipsi injustissimè eum reliquerunt. Quòd si dixerit quis, quia interdùm sceleratissimi peccatores liberantur, & eripiuntur de faucibus, & dentibus bestiarum hujusmodi, qualiter igitur interdùm qui longè minùs peccarunt, ab eis non eripiuntur, & ad creatoris servitium revocantur? Si enim peccata, & vitia causa sunt hujusmodi derelictionis, majora vitia, & peccata, magis deberent illam efficere, magisque prohibere sanctos Angelos à liberatione sic peccantium. Dico igitur in hoc, quia hæc libertas est, & superabundantia divinæ pietatis juxta sermonem ipsius, quem dixit per Prophetam Hebræorum, & legislatorem ipsorum, quo dixit: Miserebor cui miserebor & clemens ero, in quem mihi placuerit. Non est igitur alligata creatoris misericordia malis meritis peccantium, ut non aliud eis reddat, quàm quæ eorum merita requirunt: cùm, sicut in lege, & doctrina Christianorum habetur, misericordia superexaltet judicium: licet igitur mala merita justissima causa sint, propter quam Deus interdùm deserit peccatores, non tamen eousque valida, vel potens, ut cogat, vel urgeat creatorem ad continendum in ira sua misericordias suas, vel oblivisci eum faciat misereri, juxta sermonem alterius Prophetæ De misericordiæ igitur ipsius immensitate est, quòd peccatores ipsum deserentes, quandoque non deserit, quin potiùs eos revocat, liberat, & salvat. De justitia verò ipsius est, quòd eos deserit, quotiescunque deserit, utrumque autem facit sine alterutrius injuria illarũ. Non enim injuriam facit justitiæ, cùm misericor-

E diam impendit peccãtibus, nec injuriã misericordiæ, cùm pœnam meritam irrogat eisdem. Cùm eiusdem optima voluntas libera sit in ultimitate libertatis, ita ut omne, quod vult, ei liceat, & sine cuiusquam iniuria suam in omnibus, & de omnibus adimplere valeat voluntatem. Quòd si quis quærat, qualiter immensitas pietatis, & dulcedinis creatoris pati, vel permittere possit, ut tanta multitudo sævissimarum belluarum infernalium tantam appropinquationem habeat: tamque parentem, tamque multiplicem ingressum, ad gregem ipsius nobilissimum, atque largissimum, videlicet genus humanum totum, quasi immixti sint maligni spiritus hominibus, ita ut inter eos versentur, atque cum eis inhabitent. Ampliùs. Cùm adulteri sint avidissimi, atque astutissimi corruptores animarum humanarum, atque vehementissimi pollutores, & in-
F quinatores earum, quas creator vult habere mundissimas, atque sanctissimas, & velut sponsas incorruptissimas, qualiter sustinet istam frequentiam malignorum spirituum, vel modicum accessum ad illas? qualiter etiam levissimam, atque brevissimam allocutionem tam execrabilium adulterorum cum eis vel videre potest? an obfriguit zelus eius eousque, ut non curet, si prostituuntur vilissimis, spurcissimisque corruptoribus illis, præsertim cùm tam crebrò de zelo suo minetur adulteris in lege Hebræorum, & Prophetis ipsorum, dicens, se vindicare peccata patrum in filios, usque in tertiam, & quartam generationem, & in libro qui dicitur sapientiæ: Auris, inquit, zeli audit omnia: & iterùm, zelus viri non parcet in die vindictæ, nec acquiescet cuiusquam precibus, nec accipiet pro redemptione dona plurima. Dico igitur, quia non est opus, ut aliqua addam præteritæ responsioni: ipse enim creator dixit per quendam ex Prophetis
G Hebræorum: non visitabo super filias vestras, & super uxores vestras, cùm fornicatæ fuerint, zelus enim meus recessit à te: & iterùm, non irascar tibi. Ira igitur hæc indubitanter de amore, & pietate procedit: ira enim, quæ ad correptionem est, proculdubiò beneficium grande est: manifestum autem est, quia beneficium omne ex amore, & pietate intenditur, quare consequens est, ut ipsum non irasci, non corripere, non flagellare, ira magna sit, vel iræ magnæ indicium in eum, qui ita negligitur, ut eius correctio non quæratur. Alibi vero didicisti, quia mariti incorrigibiliter fornicantes uxores omninò deserunt, & abiiciunt à se, non utique ira crudeli, sed indignas iudicant, ut correctio earum curetur; sic & medici videntes non prodesse medicamenta infirmantibus, deserunt eos, nullum eis medicamentum ulteriùs impendentes, quam deseritionem nemo iræ, vel odio imputat, sed potiùs prudentiæ, vel providentiæ medicorum, ut sibi prudenter parcant ab inutili opera, & expen-
H sa. De eo quoque, quod quæritur, videlicet, qualiter divinæ pietatis immensitas pati potest accessum sævissimarum belluarum ad tam nobilem, tamqúe dilectum sibi gregem, universitatem scilicet hominum: Respondeo, quia duabus de causis: sicut enim de ordine rectissimo suæ iustitiæ sustinet devorationem impiorum multorum; sic & multò fortiùs, accessum huiusmodi belluarum ad ipsos, qui devorantur ab eis. Secunda causa est ipsa divina pietas, quæ scit nobis hominibus saluberrimum esse timorem ab huiusmodi belluis, ut territi fugiamus ab eis. Et tu quidem iam vidisti mulieres aliqua terribilia ostendere parvulis suis, ut terrore huiusmodi avertant eos ab aliquibus periculosis, vel noxiis, terribiliaque illa vulgari gallico barbuardos vocant. Si huiusmodi terribilium appropinqua-

uo

tio, vel ostensivum, parvulis adhibetur ex amore, vel pietate, utpote salutaris eisdem, quantò fortiùs benignitas creatoris salubriter nobis adhibet, & ostendit horribiles, terrificasque bestias malignorum spirituum, ut earum timore, atque terrore declinemus, & fugiamus, quicquid nos donare potest eis in prædam, & devorationem? præsertim cùm sciat creator omnipotens nihil hujusmodi bestias contra eos posse, nisi ipse permiserit, aut quantùm nos ipsas contra nosmetipsos adjuverimus, quantumque potestatis super nos eisdem dederimus. Verùm omnes, qui sic peccant, reverà spiritualiter cæci sunt, & spiritualiter insani, & non immeritò quæstionem habet, quomodò ipsi Angeli sancti hujusmodi homines non tractant ea pietate, aut benignitate; quâ etiam à malis hominibus tractari consueverunt cæci, & insani. Cùm enim cæci in foveam, vel aliud periculum ceciderunt, non ibi relinquuntur etiam ab inhumanis hominibus, quin potiùs tanta aviditate, totis studiis, & viribus exinde trahuntur: similiter furiosi, & cæci, cùm in aquam, vel ignem se præcipitant, quâ velocitate possunt, eos inde rapiunt homines licet per culpam suam cæcitatem, vel insaniam incurrerint, non eorum mala propria merita, sed propriæ pietatis officium attendentes: quid igitur facere debet in spiritualibus periculis angelica pietas, cùm tam profusa est tamque prompta in longè minoribus periculis circa homines pietas humana? Respondeo in hoc, quia cæcitas ista corporalis multùm dissimilis est cæcitati spirituali, est enim involuntaria, & inaversibilis, spiritualis autem voluntaria est, & aversibilis, voluntaria inquam eo modo, ut nemo illam patiatur invitus. Doctrina namque prudentium facilis est, sicut dixit quidam ex sapientissimis Hebræorum, parati autem doctores illius, librorum multa copia suppetit; ipsæ quoque creaturæ illam non tam offerunt, quàm etiam per sensus corporis inferunt propter quod dixit quidam ex Prophetis Hebræorum: Ecce homo, qui voluit intelligere, ut benè ageret, & alius ex sapientibus de quibusdam insipientibus qui dixerunt Deo, recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus & alius iterùm Propheta, qui dixit videntibus, nolite videre, & intelligentibus nolite aspicere: quia igitur necessitas, & impossibilitas legem non habent, neque prævaricationem, neque transgressionem, & ideò neque peccatum, ideò non immeritò cæcis succurritur, cæcis inquam corporaliter, contra mala, quæ hujusmodi necessitate incurrunt: cæcitas verò spiritualis, quoniàm voluntaria est, sive quia voluntate incurritur, sive quia voluntariè toleratur, meritò mala omnia, quæ per illam hujusmodi cæcis advenerunt, voluntaria reputantur, & propter hoc culpabilia, atque damnabilia. Non injustè igitur contumacibus, seu pertinacibus in illis cura correctionis non impenditur, præsertim cùm ipsam respuunt, & repellunt. De furiositate arbitror similiter respondendum Furiositas namque corporalis non solùm omninò voluntaria est, & inaversibilis, sed etiam potestatem, & libertatem, aufert non solùm operandi, sed etiam quid operandum sit cognoscendi, quam ob causam in nullo genere operum suorum culpantur vel laudantur furiosi, inde est, quòd nemo de his conqueritur, nemo eos ad judicia trahit, nullus judex de his justitiam facit, nemo etiam de furiosis conquerentes audiret. Manifestum igitur est, quia omnes homines communiter inculpatos eos habent, & inaccusabiles. De furiositate verò spirituali, quod culpabilis sit, & accusabilis, inde manifestum est, quoniàm omnes actiones contra illos fiunt, omnia tribunalia pro illis sunt, illisque corrigendis, aut puniendis deserviunt. Et omninò omnes lites, & omnia bella contra eos instiguntur, omnia consistoria querimoniis, & litigiis, judiciisque earum perstrepunt.

INCIPIT TERTIA PARS
Secundæ partis principalis Guilielmi Parisiensis de Universo Spirituali.

PROOEMIUM.

Ostquàm auxilio Dei eousque deduxi tractatum de parte nobiliori universi, ut jam compleverim sermonem, juxta dictum, de sanctis, ac beatissimis, substantiis abstractis, sive separatis à materia corporali, & ejus appenditiis, atque conditionibus, & intendo, ab omni circumvestitione dispositionum sensibilium, non solùm conveniens, immò consequens est, ordine rectissimo (prout fuit datori bonitatis dignitas, vel dignatio) perscrutari de tertia parte partis istius, hoc est de his substantiis, quæ apud Græcos cacodæmones, & diaboli, apud nos verò maligni spiritus communiter nominantur Ubi primùm de dispositionibus adventitiis investigare tentabimus, naturales quippe, & essentiales dispositiones easdem habuerunt cum beatis, ac sanctis spiritibus. Et de his expedivi me & te juxta possibile; malignitas autem est eis acquisita, & omnibus tam hominibus, quàm aliis, qui mali, vel maligni dicuntur Jam enim declaratum est tibi malitiam creaturarum non esse opus naturæ, aut creatoris nec intendo aliud malitiam, quàm vitium, & peccatum, à qua mundi penitùs, & immunes creati sunt utrique, & quos dixi sanctos, & beatissimos, & qui communiter dicuntur maligni spiritus Secundò prosequar differentias eorum, & ordinem, dominationes, & potestates. Tertiò vexationes, & arreptiones, quas operantur in hominibus. Quartò divinationes quæ per eos fieri videntur. Quintò ludificationes, quas vocant opera magica, & necromantica, similiter & apparitiones, quibus apparent hominibus sub diversis formis, & speciebus. Sextò loquar de incubis, & incubabus, vel incubitibus eorum cum mulieribus, aut econversò, necnon & de generationibus, quæ eis imponuntur, & de filiis, qui nati dicuntur ex eis.

Par. istius operis.

CAPUT I.

De dispositionibus adventitiis dæmonum, & quomodo vires eorum sunt deteriorata.

INcipiam igitur, Deo dante, & auxiliante, & dicam, quòd malitia, seu malignitas, cùm nullo modo opus esse possit optimi creatoris, acquisitio est, & inventio, juxta consuetudinem sermonum Prophetarum, malignorum spirituum. Et quoniàm depravata est in eis vis motiva nobilis, necesse est deterioratam esse in eisdem vim apprehensivam, quæ conjunctissima est illi, sicut manifestè vides in ira, & odio, invidia, & amore; propter hoc enim dicitur invidia, quasi visui contraria

Natura invidi.

Invidus enim quantumcumque bonus sit is, cui invidet, non videt, idest, non judicat in eo nisi malum, & bona omnia illius, aut mala illi esse videntur, aut minus bona, quàm sint; sic ira turbat oculum mentis, idest intellectus: iuxta sermonem propheticum, quo dictum est. Turbatus est à furore oculus meus: hoc idem vidit poëta, qui dicit, Impedit ira animum, ne possit cernere verum.

Invidiæ passiones.

Nota, & vide.

Ipse etiam creator in lege hebræorum dicit, quòd munera excæcant oculos sapientum, quod non propter ipsa munera dictum est, sed propter cupiditatem, quæ non est nisi inordinatus amor eorum, quæ cupiuntur; nec ignoras, quin amor, & odium, veritatis pervertant iudicium, sic ait Ptolemæus; amor enim vel pervertit, vel minuit iudicium virtutum sensibilium, & intellectivarum: ipsam enim mulierem, quæ deformis est, videri facit, & iudicati pulchram, vel saltem minus deformem, propter quod dicit minuit iudicium, quia videlicet obscurat vim iudicativam, ut plenè verè non iudicet, sic se habet, & de aliis sensibilibus: si enim absurdè cantet amasia, amatori videtur egregiè cantare, si fæteret, videtur ei aromatizans, & iuxta hunc modum se habet de aliis sensibus.

Quod amor & ira pervertunt verum iudicium.

Vis quoque intellectiva similibus passionibus obnoxia est, bona enim amicorum maiora videntur amantibus, quàm sint, inimicorum minora. Et ego memini me vidisse, qui mala amicorum dicebant bona, nec persuaderi eis poterat, quòd mala essent, propter hoc dicit sermo propheticus, væ his, qui dicunt bonum malum, vel malum bonum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, instar noctuarum, & vespertilionum, de quibus non est dubium, si loqui possent, quin noctem dicerent esse diem, & diem noctem, similiter solem tenebrosissimum, lunam verò lucidissimam. Propter hoc dictum est à sapiente, quòd inconstantia concupiscentiæ transvertit sensum multa cogitantem. Tu igitur collige omnia, & collecta ratiocinatione, ex his apparebit tibi manifestè, malas dispositiones virtutum nocivarum obscurare, imò etiam pervertere virtutes apprehensivas nobiles ad malè sentiendum. Facile etiam est tibi cognoscere, quantùm superbia, & inanis gloria; cæteræque huiusmodi pestes, videlicet partes, sive rami superbiæ, obtenebrant animas, in quibus sunt, & quàm malè, quámque perversè sentire, & iudicare eas faciunt tam de ipsis, quàm de aliis. Hæc igitur omnia aggregavi tibi, ut ex his scias malignos spiritus à luminositate suæ naturalis cognitionis multùm obscuratos esse,

Virtutem intellectivam dæmonum deterioratam, & impeditã.

& ipsam virtutem intellectivam ipsorum non paràm deterioratam, & impeditam ab operatione sua, quæ est cognoscere, vel scire. Ampliùs. Hæc est societas, atque coniunctio virium apprehensivarum, & motivarum nobilium, ut simul ex necessitate meliorentur, & deteriorentur; manifestum etiam experimentis innumerabilibus vires motivas malignorum spirituum tanta diversitate depravatas, ut nihil boni velle possint principaliter, & per se. Interdùm verò aliqua suggerunt hominibus, sed non propter hoc, quia bona sint, aut quia prosint eis, sed ut sint eis in occasionem alicuius mali, vel nocumenti: huius autem exemplum est, quia nonnunquàm suggerunt aliquibus ingressum alicuius religionis, quos noverunt instabiles, & inconstantes, & nullo modo perseveraturos in proposito religionis. Quapropter manifestum est, quòd ob eam causam religionem huiusmodi hominibus suggerunt, & suadent, ut eos in apostasiæ peccatum inducant. Et quoniàm depravatio, & obscuratio virium apprehensivarum nobilium est ex depravatione & perversione virium motivarum, consequens meri-

E tò videri potest, ut quantò fuerit maior causa depravationis huiusmodi, tantò maior sit obscuratio ipsorum. Cùm igitur princeps malignorum spirituum in viribus suis motivis maximè depravatus sit, atque corruptus, necesse est, ut & vis eius apprehensiva nobilis, hoc est, intellectiva magis obscurata, magisque obtenebrata sit, quàm vis intellectiva alicuius aliorum; quare omnium malignorum spirituum ipse erit insipientissimus, & astutia minimus, hoc autem nemo dicit usque adhuc. Dico igitur, quòd non est necesse, quòd ad deteriorationem virtutis apprehensivæ sequatur obscuratio virtutis apprehensivæ cuiuscunque, sicut manifestum est, quia cùm motiva superior, id est, voluntas depravata fuerit in aliquo per avaritiam, non est necesse, ut virtus eiusdem visibilis in aliquo obscurata sit. Et similiter se habet de virtute audibili & de

F omnibus aliis, quæ sunt apprehensivæ à foris. Causa autem in hoc est remotio istarum virium à motiva superiore. Vnde vis apprehensiva superior in avaro in hoc deteriorata est, & obscurata, videlicet, ut pecuniam spiritualiter diiudicare non prævaleat (quod est dicere) quia an pecunia expetenda sit, an contemnenda, vel fugienda, & quatenùs, & qualiter, hoc videre non sinit tenebrositas, & perversitas avaritiæ. Et sic forsan aliquid in parte sic avarus videre non sinitur, nisi ad modicum, & debiliter valde, quin potiùs intolerabiliter errare cogit avarum teterrimum vitium avaritiæ circa pecuniam: propter quod dicit unus ex Italicis philosophis, quòd avaritia est opinio inhærens, & quasi insita de pecunia, & quòd se ipsa sit bona, & propter se ipsam expetenda sit. Hanc igitur tam erroneam opinionem tenebrositas avaritiæ inducit in vim intellectivam avari, neque adhuc declaratum est declaratione perfecta æquales esse corruptiones,

G seu deteriorationes virium istarum, vere te posse dici, quòd quia corrupta, vel perversa, vel depravata est motiva in quacunque creatura, obstinata, vel depravata est apprehensiva in eadem: licet verum sit absque ulla dubitatione, quòd cuius vis motiva nobilis, idest, voluntas magis corrupta est, vel depravata circa rem quamcunque, eius apprehensiva nobilis magis obstinata vel obscurata est, circa rem illam, iuxta prædictum modum, & intendo spiritualiter. Cuius exemplum est de amore inordinato, quia in quocunque amor circa rem quamcunque magis est perversus, aut inordinatus fuerit eius vis intellectiva circa illã rem erit obscurior, seu tenebrosior, in amore autem non inordinato contrariò se habet multis de causis. Primò, quia ipsæ rationales affectiones non solùm luminosæ, sed etiam lumina viva sunt. Non est igitur mirum, si

H totam animam humanam severiorem efficiunt, & hoc quidem naturali efficientia. Secundò verò divinæ largitatis gratia, & hoc est, tanquàm meritò; gratam enim, & gratiosam in conspectu creatoris animam humanam efficit gratia, & propter hoc ampliora etiam dona obtinet, quinimmò verisimile est, ut proportionaliter corruptiones, seu depravationes virium motivarum nobilium vires apprehensivas nobiles, quibus coniunctæ sunt in eisdem subiectis, obscurent, & obtenebrent, videlicet, ut quantò maior secundùm proportionem depravatio fuerit in virtute motiva, tantò magis obscuret, & obtenebret virtutem sibi iunctam intellectivam eiusdem subiecti: quia igitur vel in infinitum, vel secundùm magnam proportionem, videlicet in centuplum, vel in millecuplum, est maior depravatio in vi motiva principis malignorum spirituum; quàm sit in minimo omnium, tantò erit in infinitum, vel in centuplum, obscurior, seu tenebrosior vis

intellectiva

intellectiva maledicti istius principis, quàm sit vis A intellectiva minimi illorum. Dico igitur in hoc duo, quorum utrumque tibi sufficere debeat. Primum est quia hoc reverà est jus (quia ordo naturæ) videlicet ut minùs videat, minùsque cognoscat, & maximè rem illam, circa quam depravata est, vel corrupta ejus voluntas, res ista est creator benedictus: in illum enim maxima est ira ejus, & odium, nihil quippe adeò, nihil tantâ irâ persequitur, ut creatorem benedictum, illum ergo minimè cognoscit, & minimè videt à parte illa, secundùm quam illum odit, vel illi iratus est, & intendo, quia si odit illum in eo, quòd justus, minimè cognoscit justitiam ipsius, & si in eo, quòd sapiens, similiter, eo modo, si eo, quòd bonus, & ad hunc modum se habet de aliis. Quòd si dixerit quis, quòd in omnem respectum, & comparationem, & in omnem modum, odit eum princeps iste malignitatis, & omni modo creator est ei ignotissimus, verum utique est juxta intentionem meam: jam hoc enim audivisti, quòd vera omnis cognitio, & præsertim ac- B quisita, similatio est cognoscentis ad cognitum, sicut scriptum est in lege Christianorum, quia tunc similes ei erimus, quandò videbimus eum, sicuti est. Adeò enim est dissimilatus perversitate vitiositatis suæ iste maledictus apostata creatori, ut inter omnes malignos spiritus, & minùs ei relictum sit de similitudine creatoris, & minùs ei relictum sit de similitudine pulchritudinis, aut bonitatis ipsius. Aliàs autem, hoc est, multiplicibus cognitionibus, videlicet, per effectus, & opera, magis cognoscit creatorem, quàm aliquis aliorum malignorum spirituum, potentiam namque creatoris cognoscit per impotentiam, ad quam redactus est, quæ & in eo ligata est eousque, ut nihil possit, nisi quantùm ille permiserit: similiter justitiam creatoris cognoscit per pœnam, quam sentit, quæ C illi ex ordine justitiæ creatoris inflicta est, & ad hunc modum se habet de aliis. Verùm istæ cognitiones nec aliquid beatitudinis eidem afferunt, nec aliquid ejusdem miseriæ detrahunt, quin potiùs illam adaugent, & aggravant. Cùm autem ipse erat signaculum similitudinis, hoc est, expressa imago, & similitudo divinæ pulchritudinis, antequàm scilicet operiret eum iniquitas, & impietas sua, in semetipso velut in speculo clarissimo intuebatur faciem creatoris relucentem. Nunc autem deformatus est, & ut dixi, sic operatus est omnem deformitatem in semetipso, quia ipsemet seipsum deturpavit, videlicet, quia nunquàm non illam velut larvam horrificam, quam pro naturæ pulchritudine, ac divini decoris similitudine assumpsit, habebit. Secundò respondeo; quia possibile fuit, & omninò facillimum reservasse huic maledicto apostatæ cognitionem, & scientiam sui, quam in sua ipsa creatione habuerat; dico creatorem reservasse eidem in tormentum. Cùm enim cognitio illa plurimum jucunditatis haberet, tunc videlicet, antequàm in iram istam, & odium creatoris exarsisset, nunc nihil illi ingereret, nisi tormentum acerbissimum, quod est inde manifestum, quia quantumcunque sit pulchritudo inimici, quantuscunque ornatus, quantacunque gloria, odienti nihil gaudij ingerit, quin potiùs tantò majorem dolorem, quantò major fuerit. Quòd si quis dixerit, quia tantus est divinæ pulchritudinis placor, tanta suavitas, ut non possit non delectare videntem illam: Respondeo, quia nota est tibi natura invidiæ, invidiorumque consuetudo in hoc videtur, nam de bono alieno torquetur invidus, & hoc tantò acrius tantòque acerbius, quantò majus fuerit illud. Nosti etiam invidiam diaboli;

An ma- ange- s aliquā ei pro- etatem noscat.

quæ adversùs creatorem exardet. Quia igitur invidia ejus parem non habet, necesse est, ut nec tormentum ejus, videlicet, quod ei est ex aspectu divinæ pulchritudinis, æquale tormentum habeat. Ex quo manifestum est, quanta est invidiæ perversitas, & rabies, cùm illam nec fontalis, abyssalisque creatoris ista bonitas ordinet, nec mitiget.

CAPUT II.

Utrùm virtus concupiscibilis dæmonum habeatur ab errore, & num inclinatur in voluptates corporales.

Habet autem quæstionem, utrùm vis illa concupiscibilis superior, & nobilis, in malignis spiritibus eousque depravata sit, ac dejecta, ut etiam in corporales voluptates inclinentur. Et non immeritò fortassis alicui videatur, quòd sic, præsertim cùm multi ex illis incubi, & succubi esse dicantur, molestique & viris, & mulieribus, imò interdùm violenti, & eousque amantes concubitum mulierum, & virorum, ut violenter etiam illas opprimere conentur. Ampliùs. Si perverti potuit eorum voluntas, seu vis concupiscibilis superior eorum eousque, ut indigna omnium desiderio, & omnium concupiscentiâ appeterent, quomodò non incomparabiliter majora, & meliora non appeterent? Inani namque gloriâ, & falsa dominatione nihil vilius, nihil omni desiderio, & concupiscentia indignius. Voluptates verò corporales (si quæ inter talia comparatio esse potest) incomparabiliter meliores sunt, & minùs malæ incomparabiliter, & minùs indignæ desiderari, seu concupisci. Quare longè major perversitas est appetere, vel desiderare inanem gloriam, & falsam dominationem, quàm appetere voluptates corporales. Quare, si potuit voluntas malignorum spirituum in majus corrumpi, atque perverti, multò fortiùs potuit in minus. Et hoc est, ac si diceretur, quia si potuit aliquid elongari ab aliquo per stadium, multò fortiùs per dimidium. Et videtur conveniens esse exemplum, quoniàm si voluntas potuit eousque perverti, ut magis longè fuerit à vero naturalis bonitatis, & rectitudinis, potuit multò fortiùs corrumpi, seu perverti, ut minùs longè fieret, quemadmodùm, si quis potest moveri per stadium, multò fortiùs per dimidium stadij. Quòd si quis dixerit, quòd substantiæ spirituales separatæ non habent naturam ad corpora, cùm naturaliter separatæ sint, & abstractæ à corporibus, neque vires habent, quæ corporalibus organis, seu instrumentis indigeant propter exercendas operationes suas, & propter hoc usque ad corporales D voluptates, quæ non nisi per corporalia instrumenta, membra scilicet, agendo, & patiendo obtinentur, inclinari, vel extendi non potuerunt: ad spirituales verò voluptates, quæ corporalibus instrumentis, seu membris indigere non potuerunt, propriis actionibus, & passionibus, quæ naturaliter tantùm spirituales sunt, exerceri, & ordinari potuerunt, easque acquirere, & procurare essentialibus actionibus suis, & passionibus, qui inquam hoc dixerit, non improbabiliter dicit. Et licet, quia magis elongant à creatore, reverà gravioris culpæ sunt; quàm corporales: tamen propinquiores sunt eis appropinquatione naturæ, cũ sine medio ad eas attingãt. At corporales non est possibile attingere absque corpore medio, & per corporales actiones, & passiones, ut jam prædixi. Scito tamen, quia nondùm declaratum est, an voluptas aliqua sit possibilis, immò quæstionem habet de qualibet, de quo loquar in

ſequentibus. Si quis quærat, ut quid dæmones incubi, vel ſuccubi tam infeſti ſunt mulieribus, & viris, manifeſtum eſt enim, quòd omnem vim, & omnem violentiam inferunt eis, ut patiantur concubitus eorum: dico in hoc, quia ſecundùm poſitionem, quæ veriſimilis eſt, dicendi ſunt indubitanter, quia non amore concubitus, neque deſiderio voluptatis hujuſmodi faciunt, quæ faciunt viris, & mulieribus, ſed potiùs ſtudio malignitatis, polluunt eos, & eas & ad ſpurcitiam luxuriæ inducunt. De his autem juxta promiſſum latiùs audies in ſequentibus.

CAPUT III.

Quomodò intellectus intelligat & num per aſſimilationem.

DE hoc, quod dixi in præcedentibus, quia vera cognitio eſt per ſimilitudinem, ſeu ad ſimilitudinem, nolo te opinari, vel intelligere, ex hoc ſermone, quòd intellectus, ſeu vis intellectiva aſſimiletur rebus intellectis, juxta modum aſſimilationis ſenſuum ad ſenſibilia, ut expreſſit Ariſtoteles in ſermone, quo dixit, quòd ſentientes calidum caleſimus, intelligentes autem calidum non caleſimus. Addam autem quod eſt mirabilius de natura intellectus, quia intelligentes turpe, vel turpitudinem, non turpamur, (ut ita dicatur) immò, quod eſt mirabilius, decoramur, neque cognoſcentes malum, mali ſumus, vel fimus. Cognitio enim mali nec malitiæ eſt, nec mala, quin potiùs bona eſt, & etiam bonitas quædam intellectus, ſicut bonitas viſus, vel oculi, eſt viſio, vel claritas viſionis. Omnis ergo cognitio, omnis ſcientia pulchritudo eſt, & bonitas intellectus. Cùm igitur cognitio actualis (intendo cognitioné, quæ eſt actus) non ſit in intellectu noſtro, niſi ſignum rei cognitæ, in effectu relucens in ipſo intellectu noſtro, manifeſtum eſt, quòd ſignum turpitudinis pulchrum eſt, & etiam eſt pulchritudo in intellectu noſtro. Similiter & ſignum mali, vel malitiæ bonum, & etiam bonitas eſt in eodem. Non eſt igitur vera imago, aut ſimilitudo turpitudinis, aut malitiæ id, quod eſt ſignum, vel deſignatio alterutrius earum in intellectu noſtro. Quapropter mirabile eſt, quare, & propter quid illa tam diſſimilia, immò contraria repræſentant intellectui noſtro. Jam autem dixi tibi aliàs, quia non eſt neceſſariũ, ut ſignum habeat ſimilitudinem cum ſignato, niſi modicam, & tenuiſſimam, ſicut oſtendi tibi in deſignationibus numerorum, & rerum, quæ numerantur. Cujus exemplum eſt in figura unitatis, & in qualibet aliarum, quibus utimur numerando, quæ eſt ſecundùm Indos doctrina, videlicet, quæ eſt figura in algoriſmo, ubi illa ſignificat nunc unum, interdùm decem, nunc centum, nunc mille, & ita in infinitum, & iterùm, nunc unum argenteum, nunc unum aureum, nunc marcam, nunc libram, ſicut nunc hominem, nunc virum, nunc equum. Et ideò (quod mirabile eſt) tot numero deſignat eadem figura, quamvis ad tam diverſa, tamque diſſimilia ſimilitudinem ullam, niſi exiliſſimam habere non poſſit, nec aliam, ad illa videtur habere ſimilitudinem, niſi, quòd una eſt, eadem deſignatio per multitudinem figurarum fieri poſſet: verùm eadem eſſet ſimilitudo, licet tenuior, & eſſet in unitate ſimilis illa ſimilitudo, unitate, ſcilicet aggregata. Nihil enim prohibet, quantumlibet diverſa, & diſſimilia in unum numerum aggregari, & uniri, & in multos numeros ſimiliter. Eſſent igitur omnes iſtæ aggregationes, ſi ſic fierent, ad invicem ſimiles in unitate, qua quælibet eſſet una, li-

E cet ex tam multùm diverſis, tamque diſſimilibus eſſent. Non eſt igitur mirum, ſi tenuiſſima, & exiguiſſima ſimilitudinis deſignatio apud intellectum quolibet modo facta, vel impreſſa, ſufficit eidem repræſentare res quæ foris ſunt, licet diſſimillimas, cùm cauſa exigua, tamque modicæ ſimilitudinis figuraliter ſufficiat eidem tantas rerum varietates, & numerorum pariter potentiſſimè deſignare. Differt autem exemplum iſtud à deſignationibus, quæ fiunt in intellectu, quia deſignatio hujuſmodi figurarum ad placitum, vel ex placito eſt, & pacto: illæ autem, quæ fiunt in intellectu, ſive apud intellectum, per ipſum ex natura, & per naturam fiunt, naturaliaque intellectus, quia mira velocitate, atque agilitate format apud ſemetipſũ deſignationes, quas a rebus non recipit, ſed leviſſimè commotus, exiliſſiméque excitatus ab illis, res ipſas ſibi ipſi exhibet, &

F præſentat, & earum ſpecies ipſe ſibi ipſi in ſemetipſo format. Et hæc unus ex nobilioribus gentis Chriſtianorum doctoribus ſic dicit: Debes autem ſcire, quòd natura intellectus, & virtus ejus nec plenè inveſtigata eſt à philoſophis, nec adhuc uſque ad liquidum declarata. Qualiter enim in ſemetipſo rerum intelligibilium ſpecies formare poſſit ipſemet, quis declarare ſufficiat cùm tam impartibile agere in ſemetipſum non videatur eſſe poſſibile. Neque enim aliquid circa idem agens, & patiens poſſe eſſe videtur, cùm contraria ſecundùm idem eidem ineſſe poſſe non videantur. Agere autem & pati, imprimere, & recipere, manifeſtè contraria ſunt, ſecundùm diverſa verò agere ſic, & pati intellectum, qualiter poſſibile erit cùm non ſint aliud, & aliud, quorum alterum hujuſmodi formas imprimat: Propter hoc coactus fuit, & propter alia, Ariſtoteles ponere intellectum agentem, qui hujuſmodi formas imprimit, & intellectum poſſibilem, ſeu mate-

G rialem, qui eas recipit: quare neceſſe haberet ponere vel unum neceſſariò intellectum agentem numero eſſe in omnibus animabus humanis, vel unumquemque habere ſibi appropriatum unum intellectum agentem. Cùm in omni anima humana fiant hujuſmodi formarum deſignationes, unus autem numero quomodò eſſet in tot, tamque diſperſis animabus? Sicut neque animam humanam poſſibile eſt eſſe in omnibus corporibus humanis. Si verò unumquodque haberet appropriatum ſibi, etiam de illo ſuborirentur inexplicabiles quæſtiones, quoniam aut haberet apud ſe formas hujuſmodi, aut reciperet ipſe, quandò eas imprimeret, in intellectum materialem, ſive paſſibilem: quòd ſi haberet ſemper eas apud ſe, cur igitur non ſemper, & omni hora ageret impreſſiones hujuſmodi? Si verò non haberet eas, ſed aliundè reciperet, videlicet ab alio intellectu agente, de illo eſſet eadem quæſtio. Propter hoc, & alia, quemadmodùm prædixi, licet

H tot, & tanti ſapientes de anima ſcripſerunt, naturam tamen ipſius, & naturam virtutis intellectivæ multùm obſcuram, & imperſcrutatam reliquerunt. Hinc eſt, quòd deſiderium mihi fuit, & eſt adhuc, de ea tractatum completum ſcribere, per quem anima humana poſſet innoteſcere ſibi, & cognoſcere, qua cognitione poſt creatoris cognitiones nulla eſt ei ſalubrior, & per omnem modum utilior, ſicut contraria ignorantia poſt Dei altiſſimi ignorantiam nulla eſſet ei periculoſior, aut turpior, in beneplacito igitur creatoris ſit dare vitam, & ſpatium, gratiæque ſuæ adjutorium ad tam deſiderabilem, tamque nobilem tractatum perficiendum. Ipſo namque auctore, & adjutore potentiſſimo id ipſum ſapere in ipſo dabitur, determinareque quòd non parum adjutorij, & oblectamenti ſequacibus ſit allaturum.

CAPUT

CAPUT IIII.

Quomodò naturalis cognitio dæmonum obscurata sit, & quomodò non, & utrùm aliquid gaudij habere possint.

Hinc revertar ad illud, in quo eram, videlicet ad perscrutandum istam corruptionem, & perversitatem malignorum spirituum, videlicet, quantùm se extenderunt, quantumque eis de illa bonitate, & claritate naturali virium suarum, apprehensivæ videlicet, & motivæ relictum eis fuerit. Dico, quòd si fauni, & satyri, ex eis sunt, cùm fauni ex fatuitate sic nominati videantur, & vulgari Gallico expressius à fatuitate *Folet* cognominentur, modicum relictum est eis de claritate sapientiæ naturalis, & hoc utique dicit Porphyrius Aegyptius, qui familiarissimus fuit cultorum ipsorum, impiissimus planè, testificans quia stultissimis, imò & insanissimis comminationibus deterrentur, & sic deterriti, & timore comminationum hujusmodi compulsi, faciunt quæ jubentur ab hominibus. Quis enim nisi fatuissimus terreatur quocunque homine sibi comminante, & dicente, hoc nisi feceris, concutiam cœlum, & terram, subvertam cœlum, atque dejiciam, scindam terram, conteram illam, & comminuam. Hujusmodi autem comminationibus tanto terrore concutiuntur, sicut iste Porphyrius testatur, ut nihil audeant denegare sic eis comminantibus. Quare manifestum est illos esse stultissimos, & fatuissimos, si verum dicit Porphyrius. Ampliùs. Si vehementia iræ, furoris, & insaniæ facit vehementer iratos, cùm nulla in hominibus comparabilis sit iræ ipsorum, necessarium est eos insaniâ continuâ laborare, cùm ira ipsorum nunquàm quiescat, nec unquàm ad modicum mitigetur, sive temperetur, non immeritò igitur & fauni, & stulti dicti sunt. Quòd si quis dicat, quòd tanta est claritas sapientiæ naturalis illorum, ut nullâ vehementiâ iræ turbari possint usque ad insaniam, destrui videretur iste sermo per argumentum à proportione: proportionales namque videntur esse homini iræ, & scientiæ eorum ad iras dæmonum, & scientias ipsorum. Nec minùs videretur excedere ira dæmonum iram hominum, quàm scientia illorum excedat scientiam hominum. Quare si ira hominum magnitudine sua, seu vehementiâ extinguere sufficit scientiam hominum in hominibus, extinguere prævalebit ira dæmonum scientiam ipsorum, & in insaniam eos vertere, seu furorem. Idem videtur facere debere luxuriæ ardor in incubis dæmonibus: si enim eousque flagrant ardore luxuriæ, ut apparet ex instigatione, & violentia, quam irrogant mulieribus, cùm hujusmodi ardor in desipientiam vertat etiam sapientes, quid sapientiæ esse posse videtur in his dæmonibus cum tanto ardore luxuriæ? Ampliùs. Cùm in lege Christianorum scriptum sit, quòd dæmones tremunt, & contremiscunt, manifestum est non esse parvam Dei cognitionem apud eos, qu Dei timorem illis ingerit, ejusque terrorem illis incutit, cùm tot, & tanti multo splendore sapientiæ, inter homines præfulgere videantur, deumque timere, ne dicam timore ejusmodi concuti, non videntur. Si quis enim in eis esset timor dei, nullo modorum tam audacter, tamque impudenter illum offenderent, quoniàm non est verisimile munditiam, ac splendorem sapientiæ cum vitiorum sordibus esse posse. De hac enim ita dicitur in libro ipsius, attingit ubique, propter munditiam suam, nihil coinquina-

A tum incurrit in illam. Ampliùs. Cùm tot, & tanta mirabilia faciant in magicis operibus, quæ nulla arte, nullo ingenio suo possint homines, quantumlibet sapientes, cùm sapientissimos etiam subvertant, atque decipiant, scriptum enim est in lege Christianorum: Non ignoramus astutiam sathanæ, & iterùm, de his, qui non noverunt altitudinem sathanæ, ubi altitudo non nisi sapientiæ profunditas intelligi potest. Quòd si dixerit quis, quia non omnes eousque infatuati sunt, vel pueriliter sapere, vel furiosè decipi credendi sunt, sed solummodò quidam eorum, propter quod nec omnes fauni, vel satyri dicuntur, sed quidam solummodò, oritur ex hoc quæstio, propter quam causam ista pœna, videlicet, infatuationis quibusdam potiùs, quàm aliis inflicta sit, cùm similiter omnes, & non dissimiliter peccasse videantur: licet enim ille, qui primatum inter eos tenebat, principaliter peccasse credatur, & alii solo consensu, & propter hoc participes peccati illius solummodò: agentes tamen,
B & consentientes, & cujuscunque peccati participes, & consortes, similibus pœnis puniendi videntur. Ampliùs. Secundùm hoc primus, ac præcipuus eorum, sicut maximè peccavit, maximè puniendus est, & propter hoc maximè infatuandus. Quare maximè cognominandus fuit faunus, aut satyrus. Neminem autem audivi adhuc sic illum cognominasse. Ampliùs. Maximè abusus fuit omnibus bonis suis naturalibus, & hoc in injuriam, atque contumeliam creatoris. Sicut enim maximis bonis præditus fuit, & in donis creatoris præstantissimus, sic debuit esse sub creatore humillimus omnium, & devotissimus. Quarè plus aliis peccavit contra datorem se erigens, atque superbiens, & alios in id ipsum inducens. Omnibus igitur donis creatoris maximè privandus fuit quare sapientia naturali, & bonitate omnibus aliis magis spoliandus fuit, quare omnium fatuissimus, omnium impotentissimus esse debuit, econtrariò autem se habere ab omni-
C buscreditur, qui de eo aliquid noverunt: de potentia namque, & persona ejus dicit quidam ex sapientibus antiquis sic, non est potestas sub cœlo, quæ ei valeat comparari; de sapientia verò, vel astutia ejus jam audivisti. Ampliùs. Cùm tantum inimicum suum, tamque proditorem creator benedictus illum invenerit, qualiter ei tanta de bonis suis reliquit? hoc est, tantam sapientiam, tantamque potestatem? Nemo enim ex regibus, vel principibus apud nos, qui inimicum, infidelemque, & proditorem adversum se probavit subditum, aliquid potestatis in ditione sua postmodum relinquit ei, præsertim cùm ipsum in malitia persistentem cognoverit, & persistere volentem. Notissima autem est creatori benedicto malignitas istorum spirituum, & inimicitiæ eorum ad ipsum, immò & bellum, quo ipsum impugnare non cessant, nec regnum ejus infestare, atque vastare totis studiis, & viribus. Talibus autem inimi-
D cis quis princeps unquàm pepercit in regno suo? quis eis unquàm aliquid potestatis reliquit, si auferre id potuit? Respondeo igitur in his, quia verisimile est, quod in præcedentibus respondi, quòd virtus apprehensiva nobilis in hujusmodi substantiis non debuit omninò extingui propter multas causas. Quarum prima est, quia hoc esset in alleviationem pœnæ ipsorum, & propter hoc in diminutionem justitiæ, & vindictæ creatoris: longè enim minùs dolerent de malis propriis, & de bonis alienis, si ea vel minùs cognoscerent, vel penitùs ignorarent. Secunda causa est perfectio, & utilitas Dei electorum, quam creator optimus elicit de astutia, & malignitate

illorum, impugnantes enim electos multipliciter illos exercitant, & erudiunt, atque occasionaliter humiliores, & timoratiores efficiunt. Tertia causa videtur esse ipsa illusio, & contumelia ipsorum, quod de principe ipsorum sermone prophetico dictum est, videlicet, draco iste, quem formasti ad illudendum, &c. de aliis etiam non absurdè dicitur, contumeliosissimè quippe illuditur ei, cùm ab hominibus simplicissimis, ejus astutia illuditur, similiter cùm ab infirmissimis hominibus virtus ejus, & potentia vincitur. Dat igitur innumerabilium victoriarum occasionem viris sanctis astutia, & potestas diaboli, & propter hoc innumerabilium coronarum. Ipsis etiam malignis spiritibus sunt astutiæ eorum, & potentiæ in occasionem contumeliarum, & illusionum, quæ proculdubiò de pœnis gravioribus sunt, maximè inanis gloriæ amatoribus, quales ipsi sunt & superbis. Scire tamen debes, quia vires istæ, motiva videlicet, & apprehensiva, nec pares semper sunt, nec se proportionaliter comitantur in suis diminutionibus, & augmentis. Hujus autem exemplum evidentissimum est in bestiis, quarum apprehensivæ non excedunt apprehensivas nostras inferiores, irascibilis tamen in eis est longè fortior, quàm in nobis, & vehementioris operationis: neque enim leo, vel ursus meliùs videt, aut audit, quàm homines, longè tamen vehementius irascitur uterque. Videmus etiam in furiosis hominibus apprehensivam admodùm turbatam, motivam verò tam imperativam motus, quàm executivam eousque fortificatas, ut si sani essent, ea facere non possent viribus suis, quæ faciunt in furore. Sicut igitur bonitas apprehensivæ non sufficit compescere, vel mitigare plerumque perversitatem motivæ, sic neque corruptio, aut turbatio motivæ semper prævalebit obscurare, vel excæcare apprehensivam, nisi fortè eâ horâ, qua in effectu est ipsa turbatio motivæ, vel corruptio, & hoc manifestum est in hominibus. Non enim propter vehementem iracundiam obliviscuntur artifices artes suas, sed reverà in ipsa hora iracundiæ minùs benè operantur. Dico etiam, quia in substantiis abstractis nobilibus vires apprehensivæ, & motivæ fortiores longè sunt, atque liberiores, quàm in substantiis materiatis, & corruptibilibus scilicet, & propter hoc difficilius, & longè minùs impedimentum alterius nocet alteri. Manifestum est etiam tibi, quòd interdùm turbatio alterius clarificat alteram. Cujus exemplum manifestum est in homine, qui vehementi odio alium persequitur, qui tantò ingeniosior est ad nocendum illi, tantoque profundior, & acutior excogitator malorum illius, quantò vehementiori odio illum habuerit. Sic nimirùm maligni spiritus vehementer iras, & odia, quibus homines persequuntur, acuunt in profundiores astutias, & fraudes, atque loquelas occultiores, quibus homines lædant, & capiant. Nec dubitandum est tibi malignos spiritus omnes insanos esse, quia nec timorem Dei, nec metum suppliciorum infernalium, qui eos moveret, nec ipso acerbissimo dolore cruciatuum, quos patiuntur, arceri possunt ab impugnatione hominum, quemadmodùm bestia insaniens rabie in ignem, & ferrum se injicit. Hoc igitur, quod dictum est, quòd dæmones credunt, & contremiscunt, non cogit, ut eo timore timeant, qui eos à malis, quæ permittuntur facere, compescat. Tanta quippe malignitate succensi sunt adversùs creatorem, & homines, ut libertatem arbitrii quodammodò amiserint, totaque potestas, ac libertas voluntatis eorum in servitutem

E malignitatis data sit, propter quod nec pœnitere possunt de malis præteritis, nec continere se à futuris, sed instar brutorum animalium, & hominum consuetudine pessima corruptorum, & obduratorum, quasi impetu necessitatis feruntur, & non quasi libertate voluntatis. Adducam igitur ad declarationem sermonis ejusdem quem prædixi sermonem, videlicet, quòd non est necesse, ut virtus apprehensiva ex corruptione, & perversitate conjunctæ sibi motivæ obscuretur in his, quæ sunt motivæ illi, etiam quantùm ad ea, ex quibus est hujusmodi corruptio, nisi quemadmodùm dixi, spiritualiter, ut incommoda spiritualia, quæ ex hujusmodi corruptione proveniunt, minùs cognoscat & videat, scilicet iram creatoris, & vindictam, & alia hujusmodi, sed res ipsas, unde corruptio advenit, non ut propter hoc minùs videat, vel cognoscat, quinimmò potiùs circa illas vel excogitandas, vel conquirendas, vel perpe-

F trandas ingeniosior efficitur vis apprehensiva nobilis. Hujus autem exemplum est in gulosis, & luxuriosis hominibus, qui quantò corruptiores, quantò depravatiores in his fuerint, tantò ingeniosiores in hujusmodi rebus proculdubiò inveniuntur. Cujus exemplum est in gulosis, qui in dilectione saporis in præparationibus escarum, in apparatibus salsamentorum, & aliorum condimentorum longè peritiores sunt, quàm omninò immunes, & mundi à vitio gulositatis: sic se habere manifestum est & in luxuriosis, qui quantò magis in fœdibus luxuriæ contaminantur, tantò in exquirendis, inveniendis, & procurandis voluptatibus turpitudinis ingeniosiores sunt. Videas igitur, quia de ipsa corruptione, & depravatione virtutis concupiscibilis ipsa vis apprehensiva nobilis in hujusmodi hominibus clarificatur, & acuitur circa res,

G in quibus pravitas, & corruptio provocatur. Jam ergo declaratum est tibi per hujusmodi, quia non est necesse, vim apprehensivam nobilem ex corruptione, vel depravatione conjunctæ sibi motivæ per omnia obscurari, quin potiùs manifestum est illam inde ex parte acui, & clarificari, quod etiam in hominibus necesse esset ita fieri, non propter hoc oporteret in substantiis spiritualibus abstractis similiter se habere propter fortitudinem, & libertatem illarum apud ipsas. Patefactum etiam est tibi, propter quas causas tanta bona creatoris, videlicet, tanta virtus, sive potentia, tanta scientia spiritibus malignis relicta sunt, licet omninò indignos se fecerunt. Claruit insuper tibi per hæc, quæ præcesserunt, quòd maligni spiritus insanissimi sunt, non solùm furunt in homines, sed etiam in seipsos, ut prædixi. Verùm insania hujusmodi non extinguit in eis, aut eousque absorbet, vim cognitivam in eis, quemadmodùm in furiosis hominibus, licet

H sævire eos faciat irrationabiliùs in homines, quàm in se ipsos, hoc tamen faciunt, non quòd faciant ignorantes, sed ex certa scientia, & deliberato studio malignandi; in furiosis autem hominibus longè est intentio malignandi, & studium nocendi. Quapropter nec de eis sunt querimoniæ, nec querelæ, nec vindicantur, nec justitiantur, quicquid faciant, nec accusantur, nec in jus vocantur, nec rei ullatenùs reputantur. De sermone verò Porphyrij Aegyptij, qui hujusmodi spiritus stultissimos reputat; & dicit, perscrutatio, & investigatio per me fiet in sequentibus. An fauni etiam de malignis spiritibus sint, qui sua pravitate dejecti de cœlo ceciderunt, an monstra aliqua, quæstio est difficilè explicabilis, de qua loqui aggrediar loco suo. Verùm non est dubitandum malignos spiritus in multis

Porphyrium decepisse, & verisimile est malignos spiritus, qui in deceptionem, & læsionem hominum toto studio intendunt, & viribus, interdùm simulare stultitiam, sive fatuitatem, ut ab eorum astutia minùs sollicitè terreantur. Non enim compossibilia sunt fatuitas, & astutia. quâ sæpè circumveniunt insipientes, neque in eodem subjecto se ullo modo patiuntur. Nec mirum tibi videatur, si de se ipsis mentiuntur, cùm unus eorum, qui familiaris erat isti Porphyrio, de Deo Hebræorum interrogatus ab ipso, cùm vera loqui cœpisset de illo, responsionem suam in mendacio consummavit. Quòd si in Angelos lucis se transfigurant, ut decipiant, quid mirum, si in fatuos eadem malignitatis intentione se transformant? Et tu jam audivisti, quòd buffonicus in specie buffonis apparet, & se exhibet adorandum, quibusdam aliis in specie cati nigri, multis in specie serpentis apparuisse invenitur in libris narrationum miraculorum, quæ apud eos gesta sunt. Et ideò certum tibi sit, nihil eos non simulare, quod nequitiam eorum abscondat eis, quos decipere, & lædere studiosissimè intendunt. Verùm istas simulationes, & transformationes non pro voto, seu voluntate sua faciunt, sed prout divinæ bonitatis dispensatio judicaverit permittendum. Quòd si quis quærat quam ob causam tantâ malignitate exardeant contra creatorem, & creatoris cultores: Scito multos jam respondisse causam istam esse invidiam, de qua jam me expedivi secundùm possibile. Causa autem alia videri potest ipsa justitia creatoris, qua justitiati sunt jam, & postmodùm acutiùs justitiandi in igne gehennali, cùm jam de altitudine cœli, & de fœlicitate illa naturali dejecti sint. Quòd autem invideant hominibus propter locum, quem ipsi perdiderunt, & homines habituri sunt, verisimile est, & hoc habet doctrina Christianorum. Non immeritò autem quæritur, ut prædixi: An gaudere possint de quocunque malo, vel de quocunque propter malum, quod ex illo elicere intendunt. Quòd si gaudere non possunt, aut ergo desiderant mala, quæ studiosè suggerunt, vel suadent hominibus, aut non desiderant. Non est possibile, ut non desiderent, quæ tam studiosè, tantisque conatibus quærunt, præsertim cùm eâ voluntate quærant; desiderant ergo mala hominibus; quare cùm ea illis evenerint, necesse habent gaudere de ipsis. Ampliùs. Aut voluntariè quærunt mala hominibus, aut inviti, sive involuntariè, aut pro indifferenti habent, an eis eveniant, aut non, est manifestum, quoniàm non inviti, quia nihil est, quod eos possit cogere, nisi vel Angeli sancti, vel creator altissimus, & benedictus, cùm nihil aliud inveniatur fortius malignis spiritibus. Manifestum autem impossibile est creatorem optimum, vel aliquem ex sanctis Angelis eos, vel aliquem illorum, cogere ad hoc, videlicet, quòd mala vitiorum, aut peccatorum quærant hominibus, hoc enim nullo modo patitur vel divinæ bonitatis immensitas, vel bonitas ipsorum. Quòd si pro indifferenti habent, an mala ista sint hominibus, vel eveniant, unde igitur illis tanta studiositas, tanta vigilantia insidiarum, tot, & tanti conatus, ut hujusmodi mala sint hominibus: si non curant, an hujusmodi mala sint, aut non sint, hominibus? aut quomodò non curant, qui tam studiosè, tantisque conatibus corant, nantur? Quòd si voluntariè hujusmodi mala quærunt hominibus, proculdubiò consequens est, quòd illa volunt hominibus. quiescit igitur voluntas eorum circa hoc, cùm talia procuraverint; placitum autem est quieta voluntas, sicut diffiniunt quidam ex sapientibus. Placent igitur hujusmodi

A mala hominum, placere autem, & delectari idem sunt in substantiis intelligentibus; inter delectationem autem, & gaudium, & voluptatem non est distinctio, delectantur igitur, & gaudent de malis hominum. Ampliùs. Cùm manifestum sit, eos dolere de bonis ipsorum, necesse est gaudere de malis eorundem. Ampliùs. Qualiter possibile est ut vehementi desiderio optata à quocunque, succedant ei scienter, & inde non gaudeat? Quòd si est, videlicet, ut de malis hominum gaudeant, verisimile est, ut pro magnitudine, & vehementia irarum suarum, & odiorum, atque invidiarum, quibus adversùs homines exardescunt, ad proportionem magnitudinis, & multitudinis ipsorum malorum gaudeant de malis eisdem. Quia igitur hujusmodi malorum incogitabilis est tam mensura, quàm numerus, necesse est, ut gaudiorum hujusmodi nec cogitabilis sit mensura, nec numerus.
B Quare si qua sint malignis spiritibus tormenta, vel cruciatus, magnitudine, & vehementiâ gaudiorum hujusmodi absorbentur, aut saltem in multo vel minuuntur, vel mitigantur; & quia incessanter multiplicantur, & magnificantur mala hujusmodi, necesse est gaudia incessanter hæc multiplicari, & magnificari. Quartò si invidus in statu, in quo est, esset duraturus in infinitum, gaudia hujusmodi, & numero, & mensurâ excrescerent in infinitum; quare eveniret ex necessitate, ut omnia tormenta, & cruciatus eorum absorberent, & omninò insensibilia illis efficerent. Quòd si quis dixerit, quia sicut gaudent de malis hominum, ita & debetur dolor de bonis eorum, & propter hoc ut multiplicantur. & magnificantur gaudia eorum, sic & dolores: Dico contra sermonem hujusmodi, quòd mala longè plura sunt, quàm bona hujusmodi sunt. & mali homines plures sunt, quàm boni.
C Nec posses dicere, quòd bona ipsa, licet numero pauciora sunt. quàm mala de quibus agitur, majora tamen sunt magnitudine, seu intentione incomparabili, sicut alibi, videlicet in tractatu de virtutibus, & moribus, declaratum est tibi: quapropter magnitudo, & intentio bonorum paucitatem eorum non solùm redimunt, & compensant magnitudinem, & multitudinem malorum, sed etiam illam incomparabiliter superant, & excedunt. Quare non est necesse, ut gaudium. quod est malignis spiritibus de malis hominum, aut de malis aliis, absorbeat dolores, & cruciatus eorum, nec etiam, ut mitiget, aut temperet illos, licet mundus in isto cursu duraturus esset in infinitum. Licet enim multiplicarentur mala, & tam numero, quàm mensurâ in infinitum excrescerent, si status iste mundi finem non esset habiturus, quia bona hominum, licet malis hujusmodi pauciora, similiter excrescerent, & quod minus haberent in nume-
D ro, non solùm suppleretur eis intentione, seu magnitudine, sed longè superabundantiùs superabundarent eisdem. Nec prætermittendum est tibi, quantùm doleant de immensitate gloriæ creatoris, de qua si dolent ad similitudinem, & comparationem, qualis excogitari posset aliorum bonorum, dolent indubitanter dolore omni gaudio, quod habere possunt de malis hominum, incomparabiliter majori. Quanti igitur dolores eis sunt de fœlicitate. & gloria sanctorum. & beatissimorum Angelorum, quæ tanta est, ut non attingat eam æstimatio nostra, vel admiratio, & hæc quidem non ita sint dicta à me ac si gaudium alicujus modi, vel lætitia haberi posset apud illos. Non enim verisimile est, ut tormenta, in quibus sunt, eos vel per modicum gaudere patiantur, quemadmodùm manifestum est de his, qui in inferno positi sunt,

quia immanitas, & immensitas tormentorum nullius generis gaudium in eis patitur, nec etiam, si quis arderet, vel cremaretur in igne, qui apud nos est, aliquod gaudium in illo ardore habere posset, nisi omnipotentis creatoris miraculo, & virtute. Quemadmodùm gens Christianorum credit factum fuisse in eis viris sanctis, quos Christi Martyres dicunt, & Dei charissimos venerantur. Hujusmodi autem mirabilia Dei longè sunt à malitia malignorum spirituum. Ampliùs. Sicut illa gloria paradisi, quæ est beatitudo, & fœlicitas Sanctorum, & hominum glorificandorum, nihil doloris patitur, vel admittit, sic contraria miseria ab omni gaudio prohibita est, & seclusa. Quare gehennarum miseria, immò cruciatus, nihil admittit gaudii, vel consolationis. Cruciatus autem malignorum spirituum longè major est, quàm animarum cruciatus, quæ jam tormentis infernalibus traditæ sunt, & expositæ. Causa autem in hoc est, quoniàm ipsi maligni spiritus contra creatorem se erigentes, longè graviùs peccaverunt quàm ipsæ animæ. Sequitur ergo ex his, quoniàm tormenta, sive cruciatus, in quibus jam sunt maligni spiritus, nullo modo permittunt eos, vel ad modicum gaudere. Quòd si quis quærat, qualiter, aut quare tanti cruciatus permittunt eos ita studiosè intendere insidiis, & deceptionibus, & interdùm flagellationibus hominum vacare, ac si nihil haberent facere, quod reverà non immeritò quæstionem habet: Dico in hoc, quia voluntas, id est, permissio creatoris, in hoc est, propter multiplices utilitates, quæ de insidiis, & tentationibus eorum Dei dilectis, & electis proveniunt. Tanta etiam est virtuositas, & fortitudo eorum naturalis, ut tantis tormentis nec teneri, nec prohiberi possint usquequaque ab hujusmodi operibus. Non ita autem est in nostris animabus propter longè minorem fortitudinem ipsarum. Ad illud autem, quod de desiderio, & voluntate quærebatur, respondeo, quòd illa est ira diaboli, & omnium malignorum spirituum, ut de malis nostris satiari non possint. Nec mirum, cùm de quodam Rege Principe Babylonis in historiis Hebræorum scriptum sit, quòd nec humiliatione, nec applausu hominum eidem se subjicientium intùs ferocitas ejus vel mitigari poterat, cùm tamen nihil aliud quæreret, vel intenderet, nisi subjectionem hujusmodi. Vides igitur, quòd fames insatiabilis nullâ refectione quiescit. Fames autem non est, nisi desiderium, sive appetitus cibi: sicut autem esurientibus nullâ refectione satisfit, sic neque quiescit desiderium, aut appetitus cibi apud eos. Ipsum quoque odium, quo adversùs homines succensi sunt maligni spiritus, quod non est, nisi desiderium, vel amor malorum, id est, rerum malarum hominibus, similiter inexplicabile, sive insatiabile est, nullâ quippe quantitate malorum humanorum impleri potest desiderium hujusmodi malignis spiritibus. Nec mirum tibi videri debet istud, cùm similia videas evidenter in avaritia, & in morbo, qui dicitur hydropisis. Cùm enim avaritia sit amor, vel desiderium pecuniæ, amor inquam, inordinatus, nullâ quantitate pecuniæ sanatur, vel expletur, sicut & hydropisis nullâ quantitate potus explètur, ita nec ira malignorum spirituum adversùs hominem; sicut enim ignis exardescit, de quo manifestum est tibi, quòd nec lignis, nec aliis cremabilibus (cùm omnibus illis pascatur, & nutriatur) ejus voracitas satiatur. Ignis enim quemadmodùm dixit ille sapientissimus Hebræorum, nunquàm dicit, sufficit. In hominibus insuper tantam iram unius adversùs alium est jugiter experiri, ut nec tormentis, nec ipsâ morte alter alterius satietur. Insuper in totum genus alter sævit alterius, necnon & in amicos omnes, si potest, & singulos, & cùm aliud facere non potest, in nomen, & famam mortui debacchatur, nec laudantibus illum, aut libris continentibus laudem illius parcit. Quid igitur mirum, si ira malignorum spirituum, velut ignis exardescit, ut prædixi, & nullo modo unquàm dicat, sufficit. Aggrega igitur hæc omnia, & cognosces ex eis, propter quid ira dæmonum in nullis malis hominum quiescit. Nihil enim quiescit nisi in fine suo, nulla autem mala hominum finiunt hujusmodi iram. Quare semper est in motu, ideò nunquàm in quiete. Quòd si dixerit quis, quòd fame valida laborans comedens delectatur, licet non plenè, sed quasi in transitu; sic maligni spiritus, licet sic non satientur malis hominum, delectari tamen debent hujusmodi malis, saltem quasi in transitu, & in via satietatis, non autem tanquàm in fine: Respondeo, quòd hoc utique verisimile esset, nisi majores dolores obsisterent. Dolores autem, & cruciatus eorum sunt pro parte maxima de gloria Dei, & de gloria sanctorum Angelorum, atque de bonis hominum. Pro parte autem alia cruciatus acerrimos sustinent de justissima damnatione, qua damnati sunt merito depravationis, & apostasiæ suæ, qua tam impiè recesserunt à creatore. Quòd si quis dicit, quod differuntur eis cruciatus hujusmodi usque ad diem judicii, in qua cum hominibus malis gehennalibus flammis tradendi sunt: Respondeo, quòd gratia inæstimabilis eis fieret, si per septem millia annorum à debitis cruciatibus absolverentur, hoc autem indubitanter esset, si pœnæ eorum usque ad diem judicii differrentur. Cùm enim ab initio creationis mundi peccaverint, & ab illo usque ad diem judicii septem millia annorum spatium esse credatur à multis, & sapientibus, proculdubiò tanto tempore differretur justissima pœna eorum. Ut quid igitur creator optimus pœnam malorum hominum adeò accelerat, ut statim post mortem in ignem gehennalem eos mittat? Secundum hoc enim major esset justitia ejus in homines malos, quàm in spiritus malignos, atque major ira ipsius in hujusmodi homines, quàm in illos. Quod nemo rationalis unquàm dixit, vel etiam cogitat. Manifestum enim est, quòd ira Dei altissimi in magis peccantes major est, in minùs peccantes minor. Quapropter cùm longè graviùs peccaverint hujusmodi spiritus, quàm homines mali, major est ira creatoris in illos, quàm in istos, alioquin quæ esset justitia creatoris, si illis per septem millia annorum parceret à debitis cruciatibus, hominibus verò nec per spatium unius horæ post mortem? præsertim cùm illi longè graviùs, quàm homines peccasse non dubitentur.

CAPUT V.

De differentia, & ordinibus, & potestate malignorum spirituum, quibus se coli suggesserunt, & de odio eorum.

POst hæc juxta præmissæ promissionis debitum aggrediar prosequi differentias, & ordines malignorum spirituum, nominationesque, & potestates ipsorum. Scito igitur inprimis, quia differentiæ ipsorum, si tamen eis creditur, ab ipsis acceptæ sunt, & traditæ hominibus, ipsis suggerentibus illis differentias suas: & quidam dixerunt se esse Deos agrorum, & hi sunt, quibus primus Rex

Romanorum statuit sacra, & sacrificia, & duodecim A sacerdotes, quorum unus ipsemet esse voluit. hujusmodi sacerdotibus insigne constituit coronam † spineam, inductus autem fuit ab ipsis ad hoc ea suggestione, vel suasione, quâ credidit sterilitatem, seu fœcunditatem arvis amore hujusmodi numinum advenire, & concedi. Per iram verò, & offensam eorum opinatus est læsiones multiplices arvis evenire, videlicet sterilitatem, & pestem, sive pestilentiam, non solùm uredinis, & grandinis, atque similium ab aëre provenientium, sed etiam nocentium animalium, & brutorum, & locustarum, & similium, quæ crescunt in arvis, lædentium, & comedentium, & consumentium. Eo igitur prætextu, eaque de causa numinum hujusmodi culturam constituit, ut propitiationem eorum, & favorem obtineret, & per hanc fructuum, & frugum copiam, augmentum, & conservationem. Per eandem viam hortorum numina, & cultus eorum introducta sunt, videlicet, suggerentibus ipsis dæmonibus se potestatem habere super hortos, ita ut favore, & propitiatione eorum adjuvaretur fœcunditas illorum, sive fertilitas, ita verò, & offensione illorum vel prohiberetur omninò, vel læderetur aliqua ex prænominatis læsionibus. Hac igitur de causa Veneri, & Priapo iste principatus deputatus est, quamquàm & alia de causa hoc fieri potuisse videri posset, videlicet, quia horti, & fructus eorum operibus venereis, & priapo, non mediocriter deserviunt, tum propter amœnitatem, quam Venus semper expetit, tum propter naturam fructuum, quæ carnis petulantiam mirabiliter pascit, & nutrit. Norunt hæc Medici, quòd porri, & cepe, & alia multa, quæ in hortis crescunt, concupiscentias carnis nutriunt, & augent, & maximè concupiscentias venereas. Processit autem & invaluit eousque hujusmodi suggestio malignorum spirituum, ut deam quandam cloacis præesse eousque persuaderent hominibus, ut sacra illi, & sacrificia constituerent. Sic febres, timores, atque pallores deificaverunt, colendasque, atque adorandas illas statuerunt, æquivocantes nomina eorum (ut puto) ad hujusmodi passiones, & deos, vel deas, quos præesse opinati sunt. Non tamen credibile est, ut passiones hujusmodi, quas creberrimè medicamentis extingui videbant, vel deos, vel deas esse crederent, cùm & has, & illos immortales putarent. Processit ista vesania apud Ægyptios usque ad strepitus ventris, quos, ut, deos immortales coli constituerunt, sicut apparet ex narrationibus historiographorum eorum. Sic quoque nymphæ, idest deæ fontium, & culturæ earum introductæ sunt. Sic lares, & penates, tanquàm quidam dij familiares habiti sunt. Et lares quidem, qui domibus præerant, & quorum favore, atque propitiatione benè esset domibus D ab omnibus nocumentis, essentque eis omnia bona per providentiam, & custodiam eorum. Penates verò, tanquàm qui secretioribus, hoc est, remotioribus partibus domorum, præessent, videlicet thalamis, vel cubiculis, vel à penu, quod est horreum, sic dicti putati sunt, quasi præsides, & custodes horreorum. His igitur duobus generibus deorum, vel potiùs dæmonum familiares cultus impendebant decepti homines, & lares in domibus, penates in thalamis, & cubiculis nefandè venerabantur, tanquàm nutu, & favore eorum credentes benè esse, & fore in posterum domibus, vel thalamis, atque horreis suis. Forsitan autem specialiter propter lepras, & alias corruptiones, & læsiones domorum, & cubiculorum, seu horreorum, de quibus in lege Hebræorum aliqua legisti, quæ & per me juxta possibile exposita sunt tibi. Et, ut paucis sermonem de his concludam, eousque prosiluit, & erecta est malignissima vanitas dæmonum, quòd noluit contenta esse tanta numerositate templorum, & penè innumeris sacrificiis, & aliis nefandis culturis, quæ in tanta numerositate templorum ipsis impendebantur, sed etiam totas habitationes hominum culturis suis infecerunt, dùm & in domibus, & in thalamis, seu cubiculis, & in cloacis, & in corporibus hominum, quod dico propter febres, & in cordibus, quod dico propter timores, & in ipsis ventribus, propter crepitus, adorari se, & coli procuraverunt. Sed nec ista suffecerunt ipsis, nec adhuc satiata est eorum perversitas, quia & in agris, & in vineis, & in montibus, & sylvis, in desertis, in terris cultis, & fluminibus, & fontibus, & maribus impendi sibi culturas nefarias suggesserunt. Ad hæc etiam, ne quid vacaret à cultura eorum apud homines, neve quid relinquatur eis, quod non in subversionem B eorum, & Dei contumeliam converterent, etiam in anulis, & speculis, in figuris, scripturis, in fusuris, in sculpturis, in privatis statuis, aut statuarum capitibus, in horis temporum, & momentis, herbis, & lapidibus coli se ab excæcatis, & perditis hominibus statuerunt, & obtinuerunt. In quibus omnibus manifestum est omni intelligenti, quòd præter vanissimam, fallacissimamque illius execrabilis culturæ suæ gloriam, non erat eis alia intentio, nisi istum totum inferiorem mundum implere creatoris contumeliis, & reddere illum eidem abominabilem, totumque genus humanum cum tota sua habitatione efficere creatori odibile, & per hoc in damnationem mortis æternæ præcipitare. De culturis autem ipsorum expedivi te, & feci te scire, quòd hujusmodi cultura, videlicet idolatriæ C non solùm inutilis, & supervacua est, sed penitùs sine fructu, ac etiam contumeliosa, & offensiva creatoris, damnatione dignissima, omni igne & gladio de toto mundo exterminanda, neque tempus est, ut memorationem diffusiorem faciam tibi de his. Jam enim declaratum est tibi probationibus irrefragabilibus non posse esse bonos, & sanctos Angelos, qui divinam culturam, hoc est, sacrificia, & adorationes impendi sibi velint, aut etiam aliquam nostrorum permittant, sed esse dæmonia pessima, potestates refugas, à creatore ab antiquo damnatas, totique humano generi implacabiliter inimicas, sacrilegiorumque, & sacrificiorum sibi impensorum non solùm ingratas, sed etiam in ipsos, qui eis illa impendunt, atrociùs, quàm in alios sævientes; in eos verò qui creatori debiti cultus honorificentia servierunt nihil ad nocendum potestatis habentes. Quid igitur mirum, si mentiri non veriti sunt hominibus Deos se esse, ut culturam idolatriæ suæ suaderent ipsis, cùm adorari ab eisdem, & sacrificia soli creatori debita ab ipsis recipere non timuerint? Tu quoque nosti ad quot, & quanta mendacia, quámque incredibilia inducat homines vanitas superbiæ, & inanis gloriæ. Quis enim ignorat jactantias superborum, falsasque promissiones ambitiosorum? Quis denique ignoret, quanta levitate cordis impossibilia de se credere parati sunt: juxta verbum Poëtæ dicentis: Nihil est quod credere de se non possit, cùm laudatur diis æqua potestas, &c. Non est igitur abhorrendum tibi vitium falsitatis, & peccati mendacium in apostatis, nequissimisque spiritibus, cùm certissimum sit jugi experientiâ, homines quibuscunque vitiis oppressos, ad simulationes, & mendacia paratissimos, quæ illis ad obtinendum, quod malè cupiunt, suffragantur. Sive enim ex malignitate sola intendunt homines pervertere, ut in damnationem æternæ mortis

† Aliàs ...eam.

eos præcipitent, sive eo fine superbissimæ vanitatis suæ, ut eosdem ad cultum suum convertant, radix est utriusque perversitatis malignitas. Non enim possunt nequissimi isti spiritus quærere sibi vanam gloriam sui cultus, execrabilis, nisi illam creatori benedicto invident, ex quo provenire consequenter necesse est. ut illam creatori surripiant, & sibi vendicent, & usurpent. Verissimus siquidem est sermo sapientis, qui dixit; Invidiâ diaboli mors intravit in orbem terrarum. Attende autem, quòd neque possibile est, ut creatorem maligni spiritus odio habeant, quin pulcherrimam ejus, eisdemque honorificentissimam imaginem, quæ utique homo est, odio habeant. quemadmodùm & viceversa ipse creator statuas dæmonum habuit odio. & proptereà conscindi, ac destrui præcipit illas in lege Hebræorum. Dico etiam, quòd non solùm homo imago Dei est propter ipsum amanda, & veneranda, sed etiam templum ejusdem sanctum, præsertim cùm fuerit debita sanctificatione sacratum In hoc igitur templo maximè adorari, venerari, & coli vult. Exteriores autem culturas nec vult, nec remunerat, nisi propter istas interiores, videlicet quas sibi impendi, vel exhiberi jubet, & præcipit in hoc templo. Maligni verò spiritus, tanquàm simiæ perversæ imitationis in hoc eodem templo adorari venerari, & coli omnibus modis, quibus possunt, expetunt, & procurant, sive in Dei altissimi odium, sive in superbiæ suæ vanissimam gloriam, sive in hominum perniciem. Propter causas antedictas inventa est interdùm superbiæ vanitas in hominibus, qui divinos honores non solùm ambire ausi sunt, sed Deos omnium gentium exterminare conati sunt, ut ipsi soli Dij haberentur, & nominarentur, arroganter præsumpserunt. Hujus rei exemplum evidentissimum fuit rex ille Babylonis potentissimus, qui vocatus fuit Nabuchodonosor. Quid igitur mirum, si tanta superbiæ vanitas in sublimibus illis, immortalibusque substantiis invenitur, quandò & in miseris hominibus mortalitate, & innumerabilibus pœnalitatibus, atque miseriis, circumdatis, & oppressis, locum habere potuit? Quòd si dixerit quis, improbabile valdè esse superbiam istam, & vanitatem, vel ad momentum durare posse, cùm in gravissimis, & atrocissimis cruciatibus fuerit juxta sermonem propheticum ad Deum directum, dicentem, humiliasti sicut vulneratum superbum. Et iterùm. Humilians peccatores usque ad terram. Respondeo in hoc, quia ipsa ira, & invidia gravissima tormenta sunt, ipsa quoque superbia vehementer torquet, & excruciat illos, in quibus est. Et nihilominùs tamen in hominibus, qui vitiis laborant, atque vexantur, maximè invenitur hujusmodi vanitas, quantóque eos vehementiùs exagitat, & torquet superbia, tantò major est, & magis augetur in eis hæc vanitas. Debes autem scire, quòd corporalia supplicia in substantiis incorporeis non curant vitia spiritualia, in hominibus quidem cessare illa ad tempus faciunt, non tamen in pristinam puritatem illos restituunt, vel reducunt, juxta sermonem Sapientis dicentis: Infirmitas gravis sobriam reddit animam. Et iterùm. Malitia unius horæ oblivionem facit magnæ luxuriæ. & maximè, licet mentem humanam non plenè sanctificet, occasionem siquidem sanctificationis nonnullam præstat infirmitas, vel adversitas, unde tempestatem, tentationemque, cessare faciat, quamdiu est, tentationes enim nec de ipsa sanctificatione cogitare interdùm permittunt. Meritò autem quis admiretur, & quærat, qualiter immanitas tormentorum, & quæ sustinent, & quæ sibi

E post futurum judicium imminere conspiciunt maligni spiritus eos non reprimant, & compescant; à subversionibus hominum. atque seditionibus, & insidiis eorumdem: in quo reminisci debes eorum, quæ quotidiè in hominibus expertus, & primùm quidem in falsis justis, quos hypocritas Græcè vocamus, quantis jejuniorum, & afflictionum austeritatibus vanissimi nominis sanctitatis, & justitiæ gloriam quærere conantur; in militibus verò quantis verberum, & vulnerum suppliciis, nomen strennitatis sibi facere contendunt. Multos etiam vidisti, vel videre potuisti, qui tantâ irâ, vel odio adversùs inimicos suos incensi sunt, ut nulla supplicia metuerent, nec etiam ipsam mortem declinare vellent, dummodò illis similia vel inferrent, vel inferre procurarent. Memini enim me vidisse, histrionem, qui assumpsit

F se horrendo cruciatu, & penè usque ad mortem, sustinuit, ut cohistriones ejus compellerentur ad similem cruciatum. Cùm igitur ira, & odium, & omnes partes, & rami superbiæ incomparabiliter majores sint in nequissimis spiritibus, quam sint, vel esse possint hominibus in vita ista, cessare debet admiratio pariter, & dubitatio antedicta, in omni corde rationabilis hominis, & intelligentis, cùm causæ similes, similibus effectibus proportionales sint semper ex necessitate.

CAPUT VI.

Quomodò dæmones non habent potestatem in homines, & de eorum mendaciis, & de errore dicentis quotidiè novos spiritus creari, & de cœlo cadere in diversas terræ partes.

G His, prout mihi possibile est, ita determinatis, revertar ad illud, unde diverti, & dicam, quòd nulla dubitatio de hac quæstione relinquitur apud intelligentem malignitatem istorum spirituum, videlicet quin mentiri audeant, & suggerere insipientibus hominibus se potestatem habere majorem, quàm habeant, ubi aliquam habent. similiter & potestatem aliquam habere, ubi nullam habent, cùm Deos se esse adorandos, atque colendos, suggerere, & asserere non sint veriti, & quod est execrabilius, honorem, & cultum soli creatori benedicto debitum usurpare. Manifestum igitur jam tibi factum est ex his non esse credendum eisdem in hujusmodi, videlicet quæ in injuriam, & contumeliam, aut perniciem hominum vergere dignoscuntur. videlicet, de potestate, quòd aliqua eis sit, nisi ex providentissima permissione creatoris. Quare nec

H in domibus, nec in aliis locis prænominatis, quicquam eos posse, nisi quatenùs aut voluerit, aut permiserit creator omnipotentissimus, certum habeto per hoc. Hoc verò, quòd in cloacis habitare, ibique potestatem se habere dixerunt, magis in contumeliam ipsorum, atque damnationem, quàm in honorem interpretandum est, cùm habitatio hujusmodi ignominiosa sit, & vilissima, & quasi perpetuo opprobrio apud homines habeatur, qui ibi ceciderit, aut etiam fuerit ibi ad momentum. Ipsi quoque mundatores cloacarum, qui tam necessaria, tamque utilia opera in ipsis operantur, inter omnes operarios vilissimi reputantur, non obstante necessitate, vel utilitate operum antedictâ. Hoc etiam, quod in silvis, locisque desertis longè ab hominibus habitare se dicunt, & etiam videntur, pietati creatoris totum adscribendum est, quæ & utilitati nostræ, atque salubritati

A salubritati in hoc non mediocriter consuluit, quòd tam atroces inimicos tam longè fecit à nobis: nihilominùs etiam & in hoc potestatem eorum restrinxit, quapropter non potestas est, quam habere se dicunt in locis hujusmodi, sed vel damnatio ipsorum, vel restrictio potestatis. Vides igitur manifestè quòd de contumelia suæ damnationis honorem sibi vendicare, & de restrictione potestatis ejusdem amplitudinem suadere hominibus intendunt mendacissimè. Nunc autem patefaciam tibi alium errorem, quem per necromantiam de cujusmodi libro maledicto tibi feci in præcedentibus mentionem, suadere conati sunt. Scripsit enim ille in libris hujusmodi duodecim ordines esse substantiarum abstractarum, & posuit ex illis aliquas quotidie cadere, posuit etiam, & quam audivisti rationem, ad hoc probandum induxit, videlicet quoti-
B die creari aliquas hujusmodi substantias, divinæque bonitatis largitatem cessare nunquàm posse à creatione substantiarum tam nobilium, & creationem earum perennem esse, & nunquàm finem habituram. Hujusmodi autem erroris destructionem in præcedentibus audivisti. Hic igitur, & nonnulli postmodùm, posuit quosdam de spiritibus hujusmodi cecidisse, vel cadere in diversas partes terrarum, & marium, & in illis partibus potestatem unumquemque habere, in quas ceciderit. Unde alios in desertis, alios in silvis, alios in fontibus, alios in fluminibus potestatem habere posuit & in herbis, & arboribus, & arbustis, necnon in gemmis & lapidibus preciosis eos dixit virtutes varias exercere, & in ipsis etiam habitare. Et inde (hoc est, de præsentia, & habitatione ipsorum) virtutes esse, quæ imponuntur lapidibus & gemmis. Conveniens autem arbitror, & Philosophiæ isti non parùm congruere perscrutari de istis. Et
C primùm, quid intelligat casum hujusmodi, & qualem ipsum esse faciat. Casus enim non dicitur, nisi qui ex virtute naturali procedit. Dicitur enim casus lapidis, qui utique naturalis motus ipsius est, & inquisitio motus hujusmodi est sibi naturaliter congruens, & intenta. sed casus non est possibilis apud substantias spirituales, quæ locum corporalem motu naturali non inquirunt, & etiamsi illum inquirerent, non inquirerent locum infimum, cùm locus infimus ignobilissimus sit inter loca, & à corporibus ignobilissimis solummodò inquiratur. Hujusmodi etiam substantiæ inter spirituales nobilissimæ sunt, cùm sint abstractæ, nec obsistit huic rationi, quòd animæ humanæ cœlum ultimum naturali appetitu inquirere dicuntur ab aliquibus, sicut neque quòd locum istius habitationis terrenæ fugere naturaliter meritò dici possint, propter multiplices miserias, & impedimenta plurima, quæ à parte hujusmodi habitationis eisdem se ingerunt, juxta sermonem sapientiæ,
D qui dicit, quòd deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem; quia igitur cœlum ultimum liberrimum est ab hujusmodi miseriis, nec aliud præstare potest animabus humanis impedimentorum hujusmodi, quin potiùs adjumenta præstat eisdem quo ad corpora glorificata: meritò igitur hanc habitationem fugere, & illam naturaliter appetere credi possunt. Jam igitur feci te scire per hoc, quòd secundùm hanc intentionem nullo modo verum est, substantias spirituales quotidie cadere de cœlis, sed nec in secunda intentione, secundùm quam dicitur infirmus pedibus, aut aliàs debilis, & se substentare non valens, cadere. Hujusmodi enim debilitates, & infirmitates longè sunt, maximè apud errorem istum, à talibus substantiis. Tertia verò intentio est, quâ fit casus ex

A aliena impulsione. Si igitur hoc modo cadunt, à fortiori, quandò ipsæ sunt depulsæ, dejiciuntur; & quia nihil est fortius ipsis, nisi solus creator omnipotentissimus, necesse est ipsas depulsione ejusdem cadere, & propter hoc dejici ab eodem. Quia verò dejectio hujusmodi pœna est, pœnam verò nunquàm creator optimus irrogat sine culpa, quia nunquàm injusto judicio quemquam punit, consequens est, ut creator justissimus hujusmodi culpabiles incessanter inveniat, quos de loco sublimi, tantæque fœlicitatis incessanter dejicit, & deturbat: necesse est igitur hujusmodi spiritus malos esse, & malitiæ suæ meritis, sicut prædixi, damnatos, hoc est, de loco suæ creationis ejectos, & exilio hujusmodi terrenæ, & miseræ habitationis relegatos. Quapropter in hoc saltem cum doctrina veritatis concordant, cùm eos
B & malos, & damnatos, & de fœlicitate cœlestis habitationis justo Dei judicio in hoc exilium dejectos confitentur. Illud autem erroris superadducunt, quòd quotidie eos, & incessanter creari, id est novos ab eo creari spiritus, & cadere mentiuntur. Hujusmodi autem declaratio fiet ibi per vias, quas dixi. Necesse enim est, ut vel omnes, qui de novo causantur, cadant, aut pars illorum tantùm cadat, & pars stet. Quòd si nonniter omnes creati cadunt erit creator benedictus omnium stultorum stultissimus, quod patet, quia nemo adeò stultus est, qui quotidie ruentem domum, vel aliam machinam ædificare contenderet, & ruinam tantam ejus videret, ut de ea nec lapis ædificio persisteret. Sic autem se habet evidenter in creatione multitudinis hujusmodi spiritualis, quia nec unus eorum stat, vel permanet in loco, vel statu suæ creationis. Ampliùs. Ut quid hujusmodi substantias in cœlo creat, quas inde statim ejecturum se esse
C non dubitat? Ampliùs. Cùm omnes hujusmodi substantias adversarias sibi, & inimicas statim futuras esse certissimè prænoscat, ad quid, nisi in injuriam suam, vel contumeliam, eas causet? Ampliùs. Quid aliud facit causando eas, nisi quòd exercitum principis tenebrarum incessanter adauget, & gentem ejus multiplicat, & propter hoc ipsum ornat? Ampliùs. Ubi miseratio ejus & benignitas in filios hominum, contra quos tam immanes, tamque sævas belluas incessanter multiplicat, & immittit in eos, dum in ipsorum habitationem illos dejicit? Ampliùs. Alibi eos non patiens habitare. Ampliùs. Jam feci te scire in parte tractatus istius, primâ videlicet, quæ est de parte universi spirituali, quòd multitudo non potest infinita esse, sicut nec magnitudo; & quoniàm necesse est, omnem multitudinem disgregatam summam habere, vel in summa aliqua esse, & quoniàm numerus summa est unitatum, omnes unitates, quæ in actu sunt, in numero aliquo esse, quod
D est dicere, in aliqua summa, ubi etiam declaratum est tibi, quòd impossibile est numerum aliquem esse, quo alius major non sit, vel esse non possit. Quapropter impossibile est hujusmodi multitudinem ruinosam excrescere in infinitum. Hoc autem necesse esset, si finem non haberet creatio, & ruina hujusmodi spirituum; hoc autem ipsi posuerunt, videlicet nec generationem generabilium, nec creationem hujusmodi spirituum, habituram esse finem. Si verò pars novorum, id est, incipientium spirituum, & quotidie creatorum stat, & pars ruit, quomodò verisimile est hoc, ut innumerabiles ruinæ, sive quæ futuræ sunt, ut ipsi dicunt, sive quæ præterierunt secundùm eos, & tam diræ damnationes non deterreant eos, qui quotidie cadunt, ab ea culpa & iniquitate,

propter quam ipſis hujuſmodi caſus infligitur? Ampliùs. Cùm omnes ſecundùm eos boni ſint, quomodò pars illorum locum fœlicitatis retinet, & pars altera in locum tormentorum, & ærumnarum multiplicium exilio mittitur? ſi enim æquè digni habitatione cœleſti ſunt hi, ut illi, injuſtè agitur cum eis, quibus cœleſtis habitatio denegatur. Quòd ſi iſti, qui huc cadunt, vel ceciderunt, cœleſti illa habitatione indigni ſunt, quomodò cœleſtes, & cœligenæ putandi ſunt, cùm nulla creatura indigna ſit loco ſuo naturali, ſive naturæ? Ampliùs. Secundùm hoc ignobiliores erunt animabus ſanctis, quibus cœleſtis habitatio, & promittitur, & datur, ſicut in præcedentibus didiciſti. Quotidiè enim de loco purgationis, & igne purgatorio, vel de ſtatu perfectæ purgationis ſive illa ſit pœnitentia completa, ſive de ſtatu perfecto ſanctificationis Chriſtianorum, qualis eſt ſanctificatio baptiſmalis, quâ nihil purgandum relinquitur in eis, qui eam dignè, &, ut decet, recipiunt, ſive ſit mors precioſa in conſpectu domini, qualis eſt mors eorum qui pro creatoris altiſſimi gloria, & honore, ſive pro veritate religionis occidi ſe patiuntur, ne illam ſcilicet, violent, vel ab illa recedant eo migrant. Quare manifeſtum eſt miſerabiliores eſſe hujuſmodi ſpiritus, quibus tanquàm perpetuo exilio damnatis nulla ſpes reverſionis ad cœlum relinquitur, quàm ſint animæ humanæ, quæ præſentis vitæ miſeriis, & cœleſtem habitationem, & beatorum gaudia promerentur Reſtat igitur, ut ſi veri nominis caſus eſt hujuſmodi ſubſtantiarum caſus, ſit ex defectu ſuſtentamenti, vel fulcimenti, qualis eſt domus caſus, cujus columnæ, vel fundamenta, vel franguntur, vel ſuffodiuntur. Verùm hujuſmodi caſus non habet locum, niſi in ponderoſis, opinari autem ponderoſitatem in his ſubſtantiis ridiculoſum deliramentum eſt. Manifeſtum igitur eſt tibi per hoc, quia nullo modorum eſt veri nominis caſus, quem hujuſmodi ſubſtantiis impoſuit prædictus erroneus: quare conſequens eſt, ut eis deſcenſus à ſublimi illa, & præclara habitatione, cùm nec violentus, nec naturalis, nec defectivus, quod eſt dicere, nec ex debilitate, nec infirmitate eis eſſe poſſit, neceſſe ſit, ut ſit eis ſpontaneus, ſive voluntarius. Hoc autem ſicut nec verum, nec veriſimile eſt, præſertim, cùm ipſe vocet eas inhabitantes lucem, & magiſtros eos habuiſſe nephariæ artis ſuæ jactet. Qualiter enim veriſimile eſſe poteſt, quòd ſpiritus tanta luce ſapientiæ radiantes hanc inſaniſſimam commutationem facere voluerint, ut tam nobilem, tantæque fœlicitatis habitationem relinquerent, cœleſtem videlicet, & ærumnoſam iſtam terrenam appetierint, & quod eſt mirabilius, vaſtam ſolitudinem, omnique habitatione deſtitutam ei prætulerint? In tali enim ſolitudine ſe cum eis habitaſſe, & ab ipſis didiciſſe, quæ ſcripſit apertè dixit in libro ſuo illo, quem prædixi. Ampliùs. Eſt-ne adeò anguſtata cœleſtis illa habitatio, ut eos cum aliis capere non poſſit? apparet hîc & alia quorundam veſania, quia conſortium ferarum, ſerpentum, atque draconum, quorum habitatio loca deſerta ſunt, hominum conſortio prætulerunt; quæ igitur bonitas, vel pietas de ipſis credenda eſt, qui tantas indigentias hominum, tantas miſerias alias, tantaſque ignorantias ipſorum ignorare non poſſunt, & ab eis tam longè ſe fecerunt, quibus poſſent & in multis conſulere, miſeriaſque illorum in parte tollere vel ſaltem lenire? pars ſiquidem injuſtitiæ eſt altera miſerum facere, altera miſerum deſerere Ab iſta igitur parte injuſtitiæ nullatenùs immunes ſunt, qui homines in tantis miſeriis deſerunt, & ad ſerpentum, draco-

E numque conſortium ſe transferunt, quos manifeſtum eſt eorum nec auxilio, nec conſilio indigere. In quo, conſortio videlicet, quid aliud intelligendum prudentibus eſſe videtur, niſi quòd conſortium ſimilitudoque ſævitiæ belluinæ ad habitationis conſortium belluinæ eos trahit, & materiam exercendæ pietatis, quæ tam multa eſt in hominibus, eos declinare, & fugere facit? Et hæc quidem contra errorem iſtum hominis iſtius ſic dicta ſint. Cæterum in his, quæ præceſſerunt, didiciſti, quia providentia divinæ pietatis non permittit eos cum hominibus, vel inter homines habitare, ne ipſa propinquitate, & commixtione inter homines, major ſit eis & nocendi hominibus facilitas, & facultas Ampliùs. In libris de imaginibus maledictis, & in quibuſdam aliis nephariis ſcripſerunt ad deteſtabiles actiones eorum deſcendere ſpiritus de uno-

F quoque cœlorum mobilium, ſed invocatos & adjuratos & ſacrificiis nephandis illectos. Ipſe quoque Ariſtoteles ſpiritum unum de cœlo Veneris accepiſſe ſe jactavit, quod quàm erroneum ſit ex his, quæ nunc audis, videre facile eſt evidenter; cogi ſiquidem ad hujuſmodi deſcenſum per hujuſmodi vel verba, vel ſacrificia, impoſſibile eſt, allici autem, & capi eos, atque ſeduci viliſſimis hujuſmodi ſacrificiorum vinculis ſapientiſſimos, ac beatiſſimos, ut ipſi ponunt deos, qualiter poſſibile eſt, cùm nec in homines ſtultiſſimos talis inſania locum habere poſſit? quis enim dives & ſtultiſſimus, fœlicem, & opulentam habitationem ſuam talibus verbis, aut muneribus deſereret, & in exilium abiret, quem hominem poſſent talia vel verba, vel ſacrificia cogere, vel couſque dementare? Manifeſtum igitur eſt eos nec in cœlo eſſe, nec de cœlo deſcendere; ſed, ſicut ſæpiùs audiviſti, utrunque iſtorum mentiri hominibus ad deceptionem videlicet, & cœleſtem habitationem, & de cœlo deſcenſum; ne-

G que enim in cœlo habitare permittuntur tam nequam, tamque Deo altiſſimo injurioſi, & contumelioſi ſpiritus. Ampliùs. Quis ex ſervis, & militibus cujuſcunque regis, aut principis, ex aula regia, vel comitatu, in longinquam regionem abire audeat abſque licentia domini ſui? ad nepharia verò, & injurioſa, atque contumelioſa ipſi domino aſpicienda, vel audienda, quis bonus, & fidelis miles, vel ſervus, oculos vel aures intendat? & quantò fortiùs ad illa facienda manus extendere non horreat? abhorrent igitur audire ſancti, & veri, ac fideles creatoris ſpiritus, verba injuſtiſſimarum, ſpurciſſimarumque petitionum, & precum, quas porrigunt, cùm nec aures humanæ, niſi fortè perditorum, ac deceptorum hominum, eas exaudire, vel etiam audire, ullatenùs vellent. Quis enim, niſi perditus & vitiis, atque peccatis totus

H deditus, audiret aliquem petentem ab eo, ut inflammaret caſtum virum, vel caſtam mulierem, ad libidinem? quis aures non averteret à poſcente ſe, ut occideret unum hominem innocentem, vel ligaret, ne ambulare poſſet, vel vi animalia alterius hominis occideret, aut agros ejus ſteriles faceret, aut maritum mulieris alicujus, vel uxorem ligaret? quis etiam peſſimus petentem talia exaudiret? Manifeſtum eſt autem ex libris eorum, quia preces, & adjurationes, & nephanda eorum ſacrificia pro hujuſmodi rebus à talibus impetrandis ſpiritibus fiunt; ſi autem in eis, qui terram inhabitant, bonis hominibus, iſtæ nequitiæ locum non habent, quantò minùs in eis, qui cœlos inhabitant, & nomine deorum iſti honorandos putant, talia invenire impoſſibile eſt? De eo verò, quòd poteſtatem in locis illis, vel rebus, in quæ, vel in quas, ceciderunt, vel quotidiè cadunt, poteſtatem omnes habere, &

virtutes

virtutes admirabiles in eisdem exercere spiritus hujusmodi posuerunt, nullo modo prætereundum est, quin aliqua inde perscrutatio fiat. Dico igitur in primis, quia potestas hæc aut erit eis per ipsam damnationem, & dejectionem, aut ex alia causa; per damnationem verò, & dejectionem, quòd honor acquiratur, aut per exilium potestas in loco exilij, nec debitum est, nec possibile. Quòd si dixerit quis, quia hujusmodi potestas eis conceditur ab omnipotentissimo creatore in aliqualem recompensationem honoris, & potestatis cœlestis, quam amiserunt; dico, quia hujusmodi potestatem ligant in eis amici, & electi Dei altissimi, & de locis hujusmodi eos cum ignominia ejiciunt: quòd si ex concessione creatoris illam obtinerent, eis injustè proculdubiò auferretur; justissimè autem auferuntur eisdem & loca, & potestates, cùm eis in contumeliam creatoris, atque perniciem hominum abutuntur. Quòd si dixerit quis, quia naturalis est eis potestas hæc, & præsidentia, quemadmodùm unicuique hominum in domo sua, vel habitatione, etiam unicuique animalium in nido, vel spelunca. Respondeo in hoc, quia istæ habitationes non sunt eis naturales, neque creatoris dono eisdem concessæ, sed ab ipsis usurpatæ, & à creatore permissæ. Dico etiam, quia carceres sunt eis tanquàm habitacula. In carcere autem cùm aliquis captus est, & ligatus, nemo sibi aliquam vendicat potestatem, cùm nec sui ipsius potestatem ullam habeat; sed nec hoc illis concedendum est, quòd hujusmodi spiritus in res ante nominatas, vel loca ceciderunt, cùm jam manifestissimum sit manifestis & planis indiciis eos in parte aliqua aëris remansisse, & tanquàm in ergastulis, vel carceribus inibi detineri usque ad diem futuri universalis judicij, in quo ipsi deceptores cum eis, qui per eos jam decepti sunt, vel interim decepturi sunt, extremæ damnationis sententiâ retrudendi sunt in barathrum gehennale, sicut evidenter docet lex, & fides Christianorum. Ab ipsis etiam, qui apparitionibus, & ludificationibus eorum intendunt, hoc ipsum audies, videlicet, quia innumera multitudo hujusmodi malignorum spirituum in aëre eisdem apparet, propter quod in excelsis immolare solebant idolatræ, & excelsa habitacula sibi in aëre compingere consueverunt augures; ut inde quasi ex vicinori, atque convenientiori captarent auguria, eo quòd inde expressiùs, & intelligibiliùs avium garritus perpenderent. Unde & tecta hujusmodi templa vocabant, quasi tecta ampla, neque, sicut sæpè dictum est tibi, quòd in locis aliquibus apparent isti spiritus, cogit intelligentem aliquem recipere, quòd eorum locorum vel præsides, vel domini, vel etiam incolæ sint, licet ad modicum interdùm ibi esse permittantur; quod inde manifestum est, quia per viros sanctos, vel bonos etiam spiritus multoties ejecti sunt, & adhuc ejiciuntur, & præcipuè apud legem, & fidem Christianorum: frequentissimum etiam est, atque creberrimum experiri volentibus, hujusmodi spiritus ligari, absterreri, & diffugari per exorcistas, & sacerdotes Christianorum: quòd si in omnibus locis, & personis aliquandò fieri non dat omnipotentissimus creator, vel meritis illorum imputandum est, quorum vitia, & peccata liberationem suam à tyrannide tam nequam dominorum impediunt, aut aliis causis, quarum inventio non est tibi difficilis ex his, quæ alibi didicisti; propter quas etiam causas descendere de præfatis carceribus permittuntur, interdùm etiam in multitudine magna, sicut jam in præcedentibus scire te feci. Attende autem, quantis tenebris involuti sunt, vel quantâ potiùs cæcitate laborent, qui ita sentiunt, ut qui totum penè orbem ante fidem, & legem Christianorum replebant, omniaque regna, excepto dumtaxat regno Hebræorum suis ludificationibus dementabant, ad quam paucitatem redacti sunt, vel saltem, quàm angustis spatiis inferioris mundi conclusi sint, cùm vix de eis etiam rarissimi rumores audiantur. Quod verò quidam de hujusmodi spiritibus dixerunt quosdam eorum cecidisse in gemmas, & lapides preciosos, & habitationem sibi in ipsis elegisse, atque de præsentia ipsorum virtutes hujusmodi lapidibus esse, quas eis homines imponunt, ubi primùm id quærendum est, videlicet utrùm per electionem suam habitationes hujusmodi sortiti fuerint, vel inviti; quòd si per electionem, vilissimi igitur, & infœlicissimi fuerunt, qui latrinas inhabitare elegerunt, & adhuc alibi non apparent: quis, nisi intolerabiliter imbecillis, atque delirus, substantiis hujusmodi quicquam numinis esse credat? quis eas nobiles dicere audeat, quæ non nisi in sordibus abominabilissimis habitant? in quo evidenter ostendunt se nullatenùs suavitatis odoribus delectari, neque illam sacrificiorum fragrantiam sibi placere, neque venerationem hominum, cùm solo porcorum consortio, & habitatione dignos ipsi se judicaverint, hominumque frequentiam fœtore, & fœtulentia habitationum suarum declinaverint, & à se repulerint. Accidit etiam hujusmodi erroneis, ut cloacæ immundissimæ templa deorum hujusmodi sint, & propter hoc in illis venerandi, atque colendi, cùm in illis solis eos habitare fateantur. Ampliùs. Secundùm hoc non essent mundandæ latrinæ, cùm latrinales sordes diis hujusmodi placeant: quòd si circa hæc diligentiùs negotiari volueris, & errorem istum magis, ac magis ridiculosum ostendere, inquires in qua parte latrinæ, intusne deus illius inhabitet, an in fundo, scilicet, an in orificio. Ampliùs. Postquàm sordes cloacales eis eousque placent, ut alibi eisdem esse non placeat, assellantium igitur stercora, tanquàm grata munera, & oblationes, recipiunt, quapropter dysentericis, & diarrhæticis, magis propitij sunt, quam sanis hominibus, ipsosque devotissimos cultores suos non immeritò reputant, utpote qui eosdem hujusmodi muneribus, & oblationibus affluentiùs, & crebriùs honorant. Ex quo sequitur, ut constipatis, & accelerare non valentibus, graviter offensi sint. Ampliùs. Aquarum ductibus, quibus latrinæ mundantur, & cloacariis, qui latrinas mundare consueverunt, infestissimos eos esse, necesse est, tanquàm templorum suorum destructoribus; emundatio enim latrinarum destructio eorum est, cùm latrina non sit, si munda est, & latrina esse non possit, quæ incoinquinabilis est. Ampliùs. Quid beneficij accipiunt cultores deorum, vel dearum cloacarum, ab eis? Ampliùs. Scitum est de præsentia spirituum bonorum, quos Angelos sanctos diximus, loca fragrantiam miræ suavitatis accipere. Quapropter manifestum est, non esse spiritus bonos, qui fœtores intolerabiles latrinarum à locis habitationum suarum non removent, & similiter tenebrositatem à latrinis penitùs non eliminent, cùm Angeli sancti loca, in quibus apparent, multo fulgore illustrent, atque clarificent. Quod verò de gemmis, & aliis lapidibus preciosis, imbecilles illi, & erronei imposuerunt hujusmodi spiritibus, multis viis destruitur. Et primùm quia præsentia ipsorum, si ita bonificaret, & mirificaret lapides antedictos; multò fortiùs ista bona operaretur in hominibus, & in animalibus. Manifestum autem est innumerabilibus experimentis, eos vexare homines, in quibus

sunt cruciatibus innumeris, & eos à sensu suo avertere, atque alienare. In uno autem genere animalium brutorum, videlicet porcis, experimento constitit evidenter, nocivam tantùm, atque maleficam fuisse præsentiam eorum; cùm enim tota una legio ipsorum in gregem porcorum intrasset, vexationem, & cruciatum ipsorum grex ille sanè non sustinens, in mare se præceps demersit, & hoc scriptum est in lege Christianorum. Tu autem intellige, quia in omnibus tractatibus istis specialibus non utor testimonio legis alicujus, nec intentionis meæ est veritatem communem, & communiter sciendam, vel credendam ab hominibus, astruere per testimonia, sed per probationes irrefragabiles. Hoc igitur factum, videlicet malignorum spirituum in porcis, non adduco, vel affero, quia scriptum in lege, sed quia experimento visus multorum certissimum. Manifestum igitur est ex his, quia intolerabilis esset ista perversitas in hujusmodi spiritibus, si tam propensæ bonitatis essent in lapides, tam diræ autem crudelitatis in homines, & porcos. Quòd si dixerit quis, quia virtutibus hujusmodi lapidum servantur interdùm animalia bruta, & homines à langoribus suis, & pestibus, & hoc indubitanter multi credunt ex hominibus; non sunt igitur nocivi, vel pestilentes, aut malefici spiritus isti semper hominibus & animalibus: Respondeo in hoc, quia sanitates, si quæ per hujusmodi lapides præstantur hominibus, vel cæteris animalibus, nemo tamen adhuc applicavit eas hujusmodi spiritibus, sed lapidibus solis. Ampliùs. Manifestum est, quia multæ ex gemmis, & multi ex lapidibus, de profundis exitibus terræ, atque maris extrahuntur, ut lapis solis non invenitur, nisi in profundo maris, & est lapis colore niger, & lucidus; saphiri etiam multi fodiuntur ad modum aliorum mineralium, licet interdùm inveniantur post inundationem torrentum, videlicet discooperti, & nudati per hujusmodi inundationem à terra, & luto quibus circumvoluti erant, deinde sculpuntur, & poliuntur, & cæduntur ab hominibus. Si igitur creduntur in omnibus hujusmodi lapidibus habitare spiritus, de quibus agitur, misertimi fuerunt illi, & adhuc sunt, si in profundo maris, aut in profundo terrarum se demerserunt & sepelierunt, habitacula alia vel non invenientes, vel habere non valentes. Quapropter magis demersi, atque sepulti videntur in locis hujusmodi, quàm inhabitatores, aut inibi colendi. Ampliùs. Si boni spiritus sunt spiritus hujusmodi, qualiter inhabitant apud pessimos? Manifestum enim est, quia pessimi, ut divites, avari, & potentes iniquissimi lapidibus abundant, quomodò igitur habitant lapides, qui apud nequissimos homines sunt? Ampliùs. Hujusmodi lapides plerunque, & dolosè emuntur, & dolosè venduntur, omnique fraude, omnique furto, omni violentiâ acquiruntur: qualiter igitur boni spiritus de habitaculis suis hæc sustinent, quod ita nequiter, & culpabiliter tractentur? Ampliùs. Præstare castitatem, invincibilitatem, gratiositatem, solius virtutis est, & potentiæ omnipotentissimi creatoris. Quapropter impossibile est hoc esse alicujus creaturæ; impossibile ergo est, ut hoc sit alicujus ex gemmis, vel lapidibus. Ampliùs. Major est virtus, qua præstantur ista, quàm ista sint, major namque virtus est qua præstatur castitas, quàm ipsa castitas sit: & ita se habet de aliis. quapropter hujusmodi lapides, & gemmæ, multò meliores, atque præstantiores erunt hominibus. Ampliùs Qualiter possibile est lapides præstare posse incomparabiliter majora, & meliora bona, quàm ipsi sint? nihil enim naturaliter potest, quàm ipsum sit, majus, vel melius præstare. Ampliùs.

E

Cùm non possint lapidibus ipsas antedictas virtutes præstare, videlicet castitatem, & alias, qualiter possunt eis præstare quæ incomparabiliter majora, & meliora sunt? incomparabiliter namque major & melior est castitate virtus, per quam ipsa castitas præstatur. Ampliùs. Aut naturâ, aut voluntate præstant hujusmodi virtutes lapidibus; violentia enim locum non habet in præstationibus, seu largitionibus: quòd si naturaliter, nulla eis igitur gratia, vel meritum: quare nec colendi, nec venerandi sunt propter hujusmodi præstationes, nec etiam regratiandum est eis pro ipsis, quia nec ignis adorandus est, nec venerandus propter præstationem caloris, hoc est dicere, quia calefacit, cùm serviliter, & per modum servientis operetur calorem, sicut alibi didicisti, nec liberâ potestate, sed tanquàm coactissimâ servitute calefaciat. Quòd si liberâ voluntate præstant hujusmodi virtutes lapidibus, tunc manifestum est eos intolerabiliter insipientes esse, qui lapidibus, qui nec regratiari eis possunt, nec etiam

F

recognoscere eos tantorum beneficiorum esse largitores, tanta bona præstant. Ampliùs. Tantas virtutes lapidibus dare, videlicet qui eis uti nesciunt, & qui indifferenter in eos, qui digni sunt, & indigni, eorum beneficia dant, vel potiùs dispergunt, quid stultius, atque dementius? nisi quis fortè dicat, quia medicinis utiles sunt virtutes hujusmodi lapidum, & propter hoc præstantur eisdem ab hujusmodi spiritibus. Ampliùs. Manifestum est, quia separabiles sunt, & nullatenùs inseparabiliter alligati sunt spiritus isti lapidibus hujusmodi, alioquin quid nisi incarcerati essent in illis? de virtutibus autem non est auditum adhuc, quòd separabiles sint ab illis: quare manifestum est de præsentia spirituum istorum non esse virtutes istas lapidibus. Ampliùs. Si liberâ voluntate eligunt loca habitationum sibi, quomodò non eligunt templa Christianorum, quæ pulcherrima sunt, & eorum habitatio est honorabilis pariter & delectabilis? Præsertim cùm hono-

G

rari tanto opere expetant, ut etiam cultum honorificentiæ creatoris sibi impendi, hominibus, quantùm possint suadeant, & per principes idolatras ad illum sibi exhibendum homines cogant. Ampliùs. Claruit tam innumeris experimentis eos horrere, ac fugere templa Christianorum, in quibus solus creator benedictus debito cultu colitur. Quapropter, si boni spiritus essent, templa hujusmodi propter creatoris honorem indubitanter diligerent, & ea, quæ suæ potestatis & libertatis essent, potissimùm frequentarent; quemadmodùm viri sancti alia loca quasi fastidiunt: loca verò divini cultus, atque servitii, sola eos delectant ita, ut ab eis nunquàm sine molestia recedant. Ampliùs. Manifestum est eos creatoris veros cultores ita ab eo tempore, quo verus ejus cultus innotuit, & eousque

H

inhorruisse, ut à facie eorum cum clamoribus magnis, & ejulatibus fugerent; certissimum autem est, si boni & sancti spiritus essent, quòd creatorem diligerent, & propter hoc diligentes eum, ac venerantes non solùm diligerent, sed etiam eis ubique custodes, adjutores, ac defensores assisterent. De hoc autem tibi sunt exempla innumera in libris narrationum, in quibus continentur gesta præclara, & miracula sanctorum virorum, qui claruerunt in gente Christianorum: propter quod manifestum indicium est malitiæ hujusmodi spirituum, quòd cultu Christiano, & religione eousque absterriti, & diffugati sunt, ut vix, rarissiméque indicia eorum in toto orbe Christiano hodie appareant, nec cogit te errorem istum recipere, videlicet de virtutibus gemmarum, & eorum lapidum preciosorum, quòd aliquandò aliqui de hujusmodi

spiritibus ibi inclusi fuisse dicuntur, & inde responsa dedisse: hoc enim, quid fuerit, & qualiter factum fuerit, scies in sequentibus. Similiter apparitiones eorum nec certitudinem, nec etiam fidem facere sufficiũt quòd in locis, in quibus apparẽt aliquid potestatis, aut dominationis obtineãt, quia nec apparere licet eis, aut possibile est, ubicũq; vellẽt, aut quãdocunq; neque ludificare homines permittitur eis in speciebus animaliũ, præterquã immundorum, & horrificorum, nisi rarissimè, sicut jam audivisti de speciebus bufonis, serpentis, & cati nigri. Extendam autem sermonem istum paululùm adhuc, videlicet, ut declarem tibi errorem quorundam, qui dixerunt virtutes hujusmodi esse ab eo, quod est in gemmis, & aliis nobilibus lapidibus de quinta essentia. Cujus erroris prima destructio est per hoc, quòd impossibile est aliquid in illis esse de quinta essentia. Illud enim aut esset generatum B hîc, hoc est, in ista regione terrena, ubi lapides hujusmodi generantur, aut esset decisum de ista quinta essentia, quæ est mundi pars sublunaris: quòd si esset generatum hîc, esset igitur generatum vel ex pluribus elementis, vel ex uno, vel ex elementato aliquo. Jam autem credidit declarasse Aristoteles, quòd in elementis non sit generatio nisi vel ipsorum ex invicem, vel elementatorum; quinta verò essentia nec elementum est, nec elementatum, sicut ipse declaravit. Quare manifestum est id, de quo agitur, non esse generatum vel ex elementis, vel ex elemento. Relinquitur igitur ut sit generatum ex elementato. Tu verò jam didicisti in aliis, quòd ex elementato non est possibile, ut aliquid redeat, nisi in quod ipsum possibile corrumpi, vel resolvi. Manifestum quoque est tibi, quòd non est possibile illud resolvi, nisi in talia, ex quibus est; non est autem nisi ex elemento vel eis, quæ media sunt inter ipsum, quemadmodùm germen medium inter granum, & elementum, ex quibus est granum, & quædam alia. Similiter & eodem modo semen inter corpus animalis, quod ex illo generatum est, & elementa & hoc à parte generationis; putredo verò medium est inter corpus, & elementa à parte corruptionis. Elementatorum verò ultima resolutio eorum elementa sunt, nec ultra ea, hoc est, elementa procedit resolutio elementatorum; quare manifestum est illud, de quo agitur non esse generatum ex elementato, sed neque ut ostensum est ex elemento, vel elementis; ex aliis autem, vel aliter, non fit generatio apud nos; non est igitur generatum illud, de quo agitur apud nos; quare relinquitur illud esse decisum de totalitate quintæ essentiæ, hoc autem est, quod sequuntur multa inconvenientia. Primum, quintam essentiam esse secabilem, ac divisibilem, & propter hoc passibilem, & corruptibilem. Secundum est, motum ejus rectum esse; motus enim ad medium, quòd indubitanter est in infimum, rectus est. Id verò, de quo agitur, non descendit de totalitate quintæ essentiæ ad lapides, nisi motu recto, nisi quis fortè dicat, quòd motu violento huc allatum est, quo autem vase, vel vehiculo huc deferri potuit, quis cogitabit? nemo enim dicet illud spontè, seu voluntariè huc descendisse. Ampliùs. Illud aut est salvatum in lapidibus, aut est per corruptionem propriæ substantiæ transfusum in illos; quòd si est salvatum in illis, cùm sit effusum per totam substantiam ipsorum erit igitur cum unoquoque lapide, in quo est, in eodem loco, & propter hoc cùm ipsum sit corpus, erunt duo corpora in eodem loco; quòd autem effusum sit per totam substantiam, inde manifestum est, quia virtus saphiri, & carbunculi per totam utriusque substantiam A effusa est, cùm utriusque quælibet pars partem virtutis habeat: invenitur tamen in quibusdam lapidibus, quòd pars aliqua virtutem habeat, pars autem aliam contrariam, sicut in quadam specie magnetis lapidis, qui ex altera parte ferrum attrahit, ex altera verò illud repellit. Memini etiam me vidisse adamantem, cujus pars cuspidem acus attrahebat, altera solam caudam. In hujusmodi igitur exemplis manifestum est illud, de quo agitur, non esse generatum ex elementis, vel ex elemento; relinquitur igitur ut sit generatum ex elementato, & virtutes istas non in totalitate lapidis effusas, sed partibus solummodò constitutas. Quòd si per corruptionem immixtum est lapidibus istis id, quod unusquisque illorum habet de quinta essentia, erit igitur quinta essentia corruptibilis, cùm ipsa sit totum homogeneum, & pars ejus inveniatur corruptibilis. Ampliùs. Quinta essentia non venit in compositionem alterius corporis, nisi fortè quemadmodùm pars cœli integralis in compositionem ipsius cœli; neque enim per commixtionem, aut aliam corruptionem venit in compositionem alterius corporis, cùm sit incorruptibilis. Ampliùs. Qualiter abscinderetur à totalitate cœlestis corporis? neque enim per semetipsam possibile est, ut scindat se ab illo, & cadat huc, neque excogitare est alium abscissorem, & in his non oportet te ampliùs adjuvari.

CAPUT VIII.

De differentiis, & ordinibus dæmonum.

Postquàm autem jam huc usque perduxi sermonem, & complevi capitulum istud, aggrediar prosequi differentias, & ordines, & dominationes, C & potestates hujusmodi spirituum, quos cacodæmones, & malignos spiritus, & Angelos apostatas vocant. Dicam igitur in primis, quia differentiæ eorum non est possibile quin sint vel secundùm essentias ipsorum ad invicem, vel secundùm dispositiones accidentales. Prænoscere tamen debes, quia inter hujusmodi substantias annumerantur etiam monstra quædam animalium, sicut fauni, pygmæi, & fortè lupus indicus, de quo Odilitius opinatus est, quòd humanum habeat intellectum, sicut testatur Aristoteles in libro de animalibus, quo venatur homines, & humanam fingit loquelam; forsitan enim de hyæna, id est lupo Africano, aliquis similiter sentiat propter admirabilem astutiam, quam non solùm effigiare, sed etiam habere dicitur: & de faunis quidem dicitur, & hoc scriptum est in narrationibus miraculorum gentis Christianorum, unum dixisse se esse de his, quos decepta D gentilitas Deos habebat, vel pro Diis venerabatur, atque colebat. Narrant historiæ Romanorum, quia tempore Anastasii Imperatoris faunus quidam in prælio quodam interfectus fuit sagittis, cùm aliter non posset vinci: verùm, quòd veri nominis faunus non fuit, hoc est, de multitudine malignorum spirituum, qui ab idolatris cœcitate impiissimâ, ac dementissimâ pro Diis habentur, atque coluntur, mors ipsa indicat, cùm omnes hujusmodi spiritus indubitanter immortales sint. Quapropter vel filius incubi dæmonis fuit, si tamen verum est, quòd aliqui tales sint dœmones, qui generent; hoc autem nondùm per me tibi declaratum est, vel fuit; quemadmodùm homo silvestris quidam invenitur pilosus, qui est animal miræ fortitudinis, nec minùs terribilis pastoribus, quàm leo, vel ursus, vel quasi unus ex militibus, qui vulgò

fatati dicuntur, de quo etiam non prætéribo, quin perscruter loco suo, & tempore suo, si Deus voluerit. Interim autem dimittentur ista. Revertar igitur ad declarandas differentias, & ordines hujusmodi spirituum. Dicam igitur, quia differentiæ ipsorum maximè innotuerunt ex operibus ipsorum, ex quibus & agnominati sunt, quemadmodùm & quidam joculares dicuntur qui de hominibus mira in ridiculositate jocantur, sicut jam de multis creberrimæ famæ testimonio mihi claruit: vidi namque joculatorem, de quo ludebat quidam ex hujusmodi spiritibus, permittebat enim eum intrare lectum, non patiebatur in eodem quiescere, vel dormire, aut enim tumultu, quem lapidibus ad parietes allisis, aut vasorum collisione ad invicem concitabat, quietem hujusmodi, & somnum impediebat, aut rapto coopertorio, & in linteis ipsum in lecto vexabat, aut extractâ violenter culcitrâ de lecto eum detrudebat, & in mediam domum projiciebat, læsionem verò nullam aliam ei inferebat. Aliis etiam ludis jocari dicuntur cum hominibus, unde & joculatores vocati sunt. Interdùm enim res aliquas, ut libellos, vel alias res leves, & facilè translatibiles auferunt de oculis hominum, etiam de manibus ipsorum, & transferunt eos ad alia loca, interdùm autem illuminant capita equorum de nocte equitantium, interdùm scuta, interdùm lanceas, quas deferunt, interdùm caudas, interdùm crines equorum, interdùm etiam mirâ diligentiâ pectinant, & tricant crines ipsorum in ipsis stabulis, & accensos cereos desuper colla eorum, & defluentes assiduè super guttatos crines, & colla eorum est videre. Apparent interdùm & fœdâ ridiculositate jocantes cum hominibus, sicut ille, qui ita altus apparuit divaricatis tibiis, & cruribus, ut totam publicæ stratæ latitudinem occuparet, neque aliàs iter pateret, nisi per medium tibiarum, & crurum illius, & per subter locum turpitudinis, qui paratus apparebat ad inquinandum egestionibus de subter transiturum, quod tamé factũ non est: non enim quæcunque minantur hujusmodi spiritus, & possunt quemadmodùm lapides plerunque jaciunt in homines, nec tamen eos vulnerant, vel lædunt, terrorem quidem eis incutere, læsionem verò inferre non permittuntur, interdùm autem permittuntur. Recolo namque ad me adductam mulierem fuisse, quam lapidibus parvis obruerat quidam ex hujusmodi spiritibus, & læsiones eidem licet modicas, inferebat. Hæc igitur sunt manifesta indicia limitationis potestatis ipsorum, quibus apparet interdùm nihil eos læsionis inferre posse hominibus, interdùm autem modicum; quapropter jocari tantùm videntur cum hominibus, cùm terrorem solummodò de jactu lapidum, aut vibratione gladiorum eisdem ingerunt. Verisimile est autem de joculatore, de quo sermo præcessit, propter vitium artis suæ, & peccata, quæ committebat joculationibus suis, traditum esse potestati spiritus ipsius eousque, ut vexaretur ab eo, quantùm, & qualiter prædixi, juxta verbum sapientis, qui dixit: Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur. Quemadmodùm autem manifestum est in hominibus unum, & eundem hominem plures artes habere, vel artificia, sic nihil prohibet eundem malum spiritum & interdùm joculationibus vexare, vel ludificare homines, interdùm autem aliis modis, & intendo quantùm ad posse, sive potentiam naturalem ipsius: possibile namque est omnipotenti creatori, necessarium autem, & saluberrimum hominibus restrinxisse potestates malignorum spirituum, & sævitias refrænasse, alioquin totum genus humanum subverterent, atque con-

E fundérent. Quòd si quis quærat, an ipsi, qui joculatores dicuntur, hoc sibi artificium vel elegerunt, vel assumpserunt, an sit eis naturale, quoniam in hominibus naturale videtur jocis, & joculationibus intendere, licet paucis hominum istud conveniat; manifestum enim est quosdam hominum aliquas artes, & aliqua artificia, quasi naturaliter respuere, joculationes autem mirâ aviditate amplecti, ita ut ab eis averti non possint, à parte autem corporis hujusmodi appetitus, & hujusmodi affectiones nullatenùs esse videntur; quare à parte animarum inditas esse hominibus hujusmodi affectiones verisimile est. Ampliùs. In opere illo necromantico, quod dicitur major circulus, dixerunt, doctores hujusmodi operum, convenire quatuor Reges dæmonum à quatuor partibus mundi, & coram unoquoque multitudinem virorum joculatorum, & citharædorum, quæ multitudo nonnisi dæmonum esse potest. Quare si veritas subest dictis, & scriptis hujusmodi doctorum, in universitate dæmonum, hoc est malignorum spirituum, est etiam multitudo jocularium dæmonum. Ampliùs. Manifestum est joculatoribus, qui præstigiis, & incantationibus utuntur, multitudinem hujusmodi dæmonum deservire ad opera hujusmodi, qui ad illa convenientiores, aptioresque esse videntur. Ampliùs. In festis antiquæ idolatriæ si Poëtis creditur, apparebant dæmones, alii saltantes, alii strepentes, alii cantantes, alii citharizantes, unde hæc aliàs, nisi ipsi joculatores sint, & apud eos sint joculationum artificia. Ampliùs. Joculationes non tam jocationes sunt, quàm adulationes, & applausus majorum, quibus credunt se adorari. Cùm igitur tam ardentes, tamque cœci amatores honorum sint, qui majores sunt inter malignos spiritus, & maximè, qui eorum est maximus, quomodò non erit apud eos applausus joculatorius, & adulatio musicata? Ampliùs. Cùm maximus illorum assimilari altissimo initio contenderit, & adhuc contendere non desistat, hujusmodi autem honor altissimo ubique impendatur, videlicet cantationum, & modulationum musicarum, quomodò in illo non enitetur assimilari altissimo? Ampliùs. Si ab hominibus illud expetit ex vanitate superbiæ suæ, quomodò non à subditis sibi spiritibus talia exigit, aut impendi sibi recusabit? Ampliùs. Dicit Mercurius in libro suo de Deo Deorum; quia Dii musicis cantationibus delectantur; quod inde manifestum est, quia omnes idolatræ cultum musicalem Diis suis semper exhibuerunt, & adhuc exhibent. Ampliùs. In consecratione annuli Saturni maledicta, & execrabili, jubetur ut lugubres cantus cantentur circa ipsum annulum, de quibus non dubium est quin Saturno offeruntur tanquàm pars aliqua cultus sui. Si ista igitur musicalia amant isti spiritus execrabiles, quomodò non illa sibi invicem ipsi impendent? neque enim libenter cantantes audit, qui non ipse sibi libenter cantet, si canendi peritiam habuerit. Saltatio autem, & omnis gesticulatio, qua modulationibus respondetur, & quæ illis aptatur ad artem, vel artificium joculatorium pertinet. Hæc igitur omnia aggregavi tibi, ut ex eis, prout possibile est, cognoscas, an secundùm veritatem sint aliqui ex hujusmodi spiritibus joculares, & si ita est, quæ sit illis causa hujusmodi artis, vel artificii, videlicet an præceptio principis sui, videlicet qui histrionum, & joculatorum applausibus gloriatur, an sit eis fortassis in pœnam imposita, quia Principi suo in superba illa elevatione sua non solùm consenserunt, sed etiam joculatoriè applausere, sicut mos est apud homines, quòd in exaltationibus eorum fiunt eis applausus hujusmodi; congregantur enim

enim joculatores, ducuntur chori, instituuntur ludorum varietates multiplices, ut festivetur exaltatio hujusmodi. An igitur simile aliquid factum fuit in illa vanissima, & apostatica elevatione principis malignorum spirituum, sermones prophetici non declarant. Scito igitur in his, sicut tibi per me declaratum est in eis, quæ præcesserunt, omnes sublimes, ac nobiles spiritus, hoc est tam illi, qui in charitate, ac rectitudine bonitatis suæ naturalis perstiterunt, quàm hi, qui malitiâ suâ damnati ab istius naturalis fœlicitatis altitudine ceciderunt, naturaliter dici joculatores, & ad hoc nati, sive creati sunt, ut creatoris magnalia non solùm cognoscant, sed etiam ineffabilis concentus spiritualis suavitate illa jubilent, & decantent sicut dixit ille sapiens ex persona creatoris: ubi eras cùm me laudarent astra matutina, & mihi jubilarent omnes filij Dei: non enim apprehensio, seu cognitio eorum, qua Dei magnalia naturali claritate, sed tamen pura, & qua decet, comprehendunt, apprehensio nuda est, & sola, quin potiùs jubilatoria suavitate, & spiritualis exultationis incogitabilibus tripudiis jocunda. Et propter hoc, quemadmodùm præclarissima, ac nobilissima naturalis comprehensio perfectio est virtutis apprehensivæ in illis, sic ista ineffabiliter modulata, & musicata jocunditas perfectio est virtutis motivæ in eisdem. Et non intendo hîc perfectionem nisi naturalem, perfectio namque gloriæ secundùm utramque vim incomparabiliter nobilior est, atque præstantior, & indubitanter tantò sublimior, quantò gloria, quàm natura excellentior. Nec mirum, quod dixi, quia de animabus nostris omni intelligenti manifestum est, quia creatæ sunt secundùm duas nobiles vires suas, apprehensivam videlicet, & motivam, ad perfectiones eorum naturales, & ad perfectiones gloriosas, vel, quod est verius, quæ sunt gloriæ ipsarum, & intendo tam animarum, quàm virium. Nec te decet imbecilliter, immò nec ridiculosè cogitare de his, quemadmodùm insipientes, quos brevitas intellectus à rerum ista sublimitate longè distare compellit non enim fœlicitas illa naturæ, vel sublimior illa gloriæ, defixus tantùm aspectus est in claritatem, & pulchritudinem creatoris, neque amor solus ardens in illum, & sic quietus, vel quod verius est, otiosus, ut non habeat admirationem, & gaudium, atque tripudium, sed qualia fas est, & conveniens, illic cogitare, & apud nos quidem gesticulationes corporales tripudia interna, ac spiritualia effigiant, vel utrumque repræsentant: sanctissimis autem, ac beatissimis illis substantiis gesticulationes corporales, & saltationes, sive tripudia, quæ à trepidando dicta sunt, locum omninò non habent: sed tamen gaudia eorum hujusmodi sermonibus, prout possibile fuit, designare conati sunt theologi gentis Christianorum, unde crebra sunt in sermonibus propheticis nomina jubilationis, exultationis, & eructationis. Facile autem est tibi videre causas, & similitudines hujusmodi designationum. Nec mirum, si defectum patimur in sermonibus, aliisque designationibus rerum tam longè à nostra consuetudine distantium, quandò nec apprehensiones nostræ ad illas attingere sufficiunt. Attende igitur, & considera, ab ista altitudine naturalis nobilitatis in quantam depressionem ceciderit humanarum animarum natura. Vides enim, quòd homines, qui creatoris joculatores esse debuerunt ex naturali institutione, sive conditione sua, facti sunt joculatores hominum, joculatores dico non solùm honestæ, ut ita dicatur, & pulchræ joculationis, sed inhonestissimæ, ac turpis, & ridiculosæ, & honestam quidem, atque pulchram joculationem intelligo narrationum, & cantationum, quæ vitiis nullo modorum serviunt, neque turpes concupiscentias incitant aut inflammant & multæ quidem sunt narrationes honestis virtutibus servientes, quales sunt; quæ continent virtutes magnificas, & præclara gesta virorum magnificorum, atque illustrium; auditiones namque, quantùm in ipsis est, ad imitationem talium provocant, & animant, similiter sunt & cantationes, quæ animos auditorum non dissolvunt in lasciviam, neque molliunt à robore virtutis, sed potiùs adjuvant, & roborant ad virtutes, & hæc est musica, quam benè moratam Plato vocavit in libro suo Timæo. Eodem modo se habet & de instrumentis musicis. Quemadmodùm igitur vides vim rationabilem in animabus humanis in desipientiam ultra brutorum ignorantiam cecidisse, similiter & vim motivam animarum nostrarum in servitutes passionum turpissimarum dejectam, ita ut ridiculosa, & vilissima, atque turpissima joculationum ei placeant eousque, ut nobilissimæ, ac jocosissimæ, quam prædixi joculationi creatoris præferat, & præponat. Similiter non debet mirum tibi videri, si similis dejectionis perversitas in multis malignis spiritibus invenitur, præsertim cùm hoc sit evidenter divinæ justitiæ judicium, ut per quæ quis peccat, per hæc & torqueatur; sic virtus apprehensiva nobilis in nobis, cujus prima, ac luminosissima veritas sponsa est, cùm spreto connubio illo nobilissimo ab illa se avertit, in fornicariam turpitudinem proculdubiò cadit: hæc est curiositas, per quam indignis se ipsa veritatibus prostituit, ad amplexus illas recipiens, quas pedissequas solùm habere debuit, quæ illam inducerent in thalamum, idest secretarium primæ, ac luminosissimæ veritatis. Sic de duabus aliis viribus scilicet motivis nobilibus animarum nostrarum se habere videre facile est evidenter, & de his in aliis tractatibus quæ tibi sufficere debeant jam audivisti. Quid igitur mirum, si spreta illa honestissima, ac jocundissima joculatione in istam vilissimam, ac turpissimam dejecti sunt, per quam, & justæ damnationis suæ pœnam ostenderent ad exemplum correctionis hominibus, & nihilominùs eos per eandem vexarent, ut divina in se ipsis judicia formidarent. Sic sentiendum mihi videtur & de his, qui rident hominibus, & derident eos, & excachinnantur in eos & si quid malè, vel turpiter agunt, hæc effigiant in contemptum eorum, quemadmodùm non est diu, quòd cùm quidam viri religiosi valdè inordinatè, & indecenter psallerent, unus ex ejusmodi spiritibus effigiavit in irrisionem eorum turpem illam, & indecentem psalmodiam. Si quis autem quærat, utrùm isti sint, sicut prædixi, quæ joculatoribus in cantationibus suis deserviunt, atque præstigiis? Respondeo in hoc, quia possibile est, ut prædixi, & ut isti hoc faciant, aut alii. Quòd si quis dicat, quia omnes maligni spiritus spreverunt, & abjecerunt honestissimam illam joculationem, qua naturaliter servire debebant creatori, & propter hoc omnes in istam pœnam dejiciendi erant, videlicet ut omnes efficerentur joculatores turpis istius ac vilissimæ joculationis: Respondeo, quia omnes hac pœna punire justissimè potuit, & nullus est inter eos, quem pœna ista aliquo modo non teneat; omnes enim illam vel amant superbiâ vanissimâ, vel eam exercent, nec est parva miseria amare tam vile servitium, tamque turpe sibi impendi, sicut dixit nobilissimus ille philosophus latinorum, videlicet quia vel ipsum velle malum est miserrimum: exercere autem hujusmodi joculationes etiam apud homines adeò miserum est, atque vile, ut joculatores hujusmodi inter homines infames, atque vilissimi

habeantur. unde nec ad testificationes, nec alios actus legitimos recipiuntur ab hominibus. Forsitan autem & inter malignos spiritus vilissimi reputantur, atque impotentissimi, si nulla alia, quàm hujusmodi operari possunt, vel permittuntur Quemadmodùm enim apud bonos, & sapientes homines, nihil possunt mimi & histriones, nec etiam auditu, vel aspectu eorum digni habentur, sed ubique, & undique repelluntur ab ipsis; sic apud bonos, & sanctos viros nihil omninò posse reputantur, qui talia sola exercere possunt: quod enim tam infirmum est apud eo sin hominibus, quid virtutis habere posse putandum est adversùs eos: in dæmonibus, & in officiis quidem, & artificiis humanis joculatoria turpissima est, atque vilissima, & à sola plebe indocta recipitur, viri autem sapientes, & boni eam undique repellunt. & exterminant, tanquàm labem pestiferam, atque corruptionis bonorum morum venenatissimum seminarium. Scito igitur, quia differentiæ malignorum spirituũ exteriores, & accidentales, non potuerunt innotescere nobis, nisi ex operibus eorum, vel pœnis, vel nominationibus, vel præsidentiis, sive prælationibus, de quibus loquar in sequentibus. Et in istis adjuti sumus plurimùm ex apparitionibus eorum, quemadmodùm in illo, qui se dicit vocari tintinillum, & apparuit quasi colligens minutias, & omnes partes alias psalmorum, quæ elabebantur de ore psallentium monachorum per incuriam, & negligentiam ipsorum Innotuit igitur per hoc ipsum esse deputatum ad officium talia colligendi, sive ex propria malignitate in odium Deo psallentium illud usurpasse, sive ex creatoris justissimo judicio hoc illi in pœnam impositum esse: ex quo non mediocriter proficere debent in cantationibus, & hymnologiis divinis, quicunque se divinis officiis, obsequiis, & laudibus obstrinxere, dum per hoc quod patefactum est eis, non unum solum malignum spiritum insidiatorem habere, qui labia eorum tanta observet diligentia, ut nec syllabam, nec literam & fortè, nec vocalem prætermittat, nec apicem, cujus omissionem, & elapsum, quem dixi in accusationem eorum non reservet, propositurus eam ante districtissimum judicem creatorem. Et quoniàm dubium esse non debet quemcunque alium ex malignis spiritibus officium illud exercere posse ex unaquaque antedictarum causarum, dico differentias istas exteriores, & accidentales, esse inter ipsos, & apud ipsos. Non enim possibile est, ut innata sit eis, vel prudentia, vel malignitas, quæ per se sit ad hoc, quapropter nec essentialiter, nec naturaliter diversant eos opera hujusmodi, vel officia: sic & de his, qui spiritus procellarum secundùm unam intentionem dicti sunt pro eo, quòd tempestates concitant, & naufragia operantur; nihil enim ad substantiam. vel naturam ipsorum, de aquis, aut ventis, aliis igitur non minus naturaliter possibile est talia operari. Eodem modo & de his, qui concremationes urbium, aut domorum, vel efficiunt, vel procurant: quia non per hoc necesse est, ut substantia eorum, vel natura naturaliter convenientior, vel aptior sit ad ea, quæ fiunt per ignem, quàm eorum, quos dixi spiritus procellarum; longè enim seorsum à naturis elementorum, & longè incontingens eas est spiritualitas, qua omnes hujusmodi præditi sunt. De his quoque, qui dij reputati sunt à deceptis hominibus, quibus templa, & statuæ, sacra, & sacrificia ab eis constituta sunt, nullo modo putandum est naturaliter hujusmodi spiritus falsissimos, impiissimosque honores illos appetiisse; nulla enim natura naturaliter appetit, quod sibi non est conveniens, aut sibi non

E congruit: cùm igitur talia, soli supereminentissimæ magnificentiæ creatoris naturaliter conveniant, nulla natura alia illa sibi appetit. Ampliùs. Sicut naturale, singulariterque proprium est præcellentiæ creatoris superesse omnibus; sic naturaliter conveniens est omnibus aliis subesse eidem subjectione ultimæ servitutis: quia igitur ultimitas servitutis, atque subjectionis naturæ non patitur istas glorias vanissimas, & honores falsissimos, quibus adorari, & coli se volunt maligni spiritus, manifestum est eos contra naturale debitum, & rectitudinem, usurpatos ab ipsis in injuriam, ac contumeliam omni gladio, & igne exterminabilem creatoris. Dico insuper, quia hostis, qui ita vehementi odio contra hostem succensus est, diversas vias nocendi contra illum exquirit, & explorat, manens unus, & idem, nunc pugnat gladio, nunc arcu, nunc ma-

F chinis, nunc suffossionibus, nunc igne, nunc insidiis, nunc explorationibus, nunc proditionibus; sic unus, & idem malignus spiritus pluribus artificiis, & instrumentis utitur in impugnatione humani generis, & etiam interdùm unius, & ejusdem hominis. Non est igitur necesse, ut pro diversitate officiorum, vel operum sit diversitas ipsorum: forsitan autem ad seductionem sapientum astutiores eligit principes eorum tanquàm ad illud malignitatis officium aptiores. Quis enim dux belli non eligit ad insultus omnes, atque conflictus, bellatores, quos ad eos magis idoneos esse cognoscat, quamquàm multùm distet inter duces bellorum nostrorum, & duces illos malignissimos; liberum enim est ducibus nostris eligere ex legionibus, quorum duces sunt, quos aptiores cognoverunt bellatores, illi autem non pro voto suo permittuntur eligere, quos ad impugnationes hominum astutiores, vel fortiores cognoverunt. Mode-

G ratur enim divina clementia tentationum istos insultus dæmoniacarum pro fortitudine, *vel infirmitate* hominum, alioquin nullus ex hominibus staret adversùs eos, juxta sermonem sapientis, qui dixit: Non est potestas sub cœlo, quæ eis valeat comparari: & multa alia de hoc in eodem capitulo, videlicet sternet sibi aurum, quasi lutum, deridebit vibrantem hastam, non fugabit eum vir sagittarius, in stipulam versi sunt ei lapides fundæ cùm enim in potestate naturali habeat transfigurare se in mulieres speciosissimas, quem maximè in ætate juvenili in luxuriam non dissolveret? cùm similem potestatem in aurum, & argentum habeat, quem in avaritiam non inflammaret? Et ad hunc modum de aliis, quibus humana desideria pervertunt; sic de flagellis, & tormentis, quorum tantam naturaliter habent potestatem, quis per ea non frangeretur? si eum creatoris clementia pro voto suæ malignitatis in homines sævire permitteret Non

H est igitur similiter in ducibus bellorum nostrorum, & in ducibus illis malignorum spirituum. Quia scilicet alii ad ludos vel laxantur, vel astringuntur, ut prædixi, alii ad flagella, alii ad tempestates faciendas, alii ad irrisiones, & cachinnos, alii ad fœda sui spectacula facienda, alii ad larvas horrificas in se ipsis ostendendas hominibus, alii ad ducendos choros. alii ad alia nocumenta, ut ad seductiones, vel dejectiones hominum, sicut prædixi, vel laxantur, vel restringuntur, semper tamen cum moderamine divinæ pietatis, sicut prædixi: neque enim dare responsa, nec loqui etiam in conspectu Dei amicorum, & electorum permittuntur interdùm, & à multis aliis operibus prohibentur, interdùm ipsâ præsentiâ sanctorum Dei amicorum, ut eo ipso appareat, eos non solùm subjectissimos divinæ potestati, sed etiam dilectis, & electis ejus subditos esse

esse ad vincula, & tormenta. Et hoc ex testimoniis eorundem sæpissimè claruit in gente Christianorum, & etiam idolatrarum, præsentibus namque, & audientibus cultoribus suis, clamaverunt se vinculis igneis religatos. nec quicquam posse vel loqui, vel facere in præsentia hujusmodi Sanctorum. Propter quid autem & Fauni bicornes, & Satyri saltantes, atque tripudiantes, se ostendant, dicam in sequentibus. De his enim, qui se in Angelos sanctos transfigurant, non est dubium, quin ad deceptionem hominum istud faciant, videlicet, ut eis credatur ab hominibus in eis, quæ suggerere eisdem voluerint. Apparuit autem & quidam ex eis in specie filii Dei, ut sic se persuaderet adorari, quòd ipse vir sanctus cui sic insidiabatur, divinâ revelatione cognovit, & hoc modo insidias ejus evasit. Quæstionem tamen habes, utrùm ipse princeps malignorum spirituum ad vilia, quæ prædixi, per semetipsum exercenda descendat, & de sublimioribus suis eadem quæstio est, an talia facienda ignobilioribus, & inferioribus facienda committant, videlicet risus istos, & irrisiones. & cachinnos, cæterasque jocationes. Et reverà non apparuit adhuc, quòd ipse princeps eorum per semetipsum talia exercuerit, non apparuit inquam, quòd ad me pervenerit. Verùm, si creditur libris necromanticorum, ad quædam opera exercenda per semetipsum venit, & ad quædam responsa danda, eousque, ut doceat qualiter ipsemet incarcerari valeat, ad quod tamen execrabilissimè, ac nefariè. sacrificio ipsum induci dixerunt. Sed hæc quis credat? quomodò enim verisimile est ipsum velle incarcerari, præsertim ab his, in quos vult & habere, & exercere omnimodam potestatem, cùm certum sit eidem ipsum nihil posse, cùm incarceratus fuerit? Ampliùs. Tantum amatorem gloriæ, & honoris, quis credat ad vilitatem, & ignominias carceris sponte velle descendere? Ampliùs. Quis ipsum ex altitudine primitivæ illius naturalis fœlicitatis dejecit in istam vilissimam servitutem, & captionem, nisi amor falsæ libertatis, qui etiam creatoris servitutem nobilissimam atque liberrimam recusavit, & à se rejecit? Qualiter igitur vincula, vel carcerem docentur, de quibus manifestum est libertatem ei prorsùs auferri, ita etiam, ut nec suiipsius habeat potestatem?

CAPUT VIII.

De ordinibus malignorum spirituum, & quomodo ordinantur ad invicem. contra Necromantem, qui duodecim ordines ponit, & omnes bonos.

POst hæc consequenter incipiam perscrutari de ordinibus malignorum spirituum, si qui sint, & qui sint, si sunt, & unde sunt eis ordines. In quo debes reminisci sermonem, quem audivisti in præcedentibus & hic est hominis, qui dixit se inhabitasse cum habitantibus lucem spatio triginta annorum, & didicisse ab eis opera malefica, quæ scripsit. Scito ergo hominem istum non distinxisse inter bonos, & malos spiritus, neque etiam aliquos esse malos, quantùm etiam apparet ex sermonibus suis. Ex quo manifestum est ipsum vel intolerabili ignorantiâ excæcatum, qui tam diu conversatus cum eis non deprehendit eorum malitiam, vel mirâ malignitate damnatum, qui non solùm non abscondit eam, sed ponit, &, ut foveretur nefariis cultibus, edocuit. Nec mirum si tam longâ inhabitatione cum eis, tantæ familiaritatis contubernio, & disciplinâ, in partem eorum eousque tractus est, ut non solùm idolatram eum

A fecerint, sed etiam idolatriam eorum, nefandamque servitutem, sive culturam imitando, suam ut culturam doceret, & scriberet, induxerunt. Hic igitur posuit, & scripsit duodecim esse ordines spirituum abstractorum, quos omnes bonos sensisse non dubium est, sermones ejus legentibus, & intelligentibus. De octo quidem ordinibus non discrepavit ab errore Mercurii, & aliorum, qui posuerunt unicuique cœlo proprios spiritus, quemadmodùm præostendi tibi, quia etiam in circulo signorum posuerunt spiritus ministrantes, similiter in circulo Saturni, deinde in circulo Jovis. Quatuor autem elementis deputavit alios quatuor, unum videlicet igni, & hic videtur suggessisse idolatriam ignis, quæ primùm, & maximè viguit in regno Chaldæorum, propter quod & princeps eorum Deus ignis ab ipso etiam Mercurio vocatus est no-
B mine proprio, composito ex Græco, & Hebræo. Secundum deputavit aëri, & hic est ordo, qui colebatur in aëre, ubi templa ædificabantur hujusmodi spiritibus unde & templa dicta sunt, quasi circa tecta ampla, quæ etiam excelsa ædificabantur, non quidem ex lateribus, seu tentoria, & teguria ex arboribus, & ramis ipsorum, aut laquearia, ut inibi per sacrificia obtinerent responsa eorum per aves, sive garritibus earum, sive extis, sive volatibus earum, aut aliis motibus. Hujusmodi igitur templa constituta fuerunt Diis in æthere, scilicet quorum multitudo magna in aëre pluries se ostendit. His attribuebant serenitates aëris, & tempestates pluvias, nives, & grandines, fulgura, & tonitrua, & alias passiones. Latinorum autem Philosophus nobilis Cicero in libro suo de Natura Deorum, & Divinatione dixit, æthera plenum esse Diis immortalibus. Tertium ordinem assignavit aliis, quorum principes Neptunum, & Thetin esse voluit juxta fabulas Poëtarum. Nec
C dubium, quin multi ex hujusmodi spiritibus in maribus, & fluminibus, & multoties apparuerunt, Deosque marium, & fluminũ se dicere præsumpserunt, ut in periculis marium, tanquàm præstare possent auxilia, ab hominibus invocarentur. & colerentur. Quartum ordinẽ terris præesse voluit, ejusque principes Cererem & Bacchum. In isto ordine posuerunt Numina hortorum, quorum Principem voluerunt esse Priapum, similiter & Numina limitum quorum principem voluerunt vocari Limitivum. Isti omnes Cereri & Baccho propter fructus, & utilitates terræ secundùm errorem eorum subesse credebantur; cæteri verò, qui in templis inhabitare dicebantur; vel in domibus, aut in silvis, aut in locis desertis; ad hunc ordinem pertinebant, his dumtaxat exceptis, quos in cœlis inhabitare credebant, quanquàm & illud verum sit, quia Saturnus, Juppiter, Mars, Venus, Sol, & Luna, nec responsa eis dabant, nec alia quælibet ad munera pertinentia ipsius opera-
D bantur. Sed reverà nomina Planetarum sibi usurpabant, ut Dii cœlestes ab hominibus crederentur, & propter hoc sublimiori veneratione ab eisdem piè colerentur; nec mirum, si nomen solis usurpare aliquis eorum præsumpsit, cùm etiam eidem permissum aliquandò fuerit in ipsum solem se transfigurare, & instar solis exhibere se in ejus idolis præ fulgore, forsitan, & similis ludificatio de aliis Planetis à dœmonibus ejusdem nominis attentata, & nonnunquàm facta est. Verùm, quòd fantastica, & nullo modo vera fuerint ulla visionum hujusmodi, inde manifestum est, quòd nulla unquàm fuerit domus, quæ corpus alicujus ex Planetis capere potuerit, quapropter in nulla domorum idolatriæ hujusmodi planetariæ fuit unquàm aliquis ex planetis, quare secundùm varietatem eorum nunquàm aliquis inibi visus est, propter quod phanta-

ſticam ludificationem neceſſe eſt fuiſſe omnes hujuſmodi apparitiones, quibus in domibus planetas illos apparuiſſe crediderunt. Ampliùs. Qualiter potuerunt credere planetas in idola deſcendere, ut ibi ſe cultoribus ſuis oſtenderent, cùm jam declaratum ſit illos in cœlis ſuis fixos immobiliter eſſe omni alio motu, quàm motu ſuorum cœlorum? Ampliùs. Manifeſtum eſſe potuit illis erroneis unumquemque planetarum in cœlo ſuo eſſe, nec inde deſcendiſſe, ſi tamen oculos ad cœlum levare poterant. Ampliùs. Si ſol huc uſque deſcenderet, claritas ejus omnes excæcaret, & calor ejuſdem vegetabilia non ſolùm arefaceret, ſed etiam conflagraret. Cum his autem omnibus ſcito, quia homo iſte non habitavit, niſi cum Angelis malis, quos tamen ipſe vocat inhabitantes lucem, de quorum malitia penitùs tacet. Ex hoc autem manifeſtum eſt eos fuiſſe ſpiritus malignos vel malos Angelos, quia in deſerto habitabant, ſicut ipſe dicit; quomodò enim ſponte in loco horrido, & viliſſimo habitabant, ſi locus habitationis erat eis ſublimior, atque nobilior in cœlo ultimo, ubi inhabitabat Rex, & dominus ſæculorum cum innumeris exercitibus ſanctorum ſpirituum, & beatorum? Planum eſt igitur, eos cecidiſſe de loco præclaro illius habitationis, niſi quis deliret eos in deſertum illud deſcendiſſe ad docendum iſtum erroneum hominem, atque nefarium, & ad erigendas ibi ſcholas necromanticæ & execrabilis artis, atque Deo odibilis. Ampliùs. Boni Angeli longè ampliùs, quàm boni homines deteſtantur idolatriam; quomodò igitur boni fuerunt, qui hominem illum, ſicut ipſemet teſtatur, docuerunt, ſicut ipſe dixit, ab his didici, quæ ſcripſi, vel ſcribo. Hæc autem non ſunt ſolùm deteſtanda idolatriæ opera, ſed etiam quæ minus habebant aliqui viri malefici, ipſe in libro ſuo ſuperaddidit, & ſupplevit. Et notandum, quòd ea, quæ dicta ſunt de ordinibus ſubſtantiarum abſtractarum juxta ordines cœlorum, jam remota ſunt per ea, quæ præceſſerunt in hoc tractatu; jam enim feci te ſcire, quia nulli ſunt miniſtrantes ſpiritus in aliquo cœlorum, quia nec etiam fingere poſſibile eſt miniſterium, in quo cuiquam ex illis miniſtrare poſſunt. Et hoc oſtendi tibi per ſingula miniſteria, neque enim in motibus ſuorum cœlorum miniſtrare poſſunt eis, nec in aliis, quapropter non oportet, ut repetam tibi quicquam de his, cùm ſufficientia ipſorum additione non indigeat. Videtur autem in ſermonibus iſtius interdùm ſenſiſſe: quia illorum, cum quibus inhabitaſſe ſe dicit, duodecim ordines ſint: verùm, ſive hoc ſenſerit, ſive non, non videtur inconveniens inveſtigare de hoc, an ſint ordines eorum, & qui, & quot ſunt, & qualiter ad invicem ſe haberent, præſertim, cùm lex & doctrina Chriſtianorum nominet ſpiritualia nequitiæ, principatus, & poteſtates; aliorum verò ordinum cognominationes tacet omninò: ſimiliter & lex Hebræorum, excepto, quòd quidam ex Prophetis ex perſona creatoris loquens ad principem malignorum ſpirituum, dicit ſic: Tu Cherubim, extentus, & protegens, propter quod nonnulli ipſum de ordine Cherubim opinati ſunt. De hoc autem ſatisfeci tibi in præcedentibus, & propter quid iſtas cognominationes principatuum, & etiam poteſtatum reſervaverunt eis Theologi Chriſtianorum. Dico igitur in primis, quia ſi ordinem intellexerit juxta quod expoſitum eſt, ubi audiviſti, quia Hierarchia eſt cœtus continens tres ordines ſublimium, ac beatorum ſpirituum, ſicut per revelationem divinam acceptum eſt, impoſſibile eſt duodecim ordines eſſe omnium ſpirituum, hoc eſt, beatorum, & malorum, inſimul acceptorum.

E Verùm beatorum ſpirituum notitiam ipſum non habuiſſe ex teſtimonio ejus patet, ſcilicet dicit ſe ab illis, cum quibus habitavit in luſtris annorum, didiciſſe nefandiſſimam idolatriam, quam ſcripſit in libro ſuo, palam eſt duodecim ordines non ſanctorum ſpirituum illum poſuiſſe, ſed malignorum tantùm, quorum ſe familiarem, & diſcipulum ſpatio prænominato fuiſſe teſtatus eſt. Sequitur autem, vel æquivocè uſum fuiſſe nomine ordinis, vel non intellexiſſe rationem ipſius nominis, primùm, quia ſi univocè uteretur nomine ordinis, neceſſe eſſet plures eſſe malos ſpiritus, quàm bonos, cùm plures eſſent ordines illorum, quàm illorum. Ordines enim numero legionum, & numeroſitate ſpirituum, æquales eſſe neceſſe eſt omnes. Jam autem audiviſti ordinem tot continere legiones, quot legio continet unitates. Ampliùs. F Doctrina Chriſtianorum non continet, nec ponit niſi novem etiam ab initio creatos, & conſtitutos, unde igitur cecidiſſent duodecim ordines? Ampliùs. Theologi Chriſtianorum ponunt decimum ordinem ſolùm cecidiſſe, ſic intelligentes non ſecundùm planum literæ, quia decimus ordo nunquàm fuit, ſed ſecundùm æqualitatem, quod eſt dicere, quia tot ceciderunt, quot unus ordo continet, ceciderunt inquam ſecundùm eos, ita quòd ex unoquoque ordinum aliqui, ex quibus omnibus ſimul aggregatis ſumma unius complectitur; quare manifeſtum eſt, quòd non eâ intentione ordinis poſſunt eſſe duodecim ordines malignorum ſpirituum, cùm ſecundùm hanc poſitionem ſapientum Chriſtianorum, non niſi decima pars cœleſtium ſpirituum ceciderit, & à bonitate naturali depravata in malignitatem degeneravit. Quare manifeſtum eſt, quòd non ea intentione ordinis poſſunt eſſe duodecim ordines malignorum ſpirituum. Ampliùs. G Jam audiviſti ordines omnes juxta naturales ſuas perfectiones conſtitutos, & collocatos, & perfectiones gloriæ ſortitos. Quia igitur juxta cognominationes ipſorum, quæ in univerſo novem inventæ ſunt, quemadmodum & cauſæ ipſorum, vel rationes poſitæ ſunt, & ordines novem, manifeſtum eſt erroneum, & frivolum eſſe, quod iſte dicit de duodecim ordinibus; ante caſum quidem non erant niſi novem, & poſt nova eis naturalia, hoc eſt, novæ naturales perfectiones eis collocatæ non ſunt. Si igitur, ſecundùm eas, & per eas ſunt diſpoſitiones ordinum, manifeſtum eſt, quia poſt caſum non ſunt apud eos multiplicati ordines. Ampliùs. Nihil apud eos multiplicatum eſt, niſi fortè malitiæ, aut injuſtitiæ opera; iſta autem nec ordines, nec dignitates multiplicant, ſed turbant potiùs, vel pervertunt; nam ordinem primitùs conſtitutum non H mutavit creator in ſanctis ſpiritibus, & intendo ordinem, id eſt, ordinationem, ita ut aliquem elevet de ſpiritibus, & transferat ab ordine ſuo ad ſublimiorem, aut aliquem dejiciat à ſublimiori ad inferiorem ordinem; nullus autem habet, vel habuit unquàm poteſtatem tranſmutandi, vel potiùs convertendi conſtitutam à creatore ordinationem. Quare manifeſtum eſt, quòd nec princeps ſpirituum malignorum mutare potuit ordinationem à creatore, etiam in his, qui ceciderunt, ſpiritibus, quoniàm cùm eſſet in ſua primaria poteſtate, ac libertate conſtitutus, nec minimum omnium ſpirituum hujuſmodi poterat vel deprimere, vel exaltare; quantò minùs religatus, & captivus, & in miſeria, in qua modò eſſe dignoſcitur, hoc poteſt, vel potuit? quomodò enim veriſimile ex captivitate ſua, & miſeria, & dejectione antedicta fuiſſe ei poteſtatem hujuſmodi

modi? Dico igitur juxta verisimilitudinem, & juxta certitudinem, quia quemadmodùm permittit omnipotentissima bonitas creatoris principibus hominibus malis diversos ordines in principatibus, & ditionibus constituere, & hoc juxta placitum perversitatis suæ, malos exaltare, bonos dejicere, & in dignitatibus, ac potestatibus indignissimos, atque pessimos collocare, sic & principem malignorum spirituum juxta perversitatem malignitatis suæ alios de malignis spiritibus exaltare, & variis malis operibus præficere, alios ab hujusmodi officiis removere, propter innumeras utilitates, quas novit inde elicere bonitas creatoris; & hujusmodi indicium evidentissimum legere potes ex narrationibus miraculorum Christianorum. Apparuit namque cuidam viro sancto princeps malignorum spirituum sedens in solio regali, & ante eum multitudo horribilium spirituum: & cùm venirent ante eum de diversis regionibus: interrogabatur ab eo unusquisque rationem legationis suæ, scilicet quantum mali suggessissent, vel intulissent hominibus; quæ mala cùm ei parva videbantur, torquebat, & flagellabat eos; quandò verò mala magna, & gravia se referebant suggessisse, vel intulisse hominibus, cum applausu, & aggratulatione eos recipiebat. Unde factum est quòd cùm quidam ex eis se quendam virum sanctum in turpitudinem fornicationis diceret dejecisse, tanto gaudio, ac festivitate ab eo receptus est, ut eum juxta se collocaret, & coronam, quam in capite suo gestabat, deponens, capiti illius imponeret; & hoc est dicere, quòd ipsum vel dignum honore regio, vel egregium victorem judicabat. Hâc igitur insinuatione revelatum est malignorum spirituum mala opera circa homines quasi merita quædam esse apud principem suum, & remunerari ab eo honoribus, qui non sunt nisi falsi, & gloriæ vanissimæ, & si quis diligentiùs consideret, non sunt nisi illusiones ridiculosæ. In servis enim nequissimis, & pro suis sceleribus damnatis, atque tormentis gravissimis addictis, quid est corona regia, nisi illusio? quid quæcunque laudes, & applausus, nisi derisio? Tu autem scis ex his, quæ præcesserunt, quia princeps spirituum malignorum, & totus ille malignitatis exercitus, amator est ab initio illusionum, & irrisionum hujusmodi, sicut imitatores illius, juxta sermonem sapientis, qui dicit, imitantur eum, qui sunt ex parte ejus. Si igitur honorare, vel exaltare subditos suos permittitur ab omnipotente propter multiplices utilitates hominibus malis, quid mirum si propter easdem utilitates, similia permittantur principi malorum spirituum, & etiam aliquibus de majoribus principatibus ipsius? Ampliùs. Sicut apparet ex sermone prophetico, in ipso cœlo ultimo non est dubium ipsum ambivisse æqualem similitudinem altissimi; ex hac enim ambitione processit ille sermo: ascendam in cœlum, super astra Dei exaltabo solium meum, & ero similis altissimo. Quid mirum igitur, si ambit qualemcumque similitudinem regni Dei altissimi, & ipsius gloriæ, & si inspectâ pulchritudine sublimium ordinum, & beatorum spirituum, effigiat ei, quantùm permittitur, similem ordinationem in subditis sibi? præsertim cùm hoc evidens sit ipsum facere in subditis sibi hominibus, quorum multitudinem Ecclesiæ Sanctorum assimilare contendit, & ordines ordinibus adæquare, & assimilare? verbi gratiâ, Pseudoapostolos sanctis Dei Apostolis, sic & Pseudomartyres sanctis Dei Martyribus; & ad hunc modum de Confessoribus, & Virginibus, velut quandam simiam veræ, ac sanctæ Ecclesiæ Sanctorum factionem malorum, ac perditorum hominum ædificare contendit; qui enim ab initio erat signaculum similitudinis, & perfectus decore, factus est simia ridiculosæ, ac deformis imitationis; sic & totum regimen ipsius, quod est multitudo perditorum, velut in quandam simiam Ecclesiæ Sanctorum, quæ verè regnum Dei est, quoniam in eis regnat, & imperat, evidenter effigiat, & convertit.

CAPUT IX.

Quare quærant hi spiritus honores, cùm sint ita astuti, & de eorum duritia.

Quòd si quis quærat, qualiter astutissimi, & scientiâ profundissimi dæmones quærunt hujusmodi honores falsissimos, & ridiculosissimas illusiones, cogitet, qui sic interrogat, unde, & qualiter perversi homines istos terrenos honores, & glorias, tanto opere ambiunt, & concupiscunt, ut nihil pro eis agere, vel pati formident, quot, & quanti apostataverunt à lege Dei, & fide, ut honoribus hujusmodi honorarentur; nec te conturbet quòd in præcedentibus audivisti malignos spiritus cruciatibus acerbissimis torqueri, quasi per illos averti debeant ab ambitionibus hujusmodi, & cognoscere non se honorari in talibus, sed potiùs irrideri, cùm audieris in lege Hebræorum de Pharaone Rege Ægypti, cor ejus induratum inter plagas, & flagella, quibus ad obedientiam debuit emolliri. Reminisci etiam debes sermonem sapientis, quo dixit de ipso principe malignorum spirituum diabolo. indurabitur cor ejus, quasi lapis, & stringetur quasi malleatorum incus; siquidem incus nec assiduis malleorum tunsionibus, aut frangitur, aut mollitur, quin potiùs induratur: sic nec malignorum spirituum corda, hoc est, intimæ voluntates ullis cruciatibus molliuntur, nec à malis aliquibus avertuntur.

CAPUT X.

Utrùm ordines dæmonum sint ad ordines Angelorum econtrariò nominati.

Vitium namque superbiæ adeò longè facit superbum à fonte gratiæ, adeò inficit, & corrumpit sapientis intima superbientis, adeò excæcat intellectum, atque pervertit affectum illius, ut quasi nihil relinquat naturæ ipsius, sed totum ipsum sibi vendicat, & totum possidet absque contradictione, & rebellione, qua scilicet, se velit, aut valeat erigere contra ipsam. Hæ igitur causæ videntur esse ordinationis, & constitutionis ordinum in malignis spiritibus, si tamen ordines apud eos sunt, & non potiùs perversitas, atque confusio exhorrenda pariter, & ridenda. Opinabitur autem fortasse aliquis apud eos ordines esse ordinibus sanctorum spirituum econtrariò se habentes, & propter hoc contrariis nominandos nominibus, ut Antiseraphim, Anticherubim, Antithroni dicantur; & de aliis similiter. Antiseraphim secundùm positionem istam propriè dicendi sunt, qui majori creatoris odio exardescunt, Anticherubim qui majori cæteris præcellunt astutiâ, Antithroni, qui pervertendis judiciorum semitis, & corruptioni judicum, seu tribunalium summoperè intendunt, & taliter malignandi pestilentissimum officium vel sibiipsis assumpserunt vel à principe malitiæ susceperunt, & Anti-

dominationes, Antiprincipatus, Antipotestates econtrariò sanctorum ordinum officiis accipies. Et juxta hos modos Antivirtutes eos, qui monstra vitiorum, & imbecillitates stupendas gerunt, vel suadent, sic Antiarchangelos, qui majora mala, quæ propriè scelera dicuntur, suggerunt hominibus. Hæc est igitur ordinatio Ecclesiæ malignantium, & synagogæ sathanæ juxta sermones propheticos tam Hebraicæ, quàm Christianæ legis, hæc est ridiculosissima simia, & horrificâ deformitate ignominiosissima, de cujus similitudine ad gloriosam Dei Ecclesiam principes malignorum spirituum gloriantur, ac si ista similitudo esset veri nominis similitudo, & non potiùs dissimilitudo distantiæ, & discrepantiæ manifestè, quâ si præcisè tali catervæ damnatorum, & æternis suppliciis adjudicatorum aliquid esset laudis, & gloriæ, cùm reverà non aliter aliquid laudis habeat, aut gloriæ, nisi cùm præest eis aliquis ad eos torquendos; hoc autem ibi non est, cùm ipse princeps eorum non solùm in eadem damnatione sit, sed tantò etiam in majori, quantò constat plus esse sceleratum omnibus aliis. Debes etiam reminisci de Plutone Deo Tartarorum, quæ de ipso fabulati sunt Poëtæ. Non enim potest iste Princeps malitiæ Deus intelligi Tartarorum, cùm ibi nihil potestatis habiturus sit, cùm illic detineatur: ibi enim religandus est, & perpetuo carcere recludendus, ac æternis suppliciis deputandus. Quemadmodùm igitur latro confixus patibulo nihil potestatis habet in illo, similiter nec reclusus carcere præesse carceri unquàm dictus est; sic neque iste Rex miserorum dici, vel intelligi potest. Unde qui Plutonem præesse inferis dixerunt, non ibidem eum religatum in carcere, vel suppliciis traditum senserunt.

CAPUT XI.

Proponuntur quæstiones multæ de dæmonibus, maximè num torquebunt in inferno damnatos homines.

Vtrùm autem data sit eis potestas torquendi homines damnatos, qui cum eis fuerint in inferno, quæstionem habet, & nonnulli ex Christianorum Theologis istud videntur sensisse, ut scilicet per hoc acerbiora sint tormenta damnatorum, quia illum videbunt se habere tortorem, quem habuerunt in hoc sæculo deceptorem, & hanc solam computare poterunt se recipere ab eo mercedem, cui tam studiosè, atque officiosè servierunt. Verùm si hoc est, quòd damnatos in inferno cruciaturus sit princeps iste nequissimus, quid sit ipsum ejus cruciare, & quid habet in cruciatibus hujusmodi, quæstionem habet difficilem, & investigatione indigentem. Et hoc est, quoniàm carbones congerere, & ignem adaugere, vel sufflationem adhibere, adaugendis, vel acuendis ignibus videretur. Quid igitur operabitur in cruciatibus illis? an fortè impinget eos in profundum aquarum, nivium, aut in sæviores flammas, aut enatare conantes, & eripere se volentes de tormentis hujusmodi detrudet in ea, & coarctabit, ne extre valeant, an aliquid aliud in eis operaturus est, & illud quid est? Inconsideratè igitur, & nimis leviter deglutiuntur ista ab hominibus imperitis, & paucæ considerationis, & propter hoc suo loco perscrutatiùs de his loquar tibi: verùm rememorationem facio de his, ut tibi, & aliis sapientibus dem occasionem sapiendi, & sermones, qui nodos habent profundissimarum quæstionum, & difficillimarum, non juxta imperitorum consuetudinem transeundi, atque deglutiendi, cùm

E verè philosophari, verè, id est, spiritualiter, comedere sit, & acumine disputationum duritiem difficultatum confringere, & veritatem quasi medullam reficientissimæ suavitatis extrahere, & ipsam velut nutrimentum eidem ingerere, & unire.

CAPUT XII.

Quomodò nominationes dæmonum sumpta sunt à malignitate operum eorundem, & de apparitionibus dæmonum in circulis necromanticis.

SI quis autem juxta nominationes ipsorum ordines eis ponere voluerit, laborem grandem, & supervacuum subibit, quoniàm nominationes ipsorum ex malignitatis operibus eorundem sumptæ sunt, sicut Lares ab eo, quòd laribus præessent, & Penates eo, quod horreis, vel penitioribus domorum partibus: Fauni verò à fatuitate, Satyri à saltationibus, Joculatores à jocis, Incubi à con- F cubitu mulierum, & Succubi eo, quòd sub specie mulieris viris se supponunt: Nymphæ verò fontium Deæ, Stryges, seu Lamiæ à stridore, & laniatione, quia parvulos laniant, & lacessere putabantur, & adhuc putantur à vetulis insanissimis: sic & dæmon, qui prætextu mulieris, cum aliis de nocte domos, & cellaria dicitur frequentare, & vocant eam satiam à satietate & dominam abundiam pro abundantia, quam eam præstare dicunt domibus, quas frequentaverit. Hujusmodi etiam dæmones, quas dominas vocant vetulæ, penes quas error iste remansit, & à quibus solis creditur, & somniatur, dicunt has dominas edere, & bibere de escis, & potibus, quos in domibus inveniunt; nec tamen consumptionem, aut imminutionem eas facere escarum, & potuum, maximè si vasa escarum sint discooperta, & vasa poculorum non obstructa eis in nocte relinquantur. Si verò operta, G vel clausa inveniunt, seu obstructa, inde nec comedunt, nec bibunt, propter quod infaustas, & infortunatas relinquunt, nec satietatem, nec abundantiam eis præstantes. Huic verò idolatriæ pariter, & errori occurrit creator benedictus in lege Hebræorum, præcipiens vasa omnia habere opercula, statuens immunda esse, quæ non haberent. Ob hanc causam contrarius mos erat idolatris, quòd vasa eorum carebant clausuris, sicut dictum est modò, ob hoc scilicet ut esca, & potus præsto essent dijs eorum, tam die, quàm nocte, quoties inde edere, vel bibere vellent. Sic larvæ, & lemures ab horrifica specie, in qua apparebant & à velocitate reptandi, ut mures, vel à læsione potiùs, quasi lædentes mures nominati videntur. Et istæ quidem denominationes etiam post exterminatam idolatriam apud nos remanserunt; nominationes H Romanæ idolatriæ, quæ valde sunt multæ, Cloacina, Lucina, Limitanus, Priapus, Genius, Hymenæus, & aliæ quàmplures hujusmodi nominationes, quæ cum ipsis operibus idolatriæ à consuetudine hominum de toto Romano imperio abierunt. Istorum autem duodecim quæ prænominavi, scilicet vel generum, vel manerierum opera, quæ prædixi, adhuc extare putantur vetulis facientibus, & in errore suo incorrigibiliter persistentibus. Illi verò, qui sibi nomina planetarum imposuerunt, nescio si quid apud absconditos idolatras operari permittuntur: lex enim Christiana eos mirabiliter exterminavit, & ubique urget eos, reprimit, & compescit, atque imperiosè excommunicat, & repellit. In his autē, quæ audivisti, non est ordinationis vel primū vel medium, vel extremū invenire; nisi forsitan quis rerū ordinē hîc attendat, ut Cloacinā Deā scili-

tet cloacarum infimâ, & ignobilissimam ponat pro eo, quòd cloacæ in humanis habitationibus, & rebus vilissimæ videntur: Fatas verò in supremo ordine pro eo, quòd fatare præcipuum sit, atque divinum inter omnia, quæ diis attribuuntur: fatare namque non solummodò est prædicere, vel cavere, sed etiam præordinare, & ut eveniant, quæ prædicuntur, efficere. Hoc autem in singulis prænominatis non solùm invenire difficile, sed etiam impossibile videtur. Sicut igitur in malis hominibus nec quærenda est hujusmodi ordinatio, quâ alii primi, alii infimi, alii medii habendi sint, nisi fortè quantùm ad malitias; sic neque in malignorum spirituum ordinationibus est tibi laborandum, nisi quatenùs jam audivisti, præsertim cùm & idem malignus spiritus diversis in locis, & diversis de causis adorari, & coli se suggesserit. Et deam enim sapientiæ, & deam belli, & deam venationum, & propterea Palladem, & Minervam, & Bellonam, se procuravit apud homines vocari: in quo igitur collocandus erit ille? ista enim opera bellorum, & venationum, & ingeniorum, non unius ordinationis sunt. Quia igitur non alia innotuere adhuc nobis, quàm opera quædam, quæ audivisti, quædam verò in opinione vetularum solummodò sunt, non est possibile, sicut dixi, ordines eis congruentes assignare. De equitibus verò nocturnis, qui vulgari Gallicano hellequin, & vulgari Hispanico exercitus antiquus vocantur, nondùm tibi satisfeci, quia nondùm declarare intendo, qui sint; nec tamen certum est eos malignos spiritus esse; loquar igitur tibi de his in sequentibus. Quoniàm autem in opere illo malefico, quod majorem circulum vocant, apparere dicuntur quatuor reges dæmonum à quatuor mundi partibus, cum exercitibus suis, & comitatu magno, convenientes, & ab ipsis quatuor mundi partibus heu. cognominaverunt eos, ita ut primus vocatus sit Oriens, secundus Occidens, tertius rex Austri, quartus rex Septentrionis. Credo quòd benè se habet disputare de hoc, an secundùm veritatem reges sunt, & quæ sint regna eorum, qui subditi; de potestatibus namque, seu potentiis ipsorum, videlicet, quid, & quantùm possint in subditos expediam me, & te in sequentibus: de sanctis siquidem, & beatis spiritibus, & de Prophetis, quibus hoc videre datum est, absque ulla hæsitatione indubitanter credendum est, quod ipsi posuerunt, & scripserunt in libris suis, unicuique genti præpositum esse rectorem de sanctis, ac beatis spiritibus; expressè etiam vocaverunt principem Græcorum, principem etiam regni Judæorum, quem proprio nomine Michaëlem vocant, quem nunc gens Christianorum principem suum, & rectorem deputatum sibi specialiter ex altissimo credit; ab illo siquidem tempore, ex quo gens Judæorum ipsum sibi specialiter repulit, & corporali præsentia Dei filium missum negavit, repulit, crucifixit, & occidit, indignam se tanto principe, tantoque rectore reddidit; quapropter genti Christianorum datus est custos, & rector gente illâ spretâ, & derelictâ. Meritò igitur quæritur ab idolatris illis, utrùm illi quatuor reges, quos à quatuor mundi partibus se educere posse, & multotiens se adduxisse credunt in opere illo nephario, quod circulum majorem vocant, sint de sanctis spiritibus, & beatis, aut de multitudine malignorum: quod si dixerint de sanctis esse, contradicit eis ipsum opus nephandissimum, quod multiplici idolatriâ constat esse refertissimum. Manifestum autem est illos sublimes spiritus, & beatos idolatriam summopere detestari, & propter hoc nec illic unquàm interesse eos velle, nec per illam advo-

A cari posse, sed magis ad iram implacabilem provocari. Contradicit etiam illis ipsa figuratio, & picturatio dæmonum, quæ in circulo illo adeò deformis, & horrifica describitur, ut horrorem incutiat spectantibus, cùm nemo sani capitis dubitet talibus figurationibus illos beatos spiritus ac sublimes, designari non posse: hujusmodi autem designationem si quis attentare præsumpserit, intolerabilem eis contumeliam irrogaret. Jam autem tibi dixi pluries, quòd maligni spiritus non permittuntur apparere hominibus in quibuscunque speciebus vellent, sed plerunque in horrificis, & deformibus, & hoc utique divinæ bonitatis clementiâ tunc fit, non aliter, ut non lateant homines, qui sint, qui tam terribiles apparẽt. Quòd si de malignis spiritibus illos esse dixerint, quomodò igitur reges intelligẽtur esse, cùm alios reges, & rectores habeant singulæ partes hujusmodi inferioris mundi? Dico igitur, quia reges isti quatuor eo reges dicuntur, quo ipse legislator Christianorum vocavit principem malignorum B spirituum principem mundi hujus, & alibi in eadem lege Deus hujusmodi sæculi vocatus est, & sapiens ille antiquus ex persona creatoris dicit: quia ipse est rex super omnes filios superbiæ, nec prohibiti sunt à creatore maligni spiritus, quin interdùm se reges ostendant, & quin de regia potentia se jactent, unde ipse Dei filio ausus est diabolus promittere omnia regna mundi, dicens: Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me. Jam autem feci tibi scire, quòd nec ipse princeps malignorum spirituum potestatem habet, nisi permissione creatoris restrictam, & limitatam & nunquàm eousque ampliata est ejus potestas, ut omnia regna mundi vel dare, vel auferre posset? alioquin sanctos. & justos reges nunquàm iste mũdus habuisset. Tu autem non ignoras naturam superbiæ, atque consuetudinem C vanitatis superborum, qui & promittunt plerunque, quod solvere non possunt, & ostendunt sæpiùs, quæ non habent. In illo autem opere malefico, & in opere nefario Almandri, & in multis aliis artis hujusmodi operibus, scito, quòd operationes personarum, quæ ibi fiunt, & rerum aliarum, non secundùm veritatem fiunt plerunque, sed tanquàm in illusione fantastica, & tanquàm in somno, unde statim evanescunt, & nullum aliud indicium de priorum eorum existentia relinquitur, nisi horror in vultibus, & aspectibus eorum, qui talia operati sunt. Facile autem est spiritualibus substantiis, etiam malis, in imaginationibus eorum, qui illis appropinquant, pingere signa, vel imagines rerum, quas illis voluerint apparere. Si enim res corporales, & quæ extra nos sunt, per sensus corporeos nobis appropinquantes tam facilè pingunt in sen- D sibus nostris, & etiam animabus imagines suas; quid mirum, si substantiæ spirituales, quæ formis plenæ sint juxta sermonem Philosophi, qui dicit, quia omnis intelligentia plena est formis, cùm animabus nostris conjunguntur, pingunt vel in eis, vel in imaginationibus nostris, atque effulgere faciunt in eis rerum similitudines, quas voluerint, prout à creatore nostro omnipotentissimo permittuntur: & de his quidem audivisti supra latiùs. De regibus istis, si quis dixerit regem orientis nobiliorem, ac potentiorem esse, pro eo, quòd inferioris mundi pars orientalis nobilior esse videtur cæteris, eo quòd ab ipsa est initium motus cœlestis, nolo contendere de hoc; vel etiam si dixerit, quòd pars orientalis totius terræ nobilior est divitiis metallorũ, lapidum, & aromatum, gemmarum, idest lapidũ pretiosorum, & quia paradisus terrestris in illa parte esse creditur fortasse verum est illum nobiliorẽ esse: verùm ex causis, ex quibus ponit hoc, nullatenùs

possibile, ut sit; quemadmodùm enim in ditissimis regionibus nihil prohibet esse paupertimos aliquos habitatores, & in gente nobilissima nonnullos ignobiles; sic & in oriente, quantiscunque sit prædita pars illa, nihil prohibet, & illum, & multos alios habitatores ejusdem, ignobiles esse, similiter & pauperes, licet pluribus divitiis abundare noscatur regio illa: præsertim cùm neque in motu cœlesti in ejus initio, neque in complemento, neque in radice ipsius, aut causa quicquam habeat potestatis: sic & de divitiis respondendum, quia cohabitatio eas non facit, sed possessio. Ex hoc manifestum est neque regem illum possidere divitias, neque quicquam habere potestatis in illis, quia si hoc esset, boni viri, & pii dispensatores divitiarum, nullatenùs eas obtinerent, quia hujusmodi homines eleemosynis, & usibus malignos spiritus impugnant, sicut dicit sapiens: aqua extinguit ignem, & eleemosyna resistit peccatis; & idem sapiens: Super scutum, & lanceam pugnabit eleemosyna pro te adversùs inimicum tuum. Nec intelligas, quòd adduxerim sermones istos, ut probationum media, sed ad hoc solùm, ut scires veritatem, quam probationibus intendo declarare, fuisse in cordibus sapientum, & tandem ab ipsis esse scriptam, & dictatam. Veritatis autem hujusmodi declaratio est radix, super quam fundata est propositio, quâ dicitur, omnia opera bona hominum creatori placita obsequia ejus esse; omnia autem opera nostra mala, creatori, scilicet displicentia, obsequia malignorum spirituum sunt, & propter hoc manifesta impugnatio ipsius contumeliosa, & capitalibus inimicis ipsius impensa; qui enim principi malignorum spirituum serviunt, sive ipsi per se, sive in aliquo subditorum, sive dæmoniorum, indubitanter ipsum regem, & principem ipso servitio reputant, & quodammodò confitentur: quapropter regno Dei altissimi, & gloriæ se subtrahentes, ipsum impugnant, & quantùm in eis est principem contrarium ex adverso ejusdem constituunt; unde regnum ipsius, quod unicum est omnium sæculorum, quantùm in ipsis est, dividunt, & partem illius altissimo Deo auferunt. Hæc autem est impugnatio manifesta creatoris; quare econtrariò omnes illi, qui de regno contrario se subtrahunt, & regno creatoris per sacratissimam, ac nobilissimam servitutem ipsius se adjungunt, regnum illud diabolicæ malitiæ minuunt. Et quoniàm placitis creatori operibus tota ista impugnatio fit, quia & malignis spiritibus resistitur per ipsa, & ab hominibus abjiciuntur, & regnare, vel dominari in eisdem per eadem prohibentur, manifestum est, quòd placitâ creatori servitute, quæ in bonis operibus interioribus, vel exterioribus potissimùm consistit, licet radicaliter à virtutibus. Palàm est igitur, quod intendebam, quoniàm boni, & pii dispensatores divitiarum, hostes sunt, & impugnatores fortissimi malignorum spirituum; unde potestas dandi, vel auferendi eas non est penes malignos spiritus, quia si potestas divitiarum, vel auferendarum, vel conferendarum penes eos esset, nec illas sanctis, & justis hominibus darent, & ab eisdem, tanquàm ab hostibus eas indubitanter auferrent; quapropter manifestum est eos divitiarum nullam penitùs habere potestatem. Quòd si dixerit quis, quòd id ipsum sic potest dici de creatore, quòd omnes mali, & malè utentes inimici ejus sunt, sicut habet expressè lex Christianorum; quia si quis voluerit amicus hujus mundi esse, inimicus Dei constituitur. Respondeo in hoc, quia bonitas creatoris etiam inimicis, non solùm divitias temporales, sed etiam spirituales largitur, nec malitia eorum potest

E eousque, vel contrahere, vel restringere prælargam bonitatem ipsius, ut non eis multipliciter benè faciat: ea verò est malignitas diabolica, ut nec etiam servientibus suis parcat. Cujus exemplum ipse legislator in sole ostendit, quem non solùm super bonos, sed etiam super malos lucere facit Deus & pater omnium. Veruntamen quantùm parvipendat, quàmque viles habeat temporales divitias, atque potestates, & honores, in hoc evidenter ostendit, quòd eos indignissimis, atque vilissimis, & inimicis etiam plerunque largitur, electis autem, & dilectis suis frequenter conferre eas dedignatur, tanquàm dignitate ipsarum indignissimas. Indubitanter quidem verum est, quia ea est malignitas diabolica, ut si potestas ei divitiarum suppeteret, eas etiam inimicis suis, non tamen in bonum eorum daret, sed in malum ipsorum. Divitiæ namque F juxta sermonem sapientis antedicti, aggregantur in malum domini sui; illis enim potissimùm daret vel dari procuraret eis, quos crederet abusuros, & in malum imperium, & in aliorum hominum, & potissimùm in creatoris contumeliam conversuros. Bonitas autem creatoris intendit, quod decet honorem, & gloriam ipsius, atque magnificentiam largitatis suæ, etiam cùm scit receptores beneficiorum suorum in perniciem suam, & aliorum pessimè usuros. Causa autem in hoc est certissima, quia ipse novit nequissimâ abusione hujusmodi adeò benè uti, ut multa, & bona magna inde eliciat, & longè majora, quàm sint abutentium mala; quod evidentissimum est in malitia diabolica, quâ tamen benè utitur bonitas creatoris, de qua tot, & tanta bona elicit, ut omnem æstimationem nostram, & cogitationem exuperet, sicut in tractatu singulari de ejusdem providentia didicisti. Cùm igitur nec re, nec nomine, nec ratione, reges sint maligni spiritus, cùm nec ratione agant, nec ratione agere G faciant, vel doceant obedientes sibi, manifestum est eos nomen regum mendaciter usurpasse, quod utique nulli intelligenti mirum videri debet, cùm honorificentiam cultus soli creatori debiti, & nomen etiam incommunicabile deitatis, non expavescant, nec vereantur sibi assumere, gloriamque altissimi in se transferre, & adorari, & coli ab hominibus, tanquàm Deus: & quandoque extorquent per tormenta, ministerio videlicet idolatrarum, vel potiùs insanissimâ sævitiâ eorundem. Jam igitur manifesta est tibi intentio, quâ rex vocatus est, scilicet super omnes filios superbiæ. Concedatur autem reges eos esse, quemadmodùm latrones habere principes dicuntur, & aliquis princeps latronum dictus est, non quòd eos ratione ageret, vel in aliquo corrigeret, sed pro eo, quod eis in latrocinius, & rapinis principaretur, & præesset, H & obedientiam ei in talibus exhiberent. Nec tibi de hoc est decertandum quòd reges quatuor plagarum terræ vocati sunt, cùm alius intellectus hujusmodi subesse sermoni non possit, nisi quia ideò rex Orientis dictus est, pro eo solo, quòd in plaga orientali malignantibus spiritibus præesse putatur, & ad hunc modum de aliis. De potestate autem ipsorum, qui præesse dicuntur malis spiritibus, & de potestate ipsius principis aliorum, in sequentibus doceberis quæ, & quanta, & qualis sit, in subditos. Verùm non est prætereundum de hoc, quod in nominatis operibus, scilicet duorum circulorum, qui vocantur major, & minor, & de ipsa figura mandal, sive aliandet, atque aliis hujusmodi, in quibus convenire dicuntur multitudines malignorum spirituum, nec non & reges ipsorum cum comitatibus, ut eis videtur, regalibus. Scire debes, quòd omnes hujusmodi apparitiones in visionibus

fantasticis

A fantasticis sunt, quod inde manifestum est, quia hujusmodi nec coronas habent, nec gestare possunt, nec incedere coronati, cùm capita non habeant; similiter nec mimi, nec saltatores, aut joculatores sint, cùm omnia hæc artificia vocibus corporalibus perficiantur; spirituales verò substantiæ naturali impossibilitate motibus corporalibus prohibitæ sunt, sicut alibi didicisti. Citharædi autem, aut tibicines esse non possunt, cùm hujusmodi instrumenta soli auditui serviant, & digitis, aut aliis instrumentis tangi necesse habeant, & moveri ad hoc, ut musicos sonitus ad congruum reddant, auditus autem locum non habeat apud hujusmodi substantias, sed neque manus, aut digitos habent. Manifestum igitur est, quoniàm non nisi deceptis, & scientiæ naturalis ignaris illusiones hujusmodi ostensionis faciunt: apud scientes autem, & rationales, non audent fantasias hujusmodi ingerere, vel suggerere, scientes sermonem sapientis, quo dictum est: Frustra jacitur rete ante oculos pennato- B rum. Et intendo facere te scire in sequentibus causas hujusmodi fantasiarum, viasque, & modos, quibus naturaliter fiunt; nam & ipsi maligni spiritus per res naturales hæc omnia faciunt, verùm ad ea facienda per vias perditionis inducuntur, hoc est, per sacrificia nefaria, oblationesque, & observantias sacrilegas. Has igitur vias non speres scire per me, vel audire à me, contrariæ siquidem sunt veritati, & rectitudini Philosophiæ, & quod habent impiissimum, ac summo opere fugiendum, & in creatorem contumeliosum. Declaratio autem, per quam scitur, quia hæc omnia, & hujusmodi fantasmata sunt, & nihil veritatis habentia, hæc est, quia si veri equites essent, qui apparent, post dispersionem, seu disparitionem apparerent vestigia equorum, & impressiones notabiles in locis & impressiones pedum: similiter si veri currus essent, relinquerent post revolutiones suas, & notabiles impressiones in locis revolutionum, nihil autem ex omnibus his apparet post disparitionem ipsorum, ut dixi. Ampliùs. Spirituales substantias, & impartibiles quis equitare cogitare potest, aut fingere? Et ut ad unum dicam, apparatum illum corporalem, sive armorum, ornamentorumve, virtus imaginationis aptare potest substantiis contrariarum omninò dispositionum. Ampliùs. Si veri equites, & veri currus, & veræ rotæ, cæteraque corporalia, quæ ibi apparent, vera essent, æqualiter ab omnibus viderentur, omnibus inquam, qui secundùm visum æquè benè dispositi essent: non autem apparent, nisi his, qui intra circulum sunt, vel magistro operum, & sociis ejus, videlicet, qui tam execrabilis operis consortes, & coopertores sunt. Ampliùs. In hujusmodi magister percutit terram ad partem Orientis ante se cum gladio extento, & hæc dicit: exeat hic magnus rex Orientis, unde jubet eum exire, non nisi de profundo terræ, & per aperturam, quam gladio efficit: unde non venit rex ille ab Oriente, licet exit, unde exire jubetur, scilicet de loco percussionis; qualiter enim in Oriente constitutus vocem audiret hujusmodi, quam ad jactum lapidis audire non posset? Ampliùs. Qualiter inde exire jubetur, ubi non est? ponam autem tibi exemplum alterius operis, quod est valde famosum apud hujusmodi maleficos, de castro fantastico, quod facere se simulant hujusmodi deceptores, cùm reverà coutque & sacrificio, & aliis tacendis, & nunquàm nominandis observantiis alliciant, ut reverà ministerio eorum castrum cum portis, & turribus, & muris, & arce miræ ædificationis, & structuræ appareat, verùm ad modicum, & solam horam operationis hujusmodi; consummatâ autem illâ adeò disparent, ut nullum omninò vestigium ejus in loco, in quo apparuit, relinquatur. Quòd si verum castrum esset, nec tam parvò circulo claudi posset, nec tam subitò dirui, vel everti, ut eversionis ejus ruinæ nullæ appareant, & nullus, cujus sonitus audiretur; quia verò reges eos credere, & nominare ausi sunt malefici, conveniens est, ut detegatur, & declaretur tibi imperitia, quâ istud fecerunt. Dico igitur, quia manifestum est intelligentibus regiam dignitatem, & potestatem primam, & maximam esse in terrenis, seu secularibus potestatibus, & dignitatibus, & quia non est ei superior, aut compar, etiam in regione alia in genere, vel ordine suo. Quapropter secundùm verissimam, examinatissimamque rationem suam, seu diffinitionem, solus nominandus est rex creator altissimus, & omnipotentissimus, qui est verus, ac solus Dominus omnium sæculorum; propter quod lex Christianorum congruentissimè nominat ipsum regem sæculorum. Quòd igitur potentiores reges vocantur, propter nonnullam similitudinem est: hujusmodi enim homines in ordine suo aliis hominibus non subsunt. Propter quod secundùm consuetudinem Saracenorum potentissimi apud eos Soldani vocantur, quasi soli Domini, vel solummodò Domini, eo quòd sine participe dominantur in ditionibus suis, vel quia pura, hoc est, sine subjectione est dominatio eorum. Quòd si quis dixerit, quia potentes quidam qui imperatores dicuntur, præsunt regibus, & subjectos habent reges multos: Respondeo in hoc, quia ipsi, qui dicuntur imperatores, reges sunt, & regia dignitas, vel potestas in ultimitate est ordinis sui, nec ultra, vel supra ipsam est potestas, vel dignitas, vel dominatio. Quicunque etiam imperator dictus est rex, etiam si monarchiam totius orbis obtineat. Ipse etiam Alexander, qui primus C regnavit in Græcia, regesque, & omnes tyrannos, strenuitate perdomavit, & sibi subjecit, rex vocari non indignatus est, sciens nomen istud potestati suæ, & dignitati congruere, & per ipsum in nullo honori suo detrahi, vel gloriæ derogari. Non est igitur rex, qui alii regi subjectus est, quoniàm nec verè liber est, cùm superiori suo, ac præsidenti servire necesse habeat; libertas enim omnium honorum, & dignitatum veri nominis, & rationis, fundamentum est, juxta sermonem Sapientis, quo dictum est, quia non decet servum dominari principibus: cùm manifestum sit veræ dominationis rationem non posse pati servitutem, & veram præsidentiam, seu prælationem non admittere subjectionem. Quare si veri reges sint illi quatuor prænominati, & à quatuor mundi plagis agnominati, manifestum est eos non subesse alii regi, vel principi, excepto dumtaxat principe, vel rege, & Domino omnium sæculorum. Jam autem declaratum D est, & notissimum effectum unum esse principem omnium malignorum spirituum, quod nec ipsi malefici inficiari adhuc auditi sunt. Si quis autem dixerit, quia reges sunt singularum civitatum rectores, & reguli etiam dici consueverunt, qui parvis regnis præerant: Respondeo in hoc, quia rectores civitatum, qui subsunt regibus, præfecti, seu præpositi civitatum nominantur, non reges, sed præsides provinciarum propriè nominantur, qui sub regibus præsident provinciis. Insuper manifestum est, quia qui regitur in eo ipso, quod regitur, non propriè rector dici potest, sed rectoris potiùs instrumentum, quemadmodùm gubernaculum navis non gubernator navis, sed gubernatoris organum. Et hoc non est ob aliam causam, nisi quia gubernaculum in gubernatione navis nihil agit ex se, vel per se, sed agitur potiùs ipsum, & agitatur voluntate,

& industriâ solummodò gubernantis. Iam igitur declaratum est antedictos Reges à quatuor mundi plagis Reges non esse, cùm sit manifestum ex omni lege nominata, & famosâ eos subesse Regi, qui Rex dicitur in sermone sapientis super omnes filios superbiæ. Cùm autem inspexeris totum illud nefandissimum opus, quod nominavimus tibi maioris circuli, invenies causam nullam, fructum nullum, propter quem oporteat quatuor illos Reges cum tantis suis exercitibus convenire ad illud: paucissimis enim, atque parvissimis expediri potest quicquid illo opere intenditur. Quapropter dubitari non debet, quoniàm malefici ad ostensionem sacrilegæ artis suæ conventus illos procurent, & ipsi maligni spiritus vanissimo honore, & gloria, quæ ibi ipsis impenditur, conveniant ibi in tanta multitudine, & apparatu: & iam quidem notum tibi esse debet ex eis, quæ præcesserunt, quantùm appetunt nomen regiæ dignitatis, & potestatis, & alia, quorum appetitum superbia, & inanis gloria suggerunt.

CAPUT XIII.

Qualiter maligni spiritus vexant, & decipiunt homines.

POst hæc autem iuxta ordinem promissionum præcedentium aggrediar loqui de vexationibus, quas irrogant maligni spiritus, & de arreptionibus, quibus arripere dicuntur homines, propter quod & arreptitii dicuntur, qui ab eis arreptionem huiusmodi patiuntur. Dico igitur, quia vexationes, quas irrogant hominibus, non solùm iustâ, sed etiam piâ creatoris permissione secundùm duos modos sunt. Alii enim sunt à foris, & isti etiam duobus modis, videlicet in rebus, & in corporibus; alii verò ab intùs sunt, sive intùs, quia animas hominum multipliciter lædunt, sicut audies in sequentibus. Et quidem à foris vexatus fuit ille sapiens, & sanctus, qui non solùm in exemplum patientiæ propositus est omnibus Dei dilectis, & electis, sed etiam in saluberrimum documentum curæ, sive curationis, & providentiæ Dei altissimi ad medendum errorem eorum, qui non curari, sed negligi se putant à creatore, quoties vel in rebus suis, vel in corporibus affliguntur. Evidenter enim videre potes in exẽplo viri istius, quia Dei dilecti, & electi maximè curantur à Deo altissimo, cùm ab eodem derelicti, neglectique videntur; huic enim viro quæcunque sathan abstulerat, bona temporalia Deus restituit duplicata: rebus igitur omnibus spoliatus fuit à sathan, vexatus fuit etiam ab eodem in corpore suo, sicut evidenter legitur in libro ipsius, his verbis: Egressus igitur sathan à facie Domini percussit Iob ulcere pessimo, id est, scabie saniosâ, per prædones autem ovibus suis, & aliis animalibus spoliatus fuit, sicut eiusdem libro legitur evidenter: facile autem fuit ipsi sathan concitare corda illorum malorum hominum ad huiusmodi prædam faciendam, qui tot millia prædonum ad rapinas concitat, quanquàm etiam propriâ cupiditate ad hoc ipsum induci potuerunt. De igne verò, qui de cælo descendisse dicitur super oves, & pueros, & de vento qui irruit à regione deserti, & evertit domum ipsius, non est dubium, quin eos adducere potuerint, & generationem eorum procurare, cùm in Ægypto generationem ranarum quæ per magos Pharaonis facta fuit, potuerit procurare, de his tibi loquar in sequentibus. Qualiter autem percussit illum virum sanctum ulcere pessimo à planta pedis usque ad verticem, non est perspicuum

E ex libro illo. Memini autem multos ex peritioribus medicis opinatos fuisse, quia similis plaga ex haustu veneni pervenerit; an veneno igitur, an afflatu tam vehementis corruptionis huiusmodi plagam viro illi sancto intulerit sathan, liber ille non exprimit, sicut de vento, & igne, qualiter eos concitaverunt, forsan ob hanc causam tacens quibus viis, vel modis ita virum illum Dei vexaverit, ne aperiret viam similia faciendi maleficis, ac veneficis, quibus plerumque non deest voluntas nocendi hominibus, si potestas eis, & scientia suffragarentur. Artificium igitur id diabolicum creatoris pietas hac de causa voluit subticeri, non tam parcens hominibus, quibus insidiantur ipsi malefici, quàm etiam ipsis maleficis, dum ipsis per hoc potestas, & scientia subtracta est malignandi. Arreptiones verò, à quibus arreptitii nominantur, qui eas à malignis spiritibus patiuntur, ab intùs sunt, & pro-
F priè animæ, ac per se, sic arreptæ dicuntur. Ad cognoscendas igitur ipsas necesse habes illud advertere de natura animarum nostrarum, quòd signa, & passiones, quæ fiunt in ipsis, aut in organis virtutum apprehensivarum, rapiunt eas ad ea, quorum signa sunt, vel à quibus impressa sunt, & cogunt eas cogitare illa, id est, apprehendere generaliter, quamdiu in eisdem sunt in effectu. Quemadmodùm vides de his, quæ oculis impressa sunt à rebus visibilibus; quia quamdiu in oculis sunt in effectu, tamdiu necesse habemus apprehendere visibilia, à quibus impressa sunt, nisi fortè animæ nostræ abstractæ, vel occupatæ sint, quemadmodùm accidit nonnunquàm, quòd ea, quæ coràm oculis habemus, etiam apertis oculis non videmus pro eo, quòd animæ nostræ aliis intentæ in ipsis detineantur, ac ab his, quæ in co-
G rum oculis sunt, illâ horâ avertantur. Invenies interdùm homines sic attonitos, & à sensibus abstractos, ut nihil de sensibilibus illâ horâ apprehendant. Et si quis eos ad huiusmodi apprehensiones inducere voluerit, necesse habet illos vel impulsu, vel voce altâ, quasi de somno excitare, & ad ea sensibilia, quæ eos apprehendere voluerit, advocare. Memini enim me ipsum tenuisse librum coram oculis viri literati intelligentis, qui sic stupefactus, & raptus fuit, ut in eo nihil prorsùs legere posset, quem cùm voce sollicitarem, manuque pulsarem, ut in librum intenderet, & legeret, vix revocata est anima eius ad exteriora sensuum; timore enim astantis multitudinis ab exterioribus sensuum quasi fugerat, formidans vehementer in conspectu tot, & tantorum, legere, quæ ipsi legenda offerebantur. Nec tibi iam dubium est vehementiâ timoris tales stupores, & attonitiones sæpissimè fieri animabus nostris, ita ut adeò metuere videantur ab exterio-
H ribus, ut intra se fugisse non immeritò iudicentur. Accidit etiam interdùm, ut ipsa exteriora membra deseruisse videantur, cùm nec motus, nec sensus in eis appareat, sicut evidens est in extasi, & spasmo, & in omni etiam raptu. Interdùm autem accidit ex vehementia huiusmodi passionum universalis desertio corporis, de qua non est dubium, quin sit mors. Cùm igitur profundatæ vehementer, & fixæ fuerint huiusmodi passiones in organis virtutū, quæ dicuntur apprehensivæ ab intùs, rapiunt in se animam humanam, & subripiunt eam sibimetipsi, ita ut liberæ voluntatis nihil interdùm habeat, interdùm verò valdè modicum, & cùm ita totaliter liberam voluntatem ei subripuerint, feruntur huiusmodi homines sic arrepti non libertate voluntatis, sed impetu passionum illarum, quemadmodū bruta animalia, quæ feruntur necessitate passionū, seu impressionum, quas recipiunt à sensibilibus, nec habent resistere, vel contradicere illis. Et non est dubiū iam

experiri

experiri volentibus, quin quidam furiosi in aquam, & ignem, se præcipitare conentur, & in alia quæcunque pericula, ita ut nullatenùs nisi vi, & violentia ab his averti possint. Propter quod ligantur, & recluduntur, & longè fiunt ab eis arma, & omnia alia instrumenta, quibus vel seipsos, vel alios lædere possunt. Mirabile autem multis non immeritò videtur, qua de causa fortiores sint furiosi tempore furoris, quàm tempore sanitatis, cùm ægritudo nihil viribus corporis addere videatur. Dico igitur in hoc, quia vehementia passionum, ex quibus sunt furores, adjuvat, & confortat eousque virtutem imperativam motus, ut ex hoc virtutes executivæ plurimùm invalescant, ac si de confortatione, & adjumento hujusmodi, videlicet virtutis imperativæ, redundet in sibi conjunctas executivas motus, atque subjectas. Contingit quoque imminentibus magnis periculis naturam omnem animalium magis eniti contra illa, & quasi collectis undique viribus contra illa pugnare, & hoc sive ad evasionem, sive refugium, sive ad resistentiam, atque victoriam: & quoniàm ex passionibus prænominatis fiunt arreptiones hujusmodi, sunt opinati nonnulli ex peritioribus medicis non operari eas malignos spiritus, quod quidem opinari stultissimum est; hoc enim est tanquàm si quis diceret mortem non irrogari veneno, vel gladio, propter hoc, quoniàm ex corruptionibus humorum, aut membrorum accidit, quamvis namque & à rebus forinsecis, & à vaporibus intùs, videlicet in corporibus, resolutis, & ad cerebrum ascendentibus, organaque apprehensiva in eodem inficientibus, passiones, & impressiones hujusmodi proveniant sic, nihilominùs facile est malignis spiritibus ad hujusmodi organa appropinquantibus similes eis imprimere passiones applicatione sua, vel conjunctione ad illa. Et jam dixi tibi, qualiter, & unde hoc sit possibile hujusmodi spiritibus. Non enim propter hoc, quia homines gladiis occidunt homines, minus possibile est de malignis spiritibus gladiis homines occidere, cùm à creatore optimo permittuntur. Jam autem scitum est, quia similitudo aquæ, cùm profundata, & fixa fuerit in spiritu imaginabili, efficit, ut ille, qui hoc patitur, semper aquam sibi videre videatur, & ab ea fugiat, quasi timens immergi in ipsam. Eodem modo se habet & de similitudine ignis in eodem spiritu similiter impressa. Et ad hunc modum de aliis, hoc est, de aliarum rerum similitudinibus, similiter in eodem organo se habentibus. Et similitudines quidem istæ interdùm adeò profundantur, ut ipsum patientem sic arripiant, & alienent à se ipso, ut nihil aliud se credat esse, nisi rem similitudinis illius, quemadmodùm accidit in illo, qui se esse gallum credebat, nec potuit induci, ut loqueretur, vel aliquam vocem emitteret, ut homo, sed galli vocem tantùm effigiabat, prout poterat, hoc tamen non erat ei ablatum, quin gallum se diceret esse, & quòd alia vox, vel cantus eum minimè deceret. Ego ipse memini me vidisse hominem, ante quem non volabat avicula, vel avis magna, quam se esse non crederet. Credebat etiam interdùm se esse filium Dei, interdùm spiritum sanctum, interdùm diaboli filium, & antichristum. Scito etiam me vidisse mulierem, quæ credebat se cognosci ab intus, & à diabolo, & alia vix credibilia se sentire dicebat. De illo verò, qui credebat se esse avem quamlibet ante se volantem, qualiter hic facile, tamque citò in alienationes hujusmodi incidebat: dico, quia raritas spiritus hujusmodi imaginabilis similitudines, & formas facilè recipiebat, & intimè admittebat. Quòd si quis quærat de vapo-

A ribus, seu fumis resolutis vel à cibis, vel ab humoribus corporis humani, qualiter similitudines rerum tam dissimilium vel imprimunt, vel exprimunt animabus nostris, consideret homo hujusmodi, quia modica albedo de nocte in pariete similitudinem hominis exprimit, & genistæ, atque filices, de nocte visæ, cuneus bellatorum, & acies, & interdùm exercitus magnus videntur. Quòd autem ex hujusmodi fumis, atque vaporibus, & in vigilantibus, & in dormientibus apparitiones mirabiles, & interdùm horribiles fiant, inde manifestum est, quia cùm signa, sive impressiones, per quas fiunt, apud animas patientium sint, hoc est, vel in ipsis animabus eorum, vel in organis virium apprehensivarum, quæ apprehensivæ ab intus vocantur, necessarium est eas habere causam agentem, vel à foris,

B vel ab intus. Et à foris quidem manifestum est eas causam hujusmodi non habere, cùm secundùm corpus nihil patiantur, quod signa imprimat hujusmodi, quare necesse est, ut ab intus causa sit agens impressiones hujusmodi; ab intùs autem non est aliquid fingere, quod eas efficiat, nisi vel vapores, quos dixi, vel spirituales substantias, quibus est accessus, & applicatio, quam audisti, ad animas nostras. Beati autem, ac sancti spiritus, impossibile est, ut istas delirationes, & abalienationes faciant animabus humanis, cùm evidenter sint perniciosissimæ læsiones earum, quare necesse est eas vel à malignis spiritibus, vel à causis antedictis fieri. Adjuvabit autem ad hoc te experientia artis medicinæ, si vel modicum quidem peritiæ ipsius habueris. Sequuntur enim alienationes hujusmodi naturas humorum, ex quibus ægritudines sunt, quemadmodùm si ex cholera fuerit ægritudo, somnia sunt de rebus ad ignem pertinentibus, quales sunt fulgores, & ardores. Et ad hunc mo-

C dum se habet de aliis humoribus, & elementis; ac elementorum rebus eisdem congruentibus, experimento quoque certissimo hoc ipsum probabis in ipsis patientibus, qui in semetipsis sentiunt crescere, vel dilatari, rarescereque, & evanescere in nihilum, & fantasmata, & imagines, proculdubiò secundùm quod hujusmodi vapores, seu fumi rarescunt, & evanescunt in nihilum, aut crescentes primum, & dilatati per rarefactionem, ut prædixi, & quemadmodùm præaudivisti, per rarefactionem crescentes. Nec dubitare potest aliquis intelligens, quin quidam ex vaporibus hujusmodi fortioris, ac vehementioris sint impressionis, quàm quidam alii. Similiter & de organis virtutum apprehensivarum prædictarum non est dubium, quin quædam sint facilioris receptibilitatis, & etiam profundationis, quibusdam aliis. Quapropter figuntur, & radicantur secundùm magis, & minus impressiones hujusmodi; ex quo accidit, quod quidam sunt perennis fixionis, &

D ineradicabilis, unde phrenesis, mania, & melancholia interdùm incurabiles inveniuntur arte medicinæ. Similiter accidit in somniis, videlicet quòd quædam fixiora sint quibusdam aliis, quædam verò adeò debilis impressionis, ut cum ipso somno, vel etiam antea, evanescant, & propter hoc fugiunt à memoria somniantium. Debes autem attendere cum his, quæ præcesserunt, quia impressiones hujusmodi, videlicet somniorum, moverent ipsos somniantes, nisi virtutes executivæ motus ligatæ essent in eis per somnum, quod inde manifestum est, quia virtutes imperativas non minus movent in somno, quàm moventur in vigilia, non enim minor est delectatio in ipso somno, quàm esset in ipsa vigilia, & veritate. Exempli gratiâ, non minus

delectatur, qui somniat se comedere, vel bibere, quàm delectaretur, si in veritate comederet, vel biberet. Similiter nec minus esurit, aut sitit, somnians, quàm si vigilaret. Similiter se habet & de delectatione cum mulieribus; non minus enim delectatur qui se somniat dormire cum muliere, quàm si reverà cum ipsa dormiret. Manifestum est igitur tibi per hoc, qualiter, & propter quid exagitantur quocunque genere furoris furiosi, cùm furia, sive furor non sit in eis, qui continuè vexantur, nisi somnium fixum; in eis verò, qui facilè, & sæpè arripiuntur, arreptio similiter somnium est, quæ propter causam, quam prædixi, facilè profunditur, & facilè evanescit. Feci igitur te scire per hoc, quia vera est medicorum sententia, qua sentiunt arreptiones, & furores fieri ex vaporibus, & fumis, ut prædixi, & nihilominùs verus est sermo, quo dicitur, quia per malignos spiritus fiunt arreptiones, & exagitationes, sive vexationes hominum juxta modos, quos prædixi. Tu verò ne dubites, quia orationibus virorum sanctorum, & Dei amicorum omnia genera hujusmodi arreptionum, atque vexationum curantur, arte verò medicorum non curantur, quæ à malignis spiritibus fiunt, præsertim cùm potestas eis datur vel imprimendi adeò vehementem, & profundam impressionem, vel continuandi eam, quam potestatem sola virtus omnipotentis creatoris, quæ sanctorum virorum orationibus promptissima semper adest, avertit, atque compescit. Jam igitur dixi tibi arreptiones, & vexationes, quæ sunt hominibus à malignis spiritibus, & qualiter ab ipsis, & etiam qualiter, & qua via liberantur homines ab ipsis. Dedi etiam causam, propter quam multi erraverunt medicorum in hoc non credentes arreptiones aliquas, aut vexationes irrogari, vel procurari à malignis spiritibus, quæ proculdubiò non alia fuit, nisi quia cognoverunt eas plerumque esse à vaporibus, & humoribus naturaliter, & arte etiam medicinæ interdùm curari. De qua etiam manifestum est, quia contra malignos spiritus nihil potest, & in errore suo certum est fuisse Aristotelem, qui malignos spiritus esse non credidit, & propter hoc nec arreptiones, nec vexationes ab eis aliquas irrogari, cùm à non entibus manifestum sit nihil esse posse, aut fieri. Quoniàm autem communis sermo est apud homines, malignos spiritus intrare in homines, & exire ab eis, & habitare in ipsis, meritò investigandum est, ut quid sit ingressus, vel exitus, & quid habitatio, & ubi: multis enim visum est malignos spiritus corpora hominum non intrare, neque animas eorum, sed magis obsessa tenere. Et isti proculdubiò non solvunt quæstionem hanc, sed majorem difficultatem innodant. Obsidiones namque castrorum, & urbium, omniumque munitionum à foris esse, & fieri consueverunt. Et inde etiam obsidiones nominatæ sunt, qui enim obsidet castrum, ob illud, idest, contra illud sedet, quod est dicere, sedet econtra, & hoc magno, grandique circuitu, videlicet cùm ad hoc est sufficiens exercitus multitudine, atque fortudine, ut ipsum ex omni parte circumdet. Qualiter autem possibile erit, ut unus spiritus circundet hoc modo corpus hominis unius, præsertim cùm non possit esse in multis locis simul (hoc autem necesse esset, si ex omni parte circundaret ipsum) cum sit substantia impartibilis? Quòd si dixerit, quia in una parte sedet à dextris, vel sinistris, vel ante, vel retrò, suboritur statim alia quæstio, videlicet quàm longè sedet, & ad quam longè potest corpora hominum obsidere: quòd si à longè potest, videlicet à longitudine cubiti unius, vel pedis, nihil prohibebit ipsum multa corpora si-

E mul obsidere posse. Scitum quippe est lapidem magnetis secundùm notam longitudinem ferrum vel ad se trahere, vel etiam repellere, & secundùm majorem longitudinem hoc ipsum non posse, experientia sensus evidens est. Quid igitur erit de hujusmodi substantia spirituali, cùm nullam ex virtutibus ejus vel juvare, vel impedire posse videatur propinquitas, vel distantia? Virtutem enim apprehensivam nobilem, hoc est, intelligentiam non juvat, vel non impedit propinquitas, aut remotio corporalis intellecti, idest ejus quod intelligitur, similiter nec vim motivam nobilem, quæ est amor, vel voluntas, & indubitanter manifestum est etiam in nobis, quoniàm ipsam virtutem imaginativam nostram, quæ longè inferior est, & omni modo pendens ex corpore, in nullo juvat, vel impedit ad operationem suam propinquitas, vel remotio rei, quàm volumus imaginari; F non enim melius imaginatur quis Chartaginem, vel Babylonem, si fuerit ad decem stadia longè ab ipsa, quàm si fuerit ad decem milia ab eadem: neque diligit quis plus amicum, qui est ad duo stadia longè ab eodem, quàm si per decem milia stadiorum distet ab ipso. Quacunque igitur virtute sua obsideat malignus spiritus corpus humanum quodcunque, æquè potest ipsum possidere ab Oriente in Occidentem, ut in ipso Oriente. Si verò ab intus, accidit in primis abusio ipsius vocabuli intolerabilis: nusquàm enim usque hodie vocata est obsidio impugnatio, vel vexatio quæ ab intus tantùm est. Dicendum igitur est in hoc, quia vexatio hujusmodi, si ab intus est, obsidio ista est per similitudinem, quam dicam; quemadmodùm enim obsidio prohibet egressum, & ingressum civitatis obsessæ, & his, quæ in eis obsessa sunt, & aliis, qui in eam intrare vellent ad ferendum obsessis auxilium; sic malignus spiritus prohibet egressum convenientium operationum ab G anima sic obsessi; sic & ingressum operationum, seu impressionum in eandem animam; neque enim exhortatio, neque doctrina, neque consilium ullum salutare intrare potest ad ipsam, & propter hoc convenientius ipsa obsessa dicetur, quàm corpus illius dicatur obsessum. Verùm quia in corpore sunt sensus velut quædam portæ, per quas fiunt ingressus, & egressus hujusmodi, non inconvenienter corpus sic vexati hominis dicitur obsessum, pro eo scilicet, quod prædictas operationes vel admittere, vel omittere non permittatur. Quòd autem hujusmodi obsidiones ab intus vel universaliter, vel ex majori parte fiant, jam manifestum videtur, quia in arreptitiis hominibus malignus spiritus interdùm loquitur, & sicut prædixi tibi, aliquandò vocalis differentia est inter vocem ipsius hominis arreptitii, & vocem maligni spiritus in eo loquen- H tis. Et dicunt aliqui subraucam esse vocem maligni spiritus, & vocem arreptitii clarissimam claritate consueta, & causam in hoc esse dixi, quia anima humana aptis, & aptatis sibi naturaliter organis liberius, & convenientius utitur, quàm malignus spiritus, qui præter naturam eadem usurpat, quemadmodùm nos longè melius utimur pedibus, qui nobis naturaliter sunt, quàm ligni pedibus, & aliis instrumentis, quæ in supplementum defectus instrumentorum naturalium nobis assumimus, & aptamus. Non improbabiliter forsitan tamen quis dicat, quia assistens à foris malignus spiritus obsessum tenet hominem arreptitium. Manifestum enim est, quia lupus extra domum existens obsessas detinet oves intùs, ita ut exire non audeant, cùm ejus præsentiam senserunt; simul enim sentiunt & rabiem ejusdem, qua in earum devorationem sævire paratissimus est. Quid igitur mirum, si anima humana

humana maligni spiritus sævitiam sentiens, ab ea A refugit, & se totam quasi intra colligit, nihil suum egredi permittens, & hoc non sentit nisi sensu naturæ, quo ovis, vel agnus sentit lupinam contra se rabiem, quam nulla præcedenti experientia cognovit. Interdùm autem, si dæmoniacis hujusmodi creditur, in forma horrifica malignos spiritus intuentur, timoreque, & terrore vehementi concussi, aspectu eorum, quo possunt, & quantùm possunt, ab eis fugiunt. Si quis autem in hujusmodi dubitatione pertinax fuerit, non volens credere animas humanas sensu naturæ posse sentire præsentiam malignorum spirituum, attendat hujusmodi homo, qualiter talpæ sentiunt cancros fluviales suspensos in horto, vel in prato, in quo ipsi sunt, & qualiter ab eis fugiunt, quos indubitanter nec vident, nec alio sensu exteriori sentiunt. Sunt etiam de hujusmodi alia exempla plurima, de quibus multa in præcedentibus audivisti. Attendat, qualiter ferrum sentit lapidem magnetem, vel adamantem, & alia hujusmodi, quæ vel naturali amore, vel naturali odio se invicem sentiunt, attrahunt, & repellunt. Debes autem scire, quòd in potestate malignorum spirituum interdùm est, ut in forma horrifica se vel intus, vel foris exhibeant, vel ostendant. Et propter hoc interdùm liberum est eis vel ab intus, vel à foris obsidione hujusmodi homines obsidere. De eo verò, quod quæritur, si à foris obsidere possunt, in quanta longitudine hoc possint, philosophia nondùm determinavit, quia neque naturam malignorum spirituum, neque malitiam ad liquidum declaravit, neque, quòd eos ad perfectum invenit, adhuc ad me pervenit, certum tamen est secundùm legem hebræorum, & legem Christianorum, intelligentibus, repressam esse, atque restrictam potestatem eorum naturalem, multumque restrictam malitiam, atque ligatam. Forsitan autem, quicquid sit de potentia eorum, & malitia, sensus naturæ limitatus est, & terminatus in animabus nostris, quemadmodùm se habet in igne, calore, & luce; longius enim potest aliquid lucere à loco, in quo est, quàm tu possis illud videre. Stellæ siquidem cæli lucent de altitudine cæli in terra, multi tamen ex hominibus non possunt eas de terra videre in cælo; non est igitur mirum, si sensus naturæ brevior sit, ut ita dicatur, in animabus nostris, quàm virtus activa, sive motiva etiam in malignis spiritibus. Nemo etiam dubitat, quin rabies lupina interdùm longior sit, quàm sensus naturæ, quem posui, in ovibus, & agnis, quod est in evidenti, cùm latet in insidiis, tunc enim non videtur sentiri ab ovibus. Opinor autem, quia si multùm propè oves insidiaretur eisdem, quòd sensu naturæ sentirent ipsum, & propter hoc quasi territæ diffugerent. Licet autem propinquitas, & distantia nec juvare, nec impedire videantur virtutem apprehensivam, aut motivam in malignis spiritibus, sensus tamen naturæ in animabus nostris inde juvatur, vel impeditur, sicut manifestum est, quòd ex præsentia illorum interdùm horrorem vehementissimum patiuntur, & hoc per sensum, ut dixi, naturæ, nec mirum, quia ex præsentia ipsorum totus locus horribilis efficitur, quemadmodùm ex præsentia sanctorum, ac beatorum spirituum placor, & fulgor & fragrantia redditur. Notum etiam tibi, quia ipsi arreptitii dæmoniaci ex inhabitatione etiam momentanea horrore aspectus perpetuo notabiles remanent, & hujusmodi horrorem tanquàm signaculum, seu vestigium tam præsentis, quàm præteritæ inhabitationis in eis relinquunt. Et ut ad unum colligam omnia, quæ hîc aggregata sunt, dico, quia etsi limitata longitudine, vel propinquitate, non esset potentia, vel malitiá malignorum spirituum, propinquitate inquam, vel distantia corporali, sensus tamen naturæ & in corporibus, quæ illo prædita sunt, & in animabus nostris limitatus, & terminatus est. Et istud ostendi tibi de lapide magnete, & adamante, & si creditur magistris imaginum, atque præstigiorum, verorumque virtutis limitibus regionum, super quas vel in quibus fiunt, intra ipsas regiones arctata est, adeò ut extra illas, vel ultra, nihil possint. Ampliùs. Si malignitas diabolica in quosdam homines solummodò, & non in omnes posse permittitur, & quasi religata omnipotentissima creatoris voluntate ab illis prohibetur, quid mirum, si de locis, atque temporibus similiter se habet, & certo utrorumque spatio diffinita, atque conclusa creatoris beneplacito tenetur. Ampliùs De virtute basilisci non est dubium, quin limitata sit infra limites visus ipsius; non enim ad quantumcunque longè vidit hominem, interficit hominem, similiter nec buffo. Quapropter non mirum, si malignitas diabolica non ex B omni longitudine lædere potest vel homines, vel alia animalia; nec opineris tu, quòd ego intendebam æquales esse nocendi virtutes malignorum spirituum, hujusmodi animalium, sed reverà similes sunt & hoc modo nocendi, quoniàm apprehensione, & ira nocent solummodò, quamvis secundùm notam longitudinem, juxta quod prædixi: ut autem de arreptionibus, & vexationibus clarius tibi fiat, secundùm quod dixi, attende exemplum, quod dicam Erat quidam arreptitius, & per dies arripiebat eum malignus spiritus & eousque dementabat, ut crederet se esse lupum, in diebus autem arreptionis præcipitabat eum diabolus in locum absconditum, ibique relinquebat eum, tanquàm mortuum, tempore verò hujusmodi absconsionis intrabat diabolus lupum, vel ipsemet in specie lupi ostendebat hominibus se, & faciebat incursationes terrificas C contra homines, & animalia, ita ut à facie ejus fugerent, devorari timentes ab ipso. Erat quoque fama hominem illum lupum fieri per dies, & hoc ipse homo credebat, sicut prædixi. Credebat insuper se esse lupum illum, qui faciebat incursationes hujusmodi, quo audito venit quidam vir sanctus in regionem illam, in qua hæc fiebant, prædicavit hominibus non esse verum, quòd de homine illo credebant, videlicet, quòd lupus fieret, adductusque ad locum, in quo jacebat quasi mortuus, ostendit hominem populo, qui venerant ad hujusmodi spectaculum, atque coram hominibus eo excitato, & à vexatione hujusmodi liberato, ostendit ei lupum, & astantibus, quem homo ille credebat se esse, sicut etiam ipse coram omnibus, qui aderant, confessus est. Vides igitur in hoc exemplo, qualiter imago lupi, quam in organo imaginationis D spiritus ille malignus impresserat, hominem illum à se ipso abstraxerat, & in ipsum lupum sic traxerat, ut nihil de substantia sua, vel esse suo, aliud ipsi credere, vel cogitare liceret, nisi quòd ipse esset lupus ille. Vides etiam in majori parte hominum, quomodò adeò à se ipsis abstracti sunt, & in corpora sua tracti, atque demersi, ut nihil de parte sua spirituali, idest, anima, quæ præcipua est pars illorum, sentiant, vel credant, aut etiam cogitent, nec aliud se esse credunt, quàm corpora, quoniàm non aliud de se ipsis vel cogitant, vel noverunt. In hoc quoque exemplo illud attendere debes, quòd in lupo illo erat malignus spiritus, qui cum prædictis incursationibus exagitabat; impressio verò arreptitia, quæ hominem illum, quasi mortuum, effecerat, & in illud deliramentum rapiebat, ut lupum se esse crederet, in homine illo erat in

organo, scilicet imaginationes ipsius, quam impressionem, non ut signum, propter vehementiam, & profunditatem ipsius, sed ut rem ipsam, hoc est, ut ipsum lupum, apprehendebat, hoc est, imaginabatur, nihil aliud de esse suo, ut dixi, apprehendere, vel cogitare valens. Erat igitur in somno vehementer fixo, & profundo. Si quis autem dicere voluerit, econversò rem se habuisse, videlicet malignum spiritum in homine illo tunc extitisse, impressionem verò fantasticam in lupo, per quam prædictis incursionibus exagitabat, non est opus, ut disputatione contendam; utrumque enim possibile erat maligno spiritui, videlicet & hominem sola impressione fantastica tali somno, & somnio sic ligasse, & etiam lupum simili impressione exagitasse. Jam igitur tibi manifestum est, quid possint impressiones hujusmodi etiam in hominibus sanis, quemadmodùm evidenter vides in somniis, ubi non minus movent spiritualiter somniantes quàm veritas ipsa moveret, & intendo motus spirituales, dolores, & gaudia, amores, & iras, & alia hujusmodi, quæ vocat Aristoteles passiones: non enim in fantasmatibus se esse, vel cum illis se agere putat somnians, sed cum ipsis rebus, & cum ipsa veritate, quoniàm ipsa fantasmata, non ut fantasmata, sed ut res ipsas considerans, intuetur. Adjuvabunt te plurimùm ad hoc, ut ista omnia lucidiùs, & liquidiùs videas, exempla somniorum tuorum, & aliorũ, si considerationem in illis feceris diligentem. Videtur autem mihi, quia de rebus istis, hoc est, de arreptionibus & vexationibus dæmonum, tibi debeant sufficere, quæ audivisti; quòd enim interdùm flagellant homines, interdùm lapidibus obruunt, interdùm occidunt, ad unum ex sequentibus capitulis pertinet, in quo intendo facere te scire, qualiter vel lapides jaciunt, vel gladiis uti possunt, vel homines ipsos portare, aut saxa grandia, interdùm autem & partes domorum rapere, & exportare.

CAPUT XIV.

De pace inter se dæmonum, & an inferiores superioribus pacificè obediant.

POst hæc igitur aggrediar de potestate malignorum spirituum disputare, quam scilicet habet in eis princeps eorum, vel majores eorum in minores, & qualiter exerceant eam in ipsis, videlicet qualiter coërceant eos, aut torqueant, si jussa eorum non adimpleverint, nec non & de pugna & modis præliandi, quibus sancti, ac beati spiritus adversùs eos præliari dicuntur. Et primùm quidem illud determinandum videtur, an ipsi pacem habeant ad invicem. Manifestum enim est ventum superbiæ, quo omnes illi inflatissimi sunt, turbinem, & quasi tempestatem turbationis inter omnes superbos semper efficere, & hanc esse perversitatem superbiæ, ut semetipsam in aliis impugnet, cum contrario verò suo, id est, humilitate, pacem habeat, juxta sermonem sapientis, quo dixit: Inter superbos semper jurgia sunt. Deinde cùm ira, velut tempestas quædam spiritualis sit, qualiter inter extremæ iracundiæ substantias pax esse poterit, cùm iracundus nec secum pacem habere valeat? Iracundus enim, ut ait Socrates, cùm aliis irasci desierit, sibi ipsi irascitur. Ampliùs. Iracundia, & pax contraria sunt, quemadmodùm tempestas, & tranquillitas: quia igitur manifestum est apud ipsos iracundiam non qualemcunque, aut quantamcunque, sed vehementissimam, & turbulentissimam apud illos esse, consequens videtur nullam pacem apud illos esse, sed potiùs turbulentissima inquietudine

E unumquemque illorum in se, & ad invicem exagitari. Ampliùs. Si pax apud illos est, erit ex necessitate & patientia, quam manifestum est & pacis esse custodem, nec qualiscunque, aut quantacunque, sed miranda, & super humanam mensuram, grave enim est saxum, ut ait sapiens, & onerosa arena, sed ira stulti utroque gravior, & iterùm, impetum suscitati spiritus quis poterit sustinere? Ampliùs. Si omnis superbus jugum omnis alterius abjicit, illud ferre non sustinens, qualiter superbissimi illi spiritus jugum sibi præsidentium sustinent? necesse enim est, ut vel inviti, vel voluntarij, sustineant illud: quòd si inviti, obtrectant igitur, & rebellant contra superiores suos pro viribus, præsertim cùm illi avidi adeò, ferventesque amatores sint dominationis; quare rebellant universaliter omnes contra principem suum maximum, & quicunque apud eos subditi sunt aliis, F contra superiores suos. Aut igitur jam dejecerunt eum millesies à principatu suo & dominatione, si viribus illi prævalerent, aut si ipse prævalet omnibus, necesse est eum plus per semetipsum solum, quàm omnes illos posse, cùm omnes & singuli adversentur eidem: eadem enim causa omnes illos, & singulos, concitat contra illum. Quis autem hæc dicere audeat, ut iste solus potentia, & viribus tot, & tanta millia fortissimorum, ac potentissimorum spirituum superet? in rebus enim ejusdem speciei non invenitur, ut unum individuum plus possit naturaliter omnibus aliis simul aggregatis, sicut unus homo omnibus hominibus, aut unus equus omnibus equis. Quòd autem unus homo omnibus hominibus imperat, non ex natura hoc est, neque potentia regis, aut imperatoris in eo, quod rex, aut imperator hominum, sed hujus causa nihil aliud est, quàm voluntas, aut obedientia hominum. Quapropter cessante illa, videlicet obedientia hominum, G cessat & illa potestas, propter quod non plus potest, quàm unus homo; cùm extra se nihil possit, non potest inquam plus, quàm unus homo æquè fortis viribus illis. Ampliùs. Si jugum creatoris justissimum, jugum inquam dominationis ipsius ferre recusaverunt, & ad hæc pro viribus ferre detrectant, qualiter jugum sævissimi tyranni, principis videlicet sui vel voluntarii sustinent? Ampliùs. Qualiter ab ira, & odio invicem sibi cavent? Amicitiam enim & pacem inter superbos superbia non patitur: quòd si ira, & odio contra se invicem exardescunt, necesse est illos bello perpetuo, & jugibus præliis se invicem oppugnare: Erit igitur inter eos bellum, nec pace sedabile, nec treuga suspensibile. Sequitur etiam ex hoc, ut unusquisque contra omnes, & omnes contra unumquemque, & singuli contra singulos incessanter pugnent. Quòd si pax, & amicitia, & benevolentia inter eos est, ira verò eorum, & odium solummodò contra Deum, & homines inardescunt, H qualiter erit hoc, ut minores eorum majoribus suis non invideant, & non doleant prælatos esse sibi, quos deteriores, quàm ipsi sunt, esse conspiciunt, & principatibus indigniores? Hoc enim non est mediocris, aut parvæ humilitatis, immò laudis, atque præstantiæ, videlicet patienter sustinere deteriorem se sibi esse prælatum: qualiter igitur superbi reputari possunt, qui patienter sustinent omnium inter se vilissimum, ac indignissimum sibi esse prælatum; quantò enim quis pejor, & nequior est, tantò omniũ principatu, & prælatura indignior. Quapropter ipse princeps eorum, sicut est omnium pessimus, atque nequissimus, sic est & principatu, quem obtinet, indignissimus. Quanta igitur est humilitas eorum, qua miserrimum, ac vilissimum inter se, non solùm non dolent esse prælatum, sed etiam per omnia humiliter ei, ac reverenter obediunt.

CAPUT XV.

Quomodò maligni spiritus inter se sint pacati, & obediunt principi suo in despectum creatoris, & num possent rebellare suo principi.

HÆC igitur consideranda sunt tibi in primis, justitia creatoris, quæ non immeritò nequissimo, ac sævissimo tyranno eos subjici voluit, qui mitissimum nobilissimæ servitutis ejusdem jugum damnabilissimè abjecerunt. Deinde consideranda est tibi nequitia superbiæ eorum, quæ non meliùs, aut convenientiùs puniri potuit, quàm subjectione turpissima quâ vilissimo omniũ eorũ subjecti sunt. Nulla enim pœna justior est tam iniquæ excellentiæ, quàm vilissima conculcatio, quâ à vilissimo, abominabilissimoque principe suo nequissimè opprimũtur. Tertiò odiũ, & ira, qua in creatorem benedictũ, & homines exardescunt, tibi attendenda est. Illa namque duo pacatos esse ad invicem hoc modo efficiunt, ut se invicem non impugnent, quin potiùs se ad invicem coadjuvent in impugnationem nostram. Et hoc apud nos etiam frequenter experiri potuisti, quòd inimicitia unius inimicos illius plerunque conciliat, & concordat: non enim leve, aut modicum beneficium reputat inimicus alicujus impugnationem illius, licet propter ipsum, sive ab ore ipsius fiat. Ex his igitur advertere potes, ex qua affectione, vel intentione nequissimo principi suo obediant, videlicet in odium creatoris, & hominum. Et ex eadem causa contra eundem rebellare nolunt, etiamsi possent non possunt autem, cogente eos creatoris justitia, & ligante, ne contra principem aliquid possint. Manifestum igitur est, quia non cogeris per ea, quæ præcesserunt, concedere, vel confiteri patientiam, vel humilitatem, apud eos esse, vel in ipsis; similiter neque pacem, aut amorem; cùm præter istas virtutes, & sine illis, & obedire principi suo & impugnationem nostram possint ex causis, quas dixi, & se invicem concorditer adjuvare. Causæ autem istæ sunt ira, & odium, & malignitas eorum in creatorẽ benedictũ & homines. Quòd si quis quærat an amor, & pax, sit apud eos, vel inter eos, naturaliter quippe se invicem dilexerunt: qualiter igitur naturalis dilectio, & quam ob causam extincta est in ipsis; & eodem modo de pace eorum invicem quæri potest: Dico, quia quemadmodùm videtur in hominibus, iram, & odium, superbiam, invidiam, & alias hujusmodi pestilentissimas passiones; naturalem dilectionem, eadeò impedire, & quasi suffocare ut vix ex ea modicus igniculus, aut scintilla tenuissima boni desiderii, ex illa emittat actum; sic non est tibi mirandum, si vehementia malignitatis hujusmodi spirituum non permittit eos bonum velle, vel desiderare in alterutrum, sed nec etiam cogitare; præsertim cùm adeò illos occupet, possideatque malignitas, ut penè nihil, si tamen eis aliquid bonæ affectionis reliquerit. Et hoc ipsum tibi manifestum est in hominibus, quos ira vehementer exagitat; qui dùm in eos, quibus irati sunt, sæviunt, nec de seipsis, nec de illis, quod homines sint, prævalent cogitare, nec de creatoris justitia, vel judiciis. Verissimè tamen de his sermone prophetico dictum est. Quia non est timor Dei ante oculos eorum; similiter neque amor. Nec mirum si omnes bonæ affectiones vel sopitæ, vel etiam in eis extinctæ sunt, quia tanta perversitate à naturali bonitate sua alienati sunt, ut ipsum fontem bonitatis, creatorem scilicet benedictum, & odire potuerint, & adhuc possint, quemadmodùm sermone prophetico dictum est, superbia eorum, qui te oderunt, ascendit

A semper. Quòd si quis quærat, utrùm pietate, vel compassione aliqua moveantur inter alterutrum, cùm alteri aliorum miserias, tormentaque, cognoscant, & quibus in præsenti torquentur, & quibus in futuro judicio cruciandi sunt. Non aliud videtur mihi respondendum in hoc, nisi quòd unus eorum in quadam apparitione respondisse dicitur de seipso, videlicet, quia pietatem nunquàm habuit. Tu jam nosti multiplici experientia, quòd passiones, quas nominavi tibi, vel sopiunt, vel extinguunt funditùs bonas affectiones in eis, quos arripuerunt, sicut manifestum est tibi de invidia: videlicet, quòd amorem invidentis in eum, cui invidet, nullum esse patitur; nisi quis dicat amorem ipsum potentiam amandi naturalem, quæ etsi radicaliter in illis remanet, adeò læsa, adeoque impedita est, ut fructus debitus ex ea nasci, vel exire non possit. Habet insuper hujusmodi potentia fortissima impedimenta cruciatuum, quos patiuntur. Ampliùs. Si immensa, & incogitabilis bonitas creatoris non
B movet eos, sive excitat in eis dilectionis saltem naturalis, affectum, quomodò quæ in infinitum minora sunt, sufficient vel illum, vel qui pietatis est, affectum excitare in illis? Quòd si quis quærit, si rebellare vellent omnes contra principem suum pro iniquitatibus, & malignitatibus ipsius; utrùm in hoc haberent creatorem adjutorem aut saltem non adversarium? cùm enim creator optimus, ac benedictus, malignitatem eorum, & malitiam oderit, in hoc uno proculdubiò cum ipso essent, quòd illam in principe suo persequerentur. Quare juxta sermonem propheticum esset ipse creator cum eis in negotio eodem. Dicit enim Propheta quidam ad populum Hebræorum: Dominus vobiscum, quoniàm fuistis cum eo. Dico igitur in hoc, quia si rebellarent adversùs principem suum propter dictas
C causas, aut desererent ipsi suas malignitates, sive malitias, aut non desererent illas. Quòd si desererent eas, indubitanter creator esset etiam cum eis adjutor in negotio persecutionis illius. Verùm hoc non est eis possibile propter radicationem & profundationem malignitatis in ipsis. Scito tamen, quòd impossibilitas hæc non excusat eos à malitia, vel culpa, & hoc est, quoniàm voluntaria est non solùm quoniàm per voluntatem suam se induxerunt in illam, sed etiam cum voluntate mali, & mala, in eis est. Impossibilitas autem excusat, ubi contraria est, voluntati, videlicet ubi voluntas est per impossibilitatem prohibita, vel impedita. Verùm apud eos, sicut impossibile est eis malitiam deserere, sic & voluntarium est eisdem persistere in eadem. Quapropter, cùm quosdam in ipsis, atque se invicem coadjuvant, malignandi necessitas, sive non malignandi impossibilitas, & malignandi pertinacis-
D sima voluntas, non eos excusat, cùm eis non displiceat.

CAPUT XVI.

Quâ potestate superiores dæmones coërcent vel subjiciunt minores, & Angeli sancti dæmones quoscunque.

POst hæc autem consequenter incipiam declarare majorum hujusmodi spirituum coërtiones in minores, quod reverà non levem habet disputationem, & deinde de pugna eorum, & rebellione, si quæ sint eis ad invicẽ. vel contra beatos, ac sublimes spiritus. Quod enim in visione apparuit, de qua feci tibi in præcedentibus mentionem, videlicet, in qua princeps malignorum spirituum quendam ex subditis suis & durè increpasse, & dirè flagellasse, visus

est pro eo, quòd parva, & pauca mala irrogasset hominibus, rudes, & imperitos in errorem inducere potest, quo credant corporalibus flagellis torqueri posse hujusmodi spiritus, quod indubitanter impossibile est. Cùm enim nec humeros, nec dorsa habeant, nec alias partes hoc modo passibiles, manifestum est secundùm veritatem, eos non esse per modum istum flagellabiles. Ampliùs Cùm omninò intangibiles sint à corporibus, à flagellis autem pati non sit possibile, quod ab ipsis est intangibile; relinquitur evidenter ipsum non sic fuisse flagellatum, nec aliquem illorum per modum istum esse flagellabilem. Quare manifestum est in visione solummodò istam flagellationem fuisse, nisi fortè quis dicat juxta illud, quod audivisti in præcedentibus, quia ex ordine divinæ justitiæ subjecti sunt corporibus, & passibiles ab eis effecti, qui creatori altissimo subjecti esse iniquissimè noluerunt, & ob hanc causam igni gehennali, qui utique corpus est, subditi sunt ad torquendum. Quid ergo mirum, si ex ejusdem justitiæ æquissimo ordine, etiam flagellis corporalibus subjecti sunt cruciandi. Et hoc quidem non improbabiliter dicat quis. Quòd si in visione tantùm flagellatio fuit hujusmodi, insinuata est intelligentibus visione illâ divinæ bonitatis pietas, quæ voluit innotescere hominibus sævissimam iram principis illius malitiæ, quæ tantâ crudelitate irasci potuerit illi satelliti suo pro eo, quòd tam parùm nocuisset hominibus; quantùm igitur in hominum perniciem exardescit? Quòd si eorum, quæ præcesserunt, benè meministi, manifestum tibi fiet etiam sine instrumentis corporalibus, & etiam spiritualibus, beatos, ac sublimes spiritus malignos spiritus posse torquere & etiam ligare, atque recludere. Si enim ea est virtus quarundam animarum, ut etiam homines absque ullo instrumento tam corporali, quàm spirituali, torqueant, & eos utique innocentes & bonos; quantò fortiùs eam poterit potestas beatorum, ac sublimium spirituum in malignos spiritus, ut ad eos torquendos, nullis instrumentis indigeant, & hoc quidem manifestum est in hominibus, qui dicuntur fascinantes. Fascinare enim proculdubiò est torquere; est enim tanquàm fasce superimposito hominem aggravare, unde & fascinus dicitur. Hæc autem passio non infligitur aliquo instrumento corporali, sed solâ passione, quæ in anima est fascinãtis, & hoc est vel ira, vel invidia, vel forsitã amor nimius, de quo interdũ procedit nimia laudatio: ex hujusmodi namque laudatione homines dicuntur fascinari. Reminisci etiam debes piscis, quem vocant Echeneidem, seu Remoram, qui adhærentiâ suâ navem ligat, atque detinet immobilem, adeò ut nullo impetu ventorum moveri possit; quod indubitanter nullâ virtute corporali ipsius fieri possibile est, quapropter virtute ejusdem, spirituali videlicet, quæ in anima ejus sit, hoc fieri posse est necesse. Quid ergo mirum, si sublimes illi, ac beati spiritus virtute suâ tenere ligatos possunt malignos spiritus? Si enim in hujusmodi ligationem, sive ligaturam potest anima brutalis corpori alligata: quantò fortiùs in ligationes malignorum spirituum potens erit virtus libera spiritualis, & sublimis? Ampliùs. Si anima basilisci potens est in tormentum, & læsionem humanarum animarum usque ad mortem corporum: quantò fortiùs virtuosissimi illi, ac sublimes spiritus poterunt in tormenta, & cruciatus malignorum spirituum? Ampliùs. Si malitia, vel malignitas basilisci potest in innocentiam, & bonitatem hominum, in tormentum, ac etiam mortem eorum: quantò fortiùs sanctitas, & virtus beatorum spirituum poterit contra ma-

E litiam ipsorum ad eam coërcendam, & reprimendam? Ampliùs. Quomodò autem superiores eis erunt, nisi sint & potentiores eisdem; & quomodò potentiores, nisi sint & fortiores, quàm ipsi: qualiter erunt fortiores, quàm ipsi, si nihil possunt in læsionem eorum? Ampliùs. Quæ erit ista eorum prælatio, nisi annexa fuerit eis coërtio, atque repressio ipsorum. Quia igitur nulla est virtus sanctis & beatis spiritibus, nisi spiritualis, & hæc nonnisi apprehensiva, vel motiva spiritualis, necesse est igitur alterutra virium istarum, aut ambabus simul eos posse coërcere, atque reprimere malignos spiritus. Ampliùs. Reminiscere exempli, quod prædixi tibi de illo, qui imaginando casum cameli, solâ imaginatione hujusmodi dejecit illum. Quid igitur mirum, si vis intellectiva in sanctis, ac sublimibus substantiis, multò majora potest, sive super malignos spiritus, sive super alia, animalia scilicet, & corporalia; cùm etiam naturaliter vis intellectiva incomparabiliter nobilior,

F ac fortior sit, quàm virtus imaginativa. Ampliùs. Non ignoras famosissimum esse, leonem rugitu suo ligare cætera animalia, ut eo audito, quasi fixa se teneant, pedes ad gressum ulteriùs non moventia, donec cessaverit in eis memoria, vel timor, vel alia passio, quæ illa sic à motu prohibuit & fixit. Quid ergo mirum, si præpotentes, atque fortissimæ illæ substantiæ sono spirituali, aut alio motu suo, ligant spiritus malignos, ut nihil possint contra voluntatem eorum facere? Ampliùs. Reminiscere exemplum de animali quod vocatur torpedo, quod vel imaginatione suâ, vel aliâ passione suâ spirituali, ligat hominum membra: quantò fortiùs igitur dispositiones illarum substantiarum sublimium potentiores erunt in spiritus malignos ligandos, coërcendos, reprimendos, & etiam torquendos? Potissimùm autem attendenda est tibi similitudo imperiosissimæ, omnipotentissimæque virtutis creatoris, quam substantiæ illæ habent ad ip-

G sum, & quâ relucent ad eundem, tanquàm specula nobilissima, atque clarissima pulchritudinis ipsius: quemadmodùm enim in subditis omnibus, hoc est in tota universitate creaturarum fit voluntas ipsius, hoc est, impressiones, & passiones, & quæcunque alia juxta nutum, & beneplacitum ipsius; sic & in eis omnibus, quæ subdita sunt sanctis, ac beatis spiritibus, fiunt passiones, & impressiones juxta imperium voluntatis ipsorum. Hujusmodi exemplum est in anima humana, & in omni alia. Ex similitudine namque, quam habet ad fontem vitæ, qui est creator benedictus, exeunt influentiæ vitæ, atque vitalium radiorum, in corpora sua, & partes eorum. Quòd si dixerit quis, quia meritò effluunt influentiæ vitales ab anima humana, & ab omnibus aliis animabus in corpora, quæ eisdem conjuncta sunt, non autem extra: Respondeo in hoc, quia quod hujusmodi animæ possunt in corpora sibi conjuncta per hujusmodi conjunctionem; hoc, & ampliora possunt illæ substantiæ beatæ per fortitudinem, atque perfectionem suam, per quam liberæ sunt, & non indigentes hujusmodi corporibus. Et jam audivisti pluries eas locutas fuisse, non solùm in hominibus, sed etiam in aliis animabus, sicut in asina, prout in lege legitur Hebræorum; & de camelo, quod legitur in miraculis Christianorum. In hujusmodi autem locutionibus nulli dubium est, quin usæ sint partibus corporum, quibus voces formantur. Quapropter manifestum est tibi per exempla hujusmodi, quòd sublimes, ac beatæ substantiæ ea possunt in corpora animalium, & in partes ipsorum, quæ animæ illorum possunt in ipsa,

in ipsa, & in partes ipsorum. Quòd si quis excipere voluerit influentiam vitæ, dicens, quia vitam influere non possunt corporibus animalium substantiæ hujusmodi, erunt qui eis contradicent, videlicet, qui putant eas plures assumpsisse humana corpora, & per semetipsas illa vivificasse absque auxilio animarum. Verisimile tamen est longè nobiliorem, longéque remotiorem à natura corporum animalium, vitam hujusmodi substantiarum, quàm vitam humanarum animarum, & multò fortiùs, quàm aliarum; atque propter hoc non esse idonea corpora animalium ad susceptionem influentiæ, quæ ex vita illa sublimi, ac nobili effluat; quemadmodùm corpora brutorum animalium, aut substantiarum vegetabilium, videlicet plantarum, nullatenùs idonea sunt suscipere influentiam vitæ, quæ ex animabus nostris effluat. Fortassis autem Philosophi, qui cælis animas esse posuerunt, angelicas eas animas vocaverunt, & corpora cœlorum crediderunt idonea ad suscipiendam influentiam vitæ illius tam nobilis. Verùm si diligenter attenderis ea, quæ dicta sunt tibi in præcedenti capitulo, non videbitur tibi verum animas cœlorum, si quæ sunt illis, paris nobilitatis esse cum substantiis separatis: alligatio enim animarum ad corpora de imperfectione ipsarum est, & indigentia, quâ indigent aliquibus perfectionibus, quæ eis non acquiruntur, nisi per corpora, separatio verò id est, seorsum natas esse à corporibus, ex perfectione est ipsarum substantiarum hujusmodi, quæ prohibet eas indigere corporibus, & perfectionibus, quæ per corpus acquiruntur.

CAPUT XVII.

Quomodo veris pœnis corporalibus, & spiritualibus torquentur dæmones, & quòd inter Angelos sanctos non est discordia.

Revertar igitur ad id, in quo eram, & dicam quia quemadmodùm creator excelsus, & benedictus, adimplet omne beneplacitum voluntatis suæ intelligendo, & volendo solummodò, quod est dicere, nihil aliud omnimodè agendo, neque agere indigendo: sic hujusmodi substantiæ ex similitudine perfectionis, atque virtuositatis, quam habent ad creatorem, intelligendo, & volendo tantummodò perficiunt beneplacitum voluntatis suæ in omnibus, quæ ordinatione creatoris eisdem subjecta sunt, cùm non sit eis alia virtus operativa naturaliter data ad operandum in illa sine voluntate sua, sive jussu creatoris, à qua volita illorum nunquàm discrepant, aut discordant. In coërcendo igitur malignos spiritus non est eis necessarium aliud juvamen, præterquàm virtutes illorum; intellectiva scilicet, & motiva, similiter nec in reprimendo, nec in torquendo; & hoc, sicut prædixi, est eis naturaliter ex similitudine, quam habent ad perfectionem supereminentissimam creatoris, cum quo est eis virtus, ac potestas multò præstantior, multóque fortior, ac præcellentia gloriæ, quæ incomparabiliter omni præstantiâ supereminet naturæ. Cum his etiam omnibus est invictissima virtus ex mandato, & voluntate creatoris, sine quo nihil agunt, nihil aggrediuntur. Jam autem didicisti in prima parte scientiæ istius sapientialis, ac divinalis, voluntati, & beneplacito creatoris nihil in universo posse resistere, nihil penitùs contraire. Exemplum autem hujusmodi expressum habes, & evidens in milite deferente mandatum Regis sui, vel Principis, cui

A propter mandatum Regis, & potissimùm in his, quæ ad mandatum pertinent, subditi Regis illius obediunt: sic omnes maligni spiritus necesse habent obedire sanctis, ac beatis substantiis, quas nihil velle imperare cognoscunt certissimè, nisi quòd ex creatoris voluntate, & beneplacito acceperunt, à quo & virtutem eis esse sentiunt ad ipsos cogendos ad omnia, quæ jusserint, vel voluerint. Quòd si quis quærat, cujusmodi pœnas malignis spiritibus infligere possunt, si contra voluntatem vel mandatum eorum rebellaverunt. Dico quia verisimile est, quòd etiam materiales eis infligere possunt, postquàm ordine divinæ justitiæ in tantam miseriam dejecti sunt, ut à corporibus patiantur. Si enim passibiles ab igne materiali justissimo judicio creatoris effecti sunt, cur non similiter & ab aqua, & ab aëre, & à terra passibiles erunt ejusdem ordine justitiæ? Sed & in miraculis Christianorum leges alios ex ipsis immersos lacubus, & aliis aquis, ubi usque hodie dant certissima indicia præsentiæ suæ, præsertim cùm injectu lapidis, aut motu, vel sonitu aliquo provocantur. Infernus quoque, qui locus est proprius tormentorum, & malignis spiritibus propriè præparatus, non solùm ignem habet cruciatuum, sed etiam aquam, juxta sermonem Sapientis, qui dicit: Transibunt ab aquis nivium ad calorem nimium. Cur autem aër, & terra pœnales non sint apud inferos in vindictam, ob injuriam creatoris contra impios juxta sermonem sapientis, quo dictum est: Pugnabit cum eo orbis terrarum contra insensatos? Quod indubitanter non solùm de uno elemento, nec de una sola parte orbis dictum esse putari potest à rectè intelligentibus; similiter neque illud quod consequenter in ejusdem Sapientis sermone subjungitur, videlicet: Armabit creaturam ad ultionem inimicorum, non singulariter de una ex creaturis accipitur sermo iste, sicut nec ille alius ejusdem sapientis sermo, quo dixit in eodem libro, loquens ad creatorem: Creatura exardescit in iram adversùs impios, & levior fit ad benefaciendum pro his, qui tibi serviunt. Causa enim communis est omnibus creaturis, videlicet excandendi adversùs impios, & essendi levior ad benefaciendum pro his, quæ creatori serviunt. Similiter eadem causa est creatori armandi omnes ad ultionem inimicorum, & armandi unam. Quapropter ad omnes creaturas extenditur armatura ista in ultionem, & excandescentia ista in iram. Manifestum est tamen esse spirituales pœnas, & tormenta gravissima, quibus cruciantur maligni spiritus à sanctis, & beatis substantiis & quàm gravis sit cruciatus pudoris, sive erubescentiæ, & confusionis, manifestum est unicuique in semetipso. Vix enim invenies hominem rationabilem, qui non mallet sustinere magnum cruciatum corporis, quàm parvam confusionem, seu erubescentiam. Vides etiam, quòd maximarum voluptatum carentiam multi sustinere præeligunt verecundiæ, nam maximam voluptatem inter corporales reputant veneream, quâ multi magis carere volunt, quàm incurrere infamiæ verecundiam, vel unius hominis aspectum, ac scientiam. Quis enim non verecundetur, & præ verecundia non dimittat in conspectu unius hominis turpissimam luxuriæ voluptatem, sed & ipsius concupiscentiæ ardores sustinere non præferat verecundiæ hujusmodi voluptatis? quos quidem ardores perferre, quàm durum, quámque molestum sit, paucissimi de hominibus ignorant. Nec oportet, ut modos, & causas verecundiarum hîc tibi describam, aut numerum, cùm notum sit tibi, quantùm verecundetur

esse sub hoste, qui vincitur; similiter & fur, cùm deprehenditur, juxta sermonem Prophetæ: similiter & qui in facto turpi quolibet invenitur, nisi qui jam thesaurum pudoris amisit, & cui, juxta sermonem creatoris per Prophetam, frons mulieris meretricis facta sit, ut erubescere non sciat. Nec dubitas irrisionem, & illusionem verecundias graves ingerere, seu incutere his, qui irridentur, vel illuduntur, nisi jam effrontes, & impudentes effecti sunt. Nemo autem est, qui ignoret beatos, ac sublimes spiritus irridere posse, & illudere malignos, quos vident ab infirmissimis hominibus tam sæpè, tamque multipliciter vinci. Nosti etiam, quantus dolor sit iracundi furentibus, quoties impediuntur explere furores. Hoc autem incessanter contingit malignis spiritibus, qui tanta rabie iræ excandescunt in homines, aut grassantur, cùm à beatis spiritibus impediuntur, & prohibentur. Hujusmodi autem tormenti exemplum evidentissimum est in leonibus, aliisque rapidis, ac rabidis bestiis, quæ tanto dolore torquentur, tantoque furore iracundiæ cruciantur, quoties præda sua de faucibus earum eripitur: quanto igitur cruciatu putandæ sunt torqueri bestiæ istæ spirituales, id est, maligni spiritus, qui tam implacabili odio, & ira homines persequuntur, quoties à sua sævitia, & rabie, per sanctos, ac beatos spiritus compescuntur? Leones siquidem, & ursi, cæteræque bestiæ rapaces nulla ira, vel odio prædas suas persequuntur; sed, ut escam suam, vel alimentum vitæ suæ, illas rapiunt; quemadmodùm neque nos in ea, quæ in cibum sumimus, ullo odio, vel ira movemur, neque intentio nostra est in comedendo nocere ipsis, sed solummodò comedendo prodesse nobis. Ampliùs. Si viri sancti dilecti, & electi Dei, solo imperio coërcent eos, & compescunt à sævitiis suis, ejiciuntque eos, & extrahunt de regionibus, & hoc sola virtute, vel potestate gratiæ, quâ Dei sancti, & amici præditi sunt; quantò fortiùs utraque potestate naturæ videlicet, & gratiæ sancti, ac beati spiritus hoc poterunt in eos? idem de tormentis, ligationibus, & eadem ratione tibi sentiendum est. Et sicut sæpè prædixi tibi, miracula gentis Christianorum, & etiam gentis Hebræorum, juvabunt te ad omnia hæc, quæ audisti hîc, si in eis diligenter attenderis. Ex his quoque patefactum est tibi de pugna malignorum spirituum contra sanctos, & beatos, si qua est, vel esse potest inter eos. Impossibile namque est ut equis, vel armis inter se pugnent, Non enim possibilis est applicatio seu conjunctio equorum, vel armorum corporalium ad substantias impartibiles. Et jam multis experimentis claruit tibi, quia qui pugnare contra illos attentaverunt, & percutere eos conabuntur, sic pugnabant, quasi aëra verberantes, nec quicquam vulneris, aut alterius læsionis eisdem inferre poterant. Quapropter manifestum est tibi pugnam inter eos nullam esse posse aliam, quàm spiritualem, si tamen & illa esse potest; non enim possibile est esse pugnam, ubi non est possibile esse resistentiam. Si igitur verum est malignos spiritus non posse resistere sanctis, ac beatis, consequens est illos neque posse pugnare cum eisdem: nisi quis dicat, quia quemadmodùm sancti, ac beati spiritus voluntate sola, & imperio spirituali pugnant contra eos, eosque debellant; sic & illi noluntate obediendi, seu operandi, repugnant illis. Sciat autem homo hujusmodi, quia voluntas eorum inefficax est, impotens etiam, & infirma impedire voluntatem, & imperium sanctorum, ac beatorum spirituum. Non enim est voluntas eorum, aut imperium super malignos spiritus de hoc, ut velint, quod sciunt velle beatos spiritus, vel nolint, quod

E sciunt illos nolle; sed & de forinsecis tantùm, sicut de non vexandis, aut tentandis, aut seducendis hominibus: similiter & de rebus hominum non disperdendis, aut lædendis, à quibus omnibus prohibentur, & compescuntur voluntate, & imperio sanctorum, ac beatorum spirituum, quotiescunque cognoscunt hoc esse beneplacitum creatoris. Et quoniàm inviti prohibentur à talibus, persistit quædam in eis voluntas nequissima adversùs homines, & res ipsorum, similiter & voluntas propria perversa, quia desistere inviti compelluntur à talibus. Causa autem in hoc est, quoniàm malignitas adeò profundatur, & radicata est in eis, ut mutationem, vel etiam immunitionem, nec per tormenta recipiat. Hæc igitur est causa propter quam dixi, quia inefficax, impotens, atque infirma est voluntas ipsorum, videlicet quantùm ad forinsecos effe-

F ctus de nocumentis, & læsionibus hominum. Jam igitur feci te scire intentionem pugnæ, quam credunt homines inter ipsos, & beatos spiritus esse. De sermone verò Sapientis, quo dicit de creatore benedicto, videlicet, qui facit concordiam in sublimibus suis: cave ne intelligas, aut opineris bellum, vel discordiã irarum, vel odiorum inter sublimes, ac beatos spiritus esse, vel etiam posse esse; cùm passiones hujusmodi grandes sint miseriæ, & propter hoc status fœlicitatis, & gloriæ, in quo ipsi sunt, nullo modorum illas vel patitur, vel admittit. Ampliùs. Secundùm hoc status ille nec esset fœlicitas, neque miseria, sed esset quasi mixtus ex ambabus, cùm de utraque tam grandes partes in se haberet. Ampliùs. Jam declaratum est tibi, quia cùm status infernalis pura miseria sit, & status habitationis nostræ in hoc mundo terreno quasi mixtus sit ex fœlicitate, & miseria, cùm partes habeat ex utraque, necesse est & tertium statum esse, qui est pura fœlicitas, nullam prorsùs habens communio-

G nem miseriæ, quemadmodùm audivisti in præcedentibus ex sermonibus Aristotelis. Quia si de duobus contrariis invenitur alterum, & invenitur mixtum ex ambobus illis, necesse est inveniri in universitate & reliquum. Cujus exemplum posuerunt sequaces Aristotelis in oxymelle, in quo cùm inveniatur acetum, & mel mixta, quod est dicere mixtum ex illis ambobus, si inveniatur acetum per se, quod est alterum contrariorum, quæ in oxymelle mixta sunt, necesse est, ut in rerum universitate inveniatur mel per se, sive purum: necesse est igitur inveniri puram fœlicitatem, videlicet quæ neque partem neque admixtionem aliquam habeat miseriæ. Ubi autem esset hujusmodi fœlicitas, ubi locum habere posset, si ab ea exclusi essent sublimes illi, ac beati spiritus? Manifestum est igitur, neque discordias irarum, neque odiorum, neque alias hu-

H jusmodi passiones, quæ vel turbent, vel minuant, vel ullo modorum lædant fœlicitatem status illius, apud illos esse posse. Quod igitur dictum est in sermone prophetico ab uno ex hujusmodi spiritibus, Quia princeps Persarum restitit Michaëli, tu ne intelligas resistentiam impugnationis, aut contradictionis, absolutè, & præcisè. Si enim à principe Persarum satagente pro regno suo dictum est in cõspectu altissimi gentem Judæorũ dignã esse longiori captivitate peccatorum suorum meritis exigentibus: alius autem princeps dicebat supplicando, & orando pro gente illa, ut liberaretur à captivitate, in qua detinebatur; non erat in eis contrarietas, vel etiam, si alligando diceret gentem Persarum pessimam, & impietati idolatriæ deditam indignam esse, quæ populum Dei diutiùs jugo suo præmeret, & affligeret servitutis, non adhuc contradiceret illi præcisè, & absolutè. Quemadmodùm enim justitia, & miseri-

& misericordia creatoris neque sibi invicem contrariæ sunt, neque altera alteri adversatur: sic nec isti principes in eo quòd alter allegat justitiam, alter verò precatur misericordiam, sibi invicem vel adversantur, vel contradicunt: licet verum sit indubitanter, quia quæ finaliter intendunt, contraria sunt: intendebat enim finaliter alter liberationem gentis illius Hebræorum à captivitate, alter autem detentionem ejusdem in illa. Causa autem in hoc hæc est, quia non præcisè, neque absolutè fines illos intendebant, sed sub conditione beneplaciti creatoris, quia in hoc uno, scilicet beneplacito creatoris, stabant finaliter intentiones, & voluntates eorum, & hoc erat eis, & est semper principale volitum, & intentum: licet per diversas vias, hoc inquirere, & intendere viderentur, quemadmodùm vides in una, & eadem religione Christianorum, in qua tot, & tantæ viæ esse videntur, tanta varietas, tantaque diversitas professionum, & ordinum, unus tamen eis est finis, in quem omnes tendunt, & singuli, videlicet futura fœlicitas, & gloria post hanc vitam. Quòd si quis quærat quæ utilitas, vel necessitas sit allegationum hujusmodi, præsertim apud judicem, qui nec de facto, nec de jure instrui potest, neque ullo modorum indiget, cùm in ultimitate certitudinis omnia & facta, & jura, & omninò omnia merita causarum nota sint eidem: scito, quia allegationes hujusmodi cogitationes sunt, & desideria; locutiones enim earum substantiarum, & hujusmodi cogitationes, & desideria, allegationes sunt juxta sermonem propheticum, quo dictum est: Desiderium cordis eorum audivit auris tua. Quòd si inspexeris expositionem sermonis hujusmodi, quam dixerunt, & scripserunt sapientissimi Theologi Christianorum, invenies eam non discrepare ab his, quæ dixi in hoc.

CAPUT XVIII.

De divinationibus factis per demones per inspectionem speculorum, & unguium per pueros, & virgines.

His autem sic determinatis incipiam prosequi de divinationibus, & revelationibus, quæ per malignos spiritus fieri videntur. Et dicam divinationum istarum modos, & causas; juxta quòd pertinet ad intentionem meam, atque propositum in hoc tractatu; non enim est intentionis meæ dicere hic vel sacrificia, vel alia nefanda opera maleficorum, quibus intendunt illicere, vel inducere malignos spiritus ad revelationes hujusmodi faciendas, vel quibus etiam (quod est majoris insaniæ) crediderunt se posse cogere eos ad impia illa, & sacrilega facienda, quæ ipsi scripserunt in libris suis. Scito etiam cum hoc, quia divinationes Astronomorum, Necromanticorum, & aliorum hujusmodi, qui nec nominari etiam digni sunt, non suscepi in hoc tractatu vel destruere, vel declarare, de quibus jam multa audivisti per me in multis tractatibus. Scito igitur, quia divinatio deitatis quædam imitatio est, juxta intentionem propriam nominationis istius, licet usu certissimo sola malignorum spirituum revelatio divinatio nominetur, neque enim beatos illos, ac sublimes spiritus divinare dicimus, cùm aliqua de secretis creatoris revelant hominibus. Sic neque Prophetas sanctos divinare ullus hominum dixit, sed magis prophetare, neque divini, sed prophetæ sancti vocari consueverunt: vulgariter autem divini nominantur, qui ex revelatione malignorum secreta aliqua, vel occulta loquuntur, & sic loqui pro-

A priè divinare est, medicos autem, qui interdùm sanationes hominum & mortes prædicunt] experientiâ artis suæ, quamquàm occulta aliis hominibus dicant, nemo dicit eos divinare, quia sicut prædixi, divinare non est ex arte, vel artificio, sed ex revelatione. Sic neque Astronomos, divinos homines dicunt, sed sapientes tantùm, quoniàm non ex revelatione, sed ex sapientia, & arte, multa aliis hominibus interdùm occulta revelant, prout, alibi didicisti; non enim de rebus particularibus, & voluntariis potest esse scientia, vel certitudo per stellas. Est igitur divinatio, prout dixi, divinitatis quædam imitatio, & intellexerunt antiqui divinitatis, idest, deitatis, quâ Deos sive divinos vocabant. Inde & dæmones, idest scientes, ex eminentia scientiæ quam habere opinati sunt, vocaverunt. Hæc autem erat secundùm opinionem ipsorum, qua occulta præsentium, præteritorum, & futurorum, eos, hoc est, Deos hujusmodi, seu dæmones nosse credebant, propter quod eos Deos potissimùm æstimaverunt. Et credulitas ista non parum

B provexit cultum eorum, idest idolatriam; multi enim ex hominibus aviditate, & nimio desiderio sciendi occulta hujusmodi, in impietatem cultus eorum prolapsi sunt, & usque hodie prolabuntur, quorum stultitia longè sit à te. Manifestum igitur est ex his, quia ariolos, fanaticos, & arreptitios divinos vocavit antiquitas, & nostra consuetudo, sive furore, sive alio modo divinent, hoc est, ex revelatione diabolica loquantur occulta: illos similiter divinos nuncupant qui instrumenta aliqua adhibent, quare in eis aspiciantur occulta hujusmodi, sicut speculum, aut unguis puerilis, aut ovum, aut manubrium eburneum, aut gladius climatus; quibus omnibus apponitur etiam unctio ex oleo, ut augeatur instrumentorum hujusmodi luciditas: ad-

C dunt etiã deceptores, & malefici, exorcismata quædam, sive adjurationes, & observantias temporum, & horarum, tanquàm virtute rerum hujusmodi fieret apparitio, vel visio in instrumentis prænominatis. Jam autem audivisti per me, quia in instrumentis illis utique neque res sunt, neque rerum formæ, quæ videri videntur; alioquin necesse esset, ut ab aspicientibus omnibus, & æque claré videntibus, æqualiter viderentur. Claruit autem jam multis experimentis, quia cùm septem, vel decem pueri, ac virgines, ad hujusmodi visiones applicantur, vix unus ex eis invenitur, qui videat rem, cujus revelatio quæritur: videlicet furtum, aut latronem, aut aliquod de occultis. Propter hoc igitur inducti sunt sapientes nonnulli ex antiquis, & dixerunt, omnia instrumenta hujusmodi illud solum operari ad hujusmodi apparitionem, seu visionem, quod

D dicam. Hoc igitur est illud, videlicet, reflexio aciei mentis in se ipsam, mentis inquam ejus, qui aspicit in hujusmodi instrumento; prohibet enim luminositas instrumenti ipsum aspicientem faciem mentis in exteriora intendere, seu dirigere, & repellit eam, atque reflectit in se propter quod cogitur intueri in semetipsa: in qua, juxta sententiam Platonis, si purgata sit, & tersa à sordibus, quæ à parte corporis adveniunt, & adhærent animæ humanæ, velut in speculo claro, & terso, videt vel omnia occulta, & manifesta, vel partem eorum, vel occultum, quod quæritur; & hoc secundùm magis, & minus, secundùm perfectius, & imperfectius quod est dicere, prout purior, & ab inquinamentis remotior fuerit. Nosti siquidem sententiam Platonis de animabus nostris, & discrepantiam ipsius ab opinione Aristot. videlicet, quia posuit Plato animã humanam creatam perfectam, Arist. perfectibilem tantùm. Inscriptam igitur posuit eam Plato formis

omnium cognoscibilium; & hoc quantùm ad virtutem ejusdem intellectivam: ornatam autem, & decoratam totâ pulchritudine, ac varietate virtutum, quantùm ad virtutem ejus motivam. Arist. verò utramque istarum perfectionum posuit apud animam humanam in potentia tantùm esse, & non in actu, vel effectu, posuit etiam quemadmodùm speculum, in quo nulla adhuc resultat apparitio, aut tabula, in qua nondùm aliquid scriptum est, inscriptibilem tamen omni genere figurarum, & quemadmodùm ceram ab omni impressione formarum vacuam, omni tamen figuratione sigillabilem. Propter quod processit ulteriùs sermo Platonis, ut diceret nos nihil omninò posse addiscere, vel invenire. Unde & quod apud nos vocatur lectio, apud Græcos vocatur repetita cognitio. Non igitur fiunt in animabus nostris novæ scientiæ per doctriam, aut disciplinam, aut experientiam, sed veteres, ac innatæ nobis, quæ quasi sepultæ fuerunt, & obtectæ, deteguntur per exercitationes doctrinales, aut experientias; & apparet etiam nobis ipsis, quod priùs apud nos esse non videbamus. Hoc igitur secundùm Philosophorum sententiam istam operantur luminosa instrumēta, ut ad semetipsam reversa anima insipiēs in semetipsam, profundet intuitum, & figat acutius aciem intellectus, quod quantùm ampliùs, & intimius in se facit, ampliora, & lucidius in semetipsa intuebitur, & cognoscet. Debes autem scire, quia adeò profundatus, & intimatus poterit esse in animam ipsam hujusmodi intuitu, adeòque ad seipsam poterit esse conversa, idest intùs ad semetipsam collecta, ut raptus hujusmodi sit collectio, vel propè raptum, vel propè extasim propter, quod qui in hujusmodi operibus exercitati sunt, statim consummato opere hujusmodi claudunt, & clausos fortiter tenent oculos puerorum, quibus factæ sunt apparitiones hujusmodi; tenent inquam, donec anima reversa sit ad statum pristinum à collectione hujusmodi, & effusa juxta consuetudinem, atque sparsa in corpus suum, & ejus organa; & hoc est dicere, donec resumpserit vires, & organa, quæ deseruisse, saltem ad modicum, videbatur, alioquin immineret puero periculum corporis, aut fortè insania, quia etiam cum ista observatione, quam dixi, notabiliter perpetuò horrificus remaneret aspectus hujusmodi puerorum post expletionem talis operis. Quòd si ab arreptione dæmoniaca fiat visio, vel apparitio, remanebit longè major horribilitas in aspectu illius propter præsentiam dæmoniacam, quæ naturam illius non modicum turbaverat, nec unquàm intrat corpus humanum, quin vestigia horribilitatis suæ relinquat in eo. Quapropter nec debet tibi mirum videri, si minor horror appareat in oculis hujusmodi inspectoris, cùm sola natura operata fuerit, quàm cùm horrifica, & inimica naturæ diabolica substantia operas suas immiserit, vel admiscuerit hujusmodi visioni. Ex his autem feci te scire, cur non omnia videant hujusmodi pueri in animabus suis, etiam secundùm opinionem istam, quam audivisti; sunt enim de animabus humanis magis alligatæ quædam, magisque immersæ, & mixtæ corporibus suis, quibusdam aliis; & propter hoc difficiliùs ab illis avocabiles, & ad se ipsas revocabiles: & ista fuit causa, quare ungues puerorum ad hujusmodi visiones, seu revelationes elegerunt, qui secundùm naturam solùm operari talia voluerunt. Voluptas namque venerea nō solùm proprio corpori mirabiliter alligat animam humanam, sed & alieno. Evidenter etiam est videre quasdam animas humanas penè singulis membris suorum corporum miserabiliter alligatas, & delectationibus omnium sensuum eousque captas, ut eis carere sine dolore non possint. Videbis nonnullas non curare delectationes auditus, & gustus, aut etiam visus. Et narrant historiæ Barbaros quosdam esse in extremis partibus Aquilonis, in terra, quæ vocatur Sarphaica, habitantes populos, qui nihil pulchrum, nihil delectabile curāt, venationibus, & operibus æris & ferri, bellisque solummodò dediti. Horum igitur animæ ad hujusmodi opera aptissimæ videri possent, nisi prædicta bestialis inhumanitas sic in se rapuisset eos, ut alia quæcunque nec amare valeant, nec curare. Nullo namque modorum verisimile est avaritiam, aut aliam quamcunque ex pestibus spiritualibus minori, aut infirmiori alligatione detinere captivas animas humanas, quàm voluptas venerea eas detinet, & propter hoc non minus prohibere eam à reversione, sive conversione ad semetipsam. Verùm pueri ab avaritia, & à similibus, mundi, & liberi esse consueverunt: propter hoc ergo solam virginitatem propter hujusmodi opera in pueris quærere consueverunt scientes eos à vitiis, quæ adultorum sunt, nondùm esse arreptos, vel pollutos. Est & alia causa, quam ipsos arbitror ignorare, videlicet suggestionem malignorum spirituum, quorum superbia gloriæ creatoris perversissima æmulatrix in operibus idolatriæ munditiam expetit virginalem: quemadmodùm creator benedictus munditiæ, & puritatis amator, pudicitiam virginalem acceptissimam habet, & inibi familiaribus, & in culturæ suæ servitiis. Sciendum insuper est tibi, quia magorum antiquorum apud Latinos nominatissimus illo errore dementatus est, ut crederēt animam pueri immaculati violenter necati scientiam habere omnium præsentium, prætēritorum, & futurorum. Quapropter in hoc scelus inductus est, ut puerum immaculatum sic necaret, meritoque tanti sceleris in eam devenit insaniam, ut crederet se habere animam pueri illius, quem execrabiliter necaverat, & audire ab ea responsa de his, quorum scientiam habere volebat: ubi quis dubitat de suggestione maligni spiritus alicujus errorem tam impium processisse, ut in tam detestabile facinus nefarius ille magus rueret, & postmodùm simulatione dæmoniaca sub specie, & prætextu animæ pueri illius ab aliquo maligno spiritu responsa hujusmodi audiret? Qualiter enim apud se habere, vel servare posset animam hujusmodi, nisi fortè juxta sermonem Platonis anima illa, utpote de corpore suo violenter expulsa, circa tumulum suum, idest, corporis sui, donec debitum temporis impleret numerum, moraretur? Ampliùs. Qualiter hujusmodi animam eousque benevolam, atque propitiam habere potuit, ut de præteritis, præsentibus, & futuris cum instrueret, cùm ipse mortem proprij corporis intulisset? An fortè hujusmodi anima Christianæ legis perfectionem jam didicerat, atque susceperat, videlicet, ut inimicos diligeret, & eisdem benefaceret. Sed non est ulteriùs immorandum ad destructionem vesaniæ istius, contra quam nec esset etiam disputandum juxta sermonem Aristotelis, qui dicit. Cum quolibet contraria opinionibus proferente stultum est sollicitum esse: non enim curanda sunt mendacia, quæ neminem in suam credulitatem inducere possunt, cùm sua ipsa inopinabilitate corruentia subruantur. Quid autem veritas habeat circa istam contradictionem Platonis, & Aristotelis, etsi non ex directo pertineat ad præsentem tractatum, determinare illud aggrediar.

CAPUT XIX.

De errore Platonis, dicentis non fieri in anima novas cognitiones, & scientias, sed tantùm detegi priores, & an de virtutibus similiter se habeat.

ET primùm quidem dicam illud, quia secundùm Platonem conjunctio animarum ad corpora sua quasi mors quædam ipsarum est, & quædam proculdubiò sepultura; quemadmodùm enim mortuus est homo, cujus omnes sensus extincti sunt; ita videlicet, ut nullo eorum utatur, quomodò non similiter anima humana mortua reputanda est, in qua potissimùm virtus intellectiva sic sopita, vel sepulta est, ut nihil ex ea vitæ appareat. Omnium enim, quæ ex vivente virtute intellectiva vel sunt, vel procedunt, primum, & minimum, est cogitatio, sive nuda apprehensio, quapropter cùm ex illa nec appareat, vel procedat, nec vivere reputanda est. Quòd si dixerit, quia merito peccatorum, quæ commiserunt in comparibus stellis, antequàm intrant in corpora, infligitur eis mors, & sepultura hujusmodi. Vide, quàm erroneus sit sermo hominis hujusmodi; quæ enim pœna putari potest, quæ nec cognoscitur, nec sentitur: nulla enim est anima humana, quæ se sic punitam sentiat, aut aliter cognoscat. Ampliùs. Si vera corpora humana animarum suarum organa sunt & secundùm partes suas, & secundùm totum; conjunctio igitur earum ad ipsa non est nisi applicatio, & aptatio, videlicet ad organa sua. Quis autem dicat ex hujusmodi applicatione, vel aptatione, videlicet ad organa sua, vel mori, vel impediri virtutes operativas? quod in exemplis evidentiùs videtur; exempli gratia. Quis mori, vel impediri virtutem visibilem deliret pro eo, quòd applicatur, vel aptatur oculo, aut oculus illi. Quòd si fortè dicat, quia vires illæ, seu virtutes, quæ per corpus, & membra corporis operantur, non moriuntur, vel impediuntur reverà aptatione, vel applicatione organorum, per quæ perficiunt operationes suas, sed vis intellectiva, quæ per hujusmodi organa nō operatur, corpori jungitur, & quodammodò in eo moritur, & sepelitur: & hoc ipsum quærendum est ab hujusmodi homine, videlicet, qualiter, & ob quam causam, proveniat ei mors ex corpore, & sepultura hujusmodi; virtus enim intellectiva, quasi seorsum est longè valde à corpore secundùm statum suum, & sublimitatem essentiæ suæ. Et manifestæ sunt multæ bonæ, & nobiles influentiæ ex ipsa in corpus, & partes ejus; ipsa enim regit totum, moderatur, & toti providet. Omnis enim actus voluntarius in corporibus humanis virtute intellectiva totus regitur, atque dirigitur, & inchoatur, atque terminatur, intenditur, & remittitur. Quòd si dixerit, quia hoc est postquàm vis intellectiva revixerit ab hujusmodi sepultura, vel pro toto exclusa, vel educta fuerit. Respondeo, quia sermo iste in in parte verus est, in hoc videlicet, quia non antea de regimine, & gubernatione corporis sui curat, vel quicquam agit virtus intellectiva, quàm ipsa figi cœperit in anima humana: hoc autem est, cùm adjuta fuerit, & illuminata per sensus, imaginationes, atque memorias: quæ scilicet provenerunt animæ humanæ, & fiunt in ea parte corporis; ex his enim cognoscit commoda, & incommoda, securitates, atque pericula corporis sui; quapropter inde excitatur, ut corpori suo caveat, atque provideat, non solùm propter illud; sed etiam propter utilitates, quæ eidem proveniunt ex operationibus, quas operatur per ipsum, & partes ipsius organicas. Quam enim curam gerat, quàm solicita sit de organis operationum suarum unusquisque hominum in semetipso cognoscit, & sentit: exempli gratiâ, de oculis, manibus, & pedibus, de lingua, & auribus, ut eis caveat à nocivis, naturaliaque provideat, & necessaria singulis subministret. Quia igitur non ante exercitationem hujusmodi operum curam gerit anima humana de corpore suo, vel partibus ipsius; post exercitationem autem agit hæc omnia, quæ prædixi de cura, & gubernatione ipsius: manifestum est hanc exercitationem causam esse hujusmodi curæ, & gubernationis, ipsamque illuminare animam humanam, & ut cognoscat utilitates operationum, quas per corpus exequitur, & organorum per quæ operatur easdem, quas cùm cognoscit, non potest eas non amare, & non requirere. Sequitur etiam ex hoc, ut hæc illuminatio figat virtutem intellectivam, & firmet in hoc ut per ipsa sensibilia cognoscere valeat multa de insensibilibus, hoc est, de his, quæ sensu per se non cognoscuntur. Ante igitur hanc illuminationem adeò debilis, & infirmata est, & quasi jacens, pressa infirmitate hujusmodi, ut erigere se non possit ad apprehensionem intelligibilium, sed per hujusmodi illuminationem ad ipsa cognoscenda erigitur, dirigitur, & introducitur. Ampliùs. Manifestum est animas brutorum animalium illuminari per hæc sensibilia, & acquirere per ea imaginationes, & memorias, & exercitationes multas de rebus sensibilibus. Quapropter consequens est, ut animæ humanæ per easdem similes dispositiones saltem acquirant; non enim æquivocè dicuntur animalia homines, & bruta, & propter hoc univocè dicuntur sensibilia. quare sentire, & videre, imaginari, & memorari, dicuntur univocè homines cum cæteris animalibus; præsertim cùm naturalis sit istarum dispositionum generatio, per passiones sensuum tam in hominibus quàm in aliis animalibus. Ampliùs. Non est adhuc ab aliquo opinatum, vel cogitatum, quòd oculus æquivocè dicatur de oculo humano, & equino, vel asinino; similiter neque de pede, neque de aure, neque animal, neque corpus, neque anima, hinc, & inde, æquivocè dicantur; nominationes igitur partium, & operationum potentiarum, habituum, & passionum, in humanis animabus, & brutalibus, univocè dicuntur. In eo igitur, quòd animæ, non discrepát animæ humanæ, & animæ brutales: quare earundem dispositionum receptibiles sunt in eo, quòd animæ, & eædem dispositiones generabiles sunt per eandem causam in ipsis. Manifestum est autem de brutalibus, quia novæ prorsùs sunt, & de novo omninò fiunt imaginationes, & memoriæ de rebus sensibilibus, quare necesse est, ut & in nostris. Dico etiam, quia si animæ nostræ communicant cum animabus brutalibus in operationibus antedictis, videlicet sensuum, imaginationis, & memoriæ, atque æstimativæ, quæ sunt de sensibilibus, tunc non potest esse, quin cōvenirent cùm animabus nostris animæ istæ, & viribus, quæ sunt principia, & radices hujusmodi operationum, & in receptibilitate passionum, sive impressionum, per quas fiunt. quapropter & in habitibus, sive dispositionibus, quæ ex hujusmodi operationibus relinquuntur. Quapropter quemadmodùm vera est generatio, & vera novitas, & vera nova acquisitio hujusmodi habituum, & dispositionum hujusmodi, in animabus brutorum animalium, sic & in animabus nostris. Quare non est juxta sententiam Platonis detectio, vel revelatio præteritarum cognitionū in animabus nostris, quantùm ad res sensibiles, sed vera novarum cognitionum de rebus hujusmodi acquisitio. Ampliùs. Adjuvaris in hoc ipsum

omnium animarum nostrarum testimoniis, quæ omnes universaliter confitentur se addiscere, & de novo generari in eis, sive apud eas doctrinales, & disciplinales, omninoque omnis generis scientias, & cognitiones, & nulla est, quæ non sentiat in semetipsa vacuitatem, & ignorantiam ab hujusmodi scientiis, & cognitionibus, antequàm per experientiam sensuum, aut doctrinam sentiat eas fieri, hujusmodi scientias, & cognitiones generari, vel haberi in se ipsa. Ampliùs Oblivio oppositio scientiæ est; & interdùm quantùm ad actum tantùm cum facilitate revertendi ad ipsam, & ista facilitas vocatur reminiscentia; interdùm radicalis est oppositio ita, ut necesse sit denuò inchoare doctrinam, vel experientiam, & hoc à primis principiis, vel aliis. Quòd si habitus memorativus relictus esset, sive remansisset in thesauro memoriæ, levi adjutorio reduceretur ad actum sciendi, & non omnia illa, per quæ generatus fuerat actus sciendi, iteranda essent apud illum, qui hujusmodi oblivionem pateretur, sed pars aliorum solummodò, cujus exemplum evidentissimum est in abolitionibus scripturarum quæ interdùm ad modicum abolentur, & levi, vel modica adjectione reintegrantur interdùm autem radicaliter, & propter hoc totaliter delentur, sicut per abrasionem, ubi necesse est scripturam totaliter innovari totaliterque rescribi. Si igitur ad modum hunc se habeant animæ nostræ ad scientiarum inscriptiones, & abolitiones ipsarum, tunc manifestum est quasdam sciētias sic interdùm nobis aboleri, ut nova inscriptione solummodò redeant, & reficiantur. Ampliùs. Cùm nusquàm clariùs videat, vel videre possit anima humana, quàm in semetipsa, & in eis, quæ apud ipsam sunt, nec vestigia autem videat multarum scientiarum in se ipsa, quo modò opinari potest ipsam scientiam in se ipsa, vel apud ipsam esse? Ampliùs. Si clarè, & perfectè videns intueretur pellem, in qua nec apicem litteræ unius videret, nonne testaretur vacuam esse pellem hujusmodi, & scribendam, vel rescribendam esse, & res, seu figuras litterarum, pingendas esse de novo, si quis in ea legere vellet? Quis diceret eas detegendas esse, cùm earum nec signum, nec apicis unius in ea vestigium appareat; propter hoc nemo nostrum dicit, detego scientiam, quæ in anima mea scripta est, nec detumulo eam, quæ in anima mea sepulta est, cognitionem; sed potiùs, doce me, & effice per doctrinam in me scientiam, quam non habeo. Nemo dicit, ostende mihi scientiam, quæ latet in anima mea, neque eam video, sed planè dicimus omnes ad ad unumquemque docentium; fac me scire, quod ignoro. Nemo dicit apud nos, fac me videre illud, quod reverà scio, sed quod ego me nescire indubitanter sentio. Ampliùs. Secundùm hanc sententiam necesse habet Plato, & omnes sequaces ejus, similiter opinari de habitibus virtutum motivarum. Hi autem sunt vitia, & virtutes; quapropter contrarii habitus erunt in animabus nostris ab ipsa creatione earum, virtutesque, & vitia contraria, & omnes, & omnia. Hujusmodi autem declaratio hæc est, quoniàm virtus secundùm hanc opinionem nec aboleri, nec de novo fieri poterit in anima humana, quare nec vitium. Quòd si dixerit, quia virtutes naturales insunt animabus nostris, eisque innatæ, atque concreatæ; vitia verò adventitia sunt illis: quæritur tunc, ab eo, utrùm vitium possit fieri in anima humana. Quòd si dixerit, quòd sic, erunt igitur simul illud vitium, & virtus contraria in anima humana; tamen quemadmodùm scientiæ naturales inexistentes animæ humanæ aboleri non possunt ab eadem: sic neque virtutes, ut jam prædixi. Quia igitur virtutes hujusmodi, & vitia contraria

E permanent in ipsa, erunt simul vitium illud, & virtus illi contraria, in eadem humana anima: erunt igitur simul bona, & mala. Ampliùs. Sicut in superficie alba non potest fieri nigrum remanente in ea albedine, & causa in hoc est cōtrarietas alterius ad alterum: sic in anima bona, seu virtuosa, non potest fieri malitia manente bonitate, seu virtuositate illius boni, cùm non minor contrarietas sit, sive repugnantia, hinc, quàm inde: quare manifestum est secundùm opinionem hujusmodi neminem posse fieri malum. Aut igitur innata sunt animabus nostris vitia, sicut etiam virtutes, & tunc ab ipsa creatione sua bonæ, & malæ fuerunt, & adhuc sunt bonitate, & malitiâ contrariis: aut bonæ solummodò permanserunt, cùm vitia in eis, nec fuerint, nec fieri potuerint; & tunc nulla anima mala est, neque homo malus, sed omnes boni. Quare soli boni homines peccant, soli boni omnia mala faciunt, soli F boni furantur, soli boni rapiunt fraudant injustè judicant, cùm mali nulli vel sint, vel esse possint, postquàm nec malitia naturaliter est in animabus indita, nec advenire possit eisdem. Ampliùs. Habitus, & privatio nec in eodem simul, nec de eodē dici possunt, sicut videns, & cæcus nemo simul est, & de nemine simul dici possunt cæcum & videns. Cùm igitur per modum istum se habeant sciens, & ignorans, cùm unaquæque animarum nostrarum sciens, immò scientissima, seu sapientissima à natura sit, & perpetuò talis permaneat, cùm habitibus eam privari impossibile sit; cùm hujusmodi scientiæ in ea indelebiter persistant, impossibile est insciam, vel ignorantem cujuscunque rei illam fieri. Quia igitur similiter se habet de bonitate ejusdem, atque virtutibus, impossibile est eam vel malam fieri vel etiam non G bonam, quemadmodùm si visus sic esset inditus alicui, sicque inseparabiliter adhærens, impossibile esset ipsum vel cæcum, vel non videntem fieri. Ampliùs Cùm manifestum sit tot millia hominum malè agere perversèque vivere, unde malitia in operibus, & perversitas in vita eorum, postquàm radices operum, & totius conversationis humanæ fons boni sunt? operum namque radices habitus sunt, similiter fons, unde tota manat humana conversatio, non nisi bonitas est apud animam humanam, cùm in ea bonitas, nec malitia sit, nec fieri possit. Quòd si quis dixerit, quia cum habitibus radicabilibus, licet bonis, sunt etiam hominibus multis malæ dispositiones, & ex malis dispositionibus mala opera procedunt; quare non est necesse, ut qui malè facit, habitum habeat ad malefaciendum; irasci enim semel, & subitò, sufficit ad occidendum, vel percutiendum illum cui quis irascitur; & ad hunc modum se habet de aliis dispositionibus, dispositio autem, & habitus non videntur cousque repugnan-H tes esse invicem, ut alter alterum non patiatur secum, quemadmodùm dici solet: quia nihil prohibet aliquem scire omnem mulam sterilem esse; & tamen ignorare de hac in particulari, an habeat in utero: sic pallidus, & albus per naturam, per verecundiam rubens efficitur, & dicitur; nec tamen adhuc dixit aliquis, quòd albus per naturam non possit fieri rubens per verecundiam, quin destruatur albedo naturalis in ipso. Dico igitur in his, quia intolerabiliter errat homo hujusmodi; primùm, quia negat virtutes consuetudinales esse, & posse fieri ipsasque dispositiones invalescere posse, & radicari in habitus; negat similiter, quòd nemini intelligenti ignotum est, vel etiam dubium. Ampliùs. Necesse habet confiteri omnes homines bonos esse, & etiam æque bonos, cùm habitus naturales in omnibus individuis ejusdem speciei naturaliter æquales sint; & cùm dicat bonitatem naturalem neque aboleri,

neque minui posse. Ampliùs. Non nisi stultissimè, & per abusionem intolerabilem, secundùm sententiam ipsius dicentur homines mali; quemadmodùm non dicuntur rubei, qui per verecundiam solummodò rubescunt. Per hunc igitur modum non possunt homines dici mali per huiusmodi dispositiones leves, & subitas, cùm contrariis habitibus naturaliter boni sint. Ampliùs. Qualiter dici potest iustus, qui nonnisi iniustitiam operatur? Et bonus qualiter dicetur, qui nonnisi malitiam operatur? an ullum est testimonium operum? qualiter dicit Sapiens ille, quia creator interrogabit opera nostra; si non est credendum operibus, qualiter iudicabit Deus vivos, & mortuos secundùm opera eorum, si non tales sunt homines, qualia opera ipsorum? Ampliùs. Quæ est iustitia, quâ suspenduntur latrones, & homicidæ, aliique malefici, & puniuntur, cùm ipsi boni sint, & non mali? Errant igitur iudices, & publicæ potestates, iustitiando huiusmodi homines, qui utique boni sunt, qui etiamsi mali essent ex huiusmodi malis dispositionibus, magis tamen eos bonos esse necesse esset ex naturaliter eis inditis virtutibus, & bonitate naturali. Quapropter magis prodesse debent eis, magisque eos defendere, quàm malitia adventitia posset eis obesse; præsertim, cùm dicat Aristoteles: Quia quòd natura tale, magis tale. Quare magis boni sunt ex naturaliter indita bonitate, quàm possint esse mali ex malitia exteriùs eis accidente, atque superveniente. Magis igitur non solùm parcendum est eis, quin potiùs magis remuneratione digni sunt ex bonitate innata, quàm puniendi ex malitia acquisita. Quòd si fuit sententia Platonis animas humanas creatas perfectas esse quantùm ad virtutem intellectivam solummodò, & perfectè inscriptas scientiis, quantùm naturaliter capaces sunt; nudas verò, & vacuas, quantùm ad virtutes motivas. Dico inprimis contra sermonem huiusmodi, quia ridiculosæ, & ridendæ essent animæ humanæ in statu illo, cùm essent in parte vestitæ, & in parte nudæ, & hoc nuditate indecentissimâ, & maximè erubescendâ; longè enim tolerabilior est ignorantia scientiarum in animabus humanis, quàm defectus virtutum, & longè minùs turpe est, non esse scientem, quàm non esse bonum & iustum, aut iuxta sermonem Apuleii Philosophi magis audacter, & absque verecundia respondere posset quis interrogatus, nescio Astronomiam, nescio Grammaticam, non sum Astrologus, non sum Geometra, quàm respondere posset, non sum bonus, aut iustus, aut non habeo bonitatem, aut iustitiam. Secundò dico, non parvam contumeliam esse creatori adeò turpem imperfectionem, adeóque ignominiosum defectum in tam nobili opere suo reliquisse. Quid igitur arctavit prælargam bonitatem ipsius, atque magnificentiam munificentissimam, ut adeò pauperibus, & indigentibus dimidiam solummodò vestem, & quam non nisi ridiculosè portare possent, animabus nostris dares? Denique dico impossibile esse substantiam cognoscentem bonum, & malitiæ occupatione non infectam, neque impeditam, non amare illud; aut si hoc casu aliquo eveniret, ut cognoscens bonum non etiam diligeret, culpabilem esse in hoc, ac reprehensibilem nemo intelligens dubitaret. Ampliùs. Quòd in animabus humanis fuerit naturalis virtus, & potentia diligendi bona, & odiendi mala cognita, unum est de manifestis. Aliud iterùm est de manifestis, quia ex potentia nullo modorum impedita, & ut decet, atque oportet, adiuta, necesse est exire actum. Cùm igitur potentia diligendi, & odiendi nullo modorum impedita sit in animabus humanis toto eo tempore, vel ævo, quo eas posuit Plato fuisse in comparibus stellis; esset autem adiuta cognitione bonorum, & malorum, sicut ipse posuit, & hoc est adiutorium decens, & opportunum, quod solum necessarium est huiusmodi potentiæ ad execundum in actum: necesse est animas humanas ex tunc dilexisse bona, & odio habuisse mala, odio inquam, & amore naturalibus, qui sunt fortissimi, & inseparabilissimi habitus, & per hoc virtutes, cùm sint principia fortissima rectarum, & laudabilium operationum. Ab ipsa igitur creatione sua necesse est animas humanas perfectas, ac decoratas fuisse pulchritudine virtutum naturalium, si verum est eas ex tunc perfectas fuisse scientiis, ut Plato posuit. Quare necesse habet Plato cum omnibus sequacibus suis ponere eis utramque perfectionem, scientiarum videlicet, & virtutum, aut utramque removere ab eis.

CAPUT XX.

De variis irradiationibus à Deo in animas humanas venientibus, & de impedimentis susceptionum earum.

Iam igitur feci tibi constare impossibilitatem erroris Platonicorum de animabus humanis in parte ista de scientia. Sed de Aristotele, qui Platoni satisfacere non valens aliter de formis, vel ideis, posuit intelligentiam agentem, velut solem quendam spiritualem animarum nostrarum, quantùm ad virtutes intellectivas, qui & ausus fuit ipsam intelligentiam agentem dicere creatricem animarum nostrarum, non solùm illuminatricem debent tibi sufficere, quæ in præcedentibus, & in speciali, vel singulari tractatu de intelligentiis audivisti. Quapropter revertar ad id, in quo eram, videlicet ad declarandum tibi, qualiter divinationes per inspectionem lucidorum instrumentorum fiant secundùm nonnullos Philosophos, & absque ministerio dæmonum, & per naturam tantùm instrumentis huiusmodi, sicut prædixi, adiutam. Dico igitur, quòd scientiæ huiusmodi, sive cognitiones, de quibus agitur, non sunt in animabus humanis ante inspectionem instrumentorum huiusmodi, sed fiunt in eis, & de novo adveniunt durante inspectione, quam dixi. Quapropter fiunt irradiatione lucis spiritualis sublimioris; & quoniàm videmus huiusmodi revelationes fieri, atque irradiationes in furiosis, & in graviter ægrotantibus & in vehementer timentibus, & in somniantibus, & de rebus aliquibus sollicitudinem magnam, atque profundam gerentibus, quoniàm res huiusmodi omnes, quas nominavi, abstrahunt animas humanas ab omnibus exterioribus, & etiam ab ipsis corporibus suis, & approximant eas luci, quæ supra ipsas est immediatè per naturam, vel alii luci, quæ ad ipsas illuminandas beneplacito creatoris immittitur; sicut interdùm factum est in Prophetis, & in quibusdam aliis hominibus, tam viris, quàm mulieribus, ad quos sancti Dei Angeli propter revelationes aliquas faciendas pluries missi sunt, & adhuc mittuntur. De luce autem, quæ supra animas nostras est immediatè, & cui quantùm ad vires suas nobiles animæ nostræ coniunctissimæ sunt, dicit unus ex sapientissimis Christianorum: quia lux illa creator est benedictus. His verbis inter mentem nostram, & lucem interiorem, quæ Deus est, nihil esse medium intelligens, & hoc ex sermone prophetico, quo dictum est ad ipsum creatorem: Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine: hoc est, luminosus vultus tuus, qui non est aliud, quàm tu. Hunc ergo vultum illuminant super nos, cùm ex eo ef-

fulget in animabus nostris, hoc est, in superioribus viribus animarum nostrarum, splendor alicujus novæ revelationis, aut gratiæ alterius. Et quia rarò fit hoc, & ipsi soli creatori notum est, quando hoc ei placeat facere, dixit: Signatum esse lumen vultus ipsius supernos, idest, clausum: quia non fiunt hujusmodi irradiationes super animas humanas, nisi cùm hujusmodi lumen se aperit, & effundit, ad modum coruscationis, quæ fit ex mediis tenebris, vel propter hoc dixit, signatum, hoc est, clausum, quia ignotum: paucissimi enim sunt quibus lumen illud se aperuerit, & innotuerit, & qui tantam propinquitatem ipsius ad animas nostras noverint: videlicet, ut non sit medium inter ipsum, & animas nostras, medium dico naturalis interpositionis: quòd enim interdùm mediatores inter ipsum, & nos, sancti Angeli sunt, in causa interdùm est, quia non sumus idonei splendore ipsius immediato irradiari. Et in multis indubitanter prohibet irradiationem immediatam ipsa vitiorum, & peccatorum fætulentia, in multis alligatio animarum ad corpora, quæ prohibet abstractionem earum à corporibus ad hoc necessariam, in multis autem complexio; quædam enim complexiones incrassant animas, & impediunt vires earum nobiles. Propter quod dicit Galenus summus medicus, quia flegmatica complexio nullam virtutem animæ juvat; in multis quoque sollicitudines de rebus sensibilibus, & temporalibus. Causa autem in hoc est, quoniàm incurvant, & occupant animas humanas, propter hoc prohibent eas à perfectione rerum sublimium, & rerum occultarum; quemadmodùm plenitudo vasis de uno liquore prohibet ipsum à receptione liquoris alterius; sic & inscriptio tabulæ, vel pellis prohibent aliam inscriptionem ab illa, juxta sermonem Sapientis, quo dixit: Quia non recipit stultus verba prudentiæ, nisi ea dixeris, quæ versantur in corde ejus. Propter hujusmodi causas visum fuit Aristoteli, omnes ingeniosos melancholicos esse, & videri eidem potuit melancholicos ad irradiationes hujusmodi magis idoneos esse, quàm homines alterius complexionis, propter hoc, quia complexio ista magis abstrahit à delectationibus corporalibus, & à tumultibus mundanis. Licet autem adjumenta prænominata natura præstet ad illuminationes, & revelationes, gratia tamen creatoris, munditiaque conversationis, & sanctitas, & puritas multò abundantiùs ipsas impetrant, & etiam interdùm obtinent non petitas; præsertim si de gloria, & honore creatoris, & de publicis utilitatibus sit eis sollicitudo, & cura vigilantior, quemadmodùm apparuit in Propheta Hebræorum, cui dictum est ab Archangelo: Nunc egressus sum, ut docerem te, & intelligeres, & iterùm: Ego veni, ut indicarem tibi quia vir es tu desideriorum, & subaudi tu, sanctorum, ac piorum, quæ reverà sunt de honore, & gloria creatoris, & de publicis, sive communibus utilitatibus Propter hoc dixit quidam ex sapientibus Latinis, quia credendum erat regio somnio; qui enim loca sublimitatis, & regna obtinent, plerumque magis solliciti sunt de rebus publicis, quibus præsunt, avidiorique desiderio meliorationem, ac prosperationem earum cupiunt, & affectant. Non est igitur mirum, si de his fiant ipsis instructiones divinitùs, & revelationes, cùm eis longè magis incumbat, magisque necessarium sit, si quid de rebus hujusmodi faciendum sit eis. Quod igitur senserunt Philosophi, quos prædixi, de divinationibus, sive revelationibus, quæ fiunt per inspectionem corporum lucidorum, possibile indubitanter est, & particulare, & valde rarum propter impedimenta, quæ prædixi. Vix enim

Quòd complexio multùm confert ad operationes animarum nostrarũ.

Quòd melancholici ingeniosi sunt, & apti irradiationibus.

E reperiuntur animæ, quæ tam levi repulsu sic à corporibus abstrahantur, & intra se revertantur, atque supra se ad lucifluam veritatem, quæ Deus est altissimus, extollantur; neque contingit hoc, nisi in animabus paucæ alligationis, & debilis adhærentiæ ad corpora sua, & alia corporalia, inveniuntur tamen animæ aliquæ, quibus istæ irradiationes supervenıũt ex fortitudine cogitationum in rebus divinalibus, & ex vehementia devotionis in orationibus suis; similiter ex ardore piorum, ac sanctorum desideriorum, quibus pulchritudinem jucundissimam creatoris concupiscunt. Galenus autem in libro de melancholia dicit ex hujusmodi desideriis interdùm aliquos incurrere morbum melancholicum, qui proculdubiò desipientia magna est, & abalienatio à rectitudine intellectus, & discretionerationis. Scire tamen debes, quia hujusmodi homi-

F nes, videlicet morbo melancholico laborantes, irradiationes recipiunt, verùm particulatas, & detruncatas. Quapropter adinstar Prophetarum de rebus divinalibus naturaliter loqui incipiunt, sed loquelam hujusmodi non continuant, nisi ad modicum. Et propter hoc statim recidunt in verba desipientiæ consuetæ, tanquàm si fumus melancholicus ascendens ad virtutem intellectivam in illis fulgorem ipsius intercipiens illam offuscet; & propter hoc ab altitudine tanti luminis mentem in aliena dejiciat, & ipsam ad ea loquenda deducat. Causa autem in hoc est, quoniàm ad modicum cessant ascendere vapores melancholici ad mentes hujusmodi hominum, & propter hoc ad modicum permittunt eas esse in alto hujusmodi irradiationis, miráque subitatione trahunt eas, atque præcipitant in cogitationes alienationis, & delirationis. Debes etiam scire cum his, quæ præcesserunt, quia sapiens, & sanctus iste ipsam lucem interiorem, ex

G qua emicant irradiationes hujusmodi, vocat æternam veritatem: in qua verissimè est omnia scibilia, ac lucidissimè intueri: veruntamen quibus datur, & cui est ex beneplacito creatoris. Datur autem potissimùm his, qui emundationi, & purificationi animarum suarum ut decet, intendant, abstrahentes eas ab omnibus inquinamentis sensibilibus; & spiritualibus, & à rubigine nativæ corruptionis eas jugiter elimantes; & talibus visionem creatoris lex Christiana evidenter promittit, ubi legislator illius dicit: Beati mundo corde, quoniàm ipsi Deum videbunt: Sublimium etiam, ac beatorum spirituum consortia, atque familiaritatem per hæc tam multi adepti sunt, sicut Plato de magistro suo Socrate testatus est, dicens: Quia Socrates ob egregiam vitam & castimoniam, ab infantia numen habuit comitem; siquidem pura puris, sincera sinceris misceri, atque contiguari fas est. Quidam verò inter

H Philosophos Latinorum, judicio meo nobilissimus dixit in libro suo, quem scripsit de natura Deorum. Quia si quis temperatè uteretur cibis, & potibus, & immaculatum se custodiret, subintelligo à venereis voluptatibus, vivens hic frueretur consortio, & visione Deorum: doctrina namque, & religio Christianorum venereas voluptates potissimùm detestatur. Causa autem in hoc est, quoniàm maximè captivant animas, & illigant, immerguntque corporibus, insuper eas inebriant, & dementant, avertuntque à gaudiis spiritualibus; necnon à scientiis, atque contemplationibus rerum divinalium. Deditis autem hujusmodi voluptatibus, delitiæ omnes sublimes, & spirituales, & sanctæ non sapiunt. Et si possibile esset, ut eas apprehenderent, non est dubium quin desiperent eis, quemadmodùm econtrariò se habet, quia fruentibus delitiis spiritualibus desipiunt carnales, & abominabiles

biles eis videntur, sicut reverà sunt. Sciendum est A etiam tibi cum his, quæ præcesserunt, quia eousque invaluit opinio ista apud quosdam ex antiquis Philosophis, ut crederent se facere posse Prophetas, propter quod pueros excæcabant, ut obtusâ viâ visus, acies mentis humanæ non habens quà exiret per visum, in semetipsam reflecti cogeretur; & propter hoc in semetipsa, tanquàm in libro naturalis inscriptionis, legeret, & videret, vel omnia, vel multa de absconditis, quæ alii homines ignorabant, & scire etiam, non valerent. Quidam autem, sicut traditur, in tantam prosilierunt audaciam, ut semetipsos etiam excæcarent, credentes, & omninò asserentes, quòd sensus luminositatem mentis dispergerent, minuerent, & tenuarent; occlusi verò illam colligerent, congregarent, ac etiam adaugerent: quemadmodùm evidens est de luminositate visibili, quòd eam conclusio colligit, & aggregat, & adauget, sicut manifestum esse tibi potest ex libro, qui est de visu simul, & speculis. Et ne tibi videantur leviter, ac irrationabiliter in eam credulitatem inducti, præter experimenta, quæ acceperunt ex operibus hujusmodi, ponam tibi indicia, & rationes, & nonnulla exempla, quæ non modicam habent admirationem. Dico igitur in primis, quia si debilitatem patitur aliquis alterius manus, in altera aut suppletur, aut penè suppletur ejusdem defectus hujusmodi, ubi quid aliud cogitari potest, cùm in aliis membris similiter se habeat, nisi quod prædixi de lumine: & quod evidenter apparet in aqua plures exitus habente: videlicet, quia si obstructus fuerit unus exitus, abundantiùs exibit per alium; similiter si impeditus fuerit, scilicet, ut minùs exeat per illum, supplebitur ista diminutio in alio exitu. Aliud exemplum est de vase perforato, & aquam aliunde continuè recipiente, quia quantò plures, & majores exitus habeat, vel habebit, sive foramina, tantò minùs de aqua retinebit: quantò verò pauciores, & minores, tantò plus in eo de aqua remanebit. Cùm igitur corpus humanum ad modum hujusmodi vasis se habeat: quantò plus habebit aperturas majoresque ac liberiores, tantò de influentiis animæ intra se minùs retinebit: quantò verò pauciores, & impeditiores: tantò plus etiam influentiæ ab aliis exitibus prohibitæ ad alios redundabunt. Quia igitur organa sensuum ad modum hujusmodi exituum, sive foraminum se habent, non est mirum, si obstructis, vel uno, vel pluribus exitibus hujusmodi, influentia, quæ fluere non permittitur, ad alios exitus transmittitur, hoc est, ad alia organa sensuum. Et hoc indubitanter apparet in multis hominibus excæcatis, in quibus tanta est vis imaginationis, ut penè suppleat apud eos defectum visus, de quibus exempla plurima, & mihi notissimâ narratione, scribere possem hîc, nisi supervacua prolixitas illa me cogeret præterire: præsertim cùm tanta tibi suppetat copia hujusmodi exemplorum, ut vix inveniatur cæcus, qui non incredibili aliquo splendore imaginationis incredibiliter polleat, & clarescat. Ponam tibi & aliud incredibilis admirationis exemplum, quod accidit propè terram nativitatis meæ, de uno quodam, qui cùm esset cæcus à nativitate, factus est bellator fortissimus, nec cessavit à bellis usque ad tempora senectutis suæ, cæcus tamen usque ad illa tempora persistens. In senectute autem sua respexit eum misericordia creatoris, & avertit eum à vita priore, & religiosum eum effecit: in religione autem multis annis devotus, & per omnia laudabiliter conversatus, tandem divino munere, & miraculo lumen visus accepit, quo à nativitate semper caruerat. Quid igitur hîc aliud dici, seu cogitari

Nota cujusdam cæci laudes.

potest, nisi quòd lumen retentum intra, & non habens, qua exiret, cæcitate oculos obstruente, in ipso organo virtutis imaginativæ adductum, & multiplicatum est eousque, ut defectum visus illi cæco suppleret, & ipsum in præliis regeret, eique ab insidiis præcaveret. Forsitan autem iste splendor prophetia est virtutis imaginativæ, de qua alibi aliquid audivisti. Ampliùs. Siquidem canibus est iste splendor, ut latrones occultissimos investigent, deprehēdant, & prodant, sive revelent; est inquam eis non ex eruditione, sed ex natura, quomodò non multò fortiùs debet esse in animabus humanis splēdor, quo omnia occulta videant in seipsis? & hoc cùm semetipsas liberè poterunt intueri: non enim videt canis latronem intra se, sed in anima sua intuetur eum, sed neque olfactus repræsentat eum, ut quidam opinati sunt, cùm latro per hoc, quod latro, nihil olfactibile habeat, per quod deprehēdi valeat esse latro. Certum enim est, quia latrociniū nec odor est, nec odorabile per se. Et jam tibi dixi in eis, quæ præcesserūt de splendore hujusmodi, quis est, & unde est, & quam ob causam datus canibus quibusdam. In his igitur, & hujusmodi, oportet te diligenter intendere, & non sequi consuetudinem imperitorum quorundam, qui etiam in omnibus rebus administrandis, quarum causas ignorant, & investigare prorsùs nesciunt, ad omnipotentissimam virtutem creatoris recurrunt, dicentes miracula esse omnia hujusmodi. Similiter declinare debes à via eorum, qui in rebus hujusmodi ad imperiosissimam Dei voluntatem altissimi refugiunt, quæstiones indissolutas penitùs relinquentes, & liberatos se esse putantes, cùm dixerint, quia sic voluerit creator, vel voluntas ipsius causa est solùm rerum talium: errant autem intolerabiliter: primò, quòd omnium quæstionum hujusmodi solutionem unicam reddunt. Secundò, quia C interrogati propter quid, causam remotissimam assignant, cùm quæstiones istæ tam variæ sint, ut unâ, & eâdem solutione dissolvi non possint, & interrogationes, quæ sunt propter quid causam remotissimam non quærant, sed proximam. Miserrimum igitur hoc habēt solatium imperitiæ suæ, & quamquàm ad exterius rationem prætendant, ignorantiam tamen suam in his rebus nullatenùs ignorant. Relinquens igitur eos in erroribus suis, qui tam nobiles scientias vel discere negligunt, vel erubescunt; attende, quia non cogeris exemplis istis, vel argumentis concedere, vel recipere, vel etiam opinari, animam humanam inscriptam esse naturaliter scientiis, ac virtutibus decoratam: sed potiùs novis influentiis, & irradiationibus illustrari à luce prima radiātissima, quæ est creator benedictus: & hoc, ut prædixi, interdùm per seipsam, interdùm per lumina alia, quæ sunt boni spiritus, ac sublimes. Qualiter D autem emicent, vel fulgeant splēdores isti vel ab ipsa luce prima, vel à luminibus mediis nunc dictis jam audivisti in præcedentibus: nec oportet, ut hîc tibi repetantur. Quæstionem tamen habes, qualiter in animabus peccatricibus irradiationes hujusmodi fiant. Manifestum autem est tibi de malignis spiritibus, quanta sint peccata, & iniquitas eorum, cùm tamen magnis scientiarum splendoribus fulgeant; non enim sunt vitia eousque repugnantia scientiis, ut eas prorsùs à substantiis suis repellant, aut exterminent, præsertim cùm irradiationes hujusmodi influentiæ sint naturales, & naturaliter emicantes de luminositate creatoris. Et de hoc evidentissimum exemplum est in influentia vitæ, de qua nemo intelligens dubitat, quin sit ex fonte largissimo, ac redundantissimo vitæ, qui est creator benedictus. Hanc quidem influentiam vides effluere in omnem materiam receptibilem ipsius; ubicunque

enim parata est materia vitæ receptibilis, eidem infunditur vita. Et hoc videre tibi facile est in omnibus animalibus, quæ generantur in lignis, lapidibus, & etiam in caseis, quæ utique non generantur ex commixtione maris, & fœminæ. Et hæc generatio certissimum est indicium præsentialis existentiæ creatoris in omnibus substantiis, & insuper propinquitatis immediatæ omnium hujusmodi materiarum (hoc est ad vitam recipiendam paratissimarum,) propinquitatis inquam immediatæ; non enim est etiam cogitatione fingere medium, propter quod ex fonte illo redundet in omnes hujusmodi materias. Sicut igitur non refert apud bonitatem creatoris de seminatione grani cujuscunque, an fiat ex avaritia, vel ex cupiditate, sed ex quacunque causa fiat; dum tamen materia grani receptibilis vitæ sit, & adsint ei adjumenta convenientia vivificationi, vitam eidem creator benedictus infundit. Hoc autem est, quoniàm redundantia vitæ ex ipso est largitate naturali in prædictas materias; sic de irradiationibus hujusmodi se habet, quoniàm non refert de animabus, quæ ad luminositatem creatoris eousque approximant, an bonæ, vel malæ sint, cùm non attendat prælarga bonitas creatoris merita earum, sed receptibilitatem, & præparationem, quam prædixi, sicut ostendi tibi de vita. Quapropter videbis penè in omni genere vitiosorum hominum irradiationes istas, & raptus fieri, quoties vel per timorem, vel per aliam passionem vehementem animæ ipsorum à corporibus suis vel avocatæ fuerunt, vel abstractæ. Similiter se habet & de somniis, maximè cùm per quasdam fumigationes, & odores sopor fuerit ingravatus, & sensus communis, in quo somnus potissimùm fit, fuerit vehementiùs illigatus. Et noverunt nonnulli ex medicis medicinam istam, videlicet, per cujus fumum, cùm in angulis domus, in qua jacet dormiens, vaporaverit, somnus dormientis fit, vel ingruat, vel placidet, aut ut placata anima de immersione corporis quasi libera emergens, regionem lucis idest luminositatem creatoris attingat: & hoc indubitanter naturale est animabus humanis rapi ad ipsum creatorem, quoties prædictis impedimentis non prohibentur, quemadmodùm naturale est ferro ad lapidé magnetem, vel adamantem rapi. Nec mirum, cùm etiam præsentia sanctorum angelorum, & visione similiter ad eos rapiantur. Nec mirum, cùm causa, qua lapis magnetis, vel adamantis sic rapit ad se ferrum, longè fortior inveniatur in creatore, & in prænominatis substantiis: hic autem est naturalis amor ferri ad utrumque lapidem prædictorum: quemadmodùm autem interposita quædam inter ferrum, & lapides illos prohibent motum, seu raptum hujusmodi, sic fantasiæ, & prænominatæ passiones prohibent raptus animarum nostrarum, & elevationes earum ad regionem lucis. Oporteret autem te jugiter reminisci de anima humana, quòd ipsa est in horizonte duorum mundorum, & in confinio duarum regionum & etiam ei naturaliter liberum inclinare se in inferiorem, atque erigere se, sive elevare ad superiorem, nisi corruptio, quæ est à parte corporis, impediret. Nunc autem non est ei liberum elevare se ad mundum superiorem, sive regionem illam, in statu miseriæ, & corruptionis istius; est enim mirabiliter depressa, & incurvata per corpus, de quo dixit sapiens. Quia corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena habitatio sensum multa cogitantem. Et ipse latinorum poëtarum egregius, loquens de animabus nostris, dixit. Quantum non noxia corpora tardant. Hinc est, quòd tempore adolescentiæ meæ visum fuerit

E mihi, quòd facilis erat acquisitio prophetici splendo: is, & irradiationis magnæ, propter hoc, quoniàm animæ nostræ sunt quasi tangentes utrumque mundorum istorum, sive utramque regionum istarum. Videbatur itaque mihi, quia facilis erat purgatio animarum nostrarum à sordibus vitiorum, facilisque diruptio laqueorum, seu vinculorum, quibus animæ nostræ tenebantur incurvatæ, & quasi in obtorto collo, sicut dixit mercurius in libro suo de Deo deorum. Opinabar enim, quia paulatim abstinentia, & abstrahendo animam meam à sollicitudinibus, & delectationibus, quæ eam captivant, & demergunt in mundum inferiorem, qui est mundus sensibilium, abstergerentur ab anima illa, quæ erant obscurantia eam, & obtenebrantia, & per consuetudines contrarias dirumperentur, & consumerentur vincula illa, & laquei; & sic evaderet anima mea libera, & potens per semetipsam in regionem superiorem, quæ lucis est, erumpere. Nunc autem, & à tempore multo jam didici per exercitationem rerum divinalium animas humanas non posse purificari ab inquinamentis vitiorum, & peccatorum, nisi virtute, & gratia creatoris; & istam libertatem, quamquàm naturalis sit, videlicet, erumpendi, & elevandi se in regionem lucis, non esse eis aliter reparabilem, aut restaurabilem. Ex sermonibus etiam prophetarum manifestum est eos interdùm orationibus recipere, vel revocare ad se splendorem propheticum, nec non jejuniis, & abstinentiis, aliisque sacris exercitationibus ipsum sæpius impetrare. Nota.

F

CAPUT XXI

De virtute musicæ, & quòd anima sita sit in horizonte duorum mundorum, & de revelationibus diversis per diversa media.

QUæstionem autem habet, an harmoniis, idest concentibus musicorum instrumentorum, possit obtineri, vel acquiri, quolibet modo splendor iste, præsertim cùm de quodam propheta Hebræorum legatur in libris eorum: quia cùm à quodam rege consuleretur, nec aliter sciret ei respondere, nisi per irradiationem propheticam, jussit vocari psaltem, factumque est, cùm psalleret, tandem facta est super eum manus Dei, & virtus domini Dei ad prophetandùm. Dico igitur in hoc, quia reverà quidam concentus musicales multùm præstant adjutorium ad hoc, ut obtineatur splendor hujusmodi, quòd iste propheta non ignorabat. Manifestum est etiam multos morbos spirituales musicis interdùm fuisse curatos concentibus, sicut insaniam & melancholiam, & alias quasdam alienationes. Causa autem in hoc est, quoniàm concentuum quorundam suavitas mirabiliter est demulcens animas humanas, & rapiens eas, & propter hoc eripiens eas ab aliis passionibus. Nec mirum, cùm in libris Hebræorum expressè dicatur de quodam rege, quia quandocunque spiritus malus arripiebat ipsum, tollebat quidam puer citharam, & percutiebat eam manu sua, & refocillabatur rex, & lenius habebat: recedebat enim ab eo spiritus malus, id est, diabolus. Et quoniàm non legitur ibi, quòd verba aliqua tangens citharam dixerit, solà virtute harmoniæ fugatum fuisse malignum spiritum non immeritò quis opinetur. Quantam autem potestatem Plato harmoniis attribuit, apparet evidenter ex libro suo, qui vocatur Timæus, ubi dicit, quòd potentissima artium musica est; & nemini intelligenti dubium est, musicam esse virtutem harmoniarum ad mitigandos dolores animarum humanarum, & ad

incutiendos eosdem, similiter ad lætificandas ipsas, & ad omnes passiones ingerendas eisdem. Tantaque est vis earum in commovendis animabus, ut etiam eas cogat movere corpora sua motibus gesticulationum, quibus, quatenùs possibile est, effigiant motus passionum suarum interiorum. Manifestum igitur est, quia per harmonias fugantur maligni spiritus, sicut recedunt ab animabus, quas vexant. Et causa in hoc est, quam dixi, videlicet, virtus harmoniarum, quæ adeò rapit animas humanas in se, adeoque abstrahit illas non solùm ab aliis passionibus, & sollicitudinibus, sed etiam à se ipsis. Nihil mirum igitur, si recedant à malignis spiritibus, & scorsum fiant à passionibus, per quas tenebantur ab ipsis: quando etiam à semetipsis quodammodò abstrahuntur, & in ipsam harmoniarum suavitatem rapiuntur. Ex quibus manifestum tibi esse debet, quoniàm harmoniæ gratiam contemplationis, & divinalium scientiarum studia, non mediocriter adjuvant. Verùm peritia musicalis, & ars inveniendi, cōponendique cantus, maximè harmonicos, qui omnium sunt suavissimi, necessaria est in his. Fortè igitur, & fortuitò curati sunt multi morbi spirituales per harmonias à nescientibus medicis, quæ, vel quales harmoniæ virtutem istam habent. Verùm si prænominata peritia præditi essent, vix eos effugeret aliquis morbus spiritualis. Ex his etiam facile est tibi scire, quòd non mediocriter confortant, & adjuvant virtutem intellectivam, atque motivas nobiles, quemadmodùm cantiones, quæ sunt de chromatico genere molli, lasciviam, & motus venereos vehementer incitant, & acuunt; sicut & illæ, quæ sunt de tertio genere, hoc est, de diatonico, incitant animas humanas in rigorem, & ferocitatem exasperant, & erigunt, propter hoc consilio musicorum in præliis adhiberi solent, ubi & illud mirabile accidit, quia etiam equos in prælium excitant, & exacuunt soni diatonico genere musicati. Vides igitur quantus defectus est in medicis, tempore isto potissimum, quantùm ad morbos spirituales. Revertar autem ad illud, in quo eram, & dicam, quia jam claruit tibi per ea, quæ præcesserunt, status naturalis animæ, quo posita est ipsa nobilitate suæ creationis in horizonte duorum mundorum, & in confinitate duarum regionum. Et dixi tibi, quia mundus iste sensibilis, sive sensibilium est alter istorum, & est mundus inferior, & est regio tenebrarum, quantùm ad virtutem intellectivam animarum nostrarum, quoniàm ipsa secundùm statum miseriæ istius nihil videt, vel cognoscit in sensibilibus, ut sunt sensibilia & particularia, ab his tamen, & à parte mundi inferioris illuminatur ad cognoscenda, quæ per hoc possunt cognosci, sicut per motum ad causam motus cognoscendam. Et intendo in hoc, quod dixi, sensibilia, ut sensibilia, & particularia sunt, non illuminare virtutem nostram, intellectivam, immediatè, & per se, sed per sensus, ut imaginationem, & memoriam, quæ relinquitur ex his. Impressiones enim à rebus sensibilibus non veniunt immediatè ad intellectum, quia neque intellectus formarum sensibilium receptibilis est, sed reverà legit in imaginatione, & memoria reliquias impressionum, quæ relinquuntur in eis ex impressionibus, quæ fiunt in sensibus à rebus sensibilibus. Propter quod imaginatio hujusmodi, & memoria, sunt virtuti intellectivæ quasi libri, in quibus legit res sensibiles; ex se autem penetrat ad res, quæ subsunt formis sensibilibus, & causas earum; sensus enim, ut ait quidam philosophus latinorum, nihil integritatis percipit, sed usque ad proximum venit: ratio verò quædam subesse perpendit. Stat igitur sensus foris in formis sensibilibus, & introducit, ut

A prædixi, intellectum ad illas; intellectus autem sua virtute intrat ad ea, quæ subsunt, & causas eorum, quod ipsa nominatio, intus, indicat. Intellectus enim quasi intus, vel intra legens dicitur evidenter; sensus verò exterius solummodò nunciat, dat autem occasionem, ut prædixi, intellectui, ut interiora per hoc intelligat, & cognoscat. Mundus autem intelligibilis, sive regio lucis, quæ non est; nisi æterna, & luminosissima veritas, quæ est creator benedictus, quasi supereminet animæ humanæ à vertice. & propter hoc quasi contingit eam virtus intellectiva, quæ si libera, incorruptaque esset, & sana, multò facilius se erigeret ad regionem lucis, & intueretur eam, quàm modò se inclinet, ut intret in regionem tenebrarum, sive in mundum sensibilem. Et sicut modò incurvatur, & trahitur, ad sensibilia, & remanet virtus ejus intellectiva, quasi sopita, vel potius sepulta, quantùm ad intelligibilia nobilia; sic ècontrariò etiam esset, quòd virtute intellectivâ erectâ ad nobilia intelligibilia, quæ super eam sunt, velut occupata placore eorum, atque
B delitiis, relinqueret vires apprehensivas sensibilium, quas nominavi, quasi sopitas, & propter hoc sensibilia corporis sui, ut nuditatem, deformitatem, vel pulchritudinem, nec videret hora illa, nec cogitaret. Et hic fuisse videtur status primorum hominum, vel parentum, qui suspensi ad sublimia, quæ supra ipsos erant, nuditatem corporum suorum non videbant, neque etiam cogitabant; suspensi enim erant, & occupati cogitatione sublimium, & occupati in ipsis, quemadmodùm ècontrariò se habent animæ humanæ occupatæ cogitationibus inferiorum sensibilium, & quasi sopitæ, & sepultæ sunt vires nobiles, ac sublimes earum, adeò ut semetipsas, & quæ earum sunt, spiritualia videlicet, atque interiora sua, nec videre, nec intueri prævaleant
C sensibilium cogitationibus, & eorum, quæ per sensibilia intelligunt, occupatæ. Licet autem possibile sit fieri revelationes, & irradiationes, per modos quos audisti, videlicet per inspectiones corporum lucidorum: tamen, ut prædixi tibi, interdùm immiscent operationes suas operibus istis maligni spiritus, vel hac de causa, ut noceant hominibus læsione visus eorum inspectione luminosorum corporum, quæ reverà noxia est oculis humanis, vel ut assuefactione in revelationibus hujusmodi, seu divinationibus, protrahant eos ad aliqua, quæ sine periculo, & offensa creatoris exerceri non possunt. Mirabile autem non immeritò videtur, si quid habet veritatis ars triblia vel syntriblia quam Artefius magus cùm audacter tradere, & veritatem in ea asserere præsumpsit, qui per solam aquæ refulgentiam ex suppositione gladii elimati, & tersi visio-
D nem omnium occultorū quemcunque inspectorem obtinere posse & dixit, & scripsit. De visionibus quoque, & revelationibus quæ per medicinas fieri posse dicuntur, conveniens est, ut aliqua audias per me, de quibus non aliud oportet, ut audias, quàm quòd si sunt, vel fiunt, non nisi per causas, quas dicam tibi, quemadmodùm & ars Artesii, quam prænominavi tribliam, vel syntribliam. Scito igitur oculum indicæ testudinis, & cor upupæ, & omnia hujusmodi virtutes habere attrahendi vapores, quæ ingravant somnum, & generant fantasias somniorum. & propter hoc suis virtutibus liberant, & expeditam efficiunt animā humanā à gravedine, & crassitudine quibus impeditur à parte corporis, & propter hoc præparant ipsam ad recipiendas irradiationes, quæ desuper descendunt à luce prima radiantissima, vel à mediis luminibus, quæ prædixi. Eodem modo sciendum est tibi de fumigationibus, quas nominavi: fortassis autem non est

generale hoc, videlicet, ut irradiationes istæ fiant in omnibus animabus per vias istas omni hora propter particularia impedimenta, quæ eveniunt animabus. Forsitan autem possibile est res istas habere virtutes horrificas, & ideò harum præsentia horrere mentes humanas, atque resilire ab eis, qua resilitione quasi dislocant se, & quodammodò disjungunt à corporibus. Jam autem audisti, quia elongatio à corpore, quæ per timorem, vel terrorem est, inducit extasim, vel potiùs ipsa extasis est, quæ est præparatio ad revelationes, & illuminationes. Audivisti etiam de sensu naturæ, qualiter per ipsum sentiantur horrifica & nociva naturæ sicut malefici scripserunt in libris præstigiorum suorũ, inter quæ nominaverunt fella corvorũ, quæ cum aliis quibusdam naturæ humanæ inimicis, loca in quibus sepulta, vel abscondita fuerunt, efficiunt terrifica, & quicunque loca illa ingreditur, horrorem simul, & tremorem, statim patitur, nesciens, unde vel qua de causa propter quod necesse habet fugere de locis illis. Et hic est modus, per quem efficere se credebant loca, quæ vellent, inhabitabilia, & habitatores de illis hoc modo absterrere, vel diffugare quid ergo mirum si in oculo indicæ testudinis, vel in corde upupæ est virtus aliqua similis huic, quam posuerunt corvorum fellibus? Debes etiam scire cum eis, quæ præcesserunt. quia esse in spiritu non est, nisi seorsum esse spiritualiter à regione, quam dixit tenebrarum, & esse liberum à sollicitudinibus & passionibus nec non, & à cogitationibus, quæ veniunt animabus nostris à parte regionis illius. Declaratio autem hujusmodi est, quia esse in corpore, quod est contrarium ei, quod est esse in spiritu, non est nisi immersio in illo. Et propter hoc esse in corpore, & esse in spiritu, sunt sicut immersio in illo, & emersio ab eodem. Quapropter quasi paries, & corpus, prohibet radios hujusmodi illuminationum ab anima humana, juxta sermonem sapientis, quo dictum est, en iste stat post parietem; & per quendam prophetarum similiter; fili hominis fode parietem Aut igitur totus iste paries transiliendus est, ut sit anima humana in spiritu, aut apertura quodammodò in ea necessaria est, ut intret aliquid hujusmodi luminis, & per mortem quidem corporis totus iste paries quodam modo transilitur transilitione exitus, & separationis omninò à corpore, transilitur & spiritualiter raptu nobilissimo, quo anima humana tota quodammodò fit apud se, nihil omninò de corpore, vel curans, vel sentiens, aliis verò raptibus tanquàm particularibus, & longè minoris luminis, quasi per cancellos, & aperturas irrumpunt radii illuminationum, & revelationum quasi coruscantes in mediis tenebris: ne credideris autem mendacibus, qui plenam revelationem obtinere se posse credunt per speculum Apollinis, quoniàm nec ipse Apollo cognitionem habet omnium presentium, præteritorum, & futurorum, quæ per speculum Apollinis pollicentur. Habet autem fortassis fantasia speculi ipsius ex arreptione dæmoniaca, sine qua opus speculi non est verisimile consumari, habet inquam hoc, ut sic deceptus, & arreptus opinetur se habere scientiam omnium occultorum. Et jam in multis experientia docere potuit, quòd in istud deliramentum inciderunt. Sic enim plerũque vides de melancholicis idest de morbo melancholiæ laborantibus, quia multa se opinantur scire, quæ penitùs ignorant. Ita possibile est, ut crescente in ipsis morbo isto, crescat & in eis delira ista opinio. Quòd si aliquis ex malignis spiritibus quædam revelare de occultis per hujusmodi speculi inspectionem permittitur, scito illa pauca esse, & quòd raro eidem spiritui revelatio-

E nes hujusmodi facere permittitur. Similiter & de libro execrabili, quem sacratum vocant, tibi sentiendum est. Attendendum autem tibi est, quia quantumcunque larga sit diffusio radiorum primæ lucis, quæ est creator benedictus, in beneplacito tamen solo liberrimæ voluntatis ipsius est radiositas luminositatis suæ juxta sermonem sapientis, qui dicit: In manibus abscondi lumen, ut non nisi cùm voluerit, & quantùm voluerit, & quomodò voluerit, & quandiu voluerit, irradiet, & super quem voluerit, similiter & non irradiet. Eodem modo se habet, & de redundantia vitæ, veruntamen redundantia vitæ evidentioris est profusionis, cujus ultima vestigia recipere videntur corpora inanimata, de quibus dicit Aristoteles, quia virtus motiva in eis est quasi vita, & ipse sensus, quo unumquodque corpus, etiam inanimatum, quodammodò cognoscit, quod sibi noxium est: & propter hoc fugit ab illo, similiter & sentit quòd salutare sibi est, atque conveniens, & propter hoc in

F sequitur illud, & adhæret illi: nonnullum est vestigium luminis primi radiantissimi, & sapientiæ universalis per quam omnia quodammodò sapere videntur. Hujusmodi quidem lumina videntur in seminibus, & in avibus nidificantibus, atque venantibus, & hæc lumina dicit Aristoteles similia esse artificiis Ego autem adiicio sermoni Aristotelis, quia non tam similia sunt illis, quàm longè præstantiora Quis enim artifex nidum picæ, vel araneæ, arte sua compingere, vel componere posset? quis textor similes pannos flosculis rosarum vel texere, vel ordiri sciret? Et de tinctura, quis inter fullones, vel tinctores, similis pulchritudinis tincturam efficere, vel cogitare posset? Quòd si ad alia artificia naturæ intendere voluerit, quàm speciosa sunt, quàm mirifica opera generationis gemmarum, & metallorum? Demum quæ ars alchimica similes transsubstantiationes facere posset, videlicet, & tam mirabiles, ut sunt in animalibus, & plantis?

G Vide ex herbis generationem vellerum, in ovibus, generationem lactis, butyri, casei, & seri. deinde generationem sanguinis, carnium, & ossis ex eisdem in illis. Et juxta hunc modum de singulis animalibus, quàm admirandæ, quámque nobiles generationes fiunt in singulis, quemadmodùm carbunculus nobilissimus generatur in fronte draconis, similiter & lapis alius prætiosus in fronte buffonis, aliaque mirifica in corporibus aliorum animalium, & hæc omnia de pastu verissimo solis artificiis naturæ, seu naturalium fiunt. Ad ultimum verò de semine tot genera animalium generantur, & omnium mirabilius, ac nobilius ipse homo Et ex uno, eodemque semine generatur tanta membrorum multitudo, atque varietas, tanta mirificentia & pulchritudo, ut evidenter appareat, non nisi arte, & sa-

H pientiâ creatoris, immò non nisi ea magistrante, atque docente tam mirifica, & tam speciosa opera naturas efficere posse. Sunt & alia, quæ commixtionibus & aliis conjunctionibus naturarum fiunt, de quibus multa innotuerunt: plurima autem adhuc in abscondito sunt. Harum igitur naturarum vires, & potentias occultas, qui noverunt, multa mirifica faciunt, & multò mirabiliora efficerent, si rerum eis hujusmodi facultas, & copia suppeteret, & scientia non deesset, propter quod & magi hujusmodi homines vocati sunt, quasi magna agentes, licet quidam malè interpretati fuerint magos, quasi malos, seu malè agentes: Qui autem ministerio dæmonum talia operantur, reverâ & mali, & mala agentes, & habendi, & dicendi sunt.

CAPUT

CAPUT XXII.

De tribus generibus magicorum operum, & de mirificis virtutibus quarundam rerum.

POst hæc veniam ad opera hujusmodi, quæ opera magica, & ludificationes, vel hominum, vel dæmonum nuncupantur. Dico igitur in primis, quia horum tria sunt genera: alia namque fiunt agilitate, habilitateque manuum, sicut repositiones, & transpositiones quarundam rerum, & vocantur vulgariter tractationes, vel trajectationes, & sunt magnæ admirationis hominibus, donec innotescant modi quibus fiunt. Secundum genus est eorum, quæ non habent, nisi apparentiam, & nihil omninò veritatis, fiunt tamen subtractione, vel adhibitione quarumdam rerum. Et inter ea sunt quædam species lucernarum, seu luminum, sicut est lucerna, quæ conficitur ex cera, & corio serpentis sulfurato. Si enim accendatur candela in loco, ubi aliud lumen non luceat, loco inquam paleis, vel juncis strato, singulæ festucæ, & singuli junci videbuntur serpentes per domum dissilientes. Causa autem in hoc est, quia varietas colorum à pulvere pellis serpentinæ faciet apparere viriditatem similem in juncis, atque festucis; motus verò flammæ faciet apparere dissultus, sive disilitiones, cujus exemplum evidentissimum est, quia folium quercuum, vel alterius arboris similis, de nocte videtur buffo, vel rana, similiter & virga decorticatione variata indubitanter in obscuro loco videbitur serpens. Nec mirum, cùm putredines, & squamæ piscium, & posteriora quorumdam vermiculorum videantur ignes, & flammæ de nocte. Dixerunt etiam hujusmodi experimentatores, quòd si de semine asinino, & cera, prædicto modo fieret candela, ubi ista sola luceret, quicunque homines viderentur apparere asini, & de lacryma asini, quòd ejusdem virtutis sit, ut admixta ceræ similem apparentiam operetur, quidam senserunt. Veruntamen non est verisimile, quòd aquositas lachrymæ admixtionem ceræ patiatur, quam etiam si pateretur, ardere tamen hujusmodi cera aquosa non posse videtur. Habet autem admirationem qualiter potentia seminis asini, quæ reverâ non est in substantiam, figuram, & colorem asininum conversa, tam facile exit in actum hujusmodi, ut antedictam apparentiam efficiat. Tu igitur intende in hoc quod dixi, videlicet, quia apparentia hujusmodi multa facilitate, & ex causa exigua, valdeque exili provenit sicut evidenter vides in exemplis hic tibi positis: quamquàm tibi solerter considerandum est, quàm incredibilis sit virtus uniuscujusque seminis, & quàm admirandæ operationes ipsius, potissimùm verò semen unde animal generandum est, mirificentioris est potentiæ, & operationis, inter omnes quoque sensus magis est obnoxius fallaciis visus; jam enim alibi didicisti quia levi, & modica infectione instrumenti visus, vel imaginationis, patienti videntur omnia nigra, vel acuta, vel tremula, atque fugientia; aliæ quoque fallaciæ ejusdem innumerabiles sunt. Præstigium quoque, quo alicui manus sua videtur pes asininus, propter quod erubescit eam de sinu extrahere, forte legisti in libris experimentorum hujusmodi, si recolis. Quòd si arte, vel artificio humano, fit absque ministerio dœmonum, ne dubites, quin fiat per viam antedictam scilicet adhibitione alicujus lucernæ, vel aspersione aliqua super manum. Præstigium quoque, quo apparet aqua, vel fluvius, ubi reverâ aqua non est, nisi intus, vel extra, aliquid adhibeatur spectantibus, quod hujusmodi fallaciam visus efficiat, non vide-

A

tur possibile, & in libris experimentorum jubentur adhiberi quædam, quæ virtutem hujusmodi fantasiam inducendi nullatenus habere videntur, sicut est arcus ex quodam ligno, & chorda ex quodam filo, & sagitta similiter ex alio ligno; quantum igitur est jactus sagittæ illius per arcum hujusmodi, tanta apparet latitudo aquæ. Evidenter autem vides, quia res hujusmodi non habent virtutem sic fallendi, vel potiùs subvertendi visum humanum. Quapropter hic scilicet in hoc præstigio solum malignorum spirituum ministerium operari videtur: res autem, quæ adhibentur, non ad hoc utique adhibentur, sed ad eorum servitium. Et hoc quidam exposuit in necromantia sua, ita dicens in sermone suo, quòd tale quid, videlicet lignum, vel talem lapidem, aut talem liquorem, seu quodcunque vis aliud, tali die, tali horâ accipiendum, faciendum jubemus; & hoc ipsum oblatio est: oblatio autem

B

non potest hic intelligi, nisi diabolicæ servitutis, & culturæ, sive servitii: hoc autem tacuerunt, qui hujusmodi experimenta scripserunt; si enim ista expressissent in scriptis suis, quis ea, nisi insensatus, & perditioni addictus reciperet? vel etiam respiceret? Hæc igitur est fraus diabolica in hujusmodi operibus, ut illa ibi adhiberi procuret, quæ nihil virtutis ad operandum id quòd intenditur, habeant: adhibeantur inquam in servitium suum, & culturam, non in adjutorium, vel adminiculum operationis, ad quam penitus nihil possunt. Non est autem prohibitum naturali impossibilitate, quin res aliquæ contra aliquas virtutes, & super illas habeant, quemadmodùm lapis adamas super lapidē magnetem, propter quod & in præsentia adamantis ferrum ad se trahere non potest, licet non improbabiliter opinari quis

C

posset non ex virtute dominationis hoc esse quæ sit adamanti supra magnetem, sed potius ex dispositione magnetis, quæ præeligit adamantem, & præfert magneti, eo dimisso currens ad illum. De lapide autem, qui vocatur heliotropia, si vera sunt, quæ de isto scripserunt experimentatores: necesse est ipsum posse contra colorem, cujus operationem ita impedit, ut gestantem illum videri non sinat. Et reverâ multa est potestas ejus contra lucem, cùm splendorē solis in ruborem transmutet, non enim aliter possibile est, ut gestantem se efficiat invisibilem, nisi colorem illius ab operatione sua & in aera, & in oculos hominum prohibeat, aloquin qualiter prohibetur à visu gestans hunc lapidem, si passio coloris illius ad oculos non hominum perveniret? Similem verò virtutem attribuerunt pelliculæ, vel nervo, qui est in spina serpentis, dicentes, quia si ex eo fiat corda in viella, vel cithara, ubicunque nervus ille sonnerit, impossibile est nervos aliorum instrumentorum sonare: est igitur hujusmodi nervo virtus prohibendi

D

sonum ab aliis nervis, & suspendendi alia hujusmodi instrumenta. Et tu jam audivisti multas alias ligationes esse ex virtutibus animalium, sicut de Torpedine, cujus supra feci mentionem, quæ tactu suo ligat membra tangentium ipsam; & de Remora, qui ligat naves contra impetum ventorum, & de Ranunculo viridi, qui ascendit super arbores parvas, & positus in ore canis ligat vocem ipsius, ut latrare non possit. Sed & lupus prævidens hominem ligat vocem ipsius. Mirabilius autem est id, quod experimentatores posuerunt in libris suis: videlicet de serpente, quòd ligat maleficos, & magicos, ut in præsentia ipsius cessent omnia præstigia eorum, & incantationes dimittant. Et idem dixerunt de argento vivo, si inclusum fuerit inter duos nodos cannæ. Et habent ista duo ultima admirationem non levem ex hoc, videlicet, quòd serpens nec in malignos spiritus quicquám posse

videtur, nec in res, quæ hujuſmodi incantationibus adhibentur. De argento verò vivo, quæ virtus cogitari poteſt, per quam incantationes, & præſtigia ſpirituum malignorum prohibeat? cùm ſicut dixi de ſerpente, nec in malignos ſpiritus, nec in res, quæ hujuſmodi incantationibus adhibentur, quicquam poſſe videatur. Hic igitur advertendum eſt tibi, quia virtutes occultæ multæ, & mirabiles ſunt in rebus quas attingere non poſſumus, qualis eſt virtus cancrorum fluvialium, per quam fugant talpas ab hortis, & pratis, in quibus ſuſpenſi fuerint, ſicut dicunt experimentatores, & hanc virtutem non habent ſecundùm eos pauciores quàm decem. Qualiter autem fugiunt talpæ, cùm ipſos non videant, nec alio ſenſu deprehendere eos videantur, cùm ipſi in aëre ſuſpenſi ſint, illæ verò in profundo terræ lateant? Dico igitur, quia ſi creditur experimentationibus, herba quæ vocatur pæonia magnam poteſtatem habet in malignos ſpiritus, fugat enim ipſos ſecundùm eos à Dæmoniacis, appenſa collis eorum; quòd ſi eſt, non debet videri improbabile, ſerpentem, qui utique animal eſt, habere virtutem ad impediendum aliqua opera magicorum, & propter hoc conſequenter de argento vivo, cujus virtutes, & operationes magnæ, & mirabiles ſunt, non debet intelligentibus incredibile videri, quin contra malignos ſpiritus, vel res, quæ magicis operibus adhibentur, aliquid poſſit, fuit enim apud Romanos antiqua opinio, quòd urina humana perfuſione ſua diſſolvebat opera magica, & præſtigias diabolicas. Et propter hoc magos, & magas, quorum præſtigias diſſolvere volebant, urina hujuſmodi perfundi faciebant. An autem ex indignatione diabolica diſſolutio hujuſmodi operum fieret, an alia occulta virtute urinæ hujuſmodi, non eſt certum mihi; hoc autem dubitare non debes, quin maligni ſpiritus vilificari timeant, & mirabiliter erubeſcant. Propter hoc viri ſancti jacentes ſputum contra eos, & ſpuentes in contumeliam eorum, eos à ſe plerumque diffugant; non enim libenter frequentant homines, à quibus contumeliam patiuntur, cùm ſint ſuperbiâ inflatiſſimi, & iracundiâ indignantiſſimi, atque contumeliæ impatientiſſimi. Debes autem ſcire, quia urina humana lotium dicitur, & non debet intelligentibus incredibile videri, quin contra malignos ſpiritus, vel res, quæ magicis operibus adhibentur, aliquid poſſit. Manifeſtum eſt etiam & lapidem jaſpidem fugare ſerpentes, propter quod & aquilæ ponunt illum in nidis ſuis, ut per ipſum abſterreant inde ſerpentes. De galbano verò ſcripſerunt aliqui ſapientes, quòd dracones, & ſerpentes, diffugat, & omnem virtutem veneni extinguit. De lapide verò, qui achates nominatur, quis non miretur virtutem illam, per quam virginitatem prodit, nec in potu pulverizatum ſumi ſe patitur à muliere, quæ virgo non ſit: quòd ſi tentaverit, ſtatim evomere cogitur illum. Hoc igitur experimento probare conſueverunt in majori britannia, qui pueri, quæ puellæ virgines eſſent. Quis verò non miretur, hanc virtutem lapidis iſtius? quid ad ipſum de virginitate? quæ comparatio ejus ad iſtam; quæ habitudo, quis aſpectus? & de corruptione, ſeu defloratione, non minor quæſtio eſt. Si igitur lapis iſte ex occulta virtute corruptionem in muliere ſecum prædicto modo non patitur, quid mirum, ſi argentum vivum opera illa diabolica in præſentia ſua fieri non patitur? Si quis autem admirabilia medicinarum intenderit, inveniet, quæ mirari non immeritò poſſit, & debeat. Quis enim non miretur theriacam venenum rejectantem, & de toto corpore ejus, qui illud hauſit, fugantem, & ad os adducentem,

E per ipſumque illud expellentem, ſimiliterque, cùm in vulnus toxicatio fuerit immiſſa, qualiter totum corpus vulneratum perſcrutari videtur, ut venenum in eo inveniat & per viam, qua intravit, illud inde educat? Arboris autem, quæ agnus caſtus dicitur, famoſiſſima virtus eſt ad conſervandam caſtitatem, unde & nomen accepiſſe videtur: quam virtutem ſi diligenter attenderis, mirabilem illam invenies, aut enim materiam ſeminalem præſentia ſua conſumit, aut calorem ejus extinguit, quorum neutrum videtur, niſi, quemadmodùm dixi, ex virtute occulta. In camphora namque, quæ odore ſuo reprimit luxuriam in viris non eſt mirum, ſi quid enim de illa per nares ab odorantibus eam ſumitur, operatur aliquid in organis ſeminalibus, vel in materia ſeminali. De agno verò caſto non videtur aliquid transfundi in corpus, cui
F caſtitatem præſtare dicitur, vel ſervare, ſed ſolâ præſentiâ ſuâ hoc efficere putatur, propter quod qui hoc ſentiunt de arbore hujuſmodi, juxta lectos ſuos, vel in lectis ſuis habent aliquid de ipſa, videlicet ramum ejus, aut frondem aliquam. Ex his igitur, & ſimilibus, quæ in libris experimentorum, & in libris naturalium narrationum plurima leguntur, utcunque cognoſcere poteris cauſas, & rationes quorumdam operum magicorum, maximè quæ ſunt ex arte magica naturali. An autem verum ſit, vel ſaltem veriſimile, quòd herba pæonia fuget dæmones à dæmoniacis, inde utcunque poterit eluceſcere; ſi enim harmoniis eſt iſta virtus, videlicet fugandi dæmones, cur non potius herbis, quarum tam multæ, tamque miræ virtutes eſſe probantur? Et mercurius idem philoſophus, & magus ægyptius poſuit herbis quibuſdam, & aromatibus virtutes divinitatis in libro quem ſcripſit de deo deorum, dicens: Ita majores noſtri herbis, & aromatibus virtutem divinitatis in ſe habentibus ani-
G mas dæmonum ſtatuis indiderunt. *Ego verò non* innitor ſermonibus hominis iſtius, quem conſtat deceptum fuiſſe mirabiliter ab ipſis malignis ſpiritibus. Et error ipſius declaratus eſt tibi jam per me in tractatu de fide, & lege, atque legibus, & ſectis, poſſibile eſt tamen malignis ſpiritibus odioſas eſſe res omnes, quia ſalutares ſunt hominibus, unde & fabuloſum eſt malignum quendã ſpiritum dentes infixiſſe radici cujuſdam herbæ, quæ propter hoc remorſa vulgariter dicitur, in qua apparet reverâ ſimilitudo morſuræ. Hoc igitur non eſt dubitandum, quòd implacabiles humani generis hoſtes odioſa habent quæcunque hominibus ſalutaria ſunt: herba verò pæonia multas habet virtutes, & magnas, hominibus neceſſarias; poſſibile igitur eſt, ut ex odio iſto fugiat à præſentia ipſius malignus ſpiritus, & propter hoc ab ipſo dæmoniaco, præ-
H ſertim cùm propter ipſum fugandum appenſa fuerit collo ejuſdem dæmoniaci; nihil tamen prohibet ſpeciali, & propriâ virtute illius hoc effici poſſe, videlicet ut fugiat ab illo malignus ſpiritus, cui collo fuerit alligata. In uno namque ex libris hebræorum expreſsè legitur, dixiſſe quendam ex ſanctis angelis: quia fumus cordis cujuſdam piſcis poſiti ſuper carbones exterminat omne genus dæmoniorum, ſive à viro, ſive à muliere. Et manifeſtum eſt, quòd liber iſte authenticus eſt tam apud gentem Hebræorum, quàm apud gentem Chriſtianorum. Quis autem melius noſſe potuit hanc naturam dæmoniorum, qua couſque ſubditi ſunt etiam fumo cordis piſcis, ut omne genus illorum exterminari, & fugari valeat per ipſum, quàm ipſe archangelus, qui hoc dixit? Deinde ſi hanc virtutem habet piſcis ille, quomodò non erit veriſimile etiam ſerpentem habere ſimilem virtutem ad prohibendos ma-

A lignos spiritus ab aliquibus præstigiis, & fallaciis suis? Quòd si illis creditur, qui de virtutibus lapidum scripserunt, quædam species jaspidum fugat fantasmata, & propter hoc prohibet à gestatore suo omnes hujusmodi præstigias dæmonum. Nec habet levem admirationem, aut quæstionem, qualiter virtuti corporali eousque subditæ sint istæ substantiæ spirituales; nisi quis fortè dicat, quia in pœnam suam hujusmodi subjectionem patiuntur, quemadmodùm est prædictum tibi in præcedentibus, quòd igni gehennali, qui utique corpus est, subjiciendi sunt maligni spiritus, & ab illo perpetuò torquendi, cùm ab omni subjectione corporali immunes esse prorsùs deberent, & liberi, per naturæ suæ nobilitatem, & præcellentiam, sicut & manifestum est eos esse subjectos sanctis, & justis hominibus; quapropter tam sæpè fugantur ab eis,
B ligantur, & recluduntur. Et nemo intelligens dubitat, quin natura & præstantiores, & fortiores sint hominibus: quòd igitur inferiores, & infirmiores eis effecti sunt, pœnam eorum esse manifestum est. De præstigiis autem, hoc est, de operibus ludificatoriis, quibus videntur facere mira quædam, quæ non videntur eis esse possibilia, non immeritò quæstionem habet, utrùm fiant, & qualiter: & de generationibus quorumdam animalium non est dubium, quin ea faciant, vel saltem procurent. Et legislator Hebræorum in secundo libro legis illius expressè testatur, quia ranas fecerunt magi ebullire similiter per incantationes, & quædam arcana. Verùm quoniàm animas hujusmodi animalium nec creare eis unquàm possibile fuit, nec corpora formare, manifestum est eos, vel semina hujusmodi animalium, vel materias, ex quibus facillimè generantur, magis Ægyptiis aliquo modo ministrasse: naturæ autem in seminibus,
C & per semina non fuit difficile operari juxta consuetudinem suam: divina verò virtus, sicut utique patentissimum est, promptissima est adjuvare semina, & infundere eis animas, quàm citò fuerit opportunum, & quas, & quales decuerit. Licet igitur magi illi malè operarentur, quicquid operabantur, & contra Deum, Prophetæ ipsius, prout poterant, resistentes, non retrahebat tamen creator benignissimus largitatem bonitatis suæ à materiis, quin eas adjuvaret, & ipsis animas convenientes infunderet, sicut vides evidenter de illo, qui commiscetur mulieri vel per fornicationem, vel per adulterium; semini enim sic seminato infundit benignissimus creator animam humanam, non attendens ad peccata generantium, sed potiùs ad magnificentiam, profusissimamque largitatem suæ bonitatis. Sic nec ad mala opera, vel ad malam intentionem magorum Ægyptiorum respiciens, nec ad malignitatem etiam dæmonum, seminibus, quæ vel ministrabant, vel præparabant magi illi,
D animas infundebat ex profusione largitatis bonitatis suæ.

De operibus ludificatoriis malignorum spirituum.

CAPUT XXIII.

De ludificationibus dæmonum, quibus aliqua faciunt apparere quæ non sunt, & quâ virtute spirituales substantiæ movent corpora.

EXpediens autem arbitror aliquantulum disputare de ludificationibus quibusdam malignorum spirituum, ut ex illis apparere tibi debet, qualiter aliàs operentur. Exempli gratiâ de nummis, vel aureis, vel argenteis, quæ revertuntur quoties dati fuerint pro rebus aliis. Dico igitur in primis, quòd nec auro, nec argento præstare possunt virtutem gressibilem, aut volatilem, vel aliàs motivam eorum contra naturam ponderositatis suæ. Quòd igitur redeunt hujusmodi nummi, non est ex virtute aliqua ipsorum; virtute igitur solâ malignorum spirituum revertuntur: ipsi igitur sunt, qui reportant eos ad illos, qui ipsos videbantur expendisse: si tamen verum est, quòd revertantur ad ipsos. Tu verò scire debes, quia facile est malignis spiritibus similitudines aureorum, vel argenteorum nummorum facere apparere, ubi veritas rerum hujusmodi nulla est. Quapropter non est necesse, ut veri nummi sint, qui reverti dicuntur, & sicut legere poteris in libris miraculorum Christianorum facilitate, quâ malignus spiritus apparere fecit in via cuidam viro sancto vas magnum argenteum, potest & facere apparere unum nummum, vel multos ubi nullus nummus est. Et quoniàm creditur, quòd malignis spiritibus est ista potestas, vel facultas, ut appareant in speciebus hominum, vel aliorum animalium, cùm permittuntur; quid mirum, si in specie aut nummorum, aut vasorum interdùm apparent per transfigurationes, quas ipsi noverunt. Et pluries quidem in speciebus serpentis, & in speciebus mulierum speciosissimarum eos apparuisse legere potes in prænominatis libris. Non multùm autem refert, utrùm de semetipsis hujusmodi transfigurationes, an de materiis aliquibus aliis efficiant. Propter hoc igitur non immeritò quærendum est de forma apparente sic, videlicet de forma serpentina, vel muliebri, utrùm sit, vel non sit, cùm indubitanter appareat, & insuper ubi sit, utrùm in aëre, an in subjecto alio, an in anima solùm ejus, qui sic ludificatur. Quòd si in aëre hujusmodi formam esse dixeris, tu nosti sermonem istum esse erroneum, cùm scias aëra non posse retinere formas hujusmodi, neque aliud diaphanum corpus, propter quod & vitro plumbum ex altera parte opponitur, videlicet, ut ejus diaphanitas impediatur, quæ prohibet retentionem formarum in ipso, & reflexionem earum ab eodem. Si dixerit formam hujusmodi, vel in terra esse, vel in alia materia subitò ibi adhibita per virtutem maligni spiritus, dico quòd in terra esse non potest, nisi vel inscripta, vel insculpta, vel in eadem picta. Et insculpta quidem esse non potest, cùm ad instar somnii confestim evanescat: sculpturæ autem non eâ facilitate recedant ab his, quibus impressæ fuerunt, similiter nec picturæ, nec scripturæ esse possunt: hoc enim latere non posset sanos oculos habentem, & sollicitè intuentem. Quare relinquitur, ut in anima solùm sit forma hujusmodi, ejus qui per eam ludificatur. Quia igitur apparitiones hujusmodi sepissimè factæ leguntur viris sanctissimis, quomodò verisimile est malignis spiritibus tantum accessum esse ad animas sanctissimas, Deoque placidissimas? Verùm ad hoc facile videtur, & etiam responsum est à sapientissimis Christianorum: quia etiam ad eorum corpora vexanda, & torquenda data est malignis spiritibus plerumque potestas. Et de ipso vero Dei filio, veroque Deo Domino sæculorum expressè legitur in lege Christianorum, quòd malignus spiritus ipsum transportavit, & in montem excelsum, & supra pinnaculum templi cujusdam. Ampliùs. Nullus intelligens hodie dubitat, quin maligni spiritus viros sanctos spiritualiter impugnent cogitationibus & imaginationibus: qualiter autem hoc possunt, si non est eis accessus ad animas eorum, & si non est eis facultas pingendi cogitatum hujusmodi in imaginationibus eorum, & forsitan virtute intellectiva ipsorum? Præsertim si fuerit tentatio cogitationis de rebus subli-

Quòd maligni spiritus Deo permittente justos torquent tentationibus.

mibus, ac spiritualibus, quales sunt cogitationes blasphemiæ de essentia creatoris, & de aliis hujusmodi, quæ non cadunt, nisi in virtutem intellectivam. Quapropter facile est in virtutibus interioribus animarum nostrarum malignis spiritibus pingere cogitata quæcunque voluerint, quoties permittitur, & illa non ut cogitata tantùm, sed ut visa, quemadmodùm in somnis, & somniis. Quapropter qualibet hora diei, vel etiam noctis, possibile est eis hoc ex naturæ suæ virtute, dummodò adsit eis permissio creatoris. Intende igitur diligenter in hoc, quia hoc videtur mihi declaratio ludificationum istarum. Cum his autem attendendum est tibi, quòd ipsa cogitata, quæ vigilantes cogitamus, interdùm eousque animas nostras in se rapiunt, ut non cogitare illa, sed videre nobis potiùs videamur. Ex his igitur elucere tibi poterit de incantatoribus, qui videntur lacerare frustatim equos suos, & quia forma equi, vel integri, vel detruncati est in animabus spectantium, procurantibus malignis spiritibus, ut prædixi. Veruntamen non est in eis, ut cogitatum, vel tanquàm signum, sed potiùs, ut visum & res. Hoc autem efficit fortitudo impressionis, cui addere, & detrahere possibile est malignis spiritibus ex permissione creatoris. Quare sicut cogitationes ipsas ingerunt spectantibus opera magorum, sic ipsas cogitationes visiones efficiunt; & quæ erant signa, non ut signa, sed ut res videri faciunt. Quòd igitur magus equum suum detruncare videtur frustatim, hoc modo est, & per hanc viam, quantùm est de naturali virtute malignorum spirituum: non tamen improbabile est alias vias eis esse possibiles, qui multarum rerum virtutes occultas, & mirificas non ignorant. De hoc verò, quòd homines interdùm portant, sicut & unus ex bonis, & beatis spiritibus portavit quendam de Prophetis Judæorum de terra Judæ in Babylonem, & hoc cincinno capitis, & de aliis hujusmodi portationibus, quibus vel homines, vel saxa grandia portasse dicuntur, quæ reverà non habet admirationem parvam, nec levem quæstionem, conveniens est quantùm poteris perscrutari: videlicet qualiter hujusmodi portationes eis possibiles sint, qui nec habent colla, nec humeros, nec ulla instrumenta portationibus convenientia. Similem quæstionem habet jactus lapidum, quod etiam hodie facere videntur, & reverà faciunt, homines tamen hujusmodi jactibus vel rarissimè, vel nunquàm lædunt. Ex quo manifesto indicio apparet moderatione divinæ bonitatis restrictam esse virtutem eorum, ut etiam lapides pro voto suo, vel voluntate jacere non possint, nec habet levem admirationem, qualiter usque in homines sine læsione ipsorum ipsos jaciant, sed causa in hoc est restrictio, quia conatus eorum moderatur divina bonitas. Ut igitur ista tibi, quantùm possibile est, declarentur, attendenda sunt tibi exempla ad ea, quæ tibi ponam. Et primum exemplum est adamantis, sive magneris, qui virtute suâ solâ dat motum ferro contra naturam ponderositatis ipsius ferri, & hoc absque impulsu aliquo, vel attractu corporali. Quid igitur mirum si incorporalis substantia tantâ virtute prædita est, ut sine impulsu, vel attractu corporali, præstare possit motum corpori, immò corporibus multis? Ampliùs. Cùm lapis jacitur, vel sagitta trahitur, quid est, quod dat motum lapidi, vel sagittæ? nemo dubitat, quin illud sit violentia impulsionis, & quoniàm motus ille contra naturam inest illi lapidi, vel sagittæ, manifestum est ipsam naturam lapidis, vel sagittæ suspendi à propria operatione, hoc est, à motu, qui est deorsum, quamdiu durat violentia illa impulsionis. Duo ergo

Exemplũ de adamãte.

E operatur ibi violentia hæc præsentia sua, videlicet suspensionem, quam dixi, naturalis ponderositatis, & motum illum violentum. Cùm igitur impulsio ista accidens sit, & propter hoc incomparabiliter debilioris esse, quàm substantia, & maximè, quàm substantia spiritualis, quomodò non potiùs ipsa substantia spiritualis suspendere poterit præsentiâ suâ naturalem ponderositatem lapidis, aut sagittæ, & dare eidem motum similem, vel, sicut quibusdam visum est, violentam levitatem: hoc enim nonnulli opinati sunt, videlicet quòd impulsio violenta levitatem dat corpori ponderoso per violentam impulsionem moto. Causam autem hujusmodi positionis suæ habuisse videntur, videlicet quia non videbatur eis moveri posse corpus aliquod à principio motus solummodò, quod esset extra ipsum, nisi impressionem aliquam F in ipsum faceret, ex qua motus ille procederet. Præterea non videbatur eis principium naturalis motus impediri posse ab operatione sua naturali, nisi per dispositionem, quam illud suâ conjunctione cum ipso ageret. Quapropter visum est eis dispositionem, ex qua violentus motus immediatè procederet, esse in ipso corpore moto per violentiam, & hanc dispositionem vocaverunt in eo violentam levitatem. Ampliùs. Quomodò violentus motus potest per violentam impulsionem imprimi corpori alicui, & non similiter levitas violenta? Ampliùs. Cùm post impulsionem statim quiescat impellens, & cesset ab omni motu, & actione corporali, quid est, quod tunc movet corpus violenter motum? non movet ipsum illud, quod impulit ipsum, cùm sicut positum est, quiescat, & cesset ab omni motu, & actione. Quare non est apud impellentem, seu impulsorem, quòd ipsum moveat illâ horâ, necesse est autem ipsum moveri ab G aliquo, & motum illum causam habere conjunctam: in ipso igitur, quòd movetur violenter, est dispositio movens ipsum, & principium motus illius: quæ autem potest cogitari, vel fingi etiam dispositio immediatè efficiens motum violentum, & existens in ipso corpore violenter moto, nisi levitas violenta? Ampliùs. Si principium motus in deorsum naturale naturalis est ponderositas, similiter motus naturalis in sursum levitas naturalis, quomodò principium motus violenti in deorsum non erit ponderositas violenta, & principium violenti motus in sursum non erit levitas violenta? Ampliùs. Duæ dispositiones contrariæ sunt motus naturalis in deorsum, & motus violentus in sursum. Quare ex principiis contrariis necesse est eis esse immediatè. Sicut igitur motus naturalis in deorsum est ponderositas naturalis, sic violenti motus in sursum, necesse est, ut sit principium levitas violenta. Et debes attendere, quia ista ratiocinatio H firmatur & à simili, & à proportione, & à contrariis. Si igitur ista sufficiunt facere certitudinem de hoc, quòd violenta impulsio corpori sic impulso levitatem imprimat violentam, jam feci te scire per hoc, quia corpus ponderosum etiam sine violentia impulsionis, vel attractionis levitatem assumit, vel induit, violentam, sicut apparet in ferro, quod ad adamantem currit: & hoc sine attractione, vel impulsione, de quibus non est opus, ut ponam te ad exempla, cùm omnium oculis tam clarè, tamque latè pateat. Quòd si hoc potest corpus in corpus per virtutem corporalem scilicet, imprimere illi dispositionem contrariam naturali ponderositati, quantò fortiùs substantiæ spirituales per virtutem spiritualem poterunt hæc in corpora naturaliter ponderosa: nemo enim intelligens dubitat virtutes spirituales fortiores incomparabiliter esse,

atque

atque profusioris influentiæ, quàm sint virtutes corporales. Sive igitur corpora inanimata sint, sive animata corpora, non est impossibile ea assumere, vel induere violentam levitatem, ex fortitudine, & influentia virtutum spiritualium substantiarum. Quòd si corpus Prophetæ, qui de terra Judææ per unum ex sublimibus, ac beatis spiritibus in cincinno capitis translatus est in Babylonem, levitatem ex virtute illius assumpsit, facile fuit ipsum in capitis cincinno per illum spiritum à terra Judææ in Babylonem transportari. Si enim naturalis ponderositas per contrariam dispositionem non erat impedita in corpore Prophetæ, necesse erat cincinnum capitis ejus rumpi, vel avelli à capite, & sic ipsum Prophetam cadere in terram; nisi fortè quis dicat, cincinnum novâ fortitudine eousque roboratum, aut novâ astrictione eousque radicatum, ut ponderositatem corporis Prophetæ sustinere valeret absque ruptione sua & avulsione à capite illius. Verùm si quis hoc dixerit, non minùs mirabile dicet, quàm sit illud, quod prædixi. Non enim minus mirabile est cincinnum tantam assumpsisse fortitudinem, vel radicem capillorum, tam fortem radicationem. Quòd si juxta imperitorum consuetudinem dixerit, neutrum factum esse, videlicet nec capillos recepisse talem fortitudinē, nec radices eorum talem radicationem, nec ipsum corpus Prophetæ, qualem prædixi levitatem, sed potiùs virtute divinâ permanente in sua virtute ponderositate, & in capillis, atque radicibus eorum debilitate, factam fuisse Prophetæ transportationem. Dico quia homo hujusmodi non vult recipere minora mirabilia nescio quo timore, majora tamen concedere non veretur. Majus enim mirabile est pacificatio contrariorum in uno, & eodem subjecto, vel etiam in diversis, cùm etiam se contingunt invicem, ut alterum in alterum liberè agere possit, quàm assumptio levitatis in corpore ponderoso, & hoc est, quoniàm alterum contrariorum ibi impeditur ab operatione sua, scilicet ponderositas naturalis: & impedimentum hoc manifestum est, videlicet impulsio violenta, quæ non permittit ponderositatem operari operationem suam naturalem. Ampliùs. Evidentissimum est animam humanam, quæ utique substantia spiritualis est, præstare motum innaturalem corpori suo, videlicet in quo est. Fortior autem ex omnibus modis est substantia spiritualis abstracta à corpore nullo modorum eo indigens, quàm anima humana. Cùm igitur anima humana solo imperio præstet hujusmodi motum corpori suo, quantò fortiùs hoc poterit substantia abstracta, videlicet solo imperio id præbere corpori, cui se ad hoc applicuerit. Quòd si dixerit quis, quia separatio à corpore prohibet virtutem istam imperativam ab hujusmodi operatione: Respondeo in hoc, quia si abstractio à corpore prohibet, vel impedit virtutem imperativam, tunc necesse est, ut creator benedictus sit in ultimitate prohibitionis, & impedimenti hujusmodi, cùm ipse sit in ultimitate abstractionis, & elongationis à corpore; ubicunque enim causa est major, & magis est, ibi necesse est causatum, & majus, & magis esse. Si verò dixerit, quia separatio à corpore impedit animam humanam, & prohibet à motu corporis sui, & hoc inde apparet, quia cùm separata per mortem ab eo fuerit, nihil potest in ipsum, quantùm ad motum, nec virtuti ejus imperativæ etiam in modico, quantumcumque imperet, obedit, vel etiam obedire potest: Respōdeo igitur in hoc, quia virtus imperativa animę humanę super motū corporis sui reverà impeditur per separationem dictam, tam à parte animæ, quàm à parte corporis. Et à parte quidem animæ, quoniàm caret vehiculo virtus illa, quæ vehitur per membra corporis. Et hoc vehiculum vocaverunt Philosophi spiritum, & diversificaverūt hujusmodi vehicula pro diversitate operationum animæ ipsius, verbi gratia spiritum vitalem, quo vita vehitur ab ipsa anima, quæ fons vitæ est, per singula in corpore viventia; similiter spiritum sensibilem, quo sensus per singulas partes corporis, quæ sentiunt, vehitur: eodem modo & spiritum naturalem, quo quasdam virtutes ipsius animæ per corpus vehi notaverunt. Deficientibus igitur, & extinctis per mortem hujusmodi vehiculis, impeditur omnis operatio animæ humanæ, & impeditur omnis ejus virtus operativa in corpore, & per illud: à parte verò corporis, quia per mortem efficitur ineptum ad omnem operationem ipsius animæ suscipiendam: virtutes substantiarum abstractarum non indigent hujusmodi vehiculis, nec ullis dispositionibus in corporibus, quæ movere voluerint, sed totum est in eis, & apud eas, quo indigent ad operationes, quas efficere volunt, sive intra se, & apud se, sive extra. Hoc autem est in eis ex similitudine perfectionis, qua supereminentiæ creatoris appropinquantur, quantùm fas est eis, atque possibile juxta ordinem nobilitatis suæ. Manifestum enim est exercitatis in rebus divinalibus, quia ordinatæ sunt perfectiones, & virtutes in substantiis tam abstractis, quàm aliis, ita ut qui propinquiores sunt creatori, ordine nobilitatis majores sint, & quæ remotiores, minores, & sic, donec perveniatur ad novissimam & minimam. Quapropter necesse est animas humanas perfectionibus suis & minores, & inferiores esse substantiis abstractis. Et intendo, quantùm ad ordinem naturæ; quod inde evidenter manifestum est, quia animæ humanæ ex ista minoritate perfectionis corporibus indigent propter multiplices perfectiones suas, quæ non acquiruntur eis, nisi in corporibus, & per illa. Et intendo, ut ex his sermonibus meis cognoscas indubitanter, quia ipsa abstractio in hujusmodi substantiis ex perfectione earum est, quemadmodùm in animabus humanis conjunctio earum ad corpora ex indigentia ipsarum & imperfectione. Quod autem dixi de vehiculis virtutum animarum ex sermonibus sapientum, & multam habet difficultatem, & profundissimam disputationem. Similiter & de ipsa essentia, vel natura hujusmodi spiritus, materiam nobis reliquerunt perscrutationum, & quæstionum, cùm de his declaratio ad tempora mea necdùm venerit, quam ego invenerim. Revertar igitur ad id idem, in quo eram, & dicam, quia si meministi eorum, quæ præcesserunt de virtutibus animarum, etiam brutalium, sive irrationabilium animalium, invenies quasdam ex illis ligare motum voluntarium in membris hominum, sicut dixi tibi de torpedine, & de virtute animæ ipsius, & quædam ligant corpora, & prohibent ab eis motum violentum contra vim, & impetum ventorum fortissimorum. Quid igitur mirum si aliquæ substantiæ spirituales econtrariò possunt vim præstare motus corporibus quasi naturali immobilitate econtrariò ligatis. Et intendo ponderosa corpora ipsâ ponderositate ligata, & prohibita naturaliter à motu omni violēto. Omninò enim verisimile est non minus posse substantias incomparabiliter meliores, ac fortiores, videlicet abstractas, plus posse inquàm ad prohibendas hujusmodi ligationes, quàm illæ animæ adeò ignobiliores, adeóque inferiores possint ad eas efficiendas. Cui enim videatur echeneis piscis posse ligare navem magnam contra omnem impetum ventorum, & prohibere eam à motu, & substantiam abstractam nobilem non posse movere eandem incomparabiliter nobi-

riori, ac sublimiori imperio, cùm anima ipsius echeneidis prohibitionem istam, & ligationem non alia virtute efficiat, quàm imperio, vel alia hujusmodi passiones? Fortassis enim ita est passio illa, sicut dixi tibi de virtute, quâ basiliscus per visum interficit hominem, & de virtute, quâ lupus ligat vocem hominis, quem ante videat, quàm videatur ab illo. Quòd si quis quærat, qualiter quendam virum sanctum quidam ex malignis spiritibus portaverit ex jussione ipsius de regione Burgundiæ usque Romam, & hoc spatio duarum, vel trium horarum. Respondeo, quòd jam expedivi me, & te super hoc, quia si voluit, potuit eum portare in cincinno capitis, sicut de Propheta prædixi de terra Juda in Babylonem per Angelum sanctum transvecto. Quòd si vir ille sanctus esse sibi videbatur super humeros, aut dorsum maligni spiritus. Dico quia istud secundùm veritatem ab hujusmodi spiritu fieri non poterat ullo modo, cùm nec humeros, nec dorsum habeat, neque possibile esset ei talia membra vel generare, vel causare, vel alio modo efficere. Quapropter in visione solummodò fiebat sessio illa: sic enim acceptior, & decentior erat viro sancto hujusmodi vectigatio, benignitatemque divinæ potentiæ magis sibi propitiam cognoscebat, qua malignum spiritum ei, ut jumentum ad servitium evectionis sibi subjecerat. Quòd si dixerit, quia hoc non secundùm veritatem erat, sed secundùm visionem tantùm. Respondeo, quia non ignorabat vir iste sanctus malignum spiritum ad illud jumentinum obsequium virtute divina sibi paratissimum, si hoc natura spiritualitatis permitteret, & hoc ei visione illa certissimè insinuabatur: & sufficiebat eidem, cum obsequio vectigationis, quam & impendebat spiritus ille. Si verò quæritur de equo, quem ad vectigationes facere se credunt malefici, credunt inquã facere de canna per characteres nefandos, & scripturas, quas in ea inscribũt, & impingunt: Dico in hoc, quia non est possibile malignis spiritibus de canna verum equũ facere, vel formare; neque cannam ipsam ad hanc ludificationem eligunt, quia ipsa aptior sit, ut transfiguretur in equum, vel ex illa generetur equus, quàm multæ aliæ materiæ. Forsitan autem propter planitiem superficiei, & facilitatem habendi eam, alicui videatur ad hoc prælecta. Execrabilibus namque scripturis illis proculdubiò aliquantulum est apta. Jam autem audivisti, quia non est possibile malignis spiritibus sub quacunque specie homines impugnare, vel ludificare, & plerunque non permittitur eis hoc, nisi sub speciebus, quæ ipso horrore suo homines instruant de malignitate eorum, suspectaque eis efficiant opera hujusmodi, atque per hoc ipsum homines exterreant, & avertant ab illis, quemadmodùm de illis, quæ in specie serpentis, aut specie buffonis, aut aliis horrificis operari conatur diabolus. Sic forsan hac de causa ludificationem istam efficere in canna sola, & non alio ligno permittuntur maligni spiritus, ut facilitas, & vanitas eorum per cannam hominibus insinuetur. Est enim hujusmodi lignum, & falsum, & vacuum; videtur enim lignum solidum, cùm vacuum sit intus, & inane, & de veritate ligni non habeat, nisi quod exterius in eo apparet. Insinuatur etiam in eo per ipsam fragilitatem cannæ, quàm formidanda hujusmodi equi, & non secura insessio, similiter & periculositas fracturæ ipsius cannæ, quæ ipsos etiam incumbentes sibi multipliciter vulnerat. Si quis autem dicat, quia canna, & calamus habitationes interdùm malignorum spirituum sunt, sicut serpentum, ranarum, atque bufonum, & aliorum immundorum animalium, juxta sermonem Sapientis, qui dixit,

E quia in secreto calami dormit in locis humentibus: ego enim non improbo. Si enim habitare inter hujusmodi ligna permittitur, verisimile est in hujusmodi lignis eidem plus esse potestatis, plusque licere, quàm in multis aliis. Ex his igitur collige non esse possibile verum esse equum, qui sic factus videtur, nec veram equi sessionem, quæ in eo sic esse videtur, sed totum potiùs fieri in illusione fantasticæ visionis Nec mirum si malignis spiritibus datur, vel permittitur sic ludificare maleficos, cùm ipsi priusquàm eis hoc fiat per sacrificium sanguinis in potestatem malignorum spirituum seipsos tradant. De sanguine namque illo diabolicis characteribus & literis inscribitur canna, de qua equum fieri insanissimè opinantur. Quòd si quis dixerit, quia malignis spiritibus est illa potestas, atque scientia, quæ quondàm fuit eis in Ægypto ad generationem ranarum;

F & propter hoc possibile est eis procurare generationem veri equi. Respondeo in hoc, quia non est necesse, cùm facillima sit generatio ranarum: equi verò generatio difficilis est, & multi temporis. Ampliùs. Verum equum impossibile est tanta velocitate portare sessorem aliquem, quanta portari sibi videtur, qui hoc modo ludificatur; sibi enim non minori velocitate rapi videntur, quàm si volarent. Scito etiam, quòd fortassis non per vias, & terras gradi videtur equus hujusmodi, sed quasi per aëra ferat pariter, & feratur: possibile tamen est, ut & sic gradi videatur. Artesius quoque magus scripsit in libro suo, quem vocavit de virtute verborum, & characterum, figuram per quam asserebat se ligare molendinum, ut nulla rota ejus moveri possit motu circulari: quòd si ita esset, consequens esset, ut virtute alicujus figuræ possent etiam moveri absque inundatione aquæ, & impetu venti rotæ molendinariæ. Qualiter enim verisimile est, ut

G figuris, & characteribus sit virtus ad prohibendos motus tam utiles, atque necessarios, & non sit eis virtus, vel aliquibus aliis, ad eos efficiendos? Alioquin virtus diabolica esset hæc, quæ tam potens esset ad nocumenta. & tam impotens ad utilitates. Hoc autem unum est ex his, de quibus in alio tractatu expeditus es. Declaratum autem est tibi figuras & characteres per figurationes suas, & lineationes nullam prorsùs habere virtutem Et si quæ est eis virtus, jam tibi declarata est unde illis est. De columbis quoque, leporibus, & aliis quibusdam animalibus, sicut de porcis, quos aliquandò venales exhibuisse, & etiam vendidisse dicuntur malefici, non aliter est possibile, quàm quod proximè audivisti. Impossibile enim est veras columbas, aut veros lepores, aut alia cujuscunque generis vera animalia fieri etiam sic, idest tam subito, id est ministerio dæmonum. Tu autem nosti, quia generatio

H hujusmodi animalium multi temporis est, & multiplicis præparationis. Præterea animalia, quæ sic apparent, ita ut subitò apparent, sic subitò evanescunt nullum prioris existentiæ vestigium relinquentia: verorum autem animalium non est possibile, ut subita sit destructio, vel potiùs consumptio, ita ut nulla vestigia ipsorum remaneant. Quare omnia illa in visione fantasticæ visionis omnimodè fiunt, Jam autem dixi tibi modos, & vias. & causas, quibus visiones hujusmodi fiant, vel fieri possint. Quia verò latent nos res illæ, quæ virtutes habent istas mirificas, quibus faciunt apparere. quæ non sunt, vel quibus impediunt apparitiones hujusmodi, & quia etiam copia rerum hujusmodi apud nos minimè invenitur, rarissimè fiunt, & facta sunt apud nos opera magica, præterquàm eo tempore, quo potestas malignorum spirituum per fidem, & legem Christianorum, nondùm repressa erat eousque, ut

modo

modo est, neque ligata. In partibus autem Indiæ, & cæteris illis adjacentibus copia rerum hujusmodi magna est, & propter hoc magica naturalis potissimum ibi viguit, & viget. quâ de causâ sunt ibi super experimentatores multi, & rerum mirabilium per hujusmodi peritiam effectores. In Ægypto verò propter idolatriam, quæ maximè ibi fervere consuevit, atque malignorũ spirituũ longè majorem, quàm in aliis partibus frequentiã, ludificationũ fantasiæ maximè abundant nunc, licet nulla pars hominum habitationis ludificationibus hujusmodi caruerit, donec, ut prædixi, lex, & fides Christianorũ viguit, & floruit. De ludificationibus autem quarum famositas partes occidentales replevit, & potissimùm minorem Britanniam, non aliud tibi sentiendum puto, vel video, nisi quòd per antedictum modum fiunt. Una verò ex his est, quâ interdùm videtur sibi aliquis esse in palatio magnifico, atque pulchro, & videre sibi mulierem speciosissimam in apparatu regio, & ornatu, esseque in epulis splendidissimis cum ipsa, & postmodùm in lecto in venereis deliciis tota nocte cum ipsa. Hujusmodi autẽ subitò evanescentibus deprehendit se fuisse in luto sordidissimo tota nocte, & inter ossa crurium vaccæ unius, equum quoque suum alligatum ad arborem tota illa nocte non comedisse. Et memini me videre potuisse virum cui illusio ista acciderat; non autẽ vidi propter negligentiam meam, atque desidiam. Similia etiam contigisse sæpius est visum, & famositate non dubia notissimũ. Et in ore hominũ regionis illius penè assiduis narrationibus creberrimũ. Facile autem malignis spiritibus homines de quibus hoc permittitur, separare, eisque somniantibus delectamentis tota una nocte, vel magna parte illius noctis illudere, eisque soporatis equos eorũ arboribus alligare, corpora eorum, ubi voluerint, collocare, cùm nihil horum sentiant soporati. Nihilominùs per illusoriam visionem raptis similes illusiones fieri possunt, cùm ad hujusmodi visa suspendi alia nec videant, nec attendant, interdùm autem neque sentiant. Possibile igitur, & facile fuit ludificatori spiritui virũ illum, de quo loquor, sic sopitum, & dormientẽ collocare in luto, simul & loco turpitudinis & equum ejus, ut ipsum invenit evigilans, alligare eâ horâ vel tẽpore potissimùm, quãdò nihil nisi somniatas delitias sentiebat. Notissimum etiam est interdùm ad aliqua cognita, seu cogitata rapi, quod apparet, cùm de his, quæ dicunt eis, vel circa eos fiunt, nihil penitùs sentiant, aut aliter cognoscant. Quapropter manifestũ est cognita illa, non tanquàm cognita, apud eum esse, sed tanquàm visa, & tanquàm res ipsas. Sic etiã accidit in somniis, ut visa in eis non tanquàm somnia? sed tanquàm res ipsæ habeantur somniantibus, nec minùs movent talia somniantes quàm veritas ipsa visorum hujusmodi moveret, si eam verissimè apprehenderent. Quemadmodùm igitur non miraris de teipso, vel alio somniante, si videris tibi per somnium esse in urbe aliqua, vel in castro nobilissimo, vel in mari, vel in prato, vel in silva, vel in horto amœnissimo & hoc cum muliere speciosa, ornataque venustissimè: sic mirari non debes de viro isto, si soporatus sic, & dormiens, tales illusiones passus est. Quis enim est ex viris, cui similia pluries in somno, & per somnium non accidunt. Nec plus mirabile est, quòd collocatus, ut prædixi, existens in loco turpissimo, & fœtulentissimo, talia delectamenta sentire sibi visus est, quàm si in carcere, & funiculis, positus illa, vel similia per somnum passus esset. Ex his igitur evidenter videre potes, quantùm adjuvari potes ad cognoscendas ludificationes istas ex consideratione somniorum, & somniantium. In quo attendendum est tibi, quòd furiosi, & arreptitij, tanquàm somniantes loquuntur. Quapropter quemadmodùm somnia interdùm de rebus sunt, quæ verè se habent, ut somniantur, licet hoc ignorent ipsi somniantes; sic & hujusmodi homines interdùm vera loquuntur, licet ipsi quæ loquuntur vera esse ignorẽt. Quidam autem ipsam rerum, quas loquuntur, veritatem vident, videlicet juxta modũ, quem audisti, & per viam, quam non oportet, ut repetam hîc tibi. Sufficiãt igitur tibi hæc de rebus arduis, donec per aliũ pleniùs docearis: notũ est enim tibi, quia de rebus hujusmodi nihil ab eis, qui præcesserunt, ad hæc tempora devenit. Quapropter grata sint tibi de his, quæ audivisti, quæ etsi plenè nec tibi, nec aliis forsitan de rebus à consuetudine nostra tam remotis sufficiant, occasionem tamen, & nonnulla initia ea, quæ desunt inveniendi, tibi, ac aliis philosophantibus, præstant.

CAPUT XXIV.

Cujusmodi sunt isti spiritus per modum exercitus apparentes; & de rebus nocturnis, quibus vetula decipiantur, & de apparitionibus mortuorum.

POst hæc consequenter de substantiis apparentibus in similitudine equitantium, & bellatorum, in prælium currentium, & in similitudinem exercituum innumerabilium, interdùm autem & in similitudine paucorum equitum. Ubi primùm investigandum erit illud, cujusmodi sint substantiæ, quæ sic apparent, & quâ de causâ potiùs de nocte, quàm de die, similiter & in compitis viarum, quàm in agris, vel aliis locis. Deinde quam ob causam in similitudines hominum, qui noti fuerunt in mundo isto, & in vita ista. Deinde quid sibi vult equitatio hæc, atque discursus, quid equi, vel arma, quid totus ille apparatus belli, qui in eis apparet, quas, vel quorum injurias in armis vel propulsare, vel vindicare velint, vel intendant, & qui sunt, contra quos præliaturi, & præparati currere, vel volare videantur, videlicet an sint substantiæ spirituales, & utrùm bonæ, vel malæ. In primis igitur reminiscendum est tibi, quia substantiæ, quæ sic apparent, neque corporeæ, neque corporales sunt. Et feci te scire hæc in præcedentibus, quoniàm nec vulnerabiles, nec ullo modorum sunt læsibiles, & cùm conantur homines eas gladio transfigere, vel dissecare, frustrà se hoc attentare statim experiuntur. Quòd si corpora essent eis aërea, essent omniũ animalium mortalissima, omnique vulneri, & læsioni maximè obnoxia propter passibilitatem corporũ suorum, quod evidenter vides in aëre. Dixi etiam tibi, quia neque figura posset esse hujusmodi corporibus, neque magnitudo determinata, cùm secundùm Aristotelem didiceris humidum, qualis maximè est aër, malè terminabile esse proprio termino. Arma verò ferrea quomodò portare possent corpora aërea? Didicisti etiam apud eundem Aristotelem, quia neque aër neque terra susceptibilis est animæ, vel vitæ, neque ullum corpus simplex hoc est, ex quatuor elementis. Addam autẽ hîc alia, nec volo repetere omnia illa. Dico igitur, quia si essent aërea, non essent eis membra, nec partes diversæ, cùm in aëre non possit esse diversitas hujusmodi. Dico insuper, quia non posset esse motus eis per aëra, cum aëri non sit motus per aëra, neque aquæ per aquam, neque terræ per terram, nisi violentia aliqua hoc efficit. naturæ autem impossibile est. Ampliùs. Ad quid eis arma? maximè arma protectionis, qualia sunt loricæ, & scuta, & galeæ, cùm nec vulnerabiles, nec ullo modorum læsibiles armis sint? Arma verò impugnationis qualia sũt enses, & lancea, frustra, & vana sunt eis, nisi contra sibi similes substantias, de quibus manifestum est, quòd nullam vul-

netrare possunt. Quòd si contra hoc homines esset eis bellum, primo & uno conflictu occidissent omnes homines, & genus humanum totum penitùs delevissent, cùm omnes homines vulneribus & læsionibus morti ipsi adeò obnoxii sint, ut eam effugere nullo modorum possint. Ampliùs. Nulla turris, nulla munitio potest homines tueri ab hujusmodi hostibus, cùm nec muro, nec vallo, quantumcumque excelso, & forti, arctari possint, & prohiberi ab accessu ad homines, quacunque horâ ad eos intrare voluerint: quare saltem eâ horâ, quâ dormirent, eos universaliter jugularent. Ampliùs. Quomodò bellũ illud non innotuisset omnibus, quod jã per sex millia annorum & ampliùs duravit? quòd si contra similes substantias, videlicet immortales, & illæsibiles, est eis bellum, tunc insipientissimæ sunt evidenter utræque, cùm armis se invicem prosequantur, scientes indubitanter, quòd alteræ alteris nocere non possunt. Non igitur intendunt alteræ alteris sic armis nocere, neque conantur ad hoc, cùm sciant hoc impossibile esse. Ludus igitur est, si quid armis inter eas agitur, vel agi videtur. Ludus inquam, quod vulgariter vocatur hastiludium. De equis verò & armis hujusmodi, manifestum est etiam parum intelligentibus, quia in apparentia, & in visione tantùm sunt, cùm similiter sint invulnerabiles, immortales, & illæsibiles, sicut ipsi, qui videntur illis arma illa portare. Verum autem equum immortalem esse, & illæsibilem, impossibile est. Ampliùs. Ubi nec veri equi sunt, nec vera arma, nec veri armati, ludum armorum verum, vel hastiludiũ verũ, impossibile est esse. Quapropter totum, quod ibi vel esse, vel agi videtur, in visione, sive illusoria, sive fantastica solummodò est, & agitur. Dico igitur in his, quia non sunt prohibiti impossibilitate, quin tales illusiones, & ludificationes faciant hominibus, & modos effectionis earum jam feci te scire in præcedentibus, & hic est unus modus apparitionum istarum, videlicet, quia ludificationes dæmonum interdùm non solummodò sunt in hac manerie, ut apparent, in similitudine hominum mortuorum, sed apparent terribiles magnitudine, armis, & equis, apparent etiam cum facibus, seu faculis, seu aliis ignibus. Sunt & aliæ ludificationes malignorum spirituum, quas faciunt interdùm in nemoribus, & locis amœnis, & frondosis arboribus, ubi apparent in similitudine puellarum, aut matronarum ornatu muliebri, & candido; interdùm etiam in stabulis cum luminaribus cereis, ex quibus apparent distillationes in comis, & collis equorum, & comæ ipsorum diligenter tricatæ; & audies eos, qui talia se vidisse fatentur, dicentes veram ceram esse, quæ de luminaribus hujusmodi stillaverat. Manifestum autem est tibi, quia facile est malignis spiritibus ceram veram ex melle agresti, & ex operibus apum silvestrium colligere, & inde luminare facere. A parte verò hominum nondùm audivimus eis hujusmodi rapinam exercuisse: nec tamen dubitandum est, quin ex permissione creatoris interdùm hæc facere possint: quòd autem non faciunt vel hæc, vel alia mala hominibus, ex bonitate creatoris est, qui tenet eos ligatos instar immanissimarum belluarum, ut non noceant hominibus quantumcumque velint. De illis verò substantiis, quæ apparent in domibus, quas dominas nocturnas, & principem earum vocant dominam abundiam pro eo, quòd domibus, quas frequentant abundantiam bonorum temporalium præstare putantur, non aliud tibi sentiendum est, neque aliter, quàm quemadmodùm de illis audivisti: quòd enim comedere, & bibere videntur, visio illusoria tantùm est, cùm manifestum sit substan-

E tias spirituales cibis, aut potibus corporalibus uti non posse. Deinde nihil consumptionis aut diminutionis apparet in cibis, & potibus corporalibus, de quibus sumpsisse videantur post recessum eorum, vel potiùs postquàm evanuerint. Quapropter eousque invaluit stultitia hominum, & insania vetularum, ut vasa vini, & receptacula ciborum discooperta relinquant, & omninò nec obstruant, neque claudant eis noctibus, quibus ad domos suas eas credunt adventuras, ea de causa videlicet, ut cibos, & potus, quasi paratos inveniant, & eos absque difficultate apparitionis pro beneplacito sumant. Ubi manifestum est, scelus idolatriæ committi, cùm cibi, & potus malignis spiritibus sint expositi eâ intentione, qua ad locum venturi, & inde sumpturi creduntur; jam enim eo ipso oblati sunt illis, propter quam idolatriam omnipotens, ac benignissimus creator præcepit in lege Hebræorum vasa omnia cooperiri statuens, ut vas quod coopercul um non haberet, im-

F mundum esse reputaretur, quãquàm & alia de causa observandũ esset istud, quod jã didicisti in expositione plani: hoc est, literæ legis Hebræorũ. Manifestũ etiã est tibi, quia non vacat à scelere idolatriæ credulitas illa, qua tẽporalis abundantia ab alio, quàm à creatore optimo præstari creditur; hic enim præcipuus honor est, & gloria creatoris, quo ab hominibus honoratur, fides, atque credulitas, qua omniũ bonorũ unicus auctor, & largitor largissimus solus creditur. Hunc igitur honorẽ, & gloriã transferre in maledictos, & malignos spiritus, manifesta est cõtumelia, & injuria intolerabilis creatoris, impiissimaque idolatria, igneq; & gladio exterminanda. Idem & eodẽ modo sentiendum est tibi de aliis malignis spiritibus, quas vulgus stryges, & lamias vocant, & apparent de nocte in domibus, in quibus parvuli nutriuntur, eosq; de cunabulis raptos laniare, vel igne

G assare videntur. Apparent autẽ in specie vetularũ, videlicet, quæ nec verè vetulæ sunt, nec verè pueros devorare possibile est eis, propter causam, quam dixi. Interdùm autẽ permittitur eis parvulos occidere in pœnã parentum, propter hoc, quia parentes eousque interdùm diligunt parvulos suos, ut Deum non diligant: utiliter igitur, atque salubriter cum ipsis parẽtibus agitur, cũ causa offensæ creatoris subtrahitur. Insipiẽtes autẽ more suo, unde erudiri deberent, inde occasionẽ detestabilioris stultitiæ assumunt, qua de causa factũ est, ut spiritus maligni sub nomine, & specie vetularũ, in quibus apparere credebantur, timorem, & honorem, ac culturam idolatriæ sibi acquisiverint, ea videlicet de causa, ut parvulis parcerent, hoc est, ut illos nec laniarẽt, neque igni assarẽt. Vetularum autem nostrarum desipientia opinionem istam mirabiliter disseminavit, & provexit, atque animis mulierũ aliarum penè irradicabiliter infixit.

H Similiter & de dominabus nocturnis, quòd bonæ dominæ sint, & magna bona domibus quas frequẽtant, per ea præstantur, mulieribus potissimũ persuaserunt, & ut ad unũ dicã, penè omnes reliquias idolatriæ retinuit, & reservavit, & adhuc promovere nõ cessat anilis ista fatuitas. Debes autẽ scire cũ his, quæ audivisti, quia multæ de visionibus istis, & apparitionibus fantasticis, ex morbo melancholico in multis fiunt, sed in mulieribus maximè, sicut vides etiã de visionibus veris, ac revelationibus. Et causa in hoc est præter eã, quã medici dicunt, natura muliebrium animarũ, ob hoc videlicet, quia longè facilioris impressionis sũt quã animę viriles, & quemadmodũ vides, quia viri armis, & bellis dediti, & faciliùs, & sępiùs de illis rebus sõnia vidẽt, vel potiùs patiũtur, & sic visiones istę de bellis scilicet, & armis crebriores eisdẽ fiũt, & absque ulla operatione malignorũ spirituum, plerumque enim ea, quæ maximè cordibus

cordibus nostris inhærent, altiúsque animabus nostris infixa sunt, animas nostras sic in se rapiunt, ut non signa rerum hujusmodi, sed potiùs res ipsas liberè videre videamur, etiam vigilantes. Jam igitur per ista scire debes, quia ex operatione malignorum spirituum, & ex aliis causis, quas audivisti, proveniunt illusiones istæ hastiludiorum, & aliarum apparitionum, quas tibi nominavi. Propter quid autem in compitis magis, quàm in agris, vel in aliis locis? Dico, quòd in aliis locis etiam fiunt, cùm videantur exercitus ibi nocturni multitudine sua operire montes, & valles. Compita verò propter frequentiam hominum minus habent munditiæ & spiritualis, & corporalis. Agri namque mundissimi, ut ita dicatur, cõparatione viarum publicarum, & compitorum. In his enim, hoc est in viis publicis, & compitis, de nocte conveniunt latrones, & raptores, omniaque genera maleficorum. Narratur quoque, quòd quidam videns hujusmodi exercitum terrore percussus à via publica declinavit in agrum contiguum, ubi quasi in refugio, transeunte juxta illum toto illo exercitu, illæsus permansit, & nihil mali passus est ab illis, propter quod inolevit opinio apud multos, agros gaudere protectione creatoris propter utilitatem hominum, & hac de causa non esse accessum malignis spiritibus ad eos, neque potestatem nocendi propter hanc causam hominibus existentibus in eis. Gens autem idolatrarum tutelam istam, & defensionem, si eam vel crederet, vel audiret, numinibus arvorum illam attribueret. Et si quis de gente illa in agros metu hujusmodi declinaret, non ad agrum eum fugere, sed ad protectionem, & præsidium prædictorum numinum illum fugere judicaretur. Opinor autem, quòd Cererem deam, quæ agris præest, hujusmodi hominem protexisse crederent, exercitumque illum intra fines, regnumque Cereris nemini posse nocere. De hoc autem, quòd in similitudine hominum apparent, hominum dico mortuorum, & maximè gladio interfectorum, videatur forsitan alicui juxta sententiam Platonis, quòd agere viderentur numeros dierum, vel temporum debitorum animæ mortuorum hujusmodi, temporum dico, quibus in corporibus victuræ erant, eas nisi mortis hujusmodi violentia expulisset. Tu autem debes scire mortuorum sic, idest per violentiam, animas secundùm Platonem circa tumulos vagari, & non agere discursus prædictos. Expletis autẽ numeris secundùm istum reverti ad compares stellas, & quoniàm illi, vel soli, vel potissimùm illi apparent in exercitibus istis, qui armis interempti sunt, disgladiatos eos vulgus vocat, creduntur autem pœnitentiam agere in armis, quoniàm in armis peccaverunt. Propter quod interdùm charos suos sollicitant, ut eos orationibus, & aliis suffragiis adjuvent, & de liberatione sua à pœnis, quas patiuntur, si tamen efficaciter adjuventur, charos suos sic edocent, & sermo Sapientis, quo dictum est: Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur, adjuvare videtur opinionem istam. Ipsi etiam, qui sic apparent, prout fama est, ista sæpè revelaverunt, videlicet & pœnas, quas patiuntur, & pœnarum causas. In eis quoque, quæ præcesserunt, didicisti, quia locus purgatorij, hoc est, purgationi animarum congruus, & etiam deputatus, terrena habitatio est. Et causam in hoc audivisti hanc, videlicet, quia purgatio hujusmodi suppletio pœnitentiæ est inexpletæ, quare pœnitentia in hac vita inchoata ibi perficicitur. Meritò igitur in eodem loco, sive habitatione idem agitur, quod est dicere, ejusdem operationis meritò locus est unus. Fiunt autem apparitiones istæ, scilicet exercituum armatorum ad

A terrorem eorum, qui armis utuntur, ut per pœnas, quas abusores armorum visionibus istis pati conspiciunt, deterreantur à similibus. Et ista sunt, quæ in apparitionibus suis ipsi mortui retulerunt. Permittuntur igitur animæ mortuorum hominum sic apparere hominibus ad deterrendos eos ab armorum abusionibus, & rapinis, & sævitia, homines occidendo. Verùm, sicut prædixi, nec veri equi, nec vera sunt arma, quæ ibi apparent, nec vera hastiludia, nec vera prælia, nec veri discursus, aut æquitationes propter causas antedictas, sed signa tantùm rerum hujusmodi, tanquàm in visione apparent ad commoveri faciendos homines, & deterrendos à malis prædictis, & ad sollicitandos eos de suffragando animabus defunctorum. Dico etiam, quia non sunt pœnæ illæ omnes, videlicet armorum, larvarum, equitationis, & conflictuum bellicorum,
B atque hastiludiorum congruentes animabus separatis, sed neque possibile est, illas taliter puniri, cùm impossibile sit eas taliter operari, non enim possibile est animam separatam equitare, arma portare, neque armis ludere, vel pugnare. Quapropter manifestum est, quia non est possibile, ut pœnas patiantur, quæ non nisi agentes talia pati possunt, signa tamen sunt ex consequenti pœnarum, quas talibus actionibus, dum essent in corporibus, meruerunt. Neque necesse est, ut ipsæ animæ in essentiis suis, vel personis, præsentialiter sic appareãt, quemadmodùm neque in somnis necesse est, ut res ipsæ quæ videri videntur, præsentia sua, & veritate appareant, sed sufficiunt ipsa signa earum somniãtibus, quæ pro rerum veritate se illis exhibent: sic & in his apparitionibus, sed de his potiùs, tanquàm de visis per somnia, judicandum omnimodè est. Ubi autem in ipsis locis pœnarum ipsi mortui apparere videntur, & ipsi revelant se in locis illis per pœnas purgari, & præsentialiter esse, dubitari non posset,
C si his de semetipsis creditur, & potissimùm, si opera se agere, quæ animabus separatis possibilia sint, & congrua, fateantur, quemadmodùm in visione illa, quâ apparuit quidam mortuus in ipso loco thermarum, atque hanc pœnam se ibi perpeti, ut aquas ipas calefaceret ad opus ibi balneari volentium; possibile namque sibi erat ex virtute creatoris ligna in igne cremare, & solo imperio congregare, atque componere, & non aliter, sicut sæpè audivisti, nisi virtute creatoris; non enim potest alia corpora anima humana movere, nisi per motum proprium corporis. Quare manifestum est, quòd non virtute sua movebat ligna ad componendum rogum, neque ordinabat ea in struem, sed frustra hanc purificationem, eidem creator benedictus imposuisset, officiumque eidem hujusmodi improvidè injunxisset nisi virtutem illam,
D quâ hæc peragere posset, præstitisset: quòd si non ita esset non, visio, sed illusio fantastica, visio illa videbitur. Ampliùs. Quæ pœna erat animæ illi prunas calefacere, si hoc illa solo imperio faciebat, soloque nutu propriæ voluntatis? In quo respondeo, quòd pœna reverà gravissima est animabus separatis vacare operationibus vilibus, & indignis se, & fraudari sublimibus, & jocundissimis operationibus, propter quas creatæ sunt, & reparatæ. Hæc autem sunt benedictiones, gratiarum actiones, collaudationes, admirationes, & glorificationes creatoris, & alia hujusmodi, quibus totaliter vacat multitudo militiarum illarum cœlestium, hoc est, sublimium ac beatorum spirituum. Et attendendum tibi est, ne credas omni generi somniorum, & ne vanitatem pro visionibus, quæ à creatore mittantur, amplectaris, in memoria semper habens sermonem Sapientis, quo dixit: Quia fantasias

Intelligit Gregoriũ Magnũ

patitur cor tuum, niſi ab altiſſimo fuerit emiſſa viſitatio. Quia verò tantus vir, unus ſcilicet de ſanctis, & ſapientiſſimis Chriſtianorum, tradidiſſe videtur fuiſſe viſionem de calefactione thermarum, de qua proximè audiviſti, defendi eam, ut potui, ne tantus vir videri poſſet incautè viſioni fantaſticæ credidiſſe. Quòd ſi quis quærat, qualiter arma, & equi in hujuſmodi ſignificent pœnas, quibus ab eis purgantur peccatis, quæ armis abutendo commiſerant. Jam dixi tibi, quia ſignificatio iſta eſt quaſi ex conſequenti, juxta tropum illum, quo per inſtrumentum res, quæ per ipſum fieri conſuevit, ſignificatur, ſimiliter & ars, & operatio, quæ per illud exercetur, eodem modo & illud, quod ex operatione, ſive illud ſit culpa per operationem contracta, vel commiſſa, ſive pœna propter hujuſmodi culpam illata, & crebertimum eſt in rebus humanis, & in conſuetudine hominum, maleficos ſuſpendi, vel alio modo torqueri, cum inſtrumentis, quibus maleficia perpetrantur, quod ſicut fit ad terrorem, videlicet, ut qui hoc viderit doceatur ſimilia devitare: ſic arma, & equi in hujuſmodi viſionibus apparent, ut quibus hujuſmodi oſtenduntur, à rapinis, ac violentiis aliiſque armorum abuſibus, ſe compeſcant, ſimiliter & qui viſiones tales audiunt. Propter quod divinæ bonitatis providentia non ſolùm procurat, ut viſiones hujuſmodi videantur, ſed etiam à non videntibus audiantur. Quòd autem nefandæ illæ dominæ nocturnæ, quibus præeſſe credunt vetulæ dominam Abundiam, vel dominam Satiam ab eo, quod eſt ſatis, vel à ſatietate dictam, ſimiliter & illæ, quæ in ſtabulis, & arboribus frondoſis apparere dicuntur, ſint maligni ſpiritus, per hæc, quæ dicam tibi, patefiet. Et primùm quidem, quia boni, ac beati ſpiritus cibos, vel potus ſibi præparati, vel exponi, ſive apponi, nunquàm expetunt, utpote, qui talibus non indigent. Quòd ſi aliquandò hoc fieri permiſerunt, non alia de cauſa hoc feciſſe putandi ſunt, niſi, ut devotio, & obſequium eis apponentium corporales cibos, non perirent, & ut condignam remunerationem à largiſſimo creatore reciperent. Deinde nunquàm in locis ſanctis apparere conſueverunt, ſed loca honori, & cultui creatoris dedicata omni modo declinant: de quibus locis nulli intelligenti dubium eſt, quin à ſanctis, & beatis ſpiritibus frequententur, & quoniàm eis chara ſint propter gloriam, & honorem creatoris. Tertiò, quia boni, ac beati ſpiritus, quoties apparent, juſſa vel mandata creatoris omnipotentis ad homines deferunt, atque à malis imminentibus eos præmuniunt, & ad bona aliqua exhortantur. De his verò dominabus nefandiſſimis non eſt adhuc auditum, quòd aliquid boni conſilij, vel ſalutaris exhortationis, aut aliqua juſſa creatoris ad homines detulerint. Quartò, quia ſancti, ac beatiſſimi ſpiritus, nunquàm niſi in ſpecie viri in mundo, & nunquàm in ſpecie muliebri apparuiſſe auditi ſunt. Quintò manifeſtum eſt ſexum muliebrem eis non eſſe: didiciſti namque jam alibi, quia mulier in adjutorium viri facta eſt, ſicut legis in libro Hebræorum: per me autem didiciſti, quia ſexus tam mulieris, quàm viri factus eſt cauſa generationis, & prolis, apud autem ſubſtantias ſpirituales abſtractas non eſt poſſibile generationem eſſe, vel prolem ſtare, neque ſexum, cùm ſexus cauſa ſit unica generationis in habentibus ſexum. Evidens igitur ſignum eſt ſexuum iſta diverſitas, videlicet apparitio, quòd boni Angeli in ſpecie virorum ſolummodò apparent, & nunquàm in ſpecie muliebri, quod maligni ſpiritus faciunt. Quòd ſi dixerit quis, quia ſimiliter virilis ſexus non habet locum apud ſublimes, ac beatos ſpiritus. Reſpondeo, quia verum eſt, verumtamen virtus, & fortitudò, & vis activa locum habet in viris, & congruunt iſta benè ſubſtantiis ſpiritualibus; vis verò paſſiva, & infirmitas, atque debilitas diſpoſitiones muliebres ſunt omni modo incongruentes hujuſmodi ſpiritibus. Ob cauſam igitur hanc ſpecies virilis conveniens eſt eis, non propter ſexum, qui non eſt aliud niſi vis activa in operatione generationis, à qua naturæ ſuæ nobilitate prohibiti ſunt; acremotiſſimi. Quòd ſi volueris proſequi ſtultitiam vetularum, ac potiùs vetulis in errore iſto credentium, videlicet quia veræ mulieres ſunt, quæ ſic apparent, interrogabis eas, utrùm unquàm generent, vel utantur ſexu muliebri: quòd ſi dixerint, quia minimè generant, nec utuntur ſexu muliebri unquàm, vel ad generationem, vel ad voluptatem, eſt ergo omnimodè otioſus, & inutilis, videlicet otioſitate, & ſterilitate perpetua, quod non poteſt eſſe, niſi altero duorum modorum, videlicet vel natura, vel vetuſtate, propter quam certum eſt tam viros, quàm mulieres, interdùm ſteriles fieri vel alio caſu: quòd ſi natura, tunc erit naturalis aliqua potentia per petuò otioſa, & inutilis, & hoc per naturam, quod indubitanter eſt unum de impoſſibilibus, videlicet ut virtus, vel potentia ſit naturali impoſſibilitate prohibita ab exitu in actum: vetuſtas autem apud hujuſmodi ſubſtantias locum non habet, quoniàm ſi veteraſcere poſſent, ſic inveterati poſſent utique deficere paulatim, & tandem mori. Si verò caſu alio advenit eis ſterilitas, cùm pœna magna ſit ſterilitas, præceſſit eam ex neceſſitate aliqua culpa, cùm omnis pœnæ cauſa ſit culpa in eis, quæ ratione utuntur, quare pœnam ſterilitatis præcedente culpa aliqua meruerunt. De bonis autem ac beatis ſpiritibus manifeſtum eſt nullum unquàm peccaſſe, conſequens eſt igitur iſtas execrabiles mulieres malignos ſpiritus eſſe: quòd ſi vis generativa in eis non eſt prohibita vel naturâ, vel ex alia cauſa ab opere generationis, manifeſtum eſt eas generare, & quia hoc non poſſunt per ſe, neceſſe eſt, ut hoc faciant ex commixtione ſubſtantiarum ſublimium: quia igitur fœtus earum immortales eſſe, neceſſe eſt, ſicut & ipſæ ſunt, & patres hujuſmodi fœtuum, neceſſe eſt generationibus ſuis eas jamdudùm iſtum orbem repleviſſe, ſicut evidenter vides in hominibus, quia ſi mors multitudinem hominum, quæ per generationem eſt, non minueret, aut reſtringeret, multitudinem hominum tota iſta terrena habitatio capere non ſufficeret. Quòd ſi fortè dixerit, quia rarò, & paucos fœtus generant, & propter hoc non eouſque multiplicantur, non effugit homo iſte, quin multiplicatio iſta excreſcat in infinitum, cùm filios, & filias hujuſmodi generationis neceſſe ſit generare filios, & filias immortales. Quapropter non ſufficeret habitationi totus mundus tot, & tantarum generationum: verùm quia multitudo iſta non appareret, manifeſtum eſt multitudinem hujuſmodi non eſſe. Et quoniàm credunt ſubſtantias hujuſmodi comedere, & bibere, etſi in alio generi humano non nocerent, in hoc uno tamen plurimùm noxiæ generi humano ſunt, quòd magnam partem ipſi neceſſariorum comedunt, & conſumunt. Quòd ſi dixerit, quia licet comedant, & bibant, nihil tamen de cibis, & potibus minuunt, quàm erroneum ſit hoc ex aliis noſti penè; non enim comeditur, aut bibitur, niſi quod corrumpitur, & mutatur, atque per corruptionem, & mutationem hujuſmodi in nutrimentum comedentis, & bibentis aſſumitur. Manifeſtum eſt igitur, quia in viſione fantaſtica ſit comeſtio illa, & bibitio illa, quam videre ſe credunt, qui ab hujuſmodi ſpiritibus ludificantur

Nota.

Et hoc ipsum testatus est ille sanctus Archangelus, qui filium cuiusdam Hebræi viri sancti duxit, & reduxit itinere longo, & apparebat in specie viri, videbaturque comedere, & bibere corporales cibos, & potus; non autem comedebat, & bibebat; & sicut ipsemet dixit, invisibili cibo solummodò utebatur, quemadmodùm omnes sublimes, ac beati spiritus; invisibilis autem cibus ille non erat, nisi fruitio continua pulchritudinis, & suavitatis creatoris. Similis autem apparitio comestionis, & bibitionis in primo libro legis Hebræorum legitur facta apud primum, & maximum Patriarcham Hebræorum. Cùm enim in specie virorum trium apparerent, & ipse vir esset gratiâ, & largitate hospitalitatis profusissimus, eosque viros esse crederet, invitavit eos more solito liberalitatis; qui Angeli sancti, & Dei ministri boni acceptaverunt, ut eis pararet, & componeret prandium, sicut prædixi, ne opus, & obsequium tantæ devotionis periret, & vir ille optimus mercede illius congruenti fraudaretur; non enim erat illa comestio, quam sancti Angeli illi prætendebant, sed exteriùs, & apparenter devotioni viri sancti deserviebant, cùm secundùm veritatem nec comedere, nec bibere possent. De hoc autem, quòd multi ex sapientibus opinati sunt spiritus & bonos, & malos, assumere corpora, iam expeditus es in his, quæ præcesserunt, quantùm tunc possibile fuit. Verùm si aliud vel per semetipsum, vel per doctorem, qui hoc possit etiam declarare, vel aliâ viâ creatori aliud certum facere placuerit, scito me esse unum de his, qui hoc addiscere parati sunt, & cum gaudio acceptare; non enim prudentiæ meæ sic innitor, ut ubi nonnisi opinari verisimiliter possum, certitudinem veritatis, per quemcunque mihi fieri possit, repellam. De nocturno verò dæmone, quem Ephialtem multi vocant, scire oportet, quia multi ex peritioribus medicorum Ephialtem dæmonem esse negant, & oppressionem illam, quam eos incumbens dæmon facere videtur, hominibus ex compressione cordis esse dicunt, quâ nervus, per quem sensibilis, & motivus spiritus à corde ad membra alia digreditur, & permeat, atque diffunditur, ibi stringitur, ut spiritus illos retineat, & ad membra transire prohibeat. Quapropter & sensus, & motus prohibetur à toto corpore. Et hæc est causa, propter quam sedem animæ cor esse posuit Aristoteles, quoniàm inde, sicut audivisti, quasi à fonte, tres vitæ, videlicet vita, sensus, & motus, in totum corpus, & membra singula derivantur. Veritas autem hæc est, quia etsi hoc modo fieri possit, & plerumque fiat huiusmodi compressio, vel oppressio, nihilominùs tamen possibile est hanc potestatem malignis spiritibus, ut consimiles oppressiones dormientibus de nocte faciant, & quandoque etiam suffocant. Quòd autem vera sit opinio medicorum, indicium est, quòd ista passio non accidit iacentibus super alterutrum latus, sed solummodò inversis. hoc est, supinis dormientibus, & hoc est, quia stomachus distenditur, & extenditur ad partem cordis. Quòd si repletus fuerit, compressionem, & restrictionem efficit, quam dixi. Et hoc est aliud indicium veritatis opinionis eorum, quia non accidit, nisi post repletionem ex cibo, vel potu, ut multis visum est. Verumtamen dubitare non debes, quin malignis spiritibus interdùm providentia creatoris permittat compressiones, & oppressiones facere, necnon & suffocationes, & alterius modi extinctiones hominum, similiter & sanctis, & beatis spiritibus id ipsum permittitur, immò & facere iubentur à benignissimo creatore. Et plerumque in

A his manifesta sunt iudicia creatoris: plerunque autem occulta, sicut apparebunt tibi ex libris narrationum, qui sunt de miraculis, quæ facta sunt in gente Christianorum. Illis autem, qui dormiunt, & ab huiusmodi malis, utpote somno ligati, tueri se non possunt, hoc solum saluberrimum, & tutum, ut vigilantes huiusmodi malis occurrant, vel per consilium medicinale, cavendo sibi à repletione superflua, & dormitione supina, vel quod est incomparabiliter melius, si semper intrent cubicula sua, ut ad mortem corporis, quâ decet purificatione, ac sanctificatione, creatorisque debitâ placatione parati sint. Talibus enim non timenda est mors corporum, quin etiam desideranda, tanquàm evasio de carcere horrido, & vinculis, tanquàm applicatio ad portum salutis de tempestate

B valida, tanquàm reditus de exilio ærumnosissimo ad patriam opulentissimam. Ex his quoque patefacta esse tibi debent, quæ audis plerumque de quibusdam hominibus mortuis, qui alios de vivis occidunt; cùm enim non resurgant adhuc à morte huiusmodi, sed generalem expectent resurrectionem, manifestum est corporaliter eos, & in propriis corporibus nec apparere, nec huiusmodi noxas inferre. Præsertim cùm corpora illorum, quæ illâ horâ hoc agere videntur, vel in sepulchris integra iaceant, vel saltem ossa eorum, & alia de corporibus, quæ putredo consumere necdùm potuit: animæ quoque huiusmodi mortuorum, non est verisimile, quòd ad hanc vitam redeant propter tales interfectiones efficiendas; ubicunque enim sint in vita altera, & sæculo altero, vel non velle, vel non posse eas vacare talibus verisimile est. Si enim in consortio fuerint beatorum, & sublimium spirituum, qualiter à tantæ fœlicitatis gaudiis ad talia peragenda descenderent? Si verò in ipso carce-

C re infernali, vel in igne purgatorio sint, in utroque videntur impotentiâ exeundi ligatæ; in inferno quidem usque ad diem universalis iudicii: illâ namque die astare habent ante tribunal iudicis vivorum, & mortuorum, ut unaquæque earum recipiat, prout gessit in corpore, ut poterit nosci ex fide, & lege Christianorum. Ampliùs. Huiusmodi interfectiones faciunt, aut propriâ voluntate, aut iussu alieno: quòd si propriâ voluntate, tunc manifestum est eas maioris esse potentiæ in statu illo post mortem corporum, quàm fuissent, dum essent in corporibus, & hoc ad corporales operationes; interfectiones namque huiusmodi corporales sunt operationes. Cùm autem erant in corporibus animæ istæ, prohiberi possent ab actibus huiusmodi, & resisti posset eis armis, & viribus corporalibus. Manifestum igitur est, quòd nec armis, nec viribus corporalibus talia agunt; sed nec virtus

D est eis, cùm separatæ sint, per quam sic agere possint absque armis, & membris corporalibus; illam enim virtutem haberent etiam in corporibus, cùm virtus illa non sit ex corporibus, sed ex seipsis eisdem. Quòd si alieno iussu, & potestate agunt interfectiones huiusmodi, tunc indubitanter, qui talia iubet, præstat eis virtutem, & potestatem talia faciendi: non est autem potestas, vel virtus malignis spiritibus, ut animabus mortuorum præstare possint huiusmodi potestatem, vel etiam adducant eas, & educant de locis, in quibus sunt. Congregatâ igitur ratione declaratum est tibi ex omnibus his, malignos spiritus talia more suo in visione efficere, non ipsos mortuos. Et si vulnera in corporibus sic interfectorum apparent, proculdubiò veris armis hæc facta esse, tibi dubitandum non est; vera enim arma vibrare, & in corpora hominum impingere posse ex virtute sua naturali habent abstractæ substan-

tiæ, verumtamen non eâ virtute sic uti possunt, nisi prout moderatur eis bonitas creatoris; non enim possunt interficere homines pro voto, & libito malignitatis suæ, sicut sæpiùs audisti. Quod autem in miraculis Christianorum legitur, quemdam militem suscitatum fuisse, ut quemdam impium, & blasphemum interficeret, potentiâ, & virtute creatoris hoc factum esse manifestum est, quoniàm ipsâ sacratissimâ filii Dei matre jubente miles suscitatus est. Quod sicut omnipotenti filio Dei facere nequaquàm difficile fuit; sic & gloriosæ genitrici ipsius hoc denegare possibile non fuit. Nec prætereundum est tibi in loco isto de Propheta, quem mulier Pythonissa suscitasse legitur à mortuis in libris Hebræorum. In quo facto, quoniàm nonnullos errare gravissimè scio, conveniens arbitror veritatem facti hujusmodi tibi declarare. Quia ergo reformare corpora humana jam putrefacta, & animas eis reddere, & denuò applicare, solius est omnipotentis virtutis creatoris, manifestum est, Prophetam illum non secundùm veritatem suscitatum fuisse, & maximè per mulierem Pythonissam, utpote blasphemam, & creatoris adeò inimicam, & tales in lege Hebræorum interfici jusserit. Malignus igitur spiritus fuit, qui in specie Prophetæ suscitati procurante muliere illa apparuit, nec mirari debes, si malignus iste spiritus responsa aliqua Regi Hebræorum de his, quæ interrogabat, dedit, multa namque de occultis hominum maligni spiritus cognoscunt. Quid igitur mirum, si in specie Prophetæ aliqua de occultis ipsius Regis interrogatus illi respondit. Quia igitur nec virtute, nec meritis bonis mulieris ipsius, nec etiam virtute Pythonis, id est, Apollinis, veram mortui suscitationem fieri possibile fuit, manifestum est, non secundùm veritatem, sed secundùm visionem tantùm illusoriè non Prophetam illum Regi apparuisse, sed malignum spiritum in specie ipsius.

CAPUT XXV.

De dæmonibus incubis, & succubis, & utrùm generare possint, & de aliis visionibus circa hoc.

Postquàm autem jam produxi tractatum istum eousque, ut jam convenientissimum sit perscrutari de malignis spiritibus, qui usualiter incubi, vel succubi nominantur, incipiam hîc cum auxilio Dei, & dicam, quia esse eorum, & concupiscentiam eorum libidinosam, necnon & generationem ab eis, esse famosam, atque credibilem fecerunt testimonia virorum, & mulierum, qui illusiones ipsorum, molestiasque, & improbitates, necnon & violentias libidinis ipsorum, se passos fuisse testificati sunt, & adhuc asserunt. Accedunt & ad hoc historicæ narrationes, per quas augetur non mediocriter hujusmodi credulitas; præsertim cùm gentem Hunnorum ab hujusmodi dæmonibus esse generatam evidenter asserat historia regnorum Occidentalium. Sed & Insulam Cypri totam populatam esse, & inhabitatam esse à filiis incuborum dæmonum fama prædicat, cùm ipsa etiam lex Hebræorum expressè habeat, quòd videntes filias hominum filii Dei, quòd essent pulchræ, acceperunt eas sibi in uxores ex omnibus, quas elegerant. Et iterùm, postquàm ingressi sunt filii Dei ad filias hominum, illæque genuerunt, isti sunt potentes à sæculo, & viri famosi. Alia verò litera habet expressiùs: videntes autem Angeli Dei, &c. Ipsa verò lex Christianorum, & doctrina evidenter habet, quia mulier debet velare caput suum propter Angelos, & intellexit quidam propter Angelos malos, scilicet dæmones incubos, quorum libidinem pulchritudinem crinium mulierum vehementer provocare, & in-

E flammare opinantur. In sermone verò legis Hebræorum quidam Dei filios, & Angelos Dei, electos, & dilectos homines intelligendos putant, nolentes credere concupiscentiam libidinosam in spiritualibus substantiis, præsertim cùm lex ipsa Dei filios, & Dei Angelos evidenter cognoverit. Durum enim & à consuetudine sermonum propheticorum, alienum visum est, quòd filii, vel Angeli Dei simpliciter, vel mali homines, vel mali spiritus nominentur, & quòd nec libidinosa concupiscentia, nec generatio quarum utraque per carnem est, possit esse in hujusmodi substantiis, & viis multis & probationibus patefieri potest. Primùm, quoniàm spiritus carnem, & ossa non habet, neque instrumenta generationis, per quæ sola & voluptas concupiscentialis, & generatio carnalis expletur: spirituales enim substantias impartibiles esse manifestum est.

F Ampliùs. Cùm generatio omnis per similitudinem sit, necesse esset ex commixtione spirituum hujusmodi, & mulierum, nec homines, nec spiritus generari, sed medias quasdam substantias, quæ nec spiritus essent, nec homines. Manifestum autem est generationem Hunnorum, & gentem Cypri, de quibus prolocutus sum, veros homines, & veras mulieres totaliter & esse, & fuisse. Impossibile est igitur alterutram illarum gentium ex commixtione spirituum, & virorum, & mulierum generatam esse. Hujusmodi autem rei exemplum evidentissimum est generatio quæ fit ex asina, & equo, ubi nec equus, nec asinus est animal, quod ex eorum commixtione generatum est, & ad hunc modum se habet de aliis diversarum specierum commixtionibus. Ampliùs. Ex solo sexu muliebri non est possibile generationem esse secundùm naturam. à parte autem hujusmodi spirituum nihil seminis diffunditur in vasa generationis, cùm semen hujusmodi non nisi in carne, & ex carne sit, & non sit nisi superfluitas tertiæ

G digestionis, sicut docuit Aristoteles. *Non est igitur* commixtio inter hujusmodi spiritus, & mulieres, vera inquam commixtio à parte spirituum, cùm nulla sit ex parte illorum seminis generativi in vas generationis transfusio. Ampliùs. Quæ concupiscentia libidinosa potest esse hujusmodi spirituum in substantias alterius speciei, & longè ignobiliores, quàm ipsi sunt? abominabiliores indubitanter sunt, quàm sit Sodomia, id est, Sodomica stultitia. Quòd si quis dixerit, quia hujusmodi spiritus non ex vase generationis semen emittunt, sed aliunde afferunt, & illusoriè, & fantasticè emittunt, non secundùm veritatem, cùm ex ipsis non exeat, utpote quòd nec in ipsis esse potest: Dico in hoc, quia nulla est voluptas conjunctionis hujusmodi, cùm voluptas concubitus potissimùm consistat in effusione seminis, nulla autem est voluptas libidinosa

H in translatione seminis hujusmodi, quam procurant. Ampliùs. Si est eis concupiscentia, & tantus ardor carnalis voluptatis, cur non in propriam speciem magis inardescunt, quàm in alienam, cùm major pulchritudo sit in specie propria, quàm in specie mulierum, & virorum; non enim comparabilis est pulchritudo corporalis ad pulchritudinem spiritualem. Quòd si dixerit quis, quia fœmineus sexus non invenitur apud eos, cui commisceri possint: abhorrentes autem masculi sexus commixtionem, ad mulieres se transferunt. Respondeo in hoc, quia in specie muliebri multoties se supponunt hominibus, & ab eis illusione simili cognoscuntur. Quapropter si apud eos virilis sexus est, & muliebris apud eosdem non enim magis credendum illusionibus, quibus in sexu virili apparentes illudant mulieribus, quàm illis, quibus in specie muliebri illudunt viris. Ampliùs. Si tanto ardore libidinis insanirent,

quomodò

quomodò à sodomitica libidine immunes essent, ut non vel in viros nostros, vel in masculos suos concupiscentia insanirent. Benedictus autem altissimus, qui virilem speciem in hominibus à flagitiis eorum usque hodie sic servavit, ut nullus virorum istâ nefariâ libidine pollutus adhuc auditus sit. Nec igitur prætereundum est, quòd nec ipsi invicem istam abominationem, videlicet sodomiticam, exercere, vel unquàm exercuisse, dicti sunt. In quo non mediocriter confunditur sodomitarum flagitiositas, cùm ab ea se contineant ipsi maligni spiritus, qui ad fædandam humanam naturam totis studiis invigilant, & totis viribus elaborant. Sciendum etiam tibi, quia gigantes opinati sunt nonnulli ab hujusmodi dæmonibus generatos esse, & ex hujusmodi generatione fuisse eis tantam magnitudinem corporum, & tantam fortitudinem. Non debet autem te movere sermo legis hebræorum antedictus adhoc, ut credas matrimonia fuisse inter veras mulieres, & eos, qui viri veri non erant; non enim potest esse maritus, qui non est vir. Ampliùs. Quomodò contracta fuissent matrimonia ista, quibus videlicet testibus, & ubi, cùm hujusmodi spiritus invisibiles sint, nec ab ipsis mulieribus videri potuerint, nec audiri, nisi illusoriè, atque fantasticè? quapropter nuptiæ hujusmodi non potuerunt esse nisi sicut nuptiæ solummodò in somniante. Ampliùs. Cùm non cesset adhuc, nec postmodùm cessaverit ista illusoria commixtio dæmonum incuborum, quomodò cessavit generatio gigantum? jam enim à mille 300. annis, & ampliùs non est visus gigas super terram, & in Britannia majore multis prælìis interfecti sunt per Brutum Ducem quendam Trojanorum, cùm tanta multitudo gigantum ibi fuisset, ut terra eorum regio ista diceretur. Ampliùs. Qualiter esset eis magnitudo ista, & fortitudo corporalis longè major aliis hominibus à parte hujusmodi genitorũ: cùm nec ipsis genitoribus esset ullo modorum magnitudo aut fortitudo hujusmodi? Manifestum igitur ex omnibus his veri nominis generationem, & rectæ rationis concubitum, sive commixtionem non esse possibilem inter hujusmodi spiritus, & veros viros, verasque mulieres, & propter hoc nec veram generationem, qua vel veri patres, vel veræ matres possint, vel debeant nominari. Et id ipsum, quod dixi de gigantibus, potest etiam dici de gente hunnorum scilicet quia si potuit concupiscentia incuborum in generationem gentis unius, & tantæ, quantam fuisse, constat gentem hunnorum historicis narrationibus, quomodò † patres illius non reparaverunt semen per repetitam generationem, & assiduos concubitus? an fortè obfrixit in eis calor ille generativus, & senectute defecit? Hoc autem dicere non possunt, qui sic ponunt, cùm eos immortales, & impassibiles asserant. Dicat aliquis forsitan, quòd mulieres illæ, sicut narratur in præfatis historicis, mulieres maleficæ fuerunt, & propter maleficia magica subtractæ de medio habitationis hominum, quam ob causam fugientes ad deserta, & nemora, inibi habitaverunt, atque dæmonibus, quibus familiares fuerant, familiarius, & facilius adhæserunt: ex qua familiaritate subsecuta est consuetudo libidinosa, & commixtiones, ex quibus processit generatio tota gentis illius: mortuis autem mulieribus hujusmodi non successerunt eis filiæ mulieres, ad quas tam facilem, tamque familiarem accessum haberent hujusmodi spiritus. Revertar igitur ad radicalem quæstionem, ex cujus explicatione omnia hæc declarantur Dico igitur, quia nec verè generare, nec veri patres esse possunt propter dictas causas, generationem tamen posse

† *Alias.* patres.

eos procurare opinabile est: neque opus est, aut necesse, quòd omne, quod procreat generationem, verè pater aut mater valeat nominari. Dubitari siquidem non potest super omnes medicos, & philsicos hujusmodi spiritus nosse naturam tam virilis seminis, quàm muliebris, similiter & aliorum animalium, atque differentias eorum ad invicem, similiter & adjutoria, quibus adjuvari possunt ipsa semina ad accelerationem generationis, ad majoritatem, & fortitudinem fœtuum, & ad alias multas dispositiones, sicut ad colores, & pulchritudines fœtuum, quemadmodùm audivisti noscere patrem hebræorum, ex lege ipsorum, artificium, quo variis velleribus fecit esse fœtus ovium, quas pascebat Debes etiam scire, quòd modico, & levi adjumento adjuvatur semen fœmineum, ut ex eo fiat generatio in quibusdam animalibus, quemadmodùm fieri consuevit in insula Portugalliæ, ubi equæ vento favonio flante absque masculorum commixtione imprægnantur: natura namque masculi seminis hæc est, quòd plus habet spiritus, & caloris, quàm fœmininum, & quia calore coagulatur; frigiditate verò dissolvitur, est aliquo modo ad semen fœmineum, sicut coagulum lactis ad lac: juxta sermonem sapientis, quo dixit in sermone suo ad creatorem: Nonne sicut lac mulsisti me, & sicut caseum me coagulasti? Apparet igitur ex his, quia quod sufflatur in matrices equarum de vento favonio ad semen fœmineum, quod est in eis, est sicut spiritus, qui est in semine masculino in eisdem, cùm evidenter operetur id ipsum, quod iste spiritus operatur in semine fœminino equarum, si semen masculinum in eis effunderet. Non igitur dubium est, quin possibile, immò & facile, sit dæmonibus similes aliquas inspirationes, aut insufflationes in matrices fœminarum facere, cùm illas fantastico illo concubitu illudunt. De seminibus autem quorundam animalium, qui cum humano semine convenienter se applicent ad generationem, uno exemplo notissimo faciam te scire. Scito igitur, quia in provincia Saxoniæ ursus quidam rapuit uxorem cujusdam militis, & detulit in speluncam, in qua inhabitabat, ibique habuit eam diebus multis, & annis, genuitque ibidem filios ex ea, qui postmodùm recuperata muliere illa, & restituta viro suo, vixerunt cum eadem muliere, & facti sunt postmodùm milites. Et cùm essent veri homines, de natura ursina hoc apparebat in eis, quòd vultus eorum in similitudinem ursinorum vultuum aliquantulùm declinabant, cognominationem autem acceperunt à patre, scilicet urso, à quo geniti fuerant, & vocati sunt ursini. Tu autem scis, quia ursus in duobus assimilatur hominibus, videlicet in hoc, quod coëunt, sicut conjugati, & cùm decoriati sunt, tota figura corporis similis apparet hominibus, propter quod & multi esum carnium suarum abhorruerunt, videlicet tanquàm esum carnium humanarum. Non igitur mirum est, si semen ursinum etiam tanta similitudine humano semini appropinquet, ut ei etiam ad generationem convenienti conjũctione applicetur. Cui autem intelligenti non est notum, hujusmodi spiritus facile esse subitò exhibere, & adhibere mulieribus, quas sic ludificant, semina animalium, quæ cognoverunt ad generationem convenientia Præsertim cùm in libris narrationum, de quibus sæpè prædiximus, cùm ab hominibus eicijebantur, multa fætulentia, fœda vestigia reliquisse narrentur. Quomodò igitur sordes istas, quas ex se mittere non valebant facile erat illis subitò afferre, & ac si eas egererent, posse relinquere sic de hujusmodi liquore vel humore, quod semini hu-

Ortus ursinæ familiæ.

mano simile est, vel fortè verum semen alterius animalis, cur non eadem facilitate possibile est eis, subitò ipsum afferre ad hujusmodi ludificationem explendam? Ampliùs. Manifestum est ex lege hebræorum, atque innumerabilium hominum testimoniis, quòd in Aegypto procuraverunt conversionem aquarum in sanguinem, quapropter generationem sanguinis ex aquis. non videtur autem difficilior esse generatio humani seminis ex aqua, vel ex alio liquore, quàm generatio sanguinis ex eodem; manifestum igitur est eis possibilem esse procurationem generationis humani seminis, de oblatione verò ejusdem ad ludificationis locum, nulli dubitatio est, quin sit eis possibile, atque facillima, sicut scire te feci in præcedentibus. Ampliùs. Sicut ex testimonio sanctæ cujusdam mulieris scire potui, quidam ex hujusmodi dæmonibus, cùm sic ludificasset eam, videlicet concubitu fantastico, tanto fluxu seminis inquinavit eam, ut mille homines non emitterent tantum. Aggregata igitur ratiocinatione manifestum esse tibi debet ex hujusmodi, quia possibile est de dæmonibus incubis, non quidem generari homines, sed generationem ipsorum juxta quod prædixi procurari. Nec mirum, cùm jam attentatum sit ab hominibus, & creditum ab eis homines per aliam viam efficere, quàm per viam consuetæ generationis: sicut in libris experimentorum poteris invenire, similes etiam ludificationes mulierum eis, quas agunt incubi dæmones, quidam malefici & attentaverunt, & scripserunt, posterisque reliquerunt, si tamen eis de talibus creditur. Scripserunt enim experimentum ludificatorium, quo apparere dicebant mulieribus se multò pluries cognosci, quàm cognoscerentur. Verbi gratia, cùm non cognoscerentur, nisi semel, vel bis, ab eo, qui experimentum illud operaretur, appareret eis se quadragies, aut sexagesies cognosci. Quapropter cùm non esset nisi unus verus concubitus, aut duo, reliqui omnes essent ludificatorii & tanquàm illusiones, quas dormientes in somnis patiuntur. Erant igitur similes ludificationibus dæmonum incuborum. Attendendum etiam tibi, quia nonnunquàm imprægnatæ sibi videntur mulieres à dæmonibus incubis, & intumescunt vehementer ventres earum, cùmque tempus partus advenisse credunt, sola emissione multæ ventositatis detumescunt. Jam autem audivisti de ovis formicarum, quòd cùm in potu sumpta fuerunt ab aliquo incredibilem ventositatem, & tumultum intolerabilem generant in ventre illius. Similiter non ignoras de granis † cataputiæ, & de granis arboris, quæ dicitur nigra pinus, quòd similes ventositates, tonitruaque in ventribus hominum operantur. Quòd si hæc de tribus his rerum generibus jam hominibus innotuerunt, quomodò dubitat aliquis intelligens, quin & hæc, & multò fortiora, atque occultiora ad hujusmodi tempestates, & tonitrua generanda in ventribus mulierum, seu virorum dæmonibus innotescant? Quàm verò facile sit eis vel viris, vel mulieribus, talia ingerere, nemo qui virtutem eorum, & astutiam noverit, ignorat. Ex his igitur omnibus colligere potes non improbabiliter, sermonem famosum, opinione vulgatum, de quodam, qui in majori Britannia filius dæmonis incubi fuisse dicitur, non esse impossibilem. Quòd autem propheta in eadem regione habitus est, eo quòd multa de futuris vaticinatus fuisse visus est propheticè, ex instructione, vel doctrina paterna hoc accepisse non immeritò credi potest: multa enim de futuris, & aliis absconditis, certum est nosse dæmones, & interdùm aliis, nedum filiis, revelare. Potuit quoque adju- E vari homo hujusmodi ad prævisionem futurorum bonitate complexionis, & priorum generantium, ad quam patris astutia multipliciter potuit suffragari Verùm non memini me audivisse, quòd signa aliqua ille homo fecerit, vel quòd homines de his, quæ Dei sunt, & ad salutem eorum pertinent, docuit. quæ duo virorum sunt, & à Deo altissimo missorum, officia prophetarum, propter quod inter prophetas sanctos non est ab hominibus alicujus legis adjudicatum annumerari debere. Quòd si quis quærat, quam ob causam incubi dæmones mulieribus pulchros habentibus crines magis infesti sunt, & in easdem vehementiori libidine inardescunt, non alia causa mihi occurrit ad præsens, nisi aliqua istarum, quas dicam, videlicet, aut quia in cultu, ornatuque, atque tinctura crinium cura nimia intendunt hujusmodi mulieres, vel quia pulchritudine illa, inflammare spectantes in suam libidinem conari consueverunt, vel quia in eis insolenter mulieres gloriantur. Propter hoc igitur F dæmonum illusoriam patiuntur libidinem. Et forsitan ad terrorem divinæ bonitatis providentia hanc tentationem à malignis spiritibus easdem pati sustinet, ut ab hujusmodi cultu desinant, timentes viros ad suam libidinosam concupiscentiam inflammare, dum ipsos dæmones ad eam instigare, & provocare videntur: incredibilis siquidem cura, & sollicitudo est mulieribus hujusmodi de speciositate, & apparatu crinium suorum, plurimùmque, atque gravissimè peccant in illi, dum crines in laqueos juvenum, ac jacula ignita cordium humanorum invertere tanto opere, tantoque studio conantur. Alibi autem didicisti, qualiter sic peccantes, hoc est, studiosè, & voluntariè, quantùm in eis est, in potestatem, & laqueos malignorum spirituum se non solùm tradant, sed etiam injiciant, & immittant. Ego quoque tempore pueritiæ meæ audivisse certissimè recolo mulierem G tunc defunctam, quæ tingendis, & ornandis crinibus suis dum viveret, damnabiliter intenderet, apparuisse post mortem crines suos pectinantem, & ornantem, & interrogatam, dixisse, quia pectinatio illa intolerabilis cruciatus erat eidem, & pecten ipsum immensitate ponderis gravabat eam, & deprimebat intolerabiliter. Placuit igitur bonitati creatoris insinuare hujusmodi apparitione quantùm displiceat ei superflua studiositas in hujusmodi apparatu Ut autem ea, quæ prædicta sunt, tibi faciam certiora, addam eis, quòd si vera concupiscentia, veraque libidinis voluptas, esse dæmoniis incubi, possent hujusmodi libidinem & faciliùs explere inter semetipsos, & invicem, & majori incomparabiliter voluptate, cùm facile sit eis virorum, & mulierum, speciosissimas species vel assumere, vel effigiare: & quia conjunctio hujus- H modi longè magis naturalis esset, quàm cum viris nostris, aut mulieribus nostris, & etiam ex necessitate longè majoris voluptatis, sicut apparet ex diffinitione voluptatis Non igitur ardore libidinis commiscentur viris nostris, aut mulieribus, cùm necesse sit eos invicem inardescere longè magis propter naturæ similitudinem antedictam; neque enim invenitur hoc in animalibus, ut in alienas species libidine exardescant, præsertim cùm copiam habeant propriarum: ut quid igitur viris, vel mulieribus hujusmodi in tanto ardore, & contra naturam, concupiscerent commisceri? Nec prætereundum est tibi de parvulis, quos vulgus cambiones nominant de quibus vulgarissimi sunt sermones aniles, videlicet, quòd filii dæmonum incuborum sunt, à dæmonibus mulieribus suppositi, ut ab eis tanquàm proprii filii nutriantur propter

† *Aliàs* Catatutiæ.

De Merlino propheta.

propter quod & cambiones dicuntur, idest, cambici, quasi commutati, & à mulieribus parentibus pro filiis propriis suppositi. Hos dicunt macilentos, semper ejulantes, & lactis eousque bibulos, ut quatuor nutrices nulla ubertate lactis unum lactare, & pascere lacte sufficiant. Hi cum nutricibus annis multis morari visi sunt, & postmodum evolasse, vel potius evanuisse. Hic igitur dico non esse mutandam sententiam antedictam: facile enim est malignis spiritibus in specie hujusmodi parvulorũ apparere, & videri conversari cum hominibus, quoties divina bonitas hujusmodi permittit. Et si vacat inspicere libros de narrationibus miraculorum, quæ facta sunt in gente Christianorum, leges ibi aliquem in specie serpentis malignum spiritum cum viro quodam sancto habitasse, alium cum alio sancto in specie servientis. Quòd igitur hujusmodi parvuli tamdiu, & pene insatiabiliter ubera nutricum exuxisse, vel alia alimenta sumpsisse visi sunt, visio tantum fuit illusoria, & non veritas, propter quod evanuerunt, nullum indicium prioris existentiæ relinquentes, utpote vera fantasmata, & non veri parvuli, quemadmodum in aliis duabus apparitionibus nec verus serpens erat, qui apparebat, nec etiam verus famulus, qui servire videbatur. Nec te removeat, aut conturbet ullatenus vulgaris illa Hispanorum nominatio, qua malignos spiritus, qui in armis ludere, ac pugnare videri consueverunt, exercitum antiquum nominant; magis enim anilis, & delirantium vetularum nominatio est, quam veritatis. De his quoque, qui in specie mulierum vel crinitarum, vel in aliis apparatibus circa fontes, vel flumina apparere dicuntur, non aliud, neque aliter, quam juxta ea, quæ præcesserunt, video sentiendum.

CAPUT XXVI.

Utrum dæmones habeant propria nomina, & de deceptionibus circa hoc accidentibus.

POst hoc loquar de propriis nominibus, seu nominationibus, quibus nominantur, & nominari se ipsimet dicunt; non enim verisimile est, ipsos habere posse propria nomina, neque enim ab ipsis imposita sunt eis, cum non loquantur, nec voces aliquas exprimant per se, & apud se, sed neque ab hominibus, cum ab eis singulariter cognosci non possint: nomina autem propria certis, & singulariter notis personis solummodo imponuntur, ab hominibus autem numquam hoc modo cogniti sunt, cum nec visibiles, nec audibiles, nec attrectabiles sint. Quod si dixerit quis, quia ex quibusdam factis singularibus singulariter cognosci poterunt, exempli gratia, ex hac revelatione, vel ex hoc opere magicorum: Dico, quia istud non est verum, quia illam revelationem, vel illud opus magicum potuit alius fortè facere, quam ipse, qui fecit. Quapropter à nullo malignorum spirituum distinguit revelatio illa, vel operatio, facientem, præsertim cum nesciat ille, cui facta est, de quocumque eorum, quis vel non fecerit, vel facere non potuerit. Amplius. Si esset in medio totius multitudinis malignorum spirituum, qualiter dignosceret factorem hujusmodi operis? Manifestum igitur est ex omnibus his, quod ab hominibus non potuerunt eis imponi propria nomina, cum non esset ex hominibus propria, vel singularis cognitio eorum, vel alicujus ex ipsis. Quod si dixerit, quia ipsis malignis spiritibus est propria, & singularis cognitio eorum, vel etiam alicujus ex ipsis, & de unoquoque genere, & propter hoc potuerunt sibi imponere propria nomina? Respondeo in hoc, quia supervacua, & omnino inutilis esset quantum ad ipsos hujusmodi nominum impositio. Primum, quia per illa nec essent, nec esse possent noti alii alius, & hoc est, quoniam nomina illa signa sensibilia essent, videlicet, audibilia: auditus autem non est hujusmodi spiritibus, quare non esset cognitio nominum istorum apud eos, & propter hoc nec per ipsa possent cognosci, nec ab illis; per nomen enim ignotum, vel per aliud quodcumque ignotum, quod alias ignotum est alicui, non potest eidem fieri notum, sicut in logicis didicisti. Amplius. Nomina non imponuntur, nisi tribus de causis: primum, ut per illa noscantur, quæ per illa nominantur: deinde, ut per ea se vocari intelligant, cum illa audierint: tertio, ut per ipsa cognoscantur, & cognitio eorum per ea retineatur. Quia igitur nec vocare se possunt invicem hujusmodi spiritus, cum voce, & vocandi virtute omnino careant, nec audire illa possent, utpote spirituales, & propter hoc non solum auditu, sed omni etiam alio sensu carentes, propter duas causas priores omnino inutile fuit eis imponi nomina, & maxime ab ipsis, sed neque propter tertiam causam: videlicet propter cognitionem ipsorum, cum in eos non cadat oblivio. Quod si dixerit, quia propter homines utile fuit eos habere propria nomina, ut per ea vel vocarent, vel invocarent illos, ut de nominationibus & invocationibus istis taceam, quæ indubitanter omnes noxiæ sunt, dico, quòd nihilominus supervacua sunt hujusmodi nomina: cum enim aliquis ex hominibus vel vocat, vel invocat aliquem ex ipsis, si forte venit vocatus, vel invocatus, ignorabit eum venisse, cum ipsum singulari, & propria cognitione non cognoscat, poterit enim alius pro illo venisse. Quod si dixerit, quod hoc cognoscat vocãs per ipsum: Respondeo, quia per istud non cognoscet ipsum, nisi per verbum, aut testimonium ipsius; qualiter autem crederet testimonio maligni, aut falsissimi spiritus, an mendacium, an verum diceret, ut ait sapiens? Amplius. Quomodo scire poterit, quis ei loquitur, scilicet an ille, quem vocavit, an alius, cum vocum & sermonum apud eos nulla distinctio, nullaque sit discretio, quemadmodum est apud homines, ut sola voce propria, vel sermone cognoscibiles sint? Et tu ipse multorum hominum auditis vocibus, vel sermonibus, statim cognoscis, qui ipsi sunt, apud autem hujusmodi spiritus non est sic, cum nulla vox sit alicui eorum propria, nullus sermo similiter. Respondeo igitur in his, quia in sermonibus prophetarum aliqui ex sanctis, & beatis spiritibus nominati inveniuntur, verumtamen communibus nominibus, appropriatis tamen eisdem secundum officia, propter quæ missi fuerunt, sicut Raphaël vocatus fuit archangelus quidam propter officium medicandi, quod exercuit in quodam viro sancto, quem à cæcatione liberavit. Et ad hunc modum se habet de aliis, qui in hujusmodi sermonibus nominantur. Et de his omnibus facile est cognitionem sufficientem habere ex libris expositionum, quos sapientes, & sancti Christianorum scripserunt. Nomina vero quæ in libris imaginum, & aliis maleficiis leguntur, & per ea invocari spiritus in eis jubentur, vel etiam scribi, ab ipsis dicentibus imposita esse non dubites; alioquin nec vocari, nec invocari potuissent ab hominibus. Quapropter deperisset eis pars non modica culturæ suæ, quemadmodum si nullum nomen creatoris esset nobis notum, periisset omnis invo-

catio, qua invocamus ipsum, invocationes autem creatoris pars non minima sunt honorificentiæ ipsius Forsitan autem nomina dæmonum, quæ utique barbara sunt, interpretationes habent, forsitanque sonant honorificentiam ipsorum dæmonum, sicut nomen, quo creator nominatur, vel rex, & dominus. Et propter hoc cavendum est tibi à pronunciationibus hujusmodi nominum, ne honorare malignos spiritus videaris, nomina vero planetarum imposuerunt sibi quidam ex malignis spiritibus, sicut Jupiter, Venus, & alij tibi notissimi per nominationes istas. Causa autem in hoc fuit, ut homines in culturam suam facilius inclinarent, cum utilitates, quæ à planetis mundo isto inferiori proveniunt, ab eis credunt provenire: utpote quos vel esse planetas credunt, vel præesse planetis. Alias autem nominationes gentes idolatriæ & statuis, & dæmonibus, quos colebant, imposuerunt, sicut doceberis ex libris historiarum. Verumtamen in idem inconveniens recidunt, scilicet in ignorantiam eorum, quibus nomina hujusmodi sic imponere credunt. Omnino enim ignorat, quis hujusmodi spirituum Phœbus sit, vel Mars, vel Venus, & ad hunc modum de aliis, cum nulla operatio sit appropriata alicui eorum, ita ut alius illam exercere non possit. Quod si dixerit quis, quoniam vocant venerem eum, qui solus potest in opera venerea, hoc est, in opera luxuriæ & lasciviæ: scito igitur in hoc, quia vehementer errant, qui sic credunt arctatas potentias hujusmodi spirituum, ut ille, qui vocatur Mars non possit, nisi in ea, quæ belli sunt, & ille, qui vocatur Mercurius, non possit, nisi in ea, quæ eloquentiæ, & mercantiæ sunt, & de aliis juxta appropriationes, quas de planetis scripserunt magistri judiciorum astronomiæ. Et hoc apparet per ipsos modos apparitionum, videlicet, quòd per naturam non est eis ista arctatio, vel appropitiatio; cum enim non operentur, nisi per intellectum, & voluntatem, istæ autem duæ vires arctatæ non sint naturaliter juxta dictos modos, manifestum est ex his arctationibus non esse nomina eis imposita naturaliter. Quod si dixerint, quòd hujusmodi appropriationes partim sunt eis ex voluntate creatoris, vel ejusdem permissione, & hoc ipsum necesse est eos ignorare, qui sic ponunt. Sed neque ex hoc ipso cognoscere possunt, quis spiritus Mars, & Venus nominetur, ita de aliis, quemadmodum qui est in Britannia, licet audiat regem esse in India: ignorare tamen necesse habet, quis homo sit rex in India, nisi alias, quam per administrationem regni illius cognovit. Amplius. Per hoc, quòd regit Indiam, non potest ei proprium nomen imponi, cum hoc ipsum regere Indiam, sive regnare in India, commune sit, & multis communicabile, nomen autem proprium communiter, sive univoce aptari non possit pluribus. Amplius. Potest creator singulis momentis

Quod impossibile est scire quis spirituum sic vel sic nominetur.

E mutare, & aliter distribuere hujusmodi officia, & hoc ipsum, quod aliquando mutet, & aliquando aliis spiritibus commutat hujusmodi officia, manifestum est eos ignorare, qui hoc ponunt; quare quemadmodum ignorant qui in Britannia sunt, quis homo regnet in India, sic & isti errones ignorant, quis modo Mars nominetur spiritus, & quis vocabitur cras, vel postquam cras eodem nomine. Amplius. Secundum hoc Mars non erit nomen proprium, sicut ista agnominatio rex Indiæ, vel rex Persiæ, ratio enim nominis, & nomen æqualia sunt semper. Post hæc potes scire, quia hujusmodi nominationes sint ignoranter, & omnino incircumspecte impositæ aliquando ab ipsis aucto-

& ter, qui vis quedam beauter nomina ex officiis certa imposita.

F ribus idolorum, videlicet, qui ea fieri fecerunt, & ab ipsis idolis processerunt ad dæmonia, sicut ab idolis Babyloniorum Baal, & Baalim. Quidam vero ex regibus Romanorum dæmonem, quem credebant habere familiarem, & à quo sibi revelari multa opinabatur, eodem honore, & temeritate egeriam vocabat, quia, ut putabat, egerebat ei, idest revelabat, abscondita multa, sed neque ipse sciebat, an uni tantummodo, an multis eisdem nomen istud posuisset, neque utrum ille spiritus, qui revelationem fecerat ei, aliquam die sequenti diem illam eidem faceret, an alius ad similitudinem prioris: non enim sciebat singularem, & appropriatam cognitionem de aliquo eorum, per quam dignoscere posset, num unus multoties loquens

Numa Pompilius.

G istas revelationes faceret, an multi successive, videlicet, unus post alium. Propter quod evidenter apparet ipsum imposuisse nomen illud adeo insipienter, ut cui illud imponeret penitus ignoraret, & quod est majoris insaniæ, an uni, an multis illud imponeret, prorsus nesciret. Manifestum igitur est ex his, quia nec ista agnominatio, Delphicus Apollo: neque ista Pythius Apollo agnominatio est certæ significationis, cum non sit certum, an unius, an multorum agnominatio sit; similiter neque hoc nomen, Apollo certæ ac notæ significationis est, quia si est unius, ignoratur cujus nomen sit, & etiam si multorum, nescitur quorum. Sed neque hoc certum est, an unius, an multorum nomen

H sit, neque scietur, an univocum, an æquivocum sit. Quapropter manifestum est, si nomen proprium à certa, & propria nominatione nomen proprium est, cum nullum hujusmodi nomen certè, & propriè nominet aliquem ex hujusmodi spiritibus, nullum ex eis nomen proprium habere, vel certam nominationem. Et hoc est quod per omnia hæc intendebam te facere scire. Et hîc finem facio tractatus istius, obsecrans te, ut quidquid minus rectè dictum in eo cognoveris, defectibus meis, & ignorantiis multiplicibus imputes; quicquid autem bene, & prout habet se veritas, auctori bonorum omnium Deo attribuas cum actionibus gratiarum. Deo gratias.

FINIS.

INDEX

INDEX RERVM NOTABILIVM,

QVÆ IN PRIMO VOLVMINE CONTINENTVR.

Anima

INDEX RERUM NOTABILIUM.

INDEX RERUM NOTABILIUM.

Clementia

INDEX RERUM NOTABILIUM.

Creator

D

E

G

Gentes

H

I

Impartibilitas

INDEX RERUM NOTABILIUM.

Passio

INDEX RERUM NOTABILIUM.

Res

S

INDEX RERUM NOTABILIUM.

col. 2.

T

FINIS.

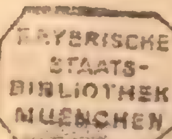

UM NOTABILIUM.

FINIS.